GLOSSARIUM
ad Scriptores
MEDIÆ & INFIMÆ
LATINITATIS
TRES IN TOMOS DIGESTUM.

TOMUS III.
O.

GLOSSARIUM
ad Scriptores
MEDIÆ & INFIMÆ LATINITATIS,

IN QVO

LATINA VOCABULA NOVATÆ SIGNIFICATIONIS, aut usus rarioris, Barbara & Exotica explicantur, eorum Notiones & Originationes reteguntur:

Complures ævi medii Ritus & Mores, Legum, Consuetudinum municipalium, & Iurisprudentiæ recentioris Formulæ, & obsoletæ voces:

Vtriusque Ordinis, Ecclesiastici & Laïci, Dignitates & Officia, & quamplurima alia observatione digna recensentur, enucleantur, illustrantur.

E libris editis, ineditis, aliisque monumentis cùm publicis, tum privatis.

ACCEDIT DISSERTATIO de Imperatorum Constantinopolitanorum, seu de inferioris ævi vel Imperii, uti vocant, Numismatibus.

Auctore CAROLO DV FRESNE, *Domino* DV CANGE, *Regi à Consiliis, & Franciæ apud Ambianos Quæstore.*

TOMUS TERTIUS.

LUTETIÆ PARISIORUM.
Typis GABRIELIS MARTINI.
Prostat apud LUDOVICUM BILLAINE, Bibliopolam Parisiensem.

CIƆ. IƆC. LXXVIII.
Cum Privilegio Regis Christianissimi ad annos XXX.

GLOSSARIUM ad Scriptores MEDIÆ & INFIMÆ LATINITATIS.

O

O Litera numeralis, quæ 11. denotat, unde versus:

Undenos facit O, cognoscas sic numerando.

seu ut habet Ugutio:

O, numerum gestat; qui nunc undecimus extat.

Eidem literæ si recta linea superaddatur, undecim millia significat.

O, *in superscriptione cantilenæ, figuram sui in ore cantantis ordinat.* Notkerus Balbulus opusc. *Quid singulæ literæ significent in superscriptione cantilenæ.* Vide A.

O. Sic dictæ Antiphonæ septem, quæ in Ecclesia toto Adventus Domini tempore cantantur, quod ab O, admirationis nota, principium habeant. Vide Honorium Augustodun. lib. 3. Gemmæ animæ cap. 5. & Durandum lib. 6. Ration. cap. 11. n. 4. Statuta antiqua Canonicorum S. Quintini in Viromanduis: *Vinum de pastibus, de postmeridiis, caritatibus, & de omnibus O, ante Natale debet esse vinum decens refectorium.*

O, Literam nominibus præfigunt optimates Hiberni, *ob eminentiam,* inquit Camdenus in Hiberniæ descriptione.

OBAUDIRE, in veteri Lexico apud Petrum Danielem ad Querolum, est *malè audire.* Vide *Abaudire.*

Obaudire, Parere, obedire. Gloss. Gr. Lat. ὑπακοὴ, *obauditio, obtemperantia, obsequium.* ὑπακούω, *obaudio, obtempero.* ὑπήκοος, *subjectus, obaudiens.* Paulus Diacon. in Miscella, & Anastasius in Mauricio: *Nihil mihi gravia Imperatoris præcepta in aliena terra hyemare Romanos jubentia: nam illi non obaudire sævum est, & rursus obaudire sævissimum.* Ubi Theophanes ἐπακούειν habet. Concilium Meldense an. 845. c. 6. *Si verò obaudire renuerit,* &c. Adde Epist. 68. inter Francicas tom. 1. Hist. Franc. & Sibertum Priorem S. Pantaleonis Colon. p. 526.

OBBA, *Oba, genus calicis,* Ugutioni & Joanni de Janua: *nappo* Italis. Gloss. Anglo-Sax. Ælfrici: *Caupus, vel Obba,* Cuppe. Jo. de Garlandia in Synonymis:

Urceus, urceolus, est urna, vel amphora, testa,
Obba, vel œnophorum; simul orca, fidelia, vasa.

Glossæ MSS. *Cratera, vel obba, calix ansas habens.* Petrus Damianus lib. 6. epist. 26. *Parili conversione pepigerat, ut appositâ cuique vini, sicut mos est, personaliter obbâ, uterque quotidie utriuslibet mensura contentus esset.* Domnizo lib. 1. de vita Mathildis cap. 10.

Obbas & lances ad mensam fert equus.

Monasticum Angl. tom. 1. p. 104. *Hac verò mensura bis in die obbæ Monachorum implebantur; scilicet ad prandium & ad cœnam.* Vide *Olba.*

OBDUCERE, Africanis scriptoribus, est offuscare, obscurare, imminuere, violare, lædere. Tertullianus Apolog. c. 50. *Sed obducimur, certè cùm obtinuimus. Ergo vivimus, cùm occidimur. Denique evadimus, cùm obducimur.* Vide Rigaltium in Glossario ad eundem scriptorem. Passio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Ideo ad hoc sponte pervenimus, ne libertas nostra obduceretur.*

OBEDIENTIÆ, munia ac officia omnia monastica, quæ per *obedientiam* injunguntur, vel conferuntur, adeo ut ipsum munus Abbatis *Obedientia* sit, & ita appelletur à Gregorio VII. PP. lib. 1. epist. 32. & ab Udalrico lib. 3. Consuetud. Cluniacens. cap. 1. *De officiis, vel, ut regulariter loquar, obedientiariis, nondum quicquam dixi; quarum omnium cùm sit principalis Obedientia domini Abbatis, sit etiam principium relatio-*

nis nostræ. Cap. 6. *Si dominus Abbas non adest, nec Prior, non solum omnes Obedientarii, qui in claustro sunt, obediunt ejus imperio, sed etiam ipsi ad quodcunque opus fuerit, Decani.* Et cap. 10. de officio Præcentoris & Armarii: *Hæc est obedientia, quam ex more nullus meretur, nisi nutritus.* Lanfrancus in Decretis Ord. S. Benedicti cap. 2. *Omnes qui intra Monasterium obedientias habent, & res Monasterii servant, suarum obedientiarum claves ante pedes ejus ponant.* Chronicon Virdunense Hugonis Flaviniac. anno 582. *Hic monasticam vitam ducens, cum in pistrino fratrum habuisset obedientiam, &c. Obedientia hospitalis*, in Tradit. Fuld. lib. 3. Trad. 29. *Obedientia Præposituræ*, apud Leonem Ost. lib. 2. cap. 51. *Obedientia Cellerarii*, apud Gervasium Dorobernensem pag. 1504. & apud Vindricum in vita S. Gerardi Episc. Tullensis n. 5. Vitæ Abbatum S. Albani: *Auxit siquidem supradictam obedientiam, videlicet coquinam Monachorum proprii laboris acquisitione annuo reditu librarum* 100. *& 3. marcarum.* Alibi pag. 91. *Exceptis suarum Obedientiarum summis Procuratoribus, videlicet summis Cellerario, Coquinario, Camerario, Infirmario, & Sacrista.*

Sed & quicquid Monachis ab Abbate injungitur, *Obedientia* dicitur. Hinc *Obedientiam Abbatis sui exercere*, in Concilio Vernensi an. 755. can. 10. Capitul. Caroli C. tit. 6. c. 15. *Ut Monachi ad palatium non veniant, nisi causa obedientiæ, exceptis Abbatibus. Obedientiam suam explere*, id est munus sibi impositum apud Chrodegangum in Reg. Canonicorum Metensium cap. 9. *Sub prætextu obedientiæ villicationibus inservire* vetantur Monachi, in Concilio Meldensi an. 845. can. 57. Vita sancti Romani Presbyteri MS. *Sanctus autem vir Dei Sacerdos Romanus, illuc cùm de quadam obedientia remearet, nutu Dei accessit. In Obedientiam exire, proficisci, transmitti*, in Capitulari Aquisgr. an. 817. in Addit. 1. Capitul. c. 33. in vita S. Aicadri cap. 27. in vita S. Bavonis cap. 8. apud Leonem Ost. lib. 2. c. 53. &c. *Ad Obedientiam foris pergere*, in Capitulari I. Caroli M. an. 802. c. 17. Victor III. PP. lib. 2. Dialog. *Quidam frater cum causa obedientiæ è Monasterio ad civitatem descendisset*, &c. Adde Hugonem Monachum in vita S. Hugonis Abbatis Cluniac. p. 442. & Rainaldum Vezeliac. in ejusdem S. Hugonis vita n. 19. &c.

Obedientiæ verò præsertim dictæ Cellæ, Præposituræ, & grangiæ, à Monasteriis dependentes, quòd Monachi ab Abbate illuc mitterentur *vi ejusdem obedientiæ*, ut earum curam gererent, aut eas deservirent. Gregorius VII. lib. 6. epist. 36. *Quicunque obedientias vel Ecclesiæ dispensationes pretii pactione adepti sunt*, &c. Sugerius de Administratione sua cap. 23. *In ea autem, quæ dicitur Bernevallis, possessione, — in qua etiam primam alicujus Præposituræ ab antecessore meo suscepi obedientiam*, &c. Concilium Eboracense an. 1195. c. 9. *Prohibemus ne redditus, quos Obedientias vocant, ad firmam teneant*, &c. Matth. Paris an. 1213. *In qualibet baliva, quas Obedientias appellamus*, &c. Idem an. 1238. ex statuto Honorii III. PP. *Nec alicui committatur aliqua obedientia perpetuò possidenda, tanquam in sua sibi vita locetur, sed cùm oportuerit amoveri, sine contradictione qualibet removeatur.* Concilium Eboracense: *Ut ergo eis* (Monachis) *adimatur opportunitas evagandi, prohibemus ne redditus, quos Obedientias vocant, ad firmam teneant.* Ejusmodi Obedientiarum mentionem agunt Fulbertus Carnot. epist. 1. & 21. Jo. Sarisberiensis epist. 55. 85. S. Bernardus epist. 326. Goffridus Vindocin. lib. 1. epist. 9. lib. 2. ep. 32. lib. 4. ep. 7. lib. 5. ep. 18. Leo Ost. lib. 1. c. 34. lib. 2. c. 51. Petrus Diac. lib. 14. c. 98. 100. 101. Ivo Carnotensis epist. 161. 187. Innocentius III. PP. lib. 1. epist. p. 120. edit. Venet. Chronicon Laurishamense pag. 93. præterea variæ Chartæ apud Beslium in Comitibus Pictaviensibus p. 468. 504. 505. in Episc. Pictav. p. 79. Joannem Columbum in Episc. Vivariensib. n. 46. Ruffium in Comitibus Provinciæ p. 59. Marcam lib. 5. Histor. Beneharn. cap. 12. n. 1. Henr. Meibomium ad Witikindum p. 109. Sanjulianum in Matiscone p. 239. Guichenonum in Episc. Bellicens. p. 26. *Du Pas* in Stemmatib. Armoric. part. 2. p. 510. in Chronico Besuensi p. 621. &c.

Ab istis cellis Obedientiariis originem duxere *Prioratus* rurales. Cùm enim interdum plures ad eandem *obedientiam* procurandam mitti necesse esset; Monachi Obedientiarii subinde Capellas & Ecclesiolas ibi construxere, quo in iis sacrum peragerent officium, & monastica munia obirent, quibus præerat qui ab Abbate *Prior* dicebatur. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis cap. 51. *Fratres qui ad Obedientias commorantur, singulis locis tres, si fieri potest, aut duo ad minus esse debent. In victu & vestitu & tonsura à communi institutione non recedant: ad mensam silentium teneant: in Ecclesia non loquantur: Completorium & in æstate & in hyeme tempestivè dicant: per vicos non discurrant*, &c. *In quocunque loco ubi duo vel plures simul habitant, unus eorum, cui Abbas hoc injunxerit, inter eos Prioris officium agat, & cæteri obediant ei.* Idem ferè statuitur in Concilio Monspeliensi an. 1214. c. 30. ubi *Prioratus & Obedientiæ* confunduntur. Et in Conventu Aquisgran. an. 817. vetantur Abbates *ne minus de Monachis* in cellis *habitare permittant quàm sex.* Hinc igitur Prioratuum ruralium origo manavit, unde Chronicon Novaliciense lib. 6. *Prioratum* vocat: quem paulò antè *Obedientiam* appellavit, p. 643. Et Concilium Lateranense sub Innocentio III. *Prioratus quoque seu Obedientiæ pretii traditione nulli tradantur. Altare in Obedientiam suscipere*, in Catalogo Episcop. Frisingensium tom. 1. Metropol. Salisburg. p. 138.

Cùm porro labente sensim disciplina Ecclesiastica & Monachica, Monachi vel Canonici Regulares per ejusmodi *Obedientias inobedienter viverent*, ut ait Stephanus Tornac. ep. 114. *nec Abbati revocanti responderent, nec corrigenti vellent acquiescere, nec credere corripienti*, nec nisi eorum morte ad Monasteria eæ redirent, tandem habitæ sunt pro *Beneficiis*, quomodo etiam vocamus, id est feudis Ecclesiasticis. Statuta Ecclesiæ Lugdun. an. 1251. *Honores Ecclesiæ, quæ Obedientiæ appellantur.* Ubi *Honor* idem valet quod *Beneficium* & *feudum.* Et Monachi vel Clerici, qui ejusmodi feuda Ecclesiastica possidebant, dicuntur ea *tenere in obedientiam*, in testamento Hugonis I. Episcopi Tolosani apud Catellum p. 838. Tabularium Brivatense ch. 32. *Post mortem verò Raginberti si Golfaldus Sacerdos vivit, ista superius scripta in manu teneat per obedientiam.* Ch. 215. *Et ipsum mansum teneat Vitalis Sacerdos in obedientia.* Adde ch. 179. Vide V. cl. Jacobum Petitum post Pœnitentiale Theodori p. 610.

Obedientiarii, qui vel aliqua in Monasterio officia exercebant, uti supra diximus, vel qui in Cellas & Prioratus, seu *Obedientias* mittebantur, easque procurabant: qui *regebant Obedientiam*, ut est in Chron. Besuensi p. 621. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 23. *De Monacho, quem Obedientiarium fecerit, respondeat Abbas ejus per omnia, sicut rectum sit.* Chronicon Andrense: *Ita ejus exemplo singuli & omnes, sive Obedientiarii, sive claustrales, ad horas canonicas & ad Missam majorem accedere certatim contendebant.* Ejusmodi Obedientiariorum meminit Matthæus Paris p. 432. 441. & alii passim.

Obedientialis, eadem notione. Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap. 102. *Facto ab Obedientialibus sacramento.* Tabularium S. Amantii Inculism. *Qui tunc temporis Obedientialis erat Turnæ.* Occurit ibi non semel, in Provinciali Cantuariensis Ecclesiæ lib. 3. tit. 19. 29. & in Tabulario Conchensi ch. 73.

Obedientiarius, præterea idem qui Advocatus, seu Defensor Monasterii. Bertholdus Constantiensis an. 1092.

His temporibus Rex Hispaniæ Aldefonsus in fide Catholicus, & in conservatione Cluniacensis Abbatis Obedientiarius, &c. Idem an. 1093. *In hac Synodo venerabilis Abbas Sigefridus de cella S. Salvatoris super Dudonem Obedientiarium suum se proclamavit, qui se & bona sua ad aliud Monasterium liberè contradidit: sed non multò post sacrilegè se & sua inde penitus abalienare tentavit. Unde sancta Synodus juxta Canonum statuta judicavit, ut vir ille absque omni contradictione, ad obedientiam Abbatis sui rediret, eique cum bonis suis jure perpetuo humiliter subjaceret, &c.*

Obedientia, homagium, vel ea quam vassallus erga dominum profitetur obedientia, seu potius *servitium, relevium*, uti accipi videtur vox *obeïssance* in Consuet. Andegav. art. 258. & Cenoman. art. 276. ut & in statutis S. Ludovici Regis Fr. *Nus ne Quens, ne Bers, ne autres ne puet donner son homme de foy, se n'est à son frere, ou à sa suer; més à iceus le puet il bien donner en partie, més il ne le pourroit pas donner à un estrange, se il ne le donnoit à toute l'obeïssance que il avoit sans riens retenir. Car se li Bers le donnoit à un de ses vavasors, ce seroit au domage de celui; car il convendroit fere 2. obeïssances, à celui à qui il la donroit, & au Baron de qui il tendroit son fié.* Generalius tamen in veteribus tabulis usurpatur pro quibusvis præstationibus aut servitiis vassallorum. Charta Ricardi II. Regis Angl. apud Seldenum de Titulis Honorariis p. 40. 2. edit. *Una cum homagiis, obedientiis, vasallis, &c.* Charta Fulconis *de Matefelon* Militis, & Aliciæ uxoris an. 1273. ex Regesto Andegavensi fol. 48. *Tam in pedagio & costumis euntium & transeuntium, redeuntium, ementium & vendentium pedagiis, vectigalibus, redevantiis, angariis, parangariis, & obedientiis, &c.* Alia an. 1310. ex eodem Regesto: *Et omnes obedientias & redevantias hominum, census, servitia, & alia deveria, &c.* Eadem Gallicè conscripta: *Les autres appartenances d'icelui herbergement quelles qu'elles soient, & toutes les obeïssances, les cens, les servages, & autres devoirs, &c.* Alia qua Carolus V. Rex Ducatum Turonensem fratri concedit 18. April. an. 1304. p. 81. *Collations & patronages de benefices, hommes, hommages, vassaux, vasselages, obeïssances, honneurs, & quelconques autres rentes & appartenances, &c.*

Obeïssentia, ex Gallico, *obeïssance*, de qua voce supra. Charta an. 1267. apud Argentreum in Hist. Britan. lib. 4. c. 24. *Salvis nobis & nostris hæredibus obeïssentiis & redevantiis nostris à dictis hominibus, de terris & feudis, quas & quos tenent, &c.*

OBEDIMENTUM, idem quod *Obedientia*, postrema notione. Tabularium Ecclesiæ Uzeticensis an. 1272. p. 6. *Census, usatica, & obedimenta, pascua, pacua, &c.*

Obedimentum, idem quod *Mandamentum*, jurisdictio, territorium. Charta an. 1312. in Regesto 48. Philippi Pulchri Regis Francor. ex Tabulario Regio n. 70. *Et prædia vulgariter appellata de Balazon, quæ sunt in obedimento seu pastayragio hominum villarum S. Paulleti & S. Juliani, quorum pastayragiorum obedimentorum & bannum dicti loci vendi consuevit singulis annis 20. sol. Turon.* &c.

OBEDITIO *exercitalis*. Capitulare 3. an. 811. *De causis propter quas homines exercitalem obeditionem dimittere solent.* Qua scilicet subditi tenentur *obedire* banno regio, quo in hostem evocantur. Vide c. 6.

OBELLARIUS, Vide *Oblata, Oblia*.

OBEROS. Lex Longob. lib. 1. tit. 24. §. 5. *Mulier curtis rupturam, quod est oberos, facere non potest.* §. seq. *Componat curtis rupturam, id est oberos, sol. 20.* Adde tit. 36. §. 4. Papias editus: *Oberus, i. cutis ruptura.* MS. Collegii Navarræi: *Oberus, cutis ruptatur.* Ubi legendum *curtis ruptura.* Quasi *hobæ* rupturam interpretatur Lindenbrogius. Est autem *hoba* & *huba*, modus agri cum habitatione, *ros* verò, vel *ris*, sive *risse*, quod aliis *rete*, ruptura. At Lex eadem in edicto Rotharis tit. 13. §. 8. & 9. habet priore §. *vel Wegorf*; altero, *id est wegoranit.* Et tit. 114. §. 4. *Si servus Regis hoberus, aut wegoren, seu maraworf, aut quamlibet aliam culpam minorem fecerit, &c.*

OBFIBULARE, *Concludere, circumdare.* Papias.

OBFICUS, *Turpis ludus, impudicus*, Papiæ, qui infra eadem verba habet in *Obscus*.

OBITER, iter obeundo, in itinere. Ordericus Vitalis lib. 5. *obiterque virgo defuncta est.* Ita rursum p. 585. 859.

OBESTA, Colostrum. Gloss. Sax. Ælfrici: *Obesta* beoꝛꞇ *Colostrum*: Býꝛꞇ.

OBICITER, *celeriter*, in Gloss. Regio MS. cod. 1197. pro *obiter*.

OBITUS, Anniversarium, dies obitus quotannis recurrens, officium Ecclesiasticum: nostris vulgo, *Obit.* Charta Willelmi Betuniensis Domini an. 1197. in Tabulario Monasterii S. Bertini: *Pro cujus eleemosynæ largitione septem speciales obitus, videlicet obitus meus, & uxoris meæ, — singulis annis debent fieri.*

OBLAQUIATIO, in veteri Kalendario, mense Septemb. *Dolea picantur, poma leguntur, arborum oblaquiatio, epulum Minervæ.* Papias ex Isidoro lib. 17. cap. 5. *Oblaqueare, circa codicem terram aperire, & velut lacus efficere, hoc quidam dicunt excodicare. Oblaqueatio, putatio, propaginatio, fossio. Vitibus ista conveniunt.* *Ablaqueare* & *ablaqueatio* habent Columella, Palladius, & alii.

OBLATA, Panis ad sacrificium oblatus, hostia nondum consecrata. *Oblata non consecrata*, apud Bromptonum in Stephano Rege. Petrus Damian. lib. 4. epist. 1. extrema; *Oblati per celebriora solemnia panes.* Concilium Aurelian. V. cap. 1. *Ut oblatæ, quæ in sancto offeruntur altario, non aliter nisi ad formam Arelatensis offerantur Ecclesiæ.* Ordo Romanus: *Tunc Subdiaconi levantes oblatas de manu Subdiaconi sequentis porrigunt Archidiacono, & ille componit altare.* Leo IV. PP. de Cura Pastorali, & Ratherius Veronensis in Synodica p. 261. *Calicem & oblatam recta cruce signate, id est non in circulo & varicatione digitorum, ut plurimi faciunt, sed strictis duobus digitis & pollice intus incluso, per quod Trinitas innuitur*, &c. Concilium Toletan. XVI. can. 6. *Ut aliter panis in altari Domini sacerdotali benedictione sanctificandus proponatur, nisi integer & nitidus, qui ex studio fuerit præparatus, neque grande aliquid, sed modica tantum oblata, secundum quod Ecclesiastica consuetudo retentat.* Hincmarus Remensis in Capitul. ad Presbyt. an. 852. c. 7. *Ut de oblatis quæ offeruntur à populo, & consecrationi supersunt*, &c. Vetus Charta in Actis Murensis Monasterii: *Accepit iterum — in prædio meo duos diurnales persolventes in censum 2. modios tritici, & dedi S. Martino, ut ex ipso tritico fiant oblatæ ad divinorum mysteria peragenda.* Vide Ordericum Vital. lib. 11. p. 817. Chilienum in S. Brigida n. 52. Monastic. Angl. t. 1. p. 681. Probat. hist. Guinensis p. 676. &c.

Ejusmodi autem Oblatas apud Latinos in ferro calido, modica figura, & ut ait Ernulphus Roffensis ep. 2. in Spicilegio Acheriano t. 2. p. 434. *in forma nummi*, confectas etiam prioribus Christianismi temporibus, probant nummi aliquot Regum nostrorum primæ stirpis quos descripsit Bouteroüs. Liber Ord. S. Victoris Parisiensis MS. cap. 20. *Similiter hostias de frumento electo & purissimo in alba faciat*, (Sacrista) *in loco mundissimo linteis cooperto, cui duo fratres subministrent, ne aliud quam ipsas hostias tractare cogatur: quorum unus ignem sollicitè faciat, alter verò instrumentum ferreum ad coquendas hostias teneat.* Ut porrò *hostiæ* seu *oblatæ* ex grano purissimo, ab ipsis Monachis, cum statis ceremoniis & precationibus in *ferramento characterato* fiebant, pluribus prosequuntur Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 13. & Usus antiqui

Cistercienses c. 114. Anselmus Episcopus Havelbergensis lib. 3. Dialogor. c. 18. de Oblatis: *Quod etiam* (Azymum) *apud religiosos Latinos per manus Diaconorum, & ex electis granis, & ex mundissima simila, in sacrario ad futuram hostiam cum decantatione psalmodiæ reverenter præparatur, & sub diligenti custodia usque ad tempus sacrificii reservatur.* Raymundus Ord. Præd. in Summula:

Munda sit oblata, nunquam sine lumine cantes.
Hostia sit modica, sic Presbyteri faciant hanc.
Candida, triticea, tenuis, non magna, rotunda,
Expers frumenti, non salsa sit hostia Christi.
Spernitur oblata duplex, vel à terra levata
Facta, vel inflata, vel discolor, aut maculata.

Wolphardus Presbyter in Miraculis S. Walburgis cap. 1. *Actas & nitidè coctas, atque in buxula obtrusas altario oblatas impone*, &c. Vide Miracula S. Wandregisili n. 36. Engelhardus in vita sanctæ Mechtildis cap. 22. *Illius amoris memor beata Mechtildis, inquit, O in Christo Pater & Domine, — ego misella precor, vestra provida dispensatione mihi detur, ut de decima per præsentem patrem meum huic Ecclesiæ Diezzen nomine meo collata pars tantæ quantitatis ad Oblatas instituatur, ut etiam omnibus adjacentibus Ecclesiis largè & perpetim tribuantur. Gaudium enim mihi generat, & salutem omnibus residuis ejusdem decimæ partibus fruentibus, si panis ille mysticus, qui de cælo descendens in uterum Virginis, & in cruce pendens, qui teste Oseo Propheta* (7. Levit. 2.) *coctus est in clibano, ut nobis fieret esibilis.* Infrà: *Ut igitur tui offertum desiderii ad optatum ducam affectum, — præcipio, ut singulis annis in tam superabundanti quantitate medulla frumenti de decima in Diengen, & de confinio ibidem specialiter ad Oblatas, sicut beata Mathildis petiit perenniter tribuatur; & sicut salutaris illa Eucharistia in eadem panis forma figurata, nulli pœnitentis simul & postulantis affectui est neganda, ita etiam ipsa panis substantia nunquam cuiquam denegetur.* Vide quæ de ejusmodi Oblatis congessit vir doctissimus Joannes Mabillonius in Præfat. ad tom. 3. SS. Ordinis sancti Benedicti §. 16. & in Dissertat. de Azymo.

Oblatæ super pectus defunctorum positæ, non consecratæ, uti par est credere. Anonymus in vita S. Cuthberti Episcopi Indisfarn. lib. 4. c. 13. *Postquam ergo Cuthbertus Episcopus — abiit in viam P[illegible]um, à navigantibus ad insulam nostram delatus, toto corpore lavato, capite sudario circumdato, Oblatis super sanctum pectus positis, vestimenta sacerdotalia indutus, in sepulchro lapideo* depositus est. Iso Magister de Miraculis S. Othmari lib. 1. cap. 3. *Sub capite autem, & circa pectus viri Dei quædam panis rotulæ, quæ vulgo Oblatæ dicuntur, ita illæsæ atque ab omni corruptione extraneæ ab eodem Episcopo inveniebantur, ut in nulla omnino parte colorem vel speciem sui amittentes aspicientium oculis infra spatium ipsius hebdomadæ viderentur esse confectæ.* Adde lib. 2. c. 2. Vide *osculum*.

Oblata nomen inde datum pani tenuissimo ex farina & aqua confecto ad ignem ferreis prælis tosto, nostris vulgo *Oblée*, & *Oblie*. Nam quod Casaubonus ad Athenæum lib. 3. cap. 25. vocem ex Græc. ὀβελίας, id est *panis veru vel ferro tostus*, deducit, nihil ad rem facit. Joannes Monachus Majoris Monasterii lib. 1. Hist. Gaufredi Ducis Norman. *His panibus, quos Oblatas vocant, conficiendis pariter & excoquendis exhibebat ministerium.* Udalricus lib. 1. Consuetud. Cluniacensium cap. 49. *In Quinquagesima, quia de cætero nec caseum nec ova comedimus, post vesperos ad cœnam de ipsis ovis coctis in pipere habemus generale, quod toto anno amplius non contingit, ut aliud quid ea vice habeamus præter solum panem, & si fortè sunt in promptu, cruda poma, vel ea quæ in ferramento charactterato de conspersione farinæ tenuissimæ fiunt, & ab hominibus Romanæ linguæ Nebulæ, à nostratibus appellantur Oblatæ.* Monasticum Angl. to. 1. p. 149. *Item singulis diebus Dominicis in Quadragesima dimidium præbendarium frumenti de granario ad Oblatas ad cœnam: & dimidium similiter in Cœna Domini ad idem.* Et pag. 419. *In crastino omnium solemnitatum, in quibus Oblatæ ad cœnam deferuntur, mittit Eleemosynarius singulis eorum, sicut singulis Monachis apponi solet, hoc est quatuor Oblatas.* Burchardus de Casib. S. Galli c. 6. *Quia in hebdomada Paschali, etiam in meridie, vinum & Oblatas fratribus dari constituit.* Charta Odonis de Sulliaco Episc. Paris. anno 1202. ex Tabulario Episc. Paris. Puteano fol. 56. *Panes qui Eschaudati dicuntur, & Oblatas, & vinum, quæ solent reddi Clericis Parisiensib. in vigilia Ascensionis.* Chron. Abbat. Gemblac. p. 534. *In 12. præcipuis solemnitatibus, omni hora prandii placentas & Oblatas cum aliis bellariis ad cœnam ministrari præcepit.* Vide Falconem Beneventanum p. 222. Radulphum in Miracul. S. Richardi Episc. Cicestr. n. 3. & in voce *Nebulæ*.

Oblia idem quod *Oblata*, ex Gallico *Oblée*, vel *Oblie*. Gaufridus Vosiensis 1. part. c. 74. *Sunt qui depravant Eulogias, quas vocamus Oblias, seu hostias.* Statutum de Hospitio Philippi Magni Reg. Fr. an. 1317. *Jean de Vernon fera le pain de bouche, les patez & les oublées, & fera l'en à luy marché de la patisserie, & ne fera l'en que dix soudées de bouche, & 12. denrées d'oublées de bouche le jour.* Statutum aliud de Hospitio Joannæ Reginæ Fr. & Navar. an. 1316. Decemb. *Il y aura un Paticier à qui l'en fera marché de faire le pain de bouche, les oublées, & les pastez de bouche & du commun.*

Obliæ præterea dictæ *Oblatarum*, seu panum tenuissimorum præstationes, quæ certis diebus fiebant dominis à vassallis & subditis, quæ postea in tenuem & pusillam pecuniæ quantitatem evaserunt: *Droit d'oublie*, in Consuet. Montarg. c. 2. art. 46. *Droit d'oubliage*, in Blesensi art. 40. ubi nolim ut quispiam amplectatur Dion. Pontani sententiam ita scribentis: *Obliagia; hoc nomine ab oblivione tracto Gallorum vulgus utitur pro juribus quæ pœnam seu mulctam suæ desidiæ habent annexam, seu quod nostro vulgari idiomate dicimus, quæ secum suam important emendam, ob solutionem stata die non factam, eoque obliviosum sua sequatur pœna.* Sic nempe viri peritiores sæpius cæcutiunt in vocabulorum quæ in Consuetudinibus municipalibus occurrunt significatu. Tabularium Ecclesiæ Uzeticensis an. 1224. *Obliæ quæ solent præstari, videlicet 12. nummi Præposito*, &c. Charta an. 1306. in Regesto Philippi Pulchri Regis Franc. an. 1299. p. 91. *Pro minutis obliis debitis annuatim.* Charta Raimundi Comitis Tolosani anno 1149. *Dimitto & reddo — tibi Amelio ejusdem loci Abbati omnem medietatem totius Montis-Albani, de omni dominio, de omnibus justitiis, de obliis, de leddis, de aquis, de omnibus rentis & de omnibus quæ pertinent ad dominium Montis-Albani.* Consuetudines Tolosæ part. 4. tit. de feud. art. 10. *Feudatarius — tenetur solvere domino feudi pro dicto feudo oblias, censûs, & alias dominationes in cartis feudi contentas. Oblia nummorum*, art. 18. Consuetudines urbis Vasatensis: *Item de quolibet solo de 4. canis vel ulnatis in latitudine & 12. in longitudine habebimus sex denarios Caturcenses Obliarum.* Historia Abbatiæ Condomensis p. 485. *Et dedit ei Ecclesiam quæ dicitur sancta Gelada, quæ reddit 30. panes obliales, & 2. solidos*, &c.

Obliga, eadem notione. Libellus dotis apud Bignonium ad lib. 2. Form. Marculfi: *De vineis, de pratis, de censu, de frixingis, de obligis, & de omnibus redditurís tibi medietatem dabo.*

Oblagia, idem quod *oblata*, & *oblia*. Capitulare Aquisgran. an. 817. c. 59. *Ut oblagiæ Fratribus à Presbyteris in refectorio dentur.*

Oblita, idem quod *oblia*. Charta Gosleni Episcopi Car-

notensis in Tabulario ejusdem Ecclesiæ n. 59. — *Deposuisse clamorem adversus Radulfum Præpositum de Nogento super oblitis agripennorum de culturis quæ apud unum pilum sunt.* Mox: *Proinde memoratus Radulphus — eas oblitas Capitulo quietas dimisit, eo rursus à Capitulo sibi prece nostra obtento, quod dum Præposituram illam teneret, oblitas sub nomine precariæ haberet.*

Ublada, pro *oblada*, seu *oblata*. Tabul. Brivatense ch. 110. *Et habet concessum, & ubladas, & nebulas, & pigmentum. Ublia*, in Tabulario Prioratus de Domina.

Oblatæ denique, seu *oblies*, etiamnum dicuntur quæ in quibusdam Ecclesiis non in festo Ascensionis, ut habet Naogeorgius, sed in festo Pentecostes, inter Missæ majoris solennia, cum stupis ardentibus, de supremis volutionibus sparguntur in populum.

Oblearius, qui *oblias* conficit, in Ordinatione Hospitii S. Ludovici Reg. Fr. an. 1261. *Oublier* in alia Gallica an. 1285. Habentur verò statuta pro *Obleariis* Parisiens. in Regesto I. Artificum Parisiensium. Vide Consuetud. Monasterii Regulæ apud Labeum p. 746.

Obellarius, qui *oblias* Canonicis distribuit, in Charta Henrici Episcopi Ratisbonensis an. 1278. in Metropoli Salisburgensi t. 1. p. 285.

Oblialis, Censualis. Charta an. 1306. in Regesto Philippi Pulchri Reg. Franc. an. 1299. Tabularii Regii n. 205. *Item 42. solidos 8. denar. Turon. cum picta & dimidia obliales annui reditus.*

Obliaria, census *obliarum*, in Charta R. Abbatis Caroffensis an. 1308. in 2. Regesto Philippi Pulchri Regis Fr. n. 11. ex Tabulario Regio: *A solutione cujuslibet pensionis, aut obliariæ, seu redhibentiæ*, &c.

OBLATIO, idem quod *oblata*, seu hostia. Ordo Romanus: *Et ponit Pontifex oblationem in loco suo, & Archidiaconus calicem juxta eam.* Fortunatus in vita S. Radegundis c. 16. *Oblationes etiam suis manibus faciens, solis venerabilibus incessabiliter dispensavit.* Ermenricus post Isonis lib. 2. de Miraculis S. Othmari cap. 24. *Ut ei intimaret oblationes non ita mundè paratas esse, ut puritas sacrificandi poposcisset.*

Oblatio, ipsum sacrificium. Gloss. Gr. Lat. *oblatio*, προσφορά, sic Græci sacrificium Christianum vocant. Capit. Caroli M. incerti anni c. 12. & lib. 6. c. 305. al. 407. *Non solùm sacrificia quæ à Sacerdotibus super altare Domino consecrantur, oblationes fidelium dicuntur, sed quæcunque ei à fidelibus offeruntur, &c.* Ita S. Cyprianus ep. 37. *Significet mihi dies quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt, & celebrentur hìc à nobis oblationes & sacrificia ob commemorationes eorum, &c.* Et epist. 27. *Communicando cum lapsis, & offerendo oblationes eorum, &c.* id est eorum nomina è diptychis recitando. S. Audoënus in vita S. Eligii lib. 2. c. 20. *Alio verò tempore, cùm diœceses suas, ut Episcopis mos est, visitaret, extitit quædam certa causa ut in una Basilica interdiceret cursum vel oblationem, quousque ipse juberet, celebrari.* Additio 3. Lud. Pii c. 4. & Chrodogangus Metensis in regula Canonicorum cap. 72. *Non oportet in domibus oblationes celebrari ab Episcopis vel à Presbyteris.* Ex Concilio Laodiceno c. 58. ubi προσφορὰς habetur. Utuntur præterea Gregorius Turon. lib. 7. cap. 22. Capit. Caroli M. lib. 5. c. 77. 94. 111. lib. 6. c. 70.

Oblatio formata & sacrata, hostia consecrata. Ordo Romanus: *Cùm autem venerit ad communicandum, Dominus Pontifex porrigit ei* (novo Episcopo consecrato) *formatam atque sacratam oblationem integram. Suscipiensque eam Episcopus, ipse ex ea communicet super altare: quod verò residuum erit, sibi reservet denuo ad communicandum unoquoque die usque ad 40. dies expletos.* Eadem verba habet Alcuinus lib. de Offic. divin. *Oblationes consecratæ*, apud Anastasium in S. Melchiade PP. p. 27. Vide *Forma*.

Oblationes Fidelium, quæ à Fidelibus & Christianis Ecclesiis offeruntur: in Concilio Aurel. I. c. 5. 14. 15. Aurel. II. c. 48. Matiscon. I. c. 4. in Capit. Caroli M. lib. 1. c. 47. lib. 5. c. 22. lib. 6. c. 84. 305. 1. edit. & in Capitulari Aquisgranensi an. 816. can. 4. ubi Oblationum partes duas in usum pauperum, & tertiam in usus Clericorum aut Monachorum cedere debere præcipitur. Oblationis autem nomine intelligi debere quicquid offertur Ecclesiæ, quocunque modo, in Missa vel extra, statuitur apud Gregorium de verbor. signific. cap. 29. Adde Capitulare 2. Caroli M. incerti anni c. 12.

Oblationes altaris, quæ pro Missis decantandis Sacerdoti fiunt, apud Gaufridum Vindoc. lib. 4. epist. 40. vide *Altare*.

Oblationes defunctorum, quæ per testamenta, aut alio quovis modo Ecclesiis offeruntur ac donantur, in Concilio Carthag. IV. c. 95. Vasensi I. c. 4. Arelat. II. c. 43. Aurel. II. c. 15. Aurelian. III. c. 22. Matiscon. I. c. 4. Agath. c. 4. in Capit. Caroli M. lib. 7. c. 199. in Inquisitionibus Synodalibus c. 54. apud Reginonem lib. 2. cap. 5. apud Petrum Diacon. lib. 4. Chr. Casin. c. 78. &c.

Oblationes mortuorum, quæ pro humandis corporibus mortuorum offeruntur, apud Goffridum Vindocin. lib. 3. epist. 46.

Oblationes calicis, Charta Ludovici VII. Reg. Franc. an. 1071. *Notum — quod Manasses Ecclesiæ Aurelianensis Episcopus Canonicis suis videlicet Capitulo S. Crucis annuum reditum 15. librarum in oblationibus magni Altaris & Calicis in eleemosynam perpetuam donavit*, &c.

Oblationes Confessionum, vide *Confessio*.

Oblationes Crucis, Charta Petri Episc. Paris. an. 1208. in Minore Pastorali ejusdem Ecclesiæ ch. 120. *Donavit insuper Clericis matutinalibus partem illam quam percipiebat in oblationibus Crucis, quæ proveniunt sexta feria in Passione Domini.* Eadem habet Necrologium ejusdem Ecclesiæ 3. Id. Julii: cum scilicet Crux inter sacram Liturgiam à fidelibus adoratur die sacræ Parasceves.

Oblationes Pentecostales. Synodus Exoniensis an. 1287. c. 54. *Quia verò Ecclesia Exonii, mater est omnium Ecclesiarum diœcesis, omnibus parochianis nostris per Presbyteros parochiales sollicitè præcipimus suaderi, ut in signum debitæ subjectionis, oblationes suas Pentecostales ad Ecclesiam antedictam deferant, vel saltem per suos Presbyteros parochiales transmittant.* Ubi *Synodalia* fortè intelliguntur. Vide in hac voce.

Oblationes pœnitentium, in Concil. Arelat. II. c. 12. quæ à pœnitentibus fiunt.

Oblationes, munera quibus *tenentes* dominos suos in certis occasionibus prosequi tenebantur. Tabularium S. Remigii Remensis: *Quando autem — aut magister illuc venerint, occurrunt eis deferentes obationes prout melius potuerint, aut possibilitas fuerit.* Alibi: *Major ejusdem villæ si amplius non habet nisi unum mansum ingenuilem, ex antiqua consuetudine debet Nativitate Domini & Pascha venerari seniores in Monasterio ex his oblationibus, de melle buticulas 2. de vino 2. sin autem, de melle 1. & de vino altera, fogat. 4. pull. 6. auga 1. Decanus similiter: Cellerarius si mansum habet, & serul. 1. fogat. 4. pull. 4. buticulas vino plenas.* Rursum: *Major ejusdem villæ, si mansum habet integrum, Nativitate Domini & Pascha in venerationibus Magistrorum, fog. 3. pullos 4. buticulas plenas vini 2.* Libertates oppidi Cellensis in Biturgib. an. 1216. apud Thomasserium in Consuet. Bituric. *Nullus, nec ego, nec alius hominibus de Cellis talliam, nec oblationem, nec rogationem faciat.*

OBLATIONARIUS, Subdiaconus, interdum & Diaconus, ad cujus ministerium pertinebat Oblatas, panem scilicet & vinum, Pontifici Missam celebranti & Patriarchio deferre, & eas Archidiacono offerre. Ordo Romanus: *Et suscipit* (Pontifex) *Oblatas de*

manu Presbyterorum & Diaconorum, quibus licitum est accedere ad altare: deinde Archidiaconus suscipit Oblatas duas de Oblationario, & dat Pontifici. Alibi: *Ornato verò altari tunc Archidiaconus sumit amulam Pontificis de Subdiacono oblationario regionario, & refundit super colum & in calicem.* Anastasius in Gregorio III. PP. p. 74. *Iisdem institutis disposuit, ut in cœmeteriis circumquaque positis Romæ in diebus Natalitiorum, eorum luminaria ad vigilias faciendas & oblationes de Patriarchio per Oblationarium deportentur ad celebrandas Missas per eum quem præviderit Pontifex pro tempore Sacerdotem.* Historia Translat. S. Sebastiani n. 27. *Oblationario itaque vocato, cujus erat sortis ex Romana consuetudine aperire sepulchrum,* &c. Anastas. Bibl. ad 8. Synod. art. 2. ubi δομέστικος τῶν ὑποδιακόνων apud Græcos occurrit, hæc subdit, *Quem Romani Oblationarium* vocant. Oblationariorum Ecclesiæ Romanæ meminerunt Benno in vita Hildebrandi, initio, Ditmarus lib. 4. p. 43. Luithprandus lib. 6. c. 7. Chartæ variæ apud Baronium an. 963. n. 3. Ughellum to. 1. Ital. Sacræ p. 121. 125. t. 3. p. 712. &c. Προσφοραρείους ejusmodi Oblationarios, quibus oblationis comparandæ cura incumbebat, vocabant Græci. Cyrillus Scythopolitan. in vita S. Sabæ: εἰδέ τινος τῶν ἀναγκαίων λείποιτο, πέμψει ὁ Κανονάρχης κειμήλιον, ἢ ἱμάτιον διὰ τοῦ Προσφοραρείου εἰς τὴν πόλιν.

OBLATOR, συντελεστὴς, in Gloss. Lat. Gr. Dicuntur autem *offerre*, qui tributa inferunt, apud Ammianum lib. 19. ut *suscipere*, qui ea colligunt.

OBLATRICES. Vide *Quadragintaria.*

OBLATI, dicti infantes ac pueruli, qui à parentibus Monasteriis in Monachos attondendi offerebantur, divinoque cultui consecrabantur, ita ut ætatem adultiorem consecutis non liceret discedere: quod si facerent, pro apostatis haberentur. Id ex Regula S. Benedicti cap. 59. profluxit, tametsi istius liberorum Deo dicandorum ritus ac moris primus autor haberi non debeat, de quo ita præ cæteris Salvianus lib. 3. ad Eccl. Cath. *Si qui à parentibus filii offeruntur Deo, omnibus filiis postponuntur oblati: indigni judicantur hæreditate, qui digni fuerunt consecratione.* Et Avitus Viennensis lib. 6. poëm. v. 24.

Et quia principium jam sancti fœderis esses,
Tu simul offerris Christo, qui protinus ipsis
Accipit in cunis lactentia membra dicatis.

Et vers. 76.

Ortu quarta quidem, sacro sed munere prima,
Dulcis nata mihi, cælo quam carne fideque
Bis genui, Christoque rudem de ventre dicavi.

Oblatos etiam deinceps in ipsis cunis infantes testatur Anonymus in Homilia in Dominic. Octavam post Pentecosten: *Sunt multi in sancta Ecclesia qui ab ipsis infantiæ suæ cunabulis mancipantur Dei servitio, & omni tempore vitæ suæ immaculatè Deo servire student, sive in Monastico ordine, sive Canonico.* Herimannus de Restauratione sancti Martini Tornacensis cap. 62. *Quantus ibi omnium luctus præ dulcedine fuit, cùm vidissent quartum filium Radulfum adhuc lactentem cum cunabulo allatum, & de cunis à patre abstractum sursum levatum, Deoque commendatum.* Et infrà: *Minimumque cum cuna super altare ponit, non sine lacrymis multorum circumstantium.*

In disquirenda hujusce Oblationum moris ac ritus origine non una est virorum eruditorum sententia. Hanc enim supremæ parentum in filios potestati adscribit Suares, scribens solam patris voluntatem sufficere ut filii Monasterio obstringantur, non exquisito eorum consensu, quam voti iis vice esse contendit. Alii id à Veteri Testamento profluxisse volunt, in quo Samuel adhuc triennis templo oblatus à matre legitur, 1. Regum cap. 24. quod quidem exemplum descriptum legitur in ejusmodi oblationis Charta Sanctii Ramirez Regis Aragonum apud Yepez to. 7. Chronici Ord. S. Benedicti, & Martinezium in Hist. Pinnatensi lib. 3. cap. 22. *Vos igitur confratres mei de sancto Pontio, miseremini amantissimo filio meo Ranimero, quem dono & offero Deo, & prædicto Cœnobio, ea videlicet devotione & fide, qua obtulit Abraham filium suum, & Anna Samuel filium suum Sacerdoti Heli in conspectu Dei, quatenus in templo Dei semper deserviat, atque ejus exemplo & vita ac doctrina provocatus, nec non precibus prædicti filii mei, ac vestris adjutus, valeam pervenire ad virentis Paradisi gaudia.* Aliam oblationis formulam habet sub an. 1144. eod. to. idem *Yepez.*

Sic porrò Regula S. Benedicti: *Si quis fortè de nobilibus offert filium suum Deo in Monasterio, si puer minori ætate est, parentes ejus faciant petitionem, quam supra diximus. Et cum oblatione ipsam petitionem & manum pueri involvant in palla altaris, & sic eum offerant. De rebus autem suis aut in præsenti petitione promittant sub jurejurando, quia nunquam per se, nunquam per suffectam personam, nec quolibet modo ei aliquando aliquid dent, aut tribuant occasionem habendi: vel certè si hoc facere noluerint, & aliquid offerre volunt in eleemosynam Monasterio pro mercede sua, faciant ex rebus quas dare volunt Monasterio, donationem, reservato sibi, si ita voluerint, usufructuario. Atque ita omnia obstruantur, ut nulla suspicio remaneat puero, per quam deceptus perire possit, quod absit, quod didicimus. Similiter autem & pauperes faciant. Qui verò ex toto nihil habent, simpliciter petitionem faciant, & cum oblatione offerant filium suum coram testibus.*

Hactenus S. Benedictus, ubi multa veniunt observanda; ac primò quidem ritus involvendi manum pueri in palla altaris, seu *qua altare coopertum est, & cujus pars alterius pendet*, ut habent Lanfrancus in statut. cap. 18. & Boërius ad Reg. S. Benedict. c. 59. At Paulus Diaconus, *non in palla altaris sacrata, sed in illa tobalia, in qua portatur calix, quando debet ad sacrificium offerri, quæ dicitur esse altaris, eo quod altari servitur in ea.* Bernardus Casinensis hæc verba de *Palla sacrata quæ semper est in altari* intelligenda contendit, itaque observari ait. Sed rationem istius ritus non tradunt, opinor, interpretes, quæ non alia videtur, quàm quod puer divino se servitio mancipat, dum manum palla altaris involvit. Addit Lanfrancus, *puerum, facta sibi prius corona, manibus portare hostiam & calicem cum vino post Evangelium Sacerdoti qui Missam celebrat*, tum verò à parentibus offerri, eaque oblatione à Sacerdote suscepta, parentes manus pueri involvere in palla, qua altare coopertum est, & cujus pars anterius pendet, deinde ab Abbate suscipi. Rem explicatius scribit Udalricus lib. 3. Consuetud. Cluniac. cap. 8. Postquam enim petitionem parentis, vel ejus Vicarii descripsit, hæc subdit: *Accipit ipse puer cum offertorio patenam & calicem, hostia imposita, & vino infuso, & ita Vicarius ille involvit manum pueri cum palla altaris, ut tam ipsum puerum, quàm ejus sacrificium offerat à Sacerdote recipiendum. Postea induitur cuculla, & de cætero benedictio ejus differtur usque ad legitimam ætatem, id est, si non ampliùs, vel usque ad quindecim annos ætatis.*

Ex dicta præterea Regula S. Benedicti, puer oblatus omni parentum successionis spe privatur, ne ad sæculum redeat, & revera exhæredari jubetur: quod disertè docent verba parentis in oblatione apud Richardum Monachum Eremi S. Mariæ in Helvetia: *Promitto per viventem in sæcula, quia nunquam do illi hæreditatem suam, aut aliquid quicquam: sed exhæredo illum ab omni mea hæreditate, ut exhæres sit in perpetuum, ita ut per nullum ingenium possit quærere hæreditatem meam.*

Licebat tamen parentibus Monasterio aliquid in eleemosynam *pro mercede sua*, id est in spem divinæ remunerationis offerre: quod fere semper factum de-

cent formulæ ejuſmodi oblationum mox deſcribendæ.

Denique ex laudato capite colligitur, pueros, iſtius parentum oblationis vi, ita Monaſterio fuiſſe alligatos, ut ab eo recedere, & ad ſæculum reverti neutiquam iis licitum fuerit. Quod etiam ſtatutum legitur à Gregorio III. PP. epiſt. 4. ad S. Bonifacium Moguntin. in excerpt. Egberti Archiepiſc. Eborac. c. 93. in Concilio Toletano IV. c. 48. Triburienſi c. 6. & Wormacienſi an. 868. c. 22. 23. ubi hæc habentur: *Monachum aut paterna devotio, aut propria profeſſio facit: quicquid horum fuerit, alligatum tenebit.* Adde legem Wiſigoth. lib. 3. tit. 5. §. 3. & Lanfrancum epiſt. 32. qui idem de Sanctimonialibus oblatis ſtatuit: ut & Concilium Matiſconenſe I. c. 12. *De puellis verò quæ ſe Deo voverint, & præclaræ decore ætatis ad terrenas nuptias tranſierint, id cuſtodiendum eſſe decrevimus, ut ſi qua puella voluntariè, aut parentibus ſuis rogantibus religionem profeſſa, vel benedictionem fuerit conſecuta, & poſtea ad conjugium aut illecebras ſæculi, quod potiùs ſtuprum eſt quam conjugium judicandum, tranſgredi præſumpſerit, uſque ad exitum cum ipſo qui ſe hujuſmodi conſortio miſcuerit, communione privetur.* In Synodo Tullenſi ad Saponarias c. 8. *mota eſt quæſtio de Attone Virdunenſium Epiſcopo, quod oblatione regulari, unde petitio ibidem eſt præſentata, in Monaſterio S. Germani Antiſiodorenſium adſteterit, & contra regulas Eccleſiaſticas inde diſcedens — ad ordinem Epiſcopalem pervenerit*, &c. Aliud exemplum de *Oblato* Monaſterium relinquente refert Petrus Damian. lib. 1. epiſt. 9. p. 29.

Vim tamen hanc à parentibus liberis illatam improbant plerique, atque in iis (ut omittam Novellam Majoriani Imp. de Sanctimonialibus) Gaudentius Epiſcop. Brixienſis tract. 8. *Imperare quidem perpetuam continentiam non poſſunt* (parentes filiis) *quia res eſſe noſcitur voluntatis. Sed voluntatem tunc in melius nutrire poſſunt, & debitores ſunt ut moneant, ut hortentur, ut foveant, ut pignora ſua Deo magis geſtiant obligare, quàm ſæculo, ut de propinquis ſeminis ſui, vel in Cleri ordine dignos altari divino miniſtros exhibeant, vel in ſanctarum numero feminarum puellas caſtimoniæ dicatas enutriant, ut Eccleſiam Dei talibus nutrimentis ornantes, beatitudinem debitam conſequantur.* Atque id fortè cauſæ fuit, cur in Concilio Aquiſgranenſi c. 36. cautum fuerit, ut pueri oblationem à parentibus factam *tempore intelligibili*, id eſt cùm ad diſcretionis ætatem perveniſſent, confirmarent. Scripſit porro Rabanus Maurus *ad Ludovicum Imperatorem librum unum contra eos qui oblationem ſecundum regulam S. Auguſtini deſtruere volebant, cujus meminit Rudolphus Presbyter in ejus vita.* Extat ille MS. in Cœnobio Mellicenſi & Sangermanenſi. Vide Capitulare 2. an. 811. c. 10. Oblationes ejuſmodi tutantur ac defendere conantur Regulæ Benedictinæ interpretes, atque in iis Menardus & Haeftenus.

Non defuere etiam qui omnino improbarunt, imo ſimoniæ damnarunt, eam exactionem quam faciebant Monachi pro ſuſceptione puerorum in Monaſteriis, quam vetant præ cæteris Capitulare 2. an. 789. c. 15. & Capitul. Francofordienſe an. 794. c. 14. Sed hanc validis ſatis argumentis tutari conatus eſt Sibertus Prior S. Pantaleonis Colonienſis in ep. ad Rodulphum Abbatem Trudonenſem, edita to. 2. Analector. Jo. Mabillonii.

Formulas verò ejuſmodi Oblationum complures habet Tabularium Abb. Belliloci in Lemovic. ch. 77. *Cùm legaliter ſancitum antiquituſque teneatur, & cautum, cum oblationibus Domino parentes ſuos tradere filios in templo Domini Domino feliciter ſerwituros, proculdubio & de noſtris filiis faciendum nobis ſalubriter præbetur exemplum: æquum etenim eſt judicium Creatori noſtro de nobis reddere fructus. Idcirco Nos nomine Gauffredus & uxor mea Foſcuſa hunc filium noſtrum nomine Petronem cum oblatione in manu atque petitione altaris palla omnia involuta ad nomen Sanctorum, quorum hìc reliquiæ continentur, & in præſentia Frodonii Abbatis, & omnis congregationis, tradimus coram teſtibus regulariter permanſurum, ita ut ab hac die non jam liceat ei collum de ſub jugo regulæ excutere: & ut noſtra traditio inconvulſa permaneat, promittimus ſub jurejurando coram Deo & Angelis ejus, quia nunquam per nos, vel quolibet modo per rerum noſtrarum facultates, egrediendi ei aliquando de Monaſterio tribuamus occaſiones. Et ut hæc noſtra traditio inconvulſa permaneat, manu noſtra eam firmavimus, & teſtibus tradimus roborandam. Cedimus autem cum ipſo filio noſtro terram quam Gulfridus tenet, totum & ad integrum dimitto Deo & B. Petro hoc quod habeo, vel viſus habere, hoc eſt vicaria* &c. *S. Goffredi & Fulcaſſæ matris ſuæ. S. Archambaldi Prenſaco. S. Geraldi Cantaminum. Facta eſt carta iſta in menſe Januario regnante Philippo Rege.* Similes oblationum formulas proferunt idem Tabularium ch. 88. 101. 173. Smaragdus, viri doctiſſimi D. Lucas Acherius ad epiſt. 32. Lanfranci, & Jac. Petitus poſt Pœnitentiale Theodori p. 502. 503. 504. quibus aliam addere placet ex Tabulario Prioratus de Domina in Delphinatu ch. 96. *Ego Oddo de Auriatge offero Deo omnipotenti & beatiſſimis Apoſtolis ejus Petro & Paulo in manu Domni Hugonis Prioris de Domina filium meum nomine Petrum, ut ſuſcipiat habitum ſancti Benedicti, ad ſalutem & remedium animæ ejuſdem, & animæ meæ, uxoriſque meæ, ipſius filii matris, nec non & aliorum filiorum meorum, omniumque propinquorum meorum, tam vivorum quam defunctorum. Pro hoc autem quod ſupradictum eſt, dono in eleemoſyna Domino Deo & prædictis Apoſtolis ad Monaſterium de Domina, ubi Domnus Hugo præeſſe videtur, omnia quæcunque Boſo Presbyter habebat de me in Eccleſia S. Mariæ, videlicet primitias, decimas, & omnia alia beneficia quæ pertinent ad ipſam Eccleſiam. Ultra hoc etiam dono Cymiterium quod dicitur vetus,* &c. *Laudatores verò & teſtes fuerunt fratres mei,* &c. *Accepi autem pro iſta guirpitione à præfato Hugone Priore unam mulam & 130. ſolidos, & unum bliaſdum de fuſtanio.* Extat porro teſtamentum Guillelmi Sibyllæ filii Dom. Montiſpeſſulani apud Gariellum in Epiſcopis Magalonenſibus p. 151. quo Monaſterio Grandis-ſilvæ *relinquit pro Monacho filium ſuum Raimundum, & pro eo mille ſolidos Melgorienſes.* Adde p. 191.

Regulæ Benedictinæ interpretes plerique idem juris tutoribus quod patribus adſcribunt: adeo ut iis licuerit pupillos ſuos offerre: quod ſanè vix crediderim, niſi id parentum teſtamento cautum eſſet: quomodo extat in eodem Tabulario Bellilocenſi ch. 91. alia oblationis formula fratris à fratrib. factæ ex præſcripto patris in teſtamento, iiſdem pænè verbis quibus illa quæ Philippo regnante facta eſt: *Idcirco nos Gauffredus & Benedictus hunc fratrem noſtrum nomine Potronem cum oblatione in manu atque petitione altaris palla omnia involuta ad nomen Sanctorum quorum reliquiæ continentur, & Frodoini Abbatis & omni Congregationi tradimus coram teſtibus regulariter permanſurum, ita ut &c. — Cedimus autem cum ipſo fratre noſtro manſum de Rozairet &c. S. Geraldi patris ſui, qui in vita ſua hoc fieri præcepit. S. Gaufredi fratris ſui. S. Bernardi fratris ſui.* Sanè in Capitulari Caroli M. ad Salz an. 804. c. 6. *ei qui filiam ſuam, aut neptam, aut parentem offerre voluerit, licentia conceditur.* De oblatis agunt præterea Capitul. Caroli M. datum ad Salz c. 6. Addit. Capitul. c. 26. 37. 45. Vita S. Amati Abbat. Habendenſis cap. 2. Ordo Roman. ubi de conſecratione ſacræ Virginis, Regula Magiſtri c. 91. Leo Oſt. lib. 1. c. 14. 24. 49. lib. 2. c. 8. Ordericus Vital. lib. 3. p. 479. lib. 5. p. 548. Sugerius lib. de Adminiſtrat. ſua extremo, Lanfrancus

epist. 32. &c. Adde Gariellum in Episcop. Magalon. p. 120. Haeftenum lib. 4. Disquis. Monast. tract. 1. disq. 1. & seqq. Gussanvillam ad epist. 54. Petri Blesensis, virum doctissimum Carolum Cointium in Annalib. Franc. Ecclesiast. an. 544. n. 74. Vide *Nutriti*.

Offerri ad Clericatum. Ado Viennensis in Chron. de Carolo Calvo: *Hic ex Regina Ermentrude quatuor filios suscepit, — ex his Deo in clericali habitu duos obtulit, Carlomannum & Lotharium*. Guillelmus de Podio Laurentii in Præfat. ad Chronicon: *Milites enim raro suos liberos clericatui offerebant: sed ad Ecclesias, quarum tunc ipsi decimas percipiebant, hominum suorum filios præsentabant*. Ludovicus VIII. Rex Francor. in testamento statuit, ut *quintus ejus filius sit clericus, & omnes alii qui post eum nascentur*. Vide *Clericus*.

OBLATI Monasteriorum, *qui se ac sua, vel majorem partem bonorum suorum sine fraude ac dolo Monasteriis ipsis sponte ac liberè obtulerunt*, ut est in epistola Bonifacii VIII. PP. an 1296. apud Waddingum. Concilium Lateranense IV. c. 57. *Hoc autem de illis confratribus intelligimus, qui vel adhuc manentes in sæculo, eorum ordini sunt oblati, mutato habitu sæculari: vel cui inter vivos sua bona dederunt, retento sibi, quandiu in sæculo vixerint, usufructu*. Atque hi quidem iidem sunt qui *Donati*, sic nuncupati, quod se totos, & bona sua Monasteriis *donarent*, ac *offerrent*. Rollandinus in Summa Notariæ cap. 7. rubr. 3. *Quando personæ laicæ conversantur alicui Ecclesiæ, offerunt se simul & sua*. Ubi Petrus de Boateriis ait discrimen esse inter *Professionem* & *Offersionem*: *Professionem* quippe esse abnegationem propriæ voluntatis vitam activam abnegantis, & contemplativam eligentis: *Offersionem* verò esse personæ, rei, vel rerum alicui domino vel loco religioso factam oblationem. Atque ita *Professionem* intelligit propriam esse Monachorum, cùm Oblati ex ipsa oblatione admissa, nulla prævia probatione facta, tantummodo obedientiæ professione, in *Oblatorum* & *Donatorum* ordinem reciperentur.

Quidam tamen Monasteriis, cum bonis suis universis, vel eorum parte aliqua ita se offerebant, ut monachicam vitam amplecterentur, & ad professionem admitterentur, revera que essent Monachi: cujus quidem oblationis ea est formula apud eundem Rollandinum: *Obtulit personam suam Deo & D. Antonio clausis manibus se intra manus venerabilis Patris D. Abbatis recipientis vice & nomine ipsius Ecclesiæ; & pro se & suis successoribus dans & ponens, necnon & promittens & profitens stabilitatem, conventionem & obedientiam debitam secundum regulam Ordinis*, &c.

Ejusmodi Oblatos spectat Charta Roncelini Vicecomitis Massiliensis ex Tabulario S. Victoris Massiliensis fol. 179. qui tanquam dominus Gardanæ confirmat donationem, *quam fecit Guillelmus de Gardana, filius Raimundi de Laurias, qui abrenuntians seipsum, cum universis rebus suis in fratrem & filium prædicto Monasterio tradidit, & hominem vice Dei super caput suum posuit, obedientiæ se subjiciens, & regulari disciplinæ collum statim penitus submittens*. Ita in Chronico Casin. lib. 1. c. 49. *Hermefrid civis Esculanus, vir dives, Subdiaconus, seipsum obtulit per capillos capitis sui Præposito Walmelfrid, cum omni omnino substantia sua quam in illis partibus possidebat*. Infra: *Walamir item alius ejusdem civitatis oriundus seipsum Deo in hoc Monasterio offerens, obtulit in Ecclesia S. Benedicti curtem unam magnam*, &c. Charta Ludovici Imp. in Chronico Farfensi p. 662. *Codimundus & Sinualdus de Furcone, qui se in eisdem cœnobiis ad serviendum Deo devoventes ibidem condonaverunt*. Ex voce verò *condonaverunt*, percipitur qui fuerint *Condonati* in Charta Gaufredi Comitis Andegavensis in Hist. Monast. S. Nicolai Andeg. p. 10. *Perdonavi quoque vinagium omnium vinearum suarum, quandiu ipsi, vel Condonati eorum ipsas coluerint*. Iidem enim sunt qui *Donati*, ut & in Concilio apud Campinacum an 1238. c. 26. *Ut Abbates ter in anno publicè injungant Monachis suis sub pœna excommunicationis à se proprium abdicere, & in manu sua resignare compellant, & etiam Condonatos*, &c. In Synodo Bajocensi an. 1300. can. 52. *Statuitur ut Condonati cujuslibet domus religiosæ aliquod signum in eminenti loco portent ad arbitrium Episcopi, & religioni congruentia indumenta*. Polyptychus Floriacensis: *Hisemburgis Britonisa gratanter se condonavit S. Petro antequam acciperet maritum, ut in posterum cum filiis & filiabus sub servitutis jugo teneretur*.

Qui porro hìc *Condonati*, aliis *Donati* nudè dicuntur. Charta an. 1231. in Regesto Comitatus Tolosæ Cameræ Comput. Paris. fol. 24. *Item petebat omnes justitias Monachorum & Clericorum, & Donatorum suorum, & specialiter familiæ suæ, videlicet Donatorum illorum qui in templo S. Theodardi donant se & sua eidem Monasterio, & promittunt obedientiam Abbati & successoribus suis, & victum percipiunt à dicta Ecclesia*. Infra: *Quod Abbas haberet eorum justitiam Monachorum, Clericorum, & specialis familiæ, & Donatorum suorum, videlicet illorum Donatorum qui sunt recepti, ut supra dictum est, & non possunt facere testamentum sine assensu Abbatis*. Concilium Biterrense an. 1233. c. 23. *In nulla Ecclesia laïci recipiantur in Donatos ad præbendam panis & vini, de quorum turpi conversatione scandalum generetur*. Descripsit V. cl. Jacob. Petitus post Pœnitentiale Theodori pag. 500. sacramentum quod Monasteriis præstabant ejusmodi *Condonati*, seu *Donati*. Vide Institutiones Capituli gener. Cisterciensis distinct. 9. c. 11. Barralem in Hist. Lerinensi part. 2. p. 156. Gariellum in Episc. Megalon. p. 391. & Browerum lib. 9. Annal. Trevir. Mentio est præterea in Capitulis ad Legem Salicam tit. 3. §. 9. & in lib. 1. Capitul. Caroli M. c. 120. *Liberorum hominum qui ad servitium Dei se tradunt, non tam causa devotionis, quàm exercitus seu aliarum functionum vitandarum causa*.

Interdum ea conditione se se Monasteriis offerebant, ut in ordinem Monachorum admitterentur, si luberet, ac interim *Donatorum* & *Oblatorum* vice haberentur. Sed id spectabat potissimum viros nobiles, quod præ cæteris docet sequens Charta ex Tabulariis Regiis Provinciæ descripta. *Notum sit omnibus præs. & fut. quod anno Dom. Incar.* 1209. *mense Decemb. ego Willelmus D. G. Comes Forcalcar. filius quondam Geraldi Amici, divino inspiratus amore, bono animo, & spontanea voluntate, dono animam meam & corpus meum Domino Deo & Beatissimæ Mariæ, & Domui Militiæ Templi, in hunc modum, quod si ad religionem venire voluero, ad religionem Templi veniam, & non ad aliam; solummodo ut veniam justè & liberè, & absque omni impedimento. Si verò in sæculo me vitam finire contigerit, in Cimiterio Domus Templi sepeliar. Promitto equidem dare prædictæ domui Templi, & fratribus ad obitum meum, amore Dei, & remedio animæ meæ, & parentum meorum, & cunctorum fidelium defunctorum equum meum, & duas alias equitaturas, & omnia arma mea completa, lignea & ferrea, quæ uni Militi sunt necessaria, &* 100. *marcas argenti. Præterea dum in sæculo vixero, singulis annis ad festum Nativitatis Domini præfatæ Domui Templi & Fratribus* 100. *sol. Guill. pro recognitione hujus donationis dare promitto, & universa bona dictæ domus Templi, ubicumque sint, bona fide, justè tamen & rationabiliter protegere & salvare. Hanc quippe donationem feci in posse Fratris P. de de Monteacuto Magistri, & Fratris Will. Catelli Præceptoris Provinciæ, & quamplurium aliorum Fratrum. Et Nos Frater P. de Monteacuto Magister, cum consilio & voluntate Fratris W. Catelli, & aliorum fratrum, recipimus vos supradictum Dom. W. Forqualquerii Comitem in* DONATUM, *& confratrem nostræ Domus*

mus, & in universis beneficiis, quæ in Domo Templi fiunt, vel fient usque ad finem citra mare, vel ultra, bonam vobis concedimus portionem. Hujus donationis nostræ testes sunt de fratrib. Templi Fr. W. Catelli Præceptor Provinciæ, & Fr. Bermundus Præceptor Rue, Frat. Rev. Chasoardi Præceptor de Barles, Frat. Jordanus de Mison Præceptor Embredunensis, Fr. G. de Turre Præceptor Domus Limasiæ. De secularibus verò Domina Comitissa mater prædicti Comitis, Geraldus Amici frater ejus, R. de Medullione, Ricanus de Insula, Riambaldus de Dalfino, Bertrandus de Villamuro, Guibertus de Relana, P. Garsannus, P. Ferols, Guill. de Bedoino, Guido Roya, Raymundus Suavis scriptor fratris G. Catelli scripsit. Charta alia ex Tabulario S. Maxentii Pictavensis: *In nomine Domini, ego Gauterius Presbyter filius Ademari de Garda dedi animam meam & corpus meum Domno Goffredo Abbati sedenti in Capitulo cum Monachis suis die quodam Dominico Adventus Domini in societatem & beneficium totius Monasterii, & quando voluero Monachus esse, cum rebus quas habuero, accipiant me, sive sanum, sive infirmum. Dedi eis unam borderiam de terra, & unum quarterium de prato pro beneficio & salute animarum parentum meorum in eleemosynam, sine ulla requisitione progeniei meæ. Ipsi autem me & fratrem meum Lucium de hoc beneficio cum Regula revestierunt nos, & osculati sunt. Et ibidem convenimus donum hoc à dominis nostris carnalibus servaturos. Hoc donum fecimus cum isto pergameno super altare, videntibus testibus istis subscriptis,* &c. *Facta est autem hæc Chartula an. ab Incarn. Domini* 1110. *regnante Ludovico Rege & Guillelmo Comite in Aquitania, Petro quoque Episcopo Pictavensi.* Tabularium S. Dionysii de Capella diœcesis Bituricensis, charta 112. *Ego Amblardus filius Bernardi Grossinelli video quod in periculo mundano positus sim, nolo degenerare, volens sequi vestigia parentum meorum, trado me Deo & S. Dionysio & Monachis Capellæ in manu Radulphi Prioris avunculi mei, tali tamen conditione, ut sim particeps de beneficiis & orationibus Ecclesiæ. Si autem Monachus esse voluero, honorificè me recipiant, & ubicumque me mori contigerit, diligentissimè ut fratrem Ecclesiæ procurabunt. Hoc factum est in Capitulo S. Dionysii Capellæ coram Monachis ac famulis ejusdem Ecclesiæ.* Et charta 173. *Deo & B. Dionysio & loco Capellæ sese dedit & sua: hoc etiam addito, quod si aliquando sibi placeret strictioris vitæ semitas ingredi, Monachus ibi fieret, alterius Ecclesiæ sibi denegata licentia.* Ch. 173. *Dedit namque supradictus Petrus corpus suum, omnesque res suas: unde Radulfus Prior & cæteri Monachi concesserunt ei beneficia ejusdem loci, videlicet necessariam escam, & orationum participationem.* Vide L. Acher. ad Guibert. p. 635.

Oblatorum autem & *Donatorum* ea erat conditio, ut ex familia Monachorum censerentur, Abbati obedientiam profiterentur, & victum & vestitum ab iis consequerentur. De obedientia est Charta ex Tab. Grassensis Monasterii descripta à viro doct. L. Acher. ad Guibert. *Seipsos & omnia bona sua generaliter dant,— & incontinenti promittunt obedientiam eidem domino Abbati nomine dicti Monasterii, junctis manibus: & ibidem Abbas recipit dictos Blacacium & Jordanam junctis manibus in fratres & participes & Donatos dicti Monasterii,* &c. De victu verò & vestitu extat Charta in Tabulario Casauriensi, quam hîc damus. *In Dei nomine, ab Incarn. D. Jesu Chr. an.* 1159. *Ind.* 11. *die* 21. *mens. Novemb. Ego Petrus filius quondam Walteri civitatis Sulmonæ, bona & expontanea mea voluntate obtuli me & omnes res meas mobiles & immobiles in Monasterio S. Trinitatis.— Cui etiam & tibi domino Leonati venerabili Abbati ac cunctis successoribus tuis in perpetuum dono, offero, & concedo unum casarinum meum infra ipsam civitatem Sulmonæ, &c. Ita tamen ut donec moriar, victum & vestimentum ab eodem vestro Monasterio ad sufficientiam habeam: quod hujusmodis omnibus absolutè feci; & testes mihi esse rogavi subscriptos homines,* &c. Tabularium Vindocinense charta 446. *Odo de Sarveriis qui fuit bergerius, sibi & illis dedit omnia quæ ad præsens habebat, vel semper habiturus vel jure possessurus loco S. Trinitatis universis rebus quas possidebat, videlicet in ovib. & nummis, ac annona, per talem convenientiam ut ipse Odo reciperet solummodo victum & vestitum competentem à Monacho & Hulseto quamdiu vixerit, non autem ovium gregem sicut solebat assiduè sequens, sed tamen super pastores suum visum sibi erit qualiter & quomodo grex ovium tractandus sit, semper decernens. Actum Vindocini* 1081. Charta an. 1239. to. 7. Spicilegii Acher. p. 272. *Concedentes vobis dictæ dominæ Mabiliæ Priorissæ dictæ Ecclesiæ, & per vos aliis Priorissis — liberam & plenariam potestatem recipiendi Moniales tam conversas, quam Clericas, & fratres, & Donatos, & Donatas, tam Laïcos quàm Clericos qui intrare voluerint Ecclesiam supradictam, hoc adhibito moderamine, ut omnes habitantes ibidem possint de bonis Ecclesiæ commodè sustentari: ita quod omnes qui intrare voluerint, vobis obedientiam promittant, & vivere juxta regulam B. Benedicti,* &c. Pactum initum inter Abbatem S. Theodardi, & Raymundum Comitem Tolosæ an. 1231. in Regesto Tolosano p. 25. *Item petebat* (Abbas) *omnes justitias Monachorum & Clericorum & Donatorum suorum, & specialiter familiæ suæ, videlicet Donatorum illorum qui in Templo S. Theodardi donant se & sua eidem Monasterio, & promittunt obedientiam Abbati & successoribus suis, & victum percipiunt à dicta Ecclesia.* Et infra: *Item concessit dominus Comes quod Abbas haberet totam justitiam Monachorum, Clericorum, & specialis familiæ & donatorum suorum, videlicet illorum Donatorum qui sunt recepti ut supra dictum est, & non possunt facere testamentum sine assensu Abbatis.* Statuta contra hæreticos, apud Catellum in Comitib. Tolosan. p. 351. *Districtius quoque mandamus quod in nulla Ecclesia Laïci recipiantur in Donatos ad præbendam panis & vini, de quorum turpi conversatione scandalum generatur.* Sed id spectabat Oblatos & Donatos, qui in ipsis Monasteriis degebant ac deserviebant: & habitum forma & colore diversum à Monachorum cæterorum veste deferebant.

Interdum Monasteriis ac Ecclesiis ita sese offerebant, donabant, ac mancipabant, ut ipsi ac eorum progenies pro servis Ecclesiæ deinceps haberentur, dimissa ingenuitate ac libertate. Extat præclara ejusmodi oblationis Charta in Tabulario Vindocinensi hisce verbis concepta: *Cùm sit omni carnali ingenuitate generosius extremum quodcumque Dei servitium, scilicet quod terrena nobilitas multos plerumque vitiorum servos facit, servitus verò Christi nobiles virtutibus reddit, nemo autem sani capitis virtutibus vitia comparaverit, claret pro certo eum esse generosiorem, qui se Dei servitio præbuerit proniorem. Quod ego Raynaldus intelligens, justumque esse vera ratione perpendens, cùm me ab avis & atavis naturaliter liberum conditio humana protulerit, nullius necessitatis penitus occasione cogente, spontanea mea voluntate meipsum, meosque, si quos mihi dederit, successionis liberos, in servitium trado S. Trinitatis, & fratrum hujus loci, reputans me ab hac die inante, sicut unum quempiam de servis eorum, ad faciendum de me & rebus meis quidquid eis salva justitiæ lege placuerit. Et ne quis putet timoris causa, vel cupiditatis adquirendi aliquid transitorium me istud agere, sciat & credat me id primum ac potissimum pro salute animæ meæ facere; deinde quod circa eos à puero nutritus omnia penè habeo apud eos, & per eos conquirens, justius mihi esse videtur, ut ipsi habeant quam alius quispiam. In testimonium autem hujus meæ deditionis, ut certior sit, & firmior omni tempore, cartulam istam scribi rogavi, manuque mea Crucis impressione signavi, adhibitis testibus qui me hoc facere viderunt, & audierunt, quorum ista sunt nomina, Odo*

Sartor, Joscelinus, Garinus, Herveus filius Alcherii, Girardus Hospitalis, Odo pater Lamberti, Hugo filius Morini, omne Capitulum. Actum Vindocini in Capitulo S. Trinitatis an. Dom. Incarn. 1079. 6. *Id. Mart. Ind.* 2. Ordericus Vitalis lib. 3. p. 498. *Recepta sospitate, perpetualiter in servum sancto Jodoco tradidit se.*

Hujus autem Oblationis is erat ritus, ut in servitutis ultro susceptæ signum quatuor denarii offerrentur. Tabularium Vindocinense ch. 114. *Voluntariè se se tradidit Martinus quidam juvenis perenni servitio dum advixerit, Monasterio Vindocinensi S. Trinitatis: cui conventioni coram fratribus in Capitulo factæ, præsentes interfuerunt qui subscripti sunt testes, sub quorum præsentia Martinus idem superposuit altari hanc chartam, oblatis in testimonio quatuor denariis, quod est servilis conditionis.* Idem Tabularium charta 111. *Tradiderunt ergo se Domno Abbati Oderico juxta consuetudinem servorum coram suprascriptis testibus in Capitulo. Postea verò firmata testibus ista traditionis suæ Charta, traditis quoque seipsis altari manu propria præsentem chartam superposuerunt altari. Nomina testium,* &c. In eodem Tabulario fol. 196. Goffridus de Pruliaco Comes Vindocinensis, cùm ob quasdam Ecclesiæ S. Trinitatis Vindocinensis bonorum invasiones fuisset sacris interdictus, deinde anathemate solutus, *nudis pedibus cum quibusdam suis qui cum eo Capitulum violenter intraverant, prostravit se ante altare Dominicum & Domini Abbatis pedibus: ibique promisit, coram Deo & Sanctis ejus quod nunquam deinceps personæ D. Abbatis vel cujuslibet Monachi sui damnum aliquod qualibet occasione quæreret, & quidquid in rebus Monasterii prius reclamaverat, seposita omni controversia quietum dimisit: quatuor etiam denarios super caput suum posuit, quos idem super altare cum quodam cultello misit, quatenus non solùm præsentes, verùm etiam homines postfuturi, quod firmiter hoc actum fuerit, pleniùs agnoscerent.* Qua quidem quatuor denariorum Oblatione, quodammodo Ecclesiæ servum se se professus est. Ejusmodi porro Oblati *servi de quatuor nummis* videntur appellati. Extat enim Charta Ranulfi Abbatis S. Mauri ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ, in qua agitur *de quodam Coliberto S. Mauri nomine Simone Fabro, qui diu ventilatus hominem se ipsius Sancti recognoscebat, sed non sicut alii qui de quatuor nummis erant.* Et infrà: *Et ille respondit se esse hominem S. Mauri, sed non sicut alii qui quatuor nummos reddebant.*

Spectabant autem fortean hi quatuor nummi seu denarii censum totidem denariorum, qui quotannis pensitari solebat ab ejusmodi servis & Oblatis Ecclesiasticis, ut colligitur ex variis tabulis quæ in Hist. Guinensi habentur p. 57. 58. 59. 681. & alia apud Joannnem Robertum in Hist. S. Huberti p. 292. quem quidem ritum nescio an spectaverit Concilium Lateranense IV. c. 57. *Ne si de quibuslibet ipsorum fraternitatem assumentibus fuerit intellectum, pro duobus aut tribus denariis annuatim sibi collatis dissolvatur pariter & vilescat Ecclesiastica disciplina.*

Alius præterea fuit hanc Ecclesiasticam servitutem ultrò subeundi ritus, collo scilicet campanæ fune innexo, de quo sunt sequentes Chartæ ex Tabulario Vindocinensi ch. 135. *Noverit omnis cœtus Cœnobii Vindocinensis, quod Raynaldus Monachorum famulus, cùm esset vir ingenuus, recognoscens quod in eorum famulatu à puero altus & nutritus fuerat, & omnia quæ habebat, sub eorum dominio acquisiverat, obtulit Deo & S. Trinitati omnia sua, atque semetipsum ad servum: eligens magis esse servus Dei quàm libertus sæculi; firmiter credens, & sciens, quòd servire Deo, regnare est, summaque ingenuitas sit in qua servitus comparabatur Christi. Quod prius quam fecit in Capitulo, ac deinceps statim in Monasterio, involvens juxta morem collum suum corda signi, coram testibus subscriptis, &c. Factum est hoc an.* 1079. 6. *Id. Mart.* Et Charta 440. *Ego Ingelbaldus, cùm quidem naturalem secundùm sæculum à progenitoribus haberem libertatem, voluntate propria me in servum trado Domino Deo & loco S. Trinitatis, quod molestia corporis urgente districtus promiseram, hoc factus sospes & incolumis libenter exsolvo. Dono etiam mecum ac idem venerabili loco universa quæ possessionis meæ vel sunt hodie, vel etiam in tota vita mea juste poterunt, quæ dare legaliter & possum & debeo. In cujus facti memoriam etiam quatuor denarios de capitagio meo, sicut mos sæcularis est talibus facere, super altare dominicum prædicti loci gratanter imponens, funem quoque signi collo meo devotè circumplicans, chartulam istam scribi in testimonium postulavi, manuque mea firmavi, addita etiam insuper congerie testium juxta humanæ opinionis æstimationem idoneorum, quorum ista sunt nomina,* &c. *Actum Vindocini in Capitulo S. Trinitatis an.* 1080. 10. *Kal. Oct.* Addo quæ habet in hanc rem Cæsarius lib. 7. Miracul. c. 39. *In tantum illius (Deip.) amore succensus est, ut in quadam paupere Ecclesia in ejus honore dedicata, conscio Sacerdote, fune collo suo injecto, servum glebæ se illi super altare offerret, solvens singulis annis censum de capite suo, qualem servi originarii solvere consueverunt.*

Ita etiam quandoque Ecclesiis & Monasteriis sese offerebant & donabant sub annuo censu, ut libertatem & ingenuitatem non dimitterent, sed eam disertis & expressis verbis retinerent. Charta Aleidis Ducissæ Burgundiæ an. 1212. in Hist. Reomaensi p. 247. *Præterea dicti Odo, & Regina, & Adelina dederunt se prætaxatæ Ecclesiæ ut liberos in perpetuum possidendos.* Charta alia an. 1243. in ead. hist. p. 270. *Dictus verò Parisetus spontaneus dedit & concessit se pro homine libero Ecclesiæ nostræ Reomaensi, & ipse & hæredes sui erunt homines liberi nostri Conventus pro quinque solidis Divionensibus nobis annuatim in festo S. Remigii ab eisdem persolvendis. Ita quod nos, vel successores nostri ultra quam dictos quinque solidos ab ipsis non poterimus per exactionem aliquam reclamare. Imò tenemur ipsos, tamquam liberos homines nostri Conventus adversus omnes homines pro posse nostro defendere, manutenere, & bona fide garantire.* Extat insignis in hanc sententiam Charta alia, quam ex S. Vitonis Virdunensis Tabulario descripsimus. *Summæ nobilitatis nitet decore, qui opifici suo tota sinceritate & puritate mentis studet incessanter deservire. Quapropter notum esse volumus, Ego Dei gratia Abbas Ricardus, omnibus tam præsentibus quàm futuris Ecclesiæ Dei fidelibus, quod quædam religiosæ mulieres, nobilibus & ingenuis ortæ natalibus, Dei timore & amore pariter compunctæ, bonæ scilicet cum filiabus geminis Heredesendis, & Respendis: Conrada quoque & ejus soror Ruspendis semetipsas ultro ut liberæ & nobiles S. Petro Virdunensi Cœnobii, ubi insignis requiescit corpore Vito Præsul, subdiderunt ad potestatem villæ Haslom dictæ, suæ ditioni mancipatæ: ea scilicet ratione, ut annuatim die solemnitatis S. Remigii ejusdem villæ villicis* 2. *den. tam ipsæ, quàm universa sololes ex eis proditura persolvat, de manu mortua* 12. *de licentia maritalis copulæ* 6. *placita generalia in jamdicta villa Haslum ter in anno serviant. Quibus etiam petentibus quia non incongruum erat, hanc chartam fieri jussimus, ne fortè aliquis potentum, vel infimorum alteram quandoque legem imponere tentet. Hæc Charta facta, & plurimorum hominum præsentia & testimonio roborata, ut firma in posterum maneat & inconvulsa, nostra & fratrum est manu confirmata, & Advocati Herimanni Comitis attestatione subnixa. S. Richardi Abb.* &c. *Dat. an. Dom. Incarn.* 1025. *Conradi Regis* 1. *Ind.* 8. Ejusmodi Chartas alias proferunt Willh. Heda in Episc. Traject. p. 287. 1. edit. & Miræus in Donat. Belg. lib. 1. c. 18.

De jure Regum nostrorum ponendi *Oblatos* in Monasteriis, vide Chopinum lib. 3. de Sacra Polit. tit.

2. n. 12. 13. 14. 15. tit. 5. n. 14. 15.

Oblatiarii hoſpites, iidem qui ſe ſe cum univerſa familia, & bonis ſuis Monaſteriis offerebant, & mancipabant. Chronicon Mauriniacenſe lib. 1. p. 360. *Hoſpites Oblatiarios pene octoginta ibi congregavit.* *Dati* ſeu *Donati hoſpites* etiam dicuntur in Concilio Senonenſi an. 1269. c. 6.

Offerti, eadem notione. Chronicon Farfenſe pag. 657. *In alio præcepto conſtituit ut ſi Monachi, vel ſecundum regulam S. Benedicti Offerti ſanctæ Mariæ, quos Abbas ordinaliter providere debet, fuga lapſi, per Epiſcopia, & certa Monaſteria, ſive per diverſa loca perrexerunt, ubicumque eos invenerit, tam ipſe quàm & miſſi ſui præſentialiter recipiant abſque alicujus dilatione vel contrarietate.* Charta Caroli M. ibid. p. 658. *Aut homines ejuſdem Monaſterii tam ingenuos, quam ſervos libellarios, aldionem & aldianas, ſeu Clericos, vel cartulatos, aut Offertos ſuper terram ipſius Monaſterii commanentes, diſtringendos*, &c. In alia Lotharii Imp. ibid. p. 668. *Servis, ancillis, libellariis, cartulatis, offertis, opilionibus*, &c. Alia Caroli C. Imp. ibid. *Offertos verò ejuſdem Monaſterii nolumus in ſeculo vagari, ſed ubicumque inventi fuerint, licentiam habeat Abbas — eos ad Monaſteria reverti facere.* Alia Caroli M. in Chr. S. Vincentii de Vulturno p. 679. *Seu etiam excuſatos, ſeu Offertos, qui in præfatis Monaſteriis legitimè jam ſubjecti ſunt, vel qui devotè offerre ſe cum ſuis rebus voluerint, juſtè & rationabiliter licentiam habere debeant.* Ejuſmodi *Offertorum* occurrit alibi mentio.

OBLEGARE, *Contradicere, vel contra leges venire, circummittere. Oblegatum, injunctum mandatum.* Papias, & Gloſſæ antiquæ MSS.

OBLIGA, *Oblita*. Vide *Oblata*.

OBLIGATI, Servitio alicui obſtricti. Notitia ſub Ludovico II. Imp. in Chronico S. Vincentii de Vulturno p. 690. *Reclamans, quod de ipſa Cella — per pravos & iniquos homines ſubdolè & ingenioſè ſervos & ancillas, vel obligatos, vel alias res ſubtractas eſſe de Monaſterio*, &c.

Obligati, excommunicati, apud Nicolaum I. PP. epiſt. 7. c. 2. 4. *Alligati*, ibidem. Anaſtaſius Biblioth. in præfatione ad VIII. Synodum: *Ignatius verò dum pelleretur, Eccleſiam ligavit ne quiſquam abſque ſe in ea ſacra celebrare tentaret officia.* Id eſt, *ſub interdicto poſuit*.

OBLIGATORES, qui ligamentis magicis ad morborum ſanationes utuntur, in Capit. Caroli M. lib. 1. c. 64. Adde Capitul. 1. ejuſd. Imp. incerti anni c. 40. Apud Apuleium lib. de Herbarum virtutib. cap. 15. n. 3. *Si quis ad mulierem non poterit affectari, obligatus.* Id eſt maleficio & veneficio incantamentoque alligatus, detentus, devinctus & impeditus, quominus *affectetur*, id eſt afficiatur, commoveatur, ſtimuletur, & accendatur ad cupiditates & libidinem veneris. Exemplum hujuſcemodi obligationis præ cæteris profert Guibertus lib. 1. de Vita ſua cap. 11. 17. Vide *Ligaturæ*.

OBLIGATORIUM, ἐνοχοποιὸν, in Gloſſ. Gr. Lat.

OBLIGIA. Ælfrici Gloſſ. de partibus corporis: *Obligia*, niƿƿe. Ubi Somnerus: *Acromphalum, ni fallor, intelligit*.

OBLITERE, *Latere*. Papias.

OBLIVIUM. Gloſſ. Gr. Lat. λήθη, *Oblivium, Obliteratio*. Quæ quidem vox utraq; Græca & Latina in memoriam revocat carceris Epiſcopi Pariſienſis nomenclaturam ſat inſolentem, qui vulgari idiomate *Oubliette* dicebatur, quod qui in eum conjicerentur delinquentes Clerici, quaſi *obliti*, in eo diutius detinerentur, apud Froiſſartem 2. vol. c. 84. Guillelmum Epiſcop. Tornacenſem in Hiſt. Velleris aurei, & in Chron. Flandrenſi c. 86. ubi de Henrico *de Maleſtroit*. Eadem perindè ratione caſtrum, neſcio quod in Perſide, λήθην vocatum memorant ſcriptores, quod, ut ait Procopius lib. 1. de Bello Perſico c. 5. de eo qui illuc eſſet conjectus, mentionem unquam fieri ex lege vetitum eſſet, pœna etiam capitali iis propoſita, qui ipſius nomen protuliſſet. Agunt præterea de hoc caſtro Theophylactus Simocatta lib. 3. c. 5. Leontius in vita S. Joannis Eleemoſynarii, Agathias p. 138. Theophanes p. 220. & Miſcella lib. 17. Simili etiam nomenclatura poſtremos Imperatores Byzantinos carcerem habuiſſe docemur ex Nicephoro Gregora lib. 9. & Pachymere lib. 3. c. 38. qui illud Nicææ fuiſſe innuit, in quem amandari ſolebant proceres qui deliquerant.

OBMALLARE, vide *Mallum*.

OBNOXIATIO, & *Charta obnoxiationis*, in Formulis antiquis, interdum ſpectat bona ipſa, interdum perſonas. Prioris generis extat formula apud Marculfum lib. 2. form. 9. qua pater, qui bonorum quæ uxori ſuæ præmortuæ dederat, uſumfructum à filiis accipit, ea conditione ut villas alias ex ſuis bonis illis *obnoxiet pro ipſo uſu*, ita ut ea vendere aut alienare ei non liceat, ſed in filiorum arbitrio & poteſtate remaneant. Adde formulam 9. ex Baluzianis.

Obnoxiationis ſpecies alia fuit, cùm quis præ inopia, neceſſitate, ac infirmitate, pecuniam aut bona alia in victum accipit, eoque nomine libertatem ſuam commodanti *obnoxiat*, ita ut, velut de quolibet mancipio proprio, ipſi commodanti facere liceat, poteſtatemque habeat debitorem *vendendi, commutandi, & diſciplinam imponendi*, ut eſt in Formulis ſecundum legem Romanam, form. 10. *Placuit mihi ut ſtatum ingenuitatis meæ in veſtrum deberem obnoxiare ſervitium, quod ita & feci. Unde accepi à te pretium, in quod mihi bene complacuit ſol. tantos, ita ut ab hodierna die, quicquid de me ſervo tuo, ſicut & de reliquis mancipiis tuis facere volueris, à die præſente liberam habeas poteſtatem.* In Capitulis verò Theodori Cantuarienſis c. 12. *Homò tredecim annorum ſeipſum poteſt facere ſervum.* Lex Friſionum tit. 11. §. 1. *Si liber homò ſpontanea voluntate, vel fortè neceſſitate coactus, nobili, ſeu libero, ſeu etiam lito in perſonam & ſervitium liti ſe ſubdiderit*, &c. Synodus Vermerienſis an. 752. c. 6. *Niſi pro inopia fame cogente ſe vendiderit*, &c. Edictum Piſtenſe c. 34. *Quidam Comites noſtri nos conſuluerunt de illis francis hominibus, qui cenſum regium de ſuo capite, ſed & de ſuis reſcellis debebant, qui tempore famis, neceſſitate cogente, ſeipſos ad ſervitium vendiderunt*, &c. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 76. *Servi alii natura, alii facti, & alii emptione, alii redemptione, alii ſua vel alterius datione.*

Licuiſſe etiam patri urgente neceſſitate, filium in ſervitutem dare, docent Novella 2. Valentiniani & l. un. de Patribus qui filio diſtraxerunt, l. un. de His qui ſanguinol. & l. 2. de Alimentis quæ inop. parent. Præterea Pœnitentiale Theodori Cantuar. c. 12. *Pater filium neceſſitate coactus poteſtatem habet tradere in ſervitium ſeptem annos: deinde ſine voluntate filii licentiam tradendi non habet.* Adde ejuſdem Capitula c. 18. Exod. c. 21. S. Hieron. in vita S. Paphnutii, Gregor. M. lib. 4. Epiſt. 33. Aimoinum lib. 3. de Miracul. S. Benedicti cap. 20. & quæ obſervant Aimarus Rivallius lib. 2. Hiſt. Juris civilis p. 131. & Jacobus Gotofredus ad d. l. un. de Patrib. qui fil. &c. Hujuſmodi verò ſervorum liberi, in tali ſervitio nati, liberi erant, ex Edicto Piſtenſi c. 34.

Non autem ſeipſos ſemper vendebant, ſed per alios vendi patiebantur, tanquam originarii eſſent ſervi, de quibus hæc ſancit Lex Wiſigoth. lib. 5. tit. 4. §. 10. *Ingenuum qui ſe vendi permiſerit, & pretium cum venditore partitus ſit, ut circumveniret emptorem, in ſervitute permanere debere, poſſe tamen pretio dato redimi, & in priſtinam libertatem aſſeri, vel à ſe, vel à parentibus.* Quo ſpectant quæ habet Gregorius Turon. lib. 3. c. 15. *Veni mecum, & vænunda me in domo barbari illius, ſitque tibi lucrum pretium meum.* Anonymus de Miraculis S. Bavonis lib. 2. cap. 5. *Adoleſcens quidam familiæ ſancti Confeſſoris, tempore famis coactus, à quodam ſua ſponte eſt venditus, ut poſſet habere neceſ-*

ſuria victus. Verùm ne fraus ejuſmodi in obnoxiationibus oriretur, ſanxit Lex Longobardorum lib. 3. tit. 9. §. 5. ut *in publico per antiquam conſuetudinem* id ageretur, ſcilicet in Curia, coram Magiſtratibus. In Quoniam Attachiament. cap. 70. quilibet liber homo poteſt relinquere libertatem ſuam, ſi voluerit, in Curia Regis, vel in alia qualibet, quam dum vixerit recipere non valeat. Lege verò Saxonum nullus ſe in ſervum dare poteſt, reclamante hærede: ita Speculum Saxonicum lib. 3. art. 32. §. 4. art. 42. §. 9.

Diverſis porro modis quis ſe ſe in ſervum obnoxiabat. Interdum enim ut pretium ſui acciperet, ut in ſupra allata formula Marculfi. Interdum à mortis periculo liberatus ob crimen aliquod perpetratum, ei à quo *compoſitio* exſoluta fuerat, cùm ipſe ſolvendo non eſſet, ſe ſe in ſervum obnoxiabat. Extat apud Marculfum formula ejuſmodi obnoxiationis lib. 2. form. 28. Gregorius Turon. lib. 6. cap. 36. *Clericum ſub pretio venundari procurant, ea videlicet ratione, ut aut eſſet qui redimeret, aut certè morti addiceretur obnoxius. Cumque hæc Ætherio Epiſcopo delata fuiſſent, miſericordia motus, datis 20. aureis, ab imminenti eximit interitu.* Leges Aſtulphi Regis Longob. tit. 9. § 4. *Si pro furto aut alia malicia ad ſerviendum in manus datus fuerit, & probatum fuerit, deſerviat ei inantea.*

Præterea aliquis in ſervum ad vitam ſuam ſe ſe dabat, cùm pecuniam, in quam condemnatus fuerat, pro reſtitutione aliqua, non haberet quam tranſſolveret, cujus obnoxiationis extat formula in Formulis parenſalibus, form. 13. Charta an. 1189. apud Roverium in Reomao p. 224. *Præterea 4. homines Joannem & fratres ejus qui in eadem villa prædictæ Eccleſiæ antea liberi fuerant, & pro ſui forefacto in ſervitutem ſe redegerant, Eccleſiæ prænominatæ conceſſit.* Denique ſi quis rem furatus fuerat, donec compoſitionem exſolviſſet, in dominium illius cujus res erat tranſibat, *brachio in collum poſito, & per comam capitis ſui*, ut eſt in iiſdem Formulis parenſalibus cap. 26. Huc etiam referri poteſt quod habet Capitulare Arechis Principis Benevent. cap. 6. *Si liber homo habet uxorem liberam, nihilque proprium poſſidens, talem culpam perpetraverit pro qua damnatus, Quæſtori ſecundum legem in manu pro ſervo tradendus fuerit, ipſa uxor maritum tantum cuſtodiat. Ille verò qui eum in ſervitio acceperit, de marito ejuſdem infra ſeptimanam duos dies, ſicut propriis ſervis, quatenus eam poſſet nutrire. Sin autem minorem culpam perpetraverit, unde mos legis tradendi deeſt, ſub eſtimatione juſtiſſima vir & conjux deſerviat ei cui culpatum eſt, uſque ad præfinitum tempus. Poſt conſtitutionis autem dies liberantur in priſtinam libertatem. Et ſi ipſa uxor tantùm culpata fuerit, eiſdemque modis, ut de viro ſuperius cenſuimus, ſimul de utroque æqualitate ſententia detur. Ita tamen ut ejus qui eos acceperit, diſciplinis & imperio, ſicuti ſervi ſubjaceat. Si verò infra conſtitutum ſupradicti ſervitii tempus alteram alteri homini ingeſſerunt culpam vir aut conjux, in perpetuum ſervi tradantur*, &c. Lege Ladiſlai Regis Hungariæ lib. 2. cap. 11. lib. 3. c. 5. Nobilis qui domum alterius invaſit, aut illius uxorem flagellavit, ſi mulctam decretam ſolvere non poſſit, raſo capite vendi jubetur. Adde quæ in hanc ſententiam habent Lex Bajuvar. tit. 1. c. 11. tit. 2. c. 1. § 5. Capitulare 1. an. 779. c. 19. Capitul. pro partib. Saxoniæ an. 789. c. 21. Capitul. 2. an. 813. c. 1. Capitul. 1. an. 819. c. 2. Capitul. Ludov. Pii an. 824. c. 2. lib. 4. Capitul. c. 14. Additio 4. c. 137. & quæ notavimus ad Cinnamum p. 485. Vide *Falſare.*

OBOLUS. Gloſſ. Gr. Lat. *Dipondium*, διπλοῦς χρύσινος, ἤτοι ὄβολος. Sed hæc ſpectant veterum obolos, de quibus copiosè actum ab iis qui de re nummaria ſcripſerunt. Apud noſtros fuit etiam

Obolus aureus. Charta communiæ Abbatiſvillæ c. 20. *Unicuique novem libras, & aureum obolum perſolvere tenebitur.* Fori Morlanenſes art. 10. *Si aliquis extraneus præſumptuosè aliquem ceperit, 900. ſolidos & obolum auri dabit Domino.* Pactum inter Abbatem Moiſſiacenſem, & Simonem Comitem Montisfortis an. 1212. ex Regeſto Carcaſſonenſi: *Caſtrum quod eſt in villa de Moiſſiaco, quod fuit Durandi Meroëri, debet tenere Simon Comes de Abbate, & inde ſingulis annis ipſe vel bajulus ſuus debent offerre unum obolum aureum ſuper altare B. Petri in eodem feſto.* Chartæ inſcriptio *Maille d'or*, præfert. In pacto alio inter Petrum Archiepiſcopum Turonenſem & Judæos diœceſis Turonenſis pro quodam Cœmeterio, M. Oct. an. 1255. ex Chartophylacio Regio, ſcrinio *Tours* A. 2. tit. 15. habetur, Judæos præſtare, ex cenſu annuo, Archiepiſcopo Turonenſi 5. obolos aureos, pro 20. ſolidis monetæ currentis computatos. Ita obolus aureus valuit tunc temporis 4. ſolidis. At in alia Charta anni 1270. in Regeſto Andegavenſi fol. 47. Obolus aureus, 5. ſolidis Turonenſium æſtimatur: ſed hîc intelliguntur *parvi Turonenſes.* Alia an. 1292. in Hiſt. Epiſcopor. Cadurcenſ. n. 144. *qui obolus* (aureus de quo ſuprà) *quinque ſolidorum Turonenſium parvorum valorem habeat.* Obolos aureos cuſos in Anglia an. 1344. autor eſt Henricus de Knyghton.

Obolus argenti, in Monaſtico Anglicano tom. 2. pag. 414.

Obolus albus. Necrologium Eccleſiæ Pariſienſis, Kalend. Febr. *Dedit nobis 200. libr. monetæ currentis — videlicet in obolis albis, quolibet 6. den. obol. Pariſ. implicandis in reditus pro anniverſario ſuo. — quo tempore valebant dicti oboli albi quilibet 4. T. tantummodo una cum trecentis libris Tur. dictæ debilis monetæ currentis anno 1327. videlicet obolis albis, quolibet obolo 8. Tur. qui prædictæ emptionis valebant quilibet 4. Tur. tantummodo.*

Obolus, pro minutiore moneta. Hepidamus de vita S. Wiboradæ cap. 14. *Cùm neſciam de tot talentis hemiſſeclas vel obolos obſervare. Droit d'obole*, quod Regi competit in Tabellionatu Senonenſi, in Conſuet. Senon. art. 246. Vide Conſuetudines Monaſterii Regulæ in Aquitania p. 745. apud Labeum, & in VV. *Moneta Quadrans.*

Obolus, Ponderis apud Medicos ſpecies, de qua ita Matthæus Silvaticus: *Obolus eſt pondus trium Kirat. Kirat ponderat quatuor grana hordei: ergo obolus ponderat 12. grana hordei*, &c.

Obolus aquæ, in l. 2. Cod. Th. de Aquæductu.

Obolata terræ, Terra ſeu ager, reditus unius oboli. Tabularium Lewenſis Prioratus in Anglia p. 21. *In manu Domini poſt mortem I. S. quatuor denariatas & 1. obolatam terræ in tenement Qutteby.* Pag. 48. *Simon Lucas tenet 3. obolatas terræ cum 1. cotagio*, &c. Charta an. 1331. in Tabulario Autiſſiodorenſis Eccleſiæ fol. 434. *Item unam obolatam terræ, ſitam*, &c. Monaſticum Anglic. tom. 1. p. 501. 837. *Simul cum uno obolatu redditus*, &c. Quidam, inquit Spelmannus, aſſerunt *obolum terræ* continere longitudine 10. pedes, latitudine 5. tota ſcilicet ſuperficie 50. Alii *obolatam terræ* exponunt de dimidio perticatu, cùm *denariatum terræ* pro ipſo perticatu accipiunt, qui juxta ſtatut. *de terris menſurandis* 16. pedes & dimidium continet. Vide *Libra terræ.*

OBOLATUS *panis.* Vide *Panis.*

OBRÆ. Vide *Operæ.*

OBRYZUM, Vox veteribus ſcriptoribus incognita. Papias ex Iſidoro: *Obryzum aurum dictum, quod obradiet ſplendore. Eſt enim coloris optimi, quod Hebræi obfaz, girci ciron dicunt. Obryzum dicitur obrude aurum, ſplendor auri, nitidum.* Ita etiam Ugutio. Ælfricus in Gloſſ. Saxon. *Aurum obryzum* ꞃeaꝺ ꝫolꝺ. i. rubrum aurum. Gloſſ. Lat. MS. Regium cod. 1013. *Meram, puram, obryzam.* Infra: *Obryzum, ſplendor auri.* Malè igitur *Abrigeum*, ut Gloſſ. Iſidori. Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 2062. ὄβρυζον χρυσίον, τὸ πολλάκις ἑψηθὲν, τὸ καθαρώτατον. Gloſſæ Biblicæ MSS. *Obrizum, aurum purgatum, vel obrude aurum.* Vita S. Hilarii Arelat. *Corpus ſuum diverſis mancipavit ægritudinibus, ut ſuperna moneta*

verum obryzum ægritudinum calculo exortum thesaurus reconderet æternus. Vide Anastasium in vitis PP. p. 119. 120. 145.

Obridium, nudè in Gloss. Arabico-Lat.

Obritium, Vetus charta apud Ughellum to. 5. pag. 1540. *pœnæ nomine auri obritias* (obritii) *unciæ sex.*

Auribricum corruptè etiam in diplomate Longobardico Paschalis I. PP. pro Ecclesia Ravennensi. Fragmentum Petronii p. 57. *reticulum aureum, quem ex sobriussa esse dicebat.* Legendum fortè *obrussa*, nam Salmasius *obryzum aurum* dictum censet ab *obrussa*, quod est auri experimentum quod igne sumitur, ex Græco ὀβρύζη. Apud Suetonium, *aurum ad obrussam.* Cicero ; *Hîc adhibenda tanquam obrussa ratio est*, i. probatio. Glossæ L. Gr. *obrussa*, τὸ δοκιμάζον τὸ χρυσὸν, ὅταν παρατρίβεται. Est igitur *aurum obryzum*, probatum, & ad *obrussam* examinatum. Adde quæ annotantur in libro de Originibus populor. p. 39. 40. & à Jacobo Gotofredo ad l. 1. Cod. Th. de Oblat. votor.

Obryzarii, in Glossis MSS. *Disauri*, vel *Thesauri.*

OBSCARIONES, *Carcerum custodes*, in Glossis ad Legem Longob. lib. 2. tit. 55. §. 19. *Si quis in curte Regis causam habuerit, per sacramentum Obscarionum, cum actoribus finiatur.* Videntur tamen iidem qui *Scariones*.

OBSCULTARE, obaudire, obtemperare, & secundare. Præfatio Regulæ S. Benedicti : *Obsculta, ô fili, præcepta Magistri*, &c. Ita præferunt vett. codd. pro *ausculta*, quam lectionem defendit Smaragdus. Præfatio regulæ Magistri : *Qui me obscultas dicentem.*

OBSECRATIO, *Matricis vulneratio*, in Glossis MSS. cod. Regio 1013.

OBSECRILOQUIUM, *Ænigma*, Gl. Isid.

OBSERVATIO, in Gloss. Lat. Gr. προσευχή. Papias : *Obsecratio, preces, gratiarum actiones. Obsecrationes*, inquit Rabanus lib. 2. de Instit. cleric. cap. 12. *sunt implorationes, seu petitiones pro peccatis, quibus vel pro præsentibus, vel pro præteritis admissis suis unusquisque compunctus veniam deprecatur.* Adde Hugonem à S. Victore in Speculo Eccles. lib. 2. cap. 4. *Religio anniversariæ obsecrationis* in l. 7. Cod. Theod. de Indulgentiis criminum pro die Paschatis. Propriè autem

Obsecratio dicitur Alcuino lib. de Divin. off. pars Canonis Missæ, & Beleto c. 43.

OBSECUNDATORES *sacrorum scriniorum*, in l. 3. Cod. Th. de Proximis, &c. qui in scriniis operam navant, *obsecundant*, Scrinarii omnes.

OBSELLA. Jo. Bromptonus p. 1224. *Dum quadam die post celebrationem Missæ vestibus sacerdotalibus ad altare adhuc staret indutus, illi funesti satellites venientes, vehicula & obsellas, & quæcumque ejus vel clericorum suorum erant, diripuerunt.* Leg. fortè *cistellas*.

OBSEQUIÆ, Exequiæ funebres, Gall. *Obseques, funerailles*, quod pompas istas funebres famulorum & amicorum *obsequia* cohonestent. Petrus Chrysol. serm. 121. *In obsequium divitis migrat hîc tota civitas, cum funus effertur.* Lex Bajuvar. tit. 18. c. 2. §. 1. *eo quod funus ad dignas obsequias reddere non valet.* Ita editio Heroldi & aliquot codd. MSS. ubi alii *Exequias* habent. Nicolaus I. PP. in Responsis ad consulta Bulgarorum c. 98. *Non est — solito cum obsequiis more ad sepulchra ferendus.* Occurrit in vita S. Rusticulæ Abbatissæ Arelat. cap. 33. In Vitis Abbatum S. Albani p. 3. 4. In Constitutionibus Nicosiensibus c. 25. &c.

Obsequiæ Episcopales, Munia Episcopalia, in Decreto Tassilonis Ducis Bavariæ in Prologo.

OBSEQUIUM, Famulorum & amicorum comitatus, pompa. Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 2062. πομπὴ, ὀψίκιον. VI. Synodus act. 4. ἀπό τινος Φιλίππου στρατηλάτου τοῦ βασιλικοῦ ὀψικίου. Capitolinus in Pertinace : *Cum de castris ad obsequium Principis convenissent.* Paulus Warnefrid. lib. 5. de Gestis Langob. c. 33. *Ibi omnia obsequia Palatina, omnemque regiam dignitatem — præparatam se reperit expectare.* Adde lib. 1. cap. 20. Gesta Constantini M. *Dum festinus vellet à latere Imperatoris transire, obsequium ordinare volens, calcavit chlamydem Imperatoris.* Corripus lib. 1.

— Itur in arcem
Obsequio comitante Patrum. Et lib. 3.
Adfuit obsequio castorum turba virorum.

Anastasius in S. Agathone : *Advocati sunt in processione ad sanctam Dei Genitricem in Blachernas, in tanta honorificentia, ut etiam de Palatio caballos stratos dirigeret cum obsequio pietas Imperialis.* In Hadriano : *Direxit — universa obsequia ad eundem Regem.*

Ab ejusmodi Augustali obsequio dictum Thema seu legio τοῦ ὀψικίου, apud Constantinopolitanos, quod ex eo potissimum confecta esset : à quâ postmodum indita nomenclatura Asiaticæ cuidam Provinciæ, cujus Metropolis fuit Nicæa, quam describit Constantinus Porphyr. lib. 1. de Them. cap. 4. Hujus etiam mentio est apud Zonaram p. 87. 90. Nicephor. CP. in Breviario p. 150. 155. 172. &c. Adde Cantacuzen. lib. 4. cap. 18. Vide Gloss. Meursii.

Obsequiare, Obsequi, famulari : Gall. *servir.* Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 39. *Custodiebatur autem à Magnatibus Imperatoris, ab ipsis etiam & obsequiabatur.* Ita ὀψικεύειν Græci recentiores dixerunt. Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 2062. πομπεύει, προοδοποιεῖται, ὀψικεύει καὶ πομπεύεται. Alibi : πρόοδοι, οἱ ἔμπροσθεν τῶν ὀψικευόντων. Aliud sign. 930. προπομπεύεσθαι, ὀψικεύεσθαι. Glossæ Basilic. προμῶτοι, προπορευόμενοι, καὶ ὀψικεύοντες, &c. Adde Menæa 3. April. in S. Josepho sub finem.

Obsequium, Officium Ecclesiasticum, præsertim pro mortuis : nostris vulgò *service.* Nicolaus PP. in epist. ad Michaëlem Imp. *Ecce quotidie imò verò in præcipuis festivitatibus inter Græcam linguam veluti quiddam pretiosum, hanc* (Latinam) *quam barbaram & Scythicam linguam appellatis, miscentes, quasi minus decori vestro facitis, si hac etiam bene ac ex toto intellecta, in vestris obsequiis ac officiis non utamini.* Herbertus de Miraculis lib. 2. cap. 24. *Revelatum est quendam de filiis suis Clarevallensibus tunc migrasse : statimque de vehiculo descendens, fecit obsequium pro defuncto, commendans animam ejus Deo.* Anselmus Leod. cap. ult. *Obsequium quo honorare debent quinque Ecclesiæ — matrem Ecclesiam.* Mox : *In quibus festis tenentur Ecclesiæ venire cum pleno choro & schola ad vesperas, &c.* Vetus charta apud Buzelinum in Gallo-Frandr. lib. 2. cap. 23. *Cum fratribus de Monte Eligii talem habemus societatem, quod annis singulis unum plenarium obsequium faciemus pridie Non. Martii, & Missam in conventu.* Vide Durandum lib. 5. Ration. cap. 2.

OBSERVARE, Expectare. Proverb. 8. §. 34. *Observat ad postes ostii mei.* Collatio Carthag. cognitione 1. *Perendie, si præcipis, observabimus.* Synodus Romana sub Bonifacio II. PP. sess. 1. *Quia non recederem, sed observaturum esse in Regia civitate.* Sess. 2. *Theodosius Echinensis Episcopus, — sicut præterita sessione constituistis, observat.*

Observare dicuntur Clerici, Presbyteri, quoties in Ecclesiis munia consueta & sibi imposita *observant*, & exequuntur. Concilium Andegavense c. 10. *Quicumque vel de Laïcis vel de Clericis ministri fuerint ordinati, & observare noluerint, si Laïcus, communicare non liceat.* Epaonense c. 5. *Ne Presbyter territorii alieni, sine conscientia sui Episcopi, in alterius civitatis territorio præsumat basilicis atque oratoriis observare.* Ita in Concilio Aurel. IV. c. 7.

Observantes Clerici, qui in Ecclesiis deserviunt, in Concilio Aurelian. III. c. 5. Aurel. IV. c. 26.

Observare, jejunare. Glossæ Isidori : *Abstinet, observat.*

OBSES, Sponsor, præs, *cautio* : *ostagius per sacramentum*, in Epistolis Francicis to. 4. Hist. Franc. ep. 61. Maximè is, qui si ille pro quo spoponderat, defecisset à pacto, in ejus potestatem transire tenebatur : unde ejus *hospes* esse dicebatur, quod in ejus teneretur domo manere, quamdiu is qui in pacto defecisset, fecisset satis. Charta Fulconis Abbatis Corbeiensis an. 1055. ex Tabulario Corbeiensi : *De qui-*

bus omnibus Comiti & Abbati in hac conventione sacramento ligato tradidit 7. obsides, ut si hæc violaverit aliquando, intimabitur obsidibus manere dominum suum, ut se justificet infra 40. dies: si verò neque se justificaverit, aut ipsi Abbati se tradent, aut 30. libras persolvent obsides, quorum nomina sunt hæc, &c. — *Quando verò aliquis eorum vita decesserit, eandem obsidionem subibit cum sacramento ejus in cujus locum successerit.* Hugo Flaviniac. in Chron. Virdunensi an. 1197. *Hominium recognovit, & reformavit, & ex toto cellam candem vurpivit: obsides dedit, quorum hæc sunt nomina,* &c.

Obsidum præstatio, jus quod dominus habet in subditos, cujus vi, vassalli ac tenentes pro ejus liberatione, si in prælio captus fuerit, ut conventi lytri obsides, in hostium potestatem transire tenebantur. Charta an. 1288. apud Guesnaium in Annalibus Massiliensib. hoc an. n. 14. *Et habere de Massilia illos obsides, qui gratis, & de sua bona & spontanea voluntate se obtulerunt ituros in Cataloniam seu Aragoniam ob liberationem Domini Principis supradicti, cùm ipsa civitas Massiliæ Vicecomitalis sit, & esse debeat immunis & libera à præstatione obsidum, prout in instrumento dictæ transactionis & pacis plenius continetur.*

Obses, pro *hospes*. Capitulare de villis c. 12. *Ut nullus Judex obsidem nostrum in villa nostra commendare faciat.* Vide *Ostagius*, & infra, *Obsidio*.

Obsessus, Dæmone correptus, Energumenus, nostris, *Obsedé*. Victor III. PP. lib. 2. Dialog. p. 64. de Energumeno: *Ibique obsessus vehementer fatigatus obdormivit.* Vide Bedam in Vita S. Cuthberti Episc. n. 62. Rodulphum Tortarium in Miraculis S. Benedicti n. 4. Cæsarium Eisterbach. lib. 3. c. 2. lib. 5. c. 11. 14. &c.

Obsetrix. Gloss. MS. Regium cod. 1013. *Obstetrix, quæ corruptè — Obsetrix nuncupatur.*

Obsidio, *obsidium*, *obsidatus*, datio in obsidem, Gall. *hostage*. Gregorius Turon. lib. 2. hist. cap. 15. *Obsides adinvicem acceperunt.* — *Multi tunc filii Senatorum in hac obsidione dati sunt.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 118. *Quod si Bruno suam partem* (5. solidor.) *huic termino non reddiderit, uno quoque anno revertatur in obsidione, & inde non exeat sine jussione Prioris ipsius loci,* &c. Occurrit etiam in Charta laudata Fulconis Abb. Corbeinsis.

Obsidium. Epistola Balduini Imp. CP. apud Arnoldum Lubecensem lib. 6. cap. 20. *Imperiale Palatium, Blachernæ dictum, nobis sub Imperatoris & suo juramento promittit in obsidium, donec cuncta nobis promissa reddantur.*

Obsidiatus, eadem notione apud Eutropium lib. 2. & Ammianum lib. 16. & in Codice Carolino epist. 88. *Petentes Ramualdum ejusdem Arichisi filium in obsidiatum.* Adde Laurentium Leodiensem in Episcopis Virdunensib. p. 293.

Obsidium, pro *obsidiæ*, *insidiæ*, Wichbild. Magdeburgense art. 90. *insidias, seu obsidia, stupra, domorum irruptiones,* &c.

Obsidiare, Insidiari. Gloss. Lat. MS. Regium cod. 1013. *Obsidiaverunt, insidiati sunt.* Commodianus instruct. 62.

Obsidiando perit, & ideo sentit iniquus.

Obsidias etiam dixit.

Obsolefacere, Deterere, inquinare. S. Augustinus in Psalm. 29. *Et quia contemnit in se quod melius est pecoribus, permit in se vel deserit, & quodammodo obsolefacit imaginem Dei.*

Obsoletare, Obsoletum reddere, infuscare, polluere. Gloss. Arabico-Lat. *Obsoleto, obtero vel inquino.* Isidori Glossæ, & Papias: *Obsoletatus, inquinatus, pollutus.* Tertullianus in Apologet. c. 5. *Si honorem inquietant divinitatis, si majestatis vestigia obsoletant.* Idem in Scorpiaco c. 6. *Qui vestitum obsoletassent nuptialem.* Fortunatus in vita S. Albini Episc. Andeg. n. 1. *Radiantem vitam, si pigri relatoris impar lingua prædicat, obsoletat.*

Obsonium, *Convivium: nam obsonia, i. panis.* Ita Glossæ MSS. ad Alexand. Iatrosoph. Interdum capitur hæc vox pro *procuratione*, seu *convivio*, quod vassallus domino debet. In Charta sub Roberto Rege Franciæ an. 1023. exarata ex Tabulario S. Vedasti Atrebatensis: *Ab Ecclesia autem Episcopali juri nullam consuetudinem persolvendam statuimus, vel statui permittimus, nisi ut in Synodo denarii octo pro obsonio in anno persolvantur.*

Obsonium, Stipendium: hinc

Obsoniator, *stipendiarius* in Gloss. vett. Vide Casaub. ad Spart. Meurs. in ὀψώνιον, & Gloss. Fabroti ad Cedr.

Obstagium. Speculum Saxonicum lib. 2. art. 11. §. 3. *Cui argentum vel nummi sunt solvendi, & si ad terminum solutionis non venerit, vel si venerit, pecuniam tamen accipere noluit, per hoc pecuniam suam non amisit, illum verò diem noscat se perdidisse. Reus etiam ab obstagio seu equitatura tunc liberatur, sed minimè à pecuniarum solutione.* Id est obsidem se pro suo debito debitori tradere, neque rursum eum convenire ad debitum persolvendum tenetur.

Obstagius, Obses, in Mamotrecto ad 2. Paralip. c. 24.

Obstare. Vetus interpres Juvenalis ad sat. 6. v. 152. *Quo jam mercator Iason.*] *Illud significat quod Romæ in porticu Trajanarum thermarum tempore Saturnaliorum sigillaria sunt. Tunc mercatores casas de linteis faciunt, quasi picturam obstant. Ideo autem dicit, Mercator Jason, quoniam antea in porticu Agrippinarum sigillaria proponebantur, in qua porticu historia Argonautarum depicta est, & casæ cùm fierent, picturæ obstabant.* Id est picturam occultabant: Gallis, *ostent la veue de la peinture, se mettent au devant de la peinture.* Ita *luminibus obstare* dixit Ulpianus. Sic etiam

Obstare, & *Ostare* viam, est viam auferre, vel impedire: obstare alicui quominus pertranseat: unde Gall. *oster*. Capitulatio Caroli M. de Partib. Saxoniæ c. 25. *Ut nulli hominum contradicere viam ad nos veniendo pro justitia reclamandi aliquis præsumat. Viam claudere*, in Capitul. 3. an. 813. c. 39. Lex Salica Pithœana tit. 33. *Si quis Baroni viam suam obstaverit, aut eum impinxerit,* &c. Editio Heroldi tit. 34. §. 1. *Si quis Baronem de viâ ortaverit,* &c. §. 2. *Si verò mulierem ingenuam de viâ suâ ortaverit,* &c. Ubi *viam obstare*, est *viam auferre*: qui enim obstat ne quis pertranseat, hic viam auferre rectè dicitur. Quod si *Ortare* aliud sonat, uti vult Wendelinus, & *hurten* Flandricum, & *hurter* Gallicum exprimat, erit *ortare*, aliquem de via cum vi aliqua propellere: quomodo etiam Itali scriptores *urtare*, pro *detrudere, impellere, vim facere, contrastare*, usurpant. Sed videtur *ortare* idem sonare quod *obstare*. Tit. 37. apud Heroldum §. 20. *Si quis verò de campo alieno aratrum anteortaverit, aut jactaverit,* &c. quæ apud Pithœum tit. 29. §. 19. sic redduntur: *Si quis aratrum in campum alienum intrare prohibuerit, vel arantem foras jactaverit,* &c. Ubi *anteortare*, est vi propellere. Lex Alemann. tit. 98. §. 2. *Si porcarius ligatus de via ostatus fuerit, vel battutus fuerit,* &c. In legibus Scaniæ Andreæ Suenonis lib. 4. c. 3. 4. 5. fit mentio *transitus ad stratam publicam, ad civitatem, ad Ecclesiam, impediti*: & cap. 6. de pœna *publicam viam inutilem facientis*. A voce *Ortare* nata vox

Ort, pro impedimento, in Capitulari 1. Caroli M. an. 802. c. 28. de Missis: *Ut absque ullum ort eant per ministeria eorum,* (Comitum.) &c. Vide *Antestare*.

Habetur pactum nuptiale originale an. 1133. in archivis Nobilium *de la Roche des Aubiers* in Ducatu Andegavensi, in quo mentio fit *de Monsour Lancelot Huraut Grant Ostevoie du Roy d'Angleterre*. Sed an hæc dignitas, de qua non memini legere, huc pertineat, non ausim asserere. Vide *Marrire*.

Obstinatia, Pertinacia, pervicacia, Gallis *Obstination*. Commianus Hibernus de Controversia Paschali: *Vos*

enim estis capita & oculi populi, qui si in errorem per vestram obstinatiam inducetur, reddetis stricto Judici rationem, &c. Helmodus lib. 1. cap. 25. *Tantaque animi obstinatia libertatem defendere nisi sunt, ut prius maluerint mori, quam Christianitatis titulum resumere.* Charta Gastonis Vicecom. Benearnensis an. 1215. apud Marcam l. 6. c. 19. *Cùm propter hoc—essem multis excommunicationibus innodatus, & diu in magna obstinatia perstitissem*, &c.

Obstinantia. Epistola Monachorum S. Remigii Remensis ad Casinenses: *Cumque pervasor iniquus solita obstinantia diutius hoc ageret*, &c.

OBSTROPARE. Acta S. Thyrsi Mart. cap. 4. ex MS. Velseri: *Quantum arte magica obstropandos oculos hominum facis*, i. illudendos, fallendos: vel fortè *obstupandos*, i. claudendos. Nam

OBSTUPARE, est Claudere, obturare, Gallis *Estouper*, quasi foramen *stupa* obducere. Iter Camerarii Scotici c. 39. §. 7. *Si sint aliquæ communes venellæ obstupatæ & obstructæ.* Monasticum Anglic. tom. 2. p. 854. *Quod omnes ladæ quas Monachi de Saltreia fecerunt in illo marisco obstupabantur.*

OBTENDERE. Acta Murensis Monasterii p. 45. *Semen quod seminat, & metit: & fœnum quod secat, sæpe debet obtendere.* Id est fortè *dispergere*, Gall. *estendre*.

OBTINERE, Occupare. Frontinus de Limitib. agror. *Pomerium à privatis operibus obtineri non oportebit.* Utitur alibi, ut & Aggenus.

Obtinere, Vincere, victoriam obtinere: non semel occurrit in Historia Cortusiorum lib. 5. c. 2. lib. 8. c. 16. & alibi.

OBVENTIO, Commodum, emolumentum. Gloss. Gr. Lat. προσαγωγή, *accessus, oblatio, obventio.* Arnulfus Lexoviensis in Epist. ad Alexandrum PP. p. 42. *Quod in Regulares personas sicut præbendæ, ita & Archidiaconatus, & omnium rerum tam potestas, quàm administratio conferetur, ita nimirum ut omnes obventiones deberent in commune referri*, &c.

OBVIUS, Contrarius. Bulla Cælestini III. PP. apud Buzelinum in Gallo-Flandr. p. 365. *Cùm detestabile sit & obvium rationi.*

OBUNCARE, Papiæ, *objugare*. S. Althelmus cap. 17. *Quem nefandis ulnarum gremiis procax obuncabat.*

OCCA. Vide *Auca*.

OCCARE. Passio S. Victoris Massil. MS. ex Cod. Vaticano:

> *Surge, deosque voca, sumensque per occiput occa*
> *De grege quidquid ames, & si faciendo reclames.*
> Infra:
> *Quæ lex jure docet vitulos ut quilibet ocet*
> *Numinibus mutis*, &c.

Ubi *occare* est sacrificare, quod qui immolant animalia, ea *occent*, i. secent, scindant, truncent. Est enim propriè *Occare*, *quando rustici aratione & satione facta dimissis bobus grandes glebas cedunt, & ligonibus frangunt*, apud Jo. de Janua: in Gloss. Gr. Lat. βωλοστροφεῖν.

OCCASIO, Tributum aut præstatio quæ propter *occasiones* bellorum vel aliarum necessitatum à dominis subditis imponebatur. Concilium Turonense VIII. c. 4. *Propter diversas occasiones res pauperum multis in locis attenuatæ sunt.* Hincmarus in Concilio Duziacensi I. part. 5. *Cœpit Clericos & Laicos qui eum elegerant per varias occasiones affligere*, &c. Rodericus Tolet. in Hist. Arabum c. 15. *Fiscum diversis occasionibus augmentavit.* Charta Alarici Regis Goth. ex Tabulario Pennensi: *Remota omni occasione Regali & Episcopali.* Lex Longob. lib. 3. tit. 1. §. 33. Capit. Caroli M. lib. 4. c. 47. & Capitul. 5. an. 819. c. 4. *De injustis occasionibus & consuetudinibus noviter institutis, sicut tributa sunt & telonea*, &c. Charta Caroli Simplicis in Tabulario Ecclesiæ Augustodun. *Nec ullas redditiones, aut illicitas occasiones requirendas*, &c. Quæ quidem formula occurrit passim in Chartis veteribus, in Spicilegio Acheriano to. 8. p. 353. in Monastico Anglic. to. 1. p. 503. to. 2. p. 812. apud Vassorium in Annalib. Noviomensib. p. 681. 682. in Probat. Hist. Guinensis p. 20. apud Bivarium in Notis ad Pseudochronicon Maximi p. 570. &c.

Occasionare, Occasionibus seu præstationibus gravare. Statutum Eduardi II. an. 21. *Non propter hoc occasionentur coram Domino Rege & justiciariis quibuscumque*, &c. Fleta lib. 1. c. 24. §. 7. *Ita quod ipsi vigilatores non occasionentur, seu in aliquo graventur.* Adde lib. 2. c. 66. §. 18. 19. & Statutum Marlebridgense sub Henrico III. Rege Angl. cap. 11. Monasticum Angl. to. 2. p. 916. *Fossa tum ita claudi faciant, quod averia mea non possint transire: & si transierint inde non occasionabo.* Libertates MSS. villæ *de Vitré* concessæ à Theobaldo Comite Campaniæ an. 1230. *Je promet à bone foi que je ne les semondrai en ost ne an chevauchie par aus oquisener, mais que par mon besoin.* Vide *Acheso*.

OCCILARE. Willelm. Brito lib. 5. Philipp. de quibusdam ad furcam suspensis:

> *Quos in se occillare sinit vix pendulus aer.*

OCCITABULUM, *Quoddam pondus habens dragmas 17. scrupulos.* Sic Ugutio MS. Vide *Acitabulum*.

OCCLATA, ex *Occiliata*, terra *Occata*, seu quivis agri modus. Gloss. Gr. Lat. βωλοκόπος, *Occiliator.* βωλοστροφῶ, *Occo, occilio, pastinor, pastino.* Charta Lerinensis an. 1032. in Chronico Lerinensi part. 1. p. 364. *In vineis, campis, hortis, occlatis, terris cultis & incultis*, &c. *Agglatis*, eadem notione scribitur pro *Ogglatis*, in Charta Caroli Crassi apud Jo. Columbum lib. 2. de Gestis Episcop. Vasionensium n. 3. Vide *Olca, Pastinum*.

OCCURRERE, Ire, pergere, vel convenire; nostris, *se rencontrer en quelque lieu. Occurrere in tempore*, in l. 1. Cod. de Aquæductu. Capitularia Caroli M. lib. 17. cap. 20. *Placuit ut quotiescunque Concilium congregandum est, Episcopi & Presbyteri, qui neque ætate neque ægritudine, aut alia graviore necessitate impediuntur, competenter occurrant. Quod si occurrere non potuerint, excusationes suas in tractoria subscribant.*

OCCURSUS, Exactio. Charta Ludovici Pii Imp. in Tabul. Fossatensi p. 8. v. *Aut ullum censum, vel ullum occursum, aut ullam redhibitionem ab ipsis accipere aut exactare præsumat.* Habetur eadem fermè formula in Charta Pipini Regis Aquitaniæ, & Lotharii Imp. an. 840. apud Chifflet. in Hist. Trenorchiensi, & aliis apud Beslinum in Episcopis Pictavens. V. cl. Stephan. Baluzium in Append. ad Capit. n. 47. 67. &c.

Occursus mali, apud Apuleium lib. de Herbar. proprietat. c. 71. 109. phantasmata, terriculamenta, & occursabula dæmonum terrorem incutientium. Sextus Platonicus de Medicina animal. l. 1. c. 4. n. 16. *Efficit ut nec caducus fiat, nec phantasma incurrat.* Vide *Incursus*.

OCHA, *Ochia.* Vide *Olchia*.

OCISTRIO, *Tabernarius.* Ugutio. Sed legendum *Coristrio*.

OCONONISTÆ. Nizo Abb. in vita S. Basini Archiep. Trevir. n. 2. *Brabantiam, Austrasiam — nuncupatam tradunt Geographi: & Ocononistæ Austrasiæ vocabulum derivatum adstruunt ab Austrasiæ Principe magnificentissimo nepote Caroli Pulchri ex Landone filio.* Quid hæc vox sibi velit, fatentur se ignorare viri doctissimi, & an reponendum *Chronistæ* subdubitant. Quid si *Othonistæ*? nam ὀθόνη & ὀθόνιον, est sindon ex lino, seu mappa; in mappis autem fiebant Provinciarum descriptiones, unde *Mappæmundi*.

OCTACHORUM, ex Gr. ὀκτάχωρον, Salmasio dicitur templum, quod absidem octo sinuatam recessibus: Rosweido, quod octo recessus, seu diversa loca habet. S. Ambrosius in inscript. ad Fontem S. Teclæ Mediolani:

Octachorum sanctos templum surrexit in usus,
Octagonus fons est munere dignus eo.
Hoc numero decuit sacri Baptismatis aulam
Surgere, quo populis vera salus rediit, &c.

OCTAPULUM. Anastasius in Gregorio IV. PP. *velum de Octapulo unum.* Vide Quadrapolum.

OCTAVA, Æterna requies, dies requiei cælestis, qui ideo *Octava* dicitur, quod septem hi nostri dies mundani ad laborem pertinent; Dominusque noster in *octava* die ad æternam resurrexit requiem. Hepidanus in Annal. an. 778.
Quis dederis partem voluisti quam dare septem,
Nec non Octavam, ô Dee sancte, tuam.
Et an. 1017.
Hartker in melius mutatur, ut opto, Reclusus,
Dexter in Octava sit, bone Christe, tua.

Octava, Dies octavus à festo dominico, aut Sancti alicujus, quo tota solemnitas clauditur; unde ἀπόλυσιν Græci appellarunt, ut ex Basilio Seleuciensi lib. 2. de S. Thecla c. 18. observatum à viris doctis: qua quidem voce etiam utuntur pro fine cujuscumque officii Ecclesiastici, ut pluribus probat Leo Allatius de Dominicis & Hebdomadib. Græcor. cap. 7. *Solemnitas Octavæ diei*, apud Joannem Monachum in vita S. Odonis Abbatis Cluniac. lib. 2. initio. Alcuinus de divin. offic. *Octavæ quas hodie colimus, ideo reverenter celebrantur, quia primis diebus concurrunt sicuti unus dies dominicus ad alterum, qui eodem ritu celebratur.* Adde Amalarium lib. 4. de Eccl. offic. cap. 32. & 36. Rupertum lib. 8. c. 5. Durandum lib. 7. c. 1. n. 42. & Baronium ad Martyrologium. Corippus lib. 4. de Octava Natalitii Christi:
Lux octava novo nascentis lumine Christi.
Frodoardus in Leone IV. PP.
Octavam stabilit festi celebrarier almæ
Reginæ superi Regis sine more parentis.

Octava infantium, Dominica in Octavis Paschæ. S. Augustinus serm. de Tempore 160. c. 1. *Hodie Octavæ dicuntur infantium, revelanda sunt capita eorum, quod est indicium libertatis.* Idem serm. 11. de Diversis, qui inscribitur *De monitis baptizatorum: Vos qui baptizati estis, & hodie completis sacramentum Octavarum vestrarum, infantes appellamini, quoniam regenerati estis, & ad vitam æternam renati estis — reddendi estis populis, miscendi estis plebi fidelium.*

Octava, in jure Hungarico, est Conventus jurisdicundi 40. dierum extra ferias ante SS. Georgii & Michaëlis festum 8. diebus. Sambucus & Molnarus.

OCTAVARIUM, Vectigal quod ex rebus venalibus fisco præstabatur, de quo est lex 7. & 8. Cod. de Vectigal. & l. 7. Cod. de Locato. Anonymus de Miraculis SS. Cyri & Joann. ὁ δὲ τὴν τῆς ὀκταέβης ἀρχὴν, τέλος τοῦτο, καὶ ὀγδοάδα καθέστηκεν, ἀδίκως μὲν συναγόμενον, εὐσεβῶς δὲ διοικούμενον, ὃ ὁ υἱὸς Πεντέλης δηλοῦσιν. Vide Sueton. in Caligula cap. 40.

OCTIMBER, pro *October*, apud Flodoardum lib. 3. cap. 3.

OCTODIUM. Will. Heda in Episcopis Traject. p. 274. 1. edit. *Nota autem, quòd ista tria castra quæ data sunt Comitissæ ab Imperatore pro morte Comitis mariti ejus, & tribus induciis quas fecerat Imperatori, sita sunt in Lucensi Episcopatu, quorum unum vocatur Decendium, propter decem dierum inducias; alterum autem dicitur Octodium, propter octo dierum inducias quas Rex tribuit Comitissæ*, &c.

OCTOPHORUM. Vetus interpres Juvenalis sat. 1. *Lecticarum usum primi dicuntur invenisse Bithyni. Cicero: Nam una haud mos est Bithyniæ Regibus vehi lectica, id est octophoro.*

OCTOGILD, dictum, ut *novigildum*, de qua voce supra, id est mulcta irrogata reo, qua is rei furatæ vel alia quavis ratione sublatæ capitale octies restituere tenetur, in Capitulis ad Legem Alamannor editis à V. cl. Steph. Baluzio c. 43. In lege Longob. lib. 1. tit. 18. §. 1. tit. 19. §. 6. 13. tit. 23. §. 7. tit. 25. §. 12. tit. 34. §. 1. tit. 36. §. 3. tit. 25. §. 44. &c. lib. 2. tit. 21. §. 25.

OCULARE, Oculos indere, aperire, videre. Gloss. Arabico-Lat. *Oculo, video, prospicio.* Cyprianus de Idolor. vanitate: *Ut homines ab errore tenebrarum ad viam lucis adducerent, cœcos & ignaros ad agnitionem veritatis ocularent.* S. Pacianus in Parænesi ad Pœnitentiam: *Excœcatos hirundo pullos novit oculare de sua chelidonia.* Vide Tertullian. de Pœnit.

OCULARE, pellis quæ oculis subest. Guibertus lib. 3. de Vita sua cap. 8. *Qui cùm laberetur inter tenentium manus, antequam decideret, ab altero sub ocularibus per medium nasi ex transverso percussus occubuit.*

OCULARIUM, Rima galeæ per quam quis videt, Gall. *œillere.* Rigordus an. 1215. *Occiditur — cultello recepto in capite per ocularium galeæ.* Wil. Brito lib. 11. Philippid. p. 235.
—— fenestras
Per galeæ medias, quibus est ocularia nomen,
Per quas admittit ocularis pupula lumen.
Idem supra:
Scrutatur thorace vias, galeæque fenestris
Qua ferro queat immisso terebrare cerebrum.
Matth. Paris an. 1217. *Irruit quidam de Regalibus, & per ocularium galeæ caput ejus perforando, cerebrum effudit.* Ammianus lib. 25. initio: *Erant autem omnes catervæ ferratæ, ita per singula membra densis laminis tectæ, ut junctura rigentes compagibus artuum convenirent: humanorumque vultuum simulachra ita capitibus diligenter aptata, ut in bracteatis corporibus solidis ibi tantum incidentia tela possint hærere, qua per cavernas minutas, & orbibus oculorum affixas parcius visitur, vel per supremitates narium angusti spiritus emittuntur.*

OCULATIM, de visu, propriis oculis. Cosmas Pragensis part. 2. Chr. Aulæ Regiæ cap. 1. *Regina ne tanta mala oculatim cerneret*, &c.

OCULATUS. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 19. Kal. Jan. *Præterea dedit idem Episcopus capam rubeam brodatam, & capam viridem, & capam albam oculatam, & unam albam sericam, & aliam ad imagines, cum stola & manipulo ad imagines, & infulam, & dalmaticam, & tunicam, albas, & succinctorium sericum*, i. in qua delineatæ sunt figuræ instar oculorum. Sic *vestes purpura oculare* dixit Tertullianus lib. de Pudicitia, quod idem est ac *purpura clavare.* Vide Salmasium ad Vopiscum p. 512.

OCULUS *araneæ*, Tela araneæ rotunda. Occurrit in Antidotario.

ODARIUM, ὠδάριον, Cantilena. *Odaria saltare*, in Fragmento Petronii.

ODEWINI. Arnoldus Lubec. lib. 7. cap. 10. *Transitus terræ ejus difficillimus & incognitus est; quia flantibus ventis strata sabulo ita infundit, ut vix à quoquam sciatur, nisi ab Odewinis, qui sæpius illuc transeunt.* Ubi Editor vocem corruptam putat ex ὁδηγοί. Sed legendum *Bedewinis*, populis scilicet ita appellatis, de quibus multa ad Joinvillam adnotavimus.

ODIUM *vetus*, Crimen quod quis sciens, & ex inveterato odio contra aliquem peragit. Charta Communiæ Suessionensis an. 1181. art. 2. *Omnia forisfacta, exceptis infractione urbis, & veteri odio, quinque solidis emendabuntur.* Charta Communiæ Hamensis: *Nullus aliquem de Communia propter vetus odium extra villam sequatur, nec ante eum exeat, ut illi insidietur, aut quidquam mali faciat: quod qui fecerit, ultio capietur de illo & de ejus pecunia sine aliquo judicio. Viès haine*, in eadem Charta Gallica. Charta Communiæ Royensis: *Si qua vilis aut inhonesta persona aliquem probum virum aut mulierem turpibus conviciis inhonestaverit, liceat alicui probo viro de pace si supervenerit illum objurgare, & uno aut duobus colaphis eum sine forisfacto ab importunitate sua compescere. Sed si pro veteri odio*
eum

eum percussisse terminatus fuerit, si percussus inde clamorem fecerit; percussor super sanctas Reliquias jurabit, quod non pro veteri odio eum percusserit, sed tantùm pro eo ab importunitate sua compescendo. Adde Chartam Communiæ Valliaci an. 1187. to. 13. Spicilegii Acheriani p. 323.

ODIVUM, Ὀδῖον, in vett. Gloss. ut *divum*, pro *dium*; *Musium*, pro *Musivum*.

ODONARIUM. Edgarus Rex Angl. in Legibus Monasterii Hydensis cap. 5. de Adamo & Eva: *Utrique tandem præfatis privati Odonariis, paradisi eliminati metus, in præsentis vitæ crimina miserrimi dejiciuntur.* Ubi fortè legendum *donariis*, donis, muneribus. Quid verò significet ὀδονάριον, apud Græcos recentiores, vide in Glossis Basilicon.

ODORANTIA, *Odor*, Ugutioni.

OECONOMUS. Olim, & inprimis Christianismi incunabulis, Ecclesia nullos alios habebat reditus præter oblationes fidelium: at crescente postmodum eorundem religione, locupletata etiam legitur latifundiis, & agris, quod quarto potissimum invaluit sæculo, quod pluribus docent Nic. *le Maistre*, de Eccl. possess. & Petrus Marca lib. 8. de Concord. Sacerd. & Imp. c. 18. At quod eorum cura Episcopos, Presbyteros, & Clericos, à divinorum Officiorum executione quodammodo avocaret, unde & S. Augustinus, ut autor est Possidius in illius vita, cap. 22. plebem eorum curam in se recipere enixius rogaverat, eapropter statutum est à Concilio Calchedonensi can. 26. & Nicæno II. can. 11. ut in unaquaque Ecclesia Cathedrali *Oeconomus* institueretur, è Clero Ecclesiæ illius eligendus: quod deinde legibus Imperatorum variis definitum legitur, ut Episcopi nempe ministros hujusmodi constituant. Sed & idem aliis in Conciliis & à Summis Pontificibus & Patriarchis præterea statutum legimus, in Concilio Hispal. II. c. 9. Toletano IV. c. 47. à Theophilo Alexandrino Patr. in Commonitorio cap. 7. à Gregorio M. lib. 2. ep. 22. lib. 9. ep. 66. &c. Hi porro *Oeconomi* dicuntur, *qui Ecclesiasticas consueverunt tractare rationes*, de quibus copiosè egit Jac. Gotofred. ad tit. Cod. Th. de Bonis Clericorum.

Nec tantùm Ecclesiarum bona superstite Episcopo administrabat Oeconomus, sed etiam illo excedente è vivis, eorum gerebat curam, de iis Episcopo successuro rationem redditurus. Id enim præcipitur in Concil. Calchedonensi can. 25. & in Concil. Valentino can. 2. Synodus Spalensis II. c. 9. & Toletan. IV. c. 47. *Eos quos Oeconomos Græci vocant, hoc est qui vice Episcoporum res Ecclesiasticas tractant.* Hincmarus Remensis ad Clerum Laudun. *Oeconomus, id est Ecclesiæ facultatum dispensator.* Id autem muneris olim fuit Archidiaconorum, uti suo loco docuimus, res scilicet Ecclesiæ dispensare. Postmodum qui *Oeconomi* Græcis, Latinis *Vicedomini* dicti sunt. Sed hæc infra.

Oeconomos suos habuere etiam Monasteria, ut ex B. Dorotheo Doctr. 11. Columbano in Pœnitentiali, & ex Concordia Regular. p. 1097. colligitur.

Oeconomus, Defensor, Advocatus. Math. Paris an. 1245. de Imperatore: *Summus secularium œconomus & protector Ecclesiæ, hostis factus familiaris, Ecclesiæ Christi efficax & validus factus est inimicus.* Eodem anno; *Rex Francorum Ecclesiæ S. Dionysii specialis Oeconomus & Patronus.* Idem: *Archiepiscopus — in Regno Angliæ vices summi agebat Oeconomi.*

OECONOMICÆ *Epistolæ*. Vita S. Sabæ: Γράμμασι κολακευτικοῖς καὶ οἰκονομικοῖς πρὸς Βασιλέα χρησάμενος. Infra: συναποστείλας αὐτῷ τὴν ἀπὸ Σιῶνος γραφεῖσαν ἐπιστολήν. Vetus VII. Synodi Interpres Act. 1. vertit *dispensatoriam Epistolam*.

OECUMENICUS. Oecumenici, seu universalis epitheton sibi adscripsisse Patriarchas Constantinopolitanos palam est. Sed an id obtinuerit sub Chrysostomo, cui id tribuitur in Actis Synodi Constantinopolitanæ sub Hormisda, jure in dubium vocat Baronius an. 518. n. 14. qui à Græculis recentioribus in hoc falsata existimat, cùm ea, inquit, neutiquam recepisset Ecclesia Romana: præterea ex Pelagio PP. epist. 1. constet Joannem Constantinopolitanum hujusmodi titulum sibi tum primùm arrogasse, quo eum nomine pluribus redarguit, ut & Gregorius M. Pelagii successor lib. 4. epist. 38. Vide Glabrum Rodulphum lib. 4. Hist. cap. 1. Hugonem Flaviniac. p. 174. & Franciscum Turrianum lib. 3. pro epist. Pontific. cap. 1.

OFELLA, pro *Offella*, vel *Offula*. Gloss. G. L. ὀφέλλιον, *Ofella*, Kempo Thessaliensis:

> *Ferculum splendens, & Ofella dulcis*
> *Grata fuerunt Domini.*

Mox:

> *Dicito tandem mea quo locorum*
> *Permanes, fallax quæ & ofella nobis*
> *Detinet.*

Ælfricus in Gloss. *Offella, vel particula*, ꝩpicæꝩ ꝩnæᵹ. i. frustrum porci, offula porcina. Offulam dixit Capitolinus in Pertinace. Jo. de Janua: *Sic velle videtur Ugutio, quod offella debeat scribi per geminum ff. licet unum aliqui subtrahant causa metri.*

OFFARIUS, *Coquus*. *Offatim, particulatim*, apud Jo. de Janua. Glossæ MSS. apud Vossium: *Offatim*, λεπτομερῶς. Ælfricus: *Offarius, vel particularius*, ꞇpickeꞃe.

OFFENDIX, *quod restringitur; & remittitur, vel quo liber ligatur.* Jo. de Janua.

OFFENSACULUM, *Scandalum, vel ira, vel impedimentum.* Jo. de Janua.

OFFERENCIUM, Oblatio, offerenda, pars Missæ, vel potiùs prædium ad oblationum reditus. Tabularium Brivatense ch. 243. *Apsum 1. quem Rigaldus visus est excolere, & vineam 1. quæ remaneat in offerencio in opus S. Juliani.* Et ch. 259. *In tali ratione quod omni tempore firma permaneat in Ecclesiam S. Juliani in offerencio ad Missas cantare; sine ullo contradicente.*

Offerentia, Oblatio, seu proventus oblationum. Charta Willelmi Comitis Pictavensis apud Bessium p. 425. *Per vim invaserat, scilicet medietatem offerentiæ, & decimas de sua terra propria*, &c. Tabularium Monasterii Conchensis in Ruthenis: *Dono Ecclesiam de Bains cum sepultura & decima, & offerentiam S. Salvatori, & sanctæ Fidi*, &c.

OFFERENDA, uti definitur à Balbo, Ugutione, & Jo. de Janua, est *Antiphona, quæ canitur, quum Oblatio debet celebrari.* Rupertus lib. 2. de Divin. offic. c. 2. *Offerenda cantus est Ecclesiæ, nomen hoc habens ab offerendo tractum, eo quod tunc canitur, quando omnipotenti Creatori nostro incorruptum laudis offerimus, vel præparamus sacrificium.* Alcuinus lib. de Divin. Offic. & ex eo Remigius Autissiodor. lib. de Celebr. Missæ: & Hugo à S. Victore lib. 2. Theolog. erudit. cap. 22. *Sequitur Offerenda, quæ inde nomen accepit, quod tunc populus sua munera offerrat. Dicto Symbolo cantatur Offertorium, sive Offerenda, ut aliqui dicunt.* Ekkeardus Junior de casib. S. Galli cap. 3. *Quos quidem tropos Karolo ad Offerendam, quam ipse Rex fecerat, obtulit canendos.* Adde Udalricum lib. 1. Consuetud. Cluniacensium cap. 6. Statuta Petri Cluniac. c. 65. Anonymum in Miraculis S. Berlendis n. 11. Usus antiquos Cistercienses c. 14. 59. 84. &c. Vide *Offertorium*.

Offerenda, Oblatio quævis Gallis: *Offrande*. Occurrit in Charta pro Ecclesia S. Andreæ Viennensis in Probat. Historiæ Sabaudicæ p. 7. & in alia apud Perardum p. 29. Tabularium Longi-pontis in diœcesi Paris. *Feodumque Hugonis Bassati apud Bretigny, & omnem decimam, sepulturam, atque offerendam totius terræ quam habebat apud Bondufium.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu ch. 213. *Medietas offerendarum debitalium est nostra, quam comparaverunt filii Odonis*, &c.

OFFERRE, Sacrosanctum Missæ sacrificium celebrare. Ita usurpat S. Cyprianus epist. 12. 63. & 77. qui in-

terdum *Sacrificium offerre* dixit lib. de Lapsis, epist. 54. 68. *Sacrificium celebrare*, epist. 66. & 77. Vide S. Augustinum epist. 118. cap. 3. & 4. Concilium Arelatense I. c. 15. Martinum Bracarensem c. 56. &c. Eodem sensu Græci προσφέρειν dixerunt. Vide Concilium Ancyranum c. 1.

Offerre susceptione, dicitur Episcopus aut Sacerdos, qui in aliena parochia est : non enim ei licet Missam celebrare : sed divinam Eucharistiam à proprio Sacerdote *suscipere* debet, seu cum cæteris fidelibus communicare. Populus enim cum Sacerdote sacra faciente offert, sed *susceptione*, non autem sumptione Eucharistiæ. Canones S. Patricii cap. 30. *Episcopus quislibet qui de sua in alteram progreditur parochiam, nec ordinare præsumat, nisi permissionem acceperit ab eo qui in suo principatu est : die dominica offerat tantum susceptione, & obsequi hic contentus sit.*

Offerre dicebantur præterea Christiani Laïci, qui panem & vinum in Ecclesiam deferebant, & ibidem offerebant. Quippe Sacerdos ex pane particulam, ex vino sorbitionem desumebat, quibus sacrificabat : unde oblatio ista fidelium *Sacrificium* dicitur Cypriano in libro de Opere & eleemosyna: *Locuples & dives es, & Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis, quæ in dominicum sine sacrificio venis, quæ in partem de sacrificio, quod pauper obtulit sumis.* Augustinus sermone 215. de Tempore. *Oblationes quæ in altario consecrentur offert. Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicaverit.* Hanc autem oblationem Græci canones προσφορὰν vocant, cujus soli fideles jus habebant, qui neque abstenti, neque pœnitentes erant, sed integram dignitatem habebant, ut est in Concilio Nicæno I. can. 11. Ancyrano can. 16. &c. Vide in voce *Communio*. Atque hac notione *Oblatio* sumitur in Ilerdensi c. 9. Vasensi I. c. 2. Arelat. II. c. 12. Eliberit. c. 28. &c. Fabianus PP. *Decernimus ut in omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris & mulieribus fiat tam panis quàm vini, ut per has immolationes à peccatorum suorum fascibus liberentur.* In Capitulis Caroli M. lib. 5. c. 219. jubentur omnes *per dies Dominicos oblationem Deo offerre*, ipsaque oblatio *foris septa altaris* recipi. Adde lib. 6. c. 167. 192.

Quo pacto autem reciperentur Oblationes à Sacerdote Liturgiam sacram celebrante, & in qua Liturgiæ parte, scitè describit Ordo Romanus, his verbis : *Expleto Symbolo, salutat Episcopus populum, dicens, Dominus vobiscum. Postea dicit, Oremus, tunc canitur Offertorium cum Versibus. Tunc venit Subdiaconus, ferens in brachio dextro patenam, & in sinistro calicem, in quo recipiuntur amulæ populorum, & super corporale, id est sindonem, quod accipiens Diaconus ponit super altare à dextris, projecto capite altero ad Diaconum ut expandant. Deinde transit Sacerdos ad suscipiendas oblationes. Interim cantant Cantores Offertorium cum Versibus, & populus dat oblationes suas, id est, Panem & Vinum, & offerunt cum fanonibus candidis, primo masculi, deinde feminæ: novissimè verò Sacerdotes & Diaconi offerunt, sed solum panem, & hoc ante altare. Subdiaconus verò cum calice vacuo sequitur Archidiaconum : & Pontifice oblationes populorum suscipiente, Archidiaconus suscipit post eum amulas, & refundit in calicem majorem, tenente eum Subdiacono, quem sequitur cum scypho super planetam Acolytus, in quem calix impletus refunditur. Oblationes autem à Pontifice suscipit Subdiaconus, & ponit in sindonem, quam eum sequitur, quam tenent duo Acolyti.* Adde Honorium Augustodun. lib. 1. c. 43. & Amalarium in Eclogis.

De Oblationibus verò Principum, sic idem Ordo Romanus alio loco : *Oblationes verò Principum Subdiaconus regionarius à Pontifice suscipit, ac sequenti Subdiacono porrigit; & ipse in sindonem, quam tenent duo Acolyti, eas ponit.*

Denique aquam tantùm offerebant Cantores. Amalarius lib. 1. de Eccl. Offic. c. 19. *Cantores qui sunt de genere Levitarum, propter instantem necessitatem cantandi, non habent licentiam huc illucque discurrendi, ut singuli offerant cum cæteris. Statutum est eis, ut penitus non sint extorres à Sacrificio, custodire aquam, & hanc unam offerre pro cæteris*, &c. Ibidem : *Oblationes quæ veniunt in altare, Panes propositionis appellantur. De ipsis oblationibus tantùm debet in altari poni, quantum populo possit sufficere, ne aliquid putridum in Sacrario remaneat.*

Feminæ etiam offerebant, sed non ad altare : at in locis suis manebant, & ibi Sacerdos earum oblationes accipiebat, ut habet Theodulfus in Capitulis c. 6. Ex quibus fortè intelligenda Capitula Theodori Cantuar. c. 28. in quibus dicitur, *mulieres posse oblationes facere secundùm Græcos, non secundùm Romanos.* Id est secundùm Latinos non licuisse mulieribus ad altare offerre. De feminarum oblationibus agunt Fabianus PP. Concilium Matisconense I. can. 4. Joan. Diaconus in vita S. Gregorii PP. cap. 41. Gregorius Turon. de Gloria Confess. cap. 65. Ordo Romanus, &c.

Offerebant & Monachi, ut docent S. Columban. in Pœnitentiali, & Udalr. lib. 1. Consuet. Clun. c. [illegible]

Offerre aurum, thus, & mirrham ad altare die Epiphaniæ sacro solvisse Reges nostros scribit Continuator vernaculus Guill. Nangii an. 1378. *Si fut l'offrande du Roy telle qu'il ensuit : Trois Chevaliers ses Chambellans tenoient hautement trois couppes dorées & esmaillées : en l'une estoit l'or, en l'autre l'encens, & en l'autre du mirrhe, & allerent tous trois par l'ordre comme l'offrande devoit estre baillée devant le Roy, & le Roy aprés, lesquels s'agenouillerent; & il s'agenouilla devant l'Archevesque. Et la premiere offrande qui de l'or fut, bailla celui qui la portoit, & baisa la main : La seconde qui estoit de l'encens, bailla le second Chevalier qui la tenoit au premier, & il la bailla au Roy, & il l'offrit, en baisant la main de l'Archevesque : Et la troisiesme, qui est de mirrhe, bailla le troisiesme Chevalier qui la tenoit au second, & le second au premier; & le premier la bailla au Roy, lequel en baisant la main dudit Archevesque tiercement offrit : ainsi parfit son offrande devotement & honorablement.*

Offerri nomina fidelium dicuntur apud veteres, cùm eorum memoria & nomen è sacris Diptychis recitabantur in Missæ sacrificio. S. Cyprianus epist. 10. *Ad Communionem recipiuntur, & offertur nomen eorum.* Epist. 11. *Et possunt nobis viceni & triceni offerri.* Idem epist. 66. *Neque enim apud altare Dei meretur nominari in Sacerdotum prece, qui ab altari Sacerdotes & ministros voluit avocare.* Adde Innocentium I. epist. 29. ad Decentium. Vide *Diptychum*.

Offerre ad Baptismum dicuntur *Patrini*, seu *gestantes*, aut *susceptores*, apud S. August. ep. 23. & Homil. 50. c. 2.

Offerre, Indicare. *Thesaurum offerre*, dicitur qui invenit, & ultro fisco indicat, in l. 1. Cod. Th. de Thesaur. & apud Senator. lib. 6. var. cap. 8.

Offerre proximis suis *burgagia vel libera tenementa sua* tenentur, qui ea *propter sui paupertatem vendere vel invadiare, aut ad feudifirmam dimittere* volunt : nec extranei ea emere aut ad feudifirmam accipere possunt, si proximi adsint, qui ea emere aut ad feudifirmam accipere velint, ex legibus Burgorum Scoticor. cap. 115. quo spectant quæ habent Usitica Ambianensis civitatis MSS. *S'il avient cose cuns hom ou une feme sunt ensanble par mariage, & il vendent un hyretage que ils ont, & il aient enfans qui soient en leur baillie, sans che kil se soient parti deus, il n'iont nule offre, car on offre mie hyretage d'aqueste à nullui s'on ne veut, ains le convient offrir au plus prochain aprés les enfans devant dis, & à cest enffans devant dis le convarroit otroier s'on voloit que le vente fust estables, & s'il avenoit e aucuns qui fust seurès du pere ou de la mere par mariage, ou par autre maniere, chil avoit l'offre, & si manoit aveuc lui, & eust de son cotel à par lui, ausi aroit-il l'offre,*

&c. Vetus Consuetudo localis ejusdem urrbis MS. *S'aucuns puet baillier son yretage à cens, & n'y a point d'offre, se il n'i a entrée d'argent, mais sil i a entrée d'argent combien que che soit il i a offre.* Alibi: *Nus n'offre sen acat qui ne veut, & qui an & jour le tenroit, puis qu'il aroit acaté, nus n'aroit l'acat par le bourse tant fust proisme. Item s'aucuns veut offrir le vente de sen yretage, il le convient offrir au plus proisme, & convient que cil qui l'yretage vent, soit hom soit feme, & de quel costé il est soit presens, se chest feme, & ele a baron il convient qu'il soit presens aveuc sa feme come avoüez de sa feme; & se c'est femme sans baron qui soit aagiée, il ne convient qu'elle ait nullui d'avoüé part, & se elle est desaagiée, il fau qu'ele ait son cureur, avoec li, — & convient que li acateres soit presens, & convient qu'il i ait Majeur ou un Esquevin en lieu du Majeur & 2. Esquevins au mains: & convient qui li venderres ou le venderesse offre à sen proisme la vente qui est faite de sen yretage, & nomera le vendeur, & dira toutes les conditions de le vente, & se li proismes veut il ara sairement du vendeur, — & se luec ne le veut prendre, il püet demander quinzaine de li conseiller & au kief de le quinzaine s'il veut il ara les sairemens & retenra sa vente par le bourse, & donra le prochainnité de le bourse a cui il li pliara, —, & emprendra argent s'il veut, ne ja ses proismes le prochainnité n'ara, ains demorra à chelui à cui ele sera donnée privés soit estranges, ne nus qui soit parens au vendeur puis qu'il est offert au plus proisme puis ne l'ara,* &c. Huc etiam pertinent quæ habentur in Legibus Henrici I. Regis Angliæ c. 88. *Nulli liceat forismittere hæreditatem suam de parentela sua, datione vel venditione, sicut diximus, maximè si contradicat, & pecuniam suam velit in ea mittere.* Burchardus Wormaciensis in Lege Familiæ: *Lex erit familiæ: si quis prædium vel mancipia in hæreditatem receperit, & in paupertatem inciderit, & ex hac necessitate vendere voluerit, prius proximis hæredibus suis cum testimonio proponat ad emendum. Si autem emere noluerint, vendant socio suo cui voluerit.* Adde Consuetud. Montis in Hannonia cap. 49.

OFFERSOR, Offertor, qui offert, in veteri charta apud Ughellum to. 7. p. 1443.

Offersire, pro *offerre*, in Charta Sikelgaitæ uxoris Roberti Guiscardi apud Ughellum to. 7. p. 396.

Offersio, Oblatio, passim in Chartis Longobardicis. Vide Chron. Farfense p. 667. Ughellum to. 2. p. 123. &c.

Offerti. Vide *Oblati*.

OFFERTORIUM, Papiæ, *Oblatio quæ altari offertur & sacrificatur à Pontificibus*. Seu, ut est apud Joannem de Janua, *locus ubi reponuntur, vel ubi fiunt oblationes*.

Offertorium, inter Ministeria sacra reponitur: sed quid revera sit, non omnino inter scriptores convenit. Onufrius & ex eo Ludovicus de Lacerda, aiunt esse sindonem sericeam, seu linteamen in quo fidelium oblationes reponebantur. Sanè oblationes fidelium in sindone repositas testatur Ordo Romanus. Locum dedimus in voce *Offerre*. In Institutis Monasterii Cisterciensis, apud Georgium Cassandrum, in liturgicis, *Offertorium sericum* occurrit, sed ad alios usus: *Aqua etiam cum argenteo colatorio ab uno Diaconorum nihilominus cappa induto cum Offertorio serico offertur.* Sic Offertorium fuerit pannus oblongus, quo involvitur calix, cùm à Diacono offertur Sacerdoti. Ordo Romanus: *Levat calicem Archidiaconus de manu Subdiaconi: & ponit eum super altare juxta oblatam Pontificis, involutis ansis cum Offertorio suo, quod etiam ponit in dextro cornu altaris.* Ibidem: *Et ponit Pontifex oblationem in loco suo, & Archidiaconus calicem juxta eas, dimisso in ansis ejus Offertorio.* Usus antiqui Ord. Cisterciensis c. 53. *Calicem desuper cum corporali & Offertorio*, &c. Infra: *Diaconus autem post Evangelium displicet corporale habens tres plicatus in latum, & quatuor in longum, — & statim post Oremus, opertis manibus de Offertorio tenens sinistra manu pedem calicis, dextra autem patenam, offerat Sacerdoti simul utrumque.* Rursum: *Subdiaconus eadem hora accipiat patenam Offertorio coopertam*, &c. Ibidem: *Reddens Offertorium Subdiacono, Subdiaconus autem recondat illud plicatum.* Adde cap. 100. Ita sanè etiamnum in compluribus Ecclesiis observatur quoad ejusmodi sindonem qua calix involutus offertur Sacerdoti, qui ad dextrum cornu altaris reponi solet. Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an. 1295. *Offertorium stragulatum de rubeo & viridi. Item quatuor Offertoria minora de rubeo serico listata aurifilo, facta de quodam veteri panno, quorum duo habent extremitates de opere Saraceno contextas. — Item 2. Offertoria de panno albo, cum extremitatibus contextis de serico, bestiis, arboribus, turilis, & avibus.* De ejusmodi etiam Offertoriis pannis videtur locutus Gregorius Turon. lib. 7. cap. 22. *Cumque jam altarium cum oblationibus pallio serico opertum esset, subitò ingredientem Gunthrannum Regem conspicio*, &c. Mox: *At ego cùm hæc audirem, ad te conversus dixi: Adprehende pallium altaris, infelix, quo sacra munera conteguntur, ne hinc abjiciaris*, &c. Adde Vitam S. Willelmi Ducis apud Mabillonium n. 21.

Verùm etsi sindonem istam *Offertorium* appellatam concedatur: aliud tamen fuisse apud alios scriptores, quibus quidpiam solidum, & calicis, perinde, ac patenam, appendicem fuisse colligitur. Annales Anianenses: *Calices aureos sive argenteos, vel Offertoria cum patenulis & Offertoriis cum auro & gemmis ornatos.* Ardo Monachus in vita Sancti Benedicti Abbatis Anianensis num. 25. *Calices argenteos prægrandes, Offertoria argentea, & quidquid operi Dei necessarium esse conspexit — acquisivit.* Idem scriptor infra num. 33. *Vestes sacras præbuit, calicem argenteum, Offertoria*, &c. Nec est quod *argentea* expungat Menardus, cùm hanc vocem adjungant perinde alii. Hariulfus lib. 2. cap. 10. *Calices argentei cum suis patenis 12. Offertoria argentea 10.* &c. Lib. 3. cap. 3. *Calices — patenæ aureæ 2. — Offertoria aurea 4. argentea 60.* Occurrit infra rursum. Chronicon Fontanellense cap. 16. *Offertorium aureum cum patena sua aurea opere mirabili.* Infra: *Offertorium argenteum ejusdem calicis habens effigiem mirifici operis. Alia Offertoria argentea cum patenis argenteis eorundem.* Vita MS. Caroli M. jussu Friderici Imp. exarata lib. 2. *Calices aureos sive argenteos cùm patenulis & Offertoriis.* Vetus Scheda apud Browerum lib. 8. Annal. Trevir. n. 114. *Calicem aureum cum patena aurea in crucis modum compositum: alium item gemmatum cum cochleari aureo, gemmatoque, & fistula nihilominus aurea cum gemmis; Offertorium aureum gemmatum cum patena*, &c. Arestum Parif. 9. Maii 1320. *Item unum offertorium, in quo tenetur patena pretii 10. solid.*

Offertoriolum, in ministeriis sacris, habetur etiam in Actis Murensis Monasterii p. 29.

Offertorium, idem quod *Offerenda*, Cantus *qui inter offerendum cantatur*, ut est apud Walafridum Strab. lib. de Rebus Eccl. cap. 22. Bernonem Augiensem lib. de Missa cap. 1. Innocentium III. PP. lib. 2. Myster. Missæ c. 53. &c. scilicet inter Evangelium & sacrificium: nostri *Offertoire* dicunt. Ordo Romanus: *Tunc canitur Offertorium cum versibus*, &c. Hildebertus Cenomanensis de Concordia veteris ac novi sacrificii:

Affectum spondet Chorus Offertoria cantans.

Vide Adamum Bremensem cap. 197. *Offertorium autem Gregorium M. instituisse, & ad Missam cantari praecepisse* tradunt Hugo à S. Victore lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 11. Honorius Aug. lib. 1. cap. 88. Chron. Reichersp. an. 424. &c. At Durandus lib. 4. Ration. c. 27. ait ignorari quis *Offertorium* instituerit. *Offertorius cantus*, apud Theodericum de Translat. S. Celsi Episcopi Trevir. n. 22. *Cantus Offertorii*, apud Honorium Augustod. lib. 1. cap. 77.

Offertorium, Oblatio quæ Ecclesiis à fidelibus fit. Charta Godefridi Episcopi Ambianensis an. 1108. ex Tabulario S. Arnulphi Crispiacensis: *Et exceptis offertoriis totius anni, præter Nativitatis & Purificationis sanctæ Mariæ*, &c.

Offesa. Charta an. 1274. regnante Carolo Rege Siciliæ, apud Joannem Lucium lib. 4. de Regno Dalmatico c. 9. *Commodabit dictæ Universitati Spalati duas galeas cum offesis & corredis suis, sive hominibus, usque ad finem dictæ guerræ.* Occurrit ibi pluries.

Officialis. Gloss. Lat. MS. Reg. *Minister, servus, Officialis.* Gloss. Gr. Lat. Ταξιώτης, *Apparitor, Officialis.* Lex 1. Cod. Th. de Habitu quo uti oportet intra urbem: *Officiales, per quos statuta complentur, ac necessaria peraguntur.* Spartianus in Caracalla: *Non ignorantibus Martio Agrippa, qui classi præerat, & præterea plerisque Officialium, impulsu Martialis.* Apuleius 1. Metam. *Jubet Officialem suum pisces pedibus obterere. Officiales Provinciæ Aquitaniæ*, in veteri Inscriptione 422. 7. Occurrit passim.

Propriè autem *Officiales* apud nostros appellantur judices Episcopales, seu Episcoporum, in quos acriùs invehitur Petrus Blesensis epist. 25.

Officiales Archidiaconorum, (nam & jurisdictionem habent, uti observatum supra in *Archidiaconus*) de quibus Provinciale Cantuar. Ecclesiæ lib. 3. tit. 1. & ibi Lindwodus.

Officiales, Clerici ac Sacerdotes qui Ecclesiam deserviunt, in Charta an. 1072. in Hist. Pergamensi tom. 3. p. 274. & in alia an. 1174. ibid. p. 324.

Officialis de bando. Prima Curia Generalis Catalaniæ sub Jacobo Rege Arag. an. 1291. *Quod nos vel successores nostri non imponamus Vicarium vel alium Officialem de bando in illo loco quo fuerit de bando.* Eadem habentur in alia an. 1333. sub Alphonso Rege.

Officialis liber, qui nostris *Manuale Sacramentorum* dicitur, in Concilio Toletano IV. can. 26. in Concilio Moguntino c. 12. &c. *Officialis liber*, apud Agobardum de Correct. Antiphonarii c. 19. qui partem aliquam officii Ecclesiastici continet. Ita verò in MSS. Codd. liber Amalharii inscribitur, *Liber Officialis Amelarii Corepiscopi, id est de Ecclesiastico ordine, cæterisque officiis.* Illius meminit Concilium Rotomagense an. 1072. cap. 22. apud Ordericum Vitalem lib. 4. p. 529. Vide eundem Amalarii librum cap. 57. *Libri officiales*, apud Joannem Episcop. Abrincensem de Offic. Ecclesiasticis p. 22. *Officiarium*, in Hist. Abbatiæ Condomensis p. 504.

Officiare. Ugutio: *Funerare, sepelire, officiare, ut, Iste funerat corpus, i. officiat corpus, scilicet facit exequias funeris, & funerosa officia agit.* Itinerarium Gregorii XI. PP. *Non licuit nos officiare pro mortuis.*

Officiare, Ecclesiam deservire, in ea officium Ecclesiasticum peragere. Charta Landolphi & Pandolphi Ducum Beneventan. in Chronico S. Sophiæ p. 654. *Jam dictam Ecclesiam cum omni ornatu, vel rebus pertinentibus ad eandem Ecclesiam potestatem habeatis tenere, donare, & eandem Ecclesiam officiare, & dare ad tenendum ac dominandum cuicumque vobis pro vestro libero arbitrio placuerit, qui in eadem Ecclesia officiare debeat, sicut consuetudo est.* Vide Ughellum tom. 6. p. 297. tom. 8. p. 654. Will. Thorn. p. 2089. Concilium Lambethense an. 1281. cap. 2. Stephanum Tornacensem epist. 231. &c.

Officiari, dicuntur dies festi, cùm in iis proprium diei & festi officium Ecclesiasticum peragitur, apud Honorium Augustod. lib. 3. cap. 71. & Durandum lib. 6. Ration. c. 36. n. 3. *Officiata dies*, in Summula Raymundi, id est *festa dies*, ut est in Glossa superlineari.

Inofficiari, apud eundem Honorium lib. 4. cap. 14. & 96. in Micrologo cap. 29. 41. apud Radulphum Tungr. lib. de Canonum observantia cap. 15. 17. Metropolis Salisburgensis tom. 3. p. 38. *Quod nobis liceat nostras Ecclesias Parochiales inofficiare*, id est, in iis sacra officia peragere.

Officiositas, Officii Ecclesiastici peractio, apud Durandum lib. 6. c. 36. n. 4.

Officiatus, Qui officio aliquo fungitur, vel ministerio, in Monasteriis, & alibi. Chronicon Trudonense lib. 8. p. 449. *Satagebat multa anxietate, — multoque labore apud Officiatos, maximè apud Folrardum fratrem nostrum*, &c. Et lib. 12. p. 501. *Cumque ad hanc* (structuram) *Abbas sollicitaret Officiatos, & sollicitarentur à fratribus*, &c. Utitur etiam Albertus Argentin. p. 142. *Cùm autem antiquitus Romani habuerint Patricios, Senatores, Præfectos, Tribunos, & multos Officiatos*, &c. Adde p. 173.

Officinæ, in Monasteriis, dictæ ædiculæ, in quibus asservantur quæ ad victum aut alios usus Monachorum spectant. Jo. de Janua: *Officina, locus ubi sunt officia.* Ratpertus Monachus de Casibus S. Galli c. 6. *Denique Cellario cunctisque similibus Monasterii officinis laïcales præfecit personas*, &c. Cap. 8. *Harmoto injunxit ut — exteriora officinarum necessaria construeret — cùm priùs Monachi colerent officinas suæ utilitati incommodas.* Adde cap. 16. *Officinæ regulares*, apud Petrum Cluniac. lib. 1. epist. 27. *Ubicumque enim sibi obviant fratres, junior à Priore benedictionem petit, Benedicite, dicendo, si extra regularia loca fuerit, & humiliter inclinando, sed nihil ore proferendo, si intra officinas regulares sibi occurrerit.*

Officinum, pro *Officina*. Eadmerus in vita S. Wilfridi cap. 17. *Officina regularia decenter constructa lapidibus, & tegulis ligneis tecta.*

Officinale, eadem notione in vita S. Hugonis Abbatis S. Martini Eduensis n. 14. *Construxit — officinalia regularia usibus Monachorum omnimodis apta*, &c.

Officinator, Præcipuus inter opifices, opifex, faber, qui cæteris fabris præest. Glossæ veteres: *Officinatores*, ἐργαστειάρχαι. Vide Dissertat. 23. ad Joinvillam p. 286.

Officiolatus, Dignitates, munia publica. Occurrit sæpe in legib. Hungaricis, & apud Thwroczium in Ladislao c. 58.

Officionarius, Officiarius, minister Judicis, Præsidis, in Historia Translationis S. Sebastiani n. 29. in Actis S. Thyrsi Martyr. n. 31. & alibi passim in Actis Martyrum.

Officiositas, Officium, munus. Eulogius Cordubensis lib. 1. Memor. Sanctor. *Quia vobis incumbit officiositas prædicandi, ita vobis subest necessitas audiendi.*

Officiperdi, *Qui laboris non habent remunerationem. Catoni quoque* (in Distichis) *dicuntur Officiperdi.* Ita Glossæ Isid. Domnizo lib. 2. de Vita Mathild. cap. 7.

> *Perditio signi defectum signat, abhinc quin*
> *Nomen ei crescat, quod dicitur Officiperdi.*

Apud Petrum Blesensem epist. 25.

> *Nam genus hoc hominum, quod dicitur Officiperdi.*

Officium, Officialis, Minister Judicis, Magistratus apparitura, Palatina militia. Gloss. Gr. Lat. Τάξις ἄρχοντος, *Officium, Apparitio.* Glossæ aliæ, *Officium*, τάξις. Ita τάξιν usurpant Acta SS. Philemonis & Apollonii, ubi de Ariano Judice n. 2. Ἀρειανὸς εἶπεν τῇ τάξει, &c. Acta Proconsularia sub Munatio Felice, apud Augustinum lib. 3. contra Cresconium cap. 29. *Non eos novimus. Paulus Episcopus dixit: Novit Officium publicum, id est Edesius & Junius Exceptores.* Acta S. Asclæ Martyris n. 1. *Quem cùm vidisset Judex, dixit ad Officium, Quis est hic? Apollonides unus ex Officialibus dixit, Puto, Christianus est.* Acta S. Agathæ Virginis n. 14. *Quintianus arripuit iter cum Officio suo ad investigandas facultates ejus.* Vita S. Severi Militis & Martyris n. 2. *Misit itaque milites ex Officio suo, ut ubicumque eum reperissent, absque honore eum suis præsentarent aspectibus.* Acta Passionis S. Felicis Episcopi Tubzocensis: *Statim eum sibi per Officium præsentari constituit.* Senator lib. 11. epist. 8. *Non solùm nostras,*

sed & Officii innoxias custodimus manus. Et epist. 9. *Scitote, Judices, Officia vobis quasi actuum vestrorum testes assistere.* Adde Epist. 7. & 34. Vita S. Aviti Viennensis Episc. n. 2. *Accidit ut quidam ex Officio Regis Sigismundi, nomine Stephanus, qui super omnem dominationem fisci principatum gerebat,* &c. Eadem habentur in vita S. Apollinaris Episcopi Valentini in Chronologia Lerinensi p. 377. Corippus lib. 3.

Postquam dispositis ornata palatia turmis,
Officia explerunt, &c.

Vide præterea Passionem S. Caloceri Mart. n. 5. 6.

Officium, interdum sumitur pro *Obsequio*, seu comitatu domesticorum ac famulorum. Bundemundus in Vita S. Amandi n. 5. *Rursum cum Officio Clericorum Romam perrexit.* Vide Regulam Magistri cap. 93.

Officium Ecclesiasticum, à S. Hieronymo, Damaso PP. rogante, primitus ordinatum fuisse aiunt: ordinavit enim ille, inquit Durandus lib. 5. Ration. cap. 2. n. 3. quantum de Psalmis in Dominica, quantum in secunda feria, & quantum in tertia feria, & sic deinceps legeretur. Evangelia quoque & Epistolas, &c. quæ de novo & veteri Testamento in Ecclesia leguntur, præter cantum magna ex parte ordinavit, cujus operis exemplum idem Hieronymus Romam misit, & à Damaso PP. canonizatum est, & præceptum à cunctis Ecclesiis observari. Postmodum Gregorius & Gelasius orationes & cantus addiderunt, & lectionibus & Evangeliis Responsoria coaptaverunt. Gradualia verò, Tractus & Alleluia Ambrosius, Gelasius & Gregorius ad Missam cantari instituerunt. Exhinc duplex in Ecclesia officium obtinuit, Gregorianum & Ambrosianum: sed Gregorianum tandem prælatum Ambrosiano, Carolo M. imperante, quod Ambrosius multa instituisse diceretur juxta ritum Græcorum, illudque in sola Mediolanensi Ecclesia deinceps receptum est. Hæc ferè idem Durandus, cui adjungendi alii qui de Officiis Ecclesiasticis ex professo scripsere, atque in primis Cardinalis Bona lib. 2. Rerum Liturgicar.

Officium plenarium, solemne. Conventus Aquisgranensis an. 817. c. 46. *Ut in præcipuis solemnitatibus — plenarium officium agatur, & bis reficiatur.*

Officium B. Mariæ, instituit Urbanus II. PP. & ut quotidie diceretur, & in die Sabbati solemnitas fieret statuit. Vide eundem Durandum lib. 6. cap. 2. n. 6.

Officia, loca ubi consistunt Officia, seu Ministri Augustales in Palatiis. Vita S. Domitiani: *Quæsitus per omnia officia Palatii, & minimè repertus, putatus est mortuus esse grandine,* &c. Vel inter *ministros* Imperatorios.

Officia, seu *offices*, vulgò etiam appellamus quæ alii *officinas* vocant, seu ædificia Monachorum usibus & officiis addicta. Radulfus de Diceto an. 1071. *Ecclesiam Christi Cantuariensem cum omnibus officiis quæ infra murum ipsius curiæ sunt, cum ipso muro ædificavit.*

Officium, pro Ministerio, seu feudo, ratione cujus vassallus obsequium certum domino debebat: in probat. hist. Guin. p. 515. 626.

Officium, Ministerium. Thwroczius in Attila c. 17. *Navigii officio, Rheni fluminis alta secantes,* &c.

Officium. Acta Murensia: *Cum XII. hominum pecora adunantur in unum, vocatur Officium, propterea quod non magistro committitur.*

OFFOCARE, *Suffocare.* Sextus Placitus seu Platonicus de Medicina animalium lib. 1. cap. 1. *Mulier si offocatur à vulva, quod nequissimum vitium ὑστερικὴ πνὶξ dicitur,* &c.

OFFUM. Vide *Noffum.*

OFGANGFORDELL. Leges Canuti Regis de forestis c. 11. *Eantque ad triplex judicium, quod Angli Ofgangfordell dicunt. Ita autem acquiratur illud triplex judicium: accipiat secum quinque, & sit ipse sextus, & sic jurando acquirat triplex judicium, aut triplex juramentum. Sed purgatio ignis nullatenus admittatur, nisi nuda veritas nequit aliter investigari.* Anglosaxonibus, ofᵹanᵹ, vel ofᵹan, est procedere, progredi, ordell, seu *ordadalium*, purgatio, examen.

OFPATINUS. Extat apud Joann. Lucium de Regno Dalmatico lib. 5. c. 2. diploma Mariæ Reginæ Hungariæ, quod sic clauditur: *Datum — 1387. sub sigillo Butcho Comitis Corbaniæ, curiæ nostræ Magistri Ofpatini. His præterea studuimus facere sigillari sigilli prædicti Ofpatini curiæ nostræ, quia ad præsens sigillo caremus.*

OGA. Vide *Auca.*

OGETHARIUS, in Regiam Majestatem lib. 4. cap. 31. §. 3. Hybernicum nomen dignitatis, vulgò *Ochiern*, quo loco æquiparatur Thano.

OGIS. Nicolaus de Braja in Ludovico VIII. Rege Franc. p. 290.

Rex regum mundi venerabilis ille Philippus,
Catholicæ fidei calidus defensor & Ogis.

OGLATA, *Oglatta.* Charta Avæ Comitissæ Ruscinonensis an. 971. edita à V. Cl. Steph. Baluzio: *Silvis, garricis, aquis, aquarumve ductibus vel reductibus earum, oglatis tam rusticum, quàm & urbanum,* &c. in Append. ad Capitul. n. 144. Charta an. 1032. apud Columbum in Sanrufensibus Canonicis: *Curtis, hortis, oglattis, pascuis, vineis, campis,* &c. An *olcatis*? vide *Olca.*

OLA, *Summi humeri pars posterior*, in Glossis antiquis MSS.

OLAX, *Olidus*, & *Olacitas*, *fœtulentia*, *olor*, in Gloss. Isidori. Utitur Martianus Capella lib. 1. *Hujus gressus incerti, atque olacis temeti madoribus implicati.*

OLBA. Versus MSS. citati in Glossa ad Disticha Magistri Cornuti:

Urceus, urceolus, est olla, vel amphora, testa,
Olla, vel idria sit vas, vini dico lagenam,
Oba, vel onophorus, sed & orca, fidelia, vas est,
Olbaque jungatur Monachis appropriatum.

OLCA, *Olcha*, *Ochia*, Gall. *Ousche*, vel *Osche*, in Consuetudine Nivern. cap. 6. art. 1. & in Regesto censuum & feodor. Carnotens. p. 21. terræ portio arabilis, fossis vel sæpibus undique clausa. Ita passim in veterib. chartis S. Sulpitii Bituric. S. Sergii Andeg. in Tabulario S. Dionysii de Capella diœcesi. Bituric. &c. Gregorius Turon. de Gloria Confess. c. 69. *Erat autem haud procul à basilica, campus tellure fœcundus, tales enim incolæ* (Campani) *olcas vocant.* Formulæ Pithœi c. 36. *Concedimus tibi olca in villa nostra illa quam illa fœmina quondam tenuit.* Adde Perardum in Chartis Burgundicis p. 159. 161. 162. 445. Historiam fundat. Monasterii S. Nicolai Andeg. p. 17. 81. Chiffletium in Trenorchio p. 310. Sammarthanos in Abbat. p. 766. &c.

Ochia. Regestum Feodorum Campaniæ f. 53. *Guido de Mellegniaco tenet de Domino Campaniæ Porchiacum — præter cœmeterium & unam ochiam vel duas.*

Olcha. Tabularium Vindocinense ch. 240. *Dedit de terra sua quantum duo boves consuetis sationibus arare possunt, & duas alias portiones terræ, quas rusticè Olchas appellare consueverunt, unum vivarium, & 12. combros in flumine Ledi, atque 20. fissinas in eodem flumine, quæ ponuntur ad anguillas capiendas.* Et n. 295. *In vineis cultis & incultis, in terris & olchis.* Ita etiam in Tabul. Prioratus de Domina in Delphinatu p. 5. & alibi.

Olchia, & *Oschia*, promiscuè in Tabulario Prioratus Neronis-villæ.

Oschia, in Tabulario Antissiod. & Neronis-villæ, passim.

Osca, in Charta an. 1082. apud Sammarthanos in Abbat. p. 5. 397. Charta Hugonis Arch. Senonensis an. 1154. in Tabul. Abb. Ferrariensis: *Scilicet apud Mansum oscam unam, quam tenet Giraudus — ad Longam quercum oscam aliam, quæ de feodo Martini* &c.

Ocha, In Testamento Herberti Comitis Viromand. an. 1059. apud Joan. Carpentarium in Hist. Cameracensi

p. 7. in Charta Herberti Vicecomitis Thoarcensis an. 1099. apud Sammarthanos, & in alia apud Gallandum lib. de Franco-alodio p. 296.

Hochia. Charta an. 1246. In Chart. Camp. Bibliothec. Reg. f. 529. *Tantummodo tenebunt avenam, quam Huguelinus d'Otricort armiger habebat in hochiis Barri super Secanam.*

Olchia, Census vel præstationis species. Charta libertatum oppidi *des Ais*, in Biturigib. *Census autem meos, & venditiones, & olchiam meam mihi retineo, sicut solitus sum.*

Videntur efficta ea vocabula ex Latino *Occare*, βωλοκοπεῖν, in Gloss. Gr. Lat. glebas confringere; ita ut *olca*, *occhia*, *oschia*, &c. fuerit ager *Occatus*, seu ruptus, proscissus, *terre à labeur*, ex quo pro modulo agri usurpata vox deinceps fuerit. Vide *Oglata*, & *Pastina*.

Olca, in Glossis antiquis MS. *Gemma barbarici nominis, ex fulvo & nigro viridique & candido est.* V. *Olea.*

OLDA, *Distinctio, diverticulum*, Jo. de Janua. Glossæ antiquæ MSS. habent *Districtio sive deverticulum.*

OLDERMANNI, olim dicti in urbe Groningana, qui negotiantium disciplinæ, & juri nautico tuendo, & dirimendis inde natis controversiis præfecti erant. Vide Ubbonem Emmium in Groninga p. 165.

OLDUNGEBONDER. Andreas Suenonis lib. 4. legum Scanicarum c. 8. *Eligendi sunt duodecim de prudentioribus totius provinciæ, quos* Oldungebonder *natale nominat idioma, ut ipsi terminos demonstrent.*

OLEA. Papias: *Olea, gemma, barbarum est: ex fulvo & nigro, viridique & candido constat.* Nescio an de hac *Olea* intelligendus sit. Anastasius in Leone IV. PP. p. 188. *Et super illud Ciborium fecit oleas, quæ pendent in circuitu altaris habentes tabulas quatuor exauratas, necnon & gammadias numero quatuor.* Ibidem: p. 196. *Obtulit tres oleas masoricas, admirabilis pulchritudinis, serico textas, coloreque depictas, quæ videlicet festis diebus in circuitu altaris majoris dependerent.* Certè cùm solidum quid fuerint *Oleæ*, quæ in circuitu Ciborii dependerent, haud absonum videtur existimare fuisse grandiores gemmas, aut quid simile in gemmæ grandioris orbiculatæ figuram, atque adeò ex *murrhina* materia: quod non modò suadent vox *masorica*, quæ idem valet ac *murrhina*, sed & colores Oleæ, quibus murrham constitisse scribit Plinius lib. 37. c. 2. nam quod *serico textæ oleæ* dicuntur Anastasio, error est fortè librarii, ita ut legendum sit *sericotectæ*.

OLEARIUM, Ἐλαιοπωλεῖον, in Gloss. Gr. Lat. est etiam ibidem ἐλαιοφόρον.

OLEPORA, *Fromage*, in veteri Glossar. Lat. Gall. MS. ex Biblioth. Thuana n. 525.

OLERARE, *Plantare, olera, vel oleribus uti. Deolerare, exolerare, valde deolerare, vel olera auferre.* Jo. de Janua.

OLESCERE. Gloss. Gr. Lat. MS. Αὐξάνομαι, *Olesco, glisco, cresco.* Αὔξομαι, *Cresco, olesco. Virgil. modis inolescere miris.*

OLEUM *triplex*, conservatur & benedicitur separatim & divisim feria quinta Majoris Hebdomadæ, scilicet *oleum pro infirmis, oleum ad chrisma, & oleum ad Catechumenos ungendos*, ut est in Ordine Romano, & apud Honorium Augustud. lib. 3. cap. 80. 81. 82.

OLEI *infirmorum*, seu pro infirmis & energumenis, Exorcismus & Benedictio habetur in Ordine Romano. Vide præterea Durandum lib. 6. c. 74. num. 3. & seqq.

Olei Catechumenorum, seu quo ungebantur Catechumeni, Exorcismus describitur pariter in Ordine Romano. Dicitur etiam *Oleum* istud *Sanctum*. Vide Honorium Augustod. lib. 3. cap. 81. Gesta Innocentii III. PP. p. 60. & Durandum lib. 6. cap. 74. n. 21. & seqq.

Oleum exorcizatum, vel Chrisma, seu *Chrismale oleum*. Hujus Exorcismus perinde extat in Ordine Romano. Vide præterea Canones Romanor. ad Gallos c. 8. Capitula Theodori Episc. Cantuar. c. 20. edit. Acherianæ, & ejusdem Pœnitentiale c. 3.

Oleum benedictum, quod à Pontificibus aut viris sanctitate conspicuis benedicebatur, & quo fideles ad depellendos morbos, aut dæmonas ab energumenis fugandos utebantur. S. Hieron. in vita S. Hilarionis: *Concurrebant Episcopi, Presbyteri, Clericorum & Monachorum greges— sed & potentes viri, ut benedictum ab eo panem, vel oleum acciperent.* Infra: *Benedicto itaque oleo universi agricolæ atque Pastores tangentes vulnera, certam salutem resumebant.* Et paulò pòst: *Cujus generum & filiam de morte liberavit unctione olei.* Tertullianus ad Scapulam: *Proculum Christianum, qui eum aliquando per oleum curaverat, requisivit*, &c. Sulpitius Severus Dial. 3. cap. 3. *Non prætermittendum videtur Avitiani Comitis uxorem misisse Martino oleum quod ad diversas morborum causas necessarium, sicut est consuetudo, benediceret.* Paulinus lib. 5. de vita S. Martini:

Nec sanè alterius minor admiratio facti est,
Cujus me memorem medicati infusio succi,
Et decantati benedictio fecit olivi.
Et quoties pietatis opem medicina poposcit,
Disparibus causis par gratia sanctificavit.
Namque ut sæpe solent præcauto corde fideles,
Vas oleo oppletum servando ea ducta salutis,
Vel justis offerre viris, vel condere sanctis
Religione locis, quibus aut operatio præsens,
Martyrii emeritos prodit virtute patronos, &c.

Porro sæpe legimus varios morbos curatos fuisse à sanctis viris adhibito oleo benedicto, aut facta desuper oratione, apud eundem Severum lib. de vita S. Martini cap. 15. Dial. 3. cap. 2. Rufinum lib. 2. Hist. Eccl. cap. 4. Cyprianum & Messianum in vita S. Cæsarii Arelat. pag. edit. Baralli 239. 253. Jonam in vita S. Eustasii Abbatis Luxoviensis n. 5. Jonam Fontanellensem Monachum in vita S. Vulfranni Archiep. Senonensis n. 7. Gregorium Turon. de vitis Patrum cap. 9. 14. 15. & lib. 6. Hist. cap. 6. Fortunatum in vita S. Paterni c. 8. 11. Thiotfridum Epternacensem Abbat. lib. 3. cap. 5. in Vitis Sanctorum Tillonis Monachi n. 19. Theodori Syceotæ n. 57. Lucæ Junioris n. 62. Paterni Episcopi Abrincensis n. 11. 14. Nicetii Episc. Lugdun. n. 4. Parduli Confess. Licinii Episcopi Andegav. Samsonis Confess. c. 7. Baormiri Confess. MS. Romani Presbyteri MS. Amatoris MS. Magnobodi Episcopi Andegav. cap. 14. 16. 22. 32. 33. 40. 42. 44. 46. Sulpitii Episcopi Bituric. S. Melonii Episc. Ursmari cap 6. Thuribii Episc. Cenoman. num. 12. Sifredi, &c. Præterea apud Græcos aliquot scriptores, Sozomenum lib. 6. cap. 29. Palladium in Hist. Lausiaca cap. 13. 20. 43. 53. Eusthathium in Vita Eutychii P. CP. n. 47. 53. 58. 60. Pachymerem lib. 6. cap. 32. in Martyrio S. Bacchi Junioris p. 67. 68. in Græcorum Menæis 8. Decemb. in S. Patapio, in vita S. Nili Junioris p. 100. 101. &c.

Oleum S. Catharinæ, de quo Boethius in descript. Scotiæ p. 6.

Oleum sanctæ Crucis, quod à Leontio Exconsule Gregorio M. missum, ut ipsemet Gregorius testatur lib. 7. ind. 1. epist. 35. Scribit Beda de Locis SS. c. 20. *De nodis ligni sancti liquorem odoriferum oleo similem profluxisse, cujus si etiam modica particula contingeret, omnem ægritudinem sanabat.* Hausit ab Adamnano lib. 3. de Terra sancta cap. 3.

Oleum lardinum, in fragmento historico de Concilio Aquisgranensi, propinguedine, seu *Garo*. *Et quia oleum olivarum non habent Franci, voluerunt Episcopi ut (Canonici) oleo lardino utantur.* Perperam editum *lardivo*.

OLFACITAS. Gloss. Longob. S. Germani Paris. *Gastrimargia, gula, vel olfacitas.*

OLFACTORIUM, *Vas unguentarium muliebre, in quo*

adoramenta gestantur. Jo. de Janua, ex Glossis antiquis MSS.

OLIBANUM, Thus, Ital. *Olibano*. Charta Benedicti PP. an. 1033. apud Ughellum tom. 1. part. 1. p. 124. *Et duo congiaria de oleo, & duas libras de Olibano.*

OLICIUS. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Capas duas, — toalias olicias duas, una cum argento*, &c.

OLIFERALE, seu *Oleiferale*, quemadmodum *ceroferale*, vas in quo continetur oleum ad lucernas. Vita S. Drausii Episcopi Suession. n. 16. *Ut accepit Oliferale, quod alio nomine vocatur Cicendelum.*

OLITANUS, Antiquus, vetus, ex voce *olim*. Gloss. Gr. Ἀρχαῖος, *Antiquus, olitanuss, pristinus, vetustus.* Anastasius in vitis PP. p. 113. 116. 117. 119. 122. *Per olitana tempora.* P. 116. *Exemplo olitano, — olitanas ejus quæ marcuerant trabes*, & alibi non semel. Hadrianus PP. ep. 1. *Sicut olitana constat traditio.* Codex Carolin. epist. 95. *Olitanus vetus, olitana regula.* Adde epist. 80. 85. Capitul. Caroli C. tit. 30. c. 1. & Epistolas Francicas Josephi Scaligeri n. 79.

Olitarius, in eodem Codice Carolino epist. 71. *Olitaria traditione.* Nisi legendum sit, proclivi mendo, *olitana*.

OLIVATIO, ἐλαιοποιία, in Gloss. Gr. Lat.

OLLA, Imbrex, tegula. Galbertus in vita Caroli Comitis Flandr. n. 62. *Stabat autem Ecclesia B. Donatiani ædificata in rotundum & altum, contecta fictitio opere, ollis & lateribus cacuminata.* Rursum: *Et tale opus confinxerant ex ollis & lateribus, quod elementum igneum exurere non potuisset.*

OLOCRYSTALINUS, totus ex crystallo. Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Fecerat unum phylacterium olocrystallinum in gyro auro puro adornatum.*

OLOFLAMMA. Vide *Auriflamma*.

OLOFORUS. Glossæ MSS. *Olofora, vestis purpurea.* Papias: *Olofora, vestis tota ex purpura.* Ex Isidoro lib. 19. c. 22. quippe, ut auctor est Salmasius in Observat. ad Jus Atticum, pro *holoporphyra, tota ex purpura*, in MSS. legitur *olofora*. Anastasius in vitis PP. p. 34. *Pallia olobera blattea.* Ubi editor monet in aliquot codd. legi, *olofora blatea*. Vide *Holoverus*, & eundem Salmasium ad Pollionem p. 342.

OLOGRAFUS. Vide *Holografus*.

OLORA, Papiæ, *Oloserica vestis*. Legendum *olovera*, vel *olofora*, ut supra.

OLOVERUS. Vide *Holoverus*.

OLOVITREUS. Vide *Holovitreus*.

OMELIUM. Vide *Homilia*.

OMASUS. Ordericus Vitalis l. 12. p. 852. *Radulfus autem Rufus pacifici tenoris fuit omasus, quia præfati Militis erat sororius.* Joannes de Janua; *Omasus, i. tripa, vel ventriculus qui continet alia viscera, quia in ipso rerum eventus inspiciebant. Horatius in Epist. patinas cenabant omasi. Item alius: noscitur per nasum mulier quæ vendit omasum.* Videat lector an ex his aliquid expiscari possit ad mentem Orderici.

OMNIMODIS, pro Omnino, omnibus modis. Glossæ Isonis. *Usquequaque, omnimodis.* Anastasius in Hist. Eccles. ὁλοκλήρως, apud Theophanem, *omnimodis* reddit. Utuntur Lex 7. Cod. Th. de Honorariis codicill. Cassianus, Gregorius Tur. Hincmarus, & alii passim. Sic *hujusmodis*. Gloss. Græco-Lat. Τοιουτοτρόπως, *hujusmodis*.

OMNIPOTENTATUS. Adrianus PP. in Codice Carolino, in epist. ad Irenen & Constantinum filium: *Barbaras nationes sub suis prosternens conculcavit pedibus, omnipotentatum illarum domans, & suo subjiciens regno adunavit.*

ONA, Dolii vinarii species, apud Trevirenses. Magnum Chron. Belgic. an. 1015. ex Chron. Trevir. *Captato deinde consilio opportuno 30. Onas comparat, in quibus singulis singulos milites electos, loricatos & galeatos, ensibusque præcinctos collocat, & insuper linteis opertos funes, quibus vectes ad portandum eos inseruntur, componit; deinde 60. viros nihilominus electos, & plebeia veste amictos, ensibusque eorum in Onis reconditis gestatores constituit*, &c. Mox: *Dic, ait, Domino tuo me vinum magnæ dilectionis gratia olim promissum deferre, — Adelbertus, jussit viros intromitti: quibus ingressis, & Onas coram Adelberto in terram simul ponentibus, — portitores vero, sicut erant edocti, uno momento pariter omnia Onarum velamina dejiciunt, gladios diripiunt, insidiæ de Onis exiliunt, gladios stringunt*, &c.

ONATIZARE. Hymnus MS. in S. Ildevertum Episcopum Meldensem:

Ildevertum collaudemus, orgiis
Onatizemus, miracula enarremus,
Hæc Clerici jubilemus, &c.

ONCUNNE, Ex Sax. Oncunnen, *notatus, accusatus*. Leges Alvredi Regis MSS. c. 29. *Si quis alium God-borges Oncunna, & compellare velit, quod ei aliquod ipsorum non complevit, perjuret, hoc in 4. Evangeliis fiat.*

ONEUS, Supercilium montis. Vita S. Wnebaldi cap. 3. *Et protinus passivantes super Alpium oneos, usque dum Condonei amplos militum intraverunt terminos.* Ita editiones omnes. Ejusdem Itinerar. n. 18. *Ibi erumpebat fons qui erat sterilis in oneo montis.*

ONOMA, nomen ex Gr. ὄνομα. Baldricus lib. 1. Chronici Camerac. cap. 88.

Onoma dactylicis actoris quæritur ipsis
Si numeris.

Utitur Dudo in præfat. ad Acta Norman. Ingulphus p. 885. Matthæus Westmonast. an. 1212. & alii.

ONUS *sententiæ*, In Jure Hungarico, est gravamen & liberatio mulctæ. Sambucus & Molnarus.

ONUSTUS, qui oneri est, onerosus. Saxo Grammaticus lib. 7. extremo: *Quum enim ob senectam severitatemque civibus etiam onustus existeret*, &c. Vide Stephanium ad hunc locum, ubi hac notione vocem *Onustus* usurpari apud Valerium Maximum lib. 9. cap. 2. in scriptis codd. observat.

Onustare, pro *onerare*. Junilius Episcopus Afer in Genesin: *In vere enim solent herbæ virentes apparere in terra, & ligna pomis onustari.* Ita *Onustatus* pro *Onustus* usurpavit Petrus Cluniacensis lib. 1. epist. 24.

OPEDERE, *Contraire, quasi pedem contraponere.* Papias.

OPENTMEFT, Apertum furtum, vox Saxonica ab open, *apertum*, vel *manifestum*, & ðeft, *furtum*. Occurrit in Legib. Kanuti Reg. c. 90. apud Bromptonum, & c. 61. apud Lambardum, & in Legibus Henrici I. cap. 12.

OPERÆ, idem quod *Manuoperæ, Corvatæ*: operæ quas patronis exhibent liberti: in Gloss. Gr. Lat. τῶν ὑπηρεσιῶν ὧν παρέχουσι οἱ ἀπελεύθεροι τοῖς πάτρωσι. Chartæ Alemannicæ Goldasti c. 59. *Panes 40. frisginga trimissem valente, unius hominis anno vertente operas tres.* Charta an. 1195. apud Ughellum to. 7. p. 1321. *Debet — 6. manuas lini, & missatica, & operas quinque, tres ex his in persona, & duas in alia cum bobus.* Adde tom. 1. p. 823. Leo Ost. lib. 1. c. 11. *Servos — libertate donavit — ea scilicet lege, ut singuli eorum 4. per mensem operas, ubi necesse fuerit, Monasterio impendant.* Adde c. 21. præterea Cod. Th. tit. Ne operæ à conlatoribus exigantur: Legem Bajwar. tit. 1. cap. 14. §. 6. Legem Longob. lib. 1. tit. 25. §. 53. lib. 3. tit. 12. §. 1. Capit. Caroli M. lib. 5. c. 151. lib. 7. c. 254. Theophanem p. 371. &c.

Obræ, pro *Operæ*, in Tabulario Prioratus Dominæ in Delphinatu. Vide *Manuopera*.

Operatio, eadem notione. Monasticum Anglic. to. 1. p. 822. *Recepit in escambium 1. bovatam — per servitium 2. solid. per annum, & operationem unius diei in hebdomada.* Mox: *Et operationem 8. dierum in Augusto.*

OPERAGIUM, ex Gall. *Ouvrage*. Statutum Ludovici Regis Franciæ datum Parisiis an. 1225. regni 3. In Regesto *Noster* Cameræ Comput. Paris. fol. 99. *Talis est usus monetæ Paris. quod plumbum debet ponderare 16. marcas & dimidium, & de hoc plumbo debent ha-*

bere operarii 7. sol. pro operagio inter carbones, &c.

Operarius, Dignitas in Collegiis Canonicorum, & Monasteriis, cui operibus publicis vacare incumbit: vulgo, *Maistre de l'œuvre. Opera Ecclesiæ*, in Charta Isarni Episcopi Tolosani apud Catellum. S. Bonifacius Arch. Mogunt. epist. 17. *Stirme in coquina sit: Bernhardus Operarius sit, & ædificet domunculas vestras ubi opus sit.* Statutum pro Ecclesia Cadurcensi, in Hist. Episc. Cadurcens. n. 118. *Ordinamus ut sit Operarius de cætero in Ecclesia Cadurcensi, qui bona operis procuret fideliter, & requirat unde faciat quod hactenus fieri consuevit.* Et mox: *Statuimus ut — præbendæ Archidiaconi — Sacristæ, Cantoris, Operarii, ac Magistri Scholarum sint Sacerdotales. Operarum magister*, Browero lib. 2. Antiq. Fuld. c. 10. dicitur. *Magister operis*, in vett. Consuetud. Floriacensis Monasterii p. 392. Testamentum Guillelmi filii Sibyllæ D. Montispessulani apud Gariellum p. 151. *Dimitto operi Ecclesiæ Vallis-magnæ 50. solidos Melgorienses*, &c. Nostris *l'Euvre*. Vide to. 7. Spicilegii Acheriani p. 268. 274. tom. 9. p. 141. & to. 13. pag. 509. 510. Rocchum Pirrum in Archiep. Messan. p. 387. Molanum lib. 2. de Canon. cap. 24. & Haeftenum lib. 9. Disquis. Monast. tract. 3. disq. 1. 2. &c. Vide *Decanus operis*. Habebant etiam Reges nostri suos *Operarios*. Einhardus lib. 4. de Translatione SS. Martyr. Marcellini & Petri cap. 8. *Gerwardus Palatii Bibliothecarius, cui tunc temporis etiam Palatinorum operum ac structurarum à Rege cura commissa erat.*

Operata, Quantum quis per diem operari potest in vinea. Charta Joannis de Vergeio Senescali Burgundiæ an. 1399. apud Duchesnium: *Mansum, domum, & circuitum ipsius, — una cum viginti operatis vineæ, Gallicè Ouvrées, retro dictum mansum existentibus*, &c. Chartam aliam vide in *Panalata*.

Operatio. Vide *Opera, Opus.*

Operatorium, Officina, apotheca, Nostris *Ouvroir*. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Ergasterium, vel operatorium*, ƿeorc-hur. i. Operum domus. Iso Magister in Glossis: *Ergastron, Operatorium*. Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *In Operatoriis quæ circa turrim sunt & in furno dedit simili modo 3. solid. de acaptamento & 7. den. de censu.* Adde Consuetudin. Tolosæ part. 2. rubr. de Locato, Catellum in Comitib. Tolosan. p. 31. Concilium Monspeliense an. 1258. c. 3. &c.

Operatus, Elaboratus, *Obrado* Hispanis, Gallis *Ouvré*. Helgaudus in Roberto Rege: *Fecit nihilominus sancto Pontifici Martino casulam auro operatam optimo, inter scapulas majestatem veri Pontificis continentem, Cherubim quoque ac Seraphim colla Dominatori omnium submittentia.*

Operosus, Operarius. Sugerius in Ludovico VI. p. 308. *Rex Angliæ castelli apparatum multa instantia præparat, operosos sollicitat*, &c.

Opertaneus, *Latens*. Papias.

Ophisticus, ὀφιστικῶς, Serpentinus, prudens; constat enim serpentem esse prudentiæ symbolum. Anastasius Bibl. in Nicolao I. p. 208. *Tertio consecrationis ejus die Augusto convescens, ophistico famine resplendebat.*

Opicizum Fridegodus in S. Wilfrido cap. 15.

Incumbunt fessi fesso labore latomi,
Nec minus approperant, opicizi emblemata proni
Arcus incultos hyalino claudere velo.

Legendum fortè *obryzi*, auri.

Opinabilis, Opinatus, celebris, famosus. Alvarus in Vita S. Eulogii Presb. & Mart. n. 3. *Opinabilem & celebritate doctrinæ præconabilem virum.* Utitur Senator lib. 3. epist. 3. 48.

Opinanter, Inopinatè. Concilium Lateranense sub Martino I. PP. Act. 2. *Suggerimus — novitatis commentum ad nos usque opinanter fuisse delatum.*

Opinantia. Gloss. Gr. Lat. MS. Οἴησις, *Putatio, Opinantia, Opinio*. Editum habet *opinatio*.

Opinatores, Exactores annonæ militaris. Gloss. Gr. Lat.: Ὁ τῆς στρατιωτικῆς ἀννώνης ἀπαιτητής, *Opinator*. Gloss. Lat. MS. Regium: *Opinatores, æstimatores, arbitratores.* Occurrunt in Codice Th. lege 26. 34. de Erogat. milit. annon. l. 1. de Excoctione, l. 186. de Decur. l. 16. de Exact. Vide Jacobum Gotofr. ad leges 26. & 34. de Erogat. milit. ann.

Opinatus, Probus, bonæ famæ, celebris. Jo. de Janua: *Opinatus, opinione præceptus.* Gloss. Gr. Lat. Προσδόκιμος, *Opinatus, expectatus*. Προσδοκίμως, *Opinatò*. Δεδοκιμασμένως, *Opinatè*. Gloss. MS. Regium: *Nominatissimus, opinatissimus.* Papias, *Opinatissimus, nominatissimus, frequentissimus. Philosophi opinati*, Apud Julium Firmicum lib. 3. c. 3. Vetus Gloss. *Militaris opinatus, id est vetus miles.* Vita S. Boniti Episc. Claromont. n. 10. *Pergit ad quendam opinatissimum Dei famulum.* Vita S. Deicoli c. 1. *Opinatissima munitio.* Cap. 8. *Præstigiatrix opinatissima.* Vita S. Eusebiæ Virg. *Et quia erat opinatissimus divitiis à prosapia.* Gregorius, seu ejus interpres Ruffinus in Actis S. Phileæ M. *Sicut fuit opinatissimus ille Dorotheus*, &c. Adde eundem Ruffinum lib. 8. hist. c. 1. &c. & lib. 1. Invectiv. in Hieron. Jornandem, Senator. lib. 3. epist. 21. lib. 8. epist. 33. Ottonem de S. Blasio c. 32. Wolphardum Presb. lib. 3. de Mirac. S. Walburgis n. 12. Lupum Servatum in vita S. Maximini Episcopi Trevir. in Præfat. & c. 6. Vitam S. Pirminii cap. 2. Annales Franc. Metenses an. 692. Vitam S. Bernardi lib. 1. c. 7. Monach. Elnonens. in vita S. Eusebiæ virg. Helmodum lib. 1. cap 15. Joan. Sarisber. in Metalogico lib. 2. c. 10. &c. διαβόητοι λαῦραι, apud Theophanem, *lauræ eremi opinatissimæ*, in Miscella.

Opinax, in Gloss. Isid. *Manifestus*. Ugutioni, *Opinax ab opinione dicitur, i. frequenter opinatus vel manifestus: sic dicimus leccatorem opinacem esse, i. manifestum omnibus.*

Opinio, Fama, existimatio: δόξα, in Gloss. Gr. Lat. Anianus ad leg. un. Cod. Th. de His qui veniam ætatis, &c. *Quos morum & honestatis commendat opinio.* Adso Abbas Deruensis in vita S. Basoli c. 19. *Cùm autem ejus opinio cœpisset ire per populos*, &c. Id pluribus probant Salmasius ad Solinum p. 143. & Altaserra ad lib. 1. Gregorii M. epist. 35. Hinc vassallus dicitur *quærere opinionem facere domino suo*, qui in exercitum cum eo pergit, & in præliis præclarè se gerit, in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 7. §. 1.

Opinio, Rumor, fama, nuntius. Capitulare Caroli M. an. 802. c. 17. *Pervenit ad aures nostras opinio perniciosissima*, &c.

Opinosus, Gloss. Ælfrici: *Famosus vel Opinosus*, Hlir ful.

Opipare, Joanni de Janua, *est nobilitare, vel renovare, vel recomponere, aut post planctum in convivio gaudere.*

Opirus. Matth. Parisan. 1248. *Tritico deficiente, panis eorum opirus & mucidus.* Ita præferre MSS. codices monet Watsius, qui vim vocis ignorare se fatetur. Sed legendum videtur *autopyrus*, (vide *Panis*) vel *opicus*, id est vetustus.

Opiso. Speculum Saxonic. lib. 1. art. 61. §. 6. *Opiso, id est titubans, si in dictis suis ceciderit, sine damno relevare & meliorare sua dicta valebit.*

Opitularium, *Auxilium*. Papias.

Opizare, *Opicus*, Ugutio: *Ab ops, pis, quod est terra, opizo, as, i. corrodere, diminuere, quia omnia terra corrodit & diminuit: unde opicus, corrodens & diminuens. Inde Juv, Et divina opici rodebant carmina mures. Hinc & opici dicuntur balbutientes, & verba quodammodo diminuentes. Inde Juv. Nec curanda viris opicæ castigat amicæ, Verba solœcismum liceat fecisse marito. Opicus etiam dicitur quicumque alterius linguæ genus corrumpit.*

Opsus, pro *Populus*, arbor. Charta Desiderii Regis Longobard. in Bullario Casinensi tom. 2. p. 14. *Clausura curtis prædicti Monasterii de Brixia, quæ dicitur. Miliarina.*

Miliarina, de oplo teclato, inter terra de Leonis, — *inde per runcoras usque in cornale signato., & exinde in carpeno grosso, vel oplo, per rouere habentes literas Omega usque in fossa*, &c. Infra: *Usque oplo, qui est teclato*, &c. *Arbor Hoplæ*, dicitur in Charta alia Mathildis Comitissæ an. 1096. ibid. p. 117.

OPPA, in Legib. Adelstani de Hundredis c. 8. Vide *Blanhornum*.

OPPERATUS. Vide *Apparatus*.

OPPONERE, in pignus dare. Gregorius M. lib. 1. epist. 42. *Suppositorium aliquod argenteum pro vno solido dicitur esse oppositum, & calix pro sex solidis dicitur esse oppositus.* Ubi Jamesius monet in aliis codd. MSS. legi *appositum*, & *appositus*. Sed *oppositus* est quasi *contra positus*; vice pignoris datus. Vide *Apponere*.

OPPORTUNUS, Idoneus. Liberatus Diaconus cap. 17. *Detrahebant apud Zenonem, & accusabant eum, quasi opportunus Episcopatui non esset Joannes.*

OPSTICARE. Charta Henrici III. Imp. pro privilegiis Pisanorum an. 1081. apud Ughellum: *Nec casas apprehendere, nec dissipare, nec sigillare infra civitatem Pisæ, neque in burgis, si foras civitatis habuerint tenimentum, nec muros istæ civitatis destruere, neque opsticare, neque istam civitatem igne cremare, nec foderare jubebimus.* Legendum puto *Ostaticare*, vel *Hostaticare*, id est *fidejussores tollere*. Vide *Hostaticus*.

OPTARI Canonicus dicebatur, maximè in Ecclesia Upsaliensi apud Suecos, in qua vacante Canonia per decessum alicujus licebat alteri Canonico omissa sua in pinguiorem vacantem succedere. Neque tamen omnes optari poterant Canoniæ: quæ enim optari poterant, *liberæ* dicebantur: quæ verò optari non poterant, *ligatæ*. Ita Joannes Schefferus ad Chronicon Archiepiscoporum Upsaliensium p. 215. Vetus Scheda apud eundem: *Notandum quod ab istis præbendis videlicet* — *nunquam est admissum optari, & hoc propter colones, ne coloniæ desertarentur, & quia habuerunt patronos*, &c. Pag. 177. *Postea optavit eam* (canoniam) *D. Joannes*, &c. *deinde D. Siguastus*, &c. *quo facto Decano, optavit eam D. Jacobus*, &c. Pag. 162. *Ipso resignante prebendam prædictam, per optationem alterius Canoniæ, sibi successit D. Nicolaus Marci in Præbenda seu Canonicatu.* Pag. 180. *Quo iterum optante præbendam Tierp, obtinuit eam D. Benedictus Joannis per optionem.* Passim ibi. Ita *feudum optare* dixit Ericus Upsaliensis lib. 5. Hist. Suecicæ p. 189. *Feudi verò possessio tamdiu duravit in manibus & potestate cujuslibet sic ementis, donec veniret alius qui idem feudum vellet optare.* Edictum Chlotarii II. Regis in Concilio Parisiensi an. 615. c. 3. *Ut nullus vivente Episcopo adoptare locum ejus præsumat.*

OPTIMATES, Præcipui è Palatinis proceribus, maximè apud Gothos, Burgundos, Francos, &c. *Optimates Gothicæ*, in Epistola Aureliani Imp. apud Vopiscum in Bonoso. Gundebaldus Rex Burgund. in Præfatione ad leges Burgund. *Coram positis Optimatibus nostris universa pensavimus.* Ii autem *Comites* sunt in indice qui subsequitur. *Optimates nobiles*, in ead. lege tit. 2. §. 2. & in Addit. 1. tit. 14. §. 1. *Optimates, Majores domus, Domestici, Grafiones*, &c. in lege Ripuar. tit. 88. *Optimates palatii*; in lege Wisigoth. lib. 12. tit. 1. §. 3. Placitum Chlodovei III. Regis Franc. apud virum doctissimum Joan. Mabillonium to. 4. SS. Ord. S. Bened. p. 617. *Cum nus in Dei nomine Lusarca in palatio nostro una cum Apostolicis viris in Christo patribus nostris Sigofrido, Constantino,* — *Episcopis, nec non & inlustribus viris Ragnoaldo, Nordeberchto, Ermenfrido, Optimates; Madelulfo, Turnoaldo, Gravionebus, nec non & Benedicto & Chadoino Senescalcis, seu Marsone Comite Palatii nostro, ad universorum causas audiendum, vel recto judicio terminandum resederimus*, &c. Similia pene habentur in alia ibidem p. 619. — *seu & inlustribus viris, Godino,* — *Sigoleno, Optimatis, Angligberto, Comitibus*, &c. Epistola Childeberti Regis ad Mauricium Imperatorem: *Illustri viro Sennodio Optimate*, &c. tom. 1. Historiæ Francicæ pag. 866. Ita ut *Optimates* habiti sint, qui *Inlustres*. *Optimates & Principes*, in epistola 1. Desiderii Episcopi Cadurcensis. Idem præterea Desiderius in epistola Veri 81. inter Francicas tom. 1. Hist. Franc. *Optimas* inscribitur. Prostant Eginhardi epistolæ 45. & 49. inscriptæ *N. glorioso Comiti atque Optimati.* In Monastico Anglicano tom. 3. p. 121. quidam Goda (sub Edw. Confess.) *Optimatem & Ministrum Regalem* se se inscribit. In alia Charta Regis Anglo-Saxonici an. 605. subscribit *Tangisilus Regis Optimas*, apud Spelmannum in *Referendarius*. Vide S. Audoënum lib. 2. vitæ S. Eligii cap. 20. Capitul. 2. an. 813. c. 10. Capitul. Caroli M. lib. 1. c. 132. lib. 5. c. 5. Marculfum lib. 1. form. 24. Formulas 18. & 21. ex Baluzianis, Aimoini Continuatorem lib. 5. cap. 50. Annales Franc. Metenses an. 692. Casaubonum & Salmasium ad Capitolinum, &c.

Optimates, Vassalli, Barones qui à domino ratione hominii nudè pendent. Charta Fulconis Comitis Andegav. an. 1033. in Hist. S. Nicolai Andegav. *Et ille eam* (terram) *tenebat de Alberico de Monte Joannis quondam Optimate nostro.* Charta Willelmi Talemondensis domini apud Beslium p. 422. *Convocans omnes Barones meos, quos de diversis regionibus adduxeram, quosque in honore meo placitaveram*, &c. — *quibus succlamantibus, omnes postmodum filios Optimatum meorum, infantes, pueros, adolescentes parvos & adultos congregari feci in præsentia patrum*, &c. Ubi *Barones* & *Optimates* iidem sunt, & pro vassallis majoribus accipiuntur.

Optimates, apud Anastasium & Paulum Diaconum in Hist. Miscella, qui Byzantinis scriptoribus Ὀπτιμάτοι, quorum nomine in Asia Provincia erat ita appellata, quod *Optimatum thema*, seu legio in ea præsidio esset. Dicti autem *Optimates*, apud Gothos, præcipui è militaribus viris, quos cum Rodogaiso eorum duce devictos in Augustalem militiam adscivit Stilicho, ut autor est Olympiodorus apud Photium p. 179. ex quo deinceps nomen mansit eidem militiæ, quæ postmodum vilioribus militaribus officiis addicta est, ut autor est Constantinus lib 1. de Them. c. 5. Istius Thematis meminit Pachymeres lib. 1. cap. 9. Vide Gloss. Rigaltii, & Notas Fabroti ad Hist. Ec. Anastasii p. 233.

OPTIO, quid apud Latinos significet, notum ex Grammaticis, maximè ex Stewechio ad Vegetii lib. 2. cap. 7. apud quos propriè dicuntur electi milites, *honesti gradus, quasi adoptati in cohortes*, ut ex Varrone docet Nonius. Gloss. Ælfrici: *Optiones*, ȝecoꝛenne cempan, i. delecti milites. Ordericus Vitalis lib. 8. p. 687. *Famosus optio sic inter verba deficiens hominem exuit.* Ita sub finem ejusdem libri Tancredo *Optionis* nomen tribuit, & lib. 9. *Famosi Optiones*, p. 720. Adde lib. 11. p. 817. lib. 12. p. 870. lib. 13. p. 922.

Optiones, Militaris annonæ erogatores, qui annonas militibus distribuebant, in Cod. Th. l. 1. 24. de Erogat. milit. annonæ, l. ult. de Jure fisci, l. 22. de Divin. off. in Nov. 2. Majoriani, & Novella Justiniani 130. &c. Ita etiam Procopius lib. 2. Vandal. c. 20. & lib. 1. c. 17. non militaris duntaxat annonæ erogatores, sed & qui domesticorum sumptuum curam gerebant, Optiones dictos innuit: ὃς οἱ ἐπιμελεῖτο τῆς περὶ τὴν οἰκίαν δαπάνης, Ὀπτίωνα τοῦτον καλοῦσιν Ῥωμαῖοι. *Optio legionis*, in vita MS. S. Theagenis. V. Cujacium ad l. 7. C. de Exact. tribut. Alemannum ad Procopii Hist. arcanam, Salmasium ad Spartianum, & Jacobum Gotofred. ad d. l. 1.

Optiones præterea dicuntur Carcerum custodes. Acta SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Pudens miles Optio præpositus carceris. Optio carceris*, apud S. Ambrosium in Epistolam ad Ephesios cap. 4. S. Eulogius in epist. ad Alvarum: *Cum me furibundo Optio præsidialis carceribus applicaret.*

OPTUMESCERE. Capitulare Caroli M. an. 808. c. 4.

De his qui se fraudulenter ingenuare volunt, & aliqui optumescunt. Forte pro *optinescunt*, i. obtinent, nempe ut pro ingenuis habeantur.

OPULUS, pro *Opulentus*. Henricus Rosla in Herlingsberga: *Qui poterit facere quos vult opulos vel egenos.*

OPUS, *Operatio*, Eleemosyna, quæ præcipua est inter opera bona, virtus nempe quæ avaritiæ opponitur. Epitaphium Berthæ uxoris Adalberti Marchionis in Italia apud Ughellum to. 1. p. 856.

Exulibus miseris mater carissima mansit,
Atque peregrinis opus semper tribuit.

Extat D. Cypriani liber qui inscribitur, *de Opere & Eleemosyna*. Ibidem: *Et quia semel in baptismo remissio peccatorum datur, assidua & jugis operatio baptismi instar imitata, Dei rursus indulgentiam largitur.* Occurrit ibi pluries. Ep. 3. *Pro cætera sollicitudine & cura sua, quam fratribus in omni obsequio operationis impertit.* Prudentius in Psycomachia avaritiæ & operationis:

Cum subito in medium frendens Operatio campum
Prosilit.

Gualdo Monachus Corbeiensis in vita S. Anscharii Archiep. Hamaburg. n. 82.

—— operatio virtus,
Virtutum radix, & earum sedula nutrix.

Opus Dei, Officium divinum, sacra liturgia, *Opus* quod *Deo* impenditur. Ita utuntur Regula S. Benedicti c. 19. 22. 43. 44. 47. 50. 52. 58. &c. Gregorius M. lib. 3. ep. 18. lib. 8. ep. 39. in Pastorali, &c. Chrodegangus Metensis in Reg. Canonic. Metens. c. 6. Vita S. Austrebertæ n. 16. Rupertus Abb. in vita S. Heriberti Archiep. Colon. n. 35. Vita S. Willelmi Gellonensis n. 30. edit. Mabillonii, Eckehardus Minimus de vita Notkeri Balbuli c. 16. Vita S. Zozimi Episc. Syracusani n. 15. Regula Magistri cap. 55. Usus antiqui Cistercienses cap. 68. 71. 74. 75. 92. &c. Adde Haeftenum lib. 7. Disq. Monastic. tract. 2. disq. 2. 3. *Le Roman de Girard de Vienne*, MS.

Dedans Vianne fu li Quens Olivier,
A sans Morise est allez au moster,
Si ot oï le Damedeu mester.

Ubi vox postrema *mester*, pro *mestier* scribitur, quod Gallis *opus* est. *Opus Dominicum*, eadem notione in Miraculis S. Ludgeri num. 10. *Opus divinum*, apud Chrodegangum in Regula Canonicor. Metensium c. 7. *Opus sacrum*, apud Gregor. M. lib. 1. epist. 41.

Opus. Lex Longob. lib. 1. tit. 2. §. 11. *De debito quod ad nostrum opus fuerit wadiatum*, &c. §. 10. *Ille tertiam partem ad ejus recipiat opus, duas vero ad palatium.* Galli dicunt *à son profit*. Adde Capitul. 2. an. 813. c. 6.

Opera tricare. Vide *Tricare*.

Opus de Limogia. Vide *Limogia*.

Opus, pro *Corvata*. Vide in *Seiso*.

Opus, pro *Matricularia*. Vide *Operarius*.

ORA, inquit Skenæus, generaliter significat quodvis metallum, veluti cùm dicimus, ait idem, *Leed-ore*, id est plumbi metallum, &c. Ex Saxonico ope, *metallum*.

Ora præterea, significat vel monetam, vel certè partem libræ monetariæ. Nam Skenæo est monetæ species, ex auro, vel ære, valoris, ut videtur, 2. solidorum: quippe in Regiam Majestatem lib. 4. cap. 36. §. 1. *tres oræ* pro *vaccæ* pretio computantur: & cap. 27. supra, sex solidi conficiunt pretium & æstimationem unius vaccæ. Janus Dolmerus ad Jus Aulicum Norvegicum pag. 504. *Ora, vernaculè Aura, Danis Ore, fuit olim genus monetæ valens 15. minuta. Ita 2. Oræ faciebant 2. solidos Danicos cum dimidio. 2. scilicet Oræ argenti erant. 2. ¦ monetæ, quæ nunc valent 7. ¦ solidi Danici. 3. oræ autem erant 7. ¦ marcæ, nunc verò duplicem faciunt valorem, 25. marcas.* At Spelmannus & Sommerus *Oram*, non monetam, sed *unciam* esse volunt, quæ fuit 20. denariorum: unde in Domesdei passim hæc verba occurrunt, *Tale manerium reddit 10. 20. vel 30. libras denariorum de 20. in ora.* Quia interdum *ora* fuit 16. denariorum. Vetus placitum apud eundem Spelmannum: *Solebant habere talem consuetudinem; quod quando maritare volebant filias suas, solebant dare pro filiabus suis maritandis duas horas, quæ valent 32. denarios.* In legibus Canuti c. 31. de ponderibus apud eundem: *15. oræ libram faciunt.* In Regesto Monasterii Burtoniensis, apud Camdenum in Wiltonia, *20. oræ* dicuntur valere 2. argenti marcis. Charta Guillelmi Nothi Regis Anglor. apud Hariulfum lib. 4. cap. 24. *Molendina 3. quæ solvunt 35. oras denariorum.* Charta Jacobi Archiepisc. Upsaliensis an. 1280. edita à Jo. Scheffero ad Chronic. Upsal. *Volentes ut die quo anniversarium celebratur, cuilibet Canonico residenti ora denariorum, cuilibet Sacerdoti vicario dimidia ora, cuilibet parvulo Præbendario quatuor denarii, Campanariis 12. denarii de bonis Episcopalibus computentur.* Vide eundem Schefferum pag. 108. 109. 152. Occurrit etiam apud Ericum Olaum in Hist. Suecica lib. 5. p. 159. & alibi non semel. *Orarum* mentio est præterea in legibus Edw. Confess. cap. 12. in legib. Scaniæ apud Andr. Suenonem passim, in legibus Presbyterorum Northumbrensium in Conciliis Anglicanis, & sub an. 977. &c.

Ora terræ seu reditus *oræ* in terra. Charta Ripensis Episcopi, apud Pontanum lib. 7. Rerum Danicar. p. 383. *Omnes terræ nostræ in Randrup, decem oræ terrarum in Gerrupmarck.* Charta Birgeri Regis Suecorum an. 1310. apud Schefferum: in Chron. Upsalensi: *Videlicet in Valumiroe tredecim oræ terræ cum dimidia & 2. denariis & dimidio: in Aleby 12. oræ terræ*, &c. Vide eundem p. 76. 77. 86. 87. 88. 119. 138. 140. 227.

ORABEÇELA. Vide *Lito*.

ORACULARIUS, pro *Auricularius*. Fragmentum Petronii: *Habuit oracularios servos, qui illum pessumdederunt. Nunquam autem rectè faciet, qui citò credit.* Vide *Auricularius*.

ORACULUM, Ædes sacra, in qua oratur. Will. Brito in Vocabulario MS. *Oraculum, dicitur Propitiatorium, unde Exodi 38. Deus fecit Propitiatorium, i. oraculum. Et in eodem sensu accipitur ferè per totam Bibliam. — tamen pro templo potest accipi*, &c. Plinius lib. 12. cap. 23. *Ab Hammonis oraculo, juxta quod gignitur arbor.* Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcensis c. 8. *Ædificavit etiam aliquanto procul à majore Ecclesia sub intervallo trium domiciliorum elegans oraculum vivo opere, miraque volutione constratum.* Theodorus Campedon. in vita S. Magni cap. 26. *Repererunt ibi Episcopum in oraculo suo, sedentem & orantem.* Vita S. Jacobi Episcopi Tarantasiensis, c. 1. *Oraculum constituunt, cellamque ædificant.* Fortunatus in vita S. Medardi c. 3. *Cùm ad templorum oracula — discurreret.* Utuntur Gregor. M. in Dial. Anastasius in vitis PP. p. 60. 90. 181. Vita S. Domitiani, Paul. Warnefridus lib. 4. c. 48 59. Lex Longob. lib. 3. tit. 1. §. 17. Capit. Caroli M. &c.

Oraculum, Rescriptum Principis. Arcadius & Honorius in Appendice Cod. Theod. c. 2. *Comitatum sacrum petere, mereri mendaciis oracula, & furtiva rescripta.* Ita passim in Codice, in Legibus Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 30. lib. 12. tit. 3. §. 1. &c.

ORAGO, Pluvia vehementior, tempestas, Gall. *Orage*, vox formata ab *aura*, quam vide. Regestum Ecclesiæ Parisiensis inscriptum, *Officium vini*, fol. 20. *Conventum siquidem fuit inter ipsas partes; quod si contingeret infra dictum terminum prædictas granchias — per communem tempestatem, per voraginem, vel guerram in toto vel in parte destrui*, &c.

ORALE, Vestis Episcopalis, in formam sindonis, quam Pontifex Romanus capiti quasi in modum veli imponit, & replicat super humeros & ante pectus. Ita Innocentius III. lib. 1. Myster. Missæ c. 53. & ex eo Du-

randus lib. 3. Ration. c. 9. Testamentum Leodebodi Abbatis apud Helgaudum in Roberto Rege: *Sandalia 2. ad Missas, & Oralia ad mensam una cum cappis & omni apparatu*, &c. Wolphardus Presb. lib. 2. de vita S. Walburgis n. 2. *Risile, quo super aurem orale confixerat, casu perdidit accidente.* Charta Sisnandi Episcopi Iriensis æræ 952. apud Anton. de Yepez in Chronico Ord. S. Benedicti to. 4. *Id est ministeria Ecclesiæ, calicem argenteum cum sua paropside, crucem argenteam, capsa argentea, signum cum * aquisibus suis, frontales duos, palces, pallas desuper altare, duas pallas, vellos duos, casullas duas, orales tres*, &c. Alia Rudesindi Episcopi Dumiensis æræ 930. apud eundem to. 5. *Orales* II. *ex quibus unum auro & argento compositum.*

Oralia feminis etiam adscribit Concilium Arelatense an. 1234. c. 16. *Mulieres autem Judeæ à 12. annis & supra, Oralia deferant extra domos.* Id est vela quibus caput & os tegant.

ORAMA. Vide *Horama.*

ORAMEN, Invocatio, preces. Vita S. Severi Episc. Raven. n. 6. *Finitoque oramine*, &c. Concilium Engilenheimense an. 948. in præfat. *Recitato primitus Evangelio, oramineque finito*, &c. Occurrit apud Theodericum de Translat. S. Celsi n. 19. in epist. Bonifacii Moguntini Archiep. 3. 5. 7. 11. in Hist. Translat. S. Landoaldi n. 18. apud Ditmarum p. 108. &c.

Pro *omine* videtur usurpasse Nizo Abbas in vita S. Basini Arch. Trevir. n. 8. *Quem in Baptismatis unda quodam oramine præsago Luitwinum appellavere.*

ORARIUM. Joannes de Janua: *Orarium, ab ora, pro extremitate vestium, derivatur: limbus qui apponitur oræ, i. margini & extremitati alicujus vestimenti, causa ornatus. Item Orarium potest dici ab os oris; & tunc Orarium, i. peplum, scilicet infula illa quæ involvit & operit ora, i. vultus.* Catholicon parvum: *Orarium, un ourlet de robe ou touret à mettre sur le visage.* Vide Salmasium ad Vopiscum p. 409. Propriè verò

Orarium dicitur Sudarium quo os abstergitur. S. Hieronymus in Epistola ad Nepotianum: *Plenum dedecoris est referta marsupis, quod sudarium orariumque non habeas gloriari.* S. Ambrosius de Resurrect. *Et facies eius* (Lazari) *orario colligata erat.* Acta S. Cypriani: *Linteamina & oraria ante eam ponebant, ne sanctus cruor defluens absorberetur à terra.* Quo loco Acta alia habent *mantilia.* Acta S. Dorotheæ cap. 2. *Apparuit ferens in orario tria mala optima, & tres rosas.* Acta SS. Nicandri & Marciani Martyrum apud Caracciolum: *Post hæc percussor orariis oculis Martyrum circundatis, injecto gladio, finem dedit eis martyrii.* Prudentius lib. περὶ Στεφάνων. *Hic sui dat pignus oris, ut ferunt, orarium.* Ubi Iso Magister; *ab ore, id est sudarium.* Anastasius Biblioth. in Hypomnestico p. 259. *Donata etiam particula sancti orarii, id est facialis, quæ sibi fuerat ab eo dimissa.* Adde Passionem S. Lupercii apud Bosquetum p. 169. Regulam S. Isidori cap. 13. Gregorium M. lib. 6. epist. 27. & Casaub. ad Vopiscum in Aureliano.

Orarium B. Mariæ Virginis, apud Marlotum in Metropoli Remensi lib. 3. cap. 15. quam vocem non percepit vir doctus, idem quod ὠμοφόριον τῆς Θεοτόκου, de quo multa diximus ad Alexiadem Annæam: est enim Papiæ, *Orarium, stola, operculum capitis*: & Ugutioni *peplum, infula illa, in qua, vel qua involvit & operit ora.* Quod verò ὠμόφορον alii, ἐπώμιον dicunt Synaxaria in S. Demetrio 26. Octob. Καί τι τοῦ ἐπωμίου λαβών, ὃ συνήθως ὠράριον ὀνομάζειν, &c.

Orarium, vel *Orarius*, Papiæ, *Stola Sacerdotis.* Alcuinus lib. de Divin. offic. *Orarium, id est stola, dicitur eo quod oratoribus, id est prædicatoribus concedatur orarium seu stola*, in Statutis Riculfi Episcopi Suessionensis cap. 7. in Concilio Sarisberiensi an. 1217. c. 39. & in Statutis Provincialibus S. Edmundi Archiepiscopi Cantuariensis an. 1233. c. 25. Ordo Romanus: *Si Diaconi ordinandi sunt, dat eis orarios & dalmaticas: si verò Presbyteri, orarios & planetas.* Alio loco: *Accedens autem Archidiaconus tollat orarios de Confessione, qui hesterna die repositi sunt.* Concilium Moguntinum an. 813. c. 28. & Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 81. *Presbyteri sine intermissione utantur orariis propter differentiam Sacerdotii dignitatis.* Vita S. Fulgentii Episcopi Ruspensis cap. 18. *Orario quidem sicut omnes Espiscopi, nullatenus utebatur.* Synodus VIII. act. 2. *Et accipiens Patriarcha oraria ipsorum*, (Presbyterorum) *reddidit eis.* Anastasius in Agathone PP. *Ea hora sancta Synodus una cum principe ejus orarium auferri jusserunt à collo ejus: & exiliens Basilius Episcopus Cretensis Ecclesiæ, ejus orarium abstulit, & anathemantizantes projecerunt eum foris Synodum*, &c. Bruno Signiensis de Vestimentis Episcop. &c. *Orarium, jugum simul & onus est: jugum Sacerdotibus, onus Diaconibus: unde fit ut Sacerdotibus circa collum, & Diaconibus super humeros ponatur: ut enim collo portatur jugum, sic & humeris onera feruntur. — Vocatur autem orarium, quia quamvis sine aliis indumentis sacerdotalibus, baptizare & consignare, & alia multa orando facere: sine orario tamen, nisi magna necessitate cogente, nihil horum agere licet.* Nicetas Paphlago in Vita Ignatii Patr. CP. Ὠμοφόρια καὶ ὠράρια ὠνόμασε, καὶ ὅσα τῆς ἱερατικῆς σύμβολα χρηματίζει τελειώσεως: Tradit. Fuldenses lib. 1. trad. 39. *Oraria purpurea 4. fanones auro argentoque parati septem.*

Orarium Levita gestat in sinistro humero, propter quod orat, id est prædicat, dextram autem partem oportet habere liberam, ut expeditus ad ministerium sacerdotale discurrat. Concil. Tolet. IV. c. 40. Vide Germanum CP. Patr. in Theoria mystica, & Concil. Bracarense an. 563. c. 9.

Orarium ferre prohibentur Lectores & Subdiaconi, in Concilio Laodic. c. 22. 23. & Monachi in Concilio Aurelian. I. c. 20. Vide Concil. Bracar. I. c. 9. Bracar. III. c. 14. Ferrandum Diac. c. 124. Cresconium c. 172. 173. &c.

De *Orario*, consulendi Rabanus lib. de Ordine Antiphonarii cap. 19. Honorius Augustodun. lib. 1. cap. 114. & Hugo à S. Victore lib. 1. de Sacamentis cap. 48. ubi observat, *quod apud antiquos non Orarium dicebatur stola, sed Alba. Orarium* porrò à *stola* videtur distinxisse auctor vitæ S. Livini Episcopi cap. 14. *Eique casulam purpuream, — & stolam cum orario — contradidit.* Vide *Stola.* Sed & *Orier* olim dixere nostri. *Le Roman de Charité MS.*

Bien sés que par un autre nom
Apelle on l'estole Orier,
Car d'ovrer te fait labourier.

ORATIO, Licentia exeundi, apud Monachos, quia licentia dabatur oratione seu benedictione Prioris. Concordia regularum ex regula Pauli & Stephani cap. 4. *Quem causa manifesta compulerit, oratione à Priore sperata & concessa discedat.* Cap. 5. *Nec bini, nec terni, sed singillatim exeuntes, orationem sperent.* Beda in vita S. Cuthberti c. 36. *Dixerat hæc, & data oratione & benedictione, suam mansionem introierunt.* Petrus Diac. lib. 4. Chronici Casin. c. 4. *Psalmos decantantes ad cœmeterium pergant, ibique dantes orationem, postea de more Capitulum solvant.* Cap. 37. *Lavicanus Episcopus orationem dedit.* Regula sancti Fructuosi cap. 8. *Neque uspiam sine benedictione sui senioris progrediatur.* Εὐλογία Græcis hac notione. Liber ἐπιτιμίων. Εἴ τις ἐξέλθοι τοῦ μοναστηρίου μὴ λαβὼν τὴν εὐλογίαν, ἢ ἀπολυθεὶς ὑπὸ Ἀρχιμανδρίτου μετὰ εὐχῆς, ἔστω ἀκοινώνητος. Vide Menardum ad Concordiam Regular.

Oratio Dominica, seu quam *Dominus* Jesus Christus suis discipulis præscripsit. Hanc in Missa post Canonem recitari statuit Gregorius PP. ut auctor est Rupertus lib. 2. de Divinis offic. cap. 21. Papias in V. *Missa*: *Orationem Dominicam idcirco mox post precem dicimus, quia mos Apostolorum fuit, ut ad ipsam solummodo orationem oblationis hostiam consecrarent: & valde mihi inconve-*

piens visum est, ut precem quam Scholasticus composuerat, super oblationem diceremus, & ipsam orationem quam Redemptor noster composuit, super ejus corpus & sanguinem non diceremus: sed & Dominica Oratio apud Græcos ab omni populo dicitur, apud nos vero à solo Sacerdote. Vide Menardum ad libr. Sacram. Gregorii M. p. 21. 22.

Oratio Dominica periculosa. Vide *Crucis Examen.*

Oratio paterna, aliàs Dominica, *Pater noster*, &c. Ita vocatur in Ordine celebrandi Concilii. *Oratio Herilis*, in Vita S. Sifredi Episcopi Carpentoratensis.

Oratio quotidiana, eadem à SS. Patribus appellata, ut habetur in Concilio Toletano IV. c. 10. ex SS. Cypriano, Hilario & Augustino, quod quotidie recitari debeat à Christianis, qui per eam *panem quotidianum* sibi dari postulant. Cæsarius Arelat. serm. 12. *Ante omnia, fratres, orationem dominicam in oratione dicamus, quia libenter sine dubio orationem exaudit, quam ipse pro sua ineffabili benignitate constituit.*

Oratio super populum, vocatur *ultima benedictio*, quæ fit in Officio Missæ, inquit Hugo à S. Victore lib. 3. Speculi Eccl. cap. 3. Micrologus cap. 51. *Oratio post Communionem, pro solis communicantibus solet orare: populus autem, etsi quotidie in Quadragesima conveniat, non tamen quotidie, ut deberet, communicat. Ne ergo populus ita oratione ut Communione careret, adjecta est Oratio super populum, in qua non de Communicatione, sed pro populi protectione specialiter oratur.* Honorius Augustod. lib. 1. cap. 67. *Statutum est ut panis post Missam benediceretur, & populo pro benedictione Communionis partiretur, hoc & Eulogia dicebatur. Sed quia hoc in Quadragesima fieri non licuit, Orationem super populum dici instituit, ut per hanc particeps Communionis sit.* Vide eundem lib. 3. cap. 156. & Durandum lib. 4. Ration. c. 59.

Oratio plebis, quæ post Evangelia legitur, in Concilio Lugdun. I. cap. 6.

Orationes vocant Rituales libri eas preces quas in sacris Liturgiis peragunt, quæque à verbo *Oremus* initium habent, & semper ad Deum Patrem diriguntur, de quibus in Concilio Carthag. apud Ferrandum Diacon. in Breviario c. 19. in Capitul. Caroli M. lib. 6. c. 66. in Excerpt. Egberti Archiep. Eborac. cap. 53. &c. Has & *Collectas* appellant. Vide Durandum lib. 4. c. 15. qui n. 17. observat in Ecclesia Lateranensi nunquam dici orationem, sed in Missa & in omnibus Horis alta voce pronuntiari *Orationem Dominicam*, quæ in novo Testamento prima oratio fuit: sicque fieri consuevisse in primitiva Ecclesia.

Orationale, Liber in quo continentur Orationes, quæ in Ecclesia recitantur, quæ à voce *Oremus* initium habent, in Charta an. 1176. apud Ughell. to. 7. p. 1275. Idem *Orationarius*, in Testamento Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. dicitur.

ORATOR, Qui Deum orat, precatur. Jo. de Garlandia in Æquivocis:

Orator Christum rogat, & verbum bene profert.

Salvianus epist. 8. *Deus tribuat, ut qui fuerunt discipuli quondam mei, sint nunc quotidie Oratores mei.* Liber Epistolar. S. Bonifacii Archiep. Mogunt. ep. 113. *Notum sit Pietati vestræ, quia in quantum Deus nos exaudire dignatur, Oratores vestri incessanter sumus, & attentiùs esse cupimus.* Epist. 114. *Vernaculus vester & fidelis orator.* Baldricus lib. 3. Chron. Camerac. c. 52. *Genus humanum ab initio trifariam divisum esse monstravit, in Oratoribus, agricultoribus, pugnatoribus, — Oratorum à sæculi vacans negotiis, dum ad Deum vadit intentio*, &c. Ordericus Vitalis lib. 3. *Talis homo non debet Abbas esse, qui exteriores curas nescit, negligitque. Unde vivent Oratores, si defecerint aratores?* Occurrit in Concilio Aquisgran. II. c. 15. in Charta Caroli M. quæ extat in Vita S. Autberti Beneventani n. 9. apud Ermanricum in Vita S. Soli cap. 7. & alibi passim.

Oratores, Peregrini qui ad Sanctorum limina *orationis* & pietatis ergo pergunt. Concilium Narbonense an. 1054. c. 24. *Negotiatores & Oratores qui ferunt sportas, nemo substantiam eorum apprehendat.* Nicolaus II. PP. in Decreto an. 1059. *Illi etiam qui peregrinos, vel Oratores cujuscunque Sancti, sive Clericos sive Monachos, vel feminas seu in omnes pauperes deprædati fuerint*, &c. Concilium Romanum an. 1078. *Quicunque autem aut Orator sive peregrinus, aut viator in terram excommunicatorum devenerit*, &c.

ORATORIUM, Εὐκτήριον, εὐκτήριος οἶκος. Gloss. Gr. Lat. Εὐκτήριον, *Oratorium.* Ædes ubi oratur, locus orationi dicatus, juxta illud Christi Matth. 21. & Lucæ 19. *Domus mea, Domus orationis vocabitur.* Ugutio: *Oratorium, locus orandi, tantùm orationi consecratus.* S. Augustinus ep. 121. *In Oratorio præter orandi & psallendi cultum penitus nihil agatur, ut nomini huic & opera jugiter impensa concordant.* Et in ep. 109. *In Oratorio nemo aliquid agat, nisi id ad quod est factum, unde & nomen accepit.* Ex quo S. Benedictus in Regula c. 52. *Oratorium hoc sit quod dicitur, nec quicquam ibi aliud geratur, aut condatur.* Victor Tunnensis in Chron. *Monasteria atque Oratoria apud urbem regiam*, &c. Vide Honorium Augustod. lib. 1. c. 127.

Quærunt viri docti, quid sit εὐκτήριον τοῦ ἁγιωτάτου μαρτυρίου *S. Euphemiæ Calchedonense*, in quod secessisse Episcopos tractatum de fide habituros, dum ageretur Concilium Calchedonense, tradunt Acta ejusdem Concilii, quod habitum ἐν τῷ μαρτυρείῳ ejusdem sanctæ Euphemiæ constat ex act. 3. & Scriptoribus. Vir doctissimus ad lib. 2. Evagrii c. ult. *Oratorium Martyrii* S. Euphemiæ contendit idem esse quod *altare, quod nos*, inquit, *Chorum vocamus.* Sed aliud fuit βῆμα, seu altare apud Græcos, aliud ναὸς vel chorus, uti docuimus in Descriptione ædis Sophianæ. Deinde in Constitutione Impp. Theodosii & Valentiniani de his qui ad Ecclesiam confugiunt, *altare* ab *oratorio* distinguitur: *Pateant summi Dei templa timentibus: nec sola altaria, & Oratorium templi circumjectum: qui Ecclesias quadripertito intrinsecus parietum septo concludit, ad tuitionem confugientium sancimus esse proposita, sed usque ad extremas fores Ecclesiæ, quas oratum gestiens populus primas ingreditur, confugientibus aram salutis esse præcipimus.* Græca habent: Ἀνεῴχθησαν τοῖς δεδιόσιν οἱ ναοὶ τοῦ μεγάλου Θεοῦ· οὐ μόνα τὰ θυσιαστήρια, καὶ τὸν εὐκτήριον ναὸν τῶν τεττάρων τῶν τοίχων περιβολῇ τειχιζόμενον εἰς ἀσφάλειαν συντελεῖν τῶν προσφευγόντων θεσπίζομεν, &c. Ubi Jacobus Gotofredus *Oratorii* nomine intelligi vult eam Martyrii partem, à bemate & altari seclusam, in quam populus orationis causa secedebat.

Oratoria deinde dicta sunt, Sacella, Monasteriis adjuncta, quæ non erant omnibus pervia uti Ecclesiæ, quas ideo καθολικὰς vocabant, quod utriusque sexus populo paterent, & in quibus Collectas celebrare non licebat, sed erant tantùm ad Monachorum preces & assiduos cantus accommodata. Sic Evagrius in Vitis SS. Patr. cap. 5. Ecclesias & Oratoria distinguit: *Sunt*, inquit, *in ipsa urbe — 12. Ecclesiæ, in quibus publicus agitur populi conventus, exceptis Monasteriis in quibus per singula loca orationum domus sunt, quæ certis temporibus ad orationem frequentantur.* Beletus de Divinis offic. cap. 2. *Ignorandum non est quin Oratorium pro ipsa Ecclesia interdum accipiatur, atque etiam quivis locus alius ad orandum constitutus vocetur Oratorium: cujusmodi in suis cœnobiis sibi statuerunt Monachi. Oratoria*, ejusmodi Monasteriis ædes sacras adjunctas vocant S. Benedictus in Regula cap. 38. 52. 58. Gregorius M. lib. 1. epist. 54. lib. 9. epist. 38. Regula Cæsarii cap. 34. 36. 42. Regula Ternatensis cap. 15. Ardo in vita S. Benedicti Anianensis n. 39. &c. Olim verò Monachi ad Ecclesias Sabbato tantum & die Dominico confluebant, ut est apud Palladium in Historia Lausiaca cap. 17.

Oratoria tandem dicta Sacella quædam domestica, aut

privatæ ædes sacræ in agris & villis extructæ; quæ parochiarum jus non habebant, & à magnatibus ex fundis suis dotabantur, & ab Episcopis consecrabantur. Agit de ejusmodi Oratoriis Gregorius M. PP. qui perpetuò annotat, ea absque Missis publicis ab Episcopis consecranda, & idoneis reditibus locupletanda, lib. 2. epist. 9. Agunt etiam de iis Concilium Agathense c. 21. Epaonense c. 25. Aurelianense IV. c. 7. 33. Cabillonense c. 14. Ticinense an. 855. c. 3. &c. ex quibus docemur in iis Missas teneri propter fatigationem familiæ permitti præterquam in maximis festivitatibus, quas & Presbyteri qui ea deserviunt, & Laïci, in civitatibus cum Episcopis tenere jubentur. At in iis baptismum peragi vetat Synodus Trullana can. 58. Notum præterea Romanos habuisse privata sua sacella, quæ *lararia* vocabant, Persas sua πυραῖα. Ad sacella ista domestica fortè spectant quæ habet Odo Cluniac. de Translatione S. Mauri: *Ubi dum quadam die isdem venerabilis Comes in oratoriolo compendiosè ibidem extructo, ut nobilioribus mos est, post matutinos residens hymnos, divinis intenderet theoriis*, &c. Vide Justinianum Nov. 131.

Oratorium, vulgò nostris, *un Prie-Dieu.* Ordo Romanus: *Quartus verò Scholæ præcedit ad Pontificem, ut ponat Oratorium ante altare, si tempus fuerit: & accedens Pontifex orat super ipsum.*

ORATRIX, Βρεβίον, in Gloss. Gr. Lat. quo loco, inquit Meursius, intelligi debet Enchiridion precum, quod in Orientali Ecclesia habebant pariter, ut in Occidentali, & *Breviarium* vulgò indigitatur.

ORBARE, Membris privare, mutilare. Capitula Caroli M. ad Monachos an. 789. c. 16. *Ut disciplina Monachis regularis imponatur, non secularis: id est non orbentur, non mancationes alias habeant, nisi ex auctoritate regulæ.* Gloss. S. Benedicti cap. de Medicina; *Orbatio*, τύφλωσις. Vide *Ictus orbus.*

ORBICULARE. Liber Anniversariorum Basilicæ Vaticanæ, apud Joannem Rubeum in Vita Bonifacii VIII. PP. p. 345. *Item tria superpellicia de vinipa & cortina. Item duo orbicularia de opere ad acum.* Legendum puto *auricularia.*

ORBIS, Imperium, regnum, dominatio. *Orbis Romanus*, pro Imperio Romano, in l. 17. D. de Statu hom. apud Plinium lib. 17. c. 12. Firmicum lib. 1. Mathes. Senatorem lib. 10. ep. 8. Guill. Neubrig. lib. 5. c. 11. Gruter. inscr. 281. 10. in Constitut. 4. Appendicis Cod. Theod. &c. Ῥωμαϊκὸς κόσμος, apud Gelas. Cysic. in Actis Concilii Niceni: *Latinus Orbis*, apud Vincentium Lirin. Common. 1. *Orbis Africanus* apud Salvianum lib. 7. *Orbis vastus Galliæ*, in Vita S. Sulpitii Episc. Bituric. Veterem Chartam ita subscribit Knuto Rex Angliæ in Conciliis Anglicanis: *Ego Knuto gubernator Anglici Orbis propria manu confirmo.*

Orbis, interdum pro pago, seu provincia. *Orbis Lemovicinus*, *Orbis Caturcinus*, crebro in Tabulario Abb. Belliloci in Lemovicib. Vide Probat. hist. Turenensis non uno loco.

Orbis terrarum. Helgaudus in Roberto Rege Franciæ p. 68. *Beato videlicet Dionysio casulam miro itidem opere factam contulit: cui & aliud, ut tantam decebat feminam, ornamentum contexuit, quod vocatur Orbis terrarum, illi Caroli Calvi dissimillimum.*

ORBIS, *Orbus*, *orbare.* Vide *Ictus.*

ORBITATIO. In veteri Gloss. Saxon. Cottoniano, ꞅꞇꞇepneꞅꞅe, i. tritæ viæ seu *orbitæ* calcatio.

ORBITUDO, *Orbitas*, στέρησις, in Gloss. Gr. Lat.

ORBITUS, *Annualis*, in Gloss. Arabico-Lat. Lege *Obitus*, nostris, *Obit.* Vide in *Obitus.*

ORCA, Vas Hispanicum, Varroni: Isidoro lib. 20. c. 6. *amphoræ species*, cujus ratio, ait Budæus, non mensura, sed sua forma constitit: Papias; *Serea, singul. vasis genus, orca; inde seriola.* Jo. de Janua: *Orca, vas olei, vel species amphoræ magnæ.* Certè *Orca*, vas esse fictile, præsertim oleatorium, Persius auctor est:

> —— *angusta collo non fallier orca.*

Orcæ bene picatæ apud Columellam lib. 12. c. 15. Gregorius Tur. lib. 4. Hist. c. 38. *Vigilii Archidiaconi homines 70. vasa, quæ vulgo Orcas vocant, olei liquaminis furati sunt.* Senator lib. 3. epist. 7. *Sexaginta Orcas olei ad implenda luminaria.* Acta S. Sabiniani Mart. n. 7. *Et præcepit exhibere 40. Orcas olei, & mitti super flammam ignis.* Hanc præterea vocem usurpant Festus, Plinius lib. 15. Dolabella & alii Agrimensores p. 253. 258. 260. 274. 304. Acta Proconsularia sub Munatio Felice, Vopiscus in Aureliano, Collatio Carthag. Severus Episc. Minoricensis de Mirac. S. Steph. Gregorius M. lib. 1. epist. 53. &c.

Orcula, diminut. ab *orca*, apud Gromaticos, unde *Orculares termini*, quibus *Orculæ* erant vice finium.

ORCEOLUS. Vide *Urceolus.*

ORCHISTOPOLUS. Vide *Orciscopalarius.*

ORCIUM, *Orciolus*, *Orciarius*, urceus. Gloss. Gr. Lat. Κεράμιον, *Orcium, amphora.* *Orcium* verò idem videtur quod *orca*, de qua voce supra. *Orcio*, pro vase oleario usurpant Joannes Villaneus lib. 12. c. 72. & Matth. Villan. lib. 3. c. 56. hinc

Orciolus, Amphora in speciem *orcæ*, urceolus: *Orciuolo*, Boccacio. Colloquia Gr. Lat. apud H. Steph. in Gloss. Προσηνέχθη ὕδωρ πρὸς τὴν ὄψιν εἰς ὀρνόλην. *Allata est aqua ad faciem in orciolum.* Leg. ὀρκιόλην. Cap. de Laneis: *Orciolum*, σάμνος. Gloss. Gr. Lat. Σταμνίσκος, *Orciolus*, Στάμνιον, *matella.* Στάμνος, *matella*, *urceus*, *urna.* Gloss. Lat. Gr. *Orceolus*, ξέστης, τὸ ἄγγος.

Orciarius, Urceus. Tradit. Fuldenses lib. 1. trad. 39. *Cortinæ 12. orciarii 4. manile 1. conchæ 4.* &c.

ORCISCOPALARIUS. Jul. Firmicus lib. 8. Math. c. 15. *Petalmarius, Ephalmator, Orciscopalarius*, &c. Quo loco, vocem hanc sic effert Manilius lib. 5. à quo hausit Firmicus quidquid de sphæra Barbarica scripsit:

> *Corporaque immergunt undis, ipsumque sub antris*
> *Nerea, & æquoreas conatur visere Nymphas.*

Unde conjectat Scaliger *Orciscopalarios* esse *urinatores*, sique dictos, quod ἄδη σκοπεύει, cæcos & latentes explorent: ut *Orci galea*, latens, aut quæ latere facit dicta est. At Salmasius ad Solinum legendum censet *Orchestopolarius*, aitque ita appellari qui Græcis ὀρχησόπολοι, qui scilicet vertiginosa & concita saltatione in orbem moventur. Nam πολεῖσθαι est in circulum moveri & circumagi apud Hesychium. In veteri libro Notarum *Orchistopolis* legitur.

ORCISTRA, Pulpitum Ecclesiæ, ex Gr. ὀρχήστρα, locus in quo mimi actiones suas exhibebant. Ordericus Vitalis lib. 11. p. 817. *Ibique ante aram Virginis & Matris in orcistram conscendit, & ingenti catervæ, quæ convenerat, casus suos & res gestas enarravit.* Ita *Orchestram* pro suggestu dixit Joannes Thwroczius.

ORDA, Tartaris, tentorium, statio, curia Imperatoris. Occurrit apud Vincentium Beluacensem lib. 32. cap. 21. 22. 24. 25. 31. & apud Abulfaragium in Hist. Dynastiarum p. 305. 526. 356. &c. Gloss. Theotiscum Lipsii: *Ordon, Habitabat.*

Orda. Warnerius MS. in Caprum Scottum Poëtam;

> *Si super hanc orcam mihi tu juraveris ordam,*
> *Oscula dans illi, crimine liber abi.*

Fortè idem quod *Ordalium*, quod vide.

ORDEA. Hujus vocis vis sic exponitur in Tabulario S. Petri Generensis: *Absolvit idem Gasto in Bearnio omnes homines ad dominium S. Petri Generensis pertinentes, ab exercitu, & ab omni expeditionis genere, & à repentina hostium insecutione, quam vulgus consuevit Ordeam appellare.* Quo loco Marca lib. 6. Historiæ Bencharnensis cap. 11. num. 6. censet *Ordeam* idem esse, ac *Wardea*, in Legibus Wisigoth. & in Capitularibus Caroli Magni, certum scilicet militum numerum, qui in castris & oppidis constituuntur ad arcendas repentinas hostium invasiones & irruptio-

nes. At Dominicus lib. de Prærogat. allod. cap. 22. §. 5. scribit vocem hanc significare tumultuariam illam & repentinam militum convocationem, quæ æris campani sonitu hosti jam finibus imminenti opponitur: in veteri quippe Codice forensium actorum ditionis Mixiæ in regno Navarræ, conventus generalis, denuntiatio *ab orde sonade*, idem est ac interposito æris sonitu, ut interpretatur Oyhenartus in Notitia Vasconiæ p. 127. Ita *ordeam pulsare*, idem est quod nostris *battre le beffroy*, Anglis *levare huesium*.

ORDEACUM, Præstatio ex ordeo. Vide in *Mestivarius*.

ORDELA, *Ordalium*, quodvis judicium divinum, purgatio vulgaris, modus criminis purgandi, ex Saxonico opdela, in Canonib. Saxonicis sub Edgaro datis c. 24. 62. in Senatusconsulto de Monticolis Walliæ c. 2. in Fœdere Edwardi & Guthruni Regum c. 9. in Legibus Athelstani c. 7. 14. 21. 23. Ethelredi c. 1. & Canuti c. 17. parte 2. c. 20. 27. 29. 32. 54. in Concilio Ænhamensi an. 1009. c. 18. 26. & in Charta Edmundi Regis apud Will. Malmesb. lib. 2. de Gest. Regum Angl. cap. 7. Vox confecta ex Saxon. op, i. magnum, & dael, vel dele, judicium. Alias originationes affert & expendit Petrus Resenius ad Jus aulicum Canuti II. Regis Daniæ pag. 618. Vide Kilianum in *Waeter-or-deel*, & Olaum Wormium in Monumentis Danicis lib. 1. cap. 11. & in voce *Lada*, ubi de simplici, duplici & triplici ordalio, & in voce *Urtella*.

ORDIBARII, Hæretici, Valdensium sectarii, de quibus Raynerus contra Valdenses c. 6.

ORDINABILITER, per ordinem, composite. Zeno Veronensis serm. 6. ad Neophytos: *Tribulos in læta frumenta mutavit, quam diligenti cultu purgata, molarisque lapidis pio pondere feliciter fracta, ordinabiliter creta, omni furfure abjecto, mirifico splendore in farinam candidam micuerunt*. Ordo Romanus: *Ordinabiliter compositis vestimentis suis*. Alibi: *Diaconus salutato Pontifice egrediuntur de Secretario cum ordinabili disciplina*. Vide Capitul. Caroli M. lib. 1. c. 80. lib. 7. cap. 142. & alibi.

ORDINALE, vel *Ordinalis*, *Liber in quo ordinatur modus dicendi & solemnizandi divinum officium*, inquit Lindwodus ad Provinciale Cantuar. Eccles. lib. 3. tit. 27. Ranulfus in Polychron. lib. 7. c. 3. sub ann. 1077. de Osmundo Sarisberiensi Episcopo. *Hic quoque composuit librum ordinalem Ecclesiastici officii, quem Consuetudinarium vocant, quo fere nunc tota Anglia, Wallia utitur, & Hibernia*. Adde vitas Abbatum S. Albani p. 32. Synodum Wigorniensem an. 1240. c. 1. Monasticum Anglic. to. 3. p. 241. &c.

Ordinarius, in Testamento Philippi Belvacensis Episcopi an. 1217. in Hist. Drocensi p. 244. *Missale & Ordinarium texta (tecta) argento*. Statuta Synodalia Nicolai Episcopi Andegav. an. 261. *Statuimus quod in singulis Ecclesiis liber, qui dicitur Ordinarius, habeatur, quo Sacerdotes respiciant singulis diebus ante Vesperarum incœptionem, ut ipsas Vesperas, Matutinas, & officium diei sequentis faciant & exequantur, juxta Ordinarii instructionem*. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 3. Id. Jul. *Dedit — balsamum cum cristallo, pallam paratam cum aurifrisio, librum ordinarium, sandalia, & caligas, & tapetum Episcopale*. 13. Kal. Nov. *Obiit Bartholomeus Episc. Parisiensis, qui dedit nobis Missale in 3. voluminibus, & unum Ordinarium Episcopale*, &c. Constitutiones Odonis Legati Apostolici in insula Cypro an. 1248. c. 12. *Et quia Nicosiensis Ecclesiæ Ordinarium, prout intelleximus, in multis deficit, propter quod in eadem Ecclesia frequenter contingit servitium fieri perturbate, præcipimus ut ad alicujus magnæ & sæcularis Ecclesiæ Regni Hierosolymitani dictum, Ordinarium reformetur*, &c. Si ita dispungas, nihil deerit, quod vult vir doctus: est enim *dictum*, sententia, arbitrium.

Liber ordinis, in Charta Sisnandi Episcopi Iriensis æræ 952. apud Ant. *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 4. *Item calices duos, libros ordinum Sacerdotalium, primo Jeroncion, tertium cum suo officio*, &c.

ORDINARE, Statuere, disponere, Gallis, *Ordonner, disposer*. Præceptum Caroli M. pro Hispanis edit. à V. Cl. Steph. Baluzio: *Et mandavimus illi ut — ordinari faciat quomodo aut qualiter ipsi Hispani vivere debeant*. Consuetudin. Tolosæ 4. part. tit. de Homagiis: *De immobilibus — nihil potest homo de corpore sine assensu domini ordinare vel facere inter vivos*, &c. V. *Ordo*.

ORDINARIUS, *Manipularis, qui in ordine est*, apud Festum. Glossæ Isidori: *Ordinarius miles, qui in integro ordine est, vel numero*. Glossæ Gr. Lat. Ταχτικός, *ordinarius*. Ita usurpant Vopiscus in Bonoso, & Capitolinus in Clodio Albino. Sed &

Ordinarii interdum appellantur, qui *ordines* ducunt. Glossæ eædem: Ταξίαρχος, *Ordinarius, Manipularius*. Atque ita occurrunt *Ordinarii* apud Vegetium lib. 2. cap. 7. 8. 15. Præterea

Ordinarii, dicuntur judicum Ordinariorum officiales, vel Apparitores, qui inter Cornicularios, Commentarienses, Numerarios, Apparitores, vel Speculatores recensentur in Notitia Imperii, in l. 16. Cod. Th. de Cohortalib. & l. 3. de Iis qui administr.

Ordinarius, Judex ordinarius. Charta Henrici Imp. an. 1312. *pro Janoto Spinola Henrici filio: Te in vicarium nostrum Castri Cassani ac Fortalitia Bruniti territoriorum & districtuum eorundem usque ad beneplacitum Imperialis Majestatis constituisse recolimus, ac ea quæ sunt meri & mixti Imperii ac simplicis jurisdictionis in locis ipsis tibi plenarie commisisse, ac te fecisse Ordinarium in prædictis, nec non pro te tuisque posteris concessisse ut nomine pedagii tibi liceret colligere pro qualibet jumenta*, &c. Charta Rogerii Regis Siciliæ an. 1137. apud Ughellum to. 7. p. 564. *Similiter jubemus ut nullus noster Ordinarius animalia hominum Salerni, & consilium eorum, angariare præsumat*. *Ordinarii Judices*, in Cod. Th. l. 5. de Proximis, l. 2. Ne quis in palatio, &c.

Ordinarius, loci Episcopus, qui habet ordinariam jurisdictionem in causis Ecclesiasticis, nostris vulgò, *l'Ordinaire*; *ordinary*, apud Littletonem sect. 136. 648. Vide Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 22. §. 2.

Ordinarii etiam dicuntur ex ordine Ecclesiastico, dignitates Ecclesiarum, quibus competit aliqua jurisdictio. Lindwodus ad Provinciale Cantuar. Eccles. lib. 1. tit. 3. *Ordinarius principaliter habet locum de Episcopo & aliis superioribus, qui soli sunt universales in suis jurisdictionibus, — sed sunt sub eo Ordinarii, hi videlicet quibus competit jurisdictio ordinaria de jure, privilegio vel consuetudine*, &c. De his videtur intelligendus Ratherius Veronensis in Itinerario: *Recolitis — me præcepisse ut duobus diebus Archipresbyter & Archidiaconus me absente adventantes cum ordinariis omnibus pariter residentibus discuterent, die tertia emendanda mihi omnia recitarent*.

Ordinarius ordinariorum dicitur summus Pontifex, ex quo collationem beneficiorum sibi arrogavit, in Concilio Lateranensi cap. 5. cap. Antiqua de Privileg. Exinde Pontifex concurrit cum omnibus Ordinariis, & jure præventionis confert omnia beneficia vacantia.

Ordinarius, Dignitas in ordine Canonicorum regularium, cujus munus recitat Innocentius III. lib. 1. Epist. p. 30. edit. Venetæ: *Prædictorum autem octo* (Canonicorum Regularium in Ecclesia Perusina) *major Archipresbyter erit, alius Ordinarius, sequens Camerarius, — Ordinarius vero claustrum debet ex officio custodire, signare diligenter, & auscultare à singulis lectiones*, &c.

Ordinarii dicuntur Canonici Ecclesiarum Collegialium, in Charta an. 1040. apud Ughellum to. 4. p. 147. 961. & Puricellum in Ambros. Basil. p. 425. 517.

ORDINATUS mori dicitur, qui testamentum confecit, apud Will. Tyrium lib. 12. c. 25. Vide *Inordinatus*.

ORDO, Modus, ratio.

Malo Ordine, in Lege Ripuar. tit. 59. §. 8. tit. 67.

§. 5. &c. apud Luciferum Calarit. De non parcendo hæretic. p. 248. S. Audoënum in vita S. Eligii lib. 3. c. 55. in vett. Chartis apud Doubletum p. 692. 694. in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 65. &c.

Malo ordine & contra leges, in vet. Charta apud Ughellum to. 7. p. 1418. *Malo ordine & iniquo ingenio*, in alia apud Sammarthanos in Episcop. Massil. n. 14. *Ordine violento*, in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 110. §. 1.

Quieto ordine, apud Doublet. p. 859. Ughell. to. 2. p. 143.

Ordine legitimo, in Charta Caroli M. apud Doubletum p. 717.

Æquitatis ordo, in formulis Lindenbr. c. 105.

Canonico ordine vivere, distringere, in Lege Longob. l. 3. tit. 1. §. 18.

Usu & ordine fructuario possidere, in Pancharta nigra S. Martini Turon. fol. 103. col. 2. est jure ususfructus. *Usufructuario ordine beneficiare*, in Form. vet. c. 38.

Vivo ordine. Testamentum Ephibii Abbatis de Geniciaco an. 696. ex to. 12. Spicilegii Acheriani: *Facio testamentum de rebus meis & hæreditate mea quæ ex parentibus meis Leobio & Theodigna legitima auctoritate ad me pervenit, & ex sorore mea, quæ sine liberis defuncta hæreditatem suam mihi vivo ordine dereliquit*. Id est dum viveret.

Ordo, Curia, Senatus. Gloss. Gr. Lat. βουλευτήριον, *hæc Curia, Ordo*. S. Augustinus in Breviar. Collat. 3. cap. 13. *Scripsit etiam Secundus & ad seipsum missos à Curatore & Ordine Centurionem & Beneficiarium*. Occurrit ibid. cap. 15. & 17. & in Cod. Theod. non semel.

Ordo Reipublicæ superior & inferior, i. Magistratus majores & minores. Charta Carlomanni Regis, ex Archivis Pictav. S. Crucis. *Nec à quibusquam superioris aut inferioris Ordinis Reipublicæ procuratoribus, aut quibuslibet missis discurrentibus exigatur, aut fieri præcipiatur*.

Ordo, Ordinis Sacramentum, quod ei confertur qui in aliquem ordinem Ecclesiasticum cooptatur. Zozimus PP. epist. ad Hesychium c. 1. *Hinc passim numerosa popularitas —— dum parochias extendi cupiunt, aut quibus aliud præstare non possunt, divinos Ordines largiuntur*. Vide Baronium an. 44 n. 85. & seqq.

Ordines majores ac sacri sunt, *Subdiaconatus, Diaconatus, Presbyteratus, Episcopalis*: minores verò, seu non sacri, *Cantoratus, Psalmistatus, Ostiaratus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolytatus*. Omnes tamen ordines *sacros* promiscuè appellatos annotat Menardus ad lib. Sacrament. p. 270. Synodus Beneventana an. 1091. c. 1. *Sacros Ordines dicimus Diaconatum ac Presbyteratum*.

Cur Ordines in 4. temporibus fiant, vide Honorium August. lib. 3. c. 155. & Durandum lib. 2. Ration. cap. 1. præterea Menardum p. 272. Cur verò Episcopi diebus dominicis, Presbyteri & cæteri ministri Ecclesiæ in Sabbato ordinentur, vide Hugon. à S. Victore lib. 1. de Sacram. c. 44.

Ordinare, Ordines sacros & Ecclesiasticos conferre, quod faciunt Episcopi. S. Augustin. epist. 137. *Cum promoveri in Clericatu —— conaretur, ego autem nullo modo adducerer ei homini, de quo tantum mali existimarem, manus ordinationis imponere*. Gillebertus Lunicensis Episcopus de Usu Ecclesiastico: *Ordinat Episcopus Abbatem, Abbatissam, Sacerdotem & cæteros sex gradus*. Apud Anastasium in vitis PP. passim habentur hæc verba, *Hic fecit Ordinationes per mensem*, &c.

Ordinati, qui ordinibus Ecclesiasticis donati sunt. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 11. *Qui ordinatum occiderit, vel malignaverit*, &c. Adde cap. 68. Matth. Paris in Henrico III. *Juravit quod honorem, pacem, & reverentiam portabit Deo & sanctæ Ecclesiæ, & Ordinatis, omnibus diebus vitæ suæ*.

Exordinare, Sacerdotali gradu spoliare, degradare. Leges Alvredi Regis West-Sax. art. 24. apud Bromptonum: *Si Presbyter hominem occidat, —— exordinet eum Episcopus*. Leges Henrici I. c. 7. *Si Diaconus hominem occidat, exordinetur*. Eadmerus in Vita S. Wilfridi c. 23. *Si me adseris contra scita Canonum ordinatum, libenti animo exordinari concedo*. Adde Chronicon Maurinia-cense pag. 384.

Reordinationes vetant Canones Conciliorum. Fulbertus Carnot. epist. 25. *Rebaptizationes & Reordinationes fieri Canones vetant. Propterea depositum non reordinabitis, sed reddetis & suos gradus per instrumenta & per vestimenta, quæ ad ipsos gradus pertinent, ita dicendo, Reddo tibi gradum Ostiarii, &c. In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Novissimè autem benedictione lætificabitis eum, sic concludendo, Benedictio Dei Patris & Filii & Spiritus sancti super te descendat, ut sis confirmatus in ordine sacerdotali, & offeras placabiles hostias pro peccatis atque offensionibus populi omnipotenti Deo, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.*

Ordo, Liber Ecclesiasticus, sic dictus, qui vulgò *Ordo Romanus*, editus cum scriptoribus de Ritibus Ecclesiasticis, cujus mentio est in lib. 7. Cap. Caroli M. cap. 143. Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap. 57. *Moxque super eum orationem primam, sicut in Ordine continetur, Lavicanus Episcopus dedit*.

Ordo, nudè, pro Ordine religioso. Arnoldus Lubecensis lib. 4. cap. 13. *Quid ergo damno, reprehendo? Ordinem? non Ordinem, sed Ordinis superfluitates, quæ ex illo tempore cœperunt, ex quo facta est mutatio Ordinis*. Curia Generalis Cataloniæ an. 1289. *Neque aliam Ecclesiam, neque domum Ordinis, vel Religionis, vel Monasterii*, &c. *Homo Ordinis*, Religiosus. Curia General. Catalan. an. 1291. *Aliquem Richum hominem, Militem, Clericum, hominem Ordinis, vel civem*, &c. Synodus Suessionensis an. 744. c. 5. *Ut Ordo Monachorum vel ancillarum Dei secundum regulam sanctam stabilis permaneat*, &c. *Ordo Ecclesiasticus*, lib. 1. Capitular. c. 78. &c. Adde Gerbertum epist. 45. & quæ de voce *Ordo* annotavit Seldenus in Eutychii Origines p. 27. & seqq. 1. edit.

Ordo, Regula ipsa, vel observatio monachica. Eadmerus lib. de Similitudinib. S. Anselmi cap. 77. *Hæc & his similia novitius dicit, dum Ordo imprimis illi videtur gravis*. Cap. 79. *Ipsi jam probati sunt in omni humilitate & obedientia, & patientia, & observatione omnium quæ Ordo exposcit*. Charta Stephani Episcopi Noviomensis an. 1215. *Et anno elapso in conspectu universitatis fratrum & sororum Ordo domus ei exponatur*, &c. Hinc Regula primaria Canonicorum Regularium S. Victoris Parisiensis inscribitur *Liber Ordinis S. Victoris*. *Ordo sanctus*, in Capitulari an. 779. c. 3. *Ordo regularis & canonicus*, in Synodo Vernensi an. 755. c. 11.

Ordo niger, *Nigri Monachi*, Benedictini in Occidente passim dicti, apud Matth. Paris p. 321. 514. *Nigri Monachi sub norma S. Benedicti famulantes*, apud Ingulfum p. 851. Tidericus Langenius in Saxonia;

Nigris amicti velut ordinis hi Benedicti
Gradu sublimi subsistunt ordine primi.

Poëta infimi ævi MS.

Sunt tria nigrorum quæ vastant res Monachorum,
Renes, & venter, & pocula sumpta frequenter.

Veteres porro Monachos μέλαιναν ἐσθῆτα induisse autor est Eunapius in Ædesio p. 78. Vide Haëftenum lib. 5. Disq. mon. tract. 6. disq. 3.

Ordo albus, Canonicorum Regularium Ordinis sancti Augustini. Jacobus à Vitriaco in histor. Occident. cap. 13. *Cùm à priscis temporibus in partibus Occidentis duæ tantum fuissent regularium diversitates, Monachi scilicet nigri, sancti Benedicti regulam profitentes: & Canonici albi secundum regulam B. Augustini viventes, postquam peccatis exigentibus primò modica negligentes paululum cadere cœperunt, tandem ad tantam dissolutionem plures regularium Conventus devenerunt, quod viri timorati & prudentes, sub alio habitu & aliis institutis Domino militaturi ab ipsis recesserunt*. Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 711. *In saltibus & campestribus passim construuntur Cœnobia, novisque ri-*

tibus variisque scematibus trabeata peragrant orbem cucullatorum examina. Albedine præcipuè in habitu suo utuntur, qua singulares ab aliis notabilesque videantur. Nigredo in plerisque locis sanctæ Scripturæ humilitatem designat, quem idcirco colorem religiosorum fervor hactenus gestat. Nunc autem nigredinem, qua prisci patres tam regulares Clerici in cappis, quàm Monachi in cucullis, ob humilitatis specimen usi sunt, moderni tanquam ob majoris justitiæ ostentationem abjiciunt: inusitata quoque pannorum sectione suorum ab aliis discrepare appetunt, &c. Archithrenius lib. 2. cap. 14. *de sobrietate alborum Monachorum*:

> *O sancta, ô felix albis galeata cucullis*
> *Libera paupertas*, &c.

Will. Brito lib. 8. Philippid.

> *Non parcit Monachis, aut quos Cistercius Ordo*
> *Candidat, aut habitus denigrat Cluniacensis.*

Vide Matth. Paris p. 241.

Ordo griseus, Monachorum scilicet qui coloris cinericii, seu *Pseudolactini*, vestibus induebantur: quo nomine Cistercienses Monachi intelliguntur, qui *nigrum habitum primi in griseum commutarunt*, ut autor est Jacobus de Vitriaco in hist. Occident. cap. 14. Ita de his intelligendi Marianus Scotus an. 1099. Cæsarius lib. 10. Miraculor. cap. 46. Brocardus in Itiner. Terræ sanctæ, Albertus Stadensis an. 1195. Cromerus in Metropoli lib. 7. c. 14. & alii. Sed & Tironenses Monachos in Carnutibus, *à consortio nigrorum Monachorum, mutato habitu, in griseum* recessisse scribit idem Jacobus de Vitriaco cap. 20. Vide Michaëlem Scotum lib. 4. Mensæ philosophicæ c. 39.

Ordo Asinorum. Vide *Asinus*.

Ordo Fidei, seu *Militia Ordinis Fidei Jesu Christi*, Ordo militaris institutus contra Albigenses, cujus quidam Savaricus *Pauperem se Magistrum* inscribit in literis an. 1220. in Regesto Curiæ Franciæ de negotiis Senescalliarum Carcassonæ, &c. ch. 48. Extat ibidem fol. 23. v. Charta alia de terris collatis Ordini Fidei Jesu Christi in partibus Narbonensibus à Comite Montisfortis ejusdem an. 1220.

Dare ordinem, Phrasis Gallica, *donner ordre de faire quelque chose*, curare ut aliquid fiat. Occurrit non semel in vitis PP. ab Ill. Episcopo Monspelliensi editis p. 108. 134. 190.

ORedelfe, Rastallo, *est l'ou une clayme de aver le ore que est trové en son soile, ou terre*. Id est cùm quis clamat, seu sibi vindicat metallum, quod in suo solo vel agro inventum est. Ex ore Saxon. *metallum: nummus*, (hoc autem loco thesaurum sonat) & delfan, *fodere*, Thesaurus defossus.

Oreste. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 16. 17. 827. *Habeant etiam — Curiam suam & justitiam cum Soka & Saka — flemenefrith, & ordel, & oreste infra tempus & extra, & cum omnibus aliis consuetudinibus & immunitatibus*, &c.

Orexis, Cibi appetentia, aviditas, ex Gr. ὄρεξις. Lampridius in Heliogabalo: *Amabat sibi pretia majora dici earum rerum quæ mensæ parabantur, orexin in convivio hanc esse asserens*. Paulinus epist. 3. ad Severum: *Ac ne in hoc ipso delicatius nobiscum agere videretur, qui nos ad orexim Monachorum parabat imbuere, fabam intrivit panicio, quo citiùs Senatorium poneremus fastidium*. Joan. Sarisber. lib. 8. Policrat. c. 6. *Et quos magis onerare voluerint majoribus oneratos minoribus poculis ingurgitant, & distendunt: & donec rapidam orexin excutiant, aliquid amicitiæ aut festivitati credunt esse subtractum*. Henricus Rosla in Herlingsberga, de quodam prælio:

> *Sanguinis hic aliquis miserandam fundit orexin.*

Id est, amittit desiderium fundendi sanguinis.

Organum, quod vario calamorum ordine constat, follibusque inflatur: nam ὄργανον, *fistula*, exponitur, ut ὀργανάελος, *fistularius*, in Gloss. Gr. Lat. Non omnino nuperum esse inventum, satis declarat S. Augustinus in Psal. 56. *Organa dicuntur omnia instrumenta musicorum. Non solum illud Organum dicitur, quod grande est, & inflatur follibus, sed quicquid aptatur ad cantilenam, & corporeum est, quo instrumento utitur qui cantat, Organum dicitur*. Ut & Isidorus lib. 2. Orig. c. 20. *Organum, vocabulum est generale vasorum omnium musicorum. Hoc autem cui folles adhibentur, alio Græci nomine appellant. Ut autem Organum dicatur, magis ea vulgaris est consuetudo Græcorum*. Eadem pene habent Amalarius lib. 3. de Eccl. Offic. cap. 3. Papias, & Ugutio. Sed & ejusmodi organa respexit, opinor, Senator lib. 1. epist. 45. *Facit aquas ex imo surgentes præcipites cadere: ignem ponderibus currere, organa extraneis vocibus insonare, & peregrinis flatibus calamos complet, ut musica possint arte cantare*. Quinetiam describitur ab eodem in Psalmum 150. *Organum itaque est quasi turris diversis fistulis fabricata, quibus flatu follium vox copiosissima destinatur, & ut eam modulatio decora componat, linguis quibusdam ligneis ab interiore parte construitur, quas disciplinabiliter Magistrorum digiti reprimentes grandisonam efficiunt & suavissimam cantilenam*. A Juliano etiam, quem Parabatam plerique putant, hocce Epigrammate describitur in Anthol. lib. 1. cap. 64.

> Ἀλλοίην ὁρόω δονάκων φύσιν· ἦπου ἀπ' ἄλλης
> Χαλκείης τάχα μᾶλλον ἀνεβλάστησαν ἀρούρης,
> Ἄγριοι, οὐδ' ἀνέμοισιν ὑφ' ἡμετέροις δονέονται,
> Ἀλλ' ὑπὸ ταυρείης προθορὼν σπήλυγγος ἀήτης,
> Νέρθεν ἐϋτρήτων καλάμων ὑπὸ ῥίζαν ὁδεύει.
> Καί τις ἀνὴρ ἀγέρωχος ἔχων θοὰ δάκτυλα χειρὸς,
> Ἵσταται ἀμφαφόων κανόνας συμφράδμονας αὐλῶν.
> Οἱ δ' ἁπαλὸν σκιρτῶντες, ἀποθλίβουσιν ἀοιδήν.
>
> *Quam cerno alterius naturæ est fistula: nempe*
> *Altera produxit fortasse hanc ænea tellus:*
> *Horrendum stridet, nec nostris illa movetur*
> *Flatibus, at missus taurino è carcere ventus*
> *Subtus agit leves calamos, perque ima vagatur.*
> *Mox aliquis velox digitis, insignis & arte*
> *Adstat, concordes calamis pulsatque tabellas.*
> *Ast illæ subito exiliunt, & carmina miscent.*

In allatis Organi descriptionibus, nulla hydraulicorum, quomodo describuntur à Vossio ex Vitruvio & Herone, in libro de Poëmatum cantu & virib. rythmi p. 100. & seqq. nulla fit mentio; immo follibus spiritum accepisse dicuntur, adeò ut ab hodiernis non omnino discrepasse fatendum sit, etsi Latinis vix cognita fuisse evincant quæ habent Francorum Annales, qui in Franciam tum primùm allatum organum an. 757. ac Pipino Compendii tum agenti, cum aliis muneribus missum à Constantino Imp. narrant. Exhinc simile Organum Carolo M. oblatum per Legatos ab Imperatore Constant. Michaële fortè cognomento Rhangabe, subdit Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 10. à quo ita describitur: *Adduxerunt etiam iidem Missi omne genus Organorum, sed & variarum rerum secum, — & præcipuè illud musicorum organum præstantissimum, quod doliis ex ære conflatis, follibusque taurinis, per fistulas æreas mirè perflantibus, rugitu quidem, tonitrui boatum, garrulitatem verò lyræ vel cymbali, dulcedine coæquabat*. Organa verò habuisse Veronensem Ecclesiam Carolo M. imperante docent aliquot Chartæ descriptæ ab Ughello to. 5. p. 604. 610. Ad Ludovicum Pium deinde adductus est *Presbyter quidam de Venetia, nomine Georgius, qui se organum posse facere asserebat: quem Imperator Aquasgrani cum Thancolfo Sacellario misit, ut ei omnia ad id instrumentum necessaria præberentur imperavit*, ut est apud Eginhardum in Annalibus an. 826. Autor vitæ ejusdem Ludovici: *Qui diceret organum more Græcorum posse componere*. Idem Eginhardus de Translat. SS. Martyrum Marcellini & Petri c. 16. de Georgio: *Hic est Georgius Veneticus, qui de patria sua ad Imperatorem venit, & in Aquensi Palatio organum, quod Græcè hydraulica vocatur, mirifica arte composuit*. Quod quidem

quidem Organum Aquiſgranenſe illud idemque eſſe videtur, quod deſcribitur à Walafrido Strabo, qui primùm ejus inventum Græcis attribuit, & ab ipſo Ludovico confectum innuit:

En queis præcipuè jactabat Græcia ſe ſe
Organa Rex magnus nos inter maxima ponit.

Sed ſcrupulum injicit, quod loco proximè laudato Eginhardus, organum iſtud Ludovici juſſu à Georgio Veneto Aquiſgrani confectum, *Hydraulicum* appellat, quaſi aquarum vi, ut ſunt hydraulica organa apud Vitruvium lib. 10. cap. 13. ſonum ediderit: cùm ejuſmodi hydraulica quantum ad formam haud multùm differrent ab hodiernis organis: quod abundè docet ea pars Porphyriani Panegyrici Conſtantino M. dicti, quæ organi ſpeciem refert, quod hydraulicum fuiſſe teſtatur hic verſus:

Sub quibus unda latens properantibus incita ventis, &c.

Sed & hydraulicorum organorum uſum obtinuiſſe in Eccleſiis noſtratibus teſtatur Willelmus Malmeſburg. *Extant etiam apud illam Eccleſiam doctrinæ ipſius monumenta, horologium arte mechanica compoſitum, organa hydraulica, ubi mirum in modum aquæ calefactæ violentiam ventus emergens implet concavitatem barbiti, & per multiforatiles tranſitus æneæ fiſtulæ modulatos clamores emittunt.* Quæ verò de organis muſicis narrant Conſtantinus Manaſſes & Michaël Glycas à Theophilo Michaëlis F. Imperatore Conſtantinopol. adinventis, non organa noſtratia ſpectant, ſed muſicam quandam avium fictitiarum arbori perinde fictitiæ inſidentium organicam intelligunt, quod ex Leone Grammatico licet colligere.

Organorum noſtratium ac ingentium, præclaram deſcriptionem habet Volſtanus in prologo ad vitam S. Swithuni:

Talia & auxiſtis hic organa, qualia nuſquam
Cernuntur gemino conſtabilita ſono.
Biſſeni ſupra ſociantur in ordine folles,
Inferiuſque jacent quatuor atque decem.
Flatibus alternis ſpiracula maxima reddunt,
Quos agitant validi ſeptuaginta viri,
Brachia verſantes, multo & ſudore madentes:
Certatimque ſuos quiſque movet ſocios,
Viribus ut totis impellant flamina ſurſum,
Et rugiat plena Kapſa referta ſinu.
Sola quadringentas quæ ſuſtinet ordine muſas,
Quas manus organici temperat ingenii.

In interdictis porro *ſuſpenduntur Eccleſiæ organa*, ut eſt apud Will. Neubrigenſem lib. 1. cap. 17. extremo. Sed de Organorum uſu in Eccleſiis conſulendus Steph. Durantus lib. 1. de Ritibus Eccleſiæ c. 13.

Organum triplum ſeu quadruplum. Necrologium Eccleſiæ Pariſienſis 7. Id. Jan. *Et quilibet Clericorum qui ad Miſſam Reſponſorium vel Alleluia in organo triplo vel quadruplo decantabunt, 7. den. habebit.* Adde 3. Id. Jul.

Organa, ſeu *Orgues* noſtri appellant cataractas lapſiles ferreas ad urbium & caſtrorum portas. Vide Tactica Ducis Clivenſis p. 81.

Organizare, Canere in modum organi. Necrologium Eccleſiæ Pariſienſis Non. Jul. *Et 4. Clericis qui organizabunt Alleluia, cuilibet 6. den.*

Organarius, qui Organa muſica pulſat, vel qui conficit, ὑδραύλης, in Gloſſis. Gloſſæ aliæ: Ὀργανάριος, *Organarius, fiſtularius.* Jul. Firmicus lib. 3. Matheſ. c. 14. *Muſicos, vel organarios faciet.* Sic lib. 4. c. 7. & 15. Vide Cujac. ad l. 4. Cod. de Excuſat. muner. lib. 10. Meſſianus in vita S. Hilarii Arelatenſis: *Tanquam ſpiritalis & ſanctus organarius corda tangebat ſingulorum.* In Statutis MSS. prò *Joculatoribus* & *Miniſtellis*, *Organeurs* appellantur, qui organa pulſant.

Organiſtrum, locus in Eccleſia ubi ſunt organa. Galbertus in vita Caroli Comitis Flandriæ cap. 4. *Se in organiſtro, ſcilicet in domicilio quodam organorum Eccleſiæ — occultaverat.* *Domus Organorum*, dicitur in Catalogo Epiſcoporum Friſingenſium, in Metropoli Saliſburgenſi: *Ruit ciborium deauratum, & domus organorum*, &c.

ORGERAFRUS. Bernardus Monachus, poſtmodum Archiep. Toletanus, in Conſuetudinibus Cluniac. MSS. ex Bibl. Sangermanenſi Pariſ. c. 9. *In Quadrageſima omni die Dominica, & omni die Jovis facit per conſuetudinem caritatem de Orgerafro facto de betonica, & aliis bonis herbis, admixto melle.*

ORGILDE, vox Saxon. quæ *ſine compenſatione* ſignificat, de eo uſurpata cujus vita nullo pretio redimenda eſt, ut qui jure fuerit occiſus: ex oꞃ, quæ negativam ſonat, & ȝylꝺ, *compenſatio.* Leges Alvredi & Godrini c. 9. apud Bromptonum, & cap. 6. apud Lambardum: *Si hoc inveritet, jaceat orgilde.*

ORIA, pro *Orgia.* Adamnanus lib. 2. de Locis SS. c. 21. *Ille quem aſpexi puteus altitudinis habet vicenas orias, hoc eſt 40. cubitos. Oria ergo, ſive cubitus, eſt utriuſque manus à latere extenſio utroque.*

ORIGINARII, *Originales, vernaculi*, Iſidoro in Gloſſis & Papiæ, Servi glebæ addicti, adſcriptitii, à prima *origine* colonariæ conditionis adſtricti. *Coloni originales*, in l. 14. Cod. Th. de Annona & tribut. *Originali inquilinatu obnoxii, & tributarii*, apud Sidonium lib. 5. epiſt. 19. Edictum Theoderici Regis cap. 142. *Liceat unicuique domino ex prædiis, quæ corporaliter & legitimo jure poſſidet, ruſtica utriuſque ſexus mancipia, etiamſi originaria ſint, ad juris ſui loca transferre, vel urbanis miniſteriis applicare, ita ut illis prædiis acquirantur, ad quæ voluntate domini migrata fuiſſe conſtiterit, — alienare etiam ſupradictæ conditionis homines liceat dominis abſque terræ aliqua portione*, &c. Adde cap. 21. 48. 56. 63. 64. 65. 66. 67. 68. Teſtamentum S. Remigii apud Flodoardum lib. 1. cap. 18. *Innocentium ſervum, quem accepi à Profuturo originario meo*, &c. Sic in l. 1. Cod. Th. de Inquilin. *Qui aliquid per originem debent*, apud Avitum Viennenſem epiſt 32. *Originariæ conditioni obnoxii*, apud Gelaſ. I. PP. epiſt. 9. *Qui conditionem loci debent*, apud Gregor. M. lib. 3. epiſt. 21. *Qui originali aut alicui conditioni obligati detinentur*, in Capit. Caroli M. lib. 7. c. 34. & apud Hincmarum Remenſem epiſt. ad Clerum Beluac. *Qui cavagia debent ratione originis*, in Charta an. 1220. apud Hemeræum. Ita in Novella Theodoſ. & Valentin. de 30. annor. preſcript. in Nov. Valentin. de Epiſcopali judicio, in Concilio Tolet. V. c. 9. in Lege Burgund. tit. 7. tit. 17. §. 5. tit. 21. §. 1. in Wichbid. Magdeb. art. 50. apud Cæſarium Heiſterbach. lib. 4. cap. 88. lib. 6. cap. 7. lib. 7. cap. 39. Joan. de Deo in Pœnitentiario lib. 5. c. 6. &c. *Originales ſervi*, apud Theganum de Geſtis Lud. Pii c. 44. in Formulis veterib. apud Bignonium form. 16. &c. Charta Gallica manumiſſionis an. 1315. tom. 11. Spicilegii Acheriani p. 386. *Teles ſervitudes ſoient ramenées à franchiſe, & à tous ceus qui de ourine & ancienneté ou de nouvel par mariage, ou par reſidence de lieus de ſerve condition ſont encheus, ou porroient encheoir ou lieu de ſervitude*, &c. *Francorine*, id eſt origine francus, liber, in Conſuet. Hannonienſi cap. 83. Chronicon Bertrandi Gueſclini MS.

Pietres li Rois d'Eſpaigne en hay la Royne,
Qui donnée li fu de la Royal orine.

Infra:

Li Baron du pays, qui ſont de bonne orine.

ORINALE, idem quod *Orarium.* Acta S. Baſiliſci Mart. n. 20. *Abiit ergo ipſe Agrippa ad flumen ubi decollatus fuerat S. Baſiliſcus, & cùm inveniſſet modicam guttam ſanguinis ejus, colligens manibus ſuis ſimul cum pulvere, miſſum in orinale præcinxit corpus ſuum, & ſtatim mundatus eſt à dæmone.* Vide *Orale.*

ORINDA, Panis genus, & ex quo conficitur, ſemen, Æthiopiæ peculiare, & ſeſamo perſimile, quod coquentes veſcuntur, ut eſt apud Heſychium in Ὀρίνδην.

Ita porro hanc vocem restituit Gabriel Humelbergius apud Apicium lib. 2. cap. 2. pro *Oridia*.

ORIPALATUM. In Glossario Saxonico Cottoniano, Cyle-ꝩẏꝛꝺ. Ubi Somnerus, *reponendum forte, Oxylapathum.*

ORIOLUM, Porticus, atrium. Matth. Paris an. 1251. *Nisi in refectorio vel oriolo pranderet.* Idem in Vitis Abbat. S. Albani: *Ut non in infirmaria, sed seorsim in oriolo Monachi infirmi carnem comederent.* Alibi: *Adjacet atrium nobilissimum in introitu, quod porticus vel oriolum appellatur.* Vocis etymon non agnosco.

ORMESTA. Ordericus Vitalis lib. 5. p. 558. *Orosius Presbyter, qui librum de ormesta mundi scripsit*, &c. Ita etiam inscribitur Pauli Orosii Historia in MS. Regio. Codices verò MSS. Collegii Navarræ Parisiensis, Monasterii Dunensis in Flandria, Vallis S. Martini Lovanii, & alii *hormestam* præferunt. Hanc in linguam Anglicam transtulisse Alvredum Regem Anglorum scribit Balæus. Sed de vocis significatione planè non constat: quidam legendum censent de *Orchestrá*, i. scena, *mundi*: sed cùm constans fere sit hæc lectio, non temere mutandum. Varias de ea conjecturas proferunt Vossius lib. 2. de Hist. Lat. c. 14. & Bivarius ad Pseudodextrum p. 431. qui locum Orderici non viderant. Sed vix quidpiam verosimilis, nedum certi tradunt.

ORMISCUS. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 11. ubi describit Episcopi consecrationem:

Gemmata vehitur Archontum more curuli,
Induit ormiscum, subiit hoc schemate templum.

An ex Greco ὁρμὸς, ὁρμισκὸς, *monile*, pro veste aut ornamento Episcopali?

ORMIZATUS. Vide *Armizatus*.

ORNA, pro *urna*. Autor Queroli: *Euclio aurum in ornam congessit olim, quasi busta patris, odoribus insuper infusis, tituloque extra addito. Navem ascendens ornam domi fodit, rem nulli aperuit.* Aliud sonat ὄρνις apud Cedrenum p. 393. ubi hæc vox pro limbo sumitur, quomodo *orle* dicimus: idemque quod *orna*, & *ornatura*, de qua mox. Vide Salmasium ad Hist. Aug.

ORNAMENTARIUS, *Ornator*, Κοσμήτης, in Gloss. Gr. Lat. Ibid. κοσμητικὸς, *Ornamentarius*.

ORNATOR. Gloss. Gr. Κοσμήτης, *Ornamentarius, Ornator*. Jul. Firmicus lib. 5. Math. *Sculptores, aut Ornatores efficiet, aut mechanicos.*

ORNATRIX, Κοσμήτρια, in Gloss. Gr. Lat. alibi, Σιρώτρια, *Ornatrix*, Σιρῶ, ἐπὶ ἱματίου, *Orno*, Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 930. Κοσμήτρια ἐμπλέκτρια, ἡ κοσμοῦσα τὰς γυναῖκας. Hesychius: Κοσμήτρια, ἡ κοσμοῦσα τὰς τρίχας καὶ φιλοῦσα, κουρεύουσα. Occurrit in l. 65. D. de Legat. 3. & in aliquot inscript.

ORNATURA. Papias: *Limbus est quam nos ornaturam dicimus, quæ ambit extremitatem vestium, aut ex filo aureo contexta assutaque extrema parte vestimenti.* S. Cæsarius in Regula ad Virgines cap. 42. *Plumaria & acupictura, & omne polymitum, vel stragula, vel ornaturæ, nunquam in Monasterio fiant.* Adde Recapitulationem ejusdem Regulæ cap. 11. Epistola Basilii Imp. ad Hadrianum II. PP. post octavam Synodum: *Unum cazzulin dirodinum habens ornaturam auream*, &c.

OROBIOTÆ, Græci qui montes incolebant: ex Græco, ὀροβιῶται. Annales Francorum an. 809. *Populonium civitas maritima à Græcis qui Orobiotæ vocantur, deprædata est.* Perperam *Oroboitæ* scribitur in Annalib. Franc. Bertinianis.

ORODONA. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Casulas Episcopales optimas tres, unam dioprasiam* (l. *diapr.*) *& alias duas de orodonas.* Mendum indubiè in hac postrema voce.

ORODUM, *Bladum conculcatum*, in Glossario Saxon. exarato sub Edw. III.

OROMA. Vide *Orama*.

ORPHANARI, Viduari. Fundatio Monasterii Pamburgensis, in Metropoli Salisburgensi tom. 3. pag. 82. *Parentum solatio orphanari.*

ORPHANUS, *Lapis pretiosus*, inquit Albertus Magnus, *qui in corona Imperatoris, non unquam alibi visus est, propter quod Orphanus vocatur. Est autem in colore quasi vinosus, subtilem habens vinositatem, & hic est sicut si candidum nimis micans penetraret in rubeum clarum vinosum, & sit superatus ab ipso, & traditur quod aliquando in nocte fulsit: sed nunc tempore nostro non micat in tenebris.* Meminit Nicephorus Bryennius lib. 1. c. 17. πολυθρύλλητε μαργάρε, ὃν Ορφανὸν καλῶνόμαζον, *Margariti illius decantati*, quod in clade Romani Diogenis in Turcorum potestatem venit: cujus pretium 90. milium aureorum fuisse ait El-Macinus in Hist. Saracenica.

ORRATA. Testamentum Guillelmi D. Montispessulani an. 1211. tom. 9. Spicileg. Acher. p. 142. *Quæcumque ibi habeo — orratas, caminos, boscos, & pascua, aquas, & vilerias, & peretras, & eremos, quæ teneo ad feudum de Comite Melgoriensi.* Forte *ortatos*, pro *hortos*.

ORSA, pro *ursa*, ἄρκτος, Septentrio, apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 6. vox Italica.

ORSCARDI. Lex Aleman. tit. 6. §. 1. *Si autem medietatem auris absciderit, quod Alamanni orscardi dicunt, cum 6. solid. componat.* Vox composita ex Germ. *or*, auris, & *scard*, fragmen, seu fissura.

ORSUS, Juramentum, ex Gr. ὅρκος. Hroswita de gestis Odonum p. 168.

Votis & formis hoc confirmaverat orsis.

Infra:

Lacrymans mox utitur orsis.

ORTARE, *Ort.* Vide *Obstare*.

ORTHOPLUMUS, seu *Orthoplumeus*, pannus *rectis plumis* variegatus, distinctus, opere scilicet plumario, ex hibrida voce Gr. ὀρθόπλουμος. Charta donationis factæ Ecclesiæ Cornutianæ edita à Suaresio: *Vela holoserica alba auroclava orthopluma duo*, &c. Infra: *Vela blattea auroclava orthopluma duo, vela tramoserica aquilata coccoprasina duo*, &c. Rursum: *Vela linea blattoserica orthopluma 2.* &c.

ORTICLINEUM. Bulla Benedicti VIII. PP. apud Ughellum in Episcop. Portuens. *Confirmamus vobis curtem in integrum quæ dicitur Galeria, cum caminatis, seu orticlineis, atque diversis cubiculis, & omnibus ædificiis quæ infra se & circa se habere dinoscitur.*

ORTILLI, pedis ungulæ, *Orteils* Gall. Charta Joannis Regis Angliæ de libertatib. forestar. apud Matth. Paris an. 1215. *Talis autem expeditatio fit per assisam communiter, quod tres ortilli abscindantur de pede anteriori sive poleta.*

ORTLIBIENSES, Valdenses hæretici, qui *Ortolevi*, in Constit. Friderici II. contra hæreticos. De iis & eorum pravis opinionibus agit Raynerus contra Valdenses cap. 6.

ORTOLEVI. Vide *Ortlibienses*.

ORTUGA, apud Danos, moneta, quæ valet 1. obolis Danicis. Vide Janum Delmerum ad Jus Aulicum Norvegicum vetus, cap. 47.

OS, *In ore gladii*. Vetus versio Lucæ c. 21. v. 24. πεσοῦνται στόματι μαχαίρας, *cadent in ore gladii*. Theophanes: Στόματι μαχαίρας ἀπέκτεινεν, Hist. Misc. *ore machæræ occidit.* Gregorius Turon. lib. 2. Hist. *Ne universa multitudo in ore gladii rueret.*

OS *sonans*. Lex Aleman. tit. 59. §. 4 *Si autem de capite os fractum tulerit de plaga, ita ut super publica via lata 24. pedes in scuto sonaverit, illud os cum 6. sol. componat.* Lex Ripuar. tit. 68. §. 1. *Si quis in capite, vel in quocumque liber membro plagatus fuerit, & os exinde exierit, quod super viam 12. pedum in scuto jactum sonaverit*, &c. Lex Frision. tit. 22. §. 70. *Si de vulnere os exierit tantæ magnitudinis, ut jactum in scutum trans publicam viam sonitus ejus audiri possit*, &c. Ita fere in Addit. 3. §. 24. & in Lege Longob. lib. 1. tit. 7. §. 3. Ex quibus liquet *os sonare super scutum* dici, cum ejus est magnitudinis, ut jactum trans viam publicam 12. aut

24. pedum, in scutum, æreum fortè aut ferreum, sonum ita edat, ut audiri possit.

Os claudere & aperire novis Cardinalibus. Vide Ceremoniale Roman. lib. 1. sect. 8. p. 78. 79.

Ossa animalium, quasi pro vitanda animalium peste, alicubi suspendere, vetitum in Concilio Londoniensi an. 1075. & in Decretis Lanfranci Cantuariensis Archiep. in Monastico Anglic. to. 3. p. 307.

Os aureum, dictus S. Joannes Patriarcha CP. qui Græcis Χρυσόστομος. Facundus Hermianensis lib. 4. cap. 2. *Agedum veniamus & ad illud os aureum Constantinopolitani Joannis*, &c. Nicolaus I. PP. epist. 8. & vetus Scheda post Pœnitentiale Theodori p. 361. *Sanctus Joannes Os aureum.* Interdum unica voce: Synodicum Raphaëlis Archiepiscopi Nicosiensis pro Græcis c. 6. *Et ut qualibet die maximè in Quadragesima quilibet Parochialis Sacerdos Missam cantet integram secundùm morem S. Basilii & S. Joannis Osaurei, nisi fuerit impeditus.*

Os aureum præterea dictus Hibernis S. Gregorius M. Cummianus Hibernus de Controv. Paschali: *Ad Gregorii Papæ urbis Romæ Episcopi, à nobis in commune suscepti, & Oris aurei appellatione donati, verba me converti*, &c. S. Leo IX. PP. in epist. ad Leonem Achridanum, de S. Augustino: *Beatus & Catholicus doctor Augustinus, in Latinaque lingua clarissimus, atque noster Chrysostomus.* Galfridus de Vinosalvo ad Innocent. III. PP.

Esto quod in verbis aut hic aut ille sit ore
Aureus, & totus resplendeat; os tamen ejus
Impar est, orisque tui præjudicat aurum.

Isidorus Pacensis de S. Ildefonso: *Melliflua os aureum in libris diversis eloquentiæ.*

OSA, *hossa, hosa, ossa, houcia*, &c. Tibiale, curale, caliga: Germanis *Hose*, Cambrobritannis *Hosen*, Gallis *Heuse, houseaux*, Italis *uosa*.

Osa, cum unico s. Ugutio, & ex eo Joannes de Janua: *Osa quoddam genus calceamenti, & dicitur ab os, ossis, quod primo de coriis boum osa facta sunt, & quamvis nunc ex alio genere fiant, pristinum tamen nomen retinent: unde Osatus, Osas habens: osare, calciare.* Glossar. Lat. Gall. *Osatus, heusez, chaussez de houses. Osare, chausser heuses. Ossula, la petite heuse.* Ita etiam Catholicum Armoricum V. *Heus.* Ex his emendandus fortè, à quo accepere, Isidorus lib. 19. c. 34. de Calceamentis: *Ossas, puto ab oso primum factas, & quamvis ex alio genere, tamen nomen pristinum retinent.* Ubi legendum *ab osse* censerem, si *Osas* ex ossibus factas liceret conjicere. Paulus Warnefrid. lib. 4. c. 23. *Postea cœperunt osis uti, super quas equitantes tybrugos byrreos mittebant.* Chronicon Besuense p. 558. *Omnia reddidit per caligulam suam, quæ vulgò ose dicitur, quam implevit de ipsa terra*, &c. Udalricus lib. 3. Consuetud. Cluniac. c. 22. *Cavet autem omnimodo ne quis aliquando intret, vel calcaria portans, vel osis de corio factis indutus. Le Roman de Girard de Vienne MS.*

Au matinet quant soleux deust raier,
Li Rois se leve por soi appareiller,
D'une grant hose se fist le jor chaucer.

Ossa cum duplici ss. apud Isidorum loco citato. Adalbero Laudunensis in Carm. ad Robertum Reg.

Ossa superficiem stringit diffusa deorsum.

Hossa. Monachus Sangallensis lib. 2. de Carolo M. *Cumque ad obsequium domini cuncti hossas suas vellent extrahere*, &c. Supra, *Gallicula*m, mox *ocream* dixit.

Heuse. Matth. Paris an. 1247. *Calceamentis militaribus, quæ vulgariter heuses dicuntur, seculariter imò potiùs prodigaliter calceati & calcarati.* Wilharduinus num. 116. *Et Marcuflex chaussa les hueses vermeilles, par l'aïe & le conseils des autres Grecs.* Fecialis qui vixit sub Henrico VI. Rege Angl. in tract. MS. de Officio Heraldorum: *Heuses sont faites pour soy garder de la boe & de froidure, quand l'en chemine par pays, & pour soy garder de l'eauë.* Philippus *Mouskes* MS. in Henrico I. Rege Franc.

Et de ses huеses emboées,
Qui grandes estoient & lées.

Le Roman de Garin MS.

Cil chamberlanc vont à li por servir:
Vest le bliau & peliçon hermin,
Hueses tirées, esperons à or fin.

Gloss. Lat. Gall. *Ocrea; Heuse, ou Estivaux, ou Esquembaux, pour chaucier les gembes. Ocreare: heuser.*

Houcia. In Statutis Synodalibus Guillelmi Majoris Episcopi Andegavensis an. 1298. *Houcias & clochas deferre præsumerent.* Joinvilla in Hist. S. Ludovici: *Et le cuir nous devenoit tanné de noir & de terre, à ressemblance d'une vieille houze qui a esté long-temps mucée derriere les coffres.*

Hosella, ex Gall. *houseaux*. Concil. Parisiense an. 1212. part. 2. c. 9. *Ne calceamentis secularibus, puta hosellis, vel calceis nimis strictis & peracutis — utantur. Le Roman d'Auberi* MS.

Et vest les dras qui furent au paumier,
Et les houziaus qui ni volt atargier.

Robertus *Bourron* in fabulosa Hist. Merlini MS. *Et vint en la ville comme un boskillons, une cuignie à son col, uns grans housiaus cauchiés.*

Vosa, Itali dicunt voce trisyllaba. Matthæus Villaneus lib. 8. cap. 74. *Dove gli Unghieri, in uosa e gravi di lor armi e giebboni, non potean salire.*

Hosobindæ, Fasciæ crurales, hoꝛebenꝺaꝛ Saxonibus: *Hose-banden*, Theutonibus: *Hose-gartiers*, Anglis: *Bendes de Houseaux, Jarretieres*: ex *hose*, & *binden*, ligare, nectere, vincire. Epistola Synodalis Concilii Duziacensis I. *Inde umgas ad spatas & balteos, & calcaria, atque ligaturas hosarum, quas hosobindas dicunt, fieri jussit.*

OSANNA, *genus ligonis*, Papiæ. V. *Dominica Osanna.*

OSBERGUM. Vide *Halsbergum.*

OSCA, *Oschia.* Vide *Olcha.*

OSCILLI. Vita S. Hugonis Abbatis S. Martini Eduensis n. 22. *Ut incredibilis numerus scabellorum atque oscillorum post perceptam incolumitatem è redeuntibus ibidem remaneret.* Ubi Godefridus Henschenius *Oscillos*, fulchra subalaria interpretatur.

OSCLIUM. Vide *Osculum.*

OSCULATIO. Vox Medicorum, Gr. ἀναστόμωσις, osculi venæ aut arteriæ apertio, ex qua sequitur sanguinis profluvium. Cælius Aurelianus Siccensis lib. 2. Chron. cap. 10. *Demetrius Erophili sectator duas inquit esse principales differentias fluoris sanguinis, unam incisuræ, aliam sine ulla incisura. — Eam verò quæ sine ulla divisura est, in 4. dividit partes, quarum unam varietate fieri dixit, aliam expressione sive sudatione, tertiam defectione vel debilitate, quam Græci atoniam vocant: quartam osculatione: vult enim eam differre à supradicta, id est expressionis, quam tertiam nominavit: osculari enim inquit corpora nimia plenitudine, sive virtute medicaminum osculantium, quæ Græci anastomatica vocant*, &c. Adde cap. 13. p. 65. & Gorræum in ἀναστόμωσις.

OSCULATORIUM, Tabula quæ fidelibus inter Missæ solennia osculanda defertur, vulgo nostris, *la Paix*: in Statutis Walteri Archiep. Eboracensis an. 1250. in Provinciali Cantuar. Lindwodi lib. 3. tit. 27. & in Concilio Mertonensi an. 1300. ubi etiam *Osculare* nuncupatur, in Statuto Joannis Archiep. Cantuariensis an. 1281. &c. Vide Monasticum Anglic. to. 3. p. 327. 331. Baron. an. 44. n. 26. & infra in verbo *Osculum.*

OSCULUM. Eulogia, Benedictio, vice osculi, in signum caritatis ac mutuæ benevolentiæ. Liber Epistolar. S. Bonifacii Arch. Mogunt. epist. 85. *Celsitudini vestræ, vice osculi, duas vini cupellas transmisimus.* Ita ἀποστολιμαῖον φίλημα dixere Achilles Tatius lib. 2. & Eustathius lib. 9. de Ismen. Epigrammata vetera lib. 4.

Ut si dissimulas, multum mihi cara, venire,
Oscula cum pomis mitte, vorabo libens.

Osculum mortuis tradi vetat Concilium Autisiod. c. 12. *Non licet mortuis, nec Eucharistiam, nec osculum tradi, nec velo vel pallis corpora eorum involvi.* Eadem habentur in Capitulis S. Bonifacii Mogunt. cap. 20. quæ quidem verba accipienda quidam censent de eo ritu qui invaluerat apud priscos Christianos, ut priusquam sacram Eucharistiam sumerent, se se mutuò osculareritur, de quo Dionys. de Sacra hierarch. Tertullianus lib. de Oratione, Acta S. Mariæ Ægyptiacæ, S. Gregor. lib. 3. Dialog. c. 37. & Regula S. Ferreoli c. 25. quod nempe qui Eucharistiam dabant mortuis, id facerent osculo præmisso.

Osculum, in ore, fronte & oculis, impertitur Henrico Imp. Paschalis PP. apud Petr. Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 37.

Osculum manuum, in signum honoris & venerationis, apud Hieronymum in vita S. Hilarionis, in Vita S. Pauli Eremitæ, in Epistola ad Asellam, in Regula Magistri c. 93. apud Cantacuzen. lib. 1. Hist. cap. 34. 41. Codinum de Offic. cap. 14. n. 22. c. 17. n. 45. &c. Præter Plin. lib. 11. cap. 46. Plutarchum in Catone, Xiphilinum p. 132. 153. Quintilian. decl. 298. Phædrum, Mamertinum, & alios passim.

Osculum genuum, quod scilicet ex reverentia & submissione olim subditi superioribus impertiebantur, in Regula Magistri cap. 93. Adde Gregorium Turon. in Vitis Patrum cap. 8. Capitolinus in Maximino juniore: *In salutationibus superbissimus erat, & manum porrigebat, genua sibi osculari patiebatur, & nonnunquam etiam pedes.*

Osculum pedum summi Pontificis. Anastasius in Constantino PP. de Tiberio Imp. *Cum Regno in capite sese prostravit, pedes osculans Pontificis.* Idem in Leone IV. p. 176. *Coactum, invitumque exinde abstrahentes, cum hymnis laudibusque præcipuis ad Lateranense Patriarchium perduxerunt; qui morem conservantes antiquum, omnes osculati sunt pedes.* Vide pag. 159. 172. 185. 203. Guillelmus Apul. lib. 4. de Gest. Norm.

—— veniam Robertus ut hujus
Impetret offensæ, Papæ properavit ad urbem,
Supplicat, & pedibus (sancti) dans oscula Patris,
Suscipitur, &c.

Et lib. 2.

—— Curvatos Papa benignè
Suscipit, oscula dant pedibus communiter omnes.

Unde porro ortum dicatur osculum pedum summorum Pontificum, tradit Matthæus Westmonast. an. 798. Vide opera Hincmari to. 2. p. 610.

Osculum pacis. Olim in Ecclesia is mos obtinuit, ut in Missæ celebratione, dum Sacerdos post hostiæ consecrationem hæc verba proferret, *Pax Domini sit semper vobiscum*, statim Clerus, ipseque populus *per basia blanda* se se invicem oscularetur, ut ait Amalarius lib. 3. de Eccl. offic. cap. 31. quæ quidem *basia*, *Pacis oscula* appellantur cap. seq. Ordo Romanus: *Cùm dixerit, Pax Domini sit semper vobiscum, mittit in calicem de sancta, — Interim Archidiaconus pacem dat Episcopo priori, qui & ultra dabit juxta se stanti, ac deinde per ordinem cæteri, atque populus osculantur se invicem in osculo Christi.* Ejusmodi oscula ab Innocentio I. PP. instituta tradunt Stephanus Eduensis lib. de Sacramentis cap. 20. & Rupertus lib. 2. de Divinis offic. c. 21. Meminit etiam istius moris ipse Innocentius epist. ad Decentium Engubinum Episc. cap. 2. Tertullianus lib. de Orat. sub fin. S. Augustinus serm. 83. de Diversis, & lib. 2. Adversus literas Petiliani cap. 23. &c. Vide præterea Isidorum lib. 1. de Eccl. off. c. 15. Rabanum lib. 1. de Instit. Cleric. c. 33. Honorium Augustod. lib. 1. c. 62. Walafrid. Strab. c. 22. Micrologum cap. 18. Hugon. à S. Victore lib. 2. Observat. Ecclesiast. cap. 40. Capitula Theodori Cantur. c. 32. Capitula Aquisgran. an. 789. c. 52. Capitula Caroli M. lib. 1. c. 52. lib. 5. c. 94. Concil. Francoford. an. 794. c. 50. al. 48. Moguntiacense an. 813. c. 44. Vitam S. Aigulfi Abb. Lerin. cap. 20. Adhelelmum Sagiensem Episcopum in Miraculis S. Opportunæ cap. 13. Historiam quadripartitam S. Thomæ Cantuar. lib. 3. cap. 3. & quæ annotant Card. Bona lib. 2. Rerum Liturg. c. 16. n. 6. 7. & alii qui de rebus liturgicis scripserunt.

Osculum pacis, & panem benedictum in Ecclesia interdicere, in Constitutionibus Provincialibus S. Edmundi Archiepiscopi Cantuariensis sub an. 1236. c. 4. & in Synodo Wigorniensi an. 1240. c. 34. *Pacem facere* dicebantur: qui inter Missæ solennia se se invicem osculabantur. Gregorius Turon. lib. 6. cap. 40. *Exinde procedens nobiscum ad Ecclesiam, Missarum solennia tenuit, sed neque pacem cum nostris fecit, neque de sacrificiis communicavit, cognitumque mendacium esse quod dixerat, se esse Catholicum.* Dicebantur etiam *pacem dare.* Anastasius in Martino PP. *Et non est permissus videre Pontificem, quando Exarcho communionem porrexit, vel pacem dedit.* Amalarius in Eclogis de Officio Missæ: *Deinde dicit Pax Domini nostri Jesu Christi sit semper vobiscum: Respondent, Et cum spiritu tuo. Deinde dat pacem altari vel patenæ: & sic populus dat sibi pacem.* Eodem sensu *Pacificare* usurpat vetus Missa ab Illyrico edita: *Et ipsi invicem se pacificando dicunt, Pax Christi & Ecclesiæ abundet in cordibus nostris.*

Ad pacem accessisse Subdiaconos in sacrario, non verò intra cancellas altaris, observare est ex Epistola Lupi Tricassini & Euphronii Augustod. Episcoporum to. 1. Concil. Gall. *Subdiaconos autem ad pacem inter se in sacrario oportet accedere: in altario autem, non nisi dum porrigunt pallas Diacono, aut suscipiunt quod refertur: ad pacem autem nequaquam eis permissum est.*

At in Ecclesia Græca osculum pacis dabatur statim post lavationem manus, & ante confecta mysteria, quod improbat Innocentius I. PP. loco laudato. Hunc porro Græcorum morem astruunt Cyrillus Hierosol. Catech. 5. S. Dionys. lib. de Cœlesti hierarch. cap. 3. Joannes Chrysost. homil. 18. in 2. Epist. Pauli ad Corinthios, Clemens lib. 8. Constit. cap. 15. Vide Baron. an. 45. n. 24. & seqq. Menardum in lib. Sacrament. Gregorii, & Goarum ad Euchologium Gr.

De sacro osculo, quo Christiani, atque adeo ipsi Sacerdotes invicem se donabant in die Paschatis, vide Pachymerem lib. 7. cap. 15. extremo. Ex his satis patet cur excommunicati ab ejusmodi fidelium osculis arcerentur. Charta Ludovici VI. Reg. Fr. an. 1110. ex Tabul. S. Martini de Campis: *Regalis igitur decreti transgressor causam de qua agit in perpetuum amittat, excommunicationi subjaceat, & ejus calumnia irrita fiat. Interim etiam neque in testimonium recipiatur, nec pacis osculo à fidelibus osculetur.*

Abrogatus deinde *osculorum pacis* in Ecclesia usus, inductusque alius, ut dum Sacerdos verba hæc profert, *Pax Domini sit semper vobiscum*, Diaconi vel Subdiaconi imaginem quandam adstantibus Clericis, & plebi osculandam porrigant, quam vulgari vocabulo *Pacem* appellamus. Joannes Abrincensis de Off. eccl. *Sacerdos partito Corpore Domini, Pax Domini, alta voce proferat, à quo unus Canonicorum Pacem accipiat, quam in utroque choro majoribus distribuat*, &c. Synodus Oxoniensis an. 1287. c. 12. *Asser ad pacem, pyxis ad oblatas*, &c. *Tabula pacis*, in Concilio Mertonensi an. 1300. c. 4. *Osculatorium*, ibidem: *Marmor*, in Synodo Bajocensi an. 1300. c. 10. *Lapis Pacis*, &c. Vide in his vocibus. Matthæus Paris an. 1100. *Regem duxerunt ad offerendum, & iterum reduxerunt ad pacem.* Vide Jacobum Cardinalem Papiensem epist. 295.

Osculum pacis sibi invicem donabant monachi & alii, præsertim discessuri. Eckehardus junior de Casib. S. Galli cap. 1. p. 41. *Missione tandem data, cùm eos Præsul osculo peteret, Vestra, inquit, erant*, &c. Mox: *Amore, ut moris est, osculato, & epoto, lætabundi disce-*

dunt. Ardo Monachus in vita S. Benedicti Anianensis n. 31. *Discessurus pacis osculum fratribus præbet, quidam autem osculaturus accessit, quo perspecto, vir Dei protinus substitit, pacisque osculum paululum negavit, — quod is in crastino fugam meditatus esset.* Quippe ab ejusmodi osculis interdicebantur monachi, qui pœnitentiæ subjacebant.

Osculum vero in salutationibus commune fuisse, apud omnes satis innuit Optatus lib. 4. *Nec vos negare potestis, qui contra nos scandala ponitis, dum aliqui vestrum & non intellectas proferunt lectiones: ut auferant etiam illud, quod inter omnes homines solet esse commune, salutationis videlicet officium. Nam & vos ipsi aliqui in perfunctoria salutatione oscula solita denegatis.* Vide *Pax*.

Osculi jus, seu osculandi Magistratus, cum salutarentur, non omnibus, sed Domesticis, Protectoribus, & Curialibus omnibus muneribus in patria defunctis, indultum, docent l. 4. Cod. Th. de Domest. & l. 109. de Decurion. eod. Cod.

Osculum pacis in hominiis. Tabularium Ecclesiæ Uzetiensis an. 1272. fol. 11. *De jure quod habeo in prædictis juramentum fidelitatis interpono, osculum pacis bona fide & sine inganno facio vobis dicto Domino B. Episcopo Uticensi,* &c. Charta conventionis an. 1190. apud Ughellum to. 4. p. 670. *Ibique etiam & ipse Dominus Archidiaconus, & — reliqui utriusque Ecclesiæ ibi præsentes fratres, suo nomine & absentium in osculis vicissim se ibi in fratres — receperunt.* Vide *Homagium.*

Osculo pactum ac conventionem firmare, promittere. Tabularium Vindocinense Thuani ch. 11. *Et de his adfiduciavit nos per fidem, osculans inde ob signum fidei Priorem nostrum.* Vetus Charta apud Beslium in Episcopis Pictavens. *Firmans cum osculo me ita servaturum:* Infra, *& hoc promisi cum osculo in manu supradicti Abbatis Monmorlioni cùm irem Romam,* &c. Alia an. 1110. in Hist. S. Nicolai Andegav. *Ut autem hæc concordia ab utrisque partibus firmiter observaretur, osculati sunt se invicem per fidem Monachi atque Canonici in Capitulis suis.* Vetus Notitia ibidem: *Quod petierat est adeptus, unde ab Abbate Lamberto & suis Monachis, charitatis pacisque veræ gratia, ipse cum suis Monachis qui ibi aderant est osculatus.* Alia an. 1219. in Hist. Bethuniensi: *Et super hoc bona fide & firmiter observando, Abbas mihi, & ego Abbati osculo dato, & juramento præstito, bonam & rectam societatem promisimus observare.* Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ fol. 79. *Et hæc promitto me servaturum pro juramento in sacrata manu prænominati Episcopi Hugonis, & inde do ei osculum cum bonæ fidei sponsione.* Conventio Isarni Episcopi Tolosani cum Abbate Moissacensi, apud Catellum lib. 5. Rer. Occitan. *Et ut nunquam irrumpere possim, sed semper firma stabilitate teneam & fideliter observem, in nomine sanctæ fidei osculatus sum prædictum Episcopum Isarnum, & Canonicos ejus sedis.* Vide Hist. Arvern. Justelli p. 40. Turenensem p. 30. &c.

Osculum pacis, fidei, & securitatis dictum ejusmodi osculum. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 38. *Qui vero infra treugam post datum osculum pacis aliquem interfecerit,* &c. Charta an. 1238. apud Sammarthan. in Præpositis Massiliensib. *Et pro his omnibus observandis dederunt sibi adinvicem osculum pacis & fidelitatis.* Alia apud Marcam in Hist. Beneharn. lib. 6. c. 1. n. 2. *Ego Bernardus D. G. Olorensis Episcopus — promitto hoc & convenio vobis in Dei fide, & legalitate mea, & ordine, & osculo pacis & veritatis,* &c. Tabul. S. Dionysii de Capella an. 1113. *Hoc vero pactum osculo pacis & fidei firmaverunt.* Adde Joffridum in Nicæa p. 176. 178. Relatio S. Thomæ Cantuariensis Archiep. de congressu Viviani Legati Apost. cum Rege Angliæ: *In uno tamen consentiunt universi, quod nos in osculo pacis respicere non acquievit. Subintulit ergo Christianissimus Princeps, quod pro tanta quantitate auri, quantus ipse est, non consuleret, ut terram ipsius, nisi accepto prius pacis osculo, ingrederemur. Et Comes Theobaldus adjecit, quod stultissima esset præsumptio, multis circumstantium sibi invicem dicentibus, & reducentibus ad animum, quid Roberto de Silliaco acciderit, quia nec ipsum osculum ad pacis & securitatis custodiam satis firma cautio videretur.* Leges Opstalbomicæ c. 17. *Si quis homicidium post compositionem & osculum pacis perpetrarit, à patria sua per annum proscriptus maneat.* Vide Will. Tyrium lib. 12. cap. 25.

Osculum, Donatio propter nuptias, quam solet sponsus *interveniente osculo* dare sponsæ, in lege 5. Cod. Th. de Sponsal. nam ut est in Novella Alexii Comneni eod. tit. & apud Matthæum Monach. lib. 8. juris Græco-Rom. p. 510. Sponsalia peraguntur μετὰ τῶ ἀρραϐῶνος, καὶ τῶ φιλίκ πῖς μνηςῆρσι φιλήματος. Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 20. *Denique dato sponsæ annulo, porrigit osculum, præbet calciamentum, celebrat sponsalium diem festum.* Tabularium Abb. Belliloci in Lemovicib. ch. 26. *Similiter uxori meæ dimitto & post mortem ejus S. Petro alia quæ est in Stranquillo, mansum ubi Stephanus manet uxori meæ in osculum post mortem ejus S. Petro remaneat, excepto illo manso ubi Ademarus visus est manere, quem dimitto S. Mariæ Soliaci, omnia quantum ego ipse uxori meæ tradidi adhabendum sive per osculum, sive per cartam traditionis, post mortem ejus S. Petro remaneat.* Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *Hoc tamen tenore, ut uxor mea teneat totum omnino honorem meum — & illa omnia, quæ sibi dedi in osculo.* Charta Philippæ Comitissæ Pictavensis uxoris Guillelmi VIII. ex Tabulario Monasterii novi Pictav. *Quod ego audiens, graviter tuli pro eo quod eadem maresia dicebantur esse de osculo meo.* Charta Philippi Regis Fran. an. 1320. in Hist. Castilionensi: *Quittavit filio suo Duci prædicto suum dotalitium, donationem propter nuptias, sive osculum, eidem Ducissæ in terra de Pratella,* &c. Alia an. 1325. ex Computorum Camera Parisiensi: *Renuntiantes omni beneficio crucis — omni juri dotis, dotalitii, sive osculi & donationis propter nuptias.*

Oscleia, Oscleum, idem quod *Osculum*, *Ouscleage* in Consuetud. Rupellensi art. 46. Tabularium Castri Meliandi: *Liberas & immunes ab omni obligatione, alienatione, actione, exactione, dono, legato, dote, dotalitio, oscleio, eleemosyna, censa, censiva, — & omni onere & genere servitutum.* Idem an. 1319. *Promiserunt nobili Dominæ Empirici dictum bladum redditualem, — liberè & pacificè garentire in perpetuum, & deffendere ab omnibus & singulis actionibus, debitis, obligationibus, donis, cessionibus, coustumis, reddibentiis, serviciis, servitutibus, dotibus, osclеiis, seu dotalitiis,* &c. Rursum: *Confitensque — se nihil juris, actionis, possessionis, osclei, dotis seu dotalitii in prædictis rebus habere.*

Oscleum, Charta an. 1240. *Dicens per juramentum præstitum nobis, se in dictis hominibus vel eorum rebus nullum oscleum, vel dotem habere.*

Osclium. Charta libertatum villæ de Bengiaco in Biturigib. an. 1257. *Immobilia sibi data in matrimonium, in dotem, vel in osclium seu donationem propter nuptias,* &c. Charta libertatum Castelli novi in Biturigib. an. 1258. *Si aliquis vir vel uxor aliqua bona nomine dotis sive osclii de bonis uxoris vel mariti præmortuorum teneat,* &c.

Oscleare, Dotare, *Doüer une femme de certains biens.* Libertates concessæ Villæfranchæ ab Odone Domino Borbonensi m. Jan. an. 1256. *Si quis ducit uxorem apud Villamfrancham, de medietate rerum suarum osclеat eam, & de medietate rerum quas adquiret hæreditat eam.* Thomasserius p. 130. habet *osclet.*

OSICIUM. Vide *Isicium.*

OSSAMENTA, Ossa, ex Gallico *Ossements.* Matth. Paris an. 1257. *Inventa sunt ossamenta Regis,* &c.

OSSARIUM, *Ossuarium*, Tumulus. Vetus inscriptio: *Sex. Turranius sex. F. Causenus & Turrania Pacata ossar. fecerunt,* &c. Alia inscriptio: *Julia Fuscinia ossuarium viva sibi fecit.* Occurrit in l. 2. D. de Sepulchr. viol.

Ossum, pro *Os, ossis*, seu ὀστέον, usurpat Arnobius junior in Comment. in Psalm. 138. *Tibi occultum non est nec os meum, id est ossum meum, quod fecisti in occulto.* Ita etiam sua ætate usurpatam hanc vocem testatur S. Augustinus. Carisius lib. 1. Instit. Grammat. *Tonitru, cornu, ossu, ὀστέον, & os, ossis.*

Ostagius. Vide *Hostagius*.

Ostare. Vide *Obstare*.

Ostaticum. Vide *Hostaticus*.

Ostensio, Probatio. Capitulare Arechis Principis Benevent. editum à Camillo Peregrino, §. 3. *Si quis filium post mortem patris ejus pulsaverit, dicendo quod ei aliquid præmii nomine pro qualibet causa dedisset, aut forsitan dum pater ejus adviveret per vim aliquid attulisset, de his propositis causis ostensio duntaxat fieri non potest.*

Ostensio, præterea dicitur de prædio, de quo lis est: cùm priusquam judex de eo pronuntiet, actor & reus ad illud videndum proficiscuntur, ut inter utrumque de re de qua lis est intentata conveniat: *monstrée* vel *monstre d'heritage*, in Consuet. Turon. art. 1. 2. 4. Juliodunensi cap. 1. art. 112. Andegavensi art. 6. Marchensi art. 178. Rupellensi art. 13. Britan. tit. 6. & art. 767. 768. Arestum an. 1260. in Hist. Guinensi: *Quem quidem boscum Do. Ingerrannus de Couciaco pater suus injustè abstulerat eidem Ecclesiæ, & super hoc traxerat ipsum dominum Ingerrannum in hac curia in causam Abbas S. Vincentii, & habuerat super hoc diem consilii, & diem ostensionis idem Do. Ingerrannus, ut Abbas dicebat*, &c. Charta Alamannica Goldasti 99. *Tunc prædictus Comes jussit, ut ipsa testimonia supra irent, & ipsos terminos ostenderent quod dicebant.* Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 27. *Se la clameur est de terre, ou de léve moti requerre le suiant jour, si come est devisé en cest livre, Com doit jour demander qui veult plait longuement suir, & aprés le jour requerre mostre de ce que celui le requiert, & le requerant li doit faire la mostre, mais non mie de toute chose: car dou cazal nomé & conneu, ne d'un leu qui ait nom & appartenance ne doit lom point avoir de mostre*, &c. Cap. 222. *Et doivent voir mostres de terres, ou d'autres choses*, &c. Modus verò *Ostensionis* habetur in Regesto Parlamenti *Olim* fol. 29. Vide *Visus*.

Ostensio, Tributum à mercatoribus exigi solitum pro facultate *ostendendi* & exponendi merces in nundinis. Leges Ethelredi Regis apud Venetyngum editæ cap. 23. *Homines de Rotomago qui veniebant cum vino vel craspisce, Flandrenses & Ponteienses, & Normania & Francia monstrabant res suas, & extolneabant. Hogge & Leodium & Nivella qui per terras ibant, ostensionem dabant, & teloneum.* Vide *Monstrum, Proponenda, Scavagium*.

Ostentum, Pars horæ minima. Vetus Agrimensor, de Ponderibus: *Hora constat* 115. *punctis*, 10. *minutis*, 15. *partibus*, 40. *momentis*, 60. *ostentis*.

Ostialis, *Ostiarium*, Pallium, ἐπίπασμα, quod ad ostium ædis sacræ appenditur. Leo Ost. l. 1. c. 58. al. 55. *Pannum admasurum pro Byzanteis* 8. *hostiales pro Byzanteis* 8. Idem l. 2. c. ult. *Pallia quoque & ostiaria aliquot.* Lib. 3. c. ult. *Dossales minores* 30. *ostiaria* 7.

Ostiarius, cui ostii, seu portæ cura incumbebat: qui ad *velum* stabat, Cancellarius: nam Ostiariorum id fuit potissimum munus. Monachus Sangall. de Carolo M. lib. 1. cap. 20. *Tunc dixit nominatus, non revera Episcopus, ad Ostiarium vel Scarionem suum, cujus dignitatis aut ministerii viri apud antiquos Romanos Æditiorum nomine censebantur.*

Ostiarius autem Palatii, primus inter *Ministeriales* Palatinos, qui majoribus ministris suberant, statuitur ab Hincmaro de Ordine Palatii c. 17. Ex iis aliquot recensentur, scilicet *Goterannus magnificus Ostiarius*, in Epist. Hadriani PP. 92. Codicis Carolini. *Francolinus Ostiarius Regis*, apud Odorannum in Chron. an. 1031. *Gerungus summus sacri Palatii Ostiarius*, apud Frotharium Tullensem epist. 2. 4. *Ostiariorum Magister*, apud Eginhardum an. 822. *Atho Ostiarius Caroli Imperatoris*, apud Hincmarum de villa Novilliaco in appendice ad Flodoardum. Cujusmodi verò officium fuerit in Regum Palatiis, describit Fleta lib. 2. cap. 16. & vetus Poëma MS. de Vulpe coronato:

Estoit Huissiers & Chambrelens
Li Oliphans qui estoit lens,
Fu à la porte pour ouvrir,
Les grans siestes à cour tenir.
Li Bugles qui mult estoit fors,
Refu Huissiers por çou que hors
Demourassent cil qui a court
N'aporte chose qui a tour.

Βασιλικὸς ὀστιάριος καὶ λογοθέτης τῶ στρατιωτικῶ λογοθεσίου, in VII. Synodo Act. 1. V. *Magister Ostiariorum*.

Ostiarius, Primus gradus Ordinis Ecclesiastici. Νεωκόρων τάξις, apud Theosterictum in Vita S. Nicetæ Hegumeni n. 5. Hujus officium sic recitat Isidorus Junior in ep. ad Luitfredum: *Ad Ostiarium pertinent claves Ecclesiæ, ut claudat & aperiat templum Dei, & omnia quæ sunt intus extraque custodiat, fideles recipiat, infideles & excommunicatos rejiciat.* His consona habent Isidorus Senior lib. 2. de Eccl. offic. cap. 14. Alcuinus lib. de Divin. offic. cap. de Eccl. ordine, & cap. de Tonsura Clericorum; Amalarius lib. 2. de Eccl. offic. cap. 7. Rabanus lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 12. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 175. Stephanus Eduensis Episc. lib. de Sacram. altaris cap. 1. Hugo Rotomagensis Archiep. lib. 2. de Hæretic. c. 8. Ivo Carnot. serm. de Excellentia sacror. ordin. Gillebertus Episcopus Lunicensis de Usu Ecclesiastico, Canones Ælfrici Saxonici ad Vulfinum Episc. c. 11. Vita S. Theolonii n. 4. Anastasius in Vit. PP. p. 9. 10.

De eorum Ordinatione, hæc profert Ordo Romanus, & Liber Sacramentorum S. Gregorii: *Ostiarius cum ordinatur postquam ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conversari, ad suggestionem Archidiaconi tradat ei Episcopus claves Ecclesiæ, dicens, Sic age quasi redditurus Deo rationem pro his rebus quæ istis clavibus recluduntur, & tradat ei Diaconus ostium Ecclesiæ.* Agit etiam de ordinatione Ostiariorum Concilium Carthaginense IV. cap. 9. Ostiariorum porro mentio occurrit in Epist. S. Ignatii ad Antiochenos, in Epist. S. Cornelii PP. ad Fabium Episc. Antiochenum apud Euseb. lib. 6. Hist. cap. 35. in quibus πυλωροὶ appellantur; in Concilio Laodic. c. 34. & apud S. Epiphanium in Exposit. fidei Cathol. ubi θυρωροὶ dicuntur. Meminit etiam Ostiariorum S. Cyprianus epist. 34. Vide *Janitor*.

Ostiariatus, Ostiarii ordo. Extat in Tabulario S. Bertini Bulla Alexandri IV. PP. quo facultatem concedit Abbati ejusdem Monasterii *dandi duos minores ordines, Ostiaratum videlicet & Lectoratum*.

Ostilarium. Joannes Thwroczius in Carolo Rege Hungariæ cap. 99. *Tandem antedicti dextrarii solemnes cum armis & operimentis omnibus ipsorum gloriosissimis seu attinentiis, cum sartanea curru seu mobili aut ostilario regnali signo regio desuper forma avis struthionis deaurato, & gemmis adornato, — dicto Monasterio dati & concessi extiterunt.*

Ostium, & *Ostiolum*, inter donaria vel ministeria sacra recenset Hariulfus lib. 2. Chron. Centul. cap. 10. *Imagines æneæ* 6. *eburnea* 1. *candelabra auro parata* 2. *ostia auro parata* 7. &c. Idem lib. 3. cap. 3. *Turibula argentea* 8. *ex cupro* 1. *flabellum argenteum* 1. *paries ad caput S. Richarii, & duo ostiola parva ex argento & auro, gemmisque fabricata: ad pedes ipsius ostiola* 6. *ex argento auroque parata. Sunt & alia* 4. *similiter parata.*

Ostmanni, Anglis dicti Norwagienses, & insularum Septentrionalium incolæ, qui in Hiberniam appulsi hîc consedere: *dicti sunt autem Ostmanni lingua ipsorum, corrupto quodam Saxonico, quasi Orientales homines.*

Respectu namque terræ istius ab Orientalibus partibus huc undecumque advecti sunt. Verba sunt Silvestri Giraldi in Topogr. Hiberniæ dist. 3. cap. 43. Adde Richardum Stanihurstum lib. 3. de Reb. Hibern. p. 111. & Camdneum in Britannia, ubi de Hibernia.

OSTORIUS. Vide *Asturcus*.

OSTREA, inter Ministeria sacra reponitur in veteri Charta Cornutianensi edita à Suaresio : *Cicindelas argenteas 5. cum catenulis suis, stantarea argentea, & in Confessione ostrea argentea 2. cum clavi sua.* Sed legendum videtur *Ostia*.

OSTREARIUS. Ugutio : *Ostrea, costa cujusdam piscis, qui in ostrea latitat, — unde Ostrearius, qui piscem istum vendit vel capit. Et ostrum, purpura, quia ostrearum sanguine tingitur, unde Ostreus, purpureus, Ostratus, purparatus, & Ostrearius, qui facit purpuram, vel qui eam operatur, vel qui eam tingit.*

Ostracarii, apud Theophanem p. 371. alii prorsus sunt ab Ostreariis.

OTHAN, Saxonum nondum conversorum Deus. Historia S. Cuthberti : *Juro per Deos meos potentes Thor & Othan, quod ab hac hora inimicissimus ero omnibus vobis.* Quidam autem *Othan* eundem esse, qui aliis *Wodan* dicitur, existimant. Deam etiam *Eostre* nomine coluisse Germanos autor est Beda de Temporum ratione c. 13. quam eandem cum *Astarte* fuisse plerique censent : sed alia fuit, ut opinor, ab *Othan*, etiamsi *Ostar*, quibusdam nuncupetur.

OTLINGUA *Saxonia*, in Capitul. Caroli C. pag. 113. 1. edit. Sic dictus pagus in Neustria, ubi consedere Saxones cognominati *Otlingi*. Saxones ad oras Sequanæ maritimas consedisse probat littus Saxonicum in Gallia, cujus mentio est in Notitia Imperii. *Saxones Bajocassinos* memorat Gregorius Tur. l. 5. hist. c. 27.

OTO. In Charta Arelatensi, *Centum solidi de Otone*, occurrunt. An Imperatoris Otonis, incertum.

OTORGARE, Concedere, Hispanis, *Otorgar*, nostris, *Ottroier*. Charta Hispanica æræ 1011. apud Anton. de Yepez in Chronico Ordin. S. Benedicti tom. 6. p. 451. *Et germano meo, quando venit ad obitum suum, otorgavit mihi ille benefacto*, &c.

OTRIARE, Concedere, permittere, vel obtinere & impetrare, ex Gallico, *Otroier*, seu ut olim efferebatur, *Otrier*. Notitia in Tabulario Vindocinensi Thuani n. 5. *Eo tenore & ea fide, ut convenientiam istam otriare, & testari faciat suos fratres*, &c. Eadem notione *Otriare* dixit Joannes Villaneus lib. 7. cap. 129. & Matth. Villaneus lib. 1. c. 26.

OVAGIUM, Pensitatio ex ovis. Compotus Baillivorum Franciæ an. 1306. *Compotus terræ Balgiacensis — de ovagio ibi 12. den.* Termini Messegariæ Tolosanæ : *Nec solvunt albergam, nec lignagium, nec fornagium, nec ovagium*, &c. Vide legem Bajwar. tit. 1. cap. 14. §. 3. & infra in v. *Ovum*.

OVARIA, Venter, seu pars corporis ubi formantur ova in avibus, apud Fridericum II. Imp. lib. 1. de Venat. cap. 32. 48.

OVATARE. Charta an. 1160. apud Ughellum in Archiepiscopis Salernitanis : *Et attacaturas per dictam terram ipsius Monasterii S. Clementis construere, per quas ab ipso alveo, & usque ipsum molinum, vel molendini aqua ducatur omni tempore prædictum molinum, vel molendini, & ovatare cum aquis & aquarum usibus*, &c.

OVERCOUPUNGA. Charta Ottonis Imp. an. 968. apud Meibomium ad Witikindum p. 129. *Omnes qui infra terminum istum habitant, in omni felicitate terræ, frugum, & pecudum, in argento & vestimento, nec non quod Teutonici Overcoupunga dicunt, & talurega familiarum, insuper tota utilitate & omnibus rebus, quibus mortales utuntur diversis modis, decimationes — persolvant.*

OVERMECKE. Charta Henrici II. Imp. an. 1003. apud Will. Hedam : *Ut res Presbyterorum advenarum, quas Theutisca lingua Overmecke nominamus, post obitum eorum nostræ ditioni relictas supranominatæ Ecclesiæ concederemus.*

OVERCYTHED, vox Saxonica, *convictum* significans à cyðan, *ostendere*, notum facere, probare : & oꝼen, *super*, quasi super re aliqua convictus vel reus factus. Occurrit in legibus Edwardi Senioris apud Bromptonum c. 4. p. 836.

OVERDRAGHE, vox Theutonica. Charta Philippi Comitis Flandriæ an. 1187. in Tabulario Monast. S. Bertini : *Sanè ubi naves ad prædictam villam transeuntes ad mea vel meorum hominum overdraghe venerint, communi navigantium more vectigal persolvent. Ubi verò Ecclesia & homines sui in terra quam emerunt nova overdraghe construxerint, more Yprensium vectigal ibidem persolvendum erit.*

OVERHERNESSA, Contumacia, despectus, propriè de eo qui juri stare aut parere renuit : præterea forisfactura, seu mulcta ex ejusmodi despectu debita : vox Saxon. oꝼeꞃhẏꞃniſſ. Ex oꝼeꞃ, *super*, & hẏꞃan, *audire*, *auscultare*, unde Oveꞃhẏꞃneſſam Bromptono exponitur *superauditio*, quomodo rectè emendat Somnerus, pro *subauditio*, in legibus Adelstani Regis c. 25. *Si quis Gemotum, id est publicum comitatum adire supersedeat ter, emendet Overhirnessam, id est subauditionem Regis, si placitum ipsum 7. diebus prænuntiatum sit.* Leges Alvredi & Godruni c. 6. *Si quis illud hoc modo non complebit, emendet Overhernessam meam.* *Overhirnessa*, in legibus Edw. Senior. Saxon. c. 1. 2. *Oversewenesse* in Concilio Wintoniensi an. 1076. *Si autem (tertiò vocati) post excommunicationem ad satisfactionem venerint, forisfacturam suam, quæ Anglicè vocatur Oversewenesse, seu lashlit, pro unaquaque vocatione Episcopo suo reddant.* *Oversenesse*, in legibus Henrici I. c. 34. 36. 48. 53. 60. 61. 65. 87. *Plena oversennessa*, id est plena forisfactura, ibid. c. 41.

OVIALE, apud Matth. Paris an. 1254. pro *Ovile* occurrit, nisi mendum sit. Certè *oviaricus*, pro *ovillus* occurrit in veteri Inscriptione 513. l. *Conductores gregum oviaricorum.*

OVIFER, Ovis silvatica, seu silvestris. Gloss. Gr. Lat. MS. προϐατον * αιον. *Ovifer.* In edito absunt Græcæ voces. Occurrit hæc vox apud Apicium lib. 8. de Re culinar. cap. 4. ubi perperam Humelbergius *ovi fero* pro *ovifero* legit : tametsi occurrunt *oves feræ*, apud Vopiscum in Probo, disjunctis vocibus. Hector Boëthius in descript. Scotiæ, de quadam adjacenti insula : *In ea animalia quædam sunt ovibus forma haud dissimilia, cæterum fera, & quæ nisi indagine capi nequeant, pilos medio modo inter oves & capras ferentia, neque molles ut ovium lanam, neque ut caprarum duros.*

OUT-FANG-THIEF, libertas capiendi fures, homines proprios, in sua vel aliena terra, aut alterius feodo, cum re furtiva, sive furto manifesto, eosque reducendi ad curiam suam, seu ad locum ubi furtum commissum fuit, ut ibi judicentur. Ita Rastallus, Skenæus, Cowellus, & alii practici Anglici. In Regiam Majestatem lib. 1. cap. 4. §. 2. ejusmodi placitum dicitur pertinere ad eos *qui habent & tenent curias suas cum socco & sacca, furca, & fossa, Toill, & Theme Infang-thiefe, & Outfang-thiefe.* Vide Monastic. Anglic. tom. 2. p. 1035.

OUTHORN. Fœdus Alvredi & Godruni Regum, apud Spelmannum : *Nullus supersedeat outhorn, nec outhest, vel buiblotam, vel firdfare, nec herebode ore aut cornu, juxta præceptum Heretemiorum regni, cùm semper expedit, & opus adfuerit expeditionem pro communi utilitate coronæ regni Britanniæ super weram & witam, &* Drincehen *prima vice, & si secundo id supersedeat, perdat omne quod suum est, & componat erga Regem pro membris.*

OVUM. *Ova*, pro testiculis, apud Pseudo-Ovidium lib. 2. de vetula, initio, de semiviris :

——vel tantus ad ova veniret

Fluxus aquæ putris stomacho mandante, quod ultra
Herniam patiens, non posset onus tolerare:
Aut aliis causis ita computresceret ovum,
Ne fieri posset quin crudeli medicina
Ova recidisset medici reprobabilis usus.

Ovi lacryma, *Albumen*. Ita Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosophistam.

Ova ignita ad martyrum cruciatus interdum adhibita scribit Erchinfridus in Vita S. Colomanni: *Acria tortorum flagra, lapides, ovaque fortiter ignita, candentemque forcipem*, &c.

Ova de Crucibus. Tabularium Fossatense: *Habet & percipit dicta Abbatia ibidem à quolibet foco dictæ villæ tria ova, quæ vocantur Ova de Crucibus, vel obliam, quolibet anno*, &c.

Ova, in præstationibus quæ Missis Dominicis fiebant, in Capitulari 5. an. 819. c. 29. & lib. 4. Capitul. c. 73. Vide *Ovagium*.

OXA. Vide *Dolo*.

OXYBLATTA, Purpura intensioris & vividioris luminis, ὀξεῖα φοινικὶς, Aristophani; πορφύρεαι διάφοροι καὶ ὀξυπάτῃ apud Suidam in βάμμα.

OXYDEAURATUS, vox hybrida, auro splendente inauratus, ὀξυχρύσεος. Petrus Diac. lib. 4. Chronici Casinensis c. 17. *Alexius Imp.— transmisit B. Benedicto vestem de dorso suo oxydeauratam*. Regestum ejusdem Petri n. 146. *Misit unum Epiloricum de dorso suo oxydeauratum*.

OXYCOMINUM, ὀξυκύμινον, In Fragmento Petronii p. 56.

OXYPÆDEROTINUS *color*, apud Vopiscum, dictus ab acantho herba, quam Græci & Latini *pæderotem* nominant: vel à gemma opalio, quæ propter eximiam gratiam *pæderos* à plerisque appellata est, ut autor est Plinius. *Oxy* verò intensum & dilutum colorem significat. Casaubon. & Salmas.

P

P Litera numeralis, quæ 400. denotat. Ita Notæ antiquæ numerorum: *P. CCCC. quadringenta*, & versus apud Ugutionem:

P. Similem cum G. numerum
monstratur habere.

G. autem 400. designat. At Baronius pro G. habet S. ita ut P. septenarium numerum tantùm confecerit. Quæ Baronii lectio videtur confirmari ex Epitaphio Joannis Nepesini Episcopi, quod Romæ visitur in Ecclesia Monasterii S. Sabæ, quod sic clauditur:

Extensum per Θ. P. Q. E. Δ. connexa,
Christi annum monstrant, quo transiit iste Sacerdos.
Obiit in pace 11. Kal. Nov.
E. Ψ. O. I.

Si colligantur, inquit Baronius, numeri quinque harum literarum, partim Latinarum, partim Græcarum, fiunt anni 770. nempe Θ. 9. *P.* 7. *Q.* 500. *E.* 250. Δ. 4.

Eidem literæ P. si recta linea superaddatur, quadringenta millia significat.

P. *in superscriptione cantilenæ, pressionem, vel precisionem prædicat*. Notkerus Balbulus opusc. *Quid singulæ significent literæ in superscript. cantilenæ*. Vide A.

P. pro B. ut *apsens*, pro *absens*; *apsolutum* pro *absolutum*, passim legi in veteribus inscriptionibus observat Scaliger in indice 19. ad Gruteri Inscriptiones. Vide *Absus*.

PAAGIUM. Vide *Peagium*.

PABO. Vide *Pavo*.

PABŪ, *Barba*, Papiæ: in Glossis antiquis MSS. *Basta*.

PABULA, *Bruma, nives*, Papiæ.

PABULATOR, *Pastor qui bubus pabula præbet, vel pater qui præbet pabula*, in Glossis Isidori. In Glossis antiquis MSS. *Pastor qui præbet pabula.*

PACARE, Solvere, exsolvere, *Paier*, vox orta vel ex *pacare*, pacem facere debitum solvendo: vel ex *pactare*, pactum, seu tributum solvere, quod vult Salmasius lib. de Trapezitico fœnore p. 517. &c. Vide in *Pactare*. Leges Burgor. Scoticor. cap. 130. *Et si non pacaverint, non tenentur plus commodare*. *Tolnetum pacare*, in Monastico Anglic. tom. 1. p. 324. Adde tom. 2. p. 885. Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 17. Statuta Venetorum an. 1242. lib. 3. c. 37. veterem Chartam in Hist. Bellunensi p. 90. &c.

Paccare, in Foris Jaccæ: *Paccet tres solidos, quomodo nobis videbuntur partiendos*. Charta Ildefonsi Regis Aragoniæ æræ 1211. apud Marcam lib. 6. Hist. Beneharn. cap. 5. *Et illi de Biscarra solebant tenere in pignora per mille & trecentos Morabotinos quos ei paccetis, & magis, si plus ibi habent.*

Pacatio, Solutio, *Payement*. Matth. Paris: *Sine pacationis retributione*. Infra: *pretii solutionem, quam pacationem appellamus*. Rursum anno 1248. *Pannos sericos & alia rapit sine pacationis retributione*. Est etiam

Pacatio, Transactio, pactum, conventio. Charta 28. inter Alamannicas Goldasti: *Et ut firmior & credibilior omnibus in futurum maneret, placuit inter nos cartam pacationis ex utraque parte allevari.*

Paga, *Pagua*, Solutio, *Paga* Italis, nostris *Paie*: *Pague*, in Consuetudine Baionensi tit. 13. art. 14. inde *pagare*, pro *solvere*. Acarisius: *Pago è detto da Paco latino, che vale Concordo, percio che il debitore quando paga il suo creditore, & lo contenta, & quasi fa pace con lui*. Charta Hugonis D. Brecarum an. 1215. in Tabulario Campaniæ: *Mater mea debet* 1040. *libras pagandas eidem Judæo ad quatuor annos, quarum prima paga incipiet ab octabis S. Remigii*. Tabulæ nuptiales Mariæ filiæ Guillelmi D. Montispess. & Bernardi Comitis Convenarum, m. Decembr. an. 1187. *Ita quod fructus vel redditus inde exeuntes in sortem vel paguam computentur*. Aliæ Ildefonsi Regis Aragonum apud Marcam: *Et computentur in paga & solta de jam dictis* 1300. *Morabotin*. Vide Petrum de Vineis lib. 2. epist. 58. Hist. Cortusior. lib. 7. c. 12. 18. &c.

Paiga, eadem notione in Charta libertatum villæ de Graciaco in Biturigibus an. 1246. apud Thomasserium in Consuet. Bituric. lib. 1. c. 61. non semel.

Pagare, idem quod *Pacare*: *Pager*, Ligeris accolis. Charta libertatum villæ Montis-regalis in Sebusianis: *Si quis portaverit pannum infra operatorium ad faciendum indumentum, non debet vadiari ab operatorio, sed tantum ab eo cujus est pannus, si non fuerit pagatus.*

Appagare, idem, ex Italico, in Statutis Venetis an. 1242. lib. 1. c. 43. 51. lib. 5. c. 10. *Appacare*, c. 62. & lib. 3. c. 39.

Inpagatus, Insolutus. Henricus Rebdorff. an. 1346. *Relinquens stipendiarios suos impagatos, ab eis clam in Ungariam est reversus.*

Pagamentum,

Pagamentum, idem quod *Paga*: Gallis, *Payement*. Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 5. §. 6. *Et non in spe onerandi patriam, per quam transit sine pagamento faciendo.* Chronicon Reicherspergense an. 477. *Ejus petitionibus annuit, Italiam per pagamentum tribuens.* Occurrit apud Radulphum à Rivo in Engelberto à Marka Episc. Leod. cap. 2.

PACATORIUM. Glossæ antiquæ MSS. *Pacatorio, Plantatorio.* Infra: *Pangatorio* scribitur. Glossæ verò Isidori: *Pactorio, Plantorio.*

PACCARE. Vide *Pacare.*

PACEATUR. Leges Inæ Regis West-Saxon. cap. 45. *Et recipiat agenfrida corium ejus & carnem, & paceatur de cætero.* Id est, sit *pacatus*, seu *liber de cætero.*

PACERE, *Pacisci*, in Glossis antiquis MSS.

PACIARII, Quibus *pacis* indictæ à Summo Pontifice & Conciliis, observandæ cura commissa erat, in Concilio Monspeliensi an. 1214. c. 33. 34. 39. 42. Adde Tolosanum an. 1229. c. 31.

Pax, ipsum Paciariorum Collegium. Concil. Tolosanum an. 1229. c. 34. *Si vassalli homines rebellaverint contra dominos, Pax adsistat dominis contra eos.*

Paciarius, Pacificator, dignitas, olim collata ad triennium Carolo I. Siciliæ Regi à Clemente IV. PP. flagrante Guelforum & Gibellinorum dissidio, vacanteque Imperio, anno Chr. 1267. *Clemens, &c. Cum te in partibus Tusciæ Romano subjectis Imperio, nunc vacanti, Pacis constituerimus per nostras litteras servatorem, in eisdem tibi Paciarii seu Pacis servatoris officium committentes*, &c. Vide Odoricum Raynald. hoc an. n. 5. 6. 7. 8. Ughellum tom. 3. p. 525. Waddingum to. 4. Annal. Minorum in Regesto p. 10. &c. *Paciaro*, Joanni Villaneo lib. 7 c. 56. lib. 8. c. 42. 49. lib. 9. c. 342.

Paciarii, Scabini. Vide *Pax.*

Paciarii, qui & *Suprajunctarii*. Vide *Juncta.*

PACIFICARE. Vide *Osculum pacis.*

PACIFICÆ *literæ*, videntur appellatæ generatim epistolæ omnes *amicæ*, pacis ac divinæ caritatis conciliatrices, maximè quæ Clericis aliò proficiscentibus ab Episcopis dabantur. Concilium Eliberitan. an. 305. c. 81. *Ne feminæ suo potius absque maritorum nominibus, laicis scribere audeant, qui fideles sunt, vel literas alicujus pacificas ad suum solum nomen scriptas accipiant.* Vide Mendozam & Albaspinæum ad hunc Canonem. Vetus Interpres Concilii Antiocheni an. 341. cap. 8. *Presbyteri qui sunt in agris canonicas epistolas dare non possunt,— Chorepiscopi autem qui sunt irreprehensibiles, dare possunt pacificas, id est generales.* Græca editio, εἰρηνικὰς, tantum præfert. Egbertus de Ecclesiastica institutione p. 97. *Quisquis verò fratrum contra interdicta venerabilium Canonum transfugam Clericum vel Monachum sine litteris pacificis susceperit*, &c. Vide Formulas veteres to. 2. Concil. Sirmondi p. 667. Baronium an. 825. n. 24. Franciscum Turrianum lib. 3. pro Epistol. Pontific. cap. 4. p. 219. Ferrarium lib. 1. de antiq. Eccl. Epist. c. ult. Priorium, &c.

PACONANTES, *Planantes*, Papiæ. In edito est *Pacovantes*: secus Ugutio.

PACTIMONIUM. S. Augustinus epist. 223. de Recipiendis Donatistis: *Testem Deum facio — sic eos me suscepturum, ut non solùm baptismum Christi quem acceperunt, ipsum habeant, sed etiam honorem pactimonii & continentiam.* Sed videtur legendum *patrimonii*, ita ut innuat recuperaturos patrimonium, & *continentiam*, hoc est reditus suos, & quod cuique necessarium est ad suam conditionem manutenendam. Vide *Continentia.*

PACTISIS, Vini species. Vide *Græcum.*

PACTORIUM, *Pactum, vel locus ubi sit pactum.* Jo. de Janua. Vide *Pactum.*

PACTUARE, Pactum inire, pacisci. Gesta Constantini M. p. 479. *Pactuatus est, ut si victus fuisset Odoachar*, &c.

Pactuatio, Pactum. Chronicon Farfensis Monasterii p. 657. *Dedit vel delegavit Sigualdus Episcopus Ingoaldo Abbati ad partem hujus Monasterii, pro causa firmitatis ac pactuationis colonicam unam*, &c. Pag. 664. *Breves pactuationis seu convenientiæ quæ ex ipsis rebus factæ sunt.*

PACTUM, quodvis Fœdus, Contractus, *Traité*. Glossæ ad Regulam S. Benedicti cap. 2. *Testamentum, placitum, vel pactum.* Hesychius, Πάκτα ἡρμοσμένα. Anonymus Casinensis an. 1149. *Eugenius Papa pactum cum Romanis reformans.* Erchembertus in Hist. Langobard. *Cùm autem uterque se junxerit ad pactum, vel ad bellandum, quod deinceps egerint, præsenti opusculo inseram.*

Pactare, Pactum inire. Carolus IV. Imp. in vita sua: *Et cum ibi exercitus diu stetisset, pactaverunt illi de castro cum eis.* Græci recentiores πακτεύειν dixerunt. Chronicon Alexandr. p. 906. Ἐγὼ τὴν ἐξουσίαν εἶχον τοῦ λαλῆσαι καὶ πακτεῦσαι μετά σου. Vide Meursium in Gloss. & in Notis ad Constantinum Porph. de Adm. Imp. pag. 149. Consule præterea Glossarium hoc nostrum in v. *Apatisatio*, & *Pectare.*

Pactura, pro pacto, apud Jul. Cæsarem. Vide Salmasium ad Jus Atticum p. 803.

Pactorium, *idem quod pactum, vel locus ubi fit pactum.* Ugutio.

Pactum, *Tributum* ex *pacto* concessum, qua notione Teutones etiamnum *Pacht* usurpant. Hist. Miscella lib. 18. p. 538. *Sarracenorum verò tunc sub pactis Persarum constitutorum multitudo Equitum clam in Imperatorem irruere meditabantur.* Lib. 19. p. 604. *Locaverunt — residuas septem generationes quæ sub pacto erant.* Lib. 23. *Aut tribue mihi pacta, aut veniam usque ad Auream portam.* Speculum Saxonic. lib. 3. art. 76. *Licebit — censum seu pensionem, aut pactum solvere.* Capitulare Sicardi Principis Beneventani an. 836. cap. 32. *Ut coloni tertiatores non dent in collata, nec in pactum.* Charta Arnoldi Wesemaliæ Domini an. 1269. apud Miræum in Donat Belg. *Notum facio quod teneor Decano & Ecclesiæ Trajectensi in centum marcas Coloniensium denariorum legalium occasione pacti mei detenti, & etiam expensarum pro ipso ab eis factarum.* Ubi Miræus *pactum detentum*, censum non solutum interpretatur, qui Flandris *Packe* dicitur. Græci hac notione frequenter usurpant. Theophanes ὑποσχόμενος καὶ ἐτήσια τῷ Βασιλεῖ παρέχειν πάκτα Cedrenus: Ἐζήτησαν οἱ Βούλγαροι πάκτα διὰ τὰ κάστρα. Veteres Glossæ verborum Juris: Πούβλικα, ὅτι, δημόσια εἰρήνη, τὸ πάντα λαὸν τῇ βασιλείᾳ πείθεσθαι, καὶ πάκτα δοῦναι. Constant. de Adm. Imp. cap. 30. Καὶ πλέον αὐτοῖς πάκτα. Adde p. 71. 96. Chronicon Alexandrin. p. 694. 900. Antiquit. Constant. Lambecii p. 148. Hinc πακτιάριος apud Nicetam Chonitatem in Joanne Comneno n. 4. qui pacta exigebat.

Pactum, Professio Monastica. S. Hieronymus ad Demetriadem epist. 8. *Nunc quia sæculum reliquisti, & secundo post baptismum gradu inisti pactum cum adversario tuo, dicens ei, Renuntio tibi, diabole, sæculo tuo, pompæ tuæ, & operibus tuis, pactum custodi, ne tradat te tortori.* Concilium Eliberitanum can. 13. *Virgines quæ se Deo dedicaverunt, si pactum virginitatis perdiderint*, &c. In Regula S. Fructuosi cap. 18. *Annotari in pacto*, est Professionem monasticam edere. Ita συνθήκην vocant Græci Patres, Clemens Alexandr. lib. 3. Strom. initio, Origenes homil. 3. super Numer. & S. Basilius ad virg. lapsi. Hinc votorum transgressor, παραβάτης τῶν συνθηκῶν ἑαυτοῦ dicitur in Concilio Oecumen. VIII. can. 14. ubi Anastasius, *propriorum transgressor pactorum.* Extat apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti, an. 944. cap. 1. Charta continens electionem Abbatis, cui Monachi electores subjectionem & obedieniam profitentur, cujus prima verba sunt: *Sub Christi nomine & individuæ Trinitatis, hoc est pactum quod pepigimus nos omnes*, &c.

Pactum vel *Pactus*, lex quæ ex pacto convento, & ex communi populorum consensu fertur, & admittitur: quo nomine donantur fere Leges omnes nostræ veteres, seu quarum usus fuit in Francia & Germania: ac Romana quidem in Charta Heccardi Comitis ex Tabulario Persiacensi apud Perardum p. 26. *Waltario Episcopo pacto Romano libro, & anapo corneo majore*, &c. Gundebada Burgundionum, in eadem Charta: ubi *pacto Gunbaldo* perperam pro *pacto* scribitur: Salica, quæ inscribitur in editione Heroldi, & in Codd. MSS. uti monet V. Cl. Stephanus Baluzius, *Pactus legis Salicæ*. Præfatio ad eandem Legem: *Quidquid in pacto habebatur minus idoneum*, &c. Eadem Charta Heccardi Comitis: *Heccardo filio Heccardi tabulas corneas, & parto saleco, & figulos* (l. figusios) *duos*, &c. Hariulfus lib. 3. c. 3. *Lex Romana, pactum legis Salicæ*, &c. Alamannica in veteri Cod. MS. inscribitur *Pactus legis Alamannorum*, ut observat idem Baluzius. Ripuaria, apud Reginonem, qui in lemmate cap. 405. lib. 1. de Ecclesiast. discipl. hæc habet: *De eadem re ex pacto*, nempe ex cap. 58. ejusdem Legis Ripuariæ. Bajwaria, in Concilio Bavarico an. 772. c. 9. *De eo ut nullus hæreditate sua privetur nisi per tres causas quas in pacto scribentur*. i. in Pacto scribuntur, seu in Lege Bajwariorum tit. 2. Denique Lex Francorum, *Pactum Francorum* appellatur ab eodem Reginone lib. 1. c. 404. Burchardo lib. 2. c. 29. & Ivone p. 6. c. 130. *Quia sic scriptum est in pacto Francorum*. Quod verò *pactus*, pro *pactum*, interdum scribitur, vitio dari debet barbari seculi, tametsi eadem perinde voce usus est Plautus in Cistellaria: *Meretrices fuimus, illa te & ego mihi educari ex pactibus conventis*. In eadem porro lege Salica tit. 11. §. 8. *pactus* sumi videtur pro ea particulari lege, quæ in aliquo mallo, seu placito, vel conventu definitur.

Pactum, Catalogus, Matricula. Regula sancti Fructuosi: *Adnotetur in pacto cum fratribus, & vivat inter Monachos probatus & ipse Monachus*. i. in catalogo eorum qui professionem ediderunt. Acta Murensis Monasterii p. 25. *De jure verò sive legitimis sacræ familiæ non possumus nec volumus pro prolixitate quid scribere, quia in libro qui vocatur Pactum, in quo omnium nostrorum jura conscripta sunt, hoc plenius habetur*, &c. Et in quo professiones Monachorum scriptæ erant.

PACTURIUM, *Plantatorium*, Papiæ, qui infra, *Pactorium* habet: alibi, *Pangratorium*, seu ut præfert Codex MS. *Pangatorium*. Vide *Pacatorium*.

PACULUM, *Sacculum, pacceolum*, in Glossis Isidori.

PADELENGA, *Palenga*, Anguilla decumana, anguilla procerior, Flandris *Palinc*; Kiliano, *Paelinck*. Charta Theoderici Comitis Flandriæ in Tabular. Lehunensi n. 89. *Robertus Freso Comes Flandrensis Deo & S. Petro de Lehun — hujusmodi eleemosynam donavit; & singulis annis reddendam constituit, quod quicunque feodum de Rinegges tenuerit, uno quoque anno perpetualiter tria pondera padelengarum prædictis Monachis reddat, & ei Monacho, sive clienti qui pro ipsis palengis recipiendis venerit, procurationem de suo proprio provideat*.

PADES, arbor Picea, Gallis, ut author est Plinius lib. 3. c. 6.

PADUIRE. Charta anni 1273. in Regesto homagiorum Nobilium Aquitan. fol. 9. *Et propter hoc debet paduire vias, aquas, vineas, nemora, prata, & alia paduentia*. Aliàs vocem *Paduir*, pro pascere animalia usurpat Consuetudo Solensis tit. 14. art. 2. *Cascun dendit pays pot far padoyr & erbadgear lors bestiars de noeits & de jorns*, &c. Adde Consuet. Aquensem tit. 11. art. 2. Hinc

Paduentiæ, Pascua, Pasturæ, *Padouens*, *Padoence* in eadem Consuetud. Solensi tit. 13. art. 4. Bencharn. tit. 51. art. 5. Labourtensi tit. 3. art. 16. 23. 27. tit. 20. art. 4. Regestum Constabulariæ Burdegal. fol. 96. *Solebant dare & solvere Regi annuatim pro paduentiis herbarum, aquarum & foliorum*, &c. Et fol. 100. *Occupat mille jornalia landarum, in quibus homines Regis habebant padoentiam animalium suorum*. Charta an. 1166. apud Marcam in Hist. Beneharn. lib. 5. cap. 21. *Et si fortè aliquis homo aliqua occasione dominationis, vel padoentiæ contra prædictas domos surrexerit*, &c. Ubi *Padoentia* videtur sumi pro quavis exactione, ut *Panagium*, seu *Pastionaticum*, uti in hac voce docuimus. Alia Guillelmi Ducis Aquitaniæ an. 1027. apud Sammarthanos in Archiepiscopis Burdegal. *Et aliam salvitatem S. Mariæ de Macha cum decima, & omne jus & consuetudines & eam prope adjacentem insulam, & cum paduensa in terra & cum mare*, &c.

PADULES, Palus, Stagnum, ex Italico *Padulo*, qua voce utuntur Joannes Villaneus lib. 1. c. 17. lib. 6. c. 47. Crescentius & alii. Chronicon S. Vincentii de Vulturno lib. 2. p. 685. *Ecclesia S. Petri in Accule subtus ipsa crypta, supra ipsos padulos, & campo de Mesu*. Bulla Eugenii PP. an. 1153. apud Ughellum tom. 3. p. 736. *Vinearum, silvarum, pratorum, padulium, & pantanorum*. Fortè *platanorum*. Occurrit aliquoties in Chartis Hispanicis, apud Ant. *de Yepez*.

PÆBLUM, in Gloss. Saxon. Ælfrici, pæh, i. tela.

PÆDAGOGIANI, Pueri honorarii, qui in Palatio ministerio Principis militabant, cujusmodi sunt ii quos inde *Pagios* appellatos viri docti volunt. Ammianus lib. 29. *Adulius quidam ex his quos Pædagogianos vocant*. Meminit & lib. 26. ut & Notitia Imperii Orient. cap. 91. in qua recensentur inter Castrensianos *sub dispositione viri spectabilis Castrensis*. Sic porro appellati, quod sub *pædagogis*, utpote pueri, essent, quorum mentio est in veteribus Inscriptionibus 585. 6. 7. 586. 1. quorum ministerium & munus vel potius ordo ipse Pædagogianorum, *Pædagogium* appellatur, qui inde *de Pædagogio* esse interdum dicuntur, ut in veteri inscriptione; PHILONICUS. TI. CÆSARIS. GERM. DE. PÆDAGOGIO. VIXIT. ANN. XIIX. ubi ætas Pædagogiani observanda. De ejusmodi *Pædagogiis* & *pædagogianis* copiosè egerunt Cujacius, *Dorleans* ad lib. 4. Annal. Taciti, Jacobus Gothofredus ad d. l. 5. Cod. Th. de Divers. offic. & alii.

PÆDAGOGARE, Docere. Occurrit in vita SS. Severini & Victorini n. 2.

PAGA, *Pagus*. Asserus de Rebus gestis Ælfredi Regis Anglor. *Natus est Ælfred Anglosaxonum Rex in villa regia quæ dicitur Wanading, in illa paga, quæ nominatur Barroscire, quæ paga taliter vocatur à Barroc silva, ubi buxus abundantissimè nascitur*. Utitur crebro in tota hac historia, & ex eo Simeon Dunelmensis an. 871.

PAGÆ, *Memoriæ sine idolis*, in Gloss. Isid. Papias, nudè habet *Memoriæ*. Vide *Paganus*.

PAGA, *Pagare*. Vide *Pacare*.

PAGALIA Vetus Formula 121. ex Lindenbrogianis: *De securitate pro homicidio facto si se pacificaverit, ita ut pro ipsa causa sol. tantos in pagalia nobis dare deberes*, id est in *pagam* seu solutionem. Habentur binæ aliæ Formulæ cum simili titulo apud Bignonium, in quibus vox ista abest.

PAGANENSES, Pagani, Pagenses: Gallis *Paysans*. Occurrit in vita S. Heldradi Abbatis Novalicensis n. 9.

PAGANI, Scriptoribus Christianis vulgo appellati Gentiles, & Idololatræ. Lex 46. Cod. Theod. de Hæretic. *Gentiles, quos vulgo Paganos appellant*. Marius Victorinus de Homoousio recipiendo: *Græci, quos* Ἕλληνας *vel Paganos vocant, multos Deos dicunt*. S. Augustinus lib. 2. Retract. c. 43. *Deorum falsorum mutorumque cultores, quos usitato nomine Paganos vocamus*. Sic rursum de opere Monachor. c. 11. Gloss. Gr. Lat. Ἑλλὼ τῶν θρησκείων, *Paganus*: Vigilius Tapsensis lib. 1. contra Arianum c. 5. *Cùm tres sint in mundo religiones, Judæorum, Paganorum, & Christianorum*. Ita ex his patet id nominis gentilibus à vulgo Christianorum in-

ditum, cujus quidem mentionem fieri apud scriptores ante annum 365. pridem observarunt viri docti ex lege 18. Cod. Th. de Episcop. quæ est Valentiniani & Valentis, qua tempestate scribebat etiam supralaudatus Marius Victorinus: tametsi antea obtinuisse existimari possit. Unde verò natum, varii varia tradiderunt, etiam ex antiquioribus, Philastrius, Isidorus in Origin. Beda, & alii, quos jure explodunt qui rem attentiùs investigarunt, & in hanc ferme sententiam concedunt, à *Pagis*, Paganos appellatos Deorum cultores: quod cùm Constantini M. & filiorum edictis proscriptus esset ab urbibus & civitatibus profanus Deorum cultus, eorumque fana passim in iis clauderentur, in pagos se se reciperent, ibique Deos suos colerent, & clandestina sacra peragerent, quæ est Baronii & aliorum vulgatior sententia: quam fulciunt Glossæ antiquæ MSS. & Isidori, in quibus *Paganicus, ut* (fortè *vir*) *occultus* dicitur, & *Paganus, ab eo quod paga colit*, id est *pagos incolit: Pagi, Pagani in pagis habitantes*. In iis denique *Pagæ* dicuntur *memoriæ sine Idolis*, quod Paganis & Gentilibus non liceret habere fana publica, ex quo Imperatores Christiani effecti sunt. Alii sic appellatos volunt, quod pro superstitionibus paganicis contumaciter ea tempestate contenderent, uti Jacobus Gotofredus, cùm nempe singuli fere pagi suos haberent Deos, suaque sacra, quod ex Libanii loco probare nititur. Salmasius verò ad Vopiscum *Paganos* dictos contendit à *pagus*, voce quæ idem valet ac *gens*, ἔθνος, unde promiscuè *Gentiles & Pagani* appellati. Est denique alia Anonymi sententia in Codice regio: *Paganus, qui sine aliquo jure est. Pagus, Collegium, curia, vel possessio ampla sine aliquo jure: unde & Paganos dicimus alienos à jure, sacris Constitutionibus*. Atque is respexisse videtur illud Orosii in præfat. ad l. 1. Hist. *Præceperas mihi uti adversus vaniloquam pravitatem eorum, qui alieni à civitate Dei, ex locorum agrestium compitis & pagis Pagani vocantur, sive Gentiles, quia terrena non sapiunt*. Sive igitur Baronii, sive Gotofredi, vel Salmasii & aliorum sententia obtineat, constat à Pagis, & à *Pagensi* idololatria *Paganos* nuncupatos, ex Prudentio lib. 1. Peristeph. in S. Romano: *Non erubescis stulte, pago dedite*. Idem lib. 1. contra Symmach.

Sunt hæc barbaricis Gentilia nomina pagis.

Et infra:

Nec pago implicitos per debita culmina mundi
Ire viros prohibet.

Vide Petrum Abælardum in Epist. ad Roman. lib. 1. p. 505.

Pagani appellati interdum infantes, quorum certis ex causis differebatur Baptismus, quibus postea id in *osculare*, ut Ausonii verbo utar, *nomen* transiit: quod attigimus in Notis ad Alexiadem. Nam posterioribus sæculis nomen tum primum datum infantibus, cùm baptizarentur, cum olim secus fieret, quod pluribus ostendit Menardus ad librum Sacramentor. Gregorii M. p. 98. 99. Quippe baptizandi *nomen dare* dicebantur, eorumque nomina recitabantur, cùm ad Baptismum percipiendum evocabantur: quod sanè mirum videri non debet de adultis, qui à Paganismo ad Christianismum transibant, cùm nomina sua haberent. Infantium verò baptizandorum scripta etiam fuisse nomina docuimus in voce *Nomen*: unde etiamnum Sacerdos priusquam procedat ad Baptismi ceremoniam, hæc verba profert, *Quis vocaris*, ut est in libro Sacrament. tum enim Patrinus nomen pueri edit. Eadem notione vocem *Ethnicus* usurpant Leges Presbyterorum Northumbrensium in Conciliis Anglicanis circa an. 977. cap. 10. *Si exactis 9. noctibus per negligentiam mortuus fuerit* (infans absque baptismo,) *componatur utique apud Deum*, — *quod infans tam diu fuisset Ethnicus*.

Paganiæ, Superstitiones Paganorum à Christianis fidei adhuc dubiæ observari solitæ, quæ in Conciliis passim proscribuntur. Capit. Caroli M. lib. 5. c. 2. Capitul. an. 769. cap. 6. & Othlonus in vita S. Bonifacii Archiep. Mogunt. lib. 1. c. 42. *Ut populus Dei paganias non faciat, sed omnes gentilitatis spurcitias abjiciat*. Idem lib. 2. c. 2. *Nam si istas paganias ibi Paternitas vestra prohibuerit*. Extat *Indiculus superstitionum & Paganiarum* in Concilio Leptinensi cap. 4. Recensentur eæ in vita S. Eligii lib. 2. cap. 15. Vetus Pœnitentiale MS. *Kalendas Januarii secundum paganiam honorare*.

Paganismus, Paganorum religio. Concilium Dusiacense I. part. 2. in Præfat. de Lauduno municipio: *Quod ab exordio sui nunquam inter sedes Provinciales Remorum Provinciæ in paganismo, vel in Christianismo nomen vel locum habuit*.

Paganismus, Terra Paganorum. Ordericus Vitalis lib. 10. p. 791. ut *Coadunatis viribus totius Paganismi bello illos exciperent*. Epistola Guill. de Carnoto Magistri Templi ad Honorium III. PP. apud Rubeum lib. 6. Hist. Ravennat. *Et hoc vobis intimamus, quod annis pluribus retroactis non recolimus Paganismum in statu fuisse debiliori*. Matth. Paris an. 1193. de Saladini filiis: *Qui in omni versutia, in Paganismo, omnibus præminebant*. Et an. 1250. *Sic totus contremiscet Paganismus*. Bromptonus an. 1161. *Proficiscens igitur Paganismum prosperè pertransivit*. Liber MS. de Statu Terræ Sanctæ: *Baudas est chiès de Payennie, aussi come Rome est chiès de toute Chrestienté*. Joinvilla in S. Ludovico: *Le Souldan estoit le plus puissant Roy de toute Payennie*. Adde Notas nostras ad eundem scriptorem pag. 58.

Paganismus, idem quod *Pagania*, Superstitio Paganorum. Concilium Suessionense an. 744. c. 6. *Ut populus Christianus Paganismum non faciat*.

Paganitas, Paganismus, Paganorum religio, in l. ult. Cod. Th. de Spectacul. Iso Magister in Glossis, *superstitio, paganitas, vana religio*. Symmachus I. PP. epist. 7. *Roma mihi testis est, utrum à fide Catholica, quam* — *veniens ex Paganitate suscepi, aliqua ex parte deviaverim*. Tudebodus lib. 1. Itineris Hierosol. *Obsecrantes D. Jesum Christum, ut suum defendat populum, & Christianis militibus victoriam præstet, suamque sanctam Christianitatem exaltet, & paganitatem destruat*.

Paganitius, *Vir occultus*, in Gloss. Isid. Ita enim legendum ex Papia, pro, *ut*; id est vir paganicæ religioni addictus, quam palam profiteri non licebat ætate Isidori, ut quidam volunt. Sed magis placet *Paganitium, virum occultum* dici, pagensem, qui nullius est nominis.

Paganizare, Paganum agere, Paganorum superstitionem profiteri. Occurrit apud Hadrianum I. PP. in Capitulis & in Concilio Ancyrano c. 4. apud Joan. Diac. lib. 3. vitæ S. Gregorii PP. cap. 1. &c.

Pagani, apud Saxones, dicti Pagenses, censuales, qui *scultetorum* civili, *Archipresbyterorum* verò Ecclesiasticæ jurisdictioni subsunt. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 2. §. 2. *Libertas etiam est tripertita, quorum primi Episcoporum Synodum quærere solent: & hi Banniti dicuntur; Proprietarii summorum Præpositorum; Pagani autem Archipresbyterorum*. Lib. 3. art. 45. §. 7. *Paganis verò, seu censualibus, qui judicium Sculteti quærere solent, 15. solidi pro emenda, & 10. talenta loco verigeldi numerantur*. Adde §. seq. & lib. 2. art. 53.

PAGELLA, Matthæo Silvatico, *Corium, vel petra lata ubi ponitur emplastrum*. Vide *Pagina*.

PAGELLUS, *Pagenses, Pagesii*. Vide *Pagus*.

PAGENA. Vide *Pagina*.

PAGERAMENTUM. Tabularium Ausciense, apud Marcam lib. 4. Hist. Beneharn. cap. 7. n. 5. *Fundamenta demum jaciens Ecclesiæ construendæ, villæ ædificandæ pageramenta composui*.

PAGETTUS, Vide *Pagius*.

PAGINA, non tam modus agri, quàm fundus, aut ager mensura sua definitus, nostris, *Piece de terre*. Innocentius Agrimensor: *Si* (fundus) *in monte fuerit consti-*

tutus, excogimus finem habere contra duas paginas fundorum. Tabularium S. Benigni an. 849. apud Perardum pag. 48. *Inprimis dedit — Teuboldus Episcopus* (Lingonens.) *de campo paginam, de ratione S. Stephani in pago Oscarensi, in Patriciaco villa, &c. E contra ad vicem in augmentum & commutationem reddendi, dedit præfatus Elderalis aliam paginam in ipso pago, & in ipsa villa, &c. — habet in longum perticas agripedales* 45. *pedes* 6. &c. Charta Karlomanni Regis an. 881. apud eundem Perardum p. 880. *Quod dederit — paginam terræ ex rebus S. Aniani continentem in se aXingas* 2. *& quartam partem unius jornalis*, &c. In alia Goffredi Comitis Andeg. an. 1040. apud Sammarth. in Episc. Andegav. *Altera similiter pagina pratorum circiter arpennos decem*, &c. Vita S. Romani Abbatis Jurensis cap. 1. *A limite Rheni — usque paginem Mausatis* (Mosæ) *extimum.* Hinc *compaginantes agri*, vel *limites*, apud Frontinum de Limitib. agrorum, qui invicem cohærent, vicini sunt.

Pagena. Charta fundationis Corbeiensis Monasterii: *Et villam quæ vocatur Templum Martis, sitam in pago Ambianense, ad integrum, cum pagena de silva de foreste nostra Windegonia.*

Paginola. Tabularium Ecclesiæ Viennensis fol. 65. *Habet & in alio fronte perticas 9. habet paginole vinearum in eodem pago in villa Brociano*, &c. Mox: *Habent paginolæ supradictæ inter utrasque in uno fronte perticas* 3. &c. Tabularium S. Benigni, in Charta Teutbaldi Episcopi Lingon. an. 841. *Placuit atque convenit — ut paginolas de terris tam de jure Ecclesiastico, quàm de propria possessione inter se commutare deberent.* Et mox: *Una paginola de terra, de ratione S. Benigni ex beneficio Andraldo, &c. alia paginola in campo*, &c.

Pagella terræ, seu *vineæ*, in Tabulario majori S. Sergii Andeg. c. 254. Notitia vetus in Tabul. Eccl. S. Laudi Andeg. *Pagella una & dimidia vinagii.* Charta Caroli C. an. 861. in append. ad Capit. n. 90. *Simul etiam dixit nobis de quibusdam pagellis quæ suæ sunt*, &c.

PAGINALITER, *per paginas.* Isidorus Pacensis Episcopus æra 780. *Quia jam in alia epitoma qualiter cuncta extiterunt gesta, potenter & paginaliter manent nostro stylo conscripta.*

PAGINATOR. Chronicon Windeshemense lib. 2. cap. 43. *Magnarum literarum Missalium, bibliæ, & librorum cantualium optimus pictor & paginator.* Ubi editori, *paginator*, videtur esse *compactor*, qui paginas & folia in codicem compingit. Ego verò *paginatorem* puto, qui paginas exornat picturis ac vineolis, *vignettes.*

PAGINEUMA. Inscriptio quæ legitur Romæ in sancti Jacobi ad Longaram: *Hanc turrem & pagineuma facta a Militia capratorum tempore Dom. Leonis quarti PP. ego Agatho C.* Ubi *Pagineumata*, repagula, seu antemuralia, quæ obtendi solent ad arcendos hostes, interpretatur Josephus Maria Suaresius Vasionensis Episcop. in Diatriba de Foraminib. lapidum in priscis ædificiis p. 7.

PAGIT, in Glossis antiquis MSS. *aut palum figit, aut cytharam tangit.* Ita etiam Glossæ Isidori. Infra in Glossis MSS. pro *Pagit*, legitur *Pangit.*

PAGIUS, Famulus. Historia fundationis Abbatiæ Pipwellensis in Anglia: *Et habuit sub ipso forestarios tres pedites, cum pagiis eorum.* Computum hospitii Regis an. 1312. *Guiotus pagius palefr. Domini K. Johannetus de Caprasia pagius palefr. D. Philippi. Pages de cuisine*, in Testamento Ludovici Hutini Reg. an. 1316. *Aux aideeurs, souffleurs, hasteurs, pages, enfans & les autres appartenans à nostre cuisine 300. ll. &c.* Ibid. *Page de la palefrenerie.* Will. Guiart an. 1301.

Metent à mort és herberjages
Chevaliers, Escuyers, & Pages.

Chron. Bertrandi Guesclini:

Et en cele heure commença un estris,
Des valets & des pages qui gardoient les roncis.

Alibi:

Son bacinet faisoit à son page porter.

Certè olim quivis pueri, seu potius ministri, *Pagii* appellabantur, voce ut plerique autumant, à παῖς Græco vocabulo, quod famulum sequiore Græcia significabat, deducto: nunc verò *Pagios* dicimus pueros honorarios, qui magnatibus adsunt. Vide v. cl. Ægidium Menagium in Originibus Gallicis pag. 500. 817. Honorarios porro ephebos istos, παιδόπουλους vocat Pachymeres lib. 1. Hist. cap. 9. & 12. Narratio de Bertrando Romano MS. Καὶ μετὰ τεῖα παιδόπουλα καβαλικεύει μόνος. Occurrit ibi pluries, apud Codinum de Offic. & Nicetam p. 548. edit. Genev.

Pagettus, diminut. ex *Page*, seu *Pagius.* Rotulus expensarum domus Dom. Bromundi Comitis S. sub tit. *Mariscalcia. In fœno de instauro pro 13. equis emptis 10. den. item in avenis de eodem pro præbenda -- 1. quart. dimid. pret. 2. sol. & sic in vadiis 4. garcionum, cum tot pagettis 12. den.* Knyghtonus an. 1342. *Anglici non perdiderunt nisi duos sagittarios & unum pagettum.* Matthæus Villaneus lib. 11. cap. 81. *Ciascun di loro haveva uno o due paggetti.*

PAGOTI, Calones, inermes, vel ignavi, *Pagots.* Continuator Nangii an. 1356. *Qui etiam garcionibus & pagotis sine defensione aliqua fugere non valentes se reddebant.* Vocis fortè origo à *bagaudis*, de quibus suo loco, aut à *pagensibus* seu rusticis: nisi hoc loco legendum sit *pagetis*, de quibus supra.

PAGULA, *Frena*, in Glossis Isidori, sed legendum *Bagula.* Vide in hac voce.

PAGUS, in Gloss. Gr. Lat. διῃρημένος κατὰ χώραν τόπος. Ita *Pagus* pars est regionis: atque ut regio in pagos, ita pagi in villas, oppida, & burgos tributi erant. Id pluribus jam docuere Freherus in Orig. Palatin. lib. 1. c. 5. Cluverius lib. 1. Germ. antiq. pag. 91. Pithœus ad leg. Salic. Bignonius ad lib. 1. Form. Marculfi, Lindenbrogius, & alii.

Pagus, quomodo *Pays* dicimus. Fortunatus in Vita S. Albini Episc. Andeg. n. 3. *Cùm ad huc puerulus per pagum in Abbatis sui proficisceretur obsequium.*

Pagellus, Pagus minoris amplitudinis, vel tractus. Charta Ludovici II. Regis, apud Guillimannum lib. 1. de Reb. Helvet. c. 2. *Curtim nostram Turegum in pago Turgaugensi, & pagellum Uraniæ*, &c. Charta Caroli C. an. 861. in Appendice Capitular. n. 90. *Simul etiam dixit nobis de quibusdam pagellis, qui suæ sunt parochiæ*, &c.

Pagenses, ejusdem pagi homines, qui una eademque lege vivunt, in Lege Longob. lib. 2. tit. 18. §. 7. tit. 35. §. 12. in Capit. Caroli M. lib. 3. c. 43. lib. 4. c. 19. in Capitulari ejusdem Caroli an. 1197. cap. 4. & in Formulis non semel. Odo Cluniac. lib. 1. de vita S. Geraldi cap. 7. *Satius esse temerarios vi bellica premi, quam pagenses & inermes ab eisdem injustè opprimi.* Adde cap. 25. & lib. 3. c. 5. Charta 77. inter Alamannicas Goldasti: *Ante pagensis nostros omnem rem nostram & hæreditatem paternam communis manibus tradidimus ad ipsum Monasterium.* Infra: *In ea ratione quod superius scriptum est, & ipsum censum in silvaticas feras, quantum possumus consequi solvamus, & quantum non possimus, quod cæteri Pagenses nostri faciunt Regi aut Comiti, ita & nos ad ipsum Monasterium faciamus.*

Pagenses, interdum dicuntur qui ex pago & districtu Comitis sunt; non solum quod pagis præessent, sed & civitatibus: nam & *Pagenses civitatis* dicuntur in Form. 4. apud Lindenbrog. Ita porro in Lege Longob. lib. 1. tit. 14. §. 17. lib. 2. tit. 51. §. 7. tit. 52. §. 14. in Capitul. 3. an. 811. c. 1. 6. in Capit. Caroli M. lib. 3. c. 73. in Appendice 3. lib. 4. c. 10. in Epistola Episcoporum Franc. ad Ludovicum Regem c. 12. in Edicto Pistensi c. 26. in Concilio Valentino III. an. 855. c. 23. in Formula 39. ex Lindenbrogianis. Gregorius Turon. lib. 8. cap. 18. *Wintrio Dux à pagensibus suis depulsus, Ducatu caruit*, &c. Tabularium Dervensis

Monasterii: *Et quia pagensis erat, & quomodo terra pergeret sciebat*, &c. Galli dicerent, *parce qu'il estoit du pays.* Interdum etiam

Pagenses dicuntur Sacerdotum plebes, ejusdem Parochiæ, ut apud Odonem Cluniac. lib. 1. Collat. cap. 22. & in Lege Longobard. lib. 3. tit. 1. §. 29.

Pagenses Franci, liberæ conditionis, in Edicto Pistensi c. 26. quibus opponuntur

Pagenses, nudè interdum dicti, i. rustici, servi glebæ. Agobardus Lugdun. lib. de Privileg. & jure Sacerd. n. 11. *Habeo unum Clericionem, quem mihi nutrivi de servis meis propriis, aut beneficialibus, aut pagensibus.* Tabularium Lascurrense, apud Marcam lib. 4. Hist. Beneh. c. 10. *Dedit B. Petro in morte sua corpus suum in sepultura, & unum pagensem in Bardinis, donec aliquis suæ generationis daret B. Petro 300. solidos pro pagensi.* Tabularium S. Petri Generensis apud eundem lib. 9. cap. 3. *Dedit B. Petro totam tertiam partem mercati Lurdensis, & unum pagensem in Ader, & unum casalem nominatum Susach*, &c.

Pagensales, iidem qui *Pagenses*, in Capitulari Pipini Regis Italiæ c. 36.

Pagesii, Pagenses, Villani, glebæ obnoxii: *Pages*, Occitanis, rustici. Fori Bigorritani art. 33. *Pagesius qui in consuetudine non habet somatas deferre, si inventus fuerit à Milite*, &c. Secunda Curia Generalis Cataloniæ an. 1299. *Exceptis pagesibus, & filiis pagesiorum de terris ubi consueverunt redimi.* Quo loco *pagesibus* idem est ac *pagesiis.* Charta alia: *Volumus quod ille qui Prior fuerit, habeat in dictis mansis decimas carnalagii, & primitiam à quolibet pagesio dictorum locorum, qui nunc sunt, scilicet unum panem primitialem*, &c.

Pagesia, Tenementum Pagensium, quod apud nos *Villenagium* dicitur. Constitutiones Cataloniæ MSS. *Ne quis per aliquem titulum adquirant honores alicujus personæ, neque honores rusticorum, sive pagesias, sine consensu dominorum suorum.* Charta an. 1279. in Tabulario S. Flori in Arvernis: *Conventus Monasterii S. Flori, & cum pagesia, seu tenentia quam tenebat.* Alia an. 1261. *Dederunt & concesserunt in perpetuam emphytheosim, seu pagesiam, eidem Austorgio — mansum de Vedrinis.* Alia: *Unam gallinam, quam debet in dictis duabus pagesiis quas tenet.* Alia an. 1274. *Dico tamen quod si illi qui habent ibi pagesias, alienarent, quod ego deberem laudare, & vendas habere.* Charta an. 1306. in Comitatu Rutenensi exarata, ex 2. Regesto Philippi Pulchri Regis Franc. Tabularii Regii n. 7. *Videlicet quasdam pagesias seu emphiteosas in pratis & terris circa dictum molendinum ab emphiteotis mansi Del Maionil & quibusdam aliis ignobilibus, pro quibus dare debet certum censum consuetum & incartatum domino nostro regi*, &c. Infra: *Et pro medietate dictarum pagesiarum Dominus Rex vendas habere debet.*

Tenere in pagesiam, idem fere est quod tenere in *Villenagium*. De ejusmodi *tenura*, sequentia excerpsimus ex adversariis Augusti Gallandi celeberrimi Advocati Parisiensis, alia tamen manu descripta, quæ illustrissimo & doctissimo viro Guillelmo de Lamoignon Primo Senatus Parisiensis Præsidi debemus: *Tenir en pagesie est une espece de tenure qui se trouve specifiée és terriers de plusieurs Seigneuries és pays de Velay, de Forests, & de Bourbonnois, & est de mesme effet que terre en fraresche és pays d'Anjou, Touraine, & le Maine, ou que les Masures en Normandie: c'est à dire que chascun des detenteurs du fond est tenu solidairement aux cens & redevances, sans que le Seigneur soit tenu de diviser ny s'addresser à tous les detenteurs si bon lui semble. Ce qu'estant rude pour les debiteurs qui se multiplient de temps en temps, la prudence des Normans a esté telle, que l'une des maisons tenans en masure est le Collecteur de la redevance sur tous les detenteurs, & pour ce qualifié Brevost fondé à faire la contrainte pour paier le Seigneur.* Charta Petri Danglars an. 1294. *Recognosco me tenere in feudum francum à D. Herrico D. G. Comite Ruthenensi scilicet pratum meum, quod tenet à me in pagesiam Deodatus del Boysso.* &c. — *Item plus totam fazendam meam, quam tenet à me in pagesiam Laurentii de la Baiaria*, &c.

PAGETTUS, Vide *Pagius.*

PAIARE, idem quod *Pagare*, solvere, ex Gallico *Paier.* Statutum 2. Westmonasteriense cap. 46. extremo, ubi statuitur *superius indumentum* Baronum, cum hominium Regi præstant, ad Camerarium Regis pertinere: *Quod plus honestè dictum est pro religiosis quam secularibus, quia honestius est quod Religiosi* (Prælati) *paiant pro superiori indumento, quam exuant.*

PAYROLA. Vide *Aichata.*

PAÏSARE, apud Rollandinum in Chronico Patavino cap. 2. lib. 4. cap. 41. ex Ital. *Paesare*. Hesychio, ἀγγαρεύειν, *courir le pays.*

PAISNATICUM. Vide *Pastionaticum.*

PAISSO, Pastio porcorum in silvis, glandes, ex Gall. *Paisson*, ut est in Consuetudine Pictavensi art. 159. Monasticum Anglic. to. 1. p. 594. *Et decimam omnium nemorum de honore Halnaci in paissone, venditione, & omnibus aliis exitibus: & pasturam & paissonem omnibus porcis suis*, &c. Pag. 596. *Et in nemore de Haunac ignem & materiam ad omnia ædificia sua, & paisson porcis suis, & pasturam cum his animalibus suis.* Pag. 682. *Et in Acheleia 30. acras terræ, & paisonem centum porcorum, & communem pasturam, quæ Robertus filius Lancelini dedit eis in liberam eleemosinam.* Charta libertatum S. Paladii in Biturigib. an. 1279. *Excepto tempore quo pastio sive paissons erit in illa foresta generalis.*

Pessus, eadem notione. Ibidem pag. 116. *Concessit autem ut porci Prioris cum suis in pessum communiter eant, & pannagium edant.*

Pesso, *Pessona*. Charta Guillelmi Catalaunensis Episcopi, an. 1225. *Ita quod illi qui excolent illas terras in nostris nemoribus de Marchesvilla usuarium suum habebunt liberè & quietè, videlicet nemus vivum ad herbagium, & nemus mortuum ad calefaciendum, & pessonem porcorum suorum, & pasturam aliorum animalium suorum, ibidem in domibus suis nutritorum.* Bracton. lib. 2. c. 34. §. 1. *Quot acræ bosci valeant — cum pessona, vel sine.* Adde eundem lib. 4. Tract. 1. c. 38. §. 12. Charta Rotroci Comitis Perticensis an. 1136. *Pasturam glandium, & pessonam, ac pasnagium pro suis porcis, ac animalibus quibuscunque*, &c.

PALA. Isid. lib. 20. c. 14. & Papias, *pala, quæ ventilabrum vulgo dicitur à ventilandis paleis.* Amos Propheta cap. 9. *Palâ frumenta in area ventilantur.* S. Hieronymus contra Luciferianos: *Nemo sibi potest Christi palam assumere, nemo ante judicii diem de hominibus judicare*, ubi quidam *palmam* legunt. Utuntur præterea Tertullianus & S. Cyprianus.

Pala, Gall. *Pele.* Vide *Granica.*

Pala altaris. Vide *Palla.*

Pala, Fossorium instrumentum quo solum vertitur, nostris *Paele*, vel *Pele.* Chron. Windeshemense lib. 2. cap. 31. *Palas & fossoria, follos & muscipulas, trahas atque gerulas, & cætera similia ad formam fabricando.* Vide Plin. lib. 18. c. 6.

Palæ, Ugutioni, *Dorsi dextra lævaque eminentia membra, dicta sic, quia in luctando eas prominus, quia luctari vel luctam Græci dicunt Palim.* Cælius Aurelianus lib. 3. Chron. cap. 2. *Dehinc vaporationes inter scapulas sive palas adhibendæ.*

PALADUIT. Consuetudines Ecclesiæ de Regula apud Labeum: *Item Passapont recepit nomine nostro de ligassa lini palalduit in foro, & plenam manum lanæ, juxta quod ibi fuerit.*

PALAFREDUS. Vide *Paraveredus.*

PALADIUM, *Palagium*, Tributi species. Sugerius lib. de Reb. in administr. sua gestis cap. 11. *Removimus etiam ab eadem terra quandam consuetudinem malam Vicecomitis Stampensis, quæ Palagium vocatur.* Charta Lu-

dovici Reg. Fr. an. 1144. in Tabul. S. Dionysii: *Talliam de annona quæ dicitur mestiva, avenam quam accipiebat ab uno quoque hospite, porcos, sive frescengias, anseres, gallinas, pullos, — corveias, & carettum, palagium, expeditionem, latronis redditionem*, &c. Charta fundationis Abbatiæ Savigniaci ab Henrico II. Rege Angl. *Quieta de omni teloneo & passagio, — pasnagio, cohuagio, pallagio, servicio*, &c. *Palagium navium & baccorum*, in veteri Charta in 20. Regesto Chartarum Regum Angl. in Camera Comput. Paris. p. 24. videtur eadem præstatio quæ *Pellage* appellatur in Consuetudine Meduntensi art. 186. quod competere aiunt dominis qui prædia sua vel agros aut portus habent Sequanæ fluvio adjacentes, in Balliviis Meduntensi & Mellentensi, quibus præstatur certus census pro doliis vinariis quæ in eorum portubus onerantur in navigiis, vel ex iis extrahuntur. Gallandus *pellagium*, ab *appellere* dictum censet in Adversariis MSS. cui non assentior.

PALANTIA, *Pallantia*, Palatinatus, Jurisdictio Comitis Palatini, seu jus lites decidendi supremo jure, cujusmodi habuit Magdeburgum ex Imperatorum indulto, uti videre est in Charta Ottonis II. apud Goldastum to. 1. Constitut. Imper. p. 226. & in Wichbild Magdeburg. art. 12. & sequentibus, & quinque aliæ Saxoniæ civitates, quæ ideo *Palantiæ* dictæ, ut est in Speculo Saxon. art. 62. §. 1. Vide Freherum in Orig. Palatin. part. 1. c. 2. Gorop. Bekanum lib. 2. Francicorum p. 44. &c. Chronicon Magistri Jordanis p. 106. & infra in v. *Palas*.

PALANSGRAVIUS, Comes Palatinus, Germanis *Pfalntsgreve*, vel *Pfalts graffen*; ex Theutonico *Pfalts*, sive ex vetusta dialecto *Pfallents*, Palatium vel Curia regalis: unde hodie Curia Argentinensis *die pfalts* appellatur. Glossæ veteres à Frehero laudatæ: *Palatinus, Palensgreve*. Speculum Saxon. lib. 3. art. 52. §. 5. *Palatinus seu Palansgravius, Imperatoris Judex est*. Et art. 53. §. 1. *Qualibet provincia Theutonicæ terræ habet suum Palansgravionatum, Saxonia, Bavaria, Franconia, & Suevia*. Vide *Comes Palatinus*.

PALARE, *Palata, Palaticum*. Will. Brito in Vocabulario MS. *Palo, las, dicitur palis aptare, vel palis parare, à palus, li*. Apud Columellam lib. 11. c. 2. *Vitis palari* dicitur, quæ pedamentis fulcitur.

Palata, Palorum series, Italis *Palata*, nostris *Palissade*; maximè ad continendas aquas in molendinis. Charta Guillelmi filii Rogerii Ducis Calabriæ an. 1142. apud Ughellum in Episcopis Frequentinis: *Et cum lignaminibus sufficientibus ad aptandam varcaturam solum pro palata ejusdem molendini*.

Palaticum, Tributum quod pensitatur pro jure figendi palos in fluvio ad opus molendini aut exclusarum. Tabularium Majoris Monasterii Turon. seu Vindocinense Thuani, charta 87. *Expetivit censum de palatico molendini quem nobis vendidit. — nam palus ejusdem molendini fixus erat in terra ipsius*. Et mox: *Et quidem census 4. denar. de terra illa reddebatur, non tamen pro palatico, sed pro motatico, hoc est pro eo quod ex ipsa terra prenditur ad opus exclusæ molendini illius*. Infra: *Palus molendini in terra de Radenaco fixus est, censum de eo reddi petit*.

Inter operas & servitia consueta *Palos* dare & figere ad opus molendini tenebantur rustici. Charta Chrodegangi Episcopi Metensis apud Meurissium in hist. Metensi p. 168. 169. *Debent autem — aquam molendinariam mundare, palos dare, domum ipsam ædificare*, &c. Infra: *Solvit unus quisque 30. denarios — cum palis molendinariis & verubus, & reliquum omne servitium*, &c. Vide *Palificatura*.

Palorum servitia ad opus Castellorum. Tabularium Dervense: *Sex prandia & carropera ad palos virgasque ferendas ad opus Castri sui, hoc modo ut mane euntia in vespere reverterentur*.

PALARIA, *Cùm milites ad palos exercentur*. Papias, ex Sosipatro lib. 1. Instit. Gramm. Gloss. Gr. Lat. Ὅταν στρατιῶται μεθ' ὅπλων γυμνάζονται, *Palaria*. V. *Paletare*.

PALAS. Ita Palatium Trevirense vocat Ditmarus lib. 6. p. 68. *Propter hoc subdolæ generationis furor accenditur, Palas à Trevirensibus contra Regem firmatur, ac terra hæc, hactenus pacifica, crebris concremationibus quatitur*, &c. Mox: *Obsidione etiam continua eos, qui Palas turbarant, in tantum constrinxit, ut fame & assidua impugnatione defatigati, aut interius perire, aut in potestatem Regis inviti deberent exterius venire*. Adde Historiam Trevirensem in Spicilegio Acheriano tom. 12. p. 236. *Regionem, cui Capellatii, vel Palas nomen erat, ubi terminales lapides Alamannorum & Burgundionum confinia distinguebant*, memorat Ammianus lib. 18. ad quam Palatinorum Comitum nomenclaturam & originem referunt Aventinus, Rhenanus, & alii, levi sanè fundamento: quasi *Comites Palatini* non iidem essent qui *Comites Palatii*, de quibus fusè egimus ad Joinvillam.

PALATÆ, *Palathæ*, in lib. 1. Reg. cap. 25. in 1. Paralip. cap. 12. & Judith cap. 5. *Massæ de ficis, dictæ quia inter duos palos positæ siccantur ad servandum*: ita Papias. Auctor Mamotrecti: *Palatas i. ficus inter palos compressas*. Eucherius Lugdun. *Palathæ, in Regnorum, massæ quæ de recentibus ficis compingi solent, & Græcum est*. παλάθη Gr. Aldhelmus de Virg. cap. 21. *Tempore præpostero, id est vernali, non autumnali, divinitus impendebantur mala punica, & mala granata, cum palmeti dactylis, quos Nicolaos vocant, favos, uvas, & palatas, id est ficarum caricarum massas*, &c.

PALATA. Historia Cortusiorum lib. 11. cap. 10. *Ungari auxilio bannitorum Tarvisii in palatis Venetorum ceperunt navigantes: unde palatæ clauduntur* (al. *dicuntur*) *à Venetis*. Videntur dicti loci in æstuariis Venetis palis conclusi. Vide supra *Palare*.

PALATINI, qui in Palatio militant. Scholiastes Juliani Antecessoris cap. 82. *Omnes qui in palatio militant, possunt appellari Palatini*. Quomodo hominem Palatinum vocant Eckehardus junior de Casib. S. Galli c. 1.

Palatini, Proceres, Optimates Palatii, *Primores palatii*, in Vita S. Genulfi c. 7. *Palatini Principes* apud Poëtam Saxonic. an. 782. *Palatinus Senatus* apud Claudianum de quarto Consulatu Honorii:

> —— *& in mediis effulget curia castris*
> *Ipsa Palatino circumvallata Senatu*.

Charta Roberti Regis Franc. an. 996. in hist. Mommerenciaca: *Ex sententia Palatinorum nostrorum adjudicavimus ei*, &c. Alia ejusd. Regis an. 1029. *Noverit itaque sancta Dei Ecclesiæ fidelium solertia, & Palatinorum simul industria, qualiter*, &c. Infra *Proceres Palatii* appellantur. Chartæ Ludovici VI. & Ludovici VII. apud Doubletum p. 849. 854. *Communicato cum Palatinis nostris consilio*, &c. ubi & *Optimates* dicuntur. Ita usurpant Monachus Sangallensis lib. 1. c. 4. 5. 27. 33. Flodoardus lib. 3. cap. 23. pag. 493. cap. 24. p. 506. edit. Colvenerii, & alii.

Ex hac nomenclatura scriptoribus nostratibus infimæ ætatis *Paladini* dicuntur regni proceres. Liber de Castro Ambasiæ p. 567. *Quæ mulier de Paladinorum stirpe descendit ex linea regii sanguinis*: ubi perperam *Palladiorum* præfert codex editus. Ita porro seu veros, seu fictitios Caroli Magni comites expeditionum, & præcipuos copiarum duces vocabant, Orlandum, Renaldum Oliverium, Ogerium, quos Παλαδίνους etiam appellatos fuisse observat Laonicus lib. 2. p. 57. edit. Genev.

Palatini, nudè, pro Comitibus Palatinis in Speculo Saxonico lib. 3. art. 52. §. 5. *Palatinus Rheni*, in Wiel bild Magdeburg. art. 9. §. 1.

Palatini, dicti sub Impp. Romanis, qui rei privatæ & & largitionales titulos exigebant, de quibus est titulus in utroque Codice *de Palatinis sacrarum largitionum*. Scholiastes Juliani Antecessoris cap. 82. *Palatini dicuntur, qui pertinent ad Comitem rerum privatarum, vel ad Comitem sacrarum largitionum*. Horum Palatinorum meminit Gregorius M. lib. 8. ep.

10. *Gloriosi filii nostri Cethegus atque Flora jugales pro certis causis suis Maximum, virum clarissimum, Palatinum Privatarum ad Siciliam transmittentes*, &c. Idem in epist. 27. *Questus nobis est quod Joannes vir clarissimus Palatinus multis eos frustra affligat incommodis*, &c. Quo loco describitur *Palatinæ exactionis enormitas*, de qua Novella Theodosii 43. de Palatinis. Agit de eodem *Joanne Palatino* epist. 52. idem Gregorius. Meminit præterea alterius *Palatini* importuni lib. 9. ep. 24. ut *Maximi Palatini*, Sidonius lib. 4. epist. 24.

Palatinus, apud Hungaros dignitas præcipua; de qua sic Decreta Andreæ Regis Hungariæ an. 1222. cap. 10. *Palatinus omnes homines regni nostri indifferenter discutiat ad causam nobilium. Quæ autem ad proditionem capitis, vel ad destructionem possessionum pertinent, sine conscientia Regis terminare non possit.* Palatini porro prærogativæ insignes sunt eæ: si regium semen defecerit, in alterius electione primam vocem habet. Si Rex filium hæredem in tenera ætate reliquerit, ejus tutor est, ut & regni Gubernator, & Dietas indicit. Exercituum Dux & supremus Capitaneus est, juxta tamen voluntatem & arbitrium Regis. Controversias Regnicolarum dijudicat: in controversiis inter Regem & subditos arbiter est: Regis, si negligens sit, aut minimè idoneus, defectum supplet: si Rex in exercitum pergat, ejus Vicarius ac Locumtenens est, &c.

PALATIA *Regia*, *Publica*, ea dicebantur, quæ Reges nostri intra ditionum suarum limites variis in locis ac provinciis habebant, quò, si hac iter facere incumberet, in ea diverterent, ac interdum hiemarent. Vita Ludovici Pii an. 796. de Carolo M. *Ordinavit qualiter in quatuor locis hiberna transigeret, ut tribus annis exactis, quanto demum anno hiematurum se quisque eorum susciperet locus: Theodwadum scilicet Palatium, Cassinogilum, Andiacum, & Eurogilum, quæ loca, quando quartum redibatur ad annum, sufficientem regio servitio exhibebant expensam.* Ex quibus patet hisce palatiis ac suburbanis attributos & annexos fuisse amplos reditus, quibus regia aleretur familia. Narratio de depositione Ebbonis Remorum Archiepiscopi an. 835. *Qui scilicet Lotharius veniens per Imperialia palatia adduxit patrem suum usque Suessionis ad Monasterium S. Medardi.* Annales Francor. Bertiniani p. 868. *Carolus autem per curtes regias in pago Laudunensi consistentes pergens*, &c.

In hæc etiam divertebant Missi Dominici ac Regii, ne populus eorum gravaretur *mansionibus*. Synodus Ticinensis an. 855. *Sancimus ut singuli conventus & exactores rei publicæ in suis ministeriis — per loca solita restaurent Palatia, quibus, cum iter dictaverit, nos legatosque nostros valeant recipere; ne gravetur Ecclesia.* Alii verò in iis hospitare vetabantur. Edictum Pistense Caroli Calvi c. 37. *Volumus & expressè mandamus, ut sicut nec in nostro Palatio, ita nec in isto herebergo, aliquis alius sine nostra jussione manere præsumat.* Concilium Ravennense an. 904. c. 4. *Ut homines Comitum nullatenus in domibus Arimannorum resideant, sed domos reipublicæ instaurent, ibique resideant.* Nam etsi *Palatia* non modo *regia*, sed & *publica* dicerentur, usui tamen regio unicè addicta erant, cùm quod *publicum* dicitur, Regii esse intelligatur patrimonii: nam *villæ regiæ & proprietates* dicuntur in Annalibus Francorum Bertinianis an. 858. Unde promiscuè utraque nomenclatura donantur apud scriptores, & in veteribus Tabulis. Verbi gratia, *Carisiacum*, quod nomine Palatii regii vulgo & fere semper indigitatur, *Palatium publicum* vocatur in Charta Ludovici Pii pro confirmatione privilegiorum Ecclesiæ Parisiensis, quæ sic clauditur: *Dat. 4. Kal. Non. anno Christi propitio 7. Imperii Do. Lodoici Imper. Actum Carisiaco Palatio publico.* Sic inquam passim in aliis chartis. Eodem modo dicuntur esse *publicæ ditionis*, id est regiæ. Vita S. Eucherii Episcopi Aurelianensis n. 9. *Vernum quoque fiscum publicæ ditionis illico convolavit.* Nam *fiscus publicus*, *regius*, & *villa publica* ac *regia*, idem sonant quod Palatium. *Villas* etiam interdum nudè vocant scriptores. Vita Ludovici Pii an. 795. de Carolo M. *Misit illi Missos suos, Willelmum scilicet, Rotomagensis postea urbis Archiepiscopum, & Richardum Comitem, villarum suarum provisorem, præcipiens ut villæ quæ eatenus usui servierant regio, obsequio restituerentur publico, quod & factum est.* Ubi *Regium* & *Publicum* eadem sunt. Supra enim dixerat idem scriptor villas regias plerasque in usus privatos seu privatorum conversas. Sed & hinc advertere licet villis ac palatiis regiis præfuisse Magistratum, qui *Provisor regiarum villarum* dicebatur, ut fuit apud Byzantinos Ἀρχων τῶν Παλατίων.

In iis etiam Palatiis *Placita* tenebant, ac festa solennia Natalis & Paschatis cum apparatu celebrabant; quod passim docent Annales Francorum.

Quæ porrò in singulis regni provinciis complura erant Regum Palatia, ab ipsis Regibus distracta pleraque, & proceribus concessa; quod à Carolo M. factitatum docet autor vitæ Ludovici Pii, loco laudato; deinde ab ipso Ludovico, ut habent Annales Francorum Metenses an. 837. *In tantum largus, — ut villas regias, quæ erant patris sui, & avi, & tritavi, fidelibus suis tradidit eas in possessionem sempiternam, & præcepta construxit, & annuli sui impressione cum subscriptione manu propria alienavit.*

Sed postmodum Normannorum incursionibus pene omnia deleta sunt, adeo ut nulla ferme loci ubi extructa fuerint, ac ne nomenclaturæ quidem supersint vestigia; quod quidem exerte tradit autor Chronici Normannorum an. 881. *Quo finito, Normanni famosissimum Aquisgrani Palatium igne cremaverunt, — Palatia quoque Regum & Villas, cum habitatoribus terræ interfectis, igne cremaverunt.* Similia habet sub an. 886. Ne tamen eorum omnino intercidat memoria, locorum qui vel Palatiorum, vel Villarum Regiarum appellatione donantur in veteribus chartis & apud scriptores, brevem catalogum hic subjungemus, ordine literarum, additis scriptoribus, qui horum mentionem agunt.

Aquisgranum Palatium. Doubletus pag. 714. 722. Capit. Caroli C. tit. 36. Capit. Caroli III. Reg. tit. 1. §. 4. Chronicon Farfense p. 654. Labeus to. 2. Biblioth. pag. 755. Diplom. Belgica p. 17. Vide *Capella Regia*.

Attiniacum Palatium. Capitula Caroli C. p. 441. Annal. Franc. an. 786. &c. Capitul. an. 808. cap. 10. Doubletus p. 791. 815. V. cl. Stephanus Baluzius in Notis ad Lupum Ferrar. p. 523. Bergerius lib. de Itinerib. Rom. p. 49. Labeus to. 2. Miscell. p. 498. Diplom. Belgica Miræi p. 29. 264. Hincmar. t. 2. p. 604. Bignonius ad Legem Salicam p. 178. 179.

Arlaunum Jocundum Palatium, in vita S. Lantberti Episcopi Lugdun. cap. 3.

Andiacum Palatium. Vita Ludovici Pii an. 798.

Bacivum, vel *Basia Palatium.* Chronicon Fontanell. an. 847. Chifflet. in Tornutio p. 190.

Bigargium Palatium. Gesta Dagoberti Reg. c. 40.

Bruchariacum Palatium. Vita S. Agili Abb. Resbac. cap. 6.

Bremacum villa publica. Annales Francor. Met. an. 754.

Carisiacum Palatium. Annales Francorum passim. Doubletus p. 690. 709. 712. Capitula Caroli C. p. 127. 143. 167. 253. 268. 269. 276. 388. 424. 427. 440. 447. 448. Hariulfus lib. 3. c. 15. 17. &c.

Captonnacum Palatium. Charta Bertefridi Episc. Ambian. pro Monasterio Corbeiensi.

Compendium Palatium. Capit. Caroli C. p. 422. 425. 434. 447. 459. 492. Doubletus p. 777. 778. 780. 790. 801. 813. Bibl. Floriac. to. 1. p. 253.

Clepiacum Palatium. Chartæ Dagoberti apud Doubletum p. 657. 662. 677. Chlodovei II. pag. 682. 684. Childerici p. 686. Vita S. Ansberti Archiep. Rotom. n. 22. Vita S. Amandi n. 17. Gesta Dagoberti cap. 38.

Corbiniacum Palatium. Charta Caroli C. in Hist. Corbiniacensi S. Marculfi p. 90. Vide Annales Franc. Fuld. an. 771.

Cassinogilum Palatium, in quo natus Ludovicus Pius. Aimoinus de Mirac. S. Bened. lib. 1. cap. 1. Idem de vita S. Abbonis c. 20.

Cambisonnum, in Charta Caroli Regis Provinciæ Lotharii Imp. filii an. 857. in Tabulario Viennensis Ecclesiæ fol. 74.

Dura, vel *Duira*, *Palatium.* Doublet. p. 708. 716. 718. Chiffletius in Tornutio p. 268. *Duriæ villæ* mentio est passim in Annalib. Francicis.

Divio Palatium. Guichenonus in Probat. Hist. Bressensis p. 216.

Eurogilum. Vita Ludovici Pii an. 798.

Franconofurt Palatium. Theganus de Gest. Lud. Pii c. 40. Chronicon Farfense p. 655.

Germiniacum Palatium. Hariulfus lib. 3. cap. 9. pag. 499.

Gundovilla, Godingovilla, vel *Gundulfivilla, Palatium.* Frotharius Episc. Tullensis epist. 11. Claudius *Thiroux* in Hist. Comitum Augustodun. p. 55. Doublet. p. 715. Columbus in Episcopis Vivariensib. lib. 2. n. 38. Charta Ludovici Balbi an 2. ind. 12. in Tabulario Heduensis Ecclesiæ.

Gentiliacum. Annales Franc. an. 766.

Heristallum. Baldricus lib. 1. Chron. Camerac. c. 67. Sammarthani in Episcop. Andegav. n. 27. Diplomata Belgica Miræi p. 271. Meurissius in Præfat. ad Hist. Episcop. Metens. p. 22.

Hisentiacum Palatium, à Mosella flumine 8. fere millibus constructum, in Annalib. Francor. Bertinian. an. 842.

Jocundiacum, al. *Joguntiacum Palatium*, vel *Jogentiacum*, in Lemovicino. Vita Ludovici Pii an. 832. Ademar. in Chron. an. 829. Gesta Lemovicensium Episc. cap. 1. Vita S. Genulfi c. 7.

Jopila villa publica. Annales Francor. Metens. an. 714.

Kala, vulgò *Chelles*, hodie Abbatia Sanctimonialium. Præceptum Roberti Regis in Tabulario S. Dionysii: *Auctoritate nostra & Episcoporum nostrorum, qui nobiscum hoc præceptum in sancta Synodo quæ 16. Kl. Junii Kalæ sedis nostræ palatio, collecta resedit, firmaverunt*, &c.

Laudunum Palatium. Beslius in Comit. Pict. pag. 252. Codex donationum piarum Miræi p. 120.

Liptinæ Palatium. Miracula S. Ursmari n. 19. Fulcuinus de Gest. Abbat. Lobiensium cap. 3. 6. Cod. Donat. piarum Miræi p. 38.

Moguntia Palatium. Diplomata Belgica Miræi, pag. 24.

Mamacca, villa publica. Annales Franc. Metens. an. 692.

Neomagum Palatium. Vita Caroli M. p. 100. Regino an. 881. Lambert. Schaffnaburgensis an. 1046. W. Heda p. 226. 244. 1. edit. &c.

Noviomense. Vita S. Godebertæ n. 4.

Nemetense. In præcepto Caroli M. de Institut. Episcopatuum per Saxoniam an. 789.

Pictavum Palatium. Charta Lud. Pii apud Perardum in Burgundicis p. 25.

Pontio, seu *Pontico Palatium.* Justell. in probat. Hist. Turen. p. 11. Ph. Labeus to. 2. Miscel. p. 474. Diplomata Belgica Miræi p. 32. V. cl. Steph. Baluzius in append. ad Capitul. n. 89. 90. 106.

Pontiliacum Palatium. Charta Caroli C. apud Perardum in Burgund. p. 49.

Perona Palatium. Chronic. Fontanellense an. 849.

Parisiense Palatium. Helgaudus in Roberto Rege pag. 66. Charta Philippi I. Regis apud Doubletum pag. 835.

Papia Palatium, in Italia, *Pavie*, Ticinum. Chron. Farfense p. 666.

Pissiacum Palatium. Helgaudus in Roberto Rege p. 65. Ph. Labeus to. 2. Miscell. p. 586.

Romaricimons Palatium, *Remiremont* in Lotharingia. To. 7. Spicileg. Acheriani p. 185.

Salmonciacum Palatium, in Laudunensi diœcesi. Hincmarus Rem. to. 2. p. 298. Labeus to. 1. Biblioth. p. 755. Doublet. p. 705. 706. Capit. Caroli C. p. 441.

Silvanectis Palatium, *Senlis*, urbs Episcopalis. Charta Roberti Regis in Tabulario Fiscanensi fol. 21. Sammarthani in Abbat. Gall. p. 16. & in Episcopis Silvanect. n. 53.

Suessio Palatium, *Soissons*, urbs Episcopalis. Doublet. p. 697.

Senonense. In Charta Henrici I. an. 1048. apud Camusatum in Prompt. antiq. Trecens. p. 23.

Silvacus, apud Hincmarum epist. 1. ex Labeanis, *Silvagius*, in Charta Caroli C. in Append. ad Capitul. n. 100.

Theodwadum Palatium. Theganus de Gest. Lud. Pii c. 41. Vita ejusd. Lud. an. 796.

Theodonis villa, Palatium. Doublet. p. 713. Chiffletius in Tornutio p. 264. Hugo Flaviniacensis in Chron. Virdun. p. 270. Annales Franc. Metenses an. 773.

Vernum, Palatium. Concil. Vernense an. 755. Capit. Caroli C. p. 23. 38. 144. 441. 460. Beslius in Episc. Pictav. p. 29. Chifflet. in Tornutio p. 265. Vita S. Eucherii n. 9.

Vermeria Palatium. Capitul. Caroli M. an. 808. c. 9. Hincmar. epist. 1. ex Labeanis. Doubletus p. 696. Flodoard. l. 3. c. 4. Will. Heda p. 222. 1. edit. Diplomata Belgica Miræi p. 22. Joan. à Leydis lib. 3. c. 12. Chron. Hildesheimense an. c. 25.

Valentianæ Palatium. Charta Lotharii Reg. apud Doublet. pag. 787. alia Caroli C. apud Perardum pag. 143.

Vitriacum Palatium. Charta Henrici I. Reg. apud Baluzium in Not. ad Lupum Ferrar. p. 526. Aimoinus lib. 4. de Miracul. S. Benedicti cap. 26.

Palatium in Monasteriis, apud Petrum Diaconum Casin. lib. de Miracul. S. Benedicti Casini patratis n. 29. sed quæ pars ædium Monasterii fuerit, non omnino liquet, nisi fuerit domus Abbatis, quam Aulæ nomine donat Vita S. Hermelandi Abbat. n. 30. ubi de quodam Abbate: *Cœpit igitur aulam sibi ædificare, necessariis non contentus domibus*, &c. Id nominis etiam tribuitur cæteris dignitatum seu officialium Monasterii ædibus in veteri Scheda apud Angelum à Nuce: *Camerarius* (Casinensis Monasterii) *debet facere reparare Palatium quod dicitur Palatium Infirmarii, quod est juxta cemeterium, extra paradisum, & omnes alias cameras*, &c. Infra: *Firmatarius debet facere Palatium Infirmarii cum subjacentiis suis.* Interdum pro *Refectorio*, seu majori aula usurpatur, ut in Regula Militum Templariorum in Concilio Trecensi an. 1127. c. 8. *In uno quidem palatio, sed melius dicitur refectorio, communiter vos cibum accipere credimus*, &c. seu potius procellis, vel quibusvis ædibus monasticis. Charta Sanctii Regis, qui ad Zamorram obiit, apud Ant. de *Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 5. *Sit etiam Monasterium vestrum cum ipsa villa in qua situm est, & omnes vestræ decaniæ, sive palatia vestra, per totum regnum meum sine portatico de vestris propris rebus*, &c. Charta Sanctii Ramirez Regis Aragonum apud Martinezium in Hist. Pinnatensi lib. 3. cap. 27. *Campos, & hortos, & palatia S. Joannis si quis fregerit, peitet 60. solidos.* Alia ejusdem Regis æræ 1131. apud *Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 7. *Dono prælibatis sanctis ac præscripto cœnobio Monasterium S. Urbicii de Servol,*

cum

cum omnibus suis pertinentiis, & cum omnibus decimis suis, cum villis & mansis & palatiis suis & possessionibus, &c.

PALATUS. Vide *Pallium*.

PALAZOLI, Virgulæ, apud Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 28. *Vergettes*, veteri Gallico interpreti.

PALDONES. Vide *Faldones*.

PALEA, vox quæ præponitur ut titulus quibusdam capitibus Decretorum Gratiani, ut notetur additiția esse, nec à Gratiano primitus illi libro inserta, cum in veteribus MSS. Gratiani, quæ *paleæ* nomine insigniuntur desiderentur. Andreas JC. ad Speculat. & ex eo Antonius Augustinus lib. 1. dial. 2. de Emendat. Gratiani, aiunt *paleam* fuisse discipulum Gratiani, qui capita hæc adjecerit. Vide quæ habet Admonitio Gregorianæ Editionis.

PALEALES *uvæ*, in palea conditæ & asservatæ, apud Cælium Aurelian. lib. 5. Acut. c. 21.

PALEARII, Gallis, *Paillers*. Gaufridus Vosiensis in Chron. part. 2. cap. 10. *Philippus Galliarum Rex socero suo Anglorum Regi Henrico, quasi auxilium, tartareas direxit legiones: eorum pedes veloces erant ad effundendum sanguinem. Hi ex diversis terrarum partibus conglobati unam Ecclesiam fecerunt malignantium, unoque vocabulo Palearii, quasi à palea vocabantur.* Infra: *Palearii apud Castrum Dunum delentur.* Vide cap. 13. & 21. Idem lib. 1. cap. 73. *Immisit Deus in Aquitaniam hostes crudelium populorum, — & ut rusticè loquar, Brabansons, Hainuiers, Asperes, Paillers, Navar*, &c. Incertum porrò an ita dicti *Palearii*, quod Paleam pro insigni ad caput aut galeam deferrent; an verò quod incendia, ubique ignem palea immittendo, excitarent.

PALEARIUM, in Gloss. Gr. Lat. dicitur τὸ ὑποκάτω τοῦ βοὸς κρεμάμενον δέρμα, *pellis quæ sub collo bovis fluitat huc & illuc ad modum paleæ*, &c. Apud Jo. de Janua. Occurrit in vita S. Benedicti Anianensis. Est etiam

Palearium, & *Paleare*, locus ubi paleæ reponuntur, apud eundem Joannem de Janua. Constitutiones Catalaniæ MSS. *Olivæ verò & fructus earum, columbaria & palearia non inscindantur, vel comburantur, nec destruantur.* Vita S. Endei Abbatis Aranensis n. 18. *Sic diligenter exercebat trituratoris officium, ut in paleario territorii* (quidam legunt *teritorii*) *non posset granum, quod culmen faceret, inveniri.*

PALECTUM. Rollandinus in Summa Notariæ cap. 2. *In 10. brachiis panni de Pruyn. & uno palecto de flanchiis pro vestibus ipsius dominæ Mathildæ*, &c.

PALENGA. Vide *Padelenga*.

PALERGIUM. Anastasius Bibl. in Benedicto II. p. 272. *In Ecclesia B. Valentini, via Flaminia, fecit coopertorium super altare cum clavis & fastellis, & in circuitu palergium Chrysoclavum pretiosissimum.* Mox: *Et in circuitu Palergium de holoserico pulcherrimum.* Idem videtur quod *phalergium*, apud Papiam, ubi *ornamentum* esse dicitur, fortè ex Græco, πάρεργον, quod additamentum & ornamentum operis significat in veteri Inscript. 59. 2.

PALETA, idem quod *Pala*, annuli pars quæ gemmam cohibet. Gloss. Lat. Gr. *Paleta*, σφενδόνη δακτυλίου ὡς χῆνος.

PALETA, mensuræ frumentariæ species, in Regesto Parlamenti B. fol. 28. *Quod licet Major & Pares Medontenses — exercuerint justitias quæ sequuntur, videlicet mensuras, pondera, boissellos, paletas molendinorum*, &c. *Paleatæ farinæ*, in 1. Regesto fol. 4.

PALETARE, Gall. *Paleter*, propriè est ad palos, quibus urbium & castrorum muniuntur & sepiuntur ingressus, dimicare. Apud Vegetium lib. 1. cap. 11. & lib. 2. cap. 23. *ad palum dimicare*, species est armaturæ, seu exercitationis militaris. Anonymus de Recuperatione Terræ Sanctæ cap. 66. in Gestis Dei per Franc. *Ut paletando contra hostes, quoties necesse fuerit, fines ipsos, civitates, & castra defendant.* Continuator Nangii an. 1326. *Post aliquam paletationem factam cum Bidaldis prope castellum*, &c. Willelm. *Guiart* an. 1270.

Un jour pour les desbareter,
Vindrent Sarrazins paleter.

Chronicon Flandriæ cap. 16. *La garnison issit hors encontre lui, & paleterent tant que le Comte du Perche fut abatu sous son cheval.* Et cap. 46. *Et tantost firent les Flamens arrester leurs grosses batailles sans rien faire fors paleter l'un encontre l'autre.* Hinc *palet*, & *paletis*, pro ipso congressu. Hugo *Plagon* vetus interpres MS. Willelmi Tyrii lib. 17. cap. 7. *Ut qui tota vita sua regno militantes*, sic vertit, *Car ils sont toujours au content & au palet.* Et cap. 12. *Et ex ea parte continuis impugnaretur congressionibus*, sic habet, *Si que tous les jours les conviendroit estre au palet & au contens de quelque part.* Chron. Bertrandi Guesclini MS.

Adonc issi Bertrand tout hors du paletis.

Le Roman de Garin:

Sor lui avoit moult grant paleteis.

Will. *Guiart* an. 1296.

Car pour venir au chapleis,
Est lessié le paleteis.

Utitur pluries, ut & citatus autor Chronici Flandr. cap. 67. 79.

PALEUS. Vide *Pallium*.

PALHERIUM, Palearium, ex Gallico *Pallier*. Charta an. 1306. in Comitatu Rutenensi exarata, ex 2. Regesto Philippi Pulchri Regis Franciæ n. 7. in Tabulario Regio: *Cum 6. denariis Ruthen. quos habebat censuales in palheriis & ortis Stephani*, &c.

PALIA. Judicatum an. 1250. apud Rocchum Pirrum in Notitia Eccl. Pactensis: *Pro unoquoque porco tarenos 60. Item de palia mille retia ad valens tarenos 50.* &c.

PALIFICARE, Palam facere, exponere, declarare. Diedericus Monachus de Illatione corporis S. Benedicti, in præfat. *Exigis à me — quatenus — palificare quantocius non differam, quanam causa existat illius festivitatis.* Anonymus in Vita S. Severi Episcopi Ravenn. cap. 1. n. 1. *Nec non & obitum sacratissimum qualicumque stylo palificare gestientes.* Utuntur præterea Theodericus Mon. de Invent. S. Celsi Episc. Trevir. n. 17. & Dudo Decan. S. Quintini in præfat. ad Hist. Norman. p. 51.

PALIFICATURA, *Palificatio*, Telonei species, in Charta Berengarii & Adalberti Italiæ Regum an. 952. in Bibl. Sebus. Cent. 1. cap. 99. quod pro palis quibus fluviorum ripæ continentur exsolvebatur: Itali quippe *Palificare* etiamnum dicunt, *palis instruere*, *palos defigere*: *Portonaticum, palificaturam, tholoneum, ripaticum, navium ligaturam.* Charta Henrici Reg. Roman. an. 1311. *Ductus aquarum, palificationes molendinorum, ripatica*, &c. Charta Ludovici Pii Imp. apud Ughellum to. 4. p. 789. *Et .... peragere negotium voluerit in portis Walparioli & Cremonæ cum milites applicent, & in sorte stent, sic milites Comaclenses & debitum reipublicæ quod est ripaticum, & palificturam, pastumque ad duos riparios — adimpleant. Pali molendinarii*, in Charta Grodegangi Episcopi Metensis apud Meurissium p. 169. Vide *Palare*.

PALIOSUS, Dives, qui pallio dorsum tegit. Guill. de Podio Laurentii cap. 43. *Factumque ut nonnulli dorsa paliosa habentes cœperint difficultates opponere, quibus possent inquisitionis officium impedire.* Vide *Pallium*.

PALIOSUM. Anonymus de re Architecton. c. 17. *Cameræ structiles fortiores erunt, figulinæ autem ad contignationem suspendantur, ita ut catenis anchoratis fixæ tegulas, vel paliosa, quæ cameram circinent, sustineant.* Confer Vitruvium lib. 5. c. 10.

PALITIUM, *Palliciatum*, *Pallatium*, Contextus ac series palorum. Will. Brito lib. 7. Philipp.

Paliciumque triplex, quod erat Gaillardica subtus
Mœnia, quadratis palis, & robore duro

Usque sub extremas protensum fluminis oras.
Anonymus de Gestis Friderici II. Imp. *Quia si Princeps illos in illa clausura invaderet, palitiu illa quibus Papalis exercitus se totum clauserat*, &c. Infra: *Quo lignaminibus ipsarum domorum quæ inde disrumpere potuerunt, facerent stichatos, sive palliciata circumcirca civitatem.* Expressit nostrum *Pallissade.*

Pallacium, eadem notione. Bracton. lib. 4. tit. 1. cap. 37. §. 1. *Si faciat quis fossatum & hayam, murum, vel pallacium, per quod oportet me ire per circuitum, ubi prius ingressus sum per compendium.* Apud eundem d. tract. c. 44. *Fossato, muro, haya, vel palatio. Palicium*, cap. 45. §. 2. *Palit & closture*, in Consuetud. Vitriacensi art. 55. *Pallis*, in Consuet. Altisiod. art. 53.

PALLA, Globus, nostris *Bale*, Italis *Palla* & *Balla*, Germanis, *Ballen*, pro *Pila*. Hesychius: Πάλλα, σφαῖρα ἐκ ποικίλων νημάτων πεποιημένη. Ita porro Globum crucigerum Imperialem, qui inter Regalia insignia reponitur, appellat Gotefridus Viterbiensis:

> *Aureus ille Globus Pomum vel Palla vocatur,*
> *Quando coronatur, Palla ferenda datur.*

Infra:

> *Crux & Palla simul pariter connexa tenentur:*
> *Hæc ferit, hæc sanat, hæc perit, illa manet.*

De ejusmodi globis crucigeris pluribus agimus in nostro Syntagmate de Numismatibus Imperatorum Constantinop.

PALLA, Aulæum. Gloss. Lat. Gr. *Palla*, ἱμάτια, πέπλος, παραπέτασμα. Matthæus Paris an. 1236. *Ornata igitur civitas tota holosericis & vexillis, & coronis*, (fortè *cortinis*) *& pallis, & cereis, & lampadibus.* Alibi: *Obtulit Ecclesiæ quatuor pallas, unam assignavit altari ad pendendum, & maceriam adornandum.* Et anno 1251. *Obtulitque ad majus altare tres pallas S. Albano, & unam S. Amphibalo.* De hisce pallis intelligendus, ni fallor, Gregorius Turon. lib. 10. c. 16. *De palla holoserica* (Ecclesiæ) *vestimenta neptis suæ temerariè fecerit, foliola aurea, quæ fuerant in gyro pallæ, inconsultè sustulerit, & ad collum neptis suæ facinorosè suspenderit.*

Palla altaris, in veteri Vocabulario, dicitur *vestis qua altare cooperitur, videlicet lineus pannus consecratus, qui super altare ponitur, super quem extenditur corporale.* Neque fere aliter Durandus lib. 1. Rational. cap. 3. n. 49. tametsi interdum *pallam altaris* cum *corporali* videatur confundere: *Clemens etiam statuit, — ne mortui sepeliantur vel involvantur, seu operiantur, vel etiam feretrum, cum palla, id est pannis altaris, aut cum mappa qua calix involvitur, — quando verò pallæ, id est corporalia, & vela, id est ornamenta altaris, seu cortinæ super altare pendentes sordidatæ fuerint.* Et mox: *Pallæ verò, id est corporalia in alia pelvi laventur.* Rursum: *Si altaris palla, id est vestimenta*, &c. Ubi *palla* promiscuè usurpatur pro linteo quo tegitur altare, & pro corporali. Distinguntur tamen in Concilio Meldensi apud Burchardum lib. 4. cap. 13. *Similiter ad corporale lavandum, & ad pallas altaris propria vasa habeantur, in quibus nihil aliud fiat.* Et in Concilio Remensi apud eundem lib. 3. cap. 97. *Observandum est, ut mensa Christi, id est altare, ubi Corpus Dominicum consecratur, — cum omni veneratione honoretur, & mundissimis linteis & pallis diligentissimè cooperiatur.* Denique Concilium Arvernense can. 7. *De opertorio Dominici Corporis, seu palla altaris, nunquam Sacerdotis corpus, dum ad tumulum evehitur, obtegatur.* Ubi, *seu*, idem valet quod *vel*, ita ut aliud sit *palla altaris*, aliud *opertorium Dominici Corporis*, id est *Corporale*, quod *Corporalis palla*, in Ordine Romano, & apud Gregorium Magnum in Sacrament. ubi de ordine Subdiaconi, appellatur, ubi distinguitur à cæteris pallis altaris: *Pallæ verò quæ sunt in substratorio in alio vase debent lavari, in alio Corporales pallæ. Pallei corporales* dicuntur in Testamento Riculfi Episcopi Helenensis: *Corporale Pallium* apud Bonifacium Archiep. Moguntinum epist. 11. *Pallium altaris*, apud Gregorium Turonensem lib. 7. cap. 32. *Cumque jam altarium cum oblationibus pallio serico opertum esset*, &c. Infra: *At ego cùm hæc audirem, ad te conversus dixi: Adprehende pallium altaris, infelix, quo sacra munera conteguntur, ne hinc abjiciaris.* Alia igitur est *palla* quæ altari substernitur, alia quæ sacra Christi munera contegit, quam *Corporale* appellant scriptores. Prior palla, ea est *palla Dominica, ad quam non licet mulieri manum suam mittere*, ut est in Concilio Autisiodor. can. 37. & *palla altaris*, in qua *manus pueri* oblati ad Monasterium à parentibus *involvebatur*, ut est in Regula S. Benedicti cap. 66. & illa cujus meminit Lex Bajwar. tit. 1. cap. 3. §. 3. *Si autem de ministerio Ecclesiæ aliquid furaverit, id est calicem, aut patenam, aut pallam*, &c. Adde Capitulare Heytonis c. 16. Hugonem Archiep. Rotomag. lib. 2. de Hæret. cap. 4. Arnoldum Lubec. lib. 6. cap. 5. &c. Vide *Substratorium.*

Palliæ altarium. Historia de exordio Ordinis Cisterciensis cap. 17. *Palliæ autem altarium, ut de lino fierent*, &c.

Pala, eadem notione. Prudentius Trecensis Episcopus in vita S. Mauræ. *Quis oleum ad lampades ministrabat? Maura. Quis palas conferebat? Maura. Quis vestimenta sacerdotalia de proprio comparabat? Maura.* Versus inscripti palæ altaris ædis S. Marci Venetiis:

> *Anno milleno centeno jungito quinto,*
> *Tunc Ordelaphus Faledrus in orbe Ducabat:*
> *Hæc nova facta fuit gemmis ditissima pala,*
> *Quæ revocata fuit te, Petre, Ducante Ziani,*
> *Et procurabat tunc Angelus acta Faledrus,*
> *Anno milleno bis centenoque noveno.*

Ibidem:

> *Tunc vetus hæc pala gemmis pretiosa novatur.*

Vide Sansovinum & Stringam in Venetia lib. 1. cap. 39. 40.

Pallæ sepulchrales, quibus Sanctorum & Honoratorum tegebantur sepulchra. Concilium Arvern. c. 3. *Ne pallis vel ministeriis divinis defunctorum corpora obvolvantur. Palla sepulchri S. Martini*, apud Gregorium Turonensem lib. 5. Hist. Fr. cap. 48. Idem lib. 1. Miraculor. cap. 72. *Pallam holosericam auroque exornatam, quæ sanctum tegebat sepulchrum, temerario ausu diripuit. Pallia lectorum*, apud Eutropium lib. 9. *Milites qui eum sequebantur, fœtore commoti, diductis lecticulæ palliis, post aliquot dies mortem ejus notam habere potuerunt.* Gloss. Basilic. Τῷ ὀνόματι τῆς στρωμνῆς, πᾶσα ἐσθὴς περιέχεται, καὶ τὰ στραγαλία, καὶ τὰ παλία, καὶ πᾶν ᾧ περιβαλλόμεθα. Vide *Aristato*, & *Coopertorium.*

PALLANTIA. Vide *Palantia.*

PALLATORIUM, pro *Parlatorium*, vulgo *Parloir*, aliàs *Locutorium*, & *Salutatorium*; locus scilicet in Monasteriis virorum, ubi excipiebantur visitaturi. Charta an. 1258. in Hist. S. Martini de Campis p. 208. *In Pallatorio ante cameram Ballivorum.* Vide *Locutorium.*

PALLEA, *Palleum, palleus*, Vide *Palla*, *Pallium.*

PALLEARICIA. V. *Tectora.*

PALLINGUS. Vide *Falanga.*

PALLIUM, Christianorum fuisse indumentum testatur Tertullianus lib. de Pallio, à quo ita describitur c. 6. *In viris autem pallii extrinsecus habitus, & ipse quadrangulus, ab utroque laterum regestus, & cervicibus circumstructus, in fibulæ morsu humeris aquiescebat.* Infra, de quatuor pallii angulis: *Omnis liberalitas studiorum, quatuor meis angulis tegitur.* Nec uno hoc loco Christianorum fuisse proprium innuit, illudque describit: hinc apud eundem *de toga ad Pallium* transire; cum *toga*, Gentilium fuerit: tametsi in controversiam cadat, an Christiani ab Ethnicis vestitu diversi fuerint, quod fusè disputat Baronius anno 197.

Utcumque sit, Tertullianeum istud Pallium, ex iis fuit quæ τετράγωνα vocabant, de quibus fusè Salmasius ad hunc Tertulliani librum. Sed & inferioribus sæculis *Pallium quadrangulum*, cujusmodi etiam fuit Romanorum Paludamentum, Regum nostrorum primæ, secundæ & tertiæ stirpis proprium fuit; sic autem describitur à Monacho Sangallensi lib. 1. cap. 33. *Gloriosissimus Carolus ad nocturnas laudes pendulo & profundissimo pallio, (cujus jam usus & nomen recessit) utebatur.* Cap. 36. *Nocturnum atque pendulum Augusti pallium adhuc nos retrahit. Ultimus habitus eorum erat pallium canum, vel saphirinum quadrangulum, duplex, sic formatum, ut cùm imponeretur humeris, ante & retro pedes tegeret, de lateribus verò vix genua contegeret.* Quod quidem pallii genus etiamnum retinent Principes nostri in suis inaugurationibus: nam cum quadratum sit, ad sinistrum humerum fibula constringitur, ad dextrum erigitur, & in armos ipsos sustollitur, quo dextra libera sit. Ita latera nudantur, pedes ante & retro teguntur, quod ait Sangallensis. Verum in hoc diversum fuit à regiis hodiernis, quod ut Romanorum Paludamentum, ad humerum dextrum fibula astringeretur. Quod verò *Pallium* Sangallensis, *Sagum* vocat Eginhardus, ubi de Carolo M. *Sago Veneto amictus, & gladio semper accinctus*, &c. Infra: *In festivitatibus veste auro texta, & calciamentis gemmatis, & fibula aurea sagum astringente, diademate quoque ex auro & gemmis ornatus, incedebat.* Sed in primis observationem exigit, quod idem Sangallensis scribit, saphyrini coloris fuisse, id est cærulei, quale est hodie Regum Franciæ liliis distinctum: ut inde discant Heraldicæ artis magistri unde hic color in armorum regiorum insignibus manarit. Ejusdem etiam formæ fuit Regum Anglicorum Pallium: sic enim describitur à Thoma Walsinghamo, ubi de coronatione Ricardi II. Regis Angliæ p. 196. *Postea induit eum Archiepiscopus regali pallio, ita dicens: Accipe pallium quatuor nuntiis formatum, per quod intelligas quatuor mundi partes divinæ potestati esse subjectas, nec quemquam feliciter posse regnare in terris, nisi cui potestas regnandi fuerit collata de cælis.* Dionysius Halicarnassæus lib. 3. ἀρχαιολογ. accepisse Tarquinium Romanorum Regem à Legatis Hetruscorum, χιτῶνά τε πορφυροῦν, χρυσόσημον, καὶ περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον, οἷα Λυδῶν τε καὶ Περσῶν ἐφόρουν οἱ Βασιλεῖς, πλὴν οὐ τετράγωνόν γε τῷ σχήματι, καθάπερ ἐκεῖνα ἦν, ἀλλ' ἡμικύκλιον. Vide Dissertationem 5. ad Joinvillam p. 158.

Pallium, Monachorum vestis propria fuit. Salvianus lib. 8. de Gubern. Dei: *Palliatum & pallidum, & recisis comarum fluentium jubis ad cutem tonsum videre tam infelix ille populus, quam infidelis sine convicio atque execratione vix poterat.* Idem lib. 4. ad Eccles. Cathol. *Licet religionem vestibus simules, licet fidem cingulo asseras, licet sanctitatem pallio mentiaris, non credis omnino, non credis.* Concilium Aurelian. I. c. 21. *Monachus si in Monasterio conversus, vel pallium comprobatus fuerit accepisse, & postea uxori fuerit sociatus*, &c.

Pallium, Velum Sanctimonialium. Benedictionale Ecclesiæ Rotomagensis editum à V. cl. Jacobo Petito p. 295. de Benedictione virginis: *Post hæc imponas puellæ pallium, & dicas, Accipe, puella, pallium quod perferas sine macula ante tribunal Christi*, &c. Concilium Toletanum X. can. 4. de viduis: *Ut autem nihil devocetur in dubium, pallio purpurei vel nigri coloris caput contegat ab initio susceptæ religionis.* Vita S. Aldegundis Abbatissæ Melbodiensis cap. 4. *Nimio vapore fidei accensa, à Pontifice B. Audeberto consecratum pallium accepit, seque in Monasterio — retrudi præcepit.* Collectio Canonum Hibern. lib. 43. cap. 10. *Virgines palliatæ, id est velatæ.*

Pallium, Velum, quod inter Missæ solennia supra caput nubentium expanditur, dum quædam conceptæ orationes à Sacerdote recitantur. Durandus lib. 1. Ration. cap. 9. n. 9. *Ideo nubentes post benedictionem vitæ (vitta) uno invicem vinculo copulantur, ne compagem, id est fidem unitatis conjugalis disrumpant. Eadem verò vitta candida est, purpureoque colore permiscetur, quia candor est munditia vitæ, purpura ad sanguinis posteritatem adhibetur, ut hoc signo & continentia, & lex continendi, ab utrisque ad tempus admoneatur, post hoc ad reddendum debitum non negetur.* Hujusmodi nuptialis velaminis meminit Nicolaus I. PP. in Responsis ad consulta Bulgarorum c. 3. *Ut primum quidem in Ecclesia Domini cum oblationibus quas offerre debent Deo per Sacerdotis manum statuuntur, sicque demum benedictionem & velamen cæleste suscipiunt, ad exemplum videlicet quos Dominus primos homines in Paradiso collocans, benedicens eis dixit, Crescite & multiplicamini, &c. — veruntamen velamen istud non suscipit, qui ad secundas nuptias migrat.* Et Joannes Sarisberiensis lib. 8. Policrat. c. 11. *Inolevit etiam consuetudo, ut quos in commercium carnis Ecclesiæ jungit auctoritas, pallio velentur altaris, aut alio ab Ecclesia constituto, ut thorus qui Christo conciliante construitur, sic in fide castitatis fragilitatis suæ maculas protegat, ut totius sit probri aut confusionis ignarus.*

Pallio cooperire filios natos ante matrimonium, *mettre les enfans sous le drap*, natos scilicet ex concubina, quam pater postmodum in uxorem legitimam coram proprio Sacerdote accipit. Cujus ritus initium fluxisse arbitror ab eo qui in adoptionibus observatur: quippe adoptivos pallio ac stola propria adoptantes quodammodo involvebant, ut ab iis quasi prognatos indicarent, de quo quidem pluribus egimus ad Joinvillam & ad Annam Comnenam. Ita in legitimationibus per subsequens matrimonium, liberi in ipsis nuptiarum sacris solennibus, cum patre & matre pallio operiuntur, ut ab iis ex legitima conjunctione procreati innuantur. Willelmus Gemmeticensis lib. 8. Hist. Norm. cap. 36. *Hac itaque de causa Comes Richardus Gunnorem Comitissam more Christiano sibi copulavit, filiique, qui jam ex ea nati erant, interim dum sponsalia agerentur, cum patre & matre pallio cooperti sunt.* Philippus *Mouskes* in Lothario:

Li Duc ki les enfans ama,
Gunnor adoncques espousa,
Et li fil ki ja furent grant,
Furent entre autre deus enestant
Par dessous le mantiel la mere
Furent fait loial cil trois frere.

Ubi observandum solo matris pallio opertos Gunnoris filios. Hujusce etiam ritus meminit Robertus *Grossetesta* Lincolniensis Episcopus in Epist. 13. ad Walterum de Raseg tribunalis Regii Præsidem: *Et ut seniorum relatione didici, consuetudo etiam in hoc regno antiquitus obtenta & adprobata tales legitimos habuit & hæredes: unde in signum legitimationis nati ante matrimonium consuerunt poni sub pallio super parentes eorum extento in matrimonii solemnizatione.* Idem Ralegius in Epist. ad Robertum proxima: *Ad confirmandam hanc legem quod bastardus sub pallio supra parentes nubentes extento positus fuit bastardus, induxisti testimonium Richardi de Luce* (Justitiarii Angliæ sub Henrico II.) *cujus testimonium quantam & qualem habeat comparationem ad testimonia divinæ Scripturæ & canonicæ contrarium testificantia, lippis patet & tonsoribus.* Subdit Seldenus, ex quo præallata ex Roberto Lincolniensi eruimus ex ejus Dissertatione ad Fletam: *Cæterum ritum eundem ipsum sub Richardo II. quando autoritate Parlamentaria legitimi facti sunt liberi Joannis Gandavensis Ducis Lancastriæ è Catharina uxore tertia ante matrimonium suscepti, idque in ipsis Comitiis adhibitum alicubi legisse me memini.* Vide *Legitimatio*, *Mulieratus*.

Pallia, dictæ nostris eæ vestium *liberationes* quæ fiebant Officialibus regiis convivis, seu *commensalibus*. Nam aliis *Pallia*, aliis *Robæ* dabantur statis anni tempestati-

bus, ut observatum à nobis ad Joinvillam Dissert. 5. *Droit de manteau.* Computum Thesauri an. 1300. *Pallia Militum de termino Pentecost. — Pallia Clericorum, — Robæ Valletorum & aliorum hospitii. Wadia & Palia*, in Statuto Caroli V. Reg. Franc. an. 1368. pro Officialibus Parlamenti. Vide quæ ibi observamus.

PALLIUM, Aulæum, vel *Palla.* Victor Uticensis lib. 1. de Persecut. Vandalica p. 8. *De palliis altaris, prô nefas! camisias sibi & femoralia faciebat.* Alcuinus Poëmate 3.

Plurima basilicæ sunt ornamenta recentis,
Aurea contortis flavescunt pallia villis,
Quæ sunt altaris sacri velamina pulchra.

Et Poëm. 66.

Pallia suspendit parietibus, atque lucernas
Addidit, &c.

Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Dedit etiam & pallia tria pretiosa in ornatu Ecclesiæ*, &c. Rupertus lib. 2. de Divin. offic. c. 23. *Pallia quæ solenniter appenduntur templi parietibus.* Chronicon S. Vincentii de Vulturno lib. 2. *Per singulas denique columnas palliorum cortinas pendere jussit Regina.* Historia fundationis Monast. S. Clementis in insula Piscaria lib. 1. *Fuerant etiam in ejus domo diversa pallia auro & gemmis radiantia, quibus parietes Ecclesiæ ornabantur, & fratres induebantur, quoties magna festivitas in Ecclesia celebrabatur.* Historia Episcoporum Autisiodor. cap. 50. *Dedit Ecclesiæ pallium ingens optimum, quod vulgo Dorsale dicitur.* Gervasius Dorobernensis in Descript. Ecclesiæ Cantuar. *In circuitu verò ad altitudinem fornicis prædictæ via quædam facta est, qua pallia & cortinæ possunt suspendi.* Eadmerus lib. 5. Hist. Novor. p. 108. *Pallia valde bona quamplurima, ac nonnulla alia decori domus Dei competentia juri Ecclesiæ perpetuo possidenda concessit.* Petrus Damian. lib. 6. epist. 9. *Sancti Laurentii Monasterium à se constructum nuper, ut dedicaretur effecit, & duodecim ibi pallia munificus obtulit.* Hariulfus lib. 2. c. 10. *Insuper donavimus ibi pallia optima 78.* Lib. 3. cap. 3. *Pallia 78. vestimenta 49. viginti alia, cum pallio paratum unum.* Chronicon S. Trudonis lib. 1. p. 350. *Cussinos sericos tres, pallia 4. majora, & minora 44. item pallium unum cum friso & margaritis.* Vide Vitam S. Willelmi Ducis c. 21. edit. Mabillonii, Vitam S. Benedicti n. 28. edit. ejusdem Mabillonii, Visionem Wettini Monachi n. 9. Leonem Ost. lib. 2. cap. 38. Honorium Augustod. lib. 1. cap. 137. &c.

Pallium altaris, Vide *Palla.*

Pallium interdum, atque adeo in plerisque supra allatis locis, ipsa pallii materia, pannus ipse, sericus aut pretiosioris materiæ, dicitur. Ugutio: *Pallium, à pellibus unde fiebat: sed modo dicitur Pallium quoddam genus panni ex serico, & quilibet mantellus.* Hariulfus lib. 2. cap. 10. *Casulas de pallio 30. fanones de pallio auro paratos 10.* Lib. 3. cap. 3. *Fanones ad offerendum auro parati 14. ex brandeo 3. ex pallio 15. — in sacrario ad tabulam cooperiendam vestimentum lineum pallio paratum.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 4. *Casulam de pallio non habeat.* Ibidem: *Absque aurifrisio & pallio & omnibus sericis.* Vetus Charta in Hist. Monasterii S. Nicolai Andegav. *Et unam capam pallii.* Hugo de Cleeriis de Majoratu Franciæ: *Scamnum pulcherrimum fulcro pallii, aut tapeto coopertum.* Sugerius in Ludovico VI. *Ubi etiam aurum & argentum, & vasa concupiscibilia, & pallia, & palliatas culcitras, & omne mobile quod possidebat — egenis distribuens*, &c. Infra: *Cappas de pallio pretioso decem.* Chronicon Trudonense lib. 1. pag. 350. *Cappæ 33. pretiosæ de pallio.* Lib. 6. p. 403. *Similiter & cingulos duos, unum de nigro bonoque pallio, — alium de pallio varii coloris valde bonum*, &c. — *Cappam unam albi pallii valde bonam*, &c. Arnoldus Lubecensis lib. 2. cap. 9. *Inde adducti sunt caballi fortissimi 30. cum frenis argenteis & sellis optimis de pallio & ebore compositis, quos Duci dedit.* Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Roquos 4. unum purpureum cum auro, & alium palleum Græco, — & alios palleos corporales quatuor, palleos 4. è brosdo unum, — cossino pallio uno*, &c. Hugo Flaviniac. in Chron. p. 246. *Cum cappa una de pallio*, &c. *Casulæ sine pallio, auro & argento*, in Hist. de Exordio Ordin. Cisterc. cap. 17. *Cucullæ fluxæ & pallio ornatæ*, in Vita S. Odon. Cluniac. lib. 3. c. 1. Testamentum Guillelmi D. de Montepessullano an. 1146. *Donet — optima vestimenta, & unum lectum de palio.* Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 95. *Habeo pallium sericum, de quo mihi casulam vel planetam facere volo.* Infra: *Et quid operis de serico facere possimus, simul inspiciamus.* Fulcherius Carnot. lib. 1. Hist. Hierosol. cap. 1. *O quam dignum erat & amœnum nobis omnibus eruces illas cernentibus, vel sericas, vel auro textas, aut quolibet genere pallii decoras, quas in chlamydibus suis aut birrhis, sive tunicis peregrini — super humeros consuebant.*

Pallea, Aulæum, vel potius pannus sericus. Heito Episcopus Basiliensis in Visione Wettini Augiensis cap. 12. *Dona magnifica & innumerabilia in palleis & vasis argenteis*, &c. Anastasius in S. Zacharia PP. *pendentia vel inter columnas ex palleis sericis fecit.* Ita fere semper in Cod. Thuano, ut monet Fabrotus ad p. 110. 111. Appendix MS. ad Hist. Turpini: *In qua B. Romani basilica optima & pulcherrima erat, palleis & codicibus optimis, & crucibus argenteis, & testibus aureis decorata.* Encomium Emmæ Reginæ: *Ingens allata est palleali* (f. *pallea*) *extento in gremio, quam ipse Rex suis manibus imposuit.* Fulbertus Carnot. Epist. 115. *Dabit vobis pro hoc negotio mille libras denariorum, & centum pallias.* Lege *palleas.* Durandus lib. 1. Ration. cap. 3. n. 23. *Ornatus Ecclesiæ consistit in cortinis, & aulæis, & palleis sericis & purpureis, & similibus.* Et n. 24. *Altaris verò ornatus consistit in capsis, in palleis, in phylacteriis*, &c. Chron. Trudon. l. 1. p. 350. *Item pallium unum cum friso & margaritis. Item palleas lineas serico coopertas 10. Item pallas lineas sine serico 98.* Testamentum Arnaldi Episcopi Tolosani an. 1159. *Cum salinis argenteis & candelabris, & omnibus meis palleis, & cappis sericeis.*

Pauleum, pro *pallium*, in Monastico Anglic. to. 1. p. 210. *Et duas imagines magnas auro argentoque bene ornatas, & casulam unam per totam brudatam, & alias tres optimas de pauleo.* Ita præferre MS. codicem monet editor. Sic

Paulium, eadem notione, in Necrologio Ecclesiæ Carnotensis, 18. Kl. Maii: *Qui huic Ecclesiæ unum paulium, & duas capas sericas dedit.*

Palleus, ex pallio, seu ex serico. Charta Rudesindi Episcopi Dumiensis æræ 930. apud Anton. de *Yepez* to. 5. Chronici Ord. S. Benedicti: *Plumatios digniores paleos decem, alios subminores 8. — almucellas morgones 6. fatoles, paleos duos*, &c. Alia æræ 1062. ibid. *Nec non etiam & de lectuaria, certos paleos duos, vasos de argenteo 4.* &c. Charta Hugonis Ducis Burgund. an. 1077. to. 6. Spicilegii Acheriani p. 456. *Pallia 4. aurea, & 20. sine auro, cortinæ palleæ noven, facitergia decem*, &c. Vide in *Fatoles.*

Paliosus, Sericeis vestibus indutus. Will. de Podiolaurentii cap. 43. *Factumque est ut nonnulli dorsa paliosa habentes, cœperint difficultates opponere*, &c. Quo spectant primi versus Epitaphii Conradi Imp. Viennæ:

Qui vestes geritis pretiosas, qui sine fine
Non profecturas accumulatis opes.
Discite quod paucis opibus post funera sitis
Contenti, saccus sufficit atque lapis.

Ita *Paille* notione eadem usurparunt olim nostrates. *Le Roman de Garin de Loherans* MS.

Dessus un paille li ont devant lui mis.

Alio loco:

Un paille d'Andre [illegible]ont desor lui mis. Rursum:

Buës i offre un vert paille roez.
Idem Poëta:
Et le mantel à son col li pandi,
Riche d'orfrois, de paille Alexandrin.
Rursum:
Bien fu vestuë d'un peliçon Hermin,
Et par dessus d'un paille Alexandrin,
A bandes d'or, mult belement li sist. Alibi:
D'or & d'argent & de pailles plaiez.
Alter Poëta:
La ot maint Gonfanon de paile Alexandrin.
Le Roman d'Aie d'Avignon, MS.
Or, argent, & pailles, sachiés tout est noiant.
Galterus Metensis in Mappamundi MS. cap. 14.
Envoia très & pavellon,
Laines & pailles riches & biaus,
Et mains autres soutiens joiaus.
Le Roman de la prise de Hierusalem MS.
Qui portoient cendals & pailes Effriquans.
Id est Africana pallia. Vetus Poëma de Alberico Burgundo MS.
Elle prinst pailles, & maint riche Bezant.
Alibi:
Sil i trasmist maint paille seignori.
Historia MS. Normannorum Apuliensium: *Et li donnoient divers pailles, & li mandoient diverses pieces d'or & d'argent, & pour lo vestement de li freres, & pour le mangier mandoient chascun jor Besant mult & Tarin, & en la solemnelle feste honoroit lor refector de vaisselle d'or & d'argent.* Statuta MSS. Ordinis Coronæ spineæ edita à quodam Cælestino sub Carolo VI. *Et sur le cors du defunt Chevalier esdites obseques aura un paile de drap de soie, & au milieu une couronne d'espines.* Hinc nomen mansit panno nigro, qui feretro insternitur, cùm mortui cadaver humandum defertur: ut & umbraculo quatuor hastis sustentato, sub quo vel divina deferri solet Eucharistia, vel quod Regibus aut viris Principibus in solennibus ceremoniis, ac urbium ingressibus prætenditur, quæ quidem umbella, *poile*, pro *paille*, perperam appellatur. Gervasius Dorobernensis in Ricardo I. Rege Angliæ an. 1194. *Processerunt omnes ad Ecclesiam, Rege ultimo subsequente, portantibus 4. Baronibus 4. cereos accensos ante eum, & aliis 4. pallium in 4. hastis super caput ejus.* Joan. Villaneus lib. 12. c. 111. *La Reina entro in Vignone con palio sopra capo.* Matth. Villaneus lib. 1. cap. 20. *Addestrati da Baroni sotto palii ricchi d'oro.* Vide Petrum IV. Regem Aragon. in Chron. lib. 2. c. 24. 25. *Pal*, pro *paille*, seu *pallio*. Monasticum Anglic. to. 3. pag. 327. *Alba cum apparatu de pal, & parura, amictus de pal.* Passim ibi.

Ab eadem voce vernacula *paille*, deducta vox *Palare*, & *Paller*, pro, *ædium parietes palliis exornare, Tapisser.* Michaël Carbonellus in Chron. Hisp. p. 27. *La Palau dels marbres era ornat y empaliat de draps de ras molt fort bells,* &c. Monasticum Anglic. to. 3. p. 330. *Unum frontale palatum de cendalo & croceo.* Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii incipiens à 1. Julii an. 1351. *Autres parties d'une chambre à parer, pallée de draps d'or & de camocas.* Infra: *Pour dix pieces de cendaux azurez & blans à faire courtines paelées d'icelle chambre.* Rursum: *Et est à savoir que 12. draps d'or de deux sortes, c'est à sçavoir six ouvrées à bestes & oiseaus sur champ azuré: les autres six ouvrez d'estranges feuillages d'outremer sur champ blanc cendré, & 6. camocas azurez, desquels draps d'or & camocas fu pallée ladite chambre.* Sanè ex his, opinor, perspicuè docemur, unde vox *pallé*, in armorum seu insignium descriptionibus, originem ducat: cùm certo certius videatur, ita in iis *pallia* bicoloria designari, non verò *palos*, seu *paxillos*, ut hactenus creditum est ac persuasum à viris Heraldicæ artis peritis. Ita insignia Regum Aragonensium *palliata* sunt ex auro & rubeo, seu *palliis* aureis & coccinei coloris distincta.

Sed & Itali *Paglio* vocarunt, quod nostri *paille*. Hinc enim *correre il paglio* dicunt, cum equorum vel equitum cursus instituitur, *palliis* pretiosioribus in præmium propositis, uti observatum à Falceto.

PALLIUM, Græcis ὠμοφόριον, vestis species Summis Pontificibus, Patriarchis, Primatibus, & Metropolitanis propria, quæ sic describitur à Durando lib. 3. Ration. c. 17. n. 3. *Est autem pallium de candida lana contextum, habens circulum, humeros constringentem, & duas lineas ab utraque parte, videlicet ante & retro pendentes: à sinistris est duplex, à dextris simplex: habet quatuor cruces purpureas, scilicet ante & retro, à dextris & à sinistris. Insiguntur in pallio tres acus aureæ.* Christophorus Marcellus autor Ceremonialis Romani lib. 1. sect. 10. *Cura conficiendorum & conservandorum palliorum ad Subdiaconos Apostolicos pertinet, qui ex lana munda & alba illa hoc pacto conficiunt. Sanctimoniales Monasterii sanctæ Agnetis, vel Religiosi qui sunt in illa Ecclesia, offerunt quotannis agnos duos albos super altare illius Ecclesiæ in die festivitatis sanctæ Agnetis, dum in Missa solemni cantatur Agnus Dei: qui agni recipiuntur à duobus Canonicis Ecclesiæ Lateranensis, & ab eis postea consignantur Subdiaconis Apostolicis, qui agnos ipsos in pascua mittunt, quoad veniat tempus tondendi ipsos agnos opportunum. Ex his agnis lana tondetur, quæ mixta cum alia lana alba & pariter munda reducitur in filum, ex quo pallia hujusmodi contexuntur latitudine digitorum trium, redacta in orbem, ita ut humeros præsulum ambiant. A pectore & renibus particulam pendentem habet Pallium longitudinis palmi, & in extremitatibus laminas plumbeas tenues ad parem latitudinem, in fine orbiculatas, nigro serico tectas, insutas supra pendentes particulas ante & post, & super humeros utrosque. Sic confecta pallia per Subdiaconos portant ad Basilicam Principis Apostolorum, & per Canonicos Basilicæ ponuntur super corpora Petri & Pauli Apostolorum sub altari majori; ubi factis ex more vigiliis illa per noctem dimittunt, deinde restituunt Subdiaconis, qui in loco honesto ea conservant.* Hinc *Pallia de corpore Beati Petri* sumpta passim dicuntur. Hanc etiam descriptionem attigit Cencius Camerarius in Ceremoniali: *Prior S. Laurentii sacri palatii ponit pallium super altare, quod ipse Prior propria manu debet parare, & statim Archidiaconus cum secundo Diacono dat in manu Pontificis, & solus Archidiaconus dicit Pontifici: Accipe pallium, plenitudinem scilicet Pontificalis officii ad honorem omnipotentis Dei, & gloriosissimæ Virginis ejus Genitricis, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & S. R. E. & nihil aliud. Statimque ipse Archidiaconus cum Priore Basilicario aptat pallium prædictum super Pontificem, intromissis spinulis aureis tribus ante & retro, & sinistro latere, in capite quarum sunt innixi tres hyacinthi lapides, & sic ornatus accedit Pontifex ad altare, & ibi celebrat honorificè Missam.* Jacobus Cardinalis de Coronat. Bonifacii VIII. Papæ lib. 2.
Pallia tunc humeris crucibus candentia nigris
Imposuit Levita rubens, quibus aurea puros
Sapphiros defixit acu.

Ejus originem & usum ab ipso Lino quidam repetunt. Alii ante S. Marci Papæ qui vixit an. Chr. 336. tempora, ejus mentionem non fieri observant: alii denique pallii prærogativam Silvestro Papæ à Constantino M. tunc demum concessam volunt, unde ad cæteros Patriachas & Archiepiscopos profluxerit. Quædam in hanc rem observamus in Dissert. de Byzantinorum Impp. nummis.

Ad Summum Pontificem solum spectat Pallium concedere, quod, ut diximus, de corpore S. Petri sumi solet. Scribit Will. Tyrius lib. 15. cap. 13. Radulfum Patriarcham Antiochenum, Romanæ Ecclesiæ subjacere dedignantem, quod diceret *utramque Petri esse Cathedram, suamque quasi promogenitæ insignem prærogativa*, Pallium de altari Antiochenæ Ecclesiæ sua sibi

sumpsisse auctoritate: sed postmodum eo resignato, aliud ei sumptum de corpore Beati Petri, more solenni, per Priorem Diaconorum traditum.

Hæc etiam Patriarcharum prærogativa fuit, ut pallium suffraganeis suis concederent, cum ipsi à Romana Sede acciperent. Innocentius III. Patriarchæ Constantinopolitano indulsit, ut Archiepiscopis suffraganeis suis usum pallii concederet, Epistola quæ extat in Gestis ejusdem Pontificis p. 102. 103. Sed id postmodum privilegii concessum omnibus Patriarchis in Concilio Lateranensi an. 1215. cap. 5. in Actis Concilii.

Pallium olim, ex antiquæ traditionis usu, non nisi Romam & ad Apostolorum limina venientibus, & fortiter postulantibus Metropolitanis dabatur, ut est apud Gregor. M. lib. 7. ind. 1. Ep. 5. Gregor. VII. lib. 1. Epist. 24. Petrum Damian. lib. 7. Epist. 4. Ivon. Carnot. Epist. 252. in Vita S. Theodardi pag. 761. &c. Vide v. cl. Jacob. Petitum ad Pœnitentiale Theodori p. 531. Postea tamen missum legitur per Legatos Apostolicæ Sedis, apud eosdem Gregorium M. lib. 7. ind. 1. Ep. 5. & Petrum Damianum ead. Epist. Willel. Malmesbur. p. 206. &c. Denique per procuratores, cum hac formula, *Instanter, instantius & instantissimè in Consistorio à Summo Pontifice expetitum*, ut est in Ceremoniali Romano, &c.

Antequam verò Metropolitanus pallio decoretur, non ei licet Clericos ordinare, Pontifices consecrare, vel Ecclesias dedicare, nec potest Archiepiscopus appellari. Ita Joannes VIII. Papa Epist. 26. ex iis quas edidit Sirmondus, Synodus Ravennensis an. 878. c. 1. Innocentius III. Papa lib. 1. cap. 63. c. Quod sicut. 28. §. Super eo Extr. de elect. Petrus Damian. lib. 7. Epist. 4. An verò illud recipere possit ante consecrationem, vide Will. Neubrigensem lib. 4. cap. 17. & Menardum ad libr. Sacram. Gregorii M. p. 314.

Pallii usus ad solenniores solennitates restrictus passim legitur, ne, ut est in Concilio VIII. cap. ult. hujusmodi cultu per fastum aut superbiam abuterentur Metropolitani: quæ quidem sacra festa designantur in Epistolis Pontificiis, scilicet Nativitas Domini, festivitas S. Stephani, S. Joannis, Circuncisio Domini, Epiphania, Dominica Palmarum, Cœna Domini, Sabbatum sanctum, Pascha, Feria secunda post Pascha, Ascensio Domini, Pentecoste, tres (alias quatuor) festivitates S. Mariæ, Natalis B. Joannis Bapt. solennitas omnium Apostolorum, Commemoratio omnium Sanctorum, Dedicationes Ecclesiarum, Consecrationes Episcoporum, Ordinationes Clericorum, Ecclesiæ propriæ principales festivitates, & anniversarius consecrationis dies. Ita Leo VII. pro Laureacensi Episcopo apud Tegnagelium, Innocentius III. Papa lib. 15. Epist. 57. 58. Gesta ejusdem Innocentii pag. 64. 102. Hincmarus Remensis tom. 2. p. 311. Ceremoniale Episcop. lib. 1. cap. 16. &c. *Pallii* præterea usum in Imperatoris & aliorum Magnatum & Principum sepulturis Patriarchæ Constantinop. indulsit Innocentius III. ut in ejus Gestis legitur p. 102. cum aliàs id interdictum sit, nisi hoc in privilegio contineatur expressum, Extr. cap. Si Episcopus, &c. Ejus etiam usus erat in Synodis. Vide Hist. Archiepiscop. Bremens. an. 1179.

Pallio autem utuntur Metropolitani in Missarum solennibus in Ecclesiis sibi subjectis: non etiam in processionibus, & aliis occasionibus, nisi ex indulto Pontificis. Ita Gregorius M. lib. 2. Ep. 54. ind. 11. lib. 4. Epist. 11. 15. 50. lib. 5. Epist. 33. lib. 7. ind. 2. Ep. 78. lib. 12. Ep. 15. Leo VII. Papa post Chronicon Reichersp p. 6. 7. Gesta Innocentii III. Papæ p. 64. Durandus lib. 3. c. 17. n. 22. 23. &c.

Solus verò Romanus Pontifex in Missarum solenniis pallio semper utitur & ubique: quoniam assumptus est in plenitudinem Ecclesiasticæ potestatis, quæ per Pallium significatur: cùm alii non in plenitudinem potestatis universalem, sed tantum intra parœciæ suæ limites vocati sint, ut scriptum legitur in iisdem Gestis Innocentii III. Papæ p. 64.

Interdum tamen ex peculiari indulto concessum legitur à Summis Pontificibus, ut Metropolitani quoties vellent pallio uterentur, ut Brunoni Coloniensi Archiepiscopo ab Agapeto II. Flodoardus lib. 3. cap. 10. de Hincmaro Remensi Archiepiscopo: *Hic denique venerabilis Præsul Hincmarus, pro suæ sanctitatis ac sapientiæ reverentia, per interventionem Lotharii Imperatoris, pallium ad cotidianum suscepit usum à quarto Leone Papa, à quo jam aliud perceperat in designatis sibi solennitatibus debitè fruendum. Quem cotidianum pallii usum nulli unquam Archiepiscopo se concessisse, vel deinceps concessurum esse idem Papa in Epistola tunc ad eum directa testatur.*

Quanta autem reverentia pallium ab Episcopo delatum in vase argenteo, ab Archiepiscopo susciperetur, eidemque imponeretur, pluribus narrant Eadmerus lib. 2. & 5. Novorum pag. 34. 113. & Will. Malmesburiensis lib. 1. de Gest. Pontif. p. 220. Auctor Historiæ Archiepiscoporum Bremensium an. 1179. & Ceremoniale Episcoporum lib. 1. cap. 16. facto prius sacramento Summo Pontifici, ut est cap. 3. de Juram. Extra, & cap. de Elect. apud Gregor.

Translati ab una Ecclesia metropolitana ad aliam, non possunt uti pallio quod acceperant in prima sua Ecclesia, & minus pallio prædecessoris defuncti seu translati: sed oportet quod de novo petatur Pallium, & obtineatur: & interim non possunt consecrare, Synodum celebrare, & alia pleraque Pontificalia exercere. Ceremon. Rom. lib. 1. sect. 10.

Post obitum, Archiepiscopi debent cum pallio sepeliri: siquidem sepeliantur in provincia sua, circa humeros supra planetam: si verò extra provinciam, ponendum erit pallium plicatum sub eorum capite. Ceremoniale Episc. lib. 1. cap. 16. Adde Adamum Bremensem cap. 45.

Denique ut pallium Archiepiscopis confertur in signum plenariæ potestatis: ita si degradentur, eis aufertur. Vide Liberatum Diacon. cap. 21. 23. Anastasium in Silverio Papa, Flodoardum lib. 4. cap. 35. præterea Theophanem p. 371.

Pallium sæpe aliis concessum legitur quàm Metropolitanis; Episcopis scilicet, quibus id privilegii indulsere Summi Pontifices, quod quibusdam personale, i. ad vitam, aliis reale fuit, id est eorum Ecclesiis concessum. Verbi gratia ad vitam concessum legimus, aliquot Episcopis Metensibus, Urbicio scilicet, Chrodegango, Angilranno, Drogoni, Walæ, Roberto, & Stephano Barrensi, uti tradunt Chronicon Trudonense, Chronicon Metense editum à D. Luca Acherio, & Meurissius in Episcopis Metens. quorum etiam aliquot inde Archiepiscopi nomen ac titulum usurparunt, atque in iis Chrodegangus, ut ex ejus Chartis colligitur, Angilrannus in Capitulari Francofordiensi an. 794. cap. 53. quæ quidem dignitas ei ascribitur non quod fuerit Archicapellanus Palatii, uti censet vir doctissimus, sed quod pallio donatus fuisset à Summo Pontifice. Vide Joannem VIII. Papam Ep. ad Walam Metensem Episc. in nova Conciliorum editione p. 239. Concessum etiam Heduensi & Hispalensi à Gregorio M. lib. 7. ind. 3. Epist. 114. 118. & 127. item Actardo Nannetensi, ab Adriano II. Papa Ep. 11. ut & Theodulpho Aurelianensi, ut ipsemet testatur:

Solius illud opus Romani Præsulis extat,
Cujus ego accepi pallia sancta manu.

Unde se ipsum non semel *Archiepiscopum* Aurelianensem inscribit in Chartis quæ habentur apud v. cl. Hubertum in Hist. S. Aniani Aurelian. Vide Chronicon Montissereni an. 1161.

Episcopis verò, & eorum Ecclesiis, concessi pallii exempla prostant in Aniciensi in Gallia, apud Duran-

dum lib. 3. Rat. c. 17. Parisiensi, ex concessione Gregorii XI. Papiensi in Lombardia, & Massano in Regno Neapolitano apud Hostiensem in Summa tit. de Usu pallii: Lucensi, in Tuscia, Bambergensi in Germania; Quinqueecclesiensi in Hungaria, in cap. Cum in juventute, Extra de Præsumpt. Catanensi in Sicilia Episcopo pallium indulserat Alexander III. sed Lucius III. abstulit, ut est apud Rocchum Pirrum: ut & Richardo Syracusano idem Alexander apud eundem Pirrum, sed Clemens III. ademit. Sed ejusmodi indultam Episcopis pallii prærogativam ægrè passi sunt Archiepiscopi, ut est apud Flodoardum lib. 4. cap. 4. extremo. Vide Epistolam Hadriani Papæ ad Bertherium Viennensem Episcopum apud Sanjulianum in Matiscone p. 272. Lalandium, & Historiam Trevirensem editam ab Acherio p. 215. 248. 249. Cujusmodi verò essent privilegia & prærogativæ pallii in Episcopis, & an ex eo eximerentur à jurisdictione Primatum & Metropolitanorum, doctè disputat Fr. Florens ad tit. 8. lib. 1. Decretal.

Pallium deferunt omnes Episcopi, apud Græcos. Luitprandus in Legatione: *Scimus, immo videmus Constantinopolitanum Episcopum pallio non uti, nisi sancti Patris nostri permissu: verùm cùm impiissimus Albericus, quem non stillatim cupiditas, sed velut torrens impleverat, Romanam civitatem sibi usurparet, — Romanus Imperator filium suum Theophylactum Eunuchum Patriarcham constituit, eumque cùm Alberici cupiditas non lateret, missis ei muneribus satis magnis, effecit ut ex Papæ nomine Theophylacto Patriachæ mitterentur, quorum auctoritate cum ipse, tum successores ejus absque Paparum permissu palliis uterentur. Ex quo turpi commercio vituperandus mos inolevit, ut non solum Patriarchæ, sed etiam Episcopi totius Græciæ palliis utantur. Quod quam absurdum sit, censore opus non est.* Vide Synodum VIII. c. 14. Gregor. III. Ep. 1. Concil. Matisc. I. cap. 6. Synod. Ravenn. sub Joan. VIII. cap. 3. Plura de Pallio, ejus forma, & significatione habent Gregorius M. lib. 7. ind. 2. Epist. 131. Clemens II. Papa apud Baronium an. 1047. num. 12. Amalarius lib. 2. de Ecclef. offic. cap. 23. Rabanus lib. 1. de Instit. cleric. cap. 23. Innocentius III. Papa lib. 1. Myster. missæ cap. 10. 63. Jacobus de Vitriaco in Hist. Occid. cap. 35. Bruno Signiensis de Vestiment. Episcop. p. 98. Durandus lib. 3. Ration. cap. 17. Ceremoniale Roman. lib. 1. sect. 10. Serrarius lib. 3. Rer. Moguntin. cap. 26. Franciscus Florens ad titulum de Usu & auctoritate pallii, & Nicolaus Bralionus in Pallio Archiepiscopali.

Palliare, Pallium Archiepiscopale conferre. Synodica Concilii Suessionensis an. 866. *Luitbertum Moguntiacensis Ecclesiæ Archiepiscopum, Paternitatis vestræ largitate palliatum*, &c. Gesta Innocentii III. Papæ: *Palleavit dictum Archiepiscopum, & fecit eum Primatem totius Bulgariæ*, &c. Occurrit ibidem pag. 69. 112. & apud Ericum Upsaliensem lib. 3. Hist. Suecor. an. 1196. Vide Joannem VIII. Papam Epist. 24.

PALMA. Anastasius in S. Symmacho PP. *Et ex musivo agnos, & cruces, & palmas ornavit.* al. *fecit.*

Palma, olim porrecta Regibus nostris in eorum solennibus inaugurationibus, una cum sceptro, in victoriæ adprecationem; apud Hincmarum in Coronationibus Regiis, p. 746. *Ad ista verba, Det tibi Dominus velle, dederunt illi palmam & sceptrum. Det tibi Dominus velle & posse quæ præcipit, ut in regni regimine secundum voluntatem suam proficiens, cum palma perseverantis victoriæ ad palmam pervenias gloriæ sempiternæ*, &c. Adde Capitula Caroli C. p. 490. Ita *Palmas virentes* ad Carolum Calvum Imperatorem misit Joannes VIII. PP. Epist. 32. hacce formula: *Hodieque manui vestræ, speciali voto & prærogativa, plenam benedictione palmam, sicut cernitis, destinamus, adversus visibiles hostes & invisibiles triumphum; optantes enim vos de cunctis adversariis triumphare, nihil aptius vobis, quam ramos palmarum duximus offerendum*, &c. Infra: *Optantes enim vos de cunctis adversariis triumphare, nihil aptius vobis quam ramos palmarum duximus offerendum, quos & pueri sternebant in via Domino Hierosolymam venienti, antiquum hostem triumphaturo, & mundum victuro.*

Palmæ, Palmarum dies, sic dictus dies Dominicus qui Pascha antecedit, *quia in eo*, inquit Isidorus lib. 1. de Divin. officiis c. 27. *Dominus & Salvator noster, sicut Propheta cecinit, Hierusalem tendens, asello sedisse perhibetur. Tunc gradiens cum ramis palmarum multitudo plebium obviam ei cecinerunt, Osanna in excels.* &c. Ditmarus lib. 2. *Recto itinere ad Magdeburgensem pergens civitatem, Palmas ibidem festivo duxit honore.* Lib. 4. *Cùm Palmarum solemnia in Magdeburg celebrare voluisset.* Lib. 7. *In prædicto loco Palmas & sanctum Pascha celebravit.* Vide *Ramispalmæ.*

PALMA, Alapa palmis inflicta. Acta S. Proculi Martyr. *Et solventes eum ministri, injuriaverunt eum, ita ut palmas in faciem ejus darent.* Hinc

Palmare, & *depalmare*, Alapam infligere. Glossæ vett. *Depalmare*, Κολαφίζειν. Petrus Blesensis serm. 24. *Attendamus Filium Virginis, illitum sputis, palmatum colaphis*, &c. Vide *Palmizare*, & *Palmata.*

PALMA, mensuræ frumentariæ species. Bulla Alexandri PP. pro Monasterio S. Crispini in cavea Suession. in Tabulario ejusdem Monasterii: *Decimam Novæ villæ, octo palmas frumenti*, &c. Idem videtur quod

Palmata salis, frumenti: quantum salis aut frumenti palma manus continere vel haurire quis potest: jus nempe quod domino feudali ex salis aut frumenti in mercatis publicis venditorum mensuris competit. Charta Gastonis Vicecom. Beneharn. an. 1282. apud Marcam lib. 5. Hist. Ben. cap. 28. *Et in mercato, quod Gavardina vocatur, decimam totam, ab integro, & cum tribus digitis palmatas de sale in eadem Gavardina.* Monasticum Anglic. to. 2. p. 405. *Sciatis nos confirmasse leprosis S. Egidii de Salopesbiria quod habeant palmatas bladi & farinæ de omnibus saccis qui cum blado & farina exponuntur ad vendendum in mercato*, &c. Infra: *Scilicet de uno quoque sacco bladi palmatam duarum manuum, & de sacco farinæ, palmatam unius manus, &c.* Vide *Puniata.*

Palmare, palma mensuraria metiri, *mensurare.* Vetus Charta in Histor. Monast. S. Nicolai Andegav. p. 55. *Omnium mercatorum quæ fierent vel palmarentur die qui proximus festivitati imminet. Et ipso festivitatis die costumarum dimidietatem S. Nicolai & Monachorum ejus esse sive in terra, sive in aqua, hæc facta fuerint mercata.* Infra: *Ita quidem si in vigilia festivitatis, aut die, mercatum factum fuerit, vel palmatum.*

PALMÆUM, *Vestis pastoralis*, in Gloss. Isid.

PALMARIA, Chirothecæ species, quæ manuum palmas tegit. Udalricus lib. 2. Consuet. Cluniac. Mon. c. 36. quod est, de Utensilibus coquinæ. 4. *paria manicarum, ne stamineorum manicæ Fratrum de nigredine coquinæ familiari sordidentur.* 2. *paria palmariarum, quæ ita Romanicè appellantur, manusque defendunt à calore caldarii, quando recens ablatum ab igne quoque est movendum, vel inclinandum.*

PALMARIUM, Charta G. Episcopi Ebredunensis an. 1159. in Hist. Episcopor. Niciensium: *Omnes administrationes sive balias consilio Episcopi disponendas similiter adjudicavimus Canonicis, & hospitale cum honore suo, & palmarium, excepta illa parte inferius & superius quam ædificavit Episcopus, prout columnæ consistunt ab angulo suæ domus usque ad angulum parietis*, &c.

PALMARIS *Synodus*: ita appellata Synodus Romana quarta habita Rufio Magno Fausto Avieno Consule sub Symmacho PP. anno Chr. 502. ut est in Codice Narbonensi, uti observat Sirmondus in Notis ad Avitum Epist. 31. quam alii nomenclaturam Synodo Avieno juniore Consule celebratæ attribuunt. Hanc porro sic dictam putant, quod in porticu Basilicæ S.

Petri, quæ hanc appellationem sortita est, coacta fuerit. Anastasius Bibl. in Honorio PP. *In porticu B. Petri Apostoli, qua appellatur ad Palmaria*, &c. *Palmæ*, loci dicti Romæ meminit præterea Anonymus de Constantino M. à Valesio editus p. 482. ubi etiam de eodem Symmacho: *Deinde veniens ingressus urbem, venit ad Senatum, & ad Palmam populo adlocutus*, &c. Ubi fortè *Palma* idem est quod *Palmaria*. Vide Baronium an. 502. n. 1. 2.

PALMARIUS, *Palmatus*, Peregrinus. *Palmarii* porro dicebantur, qui peregrinationem Hierosolymitanam seu ex voto ac pietatis intuitu, vel cruce ac sacra expeditione suscepta, in patriam redierant, quod in signum exactæ istius peregrinationis palmarum, quarum ferax est Syria, ramos præ manibus redeundo deferrent. Rationem delatæ palmæ aliam profert Durandus lib. 1. Ration. c. 3. n. 14. *Qui de Hierosolymis veniunt, palmam in manibus ferunt, in signum quod illi Regi militarunt, qui Hierosolymis cum palmis honorificè receptus est, & postmodum ibidem cum diabolo pugnans victor extitit.* Henricus de Knyghton lib. 1. de Eventibus Angliæ cap. 5. *Eia, inquit, jam adest certè peregrinus, iste est qui nefandum Colibroudum occisurus est. Ad quem sermonem palmarius accedens*, &c. Mox: *Domine peregrine*, &c. Ita Poëtæ nostrates *Paumiers*, peregrinos vocant. *Le Roman d'Auberi*:

> *A icest mot, i estes vous un paumier,*
> *Qui d'outremer fiert mis au repairier?*

Rursum:

> *Lambers appella tantost un despansier,*
> *Va, si me fai tost disner cest paumier.*

Infra:

> *Et voit brisié son grand bordon fraisnin,*
> *Mais de ses paumes le fiert li pelerin.*

Le Roman de Parise la Duchesse:

> *Jaurai bordon, & paume, & jupe autretel.*

Alibi:

> *Il ot paume & escherpe, & bon bordon ferré.*

Passim apud eundem Poëtam. Jam verò cum palma rediisse in patriam peregrinos Hierosolymitanos, testantur passim scriptores. Chronicon Uspergense & Albertus Stadensis an. 1104. *Nonnulli etiam palmati de Hierosolyma redeuntes*, &c. Petrus Damianus lib. 2. Epist. 15. *Ex Hierosolymitana peregrinatione deveniens palmam ferebat in manu.* Omitto alios in Dissert. 15. ad Joinvillam laudatos scriptores: addo tantum cum patriam attigissent, susceptos cum processione Ecclesiastica. Chronicon Moriniacense lib. 2. *Se suscipi cum processione, quippe de Hierosolyma rediens, permitteret, Abbas ab eo postulavit & impetravit.* Ex prædictis emendandus videtur Reinerius in Catalogo hæreticor. *In secunda secta sunt qui se fingunt peregrinos S. Jacobi, plumbati, & ultramarinos, & spatulatos pœnitentes.* Quippe pro *plumbati*, *palmatos* legendum puto. Vide Lexicon Runicum Olai Wormii in v. *Palmare*.

PALMATA, pœnitentiæ apud veteres species. Vetus Pœnitentiale MS. & Beda de Remedio peccat. c. 14. *Si quis tinxerit manum in aliquo liquido cibo, & non idonea manu, centum palmatis tundatur.* Pœnitentiale MS. Thuanum, quod Theodori esse volunt, c. 3. *Quidam dicunt 20. palmatas valere pro uno die* (pœnitentiæ.) Infra c. 10. *Alio modo 12. triduanæ, singulæ cum psalteriis tribus impletis, cum palmatis 300. per singula psalteria, excusant unius anni pœnitentiam*, &c. Adde Burchardum lib. 19. cap. 17. & 25. Jo. Laudensis in vita Petri Damiani Cardinalis cap. 3. *Cæteris autem spiritalibus exercitiis disciplinæ, videlicet metaneis, palmatis, prolixis ulnarum extensionibus — incumbebant.* Vide eundem Petrum Damian. Opusc. 15. cap. 18. Quærunt viri docti quid his locis *palmata* denotet. Baronius anno 1055. n. 11. existimat pœnitentium palmas ferula verberatas fuisse: quod certè verosimile videtur de iis quibus ob crimina perpetrata imponebatur hæc pœnitentiæ species, quod ex verbis laudati Pœnitentialis MS. elici potest, ubi *centum palmatis tundi* dicitur, qui tinxerit manum, &c. At in spontaneis *palmatis* non idem dicendum, cum à vero absonum sit, eos qui pietatis & devotionis gratia has sibimet imponebant pœnitentias, ab aliis *palmatas*, seu palmarum percussiones accepisse. Ii igitur harum vice, *palmas* allidebant ad pavimentum: quod potissimum colligitur ex eodem Petro Damian. lib. 6. Epist. 27. *Lorica est homo indutus ad carnem, ferreis membra divisa circulis ambit, mittit cum labore metaneas, allidit in pavimentum sæpius palmas.*

Simile est *mortificationis*, uti vocant, monachicæ genus, quod refertur ab Hugone Flaviniacensi p. 160. de B. Richardo Abbate Virdunensi: *Cui etiam moris erat psalterium ex ordine quoquo die dicere, & primos quidem quinquagenos prostando manibus ad terram deflexis dicebat, quinquagenos erectus, quinquagenos prostratus toto corpore sed suspensus, articulis pedum manuumque sustentatus perorabat.*

PALMATIA, locus consitus palmis, *Palmularium*, *Palmetum*, φοινικὼν, in Gloss. Gr. Lat. edito & MS. & apud Procopium lib. 1. de Bello Persico cap. 19. Rad. de Diceto, *Et stabulabant equos suos in palmatia de Baldac.*

PALMATIANA. Gregorius M. lib. 1. Epist. 64. *Nobis de cætero ne quid transmitttere debeas inhibemus. Et quoniam non delectamur xeniis, Palmatianas, quas tua direxit Fraternitas, cum gratiarum actione suscipimus, sed eas, ne quod exinde potuisses sentire dispendium, digno fecimus pretio venundari*, &c. Ubi loci Cerda *Datiles*, seu *Dactiles*, intelligi censet. At Baronius ad *uvas palmatianas*, seu *vinum palmatianum*, de quo Senator lib. 12. Ep. 12. Alexander Iatrosophista l. 2. passim, & alii, vocem referendam putat, nescio an verè, ad an. 591. 11. nam Altaserræ ad hunc Gregorii locum, non placet Baronii conjectura, quin potius *Palmatianas* existimat vestes fuisse auro & palmis intextas. Alii ramos palmarum intelligi putant. Ita in varias quisque abit sententias. Vide Cl. V. Menagium in Origin. Italic. p. 1029.

PALMATUS. Vide *Palmarius*. *Equi Palmati*.

PALME. Adamnanus lib. 3. de Locis SS. c. 4. *Ejusque digiti, quasi in palme vel tuto intrantes, in eandem impressi columnam inhæserunt.* Ita editio viri doctissimi Joan. Mabillonii.

PALMENTUM, Torcular, Itali *Palmento*, Gallis *Pressoir*. Charta Roberti Regis Siciliæ an. 1326. apud Ughellum in Episcop. Casertanis: *Cum curtibus, salis, cameris, — coquina, puteis duobus, & palmentis cum portis, fenestris*, &c. Infra: *Videlicet in domibus palatiatis, & palmento uno, & aliis domibus coopertis*, &c. Habentur præterea in Charta Sikelgaitæ uxoris Roberti Guiscardi Ducis Calabriæ apud eundem to. 7. pag. 396. Palmentum, à pedum palmis dictum censet idem Ughellus, quia ibi uvæ pedibus premuntur.

PALMETIE. Glaber Rodulphus l. 5. c. 1. *Circa medium cujusdam diei cecidit de cælo quod Græce dicitur Selas, vel Casma, seu Palmetie, dum fulgor ætherei splendoris insolito ad terras emittitur: insulsum enim vulgus perhibet stellam de cælo cadere.* Huc spectant ista Ovidii ex Metam.

> *— Ut interdum de cœlo stella sereno,*
> *Quæ si non cecidit, potuit cecidisse videri.*

Sed ibi legendum *fasma*, ex Gr. φάσμα, *apparitio*, ut *selas*, ex Gr. σέλας, *jubar*, *fulgor*: pro *palmetie* verò nescio an non legendum sit *planetie*, *vel planetia*, i. stella errans.

PALMISARE, in Glossario MS. Reg. cod. 1701. *Est dare alapas, vel Barguinier.* Vide *Palma*.

Palmisare, vox naupegorum. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 12. de Galeis: *Sub fundis extrinsecus palmizentur usque supra ad aquam, secundum quod cuique ipsarum fuerit opportunum.* Infra: *Calefatisari & reparari, ac etiam*

etiam de sepo palmisari oportet, &c.

PALMORERIUM, Palmæ ramus, Italis *Palmero*, Gall. *Palmier.* Vetus Inquesta apud Puricellum in Monumentis Basilicæ Mediolanensis Ambrosianæ pag. 1133. *Et ipse domnus Archiepiscopus dat Abbati maximam truitam, & palmorerium, & sic Abbas venit cum Archiepiscopo cum processionibus usque ad altare B. Ambrosii.* Ubi sermo est de processione in Ramispalinarum.

PALMOSUS. *Victoriosus.* Glossæ Isid.

PALMULA, *Ratis*, πλάτη, ἐν ᾗ διαπλέομεν, in Gloss. Lat. Gr. Vide Schefferum de Militia navali lib. 2. cap. 5.

PALOMERIA. Libertates concessæ Barcinonensibus à Petro Rege Aragonum an. 1283. *Concedimus quod de navibus, lignis, vel barchis, transeuntibus, quæ non dederint palomeriam firmam in terra, vel non discariçaverunt, non dent lesdam, nisi sicut antiquitus consuetum est.* Raimundus Montanerius in Hist. Regum Aragon. cap. 277. *Ety o ab un bon cavall que tenia mi terç de cavallers armats ab llorigues e perpunts contraste als Palomers de prendre terra*, &c. ubi *Palomers* naves dicuntur, quas Græci ἱππηγὰς vocabant, nostri *Huissieres.* Vide *Huisseria.*

PALONGATA, Septum è palis in flumine, aut aquis factum, Italis *Palancato*, & *Palancatico.* Petrus de Vineis lib. 2. epist. 40. *Ad impediendum transitum, palongatam invenerunt.* Infra: *Securibus eadem palongata succisa.* Occurrit *palangatum*, eadem notione apud Petrum Crescentium lib. 1. de Agricult. cap. 6.

PALPARE *lanceam.* Gauterius de Bellis Antioch. *Laxis habenis, palpatis lanceis, impetuosè ac strenuè cohortem sibi obviam percutere maturavit.*

PALUDELLUM, Palliolum, in Regula Tertiariorum Ord. S. Francisci cap. 3.

PALUMBARIUM, locus ubi Palumbes nidificant. Edictum Nunonis Sancii D. Rossilionis, de Treuga tenenda an. 1217. *Sub ejusdem pacis regimine sint alvearia sive palumbaria, molendina, palearia*, &c.

Palumbacius color, Columbinus. Arcadius Augustus inter Agrimensores: *Sunt enim termini marmorei in limite, alii marmorei virides, alii palumbacii, alii prasini*, &c.

PALUS, Fossorium ligneum, seu ligo ligneus, quo terra egeritur, nostris, *Pelle.* Ita usurpat lex Salica tit. 61.

Palus, Lignum acutum quod in terram defigitur ad sustinendam sepem. Lex Aleman. tit. 99. §. 24. *Si alicujus caballus sepem alienam sallierit, & de palo transpunctus fuerit*, &c.

Palus, Paxillus quo sustentatur vitis, *Escharas.* Vox Jurisconsultis nota. Lex Longob. lib. 1. tit. 25. §. 34. *Si quis palum quod est carratium de vite tulerit*, &c. Vide *Carratium.*

Nudus ad palum vapulari, pœna servorum, in lege Longob. lib. 3. tit. 7. §. 1. & Capitul. Caroli M. lib. 4. cap. 30.

Pali, pro terminis positi. Siculus Flaccus: *In quibusdam regionibus palos pro terminis posuimus, alii iliceos, alii oleaginos, alii verò juniperos.* Occurrit præterea apud alios Agrimensores.

Pali sacrificales, apud eosdem. Vide Glossar.

Pali Molendinarii. Vide *Palare.*

Palus Justitiarius. Vide *Furca.*

PALUSTRES. S. Avitus Viennensis epist. 63. ad Apollinarem Episcopum, qui *marinas copias*, id est pisces ei miserat: *Octo palustres quis quia se duo paria solearum, quæ dentibus maceretis, — direxi.* Ubi per *palustres*, *aucæ*, seu *anates silvaticæ* fortè intelliguntur, quas Avitus direxit, pro *duobus paribus solearum*, quas Apollinari miserat. Cætera locus vitiosus est, quem soli codices MSS. sanare possunt. Vide *Dies Palustres.*

PAMBICIUM. Vide *Bombax.*

PAMPA. Capitularia Caroli M. lib. 7. c. 314. *Ut Clerici pampis, aut tzangis, vel armis non utantur.* Ubi Lindenbrogius, ficæ genus in Germania usitatæ esse ait, & *Pampt* etiamnum vocari. At vox *Pampe*, Gallica, videtur deducta à *Pampinus.* Nicolaus Gillius in Hist. Francica: *En une fleur de lys y a trois pampes ou fleurons*, &c.

PANAGIA, Panis benedictus, Παναγία, Græcis dictus. Regestum Ecclesiæ Herefordiensis apud Spelmannum, de Græcis: *Item dicunt panem nostrum Panagiam.* Quid vero propriè sit Παναγία apud Græcos, pluribus docet eruditus Goarus ad Euchologium Græcor. pag. 867.

PANAGIUM, *Panagator.* Vide *Pastionaticum.*

PANALATA, terræ, nemoris, &c. in Charta an. 1269. in Regesto Feodorum Ducatus Burgundiæ 1. parte fol. 8. *Accepit à Duce Burgundiæ cum homagio manuali quingentas panalatas terrarum plenarum, & — quater centum panalatas nemoris, & 220. operatas vinearum, & 60. sextuarias pratorum.* In Consuetudine S. Severi tit. 18. art. 2. *Canna* quæ est mensuræ species, dividitur in *Panas*, Gall. *Pans*, Panæ in 5. pollices.

PANARICIUM, apud Apuleium lib. de Virtutib. herbar. c. 42. §. 3. quod Græcis παρονύχιον, unde & deductum vocabulum putat Gabriel Humelbergius: abscessus qui circa ungues & ad radices illorum nascitur, non sine doloris pungentis vehementia.

PANARIUM, *Excipulum*, in Gloss. Isid. Charta plenariæ securitatis scripta Ravennæ sub Justiniano apud Brisson. lib. 6. Formul. *Cute olearia valente siliquas duas asprionis: panario rupto uno*, &c.

PANATA. Tabularium Monasterii Conchensis in Ruthenis ch. 85. *Ipsam Ecclesiam de Licairago, quam vocant sanctam Columbam, cum primitiis & decimis, & panatas, & cum alodio, sicut ad ipsam Ecclesiam pertinent*, &c. Occurrunt eadem verba infra.

PANCALIA. Acta Murensis Monasterii: *Sunt & hic duo offertoriola, & linteum analogium subter Evangelium ponendum in festivis diebus, & 5. confanones, & unum sericum super sedile Sacerdotis ponendum, & quatuor vela, & tria tapetia, & adhuc de aliis palliis, quæ vocantur pancalia quatuordecim partes, & 8. candelabra*, &c. Ubi fortè leg. *Bancalia.* V. *Bancale.*

PANCAREA. Vide *Vocarea.*

PANCARPUM. Glossar. Longobardic. S. Germani Paris. MS. *Pancarpum, genus spectaculi est, ut fieri solet, ab his qui coram Regibus congredi bestiis præmiorum contemplatione consuerunt: ii feras quascunque fortiores robore, vel ferociores rabie conspexerint duriores, adversus eas primæ congressionis certamen suscipiunt, quibus ex cunctis reliquas quæ minus terribiles minusque vehementes sunt, ex ictu faciliore prosternunt.* Glossæ aliæ MSS. *Ludus quo ludebant antiqui cum bestiis*, omnigenis scilicet, ut ex Cassiano & S. Augustino adversus Secundinum colligitur. Nam quicquid miscellum erat, & ex varii generis contextu, Græci πάγκαρπον vocant. Julianus Antecessor Constit. 98. *Quarta autem* (processio Consulum) *ea quæ Monimerium dicitur, ubi & quod Pancarpum vocant celebrandum est.* Vide Cujacium ad Novell. de Consulib. & Salmasium ad Capitolinum.

PANCEREA, *Panceria*, Lorica, Italis *Panciera*, Germ. *Panzer*, quæ scilicet ventrem tegit, quem nostri *Panse* vocant, Itali *Pancia.* Constitut. Siculæ lib. 1. tit. 9. *Prohibemus ut nullus arma molita & prohibita, cultellos & enses, lanceas, pancereas, scuta vel loricas, clavas ferreas — deferre præsumat.* Charta Petri Ziani Ducis Venetiarum an. 1211. in Hist. Bellunensi p. 109. *Similiter debet habere unusquisque Miles ospergum unum, aut panceriam cum capirone, & alia arma, sicut decet.* Jo. Twroczius in Chronico Hung. in Geysa Rege cap. 65. *Habebat Sanson sub tunica panceriam, & præ gravamine loricæ natare non poterat.* Matth. Villaneus lib. 11. cap. 81. *La laro armadura quasi di tutti erano panzeroni.* Jacobus Hemricurtius de Bellis Leodiensib. cap. 41. *Mais à present cascuns est armeis d'une cotte de fier appellée Panchire, sor petits chevax, & ont vestu on jonpon de festaine à le deseur*, &c.

PANCHARTA, quævis Charta, Diploma. Charta Caroli Simplicis pro Monasterio S. Martini Turon. ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 137. *In hac nostra præceptionis pancarta*, &c. Infra: *Corroborantes hanc denuo pancartam*, &c.

Pantocarta, idem quod *Pancharta*. Charta Ludovici IV. Regis in Tabulario Eccl. Augustod. *Hoc Celsitudinis nostræ præceptum, quod Pantocarta nuncupatur, fieri jussimus. Panchartas* vulgo etiam vocant Regesta chartarum, seu Tabularia Ecclesiarum; uti appellatur Regestum chartarum Ecclesiæ S. Martini Turonensis, quod *Pancharta nigra* vulgo inscribitur, quod nigro corio tectum sit. *Pancarte*, in Consuet. Turonensi art. 81. dicitur *peagiorum*, seu tributorum, ac consuetudinum programma.

PANCHON, instrumentum piscatorium. Tabular. S. Genovefæ Paris. an. 1224. *Et instrumentum piscandi in aqua ejusdem molendini, quod appellatur Panchon.* Vide *Gordana.*

PANCHRYSTARIUS. Arnobius lib. 2. adversus Gentes: *Phrygiones, coquos, Panchrystarios, muliones*, &c. Vide conjecturam Turnebi lib. 13. Adv. c. 14.

PANCOSSERIA, Pistrix, mulier quæ *pancosseriæ* artem exercet, in Consuetudinibus Tolosæ part. 2. Rubr. de Debitis. Occitanis vero, *Pancoussie*, est pistor.

PANCRATIARIUS, *Pugil*, πύκτης, in Gloss. Reg. MS. cod. 1013. Papiæ, *Pugil, qui prævicit.* Idem: *Pancratiari, flagellis aut tormentis subjici, unde æquo animo tolerantes coronentur.* Vide Agonistica Fabri.

PANDARE, *Pandiare*; *Pandum*, vel *bandum*, seu *bannum* apponere, *apposer ban sur quelque heritage.* Charta an. 1231. pro villa Arkensi in Tabulario S. Bertini: *Abbas vel Præpositus pro redditibus suis vel debitis per duos scabinos pandare poterit. Qui pandum contradixerit, 3. libr. domino emendabit, & si pandum vi abstulerit, iterum 3. libr. emendabit. Præco vero Choræ neminem pandare potest, nisi per judicium Choremannorum. Quod si fecerit, & de hoc convictus fuerit, tres libr. domino emendabit, & injuriam 5. sol.* Charta Roberti Advocati Atrebatensis an. 1228. *Et si homines mei ibidem manentes exercitus meos vel equitaturas meas non fecerint, sicut debent, vel ad placita mea non venerint, ego pro forefacto tali, sicut homines mei judicaverint, potero pandiare super feodum, quod mei homines tenent de me, & nullam aliam justitiam majorem vel minorem in dicta villa habebo.* Alia Charta Arnoldi Comitis Guinensis an. 1272. *Et cognissons, & voirs est, que en ne puet, ne doit homme ne femme manant sor erne dedens Bredenarde traictier ne mener autrement que par le loi devant nommée, ne pander, ne deswagier, ne prandre ne arrester, si ce n'est par la devant dite loi, par Eschevins, ou par le Comte meismes*, &c.

PANDARIUS *lanæ*, qui lanam pectit, carminat. Bulla Honorii III. PP. anno 3. apud Ughellum to. 1. Ital. Sacr. p. 823. *Quicunque est vel erit pandarius lanæ, dabit Episcopo annuatim mediam libram ceræ.*

PANDECTA, pro *Pandectes*. Ita autem vulgo vocant libros Legum à Justiniano digestarum. Petr. Blesensis epist. 140. *Vides—quam immeabile pelagus sit Pandecta, in qua civile Jus continetur.* Vide H. Stephanum de Abusu linguæ Græcæ cap. 1. p. 12. 13. Addit Papias ita etiam vocari vetus & novum Testamentum: quod & firmant versus Alcuini Bibliorum libris adscripti, apud Baronium an. 778. 27.

Nomine Pandecten proprio vocitare memento,
Hoc Corpus sacrum, lector, in ore tuo.
Quod nunc à multis constat Bibliotheca dicta,
Nomine non proprio, ut lingua Pelasga docet. &c.

Beda in Historia Monasterii Wiremuthensis cap. 15. *Bibliothecam utriusque Monasterii, quam Benedictus Abbas magna cœpit instantia, ipse non minori geminavit industria: ita ut tres pandectes novæ translationis, quem (f. quos) de Roma attulerat, ipse superadjungeret, quorum unum senex Romam rediens, secum inter alia pro munere sumpsit, duos utrique monasterio reliquit.*

PANDIARE. Vide *Pandare.*

PANDICULARIUS, Joanni de Janua, *Homo hians & toto corpore oscitans: à pando, is. Pandiculare*, pro *oscitare*, vox Festo nota. *Pendiculans oscitatur*, apud Plautum. Vide Regulam Isaiæ Abbatis cap. 21. apud Holstenium.

PANDOX, *Pandoxare, Pandoxator.* Gloss. Isid. *Pandox, qui semper pandit ora ad potandum.* Ugutio & Joan. de Janua: *Pandox, ebriosus, vel gulosus, leccator, qui semper pandit ora propter escas. Pandocium, leccacitas, ebriositas, taberna.* Imo ex Gr. πανδοχεύς, *stabularius*, caupo, & πανδοχεῖον hospitium, caupona. *Pandochium*, in vita S. Marinæ virg. cap. 2. Josephus lib. 3. Antiq. Jud. apud veterem interpretem: *Neque ancillam neque captivam eis nubere voluit, ut eas quæ de cauponibus & pandochibus vitam agunt.* Guibertus lib. 3. de vita sua cap. 7. *Nec venale quidpiam à pandocibus & cauponibus sisteretur.* Hinc

Pandoxare, cauponam exercere, agere; cerevisiam venum exponere, atque adeo conficere. Synodus Sodorensis: *Si vir vel mulier cervisiam vendendam pandoxaverint, sive communis pandoxator, vel pandoxatrix fuerit, sive non, si duos denarios & obolum de unaquaque pandoxatione accipiat, lagunculam decimalem Ecclesiæ persolvat.* Thomas Walsinghamus in Ricardo II. p. 273. *Salliat interim Abbas carnes quas mactavit, ne putrescant: & vendat cervisiam, quam pandoxavit, ne acescat*, &c.

Pandoxatrix, inter artifices recensetur in Provinciali Cantuar. Ecclesiæ Lindwodi lib. 3. tit. 16, & in Concilio Mertonensi an. 1300.

PANDURIZARE, *Pandura* canere: est autem *pandura* instrumentum musicum τρίχορδον Polluci, cujus mentio est apud Varronem, Isidorum, & alios. Lampridius in Heliogabalo: *Ipse cantavit, saltavit, ad tibias dixit, tuba cecinit, pandurizavit, organo modulatus est.* Vide Casaubonum & Salmasium ad hunc locum.

PANEGORISARE, *pane sustentare*, Joanni de Janua & Ugutioni, qui hæc ex S. Augustino affert: *Panigorizamur quotidie sustentamentis Dei.* V. *Paregorizare.*

PANELLUM. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 18. *Lectualia sunt hæc, culcitra, bambucina, id est panellum, pulvilli*, &c. Supra cap. 17. *Lectos etiam in domo hospitali — præparatos habere debet, videlicet cum bambucinis, id est panellis laneis suppositis.*

Panellum, Schedula, Pagina, Pagella, *Panell* Anglis. Fortescutus de Laudibus legum Angliæ cap. 25. *Vicecomes returnabit breve prædictum coram eisdem justitiariis, una cum panello nominum eorum* (juratorum) *quos ipse ad hoc summonuit.* Crebro ibi. Hinc *panellare*, & *impanellare*, pro, *in paginam referre*, apud practicos Anglos: *juratores impanellati*, in pagellam relati. Vide Edw. Cokum ad Littleton. sect. 234.

PANERA, *Panora, Panchra*, (ita enim varie scribitur) *rapina*, in Gloss. Isid.

PANERIUM, pro *bannerium*, vexillum, *banniere*, usurpat non semel Albertus Argentin. in Chron. p. 115. 136. &c.

PANERUM, Cista, arca, ex Gallico *panier.* Vide in v. *Pretium.*

PANESCULUS, parvus panis. Will. Thorn. an. 1143. *Ipsi vendicabant, scilicet de pane 30. panesculos.*

PANETA, qui vel quæ facit panem, Ugutioni & Joan. de Janua. Occurrit etiam in Gloss. Lat. Gall.

PANETARIUS, qui panem conficit, Pistor, *Panetier*, in Consuetud. Perusiensi apud Thomasserium. Est etiam *Paneter* nostris, panem conficere. Charta an. 1304. *Lequel blé doit estre cuis & panetez, & estre le pain distribué aus pauvres.* Maxime vero ita appellabant officialem domesticum, qui mensæ panem, mappas, & manutergia subministrabat. Officium Panetarii describitur in gestis Guillelmi Majoris Episcopi Andegav.

cap. 23. *Nobis autem assistitis, venit nobilis D. Guido de Camilliaco in tunica, gerens mappam supra collum, quam ante nos supra mensam posuit, ministris suis eum coadjuvantibus: qua posita, manibus propriis duos panes coram nobis posuit, & alios panes in dicta mensa in qua sedebamus: quod officium eidem incumbebat ratione feudi de Camilliaco quod tenet à nobis, unde dicta die officium Panistarii subire tenebatur. — Finito prandio, omnes mappas dictorum locorum habuit, quia jus suum erat.* Vide Concilium Parisiense part. 4. c. 11. In aula verò Regum Franciæ dignitas etiam ea olim viguit, qua qui donatus erat, *Panetarius Franciæ* nuncupabatur, vel *Magister Panetarius Franciæ*, ut Hugo de Atheis Miles an. 1223. Cui similis fuit *Pistor* ille qui cæteris pistoribus præerat in aula Pharaonis, ἀρχισιτοποιός, Genes. c. 40. v. 1. & ὁ ἐπὶ τραπέζης, apud Byzantinos, de quo Codinus & alii. In Aresto an. 1439. descripto in Historia Castilionensi p. 235. Dominus *de Graville* Consiliarius & Cambellanus Regis dicitur fuisse *Magnus Pistor seu Panetarius Franciæ*. Atque ut id obiter moneam, *Pestors* vocabant nostri, quos *Bolengarios* dicimus. Charta Caroli filii primogeniti Regis Siciliæ, data Andegavis an. 1279. in Regesto Andegav. fol. 71. *Que tous Pestors, tous Boulangers de la ville d'Angers fissent loiaux danrées de pains.* In Hypomnestico de Anastasio Apocrisiario, mentio fit *Plutini beatissimi Imperatorii Pistoris, id est qui super omnes pistores publicos est*, de quibus egimus in v. *Manceps*. Hugo de Cleeriis de Senescallia Franciæ: *Tunc Panetarius mittet Comiti duos panes atque vini sextarium, & Coquus frustum carnis & vini haustum.* Magnus verò Franciæ Panetarius, ex sua dignitate præerat omnibus Pistoribus publicis, jusque habebat per se, aut per suos Vicarios, panes qui venum exponebantur visitandi, & habendi super eos *cognitionem, correctionem, & punitionem, & emendas, erogandique ad pios usus panem minus sufficientem repertum*, ut est in Aresto an. 1333. descripto in Hist. Monmorenciaca p. 373. Vide *Talemellarius*.

Panetaria, Officium Panetarii, seu quod ad ejus ministerium pertinet, in Computo Hospitii regii an. 1312. *Panetaria: pro mappis & manutergiis emptis Parisiis pro Parlamento & pro Paschate, & Pentecoste, burellis Regis, & liberorum, & aliis*, &c.

Panetaria, dictum præterea Cellarium, seu uti vocatur ab Anastasio Bibliothecario, *Paracellarium* Summi Pontificis in Ceremoniali Cencii Camerarii, ut autor est Nicolaus Alemannus in Dissert. de Lateran. parietin. cap. 4.

PANGA, apud Petrum de Crescentiis lib. 8. de Agricul. cap. 8. *Si capiti ejus rapæ semen immittas, sine ferro & pangis, multum increscere fertur.* Ubi *panga* Idem videtur quod *vanga*, i. *fossorium*. Vide in hac voce. Hinc

Pangatorium, apud Papiam, *Plantatorium*. Vide Formulas Brissonii p. 648.

PANGITARE, *Laudare*, in Gloss. Isidor., ubi viri docti legunt *plantare*, quia *pangere*, Festo, est *figere*. Sed cum dicamus *pangere* carmina, quidni & *laudes*?

PANGITORIUM, *locus ubi multi simul canunt*, i. *Chorus*, à *pango*. Ugutio, & Joan. de Janua.

PANICE, Papiæ MS. *Rosea*, al. *rosæ*. *Panicenum*, genus vestis. Ugutio: *Paniceum, quædam vestis pastoralis.*

PANICIUM, *genus annonæ, qua in quibusdam locis homines vice panis sustentantur.* Ugutio & Joan. de Janua. *Panicum* Latini vocant: *Panis*, nostri. Paulinus Epist. 3. ad Severum: *Fabam intrivit panicio*, &c. Infra: *Fabam tantum milio, paniçioque confundens.* Capitulare de villis c. 44. *De piscato seu formatico — sinapo, aceto, milio, panicio*, &c. *Panicum*, c. 62.

Panitia, eadem notione. Fortunatus in vita S. Germani Paris. c. 32. *Suggerunt ut segetem panitiæ, — quæ ab ursis vastabatur, visitare præciperet.*

PANIFICUS. Gloss. Gr. Lat. Ἀρτοποιός, *Pistor, Panificus*. Ἀρτοποιεῖον, *Panificium*, (quæ vox occurrit apud Celsum lib. 8.) Ἀρτοπώλης, *Panarius*. Ἀρτοφόρον, *Panarium*. Papias: *Panificæ, pistrices, quæ panes faciunt.* Catholicum parvum, & Gloss. Lat. Gall. MS. Thuanum: *Panifica, Panetiere. Panifex, celle qui fait le pain. Panificium, paneterie, locus in quo efficitur.* Domnizo lib. 1. de vita Mathild. c. 11.

> *Panificus quidam meruit bis quatuor ira.*

Charta Ildefonsi Comitis Tolosæ an. 1144. apud Catell. lib. 2. Rerum Occitanar. c. 17. *Panificus & Panifica, qui panem venalem fecerit*, &c. Ubi Regestum Tolosanum Cameræ Comput. Paris. fol. 27. habet, *Paneficus & panefica.* Charta Communiæ S. Quintini: *Nullus panifex panem faciet, nisi ad obolum.* Utuntur Ordericus Vitalis lib. 8. p. 692. Joan. Sarisb. lib. 3. Policrat. c. 14. &c. Adde 1. Reg. c. 8.

PANIGERIA. Epistola Manuelis Comneni Imp. ad Regem Ludovicum VII. *Cum magna lætitia acceptu-rum est Imperium meum tuam Nobilitatem, & opportunè viam tuam præparaturum, & transitum extructurum, & panigeriam, id est conventum rerum venalium. Errosson, id est vale.* Ubi *panigeria* idem valet quod *forum*, commeatus: ex Græco fortè πανήγυρις, uti rectè conjectat Somnerus.

PANIS vel *Panus*, Celso lib. 5. c. 27. dicitur tumor, non altus, sed latus, qui fit maximè in vertice, aut in alis, aut in inguinibus; sic dictus à panis figuræ similitudine, Græcis φύγεθλον.

PANIS, sacra Eucharistia, caro Christi, quæ cum nobis cæleste pabulum suppeditet, vocatur à Cyrillo, aliisque spiritualis alimonia, τροφὴ πνευματική, & *Panis* simpliciter. Isidorus lib. 7. cap. 2. *Dicitur enim panis, quia caro.* At cum epitheto sæpius, ut *panem Dei cælestemque* vocat Ignatius Epist. 14. quæ appellatio desumpta ex Joanne 6. & 1. ad Cor. 10. & 11. atque istud etiam Lucæ 24. *Cognoverunt eum in fractione panis*, de discipulis profectis Emmauntem, plerique omnes de Eucharistia exposuerunt, in hisque Augustinus de Consensu Evang. lib. 3. quemadmodum & in Oratione Dominica, *Panem quotidianum.* Ita Tertullianus de Orat. Ambrosius lib. 5. de Sacramentis, Chrysostomus, Cyrillus, aliique. Ac Græci quidem Patres, cùm de Eucharistia accipiunt, rationem nominis hanc afferunt, quod panis iste divinus & animæ & corporis substantiam, ut vocant, fulciat. Sic enim ἐπιούσιον cum Chrysostomo Cyrillus Catech. myst. 5. interpretatur; & Ambrosius in simillimo loco paulo aliter: *Non est iste panis, inquit, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit, ideoque Græcè ἐπιούσιος dicitur.* Chrysostomus etiam nomen ἐπιούσιος deducit ab οὐσία, homilia in Orat. Dominicam: atque ita nuncupari, quod substantiam corporis permeet, eamque colligere valeat. Quamquam idem in Matthæum idipsum vocabulum interpretatur ἐφήμερον, *quotidianum*, à voce ἐπιοῦσα, quæ vulgatæ editioni magis concinit. Cui notioni nomen ἐπιούσιος ἀπὸ τῆς οὐσίας etiam profectum nonnulli accommodant: utpote quod pani præclarè conveniat, qui quotidie per nutritionem substantiæ, τῇ οὐσίᾳ adjici addique videatur. Quo itidem fortasse sensu ἐπιούσιον, *transsubstantialem*, vel *supersubstantialem* vertit Ambrosius. Damascenus denique de Mysteriis, eandem vocem de pane cælesti accipit, quo beati pascentur in cælis, cùm hic eum ante in Eucharistia delibaverint: ἔστι, inquit, ὁ ἄρτος οὗτος ἡ ἀπαρχὴ τοῦ μέλλοντος ἄρτου, ὅς ἐστιν ἐπιούσιος· τὸ γὰρ ἐπιούσιον δηλοῖ τὸν μέλλοντα, τουτέστι, τὸν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, *Hic panis est primitiæ futuri panis, qui est adventurus: ἐπιούσιος enim futurum significat, hoc est panem venturi sæculi.* Hæc damus ex Dissertationibus sacris ac historicis MSS. Michaëlis *Dufresne* Soc. Jesu Presbyteri, ac fratris τοῦ μακαρίτου, Diss. 4. c. 2.

Panis Acrozimus, Saxonicè, ȝereoþið, in Gloss. Ælfrici: ubi perperam editum *acrizimus*. Isidorus lib. 20

c. 2. *Panis acrozymus, leviter fermentatus, quasi acroazymus.*

Panis Æstivatus, in veteri Glossario Lat. Gall. MS. ex Bibl. Thuana, *pains muisis* : panis mucidus, *pain moisy.*

Panis Alexandrinus, Biscoctus, apud Apitium lib. 4. de Re culin. c. 1. Alexander Iatrosophista lib 2. Pass. c. 67. *de Alexandrino pane.* Ubi Glossæ MSS. superlineares, *biscocto.* Matth. Silvaticus : *Panis Alexandrinus, vel rubieundus, i. recoctus & rubescens, vel biscoctus.* Adde Constantinum African. de Rat. vict. p. 278. & Plin. lib. 18. c. 7.

Panis qui in aqua coquitur, & melior esse solet quam quotidianus, apud Udalricum lib. 2. Consuetud. Cluniac. cap. 4.

Panis Ardiniensis, Sordidus, in l. 5. Cod. Th. de Annonis civicis, &c. Unde verò ita appellatus, prorsus incertum. Conjecturas varias contulit Jacobus Gotofredus ad hanc legem.

Panis Armigerorum, qui famulis, quos vulgari vocabulo *Escuiers* vocabant, distribui ac dari solebat. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 420. *Infirmantibus* (Leprosis) *ministrat Granetarius singulis diebus duos panes Armigerorum ad opus unius servientis. Ministrat etiam omni tempore singulis eorum singulos panes Armigerorum, & singulos galones cervisiæ mediocris.* Liber Joannis de Westerham Episcopi Roffensis editus an. 1314. *Primo die adventus D. Regis ad Roff. debent Spigurnelli habere 4. panes Armigerorum, & 4. panes de pane garcionum.* Vide infra, *Panis servientalis.*

Panis avenaceus, in Concilio Francoford. an. 794. cap. 4.

Panis autopyrus, ex quo nihil neque pollinis neque furfuris excretum vel ademptum, quasi totum in se triticum non imminutum habens, ex Gr. αὐτόπυρος. Ejusmodi panis mentio est passim apud scriptores, Celsum lib. 2. c. 17. Marcellum Empiricum cap. 31. Cælium Aurelian. Siccensem lib. 5. Tardar. passion. cap. 12. Horatianum pag. 84. Guibertum Abb. S. Theoderici in Vita S. Bernardi lib. 2. cap. 1. §. 6. &c. Vide Joan. Bruyerinum Campegium lib. 6. de Re cibaria cap. 9.

Panis azymus, sive crudus, apud Constantinum Afric. lib. 5. Loc. commun. medic. c. 15. Vide Iter Camerarii Scot. c. 9. §. 4.

Panis Biscoctus, Nauticus, *Biscuit.* Abbo lib. 2. de Obsid. Paris.

> *His panem cupiens quædam corrumpere, jussit*
> *Ut biscocta Danum deferri.*

Will. Brito lib. 4. Philipp.

> *Rebus, aquis, armis, biscocto pane, meroque,*
> *Innumeras onerat naves.*

Chronicon Ricardi de S. Germano an. 1242. *Biscoctum fieri jubet per loca maritima & loca alia pro fodro 150. galearum & 20. navium, quas armari mandat super Pisanos*, &c. Paulus Venetus lib. 3. cap. 46. de provincia Aden : *Fiunt etiam ab incolis panes biscocti ex piscibus, idque in hunc modum : Concidunt pisces minutatim, atque contundunt in modum farinæ, & postea commiscent & subagitant quasi pastam panis, atque ad solem desiccari faciunt, & vivunt ipsi & jumenta ipsorum de illis panibus factitiis per totum annum.*

Panis benedictus. Cum Catechumeni ante baptismum divinorum mysteriorum participes esse non possent, proindeque sacram Eucharistiam percipere, dabatur iis, veteri Ecclesiæ ritu, à Sacerdote panis ab ipso consecratus & benedictus, quo præpararentur ad Corporis Christi sumptionem, unde & sanctum fuisse ait S. Augustinus lib. 2. de Peccator. merit. & remiss. cap. 26. *Et quod accipiunt, quamvis non sit Corpus Christi, sanctum est tamen, & sanctius quam cibi quibus alimur, quoniam Sacramentum est.*

Postmodum his panibus benedictis non soli Catechumeni ; sed fideles etiam usi pro munere in signum mutuæ amicitiæ & communionis invicem transmissæ. Rainerus contra Valdenses in catalogo Hæreticor. de Græcis : *Eucharistiam conficiunt de panibus fermentatis : excidunt rotulas & ex illo conficiunt Corpus Domini, & panes illi vocantur Panis benedictus, & datur omnibus qui volunt sumere in cibum.* Ἄρτον διδόναι ἐν εὐχῇ, in Concilio Neocæsar. can. 13. *Panem sanctificatum dare* vertunt Isidorus Mercator, & Dionysius Exiguus. Vetantur Ministri i. Subdiaconi, ἄρτον διδόναι, οὐδὲ ποτήριον εὐλογεῖν, in Concilio Laod. c. 25. Et can. 49. non oportet in Quadragesima ἄρτον προσφέρειν, nisi Sabbato & Dominica tantum. At in Quadragesima non benedicebatur panis, sed *oratio super populum* dicebatur. Honorius Augustod. lib. 1. c. 67. *Statutum est ut panis post Missam benediceretur, & populo pro benedictione communionis partiretur : hoc & Eulogia dicebatur. Sed quia hoc in Quadragesima fieri non licuit, orationem super populum dici Ecclesia instituit, ut per hanc particeps communionis sit.* Vide *Eulogia.*

Panis Bisus, ater, furfuraceus, Gallis, *Pain-bis*, qui *sordidus*, Suetonio in Nerone c. 49. & in l. 5. Cod. Th. de Annonis civic. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 420. *Jejunans debet sedere in area ante mensam, & comedere panem bisum suum super scamnum sine panno.*

Panis cacabacius. S. Zeno Veronensis serm. 6. ad Neophytos : *Hi* (panes azymi) *quos videtis egregia coctura suave redolentes, qui excocti sunt non furno, sed fonte, non humano sed igni divino, — certè cacabacii non sunt, non vetusti, non usti, non crudi, non mucidi*, &c. Nugatur hoc loco vir doctus, qui *cacabacios*, nugaces & garrulos interpretatur, cùm hic de panibus agatur. Casaubono dicuntur ejusmodi panes, qui saporem malum ex aqua in cacabo calefacta retinent, in Notis ad Lamprid. Ego verò malim *cacabacios* dictos, nigros, & quibus nihil ademptum est furfuris. Vide *cacabacius.* Papias : *Similiter autem & cacabacius panis calidus siccat : frigidus verò minus multo siccus ex parte extenuat.*

Panes Calendarii, qui in Kalendis offeruntur. Durandus lib. 4. Ration. c. 30. n. 40. *In nonnullis locis parochiani in die Natalis Domini offerunt Sacerdotibus panes, quos Calendarios vocant, propter illud quod legitur Levit. 22. Offeretis panes duos Sacerdoti, qui cedunt in usum ejus, & vocabitis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum*, &c. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu, fol. 102. *Et medietatem sepulturæ, & medietatem panis qui in Kalendis offertur*, &c.

Panis cantabrus, Vide *Cantabrum.*

Panis ceparius, χυδαῖος ἄρτος, in Gloss. Gr. Lat.

Panes civiles. In Novella Justiniani 7. & in Addit. 3. Lud. Pii c. 30. Ecclesiæ, & in Capit. Caroli M. lib. 2. c. 29. xenodochia alienare vetantur res immobiles — sive etiam *rusticum mancipium, vel panes civiles*, atque titulo speciali vel generali hypothecæ titulo obligare. Vide *Panis gradilis.*

Panis clibanites, ex Gr. κλιβανίτης, in furno coctus. Gloss. Ælfrici : *Panis clibanius*, ofen-bacenlaf. Alexander Iatrosophista lib. 2. Pass. c. 79. *Quales sunt panis beneconfectus clibanitis, bis coctus*, &c. Ubi Glossæ MSS. *quasi furni.* *Panis fermentatus in clibano coctus*, apud Constantinum de Rat. vict. p. 279. cui opponitur *Panis sub cinere coctus*, p. 278. *Panis clibanitius, in testa coctus*, apud Isidorum lib. 20. c. 2.

Panis de coket, similacius, Fleta lib. 2. c. 9. §. 1. Vide *Isungia.*

Panis conjuratus. Vide *Corsned.*

Panes coronati. Charta an. 1050. apud Puricellum in Monumentis Ambrosianæ Basilicæ p. 428. *In profesto ad vesperum fructus & vinum similiter secundum eandem consuetudinem : in solennitate verò panes coronatos, & vinum similiter*, &c.

Panes Curiales, qui è Curia domini proferuntur ad alendam familiam. Charta Theobaldi Comitis Blesensis Senescalli Franciæ an. 1190. in Regesto censuum

Carnot. *Et concessi leprosis Belliloci omnibus diebus quibus ego jacebo Carnoti, — carnis 12. den. in coquina, 12. sextarios vini, 12. den. in pane, vel 60. panes curiales, si curiales panes habuerit Curia.* In Charta Catharinæ Comitissæ Blesensis & Claromont. an. 1208. pro fundatione Capellæ Novævillæ in *Hez*, statutum legitur, quoties Comes vel Comitissa Claromontensis in eodem loco morabuntur, *Que li Chapelains ara par livroison par sengles jours quatre pains curiaux, ou deux denrées de pain, & demi sestier de vin à taule, & une piece de char, ou deux deniers.* Alia Charta ejusdem Comitissæ an. 1209. pro Capella *de Creil*: *Ara en chascune nuit pour livroison 3. pains curiaux.* Charta Henrici II. Regis Angl. in Reg. Normannico Cameræ Comput. Paris. sign. P. *Et volo & confirmo quod in Curia mea habeat omnibus diebus quamdiu ero apud Rotomag. liberationem, scilicet in despensa mea 4. denariatas panis, & in meo cellario unum sextarium vini, & in coquina mea 4. fercula*, &c.

Panis Curiæ, eadem notione. Vide in *Matutinellum*.

Panis eleemosynarius, qui ad eleemosynas distribui solet pauperibus. Silvester Giraldus in Itinerario Cambriæ lib. 2. cap. 12. *Cum Rege apud Slopesburiam in mensa sedens, cum ei de panibus propriis unum in honoris, ut assolet, & amoris signum Rex misisset; ipse statim in regio conspectu tanquam eleemosynarium panem in frusta concidit, & eleemosynarii more primo remotius exposita, deinde singulatim retracta comedit universa.*

Panis fermentacius, ȝehaꝼenhlaꝼ, in Glossario Saxon. Ælfrici.

Panis Fiscalis, seu *Ostiensis*, in l. un. Cod. Th. de Pretio panis Ostiensis, qui de fiscali frumento quod Ostiæ pistoribus vendito confectus populo Romano vendebatur. Vide Jacobum Gotofredum & Salmasium ad Vopiscum p. 408.

Panis fortis & durus, apud JC. Anglos dicitur, cùm quis de Felonia accusatus, accusatori aut judici respondere renuit, aut mutum se fingit, vel certè os aperire, aut loqui non vult: tum enim pœna ea illi imponitur, donec judici satisfaciat, ut in carcerem tetrum conjiciatur, in eoque, solo pane, duro, ac mucido alatur. Fortis autem dicitur, inquit Stanfordius lib. 2. Placitor. coronæ cap. 61. quod adeò sit ponderosus & gravis; ut illum ferre aut sustinere nequeat reus: durus autem, quia toto vitæ tempore, alio non victitabit, donec in eo moriatur. Statutum primum Westmonasteriense cap. 12. hanc pœnam videtur induxisse: *Purveu est ensement que les felons escriés, & queux sont apertement de male fame, & ne soi vollent mittre en enquest des felonies queux homes leur mit seur devant Justices à la suit le Roy: soient mises en la prison fort & dure, come ceux queux refuseront estre à la comon ley de la terre, més ceo n'est mie à entendre pur prisoners queux sont prises pur legier suspection.*

Sic porro pœnam hanc pluribus describit & explicat Stanfordius: *Le jugement du pain fort & dure est tiel, sçavoir que il sera remandé à le prison d'où il vient, & mise en une basse meason estoppé, & la girra nude sur le nude terre, sauns aucun littour, sirps, ou auter draps, & sans ascuns garnishe environ luy, savant un chose qui couera ses privi members, & que il girra sur son dorse, & que son teste soit veste, & ses pees este, & que un brach soit trahi à un quarter del meason ove une corde, & l'auter brache à l'auter quarter, & inssint in mesme le maner soit fait de ses jambes, & que sur son corps soit mise ferre & pierre taunt come il peut porter & plus, & le premier jour insuant, il aura pain fait de barley trois morcels sans aucun boyer, & le second jour il boyra trois foites tant si come il peut de l'ewe que est prochain à l'huys del prison, excepté ewe couraunt, sauns ascun pane, & ceo serra son dict, tans que il soit mort.* Hæc fere latinè exscripsit & expressit Cowellus lib. 4. Instit. tit. 18. §. 35. *Reus*, inquit, *in loco aliquo infero carceris & tenebricoso constituitur, nudus super nuda terra, pudendis tantum tectis, brachiisque & pedibus fune in quatuor domunculæ angulos tractis, supinus extenditur. In hunc autem modum ligatus, tanto ferri saxive pondere pectori imposito oneratur, quantum sine contusione ferre potest. Die sequenti tria panis hordeacei frusta sine potu sumi: nudius tertius totidem aquæ haustus quantoscumque, dummodo non profluentis, quæ carceri proxima reperitur, sed sine pane: atque ita per vices pane & aqua istiusmodi quotidie vescitur, donec oneris, frigoris, atque famis cruciatu extinguitur.* Henricus de Knyghton an 1389. *Quidam Vicarius de Wintringham obmutescens, adjudicatus est ad pœnam mutorum.* Huc fortè referri potest Charta Philippi Augusti anno 1200. pro Universitate Parisiensi: *Quia factum negat, in perpetuis vinculis detinebimus, in arcta custodia & paupere victu, quandiu vixerit, nisi fortè elegerit Parisiis publicè aquæ subire judicium*, &c.

Panis fractio, de qua hæc accipe ex Dissertationibus sacris ac historicis ineditis Michaëlis *Dufresne* Soc. Jesu Presbyteri, fratris olim charissimi, de antiquis Sacramentorum ritibus, &c. Dissert. 4. cap. 2. *Ad idem caput* (de variis nominibus Eucharistiæ) *vox itidem alia pertinet, qua fractio panis*, κλάσις ἄρτου, *de celebratione Eucharistiæ usurpatur, ob Christi etiam factum, quem expressè notant Evangelistæ Sacramentum hoc instituentem fregisse panem: unde & tota actio distributioque Sacramenti hujus Fractio panis appellata est Actorum Apostol. 2. & alias sæpe. Nec est necesse huc revocare veterem inter Judæos cerimoniam, qua sub initium Cœnæ Paschalis panem unum ex azymis paterfamilias duas in partes divideret, & alteram quidem abderet sub mappa, alteri verò hac fere formula benediceret: Benedictus es Domine Deus noster, Rex universi, qui educis panem de terra. Quippe panem frangere locutio Hebræis, Scripturæque ipsi usitatissima est de sumentibus cibum, vel porrigentibus. Frange, inquit Isaias 58. esurienti panem tuum: quæ ad Eucharistiam translata. Unde Actorum 2. v. 42. dicitur, Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & in communicatione fractionis panis. Ubi ex articulo* τοῦ ἄρτου *in editione Græca apposito, interpretes colligunt panem illum per antonomasiam, scilicet Eucharistiam, quasi digito demonstrari. Perdiu verò ea consuetudo tenuit in Ecclesia, ut panis Eucharisticus Christianis distribuendus in partes minutas tribueretur, quas vocant è re, Christique facto*, κλάσματα, *hoc est fragmenta, ac* μερίδας, *nempe particulas potius, quàm* μέρη, *id est partes: quia ut aiunt Concilii Nicæni Patres can. 5.* οὐ πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ' ὀλίγον, ἵνα γνῶμεν ὅτι οὐκ εἰς πλησμονὴν ἀλλ' εἰς ἁγιασμὸν *illa capi intelligamus. Hinc etiam forsan idioma manavit Ecclesiarum Africanarum, cujus mentio fit apud Gratianum dist. 11. can. 58. qui hæc Augustini verba refert: Norunt fideles quemadmodum manducent carnem Christi: unusquisque accipit partem suam, unde & ipsa Gratia (Eucharistia) partes vocatur.*

Panis fractio apud Catharos Valdensium sectarios. Vide Reinerum contra Valdenses cap. 6. p. 66.

Panis fractus, dictus postmodum, *Panis benedictus*, qui in particulas dissectus, dirempta ea quæ ad consecrationem sumitur, plebi & fidelibus distribui solebat. Ἱεροῦ κλάσματος μετάληψις, *Panis benedicti participatio*, apud Pachymerem lib. 7. cap. 6. 15. 22. lib. 8. c. 10. Sed propriè

Fractio panis dicebatur *eulogiarum* benedictio, quæ à Presbyteris vel Episcopis fiebat ante cibi sumptionem, seu prandium, quas amicis vel convivis distribuebant in *communionis* symbolum. Unde Gregorius Turonensis in vitis Patrum cap. 6. dixit, *Pane confracto communionem largiri*, & Theodorus Cantuariensis Archiepisc. in Capitul. c. 95. *Fracta oblatione communicare.* Idem c. 5. *Cum Græcis non frangunt panem sanctum, nec collectionem dicunt, vel Dominus vobiscum, Diacones, nec Completum.* Supplex libellus Monachorum Fuldensium Carolo M. porrectus, art.

4. apud Browerum lib. 3. Antiq. Fuld. *Quod communicationem fracti panis ante cibum quotidie sumere non respuatur, secundum exempla præcedentium patrum.* Hincmarus Rem. in Capitulis ad Presbyteros parochiæ suæ cap. 16. ubi de Conventibus & Gildoniis Presbyterorum, in quibus reconciliantur qui invicem dissident: *Et post debitas admonitiones, qui voluerint eulogias, à Presbytero accipiant, & panem tantum frangentes, singuli singulos biberes accipiant.* Vita S. Aicadri Abb. Gemetic. c. 20. *Nec mora post longa peracta, & Missarum solenniis celebratis, post fractionem panis, commendato grege Domino, petierunt prosperum iter,* &c. Hugo Flaviniac. p. 177. de B. Richardo Virdunensi Abbate: *Erat autem viro Dei familiare manè surgere, laudes Deo dicere, iter accelerare, atque consuetum Domino in via pensum reddere: & sic hora fractionis panis imminente, Missarum solemnia agere, quocumque esset, & expletis mysteriis ad frangendum panem discumbere, ne gravarentur fratres labore itineris, & continuatione jejunii.* Vide Eckehardum juniorem de Casibus S. Gallic. 1. p. 48. Reinerus contra Valdenses p. 94. *Si singulis per domos panem frangis.* Vide *Panis Benedictus, Eulogia.*

Panis frixius, ȝehꝛyꝛꞇ hlaꝼ, in Glossario Saxonico Ælfrici.

Panis frumenti, qui nobilium erat, vel certè honoratorum aut divitum. Plinius lib. 19. c. 4. *Alio pane procerum, alio vulgi, tot generibus usque ad infimam plebem descendente annona.* Usatici Barcinonenses à Raymundo Berengarii Comite & Adelmodi editi cap. 7. *Bajulus interfectus vel debilitatus, vel cæsus, vel captus, si nobilis est, & panem frumenti comedit cotidie, & equitat, emendetur sicut Miles.* Vide Consuetud. Labourtensem tit. 18. art. 4. Constantinus African. lib. 5. Commun. loc. medic. c. 15. *Omnis panis de frumento calidus est in primo gradu. Panis frumentarius*, in Statutis antiq. Corbeiensib. lib. 1. c. 4.

Panis furfurativus, pro *furfureus*, apud Alexandrum Iatrosophistam lib. 1. Passion. ubi Glossæ MSS. *Panem furfurativum, qui fit ex ordeo vel furfure* interpretantur: πιτυρώδης, Græcis.

Panis gradilis, qui ad gradus plebi distribuitur: nam cum summa esset plerumque in urbe Constantinopolitana rei frumentariæ penuria, tum propter civium & incolarum in ea multitudinem, tum quod Thracia atque adeo vicinæ regiones, frumenti haud multum feraces, iis alendis vix sufficerent, provisum ab Imperatoribus, ut per annos singulos, certis ac statis temporibus, annona ex Alexandria & Ægypto in urbem transferretur: quam quidem transvectionem *Felicem embolam* vocitabant, quod ea populus gaudens reficeretur. Nec hac ratione penuriæ publicæ cautum duntaxat, sed & panes, Imperatoris nomine, dividebantur, non pauperibus modò, verùm etiam honestioribus è populo, atque iis præsertim qui domos in urbe extruxerant, quos κτητόρων nomenclatura, non uno loco donat Chronicon Alexandrinum, *Possessorum*, Liberatus Diaconus cap. 20. nos dicimus, *Proprietaires.* Unde panis, sive jus capiendorum panum è publico domos sequebatur, ita ut qui illas quoquomodo distraxisset, id juris amitteret, ut est in l. 1. Cod. Theod. de Annonis civilibus. Distribuebantur porrò ejusmodi panes in gradibus, unde *Gradiles* appellati sunt. Prudentius lib. 1. contra Symmach.

Omnis qui celsa scandit cœnacula vulgus,
Quique terit silicem variis discursibus atram,
Et quem panis alit gradibus dispensus ab altis.

Distribuebantur verò panes isti datis tesseris. Themistius orat. 4. p. 116. Δαπανῶ μὲν γὰρ πύροις βασιλικοῖς ἐκ τῶν σιτοφυλακίων τῶν δημοσίων. Deinde, ἀλλὰ καὶ οἱ νευρορράφοι, καὶ οἱ σκυτοτόμοι, καὶ πάντες ὅσοι καλαμηφοροῦσιν ὄρθριοι ἐπὶ ταῖς ἐργάναις. Ubi καλαμηφορεῖν, est tesseras ferre: κάλαμος enim *tessera* exponitur in Glossis Philoxeni. Proinde de ejusmodi tesseris intelligendus autor Chronici Alexandr. in Commodo: Ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἀρτάβδιος φιλοτίμως ἔρριψεν τοῖς δήμοις καλάμια σιωτόμια διαγωνιζόντων, καὶ ἐκέλευσεν τοῖς ἄρτοις πολιτικοῖς. Quæ verba haud rectè reddidit interpres. Erant porrò tesseræ illæ æreæ, aut certè malleo ductæ: δέλτοι enim σφυρηλάτοι dicuntur mox eidem Themistio, quod etiam indicat l. 5. Cod. Theod. de Annonis civicis. Sed hæc pluribus prosequimur in Constantinopoli nostra Christiana, ubi de Gradibus.

Panis Hebdomarius. Vita S. Nili Junioris p. 40. Καὶ τὸν ἑβδομαδιαῖον ἄρτον ὁ μέγας Φαντῖνος σὺν πολλῇ παρακλήσει πείσας τὸν ὅσιον Νεῖλον δέξασθαι παρ' αὐτοῦ ἐκ τῆς τῶν χειρῶν ἐργασίας ἀντεσηκοῦτο. Qui fortè uni hebdomadi sufficit alendo homini.

Panis herbaticus, vel herbaceus. Glossæ Biblicæ MSS. *Borith, herba de qua fiunt panes, quos herbacios appellant, quibus siccatis pro sapone utuntur.* Eadem habent Papias & Joannes de Janua. Panis ex herba facti meminit Suetonius in Julio cap. 68.

Panis hordeaceus, in Concilio Francoford. an. 794. c. 4. Fortunatus lib. 10. Poëm. in Epist. 2. ad Mumolenum: *Quod triticei pavit oblectante candore, vel suavitatem pascente, post hordeaceæ frugis aristosa cibaria fastidioso nimium dente, nare, fauce, transitur.* Vide Casaubonum ad Sueton. de Grammat. & Rhetor. De examine & purgatione per panem hordeaceum, vide in *Corsned.*

Panes lavitii. Statuta antiqua Canonicorum S. Quentini in Viromand. apud Hemereum p. 116. *Debet Ecclesia S. Petri unicuique de intrinsecis 1. panem, scilicet 60. panes de medio, & lavitios panes, scilicet 6. sext. frumenti,* &c. Infra: *Debet custos cuique privato 1. panem & 2. sext. frumenti ad panem laueitium.* Isidorus lib. 20. c. 2. *Sfungia, panis aqua diutissimè laxatus, similam modicam accipit, & fermentum modicum, & habet humectationis plusquam omnis panis: unde & spongia nomen accepit.* Vide Joannem Ruellium lib. 2. de Natura stirpium cap. 31.

Panis medius, dimidius panis. Regula Magistri cap. 26. *Medius panis pensans libram singulis fratribus in die sufficiat secundum formam divinæ dispensationis, cum medium panis cælestis corvus Paulo servo Dei cotidie vescendum paraverit.*

Panes melliti, nostris *Pains d'espice.* Arnoldus Lubecensis lib. 3. cap. 32. *Et defecerat panis in sistarciis eorum: fuerunt tamen inter eos, qui panes mellitos, cum in abundantiis erant, sibi præparaverant, & utcumque sustentabantur.*

Panis mixtus, in Itinere Camerarii Scotici. c. 9. §. 4. *Panis de mixtura*, in Statutis antiq. Corbeiensibus lib. 1. c. 4. *Pain de meteil.* Vide *Mixtura.*

Panes Monachiles. Monasticum Anglic. to. 1. p. 149. *A Celerario singulis diebus debent venire in refectorium 72. panes Monachiles, quorum quilibet erit ponderis 65. solidorum, ex quibus singuli Monachi singulos percipient.*

Panis Natalitius, cujusmodi fieri solet in die Natalis Domini, & præberi dominis à prædiorum conductoribus, in quibusdam provinciis, qui ex farina delicatiori, ovis, & lacte confici solent: *Cuignets* appellant Picardi, quod in *cuneorum* varias species efformentur. Gervasius Dorobernensis an. 1188. *Nec eorum devotioni sufficere potuit, panem conferre natalitium, nisi etiam conventui panem conficerent piperatum.* Charta Petri Meldensis Episcopi an. 1228. in Tabul. ejusdem Ecclesiæ fol. 35. *Item quittamus hominibus de Varedis consuetudines nemoris, videlicet gallinas, panes de Natali, & bolos, & ipsi quittaverunt nobis* &c. Charta an. 1214. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 179. *Habet etiam de quolibet hospite unum panem ad Natale Domini,* &c. Neque aliæ videntur *oblationes panum & cæterarum rerum quæ in Epiphania Advocato fiebant,* in Charta Friderici I. Imp. an. 1159. in Metrop. Salisburg. to. 3. p. 49. 409.

Panis nauticus, Marcello Empirico cap. 27. p. 137. qui aliàs *Biscoctus.* *Miscebis — panem candidum vetustum,*

vel tostum, vel quod est melius nauticum. Vetus aut nauticus panis, apud Plinium lib. 22. c. 25. *Panis navalis*, Cœlio Aureliano lib. 5. Chron. c. 1.

Panis Nicolaus. Ita Placentas appellavit Augustus à Nicolao Damasceno sibi exhibitas & donatas, ut est apud Photium in Bibl. Palladius in Hist. Lausiaca cap. 47. Καὶ Νικολάους παμμεγέθεις ἄρτους δέκα καθαροὺς καὶ θερμοὺς, &c. Ruffinus de Vitis Patrum cap. 7. *Nicolai etiam ingentes, & panes calidi & mundissimi*, &c. Vide ibi Rosweidum.

Panis nitidus, apud Bedam lib. 2. cap. 5. & Marcullum lib. 1. form. 11. *Mundus*, apud Lampridium in Alexandro Severo, & in l. 5. Cod. Th. de Pane Gradili. Καθαρὸς ἄρτος, apud Theophanem anno 40. Theodosii Junioris. Ita porro sæpe dicitur qui ad sacrificium paratur. Concilium Toletan. XVI. can. 6. *Ut aliter panis in altari Domini sacerdotali benedictione sanctificandus proponatur, nisi integer & nitidus, qui ex studio fuerit præparatus*, &c. Chilienus in vita S. Brigidæ num. 52.

> *Hos igitur manibus nitidos de robore panes*
> *Detulerat secum servandos inde Sacerdos,*
> *In Pascha Domini, vel festis munera Christi*
> *Hæc sumenda Dei servis, sanctisque puellis.*

Panes nuntii, qui nuntiis dari solent, in nuntii allati mercedem. Philippus Eystetensis Episc. in Vita S. Willibaldi, de quodam contracto sanato ad translationem reliquiarum S. Walpurgis: *Claudicando chorum ascendit prorumpens in hæc verba, O gloriose Præsul Christi Willibalde, da mihi panem nuntii, soror tua advenit te benignè salutatura.* Ubi Gretzerus ad oram libri scripsit hoc verbum Germanicum *Bottenbrott*, ex *brot* panis, & *bott* nuntius. Josua Pictorius *Bottenbrot*, Evangelia interpretatur.

Panis oblatus, in Fleta lib. 2. cap. 14. §. 4. *Obolatus* lib. 2. c. 72. §. 19. Vide *Obolata*.

Panis Opirus. Glossæ ad Alexandrum Iatrosoph. *Opirus panis. i. panis medie maacius.* Sic in MS.

Panis Paximatius. Vide *Paximatium*.

Panis Papalis. Matth. Silvaticus: *Simila sic fit. Frumentum fractum in frusta, vel mollitum grosse, in qua diversa substantia dividitur per cribra, extrahitur furfur, & farina subtilissima, quæ pollina dicitur, postea remanet simila, quæ dividitur in grossum, subtilem, & mediocrem. De pollina fit panis papalis*, &c. Eadem habet nescio quis Cotta.

Panis Picentinus, qui ex alica fiebat, ut autor est Plinius l. 18. cap. 11. de quo etiam Apicius lib. 4. de Re culin. c. 1.

Panis Piperatus. Vide *Panis Natalitius*.

Panes Præbendarii, qui diatim distribui solent Canonicis Præbendariis ex communi pistrino. Honorius III. in 5. Compilat. tit. 16. c. 2. ad Canonicos Compostellanos, ubi quærit an in vigesima Ecclesiasticorum proventuum in subsidium Terræ sanctæ decreta in triennium, istiusmodi panum vigesima exigi debeat: *Non oportuit nos de quotidianis dubitare stipendiis, quæ in pane, vino ac numerata pecunia consistunt.* Et infra: *Nec multum dubii remanet de panibus illis, quos dicitis in vestro vulgari Reguaffas.* Ubi Innoc. Cironus observat ejusmodi panes *Præbendarios* dici, & in Tolosano tractu *Moufflets* appellari. Vide eundem in Paratitl. Juris Can. lib. 5. tit. 5.

Panes præbendales dicuntur in Concilio Coloniensi an. 1260. can. 11.

Panes provendaricii. Adalardus lib. 2. Statutorum Corbeiensium cap. 1. *Unicuique fratri hortolano per vices centum panes provendaricios, quos panes debet dare frater qui panem providet fratrum.*

Panes primitiales, qui Ecclesiis, aut dominis, pro primitiis offeruntur. Tabularium S. Flori in Arvernia: *Quilibet homo Dom. P. unum panem primitialem exsolvat.* Iidem qui

Panes propositionis dicuntur in Charta Avæ Comitissæ Ruscinonensis apud V. cl. Steph. Baluzium in Append. ad Capitul. n. 144. *Cum ipsas primitias & ipsas decimas vel panes propositionis, vel cum ipsas redhibitiones quas ipsa Ecclesia habet, vel habere debet.* Nam iis solis Sacerdotibus & Levitis licebat vesci, ex 1. Reg. 21.

Panis rubidus, recoctus & rubefactus, Isidoro lib. 20. cap. 2.

Panes sanctorum, qui ad altare offeruntur. Herardus Archiep. Turon. in Capitul. c. 24. *De mulieribus ac Laicis, ut ad altaria non accedant, & ut Sacramenta & panes Sanctorum, exceptis quæ offerunt, non tangant.*

Panis secundus, cui furfuris aliquantum admixtum est. *Sequentem* vocat Lampridius in Alexandro Severo, qui scilicet *Mundum* excipit. Constantinus African. lib. 5. Commun. loc. medic. cap. 15. *Panis secundus, minus est nutritivus, & citius digeritur: quod fit, quia multum est furfureus.* Horatius lib. 2. Epist. 1.

> ——— *Vivit siliquis & pane secundo.*

Ubi Schol. *pane secundo, non siligineo, non primo, non postremo, sed dispensatorio.* Nostris *pain de mesnage*, quo ut plurimum in familiis nostris utimur.

Panis segalitius. Vide *Segala*, & *Simenellus*.

Panis servientalis, qui servientibus seu famulis dari solet. Consuetudines Monasterii de Regula: *De sturjone & Salmone primo captis in Beta medietatem piscatores dabunt, & tunc accipient illi duo piscatores duos panes servientales, & duas mensuras vini. Panis puerorum*, id est famulorum, appellatur à Petro Damiano lib. 1. Epist. p. 89. *Edebat panem, non fratrum, non denique puerorum, sed eum qui vel ex puro fieret hordeo*, &c. Huic opponitur panis qui Plinio *procerum* dicitur.

Panis de Simenel, Joanni Villaneo lib. 8. c. 82. *Pan de simola.* Vide *Simenellum*.

Panis temperatus, cui opponitur *Distemperatus*, apud Constantinum African. lib. de Ratione victus ægr. pag. 278. 279. *Panis temperatus vel sub cinere coctus*, eidem. *Panis coctus temperate*, lib. 5. Commun. loc. medic. cap. 15. ita *ut nec exteriora nimis exusta, nec interiora nimis mollia*, &c.

Panis de Treit, in Fleta lib. 2. c. 9. §. 1. & in Itinere Camerarii Scot. c. 9. §. 4. Vide *Vastellum*.

In veteribus Statutis MSS. pro talemelleriis seu Panificibus Parisiensib. horum panum mentionem fieri observavimus, *pain doubliau. Le pain pote, qui est plus de 2. deniers. Pain reboutis, c'est à dire refusé, & que les Boulengers n'ont pû vendre. Pain raté, que rat ou souris ont entamé. Pain trop dur, ars, ou eschaudé, pain trop levé, pain alis, pain mestourné c'est à dire trop petit. Pain blanc appellé de Chailly. Pain bourgeois. Pain faitis, que on dit pain de brode.* Sed de variis panum generibus consulendus Joannes Bruyerinus. Campegius lib. 6. de Re cibaria c. 9.

Panum præstatio, in venditionibus. Necrologium Ecclesiæ Carnotensis: *Acquisivit quicquid dictus Miles habebat apud Mundinvillam, videlicet partem suam panum & vendarum.*

Panem offerre, ad sacrificium scilicet, in Capitulari Pipini Regis Italiæ c. 32. Vide *Offerre*.

Esse ad panem & vinum, dicitur domesticus, qui est è familia alicujus, qui ex pane domini victitat. Regestum Constabulariæ Burdegal. fol. 202. *Dominus hæreditatis, vel filius suus, vel alius qui secum sit in domo ad panem & vinum.* Stabilimenta S. Ludov. lib. 1. c. 30. *Homme qui emble à son Seigneur, & il est à son pain & à son vin.* Idem qui *Larron domestique*, in Consuetud. Burdegal. art. 107. & Lodunensi art. 7. *Esse in pane*, seu *ad panem* patris, *estre en pain*, dicitur filius qui est in potestate patris, in Consuet. Hannoniæ c. 42. 98. 106. Montensi c. 6. 8. 9. 10. 36. & aliis. Ita *emancipatio* appellatur *mise hors de pain*, in Montensi art. 10. & Allevensi art. 14.

Panem aut hospitalitatem dare, Wargis seu bannitis & fugitivis servis, vel eos *in hospitium colligere* vetitum,

in lege Salica tit. 57. §. 5. & tit. 59. in lege Burgund. tit. 6. & in legibus Wisigoth. lib. 9. tit. 1. §. 4. 5. 6. ubi *humanitatem dare*, idem valet.

Panis & aquæ refectione damnati delinquentes Episcopi, in legibus Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 18. ut & Monachi, in Regula S. Isidori cap. 18. in Concilio Taracon. I. can. 1. & Clerici, in Matiscon. I. can. 5. in Turon. II. c. 18. 19. &c. *Pœnitentia in pane & aqua*, in Pœnitent. Egberti c. 31. 32. in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 2. lib. 7. c. 36. in Regula Canonicorum Metensium Chrodegangi Episc. cap. 4. *Parvo pane & aqua brevi, cum abundantia divini verbi, usque ad satisfactionem frui*, in Concilio Metensi an. 888. c. 9. *In pane, sale, & aqua tantum corripi*, in Concilio Triburiensi an. 895. c. 8. 55. & Remensi an. 923. Vide Rainardum Abbat. Cisterciensem in Constitut. ejusdem Ord. c. 79. Nomasticon Cisterc. p. 287. 317. 365.

PANNEI *Lapides*, Imbrices, tegulæ, Theuton. *Panne*, & *Gleenpannen*. Chronicon Vindhemiense lib. 1. cap. 11. *Quæ panneis lapidibus cæmento contexerunt.*

PANNICIDÆ, qui pannos scindunt, Sartores, *Tailleurs*, nostris. Tidericus Langenius in Saxonia:

Sunt mercatores quibus attribuuntur honores,
Sunt pannicidæ pleni super omnia fide.

PANNICLEROSUS. Historia Episcoporum Autissiodorensium cap. 51. *Quando ipse intravit Ecclesiam, sic nudum vestimentis Presbyterium, sic Ecclesiæ corpus ornamentis exutum, sic chorum cappis expoliatum reperit, ut in quinque tantum panniclerosis, & sexta quæ bona erat, chorus psallendo triumpharet*, &c. Fortè *pannosis*, vel *panniculosis*, id est detritis & in frusta decisis.

PANNIFICUS, pannorum confector. Charta Communiæ Beluacensis an. 1182. *Ad extensionem quoque pannorum penditoria æquali altitudine in terra affigi debent, & quidquid de penditoriis, vel de pannifico, vel de rebus pannificorum appendentibus forisfactum fuerit*, &c.

PANNUCEUS, Papiæ, *Pannosus*. *Pannucea vestis, quasi pannosa, dicta quod sit diversis pannis obsita.* Isidorus lib. 19. cap. 22. habet *Pannutia*. Pro *obsita*, Ugutio legit *abscisa*.

PANNULÆ, Vide *Panucla*.

PANNULULA, *Navicula textricum, qua ejus discursu panni texuntur.* Ugutio.

PANNUS, Portio, segmentum, vulgo *Pan*. Silvester Giraldus de Hibernia expugnata cap. 21. *Militis quoque coxa ferro utrinque vestita uno securis ictu cum panno loricæ præcisa*, &c. Idem in Itinerario Cambriæ lib. 1. cap. 4. *Accidit — Militem quendam suum in conflictu contra Wallenses à quodam ipsorum per mediam coxam, cum panno loricæ ocreali ferro utrinque vestitam sagitta percussum esse.* Usatici MSS. urbis Ambianensis: *Il convarroit que chil qui le dete claime tenise le tesmoing par le pan du sercot, ou par le pan de la cote, ou par le pan de la cappe, ou par le pan du premerain garnement kil aroit vestu, & cil qui le conduise doit dire, sire Prevos, veschi Robert qui chi est contre Huon qui la est*, &c.

PANNUS, Cambro-Britannis *Pan*, Pellitium, pili molliores, Gallis *Panne*. Tudebodus lib. 5. Itineris Hierosol. *Et fecit illis magnum mercatum fieri de equis & asinis, & pane & caseis, & pannis, & omnibus bonis.* Regula Militum Hospital. S. Joannis Hierosol. cap. 12. *Deinde pannos religioni nostræ non congruos, nec pelles silvestres omnino portent*, &c. Gervasius Dorobernensis an. 1188. *Statutum fuit — quod nullus habeat pannos decisos ac laceatos.* Chronicon Vosiense c. 74. *Barones tempore prisco munifici largitores vilibus utebantur pannis, adeo ut Eustorgius Episcopus, Vicecomes Lemovicensis, & Vicecomes Combornensis arietinis ac vulpinis pellibus aliquoties uterentur, quas post illos, mediocres deferre erubescunt.* Adde Fletam lib. 2. c. 14. §. 2. Vide Dissertat. 1. ad Joinvillam p. 130.

Penna, eadem notione, ex Gallico *Penne*. Statuta Ordinis de Sempingham pag. 715. de fratribus Pelliparii: *Habeant unde pelliceæ & pennæ Sanctimonialibus & Sororibus Canonicis & Fratribus fiant.*

Panni Imperiales. Radulphus de Diceto an. 1178. *Comes Willelmus de Magnavilla Hierosolymis rediit 8. Id. Octobris. Qui peregre profectus, sicut altaria multarum per Angliam Ecclesiarum habuerat in memoria, sic & rediens habuit in veneratione pannos, quos civitas Constantinopolis vocat Imperiales, passim locis distribuens Religiosis.*

Pannus oculi, Oculi albugo, λεύκωμα. Constantinus African. lib. de Gradib. *Petroleum — valet catarractis & pannis oculorum.* Idem lib. 2. de Morbor. curat. c. 2. *Panni in oculis fiunt & albugines ex vulneribus vel pustulis.*

PANOSUS. Cælius Aurelian. Siccensis l. 1. Tard. passion. c. 4. *Dabimus etiam tum cibum plurimum atque panosum.* Ubi interpres *Panosum* esse ait panem aridum, vel succo aliquo liquido conditum, vel jure.

PANSELENOS, *Tota lux noctis, scilicet Luna plena, vel Plenilunium*, Joanni de Janua. Vitæ Abbatum S. Albani p. 106. *Cum fuisset luna panselenos.* Perperam *Pansenia*, apud Felicem Monachum Girwensem in vita S. Guthlaci n. 2. *Ad hujus utilitatis commodum hunc codicellum fieri ratus sum, ut illis qui sciunt memoriam tanti viri, nota revocandi fiat: his verò qui ignorant, velut latæ panseniæ indicium innotescat.* Ubi leg. *Panselinæ*, ex Gr. πανσελήνη, plenilunium, seu πανσέληνος, *Luna plena*, ut est in Gloss. Gr. Lat. Guill. Brito lib. 6. Philipp.

Procedunt igitur, & jam piger astra Bootes
Flexerat, & lento girabat plaustra rotatu,
Panselenonque poli medio se Luna ferebat.

Ita legendum, pro *Panselumque*. Petrus Blesensis Epist. 8. de Luna: *Cùm verò in plenitudine tota sua est serena, Panselenos.* Vide Martian. Capellam lib. 8.

PANT. Lex Frision. in Addit. tit. 9. §. 2. *Servum alterius per vim sustulit, quod Pant dicunt.*

PANTANUM, *Pantanellum*, Palus, ex Italico *Pantano*, *luogo pien d'acqua ferma, e di fango*: Acarisio, qui vocem Longobardam esse ait, *Il fango tenere e molle*: Pergamino, *aqua fangosa*. Charta Benedicti PP. an. 1033. apud Ughellum to. 1. Ital. sacr. part. 1. p. 121. *Vel alias turres quæ extensæ sunt ab una parte juxta terram vestram, & pantanum cum eodem ipso pantano saliente ad viam publicam*, &c. Et p. 144. *Cum — pascuis & silvis, pantanis & rivis, cultis & incultis*, &c. Ita legendum p. 136. pro *pantariis*. Charta Friderici Imp. an. 1211. apud Rocchum Pirrum to. 2. p. 639. *Et ducere (aquam) per conductum per terras ipsius domus in parvum pantanellum suum, & piscarium ibi habere*, &c. Alia ejusdem Imp. an. 1229. ib. p. 640. *Tenimentum terrarum cultarum & incultarum, quod dicitur Pantanum salsum.* Dantes in Infern. c. 7.

Vidi genti fangose in quel pantano.

Joan. Villaneus lib. 9. cap. 68. *Ed erano si circondati di pantano, che si non poteva appena andare dal vn padiglione all'altro.* Adde cap. 70. V. Menagium.

PANTHEMA. Eckehardus junior de Casibus S. Galli cap. 3. pag. 59. de quadam imagine ab ipsa Deipara depicta: *In bractea autem ipsa aurea cum reliquisset circuli planitiem vacuam, nescio cujus arte postea cælati sunt apices:*

Hoc panthema pia cælaverat ipsa Maria.

Puto legendum *anthema*, seu potius *anathema*, ex Gr. ἀνάθημα, *donarium*.

PANTHERA, Retis species qua capiuntur anates. Describitur à Petro Crescentio lib. 10. de Agricult. cap. 17.

PANTIATUS, Ventrosus Plinio, *ventriosus* Plauto, Græcis γαστρώδης, Gallis, *Panssu*. *Vir pantiatus, venter pantiatus*, apud Michaëlem Scotum lib. de Physionomia cap. 21. & 85. Vide *Pancerea*.

PANTOCHARTA, Vide *Pancharta*.

PANTONERIA,

PANTONERIA, Bursæ, seu marsupii species, in Fleta lib. 2. c. 82. § 2. fortè pro *Panneteria*.

PANTONIUM, *Navigium tardum & grave*, Papiæ. Sed legendum *Pontonium*. Vide in hac voce.

PANTUS, Omnis, ex Gr. πᾶς, παντός. Aldhelmus Abbas Malmesburiensis: *Pantorum procerum, Prætorumque pio potissimum paternoque præsertim privilegio*, &c.

PANUCLA. Isidor. lib. 19. c. 29. *Panuliæ, vel panuclæ, dictæ, quod ex iis panni texantur: ipsæ enim discurrunt per telam.* Ubi Papias legit *Pannulæ*. Gloss. Ælfrici cap. de vestibus: *Panucla*, ȝeclutad hƿæȝel, i. consuta vestis. Ubi Somnerus *pannutia* reponendum censet. *Panulca*, nudè habent Glossæ Arabico-Lat. Vide Meursium in πανῦκλα.

PANUCELLIUM, penus, vel locus recondendo pani, quo casu legendum esset *Panicellium*. Gloss. Lat. Gr. *Panucellium*, πύνειον. Salmasius reponit πανίον.

PANUCULA, morbi species. Miracula S. Richarii lib. 2. cap. 3. *Cui post hanc vocem morbus venenosæ lacertæ, sive panuculæ, miserabiliter inolevit, quo morbo tertia die vitæ terminum posuit.* Nonio, *Panucula*, est tumor sub auribus vel inguinibus: πανούκλα, Alexandro Tralliano, *Panicula*, Plinio lib. 3. de Medic. c. 27. Vide *Papilla*.

Panucula, Papias: *Panus, lignum in quo trama componitur: dictum quod eo panni texantur. Idem diminutivum, hæc Panucula.* Vide *Panucla*. Gloss. Gr. Lat. πηνίον, *Penus, penucula*: legendum *panus*, & *panucula*, mox: πηνίσιον, *Panuculum*. Vide Salmasium ad hist. Aug. p. 127.

PAPA. Papias: *Papa, Admirabilis, major, pater, & custos. Papa, paternitatis nomen est*, inquit Walafridus Strabo de Rebus Ecclesiast. cap. 7. & promiscuè olim datum Episcopis, quos nudè *Papas* vocabant. Hinc veterum epistolæ Episcopis inscriptæ hanc formulam fermè semper præferunt, *Domino Papæ N. salutem*, ut patet ex S. Augustino Epist. 13. 18. 222. 256. S. Hieronymo Epist. ad eundem Augustinum, & aliis quos laudat Joachimus Vadianus lib. de Primitivæ Ecclesiæ statu, sub finem, Bignoniusad lib. 1. Marculfi, Savaro ad Sidonium l. 1. Epist. 6. Ita *Papæ* passim Episcopi dicuntur apud scriptores. Prudentius in Passione Hippolyti Martyris ad Valerianum Episcopum:

Rorantes saxorum apices vidi, optime Papa.

Series Episcoporum Metensium scripta sub Carolo M.

Nobilis in cunctis, Papa Chrodegangus habetur.

Tortarius Floriacensis de Translat. S. Mauri, cum se Episcopum fuisse insinuasset, priusquam Benedictinum induisset habitum, hæc subdit:

Gratum est ut coram Legislatore rependam
Servitium Domino, præsente mihi Benedicto,
Illius & normam juxta deducere vitam,
Quam me barbarico Papam contradere ludo.

Adde Gregorium Turon. lib. 2. hist. c. 27. lib. 10. c. 1. Anastasium in Collatione S. Maximi Martyr. p. 116. Vitam S. Domitiani Confess. apud Guichenonum p. 229. &c. Sed & *Papa* pro Episcopali dignitate sumitur interdum. *Papa urbis Turonicæ*, apud Gregor. Turon. lib. 4. Hist. c. 26.

Papæ nomen ac titulum *Hieroclam*, seu, ut ab Eutychio in Originibus Alexandr. appellatur, *Heraclam*, Patriarcham Alexandrinum, usurpasse tradit Chronicon Orientale p. 115. & idem Eutychius: exinde idem titulus cæteris Alexandrinis Præsulibus tribuitur à scriptoribus, uti observatum à Seldeno ad eundem Eutychium, Goaro ad Theophanem p. 578. & Allatio lib. 1. de Consensione utriusque Eccl. c. 18. p. 262. 263. & aliis. Apud Facundum Hermianensem lib. 4. cap. 2. S. Athanasius *Papa noster Athanasius* dicitur. Adde Pachymerem lib. 10. c. 32. &c. Verùm non Alexandrino Patriarchæ proprius fuit titulus, cum & Constantinopolitano & Hierosolymitano tribuat Avitus Viennensis Epist. 7. & 23. communisque fuerit omnibus Episcopis appellatio.

Papæ denique nomenclatura donati soli Pontifices Romani, ex decreto scilicet Gregorii VII. qui in Synodo Romana statuit, ut Papæ nomen unius esset in orbe Christiano. Vide Baronium ad 10. Januarii, & Sirmondum ad Ennodii lib. 4. Epist. 1.

Papatia, *Papatus*, seu dignitas Papalis. Flor. Wigorn. an. 1044. de Benedicto PP. *Hic cùm Papatiam emisset.*

Papatus, eadem notione. Leo Ost. lib. 2. c. 79. *Joanni nomine, qui quasi religiosior habebatur, Papatum tradidit.*

Papare, summum Pontificatum obtinere. Laurentius Leodiensis in Episcopis Virdunensib. *Qui est annus 1144. Verbi Dei incarnati, & septimus Conradi regnantis, primus Lucii papantis*, &c.

PAPAGEN. Ebrardus Betuniensis contra Valdenses c. 23. *Induimini purpura & bysso, id est papagen, quasi cultum bonæ vitæ habentes exterius, potius ad nitorem, quam ad utilitatem.* Ubi Gretzerus, ad marginem: *Num vocula Germanica papages, quasi dicat, Hæretici vestri instar multicolorium psittacorum?* Sanè nos etiam Psittacos *Pappeguez* appellamus. Corona pretiosa: παπαγᾶς, *psittacus*, ψιττακός. Itali *Papagallo* dicunt: *Papagoso*, Joannes de Janua, in *Psittacus*. Arestum 9. Maii an. 1321. *Unam capellam albam operatam de brodaria cum papegaldis aureis.*

PAPARE, *puerorum est, sicut manducare virorum.* Papias. Vide Persium sat. 3. & supra in *Papa*.

PAPARELLUS, Parvus Papa. Hugo Flaviniac. in Chronico p. 227. de Wiberto Antipapa: *Aliquando enim magnum erat, si quis regium osculum merebatur, gratum si quis vestigia Papæ oscularetur; nunc versa vice rerum, quicunque inventus fuisset, tenebatur, nec antea dimittebatur, nisi pedem paparelli illius oscularetur, & sic demum osculo Regis potiebatur.*

PAPAS, Pædagogus. Gloss. Isid. *Papas, Pædagogus, qui sequitur studentes.* Papias: *Papas, pedissequus, pædagogus. Papas, pædagogus. Pædagogus, puerorum eruditor, idem & Papas, id est custos.* Juvenalis sat. 4.

—— timidus prægustet pocula Papas.

Ejusdem Scholiastes ad sat. 7. v. 218. *Eunuchus, Pædagogus, aut communi carens sensu, proprium Papatis.* Petrus Damian. lib. 7. Epist. 12. *Dimissus itaque puer in medio, sine papate, vel gerula, cœpit ire*, &c. Leo Ost. lib. 2. c. 29. *Monitus à papate suo ut sine suspicione alicujus fugere posset, monastica veste indutus, fugam arripuit.* Occurrit in vita S. Adalberti Episcopi Pragensis cap. 14. 17. apud Surium 23. April. & in Actis SS. Viti & Modesti, apud eundem Surium. In Glossa MS. ad disticha Magistri Cornuti, *Papas, tis, garcianus coquinæ*, dicitur. V. Dantem in Purg. 15.

Papas, *Papatus*, Clericus, vel Sacerdos. Acta Romanæ Synodi sub Zacharia PP. apud Othlonum in vita S. Bonifacii Mogunt. lib. 2. cap. 5. *Et ipsa Epistola* (D. Jesu Christi) *per manus Angeli Domini pervenit ad Romanam civitatem ad locum sepulchri S. Petri, ubi claves regni cælorum constitutæ sunt, & duodecim Papati qui sunt in Romana civitate triduanas fecerunt vigilias, in jejuniis & orationibus*, &c. Innocentius III. PP. lib. 15. Epist. 60. ad Thebanum Archiepiscopum: *Canonici ejusdem Ecclesiæ obtinuerunt ab eo medietatem omnium Monasteriorum & Papatuum, in quibus tres Monachi vel pauciores morantur.* Lib. 16. Ep. 98. ad Episcopum Amyclensem: *Abbatiarum, Ecclesiarum, Papatuum, decimarum & possessionum ad eorum Ecclesias pertinentium illicitos detentores.* Et Epist. 115. ad Cardicensem Episcopum: *Quia verò constitit nobis, quod Hospitalarii habebant septem homines Ecclesiæ Cardicensis, scilicet Papam Leonem, Joannem Fot, &c. Jubemus illos restitui. Præterea omnes Abbatias & Papatus in tenimento Hospitalis constitutos*, &c. Ubi *Papatus* videntur esse qui Obedientiæ, seu *Prioratus*, nostris dicuntur. Bosquetus reditus & beneficia mi-

norum Clericorum interpretatur, quos vulgo παπάδες Græci appellant. Goarus ad Cedrenum has voces, πάπας, & παπᾶς, distinguit: & alteram summo Pontifici, alteram Clericis minoribus convenire ait. In Isaacii Comneni Nov. ὅτι ποιεῖ τὸν λιτὸν παπᾶν, ἤτοι ἀναγνώστην. Quibus verbis innuitur *Lectorem* esse ex infimo Clericorum ordine, simplicemque esse Clericum. Atque ita vocem παπᾶς, pro Clerico usurpasse Byzantinos constat. Theophanes p. 83. ait Cyrum Præfectum Prætorio cum sibi timeret à Theodosio Imp. in Ecclesiam confugisse, factumque esse *Papam*: ὁ δ' προσφυγὼν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐγένετο παππᾶς. Et Heraclius cum Crispo Patricio dignitatem abrogasset, & εἰς κληρικοῦ σχῆμα τὴν κεφαλὴν ἀποκείρασθαι jussisset, recitatis à Patriarcha solennibus precibus, de eo postmodum ad milites verba faciens, παπᾶν Κρίσπον appellavit, ut est apud Nicephorum Constantinop. in Breviario p. 16. 1. edit. Et apud Nicetam Choniatem in Isaacio lib. 1. n. 2. Ἀλλὰ καὶ τοὺς προσφυγόντας τεμένεσιν ἀπέσφαττον, ποῦ ποτε ὁ παπᾶς, λέγοντες; *Et in templa confugientes mactabant, ubi esset Papa, rogitantes*, id est ædis Sacerdos: nam & in Epist. Barbaro-Græca Bessarionis Cardinalis edita à Meursio p. 59. παπάδες pro Presbyteris etiam accipiuntur, uti παπαδίσκια, in Actis S. Eliæ junioris à Combefisio editis p. 199. pro *sacrificulis*, uti Presbyteros nostros vocant Calvinistæ: & παπαδίαι, pro *Sacerdotissis*, in Glossis Græcobarbaris. Scribit præterea Scaliger lib. 7. de Emendat. temp. p. 684. Æthiopes, Sacerdoces *Papasath* hodie vocare, ut Episcopos *Episcopasath*. Sed & Indos summos suos Pontifices *Papas* appellare etiamnum tradit Joseph à Costa lib. 5. cap. 14. p. 232. de qua appellatione, vide Francisc. Lopes de Gomara lib. 2. c. 89. Quin etiam Græcis recentioribus vox παπᾶς præponi solebat Hegumenorum nominibus, quomodo vox *Pater* apud Latinos. Concilium Calchedon. act. 1. περὶ τὸν παπᾶν Ἀβραάμιον. Alibi de Eutychete Archimandrita hæretico: ὁ παπᾶς Εὐτυχής. Lamentatio MS. de capta Constantinop. παπάδες, ἡγούμενοι, &c. Walafridus Strabo lib. de Reb. eccles. cap. 7. *Papæ* nomen *paternitatis* appellationem esse ait, & *Clericorum congruere dignitati*. Quod etiam colligitur ex vita Zozimi Episcopi Syracusani num. 16.

PAPAS. Isidor. lib. 19. cap. 27. de lanis: *Byssum genus est quoddam lini nimium candidi & mollissimi, quod Græci Papatem vocant.*

PAPAVER. Vetus Charta apud Jo. Schefferum ad Chronicon Upsaliense p. 152. *Obtulit casulam dalmaticam & subtile cum duabus cappis, omnia de papavere. Item duo suppellicea de riis.* Infra: *Item aliud par dorsalis & antependii de papavere. Item deputabantur duo panni de papavere ad ponendum super sepulchrum in solennitatibus.* Occurrit rursum ibi. Exceptio corporis sancti Florentini Latiniacum MS. *Inscriptio* (brevis) *hæc erat: Hic requiescit, &c. Erat autem scriptum in papavere.*

PAPELARDUS, Hypocrita, Adulator, Simulator: qui *Papæ* frequenter exclamat, vel qui ut infantes, qui *Papas*, parentes vocare solent, voce adulatoria uti consuevit. Scio esse quosdam qui à πανπάλημα, astutia, alios qui à *palpel* Hebraico, i. acuere ingenium, deducunt: sed valeant istæ originationes nimis ridiculæ. Galli *Papelard* dicunt. Peraldus in Summario virtutum & vitiorum tit. de Prudentia: *Caro decipit sicut papelardus, qui dicit se infirmum & pauperem, cum non sit.* M. Robertus de Sorbona in serm. de Conscientia: *Si tales homines cum sint cum Papelardis viris & Religiosis, dicunt, Orate pro me*, &c. Infra: *Imo propter hoc dicuntur papelardi, quia frequentant Confessiones.* Philippus *Mouskes* in S. Ludovico:

Mais li Beguin & papelart
Furent encontre d'autre part.

Le Roman du Chevalier au Barisel,

S'irai avec ches Papelards.

Joannes de Condato in Dominicanos, MS.

Il vont faisant le papelart,
Si ont le cuers plains de mal art.

Gualterus Metensis in Mappamundi MS.

Tels sont chil à ces capes grans,
Con doit bien appeler truhans,
Qui papelart nommer se font,
Et à droit, car papelart sont,
Adont ont à nom papelart,
Car avoir veulent tout le lart,
Et le plus bel de l'autre gent
Par fausse chiere, & faus semblent, &c.

PAPERES, pro *papyri*. Historia Cortusiorum lib. 8. c. 2. *Facti fuerunt fulli omnium sanctorum, & laboreria pannorum lanæ, & cartarum paperum cœperunt Paduæ.*

PAPIAS, & *Pappias*, Custos Palatii apud Byzantinos Imperatores. *Custos Palatii, Papias, & Ostiarius*, in VIII. Synodo act. 5. De qua dignitate vide quæ observavimus ad Cinnamum pag. 480.

PAPILIO, Tabernaculum, Tentorium; nostris *Pavillon*. Glossæ vett. *Papilio*, σκήνωμα. Jo. de Janua: *Papiliones dicuntur tentoria ad similitudinem papilionis avis volantis.* Papias: *Papiliones, tentoria dicuntur à similitudine parvi animalis: hæ sunt aviculæ: lumine accenso conveniunt, & circa volitantes ab igne proximè interire coguntur.* Gloss. Sax. Ælfrici: *Papilio*, ʒanʒ-ʒeteld, i. tentorium. Augustinus lib. 1. Locutionis de Genesi: *Cum essent cubicula aut tentoria, quos etiam papiliones vocant.* Hugo de Cleeriis de Senescallia Franciæ; *Insuper cum Comes in exercitu Regis perrexerit, Senescallus Franciæ papilionem centum Militum capacem ei præparabit, & sommarium ad illum portandum, & chordas, & paxillos*, &c. Utuntur Vegetius lib. 1. c. 3. 23. lib. 2. c. 13. lib. 3. c. 10. Spartianus, vetus Interpres Biblior. non uno loco, Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 5. Annales Francor. an. 799. &c. Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 108. Altfridus in Vita S. Ludgeri Episc. Mimigard. n. 6. Odo Cluniac. in Vita S. Geraldi lib. 1. cap. 27. Tudebodus p. 787. & alibi non semel, Gesta Consul. Andegav. cap. 13. n. 7. Otto Frisingensis lib. 1. de Gestis Frider. c. 31. Helmodus lib. 1. cap. 61. Conradus Uspergensis an. 1101. Will. Brito lib. 8. Philipp. p. 197. Guillelmus de Podio-Laurentii, & alii sine numero. Sic παπυλεῶνα dixerunt Græci recentiores. Procopius lib. 2. Persic. cap. 21. καλύβην ἐκ παχειῶν τινῶν σινδόνων πηξάμενος, ἣν δὴ παπυλεῶνα καλεῖν νενομίκασιν, &c. Joannes Antiochenus Malala apud Edw. Bisseum, seu Chronic. Alexandr. de Juliano Imp. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἴδιον παπυλεῶνα διὰ τῆς νυκτὸς, τελευτᾷ. Vide idem Chronicon Alexandrinum p. 626. & Meursium in παπυλεών.

Pampilio in Gestis Ludovici VII. Regis Franc. cap. 19. 22.

Papiliones, Nummi aurei Francici sic dicti, quod Rex in iis sub *papilione* in throno sedeat. Vetus Regestum: *A 14. Novemb. 1338. usque ad 14. Jun. 1339. fiebant papiliones ponderis 48.* Vide *Moneta*.

Papilio, *scyrpeum vasculum*, Papiæ. Sed infra *Papyrio* scribitur.

PAPULA, ulceris species. Vita S. Dominici Abbatis Sorani in Italia n. 21. *Cum ecce inter eundum lethali ulcere, quod papulam vulgus vocat, à maxilla invaditur.*

PAPYRUS, Planta nascens in palustribus Ægypti, aut quiescentibus Nili aquis, ex cujus libro texebantur vela, tegetes, vestes, ac funes, ut docent Theophrastus lib. 4. Hist. plant. cap. 9. & Plin. lib. 13. c. 11. Hinc non semel storeas Monachorum, & *mattas* ex papyro confectas legimus. Regula Solitariorum c. 47. *Habui etiam lectos ex auro vestitos & pretiosissima stramenta: & pro his dedit mihi Deus stramentum hoc de papyro, & hanc pellem.* Petrus Damiani in Vita S. Romualdi n. 38. *Ipse in storea de papyro confecta, tenera delicati corporis membra terebat.* Idem lib. 1. Ep. 19. *Papyrinæ storeæ stramenta.* Et lib. 6. Epist. 30.

In eremo stratum molle juncus est, vel papyrus. Apud Marcellum Empiric. lib. de Medicam. c. 10. *linum vel papyrus ligata,* &c. Cap. 34. *Lanugo de papyro.* Denique Tertullianus sive Cyprianus ad Senatorem:

——— caligaque remota,
Gallica sit pedibus molli redimita papyro.

Sed hæc nota. Vide Salmasium ad Solinum pag. 1003.

Præterea *papyrum* in lucernis & cereis adhibitam non semel observare est vice ellychnii. Jo. de Janua: *Dicitur papyrus, quasi parans pyr, i. ignem, eo quod in cereis & lampadibus ponitur ad ardendum.* Idem: *Dicuntur funalia licinii à funibus, inter ceram, quos ante usum papyri cera circumdatos habuere majores.* Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 8. *In quo* (cicindeli) *nec papyrus addita, nec olei gutta stillantis adjecta,* &c. Marcellus Emp. cap. 8. pag. 70. *Lucernam fictilem de papyro & medulla vaccina concinnato.* Paulinus Natali 3.

Clara coronantur densis altaria lychnis,
Lumina ceratis adolentur odora papyris.

Idem Nat. 7.

Interea meus iste choro digressus amico,
Ut spirante foris auræ depelleret æstum,
Quam famosa dabat ceratis cella papyris.

Drepanius de Cereo Paschali:

Æquoream cohibet formatrix cera papyrum,
Cera domus mellis, &c.

Gregorius M. lib. 1. Dialog. c. 5. *Omnes lampades Ecclesiæ implevit aqua, atque ex more in medio papyrum posuit.* Fortunatus lib. 2. Vitæ S. Hilarii sub finem: *Quantum fuit cerei longitudo, cera jacens inventa est, papyro consumpta,* &c. Althelmus de Laude Virg. cap. 21.

Papyrus in medio radiabat lumine centro.

Bombacina papyrus in candelis, in Constitut. Sicul. lib. 3. tit. 36. §. 1. *Papyrus candelarum*, apud veterem interpretem Juvenal. sat. 3. v. 287. & Vegetium lib. 2. Artis veterin. c. 57. Serapion: *Est alius papyrus, quem Latini vocant papirum, vel charta silago, qua utuntur Sacerdotes pro vivificando lumina in Ecclesiis.*

Papyriones, loci ubi crescunt papyri, Mamotrectoad 2. Exod. *Chartarii loci*, Apuleio lib. de Virtutib. herbar. c. 1.

PAPONIUS. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Paponius*, ðruncen, i. Ebrius. Gloss. Arabico-Lat. *Paponius, ebriosus.* Infra: *Papotentia, ebrietas*, sed legendum videtur *paponientia.* His locis *bibonius* restituunt viri docti; potuissent etiam *popinius*, à popina, restituere.

PAR, conjux, in lege Ripuar. tit. 49. apud Marculfum lib. 1. form. 12. lib. 2. form. 5. 30. 39. &c. Matthæus Vindocinensis in Thobia:

Sponsa datur justo sobria parque pari.

Le Roman d'Aubery:

Avoir la puet à per & à moillier.

Passim ibi. Vide *Compar.*

Par Apostolis, appellatus fuit S. Martinus, propter miraculum illud, quod in Turonibus accidit, dum sacra celebraret, (de quo Sulpitius Dial. 2. c. 2. Fortunatus lib. 1. Poëm. 5. lib. 10. Poëm. 5. & lib. 3. de Vita S. Martini) uti scribunt Beletus de Divin. offic. c. 163. & ex eo Durandus in Ration. lib. 3. cap. 17. n. 13. & lib. 7. cap. 27. Adde Udalricum lib. 1. Consuet. Cluniac. cap. 43. Sulpitius Severus in illius vita lib. 2. *Est enim ille, ubi est, consertus Apostolis ac Prophetis, & quod pace Sanctorum omnium dixerim, in illo justorum grege nulli secundus.* Fortunatus lib. 2. de Vita S. Martini:

Compar Apostolicis meritis æquanda Prophetis.

Vita MS. S. Arnulphi Crespiensis, de S. Martino: *Sanctissimus, & nulli post Apostolos secundus.* Adde Odonem Cluniac. in tract. cui titulus, *Quod Beatus Martinus Par dicitur Apostolis*, & Petrum Dam. Ισαπόστολος titulum variis Sanctis concessum etiam docemur ex Menæis Græcorum, atque in primis S. Theclæ, S. Alberico Episcopo Hierapolitano, Constantino M. & Helenæ matri, Mariæ Magdalenæ, & aliquot aliis. Id de Constantino testantur potissimum Eusebius in illius vita lib. 4. c. 71. Joan. Damascenus in Synodica ad Theophil. Imper. Anna Comnena lib. 14. Alex. Cinnamus lib. 1. Balsamon, Manuel Comn. Nov. 1. & alii. Ermanricus in vita S. Soli cap. 1. *S. Solus Apostolis in omni actione sua pene consimilis.* Et in hymno de eodem:

Vita consimilis vixit Apostolis.

Par Litterarum, Gallis, *une paire de lettres.* Ita unicam Epistolam vocabant, quod complicata quasi binas efficere videatur. Matth. Paris: *Ubi Falcasius tecidit in misericordiam Regis de plusquam triginta paribus literarum,* &c. Radevicus lib. 3. de Gest. Frider. c. 10. *Multa paria litterarum apud eos reperta sunt.* Chronicon Belgicum p. 222. *Misit — duo paria literarum,* &c. *Par mularum*, in l. 22. D. ad legem Aquil. *Poculorum paria duo*, in l. 3. D. de leg. 3. *Duo paria boum*, apud Monachum Sangallensem lib. 2. cap. 21. Leo Ost. lib. 3. cap. 57. (al. 58.) *Alia candelabra argentea cum malis crystallinis parium unum. Bazili de argento parium unum.* Occurrit ibi pluries & cap. ult.

Pares, qui ejusdem sunt conditionis, vel dignitatis, in Lege Aleman. tit. 93. in Capitul. Caroli M. lib. 3. c. 71. 72. apud Marculfum lib. 1. form. 32. in Præcepto Ludovici Pii an. 816. to. 2. Hist. Franc. p. 322. &c. Fredegarius Scholast. in Chron. an. 762. *Factum est autem ut Australdus Comes, & Galemanius itemque Comes, cum paribus eorum, ad propria reverterentur.* Mox: *Contra quem Adalardus Comes Cavalonensis, & Australdus idemque Comes, cum paribus eorum contra eum venientes,* &c. Charta Dagoberti Regis Francorum, seu Austrasiorum, apud Henschenium lib. 2. de tribus Dagobertis cap. 8. *Taliter per suam præceptionem ad ipsa loca sanctorum visus est concessisse, & hoc ad præsens pares ipsius Monasterii possedisse.* Alia Grodegangi Episcopi Metensis apud Meurissium p. 167. *Ego Grodegangus una cum voluntate illustrissimi Pipini inclyti Francorum Regis avunculi mei, & cum consensu omnium parium nostrorum Episcoporum, Abbatum, Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum, vel omni clero seu & hominibus sancti Stephani Metensis Ecclesiæ, cogitavi casum humanæ fragilitatis,* &c. Epistola Nicolai PP. ad Henricum Archiepiscop. Turonensem, apud Baron. 866. n. 45. *Ad quorum venerandum Conventum Wlphadum quoque* (Episcopum) *cum jam præsignatis paribus suis vos astare procul dubio volumus,* &c. Hariulfus lib. 4. cap. 21. de Hugone Comite Pontivi: *Ob hoc reliquis paribus suis Hugo Abbatensis fortior factus est,* &c. Curia Generalis Catalaniæ an. 1291. *Si aliquis reptabit aliquem Militem, & dabit parem vel contrasimilem, quod non possit ipsum dare, nisi sit Miles, vel filius Militis pro suo genere.* Agitur de duello. Vide *Crescere.* Ita *Pares* se se invicem appellant filii Ludovici Pii Imperatoris, in Conventu apud Marsnam an. 851. cap. 2. 3. in Synodo apud Vermeriam an. 853. c. 9. in Capit. Caroli C. tit. 14. c. 1. tit. 16. c. 10. tit. 18. c. 4. tit. 19. tit. 26. c. 2. tit. 32. cap. 1. 14. in Epistola Episcopor. ad Ludovicum Regem c. 12. in Edicto Pistensi c. 30. in Conventu Furonensi an. 879. c. 1. in Annalibus Francor. Bertinian. an. 851. &c.

Compares, eadem notione. In veteri Notitia an. 926. apud Beslium in Comitibus Pictavensib. p. 219. *Et dixit eis ut venirent comitantes ipsum usque Orbiacum, & ipse ibi cum suis comparibus Bosone scilicet & Berengario — occurreret eis.* Ita apud Baldricum Noviomensem lib. 3. c. 75. *Compares* sunt *Pares*, feudales, & in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 34.

Pares exinde appellati unius domini convassalli, quod ratione hominii ac *tenuræ* sibi invicem *pares* sint, uni-

que domino subsint : à quibus solis judicari poterant. Nam convassalli diversarum Baroniarum seu territoriorum, eidem domino subjecti, non dicuntur propriè *Pares*. A paritate igitur conditionis & dignitatis appellatio ista profluxit : unde qui aliis *Pares*, dicuntur *Æquales*, in Speculo Saxonico lib. 2. art. 12. §. 2. *Bannitus, id est dignus officio Scabinorum, licitè quemlibet sententiare potest : ipse autem à nullo, ubi vitam, honorem, aut hæreditatem attigerit; sed duntaxat à suis æqualibus sententias aut eorum increpationes patitur.* In eandem sententiam Leges Henrici I. Regis Angl. c. 31. *Unusquisque per Pares suos judicandus est, & ejusdem provinciæ : peregrina verò judicia modis omnibus submovemus.* Proinde jure exploditur virorum doctissimorum sententia, qui *Pares* à *Patriciis Francicis*, de quibus suo loco, deducunt, ut Budæi ad l. ult. de Senatorib. Turnebi lib. 15. Adv. cap. 16. Paschasii in Disquisitionib. Francicis lib. 2. cap. 9. Pithœi ad Consuet. Trecens. art. 1. Chopini lib. 3. de Doman. tit. 7. n. 3. Loiselli in rebus Bellovac. c. 5. & aliorum.

Tenebantur porro Pares judiciis dominicis interesse, judicumque munere fungebantur : & ad id adstringebantur feudorum suorum obsignatione, vel custodum in iis positione, *par saisie de leurs fiefs, & par establissement de gardes*, ut est apud Bellomanerium cap. 65. Nam ut habent Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. c. 36. *Se ainsi n'estoit, le Seignour ne poroit court tenir, tele come il doit, ne les gens avoir leur raison, se le seignor ne pouvoit ses homes destraindre, si com il est ci dessus dit, à faire les esgards ou conoissances, qui sont mises sur eaux à faire.* Vide Consuetudinem Solensem tit. 2. art. 3.

Quod si legitimam excusationem haberent, quominus possent judiciis dominicis interesse, tenebantur eo casu paris sibi conditionis vicarios submittere, qui eorum locum tenerent in iisdem judiciis. Bellomanerius cap. 67. *Nus por service qu'il ait, n'est escusés de fere jugement en la court la û il le doit fere d'ouvrage ; mès s'il a aucun loial ensoine, envoier i pot home qui selon son estat pot representer sa personne.*

Habetur formula submonitionum *Parium*, ex parte Domini, quò ad agenda judicia conveniant, in Regesto Parlamenti Parisiensis continente Acta juridica in Robertum Atrebatensem fol. 91. in hæc verba : *A toutes les journées qui furent assignées à Mons. Robert d'Artois, & à faire tout le procez fait contre luy, furent ajournez les Pairs de France en la forme & maniere qui ensuit. Philippe par la grace de Dieu Rois de France, à tel . . . Per de France, salut & dilection. Comme nous à la requeste de nostre Procureur ayons fait adjourner nostre feal Robert d'Artois Comte de Biaumont & Per de France à la quinzaine, du jour de Feste S. Andrieu prochaine venant 14. jour du mois de Decembre à Paris pardevant nous, ou pardevant nostre Court souffisament garnie de Pers & d'autres si comme il appertient, pour respondre à certains articles criminels & civils, qui touchent & povent touchier le fait de son corps & de sa personne, & de la Parrie que il tient, & pour faire audit Procureur, & audit Comte, droit & justice, si comme raison donra. Pour ce nous adjournons vous qui estes Per de France à ladite journée & audit lieu, pour faire és choses dessusdites & és appartenances d'icelui ce qui appartient à faire à ladite journée, tant comme il vous puet touchier selon ce que raison sera. Et neantmoins nous vous mandons que vous nous rescrivez sous vostre seel le jour & l'eure que vous aurez les lettres receues. Donné à tel lieu*, &c. Deinde hæc verba subduntur : *Supposé que les adjournemens ne fussent ainsy faits, n'y a force, quar jà ne sera trouvé que le Roy soit astraint à certaine forme de adjourner ses Pers, puis que la cause li touche, c'est assavoir son office : quar il ne sont mie appellez Pers, pource que il soient Pers à lui, mais Pers sont entre eux ensemble. La forme des presentations & des adjournemens. Ph. par la grace de Dieu Rois de France, à tel Bailly*, &c. *Salut. Nous te envoions unes lettres ouvertes, par lesquelles nous adjournons nostre amé & feal tel Per de France à tel jour, &c. à Paris pour certaine cause, si comme il est plus plainement contenu audit adjournement. Si te mandons, & si mestier est commettons que tu en ta personne, ou par personne convenable presentes & bailles audit tel Per, nosdites lettres & adjournement, & li requier de par nous, que il nous certifie, du lieu & du temps que il aura receu ledit adjournement, & de ce que tu auras de ce fait, nous rescri feaiment sous ton seel à ladite journée. Donné*, &c. Ubi prætereа observandum, *Pares Franciæ adjornari solum per Regem, & non per alium judicem, quia non sunt subjecti Ballivis, nec Senescallis, nec de ipsorum ressorto*, ut est in stylo Curiæ Parlam. part. 1. cap. 3. Adde c. 30.

Parium autem judicia in ipsos *Pares* & convassallos exercebantur ; adeo ut si aliqua oriretur controversia inter ipsos Pares, dirimi non posset nisi in conventu, & judicio *parium* suorum, domino ipso feudali præside. Otto Frisingensis lib. 1. de Gestis Friderici c. 31. de Hungaris : *Nulla sententia à Principe, sicut apud nos moris est, per pares suos exposcitur, — sola sed Principis voluntas apud omnes pro ratione habetur.* Odo Comes Campaniæ apud Fulbertum Epist. 96. *Nec sibi competere dicebat, ut me ad tale judicium exhiberet sine conventu Parium suorum.* Will. Brito lib. 6. Philipp. pag. 159.

Accedant igitur prius ad me, judicioque
Stent nostro, faciam quicquid jus jusserit illis,
Consilioque illos Parium tractabo suorum.

Et lib. 9. p. 224.

Quamvis pactus erat Regi, Paribusque quod æqua
Mente ferat quicquid super his Rex imperet illi.

Matth. Paris an. 1226. *Adjiciunt etiam quod nullus de regno Francorum debuit ab aliquo jure suo spoliari, nisi per judicium 12. Parium.* Adam Episcopus Herefordensis ab Edwardo II. Rege Angliæ proditionis accusatus, negavit *se Episcopum ad tam ardua responsurum, nec debere absque domini Cantuariensis Archiepiscopi, post summum Pontificem sui directi judicis, cujus etiam erat suffraganeus, auctoritate, & aliorum Parium suorum Episcoporum conniventia vel consensu :* apud Thomam Walsinghamum p. 119. Vide eundem pag. 309. Gesta S. Ludovici p. 365. *Et idcirco dominus Rex dominum de Couciaco fecit ad curiam evocari super tali facinore responsurum, qui in Regis præsentia constitutus, dixit se de responsione cogi non debere, volens & petens per Pares Franciæ, si posset, secundum consuetudinem Baroniæ judicari.* In Regesto 31. Chartophylacii regii fol. 119. habetur Charta Margaretæ Comitissæ Flandriæ & Hannoniæ, data Parisiis mense Martio an. 1244. in hæc verba : *Ego Comitissa & Fernandus Comes olim maritus meus, obligaveramus eisdem — quæ conventiones coram Paribus, & etiam coram nobis recitatæ sunt, — & cum nos peteremus quod prius me & Thomam ad suum reciperet homagium, & postea parati eramus nos Comes & Comitissa facere & adimplere formam & conventiones prædictas, si jus nostrorum Parium hoc dictaret ; tandem dictus Rex nobis obtulit nobis jus facere dici super præmissis per Pares, & nos concessimus quod ab eisdem Paribus judicium super his dicetur. Pares autem, videlicet venerab. Patres Anselmus Laudunensis, Robertus Lingonensis, & Nicolaus Noviomensis Episcopi, secedentes in partem, tractatu & deliberatione habita diligenti, reddiderunt nobis jus in hunc modum*, &c. Diploma Erectionis Ducatus Ebroïcensis mens. Januar. an. 1316. hæc verba præfert : *Sedatis discriminibus, quæ quidem discrimina in ipso regno, prout antiquorum testatur opinio, priscis temporibus per Pares Franciæ, & eorum consilium consuevere sedari.* Charta Theoderici Abbatis S. Maximini Trevirensis apud Nicol. Zyllesium : de *Scaremannis* sive servientibus : *Nullique advocato vel domino debent obedire, nisi nobis, nec alicujus nisi parium suorum judicio subjacere.* Infra : *Tandem ad ultimum post legitimas inducias eum*

ad rationem posui, & justo judicio suorum parium beneficium, quod ex me tenebat, fere ei aufferre debui, &c. Vide Leges Longobard. lib. 3. tit. 8. §. 4. Constitut. Siculas lib. 1. tit. 44. Quoniam attachiamenta cap. 67. Bracton. lib. 3. de Corona cap. 1. §. 3. Hieronymum Vignerium in Hist. Alsatica p. 230. Ex quibus quidem scriptoribus majores nostros non ab inferioris, aut superioris, sed à *paris* conditionis hominibus voluisse judicari, abunde colligitur. Ita legimus in Chronico Alexandrino anno 3. Leonis Imp. Isocasium Philosophum & Quæstorem delatum apud eundem Imperatorem quod paganus esset, exauctoratum, missum Calchedonem ad Theophilum Bithyniæ Præsidem, ut ab eo judicaretur: Jacobum verò Cylicem, cognomento Psychristum Archiatrum rogasse Imperatorem, & petiisse ut Isocasii causa à Senatu & Præfecto prætorio, & non à Præside provinciæ cognosci pateretur, propter dignitatem Quæstoriam quam habebat: quod & ab Imperatore obtinuit.

In *Parium* autem consessu judicia ab iis in dominum non exercebantur: quippe, ut est in processu contra Robertum Atrebatensem supra laudato, *Il ne sont mie appellez Pers, pource qu'il soient Per à lui, mais Pers sont entre eux ensemble*. Si verò *Parium* aliquis cum domino controversiam haberet, dirimebatur ea ab ejus Ballivo, seu justitiæ dominicæ Præposito, à quo licebat appellare ad superiorem dominum. Philippus Bellomanerius in Consuetudine Bellovac. MS. c. 1. *Li home ne doivent pas jugier lor Signeur: mais il doivent jugier l'un l'autre, & les querelles du commun pueple. Et se cil qui a affere contre le Signeur, requiert que drois li soit fes, li Baillis par conseil de son Signeur li doit fere ce qu'il cuide que soit resons: & s'il se deuil de ce que li Baillis li fet, il doit monstrer le grief au Comte.*

Parium igitur judicia inter Pares seu convassallos tantum exercebantur, quorum hæc erat ratio, ut in mutuis controversiis dominus reum evocaret & *submoneret* per duos alios Pares quo juri staret, rectumque faceret Pari de eo conquerenti. Id pluribus docemus infra in voce *Submonere*.

Neque *Pares* duntaxat per *Pares* seu convassallos ad judicium subeundum submonebantur, sed & actiones cæteræ omnes juridicæ per *Pares* peragebantur: adeo ut si testes audiendi essent adversus *Parem*, ii *Pares* esse etiam deberent, id est convassalli, ut habetur in jure feudali Saxonum cap. 25. §. 1. & 2. Ita si *Par* capiendus & arestandus esset, id fieri debebat per *Pares*, vel per *Milites*: quod colligitur ex iis quæ narrat Nangius in S. Ludovico p. 365. eundem Regem *Dominum de Couciaco non per Pares, nec per Milites, sed per clientes aulicos fecisse capi, & in domo sua Parisiis, quæ Lupera dicitur, custodiæ reservari*: quia scilicet cum *Par* esset Regni Franciæ ratione terræ de Couciaco, quæ nudè à corona Franciæ pendebat, controversia tamen quæ tunc agitabatur, Baroniam istam non spectabat.

Cùm igitur *Pares* sint vassalli qui à domino feudali nudè pendent ratione *tenuræ*, atque ita etiam vulgo appellati sint *Barones*: inde vox utraque eadem notione passim usurpata legitur pro majoris dignitatis vassallis, qui vel in consilium adhibentur à domino aut Rege, vel cum eo Parium lites dijudicant. Chronicon Andernense p. 823. *Ut tam supradictorum Comitum progenies, quam Barones omnes, qui Pares castelli* (Guinensis) *vocantur, juxta votum & deliberationem suam ibidem sepeliantur*. Arestum contra Episcopum Catalaunensem an. 1267. *Proposuit pars alia quod de hoc tenebatur in hac Curia respondere dictus Episcopus, cum sit Baro & Par Franciæ, & homo ligius domini Regis*. In pacto quod initum est inter Regem Philippum Magnum, & Joannam filiam Regis Ludovici Hutini 17. Martii an. 1317. cessere eidem Joannæ pro juribus suis paternis, 15000 ll. terræ, in Comitatibus Inculismensi & Moritanensi, *pour les tenir en Pairie & Baronnie, la noblesse de Pairie & Baronnie non mise en pris, & qu'avenant le decez dudit Roy sans enfans masles, les Comtez de Champagne & de Brie lui appartiendroient, qu'elle tiendroit en Pairie & Baronnie si noblement comme autrefois ont esté tenues*. In Epistola Philippi Augusti ad Papam Honorium III. de emendatione seu satisfactione eidem Regi facta à Manasse Episcopo Aurelianensi Meleduni coram Paribus, quod perperam quædam effutiisset contra judicium redditum à Paribus & Baronibus Franciæ in controversia de Comitatu Campaniæ, quem sibi Erardus Briennensis asserebat, promiscuè habentur *Barones* & *Pares*: *Contra judicium Baronum Franciæ, ad quos pertinet hujusmodi judicia facere, locutus est. Super qua temeritate in præsentia nostra & Parium prædictorum per recordationem eorumdem publice convictus, id ipsum nobis & Paribus emendavit. Actum Paris. 1217. mense Aprili.* In Tabul. Campan. fol. 21. extat Charta S. Ludovici Regis Franc. data Compendii an. 1233. mense Decemb. cujus initium ita concipitur: *Ludovicus D. G. Fr. Rex dilectis suis Decano & Capitulo Laudunensi salutem & dilect. Quod Episcopus Belvacensis in Baronia & in feodum homagii ligii de nobis teneat quod habet apud Belvacum, & quod Par sit ex eo Franciæ, vos credimus non latere*, &c. *Principes* dicuntur in Charta Communiæ Incrensis an. 1158. *Si dominus implacitaverit aliquem hominem de communia, si ille justitiam ejus intrare voluerit, aut emendare illi faciet, aut solo se purgabit sacramento, & sine bello. Hæc est enim placitandi consuetudo que dicta est de domino, erit tam Principibus, quos Pares vocant, quam cæteris Militibus. Et si aliqua dissensio fortè oriatur inter dominum & communiam, de qua aliquod judicium fieri debeat, per Pares illius Castelli, & etiam Juratos debet exerceri.* Sed & scribit Marionus oratione 9. apud Armoricos Barones Parium vice fungi. Ita passim Poëtæ vernaculi veteres Pares Baronum vocabulo donant. *Les Loix communes d'Angleterre*:

> *Barons nous appellons les Piers del realme.*

Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

> *Et les Lions ce sont les Barons & li Per.*

Le Roman de Garin MS.

> *La feauté des Chevaliers a pris*
> *Et des Borgois & des Pers del païs.*

Alio loco:

> *N'il n'est encore pas de vos deseuré,*
> *Ne jugement n'a oi de ses Pers,*
> *Parcoi doiés ensi son fié clamer;*
> *Gardés, Beausires, que vos ni mesprenïés,*
> *Envers vostre home lige que vos savés.*

Infra:

> *A Reims ira à vos, se vos volés,*
> *A Estampes ò à Paris delés,*
> *Drois vos fera volontiers & de grés,*
> *Con jugeront & li Conte & li Per.*

Le Roman de Gaydon MS.

> *Trestuit se taisent, Duc, & Demaine, & Per.*

Le Roman de Girard de Vienne:

> *Forment l'amoient li Baron & li Per.*

Ubi *Per*, pro Barone usurpatur. Vide Duchesnium in Hist. Mommorenciaca lib. 1. cap. 5.

Quæstio præterea agitata fuit, an supremi Palatii Francici Officiales possent *Parium Franciæ* judiciis interesse, & cum iis considere ac judicare, in lite mota inter Joannam comitissam Flandriæ, & Joannem de Nigella; quæ controversia ita dirempta est judicio ac Aresto Parlamenti an. 1224. in hæc verba: *Præterea cum Pares Franciæ dicerent, quod Cancellarius, Buticularius, Camerarius, Constabularius Franciæ, Ministeriales hospitii domini Regis non debebant cum eis interesse cum Paribus ad judicandum Pares; & dicti Ministeriales hospitii domini Regis è contrario dicerent se debere ad usus & consuetudines observatas interesse cum Paribus ad judicandum Pares: judicatum*

fuit in Curia domini Regis, quod Ministeriales prædicti de hospitio domini Regis debent interesse cum Paribus Franciæ ad judicandum Pares. Et tunc prædicti Ministeriales judicaverunt Comitissam Flandriæ cum Paribus Franciæ. Apud Parisios anno Domini 1224. Extat istud Arestum latinè apud Belforestum in Annalib. Franciæ, Chopinum lib. 3. de Doman. tit. 7. n. 8. Duchesnium in Hist. Monmorenciaca, & Gallicè in libro 1. Memorialium Cameræ Computor. Parisiens. fol. 42. Vide in hanc rem Budæum ad l. ult. de Senatorib. Tillium to. 2. p. 13. 30. & Chopin. lib. 3. de Doman. loco laudato.

De numero Parium in judiciis, id juris obtinuit, ut *Par* unicus judicium edere non posset, sed requirebatur ut ad minus essent duo, Domino non computato, ut habet Bellomanerius cap 61. & 67. At Petrus de Fontanis cap. 21. quatuor Pares ad edendum judicium dominicum necessarios fuisse ait : *Tu me demandes kans homes il convient as jugemens rendre : certes quatre il sont suffisans*, &c. Infra : *Encore convient il à jugement faire quatre homes à tout le mains, nekedent il convient deus houmes souffisans à faire la semonce, & deus houmes à recort faire, de contre recort ne puet on rien faire*. Ita varii fuere in feudis mores & diversæ consuetudines.

Quod si dominus nullum *Parem* haberet, vel idoneum *Parium* numerum ad edendum judicium, non ideo justitiam suam amittebat, sed à domino superiore mutuò accipiebat, suis impensis, aliquot ex ejus hominibus seu vassallis, qui judicia ederent. Quod si verò adeò esset pauper, ut eos mutuari haud posset : vel si dominus mutuò dare renueret ; tum actori & reo licebat justitiam domini superioris convenire, & in ea litigare, ut est apud eundem Bellomanerium cap. 62. & 67. Ad priorem casum spectant quæ habet Statutum de Rachetis Velocassini Francici, mensis Maii an. 1235. ubi fructus vivariorum & warennarum appretiari debere dicuntur *per duos Milites juratos homines domini si habuerit : & si non habuerit, requiret eos à domino capitali*.

Tenebatur igitur dominus Curiam suam idoneo *Parium* numero munire : Practici nostri dicunt, *il estoit tenu de garnir sa Cour de Pairs* : ita ut si deessent ii, aut per legitimam excusationem adesse non possent, alios ejusdem dignitatis ac conditionis submittere deberet, qui jus dicerent. Ad hunc morem spectant, quæ in Inventario Chartophylacii regii, titulo *Flandres*, scrinio 3. sacco 2. charta 22. leguntur : *Au different d'entre le Roy Louys Hutin & Robert Comte de Flandres l'an* 1314. *les Pairs de France assemblez, sçavoir l'Archevesque de Reims, les Evesques de Langres, de Laon, & de Beauvais, Charles Comte de Valois & d'Anjou, & Mahaut Comtesse d'Artois, firent sçavoir qu'au jour assigné ils tiendront Cour avec douze autres personnes ou Prelats & autres grans & hauts hommes, c'est à sçavoir, l'Archevesque de Roüen, les Evesques de S. Brieuc & de S. Malo, Philippes fils du Roy Comte de la Marche, Guy Comte de S. Paul, Gaucher de Chastillon Comte de Portian, Louys fils aisné du Comte de Clermont Seigneur de Bourbonnois, Jean de Clermont Seigneur de Charolois, B. Seigneur de Mareuil, & Miles Seigneur de Noyers, esleus & mis à ce faire par le Roy, lequel fit dire en l'assemblée qu'il ne pouvoit avoir plus de Pairs, parce que le Duc de Guienne qui est le Roy d'Angleterre, s'en estoit excusé pour la guerre qu'il avoit en Escosse, le Duc de Bretagne qui est Pair y fust une journée & puis s'excusa de mesme, le Duc de Bourgogne & l'Evesque de Noyon estoient morts, l'Evesque de Chaalons Pair estoit detenu prisonnier, & que le Comte de Flandres n'estoit comparu à la journée*, &c.

Parium judiciis non modò intererat dominus, vel ejus Ballivus ; sed etiam in rebus arduis eorum consilium expetebat, ita ut *Consiliariorum* domini feudalis vicem fungerentur. Galbertus in vita Caroli Comitis Flandr. c. 1. *Carolus Comes consilium cum nobilibus & Paribus suæ terræ subiit, quid super hoc ageret*.

In quibusdam tamen locis, ut in Comitatu Bellovacensi, *Li Seigneur ne jugent pas en lor cort, mès lor home jugent*, ut habet Bellomanerius cap. 67. ubi subdit, in locis, ubi cum Paribus suis considet, ejusmodi judiciis interesse non posse, si litem vel controversiam habeat cum aliquo è *Paribus*.

Scribit idem Philippus Bellomanerius cap. 1. in quibusdam locis Ballivum solum cum iis quos advocat, judicia domini sui edere : in aliis verò cum Paribus & hominibus ac vassallis feudalibus. Deinde ait : *Et el liu là ù on juge par homes, li Baillis est tenus en le présence des homes à prendre les paroles de cix qui plédent, & doit demander as parties s'il volent oir droit selons lor paroles, & teles raisons qu'il ont dites ; & s'il dient oil ; li Baillis doit contraindre les homes qu'il façent le jugement. Et s'il ne plest au Bailli & as homes, li Baillis n'est pas tenus au jugement fere, ne au prononcier le jugement, se il n'est ainsi que li Baillis soit home de fief au Seigneur, à qui il est Baillis, car en tel cas conviendroit il qu'il fust Pers avec les autres.*

Parium Franciæ ejusmodi olim fuit sacramentum, quod in Parlamento edebant in primo quem inibant, judiciorum consessu. *C'est le serment des Pers de France. Vous jurez par vostre foy & serement & sur les saintes Evangiles, que vous serez bon, loyal, feal & obeïssant au Roy de France nostre Sire qui cy est, & à ses hoirs & successeurs, son corps, ses membres, son heritage, les droiz & nobleces de la Couronne de France & de sa souveraineté. Garderez & deffenderez envers tous & contre tous qui peuvent vivre ne morir, & loyal & bon conseil li donrez toutes les fois qu'il vous en requerra, & tendrez secret son conseil, & toutes choses qui sont à tenir secretes pour le bien de luy & de son Royaume.* Immutatum postea, atque hisce verbis conceptum Parium Franciæ sacramentum : *Vous jurez & promettez bien & fidellement conseiller & servir le Roy en ses tres-hauts, tres-grands, & importans affaires, & seant en ladite Cour, garder les Ordonnances, rendre la justice au pauvre comme au riche, & tenir les deliberations clauses & secretes, & vous comporter comme un digne & vertueux Pair de France, vivre & mourir en l'obeïssance du Roy. Ce fait le Pair prend son espée, & monte aux hauts sieges & assiste à l'audience.* Hodie, ut ab amplissimo & doctissimo Parlamenti πρωτοπροέδρῳ didicimus, adduntur hisce, *comme un vertueux Pair de France*, hæc verba, *& Officier de la Couronne*.

Pares verò Ecclesiastici duplex Regi præstant hominium ; alterum pro Episcopatuum Regaliis seu dominicis, alterum pro *Paris* dignitate.

Feminæ etiam *Pares* ratione *tenuræ*, id est propter ea quæ possidebant feuda, judiciis dominicis interesse poterant, contra quam jure civili, l. Cum Prætor D. de Judic. l. 1. D. de Postul. Mathildis Comitissa Atrebatensis *Par Franciæ* judicio interfuit in Robertum Comitem Flandrensem edito anno 1315. cum R. Archiepiscopo Remensi, G. Episcopo Lingonensi, G. Episcopo Laudunensi, J. Episcopo Bellovacensi, & Carolo Vadensi & Andegavensi Comite. Sed & eadem Comitissa Reginæ mater, in ejusdem Regis Coronatione Remis *tanquam Par regni, Coronam regni cum cæteris Paribus dicitur sustentasse, de quo aliqui indignati fuerant*, inquit Continuator Chronici Willelmi de Nangiaco an. 1316. Vide Ceremoniale Francicum tom. 1. p. 145. Ad sustentationem autem coronæ regiæ spectat insignis locus Radulphi de Diceto p. 608. de Henrico II. Rege Angliæ, qui in Coronatione Philippi Augusti Regis Franciæ, Remis, *diadema capiti novi Regis impositum, ne Rex infra minorem adhuc constitutus ætatem gravaretur sub onere, manibus propriis sustentavit, rejecta chlamyde paratior ad obsequium. Illud innuens quod si tempore procedente Francis necessitas incubuerit, securi debeant ejus implo-*

rare subsidium, à quo tale receperint sub ipsa sui Regis consecratione suffragium. Coronationi autem Philippi Regis interfuit Henricus, tanquam Dux Normanniæ & *Par Franciæ*. Quinetiam Blancham Reginam Franciæ, S. Ludovici IX. Regis matrem, judiciis præsedisse in Curia Domini Regis, cum Baronibus *qui debent & possunt de jure in Curia domini Regis judicare*, observatum à nobis ex Tabulario Lehunensi in Notis ad Joinvillam p. 54. Apud Ughellum tom. 1. parte 2. p. 346. extat Placitum an. 1078. quod sic concipitur: *Dum in Dei nomine in judicio resideret D. Mathilda Dux & Marchionissa intus casa — residentibus cum ea Lamberto & Ubaldo*, &c.

Feminis *Paribus*, etsi judiciis dominicis cum *Paribus* interesse jus fuerit, non tamen *Parium* uxores *Parium* maritorum juribus ac privilegiis gaudent. Extat Arestum Parlamenti Parisiensis 17. Martii an. 1628. quo Francisca de Bonnis, Caroli à Crequiaco Campisauri & Lesdiguierarum Ducis, ac Paris Franciæ, relicta, libello supplice oblato, quo ei liceret Saltus Comitem ad idem Parlamentum evocare, ut quæ contra ipsam in Parlamento Aquensi acta fuerant rescinderentur, petitionis suæ repulsam est passa.

Licet porro convassalli omnes sibi invicem *Pares* essent, & ita haberentur: non tamen semper omnes judicum loco habebantur, & in Parium consessu considebant. Nam cum in magnis Baroniis complures essent vassalli, atque adeo magno interdum à se invicem divisi terrarum intervallo, ita ut una omnes ad dominica placita vix convenire potuissent: tum etiam ne tantus vassallorum numerus judiciis plus officeret, quam prodesset, plerique è majoribus istis Dominis ac Baronibus quosdam è suis vassallis selegere, quibus Parium nomen, titulum, ac dignitatem concesserunt, qui una cum iis jus dicerent cæteris Paribus suis ac convassallis. Hinc legimus certum ac definitum fuisse ferme semper in majoribus Baroniis Parium numerum, ut haud ita pridem attigimus in Notis ad Stabilimenta S. Ludovici p. 178. ubi etiam horum numerum sæpe ad duodenarium fuisse redactum docuimus, maximè in Regno Franciæ, in Comitatu Flandrensi, ex Lamberto Ardensi pag. 156. 157. in Baronia Ardensi ex eodem Lamberto p. 149. & in Comitatu Guinensi, ex Duchesnio. Ita pariter observatum in Comitatibus Cameracensi & Hannoniensi, autor est Vinchantius in Annalib. Hannon. lib. 1. cap. 5. Matthæus Westmonaster. an. 1295. & Thomas Walsinghamus an. 1296. scribunt *Scotos tum elegisse sibi 12. Pares: 4. videlicet Episcopos, 4. Comites, & 4. Barones: quorum consilio cuncta regni negotia sancirentur.* Addit Henricus de Knygton, *ad modum Franciæ 12. Pares, tum ordinavisse Scotos.* Idem etiam numerus obtinuit apud Anglos, ut autor est Stanfordius in Placitis coronæ lib. 3. cap. 1. *Et nota que le nomber des Pieres qu'eux sont à trier ascun Seignours est 12. à ouster quants le Roy plerra, mes nenny dedeins, ou desous le nomber de douze.* Le *Roman de la Violette* MS.

> *Seignor, ce dist li Dus, taisiez,*
> *Jugement & loi luy vuil faire,*
> *Sans jugement nel vueil defaire,*
> *A tant a les Pers apelez,*
> *Seignor, ce dist li Dus, alez,*
> *Au jugement si dites voir,*
> *Car je ni vueil pechié avoir.*
> *A tant s'en sont li Per torné,*
> *Douze sont moult bien atorné,*
> *D'une part sont à conseil trait,*
> *Maint bel mot ont dit & retrait,*
> *Mais en la fin sont esgardé,*
> *Et se sont ensemble accordé,*
> *Que seur les deus se metteront,*
> *Et ce que li deus en diront,*
> *Sera tenu pour plainement.*

Pares Franciæ, quando ad duodenarium numerum redacti fuerint, non omnino constat inter scriptores. Sanè in confesso esse debet ab ipsa feudorum origine vassalorum Coronæ Francicæ controversias à Paribus suis fuisse judicatas. Id perspicuè ostendit Fulbertus Carnotensis loco supra laudato, & Matthæus Paris, quo loco meminit capitalis judicii lati in Joannem Regem Angliæ à *Paribus Francicis*, Philippo Augusto regnante. Sed eò res processit, inquit Chopinus, opinione multorum, ut absolutus fuerit suis numeris *Parium* duodecim-viratus Ludovico VII. vel Philippo II. filio regnantibus: quæ quidem sententia est etiam Antonii Colardi in Commentariis MSS. Rerum Remensium, quos contexuit usque ad annum 1584. Is enim sub an. 1179. *Ludovicus VII. Rex Franciæ formulam Regum Franciæ Remis inaugurandorum, simulque instituit Pares Franciæ, qui coronando Regi adstarent, eisque titulos attribuit: unde Guillelmus Archiepiscopus, primus omnium Par Franciæ dictus, ex Comite Remensi Dux nominatus fuit*, &c. Sed hæc tamen serius accidisse constat: nam in Philippi Augusti, Ludovici filii, Coronatione an. 1179. nondum erat Parium Franciæ definitus numerus. Narrat quippe Rogerus Hovedenus Willelmum Archiepiscopum Remensem eundem Regem unxisse Remis, *ministrantibus ei in illo officio Willelmo Turonensi, & Bituricensi, & Senonensi Archiepiscopis, & fere omnibus Episcopis regni:* Henricum verò Regem Angliæ de jure Ducatûs Normanniæ coronam auream qua coronandus erat Philippus, & Comitem Flandriæ Philippum gladium regni prætulisse: *alios verò Duces, Comites, & Barones præivisse, & secutos, diversos diversis deputatos obsequiis.* Rigordus eandem coronationem peractam ait *astante Henrico Rege Angliæ, & ex una parte coronam super caput Regis Franciæ ex debita subjectione humiliter portante, cum omnibus Archiepiscopis, Episcopis, cæterisque regni Principibus*, &c. Ex quibus patet cæteros Episcopos qui pro *Franciæ Paribus* habentur, ea quæ hodie non executos ministeria in ea solennitate. Proinde haud improbanda fortè eorum sententia, qui *Parium* Francicorum duodecim-viratum definitum fuisse tradunt à S. Ludovico Rege: quos inter est Joannes à Leidis lib. 22. Chron. cap. 7. *Itaque sanctus Ludovicus Rex Franciæ ordinavit in Regno Franciæ 12. Pares Franciæ, constituens inde Collegium seu Capitulum, qui haberent ardua regni negotia tractare, scilicet 6. Duces, & 6. Comites: & de Ducibus sunt 3. Episcopi; & de Comitibus sunt etiam 3. Episcopi.*

Verùm si quod tradit Matthæus Paris anno 1226. pro vero aut certo haberi debeat, jam ipsa hac tempestate *Parium Franciæ* status ac fixus fuerat numerus: cùm enim Raimundo Comiti Tolosano abjudicatus fuisset Comitatus propter hæresim, Romæ, in Concilio Generali, is vicissim *obtulit se facturum erga Regem Francorum & Ecclesiam Romanam, quidquid facere deberet pro hæreditate sua. Tunc cum peteret pars adversa, ut subiret judicium duodecim Parium Galliæ, respondit Reimundus: Recipiat Rex homagium meum, & paratus sum subire: quia fortè non haberent me pro Pari, si secus fieret.* Idem scriptor eodem anno: *Adjiciunt etiam quod nullus de regno Francorum debuit ab aliquo jure suo spoliari, nisi per judicium duodecim Parium.* Agit hoc loco de Comitibus Flandrensi & Bononiensi, qui in prælio Bovinensi capti fuerant. Denique anno 1257. eundem duodenarium Franciæ Parium catalogum hisce verbis exequitur: *Rex Francorum — Magnates suos animat & confortat: præcipuè eos, quos duodecim Pares Franciæ consuevimus appellare. Et quia prætactum est de Alemannorum primatibus, ad quos Regis spectat electio, non reor à materia alienum, si nomina Francorum nobilium, præcipuè ad quos negotia regni spectant ardua, præsenti inseramus paginæ, cum succincta tamen brevitate. Archiepiscopus Remensis, qui Regem Francorum cœlesti consecrat chrismate; quapropter Rex Francorum Regum censetur dignissimus; est omnium*

Franciæ Parium primus, & excellentissimus: Episcopus Noviomensis, qui est Comes Palatinus. Episcopus Beluacensis, qui est Comes Palatinus. Episcopus Catalaunensis. Episcopus Lingonensis, qui etsi pauper sit, dignus tamen habetur. Episcopus Laudunensis, qui Dux est & Comes, ratione S. Remigii, ad quem devoluta fuit illa præclara hæreditas. Dux Normanniæ primus inter laicos & dignissimus: Rex Angliæ Dux est de jure Normanniæ, sanguinis derivatione geniali, Rex ex conquestu.— Dux Aquitaniæ, Dux Burgundiæ, Comes Flandrensis, Comes Campaniæ, Comes Tolosæ, qui dicitur Comes sancti Ægidii.

Alius tamen Franciæ Parium ordo recensetur in Regesto Parlamenti pro judicio litis Roberti Atrebatensis, apud Tilium, in quo hæc habentur: *Au temps ancien n'avoit que 12. Pairs en France, six Lays, & six Clercs, dont ne se remuent les Clers, c'est à sçavoir les Pairs Ducs, l'Archevesque de Rheims, l'Evesque de Laon, l'Evesque de Langres. Les Clers Comtes, l'Evesque de Beauvais, l'Evesque de Chaalons, l'Evesque de Noyon. Les Pairs Lays, les Ducs, le Duc de Bourgoigne, le Duc de Normandie, le Duc d'Aquitaine. Les Comtes, le Comte de Tolose, le Comte de Flandres, le Comte de Champagne. Les Pairs anciens sont mis si comme il doivent seoir en jugement en la presence du Roy, & doivent li Pairs Lays seoir à la dextre, & li Pairs Clercs & Prelats à la senestre du Roy.*

Sanè ex judicio lato contra Erardum Briennensem an. 1216. pro Comitatu Campaniæ, descripto in v. *Submonitio*, necdum fuisse Parium definitum numerum abunde colligitur, cum Regni proceres alii seu Barones, atque adeo Episcopi interfuerint, tametsi in primis recenseantur Archiepiscopus Remensis, Episcopi Lingonensis, Catalaunensis, Bellovacensis & Noviodunensis: sed de hac controversia videant alii quibus per otium licet, nos quippe ad alia festinamus.

Pares Communiarum, qui vulgo *Scabini*, *Majoris* seu Præfecti civitatis Assessores, quos ille in consilium adhibet, ut dominus feudalis vassallos suos *pares*. Charta Communiæ Belvacensis an. 1182. *Tredecim Pares in Communia eligentur*, &c. Vide Sugerium Epist. 76. In Regesto Constabulariæ Burdegalensis crebra est mentio Juratorum & centum *Parium* urbis Bajonensis. Ita in Charta Majoriæ Rotomagi & Falesiæ, mentio perinde est centum *Parium* earumdem civitatum, ex quibus eligi solebant 12. *Scabini*, & 12. *Consultores*, post Ordericum Vitalem pag. 1066. Apud Pictavos, Pares dicuntur, qui *Majoris* officio functi sunt, quod exacta dignitate, in *Parium* numero haberi soleant, & in rebus publicis Majoris Assessores sint. Ii autem *uramentorum* lites & controversias dijudicant. Nam ut est in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 31. *Unusquisque per Pares suos judicandus est, & ejusdem provinciæ: peregrina verò judicia modis omnibus submoventur.*

Paria, Parium dignitas & prærogativa, *Pairie*. Aresta oct. Nat. B. M. an. 1259. 1. reg. f. 96. *Archiepiscopus* (Remensis) — *petiit in hac causa judicari per Pares suos, cum in hac causa dependeat magna pars dignitatis & pariæ suæ vel jus.*

Paritas, eadem notione, in literis erectionis Ducatus Britanniæ in Pariam an. 1297. descriptis ab Argentræo lib. 5. Hist. Britan. c. 31.

PAR, *Pariria, Pariatio, Pariagium*, &c.

Pares, præterea dicuntur, qui unius prædii, seu feudi, domini simul sunt: id est *participes*. Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 572. de Gerboredo Castro in Bellovacis: *Moris enim est illius Castri ut ibidem duo Pares domini sint.* Tabularium Abbatiæ de Rota fol. 108. *Hoc quoque fact m tali pacto, ut Abbas teneat totum feodum de Matthæo & Mauricio: & Reginaldus & frater ejus reddant Abbati & Ecclesiæ 12. nummos de servitio uno quoque anno, & servitia dominorum reddant in manu Abbatis, & de labore boum quæ fecerint in extranea terra sint Pares ipsi & Abbas.* Tabularium S. Hilarii Pictavensis an. 864. *Eo tenore eaque ratione, ut quamdiu insimul vixerimus, simulque teneamus & possideamus, & qui Pari suo supervixerit, censum dare faciat.*

Parierii eadem notione in Charta an. 1180. in Regesto Tolosano, in qua etiam interdum *participes* dicuntur. Alia an. 1245. ibidem: *Notum sit cunctis quod Enricus de Castanhaco pro se & pro aliis dominis de Castanhaco parieris suis*, &c. *Pariarius*, in Historia Episcopor. Lodovensium p. 228. Chronicon Vosiense utitur etiam voce, *Particeps: Hanc fidelitatem juraverunt Vicecomiti, & ipse illis, ipsique inter se, sicut legitimi participes.* Charta *Pariagii* an. 1160. apud Chopinum lib. 3. de Sacra Polit. tit. 3. §. 8. *Notum — quod Abbas de Bona valle & totus ejusdem Monasterii Conventus nos æquiliverunt, & participes constituerunt in villam suam, quæ vocatur Laureium*, &c. Atque hoc dominii *participium* & societas

Pariagium vel *Pariatio* vulgo appellatur, vel *appariatio*, nostris *Pariage*: quæ quidem vox maximè sumitur pro *associatione* domini: unde *associationes* etiam dicuntur in 1. Regesto Parlamenti an. 1260. f. 109. & seqq. Charta R. Abbatis Monasterii Caroffensis an. 1308. ex 2. Regesto Philippi Pulchri num. 11. *Communionem, communicationem, associationem, pariagium, cessionem*, &c. Monasteriorum quippe & Ecclesiarum Præsules ut bona sua tuta & illæsa herent, eorum partem Regibus aut Magnatibus concedebant, ut reliquam horum præsidio ac patrocinio tutarentur: quemadmodum, ut est apud Tacitum, Cæsares passim scribebantur hæredes ex triente vel semisse, quo tutius ab iis reliquum patrimonium liberis ac propinquis adservaretur. *Volvitur*, inquit Chopinus lib. 2. de Doman. tit. 8. art. 7. in Regestis Curiæ Parisiensis, *litera de Pariagio Abbatis & Conventu Sariatensi facta à Domino Rege.* Quo loco, & lib. 3. de sacra Polit. tit. 3. art. 8. & 9. complura ejusmodi Pariagiorum profert exempla; quorum quidem ea potissimum erat conditio, ut in *appariationem* seu in *Pariagium* adscripti, partem prædii sibi concessam alienare nullo modo possent: quæ expressè legitur in Charta Roberti Abbatis S. Laurentii de Longobecco an. 1192. qua Regem Philippum Augustum in omnibus sui Monasterii bonis associat, quæ habetur in 31. Regesto Chartophylacii Regii fol. 56. *Dominus autem Rex concedit nobis quod id extra manum suam nunquam mittet, sed semper adhærebit coronæ, & medietatem suam nunquam capiet per se divisim, sed semper de communi. Præpositus autem qui ibi erit, faciet fidelitatem Regi, & nobis, & Dominus Rex cum universis rebus nostris quæ in sua sunt potestate, in custodia sua suscipit & defensat, in quantum de jure poterit.* Extat ibidem Charta alia anni 1290. fol. 57. qua Abbas S. Martini de Raucurte Regem eundem associat in prædio *de Wasguemoulins*, cum hacce conditione: *Quia verò in memorata villa nos benignè & liberè eum collegimus, ne ex dono quod ei fecimus, damnum nobis eveniat per malum dnoum, concessit nobis ut in verbo regio * Grantaine, quod nec dictam villam, nec aliquid quod ad illam pertineat, à proprietate sua alienabit, neque ipse neque successores sui Reges Franc. extra manum suam mittent.* In Charta anni 1279. quæ legitur in Historia Episcoporum Cadurcensium n. 154. *Bernardus de Pertica Domicellus dicitur vicarius Pariagii de Cadurco* Adde n. 143. 160. 177. & Sammarthanos in Episcopis Wapincensibus n. 26.

Pariarios præterea vocabant quibus juris pars quælibet erat in aliquo prædio. Verbi gratia legimus apud Plantavitium p. 228. *Episcopum Lodovensem, ut pariarium Castri de S. Privato, præter ea quæ ad ipsum spectabant, tanquam ad majorem dominum, & dominum supremum, & dominum feudi, habuisse in jurisdictione dicti Castri decem hebdomadas:* quibus scilicet in solidum pro Castri domino haberetur. Extant apud eundem scriptorem alia similium conditionum in *Pariagiis* exempla.

exempla. Habetur enim Charta an. 1167. qua Richardum Ruthenorum Comitem habere sex menses in turri de Montebruno agnovit & confessus est Gaucelinus Episcopus Lodovensis: ut vicissim Richardus quoque agnovit Gaucelinum sex alios menses habere in eadem turri. In alia an. 1243. Bertrandus Maffredi & Gaucelinus frater recognoverunt Guillelmo Episcopo Lodovensi se tenere in feudum ab ejus Ecclesia in municipio de Villacunio tres menses & dies decem dominii, & totum Castrum, &c. In alia denique an. 1246. continente quandam permutationem, Episcopus Lodovensis accepit à Guillelmo de Lodova quatuor menses, scilicet, Januarium, Aprilem, Maium & Decembrem, quos idem de Lodova habebat in turri superiori de Montebruno.

PARABILIS. Testamentum Perpetui Episcopi Turonensis: *Equum meum parabilem, & mulum quem elegeris do, lego*. Equus fortè qui Gallis dicitur *cheval de parade*, ad pompam, ad apparatum.

PARABOLA, Verbum, sermo, Gall. *Parole*, Hispanis *Palabra*, quasi *parabola*. Hesso Scholasticus: *Assumpta parabola sua, respondit Episcopus*. Radevicus lib. 1. c. 41. *Per parabolam Friderici Imp. vel nuntii ejus*. Vetus Charta apud Dyago lib. 2. de Comitib. Barcin. c. 50. *Non dicam illas parabolas, quas vos dixeritis ad me, & mandaveritis mihi ut celem eas* Alia an. 1179. exarata Papiæ: *Et sciendum quod taliter eis parabolam dederit, sive terminum mutaverit*. Maurisius p. 18. *Post hæc cum boves mei essent de parabola Capitanei castri*, &c. Otto Morena in hist. Laudensi p. 10. *Dixeruntque se non esse ausos hoc sine consilio & parabola Mediolanensium*. Adde p. 25. & vitam B. Oldegarii Episc. Barcinon. n. 1. Gesta Innocentii. III. PP. p. 148. Ughellum to. 4. p. 227. to. 5. p. 773. 792. 802.

Parabulla. Charta an. 1164. *Causa satis diu per idoneos advocatos ex utraque parte ventilata, Guillelmus de Prio consilio & parabulla sociorum suorum talem inde protulit sententiam*. Alia Theodori Porphyrogeniti Marchionis Montisferrati an. 1325. *Absque licentia & parabulla seu voluntate ipsius D. Marchionis*.

Parabolare, Sermocinari, verba facere, Gall. *Parler*. Capitula Caroli C. apud Silvacum c. 1. *Nostri seniores, sicut audistis, parabolaverunt simul & consideraverunt cum communibus illorum fidelibus de Dei servitio*, &c. Adde ejusdem Capitula tit. 21. c. 2. 3. & Epist. Episc. ad Lud. Reg. c. 4. Hincmarus Rem. in Ep. à Cellotio edita; *Audivi denique quosdam reprehendere nos Episcopos, & dicere, quod volumus tota die per scripturas parabolare*. Visio S. Baronti n. 1. *Cœpit eum bis terque appellare: sed ille nihil homini valuit parabolare, sed digito gulam ei monstrabat*, &c. *Paroler*, Poëtis nostratibus. *Le Roman d'Aubery MS.*

Flamainc parolent, & li auquant Ainglois,

Le Roman de Garin MS.

Garin, parole qui molt ot le cuer fin.

Parabolosus, Verbosus. Matth. Vill. l. 1. c. 97. *Il qual' era parabolosa di grande vesta, e poco veritiere ne' fatti*.

PARABOLANI, *Qui ad curanda debilium ægra corpora deputantur*, inquit lex 17. Cod. de Episc. & Cleric. sic dicti, quod neglecto omni periculo, suæque salutis immemores, ægrorum curationi se se ultro exponerent, quomodo apud nos ii qui pestifera lue contactis curandis totos se addicunt: de quorum *confratria* vide quæ habet Malbrancus lib. 10. de Morinis cap. 38. A Græca voce παράβολος, vel παραβαλλόμενος, quam vocem per ἀπαπονευόμενον reddit Hesychius. De ejusmodi Parabolanis agunt pluribus Cujacius, Baronius to. 5. Salmasius de Modo usurarum, & ad Pollionem, Jac. Gotofredus ad l. 42. Cod. Th. de Episc. & Cleric. &c.

PARABOLARE, Periclitari, ex Gr. παραβάλλεσθαι. Monent Salmasius lib. de Modo usurarum p. 196. & Jacobus Gotofredus, in antiquissimo Codice Bibliothecæ Puteanæ in Epistola B. Pauli ad Philippenses cap. 2. haberi hæc verba, *Parabolatus est de anima sua*: ubi Græca præferunt, διὰ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ μέχρι θανάτου ἤγγισε παραβολευσάμενος τῇ ψυχῇ. Vide *Parabola*.

PARACELLARIUM, idem quod *Cellarium*, cella vinaria, nostris *Cellier*. Anastasius in S. Hadriano: *Vinum verò seu diversa legumina, quæ in prædiis ac locis ipsius antefatæ domocultæ annuè nata fuerint, simili modo curiosè in paracellario prænominatæ sanctæ nostræ Ecclesiæ deducantur, & separatim reponantur*. In Gregorio IV. *Sed & alias absidas duas — infra paracellarium variis historiis depictas*. Infra: *Balneum, quod juxta paracellarium situm est*.

Paracellarii, seu *cellarii*, qui cellariis præsunt. Idem Anastasius in S. Zacharia PP. *Hic beatissimus Papa statuit ut crebris diebus alimentorum sumptus, qui & Eleemosyna usque nunc appellatur, de venerabili Patriarchio à Paracellariis, pauperibus, & peregrinis, qui ad B. Petrum morantur, deportari, eisque erogari*. Vide *Subpulmentarius*.

PARACELLATICUM, Papiæ MS. edito verò, *Paracollecticum, penicillus* (ed. *Peniculus*) i. *spongiola*. Vide *Paracellarium*.

PARACHARAGMA, Moneta adulterina, ex Gr. παραχάραγμα. Glossæ Gr. Lat. παραχάραγμα, *adulteratio*. παραχαράκτης, *adulter*. Cassianus Collat. 1. c. 20. 22. *Tanquam adulterina numismata & paracharagmata reprobemus, utpote quæ falsam imaginem Regis non legitimè signata contineant*. Adde Collat. 2. c. 9. Tertullianus lib. de Pœnitentia: *Nummus improbus, aut scalptus, aut rasus, aut adulter*.

Paracharactæ, qui falsos nummos cudunt, in lege 8. C. Theod. de Falsa moneta. παραχαράττειν τὸ δίκαιον dixit Anastasius Sinaïta.

Paracharaximus. Glossarium Saxon. Ælfrici: *Paracaraximus*: ꝼlaꝩ peninȝ, id est, falsus denarius. Glossæ Isonis Magistri ad Prudent. *Moneta dicitur eo quod monet mentem inscriptione nominis Regis, ne paracaraximi, i. falsi nummi fiant*. Petrus Damian. lib. 2. Epist. 1. *Quod si ipsius monetæ obliterata, vel detrita sit regula, postquam metallis imprimitur, non nummus, sed paracaraximus invenitur*. *Paracharaxima nomismata*, apud Cassianum Collat. 1. cap. 20. 21. & 22.

PARACHIMUMENUS, ex Gr. παρακοιμώμενος, Præfectus sacri cubiculi, de qua dignitate Scriptores Byzantini passim, & ex iis Gretzerus & Goarus ad Codinum, & nos quædam ad Villharduinum. Ignotus Barensis in Chron. an. 888. *Mortuus est Michayl Imp. & surrexit Basilius Parakimumenus ejus*. Apud Luitprand. l. 3. c. 7. *Parachimmenus*, perperam scriptum legitur.

PARADA. Sidonius lib. 8. Epist. 12. *Hic nec tibi pendulum tinguat volubilis sentina vestigium, pandi carinarum ventres, abiegnarum trabium textu pulpitabuntur: hic superflexa crate paradarum sereni brumalis infida vitabis*. Ausonius Epist. 5.

Expositum subter paradas, lectoque iacentem
Corporis ut tanti non moveatur onus.

Scaliger lib. 1. Auson. lect. c. 14. *paradas* interpretatur naves voluptarias & cubiculatas undique tectas. Sed his locis *parada* pars est navis sub qua jacebant navigantes. Schefferus lib. 2. de Militia navali cap. 2. in Addit p. 325. post Vossium & Martinium, multa de hac voce commentatur.

Parada, pro *parata*. Vide in hac voce.

PARADIE. Alexander Iatrosophista lib. 2. Passion. *Cum potiones biberit ducentas, dabis iterum die paradie*. Ubi Glossæ MSS. *Die paradie*, i. *die post diem*.

PARADIONIUM, *prope baltheum*. Papias. Vide *Parazonium*.

PARADISUS, Atrium porticibus circundatum ante ædes sacras, ex Gr. παράδεισος, qui ab Hesychio definitur τόπος ἐν ᾧ περίπατοι, locus porticibus & *deambulatoriis* circundatus, nostris, vulgo, *Parvis*. Anastasius in Dono I. PP. *Hic atrium B. Petri superius, quod Paradisus dicitur, estque ante Ecclesiam, in quadriporti-*

cum, magnis marmoribus stravit. Et in S. Paulo: *Fecit autem in atrio turrem S. Mariæ ad Gradus, quod vocatur Paradisus, oraculum* &c. Leo Ost. lib. 3. c. 28. *Fecit & atrium ante Ecclesiam, quod nos Romana consuetudine Paradisum vocitamus, longitudine cubitorum 77. ac semis, latitudine 57. & semis, altitudine verò 15. & semis, 4. & totidem in geminis frontibus, & 8. per latera singula super quadrifidas bases habens, gerens columas.* Quod verò Anastasius atrium & Paradisum S. Petri vocat, στοὰ, ἡ ἐς τοῦ Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου νεὼν διήκει, dicitur, seu Porticus S. Petri. Vetus Charta Fuldensis, apud Browerum lib. 2. Antiq. Fuld. cap. 6. *Wernherus omni devotione diligens decorem domus Dei, fecit Paradisum in Orientali parte Ecclesiæ, columnis, porticibus inferioribus & superioribus, honorificè constructis. Capellam etiam regia dignitate fulgentem apposuit, ita ut locum ipsum Paradisum voluptatis non immeritò appellare possimus.* Versus Angelranni apud Hariulfum lib. 4. cap. 17.

A fundamentis instauravit paradisum.

Chronicon Laurishamense an. 948. *Paradisum totum plumbo operuit, pulpita ante portas ejusdem Paradisi fabricavit*, &c. Charta Anacleti Antipapæ anno 1134. pro Beneventana Ecclesia: *Totum integrum Paradisum & atrium quod est ante ipsum Episcopium, Ecclesiam videlicet sanctæ Mariæ*, &c.

Paradisos porro interdum vicem cœmeteriorum præbuisse declarant quæ de Ottone II. Imp. habent scriptores, quem *in Paradiso B. Petri* Romæ tumulatum tradunt Leo Ostiensis lib. 2. cap. 9. Chronicon Laurishamense, &c. Ita etiam Sicelgaitam, Roberti Guiscardi uxorem, ibidem humatam scribit Paulus Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap. 8. Certè ut *paradisi*, ita & cœmeteria *atria* dicuntur: unde Tabularium S. Victoris Massiliensis apud Guesnaium in Annal. Massil. p. 296. vocis etymon confingit: *Idcirco verò idem locus ad portam Monasterii situs, vocatus est paradisus, sicut & nos comperimus, quia multorum corporum, scilicet sanctorum Martyrum, Confessorum, virginum eodem loco quiescentium decoratur auxiliis, & suffragatur meritis*, &c. Hanc vocem habent præterea veteres inscriptiones Christianæ apud Gruterum p. 1163. Annales Francor. Fuldenses an. 896. Paulus Warnefrid lib. 5. de Gestis Langob. c. 31. Aimoinus lib. 4. hist. Franc. cap. 34. Anonymus in Miraculis S. Richarii lib. 1. cap. 10. 18. Bernardus Monachus in Itiner. Terræ Sanctæ cap. 10. Cæsarius Heisterbach. lib. 7. cap. 10. Vetus Charta in hist. Parisiensi Brolii p. 41. &c.

Paravisus, in Charta laudata ab Hemeræo de Academia Parisiensi p. 13. ex Magno Pastorali Ecclesiæ Paris.

Parvisus, Matth. Paris an. 1250. *Unde pro illa substantiola persolvenda cogebatur ille pauperculus, multis diebus scholas exercens, venditis in parvisio libellis, vitam famelicam & Codrinam protelare.*

Pervisus. Fortescue de Laudibus legum Anglic. cap. 51. *Sed placitantes tunc se divertunt ad pervisum, & alibi consulentes cum servientibus ad legem*, &c. De vocis *paravisus*, etymo, vide quæ habet Somnerus ad scriptores Anglicos v. *Triforium*, & an ejus conjectura probetur omnibus.

Paradisus, pars navis sic appellata. Contractus navigii &c. an. 1268. to. 5. hist. Francor. p. 437. de navi: *Et habet duos paradisos, & unum vannum & supervannum coopertum.*

PARAFRENARIUS. Vide *Paraveredus.*

PARAGAUDA, *Ornamentum pallii, vel vestis, quod vulgo frisum dicitur*, Jo. de Janua, apud quem perperam editum *paranganda.* Παραγαύδιον, in Gloss. Gr. Lat. MS. Biblioth. S. Germani Parisiensis: *Paragaudis*, Pollioni. Lex 2. Cod. Th. de Vestib. *Nemo auratas habeat aut in tunicis, aut in lineis paragaudas.* Vide ibi Jacobum Gotofredum.

Paragaudatus. Charta donationis Cornutianensis edita à Suaresio: *Et pro ara ora vela tramoserica alba pro auroclava. 2. vela blattea auroclava paragaudata 2.* Infra: *Vela linea paragaudata Persica clavatura coccomelina prasina 2. vela linea paragaudata persica clavatura leucorodina 2.* &c. *Paragaudiæ vestes*, apud Vopiscum in Aureliano: *Paragaudiæ interulæ*, in Epist. Valeriani Imp. ad Præfectum Præt. quæ *Paragaudis* exornatæ erant. Vide Turnebum lib. 9. Adversar. cap. 11. Casaubonum & Salmasium ad Hist. August.

PARAGIUM, *Paraticum*, Conditionis ac nobilitatis *paritas*, juxta quam Barones *debent maritare sorores, aut amitas, fratres aut nepotes*, ut est in Constitut. Siculis lib. 3. tit. 33. *pro modo scilicet facultatum suarum, & filiorum superstitum numero, secundum paragium.* Charta an. 1269. apud Ughellum in Episcopis Casertanis: *Suppliciter petit ut mandari ipsam maritari juxta paragium, & dotari de castro & casali prædictis benignius dignaremur*, &c. Quod porro *Paragium* nostri in nuptiis appellabant, *congruam parilitatem* rectè vocat Martianus Capella lib. 1. pag. 4. ὁμαλὸν γάμον Æschylus in Prometheo p. 55. ubi consulendus Scholiastes p. 54. Apuleius lib. 6. Metamorph. *Connubium est, cum æquales in nuptias coëunt: ut puta cives Romani pari utique dignitate.* Ita Periander apud Laërtium lib. 1. suadebat, γαμεῖν ἐκ τῶν ὁμοίων. Et Solon apud Ausonium in Ludo sapient. *Par pari jungatur conjux, quidquid impar dissidet.* Sed hæc nota. Hinc vox *Paragium*, pro ipsa nobilitate usurpata. Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS.

Le Conte Estase de Boulogne,
Ki del parage ne forlonge.

Le Roman du Renard MS.

Enfans, dit-il, de haut parage,
Penssés de mes Chatiaus tenir, &c.

Le Roman de Gaydon MS.

La Dame iert de mult haut paraige née.

Le Roman d'Aubery MS.

Vostre pere est freres Basin le fier,
Itel paraige puisse Dex vergoigner.

Le Roman de Rou & des Dus de Normandie MS.

Gentil fu de parage, & d'avoir fu manans.

Alibi:

Une fille à moult gente, qui est de haut parage.

Rursum de Henrico II. Rege Angliæ:

Qui prist Alianor, dame de haut parage.

Princesse de haut paraige, apud Christinam Pisanam lib. *du Tresor de la Cité des Dames*, 1. part. cap. 24. *Homens de paratge*, apud Raimundum de Montanerio in Chron. Aragon. cap. 113. in Chron. Petri Regis Arag. lib. 1. cap. 28. &c. Chronicon Flandriæ cap. 5. *Quand vous avez arse sa maison à la vergoigne de tout son parage.* Adde cap. 9. Jacobus Passavantius in Speculo de vera Pœnitentia p. 209. *Non trovando niun altra creatura à suo paraggio.* Dantes de Majano Son. 17.

Cavalieri li mostraro di gran paraggio.

Utitur etiam Joannes Villaneus. Quibus in locis sæpe pro *parentage* sumitur. Philippus *Mouskes* in Philippo Augusto de Reginæ Isembordis divortio:

Et par itaut se l'en hai
Si fort, que de li s'en parti,
Quar l'Arcevesque de Rains
Parage i jura premerains.

Vide Dissertationem 3. ad Joinvillam p. 151. ubi plura: & supra in *Disparagare*. Ita etiam

Paraticum usurpatur in Hispanicis Tabulis. Curia Generalis Catalon. an. 1320. MS. *De hominibus de paratico, sive de genere Militari.* Alia Curia Generalis Barcinone celebrata an. 1291. à Jacobo II. Rege Arag. *Quod aliquis Miles, vel homo de paratico non possit facere malum alicui sine acunydamento.* Vide *Bandositas.*

Paraticum, seu *paratico*, Italis videtur appellari,

Collegium, Societas. Vide Hist. Pergamensem part. 1. lib. 4. cap. 28.

Paragium, deinde appellatum, quicquid feudale à fratre primogenito, secundogenitis in partem hæreditatis datur, qui id ab ipso primogenito fratre tenent, pari ac ille reliquum feudum conditione, absque tamen homagio, (quod is pro toto feudo dominico præstat) usque ad septimam generationem, qua finita, omnis sanguinis affinitas extincta censetur: tum enim qui excipiunt, homagium præstant hæredibus primogeniti. Arestum Parlamenti Parisiensis an. 1275. apud Duchesnium in Hist. Drocensi p. 281. *Baillivo igitur Caleti pro domino Rege petente homagium à Comite Domni Martini de dictis terris sibi, ut dictum est, in excambium traditis: pro dictis Comitibus fuit ex adverso propositum, quod dictus Rex de dictis terris — homagium habere non debebat: imo Comes Drocensis eas Comiti Domni Martini per paragium, juxta terræ consuetudinem garantire debebat usque ad septimum hæredem.* Regest. m Parisiensis Parlamenti sign. B. fol. 41. inter Aresta an. 1277. *Hometum quod tenetur ab eo tanquam ab antenato per paragium, juxta consuetudinem Normanniæ.* Totam hanc *Paragii* rationem & usum hisce verbis prosequitur vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. part. sect. 3. cap. 15. *Les fieus sont tenus par parage, quant le frere ou le cousin prent l'eritage à ses predecesseurs, & il la tient de son ainsné, & li respont de toutes les choses qui apartiennent à la partie de son fieu & de toutes les droitures que le fiement de sa partie deura, il en respont & en fet les redevances as Chiés Seignors.* Et cap. 18. *Tenure par parage adecertes si est fet quant le tenant & celui del quel le fieu est tenus sont pers par la reson del lignage, qui descent de leurs antecesseurs, & en cette maniere tiennent les puisnez des ainznez de si atant que il viengnent au sesime degré de leritage. Més dilec en avant, li puisnez si sont tenus à fere fealté à l'ainzné, & quant vendra au septisme degré, il tendront encore de l'ainzné par homage, més dillec en avant tout c'en qui par dedevant estoit tenu en parage, il sera tenu en aprés par hommage. Li ainznez poet fere justice sur les puisnez pour les rentes & pour les services qui appartiennent as Seignors del fieu*, &c. Cap. 27. *Les puisnez seront tenus à fare fealté à leur ainznez ou à leur successeurs quant le lingnage sera aié & descendu siques au sisime genoil. El septisme degré les puisnez seront tenus à fere à leur ainznez homage, quer le septisme degré est establi tout au dehors des lignes de consanguinité.* Adde quæ de hacce materia fusè pariter observavimus in dicta Dissert. 3. ad Joinvillam pag. 150. Hinc

Apparagium, pro parte hæreditatis paternæ aut maternæ, quæ secundogenitis datur à primogenito fratre, in Charta an. 1316. ex veteri Regesto Cameræ Computorum Parisiensis: *Dominus Philippus filius Regis Comes Pictavensis & Burgundiæ de dono regis Philippi patris sui ratione partagii seu possessionis hæreditariæ quousque Rex sibi fecerit assideri de 20. mill. lib. Tur. solvend. hoc modo videlicet 3000. ll. super terram Comitatus Burgundiæ annis singulis qui debebantur Regi à Comitissa Atrebatensi Dominæ Mathildi, — Dominus Ludovicus Comes Ebroicensis pro recompensatione sibi facta super deceptione seu errore assisiæ terræ sibi factæ ratione sui apparagii, super quibus dudum conquestus fuerat defunctis Regibus Philippo seniori, & Ludovico germano quondam domini Regis moderni*, &c. Hinc etiam in Consuetudine Britanniæ art. 557. Lodunensi cap. 15. art. 5. cap. 27. art. 26. & in Turonensi art. 284. *fille apparagée suffisamment, ou deuement*, dicitur quæ legitimè & juxta debitum dotata est à fratribus.

Paragium, quævis portio in re aliqua. Tabularium Vindocinense fol. 54. *Guido de Blasone Dominicus vassus accedens ad Dom. Odericum Abbatem donavit eis tractum sagenæ unius in universis aquis suis, ubicumque piscaturas habere dinoscitur, ita ut ipse in eadem sagena unius hominis habeat portionem, quam nominant paragium, reliquæ autem portiones sunt S. Trinitatis & Monachorum.*

PARAGONICUS. Joannes Hocsemius in Engilberto à Marka Episcopo Leodiensi cap. 35. *Ad ea quæ nobis objiciuntur in Curia de lavacro Militari sumpto in Concha paragonica Constantini; dicimus quod in eadem intravit Constantinus, & inibi lotus fuit*, &c. Anastasius in S. Silvestro: *Fontem sanctum, ubi baptizatus est Augustus Constantinus ab eodem Silvestro: ipsum fontem ex metallo porphyretico ex omni parte coopertum*, &c. Ita *paragonica concha*, pro *porphyretica* hic sumitur, nisi ita legi debeat apud Hocsemium, vel *Pentagonica*.

PARAGORICUS. Vide *Paregoricus*.

PARALLELONEUS, παράλληλος, apud Latinum Agrimensorem p. 316.

PARALODIUM. Charta Berengarii Comitis Barcinonensis an. 1090. apud Baronium an. 1091. n. 8. *Et ut principes universi vel omnes alii qui mecum insudaverint ad prædictæ urbis instaurationem, habeant in confinio hujus urbis paralodium, suam aprisionem, vel quod acceperint per manus nostræ largitionem, non inde persolventes aliquam pensionem*, &c. Sed legendum videtur distinctis vocibus, *par alodium, sive apprisionem.*

PARALOGISARE, Gloss. Lat. Gall. *Paralogizo, parler, decevoir, ou conclure.* Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *Cujus* (diadematis) *non adulterina auri materies ab ipsius honore degenerans, luce sophistica oculos paralogizans, sed ipsius nobilitas ministrabat essentiam.* Utitur etiam Thwroczius in Chr. Hungar.

PARAMENTUM. Vide *Parare*.

PARAMONARII, iidem qui Mansionarii Ecclesiarum, etsi secus videatur Meursio, qui *Paramonarios* administros Monasteriorum fuisse contendit. Historia Inventionis corporis S. Prisci, apud Ughellum in Episcopis Frequentinis: *Sacerdos quidam Marcus nomine, qui etiam Paramonarii gerebat officium, & prædictam ejusdem civitatis Ecclesiam custodiebat*, &c. Infra: *Custos sanctæ Ecclesiæ civitatis* dicitur. Apud Petrum Diac. Casin. in Relat. de Corpore S. Benedicti n. 2. & 20. *Georgius Ecclesiæ Paramonarius* occurrit, qui apud Leonem Ost. lib. 3. c. 26. *Mansionarius* dicitur. Concilium Constantinopolit. sub Menna act. 5. Προχειριζόμενος ποτὲ μὲν χωρεπισκόπους, ἄλλοτε παραμοναρίους. Infra: καὶ Ἰωάννην τινὰ παραμονάριον κατὰ τὸν πάνσεπτον οἶκον τῆς ἁγίας Μαρίας, τὸν διακείμενον κατὰ τὴν Τυρίων μητρόπολιν. VII. Synod. act. 7. can. 5. Οἰκονόμον, ἢ ἔκδικον, ἢ παραμονάριον. Προσμονάριοι dicuntur in Definitionibus Concilii Calched. can. 2. apud Balsamonem ad Marci Patr. Resp. 28. & Leonem Grammaticum in Michaële Balbo p. 459. Suos etiam προσμοναρίους habebant Gentiles, si qua Menologio fides ad 17. Novemb.

PARANGARIÆ. Vide *Angariæ*.

PARANYMPHUS. Soterem PP. instituisse aiunt, ut legitima uxor tum haberetur, cui Sacerdos benedixisset, & quam parentes solenni pompa, more Christiano, meritò collocasset, quamque etiam *Paranymphi* custodiissent: de quo more extat Epistola 1. sub nomine Evaristi PP. *Paranymphi* meminit Concilium Carthaginense IV. c. 13. apud Reginonem l. 2. c. 153. *Sponsus & sponsa cum benedicendi sunt à Sacerdote, à parentibus suis, vel à paranymphis offerantur.* Adde Burchard. lib. 9. cap. 6. 7. Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 363. Leges Longob. lib. 1. tit. 16. §. 8. &c. παρανύμφους plures interdum adhibitos in nuptiarum solennibus testatur Euchologium Gr. p. 389. ex quo σωτέκνους appellatos docemur: εἶτα ἀλλάσσουσιν οἱ παράνυμφοι, ἤγουν κοινῶς λεγόμενοι σωτέκνοι, τὰ δακτυλίδια τῶν νεονύμφων. Sic porro *Compatres*, seu patres spirituales etiam appellant Græci recentiores, quod in deducendis sponsis Patris vicem teneant. Νυμφευτής, apud Theophylactum Simocattam lib. 1. c. 10. Vide Juretum ad Epistolam Ivonis Carnot. 209.

Parapallium, in Theatro statuit vetus interpres Juvenalis ad Sat. 6. v. 649. *Spectant subeuntem fata mariti Alcestum* : ubi ille, *in Theatro Parapallium.*

Parapetasia, in l. 39. Cod. Th. de Operib. public. *Ædificia, quæ vulgi more Parapetasia nuncupantur, vel si qua opera publicis mœnibus, vel privatis, sociata cohærent, ut ex his incendium vel insidias vicinitas reformidet, aut angustentur spatia platearum, vel minuatur porticibus latitudo, dirui ac prosterni præcipimus.* Quo loco in Basilicis habetur παραπίσσα, vel παραπέσσα quæ vox, opus quoddam alii adjunctum, significat, seu ad aliud fulciendum, vel alia de causa, uti observatum à nobis in Descript. ædis Sophianæ n. 36. Proinde alia sunt *Parapetasia* à mœnianis & subgrundiis.

Paraphonistæ, παραφωνισαὶ, Cantores, qui sunt ex Schola Cantorum. Ugutio : *Paraphonista, Cantor.* Alibi : *Antiphonos, qui est sonus : unde Paraphonista, dicitur præcantator, quasi parans sonos.* Ordo Romanus, de Schola Cantorum : *Et statuuntur per ordinem acies duæ, Paraphonistæ quidem hinc inde aforis, infantes ab utroque latere infra per ordinem.* Alio loco : *Tunc ascendentes in pulpitum duo ex Paraphonistis, imponant Antiphonam.* Qui verò *infantes* ibi dicuntur, ibidem bis appellantur *infantes Paraphonistæ* ; nostris, *Enfans de chœur.* Vetus Scheda de Confirmatione Abbatis Casin. apud Angelum à Nuce : *Dehinc imponat Paraphonista Antiphonam hanc,* &c. Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis : *Breve memoriale sive divisionale per manus Stephani, quod fecit Stephanus Parafonista ad obitum mortis de ista sagrestia cum ipso fivo Stephano nepoti, modo fiat, & illa Cabescolia Ugoni nepoti meo filio Durandi,* &c. Occurrit præterea in vita S. Genulfi lib. 2. cap. 23. apud Monachum Sangallensem lib. 1. de Carolo M. cap. 8. &c. Vide *Discantare.*

Archiparaphonista, dicitur in Ordine Romano, qui aliis locis *Quartus Scholæ* appellatur. *Et postea non licet mutare alium in loco Lectoris vel Cantoris : quod si factum fuerit, Archiparaphonista à Pontifice excommunicabitur, id est Quartus Scholæ, qui semper Pontifici nuntiat de Cantoribus.* Alibi : *Descendit Archidiaconus sequens in Scholam, & accipit Fontem de manu Archiparaphonistæ,* &c.

Parapsis, pro παροψίς. Glossæ Gr. Lat. τρύβλιον, *Parapsida.* Ita MSS. ubi editæ habent *paropsida.* Vas escarium à rotunditate dictum. Will. Brito in Vocab. *Parapsis dicitur discus.* Isidorus lib. 20. Orig. cap. 4. *Parapsis, quadrangulum & quadrilaterum vas, id est paribus absidis.* Glossæ ejusdem Isidori : *Parapsides, suffusoria. Parapsis, granata vel catinis.* Legendum *gavata, vel catinum*, ut habent Glossæ antiquæ MSS. Pithœanæ, & Papias. Glossæ MSS. ex Bibl. S. Germani Paris. cod. 561. *Parapsis dicitur vel à paribus absidis, vel à parabsis, à partitis in eo obsoniis & prandiis.* Joannes de Garlandia in Synonymis :

Discus, scatella, lanx est ; catinusque, parapsis.

Regula S. Ferreoli c. 34. *Nemo alterius aut præsumat aut rapiat portionem, nec frequentius cæteris manum parapsidi importunus immergat.* Constitut. Sicul. lib. 3. c. 36. *Annulos, fibulas, parapsides, vel cuppas aureas,* &c. Vetus Charta apud Hubertum Leodiensem p. 39. *Quatenus inde 8. parapsides, 8. staupi, unum mortarium in Natali Domini, — fratribus à Villico ministrentur.* Vide Cujac. lib. 10. Observat. c. 17.

Parare, Ornare, Gall. *Parer.* S. Valerianus de Bono disciplinæ cap. 8. *Unà cum assistente sapientia, cœlum suspenderat, terram pararat.* Acta Synodi Pontigonensis an. 876. *Mane circa horam nonam venit Imperator Græcanico more paratus & coronatus,* &c. Suprà : *Venit Dominus Imperator Carolus in vestitu deaurato, habitu Francico,* &c. Anonymus in Episcopis Eystetensibus in Gerocho : *Veterem illam Evangeliorum capsam ex electro & auro purissimo, gemmisque pretiosis parari fecit.* Hariulfus lib. 2. cap. 19. *Paravimus capsam majorem auro & gemmis ornatam, in qua posuimus partem suprascriptarum reliquiarum.* Infra : *Capsas minores auro argentoque vel gemmis pretiosis honestissimè paratas.* Helgaudus in Roberto Rege : *Invenit ibi suam lanceam à conjuge gloriosa bene argento paratam.* Chron. Casin. lib. 3. c. ult. *Dalmaticæ paratæ 8. tunicæ paratæ 5.* &c. Willelmus Andrensis in Chronico an. 1161. *Vidimus eum aliquando incappatum, præcinctum, & calcaribus circa pedes redimitum, atque paratis equis exire paratum.* Ceremoniale Romanum cap. 33. sect. 3. *Si verò Episcopus sit qui cruce non utatur, stans in altari, vel in sede sua cum mitra, vel si non sit paratus.* Occurrit passim.

Paramentum, Ornatus, ornamentum : Gallis *Parement.* Annales Francor. Bertin. an 868. *Cum corona auro & gemmis ornata, sed & cum omni paramento regio cultu exculto.* Bulla Alexandri IV. PP. an. 1255. *Libros, calices, & paramenta ad alia loca transferre.* Adde Concilium Ravennense an. 1311. c. 8. &c.

Paramentum. Hincmarus Remensis ad Carolum Regem, de Coërcendis militum rapinis : *Et ad aliquem diem jubeatis venire Fideles vestros, dicentes quia eis adcognitare vultis undecumque vobis placet dicere, & antequam de paramento vestro ad mansiones redeant, commonete eos secundum sapientiam vobis à Deo datam.* Infra : *Ut si tales sunt qui antea hanc admonitionem non audierint, eis quotidie, quando ad paramentum vestrum venerint, relegat.* Ubi *Paramentum*, videtur esse tribunal *paratum*, seu adornatum.

Paratura, idem quod *Paramentum*, Gallis, *Parure* : *Paratus*, Tertulliano de Corona militis : Solinus cap. 53. *Gemmarum adhibent paratum.* 2. Paralip. c. 5. *Portaverunt Levitæ arcam, & intulerunt eam, & omnem paraturam tabernaculi.* Ubi Gr. Καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου. Gregorius M. lib. 10. Epist. 36. *Modo autem de benedictione ejusdem sancti Petri transmisimus fraternitati vestræ paraturam unam,* &c. Pontius Diac. in Vita S. Cypriani : *Nolo nunc describere loci gratiam : & deliciarum omnium paraturam interim transeo.* Chronicon Monasterii Sublacensis, de Petro tertio Abbate : *Hic Abbas sanctus fecit in Monasterio libros, paraturas optimas, & hæreditates multas acquisivit.* Eckehardus Junior de Casibus S. Galli cap. 8. *Paraturas verò Sanctuarii ille, quas secum inconsideratè carissimas sumpsit, furto amisit.* Adde c. 10. p. 82. Monachum Sangall. l. 1. de Carolo M. c. 26. Conradum de Fabaria de Casib. S. Galli cap. 4. extremo, Regulam Magistri cap. 81. Vitas Abbatum S. Albani p. 35. Chartam donationis factæ Eccl. Cornutianensi edit. à Suaresio. &c.

Parura, eadem notione, ex Gallico *Parure.* Vitæ Abbatum S. Albani : *Albas habentes paruras auro, & aurifrigio, & acu plumario decoratas.*

Pararium, pro *Peraria*, seu *petraria*, apud Bromptonum p. 1166. *Ingenia verò & pararia Christianorum ita retro fossata erant, quod nullus ex parte adversa poterat eis nocere.* Vide *Petraria.*

Parascernus, navigii species. Charta Elizabethæ Reginæ Hungariæ an. 1380. apud Joannem Lucium lib. 4. Hist. Dalmat. cap. 1. *Omnes galeas, parascernos, brigentinos, & quodlibet aliud genus classis.*

Parasceve, ex Gr. παρασκευὴ, Sexta sabbati, seu feria sexta ultimæ hebdomadis Quadragesimæ, sic dicta, inquit Isidorus lib. 1. de Eccles. offic. c. 29. *quia in eo die Christus mysterium crucis explevit, propter quod venerat in hunc mundum.* Papias : *Parasceve, sexta Sabbati appellatur, hinc enim præparatio dicitur, quod à Judæis quæ in Sabbato sunt, eadem die præparantur.*

Parasia. Vetus interpres Juvenalis Sat. 4. v. 77. *Pegasus, Trierarchi filius, ex quibus Liburna parasia nomen accepit.* Ubi P. Pithœus legit, *ex cujus Liburnæ parasia*, & *parasium*, pro παράσημον dictum putat, i. tutela navis, de qua voce copiosè egere criticorum filii.

Parasitus, *Paresitus*, Vita S. Sori Eremitæ Petragor. cap. 2. n. 10. *Vocato itaque uno è paresitis, jubet diligenter à bestia pellem detrahere.* Ubi Bolandus per *paresitum*, lanionem designari putat : malim famulum

domesticum, qui de mensa domini victitat. Sic apud Petrum Damian. in vita S. Romualdi cap. 3. n. 17. *Hujus vaccam Comes quidam superbus & tumidus, missis parasitis, impetu barbarico rapuit, eiusque carnes præparari sibi ad prandium — præcepit.* Will. Gemeticensis lib. 7. cap. 10. *A duobus parasitis suis in via fecit eum subito strangulari.*

PARASTER, Vitricus, ut *filiaster*, privignus. Vetus Notitia in Histor. Monmorenciaca p. 12. *Hucberti — qui postea propter parastrem suum cognominatus est Rasorius*, &c. Occurrit in Tabulario S. Florentii Salmuriensis, in Rubro Sagiensi fol. 36. & apud Bractonum lib. 4. Tract. 2. cap. 4. §. 4. lib. 5. Tract. 4. §. 5. cap. 5. §. 9. *Parastre*, in Consuetud. Montensi art. 6. 11.

PARASTICIA. Adamnanus Scotus lib. 3. Vitæ S. Columbæ cap. 27. *Ecce enim Angelus Domini — nos desuper intra Ecclesiam aspiciens & benedicens, rursum per parasticiam Ecclesiæ reversus, nulla talis vestigia exitus reliquit.* An *posticiam*? Alii à παστάς, & *statio* deducunt quasi *ad stationem*.

PARASYNAXIS, ex Græco Παρασυνάξις, Conventiculum. Sacra Marciani Imp. contra hæreticos part. 3. Concilii Calched. c. 19. *Universi præterea Apollinaristæ — non Ecclesias, non Monasteria sibi construant, Parasynaxes & conventicula tam diurna, quam nocturna non contrahant.* Concilium Constantinopolitanum sub Menna Patr. act. 1. κελεύσαντες μήτε παρασυνάξαι, μήτε παραβαπτίσαι. Vetus interpres *reconventiculare*. Vide l. 8. Cod. de Hæret. & Manich.

PARATÆ, expensæ ad hospitum susceptiones, maximè Missorum, seu Legatorum publicorum, *Missatici*: fallitur enim Sigonius lib. 7. de Regno Italiæ, ubi ait *paratam* esse sumptum quem populi in vias, pontesque fluminum, qua transiturus aut quo aditurus Rex erat, reficiendos impendebant. Vox formata à *Parare*, quod idem est ac *Metare*. Glossæ Gr. Lat. Ετοιμάζω, *Paro, Meto.* Ετοιμασία, *Præparatio, metatio. Mansio parata*, apud S. Ambrosium serm. 5. in Psalm. 118. *Parare hospitium*, apud Sidonium lib. 8. Epist. 11. *Mansionaticos parare*, apud Hincmarum Remensem ad Clerum Laudun. *Convivia præparare judicibus*, in Diplomate Bertefridi Episcopi Ambian. pro Monasterio Corbeiensi, & in Bulla Celestini PP. apud Buzelinum in Gallo-Flandr. p. 349. Vide Senatorem lib. 5. Epist. 14. & Concilium Cabilonense an. 650. c. 11. Præceptum Ludovici Pii pro Hispanis an. 815. *Et Missis nostris, quos pro rerum opportunitate illas in partes miserimus, aut Legatis qui de partibus Hispaniæ ad nos transmissi fuerint, paratas faciant, & ad subvectionem eorum veredas donent.* Epistola Episcoporum ad Ludovicum Regem c. 14. *Quatenus non sit nobis necesse per quascumque occasiones, quorumcumque hortatibus circuire loca Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, vel Comitum, & majores quam ratio postulat paratas exigere.* Occurrit passim apud Marculfum, & in veteribus Tabulis.

Paratæ crebro etiam sumuntur pro expensis quæ in Episcoporum & Archidiaconorum susceptionibus à Presbyteris Ecclesiarum ruralium fiunt, dum ii diœcesim suam visitant, quæ postmodum in præstationes pecuniarias abierunt. Hincmarus Remensis: *Presbyteros in paratis & exeniis indebitis non affligant.* Idem in Capitulis ad Archidiaconos cap. 1. *Non graves sitis Presbyteris in paratis quærendis.* Chronicon Hugonis Flaviniacensis pag. 271. *Ea lege ut ipsi quoad vivant illo (altari) fruantur, & debitum Synodale Ecclesiæ S. Mammetis solvant paratam & Eulogias.* Chronicon S. Benigni Divion. p. 422. *In Aziriaco etiam villa decimas & paratam — perdonavit.* Chronicon Besuense pag. 600. *Paratas sive debitum quod in Synodo debebat Presbyter.* Charta Roberti Episcopi Lingonensis in eodem Chronico: *Ita ut Presbyteri Parochiales — Archidiaconibus, aliisque ministris debita servitia exhibeant, paratas & Eulogias suo tempore communiter persolvant.* Charta alia Hugonis Episcopi Gratianopolitani, ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ: *Quibus postea donavi Ecclesiam S. Himerii, & Ecclesiam B. Mariæ de Brueu, retento annuo censu, scilicet 10. solid. excepta parata.* Alia ejusdem Hugonis an. 1108. *Et retineo mihi & successoribus meis — paratam quæ constat 12. denariis in Parochiali Ecclesia.* Vide Perardum in Burgundicis pag. 81. Gariellum in Episcopis Magalonensibus p. 88. Historiam Episcopor. Cadurcens. n. 70. v. cl. Jacob. Petitum post Pœnitentiale Theodori p. 596. 601. 625. Et infra in *Synodus*, & *Synodaticum*.

Parada, pro *Parata*, in Charta Pontii Episcopi Bellicensis: *Exceptis Synodis & Parada.*

Pareda, eadem notione. Historia Episcop. Autisiodor. cap. 49. extremo: *Deditque ad victum Canonicorum fratrum paredas omnium Ecclesiarum earundem quæ habentur in Episcopatu Autisiodorensi.* Et cap. 53. *Similiter dedit fratribus cum decimis, & paredam eisdem Canonicis condonavit.*

Guadia de Parata. Chronicon S. Vincentii de Vulturno lib. 2. extremo: *Et ipse Theodaldus dedit guadiam de parata, ac fidejussorem inter se posuerunt de utraque parte.*

Apparatus, idem quod *Parata*, prandium, cena. Charta Bernardi Comitis Melgoriensis apud Gariellum in Episcopis Magalon. *Dono & cum hac charta concedo singulis annis semper in festivitate S. Mariæ medii Augusti optimum apparatum omnibus Magalonæ commorantibus, ut ego & is qui post me Castrum Melgorii tenebit, semper in prædicta eum faciat festivitate.* Alia Waldemari Regis Danorum an. 1180. apud Stephanum Stephanium in Prolegomenis ad Saxonem Grammat. p. 16. *Quodcumque itaque ad nostram curiam, apparatum, transvecturam, expeditionem, seu ad aliud quodlibet regii juris, obsequii, vel obsequiale debitum — pertineat.* Adde aliam Absalonis Lundensis Archiep. ibid. pag. 18.

PARATA, Practicis nostris, *droit de parée*: jus nempe quod dominis feudalibus competit persequendi *nativos* seu homines suos, si in vicini alterius dominium transierint, quod quidem ex pacto vicissim inito utrique domino competit, ex quo eorum tenentes, *homines de parata* vulgo dicuntur. Charta libertatum oppidi de S. Paladio in Biturigib. an. 1279. *Si aliquis seu aliqui homo seu homines nostri — ex aliquibus aliis locis nostris & justitiis venerint ad dictam villam S. Paladii, qui non sint de parata, & sint homines nostri, vel alicujus nostri de tallia, mortallia*, &c. Infra: *Quilibet Aliene deforis dictum dominium deferens & adducens vinum ad vendendum in dicta villa, solvet pro quolibet dolio dimidium sextarium vini, exceptis illis qui sunt de parata.* Quippe qui sunt *de parata* non censentur Alienigenæ. Consuet. localis loci de *Thevé* in Biturigib. apud Thomasserium: *Ledit Seigneur a parée & suite avec le Seigneur ou Dame de la Chastre, à la Berthenoux, esquels lieux il a accoustumé suivre & exploiter ses hommes sans contradiction, & n'y doivent les hommes d'icelles terres & seigneurie, peages & barrages les uns les autres pour les marchandises qui peuvent passer & repasser par icelles.*

PARATICA, idem quod *Parata*, seu *Paratæ*, de qua voce supra. Charta Friderici I. Imp. an. 1185. apud Puricellum in Basilica Ambrosiana p. 1029. *Et reservata paratica quæ nobis debet præstari & filio nostro illustri Regi Henrico & omnibus successoribus ejus, cùm primò coronam Regni Mediolani aut Modoetiæ suscipient, præstanda ab iis qui ipsam paraticam soliti sunt præstare.*

PARATICUM. Vide *Paragium*.

PARATICI. Charta Cremonensis MS. an. 1244. *Die Dominico tertio decimo exeunte Martio in Palatio communis Cremonæ, in pleno Consilio generali sonato per campanam, & voce præconia convocatis Credenderiis, Consulibus vicinearum, & Paraticorum, & convocatis*

judicibus, &c. Ubi fortè Paratici sumuntur pro Nobilibus. Vide *Paragium*.

PARATOR, Sartor, qui vestes conficit vel ornat: olim *Parmentier*, quasi *paramentarius*. Paramentorum confector. Charta Communiæ S. Quintini: *Si aliquis aut filatrici lanam sub mercede filandam, aut Paratori pannos, aut ejusmodi res alicui operario ad parandum commiserit*, &c. Charta Communiæ Roiensis art. 45. *Si quis pannos alicui paratori commiserit ad parandum, non poterit parator ponere eos in vadium pro majori portione quam merces ejus, ultra quam merces parandi se habeat*, &c. Adde Consuetud. Tolosæ part. 2. Rub. de Debitis. *La ruë aux pareurs*, in urbe Abbatisvillæ, in ejus Hist. Eccles. p. 401. Vide *Permentarius*.

Parator. Thwroczius in Chr. Hungar. 2. part. c. 10. *Qui fundator extitit Monasterii de Tata, & parator*, id est exornator.

PARATORIUM, Secretarium Ecclesiæ, seu locus ubi Pontifex & qui sacra facturi sunt, se se *parant*, id est adornant, & vestes Ecclesiasticas induunt: vel ubi ad sacram peragendam liturgiam se *parant*, vel præparant. Ordo Romanus: *Calicem autem Subdiaconus accipit sequens, & dat Acolyto, & ille revocat in Paratorium*. Alio loco: *Reponitur liber in paratorio quodam, sive in Secretario*. Vide Descriptionem nostram ædis Sophianæ n. 67. 68.

Paratorium, locus ubi parantur telæ. Charta Guillelmi Comitis Forcalcarii an. 1206. pro Manoscensibus: *Item quod valeant — intra dicta loca, ubicumque voluerint, molendinum & molendina & paratoria construere & ædificare & facere, & in eis blada — tridere, & telas parare*. Apud Columbum in Manuasca lib. 2. n. 57.

PARATRAPETA. Anastasius in Leone III. PP. p. 127. *Item & in Monasterio S. Erasmi fecit vestem de stauraci, cum cruce & gamadiis, simul & paratrapetis suis, cum periclysi de chrysoclavo*. Ubi fortè legendum *Paratapetis*, ex Græco παράτάπης, quod extra *tapetem* est, ita ut idem valeat quod limbus tapetis, *bord de tapisserie*.

PARAVEGIUM, locus qui naves à ventis tuetur, Italis *Paravento*. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 25. *Vallenia paravegium est bonum, & operit usque Magistrum*. Infra: *Dictus autem puteus bonum est operimentum seu paravegium capitis positi in mari*. Rursum: *Berghun— apud quod bonum paravegium reperitur versus orientem*.

PARAVEREDI, Equi *agminales*, (ita enim promiscuè appellatos docet l. 3. Cod. Th. de Cursu publico) quorum usus in cursu publico, non quidem in viis publicis, sed in transversariis & militaribus, ut *veredorum* in viis publicis. Ita Jacobus Gotofredus ad d. legem. Paraveredorum etiam mentio occurrit in l. 6. 7. 15. 16. 59. 63. 64. eod tit. & apud Senatorem non semel, ubi pro quibusvis equis publicis videntur usurpari: *Paraveredorum subvectiones exigere*, lib. 5. Epist. 39. *Paraveredorum assiduitate fatigari*, lib. 11. Ep. 14. *Paraveredorum præbitio*, lib. 12. Epist. 15. *Paraveredorum numerus adscriptus*, eodem lib. Epist. 18. *Paraveredos tollere*, in Capitul. Caroli C. tit. 5. §. 6. & in Epist. Episcopor. ad Ludovicum Regem c. 14. *exsolvere*, in Edicto Pistensi Caroli Calvi c. 26. in Capit. Caroli C. tit. 32. c. 8. Hincmarus Rem. ad Clerum Laudun. *Non denarios vel caballos — aut ad iter aliquod paraveredos, aut alia quælibet accipiat*. *Paraveredis Presbyteros affligere*, in Concilio Trosleiano an. 909. c. 6.

Paraveredarius, pro *Paraveredus*. Capitulare de Villis c. 31. *Ut hoc quod ad paraveredarios vel gentias dare debeat*, &c.

Paravredum. Capit. Caroli M. lib. 2. c. 16. *Qui legationes ad nos directas in suis mansionibus aut male recipiunt, aut constitutam à nobis pecuniam non tribuunt, aut paravreda dare nolunt*. Append. 4. lib. 4. eorundem Capitul. c. 10. *De querela Hildebrandi Comitis, quod pagenses ejus paravreda dare recusant*, &c.

Parafredus. Lex Bajuvar. tit. 1. cap. 14. De colonis vel servis Ecclesiæ §. 4. *Parafredos donent, aut ipsi vadant, ubi eis injunctum fuerit*. *Parafredum exigere*, in Charta Caroli C. apud San-Julianum in Trenorchio p. 510. *Tollere*, apud Duchesnium in Hist. Limburgensi p. 29. Ab hisce *paraveredorum* præstationibus postmodum dictus

Palafredus, Equus gradarius, nostris *Palefroi*, *cheval de service*. Brunetus Latinus 1. part. Thesauri cap. 155. *Il i a chevaux de plusieurs manieres, à ce que li uns sont Destrier grant pour le combat: li autre sont Palefroi pour chevaucher à l'aise de son cors: li autre sont Roucis pour sommes porter*, &c. Lexicon Cambro-Britannicum: *Palffrai, Palfridus, genus equi*. Catholicon parvum, *Gradarius, Palefroy*. Ugutio, & ex eo Joannes de Janua: *Palafredus, dicitur à passu equi & fræno, & deducendo, quia leni passu per frænum ducitur*. Quidam etiam perperam ab Hebraïco etymon arcessunt. Vide Guichardum in Harmonia etymolog. p. 74. 814. Ebrardus Betuniensis in Græcismo c. 26.

—— *bellum palafredus anhelat*.

Henricus Rebdorff. an. 1347. *Jussit vulnerantem ascendere palafredum suum*.

Palafridus, apud Innocentium III. PP. lib. 14. Epist. 43. & Will. de Podiolaurentii cap. 34.

Palefredus. Will. Tyrius lib. 13. cap. 27. *Miserat autem & prædicto nobili viro per quemdam familiarem suum palefredum albissimum, argento ferratum*, &c. Ita apud Cæsarium Heisterbach. lib. 12. cap. 12.

Palefredus, apud Ordericum Vitalem lib. 5. p. 594. in Charta Cælestini III. PP. & aliis apud Buzelinum in Gallo-Flandria p. 349. 350. 528.

Palafrenus, Italis *Palafreno*. Acta Alexandri III. PP. an. 1162. *Albo itaque palafreno, & ceteris Pontificalibus insignibus de more paratis, Alexander Papa præ nimia populorum frequentia equum vix ascendere potuit*. Et an. 1178. *Præ nimia verò multitudine ipsius vestigia osculantium albus palafrenus ambulare vix poterat*. Testamentum Girardi Comitis Britonorii an. 1062. apud Hieron. Rubeum lib. 5. Hist. Ravenn. *Et insuper palefrenum & destrerium & loricam, & vexillum relinquo*, &c. Occurrit etiam in Charta an. 1291. apud Ughellum to. 2. Ital. sacr. p. 161. apud Cortusios lib. 4. c. 6. lib. 8. cap. 13. in Concilio Ravennensi an. 1317. c. 11. apud Ottonem Morenam in Hist. Rerum Laudensium p. 38. &c.

Parafrenarius, Equiso, qui *palafridos*, seu equos curat, seu etiam qui stabulis regiis aut Principis præest: *Palefrenier*, Italis *Palafreniere*. Occurrit in Ceremoniali Romano lib. 1. sect. 2. Continuator Guillelmi Nangii an. 1378. *Et le Palefrenier du Roy estoit devant les Escuiers du corps, monté sur un grand coursier, & avoit les paremens du Roy, lesquels estoient de veluiau & de brodure, les fleurs de lys porfilées de perles en escharpe en tour le col, ainsi qu'il est accoustumé de porter*. Ex qua *Parafrenarii* descriptione satis patet id fuisse officii in aula, quod postmodum *Magni Franciæ Scutiferi*, dictum fuit. Vide Gloss. ad Villharduinum.

PARAVISUS. Vide *Paradisus*.

PARCAMENUM, pro *Pergamenum*, ex Gallico, *Parchemin*: habetur in libro Miraculorum S. Vulfranni Episc. n. 26. & in vita B. Bonifacii Episcopi Lausanensis n. 19.

PARCARIUS, *Parcata*. Vide *Parcus*, *Parcagium*.

PARCENNARII, *Percennarii*, Participes, *partionarii*, in veteribus tabulis passim, qui paternam hæreditatem invicem dividunt: ex Gallico *Perçonniers*, vel *Parçonniers*: *perceners*, in legibus Willelmi Nothi vernaculis cap. 39. Bromptonus: *Domine, si tantum hodie cepistis, centuplum interim perdidistis: nam Dani civitatem Eboracensem, Rege Osbrith parcenario vestro interfecto — ceperunt*. Maximè verò *Parcena-*

rii dicuntur, qui aliquid in commune possident. Vide Fletam lib. 4. c. 24. §. 11. & lib. 5. c. 9. §. 35. Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 87. *Les parties sont parsonniers en cel cas. Le lignage de Coucy* MS. *Et li aisnez qui ot nom Pierre, cil ot la terre de Courtenay en parson d'autre terre.* Alibi: *Si ot la terre de Varvin en parson de terre.* De ejusmodi Participibus agit Bractonus lib. 5. tract. 5. cap. 25. Adde Gloss. ad Villhard. v. *Parçonnier.*

PARCH. Lex Bajuvar. tit. 9. cap. 2. §. 3. *De illo granario, quod Parch appellant,* &c.

PARCIMONIUM, *Parcitudo*, φειδωλία, in Gloss. Gr. Lat.

PARCOPOLLEX, Joanni de Janua dicitur *Tramellum, qui parcit Pollici.* Gloss. Lat. Gall. *Parcopolex, Traymel pour ayder à chausser soulez.*

PARCUS, non tam Stabulum, vel Ovile, quam liberior & spatiosior locus in quo grex totus includitur. Nos *Parc* etiamnum appellamus Septum ex cratibus, in quo de nocte oves quæ ad pascua educuntur, includi solent, quo ab luporum incursibus tutæ sint. Lex Angliorum & Verinorum tit. 7. §. 1. *Qui gregem equarum in parco furatus fuerit,* &c. Lex Ripuar. tit. 82. §. 2. *Si quis peculium alienum in messe adprehensum ad parcum minare non permiserit,* &c. Editio Heroldi habet *parricum*, Codex Regius *Parricium*, alius *Parium*, &c. Vita Alcuini n. 10. *Curte sive equarum sub uno parco omnis mundus collectus ostenditur.* Pecora porro dicuntur *ad Parcum* duci in laudatis legibus, quæ ob forisfactum & damnum pignorantur, & in ejus, cui damnum factum est, *parcum*, seu *imparcum*, uti etiam appellabant, conservanda ducuntur, donec illud resarciatur. Atque ita

Parcum publicum appellant JC. Angli, quem sic definit Cowellus: *Parcus publicus, est area in quolibet feudo seu manerio circumseptus, in quo animalia damnum frugibus aut fructibus terræ quibuscumque facientia includuntur, donec de damno per dominum satisfiat, aut saltem cautio apud Vicecomitem per dominum interponatur de stando juri.* Tabularium Fiscanense fol. 36. *Nammia quæ capta fuerint in terra Abbatis, non nisi in terra Abbatis ponentur in parcum.* Lex Burgundion. tit. 49. §. 3. de Animalibus damna facientibus: *Sanè si eos in re sua damnum sibi facientes invenerit, clauseritque,* &c. Acta Murensis Monasterii pag. 60. *Nemo audebat taurum vel verrem sive arietem præter eam habere, & quocunque introïbant, vel exiebant in hortum vel in segetem, nullus ausus est lædere, vel includere.*

Imparcare, Parco includere animalia quæ in damno sunt, quod etiam de reis hominibus usurpatum. Bracton lib. 3. de Corona cap. 9. §. 4. *Ex eo crimine — propter quod inducti sunt in carcerem, & imparcati.* Cap. 37. §. 9. *Justè cepit averia sua, quia illa invenit in damno suo, & secundum legem & consuetudinem regni imparcavit illa, donec damnum suum ei esset emendatum.* Monasticum Anglic. tom. 2. p. 828. *Et prohibemus ne — eorum oves aut animalia capiantur in namium, neque in communia pastura imparcentur,* &c. Et pag. 832. *Per eamdem cartam suam fecit eisdem fratribus de habendo separatim super terram, & solum ipsorum fratrum in Bereford, suum proprium imparcum & messarium ad capiendum, chaceandum, & imparcandum — animalia in damnis dictorum inventa, & rationabiles damnorum estimationes inde exigendos & inconcussè percipiendos.* Synodus Exoniensis an. 1287. c. 52. *Quidam verò sinunt rectores decimas libere colligere & asportare, sed equos & boves suos & subjugatos* (an *subjugales*?) *capiunt, & imparcant, & decimas ipsas depascunt propriis animalibus & alienis. Averia imparcata*, in Fleta lib. 1. c. 20. §. 87. *Bestes emparchées*, in Consuetud. Britanniæ art. 418. Adde eundem librum Fletæ lib. 2. c. 47. §. 45. c. 48. §. 2.

Imparcamentum. Monasticum Anglic. tom. 1. p. 819. *Ita quod nullus ponat tempore prædicto aliqua averia in prædicta landa ad destructionem herbagii ejusdem landæ, salvis sibi imparcamento, & emenda imparcamenti de alienis averiis, quæ landam prædictam intraverunt.* Ita *imparcatio*, to. 2. p. 176.

Parcus, locus ad ferarum custodiam, palis, cratibus, muris aut fossis circumseptus: cujus primum inventum Henrico Primo in Anglia adscribit Joannes Rossus: sed contrarium ex Domesdei evincit Spelmannus in *Derefald*, & sub Anglo-Saxonibus extitisse *parcos* asserit. Sanè Persicos Reges ejusmodi silvas muris clausas habuisse testatur in primis Zozimus lib. 3. p. 724. ubi de Rege Persarum: Γίνεται δὲ καὶ εἰς περίβολον, ὃν βασιλέως θήραν ἐκάλουν· ἦν δὲ τι τειχίον χωρίον ἀπειληφὸς ἔνδον πολὺ, δένδρεσι πεφυτευμένον παντοδαποῖς· ἐν τούτῳ θηρίων παντοίων ἀναποκλειόμενα γένη, τροφῆς τε οὐκ ἠποροῦντο, διὰ τὸ καὶ ταύτην ἐπισάγεσθαι· καὶ παρεῖχον τῷ βασιλεῖ τῷ θηρᾶν, ἡνίκα ἂν βουληθείη, ῥαστώνην. Vide *Peribolium.* Petrus Cellensis de Disciplina claustrali cap. 1. *Regulares incluserunt in claustro, tanquam cervos & capreas in clauso, ut ita dicam, parco.* Chronicon. Andrense: *Dum — pro silvestribus custodiendis parcum facere vellet.* Romualdus Salernitanus in Chronico MS. an. 1149. *Quosdam autem montes & nemora, quæ sunt circa Panormum, muro fecit lapideo concludi, & parcum delitiosum satis & amœnum diversis arboribus insitum & plantatum construi jussit, & in eo damas, capreolos, porcos silvestres jussit includi.* Silvester Giraldus lib. 1. Itiner. Cambr. cap. 5. *Silvis & parcis urbs illustrata.* Matth. Westmonast. an. 1246. *Eodem anno conditæ sunt leges cum rigoris incremento super his qui furtivè damna faciunt in alienis parcis & vivariis.* Thomas Walsinghamus an. 1343. *Henricus quondam Lincolniensis Episcopus — apud prædium suum de Tynghurst, parcum fecerat, & suorum terras contiguas ipsis junctis eidem parco adjecerat, & sepibus ac fossatis incluserat,* &c.

Parcarius, qui parcorum curam gerit, Parci custos, *Sergenteriæ* species: *Parker* Littletoni sect. 378. officium verò, *Parkarship.* Statutum Edw. I. an. 21. *Si quis Forestarius, Parcarius, aut Warennarius in balliva sua malefactores aliquos invenerit vagantes ad damnum ibidem faciendum,* &c. Monasticum Anglicanum to. 1. p. 960. *Excepto servitio Ricardi Parcarii & hæredum suorum, de una virgata terræ, quam tenet in Henton: quod servitium pertinebit in perpetuum ad prædictos Monachos & Fratres, sive prædictus Ricardus defendat prædictam virgulam terræ per custodiam parci, vel per servitium Militare,* &c. Vide tom. 2. pag. 23. & infra in *Putura.*

Parci infractura. Vide *Pundbreche.*

Parcorum clausura, inter onera quibus tenebantur Angli erga Regem, in Charta Guillelmi Nothi pro Monasterio de Bello, in Monastico Anglic. to. 1. p. 317. Id fortè quod

Parcagium appellatur in alia Henri I. Regis Angl. to. 3. p. 267. *Et hanc terram concessi — solutam & quietam de langabulo, & parcagio, & omnibus aliis rebus,* &c. Idem videtur quod

Parcatio, quæ inter jura dominica recensetur in Monastico Anglic. tom. 3. p. 111. *Et quietudinem parcationis meæ, quæ habebam apud Wikingiam eis clamo quietam & perpetuam.*

Parcata. Monasticum Anglic. to. 2. p. 279. *De octo parcatis prati juxta Longare,* &c. Modus fortè prati cratibus & palis interclusus.

PARDINA. Charta Aragon. æræ 927. in Hist. Pinnatensi p. 269. *Monasterium de Navazal cum suis villis, id est Larrota & Aranella, & cum omnibus alodiis, & montibus, & pardinis, & Ecclesiis,* &c. Alia Sanctii Majoris Regis Navarræ æræ 1052. apud Sandovallium in Episcopis Pampilonensibus: *Neque præsumat aliquis ex successoribus nostris in illa pardina de Yçurun, sive in aliis terminis, — novum aliquid construere,* &c. Alia Sanctii Regis Aragon. æræ 1128. apud Anton. de Yepez, in Chron. Ord. S. Bened. tom. 3. *Et Monasterium S.*

Christophori de Aurin, cum tota villa: & Palatium de Lares cum tota sua hæreditate, & pardinam illam de sericata, &c. Idem fortè quod *Prada*, pratum.

PARDONA. Vide *Perdonare*.

PAREAGIUM. Vide *Associare*.

PAREDRUS, ex Græco πάρεδρος, virtus dæmoniaca, qualis in Simone Mago fuit. Papias: *Paredrum, vocant dominicam virtutem*. Rufinus lib. 2. Hist. Eusebianæ cap. 14. *Is urbem Romam ingressus, utens adminiculo adsistentis sibi & adhærentis dæmoniacæ virtutis, quam paredrum vocant*, &c. Exeo Ordericus Vitalis lib. 2. in actis S. Petri Apost. p. 387. *Præfatum præstigiatorem pluribus phantasiis per dæmoniacam virtutem, quam paredrum vocant, populum decipientem invenit*, &c. Eusebii verba sunt: Ἐπιβὰς δὲ τῆς Ῥωμαίων πόλεως, συναιρομένης αὐτῷ τὰ μεγάλα τῆς ἐφεδρευούσης ἐνταῦθα δυνάμεως, ἐν ὀλίγῳ τοσοῦτον τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως ἤνυσο, ὡς καὶ ἀνδριάντος ἀναθέσει πρὸς τῶν τῇδε οἷα Θεὸν τιμηθῆναι. Vide Tertull. lib. de Anima cap. 28. Henricum Valesium ad Eusebium, Salmasium ad Histor. August. & virum doctissimum Joannem Baptistam Cotelerium linguæ Græcæ Professorem regium ad Clementin. Homil. 2. cap. 30. ubi de Spiritibus παρέδροις. *Paredros* Battiadis laudat Fulgentius Placiades de Virgiliana continentia.

PAREGORIZARE, *Paragorizare*, Joanni de Janua, *mitigare, lenire, oblectare. Paragoria, mitigatio, & quædam medicina sic dicitur, quæ lenit*. Anonymus medicus: *Paregorica sunt quæ paregorisant, ne malum crescat, non sanant*. Gloss. Medicum MS. Reg. cod. 1486. *Paragoricus, Mitigator. Paragorisare, Mitigare*. Papias: *Paragorizat, mitigat, oblectat, temperat*. Perperam *Paragonizat* præferunt codd. MSS. & editi. Rectius infra: *Paregorizat, mulcet*. Græcis παρηγορεῖν est consolari. Hesychius παρηγορεία, παραίνεσις. Apuleius lib. de Virtutib. herbar. c. 24. *herba chamedrys— mirificè paregoriam præstat*. Hinc medicis παρηγορεῖν est malum lenire, mitigare, apud Sextum Empiricum lib. 1. Pyrrhoniarum: ut & *Paregorisare* medicis sequioris ævi, ex παρηγορίζειν, qua voce passim utitur Alexander Iatrosophista, seu vetus ejus interpres in libris Passionum. *Remedium paregoricum*, apud Marcellum Empir. c. 36. Guibertus in præfat. ad Hist. Hieros. *His autem quibus pabulum eloquentiæ æstimatur honestas, dum ea minus aptè dicta perpendunt, ubi narrationis dinoscitur expedire comitas, & prolata succinctè, ubi facundiæ paregorizantis decuit laciniosa varietas*, &c.

PARENS, Sanguine proximus, agnatus, cognatus: vox Salustio etiam nota. Hieronymus lib. 2. contra Rufinum: *Nisi fortè parentes militari vulgarique sermone cognatos & affines nominat*. Salvianus lib. 3. ad Eccles. Cathol. *Cum dicat quis de aliquo adoptivo ac subitaneo propinquo, illum hæredem facio parentem meum*. Infra: *Emens pretio hæreditatis hæredis nomen, & totis patrimonii sui viribus hoc elaborans, ne se ille qui hæres scribitur, parentem neget*. Fortunatus, carm. de Excidio Turingiæ:

Tunc pater ac genitrix, & avunculus atque parentes,

Idem carm. ad Artachin:

Sed de fratre patris proximus ille parens.

Adde lib. 10. Poëm. 11. Utuntur passim scriptores, Liberatus Diacon. cap. 16. Gregorius M. lib. 2. Ep. 15. Senator lib. 2. Epist. 41. Lex Burgund. tit. 26. 85. Lex Salica tit. 63. Gregor. Turon. lib. 2. Hist. c. 4. 27. 40. lib. 3. c. 13. 14. 23. lib. 8. c. 2. lib. 9. c. 19. 33. lib. 10. c. 12. de Vitis Patrum c. 3. lib. 1. de Mirac. c. 70. Vita S. Leodegarii c. 17. Aimoinus lib. 1. Hist. c. 23. lib. 2. c. 14. lib. 3. c. 4. Agobardus in Epist. ad Matfredum, Hugo Cluniac. Epist. 3. Hariulfus lib. 3. cap. 17. & alii. *Parentem & amicum suum* Rufinum Præfectum Prætorio vocat Constantinus M. in l. 6. Cod. Th. de Annona & tribut. quomodo Reges nostri proceres majoris dignitatis, *nostre trescher & amé cousin*. Nisi hoc loco *parens* idem valeat quod *pater*, quod vult Brissonius lib. 3. Formul. pag. 352. Vide Jacobum Gotofredum ad l. 12. eod. Cod. de Pistorib. & ad l. un. de Action. certo temp. finiend.

Parentorum, pro *parentum* crebro occurrit apud scriptores locis indicatis à v. cl. Steph. Baluzio in Notis ad Capitul. p. 1014.

Parentatus, cognationibus & affinitatibus instructus, copiosus, *Apparenté*, Arnoldus Lubec. lib. 7. cap. 3. *Adolfus verò utpote vir parentatus*, &c. Et cap. 9. *Quia vir parentatus erat, ornatus fratribus & amicis*, &c. Philippus Mouskes in Hist. Francor. MS.

Lors se volt li Dus marier,
Pour ses amis emparenter, &c.

Le Roman de Vacce MS.

La fame Bernart fu moult bien emparentée.

Parentatus, Affinitas, cognatio, *Parentado*, Italis: nostris, *Parenté*. S. Eugenius in Epitaphio matris suæ.

Hic dilecta Deo recubans Blesilla quiescit,
Clara parentatu, clarior & merito.

Epitaphium Tarasiæ Beremundi Regis & Geloiræ filiæ in Monasterio S. Pelagii Ovetensis, quæ obiit æra 1077. *Hic dilecta Deo recubans Tarasia Christo dicata, proles Beremundi Regis & Geloiræ Reginæ, generis ortu clara, parentatu clarior, & merito vitam duxit præclaram*, &c. Ita *parenté* vocem usurpant Poëtæ nostrates in genere masculino, quam nos hodie in feminino:

Le Roman de Parise la Duchesse MS.

Iluec out un vallet, n'ot que quinze ans passez,
Dou lignage à la Dame, & de son parentez.

Alibi:

Et son riche barnaje, & tot son parenté.

Ibidem:

Il ere mes cosins, & de mon parenté.

Le Roman de Girard de Vienne MS.

Girard apelle son riche parenté.

Le Roman de Vacce MS.

Et de son noble parenté.

Ibidem:

Li Barons o lui se tenoient,
Qui de son parenté estoient.

Ita etiam apud Christinam Pisanam 1. parte *du Tresor de la Cité des Dames*, cap. 4.

Parentatus, alia notione, in Bullis Joannis PP. an. 1026. & Benedicti PP. an. 1013. apud Ughellum tom. 1. Italiæ sacræ part. 1. p. 112. & 124. *Parentatum autem ejusdem Ecclesiæ S. Petri, & supradictorum suorum Monasteriorum, & cuncta Ecclesiastica judicia ipsorum — confirmamus.*

Parentela, Willelmo Britoni in Vocab. *Cognatio vel consanguinitas vel contribulitas*. Capitolinus in Gordiano tertio: *Quem causa eloquentiæ dignum parentela sua putavit*. Fortunatus in Epist. ad Mumulenum lib. 10. Poëm. *ad cujus fortè vota jam festinans familia fervebat, sedula parentela excitabatur*, &c. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 57. *Omnis parentilla usque in septimum geniculum numeretur, ut parens parenti per gradum & parentillam hæres succedat*. Adde legem Longob. lib. 2. tit. 14. §. 1. Utuntur præterea Senator lib. 9. Epist. 1. lib. 10. Ep. 4. Jornandes de Regnorum successione p. 11. Lex Burgundion. tit. 85. §. 1. Valerianus Cemeliensis Homil. 1. de Bono disciplinæ p. 139. Petr. Chrysologus serm. 140. Epistolæ 28. & 46. ex iis quæ habentur tom. 1. Hist. Franc. Ivo Carnot. Epist. 130. Dudo lib. 2. de Act. Norman. Henrici I. Regis Angl. cap. 88. Cæsarius lib. 1. Miracul. c. 38. &c.

De Parentela se tollere dicebatur, qui eam solenni & recepto ritu ejurabat, qui pluribus describitur in pacto legis Salicæ tit. 63. quem explicare conatus est Wendelinus in Gloss. V. *Alminos fustes*. Cur autem quis *se de parentela* tolleret, ea potissimum causa erat, ut à bellis familiaribus se se subduceret: quo quidem pacto, *se de juramento, & de hæreditate, & de tota ratione parentum & agnatorum tollebat: ita ut si aliquis de suis parentibus aut moreretur aut occideretur, nulla ad illum*

illum compositio hæreditatis perveniret: simili modo si ille moreretur, ad suos parentes non pertineret causa, nec hæreditas ejus. Quod quidem fiebat in mallo publico coram judice, cum 12. juratoribus, qui sacramento firmabant id eum jure ac ex causa facere. Atque id etiam longè post obtinuit, ut ex legibus Henrici I. Regis Angliæ colligitur, c. 88. *Si quis propter faidam vel causam aliquam de parentela se velit tollere, & eam forisjuraverit, & de societate & hæreditate & tota illius ratione se separet, si postea aliquis de parentibus abjuratis moriatur, vel occidatur, nihil ad eum de hæreditate vel compositione pertineat. Si autem ipse moriatur vel occidatur, hæreditas vel compositio filiis suis vel dominis justè proveniat.* Id porro *Renoier son lenage* dicitur apud Jacob. Hemricurtium de Bellis Leodiensib. cap. 35. & 60. Vide Dissert. 29. ad Joinvill. p. 333. 334.

Viguit in Comitatu Hannoniæ pravus alius mos *de parentela*, quem ita referunt Aresta an. 1298. in Regesto Parlam. B. fol. ult. *Ex parte Comitis fuit propositum coram nobis talem in suo Comitatu Hannoniæ vigere, videlicet quod quotiescumque aliquis in suo Comitatu prædicto perpetrat homicidium, omnes & singuli de parentela ipsius homicidæ infra annum à tempore perpetrati homicidii tenentur in Curia prædicti Comitis comparere abjuraturi homicidium prædictum. Et si quis de parentela homicidæ prædicti hoc facere omiserit, reus & culpabilis dicti homicidii reputatur, & punitur tanquam homicida, si ibi postea reperitur,* &c. Quam consuetudinem ut pravam interdixit Curia.

Parentela, Familia, gens, in Inquesta an. 1272. apud Georgium Pilonum in Historia Bellunensi l. 4. p. 129.

Parentilla, in Lege Salica tit. 46. §. 10. & tit. 63. & in Epistola Hildeberti Regis Franc. to. 1. Hist. Francor. p. 867.

Parentilitas, idem quod *Parentela*, Glossis antiquis MSS. Hariulfus lib. 4. c. 19. *Siquidem eadem Abbatissa parentilitate ejusdem Ducis illustrabatur.*

Parentalis, προγονικὸς, avitus. Ita *parentale Imperium*, & *parentalem domum* dixit Anastasius in Hist. Eccles. p. 120. & 136. ubi Theophanes habet, προγονικὴ βασιλεία, & γονικὸς οἶκος.

Parentinus. S. Valerianus Episcop. Cemeliensis homil. 20. *Quisque hominum parentinæ mortis exspectatione animam pascit: parricidiali crimine in hæreditate succedit.* Id est *parentis* seu patris *mortis expectatione.*

PARENSALES *chartæ*. Edidit vir cl. Hieronymus Bignonius post Marculfum, formulas quasdam veteres, cum hoc titulo: *Incipiunt chartæ Regales sive Parensales.* Wendelinus in Gloss. Salico v. *Salicæ chartæ*, dictas ejusmodi chartas putat à *Sala*, ita ut eædem sint quæ aliis *Salicæ chartæ* dicuntur, quæ scilicet secundum Salæ usum ac stylum, ut loquuntur, præscriptæ sunt, & Flandrensibus *Slae-brief* dicuntur. Quid si pro *Parensales* legatur *Pagensales*, ita ut *Pagenses* spectaverint: nam revera nihil fere in iis quod Regem spectet occurrit, sed totæ sunt privatorum, atque adeo pagensium. *Pagensales* verò dicuntur qui aliis *Pagenses*, in Capitulari Pipini Regis Italiæ c. 36.

PARENTALIA, Convivia Paganorum ad tumulos mortuorum, sic dicta quod ea à filiis in parentum honorem fierent, ut est apud Hieronymum in Hieremiam. Sosipater Charisius lib. 1. Instit. Grammat. *Parentalia*, νεκύσια. Ita etiam in Glossis Lat. Gr. Ea autem convivia à Christianis proscribuntur. Gaudentius Episcop. Brixiensis Tract. 4. *Partes enim Idololatriæ sunt veneficia, præcantationes, suballigaturæ, vanitates, auguria, sortes, observatio ominum, parentalia, inquam, unde Idololatriæ malum caput extulit erroris. Nam gulæ suæ causa primum cœperunt homines prandia mortuis præparare, quæ ipsi comederent,* &c. Huc spectant ista Tertulliani lib. de Testimon. animæ: *Si quando extra portam cum obsoniis & matteis, tibi potius parentans ad busta recedis, aut à bustis dilutior redis.* Id etiam vetatur in Capit. C. M. l. 6. c. 194. *Admoneantur fideles ut ad suos mortuos non agant ea quæ de paganorum ritu remanserunt, — & super eorum tumulos nec manducare, nec bibere præsumant.* Vide Concilium Arelat. III. & Joannem Climacum grad. 7.

PARENTARE, Parere. Alanus de Insulis in Planctu Naturæ: *Quæ prolis laborantes ad fabricam, indefessa parturitione, varias rerum species parentare non desinant.*

PARENTATUS, *Parentela*. Vide *Parens*.

PARENTHETICA, Gr. Παρενθετικά. Joan. Sarisber. lib. 8. Policrat. cap. 7. *Bellaria* ait alia esse *Solennia*, alia *Parenthetica: ac solennia* quidem, *pulmenta esse quæ in omnes transeunt, & à Græcis Catholica, hoc est universalia nominantur: Parenthetica verò, quæ ex causa necessitatis vel urbanitatis in præceptam aliqua ratione veniunt partem: sic dictam, eo quod solennibus, id est universalibus particulariter soleant interponi.*

PARENTIA, *de Parricidio lex*, in Glossis Lat. MSS. Reg. cod. 1013.

PARERGIUM. Petrus Diac. lib. 4. Chron. Casin. c. 91. *Illi autem proditores parergio lætissimi redditi, rogant uti meditata opera expleat.* Quo loco vox *Parergion* videtur sumi pro auxilio.

Parergum, alia notione. Vetus inscriptio apud Ambrosium Moralem p. 89. *Venerem cum parergo, item phialam argenteam Æmilia Rustici F. — poni juss.*

PARGIA. Vide *Spargicia*.

PARGUS, pro *Parcus*: Septum quo oves includuntur. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 56. *Habet Episcopus per totam Parochiam S. Donati in unum quemque pargum unum optimum agnum pro censu, vel 10. denarios.*

PARHIPPUS, sic definitur à Juliano Imp. in l. 14. Cod. Th. de Cursu publico: *Sublimitas tua noscat Parhippum eum videri, & habendum esse, si quis usurpato uno vel duobus veredis, quos solos evectio continebit, alterum tertiumve extra ordinem commoveat.* Secus tamen ipse πάριππον usurpat in Epist. 20. & 32. generaliter scilicet pro quovis veredo, ut & l. 22. 27. 29. d. tit. ubi *Parhippi* à Cursualibus distinguntur, cum Parhippi iidem essent quos *Avertarios* etiam vocabant, ad onera scilicet cursorum ferenda, quod & indicat Senator lib. 4. Ep. 47. lib. 5. Ep. 5.

PARIÆ, ex Hispanico *Parias*, Feudales redditus honores, homagia. Charta Hispanica an. 1063. apud *Diago* in Comitib. Barcinon. lib. 2. c. 52. *Et ad castra & castella & terras quas habet prædictus Raymundus Comes in Comitatu Ribagorça, & habere debet, & ad ipsas parias de Hispania, quas jamdictus Raymundus Comes inde habet, & quæ sunt convengudæ ad eum,* &c. Alia Garciæ Regis Navarræ æræ 1087. apud Anton. de *Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti to. 3. *Similiter vendimus vobis ipsa paria, quam dicunt Guardia,* &c. Alia Sancii Regis Aragonum æræ 1131. apud eundem to. 7. *Similiter dono ipsam pariam, & tributum, ac fabricam, quæ mihi soliti erant facere ipsi Ismaelitæ, cum omnibus servitiis quæ debent facere.* Infra: *Simili modo dono decimam de paria prædicti castri,* &c. Adde Sandovallium in Episcopis Pompilon. fol. 142.

PARIARE, Parem facere. Nicolaus de Braia in Ludovico VIII. de Sathana:

Quem quia proposuit Actori se pariari,
Ultro digna Dei submisit in igne jehennæ.

PARICELLULI, Monachi ex eadem *Cella*, seu Monasterio, in vita S. Fructuosi Episc. cap. 1.

PARICLA, *Paricula charta*, Exemplum Chartæ, ἰσότυπον, ἴσον, Charta pari tenore scripta, ab archetypo expressa. Vox formata ex *Par*, unde nostri *Pareil* acceperunt, ut *vermeil* ex *vermiculo*, vel *vermiclo*. Post Legem Salicam: *Incipiunt sententias de septem septenas, hoc sunt pariculas causas.* Ita præferre codd. MSS. monet v. cl. Steph. Baluzius. Galli dicerent, *c'est à dire de pareilles choses*. Apud Marculfum lib. 1. formula 38. inscribitur *Charta paricla*, continens judicium Comitis Palatii, in quo cum neutra pars victa dici pos-

sit, jubentur ambo ejus judicii similia exempla percipere : *Interim verò usque in ipso placito, quia nec utra pars ex ipsis victa sit apparet, unde æquales præceptiones eis fieri, & accipere jussimus.* Formulæ variæ c. 14. de commutatione : *Unde duas Epistolas pariculas, uno tenore conscriptas, manu eorum vel bonorum hominum firmatas inter se fieri & firmare rogaverunt*, &c. Placitum Chlodovei III. Regis Fr. apud Mabillonium to. 4. Actor. SS. Ord. S. Bened. p. 618. *Unde & per ipsas eorum notitias paricolas taliter inter se placitum habuerunt initum.* Infra : *Per eorum notitias paricolas taliter inter se pro hac causa placitum habuerunt.* Testamentum Leodebodi Abbatis, apud Helgaudum in vita Roberti Regis Franc. *Quam donationem, ut firmior habeatur, gestis municipalibus alligare decrevi, & duas Epistolas uno tenore conscriptas feci de re superius nominata : una quæ in archivo domini resideat Aniani : aliam verò pars Monasterii domni Petri per futura tempora reservandam recipiat, qualiter. Monachi ibidem Deo servientes, id quod eis per ipsam dedi defensare valeant.* Vide Formul. 48. ex Baluzianis.

PARICONSILIUM, Consensus unanimis, decretum. Concilium Magalonense apud Junquerias an. 909. *Prævideat namque Archipræsul, ut in visceribus eorum nulla machinamenta, nec nulla fallacia diaboli remaneat, & postea apud nostrum pariconsilium taliter absolvat & benedicat.* *Par Consilium* eodem sensu dixit Concilium Andegav. an. 453. tum in Præfatione, tum in fine Canonum : *parem Consultum*, Frotarius Episc. Tullens. Epist. 10.

PARIENTIA, Obedientia, in Concilio Toletano XVI. can. 8. 9. 12. *Parientiam accommodare*, obedire, apud Senatorem lib. 7. Vide Cujacium lib. 1. Obser. cap. 6.

PARIES, Retis ad capiendas aves species, in modum parietis tensi. Describitur à Petro de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 21.

Paries, pars aliqua corporis. Additio III. ad Legem Frision. tit. 3. §. 63. 64. *Si nasum transpunxerit, ter 12. sol. si unam parietem transpunxerit, 6. sol.* &c.

PARIFICARE, Parem facere, égaler. Bulla Clementis IV. PP. an. 1285. *Per omnia quæ libertatis fuerint cæteris regnicolis parificabit.* Utitur etiam Joannes Sarisberiensis in Policratico lib. 3. cap. 14. *Deorum siquidem minuunt reverentiam, quos parificant sibi.* Ut & Sugerius Epist. 61.

PARIFORMITER, Pariter, similiter. Utitur Ericus Upsaliensis lib. 1. Hist. Suecor. p. 4.

PARIGIUM, maris aliquod spatium ita appellatum, quod tendentibus in Ægyptum occurrit. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 5. *Pro transeundo parigia dicti maris, quæ periculis quasi nusquam carent.* Et cap. 14. *Cæterum propter aquarum discursus, — oportet iri usque ad medium parigii eundo quartam venti desuper à Syroco — qui quidem transitus parigium nuncupatus circa 450. milliaria æstimatur, licet quidam 500. milliaria transitum seu parigium fore asserant supradictum.*

PARILION. Vita S. Wnebaldi Abbatis Heidenhem. n. 8. de eodem : *Sanctus ille atque perfectus barilion.* Et n. 13. *Cum belligerosus atque beatus barilion terram Swalaveldorum habitare cœpit*, &c. In alia vita ejusdem sancti n. 31. habetur *Parilion*. Itinerarium S. Willebaldi n. 31. *Et ille beatus parilion Willibaldus.* Unde conjicio respexisse scriptores istos ad Græcum παρήλιον, quod *nubem soli similem tum colore, tum orbiculari figura* sonat : ita ut quasi sol alter sanctitatis fuerit, seu jubar. Vita S. Soli Confessoris c. 1. de eodem sancto : *Hanc in patriam ceu jubar solis clarissimum delatus est.* De Parelio vide Joan. Sarisber. lib. 2. c. 3.

PARISIENSES, Monetæ Parisiis cusæ, quæ Turonensium quarta parte pretium superabant. Harum passim mentio est in Chartis. Guill. *Guiart* an. 1292.

Et il fist courre le navie,
C'on prisa à maint Paresi,
Vers les Isles de Guernesi.

PARITADERII, Apparitores, in Conventionibus inter Ludovicum II. Regem Siciliæ Comitem Provinciæ, & Arelat. an. 1385. art. 16. ubi interpres Gallicus vertit *Juges Carrierès*, qui vocem à *paries* deducit, Arelatensibus *paret*, ut *Carierés*, à *Cariere*, via, platea.

PARITONUS, *Cantor qui parat tonos.* Ugutio.

PARLAMENTUM. Joan. de Janua : *Colloquium, quod vulgo dicitur Parlamentum.* Ptolemæus Lucensis an. 1180. *Et dictum fuit hoc in publico parlamento.* Otto Morena in Hist. Laudensi p. 10. *Postremo in Roncalia expleto parlamento, petiit Rex*, &c. Statutum Leprosariæ S. Juliani in Anglia : *Nec quisquam fratrum teneat ibi parlamentum cum alio fratre*, &c. Statuta Abbatum Nigri Ordinis an. 1249. *Et cum quidam post prandium proniores sunt ad loquendum, quod non prodest, quam quod ædificat audientes, ad ampliandum cultum justitiæ qui in silentio reperitur, statutum est, quod parlamentum, quod post prandium in quibusdam claustris fieri consuevit, penitus interdicatur.*

Maximè verò *Parlamentum* sumitur, pro solenni aliquo colloquio, de re quapiam alicujus momenti deliberandi causa habito : Matth. Paris an. 1245. *Hoc siquidem finito parlamento* (S. Ludovici Regis Franc. cum Summo Pontifice) *recessurus Rex Francorum cepit diem parlamenti cum Domino Papa in quindenam Paschæ.* Codex Croylandensis Cœnobii : *Concessimus etiam tunc serjentiam nostræ Ecclesiæ Semanno de Lek : qui veniens coram conventu in nostro publico parliamento similiter juramentum præstitit, quod fidus & fidelis nobis existeret.* Extant litteræ ejusdem Alphonsi Comitis an. 1266. ad Constabularium Arverniæ in Hist. Castilionensi p. 4. in quo hæc habentur : *Mandamus vobis quod Joannem Dominum de Castellione en Bazais — diligenter audiatis, & sibi faciatis bonum jus, — & res ipsius vel hominum ipsius detentas faciatis eisdem recredi per bonos plegios usque ad parlamentum nostrum, quod erit in crastino quindenæ omnium Sanctorum proximo venturum, & * sederat (f. sedeat) recredentia in hac parte. Et quod super hoc feceritis & inveneritis, nobis ad dictum parlamentum nostrum futurum in scriptis significare curetis.* Ubi Duchesnius ad marginem hæc scripsit, *Nota Parlamentum filii Regis Franciæ.* Sed hac voce colloquium cum Joanne Castilionensi videtur intelligi debere. In Concilio Nugarolensi an. 1302. c. 13. vetantur fieri *Statuta, aut parlamenta, nisi ad pietatem suadeant.* Ita in Concilio Ravennensi an. 1311. vetantur fieri in Ecclesia *publica parlamenta*, ut in Concilio Marciacensi an. 1326. c. 46. Adde litt. Petri Archiepiscopi Narbon. in Concilio Biterrensi an. 1279. & Conventiones inter Carolum I. Comitem Provinciæ, & Arelatenses an. 1251. art. 4. Carolus IV. Imp. in vita sua : *Respondit quod nullas cum eo vellet habere treugarum inducias, nec aliqua cum eo quærere concordiæ parlamenta.* Utitur etiam infra, ut & Chronicon Aulæ regiæ c. 27. Historia Cortusiorum lib. 2. cap. 11. 12. 20. lib. 4. cap. 2. Ericus Upsaliensis lib. 3. Hist. Suecicæ p. 95. &c. Gaufridus Villharduinus n. 75. de Baronibus Francicis in expeditione Constantinopolitana : *Lendemain quant il orent la Messe oïe, s'assemblerent à parlement : & fu li parlemens à cheval emmi le champ.* Alibi : *Aprés prisrent li Barons un parlement à Soissons, pour savoir quand il voudroient mouvoir.* Joan. Villaneus lib. 6. cap. 83. *Ordinaro di far parlamento ad Empoli per reformare lo Stato di parte Gibellina in Toscana.*

Le Roman de Vacce MS.

Le pallement qu'il quist volontiers graanta.

Infra :

Puis me refist for Seine au parlement venir.

Idem Villaneus lib. 7. cap. 56. *Congregato il popolo di Firenza à parlamento nella piazza vecchia*, &c. Ita lib. 10. c. 69. 112. Adde Annales Massi-

lienses Guesnaii p. 358. 383.

Ita pariter appellabant plebium ac populorum Conventus in civitatibus, de rebus publicis deliberandi causa coactos: unde *Commune colloquium* dicitur in Charta Raimundi Comitis Tolosani apud Catellum p. 35. & apud Will. de Podio-Laurentii cap. 42. quod in aliis Alphonsi Comitis, *Parlamentum: Mandamus quatenus ab ejusmodi præsumptione cessetis, & ad requisitionem nuntiorum nostrorum generale concilium, cum eis scripserimus, congregetis, & si res exegerit, Parlamentum, ut omnes mandata nostra licenter audiant.* Charta alia ejusdem Alphonsi an. 1251. *Actum Tolosæ in domo communi in publico parlamento.* Charta Amalrici Vicecomitis Narbonensis in 2. Regesto Philippi Pulchri Regis Fr. n. 22. ex Tabulario Regio: *Retinemus etiam nobis & nostris successoribus — præconizationes & mandamenta, & monstra armorum à supradictis civitate, burgo, castris, & locis communicandis, quæ nos & prædecessores nostri habere consuevimus, & quod pro prædictis & aliis possumus mandare & congregare, & facere in dicta civitate & burgo Narbonæ generale & speciale Parlamentum, sicut fecimus temporibus retroactis.* Ad ejusmodi verò Parlamenta sono tubæ plebs cogebatur. Charta alia p. 382. *Dominus Vicarius in Palatio domus communis constitutus, Parlamento in ipso palatio ad sonum tubæ seu tubarum publicè congregato.*

Hinc haud ægrè colligere est, unde nostri appellarint procerum totius regni Conventus, ad hoc coactos, ut cum Rege ac Principe de rebus publicis deliberarent, & si quæ majoris momenti negotia essent peragenda, in iis per leges examinarentur & conficerentur. Nam constat eam fuisse *Parlamentorum* institutionis occasionem, maximè in Anglia, ubi Parlamentum *Commune Concilium regni Angliæ, Magnum Concilium, & Magnum Concilium Regis* vulgo appellatur, ut autor est Edwardus Cokus ad Littletonem sect. 164. licet discrimen aliquod esse videatur inter Anglicana Parlamenta & Francica; cum Anglicanis omnes regni ordines intersint: in Francicis verò, si prima spectetur eorum origo, proceres tantum secularis & ecclesiastici ordinis. Vita Ludovici VII. *Eodem anno Castro Vezeliaci magnum Parlamentum congregavit. Ibi Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates, & magna pars Baronum Franciæ convenerunt.* Denique Anglicana Parlamenta ejusmodi videntur esse quomodo in Francia nostra sunt trium Regni Ordinum Conventus, quos vulgo *Assemblées des Estats du Royaume* nuncupamus; qui potissimum ad hoc cogebantur, ut incumbentibus bellis, Regi auxilia pecuniaria ab omnibus regni incolis præberentur. Anonymus Anglus in libro inscripto *Mirror*, cap. 1. sect. 2. *Le Roy Alfred fit assembler les counties, — & ordeina pur usage perpetual, que deus foits per an, ou plus souvent, pur mister in temps de peace, se assembleront à Londres à parlementer sur le guidament del people de Dieu, & coment soy garderont de pecher, viveront en quiet, & receiveront droit per usages & saints judgemens, per ceste estate se fieront plusors ordinances per plusors Roys, josque à temps le Roy que ore est, que fuit le Roy Edowart.* Sed an in Parlamentis Anglicis olim *Communiæ*, uti vocant, admissæ sint, in dubium vocat Spelmannus. Certè primitus ad ea tantum admissos vel vocatos *Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, Priores, Comites, Barones, & Proceres regni*, testatur Matth. Paris an. 1164. 1237. 1242. 1247. 1252. 1253. 1254. 1255. 1257. &c. Idem tamen Matth. Paris an. 1196. Londoniis factum Parlamentum scribit, *convocato Clero regni ac populo.* Vide Littletonem sect. 164. & Seldenum de Titulis honorariis p. 710. 739. Extat porro liber inscriptus, *Modus tenendi Parliamentum*, Anglicanum scilicet, quod descriptum legitur to. 12. Spicilegii Acheriani p. 557. Parlamenti Anglici autoritatem pluribus commendat Joannes Fortescutus lib. de laudibus legum Angliæ cap. 18. & 34. ubi ait (non ut in Francia) *regaliter & politicè* regnare Regem Angliæ.

Parlamenta verò Francica perinde semel ac iterum quotannis indicebantur, ad majoris momenti lites examinandas, appellationes à Ballivis supremo judicio decidendas, & reliqua quæ ad jus dicendum videbantur conducere decernenda: idque *generali Parlamento sedente Parisiis*, ubi ferè semper indicta legimus, fieri dicebatur, ut præfert Charta Philippi Regis an. 1308. apud Chiffletium in Tornutio p. 315. Vita Ludovici VIII. an. Dom. 1224. *Ludovicus Rex Franciæ apud Parisios Parlamentum generale tenuit.* Nangius in S. Ludovico: *Convocavit Rex Francorum Ludovicus grande Parisius Parlamentum.* Huic etiam *universalis & capitalis justitiæ regni* præ cæteris illustre elogium tribuit Carolus Normanniæ Dux, tum Regni Rector, in Statuto edito 23. April. an 1360. pro *Vadiis* Parlamenti, quod descriptum legitur in Regesto Cameræ Comput. Parisiens. sign. D. fol. 13. *Quod illi qui electi sunt ad honorem sedis nostri Parlamenti universalis & capitalis justitiæ Regni nostri gubernacula dirigunt, atque propriè repræsentant in populo Celsitudinis nostræ majestatem, dignum est stipendiorum gratia foveantur, saltem solitorum, ex quibus ipsarum gentium moderata sinceritas hactenus est contenta.* Quibus consimilia sunt, quæ idem Carolus, tum Rex, ait in Statuto alio pro confirmatione Officialium Parlamenti 28. Aprilis an. 1364. *Præsertim ut nostram Parlamenti Curiam, quæ nostræ majestatis imaginem repræsentat, à qua ut à fonte justitiæ nostri Regnicolæ fructus justitiæ indesinenter exhauriunt.*

Et sanè ea fuit, apud exteros etiam Principes Parlamenti Francici fama, ac justitiæ existimatio, ut non semel controversias suas ab eo dijudicari petierint, & consenserint: atque in iis Henricus II. Angliæ Rex in ea controversia, quam cum Archiepiscopo Cantuariensi exercuit, *ut legibus alligatum se principem profitetur*, coram Rege Francorum professus fuit, *se paratum Archiepiscopo per omnia satisfacere, vel si contendere decrevisset, judicium in Palatio Parisiensi subire, proceribus Galliæ residentibus, aut Gallicana Ecclesia partes suas interponente.* Verba sunt Radulfi de Diceto sub an. 1169. quæ quidem de Parlamento Parisiensi intelligenda prorsus arbitror, tametsi haud omnino constet ædem Regiam, quam *Palatium* vocant, juri dicundo, ut hodie fuisse addictam, quod plerique sub Ludovico Hutino, alii sub Philippo IV. factitatum volunt. Ita Fridericus II. Imp. in controversia inter Sacerdotium & Imperium, *se coram Laicis Paribus & Nobilibus Regni Franciæ* jus subiturum protestatur in ea Epistola quam in Notis ad Joinvillam edidimus p. 56. Alia ejusmodi proferunt exempla Molineus in Annotat. ad Stylum Parlamenti, initio, Oliverius Cancellarius Franciæ in Oratione habita an. 1549. Chopinus lib. 2. de Doman. tit 15. n. 9. Roccaflavinus lib. 13. de Parlament. cap. 2. 3. & Andreas Favinus in Theatro Honoris lib. 2. pag. 306. & seqq.

Parlamentum verò, quod ambulatorium erat, seu potius quod indici solebat quotannis, semel vel bis, statarium & perpetuum factum fuit, litiumque ac controversiarum appellationibus dirimendis addictum. Ejusque exemplo creata subinde alia in provinciis, quorum seriem brevi catalogo hic dabimus, cum Glossarii brevitas vetet iis immorari quæ de Parlamentariis sedibus juridicis autores contulere, quos consulere cuivis liberum erit plura scire aventi, ac in primis laudatum Roccaflavinum, qui spissum satis opus de iis composuit. Extant præterea vetera de Parlamentis tenendis Statuta, tum inedita, tum edita à Miramontio & aliis, quæ eorum usum ac origines pluribus retegunt, & à quorum descriptione consultò abstinemus, ad alia festi-

nantes. Parlamentorum igitur Francicorum antiquius

Parlamentum Parisiense habetur, quod Parisiis *Parlamenta generalia* indici solerent, quibus Rex ipse sæpenumero cum Regni Paribus ac Baronibus intererat. Quidam statarium Parisiis factum volunt à Philippo Pulcro, quod ex ejus Statuto pro reformatione regni edito anno 1302. art. 51. colligunt, ubi hæc habentur: *Præterea propter commodum subditorum nostrorum, & expeditionem causarum proponimus ordinare quod duo Parlamenta Parisius, & duo Scacaria Rotomagi, Diesque Trecenses, bis tenebuntur in anno: & quod Parlamentum apud Tolosam tenebitur, sicut teneri solebat temporibus retroactis, si gentes prædictæ consentient, quod non appelletur à Præsidentibus in Parlamento prædicto.* Parlamenti Parisiensis sedem assignatam in Palatio regio à Ludovico Hutino quidam scribunt: at Thuanus lib. 10. Hist. legisse se in Regestis *Tornellæ*, ut vocant, asserit id factum sub Philippo IV. an. 1344.

Parlamentum Tolosanum ante Philippum Pulcrum extitisse, satis evincunt mox laudata ex ejus Statuto pro reformatione regni: quod quidem Catellus lib. 2. Rerum Occitanarum p. 242. fusè probavit, allatis & citatis vetustioribus Arestis, quæ illius mentionem agunt. Statarium denique factum Tolosæ à Carolo VII. litteris datis Salmurii 11. Octob. 1443. cujus exordia tum primum inita 4. Junii subsequentis. Sed mox ad Montempessulanum translatum, rursum Tolosam relatum à Ludovico XI. an. 1461. Vide Aufrerium in Stylo Parlam. Aresto 268.

Parlamentum Burdegalense post exactos ex Aquitania Anglos institutum fuit à Carolo VII. Burdegalensibus qui se ultro regi dediderant, solenni pacto id obtinentibus anno 1451. Exinde erectum fuit mense Maio anno 1460. eique Castellum Lomberiarum, vetus Ducum domicilium, pro sede assignatum. Verùm Burdegalensibus paulò post in rebellionem prolapsis, urbe recepta, Parisiensi Parlamento subdita ea mansit, donec, Aquitaniæ ordinum precibus, rursum Burdegalæ Parlamentum instauratum fuit à Ludovico XI. literis datis Chinone 12. Jun. an. 1462. descriptis à Chopino l. 2. de Domanio tit. 15. n. 6. ubi perperàm Nicolaum Gillium, & alios, Parlamenti Burdegalensis institutionem Carolo VII. adscribentes arguit. Postea verò cum idem Rex Ludovicus Aquitaniæ Ducatum Carolo fratri in *apanagium* concessisset litteris mensis April. an. 1469. idem Parlamentum Pictavum translatum fuit mense Novembri insequenti, quia Parlamenta teneri & haberi non possunt in terris *apanagiatis*: quo extincto mense Maio an. 1472. rursum Burdegalæ institutum fuit.

Parlamentum Rotomagense, ex *Scacario*, Curia suprema ita nuncupata, quod in ea urbe statarium edixerat Philippus Pulcher an. 1302. ad petitionem trium Normanniæ ordinum erectum fuit à Ludovico XII. litteris 1. Octob. an. 1499. quod in annum sequentem rejiciunt Chopinus lib. 2. de Dom. tit. 15. Hallianus, & alii.

Parlamentum Aquense ab eodem Rege institutum fuit litteris Lugduni mense Julio datis an. 1501. aliis datis Gratianopoli 26. Junii anno 1502. firmatis. Erat antea in ea urbe supremum Consilium, quod Ludovicus II. Comes Provinciæ instituerat litteris datis mense Sept. an. 1424. in quibus illud appellat *Eminens Consilium*, uti habet Cæsar Nostradamus in Hist. Provinc. pag. 563.

Parlamentum Gratianopolitanum à Ludovico Delphino, postmodum Rege XI. Caroli VII. filio, erectum fuit pro toto Delphinatu, mense Junio an. 1453. cum antea lites judicarentur supremo judicio à *Consilio judicum*, erecto anno 1340. ab Humberto Delphino Viennensi. Vide Guidon. Papæ Decis. 43. & 554.

Parlamentum Divionense, Burgundiæ Ducatu post Caroli Ducis obitum coronæ Francicæ adjuncto, ad trium Ordinum supplicationem, erectum fuit à Ludovico XI. litteris Atrebati datis 18. Mart. an. 1476. extinctum postea à Carolo VIII. certis ex causis, & Parisiensi unitum, rursum instauratum fuit à Ludovico XI. Vide Chopinum, Chassaneum in proœm. ad Consuet. Burgund. &c.

Parlamentum Redonense, à Rege Henrico II. litteris datis ad Fontem-bellæ-aquæ mense Martio ante Pascha an. 1533. in Parlamenti Paris. acta relatis 4. Maii insequentis, erectum fuit, conflatumque ex duabus, uti vocant, Cameris, quarum prior Redonensi in urbe, à 1. Augusti, altera in Nannetensi, à 1. Februarii teneretur. Sed postmodum Carolus IX. anno 1560. Cameram Nannetensem Redonas transtulit. Diploma habetur in 1. vol. Statutorum regiorum Fontanonis. Vide Thuanum lib. 10. Hist.

Parlamentum Palense, in Beneharnis, erectum fuit à Ludovico XIII. cum antea res & lites dirimerentur in *Curia Majore* seu *plenaria*, deinde à *Consilio supremo*, uti pluribus narrat Marca in hist. Beneharn. lib. 6. c. 22. 23. 24. & p. 348. 543.

Parlamentum Metense, erectum denique ab eodem Rege Ludovico XIII. mense Januario an. 1633. translatum deinde in Tullensem urbem literis Cantiliaci datis 10. Maii an. 1636. rursum postea in Metensem urbem remissum.

Parlamentum Nigrum, Consessus Baronum de capitalibus criminibus cognoscentium, apud Hectorem Boëthium lib. 14. Hist. Scotor. p. 305. Vide *Placitum Lethiferum*.

Parlamentum, Placitum, seu servitium placiti. Charta Gregorii IX. PP. an. 1235. apud Ughellum to. 1. part. 1. p. 84. *Vos autem nostræ curiæ unius comestionis pabulum, Parlamentum etiam, nec non & hostem per maritima & Campaniam facietis.*

Parlamentum. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 53. de Sacrista: *Ad Tertiam & Vesperos pulsatio signi in ejus est arbitrio, nisi Dom. Abbas sit ad parlamentum, tunc enim petit licentiam.* Id est fortè, in *parlatorio*, seu *locutorio*.

PARLATORIUM, locus colloquiis destinatus in Monasteriis, vulgo *Parloir*. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniacensibus MSS. c. 4. *Quo completo ex more ad ultimum per parlatorium redit in Ecclesiam. Arcus parlatorii*, cap. 25. Charta an. 1213. apud Guesnaium in Annalibus Massiliensib. *Factum in villa de Trectis in parlatorio ante Ecclesiam S. Andreæ.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 15. *Fuit autem facta hæc donatio in Adventu, hebdomada ante Natale Domini, apud Dominam, in parlatorio Monasterii.* Ita pag. 60. Occurrit etiam in Processu de Vita S. Thomæ Aquin. n. 49. Vide *Locutorium*.

Parlatorium appellant in Italia & Lombardia præsertim, locum, seu cameram, ubi de rebus seriis civitatis cujuspiam disceptatur. Joan. Villaneus lib. 1. *Et ivi edificassero parlatorio, per poter in quello far suo parlamento.*

PARMA, *atis*, pro parma, Fridegodus in S. Wilfrido c. 43.

Excipit horrisonas illæso parmate fundas.

PARO. Festus *Parones, navium genus, ad cujus similitudinem Myoparo vocatur.* Ugutio & Jo. de Janua: *Paro, onis, navis piratarum. Parunculus, parva navicula piratarum.* Gloss. Sax. Ælfrici: *Paro*, Scaðena Scip. i. hostilis navis. *Myoparo*, Hið Scip. *Parunculus*: Pleȝ. Scip. i. conflictus navis, vel etiam *Lusoria*. Isidorus lib. 19. c. 1. *Myoparo, quasi minimus Paro, idem & Carabus*, &c. Ebrardus in Græcismo cap. 10. *Barcha, Celox, Paro detur, Musculus, & Mioparo.* Florentius Wigorn. an. 893. *Hasteinus Rex paganus cum 80. paronibus ostium Thamesis fluminis intrans*, &c. Occurrit etiam in lib. Miraculor. S. Wlfranni Episc. n. 8. & in Hist. Obsid. Jadrensis an. 1345. lib. 1. c. 25. lib. 2. c. 21. &c. Vide Turnebum lib. 3. Adversar. cap. 1. De vocis etymo multa disputant Scaliger, Vossius, Martinius, Schefferus, & alii.

Paro, Charta 39. inter Alamannicas Goldasti: *Et in In-*

sola ipsa mancipios tres, & parones quatuor. Vide *Baro.*

PAROCHIA, seu potius *Paræcia*, ex Gr. παροικία; (nam vocem *Parochia*, barbaram esse pridem observarunt Budæus, Alciatus, & alii) territorium & districtus Episcopi, ut *Provincia* & *Diœcesis* Metropolitani & Archiepiscopi. Eucherius Lugdun. *Parochia, adjacens domus, id est Dei, diœcesis, gubernatio, hoc non secundum proprietatem verbi, sed secundum effectum.* Symmachus PP. Epist. 10. *Leo PP. — definivit parochiarum numerum vel quantitatem Arelatensi & Viennensi Sacordotibus deputandam.* Bonifacius Moguntinus Epist. ad Zachariam PP. de Germania: *Et Provinciam in tres parochias discrevimus.* Zacharias PP. Epist. ad Burchardum Wirtziburg. *Innotuit nobis — Coepiscopus noster Bonifacius, nuper se discrevisse & ordinasse in Germaniæ partibus Episcopales sedes — & provinciam in tres divisisse parochias.* Ita passim usurpant Canones Apostol. c. 14. 15. 34. 35. Concil. Nicæn. I. cap. 16. Concil. Antioch. sub Julio I. PP. can. 9. Suessionense sub Childeberto, Vernense, Wormatiense, Liptinense, Toletanum III. Tolet. IV. &c. Augustinus Epist. 261. Eusebius in Hist. variis in locis, Leges Alemann. tit. 11. §. 1. tit. 13. §. 2. Capitula Caroli M. lib. 1. cap. 9. 40. 66. lib. 2. cap. 4. lib. 5. cap. 84. 172. lib. 6. c. 57. 86. 104. lib. 7. c. 94. Capitula Caroli C. an. 868. cap. 1. 3. Charta ejusdem Caroli C. pro Monasterio S. Columbæ edita à v. cl. St. Baluzio in Notis ad Lupum Ferrar. Gennadius de Scriptor. Eccl. in Vigilantio, Eigil in vita S. Sturmii Abbat. Fuld. n. 22. Petrus Diac. lib. 4. Chron. Casin. c. 70. Baldricus Noviom. lib. 1. cap. 7. Cosmas Pragensis p. 12. & alii, quos laudat Filesacus de Origine paræciarum cap. 1.

Parochia, Ecclesia parochialis; districtus Ecclesiæ Presbyteri. Gillebertus Lunicensis Episcopus de Usu Ecclesiastico: *Parochiam appello, populum primitias, oblationes, & decimas persolventem.* Decreta Colomanni Regis Hungar. lib. 2. c. 16. *Unaquæque Ecclesia circa se in proximo habeat Parochiam suam.* Ita Concilium Carthaginense IV. can. 102. Agath. c. 21. Vasense II. can. 1. 2. Aurelian. IV. can. 11. 26. Aurelian. V. c. 9. Arvern. c. 10. Carpentoratense I. Moguntinum I. Capit. Caroli M. lib. 1. c. 11. 146. 147. 152. lib. 6. cap. 164. &c. ἀγροικικὴ παροικία, in Concilio Calched. act. 15. can. 17. quæ à *Civitatensibus*, de quibus Concilium Agathense c. 22. distiguuntur. *Parochia Eponensis*, apud Avitum Vienn. Epist. 80. Vide Sidon. lib. 9. Epist. 16.

Parochia, districtus judicis. Decreta S. Ladislaï Regis Hungariæ lib. 3. cap. 16. *Unusquisque judex in Parochia sua judicet.*

Parochianus, nudè, in Chron. Montissereni an. 1128. 1211. & alibi non semel, qui *Parochianus Presbyter*, in lege Alemann. tit. 13. §. 1. Curio, seu Parochus.

Parochianus, qui ex Parochia alicujus Episcopi aut Presbyteri est, in Capit. Caroli M. lib. 1. cap. 153. *Parochianus Episcopus*, qui de Archiepiscopi Parochia est, in Epist. 17. Alexandri II. PP.

Parochiagium, jus Parochiale, Parochi seu Curionis; obventiones seu reditus qui ad Parochum primario jure pertinent. Charta Abbatis Fossat. an. 1249. ex Tabulario ejusdem Monasterii f. 44. *Quitavimus — quidquid juris habebamus vel habere poteramus ratione Parrochiagii de sancto Nuuno seu alio quocumque modo in decimis novalium factorum & faciendorum*, &c. Extat in Tabulario Ecclesiæ Meldensis Charta Abbatis Loci restaurati an 1138. qua Capellam de Berigniaco erigit in Ecclesiam Parochialem, cum hoc titulo miniato, *de Parrochiatione de Berigniaco.* In Charta verò Gallica *Parochiaige*, pro districtu Parochiæ sumitur, quomodo *Paroisse* usurpamus.

Parochiaticum, eadem notione, ni fallor, in Charta Martelli de Malleio, in Chronico Besuensi pag. 699. *Dedi etiam decimas de Falgei, & Parochiaticum, & omnem usum & consuetudinem in nemoribus & silvis*, &c.

Jam verò unde *Parochia*, vel *Paræcia* appellata sit, vel diœcesis Episcopi, aut districtus Sacerdotis, non una est sententia. Filesacus lib. de Paræciis cap. 1. existimat ejusdem Ecclesiæ consortes vel vicinos, παροίκους dictos, quæ vis est Græci vocabuli: παροικίαν verò appellatam eorum qui eandem Ecclesiam accolunt viciniam. Henricus Valesius ad Eusebii Hist. lib. 1. cap. 1. hujus vocis originem inde natam putat, quod Ecclesia in terris duntaxat inquilina sit & πάροικος, ejus autem patria & municipatus in cælo. Ego verò censuerim Ecclesias, παροικίας, veteres Christianos appellasse; quod cum in magnarum urbium viciniis conventus suos secretò agerent, eorum *Ecclesiæ* seu *Conventus*, non civitatis quidem dicerentur, sed viciniæ civitatis: quod suadere videntur loquendi familiares primis Christianis formulæ, quas affert idem Valesius ex Epistola Smyrnensis Ecclesiæ apud Euseb. lib. 4. ἡ ἐκκλησία ἡ παροικοῦσα ἐν Σμύρνῃ. Et eod. lib. cap. 23. de Dionysii Corinthii Epistolis: ἐκκλησίᾳ δὲ τῇ παροικούσῃ Γορτύναν. In Epistola Clementis ad Corinthios: ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἡ παροικοῦσα Ῥώμην. Denique in Epistola Sardicensis Concilii: πρεσβυτέροις, διακόνοις, καὶ πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παροικούσῃ.

Neque ab hac sententia discedit Sirmondus in Disquisitione de Azymo cap. 5. ubi observat Parochiarum nomen rusticarum Ecclesiarum olim fuisse, ideoque Parochias civitatibus opponi in Concilio Agathensi can. 21. cum jubentur ii quibus oratoria per agros extra Parochias habere, atque in his Missas tenere permissum est, in præcipuis tamen festivitatibus, *nam nisi in civitatibus, aut in parochiis* eas tenere, & in Concilio Aurelianensi V. c. 8. *aut in civitatibus, aut per Parochias ordinare Clericos.*

PAROCTA, perperam editum pro *Parata*, in Charta Widonis Episc. Genevensis an. 1091. apud Guichenonum lib. 2. Bibl. Sebusianæ cap. 1.

PARRA, Fragmentum Petronii: *Frater ejus fortis fuit, amicus amico, manu uncta, plena mensa, & inter initia malam parram pilavit.*

PARRICUS. Vide *Parcus.*

PARRIGO Tabularium Abbatiæ Conchensis in Ruthenis ch. 192. *Una mansione cum curto, cum horto, cum parrigine, totum & ab integrum*, &c.

PARROCHIATIO. Charta Philippi Augusti an. 1185. apud Morinum in Hist. Vastinensi pag. 706. *Si verò granchia per hæredum successionem, seu quolibet alio modo ad Parrochiationem venerit, ad 5. solidos consuetudinis redibit*, i. ad proximum hæredem. Ubi *Parochiatio* idem videtur quod *premesse* appellatur in Consuetudine Britanniæ: ubi *retrait de promesse*, est cum prædium distractum, jure *retractus*, ad proximum hæredem devenit. *Parrochiatio*, autem ex Gallico *prochain*, id est *proximus*, deducitur.

PARROLIA. Vide *Andena.*

PARONARIUM. Vide *Vista.*

PARS, Schismatici qui in Ecclesia schisma amplectuntur, seu qui hæreticis adhærent. Ita hanc vocem usurpant passim Patres, qui alteram *Ecclesiæ* nomine indigitant. Sic S. Augustinus non uno loco *partis Donati* meminit, ut & Optatus, Cyprianus in Epist. 42. Pelagius I. PP. in Epistola ad Viatorem edita ab Holstenio, &c. Epistola Episcoporum Italiæ ad Illyricos in Fragm. Hilarii: *Nicæni tractatus adversus Arium Sabelliumque, cujus Photinus partiaria hæreditate damnatur, decreta servamus.*

Pars, pro regione, quomodo dicimus *partie*, hac notione. Sulpitius Severus lib. 1. Hist. *Inde in parte turris Gader tabernaculum fixit.* Capitulum 3. ad legem Salicam cap. 5. *De negotiatoribus qui partibus Slavorum & Avarorum pergunt*, &c.

Pars, Actor vel reus, quomodo dicimus *Partie.* Lex Wisigoth. lib. 2. tit. 2. §. 4. *Pars utraque, id est tam petentis, quàm petiti*, &c. Joannes Sarisber. Epist. 6.

Cum ergo partibus super hoc dies esset præfixa, &c. Quoniam attachiam. c. 57. §. 4. *Et adveniente die quindeno, pars prosequens compareat in Curia, & petat partem suam, & faciat eam vocari per bedellum*, &c. Passim. Vide l. 6. Cod. de Part. inter empt.

Pars virorum, Locus in Ecclesia ubi stant viri. Stabant autem ii in navi, ad Meridiem & ad dextram, mulieres ad Septentrionem & ad sinistram. Ordo Romanus: *Diaconus stat versus ad Meridiem, ad quam partem viri solent confluere.* Amalarius lib. 3. de Eccles. Offic. c. 2. 32. *Masculi stant in Australi parte, & fœminæ in Boreali*, &c. Adde Micrologum cap. 9. Honorium Augustod. lib. 1. c. 145. lib. 3. c. 66. Amalarium in Eclogis de Officio Missæ p. 1353. 1358. edit. v. cl. St. Baluzii, Durandum lib. 1. Ration. c. 1. n. 46. &c. Synodus Romana an. 853. c. 33. *Et sicut discretè in Ecclesia singula videntur exposita, ita virorum pars & mulierum partibus suis contenta sit.* Descripsit Baronius an. 57. n. 125. hanc inscriptionem Christianam Vaticanam: AD SANCTUM PETRUM APOSTOLUM, ANTE REGIA, IN PORTICU COLUMNA SECUNDA, QUANDO INTRAMUS SINISTRA PARTE VIRORUM LUCILLUS ET JANUARIA HONESTA FOEMINA. Ex qua quidem inscriptione colligit idem Baronius viros sinistram templi partem ut tum digniorem habitam, mulieres verò dextram occupasse: quod quidem vix sibi constat. Nam cum vetera Christianorum templa ad Orientem extructa fuerint, virique in iis ad Meridiem, mulieres ad Septentrionem locum habuerint, necesse est ut introëuntibus pars virorum dextra fuerit, quod videtur adversari inscriptioni: nisi, quod revera reor, *sinistra pars virorum*, hoc loco sit, pars sinistra respectu partis virorum. Nam constat partem altaris in quo legitur Evangelium, *sinistrum cornu* appellari.

Pars terræ, Sors hæreditaria in prædiis paternis aut maternis. Extat Charta S. Ludovici Regis Franciæ an. 1246. mens. August. in Regesto Cenomanensi fol. 10. n. 15. qua Carolo Comiti Provinciæ fratri, & ejus hæredibus, ex consensu Comitum Atrebatensis & Pictavensis fratrum, *dat, & pro parte terræ assignat, Andegavensem Comitatum cum pertinentiis.* In alia ejusdem Regis an. 1260. mens. Junii de dotalitio reginæ Margaretæ uxoris: *Et aprés ce nous eussions donné & assigné à nostre feeil Charle Comte de Provence & à ses hoirs la devant dite cité du Mans, avec ses appartenances*, &c. *Pars hæreditatis*, in Charta ejusdem S. Ludovici Regis pro Roberto Atrebatensi Comite fratre an. 1237. apud Haræum in Castellanis Insulensib. p. 81. Vide Notas ad Stabilimenta ejusdem Regis lib. 1. cap. 8.

Partes, dicuntur divinæ Eucharistiæ vel panis Eucharistici particulæ, quæ à Sacerdote inter Missæ solennia fractæ in partes minutiores, fidelibus distribuebantur ad Communionem: Ἅγιαι μερίδες Evagrio lib. 4. c. 36. & in Euchologio, καὶ τίθησι τὴν μερίδα ἐν ἁγίῳ ποτηρίῳ. S. Augustinus apud Bedam in cap. 10. prior. ad Corinth. & apud Gratianum de Consecr. dist. 11. can. 58. *Nec quando manducamus partes de illo facimus: & quidem in Sacramento sic fit, & norunt fideles quemadmodum manducent carnem Christi: unusquisque accipit partem suam, unde & ipsa Gratia* (i. ipsa Eucharistia) *Partes vocantur.* S. Cyprianus de Lapsis: *Et alius, qui & ipse maculatus, sacrificio à Sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausus est latenter accipere, sanctum Domini edere & contrectare non potuit, cinerem ferre se apertis manibus invenit.* Ubi observandum Eucharistiam olim fideles de manu Sacerdotis manu sua accepisse, quod etiam ex 21. Statuarum Chrysostomi colligitur, ubi δέχεσθαι τῇ χειρὶ ter habet. Apud Eusebium lib. 7. cap. 9. legitur χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτείνειν. Utramque enim manum porrigebant, & cavo dextræ supposita sinistra panem suscipiebant, ut est apud Cyrillum in 5. Mystag. Rursum idem Cyprianus de Opere & Eleemos. *Quæ in Dominicum sine sacrificio venis, quæ partem de sacrificio quod pauper obtulit sumis.* Quem morem insinuat alibi non semel, Epist. 56. & lib. de Bono patient. ut & Cornelius PP. Epist. ad Fabium Antioch. S. Ambrosius Epist. ad Theodos. apud Theodorit. S. Hieronymus Epist. ad Theophil. Obtinuit postea ut Sacramentum Laïcis non in manus traderetur, sed in os insereretur, ut observat Balsamon ad canon. 101. Concilii in Trullo, idque cautum canone 2. Concil. Rothomag.

Quæ porro supererant particulæ sacræ Eucharistiæ, pueris absumendæ dabantur ex veteri more, ut testatur Evagrius loco citato, quem sua etiam ætate observatum testatur Nicephorus Callist. lib. 17. cap. 25.

Particulæ, eadem notione. Cæsarius Heisterb. lib. 9. c. 35. *Nostis, domine, quod hic reposueritis particulas? sic enim hostias vocare solent.*

Partes autem vocabant veteres, quidquid è convivio decerpebatur, & ministris aut mittebatur, aut reservabatur. Lampridius in Alexandro Severo: *Semper de manu sua ministris convivii, & panum partes, aut olerum, aut carnis, aut leguminum dabat*, &c. Vide Eckehardum juniorem de Casib. S. Galli c. 2. p. 51.

Pars, pro *partie de guerre* videtur sumi apud Gauterium Antioch. de Bellis Antioch. p. 457.

Trahere in partem, Gall. *tirer à part*, aliquem è turba seducere, apud Eckeardum Jun. de Casib. S. Galli c. 1. Cæsarium lib. 2. c. 6. Guill. in vita S. Bernardi lib. 1. c. 11. Herbertus lib. 2. de Mirac. cap. 41. *Mater in partem filiam traxit, & luridæ tabis apparitionem innotuit.* *In partem secedere*, in Collat. 1. Carthag. c. 10. *In partem ire*, in libello delati judicii apud Camillum Peregrinum lib. 1. Hist. Longobard. p. 255. *Secedere in partem*, apud Victorem Uticens. lib. 3. & Gregor. Turon. de Vitis Patr. c. ult. *In partem stare*, vel *in parte*, apud Faustum in Vita S. Mauri Abb. n. 49. Vide Acta S. Dorotheæ n. 8. 13. & Revelationem Stephani II. PP. *In partem secedere*, lib. 4. Chr. Casin. c. 39.

Pars publica, Respublica. Lex Longob. lib. 3. tit. 13. §. 2. *A proprio Comite, vel à publica parte, id est qui rempublicam agunt.* Fredegarius in Chron. cap. 66. *Cui* (Heraclio) *successit in Imperii gradum Constantinus filius ejus, cujus tempore pars publica à Saracenis nimium vastatur.* *Pars reipublicæ*, eadem notione in Epistolis 45. & 47. ex iis quæ habentur to. 1. Hist. Francor. Anastasius in S. Zacharia PP. p. 78. *Idem castrum & tertiam partem, quam pignoris causa detinebat, parti reipublicæ restitueret.* Ita

Ad partem alicujus solvere dicebant. Capitula Ludovici Pii ad legem Salicam c. 3. *Ibi volumus ut 40. denariorum solutio quantitatem habeat, quam vel Saxo, vel Friso ad partem salici Franci cum eo litigantis solvere debet.* Charta ejusdem Ludovici pro Ecclesia S. Juliani Brivatensis: *Et nemini cuilibet obsequium pro prædictis rebus fecissent, nisi tantum ad partem Regis annuatim caballum unum cum scuto & lancea præsentassent*, &c. Lex Ripuar. tit. 57. §. 2. *Aut si legibus eum non potuerit defensare, ad partem Regis 200. sol. culp. jud.* Lex Bajwar. tit. 1. cap. 6. §. 3. *Ad partem fisci pro fredo præbeat fidejussionem.* Joannes VIII. PP. Epist. 302. *Sciatis per unum quemque vestrum centum aureos dabitis nostræ parti.* Anastasius in S. Hadriano p. 105. *Ut antefatas quas abstulerat civitates, pacificè B. Petro redderet, & justitias parti Romanorum faceret.* Charta Hugonis Regis Italiæ an. 928. tom. 12. Spicilegii Acheriani: *Neque aliquod servitium, quod ad publicam partem pertinuisse visum fuit*, &c. Vide Meursium in Episcopis Metensib. p. 175.

Ex parte. S. Eulogius lib. 2. Memorial. SS. cap. 1. *Vivaci educatione literaria captus, nec non ex parte linguæ Arabicæ cognitus, totam pene juventutem in prædicto cœnobio exegit.* Phrasis Hispanica, *por parte de lingua Arabica*, id est, quod spectat ad linguam Arabicam,

Galli dicerent, *à l'égard de*, &c.

Partes edere, Partitiones orationis facere, orationem per partes ac verba singula examinare. Quintilianus lib. 1. c. 14. *Et illa quidem minora præstare debebit, ut partes orationis reddi sibi soluto versu desideret*, &c. Ejusmodi sunt Prisciani *Partitiones 12. primorum versuum Æneidos*. Gotefridus Viterb. part. 16. Panth.

Nunc quoque Grammaticæ summus Donatus in arte,
Hieronymus cum discipulo docet edere partes.

Extat in Biblioth. Sangermanensi Codex MS. cum hoc tituto: *Incipit tractatus in partibus Donati, cujusdam Presbyteri Zmaragdi*. Epitaphium à Naudæo editum:

Hic Jacet Judocus,
Qui fuit Romæ coquus,
Magister in Artibus
Et doctor in Partibus,
Et de gratia speciali
Mortuus in hospitali.

Rabelaisius lib. 1. cap. 14. *Hugutio, Flebar, Grecisme, le Doctrinal, les Pars, le Quid est*, &c. Hanc Grammaticæ partem, *qua docentur adolescentes scripta intelligere & probare*, ut est apud Martian. Capellam lib. 3. σχεδογραφίαν vocat Anna Comn. lib. 14. Alexiad. p. 485. atque recentiorum fuisse inventum, præcipuos in ea nescio quos nominans magistros, Stylianos, Longobardos, seu Italos, quos Glaber lib. 2. c. 12. & Paulus Warnefrid. lib. 6. de Gest. Longob. cap. 7. Grammaticæ præ cæteris operam impensius dedisse testantur. Atque ea notione σχεδογραφεῖν, pro *edere partes*, usurpat Basilius lib. περὶ γυμνασίας γραμματικῆς, ut & σχέδος pro *partibus* idem scriptor & Manuel Moschopulus, qui hanc potissimum Grammaticæ partem illustraverunt, posterior libro quem περὶ σχεδῶν inscripsit.

Partionale, liber *partium*. Vide in *Combinale*.

Parschalcus. Vide *Barschalcus*.

Parsiare, Ital. *Partaggiare*. Vetus Charta apud Ughellum to. 7. p. 263. *Non habeatis potestatem suprascriptam hæreditatem alienare, id est vendere, vel donare, aut in pigni ponere, vel pro devito parsiare*, &c. Id est per *divisam*, seu testamentum, dividere.

Parthicæ *pelles*, olim magno in pretio. Matthæus Silvaticus: *Fenutio, id est pellis Parthica*. Ex φοινικοῦν, nam pelles Parthicæ purpureæ erant; & ex iis fiebant Imperatorum calcei. Pollio in Claudio: *Zanchas de nostris Parthicis paria duo*. Corippus lib. 2. de Laudibus Justini:

Purpureo suræ resonant fulgente cothurno,
Cruraque puniceis induxit regia vinclis,
Parthica Campano dederant quæ tergora fuco.

Guillelmus Apul. lib. 1. Rer. Normannic.

——— *assumitur Imperialis*
Purpura, pes dexter decoratur pelle rubenti,
Qua solet Imperii qui curam suscipit uti.

Pellium Parthicarum meminit etiam Ammianus lib. 22. *Notum est enim sub Maximiano Cæsare vallo Regis Persarum direpto, gregarium quendam post sacculum Parthicum, in quo erant margaritæ repertum, projectis imperitia gemmis, abisse pellis nitore solo contentum. Corrigia Partica*, apud veterem Scholiastem Juvenalis, id est ex corio. Vide Salmasium ad Hist. Aug. & Notas ad Villharduinum p. 308. 309.

Parthicarii, harum pellium mercatores, in l. 2. Cod. de Excusat. muner.

Partiates. Innocentius III. PP. lib. 13. Epist. 95. *Et quod servientes custodum, quos nominant Partiates, Pinetam pro communi custodire jurabant. — quod Partiates per Monasterium certum numerum trabium in feudum percipiebant de silva, & juramento fidelitatis eidem propterea tenebantur: & quod servientes eorum jurabant pro Monasterio silvæ custodiam in Abbatis præsentia*, &c. Ita videntur dicti custodes silvarum, apud Ravennates, seu qui partes nemorum custodiendas in beneficium acceperant: *Serjanteriæ* species. Nisi potius legendum sit *Porciates*, ut fuerint ii qui glandationem *porcorum* curabant, eique invigibalant.

Partica. Vide *Pertica*.

Participantes, in Bulla Pauli PP. an. 1538. apud Guichenonum in Bibl. Sebus. p. 138. *Cubicularius de numero Participantium*. Vide *Cubicularius*.

Participes. Jura & Consuetudines Normanniæ cap. 26. *Quidam sunt participes principales, quidam secundarii. Principales sunt inter quos hæreditas divisionem sustinet principalem, videlicet qui æqualem debet sustinere portionem, ut fratres & hujusmodi. Secundarii autem sunt, qui non æqualem expectant portionem, sed in aliqua portione portionem reclamant: ut liberi alicujus fratris defuncti in portione ad patrem pertinente suas debet percipere portiones*. Gallica editio habet *principaux perçoniers, & seconds perçonniers*. Vide *Par, Paragium*.

Participatio, Eleemosyna, qua quis pauperes bonorum suorum participes facit. Monasticum Anglic. to. 2. p. 321. *Et ad faciendum pro prædictis animabus tres participationes per annum, trium millium pauperum in perpetuum computandas per majus centum sexies viginti, cuilibet eorum unum panem, pretii unius quadrantis, & unum allec participationem unius milliaris in Purificatione B. Mariæ, aliam in die Parasseuæ, tertiam in die anniversarii ejusdem Mariæ fieri ordinavit*. Infra: *Remittimus etiam & relaxamus per præsentes eisdem Priori & Conventui, & eorum successoribus, prædicta onera gravia & importabilia dictarum trium participationum de pane & allece tribus vicibus per annum faciendarum: ita quod nunquam de cætero eas erogare teneantur. Et volumus quod pro eisdem participationibus, faciant distributionem 13. solidorum*, &c.

Participium, Participatio, communio. Gloss. vet. *participium*, μετοχή. *Participatus*, in l. 6. Cod. de Incest. nupt. Matth. Paris an. 1244. *Abbates autem ipsi Regi super hoc gratias multiplicantes, speciale suorum bonorum operum & participium concesserunt*. Occurrit in Legibus Wisigoth. lib. 12. tit. 3. §. 15. apud Gregorium M. lib. 1. Epist. 23. Petrum Blesensem Epist. 28. &c. Vide *Beneficium*.

Particula. Ælfricus in Gloss. Saxon. *Offella, vel Particula*, Spicer Snæð. i. frustum porci, offula porcina. Vide *Partes*.

Particularius, Minister in Monasteriis, qui cibos per partes dissecat singulis Monachis. Ælfricus in Glos. Saxon. *Offarius, vel Particularius*, Tpickere. i. qui carnem in duas partes secat.

Particus, *Negotiator, qui partes vendit*, &c. in Gloss. Isid. fortè idem qui *Parthicus*, vel *Parthicarius*, de qua voce supra.

Particus, idem quod *Parcus*. Leges Henrici I. cap. 40. *Si pundbrech, id est fractura partici fiat in curia Regis, plena wita fit.*

Partiliter, *Divisè, per partes, distributè*, in Glossis Isid. Occurrit apud Firmicum *Partilia fata*, Græcorum μοίρας dixit Ammianus lib. 14. de Adrastia, *partilibus præsidens fatis*.

Partire. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 2. §. 2. de Missis dominicis, aut iis qui ad curiam evocantur: *Cum in itinere suo ad cujuscumque domini domum vespere venerit, ab eo hospitium roget, & postquam cum concessione, vel jussione ejusdem, secundum morem patriæ, homines partiti domos intraverint*, &c. Ubi *homines partiti*, videntur dici qui in itinere sunt, *qui sont partis*, qui profecti sunt, ut loquimur.

Partita, Regio urbis, Gallis *Quartier de ville*. Consuetudines Tolosæ: *Fit tallia seu collecta juxta modum partitarum Tolosæ, de quibus sunt prout alii habitatores dictæ partitæ, propinquiores contribuunt in ipsa, & sequuntur exercitum villæ sub vexillis seu senheriis ipsarum partitarum Tolosæ, de quibus sunt.*

Partitudo, pro *partus*, in l. 10. Cod. Theodos. de

Bonis proscript. Utitur Plautus in Aulul. Vide Nonium.

PARTIZANUS. Ita Itali & Galli vocant publicorum vectigalium conductores, *Partisans*. Anonymus de Gestis Friderici II. Imp. pag. 879. *Legem ponit regnicolis, novosque Secretarios, Justitiarios, Admiratos, Protonotarios, Partizanos, Dohanarios, & Fundicarios — statuit.*

PARTIZARE, Dividere, ex Gall. *Partager*. Occurrit in Charta an. 1253. apud Duchesn. in Hist. Luxemb. pag. 69.

PARVIFICARE, parvum facere, extenuare, deprimere: vox ab Italicis aliquot scriptoribus usurpata. Gregorius IX. PP. de Translat. Episcopi cap. 1. *Miramur quod Apamiensem Episcopum in Tripolitanam Ecclesiam transtulisti, & novo quodam mutationis genere parvificasti majorem, & magnum quodammodo minorasti*, &c. Vide Dantem in Convivio Amoroso 13.

PARVIPENDULUS, qui parvi pendit, negligit. Eulogius Cordub. lib. 1. Memor. Sanct. *Libuit mihi pro modulo exigui ingenii talibus rebus insistere, nostroque licet rusticano sermone parvipendulos informare, æmulis contraire, & cœlo tenus acta sanctorum extollere.* Infra: *Nisi cum sacramentum nostrum dictis parvipendulis subtilissimus irrisor proposuerit.* Rursum: *Et ob hoc ipsum plerasque nostrorum parvipendulis rerum non esse videbatur Martyrium.*

PARUCA, Saxon. hycæ, in Dict. Saxonico-Lat. apud Somnerum. Vox incertæ notionis.

PARVIOR, Minor: utitur Pontius Diaconus in Vita S. Cypriani.

PARVISUS. Vide *Paradisus*.

PARULA. Vetus Glossarium Anglo-Saxonicum: *Parula*, Colmaye. forte *Parra*, inquit Somnerus.

PARVULITAS. Commodianus instruct. 6. *Et si parvulitas sit sensu, cur annis ducentis fuistis infantes?*

PARVUS, Paucus: *Parvi*, Pauci. Præfatio Legis Salicæ: *Gens Francorum parva unmero.* Ita apud Gregorium Turon. lib. 4. cap. 30. *Satius enim est ut parvi contumaces pereant, quam ira Dei super omnem regionem dependeat innoxiam.* Victor Tunnensis in Chronico: *Illyriciani Episcopi præter parva Monasteria parvosque fideles, persecutiones passi, consentiunt*, &c. Anastasius Bibl. in Stephano III. PP. *Audiens itaque protervus ille Aistulfus parvos fuisse Francos illos, qui ad custodiam propriarum advenerant clusarum*, &c. Adalbero Episc. Laudun.

Qui parvum meminit, non obliviscitur omnis.

PASCATA. Vide *Muriceps*.

PASCEOLUM. Vide *Paculum*.

PASCHA, vox Hebraica, quæ *transitum* significat. Duplex autem à Christo factus fuit transitus: prior quidem ex vita in mortem, quo die crucifixus fuit, feria scilicet hebdomadis sexta; posterior verò ex morte in vitam, quo die resurrexit à mortuis, feria nempe prima, vocata deinceps Dominica. Eapropter alii existimarunt celebrandum Pascha ipso die crucifixionis, unde & dictum fuit σωρώσιμον Pascha; alii die Resurrectionis, unde & Pascha dictum ἀνασάσιμον fuit: *Pascha Resurrectionis*, in Charta an. 1259. apud Ughellum to. 2. pag. 465. Sancitum tamen à Pio Papa scribunt, ut *Pascha* die Dominica lunam 14. proximè insequente celebraretur: quod alii ab ipsis Apostolis institutum volunt. Vide Baronium an. 34. n. 23. & seqq. an. 159. n. 1. 2. an. 198. n. 4. & alios passim.

Paschatis festum semper Christianis præcipuum habitum fuit. Πασχαλία ἡμέρα, ἣν δὴ σέβονται χριστιανοὶ πασῶν μάλιστα, inquit Procopius lib. 1. de Bello Persico c. 18. Hinc ἑορτὴ τῶν ἑορτῶν, καὶ πανήγυρις τῶν πανηγύρεων, dicitur Eustathio in vita S. Eutychii P. CP. n. 91. *Solennitas solennitatum*, Gregorio M. Homil. 22.

Pascha præterea interdum pro ipso Christo accipitur, ut apud sanctum Paulum 1. Corinth. 5. 7. *Pascha nostrum immolatus est Christus.* Interdum pro ipsa Eucharistia, ut apud S. Augustinum contra literas Petiliani Don. lib. 2. cap. 37. *Aliud est Pascha, quod adhuc Judæi de ove celebrant, aliud autem quod nos in corpore & sanguine Domini accipimus.* Ἐσθίειν τὸ θεῖον καὶ ἀληθινὸν πάσχα, apud Isidorum Pelusiotam lib. 4. Ep. 162. Μεταλαμβάνειν τὸ πάσχα, Gregorius Nanzianzenus dixit orat. 42. in Cœna Dom. in Cœna Domini communicantes: atque inde Poeta mediæ ætatis, de significatione vocis, *Pascha*:

Hebdomas, Hora, dies epulæ, Pecus, Azyma, Christus,

Raymundus Ord. Prædicat. in Summula:

Non inconfessis des sanctum sumere Pascha.

Paschales dies, Hebdomadis scilicet Paschalis, quæ pari cultu ac ipse Paschatis dies colebatur à Christianis. Unde Durandus lib. 6. Rat. cap. 81. n. 6. ait dies omnes hujus octavæ esse Dominicos. Amalarius lib. de Ord. Antiphonarii cap. 52. *Paschalis dies, qui per septem dies quasi unus dies celebratur.* Theodulfus in Capitul. c. 41. *Ipsi dies Paschalis hebdomadæ omnes æquali religione colendi sunt.* Adde Capitul. Caroli M. lib. 2. cap. 35. Concilium Moguntiac. an. 813. can. 36. Meldense an. 845. can. 77. Suessionense II. c. 8. Engelenheimense an. 948. can. 6. Turonense can. 97. Bertholdum Constantiensem an. 1073. &c. Idem porrò Bertholdus ait Gebehardum Constantiæ Episcopum magnam Synodum Constantiæ in hebdomada majore ante Pascha celebrasse an. 1094. & in ea statuisse, ut tam in hebdomada Pentecostes, quam in hebdomada Paschali tres tantum dies festivi celebrarentur. Quod quidem hodie apud omnes Christianos observari constat. Durandus lib. 6. c. 81. n. 10. *His tribus diebus primis solenniter est feriandum: insequentibus verò licet viris ruralia opera, quæ magis necessaria sunt exercere: sed feminis non licet nere; nunquam autem choreas ducere*, &c. Quatuor in Paschate, & totidem in Pentecoste dies celebrandos statuit Concilium Exoniense an. 1287. c. 23. & Maghfeldense an. 1332. duos verò Concilium Toletan. an. 1229. c. 26.

Pascha Floridum, Dominica in Palmis, qua cantatur, *Occurrunt turbæ cum floribus & palmis: & nos similiter debemus ei occurrere cum floribus virtutum & palmis victoriarum.* In Ordine Romano, *Dies Palmarum, sive Florum atque ramorum* dicitur: *Pascha Florum*, apud Ordericum Vital. lib. 8. p. 696. Historia Hierosol. an. 1118. *Eo die & hora quo Pascha Floridum celebrans eo more populus Hierosolymitanus solemnem ageret processionem*, &c. Vide Durandum lib. 6. Rat. cap. 65. n. 5.

Pascha Petitum. Ita Ordo Romanus ait appellari primum Pascha, seu Dominicam Palmarum, *Pascha petitum, sive competentium*, quia hoc die *Symbolum competentibus tradebatur*, ut est apud Isidorum, Alcuinum, & Rabanum Maurum lib. 2. de Instit. Cleric. cap. 35. Concilium Agathense in eandem sententiam c. 13. statuit *Symbolum omnibus Ecclesiis una die, id est ante octo dies Resurrectionis publicè in Ecclesia competentibus prædicari.* Cujus quidem consuetudinis meminit S. Augustinus serm. 115. cui titulus iste præfixus legitur, *In Dominica Palmarum, de traditione Symboli*, his verbis: *Symbolum quod vobis tradituri sumus, fratres charissimi, comprehensio est fidei nostræ, atque perfectio.* Alii è contra hac in parte, ut & in plerisque aliis, variasse consuetudinem volunt: unde hunc ex Ordine Romano locum proferunt ad tertiam Quadragesimæ hebdomadam, quartamque, (non autem secundam, ut aliqui legunt) ejusdem feriam: *Eadem die percipiunt orationem Dominicam, & Symbolum ad reddendum in Sabbatho sancto Paschæ.* At Amalarius lib. de Eccl. offic. cap. 8. factum id significat, non tertia, sed hebdomade quarta, quartaque itidem feria. Hincque non levis ob discrepantes super ea consuetudine sententias inter eruditos controversia oritur, quæ ut concilientur, dicere in primis licet, quicumque traditum aiunt die Palmarum Dominica Symbolum, eos de publica solennique loqui

loqui traditione, quæ non sine apparatu pompaque soleret fieri, ut testatur Beroldus: quippe, ut ait, in traditione Symboli omnia *tintinnabula sunt sonanda, & cuncta ostia claudenda, tuncque incipit Symbolum Archiepiscopus, & dicit regenerandis majori tono Evangeliorum, Signate vos, & audite Symbolum*, &c. Tum ad finem, *in majori etiam tono Evangeliorum, & excelsa voce Archiepiscopus dicit: Accepistis dilectissimi.* Quæ traditio pro expositione etiam publica, & quæ palam in Ecclesia fieret, ejusdem Symboli accipienda est: ad quam omnino respicit Augustinus, cum sermone 116. in Dominica Palmarum, sic ait: *Hodie, fratres carissimi, specialiter ad Competentes humilitatis nostræ sermo dirigitur.* Cum aliàs, toto videlicet ipsius Quadragesimæ decursu subinde ipsiusmet Symboli traditio, seu perspicua illius facilisque enodatio repeteretur: de qua Ambrosius Epist. 33. audiendus: *Sequenti die, erat autem dominica, post lectiones atque tractatum*, (quibus etiam interesse poterant non initiati religionis Christianæ mysteriis) *dimissis Catechumenis, Symbolum aliquibus Competentibus in baptisteriis tradebant Ecclesiæ.* Quod & fortasse fieri solitum erat, non privatim, sed publicè, scrutiniorum diebus: è quibus primum omnium scimus feria quarta hebdomadis tertiæ Quadragesimæ, tertium illudque præcipuum feria quoque quarta, sed quartæ hebdomadis institutum; postremum denique sabbato sancto: quibus diebus, ut ritus cæteri, sic professio fidei, seu Symboli redditio (utique post illius forsan explicationem, sive traditionem) usurpabatur. Hæc fere ex Dissertationibus de Sacramentorum ritibus ineditis R. P. Michaëlis *Du Fresne*, Soc. Jesu, fratris τȣ̃ μακαρίτȣ, qui hæc fusiùs prosequitur capitibus seqq.

Pascha clausum, Dominica octavarum Paschæ, qua Paschalium festivitatum solennitas clauditur. *Clausula Paschæ*, apud S. Augustinum serm. de Temp. 244. *Clausum Paschæ*, apud Grodegangum Metensem Episcop. in Regula Canonicorum cap. 36. novæ edit. c. 30. Statutum primum Westmonasteriense dicitur editum anno 3. Edwardi I. Regis Angl. *Lendemaine de la cluse de Pasche.* Gregorius Turon. lib. 9. cap. 44. *Eo anno post clausum Pascha*, &c. Ita apud Alcuinum Epist. 1. ad Carolum M. de Ratione Septuagesimæ, Rabanum lib. 3. de Instit. Cleric. cap. 34. Giraldum lib. 1. de Hibern. expugn. cap. 39. &c.

Pascha Annotinum, quod propriè fuerit, & quando celebratum, non una est sententia. Micrologus de Eccl. observ. cap. 56. *Romani Annotinum Pascha, quasi anniversarium Pascha dicunt, quia antiquitus apud illos qui in priori Pascha baptizati erant, insequenti anno, eadem die, ad Ecclesiam convenere, suæque regenerationis anniversarium diem cum oblationibus solenniter celebraverunt.* Eadem habet Honorius Augustod. lib. 3. cap. 137. Nec dissentit Beletus de Divin. offic. c. 84. *Vocatur autem Pascha Annotinum, quando aliquis diem quo baptisma suscepit annuatim celebrat: atque eo tum ipsius diei Paschæ officium integrè cantari debet, præter Alleluya, si accidat tempore Quadragesimæ.* Ita etiam Durandus lib. 7. c. 1. n. 37. 38. Ex quibus confici videtur non semper statum ac fixum fuisse cuique Paschatis Annotini diem, propter Paschatis diversos in singulis annis dies, sed celebratum ipsomet die recurrente quo quis priori anno baptizatus fuerat, quod *Annotinum*, vox suadet, id est ἐπέτειον, ἐνιαυσιαῖον, τρυσινὸν, ut in Glossis redditur. Atque ita *Pascha Annotinum* incidere poterat in Quadragesimam, vel post Quadragesimam, ut habet Beletus.

Ab aliis Pascha Annotinum videtur collocari in Sabbato ante Dominicam in Albis, id est ante *clausum* Pascha, Vita S. Petri Martyr. Ord. Prædic. n. 38. *Die Sabbati illius, quod est finis Septuagesimæ, diciturque Sabbatum in Albis, & Pascha Annotinum.* Sabbatò quippe ante octavas Paschæ quo alba tolluntur vestimenta à novis baptizatis, dicitur finire Septuagesima, in Ordine Romano. At in Martyrologio Victorino MS. *Pascha Annotinum* dicitur Dominica quæ Paschalem subsequitur. Sed id negat Hugo Menardus, putatque fuisse post Dominicam in Albis celebratum, cum in Codicibus MSS. ejus Missa assignetur tantum post prædictum diem, quod etiam innuere videtur Kalendarium editum ab Allatio lib. de Dominicis & hebdomad. Græcor. n. 37. *Dominica octaba Paschæ ad Lateranis.* — *in Pascha Annotina, In illo tempore erat homo ex Pharisæis.* Et Ordinarius MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *Nota, Officium de Annotino Pascha non potest fieri, nisi evenerit post Octavam Paschæ.* Et alibi, de festo S. Romani: *Si in die Octavarum Paschæ evenerit, fiat memoria tantum de illo in ultimis verbis, & in crastino celebretur, nisi fuerit Annotinum Pascha, & tunc reservetur usque ad tertiam feriam.* Verum officium seu Missa Paschatis Annotini ita adjungitur officio Dominicæ in Albis, ut eodem aut sequenti die celebratum par sit credere. Ex quibus sane videtur colligi hunc postremum diem statutum fuisse ab Ecclesia ad omnium baptizatorum anniversarium diem: cum singuli sua propria haberent *Paschata Annotina*, & ea celebrarent, prout quisque baptismum exceperat. In ejusmodi porro festivitate convivia exacta testatur Ruodbertus Magister S. Galli Epist. 7. *Quæris à me quid sit Pascha Annotinum? Est conventus compatrinorum ad Missas ejusmodi per omnes octavas Sabbati sancti, id est baptismi per annum, & per ordinem cujuscunque cum cæteris convivium. Quod vidimus, hoc testamur. Presbyter Symbolum super infantem dicit, & mensæ participat aquam sapientiæ* ..... Idem Epist. 7. *In Pascha Annotino, id est Paschali festo prioris anni.* Vide Capitula Herardi Archiep. Turon. c. 93.

Pascha Rosata: ita Pentecosten appellant Itali, quod eo ferè tempore rosæ floreant, uti tradunt Cruscani. Occurrit in Historia Mortis & Miraculor. S. Leonis IX. PP. n. 21. *Dominica, quæ dicitur Pascha Rosata.* Vide *Rosalia.*

Pascha dicitur etiam tempus à Dominica in Ramis-palmarum, usque ad octavam Paschatis. Durandus lib. 6. Ration. cap. 81. n. 5.

Paschatis nomenclatura donati pariter dies omnes Dominici in Ordine Romano. Gregorius Turon. in Vita MS. S. Maurilii Episc. Andeg. c. 18. *Belgicus quidam nomine primo die Paschæ proprias segetes servis propriis temerario jure mundare præceperat. Maurilius verò cum reniti cœpissent, ac dicere, contra autoritatem fore, ut die dominica servilia opera agerentur.* &c.

Pascha, quodlibet magnum festum in quibusdam provinciis vocari observat Durandus lib. 7. c. 1. n. 25. Certè constat hodie omnes majores festivitates *Paschata* Italos vocare: Pentecosten verò *Pascha rosada* seu Rosaceum, quia incidere solet in tempus rosarum. Hinc πασχαλικοὶ & φιλέορτοι, pro eo qui libens festum colit, confundit Marcus Hieromonachus in Respons. Otto Morena in Hist. rerum Laudensium p. 41. *In prima die Sabbati, quæ fuit post Pascha Resurrectionis Domini an.* 1158. &c. Pag. 42. *Insequenti verò Paschate Pentecostes quod fuit tunc* 27. *Maii indict.* 7. &c. Pag. 54. *Quadam die, in qua fuit Pascha Epiphaniæ, venere Cremenses*, &c. Occurrunt alia ejusce vocis exempla apud Italos scriptores.

Paschalia indumenta. Cæsarius Arelatensis Archiepiscopus in Testamento suo: *Indumenta Paschalia, quæ mihi data sunt, omnia illi* (successori) *serviant, simul cum casula villosa, & tunica, vel galnape, quod melius dimisero.* Id est quibus utebatur diebus *Paschalibus*, seu Dominicis.

Pascha in prima declinatione passim usurpatur à scriptoribus. Durandus lib. 6. Ration. c. 86. n. 4. observat *hoc solum in tribus Græcis nominibus inveniri, sc. Pascha, manna, & mammona.*

Paschare, Pascha celebrare, Ugutioni. Vox Italica.

Joannes Villaneus lib. 7. cap. 61. *Tutti i Baroni & Caporali che teneano mano al tradimento, furono nella citta di Palermo à pasquare.* Et cap. 147. *Molti de' fanti venutisene à pasquare à Firenza.*

Paschalis Epistola, qua Pontifex Maximus Metropolitanis Episcopis denuntiabat quo die celebrandum esset Pascha: *Ad præcipuum enim religionis nostræ Sacramentum pertinere, ut in festivitate Paschali nulla esset toto orbe diversitas*, censuerunt sancti Patres, ut ait Leo I. PP. Epist. 95. ad Ravennium Arelatensem. Unde uno eodemque die per totum orbem celebrandum, in eumque finem dirigendas ad omnes Episcopos literas, quæ id potissimum indicarent, statuerunt Concilia, atque in primis Arelatense I. can. 1. & Cæsaraugustanum III. c. 2. Ejusmodi Literarum Paschalium formulam exhibet Leo I. in laudata Ep. ad Ravennium, & in Epist. 95. Aliæ habentur apud Bucherium in Victorii Canonem Paschalem p. 72. 78. 82. 469. & seqq. in Spicilegio Acheriano to. 6. p. 8. &c. His acceptis litteris Episcopi Epiphaniorum die, vel Christi Natalitio, in Ecclesia populis denuntiabant qui esset ille dies Paschatis, ut indicat Concilium Aurelianense IV. can. 1. vel certè principium Quadragesimæ, ut est in Autisiodorensi c. 2. Bracarensi II. c. 9. Toletano IV. c. 5. &c. Vide Gregorium M. lib. 7. Ind. 2. Epist. 8. Baronium an. 412. n. 43. an. 419. n. 96. & Ferrarium de Ecclesiast. Epistolis lib. 2. cap. 3.

Paschales Epistolas præterea vocat Avitus Viennensis Epist. 65. quas Pontifices sibi invicem scribebant, se se consalutantes, & de exacta festivitate nuntium mittentes, quæ proinde erant ex iis quas Græci ἑορταστικὰς nuncupabant: nam hæ non modò in Paschalibus, sed & in aliis solennioribus festis scribebantur ab Episcopis, ut ex aliis Aviti & Theodoreti Epistolis colligitur.

Paschales denarii, Vide *Chrisma*.

Paschale, Computum Paschale, seu ratio inveniendi diem quo celebrari debet Pascha quolibet anno: à die scilicet Martii 8. ad Aprilis 5. *Paschalis cursus* Honorio Augustod. cap. 88. *Paschalis recursus* Gennadio de Viris illustrib. c. 88. *Paschalis circulus*, Adoni Vienn. Victorius in Canone Pasch. *Theophilus quondam Alexandrinus Antistes, ad Theodosium Imp. datis epistolis ex primo ipsius & Gratiani 5. Consulatu conditum Paschale direxit.* Infra: *Propter diversorum Paschalium conditores.* Senator in fine Chronici: *Sicut ex Tito Livio, & Aufidio Basso, & Paschali virorum clarorum auctoritate firmato collegimus, anni sunt* 1031.

Paschale, Districtus Parœciæ, sic dictus, quod Parœciani in festo saltem Paschatis ad Ecclesiam parœcialem convenire, & ibi *communicare* ex Canonum præscriptis tenerentur. In Tabulario Monasterii S. Savini Levitanensis non semel mentio occurrit *Paschalis S. Savini*, pro districtu 8. Parœciarum, quarum Parœciani ex veteri instituto tenebantur certis anni festis solennioribus, Paschatis scilicet, Pentecostes, & Nativitatis Domini, Baptismum & sacram Communionem recipere in Ecclesia S. Savini: quod præsertim cavetur in Concilio Agathensi can. 18. Vide Marcam lib. 9. Hist. Beneharn. c. 2. n. 4.

PASCILIS, *Animal, vel avis quæ in manu pascitur.* Jo. de Janua.

PASCIO. Polyptychus Floriacensis: *Solvit inter vineritiam & pascionem de vino mod.* [illegible] Alibi: *Solvebat unusquisque de pascione denarios* 12. *& pullos* 3. *cum ovis* 15. &c. An pro *pastio*? Vide *Madascia*.

PASCUA, Æ, pro *pascuum*. Glossæ Gr. Lat. νομή, ἡ βοσκή, *pastus, pastio, pascua.* Usurpant versio vulg. Psalm. 22. Tertullianus Apologet. cap. 22. Arnobius in Psal. 22. & 106. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 108. &c.

Pascualis, *cum diligentia nutritus.* Glossar. Arabico-Lat.

PASCUARIUM, quod pro pascuis præstatur. Constitutio Chlotarii Regis c. 11. *Agraria, pascuaria, vel decimas porcorum*, &c. Lex Wisigoth. lib. 8. tit. 5. §. 8. *Qui verò sortem suam totam fortè concluserit, & aliena pascua absente domino invadit, sine pascuario non præsumat, nisi fortè dominus pascuæ voluerit.* Lex Bajwar. tit. 1. c. 14. §. 1. *De triginta modiis tres donet, & pascuarium desolvat secundum usum provinciæ.* Charta Caroli C. tom. 8. Spicileg. Acheriani p. 350. *Et ut nullus paraveredam, aut pascuarium, vel mansionaticum — exigat.* Adde Chartas alias apud v. cl. Stheph. Baluzium in Append. ad Capitul. n. 64. 116. 119. &c. Vide *Pasquerium*.

Pascasium, eadem notione apud eundem Baluzium n. 89. *Neque salvaticum, neque pascasium, neque teloneum*, &c.

PASCULUM, Pascuum, Pratum, Cæsario Eisterbach. lib. 3. c. 11. Charta an. 1072. in Hist. Pergamensi to. 3. pag. 273. *Tota insimul extra pasculum & communalia.*

Pasculare, Pascere. Hist. Cortusiorum lib. 3. cap. 14. *Pasculandi causa misit ad villas Plebatus quosdam equos* &c.

PASNAGIUM. Vide *Pastionaticum*.

PASQUERIUM, quod præstatur pro pascuis: ut *Pasquairare*, tributum exigere pro pascuis. Charta Theobaudi Chabot apud Sammarthanos in Abbatib. Absiensibus: *Pasquerium verò à Gaufredo Mainardi ego illis vendicabo.* Charta Raimundi Berengarii Comitis Provinciæ an. 1232. pro Arelatensibus: *Nullo modo audeat vel præsumat aliquem vel aliquos de prædictis civibus Arelatis in personis vel rebus suis pedagiare, vel pascairare, vel aliquid ab eis extorquere occasione pasquerii, pedagii, vel usatici, quæ recipiuntur vel recipi consueverunt in aquis & riperiis, vel alterius cujuscunque exactionis*, &c. Vide *Pascuarium*.

Pascherium ovium, in Charta Raimundi Comitis Provinciæ an. 1179. apud Sammarthanos in Archiepisc. Aquensib.

Paschiers, pascua vocat Consuetudo Marchensis articulo 425. *terre herme, qu'on appelle chaumes & paschiers de bestes.* *Pascage* verò art. 362. ipsam pastionem.

PASQUILIS. Tabularium S. Remigii Remensis: *Prata* 2. *ubi possunt colligi de fœno carri* 4. *pasql.* 2. *continentes map.* 3. *vineas ubi possunt colligi de vino mod.* 61. &c. Occurrit ibi semel ac iterum.

PASSA, in Glossis Lat. Græc. ὀρνέου εἶδος. Etiamnum Andegavenses Passerem, *Paisse* & *passe* vocant. Vide Salmasium ad Solinum p. 444.

PASSAGINI, hæretici Valdensium sectarii, quorum passim mentio in Constitutionibus Friderici II. Imp. contra Catharos & Patarenos, in Gregorii II. PP. Epistolis, apud Bonacursum lib. de Vita hæreticorum, cui *Pasagii* dicuntur p. 75. & ubi eorum errores recenset, & Waddingum in Annalib. Minorum an. 1254. n. 16. an. 1325. n. 18.

PASSAGIUM, Transitus, iter, & iter institutum, vulgò, *Passage*. Ita porro nostri appellabant peregrinationes, atque adeo ipsas Hierosolymitanas & sacras expeditiones. Jacobus de Vitriaco lib. 3. Hist. Orient. initio: *Fecit treugas usque ad magnum passagium.* Sanutus lib. 3. part. 4. cap. 2. de Petro Eremita: *Deinde per illas partes transcurrens, & ad passagium cunctorum corda succendens*, &c. Testamentum Caroli Pulchri Regis Fr. mense Octob. an. 1324. *Je laisse à la Terre Sainte 50 mille livres à payer & delivrer quant passage general se fera, & est mon entente que se le passage se faisoit en mon vivant, de y aler en ma personne.* *Passagio d'oltre mare*, apud Joannem Villaneum lib. 7. cap. 37. Duplex autem erat passagium, *vernale* alterum, alterum *æstivale*.

Passagium vernale dicitur illud potissimum tempus quo maria aperiuntur, ut loquitur Vegetius lib. 5. cap. 9.

vere nempe, unde *Passagium vernale* Oliverio Scholastico p. 1188. & Jacobo de Vitriaco lib. 3. p. 1138. *Transitus vernalis* Tyrio lib. 17. c. 8. nuncupatur: circa mensem Martium, ex quo *Passagium* Martii vocant Matthæus Paris an. 1244. Acta Innocentii III. Vita S. Hildegundis dictæ Joseph, n. 5. Rigordus an. 1190. &c. Adde Odoric. Rainaldum an. 1266. n. 43.

Passagium æstivale, illud est quod mense Junio aut Julio peragebatur, vulgo *Passagium S. Joannis Baptistæ* dictum in Epistola S. Ludovici de captione sua, & in Epist. Gregorii IX. PP. apud Rainaldum an. 1238. n. 11. Quando verò aperiantur, & quando claudantur maria, vide quæ notant Casaubonus ad Theophrasti Characteres, Meursius ad Constantin. de Adm. Imp. Jacobus Gotofredus ad l. 3. Cod. Th. de Naufrag. &c. Adde Notas ad Villhard. n. 39.

Passagium, Tributum quod à transeuntibus exigitur, *Droit de passage*. Leges Henrici I. Regis Angliæ c. 2. *Sint quieti & liberi — de theolonio, passagio, & lestagio. Platentica, Passagia*, &c. in Constit. Neap. l. 1. tit. 59. §. 2. S. Bernardus Epist. 119. *Passagium transeuntibus, & si quod est juris vestri debitum, mercantibus libenter dimisistis.* Adde Ordericum Vital. lib. 5. p. 579. 596. Statutum 2. Westmonasteriense cap. 29. Concilium Herbipolense an. 1287. can. 40. Monast. Anglic. tom. 1. p. 310. Sammarthanos in Archiepisc. Turon. p. 771. &c. Ita etiam *passagio* usurpant Itali. Joan. Villaneus l. 9. c. 173. *Levarono un passaggio, che il detto Conte vi faceva ricogliere.*

Passagiarius, Portitor, publicanus, Italis *passaggiere*, nostris *passager*, in Constit. Sicul. lib. 1. tit. 76. *Gabelloti, forestarii, platearii, portonarii seu passagerii*, &c. Est etiam

Passiagiarius, Navita, qui de ripa in ripam alteram transeuntes navicula transmittit. W. Thornus an. 1287. *Si Monachus vel aliquis de familia Abbatis ad dictum portum ex quacunque parte fluminis veniens batellum dicti passiagiarii ibi præsentem invenerit, & passiagiarius vel sui noluerint ipsum vel tardaverint transducere, seu transire*, &c.

PASSARE, Transgredi, Gall. *Outrepasser.* Charta an. 1262. tom. 13. Spicilegii Acheriani p. 315. *Et si ego hoc passaverim, vel fregerim*, &c.

PASSATA, præstationis species, apud Occitanos. Charta Occitanica an. 1312. in 48. Regesto Philippi Pulchri Regis Franc. ex Tabulario regio n. 28. *Item passatam seu bladatam quam nos habebamus in dicto loco de Sonolhaco, videlicet in quolibet agricultorum cum uno pari animalium, unum sextarium bladi, frumentum & avenam per medium ad mensuram Albiensem*, &c. Infra: *Item quas habebamus tunc in dictis locis una cum dicto Episcopo in quolibet animali grosso, exceptis animalibus terram excolentibus 8. den. Turon. pro passata, & in quolibet pecude seu animali minuto unam pictam Caturcensem*, &c. Occurrit ibi pluries.

PASSATICUM. Charta Raimundi Comitis Provinciæ an. 1179. apud Sammarthanos in Archiepiscop. Aquensib. *Pascherium ovium suarum, & passaticum, & usaticum, & omnia quæ emere voluerint, libera sint ab omni usatico & lesda.* Alia Jacobi Regis Aragonum an. 1230. *Emfranquimus ab omni lezda, pedagio, passatico, portatico, tolta, consuetudine*, &c. Libertates Regni Majoricar. an. 1248. *Non donetis carnaticum de vestro bestiario ullo tempore, passaticum, herbaticum, neque quarentenum.* Videtur idem quod *passagium*, jus transitus.

PASSATOR, Dominus, cui *Passagii*, seu transitus præstatio competit. Charta Edw. III. Regis Angliæ in Monastico Angl. to. 1. p. 505. *Donationem etiam — quam Hugo de Bradewardin, Passator, filius Stephani Ponc, per scriptum suum fecit eisdem fratribus de libero passagio apud Bradewardin.*

PASSALORINCHITÆ, Hæretici sic dicti, quod digitum imponentes in nares, & ora sua, & in labia, quasi silentium semper exercerent, soli taciturnitati quasi studium commodantes. Vide Philastrium.

PASSERIA. Vide *Paxeria.*

PASSIATUM. Charta Alamannica Goldasti 61. *Et quando opus fuerit aut ad messem vel pratum colligendum, vel ad reliqua, in passiato faciant.*

PASSIBILITAS. Anobius Junior in Psalmum 11. *Fiducialiter, id est passibilitate carens, nulli timori succumbens.*

PASSIMÆ, Matthæo Silvatico, *Tortellæ panis azymi, biscoctæ de Sen, i. de terra Jerusalem; quoniam ibi Arabes impastant ea cum aqua masticis.*

PASSIO, *Passio Domini*, Dominica quinta Quadragesimæ, quæ *Ramispalmas* præcedit. In Epistola Balduini Imperatoris de expugnatione Constantinop. urbs obsessa à nostris dicitur 5. *Id April. feria 6. ante passionem Domini: & capta 2. Id. April. feria secunda in Passione*, id est die Lunæ hebdomadis quæ Dominicam Ramispalmarum præcedit, quam *Hebdomadam Passionis* vocamus. Amalarius lib. 4. cap. 48. apud Mabillonium: *In Passione Domini, quindecim videlicet dies ante Pascha.* Vide Notas nostras ad Villharduinum n. 129. & supra in v. v. *Dominica*, & *Hebdomada*.

Passio, mala cogitatio quam quis in mente volutat, in Pœnitentiali Egberti Archiep. Eborac. c. 19.

PASSIONARIUS, *Passionalis*, *Passiones Martyrum*. Jo. de Janua: *Passionarium, liber continens Passiones Sanctorum: vel Passiones id est morbos. Passionarius*, Durando lib. 6. Ration. cap. 1. n. 29. *est liber continens Passiones Sanctorum, qui legitur in Ecclesia in festis Martyrum*: ex instituto nempe Antheri PP. qui Martyrum gesta scribi, & in Ecclesiis haberi præcepit. Gregorius M. lib. 7. ind. 1. Epist. 9. *Nos autem pene omnium Martyrum distinctis per dies singulos Passionibus collecta in uno codice nomina habemus.* Regula S. Ferreoli cap. 18. *Gesta Martyrum, id est Passiones sanctorum fidelium, quodam compaginata studio & sermone digesta sunt, tempore quo nobis diem migrationis eorum anni meta cursus sui legibus repræsentat, recenseri in oratorio, audientibus cunctis, omnino decernimus.* Id etiam statuitur in Concilio Africano c. 13. *Liceat etiam legi passiones Martyrum, cum anniversarii dies eorum celebrantur.* Adde Concilium Carthag. can. 47. Attonis Episcopi Capitulare c. 58. Canones Saxonicos Ælfrici ad Vulphinum Episcopum can. 21. Epistolam Buggæ ad Bonifacium Moguntin. Episc. Vitam S. Gilberti de Sempingham p. 682. &c.

Passionarius, *Passionarium*. Liber MS. Ordinis S. Victoris Parisiensis cap. 19. *Quales sunt Bibliothecæ, majores expositores, & Passionarii, & Vitas Patrum*, &c. Et cap. 48. *In festivitatibus Sanctorum legantur vitæ vel passiones eorum.* Chronicon Casinense lib. 3. cap. 62. (al. 63.) *Passionaria totius anni libros quatuor.* Lambertus Ardensis p. 155. *Veteris Testamenti libros, & Passionarium.* Vide Monasticum Anglic. tom. 3. p. 322.

Passionalis. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 6. Id. Jan. *Dedit etiam tres libros Passionales, & unum qui dicitur Martinellus.* Occurrit apud Ratpertum Monachum de Casib. S. Galli cap. 9. & in veteri Charta apud Buzelinum lib. 2. Gallo-Flandr. c. 25. Vide Testamentum S. Everardi apud Miræum in Cod. Donat. piar. cap. 21.

PASSIONATICUS, Jus transitus, *Droit de passage*. Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 656. *Et cæteri pagenses de alias civitates persolvant de illos navigios de unaquaque quarrada denarios duodecim, & vultaticos, & passionaticos per omnes successiones & generationes illorum secundum antiquam consuetudinem.*

PASSIVARE, Transire, quasi *passus*, seu strictiora loca emetiri, vel *vagari*, quomodo *passivus*, pro *vagus*, usurpatur. Vita S. Wunebaldi cap. 3. *Et protinus passivantes super Alpium oneos*, &c.

PASSIVUS, Vagus, inconstans, incertus; vox Afris

scriptoribus familiaris. S. Augustinus lib. advers. Adimantum c. 24. *Si hoc ideo dictum est, ut non servetur panis in crastinum, magis hoc implent vagi Romanorum, quos passivos appellant, qui annona quotidiana satiato ventre, aut donant statim quod restat, aut projiciunt.* *Passiva libido* apud S. Hieronymum in Ezech. c. 16. vaga ac promiscua, quæ *Errabunda Venus*, Saxoni Grammatico lib. 5. dicitur. *Passivus obtutus*, apud Cassianum Collat. 1. c. 5. vagus, incertus. Josephus Iscanus lib. 3. de excidio Trojano.

— *Subit illa pudica*
Ora gerens, oculis nusquam vaga.

Julius Firmicus lib. 8. Math. c. 23. *Mulieres verè meretrices, quæ pudorem suum sine ullo respectu, passivis libidinum conversationibus vendant.* Ibidem c. 25. *Quod si mulieris fuerit ista genitura, passivis erit libidinum cupiditatibus prostituta.* Et cap. 30. *Mulieres verò faciet pudorem suum passiva libidinis nundinatione prostituere.* Chromatius Aquileiensis Episc. Conc. 1. *Et passivam Judæorum licentiam, & stultam ac miserabilem Manichæorum præsumptionem*, &c. Autor homiliæ 3. ad Monachos, inter homilias Eusebii Emiseni: *Aves ipsæ diligunt nidos suos, amant feræ loca in quibus nutritæ sunt, amant cubilia & pascua: & quamlibet naturali libertate passivis perversa rapiantur incursibus, sæpius tamen ad chara sibi loca quodam cibi desiderio revertuntur.* *Communio passiva*, in Concilio Carthag. I. cap. 8. i. indifferens, cuivis nullo passim discrimine permissa. *Passiva corpora*, ibidem c. 11. promiscua. Tractatus Gelasii PP. *Ne si semel talis fuerit intromissa licentia, omnibus exinde omnia liceant, fiatque, quod absit, tam passiva rerum confusio atque commixtio, ut nulla inter mundum & immundum — sit discretio.* Aldhelmus de Virginitate cap. 1. *Passivus lascivusque oculorum obtutus.* Utitur passim Tertullianus.

Passivè. Apuleius lib. 11. *Crines — per divina colla passivè dispersi molliter fluebant.*

Passivitas. Salvianus lib. 7. de Gubern. Dei: *Quis conjugii fidem reddidit? imo quantum ad passivitatem libidinis pertinet, quis non conjugem in numerum ancillarum non redegit?* Infra: *Atque illi — & minore fortasse crimine, & minore, ut reor, numero ac passivitate peccabant.*

PASSUS, Angustiæ & claustra itineris, vel montium: *Clausuræ, clusæ.* Matth. Paris p. 443. *Dum per quoddam iter arctissimum, quod vulgariter Passus dicitur, forent transituri.* Matthæus Westmonaster. an. 1260. *Emanavit à Cancellaria Breve domini Regis — ad omnes Vicecomites, in quorum Ballivis solebant viatoribus imminere pericula, ut omnes passus periculosos, tam in viis concavis, & boscis, & haiis, quam aliis pacis regiæ perturbationibus faciant videri, &c.* Occurrit præterea apud Silvestrum Giraldum lib. 1. de Expugn. Hibern. cap. 26. lib. 1. Itinerarii Cambriæ cap. 4. Sanutum lib. 3. part. 11. cap. 13. &c. Guillelmus Guiart anno 1284.

Passa li Rois & ses compaignes
De Pirre les hautes montaignes,
Que noif, ne vent, ne glace n'use,
Assés prés du pas de l'Escluse.

Passus Ecclesiastici. Vide *Dextri.*

PASTA, Massa, Gall. *Paste*, crudus panis. Guill. Brito in Vocabul. *Pistor dicitur qui panem facit, à pinso, is, quod est panem facere, pastam deducere & terere.* Cæsarius lib. 4. cap. 65. *Cum pistorem pro eo quod panes nimis magnos faceret, argueret, respondit ille, Credite mihi Domine, in pasta valde parvi sunt, & in fornace crescunt.* Occurrit apud eundem lib. 5. cap. 32. lib. 10. c. 17. in Vita B. Andreæ de Galerannis n. 5. Michaëlem Scotum de Physion. cap. 1. & 13. in Statutis Ordinis de Sempingham p. 786. apud Bernardum Dapiferum in Vita S. Gothalmi, in lib. 2. Miracul. S. Bertini cap. 29. Joannem de Garlandia in Hortulano cap. 6. & alibi non semel, &c.

Pasta, Pastus. Vide *Pullipasta.*

PASTILLUS. Celsus lib. 5. c. 17. *Malagmata atque emplastra pastillique, quos τροχίσκους Græci vocant, cùm plurima eadem habeant, differunt eo quod malagmata maximè ex floribus, eorumque surculis: emplastra pastillique magis ex quibusdam metallicis fiunt. — Inter emplastrum autem & pastillum hoc interest, quod emplastrum utique liquati aliquid accipit: in pastillo tantum arida medicamenta aliquo humore junguntur.* Hinc *Pastillus*, & *Pastellus* appellatus panificium carne aut alio edulio fartum, nostris *Pasté*, quod in modum medicorum *pastilli* compositum & fartum sit. Bulla Honorii III. apud Margarinum: *Tenentur præstare — unam gallinam & 2. panes, & unum pastillum, vel loco pastilli unam gallinam.* Vita S. Ulrici Eremitæ n. 26. *Duos pueros cum panibus, pastellis & duobus vasis vini — misit.* Monasticum Anglic. to. 2. p. 935. *Habebunt etiam annuatim duas summas frumenti, pro pastellis, cùm voluerint faciendis.*

Pastellio, Pastillus. Alexander Iatrosophista lib. 1. Passionum: *Galbanum & sapa quæ tundes simul, & facies pastelliones, qui possint in foramen dentis intrare.*

Pastillarius, Pastillorum confector, apud S. Augustinum lib. 2. de Moribus Manichæor. c. 15. Ordinatio Hospitii S. Ludovici Reg. an. 1261. *Joannes Pastillarius — habebit autem pretium pastillorum, tartarum, & flatonum, sicut solet.*

PASTINA, *Pastinum*, Terra *pastinatione* renovata, apud Pallad. Gloss. Gr. Lat. Βωλοστρόφιον, *Pastinum.* Βωλοστροφία, *Pastinacio, repastinacio.* Βωλοστροφηθεῖσα γῆ, *pastilenda.* Βωλοστροφῶ, *Occo, occilio, pastinor, pastino.* Leo Ostiensis lib. 1. c. 26. *Et curtes alias duas in campis, & pastena, & domum unam in Cannis, &c.* Lib. 3. c. 18. *Et integram curtem Banioli, & Sipizani: Castrumque, Pastinam, & quatuor terræ jugera.* Romualdus in Chron. MS. an. 1125. *Castrum Olibani reddidit, & totam pastinam moriens Ecclesiæ reliquit.* Charta anni 1201. apud Ughellum in Epist. Valvensib. *Reddentque vobis in cambium clausuram & pastinum quod est super viam.* *Pastinare*, Columellæ, est agrum fodere. Vetus Charta apud Ughellum to. 5. p. 1538. *De terra ad pastinandum, &c.* At nostris *pastinagium*, idem valet quod *pastio.* Charta Philippi Ebroicensis an. 1320. pro incolis Mellenti in Tabulario Prioratus S. Nicasii fol. 72. *Les Pastinages & usages que les habitans ont és mareis de mener leurs bestes pastiner, & de saier l'erbe, &c.*

PASTIO, *Pastionaticum, Pastinaticum, Pasnagium, Pannagium*, &c. Census vel tributum pro glandatione, & jure pascendi porcos in silva domini: *Panage*, in Consuet. Norman. art. 30. & Andegavensi art. 497. *Pasnage*, in Pictavensi art. 159. & Britannica art. 255. Edictum Chlotarii II. Regis c. 23. in Concilio Parisiensi V. *Et quando pastio non fuerit, unde porci non debeant saginari, cellarinsis in publico non exigatur.* Charta Caroli Regis Fr. an. 921. pro Abbatia Maricolensi: *Ut de porcis fratrum ibi saginatis nemo pastionaticum expetat. Consuetudo pastionis, & de pastione*, in Chron. Besuensi p. 601. mox: *Ita ut homines illorum nostræ partis pastionaticum ipsis Monachis solvant.* Et p. 700. *Donavi Monachis Besuensibus ut porcos suos indominicales in nemora mea ubicumque habuero mittant, & sine pastionatico per omnia libere currant.* Adde p. 660.

Pastinaticum, eadem notione. Historia Episcopor. Autisiod. cap. 49. *Præcepitque ut in silvis S. Stephani de porcis illorum nunquam acciperetur pastinaticum.* Charta Mauricii Episcopi Paris. in Tabulario S. Maglorii: *Et insuper Prior habeat decimationem totius pastinatici porcorum.* Occurrit ibi non semel. Alia Radulphi Bulgiacensis apud Juretum in Notis ad Epist. 172. Ivonis Carnot. *Quod si glandibus & pascuis porcorum boscus — abundaverit; omnes porci Monachorum — liberum habeant transitum per eandem silvam sine ulla pastinatici exactione.*

Pasnaticum, idem quod *pastionaticum*, ex Gallico *Pas-*

nage. Charta Fulcherii de Turre an. 1079. in Tabulario Vindocinensi ch. 232. *Do — & pastionem ad eorum omnes porcos dominicos, sine pasnatico*. Charta Gaufredi Comitis Andegav. pro S. Nicolai Monasterio: *Dimidium pasnaticum, quod in foresta nunc habere dignoscor: ita ut & mei porci dominici, si ibidem impinguabuntur, similiter & Monachorum illorum proprii & mei, ab illis in perpetuum à pasnatico immunes sint*. Notitia de fundatione Abbatiæ Theoloci in diœcesi Lingonensi an. 1130. *In omnibus etiam suis nemoribus ipsorum porcis recursum, & omnimodos fructus ad eorum pabulum, absque eo pretio, quod vulgo pasnaticum dicitur*. Occurrit præterea in Charta Ludovici VII. an. 1159. pro Ecclesia SS. Bartholomei & Maglorii.

Pasnagium, & *Pannagium*, simili pariter significatu. Vita S. Waningi Confessor. *Si per totum Ducatum tuum consuetudinem, quæ vulgariter Pasnagium dicitur, Domino donaveris*. Ordericus Vitalis lib. 5. *Annuit etiam quidquid ad Garlemvillam habebat, terram scilicet ac pasnagium. Ita ut primum pasnagium famulorum non daretur, secundum verò vel tertium daretur, Monachorum autem nullum daretur*. Charta Rogerii Comitis Scrobesburiensis apud eundem: *Et in omnibus nemoribus meis pasnagium de Monachorum porcis in perpetuum indulgeo*. Alia apud eundem p. 582. *Porci quoque Monachorum nullatenus pasnagium in meo nemore dabunt*. Leges Forestarum Scoticarum cap. 7. *Si copia glandis in foresta domini Regis contigerit, forestarius debet citare tam burgenses, quam ruremanentes, ut porcos suos adducant, ut Dominus Rex ab eis pannagium habeat. Iste autem est modus pannagii: videlicet de qualibet cindra, id est de decem porcis, Rex habebit meliorem porcum, & forestarius unum hogastrum*, &c. Charta fundationis Abbatiæ S. Trinitatis Exaquensis in diœcesi Constantiensi: *Rectam decimationem, & decimam de nutrimentis, & de totis exitibus illorum nutrimentorum quæ in eadem silva & in parco erunt facta: & si in parco mittentur porci deforis causa pastionis, tunc habeant Monachi ibi à festivitate S. Martini usque ad Quadragesimam centum porcos sine pasnagio*. *Pannagia silvarum*, in Provinciali Ecclesiæ Cantuar. lib. 3. tit. 16. Adde vitas Abbatum S. Albani p. 48. Libertates de Foresta Joannis Regis Angl. Capitula placitorum Coronæ Regis Ricardi I. apud Rogerum Hoveden. p. 784. &c. *Plain pennage, demy pennage*, in Computo Domanii Boloniæ an. 1478. *Plains pennaiges de chevaux, de jumens, poutrains, vaches, veaux, & pourceaux allans à ladite forest de Cressi*, &c. *Demy pennaiges de chevaux*, &c. *allans en ladite forest depuis la my May jusques au jour de S. Andrieu ensuivant*. In Computo Domanii Stapularum fol. 39. 40. *Recepte des pennaiges de vaches & veaux allans en la forest d'Hardelo pour 5. sols la vache, 2. sols six deniers le veau, quant il sont à plain penaige à paier au jour de saint Andrieu*. Infra: *Recepte des pennaiges de pourceaux qui ont esté mis à pennaige en la forest de Hardelo à 2. sols le grand porc, & 2. deniers le petit, pour paier au jour de S. Andrieu*.

Pasnagerii forestarum, in Regesto Parlamenti B. fol. 78. qui jus pasnagii habent in forestis.

Pannagium interdum pro ipsa glandatione animalium sumitur. Monasticum Anglic. to. 1. p. 116. *Concessit autem ut porci Prioris cum suis in pessum communiter eant, & pannagium edant*.

Panagator, qui *Panagium* exigit ac recipit pro domino silvæ. Charta Henrici II. Regis Angliæ, in Regesto Normannico signato P. ex Camera Comput. Paris. *Sciatis me confirmasse Baldrico filio Gilleberti servienti meo totas esentias suas & ministeria sua cum liberationibus quæ ministeriis & sergentiis pertinent, & hæredibus suis, videlicet custodiam gaiolæ nostræ Rotomag. & portæ castelli mei: & pro ipsa custodia habet unoquoque die duos solidos usualis monetæ, — & prædictus Baldricus & Regardator & Panagator mearum forestarum habens tantum in donis & liberationibus Reguardi & Panagii, quantum unus ex magistris Reguardatoribus & Panagatoribus meis per totam Normanniam, & custorum meorum ad justitiam Gladii mei pertinentium, & custos meretricium publicè venalium in lupanar* (sic) *de Roth. & Marescallus meus quamdiu moror Rothom. habens unaquaque die pro ordinationis meæ Roth. de liberatione 6. panes, & 6. fercula coquinæ, & unum sextarium vini, & habet anno quoque unum scutum in redditu scutorum meorum Roth. per manus Turresiis* (sic) *mei*, &c.

Pasnagium, & *Pannagium*, pro quovis tributo. Primum Regestum Parlamenti Parisiensis inter Aresta an. 1271. f. 187. *Ipsi satagebant levare panagium de quadrigis & vecturis deferentibus bladum, vinum*, &c. Regestum B. fol. 32. inter Aresta an. 1276. *Responsum fuit civibus Rothomag. quod panagium apud Clailloel non levaretur post proximum Pascha*. Charta Joannis Regis Angl. to. 1. Monastic Angl. p. 310. *Soluta & quieta de — festagio, & stallagio, & cariagio, & pannagio, & de omnibus occasionibus quæ ad nos pertinent*. Alia Philippi Reg. Fr. an. 1314. in Hist. Episcopor. Cadurcens. n. 191. *Ac dispensatione panagii, quod pro ejusmodi opere feciendo hominibus ejusdem civitatis concessimus*. Alia ejusdem Regis an. 1307. pro Archiep. Lugdun. *Nos — domum, fortalitium vel castrum acquirere vel construere, — feodum, retrofeodum, scorietatem, vel panagium, seu alias quascumque res immobiles — acquirere — poterimus*. Alia an. 1254. in Regesto Andegav. *In pannagio ovium habet B. Martinus dimidium, & Comes dimidium*. Ridiculè porro Santyonius *Pannagium* dictum scripsit, quod sit *Panis porcorum*.

PASTITIUM, Pascuus ager, *Pastis*. Tabularium Fossatense an. 1268. f. 99. *Unum quarterium & dimidium terræ seu jardini, vel pastitii, uno quarello minus*, &c.

PASTOPHORIUM, *Atrium templi, aut sacrarium*, in Gloss. Isid. Glossæ MSS. *Pastophoria, vestibula in circuitu domus*. Eucherius Lugdun. *In Ezechielis extrema parte in visione civitatis, in veteri translatione habetur pastophoria, in nova gazophylacia, id est cellulas parvas*. Occurrit etiam 4. Machab. c. 4. Radevicus lib. 4. de Gestis Frider. cap. 13. *Vulpes, lepores, pastoforia Ecclesiæ, & officinas Canonicorum ingressæ*, &c. Aliud videtur significare in Chronico Mosomensi pag. 633. *Locus enim non tam naturali munitione firmus, quam humano labore & opere manuali factus, modo aggere terræ, modo pastophorio, interdum ubi opportunum erat roboratus, non faciles præbebat accessus*.

PASTOR *Ecclesiasticus, Laicus*, Vide *Advocatus*.

Pastorum officium, quod in Ecclesia Rotomagensi celebratum statim post Nocturnale officium Natalitii Christi, sic describit Ordinarius MS. ejusdem Ecclesiæ: *Finito* Te Deum laudamus, *peragatur Officium Pastorum hoc modo secundum Rothomagensem usum. Præsepe sit paratum retro altare, & imago S. Mariæ sit in eo posita. In primis quidam puer ante chorum in excelso in similitudinem Angeli Nativitatem Domini annuntians ad quinque Canonicos quindecim marcharum & librarum, vel ad eorum Vicarios de secunda sede, Pastores intrantes, per magnum ostium chori transeuntes, tunicis & amictis indutos, hunc versum ita dicens*, Nolite timere, ecce enim, *usque*, in præsepio. *Sint plures pueri in voltis Ecclesiæ, quasi Angeli, qui alta voce incipiant*, Gloria in excelsis Deo, *& cantent usque* voluntatis. *Hæc audientes Pastores, ad locum in quo paratum est Præsepe, accedant cantantes hunc versum*, Pax in terris *totum. Quod dum intraverint, duo Presbyteri dalmaticati de majori sede, quasi Obstetrices, qui ad Præsape fuerint, dicant*, Quem quæritis, *usque*, dicite. *Pastores respondeant*, Salvatorem Christum, *usque* Angelicum. *Item Obstetricis cortinam aperientes, Puerum demonstrent, dicentes*, Adest hic parvulus, *usque*, Isaias dixerat Propheta. *Hic ostendant matrem pueri, dicentes*, Ecce Virgo, *usque* qui natus est. *Tunc*

eo viso, inclinatis cervicibus adorent Puerum, & salutent, dicentes, Salve Virgo singularis, *usque,* frui natus visione. *Deinde vertant se ad chorum redeuntes, & dicentes,* Alleluia, Alleluia, jam vere scimus, *usque,* cum Propheta dicentes. *Hoc finito, incipiatur Missa, & Pastores regant chorum. Dom. Archiepiscopus, si præsens fuerit, cantet Missam.*

PASTORALE, Ager pascuus. Charta Communiæ Bituric. anno 1181. *Si quis accusatus fuerit pastorale, vel torallum, vel viam, vel plateam, vel metam arasse, vel fodisse, vel aliquam arborem in pastorali, sive in via, seu in platea incidisse,* &c. Eadem verba habet Charta libertatum villæ *des Ais* in Biturigib. anno 1301.

PASTORELLI, Factiosorum quædam cohors exorta in Francia S. Ludovico IX. regnante anno 1251. de qua præter Thomam Cantipratanum lib. 2. de Apibus c. 4. n. 14. 15. Nangium in S. Ludovico, Matthæum Paris an. 1251. Anonymum Gallum in Chron. in hist. Merovingica p. 1072. Anonymum alium in Chronicis Sclavicis Lindenbrogianis, Sanutum lib. 3. part. 12. cap. 3. Chronicon Andegav. apud Labeum pag. 291. & cæteros Gallicæ historiæ scriptores, ita Guillelmus *Guiart* in Hist. MS.

L'an mil deus cens cinquante & un,
Sans nombrer à mon retour el,
Cheminerent li Pastourel,
Qui à eus vanter s'atiroient,
Que S. Loys vanger iroient.
Vns home menoit cele mesnie,
C'on clamoit Mestre de Hongrie,
Il depeçoient mariages,
Et faisoient plusieurs dowages,
Car fol estoient, & testu,
A Paris fu l'un deus vestu
En guise d'Evesque à grant coite,
Et i fist yaüe benoiste,
Si con si compaignon requistrent,
Plusieurs Clers à Orliens ocistrent,
Des biens du monde desnuez,
Fu leur mestre à Bourges tuez.

Historia Francor. MS. Ex Bibliotheca Memmiana: *En France vint lors un trompeur, qui se disoit le Maistre d'Hongrie, & faisoit accroire qu'il convenoit que la Sainte Terre fut delivrée des mescreans, & par jeunes Pastoureaux, luy qui sembloit estre preud'homme & estoit vestu bien humblement, assembla au Royaume de France bien lx. mille Pastoureaux. A Paris vindrent, ou la Roine Blanche festoia le Maistre, & donna grans dons, cuidant qu'il dit verité, &c. mais quant les Pastoureaux furent passez Loire, ils firent tant de maux & de persecutions à Juifs & à plusieurs gens d'Eglise, que merveilles,* &c.

Exorta perinde in Francia & Anglia, eadem appellatione, simili in Terram Sanctam proficiscendi proposito, factiosorum alia cohors anno 1320. de qua pariter agunt historici, ac in primis Thomas Walsinghamus p. 112. Cosmas Pragensis p. 34. Chronicon Rotomagense editum à Labeo, &c. quibus addendus Odoricus Rainaldus an. 1320. n. 21. 22. 23. De iis etiam hæc habet Chronicon MS. vernaculum Monspeliense: *En l'an 1320. fou granmoguda ves lo més de May que hom appellana Pastorels, li qual dizian que volian passar la mer por conquerne la Santa Terra otramar, & aussinau los Juizveu eu Bordilés, & en Aienés, & en Tolzau, e per tota la terra communamenz quan los trobanon en tal manieira quel Rei de Fransa ne fés pendre plus de 60. a Toloza en un jorn, & à Carcassona 38. que grans que pau.* Historia Francor. MS. ex Bibliotheca Memmiana: *Il avint l'an 1320. qu'il fut en France si grantment de Pastoureaus & de menue gent, qui disoient qu'il vouloient aller en la Sainte Terre contre les Sarrazins, que ce fut merveilles, moult grant multitude en alerent jusques en Languedoc, & firent moult de maux à Juifs & autres gens, dont on en pendit plusieurs, & les autres s'enfouirent en divers lieux.*

PASTORIUM, Pastoria. Lex. Bajwar. tit. 2. cap. 6. § 1. *Si quis in exercitu aliquid furaverit, pastorium, capistrum, frenum, feltrum,* &c. Lex Longob. lib. 1. tit. 25. § 35. *Si quis capistrum de capite caballi tulerit, componat sol. 6. Si quis pastoriam de caballo alieno tulerit, comp. sol. 6.* Ubi editio Heroldi habet *Pastorium,* p. 193. Occurrit *Pastorium,* in Gloss. Isidori, in quo esse dicitur *Alviale templi vel safurium;* ubi legendum, *Pastoforium, atriale templi, vel * safurium.* aliàs, *safarium.*

PASTURA. Lindewodus in lib. 3. Provincial. Angl. tit. de Decimis: *Differunt pascua & pastura: nam pastura omne genus pascendi significat, sive fiat in pratis, sive in stipula, sive in agris, sive in campis: sed pascua est locus principaliter deputatus pecoribus pascendis, ut puta in montibus, moris, mariscis & planis non cultis nec aratis.*

PASTURALE, Equi pedum, & aliorum quadrupedum pars ima, Italis *Pasturale,* Gallis *Pastureau.* Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. cap. 9. *Equus habens juncturas crurium naturaliter grossas, & pasturalia curta velut bovina, fortis esse censetur.* Ubi nescio cur vetus interpres Gallicus verterit, *qui a les jointures des cuisses naturellement grosses, & ler maschoüeres courtes comme bœuf.* Nam alia sunt *pasturalia* à maxillis. Adde caput 57. ejusdem libri, ubi perperam *postucalia* editum, quo loco interpres *pasture,* reddidit.

PASTUS, Convivium, refectio: nostris, *Past.* Concilium Nannetense c. 15. *Pastos autem & comessationes quas divina autoritas vetat,* &c. Tabularium Brivatense ch. 160. *Vt per singulos annos ad annuale meum in meam commemorationem pastum optimum persolvant Canonicis S. Juliani.* Charta Gilberti Episcopi Parisiensis: *Omnesque qui pro investitura illa pecuniam, pastum, vel aliquid ullo tempore promittent, darent vel acciperent, sub perpetuo anathemate poneremus.* Hinc *Pastoier,* pastum dare, convivio excipere. *Caton en Roman:*

Quant dois avoec gens pastoier,
Si dois ta langue castoier
Qu'elle soit de parler courtoise.

Pastus sumitur eadem notione, qua *Procuratio, convivium, cœnaticum,* &c. de quibus vocabulis, suis locis agimus, seu pro eo jure, quo vassali & tenentes Principem ac Dominum statis ac definitis vicibus, vel diebus, vel etiam quoties per vassallorum prædia iter agebat, convivio tenebantur excipere: quod quidem jus in præstationes pecuniarias sæpenumero commutatum legitur. Ac *pastus* quidem qui Principes spectabat, mentio est in capitulis post Concilium Romanum an. 904. c. 8. *Vt pastus Imperatoris ab Episcopis & Comitibus secundum antiquam consuetudinem solvatur.* Et in Charta Wiglafi Regis Merciorum in Monastico Anglic. to. 1. p. 123. *Hoc modo per ævum liberabo à pastu Regis & Principum* &c. Concilium Trosleianum an. 909. c. 6. initio: *Exactiones census ab ipsis Sacerdotibus sibi exquirunt, & xeniis ac pastis, vel paraveredis, vel caballorum saginationibus Presbyteros affligunt.* Pastus hac notione passim meminerunt veteres Chartæ apud Miræum in Donat. Belgic. lib. 1. cap. 38. Hemeræum in Augusta Viromand. pag. 96. 121. 177. in Regesto p. 33. 37. 53. 55. Sanmarthanos in Episcopis Tolosanis p. 680. in Monastico Anglic. to. 1. p. 100. 136. apud Rouillardum in Meleduno p. 415. 416. & in Lehuno p. 57. Jacob. Petitum post Pœnitentiale Theodori p. 669. 670. &c. Adde leges Longobard. lib. 3. tit. 12. § 1. Vide *Parata,* & *Procuratio.*

Pastus caballi, qui debebatur missis Dominicis, & à quo immunes erant prædiorum Ecclesiasticorum coloni. Capitulare Caroli C. tit. 32. cap. 2. *De manso — ad*

Ecclesiam dato nullus census ; neque caballi pastus à senioribus de Presbyteris requiratur. Eadem habentur in Concilio apud S. Macram c. 6. Adde Hincmarum Rem. in Capitulis ad Archidiaconos datis c. 6. *Caballorum saginationibus Presbyteros affligere*, in Concilio Trosleiano an. 909. c. 6.

Pastus canum venaticorum. Vetus Charta apud Augustinum du *Pas* in Stemmat. Armoric. 823. *Duos nihilominus pastus, quos ex consuetudine habebant in Obedientia Chameriaci, unum mihi, alterum canibus meis, unoquoque anno solvendos*, &c. Vide *Canis*.

Pastio, idem quod *Pastus*, in Charta Caroli Calvi pro Ebroino Episcopo Pictav. apud Beslium: *Aut canaticum, aut pastionem, aut laudaticum*, &c.

Pastellus, *Pastillus*, diminutivum à *Pastus*. Jo. de Janua: *Pastillus parvus pastus.* Concilium Romanum II. sub Gregorio I. PP. & lib. 4. Epist. 44. *Antiquam Patrum regulam sequens, nihil unquam de ordinationibus accipiendum esse constituo, neque ex datione pallii, neque ex traditione chartarum, neque ex ea quam nova per ambitionem simulatio invenit appellatione Pastelli.* Hincmarus in Capitulis ad Presbyteros parochiæ suæ c. 15. *Non quasi ad prandium ibi ad tabulam resideant, & per tales inconvenientes pastellos se invicem gravent.* Vide *Pastillus*.

Pastillaticum, jus *Pastus*, seu *Pastelli*. Joan. Diaconus lib. 2. de vita S. Gregorii M. cap. 5. *Omnes consuetudines quas contra priscam traditionem Apostolicam noviter pullulasse cognoverat, videlicet de contegendo Dalmaticis Apostolico feretro, de Pastillatico pro pallio, vel consecratione Pontificum, — segregavit.* Et lib. 3. c. 5. *Cum verò quosdam cognosceret, ad evitanda simoniacæ hæresis crimina, pestiferæ negotiationis munera pastellaticum callidè vocitare, ac hujusmodi mutato nomine suæ cupiditatis avaritiam velle contegere*, &c.

Pastus, pastio, vel pascuum, *Pastis*. Chronicon Fontanellense cap. 3. *Wandonis equum qui ibi in pasto constitutum ceperit, ex templo assumpsit.*

PATAGINE, *quum propius* (f. propter) *pituitam, non facile labra moverunt*, (f. moventur.) Sic in Glossis antiquis MSS. Apud Festum, *Patagium* est *morbi genus.*

PATAMEN, patens aditus & egressus, in lege 53. Cod. Th. de Operib. public. *A platea aditus atque egressus patamen.*

PATARACINUM. Fragmentum Petronii: *Clamat itaque primus, cum pataracina poposcisset, dies, inquit, nihil est; dum versus te nox fit.*

PATAREA, hæresis *Paterinorum*. Bonizo Episcopus Sutrinus in Chronico Romanor. Pontificum ex Bibliotheca Cæsarea apud Lambecium lib. 2. Comment. *Et de Stephano Godefridi Regis germano, & qualiter ejus temporibus Patarea apud Mediolanum exorta est: & de Nicolao Papa*, &c.

PATELLA. Anonymus de Gestis Constantini M. de Zenone Imp. *Perhibent de eo quia patellas in genucula non habuisset, sed mobiles fuissent, ut etiam cursu velocissimo ultra modum hominum haberetur.*

Patella. Papias: *Arula, patella carbonum, craticula.*

Patella salis, vel *salinarum*. Testamentum Fulradi Abbatis S. Dionysii: *Patellas ad salo faciendum in vico Bodatio seu Marsallo cum sessis eorum.* Annotatio Arnonis Episcopi sub Carolo M. apud Canisium: *Simulque & tradidit jamdictus Dux in eodem pago, in loco qui vocatur Salinas, fornaces 20. & totidem patellas, & tertiam partem de putiatorio concessit.* Metellus in Quirinalibus:

> *Fonte salinarum loca viginti patinarum,*
> *Duobus additis, simul sustulit ille furor.*

Chronicon S. Michaëlis Virdun. p. 385. *Huic Smaragdo auctoritatis suæ præceptum contulit, de prædicta loci libertate: contulit & aliud de libertate carrorum & summariorum & patellarum in Vico & Marsallo.* Adde p. 412. Chronicon Reicherspersg. an 1137. *Patellam in Halla cum uno curtili in ipsa villa Hallensi. Patella salis*, in eodem Chronico an 1141. *Patellam salis in Halla.* An. 1146. *Patellam salis & alia prædia ab eodem Episcopo donata.* Joannes Abbas in vita B. Joannis Abb. Gorziensis c. 10. n. 89. *Salinas — exstruere* (curabat) *ut in loco eodem plures, quas dicunt patellas, partim ex integro cum ipsis sedibus emptas, partim — reparatas*, &c. Historia Australis an. 1295. *Qui combusserunt & destruxerunt Duci Austriæ duas patellas salis*, &c. Adde Acta S. Quirini Mart. n. 12. & Chartas Caroli C. & Mainardi Comitis Morspecensis an. 1125. apud Doubletum p. 779. Metropolim Salisburgensem to. 2. p. 264. to. 3. p. 243. &c.

Patellæ coctæ singulis hebdomadis ex micis quæ è mensis monachicis levantur, apud Magistrum in Regula cap. 23. 25.

PATENA, *vas latum* definitur à Columella lib. 12. cap. 43. Unde Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccles. c. 24. ait patenam dictam *à patendo, quod patula sit.* Joannes de Garlandia in Synonymis:

> *A pateo dicas patenas, conjunge patellas;*
> *Vas dico patenam; calicis tectura patenam.*

Est autem vas Ecclesiæ ministeriis dicatum, cujus usus in oblatione Corporis Dominici olim fuit, & jam est, διοκοκάλυμμα, Germano Patr. in Theoria, δισκοποτήελον, Nicetæ & autori Descript. S. Sophiæ. Alcuinus Poëm. 3.

> *Aureus atque calix gemmis fulgescit opertis;*
> *Ut cælum rutilat stellis ardentibus aptum;*
> *Sic lata argento constat fabricata patena;*
> *Quæ divina gerunt nostræ medicamina vitæ.*

Anastasius in S. Silvestro: *Obtulit patenas aureas 7. quæ pensant singulæ libras 30.* In Nicolao: *Patenam ex auro purissimo misit Michael Imp. cum diversis lapidibus pretiosis*, &c. Vita S. Desiderii Episc. Cadurc. c. 9. *Nec desunt patenæ sacris Propositionis panibus præparatæ.* Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Fecit in ipso sancto calice patenam ad conficiendum in ea Corpus Redemptoris mundi.* Extant in Ordine Romano orationes ad Benedictionem Patenæ, quæ ibi appellatur *Vasculum in quo Eucharistia reconditur.* Vide Card. Bona lib. 1. Liturgicor. c. 25. n. 3.

Patena, Lamina, vel ferrum latius, & deductum in laminas, quibus ferrei thoraces constabant: limbos vocat Ammianus lib. 16. *Thoracum muniti tegminibus, & limbis ferreis cincti.* Willelmus Brito lib. 3. Philipp.

> *Vix obstat ferro fabricata patena recocto;*
> *Qua bene munierat pectus sibi cautus ab hoste.*

Lib. 11.

> *Tot ferri sua membra plicis, tot quisque patenis*
> *Pectora, tot coriis, tot gambesonibus armant.*

Vide *Plata*.

PATER. Papias: *Genitor naturæ vocabulum est, Pater dignitatis.* Quod quidem discrimen observare est in Epistola Theodeberti Regis ad filium Mauricii Imperatoris: *Et quia ad serenissimum atque piissimum Patrem nostrum, genitorem vestrum Mauritium Imperatorem — legatarios direximus*, &c. Vide Dissertat. 23. ad Joinvillam p. 288.

Pater, & *Pater Monasterii*, Abbas. S. Augustinus lib. 1. de Morib. Eccl. Cath. cap. 31. *Illi autem Decani cum magna solicitudine omnia disponentes, — traditionem tamen etiam ipsi reddant uni, quem Patrem vocant.* Gregorius M. lib. 1. Dial. c. 1. *Monasterium construxit, in quo ducentorum ferme Monachorum Pater extitit.* Adde lib. 2. c. 3. lib. 3. c. 23. 33. Cæsarium Arelat. in sermonibus non semel, Regulam S. Fructuosi cap. 15. Isidorum Hispal. Epist. ad Leudefred. Cordub. Episcop. Regularum Concord. Anglicæ nationis apud Selden. ad Eadmer. p. 150. 153. &c. Vide *Mater*.

Pater, Patrinus. Pœnitentiale Theodori Cantuar. c. 4.

In Catechumena & baptismate & confirmatione unus potest esse pater, si necesse sit. Ruffinus lib. 1. in S. Hieronym. *Quorum alter nunc Presbyter beatæ memoriæ Valeriani, alter Archidiaconus, alius Diaconus, simulque pater mihi & doctor symboli ac fidei fuit.*

Pater Abbas, seu Abbas domus illius quæ alteram genuerit, qui *Abbas majoris Ecclesiæ* dicitur in Charta Charitatis Cisterciensis c. 5. Rainardus Abbas Cisterc. in Constitutionib. ejusd. Ord. c. 65. *Defuncto Abbate, Pater Abbas vocetur, & si qui sunt Abbates quos domus illa genuerit.* Qui quidem Abbas jus superioritatis & visitationis habebat in monasteriis quæ genuerat, ut habent institutiones Capituli General. ejusd. Ordin. distinct. 1. c. 4. 6. dist. 5. c. 3. 18. 19. 22. dist. 17. c. 1. 2. dist. 15. c. 4. Ejus verò respectu dicuntur alii Abbates *Filii.* Idem Rainardus c. 77. *Abbas filius qui Abbatem suum eum corripientem de ordine suo contempserit*, &c. Et jus superioritatis, *paternitas* appellatur in Antiquis definitionibus ejusdem Ordinis distinct. 15. c. 1. & in novis, distinct. 14. c. 1.

Pater Confessionum, qui vulgò Confessarius, apud Florentium Wigorniensem p. 604.

Pater Civitatis. Synodus Mopsuestana in quinta Synodo Constantinopolitana collat. 5. *Comitas Agens in rebus & Pater civitatis dixit*, &c.

Pater Imperatoris, πατὴρ βασιλέως, βασιλεοπάτωρ, dignitas qua donatus Romanus Lecapenus, priusquam Imperator dictus fuisset, apud Luithprandum lib. 3. c. 7. 8. & Tzautzas Stylianus socer Leonis Philosophi Imperatoris, apud Zonaram, Cedrenum, Leonem Grammaticum, & alios. Constantinus Manasses de Romano: πατέρα καὶ φρουρὸν φύλακα ποιεῖ τῆς βασιλείας. Ita πατὴρ τοῦ κοινοῦ, Suidæ dicitur Patricius, ut *Pater Imperii*, Corippo: Dignitas verò ipsa βασιλεοπατορεία, Georgio Pachymeri lib. 1. Hist. cap. 27. pag. 44. ubi de Michaële Palæologo, qui junioris Lascaris tutelam exceperat. Et sanè aliam nec diversam esse à Patriciatu plerique censent; cum ab ipsa ferme istius dignitatis origine Patricii *Patres Imperatorum* compellati legantur. Philostorgius lib. 11. c. 4. & ex eo Nicephorus lib. 13. c. 1. de Rufino Eunucho Patricio, Arcadio imperante: ἀλλ' ἐπειδήπερ αὐτὸν ἡ ὀκτομὴ τῆς ἀλουργίδος ἀπεστέρει, πείθει βασιλέα Πατρίκιόν τε καὶ Ὕπατον ἀναγράφειν, καὶ ἦν λοιπὸν πατὴρ ὁ εὐνοῦχος βασιλέως, ὁ μηδὲ τὸν τυχόντα παῖδα φῦσαι δυνάμενος. Majorianus Nov. 3. *Cum Patre Patricioque nostro Richimere*, &c. Hinc sancitum à Theodosio juniore μὴ εἰσέρχεσθαι εἰς Πατρικίου ἀξίαν εὐνοῦχον, apud Cedrenum, & Suidam in εὐνοῦχος, quod tamen non obtinuit, cum alii legantur deinceps Eunuchi apud Cedrenum & Luitprandum in Legatione. Claudianus lib. 2. in Eutropium perinde Eunuchum:

> *Direptas quid plangis opes quas natus habebit,*
> *Non aliter poteras Principis esse pater.*

Alibi de eodem Eunucho:

> *——præsidium legum, Genitorque vocatur*
> *Principis, & famulum dignatur regia Patrem.*

Et Sozomenus lib. 8. c. 7. de eodem ὑπάτου καὶ πατρὸς βασιλέως ἀξίᾳ ἐτιμήθη. Justinianus lib. 1. Instit. Quibus modis jus patriæ potestatis solvitur, de dignitate patriciatus: *Quis enim patiatur patrem quidem posse per emancipationis modum potestatis suæ nexibus filium liberare, Imperatoriam autem celsitudinem non valere eum quem sibi Patrem elegit, ab aliena eximere potestate?* Idem l. 5. C. de Consul. *Ne videantur qui à nobis loco Patris honorantur, alieno jure esse subjecti.* Corippus lib. 4.

> *Patricius senio fulgens Calinicus honoro,*
> *Qui pater Imperii meruit jam factus haberi.*

Theophylactus Simocatta lib. 1. cap. 10. οἱ ταῖς κορυφαῖς τῶν ἀξιωμάτων περιλαμπόμενοι, οὓς καὶ γονεῖς ἀποκαλεῖν βασιλεὺς οὐκ ἀπηξίωσεν. Huc denique pertinet Anonymi Epigramma lib. 4. Anthol. cap. 4.

> Οὗτος ὁ κοσμήσας ὑπάτων θρόνον, τὸν πρωτόπαρχον,
> Καὶ Πατέρα βασιλῆες ἑὸν καλέσαντο μέγιστοι.

Nescio an eo etiam respexerit vetus interpres Juvenalis Sat. 10. *Tutor haberi Principis, Patricius fieri:* nam is post Constantinum, à quo inventa Patricii dignitas, vixit, uti observatum à Petro Pithœo ejus editore.

Pater patrum, titulus concessus summo Pontifici ab Africanis Episcopis in Epist. ad Theodorum PP. quæ extat in Synodo Lateran. sub Martino I. PP. act. 2. à Cyro Episcopo Phasidis in Epistola ad Sergium PP. quæ legitur in sexta Synodo act. 13. à Patribus Concilii Constantinopolitani Hormisdæ PP. apud Baron. an. 520. n. 41. ab Anastasio Bibl. in Epist. ad Adrianum PP. seu præfat. ad VIII. Concilium Oecumenicum, in Reclamatione Hincmari Laudunensis in Concilio Trecassino an. 878. Epist. 9. &c. Will. Brito lib. 9. Philipp.

> *Audet Apostolicis dare sub pietatis amictu*
> *Verba viris qui sunt à Cardine nomen adepti,*
> *Et patrum Patri blando suplicare precatu.*

Ita lib. 10. p. 223. 226. lib. 12. p. 245. & Ordericus Vital. l. 12. p. 861. 895. Gregorius IV. PP. in Epist. ad Episcopos Regni Francorum, queritur quod *frater & papa* ab iis compellatus fuerit, cum Patrem appellare debuissent: *Romano Pontifici scribentes contrariis eum in præfatione nominibus appellastis, Fratrem videlicet & Papam, dum congruentius esset solam ei Paternam reverentiam exhibere.* Vide Durandum lib. 2. Ration. c. 1. n. 18. Ughellum to. 1. part. 1. p. 162. Savaronem ad Sidonium lib. 6. Epist. 1. & Brouverum lib. 11. Annal. Trevir. n. 70.

Pater spiritualis, dicitur Sacerdos, illius cui baptismi Sacramentum impertiit. Avitus Viennensis in homilia de Rogationib. *Prædecessor namque meus, & spiritalis à baptismo pater, Mamertus Sacerdos*, &c. Petrus Damianus lib. 2. Epist. 14. p. 200. *Senex quidam Presbyter, Severus nomine, qui nimirum spiritualis ejus pater extiterat.* Vita S. Rictrudis Abb. cap. 6. *Mauronto siquidem — Richarius pater extitit spiritualis, eumque per sacrum baptisma Deo regeneravit.* Vita S. Trudonis cap. 14. *Baptizavit illum, & à sacro fonte suscepit in utroque pater illi spiritualis effectus.*

Pater spiritualis, qui à Confessionibus est, *Confessor:* Wigorniensi, loco laudato, *Pater confessionum.* Petrus Damiani lib. 4. Epist. 7. de Hildebrando Comite Tusciæ: *Hic Presbyterum quemdam, religiosum videlicet & honestum virum, spiritualem sibi fecerat fratrem, à quo & pœnitentiam ex more percipiebat.* Leo Ost. lib. 2. c. 30. de Lucio Abbate: *Reversus ad Principem — cui dudum & pater spiritualis, & familiaris super omnes extiterat*, &c. De *confessione* etiam videtur intelligenda Regula Tarnatensis c. 3. *Spiritalem se fieri patrem sine Abbatis imperio nullatenus acquiescat.* Ita Græci πνευματικὸν πατέρα indigitant, ut Pachymeres lib. 2. c. 27. lib. 4. cap. 2. quem interdum πατέρα nudè vocant, ut idem Pachymeres lib. 6. cap. 10. lib. 8. cap. 10. Vide Christophorum Angelum lib. de Hodierno Græcorum statu Græcè edito Londini an. 1619. cap. 22.

PATERÆ, Beleni, seu Apollinis Sacerdotes, Gallis. Auson. in Profess. Burdig. Ep. 4. *Tibi Pateræ, sic ministros nuncupant Apollinaris mystici.*

PATERCA. Epistola Balduini Imperat. Constantinopolit. apud Arnoldum Lubec. lib. 6. cap. 20. *Inter duas turres qualibet seu paterca, seu magnellus erigitur.* Sed nemo non videt legendum *petraria*, & *mangonellus.* Vide in his vocibus.

PATERINUS. Hugo Flaviniacensis in Chronico p. 228. *Jam verò si quis esset qui Gregorio (VII. PP.) communicaret, his publicè convitiis appetebatur, Hic hæreticus, destructor regni — & quodam adinventitio nomine Paterinus dicebatur*, fortè quod Papæ, quem *Patrem* appellabant, adhæreret.

Paterini, dicti præterea hæretici Valdensium sectarii, de quorum appellatione sic Constitutio Friderici II. contra Hæreticos apud Vaddingum an. 1254. n. 14. *In exemplum,*

plum Martyrum, qui pro fide Catholica martyria subierunt, Patarenos se nominant, veluti expositos passioni. Jacobus Petri Luccarus in Annalib. Ragusiensib. lib. 1. p. 17. tradit ex Chronicis Bosnicis, & Petro Livio Veronense, sic nuncupatos *da Paterno Romano heretico pessimo, che ricovero in Bosna, & sparse semi della sua diabolica dottrina in questo regno, & nel Ducato di Chelmo.* Quidam sic nuncupatos volunt, quod orationis dominicæ recitatione salvari se putarent. Petrus Monachus Vallis Sarnei in Hist. Albigensium cap. 2. *Isti siquidem ideo securius & effrenatius peccabant, quia credebant sine restitutione ablatorum, sine confessione & pœnitentia esse salvandos, dummodo in supremo mortis articulo Pater noster dicere, & manuum impositionem recipere à Magistris suis potuissent.* Alii sic nuncupatos putant, quod cum sola eadem oratione Dominica sacrificium consecrarent, ut est apud Rupertum lib. 2. de Divin. offic. cap. 21. Sed & Gregorius M. lib. 7. Ep. 64. Ind. 2. ait *orationem Dominicam ideo post precem dici, quia mos Apostolorum fuit ut ad ipsam solummodo orationem oblationis hostia consecraretur.* Quæ cautè capienda jam olim monuerunt viri doctissimi: nam Orationem Dominicam dictam super ipsum corpus jam consecratum suadent quæ sequuntur.

De *Paterinis* plura habent Reinerus libro contra Valdenses cap. 6. Gesta Innocentii III. p. 135. Matthæus Paris an. 1236. Concilium Lateran. III. sub Alexandro III. PP. c. 27. Constitutiones Friderici II. Constitutiones Neapolit. lib. 1. tit. 12. & Gretzerus in prolegomenis ad scriptores contra sectam Valdensium. Hos porro nostri *Patalins* & *Patelins* vocarunt. Assisiæ Hierosolym. MSS. c. 266. *Se il avient par aucune malaventure, ou par aucun mal enseignement que un Chevalier soit Palatin,* (sic MS. codex, & in lemmate capitis,) *ou mescreant en Jesus-Christ, & il en peut estre attaint & prové par veue de ses voisins, ou par sa reconnoissance, ou par ses compagnons qui reviennent à la droite foy, & l'encusent, ses Pers le doivent juger à arder, & tout quanque il a escheit au Seignor par droit,* &c. At infra MS. codex præfert *Patalin*, duobus locis: *Soient enfans dou Patalin, ou d'autres Barons,* &c. *Et se le fié ment de par le Baron Patalin.* Hinc *Patelins*, vulgò appellamus fallaces adulatores, blandos assentatores, qui, ut sunt hæreticorum plerique, palpando decipiunt; quod de ipsis Paterinis observatum à nobis ad Alexiadem p. 422. Institutiones Justiniani vernaculæ, seu *en Roman,* MSS. *Et pour che sunt il dit Paterins, & est autant à dire come deviserres.* Id est garruli, *causeurs.*

PATERNA. Vide Canones Hibern. lib. 31. c. 20.

PATERNICUM, Successio vel hæreditas paterna, bona paterna. *Hæreditas paternica*, in Lege Alamann. cap. 57. & 91. ex Cod. Corbionensi, ut monet v. cl. Steph. Baluzius. Charta Alamannica 50. ex Goldastinis. *Quantumcumque mihi in jamdicto pago Auguscauginse advenit tam de paternico, quam de maternico, seu de comparato,* &c. Adde Chartam 58.

PATERNITAS, Abbatis munus, dignitas. Synodus Tullensis apud Saponarias an. 858. c. 12. *Quod si Abbas negligens & sacris regulis inconveniens per directos Missos inventus fuerit, ab eadem Paternitate removeatur, & alius qui dignus fuerit, substituatur.* Vide Pater.

PATIBULUM, *res patens*, in Gloss. Isid.

PATIBULUS, Patibulum. Capitulare 2. an. 813. c. 11. *Et judices atque vicarii patibulos habeant.*

PATICUS, *Negotiator ipse*, in Glossis antiquis MSS. Vide *Particus.*

PATICINARIUS, *Janitor, qui januam facit patere.* Jo. de Janua.

PATILITER, *Divisè, aut patenter,* in Glossis antiquis MSS. fortè *partiliter*, prima significatione.

PATRASTER, Vitricus, Joanni de Janua. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Vitricus, vel patraster,* ſtẏop-ꝼædeꞃ.

PATRATIO, *est rei veneris consummatio*, in Gloss. Arabico-Lat.

PATREUS, *Vitricus*. In Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. & Isidori. Vide *Matrea*. In Gloss. Arabico-Lat. habetur *patros, vitricus.*

PATRIA, Pagus, provincia, regio, nostris, *Pays*: vox Virgilio lib. 1. Æneid. nota:

> *Quod genus hoc hominum? quæque hac tam barbara morem*
> *Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ.*

S. Augustinus lib. 1. contra Epist. Parmeniani cap. 7. *multæ interjacent patriæ gentium.* Arnobius Junior in Psalmum 104. *In quibus linguis gentes sunt patriarum quadringentæ sex, non diversarum linguarum, sed, ut dixi, diversarum patriarum: verbi gratia, cum una lingua Latina sit, sub una lingua diversæ sunt patriæ, Brutiorum, Lucanorum, Apulorum, — & his atque hujuscemodi patriis similia si dicamus.* Gregorius Turon. lib. 5. Hist. cap. 1. *Qui diversos reges interfecit, noxias gentes elisit, patrias subjugavit.* Epitaphium Joannis XIX. PP. apud Baron. an. 1009. num. 2. ex Vegio:

> *Doctrinis comptus sacris, & dogmate claro,*
> *Per patrias sancta semina fudit ovans.*

S. Bernardus de Morib. Episcop. c. 7. *Cum præsideant urbibus valde populosis, & totas, ut ita dicam, patrias propriæ diœcesis ambitu circumcludant,* &c. Willelmus Brito lib. 8. Philippid.

> *Mox omnem patriam sua Rex in jura reducens,* &c.

Utuntur Gesta Dagoberti Regis c. 36. Liber 3. Capit. cap. 8. Synodus Vermeriensis an. 752. c. 14. Isidorus Pacensis in Chronico p. 2. 13. 19. 20. Aimoinus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 33. lib. 2. Hist. cap. 1. Vita S. Pauli Episcopi Leonensis §. 3. Thwroczius in Chron. Hungar. cap. 3. Hariulfus lib. 1. cap. 11. Simeon Dunelmensis an. 786. Guillelmus de Baldensel in Hodœpor. p. 111. &c.

Per patriam se defendere, in Fleta lib. 1. c. 31. §. 2. 3. & alibi non semel, opponitur *defensioni per corpus suum.* Est autem genus defensionis, qua accusatus seu reus judicio totius patriæ se submittit: idque in factis publicis locum habebat. *Sunt autem 4. casus qui imponunt homini necessitatem, quod per patriam se defendat,* ut est in cap. 34. §. 25. *regia* nempe *dignitas, cum patriam habeat pro campione, fœmineus sexus, vitium mahemii, & ætas 60. annorum & ultra.* Adde cap. 35. §. 4 & Bractonum lib. 2. c. 35. §. 15. lib. 3. Tr. 2. c. 19. §. 6. c. 22. §. 6. c. 25. §. 1.

Per judicium & bonam patriam ab imposito crimine se purgare, in Regiam Majestatem lib. 4. c. 5. §. 10. id est, Skenæo, *per assisam ex bonis hominibus patriæ. Inquirere per bonam patriam super facto alicujus*, cap. 28.

PATRIARCHÆ, in Ecclesia primitus quinque fuere, tres per se & ex natura sua, *Romanus, Alexandrinus, & Antiochenus*: duo per accidens, *Constantinopolitanus*, & *Hierosolymitanus.* Hæc nota.

Patriarchæ dicti etiam Primates. Ita Desiderius Episcopus Cadurcensis Epist. 12. Sulpitium Archiepiscopum *Patriarcham* compellat, & *primæ Sedis Antistitem.* Innocentius III. Papa in Epist. ad Trinovitanum Archiepiscop. Primatem totius Bulgariæ & Blachiæ, in Gestis ejusdem PP. p. 60. *Fraternitatem suam scire volentes, quod apud nos hæc duo nomina, Primas & Patriarcha, pene penitus idem sonant, cum Patriarchæ & Primates teneant unam formam, licet eorum nomina sint diversa.* Adde Gregorium VII. lib. 6. Epist. 35. Petrus venerab. in Epitaphio Rainaldi Archiep. Lugdunensis qui obiit an. 1129.

> *Vezeliacensis prius Abbas, post Patriarcha*
> *Lugduni,* &c.

Epitaphium Henrici Archiepiscopi Bituricensis, qui decessit an. 1199.

> *Hic bonus Henricus, vir nobilis & Patriarcha*

Quondam Bituricus, tumuli jacet hujus in arca. Vide Epistolam 3. Anacleti I. PP. c. 3. Epist. Nicolai I. PP. ad Bulgar. cap. 92. ejusdem Epist. ad Rodulphum Archiepisc. Bituricensem c. 2. Concilium Matisconense II. in Præfat. Morinum lib. 1. Exercit. sacr. exercit. 7. 8. 27. Allatium de Concordia utriusque Eccles. lib. 1. c. 25. Marcam de Primat. & alios.

Patriarchæ titulus etiam datus Summo Pontifici Romano, qui in Occidente unicus est, semperque fuit, Occidentis Patriarcha, inquit Morinus. Leo *Romanus Patriarcha* nominatur à Theodosio in Epistolis Concilio Calchedonensi præfixis. Epistola 3. Ratherii Episcopi Veronensis inscribitur *Summo primæ, hoc est Romanæ Sedis Pontifici, Domino Patriarchæ reverendissimo Joanni.* Adde Baronium an. 515. n. 4. an. 520. n. 41.

Patriarchæ titulus concessus Episcopo Gradensi & Aquileiensi. Vide Baronium an. 570. n. 10. an. 630. n. 18. Allatium de Concordia utriusque Eccl. c. 25. n. 7. Ughell. in Ital. sacra, & Marcam de Primat. n. 20. 21.

Patriarchæ nomenclatura ἡγεμόσιν seu Abbatibus tributur in vita S. Nili Junioris p. 12. 20.

Patriarchiæ, seu *Patriarchales* 5. præcipuæ Romæ Basilicæ appellatæ, ut iis adjuncta Palatia, Patriarchia: sc. Lateranensis, S. Petri in Vaticano, S. Pauli extra muros, S. Mariæ Majoris, & SS. Stephani & Laurentii. V. Conciliab. Rom. an. 1160. Hist. Pergam. to. 3. p. 422. Attil. Serranum, Panvinium, &c.

Patriarchicon, Ecclesia Patriarchalis, apud Anselmum Havelbergensem Episcopum lib. 3. Dialogor. c. 3.

Patriarchæ Judæorum, in Palæstina dicti Principes ac Summi Pontifices Judæorum, qui successionis jure ad hanc dignitatem perveniebant, ut Epiphanius docet in hæresi Ebionit. cap. 30. de quibus copiosè egit Jacobus Gotofredus ad l. 1. Cod. Th. de Judæis, &c. Horum nomen extinctum ac dignitatem sublatam à Theodosio juniore observat idem Gotofredus ad l. 29. eodem tit. quibus successere *Primates*, qui in Synedriis eligebantur.

PATRICINUS, *αὐτόχθων, aborigo, indigina*, in Gloss. Gr. Lat. Glossæ aliæ p. 336. edit. H. Steph. habent *Patricius*.

PATRICIUS, dignitas à Constantino M. instituta, ut autor est Zozimus lib. 2. quæ cæteras anteibat; etiam Præfectos prætorio. Priscus in Hist. p. 56. edit. Reg. Ἐν τοῖς Πατρικίοις σὺν ἐκείνῳ καταλεγόμενον, οἳ δὴ τὰς ἀρχὰς ἀναβεβήκασι πάσας. Procopius lib. 1. de Bello Vandal. τιμὴ ἡ ἀνωτάτω. Walafridus Strabo lib. de Rebus Eccl. cap. 31. *Patriciis, qui primi post Cæsares in Imperiis fuisse videntur.* Patriciatus dignitatis formulam descripsit Senator lib. 6. Epist. 2. ex qua observare est sola morte solutam: *Mox ut datus fuerit hic honor in vitæ tempus reliquum homini fit coævus*, &c. Atque id fortè causæ est quod *Patriciatus* dignitas cum alia persæpe dignitate copulata legatur, cum hæc perpetua esset, altera verò temporaria. Sed id obtinuisse apud Gothos tantum volunt alii: cùm in Cod. Theod. *Expatricius* legatur. Cùm verò plures interdum essent hac dignitate conspicui, qui ante alios eam obtinuerat, *Primus Patriciorum* dicebatur, ut Aspar apud Marcellinum Comitem. Προτοπατρίκιον etiam dixit Malchus in Excerptis p. 92.

Patriciatus dignitatem ut eminentissimam Regibus ac Principibus exteris, ab Augustis Byzantinis sæpe delatam legimus: sed maximè iis qui Constantinopolim concedebant, vel sedibus suis depulsi ad Imperatores confugiebant, ut Theodorico Gothorum Regi, & Odoacro, à Zenone, apud Procop. l. 1. de Bello Goth. c. 1. l. 2. c. 6. & Malchum in Excerptis p. 94. Sigismundo Regi Burgundionum, apud Avitum Viennensem Ep. 7. Vitigi Gothorum Regi, & Arethæ Saracenorum Principi, à Justiniano, lib. 16. Hist. misc. p. 457. 469. apud Theophanem p. 203. Vide Procopium lib. 1. de Bello Vandal. c. 9. Hunnorum Regi, & Nicetæ Sarbari Persarum Ducis filio, & Curvato Hunogundurorum Domino, ab Heraclio, apud Nicephorum Constantinop. p. 36. 64. 72. 1. edit. Telericho Bulgariæ Principi à Leone Philosopho, apud Landulphum Sagacem lib. 23. Hist. miscellæ p. 720. Taronis Principibus ab eodem Leone, apud Constantinum de Adm. Imp. c. 43. Bologudæ & Gylæ Turcorum seu Hungarorum Ducibus, à Constantino Porphyrogenito, apud Zonaram p. 155. & Scylitzem p. 636. Adalgiso Desiderii Longobardorum Regis filio, à Constantino Copronymo, apud Eginhardum an. 774. Bulgariæ Principibus aliquot, à Basilio Bulgaroctono apud Zonaram p. 181. Cegeni denique Patzinacorum Principi, à Constantino Monomacho, apud eundem Zonaram p. 205. Vide *Pater Imperatoris*, præterea quæ alii de hac dignitate congessere, ac præsertim Jacobus Gotofredus ad l. 1. Cod. Th. de Consulib.

Extat hæc forma constituendi Patricii, in Historia Pauli Forojuliani de Gestis Longob. asservata in Bibliotheca Vaticana: *Patricii dignitas taliter disponenda est, quatenus illa non vili personæ, nec alicui concedatur ignoto. Sit enim valde notus Imperatori, sit fidelis & prudens, non elatus. Protospatharius veniens ante Imperatorem, osculetur suum humerum, & dicat: Maxime Imperatorum, adest quem vocasti. Tunc stet ad sinistram Imperatoris illius Hyparchus, quem nos dicimus Præfectum, & dicat ei Imperator, Cum Protospathario futurum Patricium adducito. Dum autem venerit Patricius, in primis osculetur pedes Imperatoris, deinde genu, ad extremum osculetur ipsum: tunc osculetur omnes Romanos circumstantes, & dicant omnes, Beneveniatis: Nobis nimium laboriosum esse videtur concessum nobis à Deo ministerium solum procurare: quocirca te nobis adjutorem facimus, & hunc honorem tibi concedimus, ut Ecclesiis Dei & pauperibus legem facias, & inde apud altissimum Judicem rationem reddas. Tunc induat eum Imperator mantum, & ponat ei in dextro indice annulum, & det ei bombacinum propria manu scriptum, ubi taliter contineatur scriptum: Esto Patricius, misericors, & justus. Tunc ponat ei in caput aureum circulum, & dimittat.*

Sanè *Protospatharius* & *Hyparchus*, in hac Patricii constituendi forma nominati, satis arguunt id potissimum spectare Patricios qui ab Imperatoribus Constantinopolitanis constituebantur, maximeque, ni fallor, Patricios Italiæ, vel Siciliæ. Nam *Patricios* etiam peculiari nomenclatura appellabant, Siciliæ & Longobardiæ Præfectos, Constantinopoli ab Augustis submissos: cum in Italiam potissimum soli fere Patricii mitti solerent. Malchus Rhetor p. 93. ait Augustum Orestis filium orasse Zenonem Imp. ut Odoachum Patriciatus dignitate ornaret, & Italicam diœcesim ei regendam committeret. Constantinus verò Porphyrogenit. de Administ. Imp. cap. 27. scribit translata Constantinopolim Imperii sede, missos inde Patricios duos, qui utramque provinciam regerent, quorum, inquit, alter Siciliæ, Calabriæ, Neapoli, & Amalphiæ præerat: alter verò Benevento, Capuæ, Papiæ, & reliquis urbibus quæ Byzantinis Augustis parebant: quod intelligendum, maximè post occupatas plerasque Italiæ provincias à Gotis, Longobardis, & Saracenis. Hinc *Patricios Siciliæ*, id est Præfectos, legimus in Codice Carolino Epist. 73. 88. *Patricium Panormitanum*, apud Gregorium M. lib. 10. Epist. 44. *Patricios Italiæ* locis indicatis in voce *Catapanus*: *Patricium Africæ*, apud eundem Gregorium eod. lib. Ep. 43. & Victorem Tunnensem. Ita etiam Damianum quendam *Patricium Seleuciæ*, id est Præfectum, nominat Codinus in Originib. edit. Meursii p. 75. ut *Patricios Laziçæ* Cedrenus p. 443. & Anastasius in Collectaneis p. 254. *Patricium Alanorum*, idem Anastasius p. 255. *Patricium Armeniorum*, Theophanes p. 286.

Neque alii fuere *Patricii Romanorum*, quam *Præfecti* Romanæ urbis: quam quidem dignitatem, post

quam se se à Græcanici Imperii jugo subduxere, Longobardis etiam devictis & superatis, Pipino primum, deinde Carolo Magno & Carolomanno Romani ipsi adscripsere, ut colligere est ex Anastasio in Vita Stephani IV. Papæ: *Itaque in exordio ordinationis suæ, quo isdem sanctissimus Præsul Pontificatus apicem assumpsit, direxit Franciæ partibus ad excellentissimos viros Pipinum, Carolum, & Carolomannum Reges Francorum, & Patricios Romanorum*, &c. Extant ejusdem Stephani & Pauli Summorum Pontificum Epistolæ in Codice Carolino 1. 4. 7. 8. 9. 41. 42. 45. 47. &c. inscriptæ *Dominis excellentissimis Pippino, Carolo, & Carolomanno Regibus, & nostris Romanorum Patriciis*. Habentur complures aliæ in eodem Codice ab iisdem Pontificibus, *Pippino Regi Francorum, & Patricio Romanorum* scriptæ, ut Adriani ad Carolum M. quarum pleræque, post devictos & exactos Longobardos, exaratæ, *Carolo Regi Francorum & Longobardorum, atque Patricio Romanorum* inscribuntur. Sed coronato à Leone Papa eodem Carolo, *ablato Patricii nomine, Imperator & Augustus appellatus est*, ut habent Annales Francor. an. 801. Atque abstinuere deinceps hocce titulo gentis Franciæ Augusti, ut qui Imperatoriæ dignitatis longè eminentiori obscuraretur, eoque ipso Romæ imperarent; tametsi in aliquot veteribus Tabulis sub eodem Carolo tum Imp. in adscriptis annis, *Rex Longobarorum & Patricius Romanorum* adhuc indigitetur, apud Mabillonium to. 5. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti p. 88. 89. Quippe Patriciatus *Romanorum* intelligendus propriè de urbis Romæ, vel etiam Italiæ præfectura, quæ à Patriciis, uti diximus, regi solebat, quæ est etiam sententia Nicolai Alemanni in Dissert. de Lateranensibus Parietinis cap. 11. Non mirum igitur si Carolus Imperator factus à Patricii titulo abstinuit, cum Patriciatus dignitas fuerit Imperatoriæ subdita: non quod idem Carolus Imperatori Constantinopolitano, ea ultro accepta, se se ei obnoxium reddiderit cum è contra, Summo Pontifice id enixius postulante, hanc arripuerit, ut & Romam & Italicas provincias cum adversus Græcos, quibus Romana tum Ecclesia secesserat, tum etiam Longobardos qui eam acrius infestabant, tutaretur, idque obiret muneris quod ipsi Italiæ Patricii seu Præfecti qui ab Imperatore Constantinopolitano mittebantur.

Patriciatum Caroli, à *Patriciatu Beati Petri* distinguit exertè Hadrianus PP. in Codice Carolino Epist. 85. ita ut *Patriciatus Caroli* fuerit urbis Romæ & Romanorum præfectura, vel etiam dominium: *Patriciatus* verò *B. Petri*, id quod *Ecclesiæ Romanæ Patrimonium* vulgo vocamus, ex Pipini & ejusdem Caroli liberalitatibus conflatum. Sic autem Summus Pontifex: *Tamen fidelissimi vestri præfati Missi viderunt ipsos Ravennianos, quos vobis præsentaverunt, qualiter nobis in superbia extiterunt: sed quæsumus vestram Regalem Potentiam, nullam novitatem in holocaustum, quod Beato Petro, sanctæ recordationis genitor vester obtulit, & vestra Excellentia amplius confirmavit, imponere satagat, quia, ut fati estis, honor Patriciatus vestri à nobis irrefragabiliter conservatur, etiam & plus amplius honorifice honoratur: simili modo ipse Patriciatus Beati Petri, fautoris vestri, tam à sanctæ recordationis Domno Pippino, magno Rege, genitore vestro, in scriptis in integro concessus, & à vobis amplius confirmatus, irrefragabili jure permaneat.*

Putant Junius & Meursius *Patricios Romanorum* dictos primitus Imperatores, quos postea *Romanorum Reges* appellavere, Imperatores nempe Principum consensu & electione ad supremum istud fastigium eductos, qui *Regum* primo, tum corona ac diademate donati, *Imperatorum* titulos sibi adrogabant: quod vel inde eliciunt, quod Carolo M. in Imperatorem coronato à Leone Papa, Patricii Romanorum in eo titulus cessarit. Improbat id Gretzerus lib. 3. Comment. in Codinum cap. 17. hac potissimum ratione, quod hac dignitate donati fuerint Pipinus & Carolomannus, qui Imperatoriam nunquam adepti sint: quamquam non desunt, atque in iis Lalandius, qui nescio quo argumento aliam fuisse in Pipino & Carolomanno, aliam in Carolo M. Patricii dignitatem contendunt; quod sanè ægrè ii possent firmare. Hadrianus Valesius lib. 6. rerum Francicarum eosdem censet *Patricios Romanorum*, & *Patricios urbis Romæ*, quos *Senatores* inferior ætas appellavit, qui eadem qua olim Consules dignitate fungebantur.

Verùm, non alia indubiè fuit *Patricii Romæ* dignitas, à præfectura urbis & circumjacentium regionum, quam ultro Pipino, Carolomanno, & Carolo Magno concessere Romani, ut essent qui eos regerent & tutarentur: unde *Patricii & Defensores Romanorum* ii conjunctim vulgo appellati. Annales Francor. Metenses an. 773. *Ibi venit ad eum Missus D. Adriani Papæ nomine Petrus, obnixe postulans, ut ad defendendam Ecclesiam Romanam festinaret, & ut populum Romanum de manibus superbi Regis Desiderii liberaret: adjungens quod ipse legitimus tutor & defensor esset ipsius Ecclesiæ, quoniam illud prædecessor suus sanctæ memoriæ Stephanus Papa unctione sacra liniens, in Regem ac Patricium Romanorum ordinavit.* In Capitulari 1. an 769. & Aquisgran. an. 789. Carolus M. inscribitur *Rex, regnique Francorum rector, & devotus S. Ecclesiæ defensor atque adjutor in omnibus Apostolicæ Sedis.* Hugo Flaviniac. in Chron. p. 223. *Non debere Regem Imperatoris filium, qui non sine causa gladium portaret, qui Romanæ reipublicæ Patricius, tutor, & defensor esse deberet, tantam pati Ecclesiæ Dei conculcationem*, &c. Neque alia videtur esse sententia Nicolai Alemanni in Dissert. de Lateranensibus Parietinis, quam tamen non omnino probat vir doctissimus Carolus Cointius in Annalibus Ecclesiast. Francor. an. 796. Quibus omnibus addendus Alcuinus Epist. 84. sub nomine Caroli M. ad Leonem PP.

Extat Statutum Leonis VIII. PP. in Concilio Romano anni 957. in Chronico Reicherspergensi, ex quo docemur Hadrianum PP. Carolo M. *Patriciatus dignitatem, ac ordinationem Apostolicæ Sedis, & investituram Episcoporum concessisse.* Id ne verum sit, non disquiro: id constat eandem Patricii non omnino extinctam dignitatem cum Carolo M. ex iis quæ scribit Adrianus II. PP. in Epist. 34. ad Carolum Calvum Regem: *Te optamus omnis clerus & plebs, & nobilitas totius orbis & urbis, non solum ducem & Regem, Patricium & Imperatorem, sed in præsenti Ecclesia defensorem, & in æterna cum omnibus Sanctis participem fore.* Præterea cum hanc ambierint postmodum Germanici Imperatores, & peculiaribus ipsius dignitatis insignibus interdum ii donati legantur, ut ex sequentibus facile erit colligere.

Otto Imp. in Charta an. 963. in Chron. Laurishamensi p. 69. & apud Meibomium ad Wittikindum p. 123. inscribitur *Rex Francorum ac Longobardorum, ac Patricius Romanorum.*

De Henrico III. sic Hermannus Contract. & Bertholdus Constantiensis an. 1061. *Romæ Nicolao PP. defuncto Romani coronam & alia munera Henrico Regi transmiserunt, eumque pro eligendo Summo Pontifice interpellaverunt. Qui ad se convocatis omnibus Italiæ Episcopis, generalique conventu Basileæ habito, eidem imposita corona, Patricius Romanorum appellatus est.* Concilium Osboriense an. 1062. ubi Regius Advocatus: *Hoc negare non potes quod pater domini mei Regis piæ memoriæ Henricus (III.) Imperator, factus est Patricius Romanorum, à quibus accepit in electione super ordinando Pontifice principatum.* Ipse Henricus III. in Bullario Casinensi to. 2. p. 11. *Ego Henricus Dei gratia Romanorum Imperator & Patricius, dum adhuc regni & coronæ de statu incertus hinc inde anxius volutabar*, &c.

De Henrico IV. Leo Ostiensis lib. 2. cap. 80. *Bam-*

bergensis Episcopus de gente Saxonum Papa Romanus eligitur, eique Clemens nomen imponitur; ob hujusmodi res tam prospere tam canonicè gestas, eidem Henrico Patriciatus honorem Romani tribuunt: eunque præter Imperii coronam auream, torque uti decernunt. Albericus & Matth. Paris an. 1084. *Henricus Rex Patricius Romanorum constituitur; & à Clemente Papa in Imperatorem benedicitur.*

De Henrico V. Willelmus Malmesbur. lib. 5. Hist. p. 167. *Imperatori autem exeunti de camera, & suis regalibus exuto,* (post ejus coronationem) *occurrerunt Romani Patricii, cum aureo circulo, quem imposuerunt Imperatori in capite, & per eum dederunt sibi summum Patriciatum Romanæ urbis, communi consensu, & volenti animo.*

De Lothario, Petrus Diacon. lib. 4. Chron. Casinensis cap. 120. *Ipse verò coronam Patriciatus accepturus in civitate remansit.*

Aliis tamen interdum quam Augustis Germanicis concessa legitur Patricii Romanorum dignitas. Hugo Flaviniacensis an. 941. *Hoc anno Dominus Odo venerabilis multorum Monasteriorum restaurator, cum multum laborasset in componenda pace, inter Hugonem Regem Italiæ & Abericum Patricium Romanorum, obiit Turonis.* Helinandus in Chronico anno 999. *In Italia Crescens Patriciatu Romanorum arrepto contra Ottonem Imperatorem rebellat.* Idem an. 1001. *Otto Imperator Romæ Crescentem Patricium aggreditur. Victus Crescens,* &c. *ex fuga retractus capitur, vilique jumento aversè impositus circumducitur,* &c. Romualdus Salernitanus Archiep. in Chronico MS. an. 998. de Silvestro PP. *Hic autem mortuo Alberico, qui Patriciatus sibi nomen vindicaverat, à Crescentio Numentano, qui Patricius dicebatur, Papa ordinatus est.* Vide Vincentium Belvac. lib. 24. c. 108. Scribit Otto Frisingensis lib. 7. Chr. cap. 31. & 34. ex Epistola Lucii Papæ ad Conradum Imp. Romanos tumultuantes, *Senatoribus quos ante instituerant, Patricium adjecisse, atque ad hanc dignitatem Jordanem Petri Leonis filium eligentes, omnia ei tanquam Principi subjecisse,* Præfecturæ dignitate abolita: sed Eugenio III. Pontificatum excipiente, pacem cum Romanis compositam, ea conditione, *ut Patriciatus dignitatem exfestucarent, & Præfectum in pristinam dignitatem reciperent, Senatores vero ex ejus auctoritate tenerent;* quod actum ait sub an. 1145. Id ipsum ex Alberico habet Magnum Chronicon Belgicum, in quo restituendum an. 1146. pro 1144. ex Ottone. Romualdus Salernitanus in Chronico MS. eodem an. *Non multo autem post populus Romanus contra voluntatem ejusdem Papæ Jordanum filium Petri Leonis Patricium promovit, & Senatores de novo in urbe creavit.*

Patricii dignitas in Francia etiam obtinuit, eodem fere quo apud Byzantinos gradu, cum post Regem proxima fuerit. Lex Ripuar. tit. 50. §. 1. *Si quis testes ad mallum ante Centenarium, vel Comitem seu ante Ducem, Patricium, vel Regem necesse habuerit, ut donent testimonium,* &c. Ubi *Patricius* Duci præponitur, ut etiam apud Marculfum lib. 1. form. 8. *Ideo tibi actionem Comitatus, Ducatus, Patriciatus in pago illo, quem antecessor tuus ille usque nunc visus est egisse, tibi ad agendum regendumque commisimus, ita ut semper extra regimen nostrum fidem inlibatam custodias, & omnes populi ibidem commanentes, tam Franci, Romani, Burgundiones, vel reliquæ nationes sub tuo regimine ac gubernatione degant,* &c. Ex quibus primum eruimus *Patricios*, perinde ac Duces & Comites, provincias rexisse, & populis jus dixisse, suosque habuisse districtus, quos *Patriciatus terminos* vocat Fredegarius in Chron. cap. 90. Deinde quod *Burgundiones* tertio loco, ut *Patriciatus*, locentur, satis indicari *Patricios*, præsertim Burgundiones spectasse; cum in Burgundionum regno maxima ac suprema post Regem extiterit dignitas, alia tamen à dignitate *Majoris-domus*, licet summa parque fuerit utriusque potentia & auctoritas, dispari tamen nomine. Quanquam Patricios domui etiam regiæ præfuisse videatur indicare Cyprianus in vita S. Cæsarii Areiat. *Parthenius Patricius, qui cæteris servis præfectus, apud Dominum suum præcipuum gratiæ locum obtinebat,* &c.

Id porro nominis ac dignitatis apud Burgundiones potius obtinuisse quam apud Francos, ex eo conjicere est, quod data primitus Sigismundo Burgundionum Regi ab Imperatore Constantinopolitano legatur; in cujus aula cum præcipua fuerit, ita Reges Burgundici primam in sua esse statuerunt: nisi dicamus *Patriciorum* servatam in Burgundiæ atque adeo Provinciæ Regno dignitatem, eique attributam rerum administrationem, quod Gothorum in Italia Reges, qui huic parti Galliarum, inclinante Romanorum in Italia & in Galliis potestate, imperabant, hanc regendam committerent viris illustribus qui Patricii dignitatem obtinebant: qua certe donatus legitur Petrus Marcellinus Felix Liberius Præfectus Prætorio Galliarum, qui Concilio Arausicano an 529. interfuit, sub Theodorico II. Gothorum in Italia Rege, à quo restaurata fuerat Præfectura in Galliis anno 511. quæ dominantibus Wisigothis desierat, ut observat vir doctissimus Ægidius Lacarrius in Historia Galliarum sub Præfectis Prætorio. Sed & ante hæc tempora Romanos Augustos viros illustres dignitate Patricios in Gallias, qui eas regerent, misisse satis convincunt quæ de Aëtio, Ægidio, & aliis Patriciis, habent Scriptores Francici.

Utcumque se res habeat, constat Patricios Francicos promiscuè *Patricios Galliæ*, vel *Galliarum*, *Burgundiæ*, vel *Massiliæ* sese inscripsisse, quod regni Burgundiæ urbs præcipua esset, atque in ea degerent regni Burgundiæ Reges, ut & Præfecti. Unde Fortunatus de Bodegisilo Duce lib. 7. Poëm. 5.

Massiliæ Ductor felicia vota dedisti,
Rectoremque suum laude perenne refert.

Exercitus etiam ductasse Patricios Francicos, testantur passim historici, ex quibus eorum qui hac in Galliis, seu potius in Burgundico regno functi sunt dignitate, sequentem seriem eruimus, omissis cæteroquin Galliarum Patriciis à Romanis Imperatoribus subinde submissis. Ac primus quidem occurrit

Secundinus Patricius, in vita S. Joannis Abbat. Reomaensis lib. 2. c. 1. qui idem fortè est qui sub Theudeberto Rege magnæ auctoritatis habebatur, ut tradit Gregorius Turon. lib. 3. hist. cap. 33.

Placidus Patricius inscribitur in Epistolis Pelagii PP. ad Sapaudum Arelatensem Episcopum, cujus genitor fuisse dicitur, apud Baronium an. 556. n. 21. an. 559. n. 9.

Hecca ex primoribus Palatii mortuo Clotario missus à Sigeberto Rege, ut Provinciam Massiliensem disponeret, in Vita S. Eucherii Lugdun. p. 76. edit. Chifflet.

Agricola Patricius sub Guntranno Rege an. 565. apud Gregor. Turon. lib. 4. hist. c. 24. & Fredegarium in Histor. Epitom. c. 55. quo amoto,

Celsus Patriciatu donatur ab eodem Rege. Gregor. Tur. lib. 4. c. 24. 30. Marius Aventic. an. 4. Justini, Fredegarius c. 55. 62. Habetur Epitaphium Silviæ matris Celsi Patricii in to. 1. Histor. Francor. p. 516.

Amatus, Celsi in Patriciatu successor, à Guntranno in Longobardos missus, ab iis cæsus interiit anno 575. Gregorius Turon. lib. 4. c. 36. Hermannus Contract. an. 575. *Patricius Provinciæ* dicitur Paulo Warnefrido lib. 3. c. 3. huic successit

Ennius cognom. *Mummolus*, de quo agunt Greg. Turon. lib. 4. hist. c. 36. 37. 39. 40. lib. 7. c. 34. 36. &c. Fredegarius, Aimoin. Hermannus an. 576. 579. 584. 585. Paulus Warnefrid. lib. 3. cap. 3. Vita S. Quintidii Episcopi Vasion. n. 7.

Ægilanes, qui & *Ægila*, Patricius anno 24. Gun-

tranni, & an. 7. Theuderici. Chronicon Fredegar. cap. 2. 21.

Dinamius Patricius Galliarum an. 593. 596. apud Gregorium M. lib. 2. Ind. 11. Epist. 33. lib. 5. Epist. 6. quem *Massiliensem* vocat Fortunatus lib. 6. Poëmat. 11. De eo etiam poëm. 12. ubi, ut hoc obiter moneam, sub finem, pro *sedis aplaudo*, Codex S. Germani Parisiens. Longobardicis literis exaratus præfert, *Sede sapaudo*. Ejusdem Dinamii, & Eucheriæ conjugis habetur Epitaphium in to. 1. Histor. Franc. p. 519. Extat vita S. Maximi Episcopi Regiensis, scripta ab eodem Dinamio Patricio, in Chronologia Lerinensi.

Arigius Patricius de Galliis, an. 596. 604. eidem Gregorio M. lib. 5. Epist. 57. lib. 12. Epist. 12.

Asclepiodotus Patricius in Galliis an. 599. 604. eid. Gregorio lib. 7. Epist. 125. Ind. 2. lib. 12. Epist. 17. Eundem esse putant viri docti qui *Asclipiadus* dicitur in Decretione Childeberti Regis an. 595. c. 14.

Leudegisilus Patricius partibus Provinciæ ordinatur à Guntranno anno 26. regni. Fredegarius c. 5. Hermannus an. 587.

Gundobaldus &

Wintrio, Patricii dicuntur Childeberti Regis Austrasiorum, qui defuncto Guntranno patruele regnum Burgundiæ acceperat, in Gestis Regum Francor. c. 36. postremus *Quintrio Dux Campaniensis* appellatur à Fredegario in Chronico c. 14. & 18. quo occiso, Brunechilde instigante, anno 3. Theodeberti

Colenus, genere Francus anno 3. Theuderici Patricius ordinatur. Fredeg. c. 18.

Partherius Patricius, circa tempora Childeberti Regis, apud Cyprianum in vita S. Cæsarii Arelat.

Liberius Patricius, circa eadem tempora, apud Messianum, in vita ejusdem S. Cæsarii.

Protadius genere Romanus, defuncto Wandalmaro Duce in Pago Ultrajurano & Scutingorum, Patricius ordinatur an. 8. Theuderici, ut est apud Fredegar. c. 24. adeo ut incertum sit an Wandalmarus revera Patricii dignitatem & titulum obtinuerit. Protadio arte Brunechildis interfecto, eadem procurante,

Vulfus Patricius substituitur, ut est apud Fredeg. c. 27. 29. quo perinde occiso,

Richomeres genere Romanus, in Patriciatum ejus subrogatur an. 11. Theuderici. Fredeg. c. 29.

Philippus Patricius, cujus mentio est in Epistolis ad Desiderium Episc. Cadurcensem Epist. 65.

Aletheus Patricius an. 30. Chlotarii II. Fredeg. c. 43. 44.

Willibaldus Patricius Burgundiæ sub Dagoberto Rege, à Floacato Majore-domus interfectus circa an. 651. Gesta Dagob. c. 21. 36. Fredeg. c. 90. vita S. Eligii, &c.

Hector, vel *Hictor*, *in fascibus Patriciatum Massiliæ rexisse*, Childeberto II. regnante, dicitur in Vita S. Leodegarii c. 5. & in vita S. Præjecti n. 10. 12. Exhinc Patricii Provinciæ aliquot alii occurrunt usque ad tempora Caroli M. in veteri Charta quam descripsere Sammarthani in Episc. Massiliensibus n. 14. scilicet

Memphidius Patricius, cui uxor fuit Adultrudis. Deinde

Antener Patricius, qui non alius videtur ab eo qui

Antherius Patricius Provinciarum appellatur in vetustissima Charta edita à Columbo in Episc. Vivariensibus lib. 1. n. 35. in qua etiam *Sulpitia* ejus uxor nominatur.

Metrano Patricius in eadem Charta Massil. denique

Abbo Patricius. Atque hic videtur postremus qui inter Patricios Provinciæ occurrat, cum hæc dignitas extincta postmodum fuerit sub altera Regum stirpe, Regibus ipsis annis sibi hunc titulum asserentibus, uti supra observatum. Incertum porro an is Abbo sit ille *Abbo Patricius*, qui sub Theoderico Franciæ Rege vixit, & Monasterium Novaliecense construxisse dicitur in ejus Testamento, in quo etiam

Agnarius Patricius nominatur: *Et colonica in ipso pago* (Viennensi) — *quem incontra Ardulfo per judicio Agnarico Patricio evindicavimus.*

Bonitus, postea Arvernorum Episcopus, electus à Theoderico I. Rege *Præfectus Massiliæ primæ Provinciæ* fuit, ut est in ejus vita. Sed an *Patricii* dignitatem gesserit, incertum. Vide to. 1. Hist. Franc. p. 862.

Verùm quanquam extincta in Francia fuisse videatur dignitas post Pipinum & Carolum M. rursum tamen obtinuisse videtur sub Regibus Burgundicis qui posthæc in hisce Galliæ provinciis regnavere, quod præsertim docet Synodi Mantalensis an. 879. legatio ad Bosonem Regem (Provinciæ) designatum: *Justus Patricius vestris majoribus & minoribus apparentes, veritatem ore & opere proferentes*, &c.

Patricii titulum Erchinoaldo Majori-domus Franciæ tribuunt Beda lib. 3. hist. cap. 19. & Chronicon Fontanellense cap. 1. n. 5. 6. 8.

Patricium se se indigitat Richardus Dux Normanniæ in Charta an. 1015. apud Hemeræum in Augusta Viromanduorum: *Qui nuncupor Richardus, felicissimi Comitis filius, dicorque gratia summæ individuæque Trinitatis deificæ Normannorum, licet indignus, Dux & Patricius.* Hocce etiam Patricii titulo non semel donatur à Dudone de Morib. & actis Normann. *Hic Comes, Dux Patriciusque summus.* Et infra:

Patrici Richarde, Comes, Dux Marchio, Princeps.

Infra: *Plaudebant omnes — qui illis Patricium & Ducem tantorum bonorum incrementis largitus est cinenem.* Unde firmari posset eorum sententia, qui *Pares Franciæ* à Patriciis Francicis deducunt, nisi aliunde constaret vocis origo. Vide *Par Franciæ*.

Patricios suos habuere etiam Reges Anglo-Saxonum. Charta Inæ Regis to. 1. Monastici Anglic. p. 13. *Pro ampliori firmitatis testamento Principes & Senatores, Judices & Patricios subscribere fecimus.* Charta Athelredi Regis ibidem p. 51. *Quapropter ego Athelredus Rex Merciorum rogatus à Patricio meo, & propinquo Coenfrido*, &c. qui in subscriptione *Comes* indigitatur. Aliam Offæ Regis Merciorum subscripsit statim post Episcopos, & ante *Principes & Duces*, *Brordanus Patricius*, in Additamentis ad Matth. Paris p. 155. In Concilio Calchutensi sub eodem Offa an. 787. subscribit *Goscha patricius*. Unde colligitur præcipuam fuisse in hoc regno dignitatem. Apud Simeonem Dunelmensem an. 780. mentio fit *Bearn Patricii Elfwadi, Regis.* anno 788. *Siegan Patricii* ejusdem Edwadi, à quo Rex ipse interfectus est an. 793. ut narrat idem scriptor, quo loco *Siegan* Ducis titulo donatur. Idem denique ut & Hovedenus, meminit anno 796. *Osbaldi Patricii*, qui Ethelredo Regi occiso in regnum est suffectus, ut & Alcuinus in inscriptione Epistolæ 29.

Patricissa, uxor Patricii: quæ *Patricia*, apud Gregorium M. in Epistolis. Anonymus Barensis in Chron. an. 1024. *Barcavit Bugiano in Corbatia cum Barenses, & comprehendit ipsam Patricissa uxor Cosmizi, & adduxit illam in Bari.*

PATRIENSES, indigenæ: Galli *ceux du païs* dicunt. Encomium Emmæ Reginæ: *Terra quod esset optima inspecta, maluit conversari vitam fertili patria, cum patriensibus pace confecta, quam velut expulsus domum redire.* Occurrit apud Hariulfum lib. 3. c. 8. 20. 25. & in vita S. Eusebiæ Abbatissæ Hamaticensis n. 3.

PATRIMONIUM variè sumitur apud JC. nam, ut de vulgari significatu taceam, cùm tres essent Principis οὐσίαι, seu facultates, Largitiones, Privatæ, & Patrimoniales, Largitionum appellatione donatus est fiscus seu thesaurus Principis, cui regendo præfectus erat Comes sacrarum largitionum: Rerum privatarum nomine, intelliguntur bona Principis patrimonialia, quæ privati possident, & in eorum hæredem transeunt, etiamsi non successerit in imperio: hisce gubernandis præerat Comes rerum privatarum. Denique per Patrimonium, sacrum intelligitur, proinde diversum à privato, cui præerat Comes sacri patrimonii, cujus curæ incumbebat regias, ut ait Senator, epulas solli-

cita ordinatione disponere, ut & apothecas & enthecas aulicas, præterea prædiorum patrimonialium proventus excipere, &c. Quæ omnia pluribus explicat Cujacius in Paratitul. lib. 1. Cod. tit. 32. 33. 34. & ad lib. 11. tit. 62. Atque ita domus regiæ fundi appellantur à Procopio lib. 1. de Bello Goth. c. 4. & 6. χωρία τῆς Βασιλέως οἰκίας, ἃ δὴ πατριμώνιον καλοῦσι.

Patrimonium Ecclesiasticum, seu *Patrimonium S. Petri*: ita appellabant Ecclesiæ Romanæ prædia, ditiones, vel censlus in provinciis. Anastasius in S. Conone PP. p. 59. *Hujus temporibus pietas Imperialis relevavit per sacram jussionem suam ducenta annonæ capita, quæ patrimonii custodes & Lucaniæ annuè persolvebant.* Infra: *Rector Patrimonii Siciliæ.* In S. Zacharia p. 8. *In patrimonio Tusciæ. Ecclesiasticum patrimonium*, in Hadriano p. 119. Theophanes in Leone Isauro, & ex eo Cedrenus: Τὰ ἢ λεγόμενα πατριμώνια τῶν ἐν Ῥώμῃ ναῶν τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων Ἀποστόλων. Vide Nicolaum Alemannum in Dissertat. de Lateranensib. parietinis cap. ult. & Paulum *Sarpi* in libello *De materia Beneficiar.* nuper edito p. 40.

Patrimonium. Tabularium S. Mauricii Andegav. de donatione Plessiaci *au Grammoire* eidem Ecclesiæ facta à Fulcone Comite Andegav. anno 1109. *Statuit* (Fulco) *Ecclesiam S. Mauricii Andegavensis Episcopi sedem, ut quæ sua mater, suæque terræ caput est, non patrimoniis, non muneribus transitoriis, sed rebus in posterum mansuris pro sua suorumque antecessorum, suorumque successorum salute ampliare. Quidquid enim habebat in Plaissiaco Grammatici, cum omnibus appendiciis suis, necnon & apud Ruigniacum cum suis . . . ei benignè ac liberè dedit, donumque cum baculo in manu domini Marbodi Redonensis Episcopi, qui tunc temporis Rainaldo secundo Andegavensi Episcopo Romæ morante Episcopii negotia administrabat, posuit*, &c. Ubi *patrimonium* pro re mobili usurpatur.

PATRINUS, Ἀνάδοχος, Sponsor, *qui levat aliquem de sacro fonte, vel intromittit in Ecclesiam*, apud Jo. de Janua. Nostris *Parrain.* Higinus PP. de Consecr. dist. 4. *In Catechismo, & in Baptismo, & in Confirmatione unus patrinus fieri potest, si necessitas cogit. Non est tamen consuetudo Romana, sed per singulos singuli suscipiunt.* Chronicon Urspergense an. 1124. *Infantes suos in Sabbato sancto Paschæ & Pentecostes cum candelis, & cappa, quæ dicitur vestis candida, & patrinis comitantibus ad baptismum deferant, — ne etiam filios suos, & filias suas ad baptismum teneant, sed sibi patrinos quærant, patrinis etiam fidem & amicitiam, ut carnalibus parentibus servent.* Epistola 5. inter Francicas to. 1. Historiæ Francicæ: *Ipse ergo meus est pater ex lavacro.* Domnizo lib. 2. de Vita Mathildis cap. 1.

Qui pater in lavacro Regis fuerat sacrosancto.

Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 79. *Qui alicujus filiolum, vel patrinum occiderit, erga eum & parentes mortui conjunctim reus sit, & crescat emendatio secundum weram, sicut manbota secundum dominum.* Adde Concilium Calchutense an. 786. c. 2. Walafridum Strabon. lib. de Reb. Eccl. cap. 26. Honorium Augustod. lib. 3. cap. 115. Fulbertum Carnot. Epist. 33. Leges Alfonsi IX. Regis Hispaniæ parte 1. tit. 4. lege 7. &c. Vide *Tenere.*

In aliquot Conciliis & Synodis plures statuuntur adhiberi *Patrini*, *in levatione scilicet maris, duo mares & una femina, in feminæ verò levatione unus mas & duæ feminæ*, in Eboracensi an. 1195. c. 4. Sarisberiensi an. 1217. c. 19. Wigorniensi an. 1240. c. 5. Coloniensi an. 1280. c. 4. Synodo Santonensi an. 1280. c. 6. Exoniensi an. 1287. c. 2. &c. Adde Statuta Odonis Episcopi Parisiensis cap. 3. §. 5.

Patrini in Confirmatione pueri. Concilium Sarisberiense an. 1217. c. 24. *In hoc Sacramento contrahitur proximitas spiritualis, sicut in Baptismo, inter illos qui suscipiunt pueros, & illos quorum sunt pueri, & inter pueros susceptos.*

PATRIOTA, Indigena. Metellus in Quirinalibus:

Patriæ consilium rite tuendæ
Tribuerunt peregrini patriotis pavefactis.

Vita S. Deicoli Abb. Lutrens. n. 7. *B. Columbanum egregium Scottigenarum omnium patriotam.* Thierricus Valliscolor in Urbano IV. PP.

Hancque sibi recipit, patriotas convocat, & de
Urbevetanorum posse redemit eos.

Occurrit præterea apud Silvestrum Giraldum in descriptione Cambriæ cap. 7. Thwroczium in Chron. Hungar. 1. part. c. 23. in Actis S. Foranni Abb. n. 11. in veteri Charta Sancii M. Regis Navarræ, apud *Yepez* in Chron. Ordinis S. Benedicti to. 5. p. 468. &c.

Patrioticus, non semel apud Senatorem lib. 11. & 12. in Concilio Aurelian. c. 7. & apud Gregor. Turon. in vita S. Maurilii Episc. MS. c. 9.

PATRIPASSIANI, Sabelliani Hæretici, qui Patrem passum esse asserebant, apud S. Augustinum hær. 41. Philastrium, &c. *Unde eos etiam*, inquit Ferrandus Diac. in Epist. ad Severum, *Patripassianos appellari vetustas ostendit.* Vetus autor Consultationum sive Altercationum inter Zachæum Christianum, & Apollonium Philosophum lib. 2. cap. 11. *Patripassianus esse quidem astruit Patrem, sed ipsum mox esse sibi Filium, atque eundem ab inita substantia, in nativitatem passionemque descendere, sanctum perinde Spiritum etiam in persona eundem esse, non tertium.* Adde Marium Mercatorem in Anathematismo Nestoriano §. 20. Agunt de iis præterea Ruffinus Aquileiensis de Symbolo & in Apologia Eusebii Pamphili pro Origene, Faustus Regiensis de Ratione fidei, Marius Victorinus lib. 1. adversus Arium, Rupertus lib. 11. de Divin. offic. cap. 11. Isidorus lib. 8. cap. 5. Papias in *Noechiani hæretici*, &c. *Deipassiani* dicuntur Marcellino Comiti in Anastasio.

PATROCINIUM, tutela Patroni, cui se committebant liberti, seu servi libertate donati. Capitula ad legem Bajwar. tit. 1. c. 7. *Qui verò per chartam ingenuitatis dimissi sunt liberi, ubi nullum patrocinium & defensionem non elegerint, similiter Regi componantur cum 40. sol.* Concilium Toletanum IV. c. 68. *Episcopus qui mancipium juris Ecclesiæ, non retento Ecclesiastico patrocinio, manumitti desiderat, duo meriti ejusdem & peculii coram Concilio cui præminet per commutationem — offerat.* Adde can. 69. 70. 71. 72. 73. 74. Concil. Tolet. IX. can. 14. 16. Emeritense c. 20. Leges Wisigoth. lib. 8. tit. 1. §. 3. 4. Additam. 2. ad legem Burgund. §. 2. Capitul. 3. an. 813. c. 11. 13. &c.

Patrocinia Sanctorum, Reliquiæ Sanctorum, quorum patrocinia invocantur, vel reliquiæ *Patronorum*, seu Sanctorum *tutelarium*. Aimoinus de Miracul. S. Benedicti cap. 15. *Erant autem quæ ferebantur cum patrocinio S. Benedicti pretiosissimæ reliquiæ beatissimorum Confessorum Eutherii & Verani.* Odo Abbas lib. de Miracul. S. Mauri cap. 6. *Beati quoque Petri Apostoli patrocinia sunt reperta*, &c. Vita S. Judoci cap. 13. *Pretiosa plurimorum Sanctorum patrocinia secum inde reversurus tollere cupiebat.* Adde cap. 14. Leo Ost. lib. 3. c. 23. *Cum diversis Ecclesiastici ministerii apparatibus, ac Sanctorum patrociniis plurimis.* Aribo Episcopus Frising. in vita S. Corbiniani cap. 20. *Basilicam ædificavit, & S. Valentini atque B. Zenonis in ea patrocinia collocavit.* Juramentum Hincmari Archiep. Remensis in Concilio Pontigonensi: *Sic me Deus adjuvet & ista sancta patrocinia.* Vide Capitulare 2. an. 802. sub finem. Sebastianus Salmanticensis Episcopus in Hist. Hispan. *Gratuita Christi clementia collata sibi Sanctorum pignorum patrocinia*, &c. Infra: *Quarum ergo præsentia reliquiarum se credit patrocinari.* Adde Alcuinum Epist. 65. 192. Concilium Liptinense sub Carolomanno an. 743. can. 2. Capitul. 1. an. 769. cap. 1. lib. 7. Capitul. cap. 123. Adamum Bremensem cap. 19. Albertum Stadensem an. 961. to. 2. Canisii

p. 470. 471. in Hist. Translat. S. Pusinnæ Virg. n. 4. &c.

Patrocinium. Sanctus Eulogius lib. 2. Memorial. SS. cap. 7. *Quorum corpora loco quo deciderant derelicta, summo militum observantur studio, ne Christiani ad emolumentum patrocinationis furtim eas surriperent & reconderent*, i. ut iis tanquam reliquiis uterentur: vel sanè ut per ea Sanctorum sibi demererentur patrocinia. Dinamius Patricius in vita S. Maximi Episcopi Regiensis: *Corpus beatissimi Antistis — est humatum in Ecclesia B. Petri quam ipse condiderat, quæ postea ipsius nomine appellata est, ob crebra ejus patrocinia*, i. miracula.

Patrocinium, jus Patronatus Ecclesiæ. Extat in Tabulario Ecclesiæ Gratianopolitanæ fol. 13. Charta fundationis Ecclesiæ S. Stephani in territorio Viennensi à Lempteo & Agiloïde ejus uxore sub Bernardo Viennensi, & Agobardo Lugdunensi Archiepiscopis, in qua hæc habentur: *Teque hæredem nobis in his rebus perpetualiter pro Dei amore & sanctorum Apostolorum, & remedio animarum nostrarum instituimus, honorem quidem tantummodo loco patrocinii nostris hæredibus reservantes.* Ex quibus colligitur jus patronatus esse perantiquum.

Patrocinium, pro *patrimonium*, apud Fortescutum de laudibus legum Angliæ cap. 49. nisi mendum sit: *Quamvis non gliscant eos (filios) legum imbui disciplina, nec ejus exercitio vivere, sed solum ex patrociniis suis.*

PATRON, pro *Patronus*. Alcuinus de Ecclesia S. Ludgeri Episc. Mimigard.

Spes tibi magna fiat, lachrymas ascendere cælum
Hinc potuisse tuas, fultas patronibus istis.

PATRONATICUM, Obsequium quod patrono libertus debet. Formula vetus 48. ex Bignonianis: *Nec ulli hæredum meorum nullum impendas servitium, nec hominium, nec libertaticum, nec ullum obsequium, nec patronaticum.* Ubi Lindenbrogius form. 99. habet *nec patronatus gratias.*

PATRONUS, Gloss. Saxon. Ælfrici, ubi de partibus domus: *Patronus*: ꞅꞇapul. Quæ vox Saxonica, *basim* sonat, ut observat Somnerus. Aliud Gloss. Saxonicum MS. laudatum ab eodem Somnero: ꞅꞇapul, *Batis*, ubi *basis*, restituit.

PATRONI, dicti veteribus Christianis *Sancti*, præcipuè *tutelares*, S. Augustino lib. de Cura pro mortuis c. 4. 18. S. Ambrosio lib. 10. in Lucam c. 21. Prudentio hymn. 1. & 2. Peristeph. Paulino Epist. 3. ad Sever. & Paneg. 3. in Felicem, & in libris de vita S. Martini. S. Eulogio in Apologet. &c. Vide *Patrocinium*.

Patroni, Episcopi. Vetus Scheda de Ordinat. Episcopor. edita à v. cl. Steph. Baluzio: *Et dum fuerint introducti*, (qui Decretum deferunt) *interrogantur ab Episcopo suo, Quid est, fratres, quod vos fatigastis? Illi respondent, Ut nobis, domine, concedas patronum.*

Patroni regionum, Præcipui. Historia S. Clementis I. PP. *Tunc Comes sacrarum Publius Tarquinius, videns innumerabilem multitudinem Christo credere, invidia ductus, vocavit ad se patronos regionum, & data eis pecunia, monuit ut seditionem excitarent nomini Christiano.*

Patronus. Joan. de Garlandia in Synonymis:

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

Leges Alfonsinæ seu *Partidæ*, parte 1. tit. 15. lege 1. *Padronadgo es derecho, o poder qua ganen en la Eglesia, por bienen que fazen los que son padrones della, este derecho gana ome por tres cosas: La una, por el suelo que da ala Ecclesia, en que la fazen. La secunda, porque la fazen, la tercera, por hereditamento que le da aque dizen dote, onde bivan los clerigos quala sirvieren e de que puedan complir las otras cosas*, &c.

Patronatus, seu *jus Patronatus*, *Patronage*, nostris, *Padronaggio*, & *Padronatico*. Matthæo Villaneo lib. 1. c. 33. l. 9. c. 98. est *jus honorificum, onerosum & utile alicui in Ecclesia competens pro eo, quod de diœcesani licentia sive consensu illam fundavit, dotavit, vel construxit ipse, vel is à quo justam causam habet.* Ita Joan. Andr. & alii Canonistæ. Chronicon Montisfereni an. 1171. *Iniquum censum 20. talentorum, & servitium, & jus patronatus quod Imperator in præfata Ecclesia habebat*, &c.

PATUA, ex Gall. *Pastis*. Tabularium Ecclesiæ Uzetiensis an. 1272. pag. 5. *Quartas, thascas, census, usatica, & obedimenta, pascua, patua, & res omnes alias*, &c. Occurrit in hoc Tabulario non semel.

PATULA, Pugio, ensis. Lambertus Ardensis pag. 168. *Manus in eum injecerunt, & extractis patulis, sine misericordiis eum — jugulaverunt.* Sed legendum reor *spatulis*, il est parvis spathis.

PATUS, Gaza, Thesaurus, πάτος in cod. Barbaro-Græco Nicetæ in Alexio Duca, ubi exponitur πλοῦτος, *divitiæ*. Autor Queroli: *Si dives fueris, Patus appellaberis, sic nostra loquitur Græcia.* Monet præterea Petrus Daniel in veteri Glossario *Patus, pacem tenens*, exponi, quam interpretationem secutus est Papias.

PAVAGIUM, ex Gallico *Pavage*: tributum quod pro viarum pavimentis præstatur: nostris, *Droit de chaucée.* In Monastico Anglic. to. 1. pag. 722. 767. 976. locos vide in *Picagium*: à *Pavire*, Lat. quod ἐδαφίζειν redditur in vett. Gloss.

Paviagium. Catalogus Episcoporum Leichefeldensium in Anglia, in Waltero de Lagton c. an. 1300. *Paviagium Leichefeldiæ, & alias quamplures libertates Ecclesiæ Lichefeldiensi à Rege Edwardo — concedi impetravit.*

PAUCEDO, Paucitas, Joanni de Janua.

PAVELLA Charta Petri de Condeto Capellani Regis to. 2. Spicilegii Acheriani p. 557. *Et idem Dom. Rex & alii Barones, sicuti erant ordinati per bella, exierunt circa exercitum contra Saracenos qui erant infiniti, ne possent intrare pavellam, vel habere accessum ad castrum.*

PAVERE messem aut *annonam*, frumentum *excutere*, ut in l. 7. D. de adquir. rer. Dom. vel *exprimere*, ut in l. 14. §. 3. D. de Aliment. Capit. Caroli M. lib. 3. c. 66. & Lex Longob. l. 1. tit. 14. §. 11. *Si quis messem aut annonam in hoste super bannum dominicum rapuerit, aut furatus fuerit, vel paverit, aut cum caballis vastaverit*, &c. Festus ait *paveri frumenta* veteres dixisse, *quæ de vagina non bene exibant.*

PAVESCA, vestis species, panonatilis. Statuta Massiliensia MSS. an. 1276. *Mantellum, pavesca sine penna & sendato & frezo.* Vide *Pavonatilis*.

PAVIAGIUM. Vide *Pavagium*.

PAVIO. Acta dedicationis Ecclesiæ S. Juliani de Lepida in Veronensi districtu an. 1186. apud Ughellum: *Deinde venerunt ad pavionem, ubi erant reliquiæ B. Mariæ V. & S. Juliani, & multorum aliorum Sanctorum, & portaverunt prædictas reliquias cum magna reverentia in prædictam Ecclesiam.* Idem fortè quod *Pavo*, de qua voce mox.

PAVISARII, milites *Pavasiis*, scutis ita dictis, in præliis ac bellis instructi. Thomas Walsinghamus in Ed. III. *Venientem contra eum cum 7. millibus electis armatorum, aliisque armatis pavisariis, ac balistariis, in numero excessivo.* Computum Barthol. *du Drac* Thesaur. Guerrar. an. 1350. fol. 52. *M. Savari de Vivone sire de Tors Chev. Banneret, pour luy, 5. Chev. Bachelers, 36. Escuiers au prix, 10. Archiers à cheval, & un pavessier à pié*, &c. *Pavescheurs*, apud Froissartem 4. vol. c. 13. Guillelmus *le Seur* in Hist. MS. Gastonis Comitis Fuxensis c. 5. *En laquelle bataille il povoint bien estre environ 4000. hommes d'armes, & de 5. à 6000. arbalestriers & pavoisiers. Pavesari*, apud Joan. Villaneum, lib. 6. c. 41.

Pavesiatores, in Charta an. 1383. apud Guesnaium in Annal. Massiliensib. pag. 437. Vide Notas nostras ad Villharduinum pag. 284. 285. Sunt autem *Pavasia*, Canano παβίτζα, Cambro-Britannis *Pafais*, scuta

grandiora, quibus tecti milites, hostes impetebant. Ejusmodi sunt parmæ, quæ discribuntur à Willelmo Britone lib. 10. Philippid. p. 216.

Hunc præcedebat cum parma garcio, sub qua
Nil sibi formidans obsessos damnificabat
Assiduè, poterat nec ab illis damnificari,
Asseribus latis dum parma protegit ipsum,
Quam nexu taurina tegit septemplice pellis.

Pavasiorum, seu scutorum ita dictorum meminit Chronicon Bertrandi Guesclini:

D'escus & de pavas, les a bien aordez.

Alibi:

Arbalestes, pavas, & fors escus bandez.

Computum de Auxiliis pro liberatione Joan. Regis Fr. an. 1368. *Artillerie, comme canons, arbalestes, viretons, pavais.* Petrus Gerardus lib. 7. de vita Ezelini: *Mille fanti Pavani tutti con pavesi, balestre & lancee.* Octavianus *de S. Gelais* in Viridiario honoris:

Dessus la mer fist assembler navires,
Pleins de harnois, d'arbalestes, de vires.
De gros canons, serpentines courtaux,
Pavois dorez, grans escussons divires,
Lances, gourgons, & feu gregois en buire.

Ejusmodi *Pavisarios* nauticos, πιχέρχους appellabant Græci, apud Pollucem & Suidam. Claudianus de Consulatu Manlii:

Ac velut exertus lentandis navita tonsis
Præficitur lateri custos.

PAULATIVE, Paulatim, sensim, apud Sanutum lib. 3. part. 11. c. 13. & Continuatorem Nangii non semel.

PAULEUM, *Paulium.* Vide *Pallium.*

PAULINA *potio.* Ditmarus lib. 6. p. 80. *Marchio Lutharius in Occidente infirmatus, & potione Paulina inebriatus, ex improviso obiit.* Potio, ut videtur, venenata, qua postea extinctus Henricus VII. Imp. data à Paulino Monacho ordinis Prædicatorum, quæ revera *Potio Paulina* dici potuit. Rythmi in Obitum Henrici VII.

In grandi stat tristitia
Exercitus militia,
De Principis ruina,
Quam feritas damnabilis
Manusque detestabilis
Coagulat Paulina.

PAVO, *Pavus, Pabo.* Gloss. Isidori *Pabo, vehiculum unius rotæ.* Papias: *Pabo, genus vehiculi.* Idem: *Pavus, genus operimenti, vel vehiculi.* Alibi: *Pavo genus operimenti.* In litera F. *Favo, operimentum quoddam.* Vita S. Agili Abbatis cap. 25. *Dum ergo corpus ejus sepulturæ traderetur, quidam è fratribus validissima febre exæstuans advenit, linteum, quod pavonem tegebat, in fide pro remedio tetigit,* &c. Acta S. Marcelli PP. cap. 5. n. 21. *Condivit corpora Sanctorum cum aromatibus & linteaminibus, & imposuit noctu in pavone cum Eunuchis suis.* S. Ambrosius in Actis S. Sebastiani n. 89. *Et levans eum, posuit in pavone suo.*

Pavo, ipsum operimentum, Palla. Diploma Lotharii Imp. apud Brouverum l. 8. Annal. Trevir. p. 504. 1. edit. 401. 2. ed. *Offertorium aureum gemmatum cum patina, fontem aureum cum gemmis, pavonem auro & margaritis distinctum, casulas duodecim.*

Pavo, alia notione. Matth. Westmonasteriensis an. 1255. *Dedit insuper Regina Franciæ Regi Angliæ unum pavonem, videlicet lavacrum lapideum mirabile, quod similitudinem pavonis in forma ostendebat: & erat lapis pretiosus, qui Perla dicitur, ex auro, & argento, & saphiris, sicut verus pavo orbiculatus.* Eadem ferme habet Matth. Paris p. 606. Vide *Pavio.*

PAVONATILIS, Pannus in pavonum caudarum speciem variegatus. Anastasius in vita Stephani VI. PP. pag. 236. *Fecit in eadem prædicta Basilica vela 4. in circuitu altaris majoris, quorum duo sunt de serico pigacio, tertium pavonatile, quartum de Alexandrino. Paonnacé* & *pannacé* nostri dicunt. *Velluiaux paonnez, escarlate paonacé & paonassé*, in Computo Stephani Fontani Argentarii Regis an. 1351. *Une robe d'un marbre paonassée fourrée de menu vair de 4. garnemens*, in Inventario bonorum mobilium Ludovici Regis Fr. an. 1316. Vetus Poëta:

Aussi bien son bureau comme son paonace.

Itali *Paonazzo* & *Pavonazzo* colorem appellant violaceum, quomodo *Pavonacium* & *Pavonatum* dixisse veteres autor est Salmazius.

Pavonatilis dici etiam potuit vestis, quod revera intextæ & effictæ essent in iis pavonum figuræ. Codex Carolinus Epist. 15. *Storacinum pallium unum habentem pavones.* Willelmus Malmesbur. lib. 2. de Gestis Angl. cap. 11. *Pallium misit versicoloribus figuris pavonum, ut videtur, intextum.* Matth. Westmonaster. an. 1026. *Pallium obtulit variis coloribus, & pavonum figuris contextum.* Vita Garnerii Præpositi S. Stephani Divion. *Nec non & pallium optimum pavonibus ordinatis intextum.* Sed his locis idem esse quod *Pavonatile* prorsus censuerim, ita ut nec reapse pavonum figuras intextas fuisse panno existimandum sit. Vide Anastasium in Vitis PP. pag. 211.

PAVORABILIS, qui *pavorem* & metum infert. *Signa pavorabilia & insolita*, apud Adamum Bremensem cap. 187.

PAUPADA. Tabularium Abbatiæ Conchensis in Ruthenis ch. 97. *Et inter totas unum receptum, illi mansi de Seroni una paupada de Canbe.* i. fascis Cannabis, *poupée*, (vox nostris hac notione usurpata) quod complicatus *puparum* infantilium speciem referat.

PAUPER. Cælius Aurelianus Siccensis lib. 1. Chron. cap. 1. *Sicut enim Themison ait, est natura caput carnibus pauperum, & nervosum, & duris cutibus & capillis obtectum.* Ubi *pauperum* dixit, pro *carens.*

Paupertas, simili notione, defectus. Gregorius Turonensis lib. 5. cap. 5. *O si te habuisset Massilia Sacerdotem, nunquam naves oleum aut reliquas species detulissent, nisi tantum chartam, quo majorem opportunitatem scribendi ab bonos infamandos haberes. Sed paupertas chartæ finem imponit verbositati.* Marbodus in Vita S. Roberti Abbatis Casædei n. 1. *Neque enim timendum est ne paupertas orationis divitias rerum exhauriat.*

Pauperes Christi, dicti primitus Cartusienses. Guigo Prior Cartusiæ secundus in Epist. dedicatoria ad librum de Quadripertito exercitio cellæ: *Reverentissimo Domino & Patri in Christi visceribus dilectissimo B. Priori Pauperum Christi, qui in Witteham commanentes, Ordinem sunt Cartusiensem professi,* &c. Ita Guigo Prior V. majoris Cartusiæ in prologo ad vitam S. Hugonis Episcopi Gratianopol. *Domino Patri carissimo ac reverendissimo Sedis Apostolicæ Pontifici Innocentio, Cartusiensium pauperum servus inutilis Guigo, perpetuam salutem.* Et Cartusienses Majorevi inter Epistolas Petri Cluniac. lib. 6. Epist. 23. *Petro — Cluniacensium Abbati, frater humilis Pauperum Majorevi Prior vocatus, cum eisdem pauperibus, æternam à Domino salutem.*

Pauperes de Lugduno, hæretici, qui vulgo *Valdenses*: de quorum hæresi ac nomenclatura, sic Reinerus contra Valdenses cap. 5. *Secta pauperum de Lugduno, qui etiam Leonistæ dicuntur, tali modo orta est. Cùm cives majores pariter essent in Lugduno, contigit quendam mori subito coram ex iis. Unde quidam inter eos tantum fuit territus, quod statim magnum thesaurum pauperibus erogavit: & ex hoc maxima multitudo pauperum ad eum confluxit, quos ipse docuit habere voluntariam paupertatem, & esse imitatores Christi & Apostolorum. Cùm autem esset aliquantum literatus, novi Testamenti textum docuit eos vulgariter: pro qua temeritate cum fuisset reprehensus, contempsit, & cœpit insistere doctrinæ suæ dicens discipulis suis, quod Clerus, quando mala vita esset, invideret sanctæ vitæ ipsorum, & doctrinæ. Cùm autem Papa excommunicationis sententiam tulisset in eos, pertinaciter contempserunt: & sic usque hodie in omnibus terminis illis proficit doctrina ipsorum & rancor.* De his consulendi præterea Conradus Usperg. an. 1212.

Conradus

Conradus Marpurgensis de S. Elizabeth p. 284. Concilium Tarraconense an. 1242. sub finem, denique Jacobus Gretzerus in Prolegomenis ad scriptores contra Valdenses cap. 2. Vide *Valdenses, Albigenses, Boni homines*, &c.

Pauperes Minores. Vide *Minor*.

PAUPERARE, Pauperem facere, Gall. *Appauvrir*. Vox veteribus nota apud Nonium. Glossæ antiquæ MSS. *Pauperantur, pauperes efficiuntur*. Chromaticus Aquileiensis Episcop. Homil. 2. *Talium ergo pauperum Dominus docet esse regnum cœlorum, qui se causa religionis ac fidei seculo pauperaverunt, ut locupletem S. Spiritum possiderent*. Utitur etiam Petrus Bles. serm. 6.

Depauperare, Privare. Alanus de Insulis in Anticladiano lib. 4. de Luna:

> *Quomodo junctus ei Phœbus depauperat illam*
> *Luce*, &c.

Idem in Planctu Naturæ:

> *Quo Phœbus noctem propriis depauperat horis.*

Ibidem: *Sororem etiam quam sui splendoris depauperaverat ornamentis, — jubet occurrere*. Adde p. 301. & in lib. 4. Anticlaudiani c. 6. l. 6. cap. 2. lib. 7. cap. 5.

Paupertare, idem quod *pauperare*. Concilium Ticinense sub Benedicto VIII. PP. in Præfat. *Et hi maximè qui videntur esse rectores, modis omnibus quibus possunt, conculcant & paupertant*.

PAUPERIA, *Pauperies*, πενία, in Gloss. Gr. Lat.

PAUPERINUS, pro *Paupertinus*, de qua voce Varro lib. 1. de Vita populi Romani apud Nonium. Jonas Aurelian. lib. 2. de Cultu imag. *Contra sanctam Ecclesiam magno cum supercilio & pompa armorum bellaturus, pauperina eius arma contemnens procedat*.

PAUPERTAS, *Adolescentia, sive juventus*, in Glossis MSS. ad Concilium Carthagin. c. 16.

Paupertas, πτωχεῖον, domus ubi pauperes aluntur, in Charta Sohieri Castellani Despauhensis an. 1080. apud Joan. Carpentarium in Hist. Camerac. 4. part. p. 11.

Paupertatem probare tenetur, in Consuetudine Pontivensi, qui prædia sua alienare vult. *Necessité jurée*, id est necessitas vel paupertas jurata, seu virorum legalium sacramento firmata. Lex Vervinensis an. 1233. art. 8. *Et sciendum quod nullus hominum hujus libertatis terram suam nisi paupertate coactus, & etiam consideratione Villici & Scabinorum vendere poterit*. Charta Hugonis Castellani Gandensis an. 1238. *Præfati Gerardus & Perona fidem & juramentum præstiterunt corporale, quod paupertate compulsi dictam werpitionem faciebant: quam paupertatem bene & per legem sub meorum hominum testimonio probaverunt*. Lex Saxonum tit. 54. §. 2. *Nulli liceat traditionem hæreditatis suæ facere, præter ad Ecclesiam, vel Regi: nec hæredem suum exhæredem faciat, nisi fortè famis necessitate coactus, ut ab illo qui acceperit sustenteiur*. Leges Burgorum Scoticor. c. 125. §. 5. *Omnia ista quæ ad jus hæreditarium pertinere dignoscuntur, vendi possunt in legitima sua potestate, si dominus eorundem paupertate & necessitate compulsus fuerit, & hoc testificetur per 12. legales homines*. Subdit c. 127. §. 5. *Videlicet per 4. manentes ex una parte, & 4. ex alia parte, & 4. ex opposito domus seu mansionis: aliter enim venditio nulla est*. Adde c. 11. §. 2. & Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 117. §. 1. Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 187. *Hom ou feme qui a fié ne peut vendre partie de son fié, mais tout son fié peut l'on bien vendre par ladite assise. Et l'assise de la vente des fiés est tel, que l'om peut, & doit fié vendre pour dethe conue, ou provée en court, se celui de qui est le fié ne n'a autre chose que ce que il puisse la dethe paier que de la vente dou fié*, &c. Vide Speculum Saxonicum lib. 1. art. 34. §. 1. art. 52. §. 3. Hinc *propria*, seu *proprietates* alienari non potuisse, nec dari vel distrahi, nisi proximis affinibus, ex causa paupertatis, evincit præterea Charta ex Tabulario Vindocinensi, quam descripsit Gallandus lib. de Franco-alodio p. 21. 22.

Paupertas, Paupertatiuncula, pauperis qualiscumque facultas. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ fol. 13. *Vovimus circa domum nostram construere ad divivum honorem Ecclesiam, & juxta vires paupertatis nostræ ditare*. Charta Witlafii Regis Merciorum, apud Ingulfum pag. 856. *Offero & ego magno altari prædicti Monasterii de paupertate mea calicem aureum, crucem auream*, &c. Stephanus Episcopus Rhedonensis in vita S. Guillelmi Firmati n. 17. *De mea, inquit, paupertate quod potui Sanctitati vestræ detuli munusculum*. Vita S. Materniani Episcopi Remensis n. 11. *Filiosque ejus duos in gravi custodia recluserat, eo quod segetes paupertatis suæ ab illius potentis famulis vel animalibus defendere auderent*. Adde S. Anselmum lib. 4. Epist. 86.

Paupertaticula. Charta an. 778. apud Perardum p. 11. *Ut aliquid de paupertaticula nostra ad ipsum locum, vel suis custodibus concedere valeamus*, &c. Atque fortè sic legendum in Tabulario Brivatensi ch. 305. *Inconvulsa custodiatis ea quæ de paupertacula nostra non secundum velle, sed secundum posse restaurare cœpimus*. Historia Translat. S. Gorgonii Mart. n. 9. *Proclamare cœpit, ne eis suam paupertatiunculam tolleret*.

PAUSA, Requies, cessatio alicujus rei, mora, nostris *Pause*, vox veteri Latio cognita, Lucilio, Claudio in Annalibus, Lucretio, Plauto, & à sequiori revocata. Odo Cluniac. lib. 2. de Vita S. Geraldi cap. 21. *Nec illam pausam placebat prolongari*.

Pausa, deinde dicta ea requies quæ somno carpitur. Messianus Presbyter in vita S. Cæsarii Arelat. *Inter pausas somni, quas jam ætas non solùm exigebat, sed etiam pro infirmitate aliquotiens premebat*, &c. Hinc *Reposer* nostris, pro *dormire*, quomodò *Repausare* dixit Ailredus Rievallensis in Vita Edwardi Confessoris, de 7. Dormientibus: *Iis quippe 70. annis — in sinistro latere repausabunt*. Et Helinandus in Chronico p. 77. *Quem resuscitatum jussit vestiri & repausari*.

Pausa, pro tumulo ac sepulchro usurpari cœpit, quod mors *Pausa* sit vitæ malorum. Vetus Inscriptio, 690. 5.

> *Jam datus est finis vitæ, jam paussa malorum*
> *Vobis quas habet hoc gnatam matremque sepulchrum.*

Vita S. Winoci Abbatis cap. 18. *Tandem visere locum venit, quo pausam membrorum S. Winocus elegit*.

Pausare, Cessare ab aliqua re. Glossæ: *Pausat*, ἀναπαύει. Lex Bajwar. tit. 6. cap. 2. §. 4. *Pauset die dominico usque in secundam feriam*. *Pausare*, dormire, *reposer*. Aldhelmus de Laudibus virginitatis c. 12. de S. Ambrosio: *Infantulus cum in cunis supinus quiesceret, ex improviso examen apum ora labraque sine periculo pausantis complevit*. Vita S. Tillonis Monachi n. 22. *Cùm quadam nocte omnes pausare cœpissent fratres*. Saxo Grammatic. l. 1. *Nec sinit pausare noctu mergus altè garrulus*.

Pausare & *Pausantes* dicuntur mortui, qui ab hac vita temporanea ad cælestem evocati, à laboribus sæculi demum quiescunt. Concilium Aurelian. cap. 6. & Capitula Theodori Cantuar. cap. 55. *Quando recitantur pausantium nomina*. Cassianus Collat. 2. cap. 5. *Memoria & oblatione pausantium judicaretur indignus*. Ita *Pausantes* habent Commodianus instr. 42. Petrus Blesensis serm. 29. & S. Bernardus serm. 18. in Cant. *Pausare*, in tumulo quiescere. Vetus Inscriptio 1050. 9. *M. M. Aureliæ Pum. Vitaliæ matri piissimæ quæ vixit annis xx. Julianæ conjugi sanctissimæ, quæ vixit annis xx. & dominæ sororis quæ vixit annis ii. Aurelius Eusebius contra votum. fidel. pausam*. Traditiones Fuld. lib. 2. cap. 239. *Monasterium S. Salvatoris, in quo egregius martyr Christi Bonifacius sacro pausat corpore*. Hinc

Pausatorium, Sepulchrum, Cœmeterium. Papias: *Kimeterium, pausatorium, vel dormitorium*. Vita S. Deicoli Abbatis Lutrensis n. 3. *Concremare tanti patris pausatorium studentes*. Theodericus Mon. in Hist. Invent. S. Celsi Episc. Trevir. n. 16. *Cum diu noctuque Fratres — in pausatorio justorum — divinum frequentarent officium*. Diedericus Monachus de Illatione S. Benedicti cap. 7. *Ut quantocius loco renovato clementissimus*

habitator pausatorium quod sibi delegit — libens revisere dignaretur.

Pausatorium, Cœnaculum. Charta an. 1153. apud Ughellum in Episc. Patavin. sic clauditur: *Actum in Episcopali domo in pausatorio vel cœnaculo dom. Episcopi.*

Pausatio, Mors, obitus, *dormitio*. Kalendarium Romanum vetus apud Allatium de Hebdom. & dominic. Græc. p. 1491. *XVIII. Kal. Sept. solemnia de pausatione sanctæ Mariæ.* Vide *Incisio*.

Repausare. Historia Wambæ Regis Gothor. *Ubi duobus diebus exercitu repausato*, &c.

Pausarii, qui dicantur Latinis, vide Salmasium ad Hist. Aug. p. 166.

Pausare, pro *ponere*, *deponere*. Lex Alemann. tit. 45. *Et pausant arma sua josum.* Gall. *Posent les armes jus, bas.*

Pausanæ, Induciæ, cum bellum *pausat*, cessat. Luitprandus in Legat. *Pausanas exigis, quas nec te exigere, neque nos concedere ratio ipsa compellit.*

Pausatim, per pausas, ϑυλῶς, *pausément*. Statuta Synodalia Nicolai Episc. Andegav. an. 1272. *Pausatim faciant cum campana pulsari.* *Pausatè*, dixit eadem notione Arnobius lib. 5. adversus Gentes.

Pausidium, Requies. Lambertus Ardensis p. 79. *Albellus cum tilia juxta crucem ad peregrinorum & quorumdam viatorum ibi plantata est requiem & pausidium.*

Pausium, locus ubi pausatur. In sigilli Hugonis Ducis Burgundiæ & Albonii Comitis Chartæ an. 1189. appensi aversa parte extat Castellum tribus instructum turribus, quas inter exarati leguntur hi characteres, PAUCIUM VIANTIS, in circulo verò, *Sigillum Hugonis Comitis Albonii.* Extat apud Perardum in Chartis Burgundicis p. 262.

PAUSEA. Jo. de Janua: *Pavia, à pauco, vel pausia quoddam genus olivæ, quam corruptè rustici pauseam vocant, viridi oleo & suavi: sic dicta quod paviatur, i. tundatur.*

PAX, Venia, dimissio, & absolutio delictorum quæ fit à Sacerdote, reconciliatio, communio, seu potius admissio pœnitentis in communionem Ecclesiæ: quæ *Pax Ecclesiæ* dicitur in Concilio Taurin c. 6. Aurelianensi III. can. 16. Aurelian. IV. c. 13. 26. S. Cyprianus Epist. 11. *Cùm ante actam pœnitentiam, ante exomologesim gravissimi atque extremi delicti factam, ante manum ab Episcopo & Clero in pœnitentiam impositam, offerre lapsis pacem, & Eucharistiam dare, id est sanctum Domini profanare, audeant.* Epist. 23. *Mandat pacem dari, & peccata dimitti.* Epist. 52. *Ut lapsis, infirmis, & in exitu constitutis pax daretur.* Et lib. de Lapsis: *Ante expiata delicta, ante exomologesim factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu Sacerdotis, ante offensam placatam indignantis Domini & minantis, pacem putant esse, quam quidam verbis fallacibus venditant.* Atque hac notione usurpat passim idem Cyprianus, quomodo etiam accipitur in Concilio Eliberit. can. 61. & in Consult. Zachæi lib. 2. cap. 18.

Pacem à Martyribus & Confessoribus, libellis ab eis acceptis, expetere, impetrare, habet non semel idem Cyprianus Epist. 14. 15. &c. ut & Tertullianus ad Martyr. *Pax vestra bellum est illi: quam pacem quidam in Ecclesia non habentes, à Martyribus in carcere exorare consueverunt.* Quæ quidem *pax*, inquit Pamelius, non aliud videtur fuisse quàm relaxatio satisfactionis per Episcopum pœnitentibus impositæ, atque ad Ecclesiæ communionem ante expletum præscriptæ pœnitentiæ tempus admissio. Eorum autem libellorum formulam tradit idem Cyprianus Epist. 22. *Cùm benedictus Martyr Paulus adhuc in corpore esset, vocavit me, & dixit mihi, Luciane, coram Christo tibi dico, ut si quis post arcessitionem meam abs te pacem petierit, des in nomine meo.*

Pax vobis, prima vox Domini ad discipulos, quando eis post Resurrectionem apparuit. Est autem formula salutationis ad populum in Missa, qua Episcopi utuntur, ut autor est Alcuinus lib. de Divin. offic. cap. *Quid significent vestimenta.* Beletus de Divin. offic. cap. 36. ait orationem qua Sacerdos populum salutat, *Dominus vobiscum*, sumptam ex veteri Testamento, ex libro Ruth, pertinere ad minores Sacerdotes: aliam verò, *Pax vobis*, sumptam ex Evangelio, solum spectare ad Episcopos, & qui iis sunt superiores: *Quo*, inquit, *sanè illud expreße innuitur, quod novum Testamentum dignius sit veteri.* Ordo Romanus: *Postea salutans populum Pontifex, dicit, Pax vobiscum, sive Pax vobis; Sacerdos autem, Dominus vobiscum*, &c. Ad calcem Chronici Reichersperg. addita sunt quædam à Christ. Gewoldo Diplomata Pontificum Roman. atque in iis unum Leonis VII. PP. ubi hæc habentur: *Consultum est etiam utrum Episcopi Pax vobis, an Dominus vobiscum pronuntiare debeant. Sed non aliter per omnem provinciam tenendum est, quam in sancta Romana Ecclesia. In Dominicis enim diebus & præcipuis festivitatibus, atque Sanctorum natalitiis, Gloria in excelsis Deo, & Pax vobis pronuntiamus. In diebus verò Quadragesimæ, & in IV. Temporibus, sive in vigiliis Sanctorum, & in reliquis jejuniorum diebus, Dominus vobiscum tantùm dicimus.* Vide Lambertum in vita S. Heriberti Archiep. Colon. n. 8. Durandum lib. 4. cap. 14. n. 7. & Menardum ad lib. Sacramentorum Gregorii M. p. 66.

Pax Domini, idem quod *Pax vobis*. Joan. Abrincensis Episcop. de Offic. Eccl. *Quod solus Episcopus salutando populum, Pax Domini dicit, ostendit eum esse vicarium Christi, qui resurgens à mortuis, pacem Apostolis nuntiavit.*

Pacem dare, Osculari: osculum enim, pacis est symbolum & concordiæ. Vita S. Sifredi Episcopi Carpentoratensis apud Vinc. Baralem: *Cumque ex more pacem omnibus daret, cæcum osculatur*, &c. Historia de exilio S. Martini PP. p. 101. *Et surgens — dicit ad unum concurrentium sibi dilectum, qui erat ibi: Veni, domine frater, & da mihi pacem — non valens ergo, & aiebat, exhibere seipsum, vocante eum beato ad osculum, irruguit frater ut leo.* Anastasius in Stephano IV. PP. *Et ibidem similiter in sella Pontificali sedens, tribuensque denuo, ut mos est, pacem, ascendit rursum, & mensam, ut assolent Pontifices, tenuit.* Concilium Duziacense I. part. 2. c. 33. *Tunc domnus Rex pacem illi dedit, & ego (Hincmarus) post illum.* Vetus Expositio Missæ: *Deinde dat pacem altari, vel patenæ. Pacem offerre*, in Regula SS. Patrum cap. 8. *Exhibere pacem peregrino advenienti*, in Regula Patrum ad Monachos cap. 3. *Sociari hospiti advenienti in pace*, eidem *Pacis osculum offerre*, in Regula S. Benedicti cap. 53. Vide *Osculum pacis*.

Pax Dei & Ecclesiæ. Vide *Treuga Dei*.

Pax Ecclesiæ, Immunitas, privilegia quibus illa munitur, quæ quis infrinxit, reus fit fractæ pacis Ecclesiæ. Concilium Berghamstedense anno 697. c. 2. *Pacis Ecclesiæ (quod Mundburgum vocant) 50. solidorum esto compensatio.* Ita pax Ecclesiæ accipitur in Capitulari Bajwarior. an. 788. c. 2. in Capitulari an. 801. c. 2. in Capitul. an. 808. c. 2. in Capitul. 1. an. 810. c. 18. in Capitul. 2. an. 813. c. 2. in Lege Longob. lib. 1. tit. 14. c. 15. &c.

Pax Ecclesiæ, de reis qui ad Ecclesias, veluti ad asylum confugiunt: tum enim *pacem Ecclesiæ* habere dicuntur. Capitularia Caroli M. l. 5. c. 90. & Concilium Moguntiac. c. 39. *Reum confugientem ad Ecclesiam — rectores Ecclesiarum pacem, & vitam ac membra ejus obtinere studeant.* Lemma capitis est, *Ut Ecclesiæ pacem habeant.* Capitulatio ejusdem Caroli de Partibus Saxoniæ cap. 1. *Si quis confugium fecerit in Ecclesiam, nullus eum de Ecclesia per violentiam expellere præsumat, sed pacem habeat usque dum ad placitum præsentetur, & propter honorem Dei, Sanctorumque Ecclesiæ ipsius reverentiam, concedatur ei vita & omnia membra.*

Vide Capitulare Bajwarior. an. 788. c. 2. Fleta lib. 1. c. 29. §. 1. *Constitutum est enim quod Ecclesia Anglicana sua habeat jura, libertatesque suas illæsas. Item quod Pax Ecclesiæ & terræ inviolabiliter observetur, ita quod communis justitia singulis pariter exhibeatur.* Apud Rogerium Hovedenum p. 777. Philippus Belloyacensis Episcopus, qui in turri Rothomagensi servabatur captivus, evocatus in hospitium Alienoris Reginæ Angliæ, dum transiret per atrium cujusdam Ecclesiæ, arrepto ejusdem Ecclesiæ annulo, exclamavit dicens, *Peto pacem Dei & Ecclesiæ.* Lege quippe Edwardi cap. 6. *Quicunque reus vel noxius ad Ecclesiam causa præsidii confugerit, ex quo atrium Ecclesiæ tenuerit, à nemine insequente nullatenus apprehenditur.* De hac pace Ecclesiæ intelligenda etiam Charta Adelstani Regis Anglor. in Monastico Anglicano to. 1. p. 173. *Sciatis quod ego confirmo Ecclesiæ & Capitulo Ripon. pacem suam, & omnes libertates & consuetudines suas.* Adde pag. 377. Concilium Ænhamense an. 1009. c. 9. Leges vernaculas Willelmi Nothi c. 1. Ricardum Hagulstadensem in Descriptione Hagulstadensis Ecclesiæ cap. 14. eundem de Episcopis Hagulstad. cap. 5. &c. Quando verò jure asyli donatæ fuerint ædes sacræ apud Christianos, sat multis docet Jac. Gotofredus ad l. 1. Cod. Th. de His qui ad Eccles. confug.

Apud Anglos qui ad Ecclesiam confugiebat, aut locum alium religiosum, vel asyli privilegio donatum, siquidem crimen, de quo incusabatur, à se admissum fateretur, regnum abjurare tenebatur, & eligere portum aliquem per quem transire posset ad terram aliam extra regnum Angliæ quia non tenebatur abjurare terram & potestatem Regis præcisè, sed tantùm regnum Angliæ. Quo casu computari ei debebant rationabiles dietæ usque ad portum illum, (aut transitum per talem villam, si per continentem exire eligeret) & debebat ei interdici ne exiret regiam viam, nec moram faceret alicubi per duas noctes, — sed semper tenderet recta via ad portum, ita quod ibi esset ad diem sibi datum, & quod transfretaret quamcito navem haberet & ventum, nisi tempestate esset aut aliquo imminenti periculo impeditus. Morari autem poterat in Ecclesia per 40. dies, nec intererat an esset tantum accusatus vel judicio condemnatus. Hæc fere Bracton lib. 3. Tract. 2. cap. 16. §. 1. & autor Fletæ lib. 1. cap. 29. Vide *Abjurare, Exiri, Immunitas,* & *Salvitas.*

Pax Regis, Regia protectio, *Sauvegarde Royale.* Concilium Ænhamense an. 1009. c. 9. *Fruatur unaquæque Ecclesia pace Dei, pace Regis, & pace omnium Ecclesiarum.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 53. *Omnis homo pacem habeat, quam Rex ei dabit.* Cap. 76. de crimine homicidii: *Et cum hoc factum erit, elevetur inter eos pax Regis.* Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 31. *Firma pax teneatur & servetur ubique per totum regnum, inter omnes subditos Domini Regis ad pacem suam existentes: ita quod nullus de cætero moveat guerram contra vicinos suos quoscunque, sub pœna plenaria forisfacturæ.* In Speculo Saxonico lib. 3. art. 2. Clerici dicuntur *pace quotidiana imperii communiri.*

Ad pacem redire dicitur, *utlagatus* & proscriptus, cùm à Rege recipitur, ejusque pacem, qua cæteri subditi fruuntur, denuo consequitur. Bracton lib. 3. Tr. 2. c. 11. §. 2. de malefactore: *Oportet quod redeat ad pacem infra tempus præfinitum, vel quasi inobediens legi — utlagetur.* Cap. 14. §. 12. *Non enim poterit Rex gratiam facere cum injuria & damno aliorum: poterit quidem dare quod suum est, hoc est pacem suam, quam utlagatus amisit,* &c.

Pacem proclamare, Silentium indicere, quomodo etiamnum cùm alios silere jubemus, *Paix, Paix*, dicimus. Siquando enim pax publica infringeretur, tum ab omnibus jurgantes admonebantur pacis indictæ, hacce voce, *Pax*: quod maximè in duellis obtinuit, ne quis decertantium partes amplecteretur. Quoniam Attachiamenta cap. 73. de pœna non silentis tempore duelli: *Item statutum est, quod postquam Pax proclamatur in Palatio Domini Regis, vel in platea, ubi pugna duorum hominum vadiatur: nemo loquatur præter eos qui debent custodire plateam aut Palatium. — & si quis postquam Pax tueri debet, loquutus fuerit,* &c. *Le Roman de Philippe de Macedoine MS.*

> *Li Rois li dist, faites pais,*
> *Escoutez ce que dire je vueil.*

Littera pacis, quam vulgo *Remissionem* vocant, quæ criminis admissi abolitionem continet, & à solo Rege concedi & impetrari solet pro quolibet crimine, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 2. §. 5.

Pax Regis multiplex esse dicitur in Legibus Edwardi Confessor. cap. 12. scilicet ipsius manu, vel brevi data, vel in diebus coronationis, vel in præcipuis anni festivitatibus, vel in quatuor viis regalibus, vel denique in majoribus fluviis. Adde Henricum Knyghtonem lib. 4. de Eventibus Angliæ cap. 4.

Pax Regis ipsius *manu* vel *brevi data*, *quam Angli vocant Cyninges honte sealbe gryþ*, eadem est cum regia protectione, quæ brevi seu diplomate Regis manu subscripto, alicui, vel Ecclesiis conceditur. Capitulare 2. an. 802. c. 17. *De his quos volumus ut pacem habeant, & defensionem per regna Christo propitio nostra.*

Pax Regis quæ ab ipso datur cum primum coronatur, *& dies durat octo*: de qua præterea agunt eædem Leges cap. 31.

Pax Regis in præcipuis anni festis, in Natali scilicet Domini per dies octo, totidem in Paschate, & totidem in Pentecoste, cap. 12. & 31.

Pax Regis in quatuor præcipuis Angliæ viis regalibus, de quibus in voce *Ermingstrete*, & in voce *Cheminus*, egimus. Pacis istius mentio est etiam in Legibus vernaculis Willelmi Nothi cap. 30. & apud Bractonum lib. 3. tract. 2. cap. 23. §. 1. Matth. Westmonaster. an. 1224. *Incipiens ergo Falcasius recalcitrare, cœpit quasi in hostili guerra unum de Justitiariis Regis, scilicet Henricum de Brailrok, in pace Regis per stratam regiam itinerantem. Cheminus Regis infractus,* in Epist. Sugerii Abbatis 120. *Chimini* verò *minores de civitate ad civitatem ducentes, & de burgis ad burgos — sub lege comitatus sunt,* ut est in Legibus Edwardi Confessoris.

Pax Regis in *aquis nominatorum fluviorum, quorum navigio de diversis locis victualia deferuntur civitatibus vel burgis.* Aquæ verò minores, perinde ac chemini minores sub lege Comitatus sunt.

Pax Curiæ Regis, quæ scilicet contineri debet intra Curiæ ipsius terminos, qui ita describuntur in Legibus Henrici I. Regis Angliæ cap. 16. cujus titulus est, *de Pace Curiæ Regis*: *Nam longe debet esse pax Regis à porta sua ubi residens erit à quatuor partibus loci illius, hoc est quatuor* (in aliis codd. *tria*) *miliaria & tres quarantenæ, & novem acræ latitudine, & novem pedes, & novem palmæ, & novem grana ordei. Multus sanè respectus esse debet, ac multa diligentia, ne quis pacem Regis infringat, maximè in ejus vicinia.* Adde cap. 68. & Bractonum lib. 3. tract. de Corona c. 25. §. 1. Charta Witlasi Regis Merciorum apud Ingulfum p. 856. *Quicumque in regno meo pro quocunque delicto, reus inventus & legibus obnoxius fuerit, si fugerit ad dictum Monasterium, — sicut in asylo, vel in camera mea propria, pace mea & impunitate gaudeat.* Vide præterea Capitularia Carlomanni Regis tit. 3. c. 1. & infra in v. *Virgata.*

Pax sancti Petri. Wichbild Magdeburgense art. 9. §. 2. *Unicuique Provinciæ jus sancitum ac statutum est. — Imperator verò de consilio Romanorum demandavit & judicavit, ut civitates firmas cum muris, turribus ac propugnaculis — extruerent. Ipsis reiterantibus instanterque postulantibus declarari, ac statui eis jus quo vivere debeant: ad instantiam tandem eorum Imperator*

dedit ac largitus eſt eis jus, quod quotidie in Curia uſitatum fuit ſua, illudque cum veridicis confirmavit ſignis, & manum deſuper extendit ſuam, ſtipulatione facta: & Pax ſancti Petri cum ſigno Crucis eiſdem conceſſa. Idque ſignum huc uſque ſervatur, ubi civitates vel foralia noviter fundantur, figitur crux in teſtimonium pacis, quodque ibi cernatur municipalis Pax: appenduntque Imperatoris ſignum, ut appareat de voluntate ejus id factum fore.

Pacis fractio, infractio, cum *pax* indicta à Rege, vel alicui, aut Eccleſiæ, locisve aliis conceſſa violatur. *Actio de pace fracta*, in Speculo Saxonico lib. 1. art 59. §. 1. lib. 3. art. 8. §. 36. in Wichbild Magdeb. art. 16. §. 3. Nudè, *appellare aliquem de pace*, apud Bractonum lib. 3. tract. 2. c. 34. §. 8. id eſt de pace Regis fracta. Matthæus Paris an. 1251. *Pacem regni & Coronæ Regiæ enormiter læſerat, dum quaſi prædo violentus equum cujuſdam famuli de Curia S. Albani abſtulit. — unde per ipſum famulum de crimine pacis appellabatur, & impetrata litera in Curia Regis, Miles ſuper hoc criminatus attachiabatur. Sanctæ pacem Eccleſiæ violenter infringere*, in Legibus Edwardi Confeſſ. cap. 7. cujus criminis cognitio Epiſcoporum eſſe dicitur. *Infractio Pacis regiæ per manum vel breve datæ*, & illius cognitio, inter jura regia recenſetur in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 10. 12. 13. 16. *Actio de Pace Domini Regis infracta*, in Regiam Majeſtatem, lib. 1. cap. 3. §. 8. Habetur Statutum Philippi Regis Franc. datum in Parlamento Pentecoſtes die Mercurii ante feſtum S. Lucæ an. 1279. quo quid ſit *infractio pacis*, declaratur, quod eruimus ex veteri Regeſto Cameræ Comput. Pariſ. Ita autem concipitur: *Ne ex omni delicto pacis fractio requiratur, & juriſdictiones dominorum, aut communitatum ex hoc uſurpari contingat, frangi pacem, ſeu violari tunc dicimus, cum in caſtris, aut civitatibus facta ſeditione publica, pars partem ejecerit, vel cum armis invaſerit, vel civitas caſtrum, aut villa, aut Baro, aut caſtri Dominus alii guerram moverint, aut furtivè caſtrum, aut villam, aut munitionem ſubtraxerit. Quod ſi perſonæ privatæ in civitatibus, vel municipiis ſeſe aggreſſæ fuerint, aut etiam paſtores in paſcuis, veluti, ut ſæpe contingit, occaſione eorumdem rixati; licet ad pacis non pertineant fractionem. Sanè aggreſſores itinerum, ſive plures fuerint, ſive unus, pacis violatores cenſendi ſunt, qui ſive ad manus Paciarii, ſive ad ſui ordinarii manus devenerint, unus alteri eos remittere minimè teneatur.* Vide Michaëlem *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. in v. *Fractor pacis vel trenge.*

Paci Regis ſtare, de fracta Regis pace juri ſtare. Statutum Edw. I. Regis Angl. an. 21. *Quod ſi forſtarius aut parcarius alius poſt clamorem & hutheſium levata, ad paci Regis ſtandum recti reddere noluerint: immo ad malitiam ſuam exequendam, & continuandam, & Pacem Regis diffugiendam, fugam fecerint*, &c.

Pacem Imperii & quietem habere dicuntur feudatarii, non modo dum ſervitium & obſequium militare exhibent domino ſuo Imperatori per ſex hebdomadas ratas ac de jure feudali definitas, ſed etiam per totidem ſeptimanas ante & poſt, *ita quod nullus dominorum ſuorum ipſum evocare valeat ad judicium feudale, nec quiſquam aliquod judicium Cæſaris impetrare*. Jus feudale Saxonum cap. 5.

Pax villæ, Banleuca, diſtrictus urbis intra quem *Paciarii* ſeu *Scabini* juriſdictionem habent. *Paſſus & terminus pacis* in Charta Communiæ Cerniacenſis an. 1184. Regeſtum Parlamenti Pariſ. ſignatum B. inter Judicia Pentecoſt. an. 1282. fol. 60. *Servientes Epiſcopi Laudunenſis, cuſtodes nemorum, & garennarum ſuarum, per villam & Pacem Laudunenſem deferre poſſint enſes ſuos cinctos ad latera, vel pendentes ad collum, ſive ad humeros, & arcus ſuos diſtenſos, ſicut voluerint.* Et fol. 77. *Pronuntiatum fuit, quod dicti Major & Scabini* (villæ S. Richarii) *levabunt tallias in omnibus infra Pacem villæ*, &c. Adde p. 108. Liber 8. Memorialium Cameræ Comput. Pariſ. *Dominus Hugo de Moy, dictus Triſtantius, Miles electus per Cameram præſente Procuratore Regis Generali in officio Præpoſituræ civitatis & Pacis Laudunenſis, tam in juſtitia, quam in recepta, vacante per reſignationem in manibus Regis factam per Joannem de Sarny Militem nuper Præpoſitum ibi, per litt. Reg. 19. Sept. 1413. Communia Pacis Ruthenenſis*, in libro 4. eorundem Memorialium fol. 3. *Termini Pacis*, ſeu banleuca, in Libertatib. villæ Cerniaci in agro Laudunenſi an. 1184. Hinc *maiſon de la Paix*, domus Pacis, in Conſuetud. Montenſi c. 12. art. 2. in qua conveniunt Scabini de rebus publicis cognituri.

Paciarius, Ædilis, Scabinus, qui pacem inter cives tuetur: *Præfectus Pacis, aut Decurio*, in l. 1. Cod. Th. de Pignoribus: εἰρηνάρχης, Græcis; *juré de la paix*, in Conſuetudine Valentinianenſi art. 130. 132. 136. 138. 141. Vide Conſuetud. Tornacenſem cap. 12. & Buzelinum in Gallo-Flandr. lib. 3. cap. 15. p. 512. Libertates villæ S. Deſiderii in Campania an. 1228. MSS. *Si diſſenſiones aut guerræ, aut aliquod aliud malum inter probos viros exoriatur, unde ad aures Scabinorum clamor perveniat, ſalvo jure domini Scabini illud componere & pacificare poterunt. Qui verò compoſitionem vel pacem, quam ſuper hoc Scabini conſideraverint, ſequi noluerit, forefactum 60. librarum incurret.* Charta Jacobi I. Regis Aragon. *Mandamus itaque Vicariis, Bajulis, Paciariis, Juſtitiis, Judicibus*, &c. Curia Generalis Barcinonenſis an. 1283. ſub Petro II. Rege Arag. cap. 28. *Concedimus etiam — quod Paciarii & Jurati & Conſules ſint in civitatibus, villis, & aliis locis noſtris in quibus eſſe antiquitus conſueverunt.* Curia generalis Cataloniæ acta in villa Montiſalbi ſub Alphonſo Rege Arag. an. 1333. *Ordinamus quod Conſiliarii, Paciarii, vel Jurati uniuſcujuſque capitis Vicariæ*, &c.

Pacis aſſertores, εἰρηνάρχαι, in Legibus Wiſigoth. lib. 2. tit. 1. §. 16. *Tunc qui ſola faciendæ pacis intentione, Regali ſola deſtinantur auctoritate, qui eas ſolum dirimunt cauſas, quas illis regia deputaverit ordinandi poteſtas.* Adde lib. 2. tit. 1. §. 26. *Præpoſiti pacis*, in l. 49. Cod. Th. de Decurionib. ubi tamen quidam cenſent legendum *præpoſiti pagis*, de quibus in l. 1. de Pignorib. eodem Cod. & alibi.

Pax, Laudimium, id quod pro venditionis aut alienationis auctoramento, domino ſuperiori ſolvitur, quaſi ut *pax* cum eo ineatur, & ut venditionem & alienationem non interturbet, dato ad id conſenſu ſuo. In Conſuetudinibus Municip. Toloſæ part. 4. tit. de Feodis art. 9. ſtatuitur dominos feodales non teneri ad recipiendos, aut inveſtiendos vaſſallos, *niſi prius ſatisfecerint iiſdem dominis de Pax, vel aliter inter ſe cum eodem concordaverint.* Adde part. 3. tit. de Rerum communium diviſione, part. 4. tit. de Feud. art. 17. Charta an. 1183. pro Baronibus Toloſanis, in Regeſto Toloſ. *Habeat dominus Comes, vel ſuus Bajulus, ſuos pax integre.*

Salva veſtra pace, formula loquendi etiam haud omnino extra uſum apud nos, *Sauf voſtre paix*. Goffridus Vindocin. lib. 3. Epiſt. 18. *Et ideo ſalva veſtra pace dicimus, quod*, &c. *Pace tua*, apud Joan. Sariſberienſem Epiſt. 203. initio.

PAXERA, *Paxeria, Praxeria*, Palorum contextus ac ſeries in molendinis, in pontibus, & alibi. Occitanis, *Paiſſero*, agger molendini. Tabularium Silvæ latæ apud Marcam lib. 6. Hiſt. Beneharn. c. 7. *Vendidit Fratribus de Silva lata agrum qui eſt juxta paxeram molendini*, &c. Tabularium Abb. Belliloci in Lemovicib. ch. 45. *Cunctos portus, & cunctas paxerias, quæ ibidem ſunt in dominio, ad Monachos cedimus.* Charta an. 1250. *Cum piſcationes quæ fiunt à paxeria pontis inferius, uſque ad paxeriam molendinorum de ſuo ſint noſtræ*, &c. Charta an. 1298. in Regeſto Philippi Pulchri Reg. Fr. an. 1299. n. 13. *Item in paxeriis aquæ Garonæ octavam partem*, &c. Infra: *Solidos debitos annuatim pro tribus*

paxeriis quas tenebant ab eodem in aqua Garonæ. Vide in *Cleia.*

Passeria, eadem notione. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 61. *Dedit etiam illis hominibus qui terram tenuerint, vel ibidem manserint, usuariam in silva, quæ vocatur Maosta, ad domum ædificandam, ad molendinum faciendum, ad sclusam, ad passeriam, ad clausuram ortorum,* &c.

Praxeria, pro *paxeria*, sæpe etiam occurrit in veteribus Tabulis. Pactum initum inter Abbatem Galliacensem & Raymundum Comitem Tolosanum an. 1231. in Regesto Tolosano: *Item petebat molendina & praxeriam de ponte, quæ dicebatur ad Ecclesiam pertinere.* Charta alia an. 1231. ibidem: *De censu quem dom. Comes habet in nautis & piscatoribus Tolosæ. In istis duabus aquis prædictis ubi possunt ingredi cum eorum corseriis, excepto deves de Praxeria D. Comitis, quæ Praxeria est ante Blanhacum, scilicet dum prædicta Praxeria fuerit cledata, & postea dum fuerit descledata, quod debent & possunt piscare ubicumque voluerint & deves ipsius Praxeriæ est de ore carreriæ de orto D. Comitis,* &c. Alia an. 1244. in eodem Regesto fol. 14. *Praxeriam illam & marguillum, quam & quod habemus in flumine Tarni,* &c. Alia an. 1236. ibid. fol. 51. *Molendina, & loca molendinorum, praxerias, & piscarias, & questas, & toltas,* &c. Alia an. 1350. in Hist. Turenensi p. 104. *Piscationum, molendinorum, portuum, praxeriarum, inibi existentium.*

PAXERE, pro *pascere*, semel ac iterum occurrit in Charta Attonis Episcopi Pergamensis an. 1072. in Hist. Pergam. to. 3. p. 274.

PAXILLARE, Paxillo vineam fulcire. Paxillum, *Paisseau*, plerique è Gallis vocant, quod alii *Eschalas*: unde & *Paisselare*, *Ficher pesseaux*, in Consuet. Turonensi art. 139. Bituric. tit. 15. art. 2. & Altisiodor. art. 117. Charta an. 1267. in Tabulario Eccl. Autisiodor. *Dictam tertiam partem vinearum tenebitur annis singulis excolere — videlicet circumfodere, tailliare, fodere, paxillare, binare, & rebinare.* In aliis Chartis est *paisselare*. Eadem notione usurpat Petrus Blesensis serm. 37. *Pessons*, olim paxillos appellarunt nostri. Guill. Guiart an. 1214.

> *Li autre vont tentes tendant,*
> *Dont les pessons fichent en terre,*
> *C'est bien appert signe de guerre,*

PAXIMATIUM, παξαμάδιον, Græcis recentioribus: *Panis subcinericius*, in Glossis Isidori: δίπυρος ἄρτος, *Panis recoctus.* Nam Hesychio δίπυροι ἄρτοι, dicuntur οἱ δευτέρως ὀπτηθέντες. A *Paxamo* quodam appellatum *Paximatium* quidam censent, qui, ut autor est Suidas, scripsit ὀψαρτυτικὰ κατὰ στοιχεῖον. *Panis Paximatius*, in Vita S. Severi Abb. Agathensis c. 11. *Panis Paximatius*, apud Ordericum lib. 9. p. 740. *Paximatium panis*, in Regula S. Columbani c. 3. *Paximates similaginei*, in Gestis Abbatum Gemblacensium pag. 534. vox passim obvia, qua præsertim utuntur Cassianus de Instit. Cœnob. lib. 4. c. 14. lib. 5. c. 5. Collat. 2. c. 11. 19. 24. Collat. 12. c. 15. Collat. 19. c. 4. Pœnitentialis S. Columbani p. 102. Regula S. Fructuosi cap. 9. Vita S. Macarii Abb. n. 34. Vita S. Joannis Abbat. Reomaensis lib. 2. n. 4. Vita S. Præjecti n. 8. Petrus Damian. in Vita S. Romualdi n. 14. Vita S. Geremari Abb. c. 13. Vita S. Judoci c. 7. Luitprandus in Legat. &c. Ex Græcis verò Joannes Moschus in Prato spirit. c. 184. Palladius in Hist. Lausiaca c. 28. 151. Leo in Tactic. cap. 5. §. 28. cap. 10. §. 13. cap. 12. §. 123. cap. 13. §. 11. Tzetzes, Suidas, &c. Vide Salmasium ad Vopiscum pag. 373. 374. & Onomasticum Rosweidi ad Vitas Patrum.

PAYARE, *Solvere*, Gall. *Payer.* Utitur Bractonus lib. 3. Tract. 2. c. 1. Vide *Paga*, *Pagare.*

PAY[illegible] [illegible], vocantur eæ *quæ propter infirmitatem transfr[illegible] non possunt, cum fit de speciebus transeuntium, in regione [illegible], & in sua patria commoran-*

tes. Fridericus II. de Arte venand. c. 17.

PEA. Charta an. 1123. in Tabulario Ecclesiæ Viennensis fol. 71. *Porro Domnus Archiepiscopus ei centum quinquaginta solidos dedit, & duas peas, domum videlicet Stephani Malerasi, & aliam quæ illi juncta est,* &c.

PECCAMEN, Peccatum. Prudentius in Apotheosi:

> *Exin tincta malo peccamine principis Adæ*
> *Infecit genus omne hominum.*

Translatio S. Baudelii Martyris: *Propter immanitatem peccaminum.* Vita MS. Magnobodi Episc. c. 2. *Pro diluendis originalibus peccaminum contagiis.* Adde Concilium Cloveshoense an. 747. c. 3. Occurrit passim. *Peccaminosa vita*, apud Joannem Gersenium lib. 3. de Imitatione Christi cap. 50. n. 6.

PECCARIUM. Vide *Bicarium.*

PECEIUM, fractura navium, en Gallico *Piece*, *depecé.* Charta Philippi Regis Franc. an. 1317. apud Argentreum in Hist. Armoric. lib. 5. cap. 34. *Exceptis & retentis dicto Duci* (Britanniæ) *& ejus hæredibus in prædictis locis omnibus & singulis regalia & gardia Ecclesiarum, peceio seu naufragio marino, forefacturis, emendis, & emolumento ex fractura navium, & ratione præmissarum peceii & naufragii ob defectum brevetorum, eique in præmissis locis universis & singulis, ac in mari circumadjacenti obvenientium quoquo modo.*

PECIA, *Petia*, *Petium*, Fragmentum, frustum, membrum: nostris *Piece.* Auctor Mamotrecti 29. Exodi: *Frustum, pars sive pecia.* Sanutus lib. 3. part. 11. cap. 11. *Imperator magnum ostendens gaudium, mutare jubet nigras vestes, — & pro novis indumentis donat pecias de scarleto.* Benedictus XII. PP. lib. Secret. Epist. 147. *Diversis se nominibus appellantes diversiformium colorum seu peciarum variarum curtos & deformes gestant habitus, ab illis quibus fratres Minores utuntur, plurimum discrepantes.* *Pecia terræ*, modus agri, quomodo etiam vulgo dicimus; *Piece de terre.* Charta Alrici Episc. Astensis an. 1029. apud Ughellum in Hist. Eccl. Pedem. c. 22. *Donamus ad nostram proprietatem petiam unam de terra intra hanc Secusiensem civitatem positam.* Vide ibid. p. 235. 311. Petrum Joffredum in Nicia p. 159. Petrum Diacon. lib. 4. Hist. Casin. cap. 18. 53. ult. edit. &c. Ita

Petium terræ, crebro usurpat Tabularium Casauriense: *Primum petium de terra, ubi vinea plantata est,* &c.

Pecium. Statutum S. Ludovici an. 1255. c. 26. de meretricibus: *Bona earum per locorum judices capiantur, vel auctoritate à quolibet occupentur, etiam usque ad tunicam vel pecium.* Absunt hæc postrema verba apud Nangium p. 363.

Peciola. Speculum Vitæ S. Francisci: *Fr. Leoni B. Franciscus sua stigmata committebat tangenda, ut novas peciolas* (id est linteola) *apponeret, amotis aliis sanguine cruentatis.* Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis: *Peciolas duas de terra culturale.* Alia ibid. *Peciolas de terra duas,* &c. Adde Chronicon S. Benigni Divion. p. 409. Hinc

Peciatus, & *Repeciatus.* Vita B. Hermanni Josephi n. 41. *Cum manicis peciatis.* Vita B. Margaretæ Hungaricæ cap. 2. *Portabat vestes laceras & repeciatas.*

Depeciatum, in Concilio Andegavensi an. 1365. c. 13. Salmasius vocem hanc à *Pictacium* accersit, cui favet Will. Brito lib. 11. Philipp. ubi de tunica Militari:

> *Sic percussa patet, sic intercisa minutis*
> *Pitaciis pendet,* &c.

Præterea Joan. de Janua: *Pictacium, dicitur illa coris particula quæ soleæ repeciatæ insuta est, & dicitur à pingo: quia sicut partes picturæ distinctæ in pavimento sunt, sic apparent pitacia in calciamento: unde pictaciatus, i. repeciatus.*

Pecies occurrit apud Higenum in Gromat. *Quorum pedatura in singulas pecies ad homines solet computari.* Sed Salmasius *pedes* restituit.

PECIOLI, apud Apicium lib. 1. cap. 20. videntur esse

quos Columella & alii *pediculos* vocant, quibus fructus ramusculis appendent. At Celsus lib. 2. *petiolos* de animalium pedibus usurpat.

PECORANTES & *Sodomitæ*, junguntur in Fleta lib. 1. c. 37. §. 3. ἀλογῶμόδμοι, κτηνοβάται. Vide Meursi Gloss. in ἀλογῶμόδμοι.

PECORARIUS, Bubulcus. Charta Desiderii Regis Longob. in Bullario Casinensi to. 2. p. 7. *Qui sit pecorarius, — qui vaccas ipsius Monasterii pascat*, &c.

PECORIA. Chronicon Afflegemiense c. 20. *Duo prædia, quæ secundum linguæ suæ (Flandricæ) consuetudinem pecorias appellant, pretio grandi comparavimus.*

PECTARE, Solvere, *Pagare*, ex *Pactare*, pactum seu tributum solvere, præstare. Vox olim Hispanis familiaris, qui & *peytare* dicebant. Charta Alboaceni Regis Mauri in Conimbra an. Chr. 734. apud Sandovallium: *Ego ordinavi quod Christiani de meas terras pectent dupliciter quam Mauri*, &c. Occurrit ibi non semel vox eadem, tametsi pravè scripta. Alia Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis, an. 781. apud eundem: *Et quanta calumnia fuerit, pectent & emendent*, &c. Charta Adefonsi Regis Aragon. æræ 1160. apud Oyhenartum: *Et nullus homo qui vobis pignoraverit in istos montes suprascriptos pectabit mihi 60. sol.* Alia æræ 1167. *Et mando & concedo quod non pectetis pedagium neque lesda.* Alia Sanctii Regis Navarræ: *Et qui super hoc meum donativum fecerit vobis aliquam contrariam, perdat meum amorem, & pectabit mille solidos.* Fori Jaccenses: *Si quis rapuerit, vel furatus fuerit oves vel capras, pro unaquaque pectet novem.* Vide Biblioth. Cluniac. p. 1435. & in voce *Pactum*, *Peytare*.

PECTEN, inter ministeria sacra recensetur, quo scilicet Sacerdotes ac Clerici antequam in Ecclesiam procederent, crines pecterent. Testamentum Riculfi Episc. Helenensis an. 915. *Pectenem eburneam unam, tabulas eburneas duas*, &c. Charta an. 1231. apud Catellum in Hist. Occitan. p. 901. *Sunt ibi octo cingula serica, & 6. pectines eburnei*, &c. Charta Joannis Archiep. Capuani an. 1301. *Item petcenem unum de ebure, item calicem unum*, &c. Vide Monasticum Anglic. to. 3. p. 314.

PECTICUS, *Digestibilis*, à *pectus*. Jo. de Janua.

PECTINARIUM, Theca pectinis, *Etuy de peigne*: nisi sit quod vulgo *peignoir* appellamus, linteum quod collo aptamus, cum capillos pectimus. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18. *Cinctoria & corrigias femoralium, & vaginas, & pectines, & pectinaria, & cætera hujusmodi cum opus fuerit, fratribus Vestiarius ministrare debet.*

Pectinium, eadem, ni fallor, notione usurpavit Sigebertus in Chronico: *Rejicientes à se quidquid regulæ refragabatur, foricas videlicet & pelliceas, estamina, caputia quoque & femoralia, pectinia, & coopertoria.*

PECTINEUM *opus*. Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an. 1295. *Capa Fulconis Episcopi bene operata opere pectineo auro & argento.* Alibi: *Vestimentum Fulconis Basset habet paruram de opere pectineo, cum rosis, arboribus, floribus, & bestiis.* Occurrit ibi non semel. *Pectinator*, κτενιστής, in Gloss. Gr. Lat. Claudianus lib. 2. in Rufinum:

> — doctissimus artis
> Quondam lanificæ, moderator pectinis unci.

PECTORABILITER. Isidorus Pacensis Episcopus æra 769. *Sed ubi gens Austriæ, mole membrorum prævalida, & ferrea manu perardua, pectorabiliter feriendo Regem inventum exanimant*, Id est in pectore.

PECTORALE, Cingulum quo equi pectus ambitur, & stringitur, *Antilena*: στηθόδεσμος, in Gloss. Gr. Lat. Gallis *Poitrail*. *Fasciæ pectorales*, apud Hierem. cap. 2. στηθοδεσμίδες, apud Phlegontem de Mirabilib. p. 57. Gloss. S. Benedicti: *Fascia*, στηθόδεσμος. Innocentius III. lib. 3. Decretal. tit. 1. cap. 15. de Clericis: *Pannis rubeis aut viridibus, nec non manicis aut sotularibus consutitiis, frenis, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem gerentibus non utantur.* Eadem fermè habentur in Concilio Albiensi sub Zœno Episcopo Avenionensi S. R. E. Legato cap. 15. Monspeliensi an. 1214. c. 15. & in Regula Militum Templariorum cap. 37. Vincentius Belvac. lib. 30. cap. 85. *Habent etiam frena phalerata, & inargentata, & inaurata, atque in pectoralibus campanulas infixas, magnum emittentes sonitum ad gloriam earum & decorem.* Adde lib. 32. cap. 30. Le Roman de Parise la Duchesse MS.

> *Il vint à son cheval, s'il l'a fait conraer,*
> *Il a mise la selle, s'a lo poitral fermè.*

Pectorale, idem quod *Rationale*. Glossæ MSS. *Rationale, pectorale*. Burchardus de Casib. S. Galli cap. 1. *Abbas quoque quasdam* (casulas) *deauratas in margine, & in pectorali, — ipse elaboravit.* Ceremoniale Rom. ex MS. Vaticano de Consecr. PP. apud Rayn. an. 1272. n. 9. *Cum ad ordinem Presbyteratus ordinari debebit — nec tamen habebit tunicellam, nec Dalmaticam, nec calciabitur sandaliis, nec habebit pectorale, sed solum amictum, & albam.* Liber Anniversariorum Basilicæ Vaticanæ fol. 144. ubi de Bonifacio VIII. PP. *Item quatuor camisas de cortina, cum pectoralibus & gramiciis de opere Cyprensi.* Necrologium Ecclesiæ Carnotensis 2. Id. April. *Pectorale unum ex auro mundissimo & gemmis pretiosis.* Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an. 1295. *Item capa Ricardi de Windlesore de rubeo sameto, cum pectorale, optimè breudata*, &c. *Item capa Magistri Ricardi Russi de rubeo sameto, cum rotundis pectoralibus aurifrigiis — Capa indica breudata cum pulchris pectoralibus*, &c. *Casula Alardi Decani de nigro sameto, dorsali & pectorali optimi aurifrigei vineati. Item casula Petri Bleven. de sameto purpureo, aliquantulum sanguineo, cum pectorali literato. — casula Hugonis de Orivalle, de albo diaspro, cum pectorali & dorsali largo, de flosculis de fino auro*, &c. *— Casula Vulfranni cum pectorali & imaginibus Petri & Pauli de fino auro, & humerali vineato de fino auro breudato; & lapidibus insertis, & extremitate talari consimili.*

Pectorale, Cancellus. Gesta Innocentii III. PP. *Super novos gradus constituens novum altare, novaque pectoralia faciens ante chorum.* Germanus Patr. CP. in Mystagogia p. 148. id ita fermè expressit: τὰ κιόνια, ἤτοι τὰ στήθεα διαχωρίζοντα τὸ θυσιαστήριον ἀπὸ τοῦ λοιποῦ λαοῦ, καὶ κάγκελλα. Græci enim recentiores στήθεα vocant, columellas ordine dispositas, ac superiori epistelio junctas, ut rectè observat Goarus ad Cedreni p. 631. qua etiam notione στήθεα usurpat Codinus in Orig. CP. Meursianis p. 68.

PECTORALIS, Tunica hyemalis, qua pectus tegitur. Gregorius M. lib. 10. Epist. 52. *Fratrem & Coepiscopum nostrum Ecclesium frigore omnino laborare cognovimus, pro eo quod hiemalem vestem non habeat. Et quia aliquid sibi à nobis petiit debere transmitti, fraternitati tuæ ad hoc per latorem præsentium transmisimus amphimalum tunicam, vel pectoralem, ut à te ei debeat sine mora transmitti.*

PECTURA, *Pettura*, pro *plectura*. Polyptycus Floriacensis: *Facit petturam in cultura dominicata, & seminat ibi de suo tritico mod. 2.* &c. Tabularium S. Remigii Remensis: *Faciunt caplim diebus 15. aut donant den. 4. faciunt & pecturam ad cortem perticas 4. annis singulis per successiones sibi convenientes.* Infra: *Faciunt & pecturam ad cortem, scurias, & hortum claudendum.* Ibidem: *Facit & pecturas ad claudendam cortem, & ad tegumen scuriarum, ubi de materiamine, quantum necesse est, mittit.* Vide *Plecta*.

PECUARE, Pecus. Waldrammus Decanus Sangallensis:

> *Francia te Suevis, ô Rex, direxit alendis,*
> *Jam pecuare tuum pasce diu viduum.*

Pecuaria, feminino gen. Tabularium S. Crucis Talemondensis fol. 4. *Si homo S. Crucis vendiderit bovem, vel vaccam, vel aliam pecuariam in toto honore meo*, &c. Ex quibus videntur emendandæ leges Henrici I. Regis Angl. cap. 17. *Si quis percuram suam reclusam dimiserit de ædificiis in foresta.* Legendum enim videtur *pecuariam*.

PECULIUM, *Peculiare*, *Peculiaritas*.

Peculium, bona quæ sunt extra dotem Galli appellarunt, quæ Græci παράφερνα. Ulpianus l. *Si ergo*, §. *Cæterum*, D. de Jure dot. *Cæterum si res dentur, in ea quæ Græci παράφερνα dicunt, quæque Galli peculium appellant.*

Pecularium, eadem videtur sumi notione in Tabulario Castri Melliandi in Biturigibus ch. 56. *Recognovit præmissa dedisse eisdem conjugibus, in matrimonio & peculiario ipsius Isabellis.*

Peculium, Pecudes. *Peculium utriusque sexus*, in Charta donat. Leotheriæ to. 2. seculi 3. SS. Ord. S. Benedicti p. 615. Codex Carolinus Epist. 74. *Arripiens ex ea inliciter plura peculia, quæ illi minimè pertinent abstollenda.* Charta Aystulfi Regis Longob. an. 753. apud Ughellum tom. 2. p. 107. *Si in ipsis silvis aliquid roncare fecerit, aut si peculia pabulaverit.* Paulus Warnefridus lib. 2. de Gestis Longob. c. 3. *Peculia sola remanebant in pascuis, nullo astante pastore.* Vide Leg. Longob. lib. 2. tit. 22. §. 3.

Peculiare, idem quod *Peculium* apud Latinos: quidquid scilicet servus domini permissu possidet. Lex Wisigoth. lib. 10. tit. 1. §. 18. *Omnis res quæ mobilis immobilisque consistit, cujuscunque fuerit generis, sive formæ, an peculii, an peculiaris nomen habuerit, unius intelligentiæ vim evidentiamque obtineat.* Præceptum Barnoini Archiep. Viennensis an. 881. *Et unum servientem de ipso beneficio nomine Deodatum, cum omni suo peculiari, & filio.* Vetus Charta apud Sanjulianum in Matiscone pag. 275. *mancipiis desupermanentibus, cum peculiariis eorum*, &c. Alia apud Vadianum p. 50. *Cum servis, ancillis, peculiaribus, tum domibus, ædificiis*, &c. Alia p. 74. de servo manumisso, *Suumque peculiare quod habet, aut quod adhuc adquiri poterit, faciat.* Hincmarus in opusculo LV. Capitulorum c. 43. *Et res & mancipia in regno senioris nostri non habebat, per quæ illum constringere ad reddendum rationem valerem, & per beneficium, vel per peculiare noluit sustinere distringi, & excommunicavi illum à mea parochia.* Ubi cum *beneficium* distinguatur à *peculiari*, videtur *peculiare* sumi pro *proprio*: nisi mancipia ipsa intelligantur. Charta Arnulfi Regis an. 892. apud Meurissium p. 295. *prout eis more Ecclesiastico placuerit ad sui peculiaris utilitatem universa disponere vel ordinare*, &c. Vide Marculfum lib. 2. form. 32. Columbum in Episcopis Vivariensibus lib. 1. n. 23. &c.

Peculiare, Propriis usibus adhibere, applicare. Ordericus Vitalis lib. 9. *Ecclesias suis usibus illicitis peculiaverant, ac indecenter contaminaverant.* Infra: *Domos — suis necessitatibus peculiatas reservaverunt.*

Peculiaritas, Peculium. Bovo Abbas Sithiensis de Invent. S. Bertini cap. 2. *Nec minus omnis peculiaritatis reculas in medium proferri*, &c.

Peculiaritas, Peculium monachi. Willelmus Malmesbur. lib. 1. de Gest. Pontif. de Anselmo postea Cantuariensi Archiepiscopo: *Peculiaritatis vitium cum in se voluntate, tum in aliis prædicatione extirpabat, id esse solum dictitans, quod diabolum è cælo, hominem è Paradiso eliminaverat*, &c. Vide *Monachus proprietarius*.

PECUNIA, Æreus nummus. Lampridius in Alexandro Severo: *Scenicis nunquam aurum, nunquam argentum, vix pecuniam donavit.* Vide Salmasium.

Pecunia, Pecudes, Grex. Lex Alamannor. tit. 74. *Quidquid ibi toltum fuerit, mancipium, pecuniam, omnia tripliciter restituat.* Leges Edw. Confess. c. 28. *Si quis adduxerit animal in villam, vel apportaverit pecuniam, & dixerit se invenisse*, &c. S. Adalardus in Statutis Abbatiæ Corbeiensis lib. 1. c. 8. *Boves & reliquam pecuniam habeat, cum quibus laborare possit, unde & ipse & omnis familia ejus possit vivere.* Epistola Synodalis Concilii Duziacensis I. *Annonam, vinum, & generis diversi ac sexus pecuniam — abstulit.* Ubi vir doctus *pecuniam*, prout apud Latinos vulgò sumitur, hic accipi ratus, nescio quid de *sexu* auri & argenti commentatur. Vide Theodorum Studitam in Vita S. Platonis n. 23. & ibi virum doctissimum Danielem Papebrochium. Charta an. 1082. apud Sammarthanos in Episcopis Abrincensib. *Dederunt etiam decimam totius suæ pecuniæ quæ decimatur, ovium, vaccarum, equarum*, &c. Notitia pro Ecclesia S. Martini in Nemore in Tabul. Fiscanensi fol. 9. *Divisit fratribus eodem in loco Deo servientibus pascua suæ pecuniæ, scilicet 6. vaccas cum vitulis 2. annorum, & suis dominicis bobus*, &c. Charta Arnulfi Lexoviensis Episc. in Tab. S. Egidii Pontis Audomari. *Dedit — communem pascuam — quietam & liberam ad nutrituram pecuniæ ipsorum.* Adde Leges Ethelredi cap. 8. apud Bromptonum, Leges Longob. lib. 2. tit. 8. §. 2. Synodum Metens. c. 1. Capitula Caroli M. lib. 5. cap. 196. lib. 6. cap. 11. Chartam ejusdem Caroli apud Mabillonium tom. 5. p. 222. Adrevaldum Floriac. lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 20. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 325. &c.

Pecunia viva, Pecudes. Leges Edwardi Confess. c. 10. *Omnis qui habuerit 30. denariatus vivæ pecuniæ in domo sua, de suo proprio, Anglorum lege, dabit denarium S. Petri.* Leges Guillelmi Nothi c. 9. *Interdicimus ut nulla pecunia viva vendatur, aut ematur, nisi intra civitates*, &c. Florentius Wigorniensis & Simeon Dunelmensis, an. 1086. *Guillelmus Rex fecit describi omnem Angliam, quantum terræ quisque Baronum suorum possidebat, — quæ animalia, immo quantum vivæ pecuniæ possidebat.* *Vivens captale*, in Legibus Adelstani Regis c. 1.

Pecuniana. Charta Alamannica 62. apud Goldastum: *Cum omnibus ædificiis quæ ibi esse videntur, & servos & ancillas, & omnia pecuniana, campis, silvis*, &c. Ubi legendum fortè *peculiaria*. Adde Ch. 15. Vide supra.

Pecunia interdum usurpatur pro quibusvis bonis seu pro peculio, vel peculiari. Synodus Leptinensis an. 742. c. 1. *Ut sub pecuario & censu aliquam partem Ecclesialis pecuniæ in adjutorium exercitus aliquanto tempore retineret, ea conditione, ut annis singulis de unaquaque casata solidus unus, id est 12. denarii ad Ecclesiam vel Monasterium reddantur, eo modo ut si moriatur ille cui pecunia commodata fuit, Ecclesia cum propria pecunia revestita sit.* Lex Longob. lib. 2. tit. 8. §. 2. *Et ipse revertatur in casam, & in pecuniam suam*, id est bona sua recipiat. Synodus sub Carlomanno an. 742. *Fraudatas pecunias Ecclesiarum restituimus.* Liber Ramseiensis apud Spelmannum: *Et nisi feceris, ipse te justificet per pecuniam tuam, donec facias.* Alibi: *Quod si nolueris, ipse vos constringat per pecuniam vestram*, id est per *catalla vestra*. Ita usurpant Capitulare Compendiense an. 757. c. 19. Capitula Caroli M. lib. 5. c. 195. l. 6. c. 11. 321. Tradit. Fuldenses lib. 2. tr. 15.

Pecunia operata, Moneta, ad discrimen *pecuniæ*, seu pecudum. Burchardus Episcopus Wormaciensis in Lege familiæ: *Si ex familia vir aliquis & uxor ejus obierint, & filium cum filia reliquerint, filius hæreditatem servilis terræ recipiat; filia autem vestimenta matris, & pecuniam operatam accipiat.*

PECUNIARIUS, χρηματιστής, in Gloss. Gr. Lat. Χρηματίζω, *Adquiro, pecuniam colligo.*

PECUOSUS, *qui multa pecora habet*, in Gloss. Isid.

PECUS *alatus*, pro *alitus*, seu *manupastus*. Lex Aleman. tit. 99. §. 14. *Si quis pecus manualem, qui dicitur alatus, aut verrem, aut ducariam occiderit*, &c. Vide *Manualis, Manupastus.*

PEDA, *vestigium humanum*, Ugutioni & Joanni de Janua.

Peda, Mensura agraria 4. teisarum. *Teisa* verò sex pedes quaquaversum continet, scilicet 36. pedes in universum. Charta Libertatum Bellævillæ an. 1233. quæ est Humberti D. Bellijoci: *Quicumque tenet pedam integram, debet ex ea 12. denarios. Peda integra est 4. teyses, & ita debet teysa 3. denarios.* Charta an. 1180.

in Bibl. Cluniacensi p. 1440. *Ego autem dedi dictæ Capellæ 5. annuos solidos debitales in pedagio ejusdem castri, & unam pedam domui ædificandæ liberam & quietam ab omni consuetudine & exactione.* Vide *Pedalis.*

PEDAGIUM, *Pedaticum, Pediale*, &c. Tributum quod penditur, exsolvitur; ex Gallico *Peage*: nostris enim *paier*, est solvere, præstare. Autor Breviloqui: *Pedagia dicuntur quæ dantur à transeuntibus in locum constitutum à Principe.* Charta Willelmi Ducis Aquitan. an. 1087. *Dono etiam omnia pedagia mea Monachis & hominibus terræ eorum, ut omnes sint liberi de pedagiis terræ meæ in eundo. Pedagiorum exactiones*, in Concilio Lateranensi III. an. 1179. c. 22. Innocentius III. PP. lib. 13. Epist. 95. *Ne quid nomine pedagii tuum Monasterium à Ravennatibus extorqueret*, &c. Idem lib. 14. Epist. 39. *Propter pedagia, exactiones indebitas, & alias iniquitates, quas in stratis publicis & fluminibus committere non verentur.* Utuntur passim scriptores ævi medii, atque in iis Petrus de Vineis lib. 5. Ep. 115. Marsilius de Menandrino in Defensore pacis part. 2. cap. 4. pag. 131. Gregorius lib. 5. tit. de Verb. signific. cap. 26. Guillelmus de Podio-Laurentii cap. 48. Charta an. 1169. in Hist. Vergiacensi p. 140. &c.

Pedagicum, in Epist. 116. ex Sugerianis, & apud Doubletum p. 861. *de Pedagico, quod in strata colligitur.*

Pedagiaria, in Monasteriis, dicitur *Balia*, seu *Præpositura*, vel officium, cui competit *pedagia*, quæ ad Monasterium pertinent, recipere, apud Innocentium III. PP. lib. 13. Epist. 55. In Consuetudine Turon. art. 86. *Peagerie*, sumitur pro loco, ubi & ratione cujus *Pedagium* præstatur.

Pedagiator. Exactor pedagiorum. Tabularium Carnotensis Ecclesiæ ch. 72. *Jurabit autem pedagiator, sicut molendinarius, quotiescunque mutabitur, quod nullum scienter accusabit injustè.*

Pedaticum, Charta Willelmi Ducis Aquitanorum apud Beslium p. 280. *Statuimus ut malæ adinventiones quas — in nostro Comitatu exercuerunt, funditus aboleantur, hoc est omne pedaticum de asinis nullatus recipiatur*, &c. In historia Episcopor. Lodovensium p. 96. *Telonea, pedatica, Judæi, quintale, montationes*, &c.

Pesagium, pro *peagium*. Epist. 378. ex Francicis quæ habentur to. 4. Hist. Francor. *Dicens & promittens mihi in bona fide, ut quicquid de pesagiis possit acquirere, inde debitum argentum solveret. Insuper ipse Vicecomes voluit, & mecum concordavit, ut nostri homines cum suis hominibus pesagia servarent, ne aliqua fraus de pesagiis mihi fieret. Sed recepta sunt pesagia, & ego argentum ab illo postulo, & ille indignatur solvere mihi*, &c. *Pesatge*, & *Pezage*, in Usaticis MSS. Montispessulani art. 97. *Le senher de Monpeslier non pren pesatge, en tota la terra.* Eadem Latinè scripta ibi habent, *Non accipit pedaticum.* Cap. 23. *Trossels ny fardels que en Monpeslier non son vendut, non donnon ni fan negun usagge, ny pesagge.* Ubi Lat. *Trosselli neque fardelli qui in Montepessulano non venduntur, non donant neque faciunt aliquod usaticum, neque teloneum.* Adde Bromptonum p. 1456.

Pediale, idem quod *Pedaticum.* Charta Ludovici VI. Regis Franc. an. 1130. in Tabulario Cluniacensi Thuani, & in Biblioth. Cluniac. p. 1392. *Concedimus ut nullus Cluniacensium fratrum tribuat amplius pediale apud Monasteriolum, neque aliquam consuetudinem, quæ ad regale pertineat ministerium.*

Paagium, pro *peagium*. Matth. Paris an. 1256. *Telonium, quod vulgariter dicitur paagium.* Adde pag. 515.

PEDALE, Cornelio Frontoni de Differentiis Vocabul. est *mensura pedis*: aliàs ποδεκμάγιον exponitur in Gloss. Gr. Lat. quo pedes exterguntur. Vox *Pedale* occurrit etiam in Notis Tyronis p. 96.

Pedale, pediale, pedum tegumentum, *pedulis*. Chronicon Vindeshemiense lib. 2. cap. 23. *Pro corporalibus fratrum suorum necessitatibus, indumentis, calceamentis, saccis, pedialibus, valde fuit sollicitus.* Cap. 58. *Subtilia & pedalia indigentibus est largitus.*

Pedale, Aulæum, stragulum quod pedibus insternitur, *Tapis de pied.* Ingulfus: *Dedit etiam duo magna pedalia, leonibus intexta, ponenda ante magnum altare in festis principalibus.*

Pedale, Via qua pedes itur. Michaël Scotus lib. 4. Mensæ Philosophicæ c. 15. *Quidam Christianus cum stipite occurrit Judæo in pedali stricto: & cum Judæus cito illi non cederet, cum stipite trusit illum, ut caderet ad aquam*, &c.

Pedale examen. Vide *Vomeres igniti.*

PEDALIS. Bulla Stephani PP. apud Ughellum to. 2. p. 102. *Ut — consecraremus ipsum Abbatem, & cuculla indueremus secundum regulam S. Benedicti, ejus manibus traderemus simul & baculum pastoralem, & pedales secundum ordinem*, &c.

Pedalis. Vetus Charta apud Perardum in Tabulis Burgundicis p. 18. *Et habet in longo perticas agripennales 34. in uno fronte perticas 6. pedes 12. in alio fronte perticas 6. pedales 5.* Occurrit ibi pluries p. 20. 22. 145. 146. Idem fortè quod *Peda.* Vide in hac voce.

PEDANA, Isidoro est *Pedulis novus, qui caligæ assuitur.* Certè testatur Hugo Gratianopolitanus Episcopus apud Surium 1. April. pedules caligis assutos: jussit *ut de caligis pedules abscinderentur, quatenus præter pedes totus monachus jaceret vestitus: nam dolebat nonnullos in religioso habitu ad sanctitatis injuriam, tibiis dormire nudatis.* Vide *Pedules.*

Pedana, Morbus equis familiaris, quo in pedibus laborare solent. Sanutus lib. 3. part. 12. c. 11. *Morbus vulgariter dictus pedana equos invaserat.*

Pedana, Catena circa pedes, apud Ugutionem, Jo. de Janua, & in Gloss. Lat. Gall.

PEDARIUM, idem videtur quod *Pedatura*, agri portio certo pedum numero finita. Tabularium Casauriense: *Tradidi in Ecclesia S. Trinitatis ad ipsa pedaria, ubi vinea plantata est.* Interdum *Pedarium* sumitur pro pedali, ut in Inscript. Neapol. apud Grut. p. 207. EX. TIGNO. PEDARIO. FACITO. ANTEPAGMENTA.

PEDARIUS, *nudis ambulans pedibus*, Ugutioni.

PEDATIO. Vide *Pedatura.*

PEDATUM, *Carcer*, in Gloss. antiquis MSS.

PEDATURA, quodlibet spatium certo pedum numero definitum, in quo aliquid poni locarive potest. Gloss. Græc. Lat. ποδισμὸς, *pedatura.* Vegetius lib. 3. cap. 8. *Singulæ centuriæ, dividentibus Campidoctoribus & Principiis, accipiunt pedaturas.* Idem paulo ante *podismum* dixit, ut & lib. 2. cap. 7. lib. 3. cap. 15. pro dimensione pedibus facta, seu spatio certo pedum numero definito. Ita *Pedaturam* usurpant veteres aliquot inscriptiones pag. 556. & 996. 14. & Agrimensores. Nec aliud significat, si non fallor, apud Flodoardum in Testamento S. Remigii Archiep. Remensis, lib. 1. c. 18. & 23. *Delegoque Benedictæ filiæ meæ Hilariæ Diaconæ ancillam nomine Nocam, & vitium pedaturam, quæ suæ jungitur vineæ, quam catusio facit, dono.* Hoc est spatium vitibus plantandis idoneum, aut vitibus consitum, aliquot pedum numero finitum, vicinum vineæ Hilariæ Diaconæ. Frustra enim sunt qui *pedaturam* hoc loco pro vinearum pedamento & statamine accipi putant, cum vix verò videatur simile, rem tam exigui momenti Remigium donare voluisse, qualia sunt vitium pedamina.

Ad *Pedaturas* porro militares, de quibus Vegetius, quæ scilicet militibus assignantur ad consistendum in castris, vel alibi, referendum quidam censent quod habetur in Notitia Orientis cap. 151. & 152. De *cohortibus quintæ pedaturæ inferioris* vel *superioris legionum Herculiæ, & Joviæ*; ita ut *pedatura*, hoc loco sumatur pro eo podismo, qui hisce legionum cohortibus assignatus erat: quod Pancirolus *de munitione ex aggeribus & pedamentis facta* haud rectè, opinor, interpretatur. Ita etiam *Pedaturas* usurpant Tactici Græci, atque in primis Mauricius lib. 11. Strateg. cap. 3. & Leo in Tactic. cap.

cap. 15. §. 56. ubi mentionem agunt *pedaturarum* in mœnibus, quæ ad custodiam oppidi vel castri assignari solent militibus. Mauricius: Εἰ δὲ δῆμός ἐστι ἐν τῇ πόλει, δέον κἀκείνους συμμίξαι ἐν ταῖς τοῦ τείχους πεδατούραις. Hinc apud Senatorem lib. 5. Epist. 9. *pedatura murorum* accipitur pro ea mœnium parte, in qua consistunt milites ad eorum custodiam, quam πεδιτάτους vocat Constantinus Porphyr. de Administr. Imp. cap. 29. διάβατα, Harmenopulus lib. 2. tit. 4. §. 59. quod hæc mœnium pars pervia sit, & *deambuletur*. Vetus Chronicon Veronense, apud Hieronymum *dalla Corte* lib. 4. Hist. Veron. p. 178. *Anno Dom. Incarn. 798. Notitia qualem pedaturam murorum Veronensis civitatis pars domus Episcopii S. Zenonis prædictis temporibus facere solita fuerit tempore Regis Pipini.* Et infra: *Et de his (muris) cum suis sociis pars Episcopii quartam partem pedaturæ accepit, & opus illud perfecit.* Habetur eadem Notitia apud Ughellum to. 5. ubi anni 818. esse dicitur.

Peditura, idem quod *pedatura*. Annales Francorum Bertiniani an. 868. *Idem Rex ad Pistas medio mense Augusto veniens, annua dona sua ibidem accepit: & Castellum mensurans, pedituras singulis ex suo regno dedit.* Tabularium S. Remigii Remensis: *Helmegaudus ingenuus — facit pedituram in tecto pertic. 2. in sepe perticas 2. ad curtem claudendam pertic. 2.* Alibi: *Facit pedituram in circuitu hortorum pertic. 1.* Quibus locis *peditura in tecto & in circuitu hortorum*, est pedum limitatus & finitus numerus in domus tecto reficiendo, vel ad claudendos hortos, ad quod tenetur qui operas debet, ubi *peditura* definitur ad perticas duas. Idem Tabularium Remense: *De scuria facit plenam perticam, & omni tempore ipsam mensuram restaurat.* Rursum: *Facit pedituram in circuitu horti pertic. 1.* Neque aliter accipi videtur in Legibus Bajwar. tit. 1. cap. 14. §. 5. *Ad casas Dominicas, stabulare*, (edit. Heroldi *stabulum* præfert) *fœnile, granicam, vel tuninum recuperandum, pedituras rationabiles accipiant, & quando necesse fuerit, omnino componant.* Editio Heroldi habet *petoritas*, & ad marginem, *pedituras*. Cujus §. sensus est, ad ea ædificia nominata, *recuperanda*, i. reficienda, vel de novo *componenda*, i. ædificanda, iis qui debent operas dominis suis, *rationabiles pedituras* esse dandas, id est moderatum pedum spatium, intra quod operentur. Charta Caroli C. Regis in Tabulario Dervensi: *Et in villa Brais mansas cum Ecclesia, & peditura de pratis, quas homines monachorum faciunt, qui de eorum villis ad hoc idem agendum more solito conveniunt.* Charta Dudonis Abbatis Dervensis ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ: *Ut neque suis neque successorum suorum temporibus quisquam vel ministralium vel officialium aliquam vim vel malam consuetudinem contra nostrum decretum inferre audeat, neque mensuras imponere, augere, vel minuere, neque carropera extorquere, neque pastum equorum, vel canum aut ursorum requirere, seu pedituram vel aliqua opera contra morem exigere*, &c.

Ejusmodi pediturarum in *operis* rusticorum rationem illustrant Acta Murensis Monasterii p. 45. *Quantum enim hereditatis unusquisque possidet, tantum dat & censsus, & quantum census dat & arat, & secat fœnum, & metit sepitque, & pullos dat, & lini resticulas. Cum autem debent arare, cum virga metitur eis, qua & mansi solent metiri, & ipsa virga signata est secundum uniuscujusque rationem, & ubicunque signum occurrerit, ibi parvum lignum figitur in terra, & ipsi tamen in prima scissura & seminatione arant. Semen enim quod seminat & metit, & fœnum quod secat, sæpe debet obtendere. Cumque illi prædicitur ut secet fœnum, si statim crastina die vel ipsa non inciderit, & venerit pluvia, judicium inde patitur.*

Pedatura. Interpres Esdræ lib. 1. c. 4. καὶ τούτων ζητηθείσης τῆς γραφικῆς γραφῆς ἐν τῷ καταλογισμῷ, καὶ μὴ εὑρεθείσης, ἐχωρίσθησαν τοῦ ἱερατεύειν, *Horum quæsita est generis scriptura in pedatura, & non est inventa.* Ubi *pedatura* est καταλογισμὸς, laterculum in quo generationes descriptæ: quam vocem perperam Didacus Ximenes Arias in Vocabulario Ecclesiastico à Gr. πούς, ποδὸς, deducit.

Pedatio, idem quod *pedatura*, certum agri spatium definitum. Charta Arcembaldi Borboniensis Domini an. 1217. pro libertatibus Villæ-franchæ: *Præpositus de Villa-Franca potest accensare pedationes hermes*, (i. eremas) *quæ non reddunt fructus domino*, &c.

PEDEFINIS. Vide *Caputfinis*.

PEDETENTAS, *Subtilitas*: *Pedetentim, subtiliter, sensim.* Ita Glossæ antiquæ MSS. fortè *Pendentinitas*.

PEDEPLANUM, pars ædificii quæ pede plano teritur, aditur, Græcis ἐπίπεδον, nostris vulgo, *le plain-pied*. Lex 13. Cod. Th. de Metatis: *Devotissimos milites ex procinctu redeuntes, vel proficiscentes ad bella, muri novi sacratissimæ Urbis singulæ turres in pedeplanis suis suscipiant.* Vide *Pedatura*.

PEDE-PULVEROSI, Advenæ, extranei. Hesychius: Κονιορτόποδες, ἄγροικοι, ἐργάται. Cicero lib. 1. de Inventione: *Tum verisimilia, hoc modo: si multus erat in calceis pulvis, ex itinere eum venire oportebat.* Leges Burgorum Scoticorum c. 120. *Si burgenses mercatores & Pedepulverosi*, &c. Cap. 134. *Si quis extraneus mercator transiens per regnum, non habens terram, vel mansionem infra Vicecomitatum, sed vagans, qui vocatur Piepoudreux, hoc est Anglicè Dustiefoote.* Occurrit & c. 140. & apud Bracton. lib. 5. Tract. 1. c. 6. §. 6. Willibrandus ab Oldenborg in Itinerario Terræ Sanctæ, de Antiochia: *Ipsa civitas adeo ampla est, ut qui eam peragraverit pulverulentos habens pedes, totam erravisse putetur.* Id est extraneus, advena.

Habent autem *Pedepulverosi* isti *Curiam* peculiarem in publicis nundinis, quam *Pedis pulverizati* vocant Cowellus l. 1. Instit. Jur. Anglic. tit. 1. §. 2. & Spelmannus, Angli verò *Piepouder*: sic dictam, quod in ea *Pedepulverosorum*, seu extraneorum, mercatorum præsertim negotia & causæ de plano, & summariè dirimantur. Christophorus de S. Germano de Consuet. regni Ang. c. 5. *In omnibus nundinis & feriis habetur quædam curia eisdem feriis incidens, quæ vocatur Curia Pedis pulverizati, quæ solum tenebitur durante tempore feriarum illarum.*

PEDES, pro *Pedum*, Episcopale scilicet; occurrit in vita S. Eremberti Episc. Tolosani cap. 8.

PEDESTELLÆ, ἰσόπεδες, in Gloss. Lat. Gr.

PEDIALE. Vide *Pedagium*.

PEDIBULUM, Sonitus pedum. Gregorius Turon. lib. 3. c. 15. *Quibus pergentibus audiunt pedibulum equorum currentium*, &c. Acta SS. Fructuosi & Sociorum n. 1. *Direxerunt Beneficiarii in domum ejus, — qui cum sensisset pedibulum ipsorum, confestim surrexit.* Agones Martyrum habent hoc loco *sonitum pedum eorum*. Perperam Baronius an. 262. n. 61. *Virgam lictoriam* interpretatur, qua fores Episcopi pulsaverint Beneficiarii, & à *pedum*, quod est baculus pastoralis, deducit.

PEDICA, Gallis *Piege*. Lex Burgund. tit. 72. *Si quis pedicam feris fecerit extra culturas*, &c. Lex Anglior. tit. 18. *Si homo laqueum, vel pedicam, vel quodlibet machinamentum ad capiendas feras posuerit*, &c.

Pedicla, πάγις ἐπὶ ζώου, in Glossar. Gr. Lat. edito & MS. pro *pedica*: est autem

Pedica, vinculum seu ligamen, quo animalia pedibus constringuntur in agris dum pascunt. Gloss. Lat. Gr. *pedical*, παγίς, σκιδοπόδη, fortè σκελοπόδη, id est vinculum cruris, *pedica* cruris vel pedis. Lex Burgund. tit. 4. §. 6. *Si autem impedicato caballo ingenuus pedicam tulerit*, &c. Lex Wisigoth. lib. 8. tit. 4. §. 1. *Si quis caballum alienum, vel aliud animal de pedica sive de ligamine tulerit sine conscientia domini sui*, &c.

Pedicarii, qui pedicis feras aut aves capiunt, venatores, in Gestis Consulum Andegav. c. 1.

Pedicarii, qui pedicas conficiunt. Vide *Cinerarius*.

Pedica πεδάγρα, in Gloss. Gr. Lat.

Pedica, modus agri, idem fortè quod *peda* dicitur, vel quod nos dicimus *piece de terre*. Anastasius in Hadriano PP. p. 119. *Necnon & toto Ecclesiastico patrimonio, omnibus prædicans, & dividens ex sumptibus*, &c. Ubi codd. alii: *Et tota Ecclesiastica patrimonia omnibus*

per pedicas dividens. Sic *Pedicans* pro *prædicans* in priori codice legendum esset, ita ut *pedicare*, sit per pedes metiri. Charta Alexandri VI. PP. an. 1255. apud Ughellum to. 1. part. 1. p. 68. *Terram quæ vocatur Duo foca, & unam pedicam terræ & dimidiam de Anserano, unum filum salinæ in pedica S. Aureæ, & tres filos salinæ in pedica ultra Tiberim*, &c. Occurrit etiam ibid. p. 140. in Bulla Joannis XIX. PP. & in alia p. 143.

PEDICULARE, *Peduclare.* Vide *Puduclare.*

PEDICULUM, ποδόψιλον, in Gloss. Gr. Lat.

PEDICUS, pro *pedalis. Digiti pedici*, pedum, in vita B. Rayneri solitarii n. 2.

PEDIOLI, Vide *Pedules.*

PEDITARE, Pedes ire. Lambertus Ardensis p. 83.

Hinc socer, hinc soceri nati, proceresque propinqui,
Hinc populus peditat, qui solo nomine guerræ
Sponte subit, vel adit tanti discrimina belli.

Vita S. Henrici Episc. & Mart. n. 10. *Vovit peditando visitare reliquias S. Henrici.*

Peditanter, Pedes, *à pied.* Continuator Nangii an. 1330. *Peditanter ut pauper quærens eleemosynas in habitu Begardorum*, &c.

PEDITURA. Vide *Pedatura.*

PEDOCHIUM, seu *Pedocium*, idem quod *Pedaticum*, seu tributum, in Statutis Ragusii lib. 7. cap. 56.

PEDONES, Pedites milites, nostris *Pietons*, Italis *Pedoni.* Simeon Dunelmensis an. 1085. *Solidariis pedonibus, & sagittariis multis milibus conductis.* Adde eundem an. 1094. Tudebodus lib. 2. *Occideruntque multos ex nostris milites & pedones.* Lib. 3. *Imprimis exierunt pedones Hugonis Magni*, &c. Raimundus de Agiles: *Duxerunt secum multos milites & pedones.* In Gloss. Lat. Gr. *Pedo, Plancus*, πλατύπους.

PEDULES, Pedum, indumenta, tibialia: *peduli*, Italis. Gloss. Keronis; *Pedules: Suvelf, i. indumenta pedum.* Gloss. Basilic. πέδουλα, ποδῶν καλύμματα. Vetus interpres Juvenalis sat. 1. v. 3. *Pedules novos in braccis, quos pedornes dicunt.* Cornelius Fronto de Differentiis vocabulorum: *Pedale, mensura est pedis: pedula verò sub pedibus præstat utilitatem.* Ugutio & Jo. de Janua: *Pedules, pars caligarum quæ pedes capit.* Gloss. Lat. Gall. *Pedules, avant pié de chausses.* Gregorius Turon. de Vitis Patr. c. 8. *Denso cucullo, aptatus pedulis pedes operuit.* Pœnitentiale Theodori c. 3. *In Abbatis verò ordinatione Episcopus debet Missam agere, — & donet ei baculum & pedules.* Leo IX. PP. Epist. 1. ad Patriarch. CP. cap. 37. *Nempe refutat pes coronam, galeam, & pileum, caputque sandalia, vel pedules ad suum non applicat usum.* Guigo in vita S. Hugonis Episcopi Gratianop. n. 30. *Id etiam mandare curavit, ut de caligis pedules abscinderet, quatenus præter pedes totus jaceret vestitus. Pedules limbati*, in lib. de Disciplina Scholarium c. 2. Bulla Innoc. IV. de Instit. Clarissarum: *Omnes infirmæ habeant pedules laneos, & si potest fieri soleatos, quos cum necesse eis fuerit, in pedibus habeant, atque portent.* Regula earundem cap. 8. *Quæ indigent, pediolis laneis, & culcitris uti possint.* Statuta Ordinis Cartusiensis: *Ad vestitum autem duo cilicia, — 2. paria caligarum, 3. paria pedulium, — sotulares diurnos & nocturnos.* Adde Ulpianum l. 25. D. de Auro, argento, &c. Addit. 1. ad Capit. Caroli M. cap. 22. Regulam S. Benedicti cap. 55. Regulam S. Isidori cap. 13. Regulam S. Fructuosi cap. 4. Udalricum lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 11. Vitam Christiani Mon. in prolegom. p. 66. Gregorium Turon. in Vitis Patrum in Nicetio Lugd. Episc. Vitam S. Gilberti Sempringhamensis ex Capgravio n. 6. Capitula Theodori Cantuar. Archiep. c. 3. Bernardum Priorem Portarum epist. 3. Ordericum Vital. lib. 6. pag. 601. Nomasticum Cisterciense p. 354. Joan. Villaneum lib. 2. c. 7. Cujacium lib. 5. Observat. c. 11. Salmasium ad Lampridium, præterea Haeftenum lib. 5. Disquisit. Monast. tract. 2. Ex quibus emendandus autor vitæ B. Rogerii Abb. Ellantii n. 12. apud Bolandum t. 1. ubi perperam *pedales*, pro *pedules* irrepsit.

Pedule, in Notis Tyronis p. 196.

PEGASO, *homo jocularis*, in Glossis antiquis MSS.

PEGEN, Anglis veteribus, *Liberalis homo*, in Legibus Canuti Regis de Forestis c. 1. 12. sed ibi legendum *thegen* contendit Spelmannus, ut *thainus* intelligatur, de qua voce suo loco.

PEGIUM, Jurisdictio in viis publicis, *Pax regia*, unde fortè nomen, ex Gallico *Paix.* Charta Simonis Episc. Noviom. an. 1139. in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 13. ch. 7. *Tres pastus habet uno quoque anno in Viriaco sine oppressione hominum. Via publica, quæ vulgo pegium dicitur, est Advocati, & latro, & injusta mensura*, &c.

PEGUNTA, Pix, picea materia, ex Hispanico *Pegote.* Secunda Curia Generalis Catalaniæ sub Jacobo Rege Arag. an. 1299. *Nec etiam aliquis possit extrahere de terra nostra istas res prohibitas, scilicet peguntam, cepum, alquitranum, fustam, canabum*, &c. Occurrit etiam in Charta ejusdem Regis an. 1274.

PEJANA, luis equorum species. Historia Cortusiorum lib. 1. cap. 20. *Asserens — equos quasi omnes infirmatos peste quadam, quæ dicitur Pejane*, &c. Videtur legendum *pedane.* Vide in hac voce.

PEJERARIUM. S. Cyprianus Epist. 22. *Saluta Numeriam & Candidam, quæ secundum Pauli præceptum, & cæterorum Martyrum, quorum nomina subjicio, Bassi in Pejerario, Mappalici in quæstione, Fortunionis in carcere, Pauli à quæstione, Fortunæ, Victoris*, &c. *qui Deo volente in carcere fame necati sunt.* Ubi Pamelius opinatur *pejerarium* dici locum tormentorum in quo multi fideles jam pejerarant. Nec scio an feliciori conjectura Ludovicus *d'Orleans* ad lib. 1. & 3. Annal. Taciti, opinatur *Pejerarium* dici carcerem, in quem conjiciebantur ii qui se perjurio maculassent.

PEJORARE, *Impejorare*, Pejorem facere, reddere, apud Paulum lib. 2. Sentent. tit. 28. In Addit. ad legem Frision. tit. 11. §. 1. de equo prestito: *Si fortè pejoratum reddiderit, componat ei juxta quantitatem qua rem ejus impejoravit.*

PEISSELLUS, Paxillus, ex Gallico *Peisseau.* Libertates oppidi Jasseronis in Sebusiis an. 1283. *Concedentes in dictis nemoribus plenum usum videlicet pro domibus, grangiis, — peisellis, & vimine ad ligandum pallicias*, &c.

PEISSONAGIUM, idem quod *Pastionaticum*, census pro pastione porcorum. Libertates oppidi Jasseronis in Sebusiis an. 1283. *Item concedimus prædictis hominibus quod ipsi imponant & pasquent in dictis nemoribus nostris — duos porcos absque peissonagio: de aliis verò porcis, quos pro peyssonando imposuerint in dictis nemoribus, peyssonagium nobis solvere teneantur.* Vide *Pastionaticum*, & *Paisso.*

PEYSSONARIA. Charta an. 1260. apud Sammarthanos in Episcopis Massiliensibus: *Peyssonariam verò, vel tinctum rubeum, dicto Episcopo vel suis successoribus in parte sua facere nequaquam liceat sine domini Regis vel hæredum suorum DD. Montispessuli consensu.*

PEITARE, vel *Peytare*, Solvere. *Peyterius*, qui solvit, qui tributis obnoxius est. Charta Adelfonsi Regis Aragonum æræ 1153. *Et insuper peitet mihi mille Moravedinos.* Salanova Examinius Justitia Aragonum, apud Hieron. Blancam, de Infantionibus: *Non contribuunt cum Peyteriis in exactionibus regalibus, vel vicinalibus, nisi tempore guerræ.* Infra: *Si Peyterius Regis in domibus Infancionis steterit commodatus; non peytabit pro domibus vel mobilibus*, &c. *sed pro hæreditatibus signi Regis peytabit.* Rursum: *Si Peyterius Regis in villa Regis voluerit stare in domibus Infancionis, ut Exarichus, vel alter; pro omnibus tam mobilibus, quam immobilibus & se moventibus, peytabit Regi, salvo pro hæreditatibus Infantionis.*

Peytæ, Præstationes, tributa. Passio B. Dominici Martyris Cæsaraugustani: *Ut quicumque occultè furaretur aut raperet parvulum Christianum, & eis* (Judæis) *traderet ut morti daretur, esset ab omnibus peytis ac tribu-*

lationibus & impositionibus quibuscumque per eos solvendis exemptus. Idem Salanova apud Mich. *del Molino* in Repertorio p. 75. *Debent tamen vocari terrastenentes per vicinos illius loci, quando peitas imponunt, ne ultra modum graventur.* Vide eundem in *Peyta.*

PELAGIUM, vulgo *Pelage*, Præstationis species. Vide in *Arripagium.*

PELAGUS, quævis aqua seu unda, etiam fluvialis. In Glossis Isid. *Pelagus, preluvium.* Pactus Legis Salicæ tit. 44. §. 13. *Qui in pelagus hominem impinxerit,* &c. Adde Recapitulat. ejusdem Legis §. 14. 19. Gregorius Turon. lib. 1. Miracul. cap. 70. de muliere in Ararim fluvium demersa: *Interrogabant autem mulierem qualiter sub pelago vivere potuisset.* Idem de Gloria Confess. cap. 22. *Dum Ararim fluvium transire cuperet, nave impleta demergitur, & ipse Sacerdos pelago operitur.* Adde eundem in Miracul. S. Martini cap. 17. Adrevaldus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 19. *Medium Ligerim petit, ibique contra adversum pelagus enatando,* &c. Abbo lib. 1. de Bello Parisiac.

Ambusti Sequanæ ad pelagos concurrite, &c.

Eckehardus junior de Casib. S. Galli cap. 11. de lacu: *Quod piscem de Pelago illo non vidisse me memini.* Charta Ordonii II. Regis Legionensis, æræ 953. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti to. 4. *Cum omnibus adjacentiis, vel præstationibus suis, domibus, arvis, hortis, pratis, paludibus, azeniis, piscariis, aquis, aquarumve ductilibus, suis pelagis, cum accessu recessuque suo,* &c. Alia Ferdinandi I. Regis æræ 1081. ibid. *Cum suis terminis, & montibus, & fontibus, & pelagis,* &c. Charta Garsiæ Regis Navarræ æræ 1082. apud Sandovallium in Episcopis Pampilonensib. pag. 70. *Et de illa area de Veraso, inusque ad pelagum rotundum de Anoz, sit defensum & vetatum tam aquarum quam terræ,* &c. Adde Walafridum Strabum de vita S. Galli cap. 18. Theodorum Campedonensem in vita S. Magni cap. 24. Ughellum to. 1. Italiæ sacræ part. 1. p. 65. &c. Wendelinus vocis etymon à Toxandrico *poel*, & *poelghen* arcessit, quod *lacunam*, vel *lacunulam* sonat. Hunc consule si lubet.

PELAX, Vide *Pilax.*

PELHERIA, Pellium venditrix. Consuetudines Tolosæ part. 2. *Mulier pelheria, seu corrateria de pelhariis,* ibidem.

PELIA, *Pellus*, Batillus, nostri *pelle, pellée.* Monasticum Anglic. to. 2. pag. 528. *Debet habere — caseum de melioribus domus, & plenam peliam salis.* Infra: *Dimidium pellum salis.*

PELLÆ. Vide *Perlæ.*

PELLATOR, ἀπωθητής, in Gloss. Gr. Lat.

PELLES *silvaticæ, silvestres*, Gall. *Peaux sauvages.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18. *Pellitia & pelles, & coopertoria de pellibus agninis, ita ut pellis silvatica cujuscumque generis in nullo habitu nostro admittatur.* Pelles *silvestres*, apud Vincentium Belvac. lib. 28. c. 95. *Pelles delicatæ & coloratæ,* in Statutis Synodalib. Episcopi anonymi an. 1237. in Conciliis Anglic. to. 2. *Pelles lanitæ*, lanatæ, quibus lanæ adhuc hærent, in Statutis Gildæ Scoticæ c. 20. 36.

PELLICIA, *Pellicea, Pellicium*, &c. Papias: *Pellicia, vestis, indumentum pellibus factum.* Jo. de Janua: *Moderni dicunt Pellicea, æ.* nostri *Pelice.* Goffridus Vindocin. lib. 1. Epist. 12. *Grisiam pelliciam, atque varias vestes obtuli patri meo,* &c. Chronicon S. Trudonis lib. 7. *Pellesque & pellicias tam varias, quam grisias,* &c. *Le Roman d'Aubery* MS.

Seneham fust vestuë de nouvel,
D'une pelice qui fu dou tans Abel.

Pellitia. Chronic. Andrense: 24. *paria pellitiarum, froccorum, & cucullarum.* Adde Ordericum Vital. lib. 8. pag. 711. Gaufridum Grossum in vita S. Bernardi Tironensis cap. 46. &c.

Pellicea. Jo. de Janua: *Pellicea, quoddam indumentum quod de pellibus fit. Invenitur etiam pellicia, sed moderni dicunt pellicea.* Ardo in vita S. Benedicti Anianensis n. 40. *Duas scilicet stamineas, & femoralia, pelliceas quoque,* &c. Utuntur præterea Synodus Aquisgr. can. 22. Petrus Venerab. lib. 1. Epist. 28. Goffridus Vindoc. lib. 1. Epist. 12. Aimoinus de vita S. Abbonis Floriac. cap. 20. Statuta Ordinis de Sempringham pag. 715. Vitæ Abbatum S. Albani p. 63. Bernardus, Prior Portarum Epist. 3. &c.

Pellicia, Præstationis species, fortè *pelliciarum*, seu pellium ad Canonicorum Anianensium usus. Charta anni 1244. ex Tabulario S. Aniani Aurelian. *Totum illum redditum annuum tam hibernagii, quam avenæ, quem habuerant ad ostium granarii B. Aniani Aureliani, qui vulgariter dicitur Taxamentum, & pelliciam quam habuerant in territorio dictæ Ecclesiæ super homines ipsius territorii, confessi sunt se vendidisse,* &c. Charta alia an. 1344. ibid. *Accordé est que les Doyen & Chapitres se départent de toutes prestations, charges, services ou servitudes, à savoir de tailles, mortailles, formariages, ou deniers de pelices,* &c.

Pelliceum. Cæsarius lib. 6. c. 5. *Cum ad prunas sederet, nec pelliceum secundum consuetudinem levaret,* &c. Eckehardus junior de Casib. S. Galli cap. 1. *Cum unire-[?]endo quidem — pelliceum traderet,* &c. *Pelliceum vestimentum*, apud Odonem Cluniac. lib. 2. Vitæ S. Geraldi cap. 3.

Pellicium, in Decretis Calomani Regis Hungar. lib. 1.

Pellicium chorale. Concilium Coloniense an. 1260. can. 9. *Ne Canonici Ecclesiarum in solennitatibus & stationibus sine chorali pellicio, vel veste Canonicali sub superpellicio incedant in Ecclesiis conventualibus & in choro.*

Pellicio, Bocacio *Pellicione*: nostris, *Pelliçon.* Domnizo lib. 1. de vita Mathild. cap. 13.

Rex sibi mastrucas post escam maxime pulchras
Donavit, florent quoque pelliciones.

S. Franciscus in Regula Tertiariorum cap. 3. *Circa humilitatem verò panni, & pellitiones sororum ipsarum, juxta conditionem cujuslibet earumdem, ac loci consuetudinem, poterit dispensari. Le Roman de Parise la Duchesse* MS.

Le matin te donrai un hermin peliçon,
Unes chauces de pailes, solers pains à Lyon.

Hugo *Vollanone* vetus Poëta MS.

N'en vol prendre cheval, ne la mule feltrée,
Peliçon, vair, ne gris, mantel, chape fourrée.

Pliçon, in Charta an. 1282. in Hist. S. Mariæ Suession. p. 467. In Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1350. *Un pelliçon de menu vair à grosse seuraille.* Alibi: *Un pelliçon de menu vair à manches.* In Computo anni 1351. 18. *aunes de fine toile de Morigny pour couvrir le poil des pelliçons du Roy & de nos joenes Seigneurs ses enfans.* Alibi: *Pour son pelliçon de menu vair à parer,* 200. *ventres, & pour son pelliçon de menu vair à grosse seuraille mis entre* 2. *toilles,* 160. *ventres, & pour manches* 40. *ventres.* Computum ejusdem pro anno 1351. *Pour* 6. *pieces de cendaux vermeux en graine, tant pour couvrir pliçons, comme pour estoffer robes pour le Roy,* &c. *Pour* 2. *fourrures de menu vair, tenans chacun xiij*[xx]. *ventres à faire deux pliçons couvers de cendal sur le cuir, & devers le poil de toille pour ledit Seigneur au terme de Toussaints,* &c. *Pour une fourrure de bieure à faire un pliçon couvert de cendal sur le cuir, & devers le poil de toille pour ledit Seigneur,* &c. *Pour une fourrure de gris à faire un autre pliçon pour ledit Seigneur, & pour* 50. *ventres de menu ver à faire manches audit pliçon.*

Pelliciarius, Gall. *Pellicier*, Pelliciarum venditor, apud Willelmum Gemetic. lib. 7. cap. 18. Glossæ vett. *Pellarius*, πελλοράφος.

Pellicius, *Gloriosus*, Ugutioni. Cujusmodi fortè est qui pelliciis in vestibus utitur. Vide *Palliosus.*

PELLIPARII, qui pelles parant, præparant, vendunt; Latinis, *Pelliones.* Glossæ Gr. Lat. δερματοπώλης, *Pellio.* Δερματοράφος, *Pellio, sutor.* Aliæ Glossæ: *Pellio,*

δερματουργός. Rursum: *Pellio*, βυρσεύς, ὁ βαπτοζόφος. f. πεζεδαπτοζόφος. *Pellifex*, in Actis S. Erconwaldi Episcopi n. 19. Ugutio in Gloss. *Pelliparius, qui parat, id est præparat pelles.* In Gloss. Lat. Gall. *Peletier, Coréeur.* Consuetudines Monasterii Regulæ: *Omnes Pelliparii debent Priori bonam pelliciam uno quoque anno in Ramispalmarum.* Iter Camerarii Scotici cap. 23. *Pelliparii, seu pelliones.* — *pelliones debent accusari quod faciunt chirothecas, & res alias prius quam pelles.* — *Corrumpunt pelles sive coria in aquis.* Monachus Altisiod. p. 110. *Agricola, Sutor, Pelliparius, Carpentarius,* &c. *Vicus Pellipariorum*, Hierosolymis, apud Will. Tyrium lib. 14. cap. 18. Adde Bromptonum p. 910. & Roverium in Reomao p. 288. *Fratres Pelliparii*, in Monasteriis, quibus *pellicearum* Monasticarum cura incumbebat, in Statutis Ordinis de Sempringham pag. 715. Frustra igitur viri docti ad Acta S. Willelmi pueri Martyris, *Pellitarius*, pro *Pelliparius* restituunt.

Pelliparia cruda & non cruda, sive parata, in Charta Philippi Pulchri Regis an. 1304. in Regesto 12. Chartophylacii Regii n. 196.

PELLITI, Gothi dicti, quod pellibus vestirentur: *Pelliti populi* S. Hieronymo. Vetus autor vitæ S. Lupicini Abbat. Jurensis: *Nonne cernis — nutare muriceo pellito sub judice fasces.* Ita Francos nostros pellitos repræsentat Fortunatus lib. 9. Poëm. 5.

Pelligeri veniens Chlodovechi gente potenti.

Vide Savaronem & Sirmondum ad Sidon. & Cluverium lib. 1. German. Antiq. cap. 16.

PELLUM, *vestis vocata stola*, Papiæ. Fortè pro *pallium*. Vide in hac voce.

PELOTA, vel *Pellota*, monticulus in pede canis, Gallis *Pelote*, Anglis, *the ball af the foot*, i. Pilula. Charta de Forestis cap. 7. *Talis autem expeditatio* (canum) *fiat per assisam communiter usitatam, videlicet quod tres ortelli abscindantur, sive pelota de pede anteriori.*

PELURÆ, Pelles. Fleta lib. 2. c. 14. *De expensis garderobæ, in quibus emptiones pannorum, peluræ, ceræ, specierum,* — *comprehenduntur.* Fortè *Peliciæ*, ex Gallico *Peluches.*

PENA, Rupis, collis, Hispanis *Peña.* Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis an. 781. apud Sandovallium: *Et per illa via quæ vadit ad Petra Terta, & per pena de Ceija, & inde per illa strada de Guardia,* &c. Occurrit ibi pluries. Observat Camdenus in Britannia *Pen* summitates montium etiamnum Britannis vocari, vocemque esse veterum Gallorum, unde *Appenninus* mons, &c. Vide *Pinna.*

PENAX. Codex Croylandiæ sub Josfrido Abbate, apud Spelmannum: *Pulcherrimumque penacem, per incendium illud tunc perdidimus, & valde sumptuosum de omni genere metalli pro varietate siderum & signorum mirabiliter fabrefactum. Saturnus enim, Jupiter autem aureus, Mars verò ferrugineus, Sol de auricalco,* &c. Ubi *penax*, est pro *pinax*, πίναξ, tabula. Hic autem pro sphæra cæli.

PECINNA, al. *Pencila, lacinia, vel stola*, in Gloss. Isid. Fortè *Penula.*

PENDENTES, nostris, *pendants d'oreilles*, κρεμαστῆρες Græcis scriptoribus. Arculfus de Locis sacris: *Ornata virgis ferreis, pendentes, brachialia, dextroceria, murenæ, monilia, annuli,* &c.

PENDERE, laqueo suspendere, Gall. *Pendre.* Decretio Childeberti Regis c. 8. *Et si debilior persona fuerit, in loco pendatur.* Capitulare triplex an. 808. c. 2. *Nullus hominem pendere præsumat, nisi per judicium. Si verò aliquis sine culpa penditus fuerit, & ibi moritur, tunc ab eo qui eum absque judicio pendidit, proximus parentibus sit compositus.* Vide Annales Francor. Bertinian. an. 842.

Pendutus, in Lege Ripuar. tit. 79. *Si quis homo propter furtum comprehensus fuerit, & legitimè superjuratus, judicio principis pendutus, vel in quocumquelibet patibulo vitam finierit,* &c.

PENDILATORIUM, in Catholico Armorico, *Pilory*, item Capitolium.

PENDIGO, vide *Labandago.*

PENDIRE, Demonstrare, indicare in jure. Charta an. 1204. in Regesto Comitum Tolosæ Cameræ Comput. Paris. fol. 105. *Ammonuit eos ex parte Comitis per eorum legalitatem & per eorum credentiam, ut bona fide demonstrarent ei & pendirent, & ei terminarent illas terras & honores,* &c. Infra: *Demonstraverunt & pendiverunt ei unam petiam terræ in qua habet unam cartaratum & plus terræ,* &c. Ibidem: *Penditio & demonstratio*, Gallis *monstrée de terre.* Vide an à *Bandire* vox deducatur, tametsi istius notio vix quadret.

PENNITORIUM, Pertica ad quam appenduntur panni desiccandi. Vide *Pannificus.*

PENDULÆ, Vittæ, quæ à mitra Episcoporum dependent, ὀώπα, apud Durandum lib. 3. Ration. cap. 13. n. 4. *Penduli*, non semel in Monastico Anglic. to. 3. p. 313.

PENELLUM, Rete quo cuniculi comprehenduntur, Gallis *Penneau*, vel *panneau.* Charta Will. Comitis Pontivi an. 1203. in Tabulario Abbatiæ S. Judoci: *Comes Monsteroli & Pontivi debet habere leporem ac penellum infra guarennam, quæ est,* &c. Alia Matth. Comitis an. 1248. in eod. Tabul. *Damus & concedimus in puram eleemosynam Ecclesiæ S. Judoci supra mare leporem & penellum quæ habebamus in domis* (dunis) *quæ sunt infra garennam quæ est inter prata de Trepiè & mare,* &c. *Penneau* verò aliud sonat in Regesto Peagiorum Parisiens. *Si bacon viennent en penneaux engresse, li 4. penneau doivent un denier de tonlieu. L'en appelle penneaux en gresse, fiche de bacon sans os.*

PENESTICUS. Wichbild Magdeburg. art. 44. *Qui penestici & revenditores vocantur, si in aliquo demeruerint, vel excesserint contra statuta civitatis — in esculentis falsificandis*, &c. Vox, ut videtur, deducta à *Penu.*

PENIGELDUM, Denarii pensitatio ex quavis Consuetudine pro facultate aliqua vel privilegio habendo, ut in foresta, aut alibi: ex Saxon. Peny, denarius, & ʒelb, pensitatio. Monasticum Anglic. to. 1. p. 372. *Sint quieti de — omnibus geldis, fengeldis, horngeldis, forgeldis, penigeldis,* &c. Adde to. 2. p. 812. 827.

PENKYNYT, vox Wallica in legibus Hoeli Boni Regis Walliæ cap. 5.

PENNA. Vide *Pannus, Pluma.*

PENONES, *Pennones*, Banna, edicta publica ac regia. Nostris *Pennon* est vexilli species, ut mox observamus. Banna autem appositione vexilli fiebant interdum. Edictum Nunonis Sancii D. Rossilionis an. 1217. pro treuga tenenda: *Item guidatica & pennones, & omnia regalia firmiter observari & custodiri sub hac pace & securitate jubemus, etiam omnes venientes ad curiam nostram, stando, eundo, redeundo cum omnibus rebus eorum,* &c. Petrus I. Rex Aragonum in Constitut. Catalaniæ MSS. *Scatica nostra & pennones, atque alia Regalia nostra firmiter observari — jubemus.* Tertia Curia generalis Catalaniæ sub Jacobo II. Rege Arag. an. 1311. *Quod nos vel officiales nostri non ponemus nec mittemus pennones, vel porterios, nec alium hominem ratione guidatici in aliquo loco, qui sit infra jurisdictionem Castrorum Richorum hominum vel Militum.* Vide *Scaticum.*

Pennones porrò vocabant nostri quævis vexilla. *Le Roman de Garin* MS.

L'espiè el poing à un panon porprin.

Alibi:

Pris ont és poins les rois espiés forbis,
Desuere sont li panon de samit.

Rursum:

La veissiés mil panons venteler
Et mil bannieres desploier & montrer.

Chronicon Bertrandi du Guesclin MS.

A tant és des Anglois à penon de sandal.

Penuncellus, vel Penicellus diminut. ex *penno*, nostris, *Pennonceau*: à *panno* ve *pannuncello* hastæ in vexilli in acutum desinentis speciem, adfixo. Thomas Walsinghamus in Ricardo II. *Vexilla & penicellos*

erigentes. Infra: *Deferens ante eum vexillum, vel pencellum displicatum de armis S. Georgii.* Fuit autem ejusmodi vexillum proprium eorum Militum, quos *Bacellarios* vocabant: Banneretis enim quadratum vexillum competebat. Id præsertim docet vetus Ceremoniale MS. ubi de Rege expeditionem militarem obeunte: *Aprés les Pages viennent les trompetes: aprés les trompetes viennent les pennons des Bacheliers: aprés les pennons viennent les bannieres des derrains Bannerets deux à deux*, &c. Alio loco ubi describuntur ceremoniæ in Militum obsequiis: *La quatriéme offrande doit estre d'un cheval couvert du trespassé, & sera monté dessus un gentilhomme, ou ami du trespassé, qui portera sa baniere, s'il est Baneret, ou s'il est Bachelier son penon.* Ita Froissartes fere semper *Pennones* seu *Penuncellos* Bachelariis adscribit: 2. vol. cap. 135. *Là estoit Messire Hue le Despensier à pennon, & là estoit à banniere & à pennon Messire Hue de Caurelée, & à pennon sans banniere Messire Guillaume Dracton.* Et cap. 161. *Messire Jean de Jumont son pennon devant.* Idem scribit 1. vol. cap. 237. Joannem *de Chandos* in Navarrensi expeditione sub se habuisse 1200. *pennons tous parez de ses armes, d'argent à un pel esguisé de gueules, qui estoit chose moult belle à regarder.* Et cap. 241. *Sous le pennon de S. Georges à la banniere de Messire Jean Chandos estoient les Compagnies, ou bien estoient 1200. pannonceaux.* Ex quibus satis colligitur *pannones* & *pannoncellos*, eadem notione usurpari. *Le Roman de Guarin*:

Là veissiés tant panoncel fermer,
Tante baniere sus haucier & lever.

Guill. *Guiart* an. 1304.

Pannonceaux par leurs flots ventelent,
Et mainte banniere isabelle.

Et an. 1306.

En autres plusieurs manieres
Bruient pannonceaux & bannieres.

Adde eundem Froissartem 2. vol. cap. 51. 4. vol. cap. 18.

Interdum etiam Scutiferis *Pennoncellos* deferre jus erat, quod ex Froissarte licet colligere 4. vol. cap. 21. *Et cheurent davanture sur le pennon d'un gentilhomme Escuier, & pour lors bon homme d'armes, qui se nommoit Affrenal.* Ita verò Bachelariis & Scutiferis *pennones* seu *pennoncellos* in militaribus expeditionibus deferre jus erat, si vassallos complures haberent, qui eorum signa ac vexilla subsequi tenerentur: seu quod nondum *Banneriam*, uti tum loquebantur, per ætatem erexissent: seu quod eum vassallorum numerum non haberent, qui ad Bannereti dignitatem obtinendam requirebatur.

Scribit laudatum Ceremoniale, Regum, Ducum, Marchionum, & Comitum, non verò cæterorum, Banneretorum, eam fuisse prærogativam, ut *Banneriam*, & *Pennonem* in bellis ac præliis deferre possent: sed contrarium indicare videtur Froissartes locis supra citatis.

Erant porrò ejusmodi *Pennones* Militum armis seu insignibus ornati. Idem Froissartes 4. vol. cap. 18. *Les François avoient bannieres desploiées, & pennons desploiez & armoiez de leurs armes.* Ibidem: *Grande beauté estoit à voir les bannieres & les pennons de soie, de cendal, armoiées des armes des Seigneurs ventelans au vent, & reflamboier au Soleil.* Rursum 1. vol. cap. 198. *Et mit son pennon devant luy, qui estoit d'hermines à 2. hamaïdes de gueules. Pennoncellos* etiam vocabant hastarum infulas, quas Græci recentiores *Flammula*. Chronicon Flandriæ cap. 15. *Une bataille de ses gens à cheval, qui tous portoient pennonceaux à leurs glaives.* Et c. 113. *Portoit celui Chevalier en sa main une glaive d'un pignon (pennon) d'or à un bouel de sable.*

PENSA, *Pensum*, Pondus, *Poids.* Chronicon Normannor. an. 869. *Carolus cum Normannis in 4. millium libris argenti ad pensam eorum pacifcitur.* Edictum Pistense c. 13. *Et sine fraude, tam in pensa, quam in purgatione denarios concambient.* Adde c. 14. Adhalardus in Statutis Corbeiensib. lib. 1. c. 6. *Separet inde primo illos provendarios (panes) qui per pensas semper æqualiter & habentur & liberantur.* Lib. 2. *Similiter ut ipsi provendarii eadem qualitate & quantitate cibi & potus, sicut cæteri provendarii nostri, sustententur: id est ut pensam secundum cæterorum consuetudinem per mensem, similiter panem & potum secundum eorum consuetudinem accipiant.*

Pensa, Libra, ut *pondo* & *pondus*. Flodoardus lib. 1. Hist. Remensis cap. 20. *Et ut picem religiosis annuatim locis Ecclesiæ Remensis administrarent instituit, quibus & pensam tribuit, — cum qua suum quoque persolvunt debitum.* Idem lib. 2. c. 3. *Victus pensam pauperibus erogabat.* Charta Gerardi Morinensis Episc. an. 1084. in Chronico Andrensi p. 809. *Comes (Gisnensis dedit) sedem molendini cum stagno apud Gisnes, & pensam caseorum singulis annis.* Teloneum S. Audomari in Tabular. S. Bertini: *De pensa anguillarum, pensa adipis, pensa caseorum, pensa butiri, pensa ceræ, pensa filorum*, &c. Occurrit apud Galbertum in Vita Caroli Comit. Flandr. n. 129. in Charta Caroli Calvi apud Mabillonium to. 4. SS. Ord. S. Bened. p. 119. & aliis apud Buzelinum in Gallo-Flandr. p. 306. 399. in Hist. Guinensi pag. 24. apud Doubletum p. 740. 793. &c.

Pensa auri, crebro occurrit in Decretis Hungaricis Stephani Regis lib. 2. c. 13. 16. 43. *Pensa*, nudè, in Decretis Ladislai Regis lib. 1. c. 14. 29. 42. lib. 2. c. 3. 4. 6. 8. lib. 3. c. 29. ubi Molnerus ait ita appellari nummum pretii 40. denar. interdum florenum. *Pensæ ferri & aquæ*, in iisdem Decretis S. Ladislai lib. 1. c. 28.

Pensum Palatii. Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 661. *Auri purissimi decem libras, ac argenti probatissimi pondo viginti ad pensum nostri Palatii solvere cogatur.* Ubi Charta Ludovici Pii, apud eundem p. 736. habet *ad pondus nostri Palatii.* Libertates Regni Majoricæ MSS. *Vicarius, bajulus, vel sagio non possit cognoscere de falsitate pensi vel mensurarum.* Leo Ost. lib. 1. c. 57. *Cochlearia argentea 3. penso libræ unius.*

Peisa, & *Pisa*, eadem notione. Charta Edw. III. Regis Angl. an. 1343. *Super perceptione 10. librarum, & 8. peisarum casei*, &c. Adde Will. Thorn p. 2072.

Pesa. Fori Morlanenses art. 17. *Statuo etiam quod teneant rectas pesas & rectas libras & rectas mensuras.* Habetur etiam art. 37. *Pees*, in Foris Beneharn. *Un quintar de biscuyt, & 10. peses de formatge*, apud Raimundum Montanerium c. 200.

Pesare, Librare, in Gloss. Arabico-Lat. Gall. *Peser.*

Pisa. Galbertus in vita Caroli Comitis Fland. n. 117. *Caseorum pisas viginti duas.* In Charta Theoderici Comitis Flandriæ an. 1187. in Donat. Belgicis Miræi lib. 2. cap. 65. *Pisa caseorum, & butyri.* In alia Willelmi Atrebatensis Advocati in probat. Hist. Guinensis p. 238. *Ad pictantiam Conventus tres pisas caseorum Flandr. singulis annis*, &c. Occurrit apud Willelmum Thorn p. 1777. 1931. 2073. 2074.

Pensa, Tributum quod pro *pensis* seu ponderibus pensitatur. Occurrit passim in Curiis generalibus Cataloniæ.

Pensator, qui ejusmodi *pensas* exigit, in Consuetudinibus Barcinonensibus MSS.

PENSARE, Cogitare, Gallis *Penser*, apud Gregorium M. non semel, Agobardum lib. de Dispensatione c. 6. Ivonem Carnotensem Epist. 25. 33. 120. 180. 250. in Actis Murensis Monasterii p. 44. &c.

Pensare dicitur moneta quæ pondus legitimum habet, in Legibus Wisigoth. lib. 7. tit. 6. §. 5. in Addit. 2. Legis Burgund. §. 6. in Capit. ad Legem Salicam cap. 3. §. 11. in Leg. Longob. lib. 3. tit. 28. in Capitul. Caroli M. lib. 4. c. 32. in Capitul. Caroli C. tit. 28. in Edicto Pistensi c. 8. 9. &c. quomodo *peser* dicimus.

PENSABILITER, in Usaticis Barcinonensibus MSS. idem quod cap. 2. *Considerata mente*; *aguet a pensé*, in Consuetud. Namurc. art. 79. vulgò *guet à pens.* Vide *Aguayt*.

PENSATOR. Vide *Pensa*.

PENSILARII. Vide *Gynæceum*.

PENSILES. Vide *Gynecæum*.

PENSILIS *domus*. Vide *Domus*.

PENSUM. Vide *Pensa*.

PENTAEMTARCHUS, pro *Pentecontarchus*, Lat. *Quinquagenarius*. Charta ex Tabulario Ecclesiæ Brivatensis an. 924. n. 17. *Consultu Aklebaldi Præpositi Ecclesiæ S. Juliani martyris, & Cuneberti Pentaemtarchi ipsius loci, cæterorumque Canonicorum*, &c. Ita enim præfert ipse codex, licet vir doctissimus *Pentacontarchus* ediderit. Idem porro Cunebertus sub eundem annum 924. ch. 194. *Decanus* dicitur. Vide Spicilegium Acherianum to. 11. p. 284.

Pentecomarchus, perperam etiam apud Simeonem Dunelmensem an. 887. *Perturbatus erat frequenter animo contra Principes & Pentecomarchos*.

PENTECOSTALITER. Breve recordationis an. 1140. in Tabulario Casauriensi: *His ita institutis atque perfectis, præfati fratres ex intimo viscerum suorum dixerunt, quod si quis nostrum vel eorum qui de gente nostra nasciturì sunt, frangere voluerit hæc, aut fregerit, sit anathematizatus & excommunicatus, — & persolvat mille mancosos purissimi auri, & his persolutis, ista quæ facimus, sicut in isto brevi continentur, & in carta primæ donationis perleguntur, pentecostaliter, & sine fine permaneant*. Ubi fortè *pentecostaliter* idem valet ac si res ea per 50. annos possessa fuisset. Nam annorum 50. præscriptio omnem redimendæ possessionis spem tollebat. Charta Friderici Imp. an. 1219. apud Ughellum to. 4. p. 1503. *Ad hæc regia auctoritate statuimus & ordinamus, ut nulla præscriptio noceat, vel possit objici eidem Ecclesiæ, nisi 50. annorum curriculis sit munita*. Vide Canones Hibern. lib. 35. c. 7. 8. 10. lib. 41. c. 7. Leges Wisigoth. lib. 4. tit. 3. §. 2. 4. Goffridum Vindocin. lib. 2. Epist. 30. & l. 10. Cod. de Prædiis Navicular.

PENTECOSTE, Festum adventus Spiritus sancti in Apostolos, quod celebrant Christiani quinquagesimo die post Pascha. Vide Durandum lib. 6. cap. 107. & alios passim. Per septem autem dies festum Pentecostes celebrabatur, ut autor est Honorius Augustod. lib. 3. c. 147. & 149.

Pentecoste, intervallum à Dominica Resurrectionis ad festum Pentecostes, Græcis & Latinis scriptoribus passim etiam dicitur. Ordo Romanus: *Tempus autem Pentecostes inchoatur à prima die Resurrectionis, & currit usque ad diem quinquagesimum post Pascha*. S. Hieronymus: *Non quo, & per totum annum, excepta Pentecoste, jejunare non liceat*. S. August. Epist. 86. *Dies illi quinquaginta post Pascha usque ad Pentecosten quibus non jejunatur*, &c. Ita etiam Tertullianus lib. de Corona militis cap. 3. de Baptismo cap. 13. &c. Adde Amalarium lib. 1. de Eccl. offic. c. 36. lib. 4. c. 46. In illo autem 50. dierum intervallo, stantes liturgiæ olim intererant, eo elapso de geniculis adorabant, uti testantur Tertullianus, S. Hieronymus, S. Ambrosius serm. 61. Concilium Aurelianense, Epiphanius serm. Catech. S. Augustinus Epist. 119. c. 17. B. Dorotheus Doct. 15. S. Germanus Patr. CP. in Theoria Mystica, Ordo Romanus, Isidor. lib. 1. de Eccl. offic. c. 33. &c. In illo etiam intervallo *Alleluya* in Ecclesia ubique cantatur. S. Augustinus Epist. 119. c. 17. Vide Scaligeriana p. 261.

Pentecosten, indeclinabiliter. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 33. *Similiter fiat in septimana Pascha & Pentecosten*. Occurrit ibi non semel, in Capitulari an. 828. apud Anselmum Havelsbergensem Episc. lib. 3. Dialog. c. 14. extremo, & alibi passim.

PENTHIACUS. Fragmentum Petronii pag. 30. *Gallum enim gallinaceum, Penthiacum; & ejusmodi nanias rustici faciunt*.

PENTICIUM, Appendix ædis, gurgustium, tuguriolum parieti affixum, adjunctum, nostris *Appentis*. Regula Fratrum domus S. Juliani juxta S. Albanum in Anglia: *Similiter inhibemus ne stationes fiant in penticio, quod se extendit in longitudine ante domos fratrum versus viam regiam: neque quisquam fratrum teneat ibi parliamentum cum alio fratre: sed si quis fratrum voluerit habere colloquium cum aliquo fratre, transeat ordinate per dictum pentitium unusquisque alter ad alterum pro libito suo sine statione*, &c. Thomas Walsinghamus in Ricardo II. p. 259. *Intravit quidam cum gladio & parma penticium Abbatis, audacter petens centum marcas ab Abbate donari sibi*, &c. Infra: *In camera Abbatis, in capella, in penticio pro libito deambulabant*.

PENTIFARIE, In quinque partes, vox hibrida. Erchembertus, & ex eo Leo Ost. lib. 1. c. 31. *Pentifarie regnum Francorum divisum est*.

PENULATUS. Jo. Fortescutus de Laudib. Legum Angl. c. 51. de Justiciario Angl. *Serviens ad legem ipse existens, roba longa ad instar Sacerdotis, cum capicio penulato circa humeros ejus, & desuper collobio, cum duobus labellulis— vestiebatur*. Infra: *Et capicium ejus non alio quam menevero* (Menu-vair) *penulatur, capicium tamen servientis pellibus agninis semper albis implicatur*. Vox videtur formata à *pannus*, seu nostro *panne*, id est pellis vel *pellicium*; ita ut *penulatus*, idem sit quod *foderatus*, quasi *pannulatus*.

PENURIOSUS, qui penuriam patitur. Utitur Alanus de Insulis in Planctu naturæ p. 283. 321. ult. edit.

PENY-GAVEL. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de Gavelkynd p. 26. *Tenentur de prædictis Abbate & Conventu, & prædecessoribus suis per fidelitatem & relevium, & per redditum & servitium vocatum Peny-gavel, videlicet reddendo annuatim eisdem Abbati & Conventui, & eorum successoribus de qualibet Swillinga dictarum 42. Swillingarum in festo S. Martini in hieme decem & novem solidos & 8 denarios*, &c.

PENYPISE, pondus denariorum, Statera, ex Sax. penẏ, denarius, & piſe, ponderatio. Willelmus Thorn an. 1335. *Fabricavit sibi stateram Abbati & Conventui postea dolosam & abominabilem, quæ dicitur* Penypise, *& cum illa triavit 20. sol. in denariis antiquis ponderis maximi, cum quibus æqua lance recipiebat denarios quorumcunque*.

PEPIONES. Vide *Pipiones*.

PEPULUM, *Speculum*, in Gloss. Arabico-Lat. Glossæ antiquæ MSS. *Pepulo, palleum, pepulum, spelunca. Pepulum, speculum*.

PEPOUDROUS. Vide *Pedepulverosi*.

PEQUICHINUS. Vide *Piquichinus*.

PERA, Monachorum propria fuit. Cassianus de Monachis Ægyptiis: *Ultimus est habitus eorum pellis caprina, quæ melotes, vel pera appellatur, & baculus*. Ita peram & baculum Monachis tribuit Palladius in Hist. Lausiaca cap. 83. *Melotem* verò *Peram* apud Cassianum vocari mirum videtur viris eruditis: unde quidam *penulam*, alii *diphteram* restituunt. Ego verò vocem *appellatur* post *melotes* ponendam existimabam, tametsi ita legisse veteres apud Cassianum, ut ferunt editiones, pro certo sit. Vide Jo. de Janua in *Pera*, & Rosweidum ad Paulinum p. 822.

Peregrinantium etiam fuit *Pera*. Sic enim Christus ministris suis, apud Salvianum lib. 2. ad Eccles. Cathol. *Nolite possidere aurum neque argentum neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas*, &c. Baldricus in Chr. Camerat. lib. 1. cap. 10. *Sumpta per acum baculo, ad cœnobium viri Dei pergere festinavit*. Peregrinantium verò peræ à Presbyteris benedici solebant, ut observat Honorius Augustodun. lib. 1. Gemmæ animæ cap. 181. pro quibus benedictionibus fiebant oblationes. Diploma Alexandri PP. an. 1234. in Tabulis Burgund. Perardi p. 434. *Idem Sacerdos solus habebit — oblationes quæ fiunt pro baptismo & pro pera*. Charta Rogeri Abbat. Dervensis in Tabul. ejusdem Monasterii: *Benedictiones perarum, capillorum quoque suæ erunt*. Charta an. 1221. apud V. Cl. Jacob. Petitum ad Pœnitentiale Theodori p. 401. *In prædi-*

cta etiam Ecclesia peregrinis de castro Presbyter consuevit benedicere peras & baculos, & Missam, si ei placuerit celebrare, & solum denarium de oblationibus recipere. Vide vitam S. Tellai apud Capgravium cap. 2. & quæ super peregrinantium peris observavimus in Dissertat. 15. ad Joinvillam. Benedicebantur etiam à Sacerdote ipsimet *peregrinaturi*, ut est apud Gillebertum Lunicensem Episcopum de Usu Ecclesiastico.

Pera, inter ministeria sacra. Chronicon Moguntin. pag. 384. *Peram ad corporalia filis aureis insertis miri operis & decoris.*

PERA, Anglis, est quævis structura contra fluctuum impetus, tam in mari, quam in fluminibus, ex Lat. *petra*, seu Gallico *pierre*, quod idem sonat. Usus enim obtinuit, ut ejusmodi moles cujuscunque materiæ sint ita appellentur, ut illa ad Germuthiam ex ingentibus trabibus maximaque vi saxorum constructa hodie id nominis habet: quomodo etiam *peras* vocant ipsa fundamenta quibus innituntur columnæ, quæ pontes sustinent, sive ex saxis fiant, sive ex pilis, tabulis, & aggesta terra. Vetus membrana de restauratione pontis Rovecestriæ in Itinerario Cantii, apud Spelmannum: *Primum ejusdem civitatis Episcopus incipit operari in Orientali brachio* (pontis) *primam peram de terra*, &c. Occurrit ibi pluries.

PERACIA, Pera, pharetra. Anonymus de Gestis Friderici II. Imperatoris: *Saraceni more solito, priusquam se jungant, manualiter hostibus ex peraciis tela projiciunt, & subitò sagittantes Ribaldos sine numero vulnerant.*

PERACULUM, *Sacculus*. Gloss. MS. Reg. cod. 1013. Vox à *pera* efficta.

PERÆQUATORES, in Cod. Theod. & in Novellis, qui tributa ex æquo inter cives partiuntur, Græcis ἐξισωταί, de quibus etiam agunt Ennodius lib. 1. Epist. 6. Senator lib. 5. Epist. 14. 15. & alii à nobis laudati ad Alexiadem p. 346. Vide præterea Sirmondum ad Ennodium, Jacobum Gotofredum ad Cod. Th. Chopinum lib. 1. de Dom. tit. 2. n. 5. &c. Ad hanc tributorum peræquationem pertinet locus Gregorii Turon. lib. 9. cap. 30. *Childebertus verò Rex descriptores in Pictavos — jussit abire, — ut scilicet populus, censum quem tempore patris reddiderat, facta ratione innovaturæ, reddere deberet. Multi enim ex his defuncti fuerant, & ob hoc viduis orphanisque ac debilibus tributi pondus insederat. Quod hi discutientes, per ordinem relaxantes pauperes ac infirmos illos, quos justitiæ conditio tributarios dabat, censu publico subdiderunt.*

Peræquatores victualium rerum in urbe regia, apud Senatorem l. 6. Epist. 6. qui rebus venalibus pretium indunt ac indicunt.

PERAMBULATIO, à Practicis Anglicis dicitur perquisitio, quæ à judice fit finium Comitatus, aut alterius tenementi, cum de iis non consentiunt partes. Tum enim *perambulantur* & inspiciuntur, ut de iis constet. Vide Leges Baronum Scoticor. c. 78. §. 2. Bracton. lib. 4. Tract. 1. cap. 31. §. 2. & Fletam lib. 4. c. 15. §. 1. 2. 4. & infra in *Visio*.

PERAMENTUM, Pera, cingulum à quo pera pendet: *Escarcelle.* Joannes Beka in Hereberto Episcopo Trajectensi 26. *Theodoricus itaque Comes*, (Hollandiæ) *his agnitis, in se reversus erubuit, & de proposito malæ voluntatis compunctus ingemuit: qui statim abjiciens pilum fraxineum, galerum splendidum, leonineum clypeum, & peramentum aureum, discalciatus, flexis genibus expetivit veniam.* Ita 1. editio, at Bucheliana habet *paramentum.*

PERAMPLIUS, ita Anastasius in Hist. Eccl. vertit Theophanis ἐπὶ πλεῖον p. 91.

PERANTE, ex Gallico, *Pardevant.* Statuta Ordinis de Sempringham p. 733. *Potest — in aliam partem perante chorum transire.* Liber Ordinis Sancti Victoris Parisiensis MS. cap. 38. *Quotiens Conventus cum processione perante lavatorium transit*, &c. Monachus Vallis Sarnei cap. 72. *Cum transiret perante basilicam*, &c. Adde librum Usuum Cisterciensium c. 75. 90.

PERARARE, Scribere, apud Sidonium lib. 5. Epist. 17. lib. 7. Epist. 2.

PERCA, pro *pertica*, ex Gallico *Perche*. Monasticum Anglican. to. 2. p. 87. *Et unam acram prati per majorem percam.* Hinc

Percata terræ, ibid. p. 305. *Perchée de terre.* Vide *Pertica*.

PERCALCARE. Tabularium Prioratus Neronisvillæ f. 23. *Dederunt — quicquid habebant in Fromundvilla, sive in territorio ejusdem Brocis adjacenti. Donum istud percalcavit per circuitum ipse Stephanus* (donator) *& Ascelinus ejus Major, & alij plures, — & sicut percalcavit, sic hoc donum confirmavit.* Ubi *percalcatio*, idem fere valet quod *perambulatio*, de qua voce supra egimus, id est ostensio rei donatæ.

PERCATAPSAT, Papiæ, *valde cedit, vel blande cedit.*

PERCENARE, ἀποδειπνίσαι, in Gloss. Gr. Lat.

PERCERI, *celeres*, Papiæ, idem: *Percibus, celerrimis, velocibus.* Perceleres.

PERCIDUS. Appendix Cod. Theodos. Const. 20. *Si autem infirmior fuerit persona, prius cogitet animo suo percido, & sic accuset*, &c.

PERCURRERE. Marculfus lib. 1. form. 38. *Super Capellam domni Martini, ubi reliqua Sacramenta percurrunt, debeant conjurare.* Id est ubi præstari solent.

PERCURSUS, societas quædam inita inter duos dominos pro utriusque tenentibus seu hominibus: Gallis *Parcours, entrecours. Percursus* verò aut homines spectabat, aut pastionem animalium. *Percursus hominum* dicitur ea facultas concessa hominibus utriusque feudi, *percurrendi* seu migrandi ad utrumlibet feudum: ita ut si homo, vel tenens alicujus, dominum suum deserere velit, & ad alium dominum, quocum percursum ille habet, transire, id ei liceat. Charta Petri Comitis Autissiodor. an. 1205. in Tabulario Campaniæ Thuani f. 196. *Veritate super hoc inquisita didicimus percursum esse inter dictas villas.* Charta Odonis Ducis Burgund. an. 1215. ibidem f. 49. *Concessimus alter alteri quod percursus qui est inter quasdam villas nostras & suas suspendatur in 4. annos, ita quod interim nec homines nostri in terra sua, nec homines sui in nostra valeant retineri.* Tabularium S. Benigni apud Perardum: *Dederunt — percursum plenarium in omnibus terris suis, silvis, & planis, & pascuis.* Regestum Magnorum Dierum Trecensium an. 1285. fol. 23. *Dicebat dominus de Hans quod per compositionem olim inter ipsum ex una parte, & dom. Regem Navarræ Comitem Camp. ex altera factam, burgenses sui de Hans non habebant percursum in terra domini Comitis Camp. dicens & asserens, quod si contingeret aliquem de ipsis burgensibus ire ad villas Comitis Camp. causa morandi, vel burgesiam faciendi ibidem, dictus dominus de Hans posset totam remasanciam ipsius burgensis retinere.* Dux Burgundiæ Divionensibus concessit, litteris an. 1268. *le parcours de ces qui san vouldront aler de Dijon sans la taille de la vile paier. En tel maniere que cil qui s'en voudront aler, soient hommes, ou femmes véves sans la taille de la ville paier por demorer aillors, san doivent aler devant la Tossains, & doivent demeurer & tenir feu & leu & leur maisnie là où il iront ester, & fors de la baulie de la Tossoins jusque à la feste de la nativité S. Jean Baptiste: ne ne peuvent dedans cel terme tenir hostel à Dijon &c. & ny peuvent venir que pour leurs affaires particulieres pour vendre leur bled ou leur vin, sauf que depuis la S. Jean jusques à la Toussains ils peuvent y venir avec tout leur mesnage pour leurs moissons & pour leurs foins*, &c. in Regesto feodor. Burgundiæ 2. part. p. 134. De ejusmodi hominum percursu agunt Consuetudines, Trecensis art. 7. Vitriacensis art. 78. 79. & Senonensis art. 136. 138. Adde chartam an. 1270. apud Roverium in Reomao p. 282.

Spectabat etiam *percursus* facultatem datam homi-

nibus in alieno feudo operas faciendi, ut est in Consuetudine Nivernensi cap. 12. art. 1.

Percursus in pastionibus, erat facultas ponendi pecudes suas, & eas pascendi, in alterius domini, quocum *percursus* erat, pascuis. Tabularium S. Benigni Divion. *Dedit Canonicis — usus suorum nemorum ad construenda ædificia, percursus quoque in eisdem nemoribus, & pasnaticum*, &c. Guido VI. Dom. Lavalli in Tabulario Abbat. de Rota: *Do & concedo prætereà omnibus bestiis suis, exceptis capris, percursum nemorum meorum.* Vetus Inquesta in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 118. *Dominus Montisfortis non potest ponere porcos in defenso nisi suos, donec pasnagium sit acceptum: postea verò percussum* (sic) *dare potest cui voluerit in defenso, absque vendere.* De percussu in pascuis agunt Consuetudines Comitat. Burgundiæ cap. 16. art. 103. & Lotharingiæ tit. 15. art. 1. *Præcursus*, pro *percursus*, habetur in Chronico Besuensi pag. 660. ut *procours* in Consuetud. Nivernensi.

PERCUSSORIUM. Gloss. Ælfrici Saxonic. *Percussorium*, ꝩleʒe, i. clades, occisio.

PERDA, jactura, Gall. *Perte.* Usatici Barcinonenses MSS. c. 24. 28. *Emendet ei totum damnum & missiones & perdas, quas senior per fallimentum illius fecerit.* Tabularium Castri-Meliandi in Biturig. tit. 57. *perdas verò & missiones*, &c. Adde Thomasserium in Consuet. Bituric. p. 158. *Le Roman d'Aubery* MS.

Il me feroit ma perde restorer.

Vide Salmasium ad Pollionem p. 312.

PERDICERE. Statuta Ord. S. Gilberti de Sempringham p. 772. *Cùm sorores dixerint horas, quamvis bis Pater noster perdixerint, potest aliqua absens ad horam ingredi. Si plures perdixerint, non ingrediatur, sed per se debitum horæ persolvat.*

PERDICETA, *Perticheta*, Machina jaculatoria. Historia MS. Excidii Acconis an. 1191. *Secum ducens machinarum multitudinem fundibulariam, sicut sunt petrariæ, biblietæ, perdicetæ, & mangonelli.* Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 6. *In prora verò cujuslibet galearum fieri possent aliqua bellica instrumenta, ut consulerent exercitati in talibus & docti, pertichetas sive furcatas à puppe usque ad proram circa latera cujuslibet ordinando, juxta id quod fieri consuevit. Similiter balistariæ à capite bancorum in tanto numero, quantus necessarius & utilis videretur. Quæ quidem castra, pertichetæ, balistariæ, & bellica instrumenta sic debent fore ingeniis ordinata, quod possint removeri & erigi secundum quod fuerit opportunum.* Italis *pertighette*, est parva pertica: & sanè machina ista *furcæ* etiam speciem retulit, cum *perticheta sive furcata* dicatur Sanuto. Sed cujusmodi illa fuerit, mihi incertum, nisi ea fuerit, quam *Perdriau*, seu Perdicem vocat Will. *Guiart* sub an. 1304.

Prés du Roy devant sa banniere
Metent François treis Perdriaus,
Getans pierres aus enviaus
Entre Flamens grosses & males,
Joignant d'eus rot deus espringales,
Que garçons au tirer avancent.

PERDINGI. Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 29. *Villani verò vel cocseti, vel perdingi, vel qui sunt viles vel inopes personæ, non sunt inter legum judices numerandi.*

PERDONARE, Concedere, donare, *Accorder.* Ritus unctionis Regum, ex Codice Ratoldi, apud Menardum: *A vobis perdonari petimus, ut unicuique de nobis — justitiam conservetis.* Adde Capitula Caroli C. tit. 1. c. 3. tit. 14. c. 3. tit. 34. c. 3. tit. 43. c. 4. Capit. Ludovici II. tit. 1. Capitulum Karlomanni Regis, Alcuinum Epist. 29. 86. Chartam Malgerii Archiep. Rotomag. apud Sammarthanos in Archiep. Rotom. n. 46. &c.

Perdonare, Concedere, condonare, indulgere, parcere; unde nostris *Pardonner.* Charta Pippini Regis apud Doubletum p. 696. *Propter hoc missus fuit ad causas, sed Fulradus Abbas, vel ipsa Congregatio S. Dionysii nos deprecati sunt pro eo, & suam illi vitam perdonavimus in Dei amore & Domni Dionysii.* Synodus Metensis: *Volo vos precari, ut hoc mihi perdonetis, ut inantea securus vobiscum loqui possimus.* Capitula Caroli C. tit. 26. *Propter illius amorem, & pro illius gratia, totum perdono quod contra me misfecerunt.* Adde tit. 27. c. 6. Synodum Pistensem c. 2. Edictum Pistense c. 21. &c. Florentius Wigornensis an. 1103. *Perdonavit ter mille marcas argenti, quas Rex sibi omni anno per conventionem debuit*, i. dimisit. Charta Florentii Comitis Hollandiæ, apud Joan. à Leydis lib. 16. cap. 3. *Ab hac die præsenti perdonamus, ac deinceps — perdonatum esse volumus, ea conditione ut*, &c.

Perdonatio, Concessio, in Capitul. Caroli C. tit. 16. c. 11. tit. 23. c. 10. &c.

Pardonare, Parcere, indulgere, *Pardonner.* Leges Adelstani Regis: *Tertium est quod gratiam omnes misericorditer Hermerum dominum suum de dono quod forisfactis hominibus concessisti, hoc est quod pardonatur omnibus forisfactura*, &c.

Pardona. Charta de his quæ inquirere debent Barones errantes, seu Justitiarii itinerantes: *Et inquiratur de auxilio ad maritandam filiam Regis, quid inde exierit de singulis hundredis, & de singulis villatis, & de singulis hominibus, sive in redditis, sive in pardonis, & cui illud traditum & liberatum fuerit.* Ubi *pardona*, idem valet quod *misericordia*, seu mulcta judiciaria. Vide in hac voce.

PEREGRINARIUS, Officium Monasticum, qui peregrinos & hospites excipit, aliàs *Hospitalarius* & *Hospitarius* dictus. Vide Goldastum to. 2. Rerum Alamann. p. 189. in margine.

PEREGRINATIO, jus pastus, vel procurationis, quod exsolvitur domino, dum peregrè vadit. Charta Philippi Regis Franc. an. 1170. apud Perardum p. 244. *Porro dum terram suam simpliciter deambularet,* (Comes Cabilonensis) *peregrinationem semel, aut bis in anno, in hospitio Paredi sibi deberi asserebat*, &c.

Peregrinatio, Vita Monastica. Chronicon Casin. lib. 3. c. 65. de Victore II. PP. *Magis optabat in divina peregrinatione suum tempus finire.* Eadem verba habentur cap. seq.

Peregrinatio indicta in pœnam. Canones S. Patricii apud Wareum: *Qui furatus fuerit pecuniam ab Ecclesia sancta, — illius manus vel pes circumcidantur, aut in carcerem mittatur, aut in peregrinationem ejiciatur, & restituat duplum, & jurabit quod non revertetur donec impleverit pœnitentiam.* Adde Canones Hibern. lib. 28. c. 6. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 5. de Sacerdote qui Confessionem revelavit: *Omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pœniteat.* Chronicon Andrense: *Suis tamen hostibus sibi pacificatis, tali modo quod Terram Sanctam pro anima occisi infra biennium adirent.* Philippus de Beaumanoir cap. 63. *Se li souverains set que pés de vilain cas soit fête, dont aucuns se soit obligeZ à rendre argent, ou qui vaille argent, si comme d'aller en pelerinage, ou d'autre paine, li souverains pot penre celi por attaint du fet.* Vide Nangium in S. Ludovico an. 1256. Summam Roberti de Chorcon Cardinalis in Tract. de Pœnitentia, quæst. 2. c. 13. & Ughellum to. 4. p. 867. Ejusmodi peregrinationum reis à judice in mulctam indictarum, non semel mentio occurrit in magno Recordo Leodiensi p. 51. 52. 54. 55. 56. ubi certa pecuniæ summa redimi dicuntur.

Peregrinationes solennes, in Jure & Consuetud. Normanniæ cap. 91. dicuntur, *cùm peregrinus accepta in parochia sua licentia, cum cruce, & aqua benedicta, & processione extra parochiam conducitur, pergens Hierusalem, Romam, vel sanctum Jacobum, vel in aliam peregrinationem per crucesignationem.*

Peregrinatione attonitus. Petrus Venerabilis lib. 1. de Miracul. c. 8. *Qui cum aliquandiu, velut peregrinatione attonitus, siluisset.* Phrasis Gallica, *comme s'il fust revenu*

revenu de loin. Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *A meæ mentis igitur peregrinatione ad me reversus*, &c.

PEREGRINUS. *Peregrinorum officium*, quod in Ecclesia Rotomagensi ita celebratum feria 2. post Pascha observat Ordinarius MS. ejusdem Ecclesiæ: *Officium Peregrinorum debet fieri hoc modo. Duo de secunda sede qui sint scripti in tabula ad placitum scriptoris, induti tunicis, & desuper cappis transversum, portantes baculos & peras in similitudinem peregrinorum. Et habeant capellos super capita, & sint barbati. Exeant à vestiario, cantantes hymnum*, Jesu, nostra redemptio, *venientes lento pede per dextram alam Ecclesiæ, usque ad portas occidentales, & subsistentes in capite processionis, & tum cantabunt hymnum usque ad eum locum*, Nos tuo vultu saties. *Tunc quidam Sacerdos de majori sede, scriptus in tabula, indutus alba & amictu, nudus pedes, ferens crucem super dextrum humerum, vultu demisso veniens usque ad eos per dextram alam Ecclesiæ, & subito stet inter illos & dicat*, Qui sunt ii sermones. *Peregrini quasi admirantes, & eum respicientes, dicant*, Tu solus peregrinus. *Sacerdos interroget*, Quæ? *Peregrini respondeant*, De Jesu Nazareno. *Sacerdos utrumque respiciens, dicat*, O stulti & tardi corde. *Quibus dictis, statim recedens Sacerdos, fingens se longius ire, & Peregrini festinantes, prosequentes, eum detineant, quasi ad hospitium invitantes, & trahentes baculis, ostendentes Castellum, & dicentes*, Mane nobiscum. *Et ita cantantes ducant eum usque ad Tabernaculum in medio navis Ecclesiæ in similitudinem castelli Emaüx præparatum. Quo cùm ascenderint, & ad mensam ibi paratam sederint, & Dominus inter eos sedens panem fregerit, & fractione panis agnitus ab illis subito recedens ab oculis eorum evanescat. Illi autem stupefacti quasi surgentes, versis vultibus inter ipsos cantent lamentabiliter*, Alleluya, *cum versu*, Nonne cor nostrum, *Quo iterato, vertent se versus pupitum, & cantent hunc versum*, Dic nobis Maria. *Tunc quidam de majori sede indutus dalmatica & amicto, in modum mulieris, caput circumligatus respondeat*, Sepulchrum Christi, Angelicos testes. *Tunc extendat, & explicet unam syndonem ex una parte loco sudarii, & aliam ex alia parte loco vestium, & projiciat ante magnum ostium chori. Deinde dicat*, Surrexit Christus. *Chorus cantet alios duos versus sequentes residuos, & interius recedant M. & Peregrini, & processio factis memoriis redeat in choro, & ibi finiantur vesperæ.*

PEREMPTORIUS, ἀνυπερθής, in Gloss. Gr. Lat.

PERENDINARE, Morari. Lambertus Ardensis: *Multos in hospitio recepit, & secum perendinare vel hospitari fecit & coëgit.* Matthæus Westmonast. an 1016. *Patri qui tunc Londoniis perendinavit, nuntios dirigens.* Ita non semel, anno 1059. 1087. 1101. 1244. 1254. Fortescutus de laudib. Legum Angl. cap. 35. 36. &c.

Perendinatio. Articuli Cleri Gallicani oblati Edw. II. Regi an. 1316. c. 11. *Item petitur quod dom. Rex & regni magnates non onerent domos religiosas, vel Ecclesiasticas personas, pro corrodis, pensionibus, perendinationibus faciendis in domibus religiosis*, &c.

Perendinare, Ingeminare. Vita S. Pharaildis Virg. c. 3. *Nec vir immoderatæ atrocitatis à consueta desistebat insania, sed usu quotidiano flagra perendinabat ferocia.* Ubi *flagra perendinare*, est diu flagellis cædere: nisi legendum sit, *ingrandinabat*. Vide *Grandinare*.

PERERIUM. Vide *Petraria*.

PERETRA, in Testamento Guillelmi D. Montipessul. an. 1211. Locum vide in *Orrata*.

PERFECTIALES, Ministri judicum, servientes. Ordericus Vital. lib. 12. p. 857. *Rediviva prosperitas illis blandè favens, sævos perfectiales admodum terruit*, &c. Infra p. 871. *Per diœceses suas illis contumelias irrogarunt, & tam per se quam per suffectos Perfectiales acriter oppresserunt.* Fortè quasi *Præfectiales*.

PERFECTISSIMUS, διασημότατος, in Gloss. Gr. Lat. & apud Eusebium lib. 10. c. 6. &c. Titulus honorarius aliquot Magistratibus attributus, qui *Perfectissimatus* dicitur, de quo est titulus in Cod. Theod. lib. 6. tit. 37. & Justinianeo lib. 12. tit. 32. De eo copiosè egerunt Pancirolus ad Notitiam Imperii lib. 1. cap. 3. Cujacius, Valesius ad Ammianum, Jacobus Gotofredus ad l. 1. d. tit. & alii.

PERFORACULUM, *Terebra*, τρύπανον, in Gloss. Gr. Lat.

PERFUNDERE dicitur Sacerdos eum quem tingendo, non mergendò baptizat. Summula Raymundi Ord. Prædicat.

> *Infirmus vel abortivus baptismatis unda*
> *Ter perfundatur, ne non mersus moriatur.*
> *Si glaciata sit hæc, formam teneas modo dictam.*

Vide *Clinicus*, *Superfusio*.

PERGAMENUM, à Pergamenis Regibus cum carta indigerent primò excogitatum, ut scribit Isid. l. 6. Orig. c. 11. *Pergamenum de terra levare.* Tabularium Casauriense an. 22. Lud. Imp. F. Loth. *Et pergamena cum atramentario de terra elevans Ariperto Notario tradidi, & scribere rogavi, — testibusque obtuli roborandam.* Alibi: *Unde pro stabilitate vestra ego Rimo cum pinna & calamario & pergamena de terra levavi, & potestativè hanc cartulam venditionis, secundum ritum gentis meæ Almannorum Audoaldum Notarium scribere rogavimus.* Charta alia apud Ughellum to. 3. p. 49. *Atramentario, penna, & pergamena manibus meis levavi, & Theuperto Notario — ad scribendum tradidi.* Alia p. 61. *Et pergamenam, pennam, atramentarium, juxta Legem meam Ripuariorum de terra levavi, & Rolondo Notario ad scribendum dedi*, &c. Adde p. 416. & Bullarium Casinense to. 2. p. 70. Occurrit etiam hæc formula non semel in Chartis Sabaudiæ Comitum apud Guichenonum: quæ quidem nihil aliud sonat, quam quod donator sponte, nec coactus donationem suam facit, pergamenum tradendo in manus Notarii.

Pergamenarius, officium in Monasteriis, apud Adalardum in Statutis Corbeiensib. lib. 1. cap. 1. *Qui pergamena parabat*, ut est in vita B. Mariani Abbat. Ratispon. n. 9.

PERGENUARE, Genibus repere, γονυπετεῖν. Saxo Grammaticus lib. 6. *Cumque extis vacuus, labefactis viribus, gravi sitis angustia premeretur, petendæ potionis cupiditate pergenuans, labentis cominus rivi lympham exposcit.*

PERGIA. Charta Stephani Comitis Burgundiæ & Joannis Comitis Cabilonensis an 1229. pro libertatibus oppidi Aussonensis apud Claudium Juranum in Antiq. Ausson. *Se beste est prise en dommaige de bley ou de prey par eschappée, cils cui la beste sera doit rendre le dommaige & la pergie, qui monte quatre deniers, se ce est chevaux: se ce est beste aumaline, 12. deniers, se ce est porcs, un denier. Se elle y est menée, cils cui elle est doit rendre le domaige, & la pergie, & la loi*, &c.

PERGULA, Trabecula in ædibus sacris, à qua pendent Lychnuchi. Anastasius in Gregorio III. *In quo* (oratorio) *faciens pergulam, contulit dena diversarum specierum, id est gabathas aureas duas*, &c. Infra: *Et super eandem absidem cruces argenteas 3. & cætera quæ in ornamento pergulæ, seu ad vestes altaris ordinata sunt.* In Leone III. *Nec non & gabathas fecit ex auro purissimo 15. cum gemmis pendentes in pergula ante altare*, &c. Alibi: *Verum etiam & polycandilum porphyreticum pendentem in pergula ante Confessionem in catenulis aureis*, &c. Adde pag. 13. Guillelmus Biblioth. in Stephano VI. *Et in pergula ipsius Basilicæ — posuit cantharam auream unam cum pretiosis margaritis ac smalto, cum perpendiculo ad pendendum.* Vocem pro tabulato usurpat Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 74. de Papa: *Et deinde die Paschæ — ordinata pergula, ante primas portas Basilicæ S. Petri ipsum solenniter coronaverunt.* Utuntur etiam Latini scriptores.

Pergula, Vitis species, de qua Petrus de Crescentiis lib. 4. cap. 4. extremo.

PERGUS. Charta Henrici Imp. an. 932. apud Miræum in codice Donat. Belgic. lib. 2. cap. 30. *Et in his locis, & in omnibus quæ possidet, concedimus & confirmamus ei bannum & justitiam, impetum & burinam, ictum & sanguinem, reperturam, pergum regium, fora, telonea, Vicecomitatum, wagaria, rectum, & non rectum, vectigalia, & quidquid pertinet ad judicatum, integritatem reipublicæ & incolumitatem*, &c. Eadem Charta edita à Barthol. Fizenio in Hist. Leod. p. 233. *pirgum* præfert. Vide an non significet carcerem seu jus carceris regii ex Gr. πύργος. Vide *Turris*.

PERHORRESCENTIA, idem est quod timor seu magna suspicio vel magnus metus. Vox fori Hispanici, de qua Michaël *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. in hac voce.

PERIBOLUS, Urbis murus, seu potius mœnia. Gloss. Gr. περίβολος, *Mœnia*. Will. Tyrius lib. 8. cap. 14. *Tota nocte circuibant peribolon.* Albertus Argentin. an. 1375. *Dein mœnia muri antiquitatis prædictæ exaltata sunt cum peribulo seu deambulacro novo.*

Peribolus, *Peribulum*, Ambitus ædis, maximè sacræ. Will. Brito in Vocabul. MS. *Peribolus dicebatur murus exterior qui cingebat gazophylacia cantorum custodientium altare.* Mamotrectus ad 1. Machab. c. 13. *In peribolo, i. muro atrii domus Domini, quod totum templum per quadrum in circuitu ambiebat.* Durandus lib. 1. Ration. c. 3. n. 35. *In primitiva Ecclesia peribolus, id est paries qui circuit chorum, non elevabatur, nisi usque ad appodiationem, quod adhuc in quibusdam Ecclesiis observatur, quod ideo fiebat, ut populus videns clerum psallentem, inde bonum sumeret exemplum.* περίβολος ἐκκλησιαστικὸς, in Constitut. Theodosii & Valentin. de his qui ad Eccles. confug. *Templi circumjectum*, in l. 4. Cod. Th. eod. tit. *Septum Ecclesiæ*, in Concilio Aurel. IV. c. 21. in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 177. 219. Gloss. *Conseptum*, περίβολος. Ita *conseptum* de ædibus sacris usurpant Solinus, Apuleius, S. Ambrosius, & alii. Amalarius lib. de Ordine Antiphonarii c. 27. *Manifestum est quod castigatio corporis per jejunium, & humiliatio mentis — excludat diabolum de peribolo sanctæ Ecclesiæ.* Fridegodus in S. Wilfrido cap. 15.

—— Exhorruit ilicet alti
Viribus ingenii reparare peribula templi.

Flodoardus in Adriano PP.

Culmina restituit, fabricisque peribola cingit.

Thietfridus Epternacensis Abbas in Floribus libro 1. capite 6. *Taceo quæ ipse Deo mihi teste & conscio olfactu persensi de nostræ Ecclesiæ peribolo*, &c. Ordericus Vitalis lib. 12. *Defunctum in Aquilonali climate periboli sepelierunt.* Quid autem Ecclesiæ peribolus contineret, docet prædicta Theodosii Constitutio & d. l. 4. nempe *cellulas, domus, hortulos, balnea, areas, atque porticus*, infra quos limites his qui ad Ecclesias confugiebant, vitæ immunitas erat.

Peribolus, Xystus, Porticus. Papias: *Deambulatorium, Peribolus.* Glossæ MSS. Regiæ cod. 1673. ξυστός, περίβολοι. Odo Abbas lib. de Translat. S. Mauri Abb. c. 1. *Deprecari illum cœpi, ut si aliquid ex his* (testamentis seu donationibus) *in peribulis, aut in scriniis tomo cartarum ejusdem loci sciret, nobis reddere dignaretur.*

Peribolum, in Glossario Saxon. Ælfrici redditur ꞅciꞅe, quæ vox *Pagum*, seu *Comitatum* sonat.

PERICLA, Meminit Rocchus Pirrus to. 2. Notit. Sicul. p. 368. Chartæ Rogerii Comitis Siciliæ an. M. 6645. qua cuidam Monasterio concedit *periclas terrarum ad laborandum, & animalia sine quavis exactione pascantur in tenimento Saccensi*, &c.

PERICLITARI. Naufragio perire. Charta Philippi Comitis Flandriæ an 1180. in Tabul. S. Bertini: *Si autem gubernatores navium cum sociis suis forte, quod absit, periclitati fuissent, pro redemptione animarum eorum tricenarium cum præbenda eis, quasi uni ex Fratribus Ecclesiæ concesserunt.*

PERICLYSIS, Περίκλυσις, Ora, extremitas, circumtextum vestis vel veli, purpura in orbem currens, quam Pollux περιρροὴν vocat. Ita Salmasius ad Vopiscum. Anastasius in Leone III. *Cortinas albas holosericas rosatas habentes in medio crucem de chrysoclabo, & periclysin de fundato unam.* Infra: *Cortinam majorem sericam albam habentem periclysin & crucem de fundato.* Ibid. *Et vela holoserica majora sigillata habentia periclysin & crucem de blattin, — item vela modica de stauracin — ex quibus tria habent periclysin de fundato.* Occurrit ibi sæpe p. 121. 122. 123. 128. 130. &c.

PERICULONES, periculosi, ῥιψοκίνδυνοι. Commodianus instruct. 12.

Aut periculones Mimnermonisque sutores.

PERIDOPARE. Fragmentum Petronii: *Sic istos peridopabant, ut illis Jupiter iratus esset.* Ubi forte legendum *peridorpabant*, id est *tractabant*, à δόρπον cœna, unde περιδορπάζειν.

PERILARE, Periculum incurrere. Anonymus Barensis in Chron. an. 1064. *Dux venit in Bari — & Gozelino perilavit cum suis at Perino. Periller*, Gallis. Leges Normannicæ Willelmi Nothi c. 32. *E si avers trespassent, perilot, u el devient waté, e il ne pussent mustrer ne cri ne force qui l'on fu faite, si rendissent l'aveir.* Id est, *si averia moriantur, vel in ejusmodi periculum incidant, ut deinceps vitium aut labem aliquam incurrant*, &c. *Le Roman de Jordain* MS.

De ma compaingne que je fis perillier.

Occurrit etiam apud Joinvillam in Hist. S. Ludovici p. 112. & in Consuet. Britan. art. 644.

PERIPSEMA. Glossæ MSS. *Peripsema, limatura metalli, & purgamenta pomi, & quisquiliæ domus, & rasura cujusque rei.* Res vilis & abjecta apud S. Paulum. Liber Epistolarum S. Bonifacii Arch. Mogunt. Epist 74. *Hæc xeniola direximus tuo cultui — caligas, & peripsemata, orarium & cocculam, & gemmam brevem.*

Peripsema fem. gen. Liber Sacramentor. Gregorii M. *Si à me omnium Sacerdotum peripsema sacrificium offeratur, pollutæ conscientiæ crimen augetur.* Vel indeclin.

Peripsima, media planta pedis. Gloss. Isid.

Peripsema, Sordes, immunditiæ. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 48. *In Sabbato autem post Nonam, vel post Vesperas, totam coquinam bene cum scopis emundant, adunantes ante ostium ipsius coquinæ totum pulverem ac peripsima, unde in crastina, dum Missa matutina cantatur, Custos vini faciet auferri.*

PERISTERIUM, Ciborium, in cujus cavo appensa erat columba, ex qua pendebat pyxis sacram Eucharistiam continens. Testamentum Perpetui Episcopi, quo legat *Amalario Presbytero capsulam unam communem de serico, item peristerium & columbam argenteam ad Repositorium.* Hinc emendandus, ni fallor, Rainerus de Translat. reliquiarum SS. Eutychetis & Acutii: *Cujus claustri prominens pulchritudine decenti fastigium, columnis ambitum purpureis, sculptarum vario schemate figurarum insignitum, argenteum bajulat, quod vulgo ciborium dicitur, nitens peristerium, sub cujus umbraculo altare similiter statuit argenteis undique redimitum tabellis*, &c. Editio præfert *Pyrasterium*.

PERITOT. Monasticum Anglic. to. 1. p. 6. de reliquiis S. Thomæ Cantuariensis Archiep. *Annulus qui fuit super digitum suum, cum dicto Peritot, tempore quo gladiis impiorum occubuit.*

PERLÆ, Margaritæ, uniones, nostris *Perles*. Matthæus Paris & Matthæus Westmonast. an. 1255. *Et erat quidam lapis pretiosus, qui dicitur vulgariter perla.* Jacobus de Vitriaco lib. 3. Hist. Orient. *In auro, & argento, perlis, & pomis ambræ, filis aureis, phylacteriis*, &c. Occurrit non semel apud Odoricum de Foro-Julio in Peregrinat. sua. Scripsit Wido de Pileo Episcopus Ferrariensis Poëma, de veteri novoque Testamento, cui titulum fecit, *Perla Bibliorum*. Statuta MSS. pro aurificibus Parisiens. an. 1355. *Ne Orfevre ne peut mettre en œuvre d'or ne d'argent parles d'Escoce avec parles d'Orient, se ce n'est en grand joyaux d'Eglise*, &c.

Pellæ, eadem notione. Michaël Scotus lib. de Physion. cap. 8. *Pella rotunda.* Adde cap. 17. Necrologium Ecclesiæ Paris. Id. Junii: *In qua planeta sunt quidam lapides pretiosi, qui vulgo pellæ vocantur.* Hauserunt Latini scriptores à nostris. Autor Rosarii S. Dionysii MS.

Elle est en plusieurs lieux semée,
Embellie & peinturée
De pelles & de biaus saphirs.

Chron. MS. Bertrandi Guesclini.

Et quant le Roy le vit, son chapel à jus mis;
Qui fut moult noble & biaus, à vrais pelles massis.

Alio loco:

En corennes plaisans d'or fin Arabiois,
A pierres & à pelles aussi grosses que pois.

Peruli. Iso Magister in Glossis: *Bacas, gemmas rotundas, qui uniones vocantur, eo quod in capite ostrearum aperto cerebro semel in anno, & unus tantum, quos & perulos vocant.* Vide *Perula.*

Casaubonus ad sat. 2. Persii observat margaritas, infimæ Latinitatis scriptores vocare *Perulas*, vocemque extare apud veterem interpretem Horatii. Salmasius ad Hist. Aug. *perulas* dictas censet, voce ex Latino deflexa, quasi *pilulas*, seu parvas pilas. Unde & *pirula* Isidoro rotunda illa nasi extremitas, pro *pilula*, dicitur. Et in Notis ad Solinum, *perulam*, pro *spharula*, i. parva spera, dixisse veteres scribit: ita enim recentiores sphæram appellasse, indeque perulas uniones Gallis dici, ut Græcis σφαιρία. Alii à *Perna*, quæ est conchæ species, de qua Plinius l. 32. Vide in *Perna.*

PERJURARE, Dejerare, vel falsò jurare. Lex Salica tit. 50. §. 2. *Si aliquis alicui imputaverit, quod se perjurasset, & non potuerit affirmare*, &c. Ita §. seq. Phrasis Gallica, *se parjurer.*

PERMENTARIUS, seu *Parmentarius*, ex *paramentarius*, qui vestes *parat*, id est ornat, nostris olim *Parmentier*, qui hodie *tailleur d'habits*. In Regesto Ambianensis urbis an. 1265. *parmentier & tailleur de draps.* Catholicon Armoric. *Courezeff*, Gall. *Correer*, *Parmento, as*, &c. Monasticum Anglic. to. 1. p. 987. *Ut nec mercator, nec institor, nec permentarius, nec corvesarius, nec ullus minister volens vendere vel emere, non vendat, nec emat aliquid alicubi, nisi ibi quamdiu nundinæ duraverint.* Guillelmus de Guignavilla Monachus Carolilocensis Monasterii, in Peregrinatione animæ:

Ceus qui servent desloiaument;
Et qui labeurent faussement;
Maunier qui emplent leur raison
Des grains d'autrui contre raison:
Faus parmentiers, & autres gent
Qui de l'autruy si largement
Prennent, que se seus estoit,
Le meins mesme les prendroit. Vide *Parator.*

PERNÆ, inquit Pap. *vulgò procellæ de montibus* dicuntur.

Pernæ, alia notione. Plin. lib. 32. c. ult. *Appellantur & pernæ concharum generis circa Ponticas insulas frequentissimæ: stant velut suillo crure longo in arena defixæ, biantesque.* Chron. Casin. lib. 3. c. ult. *Coppetellæ de pernis* 3. id est de conchis istis. Vulgo *nacre de perles.* Ita verò Latinis dictæ conchæ marinæ, e quibus colliguntur margaritæ, seu uniones, quos inde *perlas* vocamus, quasi *pernulas.* Charta Joannis Archiep. Capuani an. 1301. in Sanctuario Capuano: *Mitram unam cum smalto, auro & argento lapidibus & pernis ornatam.* Infra: *Item parvum chirothecarium de seta alba cum smaltis impernatis.*

PERNADA, Ager vel prædium. Prima Curia Generalis Barcinone celebrata à Jacobo II. Rege Aragonum an. 1283. cap. 23. *Si tenent masatam, bordam, vel pernatam, aut alia bona talia unde possent hospitium competenter tenere.* Alia Curia Barcinon. ann. 1291. *Item quod aliquis homo qui teneat mansum, vel pernadam, vel bordam in dominio alicuius, & faciat focum inibi, non possit se facere hominem alterius sine licentia domini sui.*

PERNARIUM, Perna. Charta Rogerii I. Regis Siciliæ apud Ughellum to. 9. p. 45. *Concedimus — villanos* 80. *demanios nostros qui reddant singulis annis — & herbaticum cum terris suis, & pernarium leporis*, &c.

PERNOCTARE, Differre. *Pernoctatus*, Dilatus. Speculum Sax. l. 1. art. 58. §. 1. *Et sic coram eo deliberatum rusticorum arbitrium procedit, liciteque pernoctatas judicat injurias seu violentias.* Art. 70. §. 3. *Contra quem actio injuriarum cum clamore judiciario proponetur, dum adhuc injuria non sit pernoctata, si actor septem virorum testimonio factum poterit comprobare, statim reus proscribetur.* Lib. 2. art. 10. *Istud est majus judicium quod pertinet ad Scultetum, hoc tamen facere non poterit, si actio pernoctetur.* Wichbild Magdeb. art. 72. *Vir si vulneratus fuerit, & eodem die judicium non quæsierit, negotiumque pernoctatum sit*, &c.

PER NULLIS *ingeniis*, pro *Per nulla ingenia*, occurrit in Chartis Alamannicis Goldasti 47. 58. 59. 60.

PERO, Saccus coriaceus. Acta S. Thyrsi Mart. cap. 7. *Ipsius autem peronis fortioribus ligaturis constringite fauces.* Jusserat nempe Præses S. Thyrsum sacco inclusum in mare demergi. Occurrit ibi non semel. Utitur etiam Plinius lib. 36. cap. 14. pro sacco. Aliàs

Perones, Latinis, dicuntur calcei qui tibiatim calceabantur. De iis Virgilius 7. Æneid. Juvenal. Sat. 4. &c. Vide Savaronem ad Sidon. lib. 4. Epist. 20. Bened. Balduinum nostratem in Calceo antiquo c. 17. Salmasium ad Tertull. de Pallio c. 5. & al. De Peronibus Scoticis, sic Hector Boëthius lib. 14. Hist. Scotor. p. 308. *Postea peronum decem millia sparsim per exercitum projectorum (inventa.) Calceamenti autem id genus est hirsutum, ex corio crudo confectum, quo Scoti veteri Romanorum more in expeditionibus atque venatibus, quod ad cursum celeriorem nihil præstaret impedimenti, uti consuevere.*

PERPARS, *Purpartia*, *Propertia*, Portio hæreditaria, seu divisio hæreditatis per partes, Anglis, *purpart*, & *propertie.* Fleta lib. 2. c. 54. §. 19. *Tanquam terram quæ sibi descendit in perpartem de hæreditate talis antecessoris.*

Propars, ibidem lib. 5. cap. 9. §. 13. lib. 6. cap. 21. §. 2.

Purpartia. Genealogia Perciorum, in Monastico Anglic. to. 1. p. 847. *Qui quidem Ricardus, quia vir animosus erat, intravit in purpartiam matris suæ, vivente matre sua*, &c.

Propertia. Idem Monastic. p. 305. *Inter quas* (sorores) *propertia facta fuit de prædictis Comitatibus, advocationibus, & Castris*, &c. Vide Edw. Cokum ad Littletonem sect. 219. Statutum Henrici IV. Reg. Angl. an. 4. c. 3. *Et que nul ticl Clerck convicte de tel treason, ou que il soit common laron, come desvez, après que il sera livrés à l'ordinaire, onques ne serra purgation countre la purpart de la susdite constitution*, &c.

PERPENDICULARIUS. Aurelius Victor in Epit. in Hadriano: *Namque ad specimen legionum militarium, fabros, perpendicularios, architectos, genusque cunctum exstruendorum mœnium seu decorandorum in cohortes centuriaverat.* Vide mox, *Perpendiculum.*

PERPENDICULUM, Ansa, Catena qua quippiam pendet. Willelm. Brito in Vocabular. MS. *Perpendiculum dicitur illud unde lebetes feruntur & suspenduntur.* Poëta infimi ævi eidem Britoni subjectus:

Cum perpendiculo defert ancilla lebetem,
Sed perpendiculum fit linea macerionum.

Guill. Bibliothecarius in Stephano VI. PP. p. 236. *Et in pergula ipsius Basilicæ — posuit cantharam auream unam cum pretiosis margaritis, & gemmis ac smalto, cum perpendiculo ad pendendum.*

Perpendiculum, *Pannus mulierum, quo pudenda tegunt, vel vestes defendunt.* Glossæ MSS. in Prudentium ex Bibl. Sangermanensi cod. 561.

PERPERUM, *Perpyrarii.* Vide *Hyperpyrum.*

PERPESSICIUS, *tolerans, patiens*, ὑπομενητικός, in Gloss. Gr. Lat. Mox: ὑπομένω, *Tolero, perpesso, persero.*

PERPETUALIS, Perpetuus, Gall. *Perpetuel.* Utitur Quintilianus lib. 2. c. 14.

PERPLUMIS. Theodericus Monachus de Inventione S. Celsi Episc. Trevir. n. 17. *De Deo, dando Ecclesiæ suæ apud Trevericam Metropolim novum patronum B. Celsum, quem virtutibus perplumem, plenumque dierum — hactenus in supernis sedibus concivilitavit.* Galli dicerent, *Emplumé de vertus.*

PERPORTARE. Chartæ Parensales form. 24. *Precamur vos de illis homunciunculis, qui in vestro ministerio commanent, vel de nostris causis invicem nostrum bonum certamen exinde mittatis; sicut nos de vestra caritate bene confidimus; ut sic exinde perportare faciatis; usque nos insimul conjungimus.* Judicatum sub Carolo M. apud Sammarthanos in Episcopis Massiliens. *Sed contra Episcopum ipsum, vel ipsas cartas aliquis sic rebellabat, quod per annositatem, seu per legem tricenariam in tempore pacis ad ipsum beneficium sui senioris; aut ad partes Domni Caroli Regis perportare voluerunt.*

PER PRIMITIONEM, Peremptoriè. Occurrit in Decretis Hungaricis.

PERPRIUS, pro *Prius*, quod *prius* est. Arnobius junior in Conflictu cum Serapione lib. 1. *Ergo perprius est, ut sapientiam habeat, quam virtutem; qua possit aliquid velle vel non velle.*

Perprius, adverb. Antea, Gallis *par cy-devant.* Testamentum S. Elphegi Episcopi Wintoniensis: *Terras has apud Tauntune Ecclesiæ Episcopatus assigno permanendas, qui perprius mihi ab ipsa Ecclesia tradita erant.* Infra: *Secundum quod perprius legavimus.* Vita Clementis VI. PP. p. 90. *Et aliorum, quorum consilio perprius regebantur.*

PERPUNCTUM, *Purpunctum*, Vestis militaris *coactilis*, & πλωπ, ut Græci efferunt, lana vel gossipio farta, & acu stipata ac *perpuncta*; unde nomen non modo ejusmodi vesti inditum, sed & thoraci vestiario nostrati, quod ad umbilicum lana spissiori perpuncta & coactili fartus sit.

Perpunctum. Hist. MS. Excidii Acconis an. 1191. *Portantes ibidem — lanceas, falcastra, cassides & loricas, scammata & perpuncta, scuta cum clypeis,* &c. In Regesto homagiorum Nobilium Aquitaniæ an. 1273. *Bertrandus de Podenssac domicellus dixit quod ipse tenet à D. Duce Podenciacum &c. & debet facere personaliter exercitum cum Gonjone & perpuncto, si sit sanus, & si sanus non est, debet mittere quemdam domicellum, vel Militem, dum fuerit Miles.* P. 25. verso: *Geraldus de la Mota domicell. &c. debet etiam D. Regi obsequium exercitus de uno Milite armato perpuncto & gonjone.* Occurrunt eadem verba iterum in eadem pag. *Gonjon* hoc loco sonat *Gambezonem.* Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

Un Heraut qui estoit d'un propoint vestus.

Raimundus Montanerius in Chron. Reg. Aragon. c. 227. *Eyo ab un bon cavall que tenia mi terç de Cavallers armats ab llorigues e perpunts,* &c.

Purpunctum. Mandatum Henrici III. Reg. Angl. super juratis ad arma, in Addit. ad Matth. Paris: *Ad centum solidatas terræ unum purpunctum, capellum ferreum, gladium,* &c. Occurrit ibi semel ac iterum. Est autem hoc loco *perpunctus*, idem quod *Gambiso.* Will. de Guignavilla in Peregrinatione animæ:

De pontures le Gambison,
Pourquoi Pourpoint l'appelle-on.

Guill. Guiart an. 1304.

Si comme de cotes faitices
De coton à poins entailliez.

Doublet, in Statuto 13. Edw. 1. Regis Angliæ c. 6. appellari, quod in Mandato Henrici *Purpunctus* dicitur, annotat Watsius, quod ex panno duplicato & farto confectus sit.

PERPUTATIO, Membri amputatio. Concilium Andegavense an. 453. c. 3. *Ut à violentia & crimine perputationis abstineatur.*

PERQUIRERE, Acquirere, *Purchasser*, forensibus Anglis: *Perquisitum*, & *perquisitio*, acquisitum, acquisitio, ut autor est Cowellus, quem consule.

Perquisitum, Acquisitum, possessiones ære proprio emptæ, Gallis *Acquest.* Fleta lib. 1. c. 11. §. 1. *Quædam tenentur in capite de Corona, quædam vero de Rege per escaëtam, vel per perquisitum.* Vide *Quæstus.*

PERRIPARIUS. Monachus Sangall. lib. 1. de Carolo M. cap. 21. *Cum quidam juvenis cognatus Regis optime in quadam festivitate caneret, Alleluya: dixit Imperator ad eundem Episcopum, Bene cantavit modo ille noster Clericus. Qui juxta stultitiam suam joculariter illa verba suscipiens, & illum Imperatoris cognatum esse nesciens, respondit; Sic omnes perriparii possunt bubus agricolantibus * vetrenere,* (al. *veternere*) &c. Idem forte qui *Pelliparii*, tametsi acumen responsi non omnino percipio. Vide in hac voce.

PER SE, Separatim, *Aparsoi.* Statuta Ord. de Sempringham: *Modus iste in domibus Canonicorum per se manentium servetur.* Occurrit ibi non semel p. 721. 729.

PERSEUS. Vide *Persus.*

PERSICA, Malum Persicum, Gallis *Pesche.* Letaldus Mon. lib. Miracul. S. Maximini Abbat. Miciacensis n. 16. *Ad arborem accessit, in qua tres miræ speciei persicas invenit.*

Persicum, eadem notione. Fortunatus lib. 7. Poëm. 14.

Attamen ante aliud data sunt mihi mitia poma,
Persica quæ vulgi nomine dicta sonant.

Persicarius, Malus Persica, Gall. *Pescher*; in Capitulari de Villis c. 70.

PERSICIOR. Hincmarus Laudunensis in Responsione ad Remensis Epistolam L. Capitum p. 615. *Sperabam persiciorem sanctitatis vestræ fore romphæam, si ferro vicarii Apostolorum Principis Petri acueretur, non obtusiorem*, i. acutiorem: Galli dicerent *plus perçante.*

PERSISTATUS. Marculfus lib. 2. form. 18. *Ita ut pro ipsa causa solidos tantos, quos in præsentia mihi dare deberes; quos in præsenti per wadium tuum visus es transsolvisse, & nos ipse causa persistata, contra te visus sum werpisse.* Galli dicerent, *la chose ayant esté persistée*, hoc est, cum in ea re perstitum sit.

PERSOLENTER, *Assiduè.* Gloss. Isid.

PERSONA, Dignitas. Constitutio Diocletiani & Maximiani in Collatione Legis Mosaïcæ cap. 15. *Si qui sane etiam honorati aut cujuslibet dignitatis, vel majoris personæ,* &c. Bonifacius Mogunt. in Epist. ad Zachariam PP. apud Baron. an. 741. n. 35. *Laïcus quidam magnæ personæ ad nos veniens dicebat,* &c. *Splendida persona*, apud Celsum in procemio lib. 1.

Personam suam amittere, i. libertatem, seu dignitatem; in servitutem cadere. *Nam servi personam Legibus non habent*, ut est apud Senatorem lib. 6. Epist. 8. & Paschasium Diacon. lib. 2. de Spiritu sancto cap. 4. Constitutiones Catalaniæ MSS. *Statuimus quod Saracenus vel Saracena non possit fieri Judæus vel Judæa, — & qui hoc fecerint, amittant personas suas.* Constit. Siculæ lib. 1. tit. 50. §. 2. *Si tale quid contra eos probatum extiterit, ex quo personam amittere debeant, vel membrorum mutilationem incurrere,* &c.

Personatus, in dignitate aliqua constitutus, vel cujus fama longe personat. Miracula S. Eutropii Episcopi Santonensis n. 20. *Quidam e Francia multum personatus,* &c. Gesta Consulum Andegavensium cap. 5. n. 6. *Proconsulares & alii personati viri. Viri nobiles & personati*, apud Conradum Urspergensem in Philippo Imp. Historia Archiepiscopor. Bremensium an. 1179. *Decretorum legumque industria peritum, virum, ut apparet, personatum, canonicè & sine omni contradictione electum.* Conventus Alsaticus an. 1051. §. 6. apud Goldastum: *Liber vel personatus serviens.* Bovo Abbas Sithiensis de Invent. S. Bertini cap. 3. *Aliis itidem personatis viris conclamantibus.* Vetus Scheda in Historia Episcop. Cadurcensium n. 194. *Frater W. de Labroa licet bene personatus, & gratus prolocutor,* &c. Adde Chronic. Colmariense an. 1273.

Personalis, eadem notione. Charta an. 1103. ex Tabula-

rio Eccl. S. Laudi Andegav. fol. 89. *Hæc concordia firmata est Andegavi in Capitulo S. Laudi ante Goffridum filium Comitis, & alios personales viros.*

Persona, Dominus. Siculus Flaccus de Condit. agror. *Nam cum pulsi sunt populi, potestatique locupletiorum fuissent lati fundi, in cujus agro fuissent plures personæ, hic divisus, ut assignatus, est.*

Persona publica, Aggenus: *Quædam loca feruntur ad personas publicas attinere; nam personæ publicæ etiam coloniæ appellantur*, &c. Alius Agrimensor: *Hæc inscriptio videtur ad personam coloniæ ipsius pertinere*, &c.

Persona, Facultas, licentia. Charta an. 1214. apud Georgium Pilonum in Hist. Bellunensi p. 118. *Ut habeat potestatem & personam emendi, & vendendi, donandi*, &c.

Personæ, Clerici qui Beneficia Ecclesiastica obtinent; quod, ut quidam putant, *magnam propter officium personam sustineant*: sed maxime ii qui Beneficia, seu Ecclesias per Vicarios deserviri curant, dum ipsi potiori redituum parte fruuntur; & ut ait Joannes Sarisberensis lib. 7. Policrat. cap. 17. *qui quocumque modo plura conquirunt altaria, & nolentes servire altario de quo vivunt, personatus quosdam introduxerunt, quorum jure ad alium onera, ad alium referantur emolumenta.* Unde apud eundem scriptorem Epist. 1. *Personæ* opponuntur *conductis, conductitiis Sacerdotibus & Vicariis.* Concilium Claromontanum an. 1095. c. 3. *Ecclesiæ seu decimæ — sæpius ab Episcopis sub palliata avaritia venduntur, mortuis nimirum, seu mutatis Clericis, quas Personas vocant.* Annales Wintoniensis Ecclesiæ an. 959. *Nuda fuit Ecclesia intus & extra, quia Vicarii non habebant unde eam vestirent & tegerent, nec Præbendarii, qui Personæ dicebantur, talibus poterant intendere.* Infra: *Mandavit ut bona Ecclesiæ non sine causa percipientes, in Ecclesia cujus se Personas confitebantur, in propria persona Deo servituri perpetuo facerent stationem.* Lambertus Ardensis pag. 111. *Ecclesiæ S. Petri — procuratorem & Personam.* Pag. 121. *Gaufridum Morinensis & Brugensis Ecclesiæ Canonicum, & in Anglia multarum Personam & procuratorem.*

Varie ab Episcopis *altaria*, uti vocantur Ecclesiæ, concedebantur Monasteriis, vel Capitulis Canonicorum, vel etiam Dignitatibus Ecclesiasticis. Interdum enim ea conditione dabantur, ut iis liceret *Personam* constituere, Clericum scilicet qui *altaris* titulo & proventibus sibi reservatis, illud per vicarium deserviri curaret: quo quidem vacante personatu, Monasteria confirmationem eorundem altarium ab Episcopis rursum impetrabant, per præstationem quandam, *altarium redemptionem* vulgo nuncupatam, uti in hac voce docuimus. Extant apud Haræum in Castellanis Insulensibus lib. 2. pag. 170. & 171. Diplomata Radbodi Noviomensis Episcopi an. 1090. & Lamberti Atrebatensis Episcopi an. 1111. quæ istius moris meminerunt. Alia profert Buzelinus in Gallo-Flandria p. 307. 308.

Interdum etiam altaria concedebant Episcopi absque *Personatu*; id est, ut liceret Monasteriis, aliisve Ecclesiis, Vicarios in ipsis altaribus delegare, qui ea deservirent, *Personatus* proventibus ad ipsa Monasteria, Ecclesiasve spectantibus: quæ quidem *altaria à Personatu libera* dicuntur in Charta Baldrici Noviomensis Episcopi an. 1103. apud Vassorium in Noviomo p. 797. ex qua præterea discimus *Vicarios* qui ejusmodi altaria deserviebant, *Juniores*, eorumque ministeria, *Junioratus* appellatos. Charta Gerardi Episcopi Morinensis apud Willelmum Andrensem pag. 808. *Altare villæ quæ vulgo Andernes dicitur, ad opus Monachorum Cœnobii S. Salvatoris Caroffensis ibidem Deo famulantium, omni exactionis debito liberum concedo, — aliud quoque altare quod dicitur S. Martini — concedo, non liberum, sed sub Persona.* Vide *Junioratus*.

Personator, idem quod *Persona*. Lambertus Ardensis pag. 151. *Erat autem tunc temporis in Ardea quidam sub Morinensis Episcopi præsidio substitutus Personator, sive Persona, nomine Walterus, qui etiam Nelensis & Althinghensis villæ simili professione procurabat Ecclesiam.*

Personatus, *Personæ* dignitas, seu beneficium ipsum, ac Ecclesia, quam quis *sub Personatu* possidet, ut est in Charta Walterii Episcopi Tornacensis, apud Haræum in Castellanis Insulens. Petrus Bles. Epist. 120. *Nepos vester in diversis Ecclesiis diversos adeptus est turpi commercio Personatus.* Scriptores vitæ S. Thomæ Cantuar. c. 5. de Archidiaconatu: *Nam post Episcopos & Abbates in Ecclesia Anglorum, hic primus & dignior Personatus habetur.* Thierricus Valliscolor. in Urbano IV. PP.

Hic tres instituit Personatus, ibi Cantor,
Thesaurarius hos, atque Decanus habent.

Provinciale Ecclesiæ Cantuar. lib. 3. tit. 1. *Ut omnes tam Archidiaconi quam Decani, & omnes alii in Personatibus & dignitatibus constituti*, &c. Adde tit. 7. & Historiam Episcopor. Cadurcensium n. 118. Lindwodus, *Personatum* esse ait *prælaturam, sive titulum ad personam, sive rectorem Ecclesiæ pertinentem*: hæcque subdit: *Scias tamen quod de personatu doctores varie scribunt. Nam Archidiaconi & Archipresbyteri in Ecclesiis Cathedralibus dicuntur habere personatus. Cognoscitur enim Personatus, quando aliquis habet prærogativam in Choro vel in Capitulo, in optionibus, in processionibus, in vocibus dandis, & hujusmodi præ aliis Canonicis ejusdem ordinis: non tamen sicut hi qui sunt in majoribus dignitatibus constituti: unde, ut dicit Cardi. Personatus & dignitas vere supponunt pro eodem, licet in aliquibus locis rectores Ecclesiarum vocentur Personæ, & sic habent personatum, non tamen dignitatem.* Ita *estre en personnage*, dicuntur in dignitate aliqua Ecclesiastica constituti, in Statuto Philippi Pulchri an. 1294. de superfluitatibus in qualibet hominum conditione auferendis: *Nul Clerc, s'il n'est Prelaz, ou establis en personnage, ou dignité, ne pourra porter vair ne gris, ne hermines, fors en leurs chaperons.* Infra: *Nul Bourgeois ou Bourgeoise, ne Escuier, ne Clerc, s'il n'est en prelation, ou en personnage, ou en greigneur estat, n'aura torche de cire.*

Personagium, idem quod *Personatus*. Monastic. Anglic. to. 1. pag. 816. *Pro illo novo ædificio quod ipse fecit in personagio de Dasesboroug.*

Personaticum, eadem notione. Charta Henrici I. Regis Franc. an. 1057. in Historia Monasterii S. Mariæ Suession. pag. 436. *Alia (persona) in loco ejus præsentetur, cui Episcopus personaticum ipsorum altarium sine aliqua pecunia tribuat.*

Inpersonare, in *Personæ* possessionem immittere. Charta Hugonis *du Puiset* Dunelmensis Episcopi: *Sciatis nos ad præsentationem Roberti Capellani in Ecclesiam de Witefeld, quæ in feudo suo sita est, canonice inpersonasse Robertum Nepotem suum*, &c.

Personarum nomen, ait Facundus Hermianensis lib. 1. cap. 3. *non nisi cum Sabellius impugnaret Ecclesiam, necessario in usum prædicationis assumptum est: ut qui semper tres crediti sunt & vocati, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, uno quoque simul & communi Personarum nomine vocarentur. Deinde etiam Subsistentiæ dictæ sunt, quoniam Ecclesiæ placuit ad significandam Trinitatem, & hoc nomen distinctioni personali tribuere.*

PERSONALITER. Salvianus lib. 6. de Gubern. Dei: *Personaliter diu locuti sumus, & excessisse videmur regulam disputandi*, id est, ut interpretatur Alexander Brassicanus, in personam tantum unius, nemine interea suo nomine notato. Quidam codd. habent *Personanter*. Infra: *Nunquid læditur scelere personali causa cunctorum.* Leo Ost. l. 3. c. 34. (al. 36.) *Concessit etiam prædictus Papa Alexander personaliter Desiderio nostro civitatem Terracinensem.* Id est, ipsi soli, non successoribus Abbatibus. Chronicon Montis Sereni an. 1208. *Et ipse personaliter accessit.* Utitur alibi.

Personaliter judicare, i. cum personarum acceptione, quam προσωποληψίαν appellant Græci: vide S. Antio-

chum Homil. 93. Senator lib. 2. Epist. 8. *Quis melius ad æquitatis jura dirigitur, quam qui Sacerdotio decoratur? qui amore justitiæ personaliter nescit judicare*, &c. Lupus Abb. Ferrar. Epist. 64. ad Karolum C. Reg. *Imitatione Dei, nolite personaliter judicare.* Lex Bajwar. tit. 2. cap. 17. *Judex — non sit personarum acceptor, neque cupidus pecuniæ.*

PERSPICIENTIA, *Vigilantia*, in Gloss. Lat. MS. Regio, cod. 1013.

PERSULTRA. Vide *Satirus.*

PERSUS, Color, ad cæruleum, vel ad *persicæ mali* colorem accedens, Gallis *Pers*, Italis *Perso*. Recte Acarisius: *Perso è colore de la Persa, donde prende il nome, cioe è azuro scuro & non aperto.* Glossæ MSS. *Synopes, color perseus.* Scio originem à Græcia quosdam arcessere, sed valeant originationes istæ græcisantes in vernaculis nostris. Leo Ost. lib. 3. c. 57. (al. 58.) *Tunicam unam de panno perso inaurato.* Charta Heccardi Comitis Augustodun. apud Perardum: *Casulas 2. una persa, alia virida.* Χρυσοπερσικὸς χιτώνισκος, apud Leonem Grammatic. p. 465. Vide Jul. Scaliger. exercit. 325. n. 10.

Perseus, eadem notione. Ælfricus in Gloss. Saxon. cap. de Coloribus: *Perseus*, blapen. i. blavius, nostris *bleu.*

PERTALLUS. Bulla Innocentii VI. an. 1355. pro Clarissis Tolosanis, apud Waddingum: *Hoc salvo quod dictæ Religiosæ possint habere, construere, & tenere porticum & pertallum pro introitu & exitu ad dictam rectam carreriam, habentem sex brachiatas duntaxat in latitudine, cum clausuris.* Sed legendum *portallum*, portam majorem, Gall. *portail.*

PERTICA, *Pertica regio*, Agrimensoribus, est territorium in quatuor partes divisum & comprehensum limitibus maximis Decumano & Cardine: totum territorium coloniæ divisum & assignatum. Frontinus: *Solum autem quodcunque coloniæ est assignatum, id universum Pertica appellatur.* Aggenus: *Pertica quatuor regionibus æqualiter divisa.* Vide Gromaticos.

Pertica, certus agri modus decem pedibus constans, quæ ideo *Pertica decempeda* dicitur apud veterem Agrimensorem p. 330. duobusque passibus constare: *Alii autem voluerunt*, subdit ille, *ut pertica 48. palmorum esset, quæ pertica ad manus 12. pedes habet: quod per extensionem brachiorum verius esse probatur.* Isidorus lib. 15. cap. 15. *Pertica passus duos, (habet) id est decem pedes.* Vide Salmasium ad Solinum p. 684.

Pertica, 10. pedum longitudinis apud Anglos olim perinde fuit. Vide Monasticum Anglic. to. 1. p. 313. Habuerunt etiam *perticam 18. pedum*, ut est in eodem Monastico to. 2. pag. 157. 158. 159. & *perticam 15. pedum*, ibid. p. 157. & *perticam 20. pedum* ibidem p. 204. 273. to. 3. p. 15. 16.

Pertica 16. pedum. Vide in *Quarentena.*

Pertica 27. pedum. Tabular. Dervense: *Centum perticas in longitudine, totidem in latitudine. Dimensionem autem perticæ ipsius ad mensuram pedum 27. protendere volui.*

Pertica 12. pedum, quæ dicitur Luitprandi, & *pertica legitima de pedes duodecim ad extensis brachiis mensurata*, vel *ad extensionem brachii*, in Chartis Longobardicis apud Ughellum tom. 3. Italiæ sacræ p. 289. to. 5. p. 659. to. 7. p. 1442. & to. 9. p. 121. Chronicon Novalicense cap. 1. de Luithprando Rege Longobardorum: *Qui tantæ longitudinis fertur pedes habuisse, ut ad cubitum humanum metirentur. Horum vero pedum mensura pro consuetudine inter Longobardos tenetur in metiendis arvis usque in præsentem diem, ita ut pedes ejus in pertica fune duodecim fiat tabula.* Vide Tristanum Calchum lib. 4. Hist. Mediolan. ubi de Luiprando.

Perticæ arpennales, agripennales, quibus agri *arpennis*, seu *agripennis* constat. Chronicon Besuense p. 511. *Habet vero ipsa terra perticas arpennales in longo 43. & pedales 10. & in lato de uno capite superiore perticas 9. & pedes 4.* Occurrit præterea p. 512. *Perticæ agripennales*, p. 525. & in Charta Warnerii Sombernensis apud Petrum Chiffletium in S. Bernardo p. 519. in aliis denique apud Perardum in Burgundicis p. 13. 14. 17. 18.

Pertica agripedalis, in Tabul. S. Stephani Divion. apud Perardum p. 48. & 56. Vetus Charta in Vita S. Domitiani: *Et habet in longitudine cum colle & silva supra viam, secundum virilem manum, perticas agripedales centum duodecim, in latitudine & parte meridiana cum sarpo* (f. carpo i. palmo) *perticas agripedales septuaginta duas ac semissem.* Hinc liquet quid sit

Pertica manualis. Charta Ludovici Imp. data Remis an. 5. Imp. 4. Indict. *In ipsis quoque finibus vel adjacentiis Geminiacum nuncupantem villam & circunquaque tantum in omni parte ipsius fossa ordine quadrato perticas 30. quam perticam manualem ad mensuram 30. pedum designavimus.* Vide Agrimensores p. 330.

Pertica jugialis. Charta an. 893. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica p. 258. *Est autem mensura ipsius terræ secundum hujus temporis Geometras, perticas jugiales septem, & tabulas sedecim.* Pertica qua jugera agraria metimur. Vide *Jugis.*

Pertica terræ legalis, in Charta Childeberti Regis pro Ecclesia S. Germani de Pratis.

Partica, pro *Pertica*. Cæsarius Nunbergensis de Miracul. S. Erendrudis cap. 7. *Particæ sive mensuræ.*

Perticata, Modus agri *perticam* continens. Spelmanno, est terræ portio, quæ latitudine perticam continet: longitudine vero per stadium integrum, quod Quarentenam dicunt, distenditur, hoc est ad 40. perticas, alias *Roda* dicta. Continet ergo Perticata terræ in integra superficie 40. perticas, i. quartam partem unius acræ, quæ octagies perticam comprehendit, &c. Leges Burgorum Scoticorum cap. 119. *Perticata terræ in Baronia debet mensurari per sex ulnas, quæ faciunt octodecim pedes mediocres, hoc est neque de majoribus, neque de minoribus. Perticata terræ in burgo, continet viginti pedes.* Adde Assisam Regis Davidis de Ponderibus & mensuris cap. 3. Vide præterea Ingulfum pag. 856. Monasticum Anglic. to. 2. p. 212. &c.

Perticatio, Terræ modus perticis dimensus. Vetus Charta in Vita S. Domitiani: *Vineam unam — infra hunc terminum & perticationem sub integritate vobis cedimus.* Alia ex Tabulario S. Benigni, apud Perardum: *Infra istas terminationes, vel perticationes*, &c. Vide pag. 17. 18. 20.

Perticas, seu *trabes*, quibus ex ligno facta columba immineret, ad sepulchra erigi solitas à Longobardis, testatur Paulus Warnefridus l. 5. de Gestis Langob. c. 34.

Pertica, pro *Perca*, piscis ita dictus, in Vita S. Willelmi Abbat. Roschild. n. 41.

PERTICHETA. Vide *Perdiceta.*

PERTINACES *febres*, *i. continuæ.* Ita Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosoph.

PERTINACIA, pro *Constantia*, usurpari à S. Eulogio lib. 2. c. 7. & in Commonitorio Ludovici Pii ad Hieremiam Archiep. Senonensem, observat Baronius an. 25. Verum id ægre inde colligitur, cum potius in malam hisce locis videatur accipi, non in bonam partem: nam *pertinacia*, ut ait S. Augustinus Epist. 29. *constantia dici affectat, & non est, quia illa est virtus, hoc vitium.* Et Beda de Orthogr. *Pertinacia malæ rei perseverantia dicitur: Constantia bonæ.*

Pertinacia, pro *Pertinentia*. Liber Ramesiensis sect. 298. *Placitum — pro quodam crasso pisce in pertinacia Bramcestre capto.*

PERTINENTIÆ. Paschalis II. PP. in Bulla an 1102. apud Ughellum to. 1. Italiæ sacræ: *Civitatis autem fines dicimus, qui pertinentias suas longe lateque concludunt.* Galli *appartenances* eadem notione dicunt.

PERTINERE, pro *frui*. Lex 3. Cod. Th. de Privileg. eor. qui in sacro Palatio milit. *Nemo possit ad indultum à nobis beneficium pertinere, nisi qui*, &c.

Pertinentes homines, Servi qui ad aliquem *pertinent*. Lex Longobard. lib. 1. tit. 16. §. 8. *Nam si pertinentes ho-*

mines sine voluntate domini sui hoc fecerint; dominus per sacramentum se purificaverit; per ejus consensum non fuisset factum, servi ipsi tradantur in manus mundualdi ejus, & ipse faciat de eis quod placuerit. Lib. 2. tit. 18. §. 3. *Pertinentibus libertatem donare.* Tit. 35. §. 9. *Si quis Longobardus pertinentem suum in quarta manu tradiderit, & à se amund fecerit, — solutus ab omni conditione servitutis permaneat.* Adde Leges Luitprandi Regis tit. 62. & Aistulphi tit. 8. Vetus Instrumentum manumissionis an. 1152. apud Georgium Pilonum in Hist. Bellunensi p. 77. *Breve recordationis — qualiter Bernardus de Baldeniga licentiam dedit Ugolino pertinenti suo, & permittit ei de rebus suis quas habebat & tenebat, faciendi vel disponendi quomodo vel qualiter voluerit*, &c.

Pertinentes, Subditi, *tenentes.* Charta Friderici II. Imp. in Metropoli Saliburgensi to. 3. p. 399. *Statutum habemus ut ad placitum cujuslibet Advocati semel in anno, quando præceptum fuerit, omnes pertinentes certis in locis conveniant*, &c.

Pertinentes dicuntur etiam Affines & cognati, qui cognatione seu *parentela*, aliquem contingunt, *qui appartiennent de parenté à quelqu'un*, quomodo usurpatur hæc vox in tit. Cod. *Si Rector provinciæ, vel ad eam pertinentes sponsalia dederint*, id est προσήκοντες, liberi, cognati, adfines, atque adeo domestici, &c. ut observat Cujacius. Leges Canuti Regis cap. 48. al. 76. *Si quis cum pertinente suo jaceat, emendet hoc secundum cognitionis modum, sit wera, sit wita, sit omni pecunia. Non est æquale si quis cum sorore sua concumbat, & fuerit de longe pertinens.* Synodus Ticinensis an. 850. c. 15. de Xenodochiis: *Quæ autem sub defensione quidem sunt Ecclesiæ, sed juxta institutorum decreta per hæredes vel pertinentes, qui religiosam vitam duxerint, regi debent, procuret Episcopus ut ab eis non negligantur.* Vide Legem Salicam tit. 48.

PERTULUSUS. Guibertus lib. 3. de Vita sua cap. 18. de quodam qui sibi mentulam absciderat: *Et abrasa tentigo pertulusum, ut sic dicam, ad urinas residuum habuisset.* Ex Gallico fortè *pertuis*, foramen; sic *pertuisum* legendum esset. Vide mox *Pertusare*.

PERTUM. Henricus de Knyghton an. 1391. *Convenerunt in Curia sua multæ turmæ atomorum & muscarum, & in modum prælii congredientes fecerunt maximam stragem invicem, adeo ut scopis & pertis mundarent locum de interfectis.* Puto legendum *percis*, pro perticis, ex Gallico *perche*.

PERTUSAGIUM, idem quod *Foragium*, tributum scilicet quod domino feudali præstatur pro facultate perforandi dolium, & exinde vinum vendendi. Charta vetus in Hist. Monast. S. Nicolai Andegav. p. 42. *Dedit quoque eis pertusagium feriæ S. Petri, ad quod colligendum famulos suos dominicos mittent.* Doubletus in Hist. San-Dionysiani Monasterii p. 434. *Si aucune personne vend vin en ladite terre à taverne, il doit l'argent d'un sextier de vin pour chacune piece, qu'il vendra, soit queüe, tonnel, ou poinson, au prix qu'il est premier afforè, & si doit quatre deniers de pertusage pour chacune piece depuis le jour de S. Denys jusques à la S. Andry du vin afforè en icelui temps.*

PERTUSARE, *Perforare*, Italis *Pertugiare*. Guibertus lib. 1. de Vita sua cap. 22. de fulmine: *In quorumdam sinus flamma subintroit, — pedules ac soleas pertusando per extrema progreditur.* Hinc fortè nostris nomen mansit ejusmodi majori securi, quam *Pertuisane* dicimus.

PERVASATUS, *Dæmoniacus.* Ugutio. Vide *Vas*.

PERUDUM. Diedericus Monachus de Illatione S. Benedicti cap. 5. *Sanctissimam Patris ac Patroni sui glebam, aureis invasatam cistellis, de eximis Perudi sustollunt, cursuque pernicissimo navi spem beatam imponunt.* Legendum fortè *telluris*.

PERVIUM, Via. Glossæ, *Pervium*, ὁδεύσιμον. Pactum inter Guntchramnum & Childebertum Reges Franc. apud Gregorium Turon. lib. 9. cap. 20. *Cum castellis Duno & Vindocino, & quicquid de pago Stampensi, vel Carnoteno in pervio illo antefatus Rex cum terminis & populo suo perceperat*, &c. Galli dicerent, *en ce chemin là.* Infra: *Et quia inter præfatos Reges pura & simplex est in Dei nomine concordia inligata, convenit ut in utroque regno utriusque fidelibus tam pro causis publicis, quam privatis, quicumque voluerit ambulare, pervium nullis temporibus denegetur.* Ubi *pervium*, est facultas iter aggrediendi vel transeundi: ut & apud eundem Gregorium eod. lib. cap. 32. *Præcepit, ne ullus de Childeberti regno per ejus regni territorium pervium possit habere.* Charta Caroli Simplicis apud Baldricum lib. 1. Chronici Camerac. cap. 67. *Cum — farinariis, piscationibus, perviis, vineis, mancipiis*, &c. In alia cap. 52. *Terras cultas & incultas, pervia, uva* (f. invia) *discapia, prata, pascua*, &c. ubi *pervium* item valet ac *via*.

PERULA, oculorum albugo, ex Gallico *Perle.* Wolfardus Presb. lib. 2. de vita S. Walburg. c. 1. *Dum ergo Ratfridus — prius cæca caligine premeretur, & geminis orbibus mala albuginaria, quæ vulgò perulas nuncupamus, obnoxia pateretur*, &c. Vide *Perla* & *Pirula*.

PERUNCTUM, inquit Fridericus II. Imp. lib. 1. de Venat. cap. 31. *est quoddam membrum, (in avibus) quod superest caudæ, constitutum ex geminis quasi glandibus: in medio illarum prope finem est quoddam nervosum, durum, elevatum ad modum virgæ. Juvamentum enim hujus peruncti est recipere à reliquo corpore humiditatem virulentam, quam receptam, & in ipso congregatam, avis cum opus fuerit comprimendo cum rostro suo suget, & cum eodem rostro pennas suas & ungues perungit, quatenus pennæ melius possint resistere madefactioni: aqua enim pluens super pennas perunctas minus adhæret eis, & integrius & lubricabilius descendit*, &c. Adde cap. 52.

PERUNDARE, Καταποντίζειν, *Demergere, perfundere*, in Gloss. Gr. Lat. MS. perperam *pesundare* in edito habetur.

PES. *Pedis abscissio, amputatio*, inter pœnas non semel occurrit. Leges Willelmi Nothi c. 67. *Interdicimus etiam ne quis occidatur, vel suspendatur pro aliqua culpa, sed eruantur oculi, abscindantur pedes, vel testiculi, vel manus*, &c. Ingulfus p. 856. *Sub pœna perditionis dextri sui pedis*, &c. Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. 2. part. cap. 31. *Les Juges doivent enquerre selon leur conscience tous ceaus qui ont emblez bestes menües, ou pors, à la premiere fois il li feront tailler le nez, à la seconde fois tailler le pié, & à la tierce fois pendre: & ceaus que ils trouveront que ils auront emblès bœufs ou chevauchures, ou asnes, à la premiere fois ils li doivent tailler le pié, à la seconde fois pendre: & se il a emblé des bestes menues, ou de pors, tant que il soit de la valeur de 25. bezans, il doit avoir le pié taillé, & à la seconde fois pendre*, &c. *Le Roman de Vacces MS. Crever ex, ou ardre en poudre, & piès & point couper.* De hac pœna vide Canones S. Patricii apud Waræum p. 48. Canon. Hibern. lib. 28. c. 6. Leges Inæ cap. 39. apud Brompt. Stabilim. S. Ludovici lib. 1. c. 29. Gregorium Turon. lib. 7. cap. 20. Fredegar. Chron. c. 28. Capitulare 3. an. 813. c. 19. Petrum Blesensem in Canone Episcopali p. 454. Ordericum Vitalem lib. 4. pag. 535. lib. 8. p. 702. 707. Gesta Dominor. Ambasiens. c. 5. n. 22. Bractonum lib. 3. Tract. 2. c. 32. §. 7. Fletam lib. 1. c. 38. §. 8. Monasticum Anglic. to. 1. p. 166. Veterem Consuetud. Normann. cap. 23. &c.

Ad pedes Regis conquirere. Lex Alamannorum tit. 35. §. 3. *Tunc illa hæreditas quam ille Dux habuit, post mortem ejus in potestate Regis sit, vel cui vult donet, aut illi filio Ducis qui rebellavit, si potuerit per servitium hoc ad pedes Regis conquirere*, &c. Id est prosternendo se ad pedes principis.

Pedes linei, vel *lignei*. Concilium Autisiod. can. 3. *Quicumque votum habuerit, in Ecclesia vigilet, — nec*

sculptilia, aut pede, aut homine lineo fieri penitus præsumat. Ubi legendum videtur *ligneo.* Indiculus *Paganiarum*, seu superstitionum in Concilio Liptin. an. 743. *De ligneis pedibus, vel manibus pagano ritu.* S. Eligius apud S. Audoënum in illius vita, lib. 2. c. 15. *Pedum similitudines, quos per bivia ponunt, fieri vetate, & ubi inveneritis, igni cremate.* Homilia ejusdem S. Eligii: *Arbores quas sacrivos vocant succidite, plantas sive ungulas pedum quos per bivia ponunt fieri vetate.* Quibus locis perstringuntur veterum Gallorum magici ritus vel superstitiones, qui in biviis ac compitis hominum membra pedesve ex ligno (vel *lino*) conflatos collocabant, existimantes hac ratione morbos & ægritudines persanari. Certe lanas ad φαρμακείας olim adhibitas testatur Scholiastes Theocriti Idyll. 2. v. 2. ut & imagines laneas Horatius lib. 1. Sat. 8. Nescio an huc etiam spectet quod habet vetus Formula Pœnitentialis edita ex codice Thuano à V. Cl. Jacobo Petito: *Idem si observat auguria, — item si fecit, vel fieri fecit, vel curavit quod aliquis faceret pedem in domo.*

Pes forestæ. Tabularium Abbatiæ de Novo loco in Comitatu Nottinghamensi: *Notandum est quod pes forestæ usitatus tempore Ric. Oysell in arrentatione vastorum, factus est signatus & sculptus in pariete cancelli Ecclesiæ de Edwynstowe, — & dictus pes continet in longitudine 18. pollices, & in arrentatione quorumdam vastorum pertica 20. 21. & 24. pedum usa fuit: sed semper 40. perticatæ, videlicet 40. full. in longitudine, & 40. full. in latitudine faciunt unam acram, & qualibet acra continet in se 4. rodas, secundum longitudinem & latitudinem, ut prædictum est.*

Pes. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 109. *Pro porco 2. solidos, & tascham, & quartam partem vini cum pede.* Occurrunt eadem verba rursum infra.

Pedes, in Glossis antiquis MSS. *dicuntur duo fines*, (funes) *navium, qui extremos velorum angulos tenent.*

PESA, *Pesare.* Vide *Pensa*,

PESAGIUM. Vide *Peagium.*

PESCA, Epitaphium Thomæ Benedicti Prioris S. Genovefæ:

Nunc viret ut pesca, nunc est homo vermibus esca.

PESCLUS. Charta Zachariæ I. PP. in Bullario Casinensi to. 1. p. 4. *Inde per monticellos de mari descendens vadit ad pesclos, qui sunt in pede montis qui dicitur Balba, inde per Duos leones, &c.*

PESLUM. Tabularium Vindocinense an. 1076. ch. 321. *Ascelinus Chotardus retinuit domum parieti Ecclesiæ quasi appenditium, quod vulgariter Peslum vocant, ubi annonam suam, & vinum quod ibidem collegerit, reponat.*

PESSARIZARE, In modum πεσσοῦ, seu pessarii conficere: est autem *pessarium* lana concepta, & ad digiti figuram rotunda facta, in qua pharmaca excipiuntur & continentur. Vide Constantinum Afric. lib. de Gradib. p. 373.

PESSIA, idem quod *Petia*, Gallis *Piece.* Vetus Charta apud Columbum lib. 2. de Episcop. Vivariensibus: *Dono pessiam de campo, — pessia habet fines de latus, &c.*

PESSIMARE, Pessimum efficere, affligere. Vetus Interpres Ecclesiastæ cap. 38. *Teipsum pessimabis.* S. Eulogius lib. 3. Memor. SS. cap. 5. *Importabili censûs onere colla aggravant miserorum, quotidie plebem Domini pessimantes.*

PESSO, *Pessona*, *Pessum.* Vide *Paisso.*

PESTARE, Italis, subigere, comminuere, tundere. Recuperus lib. de Virtutib. S. Ambrosii Senensis c. 2. *Dicebat in hoc esse laborem suum, pullum pestare ægrotis, id est divinam sapientiam rudibus intellectibus perceptibilem facere.*

PESTICIUM. Monasticum Anglic. to. 2. p. 1007. *Dedimus etiam — & omnia prata nostra, scilicet de Guanereio, — de Leyre, cum pesticiis ejus, & omne fœnum nostrum in valle Rodolii, &c.* Fortè legendum *pasticiis*, pascuis, Gall. *pastis.*

PESTILLUM, pro *pistillum*, instrumentum quo aliquid teritur, comminuitur: *Pestello*, Italis, *Pestle*, Anglis. Glossar. Lat. Gr. ἀλετρίβανος, *pestillum*: aliàs, pestillus quo sal teritur: *Cylindrus*, Senatori lib. 12. Ep. 24. *In salinis autem exercendis tota contentio est: pro aratris, pro falcibus cylindros volvitis.* Accipitur etiam pro palo ligneo. Gloss. Lat. Gall. *Pilus: poil, ou pestoil:*

Qui terit, est pilus: pilus est in fronte capillus.

Idem: *Pistillum, pesteil.* Gloss. Arabico-Lat. *Pessulum, pestum, pestilum.* Jo. Hocsemius in Henrico Gueldrensi Episcopo Leod. cap. 3. *Cum juvando suum magistrum læsisset quemdam laicum ictu pestilli, qui unus est ex illis baculis inhibitis in Lege Leodiensi. Le Roman de Garin:*

Devant lui gardè vit un pestel ester,
Dont l'en souloit les poisons destremper, &c.

Chr. Bertrandi *du Guesclin* MS.

Li un tient une pare, l'autre une fourche agusie,
De hastiers, de pesteaux ot maint antortelie.

Alibi:

Li uns porte un pestel, & li'autre un mortier.

PESTICUS, & *Pesticosus*, *peste plenus.* Jo. de Janua.

PESTIFERARE, Inficere, peste polluere, *Empester.* Lucifer Calaritan. lib. 1. pro S. Athanasio: *Munera enim excæcant oculos videntium, & pestiferant sermones justos.*

PESTINUNTIUM, *qui pestem nuntiat.* Gloss. Lat. MS. regium cod. 1013. & Gloss. Isid.

PETA. Leges Burgorum Scotic. c. 38. *Nullus debet namare — illos qui portant boscum, turbas, vel petas ad vendendum, nisi pro bosco, petis, vel turbis, seu propriis debitis suis.*

PETALICUS. Cummianus Hibernus de Controversia Paschali: *Ob diversitatem successorum Apostolorum, — id est S. Petri Clavicularii, & sancti Joannis Petalici, alterius in circumcisionem, alterius in præputium prædicantis.* Ubi *Petalicus*, vel *Pestalicus*, est ἐπιστήθιος, quo epitheto donatur S. Joannes Evangelista à Græcis.

PETALUM, Lamina aurea in capite summi Pontificis, ut in Gloss. Arabico-Lat. Beda de Tabernacul. lib. 3. cap. 3. *Et lamina aurea super cidarim, quæ titulo nominis Domini cæteris altior omnibus eminebat.* Adde cap. 9. Arnoldus Abbas Bonæ-vallis: *Præter hæc laminam auream, quam petalum vocant, fronti habebat insertam.* Vide Eusebium lib. 3. Hist. cap. 31. lib. 4. cap. 24.

Petalum, *forma marmorea instar tesseræ quadrata, unde pavimenta templorum, vel domorum, & palatiorum quondam sternebantur.* Josephus lib. 8. *Stravit autem pavimentum templi petalis aureis.* Jo. de Janua.

Petalum, Virga Pontificalis, Harigero Lobiensi Abbati c. 8. Miracula S. Ursmari n. 5. *Baculum recurvum quem plerique cambutam, alii petalum vocant.* Vide Browerum lib. 2. Annal. Trevir. p. 150. 1. edit.

PETAMINARII, dicti videntur à voce Græca πετάμενοι, qui in aëre volant, seu, *qui more avium se se ejaculantur in auras*, ut ait Claudianus: vel qui agilitate corporis quasi volare videntur, ἀπὸ τῶ πεταῖν, apud Julium Firmicum lib. 8. Mathes. cap. 15. Salvianus lib. 6. de Gubernat. Dei: *Longum est nunc dicere de omnibus, amphitheatris scilicet, odeis, lusoriis, pompis, athletis, petaminariis, pantomimis, cæterisque portentis.*

PETATIOLUM, pro *Pittatiolum*, Scheda. Fulcuinus de Gestis Abbatum Lobiens. c. 3. *Perantiquis membranarum petatiolis — inscriptum invenimus.*

PETAURISTARII, apud Jul. Firmicum lib. 8. Math. c. 15. qui aliis *Petauristæ*, seu Græcis πεταυρισταὶ, de quibus scriptores Græci & Latini. Manilius lib. 5. Astr.

Ad numeros etiam ille ciet cognata per artem
Corpora, quæ valido saliunt excussa petauro,

Alternosque

Alternosque cient motus, elatus & ille
Nunc jacet, atque hujus casu suspenditur ille.
Fragm. Petronii: *Petauristarii autem tandem venerunt: baro insulsissimus cum scalis consistit, puerumque jussit per gradus & in summa parte odaria saltare: circulos deinde ardentes transire*, &c.

PETEGOLÆ, dictæ Italis, quæ Gallis *Beghinæ*.

PETISUS, forense vocabulum, pro *Actore*, Gall. *le Demandeur*. Vide Regiam Majest. lib. 2. c. 2. §. 3. Occurrit passim in Legib. Scoticis & Anglicis. Collatio Carthaginensis III. c. 200. *Omnis actio duas solet suscipere personas, Petitoris, & è diverso respondentis.*

PETEREDIUM, *abjecta h in compositione, à petendis hæreditatibus.* Beda de Orthographia.

PETERMANNI, Homines, seu servi S. Petri Lovaniensis, apud Lipsium in Lovanio lib. 2. c. 4.

PETIA. Vide *Pecia*, & *Betiu*.

PETICA. Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis, an. 781. apud Sandovallium: *Et tres calices, duos de argento, & unum de petica.* Ubi Sandovall. vertit, *dos de plata, y uno de piedra.*

PETICUS, *qui amat petere*, in Gloss. antiq. MSS.

PETINEI, & *Petinegi*, apud Ditmarum lib. ult. p. 113. sunt ii populi, quos Græci inferioris ævi Πατζινάκας vocant, quod moneo, quia editor vocem non intellexit. Vide notata ad Alexiadem.

PETITIO, Præstatio quæ à dominis sub nomine *petitionis*, vel *mutui* exigitur. Charta Friderici Imper. an. 1152. *Exactiones, tallias, quas quidam precarias vel petitiones nuncupant, sive hospitationes, regia censura penitus interdicimus.* In Charta Comitis Guinensis in Chronico Andrensi, *coactiva petitio, sive incisura*, i. tallia. Vide *Demanda, Mutuum coactum, Quæsta*.

Petitio, in Regula S. Benedicti, pro formula professionis non semel usurpatur, cap. 58. 59. Unde *petitio & votum* junguntur apud S. Anselmum lib. 2. Epist. 23. *Qui apud nos petitionem & votum Monachi fecit.* Quia nempe novitius exacto novitiatus tempore petebat ab Abbate ut ad professionem admitteretur. Vide Udalricum lib. 2. Consuetud. Cluniac. c. 26. Librum usuum Cisterciensis Ord. c. 117. Raynardum Abbatem Cisterc. in Institut. c. 28. Vitam S. Willelmi Ducis n. 22. edit. Mabillonii, &c.

Petitio, Libellus supplex, unde Magistri libellorum, ἐπὶ τῶν δεήσεων dicebantur apud Byzantinos. Thwroczius in Bela Rege Hungar. c. 64. *Et petitionibus loqui traxit originem, ut Romana habet curia & Imperii.*

PETITORIUM, Actio in jure, *calumnia*, practicis, *Action en petitoire*. Gloss. Gr. Lat. αἴτησις, *Petitorium, petitio, postulatio.* Joannes Sarisber. Epist. 6. *Procuratores Comitis adversus E. petitorium instituerunt, dicentes ipsum injuste occupare Ecclesiam*, &c. Adde Epist. 11.

Petitorium, & *pittacium*, idem sunt in l. 29. Cod. Th. de Petition. id est schedula, *brevis*, &c. *Unotamen petitorio singulorum bonuscula jubemus adscribi, nefas esse censentes, plurimorum uno pittacio postulari sub inlicita cupiditate fortunas.* Joannes II. PP. Epist. 2. *Contumeliosum Episcopum, ut habeat pœnitendi licentiam, petitorium vobis dare censemus, ubi errorem suum — fateatur.* Adde Stephanum Tornac. Epist. 68. 113.

PETIU. Vide *Betiu*.

PETORITUM, vox Gallica, Vehiculum, quod dictum existimant *à numero quatuor rotarum*, inquit Festus; unde quidam à Græco Æolico πίτυρα, pro πίσυρα deducunt. Wendelinus à Flandrico etymon arcessit, *Fitter-radt*, vehiculum *rotarum quatuor*. Petoriti meminerunt Varro apud Agellium lib. 15. cap. 30. Quintilianus lib. 1. Instit. cap. 5. & Horatius lib. 1. serm. 6.

PETRA, Ponderis species, quod constat 12. libris & dimidia: libra vero 15. unciis, ut est in Fleta lib. 2. c. 12. §. 1. c. 79. §. 10. At apud Henr. Knyghtonem an. 1340. *Saccus lanæ* dicitur *continere in pondere 26. petras: petra vero 14. libras.* Ita quidem apud Anglos; at secus apud Scotos: quippe in Assisa Davidis Regis Scotiæ de ponderibus §. 4. & 5. *Petra ceræ continet octo libras: petra vero ad lanam ponderandam, & ad alias res, continet quindecim libras.* Eadem habentur in Statutis Roberti III. cap. 22. §. 2. ubi dicitur *petra seu lapis.* Quod postremum vocabulum occurrit in Charta Philippi Regis Franciæ an. 1288. apud Perardum in Burgundicis pag. 562. *Pro quolibet sacco lanarum & aignelinorum, pondus viginti duorum lapidum Provini continente*, &c. Regestum Peagiorum Parisiens. *Laine qui vient d'Angleterre, le vendeur doit pour chascun sac vendu 18. deniers, & s'il poise 36. pierres au poix de 9. livres la pierre*, &c. Vide Monasticum Anglicanum to. 1. p. 148. 482. Thomam Walsinghamum an. 1399. Knyghtonem p. 2737. &c.

Petra nativa. Vide *Enchoros*.

Petra sicca, non constricta ex calce & arena. Hygenus de Limitibus constituendis: *Gamma de petra sicca constructa.*

Ad Petram votum reddere, superstitionis paganicæ species, Christianis interdicta. Indiculus Paganiarum in Concilio Liptinensi an. 743. *De his quæ faciunt super petras.* S. Eligius apud S. Audoenum in ejus Vita lib. 2. c. 15. *Nullus Christianus ad fana, vel ad petras, vel ad fontes, vel ad arbores — vota reddere præsumat.* Concilium Nannetense c. 20. *Lapides quoque, quos in ruinosis locis & silvestribus, dæmonum ludificationibus decepti venerantur, ubi & vota vovent & deferunt, funditus effodiantur*, &c. Vide Concilium Arelat. II. c. 23. Turon. II. c. 22. Capitula Theodori Cantuar. c. 107. Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 63. lib. 1. Capitul. c. 62. &c.

Petra. Chronicon Windesemense lib. 2. c. 54. *Quem libellum in diversis membranis, quaternulis, aut petris conscripsit.* Cap. seq. *Exercitia sua membranis & petris diversisque foliis, ut dictum est, conscripta.* Vocabularium Gherardi de Schueren: *Petra, æ, Eyn stein oft leye.* Est autem Theutonibus *leye*, tabella scandularis, cui vel stylo, vel creta inscribitur; nostris, *Ardoise*.

PETRARIA, locus unde *petræ* & lapides eruuntur: *Carriere*. Monasticum Anglic. to. 2. p. 595. *Præterea dedi eis turbariam & petrariam, & quarerieram ubicunque invenire poterunt in territorio*, &c. Et pag. 165. *Noveritis me dedisse — petram in petraria de Fivele ad fabricam Monasterii sui*, &c.

PETRARIA, λιθοβόλος, & λιθοβόλον, Athenæo lib. 5. & Heroni in Belopœecis, &c. Ugutio: *Tormentum, quod vulgo dicitur Petraria, vel mangonum.* Gallis *Perriere*. Will. Tyrius lib. 8. cap. 6. *Machinas jaculatorias, quas mangana vel petrarias vocant.* Ita lib. 15. cap. 9. lib. 19. cap. 27. Paulus Warnefridus lib. 5. de Gest. Longob. c. 8. *Belli machina, quam petrariam vocant.* Anastasius in Gregorio IV. PP. *Et desuper ad inimicos, si venerint, expugnandos, petrarias nobili arte composuit.* Guillelmus Apul. lib. 2. de Gestis Normann.

— turrim fabricat, quæ lignea muris
Prominet, ac juxta de quaque petraria parte
Ponit, & adjuncto muros quo evertere possit
Diversi generis tormento.

Et lib. 3.

Et valido cum forte Ducis petraria saxi
Ictu dimissi percussa fuisset ab alto.

Vocem usurpant passim scriptores, Annales Francor. Loiselliani & Bertiniani an. 776. Historia Hierosol. p. 1154. Fulcherius Carnot. lib. 1. Hist. Hieros. c. 4. 18. Will. Brito in Philippide pag. 116. 119. 170. 180. Jacobus de Vitriaco in Epist. de Captione Damiatæ p. 1148. Radulfus de Diceto p. 623. 661. Monachus Florentin. de Expugn. Accon. pag. 232. 233. Otto Morena in Hist. Rerum Laud. non uno loco, &c. Ex quibus emendare licet vitam S. Joannis Episc. Tragur. p. 5. *Machinam quæ vulgo T. Artaria dicitur, erexerunt.* Legendum enim *Petraria* suadent sequentia. Vide Glossarium ad Villharduinum, Lipsium lib. 3. Poliorcet. dial. 3. Felicem Osium in Not. ad Morenam p. 83. &c.

Petrorita, & *Petorita*, idem quod *Petraria*. Joannes Monachus lib 1. Hist. Gaufr. D. Norman. *Mandat in his exasperatus Consul petroritas, fundibularias, mangonellos & arietes erigi*. Occurrit ibi rursum. Gesta Consulum Andegav. c. 11. n. 6. *Arietibus & petoritis Comes eos aggressus*. Habetur etiam in gestis DD. Ambasiensium c. 5. n. 24.

Pereria. Bromptonus an 1173. *Perariis suis & aliis machinis bellicis paratis*, &c. Utitur alibi non semel.

Pererium. Charta Nunonis Sancii pro Pace seu treuga servanda an 1217. descripta in to. 8. Spicilegii Acheriani: *Quod nullus expugnet aliquod castrum vel aliquam munitionem cum gussa, vel pererio, vel manganello*, &c.

PETRONIUS. Vide *Petrunculus*.

PETRORITA. Vide *Petraria*.

PETTURA. Vide *Pectura*.

PETTUS, Crepitus, Gallis *Pet*, à sono. Vide in *Bombus*, & Ferrarium in Orig. Ital.

PETULUS, *Equus qui habet tantum pedes albos*, Ugutioni.

PEZAROLA. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 8. *Posset valde utile comprobari, quod in quolibet navigio dulcis aquæ balistæ grossæ à turno cum suis muniminibus portarentur, nec non balistæ à pezarola tot quot utiles viderentur*, &c.

PHACULLA, *Perna, peraso, petasunculus*. Gloss. Isid.

PHALÆ, *Falæ*, Turres rotundæ in ovi speciem Vitruvio; sic dictæ à Circorum *Phalis*, quæ dividebant Euripum & Metas, constructis ad tempus turribus, ut ait Servius ad 9. Virgil. *Phalarum* Circi meminit etiam Juvenalis, quas δημιουργήματα ᾠοειδῆ vocat Dio. Ita porro appellabant turres ligneas ad oppugnanda oppida. Papias: *Phalas dicunt ligneas turres*. Ita & Ugutio. Guibertus in Hist. Hierosf. l. 7. c. 6. *Duo jubentur institui lignea castra, quæ nos sumus soliti vocare Phalas*. Adde l. 3. c. 4. lib. 6. cap. 18. Abbonem de bellis Parisiac. p. 502. 505. 509. 513. 517. Historiam Hierosol. p. 1154. Ordericum Vitalem p. 624. Vitam S. Fidis cap. 16. &c.

PHALA, genus vestis, de qua Synodus Coloniensis an. 1280. c. 3. *Cappas tunicatas, tunicas, phalas, indumenta, tabbardos, calceos vel caligas non ferant, nisi B. Benedicti, vel B. Augustini regulæ congruentes*. Etiamnum Belgæ *failles* appellant vestimentum quo caput & totum corpus vice pallii operiunt feminæ. Kylianus: *Falie, palla, cyclas, vestis muliebris spatiosa totum corpus circundans*.

PHALANGUS, vide *Falangus*.

PHALARICA, *Falarica*. Gloss. Gr. Lat. χειροβαλίστρα, *Falarica*. Gloss. Lat. MS. Reg. *Falarica, Lancea magna, telum mulieris*, quia forte mulieris est eminus pugnare. Servius ad 9. Æneid. & ex eo Isidorus lib. 18. cap. 7. *Falarica est telum ingens torno factum, habens ferrum cubitale, & rotunditatem de plumbo in modum sphæræ in ipsa summitate. — Hoc autem telo pugnatur de turribus quas Phalas dici manifestum est. — A Phalis igitur dicta est phalarica, sicut à muro muralis*. Addunt Ugutio & Joannes de Janua: *Et quia hoc telum tormento mittitur, inde est quod quandoque ponitur pro tormento quod vulgo dicitur Petraria, vel Manganum*. Priori notione, præter classicos scriptores, utuntur Fortunatus lib. 3. de vita S. Martini, Gregorius Turon. lib. 9. cap. 35. Abbo, & alii. Posteriori vero, seu pro machina jaculatoria, Guibertus lib. 3. Hist. Hierosol. cap. 5. *Cœpere pro muris urbem undequaque pervadere, & machinas instruere, phalas erigere, instaurare phalaricas, murorum ac turrium gyros frequentibus per ambitum pulsare balistis*. Et lib. 6. cap. 23. *Ad jaciendos lapides phalaricarum nostros apparare instrumenta commonuit*. Autor Historiæ Hierosolymitanæ p. 1154. *Erat crux quædam lapidea quam — supra murum erexerant: hanc ictu phalaricæ gens sæva diruit*. Id. l. 3. de Vita sua c. 18. *Aledrannus quidam talium peritissimus duas, quas instituerat, Phalaricas opponit, & quater vicenas pene mulieres, ad saxa quæ imposuerat, intorquenda disponit*. Fulco l. 5. Viæ Hierosol.

Fiunt balistæ, plumbatæ, phalaricæ, talpæ.

PHALDEFIUM. Vide *Fardesium*.

PHALERA, Instrumenta rustica, vel equorum rusticorum. Fleta lib. 2. c. 85. de carectario: *Ejus est scire phalera, attillamenta, & harneza minuta carectis appendentia præparare & emendare*.

PHALERGIUM, *Ornamentum*, Papiæ. Vide *Palergium*, & *Parergium*.

PHALINGUS. Vide *Phalangus*.

PHAMEÇANTHARUS. Anastasius in S. Silvestro PP. p. 15. *Coronam auream ante corpus, ubi est phamecantharus cum Delphinis 50*. Alii codd. rectius præferunt, *Pharum cantharum*.

PHANO. Vide *Fano*.

PHANTASIA, *Fantasia*, Phantasma, spectrum. Glossæ Gr. Lat. φαντασία, *vana visio, imago, vanitas, visio*. Papias: *Phantasia, imago alicujus corporis visa, & cogitatio in animo postea figurata, ut puta patris species quam vidimus. Phantasma vero est, quam nunquam vidimus, species animo figurata, ut puta species avi. Fantasma, visio vana*. Ammian. lib. 14. *Visa nocturna, quas Phantasias nos appellamus*. Consultatio Zacchæi & Apollonii l. 1. c. 9. *Nec præstigiorum more phantasiam pro homine monstrari*. Utitur & cap. 12. Chronicon Casauriense l. 4. *Contra se vidit stantem phantasiam, quasi de scelere perpetrato applaudentem. Ex ipsius igitur fantasmatis apparitione*, &c. Ita non semel usurpat Gervasius Tilleberiensis decis. 3. de Otiis Imperial. ac præsertim cap. 95. Adde Claudianum Mamertum lib. 1. de Statu animæ cap. 22. S. Eulogium lib. 3. Memor. c. 10. Bedam in Vita S. Cuthberti n. 28. Autorem vitæ S. Lupicini Abbatis Jurensis n. 6. Anastasium Biblioth. in vita S. Demetrii Mart. p. 78. Ordericum Vital. lib. 2. p. 387. Jacobum Gotofredum ad l. 5. C. Th. de Malefic. &c. S. Antiochus Homil. 84. Ἀφηγησάμενος αὐτοῖς τὰς φα ς ους αὐτῷ διαβολικὰς φαντασίας. Passim apud Palladium in Hist. Lausiaca cap. 20. 31. 44. 46. *Phantasia inimici*, seu Diaboli, apud Rabanum lib. 2. de Institut. Cleric. c. 55.

Phantasia, Pompa, magnificus apparatus. Eustochius in vita S. Pelagiæ meretricis cap. 2. in Vitis Patrum: *Et processit cum summa phantasia, adornata ita ut nihil videretur super ea nisi aurum, & margaritæ, & lapides pretiosi*. Gildas de Excidio Britann. *Cum magno apparatu, magnaque phantasia, vel potius insania, repetentes ad patriam*.

PHANUM, *Wanum*, vel *Fanum*. Vocem veterem Francicam esse opinatur Wendelinus, idemque sonare, quod Belgis *veen*, & plur. *venen*, lacus, paludes. Harum autem vocum vestigia habentur in Malbergiis, quæ recensentur in Lege Salica edit. Heroldi, scilicet in *Reppophano, Repphano, Theophano, & Trowidowano*, quæ quidem terminatio arguit locos fuisse sitos in locis palustribus, quos *faignes* inde vocant Luxemburgenses: unde nostri *fange* pro luto formarunt.

PHARISEARE, Dividere, separare, ex Hebraico *phares*, divisio, & *phariseus*, divisus, separatus. Jo. de Janua: *Farisei, à fares, quod est divisio, dicitur fariseus, i. divisus, & hinc quidam heretici dicti sunt Farisei, quod divisi interpretantur, quia traditiones & observationes Legis, quas illi deuterosas vocant, justitia proferunt*, &c. Philippus Galtherus lib. 4. Alexandreidos p. 32.

Consilio juvenum pharizeat cisma perenne
Cum regno populum, lis est de divite regno, &c.

Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *Quæ* (vestes) *virgineo corpori tanta fuerant connexione conjunctæ, ut nulla exuitionis diæresis eas aliquando faceret virginali corpori pharisæas*.

Nicolaus de Braja in Ludovico VIII. p. 293.

—— Obeunt alterno vulnere fratres,
Frater & à furiis fraternis se phariseat.

Infra de Comite S. Pauli Avenionem subeunte p. 315.

Cumque Comes Regis à castris se phariseum
Cerneret, & secum tam paucos, horret ut agna,
Quæ divisa suo grege sola relinquitur arvis.

PHARNATIA. Charta Friderici II. Imp. qua *regalia* concedit Archiepiscopo Arelatensi, apud Guesnaium in Annalib. Massiliensib. an. 1219. *Sicut sunt telonea, pedatica, justitias, Judæos, cordam, quintale, pharnatiam, monetam, portus*, &c. Vereor ne mendum subsit.

PHARUS, *Pharum*, *Farus*, *Farum*. Lucerna, sive Lychnuchus orbicularis & circularis cum certo lucernarum aut candelarum numero, cujusmodi passim in templis nostris visuntur: sic dictus quod instar Phari sit, ejusque speciem referat. Papias: *Fara, vasa sunt luminatoria, quæ nos Retia dicimus diverso modo formata.* Alibi: *Farum, instrumentum ad luminaria ordinanda, sicut etiam candelas.* Anastasius Bibl. in S. Hilaro PP. *Pharos cum Delphinis quæ pensant.* Lib. 5. in Silvestro PP. *Pharum ex auro purissimo, quod pendet sub fastigio cum Delphinis 50.* In Hadriano p. 109. *Fecit & pharum majorem in eadem B. Petri Ecclesia in typum crucis, qui pendet ante Presbyterium, habentem candelas mille trecentas & septuaginta.* In Leone III. *Fecit — pharum ex argento purissimo cum lucerna & cereapto suo.* Anonymus Poëta de Pontificib. Eboracensib.

Hoc altare farum supra suspenderat altum.

Adde Bedam de Rat. temp. cap. 24. Vitam S. Medardi ex Cod. Resbac. cap. 17. Vitam S. Gudilæ virg. n. 18. Histor. Translat. S. Sebast. n. 94. Ardonem in Vita S. Benedicti Abb. Anian. n. 37. edit. Mabillon. &c.

Pharus, fœminino genere, quomodo φάρος dicitur à Græcis turris Alexandrina. Statius:

Lumina noctivaga tollit Pharos æmula lunæ.

Inscriptio phari in Ecclesia S. Willibaldi Eystetensi apud Gretzerum in Episcopis Eystet. cap. 12.

Hanc Willibaldo Pharum construxerat almo
Præsul devotus Mengosus nomine dictus.

Ita etiam usurpat Walafridus Strabo l. 2. de Mirac. S. Galli c. 35.

Ejusmodi autem Lychnuchorum variæ erant figuræ. Quidam enim coronæ in speciem efformati erant. Leo Ost. l. 3. Chron. Casin. c. 31. *Fecit & pharum, coronam scilicet maximam argenteam — cum 12. extrinsecus prominentibus turribus, sex & 30. lampadibus ex ea pendentibus.* *Phara Coronata* vocat idem Anastasius in S. Silvestro PP. *Phara Coronata 10. pensante singula libras octonas.* *Pharales Coronas*, in Sixto III. Vide *Corona*.

De Lychnuchis istis in Crucis, vel in Retis figuram compositis, pluribus egimus in Descript. ædis Soph. n. 49. Quidam etiam Arborum speciem præferebant, quomodo describuntur à Plinio l. 34. c. 3. ex quo docemur habuisse veteres *lychnuchos pensiles in delubris, aut arborum modo mala ferentium lucentes.* Vide *Arbor*. Denique ita efficti erant, ut ab iis penderent canthari seu disci, in quibus erant vel candelæ, vel lucernæ. Hos *Pharochantaros* vocat Anastasius in S. Silvestro. *Coronam ex auro purissimo, quæ est pharus cantharus*, &c. In Leone III. *Pharocantharos in Presbyterio numero 14. ex argento mundissimo. Phara canthara*, in Sixto III. In Benedicto III. *Pharum cantharum argenteum sedentem in pedibus, à Saracenis olim ablatum; in quo ad decus ipsius Basilicæ in diebus festis atque dominicis lucernæ simul & cerei ponebantur, juxta lectorium, mirifico opere fecit ac renovavit.*

PHARRO, *Pharro*, Clamor militaris Hibernorum. Utrum à Pharaone, Gandeli socero, an ab alia causa clamor iste natus sit, parum ad rem attinet explicare. Verba sunt Richardi Stanihursti lib. 1. de Reb. Hibernicis.

PHASCOLLA, *Parva petaso, petasunculus.* Ugutio.

PHASALLUS. Miracula S. Ludgeri Episcopi Mimigard. n. 34. *Neglecto denique tali præcepto, secunda & tertia vice quemdam Monasticæ vitæ Phasallum, purpureo perfusum capillo, nigroque vestimento indictum, conspexit.* An *vassallum*?

PHIALA, Fons, aquarum receptaculum: Græcis recentioribus, φιάλη. Adamnanus lib. 2. de Locis SS. c. 19. *Est ergo illius fontis nomen, qui est in Trachonitide, Fiala, plena aquarum semper, unde Jordanis mediterraneis meatibus derivatur.* Vide quæ de Phialis adnotamus in Descriptione ædis Sophianæ n. 22.

Phiala cum candela. Anastasius in S. Silvestro PP. pag. 14. *In medio fontis columna porphyretica, quæ portat phialam auream, ubi candela est auro purissimo pens. libr. 50. ubi ardent in diebus Paschæ balsami libræ 200.* &c.

PHILANTHROPUM, Præmium quod proxenetæ nominum contrahendorum accipiunt. Gloss. Lat. Gr. *Salarium*, φιλάνθρωπον, ἀλαπιών. Ulpianus JC. *Idem dico & si quid philanthropi nomine acceperit.*

PHILARCHICUS, Dominationis amans, φιλαρχικός. Charta anni 990. in to. 8. Spicilegii Acheriani p. 155. *Frugalem, non gastrimargicum: humilem, non philarchicum*, &c.

PHILETRUM. Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an. 1295. *Item unus pannus, cujus campus aureus, cum leonibus & aquilis bicipitibus de aurifilo contextis in philetris rubeis.* Vide *Feletrum*.

PHILIPPANA *ars*. Rollandinus in tract. de Notulis: *Promitto te docere artem philippanam, & tu promittis mihi dare 10. corbes frumenti.*

PHILIPPI, *Philippei*, Nummi, à Philippo patre Alexandri magni, primum cusi, quorum cum forma recepta semel placuisset, ea retenta est simul cum appellatione, addita principis cujus esset, nomenclatura. Horatius:

Rettulit acceptos regale numisma Philippos.

Prudentius Peristeph. hym. 3.

Nec cum veniret aureos
Secum Philippos detulit.

Ubi Iso Magister: *Philippei, Mancosi.* Glossæ antiquæ MSS. & Papias: *Philippeus, solidus.* Valerianus Imp. apud Pollionem in Claudio: *Philippeos nostri vultus annuos centum quinquaginta.* Idem Valerianus apud Vopiscum in Aureliano: *Argenteos Philippeos minutulos*, &c. *Æreï Philippei*, &c. Ordericus Vitalis lib. 10. p. 796. *Obsecrans ut maximam pro Boamundo redemptionem reciperet, ipsumque acceptis centum millibus Philippeorum sibi redderet.* Vide Budæum lib. 4. de Asse, Scaligerum, & alios qui de re nummaria scripserunt.

PHILIPPI. Ingulphus p. 910. *Et forte leuca dicitur à Leucon, quod in Scythica lingua interpretatur Philippus. Unde Magister in Isagogis suis O. M. l. 3. Et niveus Leucon dicit ibi, hunc Leucon fuisse Philippum Imperatorem, qui niveus descriptus est, quia Christianus, & Baptismo super nivem dealbatus. Et alio in loco ubi exponit illud, id est, Phœbum adamasse Leucothoen, dicit Deum adamasse Christianitatem regni Franciæ, id est Philipporum, quum apud Francos nomen Philippi frequentissimum habetur, in tantum ut Rex Henricus, qui modo regnat in Francia, filium suum primogenitum Philippum fecit appellari. Beatus enim Christi Apostolus Philippus, cum Scythis verbum Dei prædicasset, & plurimos eorum ad fidem Christi convertisset, rediens in Asiam, per Sicambros viam fecit, ac illis Christi nomen primus annuntiavit, de quibus exeuntes Franci, ut plures eorum Hierochronographi testantur, beatum Philippum Apostolum suum specialem Protodoctorem, & Neoapostolum adhuc tenent. Ex his omnibus colligitur, quod leuca dicitur à Leucon, id est mensura terræ Philippicæ, id est Philippi, vel Philipporum.* Atqui ante Henricum I. quo regnante vivebat Ingulfus, Philippi nomen in veteribus tabulis vix legitur: quomodo igitur Franci nostri crebat ista apud eos nomenclatura *Philippi* appellari potuere?

PHILLATERIUM. Vide *Phylacterium*.

PHILOCOMPUS, ex Gr. φιλόκομπος, jactantiæ amator, jactator. Suidas: Φιλοκομπῶν, μεγαλορρημονῶν, ὁ ἑαυτὸν ὑψῶν. Glossar. Lat. MS. Reg. cod. 1013. *Philocompos, amator jactantiæ.* Addit Ugutio, *qui vult ut labor suus appareat propter vanam gloriam.* Fridegodus in vita Wilfridi c. 23.

—— Erwinus Philocompos.

Philocompia, Vana gloria, apud Ratherium Veronensem in Apologetico: *Afficit hæc ineptissima, imo pernulla philocompia urbanitatis vestræ angustia.* Sed vereor ne legendum sit *philocompica*. Wolphardus Presbyter lib. 1. Vitæ S. Walburg. in Præfat. *Ne à lectore philocompica noter infamia*. Scholiastes Gregorii Nanzianzeni in 1. in Julian. Κομψὸν ἐστι τὸ εὐπρεπὲς καὶ χαρίεν· κόμπον ἢ τὸ μέγα. Est porro κόμπος, ut est apud Varinum, ἀλαζόνεια, ἡ διὰ τῶ λόγου ἔπαρσις, παρὰ τὸ κενὸν ὄπα ἔχειν, ὅ ἐστι φωνήν.

PHILOPARES. Vide *Filopares*.

PHILOPECUNIA, vox hybrida. Pseudo-Ovidius lib. 1. de Vetula:

—— *sed Philosophia*
Exilium patitur, & Philopecunia regnat.

PHILOPOMPUS, ex. Gr. Φιλόπομπος, qui *pompam*, fastum & jactantiam amat. S. Gerardus Abb. Sylvæ Major. in S. Adelardi vita c. 3. *Cujus dignitatis honore indusiatus, — non efficitur philopompus, non, ut plures assolent, pompolentus.* Vide *Philocompus*.

PHILOSOPHIA, Vita Monastica, θεία φιλοσοφία, apud Isidorum Pelusiotam lib. 1. Epist. 260. Majorianus Nov. de Sanctimonialib. *Cum hujusmodi observatio Philosophiam religiosa mente suscipiens, non cogentis imperio, sed spontanea & matura deliberatione capiatur.* Willelmus Neubrigensis lib. 3. cap. 5. *Ædificando insigne illud Christianæ Philosophiæ speculum, Monasterium scilicet de Fontibus.* Joannes Sarisberiensis lib. 7. Policrat. cap. 21. *Vita Claustralis virtutem Philosophorum incomparabiliter antecedit, aut, quod melius crediderim, rectissimè & tutissimè philosophatur.* Vide Vitam S. Nili Junioris p. 164.

Philosophari, Monachum agere. Luitprandus lib. 5. cap. 9. *Et ad vicinam insulam, in qua Cœnobitarum multitudo philosophabatur, tonso ei, ut moris est, capite, ad philosophandum transmittunt.* Et cap. 10. *Atque ad vicinum Monasterium — tonsis, ut moris est, capitibus philosophatum transmittant.*

PHILOSOPHUS, dignitas in Ecclesiis Canonicorum: eadem forte quæ Magistri Scholarum, seu Scholastici. Tabularium Brivatense ch. 385. *Signa Canonicorum. S. Mauricii Viennensis Ecclesiæ, Otmari Decani, Rostanni Archidiaconi, Adalardi Philosophi, Benardi Canonici, Ricardi Præcentoris, & aliorum Canonicorum.*

PHLEBOTOMUM, *Flebotomus, Flebotomum*, Scalpellum venæ secandæ, ex Gr. Φλεβότομον. Ugutio: *Flebotomum, est illud instrumentum quo vena percutitur in minutione sanguinis.* Gloss. Ælfrici: *Flebotomus*, blod-ʒex. Somnerus vocem Anglo-Saxonicam, *Scalprum Chirurgicum*, vertit. Saxonibus blod est sanguis. Isidorus lib. 4. c. 11. *Phlebotomum, ab incisione venarum*, &c. Gregorius II. lib. 1. Dialog. cap. 4. *Medicinale ferramentum, id est Phlebotomum.* Acta S. Agnelli Abbatis: *Medicinale ferramentum meum tenens, quod ab incisione venarum, quæ Græcè Fleve nominatur, flevotomus dicitur.* Constantinus lib. de Chirurgia cap. 2. *Phlebotomus quoque non sit æruginosus, non asper, non longus, non tenuis, non rotundus, vel brevis, sed mediocris.* Beda lib. de Minut. sanguin. *Dies Caniculares, in quibus nec phlebotomum imponent, nec potionem dabunt.* Leges Wisigoth. lib. 11. tit. 1. §. 6. *Si quis medicus flebotomum exercet, & ingenuum debilitaverit*, &c. Octavianus Horatianus lib. 2. c. 16. *Quo vero repentinus dolor stomachi comprehenderit, — his & phlebotomo convenit subvenire.* Passim apud hunc scriptorem. Adde Vegetium lib. 1. de Arte veterin. cap. 21. & alibi non semel, Matthæum Westmonast. an. 1100. Walafridum Strabum de Miracul. S. Galli cap. 37. Vitam Godefredi Comitis Campebergensis cap. 48. &c.

Phlebotomare, percutere, sanguinare sanguinem, Ugutioni. Ex Gr. φλεβοτομεῖν. Fulgentius lib. 3. Mythol. *Ischiacos eodem phlebotomant loco*, &c. Beda de Minutione sanguin. *In his diebus phlebotomari prohibetur.* Tudebodus de Hierosf. Itinere lib. 1. *Fuerunt itaque nostri in tanta afflictione sitis, quod flebotomare facerent suos equos & asinos, quorum sanguinem bibebant.* Occurrit passim apud Cælium Aurelian. Siccensem in libris Chronion, Octav. Horatianum, Alexandrum Iatrosophistam, Vegetium lib. 1. de Arte veterin. lib. 1. c. 24. & alios medicos: præterea in Legibus Wisigothorum lib. 1. tit. 1. §. 1. in Chronico Montissereni an. 1137. 1146. in Vita Adheleidis Imperatricis lib. 2. p. 413. in Hist. Translat. S. Joannis Abb. Reomaensis n. 8. in Chronico Sublacensi an. 1003. &c. Metaphoricè Galvaneus Flamma in Manipulo florum c. 139. *Monasterium S. Vincentii phlebotomavit, de cujus sanguine Monasterium S. Dionysii construxit.* Similia habet Chronicon *Flosflorum* fol. 128.

Flebotomizare, apud Conradum de Fabaria de Casibus S. Galli cap. 7.

Flebotomarius, qui venam secat, Chirurgus, Gr. φλεβοτόμος. Gloss. Ælfrici: *Flebotomarius*, blod-læte̅re, Chirurgus, qui venam aperit. Saxonibus blod-lætan, est *Phlebotomare*. Chronicon Farfense: *Qui Romam venit, & completo anno quidam Flebotomarius malivolus veneno imposito flebotomo illum interfecit.*

Phlebotomator, eadem notione, in Historia mortis S. Leonis IX. PP. n. 15. Constantinus Africanus lib. de Chirurg. c. 2. *Phlebotomator discat tactu digitorum venas, carnem, nervum agnoscere.*

PHOCAPIS. Vetus Gloss. Lat. Gall. Thuanum MS. *Phocapis, icis, Tartre.*

PHOENICIUM, Pannus coccinus, seu *scarlatinus*, in quo remedia quædam topica includebant, convolvebant, & conligabant medici. Marcellus Empiricus p. 58. *Eamque Phœnicio convolvas, colloque suspendas*, &c. Infra: *Cancri oculus subtiliter sublatus, & in phœnicio conligatus, colloque suspensus*, &c. Adde p. 67. 110. 122. &c.

PHRONTISTERIUM, Φροντιστήριον, Monasterium. Acta SS. Phileæ & Philoromi, Rufino interprete, n. 8. *Jam immolavit in Phrontisterio.* Ἀγνῶν τε καὶ παρθένων, καὶ φροντιστήρια, apud Gregorium Nazianz. orat. 3. quæ prima est in Julianum. Τὰ τῶν ἀσκητῶν φροντιστήρια, Palladio in vita Chrysostomi p. 96. edit. v. cl. Emerici Bigotii: ψυχῶν φροντιστήρια, Theophylacto in Instit. Reg. cap. 10. Perdiccas Ephesius de Themat. Hierosf. καὶ δέκα φροντιστήρια παρθένων ἱσαρίθμων. Ita autor Vitæ S. Nili Junioris p. 112. & alii qui laudantur in Notis ad Cinnamum p. 430.

PHRYGIUM, interdum sumitur pro limbo seu ornatu ex opere Phrygio, ut apud Leon. Ostiensem lib. 2. cap. 44. *Obtulit similiter S. Benedicto planetam purpuream aureis Phrygiis, mensium 12. signa in se habentibus ornatam.* Lib. 3. cap. 57. *Planetam purpuream cum phryso & cum aquila ex margaritis contexta.* Præterea

Phrygium sumitur pro præcipuo capitis summi Pontificis ornamento, quod hodie triplici corona insigne est, vulgoque *Regnum* appellant scriptores, quo in solennibus ceremoniis utitur, quodque à Constantino M. Silvestro PP. concessum aiunt. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 6. *Tiara, est Phrygium quod dicunt.* Arnoldus Abbas Bonæ-vallis de 7. Verbis Domini: *Hac (thyara) etiam minores Sacerdotes utebantur, eratque byssina, circundata coronula aurea, opere textili facta, sicut hodie Phrygium mitris nostrorum Pontificum plerumque consuitur.* Charta donationis Constantini M. apud Anastasium Bibl. *Deinde diadema, videlicet coronam capitis nominis nostri, simulque phrygium, necnon & superhumerale*, &c. Calixtus II. PP. in Epist. ad Stephanum Camerar. Legat. Sed. Apost. *Et frigii quidem corona capiti nostro imposita, gaudentes exultantesque per viam sacram ad Lateranense palatium usque solenni ritu nos prosecuti sunt.* Chronicon Mauriniacense lib. 2. *Ibique Romani Pontificis, ac ut sibi consuetudinis est in sacris magnisque festivitatibus, frigio coronatus, — ad Ecclesiam matricem pervenit.* Sugerius in Ludovico VI. Rege, de Alexandro PP. *Cumque Turonis apud S. Martinum, ut mos est*

Romanis, frigium ferens, Lætare Hierusalem celebrasset. Et infra, de Callisto II. *Ibique more Romano seipsos præparantes multo & mirabili ornatu, circundantes capiti ejus frigium, ornamentum imperiale instar galeæ circulo aureo circumcinnatum, imponunt.* Joan. Sarisberiensis lib. 8. Policrat. c. 23. de Adriano PP. *Spinosam dixit Cathedram Romani Pontificis, in tantum acutissimis usquequaque consertam aculeis, tantaque molis, ut robustissimos premat, terat, & comminuat humeros. Coronam & Phrygium clara merito videri, quoniam ignea sunt,* &c. Ex qua sane *Phrygii* Pontificii descriptione, colligi potest similis fuisse figuræ, qua Constantini M. *Camelancium*, de quo pluribus egimus in Dissert. 24. ad Joinvillam p. 291.

PHTISISCERE, Phtisica passione laborare, apud Sidon. lib. 5. Epist. 14.

PHYLACTERIA, appellabant veteres *Amuleta* ad arcendos vel pellendos morbos. Gloss. Gr. Lat. φυλακτήριον, *Servatorium, amolimentum, amoletum, prævia.* (l. brevia) Gloss. Lat. MS. regium: *Phylacteria, carmina.* Vett. Glossæ MSS. ad Concilium Laodicenum c. 36. *Pittatiola decalogi collis suis suspendentes Judæi filacteria vocabant: sed hic obligationes quas hominibus suspendunt incantatores intellige.* Marcellus Empiricus cap. 8. *Et Gaitano lino inserto pro Phylacterio uteris, voto prius facto contra Solem orientem, quod eo anno cerasa non sis manducaturus.* Cap. 14. *Et laboranti de uva, luna septima, phylacterii more suspendes.* Adde p. 104. 155. Quæ quidem *Phylacteria* ut diabolicas adinventiones semper proscripsit Ecclesia. S. Augustinus serm. 215. de Temp. *Per fontes & arbores, & diabolica phylacteria, per characteres, & aruspices & divinos — sibi mala miseri homines conantur inferre.* Serm. 163. *Auguria non observent, phylacteria & characteres diabolicos nec sibi nec suis aliquando suspendant.* Capitula S. Bonifacii Mogunt. c. 33. *Si quis auguria, — phylacteria, id est scripturas, observaverit,* &c. Capitula Caroli M. lib. 6. c. 72. *Phylacteria, vel falsæ inscriptiones, aut ligaturæ,* &c. Ita passim utuntur S. Audoënus in Vita S. Eligii lib. 2. c. 15. p. 216. Acta S. Anastasii Martyris apud Baronium an. 713. n. 7. Vita S. Nili junioris p. 4. Gregor. III. Ep. 3. ad Optimates German. Beda lib. 4. hist. cap. 27. Synodus Laodic. cap. 36. Trullana c. 61. Moguntin. an. 742. Romana sub Gregor. II. PP. c. 22. Agath. c. 68. Liptin. c. 5. Capit. Caroli M. l. 7. c. 94. Addit. 2. Ludovici Pii c. 18. &c. Vide *Brevia, Ligatura,* & quæ de ejusmodi amuletis & phylacteriis contra morbos congessit Jacobus Gotofredus ad l. 3. Cod. Th. de Maleficis.

Phylacteria, apud Christianos, dictæ Arculæ, in quibus Sanctorum reliquiæ reconduntur, quod eæ serventur, vel deferantur εἰς φυλακτήριον, ut loquitur Theophanes an. 31. Copronymi, p. 375. Καὶ εἴπε λείψανον ἅγιον ἐφάνη τις ἔχων εἰς φυλακτήριον, καὶ τοῦτο ὡς τινὶ παρέδωκεν. Ita hoc loco ἐγκόλπιον indigitat, quod φυλακτὸν vocat Leo Grammaticus in Theophilo pag. 451. Albericus in Chron. *Phylacterium a collo usque ad pectus pendens Sanctorum reliquiis refertum, quorum patrocinio se in periculis tutum futurum credebat.* Joan. Diaconus in vita Gregorii M. l. 4. c. 80. *Reliquiarum phylacteria tenui argento fabricata, vilique pallio de collo suspensa.* Hist. Miscella lib. 20. p. 629. *Et pretiosa quidem ligna ab eo sublata supra mensam posuit, phylacteria vero in collo suo suspendit.* Vide *Encolpium*.

Phylacteria etiam appellabant Thecas in quibus reconduntur Sanctorum reliquiæ, quæ in ædibus sacris servantur. Beletus de Divinis offic. c. 115. *Est tamen discrimen inter Phylacterium & Phylacteriam. Phylacterium enim chartula est in qua decem Legis præcepta scribebantur, cujusmodi chartas solebant ante suos oculos circumferre Pharisæi, in signum religionis. Unde in Evangelio, Dilatant enim Phylacteria sua, & magnificant fimbrias. Atque hoc quidem Phylacterium a* φυλάσσω, *& Thoral, quod est Lex. Philacteria autem, phylacteriæ, vasculum est, vel argenteum vel aureum, vel etiam crystallinum, in quod Sanctorum cineres & reliquiæ reponuntur.* Dudo lib. 3. de Morib. Norman. *Delatisque Sanctorum phylacteriis, manibus super ipsa impositis — juravit,* &c. Hugo Flaviniacensis in Chron. Virdun. *Phylacteria aurea & argentea & crystallina cum Sanctorum reliquiis.* Utuntur hac notione Bonifacius, Hugo Flaviniacensis in Chronico Virdunensi, p. 167. 246. Petrus Cluniac. lib. 6. Epist. 28. Vita S. Willelmi Ducis c. 16. Harigerus in Vita S. Landoaldi n. 9. Ordericus Vitalis lib. 6. p. 599. 619. Helgaudus in Vita Roberti Regis p. 74. Gesta expugnantium Jerusalem cap. 17. &c.

Philaterium. Gregorius M. lib. 12. Epist. 7. *Aduloualdo Regi transmittere philateria curavimus, id est Crucem cum ligno sanctæ Crucis,* &c. Dudo lib. 2. de Actis Norman.

Reliquiæque simul, philateria, cruxque verenda.

Monast. Angl. t. 1. p. 93. *Dedit etiam de suis capellis capsides & philateria cum nonnullorum Sanctorum reliquiis.*

Phylatteria. Durandus lib. 1. Ration. cap. 3. n. 26. *Philatteria, est vasculum de argento vel auro vel crystallo, vel ebore & ejusmodi, in quo Sanctorum cineres vel reliquiæ reconduntur. Le Roman de Rou* MS.

Desous out une filatire
Tout le meillor qu'il pot eslire
Et le plus chier qu'il pot trover.

Alibi;

Filatieres & Testes, & autres sainctuaires.

Le Roman du Renard couronné MS.

Qui dont oïst vilain jurer
De crois, de Dius, & de Philateres,
Qu'il fu pendus ainsi con Lerres.

Adde Dissert. 26. ad Joinvillam p. 310.

PHYLARCHI. Ita Saraceni Duces suos vocabant, quod εἰς φυλάς, seu *tribus* divisi essent 12. quibus ii imperabant, ut testatur Procopius lib. 1. de Bello Persico c. 17. 19. 20. Julianus Antecessor Constit. 95. *Neque phylarchum, id est Saracenorum Ducem,* &c. Marcellinus Comes: *Quindecim millia Saracenorum ab Alamundaro cum Chabo & Hesido Phylarchis limites Euphratesiæ ingressa sunt.* Occurrit passim apud Theophanem, & alios scriptores Byzantinos, & in Vita S. Nili junioris p. 26. Vide Henricum Valesium ad Ammiani lib. 24. & Glossarium Fabroti ad Constantinum Manassem.

PHYSICA, Medicina, ἰατρική, quæ circa hominis naturam versatur. Willelmus Malmesbur. in prologo libri 2. de Gestis Angl. *Logicam enim quæ armat eloquium, solo libavi auditu: Physicam, quæ medetur corporis valetudini, aliquanto pressius concepi.* Will. Tyrius lib. 18. cap. 34. *Nostri enim Orientales principes, maxime id efficientibus mulieribus, spreta nostrorum Latinorum Physica & medendi modo, solis Judæis, Samaritanis, Syris & Saracenis fidem habentes, eorum curæ se subjiciunt imprudenter, & eis se commendant Physicarum rationum prorsus ignaris.* Hugo Falcandus de Calamitate Siciliæ p. 683. *Misit Archiepiscopum Salernitanum, virum in Physica probatissimum.* Egidius Corboliensis MS. de Virtutib. medicaminum:

Quo Pessulanus ubi Mons auctore niteret,
Jam dudum Physicæ laus ecclipsata fuisset.
Qui vetulo canos proferi de pectore sensus
Ricardus, senior quam plus ætate senili.

Et lib. 3. de Salerno:

Fons fisicæ, pugil eucrasiæ, cultrix medicinæ.

De Studio Physicæ Montispessulani vide præter Ranchinum, Gariellum in Episcop. Magalonensibus p. 155. Gaufridus de Vino Salvo in Poetria MS.

Instar Papæ boni pastoris ab ore supino
Servat ovile suum, vel quomodo Physica curat
Corpora, sic animas & vulnera curat eorum.

Utuntur Guigo in vita Hugon. Episc. Gratianop. n. 32.

Ordericus Vital. lib. 3. p. 477. Will. Tyrius lib. 18. c. 19. Arnoldus Lubec. lib. 2. cap. 40. Honorius III. PP. in V. Compilat. tit. 27. cap. 1. Matth. Paris p. 639. Concilium Turon. an. 1163. c. 8. Tho. Archidiac. in Hist. Salonit. c. 19. Joann. Sarisberiensis lib. 1. Metalog. c. 4. lib. 2. c. 6. Vitæ Abbatum S. Albani p. 67. &c. *Le Roman de la Malemarastre* MS. *Jadis Ypocras si fu li tres plus sages clers de Physique, qui onc fu à son tans.* Guillelmus *Guiart*, in Philippo Augusto :

> *Grant dueil en orent Crestiens,*
> *Tant que tous ses Physiciens*
> *Qui de luy garir s'entremissent,*
> *D'assentement commun li distrent* &c.

Physicus, Medicus. Lambertus Ardensis p. 117. *Unde & Physici ejus neminem ad ipsum accedere permittebant.* Adde p. 118. Testamentum Asini editum à Petro Lambecio : *Fel apothecariis, stercus meum medicis, urinam quoque physicis.* Rigordus *professione physicum* se dicit in prologo Historiæ. *Medici physici*, apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 21. *Magistri in Physica*, in Constit. Sicul. lib. 3. tit. 34. Ita usurpant hanc vocem Concilium Turon. III. an. 813. c. 48. Will. Tyrius lib. 18. cap. 19. Oliverius Scholast. p. 1186. Jacobus de Vitriaco lib. 3. Hist. Orient. p. 1135. Arnoldus Lubecensis lib. 2. cap. 40. Anonymus in Chronicis Sclavicis cap. 34. Matth. Paris p. 234. 511. Liber de Gozecensis Monast. fundatione p. 226. &c. Vide præterea Leges Alfonsinas parte 1. tit. 17. lege 28. part. 2. tit. 9. lege 10. Ita usurpavere etiam hanc vocem nostrates : Alanus Charterius in Parlamento amoris :

> *Et la tres douce Physicienne*
> *Pour guerir son servant feable.*

Idem in tractatu *de l'Esperance : & se le patient crie, & se guerment de la durté de son Mire, qui la laisse en tele chaleur eslever, pourtant n'est mea le sage Physicien à luy ottroier.* Vide Monstrelletum 1. vol. pag. 66. 3. vol. p. 25. Christinam Pisanam 1. part. cap. 13. & Steph. Paschasium lib. 8. Disquisit. Francicar. cap. 26. Clericos *Physicæ* seu medicinæ operam dedisse probat Angelus à Nuce ad Leonem Ost. lib. 1. c. 33. lib. 3. c. 7. Vide Concilium Monspeliense an. 1195.

PHYSICULATUS, in Catholico parvo, *divinatus, vel pronuntiatus.* Ibidem: *Physiculo, deviner, prononcer.* Vox augurum & aruspicum. Gloss. Isid. *Physiculo, propitio deos. Physiculator, augur, naturas in extis animantium quærens.* Proinde vox formata, ut putat Scaliger, à φυσικεύειν. Martianus Capella lib. 1. p. 5. *In fanis, quibus aut vaticinia obliquis fundebantur ambagibus, aut denuntiata pecudum cæde physiculatis extorum prosiciis viscera loquebantur.* Et lib. 2. p. 38. *Hæc aruspicio exta physiculant admonentia quædam, vocesque transmittunt.* Fridegodus in vita S. Wilfridi cap. 47.

> *Et quamvis odiis proscriptus physiculatis*, &c.

Saxo Grammaticus lib. 1. Hist. Danicæ, de variis Mathematicis: *Secundi post hos primam physiculandi solertiam obtinentes artem possedere Pythonicam*, &c.

PIACA, Papiæ, *aigatia.*

PIASTER, Pinus silvestris. Ebrardus in Græcismo c. 25.

> *Arboreumque tamen dic femineum fore nomen,*
> *Ni dumus, rubus, oleaster, sive piaster.*

PICA, *Picca*, ex Gallico *Pic*, unidens ligo, quo terra atteritur, & foditur; *epupa*, Plauto in Captivis, ut observatum à Salmasio ad Pollionem, *obpopa & otpopa*, ὄρυξ, in veteribus Glossis, unde nostrum *hoüe* eruit. Will. Brito lib. 2. Philippid. p. 115.

> —— *Sub eisque secare minarius instat*
> *Celtibus & piccis imi fundamina muri.*

Will. de Podio-Laurentii cap. 38. *Turribus & muris fortiarum dest uendis picas ferreas applicabant.*

Picator, qui *pica* terram fodit. Lambertus Ardensis p. 158. *Fossarii cum fossoriis, ligonistæ cum ligonibus, picatores cum picis, malleatores cum malleis.*

Pico, idem quod *Pica*. Epistola Arnoldi Archiep. Narbonensis de parta victoria contra Mauros in Hispania an. 1212. *Postmodum capiti castri ejusdem incessanter sagittis & lapidibus per totum diem & noctem impugnarunt, muros nihilhominus cum piconibus fodientes.*

A voce *Pica*, dictæ sarissæ, seu longiores peditum hastæ, ut quibusdam placet. At cum alia prorsus sit picarum seu sarissarum forma, aliis non arridet hæc sententia. Turnebus lib. 21. Adversar. c. 25. *Picas* nostrates, quasi *spicas* appellatas putat; & revera spicarum speciem prorsus referunt. Octavius Ferrarius à *spiculum* deducit.

PICAGIUM, Tributi species, quod, ait Spelmannus, in nundinis penditur ob veniam effodiendi soli; sic ut tabernacula ponantur nundinalia, stationes, & officinæ, quas *stalla* vocant; facultas *de piquer la terre*, nostris. Monasticum Anglic. to. 1. p. 722. *Sint quieti de — omnibus auxiliis, placitis, querelis, & ad omnia Comitatus, & de muragio, pontagio, pannagio, pavagio, passagio, cariagio, tallagio, picagio*, &c. Idem p. 976. *Quieta de omnimodo pavagio, passagio, lestagio, stallagio, cariagio, picagio, teragio, tronagio*, &c.

PICARDIA, Belgicæ notissima hodie provincia, cujus urbs præcipua Ambianum, unde id nominis acceperit, nemo adhuc, opinor, assecutus est; adeo ut mirum sit ab aliquot seculis appellationis originem hactenus incompertam esse. Quis enim Jacobi Guisii lib. 1. Annal. Hannoniensium cap. 32. amplectatur sententiam, scribentis à nescio quo Pignone, ex Alexandri M. Ducibus, qui castrum Piquiniacense ad Somonam fluvium struxerit, sic appellatam? tametsi Joannes Curbichonus, qui Caroli V. Regis mandato librum de Rerum proprietate in Gallicam linguam vertit an. 1372. lib. 15. c. 122. eidem adstipulari quodammodo videatur, hisce verbis : *Picardie est une partie de France vers Beauvais, qui est ainsi appellée pour le chasteau de Piquigny, comme dit Grodogne au livre de la Destruction des Troiens. Car le chasteau Piquigny eut jadis la Seigneurie de tout le pays jusques à la mer d'Angleterre, pour ce de Piquigny fut Picardie nommée.* Mox subdit Picardiam complures urbes complecti, Ambianum scilicet, Bellovacum, Abbatis-villam, Clarummontem, Hamum, S. Quintinum, Durlanum, Noviodunum, Tervannam, Turnacum, Atrebatum, S. Audomarum, Bethunam, Duacum, Orchiacum, & alias complures: præterea Picardiam dividi in superiorem, quæ Parisiorum provinciæ finitima est, & inferiorem, quæ Flandriæ & Brabantiæ. Sed cum castrum *Pinchiniacum*, uti vocatur à Dudone l. 3. de Act. Norm. p. 104. non ut hodie *Piquigny*, sed *Pinkeni*, & latinè *Pinconium*, in veteribus utriusque linguæ Tabulis appelletur, vix est ut in hanc sententiam aliquis facile concedat : cum præterea castrum nudum sit, nec ullius apud Romanos antiquitatis, tametsi illustri admodum familiæ, quæ Ecclesiæ Ambianensis Vicedominatum obtinuit, nomen dederit.

Falcetus lib. 2. de Militia Francor. p. 123. Papyrius Massonus in Notitia Galliæ, & aliquot alii post laudatum Curbichonum, ab eo armorum genere quod vulgo *Pique* appellamus, dictos Picardos volunt, quod ea, ut aiunt, gentis ejusce propria fuerint, juxta illud Lucani lib. 1. de Suessionibus :

> —— *Longisque leves Suessones in armis.*

De quo etiam egit Cluverius in Germania antiqua p. 297. Sed & neque eæ Suessionibus propriæ fuerunt hastæ longiores, cum Armoricis nostris tribuantur ab Eucherio Lugdun. lib. 2. de Instruct. cum deinde longè recentior legatur *picarum* apud nostros usus, vel saltem nomenclatura, nec illa videtur propior vero sententia.

Andreas Thevetus l. 15. Cosmogr. c. 3. à quibusdam gentibus quæ regiones has inhabitarunt denominatam scribit Picardiam, nullo prorsus fundamento, cum quæ eæ fuerint, non nominet, nisi forte *Begardos* hæreticos intelligat, quorum nomen tantum auditum docuimus

sub finem decimi tertii seculi; à quibus denominatos Picardos non desunt qui existimaverint: tametsi *Beguinorum*, quos eosdem cum Begardis plerique censent, nomen longe antiquius sit; cum ab ejusmodi hæreticis, quos cum Valdensibus eosdem esse volunt, hæreticos Bohemos *Picardos* vulgo inde appellari constans fere sit opinio; quod ex Belgio in has provincias transierint. Etsi non magnopere repugnaverim, si quis ita dictos velit ab eorum quodam primario signifero, cui *Picardi* nomen fuerit, ut *Sicardos* olim ipsos Albigenses appellatos scribit Paulus Perrinus, à Sicardo præcipuo hæreseos doctore apud Lomberias, cujus meminit Willelmus de Podio-Laurentii c. 4.

Sane *Picardos* Bohemos à Belgicis appellatos, nullo licet præterquam æquivocæ nomenclaturæ fundamento, ea, ut diximus, obtinuit hactenus sententia, præsertim cum Picardiæ provincia hac ipsa tempestate ea hæresi infecta legatur; quod præ cæteris testatur Matthæus Paris an. 1236. *Circa autem dies illos, invaluit hæretica pravitas eorum qui dicuntur Paterini & Bugares in partibus Transalpinis, de quorum erroribus malo tacere quam loqui, adeo quod fidei puritatem in finibus Franciæ & Flandriæ ausi sunt perturbando violare.* Quod rursum ingerit sub an. 1238. Sed & aiunt Valdum hæresis autorem, cujus propagatores, atque adeo hæredes sese hodie profitentur nostri Calvinistæ, ac gloriantur, quod videre licet apud Paulum Perrinum in Valdensium historia, summo Pontifice & Lugdunensi Archipræsule potissimum adnitentibus, pulsum Lugduno an 1163. in finitimas Flandriæ provincias migrasse, ubi pravas suas opiniones propagaverit, adeo ut ea statim tabe infectæ fuerint: quam quidem ut à populorum animis avelleret, Philippum Augustum in Picardiam cum valido exercitu profectum, urbes complures, ac Nobilium castra fere trecenta funditus excidisse, hæreticos usque in Flandriam secutum, ubi eorum quamplurimos ignis supplicio damnaverit: ita Dubravius l. 14. Hist. Bohem. qui vera falsis hac in re miscet. Falsum enim ullam suscepisse in Picardiam contra hæreticos expeditionem Philippum Regem, quam pro eo quod in Occitania gestum est bello perperam cepit, tametsi verum sit *Bulgaros*, uti Valdenses vocabant, in Flandria & regionibus adjacentibus igne consumptos, quod in voce *Bulgari* adnotamus. Quinimmo longè ante Valdum, Manichæorum hæresis, à qua Valdensium profluxit, in iis viguit provinciis, ut colligere est ex Guiberto lib. 1. de Reliquiis Sanctor. c. 3. lib. 3. de Vita sua cap. 16. & Synodo Atrebatensi an. 1025. nuper edita à viro doctissimo D. Luca Acherio to. 13. Spicilegii. Ab istis tamen qui Picardiam insederant & infecerant hæreticis, Bohemicos Picardos appellatos doctiorum fere est sententia, atque in primis Æneæ Silvii in Hist. Bohem. cap. 41. ubi de Adamitis. Sed & de iis ita Thuanus noster lib. 6. Hist. *Petrus Valdus eorum antesignanus patria relicta in Belgium venit, atque in Picardia quam hodie vocant, multos sectatores nactus, cum inde in Germaniam transiisset per Vandalicas civitates diu diversatus est, ac postremo in Bohemia consedit; ubi etiam hodie ii qui eam doctrinam amplectuntur, Picardi ea de causa appellantur.* Vide Epistolam Valdensium ad Calvinum inter ejusdem Epistol. n. 250. Georgium Bartholdum Pontanum in Bohemia sacra lib. 7. c. 9. & Gretzerum in Præloquio ad Ebrardum contra Valdenses c. 4.

Non defuere denique, qui nullo verosimili fundamento Picardiæ nomen huic Provinciæ inditum scripsere, ab incolarum indole, quos in rixas, quas nostri *piques* dicunt, procliviores esse aiunt: quasi verò, licet de Picardorum moribus id concederetur, quod in dubium jure vocari potest, toti provinciæ invidiosum & contumeliosum imponeretur nomen, quod ab omnibus tam facile reciperetur. Ita dum in rebus dubiis, incertis conjecturis ac divinationibus longè petitis indulgemus, fere semper nugas vendimus ac illudimus.

Cum igitur incertum maneat hujusce provinciæ nomenclaturæ etymon, duo potissimum supersunt investiganda, ac primum quis ex antiquioribus scriptoribus Picardiæ nomen ei attribuerit, alterum an propriam antea nomenclaturam habuerit, priusquam ita indigitaretur. Falcetus ait Petrum Blesensem in Epistolis *Picardiam* nominasse; vixit ille circa an. 1200. quod sane nondum deprehendi, nec scio an Blesensem legenti id mihi elapsum fuerit. Utcunque sit, constat Nicolaum de Braia, qui circa id temporis vixit, Picardiæ meminisse, adeoque his tum primum seculis ejusmodi nomen invaluisse. Ille enim in vita Ludovici VIII. sub quo vivebat, quod in exitu operis testatur, ita ait:

> *At Comes egregius, & Martius ille Philippus,*
> *Boloniæ patris imitans pia gesta Philippi,*
> *Gloria Picardis, Comitem sed Flandria luget.*

Matthæus Paris qui obiit anno 1256. sub an. 1229. *Qui enim seminarium tumultuosi certaminis moverunt, erant de partibus conterminis Flandriæ, quos vulgariter Picardos nominamus.* Describitur Epistola Alexandri IV. PP. à Waddingo an. 1256. n. 3. cum hoc titulo: *Venerabilibus fratribus Archiepiscopis & Episcopis ac dilectis filiis Abbatibus, Prioribus — per Franciam, Burgundiam, Picardiam, Britanniam, & Normanniam constitutis.* In Charta Simonis Card. Legati Apostolici an. 1266. fit mentio 4. Nationum Academiæ Parisiensis, Franciæ, Picardiæ, Normanniæ & Angliæ. Neque memini me legisse id nominis in antiquioribus Tabulis ejusdem Academiæ, tametsi Nationum mentio fiat iis non nominatis, circa an. 1232. in ejusdem Hist. Bulæana to. 3. p. 141. Exhinc *Picardia* & *Picardorum* sat frequens occurrit mentio, apud Eberhardum in Chron. an. 1287. autorem Hist. Australis an. 1285. Guillelmum Nangium in S. Ludovico p. 377. & in Philippo Pulchro p. 540.

Jam verò ut quædam dicamus de propria ac genuina Picardiæ provinciæ nomenclatura, antequam ita indigitaretur, quod uti observatum, vix ante annum 1200. obtinuit: constat nulla peculiari appellatione apud scriptores denotari, si cum iis, quibus hodie porrigitur, tractuum spatiis illa spectetur: sed sui quique tractus à primariis urbibus, vel ab ipsis Comitatibus denominationem accipiebant. Verbi gratia, Ambianensis, *Pagus Ambianensis* dicitur Dudoni lib. 3. de Act. Norm. p. 104. 135. 138. Philippus *Mouskes* in Ludov. V.

> *En la contrée d'Aminois,*
> *As paiens firent mult d'anois.*

Et in Philippo Aug.

> *C'il d'Aminois & de Pontieu,*
> *Tinrent bien d'autre part lor lieu.*

Apud Suger. in Lud. VI. p. 313. *Pontivos, & Ambianenses & Belnacenses in sinistro* (cornu) *constitui approbavit.* Apud Rigord. ubi de prælio Bovinensi: *Supervenientes communiæ specialiter Corbeii, Ambianenses, Beluaci, & Compendii, Atrebatæ*, &c. Ita Ambianenses, Pontivos, & Corbeienses una memorat Chron. vernacul. Flandriæ c. 55.

Sed & qui huic regni Francici regendæ provinciæ à Regibus nostris præficiebantur, serius sese Picardiæ Gubernatores inscripserunt. Quippe Petrus *de la Palu* Dom. *de Varenbon* sub an. 1341. inscribitur *Gouverneur des Bailliages d'Amiens, de l'Isle & de Douai, & Capitaine des frontieres de Flandres*: interdum *Gouverneur des marches de Flandres.* Matthæus de Trie Franciæ Marescallus an. 1342. *Lieutenant du Roy és parties de Flandres & de Hainaut.* Gaufridus de *Charni* apud Froissart. vol. 1. c. 150. *Lieutenant du Roy sur les frontieres de France.* Carolus D. de *Montmorenci, Capitaine General pour S. M. sur les frontieres de Flandres & de la mer, & en toute la langue Picarde*, in literis 5. Febr. an. 1349. (1350.) Ita primus is fuit, qui Picardiæ Proregem se dixerit. Exhinc Edwardus *de Beaujeu* Franciæ Marescallus in Computo Bartholomæi *du Drach* Thesaurarii Guerrarum an. 1350. dicitur *Capitaine pour le Roy és parties de Picardie, de Boulogne & de Calais.* Comes Inculismensis Franciæ Comestabularius, *Lieutenant pour le Roy és parties de Picardie, d'Artois, & de Boulenois,*

an. 1351. Qui deinceps hos excepere, *Gouverneurs & Lieutenans*, vel *Capitaines*, vel *Souverains Gouverneurs pour le Roy au pays de Picardie* inscribuntur.

Denique, ut & hoc breviter attingam, in Academia Parisiensi ex 4. Nationibus quibus Facultas artium componitur, secunda est Picardica, quæ, ut jam ab olim, in 2. partes divisa, 5. diœceses continet: prima quidem istas, Beluacensem, Ambianensem, Noviomensem, Atrebatensem, Morinensem: altera Cameracensem, Laudunensem, Tornacensem, Leodiensem, Trajectensem. Vide Hist. Academiæ Paris. to. 3. p. 559. V. *Poheri*.

PICARIUS, *Picherium*, *Picius*. Vide *Bicarium*.

PICHEA, Modus agri, in Normannia. *Pichea prati, terræ*, &c. in Tabulario Leprosariæ pontis Audomari.

PICHIN. Eckehardus Junior de Casibus S. Galli cap. 5. *Illique rabidi advolant, hominem dicto citius corripiunt, cultellos ut ludicrum quod Theutones Pichin vocant, in coronam ejus facerent, antequam capite illum plecterent, exigunt.* Vide ibi Goldastum p. 195.

PICO. Vide *Pica*.

PICTA, Æ, *Tinctura, sive Pictura*. Jo. de Janua. In Catholico parvo: *Picta, cote, ou pointure*.

PICTA, *Pictavina*, *Pictavensis*, Moneta Comitum Pictavensium, minutissima fere omnium monetarum: Gallis *Pite*. Charta Guillelmi Comitis Forcalcarii Gausserandæ filii: *Quicumque à 20. solidis ad quantitatem 20. librarum in bonis habuerit, pro qualibet libra unam pictam solvat.*

Pictavina. Charta an. 1206. ex Tabul. Fossatensi f. 39. *Quandam vineam, quam tenet à nobis ad tres pictavinas de censu*, &c. Alia an. 1239. *Ego Simon de Præsepibus Miles sedecim solid. 17. denar. & unam pictavinam census dedi.* Gesta S. Ludovici to. 5. Hist. Francor. p. 394. *Quandam maculam circa caudam oculi dextri, ad modum puncturæ pulicis rubeam, latam sicut una Pictavina.* Unde apparet ut minimæ fuerint Pictavinæ. Chronicon MS. Bertrandi Guesclini:

Més tout ce ni valoit une Poitevine.

Charta an. 1379. apud Loisellum in Bellovaco pag. 317. *Vint deniers Beauvaisiens, lesquels valoient chacun un denier Parisis, & demi Poitevine Parisis.* Adde Chartam an. 1328. in Probat. Hist. Mommorenc. p. 142. Hinc *Poitevineur*, Pictavinarum adulterator, apud Guignevillam Monachum Carilocensem:

Et si est fausse serruriere,
Et une fausse monnoiere,
Et une Poitevineresse,
Et de deniers mesconteresse.

Pictavenses. Gregorius VII. PP. lib. 9. Epist. 7. *Octo nummi Pictavensium. Pictavenses bruni*, in Tabulario Angeriacensi fol. 222. *Solidi Pictavenses masculi*, ibidem fol. 47. & in Tabulario S. Stephani Lemovicensis in Charta an. 1081. *Solidi ejusdem monetæ masculinæ, & solidi nummorum Pictavinorum.* Ita apud Goffridum Vindocin. lib. 1. Epist. 21. *Quod si trecentos solidos Pictavensium masculorum vobis daret.* Ubi *Pictavenses masculi* dicuntur *Malliæ Pictavinæ*, seu *mailles Poitevines*. Ita enim expressere hanc vocem *maille* per *masculus*, quæ vox apud nos *masle* redditur, uti monemus in Dissertatione de Byzantinorum Impp. nummis.

Pictavini. Raimundus de Agiles in Hist. Hierosol. pag. 165. *Erat moneta nostra hæc, Pictavini, Cartenses, Mansei, Lucenses, Valentinenses, Mergoresi, & duo Pogesi pro uno istorum. Denarii Pictavini* in Charta an. 1058. in Hist. Comitum Pictav. Beslii p. 429. In alia an. 1105. pag. 493. *CCC. solidos Pictavenses veteres, & CC. alios solidos minutarum optimæ monetæ.* Charta Alphonsi Comitis Pictavensis: *Nous vous mandons que vos nos puissiez rendre certain du prix & de la loy de Poitevins, & du pois & de la loy d'Angevins, du pois & de la loy de Nantois à l'escu, & du pois & de la loy de Mansois, & combien chascune monnoye devant dite vaut de loy & de pois à tornois, & quelle monnoye nos porrions faire en nostre terre de Poitou à nostre preu, & de la terre*, &c. *Le Roman de Garin:*

Je vos rendrai deux sols de Poitevins.

Pictata, Valor unius *Pictæ*. Charta Occitana an. 1299. in Regesto Philippi Pulchri Regis ejusdem anni ex Tabul. Regio n. 47. *Item acquisivit dictus Prioratus in pertinentiis de Blanhaco tres pictatas vineæ in loco vocato*, &c. Occurrit ibi rursum.

Pictancia, Portio monachica in esculentis ad valorem unius *Pictæ*; lautior pulmentis, quæ ex oleribus erant, cum pictanciæ essent de piscibus, & hujusmodi. Vincentius Belvac. lib. 32. cap. 49. *Aquam etiam puram frequentius bibebant, & quandoque pro magna pictantia mixtam vel aceto, vel lacte, nulla de vino facta mentione.* Cæsarius lib. 8. c. 94. *Dum — à celleraria per totum conventum pictantia, id est ova frixa dividerentur — invisibilem ei pictantiam misit, — quod omnibus diebus vitæ suæ pictantiis omnibus carere vellet.* Hist. Abbatum Ramesiens. in Monastico Anglic. to. 1. p. 242. *Et assignavit pictantiam propter cœnas conventus.*

Pitancia. Udalricus lib. 2. Consuetud. Clun. c. 35. *Generale appellamus, quod singulis, in singulis datur scutellis. Pitancia, quod in una scutella, duobus: verbi gratia, aliquando pro pitancia absque scutella unum crudi casei frustum, vel quatuor ova: pro generali ova quinque, & caseus nunquam nisi coctus.* Charta an. 1278. ex Tabulario S. Bertini: *Benigne concesserunt quod — centum solidi Paris. post decessum nostrum annis singulis bis in anno videlicet qualibet vice 50. solidi in pitantiam dicti conventus in perpetuum specialiter convertentur, & quod quolibet die quo fiet hujusmodi pitantia celebrabitur in ipsa Ecclesia pro anima nostra — una Missa specialis*, &c. Statuta Joannis Archiep. Cantuariensis an. 1279. *Quod si aliqua secundo vocata venire contempserit, insequenti prandio ei pitancia subtrahatur. Plenariæ & aptæ pitanciæ*, in Testamento Sugerii Abbat. S. Dionysii an. 1137. Occurrit passim, apud Cæsarium lib. 8. c. 11. in Chronico Andrensi pag. 486. in Regula Ord. S. Gilberti p. 734. in Libro usuum Ord. Cisterciensis c. 76. 90. apud Rainerum Abbatem Cisterc. in Instit. c. 19. 60. in vita B. Mauricii Ordinis Prædic. n. 6. apud Jacobum de Vitriaco in Hist. Occid. cap. 14. Matthæum Paris p. 553. in veterib. Chartis apud Perardum p. 480. in Hist. Pontivensi p. 204. 205. in Monastico Anglic. to. 1. p. 104. in Chronico Beccensi an. 1223. &c.

Perperam Acarisius, Pergaminius, & viri docti in Notis ad Miracula S. Thomæ Aquin. & in Nomastico Cisterciensi, à *Pietate* dictam *Pitanciam* scripsere: quia forte *Pietancia* aliquando scriptum reperitur, quomodo semper apud Bernardum Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. in Codice Sangermanensi. Neque felicius Browerus in Antiq. Fuld. pag. 207. *Pitantiam* dictam vult, *quasi Pitissantiam, & Pitissando*, ut & Salmasius ad Hist. Aug. Alciat. lib. 8. Parerg. c. 17. Maranus, Cironus, & alii, qui à *Pittacio* deducunt, ita ut Canonicis & Præbendariis, ut olim militibus, secundum porrecta illis pittacia, erogarentur species annonariæ, ut panis, vinum, lardum, caro, &c. vel quod in tabella seu pittatio describeretur, quam quisque sportulam & portionem esset suscepturus.

Pitanciarius, Officium Monasticum, cui munus incumbit componendi & distribuendi singulis Monachis *pitancias* suas. Charta an. 1292. *Idem Abbas assignavit pitanciariæ certos reditus ad summam 8. librarum & 14. solidorum & 2. denariorum, tali modo disponendam, videlicet quod Pitantiarius ministret inde conventui singulis annis in anniversario suo, vinum, piscem, & species: scilicet cuilibet de conventu unam caritatem integram boni vini, & unum ferculum boni piscis, & species per visum Subprioris*, &c. Hujus meminit Ingulphus p. 886. Sic *Pitanciaria* est Officium Pitanciarii, ut & in Monastico Anglic. to. 1. pag. 148.

PICTATORIÆ *tabulæ*. Adso in vita S. Soli cap. 8. de quodam muto & surdo curato: *Et sanatus est homo; quod*

quod quidem tabulæ pictatoriæ ibidem pendentes testantur. Tabellæ scilicet plectiles, quas muti, dum eleemosynam petunt, invicem concutiunt.

PICTATIUM. Vide *Pittacium*.

PICTELLUM, & *Pightellum*, Anglis exigua fundi portio sepimento conclusa. Ita Spelmannus.

PICTIONES, in Gloss. Isid. *qui vendentes vincere in pictura.* Rectius apud Papiam: *Qui vincuntur in pictorum certamine.* Galli dicimus, des *Peintereaux*, ignaros in arte pictoria.

PICTOMACHARIUS, apud Firmicum lib. 8. Math. c. 8. *Hunc locum si Mars respexerit, stadiodromotos facit, si Luna cum Marte, pictomacharios.* Ex Gr. πύκτης & μάχαιρα, Pycta, Gladiator, qui cum machæra pugnat: nisi legendum sit *Pyctomachos*, quod quidam volunt.

PICTURA, Modus agri, vel vineæ. Hugo Flaviniac. in Chron. p. 135. *Cum silvis & pratis ad eandem Ecclesiam pertinentibus, & pictura vineæ una, & molendino uno,* &c. Tabularium S. Vitoni Virdunensis: *Dedit — super Mosam in finibus Novæ-villæ 18. picturas vinearum, cum silva circumposita, quas dedit dominus Gaufredus Episcopus ad consecrandum sanguinem Domini.* Charta Egberti Archiep. Trevirensis an. 981. apud Browerum in Annalib. Trevir. *In Castenich quoque picturas 4. in Burbracho picturas tres cum omnibus ad easdem rite pertinentibus,* &c.

PICTURARE, Pingere, apud Joan. Sarisberiensem Epist. 267. hinc *picturatus* apud Claudianum, & aliquot alios: *Picturatio*, apud Rigordum an. 1185.

PIDRISIGULA. Petrus Damiani lib. 6. Epist. 7. *Cui — chirothecæ, calcaria, scutica, pidrisigulæ, & si quæ alia equitandi sunt utensilia, nunquam otioso situ neglecta marcescunt.* Forte *pediligulæ*, legendum.

PIERIUS. Balbus Catholico: *Pierius, Musaticus.* Hepidannus in Vita S. Wiboradæ lib. 2. c. 7. *Scholari sudabat Pierio*, i. studebat. Matthæus Vindocin. in Thobia:

Pierius tædet inservisse librum.

PIES, *Freres pies*, dicti quidam Religiosi ac Monachi, quod instar *picarum*, albis & nigris vestibus una & simul induerentur. Thomas Walsinghamus p. 124. *In quodam veteri cœmeterio, quod fuerat quondam fratrum, quos Freres Pies veteres appellabant.*

PIETAS, Miseratio, misericordia, ex Gall. *Pitié.* Galfridus Monemuthensis lib. 2. c. 5. *Maximamque partem sine pietate trucidarunt.* Lib. 7. c. 3. *Quos sine pietate laceratos coëgit in patriam remeare.* Chronicon Episcop. Metensium: *Pietate ipsorum ductus.* Mox: *Quem suorum movebat pietas.* Vide Salmasium ad Capitolinum p. 249.

PIETATICULTRIX, Ciconia dicitur in Petronii Fragmento.

PIETICUS, Papiæ, *tardior*: Ugutioni & Joanni de Janua, *compassivus, à pius.*

PIETOSUS, Misericors, compatiens, Gallis *Piteux*, Italis *Pietoso*. Vita S. Drausii Episc. Suession. n. 14. *Quia pietosæ erat mentis, animo indoluit.*

PIFFERUS, Fistula, Italis *Piffero*; nostris *Fifre*. Computum Thesaurariæ urbis Bononiæ in Italia an. 1364. ex Bibl. Regia: *Pro quolibet roncino in mense & ultra, pro provisione personæ suæ, cum uno equo palafredo & piffero, ad rationem 28. sol. in mense,* &c.

PIFLI, ita dicti hæretici Albigenses per contumeliam. Eckbertus Schonaugiensis adversus Catharos, serm. 1. de iisdem Catharis: *Hos nostra Germania Catharos, Flandria Piphles, Galli Texerant, ab usu texendi appellat, — quia veram fidem Christi, verum cultum Christi non alibi esse dicunt, nisi in conventiculis suis, quæ habent in cellariis & textrinis, & in hujusmodi subterraneis domibus.* Chronicon Abbat. S. Medardi an. 1236. *Hæreticorum maxima multitudo, quos quidam vocabant Bulgaros, alii Piflos, per diversas civitates & castella Franciæ,* &c. Etiamnum *Pifres*, vocamus gulosos, qui largioribus epulis indulgent.

PIGACIÆ, Calceorum rostra & aculei, seu eorum caudæ veluti scorpionicæ. Ordericus Vitalis lib. 8. ejusmodi calceorum rostratorum Fulconem Andium Comitem repertorem fuisse ait; *qui cum pedes haberet deformes, instituit sibi fieri longos & in summitate acutissimos subtalares, ita ut operiret pedes, & eorum celaret tubera, quæ vulgò vocantur Uniones. Insolitus inde mos in occiduum orbem processit, levibusque & novitatum amatoribus vehementer placuit. Unde sutores in calceamentis quasi caudas scorpionum, quas vulgo Pigacias appellant, fecere, idque genus calceamenti penè cuncti divites & egeni expetiere.* Vide Notas nostras ad Alexiadem Annæ Comnenæ, & in v. *Rostra.*

PIGACIUM *sericum.* Guillelmus Biblioth. in Stephano VI. PP. p. 236. *Fecit in eadem prædicta Basilica vela 4. in circuitu altaris majoris, quorum sunt duo de serico pigacio, tertium pavonatile, quartum de Alexandrino,* &c.

PIGATUM. Chronicon Fontanellense c. 6. *Deinde per Casalis usque ad fines Bovaricenses in dextera per summum illius pigatum exsartum; usque ad fines Glaccolinses.*

PIGINCULUS, pro *penicillus.* Vide Savaronem ad Sidon. lib. 7. Epist. 3.

PIGMENTUM, recentioribus usurpatur, pro *potione ex melle & vino & diversis speciebus confecta, suavi, & odorifera,* ut est apud Joan. de Janua. Catholicum Parvum: *Pigmentum, pigment, confection souef, odorant, fait de vin & de miel, & autres espices.* Alibi: *Nectar, dulcis liquor, vel vinum pigmentatum. Vinum Cypricum, pigmentatum & clarificatum,* apud Lambertum Ardensem p. 119. *Mellita ac pigmentata potio,* apud Petrum Damian. lib. 1. Epist. 11. *Mulsum melle simul & diversis pigmentorum generibus paratum,* eidem lib. 6. Epist. 32. Petrus Venerab. in Statutis Ordinis Cluniac. cap. 11. *Statutum est, ut ab omni mellis & specierum cum vino confectione, quod vulgari nomine Pigmentum vocatur, Cœna Domini tantum excepta, qua die mel absque speciebus vino mistum antiquitas permisit, omnes Cluniacensis Ordinis Fratres abstineant.* Udalricus lib. 1. Consuet. Clun. c. 52. *Et pigmentum ad cujus tamen propinationem scilla non sonatur.* Lib. 2. cap. 4. *Potio pigmentata.* Lib. 3. cap. 21. *Quotiens pigmentum datur, ipse modiolis infundit.* Occurrit apud eundem locis aliis, ex quibus colligitur, statis diebus pigmentatam potionem Monachis datam: quod improbat S. Bernardus lib. de Vita & moribus Religiosor. cap. 8. *Quale est autem illud quod nonnulla Monasteria ex more observare dicuntur, in magnis videlicet festis vina delibuta melle, pigmentorum respersa pulveribus in Conventu bibere?* Charta Caroli C. apud Joan. à Bosco & Joan. le *Lievre* in Vienna: *Illud etiam donativum censale, aliud in speciebus vel in pigmentis Græcorum, præter justitiam quam nostræ cameræ reservavimus.* Vide Fragmentum Historicum de Concilio Aquisgranensi, Rembertum in vita S. Anscharii n. 59. Joan. Diacon. in vita S. Gregorii M. lib. 2. c. 26. Testamentum Sugerii Abbat. &c.

Pimentum, pro *Pigmentum.* Laudat Salmasius ad Vopiscum p. 404. Excerpta Apicii à Vinidario hoc titulo: *Brevis pimentorum quæ in domo esse debent.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu ch. 215. *Et in festivitate O. SS. unum receptum in refectorio de pane & vino, & pimento, & piscibus, & fabis,* &c. Ita *Piment* usurparunt nostri. *Le Roman d'Auberi* MS.

Qui porteront le vin & le piment.

Le Roman de Florimon MS.

Vins vermaus, & blans, & herbez,
Et de pieumens y ot assez.

Le Roman de Girard de Vienne MS.

Et plein bocel de vin o de pimant.

Chron. MS. Bertrandi *du Guesclin*:

Tant luy ont presenté de vin & de piment,
Qu'il fut tout enyvrez, car li vin le sourprent.

Alibi:

Ne ne beuray de vin, ne de piment jolis.

Rursum:

Et quant raffrechi fu l'Abbé à son talent,
Et il ot bû un cop de ce riche piment.

Hist. Prioratus *de Vigmore* in Agro Hereford. in Anglia: *Il dona adonks al Evesk une juste d'argent pleine de piement, laquelle il reçut pur grant doun.*

Pigmentale, pro *pigmentum*, apud Ebrardum Betuniensem contra Valdenses c. 20.

Pigmentarius, vel *Pimentarius*, Pigmenti confector, ἀρωματοπώλης, in Glossis Gr. Lat. sic etiam legendum in Lat. Gr. Glossæ Gr. MS. Regiæ: πιμεντάριοι, οἱ βοτανολόγοι. *Pigmentarius* in vet. Inscript. 1033. 1. apud Firmicum, Aponium lib. 5. Commentar. in Cantica Canticor. & Martianum JC. *Pigmentaria ars*, apud eundem Aponium lib. 3. Sed de Pigmentis & arte pigmentaria, plura Salmasius ad Solinum p. 1051. & Beroaldus ad Apuleium.

PIGNACULUM. Vide *Pinnaculum*.

PIGNIO. Charta an. 1213. in Historia S. Mariæ Suession. p. 446. *Quidquid est inter novam viam quæ protenditur a pignione veteris hospitalariæ ex parte Axonæ*, &c. Alia an. 1231. ibid. p. 444. habet *pignone*. Idem videtur quod *Pignaculum*, de qua voce supra.

PIGNOLATUM. Chronicon Nonantulanum MS. de Institutis & ritibus sub Friderico II. Imp. *Viri chlamydibus pelliceis, vel chlamydibus laneis sive pellibus ac infulis de pignolato utebantur. Mulieres de tunicis de pignolato, quando veniebant ad nuptias, utebantur.* Italis *Pignolo*, est fascis lini vel cannabis, *Pignolare*, linum terere, infringere.

PIGNOLUS, Vitis species in agro Mediolanensi, de qua Petrus de Crescentiis lib. 4. cap. 4.

PIGNUS. Ebrardus in Græcismo:

Pignora pro natus, dic pignera pro vadiatus.
Pignora natorum dicuntur, pignera rerum.

Ita etiam Iso Magister in Glossis p. 800. Idem in Psycomachiam Prudentii: *Pignera filii nuncupantur, eo quod in eis spes habeatur futuræ posteritatis.* Alius Poëta infimi ævi MS. ex Bibl. Thuana:

Pignus præbet oris, cum fœderis est vel amoris,
Sed cum præbet eris, defectum mitigat æris,
Sed cum lex docuit pro pignere pignora ponit.

Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. *Pignera, res positas, vel sanctorum cineres. Pignora, liberi, filius, aut filia.* Altera hac significatione, id est pro reliquiis Sanctorum, usurpant non semel scriptores. Gregorius Turon. lib. 9. cap. 39. *In partes Orientis Clericos destinat pro dominicæ Crucis ligno, ac sanctorum Apostolorum, cæterorumque Martyrum reliquiis: qui euntes detulerant hæc pignera.* Idem de Gloria Confess. cap. 20. *Cumque sacrosancta pignora palliis ac mappis exornata in excelsum deferremus*, &c. Chronicon Novalicense lib. 5. *Contulit & duo magna pignora, scilicet SS. Frontiniani & Silvestri.* Adde Hist. Translat. S. Sebastiani n. 73. 83. Huc etiam spectat vetus Romæ inscriptio:

Quod dulcis nati, quod cara pignera præstant
Continet hic tumulus membra qui parva retentat.

Pignorare, Pignori capere, Gallis *Saisir*. Lex Bajwar. tit. 12. cap. 1. *Pignorare nemini liceat, sine jussione Ducis.* C. 3. §. 1. *Si quis aliquem contra Legem pignoraverit, & sine jussione Ducis, pignus sine læsione reddat, & aliud simile addat.* Vide totum titulum, qui est de pignoribus, Legem Longob. lib. 2. tit. 21. §. 28. 30. Capitulationem Caroli M. de partibus Saxoniæ cap. 24. &c. Libertates concessæ Villæ Montisbrusonis à Guigone Comite Forensi an. 1223. MSS. *Item ut si aliquis pignoraret vel gattaret ipsos,— vel eorum caperet pro debitis*, &c. Constit. Jacobi I. Regis Aragon. an. 1234. *Statuimus quod nullus Vicarius noster, vel aliquis homo de villa pignoret aliquem Militem, vel ejus hominem, aut Ecclesiarum— nisi prius invenerit faticam de directo in eo vel in domino suo*, &c. Alia Jacobi II. an. 1269. *Nolumus quod persona alicujus pignoretur, vel ratione alicujus pignoris capiatur, aut detineatur pro debito alieno in terra nostra,— quoniam cum vicinus pro vicino pignoratur, sufficit quod res, & non personæ pignorentur.* Ita in Consuetudinibus municipalibus vox *Pignorer* passim accipitur, Aquensi tit. 11. art. 14. Bayonensi tit. 2. art. 17. tit. 19. art. 7. tit. 26. art. 13. Labortensi tit. 3. art. 11. &c. tit. 7. art. 9. &c.

Pignora capere, Gall. *Saisir les meubles*. Libertates Regni Majoricarum an. 1248. *Si Miles noluerit facere justitiæ complementum, nec à curia possit distringi, liceat adversario pignora capere propria auctoritate sua, præter equum quem ipse equitat.*

Pignora mittere, Satisdare, pignus dare. Edictum Nunnonis Sancii D. Rossilionis, de Treuga, an. 1217. *Violatores autem pacis satisdare, & pignora mittere in manu Vicarii nostri in propriis personis, si tamen dominus qui eos ad maleficium duxerit, vel ad guerram voluerit pignora mittere pro se & pro Militibus, — recipiatur.*

Repignorare, in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 82. §. 1. *Licentiam habeat repignorare usque in secundam vicem.*

Pignoraria, Gall. *Plegerie*. Charta an. 1116. in Tabul. Ecclesiæ S. Laudi Andegav. fol. 77. *Concordia quæ inter Ecclesiam Fontisebraldi & Ecclesiam S. Laudi facta est super pignoraria & terra Petri de Monte*, &c.

Pignorator, Fidejussor, in Charta Raimundi Comitis Paliarensis an. 1055.

Pignora, *æ*. Tabularium Cadurc. Eccl. *Gulielmus Vicecomes S. Cyrici fecit pignoram Raimundo Rateri in villa quæ dicitur Crem, videlicet unum prandium cum centum Militibus per trecentos solidos Aquitanenses.* Infra: *Et omne quod in hac terra justè vel injustè quærere poterant cum ista pignora, jure perpetuo — Ecclesiæ relinqueret, quoadusque pignoram supradictam redderet, videlicet 300. solidos nummorum*, &c. Vide *Plegeria*.

PIGREDO, Pigritia, 19. Proverb. v. 15.

PIGRI, *Jura pigrorum*, quorum cognitio ad majores judices spectat. Charta Heriberti Comitis Viromand. an. 1076. to. 12. Spicilegii p. 157. *Manentes injustè vexando, jura pigrorum vel viarum, aliasque justitias, quas ad majorem potestatem pertinere dicebant, violenter usurpando.* Infra: *Neque in omnibus supranominatis locis & districtis pigrisque quibuslibet, seu viis interpositis aliquam justitiam, — usurpare audeat.* Vide *Pita*.

PIGRITAS. Gloss. Gr. Lat. ἀργία, *Socordia, pigritas*.

PILA, Monetæ cujusvis pars aversa, vulgo *la Pile*. Vetus Charta apud Argentreum in Hist. Britann. lib. 1. p. 95. *Parvi denarii currebant tunc in Britannia, in qua siquidem moneta alba erant insculptæ duæ herminæ circa crucem, & in pila tres herminæ*, &c. Sic autem dictas pilas à nobis observatum in Notis ad Joinvillam, quod plerisque monetis Francicis efficta esset templi seu ædis sacræ species, columnis, quas vulgo *pilas* & *pilaria* dicimus, sustentati.

PILA, Taberna, *Taverne*. Unde versus:

Est pila, pes pontis: pila, ludus: pila, taberna:
Pila terit pultes, sed pila geruntur in hostes.

Versus alius:

Ludum laudo pilæ, plus laudo pocula pilæ.

Vide *Pinna*.

PILÆ, *pluraliter*, *silvæ montuosæ*, Papias.

PILAGIUM. Charta Henrici Abbatis Fiscan. in Tabulario Fiscanensi f. 36. *Pilagium navium quietum est Abbatis.* Vetus Notitia in eod. Tabul. f. 69. *Et de consuetudine illarum navium, quæ Pilagium dicebatur, habebat Comes medietatem.*

PILARE, pro *expilare*, nostris *Piller*. Ammianus Marcel. lib. 14. *Cognitis pilatorum cæsorumque funeribus, nemo deinde ad has stationes appulit navem.* Lib. ult. *Nec castra inimica pilantes.* Rursus, *pilando villas & incendendo.* Hanc vocem à veteribus usitatam hac notione autor est Festus.

PILARE, *Pilarium*, *Pilarius*, Cambro-Britannis *Piler*, nostris *Pilier*, Pila, columna, fulchrum. Guibertus lib. 3. de Vita sua cap. 5. *Erat autem columnæ appodiatus*

cuidam, quam pilare vocant. Chronicon S. Trudon. lib. 10. *Suis sumptibus unum pilarium cœpit ædificare, — post illos oppidani nostri de suis facultatibus quatuor incœperunt pilaria, & duo reliquerunt imperfecta.* Lib. 12. *Pilariisque per circuitum erectis, locum columnarum distantium signavit.* Gervasius Dorobernensis de Combustione Dorobern. Eccl. *Pilarii turris Orientales musoo solido prominebant, — super hos pilarios tam in directum quam in circuitu positos de pilario in pilarium arcus volvebantur.* Occurrit ibi pluries.

Pillerii, in Statutis Ordinis Hospitalar. S. Joann. Hieros. tit. 8. §. 9. tit. 19. §. 4. *vocantur octo Baillivi Conventuales, Capita, & Præsides, ac veluti Columnæ nationum: nam columnas vulgus Pillerios vocat.*

PILARIUS, σφαιεςὴς in Gloss. Gr. Lat. qui pila ludit. Gloss. Lat. MS. Reg. *Pilicrepus, Pilarius.* Eædem Glossæ Gr. Lat. σφαιροειδὴς, *globolus, pilarius.* Sed postrema vox pertinet ad subsequentem σφαιροπαίκτης.

PILASCA, Uter. Jo. de Janua, ex Glossis Isid. *Pilasca, vas vinarium corio piloso opertum, & derivatur à pilis.* Græcis ὄλπη. Scholiast. Theocriti, ὄλπη κωείως ἢ δερματίνη λέκυθος.

PILATUS, Latinis πιλοφόρος. Jo. de Janua: *Pilatus, pilum habens, pilata, hic & hæc, fur, latro. Pilatulum, tale latrocinium, quod cum pilo i. telo lateat.* Sed aliud sonat in Mandato Henrici III. Reg. Angl. super Juratis ad arma, in Adversar. ad Matth. Paris pag. 149. *Omnes alii qui possunt habere arcus & sagittas extra forestam habeant: qui vero in foresta, habeant arcus & pilatos.* Ubi Watsius annotat in simili mandato Edw. I. c. 6. hanc vocem Anglice verti *bolts*, quæ vox, inquit, sagittas catapultarum totas ligneas & obtusas, quibus aves feriebantur, significat. Quod vero *pilatus* Matthæo Parisio, *Pyle* dicitur in Statutis Willelmi Regis Scotiæ cap. 23. *de venientibus ad guerram*: §. 5. *Et omnes alii qui habere poterunt, habeant arcum & sagittas extra forestam: & infra forestam arcum & pyle.* Sed quidquid sit apud Anglos, constat expressam ac redditam vocem *pilet*, nostris olim notam, seu pro pilo, ac spiculi specie quadam, seu pro arcubalistarum *quadrelis. Le Roman de Garin* MS.

> *Volent pilet plus que pluie en pré,*
> *Et les sajettes, & carriax empanez.*

Guillemus Guiart an. 1214.

> *Ribaus qui de l'ost se partent,*
> *Par les chans çà & là s'espartent*
> *Li uns une pilete porte,*
> *L'autre croc, ou maçue torte.*

Infra:

> *Maces levées, & piletes,*
> *Se fierent parmi les viletes.*

Neque aliud videtur *pilum*, in Epistola Richardi Regis Angliæ apud Hovedenum p. 698. *Tertia autem die ante ipsius Saladini confusionem, in sinistro latere cum quodam pilo vulnerati fuimus.*

Pilotus, pilota, eadem notione, apud Ottonem Morenam in Hist. Rerum Laudensium p. 54. *Nec — ad ipsum murum aliquis appropinquare poterat, quem hi qui supra Castellum stabant, lapidibus vel pilotis non vulnerarent.* Infra: *Per totum etiam castrum Cremæ lapides atque pilotos projicere leviter poterant.* Et pag. 71. *Projicientes ignem cum ipsis petreriis & pilotas seu sagittas igne accensas infra civitatem.*

PILAX, in Gloss. Isid. *Murilegus, cattus.* Gloss. Lat. Gall. *Pilax, chat qui prend souris.* Jo. de Janua: *Pilax, cattus, murilegus, quod multis pilis abundet, vel quod ejus pilus est pretiosus: unde in vita B. Samsonis legitur, quod Celerarius fecit venenum, & probavit per pilacem esse mortiferum.* Vitæ S. Samsonis Episc. Dolensis verba sunt lib. 1. c. 16. *Tillum quoddam fricans, dedit ei bibere, atque quatenus fieret probabile mortiferum, parum de eo prius pilaci dedit. Pilax autem ut bibit, statim mortuus est.* Ubi perperam *Pelax* editum. Canones Hibern. lib. 51. cap. 8. *Pilax, si quid mali fecerit nocte, non reddet dominus ejus: in die vero nocens, reddet.* Pœnitentiale MS. Thuanum: *Quod si casu quis immunda manu cibum tangit, vel si canis, vel pilax, aut catus, vel mus, aut animal immundum sanguinem hominis edit,* &c.

PILEATIO. Charta an 988. apud Ughellum to. 5. pag. 661. *Cultis & incultis, pileationibus, decimis,* &c. Sed leg. *piscationibus.*

PILEATI, apud Gothos dicti potissimum *qui inter eos generosi extabant, ex quibus eis & Reges & Sacerdotes ordinabantur*, ut ait Jornandes de Rebus Geticis c. 5. Idem c. 11. *Elegit namque ex eis tunc nobilissimos prudentiores viros, quos Theologiam instruens, numina quædam & sacella venerari suasit, nomen illis Pileatorum contradens, ut reor, quia opertis capitibus tiaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant.* Adde Rodericum Toletan. lib. 1. de Reb. Hispan. cap. 15. Jornandi concinit Aurelius Victor Schotti in Trajano: *Primus aut solus etiam vires Romanas trans Istrum propagavit, domitis in provinciam Dacorum Pileatis Sacisque nationibus,* &c. Πιλοφόρυς vocat Xiphilinus è Dione, ut & Petrus Patricius in Excerptis de Legat. ubi de Dacis p. 24. Δεκέβαλος πρὸς Τραϊανὸν πρέσβεις ἔπεμψε πιλοφόρυς· ὗτοι γὰρ εἰσὶ παρ' αὐτοῖς ἐντιμότεροι. Idipsum denique observat de Getis Dio Chrysost. orat. 71. Atque eo quidem verbo usus videtur Paulinus in Carmine de Niceta Daciæ Episcopo, ad designandos præcipuos è Getis aut Dacis:

> *Et Getæ currunt, & uterque Dacus,*
> *Qui colit terræ medio, vel ille*
> *Divitis multo bove Pileatus*
> *Accola ripæ.*

Gualterus Tervann. in vita S. Caroli Com. Flandr. C. S. Willelmum Nothum Regem Anglor. *Pileati* cognomine donatum fuisse ait: sed an quod Normannici Duces à veteribus istis *Pileatis* Gothis genus ducerent, an vero quod ille pileo caput operire soleret, mihi incertum.

PILENS pro *Pilentum.* Fortunatus lib. 6. Poëm. 4.

> *Hinc pilente petens loca Gallica Gelesuintha.*

PILEUS *Episcoporum* sic describitur in Ceremoniali Episcopor. lib. 1. cap. 2. *Pileus Pontificalis cordulis ac floccis sericis coloris viridis ornatus.*

Pileus naturalis, Membrana vel pellicula, qua interdum pueri caput involuti nascuntur: unde quos felices esse dicimus, aut futuros auguramur, solemus dicere, *ils sont nez coeffez.* Lampridius in Diadumeno; *Solent deinde pueri pileo insigniri naturali,* &c.

Pileum facere, Pileo salutare, quod nostri puerulis non ita pridem occinebant, cum ut obvios salutarent identidem urgerent, *Faites le chapeau.* Joannes Sarisberiensis lib. 3. Policratici c. 6. *Memini me audisse Romanum Pontificem solitum deridere Lumbardos, dicens eos pileum omnibus colloquentibus facere, eo quod in exordio dictionis benevolentiam captent,* &c.

PILICREPUS, *qui pila ludit*, in Gloss. Isidori. Vetus Inscriptio: *Ovantes convenite pilicrepi — ursumque canite voce concordi senem hilarem, jocosum, pilicrepum, scholasticum,* &c.

PILLEARI. Ulpianus in Collat. Legis Mosaïcæ tit. 11. *Qui in ludum damnantur, non utique consumuntur, sed etiam pilleari & rudem accipere possunt,* &c. Id est pileo donari, quod fuit liberationis, ac manumissionis insigne apud Romanos. Vide quæ de Pileo libertatis symbolo adnotarunt Cujacius lib. 3. Observat. cap. 23. Turneb. lib. 8. Adv. cap. 4. lib. 18. cap. 33. Bayfius de Re vestiaria, Alciatus Embl. 150. & ejus Scholiast. Carolus Paschalius lib. 4. de Coron. cap. 21. Theophilus Rainaudus in Tract. de Pileo, & Critici alii.

PILLEVILLA, Monetæ species. Vide *Tullensis.*

PILLIATOR. Pilichdorffius contra Valdenses c. 8. *Cum enim fueris sartor, faber, sutor, rusticus, pilliator, molendinator, aut alius ex artificibus,* &c. Ubi Gretzerus ad oram libri monet quosdam legere hoc loco *Palliator*, aut *Pileator*, *Huter* Germ.

PILO, *Pillo.* Glossæ antiquæ MSS. *Pilo, Unde con-*

tunditur quidquid in pila mittitur. Charta an 1225. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 203. *In ea* (grangia) *habere debent jure perpetuo omnia stramina & forragia cujuslibet bladi, tam hybernagii quam marciagii, exceptis tamen paleis & pillone.* Alia ejusdem n. 245. *Scilicet stramina, forragia, pilonem bene extractum, & paleas avenæ bene exquisitas ad voluntatem Canonicorum totius granchiæ de Grandi husso — relevavit.* Alia n. 257. *medietatem omnium palearum granchiæ, medietatem totius pillonis*, &c. Vide *Trituratores.*

PILORIUM, *Spilorium*, Columbar, numella versatilis, seu *Collistrigium*: vulgo *Pilori*, in Consuetudinibus municipalibus, Nivernensi cap. 1. art. 9. Meledun. art. 3. Meldensi art. 209. Senonensi art. 2. Altisiod. art. 3. &c. in quibus *Pilorium* dicitur esse argumentum altæ seu majoris justitiæ. Fleta lib. 2. c. 10. *Pilorium, sive collistrigium.* Leges Burgor. Scoticor. cap. 21. §. 3. *Ponatur super collistridium, quod dicitur pillorie.* Monasticum Anglic. to. 1. p. 977. *habere possunt Thew, pillorium, atque tumbrellum pro punitione malefactorum.* Pag. 196. *Cum furcis, pilloriis, & cum omnibus aliis pertinentiis*, &c. Charta Theobaldi Comitis Campaniæ an. 1227. in Tabulario Ecclesiæ Meldensis p. 30. *Asserebat etiam dictus Episcopus quod ego non debebam habere pilorium in foro, & facere justitiam in eodem loco, prout mihi placeret.* Will. Thorn in Edw. II. *Et similiter clamat habere furcas, pilorium, tumberellum, emendas assisæ panis, & cervisiæ factæ in eodem manerio.*

Spilorium. Regestum Constabulariæ Burdegalensis fol. 100. *Jurisdictionem altam ibi occupando, Spilorium fieri, & ibidem poni, & aurem cujusdam mulieris, quæ ibidem furtum commiserat, abscidi fecerunt.*

Pilloricum. Charta Majoriæ Rotomagi & Falesiæ: *Latro, falsonarius, judicabitur per communiam, & ponetur in pillorico, ut omnes eum videant & cognoscant.*

Pelloriu. Consuetudines Villæ Arkensis anno 1231. in Tabulario S. Bertini: *Debet cavere de emenda solvenda infra 15. dies, — qui pauper fuerit, & improbus, poterit poni in pelloriu, & sic dimitti.*

Pilaricum, in Chartis Communiæ Royensis & Peronensis.

Pilloralium, in Fleta lib. 2. c. 12. §. 19. *Judicium pillorale* lib. 1. c. 34. §. 35. c. 37. §. 10. c. 38. §. 10. *Pœna pillorii*, in Charta Communiæ Abbatisvillæ §. 3. *Pœna pilloralis*, apud Bractonum lib. 3. Tract. 1. c. 6. n. 1. Tract. 2. c. 3. n. 6. in Fleta lib. 1. c. 34. §. 11. c. 38. §. 11. lib. 2. c. 1. §. 8. *Pilorisation*, in Consuetudine Insulensi tit. 1. art. 2. *Pilloret*, in Foris Beharn. Rubr. *de Penas* art. 14. 39. *Pilorier* in Consuet. Meledunensi art. 1. 3. Senonensi art. 1. Altisiod. art. 1. Barrensi art. 28. 33. *Pillorifer*, in Consuet. Burbonensi art. 1. Nivernensi cap. 1. art. 15. *Estre mis & tourné au pillori par trois festes solemnelles ou Dimanches*, in veteri Consuetudinario Franciæ, ubi de usurariis. Joannes Abbas Laudun. in Speculo historiali MS. lib. 11. c. 11. *Premierement il fut tourné au pillory, puis luy furent les deus puings coppez*, &c. Vide Chartam Communiæ S. Quintini apud Hemereum p. 49. & quæ adnotarunt Chopinus in Consuet. Andium, Loisellus de Dominiis, & alii.

De vocis origine non omnino constat: neque enim Cowellus audiendus, qui à πύλη & ὁράω deducit, quod reus ac si per januam emisso capite prospiceret: ut nec Spelmannus, qui à Gallico *pilleur*, quod depeculatores hac pœna vulgo damnentur. Videtur potius à voce *pilier*, id est pila, columna, ad quam alligabantur rei, desumendum etymon: idem enim fuit *pilorium* cum *postello*, seu columna lignea, Concilium Bituricense an. 1336. c. 12. *Item pilorium, seu postellum in cœmeteriis & locis sacris affigunt & apponunt.* Vide quæ adnotamus in Constantinopoli Christiana, ubi de Milio aureo. Observat Ferrarius Italos *gogna* appellare supplicii genus, quo noxii injecta bojæ, sive numellæ cervice, in suggestu omnium sibilis ac ludibrio exponuntur. Vide eundem in *Berlina.*

PILOSUS. Isidorus lib. 8. Orig. cap. ult. *Pilosi, qui Græce Panitæ*, (Jo. de Janua habet *Ephialtæ*) *Latine incubi appellantur, sive inivi, ab ineundo passim cum animalibus, unde & incubi dicuntur, ab incumbendo, hoc est stuprando. Hos dæmones Galli Dusios nuncupant.* Sunt qui Satyros designatos fuisse existimant apud Isaiam Prophetam cap. 13. v. 21. cap. 34. v. 14. ubi Gr. editio δαιμόνια, Aquila τριχῶντες præferunt. Eucherius Lugdunensis: *Pilosi, in Esaia, dæmonum genera. Nonnulli etiam hos doctissimorum incubones, vel satyros, aut quosdam silvestres homines intelligendos putaverunt.* Mamotrectus: *Pilosi, monstra sunt ad similitudinem hominum, quorum forma ab humana effigie incipit, sed bestiali in extremitate terminatur, vel sunt dæmones incubones, vel satyri, vel homines silvestres.* Quod confirmari videtur ex Hebraïco vocabulo *Saher*, quod pilosum, hirsutum, & hircum, cujus formam partim referunt satyri, significat. Textus Arabicus habet ibi *alghilan*, quod satyrum, vel animal aliquod humanam repræsentans aliquo modo figuram denotat. Monachus Sangall. lib. 1. de Carolo M. cap. 25. *Tunc dæmon, qui dicitur larva, cui curæ est ludicris hominum, vel illusionibus vacare.* Mox: *Cumque pater ille familias signo salutiferæ crucis se suaque munire conaretur, respondit Pilosus*, &c. Radevicus lib. 2. de Gestis Frider. *Pilosi, quos Satyros vocant, in domibus plerumque auditi.*

PILOTONSUS, *Lupus cervinus*, in Gloss. Arabico-Lat.

PILOTRIUM. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 47.

> *Nec Romana prius falsi pilotria testes*
> *Excedent, justas donec pro crimine pœnas*
> *Jure luant*, &c.

Legendum forte *Palatia.*

PILOTUS. Vide *Pilatus.*

PILUM, in Fleta lib. 1. c. 39. §. 1. qui appellat aliquem de roberia, aut furto, debet *designare certam rei qualitatem, quantitatem, pretium, & pondus, numerum, mensuram, valorem, & pilum.* Ubi *pilum* est quod *pile* vocamus in Monetis, id est figura nummi, quomodo hæc vox exponitur in vett. Glossis. Vide quæ de ea annotamus in Dissert. 19. ad Joinvillam p. 256.

PILUMEN, *Quidquid in pilo tunditur.* Gloss. Isid.

PILUS. Vide *disvestire.*

PIMENTUM. Vide *Pigmentum.*

PIMIENTA. Charta Ferdinandi Gonsalvi Comitis Castellæ æræ 972. apud Ant. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti, to. 1. p. 32. appendic. *Istæ prædictæ per omnes de ferro azero*, (acier) *singulas libras, medium ferro, medium pimienta.* Hispanis, *Pimienta*, est piper. Sed quid ad ferrum?

PINCA, Subula. Petrus de Natalibus lib. 2. c. 73. *Felix Presbyter & Martyr pronomine dicitur in Pincis, à subulis quibus passus perhibetur: nam Pinca dicitur subula.* Eckehardus junior de Casib. S. Galli c. 9. *In die Felicis in Pincis vindemiata est ipsa*, &c. *Pinces* vero nostri vocant instrumenta quibus aliquid evellitur.

PINCERNA, qui vinum convivis miscet, à Gr. πίνειν κίρνα, ut censet Tanaquillus Faber Epist. 76. Gloss. Gr. MS. Reg. οἰνοχόος, ὁ πιγκέρνης. Glossæ MSS. *A Caliculis, Pincerna.* Jo. de Janua: *Pincerna dicitur vini dispensator, vel potius propinator, qui porrigit ex officio poculum domino suo. Et dicitur pincerna, quasi penum cernens, i. Cellarium: quia semper habet oculos ad vinum suo tempore propinandum.* Catholicon parvum: *Pincerna, Bouteiller.* Lampridius in Alexandro Severo: *Vestitores, & pictores, & pincernæ*, &c. Valerius in Epist. ad Ruffinum: *Sic sementem serit pincerna pluviarum auster.* Gregorius Turon. lib. 2. de Hist. cap. 23. *Cui oblato, Pincerna, poculo, ait*, &c. Apud Hariulfum lib. 4. cap. 22. *Hugo Pincerna Regis.* In Charta Gervini Abbatis Centulensis, eidem Hariulfo *Buticularius regius* dicitur. Theodulfus Aurel. l. 3. Carm.

Adveniat Pincerna potens Eppinus, & ipse
Pulchraque vasa manu, vinaque grata vehat.
Guillelmus Apul. lib. 4. de Gestis Normannorum:
—— Iste solebat
Crateras mensis plenas deferre lyæo;
Et de Pincernis erat inferioribus unus.
Petrus Damian. in Vita S. Odilonis Abbat. Cluniac. cap. 13. *Allatum ergo (vinum) ante se posuit, & ipse potissimum more pincernæ sibi duntaxat & Abbati; qui juxta se discumbebat, expendit.* Theodolus:
Nomen Pincernæ quod possedit prius Hebe.
Vita S. Hermelandi Abbat. *Ex tirunculo ita perfectus effectus est miles, — ut nimio eum Rex amplectens amore, dispensatorem sui potus, Principemque, renuente eo, constitueret Pincernarum.* Ubi Princeps *Pincernarum*, is est qui ἀρχιοινοχόος dicitur Gen. c. 40. v. 2. & *Philoni lib.* περὶ ὀνείρων. Diploma Ludovici II. Imp. filii Lotharii subscribit *Hechideus Comes & Primus Pincernarum*, in Chartulario Casauriensi. Vide *Buticularius*. Πιγκέρνης, passim apud Byzantinos scriptores. Gloss. Gr. Lat. πιγκέρνης, *Pocillator.*

Pincernare, more Pincernarum vinum prægustare, priusquam Principi propinetur. Fortunatus lib. 5. Poëm. in Epist. ad Martinum Episc. Gallic. *Dives pauperi propinavit, &, ut ita dixerim, quasi falerni nobilis ipso me prius odore pincernante, supplevit.*

Pincernatus, Dignitas Ecclesiastica. Albertus Argentinensis an. 1349. *Joannem de Liechtemberg, qui & in Argentinensi Ecclesia Præposituram, Decanatum, Cantoriam, & Pincernatum simul tenebat.* Adde p. 160.

PINCIO. Papias: *Fringellus, Pincio, avis*: nostris *Pinçon.*

PINETA, seu *Pinetum*, locus pinis consitus, apud Innocentium III. PP. lib. 13. Epist. 115. Italis, *Pigneta*, & *Pineta.*

PINHOTA. Epistola Clementis VI. an. 1346. apud Waddingum: *Et essent perpetuo certæ religiosæ mulieres sub regulari habitu Domino famulantes, ac in domo eleemosynariæ præfata singulis Christi pauperibus ad eam confluentibus eleemosyna panis ad instar pinhotæ papalis diebus singulis largiretur*, &c.

PINNA, Ora, limbus. Lucifer Calaritanus ex lib. 1. Reg. *Et dempsit pinnam chlamydis Saül occulte.* Edit. vulgata: *Præcidit oram chlamydis Saül silenter.*

Pinna. Concilium Londoniense an. 1102. *Ut Presbyteri non eant ad potationes, nec ad pinnas bibant.* Forte legendum *Pilas.* Vide in hac voce.

Pinna, Instrumentum Chirurgicum quo vulnera tentantur. Lex Alemann. tit. 59. §. 6. *Si autem testa transcapulata fuerit, ita ut cervella appareant, ut medicus cum pinna, aut cum fanone cervella tetigit*, &c. Ita etiam editio Heroldi: at in aliquot MSS. *penna* legi monet Lindenbrogius.

Pinna, *Pinnaculum*, *Pinnium.* Glossæ antiquæ MSS. *Pinnaculum, altitudo parietis excelsi.* Glos. Gr. Lat. ἔπαλξις, *pinna, propugnaculum.* Onomast. *pinnaculum*, ἔπαλξις. *Pinnaculum templi*, Matth. 4. 5. πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ. Anastasius in Hist. Eccles. p. 131. *Volebant enim ea die vesperi ad ripæ muros applicare stationem, & temones supra propugnacula imponere.* Ubi codex Thuanus habet *pinnacula*, Theophanes εἰς τὰς ἐπάλξεις. Isidorus Pacensis æra 769. *Sese in scissuris petrarum ab alto pinaculo jam vulneratus cavilando præcipitat.* Idem æra 772. *Ad quem Christiani tandem præparvi pinacula (montium Pyrenæorum) retinentes postulabant misericordiam*, &c. Isidorus lib. 11. cap. 1. *Pinnula summa pars auris; ab acumine dicta: Pinnum enim antiqui acutum dicebant.* Glossæ Isid. *Pennium, bis acutum.* Papias, *Pinnium, Acutum.* Vide Camdenum in Britannia, ubi de voce Gallica veteri *Pen.*

Pignaculum, Culmen domus, Gall. *Pignon de maison.* *Pinnaculum*, Matth. 4. 5. Charta Episcopi Parisiens. an. 1222. in M. Pastorali lib. 19. ch. 69. *Quod domum suam — non levabit nec poterit levare — ultra 6. pedes, — & secundum hanc elevationem modo competenti domum pignaculabit, ita tamen quod in anterioris pignaculi elevatione nullam fenestram — facere poterit.* Tabularium Fossatense: *Abbas convenit cum Granchiario de una domo ibidem facienda, quæ habebit 8. taisias longitudinis, & 3. pignacula, & solarium per totum*, &c.

PINONATUM *opus*. Visitatio Thesaurariæ S. Pauli London. an. 1295. *Duo thuribula argentea, exterius totaliter deaurata, de opere pinonato, & cathenis argenteis, pond. 8. marc.* &c. Infra: *De opere cocleato & pinonato.*

PINPENELLUS, Monetæ minutioris Francicæ species. Charta Philippi Aug. an. 1218. ex Regesto Normannico Cameræ Computor. Paris. signato B. *Et de censibus villæ S. Cyrici 9. lib. & 4. sol. & 2. denarios Turon. & ducentos pinpenellos apud Pontem Archæ*, &c.

PINSINOCHIUM, locus ubi pinsitur, & panes conficiuntur. Vitæ Abbatum S. Albani: *Iste hanc Ecclesiam cæteraque ædificia, præter pistrinam & pinsinochium reædificavit ex lapidibus*, &c.

PINTA, Mensura liquidorum, nostris *Pinte.* Philippus Eystet. in Vita S. Willib. c. 34. *Adeo abundanter erupit (liquor) ut ampullam dimidiæ pintæ capacitatis — adimpleret.* Iter Camerarii Scotici cap. 10. §. 5. *Non habent mensuras, videlicet quartam, pintam, tertiam, & partes concordantes monetæ Regis, per quas mensuras populus possit deserviri debite, cum indiguerit.*

PIPA, Vasculum, cadus. Testamentum S. Everardi apud Miræum in Cod. Donat. piar. cap. 21. *Thuribulum argenteum unum, pipam auream unam, tabulas*, &c. Ubi *pipa* videtur fistula qua sanguis dominicus hauriebatur. Ita sane Card. Bona. Henr. de Knygthon an. 1345. *Dicebatur namque ipsum de dicta villa unam pipam plenam auro — reportasse. Pippe de vin*, in Consuetud. Turon. art. 63. Vide *Clericus pipæ.*

PIPARE, Fistula canere, *Chanter ou joüer de la pipe*; instar forte Gallinarum, quæ Latinis *pipare* dicuntur. Italis enim *Pipare* idem est quod *Pipire*, Columellæ lib. 8. c. 5. *Pipilare*, Catullo; πιππίζειν Aristophani, &c. Guill. *Guiart* MS. an. 1304.
Tabours croistre, cors bourdonner,
Flagiex piper, & trompes braire.
S. Althelmus de Laude Virgin.
Limpida præpetibus sic comples æra catervis;
Garrula quæ rostris resonantes cantica pipant.
Milo Monachus in Vita S. Amandi lib. 3. c. 3.
Qui possunt trimodâ vobis pipare camœna.

PIPELO, *Convicio*, Glossæ antiq. MSS.

PIPER, πέπερι, arbor in India nascens, cujus fructus nunc notissimus, olim admodum placuit sola sua amaritudine, & *pondere emptus ut aurum & argentum*, inquit Plinius lib. 12. Quæ quidem piperis raritas ac pretium fecit, ut deinceps pro quibusvis aromaticis speciebus hæc vox usurpata sit. S. Augustinus lib. 2. de Morib. Manichæor. cap. 13. *Alius — exquisitas & peregrinas fruges multis ferculis variatas & largo pipere aspersas nona hora libenter assumat*, &c. S. Hieronymus Epist. ad Evagrium: *Omne quod rarum est, plus appetitur. Pulegium apud Indos pipere pretiosius est.* Theodulfus lib. 1. Carm. p. 148.
Heu quantum scelus est animæ præponere corpus,
Et rem mortalem non moribunda tibi,
Ancillam dominæ, piperi præferre cicutam,
Plumbum auro, gemmis sordida saxa bonis.
In Codice Epist. S. Bonifacii Arch. Moguntini Epist. 5. 146. & 148. *piper* jungitur thuri, cinamomo, costo, & incenso, quæ omnia vice *Eulogiarum* amicis mittebantur. Chron. Reichersperg. *Misit ei 30. quintarios de pipere.* Quibus in locis *piper* sumitur pro quibusvis speciebus aromaticis. Alanus in Planctu naturæ, de Prælatis: *Qui salmones & lucios, cæterosque pisces æquipollenti generositate præsignes, variis decoctionum cruciatos martyriis, baptizandi adulterantes officium, sacri piperis fonte baptizant, ut ex tali baptismate baptizati, multiformis saporis gratiam consequantur.* Statuta antiqua Canoni-

corum S. Quintini in Viromanduis: *Sunt in costa farta 24. frusta carnis, & 300. ova, cum pipere, id est speciebus quibuscumque.* Consuetudines Tolosæ part. 2 Rubr. de Donationib. *Piper, cera, carnes, scyphi argentei, vel aurei, — & quæcunque alia sint quæ mittantur vel dantur marito,* &c. Vide Constantinum Afric. lib. de Gradib. sub finem, & Gorræum in Definit. medic.

Piperarii, in veteri Charta apud Gariellum in Episcopis Magalonensib. p. 160. *Peuriers*, vel *poivriers*, olim Parisiensibus, quos postea *Espiciers*, seu *Speciarios* dixerunt, ut docemur ex Regesto peagiorum Parisiens.

Piperatum, Condimentum à pipere dictum, apud Apicium lib. 3. c. 14. *Piperata*, in Charta an. 1148. apud Puricellum in Basilica Ambrosiana p. 704. *Pullos plenos & carnem vaccinam, cum piperata.* Galli *poivrade* dicunt.

Piperatius, Asper. Latinus Agrimensor: *terminus si aspratilis fuerit, & mixta piperatia loca habuerit, sine dubio in trifinio constat.*

Piperis granum. Eckehardus junior de Casibus S. Galli cap. 9. *Notkerus, quem pro severitate disciplinarum Piperis granum cognominabant*: ob mordacitatem & acredinem.

PIPETH, Cantus vel instrumentum musicum, *pipa* seu fistulæ Cantum imitans. Fortunatus ad Clerum Parisiensem:

Cymbalicæ voces calamis miscentur acutis,
Disparibusque tropis fistula dulce sonat.

Vide *Decentum.*

PIPICUS. Odorannus in Chronic. an 956. *Gislebertus Comes Burgundionum obiit, & honorem ejus cum filia Leudegarde, ex qua postea à Radulpho Divionensi pipicus factus est, Otho frater Hugonis Ducis accepit.*

PIPIONES, Matthæo Silvatico, *sunt pulli columbarum, & est nomen formatum à proprio sono animalis.* Jo. de Janua: *Pipio, resonare, clamare, accipitrum est, vel pullorum columbarum: unde hic pipio, pullus columbarum.* Gloss. Gr. Lat. Τελγόνισσα, πειστερὰ, *Pipio. Pipioni*, Joanni. Villaneo lib. 12. cap. 72. Hinc nostri *pigeons* dicunt. Vetus interpres Alexandri Iatrosophistæ lib. 1. Passionum: *Aspratiles pisces, & pipiones, & de domesticis pullis extremæ partes.* Ubi Glossæ MSS. *Pulli Columbæ.* Idem lib. 2. c. 75. *Interdum & columbæ & maximæ pipiones.* Lampridius in Alexandro Severo: *Servos habuit vectigales, qui eos* (palumbos) *ex ovis ac pullicinis, ac pipionibus alerent.* Vide ibi Salmasium p. 227. Plinium lib. 5. Medic. c. 34. 41.

Pipio, Moneta minutior Hispanica. Charta Alphonsi Regis Romanorum & Regis Castellæ an. 1258. apud Perardum: *Decem millia Moravotinorum, computatis quindecim solidis Pipionum pro Moravotino.* Covarruvias de Veteribus numismat. Hispan. c. 5. n. 5. in veteri MS. ait se legisse, *que el pepion valia dos meaias, y el Burgales dos Pepiones, o quatro meaias.*

Pipiunculus, *Accipiter, Acceptor*, in Gloss. Isid. In Glossis Pithœanis, *Acceptor, tiruncul*us*, qui scilicet pipit.* Sed legendum *Pipiunculus.* Glossæ Regiæ cod. 1013. habent *Piunculus.* Ex his emendandæ Glossæ Gr. Lat. Κεγχρὶς, εἶδος ἱέρακος μικροῦ, *Titiunculus.* Ubi leg. *Pipiunculus.*

PIPULARE. Papias: *Pipulo, convitior ploratu*, ex quo emendandæ Glossæ Isid. *Pipuli, convitio plorati.*

PIQUECHINI. Willelmus Brito lib. 2. Philipp.

Cessent censores, cesset Pequichinus, & ignis,
Terminet una dies longæ certamina litis.

Et lib. 7.

At per plana jacent Ribaldi cum Piquichinis,
Et qui res propter venales castra sequuntur.

Ita quidam dictos putant infimam lixarum & calonum partem, à curandis canibus, vel potius à venatorum ministris equitibus, qui canes venaticos ad venationem educunt, ac propellunt, quasi *Pique-chiens.*

PIRARIUS, Pirus, *Poirier.* Lex Salica tit. 29. §. 3. *Si quis impotos de melario aut de pirario tulerit,* &c. §. 10. *Si quis melarium aut pirarium decorticaverit.* Occurrit præterea in Capitulari de villis c. 70.

PIRATA, Miles maritimus, qui Latinis *prædo*, vel *latro maritimus*, ut est in Glossis antiquis MSS. Schol. Sophoclis in Ajace de vocabuli etymo: πῖρα, Ἀττικῶς, δόλος καὶ τέχνη· ὅθεν καὶ πειραταὶ, οἱ κατὰ θάλασσαν κακοῦργοι. Aliter Papias: *Piratæ sunt prædones maris, ab incendio navium vel insularum quas capiebant, dicti.* Joan. de Garlandia in Synonymis:

Qui pecus aut pecudes abigunt, hi sunt Abigei,
Raptoresque maris Piratas dicimus esse.

Catholicum parvum: *Pyrata, Larron de mer, & dicitur à pir, quod est ignis, quia ferunt ignem in manu sua, & sternunt alias naves cum prora, quia est acuta, & ferrum ponitur in principio navis cum quo frangunt alias naves.*

Pirata, Nauta, vel miles maritimus. Asserus in vita Ælfredi: *Rex Elfredus jussit cymbas & galeas, i. longas naves fabricari per regnum, ut navali prælio hostibus adventantibus obviaret. Impositisque piratis in illis, vias maris custodiendas commisit.* Annales Gisburnenses in Willelmo Rufo c. 1. *Robertus verò Comes attentavit venire in Angliam cum magno exercitu, sed à piratis Regis, qui curam maris à Rege susceperant, repulsus est.* Matthæus Westmonaster. an. 1040. de Hardecanuto: *Ex tributo piratis suis ministrabat.* Vetus Poëta apud Guill. Malmesbur. de Gestis Reg. Angl. lib. 2. c. 6.

Jam jacet in campo, pelago pirata relicto.

Matthæus Paris. an. 1215. *Ipse autem Rex interim cum paucis ministris — piratæ exercens officium nautarum sibi quinque portuum gratiam reconciliare vacavit.* Alibi: *Quod comperientes nautæ & piratæ,* &c. Guillelmus Apuliensis lib. 3. de Gest. Normann.

Nuntius Imperio Bari Legatus ad urbem
Supplicat ut miseris jam civibus auxilietur.
Piratis aptæ naves ex more parantur,
In quibus efferri frumenta jubentur & arma,
Classe quibus tuta transire possit ad urbem.

Piratica, inquit Olaüs Wormius ad Monumentum Tirstadense, *olim honesta ac licita erat, atque in ea crebro se Reges ipsi, aut eorum liberi exercebant, ascitis famosioribus Athletis corporis robore & virtute præstantibus. Constabat autem piratica hæc certis legibus.* Mitto reliqua, quæ in gratiam veterum Daniæ Regum prosequitur, qui in hacce arte exercere se soliti erant.

Piratirium, *Piraterium*, Piratica, Gall. *Piraterie.* Monachus Sangallensis de Carolo M. lib. 2. cap. 22. *Ad cujus portum, eo prandente, sed ignorato, piratirium exploratores Nordmannorum fecerunt.* Tho. Archidiac. Spalatensis in Hist. Pontif. Salonit. c. 1. *Exercebant piraterium propter opportunitatem locorum,* &c.

Piratica, JC. Anglis, non solum est deprædatio marina, sed omnis felonia super mare, aut infra magni Amiralli jurisdictionem perpetrata. Cowellus lib. 4. tit. 18. §. 22.

PIRATIUM, *Piraticum*, Vinum piraceum, Gallis, *Poiré.* S. Hieronymus lib. 2. contra Jovinianum: *Paulus Thimotheo dolenti stomachum, vinum suadet bibere, non piraticum.* Fortunatus in vita S. Radeg. cap. 15. 21. *Potum præter aquam mulsam & piratium non bibit.* Lupus Ferrar. Epist. 109. *Folchricum & Mauricium cupimus cum fratre memorato redire, ut piratio, quo unice delectantur, (nam hoc anno penuria vini timetur) nobiscum fruantur.*

PIRGUS, Turris, ex Gr. πύργος. Testamentum Guillelmi Jordanis Comitis Ceritaniæ Id. April. an. 42. Philippi Regis Franc. *Videlicet, castella, rochas, pirgos, & omnes fortitudines,* &c. Est etiam *Pyrgus*, turricula, sive fritillus, ex quo tesseræ mittebantur in tabulam, apud Sidonium lib. 3. Epist. 3. lib. 5. Ep. 17. lib. 8. Epist. 12. Vide *Pergus.*

PIROLUS, inquit Nicolaus Uptonus lib. 4. de Militari officio pag. 168. *Parva bestia est major sed longior mu-*

stela, in Anglia satis nota. Rubeus est, & in ventre candidus, mira agilitate viget, in arboribus habitat, & fœtus fovet de arbore in arborem saltu potius quam volatu migrat, &c.

PIRONADUS, seu *Pironatus*, Clavis compactus, ex Italico *Pirone*, Clavus ligneus; *Cheville*. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 11. *Galeæ sint sex aliquantum ex majori forma, — & fiant ex multo meliori lignamine, & melius pironadæ, & sint ligatæ, & specialiter pusticæ pro sustinendo laborem melius & impetum remigandi*, &c.

PIROTAUS. Epistola Friderici II. Imp. ad Saladinum apud Rogerum Hovedenum pag. 650. *Intelliges quid nostræ victrices aquilæ, — quid Anconitana Marchia, quid Venetus pirotaus, quid Pisanus nauclerus*, &c. Sed legendum *pirata*.

PIROTTUM. Synodus Sodorensis in Mannia an. 1229. cap. *de Mortuariis discedentium: Statuendo pronuntiamus, quod de bonis cujuslibet discedentis Ecclesia habeat optionem de omnibus, juxta consuetudinem vicinarum provinciarum, excepto uno, cum omnibus indumentis suis, & fulcro vel culcitra. Quod si non habeat pirottum, vel culcitram, septem dentur denarii*. Proinde *pirottum* idem est quod *fulcrum*.

PIRULA, Extremitas: *Pirula nasi*, *le bout du nez*. Glossæ Isidori: *Perula, extremitas nasi*. Papias habet *Pirula, à formula piri*. Glossæ Latino-barbar. Hrabani Mauri: *Ejus* (nasi) *extremitas pirula vocatur, à forma pomi pyri*. Glossar. Ælfrici: Pirula, ꝼoꝛepeaꝛꝺ-noꝭu, i. extremus nasus. Michaël Scotus de Physionomia cap. 22. *Cognoscitur etiam omnis juvenis de virginitate & corruptione per multa signa, ut uterque ad pirulam nasi, quia manente virginitate, cartilago pirulæ nasi sentitur indivisibilis: sed si est violata, sentitur partibilis*. Olla patella:

Pirula, pupillæ, palpebræ, stiria, malæ.

PISA. Vide *Pensa*.

PISACIUM, Præstatio ex Pisis. Vide *Mestivarius*.

PISALIS, *Piselus*, *Piselum*. Adalardus lib. 1. Statutor. Corbeiensium cap. 6. *Hæc inter etiam plurima cætera quæ in dormitorio servanda sunt, breviter dicta, — in piselo vero, tempore quando illo uti necesse est, eadem pene in omnibus, excepto quod ad dormiendum pertinet, cautela & honestas servanda est. Quæ de dormitorio diximus, & si forte quædam ad eandem domum specialiter pertineat, ut est de pannis infusis qui suspenduntur*, &c. Ex quibus, *pisalis* & *piselum* videtur fuisse quod Zelandi *Piiseel* dicunt, vestiarium seu vestiaria theca: quod præterea firmat Charta an. 803. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus: *De vestimentis quæ de pisele veniunt, vel gynecio, decimam partem*. Acta Murensis Monasterii p. 9. *Cœpit inde vir venerabilis Reginboldus cellam ordinare & construere; ædificavitque primum dormitorium, subtus autem pisalem, congruaque habitacula alia fratribus constituit, & sic fundavit Monasterium*. Vox autem formata ex Latino *Pensile*, i. locus in quo *pensa* trahunt mulieres, *Gynæcium*. Vide supra in hac postrema voce. Frisiis, *Piisel*, culinam sonat.

PISARIA, Ager pisis consitus, in Lege Salica tit. 29. §. 13.

PISCA. Charta Ildefonsi Regis Aragon. an. 1187. pro libertatib. villæ Amiliani, (*Milhau*) in Regesto Ludov. Hutini Reg. Franc. fol. 7. ubi de Molendinariis: *Non detur de sextario nisi libra piscæ appensa, quæ currit in Montepessulano, quotcumque sint ibi subfornarii, vel alii nuncii, & propter hoc feratur & referatur pisca & panis ad domum vel hospitium dequoquentis; & si occasione plus dandi pisca vel panis deterioretur, restauretur in duplum dequoquenti*. Pro *pasta*, fortè.

PISCARIA, vox Latinis nota, locus in quo piscatur, Italis *Peschiera*: *Estang ou Pescherie*, in Consuetud. Norman. art. 210. 215. 221. Arvernensi cap. 31. art. 35. 40. 41. Pictavensi art. 157. Chronicon Farfense: *Qui contendebat piscarias per singula loca Ducatus Spoletani, & retia nostra ruperant homines ejus, & pisces tulerunt*, &c. Leo Ost. lib. 2. c. 26. *Obtulit ibidem unam piscariam suam*, &c. Gesta Innocentii III. PP. pag. 106. *Piscariæ in mari & in aqua dulci*. Regestum Philippi Aug. fol. 69. *Dedimus piscariam unius archæ pontis*, &c. Occurrit etiam apud Giraldum in Itinerario Cambriæ lib. 2. c. 3. In Monast. Anglic. to. 1. p. 236. &c.

Piscarium, in Fleta lib. 1. c. 12. §. 21.

PISCATIO, jus piscationis in fluviis, &c. in Charta Guidonis Episcopi Lingonensis an. 1267. Chronicon Laurisham. p. 61. *Tantis munificentiæ suæ beneficiis adjecit clementissimus Rex piscationis concessionem in Rheno flumine, in vico cognominato* &c. Charta vetus in Probat. Hist. Castrivillanensis familiæ p. 8. *Concessit quoque — quantum piscator unus piscari posset, quousque aqua ejus durat, piscationem*. Vide Chronolog. Præsulum Lodovensium p. 56. 96. & Sanjulianum in Tornutio p. 521. ubi quæstionem agitatam ait, an jus *piscationis* & *piscandi* idem sit.

Piscatura bannales, in Charta an. 950. apud Meurissium in Episcopis Metensib. p. 137.

PISCATORES, in commercio perinde ac servi & coloni. Charta Ludovici Pii Imp. in Chronico Farfensi: *Curtibus, villis, piscationibus cum piscatoribus suis, servis, ancillis*, &c. Ibid. p. 664. *Et piscatorem nomine Aunefridum, & fratres ejus manentes in territorio Reatino, in loco qui dicitur Semptempontius, cum uxoribus & filiis eorum, terris ac domibus eorum, & piscationem quam ipsi facere consueverunt cum omnibus rebus suis*. Alia Charta apud Hieron. Vignerium in Stemmate Alsatico p. 105. *Quidquid ibi possideo apud Domnum Remigium, Fulcodum piscatorem cum omni familia sua*. Tabularium Montismajoris apud Rufium in Comitibus Provinciæ p. 61. *Videlicet piscatores cum omni censu piscium, quod mihi facere debent qui in villa manent Cotignavicis*, &c. Ordericus Vitalis lib. 4. p. 466. *Dedit — & duos piscatores de Tervanto*. Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 20. *Cum omnibus pertinentiis suis, ac rebus, & uno servitio piscatorum*. Adde Spicilegium Acherianum to. 13. p. 289.

PISCATORIUM, ἰχθυοπώλιον, in Gloss. Gr. Lat. Idem etiam quod *Piscaria*. Charta Philippi I. Francor. Reg. an. 1066. apud Marlotum in Chronico S. Nicasii Remensis c. 2. *Alodium de Mundrisiaca curte, cum piscatorio & sede molendini*. Mox: *Cum Ecclesia, piscatorio magno, & sedibus molendinorum*.

Piscatoria. Helgaudus in Roberto Rege: *iscatoriam Ligeritti fluminis attribuit*. Chronicon Hugonis Flavin. p. 133. *Et ad Flaviniacum piscatoriam totam, & alteram piscatoriam ad Tiliacum pertinentem*.

PISCATUM. Capitulare de Villis c. 44. *De leguminibus quoque & de piscato, seu formatico, butiro, melle*, &c.

PISCINA, Locus in quo manus Sacerdotes lavant, & ubi ablutiones Sacerdotis Missam celebrantis injiciuntur, in lib. Usuum Ordinis Cisterciensis c. 21. 53. in Statutis Synodalibus Odonis Episcopi Parisiensis cap. ult. n. 24. 28. in Concilio Salmuriensi an. 1253. c. 3. in Synodo Bajocensi an. 1300. c. 21. 22. & apud Durandum lib. 1. Ration. c. 1. n. 39. Summula Raymundi Ord. Præd. de lotione calicis:

Hanc in piscinam volo projicias, vel in ignem.

Piscina, Solium balnei. S. Augustinus lib. de Dialect. cap. 5. *Piscina dicitur in balneis, in qua piscium nihil sit, cum nihil piscibus simile habeat: videtur tamen à piscibus dicta propter aquam, ubi piscibus vita est*. Vetus Interpres Alexandri Iatrosophistæ lib. 3. Passion. de Balneo: *Et sic stet aliquandiu in solio, ac post modicum descendat in piscinam*. Ubi Glossæ MSS. *Solium balneorum vocant piscinam, vel quodlibet in quo continetur aqua*.

PISCINALE, *Piscinalis*, idem quod *Piscatoria*. Gloss. Sax. Ælfrici: *Piscinale*, ꝼiꞅchuꞅ, i. piscium domus. Charta Roberti Principis Capuæ an. 1121. *Et qualiter venit ipsam viam revolvendo, usque ad piscinalem ei pertinentem*.

PISCIS, Panni species. Hariulfus lib. 2. cap. 10. *Albas lineas 260. casulas de pallio 30. de purpura 10. de storace 6. de pisce 1. de plata 15.* &c. Ita lib. 3. cap. 3. *Casulæ — sericæ 3. ex pisce 1.* &c.

PISCIS *Regalis*, qui ad Regem jure regio pertinet, ut sunt balæna & sturgio apud Bractonum lib. 2. c. 5. §. 7. & in Consuetudine Normann. art. 603. Charta Almarici Vicecomitis Narbonæ in 2. Regesto Philippi Pulchri Reg. Fr. n. 22. ex Tabulario Regio: *Salva — prærogativa piscium regalium qui capiuntur in mari.*

Piscis grossus. Vide *Craspiscis.*

Pisces albi, in Itinere Camerarii Scotici cap. 16. 19.

PISELE, *Pisile.* Vide *Gynæcium*, *Pisalis.*

PISETUM, jus Strigoniensis urbis in urburis aurariis, Sambuco. Tractatus de urburis: *Archiepiscopis de singulis marcis pagamenti monetæ tempore currente singuli unum pisetum exolverent*, &c.

PISARE, pro pinsere: *Pisones*, instrumenta quibus pinsitur, aut res quævis teritur, subigitur. Anonymus de re Architecton. c. 30. *Tertio olei adjicies sextarium: ea ratione spatha commovebis, tunc alii juvenes succedant cum pisonibus ligneis, & id efficiant pisando, ut concalefiat, ita ut non dissimilis sit farinæ subactæ.*

PISEMA, *Specular, Specula, Phylacteria.* Ita Glossæ antiquæ MSS.

PISQUERIUM, pro *piscaria*, Vivarium. Vide *Claperius.*

PISSAGO, *pix liquida.* Gloss. Isid.

PISSATUM. Vide *Esbonagium.*

PISSONAGIUM, Tributi species, primitus ex piscibus, etiamnum Picardis *pissons* dictis: traducta deinde ad cæteras præstationes. Tabularium Episc. Autiss. *De vinagio & pissonagio draperiorum Autissiod. quilibet Draperius debet Comiti 12. den. de vinagio ad festum S. Remigii — & 6. den. de pissonagio ad mediam Quadragesimam.*

PISSONARIA, Forum piscarium, in Testamento Geraudi de Abbatisvilla an. 1271. in Historia Pontivensi p. 205. *Poissonerie*, seu *pissonerie*, ut Picardi efferunt.

PISTARE, idem quod *pinsere*, ex *pistus* vox conficta. Lib. 2. Miracul. S. Bertini cap. 29. *In vase ligneo quo pasta pistari solet.* Occurrit passim apud Constantinum African. & medicos.

PISTICUS, Probus, fidelis, non adulterinus: ex Gr. πιστικός. Adhelelmus Sagiensis Episc. in Miraculis S. Opportunæ n. 2. *vitæ ejus pisticus scriptor*, id est fidelis, verax. Anonymus MS. ex Bibliotheca Thuana cod. 525.

Qui calus est, in praxi similis est, & pisticus homo,
Illius oda placet, qui recte Theologizat.

Id porto epitheti maximè tribuitur *Nardo*, quam πιστικὴν vulgò vocant Græci, id est non adulteratam, uti Baronius an. 32. n. 26. Casaubonus in Exercit. Scaliger, Salmasius, & alii vertunt. Glossæ Latinæ MSS. Regiæ: *Nardum pisticum, Chrisma sine impostura.* Papias: *Nardum pisticum, fidele, sine impostura.* Ugutio: *Nardum, unguentum confectum ex ea (herba) Nardum pisticum dicitur, fidele, purum, sine omni impostura, vel commixtura compositum, nec adulteratum aliis herbis.* Quo sensu verba, *sine impostura*, usurpat perinde Alexander Iatrosophista lib. 2. Passionum: *Reupontico est 3. folio sine impostura 3. prioniæ radicibus est 1. aristologia rotunda est 2. spica nardi est 4. has omnes sine impostura mundas species tundes.* Ubi Glossæ interlineares, *sine impostura*, *mundum* interpretantur. Ita ἄδολον, hac notione dicunt Græci. Vita S. Eudociæ Martyris, cap. 8. σύνεχος Ινδικοῦ ἀδόλυ κάμπτρας λγ'. Etymi hujusce vocis rationem aliam prodit Ordericus Vitalis lib. 1. *Nardus, aromatica species est, Pistis Græcè, fides dicitur Latinè, inde Pisticum, id est fidele dicitur unguentum, quia cadaver eo perunctum à putredine servat illæsum.*

A certo verò loco dictam *Pisticam nardum* censet S. Augustinus in Evang. Joan. tract. 50. c. 12. *Quod ait pistici, (nardi) locum aliquem credere debemus, unde hoc erat unguentum pretiosum.* Alii sic dictam putant à πιεῖν, bibere, ut sit *potabile* liquidumque unguentum: πιστὸς enim apud Æschylum in Prometheo, idem est quod πότιμος. Nec abhorret Eusebius Apod. lib. 9. cum vocat τὸ πιστικὸν τῆς καινῆς διαθήκης κρᾶμα.

Alii Nardum *spicatam*, non *pisticam* dicta mvolunt. Marcus enim & Joannes πιστικῆς, habet, unde Marci interpres *Spicata* retinuit, ita ut nardus sic dicta fuerit, quasi ex spicis confecta, eoque pretiosa ac βαρύτιμος. Brito in Synon.

Nardum spicatum, de spicis sit tibi factum,
Est nardum pisticum purum sive fidele.

Ugutio: *Nardus, herba est spicosa & aromatica, fragili radice, sed nigra & foliis densa, quorum summitates conveniunt in spicas, unde à Græcis Nardos stacos appellatur.* Glossæ ad libros Alexandri Iatrosophistæ: *Cyprinum, de spica nardi, de spina Indica, de nardostochio.* Alio loco: *Nardum Celticam, spicam Celticam* vertit. Rursum, *de spica Indica de nardostochio.* Anastasius in S. Silvestro: *Farum cantharum ex auro purissimo ante altare, in quo ardet oleum nardinum pisticum*, &c. Infra: *Annis singulis olei nardi libras 90.* At aliud *Nardum pisticum*, aliud *spicatum* esse scribit Eucherius Lugdunensis de Diversis vocabulis: *Nardum pisticum, nardum fidelem, id est sine impostura, Græcum est. Nardum spicatum, ab eo quod species ipsa nardi in modum spicæ sit, quæ infusa conficitur.* Hinc

Pistis, *genus aromatis*, in Gloss. Arabico-Lat. Sed de Nardi variis speciebus, vide Ruellium.

PISTORIA, locus ubi pistores panem conficiunt, in Lege Bajwar. tit. 9. c. 3. *Balnearium, pistorium, coquinam*, &c.

PISTORISSA. Glossæ vett. *Pistrix*, κῆπος, καὶ ἀρτοποιός. Libertates MSS. Salvæterræ in Ruthenis an. 1284. *Pistor vel pistorissa*, &c. Vide *Panetarius.*

PISTRINARII, Pistores, in Regula S. Pachomii c. 67.

PITA. Lambertus Ardensis pag. 141. *Ubi usque hodie inveniuntur quasi reliquiæ gentilium, rubeæ videlicet tegulæ, testæ vasorum minii coloris, & fragmenta vasculorum vitreorum, ubi nunc sulcante aratro reperitur pita sive via dura & lapidea, à marisco in silvam calcata.* *Pistes* etiamnum viæ vestigia appellamus.

Pita, moneta minutior Francica. Vide *Picta.*

PITHARIA. Vincentius Belvac. lib. 31. c. 144. *Ubi est thesaurus suus, & dicitur quod ibi sunt 16. pithariæ plenæ auro depurato*, &c. πίθος, πιθάκιον, *dolium*, *doliolum.* Hollandi vulgo dicunt *tonne d'or.*

PITISSARE, vel *Pitissare*, Papiæ MS. *Portare.* Leg. *Potare.* Eadmerus lib. de S. Anselmi similitud. c. 15. *Aliquando (simul delectantur) auditus & gustus, ut cum aliquem sic bibere delectat, ut inter labia sua sonitum quendam pitissando faciat.* Vox veteribus nota.

PITRATUS. Fragmentum Petronii: *Etiam rides, cepa pitrata.*

PITTACIUM, Tabula fusili pice, (Græci πίσσαν, & πίτταν vocant) illita ad exarandum: Scheda, epistola, sed maximè ea quæ in quadrum est complicata, ut observat Eustathius ad Homerum p. 633. διὰ τὸ πλεκτανίζεσθαι πλυσσόμενον, ὁμοίως πῶς ὧ τῆς χυτῆς πίτλης σχηματισμῷ. Papias: *Petatia & Petatiola, modica pars cartæ.* Alibi: *Pitacium vel pitaciola, membranula, epistola.* Guill. Brito in Vocab. *Pictacium à pingo dicitur epistola brevis & modica. Idem pictacium dicitur cedula de membrana decisa. Item pictacium dicitur corii particula, quæ soleæ repetiatæ insuta est. Unde pictatiatus, repetiatus.* (Vide *Pecia.*) Gloss. Græc. Lat. πιτάκιον, *Brevis.* Utuntur S. Augustinus de verbis Apost. serm. 19. c. 7. Concilium Carthag. I. c. 12. Fragmentum Petronii p. 40. Leges 11. 13. 16. Cod. Th. de Erogat. milit. annonæ l. 19. de Petition. Celsus lib. 3. c. 10. Marcellus Empiricus, Rhabanus in Epist. ad Regimboldum, &c. VII. Synodus act. 4. ἀνὰ βιβλίων πιτάκια ἡμῖν ἐπιδίκνυον. Vide Saracenica Silburgii p. 43. 62. 81.

Pitacium. S. Eulogius in Epistola ad Alvarum: *Ut erat cartulis & pitaciis diversis dispositum.* Testamentum S. Cæsarii

S. Cæsarii Arelatensis: *Si cui aliquid per epistolam, aut per pitacium, aut verbo, pietatis intuitu, contuli, valere volo. Per pitacium* Episcopum constituere. Hadrianus II. PP. in Epist. ad Carolum Calvum, apud Baronium an. 871. n. 87. *Constituimus Cardinalem Metropolitanum & Archiepiscopum Turonicæ provinciæ per ferulam, pitacium, & anulum, nec non per nostræ autoritatis litterale decretum*, &c. Apud Joannem Episcopum Citri quæritur an Patriarcha possit per sola *pittacia & brevia*, & mandato suo, præferre aliquos nullo officio insignitos, illis qui priores fuerant, nullo tamen ipsi etiam officio decorati.

Pictacium, idem quod *Pittacium*. Vocem deducunt quidam ex πυκτὶς, πίναξ πυκτὸς, *Pugillares tabellæ*, indeque Germanos *buch*, Anglos *book*, & *bega boek* pro libro dixisse volunt. Glossæ Isidori: *Pictacium, Epistola brevis & modica. Pictaciuncula, Membrana.* Novella Theodosii de Siliquarum exact. *Ut gestis municipalibus immobilium rerum contractus constet initus: mobilium verò emissis pictaciis transigatur.* Anastasius in S. Zacharia PP. *In quo & pictacium invenit pariter literis exaratum Græcis.* Rodericus Toletanus in Præfat. ad Hist. Hisp. *Et aliis scripturis, quas de membranis & pictatiis laboriosè investigatas laboriosius compilavi*, &c. Occurrit præterea in Edicto Theoderici Regis c. 126. apud Theodorum Eremitam in Vita S. Magni cap. 16. Will. Britonem lib. 11. Philippid. in libro Miraculor. S. Vulfranni Episc. n. 26. &c. Vide *Pecia*.

Pittaciolum, & *Pitaciolum*, diminut. à *Pittacium*, pro schedula: unde fortè nostri suum *billet*, pro *pillet* hauserunt. Hariulfus lib. 4. cap. 17. *Quorum nomina vel chartæ, vel qualibet pittaciola insinuare videbantur.* Utuntur præterea Theodericus de Inventione S. Celsi Episcopi Trevirensis n. 16. Epistola Monachorum Remensium ad Casinenses, Concilium Dusiacense I. part. 2. cap. 17. Ratterius Veronensis in Epist. ad Joannem PP. apud Chapeavillum to. 1. Hist. Leodiens. & to. 2. Spicilegii Acheriani, &c.

Pittaciolus. Hincmarus Episcopus Laudunensis in Præfatione ad Collectionem ex epistolis Romanorum Pontificum:

> *Iste pittaciolus plane depromit & apte*
> *Sedem appellandam libere Apostolicam.*

Sed *Pittaciolum* dicendum fuisse eidem objecit Remensis avunculus p. 383.

> *Namque Pitaciolum neutro dixere priores.*

Ex his emendandus Monachus Sangallensis lib. 1. cap. 36. de sagis virgatis Fresonicis ac curtulis, ubi Carolus M. sic ait: *Quid prosunt illa putaciola, in lecto non possum eis cooperiri, cavallicans contra ventos & pluvias nequeo defendi, ad necessaria naturæ secedens tibiarum congelatione deficio. Putaciola* enim vocat *virgas* sagorum, quæ inde *virgata* dicuntur Poëtæ, quod instar *Pittaciorum* essent efficta. Atque ita vocari videntur frustula sagi militaris sericei, à Willelmo Britone lib. 11. Philippid. p. 231.

> *Sic percussa patet, sic intercisa minutis*
> *Pictaciis pendet, dum demolitur eandem*
> *Tunsio crebra nimis clavæ mucronis & hastæ.*

PITTO. Caput 72. Legis Salicæ ex cod. Regio, apud v. cl. Stephna. Baluzium: *Si quis pitto alterius excusserit invitu stricto, 120. denariis, qui faciunt solidos 3. culpabilis judicetur.* Paulo aliter in codice Pithœano apud eundem, to. 2. p. 989. *Si quis alterum pitto excusserit, Malb. Vuistritto sunt den. 120. qui faciunt*, &c.

PITZULUM. Gloss. Medicum MS. Reg. sign. 1486. *Pusca, i. pitzulum, ex quo fit pusca medicinalis.*

PIVANGA, Mensura agraria apud Germanos. Wiguleius Hondius in Metropoli Salisburgensi to. 2. p. 8. *Hermannus Abbas obtinuit campum dividi per funiculos, jugera 12. huoba jugerum habebat 12. pivangas. Facta hac partitio præsente Hermanno anno 1247.*

PIUNCULUS. Vide *Pipio*.

PIUS, epitheton, ut videtur, urbis Toletanæ, apud Isidorum Pacensem Episcopum in Chron. æra 685. *Hic crebra Concilia clarente Eugenio urbis Regiæ Metropolitano Episcopo Toleto pio — recollegit.* Ex quo sanè loco dubium videtur, quod aliàs asserit Antonius Augustinus de Numismatibus dialogo 7. Inscriptionem quæ in aversa complurium nummorum Hispaniæ Gothicorum Regum conspicitur ac legitur, TOLETO PIUS, vocem postremam ad Principem, cujus est, spectare, ut in Leovigildi Regis numismate, TOLETO JUSTUS. Hunc lege, si tanti est, & expende. Ejusmodi etiam Regum Hispanicorum Gothicos nummos cum hac voce, PIUS, adjecta, urbium aliarum nominibus recenset Ambrosius Morales toto lib. 12. ubi quasdam profert quæ habent TOLETO JUSTUS, ELBORA JUSTUS. c. 4.

PIXIS, Machinæ bellicæ species, Germanis *Biech*, ut autor est Freherus. Thwroczius in Joanne Huniade cap. 46. *Ac castris bellicis machinarum, pixidum, ac aliorum tormentorum hostem ferientium ingeniis munitis & refertis.* Et cap. 48. *Fortuito ictu pixidis ad mortem vulneratus.* Ita MS. præferre monet idem Freherus.

PIZZA, Placenta, ex Italico *Pinza*. Charta an. 1195. apud Ughellum to. 7. p. 1321. *Duas spallas porcorum, & sex pizzas: & in Carnelevamine, unam galli am & tres pizzas, — unam gallinam, unum pullum, & 6. pizzas*, &c.

PLACA. Contractus Navigii D. Regis cum Venetis an. 1268. to. 5. Hist. Franc. *Et pro uno Milite habendo placam coopertam ab arbore de medio versus puppem, marchas duas & quartam: & pro uno scutifero habendo placam discoopertam in loco prædicto uncias septem argenti, — & pro quolibet alio peregrino habendo placam ab arbore de medio ad proram cum suis viandis & habuisiis marcham unam*, &c. ubi *habendo* sumitur pro *habente*, & pro *habuisiis*, leg. *harnesiis*.

Placa, Moneta, quæ in Statuto Henrici Regis Angliæ dato Parisiis 20. Novemb. an. 1426. 4. majoribus *Blancis*, seu *Albis* æstimatur: *Plaque*.

PLACARE, ex Gall. *Plaquer*. Concilium Avenionense an. 1279. c. 1. *Domos Ecclesiarum occasione quacunque serrare, seu claudere, vel ferrare, seu placare*, &c.

PLACEA, Locus, ex Gallica voce *place*, quæ à Germanico *plats*, campus, fortè orta. Vetus Charta apud Waddingum an. 1231. 53. *Confirmavi — placeam terræ, quæ se extendit in longitudine*, &c. Monasticum Anglic. to. 1. p. 111. *placea, ubi nunc turris stat.* Adde pag. 408. & Will. Thorn. p. 1940. 2036.

PLACENTARIUS. Glossæ Græco-Lat. πλακουντάριος, *Placentarius, Dulciarius.* Palladius in Hist. Lauf. c. 6. Ἐν τούτῳ τῷ ὄρει καὶ ἰδίᾳ διάγουσι καὶ πλακουντάριοι.

PLACENTARII, Scurræ, ludiones, faceti, Gall. *plaisanteurs*, vel *plaisantins*. Petrus Damiani lib. 6. Epist. 33. *Adhibet adhuc & quoslibet assentatores, ac placentarios incitat, ut hoc extrinsecus discant, quod ille interius seminat*, &c.

PLACENTINUM, Vestis muliebris species in Regula Tertiariorum Ord. S. Francisci cap. 3. Locum vide in *Guarnellum*.

PLACENTINUS Gloss. Gr. Lat. MS. S. Germani Paris. ἀρεστός, *Placentinus*, in edit *Placivus*. Goldastus *placitus* restituit. Certè etiamnum joculatores *plaisantins* appellamus. Sed an hac notione vox hæc accipi debeat in Capitulari de causis Regni Italiæ c. 15. & in Lege Longob. lib. 3. tit. 34. jure controvertitur: *Non est nostra voluntas ut homines placentini per eorum præceptum de curte palatii nostri illos aldiones recipiant.*

PLACIA, *plazia*. Charta Guillelmi Siciliæ Regis an. 1179. apud Ughellum to. 7. p. 704. *De placia autem, foresteria, & bando, sit ita ipsa Ecclesia libera — sicut est*, &c. Alia Rogerii I. Siciliæ Regis apud eundem to. 9. p. 45. *Concedimus — de ipsis hominibus, & ab eis descedentibus perpetuò habere legem & plaziam, sicut à suis hominibus & villanis.*

PLACERE, *placitum* suum implere, juri stare. Lex Ripuar. tit. 67. §. 3. *Quod si sacramentum ille qui prosequitur, non pronunciaverit, ipse qui placuit ante annum revolutum, vel 7. noctes, sacramentum suum coram testibus offerat, & conjurare studeat, & deinceps innocens habeatur.*

PLACIBILIS, Placitus, gratus. Anastasius Bibl. in Hist. Eccl. *Tolle igitur quidquid tibi placibile fuerit.* Theophanes habet ἀρεστόν. Idem in Stephano IV. PP. p. 95. *Et si placibiles fuissent coram populo civitatis suæ, &c.* Mox: *Si qui eorum placibiles extitissent,* &c.

PLACITONIUM, in Chronico Mosomensi, pro vitilitigationibus placitorum, Gallis, *plaidoiries, chicanes. Et Monachorum placitoniis, qui novos sibi hodie Advocatos adtrahunt, — factum est.*

PLACITUM, *Placitare,* &c.

Placita vocabant, conventus publicos totius regni ordinum, quibus Reges ipsi præerant, & in quibus de arduis regni negotiis & imminentibus bellis tractabatur. Annales Francor. Bertiniani an. 763. *Pipinus Rex habuit placitum suum Nivernis.* Ita an. 764. 765. 766. Anno verò 767. *Ibi Synodum fecit cum omnibus Francis in campo.* Passim. Bis autem quotannis tenebantur ejusmodi placita. Hincmarus de Ordine Palatii c. 29. *Consuetudo autem tunc temporis talis erat, ut non sæpius, sed bis anno, placita duo tenerentur: unum quando ordinabatur status totius regni ad anni vertentis spatium, — in quo placito generalitas universorum majorum tam Clericorum, quam Laïcorum conveniebat,* &c. Adde cap. 30. Cùm igitur omnes regni vassalli ad ea placita convenirent,

Generalia placita, ea appellata. Charta Vindiciani Episcopi Atrebatensis apud Baldricum lib. 1. c. 25. *In conventu venerabilium Episcoporum, coram Rege piissimo Theoderico, in generali placito hanc epistolam roboravimus.* Gesta Dagoberti cap. 40. *Dagobertus Rex — convocatis filiis, omnibusque totius regni primatibus, 10. Kal. Junias in Palatio Bigargio placitum generale instituit.* Annales Francor. an 811. *Placito generali secundum Consuetudinem Aquis habito, in tres partes regni sui totidem exercitus misit.* Poeta Saxonicus lib. 1. de Gest. Caroli M. an. 777.

— Conventum placiti generalis habere,
Cum ducibus se velle suis denuntiat illic.

Ardo Monach. in vita S. Benedicti Anianensis n. 43. *Cùm ad generale placitum, jubente Imperatore, pergeret.* Charta an. 858. ex Tabulario Monasterii Deiparæ Suessionens. apud Rainaldum in Suessione: *Anno Dominicæ Incarnat. 858. Indict. 6. regni verò Caroli Imperatoris 32. congregata Compendio palatio non minima coadunatione Episcoporum, summæ autoritatis virorum, multorum quoque illustrium procerum seu quamplurimorum nobilium, utpote generale placitum ibidem agentium,* &c. *Placitum generale apud Gundulfivillam,* in Capitul. Caroli C. tit. 38. *Placitum generale apud Carisiacum,* tit. 39. Idem placitum Carisiacense c. 8. *Per Capitula avi & patris nostri, quæ Franci pro lege tenenda judicaverunt, & fideles nostri in generali placito nostro conservanda decreverunt.* Ex quibus dignoscere licet quid in his placitis generalibus sanciretur ac definiretur. Vide Capitulare VI. an. 803. c. 2. 5. Simeonem Dunelmensem, & Radulfum de Diceto an. 1014. Suenonem in Hist. Danica cap. 1. &c.

Placitum Regale, in Miraculis S. Ursmari cap. 1. & apud Reginonem an. 956. Vide præterea quæ de hisce regalibus Conventibus observavimus in Dissertat. 4. ad Joinvillam.

Placita generalia interdum etiam appellant dominorum feudalium judicia, quod ad ea vassali omnes convenire tenerentur: quæ quidem aliis *Curiæ generales* dicuntur: *Plaits generaux,* in Consuetud. Valentian. art. 35. 36. Hugo Flaviniacensis in Chron. p. 132. *Exceptis alodiis quæ homines tenent ad placitum generale respicientes,* id est quorum tenentes placitis dominicis interesse debent: seu qui *servitio placiti* obnoxii sunt. Est autem

Servitium placiti, nostris, *Service de plaits,* quod vassallus domino suo feudato debet, cum *placita* sua seu *assisias* tenet. Hinc formula in hominiis, in Regesto Tolosano Cameræ Computor. Paris. passim: *Pro prædictis feudis vobis fidelis existam, & fidele servitium faciam, videlicet guerram & placitum, ad submonitionem vestram, vel cujuslibet certi nuntii vestri.* Vassalli quippe omnes ad ea placita convenire tenebantur, nisi eximerentur indulto ad id speciali privilegio; ac proceres quidem utriusque ordinis, Ecclesiastici scilicet & secularis, ut si aliquæ de iis querelæ fierent, coram judice regio responderent. Lex Longob. lib. 2. tit. 45. §. 2. *Ut omnes Episcopi, Abbates, & Comites, excepta infirmitate vel nostra jussione, nullam habeant excusationem, quoniam ad placita Missorum nostrorum veniant, aut tales Vicarios suos mittant, ut in omnibus causis pro illis rationem reddere possint.* Cæteri verò liberi homines eadem de causa intererant, atque adeo etiam ut munia sibi demandata seu ad judicia, seu alia quælibet peragenda exequerentur: eoque nomine à Missis, vel à Comite, *per bannum ad placitum venire* compellebantur, ut est in Concilio Triburiensi cap. 9. seu *ad Curiam,* ut est apud Walsingh. p. 268. Verùm ne cæteris incolis oneri essent, jubebantur ad *placitum,* perinde etiam ac *in hostem, sive ad curtem, de domo sua sic warniti movere, ut cum pace venire, stare, & ad domum suam redire possent,* ut habent Capitula Caroli C. tit 27.

At cum ejusmodi placitorum onus grave videretur, pauperibus præsertim, cautum est Capitulis Caroli Imperatoris, *ut nemo ad mallum vel ad placitum cogeretur venire, nisi scabini, & qui causam suam, & cui quæratur,* ut est apud Hincmarum Opuscul 15. §. 14. in Capit. 1. an. 809. cap. 13. Capit. 2. ejusdem anni c. 5. libro 3. Capit. cap. 40. Quod quidem Capitulare Caroli M. intelligit Concilium Ticinense an. 855. c. 14. *Quosdam ministros Comitum propter frequentia placita pauperiorem populum nimis affligere comperimus; unde Majestatem vestram obsecramus, ut Capitulare avi vestri de hac re observari faciatis.* Aut fortè Capitulare anni 769. c. 12. *Ut ad mallum venire tardet, primum circa æstatem, secundo circa autumnum. Ad alia verò placita, si necessitas fuerit, vel denuntiatio Regis urgeat, vocatus venire nemo tardet.*

Neque tamen remissum omnino id oneris liberis hominibus: sed ad tria in anno placita veniendi necessitas mansit. Capitul. 5. an. 819. c. 14. & lib. 4. Capitul. c. 57. *Ut videlicet in anno tria solummodo generalia placita observent, & nullus eos amplius placita observare compellat, nisi forte quilibet aut accusatus fuerit, aut alium accusaverit,* &c. Lex Longob. lib. 2. tit. 21. §. 30. de liberis personis: *Neque cogantur ad placita venire, præter ter in anno.* Quod postmodum indictum legitur apud cæteros vassallos dominicos, qui *servitio placitorum* obnoxii erant. Charta an. 960. apud Hemereum in Augusta Viromand. *Quod eandem terram ter in anno ad generale placitum domini præfatæ villæ convenirent.* Alia an. 986. ibidem: *Et homines in eo districtu manentes tribus vicibus in anno ad Abbatis placita veniant.* Alia in Tabulario S. Vitoni Virdunensis: *Nisi solummodo ob nostri memoriam retineant Advocatiam, eo tenore ne aliquid exinde accipiant, neque in tribus placitis, ut fit in aliis Advocatiis,* &c. Alia ibid. *Placita generalia in jam dicta villa Hassud ter in anno servant,* &c. Vide *Advocatus.*

Cur autem vassalli omnes dominicis judiciis & placitis adesse tenerentur, pluribus docent Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 222. ubi exactis quæ ad *servitium corporis,* quod vassallus domino debet, spectant, hæc subduntur: *Et celui qui doit service de cors & de Chevaliers, ou de Sergens, en doit faire par tout le Royaume service, ô lui, ou sans luy, se il en est semons, si come il doit: Et quant il est à Court, d'aller à Con-*

seill de celuy, ou de celle à qui le Seigneur le donra, se il n'est au conseill de son aversaire, ou se la quarele ne n'est contre luy mesmes, que nul ne doit plaidoier par comandement de Seignorie d'autre, & doivent faire esgart, ou connoissance, & recort de Court, se le Seignor lor commande à faire: & doivent aler veir murtre ou homecide, se le Seignor lor commande d'aler veir come Court: & doivent par le comandement dou Seignor veir ler cos à quoi l'on se clame de lui que l'on veaut mostrer à Court. Et doivent aller par tout le Royaume semondre come Court, quant le Seignor leur comandera. Et li doivent service d'aler faire devise de terre & d'aigues, entre gens qui ont contens, quant leur Seignor leur comande. Et doivent faire enquestes, quant l'on requiert au Seignor que il face enquerre, & il lor comande à faire. Et doivent veir mostres de terres, ou d'autres choses, quel qu'elles soient, que le Seignor leur comande à veir come Court. Et doivent service de faire toutes les autres choses que les homes de court doivent faire come court, quant le Seignor le comande. His adjungenda sunt quæ habent Consuetudines aliquot municipales de *servitio placiti*: maximè Ambianensis art. 186. 187. 188. Peronensis art. 65. 78. 79. sancti Quintini, &c. Vide præterea Chartam an 1349. apud Salvaingum de Juribus dominicis cap. 12. & Ughellum to. 1. p. 960.

Multiplices ejusmodi placitorum vexationes sic perstringit *le Roman de Rou & des Dus de Normendie* MS.

Toute jour sont tes bestes prises,
Pour ayes & pour servises,
Tant y a plaintes & querelles,
Et coustumes viez & nouvelles,
Ne peuvent une hore avoir pez.
Toute jour sont, dient, as plez,
Plaiz de foret, plait de monoies,
Plait de porprise, plait de voies,
Plait de gaajuz, plait de graveries,
Plait de mellées, plait d'ayes,
Plait de blet, plait de moutes,
Plait de defuntes, plait de toutes,
Tant y a prevos & bedieaux
Et tant baillis viez & nouveaux,
Ne paons avoir paix une hore, &c.

Interdum, ut dixi, ab hac conditione immunitas concedebatur. Charta Communiæ Meldensis an. 1179. *Omnes homines meos, quicumque in præscripta communia fuerint, quietos & immunes à tallia & placito, quod dicitur Generale, in perpetuum esse concedo.* Nisi hoc loco *placitum* sumatur pro ea pensitatione quæ præstabatur à quibusvis vassallis pro immunitate à *servitio placiti*. Charta Communiæ Bruerarium an. 1186. *Tria placita per annum solvent, & per singula placita 4. denarios bonæ monetæ reddent.* Quod denique *servitium placiti* vocant nostri, *sectam* & *sequelam Curiæ* appellant Angli. Vide in voce *Secta*.

Placita tenere. Synodus Carisiaca c. 2. *Episcopi quique in suis Parochiis, & Missi in illorum Missaticis, Comitesque in eorum Comitatibus, pariter placita teneant.* Occurrit præterea in Capitulis Caroli C. tit. 21. post c. 5. in Epist. Episcopor. regni ad Ludovicum c. 12. apud Lanfrancum Epist. 39. &c. Hinc formula etiam hodie recepta, *Tenir les plaits*.

Placita custodire. Capitul. 3. an. 789. c. 1. *Comites — in venationem non vadant illo die quando placitum debent custodire, nec ad pastum.* Vide infra.

Placita verò tenebantur in locis apertis, publicis, sub dio. Simeon Dunelmensis an. 1070. *Verum cum illis Episcopus sub divo placitare noluit.* Jus feudale Saxonum cap. 32. §. 19. *In curia serata, vel sub tecto non licet domino feudali judicio præsidere.* Et cap. 39. §. 1. *Nullam curiam oportet illum (Regem) in literis assignare, quia ubi Rex judicat in aperto, ibi est curia sua.*

In campo. Notitia judicati an. 981. in Tabulario Casauriensi: *In territorio Marsicano, in ipso campo de Cedici, ubi erat ipsa casa Domni Ottonis ædificata, ubi residebat in placito Gisalbertus venerabilis Episcopus, & cum eo residebat Arnulfus Comes & Missus sacri Palatii, & cum eo Geboardus & Ansfredus Missi sacri Palatii, & cum eis residebant Raynaldus Comes*, &c.

Sub arboribus. Charta Bertoldi Leucorum Episcopi an. 1005. apud Perardum: *Acta sunt hæc quando fuit placitum de Abbatia Poloniacensi inter Domnum Bertoldum & Domnum Brunonem Episcopos, in Dodonis corte, juxta quercus*, &c. Tabularium S. Dionysii de Capella diœcesis Bituric. ch. 162. *In Uriacensi curia, sub quadam ulmo, quæ est sita ante domum Radulphi de Porta.* In Charta an. 1205. in Hist. Monmorenciaca p. 75. mentio fit *assemblationis*, i. placiti, *factæ ad ulmum de spinogilo*, ubi sopita quædam discordia à judicibus vel arbitris. Charta Willelmi Ducis Aquitan. an. 1137. *Hoc donum feci apud Mausiacum in curia Ottonis sub umbraculo*, &c. *Le Roman de Parise la Duchesse* MS.

A l'issuë del montier trouva Raimon son sire,
Où il tenoit ses plais sous l'ombre d'un olive.

In plateis. Tabularium Casauriense an. 975. *Notitia judicati, qualiter pro futuris temporibus memoria recordandum, i. in territorio Teatense, in ipso plano de Piscaria, justa via salaria, in platea, ubi residebant Domnus Otto & Ottone filio ejus insimul Comitibus*, &c. Tabularium Vindocinense an. 1061. ch. 189. *Facta est hæc emptio apud Lavarzinum in platea, ubi placita fieri solent.*

Ante portas castrorum. Tabularium Vindocinense Thuani ch. 52. *Perrexit illuc Prior noster, ivitque placitum in castro Raynaldi ante portam ipsius castri, quæ est à meridie, ubi interrogatus ille quare saisisset plaxitium nostrum, respondit*, &c.

Ante Ecclesias. Notitia judicati in Tabulario Casauriensi: *In ipso Castaldato de Colle majore, in ipsa villa quæ nominatur Banio, ante Ecclesiam illam quæ S. Joannes vocatur, ubi residebant in placito Sifredus Vicecomes, & Tresidius Castaldius, & Guarnerius judex, per singulorum hominum causas audiendum, vel justitiam faciendum, vel deliberandam intentionem, & residebant cum eis de bonis hominibus, hoc erant Adelbertus*, &c. Alia Notitia in eodem Tabul. — *In locum qui nominatur Pecanie, juxta ipsam Ecclesiam S. Leopardi, ubi residebant in Placito Atto Comes, & Transmundus — judices.* Alia apud Franciscum Mariam in Comitissa Mathildi lib. 3. pag. 28. *In atrio ante Basilicam S. Joannis B. resideret in judicio*, &c. Adde Matth. Westmonast. an. 1051. & Gervasium Dorobernensem pag. 1292. Vetantur autem fieri in ipsis Ecclesiis, vel in earum atriis seu cœmeteriis, in Capit. 1. an. 819. c. 14. in Capitul. Caroli M. lib. 4. c. 28. l. 5. c. 91. in Capit. Caroli C. tit. 39. c. 12. in Concilio Arelat. VI. c. 22. Mogunt. c. 40. Turonensi III. can. 39. Suession. II. c. 7. in Canonibus Isaaci Episcopi Lingon. lib. 3. in Decretal. Gregor. tit. 49. c. 5. &c.

Interdum tamen in ædibus ac locis opertis tenebantur placita, propter aëris incommoda, maximè Placita majora. Capitula Caroli C. tit. 39. c. 12. *Domus verò, sicut in Capitulis avi & patris nostri continetur, à Comite in loco ubi mallum tenere debet, construatur, quatenus propter calorem solis & pluviam publica utilitas non remaneat. Minora verò placita Comes sive intra suam potestatem, vel ubi impetrare potuerit, excepto in Ecclesia & porticibus, atque atrio Ecclesiæ & mansione Presbyteri, habeat.* Synodus Romana an. 904. c. 11. *Ut in domibus Ecclesiarum, neque Missus neque Comes, vel judex quasi pro consuetudine nec placitum, neque hospitium vendicent: sed in publicis vicis domos constituant, in quibus placitum teneant, & secundum antiquam consuetudinem hospitentur.* Adde Capitul. 1. an. 809. c. 25. Capitul. 2. ejusdem an. c. 13. Capitul. 1. an. 819. c. 14. lib. 3. Capit. c. 57. lib. 4. c. 28. &c.

Placita jejuni judices tenere jubentur in Capitul. Caroli M. lib. 1. c. 62. lib. 3. c. 38. in Legibus Longob. lib. 2. tit. 52. §. 4. 11. in Capitulo ad Legem Salicam cap. 1. §. 15. in Capitulo 1. Caroli M. incerti an. c. 38. in Speculo Saxon. lib. 3. art. 69. §. 1. &c. Theodulfus lib. 1. Carm. v. 400.

Crapula vitetur semper, plus tempore eodem
Quo pia justitiæ lora regenda manent.
Nam qui se nimiis epulis somnoque sepelit,
Corporis atque animæ vim sibi demit hebes.
Cum venit ad causas nudatus acumine sensus,
Marcidus & segnis, & sine mente sedet, &c.

Odo Cluniac. lib. 1. de vita S. Geraldi cap. 11. *Jejunus ibat ad placitum, ne mersa sobrietate, rationis judicio caruisset.*

Placita diebus dominicis teneri prohibentur in Capit. Caroli M. l. 2. c. 7. in Capit. Compendiensi an. 868.

Placitum custodire dicebatur, qui in jus vocatus à judice, placito interat *per triduum, secundum Leges.* Charta Clodovei III. Regis an. 2. apud Mabillonium: *Sed venientes ad eorum placitum ipsi agentes jam dicto Abbati Noviento, in ipso Palatio nostro, per triduos, per plures dies, ut lex habuit, placitum custodissent.* Alia ejusdem Regis an. 3. *Postea memoratus Chrotcharius per triduum aut etiam amplius placitum suum, ut lex habuit, custodiisit, & ipso Amalberchto abjectissit, vel subsadissit*, &c. Eadem formula habetur apud Marculfum lib. 1. form. 37. in Formulis vett. cap. 38. & in Formulis secundum Legem Romanam c. 33. Capitula Caroli C. tit. 21. *Ut per omne regnum nostrum Episcopi & Missi nostri ac Comites in singulis parrochiis ac Comitatibus placita teneant, & illa placita omnis homo qui placitum custodire debet, & in illis Comitatibus commanet, sine exceptione & excusatione custodiat.* Adde Ughellum to. 4. p. 632. 794. Contra, *placitum suum neglexisse*, vel non *adimplevisse* dicebatur, qui nulla missa excusatione ad condictam diem juri stare neglexerat, in iisdem form. 37. & 33. Vide supra.

Placitum capitale. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 31. *In summis & capitalibus placitis unus Hundredus vel Comitatus judicetur à duobus, non unus duos judicet.* Charta Henrici II. Regis Angliæ in Monastico Anglic. to. 1. p. 387. *Et statuto die veniant in Curia S. Mariæ, & ibi habeant rectum de capitali placito suo, & S. Maria habeat quicquid pertinet ad Curiam suam.*

Placita coronæ, dicta, in quibus de delictis judicatur, quorum cognitio ad solum Regem spectat, seu ejus Justitiarios, quos *Justitiarios Coronæ*, & *Coronatores* vocant Angli. Quæ quidem crimina quatuor esse dicuntur, *murdrum, incendium, rapina* sive *roboria*, & *raptus mulierum*, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 11. & in Statutis Alexandri Regis cap. 14. §. 2. Horum, inquam, jurisdictio, escheta, & pœna pertinet ad solum Regem, non verò ad Barones, nec ad Curias burgorum, nec ad ullas Curias inferiores, neque etiam ad Curias Ecclesiasticorum: & si accidant infra Vicecomitatum aliquem, debent teneri etiam à justitiario ad caput 40. dierum. Vide Leges Burg. Scot. c. 6. §. 3. Quoniam Attachiam. c. 76. Statuta Alexandri Reg. Scot. c. 14. §. 2. Statuta Willelmi cap. 2. §. 4. Stanfordius lib. 1. de Placitis Coronæ c. 1. *Plees del Corone, sont les plees queux conteignent l'offense faits encounter la Corone & dignitié le Roy.* Vide Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 2. Rogerum Hoveden. p. 783. 786. Monasticum Anglic. tom. 2. p. 660. &c.

Placitum fractum dicitur, cujus dies condictus præteriit, in Legibus Henrici I. c. 59.

Placitum Generale. Vide supra ex Hugone Flaviniacensi.

Placitum lethiferum, ubi de rebus criminalibus cognoscebatur, quod *placitum criminale* dicitur in Regiam Majestatem lib. 1. cap. 1. Matthæus Paris an. 1075. *Episcopum crudeliter peremerunt, & centum homines cum eo, juxta flumen Tyne, ubi placita lethifera ab Episcopo tenebantur.*

Placitum Episcopi, Conventus ab Episcopo de rebus Ecclesiasticis indictus. Concilium Triburiense an. 895. c. 9. *Cum autem Episcopus Ecclesiam à Domino Deo sibi commissam regens, Episcopatum circumeundo perrexerit, & placitum canonicè constitutum decreverit, populumque sibi creditum illo invitaverit; atque Comes eadem die sciens placitum ab Episcopo condictum, vel nesciens, placitum cum populo condixerit, & per bannum illuc venire præceperit: placitum Comitis omnes postponant & Comes ipse. Denique populus post Episcopum festivè pergant, scientes se non illic contentiosa contentione decertare, sed pro fide Catholica invigilare; non cumulum pecuniarum, sed lucrum congregare animarum.* Concilium Rom. an. 904. c. 12. *Habeant igitur Episcopi singularum urbium in sua diœcesi liberam potestatem adulteria & scelera inquirere, ulcisci & judicare, secundum quod Canones censuerunt, absque impedimento alicujus. Et cum opus fuerit ad comprimendos rebelles, & contemptores, publicum placitum convocent, non ad præjudicandum, sed potius ad ea quæ Deo placita sunt, & saluti animarum conveniunt, prosequendum.*

Placitum nominatum, quod indicitur à judice reo vel accusato, de crimine, aut quavis alia re responsuro, cujus dies definitus est, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 29. 46. 50.

Placitum innominatum, non indictum, aut cujus dies definitus non est, in iisdem Legibus c. 46.

Pulchrum placitum, Anglis, *Beaupleades.* Statutum Marlebrigense sub Henrico III. *Provisum est etiam, quod nec in itinere justitiariorum, nec in Comitatu, in Hundredis, nec in Curia Baronum de cætero capientur fines ab aliquibus pro pulchrè placitando, neque pro eo quod non occasionetur.* Adde Statutum 1. Westmonast. cap. 8.

Placitum spatæ seu, *ensis*, Merum imperium, justitia major, *haute justice*, quæ jus gladii habet. Charta Philippi Comitis Boloniæ an. 1223. *Et in prædictis istis locis — habebimus magnam justitiam, quæ vocatur Placitum ensis.* Charta Philippi Regis an. 1296. *Concedimus eidem* (Episcopo Ebroicensi) *& successoribus suis Episcopis Ebroicensibus in terra sua & Ecclesiæ Ebroicensis — totam altam justitiam, quæ vocatur in Normannia placitum spathæ.* Alia Joannis Regis Angl. an. 1205. pro Episcopo Lexoviensi, in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 132. *Nos tantummodo tria placita, quæ de spata vocantur, in illa civitate & banleuca habere, videlicet de submonitione exercitus nostri, & de via Curiæ nostræ, & de moneta*, &c. Aresta an. 1258. in 1 Regesto Parlamenti Paris. fol. 12. *Placitum ensis, placitum mortis, mutilationis membrorum, mulieris difforciatæ, & novæ dissaisinæ.* Ibidem fol. 18. sub an. 1259. *Placitum ensis, seu alta justitia.* Charta Communiæ Rotomagensis an. 1207. *Recordationem quoque tenebunt de iis, quæ facta fuerint inter eos, salvo nobis placito ensis.* Occurrit ibi semel ac iterum. Vide Historiam Castilionensem, in probat. p. 76. Chartas Normannicas post Ordericum Vitalem p. 1060. &c.

Placitum Vicedominarium, in Chronico Hugonis Flaviniacensis p. 132. quod ab Ecclesiæ Vicedomino tenetur.

Placitum exercitale, Conventus, seu Statutum Principum super re *exercitali, hostili.* Capitul. 1. an. 802. c. 40. *Si de mundeburde sanctarum Ecclesiarum, vel etiam viduarum, & orphanorum, seu minimùm potentium, atque rapina, necnon de exercitali placito instituto, & super ipsis causis*, &c. Capit. 2. ejusdem anni c. 20. *De banno Domni Imperatoris Karoli, quod per semetipsum consuetus est bannire, id est de mundeburdo Ecclesiarum, —atque de rapto, & de exercitali placito, ut hi qui ita irruperint, bannum dominicum omnimodis componant.* Adde Capit. 7. an. 803. c. 1.

Placitum, lis intentata. Pactum inter Venetos & Principes Regni Hierosol. an. 1123. apud Will. Tyrium lib. 12. cap. 25. *Si verò aliquod placitum, vel alicujus negocii litigationem Veneticus erga Veneticum habuerit, in*

Curia Veneticorum diffiniatur.

Placitus, pro *placitum*. Lex Ripuar. tit. 30. §. 2. *Et sic denuo placitus ei concedatur.* Tabularium Lascurrense apud Marcam lib. 4. Hist. Beneharn. c. 8. *Et misit missaticum Gassiarnaldum Vicecomitem Aquis, qui tenuisset placitos ante se, sicut Comes debebat facere.*

Placitum, quod debetur domino pro redemptione; seu rachato feudi, in morte vel mutatione vassalli. Charta an. 1406. ex Tabulario S. Cypriani Pictavensis: *Sine ullo placito, sive deverio.* Alia an. 1370. *In feodum cum 12. denariis monetæ currentis de accaptamento seu placito.* Vetus Consuetudo Pictavensis cap. 70. *Le Seigneur auquel est deu hommage plain, est fondé par la Coustume d'avoir pour chaque mutation plet & cheval de service, par borderies & masure.* Hinc *placitum manus mortuæ*, (de quo in *Manus mortua*) pro rachato quod in morte vassalli exsolvitur. Quidam tamen existimant discrimen esse inter *plait*, & *plait de Mortemain*: ita ut prius dicatur de *rachato* in mutatione vassalli, alterum in morte vassalli. Ita Theveneus & Raguellus: at Gallandus ait se observasse in veteribus tabulis idem unumque esse. In aliquot Chartis vernaculis *placitum* hac notione per *Plaisir* redditur. Charta an. 1459. *Homage lige à 25. sols de devoir ou plaisir.* Alia an. 1460. *Sans aucun plaisir ni achaptement.*

Est etiam *placitum*, exactio, vel præstatio quævis. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 15. *Salvo placito meo, scilicet 7. solidos solvendo in Nativitate Domini de geria tantummodo.* Libertates villæ Perusiensis an. 1260. apud Thomasserium p. 98. *De home qui eruet à la Pucrose, ne doit lever li sires ne los ne plaet.*

Placitum, Conventio, pactum. Isidorus lib. 4. Orig. c. 24. *Pactum dicitur inter partes ex pace conveniens scriptura, legibus, ac moribus comprobata: & dictum pactum, quasi ex pace factum. — Placitum quoque similiter ab eo quod placet. Alii dicunt pactum esse quod volens quis facit: placitum verò quod quisquam nolens compellitur: veluti quando quisquam paratus sit in judicio ad respondendum, quod nemo dicere potest pactum, sed placitum.* Gregorius Turonensis lib. 6. c. 34. *Legati iterum ab Hispania venerunt, deferentes munera, & placitum accipientes cum Chilperico Rege, ut filiam suam, secundum convenientiam anteriorem, filio Regis Leuvichildi tradere deberet in matrimonium. Denique dato placito, & omnibus pertractatis, Legatus ille reversus est.* Lib. 7. cap. 6. *Deprecor, ut placita quæ inter nos post patris mei obitum sunt innexa, custodiantur.* Fœdus Regum, apud Nithardum lib. 3. *Et ab Ludher nul plaid nunquam prindrai, qui meon vol cist meon fradre Karle in damno sit.* Ubi *plaid*, pactum significat, non verò *rixam*, ut Bodinus lib. 5. de Rep. cap. 6. Falcetus, & alii verterunt. Hæc enim sonant: *Et cum Lothario nullum pactum inibo, quod quantum sciam, meo fratri Karolo damno futurum sit.* Ita placitum usurpatur in Concilio Emeritensi c. 4. Tolet. XI. c. 10. in Legibus Wisigoth. lib. 2. tit. 5. §. 5. 7. 8. 9. lib. 3. tit. 4. §. 2. lib. 5. tit. 7. §. 9. lib. 10. tit. 1. §. 11. 12. in Capitulis Caroli C. tit. 7. & alibi non semel, apud Joannem VIII. PP. Epist. 36. Flodoardum an. 953. Erchembertum in Hist. Longob. cap. 32. Reginon. an 743. Goffridum Vindoc. lib 3. Epist. 36. &c.

Placitare, Pactum inire, pacisci, in Chartis Olai Roschildensis Episcopi an. 1318. & Magni Regis Daniæ an. 1343. apud Pontanum lib. 7. & 8. rerum Danic.

Plaitum, pro *placitum*. Vetus Placitum in Chronico S. Vincentii de Vulturno lib. 2. *Et dum nos per plures dies ibidem in plaito resedissemus.* Habetur ibi pluries p. 690.

Plaitare, Placitum, seu pactum inire. Joannes VIII. PP. Epist. 69. *Quia utrique Abbates — non in decem millium tantum Mancusorum, sed in duodecim millium plaitasse — astruunt.* Supra, *pactum facere* dixit. Ad de Epist. 74. Vide Octavium Ferrarium in *Piatire*.

Placitare, Litigare; lite contendere. Capitula Caroli C. tit. 43. c. 10. *Si aliquis ex fidelibus nostris — sæculo renuntiare voluerit, & filium vel talem propinquum habuerit, qui reipublicæ prodesse valeat, suos honores, prout melius voluerit, ei valeat placitare.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 59. *Si dominus placitat contra suum hominem de proprio placito suo*, &c. Tabularium Vindocinense Thuani ch. 177. *Omniaque supradicta calumniavit, & in Comitis Vindocinensis Curia, omni generositate procerum Vindocinensium ibi circumastante, atque audiente, cum eis placitavit.* Goffridus Vindoc. lib. 2. Epist. 24. *Mihi vestra bonitate mandastis, quod inter me & illam aut placitandi, aut concordiam facien di respectum usque ad festivitatem S. Beati accepistis.* Littleton sect. 534. *Et saches, mon fils, que est un de pluis honorables, laudables, & profitables choses en nostr ley, de aver le science de bien pleder en action reals & personals, & pur ceo jeo toi counsaile especialment, de mitter ton courage & cure de ceo apprender.*

Placitare, Convenire, pacisci. Ado Viennensis an. 743. *Cepitque castrum quod dicitur Hocfeoburg, & Theotecnum Saxonem placitando sibi conquisivit.* Ericus Upsaliensis lib. 3. Hist. Suecicæ p. 66. *Taliter placitatum est fide media & condictum*, &c. Pag 85. *Placitatum extitit in hunc modum*, &c. Ita lib. 5. p. 108. & alibi.

Explacitare se, Ex placito se tollere, *Se tirer hors de procez.* Leges Henrici I. Regis Angl. c. 5. *Alius dies ponatur ei, & tunc explacitet se, vel emendet, nisi competens soinus intercedat.* Willelmus Malmesb. lib. 2. de Gestis Angl. c. 13. *Ut magnates illius castelli blandè in curia Regis de seditione convenirentur, si se possent explacitare, illæsi abirent.*

Subplacitare, Ad placitum, in jus vocare, citare, *admallare*. Regula S. Fructuosi cap. 10. *Tertio qualiter quotidie vivere debeant, ibi disponant, & tanquam à sajonibus comprehensi ad cellas revertantur subplacitati.*

Implacitare, In placitum, & in jus vocare. *In placitum ponere*, in Monastico Anglic. to. 2. p. 828. Nostris, *mettre en procez.* Leges Henrici I. Regis Angl. *Si de nominatis placitis implacitatus non erat.* Occurrit præterea c. 41. 43. 47. 61. Eadmerus lib. 2. Novor. p. 38. *His pro licentia dictis, statim omnis commentatio implacitandi Anselmum compressa, omissa est.* Ordericus Vital. lib. 11. p. 804. *Nec simul, sed separatim variisque temporibus, & multimodis violatæ fidei reatibus implacitavit.* Leges Guillelmi Nothi vernaculæ c. 39. *Dous sunt perceners d'un crichet, e est l'un emplaidé sans l'altre, e per sa folie si pert*, &c. Adde c. 38. &c. Maria Francica in Proverbiis Æsopicis MSS.

> *Or conte d'un chien veneour,*
> *De male guise menteour,*
> *Qui une brebis emplaida.*

Adde Monasticum Anglic. tom. 3. pag. 74. Hemereum in Augusta Viromand. p. 121. Chartam Communiæ S. Quintini an. 1195. initio, &c. præterea Leges Alfonsinas parte 3. tit. 7. *De los emplazamientos.*

Implacitata causa, non definita in placito, *cause qui n'a pas esté plaidée.* Hincmarus Laudunensis Episcopus, *Eorum causa usque ad alium tractatum, certis causis intervenientibus non diffinita, sed implacitata remansit.*

Placitamentum, Consensus domini, seu præstatio pro eodem consensu, ut est, *laudimium.* Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 50. *In quibus aquis accipio de placitamento in unum quodque molendinum, quando ædificatur.* Occurrit præterea in veteri Charta apud Columbum in Episcopis Valentin.

Placitatorium, locus ubi fit placitum. Jo. de Janua.

Placitatio, ipsa actio placitandi. Leges Kanuti Regis cap. 17. *Ipsa verò die Dominica publica mercimonia vel placitationum conventicula — prohibemus.* Item Garrulitas. Arnoldus Lubecensis lib. 3. cap. 5. *Inter Missarum quoque solemnia non, ut quibusdam moris est, susurrationibus aut placitationibus intendebat*, &c. Vox nostris,

maximè Belgis, sat in usu.

Placitator, Litigator, *Plaideur*. Gervasius Dorobernensis an. 1196. *Cum ex talibus aliquem ob generis sui favorem in Episcopum vel Archidiaconum promovemus, populo Dei non prædicatorem verbi Dei, sed placitatorem, ne dicam latatorem præesse conspicimus*. Simeon Dunelmensis, & Florentius Wigorniensis an. 1100. de quodam Radulfo: *Cujus astutia & calliditas tam vehemens extitit, & parvo tempore adeo excrevit, ut Placitatorem ac totius regni exactorem illum constituerit*. Quod quidem munus idem videtur quod fisci Procuratoris, seu uti vocamus, *Procuratoris Generalis*.

Jam verò de vocis, *Placitum*, etymo, variæ sunt sententiæ. Edwardus Cokus ad Littletonem sect. 10. à *placendo* deducit, *quia*, inquit, *bene placitare super omnia placet*. Guillimanus lib. 1. de Reb. Helvet. c. 9. & alii à Germanico *plats*, campus, quod in *campo* tenerentur placita. Casanova verò *placita* ejusmodi conventus appellari putat, quod in iis Leges conderentur, (quod sanè de Lege Salica testatur ejus prologus, quæ in tribus mallis à IV. Viris condita dicitur) eæque promulgarentur hac formula, quæ habetur in eodem prologo, *Placuit atque convenit inter Francos*, &c.

PLACIUM, Locus planus, Gallis, *Place*. Fleta lib. 1. c. 18. §. 5. *In terra, vel in aqua, bosco, placio, vel marisco*.

PLACOR, ἀρέσκεια, in Gloss. Gr. Lat. *tranquillitas*. In Gloss. Isid. Ecclesiastic. c. 4. *Complectuntur lætitiæ placorem*. Adde c. 39.

PLACTA, Navigii fluvialis genus. Sanutus lib. 2. parte 4. cap. 7. *Præcipue plactarum navigia, quæ per Padi flumen sunt ad ferenda mercimonia deputatæ*, &c.

PLACTRA. Vide *Flactra*.

PLADA, piscis species, *plays*. Teloneum S. Audomari, in Tabulario S. Bertini: *De carreia piscium 2. den. de centum pladis 2. den. de 100. salmonibus saldis 4. den*.

PLAGA *legalis*, *Playe leyau*, vel *plaga leyau*, in Consuetud. S. Severi tit. 18. art. 1. & 2. & Foris Bearn. tit. de homicidis, art. 4. 13. ea dicitur quæ habet in longitudine & incisione unciam pollicis, quæ est quinta pars *du pan de canne*. Dicitur autem legalis, quia ob talem plagam debetur domino feudi *lex*, seu mulcta 7. librarum, & 8. solid. Turon.

Plaga currit, in Lege Salica tit. 19. §. 6. Gall. *La plaie court*, vel *coule*, sanguis ex plaga decurrit.

Plaga, *Plagia*. Vide *Plagia*.

Plaga, *liber*, in Glossis antiquis MSS.

PLAGARE, Plagas inferre, vulnerare. Lex Salica tit. 19. *Si quis hominem in capite plagaverit*, &c. Lex Alaman. tit. 65. §. 31. *Si quis in genuculo transpunctus fuerit, aut plagatus*, &c. Adde Legem Ripuar. tit. 4. Leges Bajwar. tit. 1. cap. 8. 10. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 44. tit. 104. §. 1. &c. Constantinus in vita S. Germani cap. 16. *Ipsis iratis plagatus fuisset*. Hist. Miscella: *Qui plagatus mortuus est*. Theophanes πληγείς. Utitur vetus interpres Juvenal. Sat. 6. v. 652. & Sat. 13. v. 113.

Plagiare, eadem notione. Leges Alvredi Regis West-Sax. c. 51. *Si quis in testiculis plagietur*, &c. Mox: *Si quis homini manum extra plagiaverit*, &c. Ita etiam in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 93.

PLAGELLA, Furfur panis, in Gloss. Medico MS. Reg. cod 1486.

PLAGIA, Ora, æstuarium, vel etiam campus planus, Italis *Piaggia*, vel *spiaggia*. Servius in Virgil. *Statio, est quam plagiam dicunt*. Gregorius M. lib. 8. Ep. 39. *Monachos Monasterii Gazensis, quod situm est in plagia*. Chronicon Farfense: *De curte in Aciano, quæ fuit Scapiolphi, & de curte in plagia loci qui dicitur Brezzenanus*. Isidorus Pacensis æra 680. de quibusdam oppidis: *Quæ supra Ægyptum in eremi adjacent plagiis*. Vetus Charta apud Baron. an. 1019. n. 8. *De terris, campis, pratis, pascuis, atque silvis, montibus, & collibus, plagiis, & planitiis*, &c. Tabularium Narbonense an. 1250. *Fecit piscari Braginam in stagno in præjudicium nostrum, cum exeat in plagiam nostram*. Occurrit præterea in Charta Pisana apud Guesnaium in Annalib. Massiliensib. an. 1312. n. 4. apud Nicolaum Villaneum p. 6. &c.

Plaga, eadem notione. In Charta Ludovici Pii Imp. apud v. cl. Jo. Mabillonium in Notis ad vitam S. Benedicti Anian. p. 224. *Item in eodem pago illos segos, cum ipsa piscatoria, & plagis maris, & fiscum nostrum adjacentem illis*, &c. Hieron. in Zachar. cap. 2. *Plagæ orbis quas Græci appellant κλίματα*.

PLAGIUM, *Plagiare*, *Plagiarius*, dicitur de eo qui mancipium alienum, vel hominem liberum pro mancipio distrahit ac vendit. Edictum Theoderici c. 81. *Si quis nesciens à plagiatore mancipia comparaverit, reatu plagii non potest obligari*. Lex Wisigoth. lib. 7. tit. 3. §. 2. *Si quis ingenuus servum alienum vel ancillam alienam plagiaverit*, &c. Adde §. 3. 4. 5. 6. *Usurpaverit*, in §. 1. Lex Salica tit. 41. §. 2. *Si quis servum alienum plagiaverit, id est per circumventionem de servitio domini sui abstraxerit, & trans mare, sive in quamlibet regionem ipsum dixerit*, &c. In Lege Frisionum titulus 21. *de Plagio*, inscribitur, in quo agitur de eo qui hominem nobilem aut liberum extra patriam vendiderit.

Plagiarius, in Glossis antiquis MSS. *Qui inducit* (leg. *seducit*) *pueros, & sollicitat servos alienos. Mancipiorum alienorum distractor, abigeator, qui mancipium aut pecus alienum seducendo distrahit*. Alexander Nequam:

Qui pueros vendis, plagiarius est tibi nomen.

PLAGITATUM. Charta 64. ex Alamannicis Goldasti: *Sub ea ratione ut easdem res ad me recipiam, annisque singulis exinde vobis censum persolvam, — ita tamen volo habere apud vos plagitatum, sicut & in priori mea traditione sonat, ut nulli unquam in beneficium concedantur*.

PLAIA. Charta Alphani Archiep. Salernitani an. 1071. apud Ughellum: *Construere fecerunt Ecclesiam — in plaia montis*. Vide *Plagia*.

PLAINTAGIUM, Tributi species. Tabularium Episcopatus Autisiodor. *Clerici, Milites, Religiosi non debent Roagium, Plaintagium, nec Minagium, nisi modient*. Vide *Modiare*.

PLAITARE, *Plaitum*, vide *Placitum*.

PLAITIA. Statuta antiqua Canonicorum S. Quintini in Viromand. *In die Cœnæ Domini debet Hospitalaris 10. sext. frumenti & 4. plaitias unicuique domino, & 13. plaitias minutis officiis*.

PLANARATI, Gallis, genus vomeris, quod duabus rotulis nititur ad arandum terram. Vide Plin. lib. 18. cap. 18. & Cluverium lib. 1. German. antiq. p. 57.

PLANCA, Tabula plana. Festus: *Plancæ, tabulæ planæ*, &c. Charta Libertatum urbis Teneræmundæ cap. 20. apud Lindanum: *Quicunque per vim feminam violaverit, & super hoc veritate coram scabinis convincatur, ei collum cum assere, qui vulgo nominatur Plancke, debet abscidi*. Utuntur Plinius l. 8. c. 43. Acta S. Marcelli PP. 16. Januar. Anastasius in eodem S. Marcello p. 11. Petrus Damian. in vita S. Romualdi, Anonymus de Miracul. S. Ursmari n. 23. Jus feudale Saxonum cap. 39. §. 11. &c. Observat Joannes Lucius ad vitam S. Joannis Traguriensis, *Plancas* appellari superficies planas, indeque id nominis hyllidi, seu promontorio Diomedis, vel potius rupi, juxta Tragurium dari ab Autore illius vitæ.

Plancatum, Tabulatum, *Plancher*, asserum compages. Vita MS. S. Ambrosii Episcopi Cadurcensis: *Discipulus autem vehementer composuit plancatum super eum ut nihil appareret*. Sugerius lib. de Rebus in administr. sua gest. cap. 16. *Domus — miserabiliter corruit, ut etiam — plancatum solarii, & tonnas inferioris promptuarii & vasa vinaria omnino confregerit*.

Plancatum, Domus ipsa *plancis* instructa & constructa. Tabularium Abb. Belliloci in Lemovic. n. 24. *In primis Ecclesia nostra indominicata quæ est fundata in*

honorem S. Dionysii, cum ipsa curte, quæ vocatur Lenstacus, cum omnibus ad se pertinentibus, cum ipsa curte, & cum plancato, cum mansionile, ubi Donandeus visus fuit manere, cum ipsa vinea, vel cum terris ad ipsum plancatum pertinentibus, &c.

PLANCTUS, Querela, ex Gallico *plainte*. Occurit in Epistola Gerardi Episcopi Camerac. ad Archidiaconos Leodienses.

Planta, eadem notione in Statutis Ordin. Hospitalar. S. Joann. Hierosf. tit. 8. §. 2. tit. 10. §. 40. tit. 19. §. 28.

PLANCO, ex Gall. *Plançon*. Inquesta de foresta in Regesto Phlippi Aug. fol. 126. *Quando faciebat scindere branchias aut plancones in suo bosco*, &c.

PLANELLA, apud Petrum de Crescentiis lib. 5. extremo.

PLANETA, Vestis sacerdotalis, quæ vulgo *Casula* dicitur. Papias ex Isidoro lib. 19. c. 24. *Planeta Græcè & Latinè dicitur Casula, quæ totum tegit: vestis, dicta quod oris errantibus evagatur.* Gloss. Sax. Ælfrici: *Planeta*, Cæppe. i. cappa, seu pallium. Luithprandus lib. 6. cap. ult. *Cui casulam, quam planetam vocant, cum stola pariter abstulit.* Rabanus lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 21. *Casulam, Græci Planetam vocant.* Ivo Carnot. serm. 3. de Rebus Ecclesiast. *His omnibus indumentis superponitur casula, quæ alio nomine Planeta vocatur.* Adde Innocentium III. PP. lib. 1. Myster. Missæ cap. 10. 42. 58. Hugonem à S. Victore lib. 1. de Sacram. cap. 50. Brunonem Signiensem de Vestim. Episcop. p. 96. & Baronium an. 58. c. 59. *Planetam B. Petri* Antiochia delatam, in Ecclesia S. Genovefæ Parisiensis olim asservatam, scribunt Hildebertus Cenomanensis, & Hugo Monachus Cluniacensis in Vita S. Hugonis Abbat. Cluniac. p. 425. 442. ut & Sugerius in Epistolis. Testamentum S. Everardi: *Planetas duas, unam variatam, alteram de cendalo.* Infra: *Planetam diploidam unam, de cendalo unam*, &c. Anselmus Leodiensis c. 29. *Post hæc autem induunt eum, prout erat solitus indui divino altari assistens, subucula scilicet linea, atque planeta.* Herbertus de Miracul. cap. 9. *Diacones Dalmaticæ fulgidæ decorabant, ipsosque Presbyteros planetæ olosericæ insigniter adornabant.*

Planetas etiam aliis quam Sacerdotibus adscribit Joannes Diaconus lib. 4. Vitæ S. Gregorii M. cap. 83. Gordiano nempe, & Silviæ ejusdem Pontificis parentibus: *Cujus Gordiani habitus castanei coloris planeta est, sub planeta dalmatica, in pedibus caligas habens*, &c. Adde cap. seq. Inter solitas ac seculares vestes reponit pariter S. Isidorus in regula cap. 13. *Porro linteo non licet Monachum indui: orarium, birros, planetas, non est fas uti, neque illa indumenta vel calceamenta, quæ generaliter cætera Monasteria abutuntur*, i. non utuntur. Huc denique spectant quæ habet Cassianus de Hab. Monach. lib. 1. c. 7. *Et ita planeticarum atque birrorum pretia simul & ambitionem declinant.* Nam *planeticam* diminutivè à *Planeta* dictam hoc loco censent doctiores.

Planetatus, Planeta indutus. Guillelmus Bibliothecarius in Hadriano II. p. 228. *Omnibusque Clericorum planetatis ordinibus*, &c.

Planetile. Epistola Basilii Macedonis Imp. ad Hadrianum II. PP. apud Baron. an. 871. *Transmisimus autem vobis — mulchumat unum, planetilia castanea duo.*

Planeta cum tintinnabulis. Charta Benedicti VIII. PP. an. 1023. in Bullario Casinensi to. 1. p. 7. *Obtulit planetam purpuream optimam aureis listis 12. signa habentibus in circuitu.*

PLANETARII, Mathematici, Divini. S. Augustinus lib. 4. Confess. *Illos planetarios, quos Mathematicos vocant, plane consulere non desistebam.* Utitur etiam Joannes Sarisberiensis lib. 2. Policrat. c. 19. 26. &c.

PLANITIA, pro *planities*. Utuntur Innocentius de Casis litterarum, Otfridus in Prologo ad Evangel. Chronicon Farfense pag. 662. &c.

Planitia, pro basi, apud Hygenum de Limitibus, constituendis: *Deinde lineas basi, hoc est planitiæ ejiciamus in cathetum ex præcisuris hypotenusarum & circumferentiæ.*

PLANITIOLUM, Planities, planum. Charta Lotharii Regis Franc. an. 958. to. 8. Spicilegii Acheriani: *Cum domibus, — exitibus, regressibus, & planitiolis, sive terradis*, &c.

PLANTA. Acta Murensis Monasterii pag. 39. *Ad quod iter debet Præpositus unicuique bubulcorum dare duas plantas ad calceos faciendos.*

PLANTAGINES, Loci, agri vitibus consiti. Arno Archiepiscopus Salisburgensis: *In loco qui dicitur — in quo nunc sunt plantagines vinearum institutæ.*

PLANTARE, *Plantarium*, id quod ponitur sub planta pedis in sotulari, Gallicè, *tacon*, inquit Metulinus ad illud Ebrardi Betun. cap. 12.

Plurali numero plantaria denotat illa
Quæ tanquam soleas sub planta conspicis esse.
Si singulare sit nomen, significabit
Ramum quem plantas, vellisque, deinde replantas.

Adde Servium, & Isidorum lib. 17. cap. 6. De postrema notione, vide supra in *Planta*.

Plantaria dentium. Miracula S. Cunegundis edita à Gretzero: *Alteri verò tam mira macies corpusculum consumpserat, ut gressu & loquendi usu à nativitate usque ad ætatem, quæ plantaria dentium dicitur, omnino careret.*

Plantarium, idem quod *Plantata*, de qua voce mox. Tabularium Conchense in Ruthenis ch. 169. *Unum aripendium de plantario*, &c. *Planterium*, in Charta alia apud Gariellum in Episcopis Magalonensibus p. 72.

PLANTATA, *Plantada*, locus vitibus vel arboribus consitus. *Planteis*, in Consuetud. Britannica art. 605. Glossæ antiquæ MSS. *Plantatorio, pomario sive orto.* Vetus Charta apud Paradinum in Hist. Lugdun. lib. 2. cap. 103. de quadam vinea: *Sita est namque ipsa plantata, in pago, vel agro Lugdunensi*, &c. Alia ibid. *A mane via publica, à medio die & circio plantata Belloni, de terra S. Stephani, à sero est Castellum Buci.* Tabularium Abb. Belliloci in Lemovicib. n. 44. *Ut teneat mansum de Ampulliaco, & plantadam meam quæ est juxta S. Michaëlem.* Occurrit iterum in eod. Tabul. Vetus Charta apud Dominicum de Prærog. allod. p. 217. *Sex denarios de vinea quæ infantes Bonaldi plantaverunt pro suo cavallo: — & illum Capmansum quæ habuit de Fraunone, sit Ranulpho — cum ipsas plantadas.* Adde Tabular. Brivatense ch. 167. & Testamentum Ademari Vicecomitis Scalarum editum cum Reginone de Eccles. disciplin. p. 630. 632.

Plantatitium, eadem notione in Charta Caroli III. Imp. an. 887. ex Tabulario Ecclesiæ Gerundensis.

PLANTELLA. Vetus Notitia an. 829. apud Perardum in Chartis Burgundicis: *Præter illa area in castello, & illa vinea foris muro, illa plantella ad Tremoledo*, &c. Vide *Plantada*.

PLANUM, Ager cultus, cui opponitur nemus, silva, boscus. *Planus campus*, in Capit. Caroli M. lib. 3. c. 54. Ordericus Vital. lib. 5. p. 590. *Reditus autem qui de bosco & plano exierint*, &c. Infra p. 594. *Tam plani, quam nemoris.* Feoda Campaniæ fol. 69. in Camera Comput. Paris. *Omnia autem feoda, quæ in prædicta villa tenentur, sive in plano, sive in bosco, sive in furnis*, &c. Charta an. 1255. apud Golutum lib. 4. Rerum Sequanicarum cap. 30. *Il a nommé ceux de qui il est advisé, qui sont gens d'honneur, qui tiennent de lui maisonsfortes, & terres plaines. Le Roman de Garin:*

Passerent les terres, les pleins, & les destroits.

De Plano. Inquirere, sine strepitu ac figura judicii, ac indagine, in Epistolis Clementis V. PP. & Joannis XXII. PP. apud Waddingum an. 1308. 1317. 1320. 1328. Vide Jurisconsultos.

PLANURA Planum, planities, Gall. *Planure*. Vitalis Agrimensor: *Et ipsum trifinium duabus lineis descendit per planuria, & aliam à duodecima parte in subrectio-*

ribus locis usque in aquam vivam, &c.

PLANX, *Lanx, lancula*, πλάστιγξ, in Gloss. Gr. Lat.

PLASMA. Arnaldus Franciscanus in vita B. Angelæ de Fulginio n. 256. *Scire loqui de Deo, intelligere Scripturam, facere magnas plasmas, habere cor quasi occupatum in rebus spiritualibus.*

PLASMARE, Formare, ex Gr. πλασμάζειν. Glossæ antiquæ MSS. *Finxit, plasmavit, composuit, formavit.* Arator lib. 2. Hist. Evangel.

> —— *Ne fabrica pulchra creantis*
> *Quæ plasmata solo cælestis imaginis instar*
> *Traxit, & authoris speciem pro pignore gestat.*

Nicolaus de Braia in Ludovico VIII. Rege Franc.

> *Hic Pytho plasmavit hominem tellure recenti*
> *Japeto natus mixta cum fluminis undis.*

Ubi perperam editum *psalmavit*. Occurrit non semel in sacris Libris.

Plasmator, Conditor. Julius Africanus lib. 7. Hist. Apost. *Deus plasmator corporum, afflator animarum*, &c.

PLASSAGIUM, Jus *stalli*, seu loci, in foro tempore nundinarum, ex Gallico *Place*, vel *Plasse*. *Droit de Plassage*, in Consuetud. locali Castelli novi in Biturigib. tit. 2. art. 6. Pactum inter Comitem Marchiæ & Canonicos Doratenses an. 1321. *Unaquaque die mercatores feriarum seu nundinarum habebunt jus locarii, seu Plassagii, & Estalagii in villa Doratensi super mercaturas ligneas & terreas.*

PLASSARE, Effingere, à Gr. πλάσσειν. Apitius lib. 2. de Re culin. c. 1. *Et exinde hysitia plassantur, quod est, effinguntur.* Infra: *Inde hysitia plassantur, id est formantur.*

PLASSETA. Fleta lib. 2. c. 79. §. 3. *Bidentes in locis aquosis, mariscis, plassetis, vel profunditatibus & pasturis insanis depasci non permittant. Plassatum*, perperam, ni fallor, scribitur apud Hemereum in Aug. Virom. in Regesto pag. 41. Vide *Pleissetum.*

PLASTEGUM, *Plasticum*, ex Gr. πλαστικόν, seu πλαστική, *Plastice*, fictrix ars ex argilla vel creta rerum similitudines exprimens. Breviarium Vivariense ex veteribus actis: *Nihilominus & Baptisterium in ista Ecclesia, cum tabulatis & columnis marmoreis, atque cum corona ex plastego desuper in altum deducta, miro fundavit opere.*

PLASTICATOR, πλάστης, fictor. Jul. Firmicus l. 8. c. 16. *Bractatores, inauratores, plasticatores, margaritarii*, &c.

PLASTRUM, modus agri sic dictus: *Plastre*, apud Sanjulianum in Trenorchio p. 533. Charta P. Episcopi Matisconensis an. 1208. apud eundem Sanjulianum in Matiscone p. 239. *Dominus V. plastrum proprium habebit, in quo firmitatem & defensionem faciat & munimen ad arcendos raptores & malefactores ipsius obedientiæ*, &c. Charta Abbatis S. Steph. Divion. an. 1220. apud Perard. *Si autem vacuum* (mansum) *non invenerit, & aliud plastrum in villa vacuum inventum fuerit, ubi domus posset ædificari, Prior ei — dabit.* Ibidem: *Prior ei plastrum cum horto eidem contiguo dare tenetur, si in villa vacuum inventum fuerit, salvo tamen jure suo, & bubulterio suo excepto, & salvis reditibus suis* &c. Occurrit in Chronico Besuensi p. 660. 666. 667. & in Charta homagiorum virorum nobilium Bressiæ an. 1272. apud Guichenonum in probat. Hist. Bressensis p. 14. 18. 21. prætereа p. 89. Charta an. 1310. in 2. Regesto Philippi Pulchri Regis Franc. ex Tabulario Regio, n. 156. *C'est à sçavoir une maison, uns emplastres, & les appartenances joignans & seans entre* &c.

PLATA, Lamina, metallum quodvis in laminas diductum, unde quidquid planum est, etiamnum *plat* dicimus. Henricus de Knyghton an. 1340. *Et quod quilibet Angligena egrediens fines Angliæ — possit secum reportare platam argenti vel auri ad valorem duarum marcarum pro quolibet sacco lanæ, & sic pro reliquis prætactis in suo primo reditu. Et eamdem platam ferre deberet ad escambium Regis, & ibi recipere suos denarios.* Idem an. 1364. *Congregaverunt electum aurum regni, & fecerunt in platas, & miserunt in batellos ferratos ad abducendum in Franciam.* Ita passim

Plata, pro Argento, aut auro infecto, in laminis adhuc existente, nec dum in vasa, aut monetam conflato, sumitur. *Lateres aureos & argenteos* vocat Varro lib. 3. de Vita Populi Romani apud Nonium: πλίνθους χρυσοῦς Herodotus, ubi de Crœso. Fleta lib. 1. cap. 20. §. 126. *de Vicecomitibus, Constabulariis, vel aliis qui retonsores ceperint, vel attachiaverint cum retonsura cruda, vel cum platis saisitos*, &c. §. 127. *De his qui emerint per seipsos vel per alios tonsuram, vel platas, scientes ipsas esse retonsuræ.* §. 130. *De iis qui emerint platas tonsuræ non affinatas, licet non de retonsoribus.* Hinc universim

Plata, Argenteum metallum, maxime apud Hispanos, quibus etiam hodie hæc vox idem sonat. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 46. *Rustici qui tenent mansum — sunt credendi usque ad 7. solidos platæ.* Cap. 72. *Leges judicant homicidium esse compositum in 300. solidis aureis quæ valent 2400. sol. platæ finæ.* Charta Petri Regis Aragon. in Curia Generali Cataloniæ an. 1351. *Solidus aureus valet 16. sol. Barcinonensis monetæ: Argenteus verò solidus, vel platæ, quod idem est, valet duos solidos monetæ prædictæ.* Monasticum Anglic. to. 1. p. 301. *Centum marcas de plata, & eo amplius, & marcas auri ad tabulam faciendam dedicavit.*

Sed maximè ita nostri appellabant armaturas ex laminis ferreis confectas, cujusmodi habuisse Sarmatas scribit Tacitus. *Squammosas vestes ferri* vocat Albertus Aquensis lib. 3. cap. 63. Virgilius:

> *Nec duplici squamma lorica fidelis & auro.*

Idem lib. 11.

> —— *Quem pellis ahenis*
> *In plumam squammis auro conserta tegebat.*

Præsertim verò chirothecas ferreas ex ejusmodi laminis confectas ita videntur appellasse Poëtæ nostrates. Guill. Guiart an. 1296.

> *Les mains couvertes de balaines,*
> *Et de gans de plates clouées*
> *En plusieurs parties trouvées,*

Idem an. 1304.

> *Gans de plates & de balaines,*
> *Lances roides, juisarmes saines.*

Alibi:

> *Qui les mains garnies de plates,*
> *Les épaules d'armes fretées,*
> *Et les targes sur eus getées.*

Chron. Bertrandi Guesclini:

> *Ils ont dedans leurs chefs leurs bacinetz fermez,*
> *Les escus à leur cols dont il iot assez,*
> *Bonnes plates d'acier, & de glaives assez.*

Inventarium armorum Ludovici Regis Franc. an 1316. *Item unes plates neuves couverte de samit vermeil. Item deux paires de plates autres couvertes de samit vermeil.* Infra: *Un estuiau de plates garni de samit.*

Plata, alia, ni fallor, notione apud Hariulfum lib. 2. cap. 10. *Casulas de pallio 30. de purpura 10. de storace 6. de pisce 1. de platta 15. de cendato 5.* Lib. 3. cap. 3. *Casulæ castaneæ 40. sericæ nigræ 5. Persæ sericæ 3. ex plata 1. ex pallio 20.* &c.

Platum. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Platum*, ȝeolce hnyȝele. i. sericum putamen. Somnerus *Placium* restituit.

PLATEA. Gregorius Turon. lib. 2. Hist. cap. 31. de baptismi Chlodovei solennibus: *Velis depictis adumbrantur plateæ Ecclesiæ, curtinis albentibus adornantur, baptisterium componitur*, &c. Ubi plateas Ecclesiæ porticus interiores interpretor.

PLATEATICUM, Tributum quod in *plateis*, seu pro transitu platearum, id est viarum publicarum, præstatur: vox deinde pro quibusvis tributis usurpata. Leo Ostiensis lib. 1. cap. 59. (al. 56.) *Ut in tota civitate Neapoli nullum plateaticum, sive portaticum nostri Monachi aliquando darent.* Lib. 3. c. 60. (al. 61.) *Et ut nullum plateaticum vel portaticum Monachi nostri aliquando darent in omni jure & ditione potestatis suæ.* Charta

Caroli II. Regis Siciliæ an. 1303. *De* — *jure plateatici seu passagii.*

Platea, & *jus plateæ* dicitur etiam in veteribus Tabulis. Charta Friderici I. Imp. an. 1185. to. 2. Ughelli p. 762. *Ut tales justitiæ quæ vel de placito, vel de bando, vel de mercato, sive de platea, vel pontibus* — *proveniunt*, &c. Adde p. 764. Charta an. 1134. apud Rocchum Pirrum in Episc. Catan. *Concessi etiam præfatæ Ecclesiæ totam terram meam, venditiones, emptiones, liberè absque omni jure plateæ, libera pascua, glandes*, &c. Charta an. 1215. apud Ughellum to. 7. Ital. sacræ p. 1329. *Quod bona & spontanea voluntate nostra jus nostrum plateæ die Sabbati, quod habemus in mercato civitatis Pennensis, ad nos specialiter spectans* — *in perpetuum remittimus*, &c.

Plateaticum, quodvis tributum. Epistola Innocentii III. PP. an. 1211. apud Ughellum tom. 1. part. 1. p. 783. *De rebus tamen ipsius Episcopi, ut dictum est, venditis, aut quoquam transmissis, plateaticum remittimus.* Charta Rogerii Regis Siciliæ an. 1137. to. 7. ejusdem Ughelli p. 564. *Plateaticum etiam, Sandalium, & Lenticum, quæ veniunt de Calabria, Sicilia, & Lucania, similiter eis condonamus. Plateaticum quoque piscium quos Salernitani capiunt, eis iterum dimittimus.* Charta Rogerii & Boëmundi Ducum Apuliæ apud Baronium an. 1090. n. 18. *Utrunque autem plateaticum emptionis & venditionis omnium rerum, quas pars Monasterii cum quibuscumque contraxerit, eis ubique pariter condonamus.* Charta Friderici II. Imp. an. 1209. apud Rocchum Pirrum to. 2. p. 637. *Concedentes* — *ut de fructibus ipsarum domorum liberè de cætero sine datione aliqua, sine plateatico, passagio, & portulatico mittere, introducere, & exhibere liceat, tam per mare, quàm per terram, tam per portas, quàm per portus, & passagia*, &c. Alia ejusdem Imp. an. 1226. *Super redditibus, vulgariter plateaticis appellatis.* Occurrit vox *plateaticum* passim in vett. Tabulis apud eundem Ughell. to. 1. p. 298. to. 7. p. 1133. 1362. to. 8. p. 79. 201. 321. 658. to. 9. p. 99. 273. Rocchum Pirrum to. 2. p. 632. Guichenonum in prob. Hist. Sabaud. p. 74. 93. in Constitut. Sicul. lib. 1. tit. 59. §. 2. in Bullario Casinensi to. 2. p. 175. &c.

Platearii, Plateatici exactores. Charta Rogerii Ducis Siciliæ an. 1088. *Præcipimus itaque & omnino confirmamus, Stratigotus, Præsopiis, Vicecomitibus, Gromarthiis, (Turmarchis) platearii, & omnibus aliis qui sub nostra potestate sunt, ut nullus ausus sit eos angariare, sive plateari os laicales reditus ab eis exigere*, &c. Constit. Siculæ lib. 1. tit. 76. *Rapinas quas gabelloti, forestarii, platearii, portionarii, seu passagerii* — *exercent.* Adde Ughellum to. 1. p. 995. & to. 9. p 651.

PLATELLUS, Disci species, ex Gallico *Plateau*, *escuelle*. Will. Thorn. an 1302. *De discis & platellis.*

PLATEN. Lewoldus Northowius in Chronico Markano an. 1222. *Idem Dux tantam multitudinem militum ibi habuit, quod tot erant milites, quot tabulæ, sive platen, quibus arx muniebatur.* Goldastus *platonias*, de quibus infra, ait esse quod Germani vocant *platten*, lapides cæsos in formam orbicularem aut quadratam.

PLATEOLA. Vetus liber Artis Notariæ in Bibl. Regia cod. 874. laudatus à v. cl. Steph. Baluzio ad Capitular. Regum Franc. to. 2. p. 1162. de studio Notarum: *Sunt igitur aliqui qui dimittunt* (hoc studium) *ad tertiam partem, aliqui tamen ad medietatem, & sunt plures qui non dimittunt nisi ubi in fine dicitur Plateola.* Unde colligitur hanc vocem quæ habetur in Notis Tyronis p. 194. ultimam fuisse in codice hujus Notarii.

PLATESIA, Piscis species, *Pleis*, fortè, quomodo dicuntur in ostio Somonæ. Glossar. Anglo-Sax. Ælfrici, cap. de Piscibus: *Platesia*, ꝼaꞅꞅ. Charta Caroli C. an. 23. Ind. 10. in Tabul. S. Dionysii n. 31. & apud Doubletum p. 795. *Et in Pago Pontiu solitum censum de platesiis, hanonibus, ac anguillis Somnensibus, ac de Flandris.* Vide *Plays.*

PLATONÆ, *Platoniæ*, *Platuniæ*, dicta marmora in tabulas dissecta, ex Gr. πλατώνιον, ut videtur. Cùm enim marmor majoris sit pretii quàm lapides cæteri, non quadratum, sed in tabulas dissectum vulgo in opus mitti solet. Vetus Agrimensor: *Termini sunt majores qui juxta flumina positi sunt, mensales vocantur*, — *& in modum platuniæ eos posuimus.* Ubi malè editum *platumæ*. Senator lib. 3. Epist. 9. *Ut nec aliquid publico nunc ornatui probatur accommodum supra memoratas platonias, vel columnas ad civitatem Ravennatem contrahat modis omnibus devehendas*, &c. Supra *lapides* dixit: *In municipio itaque vestro sine usu jacere comperimus columnas & lapides vetustatis invidia demolitas.* *Lapidem* verò pro *marmore* non semel usurpant Agrimensores & alii. Anastasius in S. Liberio PP. *Hic liberius ornavit de platoneis marmoreis petris sepulchrum S. Agnetis Martyris.* In S. Damaso: *Et ædificavit platoniam ubi corpora Apostolorum jacuerunt, id est B. Petri & Pauli, quam & versibus ornavit.* Ado Viennensis in Chronico de eodem Damaso: *Fecit basilicam juxta atrium S. Laurentio, & aliam in catacumbis, ubi jacuerunt corpora SS. Petri & Pauli, in quo loco platoniam ipsam ubi jacuerant sancta corpora, versibus adornavit.* Idem Anastasius in Sixto III. *Fecit* — *cancellos argenteos & supra platonias porphyreticas pensantes*, &c. Infra: *Hic fecit platoniam in cœmeterio Calixti, via Appia, ubi nomina Episcoporum & Martyrum scripsit, cum memoriis.* In Leone Papa III. *Platonias posuit, diversisque picturis miræ magnitudinis opus decoravit.* Hieronymus Rubeus in Hist. Ravennat. ex vita S. Maximiani Episcopi Ravennat. lib. 5. p. 238. *Fabris mandavit, ut tabulam è marmore, quam appellabant Græca voce platoniam, tollerent.* Simeon Dunelmensis & Rogerus Hovedenus an. 794. *Est quoque in Ecclesia S. Petri Apostolorum Principis sepultus, & super sepulchrum ejus platona, id est marmor, parieti infixa, gesta bonorum ejus aureis literis & versibus scripta*, &c. Dunelmensis habet *platoma*, pro *platonia*, ut & Ordericus Vitalis lib. 1. p. 357. ubi de Damaso PP. Perperam etiam apud Adonem in Martyrologio, in eodem Damaso editur *Placoma*, unde quidam legendum putarunt *placoton*, ut Baronius an. 384. n. 17. & ex eo Cæsar Bulengerus, qui *platonias* fuisse censet, loca marmorum crustis inducta, aut pavimenta tessellatis emblematis & insertis variata, quæ Græci πλακωτὰ vocant. Sed *Platonia*, aliud est à πλακωτῷ, etsi πλακωτὸν ex marmoribus confectum sit: *platonia* enim quævis est marmorea tabula. Vide *Platen*, & Octav. Ferrarium in Orig. Ital. v. *Piastra.*

PLATTA, Tonsura Clericalis, quæ fit ab aure usque ad aurem, apud Honorium Angustod. in Gemma animæ lib. 1. c. 196.

PLATURA. Lambertus Ardensis p. 161. *Item de logio in oratorium sive capellam, Salomoniaco tabernaculo in platura & pictura assimilatum*, &c.

PLATUS *Mantuanus.* Historia Obsidionis Jadrensis lib. 1. cap. 37. *Cum novem galeis mirabiliter præparatis, quarum sex erant tabulis tectæ, ac cum quadam turre lignea operata fabricatione in quodam carabolato fere cubitorum octo, quam Italici Burgum, seu Platum vocant Mantuanum, præfixa versus catenam ad infringendam ipsam se direxit*, &c.

PLAUDARE, quasi *applausum dare.* Landulfus de S. Paulo in Chronico Mediolanensi cap. 5. *Pars itaque cleri & populi ad nutum Arialdi Abbatis Monasterii S. Dionysii clamavit & laudavit Grasulanum sibi in Archiepiscopum: ipse verò statim ut vidit se à quadam magna multitudine vulgi & nobilium conclamatum, & ab Abbate illo plaudatum, Archiepiscopalem sedem ascendit.* Et cap. 39. *Causa itaque ista sic plaudata & statuta*, &c. Mox: *Ex parte totius cleri & populi legationem de plaudato* (plaudando) *& coronando Rege Conrado Pontifici Anselmo contulerunt.* Hinc fortè vocis origo, *plauder*, apud nos, quam vulgo usurpamus de iis quos arguimus,

& verbis castigamus, à sensu contrario, & quasi per ironiam.

PLAUSTRUM, Currus quatuor rotis constans. Theloneum S. Bertini: *Carteia fossoriorum sine ferro, 2. den. si super plaustrum, 4. den.* &c. *Pratum* 12. *plaustrorum*, in Charta Canuti Regis Daniæ an. 1184. apud Stephanium in prolegomenis ad Hist. Saxonis Grammaticip. 17. Vide *Carrum*.

Plaustrata, Onus plaustri, Gallis *Charetée*. Charta an. 1155. apud Haræum in Castellanis Insulens. lib. 2. *Et duo plaustrata nemoris quæ pater eorum Ecclesiæ concesserat*. Charta Jacobi Avesnarum & Guysiæ Domini an. 1177. in Tabulario Foisniacensi: *Concessi — prata usque ad* 20. *plaustratas feni*.

PLAYS, Piscis latus, vulgo *Pleys*. Alanus in planctu naturæ: *Illic Plays sui corporis dulcoratis saporibus in Quadragesimali austeritate carnis redimebat absentiam*.

PLAXITIUM, Sepes ex virgulis implexis confecta, vel locus ejusmodi sepe clausus. Tabularium Vindocinense Thuani ch. 52. *Saisivit plaxitium quod olim nobis vendiderat*. Chart. 88. *Ex quibus scilicet arpennis unus est plaxitium, in quo domus habetur una, alter verò est ab exitu ubi grangica consistit*. Idem Tabularium ch. 231. *Apud curcellas una* (masura) *habetur cum plaxitio & cumbris quæ sunt in flumine Ledi*. Tabularium Majus S. Sergii Andeg. ch. 15. *Dedit Ecclesiam cum toto plaxitio in circuitu Ecclesiæ sito*. Vide *Plesseicium*, & *Plectare*.

PIAZIUM, Placitum, pactum. Charta Lusitanica æræ 1067. in Hist. Episcopor. Portensium 1. parte p. 184. *Ego Garsia Moniz facio vobis Alfonsus & Joanne Presbyteros & à fratres qui sunt in illo acistario plazum & omnis propinquis vestris in genu quæ bonos fuerit, & in vita sancta perseveraverit*, &c. Alia ibid. 2. parte p. 33. *Hunc plazum vel testamentum — manibus nostris roboravimus*. Adde p. 51. Versio Lusitanica habet *prazo*. Vide *Placitum*.

PLEBANIA. Vide *Adulturum*.

PLEBANUS, *Plebanatus*, *Plebes*. Vide *Plebs*.

PLEBEIATI, Plebeii, in Hist. Obsid. Jadrensis an. 1345. lib. 2. c. 15. 17. 22. 23. &c.

PLEBEIUM, *Plebium*, pro facultas, *posse*, Gall. *Pouvoir*. Capitulare de Villis c. 24. *Quicquid ad discum nostrum dare debent, unusquisque judex in suo habeat plebeio, qualiter bona & optima, atque bene studiosè & nitidè omnia sint*, &c. Alibi: *Et ferramenta quæ in hostem ducunt, in eorum habeant plebio, qualiter bona sint, & iterum quando revertuntur, in camera mittantur*. Vide *Plebium*.

PLEBEIUS, Laïcus, nullum in Clero ordinem adeptus. Glossæ MSS. ad Concilium Laodicenum c. 58. *Plebeius, homo sine dignitate*. Pontius Diaconus in Vita S. Cypriani: *Plebeis, Catechumenis martyrium consecutis*. Infra, de eod. Cypriano: *Multa sunt quæ adhuc plebeius, multa quæ jam Presbyter fecit*. Capitul. Aquisgran. an. 817. c. 42. *Ut nullus plebeius seu clericus sæcularis in Monasterio ad habitandum recipiatur, nisi voluerit fieri Monachus*.

PLEBES, vel *Plebs*, Fideles qui Episcopo vel Sacerdoti proprio subsunt. Ugutio: *Plebes collectio hominum. Item Ecclesia baptismalis. Et propriè plebs, hominum: plebes, Ecclesiarum*. Ebrardus in Græcismo:

Plebs hominum dicas, sed Plebes Ecclesiarum.

Salvianus lib. 6. de Gubernat. Dei: *Quæ spes Christianorum plebibus ante Deum?* Lex Bajwar. tit. 1. c. 13. §. 1. *Ut nulli Presbytero vel Diacono liceat habere secum in domum extraneam feminam, ne — plebs per ejus offensionem corruat*. Capit. Caroli C. tit. 5. c. 4. *Et illuc Presbyteri plebes suas adducant*, &c.

Plebes, Diœcesis, parœcia, districtus Episcopi vel Sacerdotis. Lucifer Calaritanus lib. 1. pro S. Athanasio: *An negabis te exhonorasse Dominum, tollendo Sacerdotes è plebibus, quos ordinavit ille?* Idem lib. 2. *Tulisti Episcopos è plebibus*. Concilia Afric. can. 20. *Statutum est ut plebes quæ in diœcesibus ab Episcopis retinentur, quæ Episcopos nunquam habuerunt, non nisi cum voluntate ejus Episcopi, à quo tenentur, proprios accipiant Rectores, id est Episcopos*. Quo loco Codex Canon. Afric. c. 53. habet ἐν πόλει. Cap. 72. λαοί. Collatio 1. Carthagin. c. 65. *Nam in plebe mea, id est civitate Constantinensi, adversarium habeo Fortunatum*. Concilium Milevit. c. 21. *Placuit ut quicumque Episcopi quascunque Ecclesias vel plebes, quas ad suam cathedram æstimant pertinere, non repetierint ut causas suas*, &c. Concilium Carthag. VI. c. 2. *Faustinus Episcopus plebis Potentinæ, provinciæ Italiæ*. Vide Concilium Carthag. I. c. 5. 7. 12. Carthag. III. c. 20. Acta Synodi Carthag. an. 525. t. 6. Spicilegii Acheriani p. 5. 7. 9. 10. Canones S. Patricii c. 24. 33. Capit. Caroli M. l. 6. c. 236. Concilium Ticinense an. 855. &c.

Plebes, Ecclesia parochialis; Italis *Pieve*. *Ecclesia plebi congrua*, in Charta Angilrami Archiep. Viennensis to. 12. Spicilegii Acheriani: *Ecclesiæ baptismales, quas Plebes appellant*, in Synodo Pontigonensi an. 876. c. 11. *Plebes baptismalis*, in Charta veteri apud Ughellum to. 3. pag. 41. *Ecclesia plebalis seu parochialis*, in Chronico Reichersperg. an. 1084. 1095. 1131. 1132. Synodus Romana an. 826. c. 8. *Episcopi in subjectis baptismalibus plebibus, ut certè propriis, diligenter curam habere debent*. Cap. 16. *Nulli Episcoporum liceat res immobiles de subjectis plebibus, seu aliis locis piis in proprio usu habere*, &c. Concilium Valentinum III. an. 855. c. 17. *Ut ipsa visitatio plebium & parochialium Sacerdotum — juxta canonicam institutionem fiat*, &c. Synodus Pontigonensis an. 876. c. 11. *Ecclesias baptismales, quas Plebes appellant*. Joannes Gualbertus Vallis Umbrosan. Abbas in Epist. *Dum autem parochias per Ecclesias baptismales, quas Plebes vocant, Episcopus circuit*, &c. Synodus incerta an. 904. c. 12. *Ut singulæ plebes Archipresbyterum habeant — qui non solum imperiti vulgi sollicitudinem gerant, verùm etiam eorum Presbyterorum qui per minores titulos habitant, vitam jugi circumspectione custodiant*. Adde Synodum Pontigonensem c. 7. Bulla Joannis IV. PP. apud Ughellum in Episcopis Aesernensibus: *Ædificavit Ecclesiam vocabulo S. Mariam, eamque in plebem erectam dotavit suis propriis bonis*. Bulla Paschalis II. PP. apud Herimannum de Restaurat. S. Martini Tornacensis c. 87. *Illis tantum Ecclesiis, quæ Plebes dicuntur, deberi decimas indicat*. Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis cap. 16. *Sed & omnis Episcopus urbis plebes vendebat, quas sub se quisque regebat*. Idem lib. 2. cap. 1. *Plebes, capellas, precio clericis tribuebant*. Adde Bullam Innocentii PP. an. 1070. apud Franc. Mariam in Mathildi l. 3. Innocentium III. lib. 13. epist. 178. &c.

Plebicula, Ecclesiola. Charta Junkeni Archiepiscopi Dolensis, apud Augustinum *du Pas*: *Quandam plebiculam Gwerwidel nomine, cum silvis, aquis*, &c. Alia an. 1101. apud eundem pag. 624. *Nec non quandam plebiculam, quæ vocatur Alarac, quæ erat dedita victui dictæ Congregationis, ditioni Prioris qui præesset illi loco, in perpetuum contulit*.

Plebes, dicta etiam Ecclesia Cathedralis seu Episcopalis. Charta Caroli Calvi pro Ecclesia Parisiensi in Pastorali minore Eccl. Paris. & in 9. Regesto Philippi Pulchri Reg. Franc. ch. 5. ex Tabul. Regio: *Ideoque dum pluribus habetur præcognitum, qualiter Ecclesia Parisiaca, quæ est in honore S. Mariæ matris Domini nostri Jesu Christi, & S. Stephani Protomartyris, & S. Dionysii, & S. Germani, & S. Marcelli, vel S. Clodoardi Confessoris, vel cæterorum dominorum, quorum pignora in ipsa plebe vel in ipsa Ecclesia Parisiaca adunatè requiescunt*, &c. Occurrit ibi non semel.

Plebes, Decimæ Ecclesiasticæ, quæ ad *plebanos* vel ad plebanas Ecclesias pertinent. Concilium anonymum an. 904. c. 10. *Ut plebes Ecclesiæ nullatenus aut Comitibus, aut Episcoporum vassallis, aut ullis Laïcis*

in beneficia tribuantur. Petrus Damian. lib. 4. Epist. 12. *Sunt etiam qui plebes sæcularibus tradunt.* Et mox: *Quid est enim decimas in usum sæcularium vertere, nisi mortiferum eis virus, quo pereant, exhibere? huc accedit quod & Plebesanis justa datur occasio, ut matricibus suis Ecclesiis obedientiam subtrahant, ut non eis legitima decimarum tributa persolvant.* Vide *Altare.*

Plebanus, Paroecus, Curio, Sacerdos qui *plebi* præest, Italis *Piovano.* Balbus in Catholico: *Plebanus dominus plebis. Presbyter qui plebem regit*, apud Gregorium lib. 3. cap. 3. Burchardus de Casib. S. Galli c. 21. *Immo etiam plebanos & Clericos minoris ordinis cohibuit. Sacerdos plebanus*, in Chronico Reichersperg. an. 1144. *Clerici plebani*, eidem Burchardo c. 13.

Viceplebanus, Curionis Vicarius. Vide Gretzerum in Episcopis Eystetensibus p. 458.

Plebesanus, apud Petrum Damian. lib. 4. Epist. 12. & apud Rainerum contra Valdenses cap. 9.

Plebesana parochia, in vita Altmanni Episcopi Pataviensis sub finem: *Hæc cum solenni processione plebis plebezanæ parochiæ, quæ Tuln vocatur, ad memoriam B. viri ducta venisset.*

Plebanatus, *Dignitas vel districtus plebani*, Ugutioni & Balbo. Thomas Archid. in Hist. Salonitana c. 19. *Plebanatum Ecclesiæ S. Anastasiæ contulit nepoti suo.* Occurrit præterea apud Innocentium III. lib. 15. Epist. 198. 199.

PLEBESCERE, Ugutioni, ex Glossis Isid. *à plebs, Plebeo, bes, plebem imitari; vel alloqui, unde Plebesco, & Plebicito, plebem imitari, vel alloqui, vel commovere.* Alanus in Planctu naturæ: *Alii dum scurrilis generis vilitate plebescunt, verbo tenus se sanguinis generositate exaltant.* Rursum: *Vestes verò nunc grossioris materiæ vulgari artificio plebescere, nunc subtilioris materiæ artificiosissima contexione crederes superbire.* Idem in Anticlaudiano in Præfat. *In hoc etiam nulla vilitate plebescat*, &c. Adde lib. 1. c. 4. 5. lib. 8. c. 1. Interdum est in modum plebis & numerosè convenire. Hildebertus Episcop. Cenoman. Epist. 33. *Semen eras informe, nec adhuc ex hac humo materia emerserat, cum tibi servorum familiæ plebescerent, designarentur honores, divitiæ foverentur.*

PLEBISCITUM, Conventus plebis. Jo. de Janua: *Plebiscitare, plebem imitari, vel alloqui, vel vocare*, &c. Catholicum parvum: *Plebicitum, estatut ou ordre de peuple. Plebicito, ensuivre le peuple, ou émouvoir, ou assembler.* Andreas Silvius Marcianensis in Chronico cap. 12. *Quo etiam tempore Boëtius, vir literatum studiis clarissimus, Senatusconsultum atque plebiscitum prudentissimè administrans, ab eodem Theodorico Arriano gladio extinctus est.* Et cap. 22. *In commune placuit arma corripi: profugis & viduis subveniri: plebiscitum acclamatur: ab utrisque partibus in Carbonarias convenitur*, &c. Ubi *plebiscitum* idem valet ac *placitum*, quomodo usurpat Radulfus de Hengham in Summa magna cap. 6. initio.

Plebiscitum, Statutum. Glossa ordinaria ad Wichbild Magdeburgense in proœmio sub finem: *Præterea Imperator ille gloriosus Otto, inter alia præclara opera, Maideburgum erexit, jusque municipale, quod præmanibus habemus, ex Speculo Saxonum, seu jure provinciali excerptum, appositis etiam nonnullis juxta eorum arbitrium plebiscitis, civitati statuit*, &c. Eadem ad art. 1. *Ex jure provinciali, quod Speculum vocatur, extractum est certis quibusdam plebiscitis superadditis.*

Plebisciti, qui Plebiscitis, seu conventibus publicis interesse solent. Vita S. Drausii Suessionum Episcopi: *Convocat ergo seniores & plebiscitos, quorum consilio & astu solitus erat de majoribus aliquid agere, vel dijudicare omnimodis rebus.*

PLEBIUM. Decretio Chlotarii II. Regis c. 8. *De servis Ecclesiæ aut fisci vel cujuslibet quicunque inculpatur, ad sortem veniat, aut ad plebium promoveatur, aut ipse precius à domino reformetur: nam probati periculo subjacebunt.* Vide *Plebeium.*

PLEBS. Vide *Plebes.*

PLEBICTEA. Vetus Charta in Chronico Beneventani Monasterii p. 588. *Ut habeat potestatem eam (Ecclesiam (dandam in plebictea parte esse voluerunt, aut subtrahendam.* Puto legendum *in plebem, ea*, &c. id est parochiam.

PLECIA. Gloss. Arabico-Lat. *Bombycina, id est Plecia*, fortè *Plecta.* Vide mox.

PLECTA, Ex Gr. πλεκτός. Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1197. *Parma, plecta, clipeum, scutum, defensaculum.* Ugutio: *Plecta, nexio cum virgulis.* Jo. de Janua: *Plecta, quilibet nexus ex virgulis, vel papyro, vel carecto factus, unde cofinos faciebant: unde hæc plectula. Josephus lib. 8. Erant crateres ex crispantibus plectulis facta. Plecta etiam dicitur calix duas ansas habens, idem & caracter, secundum Ugutionem.* Regum 3. c. 7. 29. *Et inter coronulas & plectas, leones & boves & Cherubim.* Gr. edit. Καὶ ἐπὶ τὰ συγκλείσματα αὐτῶν ἀνὰ μέσον ἐξεχομένων, λέοντες καὶ βόες καὶ χερουβίμ. Ubi Glossa: *Tabulæ quibus bases factæ sunt, quadratæ fuerant, in quibus rotundæ erant formulæ, quæ coronulæ, sive plectæ appellantur, circuli quidam erant.* Pelagius in Vitis Patrum libello 5. §. 5. *Faciebat quoque plectam de ipsis palmis, & consuebat usque ad horam sextam.* Habes etiam in Vita S. Macarii Ægyptii cap. 11. in Vita S. Posthumii cap. 2. & alibi non semel. Jacobus de Cessolis de Ludo Scaccorum, apud Spelmannum: *Loricam habuit in corpore, plectas in pectore ferreas, ocreas in tibiis* &c. Vide *Plata. Pletura.*

PLECTARE, Plectere, virgultis implexis locum claudere. Charta an. 1115. pro fundatione Abbatiæ Landesii in diœcesi Bituric. *Dederunt etiam eis terram ad operandum & excolendum, nemus autem ad claudendum & plectandum, quantum sibi necessarium foret.* Vide *Plexitium, Pleissicium.*

PLECTETUM, pro *Placitum*, ex Gallico *Plets.* Charta Ludovici Transmarini Regis Franc. sic clauditur: *Actum in plectetis, quod fuit in villa quæ dicitur Trisluro, 6. Id. Junii, Ind. 8. anno autem 14. regnante Ludovico Rege*, in probat. Hist. Vergiacensis p. 42.

PLECTRUM, Ferrum quod interius ex utraque parte campanam feriens sonum reddit, Durando lib. 1. Ration. c. 4. n. 5. Vide *Batillus.*

PLEGIUS, *Fidejussor*, Gallis *Plege.* Jura & Consuetudines Normanniæ c. 60. *Plegii dicuntur personæ quæ se obligant ad hoc quod qui eos mittit tenebatur. Plegiorum autem quidam sunt simplices, & quidam debitum retinentes*, &c. Regiam Majestatem lib. 3. cap. 1. §. 6. *Cum autem creditur alicui, solet illud plerumque credi sub plegii datione, quandoque sub vadii positione, quandoque sub fidei obligatione*, &c. Adde §. §. seqq. Will. Brito lib. 1. Philippid.

A Duce sufficiens fit Regi cautio, missis
Obsidibus, plegiis, juramentoque recepto.

Occurrit apud Matth. Paris, & alios non semel.

Pligius. Thierricus Valliscolor in Urbano IV. PP.

Per pligios plures reddere damna cavent.

Plegium, Vadimonium, *Plege.* Matth. Paris an. 1164. *Excommunicati non debent dare vadium ad remanentiam, nec præstare juramentum, sed tantum vadium & plegium standi judicio Ecclesiæ, ubi absolvuntur.*

Francum plegium, & in eo esse dicebatur qui in *decenna* erat, seu decem hominum collegio, qui sibi invicem *plegii* erant, ac fidejussores erga Regem de damno ab eorum quolibet illato restaurando. Bracton lib. 3. Tract. de Corona c. 10. §. 1. *Omnis homo sive liber, sive servus, aut est, aut debet esse in Franco plegio, aut de alicujus manupastu, nisi sit aliquis itinerans de loco in locum, qui non plus se teneat ad unum quam ad alium, vel quid habeat quod sufficiat pro franco plegio, sicut dignitatem, vel ordinem, vel liberum tenementum, vel in civitate rem immobilem. — & in Franco plegio esse debet omnis qui terram tenet & domum, qui dicuntur*

Husfastene, & *etiam alii qui illis deserviunt, qui dicuntur Folgheres*, &c. Vide quæ hac de re adnotavimus in voce *Friborga*.

Visus Franci plegii, est ipsa inquisitio aut examinatio, an omnes qui duodecimum annum attigerunt, & ultra, *liberum plegium* habeant, id est sponsorem capitalem quod Regis pacem conservabunt, seu an in *decenna* aliqua sint. Bracton loco citato: *Secundum Leges Eduardi Regis, omnis qui est ætatis 12. annorum, facere debet sacramentum in Visu Franci plegii, quod nec latro vult esse, nec latroni consentire*, &c. Hæ autem inquisitiones bis quotannis fiebant à Vicecomite. Idem lib. 3. tract. 2. c. 35. *Pertinet ad Vicecomitem Visus Franci plegii in turnis suis duobus, singulis annis, per hundreda & Wapentakia faciendis*. Videlicet *semel post Pascha*, & *iterum ad terminum S. Michaëlis*, ut est in Charta libertatum Angliæ apud Matth. Paris an. 1215. pag. 180. & in Fleta lib. 2. cap. 52. §. 2. Omnes autem ad eos Conventus de *visu franci plegii* convenire tenebantur. Thomas Walsinghamus pag. 268. *Ut essent in libertate pares dominis, & quod non essent cogendi ad curias, nisi tantummodo ad visum franci plegii bis in anno*. Nisi speciali privilegio quis eximeretur, quod *quietum esse de franco plegio* appellabant, ut est in Monastico Anglic. to. 1. p. 310. Cujusmodi autem essent inquisitiones quæ fiebant in *visu franci plegii* à Vicecomitibus, pluribus habet Fleta lib. 2. cap. 52. Atque id olim apud Anglos obtinuit: sed hodie statur juramento cujusque qui annum duodecimum implevit.

Adventus ad visum franci plegii, inter onera recensentur in Charta Edw. III. Regis Angl. in Monast. Anglic. to. 2. p. 832.

Franciplegia, unica voce, in Monastico Anglic. to. 3. p. 22.

Plegium liberale, idem quod *francum plegium*, id est plegium hominum liberorum. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 8. *Statutum est, ut à 12. ætatis suæ anno & in hundredo sit, & decima, vel plegio liberali, quisquis were vel wite, vel jure liberi dignus curat æstimari*. Leges Willelmi Nothi: *Omnis homo qui voluerit se teneri pro libero, sit in plegio, ut plegius eum habeat ad justitiam, si quid offenderit*.

Plegiare, Fidejubere. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 43. *Jure potest eum plegiare*. Adde Regiam Majestat. lib. 3. cap. 1. pluries: nostris vulgo *Pleger*.

Plegiatio, ipsa fidejussio, in Regiam Majest. lib. 3. cap. 1. §. 8. 9. 14. 19. *Plegement*, in Consuet. Britan. art. 27. 38. 131. 172.

Plegagium, *Plegiagium*, Fidejussio. Matth. Paris an. 1250. *Et sic sub electorum fidejussorum plegagio dimissus*. Alibi *Plegiagium* habet. Adde Glanvillam lib. 10. cap. 5. Quoniam attachiam. cap. 49. &c.

Applegiare, Plegium seu uadem dare: *Appleger & cautionner*, in Consuetud. Altisiod. art. 135. Julìodun. cap. 1. art. 25. cap. 11. art. 1. Turon. art. 370. Pictav. art. 264. 279. 295. Rupell. art. 58. 59. Andegav. art. 69. 146. 167. 171. Cenoman. &c. Concilium Roffiacense an. 1258. c. 5. de Clericis: *Ne agant vel respondeant, vel se applegient in foro seculari, de his quæ ad Ecclesiasticum, non ad forum pertinent seculare*, &c. Concilium Turonense an. 1282. c. 10. *Item præcipimus Potestates, Ballivos, & quoscumque alios justitiæ secularis ministros, qui amodo personas Ecclesiasticas, pro eo quod super possessionibus, redditibus, & rebus aliis quibuscumque quas Ecclesiarum & Beneficiorum, seu administrationum suarum nomine & ratione possident, se applegiaverunt, vel contraplegiaverunt coram eis*, &c. Tabularium Grandimontense an. 1316. *Eidem procuratori nostro plenam & liberam potestatem agendi, — libellum, seu libellos dandi & recipiendi, applegiandi & contraplegiandi, exigendi*, &c. *Applegiationem facere de homine, applegiamenta & contraplegiamenta*, in Regesto Parlam. B. fol. 79. Vide Sanjulianum in Antiq. Cabillonensib. p. 405. *Applegement & Contraplegement* in Consuet. Juliod. c. 2. art. 13. c. 37. art. 5.

Implegiare, In *plegium* mittere. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 5. *Si accusatus inducias competentes, & respondendi vel defendendi licentiam legitimam habuit, ne dissaisiatus, vel implegiatus, vel illegiatus, vel surreptione aliqua circumventus, aut fraude, judicetur*. Adde c. 53.

Replegiare, Cautione redimere aliquid captum, Cowello. Fleta lib. 2. c. 1. §. 16. *De iis qui vetant averia replegiari*. Matth. Paris an. 1240. *Aliquando ceperunt canes ipsorum, & homines suos malè verberaverunt, & malè tractaverunt, unde pugnæ aliquando factæ fuerunt in Comitatu, & canes replegiati, & pax facta inter eos de talibus conventionibus. Le Roman de Gaidon MS.*

Car envers vous le voudrai raplegier.

Vide Rastallum verbo *Replevin*.

Replegiabilis, qui *plegio*, seu fidejussore dato, liber evadit, causam suam prosecuturus. *Replevisable*, in 1. Statuto Westmonast. cap. 15. Idem Statutum cap. 2. *Quia Vicecomites & alii temporibus retroactis, latrones notorios & manifestos, & pro morte hominis & aliis feloniis captos & imprisonatos, & qui non sunt replegiabiles, per plevinam dimiserunt, contra formam Statuti apud Westmonasterium editi, de his qui sunt replegiabiles, & qui non, per quod ipsi malefactores irreplegiabiles*, &c. Vide Fletam lib. 1. c. 20. §. 11. lib. 2. c. 1. §. 16. c. 52. §. 29. 41. c. 65. §. 7. c. 70. §. 13. 14.

Irreplegiabilis, qui alicujus criminis accusatus *plegium* de juri stando dare non potest, sed statim carceri mandatur. Fleta lib. 1. c. 20. §. 97. *De irreplegiabilium dimissionibus per plevinam, de plegiabilia injustè detinentibus*. Cap. 25. §. 5. *Indictati autem, de facto irreplegiabiles remaneant*. Vide lib. 2. cap. 1. §. 11. 16. cap. 52. §. 29. 41. &c.

Plejus, pro *Plegius*, Fidejussor, ex Gallico, *Pleje*, unde *plejer l'amende*, emendam ponere in pignus, quod malè *ploier* dicunt: nam *je*, consonans est in hac voce. Fori Bigorritani art. 37. *Quilibet Miles plejum Comitis super eum ponat*.

Plivus, eadem notione. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 22. *Placitum in quo sit directum firmatum per plivos vel pignoras convenientes*.

Plivium, Vadimonium, *Pleige*. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 114. *Si ille qui plivium fecerit, fidem quam convenerit portare contempserit, liceat illi cui mentitus fuerit, eum distringere*, &c. Occurrit ibi pluries. Vide to. 8. Spicilegii Acheriani p. 385. 370.

Plivire, Fidejubere. Charta an. 1244. in Regesto Comitum Tolosæ fol. 72. *Et ibidem Dom. Bernardus de Marestanno concessit eidem Do. Comiti homagium, & plivitus per fidem sui corporis, & juratus super sancta Dei Evangelia, mandavit & promisit*, &c. Alia an. 1238. ibid. fol. 80. *Per fidem suorum corporum pliviverunt, & super sancta Dei Evangelia juraverunt*, &c. *Le Roman de Garin MS.*

Si ont lor seins & plevi & jurè.

Plevissare. Charta Vulgrini Comitis Engolismensis an. 1147. *Et ut hoc firmum & ratum sit, plevissando fidem meam firmavi in manu Girardi Episcopi & Apostolicæ Sedis Legati, & obsides dedi*, &c. Infra: *Promisi etiam plevissando fidem meam quod quando* (filius meus) *Miles erit, in fide sua similiter firmet*.

Pleuvina, Gall. *Plevine*, in Consuetud. Britan. cap. 11. & art. 192. Vetus Consuetudo Norman. c. 60. *Plevine est autant comme promesse de loiauté : car celui qui pleige aucun, promet que cil fera loyaument ce dequoi il le pleige*. Charta Petri Ducis Britanniæ an. 1237. *Et similiter plegii à pleuvina prædicta tunc erunt penitus absoluti*. Perperam *pleumina* edidit Augustinus du Pas in Stemmate Acigniacensi. Charta anni 1301. in Tabulario Sulliaci: *Census autem meos & venditionem & olchiam meam mihi retineo sicut solitus sum. Quibuslibet verò, quocumque die, ubicumque voluerit & potuerit, plegium suum vantare, si notum fuerit esse ip-*

sum plegium, vel nisi pleuvina negata fuerit.

Pluvina. Vetus Placitum apud Perardum in Burgundicis p. 229. *Sententiam autem ab ipso Comite & ipsius curia Guido Princeps judicialiter suscepit; & per pluvinæ sacramentum confirmavit.* Infra: *Et fidem suam super hoc per pluvinam obligavit.*

PLEIDURA. Vetus Notitia in Tabulario Abb. S. Amantii Inculismensis: *Dederunt S. Petro & S. Amantio omnes pleiduras quæ sunt juxta murum.* Charta anni 1228. in Tabul. Comitatus Inculismensis: *Quidquid juris habebamus pro Ecclesia S. Pauli in pleiduris quæ sunt ex parte novi Castri D. Comitis, & in pleiduris ipsius Castri, & in barbacana subposita Castro,* &c. Alia Iterii de Magnaco: *Ego Iterius de Magnaco dono filios & filias Giraudi & eorum pleduras, & omnium eorum progeniem,* &c. Alia an. 1314. in 50. Regesto Philippi Pulchri Regis ex Tabulario Regio n. 4. *Sive sint domus, pleyduræ, vel arcæ, redditus, census, vel accaptamenta,* &c.

Pleistura, in Charta Jordani Episcopi Lemovicensis apud Beslium in Comitibus Pictavensib. p. 304. *Dat in alodum — turrem superiorem & dumjono ubi sedet, & domos, & illos pleisturas quæ ad suam pertinebunt divisionem, pratum superius,* &c.

PLEJUS. Vide *Plegius.*

PLEMINA. *Pleminare.* Jo. de Janua: *Plemina, sunt ulcera & sulci in manibus & in pedibus callosis, unde pleminare, repplere, secundum Ugutionem.* Papias: *Pleminare, Replere, plenariè & perfectè complere.*

PLENAGIUM. Monasticum Anglic. p. 596. *Et pasturam porcorum suorum, sive plenagiorum, & decimam panagii mei.*

PLENARIA, seu *plenaria securitas*; ἀποχὴ πληναρία, cujus formulam sub Justiniano exaratam descripsit ex veteri Instrumento Bibliothecæ Regiæ Barnab. Brissonius lib. 6. Formul. pag. 646. Julianus Antecessor Constit. 124. §. 3. *Exactores tributorum plenarias, vel securitates, sive apochas pensitantibus faciant,* &c. Ubi in Græco textu, Nov. 128. Ὑπὲρ δὲ τῶν δημοσίων συντελεσμῶν ἀποχὰς, ἤτοι ἀμεριμνίας, μερικάς τε καὶ πληναρίας, πᾶσι τοῖς ὑπὲρ τῶν τὰ δημόσια ὑποδεχομένων γίνεσθαι διορίζομεν. S. Augustinus in Psal. 61. *Nam quisque pro modulo nostro exsolvimus quod debemus, & pro posse virium nostrarum, quasi canonem passionum inferimus. Parata verò plenaria passionum omnium non erit, nisi cum finitum fuerit.*

PLENARIUM. Amalarius lib. 4. cap. 48. *In præcipuis dominicis, in quibus cantilena ac officia lectionis absque recordatione transigi non possunt, ut puta per Adventum & Quadragesimam, si excellentissimorum advenerint solemnitates Sanctorum, in procrastinatione observantur: videlicet ut eodem datario quo accidit, si non potest persolvi, crastino reddatur plenarium solenne,* i. officium plenarium.

PLENARIUS. Vide *Missalis.*

PLENITUDO, Res integra. Optatus lib. 1. de Synodo Cirtensi Donatistarum agens: *Harum plenitudinem rerum in novissima parte istorum libellorum ad implendam fidem adjunximus.* Concilium Parisiense an. 847. *Plenitudo autem Capitulorum, quæ in plenitudine Synodalium actionum habentur, unde hæ commemorationes excerptæ sunt, ita per loca continentur.* Concilium apud S. Macram an. 881. cap. 8. de Carolo M. *Et quando ad placitum suum veniebat, omnia subtiliter tractata plenitudini consiliariorum suorum monstrabat, & communi consilio illa ad effectum perducere procurabat.*

PLEROMI, & *Plerosimi*, Numeri militares, qui sacramentum suum πληρῶσι, seu complent, ut est apud Scholastem Juliani Antecess. Vide Jacob. Gotofredum ad Leg. 1. Cod. Th. de Domestic.

PLEISSEICIUM, Gall. *Pleissis*, Domus suburbanæ, *Maisons de plaisir*, à placendo dictæ, inquit Camdenus in Britan. in Trinobantibus. Alii Sylvulam seu *Parcum* undique clausum esse, contendunt. Josephus Scaliger, *plessis* sæpem esse ait, seu *plicationem* ligni, ita ut *pleissicium* sit locus palis seu virgulis implexis conclusus, vel certè domus rustica, aut prædium in quo sunt parci: nam *plaissier* nostris est plectere, *Le Roman de Garin:*

> *Les haies fait plaissier & enforcir*
> *Fossez emprez, fossez recueilleis.*

Charta Michaëlis Archiep. Senonensis an. 1199. in Tabul. S. Joan. de Jardo prope Meleduum: *Tam in nemore quam in plano, præterquam in hais pleissiatis,* &c. Atque ita vox *plesseis* sumi videtur in Charta an 1445. *C'est à sçavoir que chacun homme qui me doit lesdits bians, doit faire iceux bians par chacun Samedy d'entre le premier jour de l'an & le jour de Pasques, tant à plesser en mes plessez de la Guilleterie, qu'à faire toutes autres besognes. Bois en plessis, que les aucuns appellent Tousche,* in Consuet. Carnot. art. 12. Sunt autem *bois de tousche*, arboreta quæ circa domum principalem consita sunt ad ejus ornatum, vel quibus cingitur ac clauditur, in Consuetud. Andeg. art. 117. Bles. art. 78. Britan. art. 275. Ut ut sit, constat vocem *pleissis* apud nos semper sumptam pro *parcis*, seu silvis sepibus clausis. Ordericus Vital. lib. 5. p. 583. *Tunc etiam dedit totam decimam de Norum, propriumque plesseicium, & partem sylvæ.* Charta Fulconis Comitis Andegav. apud Sammarthanos in Abbatib. Bellilocensib. *Ad hunc autem præfatæ Ecclesiæ dono pleusiacum (l. plessiacum) meum, quod est juxta Tanseniacum, cum nemoribus, terris, cultis & incultis, servis, ancillis,* &c. Tabul. S. Genovefæ Paris. an. 1226. *In plessicio & nemore quod dicitur Cointart. Le Roman de Garin* MS.

> *Nia guichet, ne sentier, ne larris,*
> *Ne bois hautein, ne riche plesseis,*
> *Que ne sachons & moy & Hernaudin.*

Alibi:

> *Si m'enchassierent jusques à un plesseis.*

Idem Poëta:

> *Sor ciel n'a tor, ne chastel si garni,*
> *Recet, ne voute, ne mur ne plesseis,*
> *Se il i puet converser dis û dis,*
> *Qu'il ne l'est ars, ô abatu, ô pris.*

Plessié apud eumdem.

> *N'i ot maupas, eue, bois, ne plessié*
> *Fors que la lande & le sablon legier.*

Le Roman d'Aubery MS.

> *Tuit en tentissent li bois & li plaissié.*

Plessier in Chron. MS. Bertrandi du Guesclin:

> *Comtes, Dus, y ot mains, & Chevaliers prisiés,*
> *Qui mout grant desir ont d'issir sur le plessier.*

Vide *Plaxitium*, *Exempla*, & Augustinum *du Pas* in Stemmate Acigniensi p. 584.

PLETARIA. Charta Senatus populique Romani apud Baronium an. 1188. *Quidquid ab eis conventum est & permissum Romæ per scriptum, & juramenta, ac pletarias, & statarias, ac præcones,* &c. Leg. fortè *plegerias*, nisi *pletaria* idem sit quod *pletum*, seu *placitum*, de quo mox.

PLETUM, Placitum, Gallis *Plet.* Charta Anacleti PP. in Chron. Benev. S. Sophiæ p. 694. *Ut nullus — hac molendina — in pletum ponere, vel oppignerare præsumat.* Vide *Placitum.*

PLEVINA, *Plevire.* Vide *Plegius.*

PLEURA, Modus agri in Pictonibus fortè, ex Gr. πλέθρον, mensura 100. pedum quaquaversus. Laudatur in Historia Richeliana Duchesnii p. 117. Charta Thomæ Abb. de Englia an. 1289. qua *Joannes Chaillac vendit quasdam pleuras, quæ fuerant defuncti Joannis de Yprio.* Vetus Consuetudo villæ de Perusa an. 1275. apud Thomasserium l. 1. Consuet. Bituric. c. 66. *Ou chemin devet avoir 16. braces de lonc, & oct braces de ample, laus autres fors de chemin 16. braces de ample, & checune pleure donet au Seigneur l'an une quarte de froment vendant & comptant, aensi com est taillée la quarte.* Infra: *Et si hom i prant pleure, doit batir vint un an, ou la daet clorre,* &c. Occurrit ibi pluries, ubi pro *masura* videtur usurpari.

PLEURESIS, pro *pleuritis:* Nostris, *Pleuresie.* Utitur Hubertus in vita S. Gudilæ n. 36.

PLEUTERIA. Charta Ludovici Regis Franc. an. 1279. in 30. Regesto Archivi Regii ch. 129. *Item assignamus eidem Episcopo & successoribus suis* — 4. *libras Turon. annui redditus percipiendas ob eodem Episcopo & successoribus in pleuteriis dictis Vicecomitalibus sitis in tenemento Nemausensi, quæ à domino rege tenebantur cum dominio, laudimio, consilio, & censu 2. solid.* — *Item quod dicta assignatio pleuteriorum continet in se 32. quarterias quæ 32. quarteriæ sunt versus honorem dicti Episcopi de Bastida,* &c. Sic omnino scriptum, fortè pro *Plantariis.* Vide *Plantata.*

PLICA, Plicatura, vel involutio. Matth. Westmonasteriensis an. 1217. *Prisones, castra, debita redemptionum, obligationes, juramentorum fidei interpositum, obsides & consimilia, utrobique sine plica fraudis plene & plane dimitterentur.* Idem anno 1254. *Insonuit ictus tonitrui cum fulgure, quod cadens super turrim Ecclesiæ* — *maximam quercum, quasi plicam contorsit, & quasi in fila minuta dissipando contrivit.*

PLICATA. Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *Illum alodem de Cassinolas illo capud manso, cum ipsa plicata, & cum ipso torculario, & cum omnibus ædificiis.* Ubi *plicata,* idem fortè est quod cratis, *plaxitium, plessicium.* Vide in his vocibus. Ita πλοκοπὲς, crates vocat Joannes Cananus de Bello Constantinopolitano p. 194. πλοκάδια Laonicus lib. 7.

PLICTON. Chartula plenariæ securitatis scripta sub Justiniano, apud Brissonium lib. 6. Formul. p. 647. *Stragula polimita duo valente solido uno tremisse uno, scamnile ac picto valente solido uno, plicton vetere siliquas aureas, camisia tramosirica,* &c.

PLIGIUS. Vide *Plegius.*

PLITUM. Leges forestarum, Canuti Regis c. 17. *Si quis autem contra primarium* (forestarium) *pugnaverit, in plito emendet secundum pretium sui ipsius, quod Angli were & wite dicunt.* Ubi *plitum,* idem fortè est quod *Placitum,* Gall. *Plet.*

PLIVUS, *Plivium.* Vide *Plegius.*

PLOPLA. Vide *Oplus.*

PLOUM, in vett. Glossis, *Quod habet duas rotas, aratrum,* cujusmodi fuit quod Galli *plaurati,* aut *plammorati* vocabant, ut autor est Plinius lib. 18. cap. 18. Lex Longob. lib. 1. tit. 19. §. 6. *Si quis ploum aut aratrum alienum iniquo animo scapellaverit,* &c. Aratrum Danos etiamnum *plowen* appellare alii notarunt. At editio Boërii habet *Plonum,* heroldi verò *prælonum,* p. 193.

PLUERIUS, avis, quæ nostris *Pluvier,* apud Fridericum II. lib. 1. de Venat. cap. 2. §. 11. 12. &c.

PLUMÆ, in avibus, differunt à *pennis. Nam plumas dicimus,* inquit Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte venandi cap. 45. *Quæ habent cannulas in radice, & costam procedentem per medium gibbositatis usque ad ultimum earum. Hæ plumæ nascuntur per totum corpus, & cooperiunt cutem: sed pennas dicimus quæ habent majores cannulas, radices sibi & similiter costam protensam per medium pilositatis usque ad summum. Hæ sunt majores plumis, & multo magis sunt ad sustinendum volucrem in aëre, quam ad cooperimentum cutis.*

Plumagium, Plumæ avium, nostris *Plumage,* apud eundem Frideric. ibid.

PLUMACIUM. Glossæ Gr. Lat. πλυμάκιον, πλυμίον, *Plumacium.* Anastasius in Sergio p. 61. *Locellum aperuit, in quo interius plumacium ex holoserico superpositum, quod stauracis dicitur, invenit.* Idem videtur quod *opus plumarium,* de quo infra.

Plumacium, Plumacia, pulvinar, Papiæ, *quod plumis impleatur.* Alibi *Pulvillus, Plumacium.* Jo. de Janua: *Plumacium, cervical; vel scriptorium.* Gloss. Lat. Gall. *Plumacium, chevessier, coissin de plume, ou escriptoire.* Capitulare de Villis c. 42. *Ut unaquæque villa infra cameram lectaria, culcitas, plumatias, batlinios, drappos* — *habeat.* Traditiones Fuldenses lib. 1. c. 125. *De elaboratu meo sunt hæc, boves* 39. — *mappas* 4. *manutergia* 2. *plumacia* 6. *opertoria* 2. *pallia linea* 6. *pulvilli* 14. *lectisternia* 6. &c. Vita S. Odiliæ n. 13. *Pro plumatio capiti suo petram imponere solebat.* Vita S. Macarii Ægyptii cap. 3. *Erant istic antiquitus Ethnicorum sepulta corpora: ex quibus unum arripuit, capitique supposuit tanquam plumacium de scirpo.* Neque ala notione usurpavit Gotefridus Viterbiensis part. 9. Chron.

> *Ultimus Assyriæ Rex nomine Sardanapala*
> *Fecerat ex pluma plumacia clausus in aula*
> *Facta suis digitis culcitra prima fuit.*

Charta Sisnandi Episcopi Iriensis seu Compostellani, æræ 952. apud Antonium *de Yepez* to. 4. Chron. Ordinis S. Benedicti: *Venapes* 4. *plumatios* 5, *tapete* 1. *lectos* 6. *cathedras* 10. *mensas* 8. *mensorios* 8. &c. Alia Rudesindi Episcopi Dumiensis æræ 953. apud eundem to. 5. *Plumatios digniores paleos* (*ex pallio,* seu serico) 10. *alios subminores* 8. &c. Joannes Villaneus lib. 6. cap. 42. *Con un pimaccio ch'a Frederigo puose il detto Manfredo insu la bocca, si l'affogo.* Scribit Gobelinus lib. 6. Comment. Pii II. PP. p. 154. Henricum V. Regem Angliæ *plumeos lectos* Anglicis interdixisse: animum etiam ei fuisse si Regnum Franciæ totum obtinuisset, vini usum auferre, omnesque vineas aratro vertere, nihil tam enervare hominum vires quàm plumas, & vina putanti.

PLUMALE. Will. Thorn an. 1179. *Misit idem Papa Alexander prædicto Abbati Rogero, Monasterio S. Augustini, plumale suum & zonam suam in signum & memoriam specialitatis & dilectionis perpetuæ. Et venit plumale istud ad sanctum Augustinum* 6. *Kl. Julii,* &c. Sed legendum *pluviale.* Vide in hac voce.

PLUMALIA, sunt pellicia, Electorum Imperii indumenta, humeris superinjecta. Goldastus.

PLUMARIUM, Pulvinus pulmis fartus. Chronicon Montissereni an. 1126. *Ferunt quod ipsa plumario ventri alligato prægnantem se esse hoc artificio mentiretur.* Ubi forte legendum *Plumacio.* Vide supra in hac voce.

PLUMARIUM, *Plumarius. Plumarium opus* dicitur, quod ad modum plumarum texitur & variegatur, Galli, *ouvrage à ramage* dicunt. Papias: *Plumario opere, in modum plumarum.*

Plumarii, Plumariorum textores. Vetus inscriptio Romæ: *Artemidoro Plumario conlegæ. Ars plumaria,* apud S. Hieronymum in Chronico an. 345. Vitruvius lib. 6. c. 7. *Plumariorum textrinæ. Plumariorum officinæ,* ejus Abbreviatori c. 15. Recensentur *Plumarii,* apud Varronem, Vopiscum, veterem Biblior. Interpret. Exodi cap. 35. & 38. Firmicum lib. 3. Math. c. 10. & 13 & in Lege 1. C. de Excus. artif. lib. 10. apud quos Jac. Cujacius, Bulengerus, & alii censent ita vocari, artifices, qui vestimenta ex plumis avium conficiunt. Prudentius in Hamartig.

> — *Hunc videas lascivas præpete versu*
> *Venantem tunicas, avium quoque versicolorum*
> *Indumenta novis texentem plumea telis.*

Corippus lib. 2.

> — *sedemque paternam*
> *Constructam plumis, pulchrisque tapetibus altam.*

Et Seneca Epist. 91. *Non avium plumæ in usum vestis conservantur.* Varro: *Nulla quæ non didicit pingere, potest judicare quid sit bene pictum à plumario.* Certè vidimus tabellas ejusmodi opere plumario affabrè effictas: & Fullerus lib. 1. Miscellan. sacror. cap. 20. in ea est sententia, plumariam artem circa hæc primitus versatam, nomenque inde mansisse Polymitariæ & acupictoriæ. Constat enim *plumariam* artem eam postmodum fuisse quam ποικιλτικὴν vocabant, ac dictos *plumarios,* qui *plumas,* atque adeò alias, verbi gratiâ, florum, animalium, vel hominum figuras, aut acu pingebant, aut arte textoria exprimebant in serico: de quibus Isidorus Pelusiota lib. 1. Epist. 403. Υφανταὶ οἱ

τοὺς Σηρωϊνῶμας ἐξεργαζόμενοι, πολλοῖς χρώμασί τε καὶ νήμασι τὰς ἑαυτῶν τεχνουργίας ποικίλλουσιν εἰς τελείας εἰκόνος ἐκπλήρωσιν. Paulinus lib. 1. de S. Martino :

— *quid serica tactu*

Lenia, vel doctè expressis viventia signis.

Proinde *Plumarii*, sunt ποικιλταὶ, ut est veteri Gloss. Neque aliter Isaacus Tzetzes ad Lycophronem p. 241. Νῦν δὲ ἁπλῶς βεβαμμένας διὰ πολλῶν βαφῶν, καὶ πεποικιλμένας, καὶ πλουμαρικοὺς λέγει, & recentiores Grammatici. Will. Brito in Vocab. *Plumarius, operarius qui operatur cum pluma, i. cum acu. Plumarium, opus acu pictum.* Addit autor Mamotrecti ad cap. 26. Exodi : *Nam quadam lingua pluma dicitur acus.* Sed plumam acum appellatam nondum legi. Hanc plumariæ artis varietatem expressit vetus interpres Exodi cap. 26. *Decem cortinas — variatas opere plumario facies.* Et cap. 28. *Opus plumarium* rursum habetur, ubi 70. Interpretes ἐργασίαν ὑφάντου, & ἔργον ὑφαντὸν ποικιλτοῦ. Ibidem denique ἔργον ποικιλτοῦ, *opus polymitarium* redditur. Sic *plumaria ars*, eadem est cum ποικιλτικῇ, quam πολυμιταρικὴν τέχνην vocant Hesychius & Suidas. Atque ita ferè usurpant scriptores. Regula S. Cæsarii ad Virgines cap. 42. *Plumaria & acupictura, & omne polymitum, vel stragula, sive ornatura nunquam in Monasterio fiant. Ipsa etiam ornamenta in Monasterio simplicia esse debent, nunquam plumata, nunquam holoserica.* Eadem penè habentur in Recapitulatione ejusdem Regulæ cap. 11. & in Regula S. Donati ad Virgines cap. 63. Thomas Cantipratanus cap. 54. n. 14. *Opus verò earum* (vestium) *nec plumarium, id est ex acu factum adverti poterat, nec textrinum.* Historia de fratribus conscriptis an. 908. *Cozzonem sive lenam opere plumario contextam.* Monasticum Anglic. to. 3. p. 318. *Habet paruras de opere plumario longas*, &c. — *amictus de opere plumario consutus cum nodis auri & argenti*, &c. Alanus in Planctu naturæ : *Tunica vero polymita opere picturata plumario, infra se corpus claudebat virgineum.*

Plumatum opus. Glossæ antiquæ MSS. *Textilia, plumata.* Petronius : *Plumato amictus aureo Babylonico.* Anastasius in Greg. IV. *Et vela ante januas lineum plumatum unum.* Charta donationis Ecclesiæ Cornutianæ edita à Suaresio : *Ante regias Basilicæ vela linea plumata majora*, &c. Vita S. Amatoris Episcopi MS. *Thalamus intra ædium splendidissima spatia rite construitur, cui pars auro plumata nitet, alia verò cocco ac serico non semel tincto, eboreque lucido coruscat.*

Plumeum opus. Dudo lib. 3. de Moribus & actis Normann. pag. 153. *Byssosque niveas purpureasque auro intextas, plumeoque mirabilis artificii holoserica commisit.* Sic πλουμμία appellant Procopius lib. 3. de Ædif. Justin. pag. 27. edit. 1607. & Chronicon Alexandr. p. 728. Πλουμιστὸς dixit Anonymus de Locis Hierosol. cap. 1. extremo : Καὶ ἡ ἁγία τράπεζα εἶναι σκεπασμένη μετέντα πλουμιστὴ, *& sancta mensa tecta est umbraculo opere plumario contexto.* Ubi μετέντα idem est quod nostris *Tente*, tabernaculum. Et cap. 3. καὶ ὁ ὄχλα τῆς πέτρας εἶναι κωνὶ τῇ πλουμιστῇ.

Plumare opus, apud Alcuinum lib. de Divinis offic.

Plumare, Operi plumario dare operam. Vopiscus in Carino : *Quid lineas petitas Ægypto loquar ? quid Tyro & Sidone tenuitate pellucidas, micantes purpura, plumandi difficultate pernobiles.*

PLUMBATÆ, Clavæ plumbo, quo graviores sint, munitæ : Gallis *Plommées.* Gauterius Cancellarius de Bellis Antiochenis p. 453. *Telis, sagittis, plumbatis ferratis, & crebris gladiorum ictibus reinvadendo acerrimè percusserunt.* Consuetudo Montis in Hannonia cap. 50. *Et soit entendu qu'avec tels bastons d'armes esmoluës, sont compris trait de poudre, arbalestre, dard à main, plommées, mailles de plomb, & autres bastons ayans fer, plomb, estain & autre métail.* Guillelmus Guiart MS.

Là veissiez entasser maçes,
Et plommées, pour faire plaies,
Lances brandir, & archegaies.

Alio loco,

Comme espées, coutiaus, & haches,
Plommées fermement tenues,
Fauchons, jusarmes esmoulues.

Rursus an. 1214.

Là ot tant bastons & plomées,
Viez espées, & lances seches,
Et jusarmes pleines de breches.

Guignevilla Monachus Carilocensis :

Ma grant machue & ma plomée
Est la venganche Diu nommée.

Henricus *de Gauchy*, in versione MS. libri de Regimine Principum : *La siste chose con doit apenre les batilleurs, est ferir de maches plomées penduës à chaines de fer à un baston gros, & cele plomée donne tres-grand cop qui ferir en set.* Froissartes 1. vol. c. 316. *Le sire de Chintenoit une plombée, dont il enfondroit les bacinets qu'il attaignoit.* Adde to. 2. cap. 125. & Historiam obsidionis Aurelianensis p. 45. 48. Berrium, &c.

PLUMBATUM, Flagellum, cujus lora plumbeis globulis in extremo instructa erant. Acta S. Castuli Mart. n. 4. *Jussit — deorsum in eculeo suspendi, & atrocissimè plumbatis cædi.* Vox frequens in Vitis SS. in Cod. Theod. & apud scriptores, quos laudant Brissonius de verbor. signific. Meursius in Gloss. V. πλουμβάτον, Jacobus Gotofredus ad l. 2. Cod. Th. de Quæstion. &c.

PLUMBATURA. Vide *Applumbatio.*

PLUMBUM, inter supellectilem domesticam recensent Leges Burgorum Scoticor. c. 125. §. 1. *Habebit ad domum suam ista utensilia, videlicet mensam meliorem, mappam, — lectum plumalem, melius plumbum, cum le mask-fat, cupam, barrellum*, &c.

Plumbum in oculis, macula coloris plumbei. Gloss. Isid. Vide Bulla.

PLUMEA, *avium multitudo*, Papiæ, & Glossis antiquis MSS.

PLURALITAS, pro *numerus*, multitudo, in Regula S. Columbani cap. 7. *Cum tanta pluralitas eorum sit, ita ut mille Abbates sub uno Archimandrita esse referantur.*

PLURIMA, Turma, multitudo. Anonymus de Miracul. S. Bertini cap. 9. *Apparuerunt pedites inæstimabilis plurimæ*, &c. Cap. 10. *Quod audiens omnis plurima.* Utitur præterea cap. 11. ut & de Inventione reliq. ejusd. S. Bertini cap. 12.

PLURIOR, comparat. vocis *plus.* Gloss. Gr. Lat. πλείονα, *pluriora, plurima.* Hinc nostri *plusieurs* hauserunt. Paulus Warnefrid. in Episcopis Metensib. *Prædicit ei pluriora eundem quàm reliquerat habiturum.* Utuntur præterea Leges Wisigoth. lib. 5. tit. 7. §. 8. Capitula Caroli C. tit. 14. c. 3. Regula Magistri cap. 7. Alcuinus Epist. 14. 27. Vita ejusdem Alcuini n. 15. edit. Mabillonii, Hist. Translat. S. Sebastiani n. 100. &c.

PLURITAS, Multitudo, *pluralitas*, æquè barbarum, occurrit apud Fredegar. in Chron. c. 20.

PLUSLAIB. Lex Longobard. lib. 1. tit. 8. §. 24. *Si batti derit, aut percusserit, pro una ferita, si vulnus aut livor apparuerit, componat*, &c. Tit. 9. §. 3. *Et si spolia de ipso mortuo tulerit, id est pluslaib, componat*, &c. Vox formata, inquit Lindenbrogius, ex German. *bloss*, nudum, & *laib*, corpus.

PLUSTRUM. Testamentum Herberti Comitis Veromand. an. 1059. apud Joan. Carpentarium in Hist. Cameracensi : *Cum huobis, areis, plustris, & aratris ab his* (mansis) *dependentibus.* Nostri *ploustre* vocant cylindrum quo agri occantur, ac glebæ obteruntur : sed an hoc loco id intelligatur, non definio.

PLUVIALE, *Pluvialis*, Vestis quæ totum hominem operit, & à *pluvia* defendit. *Pluviales lacernæ*, apud vet. interpr. Juvenalis : *Pallium pluviale*, apud Joannem Monachum in Vita S. Odonis Abbatis Cluniac. lib. 2. de S. Martino Episc. *Stolaque candidissima indutus, super quam pallio pluviali utebatur. Vestis pluvialis, quæ cappa vocitatur*, apud Wibertum in vita Leonis IX. PP. cap. 8.

Pluvialis, Vestis Episcopalis, quam sic describit Du-

randus lib. 3. Ration. cap. 1. num. 13. *Pluviale vel cappa, habet caputium, prolixa est usque ad pedes, in interiori parte fimbriis adornata, quam non nisi in majoribus festivitatibus induunt.* Ceremoniale Cencii Camerarii de summi Pontificis inauguratione: *Prior Diaconorum ipsum de pluviali rubeo ammantat, & eidem electo nomen imponit.* Hugo Lugdunensis Archiep. de Electione Victoris II. PP. apud Hugonem Flaviniac. p. 234. *Abbas pro mercede nefandissimæ consecrationis, fultus auctoritate Ducis, pluvialem sibi ipse imposuit.* Arnulfus Lexoviensis in Epist. de electione Alexandri PP. *Impositumque sibi manibus fere omnium pluviale repellit.* Alia Epist. de eodem: *Præparatoque furtim, sicut dicitur, pluviali, de manibus offerentis arrepto, in humeros suos tanta festinatione conjecit, ut hærentibus collo fimbriis pavimentum lamberet pars superior indumenti.* Concilium Budense an. 1279. c. 19. *Præterea statuimus quod Archiepiscopi, Episcopi, — mitrati cum superpelliciis, stolis, & cappis, seu pluvialibus, Synodo adsint.* Domnizo lib. 1. de Vita Mathild. c. 2.

Pallia, planetas, pluvialia, &c.

Vide Leonem Ost. lib. 2. cap. 79. 99. 103. &c.

Pluvicino. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Pluvicino*, ic ſtancþige. *Pluvicinatio*, ſtanc. Saxon. þige, dorsum sonat.

Pluvina. Vide *Plegium.*

Pneuma, Flatus, πνεῦμα. Hericus Monach. Altisiodor. de Vita S. Germani lib. 6. p. 65.

Pneumata ventorum, tempestatumque tumorem.

Pneuma, quod aliàs *jubilum* dicitur, est cantus species, quo non voces, sed vocum tonus longiùs cantando diducitur & protrahitur. Hugo à S. Victore in Speculo lib. 1. cap. 7. *Unde Alleluya modicum est in sermone, multum est in pneumate.* Occurrit ibi, & c. 3. non semel, & apud Durandum lib. 4. c. 20. n. 6. & Joannem Abrincens. de Offic. Eccles. p. 13. *Pneuma, quod in fine antiphonarum canitur,* in Statutis Cluniacensib. Petri venerabil. cap. 67.

Pneumatizare. Hugo à S. Victore in Speculo lib. 1. c. 3. & 7. *Sic itaque Ecclesia pneumatizando expressius quodammodo sine verbis, quam verba innuit.* Ibidem, *Jubilare cum pneumate* idem sonat.

Neuma, æ, quæ & *Jubilus, productio cantus in finali litera antiphonæ.* Ita Durandus lib. 5. c. 2. n. 31. Papias: *Neuma, i. pars cantilenæ quæ fit de geminatione ptongorum, ut tam.* Belethus de Divin. offic. cap. 59. *Hic etiam notandum quod semel diximus, Neumam feminei generis absque P. accipi pro jubilo: pro Spiritu autem sancto dicitur Græcè Pneuma, Pneumatis.* Hinc nescio quis Poëta MS. ex Bibl. Thuana:

Neuma canit sine p. cum p. fit Spiritus almus.

Certum tamen vocem deductam à Gr. πνεῦμα, unde rectè & quidam *neuma* dixerunt neutro genere pro *pneuma.* Ugutio: *Neuma, atis, vel Neuma, æ, i. vocum emissio, in hymno modulatio, unde Neumaticus, modulator dulcis.* Ordinarius MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *In hebdomade ista nullum neupma dicatur in fina antiphonæ. Per neupma significatur suspiratio animæ redemptæ ad cælestem patriam.* Udalricus lib. 1. Consuet. Cluniac. cap. 11. *Post Alleluya, quædam melodia neumatum cantatur, quod Sequentiam quidam appellant.* Usus antiqui Ordin. Cisterciensis c. 56. *In fine verò Responsoriorum & versuum ad omnes Missas totum neuma dicatur, ad omnes dissonantias evitandas.* Infra: *Idem alleluia cum suo neumate integro cantatur.* Will. Brito lib. 3. Philipp.

Voti non meminit mens carminis immemor, ori
Subtrahit assueti cor flebile neumatis ausum.

Fatendum tamen crebriùs *neuma* feminino genere usurpari à scriptoribus. Alcuinus lib. de Offic. divin. c. 33. *Solet enim auctor Antiphonarii aut distinctione cantus, aut distinctione ordinis varium affectum monstrare sanctorum: sicut de Joanne Symmista fecit per neumam circa intellectum verborum, sapientiæ, & intellectus in Responsorio, in medio Ecclesiæ.* Rupertus lib. 2. de Divin. offic. cap. 2. *Offerendæ gravis & grandisonus imitatur cantus, quæ neumis distenta frequentibus, & suis fœcunda versibus, quantumvis longa jubilatione non valet satis exprimere quod significat.* Adde Honorium Augustod. lib. 1. cap. 14. 88. lib. 3. c. 8. Belethus cap. 121. *Nota interim non debere in festo B. Mariæ Annuntiationis sequentiam, quam etiam Prosam appellatam esse diximus, cantari, etiam causa devotionis, nec unquam nisi canatur Alleluya: moris enim fuit ut post Alleluya cantaretur neuma. Nominabatur autem Neuma cantus qui sequebatur Alleluya,* &c. Udalricus lib. 1. cap. 15. *Plures statuuntur ad prosam concinendam, quibus chorus per neumas respondet.* Et cap. 16. *Post Alleluya, nescio quæ Gallicanæ neumæ cantantur.* Ordinarius MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *Antiphona — ultima de uno quoque Nocturno cum neupma finiatur.* Passim ibi. Hinc fortè *le droit de neufme*, apud Britannos, sive *mortuarii*, quod Parochis pensitari solet, pro cantu Ecclesiastico in obitu Parochiani. Vide Raguellum.

Neumatizare, Neumas producere cantando, apud Durandum lib. 5. c. 2. n. 31.

Neumæ, præterea in musica, dicuntur Notæ quas musicales dicimus: unde *Neumare*, est notas verbis musicè decantandis superaddere. Anonymus interpres Hugonis Reutlingensis Sacerdotis in Floribus Musicæ: *Antiphonarium & Graduale collegit, dictavit, & neumavit, seu notavit.* Mox: *Omissis clavibus & lineis quæ in neuma seu nota musicali requiruntur.* Occurrit non semel apud Guidonem Monachum, & Joannem Monachum in libris de Musica.

Poçalis, Mensura vinaria, pro *potio, potionalis.* Charta Ferdinandi Comitis Castellæ æræ 972. apud Anton. de *Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti p. 31. appendic. *Cum suis villis ad suas alfozes pertinentibus, per omnes domus singulos poçales de vino. Santa Maria de Pelago saiales per omnes domus singulos cubitos.* Vide *Potio.*

Pochia Vide *Punga.*

Pociolus, seu *poticulus*, Potiuncula. Joannes Episcopus Arelatensis in Epist. ad Moniales S. Mariæ Arelat. *Nulla sit vobis cum viris aut mulieribus religiosis aut laïcis, quamvis quibuslibet propinquis aut extraneis, potandi licentia, sed tantum ipsis, quibus præfati sumus, pro caritatis officio, sicut condecet vestram sanctitatem, pociolos offerre præcipimus. Vos tamen in eorum præsentia in omnibus abstinete, ne si licentius cum eis indulta occasione potatæ fueritis, in resolutione potandi aut cor vestrum contraria cogitatio subripiat, aut jocus indecens per oculos & aures, & verba & cachinnos prorumpat.*

Podencus, canis species, Hispanis *Podenco*, Nobrissensi *Vertagus.* Fori Aragonenses tit. de venatorib. *Si aliquis furatus fuerit podencum aut canem custodem domus.*

Poderagium, primarium jus hypothecæ in prædium, aut feudum, quod à domino feudi creditori conceditur, vel sibi ipsi, si vassalli creditor est, reservat. Consuetudines Tolosæ: *Est usus & consuetudo Tolosæ quod dominus feudi potest dare poderagium & primariam creditoribus in feudo illo, quod tenetur ab ipso, & sibi ipsi potest in dicto feudo dare & retinere poderagium pro debito quod feudatario & aliis debet,* &c. Vide part. 2. Rubr. *de Poderagio & banno.* Part. 4. tit. de feudis, art. 16.

Podere, *Poderum, poderium.* Ital. *Podere*, Possessio, prædium rusticum: *Potestas*, nostris, quæ vis est vocis Italicæ. Charta Ottonis V. Imp. an. 1212. pro Monasterio Aquæ-frigidæ in Italia: *Venam ferream, quæ est in prædicto monte super podere sive in terra, quæ est illius Monasterii.* Occurrit non semel in Chartis Italicis, ut & *poderum*, & *poderium*, unde emendandus Petrus de Vineis lib. 5. Epist. 84. ubi perperam *ponderis*, pro *poderis*, editum. Adde Ughell. to. 4. p. 857. Vide *Potestas.*

Poderis, Tunica talaris, ποδήρης, vestis Sacerdotum antiquæ

antiquæ legis, quam in nova vulgò *camisiam* vocant. Eucherius Lugdunensis: *Poderis, sacerdotalis linea corpori penitus adstricta, eademque talaris, unde & poderis appellata, hæc & subucula dicitur.* Papias, pro *subucula*, habet *camisia*. Ita etiam Isidorus lib. 19. cap. 21. Adde Ivonem Carnot. serm. 3. de Reb. Eccles. Innocentium III. lib. 1. de Mysterio Missæ cap. 10. 16. 39. &c. Anonymus de Revelatione corporis S. Austremonii, in Prologo: *Podera quoque & ciclades, quarum amiciebantur tegmine, nimium superabant candorem.* Ordericus Vitalis lib. 12. p. 867. *Quidam illorum* (Clericorum) *poderibus suis induti*, &c. Metellus in Quirinalibus:

Pedum levi de fune fert Episcopus,
Presbyter à scapulis, & partem poderis sequens.

Fridegodus in S. Wilfrido cap. 11.

Comuntur roseo candentia podere colla.

Podismus, Ποδισμός, *Pedatura*: *Podismatus ager*, pedibus dimensus. Glossæ MSS. *Podismus, Gr. Lat. pedalis mensura.* Vide *Pedatura*.

Podus, vel *Podum*, Domus rustica, curtis, prædium rusticum. Tabularium Ecclesiæ Landavensis in Monastico Anglic. to. 3. p. 193. *Mandavit Rex propter sanctum Telliaum, conversantem tunc apud Pennalun, podum suum, ut citò ad eum veniret, ut sibi & curiæ suæ benedixisset*, &c. Ibid. p. 194. *Ablatis filiis septem patri funesto, vir magnæ pietatis nutrivit eos, & ad studium literarum misit, quos in podo suo Laun Teliau dimisit.* Pag. 195. *Sciendum est sanè quod Oudoceus Episcopus suum proprium acquisivit agrum, id est podum* Eyngualan, *agrum quidem S. Dubricii in patria Guhyr*, &c. Adde p. 197. 198.

Podium. Leges Inæ Regis c. 74. edit Saxon. 70. *plena ambra butyri, salmones 5. 20. podia fœni, & 100. anguillæ.*

Podium, Res quævis cui innitimur: à podiis Circorum vel ædium mœnianis, voce Latinis scriptoribus nota, de qua copiosè Vitruvii interpretes, ac præsertim Bernaldinus Baldus. Jo. de Janua: *Podium, baculus super quem innitimur, cum sæpe terram terimus. Unde & podium dicitur ubicumque innitimur, & inde Podio, as, appodio, as compodio, suppodio, omnia pro valde inniti.* Petrus Damian. lib. 3. Epist. 8. *Ut nec podio, nec adjacenti prorsus ulli materiæ dignentur inniti.* Sugerius lib. de Consecrat. Eccles. S. Dionysii: *Arcus nullo suffulti podio.* Diploma Friderici I. Imp. an. 1162. apud *Diago* in Comitib. Barcin. lib. 2. c. 174. *Cum Romani Imperii dignitas — nullo nisi divino innixa podio*, &c. Philippus Eystetensis Episc. in vita S. Willibaldi, de contracto, *Qui cum relatu didicisset reliquias S. Walpurgis ad Ecclesiam deportari; sumptis podiis more solito, firmiter claudicando chorum ascendit.* Et infra: *Sanitatem omnimodo est adeptus, ita quod podiis & baculis abjectis cœpit jubilare & saltare.* Ordericus Vitalis lib. 12. *Alii verò podiis vel lapidibus, quos ibi fortè invenerant, arreptis, repugnare conati sunt.*

Podium, pars *formæ* monachicæ, cui Monachi cum procumbunt innituntur. Usus antiqui Ordin. Cisterciensis c. 68. *Et paululum à podio semotus, stet usque ad metrum.* Cap. 69. *Quicunque hymnos incipit, stet semotus à podio.*

Podiata. Gauterius Cancellarius de Bellis Antiochenis p. 459. *Facto specu subterraneo, infodientes mittit homines, igniferòsque parat currus siccis lignis insitos, ut cùm ad turres pervenerint, sub podiatæ postibus eisdem immissis ignibus corruant.* De cuniculis qui lignis sustentabantur.

Appodiare, Inniti in rem aliquem, incumbere, Gall. *Appuyer, s'appuyer*, Ital. *Appoggiare*. Gloss. MSS. *Fulcio, apodio.* Ugutio: *Sufflare, id est apodiare, fulcire, appodiamentum supponere. Vel hoc sufflamen, appodiamentum, quod cui innititur ut sustentetur.* Ordericis Vitalis lib. 8. p. 693. *Et baculo quem bajulabat appodiatus immobilis stetit.* Willebrandus ab Oldenborg in Itin. T. S. *In Joppem pervenerunt, ubi navim quam sine remis & velo in portum hujus Tarsis appodiaverunt.* Jacobus de Vitriaco lib. 3. *Cadaver perfidi armatum, ad modum autem vivi appodiantes, erexerunt.* Utuntur præterea Rigordus an. 1190. Cæsarius l. 5. c. 5. Willelmus Brito lib. 2. & 3. Philipp. p. 115. 133. Walsinghamus an. 1271. Matthæus Paris, Chronicon Aulæ Regiæ an. 1321. & 1329. Chronicon Windes. lib. 1. c. 11. Vita S. Constanbilis Abb. Cavensis c. 4. n. 25. &c. *Le Roman d'Amile & d'Amy* MS.

Qui les veist sor les chevax puier.

Appodiamentum, Gall. *Appuy*, Italis *Appogio*, res quæpiam cui innitimur. Conradus Marpurg. in vita S. Elizabeth, de claudo: *Suræ tibiarum adeo evanuerant, similiter & nates, quod ire non potuit ullatenus, nec sine appodiamento sedere.* Et infra: *Cœpit ad sepem & ad appodiamenta alia se erigere, & sic gradi.*

Appodiatio, eadem notione, in Epist. Balduini de Expugn. Constantinopolitana apud Arnoldum Lubec. p. 190.

Appodiatorium, Fulcrum, nostris *Potence*, apud Recuperum in Actis B. Ambrosii Senensis n. 1. 139.

Suppodiare, Sustinere, *Soustenir*. Sugerius in vita Ludovici VI. p. 318. *Descendente verò tota statione, eum suppodiando deportans, celsitudinem Paternitatis ejus notis & ignotis clarificavit.* Ita etiam vox hæc restituenda apud Bertrandum in Miraculis S. Roberti Abbat. Casæ-Dei n. 13.

Repodiatio. Chronicon Windemense lib. 1. c. 27. *Sine repodiatione & brachiorum super stalla reclinatione communiter in choro stare consuevit.*

Podium, Collis, mons: Gallis *Puy*, Occitanis & Arvernis, *Poy, peu*, vel *puesch*: *Puey, & pueyo*, in Charta sanctionis Abarcæ Regis Aragonum æræ 971. apud Blancam in Commentario rerum Aragon. p. 613. Theodulfus Aurelian. in Parænesi ad judices:

Hinc Magalona habuit lævam, Sextantio dextram;
Hic scabris podiis cingitur, illa mari.

Hinc dicta urbs Aniciensis in Arvernis, quod supra *podium* extructa sit. Vita S. Georgii Episc. Aniciensis: *Surge velociter, & cacumen istius montis ascende, quem majores vestri Græco sermone Anitium*, (ab ἄνω) *vos autem quasi propriæ nationis vocabulo dicitis Podium.* Vide Odonem de Gesseio in Hist. Aniciensi lib. 1. c. 26. Quod verò *Podium* alii, nostri *Pui* dicunt. *Le Roman de Florimon*, cujus autor vixit an. 1188.

Li Rois fu bien apareilliez,
Le pui descent tout embronchiez,
Le pui devale contreval, &c.

Le Roman d'Auberi MS.

Ains que gi muire, en aurai tant ocis,
Couvert en ierent li pui, & li larris.

Alibi:

Envers Cortrai par larris & par puis.

Le Roman de Roncevaux:

Rollans regarde ens puis, & ens valées.

Le Roman de Garin:

Tant à Girbert le Roy Pepin seü
Qu'il l'a trouvé el pui de Mon Loon.

Alter Poëta MS.

Chevaus fuians courir le pui & la valée.

Alibi:

Que li puis & li vaus trestout en resonna.

Poium, pro *Podium*, Collis, mons, in Bulla Leonis IX. PP. & in Diplom. Conradi Imp. apud Ughellum in Episcopis Asculanis: passim etiam in Tabulario Casauriensi, ubi interdum *poiora*, pro *poio* reperitur. Adde Franciscum Mariam in Mathilde lib. 3. p. 105. 106. 108.

Pogium, idem quod *Podium*, & *poium*, Collis. Italis *Poggio*. Diploma anni 1224. apud Ughellum in Episcopis Lunensibus: *Cum suis viribus resistendo pogium ipsum tandem ascenderunt.* Et infra: *Prædictum pogium causa castelli ædificandi ascenderunt.*

Pugium, in Charta Lotharii Regis Franciæ an. 987.

apud Michaëlem Carbonellum in Chronico Hispan. fol. 7.

Poggiare, Ascendere, apud Petrarch. part. 1. can. 1. 10. Dantem in Paradiso 6. &c.

Pogium etiam, idem est quod *podium*, quo innitimur. Chron. Fontanellense c. 16. *Porticus honestas cum diversis pogiis ædificari jussit, quibus trabes imposuit, ac juxta mensuram eorumdem tectorum in longum extendit.*

Pogium, quasi *podium*, Lectrum, analectrum in Ecclesia, ad quod gradibus ascenditur. Ordo Romanus: *In pogio juxta ambonem cum capsa in qua Subdiaconus idem ponit Evangelium ut sigilletur.* Alibi: *Qui ordinandi sunt, stent in pogio sub gradibus.* Rursum: *Veniunt usque ad altare; ascendentibus Diaconibus in pogium, Episcopi & Presbyteri statuuntur in locis suis, & schola ante altare.*

PADRINCA, Vitis species, de qua Petrus de Crescentiis lib. 4. cap. 4. cujus vetus interpres Gallicus habet *Paderinca.*

PŒNA. *Pœna obligata*, in quam quis se ex pacto *obligavit*, adstrinxit. Lex Longobard. lib. 3. tit. 10. §. 1. *Sed semper commutatio ipsa firma permaneat, & si removere voluerit, pœnam inter se obligatam componat.* Supra: *Excepto si pœnam obligatam componere voluerint.*

Pœna mutorum. Vide *Panis fortis & durus.*

PŒNALES *terræ*, tributis, angariis, & aliis exactionibus obnoxiæ, *Terres à cens, terres villaines.* Charta Balduini Domini *de Waillaincourt* an. 1224. in Tabulario Abb. Montis S. Martini diœcef. Cameracensis n. 37. *Eo quod non essent feodales, sed penales.*

PŒNARE, Pœnis afficere, in Actis S. Basilisci Martyr. cap. 3. n. 14.

Pœnator, tortor, in Gloss. Arabico-Lat.

PŒNITENTES, quibus ob crimina publica, imponebatur pœnitentia publica. S. Augustinus Epist. 108. *Quod autem dicitur Petrum egisse pœnitentiam, cavendum est ne ita putetur egisse, quomodo agunt in Ecclesia, qui propriè Pœnitentes vocantur.* Idem Homil. 49. c. 2. *Quod dico competentibus, audiant & Pœnitentes: quod dico fidelibus, dico & competentibus & Pœnitentibus, audiant Catechumeni, audiant omnes. In pœnitentia positi*, in Concilio Arelat. II. c. 21. *In pœnitentiam mittere*, apud Gregorium M. lib. 9. Epist 32. *In pœnitentia missi*, in Capitulis Caroli C. tit 13. c. 8. *Communionem inter pœnitentes præsumere*, in eodem Concilio Arelatensi II. c. 10. *Inter pœnitentes à Communione suspendi*, in eodem Concilio cap. 11.

Pœnitentia autem *publica* dicitur ea quæ pro expiandis criminibus & delictis publicis imponitur, *iis qui publico crimine convicti sunt*, in Concilio Arelatensi VI. c. 25. *Qui publicè peccarunt*, in Cabilonensi II. *Qui criminale peccatum perpetrarunt*, apud Hincmarum in Capitul. 5. Augustinus Homil. 49. c. 3. *Propterea Deus voluit ut Theodosius Imperator ageret pœnitentiam publicam in conspectu populi, maximè quia peccatum ejus celari non potuit.* Capitula Caroli M. lib. 6. c. 96. *Nam si publicè actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam, juxta sanctorum Canonum sanctionem: si verò occultè, Sacerdotum consilio ex hoc agat pœnitentiam.* Concilium Moguntinum an. 847. c. 31. & Concilium Ticinense an. 855. c. 13. *Qui publicè peccat, oportet ut publica mulctetur pœnitentia, & secundum ordinem Canonum pro merito suo excommunicetur & reconcilietur.* Id pluribus probarunt alii, atque in iis Sirmondus in Historia de Pœnitentia publica, v. cl. Jacob. Petitus ad Pœnitentiale Theodori, & alii; tametsi viri doctissimi aliquot, atque in iis Joan. Morinus & Arnaldus in libris de Pœnitentia, etiam pro occultis delictis pœnitentiam publicam peractam contendunt.

Sed quæri solet vulgò, quorum criminum rei, publicæ potissimum addicerentur pœnitentiæ, cùm peccare atrociùs impune non liceret, & ex legibus gravior pœna graviùs delinquentibus statueretur, interdum etiam & fere semper extremum supplicium.

Cui quidem quæstioni ut fiat satis, ut sileam contra Christianam fidem ac religionem & Conciliorum Canones admissa delicta, cujusmodi passim in iisdem Conciliis enarrantur, & in Capitul. Caroli M. lib. 6. c. 101. 102. &c. observandum primò, non semper, in antiquis maximè ac barbaricis legibus, mortis pœna, sed mulcta pro modo delicti, expiata crimina: ita tamen ut qui ea admisissent, à judicibus ad Episcopos amandarentur, qui pœnitentiam iis imperarent ac indicerent *pro differentia peccatorum*, ut est in Concilio Carthaginensi III. c. 31. in Capitulari 1. Caroli M. an. 802. c. 32. 33. 37. in Lege Longob. lib. 1. tit. 10. §. 4. in Capitul. Caroli M. lib. 6. c. 100. in Edicto Pistensi Caroli C. cap. 2. 33. in Capitulis ejusdem Caroli tit. 26. c. 5. in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 68. &c. Atque inde *Episcopalis pœnitentia* appellatur in Capitulis ad Silvacum c. 2. quod ab Episcopis imponeretur, *inspecta discretione & qualitate, prout cuique ad salutem viderent expedire*, ut est in Edicto Pistensi cap. 2.

In eorum præterea numero erant rei, pro quibus intercedebant Episcopi, quibus licebat pro iis causa cognita veniam à judicibus postulare: tum enim iis canonica ab Ecclesia imponebatur pœnitentia, quam illi ultro se obituros spondebant, veniam aliàs non consecuturi, quod ex Concilio Remensi cap. 7. supra docuimus in v. *Intercedere.*

Episcoporum etiam intercessio obtinuit pro reis qui ad Ecclesias confugiebant, uti ibidem diximus. Nam licèt Ecclesiæ immunitas à pœna quavis Legibus inflicta reos tutaretur, à satisfactione tamen non eximebantur erga eum quem offenderant, vel ejus agnatos: neque eorum tutelam aggrediebatur Ecclesia, nisi publica pœnitentia crimen se suum expiaturos spopondissent, ut est in Concilio Remensi an. 626. c. 7. Nicolaus I. PP. in Respons. ad Bulgaros cap. 26. *Si ad Ecclesiam convolaverint, mortis quidem legibus eruantur, pœnitentiæ verò quam Antistes loci vel Presbyter consideraverit, absque dubio submittantur.* Atque ejusmodi reorum qui ad Ecclesiam veluti an. asylum confugiebant, infinitum fuisse ferme numerum ex autoribus abunde constat.

Spectabat etiam publica pœnitentia eos potissimum qui intra gradus cognationis vetitos nuptias contraxerant, seu auctoritate Ecclesiastica separarentur, ut in tertio gradu; sive non, ut in quarto, ex Capitulis Synodalib. Pipini Regis cap. 1. Reginone lib. 2. cap. 213. & Burchardo lib. 17. c. 10.

Publicæ denique subjiciebantur pœnitentiæ, qui vel dignitatis aut natalium prærogativa ac auctoritate à pœnis legè decretis sese subtrahebant: vel à patria extorres in alias migrabant regiones, aut aliorum principum ditiones; vel tandem qui in solo ipsomet natali, ex solita criminum impunitate, vel dominorum largiori indulgentia, seu potius impotentia, ea perpetrarent. Nam cùm olim ex recepta prædiorum feudalium lege, sua quisque gauderet juris dicendi facultate, seu, uti loquimur, justitia, vix erat qui in ejusmodi prædiorum dominos animadverteret. Unde crebriùs excommunicatos ab Episcopis legimus, qui, quod leges ipsæ minimè poterant, Ecclesiastica ferula eos à tam frequentibus delictis gravioribus coecerent, à qua non absolvebantur nisi post publicam peractam pœnitentiam. Atque ex his licet haurire cur tantus olim ejusmodi pœnitentium numerus ad Ecclesiarum vestibula, porticus & nartheces stetisse legatur.

Quippe hi donec impositam sibi pœnitentiam adimplessent, arcebantur ab ingressu Ecclesiæ, & in *loco Pœnitentium* consistebant, ut est apud Abbonem Monachum serm. 3. & Joannem Episcopum Abrincensem de Offic. p. 38. ut cæteros omittam, quos laudat Leo Allatius in Dissertat. de Narthece. Quod quidem intelligendum, cum sacræ peragebantur Liturgiæ, seu potiùs sacra ipsa mysteria: nam eatenus, ut & Catechumeni, in Ecclesia ipsa stabant, divinasque lectiones auditu

excipiebant, & unà cum iis excedebant, cum dimittebantur, ut est in Concilio Agathensi cap. 60. In Ecclesia verò sinistram ad partem secedebant, ut autor est S. Eligius serm. 8. cum fideles alii ad dextram starent. Ditmarus lib. 6. p. 80. *Sepultus in Colonia, — in australi parte templi, qua in Cœna Domini pœnitentes introducuntur.* Nam cùm ædes sacræ ad orientem ædificarentur, australis pars fuit sinistra.

Pœnitentia imponebatur & suscipiebatur in Capite jejunii, seu Quadragesimæ, feria scilicet quarta, quam *Cinerum* appellamus, quod pœnitentes non modò *omni corpore in terram* prosternerentur, ac cilicium induti veniam peccatorum postularent, sed & eorum capita cinere aspergerentur, quod pluribus observat Menardus ad librum Sacramentorum Gregorii M. p.221. 222. Edictum Pistense Caroli Calvi c. 33. *Ipsam autem Quadragesimam à quarta feria, id est à Capite jejunii, cum ipsa quarta feria, qua publicè pœnitentes pœnitentiam accipiunt, observari usque ad sanctam Resurrectionem secundùm consuetudinem antiquam præcipimus.* Matthæus Westmonaster. an. 974. *De beato quoque Ælfego legitur, quod in die Cinerum, cum de more pœnitentes Ecclesiæ liminibus removerat, hortatus est eos ut tempore Quadragesimali, jejunio & castitati vacantes, diebus illis uxorum etiam delitiis abstinerent.* Vide Sirmondum in Historia Pœnitentiæ publicæ cap. 9. ubi etiam de Pœnitentium reconciliatione, de qua quædam attingimus in vv. *Absolutio, & Reconciliatio.* Adde Filesacum lib. de Quadragesima Christiana cap. 12.

Multa habent Concilia & sancti Patres de ritu pœnitentiæ publicæ, quæ attingere satis erit ad alia festinanti. Iis enim cùm ab Ecclesiæ liminibus abstinerent, Sacramentorum etiam perceptio denegabatur, atque adeo ipsa Extrema unctio, ut est in Synodo Ticinensi sub Leone IV. c. 8. In infirmitate tamen positis Viaticum concessum, ex Concilio Carthaginensi IV. can. 77. Arausicano I. c. 3. Agathensi c. 15. Arelatensi II. c. 28. Innocentio I. Epist. 1. c. 7. &c. Sed & si accepta pœnitentia ante reconciliationem morerentur, pro iis licebat offerre, *pro eo quod honoravissent pœnitentiam,* ut est in eodem Concilio Carthaginensi c. 79. Arelatensi II. c. 12. & in Capitulis Caroli M. lib. 5. c. 61.

Ad Clericatum aliosve ordines Ecclesiasticos promoveri pœnitentes vetantur in Concilio Carthaginensi IV. c. 68. Epaonensi c. 3. Aurelianensi III. c. 6. Aurelianensi IV. c. 12. Agathensi c. 43. Toletano I. c. 2. Toletano III. c. 12. Romano an. 465. c. 3. in Epistola Concilii Cabilonensis, in Epist. 9. Gelasii I. PP. Innocentii I. Epist. 6. Epist. Joannis II. PP. ad Cæsarium, in Capitul. Gregorii II. PP. c. 5 in Synodo Ticinensi an. 850. c. 1. apud Egbertum in Dial. c. 15. &c.

Matrimonium contrahere pœnitentibus interdictum fuisse docent Concilium Arelatense II. c. 21. & Ticinense sub Leone IV. c. 8. At in Wormaciensi an. 868. c. 30. 37. ab uxoribus, si habuerint, separari vetantur: si autem non habuerint, & se continere non voluerint, legitimas accipere in conjugio feminas non prohibentur; *ne in fornicationis voraginem incidere videantur.* Vide Joannem VIII. Epist. 62.

Nullam præterea dignitatem obire poterant, ex laudato Concilio Ticinensi c. 5. sed & si *militares* essent, arma deponere jubebantur, ac proinde militare iis interdictum erat, ut in voce, *Arma,* docemus.

Comas deponere, & vestimenta mutare jubentur in Concilio Agathensi c. 15. Toletano III. c. 12. Arelatensi II. c. 22. 25. &c. Vide Gregorium II. PP. Epist. 2. præfixam VII. Synodo sub medium, Honorium Augustodun. cap. 3. & 78. Spicilegium Acherianum to. 6. pag. 427. Hemeræum in Augusta Viromand. in Reg. p. 30. &c.

Vehiculis uti prohibentur, sed *pedibus propriis,* vel *pedestri more proficisci* jubentur, in Concilio Wormaciensi an. 868. c. 26. 30. Moguntiacensi an. 888. c. 26. & Triburiensi an. 895. c. 5. 55. apud Reginonem lib. 2. c. 6. Burchardum lib. 6. c. 1. &c.

Pœnitentiam publicam non excipiunt Presbyteri, ut est apud S. Leonem in Epist. ad Rusticum, & Joan. II. Epist. 1. ad Cæsarium. Nec Clerici, in Concil. Coloniensi an. 1310. c. 10. Vide Sirmondum in Hist. publicæ Pœnit. cap. 6. & Morinum lib. 2. Exercit. c. 23. 24. & in libris de Pœnitentia.

Non iteratur, ut habet Hugo à S. Victore lib. 1. Observat. Eccl. c. 24.

Pœnitentiam publicam conjugatis non nisi ex consensu dari vetat Concilium Arelatense II. c. 21.

Qui hominem liberum publicam agentem pœnitentiam interfecisset, graviori, quàm si alium, mulcta punitum, indicant Capitula Caroli M. lib. 4. c. 18. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 1. & Regino lib. 2. c. 30. 190.

De his qui resiliunt à pœnitentia, agunt Concilium Turon. c. 8. Veneticum c. 3. & Aurelian. I. c. 11.

Denique pœnitentiæ publicæ jus omne penes Episcopum; nullum, nisi ejus vice aut jussu penes Presbyteros fuit, quod fusiùs probat Sirmondus cap. 6. Adde Joannem VIII. PP. Epist. 62.

Pœnitentia absconsa, cui opponitur *publica,* in Concilio Remensi II. c. 31. Concilium Moguntin. I. c. 10. *Discretio servanda est per pœnitentes publicè & absconsè,* &c. Quippe occulta ob delicta publicam imponi pœnitentiam vetant Canones, apud Sirmondum cap. 4. Rhabanus in Epist. ad Heribaldum cap. 10. *Qui autem de prædictis vitiis per occultam Confessionem mala abs se absconsè commissa coram oculis Dei, præsente etiam Sacerdote, qui eis indicturus est pœnitentiam, confitentur, & semetipsos graviter accusant, si veraciter pœnituerint, & si per jejunia & eleemosynas — purgare certaverint, his etiam gradu servato, spes veniæ de misericordia Dei promittenda est,* &c.

Pœnitentia momentanea, apud Avitum Viennensem Epist. 4. est, quæ sub vitæ exitum confitenti imponitur, seu, ut ejusdem Aviti verbis utar, *in ægritudine, quasi sub momento accipitur. Subita* dicitur Paulino. Hanc Faustus hæreticus, adversus quem extant libri S. Augustini, inutilem esse contendebat, quod falsò dici docet Avitus loco cit. & ante eum Gennadius Massil. Eccles. Dogmat. c. 48. Vide Cælestinum PP. Epist. 1. ad Episc. provinciæ Vienn. c. 2. Augustinum lib. 50. Homil. Homil. 41. Innocentium I. PP. Epist. ad Exuperium c. 2. Concil. Nannetense c. 2. &c.

Pœnitentiarum redemptiones. Capitula Herardi Archiep. Turon. cap. 26. *Ut nullus pœnitentem cogat manducare vel bibere, nisi redemptio permissa sit: ita tamen ut prius pro eo donet coram ipso redemptionem.* Pœnitentia injuncta his qui bello Suessionico — interfuerunt: *Omnibus his tribus Quadragesimis 2. 4. & 6. feria in pane, sale & aqua abstineant, aut redimant.* Vide Decretales Precum Episcoporum an. 779. Concilium Remense incerti loci an. 923. Canones Saxonicos datos sub Edgaro Rege cap. de Satisfactione §. 18. 19. & quæ de ejusmodi redemptionum origine & usu annotarunt viri doctissimi Joan. Morinus lib. 10. de Administratione Sacramenti c. 16. & Jacob. Petitus ad Pœnitentiale Theodori pag. 119. 120.

Variè autem redimebantur pœnitentiæ. Interdum enim eleemosyna ac erogatione bonorum in usus pauperum vel Ecclesiarum, atque adeo prædiorum ipsorum: unde Petrus Damiani in Epist. apud Baronium an. 1055. *Non ignoras quia cum à pœnitentibus terras accipimus, juxta mensuram muneris, eis de quantitate pœnitentiæ relaxamus.* Quæ verò pecuniæ erogatione in pauperes redimebantur, vel quæ imponebantur, *Pœnitentiæ deargentatæ* nuncupantur à Guigone in vita S. Hugonis Episcopi Gratianopolitani n. 20. *Non deargentatam convictis vel confitentibus imposuit pœnitentiam.* Halitgarius in Pœnitentiali: *Si quis verò non potuerit jejunare, & habet unde dare ad redimendum, si dives fuerit, pro 7. hebdomadibus det solidos 20. Si autem mul-*

tum pauper fuerit, det solidos 3. Neminem verò conturbet quia jussimus 20. solidos dare, aut minus, quia si dives fuerit, facilius est illi dare solidos 20. quam pauperi solidos 3. Sed unusquisque attendat, cui dare debet, sive pro redemptione captivorum, sive super sancto altari, sive pauperibus Christianis erogandum. Concilium Triburiense an. 895. c. 56. *Tunc licitum sit ei tertiam feriam & quintam atque Sabbatum redimere uno denario, vel pretio denarii, sive tres pauperes pro nomine Domini pascendo*, &c. Adde cap. 57. 58. Articuli oblati à Prælatis Angliæ Eduardo II. Regi Angliæ in Concil. Britan. tom. 2. c. 3. *Si Prælatus imponat pœnam pecuniariam alicui pro peccato, & repetat illam, regia prohibitio non habet locum. Verumtamen si Prælati imponant pœnitentias corporales, & illi sic puniti velint hujusmodi pœnitentias per pecuniam sponte redimere, locum non habet regia prohibitio, si coram Prælatis pecunia ab eis exigatur.* Vide Reginonem lib. 2. de Ecclesiast. Discipl. cap. 438. & seqq. Burchardum lib. 19. cap. 19. & seqq. Synodum Salmuriensem an. 1294. c. 4. Radulfum in Vita S. Richardi Episcopi Cicestrensis n. 50. &c.

Redimebantur præterea flagellationibus, *palmatis*, (de quibus diximus in hac voce) & psalmorum recitationibus. Petrus Damiani lib. 1. Ep. 19. de quodam Dominico suo Monacho: *Centum autem annorum pœnitentia, sicut ipso auctore didicimus, sic expletur. Porrò cum tria scoparum millia unum pœnitentiæ annum apud nos regulariter expleant: decem autem psalmorum modulatio, ut sæpè probatum est, mille scopas admittat, dum 150. psalmis constare Psalterium non ambigitur, 5. annorum pœnitentia in unius Psalterii disciplina rectè supputantibus invenitur. Sed sive quinque vicies ducas, sive 20. quinquies, centum faciunt. Consequitur ergo, ut qui 20. psalteria cum disciplina decantat, 100. annorum pœnitentiam se peregisse confidat.* Et mox, de eodem Dominico: *Hanc autem centum annorum pœnitentiam — facile 6. diebus ex more consummat.* Et infra testatur illius exemplo ejusmodi faciendæ disciplinæ morem adeo in Italia inolevisse, *ut non modo viri, sed & nobiles mulieres hic purgatorii genus inhianter arriperent.* Eadem habet lib. 6. Epist. 30. & lib. 7. Ep. 19. Idem lib. 9. Ep. 27. *Nam & ante nos, omnibus fere sanctis Monasteriis hæc disciplinæ regula nequaquam fuit incognita, & si non adeò frequentata; unde & singulos annos pœnitentiæ millenis scopis redimere consueverunt.* Adde lib. 5. Ep. 10. Cod. MS. *Qui autem implere potuerit quod est in pœnitentia, impleat quia bonum est; qui autem non potest, consilium damus per misericordiam Dei, in primis pro uno die, in pane & aqua 50. psalmos cantet, genua flectendo, vel sine flectendo 70. psalmos cantet infra Ecclesiam, vel in uno loco per ordinem psallat. Hæc pro uno die valent: vel unum denarium pro uno die valet, & si 4. eleemosynas tribuit pauperibus, pro uno die valent. Quidam dicunt, 100. percussiones in hieme, vel 100. psalmos in æstate valent, id est in hieme, in autumno & in verno 100. percussiones, vel 100. psalmi in æstate, vel 150. percussiones. Item pro uno mense quod in pane & aqua pœnitere debet, psalmos mille 200. genu flectendo, vel sine genuflexu, 1670. & postea omnis dies reficiat ad Sextam, & nisi 4. & super jejunet ad Nonam, & à carne & vino abstineat se. Alium cibum postquam psallerit sumat. In secundo anno remissior pœnitentia erit. De Natale Domini usque Epiphania, & illos prædictos dies qui superscribuntur, qui in pœnitentia non computantur, reficiat. Qui non potest sic agere pœnitentiam, sicut diximus, in primo anno eroget eleemosynam solidos 25. & in una hebdomada jejunet ad Nonam, & altero ad Vesperam, & 3. Quadragesimas. In secundo anno 200. solidos, pro tertio anno solidos 18. id sunt 64. solidi. Potentes homines pro culpis & criminibus faciant, ut Zachæus ait Domino, Omnium bonorum meorum dimidium do pauperibus, & si aliquid alicui injustè abstuli, in quadruplum reddam: & de mancipiis dimittant liberos, & captivos redimant, & à quo die desiit peccare, non desinat communicare, sicut Apostolus dixit*, &c. Idem Codex MS. *Edidit S. Bonifacius quomodo possumus pœnitentiam 7. annorum in uno anno percurrere: triduana cantatio psalmorum pro 30. diebus & noctibus 115. Psalteria, & 50. Pater noster, & 50. vicibus prosternat se in terra cum oratione Dominica, quam in prostratione dicat. Sic pro uno die, si vult minus psallere, prosternat se in oratione 300. vicibus, & dicat Miserere mei Deus, & Dimitte mihi delicta mea. Fiat hoc pro uno die. Qui vult confiteri peccata sua cum lacrimis, quæ lacrimæ veniam non postulant, sed merentur, roget Presbyterum ut Missam cantet pro eo, nisi sint criminalia peccata, quæ debent ante lavari cum lacrimis. Cantatio unius Missæ potest 12. dies redimere: 12. Missæ 4. menses, si volunt confessores esse cum lacrimis. Hæc pro ebdomada: 350. Psal. flectendo genua in Ecclesia, aut in uno loco per ordinem. Qui unum psalmum non novit, & jejunare non potest, hic quantum sumit, penset, & tribuat medietatem in eleemosynis.* Vide Reginonem lib. 2. de Ecclesiast. discipl. c. 446. novam editionem Conciliorum to. 7. p. 1478. d. & Ivonem decret. part. 15. c. 191. & seqq.

Pœnitentia inter obventiones Curionum vulgò recensentur, quæ aliis *Confessiones* dicuntur. Vide in hac voce. Tabularium Conchense in Ruthenis ch. 15. *Et mansiones de ipsas Ecclesias, & quartam partem de sepulturam & pœnitentiam*, &c. Ch. 27. *Et nihil retineo ibi nisi solummodo gaddium, & pœnitentiam de illis hominibus qui mansos vel appendarias de parochia mea tenuerint, hoc est unum denarium pro gaddio, & medaculam pro pœnitentia.* Adde Ughellum to. 4. p. 1213.

Pœnitentiarum remissio, vel *indulgentia*. Historia Andegavensis: *Et edicto jussit, ut — septima pars pœnitentiarum populo convenienti ad illam celebritatem dimitteretur.*

Libellus Pœnitentiæ, quo quis imposita & indicta pœnitentia, à reatu, quem ultro fatetur, absolvitur, aut absolvendus reservatur & Ecclesiæ reconciliandus. Anastasius ad VIII. Synod. act. 2. *Habentes præ manibus libellum pœnitentiæ, deprecantur sanctam Synodum, ut introeant.* Act. 3. *Quamvis ipse Theodorus post scriptum Romanum libellum indulta culpa, quam contra Patriarcham Ignatium — commiserat, per libellum pœnitentiæ receptus sit*, &c. Nicetas Paphlago in vita Ignatii Patr. CP. p. 713. edit. 1618. λιβέλλους μετανοίας ἐπιδεδωκότες.

Libellus, nudè. Formosus PP. Epist. 1. *Decrevimus ut oblatis libellis se deliquisse fateantur, & pœnitentia veniam deprecentur.* Anastasius in S. Gelasio PP. *Revocavit Mesenum Episcopum ad Communionem, & recepit eum Ecclesiæ suæ sub satisfactione libelli, & purgatus est receptus. Libellum pœnitentiæ* idem vocat in S. Hormisda. Vide S. Leonem PP. Epist. 80. ad Episcop. Campan. c. 2.

Libellus Confessionis, in Epistola Episcoporum Regni Lotharii in Synodo Aquisgran. an. 860. qua quis reatum suum confitetur, & ab eo absolvi flagitat. Extat apud Sirmondum post Concilium Duziacense, ejusmodi libellus Confessionis Roberti Episcopi Cenomanensis, cum Epistola absolutionis, quam ei remiserunt venerabiles Consacerdotes. Et alter Anscarii, qui Lingonensem Episcopatum usurpaverat, in Synodo Tullensi apud Saponarias cap. 5. unde conficitur olim etiam Confessionem libellis porrectis factam Presbyteris aut Episcopis. Cujus etiam moris exemplum profert Amphilochius in vita S. Basilii Cæsar. cap. 10. & Ditmarus lib. ult. pag. 108. *Vide Temperantiæ libellus.* Atque inde fortè fluxit loquendi formula, *Confessionem dare*, pro *confiteri*. Capitula Herardi Archiep. Turon. c. 75. *Ut jejuni ad confirmationem veniant perfectæ ætatis, & moneantur confessiones dare prius*, &c. Vide Baron. an. 253. n. 58. 59. 60.

Litera Pœnitentialis, idem quod libellus pœnitentiæ: quæ scilicet pœnitentibus in argumentum statæ ac certæ indictæ pœnitentiæ dabatur ab Episcopis, præ-

sertim iis pœnitentibus quibus indictæ erant ob graviora crimina certæ quædam pœnitentiarum species, quas ii extra diœcesim interdum exigere deberent, verbi gratiâ cum sacræ iis injungebantur peregrinationes, aut circuli ferrei deferendi, & hujusmodi. Joannes Monachus in vita S. Bernardi Pœnitentis n. 5. *Cur tamen exulaverit, vel propter quam offensionem tanta austeritate pœnituerit, temere definire non audeo, præsertim cum ipse omnia opera sua in quantum potuit occultaverit, & in literis pœnitentialibus, quas sigillo Magalonensis, sui scilicet Episcopi, & Narbonensis sui quoque Archiepiscopi, signatas secum ferebat, nihil aliud de reatu ejus scriptum fuerit, nisi quod pro horribilibus suis peccatis pœnituerit.* Et n. 7. *Pœnitentiale mandatum appellatur.*

De Pœnitentia S. Dominici: ita vocantur viri & feminæ qui in vita laicali sub directione PP. Dominicanorum vitam instituunt, etiam habitu modestiore utentes. Vide Mirac. S. Thomæ Aquin. n. 15. & Henschenium ad 19. Martii, ubi de B. Sibyllina Papiensi.

De pœnitentia S. Francisci. Vide *Continentes.*

Ordo de Pœnitentia S. Mariæ Magdalenæ fundatus an. 1272. aut 1277. Massiliæ, per Bertrandum virum pium ac civem Massiliensem, qui suis virtutibus hunc illustravit Ordinem, confirmatum sub Regula S. Augustini à Nicolao III. PP. Ex Cruzenio in Monastico.

Ordo Fratrum de Pœnitentia Jesu Christi, apud Massiliam institutus an. 1260. Ita Chronicon MS. Lemovicense Joannis de Nigella Physici Regis Caroli.

Pœnitentia. Leges Edmundi Regis apud Londonium c. 3. *Si quis sceleratis manibus effundat sanguinem Christianum, non appareat in conspectu Regis, priusquam emendationem ineat, sicut Episcopus docebit, & pœnitentiam consulet.* Hic *Pœnitentiarium* interpretatur Somnerus: sed puto potiùs librum *pœnitentialem* intelligi.

Pœnitentes mulieres, quas anteactæ vitæ lascivioris pœnitet, quæque in Monasterio sese ad agendam pœnitentiam recludunt, quod Μετάνοιαι appellabant Byzantini. Duplex enim fuit hac nomenclatura Monasterium Constantinopoli, alterum ad Freti littus dextrum, à Justiniano & Theodora extructum, uti narrat Procopius lib. 1. de Ædific. cap. 9. & in Hist. arcana p. 75. 1. edit. alterum quod τῆς Νέας μετανοίας dicitur apud Theophanem p. 250. De utroque agimus in nostra Constantinopoli Christiana. Charta Philippi Regis Franc. an. 1312. in 48. Regesto ejusdem Regis Tabularii Regii n. 136. *Ex parte mulierum Pœnitentium, vulgariter vocatarum Repenties, de Dolencio, nobis fuit humiliter supplicatum*, &c. Sub finem: *Nos igitur attendentes quod mulieres prædictæ mundanæ lubricitatis flagitio & luxuriæ fœditate relictis, elegerunt Domino famulari in fructu continentiæ, & munditia castitatis, quam nostris temporibus in regno nostro præcipuè augeri cupimus, cum ipsa sit possibilis animas hominum Deo cum fiducia præsentare*, &c.

POENITENTIALE, *Pœnitentialis*, Liber Ecclesiasticus in quo continentur quæ ad pœnitentiam imponendam, & ad reconciliandum pœnitentem spectant. *Liber Pœnitentialis*, in Concilio Turon. IV. c. 22. *Pœnitentiales Codices, Codicelli, Libelli*, in Parisiensi VI. lib. 1. c. 32. ubi & quidam *contra Canonum autoritatem confecti, & quorum sunt certi errores, incerti autores prohibentur. Sacramentum ad dandam pœnitentiam* in Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 52. ubi fortè legendum *Sacramentarium*, ut lib. 7. c. 143. *Canon Pœnitentialis*, in Capitulis Aytonis Episcopi Basileensis c. 6. in Statutis Odonis Parisiensis Episc. cap. 8. & apud Stephanum Tornac. Ep. 1. *Leges Pœnitentium*, apud Bernardum Presbyt. Constantiensem lib. de Reconciliat. lapsorum p. 285. *Peccantium judicia*, apud Reginonem an. 576. *Judicium pœnitentiæ*, in Charta an. 1197. apud Ughellum to. 7. pag. 1275. *Præterea obtuli eidem Ecclesiæ — lectionarium unum cum Epistolis, Benedictionarium, cum Judicio pœnitentiæ, Orationale unum Franciscum*, &c. Beda de Remediis peccatorum c. 1. de Sacerdote: *Præparet sibi — suum Pœnitentialem, qui hoc ordine secundum auctoritatem Canonum ordinatur, ut discretiones omnium causarum investiget primitus, sine quibus rectum judicium non potest stare*, &c. Joannes Abbas S. Arnulfi in vita B. Joannis Gorziensis n. 18. *Præcepta Canonicæ institutionis, hoc est decreta Conciliorum, Judicia Pœnitentum, ordinem actionum Ecclesiasticarum, — corde recondita mirè continuit.* Vita Burchardi Episcopi Wormatiensis: *Canones in unum corpus collegit, non pro nulla arrogantia, sed ut ipse dixit, quia Canonum jura, pœnitentiumque judicia, in Episcopatu suo fuerant neglecta ac destructa.* S. Stephanus in Regula Grandimontensium cap. 5. *Nec etiam judicia pœnitentiæ viris exterioribus injungere præsumatis: hujusmodi namque negotium nihil ad vestrum spectat propositum. Sententia judiciorum*, in veteri Scheda in appendice ad Capitularia Reg. Franc. p. 1385. edit. Baluzianæ. Epitaphium S. Isidori Hispalensis Episcopi:

> *Ut sincere credidit, sincere sic edidit*
> *Formam pœnitudinis.*

Ubi Regula ejusdem Isidori, ni fallor, innuitur. *Peccantibus discretionem pœnitentiæ judicare*, in Concilio Cloveshoviensi an. 747. c. 6. *Judicare*, nudè ibidem c. 11. Quò etiam spectant hæc ex appendice 1. ad lib. 4. Capitulor. Caroli M. c. 30. *De judicio pœnitentiæ ad interrogandum relinquimus, per quem Pœnitentialem, vel qualiter judicentur pœnitentes*, &c. Capitulare Heitonis cap. 19. *Nec diversa sentiant in judiciis pœnitentium*, &c. Varii enim circumferebantur libri Pœnitentiales, qui prostant & laudantur passim à scriptoribus, atque in primis *Pœnitentialis Romanus, Pœnitentialis Bedæ Presbyteri, Pœnitentialis Gregorii III. PP.* editus in Conciliorum voluminibus: *Pœnitentialis Halithgarii* Episcopi Cameracensis editus à Canisio to. 5. Lection. antiqu. & à Menardo ad Sacrament. Gregorii M. quique laudatur à Baldrico Noviomensi lib. 1. Chron. Camerac. cap. 38. 39. & à Flodoardo lib. 2. cap. 19. *Pœnitentialis Theodori*, ut quidam volunt, Archiep. Cantuariensis crebro laudatur à Reginone, an. 576. & in Canonibus à Burchardo, Ivone Carnot. & aliis, cujus indicem Spelmannus, fragmenta verò nuper edidit v. cl. Jacobus Petitus. Extant præterea in Bibliotheca S. Victoris Parisiens. *Petri Pictaviensis* Canonici ejusdem Ecclesiæ, & *Petri de Flamesburgo* Pœnitentiales libri: quibus adjungi possunt Canones Saxonici dati sub Edgaro Rege de Modo imponendi pœnitentiam, ut & *Pœnitentialis* Monasticus Columbani, *Liber Pœnitentialis* Alani de Insulis, & similes libri Pœnitentiales, secundùm quos, *non ex corde suo, juxta delicti qualitatem pœnitentiam* reo Sacerdos imponebat, ut est apud Reginonem lib. 1. de Disciplinis Ecclesiast. cap. 57. unde in Capitulari Caroli M. apud Saltz, præcipitur, *ut Sacerdos doctus sit, & suum Pœnitentiale bene sciat.* Habuerunt etiam Græci suos Pœnitentiales, in quibus recenseri debent ea ἐπιτίμια, quæ inter opera Basilii M. edita sunt, & quem pronuper sub titulo Nomocanonis, recentioris omnino ætatis, publicavit vir admodum eruditus Jo. Bapt. Cotelerius Regius Linguæ Græcæ Professor in to. 1. Monumentorum Ecclesiæ Græcæ. Ejusmodi Pœnitentialium Librorum meminit Joannes Antiochenus editus ab eodem Cotelerio cap. 1. Οἱ γὰρ ἅγιοι πατέρες ἡμῶν μετανοίας ὅρους ἐκθέμενοι, καὶ ἐπιτιμίων ἰδέας ἀναλόγους τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτήμασιν ἔσπευδον δι' αὐτῶν ἀνακαθαίρειν τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας. Complures verò Pœnitentiales collegit ac edidit Jo. Morinus in libris de Pœnitentia.

POENITENTIALIS, Vir cui imposita est pœnitentia. Acta S. Willelmi pueri Martyris apud Capgravium: *Pœnitentialis quidam brachia ferreis innexus nexibus.* Charta Robaldi Archiep. Mediolanensis an. 1141. apud Ughellum to. 4. p. 654. *Asserebant quod in die Cœnæ*

Domini pœnitentiales per aliquem Diaconum suum Archidiacono — semper fore præsentandos. Adde p. 661.

POENITENTIARIUS, Dignitas instituta in Ecclesiis Cathedralibus à Concilio Tridentino sess. 24. cap. 8. sess. 14. cap. 7. penes quem facultas est casus Episcopis, ut vocant, reservatos absolvere. Erant tamen longè ante Concilium Tridentinum *Pœnitentiarii*, qui interdum ab Episcopis per villas & oppida in Quadragesima destinabantur, qui imbecilles, impotentes, & pauperes à casibus qui *Majoribus* reservantur, absolverent, ut est in Concilio Arelatensi an. 1260. c. 16. Charta Everardi Episcopi Ambianensis an. 1218. qua in sua Ecclesia tres personatus erigit, Præcentoriam, Magisteriam scholarum, & Pœnitentiariam: *Pœnitentiarius verò loco nostri Confessiones audiet de quacunque parte diœcesis ad ipsum referantur, exceptis Confessionibus Curatorum nostrorum, & Magnatum, & Baronum, quas nobis reservamus. Ad illum etiam, tanquam ad illum quem post nos in hoc officio proximum esse volumus, dubitationes si quæ emergent, in foro Pœnitentiali jubemus reportari. Pœnitentias injunctas ab aliis Confessoribus relaxare poterit, aut mutare, prout secundum Deum viderit expedire.*

Scribit Socrates lib. 5. cap. 19. regnante Decio in singulis Ecclesiis ordinatum Presbyterum, qui pœnitentiæ præesset, quo qui post baptismum lapsi erant, coram eo peccata sua confiterentur. Unde colligi daretur tum primum institutos *Confessarios*: sed id refellit Baronius an. 255. n. 9. commentumque esse contendit Novatianorum. Vide Maturinum Simonium de Pœnitentiæ ritu cap. 4. & Altaserram lib. 2. Dissertat. Juris Canonici c. 8.

Pœnitentiarius Ecclesiæ Romanæ. Ex Presbyteris Ecclesiæ Romanæ quosdam constituit Simplicius Papa, ut autor est Anastasius Bibliothecarius, super pœnitentes, qui iis præessent, & eorum exomologeses seu Confessiones audirent: *Hic constituit ad sanctos Petrum, Paulum, & Laurentium hebdomadas, ut Presbyteri ibidem manerent propter pœnitentes & baptismum*, &c. Horum primus hodie *Magnus Pœnitentiarius* dicitur, qua dignitate in Ecclesia Romana fungitur unus è Cardinalibus, de cujus officio pluribus agit Octavianus Vestrius lib. 1. de Judiciis aulæ Rom. Will. Brito lib. 12. de Pœnitentiario Eccl. Romanæ:

Dic Jacobo Papæ vice qui delicta reorum
Audit, & absolvit confessos rite reatus.

POENITUDO, pro *pœnitentia*, in l. 11. Cod. Th. de Indulgent. crimin.

POETARE, More Poëtarum fingere. Lucifer Calaritanus lib. 2. pro S. Athanasio p. 108. *Te falsa hæc cum sacrilegis tuis poëtasse.* Dantes in Purgatorio St. 28.

Quelli ch' anticamente poëtaro
L'età del oro, & fu stato felice.

Utitur etiam Petrarcha part. 1. son. 10.

Onde si scende poëtando, e poggia.

POGESIA, *Pogesus*, *Pogesius*, Monetæ Gallicæ species, sed minutioris.

Pogesa. Charta Capituli Lactoratensis an. 1273. in Regesto homagiorum Aquitaniæ fol. 52. *Pro quibus 60. libris assignavit & tradidit dominus Rex dicto Capitulo unam pogesiam, seu pictam, seu quartam partem unius denarii Burdegal.* In Usaticis d'Ayguemortes an. 1246. *Bannum autem tale sit, scilicet de ovibus & capris una pogesia, de porro obolus, de bestiis grossis duo denarii. Posigia* habet Historia Episcoporum Lodevensium p. 169. pro *Pogesia*. Vide Hist. Cadurcens. n. 105. & Gariellum in Episcop. Magalon. p. 278.

Pogesus, in Charta Ildefonsi Comitis Tolosæ anni 1144. apud Catellum in Hist. Occitan. p. 323. 324. *Solidi Pogesi*, in Tabulario Conchensis Abbatiæ ch. 44. 109. 155. & alibi non semel. *Denarii poiesi*, ibid. ch. 269.

Pogesius. Raymundus de Agiles: *Erat moneta hæc Pictavini, Cartenses, Mansei, Lucenses, Valentinenses, Mergoresi, & duo pogesii pro uno istorum. Denarii pogisii.* Vetus charta apud Columbum in Episcop. Variensibus: *Donant ei sex denarios pogisios in singulis marcis quæ percipiebantur in argentariis*, &c. *Deniers poigeoise*, in Charta an. 1282. apud Perardum p. 555. *Pougesse*, & *Pougeoise*, nostris olim. Charta Alphonsi Comitis Pictav. an. 1253. in Tabulario Regio, *Scrinio, Monetarios: Simplices autem Tolosani debent esse legis & ponderis Turonensium, hoc est sciendum ad quatuor Pougeesses minores legales, sicut debet fieri moneta Regis apud Carcassonam & Nemausum.* Charta anni 1282. apud Perardum p. 554. *Et serunt li dis deniers à 3. deniers poigeoise moins de loi*, &c. Alia an. 1306. in probat. Hist. Castilionensis p. 97. *Et les maailles de deux deniers, & pougeoise de loi argent le Roy, & de 17. souz. six den. de pois au marc le Roy.*

Pougesia Charta an. 1306. in Regesto 9. Philippi Pulchri Regis Franc. ch. 14. ex Tabul. Regio: *Item 29. solid. & 6. denar. & pougesiam, quos dominus Rex percipit in censibus denariorum annis singulis*, &c. Legi in adversariis D. Peyrescii viri doctissimi, *Poitevines, Pites, Pougeoises, Pougoires, & Poioiessas Aragonenses*, unum idem esse.

Pogesata, Pretium unius pogesiæ. Consuetudines Tolosæ part. 2. *Denariatam, & etiam obolatam, & etiam pogesatam potest quilibet vendere sine aliqua certa mensura.* Charta an. 1300. in Regesto Philippi Pulchri Reg. Franc. an. 1299. Tabularii regii n. 49. *Tria pogesata vineæ de Gratalausa.* Vide *Moneta Podiensis*.

POGETUM, Colliculus, ex *poium*, eadem notione. Tabularium Conchense in Ruthenis ch. 151. *Et in illo loco in pogeto dono similiter — illo meo alode &.* Infra: *Et teneat ipsum alodem, excepto illo pogeto, si Abbas donare voluerit ad filios meos*, &c. Vide *podium*.

POHERI, qui dicti fuerint apud Willelmum Britonem in Philippide, video passim ignorari, vel sanè à viris doctis prætermitti. Is lib. 10. p. 221.

Pontivii Comitem comitantur in arma Poheri.

Et lib. 11. p. 233.

Stant contra oppositis Thomas Gallericus armis,
Gamachiosque Vimosque ciens, Robertigenæque,
Pontivusque Comes, Drocensis, atque Poheros.

Quos verò *Poheros* Willelmus, Poëtæ nostrates *Poihiers* vulgò vocant. Magister Vaccius, qui scribebat an. 1160. in Historia MS. Ducum Normanniæ, in Willelmo Notho:

Les Bolongneis, & les Poihiers
Aurés tous, & mes Soudoiers.

Autor MS. Poëmatis de Varino Duce, qui eodem vixit seculo:

Moult le regardent François & Berruier,
Et Alemant, & Flament, & Pohier.

Alibi:

Mande Normans, & Flamans & Pohiers,
Et Bourguignons, François, & Berruiers.

Philippus Mouskes in Hist. Franc. MS. (vivebat is anno 1240.) in Carolo M.

Et li Ponhiers & Champenois.

In Lothario:

Lohiers, qui donques estoit Rois,
Assembla Ponhiers & François,
Si quist tote la Loheraine.

In Philippo Augusto, de Prælio Bovinensi:

Li Ponhiers & li Champignois,
I furent preut, & cil d'Artois,
Li Hurepois d'outre Seine,
Là leur font pas meslée seine,
Cil d'Aminois & de Pontiu,
Tinrent bien d'autre part leur liu.

quibus versibus reddidit quæ hoc prælium commemorans habet Willelmus Brito.

Poheri igitur populi fuere in Belgio, quorum nomenclatura tam latè patuit, ut Golutus in Historia Sequanica lib. 10. cap. 81. & 109. scribat Duces

olim Burgundiæ, qui complures etiam Germaniæ inferioris tractus possedere, Heraldos seu Fœciales habuisse, quorum alii Poihieri, (*Poihiers*,) alii Ripuarii, (*Ruyers*) appellabantur; Poheros verò Fœciales intra Franciam, & Ripuarios intra Germaniam inferiorem suum obiisse munus. Sed appellationis rationem non reddit, quæ non alia est, quàm quod Ducum ejusmodi Burgundicorum modernorum dominia partim in Francicis, partim in Germanicis regionibus protenderentur, id est in provinciis quæ aut Gallica aut Germanica lingua utebantur: cum Ripuariorum nomine, eæ quæ Rheno conterminæ erant, Poherorum, quæ versus Franciam excurrebant, intelligerentur. Unde omnino conficitur *Poherorum* nomen generale fuisse, pluresque comprehendisse populos.

Horum prætereа mentio est in veteri Ceremoniali Gallico MS. ubi agitur de Torneamentis, ad quorum evocationem in hæc verba facta proclamatio describitur: *Or oyez Seigneurs Chevaliers que je vous fais à sçavoir le grand digne pardon d'armes, & le grand digne tournoyement de par les François, de par les Vermandisiens & Beauvaisiens, de par les Poihiers & Corbeans, de par les Arthisiens & les Flamens, de par les Champenois & les Normans, de par les Angevins, Poitevins & Tourangeaux, de par les Bretons & Manceaux, de par les Rives & Hasbegnons, & de par tous autres Chevaliers qui accordez si sont*, &c.

Verùm hoc loco *Poherorum* nomen haud tam latè patet, satisque innuitur vicinos fuisse Corbeiensibus atque Bellovacensibus, proindeque eos esse qui castro, quod vulgo *Poix* vocant, & ab Orderico Vitali lib. 10. p. 783. *Castrum de Pice* appellatur, vicinam incolebant regionem: quod prorsus firmant antiqui Fœcialium libri, quos *Provinciales* dicunt, quod Nobilium nomina & insignia secundùm provincias digesta contineant. Quippe sub *Poherorum* titulo, seu *Poihiers*, recensentur vulgo Domini *de Pequigny*, *de Rivery*, *de Siffolieu*, *le Vicomte des Quesnes*, *de Rambures*, *d'Araines*, & familiæ aliæ nobiles, quæ in eo tractu qui Ambianum inter & Pontivensem Comitatum jacet, atque adeo in Vinemacensi pago, sedes suas habebant.

A castro igitur Piciacensi, seu *de Poix*, Poheri dicti: quomodo Ordericus Vitalis lib. 12. p. 844. *Braiheros* appellavit, qui Normanniæ tractum, Bellovacis conterminum, vulgo *le Pays de Bray* vocatum, incolunt.

Id prætereа nominis haud intra prædictos limites sese continuit, cùm ultra Somonam obtinuerit: quippe in Tabulario Ecclesiæ Canonicorum Vineacurtensis fol. 10. mentio fit mensurarum frumentariarum, *Sestiers Pohiers* dictarum: ut in Ecclesiæ Ambianensis Chartarum Inventario p. 3. *du muy Pohier*, seu modii Poheri.

POICHIA, *Ponchia*, Mensura frumentaria, in diœcesi Biterrensi. Charta Philippi Regis Franciæ an. 1304. ex Chartophylacio Regio: *Donamus 55. sextarios, dimidium quarterium, dimidiam poichiam, & dimidiam cupam frumenti, & 63. sextar. dimid. quarterium dimid. ponchiam & dimidiam cupam ordei*, &c.

POIGNIA. Inquesta de Foresta Aquilina in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano f. 118. *Habet & carbonarios assignarios poigniarum ad mortuum nemus in defenso Molinelli*. Infra: *De pasnagio, quod domini Regis est, habet dominus Monfortis unum centenarium, si inventus fuerit apud Rambolhec, sive ad poignias.*

POYPIA, Domus rustica. Charta homagiorum Nobilium Bressiæ an. 1272. apud Guichenonum: *Recognoscit se tenere in feodum domum suam, & Poypiam de sancto Cyrico, cum tota forteressia*. Infra: *Confitetur se tenere ab eodem in feudum ligium plastrum suum de Baugiaco, & poypiam suam fortem de Corbertoud, cum nemore & terra quam ibi tenet, & partem dictæ poypiæ*. Rursum: *Et poypiam suam S. Sulpitii sitam inter duas Poypias.* Occurrit ibi pluries p. 14. 15. 16. 17. 20. Alia Charta Gallica ibidem p. 51. *George Loup n'a pas fait le fief d'une Poype d'Amorel, pource qu'elle a esté reduite à servis.*

POLA, Pertica, vel alius modus agri. Liber Prioratus Donstapl. cap. 4. *In qualibet dola habet 4. polas, sive 8. andenas, jacentes simul*. Alibi: *Habet Prior primo 4. perticas sive polas in latitudine*, &c. Vide *Dola*.

POLANUS, Trochlea, ni fallor, nostris *Poulie*. Tabularium Episcopat. Antissiodor. *Costuma de cordis, polanis, & minagium sunt Comitis*. Hinc

Poulenagium, Præstatio pro polanis, seu trochleis, quibus dolia è navibus in littus educuntur. Idem Tabularium: *Omnes tam foranei quam de villa, qui adducunt vinum ad portum, dolium debet 6. den. & 4. den. de poulenagio, & 2. den. pro minagio. Poulenagium illorum qui sunt de foris & de villa; omnibus diebus quibus aliquis ducit ad ripam, Polanus debet 4. den.* Et infra: *Dolium ductum extra villam — debet 6. den. de poulenagio, & si emptum fuerit, debet roagium & minagium cujuscumque modiationis sit, & poulenagium, nisi oneratum fuerit ad situlam super axem.*

POLEGIUM. Vide *Puleticum*.

POLENTARII, qui *brasium* curant, molunt, & conficiunt ad *cerevisiam* componendam. Iter Camerarii Scotici cap. 26. §. 1. *Polentarii, qui brasium curant & faciunt Malt-makers, calumniari debent, quod faciunt bonum brasium, & malum, & simul & conjunctim: cum debent ea facere separatim, & pro diversis pretiis*. Adde §§. seqq. Vetus Charta vernacula post Historiam W. Thorn p. 2206. *Et quant l'Ercevesque tient grauntz festez, les polentiers l'Ercevesque averent lieuz lor pleyirie, ou bien leur soit.*

POLENTRUDIUM, *Politrudium*, Cribrum farinarium. Gloss. Lat. Gall. Thuanum MS. *Politrudium, buretel*. Veteres Schedæ MSS. *Ego comedi panem polentrudizatum, ad polentrudium delicatum*. Vox videtur deducta à *polenta*, farina delicatior, vel à *polline truso*. Gall. *Farine passée.*

POLEDRUS, *Pulletrum*, *Pultrinus*, Pullus equinus, Ital. *Poledro*, *puledro*, & *poltro*: ex qua voce Landinus ad Dantem ignavos *poltrones* dictos putat. Nostri *Poutre* dicunt. Gloss. Ælfrici: *Poledrus*, ꝼola. i. pullus. Charta Adalberonis Archiep. Hammaburg. an. 1143. *Sed & poledrum denario, & vitulum dimidio redimant*. Alia Hartwici Archiep. an. 1149. *De animalibus autem, veluti polledris denarium, de vitulis obulum, de reliquis quoque justam decimationem administrent*. Cæsarius Heysterbac. lib. 7. cap. 39. *Erat Monasterio poledrus pulcherrimus, species — enim optimi dextrarii in eodem erat poledro*. Occurrit in Lege Salica tit. 40. §. 7. 8. & Aleman tit. 53. in Capitulari de Villis cap. 14. 15. 50. 62. in Charta Ludovici Pii apud Mabillonium to. 5. Vitarum SS. Ord. S. Benedicti p. 67. in Speculo Saxon. lib. 2. c. 48. §. 14. &c.

Pulletrum, eadem notione, in Legibus Wisigoth. lib. 8. tit. 4. §. 5. & in Charta an. 813. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus. *Pullitras* Gallinas *vetulis* opponit Varro lib. 3. de Re rust.

Pultrinus in Gloss. Theotisco, *Fuli*. *Poutrain au laict* in Consuetud. Montensi cap. 50.

Poledrio, apud Sambucum ad Leges Hungaricas.

Poledrarii, qui poledrorum curam gerunt, in Capitulari de Villis c. 10. 50.

Pultrellæ, equæ adultæ, rusticis nostris *Poutrelles*. Capitulare de Villis c. 14. *Ut jumenta nostra bene custodiant, & poledros ad tempus segregent, & si pultrellæ multiplicatæ fuerint, separatæ fiant*. Cap. 62. *Quid de poledris & pultrellis*, &c.

Poletria, Pullorum equinorum grex. Fleta lib. 2. c. 87. §. 1. de Caseatricis officio: *Item ejus est — facere butyrum, curamque de poletria obtinere, ac exitibus inde provenientibus compotum reddere.*

POLENA. Vide *Poulainia*.

POLETA. Matthæus Paris an. 1215. in Charta Joannis Regis Angl. pro libertatibus forestæ: *Tres ortilli scin-*

dantur de pede anteriori sine poleta. Scilicet parte carnosa, quam *moniem pedis* vocant. Ita Watsius.

POLETA. Fleta lib. 2. cap. 18. *Officium coquinæ est, denarios recipere de Gardaroba pro officiis emptoris, poletæ, salsariæ, aulæ, & cameræ, &c.*

Poletarius. Fleta lib. 2. cap. 14. §. 3. *Item duos Magistros Coquorum, Lardenarium, Poletarium, Scultellarium, Salsarium,* &c. Sed his locis opinor legendum, vel intelligi *Polentam, & Polentarium,* qui polentas conficit. Non tamen temere definio.

POLIA. Jo. de Janua: *Polia, armentum, vel grex, vel collectio equorum, vel aliorum jumentorum. Et dicitur à polis, quod est pluralitas.*

POLIANESUM. Charta Algari Comitis Angli in Monastico Angl. tom. 1. p. 1022. *Cujus etiam putrili corpori Româ quidem venienti in præscripto polianeso Basilicæ divina prædestinatio sepulturam ordinavit.* Ubi loci legendum fortè *polyandrio, vel paradiso.*

POLICARA. Vetus Notitia Sicula apud Rocchum Pirrum to. 1. p. 311. *Et deinde vadit usque illo Mizano vallone, ubi sunt multæ policaræ.*

POLINUS. Vide *Pullanus.*

POLIS, Urbs, πόλις. Græcismus:

> *Urbs est dicta polis, dicuntur plurima polis.*

Epitaphium quod habetur apud Ughellum to. 7. Ital. sacr. p. 894.

> *Hos reamors rapuit, Reatina polis sepelivit.*

Bondelmontius in Descript. Constantinopolitana: *Tertiaque quarta columnarum quasi in medio polis sunt posita.* Vide ibi Notas nostras.

POLISIS. Joan. Sarisberiensis Epist. 268. *Is qui ventis & mari imperat, exigentibus hominum meritis, in polisi mundana, re scilicet publica degentium, in hoc seculo, seditiones esse patitur.* Ubi *polisis* pro *republica* ponitur. Sed nescio an non legendum sit *politia,* quomodo vernaculè *Police* dicimus, pro *Politica.*

POLITANUS. Adamnanus lib. 1. de Locis sanctis c. 1. *Camelorum & equorum — numerositas — per illas politanas plateas stercorum abominationes propriorum passim sternit.* Quidam MSS. habent *politarias.* Gretzerus *politas* legendum censet, hoc est elegantes. At hoc loco *politanæ plateæ,* sunt, ni fallor, *urbicæ plateæ,* voce ex πόλις efficta.

POLITICUM. Vide *Puleticum.*

POLITICI, Hæretici quidam sic appellati, quos alii *Arnaldistas* vocabant, ab Arnaldo Brixiano, quorum hæresis sub Innocentio III. PP. vulgari cœpta, damnata verò ab eodem Pontifice in Concilio Lateranensi, ab obitu Cælestini PP. rursum invalescere cœpit. Vide Baronium an. 1144.

Politici versus, quo carminis genere conscripti complures in manibus teruntur recentiorum Græcorum libri, unde dicantur, non parva est difficultas: in qua enodanda, si liceat mihi extra instituti metas paulò excurrere, dicam quod sentio.

Versus politici haud multùm abludunt ab eo genere versuum, quos dithyrambicos veteres appellarunt. Nam ut ii nullam numerorum, nullam carminum recurrentium certam legem habebant, quod docet Aristoteles, sed numeris lege solutis feruntur, ut ait Horatius: ita & politici minimè ad exactam metri formam conscripti sunt. Syllabarum enim certo numero, qui vix ultra 15. excurrit, crebrisque metaphoris, ὀνομάτων διαλύσει, & συνθέσει ὀνόμασι, constant: quæ omnia dithyrambicis adscribit Demetrius Phalereus seu Dionysius Halicarnasseus lib. περὶ ἑρμηνείας, pag. 39. 44. edit. Morellianæ; nisi forte dicamus eos similes esse veteribus Sibyllinis, quos longos fuisse asseverant Cicero ac Varro.

Versus politicos heroïcis adscribit Scholiastes Hephestionis p. 91. quo loco septem genera carminum heroïcorum recenset, in quibus *politicum* est postremum, quod sic definit: Πολιτικὸν δὲ τὸ ἄνευ πάθους, ἢ τρόπου πεποιημένον, veluti inquit, ἵππους τε ξάνθας ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα, moxque λογοειδῆ appellatum fuisse ait, quod videlicet solutæ orationis speciem magis quàm strictæ præ se ferat, quod & alibi innuit his verbis: λογοειδὴς δέ ἐστιν ὁ πεζότερος τῇ συνθέσει, quomodo *versum pedestrem* dixit Fortunatus Pictaviensis Episcopus lib. 5. c. 4. aut quomodo Commodianum scripsisse ait Gennadius libro de Scriptor. Ecclesiasticis, *quasi versu.* Unde constat πολιτικοῦ vocem pro soluta oratione, præcipuè apud Græcos medii ævi Grammaticos, intelligendam, ut apud Phrynichum in Brevi illa quam conscripsit Ἀττικῶν ὀνομάτων συλλογῇ, in qua duobus locis, ποιητικὸν πολιτικῷ opponit: ait enim ἐρεύγεσθαι, ποιητής, ἀλλ' ὁ πολιτικὸς ἐρυγγάνειν λεγέτω: & alibi: μεσονύκτιον, ποιητικὸν, οὐ πολιτικόν. Ejusmodi est λεξικὸν τοῦ πολιτικοῦ λόγου, quod laudat Photius in Bibliotheca cod. 148. cui subsequitur aliud, ποιητικὰς λέξεις continens.

Unde verò pedestris oratio, πολιτικῆς nomen sumpserit, vix constat. Quidam, ait vir illustrissimus Episcopus Monspelliensis ad Psellum, quasi *politos* dictos volunt: quomodo fortè *politos sermones* dixit Victor Utic. lib. 3. de Persecut. Vandal. p. 42. *Si quis incredulus esse voluerit, pergat nunc Constantinopolim, & ibi reperiet unum Subdiaconem Reparatum sermones politos sine ulla offensione loquentem.* Alii πολιτικὴν orationem eo sensu accipiendam volunt, quo apud Rhetores sumptam legimus: tradit enim Hermogenes lib. 2. Orator. alios πολιτικούς, alios σοφιστὰς appellatos, quorum etiam φράσιν diversam fuisse scribit: φράσιν quippe πολιτικὴν eam dici, quæ seclusa erat ab ornatissimo dicendi modo, quem σοφιστικὸν vocabant: sophistæ enim ἐν τοῖς ὀνόμασιν ἐσοφίζοντο, οὐκ ἐν τοῖς νοήμασιν, inquit Xenophon. Unde si quæ in eorum oratione δεινότης, erat tantum φαινομένη, καὶ μὴ οὖσα. Præterea *Politici,* ejusmodi versus fortè nuncupantur, quasi civiles ac populares, quorum nempe in colloquiis familiaribus vulgò usus erat. Sic enim πολιτικὸν interpretatur Cicero libro 5. de Finibus: *Namque sic hominis natura generata sit, ut habeat quiddam innatum quasi civile, atque populare, quod Græci πολιτικὸν vocant,* &c. Longè enim popularior est oratio pedestris ac soluta, quàm stricta. Unde veteres Comici dum quotidianum sermonem imitari volunt, consultò à stricta versificationis observatione recesserunt, uti observat Terentianus Maurus:

> *Sed qui pedestres fabulas socco premunt,*
> *Ut quæ loquuntur sumpta de vita putes,*
> *Vitiant iambon tractibus spondaïcis,*
> *Et in secundo, & cæteris æque locis:*
> *Fidemque fictis dum procurant fabulis,*
> *In metro peccant, arte, non inscitia,*
> *Ne sint sonora verba consuetudinis,*
> *Paulumque rursus à solutis differant.*

His consentanea scribit Hephestion p. 17. comicos nempe ita versus suos exarasse, ut non observata ad normam metrorum lege, soluta quodammodo oratione scripserint: τὸν γὰρ βίον οὗτοι μιμούμενοι, θέλουσι δοκεῖν διαλελυμένως διαλέγεσθαι, καὶ μὴ ἐμμέτρως, *dum enim vitam imitantur, soluta oratione disserere videri volunt, non verò stricta.* Idem tradunt de comicis Cicero, Priscianus, & Rufinus lib. de Metris. Et sanè hocce comicorum scribendi genus potissimum inventum fuit, quod ad mores informandos aptius & magis idoneum videretur: unde ἠθικὸς λόγος, Græcis; Latinis, *morata oratio* appellatur, in quo Terentius, & in sermonibus Plautus, excelluit, teste Varrone apud Nonium. In utroque autem scribendi genere, Terentii nimirum & Plauti, *non qualiacunque, sed grandia, pulchra, & elaborata* verba observare est, quod de ethica dictione Sidonius dixit lib. 8. Epist. 11. quæ quidem omnia etiam Politicis versibus conveniunt. Grandibus enim, & compositis ferme semper farciuntur, ut sunt, quibus Historiam suam contexuit Constantinus Manasses: atque hi quidem, ut cæterorum ejusmodi scriptorum, ut observat Martinus Crusius in Turcogræcia p. 193. *quindenis syllabis constant, ex 2. iambicis dimetris versiculis, priore*

re Catalecto, posteriore Catalectico Anacreonteo: in quibus potiùs tonorum, (ut aptè & leniter inter metiendum cadant) quàm quantitatis syllabarum ratio habetur.

Sed de hoc versuum genere audiendus in primis Leo Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis: *Versus*, inquit, *Politici utplurimum Iambicis & Anacreonticis constant: ita tamen ut nulla quantitatis syllabarum, quod accurratissimè veteres observabant, ratio habeatur, tantùm earum numerus, declinationesque accentuum attendantur, & ratio ista confingendorum carminum non nunc primùm in ea natione, sed multa abhinc sæcula, laboris forsan pertæsa ante, & barbarie omnia occupante, (adde quoque similium rerum ignorationem) in usu fuisse comperitur, ut videmus in Photii Patriarchæ, Christophori Primi à secretis, Constantini Anagnostæ, Manuelis Imperatoris, & aliorum Hemiiambis, sive Anacreonticis, Pselli, Metaphrastæ, Manassæ, Philippi Solitarii, Manuelis Philæ, Tzetzæ iambis & politicis: quo tamen recentiores & negligentiores in illis pangendis fuere. Et quemadmodum Anacreontici non omnes, eodem syllabarum ac pedum numero concluduntur: ita & hi nunc pluribus, nunc paucioribus syllabis, ad eorum tamen normam componuntur. In Iambicis aliter factum est: nam veteres ratione pedum longiorum, aut contractiorum, nunc syllabis auctiores, nunc imminutiores dictos versus fecerint licet, semper pedum numerum observarint: recentiores syllabas tantum easque duodecim religiosissimè servant. Quod idem servatum est in Politicis, in quibus syllabas quindecim nunquam excedunt; & si quæ ultra videntur, eas per aphæresin, sive synalephen decurtant & absumunt; quod magis in Græcorum recenti vulgatoque sermone, ut & in Italorum, apud quos similes hiatus ad numerum syllabarum retinendum restringuntur, conspicitur. Politici ideo dicti, quòd communes omnium sunt, usuique eorum accommodati: sic quoque scorta & meretrices, quod omnibus sunt obsequiosæ & peculiares, & servitutem publicam serviunt, non alio addito, sed solummodo πολιτικῶν nomine innotescunt. Meri Trochaïci sunt: quemadmodum enim illi septem pedibus & syllaba constant, ita & hi: nisi quod antiquorum similes versus ratione pedum longiorum quindecim syllabas aliquando excedunt, Politici nunquam, ut de Iambicis dictum est. Et quemadmodum antiquorum duobus membris integrantur, mediique inciduntur; ita & hi qui nuncupantur Politici.* Hactenus vir doctissimus.

Complura ejusmodi poëmata, Politicis scilicet versibus conscripta servat Bibliotheca Regia, quorum indicem contexuit Philippus Labeus in Nova Bibliotheca p. 132. 133. 134. & 135. Extant etiam non modo Politicis, sed & rythmicis versibus, Græcobarbaro idiomate aliquot scripta, ut Historia Apollonii Tyrii edita Venetiis, Βατραχομυομαχία Demetrii Zeni, in Turcogræcia Crusii, & ejusdem Alexander Macedo edit. Venetiis an. 1529. & alia similis farinæ Græculorum opuscula.

POLITOGUM, vel *Polithogum*, *quod & psalterium dicitur*, in MSS. codd. Papiæ. Editus habet *Policogum*, sed videtur legendum *polypticum*, id est liber.

POLKINUS, Mensuræ frumentariæ species in Morinis, in variis Chartis in Chronico Andrensi p. 363. 396. & apud Duchesnium in Probat. Hist. Guinensis p. 153. 261. 262. 282. 307. *Polkin*, in Charta anni 1324. *Pocquin de froment, d'aveine*, in Computis Domanii Bononiensis Comitatus. Charta an. 1478. *Rentes d'avoines deuës chascun an. C'est à sçavoir que en chascun poquin a 8. butels, & en chacun butels 4. provendieres.* In iisdem Computis Bononiensibus, *Poquinages & rentes de la Vicomté de Boulenois*, dicuntur præstationes quædam quæ in frumento vel avena fiunt. In Charta anni 1402. mentio fit, *des poquinages des vaissiaux qui admenent grains au hable de Bouloigne, lesquels doivent chacun vaissel un poquin de blé ou de quelque grain que ce soit, s'ils sont querquiez au bout de la nef, & s'ils ne sont querquiez que devant mast, au derriere mast, ils ne doivent que demy poquin.*

POLLARDUS, Monetæ adulterinæ species. Thomas Walsinghamus & Henricus de Knyghton an. 1301. *Prohibita est moneta alienigenarum surreptitia & illegitima, quam Pollardos & Cocodones atque Rosarios appellabant, qui paulatim & latenter loco irrepserant sterlingorum. Hanc monetam primo Rex Eduardus jusserat valere obulum, deinde omnino exterminavit.*

POLLENUS, Pullus equinus, Gall. *Poullain*, in Legibus Luitprandi Regis tit. 107. §. 1. *Pullenus*, in Charta an. 1242. apud v. cl. Steph. Baluzium in Notis ad Concilia Narbonensia p. 92.

POLLEX, Mensuræ species, de qua sic Statuta Roberti III. Regis Scotiæ cap. 22. §. 1. *Ulna communis Regis David debet continere in se 37. pollices mensuratos cum pollicibus trium hominum, cum videlicet ex magno, mediocri & parvo, & secundum mediocrem pollicem debet stare, aut secundum longitudinem trium granorum hordei sine caudis.* Adde §. 10.

Pollex, alia, sed incerta mihi notione. Tabularium Ecclesiæ Viennensis, sub Theubaldo Archiep. fol. 35. *Sunt autem res istas, quas tradimus ad mensam fratrum sub pollice sancti Mauricii Christo militantium, sitæ in pago Viennensi*, &c.

POLLILACIUM, *Flos lactis quod Gallicè vocatur, Craime.* Ita Gloss. MS. ad disticha Magistri Cornuti Græcismus:

Pollilacque cium flos lactis dicitur esse.

POLLUARI, pro *pollui*, in Capit. 1. Caroli M. an. 802. c. 17.

POLLUCIBILITER, Sumptuosè, magnificè, vox Plauto nota. Joanni de Janua, *Pollucibilis, est facilis ad donandum.* Passio S. Vitalis Mart. n. 3. *Vitalis cùm ante conspectum judicis, iniquorum ductus manibus, consisteret, & cùm Catholicis lacessere spiculis pollucibiliter inciperet*, &c. Petrus Damian. lib. 7. Epist. 11. *Tertius Otto, qui Imperialis apicis dignitate pollucibiliter floruit, & Romanam Remp. strenuè gubernavit.* Et Epist. 19. *Et quoniam scribendi peritus extitit, non pauca nobis librorum volumina pollucibiliter exaravit.* Theodericus Monachus de Inventione S. Celsi n. 5. *Et revera quia ipsa gemina claritudine pollucibiliter viguit, uti honor debitus poposcit, totius regni Pontificibus atque optimatibus ipsa sui reverentia præcelluit.* Vide Beroaldum ad Apulei lib. 1. Metamorph.

POLOSE, *Altè. Polosas, Altas.* Ita Glossæ Isidor. Papias: *Polosè, altè & sublimiter.* Martianus Capella lib. 1. p. 14. *Circulorumque volumina, vel orbiculata parallela, vel obliqua decussata polosè*, &c.

POLOTELLUS. Glossæ Isidori: *Pililudius, qui polotello ludit.* Hinc origo fortè vocis nostris, *Pelote*, pro pila qua manu luditur.

POLUMUM, *Locus sacrorum*, Papiæ. Rectiùs in Glossis antiquis MSS. *locus sartorum.*

POLULUS, *Tenebræ noctis*, Papiæ MS. edit. habet *polluus.*

POLYANDRUM, *Polyandrium*, Cœmeterium. *Papias: Polyandrum, tumulus mortuorum.* Gloss. Gr. MS. Reg. cod. 1673. Πολυάνδριον, μνῆμα, τάφος ἐν ᾧ πολλοὶ ἄνδρες κεῖνται. Theodulfus Aurelianensis Episcop. in Capitulari c. 9. *Antiquus in his regionibus in Ecclesia sepeliendorum mortuorum usus fuit, & plerumque loca divino cultui mancipata, & ad offerendas Deo ostias præparata, cœmeteria sive polyandria facta sunt.* Vide Alcuinum Poëm. 238.

Interdum & sæpius apud ævi inferioris scriptores, sumitur pro monumento aut sepulchro unius hominis. Vita S. Sulpitii Pii Episc. Bituric. *Cui scilicet prudenti viro & si natura debitæ mortis extinxit corpusculum, fulget tamen viventium miraculorum polyandro.* Vita S. Præjecti Episc. & Mart. *Decem librarum pondere vas direxit argenteum ad Polyandrum S. Pontificis exornandum.* Occurrit utraque, sed crebriùs postrema notione, apud Aimoinum lib. 2. de Miracul. S. Germani Episc. Parisiensis cap. 4. Theodericum Monachum de

Invent. S. Celsi Episcopi Trevir. c. 2. n. 12. Ordericum Vitalem p. 469. 557. 623. Miræum in Diplom. Belg. p. 69. in Vita Lietberti Episcop. Camerac. c. 46. in Vita S. Leutfredi cap. 23. Vi in ita S. Viventii Presb. c. 7. S. Probatii Presb. n. 8. in libro Miraculor. S. Mauri Abbat. cap. ult. apud Thietfridum lib. 4. cap. 6. &c.

POLICANDILUM, vox hybrida : Candelabrum multis instructum luminibus, Græcis recentioribus, πολυκάνδηλον, ut observatum à nobis in Descriptione Ædis Sophianæ n. 48. Anastasius in Leone III. PP. *Verum etiam & polycandilum porphyreticum pendentem in pergula ante confessionem in catenulis aureis, quæ pensant libram unam.* Acta S. Eliæ Junioris p. 199. Καὶ ἔβλεπον ὅτι ἐκρέμασαν οἱ Χριστιανοὶ πολυκάνδηλον μέγα ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐσταυρωμένου ἔξαπτον. Anonymus de Locis SS. p. 83. καὶ κρέμεται πολυκάνδηλον.

POLYCHRONIA, Salutatio cum genuflexione, ex Byzantinorum more, qui in acclamationibus publicis Imperatoribus aut Patriarchis, πολλὰ ἔτη, & πολυχρόνιον acclamabant, de quo quædam observavimus ad Alexiadem p. 251. & in Dissertat. de Nummis Imperatorum Constantinopolitanorum. Odo de Diogilo lib. 3. *Polychronias eorum suscipit, sed vilipendit : sic enim vocantur reverentiæ, quas non solùm Regibus, sed etiam quibuslibet suis majoribus exhibent, caput & corpus submissius inclinantes, vel fixis in terram genibus, vel etiam se se toto corpore prosternentes.*

POLYLOQUUS, *Multiloquus*, Papiæ, vox hybrida.

POLYMITUS, *Polymitare. Polymita vestis*, multis variisque coloris filis & liciis contexta & variegata apud Jul. Pollucem. Isidorus lib. 19. Orig. c. 22. *Polymita vestis, multi coloris : polymitus enim, textus multorum colorum.* Gloss. Saxon. Ælfrici : *Polimita, vel oculata* : Hꝛinʒ-feʒh. Vita S. Sori Eremitæ n. 16. *S. Martyris Marcelli mausoleum opere polymito, auro gemmisque miro construxit emblemate.* Carolus M. de Cultu imag. lib. 1. c. 12. *Ecclesia, quæ vestis polymita sive varia est, quia videlicet sancta Ecclesia de diversarum gentium sive linguarum varietate colligitur.* S. Cæsarius in Regula ad Virgines cap. 42. *Plumaria & acupictura, & omne polymitum, — nunquam in Monasterio fiant.* Eadem in Regula S. Donati c. 63. *Polemitum*, in Notis Tyronis p. 159. Historia Episcoporum Autissiod. c. 44. *Obtulit — unam albam polymitam, & casulam prasinam.*

Polymitarius, Papiæ, *artifex vestimentorum, i. olosericorum.* W. Brito : *Polymitarius, qui cum acu vel manu pingit.* Hos à plumariis diversos censet Philander ad Vitruvium lib. 6. cap. 7. etsi non desint qui pro iisdem accipiant. Vide *Plumarius.*

Polymitare. Ekkehardus Junior de Casib. S. Galli c. 10. *Nimia est tamen, si ausim dicere, varietas vestis Ecclesiæ, qua scribitur induere si utrosque quos dicimus suo quidem colore in eam dignatur intexere, aut de foris, ut interdum solet, polymitare.* De Polymitis multa habet Salmasius ad Hist. Aug.

POLYPTYCHUM, ex Gr. πολύπτυχον, liber commentarius in quem redigebantur seu regerebantur acta publica, atque adeò domestica quævis : maximè verò ita dicti libri censuales, in quibus descripti quotquot censuales ac tributarii erant, ipsaque soluti ratio exarabatur, in l. 2. Cod. Th. de Discussor. l. 13. eod. Cod. de Indulgent. debitor. apud Senatorem l. 5. Epist. 14. & 39. & in Legibus Visigoth. lib. 12. tit. 2. §. 13. Glossæ veteres ad Cod. Theod. *Polypticos, id est breves tributi & actionis.* Edictum Pistense Caroli C. tit. 29. *Ut illi coloni tam fiscales, quam & Ecclesiastici, qui sicut & in polyptycis continentur, & ipsi non denegant carropera & manopera*, &c.

Polyptycha, Libri commentarii privati, in quos vel Ecclesiarum vel privatorum bona regerebantur, in quibus Chartæ ipsæ donationum, emptionum, & similes describebantur. Gregorius Magnus lib. 7. Ind. 2. Epist. 40. *Quod hæc, ut dicitur, excusatione facere distulit,* (id est reddere donationem factam Ecclesiæ) *quia notitia ejusdem donationis non esset de polyptycis caraxata.* Id est, in *polyptycha* relata. Joan. Diaconus lib. 1. Vitæ ejusdem Gregorii M. cap. 24. *Cunctorum patrimoniorum prædiorumque reditus ex Gelasiano polyptycho, cujus nimirum studiosissimus videbatur, adæravit*, &c. Occurrit rursum mox infra. Fulcuinus de Gestis Abbatum Lobiensium : *Reditus villarum nostrarum describere jussit, quod polyptychum vocant.*

Puleticum, vox formata ex *polyptychum*, eadem notione. Marculfus lib. 1. form. 19. *Præcipientes ergo jubemus, ut si memoratus ille de capite suo bene ingenuus esse videtur, & in puletico publico censitus non est, licentiam habeat comam capitis sui tonsurare.*

Puletum, in Charta Caroli Calvi.

Polegium Synodale, in veteri Charta apud Jo. Columbum lib. 4. de Episcopis Sistaric. n. 36. *Sicut ipsa Ecclesia nominatim designatur in polegio Synodali.* Alia Teotolonis Archiep. Turon. an. 933. apud Sammarthanos : *Sicut antiqui homines asseruerunt, & in polegio nostræ matris Ecclesiæ reperi, ita hic inserui.*

Poleticum. Charta sub Carolo M. exarata, apud Sammarthanos in Episcopis Massiliensibus n. 14. *Et ipsum poleticum ipse Episcopus in ipsorum præsentia ibidem ostendit ad relegendum*, &c. Baldricus lib. 1. Chron. Camerac. cap. 53. *Episcopus divino consilio usus, poleticum, quod adhuc in eadem Ecclesia reservatur, scripsit.*

Politicum, in Charta apud Columbum in Episc. Vivariens. lib. 3. n. 2. Papias : *Politicum, Scriptum, Annales libri, Commentarii.* Hinc *Poullié* apud nos, pro regesto & catalogo Ecclesiarum seu Beneficiorum Ecclesiasticorum cujuscumque Episcopatus : cum nihil aliud sit quam Polyptychum Ecclesiasticum, in quo bona Ecclesiastica, eorumque Chartæ continerentur.

Sed & ab hac voce Salmasius ad Hist. Aug. *les Poulets*, deducit, epistolas scilicet amatorias nostris sic nuncupatas, cum & diptycis sollicitatas olim amasias autor sit vetus Interpres Juvenalis. Verùm aliud est *Polyptycum*, aliud *Diptychum*. Hanc porrò vocem ab Italia manasse vir doctus affirmat, ubi epistolas suas ad amasias pullorum gallinaceorum alvo inclusas mittebant interdum ipsi amasii, qua parentes ac custodes fallerent. Fides penes eum sit.

POMAGIUM, Pomaceum, *Cidre.* Statuta Ægidii Episcopi Sarisberiensis an. 1256. *Percipiet etiam persona vel Vicarius* (decimam) *— de molendino ad ventum, & aquaticis, & de columbariis, de pomagio, & omnibus aliis de quibus Ecclesia consueverit percipere.* Vide *Pomata.*

POMARIS, pro *Pomarium*, Ager pomis consitus. Charta Gennadii Episcopi Astoricensis æræ 953. apud Antonium de *Yepez* to. 4. Chron. Ord. S. Benedicti : *Ædificia instruxi, vineas & pomares plantavi*, &c. Occurrit non semel in hac Charta, & aliis Tabulis Hispanicis.

POMARIUS, Malus arbor : Gallis, *Pomier.* Capitulare de Villis c. 70. *De arboribus, volumus quod habeat pomarios diversi generis, prunarios*, &c. Vita S. Aicadri Abbatis Gemetic. cap. 24. *Super quamdam arborem quæ malus sive pomarius dicitur.*

POMATA, Potio ex pomis confecta, Vasconibus *Pomada*, nostris *Cidre.* Consuetudo Bayon. tit. 7. art. 12. Labourtensis tit. 7 art. 9. *Citre, vulgairement dit Pomade.* Charta Monasterii Silvæ-Latæ : *Donavit uno quoque anno — de redditibus ac cellariis nostris 60. modios pomatæ*, *Pomatium* in Capitulari de Villis c. 45.

POMERIUM. Will. Brito in Vocab. *Pomarium est ubi poma ponuntur. Pomerium ubi poma nascuntur. Horticellus in quo sunt arbores pomorum*, in Charta an. 1197. apud Ughellum to. 7. p. 1272. Glossæ S. Benedicti c. de Agricultura : *Pomarium*, παράδεισος. Glossæ aliæ : *Pomarium*, ὀπωράειον, παράδεισον. Will. Tyrius lib. 10. c. 26. *Cæsis in circuitu pomeriis, interemptis ex civibus nonnullis*, &c. Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol. de Caïro urbe Ægypti : *Circa hanc civitatem sunt optima pomeria, & viridaria multa.* Donationes Salisburg. c. 13.

Tradiderunt casam & curtem, & vineam unam cum pomerio, & alio parvo territorio super lacum. Adde Traditiones Fuldenses lib. 2. trad. 37. 99. pag. 508. 528. Miræum in Cod. donation. piar. cap. 94. &c.

Pomeraneum, idem videtur in Monasterio Anglic. to. 2. p. 129. *Concedo etiam eas duas partes decimarum totius feni mei, & pomerhanei, & totius pannagii mei*, &c.

POMIFER, *Pomifera*, Hortus arboribus fructiferis consitus. Charta Alemannica Goldasti 33. *Et falsicia de illum cortinum, aut de illa pomifera in alio nostro cortino*, &c. Et Charta 36. *Cum aquis, cum silvis, cum pumiferis*, &c. *Arbores pomiferæ*, qui fructus ferunt, *Arbres à fruits*. Charta Caroli Crassi Regis, apud Joan. Columbum lib. 2. de Episc. Vasion. *Cum servis & ancillis, campis, occlatis, vineis, perreriis, arboribus pomiferis & impomiferis, cum molendinis*, &c. Adde Chronologiam Lerinensem parte 1. p. 365.

POMILIO, *Venditor pomorum, vel pomorum custos*. Dicuntur etiam *pomiliones, aquarum vel lignorum portitores, quia vili pretio quasi pomo conducebantur*. Jo. de Janua.

POMILORUS, *Mollis & enervis*. Ita Papias MS. & editus. an *Pomivorus?*

POMPA, in Baptismatis solennibus: *Abrenuntias Satanæ & pompis ejus*, id est *ambitioni, jactantiæ*, &c. ut habet Theodulfus Aurelianensis de Ordine Baptismi cap. 12.

Pompare, Superbire, gloriari: unde Josephus in 20. Ingentem nostram aperta malignitate pompabat. Unde Pompator, qui quid superbe vel præsumptuose facit. Ita Ugutio. Sedulius:

> *Cum sua gentiles studeant figmenta Poëtæ*
> *Grandisonis pompare modis, tragicoque boatu.*

Ex Sedulio Autor vitæ S. Tillonis Monachi: *Cum gentiles Poëtæ studeant sua figmenta prolixis pompare stylis*. Vita S. Reguli Episcopi Silvanect. *Ut quidam metrocanorius in suo pompavit poëmate*. Althelmus de Laude virg. c. 26.

> *Jupiter, ingentem quem pompant carmina vatum,*

Vide Meursium in πομπή.

Pompaticus, Pomposus, superbus. *Pompaticus habitus*, in Epist. S. Bonifacii ad Cuthbertum Archiep. Cantii. *Pompaticè i. superbè vel pomposè*, in Vocabulario W. Britonis. *Pompaliter*, apud Pollionem, ubi Salmasius.

Pompare, Ad pompam & ludibrium traducere, πομπεύειν. Historia Miscella in Leone Isauro: *Nudum super asinum verso vultu sedentem pompavit*. In eadem, *Pompis dehonestari*, πομπεῦσαι, Theophani: *Pompis publicare*, πομπεύειν.

Pompizare, eadem notione. Joannes Biclariensis in Chronico, sub finem: *Deinde turpiter decalvatus, posthæc dextra amputata, exemplum omnibus, in Toletana urbe, asino sedens pompizando dedit, & docuit famulos Domini non debere esse su[per]bos*. Id est, ad ludibrii pompam traductus per urbem. Isidorus Pacensis Episcopus in Chron. æra 750. *Et malè de conspectu principis cervice tenus ejicitur pompizando, nomine Theudimer, qui in Hispaniæ partibus non modicas Arabum intulerat neces*. Idem æra 766. *Nec mora fortiter flagellatum, turpiter adjudicatum, capite decalvatum, asino pompizantem post terga facie per plateas detrahunt, manibus post tergum vinctum.*

Pompolentus, Pompa plenus, Pomposus, Ugutioni, Papiæ, & in Glossis antiquis MSS. Catholicon parvum: *Pomposus, pompulentus, Pompeux, orgueilleux*. S. Gerardus Abb. Silvæ Majoris in Vita S. Adelardi Abb. Corbeiensis cap. 3. *Cujus dignitatis honore indusiatus — non efficitur philopompus, & non ut plures assolent pompolentus.*

Pomposus, Ugutioni, *Superbus, altus, magnificus: unde Pompositas, & Pompare*. Fortunatus lib. 3. Poëm. 21.

> *Vix modò tam nitido pomposa Poëmata cultu*
> *Audit Trajano Roma verenda foro.*

Vita S. Quintidii Episcopi Vasionensis n. 7. *Indignans cur ad recipiendum submissius & pomposius non paruisset.*

Pomposus, medicis, Copiosus, uber. Cælius Aurelianus Siccensis lib. 5. Chronion cap. 10. *Et sit impossibile atque illicitum plurimas incidere partes, ne sanguinis pomposus fluor periculum faciat ægrotanti*. Ita lib. 2. Acut. c. 34. *Pomposa atque coacervata sanguinis effusio*, i. abundans.

Pompositas, apud Petrum Bles. Ep. 18.

POMUM. *Poma aurea*, inter ministeria & ornamenta sacra. Hariulfus lib. 2. cap. 10. *Lampades argenteæ 6. poma aurea 3. calices aurei cum patenis 2*. &c. Lib. 3. cap. 3. *Cruces majores 5. & minores 8. poma altarium 21. è quibus tria sunt aurea, reliqua argentea. Item poma guntfanorum 7. ex argento auroque parata*. Vide Descriptionem nostram Ædis Sophianæ n. 60.

Pomum ceræ. Bernardus Monachus in Consuetudinibus Cluniacensibus MSS. c. 10. *Dat etiam Hospitario Secretarius 2. cereos, qui coram eo, donec se collocet, ardeant, & unum pomum de cera, quod per totam noctem ardeat. Similiter dat & pomum, quando 6. aut plures in Hospitio dormiunt*, &c.

Pomum granatum. Mundinus in Anatomia pag. mihi 38. *Os sive cartilago epiglottalis, quæ alio nomine nominatur Pomum granatum.*

Pomum, quod Imperatores & Reges gestant. Vide in *Palla*.

PONDERARE. Olim, quod & etiamnum in Belgio obtinet, in more fuit, ut ægros pueros ad Sanctorum feretra vel sepulchra appenderent, & pondus tritico, panibus, aliave re, quam offerre Deo aut Sanctis volebant, exæquarent, additâ summâ aliquâ auri argentive. Vita S. Erminoldi Abb. lib. 2. n. 3. *Dominus Sancto suo quasi privilegium speciale concessit, quod pueri ægrotantes, ad ejus, ut fieri solet, ponderati sepulchrum, continuò ejus meritis convalescunt*. N. 4. *Cum marca argenti se ponderans*. N. 9. *Ad sepulchrum Sancti nummo se ponderavit*. Occurrit ibi pluries n. 16. 19. 38. 39. 40. 41. & in Miracul. S. Ludgeri Episcopi Mimigard. n. 41. De eo etiam more Wolphardus Presb. lib. 3. de Mirac. S. Walburgis n. 4. ubi *librare* vocem, pro *ponderare*, usurpat. Metellus in Quirinalibus:

> *Jura tamen tenet hæc specialia,*
> *Quod puerilia corpora morbida,*
> *Si fuerint ibi cum prece sedula*
> *Pensa solo, sequitur reparatio.*

Idem recitat miraculum aliud de quodam, *qui panibus & caseolis ibi se pensans*, hos postea *distribuebat egenis*. Vide Henricum Rebdorffensem an. 1361. De oblationibus ceræ ad corporis pondus agit etiam non semel Anonymus de Miraculis S. Thomæ Cantuar. editus à Stapletono cap. 23. 37. 63.

PONDERATURA, σταθμός, *Pondus, pensatio, pensum*, in Gloss. Gr. Lat.

PONDEROSUS. Breviloq. *Assiduus, i. dives, ponderosus in pecunia.*

Ponderosus, qui hernia laborat. Papias: *Herniosus, Ponderosus*. Pondus quippe de genitalibus dicitur, itaque appellabant veteres quod vulgò *gravedinem* vocant. S. Augustinus lib. ult. de Civit. Dei cap. 8. *Quidam ab informi pondere genitalium salvus effectus est*. Gregorius Magnus de Cura Pastorali part. 1. cap. ult. de Ponderosis: *Vitium quippe est ponderis, cum humor viscerum ad virilia descendit, quæ profectò cum molestia dedecoris intumescunt*. Hernia igitur *pondus* dicitur in Querulo, ubi *Nestoris pondus*, idem est quod *Nestoris hernia*: sic autem appellatur propter rupturam *pondere* factam, cum intestina ruptâ tunicâ descendunt in vesicam. Arnobius lib. 7. *Ingentium herniarum magnitudine ponderosi*. Et Moses Levit. cap. 21. ubi describit quales deceat esse ministros Dei: *Nec accedet ad ministerium Dei, si fuerit ponderosus*. Ita enim vetus versio. Lex Longob. lib. 1. tit. 8. §. 31. *Si quis aldium aut aldiam — battiderit, & per ipsam battituram ponderosi facti sunt*, &c. Tit. 16. §. 4. *Si quis furore accepto battiderit hominem liberum, aut mulierem ingenuam, — &*

per ipsas feritas ponderosi aut ponderosæ effecti fuerint, &c.

Ponderositas, Hernia. Lex Wisigoth. lib. 6. tit. 4. §. 3. *Cui ponderositas facta fuerit, centum solidi dentur in compositione.*

Apud Eadmerum lib. de S. Anselmi similitud. cap. 49. *Canes ponderosi* opponuntur *Canibus agilibus*: ut cap. 49. & 51. *ponderositas*, *agilitati*.

PONDAGIUM, Subsidii seu tributi species ex qualibet librata mercium tam evectarum quàm invectarum Regi concessum. Est autem *librata* valor unius libræ, quam aliàs *pondum* vocant, unde *pondagium*. Hujusmodi subsidium Henrico VI. concessum fuit anno 31. regni sui ad terminum vitæ; remissumque postea in parte. Sed Edwardo IV. Henrico VIII. & subsequentibus viritim semper, sed pro more temporis restitutum. Spelman.

PONDICITAS. Vide *Ponticus*.

PONDO, Papiæ, *genus ponderis, libra est*. Ferè semper in veteribus Tabulis de argenti libra dicitur; ut *libra*, de libra aurea, in Chartis Dagoberti & Ludovici Imp. apud Doublet. p. 661. 736. &c. Walafridus Strabus de Vita S. Galli cap. 21. *Auri quoque libras duas, & argenti pondo totidem cum epistola concessionis jam dictæ per suos nuncios viro Dei destinavit*. Idem in Vita S. Othmari cap. 3. *argenti libras* habet.

PONDUS, *abusivè dicitur pro una libra, vel unus as est*: Joan. de Janua. Gregorius Turon. lib. 10. cap. 19. *Multa enim auri argentique in hujus Episcopi regesto pondera sunt reperta*. Fredegarius in Chronico cap. 73. *Missorium aureum — pensantem auri pondus quingentos*. Paulus Warnefrid. lib. 3. c. 25. *Cum sub monte quodam introiisset, ubi multa auri pondera adspexisset*. Charta Ludovici Imp. apud Ughell. in Episc. Volaterr. *Præcepti temerarius violator duodecim pondera auri probatissimi eidem Ecclesiæ persolvere compellatur*. Vita S. Deodati Abbatis n. 5. *Ac magnificentia amphoris muneris donavit viginti sex pondera auri argentique*, &c. Occurrit passim.

Pondus Caroli, quod scilicet Carolus Magnus instituit. Arnoldus Lubecensis lib. 3. cap. 2. *Ut quatuor millia marcarum cum filia persolveret librata pondere publico, quod Carolus Magnus instituerat*. Charta ejusdem Caroli pro Ecclesia Osnabrugensi an. 804. apud Crantzium in Metropoli lib. 1. cap. 2. & in Monumentis Paderbonensibus p. 327. *Sexaginta solidos nostri ponderis*. Charta Friderici II. Imp. apud Albericum in Chron. MS. an. 1234. *Regi centum libras auri in pondere Caroli persolvet*. Extat apud Gruterum 222. 9. ponderis ænei figura, cum hac inscriptione, PONDUS CAROLI, quod pendere dicitur uncias tres & scrupula viginti.

Pondus Palatii idem dicitur in Charta Ludovici Pii apud Doubletum p. 736. *Viginti pondo argenti probati — ad pondus nostri Palatii solvere cogatur*. Vide Regulam Canonicor. ex Synodo Aquisgran. cap. 122. extremo. Meminit etiam Ponderis Palatini Charta alia Dagoberti Regis, apud eundem Doubletum p. 661. *Legibus artatus auri purissimi 10. libras, ac argenti probatissimi pondo 20. ad pensum nostri Palatii persolvere cogatur*.

Pondus Coloniense, idem etiam videtur quod Pondus Caroli M. Charta Friderici I. Imp. an. 1162. apud Diagum in Comitib. Barcinon. l. 20. cap. 174. *Quindecim marchas auri boni ad justum pondus Coloniense*, &c. Alia Henrici VI. Imp. an. 1189. apud Ughellum in Episcopis Volaterran. *Persolvant sex marcas puri argenti ad pondus Coloniense*. Adde Matth. Paris an. 1193. p. 122. Idem etiam pondus obtinuit in Dania & Suecia. Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1326. apud Pontanum lib. 7. Hist. Dan. *Item omnia quæ sub pondere vendi solent, possunt in ipsorum bodis sive vicæn vendere & alienare, & cum statera Coloniensi, & pondere debito vendere & trutinare*. *Libra Coloniensis*, in alia Waldemari Slewicensium Ducis an. 1340. apud eundem p. 459. *Marcæ argenti puri monetæ Coloniensis*, in Charta Caroli IV. an. 1350. apud eundem Pontanum p. 477. Adde Ericum Upsaliensem lib. 3. Hist. Suecicæ p. 75. 86.

Pondus Trecense, quo Marca Trecensis appendebatur, in Charta an. 1203. in Probat. Hist. Drocensis p. 252. in aliis an. 1221. in Probat. Hist. Castilioneæ p. 42. 85. Vide *Marca Trecensis*.

Pondus Pruvinense, à Pruvino in Campania oppido, ubi cudebatur moneta Comitum Campaniæ, in Charta an. 1238. in Probat. Hist. Drocensis p. 261.

Pondus Cathaniæ, apud Scotos, quo ii utuntur in emendo & vendendo, in Assisa Regis Davidis de Ponderibus & mensuris cap. 5. & in ejusdem Statutis cap. 14. Est autem *Cathania*, Scotiæ provincia in extrema regni plaga ad Septentrionem, *Caithnes* dicta, *Cathanesia* Buchanano lib. 1. *Catheneßia* Boëthio lib. 7.

Pondus fœni. Acta Murensis Monasterii p. 51. *Habemus in Immensée 7. diurnales & piscinam, — de pratis autem ad 16. pondera fœni*.

Pondus vini. Acta Murensis Monast. p. 61. *De vitibus autem, sive quod nos plantavimus, vel plantatas invenimus, quando primum possidemus, quod ad decem pondera vini pertingit ad nostram mensuram. Rustici autem qui habent mansos, pondera dabunt suæ mensuræ*.

Pondus obscœnum. Articuli Cleri Anglicani oblati Edwardo II. Regi Angliæ an. 1316. c. 10. *de his qui ad Ecclesias confugiunt: Et dum sunt in Ecclesia, custodiuntur per armatos infra cœmeterium, & quandoque infra Ecclesiam ita arctè, quod non possunt exire locum sacrum causa superflui ponderis deponendi; nec permittitur eis necessaria victui ministrari*.

Ponderatio, quod pro ponderibus publicis exsolvitur, dum res & merces ponderantur. Charta Joannæ Comitissæ Flandr. an. 1243. apud Buzelinum lib. 2. Gallo-Fl. c. 28. *Ab omni exactione passagii, thelonei, rotagii, ponderationis, & consuetudinum hujusmodi*, &c.

PONERE, Induere, Gall. *Mettre un habit*. Panegyricus Berengarii Aug.

> *Tu ponens etiam curtum femorale Joannes.*

Vide Salmasium ad Tertullianum de Pallio p. 369.

Ponere, pro fingere, ut *ponamus casum*, pro *fingamus*, ut vulgò loquimur, in l. 7. D. de Inoffic. test. l. 17. D. de Legat. 2. l. 1. & 3. D. de Emancip. &c.

Ponere ova, dicitur gallina, cùm ova edit: unde nostris *Pondre*, in Speculo Saxon. lib. 3. art. 51. §. 1. Fridericus II. Imp. lib. 2. cap. 6. *Aves de rapina ponunt ova quandoque tria, quandoque quatuor*, &c. *Ponere*, pro *deponere*, dixisse veteres, notum ex Nonio.

PONS. *Pontium extructio*, inter publica onera recensetur, & à quibus *nullum genus hominum, nullinsque dignitatis ac venerationis* immune erat, ut loquitur lex 4. Cod. de Privileg. domus augustæ. Ὀδοςρωσία in lib. 54. Basilic. p. 456. γεφύρας ἀνάκτισις, Leoni Imp. in Tacticis cap. 2. §. 71. nuncupatur. Vide l. 15. 18. Cod. Th. de Extraord. sive sord. muner. L. 6. de Itiner. muniendis eod. Cod. Appendicem Codic. Theod. Constit. 11. Novellam Justin. 131. &c. Hinc formula, *Ad pontem publicum banniri*, in Capitulari 3. an 813. c. 37. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 32. *Fuit consuetudo in illis temporibus, ut ubicunque aliquod opus ex Imperiali præcepto faciendum esset, siquidem pontes, vel naves, aut trajecti, sive purgatio, seu stramentum, vel impletio cœnosorum itinerum, ea Comites per Vicarios & Officiales suos exequerentur, in minoribus duntaxat laboribus: à majoribus autem & maximè noviter extruendis, nullus Ducum vel Comitum, nullus Episcoporum vel Abbatum, excusaretur aliquo modo. Cujus rei testes adhuc sunt arcæ pontis Magonciamensis, quem tota Europa communi quidem, sed ordinatissimæ participationis opere perfecit*. His consentanea sunt quæ habent Capitula Caroli M. lib. 4. c. 60. Leges Longob. lib. 3. tit. 1. §. 21. 26. 32. 42. Additio 4. Ludovici Pii c.

79. Capit. Caroli C. tit. 13. Petrus de Vineis lib. 5. Epist. 4. &c.

Apud Anglos etiam potissimum ejusmodi pontium extruendorum onus obtinuit, quod fere semper adjungitur *expeditionis, & arcis extruendæ* oneribus, à quibus nemo immunis erat: quod *de pontium & arcium instructionibus* disertè ait Ethelbaldus Rex Merciorum in Diplomate quod descripsit Ingulfus p. 853. *quæ*, inquit, *nulli possunt laxari*, adeo ut ne quidem Episcopi, Abbates, & Monachi immunes essent, ut habet Edgarus Rex Angliæ in Statutis Monasticis apud Seldenum in Notis ad Eadmerum p. 159. unde *Trinoda necessitas* dicitur in Charta Cedwallæ Regis Angliæ an. 730. Hinc etiam in libertatibus Monasteriis concessis semper hæc tria reservantur & excipiuntur. Matthæus Paris an. 1244. *Nec adeo libertati dederunt hujusmodi possessiones, quin tria sibi reservent semper propter publicam regni utilitatem, videlicet expeditionem, pontis & arcis reparationes, vel refectiones, ut per ea resisterent hostium incursibus.* Vide Evidentias Ecclesiæ Christi Cantuar. p. 2215. 2222. 2223. Monasticum Anglic. to. 1. p. 36. &c. Locos alios indicavimus in voce *Auxilium pro castro ædificando.* Immunitas tamen ab iis oneribus habetur in Charta Ethelredi Regis Angl. in Additam. ad Matth. Paris p. 157. pro Monasterio S. Albani. Vide Ughellum to. 4. p. 1342.

Ejusmodi porrò onera non semper personalia erant, sed pecuniariæ præstationes, quas *descriptiones ad constructiones viarum vel pontium* appellat Julianus Antecessor Constit. 118. §. 5. quomodo eas vulgò nostri vocant, *Ponts & chaucées.*

PONTATICUM, *Teloneum pontium*, in Chronico Farfensi p. 667. & in Speculo Saxon. lib. 2. art. 27. §. 1. *Teloneum de navibus quæ vadunt sub pontibus*, in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 7. 31. & in Capitul. Caroli C. tit. 13. c. 5. Charta Clodovei III. Regis Franciæ apud Mabillonium to. 4. SS. Ord. S. Benedicti p. 618. *Et taliter in ipsas perceptionis videtur habere insertum, ut tam in ipsa Massilia, quam & per reliqua loca in regna nostra ubicunque telleneus, portaticus, pontaticus, rotatecus, vel reliquas reddebutionis à judicibus publicis exigebantur*, &c. Charta Caroli M. apud *la Chieza*, in Historia Eccles. Pedemont. pro Ecclesia Novalicensi: *Pontaticum verò navium solummodo ad hoc Monasterium spectantium — concedimus.* Occurrit in Charta Clotarii Regis pro Monasterio Corbeiensi, & aliis veteribus Regum 1. & 2. stirpis Diplomatibus, apud Sanjulianum in Trenorchio p. 510. Doubletum p. 708. 709. Willelmum Hedam in Episcopis Traject. p. 228. 1. edit. Beslium in Episcopis Pictavens. p. 28. in Formulis incerti autoris c. 46. &c. Vide præterea Capit. 2. an. 805. c. 13. Capitulare 1. an. 809. c. 19. Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 54. Capitul. an. 821. c. 1. 3. &c. Capitulare 3. an. 803. apud v. cl. Steph. Baluzium: *Teloneus aut census non exigatur à quolibet, ubi nec aquam navigio aut pontem transeundum non est.* Adde Capitul. 5. an. 803. cap. 22. Capitul. 6. ejusdem anni c. 6.

Pontagium, eadem notione. Charta Joannis Angliæ Regis in Monastico Angl. to. 1. p. 193. *Et sint in perpetuum quietæ — tam per terram, quam per aquam, de theloneo, & passagio, & pontagio, & tallagio, lestagio*, &c. Occurrit præterea in Regesto Parlamenti B. f. 84. verso, & in Monastico Anglic. to. 2. p. 133. Computum de Domanio Comitatus Bononiæ an. 1402. *Recepte des pontages de quevaux qui vont & qui viennent en Angleterre, ausquels Monseigneur doit trouver pont, & adont doit chascun queval maille esterlingue.* Vide Foros Beharn. Rubr. *de peages, pontages, & naulages.*

Pontonagium, eadem notione. Regestum Comitum Tolosæ ex Camera Comput. Paris. an. 1246. fol. 46. *Tallivos & expletivos, venationes & forestagia, quartos & quintos, thascas & omnes prisones, leidæ & pontonagium, introitus & exitus, census & usus*, &c. Regestum Constabulariæ Burdegalensis fol. 1. 100. *Imposuit autoritate propria in Monte-Marsano quamdam servitutem vocatam Malatouta, seu Pontonatge, videlicet quod à quolibet mercatore extraneo, qui cum mercaturis in dicto loco veniet, levetur certa servitus & exactio indebita.* Charta alia apud Justellum in Vicecomit. Turenensib. p. 103. *Cum ipsis portibus publicis, & jure exigendi & percipiendi pontanagia, pedagia*, &c. Charta Communiæ Hamensis: *Apud potem de Duliaco non accipiatur pontenagium super aliquo homine de Hamensi Communia*, &c. *Pontenage*, in Consuetud. Peronensi, & Ambianensi. Philippus *Mouskes* MS. in Chilperico:

> *Si leur donna le wienage*
> *Des nez, & tout le pontenage.*

Pontanerius, Exactor ejusmodi tributorum, vel is ad quem jure dominii ea pertinent. Charta Raimundi Comitis Tolosæ an. 1229. ex Hist. Episc. Cadurcens. n. 77. *Præterea concedo — tertiam partem in venda atque dominio navis, in parte quoque Pontanerii, quæ tertia pars est, dimidiam partem dominii: possessiones verò alias atque terras, quæ Pontanerius possidet, remaneant in dominio Ecclesiæ, & serviant Decano.*

Ponticinarius, eadem notione. Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis pag. 119. *Ponticinarius, & Boteillarius, & Coquus domini de Mailleio*, &c.

Pontonarius. Chronicon Laurishamense an. 855. *Præfatus Rex Ludovicus Laurishamensi Monasterio concessit, ut unam navem per Rhenum fluvium huc illucque discurrere — absque ullo theloneo — & ut nullus Episcopus vel Abbas, — aut Vicarius, seu centenarius, aut Clusarius, aut Pontonarius — hoc nomine molestiam facere præsumat.*

Pontonaria, Præpositura, seu officium in Monasteriis, cui *pontagiorum* recipiendorum cura incumbebat, apud Innocentium III. PP. lib. 13. Epist. 55.

PONTELLUS, *Illud cui aliquid innititur: & dicitur à Pons*, Jo. de Janua.

PONTICINARIUS. Vide *Pontaticum.*

PONTICULUS. Lex Salica tit. 57. §. 3. *Si quis aristatonem, hoc est staplum super mortuum missum capulaverit, aut mandualem, quod est structura, sive selave, qui est ponticulus, sic ut more antiquorum faciendum fuit*, &c. Ubi *ponticulus* est structura supra tumulum mortui in ponticuli speciem.

PONTICUS, *Ponticitas.* Matth. Silvaticus: *Ponticus sapor quid est, vel austera.* Constantinus Africanus lib. 4. de Morbor. cognit. cap. 3. *Neque in cibo vel potu acida vel pontica demus.* Infra: *Electuarium malorum granatorum, & alia pontica & confortativa.* Idem lib. de Gradibus: ubi de Emblicis: *quorum sapor amarus & ponticus est.* Infra, de Cuscute: *Habet amaritudinem & ponticitatem.* Et de Cypresso: *Habet aliquantum ponticitatis.* Michaël Scotus lib. 3. Mensæ Philosophicæ c. 9. de pyris: *Præcipuè si pontica sunt. Pondicitas*, pro *Ponticitas*, apud eundem lib. 1. c. 30. Nescio an huc pertineat quod habet idem scriptor lib. 4. c. 48. *Et in ostio obviavit frater Gotfridus sacrista satis ventrosus. Tunc idem Gerhardus tangens ventrem ejus digito, — ait:*

> *O bone ventrose, quam ponticus es cacabose,*
> *Blasius est intus, calo ferus, & labor intus.*

PONTIFEX, Episcopus: passim in Legibus Wisigoth. Longobard. in Capitul. Caroli M. in vett. Formulis, &c.

Pontifices vel *Sacerdotes summi*, dicti etiam interdum veteribus ipsi Episcopi. Vide observata à Baronio an. 397. n. 61.

Pontificis Maximi titulum sibi arrogasse Imperatores Christianos docent Zozimus & Inscriptiones aliquot veteres. Vide Baronium an. 312. n. 95. 96. 97. 98. 99.

Pontificare, Pontificem seu Episcopum facere. Thier-

ricus Vallisculor in Urbano IV. PP.

——— *inde*

Prædictus Papa pontificavit eum.

Pontificatio, Pontificatus, in Vita S. Materniani Episcopi Remensis n. 7.

Pontificalia, Episcopalia ornamenta, vestimenta. Chronicon Montisereni an. 1222. *Quod etiam suis viribus majus tentare ausus est, videlicet ut ei Pontificialibus uti Papa permitteret*, &c.

Pontificium, Sacerdotium, Presbyteratus. Vide leg. 13. Cod. Th. de Hæretic.

Pontificium, Dignitas Pontificis, titulus honorarius quo Pontifex seu Episcopus compellatur. Avitus Viennensis Epist. 15. *Probatæ summæque pietatis est, ut de causis ad Pontificium vestrum pertinentibus meum quoque consilium consulendum esse ducatis.* Occurrit non semel in Epistolis Nicolai I. PP. Joannis VIII. & aliorum, & in Actis Synodi Romanæ an. 853. &c.

Pontificium, Potestas, jus. Arnobius junior in Psalmum 68. *In portis ergo hi accipiunt Pontificium judicandi & corripiendi.* Leo IV. PP. in Actis depositionis Anastasii Bibl. in Synodo Rom. sub Leone IV. PP. apud Holstenium: *Quod omni alacritate nostro repromisit perficere Pontificio.* Charta Chlodovei III. Regis Franc. to. 10. Spicilegii Acheriani p. 629. *Nam nullum Pontificium à nobis, neque à successoribus nostris, in eodem Monasterio pro causa cupiditatis, aut, quod absit, avaritiæ habeatur, sed proprio in Dei nomine fruatur privilegio.* Tabularium Gorziense p. 150. *Ut quamdiu Fredelendis conjux mea vixerit, usu possideat fructuario, nullum ex eis habens pontificium minuendi, quin potius augendi, emeliorandi*, &c. Utuntur præterea Lex Burgundion. tit. 19. §. 6. tit. 40. §. 1. Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 35. §. 2. tit. 39. §. 1. Marculfus lib. 2. form. 5. 8. 9. Formulæ veteres Bignonii p. 242. 263. 385. 406. 1. edit. Petrus Chrysologus homil. 5. Sed & Agellius lib. 1. c. 13. Lex 1. Cod. Th. de Maternis bonis, l. 3. eodem Cod. de Fide Cathol. l. 1. de Apostat. Gelasius I. PP. in Epist. ad Episcopos Orient. edita à Sirmondo, &c. Vide Jnretum ad Symmachum lib. 7. Epist. 27.

PONTONES, genus Gallicarum navium, Cæsari lib. 3. cui eædem sunt cum onerariis. Harum etiam meminit Agellius lib. 10. c. 25. Isidoro verò lib. 19. c. 1. dicitur *Pontonium, navigium fluminale, tardum, & grave, quod non nisi remigio progredi potest.* Gloss. Ælfrici: *Pontonium*, Punt. Alibi, ƿlyte. Præsertim autem Pontonum usus fuit ad trajectus fluminum, cujusmodi sunt ea navigia quæ *Bacs* vocamus, quæ pontis vicem præbent, unde videntur appellari. Apuleius: *Si vado non poterunt, pontonibus transibunt.* Ita Paulus JC. in l. 38. D. de Servitut. rusticor. prædior.

Sed aliud sonat hæc vox apud. Baudoviniam in vita S. Radegundis c. 10. *Ubi vinum novum advenit, quod cellarium implevit, se tonella satisfecisse credidit: ante pontones & tonnæ defecerunt, quam hæc quæ beata in omnibus fecit voluntatem.* Hic enim *Ponto* est dolii species. Ubi fortè leg. *Ponçones*, nostris *Ponçons*.

Pontonagium. Vide *Pontaticum*.

Pontonarii, Nautæ qui per pontones transvehunt itinerantes, *Ponteniers*. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 48. *Quidam nautæ, id est pontonarii portus quæ dicitur ad Graverias, &c — & ut fratres ejusdem loci & homines eorum, quotiescumque usus fuerit, transvadare ad eundem portum sine omni lucro festinent.*

PONTUS, Capulum ensis, nostris olim *Pont*, hodie *La poignée de l'espée*. Locum vide in *investitura per pontum*.

POPADA. Tabularium S. Stephani Lemovicensis: *Bernardus Vicecomes de Comborn animæ suæ consulendum necessarium ducens, donavit S. Stephano mansum de Abiac, & hoc fecit integrè, nihil inde retinendo, scilicet neque censum, neque exploit, neque popada, neque Ost, neque ullius consuetudinis exactionem.* Ubi nescio an *popada* usurpetur pro *popa*, πλακοῦς, placenta, uti est in Glossis vett. seu eo quod *oblias* vocabant.

POPLICANI. Vide *Populicani*.

POPPEA, Pupa, pupæ icon; nostris *Poupée*. Vett. Glossæ *puppæ*, πλάγγονες, αἱ τῶν παιδίων νύμφαι. Jo. de Janua: *Pupæ dicuntur quædam statunculæ, quas virgines solent facere in modum filiarum, & vestibus obvolvere: quas postquam ad annos nubiles veniebant, & pubilibus abrenuntiabant, quasi sub potestate Veneris futuræ, Veneri sacrificabant.* Unde Persius:

Dicite Pontifices in sacro quid facit aurum,
Nempe hoc quod Veneri donantur à virgine pupæ.

Lambertus Ardensis p. 167. *Inter puellas puerilibus locis & choreis, & his similibus ludis & poppeis sæpius juvenilem applicabat animum.* De pupis, vel puppis, vide Desiderium Heraldum lib. 1. Advers. c. 8. In veteribus Statutis peagiorum Paris. hæc lego: *Fourrures de pouppées*, sub titulo *de mercerie: La piece de pouppie & de messiviaux.* Sed quid sonent, non assequor.

POPULARE, Habitare: hinc Galli *Peupler vne ville*. Consuetudines Regni Majoricarum editæ à Jacobo Rege Aragonum: *Laudamus vobis dilectis — ut ibi populetis & habitetis.* Charta Regis Alarici ex Tabulario S. Joannis Pennensis, apud Bivarium ad Chron. Maximi: *Hæc est carta populationis duarum villarum Nove & Ardanis, quas populari fecit Rex in termino S. Juliani de Navasal.* Lucas Tudensis æra 776. *Eo quoque tempore populavit Asturias* &c. *alias autem civitates vastavit, quia illas non potuit populare.* Vetus Nomenclatura urbium Hispaniæ: *Tunc temporis populavit Rodericus Comes Amajam*, &c. Vide Consuetudinem Cenomanensem art. 131.

Popularis. Gregorius Turonensis lib. 1. de Miracul. c. 14. *Non est æquum ut hoc pignus in loco viliori teneatur, sed surge, & illud accipe, & defer ad Taurinensem Ecclesiam, quæ plus popularis habetur.* Id est in quam populi frequentiùs confluunt, vel quæ majori populi multitudine repletur. Vide Desider. Heraldum lib. 1. Adversar. cap. 8.

Populares, Urbana multitudo, populus, plebs, quibus opponuntur *militares*, in l. 1. D. de Offic. Præf. urb. in l. 7. Cod. Th. de Annonis civic. &c.

POPULARITAS, Spectaculorum editio, in l. 2. Cod. Th. de Offic. Rector. provinc. quæ *populi favor & applausus* dicitur in l. 1 & 3. eod. Cod. de Spectacul.

POPULATIO, Populi cœtus. Vita S. Deicoli Abb. n. 17. *Cumque populatio non modica, quæ ad Ecclesiam Dei convenerat*, &c. Charta Inæ Regis Occidentalium Saxonum edita à Spelmanno in Concil. an. 725. & Bolando 6. Febr. ita clauditur: — *Cum præsentia populationis consenserunt & firmaverunt.* Charta Lorbanensis apud Sandovallium in Favila: *In populationibus parvis ponent suos judices, qui regant eos bene & sine rixas.* Lucas Tudensis æra 1226. *Populationes multas & nobiles fecit in regno suo, scilicet Placentiam, Bejaram*, &c. Infra: *Rex autem Adelfonsus multas populationes in regno suo fecit, & illud valde ampliavit.*

Populatores, Incolæ. Charta Sanctii Abarcæ Regis Aragon. æræ 971. apud Blancam: *Istos supradictos terminos dono & confirmo vobis populatoribus de uno Castello qui modo estis, & inibi antea ibi veneritis populare, ut habeatis illos francos & ingenuos ad vestram propriam hæreditatem*, &c. Adde aliam æræ 1118. pag. 626. Charta Alphonsi VI. Imp. Hispaniæ an. 1086. apud Yepez: *Quando populator acceperit solum, dabit uno solido atque duobus denariis: & ita unum quemque annum de singulos solos dabuntur singulis solidis. Sane verò si in ipso anno non populaverit illum, perdet eum. Si sane pro populato solidum non dederit, accipient eis portam aut hostium, vel aliquid quod valeat solidum, donec tectum accipiat, & usque ad duos Pracones de octo in octo diebus, sed dentur pignos accepi pro solido, in solo, si nec tectum, nec aliquid pignus invenerant, illum acci-

piat *Abbas*, *& det cui vult*. Vide Chartam Alfonsi Imp. æræ 1160. apud Oyhenartum in Notitia Vasconiæ p.85. Italis *Popolini*, sunt parochiani, *huomini della parochia*.

Populatura. Vetus charta apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti to. 3. p. 284. *Ut agnoscant & in diebus nostris qualia bona fecimus ad ipsum locum S. Vincentii, & ad radicem ipsius montis Lemabuse, ædificare populaturam in hæreditatem ipsius Monasterii, per consensum Abbatis & cæterorum*, &c.

Populatus, Terra culta, ager cultus, cui opponitur eremus. Charta Sanctii Navarrorum Regis, apud Oyhenartum in Notitia Vasconiæ pag. 99. *Cum omnibus terminis & pertinentiis suis, cum pratis, pascuis, & sotis, & aquis, aquarumque meatibus, cum eremo & populatu, cum ingressibus & egressibus*.

POPULICANI, *Poblicani*, *Publicani*, Hæretici Manichæorum sectarii, qui Græcis Παυλικιανοὶ, Latinis scriptoribus *Pauliciani*: sic appellati à Paulo Samosateno hæresis autore, sive à Paulo & Joanne, ut observatum à nobis ad Alexiadem p. 412. *Poplicani*, lib. 4. Hist. Vezeliac. p. 644. qui *Pauliani*, apud Liberatum Diacon. cap. 2. & autorem Prædestinati. Ita porro appellarunt nostri Manichæos, qui Franciam nostram aliquandiu erroribus suis inquinarunt, maximè in Aurelianensi provincia, Roberto Rege regnante, de quibus Gesta Synodi Aurelianensis an. 1017. edita to. 2. Spicilegii Acheriani, & Excerpta ex Tabulario S. Petri Carnot. edita à Labeo to. 2. Miscellan. p. 562. Hacce postea appellatione Valdenses hæreticos donarunt, quod quædam ex dogmate Manichæi, quædam ex erroribus Origenis, plurima etiam de suo confinxissent, ut est in Magno Chronico Belgico an. 1208. quod scilicet duo Principia, ut Manichæi, agnoscerent, ut est apud Ermengardum contra Valdenses cap. 2. Vide Concilium Lateranense III. an. 1179. c. 27. *Populicanorum* crebra est mentio apud Albericum in Chron. MS. an. 1148. in Chronico Vezeliacensi apud Labeum to. 1. Bibl. an. 1167. 1181 & 1198. in Chron. S. Mariani Antisiod. an. 1181. & 1198. in M. Chron. Belg. an. 1147. & 1197. ex eodem Alberico, ut & apud alios scriptores quos laudamus in Notis ad Villharduinum pag. 342. ubi etiam de *Publicanis*, quorum meminere iidem scriptores. Radulphus Coggeshalensis in Chron. MS. *Temporibus Ludovici Regis Franciæ, qui genuit Philippum, cum error quorumdam hæreticorum, qui vulgo appellantur Publicani, per plures provincias Galliæ disperperet*, &c. Addo præterea Hugonem Plagonem vernaculum W. Tyrii interpretem, vocem, *hæreticis*, lib. 2. cap. 13. *Popelican* vertere.

Publicanorum etiam crebra est mentio apud Scriptores expeditionum Hierosolymitanarum, à quibus inter gentes, quæ Saracenis ac Persis erant conterminæ, recensentur: qua voce intelliguntur Manichæi, qui in hisce provinciis habitabant: de quibus Cedrenus p. 541. 542. 546. 665. Vide Tudebodum p. 782. 792. 794. 814. Robertum Monachum p. 42. 44. 56. 109. 111. Baldricum Dolensem p. 111. Henricum Huntindon. lib. 7. p. 374. &c.

POPULNUS, *De populo, sicut ficulnus de ficu*. Papias.

POPULOSITAS, in Glossis antiquis MSS. *Populi festivæ congregationes*. Sidonius lib. 1. Epist. 9. *Arctabat clientium prævia, pedissequa, circumfusa popularitas*.

POPULUS, Turba, conferta hominum multitudo, in l. 6. & 10. Cod. Th. de Episcop. Passio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Factus est populus immensus*. Apuleius lib. 3. Metamorph. *Statim civitas omnis in populum effusa, mira densitate insequitur*. Chronicon Montis Sereni an. 1192. *Apud ipsum denique populus histrionum magni favoris gratiam obtinebat, & præsentia eorum valde erat ei delectabilis & jucunda*.

Minutus populus, Vulgus, plebecula, *le menu peuple*. Fragmentum Petronii: *Itaque populus minutus laborat: nam isti maiores maxillæ semper Saturnalia agunt*. Glossæ Gr. Lat. λαοῦ δήμου ψήφισμα, *Plebiscitum*. *Minor populus*, in Capitularibus Ludovici II. Imp. tit. 2. c. 5.

PORCA. Isidorus & Papias: *Porcam Bæti faciunt* 30. *pedum latitudine, sed porca est quod in* 30. *à rotundo extat, quod defossum est*. Idem Papias: *Porca quod eminet, lira verò quod defossum est. Porca terra quæ inter sulcos est lata*. Gloss. Ælfrici, ubi de re agraria: *Porca*: Balc. Charta an. 1105. in Tabulario Casauriensi: *Offero tradoque omnes res proprietatis meæ, excepto una porca de cannapina*.

PORCAMIS, Mensura agraria. Vetus Agrimensor: *Porcamis est pars agri habens in latitudine ped.* 30. *id est perticas* 3. *in longitudine* 80. *id est perticas decempedas* 7. Idem quod *Porca*. Ubi fortè leg. *Porca unius*, &c.

PORCARIA, Stabulum porcorum, quæ *Porcheria*, in Fleta lib. 2. c. 41. §. 13. nostris *Porcherie*. Sed apud Matth. Paris an. 1258. *porcariæ* sumuntur pro locis cœnosis, cujusmodi sunt in quibus porci se volutare amant: *Et inventa sunt passim eorum corpora tumida præ fame, & liventia — in porcariis, sterquiliniis, & lutosis plateis*, &c.

Porcaritia, in lege Aleman. tit. 81. §. 3.

PORCASTER, Porcus junior. Althelmus de 8. vitiis c. 8.

Dum stratis recubans porcaster pausat obesus
Juncis & stipulis, nec non filicumque maniplis.

PORCELLAGIUM, Tributum ex porcellis, seu porcis, Gallis, *Porceaux*. Charta an. 1180. in Tabulario Cluniacensi n. 197. *Non habeo talliam, vel porcellagium, vel besenagium, vel messionagium*. V. *Porcilatio*.

PORCELLARE, dicitur sus, cum porcellos edit: in Fleta lib. 2. c. 80. §. 2. 3.

PORCILATIO, idem fortè quod *Frescingagium*, vel *porcorum consuetudo*, de qua mox. Tabularium Cluniacense ch. 336. *Porcilationem percipiet quomodo eam retroactis temporibus percipere consuevit: hoc salvo quod homines prædictas gallinas & porcilationem ..... per se vel per alias personas apportare tenebuntur*.

PORCINA, Porcorum grex, vel stabulum. Pactus Legis Salicæ tit. 27. & Lex Sal. tit. 29. §. 1. *Si quis tintinnum de porcina aliena furaverit*, &c.

PORCISTETUM, *Locus ubi porci stant*: Jo. de Janua. *Porcherie*, in Catholico parvo. Ita legendum apud Lindwodum in Provinciali Cantuariensis Ecclesiæ, pro *porcitecum*.

PORCUS *singularis*. Vide *Singularis*.

Porci suales, masculi sues. Tabularium S. Remigii Remensis: *Summa porcorum sualium* 23. *beuralium* 144.

Porcorum Consuetudo, in Charta Guidonis Comitis Pontivi, apud Hariulfum lib. 4. cap. 22. extremo. Vide *Porcilatio*.

PORISMA, Πόρισμα, Comparatum, bona quævis. Jo. de Janua: *Porisma, quæstus, lucrum*. Ordericus Vitalis lib. 5. p. 580. 30. *scilicet marcos argenti futuris ejus magistris & consodalibus de porismate meo libenter erogavi*. Et lib. 6. p. 627. *De rebus cum sudore acquisitis eleemosynas faciebat, — & hujusmodi totius sui porismatis quæstus superflua tribuebat*.

PORPECIA, Piscis majoris speciei. Vide *Aquaria*, & *Geaspecia*.

PORPHYROGENITUS, in *purpura*, patre Imperatore genitus, Græcis πορφυρογέννητος. Luitprandus in Legatione: *Inaudita res est, ut porphyrogenita, hoc est in purpura nati filia, in purpura nata, gentibus misceatur*. Infra: *Sed Christophorus, aiunt, non porphyrogenitus fuit*. Vide quæ de hac voce adnotamus ad Alexiadem, & infra in *Purpuratus*.

PORPRENDERE, Invadere, aliquid sua autoritate capere. Ovidius:

——*Prendique & prendere tentans*.

Lex Ripuar. tit. 75. *Si quis caballum, hominem, vel quamlibet rem in via porpriserit*, &c. Præceptum Caroli M. pro Hispanis an. 812. *Erema loca sibi ad laboricandum porpriserunt, & laboratas habere videntur*, &c. *Perprendre, qui est prendre de propre autorité terres com-*

munes, in Consuetudine Aquensi tit. 9. cap. 11. & 18. ubi actio ipsa porprendendi, *Porprise*, & *porprison* dicitur. *Le Roman de Garin*:

Vist de paiens mult grant ost aünée,
Soissante mil en a premiers esmée,
Par quatre sens ont porprins la valée.

Proprendere, eadem notione. Capitula ad Legem Bajwar. tit. 2. §. 12. *Nullus præsumat alterius res propendere.* Lex Ripuar. tit. 75. *Si quis caballum, hominem, vel quamlibet rem in via propriserit. Res proprisæ*, in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 140. Chartæ Parensales c. 12. *Eo quod terram suam de suo manso malo ordine nunquam proprisisset, nec post se nunquam retinuerit.* Capitula Caroli C. tit. 39. cap. 8. *Quia potest fieri, ut aliquis de fisco regio, vel de rebus Ecclesiæ aliquid proprindat, aut per fraudem obtineat.*

Proprisæ res, Invasæ, usurpatæ, in Capitul. 4. an. 806. c. 6. in lib. 6. Capitul. cap. 251. & in Capit. ad Leg. Bajwar. c. 12. Charta Alamannica Goldasti 99. *Proclamavit, eo quod in contradutum suum mansum ei tollutum fuisset, quod ei advenit à parte uxoris suæ simul & Flaviano, & propresum fuisset, & legibus suum esse deberet*, &c. Ubi perperam Goldastus in *proprie suum* emendat.

Propresa. Charta Philippi Regis Franc. an. 1271. in 30. Regesto Chartophylacii Regii cap. 220. *Ponatur in margine paludis alius terminus inter paludem & propresam.*

Purprisus. Synodus Tricassina an. 878. *Si aliquis nostrorum fidelium de regno patris sui ex hoc aliquid purprisum habet, jussu nostro illud dimittat.* Adde Aimoin. lib. 5. cap. 38. Charta Gallica apud Henricum de Knyghton p. 2547. *Et ensi chivachent à force & armes, purpenant real pouare*, &c. id est, sic equitant cum viribus & armis, usurpata auctoritate regia. Mox: *Par vostre real pouare que vos auez purpris sur nostre Seigneur le Roi*, &c.

Purprestura, ipsa actio *porprindendi*. Vox Fori Anglici: Glanvilla lib. 9. c. 11. *Dicitur autem purprestura vel porprestura, propriè quando aliquid super Dominum Regem injustè occupatur, ut in dominicis Regiis, vel in viis publicis obstructis, vel in aquis publicis traversis à recto cursu: vel quando aliquis in civitate super regiam plateam aliquid ædificando occupaverit, & generaliter quoties aliquid fit ad nocumentum regii tenementi, vel regiæ viæ, vel civitatis, placitum inde ad coronam Domini Regis pertinet.* Mox innuitur *Purpresturæ* tres esse species, primam contra Regem, alteram contra dominum capitalem, tertiam contra vicinum, vel non dominum. Adde Regiam Majestat. lib. 1. c. 5. §. 4. lib. 2. cap. 74.

De Purpresturis contra Regem, ita Gervasius Tilleberiensis lib. 2. cap. de Excidentibus & occupatis, apud Spelman. *Fit interdum per negligentiam Vicecomitum, vel ejus ministrorum, vel etiam per continuatam in longa tempora bellicam tempestatem, ut habitantes prope fundos, qui Coronæ annominantur, aliquam eorum sibi portionem usurpent, & suis possessionibus adscribant. Cum autem perlustrantes judices per sacramentum legitimorum virorum hæc deprehenderint, seorsim à firma Comitatus appretiantur, & Vicecomiti traduntur, ut de eisdem seorsim respondeant*, & hæc dicimus *Purpresturas*, vel occupata. Agunt etiam de iisdem contra Regem *purpresturis* Statutum de Bigamis an. 4. Edw. I. cap. 4. Matth. Paris p. 180. in Additament. p. 100. 101. Fleta lib. 1. c. 20. §. 18. 107. lib. 2. c. 41. §. 2. 3. Brittonus p. 28. 29. &c.

Purpresturam contra dominum capitalem facere dicitur is, cùm id de quo erga dominum tenetur, non facit, vel ejus juribus derogat. Unde in *purpresturam* feudum vel ejus fructus cadunt, cùm vassallus intra statos ac legedefinitos dies feudum ab eo non recipit, seu *relevat*, quod in *purpret*, vel *purpert* cadere vocant Consuetudo municipalis Victriacensis art. 29. 41. 54. & Remensis art. 99. & 100. ubi perperam quidam emendant ac restituunt *pure perte*. Nam *purpret* idem valet ac *confiscatio*, vel *commissum*, quomodo *purprestura* usurpatur in veteribus Tabulis, in Monastico Anglic. to. 2. p. 1021. apud W. Thorn p. 1936. &c.

Purprestura contra vicinum, aut non dominum. Tabular. Fiscanense fol. 82. *Et de purprestura quam bercarius Abbatis purprehendit super prædictum Heliam.* Vide Monasticum Anglic. to. 1. p. 848. to. 2. p. 1021. Willelmum Thorn an. 1283. & p. 2023.

Purprestura, idem quod *porprisus*, Ambitus. Monasticum Anglic. to. 2. p. 139. *Dedi — totum pratum meum — liberum & quietum ab omni servitio, & purpresturam gardini sui.*

Porprisagium, idem quod *Porprisum*. Charta Radulfi Abbatis Fiscanensis an. 1213. in Tabul. Fisc. f. 31. *Masuram terræ cum terra & porprisagio ibi pertinente — dederunt.*

Porprisum, Possessio, vel locus sepibus, muris, aut vallis conclusus: *Pourpris*, in Consuetud. Britan. art. 175. Silvanectensi art. 129. &c. *Pourprinse*, in Turonensi art. 260. 295. quantum loci quis *porprisit*, usurpavit. Charta an. 1218. in Hist. Castilion. p. 39. *Excepta domo suo de Calloé, & porprisiis ejusdem domus, sicut infra murum hodie continetur*, &c. Alia an. 1230. in Hist. Monmorenc. p. 408. *Diceret se jus habere in domo & porprisio B. Dionysii*, &c.

Porprisium, in Charta an. 1213. in Hist. Monasterii S. Mariæ Suession. p. 446.

Purprisus. Monasticum Anglic. to. 2. p. 106. *Donavi eis meum purprisum de Kirkam, & domos meas*, &c.

PORRECTA, Jusculum ex porris confectum, Gall. *Porrée.* Miracula S Galterii Abbatis Pontisarensis n. 26. *Qui insufflans in faciem ejus, dixit, Hoc modo porrectam tuam calidam sufflando refrigerabo.*

PORRETANI, Gilleberti Porretani Episcopi Pictavensis sectatores, de quo Otto Frisingensis lib. de Gestis Frider. cap. 46. 47. & alii apud Baron. an. 1147. Beslium, & Sammarthanos. Ebrardus Betuniensis contra Valdenses cap. 1. p. 49. *Ne simus Nominales in hoc, sed potius Porretani.* De Gilberto, Alanus de Insulis lib. 4. Anticlaudiani p. 50.

Illic castra tenet, & eadem miles in arte
Gilbertus saltu fallaci transilit artem.

Vide Metalogicum Joannis Sarisber. lib. 2. cap. 17.

PORTÆ, Angustiæ itinerum, quas Hispani *Portus* vocant: ϛενὰ, πύλαὶ, Græcis scriptoribus; *Clausuræ*, Latinis recentioribus. Jornandes de Rebus Geticis: *Nam locatim recisus, (mons) qua disrupto jugo vallis hiatu patescit, nunc Caspias portas, nunc Armenias, nunc Cilicas, vel secundum locum, qualis fuerit, facit, vix tamen plaustro meabilis, lateribus in altitudinem utrimque directis, qui pro gentium varietate diverso vocabulo nuncupantur.* Otto Frisingensis lib. 1. de Gest. Frider. c. 32. *Igitur Rex ad Portam Mesiam 70. pugnatorum millia vel amplius habens, erupit, in campoque inter portam præfatam & fluvium Litahe — castra posuit. Portæ S. Basilii*, in Expeditione Asiatica Friderici I. Imp. p. 64. *Portæ Hispaniæ*, apud Rogerum Hovedenum p. 560. quæ vulgò *Portus* aliis Scriptoribus dicuntur. *Porta Rusciæ*, apud Rogerium de Destruct. Hungariæ cap. 14. Ita *Portas* usurpant præterea Albertus Aquensis lib. 1. cap. 8. lib. 3. cap. 5. lib. 10. cap. 38. Raimundus Montanerius cap. 207. & alii.

Porta, Teloneum quod ad portam exigitur, *Portaticum.* Charta Petri Episcopi Atrebatensis an. 1194. *Sibi tamen de assensu nostro retinuit in vita sua in parte districti, quæ dicitur strata, exercitum, cavalheriam, talliam, altam justitiam, portam, & calceiam in porta*, &c. Vide *Portaticum*.

Porta, Munus ipsum Portarii Monastici, seu quod ad portæ officium pertinet, apud Adalardum in Statutis Corbeiensibus p. 8. 19. & Hariulfum lib. 3. Chron. Centulensis cap. 19. p. 516. in privilegio Monasterii Atrebatensis

batensis concesso in Concilio Vermeriensi circa an. 866. &c.

Porta, Tribus, vel urbis Regio vocatur apud Mediolanenses & Italos. Sigonius lib. 6. de Regno Italiæ, de Ottone I. *Mediolanensium civium alios in tribubus urbis, quas illi Portas vocabant, & agri pagis, quos Plebes nominabant, Capitaneos instituit.* Vetus Charta apud Camillum Peregrinum in Dissertatione Italica de notione hujus vocis: *Ut primum Presbyteri portæ Sunimæ, & Clerici simul cum Laïcis ad Episcopum descenderent.* Liber inscriptus Flos florum: *Isto tempore & per longa tempora ante, Archiepiscopus Mediolani erat Dominus spiritualis & temporalis Mediolani, & regebatur civitas per Consules datos per Archiepiscopum, quibus ensem ipse dabat, cum regere inciperet: aliquando per Capitaneos factos per Archiepiscopum in qualibet porta specialis parentela regebat.* Mox addit unicuique *Portæ*, sive regioni fuisse vexilla propria, quorum colores & figuras describit. Vide Falconem Benevent. p. 209. 229. & Ottonem Morenam in Hist. Rerum Laudensium p. 70. 75. 78. 96. & alibi.

Portæ aureæ, dictæ in majoribus civitatibus portæ præcipuæ, per quas solennes ingressus vel processus fieri solebant, ut Constantinopoli *Porta aurea*, Græcis πυλὺ χρυσῆ, de qua copiosè egimus ad Willharduinum n. 129. & in nostra Constantinopoli Christiana: *Romæ*, apud Ottonem Frising. lib. 2. de Gest. Frider. cap. 22. & Guntherum lib. 4. Ligurini: *Hierosolymis*, in Gestis Francor. expugn. Hierusalem p. 572. *Thessalonicæ*, apud Joannem Cameniatam de Excidio Thessal. c. 24. *Ravennæ*, &c.

Porta argentea Basilicæ S. Petri Romæ, apud Anastasium in Sergio II. PP. & Paulum Diac. lib. 4. Chr. Casin.

Portas abstrahere. Libertates Concessæ urbi Barcinon. à Petro Rege Arag. an. 1283. *Dominus potest emphyteotæ abstrahere auctoritate propria portas, si non solvit ei censum die statuto. Item si non firmat sibi jus, potest abstrahere portas.*

Portas apertas conscribere, Testamento aut tabulis manumittere. Lex Ripuar. tit. 61. §. 1. *Si quis servum suum libertum fecerit, & civem Romanum, portasque apertas conscripserit*, &c. Vide *Manumissio*.

Portæ Ecclesiarum reliquiis Sanctorum consecratæ, vel *non consecratæ*, in Legibus Longobard. lib. 1. tit 9. §. 30. & in Capit. Caroli M. lib. 4. c. 13.

Porta Levatura, Pons sublicius ad portas urbium. Hist. Cortusior. lib. 6. cap. 5. *Qui calata porta levatura, seu saracenesca, inter utramque partem rivus emansit inclusus.* Lib. 7. cap. 16. *Sed propter portam civitatis, quæ erat levatura, non fuerunt ausi intrare successivè.* Lib. 1. cap. 18. *Calatis suis pontibus levaturis, processit in hostes.*

Porta Regia. Vide *Regia*.

Porta populosa, in Jure Hungarico, domus habens justam integramque familiam. Albert. Molnarus.

Portagium, Delatio vel portatio rei alicujus, in Statutis Gildæ Scoticæ cap. 44. locum vide in *Requies*. Charta an. 1206. ex Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 49. *Prædictas autem decimas & campi partem idem Miles & hæredes ipsius ad dictam granicam deferre tenebuntur, sed à gravi excussi portagio remanebunt immunes.* In Regesto peagiorum Bappalmæ, *Portage* sumitur pro ea præstatione quæ exsolvitur pro mercibus quæ collo *portantur*. Est præterea *Portagium* idem quod *Portarium*, seu præstatio ad urbium portas. Vide *Portarium*.

PORTALE, Porta. Nostri *Portail*, vel *portal* vocant portam ampliorem, decumanam, cujusmodi sunt urbium. Charta Joannis Episcopi Magalonensis an. 1238. *Item concedimus vobis portale Montispessulani & anteportale, & claves ipsorum, ut libere vos & vestri introeatis & exeatis de nocte & de die, & intromittatis illos quos videbitis intromittendos, & utamini ipsis portali & anteportali, & clavibus ad voluntatem vestram.* Alia an. 1262. *Liceat etiam eidem Episcopo* (Magalonensi) *in parte sua juxta domum suam murum villæ aperire, & ibi portale facere — cujus claves illi custodiant.* Occurrit in alia Petri Episcopi Massiliensis an. 1163. apud Sammarthanos. Charta an. 1427. apud Thomasserium in Consuet. Bituric. p. 128. *Lesdit Bourgeois seront tenus de garder la porte ou portail de ladite ville, & y faire le reguet par nuit*, &c.

PORTALLUM, in Tabulario Ecclesiæ Brivatensis sub an. 1253. 1256. Domuncula.

PORTANARIUS, *Portenarius*, idem qui *Portarius*, Janitor: sic de hoc officio Monastico usurpat Eckehardus de Casibus S. Galli cap. 10. p. 82. *Nam cum portananarius esset, de voluntate ipsius, ipsa cum eo pridie secreta condixerat.* Levoldus Northovius in Chronico Markano p. 15. *Qui postmodum castri de Altena portenarius fuit.* Adde Goldastum to. 2. Rerum Alemann. p. 189. in margine. *Portinaio* eadem notione dicunt Itali. Jacobus Passavantius: *Venne alla porta del munistero, & domando il portinaio.* Ita

Portunarius, pro Janitore, non pro eo qui *portorium* exigit, ut vult Lindenbrogius, videtur usurpari in Lege Long. l. 1. tit. 25. §. 14. 15. 16. 17. ubi agitur de *Portunario qui mancipium transposuerit*, quod scilicet ejus custodiæ commendatum erat, quod verba §. 17. satis declarant: *Quia postquam cognovit quod fugax erat, si eum tenere non potuerit, mox innotescere aut antecurrere debuit.* Et §. 16. *portitor* appellatur: ubi Edictum Rotharis Regis tit. 20. 21. 22. habet *Portonarius*.

PORTARE. Autor Hist. Miscellæ hæc Theophanis, τῷ στρατηγήσαντι καλῶς, sic reddidit, *qui se bene portaverat.* Phrasis Gall. *Qui s'estoit bien comporté.*

PORTARIUM, Portorium, ac tributum, quod ad portas civitatum exsolvitur. Gloss. Gr. Lat. Τέλος πύλης, *Portarium*.

Portaria, eadem notione. Pancharta nigra S. Martini Turonensis apud Sammarthanos in Episcopis Parisiens. *Reddidit Canonicis S. Martini portariam quamdam pro anima genitoris Roberti*, &c. Vide *Portaticum*.

PORTARIUS, Officium Monasticum, qui Portæ Monasterii curam habet, *Ostiarius* dictus Vigilio Diacono in Regula Orientali c. 26. S. Benedicto in Regula c. 66. *Janitor*, S. Isidoro in Regula cap. 19. & in Regula Magistri cap. 95. Illud viris ætate maturis, & vitæ inculpatæ utplurimum committebatur: adeout inter potiora Monasterii munia haberetur, interdumque in Abbates eligerentur portarii, ut est in Chronico Monasterii de Fontanis cap. 10. Ad id tamen sufficere *sapientem & honestum famulum* contendebant Cluniacenses, ut est apud Petrum Venerab. lib. 1. Epist. 28. p. 659. 674. De hocce officio, & ejus muniis agunt iidem Vigilius, S. Benedictus, S. Isidorus, & Regula Magistri locis laudatis, Regula Canonicorum ex Concilio Aquisgran. cap. 143. Adalardus in Statutis Corbeiensib. lib. 1. c. 4. Chrodogangus in Regula Canonicorum cap. 12. &c. quibus adde Formulas 47. & 48. ex Baluzianis, Itinerarium S. Willibaldi n. 25. Scylitzem in Isaacio Comneno, Chartas Alamannicas Goldasti cap. 16. 18. 25. 66. 78. Browerum lib. 2. Antiq. Fuld. p. 138. Odoricum Rainaldum an 1289. n. 29. &c. *Portarius*, & *Subportarius*, in libro Usuum Ordinis Cisterciensis cap. 84.

Portarius pauperum, in Monasteriis, portæ scilicet ad quam pulsabant pauperes eleemosynam petentes. Tabularium Conchensis Abb. in Ruthenis ch. 312. *Benama Cellararius, Adraldus Portarius, Rotgerius Porterius pauperum*, &c.

Portarius exterior, sive curiæ, ad quod officium deligi jubetur unus de conversis fratribus, probatus moribus, affabilis, &c. in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 15.

Portarius claustri, ibidem cap. 16. ex conversis pariter fratribus, cujus officium est *introitum claustri obser-*

vare jugiter, ne quis extraneus ingrediatur, aut intro inspiciat, &c.

Portarii, Executores Regiæ Jurisdictionis, quorum numerus est 12. in Regno Aragon. de quibus multa habet Michaël *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. *Portarii, seu Officiales Prælatorum*, in Concilio Palentino an. 1322. cap. 19. Tertia Curia generalis Catalaniæ sub Jacobo II. Rege Arag. an. 1311. *Non ponemus nec mittemus pennones vel porterios, nec alium hominem ratione guidatici in castris Richorum hominum.* Curia generalis Catalaniæ celebrata in villa Montisalbi ab Alfonso Rege Arag. an. 1333. *Ut executionibus fiendis modus non excedatur, statuimus quod nullus porterius noster, — nec aliquis alius faciat, aut facere possit executionem aliquam sine consilio Vicarii Curiæ, vel bajuli, judicis*, &c. Agitur etiam de iis in Curia celebrata an. 1363. in villa Montissoni. *Porter*, apud Raimundum Montanerium in Chron. Reg. Aragon. c. 217. Vide *Azemblarius*.

Portaria, in Sanctimonialium Monasteriis. Concilium Cabilonense II. cap. 64. *Portaria non eligatur, nisi quæ ætate matura sit*, &c. Regula cujusdam ad Virgines cap. 3. *Portariæ seu Ostiariæ Monasterii tales esse debent, quæ omnium simul mercedem ædificent, ætate senili, quibus mundus silet*, &c. Adde Regulam Sanctimonialium ex Synodo Aquisgran. c. 26.

Portaria domus, Ædicula *Portarii* Monastici. Laurentius Leodiensis in Episcopis Virdunensib. *Clausuram Curiæ, domum portariam, & lapides Ecclesiæ sculptos*, &c.

Portaria, seu *Portarii* vel *Ostiarii*, Officium Palatinum, de quo Leges Alfonsinæ, seu *Partidæ*, part. 2. tit. 9. leg. 14. *Porteria en casa del Rey, es muy grand Officio, porende aquellos que este lugar tenuiren, deven ser de buen linaije e leales, e aver en si todas aquellas cosas que diximos de los otros officiales: e sobre todo deven ser muy entendidos: para saber quales han de acoger, e aque sazones: e ha menester que sean de buena palabra, e bien razonados, de manera que los acogieren se tengan por bien recebidos dellos, e alos que non acogieren sepan mostrar razon porque lo fazen: e despues que los ovieren acogidos, deben lo fazer saber al Rey que omes son, o porque vienen*, &c.

PORTATICUM, idem quod, *Valvarum theloneum*, in Speculo Saxonico lib. 2. art. 21. §. 1. Charta Chlodovei III. Regis Franc. apud Mabillonium to. 4. SS. Ord. Bened. p. 618. *Nec portatico, nec pontatico, nec rotatico, nec nullas reddibutionis — exactare penetus præsumatis.* Charta Caroli M. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus: *Ita ut neque navalia telonia quæ ripaticos vocant, atque terrestria, neque in transitibus portarum, vel pontis urbis Veronæ — aliquid dare cogatur.* Charta Caroli Calvi apud Beslium in Episcopis Pictavensibus p. 28. *Ullum teloneum, aut ripaticum, aut portaticum, aut pontaticum, aut salutaticum*, &c. Charta Aystulfi Reg. Longobard an. 753. apud Ughell. to. 2. p. 108. *Ut de singulis navibus portaticum libera vestra exigatis libertate.* Infra: *Atque granum illum quod annuè colligitur de portatico in curte nostra*, &c. Chronicon Benevent. S. Sophiæ: *Et de portatico ex lignis per singulas portas hujus civitatis.* Charta Radelchisi Ducis Longob. *Concessimus vobis omne illud portaticum, quod per singulas portas & posterulas hujus civitatis Beneventanæ annualiter dare debetis*, &c. Charta Friderici I. Imp. an. 1158. *Aut in portuum sive navium, aut portarum transitu passagium accipere, aut in foris teloneum — ab eis extorquere præsumat.* Charta Sancii VII. Regis Navarræ apud *Yepez*. to. 3. p. 375. *Et præcipio ut nemo accipiat in omni regno meo de censu vestro, nec de pecoribus vestris, portaticum, nec pedagium, nec alios usus.* Adde Chartas alias descriptas à Godefrido Monacho an. 1168. p. 142. à Doubleto p. 656. 693. 708. 709. 732. 778. Hemereo in Academia Paris. p. 33. Ughello to. 4. p. 794. Catello in Hist. Tolosana p. 193. 194. in Hist. Occitan. p. 746. 748. Sandovallio in Episcop. Pampilon. p. 76. &c.

Portagium, eadem notione. Historia Episcoporum Autisiod. cap. 63. *Capellanias sacerdotales & perpetuas instituit & fundavit de reditu quem acquisierat in portagio Trecensi*, &c. Regestum feodor. Campaniæ fol. 94. *De 60. libris annui reditus, quos percipit in portagio vini apud Pruvinum.* Regestum feodorum Franciæ fol. 98. *Ernoul du Vergier tient du Roy le portage de la porte du pont*, &c. Charta Hugonis Ducis Burgundiæ an. 1106. *Portagium quoque Divionensis portæ, quod pater meus de vino proprio Monachorum Divionensium ubi ubi consistentium donaverat*, &c. Alia Theobaldi Comit. Campaniæ an. 1241. apud Morinum in Hist. Vastinensi p. 314. *Prædictas decem libras præfatis fratribus concedo & assigno annuatim habendas apud Provinum in nundinis Maii, in portagio portæ quæ dicitur S. Joannis.* Charta Aldefonsi Regis Hispan. in Bibl. Cluniac. p. 1435. *Et omnem decimam de portagio, videlicet de pontibus de Nazara & Gronnio.* Sed videtur legendum *Pontagio*.

Portanagium. Charta Philippi Regis Franc. an. 1271. in 30. Regesto Chartophylacii Regii ch. 230. *Porro piscariæ & portanagium Rodani, — sint communes inter castrum de Mota & domum Militiæ templi.*

Portagerius, Portariorum exactor. Regestum Magnorum Dierum Trecensium an. 1288. fol. 30. *Injunctum est Ballivo Trecensi quod inhibeat expresse Portagiariis portæ civitatis Trecensis quod portagium non exigant vel levent ab aliquibus personis Ecclesiasticis vel secularibus super hoc privigiliatis.* Adde pag. 44.

Portaraticum. Vetus Charta apud Ughellum tom. 5. pag. 1541. *Portaraticum omne de piscibus aliisque rebus dari solitum ad portas Tiburtinæ civitatis.*

Portarii, Publicani qui portoria & portatica exigunt ad oppidorum portas. Charta Siconis Principis Beneventani in Chr. S. Sophiæ p. 591. *Ita ut nec à gastaldis nostris neque portariis, aut qualibet persona accipiant*, &c.

PORTENARIUS. Vide *Portanarius*.

PORTENDICULUM, Felix omen, ex voce Lat. *Portendere*, Ominari. Lambertus Ardensis p. 148. *In cujus aggeris felicissimo latibulo felicis hominis portendiculum, lapillum super aurum optimum perpetuo mansurum insinuatum asserunt.*

PORTENSIS, *Portitor, janitor.* Ugutio, & J. de Janua.

PORTERIUS. Vide *Portarius*.

PORTSOKA. Vetus Charta Cantabrigiensis, apud Somnerum in Tractatu de *Gavelskind* p. 135. *Concessi etiam eis quietantiam mardri infra urbem, & in portsoka, & quod nullus*, &c. Rursum: *Concessimus etiam quod nullus de civitate, vel portsoka sua captus, vel rectatus de aliquo crimine vel forisfacto, pro quo debeat imprisonari, imprisonetur alibi quam in prisona civitatis*, &c. Saxon. Port, est portus, vel porta: soc, soca, Jurisdictio, dominium, &c.

PORTICANI. Concilium Lateranense I. an. 1122. c. 12. *Illam verò pravam Porticanorum consuetudinem, quæ hactenus ibi fuit, — removendam censemus: ut Porticanorum habitatorum sine hæredibus morientium bona contra morientium deliberationem minimè pervadantur: ita tamen ut Porticani in Romanæ Ecclesiæ & nostra nostrorumque successorum obedientia & fidelitate permaneant.*

PORTICULUS, Papiæ, *Malleus in manu portatus, quo signum datur remigantibus.* Ugutioni, & Jo. de Janua, *Baculus parvus ad portandum habilis.*

Porticulus, Minor porticus, seu ædicula quæ tumulis ac sepulchris mortuorum superstruebatur, in Pacto Legis Salicæ tit. 58. *Porticus* etiam & *triclinia* sepulchris adscribunt Lex funeris, §. monimentum, D. de Religios. & Lex 5. Cod. Th. de Sepulchris violat. Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 83. *Si quis corpus in terra, vel nosso, vel petra, sub piramide vel structura qualibet positum sceleratus infamationibus effodere vel expoliare præsumpserit*, &c. Vide *Selave*, & *Ponticulus*.

PORTICUS *sancta*, Ædis sacræ propylæum in porticus formam extructum, in quo consistebant Catechumeni

& Pœnitentes. Gregorius Turon. lib. 5. cap. 49. *Leudastes enim egrediebatur de basilica, & inruens in domos diversorum, prædas publicas agebat. Sed & in adulteriis sæpe infra sanctam porticum deprehensus est.* Concilium Nannetense c. 6. *Prohibendum etiam secundum majorum instituta, ut in Ecclesia nullatenus sepeliatur, sed in atrio, aut in porticu, aut in exedra Ecclesiæ.* Vide Descriptionem Ædis Sophianæ. Cæsarius Heysterbach. lib. 6. c. 5. *Publicè pœnitentibus ita erat paratus, ut frequenter cum illis in porticu sedens chartulas legens, consolationem impenderet, orationum suffragia scribi faceret.*

Porticus, Locus in Monasteriis ubi excipiebantur advenæ: *Locutorium*, fortè etiam *Claustrum* ipsum. S. Stephanus in Regula Grandimontensium cap. 51. *Quoties autem oportuerit vos exire in Porticum causâ loquendi cum vestris visitatoribus, lætam faciem eis prætendite, & cum gaudio eos suscipite*, &c.

PORTIFORIUM. Ingulfus pag. 907. *Restituit Monasterio nostro calicem quondam capellæ suæ, unum Portiforium de usu nostræ Ecclesiæ, & unum Missale*, &c. Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an. 1295. *Unum Portiforium plenarium cum nota veteri, non regulariter.* Bibliotheca Paulina, ibidem: *Liber vocatus Portiforium antiquum, secundum usum Sarum*, &c. Vide to. 3. Monastici Anglic. p. 364. & part. 2. p. 79.

PORTIO, *Pondus quoddam sex uncias habens*. Papias.

PORTIONALES. Papias: *Vis publica est, si quis civem ante portionales, populum, vel judicem, vel Regem appellantem necaverit, verberaverit, vel vinxerit.*

PORTIREVE, Urbis sive portus Præpositus. Sic autem olim dictus est urbis Londinensis Præpositus, quem hodie *Majorem* vocant. Vox hibrida, à Latino *portus*, & Saxon. ȝeꞃeꝼ, i. Præfectus, Præpositus. Leges Edw. Confess. cap. 1. apud Bromptonum: *Voluit ut omnis homo habeat advocatum suum, & nemo barganniet extra portum, sed habeat Portireve testimonium, vel alterius non mendacis hominis cui credi possit.* Eadem habentur in Legibus Adelstani Regis cap. 17. Leges Athelredi Regis cap. 24. *Si Portireve vel Tungravio, vel alius Præpositus compellat aliquem quod theloneum superteneurit*, &c. *Portgreve* habet Cambdenus in Cantio, ubi de oppido *Maidston: Immunitatesque plurimas reginæ Elizabethæ fert acceptas, quæ Majorem summum Magistratum instituit, pro Portgrevio quem primum habuit*, &c.

PORTITOR, idem qui *Portarius*, Janitor, in Lege Longob. lib. 1. tit. 25. §. 16. Vide *Portanarius*.

Portitor, Nuntius, tabellarius, in l. 7. Cod. Th. Execut. apud Isidorum lib. 6. c. 8. & Senatorem lib. 1. Epist. 46. lib. 8. Ep. 8. lib. 10. Epist. 8. Aliàs

Portitores, dicuntur qui *portoria* exigunt, & ad portus sedent, apud Nonium Marcellum, Donatum ad Terentii Phormion. Vide Lambinum ad Plautum.

PORTOLADI, Remiges; Italis, *Portunati*; nostris, *Forçats qui ont soin de l'esquif & le conduisent*. Sanutus lib. 2. part. 4. c. 20. *Expedit quod sint ibi decem Portoladi ad bancha puppis cujuslibet galearum — Expedit quod ibi sint 20. portoladi, qui ad bancha sequentia puppis remigent, dum est locus, pro solidis quinque grossorum quilibet omni mense.*

PORTONARIUS, Vide *Portanarius*.

PORTULANI, qui portobus maris, vel fluminum, eoque nomine navibus quæ in statione sunt, præsunt. Statutum Honorii IV. pro Regni Neapol. incolis an. 1285. *Deferentes præmissa emptitia dent particulari portulano loci, in quo fiet oneratio eorundem, fidejussoriam cautionem.* Horum munus pluribus describitur à Petro de Vineis l. 2. Epist. 36. Itali *Portolano* vocant, *libro dove sono descritti porti del mare.* Extat editus Venetiis an. 1576. cum *il consolato del mare*. Habetur etiam Gallicè editus. Vide Turcogræciam Crusii p. 525.

PORTULATICUM, Tributum quod præstatur pro navibus in portubus consistentibus. Charta an. 1231. apud Ughellum tom. 7. Ital. Sacr. p. 665. *Causaque vertitur — super plateatico seu portulatico, quod dictus Episcopus per se ac per suos portulanos exigit à deferentibus victualia*, &c. Idem videtur quod

Portinaticum, in Charta Berengarii & Adalberti Regum Italiæ an. 952. *Videlicet portinaticum, palificaturam, teloneum, ripaticum, navium ligaturam.* Et in Charta Friderici II. Imp. an. 1220. apud Ughellum to. 2. p. 23. *Portum Laveratici cum portunatico*, &c.

PORTUNUS. Vide *Neptunus*.

PORTURA. Capitulare de causis regni Italiæ c. 17. Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 29. & Lex Longob. l. 3. tit. 5. c. 3. *Sicut consuetudo fuit sigilla & epistolas prendere, vel porturas custodire, ita & nunc sit factum.* Idem Capitulare Pipini c. 9. *Ut vias & porturas vel pontes infra regnum nostrum in omnibus pleniter emendatas esse debeant*, &c. Infra: *Nam per alia loca super ipsa flumina nullatenus porturas esse debeant.* In Lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 26. ubi eadem pene verba inseruntur: *Ut viæ, & portus, & pontes*, &c. Mox: *Nullatenus pontes esse debeant.*

PORTUS, Fauces, Claustra montium, *Puertos* Hispanis, quibus propriè dicuntur claustra Pyrenæorum montium. Turpinus in Hist. Caroli M. cap. 11. *Tunc Aigolandus fugiens transmeavit portus Aserros, & venit usque Pampilonam.* Cap. 21. *dum Carolus portus cum 20. millibus Christianorum — portus transiret.* Occurrit ibi pluries. Sebastianus Salmanticensis Episcopus in Hist. *Ita ut ne unus Caldeorum intra Pyrenæi portus remaneret.* Will. Brito lib. 1. Philipp.

Usque sub Hispanos fines portusque remotos.

Guillelmus de Podio-Laurentii cap. 52. *Quibus auditis Rex & perceptis, quod dictus Comes Fuxi de montanis Castris suis confideret de ultra Portus*, &c. Nangius in Philippo III. *Interea Comes Atrebati qui, ut diximus, juxta introitum portuum cum validamanu peditum & equitum se tenebat, portus Cysereos evitando, & in partem alteram per montes Pyreneos — transitum fecerat*, &c. *Le Roman de Guarin*:

Normans, Bretons vindrent voirement
Et Avalois, Flamenc & Loherant,
Et Angevin, Mansel, & Alemant,
D'otre Lerin vindrent mult fierement
Des les port d'Aix jusqu'au Port S. Vincent.

Ibidem:

Des pors de Nismes jusqu' à pors de Navarre.

Alibi:

As pors d'Espagne s'en est entrez Roland.

Consule Notas nostras ad Alexiadem p. 301.

Portarium, eadem notione. S. Eulogius in Epist. ad Wilesindum Episc. Pampilon. *Acysterium, quod situm ad radices montium Pyreneorum in præfatæ Galliæ portariis*, &c.

PORTUS, Reditus, prædiorum commoda, Gallis *Raports, revenus*. Vita S. Placidi Mart. n. 45. *Requisitus de possessionibus ac portubus, — de servis & ancillis.* Infra: *Præcepit ut — earumdem cortium procuratores ac portuum custodes — duceret.* N. 47. *Præcepit quod de pretio, quod de portu acceperat, construeret domum, in qua ipse cum suis habitaret.* — Infra: *Præpositi portuum & procuratores cortium. — redditus portuum & census cortium.* Adde n. 55. Chronicon Casin. lib. 3. c. 57. *Locum qui Catrarius dicitur in Calabria cum toto portu suo.* Lib. 4. cap. 89. *Obtulit Ecclesiam S. Nicolai & sanctæ Luciæ cum portu suo, & cum omnibus rebus suis.* Cap. 97. *De gualdo & de portu molendini.* Charta Ottonis Imper. an. 956. apud Ughellum t. 1. p. 419. *Insuper trado supradictæ Ecclesiæ in Comitatu Aprutii, — unum portum, qui reddat centum pondera inter aurum & argentum, & etiam ferrum & sal: qui portus continet intra se quinque millia modiola inter terram & aquam intra mare.* Guntherus lib. 8. Ligurini:

Vectigal, portus, cudendæ jura monetæ,
Cumque molendinis, telonea, flumina, pontes, &c.

Radevicus lib. 3. cap. 41. *Monetam, teloneum, peda.*

ticum, *portus*, *comitatus*, &c. Lib. 4. cap. 5. *Telonea, fodrum, vectigalia, portus, pedatica*, &c. Occurrit possim in Chartis Italicis apud Ughellum.

Portum facere dicitur navis, quæ ad portum appellit. Charta an. 1079. apud Gariellum in Episcopis Magalonensib. p. 76. *Concedo in allodium sedi Magalonensi, & Clericis omnibus illic viventibus, vel victuris, naves ad portum maris pertinentes, hic, vel ubicunque in honore meo faciat portum ipsa navis.*

POSA. Tabularium S. Andreæ Viennensis: *Nantelmus filius Vitfredi dedit duas posas à Noiareia, & suum redismo de Noianza.* Vide *Pea.*

POSCA, Vinum acidum aquæ mixtum. Gloss. Gr. Lat. ὀξύκρατον, *Posca*. Glossarium Cambroniense: *Posca, vinum secundum.* Occurrit apud Plautum in Milite Glor. Suetonium in Vitellio, Plinium lib. 27. c. 4. Scribonium Largum c. 46. 104. Marcellum Empiric. p. 37. 83. 185. 201. 234. 248. Celsum lib. 3. c. 6. Apitium lib. 4. c. 1. Apuleium de Herb. c. 108. &c.

Pusca, pro *posca*, eadem notione habetur non semel apud Cælium Aurelian. Siccens. lib. 1. Chron. c. ult. lib. 2. cap. 7. 13. &c. At Ugutioni & Jo. de Janua, *Pusca & pusculа, dicitur quædam commixtio aquæ & vini, ubi plus aquæ adhibetur, quæ pusculentis maximè prodest, & dicitur à Pus.* Nec scio an sic legendum in Gloss. Saxon. Ælfrici: *pusta*, hacme. Ita *Posca* & *pusca* non semper fuerit quod ὀξύκρατον vocant, sed commixtio aquæ & vini: quomodo vox hæc videtur accipienda in Regula Magistri cap. 27. *Qui sitit, fiducialiter indicet. Post hanc vocem qui fuerit sitiens, mox de mensa sua respondeat, Benedic: statim temperata in uno vase pusca calida, aut si voluerint fratres, cum jutta, quæ semper amplius propter sitientes fieri debet in pulmentariis fortioribus*, &c. Scribit Hieronymus Mercurialis l. 3. Var. Lect. c. ult. quosdam mirari quod scribat Suetonius in Vitellio c. 12. Asiaticum ejusdem Imperatoris libertum Puteolis poscam vendidisse: quasi hujusmodi potus in medicum usum tantum adhiberetus: se verò illud admiratione dignum non existimare, quoniam vinum acidum aquæ mixtum pro vili plebecula venale extitisse rationi consentaneum, atque id *poscam* appellatum: mox addit, etiam antiquitus, sicut *escam* pro cibis, ita *poscam* pro potibus esse usurpatam se invenisse, & Barbarum notasse in antiquissimis Festi codicibus, & in Ferentini vetusto monumento, *posculenta*, pro *poculentis* legi. Et sanè in Gloss. Gr. Lat. pro quavis potione usurpatur: πόσις, *posca, potus, potio.* Vix enim probabile ad potionem Monachorum datum ὀξύκρατον. Vide Onomasticon *Rosweidi* ad *Vitas Patrum*, & supra in *Fusca.*

POSCIRE. Gauterius de Bellis Antiochenis pag. 443. *Quocirca in vicis, in plateis, in ortis, in virgultis, desertis habitationibus, aliis tentoriis pro domibus suis posciebantur.* Locus asterisco notatus ut luxatus. Legendum puto *potiebantur.*

POSITOR, Poëta. Abbo in Præfat. ad lib. 1. de Bellis Parisiac. *Ergo nec positor quidem nuncupor, nec figmenta hic habentur.* Et lib. 2. extremo:

Flagito quo positor possim per amœna locorum
Hoste canas lector gratarier atria victo.

Quibus locis ad marginem adscriptum ab ipso Abbone, *Poeta.*

POSIGIA. Vide *Pogesia.*

POSITIONES, *Ædificia*, in Glossis Isidori. Horatius:

Ponendæque domo quærenda est area primum.

POSSESSIO, Prædium quod quis possidet. Vide Festum. Lex Salica tit. 36. §. 4. *Si quis per malum ingenium in curtem alterius, vel in casam, vel ubicumque miserit aliquid, quod furatum est, nesciente domino cujus possessio est*, &c. Lex Longob. lib. 2. tit. 43. §. 1. *Si autem ad quartam (vicem) venire contempserit, possessio ejus in bannum mittatur.* Capit. Caroli M. lib. 5. c. 169. *Qui in vicis vel possessionibus Chorepiscopi nominantur*, &c. Gregorius Turon. de Miracul. S. Martini c. 23. *Erant enim ingenui, & possessionem propriam possident.* Occurrit non semel apud Agrimensores. Vide Gloss. Rigaltii.

Possessionatus, Habens bona solo. Occurrit in Charta Ricardi II. Regis Angliæ apud W. Thorn p. 2159. & in Decreto Sigismundi Reg. Hung. an. 1435.

POSSESSORES, in Lege Salica tit. 43. §. 7. dicuntur *qui res in pago ubi commanent, proprias possident*: Cives. Vetus inscriptio Vincentiæ, apud Georgium Pilonum in Hist. Bellunensi p. 16. *Æterno Principi Fl. Claudio Juliano ubique venerando semper Aug. Ordo possessoresque Brixillanorum optata devotione dedicarunt, bono reipublicæ nato.* Alia apud Franciscum Angelonum in Hist. Interamnensi p. 36. *Et possessores, inquilini, negotiantes, viæ stratæ cultores*, &c. Ita apud Byzantinos *Possessores* appellabantur, qui domos in urbe possidebant. Liberatus Diaconus cap. 20. *Habens autem consentaneos aliquantos, ex Clero, & possessores civitatis, & corporatos, & milites*, &c. Nec scio an de iis intelligendus sit Victor in Valente. *Fuit possessoribus consultor bonus, mutare judices rarius*, &c. Atque ii sunt quos κτήτορες vocat Chronicum Alexandrinum duobus locis, qui ex eo quod domos in urbe possiderent, jure panum civilium & gradilium gaudebant, quod pluribus docemus in nostra Constantinopoli Christiana. Hesychio κτήτορες, κτισταὶ dicuntur, *conditores*. Hinc κτητορικὸν δίκαιον apud Pachymerem lib. 8. c. 21. extremo, jus quod alicui competit in Monasterio aliquo vel Ecclesia à se vel decessoribus condita, quod vulgò *jus Patronatus* dicimus, ut rectè interpretatur eruditus Possinus. Vide quæ de hac voce annotavit vir immensè doctus Jo. Bapt. Cotelerius ad to. 1. Monument. Eccl. Græcæ. p. 750.

POSSIBILITAS. Leges Alvredi Regis West-Sax. cap. 38. *Si autem oculus assnaset, reddat weram ejus, & possibilitatis accusetur in eo facto, & purget se juxta modum witæ*, &c. Ubi *possibilitatis accusari*, est de crimine aut facto quod data opera & voluntariè perpetratum est. Leges Canuti cap. 66. *Et si quisquam agat impossibiliter, non est omnino simile si voluntariè faciat.* Ita *possibile*, & *impossibile* usurpantur in Leg. Sax. Edwardi senioris c. 8. pro eo quod voluntariè vel involuntariè fit.

POST, Penes. Marculfus lib. 1. form. 26. *Eo quod villam aliquam nuncupatam illam, quæ ad eundem de parte illius pervenire debuerat, post vos retineatis indebite*, &c. Form. 28. *Eo quod pagensis vester ille eidem terram suam, in loco nuncupante illo, per fortiam tulisset, & post se retineat injuste*, &c. Adde form. 38. eod. libro. Chartas Parensales c. 12. Epist. 65. inter Epistolas Desiderii Cadurc. Episc. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 10. §. 13. &c. Formula loquendi usitata in aliquot provinciis Gallicis, *retenir aprés soy*, pro *sibi retinere, asserere.*

POSTA, Statio, loci situs, *positio*: Italis *Posta*, nostris *Poste.* Charta Honorii III. PP. an. 1232. apud Ughellum in Episcopis Senogalliensibus: *Nec non de ripa & portu, seu & aliis supradictæ civitatis vectigalibus, siliquatico, pedagio, mensuratico, & de aliis postis & posterulis civitatis ipsius; excepta posta S. Angeli, cujus vestri in integrum sunt proventus.* Hinc orta vox apud nostros *Postes*, pro veredariis, qui veredis seu equis cursoribus certas locorum *positiones*, stationes, & ut olim appellabant, mutationes, *emetiebantur.*

Posta. Charta an. 1193. apud Georg. Pilonum in Hist. Bellunensi p. 97. v. *Ut debeat observare postam & pactum cum Commune Tarvisii*, &c. Concilium Ravennense an. 1317. c. 15. *Ubi verò per postas libri usurarii non apparuerit per petentem sibi usuras restitui*, &c. Infra: *Dummodo apparuerit per postas libri vel alio modo legitimo, mutuum vel obligationem fuisse contractam.* Hinc *Postilla*, de qua voce mox.

POSTABULA, seu potius *post tabula*, seu retroaltare, posticum altaris, seu ejus ornamentum. Querimonia Berengarii Vicecomitis Narbonensis adversus Guiffredum

Archiep. Narbonensem an. 1056. *Thesauros quosque qui à conditione in eam congregati erant subtraxit: tabulas verò & postabulas, & cruces, & scrinia reliquiarum aurea & argentea excoriavit.* Vide *Postaltare.*

POSTADVOCATUS. Vide *Advocatus.*

POSTALTARE, Velum, pallium, vel aliud quodpiam ornamentum, quod retro altare apponitur. Arestum 9. Maii 1321. *Unum postaltarium de sindone*, &c. Vide *Postabula.*

POSTATUM, Postium seu palorum series, *Palissade de posteaux.* Willelmus de Podio-Laurentii in Chr. c. 43. *Fuit autem molendinum, quod munitum erat postato tenui & vetusto, captum, & qui erant in eo juvenes interempti.*

POSTFERRI, pro *Postponi*, in l. 8. Cod. Th. de Honorariis codicill.

POSTCOMES, qui vices Comitis agit. In Charta Odonis II. Comitis Carnotensis & Trecensis apud Sammarthanos in Abbatibus Vallis secretæ, subscribunt, *Sasunato Senescallus meus, Isembardus Postcomes, Odo Vicecomes, Hezelinus Miles*, &c. Ita *Postcomes*, & *Vicecomes* diversi sunt.

POSTCOMMUNIO, vel *post Communionem*, Antiphona, quæ post Communionem, in signum quod communicatio expleta est, concinitur: quæ olim appellabatur *ultima oratio ad complendum*, ut testatur Walafridus Strabo de Reb. Eccl. cap. 2. Vide Durandum lib. 4. Ration. c. 56. 57.

POSTELLA, pro *postilena*, Gall. *Croupiere de cheval.* Papias: *Postella, ornamentum equi, dicta quasi post sellam, sicut antella, ante sellam.* Statuta Hugonis V. Abbatis Cluniacensis: *Sine postella & sella regulari non multum pretiosa ullus Priorum nostrorum equitare præsumat.* Eadem ferme habentur in Bullis Gregorii IX. & Nicolai IV. pro Benedictinis, post Chron. Casinense. ὀπισέλη, & ὀπισέλιν, idem Græcis recentioribus sonat. Vide Gloss. Meursi.

Postena, eadem notione. Vitæ Abbatum S. Albani p. 77. *Equi decentes & fortes sint ad portandum pannos unius Monachi ad postenam armigeri.* Thwroczius in Carolo Rege Hungar. cap. 99. *Universa namque ferramenta streparum & habenarum, seu rudibularum, & alia ad ipsum spectantia de argento inaurato—existebant: corrigiarumque cinguli, & frena ac similia alia cum thenis & postenis sericæ substantiæ contexta fuerant.*

POSTELLUM, Cippus, Gall. *Posteau*, vulgo *Carcan*; postis scilicet seu palus, cui alligati rei publicè exponuntur ad majorem infamiam. Tabularium *S. Flori* Arvern. *Excepta executione ultimi supplicii, fustigatione, bannitione, & postellatione.* Et infra: *Dominus de Bre-Zons non potest facere furcas apud BeZons; postellum verò potest facere.* Concilium Bituricense an. 1336. c. 12. *Item pilorium seu postellum in cœmeterio & locis sacris affigunt & apponunt.* Vide *Carcannum*, & *Pilorium.*

POSTENA. Vide *Postella.*

POSTERGALE, Tergum cathedræ: *Le dos de la chaire.* Ceremon. Rom. lib. 1. sect. 9. *Sedilia Episcoporum—habebunt reclinatorium sive postergale altum usque ad spatulas, & gradum—super quem pedes teneant.* Occurrit & sect. 13.

POSTERULA, *Posterna*, Posterior porta, vel portula, aliàs *posterna*, Italis *Postierla*: Posticum Latinis, & S. Isidoro in Regula c. 1. *Pseudothyrum*, Severo Sulp. dial. 3. c. 16. Nos etiam *Fausses portes* vocamus portulas ad urbis muros, quæ ferè semper clausæ manent, nec aperiuntur nisi pro aliqua ingruente necessitate, cujusmodi sunt quæ *Portellæ* dicuntur, in Glossis Græco-Lat. πορτέλλιον, *portella.* Papias: *Posticula, posterula qualibet.* Ammianus lib. 30. *Viator quidam ad citeriora festinans, cum bivium armato milite vidisset oppletum, per posterulam tramitem medium squalentem fructetis & sentibus vitabundus excedens, in Armenios incidit fessos*, &c. Sed ibi pro angusta semita videtur sumi, cum in campis *portellæ* fingi non possint. Acta S. Agathæ virginis n. 12. *Ipse autem ad posterulam Secretarii fugiens, in januis populum dereliquit.* Cassianus lib. 5. de Instit. Cœnob. c. 11. *Quantalibet urbs sublimitate murorum & clausarum portarum firmitate muniatur, posterulæ unius, quamvis parvissimæ, proditione vastabitur.* Adrevaldus de Mirac. S. Bened. c. 19. *Pervenit (Aurelianum) ad posterulam, quæ usque S. Benedicti dicitur, ibique appulit.* Anastasius in S. Hormisda: *Imperator ejecit eos per posterulam, & imposuit eos in navim.* Idem in Leone IV. PP. *Secundam quoque isdem pius Papa dedit orationem super posterulam, ubi mirum in modum castellum præminet, quæ vocitatur S. Angeli.* Alibi: *Et ingressus est per posterulam, quæ appellatur S. Agathæ, in urbem Romanam hora diei.* Adde eundem in Nicolao I. p. 210. Charta Ottonis III. Imp. apud Baron. an. 1001. n. 11. *Nec aliquis ejusdem civitatis quandoque habitator murum ipsius civitatis ad portas vel posterulas faciendas sine ipsius Episcopi licentia frangere præsumat.* Raymundus de Agiles in Hist. Hierosol. *At verò ii qui ascenderant, descendentes in civitatem, posterulam quandam aperuerunt.*

Pusterula. Charta anni 954. apud Ughellum to. 5. pag. 1539. *Intra civitatem Tiburtinam, turricella cum scala marmorea à solo ad summum, oratorium sancti Panleonis super pusterula cum scala marmorea & duobus cubucellis, uno terrineo, alio solorato*, &c.

Pusterla. Sanutus lib. 2. part. 2. cap. 4. *Dictum quippe fortalitium certas habet pusterlas per muros & tentoria, respondentes inter prædicta valla & barbacana, per quas potest iri & veniri: sed dictæ pusterlæ bonas habent portas ferreas.* Utitur rursum cap. 6. ut & Charta Gualæ Episcopi Pergamensis an. 1176. in Hist. Pergam. to. 3. pag. 327. Hist. Cortusior. lib. 7. cap. 16. & Otto Morena pag. 35. 70. &c. Joannes Villaneus lib. 2. c. 1. *E quatro porti haveva la citta, e. 6. posterlo, e torri di maravigliosa fortezza.* Adde lib. 3. c. 2. lib. 7. c. 6. *Le Roman de Girard de Vienne*:

Par la posterle s'en ist isnellement.

Posterna, eadem notione, nostris *Posterne.* Historia Episcop. Autissiod. c. 57. *Emit item domos quæ erant juxta posternam, & pl[...] Reinaldi*, &c. Matthæus Westmonaster. an. 1263. *Posterna ex altera castelli parte patefacta*, &c. Fleta lib. 2. c. 73. §. 21. *Potestas habere posternas in omni curte totaliter inhibeatur, sed unicus sit ingressus.* Guill. *Guiart* in S. Ludovico:

Esgarde une posterne ouverte.

Vide *Posticium*, & Oct. Ferrarium in *Posterla.*

POSTHEREDES, qui aliàs *Proheredes.* Charta Alamannica Goldasti 58. *Si ergo ipse aut ullus hæredum meorum vel posthæredum—contra hanc chartam à me factam præsumpserit*, &c. Adde ch. 59. 60. Vide *Proheredes.*

POSTICIPARE, quasi *post capere.* Claudianus Mamertus lib. 1. de Statu animæ: *Est ergo in pecude corruptibile corpus, & mortalis anima, quæ vitam corporis nec anticipat, nec posticipat.*

POSTICIUM, in Glossis Gr. παράθυρα, παραθύριον. Eædem: *Postica*, παράθυρα κατόπιν τῶ οἴκου. Glossæ antiquæ MSS. *Posticium, latens ostium, quod remotum est à publico.* Glossæ Biblicæ MSS. *Porticum, posternam, posticium, i. fodorus.* Maximè verò in Monasteriis hæc vox usurpatur pro portula, per quam inducuntur quæ ad victum Monachorum vel Sanctimonialium, resque alias, necessaria sunt, ut in Regula S. Aureliani c. 21. Regula S. Cæsarii ad Virgines c. 28. *Ad cellarium, & ad posticium, vel lanipendium tales à seniore eligantur, non quæ voluntates aliquarum, sed necessitates omnium cum timore Dei considerent.* Fortunatus in Vita S. Radegundis c. 24. *Nulla Monacharum, nisi ipsa, de posticio, quantum ligno opus erat, sola ferebat in sarcina.*

Posticiaria, quæ curam *Posticii* habet, *quæ Posticio præposita est*, in Sanctimonialium Monasteriis, in eadem Regula S. Cæsarii c. 23. 28. 30. 40. Occurrit etiam apud Baudoviniam in Vita S. Radegundis cap. 8.

Posticum, *Latens ingressus*, Joanni de Janua. S. Isidorus in Regula c. 1. *Monasterii autem munitio tantum januam extrinsecus habeat, unumque posticum, per quem*

eatur ad hortum. Le Roman d'Aubery:

Au postis vint, prent le a desveroillier.

Posticia, eadem notione. Charta donationis factæ Ecclesiæ Cornutianensi, edita à Suaresio: *Item vela linea pura tria; ante consistorium velum lineum purum 1. in pronao velum lineum purum 1. & intra basilicam pro posticia vela linea rosulata 6.* Ita enim lego pro *porticia*.

POSTILLÆ, Notæ. Sic autem maximè dicuntur notæ marginales & perpetuæ in sacra Biblia, quæ secundùm verba currunt, quasi *post illa verba*, quod hæc subinde efferrent Magistri, qui ejusmodi notas suis discipulis dictabant: nisi nomen mutuatæ fuerint à voce *Posta*, quæ paginam denotat, uti supra observatum. Nicolaus Trivettus in Chr. an. 1228. de Stephano Arch. Cantuariensi: *Hic super Bibliam postillas fecit, & eam per capitula, quibus nunc utuntur moderni, distinxit.* Idem an. 1238. de Alexandro Cestrensi Episcopo: *Super Psalterium postillas scripsit.* Eadem tradit de Roberto Bacum Dominicano sub an. 1240. Titulus Homiliarii Pauli Diaconi, in Analectis viri eruditissimi Joannis Mabillonii to. 1. p. 27. *Opus præclarum omnium homeliarum & postillarum venerabilium ac egregiorum Doctorum Gregorii, Augustini,* &c. Vita Joannis XXII. PP. *Condemnavit in Consistorio quodam pestiferam postillam fratris Petri Joannis de Serinhano continentem dogma pestiferum,* &c.

Postillare, Postillas scribere. Epitaphium Nicolai de Lyra in aula Capitularia Cœnobii Franciscan. Parif. *Hic jacet Fr. Nicolaus de Lyra Sacræ Theologiæ venerabilis Doctor, cujus vita & doctrinæ fama diffusa est per diversa mundi climata. Postillavit enim Biblia ad litteram à principio usque ad finem,* &c. *Obiit an. D.* 1340. Vita Benedicti XII. PP. p. 62. de eodem Lyrano: *Qui totam Bibliam profundissimè & subtilissimè postillavit.* Nicol. Trivettus an. 1243. de Hugone de Vienna Cardinali: *Hic doctrina sana & perlucida totam Bibliam postillavit.* Knyghton de Hugone Cardinali Dominicano: *Totam Bibliam postillavit.* Hinc vox practicis nostris familiaris, *Apostiller*, scriptum notulis dilucidare, illustrare.

POSTMERIDIES, Refectiones quæ inter prandium & cœnam fiunt. Juramentum Decani S. Quintini apud Hemereum in Augusta Viromanduorum p. 93. *Vos juratis — quod solvetis Seneschallo Ecclesiæ pastus, postmeridies, & charitates.* Statuta antiqua Canonicorum S. Quintini, apud eundem: *Ad postmeridium debet nebulas, & oblatas,* &c. Vide *Biberes nonales*.

POSTMITTERE, Postponere. Concilium Turon. II. c. 20. *Cum etiam in Chronicis habeatur de virginibus, gentilium tempore, quæ se deæ Vestæ sacraverant, postmisso proposito, & corrupta virginali gratia, legali sententia vivas in terra fuisse defossas.*

POSTNATUS, Secundogenitus, ex Gallico *puisné*. Bromptonus lib. 2. c. 35. §. 1. *Est consuetudo in quibusdam partibus, quod postnatus præfertur primogenito.* Vide Regiam Majest. lib. 2. cap. 2. §. 5. cap. 22. §. 7. cap. 29. §. 3. Occurrit passim apud eundem Bractonum, Glanvillam, in Fleta, &c.

Postnati, inquit Spelmannus, hodie ex nova occasione dicuntur, qui in Scotia nati sunt post translationem coronæ Angliæ ad Jacobum Regem, cum hac ipsa distinctione fiant omnium jurium Anglicanorum participes, &c.

POSTPONERE, Dimittere. Leges Grimoaldi Regis Longob. tit. 4. §. 1. *Si quis uxorem suam absque culpa postposuerit, & aliam homo superinduxerit,* &c. Adde §. 2. In Edicto Rotharis Regis tit. 104. §. 3. 7. venator *postponere* prædam dicitur, quam dimittit, nec amplius insequitur.

POSTSECUS, *Jam*, λοιπόν, ἐπίρρημα, in Gloss. Alibi, κατόπισθεν.

POST TERGARE, Post tergum relinquere, in Gloss. vett. *Postponere, negligere.* Gesta Ludovici VII. Reg. Fr. cap. 10. *A sinistra parte terram Philadelphiæ postergantes, ad civitatem Smyrnæ venerunt.* Galli dicerent, *Laissant derriere la ville de Philadelphie.* Utitur Gibelinus Persona in Cosmodromio ætat. 6. cap. 87. ut & scriptores aliquot Itali. Autor Flammetæ: *Poste gato o scudo.* Alius: *Postergata la ragione.*

POSTULARI dicitur, qui communi Cleri & populi decreto ad Episcopatum eligitur, apud Gregorium M. lib. 7. Ind. 2. Epist. 51. 52. 89. lib. 11. Epist. 14. lib. 12. Ep. 6.

Maximè verò *postulari* dicebantur, qui ex aliena parochia erant, cùm id non liceret, nisi ex *cessione*, ut loquitur idem Gregorius lib. 4. Epist. 19. id est licentia sui Episcopi. Is enim invaluerat Ecclesiæ mos, ut Episcopi ex alienis Ecclesiis non assumerentur, ut est in Decretali Cælestini PP. cap. 18. & apud Nicolaum PP. Epist. 54. Ex quibus Joannes VIII. PP. pro Ecclesia Heduensi in Tabulario ejusdem Ecclesiæ: *Decernimus & regulariter ordinamus, ut deinceps nemo Regum vel aliqua persona vobis superponere vel ordinare, aut successoribus vestris præsumat, nisi ex filiis ipsius Ecclesiæ, secundum scripta Canonum, quem Clerus elegerit, & populus proclamaverit, si in ea dignus reperiri potuit. Quod si in ea, quod fortè accidere non credimus, inventus non fuerit, unanimi eorum consilio tam cleri quam populi de aliis dignissimus expetatur.* Hinc

Postulatio definitur unanimis petitio, per quam is qui secundum Canones vel ad Clerum, vel ad dignitatem Ecclesiasticam, etiam regularem, assumi non potest, ex dispensatione tamen & gratia, causâ cognitâ, à superiori admittitur. Cùm autem Postulatio adversetur juri communi, ideo concordi omnium calculo fieri debet *cap. 3. & 4. de postul. prælat. extr.* adeò ut si concurrat postulatio cum electione, duplo major debeat esse postulantium, *cap. bona, eod.* In eo tamen different, quod postulatio ex mera liberalitate superioris pendeat, *cap. 5. eod. Postulationem enim plus gratia quam jus requirit admitti*, inquit Honorius III.

Postulatio, apud Gromaticos. Vide Gloss. Rigaltii.

POSTULATIUS, *Ille qui postulat, petitor, rogator.* Ita Papias MS. at edit. habet *postulaticus.* Glossæ antiquæ MSS. *Postulatitius, ille qui postulatur.*

POSTURIUM. Thomas Archid. in Hist. Salonitana c. 21. *Amputaverunt caput nequissimi Ducis, & in posturio suspenderunt.* Idem c. 26. *Cum thuribulis & crucibus procedentes usque posturium,* &c. Ubi Jo. Lucius *posturium* dictum vult locum *post turrim* positum, & nunc corruptè *postire* dici.

POTAGIA. Chronicon Augustanum an. 1370. *Carolus Rex exegit ab Augustensibus 36. millia florenorum, & à Judæis 10. millia pro strewa: ob quod diversæ angariæ, & potagiæ, exactionesque institutæ.*

POTAGIUM, Potio quævis, in Wichbild Magdeburg. art. 77. aliàs nostri *Potage* vocant jus, seu jusculum. Vita S. Richardi Episcopi Cicestrensis n. 2. *Panisque & parum de vino cum potagio eis pro cibo sufficiebat.* Statuta Hospitalis seu Leprosariæ S. Juliani in Anglia: *Habeat quilibet frater Leprosus — bussellum pisorum pro potagio.* Charta Ludovici Regis an. 1264. pro fundatione Ecclesiæ S. Mauricii Silvanect. in 30. Regesto Chartophylacii Regii ch. 347. *Ordinamus insuper & volumus quod in eadem domo singulis diebus Quadragesimæ & Adventus Domini 13. pauperes, & singulis reliquis diebus anni 5. pascantur in prandio, in pane, & vino lymphato, potagio, & aliquo alio ferculo,* &c. Liber consuetudinarius Monasterii de Bello in Anglia: *Et habebunt prædicti duo homines conjunctim ad quamlibet de prædictis 3. precariis potagium & ferculum de carne sine potu, pretii 1. den.* Concilium Remense an. 1304. cap. 5. *Statuimus ut omnes & singulæ personæ Ecclesiasticæ Remensis provinciæ in singulis conviviis sint contentæ potagio & duobus ferculis, nisi magnitudo personarum supervenientium aliud requirat.*

POTARE *nomine matrimonii.* Statutum Synodale Nicolai Episcopi Andegav. an. 1277. cap. 3. *Intelleximus nonnullos volentes & intendentes matrimonium ad invicem contrahere, nomine matrimonii potare; & per hoc*

credentes se ad invicem matrimonium contraxisse, carnaliter se commiscent. Verùm cùm per hoc nullum matrimonium contrahatur, & ob hoc quoniam plures jam fuerint decepti, vobis firmiter injungimus, quod frequenter & in publice Ecclesiis parochialibus vestris dicatis, quod per prædicta hujusmodi matrimonium nec sponsalia contrahantur. Hæc etsi prolixiora descripsimus, ut seculi abusum, & proverbii vulgaris originem indicaremus, *Boire & manger, coucher ensemble, c'est mariage ce me semble.* Huc fortè spectant sequentia ex Concilio Arelatensi an. 1260. c. 4. *Cæterùm quia jam in partibus Provinciæ, quasi passim absque autoritate Ecclesiæ, suorum, suarumque præsumunt firmare conjugia,* &c.

POTARIUS. Vide *Potum*, *Potus*.

POTEBAT, pro *poterat*, in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 106. §. 1.

POTENTARE, Potestatem exercere, apud Luciferum Calaritanum lib. 2. pro S. Anathasio p. 88. 1. edit.

POTENTATUS. Papias: *Potentia est sua cujusque solius: Potentatus autem, auctoritas judicialis in civitate.* Idem: *Potentatus, æterna perpetuitas, dominationis opus prævalidum: Potentia verò una potestas.* Gloss. Gr. Lat. δυναςία, *potentia, hic potentatus.* Alibi: δύναμις, *tenor, vigor, vis, virtus, potentia, valentia, potentatus.* Vox Livio lib. 20. Cæsari lib. 1. de bello Gall. Arnobio lib. 1. & aliis nota. Occurrit etiam in Psal. 19. 89. Eccles. 10. apud Anastasium in Hist. Eccles. p. 13. 74. Joan. Sarisberiensem Epist. 5. 6. &c.

POTENTIA, Titulus honorarius, quo Michaëlem Imp. Constantinopolitanum compellat Nicolaus PP. Epist. 8.

POTENTIALITER, καθ' κράτος, apud Anastasium in Hist. Eccles. p. 114. Isidorus Pacensis in Chronico: *Sicque pene belligerantes potentialiter regnant.*

POTENTIBILIS, pro *possibilis.* Acta Murensis Monasterii p. 46. *Pridie autem Calend. Januarii persolvunt censum cum avena, — ista omnia primitus fuerunt petibilia, modo sunt potentibilia.*

POTENTIVUS. Capitulare I. Caroli M. an. 802. c. 11. apud v. cl. Steph. Baluzium: *Non potentiva dominatione vel tyrannide sibi subjectos premant.*

POTESTAS, Rex, Princeps, supremus loci Magistratus. in l. 31. Cod. Theodos. de Episcop. Salvianus lib. 7. de Gubernat. Dei: *Potestas quippe magna & potentissima, quæ inhibere scelus maximum potest, quasi probat debere fieri, si sciens patitur perpetrari.* Possidius in Vita S. Augustini c. 14. *Non defuerunt qui dicerent permissos non fuisse Episcopos apud Potestatem quæ causam audivit, dicere omnia pro suis partibus. Magnifica Potestas Præfectorum gravissimè indignata est*, in Indiculo Joannis Episc. to. 1. Epist. Rom. Pont. in Hormisda PP. *Apparitores illustrium atque eminentium Potestatum*, in Collat. 1. Carthag. initio. *Illustrissimæ potestates*, in Collat. 3. cap. 129. 140. *Majores potestates*, in l. 3. Cod. Th. de Suariis. *Temporales potestates*, qui paulò antè, *Seculares judices*, in l. ult. de Episcop. &c. *Senatus & omnes judices, & omnes aulicæ potestates*, in Gestis Acacii. Vopiscus: *Magnam potestatem ad se venire viderunt.* Avitus Viennensis Ep. 58. *Ita namque apud nos per momenta singula Potestatum speratur adventus, ut nisi illis venientibus præsens esse cavero, ab eis qui solent in nobis etiam leviora culpare, quamlibet simplex abscessus meus, non solum negligentiæ, sed etiam contumaciæ deputetur.* (Charta Roberti Capuani Principis an. 1119. apud Ughellum in Episcop. Casertanis sic clauditur: *Ex jussione præfatæ serenissimæ Potestatis scripsi.* Vide Evodium de Miracul. S. Stephani cap. 5. Codicem Carolinum Epist. 85. &c.

Potestas, Honor ipse, officium, Magistratus. S. Augustinus lib. 1. contra Academicos cap. 14. *Si collocarentur statuæ, influerent honores, adderentur etiam potestates, quæ in municipalem habitum supercrescerent*, &c. *In publica potestate positi*, in l. 1. Cod. Th. Si provinciæ Rector &c. *Ordinaria vel qualibet præditus potestate*, in l. un. Si quacunque præditus potest. eod. Cod. *Potestas judicis*, in l. 56. de Cursu publ. eod. Cod. *Judiciaria potestas*, Marculfo lib. 1. form. 3. *Neque vos, neque juniores, neque successores vestri, nec quislibet de judiciaria potestate in villas — nec ad agendum, nec freda exigendum — præsumatis.* Tabularium S. Hilarii Pictavensis: *Quatenus inibi Deo famulantes cum omnibus rebus ad ipsum Monasterium aspicientibus vel pertinentibus sub tuitionibus, & nostræ immunitatis defensione ab regni nostri judiciariæ Potestatis inquietudine residui commererentur.* Charta alia apud Beslium p. 455. *Liberam & quietam ab ullius potestatis consuetudine dedimus.* Charta Sancii Ducis Gasconiæ pro fundatione S. Petri Generensis: *Et possessiones ad eam in circuitu pertinentes absolvo, & absolutas esse pronuncio ab omni censu alicujus dominationis, ab amica inquisitione ullius potestatis*, &c. Occurrit passim hæc formula.

Potestas, Dominus loci alicujus, *Le Seigneur du lieu.* Occurrit non semel.

Potestas Monasterii, Advocatus. Notitia ex Tabulario S. Martini Turonensis: *Notitia qualiter venit Potestas S. Martini Pictavis ante Domnum Ebolum Comitem, — reclamans atque dicens*, &c. Charta 1. inter Alamannicas Goldasti: *Si autem Potestas Monasterii istam traditionem inrumpere, & eos alienigenare conaverit*, &c.

Potestates, seu *Potestats*, in Consuetudine Solensi tit. 2. majores vassalli feudales, qui tenentur semel ad minus singulis septimanis ad Curiam Laxarrensem venire, cum Castellano Laxarrensi jus dicturi. Unde iidem sunt qui nostris *Pares Curiæ* appellantur.

Potestas, Villa, pagus, districtus *Potestatis* judicis, seu potius domini. *Seigneurie.* Odo Cluniacensis lib. 2. de Vita S. Geraldi c. 7. *Quidam violenti homines præsumptionem faciebant contra potestatem loci illius.* Baldricus Dolensis in Hist. Translat. capitis S. Valentini n. 11. *In loco qui dicitur Blinquitutum, mortalitas cœpit desævire, & potestatem illam profligare.* Chronicon S. Benigni Divionensis: *Dedit Comes Otto S. Benigno potestatem Vivariensis Cellæ.* Hist. Episcopor. Salisburgensium apud Canisium p. 250. *Cœpit Theodonem rogare Ducem ut ipsius potestatis locum tribueret*, &c. Vita SS. Bonæ & Dodæ n. 11. *Et Vallis Monasterii, potestas scilicet magna non obfuscat sua vilitate cætera patrimoniorum sancti viri donaria.* Usatici Barcinonenses MSS. c. 65. *Stratæ & viæ publicæ, & aquæ vivæ, prata, pascuæ, — sunt de potestatibus, non ut habeant per alodium, vel teneant in dominio, sed ut sint omni tempore ad emparamentum cunctorum illorum populorum*, &c. Tabularium S. Cypriani Pict. *Acta sunt hæc quando reddidit Guillelmus Comes potestatem S. Petri Frotherio Episcopo.* Tabularium Burguliense: *Cum tota vicaria ad ipsam curtim vel Potestatem pertinente.* Charta Philippi Augusti anno 1190. in Tabulario sancti Victoris Parisiensis charta 24. *Tres feodos quos ab Abbate ipso tenebat in Potestate Puteolorum.* Charta Joannis Comitis Cabilonensis anno 1233. *Nos prædicti Joannes & Mathildis, si quid actionis, si quid juris vel rationis, si quid dominii & potestatis, si quid possessionis habemus aliquomodo vel tempore, vel habere videbamur in prædicta majori justitia, & in potestate dictæ villæ, — cedimus, tradimus*, &c. Occurrit passim in veteribus Tabulis, in Chronico S. Benigni p. 360. 414. 427. 431. to. 4. Historic. Franc. p. 170. in Charta Alamann. 76. Goldasti, apud Brolium in Hist. Parisiensi p. 95. 96. edit. 1639. Roverium in Reomao p. 173. 220. Beslium in Comitib. Pictav. p. 248. 288. 289. in Episcop. Pictavensib. p. 39. Rouillardum in Hist. Meledunensi p. 354. Sammarthanos to. 1. Gall. Christ. p. 159. 160. 414. 754. Duchesnium in Hist. Vergiac. p. 31. 34. 36. 50. 54. 134. Guichenonum in Hist. Sabaud. p. 3. 4. Hemereum in Augusta Viromand. p. 220. in Regesto. p. 33. 34. &c.

Potestas, in Italia præsertim, appellatus supremus civi-

tatum liberarum Magistratus, qui aliunde quam ex ipsismet civitatibus eligebatur, & summo jure civibus in rebus bellicis perinde ac civicis imperabat, cujusque functio annua erat. Guntherus lib. 9. Ligurini:

Inde per Etruscas Legatos destinat urbes,
Campanasque domos, & quas in littore curvo
Æquorei lavat unda salis: qui debita fisco
Jura vetusta petant, per quos statuantur in omni
Urbe Magistratus, & civica quæque Potestas.

Radevicus lib. 4. de rebus Gestis Friderici Imp. cap. 6. *Præterea & hoc sibi ab omnibus adjudicatum atque recognitum est, in singulis civitatibus Potestates, Consules, cæterosve Magistratus assensu populi per ipsum creare debere, qui fideles simul & prudentes, & Principi honorem, & civibus patriæque debitam justitiam nossent conservare.* Thomas Archidiaconus in Historia Salonitana cap. 34. *Ut autem rumor in civitate perstrepuit quod Potestas advenisset, — Egressus autem de navi, ab universa Cleri populique frequentia in magno tripudio & honoris obsequio susceptus est. Altera autem die misit & fecit inspici plura hospitia, ubi videretur commodius sui regiminis officium exercere. Et tandem placuit habere domum Comitis Grubesse pro publico Palatio, & pro hospitio suo. Tertia verò die fecit coadunari universum populum civitatis, & facta curia, primo expediverunt se nuntii exponentes suæ legationis processum, & exitum, ostendentes, — Posthæc autem surgens Garganus,* (Potestas) *ut erat eloquens vir, multùm lepidè concionatus est, & præstito sui regiminis juramento, fecit universam multitudinem, tam Nobilium, quam Popularium vinculo sacramenti astringi, ut essent suis præceptis obedientes per omnia & sequaces. — Tunc ordinavit Curiam, statuens Judices, Camerarios, Præcones. Totum namque regimen ad exemplar Italicarum urbium quæ per Potestatum regimina gubernantur, ordinavit.* Cujusmodi verò esset *Potestatis* sacramentum, habetur apud Corium in Historia Mediolanensi parte 2. p. 167. edit. 1646. De hac porro dignitate accipe quæ habet Franciscus Sansovinus in familia Martinengha p. 299. *Ogni citta ch'era libera, & sotto l'ordine de suoi Magistrati eleggeva per capo del suo governo un Podestà, che fosse forestiero, scientiato, armigero, & bellicoso. Costui menava secondo il suo volere un Vicegerente & suo delegato che fosse Giurisconsulto: & appresso haveva tre Sergenti o Cavallieri con vinticinque fanti, ch'era la corte Pretoria per servitio della giustitia. Oltre a ciò teneva sei Staffieri, & altre tanti Donzelli & cavalcature. Et sedeva nel Magistrato per uno anno continouo. Et gli era pagato il salario assai grosso in tre rate. La prima gli era data ne primi tre mesi del suo reggimento, l'altra finiti i sette mesi, & la terza quando era liberato del sindicato, che finiva quindeci giorni dopo l'anno della pretura.*

His adjungenda videtur Formula literarum, quibus Potestati alicui illius nuntiatur electio; sic illa habetur apud Rollandinum in Summa Notariæ: *Militi probatæ fidei & examinatæ virtutis Dom. Cornelio de Solario, R. de villa Potestas, Consilium, & Commune Bononiæ, Salutem & prosperos ad vota successus. Licet in altitudine libertatis naturaliter conditio suspiret humana, quia tamen utplurimum examine rationis omisso in præcipitium perversæ labitur voluntatis, datum est ut vinculis disciplinæ restricta sub jugo dominii, obedientiæ collum ponat, & ut homo præferatur hominibus ad motus illicitos loris justitiæ refrænandos. Hinc est quod hodie plus solito propter corruptas affectiones hominum, & invalescentes nequitias perversorum nihil potest populo esse beatius, nihilque majus, quam bono duce prævio bene duci. Cùm igitur hujus rei sollicitudinem multam provideremus nostro regimini dignum præferre rectorem, per brevium solemnitatem juxta municipalis observantias legis nostræ in viros fidelissimos & prudentissimos electionis auctoritas sorte venit, qui virtuosos Italiæ viros, & hujus dignos officio prælaturæ sollicita examinatione quærentes, tandem consideratis virtutibus quas in vobis affluenter adesse prædicat opinio celebris & communis, personam vestram ad Kalendas Februarii proxime venturi ad unum annum nobis & civitati nostræ in Potestatem, Rectorem, & Dominum electione concordi & unanimi præfecerunt. Quapropter cùm ex ipsa electione sit per omnem modum mirabilius satisfactum affectionibus cordis nostri: eo quod scimus vos adeo virum doctum, ut sciatis æqua libra ponere judicium in pondere, & justitiam in mensura, & in vindictam facinorum justitiæ vibrare gladium temporalem, prudentiam & dominationem vestram instanter multis precibus exoramus, quatenus regiminis nostri locum & officium, quod vobis ea cordis affectione qua nulla major offerimus, si placet, cum salario duorum mill. libr. & cum illis conditionibus quas tam ea quæ vobis in publica forma per latorem præsentium mittimus, quam alia Communis nostri statuta declarant, hilariter & libenter admittatis, sociati quatuor judicibus, duobus Militibus & duobus Notariis, viris duntaxat talibus, quorum fide ac prudentia honor vester gloriosus appareat. Venientes itaque 15. diebus ante Kalendas Februarii vestram & vestrorum prædictorum in civitate nostra præsentiam habeamus. Itaque si assentiendum duxeritis, vel non duxeritis votis nostris, in tertium diem post harum præsentationem responsum latori præsentium per instrumentum publicum certum detis.* Sequuntur *Litteræ ejusdem tenoris sub breviori forma, Responsiva de acceptatione electionis & admissione regiminis,* & *responsiva qua se excusat electus, & electioni renuntiat.* Vide Gesta Innocentii III. PP. p. 143. Petrum de Vineis lib. 2. Epist. 1. lib. 3. Epist. 63. & alibi, Corium in Hist. Mediolan. p. 157. Hieronymum *dalla Corte* lib. 4. Hist. Veron. p. 223. &c.

Potestatis titulo donabatur olim Legatus seu Magistratus qui pro Venetis Constantinopoli morabatur apud Imperatores Constantinopolitanos, ut ex Acropolita cap. 85. & ex Charta anni 1238. quam in Hist. Franco-Byzantina descripsimus, docemur. Sed is postmodum *Bajulus* dictus est, mansitque *Potestatis* dignitas & nomenclatura Genuensium Legato in eadem urbe, uti exerte habent Pachymeres lib. 2. cap. 32. Nicephorus Gregoras lib. 4. sect. 9. & Codinus de Offic. cap. 7. n. 6. Vide Meursium in ποτεστάτης.

Obtinuit etiam hæc dignitas in Francia, maximè in Provinciæ Comitatu. Nam passim mentio occurrit *Potestatum* Arelatensis urbis, antequam idem Comitatus ad Carolum I. pervenisset, qui eorum loco Vicarios, (*Viguiers*) instituit. Occurrunt etiam non semel *Potestates* Massiliæ & Avenionis. In Charta an. 1225. *Spinus de Sorezina Dei gratia Potestas Massiliæ & Avenionis* inscribitur. Alia anni 1240. *Cùm Comes Galterius Vicarius generalis domini Imperatoris in regno Arelatensi & Viennensi peteret Potestariam Avenionis à domino Comite Tolosæ, dicens quod à domino Imperatore receperat in mandatis, quod Potestariam reciperet supradictam,* &c. Philippus *Mouskes* in Hist. Regum Francor. MS. de Avenionis expugnatione:

Et s'ot li Rois avoec ensin
Leur Poëstat, & le Dalfin,
Pour çou que li Quens de Provence
Li ot conseilliet sans penence.

Nicolaus de Braia in Ludovico VIII. de eodem:

Præfectus cui major in urbe potestas.

Potestaria, Potestatis, seu urbis Capitanei dignitas, apud Petrum de Vineis lib. 3. Epist. 63. lib. 5. Epist. 46. 96. & 100. in Historia Cortusiorum lib. 7. cap. 8. l. 8. c. 12. apud Nicolaum Smeregum in Chron. an. 1263. Rollandinum in Chron. lib. 3. cap. 1. in Chartis Italicis apud Odoricum Raynaldum an. 1288. n. 6. 7. & alibi passim.

Potestas major, Merum Imperium, *Haute Justice.* Vide *Pignus.*

Potestas castri, in Usaticis Barcinonensibus MSS. cap. 68. & alibi non semel, dicitur facultas, quam superior dominus

minus habet utendi castro vassalli. Charta Ildefonsi Regis Aragonum an. 1192. apud Marcam lib. 6. Hist. Beneharn. cap. 9. *Et tu & successores tui dabitis mihi meisque successoribus in perpetuum potestatem irati & pacati de Lorda, & de omnibus castellis, munitionibus, & fortitudinibus ejusdem terræ, quotiescunque à me vel nunciis meis requisiti fueritis.* Locos alios habes in Dissert. 30. ad Joinvillam.

Potestates, Angeli ex secundo sacræ Angelorum Hierarchiæ gradu, quorum officium est, curare ne à causis inferioribus aut aliunde confundatur, perturbeturque Virtutum actio: quod fit impediendo contrarias causas & inferiores per debitam subjectionem subordinando, ut idoneæ fiant recipiendæ motionis, quàm iis volunt imprimere Virtutes. Sic autem appellantur, quod in iis omnipotentia Creatoris appareat. Vide S. Gregorium Homil. 34. in Evang. S. Bernardum lib. 5. de Consid. c. 4. Isidorum lib. 7. Orig. cap. 5. Gulielmum Paris. 2. P. de Un. p. 2. cap. 127. &c.

Homines Potestatis, qui vulgò gens *de Poëte*, vel *de Poste* appellantur in Consuetudinibus municipalibus, in quibus æquiparantur *Villanis*, & hominibus ac tenentibus obnoxiæ conditionis: *Hommes roturiers de postes* in Vitriacensi art. 65. 68. In Hannoniensi art. 65. opponuntur viris nobilibus; apud Butilerium *Consuetudinarii* vocantur, *Coustumiers*, præstationibus scilicet obnoxii, & operis: nam ita nuncupantur quod in *Potestate* domini sint. Tabularium Cabilonense an. 1223. apud Sanjulianum in Cabilone p. 424. *Nostri homines, sive in potestate nostra positi.* Arestum an. 1347. *Homo potestatis, non nobilis.* Vide Consuetud. Meldensem art. 1. 5. 50. Ducatus Burgund. art. 125. Comitat. Burgund. art. 102. 106. veterem Senonensem art. 58. Barrensem art. 18. veterem Consuetud. Franciæ lib. 2. c. 41. &c. Ita *Terres de pote*, in eadem Barrensi Consuet. art. 17. 18. 118. *Villenagia*, præstationibus obnoxii agri.

POTESTATIVE, Cum omni potestate ac imperio, magnificè. Luitprandus in Legat.: *Laudulfus — septennio potestative eam sibi subjugavit.* Ditmarus lib. 7. *Cæsar — quamvis parvo uteretur exercitu, tamen potestative quamdiu voluit in his partibus fuit.* Infra: *Et in his partibus nunquam magis honorifice ac potestative fuit.* Adde p. 106. Vetus Judicatum in Chronico S. Vincentii de Vulturno p. 690. *Ut omnes ipsi servi, qui ad ejus placitum venire noluissent, potestative eos apprehenderet, & in ipso servitio eos replicaret*, &c. Charta æræ 990. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti to. 5. *Et per subreptionem & per verba fallacia potestative tulerunt nobis medietatem de ipsa piscaria*, &c. Vide Concilium Cabilonense an. 813. c. 30.

Potestative tenere, possidere, id est cum omni potestate ac jurisdictione & dominio. Charta Alamannica Goldasti 27. *Quam ille proprietatem cum potestative possedisset, ad Monasterium multis adhibitis testibus reddidit atque revestivit.* Charta Ottonis Imp. an. 983. apud Baldricum Noviom. lib. 1. c. 108. *Sed ipse ejusque successores ex nostro regio dono venationis potestative teneant, & quibuscunque placeat venandi licentiam concedant.* Chronicon Laurishamense an. 895. p. 68. *Ad dies vitæ suæ potestative ac securiter & quiete obtinendas & fruendas per precariam suscepit.* Vide Reginonem an. 961. & Stangefolium lib. 2. Annal. Circuli Westphalici p. 185. Capitula ad Legem Bajwar. tit. 2. §. 8. *Ut omnes Episcopi potestative secundum Regulam Canonicam doceant*, &c. Galli dicerent, *de tout leur pouvoir.*

POTESTATIVUM, idem quod *Potestas*, Dominium, *Seigneurie*. Charta an. 1066. in Tabulario Ecclesiæ Narbonensis: *Dicebat Vicecomes* (Narbonensis Bernardus-Berengeri) *tenere se Capitolium, & quadam alia ad fevum: justitias verò & balhias, & forcias — per potestativum.* Charta Pontii Comitis Tolosani apud Catellum in Comit. Tolosan. p. 89. *Damus similiter totum alodium & totum potestativum de Ecclesia & omni parochia*, &c. Occurrit ibi pluries. Alia Guillelmi Archiepiscopi Narbon. an. 1251. *Inhibuit — quod Clerici non emant alodia in suo potestativo.* Capitulare 1. Caroli M. an. 802. edit. à v. cl. Steph. Baluzio c. 4. *Neque terminum, neque terram, nihilque quod jure potestativo permaneat, nullatenus contradicat, neque abstrahere audeat vel celare.*

POTESTATIVUS, Potestate ac autoritate præditus: *Viri potestativi*, nostris, *Hommes puissans.* Donationes factæ Ecclesiæ Salisburgensi cap. 5. *Et ita fieri à potestativis viris ad istam sedem definitum est.* Cap. 12. *Ruther Comes & Gerbost nobiles viri ac potestativi.* Occurrit ibi non semel & cap. 13. Sic nostri *Posteis* appellarunt, qui hisce locis *potestativi* dicuntur. *Le Roman de Garin*:

> *Veez Fromondin de Lanz li Posteis.*

Alibi:

> *Li Rois de France, qui tant est poësteis.*

Potestativa manu concedere, contradere, traditionem facere, dicitur in veteribus Tabulis, qui rem, cujus *potestatem habet*, seu cujus est dominus, alteri concedit. Ratpertus de Casibus S. Galli cap. 1. *Ejusdemque heremi jus hæreditarium illi potestativa manu concesserunt.* Cap. 8. *Atque in semet omne negotium assumens, cum manu sua potestativè res prædictas ad Episcopatum contradidit, atque cum ipsa manu similiter potestative ab Episcopio Monasterium abstulit, penitusque diremit, ita ut deinceps nullam potestatem Episcopi in rebus ejusdem Monasterii haberent*, &c. Charta Abbatis S. Galli, inter Goldastinas 70. *Convenit — ut illas res — manu potestativa, una cum manu Advocati sui — tradidit*, &c. Occurrit hæc Formula apud Ermanricum in vita S. Soli cap. 6. in Traditionibus Fuldensibus lib. 1. trad. 14. 105. 141. 149. lib. 2. trad. 29. 42. 61. 222. 231. in Chartis Alamannicis Goldasti 37. 54. 55. in Metropoli Salisburg. to. 1. p. 162. &c. Charta Alamannica 76. Goldasti sic clauditur: *Notavi diem Martis 4. Non. Octob. sub potestativa manu Hludovici Regis & pueri, & sub Adalberto Comite.* Vide Capitula Caroli M. lib. 7. cap. 104. Metropolim Salisburg. to. 2. p. 191. to. 3. p. 322. 355. 385. 460. 464. 469. *Potestativo jure*, eadem notione. Capitulare 1. an. 802. cap. 4. *Neque terminum, neque terram nihilque quod jure potestativo permaneat — abstrahere audeat.* Diploma Zuendeboldi Regis an. 898. apud Brouver. lib. 9. Annal. Trevir. *Trevirensi sedi — quamdam Abbatiam potestativo jure contradidit.* Formula frequens in veteribus Tabulis in Metropoli Salisburgensi to. 2. p. 11. tom. 3. p. 321. & alibi. *Potestativè annuntiare & præcipere*, in Capitulari 3. an. 810. cap. 2.

POTESTUR, pro *potest.* Uffingus Monach. in Carmine de S. Ludgero Episcopo Mimigardensi:

> *Vix aliquid dignum factis reboare potestur.*

Sic veteres dixisse, & *possetur* & *poteratur*, observant Festus & Nonius.

POTH. Thwroczius in Chron. Hungar. part. 2. c. 14. *Poth fuit appellatus, quia internuncius erat inter Imperatorem Conradum & Andream ac Salomonem Reges. Poth enim Theutonicè, Latinè nuncius sonat.* Observat Bongarsius apud Justinum lib. 2. extremo in MSS. notæ optimæ, legi *Potios*, in aliis *Pontios*, al. *Pontion*, aliàs denique *nuntios pontios*, ubi codex editus, & aliquot codices recentiores *nuntios* præferunt: *Scribit præterea Xerxi, quoscunque ad se nuntios misisset, interficeret*, &c.

POTHEGA. Vide *Apotheca.*

POTIO *Galeni*, Potio medicinalis, *Medecine*, apud Fulbertum Epist. 46.

POTIONARE, Medicinam accipere. Charta Octaviani Cardinalis apud Ughellum to. 3. Ital. Sacr. p. 635. *Excipimus — infirmos, & quasi graviter debiles, potionatos, & sanguine minutos*, &c. Jonas Aurelian. lib. 2. de Cultu imag. *Desine itaque seplasiariorum pigmentulis*

potionari. Nisi *potionari* hoc loco sit venenum haurire, ut apud Sueton. in Caligula cap. 50. & in Vita Wilfingi Abb. S. Albani: *Postea in brevi migravit ab incolatu hujus mundi, ut dicitur, potionatus cum odio Conventus & maledictione.* Hinc

Potionator, Veneficus. Matthæus Paris an. 1248. *Albigenses appellabant, proditores, & potionatores.* Et

Potionatus, Veneno sublatus. Leo Ost. lib. 2. cap. 24. de Ottone Imp. *Mortuus est, ab uxore, ut fertur, Crescentii Senatoris potionatus.* Ericus Upsaliensis lib. 2. Hist. Suecor. p. 43. *Potionatus veneno interiit.* Vide *Impotionare.*

POTIONARIUM. Popina, Taberna. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Potionarium* ælcer cynner dꝛenc hur. i. omnis generis potus domus.

POTIRIUM, ex Gr. ποτήριον, Potio medicinalis. Hepidanus de Vita S. Wiboradæ lib. 2. cap. 14. *Hæc autem — quoddam potirium miscere edocta fuit à Beata Wiborada contra ejus consuetudinariam infirmitatem.* Ubi fortè legendum

POTITIUM, eadem notione. Balbus in Catholico: *Potitium, potatio, vel confectio ex vino & herbis, medicina quæ potatur.* Burchardus de Casibus S. Galli cap. 22. *Accipiatis pro antidoto quadringentas argenti marcas: credo enim quia receptatione talis potitii à tertianis febribus poteritis continuò liberari.*

POTOMIUM. Jo. de Janua: *Potomium est navigium fluviale tardum & grave, quod non nisi remigio progredi potest. Hinc etiam trajectus dicitur, extensus est enim & latus.* Ex Gr. πόταμος, fluvius. Unde legendum *Potamium.*

POTURA, pro *pastura.* Charta an. 1225. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 257. *Unam gerbam hibernagii, vel duas avenæ pro potura equi omnibus diebus quibus equus trahebat.* Vel potius *Pontonium*, Vide in hac voce.

POTUS, Poculum, vasculum, Gallis *Pot*, à *potu*, vel *potione* dictum. Fortunatus in Vita S. Radegundis c. 19. *Missorium, cochleares, cultellos, cannas, potum, & calyces,* &c. Idem lib. 2. de Vita S. Martini:

Vix discernendis crystallina pocula potis.

Statutum Philippi Pulchri Regis Franciæ an. 1302. pro reformatione Regni art. 30. *Item non poterunt recipere vinum, nisi in barillis, potis seu botellis, sine fraude aut sorde qualibet.* Necrologium Eccles. Parisiensis Id. Aug. *Anno Dom. 1279. Dominica post festum SS. Ægidii & Lupi, obiit bonæ memoriæ Stephanus Tempies oriundus de Aurelianis, Parisiensis Episcopus, qui dedit Ecclesiæ Parisiensi & nobis 3. potos argenteos deauratos ponderis 22. marcharum & 3. unciarum, 15. sterlingorum argenti, 9. unciarum auri ad reponendum sacrum oleum & crisma. Item dedit nobis cortinam sericam cum baculo ad scoperiendum dictos potos pretio 9. libr.*

Potellus, diminut. in Fleta lib. 2. c. 12. §. 14. *Pottellum*, apud Will. Thorn an. 1321. non semel.

Potus, Præstationis species: *Potus vini* qui domino præstatur, mensura scilicet vinaria sic dicta in Charta an. 1255. in Tabulario S. Dionysii: *Robertus de Clergiaco armiger, vendit Abbati inter alia duos denarios censuales, & partem suam quam habet in Poto & Roagio.*

Potarius, Officium in *Scancionaria* regia, vulgò *le Potier*, cui poculorum, quæ Galli *Pots*, à Potione vocant, cura incumbit. Ordinatio Hospitii S. Ludov. Reg. Fr. an. 1261. *Potarius pro servitio potorum 2. sol. per diem.*

A potu abstinere, vel, *à potu & carne abstinere*, Pœna regiis ministerialibus indicta in levioribus delictis, in Capitulari de Villis c. 16.

POTULENTUS, Satiatus, apud Fortunatum in Vita S. Radegundis c. 17.

POUGESIA. Vide *Pogesia.*

POULAINIA, *Pouleana*, Rostra calceorum, de quibus copiosè egimus ad Alexiadem p. 302. Martinus de Bosco-Galteri in vita Mariæ de Malliaco n. 36. *In illis diebus nobiles & potentes illam sotularium acutiam longissimam, quam Poulainiam vocabant, penitus contempserunt.* Concilium Andegavense an. 1365. c. 13. *Prohibemus ne Clerici in nostra provincia utantur brevibus vestibus, vel sotularibus de polena, nec capucia botonata in publico deferant.* Statuta MSS. Ordinis Coronæ spineæ cap. 10. *Ils auront chausses noires, & pourront estre semelées, ou à soulers trenchiés, ou eshichiés, mais qu'ils soient de noir cuir, voire sans aucune poulaine quelconques, de Dieu maudite, sur grieve paine.* Quæ quidem calceorum acumina interdicta fuisse ab Carolo VI. Rege Franciæ, ibidem annotavimus, ex Scriptore vitæ ejusdem Regis. Idem porrò tradit Continuator Nangii an. 1365. extremo: *Sotulares habebant, in quibus rostra longissima in parte anteriori ad modum unius cornu in longum: alii in obliquum, ut Griffones habent retro, & naturaliter pro unguibus gerunt, ipsi communiter deportabant, quæ quidem rostra Pouleanas Gallicè nominabant. Et quia res erat valde turpis, & quasi contra procreationem naturalium membrorum circa pedes, quinimo abusus naturæ videbatur, ideo Dom. Rex Franciæ Carolus fecit per præcones Parisius proclamari publicè, ne aliquis quicunque esset, qui auderet talia deportare: & etiam quod neque artifices sub magna pœna de cætero tales calceos, & sed neque ocreas sic punctatas facere præsumeret, nec vendere cuicunque: nam simili modo Dominus Papa Urbanus Quintus in Romana Curia inhibuerat valde strictè.* Guillelmus Paradinus lib. 3. Hist. Lugdun. cap. 5. *Davantage portoient les hommes des souliers ayans une longue pointe devant, de demi pied de longueur: les plus riches & apparens en portoient d'un pied, & les Princes de deux pieds, qui estoit chose la plus absurde & ridicule que l'on eust sçeu voir. Et puis quand les hommes se fascherent de cette chaussure aiguë, qu'on nommoit la Polaine, l'on fit d'autres souliers qu'on nommoit Becs de cane, ayans un bec devant de quatre ou cinq doigts de longueur. Depuis furent faites des pantoufles si larges devant, qu'elles excedoient de largeur la mesure d'un bon pied, & ne sçavoient les gens lors comme ils se devoient desguiser.* Vide *Rostra calceorum.*

Poulanne, speciem fuisse pellis observo ex Regesto feodorum Comitatus Claromontensis in Bellovacis: *Pour une panne de Poulanne le vendeur doit 2. den.* &c.

POULENAGIUM. Vide *Polanus.*

POWCHIA. Vide *Punga.*

PP. Designare eam Byzantinorum monetam, quam Græci Ὑπέρπυρον, nostri *Perperum* vocarunt, docuimus in voce *Hyperperum.*

PRADA, Pratorum series, Gallis, *Prée.* Tabularium S. Benigni an. 882. apud Perardum p. 57. *Donamus ad ipsa casa pratum 1. juris nostri, qui est situs in pago Oscarense, in prada Aricinaco, uni vocant in plana prada.*

PRADISTERIUM. Charta Hispanica æræ 1060. apud Anton. Yepez in Chronico Ord. S. Benedicti to. 5. pag. 435. *De raupa siquidem galnapes 2. tres pulmarios* (leg. *plumar.*) *— duos pares de sabanes, pradisteria una, duos paselios de arganas, & duo ferrios caldaria, duas secures, arcate ligone 2. altulos pelle agnina.* Monstra verborum, cujusmodi complura occurrunt in Chartis Hispanicis. De *galnape* diximus suo loco. *Pradisterium* videtur dictum pro *pranditorium*, ut fuerit supellex quædam ad prandium. Pro *paselios*, fortè leg. *fasselios*, fasciculos. *Argenas* Hispanis est *mantica*: Nebrissensi *arguenas*: Cæsari Oudino, *une sorte de panier fait de chamvre en façon de rets propre à porter le bled, ou autres grains des champs à la ville, & se mettent sur un cheval ou autre beste de somme.* *Ferrias*, pro *ferreas*, vel *ferra.* De *arcate ligone*, & *altulos* nihil succurrit, nisi *arcate* sit pro *arcaz*, arca.

PRADUM, *Praddinæ terra, pratum*, ex Italico *Prado.* Vetus Charta apud Ughellum in Episcopis Veron. p. 742.

Item brochum alienavit. Item fatisias ab Episcopatu alienavit, & pradum unum alienavit pro pecunia. Alia Charta an. 1040. ibidem: *Sed & omnes terras praddnas qua jacent in loco & fundo Silingello*, &c.

PRÆAVISATUS. Chronica Sclavica cap. 29. *Ideo Dux præavisatus per Gunzelinum, — venit iterum contra eos*; &c. i. nuntio accepto, *ayant receu avis auparavant de* &c.

PRÆBALTHEATUS, Præcinctus, adornatus. Dudo de moribus Norm. lib. 1. *Incenditur delubrum Monasticis rebus præbaltheatum.* Et lib. 3. p. 89. *Actusque ac triumphans non fucis verborum, atque excellentis orationis ornamento sublimiter præbaltheatum.* Utitur & p. 97.

PRÆBENDA, Præbitio, παροχὴ, in Glossis Lat. Gr. Neutro porro genere vox *præbenda*, usurpata à Latinis pro annonis militaribus, à Plauto in Persa, Livio lib. 2. belli secundi Punici, Agellio lib. 15. cap. 4. & Ulpiano in l. 19. D. de Testibus. *Præbendas* eadem notione dixit Senator lib. 5. Epist. 42. *Ducibus etiam ac præpositis sufficientem transmisimus pecuniæ quantitatem: ut eorum præbendæ, quæ non potuerunt convehi, ibi debuissent sine alicujus dispendio comparari.* Hinc

Præbendæ dictæ cibi ac potus portiones diurnæ, quæ Monachis, Canonicis, aliisve quibusvis dantur *ac præbentur*. Additio 3 ad Capitul. c. 112. *Volumus — ut Canonici Clerici, qui in civitatibus vel Monasteriis degunt, qui beneficia habent, unde victum & vestitum habere possunt, ut hoc, juxta Apostolum, contenti sint*, &c. Infra: *Si quis hæc statuta contempserit, utrisque careat, & beneficio & præbenda: atque si gradibus fruitur Ecclesiasticis, ipsis privetur.* Ubi observanda etiam *beneficiorum* Ecclesiasticorum nomenclatura. S. Hugo Abbas Cluniacensis in Epist. ad Alphonsum Regem Hispaniæ: *Et super hæc statuimus ut præbendam quotidianam habeat in refectorio ad majorem mensam*, &c. Acta Murensis Monasterii p. 43. *Dedit totum quod ipse possederat, ea conditione, ut quamdiu viveret, haberet à nobis præbendam.* Vita B. Mariani Abbatis Ratisponensis n. 30. *Deinde si viri fratres de S. Petro omni die ad refectionem venire indigeant, ut quando velint venire ad nos, talis præbenda eis apponitur, ut cuilibet fratrum majoris congregationis.* Burchardus de Casib. S. Galli c. 6. *Fratres amavit, præbendam adauxit.* Adde cap. 10. Chunradus de Fabaria cap. 8. *Ipse præbendam nocturnam de bonis sanctæ Fidis adauxit in pane, qui dimidius in refectorio Fratribus dabatur.* Traditiones Fuldenses lib. 3. tradit. 32. *Tradimus ad augmentum præbendæ vestræ ex compassione paupertatis, quam in cotidiano victu habetis*, &c. Helgaudus in Roberto Rege: *Centum Clericis pauperibus præbendam panis, piscis, & vini concedebat.* Manegoldus Decanus apud Goldastum to. 2. Alemann. *Quasdam enim præbendas Cellerarius ex officio suo fratribus ministrat, quasdam Præpositus seu Decanus, quasdam Custos, quasdam Camerarius, quasdam Portarius, quasdam Hospitalarius, quasdam Refectorarius: quorum omnium præbendæ subnotatæ habentur*, &c. Adde Doubletum p. 740. 782. 798. Chronicon Montisssereni an. 1210. p. 90. Concilium Biterrense an. 1233. c. 24. &c.

Præbendæ nomen demum mansit Canonicorum & aliorum Clericorum *beneficiis*. Dimissa enim domicilii mensæque communione, reditus, commoda, ac proventus, atque adeo ipsa prædia Ecclesiæ diviserunt in portiones, quas *Præbendas* appellarunt, substitutis ingenti disciplinæ Ecclesiasticæ detrimento, mercede conductis honorariis psaltis, qui quotidianum psalmodiæ laborem in choro ipsorum vice perferrent. Stephanus Tornacensis Epist. 160. *Cùm generalis Ecclesiæ Gallicanæ consuetudo singulares portiones Canonicis suis distribuendas concedat, & approbet, & summi Pontificis auctoritas non reclamet.* Lindwodus: *Præbenda differt à Canonia; nam canonia est jus spirituale quod aliquis assequitur in Ecclesia per receptionem in fratrem, & assignationem stalli in choro, & loci in capitulo. Præbenda verò est jus spirituale recipiendi certos proventus pro meritis in Ecclesia, competens percipienti ex divino officio, cui insistit, & nascitur ex Canonia tanquam filia à matre.* Autor Breviloqui: *Præbenda est jus percipiendi proventus in Ecclesiæ collegiata, ex actione proveniens, competens alicui tanquam uni de Collegio, quod jus ex Canonica descendit.* Concilium Turonense an. 1060. c. 2. *Si quis aut Episcopus aut Prælatus quislibet contra præfixam regulam aliquod Ecclesiasticum ministerium, vel etiam ipsam Præbendam, quæ Canonica dicitur, ordinare aut dare voluerit*, &c. Concilium Melfitanum an. 1079. c. 1. *Præbendas etiam quæ Canonicatus dicuntur.* Concilium Monspeliense an. 1214. c. 8. *Districtè quoque mandamus quod in nulla Ecclesia laïci recipiantur in Canonicos & fratres, nec etiam ad Præbendam Canonicalem, quæ consistit in pane & vino, & quibusdam aliis, cùm per hoc Ecclesiæ multa damna proveniant.* Willelmus Tyrius lib. 9. cap. 8. *In Ecclesia Dominici sepulchri & Templi Domini Canonicos instituit, eisque ampla beneficia, quæ Præbendas vocant, simulque & honesta domicilia circa prædictas Deo amabiles Ecclesias, assignavit.* Idem lib. 10. cap. 1. *Et in Remensi, Cameracensi, & Leodiensi Ecclesiis beneficia, quæ vulgo Præbendæ dicuntur, — obtinuit.* Et lib. 18. cap. 30. *Certum numerum Canonicorum ibi, & eis certa stipendia, quæ Præbendas vocant, instituit.* Leonius Poëta Gallicus, qui vixit an. 1154. in Epist. ad Adrianum PP.

Non peto Præbendas, nec honores Ecclesiarum.

Adde Gregorium VII. lib. 5. Epist. 1. Concilium Pictavense an. 1070. c. 2. Romanum an. 1078. c. 3. Claromontanum an. 1095. c. 6. 12. Pictavense an. 1109. c. 7. 8. Lateranense an. 1122. c. 22. Londinense an. 1125. c. 5. Lateranense an. 1139. c. 25. &c.

Corpus præbendæ. Charta Bartholomæi Episcopi Parisiensis an. 1226. *Videlicet quod Canonicus nihil percipiat de corpore præbendæ suæ, nisi presbyteri residentiam perfecerit: & si semel perfecerit, oportet iterum perficere, antequam iterato percipiat præbendæ suæ fructum. Corpus autem præbendæ est, quod percipitur præter distributiones cotidianas, quæ illis solis dantur, qui personaliter & præsentialiter intersunt.*

Præbendæ gratiæ. M. Robertus de Sorbona in serm. de Conscientia: *Dominus autem bonis Magister est, qui confert omnibus Scholasticis suis, & solùm suis, præbendas optimas, scilicet præbendam gratiæ, quæ prævalet omnibus præbendis de mundo*, &c.

Præbendæ pueriles, quæ *Puerorum* chori sunt: in Monumentis Paderbon. p. 135. Vide *Puer*.

Semipræbenda, Beneficium quod dimidium fructuum percipit: quippe Episcopi ut Clericorum in suis Ecclesiis numerum augerent, Præbendas Canonicorum in duas interdum diviserunt, quæ inde *Semipræbendæ* dictæ sunt. Quæ quidem Præbendarum sectio inhibita fuit in Turonensi Concilio an. 1163. cap. 1. & apud Neubrigensem lib. 2. cap. 15. quod refertur in cap. *Majoribus* 8. *de Præbend. & dignit. ext.* Majores tamen præbendas dividi posse, si id Ecclesiæ utilitas postulaverit, sanxit Innocentius III. cap. *Vacante*, eod. tit. Vide eundem Innocentium lib. 1. Epist. p. 122. edit. Venetæ, & lib. 13. Epist. 51. Concilium Parisiense an. 1212. c. 13. Concilium apud Castrum-Gonterii an. 1231. c. 6. &c.

Præbendarum resignationes, venditiones. Charta Gaufridi Vicecomitis Bituricensis sub Roberto Rege, ex Tabul. S. Ursini Bituric. *Concedimus autem Canonicis quantum numerum addere vel tollere eis placuerit in cœtu propriæ congregationis, & maneat in eorum potestate. Præbendas quoque ipsas ea lege concedimus, ut nullus Episcopus, nullusque Abbas, neque homo vendere vel auferre præsumat: sed unusquisque Canonics potestatem habeat suæ præbendæ alteri Canonico dare vel relinquere consilio eorum qui pro ipsa servierint.* Charta Guidonis Episcopi Ambian. an. 1073. ex Tab. ejusd. Eccl. *Assensum dedi post decessum uniuscujusque Canonici quatenus*

fratres cujus præbenda fuerat horis competentibus assiduè memoriam habeant in suis orationibus, Psalmodiis, Missis, & Vigiliis, uno integro proximo anno præbendæ eorum reditum attribui. Ita tamen ut si fortè Canonicorum aliquis suo parenti vel familiari post ejus obitum præbendam suam emerit, illo mortuo, illius successorcum cæteris fratribus, si fortè simul comederint, reficiatur: sin autem aliquid in refectorio comederit, ei detur, & omnia alia præfati sancti Fratribus à Canonicis Matris antedictæ dentur. Vide to. 2. Spicilegii Acheriani pag. 601. 602. & Michaëlem Scotum lib. 4. Mensæ Philosophicæ c. 28.

Præbenda equi, quod ad diurnum victum equo præberi solet. Fulcherius Carnot. lib. 1. cap. 14. *Jusserat ipse vespere præcedente — ut unusquisque pro posse suo de annona niteretur præbendam equo suo impendere, ne in die crastino subter equitantes hora bellica debiles fame deficerent.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Præbendam quotidianam ad duos equos de granario nostro.* Statuta Ordinis de Sempringham: *Poterit tamen loqui cum fratre stabulario de necessariis, ut est de ferrandis equis, & quando tribuit eis præbendam & fœnum.* Vide Fletam lib. 2. cap. 74. §. 1. cap. 78. §. 2. Fortescutum de Laudib. Legum Angl. cap. 35. &c. *Le Roman de Vacces MS.*

> *Et le Duc quant Nonne sonna,*
> *Fist provende as chevaux donner,*
> *Et au ser fist sa gent monter.*

Præbendare equum. Fleta lib. 2. cap. 73. §. 3. *Equus si in statu laborandi debeat observari, de sexta parte busselli avenæ singulis noctibus oportebit ipsum præbendari.* Adde c. 76. §. 8. Monasticum Anglican. to. 1. p. 649. *Ad præbendandos equos suos & hospitum suorum*, &c.

Præbendarium, Provenderium, Aquarium, ubi equi adaquantur, *Abbrevoir*, unde vocis Gallicæ origo: quo scilicet equi aqua *appræbendantur*: seu locus unde *aqua præbenda* hauritur pro equis. Charta Simonis Comitis Montisfortis an. 1207. in Hist. Monmorenciaca p. 77. *Conquerebatur — de præbendario aquæ Dugniaci confracto & destructo.* Alia Matthæi de Monmorenciaco an. 1218. ibid p. 84. *Item de riparia quæ solet fluere per terram S. Marcelli, & peto quod habet provenderium suum, & cursum suum, sicuti habere solebat.*

Præbendarius, & *Præbendarium*, in libro MS. Roffensis Ecclesiæ cap. Quid mensuræ granarii continent: *Est mensura unde distribuitur: mensura equi debet esse 13. pollicum latitudinis infra circulum, & altitudinis trium pollicum.* Monasticum Anglic. to. 1. p. 149. *Inveniet etiam Celerarius salem, & ligna ad ignem, & singulis diebus duo pulmenta: ad unum de fabis siccis unum præbendarium rasum, vel de novis cumulatum de granario.* Ibidem: *Percipiet Coquinarius ad Pascha tria præbendaria frumenti de granario ad flathones inveniendos.* Charta an. 1365. apud Duchesnium in Hist. *Des Chasteigners* p. 41. *Item un prebandier de froment de rente, que soloit avoir ledit feu*, &c.

Præbendarius, qui *præbendam* suscipit. Catholicum parvum: *Prebendarius, Prebendier, ille qui confert alicui præbendam* Rectiùs Jo. de Janua: *Præbendarius, qui dat præbendam, vel potius qui recipit.* Ebrardus in Græcismo c. 9.

> *Præbitor est qui dat præbendas: suscipiens has*
> *Præbendarius est, sicut legista docet nos.*

Petrus Damianus in Vita S. Romualdi cap. 13. *Cæcus quidam, præbendarius videlicet patris ejus, ad sepulchrum illius venit*, &c. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 78. de Pauperibus: *Si pecuniam habebunt, sit domino cui præbendarii erant, si super terram ejus sit.* Adamus Bremensis cap. 84. *Qui postmodum ab honore suo depulsus, & ab omni hæreditate sua, apud Magdeburg præbendarius, vitam, ut dignum erat, mala morte commutavit.* Ratpertus de Casib. S. Galli cap. 16. *Universæ familiæ præbendariis, id est centum septuaginta viris, cum nunquam ante se nisi avena pascerentur, pura de spelta dederat grana.* Chartæ Henrici III. Imp. an. 1056. & Henrici IV. an. 1065. ex Tabulario S. Maximini Trevirensis: *Servientes verò qui præbendarii sunt, & qui fratribus infra claustrum serviunt*, &c. Vide Alemannica Goldasti to. 2. pag. 191. Zyllesium pag. 39. &c. Neque alii sunt quos nostri olim *Prouvoires* vocabant, quam *præbendarii* presbyteri: nam & Hugo Plagonus vetus Gallicus interpres Will. Tyrii lib. 6. c. 16. *Sacerdotes*, vertit *li prouvoire*. Robertus Bourronus in Hist. MS. Merlini: *Merlin vit che duel, & les prouvoires & les Clers qui chantoient. Le Roman de Garin le Loherans*:

> *Et les prevoires escorcent il tout vis,*
> *Sont Arcevesques & Evesques ocis.*

Alibi:

> *La veissiez maint provoire ordené,*
> *Tot revestu pardevant son autel.*

Petrus *de Fontaines* c. 14. *Por chevalerie, por ordre, ne por digneté de prevoire.* Quod quidem eo potissimum observandum, quod etiamnum Lutetiæ Parisiorum platea S. Eustachii ædi proxima, nomen *de rue des Prouvoires*, seu ut hodie efferunt, *des prouveres*, retineat, quod in ea istius parochiæ præbendarii Presbyteri commanerent, quæ *rue des Prestres* dicitur in Parochia S. Severini.

Provenda, ex Gallico *Provende*, ut effertur ab Hugone *Plagon* in versione Will. Tyrii lib. 7. c. 9. Capitulare de Villis c. 50. *Et qui hoc non habuerit, de Dominica accipiat provendam.* Vetus Poëma MS. cui titulus, *Le Despirement du corps*:

> *Nus ne te puet desaaisier,*
> *Ne ta prouvende amenuisier.*

Approuvandement, in Consuetudine Hannoniensi cap. 40. pro præbitione cibi & potus. *Presenda* & *profenda*, dicunt Itali: *La profenda del fieno*, apud Interpretem Crescentii de Agricult. *Profende communali del biado*, apud Matth. Villaneum lib. 1.

Provendarius, idem quod *Præbendarium*, seu *Provenda*: mensura annonæ præbendariæ. Charta Willelmi Comitis Pontivi an. 1205. in Hist. Ecclesiast. Abbavillensi cap. 26. *Quinque provendarios avenæ quos leprosi de valle reddere debent.* Vide to. 2. Monastici Anglic. pag. 1.

Provendarius, idem qui *Præbendarius*: qui *provendam*, seu *præbendam* percipit: cui ad victum cibus vel potus præbetur. Adalardus in Statutis Corbeiensibus lib. 1. *Isti sunt provendarii, qui omni tempore æqualiter & pleniter in nostris diebus esse debent.* Et lib. 2. pag. 19. *Ut de provendariis qui ibi servire debent, certa discretio servetur, ut & sufficienter sint, & ultra quam necesse est nullo modo sint, quia ipsi de eadem decima & pascendi & vestiendi sunt ea mensura quæ eis competit, ita ut nec penuriam patiantur, nec aliqua superfluitate distendantur.* Mox: *Similiter ut ipsi provendarii eadem qualitate & quantitate cibi & potus, sicut cæteri provendarii nostri, sustententur: id est ut pensam secundum cæterorum consuetudinem per mensem; similiter panem & potum secundum eorundem consuetudinem accipiant*, &c. Ex quibus satis patet his locis *provendarios*, non esse qui necessaria prævident seu præparant, quos nostri *Pourvoieurs* vocant.

Prouvatia, idem quod *Provenda*, mensura annonaria. Charta an. 937. in Tabulario Eccl. Augustod. de Censibus: *Circulos 12. prouvatia avena mod. 1. mense Mart.*

PRECAMBIARE Vide *Cambiare*.

PRÆCANTARE, In modum incantatorum immurmurare. Acta Martyrii S. Castuli n. 3. *Permitte me ei præcantare, & forsitan recipiet sanitatem.*

Præcantator, qui aliàs *Incantator*, *Carminator*, Gallis *Enchanteur*. Jonas Aurelian. lib. 1. de Instit. Laicali c. 6. *Phylacteria vel characteres diabolicos nec sibi nec suis aliquando suspendant: præcantatores vel ministros diaboli fugiant.* Adde Concilium Toletan. XVI. c. 2. *Præcantare* & *Præcantatio* dicitur præsertim in præstigiis magicis. Glossæ: *Præcantat, ἐπᾴδει.* Marcel-

lus Empiricus cap. 15. pag. 105. *Præcantabis jejunus jejunum*, &c. *Præcantationes*. Veteres Glossæ: *Præcantationibus consecrata*, ἐπαοιδαῖς πεπλεσμένη. Apud Juvenalis interpretem, Sat. 15. *Statua Memnonis magicè consecrata, id est præcantationibus consecrata.* Sic Solinus c. 27. dixit *Heliotropium gemmam præcantationibus consecrari.* Vegetius lib. 3. Artis veterin. c. 44. *Aliquanti præcantatione tentant afferre remedia, quæ vanitas ab aniculis solis diligenda est: cùm animalia, sicut homines, non inanibus verbis, sed certa medendi arte curentur.* Ita *Præcantationes*, apud Gaudentium Brixiensem Episc. Tract. 4. in Vita S. Samsonis Confess. MS. c. 3. apud Aimonum lib. 3. Hist. Fr. c. 51. *Præcantatrix*, apud Plautum in Milite Glor. ἡ ἐπαοιδός.

——da quod dem Quinquatribus,

Præcantatrici, conjectrici, ariolæ, atque haruspicæ.

PRÆCELLENTISSIMUS, epitheton vulgo tribui solitum Regibus Franciæ, à Gregorio M. PP. locis indicatis in Dissert. 23. ad Joinvillam, in Conventu apud Andelaum an. 587. à Fortunato in Vita S. Germani Parisi. c. 12. 22. Baudouinia in Vita S. Radegundis c. 6. 18. eadem S. Radegunde in Epist. ad Episcopos, Joanne VIII. PP. Epist. 30. in Capitulari Saxonum an. 797. in Capitul. 6. an. 819. c. 8. in Formula, 9. 38. ex Baluzianis, &c.

Præcellentia, eorumdem titulus honorarius, in Epist. 40. inter Francicas to. 1. Hist. Franc. (Adde Epist. 36.) in Charta Caroli C. in Tabulario Dervensi, & in aliis apud v. cl. Steph. Baluzium in Append. ad Capitul. n. 64. 92. 99.

PRÆCENTOR, *Qui vocem præmittit in cantu*, Isidoro lib. 7. Orig. c. 11. Primus Cantorum in Ecclesia, qui Cantoribus præest: dignitas Ecclesiastica in Cathedralibus, vulgo *Préchantre*. Honorius Augustod. lib. 1. c. 17. *Præcentor, qui cantantes voce & manu incitat, est servus qui boves stimulo minans dulci voce bobus jubilat.* Idem cap. 74. *Præcentores, qui chorum utrinque regunt, sunt duces qui agmina ad pugnam instruunt. Præcentor Palatii*, id est Capellæ Regiæ, apud Hincmarum Remensem in Epist. ad Carolum M. de Vita S. Dionysii, apud Mabillonium: ubi quidam codices MS. *Præceptor* præferunt.

Præcentor, seu *Armarius*, in Monasteriis idem munus obit quod Præcentor in Ecclesiis Cathedralibus. De hoc officio multa habet Udalricus lib. 3. Consuetud. Cluniac. c. 10. Adde Monasticum Anglic. to. 1. p. 299.

Præcentor tabularum, officium Monasticum, qui *tabulis officialibus* præerat. Ingulphus: *Præcentori tabularum, ac ejus assignatoribus in Choro tam Abbas & Prior quam tota cætera Congregatio humiliter obediat.* Vide *Tabulæ Officiales*.

Præcentria, in Monasteriis. Vide Statuta Ordinis de Sempringham p. 767.

Præcentoria, dignitas Præcentoris, apud Arnulphum Lexoviensem in Epist. p. 50. Eadem

Præcentura dicitur apud Hugonem Flaviniacensem pag. 261. Charta Evrardi Ambianens. Episcopi an. 1218. qua *Præcentoriam* erigit in sua Ecclesia: *Sic autem distincta sunt dictorum personatuum* (Cantoriæ & Præcentoriæ) *officia. Præcentor proximum stallum post Decanum, Cantor proximum stallum post Præcentorem habebunt. Præcentor in superiori stallo Canonicos installabit, Cantor in inferiori. Uterque dabit regimen duarum Scholarum cantus. Jurisdictio Puerorum communis erit utrique: communi consilio recipient in Choro Pueros: uterque poterit ejicere delinquentem; ejectus ab uno non introducetur ab alio, nisi ejicientis satisfecerit arbitrio. Præcentor audiet à Pueris id quod debent cantare. Cantor etiam pro excessibus suis verberabit. Præcentor & Cantor simul regent Chorum in Nativitate Domini, in Epiphania, in Pascha, in Ascensione, in Pentecoste, &c. In aliis duplicibus Cantor cum uno de Canonicis reget chorum in ordinibus, in consecratione Chrismatis, in benedictionibus Abbatum. Præcentor chorum reget in Synodo; prima dies est Præcentoris, secunda Cantoris. Præcentor officium anni prænuntiabit; & in iis omnibus si alter absens fuerit, ille qui præsens erit supplebit defectum. Cantoris erit scribere tabulam Cantorum*, &c. De Officio *Præcentoris* agunt prætereà Statuta Ecclesiæ Leichefeldensis in Monastico Anglic. to. 3. p. 241.

PRÆCEPTARE, Præcipere, præceptum dare: S. Gerardus Abb. Sylvæ Major. in vita S. Adelardi c. 9. *Omnia quæ præceptat S. Benedictus*, &c.

PRÆCEPTOR, Dominus, Princeps, supremus Magistratus. Willelmus Tyrius lib. 20. cap. 31. de Assassinis: *Magistrum solent sibi præficere, & eligere Præceptorem, quem —— Senem vocant.* Vincentius Beluac. lib. 31. cap. 93. *Assasini & eorum Præceptor Vetulus de Montanis.* Adde Jacobum de Vitriaco l. 3. p. 1142.

Præceptores Palatii, qui aliàs *Comites Palatii*. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. c. 31. *Quemadmodum sunt in palatiis Præceptores, vel Comites Palatii, qui secularium causas ventilant*, &c. Extat ejusdem Walafridi Carmen *Ad Thomam Præceptorem Palatii*, to. 6. antiq. Lection. Canisii p. 630. Vide *Præcentor*.

Præceptores, dicti apud Hierosolymitanos & Templarios Milites, domorum, quas in provinciis possidebant, Procuratores, quos vulgo *Commandeurs* dicimus. Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol. cap. 65. *Pari modo summo & principali Magistro Hospitalis S. Joannis, Procuratores domorum, quos Præceptores nominant, certam pecuniæ summam singulis annis transmittunt.*

Præceptoriæ, Prædia *Præceptoribus* assignata: *Commanderies*. Vide tom. 2. Monast. Anglic. p. 546. & seqq.

PRÆCEPTORIÆ *literæ*, dicuntur in Jure Canonico, ex quibus præcipitur à Summo Pontifice ut vacans alicui conferatur Beneficium. Earum formulam recitat Franciscus Florens in Decret. Greg. IX. p. 73. 74.

PRÆCEPTUM, Diploma Regium, Charta Regia, *Præceptum Imperiale*, in l. 3. Cod. Th. de Incest. nupt. l. 2. de Operib. public. Abbo Floriacensis in Canonib. cap. 6. *De præceptis regalibus & imperialibus: Gloriosissimorum Regum potentia stabile firmumque esse voluit, quidquid vel opere præcipiendo constituit, maximè ad utilitatem Ecclesiæ suorum procerum suggestionibus ratum esse judicavit*, &c. Et cap. 7. *Sunt præcepta regalis, id est imperialis jussionis auctoritate roborata, quibus consentiunt Romanorum Pontificum privilegia sub excommunicationis anathemate decreta.* Theganus de Gestis Ludovici Pii c. 10. *Jussit supradictus princeps renovare omnia præcepta quæ sub temporibus patrum suorum gesta erant Ecclesiis Dei, & ipse manu propria ea cum subscriptione roboravit.* Adde cap. 13. 19. Adrevaldus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 19. *Regali munificentia huic sacratissimo Cœnobio à priscis Francorum Regibus per præcepti proprii syngrafum concessum fuerat, ut* &c. Ditmarus lib. 3. *Præcepta quæ munera regalia seu imperialia detinebant, igni comburebat.* Utuntur Gregorius M. lib. 7. Ind. 2. Epist. 17. 27. Gregorius Turon. l. 8. Hist Franc. c. 20. de Miracul. S. Martini c. 15. Codex Carolin. Epist. 51. Aimoinus lib. 5. c. 17. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 28. Synodus ad Theodonis villam c. 4. Synodus Beluacens. an. 845. c. 4. Suession. an. 853. c. 6. 11. Capitula Caroli Calvi tit. 6. c. 11. 24. tit. 27. c. 4. tit. 32. c. 6. Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 55. §. 4. Marculfus & vett. Formulæ passim, Helgaudus in Vita Roberti Reg. & alii.

Præceptio, eadem notione, in Charta Caroli M. apud Meurissium in Episcop. Metensib. p. 185. Vide l. 19. Cod. Th. de Judæis.

Ejusmodi autem Præceptorum formulam sic describit Papias: *Præcepta, mundiburdia magnatum & potestatum secularium sunt tantummodo. Propriè autem Regum vel Principum præcepta signum certum non habent in exordio: sed quod facere collibuerit, vel crucem, vel chrismon, vel literam quamlibet circundatam serpentibus, vel quodlibet aliud. Solet autem prima linea præceptorum*

longis & æqualibus literis figurari. Initium autem præceptorum hujuſmodi eſt : In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis HE. gratia Dei Imperator Auguſtus. Poſt hæc introducetur perſona Imperatoris loquentis, reddentiſque cauſam, qua inductus voluerit illud Præceptum ſtatuere, dicens, Regiæ competere poteſtati (al. *pietati*) *ut talium virorum, quibus ipſe rogatus ſit, non debeat contemnere preces, vel aliam quam voluerit cauſam. Poſt hæc quod loco vel homini illi ſua auctoritate concedat. In fine erit locandum, Ut quicunque contra illius præcepti decretionem fecerit, mille auri optimi libras, vel tale quid, quod inſtituere Imperator voluerit, perſolvatur, medietatem Regi, & medietatem loco vel homini. Poſt hæc adjiciendum eſt, quod Imperator propria manu ſubſcripſerit, & proprio ſigillo ſignari juſſerit. In fine Monogramma eſt ponendum, in quo nomen Imperatoris, & Imperatoris Auguſti, & Dei gratia connexum habeatur, vel alia quæ Imperatorem deceant : Signum Domini Ottonis Sereniſſimi Imperatoris. Poſt hæc ſic : Henricus Cancellarius * Ureg Vercellenſis Epiſcopi recognovi. Factum anno Dominicæ Incarnationis M. Indictione VI. anno verò ejus Imperatoris regni XII. Actum Romæ feliciter.* Hæc deſunt in MS. Navarræo.

PRÆCINCTA, *Præcinctum*, Ambitus, fines ac limites intra quos locus quiſpiam *præcingitur*, concluditur. Vita S. Frontonii in Vitis Patrum n. 8. *Et abierunt per viam juxta præcinctum montis, euntes ſoli.* Ubi quædam editiones habent *præcinctorium*. Charta Vindiciani Epiſcopi Cameracenſis apud Miræum in Diplomat. Belg. lib. 1. c. 5. *Non aliquis præſumat in his quæ diximus, aut in villis inibi pertinentibus præcinctam habentibus, inferre aliquam moleſtiam*, &c. Charta Henrici Imp. an. 1101. in Hiſt. Lobienſi lib. 9. p. 400. *Ambitum quoque Monaſterii, quem præcinctum vocant, ſicut ab eodem Imperatore Ottone determinatus eſt, nos quoque concedimus, ut ſint undique termini, rivulus videlicet*, &c. Charta Philippi Regis Franc. an. 1065. ex Tabulario S. Petri Haſnonienſis : *Supplicaverunt, ut præcinctum parochiæ totius villæ Haſnonienſis — ab omni exactione abſolutum firmaremus.*

PRÆCINCTURA, Exactio, teloneum, vectigal. Charta Otheboldi Abbatis Gandenſis : *Sed & præcincturas, & telonea in omni regno ſuo nobis — indulſit.* Apud Ducheſnium in Hiſt. Limburgenſi p. 25.

PRÆCINCTORIUM, Veſtis ſacerdotalis. In veteri Miſſa ab Illyrico edita habetur oratio *ad Præcinctorium*, cùm illud ſcilicet induit Epiſcopus, ſacra facturus : *Præcinge me, Domine, virtute, & pone immaculatam viam meam.* Ubi Cardinalis Bona *Præcinctorium* eſſe ait, quod Honorius lib. 1. c. 206. *Subcingulum* ſive *Subcinctorium* vocat, ſolumque Romanum Pontificem eo uti, cùm ſolemniter celebrat, eſſeque inſtar parvi cujuſdam manipuli, è ſiniſtro latere pendens : illudque videri quod Græci ἐπιγονάτιον vocant, formæ quadrangularis palmi & dimidii ex utroque latere, quod è zona appenſum geſtatur, & ſolis Epiſcopis ratione dignitatis permittitur.

PRÆCIPITARIA, *Præcipitatoria*, Aries, machina bellica, quæ muros præcipitat & diruit : pro *petraria*. Matth. Paris an. 1242. p. 396. *Ipſi igitur dictum Caſtrum ſolito acerbius impugnantes, tam truculenter, tam infatigabiliter erectis mangonellis flagellarunt, compoſitis petrariis diſſiparunt, compactis præcipitariis impegerunt*, &c. Idem an. 1248. p. 502. *Muros & caſtra civitatis mangonellis, petrariis, & præcipitatoriis undique erectis flagellarunt.*

PRÆCIPITIUM, ipſa præcipitatio, in Concil. Braccarenſi an. 593 c. 16. præſertim pœna *præcipitationis*, qua reus ſententiâ judicis de excelſo aliquo loco præcipitatur, olim recepta, ut obſervatum à Petro Fabro lib. 1. Semeſtr. cap. 18. falſumque eſſe quod tradit S. Auguſtinus tract. 11. in Evangel. Joannis, hocce ſupplicii genus veteribus inauditum ; *Quando poteſtates Romanæ talia ſupplicia decreverunt, ut præcipitarentur homines ?* Infra : *Poteſtates Romanæ nunquam talibus ſuppliciis uſæ ſunt.* Certè poſterioribus ſæculis in uſu fuiſſe complura oſtendunt exempla, in vita S. Kentigerni Epiſcopi Glaſcuenſis n. 3. apud Continuatorem Aimoini lib. 5. cap. 53. Galbertum in Vita Caroli Comitis Flandr. n. 123. Herimannum de Reſtaurat. S. Martini Tornacenſis cap. 35. Ordericum Vitalem lib. 12. p. 885. Will. Malmeſburienſem lib. 5. p. 155. Autorem Geſtorum Ludovici VII. cap. 3. Gaufridum Villharduinum n. 163. Joannem Cinnamum lib. 6. n. 2. p. 129. Pachymerem lib. 9. cap. 26. Laonicum lib. 1. p. 23. edit. reg. &c. Huc etiam ſpectat Charta Henrici Ducis Brabantiæ pro Communia Bruxellenſi an. 1229. *Qui falſe menſuraverit, præcipitabitur.*

In præcipitia jactari, apud Julium Firmicum lib. 3. cap. 5. Concilium Bracarenſe I. c. 16. *De his qui ſibi mortem violentam inferunt per præcipitium.*

PRÆCLAVA, *Præclavium*, παρυφὴ, *Prætexta*, in Gloſſ. Gr. Lat.

PRÆCLUIS, *Inclytus, valde glorioſus*, Papiæ. Nizo Abbas in Vita S. Baſini Archiep. Trevir. n. 4. *Crevit puſio præcluis, ſuorum natalium, vitæ dulcedo pariter & gloria.* Occurrit præterea apud Martianum Capellam lib. 1. Bonifacium in vita S. Livini Epiſc. cap. 2. Suenonem in Hiſt. Danica cap. 2. 3. 5 &c.

præcluere. Auſpicius Epiſcopus Tullenſis ad Arbogaſtem Comitem : *Et geminato lumine ſic præcluis omnibus.* Utitur etiam Terentianus Maurus :

Et qui venuſta præcluent comœdia.

Vide *Cluis*.

PRÆCO, Prætor ſeu Judex Urbanus, *Major*, noſtris *Maire*. Charta Donationis Burgi Angeriacenſis Abbati S. Joannis à Guillelmo Duce Aquitaniæ factæ anno 1048. apud Beſlium p. 430. *Ipſe etiam Abbas habet in villa credentiam 15. diebus : habet etiam Præconem in villa*, &c. Speculum Saxonicum lib. 3. art. 55. *Super Illuſtrium vitam, & eorum ſanitatem, nemo judex exiſtit, niſi Imperator. Super vitam Bannitorum condemnatorum, nullus niſi verus Præco judicabit.* Art. 56. §. 1. *Præco communis, cùm à judice & Scabinis fuerit electus, Regi tenetur fidem facere ſecundùm jus Liberorum.* Art. 61. §. 3. *Præco ad minus dimidium manſum habere debet proprietatis. Omnes illius juriſdictionis ab ortu ſolis, ſi judex ibi fuerit, uſque ad meridiem judicium debent expectare.* Præcones verò ejuſmodi ex Liberis hominibus quos *Proprietarios* vocabant, eligebantur, ut eſt in lib. 1. art. 2. §. 5. Concilium Saltzburgenſe an. 1281. can. 15. *Statutum — contra Patronos, & judices & Præcones editum, qui bona invadunt decedentium Clericorum*, &c. Adde Metropolim Saliſburgenſem to. 2. p. 30. 574. to. 3. p. 398. 409. Charta Friderici II. Imp. an. 1193. pro Monaſterio S. Quirini Tegerneſehenſi : *Sculteтos & præcones de cætero nullos inſtituat, ad quod officium Abbas viros aptos quos voluerit provideat*, &c. Conſuetudines Arkenſes an. 1231. in eod. Tabulario S. Bertini : *Præco verò Choræ neminem pandare poteſt, niſi per judicium Choremannorum.* Id eſt *Major villæ*. Infra : *De vino vel cerviſia male menſuratis, quinque ſolidos, de quibus habebit Præpoſitus duos, Choræ 2. ſolidos, & Præco 12. denarios.* Neſcio an hac notione *Præconem* intellexerit Gauterius de Bellis Antiochenis pag. 443. *Dux igitur Vicecomitem* (Antiochiæ) *ad ſe vocari jubet, Vicecomes Prætorem, Prætor Præconem, Præco Judicem*, &c.

Præconatus, Majoratus, Gall. *Mairrie*. Tabul. S. Bertini ch. 109. *Recognoverunt ſe vendidiſſe — & ad Legem werpiviſſe cum omnibus ſolemnitatibus quæ in venditionibus & werpitionibus ſolent & debent adhiberi pro evidenti neceſſitate ſua Præconatum, ſive Majoratum, terras, nemora, & alia quæcumque habebant, & habere conſueverant in dominio de Arques*, &c. Charta Gervaſii de Caſtello-novo an. 1286. in Tabul. Monaſt. S. Vin-

centii de Nemore: *Custodiant, & ab omni læsione prælegant, videlicet de meo proprio Præconatum castri novi de dono Garzonis Bruste, Præconatum Brueroliarum de dono Nicolai Gardin.*

Praco, Apparitor, viator, Italis *Commendador*, nostris *Serjant*: in Satutis Venetis an. 1242. lib. 1. c. 14.

Præcones, Circulatores, in Canonib. Hibern. lib. 42. c. 15.

PRÆCONARE, *Præconari*, *Præconizare*, Prædicare, extollere, *Preconiser*. Gloss. Gr. Lat. κηρύσσω, *Pracono, prædico.* Martianus Capella lib. 17. *Ingressuros etiam cunctos nominatim vocabat fama præconans.* S. Eulogius lib. 1. Memorial. Sanct. *Solvite divinis laudibus ora, summique Redemptoris beneficia extollentes, præconate & dicite*, &c. Infra: *Qui liber — vestrorum actuum gloriosam memoriam præconatur.* Adde lib. 2. cap. 1. lib. 3. c. 13. *Præconari* etiam dixit Honorius Augustodunensis lib. 3. cap. 1. Vide S. Maximum Homil. 1. de Natali Domini, Petrum Bles. Homil. 6. Joannes Sarisber. lib. 7. Policrat. c. 19. 23. & aliis locis, Herimannum de Restaurat. Monast. S. Martini Tornacensis cap. 114. Eadmerum lib. 2. Hist. Novor. Acta S. Foranni Abb. n. 5. Acta Archiep. Rotomagens. p. 447. &c.

Præconari, alia notione. Anonymus lib. 4. de Miraculis S. Benedicti cap. 12. *Quidam rusticus, dum Sacerdote ex more præconante, audisset celebrem solemnitatem translationis patris Benedicti annuntiari, — parvipendens ejusdem præceptum Sacerdotis, qui jusserat omnes parochiales suos esse feriatos, statuit eo die agriculturæ operam dare*, &c. Ubi *præconari*, est quod dicimus *Faire le Prône*: adeout non tam improbanda sit Salmasii sententia, quam attigimus in Descrip. Ædis Sophianæ n. 81. qui postremam hanc nostratem vocem à *præconium* deducendam putavit.

Præconabilis, Prædicabilis, prædicandus. Idem Elogius lib 1. *Præconabili stylo.* Idem in prœmio Documenti Martyrii: *Siquidem præconabilis est virorum victoria, excellentior tamen fœminarum extollitur palma.* Et lib. 1. Memor. Sanctor. *Non tamen parvipendenda est invictissimi illius Joannis constantia præconabilis.*

Præconizare. Vitæ Abbatum S. Albani: *Præconizabat eum — Conventum conculcaturum.*

PRÆCORDIUM, numero singulari, non semel occurrit apud vet. interpretem Epistolæ S. Barnabæ, ubi Græca habent καρδία.

PRECUM. Charta anni 1146. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus: *Castellum de Cereta cum muris & munimine, & placito, & districto, & preco, dederunt*, &c. Occurrunt eadem verba rursum.

PRÆCURSUS. Vide *Percursus*.

PRÆDA, *Prædam vastare*. Lex Alamannor. tit. 25. *Si homo aliquis gentem extraneam infra provinciam invitaverit, ubi prædam vastet hostiliter, vel domos incendat*, &c. Ita editio etiam Heroldi: at Tiliana habet, *prædia vastet*, &c.

Prædas gerere, Prædari, πραιδεύειν, apud Anastas. in Hist. Eccles. p. 54.

Præda viva. Florentius Wigorniensis an. 1038. *Pedestres in flumen — navibus devehuntur: equestres verò vivam prædam per terram minantur.* Nescio an *viva præda* dicatur eadem notione qua *viva guerra*, in Concilio Tolosano an. 1228. cap. 8. *Sed ei, sicut & alii facient vivam guerram.* Phrasis Gallica, *Faire une vive guerre.*

PRÆDARE, Semper dare, apud Cælium Aurelian. lib. 3. Acut. cap. 14.

PRÆDARIA, Charta Guillelmi Marchionis Montisferrati an. 1156. apud Guichenonum in Bibl. Sebus. Cent. 1. cap. 93. *Vel à præfatis omnibus exigere placitum, districtum, bannum, fodrum, albergariam, prædariam, arimanniam, angariam*, &c. Fortè leg. *prädariam*, à *pradis*, seu pratis.

PRÆDECARIUS. Charta Widonis Imper. an. 892. apud Ughellum to. 2. Ital. sacræ p. 121. *Ita ut auctoritatis nostræ præcepto firma & stabilia maneant, cum Cancellariis, quos perpetua & jugi consuetudine temporibus antecessorum Episcoporum prædicta Ecclesia de Clericis sui Ordinis adscribendis suæ potestati libellos & prædecarios habuit*, &c. pro *precarios*, ut videtur.

PRÆDIATUS, Prædiorum dives, apud Baldricum Noviom. lib. 2. Chron. Camerac. cap. 32. 38. Utuntur etiam Martianus Capella lib. 1. p. 16. Apuleius lib. 4. Florid. & alii. Joanni de Janua, *Prædiatus*, dicitur *Deus prædiorum, scilicet Saturnus.*

PRÆDICARE, Verbum facere ad populum, concionari in Ecclesia, Gallis *Prêcher*. Concilium Vasense II. c. 2. *Si Presbyter, aliqua infirmitate prohibente, per seipsum non potuerit prædicare, sanctorum Patrum homiliæ à Diaconibus recitentur.* Cyprianus in vita S. Cæsarii Arelatensis: *Docuit præterea memoriter, quamdiu potuit, altaque voce semper in Ecclesia prædicavit*, &c. Vide Concilium Arelat. VI. cap. 10. Aquisgran. can. 82. Moguntiacum cap. 25. Pontigonense an. 876. cap. 7. Capitul. 1. an. 810. c. 5. Capitula Caroli M. lib. 1. cap. 82. 160. Durandum lib. 4. Ration. cap. 26. &c.

Prædicatio, Concio ad populum. Messianus in Vita S. Cæsarii Arelat. *Clericali habitu ad altare venit, ubi post prædicationem, quam non solum in civitate, sed etiam in omnibus parochiis cùm potuit per se memoriter facere non distulit*, &c. Lex Longob. l. 3. tit. 1. §. 8. *Et ut (Episcopi) prædicationes & confirmationes ibi expleant.* Adde Concilium Valentinum III. an. 853. cap. 22. Concilium Ticinense ejusdem anni, initio, Capitularia Regum Franc. passim, &c.

PRÆDICATOR, pro Episcopo, non semel apud Avitum Vienn. Epist. 47. & alibi.

Prædicatorum Ordo institutus à S. Dominico, de cujus origine & initiis ita præ cæteris Guillelmus de Podio Laurentii de Bellis Albigensium cap. 10. *Continuato itaque biennio & ampliùs hoc labore, cùm accensum ignem per hanc viam extinguere non valerent benedicti Dei pugiles, attendentes quod res ita altiori consilio indigeret, clamare ad Sedem Apostolicam sunt coacti, & ut cœpta prædicatio remaneret, de ordinandis perpetuis Prædicatoribus est provisum inspirante Domino: & hac de causa sub Beato Episcopo D. Fulcone Ordo Prædicatorum principaliter est exorsus, quorum vexillifer Beatus Dominicus prælationem suscepit pariter & laborem*, &c. A quo verò *Prædicatorum* nomen iis potissimum inditum, refert Cantipratanus lib. 1. de Apib. cap. 9. n. 5. & ex eo Michaël Scotus lib. 4. Mensæ Philosophicæ cap. 37. Adde Chronicon Montissereni p. 137.

PRÆDICABILIS, Prædicandus, laudandus, in l. 2. 7. C. Th. de Famos. libell. & l. 6. Ad leg. Juliam repetund.

PRÆDITUS, Prælatus. Veteres Glossæ: *Præditus, probatus antepositus.* Gloss. Gr. Lat. προεστώς, *Præpositus, præditus.* Προέστηκεν ἀρχῆς, ἤτοι ἀξίας, *Præditus est* Ita emendant viri docti pro *præductus*. Glossæ antiquæ MSS. *Præditus, ornatus, sublimatus.* Apuleius de deo Socratis: *At ubi vita edita remeandum est, eundem illum qui nobis præditus fuit, raptare & trahere veluti custodiam suam ad judicium.* Utitur etiam aliis locis.

PRÆDIUM. Vide *Alodium.*

PRÆDUCTUS est, Προέστηκεν ἀρχῆς, ἤτοι ἀξίας, in Gloss. Gr. Lat. Rursum: προΐσταμαι ἀρχῆς, *Præero.* Προϊστάμενος, *Præpositus.* Vide *Præditus*.

PRÆDULATI *solidi*, seu *prædolati*. Leo Ostiensis lib. 1. cap. 28. *Lando & Adelmarius Gastaldei ejus exportaverunt solidos prædulatos duo millia.* Ignotus Casinensis cap. 10. *Sustulit idem Siconolfus prædolati solidos duo millia.*

PRÆFATIO, Pars Missæ, seu Liturgiæ sacræ: sic dicta, quia est prælocutio totius orationis secuturæ, & ad sacrificium præparatio, inquit Amalarius in Eclogis, & ex eo Durandus lib. 4. cap. 33. Addit Papias, *à te igitur, usque ad Agnus Dei; in hac enim præloquitur grates laudemque Deo Sacerdos, ut melius ad consecrandum Christi corpus possit accedere.* Ugutio: *Præ-*

fatio, quod præcinitur ante Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi. Alcuinus lib. de Divin. Offic. *Huc usque Præfatio, id est prælocutio & allocutio populi, hinc sequitur exhortatio, Sursum corda.* Præfationis usum jam inde sub Apostolis obtinuisse colligere est ex Clemente l. 8. Const. Apost. c. 16. vel certè antiquissimum esse evincunt Cyprianus de Orat. Dom. Cyrillus Hierosf. Catech. 5. Chrysost. in Liturg. & Homil. de Euchar. in Encæniis 18. & alibi passim, S. Augustinus c. 3. de Vera relig. cap. 16. de Bono vid. de Civit. Dei lib. 10. cap. 4. & lib. 14. cap. 13. Concil. Milevitan. II. can. 12. Pelagius II. PP. in Epist. ad Episcop. German. & Galliæ, ubi novem Præfationes cantari constituit, quas in Ordine Romano inscriptas observare est, unam in Albis Paschalibus, aliam de Ascensione Domini, tertiam de Pentecoste, quartam de Natali Domini, quintam de Apparitione Domini, sextam de Apostolis, septimam de Trinitate, octavam de Cruce, nonam in jejunio & Quadragesima. Gregorius decimam de S. Andrea adjecit: denique Urbanus II. PP. undecimam de S. Maria. Vide Concilium Westmonasteriense an. 1175. can. 14. Copriniacense can. 22. Præcepta Synodalia Petri de Collemedio Archiep. Rotomag. Synodum Bajocensem an. 1300. can. 18. Honorium Augustod. lib. 1. cap. 41. 89. 101. 120. Beletum cap. 45. Menardum ad Sacrament. Gregorii M. p. 25. Card. Bona lib. 2. Liturg. c. 10. &c.

Præfectiani, Apparitores, seu Apparitores Præfecti Prætorio, de quibus est tit. in Cod. Th. & Justin. quorum mentio alibi in utroque Codice non semel occurrit, ut & apud Ammianum, & alios. Synodus Mopsuestana in Quinto Concilio Constantinopolitano Collat. 5. *Præfectianus sum, in hac civitate natus.* Anastasius in S. Hormisda: *Tunc Imperator repletus furia ejecit eos per posterulam, & imposuit eos in navim periculosam cum militibus & Magistrianis, & Præfectianis*, &c.

Præfectoriæ *Civitates*, quæ à *Præfectis* seu *Comitibus* reguntur, vel quæ iis in beneficium concessæ sunt. Charta Ottonis II. Imp. an. 974. apud Nicol. Zillesium: *Bannum & fredas nulli nisi Abbati persolvat, nullusque nisi Abbatis, vel ab eo constitutorum placitum attendat, & in singulis civitatibus Imperialibus vel Præfectoriis liberam potestatem habeant intrandi & exeundi, vendendi & emendi, pascendi & adaquandi, eique opera Imperialia vel Comitialia funditus perdonamus.* Aliæ Ottonis III. an. 990. & Henrici II. Impp. an. 1005. apud eundem, habent, *in singulis civitatibus regalibus vel præfectoriis*, &c.

Præfectoria dignitas, Comitalis. Vita B. Wolphelmi Abbat. n. 34. *Vir quidam genere nobilis, sed moribus nobilior, Burchardus nomine, præfectoriæ dignitatis*, &c.

Præfecturius. Pulcharem *Præfecturium Amalfitanum*, quem etiam *Gloriosi* titulo cohonestat, non semel memorat Joannes VIII. PP. Epist. 39. 50. 51. 52. *Præfectus* appellatur in Epist. 209. *Præfectorius*, in Epist. 227. Istius Pulcharis alicubi meminit Leo Ost.

Præfecti *Aulæ*, vel *Palatii*, dicti *Majores domus* Aulæ Franciæ. Hugo Flaviniac. in Chron. *Opes quippe & reddituum affluentia, regni administratio seu omnia quæ vel domi vel foris agenda ac disponenda erant, penes Præfectos Palatii, qui Majores domus dicebantur, manebant.* Infra de Pipino: *Ex Præfecto Palatii Rex constitutus.* Rursum, *Præfectorum, qui & majores domus dicebantur, improba licentia.* Ursinus de Gestis S. Leodegarii: *Ut omnes se gratularentur Regem habere Chilpericum, & Palatii Præfectum Leodegarium. Erchinoaldus Præfectus*, in Vita MS. S. Godonis Monachi S. Wandregisili. Venericus Vercellensis de Unitate Ecclesiæ conservanda: *Major domus in Regno Francorum, hoc est Præfectus Palatii.* Vide to. 1. Hist. Franc. p. 784. & Felicem Osium ad Mussatum p. 56. Theodulfus Aurelian. lib. 6. Carm. in Epitaphio Helmengaldi.

> *Namque Palatina fuit hic Præfectus in aula,*
> *Dum regeret Carolus sceptra serena pius.*

Præfectorii. Radulphus de Diceto p. 608. *Cujus* (Chlodovei) *successores in regno Francorum, non juxta lineam consanguinitatis ordine successorio successerunt assiduè, sed pro nationum varietate primitus Merovingi, postmodum Præfectorii, demum agnominati sunt Capaticii*, &c. Ubi per *præfectorios* innuit familiam *Præfectorum* Palatii, seu *Majorum domus* Franciæ, quorum dignitas *Præfectoria administratio* dicitur in Vita S. Ansberti Episcopi Rotomag.

Præfectus pacis, in l. 1. Cod. de Pignoribus. Vide *Pax.*

Præfectus villæ, in Legibus Edw. Confess. c. 28. qui ibidem *Præpositus villæ* dicitur. Vide *Villicus.*

Præfectus Hundredi, in iisdem Legibus Edw. Confess. cap. 28. *Præpositus Hundredi*, ibidem c. 35. ubi de eorum munere & officio. Vide *Hundredus*

Præfecturæ, in Italia vocabantur, in quibus & jus dicebatur, & nundinæ agebantur, in quas *Præfecti* quotannis mittebantur, qui jus dicerent, cum magistratus suos non haberent; ut est apud Festum: quomodo sanè *Præposituras, Præfecturas* vocat Statutum Philippi Pulchri Regis Franc. an. 1202. pro reformatione regni cap. 10. *Si contingat quod aliqua de Præfecturis nostris vendatur, vel tradatur ad firmam*, &c. Mox *Præpositura vocatur.* Vide *Præpositus.*

Præfecturæ, apud Agrimensores, dicuntur assignata in alienis finibus loca à coloniis dependentia, ut apud Aggenum de Limit. agror. quicquid perticæ sive universitati applicitum est ex alterius civitatis fine, apud Frontinum. Vide Rigalt. ad Agrimensores, & Salmasium ad Solinum p. 673.

Præferentia. Charta an. 1062. ex Tabulario Monast. Conchensis in Ruthenis descripta à v. cl. Jac. Petito: *Seniores verò Panatensium dederunt decimam de ipso manso, & sepulturam, & præferentias, & totum usum quem ibi habebant.*

Prægnus, pro *prægnans. Prægnum jumentum*, in Lege Alemann. tit. 72. §. 3. tit. 73.

Præjuramentum. Vide *Antejuramentum.*

Prælatus, Magistratus qui populis præest. Glossæ veteres: *Prælati, Antepositi.* Extat S. Valeriani liber *de Prælatis*, id est principibus secularibus.

Prælatus, Præfectus Ecclesiæ, quomodo hodie Episcopos vocamus, qui προεστῶτες Justino Mart. *Præsidentes* Tertulliano lib. 3. de Corona c. 3. dicuntur. Extat Cypriani Opusculum *de Simplicitate prælatorum.* Ita etiam appellantur quivis inferioris dignitatis rectores, ut plebani & curiones. Vide Lindewodum ad Provinciale Cant. lib. 2.

Prælata. Regula Sanctimonialium c. 7. in Synodo Aquisgranensi: *Nosse etenim eas oportet, quia non ideo prælatæ sunt, ut se solummodo, sed potius ut se, subditasque pascant*, &c.

Prælatia, Dignitas Ecclesiastica. Ingulfus pag. 897. *Per Monachos dignitatum & prælatiarum nimium ambitiosos.*

Prælatio. Eckehardus Minimus de Casibus S. Galli cap. 6. *Præposituras verò vel Decanias, aut alicujus ordinis officium nunquam concupivit, dicens prælationem, sæpius superbiam, arrogantiam, discursus, & multiloquia comitari.*

Prælatura. Manegoldus Decanus, apud Goldastum: *De omnibus prælaturis, officiis, beneficiis, seu administrationibus quibuslibet Monasterii nostri*, &c.

Prælium. Vide *Hostis.*

Prælocutor, Advocatus, Patronus, Causidicus: in Regiam Majestatem l. 1. cap. 11. &c. in Legibus Baronum Scoticor. seu Quoniam attach. cap. 35. §. 1. cap. 57. §. 5. in Statutis Roberti I. Reg. Scotiæ part. 1. c. 15. & seq. p. 2. cap. 28. *Prolocuteur*, in Stylo Leodiensi cap. 3. 10. 14. 15. &c. Interdum *Prolocutor* dicitur. Charta Eberhardi Episcopi Saltzburg. in Chron. Reichersperg. an. 1160. *Prædia — assignentur*

tur *Advocatis talibus, à quibus in placitis judicialibus proloqui defensionem possint è vicino habere: ne longinquos Advocatos advocandi vel impossibilitas vel difficultas in detrimentum veniat, & absque legitimo prolocutore prædia, quæ impugnantur, Ecclesia perdat.* Vide p. 293. Philippus Episcopus Eystetensis in Vita S. Willibaldi c. 24. *Et in celebratione Concilii tanquam verus Cancellarius ac prolocutor Concilii à dextris Archiepiscopo proximus assidebat.* Matth. Parisan. 1254. p. 592. *Proloquutor domini Regis*, qui nostris *Advocatus Regius*. Chronicon Moriniacense lib. 2. *Ipso Rege prolocutore, Archiepiscopo Senonensi de Abbate clamorem faciunt.* Adde Nomasticon Cisterciense p. 263. 333. Vide in v. *Narrator*. *Avantparliers* dicuntur prælocutores, in Assisiis MSS. Hierosolymit. cap. 68. *Et aprés doivent enchargier à lor avantparlier, que il dient por eaus que il furent &c. — & lors l'avantparlier doit dire pour eaus, Sire, &c.* Stabilimenta S. Ludovici lib. 2. cap. 14. *Quant aucuns à bonne defense & loiaus, li Avocaz & li avantparlier doit mettre avant, & proposer en jugement ses defenses. Parliers, & avantparliers*, in Statutis Leodiens. art. 96. 100. & in Magno Recordo Leodiensi p. 118. 119. *Emparlier*, apud Petrum *de Fontaine* cap. 10. &c. *Li emparlier defendent les plaideurs dehors. Office d'emparlerie*, ibidem. Joann. de Condato MS.

Cele ki lor emparlier ere
Respondi, &c.

Vide Casaubonum exercit. 15. in Baron. cap. 5. De voce verò *Proloquium*, apud Rhetores, Vide Martianum Capellam p. 98. 121.

PRÆLONUM. Vide *Ploum*.

PRÆMUNIRE, pro *Præmonere*, Submonere, citare, in jus vocare, apud forenses Anglos: unde celebris illius Brevis Regii nomen manavit, *Præmunire facias*. Jorvalensis in Vita Regis Ethelredi: *Alfricus Consul fecit eorum exercitum de insidiis regiis præmuniri.* Mox: *Daci omnes præmuniti evaserunt.*

PRÆMUNITATES, Immunitates, privilegia, in Bulla Honorii III. PP. an. 1205. in Bullario Casinensi tom. 2. p. 250.

PRÆNOSTICUS, Præsagus, præscius. Henricus Rosla in Herlingsberga:

Mens est quippe viri prænostica sæpe futuri.

PRÆNOTARIUS, qui Notarii, seu Grafarii, vel Vicenotarii officio fungitur, *Adjutor* Notarii. Fleta lib. 2. cap. 13. §. 15. de Cancellario Angliæ: *Habet etiam Clericos suos prænotarios in officio illo.* Cap. 36. §. 1. *In hac etiam Curia sunt Clerici prænotarii & Cursarii qui placita irrotulant.* Adde lib. 4. cap. 9. §. 2. & Radulfum de Hengham in Magna cap. 6.

PRÆPARARE alterum, dicebatur is cui cùm facultates sibi sat amplæ haud essent, ut ipsemet *in hostem* pergere posset, similis sortis ac conditionis viros pro posse in armis ac instructu bellico adjuvabat. Capitulare an. 807. edit. Baluzianæ c. 2. *Ubicunque autem inventi fuerint duo, quorum unusquisque duos mansos habere videtur, unus alium præparare faciat, & qui melius ex ipsis potuerit, in hostem veniat.* Occurrit ibi pluries, & c. 5. 6. Huc pertinet Capitulare 1. an. 812. c. 1. *Qui vero 3. mansas de proprio habuerit, huic adjungatur unus, qui unum mansum habeat, & det illi adjutorium, ut ille pro ambobus ire possit.* Adde c. 6. & Capitulare an. 828. c. 7.

PRÆPARATIO. Hariulfus lib. 3. cap. 3. *Baculus auro, argento, & crystallo paratus 1. præparatio baculi unius ex crystallo 1.* &c. Forte pro *ornamentum*. Vide *Parare*.

PRÆPORTARE, Portare antè. Chronicon Montissereni an. 1134. *Imperatori ad Ecclesiam procedenti, circulo decoratus aureo, gladium præportavit.* Atque ita legendum infra an. 1135. *Ubi etiam Bolizlaus gladium Imperatoris præportavit*, pro *reportavit*.

PRÆPOS, Papiæ, *Valde potens*. Ex quo emendandæ Glossæ Isid. quæ habent *Propos*. Idem etiam valet quod *Compos*. Vita MS. S. Magnobodi Episc. Andeg. c. 11. *Sanum & vitæ præpotem reddit parentibus.*

PRÆPOSITOR. Ebrardus in Græcismo c. 9.

Est homo Præpositor, qui præ me fercula ponit,
Et qui deponit sit tibi Depositor.

PRÆPOSITI, Scriptoribus Ecclesiasticis, dicti potissimum Antistites, cæterique qui Ecclesiis præsunt, ut apud Cyprianum lib. 1. Ep. 5. lib. 5. Ep. 6. lib. 3. Ep. 21. lib. 5. Ep. 6. 73. in Concilio Carthag. III. c. 45. Carthag. V. c. 13. &c. προεστῶτες, apud Justinum Mart. Apol. 2. Concil. Aquisgran. c. 139. *Quamvis omnes qui præsunt, Præpositi rite dicantur*, &c. Ita Abbates *Præpositi* dicuntur Bedæ in Vita S. Cuthberti n. 24.

Præpositus, Dignitas in Ecclesiis Cathedralibus. Ebrardus in Græcismo c. 9.

Ecclesiarum Præpositus sit, sive Scholarum.

Hujus munus describitur ab Ebone Remensi Archiep. in Indiculo de Ministris, edito à Colvenerio post Flodoardum, in Concilio Aquisgran. c. 139. & apud Chrodogangum in Regula Canonic. c. 46. Fragmentum Historicum editum à viro doctissimo Joanne Mabillonio to. 1. Analect. de Concilio Aquisgranensi sub Ludovico Pio: *Statuerunt pro Canonicis, qui tunc sub præpositis vivebant*, &c. Ejusmodi Canonicorum Collegia, quibus præsunt *Præpositi*, complura extant etiamnum hodie in Germania, quæ vulgo *Præpositura* nuncupantur. Vide Albertum Stadensem an. 1001. 1050. &c. Est etiam

Præpositura, Præpositi dignitas. Adamus Bremensis cap. 181. *Præposituram majorem Episcopii servus ejus quidam Suidger administravit.* Adde cap. 187.

Præpositatus, in Bulla Urbani II. PP. an. 1096. in Hist. Episcopor. Cadurc. n. 70. & in Concilio Rothomagensi an. 1189. c. 10.

Præpositi in Monasteriis, secunda post Abbatem, dignitas, ut est in Addit. 1. Capitul. c. 31. 55. qui hodie *Prior* dicitur. Vigilius Diaconus in Regula Orientali cap. 3. *Ille vero qui secundum ordinem disciplinæ ordinatione Abbatis ex consilio & voluntate omnium fratrum fratribus præpositus est, omnem ad se curam de disciplina fratrum, & diligentiam Monasterii revocabit, habens potestatem Abbate absente omnia quæ Abbas præsens facit.* Adde Regulas S. Benedicti cap. 65. S. Ferreoli cap. 17. Tarnatensem c. 23. S. Isidori cap. 6. 17. S. Fructuosi cap. 3. Magistri cap. 11. Statuta Lanfranci sect. 11. cap. 3. Capitula Monachorum S. Galli an. 817. c. 14. 30. edit. v. cl. Stephani Baluzii, Ratpertum de Casib. S. Galli cap. 15. &c.

Præposita, eadem dignitas in Monasteriis Sanctimonialium, Abbatissæ proxima, in Regula Sanctimonialium canonicè viventium cap. 24. Vita S. Austrebertæ virgin. n. 9. *Eligentibus cunctis, consentiente matre, licet invita Præposita constituitur.* Vide Regulam cujusdam ad Virgines cap. 2. Regulam Donati ad virgines cap. 5. Rudolfum in Vita S. Liobæ c. 3. &c.

Præpositus, Cellæ seu obedientiæ monasticæ ab Abbatia dependentis Præfectus. S. Hieronymus præfat. in Regul. S. Pachomii n. 2. de Tabennens. Monachis: *Habent per singula monasteria Patres & Dispensatores, & Hebdomadarios, ac ministros, & singularum domorum Præpositos; ita ut una domus quadraginta plus minusve fratres habeat, qui obediant Præposito, sintque pro numero fratrum triginta vel quadraginta domus in uno Monasterio*, &c. Adde n. 6. Leo Ostiensis lib. 3. c. 13. (al. 14.) *Reddidit Monasterio cellam S. Benedicti de Salerno, — sed cum amoto Abbate, Præpositus ibi, juxta cellarum nostrarum morem, constitutus esset*, &c. Anonymus Floriacensis lib. 4. de Miracul. S. Benedicti cap. 14. *Qui ætate juvenis — quarundam possessionum Floriacensi loco subditarum adeptus est tutelam; Almericurtis videlicet, ac earum quæ ei subjacent. Quibus cum fere annis tribus perdurasset Præposi-*

tus, disposuit aliquando more solito Floriacum revisere, &c. Vide præterea Fulbertum Carnot. Ep. 21. Petrum Cellensem lib. 1. Epist. 20. Browerum lib. 1. Antiquit. Fuldens. cap. 7. Doubletum p. 723. &c.

Præpositura, ejusmodi *obedientiarum* munus ac functio. Burchardus de Casibus S. Galli cap. 33. *Præposituras, Decanias, & alias Monasterii obedientias sapientibus irregulariter ablatas, — juvenibus commendabat.*

Præpositi, iidem qui *Advocati* & *Vicedomini* Ecclesiarum Cathedralium & Monasteriorum, in Concilio Mogunt. c. 50. & Remensi II. c. 24. Lambertus Ard. *Ghisnensis Comes factus Sifridus, villicaturam sive præposituram villico & suis reliquit hæredibus, à quibus denuo Ardensibus usque hodiernum diem villicatura sive præpositura successit dominis. Unde & Ardensis instaurator Ecclesiæ Egregius Arnoldus, in quibusdam privilegiis suis & nostris, invenitur Advocatus vel Præpositus eorum* (Monachorum S. Bertini,) *in terra videlicet Ghisnensium, appellatus.* Charta Chunradi Imp. apud Browerum lib. 3. Antiq. Fuldens. c. 17. *Cui primum in mandatis dedimus, ut omnes villicationes à Laïcis reciperet, & per Præpositos suos, viros honestos & religiosos, officia dispensando disponeret.* Unde patet ejusmodi *Præpositos* Laïcos non tam fuisse *Advocatos* & *defensores*, quàm *villicos*, de quibus suo loco agimus; idque officii translatum postea ad ipsos Monachos, vel Canonicos, qui Monasterii vel Collegii Canonicorum bona iis addicta curarent, & de reditibus rationes inirent.

Præpositus. Gloss. Ælfrici, *Prætor, vel Præfectus, vel Præpositus, vel Quæstor*: Buρh-ȝeneρa, i. Comes urbis, burgi, &c.

Præpositus, Judex pedaneus, minor Judex in pagis, qui Ballivo subest, & cujus appellationes ad eundem Ballivum devolvuntur: vulgo *Prevost*. Statutum Philippi Pulchri an. 1302. pro Reformatione Regni art. 10. *Item volumus & ordinamus, quod nullus Senescallus vel Baillivus, vel alius judex quicunque, sub se habeat Præpositum, Vicarium, seu Judicem, qui eidem consanguinitatis vel nutrituræ vinculo teneatur, ne personæ prædictæ, in causis quæ ad ipsas per appellationes pervenerint, minus fideliter debeant judicare: etsi sint aliqui, volumus eos à dictis officiis amoveri. Volumus etiam quod si contingat quod aliquæ de Præfecturis nostris vendantur, aut dentur ad firmam, præcipimus quod talibus commendentur personis quæ fideles & idoneæ reputentur, & bonæ famæ, & quæ sint bene solvendo, non Clerici, non usurarii, non infames, nec circa oppressiones subditorum suspecti. Nec volumus quod præfatæ personæ ad prædictas Præposituras nostras, seu administrationes instituti quantumcumque plus aliis in eis offerant, admittantur. Inhibentes de cætero ne Præpositi ad firmam Præposituram tenentes taxare vel judicare præsumant emendas, sed Senescalli, aut Ballivi, aut Scabini duntaxat, secundumque locorum consuetudines suadebunt. Injungentes quod in una Præpositura ponatur unus Præpositus, aut duo tantummodo, & non plures; & quod uni personæ non tradatur nisi unica Baillivia, Senescallia, Præpositura, Vicaria seu Judicatura, & tales jurabunt sicut Baillivus & Senescallus.* Adde art. 41.

Ex his primò colligitur *Præpositos* Judices fuisse, à quibus appellabatur ad Baillivum: deinde eadem fuisse Præpositorum sacramenta, quæ Baillivorum: tertiò denique *Præposituras* datas fuisse *ad firmam*, ad triennium scilicet, quod S. Ludovico vulgò adscribitur. Unde Benedictus VIII. PP. cujus animus erga Franciam nostram paulò semper iniquior fuit, Philippo Pulchro Regi, ut in sanctorum referretur Canonem urgenti, id objecerit, ut est in Chronico Flandriæ vernaculo cap. 33. *Mais le Pape, qui n'aimoit mie le Roy de France, dit qne pour la cause qu'il avoit mis ses Bailliages & ses Prevostez à ferme, dequoy maint pauvre homme en estoit desherité, il ne l'oseroit lever à saint.* Tametsi constet de Præpositurarum venditione, nihil tamen ejusmodi occurrit de *Bailliviis*, quæ nusquam pretio distractæ leguntur, nisi postquam officia omnia in Francia venalia extitere. Certè Præpositurarum distractiones & venditiones semper improbatæ. Christina Pisana in lib. *du Tresor de la cité des Dames*, 1. part. cap. 23. *Et ne vouldra nullement que ses Prevostez soient baillées pour argent aux plus offrants & derniers encherissants, si comme on fait maintenant en France. Et pour ce en Sieges en beaucoup de lieux à de tres-mauvaise ribaudaille, mangeurs de pauvres gens, & pires que ne sont larrons*, &c.

Præpositi ita *Ballivis* subditi erant, ut si in delictum aliquod inciderent, ab iis amoverentur, vel punirentur, ut ex testamento Philippi Augusti an. 1190. apud Rigordum colligitur, & ex Statuto S. Ludovici an. 1254. apud Nangium, in quo hæc sunt de eorum sacramento & officio: *Jurabunt igitur omnes & singuli supradicti, quod quamdiu commissam sibi tenebunt Bailliviam, Præposituram, vel aliud quodcunque officium supradictum, tam majoribus, quàm mediocribus, tam advenis quàm indigenis, tam subjectis, quàm præpositis, sine nationum & personarum acceptione jus reddant, servantes tamen in locis suis usus & consuetudines approbatas*, &c.

Cùm verò prohiberentur *Baillivi*, fieri ex incolis Bailliviarum suarum, vel in iis matrimonia contrahere, aut possessiones acquirere, ea tamen prohibitio non extendebatur ad Præpositos, Majores, & alios Officiales minores, qui Majorias, Præposituras, & alia officia tenebant in locis mansionum suarum, dum tamen hæc ab iis agerentur absque Regis aut aliorum detrimento.

Sed & licèt Præpositi *Præposituras* suas ad firmam caperent vel emerent, eas tamen aliis *revendere* prohibebantur. Et si plures emptores essent, unus tantùm jurisdictionem exercebat, & immunitate gaudebat in *Cavalcariis*, talliis, seu collectis, & aliis oneribus publicis, qua alii consueverant gaudere. Quæ quidem omnia in eodem Statuto pluribus exarata habentur. Unde percipimus cur Philippus Pulcher in laudato Statuto vetet plures esse *Præpositos* in una Præpositura. Ita porro S. Ludovicus Præposituras vendidit, ut *cum aliquo pecuniæ vel redituum detrimento committi bonis & fide dignis personis, quam vendi cum augmento suo vel lucro maluerit, nullum emolumentum suum aut lucrum reputans cum detrimento justitiæ, vel populi nocumento.* Verba sunt Guillelmi Carnotensis de Vita & act. S. Ludovici. Tandem Carolus VIII. Statuto an. 1493. art. 65. ne Præposituræ darentur ad firmam, omnino prohibuit.

Ea verò quorum Præpositi, *Firmarii*, seu conductores erant, fuere potissimum mulctæ à reis & damnatis exactæ, res inventæ, & ejusmodi quæ regii juris sunt, ut est in Consuetudine Silvanectensi art. 55. 56. Nivernensi tit. 1. art. 26. Dunensi art. 55. Altærupis art. 3. Villæ Francæ art. 1. & in antiqua Bituricensi tit. 2. art. 28. ubi ejusmodi Præpositi, *Prevosts fermiers* dicuntur, & à Præpositis judicibus, quos Præpositos justitiæ Custodes, *Prevosts Gardes*, vel *en garde*, vocant interdum distinguuntur: ex quo scilicet Præpositi Præpositurarum suarum conductores fieri vetiti sunt: tum enim aliis mulctarum & aliorum jurium regalium conductoribus mansit *Præpositi* nomenclatura, cum *Firmarii* additione.

Ab ejusmodi Præpositurarum firmis, dictæ postmodum majoris momenti Præstationes, quæ *Prevostez* ou *grandes Coustumes* dicuntur in Consuetud. Andegavensi art. 10. Cenomanensi art. 11. & Catalaunensi art. 3. quod olim ex Præpositis firmariis exsolverentur. *Præpositura*, in Charta an. 1178. *Questa Præpositorum*, in Charta libertatum oppidi *des Ais* in Biturigibus an. 1301.

Extat in Regesto Feodorum Campaniæ Cameræ Computorum Parisiens. fol. 7. Statutum de Præpositis Comitatus Campaniæ, quod hocce loco descri-

bendum curavimus: *Domina Comitissa concessit omnibus Præpositis terræ suæ Præposituras in hunc modum habendas. Quod omnes Catallæ erunt dominæ Comitissæ quitæ & integræ. De omnibus autem donis & expletis, & forisfactis quæ non montabunt plusquam 20. solidos, domina Comitissa habebit quatuor partes & Præpositi quintam. Ipsi autem Præpositi non poterunt eschivire forisfactum quod non erit plusquam 20. sol. nisi per dominam Comitissam, præterquam de homine errante, si tamen forisfactum illud non fuerit de furto, vel raptu, vel de multro, forisfactum quod non montabit plusquam 20. sol. eschivabit Præpositus & Scribanus, & duo probi homines villæ, quos domina Comitissa ad hoc faciendum apponet, quæ tamen ad compotum computabuntur scripta, & à quo vel quomodo facta fuerint. In forisfacto quod montabit plusquam 20. sol. solummodo, non 20. sol. habebunt Præpositi, sed quintam partem, & residuum totum erit dominæ Comitissæ. Ipsi autem nullum donum, vel servitium, vel præmium accipient, præterquam in cibariis,* &c. *Juraverunt etiam Præpositi se hæc omnia bona fide servaturos, & vitam & honorem & omnia jura Comitissæ, & hæredum suorum versus omnes qui possunt vivere & mori. Item sciant quod si hæc non fecerint, in ira & in voluntate dominæ Comitissæ sunt, tanquam illi qui inciderunt de corpore & avero. Actum apud Sezannam an. gratiæ* 1201. *mense Aug. in Vigilia S. Joan. Baptistæ Decollationis.* Vide Steph. Paschasium lib. 4. Disquisit. Francicarum cap. 15.

Præpositus, in Fleta l. 2. cap. 76. est is qui sub Senescallo vel Baillivo, res dominicas, seu regias curat in villis, vel pagis, & agriculturæ, pecudibus, pasturæ, & ejusmodi invigilat, *villicus*, uti in hac voce docemus. Munus ipsum

Præpositura, in Charta an. 1129. in Historia Guisnensi p. 74. &

Præpositatus, in Concilio Rotomagensi an. 1189. c. 10. quo prohibentur *Sacerdotes Vicecomitis, vel sæcularis præpositatus, officium assumere.*

Præpositus Cameræ Regalis, in Vita Ludovici Pii an. 817. Idem *Cubicularius* dicitur in Eginhardi Annal. eodem anno.

Præpositus Comitis, in Legibus Wisigoth. lib. 9. tit. 2. §. 5. qui *Vicarius Comitis* dicitur lib. 2. tit. 1. §. 23. qui scilicet absente Comite vices ejus fungebatur.

Præpositus sacri Cubiculi, cui Imperatorii Cubiculi cura erat, qui fere semper Eunuchus: ὁ τὴν τοῦ θαλάμου ἐξουσίαν ἔχων, apud Herodianum lib. 1. p. 19. edit. H. Stephani: πραικίτης apud Xiphilinum p. 274. τοῦ θαλάμου προεστὼς eidem Herodiano lib. 1. p. 26. 28. θαλάμου φύλαξ, eidem lib. 3. p. 78. *Præpositi cubiculi* meminit non semel Ammianus. Vide præterea Theophyl. Simocattam lib. 4. cap. 15. Suidam in Antiocho, &c. & infra *Præpositus Palatii.*

Præpositus domus regiæ, apud Monachum Sangall. lib. 1. de Carolo M. cap. 33. *Luitfredus Præpositus domus* ejusdem Caroli M. dicitur.

Præpositus fabricæ, armorum scilicet, apud Ammianum lib. 29. p. 396.

Præpositus mensæ, dignitas in Palatiis Regum Franciæ: eadem quæ hodie *Magistri hospitii*, seu *du Maistre d'Hostel*, & apud Byzantinos Imperatores, ὁ ἐπὶ τραπέζης. In Synodo VIII. CP. adfuit præ aliis, ut Ludovici Pii Legatus, *Everardus Præpositus mensæ ipsius*, ut est apud Anastasium act. 10. Apud Aimoinum lib. 4. Hist. Franc. cap. 78. *Missus illuc Regiæ mensæ Præpositus Audulfus.* Huius dignitatis officium sic describi videtur à Theodulfo Aurelianensi Episcopo lib. 3. Carminum:

> *Pomiflua solers veniat de sede Menalcas,*
> *Sudorem abstergens frontis ab arce manu.*
> *Quam sæpe ingrediens Pistorum sive Coquorum*
> *Vallatus cuneis jus Synodale gerit,*
> *Prudenter qui cuncta gerens, epulasque dapesque,*
> *Regis honoratum deferat ante thronum.*

Præpositus militum, in l. 3. §. ult. & l. 6. §. ult. D. de Re militari, & apud Rufum in Legibus militaribus.

Præpositus Monetæ, apud Ammianum lib. 22. pag. 223. *Præfectus monetæ Trevericæ*, apud Gruter. 493. 3.

Præpositus Palatii, Amantius, apud Marcellinum Comitem in Justino, qui nudè πραιπόσιτος dicitur in Chronico Alexandrino p. 764. In eodem Chronico p. 700. Rhodanus πραιπόσιτος τοῦ παλατίου Valentiniani, & ἀρχιευνοῦχος, nudè verò πραιπόσιτος, apud Cedrenum p. 310. Narses *Præpositus sacri Palatii*, in veteri inscriptione 161. 1. *Præpositus*, nudè. Zonaras in Constantio p. 17. ὁ εὐνοῦχος Εὐσέβιος τὴν τοῦ πραιποσίτου διέπων ἀρχήν. Vide Palladium in Hist. Lausiaca cap. 43. Olympiodorum, Philostorgium lib. 11. cap. 4. Codinum de Orig. pag. 28. edit. Meursianæ, &c. & supra, *Præpositus sacri Cubiculi.*

Præpositus Palatii, Major-domus, apud S. Audoënum lib. 2. de Vita S. Eligii cap. 19. ubi de Erchenoaldo: *Qui erat eo tempore Præpositus Palatii.*

Præpositus Thesaurorum, apud S. Basilium Epist. 264.

Præpositus Tyrii textrini, apud Ammianum lib. 14. pag. 22.

Præpositi villæ, vel *Hundredi*. Vide *Præfectus.*

PRÆPOSTERARE, Ordine præpostero dicere. Gaudentius Brixiensis Episc. ser. 5. *Ordinem lectionis Exodi*—*idcirco præposteravimus*, &c. Utitur etiam Arnobius junior in Conflictu cum Serapione lib. 2.

PRÆPOTESTAS, summa & suprema potestas, supremum dominium. Baldricus lib. 3. Chron. Camerac. cap. 2. *Sibi enim totius rei præpotestatem penitus usurpare, Episcopo verò solum nomen ac speciem honoris relinquere.*

PRAERIA, Gall. *Prairie*, Jus pascendi pascua in pratis post excisum fœnum, in Charta an. 1248. Locum vide in *Blacria.*

PRÆRIPIUM, Ripa altior. Petrus Damianus lib. 6. Ep. 5. *Per tot nivalium Alpium nivosa præripia.* Vita S. Probatii Presb. n. 9. *Dum alvei præripia Sequanici innumerabilibus occuparentur adventantium vestigiis.* Odo Abbas Glannafol. in Hist. Translationis S. Mauri in præfat. *Odo Abbas Monasterii quod in præripio ripa Ligeris fluminis situm Glannafolium ex antiquo appellatur.* Quidam codd. habent *præcipitio*. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 88. *Si quis alium fugiens — præripio vel aliquo moriatur.* Fortè *præcipio*, nisi quis malit *præcipitio*, ut habent quidam codices. Occurrit præterea apud Wandelbertum in Miraculis S. Goaris cap. 12. 15. 33.

PRÆROGATIVÆ, Gratiarum actiones. Epist. 73. inter Francicas to. 1. Hist. Franc. *Quas recensitas immensas Creatori nostro egi prærogativas, quod incolumem vos esse cognovi.*

PRÆROGATIVARIUS, seu officium *Prærogativarum*, cujus extat formula apud Senator. l. 11. Ep. 27.

PRÆROGATOR, *Dispensator*. Gloss. Isid.

PRÆSCINDATICUS, *Ad præscindendum habilis*, Ugutioni.

PRÆSENS, seu *Præsentalis*, dictus unus è Magistris militum, quod in procinctu seu comitatu Principis ageret, & *Præsentalibus* numeris præesset, ut docet Notitia Imperii, ubi *Magistri equitum & peditum in præsenti duo recensentur, alii tres per Orientem, Thracias & Illyricum. Magister militum præsentalis*, ibidem, sub cujus dispositione militabant Palatinæ Vexillationes 5. Comitatenses 7. Legiones Palatinæ 15. Auxilia Palatina 18. ex quibus conficitur *Præsentes* appellatos, quod *præsentes* adessent in comitatu Principis, & in eo militarent, atque adeo Palatinæ militiæ ad custodiam Imperatoris addictæ præessent, ex qua qui erant, *Præsentales* pariter dicebantur, ut & *Domestici*, qui in Palatinis scholis militabant, in l. 4. Cod. Th. de Protect. & domesticis. Adde l. 17. eod. Cod. de Re milit. *Magister præsentis militiæ*, apud Marcellinum Comitem in Zenone. *Magister militum præsentium*, apud Scholiastem Juliani Antecess. cap. 83. *Magister militum præsens*, apud

Jornandem de Successione regnorum: στρατηγὸς τῶν καλωμένων πραισέντων, apud Evagrium lib. 4. cap. 3. στρατηλάτης τοῦ πραισέντου, apud autorem Chronici Alexandr. pag. 752. Ipsa dignitas, *Magisterium præsentale*, eidem Marcellino in Justiniano post Basilii Cos. 4. *Præsentanea dignitas*, Senatori lib. 11. Epist. 1. ἀρχὴ τοῦ Πραισέντου, Simocattæ lib. 1. cap. 7. nuncupatur. Concil. CP. sub Menna act. 5. καὶ τοῖς ἀνδρειοτάτοις στρατηγοῖς τοῦ θείου πραισέντου.

In præsenti venire, Coram sisti, *Venir en presence*. Lex Bajwar. tit. 12. cap. 2. §. 1. *Tunc judex jubeat eum in præsenti venire, & judicet ei*, &c.

De præsenti, jam nunc, quomodo Galli, *dés à present* dicunt. Conventus apud Andelaum apud Gregor. Turon. lib. 9. c. 20. *Et quod exinde fidelibus personis ablatum de præsenti recipiat*. Adde Decretionem Childeberti Regis c. 12. Occurrit non semel.

Præsentes, pro *Præsides* usurpasse quosdam scriptores, observatum à Salmasio ad Lampridium p. 208.

PRÆSENTANEUS. *Presentaneum remedium*, apud Marcellum Empir. Efficax. Epistola Desiderii Episcopi Cadurcensis ad Chlodulfum: *Et si qua sunt, vel quod monuit, vel quod egit, quasi ante oculos præsentaneo retine memoratu*.

Præsentaneè. Octavius Horatianus in Præfat. ad libr. Medic. *Nuperrimè Collegæ Olympii exhortatione provocatus confeci nonnullos præsentaneè libellos, quos vel mediocris fama retinet*, &c.

PRÆSENTARE, Offerre, Galli *Presenter* dicunt. Ugutio, *Exhibere, i. ostendere, vel præsentare, vel dare*. Cyprianus in vita S. Cæsarii Arelat. *Flagravit ubique profectibus, quò non est conspectibus præsentatus, tetigit pectora quorum membra non contigit*. Ordericus Vitalis lib. 3. *Willelmum Ducem adiit, eique pretiosissimam pallam præsentavit*.

Præsentare, quasi præsentia efficere, ostendere. Utitur Felix Gyrwensis Monachus in vita S. Guthlaci c. 29.

Præsentare, pro *repræsentare*. Anselmus Havelbergensis lib. 3. Dialogor. c. 12. de Legatis Ecclesiæ Romanæ: *Qui in Basilica, quæ Trullus dicitur, præsedentes in Synodo cum 150. Episcopis, præsentantes locum Beatissimi Agathonis Papæ, residente Imperatore sub regali cultu, damnaverunt Macarium Patriarcham Antiochenum*, &c.

Præsentare, pro *repræsentare*, *exhibere*, nostris, *Representer quelqu'un*, in Capitulari de Partibus Saxoniæ an. 789. c. 24. Adde Edictum Caroli M. an. 800. & Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 5.

PRÆSENTATÆ, Oblationes, munera, xenia, Gall. *Presens*. Eginhardus Epist. 52. *Quia volumus & Eulogias præparari faciatis secundum consuetudinem, sicut solet homo ad opus dominici facere, & quando ille de Audriaca villa ad Compendium reversus fuerit, tunc volumus ut ibi fiant præsentatæ, & postea volumus ut per brevem nobis indicetis, qualiter illas, vel ab illa fuissent receptæ*.

PRÆSENTATIM, Nunc, modò, *Presentement*. Iso Magister in Glossis ad Prudentium: *En ergo. sc. habes. Præsentatim*.

PRÆSENTATORIA. Capitula Caroli C. in Concilio Suessionensi an. 853. cap. 32. apud. Baron. *Sciant etiam fideles nostri, quia concessimus Synodo & venerabilibus Episcopis, ne super beneficia Ecclesiastica vel præsentatorias, (etiamsi Episcopus, aut quilibet Monasteriorum prælatus irrationabiliter petierit) præcepta confirmationis nostræ ullo modo faciamus*, &c. Puto legendum *præstatorias*, i. præstarias.

PRÆSENTIA, Munus, Gallis *Present*, à *præsentare*, offerre: vel quia munera sunt quæ præsenti in manus dantur. Nam absentibus res donari dicuntur, munera autem mitti, & præsentia offerri, l. 18. D. de Verb. signif. Matth. Paris anno 1170. *Cui cum Abbas S. Albani in esculentis & poculentis nobile misisset xenium, regratians Archiepiscopus, dixit, Accipio ejus præsentias, id est xenia, mallem tamen præsentiam*. Gervasius Dobernensis in Henrico II. an. 1186. *Spoliavit suis exeniis, ut prædictum est, quæ vulgò præsentia vocantur*.

Præsentia, Præstationis species, à *munere* fortè nuncupata, quod *Present* dicimus. Charta an. 1367. in Metropoli Salisburgensi to. 2. p. 292. *Curiam in Eyzenprunn solventem 7. scaphas utriusque bladi, 10. solidos denariorum, 4. anseres pullos, 20. caseos, duas præsentias*, &c. Infra: *Et 2. præsentias valentes 24. denariis*. Occurrit ibi pluries, & in Reg. *censuum Bigorræ*.

Præsentatio, eadem notione. Charta an. 1311. ibid. to. 3. p. 46. *Tali pacto ut dictam possessionem — excipiant, & singulis annis nobis inde serviant 50. den. cum tribus festis, quolibet valente 2. den. in nostro placito generali*.

PRÆSENTIALIS, Præsens. S. Eulogius lib. 2. Memor. c. 8. *Remanet destituta præsentiali solatio fratris Christi ancilla*. Infra: *Capita verò illarum in Basilica S. Asciscli reconduntur, quo præsentialis corporis sui favore populos Christianos tuetur*. Cap. 9. *Apud Basilicam sanctorum trium, qua — Martyres præsentialibus corporum suorum favillis quiescunt*.

Præsentialiter, Coram, propè, in Glossis Isonis Magistri ad Prudentium. Occurrit in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 25. at in Commonitorio dato Angilberto Abbati Centulensi an 796. usurpatur pro nunc: *Honor ille quem præsentialiter habet*, &c. Ita in Capitulari Pipini Regis Italiæ an. 793. cap. 1. 4.

PRÆSENTIUS, ἐναργέστερον, in Gloss. Gr. Lat. Accuratius.

PRÆSES, *Præses provinciæ*, Comes. Capitul. Caroli M. lib. 5. cap 228. *Quod si Monasticam vitam reliquerit, Præses provinciæ eum teneat, & curiæ suæ connumeret*. Et cap. 234. *In civitatibus in quibus Præsides præsunt, ipsi audiant causas, seu & Defensores*.

Præsidatus, Comitatus, Jurisdictio, districtus Comitis. Chronicon Laurishamense p. 70. *Unde & in pago Dehsendron in Præsidatu Ansfridi Comitis, in villa vocabulo Empele*, &c.

PRÆSIDERE, pro *supersedere*. Concilium Cloveshoviense an. 747. cap. 3. *Ut singulis annis unusquisque Episcopus parochiam suam pertranseundo & circumeundo speculandoque visitare non præsideat*, &c.

PRÆSIDIUM, Peculium, pecunia, bona, facultates, &c. Autor Queroli: *Ergone manibus meis præsidium paternum ut efferrent de domo*, — &c. Supra: *Fures mihi ac prædones cui bono? ut si quid tibi spei aut præsidii est, totum auferant*. Rursum: *Præsidium abstulisti, & cineres abdidisti*. Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcensis cap. 18. *Inter cætera verò, & ad locum in seriem testamenti ita posuit: De præsidio, inquit, meo vestimenta, scamnalia, mensalia, & electubilia, aurum vel argentum, — dono*, &c. Vetus Charta exarata an. 3. Childeberti Regis in Tabul. S. Germani de Pratis: *Sed & omnia quæ de præsidio meo in die depositionis meæ inventum penes me aut repertum fuerit, hoc est aurum, argentum, vestimentum, vel prædia*, &c. Placitum Childeberti III. Regis editum à viro doctissimo Joanne Mabillonio: *Farinariis, gregis cum pastorebus, præsidiis, mobilebus, & immobilebus*, &c. Primum Testamentum Widradi Abbat. Flaviniac. *Libros vel vestimenta Ecclesiæ, vel omne præsidium quod mihi legibus vivens possidere videor*. Utuntur Marculfus l. 1. form. 12. l. 2. form. 7. 10. Formula 7. & 28. ex Baluzianis, Gregorius Turon. lib. 6. cap. 4. lib. 9. cap. 20. Halitgarius Cameracensis Episc. in Pœnitentiali cap. 4. Nicolaus I. PP. Epist. 40. Charta Leotheriæ to. 2. seculi III. SS. Ord. S. Bened. p. 615. Historia Episcopor. Bremensium p. 122. &c. Vide Bignonium ad Marculfum.

PRÆSINUM, Πρασίνον, in Gloss. Gr. Lat.

PRÆSOPUS, Præpositus. Gaufredus Malaterra lib. 1. c. 32. *Giracii Præsopus, quem nos Præpositum dicimus*. Ex Græco πρόσωπον.

PRÆSTAGIUM, pro *præstatio*; Tributum quod domino præstatur, vel potiùs mutuum coactum. Charta Constantiæ Imperatricis an. 1198. apud Ughellum to. 9. p. 293. *Et transire libere terra marique insula vobis ubique per terram demanii nostri absque plateatico & præstagio.*

PRÆSTANDARII, qui *præstationes* dominis exsolvunt. Charta an. 1002. in Tabulario Casauriensi part. 1. c. 94. ch. 4. *Et cum Castellis, & sanctis Ecclesiis, cum cartulatis & præstandariis, & cum vineis, pomis*, &c. Ita apud Ughellum to. 1. part. 1. p. 490.

PRÆSTANTIABILIS, *Multum, vel præ aliis valens.* Ugutio.

PRÆSTARE, Mutuò dare, commodare non accepta mercede, Gallis *Prester*. Ebrardus in Græcismo cap. 15.

Præsto, Prævaleo dicas, Præsto quoque Dono:
Præstoque sæpe solet Accommodo significare.

Salvianus lib. 1. ad Eccles. Catholicam: *Si usus rerum aliquarum cuipiam homini alterius hominis beneficio ac largitate tribuatur, isque immemor illius à quo fructum rerum indeptus est, avertere ab eo ipso proprietatem præstitæ rei, atque alienare conetur, nonne ingratissimus omnium hominum atque infidelissimus judicetur?* Infra: *Cur non bona fide datis à Deo resculis utimur? tenuimus quoad licuit: tenuimus quod permisit ille qui præstitit.* Fortunatus lib. 9. poëm. 7.

Præstitit, Pastor, sua mi voluntas,
Codicem factum tumido cothurno, &c.

Capitula Caroli M. lib. 1. cap. 130. *Fœnus est qui aliquid præstat: justum fœnus est, qui ampliùs non requirit, nisi quantum præstitit. Pecunia in precario præstita*, lib. 5. cap. 3. Will. Brito lib. 11. Philippid.

Descendensque suum domino vectoris egenti
Præstat equum, pedes ipse manens.

Florentius Wigorniensis an. 1096. *Periit ut inter se pace redintegrata illi decies mille marcas argenti præstaret.* Mox utitur voce, *accommodaret.* Ita etiam usurpatur in l. un. C. Quod jussû &c. in Lege Wisig. lib. 1. tit. 5. §. 2. lib. 9. tit. 2. §. 8. lib. 10. tit. 1. §. 13. 20. in Pacto Leg. Salicæ tit. 55. in Lege Longob. lib. 1. tit. 20. §. 3. 6. lib. 2. tit. 14. §. 16. tit. 35. §. 1. &c.

Imprestare, Præstare, commodare. Charta Veneta, apud Jo. Lucium lib. 4. de Regno Dalmat. p. 220. *Quatenus ex parte vestra duas galeas, quas habetis, & ligna seu vasa nobis accommodare seu imprestare — velitis.*

Imprestitum, Italis *Imprestito*, vel *imprestido*, Mutuum: *facere imprestitum*, mutuari, in Statutis Venetor. an. 1242. lib. 1. cap. 56. *Imprestita* etiam dicuntur Dalmatis, contributiones, quæ in communi civitatum necessitate fieri solebant, quæ nostris *Emprunts*, seu *mutua coacta* dicuntur.

Præstare, Repræstare, In *præstariam* dare, quod idem valet ac *usufructuario beneficiare*, in Tabulario Bellilocensi. Lex Bajwar. tit. 1. cap. 1. §. 1. *Et post hæc nullam habeat potestatem exinde quidquam auferre, nec ipse nec posteri ejus; nisi Defensor Ecclesiæ illius per beneficium præstare voluerit ei. In beneficium præstare*, in Charta Alamannica Goldasti 70. *Per præstarium repræstare*, ch. 66. *Sub usufructuario præstare*, ch. 67. *Per precariam præstare*, ch. 69. *Repræstare*, ch. 73. Vide Traditiones Fuldenses lib. 1. trad. 136. lib. 2. trad. 29. Canones Hibernienses lib. 41. cap. 8. W. Hedam p. 292. 1. edit. & infra in voce *Precaria* ex Tabulario Casauriensi, &c. *In præstitum accipere*, seu in præstariam, apud Ughellum to. 1. part. 1. p. 500.

Repræstari dicebatur res, quæ Monasteriis aut Ecclesiis tradita & donata, donatoribus ipsis rursum *præstabatur*, & in precariam concedebatur. Vetus Precaria apud Joachimum Vadianum de Monasteriis Germ. p. 71. *Christi adjuvante clementia complacuit mihi Grimaldo Abbati una cum consensu fratrum, — ut res quas Hasuo Presbyter ad nostrum tradidit Monasterium ei per precariam repræstaremus, quod & faciemus.* Occurrit præterea in Charta Alamannica Goldasti 73.

PRÆSTARIA, idem quod *Precaria*; seu Libellus, quo quis prædium Ecclesiasticum ad usumfructum sub annuo censu *in præstitum*, & *precario* utendum suscipit: de qua contractus specie pluribus agimus infra in voce *Precaria*. Vita Joannis Abbatis Gorziæ p. 769. *Possessio erat Monasterii longo jam retro tempore beneficii nomine ad Comitem quemdam Palatii Hamedeum devoluta, qui simul bona Monasterii seu Precaria vel Præstaria, quam dicunt, obtinebat.* Præstariarum meminerunt præterea Capitulare Compend. an. 868. cap. 11. Baldricus lib. 1. Chron. Camer. c. 44. Frotarius Tullensis Epist. 9. Chronicon Fontanellense c. 2. p. 197. Chronicon S. Benigni p. 371. 428. 448. Hist. Vergiacensis p. 50. Miræus in Notitia Ecclesiar. Belgii cap. 32. Malbrancus lib. 6. de Morinis cap. 11. &c.

Præstarium, idem quod *Præstaria*. Charta Alamannica Goldasti 66. *Convenit una cum consensu fratrum nostrorum, ut illa mancipia, quæ nobis ille de illo loco tradidit, et iterum per præstarium repræstaremus*, &c. Tradit. Fuld. lib. 1. trad. 75. *Ea duntaxat ratione, ut ad tempus & ad usum vitæ meæ supradictam rem, id est sola illa mancipia vestro præstario habeam*, &c.

Præstatio, eadem notione. Charta Henrici Regis Franc. an. 1035. apud Hariulfum lib. 4. cap. 7. *Quotquot verò antecessores ejus tenuerant*, (villam &c.) *sancto Richario per præstationis occasionem tollebant. Per præstationem possidere*, in Tradit. Fuldens. lib. 1. tr. 80. *Præstationis Charta*, trad. 117. *In jus præstationis* prædium *recipere*, in Actis Murensis Monasterii p. 57.

Prestitura, idem pariter quod *Præstaria*. Vetus Notitia in Tabulario Heduensis Ecclesiæ: *Villam quæ Roclena vocatur — à S. Nazarii Canonicis in prestituram* (*sic enim vulgò dicitur*) *ipse & ejus prædecessores diu tenuerant.*

PRÆTIM, pro Prestò, in Hist. Inventionis S. Prisci apud Ughellum to. 8.

PRÆSTIMONIUM. Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis, an. 781. apud Sandovallium, de servis: *Et habeant illam hæreditatem de Parella, & præstimonia in hæreditate sanctæ Mariæ, ubi Abbas Monasterii hujus, & ejus vicario dederit, & in die qua vocati fuerint, habeant portionem edendi & bibendi scilicet libram unam & quartam panis milli, & de alio secundo*, &c. Infra: *Tamen in suo præstimonio & istructio sibi injuncto permaneat.* Ubi Sandovallius, *præstimonium*, per derecho vertit. Charta Bernardi Episcopi Compostellani æræ 1190. apud Anton. de Yepez in Chronico Ordin. S. Benedicti to. 4. p. 434. *& Cortecellam S. Mariæ in hæreditate ipsius Monasterii constructam, ab Abbate domino Ruderico in præstimonio in vita Decani datam*, &c. Infra: *Domum autem illam à D. Decano, inter Cortecellam S. Mariæ & antiquum murum — per præstimonium constructam esse cognosco*, &c. Rursum: *Damus eidem Ecclesiæ in Ecclesia S. Jacobi Canonicatum & portionem, & hebdomadam, & Cardinariam, & præstimonium, sicut unicuique Cardinalium Ecclesiæ nostræ Canonicæ collatum est*, &c. Vetus Charta apud Ughellum to. 1. part. 2. p. 53. *Et si ad dedicandam aliquam Ecclesiam Monasterii invitatus fuerim, sine præstimonio libenter Episcopalia — impendam.* i. absque gravamine aut sumptu, vel *præstatione.*

PRÆSTIS, *hæres*, in Gloss. Arabico-Lat.

PRÆSTO, Mox, statim. Petrus Damianus: *Et præcipuè id quod præsto subjunctum est, Sacerdoti congruere videtur*, &c.

PRÆSTOLABILITER, Celeriter, expeditè. Isidorus Pacensis Episcopus in Chronico, æra 772. *Arabas sine effectu ad propugnanda Maurorum mittens navibus præstolabiliter adventatis, maria transnatat*, &c.

PRÆSTUS, Paratus, nostris *Prest*. Vetus Inscriptio, 669. 4. *Amicos colui, patronos bonos . . . officio præstus fui*, &c. Pactus Legis Salicæ tit. 48. §. 1. *Tunc manniat eum ad mallum, & testes suos in singulos mallos, qui ibidem fuerint, secum habere debeat præstos*, &c. Lex

Wisigoth. l. 9. tit. 2. §. 9. *Sed definitis locis atque temporibus, — præstum se unusquisque definito loco vel tempore exhibeat.* Ita non semel alibi lib. 2. tit. 1. §. 11. tit. 2. §. 9. tit. 3. §. 4.

Prestus, Mutuum, *Prest.* Marculfus lib. 2. form. 1. *Neque exquisita & lauta convivia, neque gratiosa vel insidiosa munuscula, neque etiam caballorum prestus*, &c.

PRÆSULARE, Præsulem agere. Autor vitæ Gundulfi Roffensis Episcopi laudatus à Seldeno ad Eadmerum: *Redduntur & ei denique possessiones — quæ præsulantibus antecessoribus suis Lanfrancus in sua tenuerat ditione.*

PRÆSULTER, pro *Presbyter*, scribitur in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 69. § 4.

PRÆSUMERE, Sumere, capere. Synodi Hibernienses lib. 1. cap. 8. *Episcopus — non præsumat pretium ordinationis: non præsumat dona iniquorum*, &c.

Præsumere, Ante sibi sumere, vel præter solitum sumere, in l. 5. & 11. Cod. Th. de Metatis, & l. 4. de Pascuis eod. Cod.

Præsumptio, Actio injusta, invasio, usurpatio. Lex Bajwar. tit. 1. cap. 5. *Si quis servum Ecclesiæ — occiderit per præsumptionem.* Cap. 10. *Neque præsumptio crescat in plebe.* Tit. 3. cap. 10. *Porcos propter præsumptionem dispergere.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 11. de his quæ sunt Juris Regii: *Assultus, Roberia, sterbrech, præsumptio terræ vel pecuniæ Regis, Thesaurus inventus*, &c.

Præsumptor, Qui crimen committere, vel aliquid contra jus agere *præsumit*, in Edicto Theoderici Regis cap. 114. Interdum reus principalis, qui complices habet, in Legibus Wisigoth. lib. 6. tit. 4. §. 2. 3. 5. lib. 8. tit. 3. §. 8. *Præsumptor infaustus*, tyrannus, in l. ult. Cod. Th. de Episcop. *Præsumptivè*, in Capitulari an. 802. cap. 5. *Præsumptivo modo in domum alienam intrare*, d. tit. 4. §. 2. *Præsumentis audacia* §. 6. *Præsumptuosus*, d. §. Adde lib. 2. tit. 1. §. 17. & alibi. S. Odo de Vita S. Geraldi lib. 2. cap. 7. *Quidam violenti homines præsumptionem faciebant contra Potestatem loci illius.* Anselmus Cantuar. Archiep. in Epistola ad Episcopos Hiberniæ: *Pastorali regimine vitia resecare, præsumptores coërcere, & quæque inordinata ad ordinem debitum volui revocare.*

Præsumptores Episcopi, Qui aliorum jura vel ordinationes usurpant illicitas, in Concilio Arausicano I. cap. 21. & Turonico I. c. 9.

Præsumptuosus, idem quod *præsumptor*, in Lege Aleman. tit. 84. *Presomptueux* dicimus, qui sibi ultra quàm par est arrogant, superbos. Anastasius in Hist. Eccles. *præsumptuosè gerens*, ubi Theophanes *habet* αὐθεντικῶς. S. Bernardus in Vita S. Malachiæ Episcopi: *Sicut erat præsumptuosus & insolens.*

Præsumptiosus, in Capitulari 1. Caroli M. an. 802. cap. 7. 30.

Præsumptiosè, in Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 35. 58. in Constit. Ludov. II. Imp. an. 867. c. 12.

Præsumptivè. Capitula Caroli M. an. 797. cap. 1. *Et ut raptum, & fortiam, nec incendium infra patriam quis facere audeat præsumptivè.*

PRÆSURA. Vide *Prindere.*

PRÆTENTURÆ, Præsidia militum, quæ pro castris securitatis causa collocantur. Vide Turnebum lib. 4. cap. 7. Henricum Valesium ad Ammianum Marcellinum l. 14. p. 10. 11. & Jacobum Gotofredum ad l. 1. Cod. Th. de Commeatu. Aliàs *Prætentura*, in Glossis, est προβολὴ, ἐπιτείχισμα.

PRÆTESTATI *solidi*. Charta Longobardica in Bullario Casinensi to. 2. p. 12. *Quia suscepi in præsentia testium ego Rotharit Abbas à vobis Anselperga Abbatissa ex sacculo ipsius Monasterii vestri per Misso vestro in auro solidos novos præstestatos ac coloratos numero 44. finitum pretium*, &c. Vide *Prædulatus.*

PRÆTITULARE. Vide *Titulus.*

PRÆTOR. Vide Epist. 71. inter Francicas Duchesnii to. 4. H... Franc. p. 517.

PRÆVENTORES *milites*, sub dispositione Ducis Mœsiæ secundæ, in Notitia Imperii.

PRÆVIDERE, dicebantur Monachi, qui lecturi aut cantaturi in Ecclesia, priusquam in eam irent, ad lectionem vel cantum se præparabant. Vide Usus antiquos Ordinis Cisterciensis cap. 71.

PRÆURBIUM, Suburbium, spatium quod est ante urbem. Nizo Abb. in Vita S. Basini Arch. Trevir. n. 5. *Monasterium quod in præurbio civitatis situm est.*

PRAGMATICUM, *Pragmaticum rescriptum*, seu *Sanctio pragmatica*, dicitur, quæ adhibita diligenti causæ cognitione ex omnium procerum consensu in modum sententiæ ultrò à Principe conceditur, aut fertur. Sanctus Augustinus Collat. III. cum Donatistis cap. 2. *Pragmaticum rescriptum*, quod supra *præceptum Imperiale* dicitur. Collatio III. Carthag. cap. 38. *Peritiam sanctitatis vestræ arbitror non latere, pragmaticis rescriptis preces inseri non solere.* Adde cap. 39. Πραγματικοὶ τύποι, in Concil. Calched. act. 5. Paulus Warnefridus lib. 2. de Gestis Langob. cap. 12. *Cui Rex ut erat largissimus, omnes suæ Ecclesiæ facultates concessit, & per suum Pragmaticum postulata firmavit.* Aimoinus lib. 1. Hist. Franc. cap. 17. *Et ut ipsi posteri eorum illum possiderent locum, per suum firmavit pragmaticum.* Vide Ughellum to 4. p. 483. 789. & Salmasium ad Capitolinum p. 259.

Pragmatica Sanctio, in l. 10. Cod. de Sacros. Eccl. in Capitul. Caroli M. lib. 2. cap. 30. al. 32. &c. Vide l. 3. Cod. Th. de Decur. l. 36. de Annona, & l. 52. de Hæret. Philippus Rex Franciæ in Charta an. 1312. pro Lugdunensib. *Declaramus, atque Pragmatica Sanctione, nostraque authoritate declaramus*, &c. Vide Metropolim Salisburg to. 1. p. 350. De Pragmaticis Sanctionibus S. Ludovici & Caroli VII. Regum Franciæ consulendi scriptores nostri.

PRAMEKARLE, Nautarum species, Danis, in Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1326. apud Pontanum lib. 7. Rer. Danicar. p. 443.

PRANDEDEUM, *in quo fit prandium.* Ita Papias MS. & edit.

PRANDEUM. Vide *Brandeum.*

PRANDICULARIUS, ὁ μετὰ μνηστείαν ὑμέρα, in Gloss. Lat. Græc.

PRANDIUM, idem quod *Pastus*, *cœnaticum*, *convivium*, nostris, *droit de Past.* Vide in his vocibus. Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *Dono & illam terram — unde exeunt 4. denarii & unum prandium cum 4. Militibus.* Alibi: *Exit autem de manso illo unum prandium in Natali Domini, & unus aries in Pascha.* Rursum: *Galricus Vicecomes S. Cirici fecit pignoram Raimundo Raterii in villa quæ dicitur Crem, videlicet unum prandium cum centum Militibus per 300. solidos Aquitanenses.* Charta an. 982. apud Ughellum in Patriarchis Venetis: *Volumus ut in eadem libertate semper consistat, ut nullus Episcopus servitutis usum requirere, aut prandia præsumat.* Chronicon Casin. lib. 3. cap. 72. (al. 73.) *Constituit etiam ut omnia Monasteria, quæ sub ditione hujus nostri Casinensis Cœnobii sunt, prandium unum per unumquemque annum huic nostræ congregationi faciant.* Vide ibi Angelum à Nuce, ubi multa de jure procurationis seu prandii, Petrum Diac. lib. 4. ejusdem Chronici cap. 123. Sanjulianum in Matiscone p. 274. & supra in *Pignora.*

Prandia mortuorum. Vide *Parentalia.*

PRANSORIUM, *Locus ubi prandetur*, Joanni de Janua: ἀριστήριον Annæ Comnenæ lib. 15. Alex. & autori Vitæ S. Nili junioris p. 145. Papias & Gloss. Lat. MS. reg. *Pransorium*, *Promulsorium.*

PRASINOPURPURA, Color purpureus viridis, ex Gr. πρασινοπορφύρα. Charta Donationis Ecclesiæ Cornutianæ edita à Suarezio: *Vela tramoserica prasinoporphyra duo.*

PRASINOVULTIS, in Epist. Michaëlis Balbi Imp. cujus

verba retulimus in v. *Melinus*, ubi *prasinovenetum esse* conjiciebamus: sed nunc alia subit conjectura, voces nempè *milinovultin*, & *prasinovultin*, quæ ibi occurrunt, ex Gr. μηλινοβλάττιν, & πρασινοβλάττιν efformatas.

PRASINUM, Viride acutissimum, herbaceum, ἀπὸ τῶ πράσου, *Porro*. Isidor. lib. 19. Orig. c. 17. *Prasina, id est creta viridis, etsi in aliquibus terris promiscue generetur, optima tamen est in Lybia Cyrenensi.* Frotharius Tullensis Epist. 20. *Peto ut nobis mittas ad decorandos parietes colores diversos, qui ad manum habentur, videlicet auripigmentum, folium Indicum, minium, lazur, atque prusium, & de vivo argento juxta facultatem.* Ubi nemo non videt legendum *prasinum*. Vide Bulengerum l. de Circo cap. 48. & quæ observat Savaro ad Sidon. lib. 2. Epist. 10.

Prasinæ, Smaragdi, apud Anastasium in Vitis PP. Locos dedit Salmasius ad Lampridium p. 188.

PRASSA. Charta, in Gloss. Arabico-Lat.

PRASTIA. Vide *Proastium*.

PRATALINUM, Pratum, in Charta Gregorii IX. PP. an. 1235. apud Ughellum to. 1. part. 1. p. 84.

PRATARIUS *servus*, cui pratorum cura incumbit, in Tabul. Prioratus Neronisvillæ fol. 24.

PRATUM, *Pratellum*, in Formula 61. Lindenbrogiana. Sic porrò apud Monachos dictus locus sub dio, seu atrium quod cingunt claustri porticus in Monasteriis, vulgo *le Preau*. Sugerius lib. 1. de Consecrat. Ecc. S. Dionysii: *Multos etiam extremo singultantes spiritu in prato fratrum cunctis desperantibus anhelare.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 12. *Et ponet ante Capitulum extrinsecus in pratello*, &c. Adde Statuta antiqua Ord. Cartusiensis, 1. part. c. 36. §. 16. cap. 40. §. 36.

Pratus, pro *pratum*, usurpat Innocentius Agrimensor: *Et sub se campum, sub campo alveus currit, & circa alveum pratus*, &c.

PRATERITIA. Gall. *Prairie*, vel tempus quo prata secantur. Tabularium S. Remigii Remensis: *Faciunt carroperam de annona aut de vino in leug. 12. Sin autem, dabit denar. 2. in prateritia falcem 1. cum sua prebenda.* Alibi: *Donat annis singulis speltæ mod. 12. in salneritia den. 3. in prateritia den. 2. pull. 3. ova 20.* &c. Aliud est *Pratagium*, Gall. *Preage*. *le Terrier de l'Isle-Adam: En la ville d'Auzmont est deu à Noël un vaisseau & demi d'avoine, une geline, 2. sols, & un denier de preage à la S. Remy.*

PRAVESCERE, Ἀφανίζειν, in Gloss. Gr. Lat. MS. editum, ἀφανίζω, *extermino, disperdo, deformo, depravo.*

PRAVICORDIUS, qui est pravo corde. S. Augustinus in Psalm. 146. *Quid est pravicordius? torticordius, tortum cor habens, putat torta esse omnia quæ dicuntur à Deo, putat prava esse omnia quæ fecit Deus*, &c.

PRAVIUM. Albertus Aquensis lib. 5. cap. 64. *Ad hæc tota vis Turcorum ab insidiis consurgit, & sexaginta equites Gallorum jam pravium montis tenentes, gravissima cœperunt insecutione urgere, ac per medium montis cacumen, usque ad ipsam vallem, quam appropians Christianus exercitus occupavit, retulerunt.* Ubi *pravium* idem est quod montis cacumen.

PRAXARE. Vide *Brace*.

PRAXERIA. Vide *Paxeria*.

PRAXIT, pro *pransit*, apud Anastasium in S. Vitaliano PP. *Et Lavit se, & ibidem praxit in basilica Julii.* Cod. alius habet, *Lætus ibidem pransus est.*

PREBOSTATUS, Præpositi dignitas, Gallis *Prevosté*. Tabularium Abb. S. Amantii Inculismensis: *Dedit nepoti suo omnem prebostatum villæ-Anulfi.* Alibi: *Dedit Anguillarium de Istabruna, & probostatum borderiæ Guillelmi Matfredi in dominium.* Iterum: *Donum Guillelmi Gastilnelli de prebostatu quem habebat in bosco Roselli.* Alibi: *Fecit hoc donum S. Amantio tali conditione, ut ipse teneret prebostatum in vita sua.*

PRECARIA, est Libellus seu Charta, qua quis alodium vel prædium ab Ecclesia sub annuo censu ad vitam utendum accipit, illud *precario* possessurus, ut est in Capitul. Caroli M. lib. 7. cap. 104. vel ut apud Abbonem Abbatem Floriacensem in Canonib. c. 7. *quod ex conventione fiat, & precibus obtineatur. Precaria Epistola*, in Lege Wisigoth. lib. 10. tit. 1. §. 12. *Testamentum precariæ*, apud Hugonem Flaviniacensem in Chronico Virdunensi pag. 110. *Emphyteusis*, in Charta scripta Berengario imperante apud Ughellum to. 6. p. 634. *Namnon habeant potestatem ipsum Xenodochium nemini in emphyteusim, id est precariam dandi, aut concedendi*, &c. *Libellus*, nudè, ut in hac voce docuimus: *Præstaria*, interdum, de qua suo loco.

Ut porrò *Emphyteusis* primum à civitatum agris ad patrimoniales principum fundos inducta est: ita à patrimonialibus, non modò ad privatorum agros, sed etiam ad Ecclesiasticos. Cur autem Ecclesia emphyteusin in prædiis suis receperit, rationem hanc reddit Gregorius M. lib. 1. Epist. 42. quod in eorum locationibus crebræ fierent conductorum mutationes, eoque ipso minus bene Ecclesiarum agri colerentur: *Jubemus etiam*, inquit, *ut hoc Experientia tua summopere custodiat, ut per commodum conductores in massis Ecclesiæ nunquam fiant: ne dum commodum quæritur, conductores frequenter mutentur: ex qua commutatione quid aliud agitur, nisi ut Ecclesiastica prædia nunquam colantur.*

Præstariarum & *Precatoriarum* in Galliis antiquum usum probat Palladius Episcopus in Epist. ad Desiderium Episcopum Cadurcensem, inter Epist. Desiderii 18. *Similiter ubi Chromatia in re Ecclesiæ Bagidone commanet, quia frater suus Deotherius Presbyter actorem Ecclesiæ Santonicæ egit, & nunc ipsa Chromatia, qui ibidem per Beneficium precaturiæ manere videtur, si eam cum omni re sua jubeas defensare, quomodo & apud Deum mercedem habeas, & nos vobis gratias supplicationis agamus.* Apud Fortunatum lib. 8. Poëm. 21. & 22. alterum *Pro villa præstita*, alterum *Precatoria pro ipso agro*, inscribuntur, de villa scilicet ad Vigennam fluvium sita, quam Gregorius Turonensis Episcopus eidem Fortunato in *præstariam* concesserat, sub usufructus conditione, quam sic tangit:

> *Quando reposcetur, vestris redit usibus arvum,*
> *Et domino proprio restituemus agrum.*

Ejusmodi etiam Precariarum usum probant Symmachus PP. Epist. 1. c. 1. Concilium Agathense an. 506. c. 7. 45. Aurelian. I. an. 511. c. 23. Aurelian. IV. c. 34. Lugdunense II. cap. 5. &c. quas Clericis potissimum factas ex iis colligere est, ac postmodum aliis. Charta Caroli M. apud Meurissium in Episcopis Metensib. p. 181. *Ut jamfatam villam nunquam præsumant alicui beneficio tribuere, nec per precariam, ut fieri assolet, præbere*, &c. Inductæ præterea prædiorum Ecclesiasticorum emphyteuses Constitutionibus Imperatorum, ac maximè Leonis, & Novella 7. Justiniani, quibus ex permittuntur usque ad filios & nepotes, seu *in tertiam generationem*, ut habent veteres Tabulæ: *Ita ut tribus personis defunctis omnimodo prædium ad venerabilem locum redeat*, ut est apud Julianum Antecessorem c. 34. seu ut Chartæ aliæ, *ad primum & secundum hæredem*, vel denique ut Joannes Antiochenus περὶ χαριστικαρίων c. 10. 15. apud v. cl. Jo. Bapt. Cotelerium to. 1. Monumentor. Ecclesiæ Græcæ, ἐπὶ δυσὶ προσώποις, ἢ τρισίν. Odo Fossatensis in Vita Burchardi Comitis: *Dederat autem cuidam suo Præposito nomine Bodoni, ac duobus ipsius hæredibus quoddam beneficium; taliter ut diebus suæ vitæ censum ipsius Monasterio persolverent, id est 72. nummos: illis verò ab hac luce subtractis ipsam terram perpetuò cœnobitæ possiderent. Sed jam dicto viro obeunte, filius ipsius Aledramnus nomine, qui primus hæres extiterat*, &c. Eadem ferè habentur de eodem Bodone in Charta Roberti Regis an. 1029. in Tabulario Fossatensi: *Sed prædictus Alrannus, qui de Carta primus hæres extiterat, cujusque nomen in ipsa descriptum*

erat, *Monasterium adiit*, &c. Vide lib. 1. Antiq. Fuldens. trad. 24. Roverium in Reomao p. 174. &c

Interdum tamen ex pacti conventi legibus longius extendebantur Precariæ, *ad quartum* nempe *hæredem*, quas Godefridus Monachus S. Pantaleonis in Chr. an. 1168. *locationis libellos tertii & quarti generis* vocat.

Interdum ad quintum hæredem, cujusmodi Precariarum Chartæ describuntur in Tabulario Casauriensi, ex quo sequentes eruimus, hîcque damus, ut Precariarum inde formulæ colligantur.

In Christi Nomine, ideoque ego Pelegrinus filius quondam Ildeprandi de Salajano, manifesta causa est, & à plurimis cognitum, eo quod per meas litteras precarias rogum tibi Romano Abbati ex Monasterio S. Trinitatis quod ædificatum esse debet in insula de Piscaria, loco ubi dicitur Casaurea, rogum emisi & petivi à te ut una cum consensu & voluntate congregationis memorati Monasterii beneficiali ordine præstaretis mihi memorato Pelerino, vel meis hæredibus usque in quinta mea generatione omnes ipsas res quas ego ipse tibi per cartulam vendidi, delegavi in Salajano, seu per ejus vocabula idem de casis, terris, vineis, campis, silvis, pascuis, pomis, atque salectis, cultum vel incultum, omnia & in omnibus ipsas memoratas res in integrum, quod & fecisti. Quamobrem præstitisti & præstasti, tu memorate Romane Abbas, mihi memorato Pelerino, vel meis hæredibus, usque in quintam meam generationem omnes ipsas memoratas res in integrum, cum consensu & voluntate Congregationis memorati Monasterii: in eo verò tenore beneficiali ordine usufruendi, cultandi, laborandi, meliorandi, nam non vendendi, nec donandi, nec concambiandi, nec per ullum ingenium ipsas memoratas res in alterius potestatem dandi, nisi tantum usufruendi usque in quintam meam generationem, post nostrum transitum, omnem ipsam memoratam substantiam in integrum revertatur ad partem memorati Monasterii, cujus est proprietas, & per hanc cartam repromisi ego memoratus Pelerinus una cum meis hæredibus tibi, Romane Abbas, vel successoribus tuis dare censum annualiter de mense Decembri argentum denarios sex, & seu memoratus Pelerinus una cum meis hæredibus omnem ipsam memoratam substantiam bene nou laboraverimus, & usu non fruerimus, & doloso animo ea malè tractaverimus, & ipsum memoratum censum annualiter tibi, Romane Abbas, vel successoribus tuis non dederimus sic pleniter, sicut superius dictum est, hæc omnia memorata nos non adimpleverimus, vel fecerimus, tunc expondero me ego memoratus Pelerinus una cum meis hæredibus tibi memorate Romane Abbas, vel successoribus tuis componere vobis solidos centum, & omnes ipsas memoratas res in integrum reprehendatis ad partem memorati Monasterii sine omnem calumniam quæ sic taliter inter nos stetit convenienter. Quia verò Precariam scripsi ego Audoaldus Notarius rogatus à memorato Pelerino, actum in Casa aurea imperii D. Ludovici XXIV. & II. anno Supponis Comitis, die xx. mensis April. per Indict. 4. feliciter. Signum manus Pelerini qui hanc Precariam fieri rogavit. † Ego Macolfus. † Ego Aloini. † Ego Majelfredus rogatus memoratis Monachis Monasterii.

Alia Precariæ formula describitur in eodem Tabulario Casauriensi an. 24. Ludov. Imp. F. Lotharii: *Manifesta causa est & ab omnibus cognitum, eo quod nos Arifredus & Ildebertus per nos litteras precarias rogavimus te, Romane Abbas, ex Monasterio S. Trinitatis quod ædificatum esse debet infra insulam de Piscaria, locum qui dicitur Casaura, rogum misimus & petivimus à te, ut una cum consensu & voluntate Congregationis memorati S. Monasterii, beneficiali ordine præstaretis nobis: Arifredo & Ariberto Germanis, vel nostris hæredibus usque in quinta nostra generatione, omnes ipsas res quas nos ipsi per Cartam venditionis delegavimus*, &c. Alia Precaria ibidem: *Ego Recipertus per meas litteras precarias rogum tibi, Romane Abbas, — emisi & petivi à te & cum consensu & voluntate Congregationis tuæ beneficiali ordine præstaretis mihi vel meis hæredibus usque in quintam generationem omnes ipsas res quas ego vendidi & delegavi ad partem memorati Monasterii, &c. Quod & fecisti, quam & ob rem præstitisti & præstasti tu, Romane Abbas, mihi Raceperto vel meis hæredibus usque in quintam generationem omnes ipsas res memoratas in integrum. In eo verò tenore beneficiali ordine, usufruendi, cultandi, laborandi, nec non venundandi, nec donandi, nec concambiandi, nec per ullum ingenium ipsas memoratas res in alterius potestatem ad proprietatem dandum, nisi tantum usufruendi usque in quinta mea generatione, & post completam memoratam quintam generationem, discessum, omnes ipsas memoratas substantias in integrum revertatur ad partes memorati Monasterii, cujus est proprietas.*

Sæpe etiam ad primum hæredem restrictæ leguntur Precariæ, ut in Chartis 65. & 70. ex Goldasti Alemannicis, alia quæ descripta legitur in Historia Episcopor. Silvanectensium in Constantino Episcopo, &c. Tabularium Monast. S. Andreæ Viennensis: *Priscorum norma, & cunctarum Legum patet auctoritas, ut quicumque res Ecclesiæ per libellum habere voluerit, videlicet viginti novem annis ipsius petat suffragium & tuitionem. Quapropter ego in Dei nomine Chunradus nutu Dei omnipotentis Rex, noverit fidelium nostrorum industria, qualiter Anzennus humiliter petisti, ut res nostras ex Abbatia nostra, quæ est constructa in honore S. Andreæ, scilicet in Comitatu Viennensi, in agro Rogiacensi, in villa Sataratis, & in Colonicas, hoc sunt campi sicut dividuntur cum terra Sancta Maria, tibi & ad unum tuum hæredem, per libellum sub usu Beneficii concedo, ea namque ratione, ut annis singulis ad ipsam Ecclesiam sex deniaratas in censum de cera persolvas. Si de ipso censu negligens fueris in uno anno, in alio duplum componas, ac insuper hoc libellum scriptum inviolabilis permaneat cum stipulatione subnixa. S. Eberado, S. Patroni Comite, S. Giroldi, S. Widoni. Ego Suesfredus Levita hoc libellum scripsi, datavi, die Martis 5. Id. Mart. an. 27. regnante Chunrado Rege serenissimo.*

Interdum ad vitam ipsius qui Precariam obtinebat, ut apud Marculfum lib. 2. Formul. 39. 40. in Formulis veter. c. 27. 42. in Form. secundum Legem Rom. c. 7. in Charta Alamannica 68. 75. in lib. 1. Antiq. Fuld. tradit. 23. 75. lib. 2. tr. 25. 28. 33. & alibi passim. Unde patet alium numerum non definitum, quam qui inter dantem & accipientem convenerat, ex Concilio Turonensi III.

Interdum hisce contractibus rerum suarum usumfructum concedebat Ecclesia, ea conditione, ut tantæ quantitatis proprietatem ex rebus suis usufructuarius vel vivens, vel post mortem Ecclesiæ dimitteret. Quæ quidem conditio ad excipendas Ecclesiasticorum emphyteuses definita legitur Constitutione Leonis Imp. & Novella 7. Justiniani. Quarum precariarum formulæ extant apud Marculfum lib. 2. form. 39. & 40. in Formulis veterib. c. 41. 42. in Chronico Laurishamensi an. 895. pag. 68. in Chartis Alamannicis Goldasti 63. 65. apud Brouverum lib. 11. Annal. Trevir. n. 112. Meurissium in Episcopis Metensibus pag. 185. 300. &c. De iis agunt præterea Capitula Caroli M. lib. 7. c. 104. Concil. Remense II. c. 36. Turonense III. c. 51. Meldense an. 845. c. 22. Capit. Caroli C. post Capit. Caroli M. c. 9. &c. Istiusmodi Precariæ formulam aliam ex Tabul. Vienn. Ecclesiæ descripsimus, quam hîc damus: *Consuetudo & justitia Ecclesiastica est, ut qui res suas & facultates suas Deo servisque suis contulerit, et aliquid quod postulaverit rationabiliter adinvicem de rebus Ecclesiæ conferat. Ideo ego Barnoinus Archiepiscopus Ecclesiæ Viennensis, una cum Sacerdotibus & Clericis ejusdem sanctæ Matris Ecclesiæ, concedimus tibi Randuico & uxori tuæ Raingardi eandem Colonicam, quam per instrumenta cartarum Ecclesiæ S. Mauricii contulistis, quæ est sita in Comitatu*

tu Viennensi in loco ubi dicitur Rodscalco, & pro hac tam pia consolatione & grata devotione, concedimus vobis ex rebus S. Mauricii vel S. Symphoriani præstatione Beneficii in Madrata mansos vestitos duos, & absos 13. ut faciatis ex his omnibus diebus vitæ vestræ quicquid vobis justè & rationabiliter visum fuerit. Ea tamen conditione, ut easdem res ædificetis & melioretis atque excolatis, & annis singulis festivitate S. Mauricii in vestitura modium frumenti & modium vini ministris S. Mauricii persolvere studeatis: & post discessum hujus vitæ vestrum, absque alicujus contradictione prædicta res, & quas de jure nostro Ecclesiæ traditis, & easdem quas Ecclesia vobis confert, sancti Maurici Ecclesia recipere valeat, &c.

Similem formulam ex Tabulario Casauriensi descriptam, priori adjungimus. *Placuit atque convenit inter nos Romanum Abbatem de Monasterio S. Trinitatis — una cum voluntate & consentientibus primatis Monachis præordinatis in Officio memorati Monasterii, nec non inter Widonem Gastaldum filium quondam Bertadi, & Eufrasiam conjugem tuam. Dedimus ego memoratus Romanus Abbas vobis memoratis & filiis & nepotibus Widonis legitimis usque in tertia generatione tua rem juris memorati Monasterii infra territorium Pinnense, curtes nostras in loco quæ dicuntur Corneto & Saline, cum omnibus pertinentiis de ipsis curtibus cum terris & vineis, &c. per nostrum præstitum habeatis usufruendi, cultandi, meliorandi, namnon vendendi, nec donandi, nec commutand, nec per ullum ingenium ad proprietatem in alterius potestatem transmigrandi. Et debeatis tu memorate & tertia generatio legitima cum Eufrasia uxore tua exinde annualiter reddere censum per unamquamque indictionem, aut per vos aut per vestrum Missum in memoratum Monasterium argentum vel aliam pecuniam totum in appretiatum solidos XV. Pro ea verò ratione vobis memoratas res usufruendi concedimus, quia tu nobis dedisti in ea convenientia de vestro proprio quod à præsenti die ad jus nostræ proprietatis permanere debeat in territorio Pinnensi in casalibus quæ dicuntur Tarzinico & in Opaculo, quod est per numerum vinearum solidos quinquaginta per tremissos vites centum, cum terra ubi ipsa vinea plantata est, & terram in ipsis casalibus, vel per ejus vocabula, inter cultam & incultam, modiorum IX. cum casis quæ in ipsis rebus stare videntur, & quidquid de rebus proprietatis vestræ super ipsa mansura invenire potuerimus in memoratis casalibus, nobis dedisti in ista convenientia, hoc est ipsæ res quæ vobis evenerunt per cartulas venditionis à Petro filio quondam Adeperti, &c. an. Dom. Karlomanni Regis anno regni ejus in Italia II. & IV. anno Comitatus Widonis Comitis.*

Interdum per *precarias* quis res proprietatis suæ Ecclesiæ tradebat, easque postmodum sibi dari postulabat, se se annuo censui astringens, ut patet ex Lege Alamannor. c. 2. Lege Bajwar. tit. 1. c. 1. §. 1. veterib. Formulis c. 28. & ex alia secundum Legem Romanam c. 8. 34. 41. ex Formulis Parensalibus cap. 20. ex Concilio Turonensi. VI c. 51. Remensi II. c. 36. ex Meldensi an. 845. c. 22. ex Regula Canonicorum Chrodegangi cap 32. novæ edit. ex Chartis supra descriptis ex Tabulario Casauriensi, & aliis in Chronico Laurisham. p. 65. 66. 68. Chartis Alemannicis Goldasti 66. 67. 68. 69. 70. 75. Tradit. Fuldensib. lib. 1. trad. 23. 24. 75. lib. 2. trad. 25. 28. 33. & ibi passim. ex Chartis aliis Apud Flodoardum lib. 2. Hist. Remensis cap. 1. Hugonem Flaviniacens. in Chron. pag. 110. Beslium in Comit. Pictav. p. 202. 210. 239. Miræum in Notit. Eccles. Belgii c. 32. &c.

Variæ præterea erant *precariarum* & *præstariarum* leges, quas inter fuit illa, ut de quinquennio in quinquennium renovarentur, ne ex silentio præscriptio aliqua obtenderetur, in Capitulis Caroli C. tit. 6. p. 51. Hinc formula seu clausula libellis *precariarum* adjecta, *ac si per quinquennium fuerit renovata ista precaria obtineat firmitatem.* Charta Radulfi Archiep. Bituric.

an. 858. in Tabul. Abbatiæ Bellilocih. 19. *Et hæ duæ precariæ uno tenore conscriptæ sic obtineant firmitatem, quasi de quinquennio in quinquennium fuissent renovatæ, vel factæ.* Formula incerti autoris c. 41. *Et præsens precaria forma permaneat, & ut aliæ precariæ de quinquennio in quinquennium renovantur, istam verò non sit necesse renovandi, sed per semetipsam omni tempore obtineat firmitatem cum stipulatione subnixa.* Formulæ secundum Legem Roman. c. 7. *Et hæc precaria, quamvis per diversorum annorum curricula à me fuisset possessa, nullum præjudicium vobis præparetur, sed ita firma permaneat, quasi per quinquennium fuerit renovata,* &c. Tabularium Ecclesiæ Viennensis fol. 54. sub Carolo Calvo: *Et hæc præstaria nostra per quinquennium renovetur,* &c.

Precarias denique renovare, cùm eæ finitæ erant, posse Episcopos, definiunt Capitula Caroli M. lib. 7. cap. 142. Quo pertinet formula 39. lib. 2. Marculfi: *Et post nostrum discessum præfatos locos absque ulla alia renovata, ut mos est in cæteris, precaria, — vos vel successores aut agentes vestri in vestram faciatis revocare dominationem.*

Precariarum Ecclesiasticarum, ut est in Capitulari an. 779. c. 13. & in Additione 4. Capitular. c. 132. aliæ erant, quæ ab ipsis Ecclesiis seu ipsis Præsulibus fiebant, aliæ quæ Regia auctoritate: *Et sit discretio inter precarias de verbo nostro factas, & inter eas quas spontanea voluntate de ipsis rebus Ecclesiarum faciunt.* Ideo autem cogebantur Ecclesiæ à Principe precarias facere, ut quæ inde proveniebant, in subsidium exercitus impenderentur, Capitulare 2. Karlomanni Principis an. 743. apud Liptinas c. 2. Capit. Pipini an. 748. c. 6. & lib. 5. Capitul. c. 3. lib. 6. c. 425. *Statuimus quoque cum consilio servorum Dei & populi Christiani, propter imminentia bella & persecutiones cæterarum gentium quæ in circuitu nostro sunt, ut sub precario & censu aliquam partem Ecclesialis pecuniæ in adjutorium exercitus nostri cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, ea conditione ut annis singulis de unaquaque casata solidus, id est 12. denarii ad Ecclesiam reddantur, eo modo ut si moriatur ille cui pecunia commodata fuit, Ecclesia cum propria pecunia revestita sit, & iterum si necessitas cogat, aut Princeps jubeat, precarium renovetur, & rescribatur novum.* Adde Capitulare Metense an. 756. cap. 4. lib. 5. Capitul. c. 13. &c. Ex quibus colligi potest Principes nostros non solùm ab Ecclesiis & Ecclesiasticis auxilia subinde ad bella sua & regni necessitates exegisse, sed & per ejusmodi precarias regias pleraque Ecclesiarum prædia in manus laïcas transiisse, dum qui iis donati erant, lapsu temporis non in precarium, sed in beneficium regium ea possederunt.

Precariarum meminerunt præterea Lex Longobard. lib. 3. tit. 10. §. 2. Capitula Caroli M. lib. 6. c. 320. Additio 3. Ludov. Pii c. 22. Baldricus lib. 1. Chr Camerac. cap. 52. Adam Bremensis c. 162. Abbo Monachus serm. 5. p. 106. Leo Ost. lib. 3. c. 59. al. 60. Bulla Benedicti VIII. to. 4. Hist. Franc. pag. 170. Loisellus in Bellovaco pag. 246. Meurissius in Episcopis Metensib. pag. 177. 280. &c. Vide *Libellus, Præstaria.*

Precariare, In precariam dare, *precario more concedere*, in Pancharta nigra Turonensi: *more & ordine precario*, apud Beslium p. 102. 110. 139. *Per precarium præbere*, in Charta Hildegardæ Reginæ Francor. apud Meurissium in Episc. Metensib. p. 182. Tabularium Casauriense: *Ego Ildeprando filius quondam Lupani rogo & peto à te Adelardo Sculdasio, ut mihi meisque filiis & nepotibus usque in tertia mea generatione masculina precariare digneris ipsas res quas ego ipse tibi pr cartulam delegavi, excepto terram modiorum sex in Liciniano, usufruendi, unde debemus annualiter tibi vel tuis hæredibus denarios quatuor pensionem.* Vide Witikindum edit. Reineccii pag. 42. Privilegia Ecclesiæ Hammaburgensis pag. 164. & Metropolim Salisburgen-

sem to. 1. pag 368.

Precariatio, Concessio in *precariam*, in Charta Eberhardi Archiep. Saltzburgensis an. 1153. in Metropoli Salisburgensi to. 3. p. 372.

Precare, In precariam accipere. Vetus Charta apud Ughellum to. 1. part. 1. p. 390. *Ut ego supradictus Raynerius precavi ad te Landulfum vir venerab. Episcop. de rebus juris proprietatis S. vestri Episcopii sedis vestræ Ecclesiæ, ut tu mihi seu & ad filios, vel nepotes meos, & usque in tertiam meam legitimam generationem — de vestro Episcopio nobis concessisti*, &c. Occurrit rursum infra.

Precarium, idem quod *Precaria*. Isidorus lib. 5. Orig. c. 25. *Precarium, est dum prece creditor rogatus permittit debitorem in possessione fundi sibi obligati, & ex eo fructus capere*, &c. Placitum 3. Chlodovei III. apud virum eruditissimum Joan. Mabillonium to. 4. Vit. SS. Ord. S. Benedicti p. 617. *Unde & ipso strumentum seu & precarium, per quod ipsa Anganitrudis pertinentium ipsius Abbatis hoc possidebat, in præsentem ostendedit relegendas.* Occurrit ibi rursum. Canones Synodi Liptinensis c. 2. & Capit. Caroli M. lib. 5. c. 3. *Statuimus quoque — ut sub precario & censu aliquam partem Ecclesialis pecuniæ in adjutorium exercitus nostri — aliquo tempore retineamus.* Eadem Capitularia lib. 7. c. 104. vel 142. novæ edit. *Et postquam ipsæ precariæ fuerint finitæ, faciant potestativè speculatores Ecclesiæ utrum elegerint, aut ut ipsas res recipiant, aut posteris eorum sub precario & censu habere permittant. Precario possidere*, in Capit. 2. Caroli M. incerti anni c. 1. *Jure precario possidere*, in Chronico Laurisham. p. 65. *Jure precario distrahere*, in Synodo apud Vermeriam an. 853. Charta *precarii*, in Charta Goldastina 75.

Precarium, Pensio vel præstatio nummaria, apud Gregor. M. lib. 10. Epist. 5. Vide Epist. seq.

PRECARIA, Questa, seu roga, tributum quod exigitur quasi *deprecando*, ut habet Lex Longobard. lib. 3. tit. 12. §. 1. *Audivimus etiam quod juniores Comitum, vel aliqui ministri Reipublicæ, aliquas redhibitiones vel collectiones, quidam per pastum, quidam sine pasto, quasi deprecando à populo exigere solent.* Charta Conradi I. Imp. an. 1026. in Hist. Pergamensi to. 3. pag. 418. *Quatenus ad partem publicam nulla conditione responderent, nec ad partem Comitatus placitum custodirent, neque teloneum neque precariam darent, neque ullam facerent angariam ad partem publicam.* Charta Conradi II. Imp. an. 1145. *Exactiones, tallias, quas quidam precarias, vel petitiones nominant, vel accubitus vastatorios.* Alia Friderici II. an. 1237. apud Lambecium lib. 2. Comment. de Biblioth. Cæsar. p. 80. *Vel sua præsumat autoritate taliam seu precariam in prædictos cives facere*, &c. Albertus Stadensis & Historia Archiepiscop. Bremensium an. 1142. *Concessit etiam omnes Colonos Ecclesiæ ab omni censu, expeditione, villæ vel urbis munimine, & pensione precariæ liberos & immunes.* Vitalis Episcopus Oscensis: *Præter precarias villarum Domini Regis, quæ ipsis Ricis hominibus similiter sunt pro suis stipendiis assignatæ. Quæ precariæ in quibusdam locis in grano, & in quibusdam in denariis — exiguntur.*

Precaria, Servitium sonat quod præstare tenebantur tenentes in metendis messibus, falcandis fœnis, & aliis servitiis, quando ad id *rogati* erant. Liber Consuetudinarius Monasterii de Bello in Anglia fol. 60. *Et debet invenire unum hominem cum uno equo ad herciandum qualibet septimana, — & etiam debet venire quolibet anno ad duas precarias carucæ cum caruca sua, si habeat integram carucam, vel de parte quam habet carucæ, si carucam non habeat integram, & tunc arare debet utroque die quantum potest à mane ad meridium, & uterque tentor (vid. caruca) & fugatorum habebunt unum pastum solemnem utraque die prædictarum precariarum, — & debet inquirere ad tres precarias in autumno quolibet die duos homines: & habebit uterque dictorum hominum ad utrumque diem precariarum, primus unum panem utroque die de frumento & ordeo mixto, qui ponderabit 18. libr. ceræ, pretium cujuslibet panis 1. d. ob. & ad tertiam precariam habebit uterque homo unum panem dicti ponderis totum de frumento pretio 1. d. ob. & habebunt prædicti duo homines conjunctim ad quamlibet de prædictis 3. precariis potagum & ferculum de carne sine potu pretii 1. den.* Placitum sub Henrico III. Reg. Angl. *Debent venire in autumno ad precarium, quæ vocatur* à la Bederepe, *ut Prior asserit.*

Magna precaria Idem liber Consuetud. fol. 97. *Idem Joannes Boylonde tenet 1. cotagium — & debet invenire unum hominem ad magnam precariam in autumno.* Occurrit ibi pluries. Charta alia: *Rogerus de Wellesburne tenet medietatem unius hidæ terræ in Tachebrok, & veniet ad magnam precariam in autumno, cum omnibus messoribus suis ad puturam domini bis in die.* Vide Somnerum in Tractatu de *Gavelkind* pag. 20. In Rotulo Computor. manerii *de Harwe*, in Anglia an. 21. Ric. II. inter opera autumnalia, ea habentur: *Et de 199. operibus magnæ precariæ provenientibus de omnibus tenentibus domini, tam liberis, quam nativis, infra dominium domini residentibus, quorum quilibet domum habens, de quo fumus exit, inveniet unum hominem ad magnam precariam, si ad hoc summonitus fuerit.*

Precare, Precariam, vel questam imponere, aut exigere. Charta an. 1233. in Hist. Guinensi p. 498. *Cum recognovisset se, patremque suum, homines eorum feodatos manentes in terra Waziæ talliando sive precando minus justè quam sæpius aggravasse*, &c.

PRECATIO, idem quod *Precaria*, seu Charta Precariæ, in Charta Theudonis Archidiaconi Divionensis an. 18. Lotharii Regis, apud Perardum: *Et hæc precatio omni tempore vitæ eorum firma & stabilis permaneat.*

PRECATIO, Oratio quæ à Presbytero ante Epistolam in Missa dicitur. Amalarius in Eclogis de Officio Missæ editis à v. cl. Steph. Baluzio: *Episcopus quidem post primam orationem, quam Precationem nominamus, sedet versus ad populum, & presbyteri cum eo.* Alibi: *Quidquid agitur in officio Missæ, antequam oblatæ ponantur in altari, Precatio nominatur.* Mox: *Prima verò oratio quam dicit Episcopus, Precatio nominatur, id est optatio bona pro populo.* Vide S. August. Epist. 59.

PRECATOR. Capitulare de Villis c. 45. *Carpentarios, Scutatores, Precatores, Accipitares, id est Aucellatores, Saponarios*, &c. Ubi fortè legendum, *Scuratores, Paratores.* Vide in his vocibus.

PRECATORIA *Epistola*, qua quis alium de re quapiam precatur, in Concilio Calched. act. 10. sub finem, in Concilio Agathensi c. 59. Epaonensi c. 18. Remensi I. c. 1. & Liptinensi c. 3.

PRECATORIUM. Extat in lib. Epistolarum S. Bonifacii Arch. Moguntini Epistola 108. sic inscripta: *Precatorium memorandi fratrum doctorum.* Continet autem formulam *Brevis*, uti vocant, *mortuorum*, quo scilicet memoria defunctorum fratrum, seu Monachorum, unius Monasterii, alterius Monasterii fratribus commendatur. Unde *memorandi*, hoc loco, vox vim habet *memoriam faciendi*: pro *doctorum* verò indubiè legendum *defunctorum*, quod non advertit Serrarius, quæ vox fortè contracta erat in MS.

PRECATURA, idem quod *Precaria*, *questa*, *roga*. Epistola Fulcardi Abbat. Lobiens. *Precaturas, imò rapinas, quas nullas omnino habere debent, de avena, de multacibus, de denariis, de omnibus penè mobilibus, contra voluntatem pauperum, non precando, sed tollendo faciunt.*

PRECES, idem quod *Precatura*, Exactio sub nomine precationis, *Questa*. Charta Hugonis Castellani Gandensis an. 1265. *Et præterea occasione dicti feodi à dicto 5.*

& ejus hæredibus nullum penitus servitium, & nullam exactionem, preces, tallias, nec aliquod subsidium pro contrahendo matrimonio senioris filii vel filiæ nostræ — exigere poterimus. Vide *Roga*.

Preces etiam dictæ *Corvatæ*, quæ à tenentibus quasi precariò exigebantur. Vetus Liber MS. ex Bibliotheca Regis Angliæ: *In quibusdam locis datur firma ad Natale Domini, & firma Paschalis, & firma precum ad congerendas segetes.* Regestum Abbat. Welbekensis in Anglia f. 108. *Hoc donum — quietum ab omni exactione & servitio seculari, quæ mihi pertinent, excepto quod singulis annis, pro eadem terra, 5. solidos mihi dabunt, similiter tres preces de una caruca, & tres preces in Autumno, prima videlicet cum uno homine, secundum cum duobus hominibus: tertia verò die cum tot hominibus, quot in eadem terra cotidie metentes inventi fuerint.* Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de Gavelkind pag. 19. *Arant preces semel ad conredium Curiæ.* Alia ibid. p. 20. *In villa de Ickham sunt 16. Cotarii, quorum quilibet habet 5. acras, & hæ sunt eorum consuetudines: ducunt brasium; — quilibet tres preces; id est quando rogantur per servientem Curiæ, debent facere, sive aliud facere quod expedit domino per 3. dies, & si noluerint facere, possint artari,* &c.

Preces primariæ: ita dicitur jus quod habet Imperator Coronatus ex antiqua consuetudine in omnibus Cathedralibus Ecclesiis atque etiam Monasteriis per Germaniæ regnum unius Canonici pro arbitrio nominandi, quem Collegium recipere debet. Charta Caroli IV. Imp. an. 1350. à Marquardo Frehero edita: *Cùm itaque nobis tam de jure quàm de antiqua & approbata consuetudine à divis Romanorum Imperatoribus & Regibus prædecessoribus nostris hactenus observata competat, quod ex Coronationis nostræ solenniis ad Romanorum regnum quæ in nobis nutu divino dudum sunt completa, in quolibet Monasterio in Imperio constituto unam tantum personam, virtute Primariarum Precum nostrarum ad beneficium Ecclesiasticum facere possimus promoveri,* &c. Alia Venceslai Imp. an. 1376. ad Rupertum Comitem Palatinum Rheni: *Concedimus per præsentes, quod in omnes Primarias Preces ratione nostræ Coronationis in Romanorum Regem; hodie videlicet die 6. mensis Julii Aquisgrani divina favente Clementia solenniter susceptæ, per civitatem & diœcesim Spirensem & Wormatiensem tam de jure ab antiqua consuetudine divis Romanorum Regibus nostris antecessoribus & nobis competentem, porrigere valeas & debeas in singulis tam Cathedralibus quàm Collegiatis & Conventualibus Ecclesiis & Monasteriis utriusque sexus, tam secularium; quam regularium personarum; necnon ad Prælatos, & alias personas Ecclesiasticas quascunque, etiamsi Pontificali vel alia præfulgeant dignitate; in dictis civitatibus & diœcesibus, sicuti easdem Preces per nos porrigere possemus, jus & potestatem porrigendi hujusmodi Preces nobis competentes in tuam personam omni forma & jure, quibus melius fieri poterit, plenariè transferendo;* &c. Gobelinus Persona in Cosmodr. æt. 6. cap. 94. *Postquam Joannes depositus fuit de Papatu, Rex dedit gratias ad beneficia expectativas; eo sub colore, quod ipse de consuetudine antiqua haberet Primarias Preces in qualibet collatione beneficiorum ad Ecclesiasticas personas spectante.* Prostat liber in Germania editus de ejusmodi Primariis Precibus.

PRECULA. Inventarium Ecclesiæ Eboracensis in Monastico Anglic. to. 3. p. 174. ubi de feretris & eorum ornatu: *Duo paria precularum argenti deaurati. — Unum par precularium argenti deauratum. — Unum par precularum de coral cum 16. gaudeys argenti deaurati. — Unum par precularium argenti, (infra, del corall) cum le gaudeys deauratum.* Pag. 176. *Duo annuli de auro, & duæ gaudeyes de auro involuto in serico rubeo remanens in pixide eburnea continente plures lapides pretiosos.*

PREDERIA, Machina bellica, quam *Petrariam* alii vocant. Rollandinus in Chron. Paduano l. 1. c. 12. *Estensem villam occupans, & devastans; ac burgum, roccham obsedit hostiliter, machinis & prederiis pro posse destruens.* Lib. 10. cap. 7. *Cum prederiis & balistis die ac nocte grandinant proditores, & villam; eosque jugiter impugnant,* &c. Cap. 8. *Vidit fossam magnam; & præter flumen aggerem elevatum; — plurimas & densas prederias per ripam fluminis.* Adde c. 1. ejusdem libri 10. Vide *Petraria*.

PREGA. Charta Odonis Regis Franciæ an. 889. apud Chiffletium in Tornutio p. 271. *Concedimus & perdonamus — Ecclesiæ; & monetam; & pregas; sicut & alii antecessores nostri,* &c.

PREMIDIONES. Concilium Budense an. 1279. c. 3. *Prohibemus ne Prælati vel Canonici — deferant zendardum (l. zendaldum) rubeum, vel in aliquibus vestibus fimbrias, hoc est premidiones; seu ornamenta nobilia exterius apposita de ludria, seu bivaria; seta, & alia simili materia.* Id est de pellibus lutrinis, vel beverariis.

PRENDITIO, Usurpatio, exactio, *malatolta*. Charta Udalrici Dom. de Balgiaco, apud Guichenonum: *Reddidit, reliquit, & finivit pro salute animæ suæ & antecessorum suorum B. Vincentio — omnes consuetudines & prenditiones quas injustè vel justè fecerat ipse vel aliquis alius pro eo in villa de Monte,* &c. Vide *Prisa*.

PRESALIA. Vide *Represalia*.

PRESBYTER, *Sacerdos*. Isidorus lib. 7. Orig. cap. 12. *Presbyter Græcè, Latinè Senior interpretatur, non pro ætate vel decrepita senectute, sed propter honorem & dignitatem, quam acceperunt, Presbyteri nominantur, unde & apud veteres iidem Episcopi & Presbyteri fuerunt, quia illud nomen dignitatis, hoc est ætatis.* Paulinus Epist. 23. ad Amandum: *Deservimus altario Dei, & mensis salutaribus ministramus, jam nomine officioque seniores, sensu autem adhuc parvuli, & sermone lactentes.* Epistola ad Rusticum Narbonensem Episcopum de 7. Gradibus Eccles. *Presbyter ætatis est nomen, Episcopus dignitatis.* Adde Ivonem Carnotensem serm. 2. de Reb. Eccles. Adrianus Imp. apud Vopiscum in Saturnino: *Nemo illic Archysynagogus Judæorum, nemo Samarites, nemo Christianorum Presbyter,* &c. Ammianus lib. 31. *Christiani ritus Presbyter, ut ipsi appellant, missus à Fritigerno Legatus,* &c. Malchus in Byzanticis: Τὸν τῶν βαρβάρων ἔχων ἱερέα, ὃν οἱ χριστιανοὶ καλοῦσι πρεσβύτερον, &c. Procopius lib. 1. de Bello Persico c. 25. Ἔνθα ἱερεύς γνώριμος ἀκούσας, Πέτρον ἑαυτὸν μετωνόμασεν, ἵνα ἐπίσκοπον αὐτῷ τι, ἀλλ' ὅπερ καλεῖν πρεσβύτερον νενομίκασιν. Et lib. 1. de Bello Vandal. c. 10. Τῶν δέ τις ἱερέων, ὃς δὴ ἐπισκόπους καλοῦσιν, &c. Ubi vox *Presbyter* convenit Episcopis & Sacerdotibus. Vide Baron. an. 58. n. 10.

Presbyteri agrorum & ruris, qui aliàs *Chorepiscopi* dicuntur, apud Zachariam PP. in Epist. ad Pipinum c. 4. Vide *Chorepiscopus*.

Presbyter assistens, qui scilicet Episcopo sacra facienti adest, de cujus munere legendus Ceremonialis Episcopor. l. 1. c. 7.

Presbyteri Cathedrales, dicebantur ii, qui ex Parochiis ab Episcopis in urbem matricem evocabantur, quoillorum opera & industria in sacris obeundis ac componenda diœcesi commodiùs uterentur. Atque hi Presbytero in Parochiis suis constituto, cui annuum dabant stipendium, reliquas obventiones sibi reservabant. De iis agit Concilium Emeritense can. 12.

Presbyteri Cardinales, dicti Parochiales, Curiones, *Sacerdotes proprii. Presbyter in cardine constitutus*, apud Hadrianum I. PP. in Canonib. c. 68. Vide Hincmarum in Capitulis in Synodo Remensi datis an. 874. Chronicon Abbatiæ S. Joannis de Vineis p. 41. &c. Zacharias PP. in Epist. ad Pipinum c. 15. Oratoria & Ecclesias in *proprietatibus* magnatum ita exstrui permittit, ut in iis *Baptisteria non construantur, nec Presbyter constituatur Cardinalis: sed si Missas ibi fieri velint, ab Episcopo Presbyter postuletur.* Similia habentur apud Gregorium M. lib. 1. Ep. 15. lib. 7. Ind. 2. Epist. 9. 10. 86. lib. 8. Epist. 3. lib. 10. Epist. 12. lib. 11. Epist.

36. Joannes VIII. PP. Epist. 199. *Nullus de laicis Curialibus in Patriarchatus eligatur, vel consecretur honore, nisi de Cardinalibus, Presbyteris & Diaconibus Constantinopolitanæ Sedis*, &c. Adde Epist. 221. 276. Paschalis II. PP. in Epist. 10. ad Episcopum Compostellanum: *Cardinales in Ecclesia tua Presbyteros seu Diaconos tales constitue, qui dignè valeant commissa sibi Ecclesiastici regiminis onera sustinere. Porro quæ Presbyterorum intersunt, Presbyteris; quæ Diaconorum, Diaconibus committantur, ut in aliena dispendia nullus obrepat.* Walterus Aurelian. Episc. in Capitul. c. 2. *Ut per Archidiaconos vita, intellectus, & doctrina Cardinalium Presbyterorum investigetur.* Charta vetus in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 19. ch. 79. *Hæc sunt debita subjectionis quæ debet Ecclesia S. Martini de Campis matrici Ecclesiæ B. M. Paris. Sacerdos qui Parochiæ praerit, curam animarum ab Episcopo & Archidiacono suscipiet, & quotiescumque diebus festis Episcopus Missam cantaverit, ipse duodecimus Cardinalis ministerio assistet.*

Presbyteri Civitatenses, & *Diœcesani*, in Concilio Agatensi can. 22 dicuntur qui in Civitatibus & in Diœcesibus, seu Parochiis, munia sua exequuntur. Vide *Diœcesis*.

Presbyter, vel *Sacerdos domesticus*, apud Agobardum Lugd. lib. de Privilegio & jure Sacerdotii c. 11. dicitur is qui manet in familia proceris alicujus. Illius quippe ævo, *ea increbuerat consuetudo impia, ut pene nullus inveniretur anhelans & quantulumcumque proficiens ad honores & gloriam temporalem, qui non domesticum haberet Sacerdotem, non cui obediret, sed à quo incessanter exigeret licitam simul atque inlicitam obedientiam, non solùm in divinis officiis, verùm etiam in humanis*, &c. Ejusmodi Presbyteros domesticos intelligit, ni fallor, S. Augustinus serm. 251. de Tempore: *Potentes istius mundi, qui cùm veniunt ad Ecclesiam, non sunt devoti ad laudes Dei celebrandas, sed cogunt Presbyterum ut abbreviet Missam, & ad eorum libitum cantet*, &c. Quod pridem factum Episcoporum indulgentiâ docet Canon 21. Concilii Agatensis. Atque inde usus seu potiùs abusus invaluerat, ut Sacerdotes isti domestici, *Presbyteri Magnatum*, & *procerum* vocitarentur: quod ægrè fert Nicolaus I. PP. in Epistola quæ extat apud Hugonem Floriacensem in Chronico, in Lothario Imp. p. 121. Quod verò sub nullius Episcopi disciplina esse viderentur, atque adeò ab Archidiacono coërceri nollent, *Acephalos* Ecclesia nuncupavit, ut est in Synodo Ticinensi an. 850. c. 18. & in Concilio Melphitano can. 9. Sed Concilium Cabilonense can. 14. ejusmodi *Clericos qui ad ipsa oratoria deserviunt*, ad Episcoporum potestatem revocavit. Vide Epistolam Zachariæ PP. ad Pipinum c. 15. Concilium Meldense an. 845. c. 74. Vitam S. Zentini Episc. Carnot. n. 2. & Vitam S. Judoci cap. 4. Sed & interdum magnates ipsi servis suis, quos literis imbui permiserant, libertatem concedebant, ut *presbyterarentur*, seu Presbyteri fierent, coramque iis, quotiens luberet, Missam & Horas Canonicas celebrarent, & eorum mandatis obedirent: quod præterea Synodorum autoritate confirmatum tradit autor Fletæ lib. 2. c. 51. §. 7.

Presbyteri forastici & pagenses, Martino Braccarensi cap. 56. dicuntur, qui sunt in agris: quos Concilium Neocæsariense c. 13. πρεσβυτέρους ἐπιχωρίους vocat, id est ἐν τοῖς χωρίοις seu vicis ordinatos; Synodus Ancyrana πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ταῖς χώραις, *Presbyteros ruris* Dionysius. Ita *Presbyteros forenses* vocant Capitul. 4. an. 806. c. 2. & lib. 6. Capit. c. 246. Maximè verò

Presbyteri forenses nuncupantur ii qui ex aliena diœcesi vel Ecclesia sunt, ut in Synodo Romana sub Leone IV. an. 853. c. 39. apud Ratpertum de Casibus S. Galli c. 5. in Vita S. Pauli Episcopi Virdunensis n. 11. &c. qui

Presbyteri Peregrini, Gregorio M. lib. 3. Epist. 18. Charta Adalberonis Episcopi Virdunensis an. 1135. ex Tabulario S. Vitoni: *Constituimus ergo quatenus eandem Ecclesiam cum atrio Abbas & fratres liberè & quietè possideant, nec aliquis forensium Presbyterorum sine jussu vel concessu Abbatis aliquando de eis se intromittat.*

Presbyteri inductitii, quibus opponuntur *proprii Sacerdotes*, in Concilio Romano sub Innocentio II. c. 10. *Præcipimus etiam ne inductitiis Presbyteris Ecclesiæ committantur: & & unaquaque Ecclesia, cui facultas suppetit, proprium habeat Sacerdotem. Conductitii* dicuntur in Concilio Remensi an. 1148. c. 10.

Presbyter seu Sacerdos localis, in Concilio Valentino Hisp. an. 524. c. 6. in locis certis ordinatus, vel loco alicui addictus, qui dum Ordinem Sacerdotii accepit, spondet se in certa Ecclesia deserviturum. Vide Concilium Arelatense I. c. 21. & Concilum Calched. act. 15. can. 6. in quo statuitur nullum Presbyterum vel Diaconum ordinandum, εἰ μὴ ἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως, ἢ κώμης, ἢ μαρτυρίῳ, ἢ μοναστηρίῳ ὁ χειροτονούμενος ἐπικηρύττοιτο. Adde can. 20. ejusdem Concilii, VII. Synodum act. 7. can. 10. Concil. Hispalense II. c. 3. Capitul. Caroli M. Add. 3. c. 50. Concil Turon. III. c. 14. *Presbyter ad Ecclesiam intitulatus*, apud Leonem IV. PP. de Cura Pastorali. Distinguntur verò à Presbyteris Diœcesanis, seu Parochis, in Concilio Toletano III. c. 20. Vide *Titulus*.

Presbyter Missalis. Vide *Missapresbyter*.

Presbyteri Parochiales, in Epist. Zachariæ PP. ad Pippinum c. 1. in Epistola Montani Episcopi ad Pallentinos c. 7. in Concilio Valentino III. an. 855. c. 9. 17. in Lateranensi an. 1215. c. 32. (ubi interpres Græcus, οἱ ἐνοριακοὶ πρεσβύτεροι,) apud Gregorium M. lib. 1. Epist. 51. Florentium Wigorniensem an. 1127. in Epistola Petri Episcopi Parisiensis, in Martiniani Monasterii Hist. p. 492. *Sacerdotes Parochiales*, lib. 3. Decretal. Gregorii tit. 5. c. 30. &c. *Presbyteri Parochiani* in Lege Aleman. tit. 13. & in Epistola Arnulphi Abbatis de Marchasio-Radulphi apud Sammarthanos in Abbat. p. 18. *Presbyter qui in Parochia positus est ab Episcopo*, in ead. Lege Alemann. tit. 11. *Presbyteri Parochiarum* dicuntur, in Concilio Aurelian. III. c. 23. Aurelian. IV. c. 11. Narbon. c. 8. vulgò *Curiones*.

Presbyter populi, Plebanus. Acta Murensia pag. 41. *Decimas verò Ecclesiæ quæ de parochia veniunt, partim nos accipimus, & partim Presbytero populi dimittimus.* Et pag. 8. *Ita sanè ut illi tamen secularem Presbyterum haberent qui populo præesset.*

Presbyteri priores. Vide Gregorium M. lib. 5. Epist. 12.

Presbyter secularis, in Charta Guillelmi Episcopi Parisiensis an. 1241. cui opponitur *Presbyter religiosus*, vel Monachus, in Hist. Prioratus S. Martini p. 499.

Presbyteri vicani, in Concilio Turonensi II. c. 4. qui per vicos dispertiti sunt.

Presbyter Joannes, ita appellabatur Rex qui in India longè lateque rerum potiebatur, quod genus duceret à quodam Joanne Presbytero Nestoriano, de quo agit Albericus an. 1145. qui *Coirem Cham*, harum regionum Rege, qui Francis nostris Antiochiam obsidentibus florebat, extincto, Principatum invaserat. Gaufredus Vosiensis 1. part. cap. 65. *Primo loco ponatur excelsus ille Joannes, qui regnis imperans magnis, humilitatis causa Presbyteri sibi nomen aptavit, hujus principatus diversarum copias rerum, qualiterve plures ipsi serviunt Reges, & de Archiprotopapatu, vel qua de causa pater ejus, Quis & ut Deus? dictus est, Epistola Manueli ab eo directa prodit breviter.* De hoc Principe non contemnenda adnotavimus in Observationibus ad Joinvillam p. 89. 90. Vide præterea to. 8. Spicilegii Acheriani p. 379. Gregorium Abul-Faraium in Hist. Dynastarum p. 280. Sanutum p. 254. Waddingum in Annalib. Minorum an. 1305. n. 10. &c.

Presbyterare, Presbyterum facere, in Fleta lib. 2. c. 51. §. 7.

PRESBYTERÆ, *Presbyterissæ*, Presbyterorum uxores, eorum nempe qui abdicato ex consensu mutuo matrimonii usu, divino cultui se mancipabant, Sacerdotes

effecti, vel Episcopi. Otto Vercellensis Episcopus Epist. 8. *Possumus quoque Presbyteras vel Diaconas illas existimare, quæ Presbyteris vel Diaconis ante ordinationem conjugio copulatæ sunt, quas postea castè regere debent*, &c. Gregorius M. lib. 4. Dialog. cap. 11. *Illic Presbyter quidam commissam sibi cum magno timore Domini regebat Ecclesiam: qui ex tempore ordinationis acceptæ Presbyteram suam, ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propius accedere nunquam sinebat.* Ubi observandum ejusmodi *Presbyteras* in eadem æde, qua mariti, vitam castè exegisse, idque Ecclesiæ Canonibus sancitum tradit idem Gregorius lib. 7. Ind. 2. Epist. 39. ubi cùm Episcopos una cum mulieribus habitare vetasset, hæc subdit: *Hoc tantummodo adjecto, ut hi, sicut canonica decrevit auctoritas, uxores, quas castè debent regere, non derelinquant.* Quibus consonat Lex 43. Cod. Th. de Catholic. & Concil. Turon. II. c. 19. Sed periculosam fuisse interdum ejusmodi conversationem docet exemplum à Flodoardo allatum lib. 1. Hist. Remensis cap. 14. unde in Concilio Toletano III. c. 5. satius esse dicitur, ut in alia domo Presbyteræ habitent. In hanc sententiam Autor de Singularitate Clericorum, inter opera S. Cypriani: *Cùm videam de Christianis plerosque maritos pariter & uxores continentiam destinantes, domicilia singularia magis eligere, ut consensu communium votorum sine irritatione præsentiæ, & concordante secessu valeant obtinere.* Vide Gregorium Turon. lib. 1. Hist. cap. 39.

In Concilio Arelatensi II. c. 3. ejusmodi *Presbyteræ conversæ uxores* dicuntur, quibus concessum erat in domibus Clericorum habitare, quemadmodum matribus, aviis, & sororibus: ita tamen ut ab conjugibus suis ii abstinerent, ut est in Concilio Turonensi I. c. 2. Arvernensi c. 13. Aurelianensi IV. c. 17. & Autisiodorensi c. 21. sed & nec communem lectum & cellam haberent, ut est in iisdem Conciliis Aurelianensi & Autisiodorensi locis citatis, & in Turonensi II. c. 19. Jubebantur præterea vivere ut sorores, in Concilio Arvernensi c. 19. & Matisconensi I. c. 11. (Vide in V. *Sorores.*) Ita tamen in eadem domo cum uxore habitare licebat Presbyteris, dummodo alterius Clerici testimonio uterentur, quo eorum vita clarior appareret. Vide Concilium Gerundense sub Hormisda PP. c. 7. Braccarense III. c. 1. 4. & Concil. Turonense II. c. 12. 19. Sed hunc cohabitationis usum & morem exagitant Gregorius Nazianzenus S. Chrysostomus, & S. Basilius.

Denique si maritis Presbyteris vita excedere contingeret, alteri nubere vetabantur. Ita Concil. Aurelianense I. c. 13. Epaonense c. 2. Fragmentum Concilii Ilerdensis allatum à Surio post Concilium Ilerdense, Concil. Romanum sub Zacharia PP. c. 5. Vermeriense an. 752. c. 3. &c. Atque inde fortè

Presbyteræ dictæ generalius Viduæ omnes seniores, quæ sacris in Ecclesia exercitiis vacabant. Glossæ MSS. ad Concililium Laodic. c. 11. *Presbyteræ, id est viduæ seniores.* Ubi Isidorus Mercator & Ferrandus Diac. c. 221. *Mulieres, quæ apud Græcos Presbyteræ appellantur, apud nos autem Viduæ seniores, Conversæ, & Matriculariæ.* Codex verò Græcus, περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὰς λεγομένας πρεσβύτιδας, ἤτοι προκαθημένας ἐν ἐκκλησίᾳ καθίστασθαι. Quo loco Dionysius Exiguus πρεσβύτιδας, *Presbyteras* pariter vertit. Apud S. Antiochum homil. 21. dicuntur πρεσβύτιδες ἱεροπρεπεῖς, *Seniores consecratæ*; apud Palladium in Præfat. ad Historiam Lausiacam, γυναῖκες πρεσβύτιδες, καὶ θεόπνευστοι μητέρες. Atque hæ quidem *Presbyteræ*, seu *Presbyterissæ*, uti vocantur in Ordine Romano. Vestitu longè modestiori quàm ceteræ fœminæ utebantur, ut docet idem Gregorius M. lib. 7. Ind. 2. Epist. 7. *Epiphanius — respondit prænominatam Abbatissam usque ad diem obitus indui se Monachica veste noluisse, sed in vestibus, quibus loci illius utuntur presbyteræ, permansisse.* De earum ministeriis hæc attigit Atto Vercellensis Episcopus Epist. 8. *Sicut enim hæ quæ Presbyteræ dicebantur, prædicandi, jubendi, vel edocendi; ita sanè Diaconæ ministrandi vel baptizandi officium sumpserant; quod nunc jam minimè expedit.* De Presbyteris vel Presbyterarum uxoribus agunt præterea Synodus Trullana c. 12. 13. Paulinus Nolanus Epist. ad Aprum p. 274. 275. & Leo VII. PP. in Epistola ad Gerhardum Lauriacensem Archiepiscop. p. 11. Vide. *Viduæ.*

Presbyteræ præterea dictæ Græcis recentioribus Presbyterorum conjugatorum uxores. Ita non semel in Nomocanone nuper edito à v. cl. Joan. Baptista Cotelerio c. 37. 54. 88. 138.

Presbyteræ, maximè Græcis dictæ, Monasteriorum Præpositæ. Vide Basilium M. Interr. 109.

PRESBYTERALES *Epistolæ*, quæ ab Episcopis dantur iis qui in aliena diœcesi ad Presbyteri dignitatem promoveri volunt. Vetus Formula MS. ex Pithœanis: *Amore Christi mihi devinctæ illæ Abbatissæ il. Pec. Illius. Ausi non fuimus presbyterales dare, duabus obstantibus causis, nec nam indiculum, juxta Canones, Pontificis sui manu, cum testimonio boni operis retroactæ vitæ detulit subscriptum, nec testes habuit coram qui dignum pro eodem ad Sacerdotium subiendum præberent testimonium.*

PRESBYTERATUS, Titulus presbyteralis. Concilium Vernense an. 755. c. 21. *Ut illos presbyteratus, qui ad illum Episcopatum legibus obtingunt, ille Episcopus ipsos debeat habere, sicut in alia Synodo perdonavit domnus Rex.*

Presbyteratus, Obventiones Presbyteri Parochialis. Arnulfus Lexoviensis Episc. in Epist. p. 98. *Causam quæ inter Hermerium Sacerdotem & Abbatem de Cultura super diminutione presbyteratus Ecclesiæ de Bruslon vertebatur, Majestas vestra parvitati nostræ delegavit ordine judiciario decidendam.* Tabularium Prioratus de Paredo fol. 30. *Obtulit Deo & dicto loco ipsiusque loci fratribus & ipse & nepos suus partem suam altaris & presbyteratus*, &c. Fol. 78. *Omnia quæ tenebat vel habebat in Ecclesia de Luurciaco, in decimo, vel presbyteratu, ac in offerenda, dedit Deo ac B. Petro & ad locum Paredi.* Fol. 83. *Huic loco concessit ipsam Ecclesiam, & cimiterium, & presbyteratum, & sepulturam, & offerendam, ac decimas, & baptisterium*, &c. Charta an. 912. in Tabulario Viennensi fol. 18. *Hoc est Ecclesiam S. Genesii cum suo presbyteratu, campis, & vinea, necnon & silva ibi pertinente.* Alia ibidem an. 895. fol. 22. *Scilicet capellam in honore S. Ferreoli Martyris dicatam, — una cum omni presbyteratu & dote sua, videlicet in vineis, & terris, & curtilis, & mansionibus*, &c. Alia fol. 23. *Hoc est quarta pars Ecclesiæ S. Mamerti, cum decimis & primitiis, & altare, & presbyteratu, & cimiterio, & hæreditate quæ ad ipsam Ecclesiam pertinet.* Alia ibid. *Ibique in eorum præsentiam se proclamavit, quod Ecclesia quam ipse tenet in Sisiaco villa in honore S. Petri de illorum communia, nec habet privilegium nec presbyteratum unde cessum (censum) solvere possit quod ei requirebant.* Fol. 45. *Ecclesiam S. Nazarii — cum omni presbyteratu ex antiquo ibi debito, & decimis omnibus ibi jure pertinentibus*, &c. Vide *Presbyterium.*

PRESBYTERIUM, Character, sive dignitas sacerdotalis. Ugutio: *Presbyterium, officium, vel dignitas, vel ordo presbyteri.* Vetus interpres Concilii Nicæni c. 2. *Ad Episcopatum vel Presbyterium promoveri.* Codex Gr. habet πρεσβυτέρειον. Pontius Diaconus in Vita S. Cypriani: *Prebyterium & Sacerdotium statim accepit.* Siricius PP. Epist. 1. c. 13. *Ad Diaconatus vel Presbyteri insignia maturæ ætatis consecratione perveniant.* Ordericus Vitalis lib. 5. p. 587. *Præfatus puer crevit, & usque ad presbyterium ascendit.*

Presbyterium, Collegium presbyterorum, vel consessus & Conventus Presbyterorum unius diœcesis, Concilium, seu potiùs Synodus. Hesychius: γερουσία, πρεσβυτέριον, πλῆθος γερόντων. Lucæ 22. v. 66. συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τοῦ λαοῦ. Act. 22. v. 5. καὶ πᾶν τὸ πρεσβυτέριον. Adde 1. ad Timoth. c. 4. v. 13. τοῦ πρεσβυτερίου συνέδριον apud S. Basilium Epist. 319. ad Innocent. S. Cyprianus

Epist. 35. *Et desolatam per lapsum quorumdam presbyterii nostri copiam gloriosis Sacerdotibus adornaret.* Idem Epist. 46. *Omni actu igitur ad me perlato, placuit contrahi presbyterium.* Adde Epist. 49. Collatio Carthag. I. c. 130. *Adeodatus Episcopus dixit, In diœcesi mea est ordinatus, ex presbyterio meo est*, &c. Epistola Bonifacii PP. apud Holstenium in Collect. Romana: *Quæ* (epistola) *presbyterio universo complacuit.*

Presbyterium, Pars Ecclesiæ in qua Presbyteri consistunt, & sacræ liturgiæ vacant, Græcis βῆμα: ἄδυτον. Synodus Romana sub Eugenio II. PP. cap. 33. *Sacerdotum aliorumque Clericorum Ecclesiis servientium honores à Laïcorum discretè apparere convenit. Quamobrem nulli Laïcorum liceat in eo loco, ubi Sacerdotes, reliquive Clerici consistunt, quod Presbyterium nuncupatur, quando Missa celebratur, consistere, ut liberè ac honorificè possint sacra officia exercere.* Quod quidem Presbyterium cancellis distinguebatur à reliqua æde: prædictis enim addit Synodus Rom. sub Leone IV. cap. 33. *Nec inter sacros cancellos ordinibus debitos, nisi permittente Episcopo, adtentent accedere* sæculares. Gelasius I. PP. Epist. 9. de Diaconis: *Non in presbyterio resîdere cum divina celebrantur, — jus non habeant.* Ordo Romanus: *Presbyteri in presbyterio omnes permanent inclinati.* Decretum Nicolai II. PP. contra Clericos concubinarios, apud Hugon. Flaviniac. p. 193. *Omnino contradicimus, ut Missam non cantet, neque Evangelium aut Epistolam ad Missam legat, neque in presbyterio ad divina officia cum his qui præfatæ constitutioni obedientes fuerint, maneat*, &c. Anastasius in Leone III. p. 121. *Simul & rugas in ingressu presbyterii pensant.* &c. Pag. 127. *Fecit eidem nutritori suo presbyterium noviter totum marmoreum magnæ pulchritudinis, sculptum, compteque ornatum.* Infra: *Tamque presbyterium, quamque totam Ecclesiam marmoravit.* Ibidem: *Presbyterium ex marmoribus sculptis decoravit.* Adde p. 131. 132. 151. 155. 156. Charta Edgari Regis Britanniæ an. 973. to. 1. Monast. Anglic. p. 243. *Virgini Mariæ Orientale altaris presbyterium dedicans.* Paulus Warnefridus in Chronico Episcoporum Metensium in Grodegango: *Hic fabricare jussu — altare ipsius atque cancellos, presbyterium, arcusque per gyrum. Similiter & in Ecclesia B. Petri majore presbyterium fieri jussit.* Gervasius Dorobernensis de Combustione Ecclesiæ Dorobern. *Continebat hic murus Monachorum chorum, presbyterium, altare magnum*, &c. Mox: *De choro ad presbyterium tres erant gradus, de pavimento presbyterii usque ad altare gradus tres.* Cæsarius lib. 1. c. 35. *Dei Genitrix Maria de presbyterio descendens, & Chorum more Abbatis circumiens, Monachis benedixit.* Lib. 7. c. 40. *Dominam nostram vidi ante presbyterium ejusdem Ecclesiæ.* Adde lib. 8. c. 11. 91. lib. 9. c. 42. lib. 12. c. 29. Chronicon Abbatum Gemblacensium an. 1076. *Sepultus est ante gradus presbyterii veteris Ecclesiæ*, &c. Infra: *In illo presbyterii novo ædificio, dum pro competentia operis pavimentum vetus aperitur, inter cætera, ut conjicere possumus, justorum corpora, quæ sicut inventa sunt, reliquit.* Vide præterea Chartam Charitatis Cisterciensis c. 4. Librum Usuum ejusd. Ordinis c. 15. 22. Nicolaum II. PP. Epist. 8. ad Episcopos Galliæ, Sigebertum de translatione S. Sigeberti n. 2. Matthæum Westmonasteriensem an. 1254. p. 358. Vitam B. Simonis Comitis Crespeiensis cap. 8. &c. Presbyteri verò, quibus in presbyterio consistere jus erat, οἱ ἀπὸ τοῦ βήματος dicti Gregorio Nazianzeno, ut à nobis observatum in Descript. Ædis Sophianæ n. 49. in quam etiam sententiam Eustathius Presbyter in vita S. Eutychii Patr. CP. n. 99. ὅσοι τοῦ βήματος, καὶ ὅσοι τῶν κάτω, dixit, Presbyterorum & aliorum Clericorum duplicem statuens ordinem.

Presbyterium, interdum pro Choro Ecclesiæ. Anonymus de Vita S. Joannis Archiepiscopi Eboracensis: *Presbyterium, hoc est chorum Ecclesiæ de novo ibi construxit.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 43. *Sacrista paret sal & aquam super gradum presbyterii.* Mox: *Postquam asperserit majus altare & presbyterium*, &c. Ordericus Vitalis lib. 7. p. 662. *Ipsamque in presbyterio inter chorum & altare sepelierunt.*

Presbyterium, idem quod *Presbyteratus*, Obventiones Presbyteri Parochialis. Ordericus Vitalis lib. 5. p. 587. *Concessi — Ecclesiam S. Germani & S. Vincentii, & sepulturas atriorum, & omnia quæ ad presbyterium pertinent.* Idem lib. 8. p. 669. *Hinc illi Ecclesiam de Telliolo, & hoc quod habebat in Ecclesia de Dambleinvilla, & presbyterium dedit: & hoc quod habebat in Ecclesia de Corneto cum presbyterio concessit.* Mox: *Et villam quæ Chercabia dicitur, cum Ecclesia & presbyterio.* Tabularium Prioratus de Paredo fol. 70. *Medietatem Ecclesiæ, omnium oblationum introitum presbyteri ex toto, presbyterium, medietatem omnium decimarum*, &c. Fol. 71. *Offerens Deo ad integrum — videlicet presbyterium, offertas, cimiterium, decimas*, &c.

Presbyterium, Donativum, quod Summi Pontifices Romani distribuere solent, maximè cum inaugurantur. Ita dictum videtur quod ratione Summi Presbyterii, seu Papalis dignitatis effundatur, quemadmodum Donativa Consulum ὑπάτεια, & ὑπατεῖαι appellata sunt, quod ab iis initio magistratus spargerentur. S. Gregorius lib. 4. Epist. 26. *Ut Clericis Capuanæ Ecclesiæ — quartam in presbyterium eorum de hoc quod ante Ecclesiæ singulis annis accesserit — distribuere studeat.* Idem lib. 12. Ep. 30. *Eum in gratiam familiariter recepi, coram populo & Clero eum perduxi, presbyterium ei dedi, in loco superiori inter Defensores posui.* Thomas Stubbs in Act. Eboracensium Episcopor. de Gelasio PP. *In solemnibus processionibus equitando factis, quando more Apostolico coronatus fuit, sicut in die Natalis Domini, Augustudunum, & die Epiphaniæ Cluniaci, Episcopus Hostiensis, qui Magister inter eos & dignior erat, eum parem sibi esse voluit, & peracto tantæ solemnitatis officio, Archiepiscopus sicut & sui Cardinales Bisanteos aureos, quod presbyterium vocant, à domino Papa suscepit.* Sugerius in Ludovico VI. *Cœnâ ergo apud nos more Romano, & sumptuoso donativos quod presbyterium nominatur, celebratâ, venerandam Domini Cruxifixionem venerando prosequutus — pernoctavit.* Acta Innocentii III. PP. *Presbyterio per ordinem distributo, solenne convivium celebravit.* Pacta conventa inter Clementem III. PP. & Romanos an. 1188. ex volumine Cencii Camerarii: *Vos autem* (Clemens PP.) *dabitis Senatoribus qui erunt per tempora, beneficia & presbyteria consueta: Item Judicibus, Advocatis, & Scriniariis à Romano Pontifice ordinatis, & Officialibus Senatus presbyteria consueta dabitis.* Ceremoniale ejusdem Cencii: *Præfecti navales, schola crucium, & Capellani tale presbyterium, & taliter datum accipiunt, quale in die Paschæ superius nominatum recipiunt.* Infra: *Familia quoque & Curiales presbyterium habent juxta Camerarii voluntatem.* Occurrit ibi pluries. Ceremoniale Rom. ex MS. Vaticano apud Raynaldum an. 1272. de Consecrat. PP. *Venit ad aliquem locum præparatum decenter, & ibi dat cuilibet Cardinali & Prælato presbyterium.* Et S. *ipse Papa sedet in sede, & quilibet Cardinalis & Prælatus vadit coram eo, & flexis genibus extrahit sibimet Cardinalis sive Prælatus mithram, & tenet apertam ante Papam, & ipse ponit illam pecuniam quem dat ei in uno cypho argenteo Camerarius, & quam dicit liber Cameræ, qui vocatur Polycitus, & ille qui recipit pecuniam in mithra, osculatur genu domini PP.* Clemens IV. PP. agens de Coronatione Imperatoris apud eundem Raynaldum an. 1311. n. 13. *Consuevit autem Imperator larga presbyteria omnibus exhibere, quibus ea, cum coronatur summus Pontifex, elargitur, videlicet Episcopis, Presbyteris & Diaconis, Cardinalibus, Primicerio & Cantoribus, Subdiaconis basilicariis, & regionariis*, &c. Vide *Roga.*

PRESMO, Mustum quod ex uvis stillat, antequam calcentur botri, Petro de Crescentiis lib. 4. cap. 2.

PRESSARE, Papiæ, *frequenter premere.* Gallis, *Presser.*

Vide Savaronem ad Sidonium lib. 1. Epist. 9.

Pressaria, vox medicorum, *dicta quod intus initiantur*, inquit Isidorus lib. 4. Orig. c. 9.

Pressores. Vide *Alatores*.

Pressorium, πιεστήριον, in Gloss. Lat. Gr. Ugutio: *Torcular, propriè dicitur pressorium, quo uvæ calcatæ exprimuntur.* Nostris *Pressoir*.

Pressoragium, Gall. *Pressurage*, quæ vox non semel in Chartis occurrit.

Pressorium, ad vestes premendas. Apud Ammianum lib. 28. *Solitas pressoriis vestes.*

Pressoriolum, in Regula S. Cæsarii ad Virgines cap. 26. *Si vestra tolerat infirmitas, ut amplius quam victus quotidianus exigit habeatis; in uno tamen loco sub communi custode quod habueritis reponite, & claves de arcellis, vel pressoriolis vestris Registaria teneat.* Ubi *pressoriolum*, penum significat ubi cibaria servantur, *où on resserre les viandes*, unde fortè etymon: nam *Serrer*, est etiam *premere*.

Pressura, vox medicorum. Cælius Aurelianus lib. 1. Acutor. cap. 1. *Pressura intelligitur contra naturam somnus.* Vide *Pressaria*.

Pressuria, seu potiùs *pressura*, molestia. Albertus Stadensis an. 1139. *Volens suscitare pressurias Adolfo Comiti*, &c.

Pressus. Lex Alem. tit. 62. §. 3. *Si autem totus* (nasus) *à presso abscissus fuerit*, &c. Nos diceremus, *de prés*.

Prestaldi, & *Pristaldi*, Executores judicum nobilium, Sambuco, in Decret. S. Ladislai Hung. Regis lib. 1. c. 41. lib. 2. c. 18. lib. 3. c. 12. 13. in Decret. Colom. lib. 1 p. 24. 25. in Decret. Andreæ Reg. c. 11. &c. in variis Chartis apud Jo. Lucium de Regno Dalmat. p. 132. 148. 185.

Prestare, *Prestaria*, *prestitura*. Vide *Præstare*.

Presteria. Joannes XXII. PP. in Epistola de Rebus Armenicis, apud Odoricum Rainaldum an. 1322. n. 34. *Abbatias, Monasteria, Casalia, & Prestrias ardentis foci flamma consumunt.* Ubi fortè *presteria* est domus Presbyteri, *Prestrerie*. Regestum Ludovici Ducis Andegavensis fol. 104. *Estienne Aubert homme lige à cause de la Gorronne & du Marc aux fiefs de la forest de Mayenne, & d'une prestrerie, avec les gages & emoluments qui y appartiennent, & les devoirs.* Vide *Feudum Presbyteri*.

Pretiare, Pretium ponere, vel æstimare, *Priser*. Lex Alem. edit. Heroldi tit. 71. *Si quis alicui caballum involaverit, & pretiet eum dominus ejus cum sacramento usque ad 6. solid.* Ubi al. edit. *adpretiet*. Senator lib. 8. Epist. 22. *Natura ipsa bonis adhibita perseverantia pretiatur: quia minus est laudanda incipere, quam bonorum propositum custodire.*

Pretiare, pro *depretiare* usurpat Gelasius I. PP. in Opusculo contra Lupercalia: *Vos eadem* (Lupercalia) *pretiatis, vos eorum cultum celebritatemque vilem vulgaremque redditis.* Vide *Depreciare*.

Pretium, Compositio seu mulcta pecuniaria homini imposita, qui alium occiderat, secundùm ejus æstimationem, seu secundùm ejus natales. Nam alia erat Presbyteri, aut viri nobilis, alia servi aut hominis inferioris conditionis æstimatio, aliudque pretium. Papianus lib. Responsor. tit. 3. *De ingenuo verò homicida intra Ecclesiam posito, de interempti precio, Principis est expectanda sententia: quia de precio occisorum nihil evidenter Lex Romana constituit.* Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 60. §. 1. *Componat sacro Palatio medietatem pretii sui, sicut appretiatus fuerit.* Concilium Cabilonense II. cap. 24. *De Episcopis verò, Presbyteris & Diaconibus & Monachis interfectis, quærendum à domino Imperatore est, cui illius homicidii pretium exsolvendum sit.* Egbertus in Dialogo de Ecclesiastica Institutione c. 12. *Si quis ex laicis Clericum, vel Monachum occiderit, utrum pretium sanguinis secundùm Legem natalium parentum propinquis reddendum sit.*

Pretium nativitatis, dicitur in Legibus Anglicanis. Leges Canuti Regis Angl. *Reddat Dominus ejus Regi weram, id est pretium nativitatis hominis illius.* Leges Henrici I. Regis Angl. c. 11. *Episcopo & Regi pretium nativitatis suæ reddat, & ita se inlegiet.* Cap. 68. *Si quis liber aut servus occidatur, natalis sui pretio legitimè componatur.* Cap. 75. *Habeat pretium natalis ejus.* Adde cap. 70. 75. 76. 88. & alibi passim. Hinc *Natus ad quatuor vel 14. libras* dicitur is, cujus *pretium nativitatis* est 4. vel 14. librarum, cap. 74. 76. Adde Leges Hoëli Boni Regis Walliæ cap. 11. & infra in voce *Wera*.

Pretium Ancillæ. Canones Hibernienses lib. 40. c. 4. *Princeps* (id est Episcopus) *in sua morte etiam de rebus Ecclesiæ commendare potest, hoc est pretium ancillæ, sive de mobili, sive de agro.* Lib. 46. c. 5. *Omnis qui ausus fuerit ea quæ sunt Regis aut Episcopi furari, aut aliquid in eos committere, parvipendens displicere, septem ancillarum pretium reddat, aut 7. annos pœniteat cum Episcopis.*

Pretia cœmeteriorum, Sepulturarum obventiones. Concilium Narbonense an. 1054. c. 14. *Monemus iterum ut nullus laicorum in opus suum retineat primitias, neque oblationes, neque cimeteriorum pretia, neque ova, aut ea quæ ad eos dantur per aspersionem salis & aquæ in cœna Domini*, &c.

Pretium sepulchri, apud Hibernos, quod ex bonis mobilibus defuncti Ecclesiæ, in qua humabatur, cedebat: vacca nempe, equus, vestimentum, & ornamentum lecti. Canones Hibernienses lib. 19. cap. 6. *Omne corpus sepultum habet in jure suo vaccam, & equum, & vestimentum, & ornamentum lecti sui: nec quidquam horum redditur in alia debita, quia corpori ejus tanquam vernacula debentur.* Cap. 7. cujus lemma est *de mortuo retinendo: Quicumque discesserit de sua Ecclesia, & in alia Ecclesia sepultus fuerit, cujus propinquus veniens corpus mortui mutare volens, dabit pretium sepulchri prioris, hoc est vaccam & vestimentum ejus commune, & rogabit Principem loci* (i. Episcopum) *ut basilicam ejus foderit. Si verò eadem familia miserationem animæ ejus in die 7. fecerit, reddet amicus pretium ejus, & sedatium commune.* Adde lib. 31. cap. 20. 22. lib. 40. cap. 10. Vide *Hereotum*, & *Sedatium*.

Pretium nuptiale, seu uxoris, Dos. Lex Burgundionum tit. 61. *Quæcumque mulier natione barbara ad viri coitum spontanea voluntate fortè convenerit, nuptiale pretium in simplum tantùm ejus parentibus dissolvatur: & is cui adulterii dicitur societate permixta*, &c. Tit. 34. §. 2. *Si quis uxorem sine causa dimiserit, inferat ei alterum tantum quantum pro pretio ipsius dederat, & mulctæ nomine sol. 12.* Tit. 36. *Si quis cum parente sua — in adulterio fuerit deprehensus, pretium suum ei qui est proximus mulieri quam adulteravit, prout persona fuerit, cogatur exsolvere.*

Pretium Regium, est jus quod Regi vel Domino competit res mercales comparandi certo & definito pretio. Iter Camerarii Scotici cap. 17. *De Provisoribus Regis*, &c. *Primò calumniari debent, quod — sub colore pretii Regii, cumulant sibi commodum singulare.* Aresta O. SS. an. 1292. in Regesto Parlamenti Paris. B. fol. 97. *Dom. Rex & Domina Regina, & eorum liberi habent pretium suum Parisius ad cibaria. Episcopus Parisiensis habet pretium suum ad panerum piscis, vel ad summam. Domus Dei similiter, Camerarius, Constabularius, Buticularius, Cancellarius, & Dapifer, si ibi essent, habent pretium. Nulli alii habent, ut hoc me docuit Joannes de Acon Franc. Buticul.*

Pretius, pro *pretiosus*. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 29.

> *Tum Regina gravis hujusce schismatis auctrix*
> *Præsumpsit pretias sancto divellere capsas.*

Utitur etiam antea.

Prevod *militare*. Vide *Strofa*.

PREZECHI, Tributi species apud Bohemos. Occurrit in Charta Ottocari Regis an. 1221. in Bohemia Pia p. 88.

PRIAPUS, Machina bellica, sic dicta, quod rotis aptata, membri virilis speciem referret, quomodo *Canones* nostri. Historia Australis an. 1289. *Tandem machina quadam, Priapus dicta, muro civitatis magna parte interrupto,* &c. Fortè etiam quia *Engin*, pro membro virili, & pro machina usurpatur vulgò. Vide *Ingenium.*

PRIMA, nempe *Hora*, seu primum ex Officiis Ecclesiasticis diurnis. Vide Durandum lib. 5. c. 5. & supra in v. *Hora.*

PRIMANI, qui etiam interdum *Primarii*, sub Magistro militum præsentali inter Palatinas Legiones recensentur in Notitia Imperii. Vide Henricum Valesium ad lib. 16. Marcellini p. 131.

PRIMARCHATUS. Burchardus de Casib. S. Galli c. 7. de Vodalrico Abbate S. Galli & Patriarcha Aquileiensi: *Nam ut nobilitatem suam decuit, omnes fautores suos pace adepta, vel hic in Abbatia remuneravit, vel in primarchatum secum ducens ibi honoribus & rebus ampliando exaltavit.* Legendum hoc loco *Patriarchatum*, aut sanè intelligendum opinatur Goldastus.

PRIMARCHIO, quasi primus Marchio. Charta Pontii Comitis Tolosani: *Pontius D. G. Comes Tolosanus, Primarchio & Dux Aquitanorum, & uxor mea Garsindis*, &c.

PRIMARIA, JC. Anglis, idem quod *Poderagium*, seu primarium jus hypothecarium, quod habet creditor in feudum aut prædium debitoris. Vide *Poderagium.*

PRIMARIS, pro *Primarius*. *Primare altare*, non semel in Actis Murensis Monasterii p. 15. 25. 29.

PRIMAS, Qui primas partes tenet, qui primum locum obtinet. Grammaticus infimi ævi MS.

Dignior & major, vel primus in ordine primor,
Dicatur primas populo qui primus habetur.

Primates urbium, vicorum, castellorum, in Codice Theodosiano non semel. *Primates regionis*, in Pragmatica Sanctione Justiniani c. 11. *Primates Palatii*, in Lege Wisigoth. lib. 3. tit. 1. §. 5. Wippo in Conrado Salico: *Wormatiæ conveniunt cuncti primates*, i. proceres. Utitur etiam Albertinus Mussatus de Gest. Henrici VII. *Primas tyrannidis*, in Hist. Miscella, qui Theophani, ἔξαρχος τῆς τυραννίδος.

Primates Judæorum, qui antea Patriarchæ dicti, quorum abolitum nomen sub Theodosio Juniore testatur Lex 29. Cod. Theod. de Judæis. Vide Samuelem Petitum lib. 2. Var. cap. 10. Blondellum de Papæ primatu p. 532. & Jacobum Gotofred. ad d. l. 29.

Primates, apud Christianos, dicti Episcopi qui in civitatibus quæ ex Imperii laterculis jure Metropoleos gaudebant, præsidebant, ex can. 2. Concilii Taurinensis an. 397. cui consonant Epistolæ summorum Pontificum, Anacleti Epist. 2. c. 2. Aniceti c. 2. Stephani I. Epist. 2. c. 4. 5. Gregorii VII. lib. 6. Epist. 35. &c. nempe quod in Metropoli conventus juridici agi solerent à Præsibus Provinciarum, & ad eam *omnes qui negotia videntur habere concurrant*, ut est in Concil. Antioch. c. 9. unde passim Metropolitani appellantur. Vide Nicol. *le Maistre*. lib. 2. de Bon. & possession. Eccles. c. 13. ubi pluribus disputat an Primatuum origo à dignitate civili sedium sive urbium deduci debeat. Scribit præterea Sirmondus ad Sidonii lib. 7. Epist. 5. provincias olim, cùm simplices essent, postea Principum nutu in plures dividi cœpisse, ortumque inde, ut aliæ primæ dicerentur, aliæ secundæ, aliæ tertiæ, & ita deinceps pro numero provinciarum: primas verò appellatas, quibus Metropoles obtigerant, quæ totius provinciæ ante divisionem caput erant, indeque natam Primatum originem, cùm primarum provinciarum Metropolitani Primates essent reliquarum ejusdem nominis provinciarum. Paulò secus de hac provinciarum divisione sentit Camdenus in Britannia p. 94. 3. edit. aitque se observasse Romanos eas provincias semper *primas* vocasse, quæ Romæ fuerant proximiores. Utramque virorum singularis eruditionis sententiam expendat lector, cui per otium licet: nos enim festinamus.

Apud Africanos verò aliter se se res habuit. Is enim *Primas* dicebatur, seu *Episcopus primæ sedis*, qui ordinationis tempore collegas suos anteibat, quem ideò *Senem* appellabant, ut in hac voce docemus. Solius tamen Carthaginis ea erat prærogativa, ut ejus Episcopus Primas esset Proconsularis provinciæ, & caput reliquarum quinque provinciarum.

Factum postea ut *Primates* dici cœperint non singuli Metropolitani, ut olim, sed illi Episcopi qui plures provincias, & earum Metropolitanos administratione sua complectebantur, qui interdum *Patriarchæ* appellantur, ut apud Anacletum Epist. 2. & *Primates diœceseos*, apud veterem Interpretem Latinum can. 9. & 17. Concilii Calchedon. *Præsules omnium Sacerdotum in partibus suis*, in Append. Cod. Theod. Constit. 3. ex quo deinde profluxit nova ista Primatis significatio, quæ postea in alteram significationem detorta, sola deinceps obtinuit apud Canonum Collectores, ubi *Diœcesis* sumitur pro tractu diversarum provinciarum in unum corpus compactarum: unde Græcis οἱ ὑπὲρ διοικήσεων ἐπίσκοποι, dicuntur in Concil. Constantinop. cap. 11. qui aliis ἔξαρχοι τῆς διοικήσεως. Gilbertus Lunicensis Episcopus de usu Ecclesiastico: *Primas quoque & ipse Archiepiscopus est, nec ipse Archiepiscopum ordinat. Utrumque enim Archiepiscopum & Primatem oportet Romæ ab Apostolico ordinari, aut à Roma eis à Papa Pallium afferri, atque à Coëpiscopis sublimari: quæ tunc datur licentia, si fortè infirmitatis vel belli, aut aliqua alia causa necessaria intercesserit. Eo tantum ergo præest Primas Archiepiscopo, quod cùm multi sint in eadem regione Archiepiscopi, solus ex eis qui Regem ordinat, & in tribus solennitatibus coronat, & apud quem Concilia pro veritate peraguntur, ipse eorum primatum tenet, locum itaque quem apud Orientales Patriarchæ possident, hunc apud nos Primates quodammodo obtinere videntur, utrique Romano Pontifici primo gradu supponuntur.* Primatum auctoritatem versibus istis perstringit Willelmus Brito lib. 12. Philipp. ubi de Lugdunensi Primate:

Et Lugdunensis, quo Gallia tota solebat,
Ut fama est, Primate regi, causasque referre
Difficiles, ut ibi lis ultima litibus esset:
Nec mittebatur Romam lis ulla, nisi quam
Lugdunense forum per se finire nequisset.
Cujus honoris adhuc memor est Epigramma sigilli,
Quique monetatus datur ad commercia census.

De Primatibus Galliæ, Germaniæ, Hispaniæ, Italiæ, Britanniæ, Bulgariæ, &c. cùm rem hanc pluribus prosecuti sint scriptores complures, atque in iis Baronius, Sirmondus, Salmasius, Morinus, Saussaius, Sammarthani, Usserius, Marshamus, Marca, & alii plerique, hos lectori liberum erit consulere.

Primates Episcopi interdum dicti, qui aliis coëpiscopis ordinationis tempore potiores erant: quomodo ab Hilaro PP. Constantius Uzeticæ civitatis Episcopus dicitur esse *Primas ævo honoris*. Et ibidem cura provinciæ Narbonensis ob suspensionem Hermetis Metropolitani transfertur ab Hilaro ad eum, *quem repererit Episcopalis ordo Primatem.* Alio modo primus inter comprovinciales Episcopus dicebatur, cujus civitas secundum à Metropoli locum obtinebat, ac secundò ab ea loco in provinciæ notitia describebatur. Vide Sirmondum ad Gaufridi Vindocin. lib. 3. Epist. 11.

Primatis inter Abbates titulo donatum à summis Pontificibus Abbatem Fuldensem scribit Browerus lib. 1. Antiq. Fuld. c. 15.

PRIMATUS, Privilegium. Capitulare Radelchisi Principis Beneventani an. 851. c. 4. *Ut singulæ Ecclesiæ suum*

ſuum primatum habeant integrum.

PRIMICERIUS, Primus cujuſque ordinis. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 930. πριμμικήριος, ὁ πρῶτος, ταξιώτης. Suidæ, πρῶτος τῆς τάξεως τυχούσης, in Novella Heraclii, ὁ ἐν ἑκάστῳ τάγματι πρῶτος. Primus in *ceram* ſeu tabulam relatus. Hygenus de Limitib. agror. *Has conternationes ſublata ſorte quidam tabulas appellaverunt, quoniam codicibus excipiebantur, & à prima cera, primam tabulam appellaverunt.* Willelmus Tyrius lib. 4. cap. 8. *Præcedebant autem ejus exercitum quaſi Legionum primicerii, vexilla bajulantes, viri nobiles & inclyti,* &c. In Monaſtico Anglicano to. 1. p. 838. & 839. Edmundus & *Edgarus* Reges ſe, & *Primicerios totius Albionis* inſcribunt.

Primicerii, Proceres. *Regales primicerii*, in Vitis Abbatum S. Albani p. 15. Interdum pro *ducibus* ſeu principibus alicujus negotii. Ibid. *Electi commilitones & primicerii.* Matth. Paris an. 1240. *Sciſcitabatur quis in exercitu foret primicerius.* Chron. MS. Bertrandi Gueſclini:

> *Au noble Duc d'Anjou ſe rendi un Princier,*
> *Perducat d'Alebret l'appellent li Guerrier,*
> *Et vint-ſept chaſteaus tous de ſon heritier,*
> *Rendi au noble Duc tout à ſon deſirier.*

Primicerius, idem qui *Domeſticus*, apud Senatorem lib. 10. Epiſt. 11. *Primiceriatus, qui & Domeſticatus nonatur.*

Primicerius, Dignitas militaris Tribuni dignitati proxima, apud Hieronymum ad Pammachium: *Sed ante Primicerius, deinde Senator, Ducenarius, Biarchus, Cirmicitor, Eques, deinde Tiro.*

Primicerius Bardariotarum, qui Achridenſibus Turcis præerat, apud Byzantinos Imperatores. Vide Notas ad Alexiadem p. 284.

Primicerius aulæ, qui tubicinibus Imperatoriis præerat. Vide Notas ad Cinnannum p. 463. *Magnus Primicerius*, apud Conſtantinopolitanos, dignitas de qua Codinus, & ejus interpretes. Vide Joannem VIII. PP. Epiſt. 169.

Primicerius Palatii, vel *Capellæ Regiæ*. Vide *Capellanus.*

Primicerius Auguſtæ, apud Euſtathium in Vita S. Eutychii Patr. CP. n. 84.

Primicerius ſacri Cubiculi, in Notitia Imperii p. 3. *Primicerius totius officii. Primicerius ſcrinii Canonum, tabulariorum, aureæ maſſæ, auri ad reſponſum, veſtiarii ſacri, argenti, annularenſis, à pecuniis*, in eadem Notitia p. 49. ubi conſulendus Pancirolus.

Primicerius & Comes ſacrarum Largitionum, apud Senatorem lib. 6. Epiſt. 7.

Primicerius Cenariorum.

Primicerius Monetariorum, in vet. Inſcrit. 1054. 8.

Primicerius Auguſtalium.

Primicerius Scholæ Cantorum.

Primicerius Defenſorum.

Primicerius Deputatorum.

Primicerius Domeſticorum.

Primicerius Exceptorum.

Primicerius Judicum.

Primicerius Lectorum.

Primicerius Notariorum.

Primicerius Palatii. Vide *Capellanus.*

Primicerius Silentiariorum.

Primicerius Singulariorum.

Primicerius Tabulariorum, apud Codinum de Offic. Vide in *Auguſtalis, Cantor, Defenſor*, &c.

Primicerius veſtiarii Imperatorii, apud Leonem Grammaticum in Conſtantino Leonis F.

Primicerius, Dignitas in Eccleſiis Cathedralibus: officium ipſum *Primiceriatus*, apud Gregorium IX. lib. 1. cap. 8. ubi extinctam hanc dignitatem in Eccleſia Tullenſi ſub ejuſdem Pontificis tempora obſervare eſt. *Primicerius Sedis Apoſtolicæ*, apud Joannem VIII. PP. Epiſt. 7. ex iis quas Sirmondus edidit. *Primicerius Eccleſiæ Neapolitanæ*, apud Eugippium in Vita S. Severini cap. ult. *Primicerius Metenſis Eccleſiæ*, apud Adelmannum in Epiſt. ad Berengarium in Concilio Metenſi an. 888. c. 7. &c. *Primicerius Eccleſiæ Pergamenſis*, in Hiſt. Pergam. to. 3. p. 325. apud Ughellum to. 4. p. 668. 669. 675. 848. &c. *Primicerius Eccleſiæ Tullenſis*, in Charta Leonis IX. PP. an. 1049. apud Meuriſſium. *Primicerius S. Marci Venetiarum*, de quo multa Sanſovinus, & Stringa lib. 1. de Venetia c. 143. & ſeqq. Dignitatis iſtius Eccleſiaſticæ munus ita deſcribit liber Romani Ordinis, apud eundem Gregorium eod. lib. tit. 25. *Ut Primicerius ſciat ſe eſſe ſub Archidiacono, ſicut Archypreſbyter, & ad ejus curam ſpecialiter pertinere, ut præſit in docendo Diaconis, vel reliquis gradibus Eccleſiaſticis in ordine poſitis: ut ipſe diſciplinæ & cuſtodiæ inſiſtat, ſicut pro animabus eorum coram Deo rationem eſt redditurus: & ut ipſe Diaconibus donet lectiones, quæ ad nocturna officia Clericorum pertinent; & de ſingulis ſtudium habeat, ut in quacunque re capacem ſenſum habuerit, abſque ulla vacet negligentia, aut à quo ipſe juſſerit inſtruantur.* Leges Alfonſinæ, ſeu Partitæ 1. part. tit. 6. l. 5. Primicerium cum Cantore confundunt, ubi Cantorem & in quibuſdam Eccleſiis *Cabiſcol*, in aliis *Primicerio* appellari obſervant: *E aun y a otras Egleſias en que y a Primiceros, que han eſte miſmo officio que los Chantres: e Primicerio tanto quiere dezir, como primero en el coro: o en començar los cantos, & mandar & ordenar a los otros, como canten; & anden honeſtamente en las proceſſiones.* Ex his liquet *Primicerium* nudè appellatum, qui aliàs *Primicerius Scholæ Cantorum* dicitur. Proinde minimè audiendus Joannes de Jannua: *Primicerius, eſt qui primum cereum portat ante Epiſcopum, vel Regem, de dignitate: unde hæc Primiceria, ejus dignitas.*

Primicerii Subdiaconorum, Notariorum, Lectorum, in Eccleſia Mediolanenſi an. 963. apud Ughellum in Appendice to. 4. p. 2. 11.

PRIMICLERUS, Munus Eccleſiaſticum; primus & præcipuus inter Clericos: qui nempe univerſæ Clericorum catervæ & familiæ præerat. Nam ut Diaconis Archidiaconus, Preſbyteris Archipreſbyter antiſtabant, ita Clero Primiclerus, cujus arbitrio oblationes Clericis pro ratione virtutis & officii diſtribuebantur. Dignitatis iſtius mentio eſt in Concilio Emeritenſi can. 10. & 14. & in Toletano XV. quod ſubſcribit *Muſacius Primiclerus*: præterea in Hiſtoria Wambæ Regis pag. 832. ubi quidam *Gultricianes Primiclerus* refertur. Non deſunt tamen qui in his locis emendandum putant, *Primicerius*, atque in iis Garſias Loaiſa. Vide Fileſacum lib. de Parœciis cap. 4.

PRIMISCRINIUS, qui primum locum obtinet in Scriniis publicis, vel inter *Scrinarios*. Menæa 13. Decemb. in S. Euſtratio: Σκρινιάριος ὑπάρχων τῆς Δουκικῆς τάξεως, καὶ ἐν αὐτῇ πρωτεύων. Vide Acta S. Sebaſtiani cap. 7. n. 24. Theophanem an. 7. Nicephori Gener. Senatorem l. 11. Epiſt. 20. Relationem Symmachi PP. apud Baronium an. 410. n. 50. &c. Notitia Imperii lib. 1. cap. 40. de Magiſtro militum in præſenti: *Habet — primiſcrinios qui Numerarii fiunt.* In Hiſt. Miſcella lib. 24. *Theodoſius Patricius & Primiſcrinius. Primiſcrinius Candidatorum*, in Actis Martyrii S. Secundi n. 1.

Primiſcriniarii, & *Scribæ regionarii*, inter officia Eccleſiæ Romanæ, apud Anonymum Vaticanum de Electione Paſchalis II. apud Baron. an. 1100. qui *Protoſcriniarii* apud Reginonem in Chronico.

Primiſcriniatus, dignitas ipſa, apud Senatorem lib. 11. Epiſt. 21.

PRIMISSARIUS, idem qui *primitiarius*, de qua voce infra. Synodus Auguſtenſis an. 1540. celebrata: *Capellani & Primiſſarii Rectoribus aut Plebanis ſuis debitam reverentiam exhibeant.* Vox, ut videtur, deducta ex *Primicerius.*

PRIMITIÆ. Concilium Burdegalenſe an. 1255. c. 20. *De primitiis verò ſtatuimus, ut laici per cenſuram Ec-*

clesiasticam compellantur ad tricesimam vel quadragesimam partem, usque ad quinquagesimam nomine Primitiæ persolvendam. Synodus Nemausensis an. 1284. cap. de Decimis: *De primitiis vero dicimus, & juri esse consentaneum reputamus, & sic in Nemausensi Diœcesi præcipimus observari, quod Primitiæ Ecclesiæ illi dentur de proventibus seu fructibus prædiorum decimæ persolvantur, cùm non debeat una eademque Ecclesia censeri: nomine autem Primitiarum, seu pro primitiis ad minus sexagesima pars de vino & blado Ecclesiis debet solvi,* &c.

PRIMITIARE, Incipere. Petrus Blesensis Epist. 20. *Munificentiam à tenera primitiavit ætate.* Adde serm. 21. Vide *Initiare.*

PRIMITIARIUS, pro *Primicerius*, Dignitas Ecclesiastica, apud Crodogangum Metensem Episcopum in Regula Canonicor. cap. 10. Vide *Primicerius & Primissarius.*

PRIMITIVA, Primitiæ, in Chartis Regum aliquot Navarræ æræ 1068. & 1094. apud Anton. *de Yepez*, in Chronico Ordinis S. Benedicti tom. 1. Vide in *Tertia.*

Primitiva, Strenæ, xenia. Matth. Paris an. 1249. *Rex autem Regalis munificentiæ terminos impudenter transgrediens, à civibus Londinensibus, quos novit ditiores, die Circumcisionis Dominicæ à quolibet exegit singulatim primitiva, quæ vulgares Nova dona novi anni superstitiosè solent appellare.*

PRIMIVIRGIUS, πρωτεραβδοῦχος, in Gloss. Gr. Lat. primus ex lictoribus qui virgam deferunt, Gloss. Isid. *Primivirgius, caballarius, quod primus est militiæ in virgis.*

PRIMNA, Puppis, Gr. πρύμνα. Ethelwerdus lib. 4. c. 3. *Elevant dies per vela septem totidemque noctes, advehuntur in primna Cornualias partes,* &c. Infra: *Ibique construunt classem, primna dant ventis, volant rostra ad Anglicas partes,* &c.

PRIMOGENITA, Primitiæ, Charta an. 1069. ex Tabulario Ecclesiæ Gratianopolit. fol. 24. *Dono & transfundo eis Ecclesiam sanctæ Mariæ Quinciaco, cum omnibus primogenitis & primiciis, & cum duabus partibus decimi, & cum omni alodatico, totum & ab integro quod de me Gonzaldus Presbyter tenet.*

PRIMOTICUS. Apitius lib. 4. de Re culin. c. 5. *Gustum de præcoquis sic facies: duracina primotica pusilla præcoquia purgabis,* &c.

PRIMULE, Primò, primùm, vel nuper. Adamnannus lib. 3. de Locis SS. c. 4. *Prætereà hos tibi 20. solidos auri adfero, equi pretium mei, quem tibi primulè commendatum mihi usque in hodiernum conservasti diem.*

PRIMOPERAM, *Genus officii*, in Gloss. Lat. MS. regio cod. 1013. an *primus* seu *Primicerius operum*, seu *Operarius*, de qua dignitate suo loco egimus?

PRIMOPLASTUS, vox hibrida, πρωτόπλαστος, apud Prudentium hymno 7.

PRIMUS, Primæ, ut aiunt, conditionis, ut *Medianus*, mediæ, & *Minofledus* infimæ, apud Alamannos, in Capitulis ad Legem Alamann. c. 22. edit. v. cl. St. Baluzii: *Si primus Alamannus fuerit, ducentos solidos componat.*

PRIMUS NAVIUM, apud Luitprandum lib. 3. c. 6. Romanus Lecapenus fuisse dicitur, qui Græcis δρουγγάριος.

Primus Palatii, Dignitas, qua donatus *Hermenegildus*, qui Chartam Ranimiri Regis Legionensis æræ 979. subscripsit, apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 5. p. 438. statim post Episcopos & Abbates. De Hermenegildo, vide ibid. p. 428.

PRINCEPS, Rex, Imperator, in Legibus Wisigoth. lib. 5. tit. 7. §. 20. in Leg. Longob. lib. 2. tit. 29. §. 1. tit. 39. §. 4. &c.

Principes, dicti quotquot in ordine aliquo primarium locum obtinent, quos posterior ætas *Primicerios* appellavit. Senator lib. 7. Epist. 24. *Magna inter collegas suos prærogativa decoratur, quisquis gerit militiam nomine Principatus: cognoscitur enim agere locum primarium, quando in rebus humanis magna pars hominum asserit excellentiam dignitatum.* Adde lib. 11. Epist. 35.

Erant autem *Principes* in Militia, *principes* scilicet *Legionum & Cohortium*, de quibus Vegetius lib. 2. c. 8. à quibus nomen transiit ad *Principes officiorum*, qui in omnibus officiis omnium Magistratuum civilium & militarium erant. Capitolinus in Antonino: *Additis officiorum omnium Principibus.* Horum mentio fit passim in Notitia Imperii. De his etiam est titulus Cod. Theod. *de Cohortalibus, Principibus, Cornicularis & Primipilariis* Theophanes p. 137. καὶ οἱ πρίγκιπες ἑκάστης σχολῆς ὤμοσαν τοῦτο. Vide Sirmondum ad Epigr. 137. Ennodii, & Jacobum Gotofred. ad l. 10. Cod. Th. de Cohortal. Principis munus se gessisse Corippus testatur in Panegyrico Anastasii Quæstoris & Magistri:

> ——— *Sub cujus nomine gesto*
> *Principis officium.*

Unde conficitur, Magistros officiorum, & Quæstores, *Principes officiorum* habuisse, licèt *Adjutores* tantùm iis attribuat Notitia Imperii.

Principes Agentium in rebus, de quibus est tit. 28. in Cod. Theod. lib. 27. qui & *primates* dicti in Lege 22. de Agentib. in rebus, eod. Cod. Senator lib. 11. Epist. 35. *Cur enim Agentium in rebus miles officii post tot labores incerto aliquid patiatur ambiguum, qui crebris actionibus excubando, ideo Principis nomen habere promeruit, quia militiæ sacramentis cæteros antecellit.* Vide Jacobum Gotofr. ad d. tit.

Princeps Officii, Primus officialium, id est Ministrorum & Apparitorum Judicis vel Rectoris provinciæ, in l. 1. C. Theod. de Offic. Rector. prov. apud Lampridium in Helagabalo & in Alexandro, Symmachum lib. 1. Epist. & autorem Queroli. Acta S. Cypriani: *Venerunt ad eum Principes duo, unus ex officio Galerii Maximini Proconsulis,* &c. *Princeps apparitionis*, apud Ammianum lib. 16. *Primates officii*, in l. 2. Cod. Th. ad Legem Juliam de ambitu. Palladius in vita Chrysostomi p. 63. edit. v. cl. Emerici Bigoti: ἀποστέλλει Ἐλάφιος ὁ νῦν ἀπὸ πριγκίπων. Vide Pancirolum ad Notitiam Imperii lib. 1. cap. 9. Henricum Valesium ad libr. 16. Ammiani p. 111. & Jacobum Gotofred. ad Cod. Th.

Princeps Castrorum, in veteri inscriptione 1101. 5.

Princeps civitatis, πρωτοπολίτης, in Glossis Gr. Lat. Glossæ Lat. Gr. *Princeps*, πρωτοπολίτης, ἔξαρχος. Aliæ: πρωτοπολῖται, *Proceres.* Sic autem appellabantur qui in civitatibus præcipuos Magistratus gerebant. Unde Sextus Rufus Odenatum Palmyrenum *Decurionem* vocat, quem Vopiscus *Principem civitatis.* Vide Gruteri Inscript. 472. 4. & infra in v. *Prior.*

Principes, Proceres Palatii. Titulus Legis Alamannorum in antiquis codicib. *incipit Lex Alamannorum, quæ temporibus Chlotarii Regis una cum principibus suis — constituta est.* Ubi alii habent *Proceribus.* Capitula Caroli C. tit. 6. *Hæc quæ sequuntur Capitula excerpta sunt à Domino Rege Karolo & Principibus ejus ex his Capitulis, quæ* &c. Flodoardus lib. 3. c. 26. meminit Epistolæ ab Hincmaro scriptæ *Eberhardo ex Principibus Lotharii.*

Princeps nomen dignitatis. Moschopulus p. 160. πρίγκιψ, ἀξιώματος ὄνομα. Primus autem *Principis* nomenclaturam, in honorarium seu potius feudalem titulum, in Italia, invexit Arechis Dux Beneventanorum. *Hic enim*, ut scribit Leo Ostiensis lib. 10. cap. 10. *primus Beneventi Principem se appellari jussit, cum eatenus qui Beneventi præfuerant, Duces vocarentur. Nam & ab Episcopis ungi se fecit, & coronam sibi imposuit, atque in suis chartis ita in fine scribi præcepit, Scriptum in nostro sacratissimo Palatio.* A Principatu Beneventano post annos 90. prodiere *Principatus Salernitanus & Capuanus.* Nam cum Siconolfus Siconis Principis Beneventi filius, & Sicardi Principis frater, Salernum & Capuam Radelchiso Principi ademisset, Ludovicus II. Imperator in Italiam veniens anno 851. pulsis & profligatis Saracenis, quos uterque Principum in auxilium evocarat,

convocatis Longobardis totam Beneventi provinciam inter Ledelchis & Sichenolfum æquo discrimine partitus est ut habet Chronicon S. Vincentii de Vulturno p. 687. qua quidem partitione, cujus meminit etiam Constantinus Porhyrog. lib. de Adm. Imp. c. 27. Salernum & Capua Siconolfo cessere. Exhinc cæteri qui Salerno imperavere, *Principes Salerni* appellati sunt: à quibus, diviso rursum Salernitano Principatu, emersit *Capuæ Principatus*. Uterque verò tandem ad Tancredi Normanni familiam & ad Reges Siculos devenit. Captâ enim Capuâ, Rogerius Rex Anfusum filium *Capuani per vexillum sublimavit Principatus honore*: quo extincto, patre superstite, Guillelmus filius alter eadem dignitate donatus est. Sed & Tancredum filium *Principatu Barensi* donavit Rogerius, ut habet Alexander Abbas Celesinus lib. 3. cap. 26. Sub eodem etiam Rege *Principatus Tarentini* titulus tum primùm emersit, quo Simonem filium nothum testamento honestavit. Sed filius Guillelmus Rex hunc Simoni ademit, dicens, *Ducatus Apuliæ, Tarentique, & Capuæ Principatum legitimis tantum filiis debere concedi: ad Comitatus autem aliasque regni dignitates non indignum esse liberos etiam naturales admitti.* Ita Falcandus p. 659. Ex quibus sanè colligitur *Principis* titulum, Comitalem longè dignitate præcessisse.

Ex prædictis etiam docemur ab Italia in cætera regna, etsi in quibusdam serius, profluxisse ejusmodi *Principis* titulum: nam & inde in Regnum Hieresolymitanum transiit. Quippe cùm Boëmundus Tancredi filius in heredii sortem à Rogerio fratre Tarenti & Baris Principatus obtinuisset, ut narrat Ordericus Vitalis lib. 8. p. 677. Antiochiæ Dominus factus, ejusdem *Princeps* appellatus est, quod, inquit Will. Tyrius lib. 6. cap. 23. antea *Princeps* vulgò nuncuparetur, Tarenti scilicet, ut habent præterea liber vernaculus de Familiis Ultramarinis, & Joan. Villaneus lib. 4. cap. 18. Exhinc idem *Principis* titulus datus legitur Galilææ seu Tiberiadis in eodem regno dominis. Memoratur præterea apud Albertum Aquensem lib. 3. cap. 54. *Princeps Philippensium*, cui nupta fuit Florina Ducis Burgundiæ filia, licèt haud bene constet quis Princeps iste fuerit, & cujus urbis. Certè *Philippensium Principis* mentio quoque est in Epistola Honorii III. PP. ad Everardum Patriarcham, apud Rainaldum an 1217. n. 17. quo eum monet, ut Philippensium Principem, qui Episcopum urbis suæ interemerat, ad justam criminis expiationem per excommunicationem cogeret. Sed cum hoc anno 1217. Everardus iste inter Patriarchas Hierosolymitanos & Antiochenos non compareat, haud promptum est urbis situm assequi. Transiit præterea *Principis* dignitas in Imperium Constantinopolitanum sub Imperatoribus Francis. Nam Guillelmus de Champlita, cognomento *Campaniensis*, expugnatâ Achaiâ & Peloponneso, Principem se *inscripsit Achaiæ & Moreæ*, ut perinde ejus successores, quorum seriem & historiam dedimus in Historia Franco-Byzantina.

Atque inde fortean fluxit, ut complures dignitate licèt & natalibus longè inferiores proceres *Principis* titulum sibi arrogarint, vel certè ut iis ille à scriptoribus adscribatur, quod mox docemus.

Inde etiam originem duxere *Principatuum* erectiones, quæ in Francia nostra & in Belgicis provinciis serius nosci cœpere. Primus enim qui mihi occurrat, in Francia Principatus, est Chalesius in Inculismensi agro, in Historiæ Arvernensis probat. p. 228. sub. an. 1478. & in Ceremoniali Franciæ an. 15[illegible]. tametsi de erectione non constet. Exhinc complures leguntur instituti, atque in iis Jovis-villæ an. 1552. Porceani an. 1561. Guemenaii an. 1570. præterea Principatus Luci in Pictonibus, Soyonis in Vivariensi agro, Rupis ad Yonem, Listenesii, Fucardimontis, Chalusii, Amblisiæ, Listenesii, Chabanesii, Carencii, &c. In Belgio verò Principatus Chimacensis erectus an. 1486. Spinetensis an. 1541. Gaverensis an. 1553. Lignensis an. 1602. Barbançonensis an. 1614. &c. Mitto quæ de Principatibus Italicis & Hispanicis huc conferri possent, cùm extent de iis, ut & de cæteris ejusmodi dignitatibus conscripti Commentarii.

Principes in Francia nostra triplicis generis esse observat Sanjulianus lib. de Orig. Burgundionum cap. 33. extremo: ac primo quidem ita appellari, qui ex domo regia sunt, quos vulgò *Princes du sang* dicimus: deinde qui orti ex Principum extraneorum familia in Aula Regum nostrorum militant, & in Francia sedes fixere, quorum etiam posteri eandem dignitatem retinent: ac denique ita vocari qui feuda possident cum titulo Principatus, de quibus mox egimus. Sed qui regnante Carolo V. in Francia nostra pro Principibus haberentur, docet præ cæteris Christina Pisana *au Tresor de la Cité des Dames*, 2. part. cap. 9. *Et par ce que en diverses Seigneuries sont demourans plusieurs puissans Dames, si comme Baronnesses, & grands terriennes, qui pourtant ne sont pas appellées Princesses, lequel nom de Princesse n'affiert estre dit que des Empereres, des Roynes, & des Duchesses: se ce n'est aux femmes de ceulx, qui à cause de leurs terres sont appellez Princes par le droit nom du lieu, si comme il en a en Italie & ailleurs. Et quoy que les Comtesses ne soient mie en tous pays nommées Princesses*, &c.

Quartam denique Principum speciem addunt Bodinus lib. 1 de Republica cap. 6. p. 69. & Marca lib. 6. Hist. Beneharn. cap. 8. n. 6. qui scilicet feuda majora, vel etiam oppida possident in regni confiniis, de quorum supremo dominio ac superioritate Principes ac Reges non convenere invicem in pactis ac fœderibus, atque adeo *supersessum est*, donec de rei veritate constaret. At cùm publicæ istæ vix dirimantur lites, factum ut flagrantibus potissimum bellis eorum possessores oppida sua munierint, & cùm neutri Principum parerent, horum se supremos Principes indigitarint, quod de Byzantio scribit Justinus lib. 9. *Hæc namque urbs condita primò à Pausania Rege Spartanorum, & per 7. annos possessa fuit: deinde variante victoria, nunc Lacedæmoniorum, nunc Athenienſium juris habita est. Quæ incerta possessio effecit, ut nemine quasi suam auxiliis juvante, libertatem constantius tueretur.*

Princeps, nomen videtur fuisse dignitatis in regno Anglorum. Chartam enim Offæ Regis subscribunt statim post Episcopos *Brordanus Patricius*, *Binnanus Princeps*: deinde *Duces*, in Additam. ad Matth. Paris p. 155. Aliam Knutonis Regis ita subscribit, etiam statim post Episcopos & ante Ducem, quidam Aldennus: *Ego Haldenne Princeps Regis pro viribus assensum præbeo: & ego Turkillus Dux concedo*, in Conciliis Anglicanis. Charta Eadgari Regis in Monast. Anglic. to. 3. p. 302. *Unde ego Eadgarus Rex rogatus quidem ab Episcopo meo Deorwlfo, & Principe meo Ældredo, ut aliquam partem terræ liberam darem*, &c. Vide Simeonem Dunelmensem an. 778.

Princeps, dignitas, ut videtur, fuit apud Hispanos. Divisio Oxoniensis & Auscensis Episcopatuum an. 1088. sub Adelfonso Imp. & Hispaniarum Rege, quæ extat post Concilium Bracarense I. subscribitur ab *Episcopis* & *Abbatibus*, deinde à *Comitibus*, demum à *Principibus*, hoc modo: *Ego Martinus Comes confirmo*, &c. *Ego Alvarus Diaz Princeps confirmo.*

Princeps Walliæ, titulus veterum Principum Provinciæ Anglicæ, quam *Walliam* vocant, qua in jus Regum Angliæ redacta, eorum filii primogeniti eodem titulo deinceps donati sunt. Vide Thomam Walsinghamum p. 48. & Thomam Smith lib. 1. de Republ. Anglor. cap. 17.

Apud Scotos, inquit Camdenus in Britannia, proximus à Rege est filius ejus primogenitus, qui *Princeps Scotiæ* appellatur, & peculiari jure Dux est *Rotsey*, Scotiæque Senescallus: reliqui verò Regis liberi absolutè *Principes* appellantur.

Apud Lusitanos Alphonsus, postmodum Rex V. Regis Eduardi primogenitus, *Principis* titulum primus assumpsit, cùm antea Regum primogeniti *Infantes* appellarentur. Castellanorum Regum primogeniti *Asturiarum Principes* dictos colligere est ex scriptoribus Hispanis, ut Aragonensium *Gironæ*.

Principes in Germania qui dicantur, docet Albericus in Chronico MS. an. 1234. *In Alemannia omnes Archiepiscopi, & Episcopi, quidam excellentiores nigri Abbates, & omnes Duces, & quidam Marchiones, & Lantgravius Turingiæ, & Palatinus Comes de Reno, omnes isti vocantur Principes. Cæteri autem sunt vel Comites, vel Castellani, vel nobiles. Ordo Principum*, apud Ottonem Frising. de Gest. Frideric. lib. 2. cap. 28. *Est enim Lex curiæ, quod quisquis de ordine Principum Principis sui iram incurrens, compositionem persolvere cogatur, centum librarum debitor existat, cæteri minoris ordinis viri, sive ingenui, sive liberi, vel ministri, decem.* Charta Henrici VI. Imp. an. 1189. ex Tabulario Eccl. Tullensis: *Nos universa alodia & feuda, quæ ipse* (Humbertus Comes Sabaudiæ) *infra fines Imperii Romani possidebat, observato omnimodo ordine judiciario, & per justam Principum Imperii sententiam, & Parium suorum, abjudicavimus, & eum secundum justitiam condemnatum perpetuo Imperii banno subjecimus.*

Princeps, in Jure feudali Saxonum cap. 38. §. 8. & seqq. *tali nomine censetur, eo quod habet feudi vexillum, de quo ipse Princeps dicitur & habetur. Nullus ab eo debet recipere, cùm illud alius ab eo receperit. Qui confert taliter, investitus non est primus in feudo, & ideo non debet Princeps appellari. Qui possidet feudi vexillum, & est Princeps, nullum laicum debet habere dominum, præter Regem.* Ita hac ratione *Principes* dicuntur apud Saxones seu Germanos, qui nostris *Barones*, qui scilicet à Rege nudè pendent, nullumque alium habent superiorem dominum, quorum feuda Germanis *Fahnleben* vocantur, quod vassalli cum vexillis de iis investiantur. Vide Gerlacum Buxtorffium in Auream Bullam Caroli IV. Imp. c. 68. & supra in voce *Baro*. Huc porrò pertinet præclara Francisci Borbonii San-Paulani Comitis vox, qui cum Guysium Ducem seipsum Principem appellantem indignabundus cerneret, ad astantes jocosè respondit, *Guysium Germanica lingua loqui*. Rem narrat Thuanus lib. 25. Hist. p. 456.

Principes dicti ipsi Comites, in Charta Caroli C. in Tabulario Dervensi: *Princeps autem in cujus Comitatu consistunt, pro Dei amore & remedio animæ suæ causas eorum libenter audiat, & ei in quantum potuerit adjuvare festinet.*

Princeps, pro *Dominus*, alicujus nempe oppidi vel castri. Ita inscribuntur Dux Normanniæ apud S. Anselmum lib. 3. Epist. 8. & alibi, Comes Flandriæ apud eundem lib. 3. Epist. 28. *Princeps Malamortensis castri* apud Gaufredum Vosiensem lib. 2. c. 3. *Guillelmus Bellismensis provinciæ Principatum gerens*, in Charta fundationis Abbatiæ Longlay, quam subscribit hoc modo, *Willelmus Princeps*, apud Ægidium *Bry* in Hist. Perticensi p. 42. 44. *Theodoricus Dei gratiâ Dominus & Princeps Alostensis oppidi*, in Charta an 1164. apud Miræum in Cod. Donat. piar cap. 96. *Radulphus nobilissimus Princeps de Arenis*, in Charta an. 1150. in Hist. S. Martini de Campis p. 391. *Willelmus Montispessulani Princeps*, apud Alanum de Insulis p. 20. 201. *Aimericus Princeps Ranconensis*, apud Ademarum Cabanensem p. 181. *Helias Talairandus Princeps terræ Petragoris*, in Tabul. Deip. Santonensis. *Wido Princeps Wangionis rivi*, in Charta an. 1081. & *Guido de Juncivilla Princeps*, apud Perardum in Burgundicis Tabulis p. 195. 229. *Princeps Albæmarlæ*, in Charta an. 1130. in Concil. Rotom. p. 143. *Principes de Baucio*, apud Will. de Podio-Laurentii cap. 12. *Willelmus Talemontis castri Princeps & Dominus*, apud Besliun p. 420. *Oliverius Princeps de Chalesio*, in Charta an. 1174. in Hist. Turenensi p. 34. *Theobaldus Blesensium Comes*, Princeps appellatur apud Joan. Sarisberiensem Epist. 89. *Erchembaldus Princeps Burbonensis*, in Charta scripta sub Roberto Rege, in Tabul. S. Ursini Bituric. *Picei* castri in Picardia domini Principes etiam inscribuntur in veteribus Tabulis. Vide Herimannum de Rest. S. Martini Tornacensis cap. 77. 89. Acta Murensia p. 15. Augustinum *du Pas* in Stemmatib. Armoric. part. 2. p. 623. Thomasserium in Consuetudin. localib. Bituric. c. 35. &c.

Princeps, superior Dominus, *Chef-Seigneur*. Pactum inter A. Episcopum Aginnensem & S. de Monteforti Ducem Narbonensem & Comitem Tolosæ an. 1217. in Regesto 30. Tabularii Regii ch. 16. *Comes etiam jurabit Episcopo tanquam Princeps defensionem & tutelam*, &c. Supra: *Jurabit Episcopus Comiti fidelitatem*, &c.

Principes etiam suæ civitatis dicti interdum Episcopi, ut in Canonibus S. Patricii c. 30. & aliis Hibernicis Synodis apud Waræum in Opusculis S. Patricii p. 120. & apud Acherium to. 9. Spicilegii, lib. 18. c. 6. l. 26. c. 15. lib. 40. c. 2. 3. 4. in Vita S. Aigulfi Abb. Lerinensis cap. 13. apud Will. Malmesbur. in Prologo ad gesta Pontific. Anglor. &c.

Princeps carceris, ἀρχιδεσμοφύλαξ δεσμωτηρίου, Genes. c. 39. v. 23.

Princeps Ecclesiæ, Dignitas Ecclesiastica. Ordo Romanus: *Cùm autem omnia usque ad Evangelium impleta fuerint, accedat Princeps Ecclesiæ ad Episcopum, pixidem in qua thus habetur, manu ferens, sequente acolyto qui thuribulum portat*, &c.

Principes Francorum se se inscripsere postremi ex Majoribus domus Regum Franciæ. *Karlomannus Dux & Princeps Francorum*, in Concilii Liptinensis Præfationes: sic Pipinus in Præfat. Concilii Suessionensis, Carolus Martellus in lib. Epistolar. S. Bonifacii Moguntini Archiepiscopi.

Princeps nervorum, Cerebrum. Alexander Iatrosophista MS. lib. 1. Passionum: *Oportet cætera deinde adjutoria localia initium sumere, & capitis fieri providentiam, & ex oleo dulci lanis infusis totum involvi caput madefactis omnino, ut non rigorem sentiat Princeps nervorum.* Ubi Glossa, *cerebrum, quia ex eo oriuntur nervi.*

PRINCIPALES, Præcipui civitatum: οἱ ἐν πόλει, in veteri inscriptione. Salvianus lib. 5. de Gubern. Dei: *Quis ergo, ut dixi, locus est, ubi non à principalibus civitatum, viduarum & pupillorum viscera devorentur, & cum his fermè sanctorum omnium?*

PRINCIPARE, Gubernare, regere, principem agere. Sidonius Apollinaris Carm. 9.

> *Non prolem Garamantici Tonantis,*
> *Regnis Principibusque principantem.*

Utitur & Carm. 23. Erchembertus n. 82. *Reversus est Guido ad Italiam, quo principare cupit.* Saxo Grammaticus lib. 9. *Witsercum Sueciæ principantem.* Occurrit apud August. lib. 19. de Civitate Dei c. 14. Ælnothum in Vita S. Canuti c. 8. Dudonem lib. 3. &c.

PRINCIPATOR, qui principium dat rebus. Arnobius in Evangelistarum locos: *Principium Deus est, qui Principator esse omnium voluit. In hoc itaque Principe erat Verbum*, &c.

PRINCIPATUS, Angeli ex tertio Hierarchiæ Angelicæ gradu, sic dicti, quòd *in eorum prælatione primus Principatus manifestatur, quia ipsum principando & imitantur & manifestant*, inquit Hugo ex S. Dionysio. Vide Isidorum lib. 7. Orig. c. 5. Guillelmum Paris. S. Bernardum, & alios.

PRINCIPIUM, Palatium Principis. Tertullianus de Corona militis c. 12. *Ecce annua votorum nuncupatio, prima in principiis, secunda in capitoliis.*

PRINCIPIUM, Miles ipse *Princeps*, seu *Principalis*, ut est apud Vegetium lib. 2. c. 7. Ita utuntur idem Vegetius lib. 1. c. 20. Frontinus lib. 2. cap. de Insidiis n. 30. Ammianus lib. 15. 22. 25. Lex 1. C. de Veteranis, & l. jubemus, Cod. de Erogat. militar. annonæ. Vide Salmasium ad Vopiscum p. 474.

PRINDERE, pro *prehendere*, Capere, unde nostri *Prendre*. Decretio Childeberti Regis §. 9. *Si quis centenarium aut quemlibet judicem noluerit super malefactorem ad prindendum adjuvare, sol. 40. omnino condemnetur.* Pactum pro tenore pacis &c. §. 6. *Si servus minus tremisso involaverit, & mala sorte priserit*, &c. Adde §. 8. & Decretionem Chlotarii §. 7. Notitiæ veteres Bignonii c. 33. *Quod ego terram suam — per fortiam nunquam prisi aut pervasi.* Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 101. *& judex — eum priserit, teneat eum*, &c. Adde tit. 105. §. 19. & Capitul. 3. an. 813. c. 45. Vide *Interprindere* & *Porprindere*.

Præsura, pro *prisura*, Apprehensio, captio. Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 29. de servo fugace: *Et habeat pro præsura de ipso servo per caput sol. 2.* Infra §. 3. *Nulla sit ei culpa qui eum præsit, aut qui inquisivit.* Ubi Lex Longob. lib. 1. tit. 25. §. 13. habet *præhensuram*. Vide *Prisa*.

PRINGIRE. Vide *Prugire*.

PRIOR. *Priores*, quomodo *veteres* dicimus, vel qui nos præcesserunt, *Præcessores*. Glossæ antiquæ MSS. *Majores, Priores*. Victorinus Afer de Principio diei p. 198. *Quæ matutina verè de tertia die si fuisset, nunquam priores nostri quarta die factum solem & lunam professi fuissent.* Infra: *Consenti parentibus nostris prioribus hæc tradentibus.* Hincmarus Remensis:

Namque Pitaciolum neutro dixere priores.

Adde Senatorem lib. de Divin. lect. cap. 26. Leges Wisigoth. lib. 5. tit. 7. §. 11. &c.

Priores scrinii, in Cod. Th. de Proxim. Comit. dispos. qui *Principes scriniorum*, Lampridio in Alexandro.

Prior, in Chartis Dalmaticis, Magistratus, à quo pleræque civitates Croatiæ & Dalmatiæ regebantur, qui postmodum *Comitis* appellatione donatus est. Vide Jo. Lucium lib. 2. de Regno Dalm. c. 8. 16. lib. 3. c. 12. Ab Italis hauserunt Dalmatæ: Italis enim *Priori*, sunt præcipui urbium Magistratus, ut apud Joannem Villaneum lib. 1. c. 38. lib. 9. c. 77. ubi & Prioris dignitas *Prioratico* nuncupatur: *Priorato* verò, lib. 6. c. 55. Inscriptio in Ecclesia S. Nicolai Barensis, apud Antonium Beatillum lib. 2. Hist. Barensis: *Tempore Regis W. & Prioratus Domini Nicolai Corbelli Primicerii an. D. N. I. C. 1188.* *Priorem civitatis*, habent Liberatus Diaconus c. 23. Senator lib. 8. Epist. 26. Julius Africanus lib. 1. &c.

Prior loci, Dominus, *Senior*, *Seigneur*. Lex Wisigoth. lib. 9. tit. 1. §. 8. *Ad cujus domum venerit fugitivus, Prioris loci illius villicus atque Præpositus, quibuscunque testetur.* Ubi Fori Hispanici: *El senior da quella terra.* Capitulare 1. Caroli M. an. 802. c. 9. *Missi vel Priores qui in placito sunt*, &c.

Prior Scholæ, Primus in schola cantorum, qui primus, dum sacra facit Pontifex, *Antiphonam ad introitum* incipit, ut est in Ordine Romano.

Prior Scholæ regionariæ, apud Bennonem Cardinalem in Vita Hildebrandi: *Poppo Prior scholæ regionariæ cum omnibus suis Subdiaconis.*

Prior Scriniariorum, apud eundem Bennonem.

Prior, pro Abbate, crebro occurrit in Regula S. Benedicti cap. 4. 6. 7. 13. 20. 43. 53. &c. Vide Menardum ad Concordiam regular. p. 691.

Prior, qui primus est post Abbatem, de cujus officio præter lib. Usuum Ordin. Cisterciens. c. 111. sic Lanfrancus in Decretis pro Ord. S. Benedicti c. 3. *Servatâ Abbati in omnibus reverentiâ, Prior, qui & Præpositus, in regula nominatur, honorabilior est reliquis ministris domus Dei. Ipse solus cæterorum ministrorum primum suæ partis locum habet in choro, in capitulo, in refectorio*, &c. Hoc verò *Prioris* nomen ea notione, quæ *Præpositum* denotat, posterioris ævi esse, & tempore Celestini V. PP. tantum innotuisse observatum à viris doctis. Vide *Decanus*.

Prior major, in libro MS. Ordinis sancti Victoris Parisiensis cap. 5. ubi ejus officium describitur, & absente Abbate ejus vices fungi dicitur, ita tamen ut obedientiarios instituere non possit aut deponere, nullum de Monasterio ejicere, aut ejectum recipere, vel etiam novitium benedicere. Ad ejus autem officium pertinet tam præsente quàm absente Abbate cymbalum pulsare, & tabulam ad laborem, & monitum in Dormitorio, & corrigere mendas legentium in Ecclesia & in Capitulo, &c. Agit etiam de ejus officio Udalricus lib. 3. Cluniac. Consuet. cap. 4. ut & Bernardus Mon. in Consuetud. ejusdem Monasterii MSS. cap. 3.

Prior claustri, vel *claustralis*, *Vicarius Majoris Prioris per omnia, qui in claustro jugiter manet*, absente Abbate & Magno Priore, *& qui pondus totius ordinis portat*, apud Bernardum in Consuetud. Cluniac. c. 4. & Udalricum lib. 3. c. 6. ubi plura de ejus officio. Casinenses ad cap. 65. Regulæ: *Præpositus Monasterii, secundum morem nostrum Prior Claustralis vocatur.* Lanfrancus in Decretis pro Ordine S. Bened. *Prior claustri, quocunque Major Prior eat, si fieri potest, in claustro vel circa claustrum semper debet esse, & ordinem claustri in omni sollitudine servare.* Arnulfus Lexoviensis in Epistolis p. 48. *Priore claustri remoto, quia altioris ingenii credebatur, — Episcopus Priorem constituit idiotam.* Hugo Flaviniacensis p. 269. *Et illo promoto ad Abbatiam, cùm Prior esset, in locum ejus substitutus est, & post cùm Divionem commigrassemus, claustralis ibi Prior habitus est.* Vide Haëftenum lib. 3. Disq. Monast. tract. 6. disq. 2.

Priorissa, in Monasteriis Sanctimonialium, apud Cæsarium Heisterbachensem lib. 10. c. 16.

Prioratus, Dignitas præcipua in Monasterio, apud Gregorium M. lib. 4. Epist. 4. Ordericus Vitalis lib. 4. p. 543. *Ad Prioratus officium promoveri promeruit.*

Prioratus, Obedientia, seu minus beneficium, à majori Monasterio dependens. Charta Philippi I. Regis Franciæ an. 1119. to. 13. Spicileg. Acheriani p. 301. *Et quia certum est quod singuli Prioratus ad Abbatem & Monasterium Cluniacense pertinentes, per Abbates Cluniacenses acquisiti sunt, & eis dati ad suam & Monachorum suorum, & pauperum Christi sustentationem, & quod à fundatione Ordinis Cluniacensis est observatum, quod Abbas Cluniacensis Prioratus suos committit regendos & custodiendos, sicut rem suam propriam, cuicunque voluerit de suis Monachis, sine aliqua distinctione, electione, vel certa personæ requisitione, vel nominatione, & eosdem removet quando sibi bonum videtur & utile*, &c. De ejusmodi Prioratuum origine diximus in v. *Obedientia*.

Priorare, Priorem facere, creare. Epitaphium Raymundi V. Episc. Tolosani apud Catellum:

Monpessulanus ipsum de Fratre priorat.

Baldricus Abbas Burguliensis:

Jure priorarat te cœtus, Petre, Dolensis.

PRISÆ, seu *Captiones*, dictum quidquid ex subditis & tenentibus capitur ad expensas Regis & Domini, quod legitimè & debitè persolvi debet. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 40. *de prisis capiendis: Statutum est quod nihil capiatur à communitatibus ad usus Regis, sine prompta solutione: nec etiam aliqua capiantur ad prisam, nisi ubi & secundum quod fieri consuevit.* Cap. 48. §. 2. *Et capientur omnia capienda secundum consuetudines antiquitus approbatas, & de terris illis, de quibus prisæ Regis & servitia debent sumi.* Cap. 50. *Tenentur ad expensas domus domini nostri Regis secundum prisas ibidem antiquitus consuetas.* Ita autem hæ *prisæ* fiebant à dominis, ut pretium exsolvere intra statum tempus ac definitum tenerentur. Charta an. 3. Edw. I. Regis Angl. *Robertus de Montealto clamat habere libertates has subscriptas, videlicet Castellum suum de Risinge, cum prisis 40. dierum*, id est ut intra 40. dies pretium reddatur. Ita enim statuitur in primo Statuto Westmonasteriensi ejusdem anni 3. Edw. I. cap. 7. quo vetantur Constabularii ac Castellani *prisas* alibi capere, quàm in Castris, ac Castellis, vel urbibus qui-

bus præfecti sunt, ita tamen ut supra 40. dies pretium rerum captarum exsolvant, nisi ejusmodi prisæ ab antiquo Regi, vel Castello, vel domino Castelli debeantur. Adde cap. 32. & Articulos super Chartas editos an. 28. Edw. I. cap. 2.

Neque aliæ sunt *Prisæ* de quibus Gervasius Dorobern. an. 1170. de Justitiariis itinerantibus: *Et de omnibus prisis* (Vicecomitum) *inquirant causam & testimonium.* Infra: *Et omnes prisas & causas, & occasiones earum scribant separatim.* Matthæus Paris an. 1232. ait Regem Henricum III. in ratiocinio quod ab Huberto de Burgo Proto-Justitiario exegit, illud fuisse, *de prisis factis pro jure suo relaxando, tam in terris quàm in mobilibus.* Thomas Walsinghamus an. 1297. *Quia nimis afflicti sunt per diversa talliagia, auxilia, prisas, videlicet de frumentis, avenis, brasco, lanis, coriis, bobus, vaccis, carnibus salsis, sine solutione alicujus denarii, de quibus se debuerant sustentasse.*

Proinde *Prisa* Anglis, idem est quod *Creditio* nostris, de qua voce supra. In quibus porro rebus caperentur, docet Charta Henrici VI. Regis Angl. pro Monasterio Ramseiensi: *Liberi sint & quieti à quibuscunque prisis, chiminagiis, & captionibus cariagiorum, equorum, carectarum, & aliorum cariagiorum: necnon frumenti, ordei, siliginis, avenarum, fabarum, pisarum, boum, bovicularum, vaccarum, jumentorum, ovium, porcorum, porcellorum, caprarum sive edorum, agnorum, vitulorum, aucarum, caponum, gallinarum, pullorum, columbarum, dentricium, & anguillarum, ac omnium aliorum piscium recentium quorumcunque, & aliorum volatilium, victualium, & ferarum suorum, salis, fœni, straminis, marremii, bosci, subbosci, focalium, carbonum, aliorumque utensilium suorum quorumcumque.*

Prisas autem Regias, seu pro hospitio Regis, apud Anglos, non tam antiquas, quàm dominorum feudalium putat Spelmannus, nec fere auditas ante Edw. I. colligit ex Islipo Archiepiscopo Cantuariensi in Libello, quem *Speculum Edwardi* inscripsit: tametsi vox *prisa* pro captione, dicta censeri possit à *prindere*, de qua supra, forte etiam à nostra, *prisée*, desumpta fuerit, id est *appretiatio*, quod ejusmodi res caperentur à dominis juxta *appretiationes*, quæ de iis fiebant.

PRISO, Captivus, incarceratus, Gall. *Prisonnier*, qui in bello capitur, *prehenditur*, vel *prenditur.* Rogerus Hovedenus p. 541. *Prisones verò qui cum domino rege finem fecerunt ante factam pacem cum Domino Rege,* &c. Romualdus Salernit. in Chron. MS. an. 1152. *Consentiente Castellano — carceres sunt aperti, & — multi alii prisones subito exeuntes carcerem, arreptis armis cœperunt insilire palatium.* Utuntur Matth. Paris p. 259. 384. Rigordus p. 64. Matth. Vestmonast. an. 1217. Bromptonus pag. 1076. Albericus an. 1215. Bracton l. 3. Tr. 2. c. 8. §. 5. & alii passim. Sed & nostri ita *prisons* dixerunt, quos posterior ætas *prisonniers.* W. Guiart:

> *Ont, se le voir en devisons,*
> *Vint deus Chevaliers prisons*
> *Au Roy S. Louys presentés.*

Le Roman de Garin:

> *Et les prisons à Paris envoia.*

Et alibi:

> *Et des prisons en vos chartres geter.*

Vide Gloss. ad Villhard. v. *Prison.*

Priso, Carcer ipse, ex Gall. *Prison.* Henr. de Knyghton an. 1293. *Reliquos in prisone fortissimo loci ejusdem concluserunt.*

Prisio, eadem notione. Guill. de Podio Laurentii in Chron. cap. 52. *Semetipsum reddidit prisioni seu carceri Senescalli domini Regis Franciæ.* Infra: *Quo ita recepto in prisione Regis,* &c. Nangius in S. Ludovico p. 364. *Quibus captis, & in prisionem ductis,* &c.

Prisona, eodem pariter significatu, apud Matth. Paris p. 180. *Jaceat in prisona nostra.* Bromptonus an. 1193. *Et ibi se reddidit prisonæ in misericordia Regis patris.* Utitur etiam p. 1155.

Prisonare & *Imprisonare*, Incarcerare, Gall. *Emprisoner*, Ital. *Imprigionare.* Gesta Friderici II. Imp. p. 883. *Captosque jussit in Capitolio prisonari.* Charta libertatum Angliæ apud Matth. Paris an. 1215. *Nullus liber homo capiatur vel imprisonetur, aut disseisietur pro aliquo libero tenemento suo,* &c. Infra: *Exceptis imprisonatis & utlagatis.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Quem tenebat imprisonatum.* Utitur Concil. apud Castrum-Gonterii an. 1336. c. 6.

Imprisonamentum, dicitur Leguleis Anglicis, injusta captio & injusta detentio, in vinculis, vel sine, in cippo, vel alia pœna majori vel minori. Cùm scilicet liber homo captus fuerit, & *imprisonatus* fuerit contra pacem Regis: ratione cujus *imprisonamenti* fieri potest appellum. Ita Bracton lib. 3. Tract. 2. cap. 25. §. 1. & Fleta lib. 1. c. 26. §. 2. 3. c. 42. §. 1.

Imprisonatio, in primis Statutis Roberti I. Regis Scotiæ cap. 9. §. 4. *Sit punitus per gravem imprisonationem ad voluntatem Regis.*

Prisionagium, idem quod *Carcerarium*, & *Geolagium*, (Vide in his vocibus.) Charta libertatum Novæ Bastidæ in Occitania an. 1298. in Regesto Philippi Pulchri Regis Fr. an. 1299. n. 16. *Item quod nullus qui in carcere dictæ Bastidæ detentus fuerit, & per sententiam fuerit absolutus, nihil dare pro prisionagio teneatur, &c. — si quis verò in hoc casu solvere prisionagium teneatur, & fuerit nobilis, solvat 12. den. Tholosan. pro prisionagio: si verò homo alterius conditionis sit, solvat pro prisionagio 6. den. Tholos.*

Prisonarius, idem quod *priso*, Carceri mancipatus, vel qui in bello capitur, ex Gall. *Prisonnier.* Henr. de Knyghton an. 1348. *Adduxit ad turrim Londoniensem Carolum* de Blois *de Britannia prisonarium.* Mox: *Prisonarii verò Francigenæ strenuè se miscuerunt nostris.*

Prisonator. Fleta lib. 1. c. 20. §. 9. *De prisonatoribus & prisonam habentibus vel facientibus.*

PRISTALDUS. Vide *Prestaldus.*

PRIVATA, Latrina, secessus, Gall. *Privé*, vel *privée*, ut in Consuet. Meldensi art. 73. Catholicon Armoricum: *Cambroés*, Gall. *Chambres privées, Lat. zeta, cloaca, latrina.* Jo. de Garlandia in Synonymis:

> *Est latrina locus idem cacabunda cloaca,*
> *Signat idem quasi triste tegens tristega vocatur:*
> *Nec non privata conjungimus his sociando.*

Cæsarius Heisterbachensis lib. 3. c. 14. *Monachus verò ob necessitatem naturæ, privatam ascendens, dum in una sedium sederet,* &c. Occurrit iterum lib. 4. c. 6. lib. 5. c. 6. lib. 8. c. 92. *Camera privata* in Chronico Trudonensi lib. 10. p. 470. Aurelius Victor in Epit. in Constantio: *Quasi ad ventris secreta secedens,* &c. Idem in Caracalla: *Secedens ad officia naturalia.*

PRIVATARIUS. Meminit Scylitzes p. 705. τῷ πριβάτῳ τῆς πριβάτων ædis S. Demetrii Thessalonicensis. Hic *Gazophylacii præsidem* interpretatur Goarus, quod *Comites rerum privatarum* dicerentur qui privati principis patrimonii curam haberent. Certè *Privatum*, ærarium proprium Augusti appellatum constat, ἴδιον Græcis. Sed *privatarii* in Ecclesia alibi non occurrunt, adeo ut de hac notione dubitari liceat.

PRIVATIANI, Officiales Comitis Rerum privatarum, in l. 24. Cod. Th. de Palatinis sacr. largit.

PRIVATUM, in l. 12. Cod. Th. de Metatis, *balneum*, Tribonianus & Græci interpretantur, ut observat Jacobus Gotofredus: quomodo πριβάτον usurpat Prochorus in vita S. Joannis Evangelistæ. *Balneæ privatæ* recensentur complures in Descript. urbis CP.

PRIVATI, Curialibus opponuntur in Lege Wisigoth. lib. 5 tit. 4. §. 19. qui scilicet nullum in civitate munus obeunt: *militibus*, in Lege 2. Cod. Th. de Falsa moneta.

Privatus, Familiaris, amicus: Gall. *Privé.* Capit. Caroli C. tit. 30. *Et ideo ad hoc veni, ut inter eos privatus mediator existerem.* Mox: *Per Episcopos nostros ac per Episcopos nepotis nostri, & scripto & verbo tales cau-*

sas nepoti nostro mandavit, pro quibus illi sic privatus non erat, sicut antea fuerat. Liber Faceti:

Qui nimis est privatus, eum vitare necesse.

PRIVICARNIUM. Vide *Carniprivium.*

PRIVILEGES, pro *privilegia*, quasi *privatæ Leges.* Lex 7. Cod. Th. de Tyron. *Ipsorum etiam qui militaturi sunt privilegibus accedentibus.*

PRIVILEGIA, propriè dicuntur Principum & magnatum Diplomata pro Ecclesiis, quorum formula describitur à Papia. Vide *Benevalete.*

Privilegium donativum. Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 192. *Privilege dou chief Seignor ne peut, ne ne doit valoir à porter guarantie sur le fié de ses homes, c'est à savoir de ceaus qui ont court, & qui peuvent faire privilege donatif, se le donatif dou Seignor en cui Seignorie ce est, dequoi le previlege dou chief Seignor parole, n'est avoé, ou que celui qui le requiert puisse prover que il eut la saisine & la teneur longue en pais & sens calonge*, &c.

PRIWEN, nomen Clypei Arturi Regis Britonum, in quo depicta imago Deiparæ, apud Galfridum Monemuthensem lib. 7. cap. 2.

PRO aliquo esse, alicui favere, alicujus partes amplecti, phrasis Gallica, *Estre pour quelqu'un.* Eginhardus Epist. 45. *Deprecor ut secundum bonam consuetudinem vestram pro me semper esse dignemini apud Dominum Imperatorem*, &c.

PROADVOCATUS. Vide *Advocatus.*

PROASTIUM, Prædium suburbanum. Vett. Glossæ: *προάστιον, suburbanum.* Papias: *Proastium, Viridarium arborum prope murum.* Infra: *Progestium, suburbanum.* Sic etiam habent Glossæ Lat. Gr. *Progestia, προάστια.* Ugutio: *Proastium, locus ante civitatem, scilicet suburbium.* Ursus S. R. E. Subdiaconus in Vita S. Basilii Cæsar. *Invenit in proastio cum Philosophis.* Ruffinus lib. 3. Vitæ Patrum n. 19. *Prope proastium, qui vocatur in Septimo.* Paulus Diac. de Gestis Longob. lib. 6. c. 58. *In Olonna suo proastio, miro opere in honorem S. Anastasii Martyris, Christo domicilium statuit.* Occurrit non semel apud Julianum Antecessor. cap. 34. 36. 409. 513. Gesta Constantini M. *In proastio civitatis Veronensis.*

Prastia, pro *proastium*, in Charta Hugonis Regis Cypri an. 1210. in probat. Hist. Bethuniensis p. 360. *In territorio Paphi, prastiam, quæ dicitur Lacridon, cum omnibus pertinentiis*, &c.

PROAULA, in Gloss. Ælfrici, *Domus coram aulâ*, ꝥel ꝺe. Vita S. Willelmi Ducis c. 9. *Domum etiam infirmorum, & cellam novitiorum, proaulam hospitum, xenodochium pauperum*, &c. Ordericus Vitalis lib. 2. p. 412. *Ecce januas hic disponam, & ad ortum solis ingressum: primo proaulam, secundo salutatorium, in tertio consistorium, in quarto tricorium*, &c. Aliud porro fuit Græcis *προαύλιον*, de qua voce diximus in Descriptione ædis Sophianæ n. 25. *Proaula* enim dicitur ædificium seu cubiculum quod ante *aulam* est, quæ & *salutatorium* dicitur, quod in ea excipiantur *salutaturi.*

PROBA, Specimen, *δεῖγμα*, Gallis *Epreuve*, Italis *Prova.* Lex un. Cod. Th. de Statoribus: *Per omnes provincias edictum generale misimus, ut ab stratoribus unus tantum solidus probæ nomine posceretur.* Ammianus lib. 21. extremo: *Eique vehiculo insidenti, quod portabat reliquias, ut Principibus solet, annonæ militaris offerebantur indicia, ut ipsi nominant proba*, (melius probæ) & *animalia publica monstrabantur*, &c.

PROBABILIS, Rectus, bonus, approbatus. Facundus Hermianensis lib. 4. cap. 1. *Sicut erat vitæ probabilis, & facundiæ singularis.* Concilium Toletanum IV. can. 4. *Probabilis vita atque doctrina extiterit.* Et can. 35. *Presbyteros probabiles & Diaconos mittat.* Privilegium Ecclesiæ Corbeiensis an. 846. *In ipsa porro electione regularis auctoritas conservetur, — ut ille præponatur — quem sanioris consilii, licet pauci numero, fratres elegerint, & quem vitæ meritum & sapientiæ dignitas probabilem reddiderit.* Anonymus in Vita S. Ruthberti Episc. lib. 4. c. 9. *Quidam Anachoreta probabilis, nomine*, &c. *Voluntas probabilis*, in Concilio Valentino can. 4. *Probabilis pœnitentia*, in Regula cujusdam cap. 21. *Probabilium Patrum traditio*, apud Anastasium in S. Hadriano p. 118. *Clerici probabilis vitæ & doctrinæ*, in Concilio Wormaciensi an. 868. c. 49. Ita vocem hanc passim ea notione usurpant Cod. Theodos. l. 44. de Episcopis l. 3. de Fide Cathol. l. 10. de Decurion. l. 7. de Cohort. &c. præterea Hincmarus Remensis Epist. 7. ex Labeanis, Concilium Ravennense an. 997. c. 3. Appendix ad Concilium Salegunstadiense an. 1022. & aliquot alii scriptores laudati à Filesaco ad Vincentii Lirinensis commonit. p. 90.

Probabiliter: ita voces *μετὰ δοκιμασίας*, vertit vetus interpres Concilii Nicæni c. 13. Vide l. 9. Cod. Th. de Legatis.

PROBARE. Leges Canuti Regis cap. 44. apud Bromptonum, de eo qui emit rem alienam: *Si testimonium habeat, sicut prædiximus, tunc liceat inde ter advocari; & quarta vice probetur, aut reddatur ei cujus erit: & nobis non videtur rectum, ut aliquis probare cogatur, ubi testimonium est & cognitio quod ibi brede sit, & nemo illud probare debeat ante sex menses postquam furatum est.* Ubi *probare*, Somnero, est rem sibi tanquam propriam vendicare, asserere, *propriare*, seu propriam facere, ut in eandem sententiam habent Leges Edw. Saxonicæ cap. 2. apud eundem Bromptonum. Saxonicum verò habet agnian.

PROBATORES, *Approbatores*, Anglis, *Aprowors*, dicuntur ii qui feloniam per se commissam esse confitentes, alios ejusdem reos arguunt. Sic dicti, quia ad hoc probandum quod in appello allegarunt tenentur, idque vel *duello*, vel *per patriam*, id est *juratam* legalium hominum, juxta reorum electionem. Tum enim *cum probator perfecerit quod promisit, tenetur ei conventio, scilicet, ut vitam habeat & membra. Sed in regno remanere non debet, etiamsi velit plegios invenire*, inquit Bracton. Vide Fletam lib. 2. c. 52. §. 42. 44. Stanfordium lib. 2. de Placitis Coronæ cap. 52. 53. 54. Cowellum, & Rastallum.

PROBORIUM, Exprobratio, obprobrium, *ὀνειδισμός*, in Gloss. Gr. Lat. Rursum: *ὄνειδος, probrum, obprobrium.*

PROBUS, Gallis, *Preux*, miles animo valens. Cæsarius Heisterbacensis lib. 9. c. 48. *Modo loqueris ut probus vir.* Vetus Epitaphium in Vesontione Chiffletii:

Hic Renaude jaces vir amabilis & probe Miles.

Probi & valentes, apud Thwroczium in Chron. Hungar. 2. part. c. 16.

Probitas, Generositas, animi magnitudo, Italis *Prodezza.* Hispanis *Proeza*, Gallis *Proüesse.* Willelmus Apuliensis lib. 3. de Gest. Norm.

Transierat fama probitatis ubique probatæ.

Alibi:

Tanta fuit probitas animi, tam vivida virtus.

Gauterius Cancell. de Bellis Antioch. p. 444. *Rex itaque probitati semper intentus, haud segniter agens*, &c. Ordericus Vitalis lib. 3. *Præfatus Heros post innumeras probitates*, &c. Utitur passim. Nicolaus de Braia in Ludovico VIII.

—— probitas vilescit avari.

Idem:

Quam probus extiterit, quæ bellica Gallia vidit
Hoc duce regnante, & quantæ probitatis honores.

Rodericus Toletan. lib. 2. de Rebus Hisp. c. 14. *Sed offuscavit in eo error impietatis tantæ gloriam probitatis.* Will. Brito lib. 1. Philipid.

Tot bene gesta domi, tot Militiæ probitates.

Et lib. 5.

—— Flagratque novo probitatis amore.

Idem lib. 8.

Quorum semper erat probitas exercita bellis.

Adde Gesta Consulum Andegav. c. 9. n. 11. cap. 12. n. 1. c. 13. n. 3. Thwroczium 2. part. cap. 65. &c.

Vide præterea Notas ad Joinvillam p. 96.

PROCAMIARE. Vide *Cambiare*.

PROCANUS, Papiæ, *Ornator ædificiorum*.

PROCASTRIA, *quæ ante castra sunt*, Bedæ de Orthogr. & Papiæ. Jo. de Janua: *Procestria, loca extra civitatem, sicut procastria loca extra castra: vel procestria dicuntur loca extra civitatem degradata, per quæ murus ascenditur.* Glossæ vett. ὁ πρὸ τῆς παρεμβολῆς τόπος, *Procastrium*. Aliæ: *Procestria*, οἰκήματα πρὸ παρεμβολῆς. Idem videtur quod ἐξώκαστρο, Laonico lib. 9. & Joanni Canano pag. 198. ἐξώπολον, Annæ Comnenæ lib. 6. hoc est ὁ ἔξωθεν τοῦ κάστρου, seu πόλεως κύκλος, extra urbem munitio, seu murus exterior, qui etiam *antemurale*, & *promurale* aliis dicitur. Describuntur verò ejusmodi propugnacula, seu muri exteriores, ab eadem Anna lib. 4. p. 426. & à Petro Monacho Vall. Sarnei c. 63.

PROCER, *Proceres*. In Concilio Toletano VIII. subscribunt *Dabila Comes & Procer*, & *Frolla Comes & Procer*. Unde colligitur apud Wisigothos *Proceris* nomen fuisse dignitatis. Isidoro lib. 9. Orig. cap. 4. *Proceres sunt principes civium.* Apud Reges nostros ex prima stirpe, *Proceres* appellabantur aulæ Magnates, Comites. Hinc in Placitis Chlodovei III. editis ab eruditissimo viro Jo. Mabillonio to. 4. SS. Ord. S. Bened. p 618. 619. 620. *Proinde nus taliter una cum nostris Proceribus constetit decrevisse*, &c. Ubi *Proceres* iidem sunt qui *Optimates* interdum in iisdem appellantur: *Magnates & primates palatii*, in Concilio Toletano XI. c. 5. qui cum Regibus in judiciis Palatinis considebant. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. c. 34. *In conspectu serenissimi Regis & procerum ejus*. Apud Agobardum, Matfredus *Procer palatii* dicitur, in Epistola ad eundem, ubi & *Minister Imperatoris & imperii* appellatur. Cùm igitur *Proceres* sub principe essent, vocem hanc pro *vassallo* usurpavit Theganus de Gestis Ludovici Pii c. 12. *Eodem tempore venit Bernhardus filius fratris sui Pippini, & tradidit semetipsum ei ad Procerem, & fidelitatem ei cum juramento promisit.* Charta Willelmi Comitis Pictavensis apud Beslium pag. 425. *Et causam ejus calumniæ querimoniæ ante meos proceres, qui mecum venerunt simul cum Talemondensibus, judicare ac dissolvere præcepi.* Vide *Magnates*, *Optimates*. Cæterùm *Procerem*, in singulari, dixerunt etiam Juvenalis Sat. 8. & Capitolinus in Maximinis: *Virum procerum*, pro *procerem*, Anso Lobiensis in Vita S. Ermini n. 3.

Proceres, πρωτοπολίται in Gloss. quomodo usurpat l. 1. Cod. Th. de Nuptiis, ubi plura Jacobus Gotofredus. Glossæ antiquæ MSS. *Proceres, præceptores, doctores, magistri, scientes veterum, scriptores.*

PROCESSIO, Collecta, σύναξις, conventus, cœtus scilicet populi in Ecclesia ad quam *processit*, id est venit, collecti. Vetus interpres Concilii Laodiceni cap. 7. *In processionibus psalmos non convertere.* Ubi Græca habent, περὶ τοῦ μὴ δεῖν συνάπτειν ἐν ταῖς συνάξεσι τοὺς ψαλμούς. Ita vocem hanc usurpasse S. Leonem Epist. 82. ad Dioscorum Episcopum Alexandrinum, S. Augustinum lib. 22. de Civitate Dei cap. 8. Ennodium in Vita S. Epiphanii, Hieronymum Epist. 22. & alios jampridem docuit Menardus ad Sacramentar. Gregor. p. 177.

Processionum Ecclesiasticarum origo perantiqua est, cùm S. Ambrosius Epist. 29. ad solennitatem Machabæorum *Psalmos canentes de consuetudine* in via Christianos describat. De iis agit Honorius lib. 1. cap. 68. 69. 70. De Processione verò in die Ascensionis, Rupertus lib. 9. de Divin. Offic. c. 9.

Orationes processionales. Leo Ost. lib. 3. c. 19. (al. 20.) *Id ipsum fecit & de alio libello, in quo sunt orationes processionales.*

Processiones publicas alicui imponere vetantur Ecclesiastici ac seculares, in pœnitentiam scilicet, in Statutis Synodalibus Nicolai Episcopi Andegav an. 1271. c. 2.

Processio, Processus, dicitur maximè de Consulibus, qui cum pompa & apparatu magnifico procedere ad Circum solebant; quod septies fiebat durante Magistratu. Julianus Antecessor Constit. 98. *Processiones autem ipsius esse volumus septem, omnes in Circo, & in harena, & in theatro*, &c.

Processus præterea vocabant, Imperatorum in palatia suburbana secessus, vel etiam ad Ecclesiam majorem processiones, quod cum apparatu & omni comitatu eò procederent: unde postmodum ipsæ Imperatorum in iisdem palatiis moræ *Processus* non semel dictæ; Byzantinis verò scriptoribus πρόκεσσα & πρόκενσα. Sed hæc pluribus in nostra Constantinopoli Christiana lib. 3. quò lectorem remittimus, ne rem actam agamus.

Processivè pergere, apud Thwroczium in Carolo c. 98. Infra, *Processionaliter*, nos dicimus, *Aller processionellement, en Procession.*

Processio, Lis, causa, *Procez*. Gregorius M. lib. 4. Epist. 40. *Secularibus indesinenter causis adstringitur, assiduis processionibus occupatur, & quotidie negligit legere verba Redemptoris sui.* Senator lib. 6. Epist. 17. in formula Referendariorum: *Quale est enim in tumultuosis processionibus nostris nulla permixtione confundi, aut minimè tantis clamoribus impediri?* Ita recentiores Græci πρόοδους usurpant. Nicephor. CP. προόδων οἴκους, οὓς Ῥωμαῖοι σέκρετα καλοῦσι. Sunt autem *Secreta* ædes in quibus jus dicitur.

PROCINCTUS, Capitula Caroli M. lib. 4. c. 26. *Homo de statu suo pulsatus, si is qui eum pulsat ad convincendum illum procinctum habuerit, adhibeat sibi octo conjuratores legitimos ex ea parte unde pulsatur, sive illa paterna, sive materna sit, & quatuor aliunde non minus legitimos, & jurando vindicet libertatem suam. Quod si procinctus defuerit, adsumat undecumque 12. liberos homines, & jurando ingenuitatem suam defendat.*

PROCINCTUS, *Procincta*, Ambitus, vel limites loci alicujus, intra quos *libertas* seu *immunitas* illius includitur. Ælredus in Vita S. Edwardi Confessor. cap. 6. *Et habeat idem locus liberum procinctum, id est ambitum, & cœmeterium mortuorum circa se, absque Episcopali — exactione.* Charta Caroli C. apud Doubletum pag. 788. *Itaque hanc totam procinctam Deo sanctoque ejus Dionysio donamus, cum omni videlicet judiciaria potestate, hoc est bannum, omnemque infracturam*, &c. Charta Caroli Simplicis apud Vassorium in Novioduno pag. 678. *Concessimus ergo illis teloneum quod ubique in toto procinctu urbis Noviomagensis regali ditione possidebamus.* Adde p. 734. Charta Henrici I. Regis Franc. an. 1060. pro Ecclesia S. Martini de Campis: *Præfatam Ecclesiam ea firmitate munio, quatenus in perpetuum regio jure ab omnibus fore concedatur libera, tam videlicet infra ambitum munitionis ejus, quàm infra in procinctu illius, in teloneis, in fredis*, &c.

PROCESSORES, qui *ex processione* sunt, & in ea cum cæteris procedunt. Ordo Romanus: *Post Episcopum Presbyteri, deinde Monachi, deinde Schola, deinde omnes Processores, & Mansionarii, & intrant in Secretarium.* Alibi: *Suntque ibi parati processores, Acolyti duo cum candelabris*, &c. Rursum: *Procedat Episcopus sicut mos est solennibus diebus ad Missam cum processoribus suis.*

PROCLAMARE, *Proclamatio*. Vide *Clamare*.

PROCLAMOR, Clamor, conclamatio, *Proclameur*, nostris; apud Galbertum in vita Caroli Comit. Fland. n. 15.

PROCOLPUS, idem quod *Colpus*. Lex Ripuar. tit. 77. *Si quis hominem — ligare voluerit, — & non prævaluerit ligare, sed procolpus ei excesserit, & eum interfecerit*, &c. Gall. dicerent, *& qu'il eust failli son coup.* Ubi edit. Heroldi habet, *Colaphus ei excesserit.* Codalii apud Steph. Baluzium, *Colpus, Colebus, procollibus.* Vide *Colpus*.

PROCONES. Synodus Nemausensis an. 1284. cap. de iis quibus deneganda est Ecclesiastica sepultura: *Item usurariis & proconibus universis*, &c. Ita codex nuper editus.

PROCONSUL, Vicecomes, ut *Consul*, Comes. Gloss. Ælfrici Saxon. *Consul*, ȝeneȝa. *Proconsul*, Underȝeneȝa.

ʒeneʒa. Tabularium Ausciense: *Convenerunt itaque ex omni Novempopulania provincia Episcopi, Abbates, Consules, Proconsules, cæterique Domini fideles*, &c. Abbo Serm 5. *Comites, Vicecomites, Consules, Proconsules, eorumque vicarii. Proconsul Levitanensis*, qui vulgò *Le Vicomte de Lavedan*, in Charta laudata à Marca p. 807. Hist. Beneharn. Vide Salmasium ad Histor. Aug. pag. 10.

Proconsules, qui *Justitiarii errantes*, in Anglia. Joan. Sarisberiensis lib. 5. Policrat. c. 15. *Quæ vero de præsidibus aliisque Judicibus, dicta sunt, debent & apud Proconsules, quos nostrates vulgariter dicunt Justitias esse errantes, obtinere.* Quia scilicet *Consulum* seu Comitum vice jus dicunt *in provinciis*. Ita accipiuntur lib. 6. c. 1. *Utique jam fiunt ista palam, nec eos Præsides aut Proconsules prohibent.* Et cap. 25. *Illustris Comes Legecestriæ Robertus modestè Proconsulatum gerens apud Britannias*, &c.

Proconsules appellantur, qui Consulum urbanorum vices agunt in Wichbild Magdeburg. art. 19. §. 1. *Postquam Proconsul in civitate eligitur, ad unum annum ille eligi debet, & ut sic potestatem judicandi habebit super injustas mensuras potabilium, & pondera*, &c. art. 43. §. 2. *Eligere insuper Consules debent inter se Proconsulem unum vel duos*, &c.

PROCOVIA. Vide *Pactisis*.

PROCULCATORES. Vide *Collocare*.

PROCULUM, *abominatio*, in Gloss. Isid.

PROCULUS, *qui nascitur cum pater peregrinatur*, in Gloss. Arabico Lat. *Qui patre longe peregrinante nascitur, vel longe à patre natus*, in Gloss. Isid.

PROCURARE, Excipere hospitio & convivio, vel *procurationem consuetudinariam*, seu debitam exsolvere. Hist. Episcopor. Autisiodor. cap. 58. *Juris erat regalis, ut quando Dominum Regem, vel aliquem de suis itineris occasio, seu motus propriæ voluntatis ad aliquod Episcopale domicilium divertere faciebat, recipiebatur honorificè, & procurabatur honestè.* Lambertus Ardensis: *Eum secum hospitari fecit, & solemniter eum & suos lautissimis procuravit cibis & potibus.* Eckehardus Jun. de Casib. S. Galli cap. 11. *Injungitur Ruodmanno — Legatos regios in locis nominatis euntes procurare & redeuntes.* Chronicon Mauriniacense an. 1130. *Occurrunt velociter, & jam pene ingredientem Mauriniacum D. Papam suscipiunt gaudenter, procurantque solenniter.* Utuntur præterea Arnoldus Lubecensis lib. 6. cap. 11. Adamus Bremensis c. 155. Rogerus Hovedenus p. 673. Matth. Paris p. 434. Veteres Consuetudines Floriacensis Cœnobii p. 393. S. Stephanus in Regula Grandimontensium c. 35. Jo. Abbas in Vita B. Joannis Abb. Gorziensis n. 118. Vita S. Fulcranni Episcopi Lodovensis apud Plantavitium, vita S. Willelmi Abbat. Roschildensis n. 28. Charta an. 1208. in Hist. Prioratus S. Martini de Campis p. 381. 382. &c.

Curare, eadem notione: Henricus Rosla in Herlingsberga:

Curat honoratos, epulis reficitque perunctis.

Procurare donativis. Epistola Friderici II. Imp. to. 2. Spicilegii Acheriani p. 572. *Non admittentes ei de pulchris equis satisfacere, & aliis donativis libentissime procurare*, &c.

Procuratio, quodvis Convivium. Ordo ad benedicendum Ducem Aquitaniæ: *Illo quippe die solennitatis & lætitiæ, omnibus rite peractis debet Canonicis Ecclesiæ Lemovicensis eam & talem procurationem exhibere, qua tantum deceat dominum & Ducem.* Henricus Huntindonensis lib. 8. p. 394. *Præterire volens principes cæteros largitione munerum & splendore procurationum, cum proprii reditus ad hoc non sufficere possent, à suis summo studio carpebat unde egestatem suam nimietate prædicta comparatam complere posset.* Sed præsertim

Procuratio, dicitur de exceptione stata ac debita dominorum à vassallis, à quibus hospitio & conviviis condictis vicibus excipiebantur, cum in eorum prædia divertebant: quæ quidem *procurationes* interdum in summam aliquam pecuniariam convertebantur. *Gistes* vulgo appellabant nostri, uti in hac voce docuimus. Statutum S. Ludovici pro Ballivis, apud Nangium: *Gista etiam vel procurationes in domibus Religiosorum — non recipiant.* Charta an. 1235. in Hist. Ducum Burgundiæ pag. 73. *Neque in procurationibus, quæ Gallicè Giste nominantur, tenentur me in aliquo procurare. Procuratio Consuetudinaria*, in Charta Agnetis Comitissæ Pictavensis an. 1048. pro Ecclesia Angeriacensi. Sugerius de Administrat. sua cap. 15. *Qui etiam in hac terra intolerabiles & pene consumptivas consuetudines habebat, videlicet tres in anno procurationes, unam de collata rusticorum sufficientem tam sibi quam suis amministrantibus, duas de propriis redditibus S. Dionysii, qua calamitate terra penitus consumebatur.* Tabularium Vindocinense fol 250. *Eadem Aalet uxor defuncti Hugonis reclamavit procurationem, quam, ut asserebat, ex paterno dono sibi vendicabat. At Prior noluit eam procurare, dicens nec patrem suum nec ipsam aliquam procurationem vel consuetudinem in illa domo habuisse. Illa autem quadam die absente Priore, venit ad domum cum suis, & per violentiam occisis gallinis & caponibus, & ablatis clavibus panis & vini comedit & bibit*, &c. Charta Henrici Abbat. S. Dionysii an. 1207. in Tabulario Parisiensis Eccl. Puteano: *In eadem autem Ecclesia B. Mariæ de Argentolio Episcopus prædictus & successores sui habebunt in perpetuum duas procurationes singulis anni, unam scilicet sine taxatione, sicut solet haberi, & aliam quæ non poterit excedere summam centum solidorum.* Agunt præterea de ejusmodi procurationibus, Robertus de Monte an. 1180. Innocentius III. PP. l. 14. Epist. 123. 126. Thomas Archid. in Hist. Salonit. c. 17. Matth. Paris p. 371. 540. Veteres Chartæ apud Hemereum in Augusta Viromand. p. 166. 236. 249. Louvetum in Hist. Bellovac. p. 393. 394. Roverium in Reomao pag. 276. Galland. de Franco alodio p. 75. Chiffletium in Beatrice p. 41. in Hist. Episcopor. Lodovensium p. 104. in Hist. Episcoporum Cadurcens. n. 102. 138. 186. in Bibl. Cluniac. p. 1442. &c.

Procurationes Episcoporum & Archidiaconorum, quæ debentur à Sacerdotibus, cùm Ecclesias sibi subditas ii visitant: de quarum immodicis sumptibus crebræ ad summos Pontifices delatæ subinde quærelæ, qui eas coërcuere cùm in Conciliis, tum Bullis suis, cujusmodi sunt Clementis IV. quæ habentur in Chronico Abbatiæ S. Joannis de Vineis p. 137. 138. Præterea hæc Innocentii III. PP. in Monast. Anglic. to. 2. p. 165. — *Querelam accepimus, quod cum olim Archidiaconus Richmondiæ parochiam suam visitationis gratiâ circumiret, cum centum equis minus tribus, viginti canibus & uno, tribus avibus venatoriis, ad quandam Ecclesiam prædictorum Canonicorum accedens, tantum domum istam sumptu immoderato gravarit, quod hora brevi dicitur consumpsisse quod toti familiæ longo tempore suffecisset. Nos igitur — inhibentes ne quis vestrûm de cætero, cum parochiam suam visitet, in procurationum exaltatione, seu modis aliis, præterquam Lateranensis Concilii Statuta permittunt, Ecclesias seu Clericos vel servientes prædictorum Canonicorum gravare præsumat.* Ad ejusmodi procurationes spectant hæc Stephani Tornacensis Epist. 190. *De procurationibus agitur corporum, non de salute animarum; de numero quadrupedum & hominum; non de merito virtutum, aut victoria vitiorum.* Vide Innocentium III. PP. lib. 1. Epist. p. 84. & 105. edit. Venetæ, Leges Alfonsi IX. Regis Castellæ 1. part. tit. 22. Chartas veteres apud v. cl. Jacob. Petitum post Pœnitentiale Theodori pag. 669. 670. 681. 683. 716. 720. præterea Renatum Chopinum l. 2 de Sacra Polit. tit 7. n. 10. 11. ubi plura de ejusmodi Episcoporum & Archidiaconorum procurationibus.

Procurationes etiam præstabantur summis Pontificibus, cùm in Franciam veniebant. Charta Isenbardi Abbatis S. Mauri Fossatensis an. 1274. *Omni autem*

anno quo Ecclesia nostra domino Papæ in has partes venienti procurationem, vel aliquid pro procuratione daret, &c.

Procuratia, idem quod Procuratio. Matth. Paris an. 1245. *Procuratiæ & munera exiguntur, sibi* (Legato Apost.) *festinanter transmittenda.*

PROCURATOR, *Vicarius, locum tenens*, qui alterius vice res gerit. Petrus Blesensis Ep. 47. *Nunquam tibi exhibuit se dominum, sive Regem, sed quasi procuratorem regni tui*, &c. Balduinus Flandriæ Comes in Charta an. 1066. apud Buzelinum l. 2. Gallo-Fl. c. 13. se se *Philippi Francorum Regis ejusque regni Procuratorem & Bajulum* inscribit. Concilium Tolosanum an. 1068. apud Catellum lib. 5. rerum Occitan. p. 865. *Anno — secundo verò anno regni Philippi Regis Francorum, ac tuitione Balduini Flandrensis Comitis*, &c. Ita Will. Tyrius Damascenorum Principum Vicarios, ac urbis Damascenæ Præfectos vocat lib. 9. c. 7. lib. 15. c. 7. lib. 18. c. 27. & Ordericus Vital. lib. 9. *Procuratori suo, quem Admiraldum vocant, mandavit.*

Procurator, qui convivio excipit, vel convivium apparat. Regula Templariorum cap. 14. *Post prandium verò & cœnam, semper in Ecclesia, si prope est, vel si ita non est, in eodem loco, summo Procuratori nostro, qui Christus est, gratias ut decet cum humiliato corde referre strictè præcipimus.* Hinc *Procuratorem Regni Francorum* sese inscribit Theobaldus Comes Blesensis in Charta an. 1156. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 66. in Tabul. S. Martini de Campis, & apud Rogerum Hovedenum p. 524. id est *Senescallum* seu *Dapiferum*; quod *Dapiferi Regii* munus sit circa mensam regiam & ejus apparatum. De Dapifero intelligendus, ni fallor, Adalbero Laudunensis Episcopus in Poëmate ad Robertum Regem Francorum, ubi ironicè ait:

> *Ut Procurator Regis mundana ministrans,*
> *Sit piger, ignavus, modica virtute repletus,*
> *Hic aliena petat, repetat sua, nil tribuendo,*
> *Et jugiter maneat divisus sorte jugali:*
> *In Regis hæredipetæ non spes sibi constet.*

Procurator Reipublicæ, Magistratus publicus. Charta Caroli III. Imp. in Hist. Pergamensi to. 3. p. 399. *Nemo superioris aut inferioris Reipublicæ Procurator ad causas judiciario more audiendas conventum facere, vel freda exigere*, &c.

Procuratores Ecclesiarum suarum sese interdum inscribebant Episcopi. Guido Episcopus Ambianensis, *Præsul & Procurator Reipublicæ Ambianensis* inscribitur in Charta an. 1073. Garinus ejusdem Ecclesiæ Episcopus, *Præsul & Procurator totius Reipublicæ Ambianensis*, in alia an. 1133. Hugo Noviomensis, *indignus Procurator Noviomensis & Tornacensis Ecclesiæ*, in alia an. 1039. apud Miræum in Cod. donat. piar. c. 45. Buzelinum lib. 2. Gallo-Fl. c. 26. & Haræum in Castellanis Islensibus pag. 153. 163. Hugo Flaviniacensis an. 940. *Artaldum Episcopum à procuratione Episcopii juramento se compulit abdicare.* Ita Episcopus *procurare Ecclesiam* dicitur apud Adamum Bremensem c. 170. *Procurator Ecclesiæ* præterea videtur appellatus, qui electus, sed nondum sacratus est Episcopus, in Charta Friderici II. an. 1238. apud Columbum in Episcop. Valentin. n. 59. *Itaque ad curiam nostram Guillelmum Valentinensis Ecclesiæ venerabilem Procuratorem, seu electum, debita honorificentia suscepimus.* Denique eundem titulum Episcopis *Commendatariis* datum colligimus ex Chronico Fontanellensi cap. 8.

PROCURSUS, Genealogia, series generis. Matth. Paris an. 1130. *Ubi cum à quodam Clerico de gente Francorum perito, originem & procursum Regis Ludovici quæreret, &c. — & cum à gemino ovo omnem Regum Franciæ genealogiam texendo replicasset*, &c.

PRODECIMA, idem quod *Redecima*, Decima decimæ. Capitulare an. 823. c. 21. & lib. 2. Capitul. c. 21. *Ut de omni conlaborato & de vino & feno — nona & decima persolvatur: De nutrimine verò prodecima, sicut hactenus consuetudo fuit, ab omnibus observetur.* Vide *Redecima.*

PRODEFACERE, Prodesse. Lex Wisigoth. lib. 6. tit. 4. §. 3. *Qui manum ex integro absciderit, vel etiam quolibet ictu percusserit, ut ad nullum opus ipse prodefaciat, centum solidos percussor componat.* Occurrit nudè *prodificare* in Gloss. Arabico-Latino.

PRODEFINIRE, idem quod *Definire.* Capitula Ludovici Pii an. 826. cap. 6. *Tunc Comes causam prodefiniat, veluti si ipse qui quærit præsens fuisset.*

PRODENSES, Funes qui à prora alligantur ad terram, Italis *Prodese*: ex *proda*, prora, iisdem. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 25. *Hoc est versus scolium nominatum, quod est à partibus Tramontanæ, qui ab omnibus scoliis supradictis debet prodensibus duobus & dimidio elongari, vel debet sibi cavere, — & potest ibi stare ad prodenses, quicumque fuerit penes muros prædictæ civitatis.* Infra: *Et eat longè à scolio uno prodense.* Rursum: *Et possunt prodenses dari ad insulam supradictam, anchoræque versus terram firmam poterunt impartiri.* Cap. 26. *Ad quam quidem siccam prodenses figuntur*, Vide *Prosnesium.*

PRODERIUS, qui Proram curat in navibus, *Prodiere* Italis. Occurrit apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 20.

PRODITOR, qui rem furatam prodit, indicat, in Lege Longobard. lib. 1. tit. 25. §. 4. 40. Occurrit in l. un. C. de Mendic. valid. & in l. 6. Cod. de Delator.

PRODUM, lucrum, Gallis *Preu, Profit*: Italis *Prode, & pro*, qui à Provincialibus acceperunt, ut notat Acarisius. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 63. *Ut habeant produm & damnum, quemadmodam inter illos fuerit conventum.* Occurrit ibi pluries.

PROFECTUS, Lucrum, *Profit.* Capitulare de villis c. 36. *Accipitres & sparvarios ad nostrum profectum provideant.*

PROFERENTIA, *Proferentium, Proferta*, Proventus, reditus. Tabularium Conchense in Ruth. ch. 8. *Hoc est totum fevum Presbyterale, & proferentiam de tota Parochia de annnona & de vino, & totam profertam quæ ad altarios venerit*, &c. Ch. 39. *Decimum, & proferentium, & sepultura*, &c. Ita in ch. 48. 50. 51. 57. 369. & alibi.

PROFERIMENTUM, Dilatio, prolatio: cum quis stare juri, ac *rectum facere* renuit, vel differt. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 93. *Sicut malum quod factum est per fatigationem de directo, nullatenus debet esse emendatum; ita illud quod factum fuerit super proferimento de directo, nullatenus debet remanere ut non sit redirectum.* Id est, ut interpretor, sicut malum quod quis patitur ex actione judiciaria, non emendatur; ita è contra si malum is patiatur ex dilatione partis, debet resarciri.

PROFERUM, *Profrum*, in Fleta lib. 1. cap. 38. §. 16. lib. 2. c. 32. §. 2. 4. Monasticum Anglic. to. 1. p. 290. *Idem Henricus de Hastingiis & antecessores sui solebant capere & de jure habere rationabiles expensas suas versus scaccarium singulis annis pro duobus profris faciendis, & uno compoto reddendo per annum*, &c. Radulfus de Hengham in Summa magna cap. 11. *Et si reperiatur per nomina Militum qui visui interfuerunt, quod visus terræ factus fuit, tunc ad proffrum petentis clamabitur reus, qui die illo justè si velit, essoniari potest de malo veniendi*, &c. Ibidem, Gallicè: *Richard le Jay se proffre vers Villiam Huse de play de terre*, &c. Adde cap. 9. 12. Spelmannus vocem à Gallica *Proferer*, producere, educere, allegare, deducit. Vim tamen vocis non omnino percipio.

PROFESSIO, *professus.* Vide *Profiteri.*

PROFICUUM, Lucrum, emolumentum, *Profit.* Hugo Flaviniac. in Chron. p. 247. *Sunt in summa quæ dedi in proficuo Ecclesiæ — solid. duo millia.* Relatio de Thesauro Canusinæ Ecclesiæ: *Per proficuum & honorem Reginæ Ecclesiæ*, &c. Turpinus in vita Caroli M. cap. 8. *Magnum animabus proficuum.* Utuntur Ivo Carnot. Epist. 76. Gregorius VII. lib. 6. Epist. 2. Statutum 2. Westmonasteriense cap. 29. & alii.

Proficuus, Utilis, *Profitable.* Lupus Ferrariensis Epist. 4.

ad Einhardum: *Nemo postulet, nisi qui suæ saluti proficua postularit*. Occurrit passim.

Proficuit, pro *Profuit*. Thwroczius in Sigismundo cap. 1. *Sed quid proficuit solitariæ manus defensio?* Cap. 4. *Sed hæc fuga proficuit & minimè*. Ita MSS. præferre monet Freherus Editor.

Proficuitas, idem quod *Proficuum*. Ditmarus lib. 2. *Archipræsul divinitus in cunctis humanitusque pollens proficuitatibus*, &c. Lib. ult. *Non est opus — ut varii favore vulgi de mea proficuitate credas*, &c. p. 21. 108.

PROFINIS, Confinium. Vetus Charta an. 1012. apud Ughellum in Teatinis Episcopis n. 12. *Quæ* (Ecclesia) *sita est in territorio Teatino vocabulo Guelmi, & terras circumcirca dictam Ecclesiam pro mensura modiorum mille ducentorum habentur in profine terræ supradicti Comitis Transmundi à pedefine fluminis Atinelli*, &c. Infra: *Et habent fines cum profine via circa alios suos confines*, &c.

PROFITERI, *Confiteri*, Confessionem Sacerdoti exsolvere, in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 66.

Profiteri, Professionem (de qua mox) facere, in Antiq. definit. Ord. Cisterciensis dist. 4. c. 1.

Professio, qua Monachus per votum triplex Deo se se offert. Hac enim votorum emissione palam profitetur Deo, obedientiam, castitatem, & paupertatem deinceps se observaturum. S. Hieronymus in Præfat. ad Regul. S. Pachomii, de præcedentia loquens: *Non ætas inter eos quæritur, sed professio. Professio virginitatis*, apud S. Ambrosium lib. 3. de Virgin. *Sancta religionis professio*, in Concilio Arelat. II. an. 385. can. 45. Concilium Carthagin. an. 398. *Clericus professionem suam & in habitu & in incessu probet*. Canones Romanor. ad Gallos c. 1. *Virgo votata jam Christo, quæ integritatem publico testimonio professa, à Sacerdote, prece effusâ, benedictionis velamen accepit*. Concilium Wormaciense an. 868. c. 23. *Monachum ergo aut paterna devotio, aut propria professio facit*. Vide Arnobium lib. 6. Addit. 1. Capitul. c. 35. &c. & Haeftenum lib. 4. Disq. Monast. tract. 5. disq. 2. Extat hæc professionis Monasticæ formula in Tabulario S. Remigii Remensis: *Ego Rotfridus initium conversionis meæ diligenter attendens, considero quod petitionibus meis primum non facilis concessus est introitus, sed diu pulsanti mihi vix hospitii locus est misericorditer attributus, in quo per paucos dies commoratus, novitiorum sum domum progressus, in qua dura & aspera mihi primùm à seniore sunt prædicata, & stabilitatis meæ promissio expetita, & ter in anno lecta atque tradita est regula, cum admonitione dicentis, Ecce lex sub qua militare vis; si potes observare, ingredere; si verò non potes, liber discede. Hoc ergo videns ordinatissimum mihi atque morosum spatium attributum, dubitationis aditum prætermitto, & ut me jam vestro corpori sociare dignemini, humiliter deposco. Ego tamen hujus regulæ instituta, Domino juvante, servire promitto, & propter vitæ æternæ præmium, coram Deo & Angelis ejus me similiter militaturum subjicio: ita ut ab hac die non mihi liceat colla desub jugo excutere regulæ, quia sub annali optione aut excutere licuit, aut suscipere. Et ut hæc Professionis meæ petitio à vobis firmiter teneatur, ad nomen S. Remigii, vel quorum hic reliquiæ continentur, ac præsentis Abbatis domni videlicet Hincmari Archiepiscopi conscriptam trado*.

Professus. Monachus, qui in Monasterio votum emisit, *Religieux Profez*. Arnulfus Lexoviensis Episcopus in Epist. ad Abbatem S. Ebrulfi: *Pro Willelmo Monacho olim nos Fraternitati tuæ semel & iterum scripsisse meminimus, ut eum in Monasterio tuo, in quo professus est, reciperes*, &c.

PROFLAMMARE, Flammis, vel incendio absumere. Marcellinus Comes: *Simulachrum æreum in Foro Strategii super fornicem residens — incendio proflammatum est*.

PROFIRMITER, Certò, phrasis Gallica, *Pour certain*. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 23. *Si autem audivit quod latro fuisset, & tamen non sit profirmiter, aut juret solus*, &c. Adde Capit. Caroli C. tit. 12. §. 6.

Glossar. Pars III.

PROFRUM. Vide *Proferum*.

PROFUGULA, *Fugiens elimenta*. Sic Glossæ antiquæ MSS.

PROFULUM. Charta an. 1197. apud Ughellum to. 7. p. 1275. *Quinque mandilia cum profulis*. Videtur esse nostrum *Profil*, vel *Porfil*, Ora, Limbus.

PROFUNDERE. Vide *Superfusio*.

PROFUNDUS, Color intensior, vividior: nos dicimus *Foncé*, Scriptores medii ævi, *fundatus*. Valerianus Aug. apud Spart. *Cape tunicam palmatam, togam pictam, subarmalem profundum, sellam eboratam, nam te Consulem hodie designo*: ubi Casaubonus, & ex eo Alexander Wilteimius *subarmalem profundum* dici opinantur, quod tunica talaris fuerit. Alii ita dictum volunt, quòd non modò purpureus fuerit, sed purpura vividiore, intensiore & subfusca intinctus. Proindeque *profundus subarmalis* idem fuerit, quod Trebellius Pollio in Claudio, *subarmale cum purpura Maura* vocat. Hesychius: Τὸ βαθὺ, καὶ τὸ μέγα, καὶ ὑψηλὸν, καὶ μέλαν. Idem: Βυσσὸς, βυθὸς, ἄντρον, πύθμην, καὶ χρῶμα ἀντὶ τῆς ὕσγης παραλαμβανόμενον. Est igitur *subarmalis profundus*, ὑσγινοβαφὴς, hysgino tinctus.

PROFUSIO. Vide *Superfusio*.

PROGENER, Vir neptis, Festo. Glossar. Græco-Lat. ἐγγόνης ἀνὴρ, *Progener*. ita in eodem Gloss. *Pronurus*, dicitur ἐγγόνου γαμετή. Aliter tamen accipi videtur in veteri Inscriptione apud Gruterum p. 412. 3. ubi Stilico *Progener* Theodosii Augusti dicitur, quia scilicet ille *Serenam*, Theodosii ex Honorio fratre neptim, duxerat, quam Theodosius adoptarat in filiam, ut autor est Claudianus: proinde Stilico vice generi Theodosii erat, cum Serena non ejus esset naturalis filia, sed adoptiva.

PROGENIES, Gradus cognationis. Capitulare Compendiense an. 757. c. 1. *Si in quarta progenie reperti fuerint conjuncti, non separamus*, &c.

PROGENIOSUS, Nobili progenie genitus. Joan. Hocsemius in Adolpho à Marka cap. 5. *Quo mediante judicatæ sunt trengæ more solito quadragenæ, & has progeniosi violare cœperunt*.

PROGESTUM. Vide *Proastium*.

PROGNOSTICON. Vide *Sortes Sanctorum*.

PROGRAMMA, Litteræ regali sigillo munitæ, in Speculo Saxonico lib. 3. art. 34. & 64. Vide l. 29. Cod. Th. de Petition.

PROHÆRES, Papiæ, *est, qui loco hæredis fungitur, aut institutus aut substitutus*: vel potiùs hæredis hæres. Papianus lib. Respons. tit. 2. *De donationibus dominorum proprietas accipientium etiam circa hæredes & prohæredes lege firmatur*. Marculfus lib. 2. form. 17. *Ut aliquis de hæredibus, vel prohæredibus nostris, seu qualibet persona contra hanc testamenti paginam — venire aut aliquid pulsare valuerit*, &c. Quæ quidem formula occurrit non semel in veteribus Tabulis, lib. 1. Tradit. Fuld. c. 41. 69. lib. 2. c. 11. in Privilegiis Ecclesiæ Hammaburgensis, in Probat. Hist. Guinensis p. 45. &c.

PROHASTIUM. Vide *Proastium*.

PROLATARE, *Differre, procrastinare*, ὑπερτίθεσθαι, in Gloss. Gr. Lat.

PROLIBERI, qui ex *liberis* hominibus nascuntur aut nascentur. Charta Adelchisi Regis Longob. in Bullario Casinensi to. 2. p. 11. *Cum omnibus mobilibus & immobilibus rebus in integrum, servis, proservis, liberis, proliberis*, &c. Vide pag. 7.

PROLOQUITOR; *Prologuium*. Vide *Prælocutor*.

PROLOCUTORIUM, Locus publicus in quo conventus publici, quos *Parlamenta* vocabant, aguntur. Charta Petri Archiep. Panormitani an. 1130. apud Rocchum Pirrum to. 1. p. 477. *Porrò convocatis à D. Duce Siciliæ & Calabriæ quamplurimis Episcopis, aliisque venerabilibus personis, quibusdam denique Baronibus in prolo-*

Ee ij

cutorio Panormitani Palatii determinato convenimus, &c. Vide *Locutorium.*

PROLUBIUM, Cupiditas. Vita S. Gudilæ Virg. c. 6. *Formidans per diem suo prolubio satisfacere.*

PROMINARE, Ducere, idem quod *minare*, hinc Gall. *Promener.* Apuleius lib. 9. *Universa jumenta ad locum proximum bibendi causâ gregatim prominabat.*

PROMISSARIUS, qui facilè promittit, apud Joannem Sarisberiensem lib. 3. Policrat. c. 11. *Promissores*, c. 12.

PROMISSIO, Professio Monastica. Theodemarus in Epist. ad Carolum M. *Textum quoque promissionis, quo ordine solebant antiquiores Monachi regulam sanctam in hoc loco promittere, ecce intra hanc Epistolam in brevi paginola exaratam direximus vobis.* Mox sequitur formula ejusdem promissionis, cujusmodi habes inter Baluzianas 32. 34. 35. Capitula ad Legem Salicam c. 1. §. 14. *Ut liber homo qui in Monasterio regulariter comam deposuit, — promissionem factam secundum regulam firmiter teneat.* Vetus Chronicon Elnonense an. 818. *Teutingus promissionem fecit.* Fuit is Teuthingus Abbas, de quo Wlfaius Monachus in carmine ad calcem Vitæ S. Amandi scriptæ à Milone.

PROMOTI, qui inter Vexillationes merebant: horum meminit Ammianus Marcell. l. 15. & ult. ut Notitia Imperii *Equitum Promotorum juniorum* sub dispositione *Magistri militum præsentalis*, ubi inter *Vexillationes* recensentur. Dicebantur etiam *Promoti*, qui à minoribus muniis ad altiora promovebantur: unde sic potissimum appellati officiales judicum ad aliquem altiorem gradum promoti. Glossæ Græco-Lat. προαχθεὶς, *promotus, productus.* Glossæ Basilic. πρόμοτοι, προποριζόμενοι, καὶ ὀψικεύοντες, καὶ προβιβαζόμενοι ἐν ἀξιώμασι. In vett. Inscrip. *Promotus ex Beneficiario Præfect. Promotus successione in Legionem*, 572. 5. 391. 4. Vide Gotofredum ad l. 2. Cod. Th. de Falsa moneta.

PROMPTANIMITAS, Alacritas. Gregorius Turon. de Vitis Patr. c. 7. *Adeo enim laboravit in ejus obsequio, tota mentis promptanimitate*, &c.

PROMPTUARIUS, *Ultroneus, voluntarius*, αὐταίρετος, in Gloss. Gr. Lat. Eadem in ἑκούσιος.

PROMPTUS, pro *Promptuarium*, Penus. Gregorius Turon. lib. 3. Hist. c. 15. de Coquo: *Dominus enim dedit gratiam puero huic, & accepit potestatem super omnia quæ habebat dominus suus in promptu: diligebatque eum valde, & omnibus qui cum eo erant, ipse dispensabat cibaria & pulmenta.*

PROMULSORIUM. Vide *Pransorium.*

PROMUNCTORIUM, προμυκτήριον, in Gloss. Gr. Lat.

PROMURIUM, & *Promurus*, *murus ante murum*, in Glossis Isid. *Antespacium circa murum*, apud Jo. de Janua. *Espace aprés le mur*, in Catholico Armoricano.

Promurale, murus ante murum, dictum ex eo quod pro munitione sit, Papiæ. Gloss. Ælfrici Saxon. *Promurale*: ȝoꞅe-bupȝh. Nostris *Forsbourg.* Hieronymus προτείχισμα apud 70. Interpretes *promurale* vertit, Comm. in Ezech. c. 38. 20.

PROMUS, *Anterior pars humeri*, in Glossis MSS. ad Prudentium ex Bibl. S. Germani Paris.

PRONA. Veteres Consuetud. Floriac. Cœnobii apud Joan. à Bosco. *Nocte antequam veniat Conventus, accenduntur 24. cerei super pronas, & unus in medio, qui extinguuntur.* Sed videntur legendum *prunas.*

PRONAUS, Atrium ædis sacræ Græcis, πρόναος, apud Vitruvium, & in aliquot antiquis Inscriptionibus. Apud Christianos verò pars Ecclesiæ, ubi stabant audientes. Charta donationis Ecclesiæ Cornutianæ edita à Suaresio: *Item ante regias Basilicæ vela linea plumata majora fissa numero 3. ante Consistorium velum lineum purum 1. &c. in pronao velum lineum purum 1.* Vide quæ adnotamus de Pronao in Descript. Ædis Soph. n. 81.

PRONUNCIARE, Legere. Vita S. Fulgentii Episc. Ruspensis n. 65. *Jubens omnibus Clericis, — manibus propriis hortum colere, psallendique suaviter, aut pronuntiandi curam maximam gerere.* Ita hoc loco vox pro legere videtur usurpata: nam

Pronuntiatores, dicti olim Lectores Ecclesiastici, ut auctor est Rabanus lib. de Ord. Antiphon. cap. 11. & lib. 2. de Instit. Cleric. cap. 53. & S. Isidorus lib. 7. Orig. cap. 11. *quod porrò annuntient: tanta enim & tam clara erit vox eorum, ut quamvis longè positorum aures adimpleant*, inquit idem Isidorus. Vide *Proclamator.*

PROPASTURA. Vetus Charta in Hist. Monasterii S. Audoëni Rotom. p. 436. *Cùm inter nos & Abbatem — super quibusdam propasturis forestæ de Selveison contentio verteretur.* Sed legendum *Purpresturis.* Vide in hac voce.

PROPAGUS, pro, *Pagus*, ex Gall. *Pourpays.* Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 656. *Præcipimus ut nullus negotiator in propago Parisiaco audeat negotiare nisi in illo mercado*, &c.

PROPARS, *Propertia.* Vide *Perpars.*

PROPASSIO, *dicitur quum caro titillat, visa muliere: sed passio, quando ille malus affectus erumpit postea in effectum. Glossa in Math. 5. Propassio est subitus motus animi sine deliberatione boni vel mali operis; passio verò, affectio deliberati animi, si sit locus perficiendi.* Jo. de Janua.

PROPHETÆ, seu προφῆται, *Harioli*, in Gloss. S. Benedicti cap. περὶ ναῶν, seu de Ædibus. Inter Ministros templorum, seu rerum sacrarum, recensentur etiam à Julio Firmico lib. 3. c. 7. *Erunt ipsi Prophetæ, Neocori, aut Præpositi templis ac religionibus.* Eadem notione occurrit hæc vox cap. 11. & 14. lib. 4. c. 7. lib. 7. c. 27. lib. 8. c. 13. 21. 24. Hos sic innuit Manilius lib. 5.

— Et qui possunt ventura videre.

Idem Firmic. lib. 3. c. 12. *Qui deorum monita futura prænoscunt.* οἱ τῶν ἀδύτων ἱεροφάνται καὶ προφῆται, in Clementinis Homil. 1. cap. 5. Vide Recognitionem Clementis lib. 1. cap. 5. & Festum.

At apud Anton. Musam lib. de Herba Vettonica statim initio, & Apuleium lib. de Herbarum virtutibus, c. 1. 2. 4. & alibi passim, *Prophetas* appellari, qui vaticiniis religionem & medicinam miscebant, in quo tota magicæ artis summa olim consistebat, monet Gabriel Humelbergius.

PROPHETISMUS, Mahumetismus, seu Religio Saracenorum, qui Mahumetem ut Prophetam magnum prædicant ac colunt. S. Eulogius lib. 1. Memorial. Sanctorum de Mahumeto: *Sacrilegum illius vanissimi ac perditi homunculi Prophetismum, qui non veritus est spiritu diabolico perarmatus se loco Prophetarum inserere.* Utitur & lib. 2. c. 1. 4. lib. 3. c. 10.

PROPHETIUM, Προφητεῖον, Ædes sacra Divo ex Prophetis. Concil. Constantinopol. sub Menna act. 3. Ἐφασαν δὲ προάστειον ἔχειν, πλησίον τοῦ προφητείου. Infra in versione Lat. *Quia scimus ipsum habere suburbanum prope Prophetium S. Isaiæ.* Vide nostram Constantinopolim Christianam lib. 3. ubi de Ædibus sacris.

PROPINA, inquit Isidorus lib. 15. Orig. cap. 2. *Græcus sermo est, qui apud nos corruptè Popina dicitur: est autem locus juxta balnea publica, ubi post lavacrum à fame & siti reficiuntur: πῖνα enim Græcè famem significat, eo quod hic locus famem tollat.* Julianus Antecessor Constit. 108. §. 14. *Et si post tres testationes in scriptis habitas, & idoneos homines habentes invenerit eum quem contestatus est, cum uxore sua, vel in sua domo, vel in domo mulieris, vel in domo illius adulteri, vel in propina, vel in proastio*, &c. Græca habent, ἢ ἐν προπίναις. Hist. Miscella: *Hi qui quæ Severi sunt sapiunt, in propinis & balneis Catholicæ detrahebant Ecclesiæ.* Ubi Theophanes habet ἐν καπηλείοις.

Propina, Jus pastus, procuratio. Notitia anni 1362. apud Guillimannum lib. 3. de Rebus Helvetiorum cap. 1. *Abbas, Cellarius, & cæteri officiales ejusdem tem-*

poris ipsis dare compellebantur certas propinas, quæ se annuatim extenderunt ad 30. florenos circiter & amplius, secundum statum temporis. Nicolaus Clemengis lib. de Annatis non solvendis pag. 84. *Et talis oblatio, & gratuita datio, juxta vulgare Italicum dicta fuit servitium, & secundum Alemannos Propina dicitur.*

PROPINQUABILIS, Propinquus. Vita S. Abrahæ Eremitæ: *Cumque memorati parentes ejus tempus nuptiarum propinquabile judicarent, compellebant eum matrimonii vinculis obligari.*

PROPITIATORIUM, *dictum quasi propitiatoris officium*, Papiæ. Ælfricus: *Propitiatorium, vel Sanctum Sanctorum, vel Secretarium, vel Pastoforum*, ȝeꞅceoꞇ bæꞅꞇan ꝥæm heah ꝥeoꞅoꝺe. Honorius Augustod. lib. 1. c. 136. *Propitiatorium quod super altare locatur, est divinitas Christi, quæ humano generi propitiatur.* Anastasius in Pasch. p. 149. *Propitiatorium etiam altaris & laminis argenteis exornatum circumduxit, atque sacram Confessionem ejus — circumstruxit.* Infra: *Fecit autem in eadem Ecclesia cyborium ex argento pens. libr. 810. Imo & propitiatorium sacri altaris ex argenteis laminis mirificè exornat: Confessionem denique ejus*, &c. Ibidem pag. 152. *Fecit — ciborium miræ magnitudinis — propitiatorium denique sacri altaris, seu Confessionem interius exteriusque cum rugulis — compsit.* Habentur eadem verba infra p. 155. Et pag. seq. *Fecit propitiatorium sacri altaris B. Petri Apostolorum Principis, ubi sacratissimum corpus ejus quiescit spanoclistum*, &c. Hugo Flaviniac. pag. 166. *Propitiatorium sane Sanctorum exornant corpora, quorum meritis floret Ecclesia.* Adde pag. 82. Videtur idem quod *Ciborium*, quod *Confessionem* & totum altare contegit, quemadmodum Arcam veteris Testamenti texit *Propitiatorium*, sive *Oraculum*, quod & *Tegmen* sive operculum Arcæ dicitur Exod. 25. 26. &c. Gr. ἱλαστήριον.

PROPOLIM. Gloss. Anglo-Sax. Ælfrici: *Propolim, vel pertica*, ꞅꞇoꝺ. At ꞅꞇoꝺ apud Somnerum, *equum* sonat.

PROPONENDA, Tributum quod à mercatoribus pendi solebat ob facultatem merces suas venum *proponendi* & exponendi in nundinis publicis, in l. 2. Cod. Th. de Veteran. ubi consulendus Jacobus Gotofredus. Vide *Ostensio.*

PROPORTARE. Monasticum Anglic. to. 1. p. 534. *Et unam partem bosci nostri — sicut fossata proportant*, &c. Id est prout jacent & distenduntur fossata, secundum eorum situm: nos vulgo dicimus, *comme les fossez se comportent & étendent.*

PROPORTATIO, Inquisitio, declaratio, *Veredictum*, testium auditio, seu potius declaratio, *Information*: vox fori Anglici & Scotici. Quoniam Attachiamenta cap. 68. *Si quis appellat aliquem de roboria vel latrocinio, & ponat in sua appellatione majorem summam pecuniæ, quam possedit die quo damnum accepit: & defendens petit proportationem patriæ, vel vicineti, quod die vel nocte, in qua pars adversa dicit se damnum recepisse, tantam pecuniæ summam non habuit, nec tantum damnum recepit: ipse defendens quietus remaneat, si proportatio patriæ hoc dixerit.* Occurrit præterea in Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 5. §. 1. 2. 4. cap. 7. §. 1.

PROPOSITOR, Pincerna, fortè ex Græco πρόπωσις. Eckehardus junior de Casibus S. Galli cap. 1. *Karolus Rex ipse qui S. Othmari hebdomada ipse propositor & pincerna per triduum de vico Stainhem servivit, volatiliaque nos edere fecit.* Cap. 16. *Milites quidem, quando sibi absque fratribus esse vacabat, intus & foris mensæ suæ propositores & pincernas hebdomadarios habere solebat, disciplinanterque sibi ab eis ministrari volebat.* Adde Eckehardum Minimum de vita Notkeri Balbuli cap. 13.

PROPRÆFECTO, *Propræfectis*. Observat Henricus Valesius ad Ammiani Marcellini lib. 14. aliud esse agere *pro præfecto*, aliud agere *pro præfectis*. Agere enim *pro præfecto* dici eum, cui Præfectus urbi, seu Præfectus Prætorio in speciali negotio vices suos mandavit: at verò *pro præfectis* agere dici, qui ordine Codicillorum vicariam potestatem exercet. Hunc vide, & Gruteri Inscript. 370. 3.

PROPRENDERE. Vide *Porprendere.*

PROPRIARE, Rem sibi propriam facere, asserere, vindicare, in Legibus Saxonicis Edw. Senioris cap. 2. apud Bromptonum. Vide *Appropriare.*

PROPRIETARII. In Speculo Saxonico lib. 1. art. 2. §. 2. *Liberi* dividuntur in *Bannitos*, *Proprietarios Præpositorum*, & *Paganos Archipresbyterorum.* Mox §. 5. *Proprietarii jure necessario suorum Præfectorum judicium quærent, quod sex septimanarum spatio provocetur: & ex his si opus fuerit, Præco deligatur.*

Proprietarii Monachi, dicuntur qui *proprium*, seu *proprietates*, ut loquitur Eckehardus junior de Casib. S. Galli cap. 11. vel peculia possident. Jo. de Garlandia in Synonymis:

> *Est opulentia, vel possessio, peculiumque,*
> *Res, & proprietas, hinc proprietarius extat.*

Reinerus contra Valdenses p. 95. *Beatus enim Gregorius pro Monacho proprietario, sed pœnitente, post mortem determinate 30. Missas celebrandas instituit, & sic eundem liberavit.* Honorius III. lib. 4. Epist. 536. *Et quicunque de cætero inventus fuerit habere proprium, pœnæ subjaceat regulari, & semel in anno in proprietarios solennis excommunicatio proferatur.* Vetus Statutum Monasticum in Additamentis ad Matth. Paris p. 115. *Monachi proprietarii excommunicentur ab Abbatibus suis: & si in morte proprietarius inventus fuerit, Ecclesiastica careat sepultura, vel sicut unus de vulgo sepeliatur. — Excommunicationis sententiam in proprietarios semel in anno, scilicet in Ramispalmarum solenniter in Capitulo publicabit. Et si post aliquis inventus fuerit habere proprium*, &c. Mox: *Proprium autem intelligimus secundùm B. Benedicti regulam, si nec accommodatum, nec locatum, nec depositum aliquis omnino Monachus vel conversus nomine suo recipiat, nec etiam Monasterii nomine, nisi de Abbatis vel conventus licentia speciali*, &c. Bernardus Monach. in Consuetud. Cluniacensib. MSS. c. 3. *Quod ideo à patribus nostris præcautum est, ne illa mala pestis proprietatis, & præsertim modo adeo periculosa aliquo modo subrepat.* Vide Monasticum Anglic. to. 3. p. 307. & Concilium Montispeliense an. 1214. c. 18. 19. Concil. Biterrense an. 1223. c. 14. & alia passim ejusce ævi Concilia, præterea Monasticum Cisterciense p. 311. 316. Statuta antiqua Cartusiens. part. 2. c. 31. §. 6. &c.

PROPRIETATES, Alodia, patrimonia, bona quæ ex successione parentum alicui obveniunt. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 8. §. 1. *Proprietas & proprium appellatur possessio seu fundus, qui à nullo recipitur in feudum vel hæreditatem, sed per successionem devolvitur ad hæredes, absque aliquo tributo successoris.* Annales Francor. Bertiniani an. 858. *Ibique distribuens invitatoribus suis Comitatus, Monasteria, villas regias, atque proprietates, ad Attiniacum Palatium revertitur.* Annales Franc. Metenses an. 887. *In Monasterio quod in proprietate sua construxerat, Deo famulatura recessit.* Capitulare 4. incerti anni c. 7. *De liberorum hominum possibilitate, ut juxta qualitatem proprietatis exercitare debeant.* Ditmarus l. 1. *Et huic quantum ad victus & sui vestitus necessaria suppetebat ex sua proprietate*, &c. Bercarius Presbyter in Hist. Episcopor. Virdunensium n. 8. *Suam proprietatem, id est Theologium Monasterium sanctæ Mariæ in Virduno — tradidit.* Tabularium Brivatense ch. 351. *De rebus proprietatis meæ, quæ mihi legitimo ordine per originem parentorum meorum evenerunt.*

Proprietates dictæ res immobiles, quas quis comparat. *Comparare proprietates*, in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 19. & 20. Ubi *proprietas*, mox *alodus* dicitur. *Proprietatem adquirere*, in Chronico Laurisham. p. 68. Testamentum Hadoindi Episcopi Cenoman. *Villam proprietatis meæ Iscomodiacum, — quam data pecunia*

de *Auserena & genitrice sua comparavi*, &c. Hac notione occurrit, in Capitulari 5. an. 806. c. 7. 8. lib. 3. Capitul. c. 19. 20. in Lege Longob. lib. 3. c. 4. & in Chartis Abbatiæ Bellilocensis, quas profert Dominicus de Prerogat. Allod. c. 13. n. 3. Ita ut *proprietates* dicantur res dominicæ ac propriæ, respectu earum quæ in *Beneficium* tenebantur. Tabularium Brivat. ch. 333. *Cedo — aliquid de rebus proprietatis meæ quæ mihi per conquestum evenerunt.* Et ch. 335. *De rebus proprietatis nostræ quæ ex attractu nobis obvenerunt.* Hincmarus Remensis in Epist. ad Carolum Regem: *Quia ipsi vestri homines & proprietatem & beneficium in vestro regno & in mea parochia habent.* Tradit. Fuldenses lib. 3. trad. 30. *Cum alia quæ sibi vel proprietatis jure, vel beneficiali lege undecunque contigerant filiæ suæ*, &c. Ubi *proprietates* opponuntur *beneficiis* quæ ad vitam possidebantur. Vide Walafrid. Strabum de Vita Othmari c. 1.

Proprietates habere dicuntur Monachi, qui contra præscriptum regulæ Monasticæ peculia habent. Vide Eckehardum juniorem de Casib. S. Galli cap. 11. p. 87. Atque hi *Proprietarii* dicuntur, ut supra monuimus. Statuta Ord. Cartusiensis an. 1368. 2. part. c. 5. §. 5. *Cum detestandum sit omnibus religiosis proprietatis vitium*, &c.

Proprietas maris. Epistola Alexandri III. PP. apud Gariellum in Episcopis Magalonensibus p. 145. *Guillelmus de Montepessulano sua nobis conquestione monstravit, quod dilecti filii nostri Consules & populus Genuensis proprietatem in mari quærentes, portum ejus frequenter invadunt, consumunt naves incendio, & peregrinos & mercatores suis rebus per violentiam spoliant*, &c. Alia ejusdem Pontificis Epistola ad eosdem Genuenses, ibid. p. 157. *Quia non decet vos ejusmodi proprietates in mari requirere, quas paganos etiam non legimus requisiisse.* Vide Petrum Baptistam Burgum lib. 2. de Dominio Genuensis Reipublicæ in mari Ligustico cap. 12. 13.

Proprietas, Officium proprium alicujus sancti. Usus antiqui Ordin. Cisterciensis c. 6. *Vel propter commemorationem alicujus sancti qui proprietatem habet, in graduali persolvi non potuerunt.* Adde c. 34. & Institut. Capituli gener. ejusdem Ordin. c. 27. Ordinarius MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *Notavimus in præcedenti Opusculo festivitates sanctorum, & proprietates eorum quæ eveniunt ab Adventu Domini*, &c. Ita usurpant Statuta antiqua Ord. Cartusiensis cap. 6. §. 41.

PROPRINDERE, *Proprestura.* Vide *Porprindere.*

PROPRIUM, idem quod *Proprietas.* Autor Queroli: *Datum tibi est de proprio nihil habere.* Charta Chlodovei Regis apud Rover. in Reomao p. 30. *Tam ex munere nostro, quam de paterno & proprio, aut de conlato populi, seu de quolibet adtracto aliquid auferre præsumat.* Capitulare 1. an. 812. c. 1. *Ut omnis liber homo qui 4. mansos vestitos de proprio suo sive de alicujus beneficio habet*, &c. Charta Lotharii Imp. apud Beslium p. 260. *Curtes duas cum suis appenditiis nostro daremus præcepto, & duos quod alodos nuncupant ejusdem loci incolæ, & sua propria*, &c. Charta sub Odone Rege in Tabul. Abb. Belliloci in Lemovic. n. 118. *Cedo ad ipsum locum sanctum aliquid de propriis rebus meis quæ per parentes mihi justissimè obveniunt.* Charta Pipini Regis Aquitaniæ an. 842. in eodem Tabulario n. 5. *Concedimus eidem fideli nostro Rodulpho nomine ad proprium quasdam res juris nostri, quæ sunt sitæ in orbe Lemovicensi, in pago Asnacense — & de nostro jure in jus ac potestatem illius solemni donatione transferimus, ita ut videlicet quidquid ab hodierna die & tempore exinde pro sua utilitate atque commoditate jure proprietario facere decreverit, liberam & firmissimam in omnibus habeat potestatem faciendi.* Alia Charta ejusdem Pipini an. 848. in eod. Tabul. n. 6. *Concedimus itaque eidem venerabili Episcopo ad proprium quasdam res juris nostri — ut quidquid exinde ab hodierna die facere voluerit, liberam & firmissimam in omnibus habeat potestatem faciendi, donandi, vendendi, commutandi, sive hæredibus relinquendi.* Charta Rodulfi Comitis Cadurcensis an. 788. in eod. Tabul. n. 176. *Tradimus vobis atque transfundimus ad habendum & possidendum proprio jure.* Adde Appendicem ad Capitular. n. 108. *In proprium habere*, in Capitul Caroli C. tit. 43. §. 5. *Ad proprium habere*, in Charta ejusdem Caroli apud Beslium in Comit. Pictav. p. 177. Ibid. *In compensationem harum rerum dedit idem Comes ex suo proprio partibus S. Hilarii*, &c. *In proprium tradere*, in Charta Ottonis III. Imp. an. 101. in Privilegiis Ecclesiæ Hammaburg. *Largiri ad proprium*, in alia Lotharii Regis apud Beslium p. 252. 259. *Ad proprium facere*, in Præcepto Caroli M. pro Hispanis an. 812. *Proprium & hæreditas* opponuntur *Beneficio*, in Charta Divisionis Imp. Lud. Pii an. 814. c. 8. *Proprium* Regis, seu uti vocamus *Domanium*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 34. §. 3. Historia Episcopor. Autisidor. c. 58. *Cum Giemum castrum — quod erat de feodo Autisiodorensis Ecclesiæ in proprietatem regiam devenisset*, &c. Vide *Alodus.*

PROPRIUS, Cliens, servus. Gregorius M. lib. 9. Epist. 38. *Qui ratione mihi se ancillam dicit, cujus ante susceptum Episcopatum proprius fui.* Eginhardus in Caroli M. vita: *Adeo namque Adelfonsum Galliciæ atque Asturicæ Regem sibi societate devinxit: ut is cum ad eum vel literas vel legatos mitteret, non aliter se apud illum, quam proprium suum appellari juberet.* Charta an. 1238. in Regesto Tolosano fol. 79. *Qui fuerat homo ligius & proprius ejusdem Do. Comitis.*

Sunt in Germania, inquit Molanus lib. 3. de Canon. cap. 33. de Servis verba faciens, *quos vocant Proprios, sed non sunt illi servi, nec majores suos servos habuerunt.* Viglius ad Tit. de Testam. ordin. *Proprii homines, quos Germania nostra habet, eodem jure adhuc vivunt, quo olim, libertis magis similes, quam mancipiis.* Eadem scribit Zazius, & in paucis cum servis participare ait, & plus ad libertos respicere. Vide Fletam lib. 1. c. 47. §. 9.

PROQUIRITARE, Publicare. Vide Savaronem ad Sidonium lib. 8. Epist. 6.

PRORA *capitis*, Constantino Africano de Morbor. curat. l. 1. c. 10. 16. dicitur pars anterior, ut *puppis capitis*, eidem c. 14. 15. 16. lib. 3. c. 14. &c. pars posterior: igitur *prora capitis*, idem valet ac *sinciput*, ut *puppis*, *occiput*. Lib. 2. Pantech. cap. 3. *In prora capitis est quoddam os solo coronata differens à craneo, & hoc vocatur frons: est & in puppi os solo lambda Græco differens à craneo, & vocatur puppis os.* Fridericus II. lib. 1. de Venat. cap. 24. *Oculi sunt instrumenta visus, de quibus quare sint duo, quare in prora capitis locati*, &c. Ita *prora cerebri*, & *puppis cerebri*, eidem Constantino lib. 1. de Morbor. curat. c. 15. 22. & lib. 4. Pantech. cap. 11 *Prora & puppis vulvæ*, lib. 6. de Morbor. curat. cap. 12. *Prora colli* lib. 8. Pantech. cap. 11.

PROROGATORES *tritici, vini, & casei*, apud Senatorem lib. 10. ep. 28.

PRORSUS, Rectus, Vita S. Gudilæ Virg. c. 2. *Pedissequa quoque ejus & pervia & devia negat se discernere, nec prorsi tramitis meminisse.* Veteres *prorsum* dicebant pro recto: *Prorsi limites*, id est recti: *Prorsum ire*, εὐθὺς, quod & *prosum*, ut *susum*, pro sursum. In Gloss. *Prosa*, πεζὸν ἱμάτιον, pexa tunica exponitur, id est *recta.* *Prorsa* pro *prosa*, apud Ælfricum in Præfat. ad Grammaticam Anglicam.

PROSA, Latinis scriptoribus, oratio pedestris recta, ἡ εὐθεῖα, quæ versificatæ opponitur. Hinc *prosaica oratia* apud Plinium l. 7. c. 56. *Prosaticus lepos*, apud Alvarum in Vita S. Eulogii n. 7. *Libri prosatici*, n. 10.

Prosator, Scriptor, qui pedestri oratione scribit. Aldhelmus Abbas Mamesburiensis: *Sed potius evax, eugeque, ingressuras tripudium à prosatore mereatur.* Utitur & antea.

Prosam, Libri Rituales Ecclesiastici eam orationem quæ in Missa canitur ante Evangelium in majoribus festis, quàm aliàs *Sequentiam*, vocant. Udalricus in Consuet. Cluniac. lib. 1. c. 11. *Prosa, quod alii sequentiam vocant, non cantatur nisi in quinque festis principalibus.*

Prosarius, Liber Ecclesiasticus continens *prosas*, in Historia Abbatiæ Condomensis p. 507.

PROSCHOLUS, dicebatur in schola ille, qui non docendis tam pueris, quàm eorum moribus præfectus erat; ut scilicet concinnè ad Magistrum accederent, ut omni gestu, incessu, vestitu, compositi essent. Nam ante scholæ auditorium erat locus *Proscholii* nomine, ab auditorio ipso velo, tanquam aliquo intergerrino pariete, dissepτus. Ibi pueri conveniebant ejus loci præfectum, quem *Proscholum* vocabant, ut admonerentur officii sui antequam ad Magistrum reducto velo accederent. Colloquia puerorum, quæ veteribus Glossariis præfixa sunt: Ὡς δὴ ἦλθον, πρὸς τὴν κλίμακα ἀνέβην διὰ τῶν βαθμῶν ἀτρέμα, ὡς ἔδει. καὶ ἐν τῷ προσχολίῳ ἀπέθηκα βίρρον, καὶ κατέψηξα τρίχας, καὶ οὕτως ἠρεμαίῳ κινήματι εἰσῆλθον, καὶ πρῶτον ἠσπασάμην καθηγητὰς συμμαθητάς. S. Augustinus de Verbis Apost. ser. 19. c. 7. *Tam pauper, ut proscholos esset Grammatici apud Mediolanum.* Ausonius Epigr. 23. in Professor. Proscholum, *Subdoctorem* vocat, seu quod Doctori & Magistro subesset, vel quod discipulorum, ut vocant, lectiones exciperet, priusquam ii in scholam venirent: quod ultimum indicare videtur idem Ausonius, qui *tenuem Grammaticum*, Proscholum vocat:

> *Exili nostræ fucatus honore cathedræ,*
> *Libato tenuis nomine Grammatici.*

Idem videtur *Adjutor scholarum*, apud Fulbertum Epist. 80. *Exilis* igitur *honor* fuit Proscholi, & qui pauperes tantum spectabat. *Proscholis*, & *Proscholium* occurrunt etiam in Notis Tyronis p. 163. Vide *Archischolaris.*

PROSCRIPTIO, Exactio. Aimoinus lib. 3. Hist. Franc. c. 32. *Chilpericus etiam Rex, suggerente Fredegunde Regina, proscriptionibus gravissimis populum sibi subjectum atterere cœpit. — Inter cætera namque, quæ cogebantur, solvere liberiori etiam orti progenie, è terra proprio culta labore amphoram vini Regiæ inferebant mensæ.* Quo loco Gregorius Turon. lib. 5. cap. 29. habet *descriptiones.* Vide in hac voce.

PROSECUTOR, Procurator, qui alieno nomine rem *prosequitur.* Extat formula 37. apud Marculfum lib. 2. qua *Prosecutor*, seu Mandatarius, vi mandati, cujus formula exaratur cap. seq. apud Defensorem civitatis petit ac *prosequitur*, ut testamentum vel donatio in gesta municipalia referatur. Lex Wisigoth lib. 2. tit. 1. §. 18. *Aut pro sui persona ad respondendum minimè direxerint prosecutorem.*

Prosecutores auri, de quibus est tit. in Cod. Theod. lib. 12. tit. 8. & Justin. lib. 10. tit. 73. qui aurum sacris largitionibus inferendum de provinciis prosequebantur, seu deferebant.

Prosecutoria, Præceptio Comitis sacrarum Largitionum, qua prosecutores jubentur aurum in Largitiones sacras inferre, d. l. 1. de Auri prosecut. Vide ibi Jac. Gotofredum.

Prosecutores armorum, vulgò *Poursuivans d'armes.* De iis hæc scripsit Nicolaus Uptonus lib. 1. de Militari officio cap. 11. quod ita inscribitur, *De Prosecutoribus, qui Gallicè vocantur Poursuivants. Ulterius & post prædictos equitantes* (de quibus in voce *Chevaucheurs*) *alii nuncii habentur, qui Prosecutores appellantur, qui ex prædictis equitantibus post exercitium triennale in arte equitandi ad negotia creantur, certa solennitate adhibitâ. Creari autem debent Prosecutores non in minori festo quam in die Dominica, hoc modo. Aliquis Haraldus armorum tunica Domini sui indutus, præfatum creandum in manu sinistra ducens, & unum ciphum aqua & vino plenum in manu dextera tenens, accedere debet ad præsentiam Domini vel Magistri ipsius creandi, à quo in præsentia multorum testium ad hoc vocatorum petere debet, quo nomine vult ut Prosecutor suus nuncupetur. Quo nomine à dicto Domino vel Magistro dato, dictus Heraldus vocabit suum creandum illo nomine, projiciens partem ipsius aquæ super caput creandi.*

Tunc accipiet tunicam Domini præfati creandi, & ponet super caput creandi ex transverso, ita quod illa pars tunicæ quæ ordinatur pro brachiis, ponatur antè & retro, quod pars largior præfatæ tunicæ supra brachia creandi ex utraque parte pendeat. Et sic præfatus Prosecutor novus, uti debet tunica armorum, cum eam aliquando induat semper, & non alio modo, quamdiu fuerit Prosecutor.

Sequitur jam juramentum, quod ipse novus Prosecutor præstabit immediatè post suam creationem in præsentia antedicta, Haraldo sic dicente: Tu eris fidelis Domino sive Magistro tuo qui te nominavit, in perpetuum, quacunque fruaris dignitate. Item Domino Regi, & cuicunque nobili licèt hosti; item negotia quorumcunque nobilium licèt hostium fideliter exequeris, & cùm inter hostes interrogatus fueris, tantum ad interrogata fideliter respondebis, nihil novi eis intimans: honestatem tuam & officii tui usque ad mortem conservabis, eisque obediens cunctis Armorum Haraldis, ubicunque deveneris; sic te Deus adjuvet & sancta Crux Dei. — Et est sciendum quod tales nuncii Prosecutores possunt esse Milites, & Militaribus gaudere insigniis, ut deauratis uti, veluet, & aliis pannis aureis indui; non tamen sicut Nobiles. Et tales vocantur Milites linguares, quia eorum præcipuus honor est in custodia linguæ. Et quomodo isti tres officiarii præcedentes (Cursores, Equitantes, & Prosecutores) *portabunt arma sive scuta suorum dominorum, patet per hos versus:*

> *Cinctorio scutum dicas deferre Pedinum:* (i. Cursorem)
> *Sic equitis dignum fert scapula dextera signum:* (i. *le Chevaucheur*)
> *Sed humero lævo detulit Prosecutor ab ævo:*
> *At Haraldorum stat pectore fons titulorum.*

PROSELYTI, ex Gr. προσήλυτοι, dicebantur apud Judæos, qui ex gentibus non coacti se Judaicæ religioni addicebant; οἱ ἐξ ἐθνῶν προσεληλυθότες, καὶ κατὰ τοὺς θείους πολιτευόμενοι νόμους. Isidorus lib. 7. cap. 14. *Proselytus, id est Advena & Circuncisus, qui miscebatur populo Dei.* Glossæ Antiquæ MSS. *Proselytus, Advena, transiens de lege ad alteram.* Vide Seldenum de Successionib. ad Leges Hebræor. c. 26. Concilium Aurelianense IV. c. 31. *Ut quicunque Judæus proselytum, qui Advena dicitur, Judæum facere præsumpserit, aut Christianum factum ad Judaicam superstitionem adducere*, &c.

PROSERVIRE, Deservire terram, vel *beneficium proservire*, Colere, incolere, & ex eo census persolvere. Charta Alamannica Goldasti 42. *Et si infans meus simul proservire voluerit, faciat sicut superius, & si proservire noluerit, nullam habeat facultatem.* Supra: *Et pro istas res proservire volo annis singulis, hoc est 30. seglas cervesæ, 40. panis, frischengam tremissem*, &c. Charta Germanica an. 794. apud Henschenium ad Vitam S. Ludgeri Episc. *Totam terram illam quam Landulfus litus meus incolebat & proserviebat.* Concilium Dusiacense I. part. 2. c. 13. *Quoniam ab eis sua beneficia, quæ apud antecessores suos, & apud eum proservierunt, injustè abstulisset.* Adde Hincmarum Remensem to. 2. p. 340. 595. 610. Chartam Alamannicam Goldasti 77. Vadianum lib. 2. de Monaster. Germ. p. 62. &c.

Proservitio, apud Hincmarum Laudunensem, ibidem p. 341.

PROSERVI, qui ex servis nascuntur, seu potius nascentur, in Charta Adelchisi Regis Longobard. in Bullario Casinensi to. 2. p. 11. *Cum — servis proservis, liberis proliberis*, &c.

PROSILIRE, *Conquiescere*, ἐπευχάζειν, in Glossis Gr. Lat.

PROSNESIUM. Gaufredus Grossus in Vita B. Bernardi Abbat. Tiron. n. 30. *Jam ferreis anchorarum dentibus littoris scopulos apprehendere inchoabant: jam à navibus pontes educere, tonsillas figere, prosnesiorum retinaculis rates sistere festinabant.* Ubi videtur legendum *Prodensium*, ita enim appellantur funes, qui à prora alligantur ad terram. Vide *Prodenses*.

PROSOCER, qui vice soceri est, ob filiam fortè adoptivam, quam duxit, qui *progener* dicitur in veteri inscriptione, uti supra observatum. Extat alia Romæ, *Virio Nicomacho Flaviano* Cos. ord. posita, quæ sic clauditur, *Q. Fab. Memmius Symmachus v. c. prosocero optimo.* Ubi fortean etiam *prosocer* accipitur pro patre soceri, ut apud Jul. Capitolinum in Gordianis tribus: *Patre, avo, proavo, Coss. socero, prosocero, & item alio prosocero, & duobus absoceris Coss.* &c.

PROSTANTES, Meretrices publicæ, quas vulgò *prostitutas* dicimus. Synodale Ecclesiæ Andegavensis MS. *Circa Peccatum luxuriæ, primo quæratur utrum pœnitens accesserit ad mulieres prostantes, seu viduas, vel alias,* &c. Infra: *De prostantibus, pœnitentiæ periculum ostendatur. Sunt enim conjugatæ vel moniales, vel à parentibus eorum cognitæ, vel leprosis sæpius se supponunt,* &c.

PROSTRATI, ex eorum Pœnitentium ordine, quos Græci patres ὑποπίπτοντας vocant, locis ab Allatio indicatis lib. de Narthece veteris Ecclesiæ pag. 70. &c. 82. &c. 1. edit. Isidorus Hispal. in Epist. ad Massenum Episcop. *Quod dixit, confundere, ostendit post confusionis confusionem, id est post peccati opus, debere quenquam erubescere, & pro admissis sceleribus verecundam frontem humi prostratum devergere, pro eo quod dignum confusionis perpetraverit opus,* Theodorus Archiep. Cantuariensis in Capitul. c. 11. de Pœnitentibus. *In Capite Quadragesimæ omnes pœnitentes, qui publicam suscipiunt aut susceperunt pœnitentiam, ante fores Ecclesiæ se repræsentent Episcopo, sacco induti, vultibus in terram prostratis, reos se esse ipso habitu & vultu proclamantes,* &c. Chrodegangus in Regula Canonicorum Metensium cap. 13. de gravioribus Canonicorum culpis: *Egressus de carcere, si Episcopo, vel qui sub eo sunt, visum fuerit, agat adhuc publicam pœnitentiam: id est suspendatur ab oratorio simul & Missa: & omnibus Canonicis horis veniat ante ostium Ecclesiæ, ubi Prior jusserit, jacens prostratus omni corpore ante ipsum limen Ecclesiæ, usque dum ingrediuntur omnes, & postea erigat se, & stet foras Ecclesiam ante ipsum ostium, impleat ibi officium suum in quantum potest. Egredientibus de Ecclesia similiter prostratus jaceat, usque dum omnes egrediantur foras: & jacens vel stans ante ipsum limen, cum nullo homine loquatur.* Ex quo quidem loco, & ex lib. 5. Capitular. c. 136. novæ edit. satis apparet ὑπόπτωσιν pœnitentium non nudam fuisse genuum flexionem una cum corporis incurvatione, quod vult Allatius. Hinc etiam tandem percipimus cur in ingressu Ecclesiæ *Prostratus sepeliri* voluerit Pipinus Rex, Martelli parentis peccatorum expiandorum causâ. Sugerius lib. de Administr. sua cap. 25. de Carolo M. *Quia pater suus Pipinus Imperator extra in introitu valvarum pro peccatis patris sui Karoli Martelli prostratum se sepeliri, non supinum fecerat,* &c. Vide *Reconciliatio*.

Prostrati Psalmi. Vide *Psalmus*.

PROTASINGRITIS, Primus à secretis, Græcis recentioribus, πρωτασηκρῆτις, ut pluribus docuimus ad Cinnamum p. 493. Charta Irenes Imperatricis Constantinopolitanæ an. 1306. apud Guichenonum in Bibl. Sebusiana Cent. 1. cap. 86. *Testibus ad hoc specialiter vocatis — nobili muliere Domina Guascha de Mott. Sevasto Cohalogotheta Protinsingritis Comneni filio.* Vide *Asecretis*.

PROTECTIO *Regis infricta*, quam vulgò *Salvamgardiam* dicimus. Vide Quoniam Attachiamenta cap. 54.. 73. & supra in v. *Pax*.

PROTECTORES, Corporis Imperatoris Custodes, qui *Principis latus protegebant*, ut est in l. 9. Cod. Th. de Protectoribus: Βασιλειοι προτεκτωρες, Menandro Protectori lib. 8. Hist. Vetus Gloss. Cap. de Militia, *Protector*, ὑπερασπιστής, Gloss. Græc. Lat. ὑπερασπιστής, *Protector*, ὑπασπιστής, *Armiger*. Spartianus Caracallam ait occisum à *Protectoribus suis*. Horum Scholam instituisse Gordianum autor est Cedrenus, quæ longè dignioris ordinis cæteris Palatinis Scholis habita est: adeo ut Constantius Constantini M. Pater Protector, deinde Tribunus fuerit, ad idque muneris militantes fere omnes aspirarent. Paulinus Nolanus Epist. 39. ad militem: *In hac militia soletis in votis habere hanc officii promotionem, ut Protectores efficiamini. Si autem Deo te probaveris, ipsum Deum incipies habere protectorem. Vide ad qualem militiam te invito collegam, ut quod homini esse optas, hoc tibi Deus sit.* Jul. Firmicus lib. 3. Math. cap. 14. *Faciet Scutarios, vel Imperatorum Protectores, vel qui proprio excubitu salutem Principibus servent.* *Exprotector*, ἀποπροτήκτωρ, in Vita S. Eudociæ Martyris c. 12. Acta SS. Philemonis & Apollonii cap. 3. Ὁ Διοκλητιανὸς ἀπέστειλε Προτήκτορας πρὸς αὐτὸν ἐν τῇ Θηβαΐδι, καὶ μετεκαλέσατο αὐτόν. Mox, Οἱ προτήκτορες συνέλαβον αὐτὸν, καὶ ὑπὸ ἀσφαλείας ἐποίησαν. Vide tit. Cod. Th. de Domesticis & Protectoribus, & ibi Jacobum Gotofredum.

Protectores limitum, qui scilicet ex *Schola Protectorum* mittebantur ad tuendos limites, *vel itinera*, de quibus fit mentio in Lege 1. Cod. Th. de Protector. & & l. 3. de Littorum & itinerum custodia: μεθορίων προτήκτωρ, apud Menandrum Protectorem lib. 8.

Protector Domesticus, Vide *Domesticus*.

PROTECTOR, apud Anglos, dicitur Regni Gubernator ac rector, absente Rege. Thomas Walsinghamus pag. 408. *In quo quidem Parlamento, ex assensu omnium statuum ejusdem, idem Dux Defensor, seu Protector Angliæ in absentia sui fratris Senioris, Ducis videlicet Bedfordiæ, fuerat ordinatus ac nominatus,* &c. Post mortem scilicet Henrici V.

Protectores Regnorum in aula Romana, Cardinales nempe, quorum munus est electiones & alias Provinciæ sibi addictæ causas in sacro Senatu proponere. Vide Octav. Vestrium lib. 1. de Judiciis aulæ Rom.

PROTEDÆ, *Faculæ de pineo ligno*, Papias.

PROTHI, seu *Proti*, appellati Primores, seu Præsides universitatis Judæorum, apud Siculos, ut patet ex Charta an. 1340. apud Rocchum Pirrum in Archiepisc. Messan. Ex Gr. πρῶτοι.

PROTHIREMARII. Sanutus lib. 2. part. 4. c. 21. *Quindecim Magistri Prothiremarii, qui sint deputati non solum ad remos, sed etiam ad faciendum astas lancearum & dardorum,* &c. Vox hibrida, qui remigibus præsunt.

PROTOCAPELLANUS, qui aliàs *Archipellanus*. Ita appellatur Hebroïnus Episcopus Pictavensis in Charta Tabularii S. Mauri ad Ligerim apud Beslium in Episcop. Pictav. p. 24.

PROTOCHARTULARIUS, Officium Monasticum, cujus mentio fit in Ritu electionis Abbatis Casinensis. Vide *Chartularius*.

PROTOCHRISTICOLA. *Magnus Imperii protochristicola*, Constantinus M. dicitur Glabro Rodulpho lib. 4. cap. 6.

PROTOCOLUM, Liber ex glutine compactus, in quem acta publica referuntur. Errant enim qui putant esse memoriale, in quod raptim arca reponuntur, ut deinde in mundum redigantur, & perfectiùs extendantur, ut observat Cujacius ad Nov. 44. Ut enim hodie Chartæ habent notam aliquam, ex qua dignoscitur quis eam chartam præparaverit; ita habebant olim Chartæ brevem adnotationem quæ declarabat, quo Comite largitionum (sub cujus cura erant Chartariæ) quo tempore, & à quo præparatæ fuissent chartæ: ex eo quippe coarguebatur sæpe falsitas.

PROTOFORESTARIUS. Vide *Forestarius*.

PROTOJUDEX. *Protojudex Salerni*, in veteri Charta apud Ughellum to. 7. Ital. Sacræ p. 571. 574.

PROTOMANDATOR. Vide *Mandator*.

PROTONOBILISSIMUS, Πρωτονωβελίσιμος, Dignitas Palatina apud Imperatores Constantinopolitanos, de qua diximus ad Alexiadem p. 339. Apud Ughellum in Archiepiscopis Barensibus, *Basilius Imperialis Protonobilissimus* subscribit chartam Ricardi Senescalli, Willelmi Wiscardi Ducis Calabriæ ex fratre nepotis, an. 1108. Manuel Comnenus Imp. CP. Ludovicum VII. *Protonobilissimum Regem Franciæ* appellat, in Epistola ad Alexandrum III. PP. quæ descripta legitur apud Baronium anno 1180. quæ quidem honorifica appellatio satis arguit Francorum Reges primo semper habitos loco apud exteros, quod peculiari Dissertatione attigimus ad Joinvillam.

PROTONOTARIUS. Vide *Notarius*.

PROTOPAPA, Πρωτοπαπᾶς, Dignitas præcipua in Ecclesiis Græcanicis, de qua Codinus de Offic. cap. 1. n. 30. & ibi Gretzerus & Goarus, & Meursius in Gloss. Hunc sic dictum contendit Leo Allatius lib. de Græcorum templis p. 135. quasi πρῶτον τῶν ἱερέων, *primum inter Sacerdotes*: unde *Archipresbyterum* vertunt interpretes ejusdem Codini. Sane Scylitzes p. 717. & Joëles in Chronogr. p. 182. aiunt Eustathium promotum à Basilio Bulgaroctono ad Patriarchatum CP. cùm esset antea πρῶτος τῶν πρεσβυτέρων τῆς ἐν βασιλείοις ναοῦ. Zonaras de eodem: Ὃς τῆς ἐν τῷ παλατίῳ ναῷ ἱερέων ἐπρώτευεν, id est qui erat πρωτοπαπᾶς τῆς παλατίου; uti hæc dignitas vocatur à Scylitze p. 612. Πρωτοπαπᾶς τῶν βασιλείων, à Zonara p. 160. ubi de Styliano, qui à Glyca p. 306. πρωτοπαπᾶς τῆς παλατίου diserte nuncupatur. Quæ quidem appellatio gradui Protopapæ convenit, cùm in Ecclesia Sophiana πρῶτος τοῦ βήματος fuerit, id est, in consessu dignitatum Ecclesiasticarum intra Ecclesiæ cancellos secundus à Patriarcha consederit, ut est apud Codinum. Scribunt Rocchus Pirrus pag. 387. & Ughellus tom. 6. p. 111. in Ecclesia Messanensi Clerum olim fuisse Græcum, cui præerat *Protopapa*, id est Archipresbyter Græcorum, istiusque dignitatis vestigium adhuc perseverare, & uti baculo cum duorum leonum capitibus. Sic etiam in Ecclesia Bovensi appellari etiamnum Archipresbyterum monet idem Ughellus. Hunc vide, præterea to. 9. p. 97.

PROTOPARENS, Vox hybrida, usurpata à Prudentio hym. 9 de Adam, in Synodo Landavensi sub Cerenhiro Episcopo, & à Thwroczio in Hist. Hungar. 1. part. c. 2.

PROTOPATRICIUS, Dignitas in aula CP. qua donatus legitur quidam Cosmas Anthius Imperatorius Protonotarius, & Strategus Siciliæ & Longobardiæ sub ann. 893. apud Ughellum in Archiepisc. Beneventan. n. 44. Πρωτοπατρίκιος, apud Malchum in Hist. Byzant. *Aspar primus Patriciorum*, apud Marcellinum Comitem in Chronico. Πρωτοπατρικίου καὶ Κόμητος τῶν ὀψικίου meminit etiam alicubi Theophanes.

PROTOPINCERNA, Primus Pincernarum, dignitas in Palatio Regum Francorum, de qua Joannes VIII. PP. Epist. 216. Vide *Pincerna*.

PROTOSECRETARIUS, primus Secretarius apud Anastasium in Collectaneis p. 254. qui πρωτοασηκρῆτις καὶ ἐπιστολογράφος, apud Anonymum de Templo S. Sophiæ. Vide quæ de hac dignitate adnotamus in Notis ad Cinnamum p. 493.

PROTOSEVASTUS, Ex Gr. Πρωτοσέβαστος, Dignitas in Palatio Constantinopolitano præcipua, ab Alexio Comneno Imp. primùm inventa, qua fratrem Adrianum donavit, ut habent Anna Comnena & Zonaras. Willelmus Tyrius lib. 18. cap. 24 *Duo nepotes ejus, fratres uterini, Joannes scilicet Protosevasto, & Alexius Protostrator, qui inter illustres sacri Palatii primum obtinebant locum.* Adde lib. 20. cap. 1. Rogerius Hovedenus pag. 595. *Quendam habebat amasium, qui vocabatur Græcè Protosevastos, Latinè verò Comes Palatinus*, &c. Perperam *Prothosalvaston* scribitur apud Radulfum de Diceto an. 1182. Hanc porro dignitatem Duci Venetiarum olim concessam ab Impp. CP, observavimus in Notis ad Alexiadem p. 311. Vide Codinum de Offic. aulæ CP. & quæ ad eum commentantur Gretzerus & Goarus, præterea Meursi Gloss.

PROTOSCRINIARIUS, Dignitas in Ecclesia Romana, in Vita S. Sebastiani Martyris, & in Chronico Farfensi p. 67.

PROTOSPATHARIUS, primus & Princeps Spathariorum. Glossæ nomicæ: Ἰμέσειος, πρωτοσπαθάριος. Leo Ost. l. 1. c. 51. (al. 52.) de Symbaticio: *Imperialis Protospatharius & Stratigo Macedoniæ*, &c. *Basilius Protospatharius Imperatoris*, cap. 63. *Sisinnius Imperialis Protospatarius*, apud Guillelmum Biblioth. in Adriano II. PP. p. 228. *Michaël gloriosus Protospatharius*, in Epist. 8. Nicolai I. PP. ad Michaëlem Imp. initio. Vide Gloss. Meursii, & infra in voce *Spatharius*.

Protospatha, eadem notione. Vetus Epitaphium in Basilica S. Basilii, Brundusii:

> *—illustris, pius actibus atque refulgens,*
> *Protospata Lupus urbem hanc construxit ab imo.*

Ignotus Barensis in Chron. an. 981. *Occisus est Sergius Protospata à Barensibus.* Occurrit apud Lupum Protospatam an. 973. 979. 1035. 1054.

PROTOSTRATOR, Primus Stratorum, dignitas in aula Constantinopolitana, cui Stabuli Imperatorii cura incumbebat, ut est apud Cinnamum & Zonaram. Willelmus Tyrius lib. 18. cap. 24. *Joannes videlicet Protosevasto, & Alexius Protostrator, qui inter illustres sacri Palatii primum obtinebant locum.* Vide quæ de hac dignitate congessimus in Notis ad Cinnamum pag. 474. 475.

PROTOSYMBOLUS, Saracenorum Princeps ita appellatus. Andreas Silvius in Chronico Marcianensi an. 586. *Hic (Mahomet) in Regno Saracenorum quatuor Prætores statuit; qui Amiræi vocabantur. Ipse verò Amiras dicebatur, vel Protosymbolus.* Historia Miscella lib. 19. p. 600. *Mortuus est Muhavias Protosymbolus Saracenorum; qui fuit Prætor annis 20. & Amiræ functus officio annis 24.* Adde p. 616. 648. edit. Canisii. Acta SS. 40. Martyrum n. 12. Ἀυησάκ ἐκεῖνος Πρωτοσύμβολος τῶν Ἰσμαηλιτῶν ἔθνεις, οὕτω γὰρ τοὺς αὐτῶν ἐθνάρχας ἀποκαλοῦσι. πρωτοσύμβολος τῶν Ἀράβων, apud Cedrenum in Leontio p. 443. ubi Zonaras p. 77. ὁ τῶν Ἀγαρηνῶν Πρωτοσύμβολος, οὕτω γὰρ ἐκάλουν τοὺς σφῶν προεξάρχοντας. Σύμβολος simpliciter dicitur in VII. Synodo Act. 5. p. 617. edit. 1618. qui πρωτοσύμβολος paulò antè nuncupatur. Vide Leonem Grammaticum p. 454. Aliter vocem hanc usurpat Joannes Hierosolymitanus in Vita S. Joannis Damasceni p. 245. edit. Romanæ, pro primo scilicet Consiliario: ὁ δὲ τῶν Σαρακηνῶν ἀρχηγὸς τὸν Ἰωάννην εἰσκαλεσάμενος, προεχειρίζετο πρωτοσύμβολον. Et pag. 253. Καὶ πρῶτος ἔσῃ αὐτοῖς ἡμετέροις συμβούλοις, οὐδὲν γὰρ πράξαιμεν πώποτε τῆς λοιποῦ ἄνευ σῆς παραινέσεως καὶ συμβουλῆς.

PROTOSYNCELLUS, primus Syncellorum Patriarcharum, vel Episcoporum, qui plures erant, ut suo loco docemus. Dignitas Ecclesiastica in Græcanica Ecclesia nota, atque adeo in Sicilia sub Normannicis Principibus, ut ex aliquot Chartis colligitur, quæ habentur apud Ughellum to. 9. Italiæ sacræ p. 590. & 628. ubi perperam *Protosyntullum* editur, pro *Protosyncellum*. Vide Gloss. Meursi, Gretzerum & Goarum ad Codinum de Offic. aulæ CP. & infra in voce *Syncellus*.

PROTOTHRONUS, Græcis πρωτόθρονος. Anastasius ad Concil. VIII. act. 1. *Protothronum, sessorem* interpretatur: *eorum scilicet Episcoporum, qui ad Patriarchalem Ecclesiam pertinent.* Willel. Tyrius lib. 14. cap. 12. *Certum est autem quod inter tredecim Archiepiscopos, qui à diebus Apostolorum Sedi Antiochenæ subditi fuerunt, Tyrensis quidem primum locum obtinuit, ita ut in Oriente Protothronos appelletur.* Scylitzes p. 629. de Tryphone Patriarcha CP. Καὶ χάρτας, ἐν τῷ μὴ διὰ τῆς Πρωτοθρόνου τῷ βασιλεῖ. Zonaras in Leone Philosopho, de Stephano Patr. CP. Καὶ οὐ μὴν Ἡρακλείας ἀρχιερεὺς ὑπὸ τῆς πρωτοθρόνου κεχειροτόνητο. Adde Glycam pag. 423. 1. edit.

PROTRACTUS, In jus tractus. Consuetudines Arkenses

an. 1231. in Tabular. S. Bertini: *Si protractus fuerit, quod arma portaverit, quæ à Chora sunt prohibita, tres libras emendabit.* Charta Guidonis de Castellione Comitis S. Pauli an. 1257. in eodem Tabul. *Omnes emendas in quibus homines de Arkes damnati sunt & protracti pro facto cujusdam hominis inventi mortui, vel submersi*, &c.

PROTUTELA, Primæ exercitus aciei ducatus, præfectura, ut *Retulela*, extremæ, *l'Avant-garde*, & *l'arriere-garde*. Hugo de Cleeriis de Senescallia Franciæ: *Comes (Andegavensis) cùm in exercitu Regis fuerit, vel ierit, protutelam faciet ei: in reditu retutelam.* Infra: *De cætero Comes appellatur Major in Francia propter retutelam quam facit in exercitu Regis.*

PROVENDA. Vide *Præbenda*.

PROVERBIARI, *Proverbia dicere, vel proverbia vituperare: hinc proverbiosus, proverbiositas*, Ugutio. Vox Italica: Pergaminus: *Proverbiare, rampognare, rimproverare, dir villania. Proverbiosamente, villanamente, ingiuriosamente.*

PROVERBIATOR, Autor libri Proverbiorum, dicitur Anastasio Bibliothecario, apud Baron. an. 869. n. 84. & in Præfat. ad VIII. Synodum sub finem.

PROVIDENTIÆ, Provisiones annonariæ, vel etiam aliæ ad victum, Gall. *Pourvoyances.* Πρόνοιαι, eadem notione apud Pachymerem lib. 1. c. 4. lib. 9. c. 8. & alibi. Statuta Davidis II. Regis Scotor. cap. 48. *Item ordinatum est, quod exnunc & in posterum omnes captiones, & omnia quæ capientur ad expensas Regis, legitimè & debitè persolventur, — & quod in ejusmodi captionibus seu providentiis, non fiet taxatio juxta numerum Davatarum seu Baroniarum: sed secundùm verum valorem bonorum.* Knyghton an. 1354. *Hilaritas dapum & poculentorum omnibus venire volentibus & refici cupientibus semper parata erat quamdiu ibi moram traxit, & talem providentiam ibi fecerat, quod tota curia mirabatur. Providentia vini ante adventum suum in cellaria sua erat centum doliorum.* Vide alibi.

PROVINCIA, Diœcesis Metropolitani. Bonifacius I. PP. Epist. 3. *Synodi Constitutio Nicæna — præcipit, per unamquamque provinciam jus Metropolitanos singulos habere debere, nec cuiquam duas esse subjectas.* Vide Concilium Emerit. c. 8. Pelagius II. PP. Epist. 8. *Scitote certam provinciam esse quæ habet decem vel undecim civitates, & unum Regem, & totidem minores potestates sub se & unum Episcopum, aliosque suffragatores decem, vel undecim Episcopos judices, ad quorum judicium omnes causæ Episcoporum & reliquorum Sacerdotum ac civitatum causæ referantur, & ab his omnibus justè consonâ voce discernantur, nisi ad majorem autoritatem fuerit ab his, qui judicandi sunt, appellatum.* Occurrit passim. Vide *Parochia*.

Provincia, Gradus cognationis & affinitatis in nuptiis. Vox efficta, ut videtur, à *vicinia*. Capitula Theodori Cantuar. Episc. c. 13. *In tertia pro vicinitate provinciæ carnis secundùm Græcos licet nubere, sicut scriptum est in Lege: in quinta secundùm Romanos: tamen in quarta non solvunt conjugium, post factum fuerit. In tertia provincia non licet uxorem alterius post obitum ejus habere.* Quidam ex ingenio emendant *progenie*.

PROVINCIALES, Monetæ Comitum Provinciæ, quarum usum ac *cursum* interdixit S. Ludovicus in Statuto de Monetis, ubi *Provinciaux* appellantur. Charta descripta à Gassendo in Notitia Ecclesiæ Diniensis p. 84. *Solvit in decima Præpositus pro Præpositura 75. libr. Provincial. reforciat.*

PROVISIONES, apud Ammianum lib. 17. p. 90. pro annonis necessariis ad victum. *Provisio annonaria*, apud Pollionem. Corippus lib. 3.

—— *Gratisque dari provisa jubemus.*

Provisio, Diploma Pontificium vel Regium, quo quis in possessionem beneficii Ecclesiastici, vel officii alicujus civilis mittitur, quod à Pontifice aut Principe confertur. Vide Canonistas.

Provisiones, Decreta. Guillelmus Rishangerus an. 1260. *Rex autem quia juraverat cum Edwardo primogenito suo & Baronagio provisiones Oxonienses se inviolabiliter servaturum*, &c. Ita appellat decreta facta in Parlamento Oxoniæ an. 1258. de quo Matth. Paris hoc anno. Adde eundem an. 1244. p. 433. 475.

PROVISOR, Gr. Ἐπίσκοπος, *Episcopus*. Charta anni 1111. in Bibl. Cluniac. p. 579. *Ricuinus Dei gratia Provisor Tullensium Pontio Abbati Cluniacensi*, &c.

Provisor Monasterii, cui Thesaurus Monasterii commissus erat. Ingulfus p. 887. Abbas Tarketulus — *Dominum Egelricum tunc Provisorem suum, statum domus tam in thesauris, quàm in jocalibus aliis jussit ostendere*, &c. Infra: *Vasa verò aurea & argentea multa, quæ omnia integra in necessitatem Monasterii sub Provisoris & Procuratoris custodia deputaverat conservanda. Erant enim ambo Egelrici cognati sui secundùm carnem, & fratres secundùm Deum religiosissimi, alter Monasterii Provisor, alter Procurator: Provisor in temporalibus tractandis prudentissimus: Procurator, vir Scholasticus, & omnium literarum scientia profundissima imbutus.* Ita *Provisores* in Monasterio eos qui rerum secularium curam habebant, seu qui necessaria emebant, inferebant, exportabant, & lites & cætera negotia procurabant, vocant Regula S. Aureliani c. 19. 48. & Regula S. Cæsarii ad Virgines c. 39. Chronicon S. Michaëlis Virdun. *Is quoque Ermengodus ordinavit — quid Abbas, quid Provisor panis, & salis, saginimis, quid Provisor piscium, quid Provisor vini, quid Provisor luminarium, quid Provisor pauperum, quid Provisor hospitum habere deberent, & inde Abbati responderent.* Vide Regulam Tarnatensem cap. 11.

Provisores victualium, quos nostri *Pourvoyeurs* dicunt, apud Thomam Walsinghamum p. 279. & in Itinere Camerarii Scotici cap. 17.

Provisor studiorum. Antiquæ Definitiones Ordinis Cisterciensis distinct. 9. cap. 41. *Monachus verò qui prædictorum studiorum cuilibet pro tempore præpositus fuerit, non Prior, sed Provisor vocetur, & ubique extra studium stet in dextro choro immediatè post Abbatem*, &c. ubi plura de ejus officio.

PROVODNAREM, Tributi aut exactionis species, apud Bohemos, in Charta Ottocari Regis an. 1221. in Bohemia pia p. 88.

PROVOLVENS. Anselmus Episcop. Havelbergensis lib. 2. Dialog. c. 11. *Nechites Archiepiscopus Nicomediæ dixit: Satis placet quod dixisti: sed, quæso, concedis quod Pater Spiritus sancti, qui est processibilis, sit Emissor, quod Græci nostri vocant Provolvens.* Et infra, ubi ita Anselmus: *Utrum autem duo Emissores seu duo datores rectè dici queant, tua interest dicere, qui induxisti hoc nomen Græcum, Provolvens, quod apud nos, sicut tu dicis, sonat Emissor.* Sed utrobique legendum *Provoleus*, ex Gr. προβολεύς, qua voce utitur Dionysius Areopagita.

PROUVATIA. Vide *Præbenda*.

PROXIMUS. *Proximi scriniorum*, qui Magistro scriniorum proximi erant, quorum dignitas *Proximatus* dicitur, eaque amplissima erat, adeo ut Comitum dignitate ornarentur, ut est in titul. 26. Cod. Th. lib. 6. de Proximis, Comitibus, &c. ubi multa Jacobus Gotofredus. Concilium Calchedon. act. 1. Παρόντος Μάμα τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου Κόμητος καὶ Προξίμου τοῦ θείου σκρινίου τῶν λιβέλλων, καὶ τῶν θείων κογνιτιόνων. Infra mentio fit Carterii eadem dignitate insigniti.

Proximus Admissionum, apud Ammianum lib. 22. Extat Epistola 58. Theophylacti Bulgar. inscripta, τῷ Προέδρῳ καὶ Προξίμῳ τῷ Παντέχνῃ. Vide Meursium in πρόξιμος.

Proximus, Affinis. Lex Burgund. tit. 36. *Pretium ei qui est proximus mulieri quam adulteravit — cogatur exsolvere.* Liber MS. cui titulus, *le Miroir: Tu dois amer ton proisme ainsi ke ti meismes.* Ex Lat. *Diliges proximum tuum*, &c.

Proximus amicus, Leguleis Anglis, dicitur is qui *gardiam*

seu custodiam habet in *socagio*: nam cùm quis saisitus de terris in socagio decedit, relicto filio impubere & minore annorum 14. *proximus amicus*, seu sanguine proximus, ad quem minoris hæreditas pervenire non potest, ejusdem minoris custodiam habet & illius terræ, donec annum 14. ætatis attigerit, tunc ille totam terram & reditus ei restituit, deductis rationabilibus impensis. Rastallus.

PRUGIRE. Vide *Rugitus*.

PRUINA, *Artium doctrina, eruditio honestarum*. Ita Papias MS. & editus.

PRUMULUS. Gloss. Latino-Theotisc. *Paranymphus, Prutcboto*. Alibi: *Paranymphus, prumulis*.

PRUNARIUS, Prunus, *Prunier*, in Capitulari de villis c. 70.

PRUNELLUM, Prunum silvestre, nostris *Prunelle*. unde *Pupillæ* nomen. Fortunatus l. 11. Poëm. 16. *de Prunellis*:

Transmissas epulas, quæ pruna nigella vocantur.

Infra:

Si modo dignaris silvestria sumere dona.

Prunella, Prunula, aut Globuli nigelli instar prunelli. *Prunellatus*, prunulis aut globulis nigellis distinctus. Historia Episc. Autisiodor. cap. 20. *Item gabatam unam medianam anacteam pensantem libr. 3. & habet in fundo sigillos 4. & in gyro prunellas*, &c. Infra: *Item urceum anacteum pens. libr. 3. & habet ansam prunellatam, & in medio caput hominis.*

PRUTISSIMUS. Charta Alamannica 50. Goldasti: *Donatumque in perpetuum esse volo, & prutissima voluntate confirmo*. Pro *promptissima*, vel *purissima*.

PRUVINENSIS MONETA, sic dicta moneta Comitum Campaniæ, quod in oppido Pruvinensi cuderetur. Hinc *Libræ Pruvinensium*, apud Arnulfum Lexoviens. in Ep. p. 56. in Chronico Ceccanensi seu Fossæ novæ an. 1201. 1202. 1209. 1216. & alibi passim. Charta an. 1216. apud Ughellum to. 3. p. 499. *Nos profitemur mutuo recepisse — 20. libras bonorum Provesinarum Senarum.* Chron. MS. quod legitur in Tabulario S. Maglorii:

L'an mil deus cens & vint-trois,
Fist Thibaut sa monnoie abatre,
La viez monnoie de Prouvins,
Où l'en boit souvent de bons vins.

PRYK. Vetus Scheda apud Spelmannum: *Tenet 4. messuagia — per servitium inveniendi unum equum, unum saccum, & unum pryk in guerra Walliæ, quandocumque contigerit Regem ibi guerrare.*

PSACHNION, ψάχνιον, Vestis summorum Pontificum, & Patriarcharum propria. Historia de Exilio S. Martini PP. p. 92. *Et continuò exclamans Sacellarius, quemdam astantium Excubitorum tonsorem præcepit sine mora auferre Psachnion summi & Apostolici atque Pastoris omnium Christianorum.* Et mox: *Cùm ergo incidisset Psachnion beati viri Excubitor, & corrigiam campagiorum ejus*, &c. Quibus locis Baronius an. 651. n. 12. & 13. *Psachmon* habet, & *Compagiorum*, sed perperam, ubi de vocis notione videant eruditi an bene conjectat. Ego verò legendum putem *Sacchion*, ex Græco-Barbaro σακκίον, nam *Saccus* vestis fuit Patriarcharum. Vide in hac voce. Occurrit apud Joannem Diaconum in Vita S. Josephi Hymnographi n. 25. vox Ψαχνίον, sed hîc pallam altaris videtur significare.

PSALLENTIA, Cantus, ordo & ratio canendi, ex Gr. ψάλλειν, Canere. Epist. 3. Damasi PP. *Peto etiam tuam Charitatem, ut sicut à rectore tuo Alexandro Episcopo didicisti, Græcorum psallentiam ad nos dirigere tua Fraternitas dignetur.*

PSALLENTIUM, & *Psallentia*, Cantus Ecclesiasticus, laudum divinarum, Psalmorum, & Hymnorum concentus. Anastasius in Hadriano: *Constituitque per unam quamque hebdomadam quinta feria cum psalterio, ut à Diaconia pauperes usque ad balneum pergerent.* Frodoardus in Stephano II. PP.

— *Nocturnis reparat psallentia sacris.*

In Adriano:

Diversis Monachûmque choris psallentia ponens
Restaurat.

Utuntur Gregorius Turon. lib. 1. Hist. c. ult. l. 2. c. 21. 37. lib. 3. c. 5. 18. l. 4. c. 6. l. 5. c. 21. l. 6. c. 26. l. 7. c. 1. l. 9. c. 39. lib. 1. de Mirac. c. 6. 33. 37. 39. 51 75. 76. 79. 89. lib. 2. c. 2. 34. de Gloria Confess. c. 20. 47. 72. de Vitis Patrum cap. 1. &c. Fredegarius in Chron. cap. 79. Capitula Caroli M. lib. 5. c. 220. Vita S. Amati Abbat. cap. 20. apud Mabillonium, Baudouinia in Vita S. Radegundis c. 19. 28. Rupertus lib. 10. de Divin. Offic. cap. 17. Paulus Diacon. Neapolit. in Vita S. Mariæ Ægyptiacæ cap. 4. &c.

PSALLIANI, Hæretici, de quibus sic S. Augustinus lib. de Hæres. *Psallianorum hæresim postremam posuit Epiphanius, quod nomen ex Lingua Græca est: Græcè autem dicuntur εὐχῖται, ab orando sic appellati.* Sed cùm ii ab Epiphanio *Massaliani* appellentur, restituenda indubiè hæc vox, pro *Psalliani*, apud Augustinum.

PSALMISTÆ, Cantores, ψάλται in Concilio Laodic. can. 23. & Calched. can. 14. ubi vetus interpres ψάλτας, *Psalmistas*, vertit. Vett. Glossæ: *Psalmista*, ψάλτης. Rabanus lib. de Ord. Antiphon. c. 11. *Lectores à legendo, Psalmistæ à psalmis canendis vocati. Illi prædicant populis quid sequantur: illi canunt ut excitent ad compunctiones animos audientium.* Idem de Instit. Cleric. lib. 3. cap. 48. *Psalmistam autem & voce & arte præclarum illustremque esse oportet, ita ut oblectamento dulcedinis animos excitet auditorum. Vox autem ejus non aspera, vel rauca, vel dissona, sed canora erit, suavis, liquida, atque acuta, habens sonum & melodiam sanctæ Religioni congruentem*, &c. S. Eulogius in Documento Martyrii: *Non promit Cantor divinum carmen in publico, non vox Psalmistæ tinnit in choro, non lector concionatur in pulpito, non Levita evangelizat in populo, non Sacerdos thus infert altaribus.* De eorum officio sic Isidorus Hispal. in Epist. ad Ludefred. Episc. Cordub. *Ad Psalmistam pertinet officium canendi, dicere benedictiones, laudes, sacrificium, responsoria, & quidquid pertinet ad cantandi peritiam.* Vide eundem lib. 2. de Ecclesiast. Offic. cap. 12. & Papiam. Ut verò promoveantur ad hunc gradum, docent Concilium Carthag. IV. can. 10. & Ordo Romanus: *Psalmistæ, id est Cantores, possunt absque scientia Episcopi, sola jussione Presbyteri, officium suscipere cantandi, dante eis Presbytero, vel potiùs Episcopo Antiphonarium in manus, & dicente sibi, Videte ut quod ore cantatis, ore credatis; & quod corde creditis, operibus probetis.* Gillebertus Lunicensis Episcopus de Usu Ecclesiastico: *Quia verò quilibet de Choro sola jussione Presbyteri potest officio Psalmistæ fungi, psallere scilicet sive cantare, in numero graduum Ecclesiæ Psalmistas non ponimus.* At Concilium Carthag. III can. 21. Clericorum nomen etiam Lectores, & Psalmistas, & Ostiarios retinere ait. Vide Rodericum Tolet. lib. 9. Hist. Hisp. c. 12. Hariulfum lib. 2. Chr. Centul. cap. 11. &c.

Psalmistatus, Dignitas & ordo Psalmistæ, Durando lib. 2. Ration. c. 1. n. 51. c. 3. n. 1. Lindwodus: *Prima tonsura, quæ apud nos vocatur Psalmistatus, non est ordo, sed tantum dispositio ad ordinem.*

PSALMISTANI, iidem qui *Psalmistæ*, apud Odonem Cluniac. in Vita S. Gerardi Comitis Aureliac. cap. 11. ubi perperam editum, puto pro *Psalmicani*: *Advocat Clericos qui tum fortè aderant, & cum his omnes Psalmistanos*, &c. Eckehardus junior de Casib. S. Galli cap. 14. extremo: *Et quos ille rogabat Psalmicanos.*

PSALMICINES, Psaltæ, cantores, *Clerici Psalmicines*, apud Sidonium lib. 5. Epist. 17. Warnefridus de Gestis Longob. lib. 1. cap. 26. de S. Benedicto:

Psalmicen assiduus nunquam dabat otia plectro.

Citatur hic versus ab Helgaudo in Roberto Rege. Utitur etiam Vincentius Belvacensis lib. 25. cap. 26.

PSALMODIZARE, Psalmos cantare, vel cantare eo cantu quo Psalmi concinuntur: Gallis, *Psalmodier*. Pro-

vinciale Eccles. Cantuar. lib. 1. tit. 14. *Quando & ubi Matutinæ & Missæ & aliæ Horæ cum nota dicuntur, legen- & psalmodizantes.* Utitur etiam Concilium Maghfeldense an. 1330. *Canentes, legentes, & psalmodizantes.* Et Ordinarius MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *Magnificat psalmodizatur de sexto tono.*

PSALMUS. S. Augustinus in Psalm. 4. *Psalmi dicuntur, qui cantantur ad Psalterium, quo usum esse David Prophetam in magno mysterio prodit Historia.* Idem in Psam. 67. *Inter Psalmum & Canticum hoc interest, quod Canticum ore profertur, Psalmus autem visibili organo adhibito, id est psalterio canitur.* Gregorius Nissenus tract. 2. in Psalm. cap. 3. Ψαλμὸς μέν ἐστιν διὰ τοῦ ὀργάνου τοῦ μουσικοῦ μελῳδία. Lexic. Gr. MS. Reg. sign. 930. ψαλμὸς, λόγος μουσικὸς ὅταν εὔρυθμος κατὰ ἁρμονικοὺς λόγους πρὸς τὸ ὄργανον κρούηται, ἡ ᾠδὴ τῷ Θεῷ προσφερόμενος. Adde Eucherium de Quæst. utriusque Testam. Papiam, & alios. *Cum Psalmis ad sepulturam cadavera deducere*, in Concilio Braccarensi an. 563. c. 16.

Psalmi Abecedarii, apud S. Augustinum Enarrat. in Psalm. 118. concione 32. quorum versus quilibet à primis littteris alphabeti incipiunt. Ejusmodi est Psalmus, quem scripsit idem Augustinus contra partem Donati, de quo hæc ille lib. 1. Retract. cap. 20. *Psalmum qui eis cantetur, per litteras feci, sed usque ad V. litteram: tales enim Abecedarios appellant.* Vide Vitam S. Isidori Episcopi Hispalensis cap. 6.

Psalmi Alleluyatici, S. Hieronymo Epist. 7. 17. 137. dicuntur, qui pro titulo habent *Alleluya*, cujus inscriptionis nullam aliam rationem afferunt, quàm quod Psalmi isti singularem ac festivam Dei laudem præ aliis continent: ii sunt numero 20. nempe 104. 105. 106. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 134. 135. 145. 146. 147. 148. 149. 150.

Psalmus apertionis, nempe, *Domine labia mea aperies*, &c. Regula Magistri cap. 44. *Oportet in nocturnis ab Abbate dici versum Apertionis.* Vide Amalarium de Offic. Eccl. lib. 3. cap. 9.

Psalmi Baptismales, numero tres, qui recitantur in *diebus baptismalibus*, nempe in Dominica nocte Resurrectionis Domini, & Pentecostes, quia tria vitia originalia, suggestionem scilicet Diaboli, carnis delectationem, & consensum animi à Catechumenis repelli postulat Ecclesia, ut ait Amalarius lib. 4. de Divin. Offic. cap. 43. & 48. apud Mabillonium. Adde cap. 23. Honorium Augustod. lib. 3. cap. 144. & Durandum lib. 6. Ration. c. 89. n. 4.

Psalmus Cantici, est cum organo præcinente, subsequens & æmula organi vox chori cantantis auditur, modum psalterii modulis vocis imitata. Ruffinus Aquileiensis in Psalm.

Psalmi directanei. Vide *Directaneus*.

Psalmi Dominicales, qui diebus Dominicis in Ecclesia recitari solent. Martyrolog. cap. 41.

Psalmi familiares, apud Lanfrancum in Decretis pro Ord. S. Benedicti cap. 1. sect. 3. & Udalricum in Consuet. Cluniac. Monaster lib. 1. cap. 46. dicuntur *ii qui in omnibus 12. lectionibus horas sequuntur:* quorum *laboriosa, imo pluribus odiosa paulatim multis de causis est adaucta multiplicitas, quæ quia multos gravabat, multorum, & totius pene conventus postulatione in hac parte immutata est.* Verba sunt Petri Abbatis Cluniac. in Statutis Ord. Clun. cap. 21. Vita S. Gilberti de Sempringham: *Dictis prius quibusdam Psalmis familiaribus pro se suisque*, &c.

Psalmi feriales, qui diebus ferialibus, seu in feriis in Ecclesia recitantur. Microlog. cap. 54.

Psalmi Graduales, Quindecim Psalmi, qui ad quinque parvas Horas congruè distribuuntur, in quotidiano officio Deiparæ, ut ait Radulphus Tungrensis lib. de Canonum observ. cap. 20. 21. Vide Eucherium de Quæst. utriusque Testam. Durandum lib. 5. Ration. c. 2. n. 39. & supra in *Graduale*.

Psalmus invitatorius: ita appellatur Psalmus 94. *Venite exultemus*, &c. in Addit. 1. Capitul. c. 66. in Ordine Romano, apud Alcuinum, Petrum Damian. Amalarium, Honorium lib. 2. c. 1. Herbertum de Miracul. lib. 2. c. 9. in Vita Alcuini n. 5. &c. quod *populum ad laudem Dei invitet*, ut habent Amalarius lib. de Ord. Antiph. c. 21. lib. 4. de Eccl. Offic. c. 9. Petrus Damian. de Dominus vobiscum c. 7. Beletus cap. 25. Durandus lib. 5. cap. 3. n. 10. 11. 12. &c. quibus interdum nudè *Invitatorium* appellatur, quod suaviter censuit Vossius, esse certum Monasterii locum, quo invitarentur Monachi ad laudandum Deum. Sed hac in re parcendum heterodoxis, viris quantumvis doctissimis rerum nostrarum minùs scientibus.

Psalmus Misericordiæ, Quinquagesimus, *Miserere mei*: ita appellatur à Gervasio Tilleberiensi in Otiis Imp. Decisione, seu parte 1. *Torqueri se asserit eo quod seculum Deo præponens, Psalmum Misericordiæ Psalmo tam breviusculo postposuerit.*

Psalmus Parœmiacus, παροιμιακὸς, sic dictus 103. *Benedic anima mea Dominum*, quod ab eo Græci Vesperas, Missam, aliaque officia auspicentur.

Psalmi plebeii & vulgares, à privatis imperitisque hominibus compositi, qui in Ecclesia decantari vetantur, can. ult. Concilii Laodiceni, ubi ἰδιωτικοὶ dicuntur: *Plebeii*, veteri interpreti, quo loco Glossæ interlineares MSS. plebeios, *versificos Psalmos* interpretantur, qui in Concilio Braccarensi an. 563. c. 12. vetantur. Nec aberrat ab hac interpretatione Agobardus lib. de Divina Psalmodia: *Sed & reverenda Concilia Patrum decernunt nequaquam plebeios Psalmos in Ecclesia decantandos, & nihil poëticè compositum in divinis laudibus usurpandum*; præcipuè verò, ut subdit, ab hominibus quibuslibet, *quorum nec nomina, nec sensum, nec fidem novit Ecclesia.* Adde Martinum Braccar. c. 67. Capitularia Attonis Episc. c. 58. & quæ observant Menardus ad Regulas Monastic. p. 381. & Henricus Valesius ad Eusebium lib. 7. cap. 24.

Psalmi Pœnitentiales, Vetus Pœnitentialis MS. *Cantetque 7. Psalmos pœnitentiales, id est Domine ne in furore, & Miserere mei Deus secundum, Miserere mei Deus meus, Deus misereatur nostri, Deus in adjutorium, Inclina Domine, De profundis.* Adde Appendicem ad Concilium Salegunstadiense an. 1022.

Psalmi prostrati, dicuntur, qui ab humi prostratis in Ecclesia recitantur, apud Lanfrancum in Decretis pro ordine S. Benedicti cap. 1. sect. 3. Liber Ordinis S. Victoris Parisiens. MS. cap. 1. *Primum septem Psalmos de Cantico Graduum prostrati super sedes decantabunt.* Duos verò potissimum psalmos, *qui per singulas horas dicuntur à prostratis*, recenset. Udalricus in Consuet. Clun. lib. 1. cap. 3. *Ad Horas autem reliquas, post quatuor Psalmos, Horarum, ut ita dicam, appendicios, toto corpore prosternimur, ut duos Psalmos dicamus, primum de septem pœnitentialibus Psalmis, alterum de Canticis quindecim graduum.* Tabularium Brivatense: *Unusquisque 2. Psalmos prostratus decantet.* Appendix ad Concilium Salegunstadiense an. 1022. *Tunc omnes prostrati decantent Psalmos istos pro Regis nostri & aliorum sui regni primatum sospitate.* Vide eundem Udalricum d. lib. c. 4. 12. & 52. Chronicon Andrense p. 430. Joannem Episc. Abrinc. de Off. Eccles. p. 36. Consuetud. Floriacensis Cœnobii p. 393. in Bibl. Floriac. &c. Psalmi autem à stantibus concinebantur, ut observat Durandus lib. 5. Ration. c. 2. n. 36. Petrus Damian. lib. 3. Epist. 8. p. 301. graviter invehitur in Clericos qui *resident*, dum vel *canonica Horarum celebrantur officia, vel etiam ipsa Missarum efferuntur terribilia Sacramenta.*

Psalmi refectionum, qui tam positâ quàm levatâ mensâ à Monachis recitari solent, *& peculiariter Deo de benedicenda aut commendanda esca per gratiarum actionem præbentur, & sine antiphona directanei dicuntur: sed in Dominica, vel in diebus festis cum antiphona, vel alleluia*, ut est in Regula Magistri cap. 37. 43.

Psalmus Responsorius. Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 8. *Egressus est in sacrarium, ubi dum resideret, Diaconus responsorium Psalmum canere cœpit.* Idem lib. 8. Hist. cap. 3. *Interea jam medio prandii peracto, jubet Rex ut Diaconum nostrum, qui ante diem ad Missas Psalmum responsorium dixerat, canere juberem*, &c. Vide *Responsorium*.

Psalmi Salomonis, quos ut apocryphos laudant S. Athanasius in Synopsi sacræ Scripturæ, S. Nicephorus Patr. CP. in Canone, & Theodorus Balsamon, qui an ii sint quos edidit post Adversaria sacra Ludovicus de la Cerda, alii viderint.

Psalmi speciales, 7. *Pœnitentiales*. Capit. Aquisg. an. 817. & Addit. 1. Capit. c. 50. *Ut prætermissis partitionibus Psalterii, Psalmi speciales pro eleemosynariis & defunctis cantentur.* Leo Ost. l. 3. c. 22. *Statuit — cotidianis diebus orationem pro fulgure ad Missam publicam, & ad Psalmos speciales edici*, (al. *adjungi*.) Charta Heriberti Comitis Francor. an. 27. Lotharii Regis in Tabul. Dervensis Monast. *Quotidie unam Missæ celebrationem pro me faciant, atque unum Psalmum per singulas regulares Horas persolvant, & cum septem specialibus Psalmis memoriam meam adjungant.*

Psalmi superpositi, in Regula Magistri cap. 50. Vide *Superpositio*.

Psalmi Typicorum, apud Græcos dicuntur 22. & 145. quod hi in officio Typicorum recitarentur: eorum verò primus πρῶτα τυπικά, alter verò δεύτερα τυπικά dicebantur. Vide Goarum ad Euchologium.

In Psalmis venire. Charta an. 1123. apud Puricellum in Basilica Ambrosiana p. 569. *Illæ verò oblationes, quæ offerentur in manibus Sacerdotum extraneorum, qui in psalmis veniunt, sine malo ingenio eorum sint, cui dare voluerint sine malo ingenio.*

Pœnitentia Psalmorum, in Pœnitentiali S. Columbani, dicitur, cùm Monachus ob leviorem culpam certum Psalmorum numerum decantare, vel recitare, in pœnitentiam, jubetur. Adde Pœnitentialem Gregorii III. PP. c. 24. Vide *Superpositio*.

Psalmellus, Antiphona ex Psalmo desumpta. Charta an. 1053. apud Puricellum in Monumentis Basilicæ Ambrosianæ p. 428. *Ei verò qui cantat Psalmellum denarios duos*, &c.

PSALTERATUS, Literatus, qui scit legere, *Psalterium* scilicet. Regula Magistri cap. 57. *Si verò in viam longiorem dirigatur, Codiculum modicum aliquibus lectionibus de Monasterio secum portet: ut quavis hora in via repausaverit, aliquantulum tamen legat: ita tamen si fuerit Psalteratus. Si verò non fuerit, tabulas à Majore superpositas Psalmis secum portet, ut ad refectionem prandii, aut ad mansionem quando applicuerit, aliquantulum quantum occurrerit, tamen meditetur, ut quotidie regulæ reddat quod suum est.* At qui *Psalteratus* hîc, mox *Literatus* dicitur. Sed & solebant Clerici ac Monachi, atque adeo tenebantur totum Psalterium memoriter tenere: adeout qui ad Episcopum postularentur, & *Psalmos ignorarent*, rejecerit Gregorius M. PP. lib. 4. Epist. 21. 23. 45. l. 12. Epist. 6. Jo. Sarisber. lib. 2. Policrat. c. 28. *Dum enim puer ut Psalmos addiscerem Sacerdoti traditus essem.* Vide S. Anselmum lib. 1. Epist. 22. Haëftenum lib. 7. Disquisit. Monast. tract. 4. disq. 2. &c.

PSALTERIUM. Glossæ Gr. Lat. Ψαλτήριον, *Sambucum*. Papias. *Psalterium, genus organi musici est, quod artifex tenens, licèt modulamine quodam sonorum suavitas quasi cantatio videatur, tamen non Canticum sed Psalmus de Psalterio nominatur. Canticum verò simplici voce cantantis exprimitur.* Auctor Mamotrecti ad 1. Paralip. cap. 12. *Psalterium dicitur canora cythara decem chordarum coaptata, quæ cum plectro percutitur: Nablum verò duodecim sonos habens digitis tangitur.* S. Augustinus in Psalm. 32. *Cythara est lignum illud concavum, tanquam tympanum, pendente testudine, cui ligno chordæ innituntur, ut tactæ resonent. Non plectrum dico quo tanguntur, sed lignum illud dixi concavum, cui superjacent, cui quodammodo incumbunt, ut ex illo cùm tanguntur tremefactæ, & ex illa concavitate sonum concipientes, magis canoræ reddantur. Hoc ergo lignum in inferiori parte cythara habet, Psalterium in superiore.* Id ipsum repetit in Psalm. 42. 56. 71. & 80. Ita etiam describitur Psalterium in Lexico MS. Reg. cod. 2062. Ψαλτήριον, ὀρθὸν ξύλον καὶ ἀπαρέγκλιτον· χορδαὶ δ' ἐν τούτῳ δέκα παρετείνοντο· ἑκάστη δὲ τῶν χορδῶν καθεῖτο ἄνωθεν· δέκα γὰρ κόλαβοι ἤτοι πασσαλίσκοι πρὸς τὸν πῆχυν τοῦ ψαλτῆρος στρεφόμενοι, ἐπίτονόν τε τὴν χορδὴν καὶ ἐχάλων πρός τε τὸν ῥυθμὸν τῆς ἁρμονίας καὶ πρὸς τὸ τοῦ ψαλτῆρος βούλημα. Nicolaus de Braia in Ludovico VIII.

Tympana, Psalterium, cytharæ, symphonia dulcis.

His addenda quæ habet S. Hieronymus in Psalm. 56. & alibi. Vide Quintilianum lib. 1. c. 16. & eundem Papiam.

Psalterium, Liber continens Psalmos Davidis, *qui liber Psalmorum* dicitur in Actis Apostol. cap. 1. S. Augustinus in Psalm. 118. *Codex Psalmorum, qui Ecclesiæ consuetudine Psalterium nuncupatur.* Extant hi versus de Psalterio Davidico:

Ter quinquagenos David canit ordine Psalmos,
Versus bis mille sexcentos sex canit ille.

Psalterium aperire. Vide *Sortes Sanctorum*.

Psalterium. Joannes Episcopus Abrincensis de Offic. Ecclesiast. *In omnibus Horarum precibus semper, Miserere mei Deus: cui, si placet, unum Psalterium Psalmorum subjungatur.* Infra: *Post matutinum fratres in claustro — Psalterium cum Litania communiter dicant.* Ubi, ni fallor, intelliguntur septem Psalmi Pœnitentiales, quibus subnecti solent Litaniæ Sanctorum.

Psalterium denique appellatum observant viri doctissimi eam precationis formulam quam vulgo *Rosarii* nomenclatura donamus, eò quòd 150. Psalmorum Davidicorum numerum referat, eorumque vice substituatur. Cujus quidem Rosarii autorem vulgò S. Dominicum faciunt Scriptores, atque in primis Raimundus Capuanus in Vita S. Catharinæ Senensis n. 77. ubi ait Fratribus de Militia Jesu Christi à se institutis, *assignasse quemdam taxatum numerum Dominicæ orationis, ac Salutationis Angelicæ, quem pro qualibet Hora Canonica quotidie deberent perficere orando, ut à Divino officio non vacarent.* Vide *Capellina*.

Psalterium, Canticum in alterius infamiam compositum, apud Paulum JC. lib. 5. Sentent. c. 4.

PSEUDOALYTHINUS, Subpurpureus, non omnino purpureus, sed ad candicans accedens: quo sensu Auctor libri de Cœna Domini, qui inter Cypriani opera editus est, Josepho *Pseudoalitinam vestem* tribuit.

PSEUDOCALIDUS, Semicalidus, nostris, *Tiede*. Marcellus Empiricus cap. ult. p. 252. *Tum medicamen adhuc pseudocalidum diffunditur in mortarium.*

PSEUDOCASTELLUM, Munimentum extemporaneum, quod castelli vicem præbet. Fulcherius Carnot. lib. 3. Hist. Hier. c. 55. *Jam Turci quoddam pseudocastellum obsederant, & vi ceperant.* Nescio an hoc vocabulo expresserit Fulcherius, quod Joinvilla in S. Lud. *Chafaux* vocat. Vide ibi Notas nostras.

PSEUDOCOMITATENSES, Numeri militares, sic dicti in Palatina militia, quorum mentio non uno loco in Notitia Imperii, & in Cod. Theodos. l. 10. de Numerar. & l. ult. de Re militari, ubi multa Jac. Gotofredus.

PSEUDOCONVERSUS, apud Lambertum Ardensem p. 175. *Pseudomonachus*.

PSEUDODOCTOR, in Capitulari Aquisgranensi an. 789. c. 80.

PSEUDOFILIUS, vox hibrida, apud Gregorium VII. PP. lib. 1. Epist. 23.

PSEUDOFLAVUS, Subflavus, leoninus. Marcellus Empiric. cap. 8. p. 66. *Colore pseudoflavo, quasi leonino.*

PSEUDOFORUM, Posticum, ψευδόθυρον, nostris, *Fausse-*

porte. Papias: *Pseudoforum, i. posticum, i. latens ostium remotum à publico.* Perperam in edito, *Pseudorum*, & in MS. Navarræo, *Pseuderorum.* Sulpitius de Vita S. Martini lib. 3. dial. 16. *Vidi præterea ad pseudoforum Monasterii adductum energumenum, & priusquam ad limen attigerat, fuisse curatum.* Fortunatus lib. 4. de Vita ejusdem S. Martini:

Namque ad pseudoforum cellæ dum accederet æger.

Epistola 7. to. 9. oper. S. Hieronymi: *Non per aliquem pseudotyrum, sed per patentes januas in suum pectus veritatis inducat.*

PSEUDOFRATRES, in Regula Templariorum Militum cap. 21.

PSEUDOGRAPHÆ *narrationes, & dubiæ*, quæ vulgò *Apocryphæ*, quibus opponuntur *Libri Canonici & Catholici*, in Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 76. & lib. 1. Capitul. c. 73. *Pseudographæ & dubiæ narrationes, vel quæ omnino contra fidem Catholicam sunt*, &c. Ubi quidam codices habent *Pseudographiæ.* Vide Quintilianum lib. 1. c. 17.

PSEUDOGRATIA, Falsa gratia, Dei scilicet. Utitur Joan. Sarisber. lib. 2. Policrat. c. 29.

PSEUDOLACTINUS, Subalbus, subcandidus, cinericius, Gr. λευκοφαῖος, nostris *Gris.* Jo. Diaconus lib. 4. Vitæ S. Gregorii M. c. 83. *Tunica pseudolactini coloris.*

PSEUDOLIQUIDUS, non omnino liquidus. Marcellus Empir. c. 16. p. 115. *Hæc trita permiscentur, ut pseudoliquida sint.*

PSEUDOPEREGRINUS, apud Lambertum Ardensem p. 175. qui non pietatis gratiâ peregrinationem suscipit.

PSEUDOSANCTITAS, Vox hybrida, in Vita S. Guthlaci c. 32.

PSEUDOSERICUM, Pannus ex serico & tela contextus. Occurrit in Notis Tyronis p. 159.

PSEUDOTHYRUM, ψευδόθυρον, quod Sulpitio Severo *Pseudoforum* dicitur, posticum aliis, nostris *Fausseporte.* Autor Queroli: *Eamus huc ad pseudothyrum quam nosti bene.* Paulus Orosius lib. 7. c. 6. *Ægrè per pseudotyrum in Palatium refugiens furorem excitatæ plebis evaserit.* Freculfus to. 2. lib. 1. c. 13. Eadem verba ab Orosio mutuatus, *Seudiyrum* habet, sed perperam, ut & lib. 4. c. 3. *In sinum ejus, dum in Deo Deos quærit, tanquam per seudotyrum inducitur.* Ubi idem Orosius lib. 7. c. 29. à quo etiam mutuatus est, *per januam* habet. Ammianus lib. 14. *Per Palatii pseudothyrum introducta.*

PSIATIUM, *Psiathus*, Matta, storea, teges, ex junco aut papyro confecta; Gallis, *Nate*, in qua & cubabant & considebant Monachi, quomodo describitur à Philone Judæo lib. de Vita contemplat. p. 616. edit. Turnebi: στιβάδες εἰσὶ εἰκαιοτέρας ὕλης, ἀφ' ὧν εὐτελῆ πάνυ χαμαίζηλα ψιάθινα ἐγχωρίου μικρὸν ὑπερέχοντα κατὰ τὰς ἀγκῶνας, ἵνα ἐπερείδωνται. Glossæ Græco-Lat. ψίαθος, *Teges, terratoria, macta.* Ubi legendum *matta*, ut in alio Gloss. *matta*, ψίαθος. Glossæ eædem Lat. Gr. *Teges*, ψίαθος, σκέπασμα. *Tegetarius*, ψιαθόποιος. *Tegitarius*, ψιαθοπλόκος. Hesychius: ψίαθος, ἡ χαμεύνη, καὶ τὸ φυτὸν ἐξ οὗ πλέκεται ψίαθος. Gloss. Sax. Ælfrici: *Storia vel psiata: matta.* Papias: *Psiacium, cilicium, cinis, holocaustum.* Regula S. Fructuosi cap. 19. *Lectum tamen sternere mandamus corio aut psiatho, quod Latinè storea nuncupatur.* Cassianus Collat. 15. c. 1. *Post synaxim vespertinam — psiathiis pariter ex more consedimus.* Meminit & lib. 4. de Instit. Cœnob. c. 13. Vita S. Pachomii c. 43. *Inveniens fratrem qui coquinæ præerat psiathos (id est tegetes) operantem, quos vulgus mattas appellat.* Guibertus lib. 7. Hist. Hierosol. c. 33. *Videres contra balearia instrumenta, quibus compererant saxa torqueri, trabibus obtegere muros atque psiathiis.* Occurrit præterea apud S. Hieronymum in præfat. ad Regulam S. Pachomii c. 4. in Regula S. Pachomii c. 88. 94. apud Vigilium Diaconum in Regula Orientali c. 44. Gregorium M. lib. 2. Dial. c. 11. Anastasium Biblioth. in Vita S. Joann. Eleemosyn. n. 34. Joan. Moschum in Prato Spirit. c. 92. in Vita S. Theophanis Confess. n. 12. Palladium in Hist. Lausiaca c. 1. &c.

PSICOLUTRA, in Notis Tyron. p. 184. ex Gr. ψυχρολουτρον, *Frigidarium.*

PSILLIA. Anastasius Biblioth. in Paschali PP. p. 152. *Enimvero in dicto altari obtulit vestem albam sigillatam cum rosulis, habentem in medio crucem de blattin cum psilliis.* ψέλλιον Græcis *armillas* & *dextralia* sonat: sed non video quomodo *armillæ* conveniant cum veste altaris, nisi vice limbi attextæ fuerint.

PSITTACI. Vide *Stelligeri.*

PSITTARCIUM. Vide *Sistarcia.*

PTERARIA. Capitulare de Villis c. 62. *Quid de axilis & alio materiamine, quid de pterariis, quid de leguminibus, quid de milio & panico*, &c. Videtur legendum *Petrariis*, i. locis unde *petræ* & lapides eruuntur. Vide in hac voce.

PTIGMATA, *Causiæ*, in Glossis Isidori, ubi perperam *pitigmata*: ex Gr. πτύγμα, linteum duplicatum, cujusmodi sunt *Causiæ*. Vide in hac voce.

PTISANARIUM, *Mortarium, à Ptisanis.* Ita Papias, qui addit Ptisanas propriè dici, *quæ fieri solent in pila*, &c. Vide Ugutionem, Gorræum in πτισάνη, & Onomasticum Rosweidi ad Vitas Patrum.

PTOCHIUM, Domus pauperum hospitio deputata, ex Gr. πτωχεῖον, quod & πτωχοτροφεῖον Græci vocant: *Locus scilicet venerabilis in quo pauperes & infirmi homines pascuntur*, uti definitur *à Juliano Antecessore.* Πενητοτροφεῖον dixit Constantinus Manasses in Tiberio Constantino. Testamentum S. Remigii Remensis Arch. *In Ptochiis, Cœnobiis, Martyriis, Diaconiis, Xenodochiis*, &c. Vita Euphrosynæ cap. 7. in Vitis Patrum: *Ecce ptochia, hierocomia, xenodochia, monasteria*, &c. Anastasius in Pelagio II. PP. *Hic domum suam fecit Ptochium pauperum & senum.* Adrevaldus lib. 1. de Mirac. S. Benedicti cap. 23. *Servatur proinde in domo pauperum hospitio deputata, ibique sufficientem sibi agapem cum reliquis ptochio residentibus accepit.* Testamentum Herberti Comitis Viromand. an. 1059. apud Joan. Carpentarium in Hist. Cameracensi: *Trado omnibus Comitatuum meorum Ptochiis c. solid.* Adde Capit. Caroli M. lib. 7. c. 2. & Jo. Sarisber. lib. 7. Policrat. c. 21. Vide *Paupertas. Prothocium* perperam, ni fallor, pro *Ptochium*, aut *Xenodochium*, habet Joannes de Janua. Concil. Calchedon. act. 1. πτωχεῖον ἐποίησα, καὶ ἔθηκα εἰς αὐτὸ ἑβδομήκοντα κραββάτια. Adde idem Concil. c. 8. & Cresconium c. 197.

PTOLOMARE, Regnare, imperare more *Ptolemeorum* Regum Ægypti, qui omnes ab Alexandro M. usque ad Cleopatram Ptolemei vocati sunt. Tabularium S. Severini Burdegal. *Anno millesimo ab Incarnatione Domini Jesu Christi septuagesimo, Indictione 8. Gregorii VII. PP. 9. necnon & Goscelmo Præsule Burdigalensium archiepiscopante, Rege Francorum Philippo ptolomante, Aquitanorum D. Willelmo pacem & justitiam docente, ego Iterius*, &c.

PUBERALE, ἐφήβαιον, in Gloss. Gr. Lat. pubes, pecten.

PUBETA, *Adolescens*, in Gloss. Isidori. Glossæ aliæ: *Pubeda, juvenis sine pube.* Alibi: *Pubeda, adultus.* Utitur Martianus Capella lib. 1. & 9. p. 12. & 308.

PUBLICANI. Vide *Populicani.*

PUBLICITER, Publicè, in Capitulari Suessionensi an. 844. c. 2. edit. Baluzianæ: ubi aliæ editiones habent *publicitus.*

PUBLICUM, Tributum, vectigal, Græcis δημόσιον. Gregorius Turon. lib. 1. de Miracul. cap. 44. *Alius quoque tributa publica deferens, sacculum pecuniæ, dum iter ageret, negligenter amisit. Adpropinquans autem civitati, recognoscit se amisisse publicum quod ferebat.* Utitur etiam Historia Miscella, ubi Theophanes habet δημόσιον.

PUBLICARIUM, eadem notione. Gloss. Gr. Lat. δημόσιον,

πωλώνιον, *publicarium*. Charta Friderici Imp. an. 1158. apud Ughellum to. 2. p. 518. *Cum portis, — publicariis, mercatis, stationibus, redditibusque villarum*. Alia Ottonis IV. Imp. an. 1209. ibidem p. 375. *Cum omni jurisdictione, cum Pado, ripis, piscariis, paludibus, stratis, viis, pascuis, silvis, & publicariis universis*, &c. Occurrit ibi non semel.

Publicarius, Publicanus. Julius Firmicus lib. 3. c. 8. *Faciet etiam in omnibus actibus publicarios*.

Publicum, Fiscus, ærarium publicum, in Pragmatica Sanctione Justiniani c. 23. & apud Julian. Antecess. Const. 1. §. 1. 2. Constit. 30. 46. 89. §. 5. 6. *In publico componere*, id est fisco, in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 54. §. 1. & alibi non semel, in Legib. Popularib. Tassilonis c. 2. &c. *In publicum revocare*, fisco addicere, confiscare, in Capitul. 1. an. 809. c. 30. in Capitul. 2. ejusdem anni c. 1. lib. 3. Capitul. c. 47. &c. Vide Notas ad Alexiadem p. 262.

Impublicare, in *publicum*, seu fiscum redigere, confiscare. Charta Desiderii Regis Longob. in Bullario Casinensi to. 2. p. 8. *Et dum ad aures Excellentiæ nostræ pervenisset, fecimus eum apprehendere, & in vincula mittere, & omnes res ejus, secundùm quod edictum continet, paginæ impublicare*.

In publico, Palam, *En public*. Capitula Caroli M. lib. 1. c. 81. *Nec in publico vestimenta lavare, nec berbices tondere habeant licitum*, in diebus Dominicis.

PUBLICUS, Judex publicus. Lex Longob. lib. 2. tit. 51. §. 1. *Et si talis persona fuerit quæ non habeat unde componat, tunc Publicus debeat eum dare pro servo in manu ejus cui culpam fecit, & ipse eidem serviat sicut servus*. Tit. 55. §. 16. *Tunc Publicus debet eum dare in manus mariti sui*, &c. Lib. 3. tit. 13. §. 3. *Et hoc nullus Comitum aut Publicus potestatem habeat exigendi, nisi cum Misso Palatii Imperatoris*. Leges Luitprandi Regis tit. 110. §. 2. *Insuper & Publicus in quo loco factum fuerit comprehendat ipsas mulieres, & faciat eas decalvare*. Adde tit. 111. §. 1. tit. 119. §. 3. Leges Rachis tit. 3. §. 1. &c. Vide *Judex publicus*, & *Palatium*, *Villa*.

PUCATRIX Ξάντρια, in Gloss. Gr. Lat.

PUCCIOLUM VINUM, quod Latinis Lora, seu aqua in vinaceis macerata, de qua Plinius l. 14. c. 10. ita Matth. Silvaticus.

PUCILLAGIUM, sive *Virginitas*, apud Bractonum lib. 3. Tract. de Corona c. 21. §. 13. c. 28. §. 2. ex Gallico *Pucellage*, quasi *Puellagium*. Alii à *Pulchellula* vocem *Pucelle* deducunt, quomodo Italis *Pulcella* & *Pulzella*, est virgo.

PUDHEPER, Nemoris cæsio, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 38. ubi legendum *Wdhepec* censet Spelmannus, ex Saxon. ƿudu, & ƿde, *silva*, & pec, *cæsio*: picum enim avem, quæ arbores inscindit, *spe*, vocant Angli, uti & segmenta quæ in sarciendis calceis sutores appingunt. Nam licet *Pudhepec* præferant MSS. id natum putat ex affinitate literæ P. cum ƿ. Saxonico.

PUDIMENTUM, Αἰδοῖον, *Pudendum, penes*, in Gloss. Gr. Lat.

PUDORIFICARE, Joannes de Janua: *Pudoratus, pudore suffusus; expudoratus, extra pudorem positus*. Leges Baronum Scoticor. seu Quoniam Attachiamenta c. 47. §. 7. *Quam terram teneri clamat hæreditariè de Domino Rege — unde eum deforciasti, pudorificasti, & damnificasti ad valorem talis summæ*.

PUDOROSUS. Gloss. Gr. Lat. αἰδήμονος, *Modestus, pudorosus, verecundus, pudens*.

PUDUCLARE, *Peduclare*, Pediculis purgare, pediculos abstergere à vestibus. Glossæ veteres editæ ab H. Stephano p. 336. *Pediculo*, φθειρίζω, *Peduclat*, φθειρίζει. Ubi φθειρίζειν, non idem est quod φθειριάω, *pediculis scateo*, sed *pediculis purgo*. Sic in iisdem. Glossis *Pulico*, ψυλλίζω, redditur, hoc est *pulicibus purgo*. Gloss. Gr. Lat. φθεὶρ, *peduculus*: φθειρώδεις, *peduculosus*: φθειρίασις, *peduculatio*: φθειρίζω, *peduculo*. Ita in MS. unde fortassis apud nos *Esplucher*, quod idem sonat: nisi probabilior videatur eorum sententia, qui à pelliculis, seu pelliciis, quas *peluches*, & *pluches*, nostrates vocabant, accersunt, quas qui vellicant & abstergunt, *esplucher* dicuntur. Regula Magistri cap. 81. *Habere debent fratres in hieme paraturam grossam quotidianam staminеam, & tunicam aliam nocturnam, quam post nocturnos puduclent; quia in die diversis occupantur laboribus*. Hîc hæret eruditus Glossator. Vide Casaubonum ad Theophrasti characteres p. 326.

PUELLA, cognominatus Guillelmus Abbas Fiscanensis *pro decore*, inquit Ordericus Vitalis lib. 11. Huc refer versus sequentes:

Dum dubitat natura marem faceretne puellam,
Factus es, ô pulcher, pene puella puer.

PUELLARIUS, παιδεραστής, in Gloss. Gr. Lat. MS. Perperam in edito *pullarius*. Fragm. Petronii: *Imo etiam puellarius erat, omnis Minervæ homo*.

PUER, Homo, famulus cujuslibet ætatis, subditus: quomodo apud Athenienses παῖδας servos & famulos appellatos docent Ammonius in παιδίσκη, & Moschopulus lib. περὶ σχεδῶν p. 135. S. Ambrosius de Abraham lib. 1. c. 9. *Pueros dicimus quando servulos significamus, non ætatem exprimentes, sed conditionem*. Ita utuntur interpres Biblior. Gen. 24. &c. S. Augustinus lib. 16. de Civit. Dei c. 2. Lex Burgund. tit. 49. §. 4. tit. 76. §. 1. 4. Lex Salica tit. 14. §. 6. Gregorius Tur. lib. 2. Hist. c. 2. 24. 37. lib. 5. c. 3. l. 6. cap. 2. lib. 1. Mirac. cap. 78. lib. 2. c. 16. de Glor. Conf. c. 66. de Mirac. S. Martini c. 29. Paulus Varnefrid lib. 3. de gestis Longobard. c. 8. 12. Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 108. §. 1. Aimoinus lib. 1. Hist. Franc. cap. 10. 12. lib. 2. c. 6. 11. 15. lib. 3. cap. 40. Brompton an. 1009. & alii passim.

Pueri Monasterii, Symphoniaci. Vide *Infans*.

Pueri, dicti filii Principum. Vide in eadem voce *Infans*.

Puer, Filius, quomodo Gallis *Enfans* dicuntur. Gregorius Turon. lib. 6. Hist. cap. 35. *Nuntiatur Reginæ puerum, qui mortuus fuerat, maleficiis & incantationibus fuisse subductum*. Wichbild Magdeburg. art. 91. *Occidatur si unus quum tres vel plures haberet pueros*, &c. Occurrit ibi pluries. Charta an. 1080. *Pantaleon de Britolio — cum uxore sua Aadela, & tribus pueris suis, videlicet Petro*, &c.

PUERALIS, *Pueralius*, καλόπαις, in Gloss. Gr. Lat.

PUERASTER. Gloss. Gr. Lat. Αντίπαις, *juvenis, puerastеr*.

PUERICELLULI, Camerarii, cambellani, seu qui vulgo Gallis, *Valets de Chambre* dicuntur, Vita S. Fructuosi n. 2. *Cumque aliquanto tempore sub illius degeret regimine, provenit ut quodam die possessionem Ecclesiæ ingressi, ipsius præeuntes puericelluli, cum ei ad manendum hospitium præparassent*, &c.

PUERITER, in modum pueri. Historia Translat. S. Bathildis, n. 6. *Et quia audierat dictum, quæ petieris puro corde, & non hæsitaveris, continuò consequeris: deprecatus est pueriter, & consecutus est celeriter*.

PUEROSUS, παιδικός, in Gloss. Gr. Lat.

PUERPERIUM, Partus, fœtus. Abdias Babylonic. lib. 3. Hist. Apost. pag. 37. *Crede nunc Jesum Christum Filium Dei, & projice puerperium: veruntamen mortuus egredietur, quod indignè concepisti. Hæc ut mulier credidit, egredientibus cunctis de cubiculo, projecit partum mortuum, & ab omnibus laboribus liberata est*.

PUGIL, *Campio*, in Foris Bigorrensibus art. 20. Vide *Campio*.

Pugilare, Duello contendere. Guibertus lib. 3. de Vita sua cap. 14. *Is contra datis vadibus bello eum pugilaturus impetiit*.

PUGILLARES, inter ministeria sacra, quæ Pontifici ad stationem procedenti præferebantur, recensentur: quos eosdem esse censet Panvinius cum fistulis aureis vel argenteis, quibus Fideles sacro-sanctum Christi Sanguinem hauriebant, quarumque solus Romanus Pontifex

usum adhuc observat. In ea sententia est perinde Cassander in Liturgicis p. 53. *Inter instrumenta sacra, quæ Pontifici ad stationem procedenti præferebantur, numerantur pugillares aurei sive argentei. Videtur autem ea ætas pugillarium nomine intellexisse stylos sive graphia, sive etiam pennas vel calamos, & ex hac similitudine fistulas sive cannas, quibus sanguis à Dominico calice exugebatur, cum propriè pugillares sint ipsæ tabulæ, in quibus scribi consuevit, quæ Græcè πυκίδια dicuntur.* Ordo Romanus: *Archidiaconus accepto de manu illius calice, refundit in scypho — & tradit calicem Subdiacono regionario, qui tradit ei pugillarem cum quo confirmet populum.* Alibi: *Aquammanus, patenam quotidianam, scyphos & pugillares, & alios aureos, & gemelliones*, &c. Rursum: *Hoc officio juxta altare peracto, & pugillari cum quo confirmetur populus per Subdiaconum regionarium jam accepto*, &c. Alio loco: *Patenæ, calices & scyphi, atque pugillares aurei & argentei, amulæ argenteæ*, &c.

Pusillaris, pro *pugillaris*, eadem, ni fallor, notione. Charta Heccardi Comitis Augustodunensis, ex Tabulario Persiacensi in Burg. p. 26. *Una furcella aurea cum pusillares duos, & illo balteo minore cum gemmis*, &c.

Pugillarius, Pugillaris. Synodus Hibern. *Pugillarius sit ad scribendum.*

PUGILLATA, quantum pugillo continetur, Gall. *Poignée.* Ceremoniale Romanum Cencii Cardinalis: *Electus accipit de gremio Camerarii tres pugillatas denariorum, & projicit, dicens*, &c.

PUGILLONES, *Pugillatores*, in Gloss. Isid.

PUGILLUS, Modus agri. Tabularium Casauriense: *Terram petiam unam per mensuram quartarum sex, & aliam petiam per mensuram sextarium unum, & pugillos sex.* Passim in hoc Tabulario. Vide *Pugneriata.*

Pugillus vel *Pugillum*, alia notione, apud Laurentium de Leodio in Hist. Episcopor. Virdunensium p. 288. *Sub eo ista Ecclesia amisit tria pretiosa pallia, duas magni pretii cappas, duo candelabra argentea sex marcarum, forataria (foragia) vini civitatis, & pugillum.*

PUGINATA, *Pugneia*, Pugillata, Gallis nostris *Poignée.* Vetus Martyrologium S. Catharinæ de Valle Scholasticorum Parisiensi. *Item pro animabus omnium servientium Regis arma gerentium, pro quibus, & ad quorum petitionem Ecclesia nostra cœpit ædificari, prout in literis Episcopi plenius continetur: proinde dicti servientes de voluntate dicti Regis ordinaverunt inter se, & quilibet Serviens Regis arma gerens, qui tunc erat, & etiam futurus, daret nobis in eleemosynam quamdiu viveret, & Regi serviret, puginatas suas, videlicet in qualibet quarta decima per anni circulum quatuor denarios, hoc est per annum decem solidos, & quatuor denarios. Hoc autem dederunt nobis ad sustentationem unius fratrum nostrorum, qui pro servientibus qui jam decesserant, & post decedentibus cotidie unam Missam de Requiem in Ecclesia nostra celebraret.* Diarium Thesauri Regii incipiens an. 1297. 12. *Junii an.* 1300. *Nomina Militum de Consilio Regis à quibus retinuimus pugneias, quando solvimus eis vadia sua Parlamentorum, quas non reddidimus usque nunc.* Ordinatio Hospitii S. Ludov. Regis an. 1261. *Valleti cameræ, quilibet 6. den. per diem, unam prebendam avenæ loco liberationis & pugneiarum — & vult Dominus Rex quod omnes pugneiæ erogentur ad voluntatem ipsius per manum Eleemosinarii.* Occurrit ibi pluries. In Computo Barthol. *du Drach* Thesaurarii Guerrar. an. 1339. & 1340. crebri articuli, qui *Militem*, aut *Scutiferum* spectant, his verbis clauduntur: *Somme des gages &c. & il a eu par 6. lettres compt. en droitures & poignies 230. livres*, &c.

PUGIUM. Vide *Podium.*

PUGNA, Duellum, monomachia, seu judicium duelli. Lex Longobard. lib. 2. tit. 55. *In quibus causis pugna prohibeatur, vel fieri debet.* Passim toto titulo. Adde lib. 1. tit. 9. §. 23. tit. 25. §. 49. 51. lib. 2. tit. 35. Capitula Ludovici Pii an. 824. c. 9. *Quod si nulla pars alteri cesserit, jurent, & pugna probetur illorum testimonium.* Charta Widonis Imp. an. 892. *Sicque in omnibus rerum Ecclesiarum causis, quibuscumque legali disceptatione tantum exorata fuerit, ut pugna aut testibus dirimatur*, apud Ughell. to. 2. p. 122.

Pugnare, Duello rem dirimere, in Legibus Burgund. tit. 45.

PUGNANDERIA, Pugillata frumenti vel farinæ, quæ debetur Molendinario. Vide in *Formiscare.*

PUGNEIA. Vide *Puginata.*

PUGNERIATA, Modus agri Occitanis. Charta Occitana an. 1300. ex Regesto Tabularii Regii: *Item ex venditione ipsis facta per Guillelmum Veladerium unam pugneriatam terræ juxta bordam dicti Prioratus*, &c. Vide *Pugillus.*

PUGNIZARI, Pugnis cædi, in Vita S. Theodardi Archiep. Narbon. p. 756.

PULCHRARE, *Decorare*, Ugutioni.

PULCHRIFACERE, Pulchrum facere: Gallis, *Embellir.* Paulus Diacon. Emeritensis de Episcopis Emeritensibus in S. Masona cap. 1. *Moribus sanctis ornatus, habituque magni decoris pulchrificatus.*

PULCINUS, Pullus, Gall. *Poucin, Poulet.* Petrus Damian. lib. 6. Epist. 21. *Una illorum duos pulcinos suis uberibus supposuit, & tamdiu inter vestem & carnem, donec omnino putrescerent, occultavit.* Vetus Placitum an. 1113. in Tabulario Ecclesiæ Viennensis fol. 70. *Hanc tamen consuetudinem habet prædictus R. & antecessores ejus in terra ista, unum pulcinum, & cartallum avenæ censualem, & alium de tolta, & fugaciam 2. denariorum, & 6. denarios pro porco, & 3. operarios in vineis suis, & duas gerbas ad caballos suos.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 81. *Istud servitium reddit homo de curtili suo, & de vineis quas habet ad quartonem: & de prato reddit etiam duos puldinos (sic) ad messes, & unum caponem ad Quadragesimam intrantem.* Fol. 7. *Per vindemias 7. pulzinos, & 3. panes*, &c. Ibidem: *1. cartallum de fabis, & 2. focacias, & 4. pulzinos, obra & manobra.* Ita p. 109. Joannes Molinetus p. 57. *Poulsins, Pourceaulx, Pelerins, Pastoureaux.*

PULEDRUS. Vide *Poledrus.*

PULESLACH, *Pulislac.* Lex Alemann. tit. 59. *Si quis alium per iram percusserit, quod Alamanni puleslach dicunt.* Lex Bajwar. tit. 3. cap. 1. §. 1. *Si quis liberum per iram percusserit, quod puleslac vocant.* Ita tit. 4. §. 1. Vox formata ex *Bule*, tumor ex percussione, & *schach*, percussio sive verberatio, unde *Durslach* in Lege Frison. Angli etiam hodie *a lash* pro verberare, usurpant, & to *lash* pro verberare, flagellare. Vide Steph. Baluzium in Notis ad Capitul. p. 1006. 1014.

PULEPRUST. Lex Alemannor. tit. 65. §. 7. *Si autem brachium fregerit, ita ut pellem non rumpat, quod Alamanni puleprust dicunt, ante cubitum, cum 3. sol. componat.* Lex Bajwar. tit. 3. cap. 1. §. 4. *Si os fregerit, & pellem non fregit, quod puleprust dicunt*, &c. ex Germ. *Bule*, sive *Beule*, tumor ex percussione, & *prust*, fractura sive ruptura. Vide eundem Baluzium to. 2. Capitul. p. 1007. 1014.

PULETUM. Vide *Polyptychum.*

PULICO. Vide *Puduclo.*

PULITAS, in Formula 14. ex Baluzianis: *Incredulas dicit loquelas, & improbus coinquinat, & conscientias bonum merito conquisitas, mundas, sanctas, & antiquas, pulchras, firmissimas, & pulitas meas rumpit anutatiros*, &c. Quis Oedipus hæc interpretetur?

PULIA. Charta Henrici II. Reg. Angl. pro Monasterio de Bernaio in Norman. in 106. Regesto Tabularii Regii ch. 84. *In terris & decimis, & silvis, in aquis & stagnis, & molendinis & folariciis, & in aliis molendinis & puliis, in vivariis & piscariis*, &c.

PULLA. Monasticum Anglic. to. 1. p. 722. *Et unam pullam quæ vocatur Wayfhers, cum prato ex una parte*, &c. Mox: *Cum omnibus libertatibus & pertinentiis, & pullis, & quicquid prædictis piscariis necessarium fuerit*

rit ad ardendum & ædificandum in chacia nostra. Rursum; *Et medietatem unius gurgitis ubicunque eligere voluerint ædificare, & pullas facere*, &c.

PULLÆ, *Monilia, vel torques camelorum*, in lib. Judic. Ita Glossæ Biblicæ MSS. Thuani.

PULLANI, Pulli equini, Gall. *Poulains*. Will. Thorn in Chronico: *Decimas vini, vitulorum, pullanorum, agnorum, porcellorum*, &c. Compotus Ballivor. Franc. 1250. *Expensæ pro custodia pullanorum Domini Regis.* Alius an. 1251. *Petrus de Chambliaco & Petrus Rufus custodes pullanorum.* In Monastico Anglic. to. 1. p. 321. *Dono etiam prædictis Monachis decimas pullanorum meorum, & vitulorum, & agnorum*, &c.

PULLANI, Sugerio in Vita Ludovici VII. Regis. Franc. cap. 24. *Dicuntur qui de patre Francigena & matre Syriana, vel de patre Syriano & matre Francigena generati erant.* Scilicet apud nostros in regno Hierosolymitano. Willelmus Neubrigensis lib. 3. cap. 15. *Ipsius quoque terræ novi indigenæ, quos Pullanos vocabant, Saracenorum inferti vicinia, non multum ab eis fide vel moribus discrepabant, atque inter Christianos & Saracenos tanquam quidam neutri esse videbantur.* Hinc non semel in eos graviùs insurgunt Jacobus de Vitriaco in Hist. Orientali cap. 67. 72. & Sanutus lib. 3. part. 8. cap. 2. Vide quæ de iis, & appellationis ratione, observamus in Notis ad Joinvillam p. 84.

Polini, iidem videntur dicti Monacho Florentino de Expugn. Accon.

> *Martis Idus septimo nostros servientes*
> *Ut herbas colligerent foras incedentes,*
> *A Polino proditos longè discurrentes,*
> *Saraceni capiunt in dolis latentes.*

PULLARE, Tumor inter gingivas & maxillas: morbus pullorum equinorum. Vide Vegetium l. 2. de Arte veter. c. 25.

PULLARIUS, Officium in coquina regia, cui *pullorum* seu altilium, cura incumbit, in Ordinat. Hospitii S. Ludovici Reg. an. 1261. vulgo, *le Poulailler.* Habentur Statuta MSS. *du Mestier des Poulailliers de Paris*, in Regesto 1. Artificum Parisiens. fol. 221. 222. Vetus Inscriptio 647. 2. — *Carissimo negotianti pullario patri B. M. T.*

PULLETRUM. Vide *Poledrus.*

PULLICENUS, Pullus gallinaceus, *Poucin*, nostris. Lampridius in Alexandro Severo: *Servos habuit vectigales, qui eos* (palumbos) *ex ovis, ac pullicenis, & pipionibus alerent.*

PULLIPASTA, *Pulpasta, Gallina altilis*, in Fragm. Petronii pag. 54. Gallina domi pasta: *Apud nos enim*, inquit S. Augustinus in lib. Judic. lib. 7. c. 25. *Pulli appellantur gallinæ cujuslibet ætatis. Pullus cohortalis* apud Celsum lib. 2. c. 18. dicitur qui in corte educatus est: *Item quo tenerior pullus cohortalis est.* Chronicon Fontanellense: *Ad Nativitatem Domini aucipastas 3. pullipastas 20. pullos 60. ova 250.* Occurrit ibi pluries. Charta Caroli Calvi pro Monasterio S. Germani Paris. an. 32. *Et de volatilibus cum pulpastis in Natali Domini.* Infra: *De supradictis verò villis statuimus illis in reliquis Nativitatis Domini & Paschæ volatilia cum pulpastis à Decano subministrari.* Interdum *Pasta* nudè dicitur. Gloss. Isid. *Altilis, Pasta, ab alendo.* Tabularium S. Remigii Remensis: *Donat vini modios 3. pullos 6. pastas 2. ova 30.* Infra: *Donant pastas 3. pascentes eas de dominico, & ova 15. Pulli pasti*, in Capitulari de Villis c. 38. *Gallinæ pastæ*, apud Cælium Aurelian. lib. 2. Acutor. c. 37. πωλότροφον, in Orneosophio, p. 244. idem sonat ac *Pullipastus*: τὰ φαλκόνια τὰ ἔξωπιασα κρείττονα, παρ' ὃ τὰ πωλότροφα. *i. Falcones foris nutriti meliores sunt pullipastis*, seu iis qui domi educati sunt. Vide *Aucipasta.*

PULLONATUS, Pullus equinus domi educatus, nutritus. Bracton. lib. 3. tract. de Corona c. 32. §. 5. *Et si equus fuerit* (furto sublatus,) *poterit dicere quod ei pullonatus fuit, & quod eum nutrivit per tantum tempus.*

PULLUS, *Pullorum cantus*, Gallicinium, ἀλεκτρυοφωνία. Apud Evagelistam in MS. Bibliothecæ Regiæ, *Tertio pullo ter me negabis*, ubi editio vulgata, *antequam gallus cantet, ter me negabis.* Ita etiam in veteri Cod. Evangelior. Bibl. Ecclesiæ Bellovacensis, in Breviario Evangelii secundum Matthæum c. 27. *Petro dicit, quod tertio pullo abnegaturus eum esset.* S. Ambrosius ad Irenæum: *Quid in pullis? quam canora vox Galli, nocturnisque vicibus solenne munus ad excitandum & canendum? Pullorum cantus*, apud Arnobium junior. in Psalm. 129. *Prima custodia à vespere incipit, secunda ad medium noctis attingit, tertia pullorum cantus transit, quarta vigilia matutina quæ in ortum luminis adimpletur.* Et in Psalm. 148. *Consuetudo, imo vis quædam naturaliter imperat pullis, ut suo cantu à nocte dividant noctem, qui clamant quidem ut alios excitent, ipsi verò cunctis vigilantibus dormiunt.* Vita S. Fursei Confess. *Tuncque in pullorum cantu — audivit verba admirantium.* Julius Africanus lib. 5. Hist. Apostol. p. 68. *Ibi à plurimo* (legendum primo) *pullorum cantu cum egissent mysteria Dei*, &c. Ita in conversione S. Afræ apud Velserum in Augusta Vindelicor. *Circa verò pullorum cantum extinctum est lumen candelæ*, &c. Ordericus Vitalis lib. 2. p. 407. *Et à primo pullorum cantu agens mysteria Dei*, &c. Joseph Sacerdos de Translatione SS. Ragnoberti & Zenonis cap. 2. *Eadem solennissima nocte* (Nativitatis Christi) *post pullorum cantum venerunt*, &c. Dionysius Alexandrinus Epist. ad Basilidem: Οἱ μὲν γὰρ ἐν Ῥώμῃ ἀδελφοὶ — περιμένουσι τὸν ἀλέκτορα. Supra ἀλεκτροφωνίαν dixit. Sed & hæc formula à recentioribus usurpata. Petrus IV. Rex Aragon. in Chron. lib. 5. c. 1. sub an. 1353. *Y comença la batalla vers hora de completa, & dura fins hora dels primers polls.* Chronicon Cidi Rui Dias Campitoris c. 39. eodem sensu dixit *al. primer Gallo.* Vide quæ observamus ad Alexiadem pag. 271.

Pulli, vulgò omnis avitii generis fœtus dicuntur, ut quadrupedum catuli: at S. Augustinus lib. 2. de Moribus Manichæor. cap. 17. *Pullos locustæ, muris*, dixit.

PULMENTUM, vox veteribus cognita, sed sequiori ætate, maximè in Regulis Monasticis usurpata, ubi pro quovis obsonio accipitur: *Neque enim*, inquit Joannes Sarisber. lib. 8. Policrat. c. 7. *pulmenta in olere aut legumine duntaxat constare certum est.* Atque ita usurpat non semel Cælius Aurelianus Siccensis lib. 1. Chronion cap. 1. *Pulmentum dabimus salsum, assum, vel coctum.* Infra: *Pulmentum damus, holus, cerebrum, piscem tenerum*, &c. Cap. 4. *Pulmentum verò ex mediæ qualitatis materia, ut ova, pultes, olera*, &c. Petrus Damianus lib. 1. Epist. 19. *Pulmentum nesciens, pomis tantum & pane cum aqua vivebat.* Lib. 2. Epist. 17. *Quibus in mensam allatus est gallus: quod videlicet pulmentum unus illorum arrepto cultello, ut mos est, in frusta dissecuit*, &c. Est ergo *pulmentum* obsonium quod præter panem est, vel pani additur, Græcis, προσφάγιον, ut in Gloss. Gr. Lat. recentioribus *companagium*, uti in hac voce docemus. Gesta Abbatum Gemblacensium p. 534. *Ad emptionem secundi pulmenti ovorum, casei, seu piscium*, &c. — *tertium pulmentum herbarum hortensium.* Ubi *pulmentum* accipitur etiam pro ferculo, ut & apud Stephanum Tornacens. Epist. 1. *Tanta in cibo parcimonia, ut duobus tantum pulmentis utantur, quæ aut ager ex leguminibus, aut ex oleribus hortus affert.* Vide Gregor. Turon. l. 3. Hist. c. 15. Doubletum p. 871. Institutiones Capituli Gener. Cisterciens. c. 54. Guigonem in Statutis Ordinis Cartusiensis cap. 52. §. 2. &c.

Pulmentum, pro pisce vivarii vel stagni. Charta Bernardi Comitis Melgoriensis apud Sammarthanos: *Notum etiam fieri volo, quod pulmentum totius stagni — vobis restituo.* Alia Ludovici VII. Regis an. 1155. apud eosd. *Et in stagno piscationes suas, & pulmentum*, &c. Charta Bernardi Comitis Melgoriensis apud Gariellum in Episcop. Magalon. p. 106. *Pulmentum totius stagni.* Vide eundem p. 71. 256.

Pulmentarium, idem quod *Pulmentum*. Jo. de Janua: *Pulmentum dicitur cibus delicatus & suavis, à pulpa. Item pulmentum vel pulmentarium dicitur quilibet cibus citra panem*. Auctor Mamotrecti ad 14. Numer. *Pulmentarium, quilibet cibus præter panem, scilicet companaticum*. Gloss. Gr. Lat. ἔδεσμα, *esca, cibus, pulmentarium*. Aponius lib. 2. Comment. in Cantica Canticor. *Nimium sumptuosa illa impendia ciborum — ad unius pulmentarii crudorem olerum, vel exiguum panis & aquæ usum redegerunt*. Eodem lib. *Propria enim pulmentaria ad unam multi propter commune convivium deferentes, ab antiquis sodales sunt nuncupati*. S. Bernardus de Vita & Moribus Religios. c. 6. *Quomodo regulam tenent — qui tria vel quatuor pulmentaria, quod Regula prohibet, admittunt*. Vide Ælredum in Vita S. Edwardi Confess. n. 17. Hist. Monast. S. Nicolai Andeg. p. 12. Petrum Damiani lib. 6. Epist. 32. p. 587. præterea Haeftenum lib. 10. Disq. Monast. tract. 3. disq. 6. & Menardum ad Regulas Monast. p. 705.

PULPITUM, Ambo Ecclesiæ. Gloss. Isid. *Pulpitum, analogium, lectrum*. Papias: *Pulpitum dictum quod in eo Lector vel Psalmista positus in publico conspici à populo possit*. Crisconius in Breviario Canonum c. 166. *De his qui debent in ambone, id est in pulpito psallere*, &c. Ferrandus Diac. c. 131. *Ut non liceat præter Canonicos psaltas qui pulpitum ascendunt, & de codice legunt, aliud quodlibet in Ecclesia psallere*. Marcellinus Comes in Anastasio: *Dum jubente Anastasio Cæsare per Marinum perque Platonem in Ecclesiæ pulpito consistentes, in hymnum Trinitatis Deipassianorum quaternitas additur*, &c. Interdum ita ipsum *analogium*, seu *lectrum* portatile appellatur. Hugo Flaviniac. pag. 165. *Pulpitum quo Evangelium legitur. — pulpitum autem ære crebris tunsionibus in laminas tabulasque producto & deaurato factum esse constat satis accurratè & eleganter*, &c.

De Pulpitis Circi CP. vide Chronicon Alexandrinum p. 782.

PULSABULUM. Vide *Pulsare*.

PULSARE. In jus vocare. Gloss. Gr. Lat. *Pulsat*, κροτεῖ, ἀπαιτεῖ, ὠθεῖ. *Pulsati*, κατηγορούμενοι, ἀπαιτηθέντες. Claudianus de bello Gildonico:

> *Quisquis vel locuples, pulchra vel conjuge notus*
> *Crimine pulsatur falso*, &c.

Concilium Wormatiense c. 61. *Clericus nequaquam præsumat apud secularem judicem Episcopo non permittente pulsare: sed si pulsatus fuerit*, &c. Utuntur passim scriptores inferioris ævi: Codex Theodos. locis à Jacobo Gotofredo indicatis, Senator lib. 1. Ep. 8. 18. 30. lib. 6. Epist. 13. Marculfus lib. 2. form. 17. Leges Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 18. 31. tit. 2. §. 1. lib. 5. tit. 7. §. 4. & alibi, Edictum Theoderici §. 11. 25. Lex Longobard. lib. 1. tit. 25. §. 51. lib. 2. tit 36. §. 2. Capitula Caroli M. lib. 4. c. 26. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 26. Canones Hibernienses lib. 21. c. 27. &c. Vide Barthium in Notis ad Phæbadium p. 104.

Pulsator, Actor, in Legibus Henrici I. cap. 26.

PULSARE, *Pulsantes, Pulsatorium*. *Pulsantes*, dicuntur Monachismi candidati, qui pulsant ad fores Monasterii, & in Monachorum album admitti ambiunt & deposcunt: *qui pro foribus excubant, indicium perseverantiæ suæ ac desiderii sui, pariterque humilitatis ac patientiæ demonstrant*, ut ait Cassianus lib. 4. de Instit. Can. c. 3. 30. 32. Regula SS. Patrum cap. 7. *Si verò perseveraverint pulsantes, eis non negetur ingressus*. Regula S. Benedicti cap. 58. *Noviter veniens quis ad conversionem, non ei facilis tribuatur ingressus, — ergo si veniens perseveraverit pulsans, & illatas sibi injurias & difficultates ingressus, post 4. aut 5. dies visus fuerit patienter portare, & persistere petitioni suæ, annuatur ei ingressus, & sit in Cella hospitum paucis diebus, postea sit in Cella novitiorum ubi meditetur, manducet, & dormiat*. Regino an. 746. de Carolomanno fratre Pipini Regis Monacho facto ad Casinum: *Et juxta morem portam monasterii pulsans, colloquium patris monasterii expetiit*, &c. Paschasius Radbertus in Epitaphio Vualæ Abbatis Corbeiensis lib. 1. c. 9. *Sed qualis quantusque jam esset, quando sæculi deposuit militiam, testes sunt præsens Pater & fratres, qui satis intenti ac soliciti, multis eum dum pulsaret novitius ad ostium Monasticæ disciplinæ, perscrutati sunt probationum argumentis, & solertiæ disciplinis*. Sed &

Pulsantes videntur etiam appellati, ipsi qui *Novitii* dicuntur, quod necdum omnino admissi votum professionis monasticæ emisissent. Adalardus in Statutis Corbeiensis Monasterii lib. 1. c. 1. *de Clericis*. *Pulsantes 12. alii Clerici 7. ex his ad cellerarium 2. ad lavendariam fratrum unus, ad curticulam Abbatis 1. ad domum infirmorum 3. aliæ verò necessitates, quas Clerici facere debent, per pulsantes fiant. Et ideo necesse est ut tales ibi ponantur, qui omnes necessitates interiores facere possint*, &c. Cap. 3. *Hæc sunt quæ Clericis nostris Canonicis suprascriptis, qui specialiter Pulsantes dicuntur, dari debent: de vestimento tunicas duas albas*, &c. Cap. 6. *De pulsantibus, de scolariis, de reliquis Clericis seu Laïcis nostris vel extraneis*, &c. S. Luidgerus in Vita B. Gregorii Trajectensis, apud Brower. in Antiq. Fuld. lib. 1. c. 5. & Mabillonium *Ut ante obitum suum 400. circiter monachorum, exceptis pulsantibus, & aliis minoribus personis, — pater extiterit & præceptor*. Chronicon Nonentulanum: *Habuit namque hic Dei famulus sub suo regimine monachos regulares 1144. exceptis parvulis & pulsantibus, qui non constringebantur ad regulam, quos ille paterno amore fovebat*. Adde Grimlaïcum in Reg. Solitar. cap. 15. & 18. Guigonem I. Priorem Cartusiens. in Statutis ejusdem Ordinis cap. 22. §. 5. S. Bernardum in Apol. de vita & morib. Religios. cap. 2. 12. Epist. 1. n. 7. &c.

Pulsare, Rogare, apud Papiam. Est etiam examinare, quia *Pulsantes*, & quicunque ad vitam monachicam aut religiosam aspirabant, antequam admitterentur, examinabantur, & in eorum vitam & mores inquirebatur. Capitulare 1. an. 805. c. 13. & lib. 1. Capitul. c. 208. *De his qui non sunt secundum regulam pulsati, ut deinceps emendentur, & pulsentur secundùm regulam*. Et cap. seq. *Ut infantulæ ætatis puellæ non velentur, antequam illæ eligere sciant quid velint, & pulsentur salva canonica auctoritate*. Hinc nostri *Espousser*, pro strictius examinare dicunt.

Pulsatorium, Locus ubi examinabantur *Pulsantes*. Synodus Aquisgr. an. 789. c. 71. & lib. 1. Capit. c. 69. *Ad Monasteria venientes secundùm regularem ordinem primo in pulsatorio probentur, & sic recipiantur*: Synodus Vernensis an. 755. c. 6. *Et si tales feminæ velatæ ad præsens ibidem congregatæ inveniantur, quæ regulariter vivere non velint, nec ad hoc dignæ sunt, ut cum illis aliis habitent, Episcopus vel Abbatissa prævideant locum aptum ubi separatim cum custodia in pulsatorio habitare debeant, vel operari manibus quod ipsa Abbatissa eis jusserit, interim quod probatæ dignæ sint ut in congregatione recipiantur*. Extitit autem *Pulsatorium*, in Cella hospitum, ut docet Regula S. Benedicti dicto cap. & Regula Magistri cap. 88. quò ii *absque ulla querela*, ut ait Cassianus lib. 4. c. 7. *suum circa peregrinos exhiberent famulatum, imbuti per hoc prima institutione humilitatis ac patientiæ*: ubi 4. aut 5. dierum, uti vult S. Benedictus, vel 2. mensium, ut Magister, vel anni spatio, ut Cassianus, rigidiori examini subjiciebatur pulsans, *laborando cum fratribus, contentus annonæ modicâ mensurâ, vel regulæ disciplinæ, & excommunicationum: ut & mores Monasterii probaret, & ipse probaretur, & secum tractaret si deberet se ad Deum firmare, aut ad diabolum expeditius remeare. In quibus 2. mensibus sub cura illorum fratrum, qui peregrinos custodiunt, & ipsi similiter ex improviso custodiebantur*, &c. Hæc Magister, qui cap. seq. agit,

ut *pulsans* in Monachum admittitur. De ejusmodi pulsatorio agit etiam vetus Codex apud Angelum à Nuce in Chronico Casin. lib. 4. c. 68. *Decanus debet facere reparare Refectorium, Pulsatorium, Dormitorium,* &c.— Extat apud Canisium to. 5. Antiq. lect. part. 2. p. 782. inscriptio Domus *Pulsantium* in Monast. S. Galli:

Hoc claustro Oblati pulsantibus adsociantur.

PULSARE, signa, campanas: *Sonner les cloches.* Kero Monachus: *Pulsat, clohhot. Pulsans, chlochonti. Pulsaverit, clocchit.* Udalricus lib. 1. Consuet. Cluniacens. c. 5. *Si talis anniversarius evenerit pro quo sunt pulsanda omnia signa.* Occurrit ibi pluries. *Pulsare campanas*, in cap. Petentibus de Privileg. cap. Quod inte, de pœnitent. & alibi passim. *Sonare signa*, in Capitulari Episcoporum c. 8. to. 2. Concil. Sirmondi p. 249. Apud Beletum lib. de Divinis Off. cap. 86. varii pulsandi campanas modi referuntur: *Generaliter ergo cognoscendum est, quod non debeamus in tota Quadragesima diebus profestis compulsare, nec depulsare, (liceat enim hic vulgaribus & consuetis uti vocabulis.) sed simpulsare, id est simpliciter pulsare ad Horas, vel Matutinas.* Est ergo

Compulsare, Omnia signa & omnes campanas una & simul pulsare, ut in majoribus solennitatibus, & in processionibus Ecclesiasticis, apud Honorium Augustod. lib. 1. cap. 70. 73. & Durandum lib. 1. c. 4. n. 12. lib. 5 c. 3. n. 30. Chronicon Colmariense an. 1293. *Civibus dormientibus compulsantur campanæ, concurrunt cives ad cœmeterium,* &c. Infra: *Campanas compulsaverunt, populum convocaverunt,* &c. Vide in *Classicum.*

Simpulsare, Simpliciter pulsare, seu unicam campanam. Denique

Depulsare, ex altera tantùm parte campanam pulsare, vulgò *Tinter*, ex *tinnire*.

Pulsatio, in Chron. Will. Thorn an. 1242. pro campanarum pulsatione accipitur, quæ fit in signum honoris atque reverentiæ erga aliquem per illum locum transeuntem, vel illuc advenientem. Vide *Campana.*

Tertia pulsatio. Constitutiones Nicosienses c. 26. *Inhibemus districtè ne (Clerici) vadant de nocte, maximè post tertiam pulsationem,* &c.

Pulsatio terroris. Charta Henrici Episcopi Ratisbonensis an. 1278. in Metropoli Salisburgensi to. 1. p. 264. *Videlicet quod pro festivitatibus Conceptionis B. Virginis Mariæ & B. Augustini cum pulsatione terroris, & aliis solemnitatibus æqualiter celebrandis.* Id videtur quod vulgò *Carillon* dicitur, quod ita olim in festivitatibus pulsarentur campanæ, quemadmodum in tumultibus bellicis.

Pulsus, idem quod *Pulsatio*, Jus pulsandi campanas. Charta Ursonis Archiepiscopi Barensis an. 1080. apud Ughellum: *Campanas & pulsos habeant ad sonandum, si voluerint, pro beneplacito suo.* Alia Joannis Archiep. Canusini, apud eundem: *Potestatem concedimus vobis sonare campanam, seu pulsos,* &c. to. 7. Ital. sacr. p. 853. 877.

Pulsabulum, Campana. Anselmus Leodiensis c. 48. *Et cum pulsabulis fratrum divina celebrentur.*

Pulsatores, & *Exequiales*, apud Innocent. III. PP. lib. 15. Epist. 7. Innocentio Cirono, sunt monitores & mandatores funerum, quos vulgò submonitores, *Semonneurs*, vocamus, qui campanas pulsant, quò prætereuntes ad fundendas pro defuncto preces invitentur.

Pulsatores, qui aliàs Matricularii in Ecclesiis. *Æditiuus seu Pulsator*, in Charta Conradi Episcopi Frisingensis an. 1327. in Metropoli Salisburgensi to. 2. pag. 443.

PULSATUM *vinum*, Gallis *Vin poussé & bouté*, in Charta libertatum villæ Carrofensis in Biturigib. an. 1194. apud Thomasserium.

PULSIONES *alarum*. Fridericus II. lib. 2. de Arte venandi cap. 19. *Junctura alarum mediæ tendentes versus caput, quæ à quibusdam dicuntur pulsiones alarum,* &c.

PULSATORIUM. Charta an. 1254. in Tabulario Ecclesiæ Autisiod. fol. 238. *Vendiderunt molendinum suum, & pulsatorium cum suis pertinentiis.* Vide supra *Pulsare.*

PULSUS. Vide *Pulsare.*

PULTRINUS, *Pultrella.* Vide *Poledrus.*

PULTRONES, Italis *Poltrones*, nostris *Poltrons.* S. Franciscus to. 1. Opuscul de Vera & perfecta lætitia p. 94. *Recedite hinc pultrones vilissimi, & ite ad hospitale.* Dicti autem quasi *pollice trunci*, ut autor est Salmasius lib. de Trapezit. fœnore pag. 784. Pro ignavis enim olim habiti, qui ne militarent, sibi pollices truncabant, ut est apud Ammianum lib. 15. de quibus sunt lex 4. 5. & 10. Cod. Th. de Tironibus, cui sententiæ favent Lindembrogius ad Ammianum, Savaro ad Sidon. lib. 1. Epist. 2. Bordelotius ad Petronium, & aliquot alii. Sed & hostibus captis interdum manuum pollices truncatos, ne ampliùs militarent, scribit Theophanes an. 37. Justiniani. Verùm hanc conjecturam improbant plerique ex Italis scriptoribus, qui ab Italico *Poltro*, i. lectus, deducunt, ex quo *Poltroni* dicti *quelli che stanno assai in letto*, ut scribit Landinus in Comment. ad Dantis Infern. 24. Id firmare videtur vox

Pultronizare, Italis *Poltroneggiare*, apud Joannem XXII. in Bulla apud Wadding. an. 1317. 34. *Communiter poltronizant, (vulgare est Italorum) id est vitam pinguem volvunt cum libertate & sine labore, deditisomno & vagationi continuæ.* Alii à *poletro*, seu *puledro*, Italis *poltro*, pullus equinus, deducunt: ad quam firmandam sententiam hosce versus, ex Dante, ni fallor, laudant:

Che andate pensando si voi sol tre
Subitamente disse, Ond, io mi scossi
Come fan bestie spavantate, & poltre.

Ita *poltrones* ii fuerint, qui ad modum pullorum equinorum leviter agitati fugam arripiunt. Vide Octav. Ferrarium in Orig. Ital. Et Vid. Ægid. Menagium in Amænitatibus Juris 2. Edit.

PULTURA. Monasticum Anglic. to. 2. p. 1035. *Et volo ut sint quieti ab omnibus causis, & querelis, & placitis Ballivorum & Præpositorum Hundredi, & à pultura serjanorum, & de rewardo forestarum,* &c. Fortè *pultura*, pro *pulsatura*: *Adjournement.* Vide *Pulsare.*

PULVERATICUM, Honorarium, salarium, merces pulverei laboris, seu merces quæ dabatur agrimensoribus, quasi pro labore & pulvere: ita Cujacius lib. 4. Observ. c. 18. & ex eo Rigaltius. Id eliciunt ex Constitutione Theodosii & Valentiniani, quæ extat apud Frontinum de Limitibus agror. *Præcipimus itaque agrimensoribus, ut pro laborum vicissitudine Geometricæ artis, fundo cui finem restituens in trifinii rationem steterit, & convenientiam trium centuriarum ibidem esse signaverit, tres aureos accipiat, absque sua pulveratica.* Verùm *Pulveraticum*, aliis quàm agrimensoribus dari docet Lex 16. Cod. Theod. de Tironibus, in qua servis, qui se militiæ offerunt, *binos solidos Pulveratici nomine dandos* præcipitur. Ita in Novella Leonis & Majoriani, & apud Senatorem lib. 12. Epist. 15. *judicum Pulveratica abolita legimus*, id est, *donativa.* Est igitur *Pulveraticum*, quævis merces, quæ in laboris præmium dabatur, metaphorâ ductâ à *pulvere*, quo palestritæ mutuò se se solebant aspergere, certamen inituri, ut corpora ceromate & sudore lubrica, mutuas prehensiones non frustrarentur. Ita Gellius lib. 5. ait *victoriam sine pulvere (ut dici solet) incruentamque obvenisse*, hoc est sine labore, aut certamine; unde Græci κονιτὶ & κονίζεσθαι, pro ἀγωνίζεσθαι passim usurpant.

Pulveratici vocem promiscuè etiam in veteribus Tabulis observare est, in quibus variorum tributorum mentio fit, nullo propemodum indicio propriæ notionis. Formula 11. apud Lindenbrog. *Nec ullas venditas, nec rotaticas, nec foraticas, nec pulveraticas exactare præsuma-*

tis. Form. 12. *Nec de carrali evectione, nec de rotatico, nec de pontatico, nec pulveratico, nec saltuatico, — requiratis.* Eadem fere legere est in Chartis Dagoberti Regis apud Doubletum p. 656. Caroli M. apud Aimoinum l. 5. c. 1. & W. Hedam p. 228. 1. edit. Friderici I. apud Jo. à Bosco in Vienna p. 90. & Joan. *le Lievre* in Antiq. Viennens. p. 356. Benedicti PP. pro Ecclesia Paris. in M. Pastorali lib. 19. ch. 10. &c. His addenda Capitula Caroli M. lib. 6. c. 219. *Ut nullus homo præsumat tholoneum per vias, nec per villas rodaticum vel pulveraticum recipere.* Capitulare 5. an. 803. cap. 22. *Similiter nec rodaticum, neque pulveraticum ullus accipere præsumat.* Quibus in locis sunt qui putant *Pulveraticum* dici tributum, quod pensitabatur *pro labore viarum, & pulvere in viam regiam comportato.* Ita Goldastus, nixus fortè eo quod legitur in Capitulis Caroli Magni loco laudato. Atqui non *pulverantur* viæ, quod de vitibus dicunt Columella lib. 11. c. 2. & Palladius lib. 4. c. 7. sed solidantur.

Est igitur longè vero similius hocce vocabulum pro quovis tributo his in locis usurpari: quod certè evincit Charta Ludovici VI. an. 1118. apud Doubletum p. 848. & 851. *Et quoniam ipsa eadem Ecclesia ab antecessoribus nostris in castro suo per 7. septimanas, à festivitate B. Dionysii usque ab B. Andreæ, hanc habet consuetudinem, quam vulgò vocant pedagicum, sive pulveraticum,* &c. Ita in Charta Bertrandi Comitis Forcalcariensis an. 1028. apud v. cl. Dionys. Salvaingum in Tract. de Usu jurium Dominic. c. 34. *Pulveragium* sumi constat: *Et omne pulveragium, seu pedagium quod in dictis locis de Pruneriis, de pineta, & de culca, vel in mandamento eorum consueverat percipere.* Tabularium Ecclesiæ Dignensis apud Gassendum in Notit. ejusdem Eccl. *Bona & proventus Præpositura Dignensis consistunt in pasqueriis, bannis, pulveragiis,* &c. Proinde *Pulveragium*, quod idem Salvaingus in Delphinatu pro transitu ovium per terras dominorum percipi tradit, non ita appellatur à pulvere, quem in transeundo excitant oves, uti asseverat, sed quod *pulveraticum*, & *pulveragium* quodvis tributum seu *pedagium* sonet. Ita etiam Gassendus tradit libro citato p. 21. *Jura pedagii seu pulveragii, ut vocant.* Cujusmodi verò fuerit jus *pulveragii* in Delphinatu, refertur in veteri Aresto an. 1458. quod ab eodem Salvaingo describitur.

PULVILLUS. Traditiones Fuldenses lib. 2. trad. 238. *Cum — pecoribus, id est oves 40. aucæ 18. pulvilli 2. capones 2.* Fortè *pulli* vel *pulcilli*, Gall. *Poulcins.*

PULVINIARIUM *opus.* Monasticum Anglic. to. 3. p. 317. *Amictus de opere pulvinario cum parvis scutis.* Fortè *plumario.*

PULVINUS, *Pulvis.* Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium p. 69. *Cùm Laudenses non multum à civitate distarent, & suorum clamorem audirent, & pulvinum maximum conspicerent,* &c.

PULVIS, nempe tormentarius. Thomas Walsinghamus p. 323. *Captus est insuper ibi Magister Gunnarius — & cum iis diversæ machinæ ad jaciendum lapides & muros conterendum, & gunnæ plures, cum magna quantitate pulveris, cujus pretium prævaluit omnibus manubiis supradictis.* Adde Knyghtonem p. 2679. Vide *Bombarda.*

Cum pulvere & hamis lupellos comprehendere, in Capitulari de villis c. 69.

Pulveris excussio, Contemptus argumentum fuit, ex iis quæ habentur Matth. 10. & Marci 6. Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 4. *Excutiens in eam (domum) pulverem calciamenti sui, ait, Maledicta sit domus hæc,* &c. Guill. Abbas S. Theodor. in Vita S. Bernardi l. 2. c. 8. *Hic (Eugenius III. PP.) seditione orta in populo, pulverem pedum in litigantes excussit, & relictis eis in Franciam venit.* Vide Notas nostras ad Cinnamum p. 481.

Pulvis mortalis. Agobardus lib. de Grandine c. 16. *Ante hos paucos annos disseminata est quædam stultitia, cùm esset mortalitas boum, ut dicerent Grimaldum Ducem Beneventanorum transmisisse homines cum pulveribus, quos spargerent per campos & montes, prata & fontes, eo quod esset inimicus Christianissimo Imperatori Carolo, & de ipso sparso pulvere mori boves, propter quam causam multos comprehensos audivimus & vidimus, & aliquos occisos, plerosque autem affixos tabulis in flumen projectos atque necatos.* Paschasius Rathpertus in Vita Walæ Abbat. Corbeiensis lib. 2. c. 1. *Obstupesco valde — quod nemo nostrûm qui ad plenum veritatem de illo audeat posteris narrare, licèt audeat detegere peccata populi longè diu accumulata, clades, pestilentias, fames, inæqualitates aërum, terroresque etiam visionum. Quibus profectò malis præcessit prior pulverum fallax adinventio, sub qua tanta fuit vexatio & prodigium mendacii, ut prudentibus daretur intelligi, quod universus orbis ad tentandum esset expositus in manibus inimici.* Capitulare 1. an. 810. c. 3. & Appendix 2. Ludovici Pii ad lib. 4. Capitular. Caroli M. c. 27. *De homicidiis factis anno præsenti inter vulgares homines quæ propter pulverem mortalem acta sunt.*

PULZINUS. Vide *Pulcinus.*

PULZONES, Italis *Polze*, apud Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 28. dicuntur *sagittæ balistarum in capite grossæ*: ejusdem veteri Gallico interpreti, *materas gros en la teste de devant.*

PUNCTA, Acumen, Gall. *Pointe.* Historia Abbendonensis Monast. in Anglia: *Ipsa etiam amicorum suorum auxilio parvulam punctam de clavis Domini acquisivit,* &c.

Puncta, Promontorium, *Lingua* terræ, *pointe de terre*, apud Sanutum lib. 2. part. 4. pag. 87. *Alexandria magna est civitas atque pulchra, quandam punctam habens deforis, cujus confines quotidie à maris fluctibus inundantur, super quam punctam est una turris, quæ Farum communiter appellatur.*

PUNCTARE, Ugutioni & Jo. de Janua, *Puncta facere, vel puncta distinguere: unde Dispunctare, removere punctum: Repunctare, iterum punctare.* Guarinus Veronensis, seu author dialogi de Arte punctandi: *Punctus est signum, quod vel figura, vel mora sua, clausulas separat, sensus distinguit, animum recreat, spatiumque cogitandi relinquit,* &c. Ita quidem hisce locis *punctus* idem valet quod *punctum*, quod periodi sensum claudit: & *punctare*, vel *pungere*, punctum adpingere, vel periodum puncto distinguere. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 19. *Libri communes — quos præcipuè Armarius diligenter emendare debet & punctare, ne Fratres in cotidiano officio Ecclesiæ sive in cantando, sive in legendo aliquod impedimentum inveniant.*

At *Puncta*, apud Scriptores infimæ ætatis præsertim, dicuntur ea quæ in singularum linearum initio & fine describuntur, vel subula punguntur, intra quæ exarantur ipsarum linearum ductus, quos *sulcos* vocant, quod maximè in códicibus è pergameno confectis observatum. Prudentius lib. περὶ στεφ. in S. Cassiano:

Pungere puncta libet, sulcisque intexere sulcos.

Iso Magister ad eundem lib. Peristeph. v. 271. *Morsus, punctos dicit, i. foramina nervi, quæ appellantur in scriptura puncti.* Engelhardus Abbas in Vita S. Mechtildis Virgin. c. 23. *Cùm soror una, cui usus erat scribendi membranam, dum ad lineas punctaret, subulam incautè trahens, oculum transfigit,* &c. Chronicon Augustanum lib. 2. c. 2. *Ex reliquis in arte punctandi, mihi videtur quod in trivio & quadrivio peritissimus fuerit.* Chronicon Trudonense lib. 8. p. 441. *Graduale unum propria manu formavit, purgavit, punxit, sulcavit, scripsit, illuminavit, musiceque notavit syllabatim,* &c. Radulphus *de Monchy* Monachus Vedastinus laudatus à Gazæo ad Cassianum lib. 5. de Cœnob. instit. c. 39.

Cùm librum scribo, Vedastus ab æthere summo
Respicit è cœlis: notet & quot grammata nostris

Depingam calamis: quot aretur pagina sulcis,
Quot folium punctis hinc hinc laceretur acutis.
Tuncque favens operi nostro, nostroque labori,
Grammata quot, sulci quot sunt, quot denique puncti,
Inquit, in hoc libro, tot crimina jam tibi dono.

Auctor Mamotrecti de Homerocentone & Virgiliocentone: *Quia illi poetæ in versibus suis prolixis multos versus posuerunt, qui videntur in superficie convenire Christo: quos percurrentes quidam punctaverunt, & in unum collegerunt, & quia hic cento, nis, est punctus sive punctatio, hic Virgiliocento, nis, est compilatio facta de versibus Virgilii*, &c.

Punctorium, Subula qua pergamenum *punctatur*, vel pungitur. Guigo in Statutis Cartusianorum cap. 28. §. 2. ubi de supellectile scriptoria: *Rasoria duo, & punctorium unum, subulam unam, plumbum, regulam*, &c. Eadem habentur in Statut. antiq. ejusdem Ord. parte 2. c. 16. §. 8.

Punctari, dicuntur qui certis officiis suis sibi injunctis, vel ex debito, adesse negligunt, vulgo, *Piquer*. In Constitut. Joan. Archiep. Nicosiensis an. 1320. c. 2. 7.

PUNCTUM. Statutum Philippi Pulchri Regis Franc. an. 1302. pro Reformatione Regni c. 63. *Per hujusmodi Statuta & ordinationes nos aut nostrum consilium non intendimus in aliquo variare vel mutare privilegia, seu puncta literarum quæ nos aut prædecessores nostri concessimus*, &c. *Prendre à point, & pointer*, in Assisiis Hierosolymitanis MSS. cap. 16. *Le bon plaideoir doit ses paroles tout baudement & entendaument, & doit estre gaitant de dire ses paroles, si que son aversaire ne le puisse prendre à point, parquoy il perde sa querelle, notant tous les dis de son aversaire, & bien pointant chascun porce que il sache respondre à ce que mestier li est.* Et cap. 264. *Le Seignor & l'homme doivent adonc dire ambedeus ensemble, oil, pource que l'un ne puisse prendre l'autre à point. Car si l'un disoit, oil, & l'autre, non, enci auroit l'un l'autre pris à point, & auroit sa foi blessée.*

Punctum, in psalmodia, Syllaba. Statuta antiqua Ord. Cartusiens. 1. part. cap. 39. §. 1. *Si ea quæ cantando delectationem afferunt amputentur, ut est fractio & inundatio vocis, & geminatio puncti, & similia, quæ potius ad curiositatem attinent quàm ad simplicem cantum.* Ubi *Neumæ* innuuntur. Et §. 4. *Punctum nullus teneat, sed citò dimittat. Post punctum bonam pausam faciat.* Adde §. 5. Cap. 50. *In monosyllabis vel barbaris dictionibus debet in fine geminari punctum, cùm fit interrogatio, tam in Epistola, quam in Evangelio.* Hinc

Punctatim canere. Charta Caroli II. Regis Siciliæ an. 1304. apud Ughellum to. 7. p. 897. *Volumus quod in ipsa deinceps Ecclesia secundùm ordinem Parisiorum Ecclesiæ per libros, quos eidem Ecclesiæ dedimus, divinum officium celebretur, punctatim videlicet atque tractim.* Ubi *tractim* & *punctatim*, est uno tenore & absque ulla modulatione cantare, singulis tamen *punctis*, i. verbis, quodammodo tono elevatiori notatis, ita ut qui ita cantat, iis immoretur.

PUNCTUS, Quinta pars horæ, apud Bromptonum.

PUNDBRECH, Infractura parci, in Legibus Henrici I. c. 40. ubi habetur quot modis illa fiat: *Si pundbrech, id est fractura parci fiat in Curia Regis, plena wita sit, alibi 5. mancæ. Pundbrech fit pluribus modis, emissione, evocatione, receptione, excussione*, &c.

PUNGA, Pera, Saxonicè pung. S. Audoënus in vita S. Eligii lib. 1. c. 10. *Quoties brachile aureum, pungam quoque auro gemmisque comptam sibi subripuit, tantum ut miseris succurreret.* Angilbertus Abbas Centul. apud Hariulfum lib. 2. c. 10. *Codex eburneus auro paratus — punga auro parata 1. incensaria argentea auro parata 4.* &c. Ita Græco-Barbaris, πούγγη & πουγγίον, est sacculus, bursa, crumena ex corio confecta, unde nostris, *poche*: Leoni Imp. in Tacticis cap. 5. §. 4. c. 6. §. 2. 10. Θρῆνος de capta Constantinopoli MS. πούγκλαι σοῦ καὶ σακούλιν σοῦ &c. Alios in hanc rem locos suppeditant Rigalt. & Meurs. in Gloss.

Puncha. Statuta Massiliensia MSS. an. 1276. *Tunica rugata cum punchis.*

Pochia, Pochia seu Bissacus, in Processu de vita & mirac. B. Mariæ de Malliaco n. 42.

Powchia. W. Thorn an. 1248. *Etiam ex transverso ventris sub umbilico habentes cultellos, quos Daggeros vulgariter dicunt, in powchiis desuper impositis.*

PUNIATA. Tabularium Prioratus Lewensis apud Spelmannum: *Lanceta qui pro sale ierit, habebit unum panem, & unam pumatam salis.* Ubi legendum *puniatam*, ex Gallico *poignée*, quantum pugno quis continere potest. Vide *Poigneia*, & *Palmata*.

PUNTARIA. Chronicon S. Vincentii de Vulturno lib. 2. p. 685. *Cum aliis casalibus, & territoriis, & puntariis in loco ubi dicitur*, &c.

PUP PUP. Althelmus in præfat. ad lib. de Laude virginum:

——— ne possit rabula raptor
Regales vastans causas bis dicere pup pup.

PUPILLUS, pro *pupilla*. Capitula ad Legem Alamannor. c. 1. edit. v. cl. Steph. Baluzii: *Si quis alteri oculum ruperit, & ille pupillus intus restitit, solvat sol.* 40. &c.

PUPPIS *capitis*. Vide *Prora*.

PURCHACIA, Comparatum, acquisitum, ex Gallico *Pourchasser*, & *pourchas*. Charta Gaufridi de Mandevilla: *Contuli — omnes Ecclesias inferius annotatas, tam de dominio meo quam de emptis & purchaciis.*

PURCTRECHT. Charta Leonardi Episc. Pataviensis an. 1426. in Metropoli Salisburgensi to. 3. p. 37. *Et contulimus in Patavia jus civile, quod vulgo dicitur purctrecht.*

PURGATIO *canonica*, est super objecto crimine, proprio juramento, vel si oporteat, juramento compurgatorum de ipso crimine diffamati innocentiæ ostensio: ita Lindwodus. Honorius III. in V. Compilat. p. 219. *Alioquin quia publica fama laborat, & manifestæ præsumptiones apparent, purgationem super præmissis canonicam cum manu decima ejusdem dignitatis & ordinis indicatis.* Occurrit passim in Jure Canonico. Vide *Judicium*.

PURGATORES, iidem qui *Sacramentales, Juramentales, Conjuratores*, de quibus in voce *Juramentum*. Utitur Andreas Suenonis in Legibus Scaniæ lib. 7. c. 5.

PURGATORIUM. Innocentius IV. PP. in Epist. ad Ottonem Cardin. Tusculanum §. 23. *Nos, quia locum purgationis hujusmodi dicunt* (Græci) *non fuisse sibi ab eorum doctoribus certo & proprio nomine indicatum, illum quidem juxta traditiones & auctoritates SS. Patrum Purgatorium nominantes, volumus quod de cætero apud illos isto nomine appelletur. Isto enim transitorio igne peccata utique, non tamen criminalia seu capitalia, quæ priùs per pœnitentiam non fuisse remissa, sed parva & minuta purgantur: quæ post mortem etiam gravant, si in vita non fuerint relaxata.*

Purgatorium S. Patricii, ita dictus locus quidam in Hibernia in quadam insula, ubi Patricium Hibernorum Apostolum adeo ardentissimis precibus obtinuisse aiunt, ut pœnæ & cruciatus, qui impios post hanc vitam manent, ob oculos hîc proponerentur, ut insita suis Hibernis peccata, & Gentilium errores faciliùs extirparet. De hoc Purgatorio agunt pluribus Silvester Giraldus in Topogr. Hiberniæ dist. 2. cap. 5. Matth. Paris p. 61. & seqq. Bromptonus p. 1076. Henric. Knighton p. 2390. Camdenus in Descrip. Hiberniæ, & alii.

PURGIRE. Leges Willelmi Nothi vernaculæ c. 14. *Ki altrei sponse purgist, si forfait la were vers sun Seignour.* Id est, qui desponsatam alteri stupraverit, forisfacit verram suam domino suo. Adde cap. 19. Papianus lib. Responsor. tit. 21. *Si quis mulierem ingenuam vel virginem per vim stupraverit*, &c. *Le Roman de Vacce* MS.

Les passans tuoient, les femes porgisoient.

Vide *Rugire*.

PURIFICARE, Culpam aut crimen sacramento diluere, purgare, *idoneare se*: *Purificare se sicut Lex jubet*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 1. *Purificare se ad Legem Dei*, §. 20. *Per sacramentum se purificare*, tit. 16. §. 8. Adde l. 2. tit. 11. §. 2. *Juramento se purificare*, in Concilio Wormaciensi an. 868. c. 12. Vide præterea Petrum Damian. l. 7. Epist. 12. p. 647. edit. 1610. &c.

Purificari dicuntur mulieres, quæ post partum in Ecclesiam veniunt, & benedictionem à Sacerdote suscipiunt, ex veteris Legis instituto, de quo pro cæteris Durandus in Ration. lib. 7. c. 7. n. 6. 7. Conradus Usperg. an. 1124. *Mulieres post partum ad Ecclesiam veniant, & benedictionem à Sacerdote, sicut mos est, accipiant.* Chronicon Andrense p. 452. *Vix unquam post puerperium more legali & Evangelico purificari, & Ecclesiæ reconciliari meruit.* Statuta Synodalia Nicolai Episcopi Andegav. an. 1262. *Prohibemus ne ea die qua benedictio nuptialis celebratur, mulieres admittantur ad purificationem, cùm præposteratio videatur.* Adde Statutum an. 1270.

Purificatio, Oblatio, quæ à mulieribus, quæ post partum in Ecclesia purificantur, Sacerdotibus offertur. *Purificationes de partu surgentium*, in Tabulario S. Genovefæ Paris. Charta an. 1152. in Magno Pastorali Eccl. Paris. ch. 32. *De purificationibus statuimus, ut quidquid de manu ejus quæ purificatur in oblatione suscipiatur, parochiali penitus reddatur Sacerdoti.* Alia anni 1250. apud Brolium lib. 2. Hist. Parisiensis: *Salvo etiam hoc & retento nobis & Ecclesiæ nostræ, quod omnes mulieres prædictæ villæ in die purificationis suæ post puerperium, & primo die quo accedent ad parochialem Ecclesiam post sponsalia, ad Ecclesiam nostram tenentur vertere, ratione matricis Ecclesiæ, & oblationes ibidem facere, prout hactenus extitit consuetum.* Alia anni 1123. in Hist. Vastinensi p. 832. *Exceptis 4. nummis benedictionis nuptiarum, & oblatione purificationis mulierum.* Alia 1221. apud v. cl. Jacob. Petitum ad Pœnitentiale Theodori p. 440. *Mulieres manentes intra castrum Cociaci Presbyter Parochialis tenetur reconciliare secundùm usuagium in Ecclesia S. Remigii, & debet recipere de oblationibus panem & vinum, & candelam, & unum denarium: residuum verò recipitur à Priore S. Remigii.* Charta Philippi II. Imp. descripta in Magno Recordo Leodiensium p. 11. *La femme quant elle irat au purification d'enfant, doit donner une chandelle, & faire son offrande.*

PURIFICATORIUM, Linteolum quo Sacerdos post communionem calicem extergit. Ceremoniale Episcopor. cap. 12. *Super ea (credentia) ponuntur duo candelabra cum cereis albis, — & in ipsius medio calix cum patena, palla, purificatorio, & bursa corporalia continente*, &c. Goarus in Euchologium p. 151. Græcos loco purificatorii *spongia* uti observat, qua scilicet non modò sacram mensam detergunt, sed & calicem dominici sanguinis purissimum vas, ipsumque sanctum discum, particulasque in eo contentas colligit in unum, coërcet ne perturbatim effluant, & suo tandem impulsu ductuque suaviter in calicem demittit.

PURITARE, *Emundare*, in Gloss. Arabico-Lat.

PURPARS. Vide *Perpars*.

PURPRESTURA, *Purprisus*. Vide *Porprendere*.

PURPUNCTUS. Vide *Perpunctum*.

PURPURA, veteribus scriptoribus, vestimentorum quodvis ornamentum dicitur. Gloss. Gr. Lat. πορφύρα ὑφασμένη, *Clavus*. Alibi: κύκλας, ἡ περὶ τὴν χλαμύδα κύκλος, πορφύρα, *limbus*. *Clavus purpura*, apud Quintilianum. Regula S. Cæsarii ad virgines cap. 7. *Vestimenta lucida, vel nigra, vel cum purpura, vel bebrina nunquam in usu habeant.* Gregorius Turon. lib. 10. Hist. c. 16. *De illa inscissura (mafortis) quæ pallæ superfuit, purpuram nepti suæ in tunica posuit.* VII. Synodus can. 15. Οὐδὲ ἐκ πολυτελῶν ὑφασμάτων πεποικιλμένην ἐσθῆτα ἐνεδιδύσκετο, οὐδὲ περιεπίθεσαν ἐπιπρόσθετα ἐπιβλήματα ἐν τοῖς ἄκροις τῶν ἱματίων. Sed & *ædificiorum purpuras* dixit Sidonius lib. 2. Epist. 2. in quem locum consulendus Sirmondus.

Purpura alba. Vincentius Belvacensis l. 33. c. 30. de Tartaris: *In prima die vestiti sunt omnes purpuris albis, in secunda verò rubeis.* Cap. 36. *Tentorium de purpura rufa.* Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 15. Kal. Aug. *Dedit nobis tres purpuras albas, de quibus factæ sunt casula, dalmatica, tunica, & pallium ad patenam.*

Purpuraclavatus, unico verbo, ut *Auroclavatus*. Gloss. S. Benedicti cap. de vestimentis: *Clavi*, σημεῖα. *Clavare*, πορφυρῶσαι. Stephanus II. PP. *Colobio indutum candidissimo, purpuraclavato.* Vide Senat. l. 6. Epist.

Purpuram adorare dicebantur, quibus Imperatorum chlamydis laciniam tangere vel osculari concessum erat: cujus quidem sacræ purpuræ adorandæ is ritus erat, ut Patricii quidem ad dextram Principis mammam adorarent, Princepsque recedentium caput deoscularetur: Senatores verò ac cæteri genu dextro ante Principem flexo discederent, ut est apud Procopium in Hist. arcana sub finem. Vide Senatorem lib. 11. Epist. 20. Henricum Valesium ad lib. 15. Ammiani, & Jacobum Gotofredum ad l. un. Cod. Th. de Præpositis sacri cubiculi, & ad l. 6. de Decurion.

PURPURARIUS, πορφυροβάφος, in Gloss. Gr. Lat. Ibidem: πορφυροπώλης, *Purpurarius*. Occurrit in veteribus Inscript. 621. 4. 649. 9.

PURPURATI, *Prophyretici, porphyrogeniti*, Imperatorum ac Regum liberi, *in purpura*, seu patre Imperatore vel Rege nati. Senator l. 11. Ep. 1. *Placidiam mundi opinione celebratam — purpurato filio (Valentiniano) studuisse percipimus.* Apud eund. l. 8. Ep. 5. *Purpuratam infantiam* filium vocat Athalaricus Rex. Nebridius Stilichonis gener *Purpuratorum socius*, i. filiorum Imperatoris fuisse dicitur apud S. Hieronymum in Epist. 9. Alexium Manuelis Imperatoris filium *Purpuratum* pariter vocant Willelmus Neubrigensis lib. 3. c. 4. & Will. Malmesburiensis lib. 3. ut *Porphyreticum* Ludovicum Balbum Franciæ Regem, Joannes VIII. PP. Epist. 125. quod scilicet *in purpura nati* essent, ut de Honorio Idacius, de Ottone III. Imp. dixit autor Vitæ S. Adelberti Episcopi Pragensis cap. 20. apud Surium, qui *in Imperio natus* dicitur Chunrado Uspergensi. Ita Marcus Gazensis Diaconus in Vita S. Porphyrii Episcopi Gazensis Theodosium juniorem *in purpura natum* perinde scribit, atque adeo fasciis purpureis illigatum & circumvolutum, oblatum Imperatrici. Ἐν ἁλουργίδι τραφέντος, apud Libanium in προσφωνητικῷ Juliano inscripto. Claudianus in 3. Consulatum Honorii:

> *Ardua privatos nescit fortuna penates,*
> *Et regnum cum luce dedit, cognata potestas*
> *Excepit Tyrio venerabile pignus in ostro.*

Idem in 4. Consulatum ejusdem Honorii:

> *——— Hoc nobilis ortu*
> *Nasceris, æquæva cum majestate creatus,*
> *Nullaque privatæ passus contagia sortis,*
> *Omnibus acceptis, ultro te regia solum*
> *Protulit, & patrio fœlix adolescis in ostro,*
> *Membraque vestitu nunquam temerata profano*
> *In sacros cecidere sinus.*

Vide quæ observamus ad Alexiadem p. 321.

Purpuratus, pro moneta. Vide *Hyperperus*.

PURPURITICÆ *columnæ*, Porphyreticæ, Capitolino in Antonino, ex Porphyretico marmore, de quo Sueton. in Nerone. Vetus Inscriptio Romæ: *Vetustate corruptam adampliavit columnis purpuriticis, valvis æreis, marmore*, &c.

PURPURILLA, *Purpurella*. Glossæ Isidori: *Purpurilla, locus extra portam, quo purpurea veste uterentur.* Charta an. 1197. apud Ughellum to. 7. p. 1275. *Unam zonam de seta rubea, unam planetam de purpurella cum apparatu suo, unam planetam de cendato rubeo*, &c.

PUSCA. Vide *Posca*.

PUS. Gregorius Turon. de Vitis Patr. c. 19. *Mulier quædam filiam suam exhibuit vulneribus plenam, & ut quidam vocant, pus eadem genuerat.*

Pus, alia notione. Traditiones Fuldenses lib. 2. c. 82. *Trado — unum caballum, & boves 3. domum unam, & aream unam, & pus unum, 20. porcos*, &c.

PUSIA. Isidorus lib. 17. c. 7. de Arboribus: *Pausia, quam corruptè rustici pusiam vocant, viridi oleo & suavi &*

apta: & dicta pausia, quod paviatur, id est tundatur.

Pusillanimis. Gloss. Gr. Lat. ὀλίγωρος, pusillanimis. Ὀλιγωρία, pusillanimitas, segnitia. Interdum pusillanimis, usurpatur pro, ad misericordiam motus. Vita S. Gudilæ Virg. c. 3. Pro cujus incommodo, compassione & pietate Dei virgo pusillanimis facta: ubi Bolandus, id est, mota ad commiserationem. Teutonicus Idiotismus; Weemoedich, quasi Ween-moedich, id est δειλόδακρυς, ad lachrymas pronus, ac pusillanimis.

Pusillares, pro Pugillares, semel ac iterum in Testamento Heccardi Comitis Augustodunensis apud Perardum p. 26.

Puslahi. Lex Longobard. Heroldina tit. 43. §. 30. Si quis servum alienum rusticanum percusserit, pro una ferita, id est Pulslahi, si vulnus apparuerit, aut livor, componat solidum medium.

Pusterula, Pusterla. Vide Posterula.

Pusticæ, Ligna seu trabeculæ in navibus, quibus insistunt rami, Italis Posticci. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 11. de navibus: Et quod fiant ex multo meliori lignamine, & melius pironadæ, ac sint ligatæ, & specialiter pusticæ pro sustinendo laborem melius & impetum remigandi.

Pusula, pro Pustula. Marius Aventicensis: Hoc anno infanda infirmitas atque glandula, cujus nomen est pustula, in suprascriptis regionibus innumerabilem populum devastavit. Gregorius Turon. l. 6. c. 8. Pusularum malarum venenum crucis signo sæpe compressit. Cap. 14. Magna igitur eo anno lues in populo fuit, valitudines variæ, milinæ cum pusulis & vesicis, quæ multum populum affecerunt morte. Idem lib. de Gloria Confess. cap. 24. Quanti à pusulis veneno incrassante præmortui. Occurrit etiam apud Martialem lib. 14. Epigr. 167. & alios scriptores. Vide Octavium Ferrarium in Orig. Linguæ Ital. in v. Erogia.

Pustella, pro Pustula. Vide Accessio.

Putaciolum. Vide Pittaciolum.

Putacius, Cati seu Felis species, sic nuncupata quod fœteat, de quo Scaliger contra Cardanum c. 210. n. 3. Inter ea quinque, inquit, catus fœtens quoque est: pilo obscuriore, sed tam tetro odore, ut Putin Liguribus Taurinis, in Gallia Putois sit cognominatus. Silvester Giraldus in Topogr. Hiberniæ dist. 1. cap. 21. & ex eo Bromptonus: Caret herminis, caret & putaciis.

Putosius. Petrus Venerab. in Statutis Ordinis Cluniac. c. 17. Statutum est ut nullus Fratrum Cluniacensium cattinis, sive aliis, quibus uti solebant, peregrinis pellibus induatur, — & ad coopertoria facienda solummodo, sicut hoc magis placuerit, Putosiorum, & juxta aliorum linguam Vesonum pellibus.

Putagium, Fornicatio, meretricatus, de fœmina dicitur. Regiam Majestatem lib. 2. c. 49. Quod generaliter dici solet, quod putagium hæreditatem non adimit, intelligitur de putagio matris, quia filius est hæres legitimus quem nuptiæ demonstrant. Vide Bractonum lib. 2. cap. 37. §. 6. & Fletam lib. 1. c. 15. §. 4. Gallis nostris, Putage. Charta an. 1247. in Tabular. Campaniæ fol. 343. La fame qui dira vilonnie à autre, si come de putage, payera 5. sols, ou portera la pierre toute nuë en sa chemise à la Procession, & celle-là poindra aprés an la nage d'un aguillon, & s'elle disoit autre villonnie qui à tourt à honte de cors, ele paieroit 3. sols, & li homs ainsin. Le Roman de Vacces MS.

> Maint home a essillié & torné à servage,
> Et mis par povretè mainte feme au putage.

Le Roman d'Amile & d'Amy MS.

> A mal putaige soit li siens cors livrez.

Le Roman du Renard MS.

> Grant deshonnour & grant hontage,
> Fistes vous, & grant putage, &c.

Libertates villæ de la Perouse an. 1260. apud Thomasserium p. 100. Si fem mariée commaner venact à la Patrose par putage, hom qui n'a..roit feme qui gueract ob li, n'en est tengut vers le Segnor. Pute, pro Putain: ut putta & putana, apud Italos, de qua voce Acarisius. Le Roman de Garin:

> Or m'avez vos lesdengiée vilment,
> Et clamé pute, oiant toute la gent.

Vetus Carmen MS. de Inventione S. Crucis:

> Avogle & de pute orine.

id est, cæcus, & nothæ originis.

Putena, Meretrix, ex Gallico Putain, seu ut Belgæ nostri efferunt, Putaine. Ordericus Vital. lib. 12. Castrum condere cœpit, quod Mataputenam, id est devincens meretricem, pro despectu Hadwissæ Comitissæ nuncupavit.

Puteum, idem quod Putagium. Warnerius MS. in Caprum Scottum Poëtam:

> Eia nunc nostræ Scottum resonate camœnæ
> Naufragium passum conjugis ob puteum.

Jam verò quæ sit vocis origo, indicat Scaliger ad Catalecta Virgilii, à voce nempe Putus, quæ parvulum, aut puerum sonat. Gloss. Lat. Gr. Putus, μικρός. Puti, μικροί. Hodie etiamnum Itali Putto, puerulum vocant, unde nostrum Petit, detorto vocabulo à Putito. Primum igitur Putæ dictæ puellæ, postmodum ad lascivientes deducta vox, quod in voce, Garce, accidit. Vide Matare.

Putativus, Existimatus, Gall. Putatif. Pater pueri putativus, apud Bromptonum p. 909. qui pater esse putabatur. Historia Miscella in Rhinothmeto an. 6. Et ita per putativæ rationis obtentum pacem dissolveret. Ubi Theophani Putativus, est δοκούμενος. In eadem Hist. Putativæ correctiones, Theophani τὰ δοκοῦντα κατορθώματα. Eigil in Vita S. Sturmii Abbat. Fuldensis in prologo: En habes quod poscebas putativum nomini tuo dicatum, tibique tuendum relictum. Nempe librum Vitæ S. Sturmii.

Putena, Puteum. Vide Putagium.

Puteulanus. Dudo lib. 3. de Morib. Norm. p. 105. describens insulam in fluvio Somona in Picardia: Est namque ibi insula puteulano exæstuantis Somenæ gurgite hinc inde & altrinsecus circundata. Ubi legendum Puteolano: quippe arenam intelligit, seu Puteolanum pulverem, de quo diximus ad Alexiadem p. 267. Papias: Pulvis Puteolanus, in Puteolanis collibus Italiæ colligitur, opponiturque ad sustinenda maria, fructusque frangendos: nam mersus in aquis fit lapis.

Puteus, in templis & ædibus sacris. Abbo Floriacensis lib. 2. de bellis Parisiacis puteum in Capella S. Germani (Pratensi) fuisse innuit, cujus aquæ ægrotantibus vice medicinæ erant:

> Cujus adaccubitat puteus vestigia, cujus
> Qui potabit aquas, extemplo febre laborans
> Auxilio sancti fidens capiet medicinam.

Ex Codice Middoth Thalmudi Babylonici cap. 5. sect. 3. observare est in Templo Hierosolymitano puteum extitisse, qui aquas toti atrio suppeditabat. Theophanes puteos, φρέατα, vocat aquarum benedictarum receptacula & fontes perennes in templorum atriis, p. 38. In puteum abjici, in Lege Salica tit. 45. Vide Gregorium Turon. lib. 3. Hist. cap. 6. lib. 7. cap. 23.

Puthcus, Puteus. Charta Italica an. 1345. Item teneatur Potestas facere sententiari seu purgari puthcos dictæ villæ. Infra: Si quis laverit pannos ad puthcos, sive ad fontes per medium trabuchum, solvat pro banno denar. 6.

Putiatorium, Hauritorium, Salinarium, Puisoir, nostris, unde aqua salaria hauritur, extrahitur: vox orta à puteus. Gesta Episcoporum Saltzburgensium apud Canisium p. 485. 487. Dedit tertiam partem de putiatorio quod vulgò dicitur Galgo. Rursum: Simulque & tradidit jam dictus Dux in eodem pago in loco qui vocatur salinas, fornaces 20. & totidem patellas, & tertiam partem de putiatorio ibidem concessit, quod barbaricè dicitur Galgo. Est autem Theutonibus Galg, vel Galgbrun, puteus. Charta Adivaldi Regis Longobard. in Bulla-

rio Casinensi to. 2. p. 2. *Præter tantùm medietatem putei, quod idem genitor noster Sundarit venerandæ memoriæ concessit, vel ligna ad sales coquendos*, &c.

PUTOSIUS. Vide *Putacius.*

PUTRILAGO, pro *Putredo*, crebrò occurrit apud interpretem S. Antiochi. Homil. 44. *Corpus ipsa dira putrilagine depascitur.* Hom. 38. *Pro manna reportarunt vermes, iique in putrilaginem sunt versi.* Adde Homil. 106.

PUTURA. Fleta lib. 2. c. 73. §. 6. *Ne* (equi) *per negligentiam, vel pigritiem, de debitis, puturis & præbendis suis quicquam amittant.* Vetus Charta sub. Edw. I. apud Spelmannum: *Rex mandat Baronibus quod allocent Roberto de Chadeworth Vicecomiti Lincolniensi lib. 6. sol. 7. quos per præceptum Regis liberavit Joanni de Bellovento pro putura 7. leporariorum, & trium alenacerarium, & pro vadiis unius Bracenarii à die S. Joan. Bapt. usque ad vigil. S. Mich. proximè sequentem, utroque die computato, videlicet pro putura cujuslibet leporarii & falconis per diem 1. d. ob. & pro vadiis prædicti Bracenarii per diem 2. d.* Placita Coronæ sub eodem Edw. an. 21. *In libertate de Knaresburg præsentatur quod parcarii Comitis Cornubiæ percipient puturam suam, videlicet bis comedendo in die, vel capiendo pro putura sua 2. den. de omnibus tenentibus in diversis villis ibidem nominatis, & sic solebat: sed nunc fecit dictus Comes ipsas villatas solvere 3. d. pro putura.* Vide *Precaria magna.*

Putura. Willelmus Thorn an. 1267. *Comparavit etiam puturam pulpiti in Ecclesia, & gabuli in refectorio.* Ubi *puturam* trabem interpretatur, ex Gallico *Poutre.*

PYLE. Vide *Pilatus.*

PYRALE, Hypocaustum conventuale, *Estuve*, in quo Capitulum celebrabatur: unde flagellum *disciplinarum* in eo appensum observat Eckehardus junior de Casibus S. Galli cap. 3. *Rapto flagello fratrum quod pendet in pyrali, deforis accurre.* Cap. 10. *Quidam ipsorum re agnita, rapto de pyrali flagello, scelestum illum incurrens, clamitat, & nisi animis saniores ei erecto ad ictum brachio occurrissent, grandes incussisset.* Cap. 11. *Veniunt in pyrale, & inde in lavatorium, nec non & proximum pyrali scriptorium: & has tres regularissimas præ omnibus quas unquam viderint, asserebant esse officinas.* Cap. 16. *Ille ad columnam pyralis ligatus acerrimè virgis cæditur.* Vide *Gynecæum.*

PYRAPTARE, In mari prædari, Gallis, *Pirater.* Occurrit apud Sanutum lib. 3. part. 11. cap. 2.

PYRASTERIUM. Vide *Peristerium.*

PYRITEGIUM. Vide *Ignitegium.*

PYROCARÆ, Mulieres quæ castitatem & celibatum profitebantur, quas sua ætate, in Italia nempe, exortas testatur Joannes de Deo Doctor Bononiensis in Pœnitentiario nuper edito à v. cl. Jacobo Petito lib. 11. c. 13. & quem ille conscripsit an. 1247. ubi de pœnitentiis mulierum: *Si autem fuerint Pyrocaræ, quæ de pulvere nuperrime surrexerunt, gravabis eas jejuniis & orationibus, injungens eisdem, ut non de cætero sub specie pietatis (&) religionis impietatem pallient, sed viros accipiant, si votum solemniter non fecerint, vel castitatem servent quam Deo promiserunt.* Ejusmodi fuere *Beghinæ* nostrates.

PYRRIRA, Petraria, ex Gallico *Perriere*, Machina bellica. Galbertus in vita Caroli Com. Flandr. n. 191. *Adducens instrumenta jactatoria, magnellam, & pyrrira, qui dejiceret domum præfatam.* Vide *Petraria.*

PYXIS, in qua reponuntur hostiæ consecratæ ad Viaticum: πυξίον, Pachymeri lib. 7. c. 15. 28. Leo IV. PP. de Cura Pastorali: *Super altare nihil ponatur, nisi capsæ cum reliquiis sanctorum, — aut pyxis cum corpore Domini ad Viaticum pro infirmis.* Vide Capitula Hincmari de Reb. Magistri & Decani cap. 8. Quippe suspensa imminebat altari. Hugo Flaviniac. p. 166. *Pyxidem 1. de onychino in qua servaretur Corpus dominicum dependens super altare.* Gervasius Dorobern. in Descript. Ecclesiæ Cantuariensis: *Suscepit à Monacho quodam pyxidem cum Eucharistia, quæ desuper majus altare pendere solebat.* Rogerus Hovedenus p. 486. *Cecidit etiam super altare pyxis, cui corpus Christi inerat, abrupto vinculo.* Id pluribus docuimus in Descriptione ædis Sophianæ n. 63. Pœnitentiale MS. Thuanum: *Omnis Presbyter habeat pyxidem, aut vas tanto Sacramento dignum, ubi Corpus Dominicum diligenter recondatur ad Viaticum recedentibus à sæculo: quæ sacra oblatio intincta debet esse in sanguine Christi, ut veraciter possit Presbyter dicere infirmo, Corpus & sanguis Domini nostri Jesu Christi proficiat tibi ad salutem animæ & corporis.* Eckehardus junior de Casib. S. Galli c. 2. *Pyxide Communionis aperta fletu perfusos communicavit.* Conradus in Chronico Moguntino: *Pyxis argentea ad hostias deputata.* Chron. Casin. lib. 3. c. ult. *Pyxis aurea cum smaltis pro corpore Domini.* *Pyxides* autem in quibus sacra Eucharistia infirmis defertur, ex ebore, seu *eburneæ* esse jubentur, *propter casum*, in Statutis Synodalibus Odonis Episc. Paris. c. 5. n. 5. & c. ult. n. 35. Adde Synodum Eboracensem an. 1195. c. 1. Wigorniensem an. 1240. c. 1. & Exoniensem an. 1287. c. 4. 12.

Pyxides reliquiariæ. Leo Ost. lib. 3. c. 30. *In areis pyxidulis reliquiæ sanctorum — reconditæ sunt.*

Pyxis, Thesaurus, fiscus publicus, locus ubi asservantur pecuniæ publicæ: vulgò la *Boete.* Charta Ricardi Regis Angl. apud Sammarthanos in Archiep. Turon. *Concedimus etiam — domui de la Haia alios duos solidos in puram & perpetuam eleemosynam in pixyde Andegavensi percipiendos.*

Pyxis Lombardorum. Tabular. Memorialium Cameræ Comput. Paris. signatum C. fol. 190. *Die 4. Nov. 1357. ad burellum præsentibus Antonio Guete & Joanne Ballet Thesaur. Franciscus Malisardi de Luca commorans Parisiis tradidit unum denarium Dei de primo dicto ad incheriam consuetam supra firmam pyxidis Lombardorum & pertinentiarum suarum pro duobus annis,* &c.

Q.

Q Litera numeralis, quæ 500. denotat, unde versus:

Q. velut A. cum D. quingentos vult retinere.

Ita etiam Notæ numerorum antiquæ. At apud Ugutionem hæc litera eundem numerum quem P. dicitur conficere, hoc est 400.

Quod Q. hic sequitur numerum similem retinendo.

Eidem literæ si recta linea superaddatur, 500. millia significat.

Q. inquit Notkerus Balbulus opusc. *Quid singulæ literæ significent in superscript. cantilenæ; In significationibus notarum cur quæratur? cùm etiam in verbis ad nihil aliud scribatur, nisi ut sequens V. vim suam amittere quæritur.* Vide A.

QUACHETUS, Panis species, in Itinere Camerarii Scotiæ c. 9. §. 4.

QUADABLUM. Jura & Consuetudines Normanniæ cap. 85. *Si vero quærelatus de lege, quam vadiavit, inciderit, debet maleficium tam læso quàm Curiæ emendare: de percussione palmæ per quinque solidos: de pugni percussione per 12 denarios: de prostratione ad terram, quæ quadablum dicitur, per 18. solidos.* Ubi vetus Consuetudo Norman. *De abateure à terre, que l'on appelle acabler, 18. sols.* Vide *Cabulum*.

QUADEREL, pellis species, Belgis. Theloneum Monasterii S. Bertini: *De dorina de Cordwan, 2. den. de quaderel, 1. den. de centum pellium agnorum, 2. den.*

QUADRA. Gloss. Gr. Lat. κόδρα, *Codra, quadra*. Idem: πλεύριος, *Quadrus, quadra, quadratus*. Maximè de *quadra panis* apud Monachos sumitur. S. Augustinus contra Epist. Manichæi c. 21. *Unus panis — in quadras quatuor decussatim formetur. Per quadras panes partiri*, apud Gregorium M. lib. 1. dialog. cap. 11. Petrus Damian. in Vita S. Romualdi c. 3. n. 14. *Fragilitati piè compatiens, consuetæ mensuræ quadram paximatii superaddidit.* Jo. Laudensis in Vita ejusdem Petri Damiani n. 24. *Sola panis quadra cum crudis oleribus cœnanti apponitur.* Adde Regulam Magistri cap. 17. 26. 53. Vineam Benedictinam c. 6. & quæ notavit Haëftenus lib. 10 Disq. Mo ast. tract. 3. disq. 4.

QUADRAGESIMA, Græcis Τεσσαρακοστή, Christianis, jejunium dicitur 40. dierum ante Pascha, institutum ad Christi imitationem, qui totos 40. dies sine cibo & potu jejunavit, ut est Matth. 4. Marc. 1. Luc. 4. De hujus autem origine, ac varia apud nationes Christianas observatione, multa multi dixerunt, atque in iis Baronius an. 57. n. 194. & seqq. Menardus ad lib. Sacrament. Greg. M. p. 52. Fr. Scorsus ad homil. 15. Theophan. Ceramei, Jo. Filesacus in lib. de Quadragesima, v. cl. Jo. Bapt. Cotelerius ad lib. 5 Constit. Apost. p. 243. 244. & alibi, Haëftenus lib. 10. Disq. Mon. tract. 1. disq. 1. §. 3. tract. 10. disq. 2. 3. 4. 5. &c.

Quadragesimas tres observabant Latini, *Majorem* scilicet ante Pascha, alteram ante *Natale Domini*, quæ communiter vocabatur *S. Martini*, & durabat usque ad Natale, tertiam 40 dierum ante festum B. Joannis Baptistæ. Sed hæ duæ posteriores propter hominum fragilitatem ad unam sunt redactæ: & iterum illæ divisæ sunt in tres hebdomadas Adventus, & tres ante Nativitatem S. Joannis, in quibus est jejunandum & abstinendum à nuptiis. Hæc Durandus lib. 1. Ration. c. 9. n. 8. l. 7. c. 14. n. 9. Capitula Caroli M. lib. 6. c. 184. *Iterum admoneant Sacerdotes ut jejunia tria legitima in anno agantur; id est 40. dies ante Nativitatem Domini, & 40. ante Pascha, ubi decimas anni solvimus, & post Pentecosten 40. dies.* Ubi quæ *legitima jejunia* hîc, in Capitulari 1. Caroli M. incerti anni c. 23. *Ecclesiastica* dicuntur. Harum trium Quadragesimarum mentio est præterea in Concilio Eliberitano apud Ivonem part. 15. c. 163. in Canonib. Hibern. lib. 44. c 11. in Pœnitentiali Theodori c. 32. apud Crodogandum Metensem Episc. in Regula Canonicorum cap. 32. Burchardum lib. 9. c. 4. in Concilio Triburiensi an. 895 c. 58. Salegunstadiensi an 1022. c. 1. &c. Quarum quidem institutum inde profluxisse viri docti existimant, quod eæ pœnitentibus uno anno jejunandæ indici solerent, ex Burchardo lib. 19. cap. 5. ubi varios dandæ pœnitentibus satisfactionis modos enumerat: *Per singulos annos quatuor qui remanent* (ex septenni pœnitentia) *tres quadragesimas per legitimas ferias debes jejunare, primam ante Pascha cum cæteris Christianis: alteram ante Nativitatem S. Johannis Baptistæ, & si quid remanet post adimpleas: tertiam ante Nativitatem Domini, à vino, à medone, mellita cervisia, à carne, sagimine, & à caseo, & à pinguibus piscibus.* Totidem habentur in Pœnitentiali MS. Thuano. Adde eundem Burchardum cap. 9. & 10. & & Ivonem part 15. c. 189. 190.

Quadragesima S. Martini, incipiebat ab Octavis omnium Sanctorum. Alexander III. PP. Epist. 114. ex Franciscis to. 4. Hist. Franc. *Nos eandem relaxationem taliter duximus distinguendam, scilicet ut in Quadragesima, quæ dicitur B. Martini, usque ad Adventum Domini, in sexta feria uno ferculo piscium, & vino temperatè sumpto utaris.* Mox: *Noverit autem Regia Sublimitas, Quadragesimam ab Octavis omnium Sanctorum, & non antea inchoari.* Occurrit præterea mentio *Quadragesimæ S. Martini*, in Charta Aistulfi Regis Longob. an. 753. pro Ecclesia Mutinensi apud Ughellum to. 2. p. 109. in Regula Clarissarum, in Regula Tertiariorum cap. 5. 8. in Regula Monialium Damianitarum cap. 5. &c. in quibus quidem Regulis, duarum tantùm Quadragesimarum mentio fit, *Majoris* scilicet, & *S. Martini*: quæ intelligi semper debent apud scriptores, cùm de binis tantùm Quadragesimis agunt, ut apud Petrum Damianum in Vita S. Romualdi c. 3. n. 15. *Exceptis scilicet duabus anni quadragesimis*, &c. Idem lib. 6. Epist. 32. *Ut vinum utroque quadragesimali tempore non bibatur, non piscis edatur*, &c. Epist. 34. *In duabus autem quadragesimis, quæ videlicet Natalem Domini, vel sacrosanctum Pascha præcedunt*, &c. Joannes Abbas S. Arnulphi Metensis in Vita B. Joannis Abbatis Gorziensis cap. 10. n. 39. *Itaque regulam tolerabiliorem assumpsit, ut duas tantum quadragesimas in anno perageret, unam ante Nativitatem, alteram ante Pascha, priorem quidem Idibus Septembris, cùm nona hora fratres prandium repetunt, incipiens: sequentem mox ab octavis Epiphaniæ*, &c. Egbertus de Ecclesiastica institutione p. 113. *Quod & gens Anglorum semper in plena hebdomada ante Natale Domini consuevit, non solùm quarta & sexta feria, & Sabbato, sed & juges duodecim dies in jejuniis & vigiliis, & orationibus, & eleemosynarum largitionibus, & in Monasteriis & in plebibus ante Natale Domini quasi legitimum jejunium exercuisse perhibetur.* Quadragesimæ ante Nativitatem Domini meminit præterea idem Petrus Da-

mian. lib. 3. Epist. 10. de qua agit etiam Rabanus lib. 2. de Instit. Cleric. c. 22. Chrodegangus in Regula Canonicorum Metensium cap. 20. Adde Concilium Matisconense I. c. 9. & Oxoniense an. 1222. c. 8.

Quadragesimæ quatuor observatæ sunt à Græcis, prima *Major*, ante Pascha: secunda *Apostolorum*: tertia *Assumptionis Deiparæ*: quarta *Nativitatis Domini*. Primam à feria 2. Sexagesimæ incipiunt: secundam à 1. die post Dominicam primam Pentecostes: tertiam à Kal. Augusti: quartam à quadragesimo ante Nativitatem die. Jejunia in hisce quadragesimis ab iis sic exiguntur. In Majori Quadragesima, à feria 2. Sexagesimæ usque ad Dominicam Quinquagesimæ, à carnibus abstinent: ovis tamen & lacticiniis vescuntur, vinumque bibunt. A 2. feria Quinquagesimæ usque ad Pascha, abstinent non solùm à carnibus & lacticiniis, sed etiam à piscibus, quia sanguinem & carnem habere dicunt; ovis tamen piscium, squillis, limacibus, cancris vescuntur, vinumque bibunt, unica in die refectione contenti. In jejunio Apostolorum, ut etiam in aliis, vinum bibunt, piscesque, & bis in die, comedunt. In jejunio Assumptionis, bis quidem in die comedunt, non tamen pisces, præterquam in festo Transfigurationis. Jejunium Nativitatis servatur ut Apostolorum: sed in vigilia Nativitatis, fit ut in Majori Quadragesima. Vide Scaligerum lib. 7. de Emendat. temp. p. 697. Christophorum Angelum de Hodierno statu Græcorum cap. 4. 5. 6. 7. virum doctissimum Jo. Bapt. Cotelerium in Notis ad lib. 5. Constit. Apost. p. 254. Nomocanonem ab eo editum to. 1. Monumentor. Ecclesiæ Græcæ c. 426. 429. 430. 431. 432. 433. 434. & al. Ut porrò Majorem Quadragesimam observent, pluribus etiam tradit Ratramnus lib. 4. contra Græcos cap. 4.

Quatuor Græcorum Quadragesimis quintam addiderunt Jacobitæ, sive Suriani, Quadragesimam scilicet Ninives. Primam ante Pascha observant ut Græci: secundam Apostolorum à 1. die post festum Pentecostes auspicantur: tertiam à 14. die ante Assumptionem: quartam à 25. die ante Nativitatem Christi: quinta Ninives vel Jonæ est trium dierum, eamque celebrant in hebdomada ante Septuagesimam, feriâ 2. 3. & quartâ, in memoriam pœnitentiæ Ninivitarum. In Majori Quadragesima jejunant ut Græci: in secunda bis in die, & pisces comedunt. Ita in tertia, & quarta. Quintam Ninives observant ut Majorem.

Chaldæi seu Nestoriani totidem ac Jacobitæ Quadragesimas observant. Primam & Majorem ante Pascha incipiunt Dominicâ Quinquagesimæ: secundam, quæ est SS. Apostolorum, auspicantur à feria 2. post primam Dominicam Pentecostes: tertiam Assumptionis à 1. Augusti: quartam Nativitatis Christi à 25. die ante festum: quintam exigunt ut Jacobitæ. In prima non pisces comedunt, nec vinum bibunt. In secunda Sabbatho ac Dominicis non jejunant, in quibus carnes edunt, & vinum bibunt. In tertia nec lacticinia, nec carnes comedunt, excepto festo Transfigurationis. Quartam & quintam observant ut tertiam.

Quadragesimas Maronitæ sex olim observabant: primam & Majorem ante Pascha: secundam sanctorum Apostolorum: tertiam Assumptionis Deiparæ: quartam Exaltationis S. Crucis: quintam Nativitatis Domini: sextam denique Ninives, vel Jonæ. Quadragesimam Paschalem auspicabantur ab hebdomada Sexagesimæ: secundam à feria 2 post Dominicam Trinitatis, usque ad festum Petri & Pauli: tertia erat dierum 14. ante festum Assumptionis: quarta unius hebdomadæ: quinta 40. dierum ante Nativitatem: sexta denique trium dierum in hebdomada ante Septuagesimam. Quod ad jejunium in hisce Quadragesimis spectat, primò eâ hebdomadâ quæ Quadragesimam Majorem præcedit, id est Sexagesimæ, à carnibus abstinebant, reliquis cibis & vino utentes usque ad feriam 2. Quinquagesimæ. Ab ista feria usque ad Pascha, non carnes, non ova, aut lacticinia, aut pisces manducabant, nec vinum bibebant. In secunda Quadragesima carnibus, ovis, & lacticiniis abstinebant, pisces tamen & alia comedebant, & vinum bibebant, ante meridiem non comedebant, sed bis in die cibum sumebant. Idem observabant in jejuniis Assumptionis, S. Crucis, & Nativitatis. Jejunium Ninives simile erat jejunio majoris Quadragesimæ. Hodie ex quo plerique è Maronitis Ecclesiam Romanam agnoscunt, præscripta ab ea jejunia tantùm observant.

Armeni octo observant jejunia, quæ Quadragesimas appellant, quod in ipsis quadragesimalibus vescantur cibis. Primum dicitur Adæ & Jonæ, quod est 5. dierum, duabus hebdomadis ante solennem Paschatis Quadragesimam. Id se facere aiunt in memoriam jejunii Adæ postquàm è Paradiso ejectus est. Secundum est commune omnibus Christianis ante Pascha, quod auspicantur feria 2. post Dominicam Quinquagesimæ. Tertium est 9. dierum ante festum Pentecostes, hoc est ab Ascensione Domini. Quartum dicitur Eliæ, incipitque feriâ 2. post Pentecosten, & protrahitur usque ad 50. dies. Quintum est unius hebdomadæ ante Assumptionem Deiparæ. Septimum est hebdomadæ post Inventionem S. Crucis. Octavum est 7. hebdomadarum ante Natalem Domini. De jejuniorum ratione plura Quaresmius cap. 58. Filesacus de Quadragesima c. 9. Vide Synodum Trullanam can. 56.

De Quadragesimis Moscorum & Ruthenorum, agit Filesacus lib. de Quadragesima cap. 10. de Æthiopum, cap. seq.

Quadragesima S. Theodori. Humbertus Silvæ candidæ contra Nicetam Pectoratum: *Nos Quadragesimam unius septimanæ, quam dicitis sancti Theodori, nescientes, solam Quadragesimam Dom. nostri Iesu Christi 40. diebus diligenter observare contendimus.*

Quadragesimarum pœnitentia pœnitentibus variè pro criminum enormitate indicta. *Ad quinque, sex, 12. &c. quadragesimarum sine subditis annis pœnitentiam damnari*, in Concilio apud Theodonis villam an. 821. c. 1. 2. 4. Ibidem: *Si autem mortuus fuerit, singulas sex quadragesimas cum sequentibus annis pœniteat.* Ibid. cap. 3. *Si quis presbyterum — vulneraverit & convaluerit, 12. quadragesimas sine subditis annis pœniteat. Tribus quadragesimis per tres annos agere pœnitentiam*, in Concilio Remensi incerti loci an. 923. Adde Concilium Triburiense an. 895. c. 58. Vide *Carena*.

Quadragesima Ascensionis. Liberatus Diacon. cap. 10. *Qui cùm ascendissent Antiochiam, eos Ibas excommunicavit, sed superveniente festivitate quadragesimæ Ascensionis jussi sunt à domino excommunicatione absolvi*, &c. Ubi v. cl. Joannes Garnerius: *Ascensionis*, ἀνασάσεως, non ἀναλήψεως, *id est Resurrectionis è sepulchro, non item Ascensionis in cælum, ex Theodorito Epist. 87.*

Per Quadragesimales dies *à pugna* seu præliis abstinuisse Normannos nostros Italicos observare est ex Gregorio VII. PP. lib. 9. Epist. 4.

Quadragesima intrans. Vide *Carementrannus*.

Quadragesima, Spatium 40. dierum, intra quod vasallus qui contra dominum deliquerat, damnum resarcire tenebatur, quo elapso, si non satisfecisset, poterat dominus feudum ipsius sibi asserere. Vide Foros Bigorrenses art. 6. Interdum duæ hoc casu quadragesimæ concedebantur. Baldricus lib. 3. Chr. Camerac. c. 41. *Etsi Walterus contra te peccaverit, & ni infra duas quadragesimas emendaverit, ex parte nostri contra te adjutorium non habebit.* Adde cap. 42. & Notas nostras ad Alexiadem Annæam p. 398. 399.

Quadragesima redditunm Ecclesiasticorum indicta in Terræ Sanctæ subsidium ab Innocentio III. PP. Habetur Epistola ad id conscripta in ejus gestis p. 73. 74.

QUADRAGESIMALE, Eleemosyna quæ quadragesimali tempore fieri solebat. Charta Caroli C. pro Ecclesia S. Quintini, apud Hemereum: *Pariterque — usque ad 12. pauperes suscipiantur, quibus quotidie in eorum alimentis panis unicuique tribuatur unus, cum quo tribus*

hebdomadæ diebus caro: reliquis autem tribus quadragesimale in Cœna Domini 12. ibidem pauperes suscipiantur, &c.

QUADRAGESIMALES *cibi*, quibus in quadragesimali jejunio uti solemus, in Concilio Aurelian. I. c. 27.

QUADRAGINTARIÆ. Charta Philippi I. Regis Franc. pro Monasterio B. Dionysii Remensis, ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ: *Beneficium quod Oblatrices tenebant, quas Quadragintarias vocabant, quia non satis convenienter vivebant, visum est Archiepiscopo ut melius ordinaretur. Dedit igitur isti loco*, &c.

QUADRAMEN. Odo Cluniacensis in Vita S. Geraldi lib. 2. cap. 4. *Parietes nihilominus in altum porrecti; quadraminum compages subito dissutæ corruerunt.*

QUADRANNUS, Quadrans, monetæ species. Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Vobis impignoravimus pro solid. unius quadrannos duos de moneta decima*, &c.

QUADRANS, Monetæ minutioris species apud Anglos, pars quarta denarii. Matthæus Westmon. an. 1279. *Quia denarius findi in duas partes pro obolis, & in quatuor partes pro quadrantibus consuevit: ordinatum fuit ad tollendam occasionem defalcationis monetæ, quod rotundi essent denarii, oboli, & quadrantes.* Adde Walsinghamum an. 1280. Knyghtonem p. 2678. Iter Camerarii Scotiæ cap. 9. §. 2. 3. &c. Vide Scaligerum & alios de re nummaria scriptores.

Quadrans terræ, Modus agri, in Charta Kanuti Regis Daniæ an. 1184. apud Stephanium in Prolegomenis ad Hist. Saxonis Grammatici p. 17.

QUADRANTALE, *Amphora, mensura*. Papias.

QUADRAPOLA, seu Vestes *quadrapolæ*. Anastasius Biblioth. in Vitis PP. p. 108. *Fecit majores argenteas cortinas miræ magnitudinis de palliis Stauracin, seu quadrapolis.* Infra: *Aliam cortinam majorem fecit ex palliis quadrapolis.* P. 110. *Vestem super altare ejusdem Ecclesiæ de quadrapolis faciens obtulit.* Ita p. 129. 135. 139. 140. 142. 143. 144. 151. 152. 154. 163. ubi *quadrapolas vestes* appellari censet Bulengerus, quarum quatuor anguli auro texti sunt aut serico, vel tabulis auro clavatis, ut *octapulas*, octo angulis auro aut serico intextas. Nec dissentit Ludovicus de la Cerda in Adversar. sacris c. 51. n. 13. Sed videat lector an hæc arrideat sententia, mihi certè non placet. Vide *Octapulum*.

QUADRARIA, Lapidicina, unde quadrati lapides eruuntur, *Carriere*. Sugerius lib. de Consecratione Ecclesiæ S. Dionysii: *Locus quippe quadrariæ admirabilis prope Pontisaram — vallem profundam non natura, sed industria concavam, molarum cæsoribus sui quæstum ab antiquo offerebat.* Utitur ibidem paulò antè. Occurrit etiam in Monastico Anglic. to. 2. pag. 133. Vide *Carraria*.

Quatraria, eadem notione in Charta Odonis Dom. Hamensis an. 1232.

QUADRATARII, *quos Græco vocabulo λιθοξόους appellant*, ut est in l. 1. Cod. de Excusat. artif. *Lapidicidæ & Quadratarii*, apud Sidonium lib. 3. Epist. 12. à quadratis lapidibus, quos in quadrum expoliunt. *Quadratum saxum*, apud Livium lib. 6. & Vitruvium lib. 4. c. 4. *Lapis quadratus*, apud Plinium Epist. 254. lapis nempe cæsus paribus angulis, licèt non paribus lateribus; ait Philander. *Saxorum quadratarii*, apud Cassiodorum in Psalm. 125. Glossæ veteres: ψώκτης, *Quadratarius*. Sed præsertim ita videntur appellati, qui lapillis quadratis & variæ commissuræ pavimenta sternunt. Leo Ost. lib. 3. c. 29. *Artifices destinat peritos in arte musaria & quadrataria, ex quibus videlicet alii absidam & arcum atque vestibulum majoris Basilicæ musivo cometerent, alii verò totius Ecclesiæ pavimentum diversorum lapidum varietate consternerent.* Artis *quadratariæ* mentio præterea habetur in Passione SS. Coronatorum, & in fragmento vetusti lapidis Romæ in æde S. Hagnes.

QUADRATURA. Vide *Branca*.

QUADRELLI, *Quarelli*, Tela balistarum, brevia, spissiora, & formâ quadratâ, unde nomen nostris *Quarreaux*. *Quadrelli*, Danti & Petrarchæ. Anna Comnena lib. 10. pag. 291. de quadrellis: Τὰ βέλη βραχύτατα μὲν τῷ μήκει, παχύτατα δὲ, καὶ πρόσθεν ἀξιόμαχον βάρος σιδήρου λαμβάνοντα. Will. Brito lib. 2. Philippid.

Nec tamen interea cessat balista, vel arcus,
Quadrellos hæc multiplicat, pluit ille sagittas.

Idem lib. 7.

Transmisso cadit in tempus per utrumque quadrello.

Adde lib. 3. p. 130. & Guill. de Podio-Laurentii c. 37.

Quarellus, eadem notione occurrit apud Rigordum an. 1190. 1199. Matth. Paris pag. 592. &c.

Cairellus, in Charta an. 1242. in v. *Carcaisum*, & in alia an. 1248. apud Sammarthanos in Episcopis Aptensibus, & alia apud Ughellum to. 4. pag. 289.

Quadrilus. Lambertus Ardensis pag. 117. *Eorum balistarii mortiferas pluunt in eos quadrilos & sagittas.*

Quadrum. Sugerius in Ludovico VI. p. 317. *Balistarii quadro — est oculo privatus. Quarel*, & *quarriau*, nostris olim. *Le Roman de Garin*:

Volent pilet plus que pluie par prés,
Et les sajettes, & carriax empenez.

Willelmus *Guiart* an. 1214.

A tant tendent de tous costez
Aus Arbalétes devaler,
Et puis laissent quarriaus aler.

Idem in S. Ludovico:

Messire Alphonse un jour ataignent,
Qui armez iert de son atour;
D'un quarrel d'arbaleste à tour.

Idem voci *Garrot* etymon adscribit Falcetus, de qua idem Guiartus an. 1304.

Quarriaus traient au cliqueter,
Et font l'espringale geter,
Li garros qui lors de là ist,
Les plus viguereus esbahist.

Infra:

Et font geter leurs espringales,
Çà & là sonnent li clairain,
Li garrot empené d'arain
Lessent leur lieus de ce [illegible] vent,
Plustost que tempeste ne vent.

Eodem anno:

Espringales font leur servise,
Dont li garrot en maint lieu saillent.

Infra:

A celes envahies males,
Et mestre boat deus espringalles,
Tres bien getant en est chascune,
Un garrot est sailli de l'une.

Ibidem:

Li garrot le chastel tresperce.

Rursum:

Li enging tout seul demoureront,
Qui pierres & garros getoient.

QUADRELLUS, Modus agri minutior. Hariulfus lib. 3. cap. 16. *In pago Belloacensi, in villa quæ dicitur Vallis, seticum indominicatum habentem quadrellos 130. — de prato bunnaria 2. & quadrellos 48. & de silva bunnaria 20. & de conciso bunnaria 5. & quadrellos 2. & de marisco quadrellos 110.*

Quarrellus, eadem notione. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 4 Id. Jun. *Item tria quarteria cum 4. quarrellis terræ.* Infra: *Quinque quarteria minus 5. quarellis in loco qui dicitur Preaus.*

QUADRIFICIUM. Anastasius in Paschali PP. *Et super columnas, in quadrificio camerantes, musivo, pulchrisque metallis decoravit.* Id est ex quatuor *faciebus*, unde fortè leg. *Quadrifacio*: nisi *in quadrifinio* quis malit, i. à quatuor finibus, quam vocem agnoscunt Frontinus, & Innocentius Agrimensor. Papias, *Quadrificus, in quatuor partes fissus, i. divisus.*

QUADRIGA pro *Carruca* aratoria, *Charruë*: vel po-

tiùs pro *Carrucata*, seu modo agri cui sufficit una *carruca* vel aratrum. Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 92. *Cunctaque molendina quæ tunc erant in Scaldo, eis superaddidit, sex ex iis Episcopo reservatis, cum quinque quadrigis terræ.* Et cap. 93. *Et pene ad nihilum redegerunt, ita ut de antiquis possessionibus nihil amplius eam cernamus hodie tenere, quàm tria molendina Episcopi, tresque quadrigas terræ ejus.* Vide *Carrucata.*

QUADRIGARE, Curru vehere; Gallis, *Charier.* Charta an. 1279. in Tabulario Ecclesiæ Autisiod. fol. 521. *Nos de Esbria de 10. quadrigatis vini, quam maluerit Dominus Episcopus, solvere tenebimur, & quadrigare apud Appoignium.*

Quadrigarius, Auriga, *Charretier.* Passim in Ordinatione Hospitii S. Ludovici Regis Fr. an. 1261. à nobis edita in Notis ad Joinvillam p. 108.

Quadrigata, Gall. *Charretée*, Onus quadrigæ. Ordericus Vitalis lib. 6. p. 605. *Duas quadrigatas vini de Principe Normannorum in feudo tenebat singulis annis.*

QUADRIPORTA. Anastasius in S. Hadriano p. 115. *Basilicam Salvatoris — in ruinis positam una cum quadriportis suis, atriisque, & fontes noviter — renovavit.* Sed legendum *quadriporticis*, aut *quadriporticibus*, quod *atriis* vox indicat. Est enim

QUADRIPORTICUS, Atrium quatuor porticibus circumdatum, ante ædium sacrarum vestibula, Græcis τετράστυλον. Anastasius in S. Symmacho: *Cantharum B. Petri cum quadriporticu marmoribus ornavit.* In Dono: *Hic atrium B. Petri superius quod est ante Ecclesiam in quadriporticum magnis marmoribus stravit.* Adde eundem in Leone III. p. 121. 139. 142. Itinerarium Hierosol. *Est piscina quæ dicitur Siloa; habet quadriporticum, & alia piscina grandis foras.* Paulinus Nat. 9.

Ecce vides istam, quâ janua prima receptat,
Porticus obscuro fuerat prius obruta tecto,
Nunc eadem nova pigmentis & culmine crevit.
Ast ubi conseptum quadrato tegmine, circa
Vestibulum medio reseratur in æthera campo,
Hortulus ante fuit, &c. Infra:
Sed rursum redeamus in atria, conspice rursum
Impositas longis duplicato tegmine cellas
Porticibus, &c.

Fortunatus lib. 9. Poëm. 15. de Atrio ædis sacræ:
Altior impluvium, quadrataque porticus ambit.

Adde quæ de ejusmodi quadriporticibus congessimus in Descriptione ædis Sophianæ n. 20.

QUADRISOMUM, Sepulchrum quatuor corporum capax. Fragmentum sepulchrale Romæ ad S. Agnetem viâ Nomentanâ:

DEPOSITUS P . . . . . FIECT . . . .
DN. VALENTINIANO AVE . . . .
IN PACE ETC. VIXIT ANNUS XX.
FECIT LOCUM QUADRISOMUM.

Vide *Bisomum.*

QUADRIVIUM, Τετραοδία τετράοδον, ἄμφοδον, in Gloss. Gr. Lat. Sed recentioribus scriptoribus propriè hac voce intelliguntur quatuor Mathematicæ partes: Annæ Comnenæ lib. 1. Τετρακτὺς τῶν μαθημάτων. *Quadrifariæ Mathesis janua*, Senatori lib. 1. Ep. 45. Papias: *Quadruvium, ubi quatuor viæ conveniunt. Inde quatuor artes, id est Arithmetica, Geometria, Musica, Astronomia, quadrivii nomen acceperunt, quia se invicem complectantur & contineant, ut non bene unam noverit, qui alias non noverit, orbatusque uno videatur oculo.* Uguitio: *Arithmetica, Musica, Geometria, Astronomia quadam similitudine dicuntur Quadrivium, quasi quatruplex via ad sapientiam: unde Triviales dicuntur, qui docent vel student in trivio, sicut Quadriviales dicuntur, qui in quadrivio.* Harum Arithmetica unitati, Musica binario, Geometria trinario, Sphærica seu Astrologia quaternario comparatur, ut est ἐν θεολογουμένοις τῆς ἀριθμητικῆς. Boëthius de Arithmetica cap. 1. *Prudentiæ nobilitas quodam quasi quadrivio vestigatur.* Infra: *Multitudinem, quæ per se est, Arithmetica speculatur integritas. Illam verò quæ ad aliquid, musici modulaminis temperamenta pernoscunt. Immobilis verò magnitudinis Geometria notitiam pollicetur. Mobilis scientiam Astronomicæ disciplinæ peritia vindicavit.* Mox: *Hoc igitur illud quadrivium est, quo iis viandum sit, quibus excellentior animus à nobiscum procreatis sensibus, ad intelligentiæ certiora perducitur.* Joan. Sarisberiensis lib. 1. Metalogici c. 24. *Mathematica quadruvii sui rotis vertitur, aliarumque vestigiis insistens, colores & venustates suas multiplici varietate conterit.* Adde c. 3. 4. 12. lib. 2. c. 10. Vita S. Isidori Hispal. n. 8. *Si hoc libro in trivii eruditione Isidorum præditum cernes eloquentia, hic in quadrivii investigatione perfectum admireris in Matheseos disciplina.* Vita MS. S. Florentii in Prologo: *Cùm Rhetoricæ artis faceta urbanitas jam olim à nostri seculi usu recesserit, viri quoque quadratæ facundiæ prædictæ dudum cultores artis, nostri duntaxat idiomatis, penitus exoleverint*, &c. Constantinus African. lib. 1. Commun. locor. medic. in prologo: *Oportet enim qui in hac arte (Medicina) primatum vult obtinere, dialecticæ & totius quadruvii notitiam habere.* Gervasius Tilleberiensis MS. de Otiis Imper. decis. 3. cap. 114. *Erat enim summè literatus in trivio, & quadrivio potens & acutissimus, in Physica operosus, in Astronomia summus.* Ecclesia Lugdun. adversus Joannem Erigenam: *Quadruvium regularum totius Philosophiæ, — mundanæ doctrinæ quadruvia.* Epitaphium Hugonis Medici apud Naudæum de Antiquit. Scholæ Medicæ Paris. p. 34.

Quadrivium docuit, ac totum scire reliquit
Anno milleno bis centum, sed minus uno.

Vide Wibertum in Leone IX. PP. Honorium lib. de Viris illustr. in Boëtio, Petrum Damian. lib. 6. Epist. 3. Trilogium animæ part. 3. cap. 5. Baldricum Burguliensem p. 259. 269. Thiotfridum Epternac. in prologo, Matth. Paris p. 559. præterea Notas nostras ad Alexiadem.

Quadrivium vel quadriga virtutum, apud Flodoardum lib. 4. Hist. Remens. cap. 5. ex Hincmaro Remensi: *Quadrifaria virtus*, apud Senatorem lib 6. Epist. 3. *Quaterna virtutes*, apud Dudonem lib. 3. de Moribus & actis Norman. p. 128. Τετρακτὺς τῶν ἀρετῶν, apud Constantinum in Basilio c. 51. Chronicon Laurishamense p. 93. *Virum omni virtutum genere conquadratum.*

QUADRUPEDIA, in Lege Angliorum tit. 17. §. 1. & in Antiq. Fuld. lib. 1. trad. 11. lib. 2. trad. 19.

QUÆSTA, *Questa*, *Questio*, *Questus*, Tributum quod exigitur, *quæritur*, petitur. *Coactiva petitio seu incisura*, in Chronico Andrensi p. 356. *Petitio precaria*, in Hist. Archiepiscop. Bremensium an. 1142. *Taille, qu'on appelle queste*, in Consuetudine Burbonensi art. 343. & seq. *Cens à queste*, in Consuetudine Blesensi art. 133. in Soësmensi, *Cens truans. Queste courant*, in Marchensi art. 159. 166. *Terre de queste*, in qua tallia locum habet, in Consuetud. Aquensi tit. 9. art. 11. 12. 13. 14. 15. Φορολόγος, ἀπαιτητής, in Lexico Gr. MS. Regio cod. 2062. qui questam exigit. Charta Stephani Episcopi Parisiensis an. 1124. *Canonici verò annuales questas, quas ab prædictarum Ecclesiarum Sacerdotibus exigere annuatim & habere consueverunt, ab eis nec ampliùs exigent, nec habebunt.* Alia Ludovici VII. Reg. anni 1155. pro Ecclesia Magal. *Justitias, albergas, totas, questas, sive aliquas alias injustas exactiones.* Charta Abbatis Moissiacensis an. 1212. *Comes nullam habet questam in urbe vel Ecclesia nostra.* Et infrà: *Questa de 10. sol. Caturcens. quæ fit in Quadragesima singulis annis, tota Comitis erit: sed si aliam fecerit, debet facere consilio nostro.* Pactum inter Comitem Marchiæ & Abbatem & Canonicos Doratenses an. 1331. *Non poterit Comes super illos habitatores exigere questas, nisi tempore eminentis periculi guerræ ad eorum gardiam.* Vide Chartas alias apud Marcam in Hist. Benearn. lib. 6. c. 12. n. 4. Catellum in Comit. Tolosanis p. 193. 226. 271. &c. Vide *Trutanus.*

Quæstæ Archidiaconorum. Synodus Santonensis an. 1282. c. 4. de Archidiaconis visitantibus Ecclesias: *In mane sine prandio exinde recedentes, quæstas in frumento, vino, avena, vel aliis quibuscunque facere non præsumant.*

Quæsta eleemosynarum, in Synodo Exoniensi an. 1287. c. 17.

Questiæ. Curia Generalis Barcinon. an. 1283. MS. *Item quod terram tenentes infra terminum alicujus castri contribuant in questiis, quas fecerit dominus castri pro rata possessionum, quas ibi tenent.*

Quistia, in Charta an. 1223. in to. 7. Spicilegii Acheriani p. 265.

Quista. Charta Raimundi Berengarii Comitis Provinciæ an. 1235. *Cavalcatas, & omnes quistas, toutas, seu ademptionem eorumdem, quæ hactenus erant in prædictis castris.* Occurrit etiam in Charta Gulielmi Comitis Forcalcariensis pro Manoscensibus an. 1206. in alia Giraudi Abbat. Lerinensis in Chronol. Lerin. to. 2. p. 167. & alia an. 1238. apud Joffridum in Hist. Niciensi p. 182.

Questus. Gaufredus Vosiensis in Chronico lib. 1. cap. 7. *Non enim volebant ei dare questum, id enim est taillada.* Tabularium sancti Remigii Remensis: *Census de Marsna. — De camma 132. maldr. de questu cervisiæ.* Charta Henrici Comit. Palatini Rheni an. 1197. apud Browerum lib. 15. Annal. Trevir. *Comitiam in Meinevelde ex illa parte Mosellæ super petitione annonæ, & denariorum, & aliorum quæstuum eis in pignore dedimus.* Alia Stephani Barrensis Episcopi Metensis apud Meurissium: *Omnes reditus, sive questus quos habemus apud Marsal.* Adde Guichenonum in Bibl. Sebus. cent. 2. c. 15. Ita hanc vocem pro stipe usurpat lex unica Cod. de Mendicantib. *Quos in publicum quæstum incepta mendicitas vocavit.* Vide Jacob. Gotofredum ad hanc Legem in Cod. Th.

Chestus, eadem notione. Charta Ildefonsi Regis Aragonum anno 1187. pro libertatibus villæ Amiliani, in Regesto Ludovici Hutini Reg. Franc. *Ut scilicet nullum chestum vel toltam ab eis exigamus.*

Questio. Charta Radulphi de Balgentiaco anni 1085. *Nec toltam faciet eis in mercato suo, nec quæstionem cujuscumque rei.* Alia Vulgrini Comitis Engolismensis an. 1147. *Pepigi etiam quod nec ego nec uxor mea, nec filius meus, nec homines mei questionem & vim in ipsa curte faceremus.*

Questura. Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *Mutationes & investituras, & questuras, & hospitia, & justitiam suam.*

Questales, *Questæ*, seu tributo obnoxii. Regestum Constabulariæ Burdegal. notatum A. fol. 9. *Sunt homines questales in dicta villa & castro 80. & tallianiur annuatim per Præpositum dicti loci, prout sibi videtur.* *Questables*, in Consuetudine Nivernensi cap. 8. art. 7. *Questans*, in Burdegal. art. 97. S. Severi tit. 9. in Foris Beneharn. Rubr. *de Cormayor*, art. 8. Rubr. *de fugements*, art. 7. & Rubr. *de Questans* art. 1. hæc habentur, *Los questans no poden lexa la terra de la questalitat, per ana habitar en autre part.*

Questare, *Questam* seu tributum exigere, *Quester*, in Consuetudine Nivernensi cap. 8. art. 4. Consuetudines Tolosæ: *Poterit ipsum & ejus progeniem postmodum genituram — questare, & de eis se servire.*

Quæstores, nostris *Questeurs*, qui in Ecclesiis inter officiorum divinorum solennia, pro se vel pro aliis eleemosynas deposcunt, in Synodo B[illegible]ensi an. 1300. c. 41. in Concilio Narbonensi an. 1227. c. 19. Burdegalensi an. 1255. c. 2. Monspeliensi an. 1258. c. 6. Budensi an. 1279. c. 28. Exoniensi an. 1287. c. 47. in Statutis Synodalibus Nicolai Episcopi Andegavensis non semel, in Concilio Toletano an. 1347. c. 3. &c. Vide *Roga*. *Trutanus.*

QUÆSTIONARE, Papiæ, *Perquirere, examinare*, quærere ab aliquo: nos dicimus, *Questionner quelqu'un.* *Quæstionari* dixit Constantinus Afric. lib. 3. Pantech. c. 33. *Si quis autem quæstionabitur, cur infans octo mensium non vivat*, &c.

Interdum torquere, *Donner la question.* S. Cyprianus Epist. 69. *Tot confessores quæstionati & torti.* Isidorus Pacensis æra 756. *Catenis onustos retentat, & quæstionando, vel diversas pœnas inferendo, flagellat.* Usus auctor ad Herennium.

QUÆSTIONARIUS, Carnifex, qui reos cruciat, examinat, ut ab eis veritatem extorqueat. Gloss. Græco-Lat. Βασάνων ὑπηρέτης, *Quæstionarius.* Alibi: Ἐξητητής, *Exquisitor, Flagitator, Quæstionarius.* Papias: *Quæstionarius, Quæsitor.* Vetus Interpres Juvenalis Sat. 6. *Quæstionarii, sive carnifices.* Walafridus Strabo de Reb. Eccl. c. 31. *Sunt in secularibus quæstionarii, id est qui reos examinant.* Lucifer Calarit. lib. Moriendum esse &c. p. 332. *Hinc est quod in te victo quæstionario, illi dæmones in te vincuntur.* Acta S. Marcianæ Martyris num. 3. *Iratus judex talibus dictis virginem Deo dicatam, quæstionariorum manibus alapis cæsam in ludo gladiatorio jussit includi.* Acta S. Marii cap. 4. n. 18. *Qui dum cæderentur, sub voce præconia dicentibus quæstionariis, Præcepta principum nolite contemnere.* Appendix Codicis Theodos. Const. 3. *Vexatos etiam nonnullos orthodoxorum Clericos, — flagitatos itineribus, quæstionariis deditos*, &c. Vide Acta S. Anastasii Persæ Mart. n. 35. Acta S. Babylæ n. 12. Acta S. Theodori Duc. & Mart. n. 11. Julium Africanum lib. 3. Hist. Apostol. Evodium lib. 2. de Mirac. S. Stephani cap. 5. Acta S. Basilii Presb. Mart. n. 7. ubi κυεςιονάριοι dicuntur in textu Græco, Vitam S. Aigulfi Abbat. Lerin. c. 24. Ingulfum p. 866. Acta SS. Nicandri & Marciani, & Fullerum lib. 4. Miscell. sacr. c. 16.

Est etiam *Quæstionarius*, idem qui Judex. Gloss. Ælfrici: *Quæstionarius:* Ðema. i. judex. Annales Francorum Fuldenses an. 852. *Decrevit inter alia ut nullus Præfectus in sua præfectura, aut Quæstionarius infra quæsturam suam alicujus causam Advocati nomine suscipere agendam.*

Quæstionarii, qui eleemosynas pro se vel pro aliis petunt. Matth. Westmonasteriensis an. 1240. *Imperator scripsit Regi elegantem Epistolam, in qua increpat Regem, quod in perniciem regni sui & imperii, terram suam per papales quæstionarios depauperari — permittit.* Infra: *Quicquid poterat inde, non fictus Papæ quæstionarius apportavit.* Concilium Coloniense an. 1300. c. 12. *Sacerdotes non permittant quæstionarios goliardos, vel quoscunque alios ignotos intra parochiam suam prædicare, vel ostiatim deferre indulgentias pro quæsta facienda.* Adde c. 13. Vide supra in *Quæsta.*

Quæstuarius, eadem notione in Concilio Budensi an. 1279. c. 28. in Synodo Pictaviensi an. 1280. cap. 10.

Quæstionarius, qui quæstu vivit, sicut mercator, Ugutioni.

QUÆSTOR, *Questor*, Creditor, qui ab alio rem creditam repetit, *quærit.* Capitulare Arechis Principis Beneventani editum à Camillo Peregrino cap. 10. *Quidam hominum versuta calliditate imbuti, propter obligationes vel debita quæ fecerant, propinquioribus parentibus, qui juxta legem hæredes eorum futuri sunt, testamentum donationis ammittunt, ut questores eorum creditas res facilè perdant. Propterea decernimus ut primi hæredes obligationes vel debita propinquorum persolvant, quod residuum fuerit de rebus eorum sibimet assumant.*

Quæstor Ecclesiæ, Advocatus, Defensor. Regula Sanctimonialium c. 9. ex Concilio Aquisgran. *Si autem Ecclesiæ eas (res suas proprias) tradiderit, & usufructuario habere voluerit, Quæstor Ecclesiæ eas, utpote Ecclesiæ, defendat.* Vide *Quæsta.*

QUÆSTUS, Quæsitum, comparatum, cui opponitur terra hæreditaria. Catholicum parvum: *Quæstus, Conquest.* Liber Rames. sub Stephano Rege conscriptus sect. 140. *Erat illis diebus quidam Ælstanus habens duas hidas apud Stapleforde, quod frater Ædnothus numeratis eidem 100. solidis argenti, reliquis questibus*

suis in possessionem Ecclesiæ adjunxit. Glanvilla lib. 7. cap. 1. *Aut habet hæreditatem tantum, aut questum tantum, aut hæreditatem & questum.* Vide *Quæsta.*

QUALIA, *Quaquilia*, Ortix, coturnix: nostris, *Caille*: Italis *Quaglia*. Jo. de Janua: *Qualia, quædam avis, & dicitur à qualis, vel dicitur Qualia à voce quam facit, sc. quaquera. Qualea*, apud Crescentium lib. 10. de Agricult. cap. 4. *Quaquilia* Matthæo Silvatico.

Quailatorium, Instrumentum, *cujus sonus est per omnia similis voci qualeæ (coturnicis) generis feminæ, ad quam ardenter accedunt masculi*, apud eundem Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agric. cap. 25. ubi perperam editum, *quasi latorium*. Gallicus vetus Interpres, *Courcaillet* vertit.

QUANDOQUIDEM, pro *Quandoque*, usurpat Concilium Duziacense I. parte 4. c. 4. extremo.

QUANTI. Braulio Cæsar-augustanus, in Vita S. Æmiliani c. 13. *Quem ut vidit, sciscitatus est à quantis esset obsessus.* Phrasis Hispanica, ut & Gallica, *Depuis quant.*

QUARARIA. Vide *Carraria.*

QUARE, pro *quia*. Lex Alemannor. c. 93. Ex cod. Corboniensi, apud Steph. Baluzium: *Ad illo alio quare inde fugivit.* Ubi alii codd. *quia inde fugivit.* Hinc nostri *Car* hauserunt.

QUERELLUS, Quadra carnis, *Quarré*. Statuta antiqua Canonicorum S. Quintini in Viromanduis: *Medio Paschæ debent Canonici S. Pecinæ 10. sextarios frumenti, 5. frusta carnis, quarellum recentem, 2. membra pulli*, &c. Mox: *3. frusta carnis, quarellum recentem & salsum, agnos pro calida carne.* Infra: *Quarellus recens facit dimidium frustum.* Vide *Quadrellus.*

QUARENTENA, Quadragesima, in aliquot Galliæ Provinciis, *la Quarantaine*: unde effícta vox *Carena*, quam consule. Alexander III. PP. Epist. 114. inter Francicas to. 4. Hist. Franc. *Accepimus ex literis tuis Regiæ Celsitudini per alia scripta non fuisse expressum, utrum in Quarentenis feria sexta illam relaxationem, quam in sexta feria aliorum temporum tibi fecimus, debeas observare.* Will. Guiart in S. Ludovico:

Tout l'Advent & la Quarantaine.

Le Roman du Chevalier au Barisel MS.

Jà n'en vausist jour espargnier,
Ne Venredi, ne quarantaine.

Quarentena, etiam dictum Desertum, in quo Christus 40. diebus totidemque noctibus jejunavit, Eugesipo de Terra S. p. 119. apud Allatium lib. 1. Symmict. Arnoldo Lubecensi lib. 2. cap. 7. Alberto Stadensi p. 186. in Vita S. Theotoni Canonici n. 4. Jacobo de Vitriaco l. 1. Hist. Hierosf. cap. 52. & Sanuto lib. 3. part. 14. c. 3. Deserti istius etiam meminere Adrichomius in Benjamin n. 9. Quaresmius lib. 6. Elucidat. Terræ Sanctæ, & alii.

Quarentena, Pœnæ ac mulctæ monachicæ species, quæ describitur in Statutis Ordinis Hospitalariorum Hierosolymit. tit. 18. §. 57. *Si verò positus fuerit in quarentena, quadraginta diebus continuis jejunabit, & quarta ac sexta feriis dictorum 40. dierum pane & aqua tantum vescetur, comedens in terra. Qualibet verò quarta & sexta feriis disciplinam suscipiet modo sequenti*, &c. Vide *Quadragesimæ pœnitentia, & Septena.*

Quarentena, Modus agri, apud Anglos, constans 40. perticis, ut est in Monastico Anglic. to. 1. p. 313. Pertica verò quarentenarum constat 20. pedibus, ut est in to. 3. pag. 15. & 16. *Et qualibet virga unde quarantenæ mensurabuntur, erit 20. pedum.* Aliter liber Crabhusiæ fol. 8. apud Spelmannum: *Le mesuage de Crabhus en lungure ouwoc la terre de la rive tendant vers Occident, jesqu'à la fosse de le marevs, conteynt tres quarenteynes, & trente oyt percheZ. Checun quarenteyne par sey conteynt quarante perchez: & checun perche conteynt seize pès d'home, le avant dit messuage conteynt en lée à le chef juste de la rive entre — trente cink perchées, & quatre pès larges de home de graunt estature.* Charta Witlafii Regis Merciorum, in Monast. Anglic. to. 19. p. 166. 168. *Sex carucatas terræ arabilis, habentes in longitudine 15. quarentenas, & 9. quarentenas in latitudine, & 100. acras prati.* Habetur ibi pluries, & to. 2. p. 547. 853. & 872. to. 3. p. 181. 182. in Legibus Ethelredi Regis Angl. c. 20 apud Brompton. & in Legibus Henrici I. c. 16. Adde Ingulfum p. 875. 909. Chronicon Monasterii de Bello: *Octo virgæ unam hidam faciunt; Wista verò 4. virgatis constat: Leuga autem Anglica 12. quarantenis.*

Quarentena, Spatium 40. dierum, intra quod, eorum qui bella indicendi jus habebant, vel revera ex qualibet causa indicebant, agnati seu cognati, impeti non poterant. Id lege sancitum S. Ludovici scribit Butelerius in Summa Rurali tit. 34. quam Philippo Ludovici filio adscribit Philippus Bellomanerius, Ludovico coævus, in Consuetud. Bellovacensi MS. c. 60. Quippe, cùm ex usu apud Gallos recepto, tenerentur agnati bellis agnatorum interesse, eosque adjuvare, accidebat plerumque, ut antequam *diffidationum* fama ad eos perveniret, incauti & inscii impeterentur. Si quis igitur agnatos aggrederetur ante hos 40. dies, loco proditoris habebatur, & supremo plectebatur supplicio, uti habet idem Bellomanerius. Levoldus à Northof in Chronico Markano an. 1356. *Servare juraverat, videl. quod judicium pacis & quarentenarum & jurisdictiones Episcopi — non impedirent.* Joan. Hocsemius in Adolpho à Marka Episc. Leod. c. 13. *Cùm tres homines Episcopi, ad mandatum ejus, inter quosdam inimicos in Brabantia indicerent quarentenas, Dux eos confestim capi faciens*, &c. Ubi *indicere quarentenam*, apud Jacobum Hemricurtium de Bellis Leodiensibus exponitur, *jetter les quarantaines*, n. 9. & 12. quibus etiam locis observat id moris obtinuisse, ut si quispiam iis in bellis occisus fuisset, pro quolibet mortuo quatuor *quarantenæ* indicerentur: *En ce temps demoront tos chis linages en pais por les quarantaines getées par le Saignor: car de chascon noveal mort on commandoit 4. quarantaines, lesquelles quarantaines furent tousiours bien tenues queilconques haymes qu'il avist entre les parties.* Adde n. 23. 24. 25. 29. 30. 46. 55. Quarentenæ ejusmodi mentio est etiam in Magno Recordo Leodiensi p. 56. Vide Dissert. 29. ad Joinvillam p. 334.

Quarentena, Spatium 40. dierum, quod viduæ ex lege conceditur à morte mariti, intra quod dos ei debet assignari vel restitui, & donec illa fuerit restituta, ali debet de bonis defuncti, & in illius domo manere. Quòd si infra hos 40. dies dos non restituitur, vidua *deforciari de quarentena sua* dicitur in Statuto *de Merton* an. 20. Henrici III. cap. 1. in Statutis Roberti III. Scotor. Regis c. 20. §. 1. & Alexandri c. 22. & apud Matthæum Paris pag. 288. Skenæus apud Gallos ejusmodi quarentenam, *le Caresme des femmes* vocari auctor est. Adde Fletam lib. 5. c. 24. §. 5. & Rostallum verbo *Quarentine.*

QUARENTENUM, Tributi species. Libertates Regni Majoricar. an. 1248. *Non donetis carnat cum de vestro bestiano ullo tempore, passaticum, herbaticum, neque quarentenum.*

QUARNELLUS, Pinna muri, quæ fenestræ quadratæ effigiem præfert, per quam milites jaculantur: Gallis *Carneau*, à *carne*, vel *quarne*, quod rem quadratam sonat: frustra enim à Saxonico etymon accersit Spelmannus. Will. Brito lib. 7. Philipp. p. 180.

— Ubicumque patent quarnelli sive fenestræ.

Regestum Philippi Aug. Regis Herouvallianum f. 122. *Et viderunt quod timorem habuerunt de obsidione, & attornati fuerunt 4. homines de communia ad unumquemque quarnellum custodiendum & hurdandum eum.* Necrologium Ecclesiæ Parisiensis prid. Id. Nov. *Fecit etiam ibidem fieri clausuram manerii de muris quernellatis.* Alexander Necham: *Cancelli, karneus: & pinnæ turrium, karneus:* & in Notis, *Cancellus, karnel.* Ca-

stella, & domus kenerlatæ, in veteri Charta apud eundem Spelmann. & Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. to. 3. p. 1149. *Crenellé*, nostris. *Kernellatus*, pinnatus, dentatus, quasi *carnellé*, vel *quarnellé*, quod quadris tum vacuis, tum plenis subinde distinguitur, ut sunt pinnæ murorum. *Le Roman de Vacce* MS.

As breteches monterent, & aus mur quernelé.

Infra:

As quernaux ne se voudrent monstrer ne descouvrir.

Rursum:

Entour ont bretesches levées,
Bien planchiés & quernelées.

QUARRARIUM. Charta Odonis Borelli de Curtalano in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 72. *In hospitibus & hospitaliciis eorum, — nihil habeo, nec hæredes mei, nec justitiam, nec aliud, nisi medietatem furni, & quarrarium unum per annum, & talleiam quarto anno.* Infra: *Quotiescunque verò ipsi talleiam fecerint, dimidia erit mea: Quarrarium verò supradictum non mittam nisi securo loco, videlicet ad Castridunum, vel ad Vendocinum, infra Lidum*, &c.

QUARRELLUS. Vide *Quadrellus*.

QUARRUM, *Quarrada*. Vide *Carrum*.

QUARTA, Mensura. frumentaria Charta an. 1248. in Bibl. Cluniacensi p. 1515. *In quolibet homine tenente hospitium unam quartam avenæ*, &c. Adde pag. 1440.

Quarta, Mensura vinaria, aut alterius potus: Parisiensibus, *Quarte*. Iter Camerarii Scotici cap. 10. §. 5. de brasiatoribus: *Non habent mensuras, videlicet quartam, pintam, tertiam, & partes concordantes monetæ Domini Regis*, &c. Galbertus in vita B. Caroli Comitis Flandr. c. 1. *Vini quartam sex pro nummis vendi præcepit.* Adde Joan. Hocsemium in Episcop. Leod. an. 1296. cap. 22. & M. Chronicum Belgicum anno 1333.

Quarta, Mensura, modus agri, in Pictonibus, ut autor est Beslius in Comit. Pictav. p. 170. 210. 244. 248. Gall. *un quarteron de terre*. Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 151. *Et qui minus quartæ optimæ de terra habet, secundum æstimationem suæ telluris opera faciat.* Charta Gaufridi Comitis Andegav. an. 1040. apud Sammarthanos in Episcop. Andegav. *Item alibi in Comitatu Andecavo in villa quæ dicitur Broch, duas quartas terræ non longè à civitate ipsa.* Charta Italica an. 1321. apud Waddingum to. 3. *Alia petia de terra arbustata, quæ est mensura quartarum novem.* Infra: *Quædam quantitas terræ vacuæ — & est in mensura quartæ duæ & nonæ tres.* Ibid. *Fundus unus de terra, est in mensura modii unius & quartarum sex.*

Quarta, pro quarto Milliari, vel banleuca. Charta Caroli Comitis Valesiæ & Andegav. an. 1286. in Tabulario Andegavensi Cameræ Comput. Paris. f. 71. *Nul poissonnier ne peut achater poisson dans la quarte d'Angiers pour vendre à regrat.* Vide *Quinta*.

Quarta, Præstationis agrariæ species. Vita S. Agricoli Episcop. Avenionensis: *Prædia liberaliter assignavit, insuper concesso quartarum privilegio*, &c. Necrologium Ecclesiæ Ambian. *Prid. Kal. Aug. legavit Ecclesiæ Paris. 2. arpenta vineæ sita apud Cuvilliacum — in censiva & dominio Capituli Paris. onerata de reditu qui vulgariter appellatur Quarta, & Tallia.* Infra: *Onerata de reditu supradicto qui vocatur Quarta, & tallia.* Charta Gauslini Episcopi Patavini, apud Ughellum: *Cum quartis & decimis*, &c. Synodus Nemausensis an. 1284. cap. de pœnitentia: *Circa decimas & primitias, tributa, quartas, & tascas*, &c. Regestum Tolosanum Cameræ Computorum Parisiensium fol. 72. *Expletiva vel adempriva, questæ vel albergia, quarti, vel agrarii vel aliæ prisonæ, obliæ, vel dominationes*, &c. Fol. 103. *Venationes & forestagia, quarta & quinta, & agraria, decimas & primitias*, &c.

Quartæ Ecclesiarum, seu quartæ decimarum Ecclesiasticarum. Chronicon Mosomense an. 1015. *Per deprecationem illius Abbatis Bosonis & aliorum fidelium, ob susceptionem peregrinorum & pauperum donavit ad illum locum quartas omnium Ecclesiarum quæ ad ipsum pertinebant locum, & decimam porcorum*, &c. Tabularium S. Severi, apud Marcam lib. 4. Hist. Beneharn. c. 7. *Et insuper sui amore quartas Ecclesiarum undecim, quarum nomina infra annotata habentur, sibi darent: quæ scilicet Ecclesiæ una cum villis Curtes consulares vocabantur. — satisfeci ergo Principi, & secundum quod postulaverat, ad meum placitum quartas illas dimisi*, &c. Ubi in alia Charta Aquensi apud eundem Marcam eod. lib. c. 9. *Reddidit — quartas decimæ omnium Ecclesiarum.* Charta Sanctii Regis Aragonum æræ 1109. in Historia Pinnatensi lib. 3. cap. 16. *Omnes has Ecclesias cum decimis & primitiis, oblationibus & defunctionibus, & quartis, & cum omni Jure Episcopali & Archidiaconali*, &c. Alia an. 1195. apud Gariellum in Episcopis Magalonensib. p. 168. *Guillelmus de Monteferrario totum honorem, terras, homines & fœminas, quartas partes, & usatica, quæ in tota S. Andreæ de Maurino parochia possidebat, Magalonensi Ecclesiæ dedit*, &c.

Quartæ, Redituum Ecclesiæ pars quarta, apud Gregorium M. lib. 3. Epist. 11. quæ scilicet aut Episcopo, aut Clericis, aut pauperibus, aut fabricæ competit. Vide Chartam Ratoldi Episcopi Veronensis apud Ughellum pag. 604.

Quarta Testamentorum. Vide *Testatio*.

Quarta, pro *Charta*, in Charta an. 1078. apud Joffridum in Nicia p. 164.

Quartula, pro *Chartula*, in Statutis Synodalibus Nicolai Episcopi Andegav. an. 1265. cap. 5. an. 1270. c. 2.

QUARTADECIMANI, Τεσσαρεσκαιδεκάται, hæretici sic appellati, quod in 14. Luna, ut Judæi, Pascha celebrarent. Bernaldus Presbyter de Reconciliatione lapsorum: *Antiochenum Concilium de Pascha ibi asserit institutum, ne in 14. luna cum Judæis celebretur, ut Tessarescædecitæ, id est Quartadecimani faciunt, qui etiam inde nomen suæ hæresi condiderunt.* Vide Stephanum Eddium in Vita S. Wilfridi c. 14. 15.

QUARTAGIUM, Quarta pars vel vindemiæ, vel aliarum rerum, quam sibi contra jus asserebant domini feudales in tenentium suorum prædiis, agris, vel vineis. Charta Odonis Archiep. Rotomag. an. 1262. apud Sammarthanos: *Molta sicca, estoublagia, servitia rusticorum, quartagia, messeria, servitia vavassorum*, &c. Alia Guillelmi Majoris Episcopi Andegav. an. 1307. in Gestis ejusdem cap. 47. *Quamdam impositionem seu exactionem, talliam vel collectam, quam adjutorium, vel aide, sive quartagium appellant, de bonis, rebus, possessionibus & proventibus suis Ecclesiasticis de novo exigere & extorquere conantur.* Alia an. 1437. ex Tabulario Nantoliensi in Pictonibus: *Super quod nos vel ille aut illi qui tempore vindemiarum nomine nostro quartabant seu computabant salmas bastatas, seu quantitatem vindemiæ quas vel quam ad domos suas deportabant; vel habito certo computo cum eisdem jus quod nobis competebat seu partem vindemiæ prædictæ nobis solverent, prædicti Quartatores seu computatores per se vel per alium, vel per alios compulerant, vel coëgerant alios mansionarios seu cohabitatores dictarum villæ & parochiæ ad solvendam sibi certam pecuniæ quantitatem, antequam permitterent eos ad domos suas suam vindemiam deportare: & quod Quartatores seu computatores nostri prædicti tempore vindemiarum, aut aliquo alio tempore ratione Quartagii seu computationis salmarum & bastatarum, & quantitatis vindemiæ nullam pecuniam, seu dona, aut munera à prædictis mansionariis & cohabitatoribus non habuerant*, &c.

Quartales vineæ, quæ tenentur ad quartum, seu quarum reditus quarta pars cultori cedit. Vetus Charta an. 959. apud Dominicum de Prærogat. allodiorum p. 119. *Et illas vineas quartales teneant illas ipsi, qui eas plantaverunt, ad quartum.* Alia an. 1298. in Regesto Philippi Pulchri Reg. Fr. n. 13. ex Tabul. Regio: *Item 4. deniaratas vinearum suarum propriarum, &*

7. *denariatas vinearum cartalium, cujusmodi stagiam, insulam, terras, vineas assignavi, ut præmittitur, ad valorem 30. libr. annui reditus*, &c. Alia an. 1300. ibidem n. 49. *Quinque arpenta & unam meailhatam vinearum quartandarum de Plaisanco*, &c.

QUARTALE, *Quartalis*, Mensura Germanica, Alamannis *Vierthel*, apud quos quatuor quartales modium efficiunt: apud Anglos verò 32. quartæ sunt in modio, *Quarts* vocant. Joannes de Gallandia in Synonymis:

Dolia, quartalium, fundum, clepsedra, lagena.

Ephemerid. Monasterii S. Galli 5. Id. Mart. *Quæ solvit* 10. *quartalia tritici*. Adde Annales Colmarienses an. 1236. & alibi non semel. In liquidis, *quartalis*, *Quart*, continet apud Alamannos duas mensuras, apud alios quatuor. Vide Goldastum de Mensur. & ponderib. veterum Germanorum.

Quartale anni, pro quarta pars, in Chronico Windesemensi lib. 2. cap. 14. 29. 43. 48.

QUARTALLUS, Mensura frumentaria. *Quartallus frumenti, avenæ*, &c. in Libertatibus oppidi Jasseronis, apud Guichenonum.

QUARTANA, *Quartanarius*. Michaël Scotus lib. 4. Mensæ Philosophicæ c. 36. de quodam Monacho Cartusiensi: *Semel fuit misericordia de anguillis, & illa fuit in quartana: tunc servitor, Frater, misericordia est de anguillis, & vos estis quartanarius: Accipiam, inquit, nescio quando denuo habiturus sum de anguillis.*

QUARTANARIUS, Quartana febri laborans, apud Sextum Platon. de Medicina animal. lib. 1. c. 2. Gregorium Turon. de Vitis Patrum c. 6. Matth. Paris an. 1259. p. 326. in Actis elevationis S. Agricolæ n. 4. & in Vita B. Coletæ.

QUARTANICUS, Quartanus. Guill. Brito lib. 12. Philipp.

Invadit febris Regis quartanica corpus.

QUARTARIUM, *Genus mensuræ, id est urna*. Papias.

QUARTARIUS, Mensura liquidorum, apud Gregorium Turon. lib. 1. Miracul. cap. 5. *Cœpit — augeri, ita ut in unius horæ spatio plusquam unum sextarium redderet vasculum, quod quartarium non tenebat.* Longè aliter Papias: *Urna, mensura est, quam quidam quartarium dicunt, quod 4. sextarios capit.*

Quartarius, Quadra panis, ni fallor, apud Adalardum in Statutis Corbeiensibus lib. 1. cap. 4. quomodo pagenses nostri vocant *un Pain de quartier*.

Quartarius, vel *Cartarius*, Modus agri, *Quartier de terre*. Charta Philippi I. Regis Franc. an. 1052. to. 13. Spicilegii Acheriani p. 289. *Et in ipsa villa terram unius carrucæ, & unum mansum, & decem cartarios*, &c.

QUARTAROLA, Mensura frumentaria aut leguminum, apud Venetos, Ital. *Quartervola, misura come il quarto dello staio.* Sanutus lib. 2. part. 4. c. 10. *Distribuitur etiam in die cuilibet ex stipendariis antedictis fabæ, vel alicujus alterius leguminis quadragesima particula unius quartarolæ, ad modum mensuræ Venetæ deputatæ. Et ut ex ea plena cognitio habeatur, sciendum est, quod quatuor quartarolæ perficiunt unam quartam, quæ quidem quarta usque ad quartum numerum multiplicaca unum sextarium perficit Venetorum: & tria sextaria de Venetiis sunt una salma de Apulia, tam de legumine, quam etiam de frumento.*

uartarolus, *Quintarolus remus*, apud eundem Sanutum lib. 2. part. 4. c. 11.

QUARTARONUM, *Cartaronum*, Gall. *Quarteron*, quarta pars libræ. Occurrit in Consuetudin. Tolosæ part. 2. *Quarteroos*, in Consuet. Beneharn. tit. de ponderib. & mensuris art. 4. *Payer par quarterons les louages des maisons*, in Consuet. Burdeg. art. 37. quod Parisienses dicunt *Par quartiers*, id est singulis trimestribus domorum locaria exsolvere.

QUARTELOIS. Tho. Walsingamus in Edw. II. p. 114. *Milites quidam super armatura cotucas induerunt vocatas quarteloys: armigeri verò indumenta bendas habuerunt*, &c. Vide *Cotuca*.

QUARTERIA, Modus agri quartam jugeri partem continens, nostris *Quartier*. Tabularium Abb. Belliloci in Lemovicib. n. 89. *Dimitto — in manso Ugbaldi de Campagnaco unam quarteriam, quæ debet unum modium* de segle, *& in ipsa villa aliam quarteriam quam tenet Geraldus de illa casa quæ debet alium modium* de segle. N. 95. *Gerbas debent rustici tempore messis de unaquaque quarteria. Quarteron*, in Consuetudine Pictavensi art. 175. 177. ubi *Bordaria* dicitur conficere duos quarterones, & æquiparari terræ seu prædio duorum boum, id est quantum duo boves arare possunt: quarteronem verò prædio bovis, cujus dimidia pars *Retallium*, seu *Retail*, dicta æquiparatur prædio semibovis.

Quarteria & Quarterium, Mensuræ frumentariæ species, nostris nota. Vide Willelmum de Podio-Laurentii cap. 6. Apud Anglos, ut est in Fleta lib. 2. c. 12. §. 1. *Quarterium frumenti constat ex octo bussellis*. Utitur Matth. Paris p. 145.

Quarterium anni, Trimestre tempus, quarta pars anni: nostris *un Quartier*. Matth. Westmonaster. an. 1259. *Decimas de Ringeldon — sequestravit, & per unum fere quarterium anni intactas retinuit.*

QUARTERIZATIO, Pœna reorum læsæ Majestatis apud Anglos, quibus capite minutis, eorum corpus in quatuor partes secatur, eæque variis in locis exponuntur. Thomas Walsinghamus in Ricardo II. *Auditum & confessum turpissima scelera, tractioni, suspendio, decollationi, exenterationi, & quarterizationi, ut usu vulgari loquar, adjudicavit.* Idem an. 1306. *Cujus caput Londoniis in loco eminenti figitur super palum, corpus verò in Scotiam transmissum est in quartas, quæ ad aliorum terrorem in diversis urbibus suspenduntur.* Adde p. 354. extr. Sententia edita in Hugonem Dispensatorem an. 1326. apud Henricum Knyghtonem: *Et com treitour estes trouvé, par que y vous serez treynez, quarterecez, & envoié parmi le realme.*

QUARTILATUS, In quatuor partes divisus, ex Gallico *Escartelé*: vox in insignium descriptionibus nota. Henr. de Knyghton an. 1347. *Vexilla Regis Angliæ quartilata de armis Angliæ & Franciæ elevantes.*

QUARTONATA. Vide *Carto*.

QUARTUS *Scholæ*, qui, ut est in Ordine Romano, *semper nuntiabat Pontifici de cantoribus, adstans ante faciem Pontificis, & nutum ejus ad psallendum expectans.* Idem alio loco *Archiparaphonista* nuncupatur, quod *Paraphonistis*, seu Cantoribus præesset.

Quartus. Historia Abbatiæ Condomensis p. 465. *Tributum quoque quod reddit Ecclesia, tale est: duo quarti reddunt unusquisque nummos 12. panes 8. annonæ concas 4. vini sextarios 2. convivium semel in anno domino suo cum 8. hominibus. Tertius verò quartus similiter excepto prandio: nam quartus libere reddit B. Petro culturam unam in villa S. Medardi: casalem unum in isto burgo pignore datum pro 100. sol.* Ubi *quartus* videtur esse modus agri. Nescio an huc pertineat quod habet Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *Exit autem de manso illo unum prandium in Natali Domini, & 1. aries in Pascha, & medietas de quarto, & aliud servitium quale volueris. Fecerunt hanc pactionem, ut sic Vicarias qui aliam medietatem quarti possidebat &c. — si aliquid injustè abstuli de honore S. Stephani de quarto absolvo*, &c. Ibidem: *Una bordaria in valle Sivrano, de qua exeunt per annum 16. denarii, & quartam partem omnium quartanarum rerum.*

Ad Quartum excolere. Charta Abbatis Moissiac. an. 1212. in Regesto Carcassonensi: *Non habebit illam vicesimam in illis quæ excoluntur ad quartum, vel quintum.* Id est cujus colonus quartam vel quintam partem fructuum domino præstat.

QUATERNIO, *Quaternus*, *Quaternunculus*. Chartæ invicem

cem compactæ, nostris *Cahier : Cuern*, in Chronico Petri IV. Reg. Arag. lib. 3. c. 36. Alcuinus Poëmate 7.

Plurima hic Præsul patravit signa stupendus,
Quæ nunc in chartis scribuntur rite quadratis.

Eckehardus junior de Casib. S. Galli c. 16. *Misit — quaternionem omnem seriem Sandrati tenentem.* Vide ibi Goldastum. Rabanus Epist. ad Hincmarum: *Prudentius Trecassinæ civitatis Episcopus plura testimonia præteritorum patrum in quaternionibus suis collegit.* Hincmarus Laudun. Episc. *Vos quoque in quaternionibus Pistis Regi datis hoc Capitulum integrius ita posuistis.* Vide p. 614. 637. *Quaterniones curiæ*, i. Regesta apud Petrum de Vineis lib. 3. Epist. 63. 66. Τετράδες, quaterniones, in VI. Synodo act. 3. in Synodo VII. act. 3. & apud S. Antiochum Homil. 26. Τετράδα, in VI. Synodo act. 11. & in VII. act. 1. Gloss. Gr. Lat. Τετράδιον, *Quaternio*. In τετράδα divisi fuerunt libri Nestorii Patr. CP. quæ interpreti *Quaterniones* dicuntur, in Concilio Ephesino part. 2. act. 1.

Caternio. Gregorius Tur. lib. 5. cap. 18. *Transmittimus librum Canonum, in quo erat caternio novus adnexus, habens Canones quasi Apostolicos,* &c.

Quaternium dixit Hubertus in Vita S. Gudilæ Virg. in Prologo.

Quaternum, Petrus de Vineis lib. 3. Epist. 64. 66. Reynerus contra Wald. c. 6. p. 77. Nicolaus Episcop. Andegav. in Statutis Synodalibus.

Quaternus, Petrus Blesens. Epist. 19. *Quinque hujus novi operis quaternos mitto.* Utitur & Epist. 101. ut & Concilium Ravennense an. 1317. c. 15.

Caternum, in Statutis Massiliensium MSS. *Prout est computatum & distinctum in caterno curiæ.* Lucas Archiepisc. Cusentinus in Vita B. Joachimi: *Diu noctuque scribebant in caterno, in quo ipse dictabat.* *Caterne*, apud Andegavenses. In Regesto Ludovici Regis Siciliæ fol. 30. hæc habentur: *Copie de l'original du Caterne pour le fait du Martellaige de la Comté du Maine.* Provinciales & Delphinates utuntur eadem notione voce *Cadastre*, de qua quædam attigit v. cl. Ægid. Menagius.

Quaternunculus, & *Quaterniunculus*. Hugo Flaviniac. in Chron. Virdun. *Invenit in ipsa Ecclesia quaternunculos de Vita S. Sanctini, sed valde contritos.* Carolus C. Rex apud Hincmarum: *Quia necessitate cogente, prolixius respondere compulsi sumus, contra morem nostrum, in quaterniunculo annulo nostro signato responsionem nostram scribere necessarium duximus.* Adde Concil. Duziacense I. part. 2. cap. 17.

Quaternio, qui quartæ militaris vel urbicæ centuriæ præest, Gallis *Quartenier*. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 35. *Decani, vel Decuriones, Quaterniones, Duumviri,* &c.

QUATERNUM, *Lignum in quatuor partes fissum*, Petro de Crescen tiis lib. 5. de Agricult. p. 267.

QUATRARIA. Vide *Quadraria*.

QUATRONCHIA, Mensuræ frumentariæ species. *Quatronchia frumenti*, in Charta Hugonis Ducis Burgundiæ pro Communia Coicheiensi an. 1253. apud Perardum.

QUATUOR-ANGULATILIS, Quatuor angulis constans. Autor incertus inter Gromaticos: *Terminus si rotundus fuerit, & brevis, & de una parte in latus punctum habuerit, in fontem quatuor-angulatilem descendet.*

QUATUOR TEMPORA. Vide *Jejunium vernale*. Autor Græcismi MS.

Dant Crux, Lucia, Cineres Karismata dia,
Ut sit in angaria quarta sequens feria.

QUERCIA, Quercus, Italis *Quercia*. Charta Rachisi Regis Longobard. apud Ughellum in Episcopis Clusinis: *Inde verò de terra Philippi rectè in montecello ad ipsas quercias, ubi sunt cruces factas desuper campo ubi dicitur,* &c. Occurrit præterea apud Recuperum in Miraculis B. Ambrosii Senens. n. 138.

QUERELA, idem quod Causa, actio, lis intentata, in Regiam Majest. lib. 1. cap. 8. §. 34. cap. 10. §. 1. c. 13. §. 3. in Statutis secundis Roberti I. Reg. Scot. cap. 30. §. 1. &c.

Querelæ forinsecæ. Leges Canuti Regis de Forestis cap. 9. *Et sint quieti — ab omnibus armorum oneribus, quod Warscot Angli dicunt, & forinsecis querelis.*

Querelles fieffaux, in Consuet. Norman. cap. 48. 92. id est querelæ feudales, querelæ seu lites de feudis.

QUERELARE, Queri, *Se plaindre.* Ugutio: *Querelari, querimoniari, lamentari. Querelosus, querula plenus.* Papias: *Querelatur, queritat, clamat, testatur.* Vetus Interpres Alexandri Tralliani Iatrosophistæ lib. 2. passion. *Et dicebat se mordicationem pati in ventre, & capitis dolorem se habere querelabat.* Chronicon Farfense: *Quidam in terra Paulus — querelatus est Domino Karolo Regi — de Monasterio S. Angeli — dicens quod de suis parentibus fuisset, & sibi pertineret.* Italis *querelare*, est accusare in judicio, *dar querela*, nomen deferre, diem dicere. Hac notione utitur Matth. Paris in Vitis Abbatum S. Albani p. 67.

QUERELOSUS, μεμψίμοιρος, apud S. Ferreolum in Regula c. 7. *Querelleux*, Jurgator. Alias

Querelosus, idem valet quod *querulus*, apud Aldelmum lib. de Virginitate cap. 4. & Flodoardum lib. 2. Hist. Rem. c. 3.

QUERIMONIARI, Queri, in Vita S. Fructuosi Episcopi Bracarensis cap. 13.

QUERISTÆ. Charta secularisationis Ecclesiæ Menevensis apud Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. to. 3. p. 327. *In secundo verò gradu subtus stent Vicarii Diaconi, — item in tertia forma pueros & Queristas præcipimus collocari.* Fortè *Choristas*.

QUEROLA. Vide *Coerola*.

QUESTA, *Questor*. Vide *Quæsta*, *Quæstor*.

QUID PRO QUO, JC. Anglis idem est quod συνάλλαγμα in contractibus. Cowellus.

QUIDAGIUM. Vide *Guidare*.

QUIENAVES. Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis, an. 781. apud Sandovallium: *Una regula de ordine S. Benedicti, & quinque quienaves, & quatuor tapetes, & tres vasos solomoniegos, & duodecim curiales argenteas, & unum argenteum.* Hic hæret editor.

QUIETARE, Dormire, Gall. *Reposer.* Vetus Scheda Casinensis apud Camillum Peregrinum in Hist. Longob. lib. 1. p. 126. *Statim super eodem sepulchro soporatus, totam quietavit noctem.*

QUIETORIUM, Sepulchrum. Vetus inscriptio: *Quietorium hoc sibi vivens paravit.* In aliis, *Requietorium*, eadem notione, 883. 4. 954. 1. 1030. 8. 1094. 8. Senator lib. 6. Epist. 8. *Defunctorum sacram quietem dixit.* Valentinianus Nov. de Sepulchris: *Quis enim nescit quietos sollicitari funestis ausibus manes?* S. Hilarius apud Facundum Hermianensem lib. 10. cap. 6. *Cogitans tot Sacerdotes sanctos & quiescentes jam,* &c. Hinc formula recepta in inscriptionibus sepulchrorum: *Hic requiescit,* &c. Eadmerus in Descript. Cantuariensis Ecclesiæ: *Usque ad locum quietis Beati Dunstani.* Testamentum SS. XL. Martyrum Sebastenorum: ἐπειδὴ γὰρ κοινὸν ἐθέμεθα τὸν τῆς ἄθλου ἀγῶνα, κοινὴν συνεθέμεθα καὶ τὴν κατάπαυσιν τηνικαῦτα ἐν τῷ προειρημένῳ χωρίῳ.

QUIETUS, Absolutus, liber, Gallis, *Quite.* Lex Longob. lib. 1. tit. 14. §. 8. *Et si de una judiciaria fuerit, ad dies 12. antequam eat ad exercitum, sit quietus,* &c. Tabularium Casauriense an. 29. Ludovici Imp. F. Lotharii: *Et accepi pretium ego venditor à te emptore meo — & finitum pretium testor apud me habere, ita tamen ut omnibus temporibus securus & quietus maneas.* Will. Tyrius lib. 14. c. ult. *Etsi Dominus Imperator ei Halapiam, Cæsaream, principi restitueret quietas,* &c. Monasticum Anglican. to. 2. pag. 47. *Libera & quieta in perpetuam eleemosynam tenenda, salvo servitio forensi.* Matth. Paris an. 1251. *Si quis Henricum de Bato-*

nia occiderit, quietus sit à morte ejus, & quietum eum protestor. Occurrit passim, maximè in Tabulis Anglicis.

Quitus, idem quod *quietus*, ex Gallico *Quitte*. Hist. Archiepiscop. Bremens. in Joanne:

Promittunt præsidia sibi dare quita
Quæ ipse exposuit pro servanda vita.

Mox:

A Papa de Curia quiti dimittuntur,
Redeunt ad propria, promissa scinduntur.

Libertates oppidi Seisellensis: *Et per hoc est quitus.* Occurrit ibi pluries, & alibi passim.

Quietus redditus dicitur, qui in exoneratione aliorum servitiorum, puta operarum, precariarum, &c. manerii domino annuatim solvitur; vulgo Anglis *mult rente*, & *wite rente* nuncupatur, quod in denariis & argento penditur. Spelm.

Quieta clamantia, Anglis *Quite claime*, cum quis renuntiat juri alicui quietè & pacificè. Radulfus de Diceto an. 1190. *Rex Tancredus dedit Regi Ricardo pro quieta clamantia rerum omnium quas petebat, unciarum auri 20. millia. Quieta clamatio*, eidem ipso anno. Matth. Paris: *Dedit — tot uncias pro quieta clamantia testamenti.*

Quietare. Ugutio, & ex eo Papias & Will. Brito in Vocabul. *Quieto, as, quietum facere ponitur pro absolvere à debito, vel reddere debitum.*

Quietatio, apud Radulfum de Diceto an. 1196. in Charta Ricardi Regis Angliæ: *De loquela versus dominum Regem Francorum, scilicet de quietatione Clericorum & Laïcorum, cum eo sermonem habeatis.*

Quietantia, Apocha, Gallis *Quittance*. Monasticum Anglic. to. 1. p. 279. *Habent omnes libertates, & liberas consuetudines in brevi contentas, & quietantias suas cum soca & saca, & sol, & them*, &c. Hîc autem propriè *quietantia* sumitur pro immunitate ab omnibus sordidis muneribus, vel consuetis vexationibus, exactionibus & præstationibus, quæ hacce concipi solet formula: *Et sint quieti ab* &c.

Acquietare, Adquietare, Solvere. Leges Edwardi Confess. c. 35. *Et qui terram acquietatam habet comitatus testimonio, habeat sine querela in die*, &c. Regiam Majestatem lib. 2. c. 35. *Tenentur hæredes testamenta patrum, & aliorum prædecessorum suorum servare, & debita eorum acquietare.* Vide to. 1. Monast. Angl. p. 199. Scribitur &

Adquieto. Matthæus Paris an. 1267. *Petitum est ut Clerus adquietaret novem millia marcarum.* Hinc

Acquietantia, vox frequens apud Leguleios, nostris, *Quittance*, de qua consule Edwardum Cokum ad Littletonem, Monast. Angl. to. 1. p. 196. & Rastallum.

Acquietare, interdum *quietum* & securum *reddere*, absolvere: vox forensis. Galli dicunt *Acquiter*. Leges Ethelredi Regis Angl. apud Brompton. c. 10. *Et roget ut mundificet, & acquietet eum, si possit.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 87. *Qui in collegio vel societate fuerit, ubi aliquis occidatur, acquietet se quod eum non percussit*, &c. Idem quod *adlegiare*, purgare se.

QUINDENITAS, *Quindeniatio*. Vetus Notitia an. 954. apud Ughellum to. 5. Ital. sacræ p. 1501. *Ille autem talem contentionem fecit nobis, dare guadiam & quindenitatem, interpretes ponere Andream venerabilem Episcopum sanctæ Trajectanæ Ecclesiæ, ut usque in diem tertium haberemus inducias pensandi inter nos*, &c. Mox: *manifestassemus nos ut vere essemus servi vestræ Ecclesiæ, in qua dicta quindeniatione permansimus usque in diem tertium — & habuimus proinde inter nos Consilium*, &c. Fortè pro *indemnitas*.

QUINGENTENARII, in Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 26. lib. 9. tit. 2. §. 1. 4. qui quingentis militibus præerant.

QUINISEXTA, Gr. Πενθέκτη, dicta Synodus Trullana habita Constantinopoli sub Justiniano Rhinotmeto, ὅτι τὸ ὑστέρημα τῆς πέμπτης καὶ τῆς ἕκτης συνόδου ἀνεπλήρωσε, τῶν τῶν ἱερῶν, φημί, κανόνων. Verba sunt Macarii Ancyrani. De ejus autoritate, consulendus omnino Leo Allatius de Consensione utriusque Eccl. lib. 1. c. 27.

QUINQUAGENARII, in re militari, dicti, qui quinquaginta militibus præerant, ut Centuriones, qui centum. Will. Tyrius lib. 2. c. 20. *Centuriones, Quinquagenarii, & numeris militaribus præpositi*, &c. Et lib. 15. cap. 1. *Edicto Imperiali publicè mandatur Primiceriis, Centurionibus & Quinquagenariis Legionum iterum cohortes instrui*, &c.

Quinquagenarii, in re civili appellati in municipiis, qui quinquaginta familiis præerant, ut *Centenarii*, qui centum, *Decani*, qui decem. Cathwlphus in Epist. ad Carolum M. *Comites, Centenarios, Quinquagenarios, Decanos, & reliquos munera non accipientes*, &c. Vide *Centenarii, Decani*. Denique

Quinquagenarii in Monasteriis πεντηκοντάρχοι vocati, autori Vitæ S. Alexandri Acœmeti Abbatis n. 43. qui 50. Monachis præfecti erant.

QUINQUAGESIMA, appellatur, ut est in Ordine Romano, *quia decurrit usque in diem sanctum Paschæ. Initium autem*, inquit Alcuinus lib. de Divin. offic. *sumit à sequenti hebdomada post Sexagesimam, — & finitur die sancto Paschæ.* Vide eundem in Epist. ad Carolum M. de ea re, Amalarium lib. 1. de Eccl. offic. c. 3. Rabanum lib. 2. de Instit. Cleric. c. 34. Rupertum lib. 4. de Divin. offic. cap. 8. Honorium August. lib. 3. cap. 40. Hugon. à S. Victore lib. 3. Observ. Eccl. cap. 12. Durandum lib. 6. c. 27. &c.

Quinquagesima, quæ aliàs *Pentecoste*, Spatium scilicet 50. dierum à Paschatis die usque ad diem ipsum festum, quem *Pentecostes* nomine vulgo indigitant Christiani, unde & *Quinquagesima Paschalis* dicitur Rabano de Institut. Cleric. lib. 2. c. 41. & 34. & Honorio Augustod. lib. 3. cap. 148. ad discrimen alterius *Quinquagesimæ*, quæ est ante Quadragesimam. Ferrandus Diac. c. 214. ex Synodo Sardicensi tit. 1. *Ut diebus Quinquagesimæ genua non flectantur.* Hac præterea notione *Quinquagesimam* usurpat Cassianus lib. 2. de Cœnob. instit. c. 6. 18. & Collat. 21. cap. 8. ubi observat in ea non custoditam à strictioris vitæ Monachis jejuniorum regulam usque ad vigiliam Pentecostes, qua de re extant Canones apud Gratian. dist. 4. cap. *Scire* & cap. *Post Pascha.* Honorius Augustodun. lib. 3. Gemmæ Animæ c. 136. *Tempus inter Pascha & Pentecoste Quinquagesima nominatur, quia à Sabbato, quo duo Alleluya incohantur, usque ad Sabbatum Pentecostes quinquaginta dies computantur, quibus Alleluya in cantu frequentatur.* Et cap. 137. *Aliud est Pentecoste, aliud Quinquagesima. Pentecoste à die Resurrectionis Christi, usque ad adventum Spiritus sancti: Quinquagesima incipit à Sabbato, quo duo Alleluya cantantur, & finit in Dominica Benedicta, sed utroque corporis & animæ lætitia exprimitur.* Vide Durandum lib. 6. Ration. c. 81. n. 17.

Quinquagesima, festum ipsum Pentecostes. Concilium Aurelian. I. c. 25. *Ut nulli civium Paschæ, Natalis Domini, vel Quinquagesimæ solennitatem in villa liceat celebrare.* Concilium Turonense II. c. 17. *De Pascha usque Quinquagesimam, exceptis Rogationibus, omni die fratribus prandium præparetur.* Vide Martin. Bracar. c. 57. & Concilium Aurelian. IV. c. 2.

QUINQUENNALE. Odo Episcopus Paris. in Statutis cap. 6. §. 12. *Nullus Missas, quas injunxerit, celebret, nec tricenarium, nec annuale, & pro minus nullum triennale, aut quinquennale.* Vide *Tricenarium*. In Consuetudine Burbonensi art. 68. *Quinquennelle*, pro quinquennalibus induciis creditori à principe indultis, usurpatur.

QUINQUENNALIS, Magistratus ita dictus, cujus functio quinquennii erat. Edictum Theoderici Regis cap. 52. *Ita ut confectionis gestorum præsentes adhibeantur tres Curiales, aut Magistratus, aut pro Magistratu De-*

fensor civitatis cum tribus Curialibus, aut Duumviri, vel Quinquennalis. Adde §. seq. & vide Jacobum Gotofred. ad l. 7. Cod. Th. de Pistorib.

QUINTA, Quintum milliare, Bannileuca, Gall. *Quinte.* Occurrunt crebro in Chartis Pictavensis Comitatus apud Beslium in Comitib. Pict. hæc verba: *Situs in pago Pictavo, infra quintam ipsius civitatis, in loco qui dicitur* &c. p. 223. 225. 361. 384. *Quintum milliare* appellatur p. 361. *Dux concessit Ecclesiam in honorem S. Petri fundatam infra quintum milliare ab urbe Pictava.* *Quinta leuca*, in Charta Ludovici VII. Regis Franc. an. 1180. *Ob remedium animæ nostræ & antecessorum nostrorum, & filii nostri Philippi Regis, omnes servos nostros & ancillas, quos Homines de corpore appellamus, quicumque sint Aurelianis, & in suburbiis, vicis, villulis ejus infra Quintam leucam existentibus — ab omni servitutis jugo absolvimus. Les Quintes d'Angers*, in Jure municipali Andium artic. 35. *Quintes du Mans, &c.* de quibus Charta Joannis Regis Angliæ apud Gul. Prynneum in Libertatib. Ecclesiæ Anglic. to. 3. p. 35. *Civitatem Cenomanensem possideat — cum tota quinta liberè & pacificè.*

QUINTADECIMA, redituum scilicet, quam *auxilii* vice tenebantur omnes Laïci & Beneficiati Regi persolvere, apud Anglos, quæ tamen nec annuatim, nec sine Parlamentario decreto exigebatur, aliàs *tallagium*, & *taxa.* Vide Magnam Chartam c. 37. Henricum Knyghtonem an. 1219. & Matth. Westmonasteriensem anno 1227.

QUINTALE, *Quintallus*, Pondus centum librarum. Rogerus Hovedenus in Ricardo I. *Insula quidem de Cuversu magna est & fertilis, & reddit singulis annis Imperatori Constantinopolitano 15. quintallos auri. Quintallus est pondus centum librarum.* Eadem habet Bromptonus. In Consuetud. Bayonensi tit. 27. art. 3. *Le quintal doit pezer 96. livres, & la livre 14. onces & demie.* In Consuet. Beneharn. tit. de ponderibus & mensuris art. 4. *Quintaus, & miey quintaus.*

Ita porrò nostri appellant pondus majus publicum, ad quod merces gravioris ponderis exiguntur: pro qua pensitatione tributum domino cujus est, dari solet: vulgò *Quintal.* Charta Raymundi Comitis Barcinon. & Provinciæ an. 1150. *Non faciant nundinas aut mercatum in Trencatalhis, nec ibi habeant cordam nec Quintale, & si habeant cordam & Quintale, sint Comitis & Archiepiscopi.* Statuta Massiliensia MSS. lib. 3. *Ordinamus similiter quod stagnum, sive merces stagni, vendatur deinceps ad quintale Massiliæ, & non ad quintale quod vulgariter consuevit appellari Quintale sparroni.* Alia an. 1332. pro Tolonensibus in Provincia: *Item jus ponderis virgæ ferri, quod sic levatur, videlicet pro qualibet somata bladi quæ ponderatur, & pro quolibet quintali quarumcumque rerum ponderatarum, à cive Toloni recipitur obolus unus, ab extraneis verò* &c. Usatica Aquarum-mortuarum: *Molendina, quintale, & corda, & furni erunt omnes nostri cum leudis & omnibus usaticis, & accipietur ad quintale & cordam tantum.* Adde Hist. Episcoporum Lodovensium p. 96. Annales Massilienses Guesnaii p. 322. Gariellum in Episcopis Magalon. p. 90. &c.

Quintallus, eadem notione. Charta Raimundi Comitis S. Ægidii an. 1164. ex Tabulario Cluniacensi: *In omnibus autem usaticis quæ per terram accipiuntur tam infra villam, quam infra bonas* (limites) *ipsius villæ, medietas illorum in quintallo, & in corda, & in leda de mercato medietas erit mea, & medietas illorum,* &c.

QUINTANA, Papiæ, ex Isidoro lib. 15. cap. 2. *Pars plateæ qua carpentum provehi potest.* Ugutio addit, *quinta pars.* Gloss. Ælfrici; *Quintane*, fifte del þære strete. Charta Hispanica æræ 1010. apud Anton. *de Tepez* in Annalib. S. Benedicti to. 1. ch. 8. *Et de ipsa villa mortua quæ pergit in directo ad quintana.* Occurrit ibi pluries. Alia æræ 950. ch. 30. *Et deinde quæ ad quintana de Bistin,* &c.

Quintana, & Quintena, Gall. *Droit de Quintaine.* Quintanam Sanjulianus in Antiquit. Cabilon. p. 411. cum *Banno vini* confundere videtur, seu facultate vinum vendendi, aut non vendendi interdicto, certis & statutis diebus. Charta Joannis Cabilonensis Comitis an. 1232. apud Petrum Franciscum Chiffletium in Beatrice Cabilonensi Comitissa: *Et placitum vigiriale, & quintanam Cabiloni, & omnes Judæos Cabilonenses,* &c.

Quintana, Quintena, Decursio equestris ludicra, ad metam hominis armati figuram exhibentem ad umbilicum, mobilem & versatilem, sinistrâ clypeum, dextrâ ensem aut baculum tenentem: quæ si aliter quàm in pectore lancea percutiatur, statim qui à scopo aberrat, baculo repercutientem figuram sentit. Robertus Mon. lib. 3. Hist. Hierosl. p. 51. *Tentoria variis ornamentorum generibus venustantur, terræ infixis sudibus scuta apponuntur, quibus in crastinum quintanæ ludus scilicet equestris exerceretur.* Matth. Paris an. 1253. *Juvenes Londinenses statuto Pavone pro bravio, ad stadium, quod vulgariter Quintena dicitur, vires proprias & equorum cursus sunt experti. Le Roman d'Aubery* MS.

> *Li cuens ni volt plus longuement targier,*
> *Ains fait tantost la quintaine drescier.*

Le Roman de Jordain de Blaye MS.

> *A la quintaine & à l'escu jouster,*
> *& courre as barres, & luitier, & verser.*

In Consuetud. MS. oppidi Maceriarum, seu *de Mezieres* in Turonibus, molendinarii tenentur semel in anno, *de fraper par trois coups le pal de la quintaine.* Vide Froissartem 4. vol. cap. 63. p. 187. & quæ de hoc ludicro congessimus in Dissert. 7. ad Joinvillam pag. 182.

QUINTANA. Joannes Diac. in Episc. Neapol. *Altarium sanctæ Stephaniæ aureis circumcinxit quintanis, & multas fecit æreas ibidem coronas, è quibus scilicet lucernæ seriatim dispositæ dependerent.* Ubi Caracciolus *quintanas* annulos interpretatur, ratione mihi incomperta. Vide Ughellum to. 6. p. 98.

QUINTANALES. Charta Ermengardis Comitissæ Ceritanensis an. 893. in Append. ad Capitul. Regum Franc. n. 127. *Videlicet omnes supranominatis mansis, casis, casalibus, coopertis, discoopertis, quintanalibus, curtis, curtalibus,* &c.

QUINTARIUS, Mensuræ species. Chronicon Reicherspergense: *Misit ei 30. quintarios de pipere.* Quid verò *Quintarius* apud Vitruvium lib. 3. c. 1. significet, vide Bernardinum Baldum, & Salmasium de Modo usurar. c. 1. p. 17.

Sunt etiam *Quintarii limites*, apud Agrimensores, *qui quinque centurias cludunt*, ut habet Hygenus.

QUINTELLUM, Quinta pars quintæ partis, *Requint.* Statuta Venetorum an. 1242. lib. 1. c. 4. *In alienatione mobilium* (Ecclesiæ) *jus quintelli debet esse salvum.* Eadem Statuta lib. 6. c. 4. *Sancimus quod quintellum intelligatur, & sit quintum quinti pretii pro quo vendita fuerit, seu aliter alienata possessio quintello subjecta: quod interpretamur quatuor pro cento.* Vide lib. 4. c. 11.

QUINTERNA. Statuta Academiæ Viennensis in Austria: *Scholares non vacent magis tabernæ, dimicaturæ, aut quinternæ, quam Physicæ aut Logicæ seu sacræ Facultati.* Ubi quinternam eruditus Lambecius *cytharam*, quam nostri *Guitarre* vocant, interpretatur. Sed cùm vox hæc *dimicationi*, i. hastiludio, jungatur, probabilius est intelligi aut scribi debere *Quintanam.*

QUINTERNIO, Libellus 5. foliorum, ut *quaternio*, quatuor, Italis Senensibus, *Quinterno.* Concilium Pisan. II. *Joannes Burchardus tenens in manibus suis 2. quinterniones, dixit,* &c.

Quinternetum, eadem notione. Miracula S. Goslini Abb. c. 6. *De quibus omnibus fit mentio in quinterneto miraculorum ipsius Goslini.*

QUINTUM, Tributi species apud Aragonenses, Majori-

censes, & Occitanos. Libertates Regni Majoric. per Jacobum Regem Aragon. an. 1248. MSS. *Pro quinto, — lectus, arca, non pignorabuntur, neque vestes, neque arma personæ suæ. Si querimonia facta fuerit de possessione, vel re immobili, non dabitis caloniam* (calumniam) *neque quintum.* Infra: *Succumbente actore vel reo decima pro calonia persolvatur, & non quintum, — ita videlicet quod reus solvat decimam de eo in quo condemnatus fuerit dare vel solvere actori per sententiam vel compositione, — de immobili verò quintum vel decima pro calonia non solvatur. Statuentes quod de cætero loco quinti quod pro calonia præstabatur de placitis quæ in curia civitatis & insulæ Majoric. agitabantur, de placitis futuris vice quinti decima persolvatur ab actore & reo, ut est superius ordinatum.* Vide Monetaticum. Charta Raimundi Comitis Tolosani an. 1236. ex Regesto Tolosano p. 51. 88. *Annuales census, oblias, cum pertinentibus donationibus, quartos, quintos, & agrarios, & decimas, thascas, & primitias,* &c. In alia an. 1243. *Terras cultas & incultas, nemora, barras, prata & pascua, census, usus, quartos & quintos, decimas & agrarios, oblias & donationes totas, quæstas, toltas, & adempriva, albergas, successiones, escaducas,* &c.

Quintum, Quinta, & *Quartum*, Quarta pars emolumentorum & commodorum Ecclesiarum ad Advocatos pertinens. Chronicon Mosomense p. 660. *Et quia Ecclesia semper pro justo Advocato contra malignantes opus habet, nullum fideliorem firmioremque æstimans, eundem fratrem suum, omnemque suum successorem absque aliquo pacto dationis, & acceptionis, vel consuetudinis, nec in quarto, nec in quinto, vel ipsi vel his quibus ipse committeret, — Advocatum constituit.*

QUINZINA, ex Gallico, *Quinzaine. Quinzinam facere in opere*, est operari pro alio spatio 15. dierum. Charta an. 937. in Tabulario Augustodun. Ecclesiæ: *Facit corvadam & ancingiam. Facit quinzinas in opere, aut redimat medio Martio den. 12. tertiam quinzinam ex toto inopere.*

QUISQUE, pro *Quisquam*, non semel utitur S. Augustinus.

QUISTA. Vide *Quæsta*.

QUOD, neutraliter, pro *qui*, vel *quæ*, sæpe usurpant scriptores inferioris ævi, quomodo Galli *Que*, Itali *Che*. Leo Ost. lib. 1. c. 59. al. 57. *Ecclesiam S. Angeli quod tunc ad Arcum Dianæ appellabatur.* Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 125. *Per anulum quod manu gestabat.* Adde c. 49. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte ven. cap. 34. *Falcones feriunt cum posteriori digito, quod falconarii dicunt talum.* Ita alibi non semel.

Quod fecit, vetus formula in designandis & adscribendis mensium diebus. Diploma Chilperici Regis ex Tabulario Corbeiensi sic clauditur: *Datum quod fecit mense Martio die 10. anno 1. regni nostri.* Nicetius Episcop. Trevirensis Epist. 2. to. 1. Concil. Gall. Sirmondi pag. 323. *Per festivitatem S. Martini, quam undecima die facit November.* Vetus Epitaphium repertum in Ecclesia S. Acheoli prope Ambianum an. 1660. † *Leudelinus hic requiescit in pace vixit annus* L. *defuntus est ubi fecit Genuarius dies* XV. † *Valdolina hic requiescit in pace: vixit annus* XXX. *defuncta est ubi ficit Julius dies* XXIII. Baudouinia in Vita S. Radegundis c. 26. *Quarta feria mane primo Idus Augustas quod fecit idem mensis dies* XIII. *clausi sunt ejus oculi.* Vetus Charta apud Iperium: *Actum Virmandis, quando fecit Februarius dies 8. undecimo regni domini nostri Theoderici gloriosissimi Regis.* Similes formulas vide to. 1. Hist. Franc. pag. 853. apud eruditum Mabillonium to. 4. Vitarum SS. Ord. S. Benedicti p. 336 617. 618. Vadianum de Monast. Germ. p. 86. Brolium lib. 2. Hist. Parisiens. ubi de Monast. S. Germani Paris. Meurissium in Episcop. Metensib. p. 146. Zyllesium in S. Maximino part. 2. p. 12.

QUODDARIUM. Charta Lotharii Regis Franciæ an. 958. to. 8. Spicilegii Acheriani p. 358. *Et villam Arbutiolam cum domibus, — atque quoddarium, sicut Longobardus tenebat ante diem obitus sui.* Fortè *Clausarium*.

QUODLIBERTUS, pro *Collibertus*, in Charta plenariæ securitatis scripta sub Justiniano, apud Brisson. lib. 6. Formul. p. 647.

QUOTA, quod quisque Principi aut Domino in tributum vel censum præstare tenetur, vulgo *Quotte*: unde *Quotiser*, censum imponere. Charta Ricardi II. Reg. Angl. in Monastico Angl. to. 1. pag. 538. *Et quod nullæ impositiones, contributiones, taxæ, quotæ, tallagia, vel auxilia ipsis tanquam alienigenis aliquo modo imponantur,* &c.

Quota litis, apud practicos Anglos, autore Skenæo, dicitur quod judex corruptus sordibus accipit à litigante sive actore, sive reo, contra jus Angliæ Edwardi I. an. 33. in Statuto de Conspiratoribus, & Jus Civile l. 5. C. de Postul. l. 15. c. litem, de Procur. Vide *Campipars*.

Quotare, In capita & versiculos distinguere: Galli *Quoter*, pro numeros paginis indere, vulgo dicunt. Henric. de Knygton an. 1219. *Stephanus Cantuariensis Archiepiscopus obiit, qui Biblia apud Parisium quotavit, libros Regum exposuit,* &c. Godwinus de eodem Stephano: *Sacram Bibliam primus dicitur in capitula distinxisse ordinem ab eo constitutum sequentibus omnibus quæ usquam jam inde ab eo tempore fuerunt Ecclesiis.*

Quota, pro Summa, quantitate, Gallis *Quote*. Gobelinus Persona in Cosmodromio æt. 6. cap. 81. *Missus est collector Domini Papæ, qui certam quotam recepit oblatorum.*

QUOTDIEBUS, Quotidie, ut *quotannis*, singulis annis: *Quot mensibus*, singulis mensibus, in l. 7. D. de Transactionib. apud Vitruvium lib. 10. cap. 7. &c. *Quotcalendis*, apud Plautum in Sticho. Letaldus in Miracul. S. Maximini Miciacensis Abb. n. 24. *Synaxim Davidicam quotdiebus persolvens.* Wandelbertus in Vita S. Goaris cap. 12. *Orta prima luce, ut quotdiebus agebat, psalmodiæ & orationum vota persolvere cœpit.* Occurrit præterea in Statutis Eccl. Lugdun. editis to. 9. Spicilegii Acheriani c. 21. in Miraculis S. Ursmari n. 20. &c. qua etiam loquendi ratione usi veteres non semel, Cato de re rustica c. 43. Varro lib. 4. de Lingua Lat. Pomponius & Ulpianus JC. Apuleius lib. 11. &c. Vide Quintilianum lib. 1. c. 13.

QUO-WARANTO. Vide *Breve quo waranto*.

QUADRAGENA. Vide *Carena*.

R.

R Litera numeralis, quæ 80. denotat, unde versus:

Octoginta dabit tibi R. si quis eam numerabat.

Seu ut habet Ugutio:

Octoginta facit numerum, quæ dicitur hæc R.

Eidem literæ si linea recta superaddatur, 80. millia significat.

R. *in superscriptione cantilenæ, rectitudinem vel rasuram non abolitionis, sed crispationis rogitat.* Notkerus Balbulus opusc. *Quid singulæ literæ significent in superscriptione cantilenæ.* Vide A.

RABANUS. Will. Brito in Vocab. MS. *Asilus dicitur Rabanus, scilicet musca quæ stimulat boves, quam Græci cestrum, rustici rabanum vocant.*

RABIA, *Rabies*, λύσσα, in Gloss. Gr. Lat.

RABIOLA. Epistola Yvonis Narbonensis de crudelitate Tartarorum, apud Matth. Paris an. 1243. *Cremonam tandem perveniens, oppidum in Forojulii celeberrimum, nobilissima Patrinorum bibi vina, rabiolas, & ceratia, & alia illecebrosa comedens*, &c. Vide conjecturam Vossii, qui pro *ribiolis*, seu uvis crispis accipit.

RABITUS. Arnoldus Lubecensis lib. 2. cap. 7. *Dux igitur applicans ad Accaron, magnificè susceptus est ab Accaronitis, & ascensis equis, rabitis, mulis, quidam etiam asinis, processerunt ad urbem Hierosolymitanam.* Nihil hoc loco Henricus Bangertus commentator, ut solet in locis difficilioribus silere.

RABO, Mensuræ species, Ugutioni; hujus meminit S. Augustinus Epist. 49. quæst. 4.

RABOINUS, *Rabuinus*, Monetæ species in regno Hierosolymitano & Cyprio. Forma colligendi census pro regno Hierosolymitano apud Willelm. Tyrium lib. 22. cap. 23. *Si verò prædicti 4. selecti, qui ad hoc deputati sunt, cognoverint pro certo, quod alicujus substantia non valeat centum Byzantios, accipiant super eum foagium, id est pro foco Byzantium unum: quod si non poterint integrum, accipient dimidium; & si dimidium non poterint, accipient rabuinum.* Constitutio Odonis Legati contra Simoniacos lata in Concilio Syriæ an. 1254. *Item pro sponsalibus contrahendis exiguntur à prælatis quibusdam tres solidi, sive raboinus unus, vel aliud pretium.* Occurrit ibi rursum infra. Habetur in Consuet. Britannica art. 255. vox *Rabine*, sed alia significatione.

RABULUS, *Plenus rabie, unde Rabudulus.* Ugutio.

RACAMAS, Panni pretiosioris species, nostris olim nota. Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis 1350. *Pour 23. piece & demie de draps d'or de plusieurs façons, c'est à savoir 6. nacis d'or, 40. escus la piece. 9. racamaz & demy d'or 30. escus la piece, & 6. matebas d'or à faire cottes & manteaux.* Hinc Hispani *Recamar*, nostri *Recamer*, pro eo quod *Broder* dicimus, usurpant, seu opere phrygio quidpiam exornare, seu auro, seu alia materia, quam vocem quidam ab Hebræo *Racam*, quod est acu pingere, seu intexere varia fila diversorum colorum instar Phrygionum, deducunt.

RACANA, *Rachana*, *Rachina*, Papiæ, *genus vestis*, scilicet vestis lacera, panniculus, à Gr. ῥάκος, ῥάκη, vel ῥάχη, ducto, ut videtur, etymo. Gloss. Græc. MS. Regium cod. 930. ῥάκκος, διεῤῥωγὸς ἱμάτιον. Anonymus in Paraphrasi Oraculorum Leonis Imp. πτνς, κακαρμένος, καὶ ῥάκια ἐνδεδυμένος. Maximè Monachis tribuitur, qui vilioribus & detritis vestimentis uti solebant. Variè porrò hæc vox scribitur: nam

Racana dicitur Gregorio M. lib. 9. Epist. 75. & Ennodio lib. 9. Epist. 17.

Rachana, eidem Gregorio lib. 12. Epist. 16. Anastasio Bibl. in versione vitæ S. Joan. Eleemosynarii à Leontio scriptæ c. 9. n. 52. qui & *rachanellam* dixit c. 6. n. 34.

Rachena, apud Fortunatum in vita S. Radegundis cap. 44.

Rachina, apud S. Audoënum lib. 2. Vitæ S. Eligii cap. 37. in Regula Magistri c. 81. apud Baudouiniam in vita S. Radegundis c. 4. &c. Vide Notas ad Cinnamum p. 457. Papias MS. *Rachina, strata lectorum.* Editus habet *rachana.*

RACANA. Anastasius Biblioth. in S. Silvestro PP. *Oleum Cyprium libr. centum, papyrum racanas libras mille.* Infra: *Possessio insula Machabeo præstans solidos quingentos & decem, papyrum mundum racanas quingentas, linum saccos trecentos.*

RACHA. Will. Malmesbur. lib. 2. de Gestis Pontific. *Ut etiam caudas racharum vestibus ejus affigerent*, fortè *vaccarum*, &c.

RACHA, pars pedis. Constantinus African. lib. 2. Pantechn. c. 2. *Pedis calcanei divisio est senaria: est enim cavilla, est & calcaneus, & pedis navicula, & racha, quæ sic lingua vocatur Arabica, est & pecten, sunt & digiti.* Infra: *Racha 4. habet ossa, tria posterius cum navicula retro juncta ossibus*, &c.

RACHANA, *Rachena*, *Rachina*. Vide *Racana*.

RACHETUM, ex Gallico *Rachat*, *Reemptio*, Redemptio. Idem porro quod *Relevium*, certa scilicet pecuniæ quantitas, quam hæres vassalli demortui domino præstat pro obtinendo feudo paterno, qua illud iterum ab eo emit, sed rato & definito modico pretio, quod *Rachetum* & *Relevium* appellatur. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis Idib. Jan. *Quæ 3. mansuræ cum pertinentiis rachetum seu relevamen debent, quotiens possessoriè mutant.* Atque ita in Consuetudine Meledunensi art. 54. *Rachetum* & *relevium* idem esse dicuntur, tametsi olim diversum: siquidem *redemptio feudi* idem sit quod *rachetum*. Charta Henrici I. Regis Angliæ an. 1100. *Si quis Baronum meorum, Comitum vel aliorum qui de me tenent, mortuus fuerit, hæres suus non redimet terram suam, sicut facere consueverat tempore patris mei, sed justa & legitima relevatione relevabit eam.* Ubi hoc loco *redemptio feudi*, est id quod *Relevium ad misericordiam*, seu *Relief à mercy* vocant, quod scilicet ab hærede pro rehabendo feudo paterno præstatur domino ad ejus voluntatem ac beneplacitum. Vetus Franciæ Consuetudinarium: *Rachat se fait tant seulement en fief: & est assavoir que quiconques rachate, il doit le mar d'argent au Seigneur de qui il rachate, & luy doit faire trois offres alternativement ensemble, desquelles le Seigneur est tenu de prendre l'une en disant, Je deviens vostre home de tel fief, & pour le rachat je vous offre les fruits de la premiere année, ou la valeur d'iceux fruits, ou le dire des prodegens: Nam pro aliquo istorum quittari debet.* Vide Stabilimenta S. Ludovici cap. 60.

Rachetum, Compositio quam reus facit, vel solvit, ut se à pœna redimat, *le rachet*, uti loquimur. Statuta prima Roberti I. Regis Scotiæ cap. 9. *Nullus capiat rachetum, hoc est* Thiest-bute, *& si quis id fecerit, & super hoc convictus fuerit, sit in gravi forisfacto Domini Regis, & reddat ei finem quem cœpit de latrone*

& ille qui dedit finem, habeat judicium sicut latro probatus. Ubi *Thieft-bute*, eſt latronis compenſatio.

Rachia, Locus cœnoſus, Picardis *Raque*. Tabul. S. Dionyſii an. 1230. *Et corveias de rachiis & foſſatis*, id eſt in deſiccandis ejuſmodi locis cœnoſis, & curandis foſſatis. Vide *Buhors*.

Rachimburgii, Judices, in vett. Gloſſ. Comitis adſeſſores: Sponſores litis, Guillimanno lib. 1. Rerum Helvet. p. 80. In Gloſſis Keronis, *Rahcha*, eſt *cauſa*. Ita *Rachimburgii* ſunt cauſarum judices. Alii *Rachimburgios* dictos volunt quaſi *Rechtburgen*, ex Germ. *Recht*, rectum, & *Berghen*, ſervare, ſeu ex Sax. ꞃihꞇ, & beoꞃᵹan, quod idem ſonat, quod judices ſint juris & æqui conſervatores. Conjecturas alias profert Wendelinus. Lex Salica tit. 52. §. 2. *Tunc Grafio congreget ſecum ſeptem rachimburgios idoneos, & cum ipſis ad caſam illius fidejuſſoris veniat*, &c. Tit. 59. *Si quis ad mallum venire contempſerit, & quod ei à rachimburgiis judicatum fuerit, implere diſtulerit*, &c. Et cap. 60. §. 1. *Siquidem rachimburgii in mallo reſidentes*, &c. Formulæ vett. c. 1. *Et dum hæc cauſa apud ipſum Comitem, vel ipſos racimburgios diligenter fuit inventa, vel inquiſita, vel legibus definita*, &c.

Rachemburgi, in Capit. ſub Pipino Rege c. 6.

Regenburgi, in Antiq. Fuldenſ. lib. 2. trad. 38. *Totum & integrum tradiderunt coram teſtibus & regenburgis ad ipſas reliquias*, &c. Adde cap. 4. 6. Chartas Parenſales cap. 26. Legem Ripuar. tit. 32. §. 2. & 3. & tit. 60. Capit. Caroli M. lib. 5. c. 16. & Kanuti Regis cap. 103.

Raimburgi. Ademarus Cabanenſis: *Et demum à Carolo M. Imp. fratre ejus miſſus fuit in Aquitaniæ urbes una cum rainburgis propter juſtitias faciendas.*

Rada, Navis ſpecies. Hiſtoria Obſid. Jadrenſis an 1345. lib. 2. c. 7. *Navim compoſuerunt inæſtimabilis pulcritudinis quamdam radam, quam Italici nuncupant Madium, ſeu Caſtram, in quo erat ſtabilita quædam lignea & ingens turris*, &c.

Rada, pro *rheda*. Charta Lud. Reg. Fr. an. 1122. in Tabulario Monaſt. S. Dionyſii: *Hanc habent conſuetudinem, quam vulgo pedagicum ſive pulveraticum vocant, — ita ut de rada, id eſt carreta, 2. nummos, de equo 1.* &c. Ubi Doubletus p. 848. 851. edidit *de Rheda*.

Rade, Littus maris vadoſum, vulgò *Rade*. Leges Burgor. Scoticor. cap. 26. §. 2. *Si navis ſua fuerit in le rade, bene & in pace recedat.*

Radechenistres. Vox in *Domeſdei*, non ſemel, ſed ignotæ originis, inquit Spelmannus. Fol. 18. tit. Glow. Berthelay. — *Hi Radecheniſtr. arabant, & herciabant ad curiam Domini.* Alibi: *De terra hujus manerii tenebant Radecheniſtres, i. liberi homines.* Videntur iidem qui Bractono *Radeknights* dicuntur, liberi ſcilicet homines, qui tamen arabant, herciabant, falcabant, metebant, &c. Vide Edw. Cokum ad Littleton. ſect. 117. & infra *Radman*, & *Rodknights*.

Radiatus, Segmentis diverſi coloris diſtinctus pannus: vulgò *Rayé*. Charta Petri Epiſcopi Pariſienſis an. 1218. apud Sammarthanos: *Eccleſia S. Clodoaldi infulam, dalmaticam, & tunicam, albos radiatos*, &c. Fortè albas radiatas. Concilium Bituricenſe an. 1336. c. 12. *Ac nonnunquam Clericos per ipſos captos cum habitu ſeculari & tonſura, in carceribus ſuis tradi faciunt, & indui veſtibus radiatis, compellentes eoſdem & fraudulenter inducentes ad cognoſcendum ſe non eſſe Clericos*, &c. Philippus *de Beaumanoir* MS. cap. 11. *Il n'affiert à Clerc qu'il veſte robe roiée, ne qu'il ſoit ſans couronne apparent, puis qu'il a eu couronne d'Eveſque.* Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1351. *Une eſcarlate paonace roiée.*

Radiati, dicti olim Carmelitæ, quòd veſtibus *radiatis* uterentur. Vetus Scheda ex Bibliotheca Cottoniana edita initio to. 1. Monaſtici Anglicani: *Anno Chriſti 1045. Albertus Patriarcha fecit regulam fratribus qui Stragulati, Radiati, Birrati vocabantur. Et ex poſt anno Chr. 1279. Martinus Papa ad inſtantiam dictorum fratrum, & nomen eorum mutavit & habitum, convertens veſtes ſtragulatas in capas albas, dans eis nomen novum, vocans eos videlicet Carmelitas.* Vide *Birrati*.

Radietas. Ordericus Vitalis lib. 2. p. 422. *Quadriga equorum fuſilis ex auro ſtabat, in qua radietas ſolis æquè fuſilis conſiſtebat.* i. ſolis ſtatua undique radiata.

Radius, Sulcus, Gallis *Raye*, *Rayon*: Via carucæ in arando, in Fleta lib. 2. c. 73. §. 12. 13. 15.

Radius virilis, qui *vena* Martiali, Veretrum: apud Cælium Aurelianum lib. 3. Acut. c. 14.

Radix, *Radizes*. Teſtamentum Ranimiri Regis Aragon. æræ 1099. in Hiſt. Pinnatenſi lib. 2. cap. 38. *Similiter de pane & vino de meas laboranzas, & radizes & totos meos peculiares, ſic de illo quod eſt aplicatum, quam de illo quod eſt pro aplicare, medietatem illius habeat filius meus Sanctius*, &c. Charta Hiſpanica vetus apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 3. p. 383. *Et miſit nuncios ad nos ſemel, bis, & ter, ut daremus ei illam radicem præfati ſenioris, & acciperemus mutuum in alio loco, & non conſenſimus.* Charta alia Hiſpanica apud Sandovallium in Epiſcopis Pampilon. fol. 72. *Eccleſiam B. Mariæ ipſius ſedis liberam dedi cum ſuis pertinentiis ac decimis, cum ſua radice, & cum omnibus quæ ad eam pertinent.* Hiſpanis *Raiz*, eſt radix, *bienes* verò *raizes*, bona immobilia, prædia.

Radmanni, qui & *Radcheniſters* Anglis, liberi tenentes qui arabant, & herciabant ad curiam domini, ſeu falcabant aut metebant, apud Edw. Cokum ad Littl. ſect. 1. & 117. Domeſdei in fine *Ceſtreſcire*, tit. Lanc. *Rex E. tenuit Peneverdant ibi 11. car. ſunt in dominio, & 6. burgenſes, & 3. radmans, & 8. vil. & 4. bovar.* Alibi, in Monaſtico Anglic. to. 3. p. 181. *In ipſo hundredo tenet unus radman unam hidam, quæ eſt de Bertune Canonicorum, & geldabat.* Alibi: *De iſto manerio tenent duo Milites unam hidam, & 3. virgatas: & 2. radmanni 3. virgatas & dimid.* Adde p. 183.

Rado. Tabularium S. Remigii Remenſis: *Donat annis ſingulis in paſtione de ſpelta mod. 1. pull. 2. ova 15. lign. carr. 1. ad ſcuriam reficiendam radon. 5. ad fœnum vehendum quartam partem de carr.*

Radum. Charta an. 1105. apud Ughellum to. 7. pag. 1071. *Poteſtatem habeat plenariam faciendi furnos, — rada in flumine Aufidi*, &c. An *Vada*?

Raeria. Charta an. 1165. apud Hemereum in Auguguſta Viromand. *Conceſſi domui infirmorum ſancti Quintini molendinum de Rovereio, cum raëria & pendulo, perpetuo tenendum, ſub menſura 6. frumenti ſextariorum ſingulis hebdomadis perſolvendorum.* Conſuetudo Peronenſis art. 146. de Vidua: *Pareillement eſt tenue de contribuer pour la portion de ſon doüaire aux reparations des moulins, rayeres, & cliers, & preſſoirs*, &c. Vetus Conſuetudo Atrebatenſis art. 98. & nova art. 145. *En moulin à eau le beffroy, le giſant, & le rayere ſont reputez heritages, & le demourant meubles.*

Rafica, *Raficanum*. Charta Stephani PP. VII. apud Catellum p. 773. Sammarthanos in Archiep. Narbonenſib. & Labeum to. 1. Biblioth. p. 805. *Vineas, prata, ſilvas, atque medietatem ſilvarum & telonei, ſeu rafiam, atque naufragii*, &c. Labeus habet hoc loco: *Medietatem ſalinarum, & telonei, ſeu raficani, ac naufragii*, &c. Alia Caroli Simplicis Regis Franc. apud eoſdem Catellum & Sammarthanos: *Concedimus præterea medietatem ſalinarum, telonei, portatici & raficæ, ſive naufragii, atque paſcuarii*, &c. Occurrunt præterea eadem verba in alia Karolomanni Regis Francorum pro ipſa Eccleſia Narbonenſi in Notis Stephani Baluzii ad Concilia Narbonenſia p. 69. At paulò aliter Charta Odonis Regis an. 888. apud ſupra laudatum Catellum lib. 5. Rerum Occitanar. p. 749. *Concedi-*

mus medietatem salinarum, telonei, portatici, & rasicæ, atque pascuarii, seu classes naufragiorum, ad eandem Ecclesiam, tam in Narbonensi quam in Reddensi Comitatu undecunque Comes vel ejus Missus receperit, vel recipere debuerit aliquid exactionis. Ex quibus verbis videtur posse colligi *Rasicam* fuisse quod dominus habet in naufragiis, quod Normannis *Warec* dicitur.

RASICII, Pondus scripulorum 15. Saladino de Ponderib.

RAFIMENTA, *Interramenta*, apud Papiam & in Glossis antiquis MSS.

RAFREDARE, vox Italica, Refrigescere, nostris *Refredir.* Occurrit in Charta Italica an. 1287. in Miraculis S. Ambrosii Senens.

RAFEUM, Rapa, Gallis *Rave.* Acta Murensis Monasterii p. 37. *Et semen omnium generum, speltæ, avenæ, lini, rafei, pisarum, fabarum, milii,* &c.

RAGA. Lex 3. Cod. Th. de Habitu quo uti oportet intra urbem: *Intra urbem Romam nemo vel ragis vel tzancis utatur.* Cùm in Lege superiore *braccis* legatur, videtur eadem vox in hac Lege reponenda. Nam quod quidam *rocchis* restituunt, aut *racis*, ut sint Gr. ῥάκη vel ῥάκια, de qua voce in *Ragana*, neutiquam probaverim: cùm habitus & indumenta exotica, ac præsertim Francorum interdicantur in l. 4. *Majores crines, indumenta pellium, etiam in servis, intra Urbem sacratissimam præcipimus inhiberi.* Quæ quidem, ut & *braccas*, Francorum propria fuisse satis constat.

Ragella, Vestis aut panni species. Charta plenariæ securitatis Ravennæ scripta sub Justiniano, apud Brisson. lib. 6. Formul. *Mappa valente asprionis siliqua una, lena vetere una, ragella vetere una,* &c.

RAGALEIA, vel *Ragaleca terræ*, in Archivis Regiis, in arce London. apud Spelmannum, nostris Modus agri, *Raye.* Vide *Rega.*

RAGEMAN, Statutum dicitur de Justitiariis assignatis per Regem Edwardum I. & Concilium suum ad peragrandam Angliam, audiendasque & terminandas omnes injuriarum querelas per quinquennium factarum ante festum S. Michaëlis anno regni sui 4. Spelm.

RAGIATUS, idem fortè quod *Ragatus*, Radiatus, ex Italico *Raiato*, vel Gallico, *Rayé.* Anastasius Bibl. in S. Hilaro PP. p. 28. *Cum columnis porphyreticis ragiatis, foratis.* Cujusmodi sunt quas *Canellatas* dicimus. Statuta Massiliensia MSS. an. 1276. *Tunica ragata cum punchis.*

RAGIUM. Tabularium Casauriense an. 24. Ludov. Imp. F. Lotharii: *Tibi dono Ludovico terram foris ipsa insula de Casaure, juxta ipsum ragium de ipsa Piscaria, quæ nobis pertinet.*

RAGLORIUM. Charta Edw. III. Regis Angliæ, qua Edwardum primogenitum suum Principem Valliæ constituit in Parlamento Westmonast. an. 7. apud Seldenum de Titulis honor. p. 597. *Cum forestis, chaceis, parcis, boscis, warennis, hundredis, comotis, ragloriis, ringeldiis, wodewardiis, constabulariis, baliviis, forestariis, coronatoriis,* &c. Apud Wallos *Rhaglaw*, ait Spelmannus, *Senescallum, Surrogatum, Præfectum, Præpositum* sonat.

RAGUNARE, idem quod *Dirationare*, *Arraisonner*, Mittere in rationem. Vetus Charta apud Ughellum in Episcopis Sulmonensib. *Habeat in omnibus licentiam — causare, agere, & ragunare, & adoprare, de supradicto Episcopio defendere absque omni calumnia.*

RAIMATUS. Vide *Adramire.*

RAIMBURGI. Vide *Rachenburgii.*

RAIMUNDENSIS, ita nuncupata moneta Comitum Tolosæ, apud quos *Raimundi* nomen frequens fuit, (nam ad septem recensentur in eorum stemmate.) *Raimundenci solidi*, sub Henrico & Philippo I. Regib. Franc. occurrunt non semel in Tabul. Conch. Abb. in Ruthenis ch. 68. 269. 268. 412. &c. Hujusce monetæ præterea mentio est apud Innocentium III. PP. lib. 15. Epist. 186. & in Charta an. 1232. ex Tabulario Grassensi descripta à D. Luca Acherio ad Guibertum p. 635. *Item dat dicta Jordana libras 35. denariorum Raimundensium, unum denarium, & solidos centum Raimundensium in rebus, retento ipsis jugalibus usufructu in vita sua.* Quinetiam extincta Comitum Tolosæ stirpe, ipsoque Comitatu ad Regiam Coronam delapso, mansit eidem monetæ ipsum idem *Raimundensium* nomen. Quippe extat in Tabulario Regio, scrinio *Monetarios*, Charta 8. Kl. Junii an. 1278. quo B. Episcopus Albiensis & Philippus de Furcis pro Philippo Rege Franciæ, *vendiderunt, concesserunt & tradiderunt ad cudendum, fabricandum, & faciendum in civitate Albia monetam suam Raimundensem Albiensem Navarro Casa-forti burgensi Mars.* Ad duos annos, *sub modis & pactis inferius comprehensis, scilicet quod ipsi Navarrus & Joannes cudant & fabrificent ipsam monetam ad tres denarios legis, ad tale argentum, & ita bonum & finum, sicut Turonenses sunt ad quatuor denarios, minus pieça, & ad pondus 18. sol. & 8. denariorum ad pondus marchæ, ad quam marcham dictus dominus Rex deliberat & expedit pecuniam sive monetam suam.* Ibidem præterea statuitur, *ut oboli cudantur & fabricentur ad legem prædictorum denariorum superius designatam, & sint ipsi oboli ad 19. sol. & 2. den. ad marcham prædictam. Remondensium* denique mentio occurrit in Aresto Parlam. Paris. dato penult. Januar. 1319.

Ita præterea dicta moneta Vicecomitum Turenensium, apud quos pariter Raimundi nomen familiare fuit, cùm ad sex recenseantur: in cujus facie altera crux cum voce RAYMUNDUS, describitur, in altera binæ cruciculæ, cum voce TURENNE. Alia Vicecomitum Turenensium insignia præfert cum voce RAYMUNDUS, in altera facie crucem cum hisce characteribus, MON. VICECOM. apud Justellum lib. 1. Hist. Turen. cap. 14. qui has monetas Raimundo I. Vicecomiti, qui expeditioni Hierosolymitanæ interfuit, adscribit: sed viri doctissimi fidem nolim omnino hac in re præstare, cùm familiarum insignia monetis ea tempestate, qua & fortè neque fixa erant, minimè apponerentur. Præterea Charta anni 1252. ab eodem relata p. 54. *Raimundenses* fuisse monetas Vicecomitum Turennensium disertè innuit: *Quinquaginta libras Marchionum, vel Raimundensium de Turena.* Alia anni 1312. pag. 38. docet ejusdem fuisse ponderis, quo fuit Cadurcensis, & 20. solidos cum semisse confecisse Raimundensium Marcam. Occurrit præterea mentio *Raimundensium* Turenensium in Chartis ab eodem Justello descriptis p. 66. 70. 154.

RAISA, *Raisogueldum.* Vide *Reisa.*

RALLA, Instrumentum quo raditur, quasi *Rada, Radella*, unde *Ralla*, inquit Salmasius. Gloss. Gr. Lat. ξυστήρ, *hæc Ralla, Rallum, Rallus, Rasorium.* Adde Gloss. Isid.

RALLUS, Avis aquatica, vulgò *Ral.* Sunt etiam *Ralli terrestres, qui dicuntur duces coturnicum*, inquit Fridericus II. Imp. lib 1. de Arte venandi cap. 9. Adde cap. 17.

RAMA. Lex Ripuarior. tit. 15. *Si quis ingenuus ingenuum Ripuarium interfecerit, & eum cum rama cooperuerit,* &c. Ita præferre Codicem Metensem monet Baluzius, ubi alii *Ramo* habent. Vide *Ramale.*

RAMAGIUM, Facultas data *tenentibus* exscindendi vel colligendi *ramos* arborum in silvis dominorum, seu *ramalia*, unde & *Ramalaticum* dicitur. Charta an. 1104. ex Tabulario S. Maxentii in Pictonibus: *Ego Audiernus de Campania dedi B. Maxentio ramagium per omnes buscos meos in curte de Montebo, ad hoc ut homines de Coguleto accipiant ad omnes necessitates suas.* Regestum Philippi Aug. Herouvallianum fol. 69. *Pro ramagio lignorum donat quæque domus tria ova in Pascha.* Aresta an. 1279. in Regesto Parlamenti Paris. B. f. 49. *Capellani de ramagio forestæ Britolii remanebunt in possessione sui usagii,* &c. Vide *Ramalaticum.*

RAMAGII, dicti Friderico II. Imp. lib. 2. de Arte ve-

nandi c. 30. 43. & alibi, *Falcones silvestres adulti, & qui extra nidum capiuntur cum retibus, laqueis, aut aliis instrumentis. Ramales* vocat Thuanus, nostri *Branchus*. Vocis etymon indicat Petrus de Crescentio lib. 10. de Agricult. c. 3. dum ait *Ramarios* esse *qui de nido egressi de ramo in ramum matrem sequuntur*. Crescentii interpreti Italico *Raminghi* dicuntur. Vide Guill. *Tardif* LectoremCaroli VIII. Regis, de Falconib. 1. parte c. 15.

RAMALATICUM, idem quod *Ramagium*, de qua voce supra. Vetus Notitia apud Perardum in Burgundicis p. 38. *Dedit Canonicis Divionensis Ecclesiæ apud Areum-villam, usus suorum nemorum, ad construenda qualibet ædificia: percursus quoque in eisdem nemoribus, & pasnaticum, & ramalaticum, pasturam videlicet animalium in pratis — habere concessit.*

RAMALE, Ramus. Papias, *Ramalia, rami arborum, vel frondes*. Will. Brito lib. 7. Philippid.

—— Lapides, ramalia, truncos
Comportant, vivoque graves cum cespite glebas.

Et lib. 10.

Pars solis solem ramalibus arcet & imbrem.

Utuntur Ovidius, Persius, Martianus Capella, & alii. Vide Stephanium ad Saxonem Grammaticum pag. 155.

RAMATA, Piscationis species, projectis in aquam ramalibus, intra quæ pisces se se recipere solent. Tabularium Priorat. de Paredo fol. 60. *Dedit in hoc loco — terram, id est campum situm in ripa Ligeris, dictum Ad graverias, & capturam piscium, quas vocant Ramatas, quas sequente tempore Domnus Gaufredus de Bonant in suo dominio retinuit*, &c. Fol. 71. *In Alta ripa sex congeries ramorum, quas Ramatas dicunt, in aqua Ligeris.* Fol. 25. *Ripam aquæ, ac congeries ramusculorum in aqua ad capiendos pisces.* Fol. 78. *Dedit — tres meliores ramatas, quas habebat in alodio suo in Ligerim, quæ vulgò dicitur Lea ad Altam rivam.* Vide *Combri* & *Rameia*.

RAMATA, Ramalium umbraculum, cujus usus in Processionibus Ecclesiasticis, dum eæ per plateas urbanas peraguntur. Charta Huberti Episcopi Andegav. in libro de Restitut. S. Florentii Salmuriensis: *Remitto cunctas alias consuetudines, præter unam, quam solam retineo, quæ est Ramatæ mihi faciendæ singulis annis, sicut prius à villanis illis, si commoniti fuerint apud — sedis nostræ villam ante matrem Ecclesiam ad festivitatem SS. Apostolorum Petri & Pauli*, &c.

RAMATUM. Charta Stephani Bani Croator. an. 1018. apud Joann. Lucium lib. 2. de Regno Dalmatico c. 8. *Et si quis (quod absit) ausus fuerit subtrahere ex meis, vel extraneis, moriatur de ramato, & habeat semen super terram, & persolvat auri libras* 30. hoc est ad ramum, vel ad furcam suspendatur. Vide *Ramus*. *Le Roman de Gaydon:*

Ne soit pandus à un aubre ramé.

RAME, vox Italica, Æs, *Æramen*, unde origo. Tabularium Casauriense: *De bubus & vaccis, & de minutis animalibus, de ferro & rame*, &c. *Corona una de rame, cruce una de rame*, &c. in Charta an. 1284. apud Ughell. tom. 7. Ital. sacr. p. 611.

Ramum, eadem notione, apud Sanutum lib. 2. part. 2. cap. 6. & seq.

RAMEIA, Charta Petri D. Marleti an. 1234. apud Duchesnium in Hist. Monmorenciaca p. 407. *In domanio meo sunt — ripariæ versus Crociacum, duo gurgites, & tres rameiæ quæ dom. Robertus de Essenvilla tenet de me.* Idem videtur quod *Ramata*. Vide in hac voce.

RAMERIUS Charta an. 1236. in Regesto Tolosano Cameræ Comput. Paris. fol. 51. *Prata & pascua, nemora & bartas, & alberetas, & ramerios, & devesios*, &c.

RAMETA, Bulla MS. Paschalis PP. an. 1106. de Dedicatione B. Mariæ de Caritate: *Sunt autem termini isti, ab illo loco Ligeris, ubi sunt rametæ Hugonis de Troncongiis, per medium vallis, usque ad b scum qui dicitur Brollium*, &c. Occurrit ibi rursum. Silvula fortè, à ramis.

RAMHUNT. Vide *Canis*.

RAMICH, est pondus sex *Chirast*, *Chirast* autem est granorum 4. Saladinus de Ponderib.

RAMILIÆ, Ramuli, vulgò *Ramille*. Monasticum Anglic. to. 1. p. 808. *Et de bosco meo concessi & dedi eis in eleemosynam* 10. *carucatas de ramilia, & tres de virga per singulos annos.*

RAMINATIUM. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 94. *Nec non & de tertiis & thaschis quæ exierunt ex eisd m juvis, & de raminatio.* Ubi fortè legendum *Ramatico*. Vide in hac voce.

RAMISPALMÆ. Vide *Dominica Palmarum*.

RAMOSUS *pulsus*, medicis dicitur, qui primis digitis tangentis apparet aliomodo, & reliquis digitis apparet inæqualis: ut si appareat uni digitorum velox, alii tardus, uni spissus, alii ramosus, uni fortis, alteri debilis, uni inciduus & apertus, alteri deciduus & occultus. Magister Egidius de Corbolio lib. de Pulsibus:

Finditur in ramos ramosus, & organa motu
Quadrifido feriens digitos percurrit in imo
Discolor in pulsu, &c.

RAMPICO, Uncus: vox Italica. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 8. *Dictum navigium ronconibus & longis lanceis, atque lanceis cum rampiconibus sive uncis in capitibus optimè fulciantur.* Bocacius: *Perche cimone dopo le parole preso un rampicone di ferro.* Ejusmodi sunt lanceæ illæ Gothicæ, de quibus Sidonius lib. 4. Epist. 20. *Lanceis uncatis, securibusque missilibus dextra referta. Rampiones* habet Petrus de Crescentiis lib. 10. de Agricult. c. 32.

Rampinus, idem quod *rampico*. Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium p. 49. *Cremenses verò per fossatum ipsius castri cum maniculis & rampinis euntes, suos qui in fossato necati erant, — foras extraxerunt.* Pag. 58. *Alios etiam tres ipsius duces milites cum rampinis ferreis de ponte in terram trahentes*, &c.

RAMUS, Virga, membrum virile. Prudentius lib. 1. in Symmachum, de Priapo:

Turpiter adfixo pudeat quem visere ramo.

Warnerius in Caprum Scottum Poëtam MS.

Nam sicut miseræ tractabat crura puellæ,
Prætendens ramum luxuria rigidum.

Vide Meursium in Exercit. critic. part. 2. c. 7.

Ramo interfectum cooperire, de eo qui homicidium clam, seu *murtrum* commisit. Lex Ripuariorum tit. 15. *Si quis ingenuus ingenuum Ripuarium interfecerit, & eum cum ramo cooperuerit, vel in puteo, seu in quocumque libet loco celare voluerit, quod dicitur Mordrido*, &c. Lex Salica tit. 43. de Homic. §. 3. *Si autem de ramis, vel de hallis, aut de qualibet re eum cooperuerit*, &c.

Ad ramum incrocare, ad furcam suspendere, in Lege Salica tit. 69. §. 1. Vide *Ramatum*.

Rami, Dominica quæ *Ramispalmarum* vulgo dicitur. Charta Sanctii Regis Navarræ æræ 1125. apud Sandovallium in Episcopis Pampilonensib. pag. 75. *Veniant ad Ramos & in Sabbato sancto ad Baptisterium cum suis Presbyteris*, &c.

Ramus, Locus custodiæ reorum, truncus, *Stock*, Germ. Goldast.

Investitura per ramum. Vide *Investitura*.

RAN, Rapina, Saxonicè, & Danicè, quæ vox occurrit in Legibus Canuti Saxonicis part. 2. c. 58. Gloss. Saxon. post Leges Henric. I. Regis Angl. ɼan, *aperta rapina quæ negari non potest.* Leges Guillelmi Nothi c. 62. *Si Francigena appellaverit Anglum de perjurio, aut murdro, furto, homicidio, Ran, quod dicunt apertam rapinam, quæ negari non potest, Anglus se defendat per quod melius voluerit, aut judicio duelli, aut ferro.* Vide Hovedenum pag. 601. Janum Dalmerum ad Jus Aulicum Norvegicum vetus pag. 520. & Petrum Resenium ad Jus Aulicum Canuti II. Regis p. 671. Hinc

Boran, Deprædatio mansionis, apud Suenonem in Legibus Castrensib. cap. 10. Kanutus Episcopus Wiburgensis lib. 2. Legum Juticarum cap. 44. *Hoc est boran, quando aliquis intraverit curiam alterius, & inde diripuerit*

diripuerit pecora ejus, vestimenta vel arma, vel aliquam aliam rem valentem dimidiam marcam denariorum. Varias autem rapinarum species jus Danicum recenset, videlicet *haandran, boeran, balran, marleran, stigran,* &c.

RANCARE, Papias MS. *Stertere, rancare vulgo dicitur. Est autem flatum per nares emittere & sonare.* Editus habet *Raucare.*

RANCORDIA, *Rancor, ira; unde Rancordiosus, rancordia plenus.* Ugutio & Joan. de Janua. ex Italico *Rancore, vel* Gallico *Rancœur.*

RANCURA, Fastidium, querimonia, vox Italis nota. Tolosani dicunt, *Se rancura,* queri de aliquo: ex Lat. *rancor:* unde nostri fortè, *Rancune.* Charta Adelfonsi Regis Aragon. æræ 1157. apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. p. 265. *Et qui habuerit rancuram de aliquo de vobis, & voluerit vos pignorare & prendere,* &c. Alia Monasterii Lucensis apud Marcam lib. 5. Hist. Beneharn. c. 17. n. 1. *Super sigillum & vim clamando, accipere habuerunt centum solidos Pictavensis monetæ & cum rancura magna* (honorem Solæ) *reddiderunt.* Id est invito animo. Alia an. 1251. apud v. cl. Steph. Baluzium in Notis ad Concilia Narbonensia: *Cùm olim super quæstionibus & rancuris quæ vertebantur inter* &c. Ibidem: *Super dissensionibus & rancuris inter* &c. Dantes can. 39. 27.

Quella che non si dol di mia rancura.

Rancurare, Italis *Rancuricare.* Vide Albertum Acharisium in Vocabulario Italico. Charta Alfonsi I. Regis Aragonum apud Blancam: *Scripsi tibi ista mea carta de Logronco: & sapias quod vidi rancurantem illo Episcopo de Zarragoza, & suos Clericos quomodo non habent, neque sunt penes illos, Ecclesias adhuc de illos alhobzes, & de illos furnos qui fuerunt de illas meschitas.* Infra: *Et si me amas, amplius non veniant mihi inde rancurantes.* Aimericus Sarlatensis apud Joan. Nostradamum in Vitis Poëtarum Provincialium c. 59.

Auray en pax suferrai mas doulours,
Et non mi vac plangen ny rencuran.

RANCUS, Ῥαγκός, pro *Rancidus,* in Gloss. Gr. Lat.

RAPA, *Rapus,* Comitatus portio major, *lasti* instar, quæ plures in se continet *hundredos,* seu centurias. Omnis autem *Sussexia* in sex tantum *rapos* consumitur. Spelm.

RAPEIUM. Lambertus Ardensis p. 2. *Quia terras & rapeia & silvulas, decimasque & redditus, aliasque possessiunculas nunc in Ghisnensi terra possideant.* Et pag. 11. *Eò quòd in armentis & pecoribus nutriendis totam perfunderet intentionem, terram in parte monticulosam, & rapeis & bosculis obsitam, agros etiam pascuos, gurgitosam marisci planitiem — cum se daturum promisisset,* &c.

RAPERIA, Ædiculæ rustica species, apud Arvernos. Tabularium S. Flori in Arvernis an. 1265. *Ordinamus quod de uno quoque foco, i. hominum facientium vel habentium raperiam, una detur gallina.* Alibi: *Quilibet homo habens domum propriam in dictis parochiis existens, pro una raperia, vel pro quocunque foco unam gallinam solvat.* Occurrit ibi pluries.

RAPHALIS. Vetus Charta MS. an. 1250. *Ego Garcia Examinis* (Procurator & tenens locum in Cuissa pro D. Infante Petro Portugall.) *dono & stabilio per francum & liberum alodium tibi Bern. de Vernet Presbytero — unum Raphalem, qui vocatur Benysaid, qui affrontat, &c. ita quod ibi laboretis, & de omnibus bladis inibi habitis, donetis mihi & meis — deciniam & Ecclesiæ primitiam.* Occurrit ibi pluries. Vox Arabica, *Rahal, Raphal, Rafal, Rafalet,* quæ casam, domum, seu prædium civitati vel oppido adjunctum sonat: *una casa, ò heredad junto à la ciudad ò villa,* inquit Joan. Dametus in Hist. Regni Balearici pag. 272.

RAPIARIUS, *Rapiarium,* Collectaneum, in quod undique rapta referuntur. Ita editor Chronici Windesemensis ad lib. 2. cap. 62. *In uno rapiario compendiose inscripsit.* Cap. 65. *Studendo seu bonum punctum ad rapiarium scribendo.* Cap. 67. *Bonum de vita & passione Christi scripsit rapiarium.* Adde cap. 68. *Raparium* verò est *locus ubi rapæ crescunt,* Joanni de Janua.

RAPINA, Infirmitas in falconibus. Anonymus de Falconibus secundum Aquilam, &c. *Si infirmitate quæ Rapina dicitur, infirmetur, succo artemisiæ cibus ejus intingatur.*

Rapina, Raptus. Vide *Mazacrium.*

RAPINATOR, Raptor, apud Baldricum Noviom. lib. 1. cap. 10. Usi etiam aliquot ex veteribus. Vide Nonium ex Varrone.

RAPOWORFIN, Sepulchri violatio, vox Longobardica. In Edicto Rotharis Regis Longob. titulus 6. inscribitur *de Raporworfin.* Mox sequitur: *Si quis sepulturam hominis mortui ruperit, & corpus expoliaverit, aut foris jactaverit,* &c. Extat hæc lex in Lege Longob. lib. 1. tit. 12. §. 2. Vide *Uneguuorfin, Marahuuorfin,* & *Meruuorfin.*

RAPPA. Vide *Marguillum.*

RAPTORES, Latrones publici, *Voleurs de grands chemins.* Vita S. Simonis Comitis Crispeiensis. cap. 11. *Cùm apud Firmitatem Castellum, quæ olim ipsius hæreditas dicta est, in propria demoraretur, amicum quemdam ad se de villa venientem, videndi desiderio accensum, unus ex iis qui Raptores dicuntur, improvisè prosiliens, captum rapuit, & abscessit.* Ordericus Vital. lib. 9. ubi de Concilio Claromontensi an. 1095. *Hoc etiam anathemate feriuntur falsarii, & raptores, & emptores prædarum, & qui in castris congregantur propter exercendas rapinas, & domini qui amodo eos retinuerint in castris suis.* Vide Hermannum de Miracul. S. Mariæ Laudun. lib. 1. cap. 6.

RAPTURA. Glossarium Saxonicum Ælfrici: *Raptura,* ꝛẏpꞇ. i. lac serosum.

RAPTUS, *Concubitus illicitus,* Ugutioni, & Joanni de Janua: Nuptiæ occultæ, clandestinæ. Concilium Trosleianum an. 909. c. 8. *Est præterea quædam execrabilis species rapinæ, vel potius sacrilegii, quam ex ipso actu rustici Raptum vocant.* Infra: *Decernimus ut nullus occultas nuptias vel raptum faciat, — sed dotatam & à parentibus traditam per benedictionem Sacerdotum accipiat,* &c. Charta Guidonis Regis Hierosol. an. 1190. apud Guesnaium in Annalib. Massiliensib. *Excepto furto, homicidio, tradimento, falsamento monetæ, violatione mulierum, quod Rapt vulgariter dicitur.*

Ratus, pro raptus. Charta Willelmi Comitis Pontivi an. 1203. in Tabul. S. Judoci: *Et notandum quod Comes Monsteroli & Pontivi extra villam B. Judoci per totum Comitatum prædictæ Ecclesiæ debet habere assultum, murdrum, scatum, & ratum, violentiam scilicet mulieris vi oppressæ.*

RAPULATUM, *Cibus de rapis.* Jo. de Janua.

RAPUS. Chartula plenariæ securitatis scripta sub Justiniano apud Brisson. lib. 6. Formul. *Olla testa rupta una talia valente asprione, albio valente nummos 80. rapo valente asprione, modio valente asprione,* &c.

RASA. Charta MS. Jacobi Regis Aragon. an. 1260. *Et affrontat — per rasam bosqui usque ad campum vestrum,* &c.

RASAMEN, Rasura, *Raclure.* Marcellus Empiricus cap. 1. *Rasamen pastæ quod in magide adheret, — conteres,* &c.

RASARE. Auctor Mamotrecti ad lib. Job c. 40. *Sorbet terram, i. sorbere videtur rasando, sive pedibus fodiendo.*

RASCARE, Cum sonitu quodam ac vi expuere, Picardis *Rasquer:* vox conficta à sono qui expuendo fit, vel quod guttur sputum acriùs quodammodo radat: est enim Italis *Raschiare,* idem quod *radere.* Constantinus African. lib. 3. de Morbor. curat. cap. 8. *Sanguinis rejectio duobus modis fit, cum tussi, vel cum rascatione: cum tussi, à pectore exit, & sibi cum adjacentibus membris: cum rascatione, ex gutture & adjacentibus uvulæ.* Adde c. 9.

RASCIA, Modus agri, vel vineæ. Tabularium Prioratus de Paredo in Ducatu Burgundiæ fol. 17. *Quidam homines — vendiderunt monachis hujus loci 3. rascias de vinea, quas ad medium plantum tenebant.* Fol. 40. *Vendidit monachis — unam rasciam vineæ,* &c. Occurrit alibi non semel.

Rascia, Aqua subsidens, locus aquaticus, & lutosus, vulgo *Raque,* Picardis. Charta Philippi Comitis Flandrensis an. 1176. apud Buzelinum lib. 2. Gallofl. cap. 22. *Excepto eo quod ibi habet Aquicinctensis Ecclesia à rascia Pomeriis, usque ad rasciam Rullagii, & quod domino Warlemii in angulo suo licet habere tres tantummodo lacunas talis* (f. palis) *& viminibus compositas, sed nullam ex jure licet ei exercere piscationem per decurrentes aquas.* Vide *Rascare.*

Rascia. Declarationes Congregationis Casinensis S. Justinæ ad cap. 55. Regulæ S. Benedicti: *Chlamydes vero sive de rascia, sive de panno, sive de feltro, sive secundum consuetudinem Congregationis nostræ, non serico supernè contextæ, nec Laicorum more bullis fericis antebullatæ,* &c. Mox: *Pilei sive de lana sive de palea non sint, ut seculares utuntur, in turbinem elati aut acuti, aut etiam serico ornati, sed depressi, plani, ac simplici rascia cooperti, si fuerint cooperiendi.* Idem fortè quod *Rasum.* Vide in hac voce.

RASCUS. Liber de Miraculis S. Quintini cap. 11. apud Hemereum: *Ubi & quidam pauper claudus — hospitans quoddam ferramentum habebat, quod vulgi rascum vocant, hocque vasa minuta cavans, victum operando manibus quærebat.*

RASE. Eigil in Vita S. Sturmii n. 13. *Dirutis innumeris silvis & arboribus, & rase ad calcem faciendam composita,* &c. Ubi Browerus Germanis *Rase* cespitem esse ait, quem vulgo *Turbam* vocamus, quo scilicet ignis conficitur.

RASERIA, Mensura annonaria, in tractu præsertim Morinensi, vulgo *Rasiere.* Bulla Honorii III. PP. apud Ughell. in Episc. Interamn. to. 1. *Solvat unum raserium annonæ Episcopo,* &c. Charta Balduini Com. Guinensis an. 1228. *Octo raseriæ avenæ & sex raseriæ ordei.* Occurrit passim in Tabulario S. Bertini, & Chronico Andrensi p. 365. 372. 414. in Probat. Hist. Monmorenc. p. 342. Hist. Guinensis p. 202. apud Miræum in Donat. Belgic. p. 237. &c.

Rasarium, ead. notione. Monasticum Anglic. to. 2. p. 417. *Et de uno rasario frumenti in uno quoque mense Ortolano: & ad Natale Domini de uno rasario brasii,* &c.

Rasellus, eadem pariter notione in Aresto an. 1320. pro Tornacensib.

RASETA. Matth. Silvaticus: *Pecten, pars manus quæ est inter rasetam & digitos.*

RASILIS. Papias: *Ralla, vestis est quæ vulgo Rasilis dicitur.* Gloss. Saxon. Ælfrici: *Ralla, vel rasilis:* ꝥoȝum beꝩeꞃoꝺ hꝩæȝel. Est autem *ralla* vestis species Plauto nota. Papias: *Rasile, acutum, vel bene rasum.* Vide *Interrasilis.*

RASORIUM, in suppellectile scriptoria, in Statutis antiqu. Cartusianorum cap. 16. §. 8 *Scalpellum unum ad radendum pergamena, novaculas sive rasoria duo,* &c. Ubi *Rasoria* fortè sunt quæ *Canifs* appellamus.

RASPARE, Scrutari, vox Italica, pro *Ruspari,* ἐρευνᾶν. Joannes de Janua, & Gloss. Lat. Gall. *Ruspor, inquirere, & est gallinarum, quæ pedibus escam quærunt.* Gloss. Isidori: *Ruspantur, perquirunt anxiè.* Fridericus II. lib. 1. de Venat. cap. 9. *Aliæ* (aves) *raspando cum pedibus sub terra, quando non inveniunt escam super terram, ut perdices, gallinæ, —aliæ raspant cum pedibus & cum rostro cavando, mordicant ea quæ inveniunt super terram & sub terra.* Et cap. 35. *Cum isto namque ungue caput & cætera membra, ad quæ possunt attingere, raspant & scalpunt, ex utroque pede scilicet.* Lib. 2. cap. 52. *Raspat autem ubi est ciliatura, per duas causas una est quia vult removeree: ligamen ab oculis,* &c. Vide Oct. Ferrarium, in *Raspare,*

RASPATORIUM. Matth. Silvaticus: *Spatomelle, est instrumentum chirurgicum, quo immittuntur medicinæ in vulneribus, & oculis, Raspatorium secundum alios.*

RASPETUM, Vinum recentatum, Gallis *Raspé.* Charta Henrici Ducis Brabantiæ pro Communia Bruxellensi an. 1229. *Qui vinum supra uvas habuerit, quod Raspetum vocatur, in tavernis ipsum vendere non potest.* Vide *Recentatum.*

RASSA. Vide *Trassa.*

RASTA, Milliare Germanicum, *Raste.* S. Hieronymus in Joëlem: *Unaquæque gens certa viarum spatia suis appellat nominibus. Nam & Latini mille passus vocant, & Galli leucas, Persæ parasangas, & rastas universa Germania.* Vetus Agrimensor: *Milliarius & dimidius apud Gallos leuvam facit, habentem passus mille quingentos, duæ leuvæ sive milliarii tres apud Germanos unam rastam efficiunt.* Beda de Numer. divisione: *Duæ leuvæ, seu milliaria tria rastam faciunt,* Charta Dagoberti Regis apud Will. Hedam, Coccium, & Henschenium de Tribus Dagobert. *Leucas sex, quas homines loci illius siti dicunt rastas tres esse.* Vetus Charta in Chronico Laurishamensi p. 64. *De qua in omnem partem quaquaversus pertinent ad eundem locum inter campum & silvam leugæ duæ, id est, rasta una.* Adam Bremensis cap. 19. *Qui locus ab Episcopatu Ferdensi positus, ab Hammaburg nisi tribus disparatur rastis.* Adde Leonem III. PP. Epist. 2. ad Carolum M. Thwroczium in Chron. Hungar. part. 1. cap. 11. Chartam Ludovici II. Reg. apud Mabillonium to. 5. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti p. 526. &c.

RASTALLATIVUS *scorpius, qui parvus est, & habet caudam retro rastellantem,* inquit Constantinus Afric. lib. 8. Pantech. c. 22. id est *rastelli* instar effictam.

RASTELLAGIUM, Præstationis species ex pratis, vel operæ quas in *rastellando* fœno in dominorum pratis debent Tenentes. Tabularium Prioratus S. Nicasii Mellentensis fol. 37. *Quidquid juris habebant vel habere poterant in pratis eorundem sitis apud Murellos, tam in rastellagio, quàm in aliis consuetudinibus,* &c. Tabularium Ecclesiæ Carnotensis an. 1225. ch. 257. *Et omnes abonagios, scilicet de quolibet abonagio unum denarium, & medietatem omnium rastelagiorum pratorum,* &c.

Rastragium, eadem notione. Necrologium Ecclesiæ Carnotensis: *Scilicet custodiam & margines, qui vulgo dicuntur andems, & rastragia.*

RASTICUCIUM. Catholicon Armoricum: *Czeff, Gall. Besagüe, Lat. Bipennis, Rasticucium, Bisacuta.*

RASTRUM Vide *Furca.*

RASUM, *Rasus,* idem quod *Raseria,* Mensura annonaria, in Regesto Censuum Carnoti fol. 25. & alibi. Charta Radulphi Episcopi Adegavensis an. 1183. pro Abbatia Melinensi: *Unam minam nucum & sex denarios de eleemosyna Odonis — unum rasum nucum de eleemosyna Fulconis de Chemans,* &c. Charta Balduini Abbatis de Vermand in Tabulario Abb. Montis S. Martini: *Duo rasa avenæ quæ ei pro terra mansuali debebantur.*

Rasus. Fleta lib. 2. c. 12. §. 12. *Rasus alleorum continet 20. flones, & qualibet flonis 25. capita.*

Rasum, Ῥάσον Græcis Græcobarbaris, vestis novitiorum Monachorum, qui ῥασοφόροι dicuntur. Vide Balsamon. in Syn. CP. can. 5. Meurs. in Gloss. & Salmas. ad Tertull. de Pallio pag. 35. S. Althelmus de Laude virg.

> *Nec lacerna tibi vilescat vitrea, virgo,*
> *Tergore vel rasso, & lignis compacta salignis,*
> *Seu membranarum tenui velamine facta.*

Ubi legendum *raso.* Vide *Raxium.*

RATA. Canones Hibern. lib. 31. c. 20. *Ut fœminæ hæredes dent ratas & stipulationes, ne transferatur vera hæreditas ad alienos.* Lib. 33. c. 6. *Omnis venditio tribus confirmetur, id est ratis & stipulationibus, & testibus, & scriptione in qua fiunt.* Cap. 5. *De modo quo reddet*

debitor salutem rata. Et mox: *Debitor reddat quantum rata solvit, & quantum fatigatus fuerit: si vero humanus fuerit, rata non quærat usuram*, &c. Cap. 7. *De ratione stipulationum & testium*, inscribitur. Est igitur *rata* idem quod *stipulatio*, contractus. Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. *Rata, arbitrata, firma, certa.* Iidem Canones c. 4. *Synodus Hibernensis dicit, ut rata reddat debita, pro quibus fixerat manus.*

RATAPANT. Vide *Catapanus*.

RATENICHTES. Vide *Colna*, & *Radman*

RATICULA, & *Raticum*, *obolus*, *as*, *sic dictus, quia sit similis rati, scilicet ad instar ratis cornutus.* Ugutio.

RATIO, Jus, causa, judicium.

Rationes exercere, Placitare. Charta Lotharii Regis Franc. an. 987. apud Michaëlem Carbonellum in Chronico Hispan. fol. 19. *Ut nullus Comes, Pontifex, Judex publicus in prædictis rebus habeat potestatem causas distinguendi, nec obligandi, nec rationes exercendi*, &c.

In rationes venire, advenire, ad rationem venire, esse, &c. Juri stare. Epistola Episcoporum Franciæ ad Ludovicum Regem an. 858. c. 3. *Quando sicut & ante petivimus, ut frater vester, & omnes fideles illius ante vestram fideliumque vestrorum præsentiam in rationes loco & tempore congruo venissemus, & quæ male gesta forent, vestro consilio & auxilio cum Dei adjutorio fierent emendata.* Chronicon Farfense: *Et qui aliter agere voluerit, in præsentia Regali vel Imperiali in rationes adveniant.* Formulæ vett. incerti autoris for. 38. *Suggessit eo quod apud nostrum signaculum hominem aliquem, nomine illum, mannitum habuisset, & super noctes tantas ante nos debuisset venire in rationes*, &c. Charta Caroli M. pro Monasterio S. Dionysii: *Si quis vero contra præcepta anteriorum Regum vel nostra aliquid facere vel contraire voluerit, tunc Missus noster vel Comitis super noctes viginti una ante nos per bannum nostrum venire faciant in rationes contra Missos S. Dionysii & Foleradi Abbatis.* Adde Formulas vett. secundùm Legem Romanam for. 29. 39. 42. Concilium Duziacense I. parte 1. cap. 6. p. 67. part. 4. cap. 4. p. 254. Beslium in Regib. Aquitan. p. 31. &c. *Ad rectam rationem & justum judicium venire*, in Capitul. Caroli C. tit. 16. §. 2 Fulbertus Carnot. Epist. 48. *Quia judicio contendere magis quàm veniam postulare statuistis, restat vobis convenire judices, qui præfixis loco & tempore, nos in alterutrum legali ratione justificent.*

Ad rationem stare. Formula 117. apud Lindenbrog. *In rationes publicas ante illustrem virum — adstitit.*

Mittere vel *ponere ad rationem*, est ad judicium quemvis provocare, citare, submonere. Hinc familiaris loquendi nostris formula, *Mettre quelqu'un à la raison.* Baldricus lib. 3. Chr. Camerac. c. 45. *Qui de tantis malis missus ad rationem, iterum evictus omnia emendavit.* Adde lib. 1. cap. 116. Galbertus in Vita Caroli Comit. Flandriæ n. 140. *Posuerunt Comitem ad rationem.* Charta Henrici III. Imp. an. 1056. apud Nicol. Zillesium: *Si homo in hominem verbis aut factis deliquerit, nec Abbas nec Advocatus in rationem id ponere debet, nisi præsens sit aliquis qui eum accuset.* Epistola 221. ex Francicis to. 4. Hist. Francor. *Posui civitatis burgenses ad rationem, responderunt mihi*, &c. *Ad rectam rationem & debitam emendationem perducere*, in Capitul. apud Marsnam an. 851. c. 4. Adde Conventum Furonensem an. 879. c. 4. 8. Alexandrum III. PP. Epist. 45. apud Sirmondum, Traimundum Clarevallensem Epist. 3. Gaufridum Vindocin. lib. 2 Epist. 16. Thomam Walsingham. an. 1304. p. 88. Beslium in Comitib. Pictav. p. 149. Hist. Landgravior. Thuring. cap. 109. &c. *Le Roman de Garin*:

Guibert l'appelle, si l'a à reson mis.

Crebrò apud hunc scriptorem.

In ratione esse, quod practici dicunt, *Estre en cause*, in Capitulari 3. an. 813. c. 42.

Rationem sequi. Gregorius Turon. lib. 9. c. 33. *In judicium quoque accedentem coëgimus eum, in quantum potuimus, rationem sequi*, i. judicium.

Rationem habere cum aliquo, Litigare cum aliquo. Vita S. Præjecti Episc. Arvern. *Ad palatium properat, & ut mos est apud Regis aulam, in loco ubi causæ ventilantur, introiit, ut cum Hectore de supradicto negotio rationes haberet.* Edictum Pistense c. 32. *Et ipse sic mallum suum teneat, ut barigildi ejus & Advocati, qui in aliis Comitatibus rationes habent, ad suum mallum occurrere possint.* Adde Capit. Caroli C. tit. 32. §. 13.

Rationem facere, Jus alicui facere, impertiri, Gall. *Faire raison à quelqu'un.* Lex Ripuar. tit. 3. §. 2. *Quod si servus — fuga lapsus fuerit, supra 14. noctes aut ipsum repræsentet, aut pro eo faciat rationem. Districtas rationes facere*, in Epist. Stephani PP. ad Pipinum, &c. *Districtas cum eo faciatis rationes.* Charta an. 1167. apud Guichenonum in Hist. Sabaud. p. 42. *Ego vel ipsi ibi de eis plenariè justitiam & rationem faciemus.*

Rationem perdere, Causa excidere, & à facultate jus suum persequendi. Decreta S. Ladislai Regis Hungar. lib. 1. cap. 41. *Si quis verò nobilium — ad regale palatium cum suo litigatore non steterit, & regio nuntio vocatus sine Regis licentia domum perrexerit, rationem perdet, & insuper si quid ab eo abstulerit, dupliciter reddat.* Adde cap. 42. lib. 3. c. 26.

In ratione sua esse, in Lege Salica tit. 1. Occupari rebus propriis. *De hæreditate & de tota illorum ratione se tollat*, tit. 63. id est, ejusce parentelæ res ac negotia negligat.

Rationare, Placitare, *Plaider.* Capitulare 1. Caroli M. an. 802. c. 9. *Ut nemo in placito pro alio rationare usum habeat defensionem alterius injustè, sive pro cupiditate aliqua minus rationare valente, — sed unusquisque pro sua causa vel censu, vel debito rationem reddat*, &c.

Rationator, Advocatus. Constitutiones Barcinonenses MSS. *Item que los Avocats & els Rahonadors no pusquen pendre ne aver per lur salari del plet, — si no aytant con lo Jutge deu aver & pendre de la una part.* Observat Miræus in Donationib. Belgicis p. 549. *Rationatores*, Belgis & Theutonibus appellari, qui tam civiliter, quàm criminaliter in tribunali Præpositi jus dicunt, vulgò *Redenaers* nuncupatos.

Ratiocinare, *Ratiocinari*, Litigare, in jure agere, jus suum disceptare, ad rationem ponere, causam suam coram judice rationibus probare, rem quampiam rationibus ad id adductis sibi asserere, crimen rationibus in judicio à se amoliri. Vetus Notitia apud Beslium p. 149. *In legitimo placito ante ipsum Comitem ipse — advenire deberet ad hanc causam ratiocinandum*, &c. Ordericus Vitalis lib. 12. p. 846. *Sed virtute Regia consobrinum suum protegente, ratiocinari ad voluntatem suam non poterat.* Idem eodem lib. *Clamores vestros & ratiocinationes, ut rectius potuero, diligenter discutiam.* Sugerius in Ludov. VI. cap. 3. *De jure in curia ejus rationando certa die decertent.* Cap. 8. *Comes pactum hoc offerebat per Andream de Baldimento terræ suæ procuratorem ratiocinare.* Vetus Notitia ex Tabulario Eccl. S. Laudi Andeg. p. 84. *Qui cùm diu obstinatè prædictum passagium tenuisset, & se ipsum ratiocinaturum dixisset, termino indè posito, & postea præterito — quatuor nummos quos inde ceperat reddidit.*

Derationare, eadem notione. Chronicon Centulense Hariulfi lib. 4. c. 7. *Tamdiu itaque contra Hucbertum institit, usque quò procerum judicio in Regis præsentia eam quam diximus villam derationaret.* Cap. 19. *Volens eam veraci assertione, & chartæ testimonio nobis derationare.* Tabularium Ecclesiæ Ambianensis fol. 34. *Et eamdem decimam Canonici adversus eum derationaverunt.* Chron. S. Petri vivi an. 1116. *Et se se ubivis omnibus judicialibus sententiis deratiocinaturum evidenter patefecit, Ecclesiam Retiacensem se & antecessores suos plus 100. annis — tenuisse.* Milo Crispinus in Vita B. Lanfranci Arch. Cantuar. cap. 9. *Et coram omnibus testimonio antiquorum Anglorum, qui periti*

erant legum patriæ, deratiocinatus est libertatem terræ suæ. Vide Doubletum in Hist. Sandionys. pag. 842. Sammarthanos in Gallia Christ. to. 2. p. 445. &c.

Disrationare. Leges Edwardi Confess. c. 36. *Si quis fecerit clamorem ad Justitiarium, quod injustè interfectus sit, & dixerit quod velit hoc disrationari*, &c. Leges Henrici I. Reg. Angl. c. 2. *Si quis civium de placitis Coronæ implacitatus fuerit, per sacramentum quod judicatum fuerit in civitate se disrationet*, &c. Mox: *Se disrationent quod non debent.* Adde c. 29. & 48. Charta ejusdem Henrici in Monastico Anglic. tom. 3. p. 265. *Sciatis me reddidisse Deo & Ecclesiæ & Roberto Episcopo Lincolniæ 12. bovatas terræ, quas Radulfus Basset disrationavit esse in dominio meo*, &c. Vide Leges Athelstani cap. 2. Matth. Paris an. 1242. p. 397. an. 1249. p. 508. Vitas Abbat. S. Albani p. 79. Chronic. Andrense p. 416. Probationes Histor. Castilion. p. 26. &c.

Dirationare, eadem notione usurpant Regiam Majest. lib. 1. cap. 15. §. 12. cap. 16. §. 10. Leges Henrici I. Reg. Angl. c. 48. Ricardus Hagulstad. cap. 13. Placitum apud Pinendenam apud Seldenum ad Eadmer. p. 198.

Desrener, nostris. Leges Guillelmi Nothi c. 27. *Si home veut derainer convenant de terre vers son Seignor, per ses pers de la tenure meimes qui il apellera à testimoines, les cuverad derainer: kar par estranges ne pourra pas derainer.* Ubi miror vocem *derainer* non intellexisse Seldenum. Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 1. *Pource que se il n'est plaideoir, que son conseill li sache la raison garder, & sa querelle desreigner de ce dont il est requeroir.* Cap. 3. *Je le vous contrebati par esgart de court, & vous par esgart de court l'avés desreignè vers moi*, &c. Cap. 13. *L'on peut plaidoier contre chascunsans estre donné à conseil par court, pour son droit desraigner, ou deffendre*, &c. Occurrit ibi non semel. Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

Irons-nous dessus luy vostre droit desrener.

Hinc *desrene*, quod *dirationamentum* dicitur in Monastico Anglic. to. 1. p. 238. & apud Will. Thorn p. 2130. quod sic definit vetus Consuetudo Normanniæ: *Deresne si est une loy establie en Normandie en simples quereles, par laquele celui qui est suis d'aucun fet, & accusez de felonie que il n'a pas fet le fet dequoi la partie averse l'avoit accusé, & pour c'en que l'en a presumptiom que chescun doit mieus savoir la verité de son propre fet que nul autre, la desrene est ottroiée à celui qui en est suis pour desclairier la verité du fait dont il est accusez. Donques il est que home desresne toute icele chose qui est proposée entre lui par son aversaire, & desrene, c'est assavoir il demonstre hors reson ou sans reson*, &c.

Arasner, Ad rationem ponere, in Pacto Tongrensi an. 1403. in magno Recordo Leodiensi p. 29. 30. &c.

RATIONABILITER, Justè, cum ratione, *Raisonnablement.* Synodus Vernensis an. 755. cap. 23. *Et postea alias causas cum justitia rationabiliter judicent.*

RATIONALE, in veteri Testamento, erat stola Pontificalis, quæ & *Logium*, dicebatur: *Pannus scilicet exiguus*, ut ait Eucherius Lugdun. *ex auro, gemmis, coloribusque variis, qui superhumerali contra pectus Pontificis annectebatur.* Subdit Innocentius III. lib. 1. Myster. Missæ cap. 11. *Dictum est Rationale judicii, quia ibi erat lapis, in cujus splendore Deum sibi esse propitium cognoscebant. Erat autem Rationale quadrangulum duplex de quatuor coloribus, auroque contextum, habens 12. lapides per ordines quatuor*, &c. Mox: *Inserebatur autem λόγιον superhumerali à superiori parte per duos annulos, & duas catenulas aureas, immissas duobus uncinis, qui sub duobus prædictis onychinis in superhumerali continebantur infixi*, &c. Vide Fulbertum Carnot. Epist. 2. Fuit etiam

Rationale, vestis Episcoporum novæ Legis, vel ornamentum: sed cujusmodi fuerit, hactenus incertum manet. Menardus ad librum Sacramentorum Gregorii M. ait esse *ornamentum quoddam pectorale, ad similitudinem illius quo utebantur olim legales Sacerdotes.* Sed hæc nihil declarant. Multus est Gretzerus in Observat. ad Philippum Eystetensem cap. 16. in disquirendo quid sit Pontificium Rationale nuperum: eoque ferme concedit, ut quidpiam affine Pallio Archiepiscopali fuisse existimet, cujus usus aliquot Episcopis ab summis Pontificibus indultus legitur. Sanè Ivo Carnotensis serm. 3 ubi de Rationali Sacerdotum veteris Legis, quibusdam tantum Episcopis, non omnibus concessum innuit: *Hic ornatus solius erat Pontificis, sicut & nunc est apud eos, quibus eo uti concessum est, propter distantiam majorum & minorum Sacerdotum.* Et infra: *Novi quoque Testamenti Sacerdotes non omnibus illis utuntur indumentis, quia nec duabus utuntur tunicis, nec Rationali, præter solos Pontifices.* Concessi peculiari quodam privilegio sedibus ipsis, vel personis, Rationalis exempla aliquot recitant scriptores. Ac de Eystetensis sedis Episcopis omnibus induito à summo Pontifice Rationali, sic ipse Episcopus Philippus Eystetensis in Vita S. Willibaldi cap. 23. *In cujus dignitatis evidentiam vestitura magni ornatus, ac sanctæ figurationis ei concessa est: nec non ab omnibus sibi rite succedentibus præ cunctis Episcopis, qui de linea Moguntinæ derivationis computantur. Vocatur autem vestis ista Rationale, quo etiam summus Pontifex accedens ad Sancta sanctorum olim superutebatur. Habebat autem Rationale summus Pontifex in Lege veteri in præfigurationem multæ perfectionis, & Pontificibus novi Testamenti quibusdam conceditur in exhibitionem consummatæ virtutis, quæ gratia & ratione perficitur, à qua Rationale dictum est.* Eadem habet Historia S. Walpurgæ ad Reginam Hungariæ. Bulla Lucii III. PP. an. 1182. pro Archiepiscopo Montisregalis in Sicilia, apud Margarinum in Bullario Casinensi to. 2. p 199. *Fulgeat in pectore tuo Rationale judicii cum superhumerali ratione conjunctum, & ita in conspectu Dei procedas & hominum*, &c.

Descripsit Chappeavillus ad caput 40. Ægidii Aureævallis Monachi, Chartam Innocentii II. qua Adelberoni II Episcopo usum Rationalis certis diebus concedit, his verbis: *Et quoniam tanquam Aaron ad Pontificalis dignitatis fastigium divina gratia te vocatum esse confidimus, & loco Moysi ad regendum Christianum populum, per Dei providentiam es constitutus, eorum quoque dignitatis te participem constituimus, & usum Rationalis, postquam in Episcopum consecratus fueris, personæ tuæ concedimus: statuentes ut eodem sacro ornamento infra Ecclesiam duntaxat his diebus utaris, qui in præsentis scripti serie præscribuntur, id est Cœna Domini, Pascha, Ascensione, Pentecoste, in festo B. Joannis, in solennitatibus Apostolorum Petri & Pauli, Assumptione B. Mariæ, in festo B. Lamberti, omniumque Sanctorum, Natali Domini, in Octavis ejusdem, & Epiphania, in Purificatione B. Mariæ, in Dedicationibus Ecclesiarum intra tuam parochiam, & ordinationibus Clericorum, & in anniversario die Dedicationis Leodiensis Ecclesiæ.* Ex quibus patet eundem ferme fuisse *Rationalis* deferendi usum ac *Pallii*.

At omnium Episcoporum fuisse *Rationale* videtur innuere Missa vetus ex Codice Rotaldi Abbatis Corbeiensis, de Episcopo sacra facturo die Paschatis: *Postea ministretur ei casula: tandem verò Rationale cohærens junctim superhumerali.* Quò spectant ista ex Ivone Carnot. ser. 3. *Sunt autem adinvicem concatenata Rationale & humerale, quia cohærere sibi invicem debent ratio & opera.* Mentio est præterea *Rationalis* in Actis Ecclesiæ Saltzburgensis apud Canisium: *Inter cætera pretiosa, quæ tunc temporis idem intrusus seu Episcopus nobis abstulit, Rationale unum ex auro & gemmis pretiosis intextum, aureis catenulis dependens, pene mille marcarum pretio æstimatum, quod Imperator Græciæ fundatori nostro Gebehardo Archiepiscopo, dum legatione Cæsaris illo functus, filium ejus baptizasset, pro munere donaverat, jussit præfatus Perchtoldus exponi, militibus suis

hæc largiturus. Mox: *Quidam verò ex fratribus Nordwinus Presbyter, Sacristæ seu Custodis functus officio, ad tantum facinus perhorrescens, & aliorum quatuor qui adhuc supererant, simili cæde jam perituris vitæ consulens, arreptum Rationale in quatuor frusta confregit, cuique illorum suam partem tribuens.* Meminit & *Rationalis Episcopalis* Historia Episcoporum Autisiod. cap. 49. *Palla verò carbasea aureo circa pectus effulgens Rationali, à genibus ad talos usque holoserica limbo deaurata mirificè Pontificalia vestigia complectebatur.* Infra: *Casula autem coloris ætherii phrygio palmum habente, superhumeralis & Rationalis effigiem ad modum Pallii Archiepiscopalis honorabiliter prætendebat.*

Ex quibus sanè nihil aliud fuisse videtur *Rationale* istud Episcopale, quàm pallium. Bruno Signiensis Episcopus de vestib. Episcopal. *Restat nunc ut de pallio dicamus, per quod simul utrumque, & superhumerale & Rationale significatur. Quia enim supra utrumque Pontificis humerum jacet, superhumerale dicitur: quod verò inde descendens in ipso Pontificis pectore jungitur, Rationale dicitur. Habebat enim Aaron superhumerale, quod quidem usque ad humerum extendebatur: Rationale verò quadrangulum erat & duplex, sicut & pallium duplex est. Habebant enim mensuram palmi, tam in longitudine quàm in latitudine, quæ mensura Pontificis pectori ornando vel operiendo sufficeret. Habet igitur Pallium eandem cum superhumerali & Rationali significationem, quamvis eandem non habeat compositionem.* Habetur in Missa ab Illyrico edita hæc Oratio *ad Rationale*, cùm scilicet illud induit Episcopus sacra facturus: *Da nobis Domine virtutem tuam firmiter retinere, & doctrinam veritatis plebi tuæ dignè aperire.*

RATIONALES, Procuratores Principum (nam & ita interdum appellantur) in provinciis, qui *Provinciales reditus* exigebant: καθολικοί, in Gloss. Gr. Lat. Julius Firmicus lib. 3. cap. 4. *Faciet Procuratores Regum rationales.* Infra: *Faciet aut Procuratores Regum, aut Rationales, aut quibus nuntiandi potestas concedatur.* Cap. 8. *Reddet etiam honestos moribus & graves rationibus etiam faciet præpositos, aut conductionum, aut frumentorum,* &c. Cap. 13. *Qui discussiones rationales, magnaque negotia tractare consueverint.* Lampridius in Severo: *Procuratores, id est Rationales.* Ejusmodi *Rationalium* mentio est in veteribus inscriptionibus, in utroque Codice, apud Ammianum, Senatorem lib. 6. Epist. 8. &c. *Rationales*, qui *rationes & computa dispungunt*, in Bulla Clementis VI. PP. an. 1344. apud Waddingum in Regesto to. 3. p. 308. Vide quæ de *Rationalibus* variis congessit Jacobus Gotofredus in Notitia dignitatum Codicis Theodosiani p. 327. 328. 329. 330.

Rationales porrò in provinciis bona caduca & vacantia fisco vindicabant: unde huc referenda videtur Lex Wisigoth. lib. 10. tit. 2. §. 5. *Et si fortè possessio est, ubi repositio alicujus substantiæ sit, ne per Rationales excusatio fiat,* &c. Infra, in exemplari Epistolæ infirmationis: *Ita ut si aliquid ibi repositionis habetur, & anulo domini sui non est signatum, propter auferendam rationem Rationalium, per illos 8. dies anulo tuo maneat obsignatum.*

RATO. Vide *Ratus*.

RATOR, *Judex. Rata, arbitrata, firma, certa.* Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. Ita etiam Gloss. Isid.

RATULA. Silvester Giraldus in Topogr. Hibern. dist. 1. cap. 10. *Ratulæ verò raucæ & clamosæ innumeræ.* Sed videtur legendum *Ranulæ*.

RATURUS. Vide *Ratus*.

RATUS, *Rattus*, Mus major, vulgo *Rat*, apud Silvestrum Giraldum in Topogr. Hibern. dist. 2. c. 32. Idem in Itinerario Cambriæ lib. 2. c. 2. *Murium majorum, qui vulgariter rati dicuntur.* Willelmus Andrensis, in Chronico: *Cum — tam noctuas quam rattos sibi infestos animositate juvenili circunquaque fugaret,* &c. De vocis etymo vide quæ commentantur Cobarruvias, Ferrarius, & alii.

Raturus, in Gloss. Ælfrici, Ræt, id est Mus.

Rato, eadem notione. Henric. de Knyghton an. 1381. *Tanta agilitate ascenderunt, ac si essent ratones, vel spiritu aliquo vecti.*

Ratus, pro *raptus*. Vide *Raptus*.

RAVACAULUS, pro *Rapocaulis*, Caulis species, quæ vulgo *Choux rave*, in Capitulari de villis c. 70.

RAVANNA. Tabularium Fossatense: *Hi sunt qui debent annuatim saccos ad reponendum ravannas & les haurons bladi in grangia dictæ Abbatiæ.*

RAUB, *Raupa*, Exuviæ, spolium, furtum vel prædatio cujusvis supellectilis, Germanis *Raub*, unde nostris *Robe* pro vestimento, & *Rober* & *Desrober*, pro furari, vestem vel quamvis supellectilem auferre, furari. Lex Alemann. tit. 49. *Quicquid super eum cum rauba vel arma tulit, omnia sicut furtiva componat.* Leges Rotharis Regis Longob. tit. 5. *Si spolia ex ipso mortuo tulerit, id est pro raub componat sol. 80.* Formulæ Parensales c. 8. *Dum diceret eo quod — ipsum ibidem interfecisset, vel occidisset, & rauba sua, caballos, aurum & argentum, & drapalia exinde tulisset, vel deportasset.* Et cap. 26. *Contigit quod cellarium, vel spicarium vestrum infregi, & exinde annonam, vel aliam raupam in solidos tantos furavi.* Hinc eadem vox pro furto in Charta Petri Regis Aragonum an. 1302. apud Guichenonum in Centur. 2. Bibl. Sebusianæ cap. 70. *Prudentiæ vestræ recepimus literas — continentes rapinas, raubas, violentias, aliaque damna — irrogata,* &c.

Raubare, Furari, prædari, *Rauben* German. *Dérober* Gallis, Pactus Legis Salicæ c. 20. §. 10. c. 34. §. 3. *Si quis in via alterum adsalierit, & eum raubaverit,* &c. Tit. 64. *Si quis alicui de manu aliquid per vim tulerit, & raubaverit, & expoliaverit,* &c. Jacobus I. Rex Aragon. in Constitutionibus Cataloniæ MSS. *Statuimus quod nullus homo capiat per se vel per alium, nec raubet, nec raubari faciat aliquem hominem de genere Laicum, vel Clericum, nisi eum aquindaverit antea per quinque dies,* &c. Vide Leges Alfonsinas part. 7. tit. 13. *De los robos.*

Raubaria, Furtum, in Conventionibus inter Carolum I. Comitem Provinciæ, & Arelatenses an. 1251. art. 22. in Statutis Venetorum an. 1242. lib. 5. cap. 17. in libro Promissionis maleficii ibidem cap. 9. & in Foris Bencharnensibus non semel. Scribit Catellus in Archiepiscopis Narbon. p. 788. extare Chartam anni 1155. in Tabulario Ecclesiæ Narbon. qua Dominus Fontis-Jocosi dimittit jus quod sibi hactenus asseruerat in bonis mobilibus Archiepiscopi demortui, quæ in castro Fontis-Jocosi reperiebantur, simulque fructus omnes Episcopatus intra districtum ejusdem castri; quod quidem jus *Raubariæ* nomine ibidem donatur. Ita injustam bonorum Archiepiscopi usurpationem sua vera nomenclatura donari patiebantur usurpatores ipsi. Vide eundem p. 590. 636. 881.

Raupa, idem quod *Rauba*. Marculfus lib. 1. form. 37. *Quasi homo ille — eum in villa, nulla movente causa, adsalisset, & eum graviter livorasset, vel raupa sua in solidos tantos eidem tulisset* &c. Form. 38. *Visus est denegasse, quod nec ipse ipso servo fugitivos pedes, nec raupa sua post se nunquam recepisset,* &c. Infra: *Quod suprascripto servo illo memoratus ille pedes fugitivos una cum raupa sua in solidos tantos post se nunquam recepisset.* Formulæ vett. c. 51. *Fuit judicatum, ut illam leudem, ut lex erat, ipsi lui solvere deberet; quod ita in præsenti fecit, & servum suum nomine illum vel aliam raupam ipse ille pro illa leude, ipsi lui, vel conjugi suæ illi, in quod eis bene complacuit, dedit.* Charta Hispanica æræ 1060. apud Anton. de Yepez in Chronico Ord. S. Benedicti to. 5. p. 435. *Sex verò boves, idem vaca 30. pecora promiscua, de raupa siquidem, Galnapes 2. 4. plumacios, literius 3. Tzanes 2. Lentros de leno 3. duos etiam pares de Sabanes,* &c. Somnerus has voces à Saxonico deducit, ꞃeaꝼ, vestis, spo-

lium, rapina, unde ꞃeaꝼian, spoliare, rapere, quod nostri dixerunt *raubare*. Wendelnius à Theutonico *Rooven*, spoliare, à *roof*, spolio, seu lana detonsa de ovibus. Vide *Roba*.

RAUCILIO. Chartula plenariæ securitatis sub Justiniano, apud Brissonium lib. 6. Formul. *Falce missuriq valente siliqua aurea una, cupo uno, raucilione uno, orcas olearias valentes siliqua una semis argenteas*, &c. An legendum *Baucilione?* Vide *Baucalis*.

RAVE, *id est noxium*. Papias.

RAVOLA, Rabula, clamosus. Warnerius MS. in Caprum Scottum Poëtam:

Ante suum penem gestabat ravola pellem,
Ante pelles capræ tegmina retro nigræ.

Infra:

Sic incompositum quam ferres ravola versum.

Ibidem.

Es ne memor horum Moriuht modo ravola Scotte.

Ita in MSS. codicibus Symmachi legi notat Juretus ad lib. 3. Epist. 23.

RAUPA. Vide *Rauba*.

RAUSEA, Arundo, ex Gallico *Roseau*. Appendix ad Vitam S. Wlphranni Episcopi Senonensis scriptam à Jona Monacho Fontanellensi, n. 3. *Remanseruntque — in medio locorum palustrium, quæ plena erant longissimis rauseis virgultis*. Vossius vocem hanc à Germanico *Raus* accersit, pro qua Belgæ *Riis* dicunt, quæ sarmenta sive surculos denotat.

RAUSUS, Raptus. Concilium Coyacense anni 1050. c. 8. *Mandamus ut in legione & in suis terminis, & in Gallecia, & in Asturiis, & in Portugale tale sit judicium semper, quale est constitutum in decretis Adelfonsi Regis pro homicidio, rauso, pro Saione, aut pro omnibus calumniis suis*. Charta Veremundi Regis æræ 1070. apud Bivarium ad Pseudo-chronicon S. Maximi p. 642. *Dicentes quod habebant de illos grande damnum, & malefacturia in Ecclesias, & in mezkinos, de prædas, & disruptiones, & rausos, & homicidios, & furtos*, &c. Ubi editum *ransos*. Charta Bermundi II. Regis æræ 1035. apud Anton. de *Yepez* in Chronico Ord. S. Bened. to. 5. p. 439. *Et insuper intra ipsos dextros non habeant licentiam ingrediendi in eis; non Sagiones de Rege, non de Pontifice, — non pro homicidio, non pro rauso, nec pro ulla culpa*, &c. Adde aliam Alfonsi VII. Regis ibid. p. 427. aliam Fernandi Regis æræ 1081. tom. 6. p. 457. aliam denique æræ 1162. to. 7. p. 25. Appendicis.

RAXIUM, Panni species, Italis *raso*. Ceremoniale Ambrosianum: *Tum extra atrium Ecclesiæ equus albus raxio coopertus, stat paratus ad suscipiendum suum Pontificem*, &c. Vide *Rasum*.

REACCAPITUM. Vide *Accapitum*.

REACCROPUM, Struis frumentariæ seu annonariæ summitas: à Saxon. hꞃeac, i. *strues*, & cꞃop, *summitas*. Ita in cod. Regio Legum MS. apud Spelm.

REAFAU, seu *Reafan*, ut emendat Spelmannus, Vexillum quoddam Paganorum Britannorum, à *corvo* qui *Raven* dicitur, voce ab Anglo-Saxonibus petita, quibus ꞃeaꝼian est spoliare, rapere: *dicunt enim quod in omni bello, ubi præcederet idem signum, si victoriam adepturi essent, appareret in medio signi quasi corvus volitans. Sin verò vincendi in futuro fuissent, penderet directè nihil movens*. Verba sunt Asseri de Aelfredi rebus gestis. Adde Encomium Emmæ Reginæ p. 169.

REALES. Vide *Nominales*.

REALPINARE, Alpes rursum pertransire, *Repasser les Alpes*, in oratione Legatorum Regis Franciæ ad Pium II. PP. in Concilio Mantuano. Vide *Transalpinare*.

REAPROPRIARE, in jure Hungarico, Vendicare, rem sibi propriam facere. Sambucus.

REATUUM *redemptiones*, Mulctæ pecuniariæ, *Compositiones*. Ordericus Vitalis lib. 4. pag. 523. *Ipsi verò Regi, ut fertur, mille & 60. libræ sterilensis monetæ, solidique triginta & tres oboli ex justis redditibus Angliæ per singulos dies redduntur: exceptis muneribus regiis, & reatuum redemptionibus, aliisque multiplicibus negotiis, quæ ærarium Regis adaugent*. Vide *Redimere*.

REAUTUMPNUS. Chartularium Ecclesiæ Ambianensis fol. 10. *Nullus alius in granea prædicta habet aliquid juris præter Canonicos, excepto quod Major habet reautumpnum*.

REBA. Vide *Repa*.

REBALCA, seu potius *Rebalta*, Italis *Ribalta*, Tolleno, nostris *Bacule*, apud Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 33. veteri interpreti Gallico, *rebalche*.

REBELLARE, pro *bellare*, Pugnare, prælium inire, vel rursum bellare. Jo. de Janua: *Rebellio, i. repulsio, vel resistentia: & post factam pacem ad bellum reversio, belli iteratio*. Vita Offæ I. Regis Angl. *Et sub spe victoriæ viriliter obtinendæ Regem & suos ad hostile prælium provocavit. Rex autem confectus senio, timens rebellare, declinavit aliquotiens impetus adversariorum*. Infra: *Ad rebellandum se suosque præmunire cœpit*.

REBELLIO, Rebellis, ἀποςάτης, in Gloss. Lat. Gr. Alibi: ἀντάρτης, *Rebellio*. Marcellinus Comes: *Plinta comes, idemque rebellio*, &c. Regula S. Benedicti c. 62. *Quod si aliter præsumpserit, non Sacerdos, sed Rebellio judicetur*. Occurrit apud Capitolinum in Adriano, Vulcatium Gallicanum in Avidio Cassio, Jornandem, Leon. Ost. lib. 2. c. 2. Eckehardum Juniorem de Casib. S. Galli cap. 7. & alios. Vide Salmasium ad Pollion. p. 295.

REBELLIUM, Rebellio, ipsa actio rebellandi. Monachus Egolismensis in Carolo M. *Reddiderunt omnes malefactores illos, qui ipsum rebellium maximè terminaverunt*. Isidorus Pacensis Episcopus æra 784. *Cui non post multos dies diversa rebellia Arabes per Hispaniam molientes*, &c. Gloss. Gr. Lat. ἀπόςασις, *Rebellum, abditus, segregatio*. Ita in MS. ubi editum habet. *Rebellio, segregatio, abitus*. Infra: πόλεμος, *bellum, prælium, rebellum*. Ubi fortè legendum *rebellium*.

REBINARE, Terram altera & repetita aratione proscissam tertia rursum proscindere: *Biner, ou binoter de la seconde fois la terre*. Charta Guillelmi Episcopi London. in Hist. Abbatiæ S. Audoeni Rotomag. pag. 484. *Ducentas & viginti unam acras warettatas, de quibus 51. acræ & dimidia fuerunt rebinatæ. Si verò in obitu nostro aliquid de stauramento prædicto, vel de his quæ ad culturam prædictæ terræ necessaria erunt, quoniam de prædictis Abbate & Monachis seminatam vel warettatam recepimus, in eisdem terris defuerit; de aliis catallis nostris perficietur*. Fleta lib. 2. c. 73. §. 2. *In initio igitur temporis seminandi & rebinandi, conjunctim sint cum carucis Baillivus & Præpositus*. §. 10. *Tempus rebinandi erit post festum Nativitatis S. Joannis B. cum terra pullulaverit post carucam*. §. 12. *Cum tempus affuerit rebinandi, ne profundo arent, carucariis inhibeatur. Rebinnura* c. 76. §. 84. *Biner & rebiner vignes*, in Consuetud. Nivernensi cap. 13. art. 5. Adde Consuetud. Pictav. art. 60.

REBRACHIATORIUM: *Rebrachiatus*. Ugutio: *Reticulæ sunt quasi succinctoria, vel redimicula, vel propriè rebrachiatoria appellare possumus*. Respexit ad locum Cassiani de habitu Monach. lib. 1. cap. 6. *Gestant etiam reticulas duplices, laneo plexas subtemine, quas Græci ἀναϐολὰς; nos verò succinctoria, seu redimicula, vel propriè rebrachiatoria possumus appellare, quæ descendentia per summa cervicis, & è lateribus colli divisa, utrarumque alarum sinus ambiunt, atque hinc inde succingunt, ut constringentia latitudinem vestimenti ad corpus contrahant, atque conjungant, & ita constrictis brachiis impigri ad omne opus, expeditique reddantur*. Quidam putant *rebrachiatorium* Monachorum Ægyptiorum idem fuisse quod *scapulare* apud Monachos Occidentales, sicque appellatum volunt, quod supra brachia rejiceretur. *Expapillatum brachium*, dixit Plautus in Milite Glor. id est exertum & ad papillam nudatum. Vita S. Eligii l. 2. cap. 34. *Ulnis exertis & rebrachiatis*. Quomodo etiam

rebrasser, vulgo usurpamus. Sed vox videtur orta à braccis, quæ *rebracciatorio* succingebantur. Unde *rebracciatorium*, idem esse dicitur quod *succinctorium*.

REBURETUM. Charta anni 1243. in Hist. Monmorenciaca pag. 101. *In illo (furno) coquere poterit pastillos de obolo, simenellos, & alium parvum panem de obolo, & de rebureto, & seonno illius parvi ministerii.* Ubi *seonnum* est furfur, nostris *Son*.

REBURRUS, *Rebursus, Riburrus.* Glossæ Lat. Gr. *Reburrus*, ἀνάπιλος, ἀναφάλανθος. Glossæ Isid. *Reburrus, hispidus.* Glossæ MSS. *Reburrus, cirratus, vel crispus.* Faustus Manichæus apud S. Augustinum lib. 6. contra eund. c. 1. *Calvum aut reburrum, & similis notæ hominem non constituere Sacerdotem.* Ita etiam in Notis Tyronis p. 150. Vitæ Abbatum S. Crispini p. 53. *In sua primæva ætate habebat capillos crispos, & rigidos, atque sursum erectos, & ut ita dicam, rebursos, ad modum pini ramorum, qui semper tendunt sursum: quare cognominatus est Crispinus, quasi crispus pinus.* Galli dicimus rebursos, *qui ont les cheveux rebourfez*, vel *rebroussez*.

REBUS, *genus vitis est.* Papias.

RECALCARE. Petrus de Vineis lib. 2. Epist. 36. *De vasellis nostris decenter recalcatis & communitis.* Ubi editor, ad oram, *recalcatis, i. de novo tectis.* Malim *recalfatis*.

RECALCUS. Charta an. 873. in Tabulario Ecclesiæ Viennensis fol. 16. *Quæ habet fines & terminationes de uno latus via publica, de alio latus una cum recalco terram ad infantes Martanæ*, &c. Alia an. 914. pag. 17. *Unaquoque vinea habet fines & terminationes in uno latere terram Ermengardis & infantum ejus, & habet perticas 18. cum recalco: in alio latere & uno fronte vias publicas*, &c. Infra: *In alio fronte terra ipsius Constantii, & habet cum recalco perticas 20.* Rursum fol. 36. *In alio latere una cum recalco habet perticas agripedales 66. & pedes 2. & ipse recalcus in latis perticas 6.* &c. Fol. 51. *Hoc sunt rebus vineæ duæ, cum recalco uno, & casam cum casarico & ortile*, &c. Infra: *Jungit ad eam recalcus qui habet in longum perticas agripedales 4.* &c. Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Una cum recalco perticas 3. ipse recalcus habet in lato pedes 6. in alio fronte pedes 3.* &c.

RECAPITULARE, id est *Ad initium redigere*, uti interpretatur Tertullianus lib. 5. adversus Marc. A capite initium resumere. Hesychius: ἀνακεφαλαιοῦται, συμπληροῦται, ἐπαναλαμβάνει. Esdr. c. 4. v. 12. *Qui recapitulabunt impietates ejus*, &c. Utuntur Irenæus l. 5. c. 151. Commodianus Instr. 41. &c.

RECAPTIVARE, Recuperare, requirere: Goldastus. Sed nescio an non potius legendum sit *recaptare*, ex Gall. *Racheter*.

Recaptivatoriæ literæ, in Legibus Hungaricis, quibus vendicamus bona. Tales sunt *Requisitoriæ, Reapprehensoriæ, Reincorporativæ, Redintegrativæ.* Sambucus & Albertus Molnarus.

RECATAGIUM, idem quod *Rachatum*, de qua voce suprà. Charta an. 1402. in Hist. Monmorenciaca pag. 395. *Verum si pro feodo servitium fieri oporteret, prædictus O. vel hæres ejus non amplius præstare quam 20. solidos pro servitio, nec amplius præstare quam 20. solidos pro recatagio cogeretur.*

RECAUDARE, Exigere, recuperare, vox Hispanica, apud Michaëlem del Molino, *Bajuli generalis officium est recaudare omnia & singula jura D. Regis Aragon.*

RECAUSARE, pro *Recusare*. Althelmus de Laude virgin. c. 40.

Conjugium penitus famosum sponte recausans.

Tabularium Brivatense ch. 237. *Si quis — ire aut agere aut recausare præsumpserit, hoc eis non liceat vendicare.* Ch. 323. *Si — contradicere vel recausare conaverit.* i. rursum *in causam* mittere. V. *Causa*.

RECAUTUM, Apocha, seu securitas de suscepta pecunia: *Quittance*. S. Augustinus de Cura pro mortuis: *Ubi esset recautum quo illa cautio vacuata fuerat indicavit.* Adde Nov. Justiniani 130. & Cujacium ad tit. Cod. de Apochis publ.

RECEDERE, Mori, fato fungi, vita excedere. Inscriptio Christiana in Ecclesia S. Petri in Castello Veronæ, apud Ludovicum Moscardum l. 4. Hist. Veron. *Hic requiescit in pace S. Valens Episcopus, qui vixit annos p. m. XXXXV. & sedit in Episcopatu annos . . . mens. VII. & dies XVIII. & recessit sub d. VIII. Kal. Augustas P. C. Lampadi & Orestis VV. CC. Ind. VIII.* Alia apud v. cl. J. Mabillonium to. 4. SS. Ord. S. Bened. p. 539. *Servivet annus quinquagenta, recessit sub die pridie Kal. Octob. Indictione sesta.* Ita apud Ambros. Moralem lib. 11. cap. 31. 41. 44. 53. 56. lib. 12. cap. 13. 14. 37. *Recessit in pace*, non semel occurrit in Monumentis Christianis, apud Baronium an. 544. n. 13. 15. Bivarium in Notis ad Pseudo-Chronicon Marci Maximi pag. 38. 218. 266. 276. 277. 352. 497. Ughellum to. 4. p. 1051. to. 5. p. 584. Guesnaium in Annalib. Massiliensib. p. 79. &c.

RECELLA. Vide *Recula*.

RECENTATUM *vinum*, ut autor est Alexander Trallianus lib. 2. fuit propomatis genus, quod, ut in eo bibendo magis delectarentur Romani, peculiari quadam arte refrigerabant: sic nuncupatum, ut censet Hieron. Mercurialis l. 1. Var. lect. c. 7. quod vinum antiquum musto, vel lixivio, vel tortivo commisceretur, vel quasi renovaretur, quomodo plerosque hodie factitare conspicimus. *Recentare* enim veteres Romanos pro *renovare* dixisse constat ex Agellio lib. 15. c. 15.

Neque aliud innuit, ni fallor, *Recentium* vocabulo Avitus Viennensis Epist. 65. *Cæterum de recentibus, quia præcipitis, & meas partes cedo, & multiplices suas, utatur paterarum capacitate pro capis, atterat labris phialas, quas circumdet pitaciorum densitate, pro circulis.* Idem Epist. 77. *Jam de cibis taceo: in accipiendis recentibus major est pœna. Musta deposcens, aut inediam patior, aut aliquid rapuisse confingor. Summa importunitate perago, & tres recentes aliis plus præsumam. Ipsæ enim pateræ, quas confictis casibus frango, quotidiana reparatione decrescunt.* Ubi Sirmondus *Recentes* appellari ait, *recentatos*, id est ad rigorem redacti vini potiones. V. Stackium l. 3. Antiquit. convivial. p. 344.

Memorat idem Mercurialis lib. 2. c. 13. vinum *Picans & Racens*, atque ita populari vocabulo appellari vinum conditum & mixtum, quod Romanis *picatum* dicitur. Solebant enim illi vasa pice oblinire, resinamque ipsam vino commiscere, quod talia vasa non modò gratum quendam odorem impertirent, verùm etiam vinum generosum redderent.

Recentaria, in Glossis Gr. Lat. νεαροφόρος.

Recentarium, præterea inter vasa & ministeria sacra recensetur. Est autem vas in quod *recentes*, seu *vinum recentatum* infundebatur. Historia Episcoporum Autisiod. c. 20. *Item recentarium deauratum pens. lib. 2. & s. habet deforis cavaturas. Item alium recentarium pens. lib. 1. & unc. 9. habet in medio listellam & feras.* Vita S. Desiderii Episc. Cadurcensis: *Jam verò in altaris Ecclesiæ ministeria, dici non potest quantum se fuderit, quantaque fecerit, quam numerosa, quam pulchra, — candelabra resplendent, nitet pomorum rotunditas, fulget recentarii cælique varietas, nec desunt patenæ sacris propositionibus præparatæ.*

RECEPTABILIS, Qui admitti potest, Idoneus, *Qui peut estre receu, Recevable.* Charta Odonis Ducis Burgund. an. 1203. pro Communia Belnensi, apud Perardum p. 275. *Sciendum quod homines communiæ famulos receptabiles in exercitum meum mittere possunt.* Habentur eadem verba in Charta Communiæ Divionensis anno 1187. & Sinemuri an. 1276.

RECEPTACULUM, Hospitium, domus in quam quis se recipit: propriè verò domus munita, castellum. Charta Philippi Augusti an. 1219. *In quibus continetur quòd nullus à Rhodano usque ad Alignum — à S. Albano usque ad Podium novas munitiones aut aliqua novare-*

ceptacula potest ædificare sine nostra permissione. Ita *Recet* nostris olim. *Le Roman de Rou* MS.

Maint bon rechet auras, & maint bon herbergage.

Le Roman d'Aubery MS.

Au bois d'Ardene est un recet felon
Entre deus eues, dont je sai bien les noms.

Robertus de Bourrono in Merlino MS. *Chi emprès en cette forest à deus archies à un mien rechet biel & riche, ou vous pourrès reposer & aaisier.* Infra: *Chacun de ces deus freres a son rechet en sa terre devisée l'une de l'autre.* Vide *Receptum.*

RECEPTIO. Vide *Receptum.*

RECEPTIO. Vide *Superfusio.*

RECEPTOR, Arbiter. Glossæ Isidori: *Receptor, Actor concordiæ, Medius.*

RECEPTORIUM, Locus in quem quis se recipit. Papias: *Diversorium, Receptorium, Hospitale.* Sidonius l. 5. Ep. 17. *Epiphanius noster vix suprascripta peraraverat, & nuntiatum est, hora monente, progredi Episcopum de receptorio.* Ubi Savaro *Receptorium*, Ecclesiæ *secretarium* interpretatur.

Receptorium, Conclave rationarium, nostris *Comptoir, Bureau de recepte*, ubi scilicet pecuniæ numerantur & exsolvuntur. Lex 3. Cod. Th. de Palatinis: *Primicerii scriniorum, receptoriorum etiam, per triennium, instar sacrorum scriniorum, administratione fungantur.*

RECEPTUM, & *Receptus*, illud videtur, quod vulgò *Arbergaria*, vel *Droit de giste*, in Chartis appellatur, hoc est jus pastus: nam etiamnum Belgæ nostri vocant *Receptes*, convivia quibus agnati qui agnatorum nuptiis interfuerunt, eosdem novos conjuges domi recipiunt, & excipiunt. Chronicon Besuense p. 548. *Monachi verò de hominibus receptum & placitum recipientes.* Charta an. 1103. ex Tabular. Cluniacensi: *Donavit & omnino finivit Deo & B. Petro ad locum Cluniacum unum receptum, quem in cavariaco exigebat.* Tabularium Conchense in Ruthenis ch. 24. *Et in uno quoque vicariali manso unum receptum cum 4. Militibus, & uno serviente.* Passim in hoc Tabulario. Charta Amedei Com. Sabaudiæ an. 1143. in Hist. Sabaudica p. 34. *Retento receptu suo & justis consuetudinibus quæ ad Comitatum pertinent.* Alia ibidem pag. 41. *Præterea dictum est, ut omni prorsus alio gravamine remoto, Comes receptum, venationes Aulonii & Murerii, sicut antea, accipiet.* Adde p. 39. Tabularium Monasterii Regulæ: *Locum illum ab omni censu absolvit, ut filii sui tantum defensores hujus loci existant, & receptum ibi non quærant, & nisi Abbas ultroneus eis obtulerit panem, non comedant.* Tabula fundationis Monasterii S. Severi in Vasconia: *Non in foro, aut in mercato de pertinentibus ipsi sacratissimo loco, quisquam judicium capiat vel in appenditiis ejus — nec receptum inde per vim, nec censum aliquem quærere præsumat.* Tabul. Abb. Belliloci in Lemovicib. n. 45. *De istis verò curtibus, in unaquaque unum receptum teneat Abbas, in tali convenientia, ut nullum non & hominem Laïcum; & si fecerit, quomodo monachi in suo revocent dominio.* Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Et de alio beneficio ut post mortem patris Bernardi accipiamus ab ipso Varnerio in mutacio pro sex annis 40. sol. unusquisque anno Kal. Maii unum receptum in Monasterium*, &c. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo an. 1109. fol. 63. *Gotafredus Villicus S. Donati ante sacrum Corpus & Sanguinem Domini, quod desiderabat accipere, gurpivit Domino Deo & Episcopo Hugoni Gratianopolitano & successoribus suis sine ullo inganno illud prandium sive recet, quod per malam consuetudinem prædictus Gotafredus accipiebat ab hominibus Episcopi pro decima de condamints Comitis.* Fol. 72. *Habuique pro prædicta vinea ab Episcopo Hugone 20. sol. & 4. den. & 3. eminas ordei, & recetum de pane & carne & vino mihi & filio meo Stephano & filiabus meis.* Fol. 89. *Debent inde unoquoque anno unum receptum Episcopo & sociis suis cum equitaturis.* Tabularium Eleemosynæ S. Pauli Viennensis: *Quandam vineam, — & 1. receptum, & 1. eminam siliginis*, &c. Occurrit etiam in Notitia sub Francone Episc. Paris. in Minore Pastorali ejusdem Ecclesiæ ch. 95. in Tabulario Prioratus Dominæ in Delphinatu passim, &c. Charta an. 1309. in 9. Regesto Philippi Pulchri Regis Franc. ch. 27. ex Tabulario Regio: *C'est à savoir en complans, en garcages, en gardes, en receps, en ventes, en rentes*, &c. Adde Ughellum to. 1. part. 1. p. 875.

Receptio, eadem notione. Tabularium Persiacense ch. 30. apud Perardum 42. *Viva voce proclamantes, quod non debent Episcopalem receptionem facere apud S. Marcellinum, quæ Capella est, non vicus publicus: exenia verò & servitium se dare debere aliis in locis dixerunt.* Chron. Andrense p. 612. *De procurationibus, de receptionibus, de vestibus & aliis rebus indebitis, totum quitum clamo.* Charta Willelmi Comitis Cabilonensis an. 1180. *Receptionem quoque plenariam apud Tolonum semel in anno, quam quærebam, si quando ad clamorem Prioris & Ecclesiæ Paredi pro damnis Ecclesiæ illatis cum armata manu super aliquem vicinorum pergere me oportuerit.* Charta an. 1214. apud Ughellum to. 2. Ital. Sacr. p. 649. *Omni anno unam charitativam receptionem nobis dare debeatis*, &c. Adde Chartam 149. Appendicis ad Capitul. Reg. Franc. & Spicilegium Acherianum to. 13. p. 258.

Recepta, eodem etiam, ni fallor, significatu, in veteri Charta apud Perardum in Burgundicis p. 81. *Præterea receptam quam Raimundus habet ab illo in Ecclesia de Varva concessit illis, si Canonici laudem Raimundi, vel hæredum suorum habere possent.* Vide Marcam lib. 3. Hist. Beneharn. cap. 8. 11. lib. 5. cap. 4. §. 1. cap. 5. §. 2.

Recipere, Receptum dare, seu pastum. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 54. *Et propter hoc debet recipere monachos in refectorio de pane & vino, & fabis & piscibus, & pimento, in festivitate omnium Sanctorum.*

Receptum, Via & ratio rei conficiendæ, qua ratione usurpari à nostris vulgò solet, cùm bonum consilium *bonam receptam*, dicunt, translatione à medicorum pharmacis petitâ. Capitula Caroli Calvi tit. 21. *Iste meus carissimus nepos cum dilectissimo fratre meo Hludovico parabolavit, & tale receptum & consilium invenit.*

RECEPTUS, Proventus, reditus, Gall. *Recepte.* Charta G. Ebrodunensis Episcopi an. 1159. apud Petrum Joffredum in Episcopis Niciensibus: *Omnes primitias, & omnes pannos & lectos, sive reditus, sive receptus mortuorum, & ipse dedit Canonicis, & nos adjudicavimus*, &c. Infra: *Præterea Ecclesias suprascriptorum Castellorum, & mortalagium, & receptas, & decimas, & quod in futurum tempus adquiri poterit.* Ita usurpatur non semel in Charta Amedei Episcopi Lausannensis an. 1150. in Probat. Hist. Sabaud. Guichenoni p. 39. 40.

Receptus, Obligatio vassalli, qua tenetur dominum suum in suo castro *recipere*, si eo egeat ad bella vel negotia sua. Fulbertus Carnot. Epist. 6. *Hoc à vobis exigo securitatem de mea vita & membris, & terra quam habes, — de auxilio vestro contra omnes homines, salva fidelitate Roberti: de recepta Vindocini Castri ad meum usum & meorum fidelium, qui vobis assecurabunt illud.* Vide *Feudum receptabile*, & *Redditio*, & supra, *Receptum.*

RECESSA. Vide *Accessa.*

RECESSIM, ὀπὶ πόδα, in Gloss. Gr. Lat.

RECHACEA. *Rechaceatus.* Vide *Chacea.*

RECHINUS, cognominatus Fulco Comes Andegavensis, ob morum asperitatem, & morositatem. *Rechiner* enim & *rechigner*, dicimus eos qui morosi sunt, rudes, vel immites, quam vocem à *Rixa* nescio an bene deducant viri docti. *Rech* etiamnum Picardi vocant quod asperum est, quam vocem utplurimum usurpant in pomis aut pyris asperis. *Le Roman de Garin* MS.

Les cors as vaches commencent à charier,
Sontient cil greille, & cil olifant cher,

Cil menuel prennent à rechigner.
i. eæ tubæ quæ *meneta* appellabant, eum sonum edunt quem morosi. Willelmus Malmesbur. lib. 3. *Fulco Rechin dictus, quod germani (Gaufridi) simplicitati crebro infrendens, ad ultimum honore spoliatum perpetua custodia coërcuerit. Richinus* dicitur in Notitia anni 1104. apud Sammarthanos in Abbatib. S. Albini Andegav. Orderico Vitali p. 484. & 532. & in Gestis Consulum Andegav. Hinc emendandus videtur Lambertus Ardensis pag. 19. *Ubi autem gloriosissimum hujus sacrosanctæ virginis corpus sumptum fuerit, vel unde delatum, quæstionem provocantes, si quibus memorandissimi patris & Abbatis Petri libellulus sive tractatus in Andrensi Ecclesia positus, & in solemnitate ejusdem virginis ad prandium singulis annis in refectorio convescentibus recitatus, non satisfecerit: à Marcianensibus, licet verum vel verisimile cum quodam riclino dissimulantes, cavilatoriè in parte insultare consueverunt, si quid expedit scrupulosius inquirant.* Legendum enim videtur *richino*, id est cum indignatione, quæ vis est vocis; nostri dicerent *avec rechignement.* Vide Oct. Ferrarium in *Arcigno*, & in *Resignato.*

RECIDIVA. Epistola Troili Episcopi Santon. edita à Sirmondo to. 1. Concil. Gall. de quodam baptizato: *Tantum recolit quod de linteo caput habuit involutum, quod frequenter infirmantibus fieri solet ne caput algeat, & recidivam incurrat.* Id est ne rursum in morbum *recidat.* Galli hac notione voce *Recidive* utuntur.

Recidivus, qui redit ac revertitur, *recidivus annus*, apud Tertullianum: *recidiva impietas*, apud autorem carminis de Sodoma apud Cyprianum: *recidiva gloria* apud Corippum lib. 2. de Laudibus Justini: *recidivi patriæ tumultus*, apud Saxonem Grammaticum lib. 11.

Recidivare, Recidere, Gall. *Recidiver.* Papias: *Recidivare, Revocare, post lapsum reparare, in infirmitatem iterum cadere.* Joan. de Janua: *Recidivant illi infirmi qui in convalescentia sunt, & postea cadunt in infirmitatem.* Occurrit apud Petrum Blesensem Epist. 131. Cæsarium Nunbergensem de Miraculis S. Erendrudis n. 3. &c. *Recidivationes ægritudinum*, apud Petrum Crescentium de Agricultura lib. 1. cap. 3. Henricum Roslam in Herlingsberga, in Concilio Londinensi an. 1343. c. 10. &c.

RECINCERARE. Synodus Sodorensis an. 1239. cap. *de (pluribus) Missis celebrandis: Caveat Sacerdos cum ipse recincerat manus suas, & calicem cum aqua & vino post Communionem, ne sumat ablutionem, sed reponat illam in vase mundo usque ad finem alterius Missæ*, &c. Ubi *recincerare* est abluere, lavare, qua voce etiamnum in Picardia utimur. Nam *recincer* dicunt nostrates de linteis quæ ex lexivio in aquam mundam immittuntur, & abluuntur: quod Franci puriores, *Rinser*, Itali *Risciaquare. Recentare* dixit Gn. Mutius apud Agellium lib. 15. c. 25. unde Itali *resentare* acceperunt, pro *vas aqua eluere.*

RECINIUM, pro *ratiocinium*, in Concilio Oxoniensi an. 1222. c. 7. nisi ita legendum sit, quod volunt viri docti: *Videlicet ut non sint Senescalli aut ballivi talium administrationum, occasione quarum laïcis in reddendis recinis obligentur.*

RECIPERE. Vide *Receptus.*

RECIPROCARE, Respondere. S. Eulogius lib. 2. Memorial. Sanctor. cap. 1. *Ad hæc prudens Sacerdos Arabicè illos reciprocans*, &c. Idem cap. 5. *Cùm responsum cuidam amico se interroganti aptaret, eique reciprocationis schedam scriberet.* Vita S. Fructuosi Episcopi in prologo: *Ille autem oris nitore clarens, insignis industria, sophisticæ artis indeptus primitias, dogmata reciprocavit Romanorum.* Vide Festum.

RECITAMEN, pro *Recitatio*, in Præfat. Concilii Engelenhemensis an. 948.

RECLA, Liciatorium. Glossarium Gr. Lat. MS. ἀντίον, ἔνθα ὑφαίνουσιν αἱ γυναῖκες. *Insulum, Recla telæ.* In edito est *insublum*, tantum. In Notis Tyronis p. 159. occurrit vox *Sororeclatum.*

RECLAMARE, *Reclamatoria.* Vide *Clamare.*

RECLARARE, idem quod *Clarefacere, declarare*, notum facere, in Chartis aliquot Italicis apud Ughellum to. 7. Ital. Sacr. p. 410. & alibi non semel.

RECLAVATUS, *Resartus.* Historia Cœnobii Viconiensis cap. 9. *Erat verò tanta vilitas in vestibus, ut tunicis oties reclavatis plerique vestirentur.*

RECLAVEUS, dictus Carolus Simplex Rex Fr. quod diu in carcere detentus fuerit, in Charta an. 937. quæ sic clauditur: *Actum Blandiniensi cœnobio, regnante Ludovico filio Regis Karoli Reclausi*, apud Miræum in Notitia Ecclesiarum Belgii p. 97.

RECLINATORIUM, ἀνακλιντήριον. Papias: *Reclinatorium, fulcrum Capitis.* Alibi: *Fulchra. ornamenta lectorum, dicta quod in his fulcimur, id est sustinemur, vel quod thoros fulciant, sive caput, quæ Reclinatoria vulgus appellat.* Hugo à S. Victore in Speculo Ecclesiæ lib. 1. c. 1. *Reclinatoria contemplativos designant, in quibus Deus sine offensa requiescit.* Eadem habet Durandus lib. 1. Ration. c. 1. n. 30. Idem Hugo c. 7. *Plebs (cùm cantatur Evangelium in Missa) baculos hic deponit, reclinatoria relinquit, caput detegit*, &c.

Reclinatorium, Septum inferius, vel cancellus brevior inter Ciborii columnas, ubi communicabant Diaconi, Subdiaconi, & alii. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 37. *Et postea stat inclinis inter reclinatorium, & dextrum cornu altaris*, &c. Infra: *Unus autem de ministris tollit de armario scutellam, & allatam tenet cum linteolo super reclinatorium, quod est, quantum puto, propter hoc maximè factum inter duas Ciborii columnas, super quam Diaconus mittit patenam in qua Domini corpus est divisum. Calicem quoque cum sanguine dat Subdiacono intrinsecus stanti inter reclinatorium & altare: qui tenebit eum reclinem, quam conjunctius poterit erga scutellam. Communicat primus Diaconus, & post eum alii.*

Reclinatorium, ferculum, vel discum, in Gloss. Arabico-Lat.

Reclinarium, pro *Reclinatorium*, lecti species, ἀνακλιντήριον, Plutarcho in Romulo, ἀνάκλιτος θρόνος, *Anacliterium* Spartiano in Vero, ubi Casaubonus. Sueno in Hist. Danica cap. 4. *Regem in reclinario dormientem clam excitavit.*

RECLUSI, *Reclusoria.* Vide *Inclusi.*

RECOGNATUS, *Filius patris.* Ita Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. & Isidori, & Papias.

RECOGNITIO, est literarum obligatio insinuata, sive de recordo, testimonium perhibens debitorem sive recognitorem, creditori sive recognizato, debere talem pecuniæ summam. Cowellus lib. 3. Instit. Juris Angl. tit. 22. §. 4. Gallis *Reconnoissance*, Anglis *Cognisance.* Charta Normannica apud Radulfum de Diceto an. 1190. *Nulla fiet recognitio in foro seculari, super possessione, quam viri religiosi, vel quæcunque Ecclesiasticæ personæ 20. annis vel ampliùs possederint. Similiter nulla fiet recognitio, si carta vel alio modo eleemosynatam esse possessionem probare poterint, sed ad Ecclesiasticos judices remittentur.* Vetus Inquesta in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 130. *Habebat & dominus Vernonis omnia alia placita & justitias, excepto placito ensis, & exceptis recognitionibus.* Charta Communiæ Rotomagensis an. 1207. *Et habeant etiam placita de hereditatibus & catallis suis & conventionibus factis Rotomagi, & infra banleugam, salvis curiis dominorum, qui ibi terras habuerint: qui domini habent curias hominum suorum in villis tenendas usque ad recognitionem.*

RECOGNITORES, apud Forenses Anglos, dicuntur viri *Sacramentales*, seu *Juratores*, quibus recognoscenda & disquirenda rei veritas Assisis demandatur: vulgò etiam *juratores* dicti.

RECOLLIGERE, quomodo *Recueillir* nos dicimus. Hæreditatem recolligere, *Recueillir une succession*, in Lege Longob. lib. 2. tit. 15. §. 3. 5. *Filiam ad se recolligere*, eod. lib. tit. 12. §. 2. *Recueillir sa fille en sa mai-*

son. Pignus recolligere, recipere, eodem lib. tit. 21. §. 24. 25. 26. *Recolligere* agrum, in Charta Alamannica Goldasti 42. Unde nostris *Recolte*, pro messe.

Recolligi dicuntur servi, qui fugam ineunt, aut latitant, apud Gregorium M. lib. 8. Epist. 4. lib. 10. Epist. 40.

Recolligere, Excipere hospitio, vel alio modo. Joannes VIII. PP. Epist. 107. *Mihi tempus & locum denuntiate, quo occurrere debeatis ad nos recolligendum*. Adde Epist. 216.

RECOMMENDATI. Vide *Commendati*.

RECOMPENSA, Remuneratio, Gall. *Recompense*, apud Philippum Eystetensem Episcop. in Vita S. Willibaldi cap. 7. & in Speculo Saxonico lib. 1. art. 65. §. 3.

RECONCILIARI dicebantur Pœnitentes, cùm indicta pœnitentiæ tempora adimpleverant: fiebatque ejusmodi reconciliatio *manus impositione*, quæ *reconciliatoria* dicitur in Concilio Arausicano can. 3. & Arelat. II. c. 28. Concilium Carthagin. IV. c. 76. *Accipiat pœnitentiam, & si citò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia*. Quo loco Reconciliationem pro Eucharistiæ sumptione interpretantur viri docti, licèt alii pro absolutione, ut loquimur, sumi hoc loco velint, ex dicto c. 3. & 11. Concilii Arausicani, & Epist. 91. Leonis I. PP. Concilium Toletanum XI. c. 12. *Si mortis urget periculum, pœnitentia per manus impositionem accepta, statim ei reconciliatio adhibenda est*. Vigilius PP. Epist. 2. *Quorum tamen reconciliatio, non per illam impositionem manus, quæ per invocationem Spiritus sancti fit, operatur: sed per illam quâ pœnitentiæ fructus acquiritur, & sanctæ communionis restitutio perficitur*. Vide Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 33. *Absolutissimam reconciliationem* appellari fatendum tamen illam videri, quâ præter manus impositionem, sumptione divinæ Eucharistiæ quis absolvitur, in Concilio Vasensi c. 2.

Hanc autem manus impositionem quarta feria in capite jejunii accipiebant pœnitentes, quo vacarent solummodo pœnitentiæ, & divinis officiis, ut est in Concilio Meldensi an. 845. c. 76. & in Canonibus Saxonicis Edgari Regis de Modo imponendi pœnitentiam c. 3. Pœnitentiale MS. Thuanum, quod nuper editum est sub nomine Theodori à viro doctissimo: *In capite Quadragesimæ omnes pœnitentes qui publicam suscipiunt, aut susceperunt pœnitentiam, ante fores Ecclesiæ se repræsentent Episcopo civitatis, sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terra prostratis, reos se esse ipso habitu & vultu proclamantes. Ibi adesse debent Decani, vel Archipresbyteri Parrochiarum, i. Presbyteri pœnitentium, qui eorum conversationem diligenter inspicere debent, & secundum modum culpæ pœnitentiam per præfixos gradus injungunt. Post hæc in Ecclesiam Episcopus reos inducat, & cum omni clero 7. Pœnitentiales Psalmos in terra prostratus cum lacrymis pro eorum absolutione decantet. Tunc resurgens ab oratione, juxta quod Canones jubent, manus eis imponat, aquam benedictam super eos spargat, prius cinerem mittat, deinde cilicio capita eorum cooperiat, & cum gemitu & crebris suspiriis eis denuntiet, quod sicut Adam projectus est de paradiso, ita & ipsi ab Ecclesia pro peccatis abjiciuntur. Post hæc jubeat ministros ut eos extra januas Ecclesiæ expellant. Clerus verò prosequatur eos cum Responsorio, In sudore vultus tui &c. ut videntes sanctam Ecclesiam pro facinoribus suis tremefactam atque commotam non parvipendant pœnitentiam. In sacra autem Domini Cœna, rursus ab eorum Decanis & & eorum Presbyteris Ecclesiæ liminibus repræsententur*. Idem Pœnitentiale c. 14. *Romani reconciliant hominem intra absidem: Græci nolunt. Reconciliatio pœnitentium in Cœna Domini tantum est ab Episcopo consummata pœnitentia*.

Hoc tum die non jam reconciliabantur, sed absolutionem accipiebant pœnitentes publicè in Missa ab Episcopo, quod Presbyteris non licebat, ut est in can. 7. Concilii Hispal. II. in Ticinensi an. 850. c. 7. Wormatiensi an. 868. c. 8. &c. Ita etiam Rabanus Maur. lib. 2. de Instit. Cleric. c. 30. Honorius Augustod. lib. 3. cap. 76. 77. 78. 79. Rupertus lib. 5. de Divin. Offic. cap. 19. Canones Saxon. de Modo impon. pœnitentiam c. 4. Abbo Monach. serm. 4. Atto Episc. in Capitul. c. 90. Durandus lib. 6. c. 73. &c. Orationes verò quæ hac die *ad reconciliandos Pœnitentes* recitabantur ab Episcopo, describuntur in libro Sacramentorum Gregorii M. p. 226. edit. Menardi, & in Ordine Romano, quas, *Ordinem reconciliandi* vocat Hincmarus in Capitulis ad Presbyteros parochiæ suæ c. 4. Sic autem Ordo reconciliandi pœnitentes describitur in Ordinario MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *Finita Nona, Archiepiscopus, vel ejus Vicarius indutus alba, cum Diacono & Subdiacono indutis albis, cum Cantore, processione ordinata ad Occidentales portas Ecclesiæ ad reconciliandos pœnitentes pergat, & eo sedente juxta januas, Diaconus legat hanc lectionem, Adest tempus, ô venerabilis Pontifex. Finita lectione, Archiepiscopus vel ejus Vicarius se erigat, & dicat, Venite. Diaconus ex parte pœnitentium dicat, Flectamus genua, Levate. Et tribus vicibus hoc dicatur. Ad finem dicatur tota Antiphona, Venite, Venite, Venite filii. Chorus finiat, & dicatur Psalmus, Benedicamus Dominum, & ad quemlibet versum repetatur, Venite, Venite. Tunc Archiepiscopus vel ejus Vicarius Pœnitentes intromittat in Ecclesiam cum baculo, & reconciliati ardentes candelas ad altare deferant, alii autem non: Et Archiepiscopus vel ejus Vicarius manum suam ponat super capita singulorum, dans pacis osculum, & dicens, Pax tecum. His ita peractis, ad chorum redeant, & sermonem ad populum faciat. Quo finito, Pœnitentes prostratos absolvat. Primò dicantur 7. Psalmi à Ne reminiscaris, Psal. Domine ne in furore &c. Kyrie eleison, Pater noster. Salvos fac. Vers. Mitte eis auxil. Vers. Domine exaudi, or. Dominus vobiscum, & cum Spiritu tuo. Orat. Monstra Domine quæsumus iis famulis &c. Alia Orat. Deus misericors. Alia Oratio, Absolutionem & remissionem. Iis ita peractis processio procedat ad ignem benedicendum*, &c.

Pœnitentes porrò ab alio reconciliari non poterant quàm ab eo à quo indicta fuerat pœnitentia. Sed & inconsulto Episcopo Presbyter excommunicatos, vel publicè pœnitentes, reconciliare non potest, nisi ultima cogat necessitas, inquit Hugo à S. Victore lib. 1. de Observat. Eccles. cap. 24. Adde Capitular. Attonis Episc. c. 90. Vide Concilium Taurinense c. 5. Nicolaum I. PP. in Resp. ad Consulta Bulgar. c. 35. Concilium Cabilonense II. c. 25. Capitul. 2. incerti anni c. 12. Reginonem lib. 2. de Ecclesiast. discipl. cap. 414. Burchardum lib. 11. cap. 8. &c.

Adducebantur autem pœnitentes ad Episcopos à propriis Sacerdotibus, qui de peracta ab iis pœnitentia testimonium dabant. Riculfus Suessionensis Episcopus c. 9. *Videant quoque ne — pro pretio aut pro familiaritate vel propinquitate pœnitentes ante tempus ad reconciliationem adducant, & eis pro reconciliatione testimonium dederint*, &c.

Reconciliationes, inter Ecclesiarum obventiones recensentur in Charta Galonis Episcopi Parisiensis an. 1107. in Hist. Priorat. S. Martini: *Et ne res Ecclesiastica à nostra manu omnino videatur esse alienata, Synodos, circadas, reconciliationes, curam animarum parochianis Presbyteris à nobis commissam, in supradictis Ecclesiis retinemus*.

Reconciliare se dicitur servus, qui pretio dato libertatem impetrat, in Charta veteri apud Joachimum Vadian. de Monaster. German. p. 83.

Reconciliari Ecclesia dicitur, cùm scelere aliquo violata ac polluta est, vel à Paganis, aut Hæreticis obtenta, rursum ab Episcopo consecratur, & aqua benedicta aspergitur. Charta Rainoldi Archiepisc. Remensis apud Locrium in Chron. Bel. an. 1129. *Si autem Ecclesiam*

ipsam S. Martini violatam esse contigerit, tibi — concedimus, ut accepta ab Episcopo Atrebatensi aqua reconciliationis, eadem Ecclesia tam à te quàm à tuis successoribus reconcilietur. Ordericus Vital. lib. 12. *Aquam accepta stola benedixit, & Ecclesiam quam contaminaverat — reconciliavit.* Matthæus Vestmonast. an. 1015. *Ecclesia reconciliata & reædificata est.* Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandr. n. 120. *Quoniam reconciliari sibi Deus dignatus est Ecclesiam illam.* Vincentius Belvac. lib. 32. c. 98. *Locum in quo erat Mahomeria reconciliavit Legatus, &c.* Charta Gaufredi Episcopi Parisiensis an. 1093. *Synodum verò & circadas cum debita subjectione, & curam animarum parochiano presbytero à nobis commissam, & Ecclesiæ reconciliationem, imo debitæ subjectionis & justitiæ obedientiam in eo retinemus.* Alia Hugonis Episcopi Autissiodor. ex Tab. Monast. Farensis: *Sacerdos Farensis Monasterii populum recturus, de manu Meldensis Episcopi curam totius parochiæ tam Clericorum quàm Laicorum suscipiet: chrisma quoque & aquam reconciliationis Ecclesiarum, si violatæ fuerint, ab Ecclesia Meldensi requiret.* Vide Decretal. Gregor. IX. lib. 3. tit. 40. c. 4. 7. 9. 10. S. Anselmum lib. 3. Epist. 158. Fulbertum Carnot. Epist. 61. 72. 93. Matth. Paris an. 1152. Chronicon Nangii an. 1249. &c. De ejusmodi Ecclesiarum reconciliationibus agunt Ordo Romanus cap. *de Reconciliatione violatæ Ecclesiæ*, Honorius Augustod. lib. 1. Gemmæ animæ cap. 170. & Durandus lib. 1. Ration. c. 6. n. 38.

RECONCILITAS. Vide *Concilitas.*

RECORDARI, Prælegere; vox in puerorum scholis crebra, *Recorder.* In Statutis antiquis Cartusiensib. 1. part. cap. 35. inscribitur *de recordatione & ordine legendi & cantandi in officio 12. vel 3. lectionum*, Deinde: *In Sabbatis & in vigiliis festorum 12. lectionum, & in vigilia Cœnæ Domini in claustro pro recordatione convenimus: & tunc non moramur in Ecclesia, sed sumus circa libros in claustro.* Infra: *Ad recordationem lectiones attente & sine strepitu audimus, & cum incipit recordatio, claudimus & deponimus libros alios quos tenemus, nec resumimus donec recordatio sit finita.* Et §. 10. *Dominicis & festis Capituli, loco lectionis, recordamur in claustro sermonem vel homiliam, si crastrino legi debeat. — & sciendum quod ille qui recordationem facit, nunquam suam, vel alterius lectionem recordatur in conventu.* Adde Guigonem in Statutis ejusdem Ord. cap. 9. §. 3. Statuta antiqua ejusdem Ord. 1. parte c. 4. § 9. cap. 12. §. 1. cap. 13. §. 12. 15. 22. cap. 14. §. 16. cap. 45. §. 20. part. 2. c. 6. §. 5. Adde Amalarium lib. 4. c. 48.

RECORDIUM, pro *Recordatio. Beneficiorum recordia*, apud Thwroczium in Ladislao cap. 29.

RECORDUM, propriè dicitur Inquisitio juridica per testes de re aliqua dubia, quod qui in ea audiuntur testes, dicant se *recordari* eorum de quibus inquiruntur. Chronicon Farfense, de testibus: *Quorum primus ait, Ego scio & bene memoror quoniam tempore Longobardorum &c. — & recordor ibi Præpositos* &c. Atque ita *Record* usurpatur in Consuet. Normann. art. 386. & 387. *Au record de mariage qui se fait pour la connoissance du doüaire, les parens & amis qui ont esté presens audit mariage y sont receus, & ne peuvent estre reprochez. En ce record ce que la plus grande partie recordera est tenu pour prouvé, pourveu qu'ils parlent de certain.* Vide Fletam lib. 2. c. 53. §. 3. lib. 5. cap. 22. §. 10. & *Raguellum.*

Recordationum varias species recensent Jura & Consuetudines Normanniæ cap. 103. & seqq. *Recordatio est rei factæ ad memoriam reducta series, & in curia enarrata. Quædam verò recordationes sunt Curiæ regiæ, quædam Scaccarii, quædam Assisiæ, quædam duelli, quædam visionis, quædam pasnagii, alia maritagii.*

Recordatio autem Curiæ regiæ, est recordatio eorum quæ fiunt coram Domino Rege: quæcunque enim coram ipso fiunt se altero, à quocunque & jure constituto, habent recordationem: & hanc potest facere se altero. Et si ipse non velit recordari, per tres alios recordatores faciet recordari, & ejus persona nec ad hanc, nec ad aliam actionem potest saonnari, (Gall. *estre reprochée.*) *Quæcunque enim coram ipso facta sunt in jure, statim debent habere robur perpetuæ firmitatis.*

Recordatio Scacarii habet fieri ad minus per septem personas fide dignas, &c.

Recordatio assisæ, eodem modo debet fieri: hoc tamen apposito, quod Recordatio Scacarii, in scacario:

Recordatio assisæ in assisa debet teneri.

Recordatio duelli per septem recordatores & servientes juratos habet fieri, in cujuscunque curia teneatur.

Recordatio visionis habet fieri per quatuor Milites recordatores, & servientem, & octo legales homines, præstito à singulis sacramento, &c.

Recordatio pasnagii eodem modo facienda est, &c. Denique

Recordatio matrimonii est eorum qui ad contractum matrimonii præsentes fuerunt, & est ad minus septem testium juratorum, &c. Adde cap. 133. Rursum cap. 123.

Recordatio in Laicali Curia dicitur quædam lex à Principibus instituta, & à subditis generaliter observata, recitans per expressum testimonium Recordatorum ea quæ placitando in Curia dicta fuerunt, sive facta, vel quæ pronuntiata fuerunt, ut serventur. Quædam enim fiunt in Curia placitando, quædam pronuntiando. Placitando autem fiunt quæcunque motæ querelæ occasione deducuntur. Denuntiando autem fiunt venditiones, attornationes, & hujusmodi quæ fiunt in Curia, ut ejus recordationis retineant fulcimentum. Recordatores autem dicuntur omnes personæ in Curia assistentes, per quas Curiæ recordatio valeat celebrari, ut Princeps Normanniæ, Archiepiscopi, & omnes personæ dignitatem seu personatum habentes in Ecclesia Cathedrali, Abbates, & etiam Priores Conventuales, Comites, Barones, & omnes Milites, & omnes Principes Justitiarii, Vicecomites, & etiam Spadæ servientes, & magnæ famæ homines, quos vitæ meritum & prudentia fecerit fidedignos. Hujusmodi autem personæ omnes ad recordationem sunt admittendæ, nisi fama ipsa contra ipsos laboraverit evidenter. Jurare autem tenentur Recordatores, maximè illi qui nondum Principi fecerunt sacramentum, quod rei eis tractatæ veritatem recordabuntur, nec addent aliquid, vel omittent aliud, quam quod memoria renovabit. Sunt itaque recordamenta eorum quæ fiunt in Curia ad requisitionem unius partis adversæ, altera sustinente, expressa recitatione per eos recordatores qui præsentes ad hoc, super quo recordatio requiratur, affuerunt. Unde notandum est, quod nullus potest ad recordamentum vocari, nisi qui præsens fuerit ad hoc de quo dicitur recordatio celebrari, & quod una ab una partium petatur, & ab altera sustineatur. Notandum etiam est, quod pars contra quam recordamentum petitur, aut illud sustinebit, aut opponet rationem quare sustinere illud non debeat, vel querelâ adversæ parti remanebit.

Recordum præterea significat actum Curiæ ita authenticùm, ut probationem contrarii non admittat. Hoc autem talis Curiæ actum esse debet, quæ *Curia de Recordo*, appellatur, cujusmodi sunt regia illa tribunalia apud Westmonasterium, & alia aliquot. Ita Cowellus. Proinde *Recordum* est *diffinitiva sententia*: atque sic definitur à Skenæo ad Regiam Majestatem lib. 3. cap. 24. §. 6. ubi *recordum & judicium* synonyma sunt: nam etsi *recordum* dicatur judicium supremum, & sententia diffinitiva, à qua scilicet non appellatur, quod supremi Dominii jus est: habent tamen inferiores Curiæ jus recordi, vel ex gratia & beneficio Principis, vel ex consensu partium litigantium, ut est in Regiam Majest. lib. 3. cap. 23. §. 1. & 3. Quæ quidem Curiæ *Recordationem tenere* dicuntur, in

Charta Communiæ Rotomagensis an. 1207. *Recordationem quoque tenebunt de iis, quæ facta fuerint inter eos, salvo nobis Placito ensis. Assisiæ quæ habent recordationem*, in Charta an. 1218. to. 6. Spicilegii Acheriani p. 472. *Cour de record*, apud Littletonem sect. 175. De *Recordo* plura diximus ad Statuta S. Ludovici lib. 1. cap. 40.

Deinde, ut est in Regiam Majest. lib. 3. c. 23. §. 5. *Recordum habent in Curia Regis minores Curiæ, de his quæ in eis facta sunt: quod contingit quando aliquis Baro habet aliquam causam in Curia sua, unde dubitatio rationabilis oriatur, ita quod Curia sua eam causam determinare non sufficit: tunc enim potest Dominus ipse Curiam suam ponere in Curiam Domini Regis, ita quod de dubitatione ipsa consilium & assensum Curiæ D. Regis habeat quid inde de jure fieri debeat.* Est igitur hoc casu, inquit idem Skenæus, *Recordum Curiæ*, relatio seu repetitio litis, vel processus deducti in inferiore Curia, facta in Curia superiore.

A *Recordis* verò inferiorum Curiarum non appellabatur, sed *falsari* debebat judicium, uti in voce *Falsare judicium* docuimus. Unde Philippus Bellomanerius cap. 62. ait, *En recort n'a point d'appel.*

Recordare suas summonitiones, in Regiam Majest. lib. 1. cap. 6. §. 4. coram judicibus scilicet à quibus approbantur.

Recordator, Recordorum custos, Cowello.

RECORDAMENTUM, *Monimentum*, in Glossis Isonis Mag.

RECORPORARE, *Recorporativa curatio.* Matth. Silvaticus: *Recorporativa medicina est, inspissativa, quæ carnem & cutem densat, confortatque membrum, & temperat complexionem, Gr. μετασυγκριτική.* Cælius Aurelianus Siccensis lib. 2. Chronion cap. 1. *Recorporativam curationem, quam Græci Metasyncriticam vocant, utilem approbamus in passione constitutis.* Idem cap. 7. *Adhibendæ cucurbitæ recorporativæ, quas Græci Metasyncriticas vocant.* Lib. 3. cap. 2. *Curatione utemur, quam recorporativam dicere poterimus, à Græcis Metasyncriticam appellatam. Recorporatio* apud eundem in præfat. lib. 2. & alibi non semel. Alexander Iatrosophista lib. 2. Passion. *Necesse est ergo unum ex tribus agi, aut evacuari humores, aut temperari, aut recorporari.* Ubi Glossa superlinearis habet *expelli.* Est autem μετασύγκρισις exiguorum meatuum in naturalem statum mutatio: cùm enim Methodici existimarent ex corpusculis & meatibus corpora nostra constare, & in exiguorum meatuum symmetria sanitatem, in ametria morborum constituerent, reditum ad pristinam meatuum symmetriam μετασύγκρισιν appellabant, quia misceri secernique corpora volebant: medicamenta verò quæ id præstarent, μετασυγκριτικὰ, Latini *recorporativa.* Vocem *Recorporare* usurpat Tertullianus lib. de Anima, & lib. de Resurrect. carn.

RECOUARE. Matthæus Westmon. an. 1216. *Istæ sunt terræ, quas Rex Joannes amisit, — qui nihil horum recouavit usque ad diem mortis suæ.* Sic utraque editio. Malim *recouravit*, id est, recuperavit, à Gallico *Recouvrer.*

RECREANTUS, *Recreantia.* Vide *Recreditus.*

RECREATIO, Animi relaxatio. Statuta Ord. Præmonstr. dist. 1. c. 19. de Minutis: *Postquam refectionem ubi Priori visum fuerit, commune habebunt colloquium, & ad arbitrium regentis conventum, per tres dies minutionis recreatio fiat eisdem*, &c.

RECREDERE se dicebantur servi, qui cùm se servos denegarent, perspecta tandem veritate ultro obnoxiæ conditionis se esse profitebantur. Formulæ veteres apud Bignonium p. 196. 1. edit. *Et ipse homo in præsenti pro colono ad casam sancti illius — recognovit & recredidit.* Vetus Notitia apud Sirmond. *Cognoscentesque rei veritatem, atque comprobationem, statim se recrediderunt.* Tabularium S. Remigii Remensis, de servis qui ingenuos se asserebant: *Missi autem interrogaverunt, si testes contra eos verum dicebant. Ipsi autem videntes cognoscentesque rei veritatem atque comprobationem, statim se recrediderunt, & per judicium Scabinorum, quorum hæc sunt nomina, — rewadiaverunt servitium multis diebus injustè retentum & neglectum.* Vetus Notitia an. 868. apud Perardum in Burgundicis: *Sed ille Dodo minime denegavit, & ad pedes ipsius Moyse jactavit, atque recredidit, quod servus erat Domno Karolo Rege de jam dicta villa.* Hac etiam notione vocem hanc usurpare videntur Annales Francor. Bertiniani an. 787. *Tassilo venit per semetipsum, tradens se in manus Domni Regis Caroli in vassaticum, & recredidit se in omnibus se peccasse, & mala egisse, denuo renovans sacramenta.*

Recredere etiam usurpatur non tam pro *reddere*, quod est rem præcisè restituere, quàm pro dare plegium eam restituendi, si *ita videatur judici.* Gervasius Abbas Præmonstrat. Epist. 31. *Scitis enim quod secundum Consuetudines Gallicanas, à quibus ratio non discordat, qui alienum capit, & requisitus, vel non, non reddit præcisè, vel per plegium non recredit, manifestissimus prædo, & ferè deterior Ruptario reputatur.* Ex quibus licet percipere cur scriptores voces has ita conjungant, *reddere vel recredere*: is enim *reddit* qui rem restituit: *recredit*, qui dato vade spondet eam se redditurum. Ivo Carnot. Epist. 275. *Reddet aut recredet Comitem Nivernensem.* Gaufridus Vindocin. lib. 2. Epist. 30. *Carnotensis Ecclesia boves & oves vel quæcumque Ecclesiarum prædæ si caperentur, reddi aut recredi faciebat.* Concilium Copriniacense an. 1262. c. 1. *Capta, rapta, invasa, — solvantur vel recredantur.* Charta Philippi Regis Franciæ an. 1206. ex Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 39. *Præpositus Comitis emendabit nobis hoc quod ipse noluit mulierem reddere vel recredere, vel sufficientem rationem ostendere quare eam cepisset. Sans rendre & sans recroire*, in Stabilim. S. Ludov. lib. 2. c. 7. & in Statuto Philippi Pulchri an. 1303. *Recroire & eslargir criminels*, in Consued. Hannoniensi cap. 11. Adde Consuetud. Insulensem art. 116. & Burboniensem art. 103.

Recredentia, vox practicorum nostrorum, *Recreance*: in integrum restitutio, missio in possessionem quæ alicui jure debetur, adeo ut res ipsa ei dato vade reddatur & restituatur, interim maximè dum lis intentata finiatur. Statutum Philippi Pulchri pro reformatione regni cap. 14. *Et si contingeret quod emergeret quæstio, eo quod scilicet gentes nostræ requirerent aliquem tanquam burgesium nostrum, quem aliquis Prælatus vel Baro, aut quivis alius nobis subjectus, dicerent esse hominem aut justitiabilem suum, — negantes ipsum esse burgesium nostrum, recredentia fit super ea, per eum qui illum tenet, si ita sit quod in casu recredentiæ teneatur.* Scribit Bellomanerius MS. cap. 58. *qu'il n'appartient qu'aux Barons à ordonner recreance en fait de gages de batailles, & si le Seigneur inferieur avoit donné recreance, & l'appellé se fut sauvé, il perdroit sa justice, & ne servoit de rien qu'il eut receu pleiges, car li pleges ne peut pas recevoir mort par lor pleigerie.* Vide Concil. Namnetense an. 1264. c. 9.

Recredere se præterea dicebatur, qui in duello seu monomachia à judice indicta victum se profitebatur, & hosti se se *reddebat*, quæ vis est vocis *recredere.* Baldricus Noviomensis lib. 3. cap. 57. *Campum contra eum accepit, unde se recredidit, & legaliter fiet; dum suum adjudicatus perdidit*, &c. Ejusmodi autem qui se se hosti tradebant,

Recrediti vulgo, vel *Recreanti* appellati, qui quidem inter infames habebantur, adeo ut maximo probro haberetur objecta *Recrediti* contumelia. Charta Communiæ Ambianensis an. 1209. *Qui juratum suum Recreditum, traditorem, Vuillot, id est Coup appellaverit, 20. sol. persolvet.* Apud Joannem Villaneum lib. 7. cap. 85. *Recreduto & traditore.* Lib. 8. cap. 30. *E quasi come gente recreduta feciono à Genovesi ogni patto, che vollono. Chevalier recreu*, pro ignavo, apud Joinvillam p. 38. Quod quidem probrosum adeo censuit vocabulum, ut illud describere noluerit Ranulfus de Glanvil-

la lib. 2. cap. 7. *Est autem Magna Assisa regale quoddam beneficium, — quo vitæ hominum & status integritati tam salubriter consulitur, ut in jure quod quis in libero tenemento possidet, retinendo duelli casum declinare possunt homines ambiguum, ac per hoc contingit insperatæ ac prœmaturæ mortis ultimum evadere supplicium, vel saltem perennis infamiæ opprobrium, illius infesti & inverecundi verbi, quod in ore victi turpitur* (f. turpitudinis) *sonat consecutivum.* Verbum autem probrosum descripsit Bracton lib. 3. tract. 2. cap. 34. §. 2. *Non sufficit quod appellatus cognoscat fuisse socium suum vel latronem, vel aliquid simile ad recreantiam, nisi dicat verbum illud odiosum, quod recreantus sit.* Quo loco Fleta lib. 1. cap. 38. §. 18. pro *recreantiam*, habet *recreantisam*. Est igitur *Recreantus* idem quod *recreditus*, ex Gallico *Recreant*, pro *recreu*. In Assisiis Hierosolymitanis qui in arenam descendebat duello dimicaturus, ita judicem alloquebatur: *Je suis prest de le prouver de mon corps contre le sien, & le rendrai mort, ou recreant en une oure dou jour, & veez ci mon gage*, &c. Eædem Assisiæ cap. 190. *Se un home qui a fiè, qui soit connu à vil, recreant, coüart, ou que il soit bossu*, &c. *Le Roman de Parise la Duchesse*, MS.

Quant il sera demain tot adobez el prez,
Il se lairra cheoir à terre de son grez,
Recreant se fera, veiant tot le Barné.

Le Roman de Roncevaux MS.

Tant que l'aurai & mort & recreant,

Le Roman d'Amile & d'Ami MS.

Tant que li uns en sera recreans.

Est igitur *estre recreant*, idem quod dimicando *deficere*. Ditmarus lib. 5. de quodam duello: *Vulneratusque in servicem bis Waldo, ardentius insequitur hostem, percutiensque ictu valido caput, prostravit eundem. Interrogatus autem Gero Comes ab eodem, si plus potuisset pugnare, coactus est, quod jam defecisset, profiteri. — Tunc Gero jussus decreto judicum ac voce Imperatoris à carnifice quodam decollari.* Atque inde *Equos recreatos* dixit Fleta lib. 2. cap. 2. lassos, fatigatos, quos Villiomarus, seu Josephus Scaliger in Titium lib. 8. cap. 20. *recreditos* appellavit, *quasi*, inquit, *recruduerint*, qua in re falli virum doctissimum ex præallatis satis constat. Christina Pisana in præfat. ad lib. *le Tresor de la Cité des Dames: Non mie à toi appartient estre au nombre d'iceulx qui en la voie & au chemin sont trouvez recreans.* Infra: *Or sus baille ta main, dresse toy, & plus ne soies accrouppie ne souillée en la pouldrière de recreantise.* Joan. Molinetus fol. 57. v.

Resveillez-vous sans estre recrandis.

Vide Columberium in Theatro honoris to. 1. p. 110. & Notas nostras ad Joinvillam, & ad Stabilimenta S. Ludovici.

Recreduta, idem quod *Recredentia*. Charta an. 1180. apud Georgium Pilonum in Hist. Bellunensi p. 90. v. *Et non debeant jam dictæ personæ pacem, nec trevam, nec werram, nec recredutam sine commune Conegliani facere.* Alia an. 1220. in eadem Hist. Bellunensi p. 111. v. *Et non facient pacem vel treugam, seu veram, recredutam inimicis civitatis Tarvisii sine verbo Potestatis vel Consulum*, &c.

RECRIMINATIO, cùm litigatores idem crimen invicem intentant, Græcis, ἀντικατηγορία, nam apud Latinos *proprio caret nomine*, ait Fabius lib. 3. c. 12. Utuntur non semel practici.

RECTARE. Vide *Rectum*.

RECTICINIUM. Messianus Presbyter in Vita S. Cæsarii Arel. *Nam illud dulcissimum & sanctissimum recticinium, quis verbis unquam valebit explicare? Mox: Domine, quid tu dicis? quibus ille, Expectate, inquit, ad mensam multum dicendo lassastis, & huc usque non tacuistis, jam paululum reficite. Et adjecit, Bene dicitis: sed quia cœnam expedivimus reticinium* (sic) *facturi sumus*, &c. Aliud videtur à *recta cœna* Latinorum, quos ita *Cœnam lautam* appellasse observat Turnebus lib. 18. Adversar. cap. 11. hic enim *recticinium* videtur dici colloquium quod post cœnam inter convivas peragitur.

RECTITUDO, idem quod *Rectum*, jus quod quis in rem aliquam habet. Consuetudo Lorriaci an. 1187. *Nullus cum aliquo placitabit, nisi causa rectitudinis exequendæ & recipiendæ.* Tabularium Flaviniacense an. 1002. *Prædicto Comiti fecerunt sacramentum, quod nullam aliquis præter Monachos S. Petri in Salvamento eodem haberet rectitudinem.*

Rectitudo, Jus, *Rectum*, quomodo quis *rectum facere* dicitur, cum juri stat. Chronicon Mauriniacense lib. 2. p. 363. *Rursus ad rectitudinem Monachi revocantur, & quod aliquibus novum fuit, quatenus ad caput causæ rediretur, judicatum est.* Simeon Dunelmensis de Gestis Regum Anglor. an. 1093. *Insuper etiam illum, & secundum judicium tantum bonorum suorum in Curia sua rectitudinem ei faceret, constringere voluit.* Ordericus Vitalis lib. 8. *Tene rectitudinem nobis, & nos tuis obtemperabimus jussis.* Eodem lib. *De contumaci adolescente legitimam rectitudinem tenuit.* Lib. 9. *Nisi rectitudinem eis fecerimus.* Adde lib. 11. p. 806. 818. lib. 12. p. 860. 863. 867. S. Anselmum lib. 3. Ep. 24. Bromptonum p. 836. probat. Hist. Vergiacensis p. 43. &c.

Per denarium rectitudinem facere. Charta Berneri Decani Parisiensis, apud Hemereum de Academia Paris. *Pro forefacto, quod de domo prædicta inscienter jusserat, per denarium, quem in manu sua tenebat, rectitudinem ante ipsum altare fecit*, &c.

Rectitudo, Tributum, præstatio, Gallis *Droiture*. Charta an. 950. apud Meurissium in Episcopis Metensib. p. 137. *Una cum — vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, rectitudine pontis super fluvium Murt siti, aquarumque decursibus*, &c. Leges Edwardi Confess. c. 30. *Nec ob securitatem pacis adeptam detineant rectitudines vel servitia dominorum suorum.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 6. *Si quis Dei rectitudines per vim deforciat, emendet*, &c. Et cap. 11. *Si quis Dei rectitudines per vim teneat*, &c. Statuta Davidis II. Reges Scotiæ cap. 12. §. 3. *Mercatores autem sive per terram, sive per aquam venientes rectitudinem Regis, Regi per ministros suos plenariè reddant.*

RECTOR, *Rectores Ecclesiarum*, Prælati, Episcopi, Abbates, parochiarum Presbyteri, in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 42. tit. 10. §. 4. in Capitularib. Caroli M. lib. 3. tit. 75. &c. Maximè *Rector Ecclesiæ* dicitur, qui vulgo *Curio*, seu *Curatus*, ut in Charta Alaman. 43. apud Goldastum. Concilium Londin. an. 1237. *De residentia in Ecclesiis à Rectoribus facienda videtur nobis consulendum facto potius quam statuto.* Hinc *Rectoria*, dignitas Curionis, *vel Ecclesia parochialis.*

Rectores Apostolici patrimonii, dicti ii ex ordine Clericali, qui à summis Pontificibus subinde in provincias & Regna mittebantur, qui S. Romanæ Ecclesiæ Patrimonium curarent, id est *massas & familias Ecclesiasticas*, de quibus agit Gregorius M. lib. 7. Ind. 2. Ep. 17. lib. 12. Epist. 12. 30. Census & *Denarios S. Petri* exigerent, & Romam transmitterent, apud eundem Gregorium M. lib. 2. Ind. 11. Epist. 32. lib. 5. Epist. 5. 53. & aliis locis: quod fuit etiam *Defensorum* munus. Vide Gesta Innocentii III. PP. pag. 137.

Rector, Dignitas in Imperio CP. apud Luitprandum lib. 3. c. 7. Constantinum Porphyrogen. de Administr. Imper. p. 199. Scylitzem pag. 607. 781. Zonaram p. 48. &c. Vide Notas ad Alexiadem p. 233.

RECTORATICUM, Munus & officium Rectoris urbis, apud Falconem Beneventanum in Chr. p. 190.

RECTORIUM, Carcer *Rectoris*, seu judicis. Joannes VIII. PP. Epist. 303. *Etiam & illas mulieres, quas nunc in sua mansione collectas detinet, in nostro Rectorio retinere jubemus usque ad nostram notitiam.*

RECTUM, Jus, Gallis *Droit*, Germanis & Belgis *Recht*, Danis *Roett*, Jus quod quis in rem aliquam habet.

Eadmerus lib. De Similitudin. S. Anselmi cap. 74. *Improbus placitator, licèt non habeat rectum, tamen propter improbitatem suam veniens ad placitum, hoc quod est injustum, justum; & quod est justum vult ostendere injustum.* Tabul. Abb. Belliloci n. 32. *Dono & absolvo illud rectum, sive illam rationem quam in Ecclesia S. Steph. — possideo.* Fleta lib. 6. c. 1. §. 1. *Quod in jure scripto jus appellatur, id in lege Angliæ Rectum esse dicitur.* Hinc variæ formulæ apud Practicos, & in veteribus Tabulis,

Rectum facere, Gallis, *Faire droit*, Juri stare. Charta an. 1176. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 92. *Satisfactionem illam, quam jus vel rectum facere vulgariter appellant, Capitulo præstarent.* Vide Leges Edwardi Confess. cap. 18. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 49. Baldricum Noviomensem lib. 3. cap. 75. Vitam Lietberti Episcopi Camerac. cap. 54. Veteres Chartas apud Beslium in Comitib. Pictav. p. 496. Marcam in Hist. Beneharnensi lib. 4. cap. 8. n. 1. *Plenarium rectum facere*, apud Ordericum Vitalem lib. 8. pag. 715. *Facere plenum rectum coram judice*, in Legibus Burgor. Scoticor. cap. 61. §. 1. *Plenarium jus facere*, ibidem §. 3. *Manu super altare imposita rectum facere*, in Chronico Besuensi p. 682.

Stare ad rectum, pro *stare juri*, Practicis nostris, *Ester à droit.* Rogerus Hovedenus p. 655. *Si plegios standi ad rectum invenire possunt.*

Esse ad rectum in Curia domini, eadem notione, in Legib. Henrici I. cap. 43. 55. &c.

Rectum domino suo vadiare, ibid. cap. 53. 81. *Per judicium recti vadimonium dare*, ibidem cap. 52.

Requirere de recto, In jus vocare, ibid. c. 43.

Ad rectum aliquem habere, in Legibus Edwardi Confess. c. 20. & Henrici I. c. 8. 27. 41.

Rectum rogare, Adire judicem, & ab eo jus sibi fieri postulare. Leges Inæ Regis West-Saxiæ cap. 9. *Si quis sibi rectum roget coram aliquo Schirmanno, vel alio judice, & habere non possit*, &c. Cap. 10. *Si quis vindicet, antequam sibi rectum postulet*, &c. Adde Leges Alvredi cap. 48. Leges ejusdem Alvredi & Godrini cap. 1.

De recto per bonos judices inquirere, in Legibus Henrici I. c. 82.

Rectum denegare, ibid. c. 83. *Vadium recti denegare*, cap. 52.

De recto per bonos testes inquirere, cap. 82.

Placita de recto, seu *de defectu recti*, in Regiam Majestatem lib. 3. cap. 20. Vide *Defectus*.

Rectare, Reum ad *rectum* faciendum submonere, in jus vocare. Charta Henrici III. Regis Angliæ apud Seldenum ad Eadmerum: *Quo judicio deducendi sunt illi qui rectati sunt de latrocinio, murdro, incendio, & his similibus.* Rogerus Hovedenus p. 655. *Si autem per appellationem rectati sint*, &c. Inquisitio Justitiariorum itinerantium apud Gervasium Dorobernensem an. 1170. *Et si forestarii vel ballivi eorum aliquem acceperint, vel attacaverint per vadium, vel rectaverint, & postea sine justitia per se relaxaverint.* Infra: *Et omnes qui rectati fuerint de quocumque recto*, &c. Idem an. 1153. *Clerici rectati & accusati de quacumque re*, &c. Vide Leges Burgor. Scoticor. cap. 80. §. 1. Bractonum lib. 3. tract. de Corona cap. 1. §. 3. & alibi passim.

Retare, pro *Rectare.* Charta Philippi Aug. an. 1186. in M. Pastorali Ecclesiæ Parisiensis lib. 16. ch. 24. *Salvo honore suo in hoc quod retari non poterit de murtro, neque de proditione*, &c. Occurrit præterea in Assisis Henrici II. Regis Angl. apud Clarendum, apud Hovedenum p. 783. Bractonum lib. 4. Tract. 5. c. 8. §. 1. in Fleta lib. 1. c. 26. §. 2. in Monastico Anglic. to. 1. p. 763 &c. Ita *Reter*, pro *Rectare* usurparunt nostri. Leges Wilhelmi Nothi vernaculæ an. 47. *Ne nuls ne lait sun hum de li partir, pusque il est reté.* Petrus de Fontanis in Consilio c. 5. §. 2. *Il ne m'est mie avis ke cil ki fist deus contremans, ou trois, ou quatre, & retés en est, ki se doie passer par un seul sacrement.* Le Roman du Renard MS.

De quanque Ysengrin l'a reté,
Itel amande li fera.

Le Roman de Gaydon MS.

Que soit mes Sires de traïson retez.

Ibidem:

Se vo voi hui de traïson reté,
Je me ferai d'un coutel aceré,
En la poitrine, ou en lonc ou en lé.

Idem:

De vilonie ne fu onque reté.

Le Roman de Parise la Duchesse MS.

Et la faites à tos de traïson reter.

Philippus *Mouskes* in Hist. Francor. MS. in Philippo Aug.

Quant li Rois sot la verité,
Que pour tolir son ireté,
Vienent sor lui li faus reté, &c.

Infra:

Pour le Roi ki de tort res raité.

Reptare, eadem notione, Hispanis *Reptar*, quod pronuntiatur ut *retar*, Accusare, in jus deferre: unde *Riepto*, accusatio, in Legibus Alfonsinis parte 7. tit. 3. l. 1. Usatici Barcinonenses MSS. c. 37. *Si quis in Curia à Seniore suo coram principe reptatus fuerit de baudia, debet se de illa expiare per judicium*, &c. Cap. 117. *Miles postquam fuerit à seniore suo de bauzia reptatus, non debet ei respondere de aliis querimoniis, donec à reptamento sit se expiatus, nisi senior ei dimiserit reptamentum.* Adde cap. 24. Rodericus Toletanus lib. 7. de Reb. Hispan. cap. 16. *Quod audiens Rex Fernandus doluit, reputans se delusum, & misit quendam Militem Comiti Amalarico, qui eum de infidelitate & perjurio appellaret, qui — nuncium, qui ad reptandum venerat, jocosè delusum sine responso alio remiserunt.* Charta Aldefonsi Regis Aragonum æræ 1153. apud Blancam: *Et illos infançones qui habuerunt & tenuerunt honore de seniore, si fuerit reptato, non faciat directum, nisi in illa honore stando.* Vide *Excondicere*.

Arretare, idem quod *Retare.* Fortescutus de Laudibus Legum Angliæ cap. 36. *Arretati de crimine aliquo qualitercumque magno & enormi*, &c. Hinc nostrum *Aréter*, pro *sistere, detinere, retinere*, quod ei qui in jus appellatur, recedere non liceat, quousque *rectum fecerit* parti à qua impeditur. Sed & fortè inde etiam vox *Arret*, pro judicio lato in eum qui *arretatur*, seu in jus vocatur.

RECTURA, vox Agrimensorum. Vide Gloss. Rigaltii ad Gromaticos.

RECULA, *Recella, reicula, resculа*, Parva res, seu parvi momenti; *facultatiuncula.* Charta Caroli Calvi apud Doubletum p. 802. *Hæ siquidem reculæ videntur esse sitæ in pago Vilcassino*, &c. Utuntur Apuleius lib. 4. Salvianus lib. 5. de Gubern. Dei, Priscianus lib. 3. partit. Donatus in vita Virgilii, Ivo Carnot. Epist. 91. 101. &c.

Recella. Glossarium Cambronense: *Recella, diminut. à Recula, recula autem à re.* Regula Magistri cap. 1. *Dum in proprio arbitrio quærunt habere cellas, arcellas, & recellas, ignorant quia perdunt suas animulas.*

Recellula. Lex Burgund. tit. 24. §. 6. *Nisi forsitan quod ex matris bonis, id est in recellulis vel ornamentis*, &c.

Rescula. Salvianus lib. 1. ad Ecclesiam Cathol. *Cur non bona fide datis à Deo utemur resculis?* Editiones aliæ habent *reculis.* Isidorus Pacensis Episc. æra 756. *Atque resculas pacificas Christianis ob vectigalia thesauris publicis inferenda instaurat.* Hinc emendandus Gregorius Turon. de Miracul. S. Martini cap. 29. de Chariberto Rege: *Ingestum est ejus auribus locum quendam, quem Basilica S. Martini diuturno tempore retinebat, sisti suo juri, reddique debere. — qui accepto iniquo consilio, pueros velociter misit, qui remiculam illam in suo dominio subjugarent.* Ubi legendum indubiè

reiculam. Adde Concilium Toletan. XVII. c. 8.

Rescella. Pelagius libello 10. n. 18. *Dedit ei aurum & nummos, & rescellas, & omne quod in responso suo habebat.* Adde n. 76. Edictum Pistense Caroli C. cap. 24. *Quidam Comites nostri nos consuluerunt de illis francis hominibus, qui censum regium de suo capite, sed & de suis rescellis debebant,* &c. Lambertus in Vita S. Heriberti Archiep. Coloniensis n. 22. *Non desistit dum male usurpatas distraheret rescellas.* Occurrit etiam in Statutis Ordinis S. Gilberti Sempringhamensis. Glossar. Cambronense *Rescellas, genus indumenti, id est pelles* interpretatur.

RECUPERARE, Convalescere, *Recouvrer sa santé.* Gesta Regum Francor. cap. 34. *Rex Chilpericus graviter ægrotavit: quo recuperante, filius ejus — ægrotare cœpit.* Vetus Charta apud Beslium pag. 421. *Ad claustra facienda, & recuperanda cum deciderint,* &c. i. reparanda.

RECUPERATIO, JC. Anglis, est propriè evictio alicujus rei per judicium. Sed specialiter significat fictam quandam transactionem inter partes judicialiter factam, ad status intalliatos, remanentias, & reversiones tollendas excogitatam. Cowellus.

RECUPERATOR. Glossæ Gr. Lat. δικαστὴς, *Judex, Recuperator.* Aliàs *Recuperatores* appellantur, qui censum vel tributum per se ipsos exigunt, recuperant. Glossæ Basil. ἐξισωταὶ, ἀνάληψιν δι' ἑαυτῶν ποιέμενοι. Nos etiam dicimus, *ceux qui recouvrent les deniers du Roy.*

RECURARE, Corrigere, quasi iterum curare. Utitur Sanctus Augustinus lib. de Quantitate animæ cap. 24.

RECURRERE, *Recursus,* voces monetariorum, de quarum vi sequentia excerpsimus ex adversariis Magni Peiresii. *Il y a cette difference entre recours & remede, que le recours est une permission de foiblage sur le poids de l'espéce: & le remede est une autre permission sur le poids de Marc. Et lesdits remedes commencerent premierement par recours, & ont continué par remedes, permis ensemblement, jusques environ le temps de Charles VII. depuis lequel jusques à present l'on n'a uzé que du remede.* Datio ad firmam Monetæ Tolosanæ à Comite Alphonso an. 1265. *Juraverunt insuper quod ipsi per se vel alios non fondent, nec tribuchabunt, nec recurrent nostram monetam supradictam; sed tenebunt & adimplebunt bene & fideliter omnes conventiones,* &c.

RECURSUS. Tabularium S. Andreæ Viennensis: *Notum sit — dedisse — hoc est Cymiterium & totum decimum, & oblationes, & primitias, & pascua similiter donasse bestiis Monachorum in silvis & in plano, totum recursum in silva lignorum & pastionum porcorum in eadem silva sine lucro.*

REDADOPTARE, Rursum adoptare, in L. 41. D. de Adopt.

RED-BANA. Vide *Ded-bana.*

REDDA. Vide *Feudum reddibile.*

REDDENTES. Ranfridus JC. qui vixit sub Friderico II. Imp. in Ordine Judicario, tit. de Villanis: *Sed quid dicemus hodie de villanis nostris, quorum quidam dicuntur Reddentes, quidam Angarii, quidam Parangarii. — Reddentes quidam sunt, qui nihil aliud faciunt domino, nisi quod reddunt, vel gallinas, vel spallas præsidii, vel porcum, vel agnum, vel libram ceræ, vel aliquid tale in Pascha Domini, vel in Nativitate. Hos reditus quidam præstant pro prædiis quæ habent à dominis, — quidam præstant pro personis, etsi nulla prædia habeant à Domino, sicut vidimus in pluribus; hi nullum aliud servitium Domino faciunt.*

Alii sunt quos *Rendeurs* nuncupat vetus Arestum anni 1321. vades, fidejussores. *Ce sont ceux qui se sont establi pleges & principaux rendeurs pour Monsieur Jean Chastellain de Bergues.* i. obsides, *hostages.* Vide *Obses.*

REDDERE, Lectionem proferre, quomodo discipuli magistris suis à se lecta memoriter proferunt. Loquendi formula nostris etiam familiaris. Glossæ antiquæ MSS. *Reddit, Respondit.* Acta S. Erconwaldi Episcopi n. 26. *Interim magistro de animadversione* (discipuli) *facienda obfirmato, placuit puerum reddentem audire.* Infra: *Cum enim puer lectionem sine libro proferre cogeretur,* &c. Vide *Symbolum reddere.*

REDDITIO. Vide *Feudum reddibile, Redditus.*

REDDITUS, Monachus, Eremita, qui se in Monachum reddidit. Vulgo dicimus, *qui s'est rendu Moine.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu ch. 190. *Ego Rodulphus Miles appellatus de Tedesio reddo meipsum Domino Deo & SS. Apostolis Petro & Paulo ad Monasterium de Domina: & quia scio obitum meum appropinquare, devote suscipio habitum S. Benedicti pro salute animæ meæ; donoque prædicto Monasterio duos mansos & dimidium, totum videlicet alodum meum quem habeo in Episcopatu Belensi,* &c *Laudaverunt hoc donum uxor sua Anna, & filii eorum,* &c. Philippus Mouskes in Hist. Franc. MS.

> *Henris ses freres li tiers nés*
> *Fu rendus Moines a Cluni,*
> *Et puis fu il Abbé d'enki.*

Le Roman du Chevalier au Barisel MS. de Eremita quodam:

> *A tant appela le rendu.*

Computum Stephani Fontani Argentarii Regis incip. à 25. Mart. 1350. *Pour l'Ordonnance de la reception de Madame Marguerite de France, fille dudit Seigneur, & de Madame Marie de Bourbon, fille de M. le Duc de Bourbon, lesquelles devoient estre en ce terme, & furent rendues à Poissi.* In Computo seq. *Baillé au Roy à Poissi le jour que sa fille fut rendue.* Vide Historiam Ecclesiasticam Abbatisvillæ pag. 380.

Sed propriè dicebantur *Fratres Laici,* seu seculares, qui abdicato seculo in Monasteria secedebant. Statuta Ordinis de Sempringham §. *de Secularibus rendutis: Seculares qui se reddiderint in domibus nostris, & omnem proprietatem reliquerint, — æqualem portionem habent, quemadmodum & alii nostri ordinis conversi. Super eos fratribus nulla potestas attribuitur, sed in labore æqualitas. Priori & Cellerario & Subcellario eorum obedientia assignetur, & cum dormierint in Domino, omnino eis officium exhibeatur sicut pro Canonico, pro arctiore vita quam sibi elegerunt pro Christo.* Vide p. 779. Statutum Philippi Regis Fr. an. 1292. in Regesto Parlam. B. fol. 85. & apud Chopinum l. 3. de Sacra Polit. tit. 5. n. 15. *Ordinatum est quod si Templarii, Hospitalarii, seu alii quicumque religiosi, ratione cujuscumque advocationis, doni, vel alterius cujuscumque emolumenti in fratrem seu redditum suum aliquem seu aliquos receperint, & eum vel eos tanquam fratrem seu redditum defendere & tueri voluerint, caveant gentes domini Regis — ne aliquos tales privilegiis Templariorum & aliorum religiosorum quorumcumque gaudere, neque aliquos auctoritate dictorum privilegiorum vexari permittant, nisi dicti fratres se omnino reddiderint, & deferant habitum eorumdem.* In Charta an. 1282. in Hist. Monasterii S. Mariæ Suession. Gallica p. 465. 466. *Les Rendues,* distinguntur à Dominabus, *les Dames.* Vide virum doctissimum Michaëlem Germanum ejusdem Historiæ scriptorem cap. 5.

In Statutis Ordin. Cartusiensis crebra est mentio ejusmodi *Redditorum,* qui & *Laici* & *Donati,* & *Prebendarii* dicuntur, quorum ordo Conversorum ordine inferior est, adeo ut si Conversus deliquerit, in ordinem *Redditorum,* regradetur, part. 2. c. 31. c. 12. part. 3. c. 32. §. 9. *Redditorum* tamen in eo potior est conditio, quod inter eos possit esse unus Clericus, qui tamen in habitu Redditi non possit ultra Diaconatum promoveri, part. 2. c. 25. §. 3. part. 3. c. 33. Adde Statuta an. 1368. part. 3. c. 1. & 2. & tertia Statuta cap. 11. Ita porrò ii se se Monasterio donabant, ut in professione quam edebant, hanc clausulam apponerent: *Quod si aliquo tempore unquam hinc aufugere, vel abire tentavero, liceat servis Dei qui hic fuerint, me plena*

sui juris auctoritate requirere, & coacte ac violenter in suum servitium revocare, apud Guigonem in Consuetud. Cartusiens. cap. 74. & in Statut. antiq. 3. part. c. 24. §. 5. Vide *Oblati*, *Donati*.

Redditus, Proventus, *Revenu*. Vide *Reditus*.

REDECIMA, *Redecimatio*, Decima pars decimæ, uti appellatur num. 18. seu *decima decimæ*, apud S. Rembertum in Vita S. Anscharii Archiepisc. Hamburg. n. 61. in veteri Charta apud Columbum lib. 3. de Episcopis Vivariensibus n. 14. & in Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1240. apud Pontanum lib. 6. extremo Rerum Danicarum. Charta Milonis Episcopi Beluac. an. 1225. *Decimam decimæ suæ, quod vulgariter Redecimum appellatur*. Charta alia apud Perardum in Burgundicis: *Qui decimarum redecimam capiebat*. Vide eundem p. 138. 194. 195. Alia in Historia Sabaud. p. 26. *Decimam & redecimam de propriis laboribus*. Charta Henrici II. Regis Angl. to. 2. Monast. Anglic. pag. 1010. *Et redecimam vini sui ad cellarium, præter primam decimam, quæ solito more datur ad torcularia*. Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 466. *Dedit præfato Cœnobio — quæcunque Osbernus Presbyter tenebat cum redecima thelonei*. Idem lib. 8. p. 669. *Decimam molendinorum & omnium exituum suorum, & redecimationem promptuariorum suorum addidit*. Charta Galteri Archiep. Rotomag. in Tabul. S. Victoris Paris. n. 21. *Presbyteri de Amblevilla redecimationem habent in tota decima*. Monasticum Anglican. to. 2. p. 199. *Decimationem omnium molendinorum suorum in Anglia, & redecimationem omnium caseorum suorum, ubicumque fiant in Anglia*. Adde to. 3. p. 12. *Le Roman de Rou* MS.

Por la diesme qui fu si grant,
Que tant i out de remanant,
Refu la diesme rediesmée,
Et la rediesme en fu gardée.

Vide *Prodecima*.

REDEMIUM, Redemptio. Utitur Pontius Diacon. in Vita S. Cypriani.

Redimiæ, λύτλα, in Gloss. Gr. Lat. Leg. λύτρα.

REDEMPTIO *pœnitentiarum*. Vide *Pœnitentia*.

Redemptiones altarium. Vide *Altare*.

Redemptio, in bellis privatis. Vide Anonymum de Miraculis S. Ursmari per Flandr. n. 12.

REDEMPTIONALE: ita inscribitur in Formulis veteribus, Charta per quam servus seipsum de peculio suo redimit, & dato pretio libertate à domino donatur. Adde Legem Bajwar. c. 15. tit. 7. Legem Frision. tit. 11. §. 2. & Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 207.

REDEMPTUS *testis*, qui pecunia emitur, corrumpitur. Capitul. Carol. M. lib. 5. cap. 247. *Sunt quidam qui contra Ecclesiasticam Regulam pugnare videntur; & per testes redemptos putant se ad accusationem admitti debere*, &c.

REDHIBERE, *Reddere*, in Glossis Isid. Occurrit non semel apud Scriptores. Vide Juretum ad Symmachum lib. 5. Epist. 87. Sirmondum ad Ennodium lib. 3. Epist. 10. & Jacobum Gotofredum ad Cod. Theod.

Redhibentia, Redditus, proventus, apud Continuatorem Chron. Nangii an. 1334. Charta Philippi Regis Franc. an. 1312. *Et de omnibus fructibus, redditibus, exitibus, emolumentis, juribus, deveriis, & redibentiis quibuscunque*, &c. *Redhibence* in Consuet. Camerac. tit. de Actionibus art. 11. *Redevoir*, in Consuetud. Lorriacensi an. 1394. cap. 2. art. 17.

Redhibitio, Redditio, apud Symmachum lib. 10. Ep. 36. Lex Longob. lib. 2. tit. 52. §. 10. *Omnis controversia coram Centenariis diffiniri potest, excepta redhibitione rerum immobilium & mancipiorum*, &c. i. cum agitur de proprietate rerum, iisque alii restituendis. Vide Regulam Magistri cap. 94. Concilium Audomarense an. 1099. c. 4. &c.

Redhibitio, Mulcta. Lex Burgundion. tit. 49. §. 4. *Quod si — convictus fuerit, triplici redhibitione teneatur obnoxius*, id est triplici compositione; seu *tripli redhibitione*, ut *quadruplex redhibitio*, in Lege 10. Cod. Th. de Jure fisci.

Item Vectigal, tributum, præstatio: Charta Caroli Regis Franc. in Chronico Laurishamensi pag. 60. *Nec ad ullas redhibitiones publicas requirendum, nec exactandum quod ad partem fisci nostri exinde redhibetur, penitus ingredi judiciaria potestas, aut Missi nostri discurrentes non præsumant*. Ita passim in veteribus Chartis ejusdem sæculi. Lex Longob. lib. 3. tit. 12. §. 1. *Audivimus quod juniores Comitum, vel aliqui Ministri Reipublicæ, — aliquas redhibitiones vel collectiones — à populo exigere solent. Redhibitiones annorum præteritorum*, in Hist. Miscella anno 9. Nicephori, quæ Theophani ἐπιδοπλεία. Testamentum Ephibii Abbatis an. 2. Regis Childeberti: *In villis, vel terris, vel silvis, vel redhibitionibus*, &c. Concil. Meldense an. 845. c. 63. *Nec quisquam cujuslibet ordinis vel dignitatis exinde quidquam subtrahat, aut redhibitionem quamcumque exigat temporalem*. *Redevabilité ou droiture*, in Magno Recordo Leodiensi p. 66.

REDICA. *Sudis*, χάραξ, in Gloss. Gr. Lat.

REDICERE, Respondere: utitur Ditmarus Merseburg.

REDIGULOSUS, Ridiculus. Glossæ Græc. Lat. γελοιώδης, *Jocosus, Ridiculosus*. Galfridus de Vino Salvo in Poëtria MS. seu de Coloribus Rhetoricis, (floruit sub Richardo I. Rege Angliæ:)

Contra ridiculos si vis insurgere plene,
Surge sub hac specie, lauda, sed redigulosè,
Argue, sed lepidè, &c.

Infra:

In studio videre potest derediguloso.

REDIMENTUM, περιστροφή, in Gloss. Gr. Lat.

REDIMERE SE tenebantur ascriptitii glebæ, si vel matrimonia contrahere, vel aliò migrare vellent, data scilicet dominis suis certa quantitate pecuniæ. Consuetudines Catalaniæ inter Dominos & Vassallos MSS. cap. 36. *In quadam parte Catalaniæ homines solidi, qui non sunt Milites, sunt sic astricti dominis suis, quod filii eorum sunt homines dominorum suorum, sic quod non possint contrahere matrimonia, nec de mansis recedere: quod si fecerint, oportet quod redimant se, etsi contrahant matrimonia, domini ipsorum rusticorum habent quasi partem laudimii de sponsalitio*. Curia Generalis Barcinon. sub Petro II. Rege Arag. MS. cap. 23. *In terris sive locis ubi homines redimi consueverunt, non transferant domicilia sua ad loca nostra, nisi se redemerint, & non possint tenere honores, nec possessiones, sed eas alienent personis non prohibitis, vel deserant propriis dominis, instrumentis ipsorum honorum eis restitutis*.

Vitam, vel manum redimere. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 65. §. 2. *In judicio condemnatus, si vitam aut manum redimat, sine jure & infamis erit*. Vide *Reatuum redemptio*.

REDIRIGERE, Noxam emendare: *Redresser la faute*. Usatici Barcinonenses cap. 20. *Placitum judicatum inter Vassallum & Seniorem, & judicium ex utrisque partibus laudatum & auctorizatum, & in manu Senioris bene assecuratum, ut si ei factum redirigat Senior, primum ad hominem suum cuncta quæ ei debuerit quocumque modo, & postea recipiat ab homine suo cuncta quæ illi judicata fuerint*. Cap. 34. *Aut fecerit ei malum, quod non possit ei redirigere nec emendare*. Cap. 35. *De aliis bauditis & malefactis quæ possunt redirigi vel emendari*. Cap. 39. *Redirigere & emendare damnum*. Cap. 107. *Pater cogat filios suos ut illam forisfacturam ipsis senioribus redirigant & emendent*. Cap. seq. *Ipse cogatur filium & homines terram tenentes redirigere malum quod fecerint*. Occurrit ibi passim. Vide *Condirigere*.

REDISSEISITOR, *Redisseisina*. Vide *Saisire*.

REDITUS, vel *Redditus*, Proventus, fructus ex re aliqua. Jo. de Janua: *Reditus dicitur, quia singulis annis redeat. Reditus, pensiones quæ ex locatione rediguntur, impropriè fructus omnes*, Cujacio in Paratit. ad tit. D. De usufructu. Fleta lib. 3. c. 14. *Reditus dicitur à redeundo*

deundo quia retroit; & quotannis redit. Spartianus in Adriano: *Laborabat præterea ut condita militaria diligenter agnosceret; reditus quoque provinciales diligenter explorans, ut si alicubi quippiam deesset, expleret.* Ubi scripti codd. *redditus* interdum habent. Occurrit passim apud JC.

Reditus duplicatus, in Fleta lib. I. cap. 9. §. 6. *Deux années de revenu d'une terre.*

Plenus reditus, Census integer, nostris *Pleine rente*. Lex Vervini an. 1233. art. 2. *Divisum est inter me & ipsos homines, quod unusquisque qui ibi mansuram ceperit, infra annum & diem domum suam fecerit, plenum inde mihi reditum reddere tenebitur.*

Redditus, eadem notione. *Redditus pecuniarius*, in vet. Inscript. 408. I. 414. 2. Occurrit passim.

Redditus assisus, certus & immobilis Census qui domino solvitur ex prædiis liberis, unde & *Liber* appellatur, mobili & nativo contrarius: Anglis Practicis, *Rent-of assise*, nostris verò *Rente fonciere*, cui opponitur *Rente volage* in Consuetud. Senonensi, Altisiodorensi, Calvimontensi, &c. Will. Thorn. an 1283. *Et de redditu assiso & forinseco 8. libr. 10. sol.*

Redditum facere dicitur colonus, seu glebæ adscriptus, qui *censum de capite* debet. Lex Longob. lib. 2. tit. 18. §. 3. *Ita sancimus, ut si quis Longobardus per chartam — res suas ordinaverit, & dixerit eas habere loca venerabilia, & familias per quas res ipsæ excolantur, liberas esse dixerit, ut in ipsis religiosis locis redditum faciant, secundum ipsius statutum, reddant omni tempore juxta domini sui perceptionem ipsi & filii eorum, & sint liberi de suis personis, sicut dominus eorum instituerit, — nec à suis cespitibus removeantur*, &c.

Redditio, idem quod *Redditus*, *Revenu*. Charta Galteri Meldensis Episc. in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 9. ch. 8. *Concesserunt dimidiam partem Presbyterii Ecclesiarum Roseti, id est dimidiam partem redditionis quæ pertinet apud Presbyterium.*

REDIVIVUS. Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosophistam: *Canapis rediviva, id est quæ nascitur, & non seminatur.*

REDIUS, *Versor*, *Præco*. Ita Papias MS. & edit.

REDOLINA. Fori Aragonenses apud Mich. *del Molino* pag. 159. *Furatus si aliquis fuerit arcam sive redolinas de archivo publico alicujus civitatis, villæ, vel loci, ubi sunt bursæ recondita illorum qui sunt insacculati in officiis*, &c.

REDORSARE, Tergo chartæ inscribere, Gall. *Endosser*. Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 16. §. 5. *Et fiat collatio seu computatio 15. dierum à die captionis terrarum in manu Regis, redorsata à retro brevis, seu in dorso illius retornati à Ballivo missi ad Regem.* Vide *Indorsare.*

Redorsare. Ugutio: *Equus redorsatus à posteriori parte, edorsatus ab anteriori, unde solet dici: Trossulam illam, vel capam foricatam super equum edorsatum.* Epistola Conradi Hildeshemensis electi, apud Arnoldum Lubecensem lib. 4. cap. 19. *In eadem civitate* (Neapolitana) *est equus æreus, magicis incantationibus à Virgilio sic compositus, ut ipso integro permanente, nullus equus possit redorsari, cum tamen de vitio naturali sit illi terræ proprium, ut ante equi illius compositionem, & post ejusdem equi quantulamcumque corruptionem nullus equus sine dorsi fractura possit equitem aliquamdiu vehere.* In Consuetudine Monstrolienſi art. 42. fit mentio arborum quæ stant, *pour rados des maisons*, hoc est ad dorsum ædium plantantur, ut à ventis eas defendant.

REDUBIÆ, Reliquiæ. Vita S. Boniti Episcopi Claromontani c. 7. n. 34. *Inchoato, ut oportebat, jejunio, Sanctorum circumquaque orando redubias peragrantes, interventum suæ petitionis apud Dominum — deposcunt.*

REDUCTUS. Charta an. 1182. apud Hieron. Rubeum in Historia Ravennat. pag. 354. *Promisit Gerardo Archiepiscopo S. Raven. Ecclesiæ manutenere fidelitatem, quam fecerat pro feudo Argenteæ, — & guerram, & pacem, & cavalcatam, & reductum de prædicta parte juravit.*

REDUT. Concilium Narbonense an. 1054. c. 20. *Caballarium autem nemo apprehendat, ut* * *redut faciat, neque faciat, neque substantiam ejus tollat, nisi tantum per directum.* Fortè *reduci.*

REEP, Mensura agraria apud Swecos, scilicet funis tantæ longitudinis, quantam vir describit inter extenta in diversum brachia manusque. *Orgyam* Græci, Germani *Klaster*, Sweci *Fampu*, vocant. Charta Swecica an. 1310. apud Schefferum ad Chronicon Archiepiscop. Upsaliensium pag. 232. *Quæ pecia terræ circumvallata est fossatis, continens in longitudinem 86. reep, & tres ulnas: in latitudine verò quadraginta tria reep cum duabus ulnis.*

REFARE. Vide *Reffare.*

REFECTIO, Cœna, prandium, cibi sumptio, à *reficere*, cibum sumere, qua voce utuntur Plinius lib. 18. cap. 7. Celsus lib. 4. c. 6. & alii. *Refectionis* verò vocabulum habet S. Benedictus in Regula cap. 24. 25. 35. Apud Marcum Evang. *Refectio*, pro loco ubi cibus sumitur, usurpatur, cùm Christus dici jubet, *Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum discipulis meis manducem.* Græca enim habent, ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα; Lucas *diversorium.* Vide *Reficere.*

Refectio, Jus procurationis, *Gistum*, *prandium*, *cœnaticum*, &c. Charta Ecfridi Regis Merciorum an. 716. in Addit. ad Matth. Paris: *Et terræ illæ à laboriosis operibus, ab omnibus tributis vel censuris, & ab omnibus refectionibus Regum vel Principum seu omnium expeditionum — sint liberæ.*

REFECTORIUM, Ugutioni, & Jo. de Janua, *Locus ubi reficiuntur famelici, vel locus ubi insimul comedunt fratres vel Monachi. Cœnaculum refectionis*, apud Gervasium Tilleberiensem de Otiis Imper. decis. 3. c. 11. Gregorius M. lib. 2. dial. cap. 22. *Ite, & dic illo ego venio, & ostendo vobis in quo loco oratorium, in quo refectorium fratrum, in quo susceptionem hospitum, — ædificare debeatis.* Vide Haeftenum lib. 10. tract. 1. disqu. 1.

Refectorium Canonicorum, apud Chrodegangum in Regula Canonicorum Metensium c. 21. Concilium Turonense III. c. 23. *Canonici & Clerici civitatum — in Claustris habitantes simul omnes in uno dormitorio dormiant, simulque in uno reficiantur refectorio.* Vide Hermannum de Miraculis S. Mariæ Laudun. lib. 3. cap. 24. Rogerum Hovedenum pag. 495. &c.

In area refectorii sine mapula & mensa comedere, Pœnæ Monachicæ species, cujus mentio in Statutis Ordinis S. Gilberti de Sempringham pag. 766. & alibi sæpe.

Refectorarius, cui Refectorii curandi onus incumbit. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 12. *Ad Refectorarium pertinet tempore statuto, sive ad prandium, sive ad cœnam, mensas præparare, panem & vinum & legumina apponere, & si qui fratres deforis veniant, ubi ad refectionem sedere debeant, providere, & eis similiter quæ sunt apponenda apponere*, &c. De ejus officio agit etiam Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 21. Adde Ingulfum p. 856. Eckehardum Jun. de Casib. S. Galli cap. 3. Eckehardum Minimum de vita Notkeri cap. 19. Statuta Ordinis de Sempringham pag. 727. Cæsarium Heisterbach. lib. 6. cap. 5. &c.

Subrefectorarius, qui Refectorario subest, in Monasteriis. Vide librum Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 12.

REFEOFFARE. Vide *Feudum.*

REFERENDARII, Qui supplicum preces ad Principem recitant, & mandata Principis judicibus insinuant, in Novella 113. 124. in l. 2. Cod. de Off. ejus qui vic. alic. judic. Glossæ Nomicæ MSS. Ῥαφερενδάριος, ὁ τὰς ἀποκρίσεις κομίζων. Vide Procopium lib. 2. de Bello Persico c. 23. Eustrathium in Vita S. Eutychii P. CP. n. 25.

Alemannum ad ejusdem Procopii Anecd. Meursium in Gloss. &c.

Referendarius, apud Francos primæ stirpis Reges, dictus ille cui commissa erat annuli regii cura, quique regia diplomata subscribebat. Aigradus Monachus in Vita S. Ansberti Arch. Rotomag. cap. 1. *Robertus namque vir clarissimus, qui eo tempore summus palatii erat Referendarius.* Ubi alii codd. habent, *Gerulus fuerat annuli Regis Chlotarii.* Vita alia S. Ansberti Rotomagensis Archiep. *Cœpit esse aulicus scriba doctus, conditorque regalium privilegiorum, & gerulus annuli regalis, quo eadem signabantur privilegia.* Vita S. Agili Abbatis c. 13. *Venerabilis Audoenus, cognomento Dado, præfato Regi præ cunctis aulicis amabilis, atque Referendarius constitutus, gestans ejus annulum, quo signabantur publicè totius regni potiora signa, vel edicta.* Vita S. Boniti Episc. Claromont. cap. 1. *Non multo post annulo ex manu Regis accepto, Referendarii officium adeptus est.* Gregorius Turon. lib. 5. Hist. cap. 3. *Siggo quoque Referendarius, qui annulum Regis Sigeberti tenuerat.* Idem lib. 10. cap. 19. & ex eo Flodoardus lib. 2. Hist. Remens. c. 2. *Requisitusque Otho, qui tunc Referendarius fuerat, cujus ibi subscriptio meditata tenebatur, adfuit, negat se subscripsisse.* Ex his porrò qui *Referendarii* munus obierunt in aula Regum Franciæ, cum hac nomenclatura isti mihi potissimum occurrerunt:

S. Bonitus, postmodum Episcopus Arvernensis, Sigeberti Regis Referendarius, in illius vita to. 1. Hist. Fr. pag. 684.

Siggo, Referendarius Sigeberti Regis, apud Gregor. Turon. lib. 5. Hist. c. 3. & lib. 3. de Mirac. S. Martini c. 17.

Theutarius, Referendarius Sigeberti Regis, apud eundem Gregor. Turon. lib. 9. c. 33.

Marcus, Referendarius Chilperici Regis, apud eundem Greg. Turon. lib. 5. Hist. c. 29. Aimoin. lib. 3. Hist. c. 22.

Flavius, Referendarius Guntranni Regis, postmodum Episcopus Cabilonensis, apud eundem Greg. Turon. lib. 5. c. 46.

Licerius, Regis Guntranni Referendarius, Archiepisc. Arelat. apud eundem Greg. Turon. lib. 8. cap. 39.

Charimeres, postmodum Episcopus Virdunensis, Referendarius Childeberti filii Sigeberti, apud eundem Greg. Turon. lib. 9. c. 23. & lib. de Glor. Confess. c. 95. Fortunat. in Vita S. Medardi cap. 22.

Gallomagnus, Childeberti Regis Referendarius, apud eundem Greg. Tur. lib. 9. c. 38. Fortunat. lib. 7. Poëm. 6.

Otho, Referendarius Childeberti Regis Austras. apud eundem Greg. Turon. lib. 10. c. 19.

Baudinus, Referendarius Chlotarii Regis, apud eundem Greg. Tur. lib. 19. cap. ult.

Charigistus Referendarius Chlotarii Regis, apud eundem Greg. Turon. lib. 1. de Mirac. S. Mart. cap. 25.

Boso Referendarius, apud Fortunatum l. 7. Poëm. 22.

S. Audoenus, Referendarius Regis Dagoberti, apud Aimoin. l. 4. c. 41. & Matth. Westmon. an. 637.

Faramundus, Referendarius, apud eundem Fortunat. lib. 9. Poëm. 12.

Adoindus, seu Dado, vel Audoenus, postea Rotomag. Episc. Referendarius Dagoberti I. in Gestis ejusdem Dagob. c. 36. 39. 43.

H Rotbertus summus Palatii Referendarius, sub an. 670. in vita S. Lantberti Episcopi Lugdun. cap. 1.

Chrodegangus Abba, Caroli M. Referendarius, apud Hugon. Flaviniac. p. 106.

Stephanus Referendarius Regis, sub Philippo I. apud Guibert. lib. 3. de Vita sua cap. 12.

Editum est vetus Placitum sub Chlodoveo III. à viro doctissimo Jo. Mabillonio to. 4. SS. Ord. S. Bened. p. 619. *cui interfuisse dicuntur Episcopi, viri illustres, Optimates, Comites, Grafiones, Domestici, Referendarii*, scilicet *Wlfolaicus, Aiglas, Chrodeberchtus & Waldramnus*, deinde *Senescalci, & Comes Palatii.* Unde aliam ac diversam planè fuisse eruitur Referendariorum dignitatem, à custode annuli regii, cujus cura plures spectare non potuit.

Referendarii dignitas obtinuit etiam apud Reges Anglo-Saxonicos. Charta an. 605. *Ego Augemondus Referendarius approbavi*, apud Spelman. Apud Guibertum lib. 3. de Vita sua cap. 4. Gualdricus Episcopus Laudunensis dicitur fuisse *Referendarius Regis Angliæ.*

Referendarius in Ecclesia CP. Dignitas, de qua sic Anastasius ad VIII. Synod. act. 8. *Patriarcha CP. Referendarium quempiam semper habet, qui ejus Imperatori omnem denuntiat voluntatem: qui aditum in palatio semper habet ad referendum Imperatori quæcumque sunt Patriarchæ ac Ecclesiæ necessaria, per quem etiam Imperator quod placet Patriarchæ transmittit.*

REFERENDI *Curiæ*, qui extra ordinem referebantur à Principe in album Curiæ, & Senatoria dignitate donabantur, apud Senatorem lib. 1. Epist. 41. lib. 3. Ep. 33. lib. 4. Ep. 25. lib. 6. Ep. 14.

REFERTOR, *Auctor pulmentorum, à refercio, cis.* Papias.

REFFARE, Rapere, ex Saxon. ꞃæꝼan, i. *rapere*, spoliare, unde ꞃæꝼan, rapina. ꞃæꝼan, verò ex ꞃeaꝼ, vestis hinc *robare*, nostris, *Rober, Desrober*, de eo qui vestem seu *robam* rapit. Lex Salica tit. 29. §. 6. *Si quis messem alienam per furtum metere, aut reffare præsumpserit, 500. denarios, qui faciunt soli 15. culpabilis judicetur.* Leges Henrici I. Regis Angl. c. 83. *Si quis mortuum refabit armis aut vestibus*, &c.

REFICERE, seu *Corpus reficere*, Quiescere, somno indulgere. Cassianus l. 3. de Div. Orat. cap. 8. *Ut post excubias totius noctis duabus ferme horis reficientes corpora sua, nequaquam per totum diei spatium somni tempore marcescant.* Infra: *Requie brevis hujus temporis pro totius noctis refectione contenti.* Cap. 4. ejusdem libri: *Reliquas horas (noctis) refectioni corporum deputatas à majoribus invenimus.* Regula S. Isidori cap. 8. *Post vigilias autem usque ad Matutinum reficiendum est.* Vide *Refectio.*

REFLATARE, *Respirare, spirare.* Ita Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosophistam lib. 1. Passionum c. 103. *Sublata plenitudine natura levior efficitur, & minorata ea facilius reflatat.*

REFLETUM, *Reflectum*, vox forestariorum. Inquisitio de forisfactis in forestis Regis, in Additam. Ad Matth. Paris: *Inquirendum est etiam quantum vestura singulorum boscorum & refletorum prædicto modo valuit, antequam assarta illa facta fuerunt.* Eadem habet Fleta lib. 2. cap. 41. §. 38. nisi quod *reflectorum* præfert.

REFLORATIO, *Deliberatio.* Papias. F. *Delibatio.*

REFLUCTUARE. Vide *Refutare.*

REFLUXIO *maris*, Mora judiciaria, quæ mercatoribus extraneis litigantibus dari solebat. Leges Burgor. Scoticorum c. 134. §. 3. *Et ille homo super quem invenit plegium, attachiabitur ad respondendum ipsi infra tertiam refluxionem maris, sine ulteriori dilatione, scilicet infra unum diem, & unam noctem.* Iter Camerarii Scotiæ c. 39. §. 52. *Si Baillivi fecerunt breviare aliquas querelas inter burgensem & mercatorem, post tertiam maris refluxionem, per dilationem voluntariè.*

REFOCILLANTIA, in Decreto Synodali Lambethensis Concilii an. 1351. *Ad solatium & refocillantiam suorum corporum*, &c.

REFORMARE, Restituere, reddere. *Reformare debitum*, apud Sidonium lib. 4. Epist. 24. Ita utuntur Lex 9. Cod. Th. de Desertorib. l. 15. de Pistorib. eod. Cod. &c. Decretio Chlotarii Regis c. 12. Concil. Aurelian. II. can. 24. Turonense II. c. 26. Parisiense I. c. 3. Lex Wisigoth. lib. 7. tit. 3. §. 4. lib. 8. tit. 3. §. 13. lib.

9. tit. 1. §. 1. 9. tit. 3. §. 4. lib. 11. tit. 3. §. 4. Lex Burgund. tit. 29. §. 1. tit. 41. §. 1. tit. 49. §. 2. tit. 77. §. 1. 3. Lex Bajw. tit. 11. cap. 3. Lex Ripuar. tit. 66. Capitula Caroli M. lib. 5. c. 204. lib. 6. c. 151. Regula S. Fructuosi cap. 20. &c.

REFORMARI, Reconciliari. Albertus Argentin. p. 125. *Ex quo ipse Rex contra Principem movebatur, juramento affirmans publicè, se nunquam reformaturum eidem.* Occurrit non semel apud ejusce ævi scriptores.

REFORTIUNCULA. Vide *Fortia*.

REFRAGARE, *Refragari*, Contradicere, repudiare, ἀποψηφίζειν, in Gloss. Lex Ripuar. tit. 59. §. 2. *Et si quis in posterum hoc refragari vel falsare voluerit*, &c. Formula 58. Lindenbrogiana: *Propterea hanc Epistolam tibi fieri vel firmari rogavi, ut nullo tempore aliquis de hæredibus meis seu prohæredibus hanc convenientiam inter nos factam immutare vel refragare non possit.*

Refragatio, Contradictio. Vetus Charta in Chron. Reicherspérg. *Nulla debeant à vobis refragatione turbari.*

REFRAGIUM, Refragatio, ἀποψήφισμος. S. Ambrosius enarrat. in Psal. 104. *Si quis ipsa introspiciat rerum negotia, cognoscet quanta sapienti adjumenta, & quanta in ipsis insipienti refragia sint.* Adrevaldus lib. 1. de Mirac. S. Benedicti cap. 6. *Legatis itaque directis ab Antistite absque quolibet refragio*, &c.

REFRONTARE, *à fronte repellere.* Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1033.

REFUGA, Desertor, quomodo miles *refuga* dicitur in l. 21. Cod. Th. de Tironibus. Iso Magister in Glossis ad Prudentium lib. Peristeph. hym. 1. *Defuga, vel refuga, vel perfuga vocatur, qui unum reliquit, & ad alium confugit.* Auctor Mamotrecti ad 2. Esdræ cap. 2. *Refuga, qui refugit dominium aliorum.* Hinc *refugæ* dicti, qui à vero Dei cultu discedunt. Gloss. Lat. MS. Regium: *Apostata, Refuga.* Hac voce utuntur lex 6. Cod. Th. ne sanctum Bapt. iteretur, Ulpianus & Marcellus. JC. Lucifer Calaritanus lib. 1. pro S. Athanasio, S. Zeno Veronensis serm. de Somno Jacob, S. Hieronymus in Epist. ad Algasiam quæst. 2. Tertullianus de Habitu muliebri cap. 5. & 1. contra Marcionem, Prudentius Ode 1. Peristeph. S. Augustinus lib. 20. de Civit. Dei c. 19. S. Pacianus in Exhortat. ad pœnitentiam, S. Valerius de Genere Monachor. Hist. Miscella in Constantino M. & alibi, Flodoardus lib. 14. Carm. 8. Nicol. Trivettus in Chron. an. 129. &c.

Refugani Monachi, pro *Refugæ*, in Concilio Legionensi an. 1012. c. 3. *Decrevimus etiam ut nullus contineat seu contendat Episcopus Abbates suarum Diœceseon, sive Monachos, Abbatissas, refuganos, sed omnes permaneant sub ditione sui Episcopi.*

Refugere, pro fugere, apud Gregorium M. lib. 3. Epist. 6.

Refugata. Gloss. Gr. Lat. *Refugata*, ἀπεγασία. Ita habet MS. codex, ubi editus, *refuga.*

REFUGIUM, Asylum, immunitas Ecclesiæ. Tabularium Landavense in Monastico Anglic. to. 3. p. 192. *Cum omni sua libertate, & cum refugio Ecclesiæ sancti Petri de Landavia.* Alibi: *Datæ sunt istæ Ecclesiæ cum suis dotibus & territoriis omnibus, & omni dignitate sua, & privilegio, & libertate, & refugio, & omni communione incolis, in campo & in silvis, in aqua & in pascuis, & à regibus prædictis S. Teliano, & omnibus Episcopis Landavensis Ecclesiæ.* Adde p. 194. 201.

Refugium. Charta Caroli C. an. 23. Ind. 10. in Tabulario S. Dionysii n. 31. *Villam quoque Madriniacum in pago Morviensi sitam eis attribuimus, quam eisdem fratribus per nostræ largitionis præceptum ad cellam construendam, & locum refugii dudum concesserunt.*

Refugium. Vetus Inquisitio in Regesto Philippi Augusti Herouvalliano fol. 29. *De Comitatu Augi tenet — communes vias forestæ & herbagia communia usque ad forestum. Tenet & refugium terræ suæ.*

REFULLUS, pro *Refluxus*, Gallis, *Reflux.* Monasticum Anglic. to. 2. p. 913. *Cum redundatione aquæ, & octodecim pedes ultra refullum aquæ, pro voluntate dictorum Monachorum.*

REFUTARE, Respuere, rejicere, repellere, aspernari, renuere. Gloss. Lat. MS. Reg. *Refutat, reprobat, rennit, negat.* Ugutio. *Refutare, recusare.* Gloss. Gr. Lat. Ἀποβάλλω, *abjicio, refuto.* Ἀποσείομαι, *refuto, reicio.* Διακρούομαι, *refuto.* Victor Utic. l. 1. *Maxima namque jam Deo sacrata humanas nuptias refutabat.* Lambertus Ardensis: *In Genuensem terram accedere omnino refutavit.* Alibi: *Non audens omnino Comitis refutare petitionem.* Adde pag. 162. Marbodus Redonensis Episc. in Vita S. Theophili:

Ut flectat mentem, laudet magis omnipotentem,
Consilium mutet, neç pontificare refutet.

Domnizo lib. 1. de Vita Mathild. cap. 5.

——Scelus hoc, ne funditus urar
Igne sub obscuro, sperno penitusque refuto.

Refutare testem, in Capitulis ad Legem Salicam tit. 2. c. 4. Adde Gregor. M. lib. 4. Dial. c. 11. Rodericum Tolet. lib. 6. cap. 10. &c. Utuntur etiam Latini scriptores. Vide Stephanium ad Saxonem Grammat. pag. 69.

Refutare, rem dimittere, & in alterius jus transferre. Arnulphus Lexov. in Epist. ad Alexandrum PP. p. 41. *Quarum (causarum) cognitioni D. Willelmum Parisiensem S. R. E. Cardinalem contigit interesse, ipsoque præsente prædictus Thesaurarius omnes querimonias quas habebat, refutavit in manibus judicum, & quod eas adversum me non moveret, fide corporaliter interveniente firmavit.* Charta Theobaldi Episc. Parisiens. an. 1148. *Decimam de sancto Brictio, quam diu injustè tenuerat, utpotè laïcus, ad hoc in manus nostras refutavit, ut eam canonicè Monachis S. Martini de Campis concedentes traderemus.* Alia an. 1164. apud Joffridum in Nicia p. 177. *Dimitto, & perpetua refutatione refuto quicquid in Castello de Drappo requirebam*, &c. Alia an. 1175. in Hist. Pergamensi to. 3. p. 325. *Cum ligno quod in suis tenebant manibus, — refutaverunt in manu domni Gualæ Pergamensis Episcopi totam decimam quam ipsi habebant.* Charta Eberhardi Episc. Saltzburgensis in Chron. Reicherspérg. an. 1153. *Qua conventione convenienter ex omnium partium connivventia ordinata, totalis in manum nostram sic est refutata, ut Præpositus neque ulterius querelam suam resuscitet.* Vide Gregorium VII. PP. l. 2. Epist. 27. l. 4. Epist. 22. lib. 7. Epist. 19. Fulbertum Epist. 20. Hugonem Flaviniac. p. 198. Ottonem Morenam p. 39. Doubletum p. 533. to. 5. Spicilegii Acheriani p. 569. Ughellum to. 1. part. 2. pag. 307.

Refluctuare, Refluctare, pro *refutare.* Placitum Mathildis Comitissæ an. 1073. apud Franciscum Mariam lib. 3. p. 151. *Per fustem quem in suorum detinebant manibus, refluctuaverunt prædicto Bernardo Abbati — curtem illam*, &c. Mox: *In integrum una cum inferioribus & superioribus suis prædictus Radulfus & Saracinus & Fulcardus Germanus prædicto Bernardo Abbati & Guidoni Notario Avocatus ipsius Monasterii ad partem prænominati Monasterii refluctaverunt, & cùm ipsa refluctatio facta fuisset, tunc* &c.

Refutantia, Refutatio, Apocha, *Quittance.* Charta an. 1389. apud W. Thorn: *Concessit eidem W. Abbati — solvere sibi — 53. Ducatos boni & puri auri & recti ponderis, refutantiam & sufficientem acquietantiam de solutis deferenti.* Infra: *Visis libris, instrumentis, registris, refutationibus, aliisque evidentiis universis, reperimus*, &c.

Refutatorii libelli, in l. 1. Cod. de Relationibus, & l. 19. C. de Appellat. &c. quibus actor vel reus ob judiciarias formulas malè observatas sententiam judicis arguit: unde Accursus *appellationes* non insulsè fuisse opinatur. Vide Cujacium lib. 22. Obser. cap. 33. Juretum ad Symmach. lib. 2. Epist. 30. & Jacobum Gotofr. ad tit. de Appellat. in Cod. Th.

REGA, Modus agri, apud Aquitanos. *Rega terræ, vineæ*, &c. crebrò occurrit in Regesto Constabulariæ Burdegal. p. 114. 115. &c. Nescio an idem sonet in veteri Charta Cornutiana edita à Suaresio: *Quæ sepis descendat per regam ad viam cavam, sive ad torum, quæ redit usque ad arcum supradictum*, &c. Nisi regaidem valeat quod *ruga*, platea. Vide *Regaleia, Riga*.

REGAITA. Vide *Wacta*.

REGALENGUM, *Rengalengum*, Dominium, *Regale, Regalia*. Charta Alfonsi Imperatoris Hispaniæ æræ 1194. apud Doubletum: *Facio cartam donationis, & textum firmitatis de illa villa, quæ vocatur Fornelos, & est de meo regalengo, in via publica Peregrinorum quæ ducit ad S. Jacobum*, &c. Alia apud Anton. de Yepez in Chronico Ord. S. Benedicti to. 6. p. 213. *Monasterium meum proprium, & meum regalengum*. Alia Bermundi II. Regis æræ 1070. apud eundem p. 449. *Illam mandationem de Perpera, cum illo alio rengalengo de Cangas*, &c. Occurrit ibi pluries.

REGALES, Regum filii, Principes ex stirpe regia: *Regales personæ*, Avito Viennensi Epist. 5. Anonymus de Different. vocum: *Inter Regem & Regalem hoc interest, quod Regis puer Regalis est: Rex, qui regnum regit*. Ammianus lib. 16. *Cui propè astans regalis Hormisdæ, cujus è Perside discessum suprà monstravimus*. Lib. 16. *Hos sequebantur potestate proximi Reges numero quinque, Regalesque decem, & Optimatum series magna*. Et lib. 18. *Reges omnes, & Regales, & Regulos ad convivium corrogatos*. Lex 9. Cod. Th. de Re militari: *Sinceritas tua protinus admonebit ut neque Regalibus, neque Legatis sua milites jumenta suppeditent*. Sulpitius Alexander in Hist. apud Gregor. Turon. lib. 1. Hist. cap. 9. *Marcomere & Sunnone Francorum Regalibus transacto cursim conloquio — Treveros concessit*. Ubi idem Gregorius subdit: *Cum autem eos Regales vocat, nescio utrum reges fuerint, an vices tenuerint Regum*. Mox idem Sulpitius, quos *Regales* dixit, *Subregulos* appellat. *Regalis puer*, apud Stephanum Eddium in Vita S. Wilfridi c. 57. *Regales* verò pro Principibus Regiæ stirpis occurrunt non semel apud Scriptores ævi inferioris, Anonymum in Vita S. Cuthberti Episc. lib. 2. n. 6. Gauterium de bellis Antiochenis p. 456. Joannem Hocsemium in Adolpho à Marka Episc. Leod. cap. 35. extr. Matth. Paris p. 218. Gregorium II. PP. apud Waddingum an. 1372. n. 26. in Concilio Nicosiensi an. 1340. &c. Sic *Royaux*, Principes Regii sanguinis non semel vocat Monstrelletus 1. vol. c. 153. 157. 221. Testamentum Joannæ Reginæ Franciæ uxoris Ludovici Hutini an. 1319. *Nous voulons & ordonnons que quand passage commun se fera des Roiaux, nos executeurs eslisent un bon & convenable Chevalier à faire le passage pour nous*, &c. Hist. MS. Mortis Richardi Burdegal. Regis Angliæ: *Le Roy d'Angleterre arriva aux lices, en sa compagnie tous les Royaux d'Angleterre*. Statuta MSS. pro Carcere Castelleti Paris. *Selon ce que il est mandé ou commandé du Roy nostre Sire, & de nos grans Seigneurs Roiaux*. Statuta MSS. Ordinis Coronæ spineæ anni 1393. cap. 3. *De ces 30. Chevaliers les 10. plus grans seront de nos Seigneurs les Roiaux & autres grans Seigneurs du royaume, & les 20. autres seront des moiens Barons, Bannerez & autres Chevaliers*. Et cap. 17. *Chevaliers du sang du Roy* dicuntur.

Ut porrò *Regales* Regum, ita *Imperiales* appellati Imperatorum filii, in præclara *Laudum* Formula, quæ præfixa legitur Codici Amalharii de Divin. Offic. *Divo Hluduuvico vita, novo David perennitas, & ipsi novo Salomoni felicitas. Judith orthodoxæ nobilissimæ atque prudentissimæ Augustæ, salus per multos annos. Lumina pacis, Domine, serva. Lumina mundi, Domine, serva. Vita vestra tutela omnium est. Vestra fides Ecclesiarum est gloria. Piissimos dominos nostros Imperiales natos, Hlotharium gloriosissimum Coronatum, & fratres ejus Christus conservet*.

Regales, interdum Regii Ministri, ut apud Thomam Walsinghamum an. 1291. *Cujus temporibus alienigenæ Angliam non gravabant, incolæ nullatenus per Regales opprimebantur*. &c. Ita anno 1300.

Regales, Nummi aurei Francici, Gall. *Royaux*. Vetus Regestum: *A 20. Sept. 1330. usque ad 1. Febr. 1336. fiebant Parisienses aurei ponderis 34. & 4. quint. & Regales de 48. & semis*. Joan. Hocsemius in Adolpho à Marka Episcopo Leod. cap. 18. *Eidem Comiti oppidum Mechliniense — pro centum millibus Regalium vendiderunt*. Infra: *Quinque Floreni de Florentia in valore quatuor Regalibus sunt æquales*. Descripsit Hautinus in lib. de Monetis Francicis p. 25. monetam auream, quam S. Ludovico adscribit, in qua effictа corona cum hisce vocibus, supra & infra, REGALIS AUREUS. In circulo, LUDOVICUS REX FRANCORUM. In adversa parte crux liliata effingitur, cum solita inscriptione XPC. &c. Vix enim est ut Ludovico X. attribuatur, qui *Agnos* tantùm cudit, quantum colligere est ex veteribus Tabulis monetariis. Vide *Moneta*.

Regales Coronati, Moneta aurea Comitum Provinciæ. Extat Charta Roncelini Vicecomitis Massiliensis an. 1214. in Tabul. S. Victoris Massil. fol. 160. qua Abbati vendit *castrum de Julianis pretio centum librarum Regalium coronatorum, quorum singuli 60. solidi valent nunc singulas marchas argenti meri*. Alia Raimundi Berengarii Comitis Provinciæ an. 1243. *Donamus trecentos solidos annuales Coronatos in alberga nostræ villæ inferioris Aquensis*, &c. *Regales solidi* in Chartis an. 1188. 1190. &c. apud Guesnaium in Annalib. Massiliensib. p. 332. 334. 337. 356. &c.

Regales, Moneta aurea Regum Siciliæ in Chartis an. 1178. 1180. in Tabulario Casaur. sub Willelmo Rege, & apud Ughellum to. 7. Ital. sacr. p. 284. 576. 593.

REGALIA, Æ, Jus regium, dignitas regia. Henricus de Knyghton in Ricardo II. *Quærebatur an — derogaret regaliæ & prærogativæ Regis*. Infra: *Quære ab eis quomodo sunt puniendi qui impedierunt Regem quominus poterat exercere quæ ad Regaliam & prærogativam suam pertinent*. Charta ejusdem Ricardi II. Regis Angl. *A juramento fidelitatis & homagii, & aliis quibuscunque mihi factis, omnique vinculo ligeantiæ & regaliæ ac dominii quibus obligati mihi fuerint, — absolvo*.

REGALIA, Fiscus Principis, jura quibus Reges gaudent. *Fiscalia regum*, apud Conradum Uspergensem an. 1109. *Cunctaque regum antiquorum Fiscalia suam in ditionem interim recepit. Debita quæ ad partem regis solvi debent*, in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 30. Bruno de bello Saxonico p. 141. *Tanta profligatio regalium, ut post hæc reges nostrarum partium rapinis potius quam regalibus sustendanti sint*. Hinc

Regalia, Jura regia, quæ ab Imperatoribus vel Regibus interdum Ecclesiasticis aliisque personis conceduntur. Radevicus lib. 3. cap. 41. *Regalia, veluti monetam, teloneum, pedaticum, portus, Comitatus, & alia similia si qua sunt, commune Mediolanensium dimittet, & ultra se non intromittet*. Lib. 4. cap. 5. *Deinde super justitia regni, & de Regalibus quæ longo jam tempore, seu temeritate pervadentium, seu neglectu Regum imperio deperierant, studiosè differens*, &c. Otto de S. Blasio cap. 14. *Omnia regalia civitatum, utpote monetas, telonea, navigia*, &c. Charta Conradi Imp. an. 1149. apud Columbum in Episcop. Vivariensibus lib. 2. *Tibi, venerabilis prætaxatæ urbis Episcope, & per te, & Ecclesiæ tuæ, & successoribus tuis Vivariensis urbis, nostra Regalia concedimus, monetam, pedagium utraque strata telluris*, &c. Alia Friderici I. an. 1177. ibid. lib. 3. n. 6. *Concessimus universa regalia, cunctasque possessiones*, &c. Alia ejusdem Imp. an. 1164. apud eundem Columbum in Guillelmo juniore Comite Forcalquerii n. 23. *Dicto fideli nostro Guillelmo Comiti Comitatus dignitatem, jurisdictionem, & Regalia, cum omni plenitudine honoris & utilitatis nostra Imperiali autoritate restitui-*

mus. Vide Guesnaium in Annalibus Massil. pag. 322.

Regalia, Dominium temporale Ecclesiæ, ut vocant. *Regalia B. Petri*, apud Gregorium VII. PP. lib. 1. Epist. 21. lib. 8. Epist. 1. Baldricum in Adalberone Archiepiscopo Trevirensi, Falconem Beneventanum an. 1114. Romualdum in Chronico MS. an. 1152. &c. Laurentium Leodiensem in Episcop. Virdun. p. 309. & in Bulla Clementis IV. PP. pro regno Siciliæ, vulgò *Patrimonium S. Petri*, seu Sedis Apostolicæ, quod Imperatorum & Regum beneficiis Ecclesia Romana id possideat. *Regalia & Patrimonia B. Petri*, apud Petrum Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 35. 36. 39. Epitaphium Eugenii III. PP. Tarracinæ: *Regalia multa longo tempore amissa Beato Petro restituit.* Leo Ost. l. 1. c. 47. *Ad ipsum Staphilum de Majella, qui dividit inter Regalia & causam S. Benedicti.* Ita in Cons. Tervanensi, Episcopus dicitur habere *Regaliam* Tervanensis Episcopatus, quia est illius dominus spiritualis & temporalis, ut est in art. 6. Et in Consuet. veteri Atrebat. art. 16. & nova art. 23. & 24. *Regale*, sumitur pro dominio Majoris Domini feudalis, cùm scilicet res feudalis & ab eo dependens ex vassalli delicto, aut alia qualibet causa principali feudo unitur. Vetus Charta de bonis Hæreticorum & faiditorum, in Notis ad Concilia Narbon. *Pro parte verò Domini Regis è contrario dicebatur quod hæc omnia ad ipsum jure regaliæ & majoris dominii pertinebant.* Alia apud Guichenonum in Probat. Hist. Sabaud. p. 40. de Gageria quadam: *Verum ne discordia inter Ecclesiam & Comitem aliquando oriri possit, dictum est ut cùm redimere voluerit, discernatur, quod pro Regali & Comitatu Comes ibidem deinceps habere debeat*, &c.

Regalia vocant nostri prædia quæ ad Ecclesias pertinent, iis à Regibus olim concessa, unde *Regalia* dicuntur: quippe, ut ait S. Augustinus tract. 6. in Evangel. Joann. *per jura regum possidentur possessiones*. Et Otto Frisingensis lib. 2. de Gestis Friderici cap. 11. *Regalia non personis, sed Ecclesiis, perpetualiter à Principibus tradita sunt.* Walthramus Episcopus Naumburgensis de Investitura Episcoporum: *Regalia, id est à Regibus & Imperatoribus, Pontificibus Romanis data in fundis & reditibus.* In Charta Henrici III. Regis Angliæ apud Prynneum in Libertatib. Angl. to. 2. p. 231. *Cepimus in manum nostram baroniam & Regalia quæ Archiepiscopus Eborum de nobis tenet.* In alia p. 254. *Totum regale quod ad Episcopatum suum pertinet.* Alia Joannis Regis Angl. ibidem p. 339. *Episcopus autem vel electus loci illius temporalia quæ prius vocabantur Regalia, de manu prædicti Archiepiscopi & successorum suorum plenariè recipiet.* In Regiam Majestatem lib. 2. cap. 23. Baroniæ Episcoporum *de eleemosyna Regis* esse dicuntur, ideoque ab iis alienari non posse. Cùm igitur omnia ferè Ecclesiarum prædia, Episcopatuum nempe, & Monasteriorum à Regibus dotatorum, *Regalia* sint, id est à Regibus olim iis concessa, eodem jure reguntur quo beneficia militaria, seu feuda, iisdemque sunt, quibus ea, servitiis obnoxia. Extinctis quippe personis Ecclesiasticis, ad Regem ipso jure redeunt, donec alia iisdem investiatur. Unde in Charta Caroli IV. Imp. an. 1354. pro Episcopo Tullensi, dicitur is *investiri de Regalibus & feudis*. *Regalibus* autem à Rege *Investiri* dicuntur Episcopi (ut cæteros prætercam, Germanicos & Anglicos præsertim scriptores, qui de Investituris Ecclesiarum egerunt) apud Petrum Cluniacensem lib. 1. Epist. 29. ubi de Lingonensi Episcopo: *Rex — de regalibus, sicut solet fieri, manu propria solemniter investivit*: cujus quidem Investituræ ratione, sacramentum fidelitatis Regi præstant Episcopi. Epistola Leodiensium ad Paschalem II. PP. *Dominus noster Episcopus communicat Regi & Imperatori suo, cui ex regalibus ejus acceptis juravit fidelitatem.* Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS. de Episcopo Tornacensi:

Et caskuns Vesques premerains,
Dou Roi de France, joint ses mains,
Prent son regale par droiture,
Et ses om est de teneüre.

Hominium porrò ii faciunt, cum iis redduntur seu restituuntur *Regalia*. Redduntur autem cum consecrationem aut benedictionem accepere. Sugerius Abbas S. Dionysii Epist. 20. *De regalibus verò sicut in Curia dominorum regum Francorum mos antiquus fuisse dinoscitur, cum Episcopus consecratus, & in Palatium ex more Canonicè fuerit introductus, tunc ei reddentur omnia. Hic est enim redditionis ordo & consuetudo, ut, sicut diximus, in Palatio statutus regi & regno fidelitatem faciat, & sic demum regalia recipiat.* Adde Epist. 19. Charta Guillelmi Episcopi Andegavensis an 1223. apud Sammarthanos: *Item recognovit nobis quod cùm electus Andegavensis erit confirmatus à Metropolitano, vel ab eo qui potestatem habebit confirmandi, ipse reddet ei regalia sua per nuntios suos patentes literas deferentes confirmationis ipsius. Ipse tandem electus tenebitur bona fide adire Dominum Regem, si fuerit in regno, infra 40. dies post susceptionem Regalium, & eidem fidelitatis sacramentum præstare: & si infra 40. dies ad Dominum Regem, sicut dictum est, non venerit, Dominus Rex poterit saisire Regalia sua, & ea tandiu tenere, quousque Regi fidelitatem suam fecerit. Et sciendum quod si Comitatus Andegavensis separatur à regno, non teneremur facere Comiti Andegavensi hujusmodi sacramentum.* Quibus postremis verbis consentaneum est Arestum an. 1272. pro Episcopo Sagiensi descriptum à Duchesnio in probat. Hist. Castilionensis p. 70. Testamentum Philippi Aug. Reg. Fr. an. 1190. apud Rigordum: *Regina autem & Archiepiscopus tam diu regalia in manu sua teneant, donec electus consecratus sit vel benedictus, & tunc Regalia sine contradictione ei reddantur.* Aliàs tamen de Jure Communi *Regalia* non redduntur Episcopo, antequam sacramentum fidelitatis Regi exhibuerit, ut mox docemus. At in Germania is mos inoleverat, ut tradit Otto Frising. l. 2. de Gest. Frider. cap. 6. & 28. ut Episcopi non consecrarentur, nisi prius ab Imperatore, *& ab ipsius manu regalia per sceptrum suscepissent.* Id etiam habetur in Speculo Saxonico lib. 3. art. 59. §. 1. Quod in Anglia & Scotia perinde obtinuisse docet Regiam Majestatem lib. 2. c. 64. 65. Scribit Joannes Hocsemius in Adolpho à Marka Episcopo Leodiensi, *Antiquam regni consuetudinem fuisse, ut Rege ultra Mosæ fluvium existente, Episcopi citra dictum fluvium Regalia possint à Scabinis de Francfort impetrare.*

Per mortem igitur Episcopi *Regalia aperta*, dicuntur, ut contra, *clausa*, cum ea Episcopo successori redduntur. Regestum Memorialium Cameræ Comput. Paris. signat. C. fol. 269. *Dum Episcopus alicujus Episcopatus, ubi Dominus Rex habet Regaliam, ab humanis decedit, immediatè per obitum seu mortem ipsius est regalia in dicto Episcopatu aperta, & succedit Rex loco boni & legitimi administratoris in omni temporalitate dicti Episcopatus, confertque beneficia non curata, & hoc durante tempore ipsius Regaliæ. Quæ quidem Regalia dicitur vigere & habere locum in dicto Episcopatu, donec & quousque futurus successor Episcopus legitimè intrans suum debitum fidelitatis juramentum dicto Domino nostro Regi prout tenetur, fecerit. Ex quo literæ Regiæ attestantes dictum juramentum sic fuisse factum, presentatæ, registratæ, & expeditæ fuerint in Camera Compotorum, & quod receptor seu commissus ad receptam ipsius regaliæ receperit mandatum à dicta Camera emanatum, per quod ei mandetur, ut levet manum Regis, & permittat dictum Episcopum uti & gaudere ponendo ipsam temporalitatem ad plenam deliberantiam. Nec ante receptionem hujusmodi mandati à dicto receptore seu commisso reputatur dicta regalia clausa, sed usque ad diem ipsius receptionis, tenetur reddere compotum & rationem de fructibus hujusmodi temporalitatis. Et confert Rex benefi-*

cia tanquam in regalia vacantia. Et hoc de jure & consuetudine Regis & suæ Coronæ Franciæ. Idem Regestum: *Le Roy est en saisine & a usé de tel temps, qu'il n'est memoire du contraire, quant les regales des Eveschiez y escheent, de prendre & faire lever tous les profits & emolumens qui escheent durant ledit regale, si come les bleez & grains qui escheent en causo de terres gaignables, de rentes, de dismes, des-abliez qui tiennent à racine, quant le regale eschiet, & semblablement des vins, vinages, dismes, & autres rentes qui escheent en vin, come dit est des grains. Et si les terres, rentes & dismes sont baillées à ferme, il est ou chois du Roy de tenir la ferme, ou de prendre les grains ou vins qui escheent oudit regale, & ainsi le fait le Seigneur qui tient le fief de son vassal par defaut de home.*

Prædictis addo quæ habet vetus Consuetudo Franciæ lib. 3. *Quant un Evesque trespasse, le Roy peut faire tout mettre en sa main le temporel, & celui faire gouverner comme en regale. Car les explois de sa justice, & tous les autres revenus temporels sont au Roi jusques à ce qu'il y ait Evesque. Toutefois tous Eveschez ne sont pas tenus en Regale. Pendant le temps de la Regale le Roi peut donner tous offices & benefices, excepté Cures; & si le Pape & le Roy donnoient en un mesme temps un benefice, le don du Roy precederoit: & s'il en estoit debat, la cause seroit ventilée en la Cour de Parlement, & non ailleurs.*

Crebra ac gravis fuit de Principibus ac Regibus querela, qui ut diutius Ecclesiarum Regalibus fruerentur, vel earundem, uti vocabant, investituras differebant, vel electiones Episcoporum & Abbatum impediebant: quod in primis objectum Germanicis Augustis in diuturna ac gravi illa inter Sacerdotium & Imperium discordia, apud Scriptores qui de ea pluribus egerunt, quibus addendus omnino Arnoldus Lubecensis lib. 3. cap. 16.

Id etiam objectum Anglicis Regibus. Ordericus Vitalis lib. 10. de Guillelmo Rufo Rege Angliæ p. 763. *Defunctis Præsulibus & Archimandritis, Satellites Regis Ecclesiasticas possessiones & omnes gazas invadebant, trienniōque seu plus dominio Regis omnino mancipabant. Sic nimirum pro cupiditate redituum, qui Regis in ærario recondebantur, Ecclesiæ vacabant, necessariisque carentes pastoribus dominicæ oves lupinis morsibus patebant.* Adde pag. 774. Similis est Willelmi Neubrigensis lib. 3. cap. 26. de Henrico II. querela: *Vacantes Episcopatus, ut provenientia perciperet commoda, diu vacare voluit, & Ecclesiasticis potius usibus applicanda in fiscum redegit.* Ut & Hugonis Flaviniac. in Chron. p. 241. Adde Will. Malmesbur. lib. 1. de Gest. Pontific. p. 215.

Regalium, vel si mavis, regaliorum jus, non in Episcopatibus duntaxat obtinuisse, sed & ad Monasteria aliaque beneficia productum ex laudato Orderici Vitalis loco colligitur: adeo ut quemadmodum Principes, vacantibus Episcopatibus, eorum dominiis seu uti vocabant, regalibus fruebantur, ac beneficia ab iis dependentia, quæ hoc temporis interstitio vacabant, conferebant, idem in Monasteriis jus sibi adscriberent: quam quidem hac nostra ætate agitari controversiam novimus. Extant sanè in Principum favorem bina diplomata Henrici III. Regis Angliæ apud Gul. Prynneum in Libertatib. Angl. to. 2. ac primum quidem p. 782. hocce verborum tenore: *Rex Magistro A. de Len. Officiali Cantwar. & Commissionariis suis salutem. Cùm tempore progenitorum nostrorum Regum Angliæ, & nostro hactenus sit obtentum, quod vacantibus Abbatiis, Prioratibus, & aliis quibuscunque domibus, religiosis regni nostri, & in manu nostra existentibus, conferre possimus Ecclesiastica beneficia ad hujusmodi domos pertinentia, & nos ratione vacationis Domus sancti Thomæ de Acon in London dilectum Clericum nostrum Rogerum de Messenden ad Ecclesiam de Colchirch in London duxerimus præsentandum, fratres ejusdem domus, & Hugo Capellanus eorum ab eisdem fratribus indebitè præsentatus ad eundem, dictum Clericum nostrum inde trahit in placitum coram vobis in Curia Christianitatis. Et quia hoc est contra coronam & dignitatem nostram, & manifestè cederet in nostram & hæredum nostrorum exhæreditationem, vobis prohibemus ne placitum illud de cætero teneatis. Teste Rege apud Woodstock, 18. die Augusti.* Diploma aliud ejusmodi habetur p. 940. *Rex omnibus ad quos &c. salutem. Super jure patronatus & præsentationibus ad beneficia Ecclesiastica faciendis in regno nostro Angliæ, & in Ecclesia Anglicana, quædam speciales consuetudines observantur, inter quas & illa sibi vendicat locum: si videlicet manerium aliquod cum pertinentiis & libertatibus suis cuidam Laico, vel Clerico seu mulieribus aut personis quibuslibet Ecclesiasticis vel secularibus quocunque modo, sive scilicet ad tempus vel ad firmam, vel ad sustentationem, vel pro dotalitiis, seu quibuscunque modis aliis assignetur, jus præsentandi ad Ecclesiam in hujusmodi manerio sitam per assignationem hujusmodi cum manerio semper transit, nisi specialiter fuerit in assignatione illa jus præsentandi reservatum vel exceptum. In manerio verò Episcoporum, ubi jus patronatus & jus instituendi habent, jus patronatus cum maneriis ipsis secundùm consuetudinem supradictam semper transit: unde vacantibus Episcopatibus & Abbatiis, tam nos quam magnates nostri, ad quos custodia maneriorum tempore vacationis pertinet, jus præsentandi ad Ecclesias in ipsis maneriis sitas obtinemus, instituendi jure apud Metropolitanum, vel alio ad quorum devolvitur jus spirituale remanente. Licèt enim Episcopi in Diœcesibus, aut etiam Abbates Pontificale jus habentes Ecclesias maneriorum suorum conferant, eo quod in ipsis jus patronatus, & jus instituendi conveniunt, jus tamen patronatus habent ratione maneriorum suorum, vel Baroniarum suarum, quæ si ab ipsis evincantur, aut si aliis cum suis pertinentiis, ut prædictum est, assignentur, jus præsentandi cum ipsis maneriis transit, jure instituendi apud ipsos ratione officii Pastoralis extunc tantummodo remanente. In cujus &c. teste Rege apud Westm. 13. die Martii.*

Episcopatuum verò qui à jure regalium immunia erant regalia, sede vacante, servabant Archiepiscopi. Vide Spicilegium Acherianum to. 8. p. 203. 353. 254. & infra in v. *Vicedominus.*

Regalia Episcopatuum non semper Regum erant, sed interdum ab aliis proceribus de Rege tenebantur in feodum. Extat Epistola 38. inter Sugerianas, in qua Theobaldus Carnotensis Comes *Regale Carnotensis Episcopatus de rege in feodum tenere cum alio feodo suo* profitetur, *ita quod decedente Episcopo regale Episcopatus suum proprium sit, quousque alius substituatur.* Extat apud Guill. Prynneum in Libertatib. Eccl. Angl. to. 3. p. 187. Charta Edwardi I. Regis Angliæ, in qua *quoties sedem Burdegalensem vacare contigit, custodiam temporalium ejusdem Archiepiscopatus, eadem sede vacante habere, & facere fructus suos consuevisse* Duces Aquitaniæ contendit, Capitulo ejusdem Ecclesiæ id juris sibi competere asserente, &c. Post mortem Willelmi *Breuse* Episcopi Landavensis in Comitatu Clamorganensi, in Principatu Valliæ, Gilbertus *de Clare* Comes Glocestrensis & Herfordiensis, tanquam Comes Clamorganensis, ejusdem Episcopatus Regalia, & Beneficiorum vacante Episcopatu collationem sibi competere asserebat. De qua cum Rege Edwardo I. controversia multa habet idem Prynneus p. 412. & seqq. & p. 636.

Regaliarius, qui Regalia, vel eorum proventus Episcopatus vacantis percipit vice Principis, cujus ea sunt. Charta Edmundi Comitis Campaniæ an. 1277. in Tabulario Ecclesiæ Meldensis fol. 78. *Come tençons fut entre nous — & l'Evesque de Miaux seur Griez & seur dommages que li Regalier le Roi Thibaut & le Roy Henri de Navarre jadis Comte de Champagne, avoient fait és biens & choses de l'Eveschè de Meaux,* &c.

Custos regaliarum, qui decedente Episcopo à Rege mittebatur ut colligeret reditus ac proventus temporalitatis Episcopatus, qui de jure ad Regem pertinent, quousque alius electus consecrationem accepisset. *Custodes, Gardiatores*, seu *Gubernatores regaliarum Ecclesiarum*, in Edicto Philippi Pulchri an. 1302. art. 3. ubi eorum abusus coërceri jubentur, quos etiam carpit autor Historiæ Episcoporum Antisiodor. cap. 59. p. 483. Vide Regestum Parlam. B. fol. 56. & Historiam Episcoporum Cadurcens. n. 178.

Regalia facere, Sacramentum fidelitatis, vel hominium pro regalibus Regi præstare. Will. Malmesburiensis lib. 1. de Gestis Pontif. pag. 219. de Anselmo Cantuariensi: *Regalia pro more illius temporis faciens Principi, 7. Kal. Octobris, Cantuariæ assedit.*

Regalia, præcipua Imperii insignia, corona, sceptrum, &c. Albertus Argentin. pag. 119. *Monstrabantur ibi Sanctuariorum insignia, quæ Regum dicuntur, scilicet lancea, clavus, pars crucis Salvatoris, corona, gladius Caroli, & alia per quendam Cisterciensem*, &c. Adde pag. 124. 157. & Albertum Stadensem an. 1126. Otto Frisingensis lib. 1. de Gestis Frider. cap. 63. *Regalia Duci Friderico cum unico suo item Friderico commendans.* Conradus Usperg. an. 1106. *Ipse partis utriusque consiliis annuens, Regalia vel Imperialia insignia, crucem scilicet & lanceam, sceptrum, globum, atque coronam filii potestati tradidit.* Henricus Imp. apud Dodechinum an. 1110. *Tibi itaque, fili carissime, Henrice Rex, & nunc per officium nostrum Dei gratia Romanorum Imperatori, & regni regalia illa dimittenda præcepimus, quæ ad regnum manifestè pertinebant tempore Caroli, Ludovici, Ottonis, & cæterorum prædecessorum tuorum.* Idem Henricus in Epist. ad Hugonem Abbat. Cluniacensem: *Interea mandatum est nobis, quod liberationis nostræ nullum esset consilium, nisi extemplo daretur, & crux, & lancea, cæteraque regalia insignia.* Stero an. 1219. *Regalia quoque Heinricus Palatino Rheni assignanda Regi Friderico reliquit*, &c. Ea autem Regalia sic idem recenset an. 1361. *Insignia Imperialia quæ tunc vidi, sunt hæc, primum ferrum lanceæ quæ transfixit latus Christi: item clavus cum aliquali petia S. Crucis, quæ transivit manum Christi: item gladius Caroli M. Imperatoris Romanorum, quem tunc Imperator tenebat in manibus, & corona qua coronatus est in Imperatorem à Leone PP. III. Item gladius Mauricii Martyris. Item petra brachii S. Annæ, &c. & aliæ plures reliquiæ Sanctorum.* Rupertus Abbas in Vita S. Heriberti Archiepiscopi Coloniensis num. 10. *Et hæc quidem regalia cito reddidit.* Ubi Lambertus in Vita ejusdem Sanctæ n. 11. *Imperialia* habet: *Imperialia quæ penes se erant, electo Principi reddidit.* Honorius Augustodun. lib. 1. cap. 73. *Ante Pontificem portantur Sancta, sicut ante Regem Imperialia.* Vide Ottonem de S. Blasio c. 46. Chronicon Colmariense an. 1273. & *Festum Coronæ.*

Regalia, Exactiones vel tributa regia. Vetus Charta in Metropoli Salisburgensi to. 2. pag. 30. *Nec in quoquam fideles nostros tam Clericos quàm Laicos, aut in pernoctationibus vel in steuris, seu regalibus, seu in qualibet re licet minima molestare debent.* Octavius Ferrarius in Orig. Ital. in v. *Appendicio*, ait Insubres *appendicio* vocare ea quæ ad pensionem adduntur, ut ova, pullos, carnem suillam: Venetos verò nobiliore vocabulo *Regalia* appellare.

Regalia, Palatia, τὰ βασίλεια. Freculfus Lexoviensis to. 2. lib. 5. cap. 11. de Theodosio juniore Imp. *Plerumque jejunabat, & maximè 4. feria & 6. studio Christianitatis, nec aliter quam Monasterium Regalia videbantur.*

REGALIOSUS: *Regius, Regalis, Imperialis*, &c. βασιλικὸς, in Gloss. Gr. Lat. ubi malè *Reguliosus*.

REGALITAS, idem quod *Regalia, æ*, Dignitas regia, in Statutis Roberti II. Regis Scotiæ cap. 14. 16. Stat. Rob. III. c. 45. *Royauté* nostris, *Royaltie*, apud Edw. Cokum ad Littletonem sect. 73. Concilium Wintoniense an. 1021. *Hæc sunt Statuta Canuti Regis Anglorum & Danorum, — ad laudem & gloriam Dei, & sui regalitatem, & commune commodum*, &c. Knyghton an. 1291. *Ad feoffandum electum* (Regem Scotiæ) *in tota regalitate & dignitate*, &c.

Regalitas, Titulus Regum honorarius. Diploma Ludovici Pii Imp. apud Nicol. Zyllesium in S. Maximino pag. 13. *Attulit nostræ Regalitati quoddam privilegium*, &c. Aliud Lotharii Regis Franc. an. 987. apud Michaëlem Carbonellum in Chron. Hispan. pag. 8. — *Nostræ Regalitatis decreto confirmare dignaremur. Nostram adiit Regalitatem*, in Charta Ottonis Regis an. 965. apud Marlotum in Metropoli Remensi lib. 4. c. 27. & in alia Henrici Imp. an. 1065. in Probat. Hist. Luxemb. p. 29. *Unde Abbas in militiam ire vel prædecessoribus nostris, vel nostræ Regalitati in secundo semper anno servire debuit*, &c. Vide eundem Zyllesium pag. 27. 43. Bartholomæum Fizenium in Hist. Leodiensi pag. 233. & Witikindum Meibomii p. 219.

REGAMMARE. Vide *Gamma*.

REGARDUM, *Rewardum forestæ*, Visitatio forestæ ab forestariis, ne quid detrimenti in iis accidat, ut in Fleta lib. 2. c. 41. §. 1. interdum limites vel ambitus forestæ, cujus cura commissa erat quibusdam ministris, qui eam obambularent, prospicerentque ne vetitæ in ea venationes fierent, aut exscinderentur arbores, qui inde *regardatores* dicuntur, de quibus mox: unde qui intra ejusmodi metas venari, vel damnum aliquod in foresta fecisse deprehensus erat, mulctabatur gravi mulcta, quæ *regardum forestæ* etiam dicebatur. Charta Ricardi I. Regis Angliæ: *Concessimus etiam eisdem manerium de Lovers cum omnibus pertinentiis, — salvis ad opus nostrum venatione nostra, & destructione forestæ, ita tamen quod non sit in rewardo.* Rogerus Hovedenus & Brompton an. 1188. *Et idem Rex quietas clamavit — omnes terras suas & Canonicorum suorum, quod sint liberæ & quietæ in perpetuum de rewardo forestæ & forestariorum: & dedit ei per cartam suam liberam potestatem & licentiam capiendi venationem per omnes præbendas suas in Comitatibus Eboraci & Notynghamiæ.* Leges Forestarum Scoticarum cap. 12. §. 1. *Si quis forestarius invenerit aliquem extra dominicum boscum, vel infra rewardum, prosternentem quercum sine visu vel deliberatione forestarii.* Vetus Inquesta in Regesto Phil. Aug. Herouvalliano f. 119. *Inquisitores dicunt, quod Bonavilla cum pertinentiis valebat sine placito ensis & regardis forestæ & pasnagii*, &c. Fol. 158. *Respectus forestæ* dicitur.

Regardatores, qui, ut diximus, circumeunt omnes ballivæ forestas, ut de transgressionibus, assartis, vastis, & purpresturis inquirant: Anglis *Regarders*. Charta Joannis Regis Angl. apud Matth. Parisan. 1215. *Regardatores nostri eant per forestas ad faciendum regardum, sicut fieri consuevit*, &c. Charta Henrici II. Regis Angl. *Et prædictus Baldricus & regardator & panagator mearum forestarum*, &c. Vide Monasticum Anglic. to. 1. pag. 939.

Regardatorum institutionem ad Henricum II. Regem Angliæ refert Manwoodus. Sic enim assisam ejus de foresta intelligit, ubi hæc habentur: *Item Rex præcepit quod in quolibet Comitatu in quo habet venationem, ponantur 12. Milites ad custodiendam venationem suam.* Hi Milites, inquit ille, pro tempore appellantur *Regardatores*. Eo verò sæculo *Milites* passim dicti sunt, qui per servitium tenuere Militare, posteris *liberi tenentes* appellati. Sed alii fuere *Milites*, alii *libere tenentes*. Spelmannus *Regardatorum* nomenclaturam serius natam opinatur.

REGARIUM, Jurisdictio & feuda Episcoporum Britanniæ Minoris à summa vetustate nominantur *Regaires*, quod jam inde à Mauclerci, seu Mali Clerici, Ducis sæculo ad Regium Galliæ Senatum devolverentur provocationes à profanis Antistitum juridicis, non ad Ducales

Magistratus, ex quo hodie etiam regia summa Britanniæ Curia appellatur immediatè à Sententiis Episcopalium hujusmodi judicum temporalium. Chopin. lib. 1. de Sacra Polit. tit. 7. n. 21. Adde Raguellum, & Augustinum *du Pas* in Stemmatib. Armoric. part. 2. pag. 454.

REGELATUM, Papiæ, *Plumbum liquefactum*, quomodo *Regelationes*, nives liquefactas vocat Aggenus.

REGENBURGI. Vide *Rachinburgii*.

REGENDARIUS, vel *Regerendarius*, ita enim legendum contendunt viri docti apud Senatorem lib. 11. Epist. 29. ubi formula inscribitur *de Regendario*, qui scilicet erat à regestis, & scripta regereret, seu in codicem referret. Vide Pancirolum ad Notitiam Imp. Orient. cap. 18.

REGENS, Regni Gubernator, *Regent* apud Francos. Continuator Nangii an. 1316. ait post mortem Ludovici Hutini Regis, Philippum Magnum electum à regni Principibus, ut quoad Regina Clementia gravida partum edidisset, servaret & regeret regnum Franciæ atque etiam Navarræ, atque in magno ejus sigillo hæc verba fuisse conscripta: *Philippus Regis Francorum filius, Franciæ & Navarræ regens regna.* Et an. 1327. post excessum Caroli Pulchri, *Traditum est regimen regni Philippo Comiti Valesii, & vocatus est extunc Regnum regens, seu regni.* Vide Tillium.

REGESTORIA, *Regestorium*. Vide *Regestum*.

REGESTUM, Liber in quem *regeruntur* commentarii quivis, vel Epistolæ Summorum Pontificum. Gloss. Lat. MS reg. *Regestum, relatum.* Iso Magister in Glossis: *Regestum vocatur liber continens memorias aliorum librorum, & epistolas in unum collectas: & dicitur regestum quasi iterum gestum. Joannes Scotus registron dicebat.* Glossæ Basilic. Κώδιξ, καὶ ῥεγέστον, τὸ ἀπογραφεῖον τῶν ἀρχείων. *Regesta scribarum*, apud Vopiscum in Probo. Constitutio Honorii 19. in Appendice Codicis Theod. sic clauditur: *Regestum Ravennæ XV. KL. Febr. Honorio Aug. XI. & Constantio III. Coss.* Ita Edicta Principum in Curiis supremis *regesta* seu *registrata* dicimus. Vide Cujacium lib. 15. Observat. cap. 17. Petrum Fabrum ad l. 92. de Regulis Juris, Jacob. Gotofredum ad l. 14. Cod. Th. de Indulgent. debitor. &c. Anastasius in Nicolao I. PP. *Sicut in Epistolis, quas iidem Legati in Sardiniam deportaverunt, regesto ipsius Præsulis continetur insertis. Vacce* in Hist. Ducum Normanniæ MS.

> *Doit l'en les vers & les regestes,*
> *Et les estoires lire as festes.*

Regestum, Thesaurus, fiscus, quò *reguntur* pecuniæ. Prudentius lib. περὶ στεφ. in S. Romano:

> *Aurum regestum nonne carni acquiritur.*

Gregorius Tur. lib. 9. Hist. c. 9. *Tanta in illius thesauris reperiunt, quanta nec in ipso ærarii publici regesto poterant inveniri.* Cap. 10. *Multitudo autem auri, argentique, ac diversarum specierum in ejus regestis reperta est.* Eadem notione usurpat cap. 34. & lib. 10. cap. 19. ut & Flodoardus lib. 2. Hist. Remensis c. 2.

Regestorium, idem quod *Regestum*: Thesaurus. Gregorius Tur. lib. 6. c. 11. *Domos Ecclesiæ adprehendunt, ministeria describunt, regestoria reserant, promptuaria expoliant.*

Registoria, Officium apud Sanctimoniales, cui *Regesti*, seu thesauri Monastici cura commissa est. S. Cæsarius Arelat. in Reg. ad Virgin. cap. 26. *In uno tamen loco sub communi custode quod habueritis reponite, & claves de arcellis, vel pressoriolis vestris Registoria teneat.*

Registrum, pro *Regestum*. Ugutio: *Registrum, quidam liber de regimine Ecclesiæ: scilicet ex cujus dictis Ecclesia regitur.* Papias: *Registrum, liber qui rerum gestarum memoriam continet; unde dicitur, quasi rei gestæ statio. al. statutio.* Prudentius lib. περὶ στεφ. in S. Romano:

> *Hic in registris est liber cœlestibus,*
> *Monimenta servans laudis indelebilis,*

Ita etiam in scriptis codd. Vopisci legi monet Casaubonus, ubi editi habent, *ex regestis scribarum.* Vetus Inscriptio Epistolarum Gregorii I. PP. *Incipiunt Epistolæ ex registro S. Gregorii Papæ.* Sed & *Registrum promptuarii* dixit Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 9. initio, quomodo *Regestum* pro fisco usurpasse diximus. Sexta Synodus act. 12. Δέον ἀχθῆναι πρὸς ἡμᾶς τὰ ῥέγεστα καὶ δογματικὰ συντάγματα, &c. Infra: ῥέγιστρον διαφόρων ἐπιστολῶν, quam vocem vetus interpres per *regestum* vertit.

Registrum, Corda in libro ad inveniendum lectionem, ut ait Metulinus ad illud Ebrardi Betun. in Græcismo c. 12.

> *Esse librum librique ducem dic esse Registrum.*

Registrare, in *registrum* & acta referre, passim. Thwroczius in Bela Cæco cap. 64. *Irruit omnis populus super illos Barones, quorum consilio Rex obcæcatus fuerat, & quosdam ex ipsis ligaverunt, quosdam verò detruncaverunt, sexaginta autem & octo prophanos ibidem crudeliter occiderunt: & omnes successores eorum tam viri quàm mulieres eodem die sunt registrati.* Scilicet tanquam infamati in posterum.

Registrarii, qui scripturas, aut contractus in acta publica referunt, in Provinciali Eccles. Cantuariens. lib. 3. tit. 4. Leges Alfonsinæ part. 3. tit. 19. leg. 8. *Registradores son dichos otros escrivanos que ha en casa del Rey que son puestos para escrevir cartas en libros, que han nombre Registros*, &c.

REGIÆ, Portæ ædificiorum primariæ. Ordo Romanus: *Deinde Subdiaconus — exiens ad Regiam Secretarii, dicit, Schola. Respondet, Adsum.* Missa ex Codice Ratoldi Corbeiensis: *Deus qui triumphantibus pro te Martyribus Regiam cœlestis aulæ potentiæ dextra pandis.* Pactum Arichis Principis Benevent. cum Neapolitanis: *Ponit post regiam domus suæ ipsum fustem. Regia Monasterii*, apud Paulum Diacon. Neapolit. in Vita S. Mariæ Ægypt. c. 5. & in Regula Magistri cap. 30. 83. 95. Maximè verò ita appellantur ædium sacrarum portæ. Paulinus Epist. 33. *Videre enim mihi videor totâ illa religiosa miserandæ plebis examina, illos pietatis divinæ alumnos tantis influere penitus agminibus in amplissimam gloriosi Petri Basilicam per illam venerabilem Regiam cærulea eminus fronte ridentem*, &c. Autbertus Abbas in vita SS. Paldonis & socior. *Venit ad eos quidam homo ignotus nocturno silentio, regiamque oratorii pulsans, ait*, &c. Chronicon Novaliciense cap. 13. *Tradunt verò nonnulli, quod cum isdem Desiderius cotidie media nocte surrexisset, & veniret ad Ecclesiam S. Michaëlis, vel S. Syri, seu per cæteras alias, aperiebantur statim Regiæ divinitus ante, suo conspectu.* Anastasius in Honorio PP. *Investivit regias januas in ingressu Ecclesiæ majores, quæ appellantur Medianæ, ex argento quæ pensant libras 975.* In Conone: *Qui missi fuerant de exercitu ad custodiendas Regias basilicæ*, &c. In Leone III. p. 133. *In ingressu basilicæ, ubi supra Regias majores fecit imagines ex argento*, &c. Pag. 134. *Fecit in basilica Dei Genitricis ad præsepe in ingressu præsepii Regias vestitas ex argento purissimo*, &c. P. 143. *Ingressum verò corporis isdem Præsul ex marmoribus candidis miro decore ornavit, atque regias æreas ibidem posuit.* Utuntur Ennodius, Gregorius Turonensis, & alii. Ita Græci βασιλικὰς πύλας ædium sacrarum, vel potiùs τὰς portas appellabant. Anonymus in festum Restitut. Imaginum p. 741. κατῆλθον λιτανεύοντες μέχρι τῶν βασιλικῶν πυλῶν τῶν καλουμένων κιγκλίδων. Ubi Interpres: *Ad usque palatii portas quæ ctenariæ dicuntur, supplicantes venerunt.* At sermo est de Regiis ædis sacræ, non palatii, quæ κιγκλίδες dicuntur, quod cancellatæ essent, & instar pectinis efficta. Vide Descript. ædis Sophianæ n. 80.

Regiolæ, eædem quæ *Regiæ*, Portæ. Vita S. Rufini Episcopi in Sanctuario Capuano: *Deinde Episcopus clausit regiolas, quæ erant ante altare.* Ita *regiolam* pro *portula* usurpat Fridericus II. lib. 2. de Arte venandi cap. 36. *Quando verò capi debebunt* (falcones) *de loco in*

in quo nutriti sunt, aliis aperturis illius loci clausis, una remaneat aperta, & habeat regiolam quæ clauditur serò: per hanc namque regiolam capi poterunt facilius & sine læsione.

REGICULA, pro *Regiuncula*, vel Prædio. Vetus Charta Abbatiæ S. Benigni an. 579. apud Perardum in Chartis Burgundicis: *Donamus—regiculam juris nostri, cui vocabulum est Albiniacum, situm in pago de Collatinense*, &c.

REGIDIUM, *Divinitas*, Papiæ.

REGILLUS. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Regillus*, underꝺcyning. id est, *Vicerex*.

REGIMENTUM, Regimen, vitæ ratio. Constantinus Afric. lib. 4. Pantechn. c. 1. *Omnium corporum regimenta aut ex anima sunt & natura, aut ex sola natura: quia natura regit corpora & inanimata: sola verò animata regit anima.* Utuntur Lex 1. §. 1. Cod. de Offic. Præf. præt. & Ammianus lib. 25. Præterea Ericus Upsaliensis lib. 5. Hist. Suecicæ p. 180. Hemricurtius in Speculo Hasbanico p. 158. *Onkes d'eage d'omme vivant à son temps il n'out en l'Eglise S. Lambert nuls miez entachiez de ly, ne de plus frank, ne de plus noble regiment*, &c.

REGIMONIUM, Papiæ, *Regimen*: Isidoro in Glossis, *Gubernatio*. Utuntur Baldricus in Chron. Camerac. l. 2. c. 28. l. 3. c. 16. Vita S. Winnoci Abbat. c. 2. &c.

REGINA, Regis filia: nam is olim titulus attributus Regum filiabus. Servius ad hæc Virgilii ex 1. Æneid.

——— donec Regina Sacerdos
Marte gravis, &c.

Regina, Regis filia, abusivè ait more Poëtico: ut alibi,
— Magnum Reginæ miseratus amorem.

Id est Regis filiæ Pasiphaæ. Nec Poëtis, quod ille vult, duntaxat id licuit: quod saltem posterioribus seculis obtinuisse constat, præsertim sub prioribus Constantinopolitanis Augustis, quod præ cæteris testatur Claudianus Panegyrico 2. in Stilichonem:

Nam domus hæc utroque petit diademata sexu,
Reginasque parit, Reginarumque maritos.

Marius Mercator tom. 2. pag. 85. *Pius est Imperator, Reginæ Deum amant.* Gennadius ait Faustinum scripsisse *ad personam Flaccillæ Reginæ adversus Arianos*, ut Atticum Constantinopolitanum Episcopum *ad Reginas Arcadii Imperatoris filias librum de Fide & Virginitate.* Eadem de Attico habet Marcellinus Comes, Fuit perinde Flaccilla Arcadii filia.

Is etiam in Francia nostra usus maximè invaluit, ut Regum filiæ *Reginæ* appellarentur. Nam apud Gregorium Turonensem lib. 5. cap. 49. Riguntlis filia Chilperici Regis hoc titulo donatur: & Chrodieldis Sanctimonialis, Chariberti Regis filia, apud eundem Scriptorem lib. 10. cap. 15. *Reginam se filiam Regis & consobrinam alterius Regis* indigitat. Neque alia fortean de causa coronas Caroli M. filiabus attribuit Anonymus in Poëmate de eodem Carolo, ubi de Rotrude:

Namque corona caput pretiosis aurea gemmis
Implicat, &c.

de Berta:

— Caput aurato diademate cingitur almum.

de Gisala:

— Crines radianti luce coruscant.

denique de Rhodaid:

Inseritur capiti nitido gemmata corona.

Inferioribus quoque paulò temporibus, atque adeo sub tertia Regum stirpe, natas Regum, *Reginas* passim nuncupatas observare licet. Odo II. Comes Campaniæ *filius Bertæ Reginæ* dicitur in veteri Notitia apud V. C. Joan. Mabillonium to. 5. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti p. 764. filiæ scilicet Conradi I. Regis Burgundiæ. *Rosalam* alio nomine *Susannam* dictam, Berengarii III. Regis Italiæ filiam, Arnulphi II. Flandriæ Comitis uxorem, *Susannam Reginam matrem suam* vocat Balduinus IV. Flandriæ perinde Comes, in Charta anni 998. quæ descripta legitur in Historia Guinensi p. 49. In alia Hugonis Noviomensis Episcopi an. 1039. apud Buzelinum lib. 2. Gallo-Flandriæ cap. 26. Adela Roberti Regis filia, Franciæ filia, & Balduini Pii Comitis Flandriæ uxor, *Regalis Comitissa* nuncupatur. Raimundus VI. Comes Tolosæ, *dominæ Reginæ Constantiæ*, quæ ejusdem Roberti filia fuit, filius dicitur; ut Raimundus VII. ejusdem Raimundi VI. filius, *dominæ Reginæ Joannæ*, quæ filia fuit Henrici II. Regis Angliæ, *filius*, apud Catellum in Comitibus Tolosanis p. 225. & Cruceum in Episcopis Cadurcensibus n. 77 Constantia Philippi I. Regis Franciæ filia, Boëmundi Principis Antiocheni uxor, *Reginæ* cognomine donatur in Chronico MS. Romualdi Salernitani Archiepiscopi an. 1120. & alibi. Sic Tharasia Alphonsi VI. Castellæ Regis filia, Henrici Comitis Portugalliæ uxor, *Nobilissima Regina* appellatur in Vita S. Theotonii cap. 2. *quia Regis filia dicebatur*, ut ait Rodericus Toletanus l. 7. de Rebus Hispan. cap. 5. Sic Tharasia alia Alphonsi I. Regis Portugalliæ filia, quæ & Mathildis appellabatur, Philippi Elsatii Flandriæ Comitis uxor, *Regina Mathildis Comitissa Flandriæ* passim inscribitur in ejusdem diplomatibus, in Tabulario S. Bertini, in Regesto Philippi Augusti fol. 1. & 102. apud Malbrancum l. 11. de Morinis c. 21. Buzelinum lib. 1. cap. 41. Miræum, Locrium, & alios. Lambertus Ardensis pag. 258. *Flandriæ Comitis Philippi uxor & Comitissa Therasia apud suos Portugallos, apud nos Mathildis, cognomentoque Regina.* Ægidius Aureæ-vallis Monachus cap. 57. de eadem: *Regina enim à quibusdam dicebatur, quia filia Regis erat, & pro fratre suo minus firmo regnum patris tenuerat in Hispaniis.* Willelm. Brito lib. 10. Philipp.

Interea Comitissa senex, quæ Portigalensis
Filia Regis, ob hoc solum Regina vocata est.

Rigordus: *Filia Regis Portigalensis, unde & Regina Comitissa appellabatur.* Sed & Duardus Nonius l. de Vera Regum Portugalliæ genealogia, statim initio, hunc morem in Lusitania durasse usque ad Alfonsium II. observat.

Regina uxor. Conventus apud Andelaum an. 587. *Et genitricem Domni Childeberti Domnam Brunichildem Reginam, vel filiam ejus Chlodosvendam germanam Domni Childeberti Regis, quamdiu intra regionem Francorum fuerit, vel ejus Reginam Faileubam*, &c.

Reginæ nomen non admitttebant Saxones Occidentales, sed *Regis conjugem* appellabant. Id unde ortum, pluribus exequitur Asserus de Ælfredi rebus gestis p. 3. & ex eo Matth. Westmonasteriensis an. 854.

REGIO, Ῥεγεὼν, Pagus, vicus, suburbanum. Concilium Calchedon. act. 13. Τατλαὶς καὶ Δωεὶς ῥεγεῶνές εἰσιν ὑπὸ τὴν Νικαίαν. Mox, καὶ ἡ πρότερον οὖσα ῥεγεὼν, πάλιν μετὰ ταῦτα ἐγένετο πόλις.

Regio. Observat Ordo Romanus *septem fuisse regiones Ecclesiastici ordinis Urbis Romæ, & unamquamque regionem singulos Diaconos Regionarios habuisse, & uniuscujusque regionis Acolytos per manum Subdiaconi Regionarii Diacono Regionis suæ, causa officii, subditos fuisse.* Rursum Regionum munera secundùm hebdomadæ dies fuisse distincta: *Prima enim feria Paschæ ministrabat Regio tertia: secunda feria, Regio quinta: feria quarta, Regio sexta: feria quinta, Regio septima: feria sexta, Regio prima: Sabbato secunda Regio. Ergo unaquæque Regio ordines proprios tam in processione, quam in Ecclesia habebat,— & nullus in aliqua designatus regione, à ministerio Pontificis sine excommunicationis vel animadversionis sententia deesse poterat.*

E Regione, pro è *contra*, habetur in vita S. Drausii Episc. Suession. n. 3.

REGIOLA. Vide *Regia*.

REGIONARII, apud Papiam, *sunt à Pontificibus constituti in Schola Notariorum & Subdiaconorum, quos licebat per absentiam Pontificis in conventu sedere Clericorum, & cæteros habere honores.* Honorius I. PP. Epist. 2. *Primogenitum itaque Subdiaconum & Regionarium nostræ Sedis, Gradensi Ecclesiæ Episcopali ordine, cum*

pallii benedictione direximus consecrandum. Regionarius primæ Sedis, apud Aimoinum lib. 2. Hist. cap. 17. *Regionarius Romanæ urbis*, in Vita Ludovici Pii an. 835. *Theophanius Regionarius*, apud Anastasium in Constantino PP. p. 65. Ita *Regionarius* nudè apud Gregorium M. lib. 7. Indict. 1. Epist. 5. Joannes Diaconus lib. 1. Vitæ ejusdem S. Gregorii, Gordianum ejusdem patrem, *Regionarium* nuncupat. Sed cum is titulus *Notariis, Diaconis, Subdiaconis, & Defensoribus* conveniat, quærunt viri docti cui harum dignitati nudus *Regionarii* titulus competierit. Vide Baronium an. 598. n. 16.

Regionarii, ejusdem regionis ac provinciæ, in Miraculis S. Eutropii Episcopi Santonensis n. 33.

REGISTRUM. Vide *Regestum*.

REGIUM. Lucius III. PP. apud Gregorium lib. 3. tit. 38. cap. 23. *Quoniam Advocati Ecclesiarum jus Advocationis, donationis vel emptionis titulo, aliisque pro sua voluntate contractibus in alios transferre præsumunt, fodrum, albergarias, regium, & similia, tanquam à propriis rusticis extorquentes*, &c. Ubi Glossa *Regium*, tributum Regi debitum interpretatur. Vide *Regalia*.

REGMENTA, Ludi species. Vide in *Trica*.

REGNIFICARE, in Regem constituere. Utitur Lucifer Calaritanus lib. de Regibus Apostaticis.

REGNUM, Corona regalis. Gesta Constantini M. p. 483. *Jussit eos secum prandere, — & singula lecta eis sterni; in uno lecto jussit ad capite Regnum poni.* Anastasius in Constantino PP. de Tiberio Imperatore eundem Pontificem Constantinopoli excipiente: *In die autem qua se vicissim viderunt, Augustus Christianissimus cum regno in capite se se prostravit, pedes osculans Pontificis.* De corona Imperiali intelligendus etiam, ni fallor, idem Anastasius in Theodoro PP. de quodam Mauricio Chartulario antarta; *quia sibi regnum imponere voluisset*, seu ut alii emendant, *quia affirmabat eum sibi regnum imponere velle.* Et in Adeodato PP. *Mezzetius, qui erat & in Sicilia cum exercitu Orientali, intartizavit, & arripuit regnum*, id est coronam Imperialem. Idem denique Anastasius in Hormisda PP. *Eodem tempore venit regnum cum gemmis pretiosis à Rege Francorum Clodovæo Christiano donum B. Petro Apostolo.* Hincmarus Remensis in Vita S. Remigii: *Chlodowicus Rex gloriosus coronam auream cum gemmis, quæ Regnum appellari solet, B. Petro, sancto Remigio suggerente, direxit.* Eadem pene habet Flodoardus lib. 1. Hist. Remensis cap. 15. Atque, ut par est credere,

Exinde Pontifices Romani in publicis ceremoniis hac corona à Chlodovæo sibi indulta uti cœpere, quam *Coronam Imperialem* vocat Durandus lib. 3. Ration. c. 13. n. 8. *Romanus Pontifex in signum imperii utitur regno, id est corona Imperiali: & in signum Pontificii utitur mitra, sed mitra semper utitur & ubique; regno verò non semper: — nam eo non utitur nisi certis diebus & locis, nunquam intra Ecclesiam, sed extra.* Bruno Signiensis Episcopus de Vestimentis Episcop. *Summus autem Pontifex propter hoc & regnum portat, sic enim vocatur, & purpura utitur, non per significationem, ut puto, sed quia Constantinus Imperator olim B. Silvestro omnia Romani Imperii insignia tradidit.*

Coronæ istius Pontificiæ formam describunt Acta Alexandri III. PP. apud Baronium an. 1159. de Hadriano IV. *Consecratus est in Summum Pontificem, & secundùm solitum Ecclesiæ morem Regno de more insignitus, mitra turbinata scilicet cum corona.* Eadem Acta de ipso Alexandro an. 1178. *Et in Pascha regnum solenniter induit.* Adde Epist. ejusdem Pontificis. Ejusmodi porro fuisse formæ *Camelaucium* Constantinianeum, *Coronam* scilicet cum *mitra* quæ caput operiret, fusè docuimus in Dissert. 24. ad Joinvillam. Sed postmodum *Regnum Pontificium* triplici corona adornatum est. Ceremoniale Roman. lib. 1. *Tiaram, quod Regnum appellant, & triplici corona ornatum Pontificis capiti imponunt.* Et lib. 3. *Est præterea tiara triplici corona ornata, quod Regnum appellatur, per quam significatur Sacerdotalis & Imperialis summa dignitas atque potestas: hac tiara utitur Pontifex in maximis solennitatibus eundo ad Ecclesiam & redeundo: sed nunquam illa utitur in divinis.* Nescio an *Regnum*, seu Coronam Papalem, an verò mitram ipsam Pontificiam intelligat Petrus Damiani lib. 2. Epist.. *Tædet cætera vanitatis attexere, non ridenda, sed gemenda ridicula, — Papales scilicet infulas, gemmis micantibus, aureisque bratteolis per diversa loca corruptas.*

Regnum, Corona pensilis supra altaria, in ædibus sacris. Anastasius in Leone III. PP. *Fecit isdem Beatissimus Pontifex in basilica B. Andreæ ubi supra, regnum ex auro purissimo cum gemmis pretiosis pens. libras 2. & uncias quinque.* Ibidem: *Fecit regnum ex auro purissimo pendens super altare majus ex gemmis pretiosis ornatum.* Rursum: *Regnum Spanoclistum ex auro purissimo cum cruce in medio pendens super altare.* Adde p. 150. Denique sub finem vitæ ejusdem Leonis: *Regnum super altare ex auro purissimo diversis ornatum lapidibus pretiosis pens. libr. 2. uncias 6.* In Gregorio IV. *Regnum aureum unum, quod usque hodie super altare dependet*, &c. Ita alibi non semel hac notione p. 174. 184. 188. 191. 193. & Guillelmus Bibliothecarius in Stephano VI. p. 236. De ejusmodi coronis super altaria appensis pluribus egimus in Descripsione ædis Sophianæ n. 43.

Regnum, pro Ducatu, seu provincia Ducis. Lex Bajwar. tit. 2. cap. 10. §. 1. *Si quis filius Ducis tam superbus vel stultus fuerit, ut patrem suum dehonestare voluerit, — vel regnum ejus auferre ab eo.* Decreta Tassilonis Ducis Bajwariæ apud Canisium & alios: *In anno 22. regni religiosissimi Ducis Tassilonis gentis Bajwariorum*, &c.

Regnum appellatur in Missa Mozarabum una è partibus hostiæ, quam in novem partes frangit Sacerdos sacra faciens. Vide Cardinalem Bona lib. 1. Rerum Liturgic. cap. 11. n. 5.

Regnorum liber, qui vulgò *Regum*, dicitur passim Tertulliano, Cypriano, Augustino, Lucifero Calaritano, & aliis.

REGRADATIO, καθαίρεσμος, in Glossis Gr. Lat. pœna militaris, civilis, & canonica, cùm quis à gradu dignitatis dejicitur. Vide Cujacium ad lib. 12. Cod. tit. 17. l. 3. & Henricum Valesium ad lib. 15. Ammiani. de Regradatione seu retrusione in ultimum locum (pœna scilicet Canonica,) agunt Gregorius M. lib. 1. Ep. 81. Innocentius III. lib. 2. Ep. 11. can. *Presbyter* 82. dist. can. *Præcipimus* 95. dist. can. *Mandamus* §. 19. qu. 3. cap. *Interdiximus*, de Ætate & qualit. cap. *Licet quibusdam*, de Regular. Goffridus Vind. lib. 2. Ep. 12. Stephanus Tornac. Epist. 17. Hugo Flaviniac. p. 181. &c. Obtinuit etiam ea inter Monachos. Vide Nomasticum Cisterciense p. 310. 315. 316. 324. 338. 339. 340. &c. & Guigonem II. Priorem Cartusiensem in Statutis ejusdem Ordinis cap. 77.

REGRATARII, *Regratatores*, qui res emunt, ut possint postea pluris vendere, & aliquid de justo & solito earum pretio insuper corradere, unde vocabuli etymon, quod frustra ab Anglico deducit Skeneus: nostris enim *corradere, Regrater* dicitur. *Dardanarii* videntur appellari in Jure civili: *Ultimi negotiatores*, in l. 6. Cod. de Dignitatibus: παλιγκάπηλοι Græcis, & ὑποκάπηλοι Philostrato lib. 4. de Vita Apollonii, qui à primis mercatoribus, qui ἔμποροι, & μεγαλέμποροι iisdem nuncupantur, sumunt quod aliis vendant: *Regratiers publics*, in Consuet. Arvern. cap. 3. art. 2. Charta Ludovici VII. pro Aurelianensibus an. 1178. *Regratarii non emant victualia infra Banlivam, & vendant Aurelianis.* De *Regratariis* agunt præterea Statuta Gildæ Scoticæ c. 28. Iter Camerarii Scotici c. 20. Leges Burgorum Scoticorum, c. 72. Cowellus lib. 4. Instit. Jur. Anglic. tit. 18. §. ult. Rastallus verbo *Regrater*, &c.

REGRATIARE, Gratias agere, apud Thomam Archid. in Hist. Salonitana c. 50.

REGUAITA. Vide *Wacta*.

REGULA, Canon, exactio, pensitatio. Charta Athanasii III. Episcopi Neapolitani sub an. 937. *Ut nullam regulam, nullumque censum, neque aliam conditionem in eodem Monasterio S. Severini aliquando haberet.* Infra: *Sine omni censu vel regula, omnique conditione,* &c.

REGULA, pro *Necrologio*. Hinc in Regula inscribi, idem valet ac in Necrologio, quod in omnibus fere Monasteriis, maximè Benedictini Ordinis, idem Codex & Martyrologium, & Regulam, & Necrologium contineret, & ex iis quotidie in Capitulo aliquid Monachis prælegeretur: ex Martyrologio, ut oratio sancti diceretur: ex Regula, ut memoriæ mandaretur: ex Necrologio verò, ut pro defunctis hac die tum Monachis, tum aliis in societatem beneficiorum adscitis oraretur: defunctorum enim & benefactorum nomina referebantur in eum codicem, ut pro iis obituum diebus preces ab omnibus funderentur. Capitulare Aquisgranense an. 817. c. 69. *Ut ad Capitulum primitus Martyrologium legatur, & dicatur versus, deinde Regula, aut Homelia qualibet legatur.* Hinc *Annotatio nominum in Regula*, in Charta an. 1177. apud Buzelinum lib. 2. Gallo-Fl. cap. 23. Bernardus Mon. in Consuet. Cluniac. MSS. c. 76. §. 41. *Et sic pro omnibus fit unum officium cum generali Missa, & cæteris quæ fieri solent pro nostris, excepta præbenda, & brevium transmissione, ac regulæ annotatione.* Martyrol. Corbeiense: *Deinde tricenarius cum septenario, & ab uno quoque Sacerdote Missa pro eo dicitur, & ab aliis 30. Psalmi. In regula ponitur.* Alibi: *Habeant officium, & septenarium, & tricenarium, & annotationem in regula.* Historia de Fratribus Conscriptis to. 2. Alamann. Goldasti, de anniversario: *Hoc quoque in nostra regula placuit nobis conscribi, ut nunquam vel oblivio vel negligentia valeat prætermitti.* Cardinalis Bona lib. 2. Rerum Liturgic. cap. 14. n. 2. ait in Monasteriis viguisse hunc morem, & in plerisque adhuc manere, ut mitterent sibi invicem fratrum, amicorum, & benefactorum defunctorum nomina, ut diptychis inscriberentur: postquam verò diptychorum usus desiit, in libro quem Necrologium vocabant, ea descripta, & quotidie post lectionem Martyrologii ex ipso codice eorum nomina lecta, qui ipsa die obierant, & pro ipsis Psalmum *De profundis* cum oratione competenti decantari solitum, sicut hodie fit in plerisque Monasteriis. Cujus quidem consuetudinis exempla varia suggerit Bonifacius Moguntin. Ep. 24. 62. 84. 95. 106. Vide Chronicon Andrense pag. 487. & Haëftenum lib. 8. Disquis. Monast. tract. 1. disq. 6. §. 3.

Regula, idem quod *Canon pœnitentialis*, in Capitulis Aithonis Episcopi Basileensis c. 6. Leo IV. PP. in Epist. ad Episcopos Britanniæ c. 4. *Qui divinationes expetunt, & morem gentilium subsequuntur, — sub regula quinquennii jaceant*, i. quinque annorum pœnitentiæ.

Regula sancta, eadem quæ S. Benedicti. Vita S. Præjecti: *Monasterium construens, sub norma sanctæ Regulæ ibidem constituit virgines.* Charta Ludovici Pii pro Monasterio Fossatensi in Tabulario ejusd. Monast. f. 7. *Ubi olim Monachi sub sancta Regula deguerunt.* Infra, *Regula S. Benedicti* dicitur. Ita Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 11. Paschasius Radbertus in Epitaph. Vualæ l. 2. c. 21. Vita Eigilis Abb. Fuld. n. 6. 21. edit. Mabillonii, idem Eigil. in Vita S. Sturmii n. 20. Sisnaudus Episcopus Iriensis in Charta æræ 952. apud *Yepez* to. 4. &c. Id multis vir doctissimus probavit D. Philipp. *Bastide* Benedictinus in Dissert. de Antiqua Ord. S. Benedicti propagatione cap. 7. & ante eum Sandovallius de Prælio Clavigensi p. 194. 195. Charta scripta an. 20. Ludovici IV. Regis Franc. in Tabulario Conchensi in Ruthenis n. 6. *Degentes sub Regula S. Benedicti, qui Domino sedulò famulare videntur propter hanc regulam sanctitatis.* Vide Appendicem ad Capitul. p. 1421.

Regula sanctorum Patrum, SS. Benedicti scilicet & Columbani. Vide eundem Bastidam cap. 8. & Jo. Mabillonium in Præfat. ad 4. tomum Vitar. SS. Ord. S. Benedicti n. 37.

REGULARE, Componere, ordinare, res ad *regulam* & amussim exigere, Gall. *Regler.* Glossæ Gr. Lat. κανονίζω, *Regulor.* Epistola Theonæ Episcopi de Officiis Palatinis: *Sed quia, ut sentio, diversis officiis estis adscripti, & omnium tu, Luciane, præpositus diceris, quos omnes gratia Dei concessa potens es & regulare, & instruere,* &c. Synodus Beneventana an. 1059. *Et quia erat Mathematicus, ab omni altaris ministerio depositus, in potestate Abbatis est ad regulandum & corrigendum datus.* Thomas Walsinghamus an. 1389. *Ecce nostis quod diu regulatus fuerim per tutores, nec licuit mihi quidquam vel minimum facere sine illis,* &c. Jo. Fortescutus de Legibus Angliæ cap. 6. *Sic & Principi, filium suum, qui post eum populum regulabit, legibus instrui, dum minor est, convenit.* Utitur cap. 17. & alibi non semel. Hinc

Regulatores, in Italia dicti Rectores Communiarum, qui rem publicam componunt, regunt, &c. in Compoto Thesaurariæ urbis Bononiæ in Italia an. 1364. ex Bibl. Regia.

Regulare, Lineas in charta ducere, exarare, quomodo *Regler du papier* dicimus. Guigo I. in Statutis Cartusianor. cap. 28. §. 2. *Scriptorium, pennas, cretam, pumices duos, — novaculas sive rasoria duo, punctorium unum, subulam unam, plumbum, regulam, postem ad regulandum, tabulas, graphium,* &c.

REGULALES. Anastasius in Stephano IV. PP. pag. 96. *Fecit enim & tres regulares argenteos super rugas per quas ingrediuntur ad altare, ubi imagines in frontispicio constitutæ sunt.* In Hadriano pag. 112. *Fecit etiam ter beatitudo ejus imagines sex ex laminis argenteis investitas; ex quibus tres posuit super rugas, qui sunt in introitu Ecclesiæ Presbyterii, ubi & regularem ex argento investito fecit, & posuit super eundem regularem præfatas tres imagines.* Mox: *In superiori verò ruga, id est in medio Presbyterii faciens alium regularem ex argento investito, constituit super eum reliquas tres imagines,* &c. In Leone III. pag. 128. *Fecit & columnas argenteas sex, & regulares duos ex argento purissimo pens.* &c. Pag. 134. *Atque regularem ibi superinvestitum ex argento purissimo, & super ipsum regularem posuit arcum, & gammadias ex argento, — necnon & imagines tres,* &c. Pag. 135. *Vela modica de stauraci quatuor quæ pendent in regulari ante imagines — fecit ubi supra ad Fontes vela Tyria tria quæ pendent in regularem ante imagines,* &c. In Paschali pag. 149. *Ubi etiam regularem ordinavit, quem laminis argenteis superinduxit pens. libr. 20. super quem constituit arcus duos de argento, & gammadias quatuor,* &c. Pag. 152. *Fecit etiam ante vestibulum altaris regularem investitum ex laminis argenteis, — ubi & posuit arcum unum & gammadias,* &c. Ex prædictis Bulengerus, & ex eo Ludovicus *de la Cerda Regulares* fuisse existimat virgas ligneas aut æreas, quibus vela adducebantur aut reducebantur: quæ quidem sententia quam à vero absit ex eo patet, quod Regulares dicantur sustinuisse imagines, arcus, & alia ornamenta, & ad eos appensa interdum fuisse vela, quæ etiam imagines inibi stantes velarent: tametsi haud omnino proclive sit divinare quid fuerint. Id constat Regulares versus Presbyterium fuisse, quo fere loco *rugæ* erant, ita ut ferme eo concesserim ut Regulares fuisse putem, quod Græci κόνια vocant; *Cancellos fusiles* Leo Ostiensis: cùm etiam ad cancellos altaris vela appenderentur. Isidorus lib. 16. cap. 19. & ex eo Papias: *Regulare æs, dicitur quod ab aliis ductile appellatur, quale omne Cyprium est. Ductile verò dicitur quod malleis producatur: sicut contra fusile, quia funditur. Regula æris*, apud Warnefridum de Gestis Longobard. lib. 3. cap. 4. Vide nostram Descriptionem Ædis Sophianæ n. 70.

Regulares, apud *Compotistas*, seu computi Ecclesiastici conditores, alii sunt *solares*, alii *lunares*. *Regularis solis*, est numerus invariabilis datus mensi, qui adjun-

ctus *concurrenti*, declarat, qua feria septimanæ quilibet mensis intret, cujus fuerit regularis: Diciturque Regularis à Regula, quia invariabilis est. Habent porro ortum Regulares à Martio, &c. Hæc pluribus exequuntur *Compotistæ*, ac in primis Fulbertus Carnotensis in Computo, Honorius Augustod. lib. 2. de Imag. mundi cap. 81. 89. Durandus lib. 8. Rational. cap. 5. n. 5. & Josephus Scaliger de Emendat. temp. lib. 7. pag. 749. & 777. qui observat Regularium doctrinam nunc esse superfluam, cum via ad inveniendum ferias longè expeditior sit per cyclum Romanum, seu per literas dominicales. Vide Rupertum lib. de Divinis Offic. c. 16. Florentinum Wigorn. an. 415. & Petavium in Auctario lib. 8. c. 7. 8.

Regularis lunaris, est numerus invariabilis datus mensi ad inveniendum Lunam in Kalendis mensium singulorum. Vide eundem Durandum lib. 8. cap. 8. Ex Cod. MS. Victorino sequentia exscripsimus.

Regulares ad feriam Kalendarum inveniendam.

Martius	V.	Dies XXXI.	*Martius in quinque,*
Aprilis	I.	Dies XXX.	*Dux est Aprilis in asse.*
Maius	III.	Dies XXXI.	*Maius tres rapuit,*
Junius	VI.	Dies XXX.	*Junius sex modo redemit.*
Julius	I.	Dies XXXI.	*Julius esse labat,*
Augustus	IIII.	Dies XXXI.	*Augustus quatuor extat.*
Septemb.	VII.	Dies XXX.	*September septem capit.*
Octob.	II.	Dies XXXI.	*Octoberque gemelle.*
Novemb.	V.	Dies XXX.	*Quinque November habet,*
Decemb.	VII.	Dies XXXI.	*Septem December adauget.*
Janvar.	III.	Dies XXX.	*Janus tres rapuit,*
Febr.	VI.	Dies XVIII.	*Februus sex modo recepit.*

Regulares ad Lunam Kalendarum inveniendam.

Septemb.	V.	LXXX.	*September quinis,*
Octob.	V.	LXXIX.	*October consocialis.*
Novemb.	VII.	LXXX.	*Inde November habet septem,*
Decemb.	VII.	LXXIX.	*Septemque December.*
Janvar.	IX.	LXXX.	*Janus cum ternis ludit,*
Februar.	X.	LXXIX.	*Februusque Decenni.*
Martius.	IX.	LXXX.	*Marsque novem pugnat,*
Aprilis.	X.	LXXIX.	*Denis Aprilis abundat.*
Maius.	XI.	LXXX.	*Maius in undenis,*
Junius.	XII.	LXXIX.	*Et Junius in duodenis.*
Julius.	XIII.	LXXX.	*Julius in tredecim,*
Augustus.	XIV.	LXXIX.	*Pith' Augustus & assim.*

Versus alii in eodem Cod.

Quem feriæ numerum signaverit F. elementum,
Ille sit illa tibi concurrens illius anni.

Vel sic,

D. capiat ternos, F. unum, Eque quaternos,
A. sex, F. binos, G. septem, B. quoque quinos.

Regulares literæ, vel Epistolæ. Vide *Canonicæ Epistolæ.*

Regularis institutio. Vide *Canonicus.*

REGULARIA. Charta Guillelmi Laudunensis Episcopi, apud Duchesnium in probat. Hist. Guinensis p. 378. *Item terragia regulariarum & pasturagiorum in territorio de Laval, quando excoluntur.*

REGULATORES. Vide *Regulare.*

REGULUS, Filius Regis, Υἱὸς βασιλέως, in Gloss. Gr. Lat. Glossæ MSS. *Regius puer, Regis filius, vel qui de Rege vel à Rege derivatus.* Atque ita fortè sunt *Reguli* apud Ammianum lib. 18. quos Reges potentioribus Regibus obnoxios fuisse censet Henricus Valesius.

Regulus, & *Subregulus*, sæpe occurrunt in Conciliis Anglo-Saxonicis, priore voce *Comitem*, altera *Vicecomitem* denotantibus. Tabular. Wigorn. Eccl. *Ego Uthredus Deo donante Regulus Wicciorum concessi fratribus Deo servientibus in Monasterio Wigorniensi, licentia Offæ Regis Merciorum, Stoke, &c.* Scripta verò hæc donatio an. 770. ita subscribitur: *Offa Rex Merciorum, Mildredus Wicciorum Episcopus, Uthredus Regulus, Aldredus Subregulus, fratres.* Et in Charta Offæ Regis an. 786. subscribunt *Offa Rex, Uthredus Subregulus Wigorniæ civitatis.* Ex alia tamen Charta *Subregulus* videtur idem esse cum *Comite*: *Æthefred Rex Merciorum cum Comite Subregulo Hwicciorum Osbere.* Flor. Wigorniensi an. 1066. *Haraldus Godwini Ducis filius Subregulus* dicitur. Et in Charta Eadwi Regis Angl. de 5. *Cassatis* datis Ecclesiæ Wigorniensi, subscribunt post Regem & Episcopos, *Ast Regulus, Eadgar Regulus, Morgant Regulus, Eadmund, Athelmund, Alhere, Duces,* &c. In Charta Athelstani Regis in Monastico Anglic. to. 3. p. 130. subscribunt post *Archiepiscopos*, & ante *Episcopos, Duces, & Ministros*, tres proceres cum *Subregulorum* appellatione. Regulos etiam Comitibus præponit Concil. Cassiliense in Hibernia an. 1172. c. 4. *Nec Reguli, Comites, nec aliqui potentes viri Hiberniæ, nec eorum filii,* &c. His igitur locis *Subreguli* videntur, qui hodiè *Vicereges*, vel certè potioris fuisse dignitatis quàm Comites. Glossæ antiquæ MSS. *Regulus, secundus à Rege.* Videntur autem *Subreguli* isti appellati lingua Saxonica half-kinez, id est *Semireges.* Vide Monasticum Anglic. to. 1. p. 231. Seldenum de Titulis honor. p. 603. & infra in *Subregulus.*

REHALTO, in Charta Rainaldi Episcopi Noviomensis an. 1177. Vide in *Groinum.*

REIA, Modus agri proscissus, ex Gallico *Raye*, seu ut Picardi efferunt, *Roie.* Tabularium Prioratus Lewensis in Anglia p. 21. *Omnis Lanceta, omnis Toftman, & omnis Molman, qui non sedet super Ogeland, debent spargere unam reiam de fient*, id est stercorare debet unam strigam, seu versum, Gallicè, *Ils doivent espandre du fumier sur une raie de terre.* Vide *Rega.*

REICULA. Vide *Recula.*

REIPUS, *Reiphus, Reippus, pretium emptionis viduæ matrimonii causa*, in Gloss. ad tit. Legis Salicæ 46. qui inscribitur de *Reippus*, & in quo agitur de matrimonio viduæ. Wendelinus *iteratum matrimonium* vertit, aitque *iphus*, idipsum esse quod *Efa*, matrimonium, de qua voce egimus suo loco.

REISA, *Reysa, & Resa*, Iter, ex Theutonico, *Reyse* iter, unde *Reysen*, iter facere: vel ex Saxonico, ꞃæꞅe, *cursus, impetus, præcipitium.* Miracula S. Catharinæ Suecicæ: *Equum ascendit, — & resam suam sine omni difficultate perfecit.*

Maximè verò hæc vox usurpatur pro expeditione, atque adeo excursione militari. Constitutio Friderici I. Imp. an. 1187. apud Conradum Uspergensem: *Si in reisa alicujus Domini, cum ipso Domino cujus est reisa, aliquis fuerit, qui, ut sæpius contingit, incendium fecerit, Dominus ipse cujus est reisa, jurabit super Reliquias quod non fecerit conscientia vel mandato, vel voluntate sua.* Joan. à Leidis lib. 22. cap. 2. *Otto Episcopus Trajectensis de reisa & profectione Hierosolymitana reversus,* &c. Historia Archiepiscop. Bremensium an. 1350. *Deinde in crastina Gervasii & Protasii Bremenses reisam facientes in Comitia, Gerardus Comes insecutus fuerat eos,* &c. Charta Henrici Magnopolensis & Stadgardiæ Domini an. 1323. apud Isaacum Pontanum lib. 7. Rer. Danicar. *Servitia etiam ad quæ ipsis Dominis nostris Regibus, & eorum successoribus in Alemannia, ut præmissum est, sumus obligati, etiam infra sex septimanas ab intimatione nobis & hæredibus nostris facta, prompta esse debeant & parata: ipsi verò Reges, & eorum in Regno Daciæ successores, nobis & hæredibus nostris parvos equos, quos nos vel homines nostri in servitio ipsorum, & quacunque parte maris amiserimus in eadem reisa, persolvent.* Vide Albericum in Chron. an. 1234. Utuntur etiam nostri scriptores. Olivarius de la Marche: *Tost aprés ceux de la verte tente & autres Gandois firent une rese sur les marches de Hainaut.* Willelmus de *Lannoy* Dom. de *Villerval* in sua peregrinatione MS. *Je renonçay à l'ordene, par ce qu'il estoit*

lors anemi des Seigneurs de Prusse, où je aloie en leur armée, que on appelloit pour lors Reze. Alibi: *Les Seigneurs de Prusse firent reze sur le Roy de Poullane.* Ex his emendandum Chronicon Senoniense cap. 16. *Unde contigit Abbatem istius Monasterii claustri Mediani-Monasterii constangiis dictorum armatorum ita attritum, ut ab Imperatore ammonitus armatos in Resam Principis mittere nequiret.* Perperam enim editum *Rhædam*.

Raisa, eadem notione. Charta Conradi Ratisbonensis Episcopi an. 1205. in Metropoli Salisburgensi to. 1. p. 232. *Qui in alium sine querimonia violenter per raisam insultum fecerit, damnum illatum integrè restituat.* Adde p. 237.

Raisogueldum, idem quod *Herebannum*, Mulcta irrogari solita ei qui in *raisam* seu *reisam*, id est exercitum, non pergit. Ita Aventinus.

Reketz, Claustrum piscinarium, in Legibus Hungaricis. Albertus Molnarus.

Relamptare, Relucere, ex Gr. λάμπειν. Visio Taionis Episcopi Cæsaraugustani apud Garsiam Loysam: *Ita ab inenarrabili lumine tota Ecclesia extitit perlustrata, ut nec modicum quidem lucerent Ecclesiæ candelabra, simulque cum ipso lumine una cum vocibus psallentium & lampadibus relamptantium introire sanctorum agmina*, &c. Isidorus Pacensis in Chron. æra 680. de eadem visione: *Simulque cum ipso lumine, una cum voce psallentium & lampades relampantium introire sanctorum agmina*, &c.

Relative, ex alterius relatione, in Vita S. Antonini Martyris semel ac iterum, *Ut relativè fertur, Uti relativè percontantur.*

Relatores, qui *querelam ad judices referunt*, in Capitulis Caroli M. lib. 2. c. 26. *Et quando aliquis ad nos necessitatis causa reclamaverit, ad eos possimus relatorum querelas ad definiendum remittere.*

Relatoriæ, Apochæ, seu *Certificationes*, quæ navicalariis dabantur, de relatis ac perlatis speciebus, ab iis qui eas susceperant: *Certificat des ports & voitures. Relatoriæ traditarum specierum*, in l. 8. Cod. Th. de Navicular. quæ *Securitates* vocantur l. 21. & 26. eod. tit.

Relatorium, Relatio, narratio, in Concilio Bracarensi I. sub Pancratio primæ sedis Bracarensis Episcopo sub an. 411. *Proficiscatur unusquisque in locum suum, & conforiet fideles, corporaque sanctorum honestè abscondat, & de locis & speluncis ubi posita fuerint, relatorium vobis mittat, ne per cursum temporis in oblivionem veniant.*

Relatum, Præceptum, *Ordonnance*. Paschasius Radbertus in Epitaphio Vualæ Abbat. Corbeiens. lib. 1. c. 26. *Quibus patratis, suis illa rebus explosa, defensor ille à senioribus populi relatum accepit, ne ulterius de his ulla rerum controversia fieret.* Apud JC. *Relatio* est cùm ad Principem refertur, & apud Symmachum l. 1. Epist. 41. 44.

Relictio, Gurpitio, Gall. *Delaissement*. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 45. *Fecit donum & relictionem de 2. casalibus quos habebat*, &c. Ita etiam fol. 52. 59.

Relegium, *Religium*. Charta Communiæ S. Richarii an. 1126. in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 135. *Jura nostra, scilicet tallionem de exercitu regis, & pastum ejusdem, & mensuras, & religia nobis auferre conati sunt.* Infra: *Et religia & communiam sicut ante Communiam tenebamus.*

Relevare *feudum*, Pragmaticis Gallis, *Relever le fief*, est feudum caducum, vel possessoris morte in domini superioris jus delapsum, illius consensu, & certâ & definitâ exsolutâ pecuniâ hæreditario jure adire, possidere: seu potiùs in feudi caduci possessionem à domino mitti. Quippe cùm ea primùm feudorum fuerit conditio, ut non nisi ad vitam, & usufructuario utenda à dominis concederentur, quâ finitâ in donatorum jus rursum redibant, factum postea, & usu tacito introductum, ut illa in hæredes transirent, domino superiore ita consentiente, & caducam hæreditatem in eum transferente, exsoluto certo pretio, quo mediante, hæres caducum prædium relevabat. Lambertus Ardensis p. 176. *Cùm igitur Arnoldus Markinensis terram quæ in Ministerio, sive in Castellaria Brugensium, & alia quæ in Ardea ex parte uxoris suæ Adelinæ sibi à Balduino sororio suo jam mortuo exciderant & contigerant, à jamdicta Flandriæ Comitissa repostularet, & relevare, uti adhuc moris est & consuetudinis usus, vellet*, &c.

Relevium, Cowello lib. 2. Instit. Anglic, tit. 3. §. 17. 19. est servitus realis sive patrimonialis, tam ad feudum militare, quàm soccagium spectans, qua feudatarius tenens per servitium militare, sive mas, sive fœmina, qui die mortis antecessoris sui justam ætatem complevit (ille scilicet vicesimum primum, hæc decimum quartum annum) certam pecuniæ summam solvere tenetur. Qui verò per socam, id est per aratrum tenet, quidquid annui reditus domino pendit, tantumdem relevii nomine pendet, &c. Leges Malcolmi II Regis Scotiæ cap. 1. *Et ibi omnes Barones concesserunt sibi wardam, & relevium, de hærede cujuscunque Baronis defuncti ad sustentationem Domini Regis.* Charta libertatum Angliæ Henrici I. *Si quis Baronum meorum seu Comitum, sive aliorum qui de me tenent, mortuus fuerit, hæres suus non redimet terram suam, sicut faciebat in tempore fratris mei: sed legitima & justa relevatione relevabit eam. Similiter & homines Baronum meorum justa & legitima relevatione relevabunt terras suas de Dominis suis.* Bracton lib. 2. tract. 1. cap. 36. §. 1. *Cùm homagia facta fuerint, & fidelitatis sacramenta, ab illis qui plenæ ætatis extiterint, oportet statim quod tenementum quod fuit in manibus antecessorum, & hæreditas quæ jacens fuit per eorum decessum, relevetur in manus hæredum, & propter talem relevationem facienda erit ab hæredibus quædam præstatio, quæ dicitur Relevium, de feodis militariis & serjantiis, & aliis de quibus fit homagium, & regale servitium, vel de sokagiis, de quibus jure nullum fieri debet homagium.* Charta Theodorici Comitis Flandriæ an. 1147. in Tabul. S. Bertini: *Necnon de eisdem mansuris debitum quod vulgo Relief dicitur, quod in quinque solidis ab iis qui aliis morientibus in possessione succedunt, dari statutum est*, &c. Tabularium Majoris Monasterii: *Justum esse ut relevaretur, quandoquidem esset defunctus.* Vide Regiam Majestat. lib. 2. cap. 68. 70. 71. 72. Bractonum loco laudato, Brodæum in Consuetud. Parisiensem art. 47. & cæteros Practicos.

Relevium rationabile, & legitimum, dicitur illud quod à Lege statutum, vel Consuetudine inductum est, ut distinguatur ab eo *Relevio* quod à domini arbitrio pendet, quod *Relief à mercy* vocant. *Legitima & justa relevatio*, in Charta Henrici I. Regis Angl. an. 1100. & *antiquum relevium* appellatur in Charta Magna Henrici III. in Legibus Kanuti Regis cap. 97 *Justa relevatio, quæ Anglicè vocatur Hereget.* Ejusmodi sunt relevia apud Anglos, de quibus in Charta Joannis Regis de libertatibus Angliæ apud Matth. Paris an. 1215. pag. 178. *Si quis Comitum vel Baronum nostrorum sive aliorum tenentium de nobis in capite per servitium Militare, mortuus fuerit, & cum decesserit, hæres suus plenæ ætatis fuerit, & relevium debeat, habeat hæreditatem suam per antiquum relevium: scilicet hæres vel hæredes Comitis de Baronia integra per centum libras; hæres vel hæredes Baronis de Baronia integra centum marcas; hæres vel hæredes Militis de feudo Militis integro per centum solidos ad plus; & qui minus debuerit, minus det secundum antiquam consuetudinem feudorum.* Vide Glanvillam lib. 9. cap. 4.

Relevium Comitis, apud Anglos, quod ad Regem pertinebat, olim erat 8. equorum Ephippiatorum, & frenis instructorum, 4. loricarum, 4. helmorum, seu galearum, 4. scutorum, 4. hastarum, & 4. gladio-

rum, præterea, 4. equorum venatoriorum & Palefridorum frenis instructorum. Ita Leges Kanuti Regis cap. 97. Willelmi Nothi vernaculæ c. 22. & Henrici I. c. 14.

Relevium Baronis, seu *Thaini*, 4. equi, duo sellati & 2. insellati, & 2. gladii, & 4. lanceæ, & totidem scuta, & galea cum lorica, & 50. marcæ auri.

Relevium Vavassoris, seu *mediocris Thaini*, equus parentis, qualem habuit tempore mortis suæ, ejusdem lorica, helmus, scutum, lancea & gladius. Vide Legem Longobard. lib. 3. tit. 8. §. 4.

Relevium villani, Melius animal quod habuerit is, sive equus sit, sive bos, sive vacca, quo facto recipitur villanus in franco plegio. Ita reddendum fuit caput 29. Legum Vernacul. Willelmi Nothi. Vide *Hereotum*.

Relevium feudi Militaris, seu quod debet servitium integri Militis, est 100. sol. quod dimidii, 50. sol. apud Littletonem sect. 112. Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 34. *Et si doit-on savoir que par toute Normandie relief est generalement determiné en fief de Haubert par quinze livres : en Baronie par cent livres : ès terres gaennables est fait relief par douze deniers l'acre.*

In plerisque Consuetudinibus municipalibus Galliæ *relevium* feudorum in linea directa non exsolvitur: in aliis, ut Ambianensi art. 7. *relevium* est 60. solidorum Paris. pro feudo plani hominii: 10. verò librarum pro feudo quod in *Pariam* tenetur. At in collaterali *Relevium* ferè semper est reditus feudi annualis.

Relevia denique ex peculiari feudi singularis conditione diversa quandoque sunt, nec Legi municipali obnoxia. Alia enim debent pro relevio *Cyrogrillum*, ut in Hist. Episcopor. Lodovensium p. 138. alia *soleas ferreas*, in eadem Hist. p. 156. & Perticensi p. 228. alia *accipitrem*, apud Locrium in Chron. Belgico, & in Hist. Lodov. p. 170. Alia *cervum*, in eadem Hist. p. 201. & apud Cironum lib. 1. Observ. Juris Canon. c. 5. Alia *calcaria aurea*, in Hist. Perticensi p. 228. Turenensi p. 59. Alia *clypeum ceræ*, apud Sanjulianum in Hist. Burgund. p. 250. 251. Alia *marcam argenti*, apud Galandum de Franco Alodio p. 106.

Relevium ad misericordiam, Gall. *Relief à mercy*, quod domino præstatur ab hærede ad rehabendum feudum paternum, ad ejus arbitrium, quæ quidem præstatio ad annuum feudi reditum postea redacta est. *Relevoisons à plaisir*, in Consuetud. Aurelianensi art. 115. 116. 121. 122. Vide Chartam Baronum Pictaviensium an. 1269. apud Galandum de Franco alodio p. 67. ubi p. 68. pro, *de leurs doubles*, emendandum ex originali, *Cens doublez*; & pag. 69. *Aucuns des songiez*, legendum, *Subjects sans moyen.*

Relevagium. Idem quod *Relevium*. Charta Roberti Advocati Atrebatensis an. 1245. apud Lindanum in Teneræmunda: *Et omnia jura quæ habere debet dicta Ecclesia Cameracensis in introitibus, exitibus, venditionibus, & emptionibus, & relevagiis omnium terrarum, & aliorum quorumcunque in tenemento suo*, &c.

Relevamen, eadem pariter notione. Charta Balduini Comitis Flandriæ an. 1201. in Tabulario S. Bertini: *De eisdem mansuris relevamen 5. solidorum*. Vide *Rachetum*.

Relevamentum, *Relevement*, in Consuet. Lotharena tit. 16. art. 9. Domesday: *Quod Thainus vel Miles Regis dominicus moriens pro relevamento dimittebat Regi omnia arma sua, & equum unum cum sella, alium sine sella; quod si essent ei canes vel accipitres, præstabantur Regi ut si vellet acciperet.* Vide *Hereotum*. Tabularium Vindocinense ch. 53. *Notum sit quod manufirmam quam dedit nobis D. Otbertus moriens apud Vindocinum calumniatus est nobis Gaufredus de Turniaco, dicens nos debere relevamentum dare secundum pretium terræ, & habere Vicarium in ea; sed cum veniremus ad judicium, diffinitum est & definitum relevamentum illius terræ non esse nisi de pretio 100. solidorum, id est 8. solidos & 4. denarios, nec debere esse in ea Vicarium. Actum anno* 1071. Vide Notas ad Vitam B. Bernardi Abbatis Tironensis p. 273.

Relevatio. Tabularium Vindocinense ch. 1038. *Nihil de relevatione ultra 15. solidos exigendo.* Charta Henrici I. Regis Angl. an. 1100. *Si quis Baronum meorum, Comitum, vel aliorum qui de me tenent, mortuus fuerit, hæres suus non redimet terram suam, sicut facere consueverat tempore patris mei, sed justa & legitima relevatione relevabit eam.* Radulfus de Diceto an. 1137. *A Militaribus viris homagia, relevationes; ab hominibus inferioris manus fidelitates extorsit.* Sugerius Epist. 57. ad Regem Ludovicum: *Causas & placita vestra, tallias & feodorum relevationes, victualia etiam, sperantes in reditu vestro, reservamus.* *Relevoison*, in Consuet. Aurelian. art. 281. Monstroliensi art. 8. Vimacensi art. 1. Normannica cap. 31. 33. 34. 35.

RELEVATIO, Hora qua Monachi è lecto exurgunt: *Heure de relevée* appellamus horam pomeridianam, qua ex *somno meridiano* exurgi solet. Miracula S. Aigulfi Abb. Lerin. cap. 6. *Postea relevatio pulsatur*, &c.

Relevatio monetæ. Vide *Moneta*.

RELICTA, & *Derelicta*, Vidua. Gloss. Saxon. *Derelicta*, lаf, vel forlæten þ. f. id est *vidua*, vel *vidua relicta*. *Relicte* in Consuetudine Calniacensi art. 25. Lupus Ferrar. Epist. 119. *Relicta memorati viri*, &c. Occurrit in Concilio Epaonensi c. 30. Agathensi c. 61. Arvernensi c. 12. Aurelianensi III. c. 10. Autisiodor. c. 22. 29. in Chronico Reichersp. p. 83. 189. apud Gregorium M. lib. 5. Epist. 37. Leonem Ost. lib. 2. c. 9. & alios passim.

Licta, pro *Relicta*, vidua. Vetus Epitaphium in Ecclesia S. Mariæ *de Sannaci* Barensi apud Beatillum lib. 1. Hist. Barensis:

> *Hic pia licta jacet, meritis generosaque valde,*
> *Barde sublimi juncta . . . .*
> *Da proli terræ, Christe Deus requiem. Mo. 5.*

RELIGIO, Vita Monastica, seu voto, ut vulgo dicimus, religionis adstricta. Salvianus lib. 3. ad Eccles. Cathol. *Illud durius ac molestius, quod quidam, ut arbitror, filiorum tuorum sub religionis titulo à religione dissentiunt, & habitu magis seculum relinquunt, quàm sensu.* Eodem libro: *Licet de conversorum venerabili choro esse videaris, licet religionem vestibus simules*, &c. Zachæus in Consultat. lib. 3. c. 3. de Continentibus: *Fides calida est, non tamen fervens, & mens religiosa, non religioni penitus addicta.* *Religionem suscipere* in veteri Epitaphio, Lugduni: *In hoc tumulo conditur bonæ memoriæ Severianus, qui religionem devotamente suscepit, sic quem anima ad authorem Dominum remeante terrena membra terris reliquit, exactis vitæ annis XXXII. obiit pridie Idus Augustas, resurgit in Christo Domino nostro post Consulat. Longini bis & Fausti.* Ulgerius Scholasticus, deinde Episcopus Andegav. in Epitaphio Marbodi Episc.

> *Omnes personæ quæ sunt in religione,*
> *Ingemuere nimis planctibus & lacrymis.*

Sugerius Abb. S. Dionysii Epist. 163. *Hæc duo potissimum amplexatus sum, videlicet de statuenda religione in B. Genovefæ Parisiensis, & nobili Compendiensi Ecclesia.* Hugo Flaviniac. in Chronico pag. 262. *De Ecclesia S. Martini religionem exturbavit, & secularitatem introduxit.*

Religio, pro *Religiosi*, seu potius *viri Ecclesiastici*. Confirmatio manumissionis servi factæ à Remigio Archiep. Lugdunensi per Carolum Regem Burgundiæ filium Lotharii Imp. to. 12. Spicilegii Acheriani: *Ut si quid reliqui manumissi, qui à religionibus hoc modo noscuntur esse relaxati atque ingenui*, &c. Adde S. Ferreolum in Regula c. 5. S. Fructuosum in Regula cap. 14. &c.

Homo religionis, Religiosus. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18 *Hic admonere volumus nullo-*

modo licere homini religionis vestimentum aliquod pro vilitate, id est nec pro forma, nec pro pretio respuere.

Religiosi, Voto religionis adstricti. Salvianus lib. 5. de Gubern. Dei: *Multi etiam Religiosi, imò sub specie religionis vitiis secularibus mancipati: qui scilicet post veterum flagitiorum probrosa crimina, titulo sanctitatis sibimet inscripto, non conversatione alii, sed professione nomen tantum demutavere, non vitam: & summum divini cultus habitum magis quam actum existimantes, vestem tantummodo exuere, non mentem.* Idem in præfat. librorum ad Eccl. Cathol. *Idem morbus hic non secularium tantum est, sed etiam eorum quisibi nomen religionis usurpant.* Et l. 2. ad Eccles. Cathol: *Intelligant omnes Religiosi non satis se Deo reddere, etiamsi universas dederint facultates, quia licet sua cuncta dispensent, ipsos se tamen debent.* Eodem lib. *Religio scientia est Dei, ac per hoc omnis Religiosus hoc ipso quod religionem sequitur, Dei se voluntatem nosse testatur. Professio itaque religionis non auffert debitum, sed auget: quia assumptio religiosi nominis sponsio est devotionis: ac per hoc tanto plus quispiam debet opere, quanto plus promiserit professione;* &c. Adde lib. 3. ubi de bonis religiosorum agit, & lib. 4. Concilium Toletanum IV. c. 53. *Religiosi propriæ regionis*, (fortè *Religionis*) *qui nec inter Clericos, nec inter Monachos habentur, sive hi qui per diversa loca vagi fuerint, ab Episcopis — coerceantur.* Will. Brito lib. 1. Philippid.

Nil toga ruricolæ, nil frocus religioso,
Nil fragilis sexus mulieri, nil sacer ordo,
Presbytero prodest.

Vide Gerbertum Epist. 88.

Religiosa, Sanctimonialis, apud Gregorium M. lib. 7. Epist. 28. *Adeodata ancilla Dei.* Mox eadem *Religiosa* dicitur.

RELIQUARIUM, Reliqua, ἔλλιμμα Gloss. Gr. Lat.

RELIQUIÆ, Cadaver exanime. Spartianus in Adriano: *Antiochia dimissus est ad inspiciendas* (al. *excipiendas*) *reliquias Trajani, quas Tatianus, Plotina, & Mattidia deferebant.* Ammianus lib. 21. extremo: *Eique vehiculo insidenti quod portabat reliquias*, &c. Apud Florentinum JC. corpus à reliquiis distinguitur, l. monumentum D. de Relig. ut & in antiquis Inscriptionibus. Apud Gruterum 689. 8. — *Corpus integrum conditum sarcophago.* In alia 471. 7. *Reliquiæ corporis Tarquini Crispi*, &c. In priori enim sepulchro corpus integrum sepultum est, in altero cineres corporis exusti. Apud Christianos verò alia sunt *corpora*, aliæ *reliquiæ* Sanctorum: corpora enim integræ sunt Sanctorum exuviæ; *reliquiæ*, corporum pars tantum: quod quidem discrimen agnoscit præ cæteris Gregorius M. l. 2. Dial. c. 38.

Sanctorum reliquias & imagines, atque adeo Dominicam Crucem interdum inter spinas depositas legimus, siquando viri Ecclesiastici de injuriis Ecclesiis suis illatis, à viris potentibus justitiam extorquere non poterant, ut omnium in eos odium commoverent, hocque facto ad rerum ablatarum restitutionem eos cogerent. Quod quidem non nuperum, sed à primis Monarchiæ Francicæ primordiis apud nostros in usu fuisse satis declarat Gregorius Turon. lib. de Glor. Confess. c. 71. *Denique condemnatus spoliatusque Sacerdos ad urbem rediit, atque prostratus in orationem coram sepulchro sancti, dicto psalmi capitulo, ait, Non hic accendetur lumen, neque Psalmorum modulatio canetur, gloriosissime Sancte, nisi prius ulciscaris servos de inimicis suis, resque tibi violenter ablatas Ecclesiæ sanctæ restituas. Hæc cum lacrymis effatus, sentes cum acutis aculeis super tumulum projecit: egressusque clausis ostiis similiter in ingressu alias conlocavit.* S. Audoënus in Vita S. Eligii cap. 30. *Nisi cito ornamenta tabernaculi hujus furata reduxeris, equidem spinis allatis faciam hanc januam ita obserari, ut nunquam tibi in hoc loco veneratio præbeatur ab hodie.* Vetus Notitia ex Tabulario S. Joannis Andegav. *Canonici hæc audientes, nescientes quid agerent, quia ampliùs pati nequibant, cum fere jam omnia perdidissent, consilio cleri ejusdem villæ tristes deposuerunt S. Licinium super spinas, & alia corpora Sanctorum, & omnes reliquias Ecclesiæ, & Crucifixum, & portas Ecclesiæ spinis obtruserunt. Comes autem & Pontifex pietate ducti coegerunt D. Eudonem, & suos ad justitiam faciendam*, &c. Infra: *Qua de causa corpora Sanctorum ita deposita fuerant, & quomodo D. Eudo & Canonici reconciliati sunt, & sic levaverunt S. Licinium & alia corpora sancta à terra, & reposuerunt ea in locis suis psallentes, & laudantes Deum.* Chronicon Senoniense lib. 5. cap. 7. *Quum Dominus de Salinis res Ecclesiæ Senoniensis diriperet, Monachi consilio Gilonis Episcopi Tullensis imagines Redemptoris nostri, & etiam beatissimi Simeonis Confessoris de locis suis ad terram super spinas deposuerunt.* Vetus Scheda to. 4. SS. Ord. S. Benedicti pag. 122. *Monachorum alii capsulas in quibus Sanctorum continebantur pignora, humi deposuerunt, & voce flebili, & corde suspirioso, Dei misericordiam everberabant.* Tabularium Vindocinense ch. 202. sub an. 1074. *At Monachi tanto victualium suorum damno curtati, nullumque humani auxilii confugium jam sperantes, eo quod is qui justitiam illis acquirere debebat, raptoribus consentiret, cum tanta cordis contritione conversi ad Deum, clamorem simul & querimoniam facere cœperunt, ut ipsam etiam Dominicæ crucifixionis imaginem, nostræ videlicet redemptionis causam, de statu suo summittentes, in pavimentum Ecclesiæ super spinas deponerent: non quidem dedecoris sive opprobrii causa adversus Dominicum signum, sed ut tali facto malefactores deterriti ab Ecclesiæ injusta invasione, & rerum ablatione cessarent.* Epistola Archiepiscopi Rotomag. ad Decanos: *Cum bona Rotomagensis Ecclesiæ, quibus nos pro voluntate sua minus justè Excellentia Regia spoliavit, & ob reverentiam B. Virginis, in cujus honore eadem Ecclesia dignoscitur esse fundata, eidem fuerint ab antiquo collata, nosque Regiam Majestatem de novo duxerimus requirendam, ut eadem bona nobis restituere dignaretur, qui nec solum monitioni nostræ satisfacere non curavit, sed nec super hoc certum dare voluit responsum: vobis in virtute obedientiæ districtè præcipiendo mandamus, quatenus cum prædicta violentia in injuriam B. Virginis specialiter redundare noscatur, & ut offensa quæ eidem in hac parte irrogatur in cælis, circa imagines ipsius repræsentetur in terris, vos universas imagines B. Virginis in Ecclesiis vestrorum Decanatuum collocatas, singulas juxta aliquod altare in navi Ecclesiæ constitutum, non ad terram nudam, sed super cathedram aliquam, sedem, aut sellam, aut si fortè Ecclesia in navi altare non habuerit, in aliquo loco competenti ipsius navis per earundem Ecclesiarum Presbyteros faciatis infra instans festum N. collocari; easdem item imagines spinis immediatè circundari, & aliquibus repagulis aut obstaculis, ne ab aliquo contingi aut sordidari contingat, easdem circumvallari cum debita diligentia faciatis. Hoc autem tam in regularibus quam secularibus Ecclesiis præcipimus inviolabiliter observari. Hoc idem etiam de imaginibus Salvatoris à quindena ejusdem N. Dominica faciatis: nisi infra eandem quindenam à nobis aliud receperitis in mandatis. Dat.* &c. Extant complura hujusce ritus exempla apud Scriptores, Ordericum Vitalem lib. 8. pag. 683. 684. Rogerum Hovedenum an. 1197. Ægidium Monachum Aureæ-vallis cap. 103. Joannem Hocsemium cap. 5. p. 290. in Synodo Landavensi an. 1056. in Tabulario ejusdem Ecclesiæ Landav. in Monastico Anglic. to. 3. p. 195. & seqq. &c. Verùm id tandem prohibitum fuit in Concilio Lugdunensi sub Gregorio X. Sed &

Reliquiæ SS. in prædia Monasteriorum illata, ut prædatores ab iis invadendis averterent. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 77. *Alia autem processio fit — vel quando defunctum aliquem sepelimus, & huic conventus debet interesse totus, — vel quando persona illius dignitatis advenit cui processio facienda sit, vel quando imago S. Petri, vel aliæ capsæ*

cum reliquiis Sanctorum ad aliquam villam nostram mittuntur pro timore prædarum & rapinarum, ut sæpe contingit, cum quibus omnes induti albis, pulsatis omnibus signis, usque ad portam Castelli exeunt, & eandem reverentiam quando reportantur deferunt. Molanus in Natal. SS. Belgii 1. Julii: *Cæterum diei hujus lectiones continent corpus sacrum in Saxoniam delatum esse cum ibi negata justitia, prædia S. Reginæ invaderentur.*

Alia denique ratione in usurpatores rerum Ecclesiasticarum sævitum testatur idem Bernardus Mon. c. 42. *Cum, aliquo prædone vastante res Ecclesiæ, volunt inde ad populum querimoniam facere, præcipitur ut omnes populares die dominica ad majorem Ecclesiam conveniunt: & tunc cantatur Missa matutina ad Crucifixum. Finito Evangelio, incipit Sacerdos, Credo in unum Deum, post cujus finem, dicta Offerenda, quidam frater ascendit Pulpitum, & de præceptis divinis aliquantisper primum loquens, tandem manifestat eis tribulationem, suggerens eis ut faciant eleemosynas, atque rogent Dominum, quatenus illum malefactorem pacatum eis reddat, & convertat de malo ad bonum: adjungit quoque quædam humilia & persuasoria, dicens, Scitis quia si aufertur nobis nostra substantia, non possumus vivere, rogate ergo, fratres, Dominum, & nos faciemus ad eum proclamationem. His dictis, incipitur in Choro Resp. Aspice, vel Congregati sunt inimici nostri, & omnia signa tunc interim parumper pulsantur. Finito autem Responsorio, signisque dimissis, dicit conventus hos tres Psalmos, Domine quid multiplicasti, Deus noster, Ad te levavi, quibus adduntur hæc Capitula, Post partum, Esto nobis, Memor esto, Dominus vobiscum, Concede nos famulos, de S. Maria, & alia de tribulatione.*

Reliquiæ Sanctorum per vicos & provincias interdum etiam circumlatæ, ad corrogandas pecunias, quo Ecclesiarum indigentiæ, vel ædificationi aut restaurationi sucurreretur. Hermannus Monach. de Miraculis S. Mariæ Laudun. lib. 1. cap. 3. *Hos itaque cum feretro Dominæ nostræ & aliis capsis reliquiarum transmisimus ad accipienda donaria fidelium.* Adde capita sequentia. Alia hujus ritus exempla proferunt Guibertus lib. 3. de Vita sua cap. 12. Stephanus Tornacensis Epist. 18. 19. Hemereus in Augusta Viromand. an. 1076. & 1426. pag. 125. 315. Monasticum Anglic. to. 3. p. 242. Guill. Prynneus in Libertatib. Eccl. Anglic. to. 3. p. 49. & autor Hist. Eccles. Abbavillensis p. 451. Vide præterea Concilium Pictavense an. 1109. c. 12. & Robertum *de Chorçon*, Cardinalem in summa apud v. cl. Jacob. Petitum in Notis ad Pœnitentiale Theodori p. 134.

Reliquiæ Sanctorum delatæ ad loca quæ Ecclesiis cedebantur, ut hoc ritu quodammodo in possessionem eorum Sancti ipsi mitterentur. Charta Roberti Comitis Fland. an. 1093. in Tabul. S. Bertini: *Quæ divisio* (prædiorum) *sive institutio, ut majori authoritate fulciretur, corpora SS. Audomari & Bertini navi imposita, per dictum profluvium, in nostra præsentia circunduci fecimus, Episcopo Drogone ab ipsa navi aquam benedictam versus atrium projiciente, & hoc modo quantum est spatii in liberam potestatem S. Bertini vendicante.* E contra scribit Molanus in Natalib. SS. Belgii 1. Julii p. 137. *sanctæ Reginæ corpus sacrum in Saxoniam delatum esse, cum ibi negata justitia, prædia ejusdem Sanctæ invaderentur*, quod supra notavimus.

Reliquiæ Sanctorum in castra & prælia delatæ. Vide *Capella S. Martini.*

Collatio reliquiarum, cùm scilicet Ecclesiæ vicinæ suas vicissim reliquias ad statum & definitum locum, cum processionibus deferebant, in pacis & concordiæ ac amicitiæ symbolum. Miracula S. Adelardi Abbat. Corbeiensis cap. 8. *Adoleverat etiam inter Ambianenses & Corbeienses nova quædam religio, & ex religione pullulaverat consuetudo, quæ etiam reciprocabatur omni anno. Octavis denique Rogationum, ab utrisque partibus conveniebatur in unum, ibique conferebantur corpora Sanctorum: solvebantur lites: ad pacem revocabantur discordes, mutabantur à populo orandi vices: decreta utriusque loci renovabantur, populo perorabatur, sicque redibatur.* Vita & translatio S. Præcordii n. 11. *Ad statuendam pacem facta est collatio sanctarum reliquiarum Ambianis*, &c.

Reliquiæ, Bona mobilia quæ post mortem Episcopi aut Prælati *relinquuntur*, quæ Domini Regalium vulgò sibi vendicabant. Charta Friderici II. Imp. 1220. apud Willhelmum Hedam: *Promittentes deinceps, quod nunquam in mortem cujuscunque Principis Ecclesiastici reliquias suas fisco vindicabimus. Inhibentes etiam ne Laicus quisquam aliquo prætextu eas sibi vendicet, sed cedant successori, si antecessor intestatus decesserit: cujus testamentum, si quid inde fecerit, volumus esse ratum. Si quis verò contra hanc constitutionem reliquias sibi vendicare præsumpserit, proscriptus & exlex habeatur*, &c.

Reliquum, rei vectigalis ac tributariæ vox: quod restat exsolvendum; Græcis JC. λοιπάς. *Reliqua remittere*, in Panegyrico Flaviensi: *Reliqua concedere*, apud Ammianum lib. 16. *Reliquorum debita requirere*, apud eundem lib. 31. Vide Juretum ad Symmachum lib. 5. Ep. 87. & Jacobum Gotofredum ad Cod. Theodosianum.

Reliquarium, Codex continens *reliqua*. Gloss. Lat. Gr. λοιπαδεῖον, ἔκθεσις λοιπάδος, *Reliquarium.*

Reliquatio, λοιπογραφία: *Relinquo*, λοιπογραφῶ, in Gloss. Gr. Lat. MS. Editum habet *reliquo*: reliquorum descriptio. Tertull. de Anima cap. 56. *Donec reliquatio compleatur ætatis.*

Reliquator, qui debitum omnino non persolvit: *qui demeure en reste*, apud Paulum JC. l. 9. §. 2. D. de Publicanis. Senator l. 5. Epist. 6. *Viri itaque clarissimi Joannis querela comperimus, Thomatem domus nostræ certa prædia suscepisse, id est illud atque illud, & nunc decem millia solidorum reliquatorem nostris utilitatibus extitisse, & per diversas ludificationes non implere debitam quantitatem*, &c. Adde Epist. seq. & Edictum Theoderici §. 144. Papias: *Reliquatum metaphoricôs dictum liquatum.*

Reliterare, Remandare, literis & alterius epistolæ respondere. Nicolaus Clarevallensis in Epistola MS. ad Archiepiscopum Remensem Apostolicæ Sedis Legatum: *Sit beneplacitum ante te ut reliteres mihi quando Remis post Octavas Paschæ tuam potero Reverentiam invenire.*

Remallare. Vide *Mallare.*

Reluminatio, Ἀνταύγια, in Gloss. Gr. Lat.

Remanastula. Capitula ad Legem Alamannor. edita à v. cl. Stephano Baluzio c. 30. *Si maritus uxorem suam dimittit, 40. sol. ipse componat, & de mundo suo non habeat potestatem, & omnia ei reddat quod ei per legem obtingit. Si reputat aliquid, potestatem habeat femina ipsa debet, sol. 12. solvat, de una remanastula sua jure quod superfuerit maritus juret, aut reddat.* Hæc omnino barbara.

Remanentia, Jus quod habet dominus in suo feudo tenentes suos adstringendi ad perpetuam *residentiam*, ita ut eo inconsulto excedere non possint, quod jus etiam *Reseandisia* dicitur. Gesta Abbatum S. Germani Autisiodorensis cap. 15. *Medietatem villæ de S. Gregorio à Joanne de Barris comparavit. Gistum, costumas, trossas, denarios, remanentiam hominum, quæ omnia habebat apud Perrigniacum Joannes de Barris, acquisivit.* Charta Theobaldi Campaniæ Comitis an. 1223. in Tabulario Campan. Thuani: *Feci diligenter inquiri utrum habere deberem apud Arembercort remanentiam.* Charta pro Chableio ibid. p. 287. *Nullus habet remanentiam apud Chableium, nisi B. Martinus: sed nisi quis infra annum quo Chableiam venerit, vel uxorem duxerit, libertatem suam dederit B. Martino, extunc liber remanserit, nisi per annum & diem foras Chableiam fuerit, & tunc se iterum dare B. Martino poterit.* Regestum feodorum Campaniæ fol. 99. *Dudo de Floeniaco recognovit, quod tenet de Comite Campaniæ, quidquid habet apud Crottas &c. Et meditatem remanentiæ hominum qui veniunt & qui*

qui venient, & qui venerunt apud Floeniacum. *Actum an.* 1224. Regestum feodorum & servitiorum sub an. 1256. f. 245. *Et est assavoir que le Comte de Bar ne puet retenir aucun homme des fiez de Champagne, ou des gardiens de Champagne; ne le Sire de Champagne des siens ou royaume, & se il allassent en l'Empire icelui dessous qui mouvroit, auroit la remanantise.* Charta Ludovici Reg. Franc. an. 1239. in Regesto Philippi Pulchri an. 1299. n. 28. Ex Tabul. Regio: *Contentio quæ erat inter nos & Canonicos Senonensis Ecclesiæ, super justitia & remansionibus advenarum in villa de Pontibus super Yonam & de Minagio*, &c. Libertates urbis S. Desiderii in Campania an. 1228. MSS. *Si aliquis burgensium dimissa villa recederet, & infra 40. dies revocatus à domino vel burgensibus redire noluerit, dominus ubicumque eum invenerit, tanquam hominem suum reclamare poterit, — & tota ejus remanentia domino remanebit, nisi remanentia fuerit pignori obligata per ballivum & scabinos*, &c. Infra: *remanentiæ illorum qui sine legitimo hærede decedunt, domino remanebunt.* Charta S. Petri Abbatis Tornodorensis an. 1292. *Dicta regina remanentiam habere non potest, nec poterit in futurum pro suis hominibus seu burgensibus, nisi tantum pro hominibus vel burgensibus suis de Tornodoro & de sancto Michaële: nec nos similiter remanentiam habere possumus, nec poterimus in futurum, in villa Tornodori, nisi tantum pro nostris hominibus de sancto Michaële & Tornodoro.* Vide Perardum in Burgundicis p. 564. 565. & infra in *Residentia*.

Remanentia terrarum, Cowello est jus terrarum in aliquem collatum, post terminum conductionis, aut alterius tituli, ad annos aut vitam duraturi, finitum. Videtur à Reversione differre; quia *Reversio* fit ad dominum propriè, aut ejus hæredes, unde jus primo derivatur; *Remanentia* autem ad tertium aliquem, qui neque dominus neque tenens in præsenti est. Dicitur etiam terra dari *ad remanentiam*, (nos dicimus, *à demeure*) quæ datur jure proprio & perpetuo possidenda, in Regiam Majestatem lib. 2. cap. 20. §. 5. cap. 22. §. 7. cap. 23. §. 1. cap. 42. §. 4. & alibi.

REMASCELLATA, vel *Remascelata*, *virili virtute*. Papias MS. & edit.

REMEDIARE, *Remediari*, Remediis sanare. Gloss. Lat. MS. Regium: *Medetur, Medicatur, remediat, curat.* Gloss. Gr. Lat. Θεραπεύω, *Remedior, medicor, medior.* Ugutio: *Remediari, Remedium conferre.* Occurrit apud Anton. Musam in Epist. ad Marcum Agrippam præfixa libro de Vettonica, Apuleium de Virtut. herb. Scribonium c. 104. 122. Marcellum Empiric. c. 29. 32. 33. 36. Higinum fab. 101. in Concilio Regensi c. 1. &c. Galli etiam *remedier* dicunt. *Remediabilis*, apud Severum Epist. 95. & Agobardum de Dispensat. Eccl. rerum n. 5. *Remedialis*, apud Macrob. lib. 7. Saturn.

REMEDIUM, Remissio, vel diminutio tributorum. Salvianus lib. 4. de Gubernat. Dei: *Ecce enim remedia pridem nonnullis urbibus data, quid aliud egerunt, quam ut cunctos divites immunes redderent, miserorum tributa cumularent*, &c. Idem lib. 5. *Sicut in onere novarum indictionum pauperes gravant: ita in novorum remediorum opitulatione sustentant. Sicut tributis novis minores maximè deprimuntur, sic remediis novis maximè sublevantur.* Infra, de divitibus: *Extra numerum tributariorum sunt, cum remedia dividuntur.* Adde l. 13. Cod. Th. de Indulgentiis debit.

Remedium è sepulchris mortuorum conquirere, ad morborum scilicet magicas sanationes, cum ad id ossa mortuorum conquirerent. Lex Wisigoth. *Si quis mortui sarcofagum abstulerit, dum sibi vult habere remedium*, &c. Vide Lindenbrogium ad Ammianum p. 86.

REMENARE, vox agricolarum Italicorum. V. *Retertiare.*

REMENTUS, Ἀναμνηστὶς, in Gloss. Lat. Gr. quomodo etiam nos Galli *Ramenteu* dicimus eadem notione, unde *Ramentevoir*, Reminisci, in memoriam reducere.

REMERIRE, pro *Remereri*. Formulæ veteres Baluzianæ form. 3. *Et unde nos injungetis, & nos potebimus, vos vel servientes vestros in bonis partibus remerire non tardamus.* Form. 4. *Et si locus advenerit, vos vel servientes vestros in bonis partibus remerire non tardamus.* Sic *Merir* nostri olim dixerunt. Guillelmus Guiartus:

> *Li dist ces moz S. Waleri,*
> *Ce qu'as fait te sera meri.*

Chron. MS. Bertrandi Guesclini:

> *Je prie à celuy Dieu qui pour nous voust mourir,*
> *Que l'honneur que me faites il vous veuille merir.*

Vita S. Dionysii Areopagitæ MS.

> *A Chastres sous Montlehery,*
> *Saint Yon gaigna & meri,*
> *Vray Martyr, vie perdurable.*

Le Lusidaire:

> *Chi erent apelé martir,*
> *Que Dex vaurra si bien merir*
> *Le grant service que il firent.*

REMICULA. Vide *Reicula.*

REMINICULUM, Cingulum quo ensis astringitur. Odo Cluniac. lib. 1. de Vita S. Geraldi cap. 16. *Reminiculum illud quo solet ensis renibus astringi, — non mutare aut renovare curabat.* Fortè *reniculum*, à *renibus*: ut *renale* eadem notione. Vide *Lumbare.*

REMINISCERE, In memoriam revocare, Gall. *Ramentevoir*, in Concilio Cloveshoviensi an. 747. cap. 8.

REMISSA, Remissio. S. Cyprianus Epist. 59. *Si in Deum multum ante peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur.* Epist. 70. *Quomodo baptizans dare alteri remissam peccatorum potest.* Adde Epist. 71. Utuntur præterea Tertullianus lib. 3. contra Marcion. & S. Augustinus lib. 4. de Baptismo c. 18.

REMISSARIA, Tributi species. Charta Childeberti Regis Francor. ex Tabulario S. Sergii Andegavensis apud Sammarthanos: *Ad nostram accessit præsentiam, & Clementia regni nostri suggessit, quod de curtibus prædictæ S. Basilicæ quæ nominantur — annis singulis inferendam solidos sex inferendales, & alios sex de remissaria auri pagensis inferendo in fisci ditiones reddebant.*

REMITORES, Remiges. in Historia Obsidionis Jadrensis lib. 1. cap. 37.

REMORSUS. Vide *Morsus.*

REMUNERATIONES *sacræ*, id est *sacræ largitiones*, in l. 20. de Palatinis, & l. 41. de Appellat. Cod. Th. In vet. Inscript. 449. 7. Petronius Maximus dicitur *sacrarum remunerationum Comes. Comites privatarum remunerationum*, in lege 2. eod. Cod. de Commeatu. *Munerationes sacræ*, apud Symmachum lib. 10. Epist. 43.

RENALE. Vide *Lumbare.*

RENCARIUS. Vide Ordinat. Hospitii S. Ludovici Reg. Franc. an. 1261. in Notis nostris ad Joinvillam pag. 112.

RENDUALIS, Pecunia quævis, quæ exsolvitur quotannis, Gall. *de rente.* Vita Urbani V. PP. p. 195. *In cujus evidentia expressè recusari ordinavit per patrem suum 600. libras renduales, quas Rex Franciæ sibi dederat ob sui favorem.* Charta an. 1270. in Hist. Episcop. Cadurcensium n. 127. *Quod ipse det & refundat dicto Domino Episcopo — quingentos solidos Cadurcenses renduales*, &c. Curia generalis Cataloniæ in villa Montissoni an. 1363. *Mille solid. rendalium seu annualium.* Ita *solidos annuales* habet Charta an. 1151. apud Guichenonum in probat. Hist. Sabaudicæ p. 41.

RENEGATUS, qui religionem suam ejuravit. Charta Jacobi II. Regis Aragon. pro Judæis an. 1242. *Prohibemus ne alicui de Judaïsmo vel paganismo ad fidem nostram Catholicam converso præsumat aliquis — improperare conditionem suam, dicendo, vel vocando eum Renegat, vel Tornadie, vel consimile verbum.* Rogerus Hovedenus an. 1192. *Et cepit in equitatione illa 24. paganos, & unum reneez, qui quondam Christianus fuerat, & Dominum nostrum Jesum Christum negaverat. Le Roman*

d'*Amile & d'Amy* MS.

Envers Hervé le cuivers renoié.

Le Roman de Jourdain de Blaye MS.

A Fromont dient li cuivers renoié.

Joinvilla in S. Ludovico p. 78. de quodam Christiano, qui sua abjurata religione Mahumetanam amplexatus fuerat: *Je crains si je allois vers vous, la pouvreté où je serois, & les grans infames reprouches qu'on me donneroit, tout le long de ma vie, en me appellant Regnoié, Regnoié. Pourtant j'aime mieux vivre à mon aise, & richomme que de devenir en tel point.* Vide Nicol. Fullerum lib. 2. Miscellan. sacr. cap. 3. & in *Tornadie.*

RENELENUS. Vett. Schedæ Thuanæ apud Mabillonuim: *Hoc est casula renelena* 1. *sagia fusca* 1. *caligas albas* 4. *sagia de haira* 1. *calcias filtrinas paria* 1. *calcias renelenas paria* 1. &c.

RENFORTIUM, ex Gallico *Renfort*, idem quod corroboratio, vel, ut ita dicam, fortificatio. Ita *Renfortium esgardii*, vel *sgardii*, in Statutis Ord. Hospital. Hierosl. tit. 8. §. 1. est judicum duplicatus numerus: nam *esgardium*, judicium sonat. Vide tit. 19. §. 10.

RENGA. Vide *Rinca.*

RENGALENGUM. Vide *Regalengum.*

RENNALIS. Vide *Andamius.*

RENO. Vide *Rheno.*

RENODURA. Bracton l. 3. tr. 2. c. 24. §. 2. *Si os frangatur, quod facile perpendi poterit per renoduram.* Fabris lignariis *Reneure*, est quædam linea cava ducta in asseribus, quod *regnet*, seu protendatur ubique in longum.

ENTALE, Reditus, proventus, Gallis, *Rente, rentage.* Iter Camerarii Scotici cap. 3. *Deinde petatur rentale burgi, per quod firmæ perticatarum terræ leventur, vel levari debeant, tam de terris vastis, quàm ædificatis.*

RENVITÆ, dicti Monachi vagi, aliàs Sarabaïtæ, quasi renuentes jugum Monasticæ disciplinæ. Glossæ veteres apud Menardum: *Renuitæ, qui refutant Abbatem habere.* Vide Isidorum lib. 2. de Eccl. Offic. cap. 15. Odonem Cluniac. lib. 3. collat. c. 23. & Haëftenum lib. 3. Disquis. Monast. tract. 3. disquis. 2.

RENUNTIUM, Renuntiatio, Gallis *Renonciation*, cùm scilicet rem aliquam abdicamus, aut in ea jus nullum nos habere profitemur. Apud Leonem Ostiensem Titulus cap. 35. lib. 2. sic inscribitur: *Placitum, seu Renuntium Ducum Cagenatorum de confiniis Monasterii hujus.* In ipso textu, *Renuntiatio* dicitur. Autor est Angelus de Nuce in Notis ad eundem Leonem Ostiensem, Petrum Diaconum Casinensem compilasse Regestum in sex partitum classes, in Privilegia, Præcepta, Oblationes, Libellos, *Renuntios*, & Sacramenta, quibus universa hujus Monasterii monumenta comprehendi putavit. Extat illud Casini. Quo loco *Renuntii* sunt Chartæ & diplomata, quibus ii qui jus se habere contendebant in res Monasterii, ei renuntiant.

REORDINARE. Vide *Ordinare.*

REPA, *Crepa, Reba,* Feretri operculum, umbraculum, ciborium. Lib. 1. de Vita S. Eligii c. 32. *Fecit quoque repam in loco anterioris tumuli.* Lib. 2. c. 39. perperam *crepa* appellatur: *Jussit præterea & crepam ex auro atque argento mirificè fabricare, quam supra Confessoris membra deponere deberet.* Et mox: *His ita gestis, mos erat ut diebus Quadragesimæ propter fulgorem auri vel nitorem gemmarum operiretur tumba velamine linteo urbanè ornatu holoserico. Igitur ingrediente Quadragesima præcinxerunt crepam hujusmodi sindone, ut moles radiantis metalli velata tegeretur diebus pœnitentiæ.* Aigradus Mon. in Vita S. Ansberti Ep. Rot. n. 29. *Condidit super ejus sepulchrum repam miræ magnitudinis, pretiosis metallis auri argentique decoratam, gemmisque pretiosis adornatam.* Chron. Fontan. c. 2. *Subter arcubus tumulatus, condiditque super eum repam argento — decoratam.* Et cap. 8. *Conditaque est à fratribus — supra tumbam illius repa diversis metallis decorata.* Guibertus lib. 3. de Vita sua c. 9. *Sanctorum feretra — cum ipsa prominenti eorum, quam sic vocitant, repa.* Translatio S. Guthlaci n. 8. *Conductis aurifabrorum & gemmariorum primoribus, elimatæ amplitudinis artificiosa sculptura repam in sublime suspensam construxit, quam ex diversorum metallorum lignorumque generibus compactam, auri argentique laminis vestitam, crystallis variisque gemmis adornatam ditavit, sicut usque in hodiernum diem humanis visibus apparet.*

Reba, in Chronico Episcoporum Metensium: *Hic fabricare jussit cum adjutorio Pippini Regis rebam S. Stephani Mart. & altare ipsius, & cancellos.* Occurrit etiam in Chronico Abb. S. Trudonis lib. 1. p. 349. Vide *Ciborium, Reparium, Requies.*

REPAGINARE, Denuo sociare, compingere. Vide Petrum Chrysologum serm. 62.

REPARARE, Redire, Gall. *Repairer.* Leges Burgorum c. 9. *Cùm venerit ad ætatem, vel reparaverit domum, vel è carcere liberatus fuerit,* &c.

REPARIUM, Receptaculum, domus munita, locus munitus, ex Gall. *Repaire*, Itali *Riparo* dicunt. Vide Acharisium. Charta donationis partis castri Meliandi per Ebonem Vicecomitem Ventadoriensem Henrico D. Suliaci an. 1325. *Quidquid habet in castro, seu repario de castro Milhan.* Alia: *Ratione castri, repparii, seu fortalitii de Trenchales, & repparii seu fortalitii de la Brossa — in Vicecomitatu Lemovicensi &c. an.* 1282. Alia Gerardi de *Masgoubau* domicelli Lemovic. an. 1301. *Repairium sive arberjamentum.* Vide *Receptum.*

REPASTUS, idem quod *Pastus*, Refectio, prandium, cœna: nostris etiamnum *Repas.* Formula 37. ex Baluzianis: *Nullum ibidem præsumant exercere dominatum, non ad mansionaticos aut repastos exigendo, non ad ministeria describendo,* &c. Testamentum Widradi Abbatis Flaviniacensis anno 1. Theodorici Regis: *Nullum præsumant exercere dominatum, non ad mansionaticos, aut repastus exigendo,* &c. Epistola incerti Abbatis to. 2. Hist Francor. p. 665. *Fuimus namque ad locellum vestrum in loco qui dicitur Jl. ipsum mansum consideravimus, ibique nostrum repastum ex nostro adducere præcepimus, & una cum nostris vestrisque fidelibus in amore vestro illic lætati sumus.* Vide *Pastus.*

REPATRIARE, Redire in patriam. Gloss. Isidori, *Repatriat, ad patriam redit.* Gloss. Ælfrici: *Repatrio*, icham ƿipie, id est, *domum redeo.* Joan. de Garlandia in Synonymis:

Repatrio, remeo, remetior, atque revertor.

Utuntur Alanus de Insulis in Planctu naturæ pag. 294. S. Gerardus in Vita S. Adelardi n. 29. Sugerius de Vita S. Ludovici c. 9. Honorius Augustod. lib. 3. cap. 38. 43. Baldricus lib. 1. Chron. Camer. cap. 22. 71. 122. Autor Vitæ Lietberti Episcopi Cameracensis cap. 16. Otto de S. Blasio c. 3. Albertus Stadensis an. 1193. Thwroczius, &c.

REPAUSARE. Vide *Pausa.*

REPECIARE, Veteri vesti segmenta assuere, Gall. *Rapiecer*, à *petia*, quod vide. Regula S. Francisci c. 2. *Omnes fratres vilibus vestibus induantur, & possint eas repeciare de saccis, & aliis peciis, cum benedictione Dei.*

REPENDIUM, Renumeratio, compensatio: beneficium quod rependitur. Petrus Diac. l. 4. Chron. Casin. c. 44. *Quasi adeptæ salutis rependio, B. Benedicto perpetuum se reddidit servum.*

REPENTALIA, Pœnitentia, ex Gallico *Repentaille.* Ita autem appellarunt nostri mulctam qua mulctabatur is qui à pacto matrimonio recedebat, quæ non modò parti alteri solvebatur, sed & Prælatis ipsis Ecclesiæ. Constitutio Odonis Legati lata in Concilio Provinciali Syriæ an. 1254. *Circa exactionem verò pœnarum pecuniariarum, quæ vulgariter appellantur Repetailles, vel aliarum, quocunque nomine censeantur, quæ in matrimoniis & sponsalibus apponuntur, quia usitatum est malum, & à majoribus inolitum, & ob hoc difficilius everti timetur, statuimus &c. Sed ne crimina remaneant impunita, volumus ut parti resilienti, pro perjurio vel fide ru-*

pta, per Prælatum loci pœnitentia competens imponatur. Ex quibus satis liquet legendum *Repentailles.* Suprà: *Item & aliud vitium irrepsit apud quosdam, quod quando aliqui contrahere volunt per verba de futuro sponsalia, pœna pecuniaria de matrimonio apponitur: & quandoque certum tempus præfigatur, infra quod contrahi matrimonium debeat, & plerumque fit sine temporis præfinitione. Et cum certum tempus apponitur, si non contrahant infra illud, quamvis postmodum velint contrahere, pœna propter ea præfixa petitur à Prælatis Ecclesiæ, compelluntque partes ad solvendum sibi ipsam; in utilitates proprias convertendam. Item si post contracta sponsalia de futuro pœna apposita de matrimonio contrahendo; contrahentes se ab invicem velint absolvere, petitur à Prælatis pœna apposita, & ab utraque parte in solidum extorquetur. Et si unam dissentire contingat altera assentiente, petitur pœna à dissentiente, & compellitur ad solvendum. Et plerumque etiam ab illo qui contrahere consentit, licet alter dissentiat, pœna solida* (ita leg.) *vel pro parte exigitur: quod satis crudele & avarum est, ut innocens puniatur.* Deinde ait hæcce prorsus matrimoniorum libertati contraire, &c.

REPERTURA, Inventio thesauri. Charta Henrici Imp. an. 932. pro Monast. Broniensi, apud Miræum in Cod. Donat. piar. cap. 30. & Barthol. Fizen. in Hist. Leod. p. 233. *Confirmamus & bannum & justitiam, impetum & burinam, ictum & sanguinem, reperturam, pirgum regium, fora, telonea, Vicecomitatum,* &c. Vide *Thesaurus.*

REPIDA. Anastasius in Nicolao I. p. 210. *Similiter calicem de auro ex lapidibus circumdatum, & in circuitu pendentes hyacinthos in filo aureo, & repidis duobus in typo pavonum cum scutis & diversis lapidibus pretiosis hyacinthis albis, qui pensant* &c.

REPIGNERARE, *Pignus recipere*, Papiæ.

REPLEGIARE, *Replegiabilis.* Vide *Plegius.*

REPLICARE *ad servitutem*, in Edicto Rotharis Regis Longob. tit. 88. §. 4. & in Lege Longob. lib. 2. tit. 18. §. 3. *Replicare ad servitium*, eod. lib. tit. 12. §. 2. *Ad Palatium replicare*, de ancilla Palatii, tit. 9. §. 3. *Ad publicum replicare*, in Legibus Luitprandi Reg. Longob. tit. 19. §. 2. in Legib. Ratchis Regis tit. 5. Astulphi Regis tit. 5. &c. Vetus Judicatum in lib. 2. Chronici S. Vincentii de Vulturno p. 690. *Ut omnes servi qui subtracti erant — qui ad ejus placitum venire noluissent, potestativè eos apprehenderet, & in ipso servitio eos replicaret, cum famulis, & filiis, & rebus*, &c. Infra: *Vel in ipsius præsentia sic eos replicaret in servitio de ipso Monasterio*, &c. *Ad servitium repetere*, in Legibus Wisigoth. tit. 7. §. 4.

REPODIARE. Vide *Podium.*

REPOFOCILIUM. Vide *Retrofocilium.*

REPORTAGIUM, Medietas decimæ: *Reportage.* Charta Theodorici Episc. Ambian. an. 1150. *Mater Ecclesia Ambianensis ex antiquo dignitatis suæ privilegio obtinet medietatem decimæ, quæ vulgo dicitur Reportagium.* Alia ejusdem anni 1172. *Cùm prædicti Monasterii fratres apud Flaisserolles commorantes Reportagium, medietatem videlicet decimæ, quam Ambianensis Ecclesia de labore parochianorum suorum in territoriis Polivillæ & Choisi agricolantium de antiquo obtinuerat, retinere attentassent.* Alia anni 1166. in Tabulario Abb. S. Acheoli Diœcesis Amb. f. 455. *Clamabamus siquidem inter nos invicem quasdam decimas per consuetudinem Reportagii.* Et infra: *Totam nihilominus decimam absque Reportagio possidebit.* In eadem Charta: *Nihil habebit Reportagii, sed tota ex integro decima ad jus & possessionem de Marcel deferetur, sicque manifestum est & patens quod neque Ecclesia de Marcel de curte de Bertencourt & culturis suis antiquis, neque Corbeiensis Ecclesia de omni territorio quod ad jus & parochiam de Marcel pertinet, aliquid omnino reportabit.* Charta an 1246. in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 23 ch. 95. *In locis illis duntaxat quos coloni decimariæ sive territorii nostri in eorum decimaria excolebant ratione cujusdam consuetudinis, quæ Reportagium sive Carrucagium vulgariter nuncupatur.* Tabularium Altæripæ in Episcopatu Lingonensi an. 1287. *Dictus Curatus illam decimam quæ debetur nomine Reportagii, accipiet & habebit.* Occurrit non semel in Tabulario S. Dionysii fol. 15. 16. 32. & in Tabulario S. Germani de Pratis fol. 103.

REPORTUNUS. Gloss. Gr. Lat. χέπιος, *Importunus, Reportunus.*

REPOSITARIUS. Vide *Calmedina.*

REPOSITORIUM, Discus major, in quo variæ simul lances componebantur ac reponebantur, ad mensam, apud Plinium, Petronium, eundemque in Fragmentis p. 9. 11. 31. 46. quod *Compostile* vocat Ennodius Epigr. 22.

Vasa repostoria, in quibus quid reponitur. Papias: *Vasa repostoria, arca, gazophylacium, cibutum, loculus, scrinia,* &c. Ordericus Vitalis lib. 13. pag. 898. *Tonnas falerni plenas, aliaque vasa repostoria cum multis speciebus ex pretiosis opibus de suis locis transtulerunt.* Vide Salmasium in Observat. ad Jus Atticum & Romanum p. 451.

Repostorium sanctius, Ærarium, vel potiùs Cimeliarchium, apud Capitolinum in Antonino Philos.

REPOSITUS, Secretus, arcanus. Will. Malmesburiensis lib. 4. Hist. Angl. cap. 2. *Illud repositius præpositum non ita vulgabatur*, &c. Robertus Bourronus MS. in Merlino: *Elle me creanta que elle s'en partiroit en repost de son pere.* Hugo Plagon Gallicus interpres MS. W. Tyrii lib. 6. c. 7. *Delitescentes, — reponnoient.* Lib. 12. cap. 4. *In prædictis latebant insidiis, — Pour ce firent repostailles & esmouchemens.*

REPRÆSALIÆ, Jus recipiendi quod cuipiam per vim ablatum fuerit, à voce Gallica *Reprendre.* Autor Breviloqui: *Repræsalia est potestas pignerandi contra quemlibet de terra debitoris data creditori pro injuriis & damnis.* Idem: *Represaliæ dicuntur, quando aliquis oriundus de una terra spoliatur, vel damnificatur ab alio oriundo ab alia terra, vel etiam si non debitum solverit ei: tunc enim datur potestas isti spoliato quod ei satisfaciat contra quemlibet in terra illa, unde est spoliator vel debitor.* Ἀνδρόληψις, Græcis. Constitut. Siculæ lib. 1. tit. 8. *Ut nullus auctoritate propria de injuriis & excessibus factis, vel faciendis in posterum se debeat vindicare, neo præsalias seu repræsalias facere, vel guerram in regno movere.* Petrus de Vineis lib. 5. Epist. 24. *Propter quod, licèt frivolam occasionem assumens, de bonis ipsorum Tudertinorum repræsalias te velle facere comminaris.* Et lib. eodem, Epistolæ 48. titulus ita concipitur: *Concedit licentiam quibusdam mercatoribus faciendi præsalias contra rebelles, qui eos disrobaverunt.* Concilium Avenionense an. 1279. c. 2. *Si contingat vel homines, vel res quaslibet, animalia quævis Ecclesiarum, sive personarum Ecclesiasticarum — abduci per aliquos aut aliquas in prædictam sive pignorationem aut repræsaliam,* &c. De Repræsaliis, consule Epist. 12. Friderici II. Imp. ex iis quas edidit Freherus to. 1. Rerum Germanic. Bartholum in Tract. de Repræsal. Guidonem Papæ Decis. 32. 33. Chopinum lib. 3. de Doman. tit. 25. Bretium lib. de Superioritate Regis cap. 17. &c. Literarum verò repræsaliæ formulam exaravit Rolandinus in summa Notariæ cap. 9. part. 2. extrem.

REPRÆSENTARE, Exhibere, sistere aliquem. Lex Ripuariorum tit. 31. §. 2. *Quod si eum non repræsentaverit, tale damnum incurrat, quale* &c. Occurrit non semel apud Scriptores ævi inferioris. Vide *Præsentare.*

REPRÆSTARE. Vide *Præstare.*

REPRIORARE, ad priorem, seu pristinum statum reducere. Alvarus in Vita S. Eulogii Presb. & Mart. n. 10. *Fracta consolidans, inusitata restaurans, antiqua repriorans, neglecta renovans.* Idem in Epist. ad eundem S. Eulogium: *Repriorasti, mi domine, emolumenta priorum,* &c.

REPROMITTERE *fidelitatem*, in Capitulari 2. an. 805. c.

9. & lib. 3 Capitul. c. 8.

REPROMISSA, Dos, quæ mulieri repromittitur, nostris *Reprise & conventions*. Statuta Venetor. an. 1242. lib. 1. c. 31. *De breviariis mulierum vadimonium comprobandi de sua repromissa*, &c. Cap. 39. *Chartula quam fecit aliqua mulier in potestate viri sui, nulla ratione contra repromissam suam, & dimissorias, quæ in ejusdem viri sui potestate devenerit, valeat*. Adde cap. 53. 61.

REPROPITIATUS, Iterum propitius factus, pacatus, in Chronico Reichersperg. an. 1177. Salvianus lib. 7. *Hanc pro muneribus sacris dederunt domino retributionem, ut in quantum eos beneficiis ad se illexerat ad propitiandum, in tantum illi ab eo recederent*.

REPROVARE, pro *Reprobare*, quomodo *Reprouver* dicimus, in Legibus Luithprandi Regis Longob. tit. 5. §. 1.

REPTARE. Vide *Rectare*.

REPTI. Papias: *Renones sunt velamina humerorum ex pectore usque ad umbilicum, atque tortis villis adeo hispida, ut imbrem respuant, quos vulgò Reptos vocant, eo quod longitudo villorum quasi reptat*. Nescio an huc pertineat quod habet Epistola Ethilberti Regis ad Bonifacium Archiep. Monguntinum, 40. *Reverentiæ vestræ direxit devotio mea — nonnulla munuscula, id est caucum argenteum intus deauratum, pensantem libras tres & semis, & duo repta*. Ibidem Epist. 77. *Misimus vobis parva xenia, id est reptem ruptilem unam*, &c.

REPULSORIUM. Hegesippus de Excidio urb. Hierosol. lib. 3. c. 5. de Antiochia: *Persarum quondam caput, nunc repulsorium*. i. munimentum quo arcentur Persæ à finibus Romanorum.

REPURGIUM, *Purgatio*, κάθαρσις, in Gl. Gr. Lat. MS. Editum *repurgatio* habet. Occurrit in Lege 1. Cod. Th. de Aquæ ductu: *Ne circa res alias occupati repurgium formarum facere non occurrant*. Joan. Sarisberiensis lib. 8. Policrat. c. 20. *Aiunt enim quoniam ad repurgium faciendum argenteos hamos & cophinos & scaphas habuerint*.

REPUTATIO, idem quod *Respectus*, nostris *Respit*, Mora, dilatio. Canones Hibern. lib. 33. c. 4. *Sine reputatione reddat debitum*, id est nulla interjecta mora aut dilatione.

REQUESTA, Libellus supplex, Gall. *Requeste*. Unde *Cameræ Requestarum*, in Parlamentis, &c.

Requesta, species juris dominici, seu præstationis. Pactum initum M. Maio an. 1220. inter Abbatem S. Vedasti Atrebatens. & oppida Montis in Puella, Aventins, &c. *Li relief, les requestes, li vendages des terres montent tant seulement à l'Abbé, & li Abbez a en ces viles ses forages, ses cambages, son tonlieu*, &c.

REQUIES. Eigil in Vita S. Sturmii Abbatis Fuldensis n. 20. *Super sepulchrum verò beati Martyris Bonifacii auro argentoque compositam composuit arcam, quam solemus Requiem appellare, quam, ut tunc moris erat, pulchro opere condidit, quæ usque hodie super tumulum ipsius Christi Martyris cum altari aureo perseverat*. Ubi forte legendum *Repam*. Vide in hac voce.

Requiem, Missa pro defunctis, cujus introitus est *Requiem æternam*, &c. Poëta infimi ævi MS.

> *Nulli quando facis Requiem das oscula pacis,*
> *Tale sepulturam notat, & officium triduanam.*

Requies solis, Occasus. Statuta Gildæ Scoticæ cap. 44. *Nec portet dicta bona empta de navi ante ortum solis, sed ab ortu solis usque ad declinationem sive requiem solis*.

REQUIETIO. Flodoardus lib. 4. Hist. Rem. c. 52. *Suorum corporum gratam perciperent requietionem*. Anastasius Bibl. in Hist. Eccles. *Requietione refertus*: ubi Theophanes, ἀναπαύσεως πλήρης habet. Vide *Requietorium*.

REQUIETORIUM, Tumulus, sepulchrum: *Sedes requietionis*, apud Hugonem Flaviniac. in Chron. pag. 93. *Locus requietionis*, in Vita S. Anstrudis cap. 36. Ita apud Flodoardum lib. 4. cap. 52. *Corporis requietio*. Vetus Inscriptio: *P. Scantius Philetus fecit sibi & Scantæ Nice lib. requietorium*. Alia: *Requietorium amici bene facere semper studiosus*. Alia Inscriptio Sabariæ in Pannonia à Lazio edita: *Hic positus est Florentinus infans qui vixit annos septem & requiem accepit in Deo Patre nostro & Christo ejus*. Vetus Epitaphium:

> *Hic jacet æterna filius in requie.*

Aliud apud Ambrosium Moralem lib. 11. cap. 41. *Litorius famulus Dei vixit annos plus minus LXXV. requievit in pace VIIII. Kal. Julias æra D. XXXXVIII*. Aliud cap. 69. *Severus Presbyter famulus Christi vixit ann. LV. requievit in pace Domini XI. Kal. Novembris era DCXXII*. Adde cap. 53. Cicero 1. Tuscul. quæst. ex veteri Poëta:

> *Neque sepulchrum quod recipiat habeat portum corporis.*
> *Ubi remissa vita corpus requiescat à malis.*

Senator lib. 6. Epist. 18. *Defunctorum sanctam quietem dixit*. In l. 8. Cod. Th. de Indulg. crimin. sepulchrorum violatores dicuntur, *qui quiescere sepultos non sinunt*.

REQUIRERE, Aliquem aggredi, quomodo Galli dicimus, *Demander quelque chose à quelqu'un*. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 64. *Neque per illorum fevum illis relictum guaytent personas eorum, nec encalcent, nec requirant, nec vulnerent, nec capiant, nec captos teneant*. Cap. 122. *Si quis cum alio ierit, vel fuerit in via sive in domo, sive in agro, seu in alio quovis loco, si aliquis eum requisierit, vel aliquid de suo ei tollere voluerit, adjuvet inde eum prout melius possit sine engan contra cunctos*, &c.

REQUISITI, Magistri precum, Bonfinio: *Referendarii*, qui preces & postulata referebant ad Principem. Magister Rogerius de Destructione Hungariæ cap. 6. *Nam Cancellarii, ut dicebant, pro eo quod nisi per ipsos Requisitos Regi loqui poterant, deprimebant & sublevabant aliquos*, &c.

REQUISTUM, Requisitio, Gallis, *Requeste*. Vetus Notitia Judicati apud Perardum in Burgund. pag. 33. *Venerunt Leudo Episcopus & Adelardus Comes Missi Dominici in Comitatu Augustodunense, — & fecerunt ibi venire ipsos pagenses nobiliores — per bannum Regis, & fecerunt requistum inter Wlfaldum Episcopum & Hercardum Comitem, per illos quem Wlfaldus ibi denominavit*.

RESA. Vide *Reisa*.

RESALVARE, Salvam rem præstare, *Garentir*. Placitum an. 877. in Tabulario Casauriensi: *In eo modo ut mensuremus ipsas res; & si plus nobis exinde evenire debet, nobis adimpleatis in supradictis villis, dum usque ipsam tertiam partem adimpleatis. Et si plus fuerit de ipsa re quam nos dicimus, nos vobis resalvamus de ipsa re, dum vos ipsas duas portiones habeatis*.

RESCLAUSA. Concilium Avenionense an. 1326. can. 11. *Molendina, piscarias, pasquerias, sive resclausas*, &c. Ita editio Gassendi, non *reclausas*, ut nova editio Conciliorum.

RESCULA. Vide *Recula*.

RESCUSSA, *Rescussio*, *Rescussus*, Recuperatio. *Rescousse*, quod qui rem recuperat, post eum *recurrat* qui hanc aufert. Responsiones Mag. Laurentii de S. Albano pro Comite Cantiæ. *Qui quando ad rescussionem terrarum illarum mittere debuerat thesaurum & denarios, misit barillos lapidibus & sablone impletos*.

Rescussus, Anglicis practicis, est tumultuosa & violenta ereptio *arestati*, seu capti, è manibus ejus qui licitè eundem cepit, aut *arestavit*: apud Cowellum lib. 2. Instit. Jur. Angl. tit. 18. §. 14. & Rastallum verbo *Rescous*. Will. Thorn an. 1332. *Et nota quod expendium per suggestionem Archiepiscopi pro rescussu facto de eodem Petro*, &c. Vide Consuetudinem Pictavensem art. 15. & Raguellum voce *Rescousse*.

Ita si quis in prælio ab hostibus captus abduceretur, continuò inclamabatur is clamor militaris, qui inde *à*

la recousse dicebatur, quod omnes statim ad eum recipiendum confluerent, apud Froissartem 1. vol. cap. 151. 222. 2. vol. c 162. 3 vol. cap. 15. Jacob. Hemericurtius cap. 49. *Sor ces dois fut ly Chapeleis & ly crymervelheuz, tant à l'assaut, com al rescosse, &c. Le Roman de Garin* MS.

Bien à li Dus son convent accomplis,
A la rescousse del valet Fromondin.

Alibi:

A la recouse del valet Mauvoisin,
Poignent ensemble & Girbert & Gerin.

Guill. *Guiart* MS. in Philippo Pulchro:

A la resquousse au genne Comte,
Que plenté d'Alemans seurmonte,
De lui retenir envieuse,
Fut la criée merveilleuse.

Rescussus, seu *Rescous*, Littletoni sect. 237. una est ex tribus causis dissaisinæ de *Rente service*: ubi sic describitur: *Rescous est, quaunt le Seignior en la terre tenus de lui destreine pur sa rent arere, si le distres de lui soit rescous: ou si le Seignior vient sur la terre, & voile distreiner, & le tenant, ou autel home ne lui voile suffer*, &c.

Recousse d'heritage, in Consuetudinibus nostris municipalibus aliquot, ut Angeriacensi art. 42. Turonensi art. 185. Andegavensi, &c. quod aliæ *Retrait lignager* vocant, facultas data agnatis recuperandi prædia ab aliis agnatis vendita extraneis. Charta Joannis Comitis Cabilonensis an. 1276. in Hist. Reomaënsi: *Et nos devant dis Iehans eussiens ladite terre rescosse por devant grè de ligneige*, &c. Philippus *de Beaumanoir* cap 59. ait in quinto gradu omnem agnationem finiri, *fors en recousse d'eritage, car encore le peut-on rescorre dusques el septiéme degré par reson de lignager*. Et cap. 62. *Les cas qui naissent des rescousses d'eritages, doivent estre exceptez de gages*, &c.

Rescussa, Aggressio, violentia, vis alicui illata, sic dicta quod recuperationes non sine vi aliqua fiant. Regestum Magnorum Dierum Trecens. an. 1285. fol. 24. *Pro insulta & rescoussa factis gentibus D. Regis*. Alibi: *Pro inobedientiis, rescoussis, injuriis*, &c. An. 1297. *Super injuriis, violentiis, rescussis sibi illatis*. Regestum Constabulariæ Burdegal. f. 153. *Faciendo rescussas gentibus D. Regis Franciæ, & eos verberando, capiendo*, &c.

Rescostaria, eadem notione. Statutum Tolosanum an. 1207. apud Catellum pag. 230. *Fecerunt tale stabilimentum, quod omnia malefacta quæ hominibus vel feminis hujus villæ Tolosæ facta fuerint habitantibus in urbe vel suburbio, videlicet quæ malefacta dicuntur Rescostarias, emendentur Consulum cognitione*.

RESELULA. Sanutus lib. 3. part. 11. cap. 8. *Accidit autem hyeme per ora, cruraque populi pestilens morbus, in tantum sæviens, ut multi perirent: indeque ad Damiatæ incolas pertransiit. Studet proinde Soldanus succurrere civitati: & primo quidem nocte per fluvium transmittebat reselulas leves consutas in coriis, & ceratis*, &c. Perperam, pro *rescellulas*. Vide *Reçula*.

RESERVATIO, in materia beneficiali. Chronicon Archiep. Upsaliensium pag. 197. *Iste D. Joannes Karoli non habuit jus in ea* (Canonia,) *quia reservata fuit in curia, & vigore illius reservationis impetravit eam*. Mox: *Quo mortuo obtinuit hanc præbendam etiam per reservationem D. Henricus dictus Biscop*.

RESIDENTES *in terra Dominica*, homines liberi dicebantur, tam qui *proprium* non habebant, quam qui *proprium* habebant. Atque ii quidem propter res alterius ad testimonium non recipiebantur, licet *conjuratores* esse possent, quia liberi erant: isti verò ad testimonium recipiebantur, quia proprium habebant, in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 150.

Residens, Tenens aut vassallus, qui ex debito *residet* in prædio domini sui, ita ut ab eo recedere ei non liceat: aliàs *Hospes*, & *Estagiarius* dictus: in Consuetudinibus municipalibus, *homme levant & couchant*: in Consuetudine verò Normanniæ art. 188. *Reseant du fief*. At in veteri, cap. 60. *reseans*, exponuntur *homagiati*, in editione Latina. Leges Henrici I. Angl. cap. 43. *Quantumcumque dominos aliquis habeat, vel quantumcumque de aliis teneat, ei magis obnoxius est, & ejus residens esse debet, cujus legius est. Si multis homagium fecerit, & ab aliquo eorum captus & implacitatus sit, ille cujus residens & legius est, erga quoslibet alios jure potest eum plegiare, nec debet ei denegari*. Adde cap. 55. Consuetudo Cenoman. art. 33. *Le Justicier foncier peut contraindre son sujet à resseantir d'estage, au lieu où il a esté anciennement, & d'estager, sinon qu'il veuille quitter ledit estage*. Ubi perperam editi codices habent *Ressentir*.

Residentia, *Reseantisa*, Jus domini feudalis, quo vassallum, seu tenentem, cogere potest, ut intra feudi sui terminos habitet, aut mansionem habeat. *Resseantise*, in Consuetud. Perticensi. In 30. Regesto Chartophylacii regii fol. 1. hæc habentur: *de Montfaucon. On recevra en la reseance de Montfaucon toutes manieres de gens, fors ke chiaus qui sont serfs de leurs cors, & chiaus qui sont dampné, ou forbani en aucun lieu pour villain fet. Et si dira-on à chaus qui vendront en la reseance de Montfaucon: On vous reçoit en la reseance: mais prenès garde que vos ne soiès serf de vos cors, & que vos ne soiez condamnez ne forbannis pour villain fait: & se vos esties encombrez avant que vos venissiez en la reseantise, li Rois tant come il apartient à celui encombrement, ne vos defendrois pas*.

Residentia, pro eo quod *stagium* alii vocant. Regestum Constabulariæ Burdegal. fol. 24. *Nomina Nobilium qui tenentur facere residentiam in Castro de Thalamone annis singulis, de deverio videlicet: Helias Achardi per tres menses sequentes & continuos*, &c.

Reseandisia. Charta Renaldi de Bosco in Hist. Monasterii S. Audoeni Rotom. *Nullus qui in haya Gonnor per nos reseantisiam fecerit — potest habere quietantiam herbagii*, &c. Fleta lib. 2. c. 67. §. 6. *Testatum fuit quod domicilium habuit & reseantisam apud talem locum*. Regestum Censuum & Feodor. Carnot. fol. 17. *Chascune hostise d'icelle mérie doit une geline, &c. & se ainsinc estoit que les estagiers laissassent les hostises dechair, porce ne demouroit pas que le past n'en fust rendu, & poie pour reson de la reseantise*. Vide Raguellum.

Reseantisa, interdum sumitur pro ipsa domo residentis; ut *hostisia*, pro domo hospitis. Tabularium Leprosariæ Pontis-Audomari: *Tenet 4. acras terræ & unam resseantisam unde reddit 5. sol.*

Infirmitas de reseantisa, quod aliàs *malum lecti* dicitur, in Regiam Majestatem lib. 1. cap. 8. §. 3. & apud Bractonum lib. 5. tr. 2. c. 4. §. 1. *Exoine de mal resseant*, in Consuetud. Normann. c. 39. 122. 124. Vide *Essonia*.

Reseancia, ex Gall. *Reseance*. Charta an. 1316. apud Will. Thorn: *Quod omnes residentes qui reseancias proprias nunc tenent infra procinctum manerii prædicti*, &c. Adde eundem pag. 2035.

Residentia Canonicorum, de qua complures Chartas collegit V. cl. Jacob. Petitus post Pœnitentiale Theodori p. 442. & seqq.

RESIDUUS, pro *Residens*. Hincmarus Remensis Epist. 7. ex Labeanis: *Ipse Ottericus dum ipsam Ecclesiam teneret, cantavit in Noviante, & in Landrica curte, & in Broeris: titulus autem ipsius, in quo & residuus erat, fuit in Follanæ braio*.

RESIDUATIO. Gloss. Gr. Lat. Ἀποκαθίζομαι, *Resideo*. Ἀποκάθισμα, *Residuatio*.

RESIGNARE. Vide *Signare*.

RESINOSUS. Vide *Bromosus*.

RESOCIARE, Dispersos ac fugitivos cogere. Galfridus Monemutensis lib. 1. cap. 19. *Resociatis sociis qui dispersi fuerant*. Utitur alibi non semel.

RESONA, Resonatio, Echo, ἠχώ, in Gloss. Lat. Gr. *Resonantia tympanorum*, apud Thwroczium in Attila.

RESONARE. Vide *Sonare*.

RESPECTARE. Vide *Respectus*.

RESPECTOR, *Respectator*. Anastasius in Sergio PP. *Prædictus verò Paschalis non post multum tempus, & ab officio Archidiaconatus pro aliquibus incantationibus & lucis quos colebat, vel sortibus quas cum aliis respectoribus tractabat, Dei beatique Petri Apostolorum Principis interveniente judicio privatus est.* Codd. alii præferunt *cum aliis respectatoribus suis.* Quo loco *Respectores* videntur esse aruspices, seu extorum vel etiam astrorum *inspectores*.

RESPECTOR, Præfectus urbis, vel provinciæ, qui Theutonibus *Rewart*, in Charta an. 1256. apud Haræum in Castellanis Insulensibus p. 14. In alia anni 1238. in Probat. Hist. Guinensis pag. 515. occurrit *Respector amicitiæ Insulensis*, qui vulgò *Reward*, seu uti alii vocant, *Major* urbis.

RESPECTUALIS, qui *observantiam* erga aliquem præstat, Gall. *Respectueux*. Vita S. Attractæ Virg. n. 13. *Et sic omnes Lugnenses non sunt bene Regi Connachtiæ respectuales.* Supra enim dicuntur Lugnenses Regi Connachtiæ restitisse.

Extat apud Lindenbrogium 58 formula Adoptionis, cum hoc titulo: *Traditio respectualis, sive Epistola qualiter extraneus in locum filiorum adoptetur.* Extat similis apud Marculsum lib. 2. form. 13. cum hoc tit. *Si quis extraneum hominem in loco filiorum adoptet.* Ubi *respectualis* videtur esse *traditio respectiva*, ut nostri dicunt, cùm adoptans omnia sua bona adoptivo tradat, vicissim adoptivus victum & vestitum adoptanti tribuat.

RESPECTUS, Visitatio, divinæ scilicet gratiæ aut ultionis, benedictionis in vitam æternam, maledictionis in geennam. Sapientia Salomonis c. 3. de sanctis: *Et in tempore erit respectus illorum*, ubi Græca habent, καὶ ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἐκλάμψουσι. Commodianus:

Præfatio nostra viam erranti demonstrat,
Respectumque bonum, cum venerit sæculi meta.

Respectio, eadem notione, apud Alvarium Cordubensem in Vita S. Eulogii: *Eram namque jam dicti illustrissimi viri auditor: & dum frequentius ejus limina tererem, incultumque ingenium acuerem, tandem respectione divina* (i. inspiratione) *hujus tanti viri societate conjungor.*

Respectus, agri vel prædii de quo litigatur, inspectio, *respectio*, Gallis seu Normannis, *Monstrée*, aliis *Veuë*. Vetus Notitia Judicati an. 868. apud Perardum in Burgundicis p. 148. *Ipse autem Hildebernus respondit ei, quod non justè, sed injustè eum mallasset: Alcaudus verò contra eum Vuidridum stipulavit, unde ante hos dies per judicium Scabiniorum ad respectum fuerunt.* Alia Notitia an. 870. apud eundem: *Interpellavit seu mallavit quendam hominem nomine Hildebernum, & dixit quod Hildebernus ante hos dies per judicium Scabineorum ad respectum fuissent super res sancti Benigni, quas idem Hildebernus injustè retinebat*, &c. Chronicon S. Benigni Divionensis p. 452. *Adhoc denique ventum est, ut respectum caperent utraque pars super ipsam silvam, quibus Comes Richardus cum plurimis civibus Divionensibus — interfuisse ad justitiam diffiniendam noscitur.* Vide *Visio*.

Respectus, Census annuus, præstatio annua. Charta Angelranni Comitis Pontivi, apud Hariulfum lib. 4. cap. 21. *Ea scilicet ratione, ut nullus suorum successorum amplius ullos respectus, vel parvas vel magnas consuetudines ab eis expeteret. Synodalis respectus*, qui vulgò *Synodaticum*, in alia Charta, eod. cap. Charta alia Adalberonis Episcopi Virdunensis ex Tabulario S. Vitoni: *Libera fieret deinceps ab omni respectu & servitio*, &c. Charta Stephani Episcopi Metensis an. 1126. apud Meurissium: *Præter hæc concedimus eis terram de ipsa foreste ad arandum centum jornales ad unamquamque sectionem, & ad pratum faciendum liberè, & sine respectu alicujus juris vel reditus.* Tabularium S. Genovefæ Paris. an. 1183. *Quitavit consuetudines & obventiones de hominibus suis de Petrafonte, scilicet respectus, manum mortuam seu caducum, & forismaritagium.* Liber Ramesiensis sect. 38. & 143. *Sedecim caseos & duas vaccas pingues de terra mea Hichelinge, pro respectu annuo eidem Ecclesiæ procurari decerno.* Charta Balduini Episcopi Tarvanensis anno 1026. in Tabulario S. Bertini: *Ut sicut Ecclesia sanctæ Dei Genitricis Mariæ, cui autore Deo deservio, possidet terras superius nominatas sine censu vel quolibet respectu, ita prædicta Ecclesia S. Bertini libero ac perpetuo jure possideat ipsa altaria sine respectu, atque circada, atque à personatus omnimodo exactione.* Charta Ratbodi Episcopi Noviomensis an. 1093. ex Tabulario S. Bertini: *Ecclesiæ S. Bertini ad monachorum usum altare de villa, quæ Calvus mons in Vallibus dicitur, — sub personatu perpetuo tenendum concessi, tali quidem conditione, quod una quaque persona decedente aliam prædicti Sancti Abbates seu Monachi Noviomensi Episcopo præsentem personam, cui ipse Episcopus ejusdem altaris personatum commendet: persona verò restituta quinque tantum solidos Episcopo seu ejus Archidiacono tribuat, & uno quoque anno in festivitate S. Remigii pro respectu altaris sibi commissi tres eis similiter solidos solvat, & ad eorum Synodum celebrandum veniat, sicque ab omni exactione libera permaneat.* Regestum Philippi Aug. Herouvallianum fol. 74. *Concedimus 22. libras reditus & 4. sol. in censibus, & in molendinis 16. libr. & in respectibus Natalis & Paschæ 17. sol.* &c. Chronicon Valciodorense p. 560. *Ipse denique ne omnino apud matrem Ecclesiæ haberetur ingratus, in eadem villa Romereis in respectu quindecim denariorum Valciodorensi Ecclesiæ partem alodii dedit.* Pag. 561. *Cumque secundum Regulam S. Benedicti pro puero prædicti parentes suam petitionem facerent, & in Rouz. tam pro se, quam pro eodem respectum duorum solidorum nobis tradiderunt.* Pag. 562. *Valcidiorensi Ecclesiæ partem alodii tradidit, duosque solidos in respectu illius fratribus ejusdem Ecclesiæ quotannis solvere constituit.* Denique pag. 565. *Viginti quatuor solidi Leodiensis monetæ ex respectu Mansionariorum habebantur.* Adde Barthol. Fizenium in Hist. Leodiensi pag. 318. 362. Aresta Pentecost. anno 1266. in 1. Reg. Parl. f. 151. *Concessit D. Rex Majori & Juratis Ambianens. quod ad aquitationem debitorum villæ suæ possent levare de quibuslibet 20. solidatis mercaturæ venditis in villa Ambianensi de illis de communia sua ab emptore, videlicet unum denarium: quod cum facerent Major & Jurati prædicti, accedens Episcopus Ambian. ad D. Regem, ex hoc conquestus fuit, asserens ipsam costumam, quam vocabat malam toltam, in præjudicium Ecclesiæ suæ, & in elusionem libertatis in favorem Ecclesiæ datæ, quæ dicitur Respectus S. Firmini, concessam fuisse propter quod petebat eandem penitus revocari. — Determinatum fuit — quod idem Episcopus super hoc audiendus non erat.* Extat in Regesto Urbis Ambianensis sequens Charta, ex qua docemur cujusmodi fuerit census ille qui exsolvebatur Ambiani in festo S. Firmini Martyris.

Gaufridus divina permissione Ambianensis Ecclesiæ Minister humilis, omnibus Christi fidelibus, ad quos litteræ istæ pervenerint, in Domino salutem. Noverint universi, quod cùm inter nos ex una parte, & Majorem ac cives Ambianenses ex altera diutius contentio verteretur, super eo quod petebamus quatuor denarios de respectu à quolibet homine uxorato existente de communia, qui mercabatur Ambiani, & esset subscriptus in Tabula B. Firmini Martyris, tandem de consilio & confessione virorum venerabilium Decani & Capituli nostri Ambianensis, inter nos & præfatos cives ad pacem pervenimus in hunc modum. Nos siquidem mitius agere volentes cum civibus memoratis, ordinavimus pro bono pa-

cis, quod vir & uxor ejus in vita sua tres denarios monetæ currentis Ambianensis in festo præfati Martyris pro respectu suo annuatim persolvent, & sic de theloneo suo immunes erunt per annum, nec poterimus cogere aliquem ad solvendum respectum, nisi prius 15. dies elapsi fuerint à festo memorato. Si autem vir sive uxor ejus decesserit, nihilominus ille qui superstes erit, tres denarios persolvet: & si contigerit virum aut mulierem esse extra civitatem tempore quo respectus debet persolvi, infra 15. dies postquam redierit licebit ei solvere respectum suum, tres scilicet denarios, aut reddere theloneum suum anni illius, recepto à talibus corporaliter juramento quod bene tres denarios ipsi domino solvere tenebuntur de respectu. Sciendum est quod non poterimus aliquo modo contradicere, quin omnes qui de communia extiterint, aut qui communiam jurare voluerint, sub prædicto respectu trium denariorum in tabula recipiantur supradicta: omnes etiam illi qui de communia fuerint, oportebit ut intrent in tabula, & ut nomina singulorum in eadem conscribantur. Notandum est præterea, quod pro pace ista quam prædiximus, recepimus à sæpedictis civibus novies viginti libras Parisienses in augmentum redditum Thesaurariæ refundendas. Ut igitur hæc præmissa robur perpetuum obtineant, præsentem Chartam exinde confectam, & à nobis & à dictis Decanis & Capitulo benignè concessam & approbatam tam sigilli nostri autoritate quàm ipsius Capituli sigillo fecimus roborari. Actum anno Verbi incarnati 1226. mense Novembri.

Respectio, idem quod *Respectus*, Census. Tabularium S. Amandi apud Haræum in Castellanis Insulensib. pag. 178. *Quæ familia uno quoque anno in festivitate S. Amandi, quæ est 7. Kal. Nov. persolvat de respectione capitis sui duos denarios, de mortua verò manu sex*, &c. Ubi *respectio capitis*, idem valet ac *census capitis*, de quo egimus in voce *Capitalitium*.

Regardum dicitur in Regesto Philippi Augusti Herouvalliano f. 96. *In regardo ad natale pro pane 8. sol.— in regardo ad Pascha pro pane 6. sol. & 1200. ova appreciata 30. sol.* Quippe *respectus* Gallicè *Regard* dicitur: unde colligi videtur Gallos nostros *regards* vocasse ejusmodi census annuos, quos Latinæ Tabulæ *respectus* vocant.

Respectus, respectum, Mora, dies dilatus, prorogatio diei, Gallis *Respit*. Capitulare 3. Ludovici Pii an. 819. c. 1. *Et si Comes infra supradictarum noctium numerum mallum suum non habuerit, ipsum spatium usque ad mallum Comitis extendatur, & deinde detur ei spatium ad respectum ad septem noctes.* Leges Edwardi Confess. c. 15. *Si inveniri non poterant, mensis & unius diei respectum habebant ad eum inveniendum.* Matth. Paris an. 1236. *Dum respectum & dilationem caperet.* Utuntur præterea Goffridus Vindocin. lib. 2. Epist. 24. Ivo Carnotensis Epist. 127. Fulbertus Epist. 75. Rigordus p. 25. Hugo Flaviniacensis in Chron. pag. 244. Epistol. 202. ex Sugerianis, Epistolæ 190. & 378. ex iis quæ habentur to. 4. Hist. Francor. Charta Riculfi Forojuliensis Episcopi apud Rufium in Comitibus Provinciæ pag. 53. & Sammarth. &c. *Le Roman de Garin:*

Entrès en Mez orendroit sans respit.

Occurrit passim in Consuetud. municipal. locis indicatis à Raguello.

Vocem hanc Gallicam à Latino *respirare* quidam deducunt: nam ut debitores, qui à creditoribus ad solvendum acriùs urgentur, *suffocari* & *strangulari* in l. 1. in princ. D. de Præd. curial. sine decr. non alien. & in Evangelio Matth. cap. 18. vers. 28. & seq. ita quibus conceduntur induciæ, quò se à debiti onere exsolvant, *respirare* dicuntur Senatori lib. 2. var. Ep. 38.

Salvum respectum, seu *sauf respit* vocant Practici nostri prorogationem quam dominus vassallo concedit ad præstandum hominium: ita in Consuet. Britanniæ art. 252. 267. Habetur in Regesto de negotiis Ludovici Ducis Andegavensis & Regis Siciliæ Charta Petri Comitis Alencionis & Pertici 1. Sept. anni 1386. qua se duo *homagia ligia* debere profitetur Reginæ Siciliæ Ludovici Regis matri, alterum pro Vicecomitatu Bellimontensi, alterum pro terra Sonnensi, ratione Ducatus Andegavensis & Comitatus Genomanensis. Mox in eadem Charta hæc verba adduntur: *Et pource que madite Dame est à present en lointain pays, parquoi ne pouvons pas de present aler pardevers elle pour luy faire lesdits foys & homages, que nous sommes tenus faire, nous aist à nostre requeste mis en ses saufs respits durant sondit bail, par ainsi que nous avons voulu & encore voulons que ledit respit durant baillè à madite Dame, & soit d'autel effet, comme si nous lui avions fais lesdits fois & homenages*, &c. In Regesto Constabulariæ Burdegalensis fol. 151. *Soveals respitez.*

Respectare, Differre, *Respectum*, seu moram dare, tempus prorogare, *Donner du respit. Respiter*, apud Villharduinum n. 32. 246. Leges Ethelredi Regis apud Habam cap. 7. *Sæpe etiam pravi judices judicium pervertunt, vel respectant, & non finiunt causam donec voluntas eorum impleatur.* Epistola Henrici I. Regis Angl. ad Anselmum Archiep. Cantuariensem, apud Eadmerum lib. 4. p. 101. *Mando vobis ut respectetis æquo animo & bona voluntate benedictionem Thomæ Eboracensis Archiepiscopi usque ad Pascha*, &c. Leges ejusdem Regis cap. 26. *Defensor aut Dominus de furto pulsatorum, si semel aut amplius respectaverit, erga vicinum, diem, & absque justitiæ majoris auctoritate condictam, curiam suam perdet. Dies respectatus*, prorogatus, ibid. *Placitum respectare*, cap. 29. 41. 50. 59. Stephanus Tornacensis Epist. 23. *Quartò convenerunt litigantes coram judice, & quartò filii hominum qui judicant terram, ut vulgariter loquitur, judicium respectarunt.*

Respectuare, eadem notione. Quoniam Attachiamenta cap. 90. §. 2. *Et si vocat puerum infra ætatem, loquela erat respectuata usque ad ætatem pueri*, id est dilata. Leges Burgorum Scoticor. cap. 29. §. 1. *Quicunque factus fuerit novus burgensis de terra vasta, & nullam terram habuerit hospitatam, potest habere respectuationem, quæ dicitur Hirset, in primo anno, & post primum annum hospitabitur, & ædificabit terram suam. Homagium respectuare*, in Parliamento de depositione Regis Ricardi II.

RESPICIARE, vox Practicorum, quæ idem sonat quod *Considerare*, seu *Esgarder*, ut nostri efferebant, Sententiam pronunciare, judicare cum cognitione causæ. Henr. de Knyghton an. 1331. *Qui omnes ad invicem consulentes venerunt, dicentes, quod omnes & singuli articuli superius de dicto Rogero attestati veri sunt & notorii, unde respiciatum est & adjudicatum, quod prædictus Rogerus ut proditor & inimicus Regis & regni distractus sit & suspensus*, &c. Vide *Esgardium*.

RESPONDERE, pro alio spondere, Gallis *Respondre pour quelqu'un*. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 44. *Nemini liceat servum suum propter damnum ab illo cuilibet inlatum dimittere, sed juxta qualitatem damni dominus pro illo respondeat, vel eum in compositionem, aut ad pœnam petitori offerat.* Lex Wisigoth. lib. 5. tit. 4. §. 18. *Nam qui talem servum comparasse dinoscitur, si respondere vel satisfacere pro crimine ejus noluerit*, &c. Ita *Responsum dare* pro alio, usurpat eadem Lex Wisigoth. lib. 4. tit. 2. §. 15.

RESPONSALIS, Gall. *Respondant*, qui pro alio spondet. Charta Hugonis Episcopi Lingon. an. 1221. in Tabul. Camp. Thuani f. 171. *Nos nobilem mulierem Blancham illustrem Comitissam Campaniæ constituimus plegiam & responsalem pro nobis super 700. libr.* &c. Adde Petrum Abbat. Cellensem l. 9. Ep. 12. Græci ἀνθυφωνητὴν vocant, de qua voce Salmasius de Modo usurar. p. 718. 721. 726. & nos quædam ad Alexiadem p. 307. Glossæ Lat. Gr. *Spondit*, ὑπέχειν, ἀντιφωνεῖν, &c.

Responsales, Nuntii: interdum & Apocrisiarii, & qui *Responsa* seu negotia Ecclesiastica peragebant. *Theodorus Responsalis venerabilis Ecclesiæ Carthaginis*, in Constit. Justiniani de Africana Ecclesia. Anastasius in S. Vitaliano PP. *Hic direxit responsales suos cum Synodica juxta consuetudinem in Regiam urbem apud piissimos Principes.* Ita in S. Zacharia p. 78. Anselmus Leodiensis cap. 106. *Responsalem suum cum suis literis illò transmisit.* Chronicon Moriniacense an. 1119. *Thomam hujus loci Abbatem primum Responsalem misit.* Capitulare Sicardi Princip. Benevent. cap. 13. *Ut in ipsa trajecta sit licentia transeundi tam negotiantibus, quam etiam responsalibus, vel militibus, seu aliis personis.* Utuntur passim Scriptores, Facundus Hermianensis lib. 4. cap. 3. Gregorius M. l. 1. Epist. 42. l. 2. Ind. 10. Epist. 39. Ind. 11. Ep. 6. 7. l. 3. Ep. 20. l. 4. Ep. 3. 8. Hist. Miscella in Zenone, Alexander III. PP. Ep. 9. 38. 50. ad Petrum Abbat. Cellensem, Aimoinus lib. 3. Hist. cap. 66. Joan. Sarisber. Epist. 7. Matth. Paris an. 1246. Petrus de Vineis lib. 1. Epist. 3. Monasticum Anglic. to. 1. p. 303. &c. Vide *Apocrisiarius*, *Responsum*.

Responsalis, Procurator, qui pro alio in jure respondet, *qui in se suscipit judicium*, ait Fleta lib. 6. c. 10. §. 18. Regiam Majestat. lib. 1. cap. 21. de *Essoniis*, §. 4. *Tunc ad quartum diem veniat, vel certum Responsalem mittat.* Ubi Skenæus, i. *Procuratorem qui pro eo respondeat.* Adde cap. 25. §. 2. l. 2. cap. 16. §. 38. lib. 3. cap. 15. §. 2. cap. 17. §. 4. Apud Bractonum lib. 4. tract. 1. cap. 32. §. 2. & in eodem Fleta lib. 4. c. 6. §. 7. dicitur magna esse differentia inter *Attornatum* & *Responsalem*. Charta Thomæ Comitis Sabaudiæ, apud Guichenonum p. 51. *Cùm — nec ipsi per se, vel per responsalem comparuerint*, &c.

Responsalis, Epistola, qua alicui respondetur super scriptis in alia epistola, vel litteris. Ita apud Petrum de Vineis lib. 5. Epist. 29. 30. 122. 125.

RESPONSARIUS, Responsalis, Apocrisiarius, apud Liberatum Diac. c. 23.

RESPONSATICUM. Capitulare Sicardi Principis Beneventani an. 836. cap. 14. *De tertiatoribus verò hoc stetit, ut nulla nova eis à parte Reipublicæ imponatur, excepto antiqua consuetudine, hoc est responsaticum solum, & angarias, & calcarias.* Et mox: *Nulla alia nova imponatur à parte Reipublicæ ad eos qui se dividunt, nisi tantummodo responsaticum & angarias supra scriptas.* Cap. 31. *Ut singula castella non tollant responsaticum, nisi de locis sibi pertinentibus.*

RESPONSORIUM, *Responsorius cantus*, Cantus Ecclesiastici species, sic dictus, inquit Isidorus lib. 1. de Eccl. Offic. c. 8. & l. 6. Orig. c. 19. *Quod uno canente, chorus consonando respondeat.* Rhabanus lib. 2. de Instit. Cleric. cap. 51. *Responsoria ab Italis longo tempore ante (Antiphonas) sunt reperta, vocata hoc nomine, quod uno canente chorus consonando respondeat. Antea autem id solus quisque agebat, nunc interdum duo vel tres communiter canunt, choro in plurimis respondente.* Idem lib. 1. p. 33. *Inter responsoria verò & antiphonas hoc interest, quod in antiphonis unus dicit versum, in responsoriis verò alternant versibus chori.* Gennadius de Scriptorib. Eccles. ait Musæum Episcopum Massiliensem scripsisse *Responsoria Psalmorum, Capitula tempori & lectionibus congruentia*, &c. Alcuinus Poëm. 3.

> *Hymnos ac Psalmos, & Responsoria festis*
> *Congrua promemus subter testudine templi.*

Vide Concilium Toletan. IV. c. 16. Amalarium lib. 4. de Offic. Eccl. c. 11. & in Eclogis p. 1358. Monachum Altisiodor. S. Mariani an. 947. Durandum lib. 5. Ration. c. 2. n. 52. 53. & Durantum de Ritib. Eccl. lib. 2. c. 19. lib. 3. c. 19.

Responsoria, & *Responsorium*, promiscuè dicitur in Statutis antiquis Cartusiensibus 1. part. cap. 28. §. 14. *Quando festum Dedicationis accidit in Dominica, in qua necesse est inchoare responsoriam novam, quæ solis dominicis cantatur*, &c.

Responsoriolum, Breve responsorium. Statuta Ordinis de Sempringham p. 718. Novitii *Responsoria non incipiant, nec versum canent, sed Responsoriola & versiculos dicant.*

Responsiunculum, in Statutis Antiq. Cartusiens. 1. part. c. 36. §. 19. cap. 38. §. 4. & alibi.

Responsoria, Papiæ, *sunt quæ Jurisconsulti respondere dicuntur consulentibus.*

Responsoriale, Liber Ecclesiasticus continens responsoria, Amalario in Prologo de Ordine Antiphonarii; qui *Responsonarium*, Durando lib. 6. Ration. c. 1. n. 24.

RESPONSUM, Negotium, maximè illud quod foris peragitur, de quo Domino *Responsum* datur. Liberatus Diac. cap. 16. *Gennadius quidem ibi remansit, ut cum aliis responsa faceret Episcopi.* Regula S. Benedicti c. 31. *Fratres, qui pro quovis responso proficiscuntur.* Vita ejusdem S. Benedicti c. 12. *Mos etenim cellæ fuit, & quoties ad responsum aliquot egrederentur Fratres, cibum potumque extra cellam minimè sumerent.* Gregorius M. lib. 3. Dial. c. 36. *Dum jussione Pontificis mei in Constantinopolitanæ urbis Palatio responsis Ecclesiasticis observirem.* Idem lib. 6. Ind. 11. Epist. 29. *Cùm in urbe regia responsa Sedis Apostolicæ facerem.* Epist. 52. *Sabinianum Diaconum pro responsis Ecclesiasticis faciendis ad dominorum vestigia transmisi.* Adde Epist. 54. lib. 4. Epist. 36. lib. 5. Epist. 60. lib. 6. Epist. 37. lib. 7. Ind. 1. Epist. 5. 7. lib. 11. Epist. 47. & alibi. S. Bonifacius Moguntin. Archiepisc. Epist. 29. *Obsecramus ut hunc Missum literarum mearum Romam pergentem propter responsa Ecclesiastica, & orationum causa, per vestros fines conservatum transire permittatis.* Petrus Diac. lib. 4. Chron. Casin. c. 66. *Demum verò pro responsis Casinensis cœnobii Apocrisiarius ad Lotharium Imp. directus*, &c. Florentius Wigorniensis an. 1062. *Armenfredum Sedunensem Episcopum, & alium, qui à domino Papa Alexandro pro responsis Ecclesiasticis ad Regem Anglorum Eadwardum missi*, &c. Vita S. Geraldi Abbatis Grandisilvæ n. 3. *Cœpit, ut solitus erat, quocunque Ecclesiæ suæ responsis necessarium habebat percurrere*, &c. Infra: *Cùm verò ad matris gremium expleto diligenter responso remeabat*, &c. Vide Alexandr. II. PP. Epist. 12. &c.

Adresponsum, unica voce, Apocrisiarius, Responsalis, qui negotia alicujus curat, & de iis *responsa* dat, qui mittitur *ad responsum dandum* de negotiis pro quibus mittitur. Glossæ nomicæ in Cod. Reg. sign. 2023. Ἀδρεσπόνσου, εἰς ἀπόκρισιν. Ita porrò dicti, qui à Magistro militum deputabantur in provincias, ut de militibus qui in iis degebant, eum admonerent, & *responsa* inquirenti darent. Julianus Antecessor Constit. 17. de Prætore Pisidiæ: *Habeat autem & carrucam argenteam, & securim, & fasces, & Adresponsum propter milites.* Ita Constit. 19. de Prætore Thraciæ, & Const. 33. de Moderatore Heleneponti. Ubi Scholiastes ad Const. 17. *Adresponsum dicitur, qui deputatus est à Magistro militum, ut quid opus sit, à competente judice in milites fieri, responsum, id est ministerium ei exhibeat: & solet deputari iste à Magistro militum eo, sub quo provincia illa est.* De *scrinio auri adresponsum*, vide Pancirolum ad Notitiam Imperii Oriental. cap. 80.

A Responsis, eadem notione. Papias in *Magister*: *Qui dat responsa regalia.* Ita Codex MS. Gloss. Saxon. Ælfrici: *A responsis, i. Magister responsorum*: ildoyſt æꞅandꝩraca. Joan. de Janua: *Aresponsis, indeclinabile: qui dat responsa principis.*

Liberum responsum. Charta Lotharii Regis Franciæ apud Vassorium in Noviomo p. 925. *Suscipimus etiam eam (Ecclesiam S. Eligii) in conductu & custodia nostra, tam substantias ipsius, quam & homines capitales ejus, qui sicut ab antiquo in omni regno nostro sub libero responso, sine alicujus Advocati infestatione extiterant, ita in perpetuum sub tutela nostra & succedentium nobis Regum permaneat.* Apud Petrum de Fontanis à nobis editum, *Perdre respons en court*, dicitur qui juri stare idoneus non

non est, vel testimonium perhibere. Vide cap. 13.

Responsum, idem quod Responsorium. Vide *Graduale*.

RESSA, *Quod apud nos dici potest visibilis vel laudabilis tentatio*: Papias.

RESSIA. Testamentum Aimonis de Sabaudia D. Villæfranchæ an. 1398. apud Guichenonum: *Donavit — quandam ressiam, quam ipse Dominus Aymo construi fecit super Bealeria Saviliani in Aycalibus, dicti loci*.

RESSORTUM, Quicquid intra *sortes* continetur, seu jurisdictionis terminos: districtus judicis. Vide Casanovam lib 1. de Franco allod. c. 9.

RESTARE, Sistere, consistere, perstare, permanere, durare. Pactus Legis Salicæ tit. 17. §. 5. *Si quis hominem, qui — dirigere habet præceptum Regis, & — aliquis extra ordinationem Regis restare eum facit, aut adsalire præsumpserit*, &c. Fulcherius Carnotensis lib. 1. Hist. Hierosl. c. 13. *Quo, frater, fugis? resta, ne timeas*. Adde cap. 14. Matthæus Paris p. 515. *Equos & homines meos fecit restare, donec paagium extorsisset*. Utuntur Latini Scriptores. Propertius:

Dum vincunt Graci, dum restat barbarus Hector.

Arnobius lib. 3. *Neque enim restare sine assertoribus potest religio Christiana.*

RESTAURUM, Restauratio damni; *Ristoro*, Italis. Rollandinus in Summa Notariæ c. 3. *Quam* (lanam) *confessi & contenti fuerunt se ex causa emptionis pro tali qualis est sine ullo restauro habuisse & recepisse*, &c. Dantes in Parad. Cant. 5.

Dunque che vender puossi per ristoro?

Le Voyage d'outremer du Comte de Pontieu MS. *J'ay perdu mon frere, si veuil avoir cette dame en restor.* Bellomanerius MS. c. 67. *Quant li jugemens est fés d'aucune cose, que c'il n'a pas en se main, ne en sa baillie, ançois convient qu'il porcache qu'il l'ait, ou qu'il en fasse restor, en tel cas doit estre trives données de porcacier qu'il ait ce que fut jugié contre li, ou qu'il face souffisant restor.* Pactum seu fœdus initum inter Philippum Pulchrum Regem Franciæ, & Willelmum Comitem Hannoniensem 28. Octob. an. 1314. *Li dui Mareschal de France, ou li un d'aus, ou aucuns autres prud'homs à ce commis priseront, & estimeront loialment par leurs sermens les chevals mors, & les chevals de nos gens, & nous en fera nos dis Sires plain restour selonc leur prisie. Et se ledit Mareschal, ou cil qui le prisie devroit fere, entendent tant que aucun cheval fousse mort ou perdu, si rendroit nos Sires devant dit la valeur des chevals par prisie de bonne gent.* Et infra: *Assquiex li Rois nos Sires paiera gaiges & restors.* Occurrit passim in Computis Thesaurariorum guerrarum. Huc etiam pertinet vetus Charta apud Ughellum in Episcopis Teatinis: *Quod si Miles dextrarium aut loricam in obsequio illo perdiderit, mihi Goffridus vel suus hæres reddere debet, & tamdiu ei nullum debeo facere servitium.*

Staurum, eadem notione in Charta an. 1211. apud Georg. Pilonum in Hist. Bellunensi p. 106. v. *Et de ea re illis evicta staurum præstare — debet.*

Restaurum. Arestum 11. Jan. 1322. *Cùm — certas hæreditates Guillelmo Vicedomino de Carnoto vendidisset, ac pro dictis hæreditatibus — certum restaurum seu abonamentum in quadam litera Ambian. balliviæ facta super hoc contentum fuisset*, &c.

RESTIS, Fasciculus rerum quarumpiam, maximè piscium, reste colligatus. Vita S. Joannis Eleemosynarii c. 19. *Mille restes siccatorum piscium, qui Menomenæ dicuntur.* Liber Miraculor. S. Baboleni cap. 2. *Institutum est à rectoribus antiquis Fossatensis Ecclesiæ, ut naves per gyrum ipsius Insulæ discurrentes, censum persolverent ob piscationis meritum, quem nuncupant vulgariter Restes. Resta*, Italis est alliorum vel ceparum sertum. Vide Martialem lib. 12. Epigr. 32.

Restis, Resticulus lini, Fasciculus reste ligatus. Helmodus lib. 1. cap. 12. *De quolibet aratro mensura grani, & quadraginta resticuli lini, & 12. nummi puri argenti.* Cap. 14. *De quolibet scilicet aratro, quod duobus bobus aut uno constat equo, mensura grani, & 40. restes lini, & 12. nummi probatæ monetæ.* Vide *Ligassa*. Est etiam

Restis, Mensura agraria, de qua sic Joan. Mariana lib. de Ponder. & mensuris cap. 21. *Canna ab Italis accepta, palmorum 10. Restis palmorum 33. Octoginta restes leucam faciunt. Porrò reductis palmis ad pedes, restes 800. continent pedes 19800. nimirum 400. passus ferè.*

Resticuli ferrei, Virgæ ferreæ leviores. Passio S. Quintini Martyris: *Sanctum Quintinum torqueri in tantum trocleis præcepit, ut membra ejus à suis juncturis solverentur: resticulis insuper ferreis eum cædi, & oleum candens & picem, & adipem ferventissimam dorso ejus jussit infundi.*

Resticularius, Restio, σχοινοπλόκος, in Gloss. Gr. Lat. MSS. Editæ habent *resticularis*. In iisdem Glossis MSS. *Restor, Resticularis*, σχοινάς. Editæ *Resor*.

RESTOLIENCUS. Tabularium Abbat. Conchensis in Ruthenis ch. 226. *Tres solidos denarios Lemovicanos, & 8. denarios obliencos, & dimidium modium de civada*, &c. At in ch. 341. *Hoc est solidis in octo quatuor Lemovicanos, & de quatuor de Otonencos.* Et ch. 443. *Et 4. denarios pro carrigio, & quatuor restoliencos, & medietatem de meo manso, &c. — & unum panem, & sex ad messes, & sex ad calendas, & duos de carrigio, & duos restoliencos*, &c. Ita variè hæc vox scribitur in hoc Tabulario, cujus apographum duntaxat legimus.

RESTOLLARE, Retardare, impedire, in Decretis Hungaricis. Vide *Resultare*.

RESULCARE, *Dividere*, in Gloss. Arabico-Lat. vox, ut videtur, agricolarum, qui contrarios sulcos in arando efficiunt.

RESULTARE, Resistere, repugnare, ἀντιπίπτειν. Papias: *Resultat, contradicit.* Gregorius Turon. lib. 10. cap. 15. *Sed nos resultare cœpimus, dicentes quod non accederemus ad hunc locum*, &c. Mox: *Sicarios istos cum armis ante ostium oratorii adstare jubet, ut scilicet repugnantes contra judicem, si vim vellent inferre, pariter resultarent.* Hac etiam notione usurpant Gregorius M. lib. 7. Moral. cap. 14. lib. 9. cap. 11. lib. 1. Epist. 20. lib. 2. Epist. 8. Hist. Miscella anno 9. Nicephori, Formula 27. ex Baluzianis, &c.

Resultare, *Similitudinem referre*, in Glossis Vindocinensib. Pricæi ad Apolog. Apulei, quem consule p. 39.

RESUMERE, Vires recipere. Commodianus Instr. 71. *Mitte nummos, & unde se resumere possit.* Galli dicimus, *se reprendre*.

RESUMMONIARE. Vide *Submonere*.

RESUPINUS, pro negligenti & dissoluto, in l. 23. D. de Probat.

RETALIARE, Talionem reddere, *Rendre la pareille*. Sigebertus de Translatione S. Luciæ: *Credibile est quod meritis sanctæ Virginis in præsenti sæculo peccatis illius à Deo fuerit retaliatum, & loco & spatio pœnitendi à Deo sibi indulto, anima ejus in futuro sit consultum.*

RETALLIA, idem quod *Ritaglio* Italis: quibus *vendere à ritaglio*, est *vendere à minuto & à pezzi tagliati*, nos dicimus *en détail*. Jo. Villaneus lib. 7. cap. 13. *Ciò i sono mercatanti à ritaglio de' panni Fiorentini.* Sed an id *retallia* omnino sonet in Charta Roberti Comitis Drocarum an. 1180. apud Duchesnium in Hist. Drocensi pag. 237. non ausim affirmare: *Bannos nostros de vino ad hoc restrinximus, quod uno mense inter Natale Domini & initium Quadragesimæ, & alio mense inter Pascha & Nativitatem Beati Joannis, bannum nostrum, ita etiam quod vinum non ememus, ut ipsum bannum vendamus, tertiam etiam accinorum retalliam concessimus non fieri.* Fortè pro *iterata tallia*.

RETARE, pro *Reri*, Putare. Flodoardus lib. 1. Hist. Rem. cap. 20. de Visione Herigarii: *Item ceu prius, ille visum retans, mane neglexit perficere jussionem.* Vide *Rectare*.

RETENEMENTUM. Charta Ricardi I. Regis Angl. apud Rad. de Diceto an. 1197. *Sine aliquo retinemento eorum quæ ad molendina pertinent, vel ad molturam*, &c. Vitæ Abbatum S. Albani : *Omnia mea — sine aliquo retenemento do & concedo*, i. nihil mihi retinendo.

RETENTATOR, qui res alterius retinet, detinet, in l. 2. 3. Cod. Th. Unde vi, l. 8. de Censitorib. eod. Cod. apud Majorianum nov. de Bonis vacant. Ennodium lib. 1. Epist. 7. & Senatorem lib. 1. Ep. 8. 22. lib. 2. Ep. 10.

RETENTIO, Copiarum militarium coactio, quas Princeps ad suum, uti dicimus, servitium *retinet*. Gallis *Retenuë*. Henricus de Knyghton an. 1347. *Rex Edwardus ordinavit custodiam super villam Calesiæ, scilicet 300. viros armatos, 700. sagittarios. Comes Derbiæ Henricus habuit de retentione sua, 800. armatorum & 2000. sagittariorum usque ad treugam captam, de quibus 30. ad banerium*, &c. Et anno 1359. *Rex fecit retentionem, similiter & Domini Regni fecerunt, qualem præ valitudine non audivimus factam nostris anteactis temporibus, pro aliquo passagio ultra mare faciendo*, &c. Vide *Retinentia*.

Retentio, vox Practicorum, *Protestatio*. Stabilimenta S. Ludovici lib. 2. c. 20. *Et doit fere retenuë, que l'en apelle Protestation. Se mettre en esgart, ou connoissance de Cour, sauf son retenail, Mettre son retenail en chascun esgart, Sauver son retenail, Mettre son retenail*, sæpe in Assisiis Hierosolymitanis MSS. c. 2. 3. 8. 23. 25. 26. 27. 31. 33. 65.

Retentio, Practicis, Retractus, qui duplex est, feodalis, & agnatorum. Nam prædium à vassallo venditum potest dominus, reddito & exsoluto condicto pretio, sibi retinere : ita etiam agnati, prædia avita præsertim, ab agnatis distracta. *Droit de retrait & de retenue*, in Charta an. 1427. apud Thomasserium in Consuet. Bituric. pag. 126. Charta Libertatum oppidi de S. Paladio in Biturigib. an. 1279. *Ita tamen quod retentionem non poterimus petere nec habere de hæreditatibus ipsorum hominum sitis in censivis nostris, quamdiu aliquis de genere venditoris velit retentionem habere, qui attingat venditori de latere à quo movet res alienata*. Vide Consuetud. Meledun. art. 127. Bituric. tit. 19. Senonens. art. 185. Silvanect. art. 226. Ambian. art. 18. 43. Claromont. art. 93. Bellilocensem art. 5. Castelletensem in Biturigib. art. 31. &c. de Nancæis in Biturigib. art. 10. 11. &c.

RETEPENY. Statuta Synodalia Roberti Dunelmensis Episcopi an. 1276. c. 3. *De rebus liberorum decimandis, & mortuariis inde solvendis : Porro huic Sanctioni adjicimus, quod si plures liberi proprium habentes, in parentum pariter familia vivant, ad denarios qui vocantur Retepenis, minimè arceantur : cum sicut communiter intrinsecus aluntur à parentibus, sic in extrinsecis ab eisdem lætentur pariter se defendi*.

RETERTIARE, Tertiò, ut *binare* iterum, agrum arare. Rollandinus in Summa Notariæ c. 5. *Promisit prædictam terram, eam videlicet quæ aratoria est, congruis temporibus bene arumpere, remenare, reterzare, & quarto sulcu seminare omnibus suis seminibus*, &c.

RETHARIÆ *tabernæ*. Caper de verbis dubiis : *Cetheriæ tabernæ, quæ nunc Rethariæ non rectè dicuntur*.

RETIA. Vide *Pharus*.

RETIACULUM. Anastasius Biblioth. in Præfat. ad Octavam Synodum : *Præterea & aliud iniquitatis suæ retiaculum, quo mentes simplicium caperet, texens*, &c.

RETIATORES, *qui retia facere sciunt*, in Capitulari de Villis c. 45.

RETIATUS. Regino in Inquisitione Episcopor. cap. 10. *Videndum etiam quot alii libri ibi sint, & an bene sint retiati*. Ita codex Parisinus præfert, cum alii, ut & Hincmarus, *recitati* ; quod nihili est, ut rectè monet vir doctissimus, qui *retiatos*, putat libros dici quasi *retibus* ac nervis compactos. Quid si *reliati*, vel *religati* legatur, quomodo nos libros bene compactos appellamus ?

RETICERE. Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham pag. 783. *Nullus præsumat omnino aliquem, vivum vel mortuum, in consortium Sanctimonialium suscipere, vel eas sine assensu earum ut suscipiant compellere : Suscepti vel susceptæ pecuniam foris retinere vel reticere. Reticere dico, si vel terra vel animalia dantur pro vivo vel defuncto funere*.

RETIMENTUM, Receptus, receptaculum, Hispanis *Retraimiento*. Charta Jacobi Regis Aragonum an. 1128. apud Joan. Dametum in Hist. Regni Balearici p. 204. *Item ad eorum cognitionem ibi remaneant in stabilimento & retimento terræ illi, qui partem terræ habere voluerint, vel alios per se constituant defensores*. Ubi *stabilimentum*, est nostrum *Establissement*.

RETINA, Ῥητίνα, in Gloss. Gr. Lat. Ῥητίνα, Resina.

RETINENTIA, Gall. *Retenuë*. *Esse de alicujus retinentia*, dicitur qui alicujus obsequio addictus est, familiaris, domesticus. Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 34. §. 2. *Nec aliquis gerens robas domini, nec aliquis de consilio suo, vel retinentia sua*, &c. Vide *Retentio*.

RETINERE *hominem alterius*, olim vetitum omnino, quod tenentes ita glebæ adstringerentur, ut à dominorum servitio eos abstrahere cuiquam non liceret. Charta anni 1221. *De omnibus qui possunt retinere apud Cabilonem homines : nullus potest retinere hominem alterius in Cabilone vel appendiciis, nisi justè & pacificè fuerit homo à domino suo separatus*. Assisiæ Comitatus Campaniæ an. 1296. *Dicebant ipsos fratres esse homines de corpore, & tanquam homines de corpore sequebantur ipsos, & petebant tanquam suos homines sibi liberari*. Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 270. *Se aucun vilain s'en part, ou s'enfuit de la terre de son Seignor, & vait en autre terre, & il demeure auci come par apaut, ou sodées dou Seignor, il doit torner en la terre de son Seignor si tost come il le requerra, que celui qui l'a en sa terre, ne le peut, ne ne doit retenir par l'assise*.

Idem jus dominis erat in Judæos. Statutum S. Ludovici de Judæis an. 1238. *Nec aliquis in toto regno poterit retinere Judæum alterius domini : & ubicumque aliquis invenerit Judæum suum, ipsum licite capere poterit, tanquam proprium servum, quamcumque moram fecerit Judæus sub alterius dominio, vel in alio regno*. Vide *Percursus*.

RETIOLUM, diminut. à *Rete*, Muliebre capitis tegumentum. S. Augustinus Ep. 109. de Sanctimonialibus : *Nec sint vobis tam tenera capitum tegmina, nec retiola subter appareant*. Lib. de sancta Virginitate cap. 34. *Aut capitis ligamento notabili, pro tumidis umbonibus capillorum, sive tegminibus ita teneris utuntur, ut retiola subtus posita appareant*. *Reticulum* dicitur Trebellio in Quieto : *Viri in auro & argento, mulieres in reticulis & dextrocheriis*.

RETONSOR. Vide *Tonsor*.

RETORN. Charta MS. Guillelmi de Apiano an. 1162. *Quod si pactum istud, sicut superius scriptum est, non adimplevero, mitto vobis duobus Gaufredo* (Comiti Rossilionensi) *& Girardo* (ejus filio) *in retorn totum feudum quod de vobis teneo propter feudum de aqua de ipsa Ted quæ vadit de Apiano*, &c. Galli dicerent *en retour*. Redhibitio ultra sortem.

RETORNARE, Redire, Gall. *Retourner*. Vocem Avarum seu Hungarorum fuisse indicat Theophylactus Simocatta lib. 2. cap. 15. Ἐπιχωρίῳ τε γλώττῃ εἰς τοὔπίσω τρέπεσθαι ἄλλος ἄλλῳ προσέταττε, Ῥετόρνα μετὰ μεγίστου τεάχου φθεγγόμενος, &c. Ita vocem τόρνα, pro *faciem verte*, ab iisdem usurpatam autor est Theophanes an. 5. Mauricii : unde patet à Germanis seu Francis nostris in Galliam invectam. Catholicon Armoricum : *Retorn. Gall. Retourner, revertor. Returnar*, in Fœdere Regum Lotharii & Caroli, apud Nithardum. Capitula Caroli C. tit. 16. c. 14. *Quia quantum Deus vos salvaverit, & vos vos ipsos salvaveritis, & sani cum illo sitis, & sanus sit vobiscum ille sicut debet, non cum venerit retor-*

netis. Et cap. 26. c. ult. *Etetiam de honoribus, sicut cum illo melius considerabo, illis qui ad me se retornabunt voluntarie, faciam.*

Retornare, Invertere, quomodo *Retourner* dicimus. Vetus Charta apud Ughellum to. 1. part. 2. pag. 255. *Si rumpere, aut retornare, vel revolvere, vel minuere, seu contrariare præsumpserit.* Alia to. 7. pag. 501. eadem verba habet.

Retornare, & *Retornatio*, voces Practicorum Angliæ: est autem *retornatio*, Spelmanno, responsio Vicecomitum, aliorumque ministrorum, per quam Curiæ redduntur certiores, quid in executione ipsorum brevium sit effectum. Atque ita vocem *Returnare* usurpat non semel Fleta lib. 2. cap. 64. §. 20. 21. 22. cap. 67. §. 6. 7. 8. &c. Charta Edw. I. Regis apud W. Thorn: *Secundum quantitatem particularium contentarum in quadam inquisitione facta per Vicecomitem nostrum Cantiæ, & coram nobis retornata, ac etiam in rotulis Cancellariæ nostræ irrotulata,* &c. Statuta Roberti III. Regis Scotiæ cap. 1. §. 3. *Et quod Cancellarius de cætero sasinam alicujus retornationis det, nisi deponent pro ipso, qui dictam inquisitionem impetravit, quod dictæ terræ vel tenementa in eadem contenta existant in manibus domini Regis, — & quod dicta retornatio sigillis quorumdam fidedignorum in dicta inquisitione existentium, una cum sigillo Vicecomitis sit sigillata.* Ubi Skenæus: *Retornationem voco, responsum eorum qui assisæ & inquisitioni interfuerunt, eorum sigillis sigillatum, quod retornatur & remittitur per judicem ad Cancellarium Regis,* &c. Aliàs dicitur

Returnum Brevis, ejusdem scilicet *certificatorium* Curiæ, unde manavit, factum, Cowello. Matthæus Westmonaster. an. 1278. *Abbas igitur & Conventus Westmonasteriensis — libertatem de retorno brevium quam specialiter per chartas dicti patris sui Henrici obtinuerant multis temporibus retroactis, post defensiones legitimas, insistentibus civibus Londinensibus, ordinationi regiæ submiserunt, quam tempore subsequenti Ecclesiæ supradictæ de speciali gratia Rex concessit.* Monasticum Anglican. to. 2. pag. 345. *Cum retorno brevium Domini Regis, placito vetiti namii, placitis Coronæ Regis, catallis felonum & fugitivorum,* &c. Vide Statutum 2. Westmonaster. cap. 45. & librum Anglicum inscriptum *Justice of Peace* pag. 136. ubi plura de *Returnis brevium.*

Retornatum, idem quod *Returnum.* Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 16. 4. *Et per magnum retornatum per ballivum Regis missum, fiat hujusmodi probatio negligentiæ tenentis, terram suam non replegiantis.*

Retornare averia, in Statuto 2. Westmonasteriensi an. 13. Edw. I. cap. 2. & apud Bractonum lib. 3. tract. 2. c. 37. §. 1. & 8. Reddere, restituere. Hinc *Retornum averiorum*, hac formula Brevis: *Tibi præcepimus quod eidem N. averia prædicta sine dilatione retornari facias.*

RETORTA, Superior virga qua sepes continentur, ac vinciuntur, nostris *Riorte*, Italis *Ritorta. Retortæ quibus sepes continentur* in Lege Salica tit. 36. §. 1. *Retortæ unde sepis continetur*, in Lege Ripuar. tit. 43. *In trivio cum retorta in pede sepeliri*, in eadem Lege tit. 72. §. 1. Victor III. PP. lib. 1. Dial. p. 30. & ex eo Leo Ost. lib. 2. c. 61. *Interea duo nigerrimi spiritus retortas ex aggrestibus vitibus facientes, per gulam eum ligaverunt.* Will. Brito lib. 7. Philippid. p. 170.

Quos multo vincit ferro, multisque retortis.

Turpinus de vita Caroli M. cap. 22. *Invenit quendam Saracenum atrum, de bello fessum, in nemore latentem, & captum, vivumque nexum cum quatuor retortis, ad arborem quandam dimisit.* Tabularium Vindocinense Thuani ch. 128. *Donavit S. Martino — in silva Pertici pastionem, &c. Similiter quoque retortas, & rollones, stimulos quoque & cavillas, & hucias, & si quid hujusmodi in rurali opere necesse fuerit.* Occurrunt eadem verba iterum ch. 129. Alia an. 1128. apud Perardum in Burgundicis pag. 99. *Pasturam, & mortuum nemus, & retortam de qualibet arbore — concesserunt.* Adde pag. 137. Ex his emendanda, ni fallor, Charta an. 1287. in Miraculis S. Ambrosii Senens. *Vovit — quod ad ejus sepulturam portaret unam aximam, & omni anno iret ad ejus altare cum ritonia in gula.* Legendum enim *ritorta*, Galli dicerent, *la hard au col.* Olim, ut & apud Hibernos, ejusmodi vimineo vinculo strangulatos patibulis affixos constat.

Torta, pro *retorta*, legitur in Const. Sicul. l. 3. tit. 58. §. 1. *Si — forte de nemore tortam aliquam, vel virgam inciderint.*

RETRACTUS *bursæ*, Redemptio prædii ab agnato distracti, pretio emptori reddito, vulgò *Retrait lignager*, Practicis nostris. Charta Philippi Regis Franc. an. 1310. ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 101. *Et postmodum Evrardinus de Monte, & Guillelmus de Mercato armigeri consobrini præfati Perrini, qui in bonis ejusdem Perrini, si ipsum sine liberis decedere contingeret, se debere succedere asserebant, tanquam propinquiores venditoris ejusdem, dictum reditum per bursæ retractum peterent rehabere, & ad hoc idem Miles noster eosdem admittere recusaret,* &c. *Retrait & clameur de bourse*, in Charta an. 1474. Alia an. 1287. *Sus un retrait que ledit Jean demandoit par la bourse à avoir de ladite Damoiselle,* &c.

RETRAHERE, Recedere, *Se retirer.* Ordericus Vitalis lib. 9. p. 753. *Audito retrahendi lituo*, Galli dicerent: *La trompette ayant sonné la retraite.*

RETRIOR, vox usurpata veteri Juvenalis Interpreti.

RETRO, vox aliis præposita, rem præteritam significat. Ut *Retroprincipes*, qui priùs regnavere, apud Lampridium in Severo, & in Cod. Theod. non semel. *Stipendia retro debita*, quæ antea debebantur, apud Capitolinum in Pertinace: ὀπισθοτελεία, Theophani anno 9. Nicephori: *Redhibitiones annorum præteritorum*, in Hist. Misc. *Retro sanctiones latæ*, in l. 16. Cod. Th. de Medicis.

Retro. Capitulare 3. an. 810. c. 2. *Et non sibi faciant socios inferioris ordinis homines, qui semper inde retro res qualescunque tractare volunt, sed illes sibi socient qui ad effectum unam quamque rem deduci cupiunt.* Cum dilatione, quasi retrocedentes.

RETROACCAPITUM. Vide *Accapitum.*

RETROBANNUS, idem quod *Herebannum*, Submonitio ad exercitum. Feoda Normanniæ: *Habet 10. Milites in banleuca Lexoviensi, qui remanent ad custodiendum civitatem, donec retrobannus summoneatur, & tunc ibunt cum propriis expensis Episcopi. Arriereban*, in Consuet. Catalaunensi art. 53. Lodunensi art. 2. 39. & Turon. art. 139. 264. 297. Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

Car il vous vient secours, & un arierebans.

Vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. part. sect. 3. cap. 7. *L'arriereban si souloit estre dit quant le Prince de Normandie pour repeler & pour oster la force & l'embraissement de ses ennemis, il fet fere un ban commun par tout la Normandie, pour garder le profiet del comun poeple, qui tous ceux qui seroient convenables por armes porter, soient au secours & en l'aide nostre Sire le Duc, bien armez & appareillez chescun en droit sou selon son poer, pour repeller & oster la force de ses ennemis, quicunque mauferas d'armeures que il porront trouver & avoir. Et quant il auront esté par 40. jours el service del Prince, & les 40. jours seront acomplis, si come le besoing & la necessité del Prince sera requis, & d'ilec en avant il seront as deniers & as gages del Prince pour son service.*

Extat in 36. Regesto Tabularii Regii, ch. 183. Formula submonitionis ad Retrobannum concepta in hæc verba: *PHILIPPE &c. Au Baillif de Chaumont salut. Comme nous vous avons escrit par nos autres lettres, que vous tantost icelles lettres veuës feissiez crier par arriereban par toute vostre Baillie & ès ressorts d'icelle, tant en nos propres terres comme en nos fiefs, arrierefiefs, & ès terres de nos autres subjets, que toutes manieres de gens, tant nobles comme non nobles, tant de pied comme de cheval, de 18. ans jusques à sexante fus-*

sent à nous souffisament appareilliez en armes & en chevaux, chacun selonc son estat le jour de la Magdelaine prochaine venant, au plus tart, quelque part que nous soions ès Marches de Flandres, seur quanque il se puevent meffaire de cors & d'avoir, nous vous mandons que vous toute maniere de gens, qui par la teneur dudit arriereban sont tenus de venir en nostre ost, hastez de venir à nous au plus tost que vous pourrez, & en toutes manieres les contraigniez à venir, gardée en toutes choses la fourme de nosdites lettres. Donné à Arras le Mercredi ou jour de la Magdelene l'an de grace 1304. Adde Chartam 85. ibidem. In alia ejusdem Regis an. 1302. in 12. Regesto, ch. 21. habetur hæc Formula: *Vous semoniez par ban ou par arriereban si efforcement que vous pourrez*, &c.

Retrobandum, in Chronico Rotomagensi an. 1339. Vide *Herebannum, Hostis, Bannire.*

Retrochorus. Ita sacella quæ sunt post chorum, Deiparæ ferè semper dicata, appellant Monachi Benedictini. Unde *S. Mariæ* nomine donantur apud Adalhardum Abbatem in Capitulis c. 46. *De sedendo in sancta Maria, vel aliis locis.* Herbertus de Miracul. lib. 1. c. 11. *Quadam itaque die cum in Ecclesia vesperæ cantarentur, & ipse stabat in Retrochoro juxta quendam Mochum*, &c.

In *Retrochorum* Monachi infirmi, & advenæ Monachi, utplurimum secedebant, ibique divinis Officiis intererant. Liber Ordinis S. Victoris Paris. MS. cap. 26. *Qui pro aliqua debilitate accepta licentia in Retrochoro sunt.* Ibidem cap. 39. *Quamdiu frater in Retrochoro est, in tabula poni non debet. Infirmi qui in Retrochoro sunt, ad Te Deum laudamus, ad Benedictus, ad Evangelium debent stare, si possunt.* In *Retrochorum* etiam secedebant qui tardiùs ad officium venerant. Cap. 52. *Post Gloria primi Psalmi nemo ingrediatur chorum sine licentia. Post medietatem horæ nullus ingrediatur: & si quis post advenerit, in Retrochorum eat, & in Capitulo inde veniam petat.* Adde Usus antiquos Cisterciensis Ordinis c. 67.

Retroclamum. Vide *Clamor.*

Retrocole. Notitia Ecclesiæ Tolosanæ: *Et pro hoc fevo dederunt illorum domino Præposito 5. los acaptationis, & in uno quoque anno unum prandium optimum cum sex Militibus; & in hoc fevo dedit illis totam sigliceni, & totum milium, & balagium, & decimum de sextaratis, boërium, & retrodecimum, & retrocole, totoque solagge, & senescalciam*, &c.

Retrocomitatus, Anglis *Rier-countie*, nostris *Arriereconté*, minor comitialis Consessus. Fleta lib. 2. cap. 67. n. 18. *Quia justiciarii, ad quorum officium spectat unicuique coram eis placitanti justitiam exhibere, frequentius impediuntur, quominus officium suum debito modo exequi possunt, per hoc Vicecomites brevia originalia & judicialia non retornant: per hoc etiam quod ad brevia Regis falsas retornant responsiones, providit Rex & ordinavit, quod illi timent hujusmodi malitias Vicecomitum, liberent hujusmodi brevia sua, tam originalia, quam judicialia, in pleno Comitatu, vel saltem in crastino die post Comitatum, qui quidem dies dicitur Retrocomitatus, in quo fit collectio denariorum Regis*, &c.

Retrocustodia. Vide *Antegarda.*

Retrodecimum, quasi *Arrieredisme*, fortè idem quod *Redecima*, seu Decima decimæ. Prima Curia Generalis Catalaniæ Jacobi Regis Arag. an. 1291. *Nec solvere teneantur tertium, vel aliquam quantitatem, vel partem loco tertii, vel retrodecimi.* Vide in *Retrocole.*

Retrodominus. Vide *Dominus.*

Retrofeudum, Gallis *Arrierefief*, feudum quod per medium tenetur à superiori domino, ut est in Consuetudine Cenoman. art. 9. & aliis: *Rerefief* in Consuet. Aurelian. cap. 1. art. 67. Dunensi art. 15. 21. Sollensi tit. 18. art. 1. Montargensi cap. 1. art. 44. 67. passim.

Retrofocilium, vel *Retropostficilium*, vel *Repofocinium*, illud quod tegit ignem in nocte, vel quod retro ponitur: quasi cilium foci, super quod à posteriori parte foci ligna ponuntur, quod vulgo *Lander* dicitur, & dicitur à repono, & focus, & cilium: Ugutio & Jo. de Janua. Gloss. Lat. Gall. *Repofocilium, ce qui couvre le feu de nuit, ou ce qui est mis derriere.* Idem videtur quod *Retropofocinium*, in Tabulario Fiscanensi fol. 88. & 89. *Unam quadrigatam nemoris ad Natale pro retropofocinio.*

Retrofrontale. Vide *Frontale.*

Retrogarda, Extrema acies, Gallis *Arrieregarde.* Gesta Ludovici VII. Reg. Fr. cap. 20. *Retrogardam fecit Imperator cum suis Theutonicis.* Utitur etiam Nangius in Chron. an. 1214. Vide *Antegarda, Protutela.*

Retrogarda, Nomen dignitatis vel officii. Tabularium Gratianopolitanæ Ecclesiæ sub Hugone Episcopo fol. 27. *Et Comes misit homines suos, scilicet Joannem de Podio, & Benedictum Botelarium suum, & Petrum Chalnesium ministralem suum, & Bernardum Retrogardam suam de Gratianopoli, id est Bernardum Ruferium*, &c. Occurrit rursum p. 29.

Retronubere, Aversa venere coire. Ovidius:

> *Parva vehatur equo.*

Liber Pœnitentialis Gregorii II. PP. *Si quis vir cum uxore sua retronupserit, corripiendus est ne faciat, & in semetipso pœniteat.* Vide *Nubere.*

Retropofocinium. Vide *Retrofocilium.*

Retrusus. Vide *Reclusus.*

Rettare. Vide *Rectare.*

Retumba. Consuetudines Monasterii de Regula, seu *de la Reole*, apud Labeum: *De retumbis & cysis vitreis, de cæpis, & aliis*, &c.

Returnum. Vide *Retornare.*

Retutela. Vide *Protutela.*

Reva, Vectigal, quod pro mercibus ex regionibus exteris allatis penditur: vulgò, *Droit de réve & de haut passage.* Statuta MSS. Montispessulani art. 117. *Nemo pro re propria exigat, vel accipiat, vel ab uxore seu familia sua exigatur, vel accipietur nomine Revæ, aut revam aliquo modo teneantur dare habitatores Montispensulani.* Matth. Villaneus lib. 6. Hist. cap. 18. *Oltre alle gravezze delle usate reve.*

De vocabuli etymo & significatione sic censeo, idem valere quod *Roga, quæstus, demanda*, & similia quæ passim in hoc Glossario occurrunt, hoc est vectigal quod Principi, precariò, ut ita dicam, pensitabatur. Nostri enim *rogare*, olim *ruever* & *reuver* dicebant. *Le Miroir*, liber MS. sic inscriptus; *Qui quert, il trueve, qui rueve, on li donne, ki hurte on li ouvre. Le reclus de Moliens* in suo *Miserere*:

> *Chil qui ruevent les deduis faire,*
> *Sunt chil qui querent les deduis.*

Will. *Guiart* sub. an. 1304.

> *Fils de Bourjois les bours guerpissent,*
> *Qui riens fors ostoier ne reuvent,*
> *Ou les Gentilshommes s'esmeuvent.*

Aliud porro *Reeve* significat apud Littletonem sect. 79. Præpositum nempe seu Ballivum, ex Saxonico ᵹe-ꞃaꝼa, quod idem sonat.

Revadiare. Vide *Vadium.*

Revello, pro *Rebellio*, seu Rebellis. Marculfus lib. 1. form. 32. *Igitur cum & ille cum reliquis paribus suis, qui eum secuti fuerant, facientem revello illum interfecit.* Infra: *Non solùm res perdere, sed pro tali revello in vita ordinaveramus insequi.*

Revelare, pro *Rebellare*, Deficere, in Hist. Cortusior. lib. 3. cap. 6. 10. & alibi passim.

Reventare, Regirare. Anonymus Salernitanus parte 4. *Guido ille Marchio incredibilem causam peregit: nam sellam super quam equitabat, staffamque solitam ponebat, (i. deponebat) pedemque super solitum* (solium fortè, aut solidum) *firmabat, & huc atque illuc discurrebat, equumque valide reventabat, & de suo pede minimè diffidebat.*

REVERENTIÆ, Gall. *Reverences*, Salutationis impensa officia. Odo de Diogilo lib. 3. de Profect. Lud. VII. Reg. in Orient. p. 35. *Polychronias eorum suscipit, sed vilipendit: sic enim vocantur Reverentiæ, quas non solùm Regibus, sed etiam quibuslibet suis majoribus exhibent, caput & corpus submissius inclinantes, vel fixis in terram genibus, vel etiam se toto corpore prosternentes.* Quo fortè pacto *reverentias* suas Monachi facere debent, uti docet Udalricus in Consuetud. Gluniac. lib. 2. c. 2. *Quilibet novitius instruendus est, ut regulariter sciat caput inclinare, scilicet non dorso arcuato, ut quibusdam negligentibus est familiare, sed ita ut dorsum sit submissius, quàm lumbi, & caput submissius quàm dorsum* &c. Concilium Narbonense an. 1235. c. 29. *Si reverentiam fecerunt hæreticis.* Extat in Ceremoniali Romano lib. 3. sect. 1. caput *de reverentiis, quæ Romano Pontifici* exhibentur. Vide *Venia*, *Metanæa*.

Reverentia, Titulus honorarius, apud Joannem VIII. PP. Epist. 267. 273. 320. S. Anselmum lib. 2. Ep. 12. & alibi, hodie inter Religiosos & Monachos passim receptus.

REVERSATUS, Gall. *Renversé*. Concilium Londinense anno 1342. cap. 2. de Clericis: *Militari potiùs quàm Clericali habitu induti, superiori scilicet brevi, stricto notabiliter, cum longis manicis cubitos non tangentibus, sed pendulis, furrata, vel sendalo revolutis, & ut vulgariter dicitur reversatis, ac caputiis cum tipettis miræ longitudinis*, &c. Vide *Arma reversata*, &c.

REVERSIO *terrarum*, &c. si latè sumatur, est proxima successio post obitum ejus qui præsenter possidet: sed si propriè, significat reditionem, quasi, aut circunductionem ad feoffatorem, aut ejus hæredes propter delictum feoffati, aut hæredum defectum. Ita Cowellus lib. 2. tit. 7. §. 18. lib. 2. tit. 40. §. 31. Charta Joan. Abbatis S. Augustini Cantuar. *Una cum omnibus & singulis maneriis, terris, tenementis, redditibus, reversionibus, servitiis*, &c. Henric. de Knyghton an. 1335. *In eodem viagio Rex dedit domino Montagu is Chrest with egle, cum uno dextrario strato cum armis de Montagu, cum reversione manerii de wetton, — quam reversionem Dom. Joannes Montravers perquisierat de Dom. Roberto Fit-pain.*

REVESTIARIUM *Ecclesiæ*, in libro Feudorum Episcopatus Lingonensis sub an. 1168. fol. 45. quomodo etiam *Secretaria*, seu *Sacristias* Ecclesiarum dicimus.

REVESTIRE, *Revestimentum*, &c. Vide *Vestire*.

REUGIA, Modus agri. Monasticum Anglicanum to. 1. p. 515. *De dono Rogeri del Estre unam reugiam terræ in Gernemuth.* Idem videtur quod *rega.* Vide in hac voce.

REVINDICARE, nostris, *se Revanger*. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 52. *Si homo occisus fuerit liber aut servus, & pro homicidio ipso compositio facta fuerit, & pro amputanda inimicitia sacramenta præstita, & postea contigerit, ut ille qui compositionem accepit, revindicandi causa occiderit hominem de parte, quam compositionem accepit, jubemus ut in duplum reddat ipsam compositionem iterum parentibus, aut domino servi.* Occurrit rursum infra.

REVOCARE, Reddere. Concilium Agathense can. 27. de fugitivo Monacho: *Sed ubicumque fuerit, Abbati suo auctoritate Canonum revocetur*, i. reddatur. Regula Magistri cap. 17. *Qui verò frater non mundum ferramentum à terra de agro revocaverit*, &c. i. reddiderit. Messianus Presbyter in vita S. Cæsarii Arelat. *Et ut erat pius, apprehendit etiam alium tessellum, & dedit mihi, dicens, Vade, porta ambos ad basilicam Domini Stephani, & mitte illos sub altare, & ibi maneant, & unum horum porta mane ad eam quæ te rogavit, aliumque mihi revoca.* id est redde, vel refer. Hinc Vita S. Frontonii n. 9. in Vitis Patrum: *Omnibus medium imposuit onus, velut eulogias revocans Domino rerum*, &c. Testamentum S. Aredii: *Et singulis mensibus singulas eulogias vicissim ad Missas revocent.*

Missam revocare, Reddere expletam, quomodo *reddere Symbolum* dicebantur baptizandi, qui illud memoriæ commendatum recitabant. Fortunatus in Vita S. Germani Paris. c. 60. *Vigiliis in honore sancti celebratis, ac Missa revocata, de præsenti curata est.* Idem in Vita S. Radegundis c. 14. *Quid egerit circa S. Martini atria, templa, basilicam, flens, lacrymis insatiata, singula jacens per limina, ubi Missa revocata, vestibus & ornamento, quo se clariori cultu solebat ferre in Palatio, sacrum componit altare.* Ubi Surius *Misso revocato* habet contra MSS. fidem: ad oram unius adscriptum est interpretationis vice, *Missa celebrata*: rectè, nam *Missam revocare*, est Missam explere, complere, seu expletam *reddere*. Gregorius Turon. lib. 1. de Glor. Mart. cap. 51. ubi ait matrem suam cælitus admonitam fuisse, ut ad depellendam pestis inguinariæ plagam, in vigilia S. Benigni vigilias ageret, & Missam revocaret: *Vade & vigila totam noctem in honore, ac revoca Missas, & liberaberis à plaga.* Id est, fac celebrare & complere Missas. Quæ quidem loquendi formula occurrit præterea in laudato S. Aredii Testamento: *Ut in oratorio S. Hilarii in cella mea, quinta feria omni tempore maturius matutina & Missa Sanctorum Dominorum à monachis ibidem revocetur.*

Revocare se, Egredi, *se retirer*. Concilium Arausicanum I. c. 20. de Catechumenis: *A fidelium benedictione, etiam inter domesticas orationes, in quantum caveri potest, segregandi, informandique sunt ut se revocent, & signandos vel benedicendos semotim offerant.*

REVOLA, Papiæ, *Calumniator*, *calumniosus*. Rabula. Vide *Ravola*.

REVOLVERE. Leges Grimoaldi Regis Longob. tit. 1. §. 1. *Si servus aut ancilla — per 30. annos dominis suis servisset, & per superbiam, aut injusta patrocinia se revolvere de domino suo proprio, & per pugnam vindicare voluerit.* In Lege Longob. lib. 2. tit. 36. §. 3. abest vox *revolvere*.

REVUS, pro *Nervus*, ni fallor, in Capitulis ad Legem Alamannor. c. 6. edit. Baluzianæ: *Si quis in revo plagatus fuerit, in pectus, aut in latus, solvat sol. 12.* Cap. 7. *Si quis in latus alium transpunxerit, sic ut in revo plagatus non sit, solvat sol. 6.*

REWARDUM. Vide *Regardum*.

REX. Reges filii regum dicti. Extat formula 39. Marculfi lib. 1. cum hoc titulo: *Ut pro nativitate Regis, ingenui relaxentur.* Ipsa verò Epistola Regis nomine concipitur, qui natum sibi filium denuntiat. Apud Gregorium M. lib. 3. Dial. cap. 31. *Hermenegildus Rex Leuvigildi Regis filius* dicitur. Ita apud Gregorium Turon. lib. 3. c. 22. Theodebertus Theoderici Regis filius, & lib. 4. cap. 13. Chramnus Chlotarii Regis filius, *Reges* nuncupantur. Apud eundem lib. 9. c. 20. edit. 1512. Theodebertus & Theodericus Childeberti Regis filii, *Reges* pariter indigitantur.

Rex regum, dictus non semel Rex Franciæ à scriptoribus, à Matthæo Parisio præsertim, *Terrestrium Rex regum*, ab Anna Comnena βασιλεὺς τῶν βασιλέων, & aliis, ut observatum à nobis in Dissert. 27. ad Joinvillam: quibus accedet Nicolaus de Braia in Gestis Ludovici VIII. de Philippo Augusto:

> *Rex Regum mundi venerabilis ille Philippus.*

De eodem Ludovico:

> *Inclyte Rex Regum, Regis, Ludovice, Philippi*
> *Martia progenies.*

Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris de Carolo VIII.

> *En grant triumphe & parfaite excellence,*
> *En bruit, en los d'honneur victorieux,*
> *Le Roy des Roys entra dedans Florence.*

Rex parvus. Albericus in Chronico MS. an. 1212. *Rex Castellæ & Toleti Alfonsus ipse dicebatur Rex parvus*

de Hispania: cum tamen major esset aliis & ætate & dignitate, & socer aliorum, de quo cum à quodam monacho quæreretur, cur Parvus Rex diceretur, respondit, quòd à patre Sanctio Rege decedente relictus parvulus, ab ipsa infantia Rex parvus est appellatus, quod cognomen in omni vita sua retinuit. Sed nostri dicunt, quod à tempore Caroli Magni, qui Hispanias recuperavit, antecessores istius dicebantur Parvi, ad differentiam Magni Regis Caroli.

Regis titulum, non *Reginæ*, concessum ab Hungaris Mariæ Hungaricæ, Ludovici Regis primogenitæ, antequam Sigismundo Luxemburgico nuberet, observat Caresinus: *Elizabeth Regina uxorque dicti Regis Ludovici, una cum Maria filia ejus, regimen Hungariæ gubernabat, quæ quidem Maria appellatur Rex Hungariæ.* Paulus de Paulo in Memoriali an. 1382. *Maria filia senior antedicti Regis in civitate prædicta coronata fuit in Regem.* Eadem *Rex femineus* dicitur Thwroczio c. 4. At postquam Sigismundo conjugi titulum regium impertita est, *Regina*, non *Rex* appellari cœpit, ut constat ex illius literis, quæ extant apud Jo. Lucium lib. 5. de Regno Dalmatico cap. 2.

Narrat Henricus Huntindonensis lib. 5. Histor. Edelfledam Merciæ Dominam *tanta potentiæ fuisse, ut à quibusdam non solùm Domina vel Regina, sed etiam Rex vocaretur, ad laudem & excellentiam mirificationis suæ.* Unde in eandem hos versus edidit idem Henricus:

O Elfleda potens, ô terror virgo virorum,
Victrix naturæ, nomine digna viri.

Et paulò post:

Te mutare decet, sed solam, nomina sexus,
Tu Regina potens, Rexque trophæa parans, &c.

Sosipater Charisius lib. 1. Instit. Grammat. *Rex communi genere dicitur, primum ab etymologia Rex, ut regens, deinde quod sunt quædam verba quæ ex se trium generum nomina creant, — nam Reginæ nullo modo recipiendum, nisi reciperemus & reginum.* Ovidii antiquus interpres in Ibim: *Tyrannus est communis generis; nam Theodosii Grammatici est Regula, quod nomina professionem aut dignitatem significantia, sunt communis generis, ut hic & hæc Dux: hic & hæc Philosophus.* Vide Casaubonum ad Trebellium Pollionem p. 484.

Regis titulus datus etiam interdum minoribus aliquot primariis Ministris, ut Heraldis primariis seu fæcialibus, quos etiamnum *Reges armorum* vocant, *Ministellis, Juglatoribus, ac Ribaldis*, de quibus singulis, suis locis agimus: præterea *Merceriorum* præfectis, apud Tillium, *Arcariorum* & *Arbalestariorum* Capitaneis in singulis civitatibus, & *Spineti* Regibus apud Insulenses, de quibus Buzelinus lib. 3. Gallo-Fland. cap. 23. Ita *Rex Alutariorum*, in Necrologio Ecclesiæ Meduntensis: Idib. Augusti *Hic ob. Nicolaus Rex Alutariorum, pro quo habemus annuatim 2. paris. super domum Fulconis de Becco.* Vide Raguellum.

Christo regnante & regem expectante, formula adscripta quibusdam diplomatibus post mortem Caroli Simplicis, de qua consulendus vir doctissimus Steph. Baluzius in Appendice ad Capitularia Regum Francor n. 138.

REXA. Charta Fernandi Comitis Castellæ æræ 972. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 1. p. 31. *Istæ prædictæ per omnes domus domui ove una rexa de ferro.* Infra: *Bricia cum suis villis ad suam alfozem pertinentibus, per omnes domus domui duæ (supra, ove) una rexa de ferro.*

RHAPHIUS, seu *Rufius*, Lupus cervarius, Gallis. Plinius lib. 8. c. 19. *Pompeii Magni ludi ostenderunt Chaum, quem Galli Rhaphium vocabant, effigie lupi, pardorum maculis.* Idem cap. 22. *Lupum cervarium* vocat. De lupis cervariis copiosè egit Ulitius ad Gratii Cynegeticon.

RHAIRAUB. In Edicto Rotharis Regis Longob. Titulus 7. inscribitur *de Rhai Raud.* Mox sequitur: *Si quis hominem mortuum in flumine aut foris evenerit, & expoliaverit*, &c. Extat hæc Lex in Lege Longob. lib. 1. tit. 12. §. 1. Idem quod *rauba*, expoliatio. Vide in hac voce.

RHEDA, Gallorum propria fuit. Glossæ MSS. Reg. ῥαίδιον, τὸ φορεῖον. καὶ ῥαίδον, ἅρμα σκέπασον. Quintilianus lib. 1. *Plurima Gallica valuerunt, ut Rheda, Petoritum quoque, quorum altero Cicero tamen, altero Horatius utitur.* Fortunatus lib. 3. Poëm. 20.

Curriculi genus est, memorat quod Gallia Rhedam,
Molliter incedens orbita sulcat humum.
Exiliens duplici bijugo volat axe citato,
Atque movet rapidas juncta quadriga rotas.

Vide Casaubonum ad Sueton. *Rhedæ cursuales*, quarum usus erat in Cursu publico, in l. 9. Cod. Th. de Legatis. De iis plura Jacobus Gotofred. in Paratit. ad tit. Cod. Th. de Cursu publico.

RHEDO, Mundus seu ornatus muliebris. Lex Angliorum & Werinorum cap. 7. §. 3. *Qui ornamenta muliebria, quod Rhedo dicunt, furto abstulerit*, &c. Glossæ Latino-Theotiscæ: *Scafraida, toreuma.* Et *hansz gerardt*, mobilia, sive ornamenta domus etiamnum Germani vocant. Lindenbr.

RHENO, *Reno*, Pellicium, vestis ex pellibus confecta, quæ humeros & latera tegebat. Glossæ veteres: *Rheno est pellicium, vel vestis facta de pellibus, pendensque ad umbilicum.* Iso Magister in Glossis: *Vocamus etiam mastrugas Renones, quæ rusticè Crotina vocatur.* Vide *Crusi. a.* Joannes de Garlandia in Synonymis:

Vestes quæ fiunt de solis pellibus, hæc sunt:
Pellicium, Rheno, quibus Andromeda sociatur.

Ita enim legendum, pro *Remum*. Varro lib. 4. de Lingua Latina Gallicum vocabulum esse ait: Isidorus verò lib. 19. cap. 23. Germanicum. Savaro à *Rhenanis*, seu Rheni accolis dictum putat. Loccenius lib. 2. Antiq. Suecicar. cap. 20. à voce Gothica *Reen*, adhuc Suedis usitata, qua animal illud appellant, quod aliàs *Rangiferum* vulgò dicunt, à cornuum ramis *Ranfen*, de quo agit Olaus Magnus lib. 17. cap. 28. Vide Cluverium de Germania Antiqua. *Rhenonis Gallici* meminit Cæsar. lib. 6. de Bello Gallico, ut & Salustius. Sed & ex posterioris ævi Scriptoribus vocem usurpavit Sidonius lib. 4. Epist. 20. *Viridantia saga limbis marginata puniceis, penduli ex humero gladii baltheis supercurrentibus strinxerant clausa bullatis latera Rhenonibus.* Ordericus Vitalis lib. 4. *Chlamydem, sericamque interulam, & renonem de pretiosis pellibus peregrinorum murium subito comburi præcepit.* Et lib. 12: *Renone amictus ex arietinis pellibus.* Vetus Charta in Historia S. Martini Campensis p. 512. *Unde 40. solidos & duos renones agninos habuit.* *Rhenonis catini* mentio est apud Guibertum lib. 3. de Vita sua cap. 5. & in Tabulario Majoris Monasterii. Vide *Repti.*

RHEUMA, Fluctus, ex Gr. ῥεῦμα. Veteres Glossæ: *Fluenta*, ῥεύματα. Ugutioni & Joanni de Janua, dicitur *tempestuosa maris inundatio, vel ille fervor aquæ, qui fit remorum agitatione.* Quomodo vocem hanc usurpat Vegetius lib. 5. cap. 12. & 15. Jonas in Præfat. ad Vitam S. Columbani: *Quibus dicendum est nautes solere rheumate gurgitum fractis viribus ripæ redditos, cum alia defuerint subsidia, festivo conamine sentes apprehendere.* S. Hilarius Arelat. in Vita S. Honorati p. 15. *Illud commemorasse sufficiat, intrepide ab illis pro Christi desiderio maris rheuma toleratum.*

Rheuma, Æstus maris reciprocus. Glossarium Saxonicum Ælfrici: *Reuma*, ebbe, *vel* ȝyle-ꞅꞇꞃeam, id est fluminis inundatio. Glossæ Isidori: *Reuma, effusio maris, quando accessione maris in fossis colligitur.* Glossæ aliæ MSS. *Reuma, revolutio gurgitis.* Beda in Vita S. Cuthberti Episc. n. 28. *Accedente æstu Oceani, quem Rheuma vocant Græci. Menstruum maris Rheuma*, in libro Miraculorum S. Vulfranni n. 8. Florentius Wigorn. an. 1075. *Ibi tandiu expectavit, quoad maris æstus veniret.* Mox: *Inde rebus omnibus dispositis & ordinatis, reumate adveniente, festinanter anchoras sustulerunt.*

Chronicon Regum Manniæ: *Reuma maris Ramsa amnis alveum impleverat.* Vide Vitam S. Kentigerni Episc. Glasguensis n. 11. Acta S. Susannæ, &c.

Rheuma, pro ipso mari. Victor Tunnensis: *Amantius Præpositus — occiditur, & in Rheuma jactatur.* Et infra: *Hypatius — nocte cum Pompeio occiditur, & in Rheuma jactatur.* Quo loco Chronicon Alexandrinum de eodem Hypatio scribens, habet, καὶ ἐρρίφησαν τὰ λείψανα αὐτῶν εἰς τὴν θάλασσαν.

REUMARICUS, *Plenus reumate*: ita Glossa ad hos versus ex Poëta MS. infimi ævi ex Bibl. Thuana cod. 525.

Pusio, reumaricus, pullus, lapatus, & hircus.

Rheumatidiare. Papias: *Arteriati, quibus fauces reumatidiant.* Ita codex edit. & MS.

Rheumatizare, ῥευματίζειν, Rheumate, fluxione, vel rheumatismo laborare. Horatianus lib. 1. Rer. medic. c. 10. *Oculi reumatizantes.* Fulbertus Carnot. Epist. 67. 1. edit. *An morbus reumatizantis & nauseantis stomachi, an passio cerebri mentem lædens.*

RHODINUS *color*, Ῥόδινος, Græcis, Roseus. Gloss. Gr. Lat. Ῥόδινον, *Roseum.* Democritus in Physicis, inter colores τὸ ῥόδιον recenset. Apud Æginetam pigmenti genus memoratur τὸ ῥοδοειδές. Color ille roseus, inquit Salmasius, in serico tingendo olim conficiebatur ex tuberculis adnatis radici Pimpinellæ: nunc etiam fit è quibusdam seminibus allatis ex India Occidentali, quæ similia sunt cimicibus, quibus demptum caput. Anastasius in Gregorio IV. PP. *Vela de rodino quatuor, quæ sacrum altare circundant.* Chronicon Fontanellense cap. 16. *De vestimentis verò rodinum optimum unum, planetas casulas quinque*, &c.

Leucorhodinus, Roseus dilutior, in Charta donationis factæ Ecclesiæ Cornutianæ edita à Suaresio: *Vela tramoserica leucorhodina duo*, &c.

Rhodomelinus, Color partim luteus, partim rosaceus. Eadem Charta: *Mafortem tramosericum rhodomelinum aquilatum.* Vide *Melinus.*

Diarhodinus, Roseus color intensior, ex Gr. διαρρόδινος. Bulla Benedicti VIII. PP. an. 1023. in Bullario Casinensi: *Planetam diarodinam aureis listis ornatam, una cum alba & cingulo*, &c. Leo Ost. lib. 2. Chron. Casin. cap. 44. *Planetam diarodinam phrygiis aureis pulcherrimè decoratam.* Lib. 3. c. 19. *Pluviale diarodinum magnum undique auro contextum, cum fimbriis nihilominus aureis.* Cap. 30. *Pallium diarodinum cum Phrygiis.* Cap. 73. *Planetæ — diarodinæ deauratæ 3. diapistæ 2.* &c. Addel. 1. c. 47.

Dirodinum, pro *Diarhodinum*, Pallium diarhodinum. Epistola Michaëlis Imp. in Conventu Parisiensi an. 530. *Misimus — blattas duas, dirodina duo.*

RHOTHUS, *Rhotum*, Novale. Charta Germanica an. 799. apud Henschenium in Comment. prævio ad Vitam S. Ludgeri Episc. Mimigardevorensis §. 4. *Ego Folcbrat aliquantulam terram hæreditatis — à Thegaubaldo ingenuo & nobili homine comparavi in villa quæ nuncupatur — id est rothum illum quod dicitur Widuberg. Hoc rothum à supradicto nobili Franco Thegaubaldo ego Folcbrat comparavi, & aliquantos annos possedi, & in eo laboravi quod potui. Nunc autem eumdem rothum in terra aratoria, quidquid in eo unquam aratum fuit, dedi Luidgero Presbytero*, &c.

Rodum, eadem, ni fallor, notione, in alia Charta Germanica an. 801. ibidem §. 4. *Ego Betto tradidi particulam hæreditatis meæ — in pago Nivanheim, in villa quæ dicitur — id est curtile cum adjacentiis suis, uno rodo, & modico prato, & uno jurnali in terra arabili*, &c.

RIAGO. Vide *Rigus.*

RIARA, Rivus, fluvius, *riparia*, nostris *Riviere.* Charta Petri Regni Majoricarum Domini an. 1232. *Qui affrontat ab Oriente & Aquilone cum via, à Meridie cum riaria, ab Occidente cum portali quo itur ad mare.* Infra: *Per pontem per quem transit riaria prædicta ad mare.*

RIBALDI, Velites, *Enfans perdus*, Milites qui prima prælia tentabant. Rigordus an. 1189. *Dum Rex circumquaque immunita civitatis consideraret, Ribaldi ipsius, qui primos impetus in expugnandis munitionibus facere consueverunt, eo vidente, in ipsam civitatem impetum fecerunt.* Will. Brito lib. 3. Philippid.

Et Ribaldorum nihilominus agmen inerme.

Infra:

Nec minus armigeri, Ribaldorumque manipli.

Lib. 7.

Ac per plana jacent Ribaldi cum Piquichinis,
Et qui res propter venales castra sequuntur.

Infra:

Ribaldi, mercatores, & vulgus inerme.

Anonymus de Gestis Friderici II. Imp. *Et subito sagittantes, Ribaldos sine numero vulnerant.* Descriptio victoriæ Caroli Siciliæ Regis p. 847. *Ribaldi pedites*, &c. Joan. Villaneus lib. 11. cap. 139. *I Ribaldi & i Raguazzi del hoste.* Inde

Ribaldi, inter vilissimos hominum habiti, quorum vita nullius erat momenti, ex calonibus ferè semper delecti, cùm & ii calonum in castris vices persæpe agerent, impedimenta curarent, cæteraque viliora obsequia impenderent. Ut igitur id hominum genus ex ganeonibus potissimum conflatum erat, usurpata deinde Ribaldorum vox pro hominibus vilissimis, abjectis, perditis, scortatoribus, &c. cujusmodi passim depinguntur à Scriptoribus. Guillelmus Neubrig. lib. 5. cap. 2. *Cum quibusdam perditis ex illo hominum genere, quos Ribaldos vocant, ingressus sacris ædibus ignem immisit.* Willelmus Armoricus an. 1202. *Inermes Ribaldos & alios qui solent sequi exercitum propter onera deportanda.* Matth. Paris an. 1214. *Ribaldi & viles personæ.* Anno 1251. *Fures, exules, fugitivi, excommunicati, quos omnes Ribaldos Francia vulgariter consuevit appellare.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Vilissimi Ribaldi.* Vita B. Joannis Montismirabilis, in Chronico Abbatiæ Longipontis: *Quærente itaque Priore, quid ergo esset acturus, respondit se velle Ribaldum fieri. Quo audito, Prior admirans ultra modum, Verumne est, inquit, quod dicitis, optare vos esse de genere hominum apud Deum & homines contemptibili, & in ipsorum numero computari? nonne ergo talium more, vos cum illis oporteret jurare, & frequenter pejerare, & ad decios ludere, tabellam comportare, pellicem circumducere, inebriari sæpissime? Nequaquam, Joannes ait, & ut verbis ejus loquar, Ribaldi sunt, & Ribaldi. Est namque nonnullis quasi pro officio stabulum mundare, fimum comportare, quibuslibet abjectis rebus agendis & tolerandis humiliter subjacere, & in sudore vultus sui panem suum manducare, quorum vita licèt ab hominibus vilis reputetur & despecta, est tamen laudabilis, & in conspectu Domini valde pretiosa.* Ita etiam *Ribaldos* describunt Albertus Stadensis an. 1224. Albertus Argentin. p. 103. 136. Autor Vitæ B. Jordani Generalis Prædicat. n. 57. Privilegia Academiæ Viennensis in Austria rubric. 18. apud Lambecium lib. 2. Commentar. de Biblioth. Cæsarea cap. 5. Magnum Chronicon Belgicum an. 1212. Chronicon Rotomag. an. 1251. Waddingus in Annalib. Minor. an. 1317. n. 35. an. 1321. n. 14. Joannes Villaneus lib. 7. cap. 9. Ericus Upsaliensis lib. 1. Hist. Suecorum pag. 8. Michaël Scotus lib. 4. Mensæ Philosophicæ cap. 6. 37. &c.

De ejusmodi calonibus Castrensibus agunt etiam Scriptores nostrates non semel. *Le Roman de Garin* MS.

N'a en la route, ne ribaud ne garçon.

Guill. *Guiyart* MS.

Ribauz qui volentiers oidivent,
Par coustume d'antiquité,
Queurent aux murs de la cité.

Alibi:

Ribauz ruent pierres cornuës,
Qu'en fondes balançent & hoschent.

Idem Poëta:

Bruient soudoiers & Ribaus,
Qui de tout perdre sont si baus.

Idem an. 1214.

Ribaus qui de l'ost se departent,
Par les chans çà & là s'espardent,
Li uns une petite pilete porte,
L'autre croc, ou maçue torte.

Mox de iisdem:

Communement sont mal vestus.

Denique anno 1304.

Leurs conrois par les chans devisent,
Sans tenir conte de ribaud.

Vetus Chronicon MS. sub an. 1230. in Tabulario S. Maglorii Paris.

En tel point fu li Quens Thibaut,
Qu'il ala nus come un ribaut,
Un autre ribaut oveques lui
Qui ne fut connu de nullui.

Ribaldi, etiamnum nostris, Libidinosi ac Scortatores dicuntur, quod scilicet. *Ribaldi* pro hominibus perditis, & scorta publica sectantibus haberentur; seu quod instituta in Regum nostrorum aula *Ribaldorum* cohors, de qua mox agemus, in ejusmodi ganeones, vel in scorta publica, quæ Regium Comitatum sectabantur, inquirerent, atque adeo cum lupanaria ingrederentur, ad capiendas meretrices, ipsasmet sibi conciliarent, & lenonum vices agerent. Gloss. Lat. Gall. *Zelotypia, Ribaudie. Zelotypus, Jaloux, ou Ribaux. Lena, Ribalda, vel conciliatrix stupri.* Angli Lenones, *à bawd*, vocant, & obscœnas meretriciasque confabulationes, *Bawdry & Ribaldry*. Joan. de S. Victore l. de Adversitate prosperitatis cap. 2. *Est enim velut meretrix difformiter formosa, & pulchra turpiter, quæ lubricos & infames quosque parasitos atque ribaldos ad suum amorem ob sui pulchritudinem allicit.* Concil. Parisiense an. 1212. c. 16. *Ne — conventionem ribaldorum ibi recipiant.* Concilium Nimociense an. 1298. c. 4. *Uxores quæ dimissis propriis viris adhærent suis adamatoribus aut ribaldis. Clerici ribaldi*, in Concilio Senonensi an. 923. sub Galtero Archiep. c. 13. in Concilio apud Castrum Guntheri c. 21. *Ribaldæ ancillæ*, apud Boherium Decis. 49. n. 2. Guill. *Guiart* an. 1204.

Houllier, & ribaud & paillart,
Qui toujours la guerre commencent, &c.

Ribaudie, Scortatio, meretricatus. *Le Roman d'Abladane* MS. *Et saciès que tout les bons compaignons qui oncques avoient menè ribaudie en luxure en la cité d'Abladane, furent à cele feste*, &c. *Ribaldaglia*, meretricium, scortatio, apud Matth. Villaneum lib. 4. c. 91. lib. 9. cap. 28.

Rex Ribaldorum, dictus Minister in comitatu Regio, cujus munus erat in crimina quæ in eo perpetrabantur, inquirere, ac de iis decernere & judicare: cujus quidem officii nomenclatura desiit regnante Carolo VI. sub quo, qui *Rex Ribaldorum* antea dicebatur, *Præpositus Hospitii Regis* postmodum appellatus est. Ita quidem Tillius, quod alii in dubium vocant, ac præsertim Miramontius in Tractatu de Præposito Hospitii, quem consule, si lubet. Id constat, ejusmodi Ministrum Regium jam notum sub Philippo Augusto. Nomina Prisionum in bello Bovinensi an. 1214. *Rogerus de Wafalia. Hunc habuit Rex Ribaldorum, quia dicebat se esse servientem.* Exhinc *Regis Ribaldorum* mentio passim occurrit in veteribus Tabulis, ubi etiam de ejus officio ac juribus agitur. Computum Hospitii an. 1312. *Præpositus Regis Ribaldorum, qui duxit 4. valletos qui vulneraverant* &c. Statutum pro Hospitio Regis Philippi an. 1317. *Grasse-Joe Roi des Ribaux ne mangera point à court, mès il aura six denrées de pain, — & sera monté par l'escuerie, & se doit tenir tousiours hors la porte, & garder illec qu'il n'y entre que ceus qui i doivent entrer.* Idem Statutum: *Item assavoir est que les Huissiers de salle, si tost comme l'en aura crié, Aux Queux, feront vuider la salle de toutes gens, fors ceus qui doivent mengier: & les doivent livrer à l'huys de la salle aux varlets de porte, & les varlez de porte aux Portiers: Et les Portiers doivent tenir la cour nette, & les livrer au Roy des Ribaux; & li Rois des Ribaux doit garder que il n'entre plus à la porte, & cil qui sera trouvé defaillans sera pugny par le Maistre de l'hostel qui servira la journée.* Carolus Pulcher Rex testamento suo an. 1324. Regi Ribaldorum 20. & ejus Præposito 10. solidos legavit. Regestum Cameræ Comput. Paris. sign. B. incipiens ab an. 1330. fol. 61. & 62. *Les Gens des Requestes du Palais imposent silence perpetuel à deux femmes qui s'estoient pourveuës contre un Arrest de la Chambre, à peine d'estre livrées au Roy des Ribauls, & d'estre punies comme infames.* Computum Hospitii Ducis Normanniæ & Aquitaniæ an. 1388. *Jean Guerin Roi des Ribaux pour les despens de lui, & de trois autres, en allant de Corbeul à Sedane mener Guillet, n'agueres Roi des Ribaux, & le Picardiau son Prevost, pour faire mettre iceux au pillori*, &c. Ex Aresto Parlamenti 16. Mart. 1404. docemur præterea, *que les vallets du Roy des Ribaux ne portoient verges, comme faisoient les Huissiers de la salle & Portiers de l'Hostel du Roy, & que les Maistres de l'Hostel du Roy avoient jurisdiction sur lesdits vallets du Roy des Ribaux.* Sed de Regis *Ribaldorum* officio audiendus in primis Butelerius in Summa Rurali lib. 2. tit. 1. ubi de Præposito Marescallorum: *Item a ledit Prevost le jugement de tous les cas advenus en l'ost ou chevauchée du Roy, & le Roy des Ribaulx en a l'execution. Et s'il advenoit que aucun forface, qui soit mis à execution criminelle, le Prevost de son droit a l'or & l'argent de la ceinture au malfaiteur, & les Mareschaulx ont le cheval, & les harnois, & tous autres hostils, se il y sont, reservé les draps & les habits quels qu'ils soient, & dont ils soient vestus, qui sont au Roy des Ribaulx qui en fait l'execution. Le Roy des ribaulx si se fait toutefois que le Roy va en ost ou en chevauchée appeller l'executeur des sentences & commandement des Mareschaulx & de leur Prevost. Le Roy des Ribaulx a de son droit, à cause de son Office, connoissance sur tous jeux de dez, de berlens, & d'autres qui se font en ost & chevauchée du Roy. Item sur tous les logis des bourdeaulx, & des femmes bourdelieres, doit avoir deux sols la sepmaine. Item a l'execution des crimes de son droit, les vestemens des executez par justice criminellement.*

Quod verò ad jurisdictionem Regis Ribaldorum in scorta publica spectat, extat in hanc rem insigne satis monumentum in Regesto chart. signat. 117. an. 1380. n. 176. quod hisce verbis concipitur: *Remissio pro Petro & Stefano Calce fratribus, ac Cola dicti Petri uxore, de terra Bellijoci, exponentibus quod Antonius de Sagiaco se gerens pro Ribaldo, & se dicens de ordine seu de statu Goliardorum, seu Buffonum, & ad causam hujusmodi super qualibet muliere uxorata adulterante, sibi competere & posse exigere quinque solidos, & pro eisdem dictam talem mulierem de suo tripede pignorare, de talique & alio vili questu, quem sub umbra ribaldiæ, goliardiæ, seu Buffoniæ hujusmodi à simplicibus mulieribus licet probis, ac in tabernis quas frequentabat, & aliàs inhonestè petebat & procurabat sibi dari, vivebat, die quadam venit ad Colam prædictam, & ei contra veritatem imponens quod ipsa cum alio quam viro accubuerat, petiit ab ea quinque solidos hac occasione sibi dari, alioquin pro eis ipsam pignoraret de suo tripede, ut dicebat. Anno 1380. mens. Aprili post Pascha.*

De vocis *Ribaud* etymo, multa multi dixere. Quidam à *Baud*, Anglico, Leno: Acarisius, à *Raubare*, vel à *Rebellis*, deducunt. Henschenius ad Vitam S. Richardi Episcopi Cicestrensis à Germanico *Rue*, otium, vel *Raub*, præda. Vide Oct. Ferrarium in Orig. Ital.

Incertum porrò an à *Ribaldis*, de quibus egimus, indita fuerit eadem nomenclatura, nescio cui currus speciei

ciei, quem *Ribaud* pariter vocat Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS. in Philippo Augusto:

Karaites ont quises, & cars,
Bouroüaites, ribaus, soumiers,
Roucis, & jumens, & coliers.

Ribaudeau vocat Froissartes 2. vol. cap. 97. ubi describitur: *Quant celui disner fut passé, il se mirent en ordonnance, & se retirerent tous entre leurs ribaudeaux. Ces ribaudeaux sont broüettes hautes, bandées de fer en la pointe, qu'ils souloient par usage mener & bouter avec eux. Ils les arouterent donc devant la bataille, & là dedans s'enclouierent.* *Ribaudequins* appellant Georgius Castellanus in Hist. Jacobi Lalani cap. 94. & Joan. Molinetus fol. 96. v.

RIBATICUM. Vide *Ripaticum.*

RIBERIA. Vide *Riparia.*

RICELLUS, Species panni pretiosi. Rollandinus in Chronico lib. 1. cap. 13. *Fuit etiam castrum talibus munitionibus undique præmunitum, scilicet varis, & griseis, & cendatis, purpuris, samitis, & ricellis, scarletis, baldachinis, & armerinis.*

RICHINUS. Vide *Rechinus.*

RICIUM. Fragmentum Petronii: *In alio pedicellum vides, in te ricium non vides.* F. *Vitium.*

RICLINUM. Vide *Rechinus.*

RICTINARES, μυκτῆρες. Ita habent Glossæ Gr. Lat. MSS. ubi editæ, *hæ nares, singulare non habet.* Infra, μύσαξ, *Rictus.*

RICULA, *Mitra virginalis capitis*, in Glossis Arabico-Lat. Fortè *Reticula.* Vide in hac voce.

RICULUS. Joan. Bromptonus in Ricardo I. *Camelorum verò & dromedariorum onera portantium ad 4700. numerus æstimabatur. Multitudo verò riculorum & asinorum, onerariorum sub numero leviter non cadebant.* Quidam emendant *curriculorum*; malim *vehiculorum.*

RICI *homines*, id est *divites*, ita dicti præcipuæ nobilitatis proceres apud Aragonenses, quos alii vulgò *Barones* vocant, de quibus pluribus egimus ad Joinvillam p. 51. ubi docuimus eadem ferme nomenclatura nostros donasse Barones ipsos, quos *Riches hommes* vulgò vocabant. Leges Alfonsinæ part. 4. tit. 25. lege 10. *Ricos omes, segund costumbre de España, son llamados los que en las otras tierras dizen Condes, o Barones.* Vitalis Episcopus Oscensis: *Barones autem quasi boni homines, à Bar, quod idem est quod Beatus, & ones, quod idem est quod homines, &c. qui etiam Rici, id est divites, sunt vocati. Horum talis est conditio. Quod quamcitò aliquis Mesnadarius à Domino Rege honorem fuerit consecutus, ad numerum Militum sustentandum, Ricus homo fit postea, sive Baro.* Michaël *del Molino* in suo Repertorio: *Ricus homo, secundum Foros Aragonum, dicitur ille qui est dominus alicujus Varoniæ.* Mox addit: *Non tamen intelligas quod dicitur Ricus homo, secundum Foros, ille qui plures habet pecunias, sed ut superdictum est: & adde quia omnes magnates, puta Comites, Duces, Marchiones, & Vicecomites dicuntur Rici homines, secundum Foristas: quia isti communiter habent plures Varonias, & sunt plusquam Varones. Riches hommes*, apud nostros. Guill. Guiart an. 1302.

O ceus que nous ramentevomes,
Grant plenté d'autres riches hommes.

Idem an. 1304.

Li Riche homme communement
Refont en l'eure sans atendre
De toutes pars leurs tentes tendre.

Divites, in Legibus Edwardi Confessor. c. 29. & apud Henricum Rebdorffensem an. 1347.

Constat porro vocem *Rico* apud Hispanos, ut *Riik* apud Germanos, & *Riche*, apud nostros, ortam à Septentrionalibus populis, quibus familiarem fuisse ostendunt planè virorum apud illos illustrium nomina quæ in *ric* desinunt, ut *Theodoricus*, *Alaricus*, &c. de cujus tamen vi non una est sententia. Videtur enim *fortem* interpretari Fortunatus lib. 8. Poëm. 1.

Chilperice potens, si interpres barbarus adsit,
Adjutor fortis, hoc quoque nomen habet.

Alii *divitem*, ut Philippus Eystetensis in Vita S. Willibaldi cap. 11. *O beate Richarde, qui valde dives Latina lingua interpretaris.* Conradus Urspergensis anno 1152. de Friderico I. Imp. *Cum ex nominis sui interpretatione Pacis dives vocitaretur.* Smaragdus ad Donati Partes, *rich*, potentem semper interpretatur v. g. *Helperich, adjutorium potens: Altrich, senex potens: Artrich, durus potens*, &c.

RIDELLUS, Cortina, ex Gallico, *Rideau.* Monasticum Anglic. to. 3. part. 2. *Tres capæ ejusdem sectæ, cum toto apparatu altaris, sine ridello.* Occurrit ibi pluries.

RIEFLARE, Per vim auferre, rapere, ex Saxon. ꞃıeꝼıan, spoliare, rapere, *raubare*, nostris *Dérober.* Nam vox formata ex ꞃeaꝼ, & ꞃıeꝼ, vestis, indumentum, quæ & spolium & rapinam significat. Hinc Anglis *Rifling*, populatio, nostris *Rafle*, direptio. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 57. *Quod si de manifestis & confessis agatur, ubi quis peccavit, ibi rectum faciat, vel de suo ad valens forisfacti pro in borgo retineantur, considerate scilicet, & coram testibus, & ratione hoc, non furore fiat, ne rieflatum reputetur, & justitia repetentis in injustitiam convertatur. — Sæpe enim contingit ut hoc modo depositum pro furto & rieflato, & quoquomodo defraudato, postea fuerit intentiatum* (f. intertiatum) *& ad hoc denique comprobatum.*

RIESA, nostris, *Riez*, *terres non labourées*: quasi *Resides terræ*, ut quidam censent: at Consuetudo Herliacensis art. 4. indicat ita dictas, quasi *rejectas*, & derelictas, *terres abandonnées*, dum eas vocat *terres demeurées à rejets. Agri deserti*, in l. 12. C. Th. de Ann. & trib. *Centuriæ desertæ*, in l. 10. eod. *Deserta & squalida loca*, in l. 2 & 12. eod. Cod. de Indulg. debit. *Inutiles, defectivi*, in l. 3. eod. Cod. de Exaction. Apud Aggenum de Limitib. agror. dicuntur *relicta loca*, quæ sive iniquitate locorum assignari nequiverunt, sive ex voluntate conditoris, hoc est mensoris relicta, limites minimè acceperunt: vel denique quæ vis aquæ obtinuit. Quæ quidem loca plerumque proximi possessores invadunt, & opportunitate loci irritati agrum obtinent, &c. Charta Hugonis *de Montcornet* anni 1222. in Tabulario Fusniacensi: *Pasturare poterunt, per omnia nemora mea, exceptis quibusdam locis, quæ vulgo dicuntur Rieses. — In prædictis verò riesis pasturare non poterunt.* Ibidem: *In riesis meis dedi & concessi annuatim eisdem decem cartatas feni. Riez, & pasturages*, in Consuetud. Bononiensi art. 133. *Laisser les terres en riets*, in Atrebatensi veteri art. 39. 62.

RIFFLETUM. Monasticum Anglic. to. 1. p. 326. *Et totam terram Warini de Wacy, quam mater mea eis ante dederat, & messuagium ejus, cum duobus riffletis circumjacentibus.* Vide *Refletum.*

RIFFLURA, Levis plaga in cute, ex Gallico *Riffure*: illud verò fortè ex *Riefflare*, de quo supra, rapere, ita ut *riffura* sit eorum quibus caro leviter *rapitur*, ac vellitur. Bracton lib. 3. tract. 2. c. 23. §. 2. *Utrum ibi sit plaga, vel rifflura*, ad hoc quod procedat duellum. Cap. 24. §. 2. *ruffura*, scribitur, & in Fleta lib. 1. c. 41. §. 3.

RIFFO, Monetæ species, in Charta an. 1195. apud Nic. Chorjerium, qua quidam Girardus vendit Ecclesiæ Viennensi quidquid possidebat Viennæ *centum Riffonibus, datis inde septem libris*: unde colligit idem Chorjerius centum *Riffones* septem libras confecisse. Fortè fuit moneta Monasterii S. Ruffi Valentiæ cavatum, ita ut legendum fuerit *Ruffonibus.*

RIGA, Striga, sulcus terræ, ager sulcatus, nostris *Roye*, vel *Raye de terre*, vox formata fortè à *Rigor*, de qua infra, id est limes rectus, vel quicquid in rectum aratur. In Glossis MSS. *areola* exponitur *riga hortorum.* Ita porrò videtur usurpare Concilium Duziacense I. part. 4. cap. 5. *Nec unam rigam de terra, nec ullum habebat mancipium proprium.* Et Charta Fulcoudi Abbatis S. Pha-

ronis Meldens. *Anathematizavit cunctos, qui ex supradicta terra aliquam fraudem facere præsumerent, vel usque ad unam rigam minuerent.* At

Riga pro agrario, aut tributo ex agris, videtur usurpari à Marculfo lib. 2. form. 36. *Ita ut ab hac de ipso jure hæreditario — in tuam revoces potestatem, & nullam functionem, aut reditus terræ, vel pascuarium — non debeatis, nisi tantum, si ita vult, riga.* Vetus Formula apud Bignonium: *In ea ratione, ut riga exinde in cultura dominica arare & recondere faciam.* Item: *In ea ratione, ut riga & alios reditus terræ persolvam.*

Riga, Linea, sulcus literarum, Theutonibus, *Rige*, vel *reige*, series, ordo. Guibertus lib. 1. de Vita sua cap. 22. de fulmine: *Dextrorsum enim per arcum, cui percussa imago suberat, flamma lambens in cæmento arcus descendendo bifurcam nigredinis rigam fecit.* Chronicon Windesemense lib. 1. cap. 27. *Hanc professionis suæ formam manu propria in membrano pergameni conscriptam parvula cruce in ultima riga consignatam — obtulerunt.* Vide Ferrarium in *Riga*, & infra in *Rigus*.

RIGABELLUM, Instrumentum musicum, cujus usus erat in ædibus sacris, antequam organa Italis omnino familiaria essent. Vide Sansovinum in Descript. Venetiarum 2. edit. p. 179.

RIGAGO, *Rigatus*. Vide *Rigus*.

RIGOR, Gr. εὐθεία, Frontino & Agrimensoribus appellatur *quicquid in agro mensori operis causa ad finem rectum fuerit: quicquid verò ad horum imitationem in forma scribitur, linea.* Idem Frontinus: *Rigor est quicquid inter duo signa, vel in medio lineæ rectum perspicitur.* Vetus Inscriptio 711. 3. *Huic cedat in rigorem maceriæ & furcarum, & ara in qua fur cepem.*

RIGUS *Rigulus*, Rivus, rivulus, nostris *Rigole*. Lexicon Cambro-Britannicum: *Rhigol, fossula, sulcus.* Passim occurrit in Tabulario Casauriensi. Hinc *Rigora*, enuntiatione Longobardica, apud Leonem Ost. lib. 3. c. 19. ut *rivora*, apud Gromaticos, pro *Rigus*, & *Rivus*.

Rigago, eadem notione. Tabularium Casauriense: *Et de ambobus lateribus fine rigagines cum vineis & pomis*, &c. Alibi: *De alio latere fine ripa Fossecana, quomodo descendit Alegonjanum ad ipsam rigaginem.* Rursum: *Et remisit intentionem quam misit de Poio de Arnaro fine Rigo Bussi, & fine Rigagine de Augeano, & pergit in rigo Bussi, & fine ipsa rigagine quæ pergit inter Arnacio & Pretetulo.* Alio loco: *Et de alio latere fine rigagine, & quomodo ipsa rigagine mergit in rivo Cupo.* Bulla Cælestini III. PP. apud Ughellum in Episcopis Theanensib. *Et exinde pergit in rigaginem, quæ ducit juxta Ecclesiam S. Mariæ, & ipsa rigago mittit in flumine de Gavigliano, &c.* Chronicon S. Bartholomæi de Carpineto lib. 2. p. 1242. *Terram modiorum decem, quæ habet fines viam Salariam & rigagines.*

Riago, eadem pariter notione. Charta Caroli M. Imp. in Chronico S. Vincentii de Vulturno p. 677. *Ultra montes extrinsecus circundantes in hortum usque riaginis quæ nominatur Ravennola*, &c. P. 689. *Montes extrinsecus circumdantes in ortum usque riaginis quæ nominatur Ravennola, & à capite ejusdem riaginis venientes juxta montes publicos in montem usque Benafrum*, &c. Adde pag. 689.

Rigatus. Charta Urracæ Reginæ Hispaniæ an. 1116. apud Sandovallium: *Et inde ad Petram fitam, & inde ad illum rigatum quod est inter Fenelope & Casal de Rex.* Ibidem, *Ribulus*, pro *Rivulus*, non semel occurrit.

RIMATH, Jusjurandum, quod quis cum toto conjuratorum cœtu vel numero dabat, à Saxon. à ꝛime, *numerus*, & aꝺ, *juramentum*. Vide Leges Adelstani Reg. cap. 15. & supra in *Cyreath*.

RINATRIX. *Serpens veneno aquam inficiens*, in Gloss. Arabico-Lat. ubi perperam Rixatrix. Papias: *Rinatrix, serpens aquam veneno inficiens: in quocumque enim fonte fuerit, suum ibi immiscet venenum.* Vide *Natrix*.

RINCA, *Ringa*, Baltheus militaris, cingulum militare. Catholicon Armoricum: *Ren, Gall. Mener. Rengen, Gall. Renge ou resne de cheval.* Jus Feudale Saxonum cap. 33. §. 5. *Antequam vassallus accedat ad dominum, gladium, cultellum, & calcaria — deponat, quia si in his se neglexerit, reus est pœna, annulos & fibulas, & omnia ferrea, rincas & barras, propter opinionem stultorum.*

Ringa. Bracton lib. 1. c. 8. §. 2. *Quando eos accingunt gladiis, id est ringis gladiorum.* Idem §. 3. *Ringæ enim dicuntur quod renes girant & circumdant, unde dicitur, Accingere gladio tuo &c. Et ringæ cingunt renes talium, ut custodiant se ab incessu luxuriæ, &c.* MS. Spelmanni habet ubique *renga*. *Le Roman de Garin*:

Li ceint l'espée par la renge d'or fin.

Computum Stephani Fontani Argentarii Regii 1. Julii an. 1352. cap. *d'orfaverie*; *Pour faire & forger le coispel d'une espée, rebrunir la croix, le pomeau, la boucle & le mordant de la renge.* Etymon porrò vocis attigit Bractonus, dum ait *ringas* dictas, *quod renes girent & circundent*: à *ringus* quippe vel *hringus*, i. circulus deducitur. Vide *Hringus*. Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 2062. Ῥένδα, ζώνη, λωρίον, ὃ οἱ βασιλεῖς διαζωννύονται. Ubi ῥένγα fortè legendum.

RINGUS. Vide *Hringus*.

RINGELDIUM. Vide *Raglorium*.

RINTA. Charta an. 1081. pro Monasterio S. M. Pinarolensi: *Dono & offerro — sedimonium unum cum rinta, cum area quæ ibi extat, & campo insimul tenenti.* Alia an. 1098. *Tam in seminibus, rintis, silvis, cum areis in quibus extant.* Vide Probat. Histor. Sabaud. pag. 19. 20. 27.

RIOTTA, Illicitum factum per tres ad minus perpetratum, ut est verberatio alterius, violenta possessionis arreptio, aut aliquid hujusmodi. Vide Cowellum lib. 4. tit. 18. §. 50. & Rastallum. Galli etiamnum *Riotes*, ut Itali *Riotte*, appellant ejusmodi rixas. Joan. Villaneus lib. 9. cap. 304. *Venendo tra loro à riotta.* Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS.

A tant commencent environ
A rihoter tout li Baron,
Et Ferrans & si Cevalier
Se comencent à desrangier.

Vide v. cl. Ægid. Menagium in Orig. Francic.

RIPA, idem quod *Ripaticum*, de quo infrà. Charta Gregorii V. PP. apud Ughellum to. 2. p. 349. *Donamus tibi tuæque Ecclesiæ districtum Ravenn. urbis, ripam integram, monetam, toloneum, mercatum, muros, & omnes portas civitatis.* Charta Ottonis III. Imp. ibidem p. 374. *Comitatum Comaclens. cum Episcopatu suo & ripa.* Infra: *Ejus Ecclesiæ districtum cum portis, ripis, & portubus*, &c. Adde Bullam Honorii III. PP. ibid. p. 959.

RIPAGIUM. Vide *Ripaticum*.

RIPANI. Vide *Ripuarii*.

RIPARIA, Fluvius, ex Gallico, *Riviere*. Charta Joannis Regis Angliæ pro libertatib. Angl. an. 1215. *Nec villæ nec homo distringatur facere pontes ad riparias, nisi qui de antiquo & jure facere debent, nulla riparia de cætero defendatur, nisi illa quæ fuerat in defenso tempore Henrici Regis avi nostri.* Matth. Paris. an. 1231. *In quodam prato, quod ripariam habebat vicinam paludibus obsitam.* Infra: *Milites verò cum à fratre requirerent, si possent ripariam & pratum equites cum securitate transire*, &c.

Riparia, Ripera, Ripa, littus maris: unde dicta *la riviere de Gennes*, *La riviera di Genoa*, Joanni Villaneo lib. 1. cap. 43. *La riviera di Sena*, lib. 1. c. 65. *La ribera de Pisa, & de Genoa*, apud Montanerium c. 194. Bonifacius VIII. PP. in Bulla an. 1301. apud Wadding. *Tam in civitate Januensi, quam in ejus provincia, riparia, & districtu*, &c. Will. de Baldenzel in Itinerario Terræ Sanctæ: *Prope civitatem, quæ Naulum dicitur, in ripariis Januæ situatam, prosperè perveni.* Vide Hist. Beneharnensem lib. 7. cap. 30. n. 13.

Ripera. Sanutus lib. 1. part. 1. cap. 1. *Quorum* (portuum) *tres sunt in terris & riperis sub dominio Tartarorum, qui*

in Persia dominantur.

Riberia, in Charta Guidonis Regis Hierosol. an. 1190. in Annalib. Massil. p. 336.

Ribeyralia. Vetus Charta apud Gariellum in Episcopis Magalon. pag. 196. *Præpositus verò ostendisset pluribus instrumentis dicta ribeyralia, quæ confrontantur cum garriga pontis, ad ipsam Magalonensem Ecclesiam jure pertinere*, &c.

RIPARIENSES, & *Ripenses*, qui in *ripa* per cuneos, & auxilia constituti erant, quorum minor dignitas erat, quam *Comitatensium*, quibus & opponuntur. Vide Jacobum Gotofredum ad l. ult. Cod. Theod. de Re militari.

RIPARIUS, *Ripparius.* Statuta Venetorum an. 1242. lib. 6. c. 4. *Faciat publicè in banno stridari per Gastaldionem, vel Ripparium, aut ministerialem curiæ*, &c. Vide *Guiffa*, *Ripaticum*.

Riparii, Cowello dicuntur, qui à littore maris pisces deferunt in omnem Angliæ partem, Anglis *Ripiers.* A *Ripa* nomen deducit, quod piscium commercia penes eos sint, qui ad fluviorum *ripas* & maris littora potissimum sunt. Spelmannus verò ab Angl. *Reip.* fiscella, qua in devehendis piscibus utuntur. *Ripariorum* istorum meminit Camdenus in Sussex. pag. 237. 3. edit. Aliàs in Gloss. Lat. Græc. *Riparius* exponitur ὀχθοφύλαξ.

Riparii, in Charta Ludovici Pii apud Ughellum to. 4. p. 789. dicuntur qui *Ripaticum* exigunt. Locum vide in hac voce.

RIPATICUM, *Tributum quod accipitur in ripis*, Ugutioni: scilicet pro ripis, seu aggeribus, cujusmodi sunt *Torsiæ* Ligeris, continendis, vel *tuendis*, ut loquitur Siculus Flaccus pag. 15. vel pro mercibus quæ exponuntur in ripis: vel denique pro facultate ripas terendi ad subvehendas naviculas. Ugutionis explicationi favet Capitulare 1. an. 819. c. 17. in quo vetantur exigi telonia, *cum necesse non est fluvium aliquem per pontem transmeare, vel ubi navis per mediam aquam aut sub pontem ierit, & ad ripam non appropinquaverit, neque ibidem aliquid emptum vel venundatum fuerit.* Capitul. an. 821. c. 1. *Volumus — ut nullus teloneum exigat, nisi in mercatibus, ubi communia commercia emuntur ac venundantur, neque in pontibus, nisi ubi antiquitus telonea exigebantur; neque in ripis aquarum, ubi tantas naves solent aliquibus noctibus manere*, &c. Diploma Sigeberti Regis Austras. apud. Henschenium in S. Sigeberto 1. Febr. §. 2. n. 27. *Telonium — tam quod navalis evectio conferebat, quam undique negotiantium commercia in telonio, aut quolibet ripatico, ex ipsis portubus superius nominatis in fisco nostro solebat recipere*, &c. Charta Caroli M. apud Will. Hedam in Albrico Episcopo Trajectensi: *Et cum ea ripaticum illum super Lekia & Iselam.* Adde M. Chronicum Belgic. pag. 47. Charta ejusdem Caroli M. pro Ecclesia Veronensi apud Ughellum: *Navalia telonia, quæ Ripaticos vocant.* Alia ejusdem Regis to. 5. p. 1561. *Seu etiam per Padum, sursum vel deorsum navigando ripaticum tollendo*, &c. Charta Ludovici Pii ex Tabulario Fossatensi f. 8. *Neque quod vulgo dicitur Ripaticum, neque rotaticum, aut pontaticum, vel portaticum*, &c. Alia ejusdem Ludovici apud Ughellum to. 4. pag. 789. *Debitum reipublicæ quod est ripaticum & palifictura*, &c. Charta Caroli C. apud Doubletum pag. 806. *Nec non forestam aquaticam à fluvio Saure usque Cambreias cum ripaticis, quam nunc usque nostra visa est dominari potestas: atque indulgemus omnes exactiones regias in aqua cuicumque potestati subditi sint ripatici, sive in terra, quemadmodum olim Reges tenuerunt*, &c. Charta Ludovici Reg. Fran. an. 1118. in M. Pastorali Eccl. Paris. l. 19. ch. 70. *Nemo teloneum, neque quod vulgo Ripaticum, nec rotaticum*, &c. Charta an. 1345. *Possunt habere & tenere molendina in flumine Tanegri — solvendo ripaticum consuetum, videlicet minas 10. & stop. 10. pro quolibet molendino.* Infra, *Ripagium* id juris vocatur. Vide Fleetam lib. 2. c. 66. §. 17. Occurrit passim in Chartis aliis, apud Godefridum Monach. S. Pantaleon. an. 1167. Ughellum to. 2. pag. 18. to. 5. p. 411. 600. in Hist. Pergamensi to. 3. pag. 413. apud Doubletum in Hist. Sandionysiana p. 656. 732. Hemereum in Academia Paris. pag. 33. Beslium in Episc. Pictav. p. 28. Guichenonum in Episc. Bellicensib. pag. 32. Chiffletium in Trenorchio pag. 193. & alios. His addo quæ habet Sabellicus Decade 1. lib. 4. Hist. Venet. pag. mihi 108. *De portoriis solvendis, quæ & ripatica vocant.*

Rivaticus, in Chartis Caroli Simplicis, & Joannis XV. PP. apud Vassorium in Hist. Noviomensi pag. 680. 734. & in Charta Lotharii Regis, apud Doubletum pag. 787.

Ribaticum, in Chartis Arragonensibus apud Joan. Dametum in Hist. Regni Balearici p. 203. 207. 266.

Ripagium, *Rivagium*, ex Gallico *Rivage*, quomodo hæc præstatio vocatur. In Tabulario Monasterii Deip. Santonensis, Ostensius D. Talaburgi dimittit eidem Monasterio, *ripuagium, & quidquid consuetudinis habebat in navibus B. Mariæ afferentibus vel referentibus aliquid per Talleburgum.* Tabularium Angeriacense fol. 244. *Quidquid erat nostri juris in obedientia eorum quæ vocatur Esnenda, sive sit teloneum, sive ripagium, sive venditio*, &c. Regestum Constabulariæ Burdegal. fol. 37. *Omnis navis onerata sale, solvit de rivagio 12. den.* Charta Raimundi Guillelmi de Aguto D. Toloni an. 1224. *Mercatores verò teneantur dare antiquam lesdam & usitatam, vel usaticum, vel ripagium antiquum, & nihil ultra.*

Rivagium, eadem notione. Charta Philippi IV. Regis Franc. an. 1308. ex Regesto 2. ejusdem Regis n. 9. *Item rivagium de Jauzi 4. solid. annui reditus æstimatum.* Regestum Peagior. Parisiens. tit. *Du rivage de Seine: Se home à Paris achete vin en greve, & il le met en son celier, il doit maille de rivage*, &c. Infra: *Tout avoir qui entre en l'eauë, ou isse de l'eauë, chacun fardeau doit obole de rivage.* Charta Occitanica an. 1311. ex 47. Regesto Tabularii regii n. 130. *In terra seu ribaiaragio Lumelli.* Infra: *Contra piscatores applicantes, seu ribagium facientes*, &c.

Riparius, cui *Ripaticum* competit, vel qui illud colligit. Charta Volfgeri Patriarchæ Aquileiensis an. 1205. in Bullario Casinensi to. 2. p. 238. *Stabilimus etiam & confirmamus eidem Monasterio tres stationes — scilicet in foro Aquileiensi super ipsam ripam fluvii Narisæ, juxta Venetiarum stationes. Unde neque Advocato, neque Vicedomino, neque Ripario, neque alicui personæ magnæ sive parvæ aliquod obsequium quovis ingenio vel debeant vel impendant.*

RIPATOR. Radulfus de Diceto & Matth. Paris an. 1191. *Juxta sonitum illius instrumenti, quod à Ripatoribus vocatur Tabur, subitò cercella quædam alarum remigio perniciter evolavit.* Ubi Somnerus, *Messorem* interpretatur, à Saxon. ꞃıpeꞃe, & Anglico *à Ripper*, vel *Reaper*, quod idem sonat; nisi, inquit, quis malit *raptorem* intelligendum, qui Saxon. ꞃeaꝼeꞃe. Sed cum hæc acta narret Radulfus ad ripam maris, videntur *ripatores* iidem qui *riparii*, de quibus supra, qui in maris vel fluviorum ripis manent.

RIPATORIUM, Ripa ad quam appellitur, in Charta an. 1236. ubi & *arripatorium* dicitur. Locum vide in *Capitium molendini.*

RIPULIO. Vide *Spinaticus.*

RIPUARII, *Ribuarii*, dicti qui ad Rheni ripas, cis fluvium, non citra, uti vult v. cl. Audigerius, consederant, maximè qui ad Rheni, Scaldis, & Mosæ, Hollandi scilicet, Luxemburgenses, Gheldrenses, Juliacenses, &c. uti observatum ab Isaaco Pontano lib. 2. Orig. Franc. pag. 174. & aliis. Longè enim probabilior ea sententia quam Chiffletii in Vindiciis Hispanicis pag. 44. qui ab ignobili fluvio *Rura* dictos scripsit: tametsi Frodoardus in Chron. an. 923. *Ru-*

ram fluvium in *pago Ribuario* statuat. Sed & Browerus in Proparasceve Annal. Trevir. pag. 68. 95. 1. edit. ait repertam inscriptionem veterem Caraduni, quod hodie *Caerden* vocant, viculo ad Mosellæ ripam sinistram, haud procul Monasterio, ex qua *Ripanos* horum fluviorum accolas sub Romanis dictos colligit: VC. I. GENIO. VICANO. OMNIBUS. OB. MEMORIAM RIPANORUM. MARIANUS RIPANUS. Utut sit, iidem videntur qui Riparioli apud Jornandem de Rebus Geticis pag. 118. & Francis æquiparantur in Lege Ripuar. tit. 22. Horum regio, *Pagus Ripuarius*, *Provincia Ripuaria*, appellatur in eadem Lege tit. 31. §. 3. 5. *Ripuaria*, nudè in Annal. Fr. Fuld. an. 881. *Trajectum, & pagum Hasbanicum, totamque Ripuariam*, &c. Adde Eginhardi Annales an. 782. & Reginonem an. 891. *Regio Ribuariorum*, apud Wipponem in Conrado Salico p. 429. Marianus Scotus an. 875. *Qui quoque Carolum Seniorem 8. Id. Octobr. bello in pago Meginense, nomine Ripuaria, non longè ab Andernach Castello juxta Rhenum pugnantem ultra 50000. superavit.* Est autem *Pagus Meginensis* tractus ille dictus hodie *Meienfeldt*, ab oppido *Meien* haud procul Andernaco. Radevicus de Gest. Frider. lib. 2. c. 13. *His in Bajoaria peractis Fridericus Ribuariorum fines ingreditur, inferioresque regni partes peragrans*, &c. Guntherus lib. 6. Ligurini:

His bene compositis Ripuaria Cæsar in arva
Tendit, & extremos Rheni percurrere fines
Accelerat.

Et lib. 7.

Saxones, & rigidi qui Norica rura coloni,
Westwaliamque tenent, quos aut Ripuaria tellus,
Aut cum Germanis Rhenum partita colonis
Francia.

Chronicon Trudonense parte 1. lib. 2. *Est autem Ribuaria terra victualibus abundans, sub qua Comitatus Juliacensis aliorumque Principum fortalitia continentur.* Et lib. 5. p. 395. *Quæ erant circa & ultra Mosam, & in Ripuaria, & circa Rhenum. Ducatus Ripuariorum*, in Charta Germanica an. 809. Apud Henschenium ad Vitam S. Ludgeri Episc. Mimigard. §. 29. *Gozelo Dux Ribuariorum*, apud Wipponem in Conrado Salico pag. 424. Adde Vitam ejusdem Ludgeri n. 21. & vide Freherum lib. 2. Orig. Palat. cap. 8. & 9. & Lindenbrogii Glossarium.

Quos verò *Ripuarios* Latini, Galli *Ruiers*, & *Rives* appellabant. Tractatus MS. de Torneamentis: *De par les Bretons, les Manceauxz de par les Rives & Hasbegnons*, id est Ripuarii & Hasbanienses. Provinciale MS. *S'ensuit les armes des Alemans & des Ruyers.* Mox recensentur arma seu insignia Nobilium Ducatus Luxemburgensis. In alio *Riviers* vocantur, ibique primo recensentur arma Comitatus Hollandiæ Comitum. Scribit Gollutus in Hist. Burgundiæ Sequanensis lib. 10. c. 81. & 109. Duces Burgundiæ habuisse complures fæciales seu *Heraldos*, quorum alii *Poihiers*, alii *Ruyers* dicti: eorum qui *Poihiers* vocabantur, munus versatum in Gallicis provinciis; aliorum intra terras Imperii. Ita nempe *Poheros*, Ducum Burgundiæ subditos, qui Gallicè, contra *Ripuarios* qui Theutonicè loquebantur, appellatos supra docuimus in voce *Poheri*. Vide Chapeavillum in Erardo à Marka Episcopo Leod. cap. 18. 19. & Ægidium Bucherium in Belgio Romano lib. 14. c. 8.

Constabat autem Ripuariensis Ducatus Comitatibus 4. ut est in divisione Regni Lotharii in Capitul. Caroli Calvi, qui apud Nithardum lib. 1. an. 838. ita nominantur: *Et per fines Ribuariorum Comitatus Moilla, Halt, Trahammolant, Masagowi.*

RISCATTUS, Redemptio, ex Italico *Riscatto*, Redemptio, recuperatio. Decreta pro Ecclesia Mediolanensi an. 1067. *Clericus autem vel Laïcus pro ordinis ac dignitatis suæ qualitate, hac potestate tali mulctetur damno, ut siquidem ex ordine Capitaneorum fuerit, 20. denariorum libras, vassorum autem 10. negotiatorum 5. reliquorum verò pro qualitate & possibilitate componat ad utilitatem hujus sanctæ matris Ecclesiæ, & sicut pro treuga Dei fracta per decem tot civitates riscatum faciat.*

RISILE, fortè quod *Rezeau* dicimus, *Reticulum* quo feminæ capillos continebant, de quo in hac voce. Miracula S. Walburgis virg. n. 2. *Risile, quo super aurem orale confixerat, casu perdidit accidente.* Medibardus de iisdem Miraculis lib. 2. apud Gretzerum in Episcopis Eystetensib. p. 309.

Matronæ solicitatæ
Perditum restituit
Risile, quod illa statim
Misit ad Cœnobium,
Conservaretur ut ibi
Hoc in testimonium.

RISINA. Chronicon Colmariense 1. part. an. 1271. *Fui in Urania festo Gordiani & Epimachi, cecidit risina magna prope villam Altorf, & secum duxit lapidem qui habebat 12. pedes in latitudine*, &c. Pluvia, ni fallor, vehementior vel torrens aquæ, nostris *ravine*.

RISPA, Modus agri. Tabularium Prioratus de Paredo in Ducatu Burgundiæ fol. 61. *Dedit in hoc loco, in villa quæ dicitur Tolfol, unam vercheriam, & rispam, quæ est in fronte ejusdem vercheriæ, illam partem quam Archimbaldus senior suus tenuit. Terminat ipsa vercheria de uno fronte via publica, ex uno latere, & de vercheria & de rispa, similiter via publica. De alio verò fronte vercheriæ simul & rispæ, rispa S. Georgii ex alio latere, terra de ipsa hæreditate.* Fol. 63. *Mansum unum cum sua consuetudine, & omnibus ad se pertinentiis, videlicet terris cultis & incultis, vineis, pratis, pascuis, rispis, consuetudine in silvis, exitibus & regressibus, &c.* Eodem fol. *Pratis, pascuis, silvis, rispis, aquis, aquarumve decursibus*, &c. Sic alibi non semel.

RISTA. Vide *Cerillus*.

RITTERI, Germanis *Ritters*, *Milites*, nostris *Chevaliers*, Equestri cingulo donati. Aventinus lib. 7. Annal. Boior. p. 465. *Virtutis ergo hosce equites, ubi auri atque orichalci donat, quos à numero comit...m atque equorum Tritteros, sive ut vulgò loquar, Ritteros, ablata ob voluptatem aurium, vocalitatemque, prima, ut solet, littera, hoc est Tertianos nuncupamus, Romani Torquatos, ac Decuriones equestres vocitant.*

Ruteri, eadem notione. Chronicon Windesemense lib. 2. cap. 60. *Non Missam Ruterorum, sed bene devotorum à fratribus suis exegit.* Galli dicunt, *une Messe à la cavaliere.*

RITUM, *Latrocinium*. Papias MS. & edit.

RITUS, idem quod *Consuetudo*, seu præstatio. Vetus Charta MS. circa an. 1077. *Firmiter est statutum quod mercator seu quilibet homo vinum aut annonam, vel rem quamlibet ferens, & ad prænotatum Sanctum veniens in itinere vel reditu Comitatui & justitiæ prædicti castri pro nullo mercato stipendia vel aliquem ritum solveret, sed expeditus abire permitteretur.*

RIVAGIUM. Vide *Ripaticum*.

RIVALE, Rete parvum & spissum, quod duobus annexum baculis, quos piscator manibus tenet apertum, & per aquam ducit, atque prope ripam cum piscibus claudit. Petrus de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 37.

RIVALTUS, seu *Rivoaltus*: ita appellatur apud Scriptores Venetos ostium fluminis, ubi hodie ædificata amplissima Venetiarum civitas, quo loco erant quædam insulæ angustiores, parum inter se distantes, quas placidissimi amnium meatus, sinuoso ambitu in mare decurrentium, pelagi æstu alternante, discriminabant. Ipsi loco postea *Rivoalti* nomen mansit, inquit Sabellicus in Hist. Veneta decade 1. lib. 1. à rivis scilicet altioribus, qui exundantem in fluvium pelagus continebant. Vox cæteroquin non napèra, cum ejus meminerit Constantinus Porphyrogenitus lib. de Administr. Imper. c.

27. cui locus is κάςρον Ῥίβανον dicitur. Atque ut emendandam in Ῥίβαλλτ, *Rivaltum*, Italorum exprimendo, non censeam, facit Castellum *Risbant* Calesianum in Morinis, quod in terræ lingua, quæ in Oceanum aliquot passibus excurrit, ædificatum, portum munit & claudit: cui id nominis inditum omnino existimaverim ab Aimerico Papiensi Lombardo, primo ejus Gubernatore facto ab Anglorum Rege, statim atque in ejus potestatem concessit, Castri Rialtini Veneti exemplo, quod in mari perinde in aggere extructum erat.

RIVARIA. Capitulare de Villis c. 62. *Quid de hortis, quid de apibus, quid de rivariis, quid de coriis, quid de pellibus*, &c. Fortè *vivariis*.

RIVATICUS. Vide *Ripaticum*.

RIVERA, *Riveria*, Rivus, fluvius, Gall. *Riviere*. Matth. Paris an. 1199. *Quidquid continetur inter forestam Leonis & Sequanam ex una parte, & riveras de Andely & Eethe ex altera*. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Venat. c. 7. *Flumina magna & modica, quæ dicuntur Riveriæ*. Hist. Cortusiorum lib. 1. c. 4. *Attentavit transire riveriam Montis-Salicis*. Occurrit in eadem Hist. non semel. Vide *Ripariæ*.

RIVIGA, Rivulus, vel ripa, *Rivage*. Vita S. Guthlaci n. 14. *Est in Mediterraneis Angliæ partibus immensæ magnitudinis acerrima palus, quæ — crebris Insularum nemoribus, & flexuosis rivigarum anfractibus ab austro ad aquilonem — longissimo tractu protenditur*.

RIVISINUS. Arnoldus Lubecensis lib. 2. c. 35. *Novistis, ait, me in hac expeditione omnia mea insumpsisse, equos Militum, rivisinosque servorum perdidisse*, &c. Sed legendum videtur *roncinos*, vel *runcinos*. Vide in hac voce.

RIVORA, pro *Rivi*, enuntiatione Longobardica. Marcus Baro Agrimensor de Geometria p. 241. *Casa quæ per G. nomen habet, tortas fines habentis in monte posita tria rivora significat in trifinio vincam positam*. Quod hic *rivorum* dicitur, videtur *rivus* dici pag. seq. *Habentem super se rivum*, &c. P. 243. *Ideo hoc arca trifinium facit, in montemque campofinis rotundas habentem, & culta per medium tria rivora discindit*, &c. Ita pag. 244. *Et casa in plano loco posita sub se rivum discindit*, &c. Mox: *Proximum se rivum delatus, altum ribum quatuor rivora habentem in finibus suis*, &c.

ROAGIUM. Vide *Rotagium*.

ROALIA. Beatus Odoricus de Forojulio in Peregrinat. sua cap. 2. *Et apertis sepulchris suscepi ossa eorum humiliter & devotè, & pulchris roaliis involuta corpora, in Indiam — portavi*. Sed legendum *toaliis*. Vide in hac voce.

ROBA, Vestis, tunica, Gallis *Robe*. Quoniam Attachiamenta cap. 21. §. 2. *Exceptis vestibus suis in robas scissis & formatis*. Matthæus Paris an. 1245. *Et robis caremus hiemalibus*.

Robæ præsertim dictæ vestes, quibus Reges ac Principes Palatinos proceres ac familiares donabant, in præcipuis anni solennitatibus: quas ob id *festiva indumenta* vocant Matthæus Westmonast. & Matthæus Paris an. 1201. idem Paris. an. 1208. 1214. 1232. *Novas robas*, an. 1243. Idem an. 1134. *Contigit igitur una dierum festivorum cum Rex novam robam de scarleto sumens, assuetus de eodem panno, quoties & ille sumpserat, fratri suo reverenter transmittere*, &c. Charta S. Ludovici Regis an. 1259. apud Morinum in Hist. Vastinensi: *Cæterum 60. solidos Parisienses, quos percipere consuevit Capellanus capellæ prædictæ pro roba annuatim in præpositura Moreti*, &c. Rotulus Cameræ Computor. Parisiens. *Pro robis datis Militibus Domini Philippi & gentibus Cameræ suæ & uno coopertorio de griso, & una culcitra puncta datis D. G. Macholio 56. lib. 14. sol. Pro robis Dominorum Joannis & Petri & Roberti filiorum Regis pro scall. radiat. (Escarlate rayé) & tiretan. persia & viridi pro coopertorio 88. lib. 15. s. Pro foratura dictarum robarum 43. lib. 10. s. & pro duabus culcitris punctis pro dictis Joanne & Petro 22. lib. 8. s. Dom. Robertus Atrebat. pro roba de samito roba de panno aureo forata de erminis &c. Comes Drocensis, Dom. de Borbonio. G. filius Comitis Flandr. pro robis samiti. Et pannorum aureorum forratis de erminis &c. Pro coopertoriis tribus scall. forratis de minuto vario & tribus culcitris punctis cum fundis panni aurei &c. Et pro tribus dextrariis & tribus palefridis dictorum divitum hominum 3. lib. & pro vadiis suis 60. lib. Radulf de Nigella, Guill. de Fiennes, Renandus de Pontibus, pro robis de samito*, &c. Rotulus alter, cui titulus, *Compotus expensarum hospitii D. Regis Caroli 1321. per Radulfum de Parisiis Magistr. Cameræ Denarior. Regis: Pallia Militum, Comes Clarimontis Camerarius, D. Sulliaci Buticularius, Galcherus de Castellione Constab. Dupla. Milites simplices, Adam de Ver, Colardus Choisel, Droco de Roya, Guillel. de Haricuria, Erard. de Montemorenciaco, Eustachius de Encra, Guill. Courteheuse*, &c. Rotulus alter, cui titulus, *Compte des despens de l'Hostel Madame la Roine 1329. Robes de 50. s. 30. & 20. sols, & cotes de 10. sols*. Inventarium rerum mobilium post mortem Ludovici Hutini Regis, cap. *Des dras demourez de livrées. 8. dras de la livrée aux Chevaliers de la Robe de Pasques. 8. dras de la livrée aux valets de mestier. 2. dras de la livrée aux valets de l'Eschançonnerie. 2. dras de la livrée aux Escuiers du terme de Toussains*. Ubi *Draps* dicuntur, quæ aliàs *Robes*, quæ vox eadem notione usurpatur in Magno Recordo Leodiensi p. 60. ubi vetantur Scabini Leodienses *accepter pensions, waiges, ou draps*, à quocunque magnate, *qui ly voront donner pour estre de leur conseilhe*.

Quædam ex hisce *Robis* vocantur *Robes de Compaignie*, in Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis 1. Janu. 1349. quod fortè darentur eminentioris conditionis personis, quæ in comitatu Regis vel Reginæ morabantur: *Pour iceux draps distribuer pour le corps de la dite Dame, & pour celles à qui elle donne Robes de compagnie. C'est assavoir ses deux filles, les Duchesse de Normandie & d'Orleans, la Royne Jeanne, le Duc de Normandie, & la Comtesse de Tonnerre*. Aliud Computum ejusdem Stephani 1. Julii an. 1352. *Les noms de plusieurs personnes qui ont eu Robes en ce terme. Mons. le Comte de Tancarville Souverain Maistre de l'ostel du Roy, M. Robert de Lorris, M. Louis de Harecourt, M. d'Andrezel, & M. Guy de la Roche, lesquels orent cotes hardies & manteaux de 30. aunes de Camelin Court de Broisselle, pour leur livrée d'iver, à compagner le Roy en son deduit*.

Qui igitur *Robas* accipiebant ab aliquo, de ejus familia censebantur. Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 34. §. 2. *Repelluntur etiam ab acquietatione, inquisitione, probatione & assisa — Dominus, Ballivus, nec aliquis gerens Robas Domini*, &c. Thomas Walsinghamus p. 267. *Quendam ex ejus Armigeris, qui & in obsequio erat Abbatis, & ad robas ejus*, &c. Matthæus Westmonaster. an. 1106. *Robas etiam Regis, sicut ipse Rex, accipiebat*. Charta Amalrici Vicecomitis Narbonensis, in 2. Regesto Philippi Pulchri Reg. Fr. ex Tabulario Regio: *Retinemus etiam nobis — cognitionem & punitionem omnium criminum & excessuum, si quæ à nostris servientibus vel familiaribus ad partem nostram & de raubis nostris, in dictis civitate, & burgo, & locis communicandis committerentur*, &c. Vide Dissertat. 5. ad Joinvillam p. 160.

Roba, quævis suppellex, quomodo Itali hanc vocem usurpant. Chronicon Fossæ novæ an. 1186. *Fregit securitatem Babuco & terræ Pusanæ, & abstulit omnem robbam, & animalia omnia quæ in Babuco & in terra Pusanæ invenit*. Matthæus Westmon. an. 1248. *Culpatus est insuper, quod quicquid in esculentis, potibus, & robis expendit, rapit violenter*, &c.

Robare, Robbare, Furari, prædari, *Desrober*, quasi robam auferre; *Rubare*, Italis. Edictum Jacobi Regis Aragoniæ de Pace & treuga an. 1228. *Item statuimus*

quod nullus homo capiat per se vel per alium, nec robet, nec robari faciat aliquem hominem, &c. Occurrit præterea in Ethelredi Regis Pacto cum Analavo cap. 4. in ejusdem Legibus apud Wenetyngum cap. 18. in Legibus Burgorum Scoticorum cap. 92. §. 1. apud Bractonum lib. 3. tr. 2. c. 12. §. 1. Philippus *Mouskes* in Hist. Francor. MS. in Henrico I.

> *Petit apriès à grant compagne*
> *Vint sor Robert Viscart à force,*
> *Ki sa tierre reube & escorce*, &c.

Infra:

> *Les abaies soujournoit,*
> *Et toutes les glises reuboit.*

Balduinus de Condato MS.

> *Mal sert le Segnour qui li robe.*

Disrobare apud Anonymum de Gest. Friderici II. Imp. p. 757. & Petrum de Vineis, Gallis *Desrober*.

Roboria & *Roberia*, definitur à Cowello lib. 4. tit. 18. §. 25. bonorum alicujus ab ipsius persona, vel ipso saltem præsente & invito, sublatio. *Roberie*, in veteri Consuetudine Normanniæ c. 71. *Ruberia*, Italis. Gloss. Lat. Gall. *Præda*: *Roberie*. *Prædator*, *Robour*. Occurrit vox *Roberia* hac notione, in Legibus Inæ Regis Westsaxiæ cap. 11. & Henrici I. Regis Angl. cap. 10. 12. 24. 66. apud W. Rishangerum an. 1261. Rogerium Hovedenum p. 549. Bractonum lib. 2. c. 24. §. 1. lib. 3. tr. 2. c. 32. §. 1. Thomam Walsinghamum an. 1322. p. 116. &c. Leges Normannicæ Willelmi Nothi cap. 4. *Se alquens est apeled de larein u de roberie.* Ita apud Littletonem sect. 501. *roberie* usurpatur. *Le Roman de Vacces* MS.

> *N'i a qui ost embler, ni faire roberie.*

Roboria, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 11. §. 1. in Regiam Majestatem lib. 1. cap. 1. §. 6. lib. 4. cap. 7. in Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 14. §. 2. &c.

Roberator, Latro, fur. *Rauber*, Germanis. Charta Ranulphi Comitis Cestriæ to. 1. Monastici Anglic. *Ut sive latro, sive roberator, sive aliquis malefactor venerit ad solennitatem, habeat firmam pacem*, &c. Lexicon Gr. Lat. MS. Reg. cod. 2062. λωποδύτης, ὁ τῶν ἱματίων κλέπτης, λώπη γὰρ τὸ ἱμάτιον. *Le Roman de Vacce* MS.

> *Ne s'offri en la terre ne roboour ne larron.*

ROBINUS. Vide *Rubinus*.

ROBORABILIS, Validus, fortis. Andreas Suenonis lib. 3. Legum Scaniæ c. 2. *Sed prior sententia roborabilior & rationabilior à prudentibus æstimatur.*

ROBOREUS, Cui robur inest, robustus. Erchempertus in Hist. Longob. cap. 54. *Aio autem Princeps Beneventi, & ante principatum, & postea, partim imbecillis, partim roboreus extitit.* Idem cap. 75. *Primum tantum Sacramentum sistebat roboreum ad mensem aut tempus annotinum.* i. robur habebat. Idem Erkempertus ex editione Caraccioli p. 36. *Virum illustrem ac fortissimum robore, laqueo suspendi fecit.* Ubi fortè *Robore*, pro *ad quercum* sumitur. *Roboreum præceptum*, firmum, in Chronico S. Sophiæ Benevent. p. 718. Occurrit ibi non semel.

ROBORETUM, Quercetum, apud Ughellum to. 1. parte 2. p. 236. In Charta alia apud Puricellum in Ambrosiana basilica p. 367. *Cum — silvis, castaneis, roboreis, ac stellariis*, &c. Legendum fortè *roboretis*.

ROBOROSA *passio* dicitur, *quæ animal rigidum facit ad similitudinem ligni.* Vegetius lib. 3. Artis veterin. cap. 24.

ROCCA, *Rocha*, Castellum vel præsidium in *rupe*, seu clivo extructum. Italis *Rocca*. Auctor Mamotrecti 2. Reg. *Arx, dicitur rocca.* Annales Fr. an. 767. *Multas roccas & speluncas conquisivit.* Chronicon Ceccanense, seu Fossæ-novæ an. 1185. *Adepti sunt Saloniciam cum multis civitatibus & castellis & roccis de Romania.* Occurrit iterum ann. 1187. & sæpe in Scriptoribus Italicis, passim etiam apud Leonem Ostiensem, Ottonem Morenam in Hist. Rerum Laudensium p. 14. 88. &c. Gobelinus Persona in Cosmodromio p. 259. *Arx quæ vulgo Rocka dicitur.* Philippus *Moukes* in Henrico I.

> *S'en ot Buiemont de Sesille,*
> *Et cil fu au prendre Andioce,*
> *U il a mainte forte roce.*

ROCCUS, *Rocus*, *Rochus*, *Hrocus*, vox Germanica *Roch*, significans supremam vestem, ἐπενδύτην. *De Roccis & Sagis*, item *Roccus Martrinus & Lutrinus*, in Capitulari triplici Caroli M. an. 808. c. 5. Monachus S. Galli, seu Notkerus lib. 2. de Carolo M. cap. 27. *Carolus habebat pellicium berbycinum, non multum amplioris pretii, quàm erat roccus ille S. Martini, quo pectus ambitus, nudis brachiis Deo sacrificium obtulisse astipulatione divina comprobatur.* Helgaudus in Roberto Rege an. 1029. *Exuens se vestimento purpureo, quod lingua rustica dicitur Rocus.* Chronicon Fontanellense cap. 16. *Roccum subdiaconalem unum.* *Roccos* Monachis etiam attribuunt Conventus Aquisgran. & Additio 1. Ludovici Pii ad Capit. c. 22. Eckehardus junior de Casib. S. Galli c. 10. 14. & 16. & Adalardus l. 1. Statutor. Corbeiens. cap. 3. ubi *Hroccus* scribitur: *Cæterum capellæ, hroccus, sive cuculla de sago unde hroccus fieri possit, ad arbitrium Prioris erit.* Hariulfus lib. 3. cap. 3. p. 481. & 483. *Hroccus* pariter habet.

Roquus, in Testamento Riculfi Episc. Helenensis an. 915. *Roquos quatuor. unum purpureum cum auro, & alium palleum Græco, & alios duos in Græcia factos.*

Rochus, in Charta Heccardi Comitis Augustod. apud Perardum p. 26. Ῥοῦχον Græci recentiores dicunt. Narratio de Belissario MS. Βύσσινα ῥοῦχα καταξαμύτου. Hist. Apollonii Tyrii: Ὡμῶθε ὡς τῆς θυγατέρας τοῦ, τὰ ῥοῦχα τοῦ ξεσχίζει. Occurrit præterea apud Nicetam Choniatem pag. 361. 367. & 425. 2. edit. Codinum de Offic. &c.

Rochetum: ita hodie vocant vestem lineam Episcoporum, & Abbatum propriam, cum manicis strictioribus, quasi parvum *roccum*. Lindwodus ad Provinciale Eccl. Cantuar. lib. 3. tit. 27. *Rochetum differt à superpellicio, quia superpellicium habet manicas pendulas, sed rochetum est sine manicis, & ordinatur pro Clerico ministraturo Sacerdoti, vel forsan ad opus ipsius Sacerdotis in baptizando pueros, ne per manicas ipsius brachia impediantur.* Occurrit passim in Ceremoniali Romano, & Ceremon. Episcop.

Rochetum, Canonicorum regularium vestis linea. Chronicon Windesemense lib. 1. cap. 23. *Habitus Canonicorum Regularium est vestis linea sive toga linea, quam Roketum Romani, Germani Subtile, Sarracium, sive Scorlicium appellant.*

Rochet, in Statutis Ordinis de Sempringham p. 739. *Solis verò fabris conceditur habere camisias, scilicet rochet.*

Roketum Romanum. Vide *Superpellicium*.

ROCHA, Rupes, Gall. *Roche*. Diodorus Euchyon lib. 1. Polychemiæ cap. 17. *Ceræ, thuris, colophoniæ, aluminis rochæ*, &c. nostris, *alun de roche*. Occurrit etiam apud Heliam Monachum de Lapide Philosoph. Histor. Cortusiorum lib. 8. cap. 2. *Inceptum fuit Castrum Estensis rochæ.* Vide *Rocca*.

ROCHERIUM. Vetus Charta in Hist. Monasterii S. Nicolai Andegav. *Insuper nobis donavit aliud Rocherium majus ante portam curtilis nostri*, &c. Occurrit ibi semel ac iterum.

ROCINUS. Vide *Runcinus*.

ROCTA, *Rota*, *Rotta*, Instrumentum Musicum. Sanutus lib. 2. part. 4. c. 21. *Et aliqua alia genera dulcia musicorum, ut sunt violæ, cytharæ, & roctæ.*

Rota. Constantinus Africanus lib. 1. de Morbor. curat. c. 16. *Dulcis sonitus fiat de Musicorum generibus, sicut campanula, vidula, rota, & similibus.* Nescio an id organum intelligat Eckehardus junior de Casib. S. Galli cap. 3. extremo: *Quæ autem Tutilo dictaverat, singularis & agnoscibilis melodiæ sunt: quia per psalterium, seu*

per rotam, quà potentior ipse erat, pneumata inventa dulciora sunt, &c. Vide tamen Eckehardum Decanum de vita Notkeri cap. 17. *Le Roman de Garin* MS.

Devant eux font le jugleor chanter,
Rotes & harpes & violes soner.

Le Roman de Vacces MS.

Mout avoit par la terre plors & dementoisons,
Ne violes, ne routes, rotuenges ne sont.

Rotta, Epistola 89. inter illas quæ Bonifacii Moguntini Archiep. nomine editæ sunt: *Delectat me quoque Cytharistam habere, qui possit cytharizare in cithara, quam nos appellamus Rotta, quia citharam habet.*

ROCUS. Vide *Roccus*.

RODA, Anglis, quarta pars acræ, quæ & *farding deale*, seu *farundel* dicitur, juxta Cowellum, ex Anglico *Rodd*, pertica. Continet autem *acra*, secundùm stadii longitudinem 40. rodas, seu perticas; in latitudine tantùm quatuor. Perinde etiam Roda terræ 40. perticas in longitudine, unam verò solummodo in latitudine. Si autem excreverit *Rodæ* latitudo, contractior fit illius longitudo; ita tamen ut in omni superficie neque plus neque minus quàm 40. perticas complectatur; uti *acra* ultra citrave 160. Occurrit passim, apud Prynneum in Libertat. Eccl. Anglic. to. 3. p. 1271. in Monastico Anglicano to. 1. p. 245. 302. 469. 636. 639. to. 2. p. 40. 82. 87. 93. 251. 291. 354. 445. 544. apud Will. Thorn an. 1288. 1317. &c. Idem p. 2105. *rodam & virgatam* confundit.

RODATICUM. Vide *Rotatitum*.

RODINUS. Vide *Rhodinus*.

RODKNIGHTS, *Serjanteriæ* species apud Anglos, qua qui investitus erat, debebat servitium equitandi cum domino suo, vel domina, de manerio in manerium: à Saxon. ꞃaꝺ, equitatio, & cnyꞇ, puer, minister, famulus. Ita Bractonlib. 2. c. 16. §. 6. cap. 35. §. 6. Fleta lib. 3. c. 14. §. 7. Vide *Radchenistres*.

RODOMENSES, Monetæ Archiepiscoporum Rotomagensium, apud Ordericum Vital. p. 468. 495. 583. 505. & Alexandrum Abbat. Celesinum lib. 3. Rer. à Rogerio Sic Rege gestar. c. 8. lib. 4. c. 1.

RODONDELLUS. Vide *Clocha*.

RODUM. Vide *Rothus*.

ROFIA. Vide *Rufia*.

ROGA, Precatio, preces. Codex Carolinus Epistola 88. *Insuper & per Aitonem Diaconum, ipso nobis pollicente, rogam emisimus, ut penitus eum Ducem consequenter susciperemus*. Vide *Rogus*.

Roga, Donativum, honorarium, quod Proceribus & Magistratibus, atque adeo etiam populo, ab Augustis, vel Clero à Summis Pontificibus *erogari* solet: unde vocis etymon. Hist. Miscella p. 770. edit. Canisii, de Tiberio II. *Duxit Anastasiam uxorem suam, & coronavit eam Augustam, & jactavit rogam multam*. Anastasius in Deusdedit PP. *Hic divisit per obsequia sua, & ad omnem Clerum rogam unam integram*. Eadem verba habet rursum in Bonifacio V. *Donum* vocat in Severino: *Hic dilexit Clerum, & omnibus donum augmentavit*. Alibi non semel *Presbyterium*. Vide in hac voce. Idem in S. Eugenio: *Rogam Clero solitam tribuit*. In Adeodato: *Sed & rogam omnibus ampliavit*. Ita in Agathone. Rursum in Paschali: *Rogam etiam omni Clero suo in Presbyterio profectò multipliciter ampliavit*. In Leone III. *Et non modicam manibus propriis præ amoris magnitudine universo populo rogam distribuit*. In Benedicto III. *Et ipse Rex Saxonum, postulante Domno Benedicto Papa, ut faceret rogam in Ecclesia B. Petri Apostoli publicam de pondere auri vel argenti librarum Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & universo Clero, & optimatibus Romanis, tribuit aurum, populo verò minutum argentum*. Guillelmus Biblioth in Hadriano II. aliis verbis, ubi de visionibus divinis de futuro Pontifice: *Alii eum* (videbant) *cum Apostolicis infulis Missas celebrantem: nonnulli more Apostolico in basilica Lateranensi aureos erogare*.

Roga, Stipendium, seu honorarium, quod Magistratibus quotannis ab Imperatore erogabatur, quomodo vocem hanc usurpari ab Anna Comnena docuimus in Noti sad Alexiadem p. 269. Adde Pachymerem lib. 1. cap. 23. lib. 4. c. 14.

Ejusmodi autem donativa, de quibus hisce allatis locis Anastasius, septimana Passionis Clericis Patriarchas, scribit Balsamon, quemadmodum Imperatores officialibus suis, erogasse tradit Luitprandus l. 6. cap. 5. Olim verò fiebant maximè Kalendis, & Imperatorum & Imperialium urbium natalitiis, ut est apud Nicephorum Call. lib. 10. cap. 23. ubi per Kalendas, Januarias intelligit, quæ *dies largitionum* dicuntur in L. Laudabile Cod. de Advocatis diverſ. Judic. Atque ab iis largitionibus mensem Januarium μῆνα χρυσοχίτωνα appellari à Paulo Silentiario à nobis observatum in Descript. ædis Sophianæ n. 22. Senator l. 6. Epist. 7. in formula Comitivæ sacrarum largitionum: *Supplicum per te fortunas erigimus, Kalendis Januariis affatim dona largimur, & lætitia publica militia tua est.*

Rogæ præterea nomine donatum stipendium, quod militibus erogatur. Glossæ Gr. Lat. ῥόγα, *stipendium*. *Milites in roga Imperatoris, De roga Imperatoris*, apud Robertum Monachum lib. 2. Hist. Hieros. Baldricum Dolensem, Raimundum de Agiles, Ordericum Vitalem lib. 9. p. 726. Anastasius in Deusdedit PP. *Et data roga militibus, pax facta est in tota Italia*. Hincmarus Remensis in Quaternionib. *De beneficio militiæ, quasi de stipendiis & roga, quæ antea, sicut hodieque fit, dabantur militibus de publico*, &c. Adde Gregorium M. lib. 2. Ind. 10. Epist. 32. lib. 7. Ind. 2. Ep. 130. lib. 8. Epist. 2. Leonem III. PP. Epist. 3. &c. Ita etiam usurpant Byzantini scriptores non semel, Leo in Tacticis cap. 6. §. 15. Constantinus Porph. in Basilio cap. 27. Cedrenus in Juliano p. 305. Scylites p. 835. Pachymeres l. 1. c. 18. l. 9. c. 8. l. 11. c. 12. 13. 21. & alii quos laudant Meursius, Fabrotus in Gloss. Dionysius Gotofred. ad Harmenopulum, &c. Hinc ῥογάτορες, stipendiarii milites, in Miraculis S. Anastasii Persæ cap. 13. & apud Codinum de Offic.

Roga, *Eleemosyna*, In Gloss. Lat. Gr. & Isidori. W. Brito in Vocabul. MS. *Roga, dicitur Eleemosyna, quod in vita B. Joannis Eleemosynarii invenies*. Frodoardus in S. Zacharia PP.

Dirigit accumulatque rogas, ac perfovet ægros.

Roga, Exactio, præstatio sub nomine precationis. Consuetudo Lorriaci an. 1187. *Nullus, nec nos, nec alius hominibus de Lorriaco talliam, nec oblationem, neque rogam faciat*. Adde Chartam Ludovici VII. Regis Franc. an. 1171. apud Morinum in Hist. Vastinensi p. 825.

Roga coacta, Vide *mutuum coactum*.

Roga, Navis species. Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS.

Roges, & busses, & vissiers.

ROGADIA, Precatio; *Per rogadiam aliquid ab aliquo petere*, in Statutis Venetorum an. 1242. lib. 1. c. 48. *Aliquid per rogadiam vel transmissum recipere*, lib. 6. cap. 13.

ROGATARIUS, *Petitor, distributor, Postulatitius*, Papiæ, Isidoro, & in Gloss. MS. Regio. Ratherius Veronensis in Qualitatis conjectura p. 207. *Loricam Galiverti medici recordari omnibus suadere non cessat, fraudem atque perfidiam Rogatariorum, divitias Episcoporum in jus redactas merito regium*, &c. Iidem videntur qui *Erogatarii*. Vide in hac voce.

ROGATIONES, Supplicationes, Processiones Ecclesiasticæ. Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 6. *Rogationes illas instituit, ut media Quadragesima psallendo ad basilicam Beati Juliani Martyris itinere pedestri veniret*. Infra: *Rogationes illæ quæ quotannis ubique in Paschate fiunt*. *Rogationes majores & minores*, in Epist. Zachariæ PP. ad Anglos: *Ut Rogationum dies & minorum & majorum non omittantur.*

Rogationes, seu tres dies Rogationum, qui celebrantur ante Ascensionem Domini, juxta morem Ecclesiæ Gallicanæ, constituit S. Mamertus Viennensis Episcopus, ob incursionem scilicet malarum bestiarum, quæ tunc temporis gravissimè afficiebant populum Dei. Nam cum exigentibus peccatis Galliarum populi luporum rabie acriter interimerentur, nec hujus flagelli aliquod remedium inveniretur, congregati apud Viennam Galliarum Episcopi in commune statuerunt, ut triduano jejunio misericordiam Domini implorarent. Cumque ad eorum preces oculus divinæ pietatis respiciens, flagelli hujus pestem misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerunt, ut per Galliarum provincias ante Ascensionis diem celebrarentur: quæ consuetudo apud nos usque hodie pro diversis calamitatibus devotissimè recolitur. Hæc Alcuinus lib. de Offic. divin. Belethus c. 122. & ex eo Durandus lib. 6. Ration. c. 102. n. 4. ait Rogationes *Litaniam minorem* appellari, ad discrimen Gregorianæ, quæ *Major* dicitur, *quia à minori, scilicet à simplici Episcopo, & in minori loco, scilicet Vienna, inventa est.* De *Rogationibus* à Mamerto institutis consulendi in primis Avitus Viennensis Homil. de Rogat. pag. 150. Sidonius lib. 6. Epist. 14. lib 7. Epist. 1. Concil. Aurelian. I. c. 27. Turonense II. c. 17. Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 4. lib. 2. Hist. Francor. c. 34. Ado Viennensis in Chron. Rupertus lib. 9. de Divin. offic. c. 5. Isidorus in Orig. Baldricus lib. 1. Chr. Camerac. cap. 8. Hartmannus & Ratpertus in Litaniis apud Canisium to. 5. pag. 732. 742. Eckehardus in vita Notkeri Balbuli cap. 21. Andreas Silvius in Chron. Marcianensi cap. 11. Udalricus lib. 1. Consuetud. Cluniac. cap. 21. &c.

Rogatio, idem quod *Roga*, census, exactio. Charta Fulconis Abbatis Corbeiensis an. 1055. ex Tabulario ejusdem Monasterii: *Super hæc omnia neque pastum accipiet, neque rogationem faciet in tota Abbatia.* Charta Caroli Comitis Flandr. an. 1123. *Nullam rogationem in ea habere debet Balduinus vel sui de his quæ pertinent ad Merlebeccam.* Tabularium feodorum Ecclesiæ Lingon. an. 1263. *De universali rogatione quam facit Episcopus in primo suo adventu, nihil prorsus habebunt Archidiaconi.* Tabularium Molismense: *Consuetudinem etiam rogandi annonam ad equorum præbendam, gallinas, & alia similia quæ habere solebat in villanis.*

Rogationes, Notæ seu instrumenta à Notariis confecta. Vide *Charta rogata*.

ROGATOR. Vide *Erogator*.

ROGATORIÆ *literæ*, quæ ad summum Pontificem vel Metropolitanum à Clero & plebe mittuntur, ut electum consecrent Episcopum. Alcuinus lib. de Div. offic. c. *Qualiter Episcopus ordinetur in Ecclesia Romana: Cum Episcopus civitatis fuerit defunctus, eligitur alius à Clero seu populo, fitque Decretum ab illis, & veniunt ad Apostolicum cum suo Electo, deferentes secum suggestionem, hoc est rogatorias literas, ut eis consecret Episcopum.* Vide Appendicem ad novam edit. Capitular. v. cl. Steph. Baluzii p. 1372.

ROGATURA. Gloss. Gr. Lat. ἀσπασμὸς, *Salutatio, amplexus, rogatura.*

ROGUS, Preces, deprecatio. Joannes Diaconus Neapolit. in Chr. Episcop. Neapolit. *Iste verò Andreas per rogum hujus electi levavit Tiberium Episcopum de lacu miseriæ.* Charta Deusdedit Cajetani Episc. apud Ughellum: *Scripta per rogos nostros ab Stephano Presbytero.* Vide eundem to. 1. part. 1. p. 582. to. 8. p. 45. 74. 82. *Rogum emittere*, crebro in Formulis precariarum. V. *Precaria.*

Rogus Dei: Precatio, Litaniæ, *Kyrie eleison.* Passim in Regula Magistri cap. 33. 34. 35. 37. 39.

Rogus, idem quod *Roga*, hoc est donativum. Ignotus Casinensis in Hist. Longob. cap. 30. *Mos etenim est apud Monachos utrorumque cœnobiorum — diebus S. Quadregesimæ vicissim sibi rogum exhiberi, caritatis gratia.*

Rogus. Charta fundationis Abbatiæ Bellosanensis ab Hugone de Gornaco an. 1198. in 50. Regesto Philippi Pulchri Reg. Fr. Tabularii Regii n. 60. *Dedi eis particulam nemoris mei à Tronqueria ad viam quæ venit per ante rogos de busco Erembodi, sicut divisiones demonstrant.*

ROHAGIUM. Vide *Rotharium.*

ROKUS, secunda dignitas post Soldanum, apud Turcos. Vide Matth. Paris an. 1250. p. 527.

ROLLONES. Vide *Retorta.*

ROLLUS. Vide *Rotulus.*

ROMANATUS, Nummus aureus Romani Diogenis Imp. CP. imagine signatus. Charta Andreæ Comitis de Chelmo an. 1241. apud Jo. Lucium in Hist. Dalmat. p. 473. *Solvat nomine pœnæ Comiti præfato* 1000. *Romanatos.* Fulco Beneventan. an. 1130. *Hortum suum vendiderat* 60. *Romanatos.* Idem an. 1131. *monet ut illos* 60. *Romanatos — redderet.* Adde Ughellum to. 8. p. 191. Anna Comnena lib. 3. pag. 94. Καὶ τὸ ῥηθὲν ποσὸν τῶν ἀποςαλέντων ἀπεπληρώθη διά τε εἰργασμένου ἀργυρίου καὶ Ῥωμανάτου παλαιᾶς ποιότητος.

ROMANIA, Romanum Imperium, apud Possidium in Vita S. Augustini cap. 30. & alios scriptores laudatos à Casaubono ad Lampridi. Justello in Not. ad Canones Ecclesiæ universæ, Seldeno ad Eutychii orig. Allatio lib. 1. de Eccl. consens. cap. 18. & aliis.

Romania, præterea dictum Imperium Orientale, seu Byzantinum. Jornandes in Geticis cap. 25. *Wesegothi tandem communi placito Legatos ad Romaniam direxere ad Valentinianum Imperatorem.* Adde cap. 50. Epiphanium lib. 2. Panarii, & hæresi 67. &c. *L'Empire de Romanie*, non semel apud Villharduinum. Bromptonus in Ricardo I. *Tota Romania terra firma est, & est de dominio Imperatoris Constantinopolitani. — Caput Rumaniæ est civitas Constantinopolis, & Rumania jungitur Sclavoniæ, Hungariæ, & Histriæ.*

Romania appellata etiam ea Asiæ pars quæ Græcis Byzantinis parebat, alterius partis respectu quam invaserant Turci, quæ *Turcia* dicebatur, ut docuimus ad eundem Willharduinum n. 46. Anastasii Bibl. Collectanea: *Ex naviculis quæ veniunt ex partibus Romaniæ, ut hi qui sunt hic, nuncupant, partes videlicet Græcorum Ponticas appellantes.* Ponti Provinciæ quippe in Asia sunt. Guill. Apuliensis lib. 2. de Gest. Norman.

> *Horum temporibus Turcos Orientis ab oris*
> *Ingressos fugit gens territa Christicolarum,*
> *Qui Romaniæ loca delitiosa colebant.*

Tageno Pataviensis, & Chronicon Reicherspergense an. 1190. *Primas partes Romaniæ intraverant.* Apud Tudebodum lib. 7. pag. 781. Nicæa Bithyniæ urbs, *Romaniæ caput* appellatur: *Rumenia deserta*, pars Asiæ, apud Arnoldum Lubecensem lib. 2. c. 9. Vide Theophanem an. 20. Heraclii, Isidorum Pacensem in Chron. pag. 14. &c.

Romania, quæ hodie *Romandiola*, in Chronico Farfensi p. 657. & alibi apud Ottonem Morenam in Hist. Rerum Laudensium p. 21. 62. 102. Vita MS. S. Romani Presbyteri: *Petiit ab Episcopo suo licentiam dari in Romaniam transmeare, ubi piis precibus ad limina SS. Petri & Pauli, & cæterorum Sanctorum orationibus vacaret.*

Romaniæ denique nomine interdum appellantur ex Galliæ partes, quæ Romanis parebant, aut paruerant, respectu Britanniæ Armoricæ, in Vita S. Samsonis Episcopi Dolensis in Præfat. lib. 1. n. 2. & l. eod. cap. 60. & 61.

ROMANIZARE, *Tormentare, cruciare, affligere, trucidare*, Ugutioni & Jo. de Janua. Notum quod de Curiæ olim Romanæ avaritia ingerunt scriptores: unde versus:

> *Roma manus rodit, quos rodere non valet, odit.*

Quæ sic expressit autor MS. inscriptus, *le Tableau de la mort d'Elinand*:

Va

Va mei saluer la grant Rome,
Qui de runger à dreit se nome
Quer les os runge, & le cuir pele, &c.

Guiotus Pruvinensis, qui vixit circa an. 1200. in Biblia MS.

Des Romains n'est-il pas merveille,
S'ils sont faux & malicieus,
La terre le doit & li lieus,
Cil qui primes i assemblerent
La felonie i aporterent.
Romulus son frere i ocist, &c.

Et Reclusus Moliensis in Poëm. MS. de Caritate:

Si je veuil descrire briement,
Coment on vit Roumainement.
Roumains à la lange sece & dure,
Ne peut parler sans oignement,
Et ses huis siet tant serement.
Qu'il ne puet ouvrir sans ointure.

Silvester Giraldus de Expugn. Hibern. lib. 1. cap. 36. *Venerant in Normanniæ partes à summo Pontifice Alexandro III. transmissi Cardinales duo, — viri, ut putabantur, justi & boni, & ad hoc fideliter electi, sed tamen Romani.* Qua ultima voce Legatos perstringit ut rapaces. Baldricus lib. 1. Hist. Camerac. c. 114. *Mores etiam Ecclesiasticos, quos avaritia Romanorum pravis commercationum usibus vitiabant, ad normam prioris gratiæ reformare æstimabat.* Vide Joannem Sarisberiensem lib. 6. de Nugis Curial. c. 25. & Epist. 176. 222. 272. Matth. Paris an. 1103. & alibi passim, & alios ejusce ævi scriptores; ut & quæ in hanc rem attigimus ad Joinvillam.

Romani olim dicti, qui aliàs Christiani, vel etiam *Catholici*. Lucifer Calaritanus de non parcendo in Deum delinq. p. 281. *Itaque eum non esse illum verum Dei Filium dicitis, — nos verò Romani dicimus unius substantiæ cum patre illum esse.* Ita etiam usurpant Theodosius Junior in Epist. ad Acacium Episcopum Berrhoensem in Synodo Ephesina, & Victor Tunnensis lib. 1. de Persecut. Vandal. Sed & hæretici ita Catholicos per convitium indigitabant. Gregorius Turon. l. 1. Miracul. c. 25. *Romanos enim vocitant homines nostræ religionis.* Adde cap. 79. 80. Apud S. Audoenum lib. 2. Vitæ S. Eligii cap. 19. plebs vici Noviomensis diœcesis prophanis ritibus adhuc addicta, Eligium per convicium *Romanum* appellat: *Nunquam tu, Romane, quamvis hæc frequenter taxes, consuetudines nostras evellere poteris*, &c. Sed & non desunt qui *Oomanos*, Provinciarum à Romanis subactarum incolis à religione appellatos dixerunt; in quibus est Bivarius in Commentario ad Pseudochronicon Maximi p. 313. quæ sententia quantùm à vero absit, norunt qui literas norunt.

Romani, veteres Provinciarum incolæ, qui Romanis olim paruerant, sic appellati respectu *Barbarorum* qui has invaserant, ut pluribus docuimus in v. *Barbarius*. Viri Francici idiomatis, *Romanæ linguæ homines*, dicuntur Wandelberto de Miraculis S. Goaris c. 11. Vetus Charta apud Meurissium in Hist. Episcopor. Metensium p. 410. *Romani nitebantur redire ad locum suæ professionis, illi remanere in loco suæ cognationis.*

Lingua Romana, quam gentibus domitis cum jugo ipso Romani imposuerunt, ait S. Aug l. 17. de Civitate Dei c. 7. maximè verò ita nostri vulgarem, & qua hodie utimur, appellarunt, quod à Romana puriore ortum habeat. Dudo l. 3. de Moribus Norm. *Rotomagensis civitas Romana potius quàm Dacisca utitur eloquentia.* Statuta Synodalia Odonis Parisiensis Episc. *Et si invenerit discrete & modò debito baptizasse, & formam verborum in Romano integre protulisse, approbet factum.* Albericus in Chron an. 1177. *Multos libros & maximè vitas Sanctorum, & Actus Apostolorum, de Latino vertit in Romanum.* Philippus Clarevallensis de Mirac. S. Bernardi cap. 4. §. 15. Ebehrardum Germanum inducit *Romanam linguam*, Gallicam vocantem. Et c. 10. *Populum Romanæ linguæ* appellat Gaufridus Monachus. Continuatio de Gestis Abbatum Lobiensium cap. 29. *Ut enim de facultate vulgaris linguæ, id est Theutonicæ, quæ ei naturalis erat, & Romanæ quæ accidentalis, omittam, in utraque inoffensus erat.* Adde p. 625. Tabularium S. Flori in Arvern. an. 1280. *Renuntiantes super hoc dictæ partes certæ de facto, & de jure certioratæ, lingua Romana, cuilibet exceptioni doli.* Chronicon Monasterii S. Trudonis lib. 1. p. 348. *Nativam linguam non habuit Teutonicam, sed quam corruptè nominant Romanam, Teutonicè Wallonicam.* (al. *Walloniam.*) Vide Ægid. Aureæ Vallis Mon. cap. 98. p. 201. & cap. 111. pag. 229. Ita passim Poëtæ nostrates. *Le Roman de Garin* MS.

Car à l'eschole fu quant il fu petis,
Tant que il sot & Romans & Latin.

Le Roman de la prise de Jerusalem MS.

Car mult sot bien escrire en Latin & Roman,

Balduinus de Condato MS.

Tu as dit la Patenostre
Saint Julien à ce matin,
Soit en Roumant ou en Latin.

Poëma de Vulpe coronato:

En Roumanche, ou endroit Latin.

Jacobus Hemricurtius de Bellis Leodiensib. cap. 38. *Estoit tres-sage Chevalier, & de grande eloquence en Romans & en Tiesche.* Etiamnum Belgæ *linguam Romanam* vocant Wallonicam: & Brabantiæ & Flandriæ regiones, ubi lingua Wallonica obtinet, *Le Roman pays.*

Romancier, in linguam Romanam vertere. Joannes *de Langres*, seu Lingonensis, in versione libri Boëtii de Consolatione Philos. MS.

Nuls homs qui n'a engin divin,
Ne puet comprendre le Latin,
Dont encor se doit moins fier
De tel Latin romancier.

Vide quæ annotarunt Stephanus Paschasius & Fauchetus lib. 1. de Poëtis Francicis cap. 6.

Romanitas, Lingua Romana seu Francica. Lambertus Ardensis: *Solinum autem de naturis rerum non minus Physicè ac Philosophicè per loquentem quis nesciat à — Simone de Bolonia — de Latino in sibi notissimam Romanitatis linguam fida interpretatione translatam*, &c.

Romanè. Liber usuum Ord. Cisterciensis cap. 93. *Si conversus est vel Monachus qui non intelligit literas, idem illi Romanè exponat Sacerdos, & conversus Romanè confiteatur se peccasse cogitatione, locutione, & opere.*

Romanus, Liber *Romanè*, seu lingua vulgari Francica scriptus, quomodo fabulosas Historias vernaculè conscriptas etiamnum *Romans* dicimus. Idem Lambertus Ardensis: *Librum quem ab agnominatione sua proprietatis Silentium, sive Romanum de Silentio nominavit*

Le Roman de Girard de Vienne:

Li uns viole, li autre conte Romans.

Le Roman du Renard:

Fabliaus & chancon de geste,
Romans de lui & de sa beste,
Mainte autre conte par la terre
Mais onques n'oïstes la guerre
Qui tant fu dure & grant & fin,
Entre Renard & Ysangrin.

Romancium, etiam appellant Hispani vulgare suum idioma, quod ut & Gallicum ac Italicum à *Romano* seu Latino sumat originem. Frustra enim Bivarius in Notis ad Chron. Maximi p. 313. & 332. contendit Hispanos sic suam linguam appellasse, quod eam ita indigitarint Gothi Ariani, à Religione Romana quam profitebantur. Jacobus I. Rex Aragon. in Constitutionibus Cataloniæ MSS. *Statuimus ne aliquis libros veteris, vel novi Testamenti in Romancio habeat, & si aliquis habeat, — tradat eos loci Episcopo comburendos, quod nisi fecerit, sive Clericus fuerit sive Laicus, tanquam suspectus de hæresi — habeatur.*

ROMEPENI, aliàs *Pening*, i. denarius: Nummus Romæ pendendus, *Denarius S. Petri*, de quo plura in hac voce. Bromptonus de Offa Rege: *Nam, ut dicitur communiter, illum censum qui Romepeny, sive Petrespeny vocatur, Deo & B. Petro, & D. Papæ qui tunc fuerat, & successoribus suis primò contulit.* Idem p. 1235. *Scilicet de Rumepeny, id est de denario S. Petri*, &c.

ROMEREI, pro *Romani*, seu Græci Byzantini, in Epistola Archiepiscopi Bulgariæ, in Gestis Innocentii III. PP. p. 57.

ROMESCOT, *Romscot*, Census species, qui aliàs *Denarius S. Petri*, Romæ pendi ab Anglis solitus; de quo suprà egimus. Vox formata ex Saxonico ꞅcot, vel ꞅhot, impositio, vectigal, symbolum. Matthæus Westmonaster. an. 794. de Offa Rege: *Ex his omnibus provinciis, dedit Rex præfatus denarium Beati Petri, ut prædictum est, quod Anglicè Romescot appellatur.* Henricus Huntindonensis lib. 6. p. 364. *Rex verò Knut Romam splendidè perrexit, & eleemosynam quæ vocatur Romscot, quam antecessores sui dederant Ecclesiæ Romanæ, perenniter assignavit.* Monasticum Anglicanum to. 1. p. 286. de eodem Kanuto Rege: *Etiam Romæ Scholam Anglicam constituit, & ad fovendam eam ex Anglia omni anno censum dari fecit, quod Anglicè dicitur Romescot.* Abrogata fuit hujusmodi denarii & pecuniæ solutio Statuto an. 25. Henrici VIII. c. 25. restituta autem an. 1. & 2. Mariæ, sed abrogata denuo 1. Elizab. cap. 1. Adde Vitam Offæ II. Regis pag. 20. S. Anselmum lib. 3. Epist. 85. lib. 4. Epist. 29. Nangium in Chron. an. 1035. Robertum de Monte an. 1116. & quæ diximus in v. *Denarius S. Petri.*

ROMESINA, Monetæ Romanæ species, qua utebantur Barenses in Apulia. Falco Beneventanus an. 1139. *Panem unum sex Romesinis emebant.* Idem an. 1140. *Monetam suam (Bari) introduxit, unam cui Ducatus nomen imposuit, octo Romesinas valentem, quæ magis magisque ærea, quam argentea probata tenebatur. Induxit etiam tres Follares æreos Romesinam unam appretiatos. Le Roman de la prise de Hierusalem par Titus* MS.

> *Se vos me volez croire trové à itel engin,*
> *Que ja n'auront Romain vaillant un Romesin.*

Le Roman de Vacce MS.

> *Oveuc cinc sols de Roumesins.*

Le Roman de Garin MS.

> *Je ne te pris vaillant un ramoisin.*

Incertum tamen an ita viliores ac æreas Constantinopolitanorum Augustorum monetas appellarint.

ROMEUS, qui aliàs *Romipeta*, qui ad S. Petrum piæ peregrinationis gratia pergit. Ita passim usurpat Odo Cluniacensis in Vita S. Geraldi Comitis lib. 1. cap. 27. 29. lib. 2. cap. 17. 23. lib. 4. cap. 22. *Romei* Italis, *Roumius*, Occitanis, dicuntur. *Romius* in Foris Beneharnensibus tit. de pœnis art. 44. *Romoneou*, Arvernis, ut autor est Sirmondus ipse Arvernus ad Sidonium lib. 1. Epist. 5. *Romieux*, Provincialibus. Hinc autor est Cæsar Nostradamus in Hist. Provinciæ p. 166 nomen datum nobili familiæ Arelatensi, quæ pro insignibus *Peram* descriptam gestat, peregrinationis notissimum symbolum; ut & *Romeorum* familiæ Hispanicæ. Vide Guill. de Podio-Laurent. cap. 47. & in v. *Romipeta*. Nec tantum qui Romam peregrinationes instituunt, sed quivis peregrini ita appellati. Joan. Willaneus lib. 6. c. 92. *Arrivò in sua corte un Romeo, che tornava da santo Iacopo. Romerio*, eadem notione, in Legibus Alfonsi IX. Regis Castellæ 1. part. tit. 24. lege 1. *Romeria*, peregrinatio, tit. 4. l. 22. & Scriptoribus Hispanis passim.

ROMFEAH, vel *Romefee*, Denarius S. Petri, de quo in *Romescot*. Ita autem appellatur in fœdere Edwardi & Gothurni Regum c. 16. in Legibus Canuti Regis c. 5. & in Legib. Henrici I. cap. 12. ex Saxon. ꞃomꞅceat, quasi *nummus Romæ dicatus*. ꞅeꞅceot enim & ꞅceat, partem, symbolum, censum, pecuniam significant. Vide *Romepeni.*

ROMIPETÆ, *Romipedæ*, qui Romam petunt, vadunt. Matth. Paris an. 1250. *Et ad impetrandum, Magistrum Leonardum Clericum suum, frequentem Romipedam, non sine maxima pecuniæ effusione, ad Romanam Curiam destinarat.*

Maximè porrò ita appellati qui Romam piæ peregrinationis ergo ad S. Apostolos pergebant. *Peregrini qui propter Deum ad Romam vel alibi vadunt*, in Synodo Metensi an. 753. c. 4. Vernensi an. 755. c. 26. & Cabilonensi II. c. 45. *De vagis peregrinis qui propter Deum non vadunt*, in Capitulari I. Caroli M. an. 809. c. 6. Concilium Later. an. 1122. c. 14. *Si qui Romipetas, & peregrinos, seu mercatores, Apostolorum limina & aliorum Sanctorum oratoria visitantes capere —tentaverint*, &c. Will. Brito lib. 8. Philippid.

> *Romipetas, & qui sanctæ succurrere terræ*
> *Ibant*, &c.

Idem sub finem ejusdem libri:

> —— *Nulla facultas.*
> *Visendi Romam datur, Dominive sepulchrum.*

Et lib. 9. initio:

> *Hic Anglos, hic Romipetas enormiter angens.*

Itinerarium Gregorii XI. PP *Pedester incedit per scalenta deserti velut Romipeda.* Utuntur præterea Joannes Sarisber. lib. 6. c. 1. Jacobus Cardinal. de Anno jubileo cap. 6. Nangius in Chron. an. 1210. 1240. Rigordus an. 1210. & alii. De peregrinationibus verò Romanis agit Nicolaus PP. apud Baron. an. 865. 90. & Beda lib. 5. Hist. Eccl. cap. 7. Habetur in Dactyliotheca MS. Ludovici Chalucii Arueni Gemma, cui insculptus Angelus nudus vadens, *burdoni*, seu baculo innixus, cum inscript. ΒΕΙCΙΤΑΛΟC. i. *vaditalus*: in quam sic lusit idem Chalucius:

> *Quis puer hic baculo armatus geniusve vialis,*
> *Aliger officii nomine* Βαδίταλος.
> *Metator sacram sacer invisentibus Urbem*
> *Italicumque regens auxiliaris iter.*

Vide *Romeus*, *Scoti*.

Romipetagium, Peregrinatio quævis fidelium: *Roumiuatge*, Occitanis; *Romeaggio*, Italis Scriptoribus, Matthæo Villaneo lib. 1. cap. 56. & aliis. Relatio Legationis Ambassiatorum Ducis Andegav. ad Judicem Sardiniæ an. 1378. *Venerunt omnes de dicta galea ad B. Urbanum* (prope Massiliam,) *quem puro animo & corde sincero invocaverunt, — & facto Romipetagio antedicto, dictam catenam transeundo subintrarunt.*

ROMPHUS. Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium p. 46. *Quod nullus intra ipsum Castrum prope murum Castri se movere poterat, quem ipsi cum romphis & lapidibus non sauciarent.* Fortè idem quod *Rompino*, Italis *Uncus*, Gallis, *Croc*.

RONCARE, *Roncalia*, *Ronco*, &c. Vide *Runcare*.

RONCINUS. Vide *Runcinus*.

RONDELLUS, Capa sine caputio. Joannes Andreæ ad Clementinam, Ne in agro: *Rondelli, qui nunc in usu sunt, non sunt propriè capæ: non enim habent caputium.* Vide *Rotundellus*.

ROQUUS. Vide *Roccus*.

RORSUS, Papiæ, *Insensatus*. Ita etiam Gloss. antiquæ MSS.

ROS. Lex Alemann. tit. 65. §. 31. *Si quis in genuculo transpunctus fuerit aut plagatus, ita ut claudus permaneat, ut pes ejus ros tangat, quod Alamanni taudragil dicunt*, &c. Similia habet Lex Bajwar. tit. 3. cap. 12. Adde tit. 5. cap. 17.

ROSA *aurea*, in Dominica Quadragesimæ, in qua cantatur *Lætare Hierusalem*, à summo Pontifice benedici solita, quam ille post Missam in urbe procedens cum Clero Romano præfert, ac deinde magno alicui Principi, si præsens adsit in Curia Romana, concedit; vel ad aliquem Regem aut Principem, ut eidem Pontifici cum consilio sacri Collegii placuerit, mittit. Ita Ceremoniale Romanum lib. 1. sect. 7. ubi orationes ad Benedictionem describuntur, & quædam de ejus significatione congeruntur, ut & apud Durandum lib. 6. Ra-

tion. cap. 53. n. 8. 9. 10. 11. præterea in Epistola 74. Eugenii III. PP. ad Alfonsum Regem Castiliæ, in Epistola Alexandri III. PP. ad Ludovicum VII. Regem Franciæ, quæ extat apud Radulfum de Diceto an. 1163. & to. 4. Hist. Francor. p. 768. apud Innocentium III. PP. serm. in eandem Dominicam, & Petrum Blesensem serm. 15. Adde Ughellum to. 1. part. 1. p. 267.

Hanc autem Rosam auream eidem Ludovico Regi contulit Alexander, cùm Parisios accessit ad eundem Regem. Historia Vezeliacensis lib. 4. p. 582. de Alexandro: *Et sequenti tempore Quadragesimæ accessit ad Ludovicum Regem in urbe Parisiorum: à quo susceptus honorificè, secundùm morem Romanæ Ecclesiæ portavit ipse Rosam auream Dominica qua cantatur Lætare Hierusalem.* Ita anno 1177. cùm idem Pontifex Venetiis moraretur, in eadem Dominica, *indutus sacris vestibus, & de consuetudine auream ferens Rosam, cùm Episcopis & Cardinalibus ad altare majus* (Ecclesiæ S. Marci) *processit: & completis Missarum officiis, Rosam quam detulerat, Duci Venetiarum in signum gratiæ Sedis Apostolicæ contulit*, ut habent Acta ejusdem Alexandri apud Baronium. Tradit præterea autor vitæ Urbani V. PP. Joannam Reginam Siciliæ, & Petrum Regem Cypri Romam venisse, *& cum tunc occurreret Dominica Lætare Jerusalem, in qua consuevit dari per Papam Rosa aurea viro nobili tunc in Curia existenti; dictam Rosam memoratæ Joannæ tanquam nobiliori, majori, & excellentiori, licèt vir non existeret, dedisse, Regi prædicto ipsam in hoc præferendo, quæ more solito demum cum Cardinalibus & aliis nobilibus per urbem equitavit.* Vide Petrum Matthæum in Constitut. PP. p. 617. Rosas olim in hominis natali præbitas ac datas docet vetus Inscriptio 636. 12.

Rosa liquida, Oleum rosaceum, apud Antonium Musam lib. de Vetonica c. 3.

Rosa virgo, Rosa clausa. Gloss. Iatricum MS. Reg. sign. 1486. *Virgo rosa, exungulata.* Evodius in Epist. ad S. Augustin. 258. *Ramos rosarum virginum (sic enim clausæ appellari solent) de eodem sepulchro surrexisse vidit.*

Rosa Græca, λυχνὶς, βοτάνη, in Gloss. Gr. Lat.

Rosa fatuina, apud Apuleium lib. de Herbar. propriet. c. 64. sic dicta, inquit Humelbergius, quod florem habeat roseum, sed inodorum.

ROSALIA. Gloss. Gr. Lat. MS. Ροδισμὸς, *hæc Rosalia, hoc Rosalium.* Perperam in edito *Ros alia*: ubi emendandus locus alter ex eodem MS. ῥοδοδάφνη, *taxus, lauriendrum, viburna.* Edit. *Lauria, Andrum.* Meminit porrò Balsamon ad Concil. 6. can. 62. cujusdam Panegyreos, quam τὰ Ρουσάλια appellat, & post festum Paschatis ex prava consuetudine, ἐν ταῖς ἔξω χώραις celebrati solitam ait. Vide *Pascha Rosata.*

ROSANAGIUM. Charta Fulconis Comit. Andeg. an. 1028. pro fundat. Abbat. Roncerei, apud Sammarthanos: *Hic autem Hugo dedit filiæ suæ rosanagium hujus vineæ, & decimam pro vestitu.*

ROSARIUM, Rosarius rubus, *Rosier.* Valerius in Epist. ad Ruffinum, to. 9. operum S. Hieronymi: *quam illibatam servaverunt vigiliæ, defloravit illusio per somnium, ut semper omne rosarium aliquo turbine sua purpura spolietur.*

ROSARIUS, Monetæ adulterinæ species, interdicta in Anglia an. 1299. & 1300. Vide in *Crocardus.*

ROSATUS, Rosis distinctus, ornatus, vel coccineus. Papias: *Rosata tunica, quam feniceam, nos coccineam dicimus, ad celandum colorem sanguinis.* Anastasius in Leone III. PP. pag. 143. *Vela holoserica rosata numero quatuor, ornata in circuitu de Tyrio.* Ibid. *Albam holosericam rosatam, ornatam in circuitu de chrysoclavo.* Occurrit apud eundem non semel.

Rosulatus, eadem notione. Charta donationis Ecclesiæ Cornutianensis edita à Jo. Suaresio: *In pronao velum lineum purum unum: & intra basilicam pro porticibus vela linea rosulata sex: & ante Secretarium vel curricula vela linea rosulata pensilia habentia arcus 2.* &c. Rursum: *Vela apoplacia coccoprasina rosulata duo.* Aliàs apud Cornelium Frontonem, *Roseus, per se, Rosaceus, mixtus*, dicitur.

ROSCELLA. Veteres Consuetudines Floriacensis Cœnobii c. 2. *Feria 2. Paschæ ad prandium debemus habere roscellas, & per totam hebdomadam pitantiam vini.*

ROSCULENTUS, à rore, Rosulentus, apud S. Zenonem serm. 3.

ROSERA, species Anseris, apud Fridericum II. lib. 1. de Venat. cap. 19.

ROSETUS, seu *Roseta*, Paxillus ferreus, qui extremo axi infigitur, ne elabatur rota. Anonymus in vita S. Brigidæ n. 47. *Auriga verò illius jungens currum, rosetos oblitus est ponere contra rotas.* Colganus habet *Rosetas.* Ubi Chilienus Monach. n. 48. *Neglexerat obice currum adfirmare.*

ROSETUS, Color roseus. Concilium Budense an. 1279. c. de Prælatis: *Cum equitant, vel etiam in publico pedestres incedunt, habeant & deferant cappas rotundas sub quibus habeant & deferant camiscias albas sive rosetas*, &c.

ROSIA. Vide *Rusia.*

ROSSA. Charta Henrici III. Regis Angl. to. 2. Monastici Anglic. p. 211. *Et totam daylam marisci, tam de rossa, quam de prato*, &c. F. *Mossa.* Vide *Mussa.*

ROSSINUS. Vide *Runcinus.*

ROSTA. Historia Cortusiorum lib. 1. cap. 7. *Jussit fieri rostam in flumine, & Paduam privavit aqua, & sic caruit molendino.* Cap. 14. *Qui statim per rostam factam juxta viridarium S. Justinæ civitatem intraverunt furtivè.* Cap. 16. *In dicto flumine fecit rostam, & sic aqua quæ naturaliter debet currere versus mare, cœpit currere versus Paduam per obliquum.* Italis *Rosta*, flabellum sonat, nostris *Eventail*, quo vocabulo etiam vulgò designamus obicem illum ex asseribus, qui aquas in molendino continet, quo laxato, eæ elabuntur.

ROSTRA *calceorum*, Acumina scilicet calceorum, quæ Annæ Comnenæ πεδίλων πεδάλματα dicuntur: ita enim scriptores vocant prominentes & ultra pedum longitudinem prosilientes extremas calceorum partes, in acumen quoddam desinentes, ut ibi pluribus observavimus. Adalbero Laudunensis in Carmine ad Robertum Regem:

Cœpit summa pedum cum tortis tendere rostris.

Boetius seu auctor de Disciplina Scholarium c. 2. *Rostratis tabulatisque calceis ut Regina incedere*, &c. Ejusmodi autem rostra sic describit Joannes Architrenius lib. 2. cap. 3.

——— soleæ substringitur arcu
Calceus obliquo, pedis instar factus, ut ipsos
Exprimat articulos, cujus deductior ante
Pinnula procedit, pauloque reflexior exit,
Et fugit in longum, tractumque inclinat acumen.

Calceorum de corduba rostra tortitia, apud Guibertum lib. 1. de Vita sua. *Calcei ad aquilini rostri speciem*, apud Petrum Damian. lib. 5. Epist. 16. *Rostra*, in Regula Templar. c. 29. *Sotulares rostrati vel cordellati*, in Synodo Nemausensi an. 1284. *Sotulares rostrati* interdicuntur Sacerdotibus, in Constit. Galonis Card. an. 1208. cap. 3. in Concilio Parisiensi an. 1212. part. 2. c. 9. in Sarisberiensi an. 1217. c. 10. in Præceptis Synodal. Petri de Collemedio Archiep. Rotomag. an. 1245. in Constitutionibus Nicosiensibus c. 8. in Synodo Baiocensi an. 1300. c. 33. 123. in Concilio Londinensi an. 1342. c. 1. &c. Vide Gobelinum Personam ætate 6. cap. 49. & supra in v. *Poulainia.*

ROSTUM, Assum. Boxhornius in Lexico Prisco-Britannico: *Rhost, assum, assatum.* Antiquam vocem Britannicam esse ostendit nomen Regis Armoricani, *Daniel Dremrost*, ab ustis oculis, vel usto vultu sic dicti. *Rhostio, assare, torrere. Le Roman de Vacce* MS.

Ja li Rois, ce dit il, ne menjera de rost,
Se Herout en sa terre come fol ne l'eut lost.

Charta an. 1148. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica p. 704. *Pullos rostidos, & lumbolos cum panitio, atque porcellos plenos*, &c.

Rosulatus. Vide *Rosatas*.

Rosum, Ῥόδον, in Gloss. Gr. Lat. pro *rosa*. *Rosum unguentum*, pro *roseum*, in l. 21. D. de Auro, argento, &c. in Cod. Florentino: *Sed & valetudinis, qualia sunt Commagena, crina, rosa, mura.*

Rota, apud Græcos genus fuit tormenti, uti docemur ex Tullio lib. 5. Tuscul. & Apuleio lib. 3. & 10. Metamorph. Suidas fuisse ὄργανον βασανιστικὸν καὶ δίκαιον τὰ σώματα fuisse ait. Alibi, ξύλινόν τι ἐν ᾧ δεσμούμενοι οἱ οἰκέται ἐκολάζοντο. Sed aliud prorsus fuisse supplicium jure contendit Cujacius lib. 3. Obser. cap. 28. ab eo quod Franciscus Rex in grassatores instituit, ubi fractis membris semianimes in altum elatis rotis supini imponuntur: cum in supplicio illo veterum, rei rotis alligati crudeliter torquerentur ac distenderentur: de quo quidem veterum supplicio egere alii, ac inprimis Anton. Gallonius de SS. Martyrum cruciatibus cap. 2. Acta S. Julianæ Virginis & Mart. cap. 3. n. 14. *Tunc Præfectus jussit afferri rotam ferream, & figi in ea gladios acutos, & super ipsam rotam imponi virginem, ut staret rota in medio duarum columnarum, & quatuor milites de ista parte, & alios quatuor ex alia parte, & milites trahebant rotam, & Julianam habebant superpositam. Trahentes autem milites machinam tangebant, & nobile corpus virginis Christi omnibus membris findebatur, & medullæ de ossibus ejus exibant, & tota rota tingebatur de illa*, &c. Adde vitam S. Ephremi n. 10.

Non aliud tamen fuit ferme Rotæ supplicium ab hodierno, sub prima Regum nostrorum stirpe, atque adeo posterioribus sæculis, cum rei confractis ossibus morituri, vel post suspendium, vel capitis minutionem, rotæ ad spectaculum & ludibrium innecterentur. Gregorius Turonensis lib. 6. Historiæ cap. 35. & Aimoinus lib. 3. cap. 52. ubi de feminis maleficis: *Alias execat, alias incendio tradit, alias rotis ossibus confractis innectit.* Ditmarus lib. 4. pag. 48. *Miser captus est, fractisque cruribus rotæ superpositus.* Andreas Suenonis lib. 7. Legum Scanicarum c. 11. *In rota distento corpore suspendatur, vel lapidibus obruatur*, &c. Galbertus in vita Caroli Comitis Flandr. n. 95. *Post hæc verò utrorumque corpora virorum* (qui patibulo suspensi fuerant) *rotæ plaustri superposita, in malo altissimo fixa, videnda universis transeuntibus proposuerunt*, &c. Idem n. 119. *Eodem die captus est, — & in rota malo superinfixa ligatus, disperditionem vitæ perpessus, omnium spectaculum fuit.* Adde n. 122. Philippus Galtherus lib. 8. Alexandreïdos, de cæde ejusdem Caroli p. 64.

Hoc habitu quondam Buchardum Flandria vidit
Solventem meritas occiso Principe pœnas,
Quem rota pœnalis pro tanto crimine torsit,
Totaque confregit Ludovico vindice membra.

Vide præterea Galterum Tervanensem in vita ejusdem Caroli cap. 39. & 42. & Sugerium in Ludovico VI. pag. 316. Cæsarius lib. 2. Mirac. c. 6. de homicida: *Statim data super eum sententia, pœnæ rotali adjudicatus est.* Adde lib. 10. c. 37. lib. 11. c. 54. 55. Willelmus Heda in Wilebrando Episc. Traject. *Cum socio ignominiosè trucidatur, impositus rotæ, stipite exaltatus, quod maximæ apud Germanos judicatur infamiæ.* Continuator Nangii an. 1326. *Prius enim in pilorio vertitur, & deinde ambæ manus scinduntur, & in rota eminente ligatus ponitur, pugnis abscisis ante eum ad circumferentiam rotæ pendentibus*, &c. Ægidius de Roya an. 1328. *Deinde tractus ad patibulum, fractis cruribus & membris decapitatus fuit, & positus super rotam, atque suspensus cum eadem rota ad novum patibulum miræ altitudinis cum suis consortibus.* Denique Continuator Chronici Carionis an. 1535. *Rotæ supplicium hoc anno mense Januario primum in Gallia adversus latrones decernitur.* Ejusce supplicii meminerunt præterea Albertus Stadensis an. 1192. Annales Colmar. 1. part. an. 1293. 2. part. an. 1293. Albertus Argent. p. 114. 117. 155. 169. 178. Genealogia Regum Daniæ pag. 217. Godefridus Monach. S. Pantaleonis an. 1226. Chronicon Leodiense apud Labeum, & Levoldus Northovius eod. anno, Historia Archiepiscop. Bremensium pag. 114. Magnum Chronicon Belgicum pag. 227. 286. Suffridus Petri in Episc. Leod. c. 10. 18. Æneas Silvius in Hist. Bohem. c. 8. &c. Vide Turnebum lib. 7. Advers. c. 16. Hadrianum Junium lib. 3. Animadv. c. 12. pag. 145. &c.

Rotare, Rotæ supplicio punire, Gall. *Roüer*. Magnum Chronicum Belgic. an. 1213. *Per vicos & plateas ut canis vilissimè tractus, tandem in rota eminentissima rotatus est*, &c. Jo. de Beka in Joan. II. Episc. Trajectensi: *Idem Gerardus inter acerba supplicia dirè rotatus est.* Anonymus in Chronico Sclavico an. 1369. *Qui apprehensus rotatus est, & in quatuor partes divisus, & super rotas quatuor positus, secundum quatuor civitatis partes.* Adde an. 1387. Albertum Stadensem an. 1226. Ægidium de Roya an. 1328. Ericum Upsaliensem l. 3. Hist. Suecicæ an. 1189. lib. 4. p. 119. &c.

Inrotare, eadem notione. Lambertus Ardensis pag. 169. *Alios inrotavit, alios imparticavit, alios caudis jumentorum protrahendos & discerpendos adhibuit.*

Rota, Lychnuchus in formam rotæ à fornice pendens in ædibus sacris, quem alii *Coronam* vocant. Adamnanus de Locis SS. lib. 1. cap. 6. *Cujus* (Ecclesiæ) *in superioribus grandis quædam area cum lampadibus rota in funibus pendet.* Ita usurpat S. Bernardus lib. de Vita & moribus Clericor. cap. 11.

Rota, Pallii Ecclesiastici species in formam rotæ effecti, vel pallium rotarum figuris distinctum. Anastasius in Leone III. PP. pag. 143. *Fecit vestem albam holosericam rosatam habentem in medio tabulam de Tyrio cum historia Crucifixi. Necnon & rotas de chrysoclavo ornatas in circuitu de quadrapulo.* Infra: *Fecit — & rotam de chrysoclavo ornatam in circuitu de Tyrio. Le Roman de Garin* MS.

Bues i offre un vert paille roè.

Le Romam de Parise la Duchesse:

Li Dus Renart offert quatre pailes roez.

Rota Porphyretica, Camera Romæ, cujus pavimentum ex marmore Porphyretico *Rotæ* figuram efformabat: unde Camera ipsa nudè *Rota* dicta est, ut apud Normannos *Scacarium*, quod Camera in qua judicia exercebantur, Scacarii instar, marmoreis tabellis distingueretur. Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 37. de Henrico Imp. *Cum in Rotam Porphyreticam venisset, positis utrisque sedibus, consedere.* Neque, opinor, alia est ab ea quam *Rotam Romanam* dicimus, ubi agitantur publica judicia, quorum Decisiones circumferuntur. Scribit Goldastus lib. 2. Alamannicor. pag. 5. *Raath* Germanis *Rotam*, & *Cameram* significare, hincque *Rotwilam*, oppidum Helvetiorum appellatum, quod in eo esset Camera judiciorum Imperialium, quæ postea Spiram translata est: eademque ratione *Rotam* Romanam dictam.

Rota cum tintinnabulis, quæ in ædibus sacris appendi ad parietem versus latus altaris, & volvi solet ad elevationem hostiæ. Monasticum Anglic. to. 1. p. 104. *Præterea fecit vir venerabilis Athelwoldus quandam rotam tintinnabulis plenam, quam Auream nuncupavit, propter laminas ipsius deauratas, quam in festivis diebus ad majoris excitationem devotionis reducendo volvi constituit.* Huc spectat quod habetur in Concilio Nicosiensi an. 1340. c. 4. *Item statuimus & ordinamus ac etiam mandamus omnibus Episcopis Græcis, & aliis Præsulibus quarumlibet nationum, & Sacerdotibus earundem, quod debeant ordinare quoddam signum, quo possit omnibus audientibus divinum officium notum esse, illa hora qua perfecerint Corpus Christi, quando celebrant in altari: ita quod illo tempore Corpori Christi exhibeatur reverentia*

tam debita, quàm devota. Adde Statuta Willelmi Episcopi Parisiensis c. 15. & Synodum Wigorniensem an. 1240. c. 9.

Rota. Hariulfus lib. 3. Chron. Centulensis cap. 8. *de libris Isidori: Etymologias, Rotarum, proœmiorum, & Rotarum, & officiorum: Item proœmiorum, item Rotarum,* &c. Ubi editur ad marginem, id est *Cantuum seu Hymnorum.*

Rota, pro mensura Italica. Charta Gregorii IX. PP. apud Ughellum to. 7. Ital. sacræ pag. 60. *Casei rotarum ducentarum sexaginta sex, leguminum modiorum* 80. *risi modiorum* 19. *olei rotarum* 95. *Zuccari rotarum* 38. &c. *Rotæ ceræ,* in Charta an. 1300. apund eundem to. 4. p. 960.

Rota auri. Vincentius Belvac. lib. 31. cap. 143. *Argentearia de Lebena quotidie valet, ut dicitur, tres rotas argenti depurati, quæ valent tria millia Soldanos, solutis operariis.*

Rota, in Monasteriis Sanctimonialium, turricula lignea versatilis, qua necessaria in Monasterium inducuntur, nostris, *Tour.* Regula Sororum Minorum Monasterii Humilitatis B. Mariæ Parisiensis diœcesis ab Urbano IV. PP. exarata an. 1263. *Sine Ministri licentia non habeatur nisi una Rota conveniens in Conventu, per quam necessaria sororibus concedantur, & auferantur etiam auferenda: hæc siquidem taliter ordinetur, ut nihil possit ea mediante videri.*

Rota, Instrumentum Musicum. Vide *Rotta.*

Rota Judæorum. Vide *Judæi.*

ROTARE *loricam.* Monasticum Angl. to. 2. p. 384. *Et terram quæ fuit Martini Permentarii de Fleta, quæ continet — pro servitio rotandi unam loricam semel in anno pro toto feodo, quando dominus ipsius feodi super ipsum feodum miserit.*

ROTATA *aquæ.* Tabularium S. Aniani Aurelian. *Recognoscens me injustè tenuisse injustam rotatam aquæ in aqua S. Aniani ad Arenas, juxta clausum Regis, — ipsam dimidiam rotatam do & S. Aniano & Canonicis,* &c.

ROTATICUM, *Redaticum, Rotagium, Roagium,* &c. Vectigal seu tributum, quod pro damno quod in viis publicis, quas *Rotabiles* vocat vetus Inscriptio 149. 1. currus facere solent, exsolvitur domino prædii: *Angaria pro rotarum tritura,* in l. 21. Cod. Th. de Cursu publico: *Teloneum rotarum,* in Charta Roberti Regis Franc. pro Monasterio Argentoliensi apud Duchesnium in Notis ad Abælardum p. 1151. Gallis *Roage,* vel *Rouage,* Vide San-Julianum in Cabilone pag. 419. Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 656. *Portaticos, rivaticos, rotaticos, vultaticos,* &c. Vide eundem p. 709. 732. 778. Charta Chlodovei III. Regis pro Monasterio S. Dionysii: *Ubicumque telleneus, portaticus, rotaticus, vel reliquas reddebutionis à judicebus publicis exigebantur.* Charta Caroli M. apud Aimoini Continuatorem lib. 5. cap. 1. *Nec rotatico, nec portatico, nec pulveratico,* &c. Charta Caroli C. in Tabulario Dervensis Monasterii: *Rotaticum totum ad integrum, quod à transeuntibus exigitur,* &c. Vide Chartas alias apud San-Julianum in Trenorchio p. 510. Hemereum de Academia Parisiensi p. 25. 33. & in Augusta Viromand. p. 258. *Rotatica vini,* apud eundem Hemereum ibidem p. 132.

Rodaticum, Rodage, in Consuet. Aquensi tit. 12. art. 5. 6. & S. Severi tit. 10. art. 5. 6. Indiculus Regalis: *Nec nullas venditas, nec rodaticum, nec foraticum, nec pontaticum — exactare præsumatis.* Capitula Caroli M. lib. 6. c. 219. *Ut nullus homo præsumat tholoneum per vias, nec per villas rodaticum vel pulveraticum recipere.* Adde Capitulare 5. an. 803. cap. 22. & Chartam ejusdem Caroli apud Doubletum pag. 708.

Rotagium. Tabularium Vindocinense an. 1080. ch. 206. *Dimisit, & quietam perpetualiter clamavit Domino Deo & Monasterio Vindocini consuetudinem quandam quæ vulgo Rotagium appellatur, quam exigebat ab hominibus S. Trinitatis, non quidem rectè, sed sicut mos est sæcularibus facere, — accipiebat autem ab omnibus prædicti loci hominibus, quaquaversum in terra sua exirent, pro aliquo conductu fœni, aut alterius rei, carris sive quadrigis cum bubus faciendo. Capiebat verò de carro* 4. *den. de quadriga* 2. *den.* &c. Tabularium Prioratus S. Nicasii Mellentensis fol. 36. *Asserebat etiam Prior S. Nigasii se debere habere & percipere de quolibet dolio vini venditi in manerio & hostisiis supradictis duos denarios ratione rothagii in prædicta compositione, seu ordinatione.* Vetus Notitia in Hist. Monast. S. Nicolai Andeg. *Ut vini nostri in nostro cellario venditi partem suam rotagii & venditionis tribueret deposcimus.* Charta an. 1218. *Petunt etiam quod cessem à rotagio, quod de novo levavi super calceam ante domos hospitum suorum.* Vide Doubletum p. 827. & Buzelinum in Gallo-Flandria pag. 386.

Roagium. Charta Guillelmi Episcopi Laudunensis in Probat. Hist. Guinensis p. 378. *Item medietatem roagii de Mailli & de Noviant.* Charta Philippi Aug. an. 1185. apud Morinum lib. 5. Hist. Vastin. *Absque roagio, & messione servientium, & carreto.* Charta anni 1147. apud Loisellum in Bellovaco p. 274. *Quiconque chose est coustume estre pris des marcheans en tonnelieu, en forage, roage, & en travers.* Porrò *droit de roüage* vocant nostri, tributum quod exsolvitur pro vino quod curru transvehitur. Vide Raguellum.

Rouagium in Charta Henrici II. Reg. Angl. *In — tallagio, rouagio, & feria, & foro.* Comput. Domanii Comitatus Bononiensis an. 1402. *Recepte des roüages, c'est à savoir de chars ou charettes qui à loier mennent desrées, doivent chascun char* 4. *den. par.* Ita *Roüage* occurrit in Consuetud. Meduntensi art. 196. Silvanectensi art. 5. &c.

Ruagium. Charta Will. D. *de Clarques* Militis an. 1260. in Tabul. S. Bertini: *Contuli & concessi libere prædictæ Ecclesiæ quoddam ruagium quod habebam — in villa & dominio prædictæ Ecclesiæ apud Arkes, & quidquid juris habebam & habere poteram in dicto ruagio,* &c.

ROTHORIUM, locus in fluvio ubi aquâ diluitur, maceratur, & subigitur cannabis, Gallis *Roüissoir, Rohiare, Rouir*: *Rohagium,* ipsa maceratio, *Rouissement.* Aresta Ascens. an. 1260. in 1. Reg. Parlam. f. 18. vers. *Inquesta facta super eo quod — requirebat justitiam de quodam Rothorio sito subtus Larderias. Dicebat etiam quod quando gentes veniunt ad illum locum causa portandi cannabum suum rohiandum, ipse habet rohagium,* &c. Vetus Consuetudo Normannica MS. 1. part. sect. 1. cap. 17. *L'on ne doit pas faire Rotheurs ne Chanures roir en eues courantes, par quoy en soient souventefois corrompues, si que les poissons en meurent,* &c.

ROTLIN, Piscis species, in Actis Murensis Monasterii pag. 50.

ROTOGERII, iidem qui *Ruptarii,* nostris *Roturiers,* Ignobiles. Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium p. 42. *Et una cum rotogeriis, aliisque villanis, qui in ipso castro morabantur.* Vide *Rumpere.*

ROTTA. Vide *Rota, Rumpere.*

ROTTARII, Scriptores, Librarii. Ita Mamotrectus ad Epist. Hieronymi in Proverbia. Sed videtur legendum *Rottularii,* vel *Rollarii.*

ROTULUS, *Rotula,* Scheda, charta in speciem *rotulæ,* seu *rotæ* convoluta, unde nomen Fortunatus lib. 7. Poëm. 18.

An tibi charta parum peregrina merce rotatur,

nisi quis malit Salmasii sententiam amplecti, qui à voce Latina *Rutulus,* Rotulum dictum censet: est autem *Rutulus,* baculum rotundum, quo cumulus mensuræ demitur & exæquatur: *Rotulus* enim, seu Charta convoluta baculi speciem refert. Veteres *volumen,* recentiores Græci εἰλητάριον appellarunt, nostri *Roolle,* & *Rolle,* Germani *Rodel.* Ejusmodi porrò chartarum volumina inter Magistratuum insignia in utriusque Imperii Notitia conspiciuntur, ut inde liceat conjicere horum usum

ea tempestate obtinuisse, hoc est circa tempora Theodosii junioris, in quæ Acta judiciaria referebant, licet etiam codicibus, qui & hic effinguntur, uterentur. Durandus lib. 1. Ration. cap. 3. n. 11. ait Prophetas & Apostolos depingi solere *cum rotulis vel libris*. Ita Baldricus Burguliensis Abbas *Rotulum* pro libro dixit tom. 4. Hist. Francor.

In rotulo multi cum solicitudine quadam
Dicendi seriem semper metantur ab Adam.

Et Poëta Gallicus MS. *Le Roman de Guydon*:

Et ceint l'espée, se li rosles n'i ment,
Qu'ot Alixandres, quant conquist Orient.

Vocem etiam pro *Epistola* usurpat idem Baldricus:

Venit ad extremum rotulus de Præsule magno.

Apud eundem, *Rotularis Epistola*, *Rotularis pagina*, pro *Brevi mortuorum*, non semel occurrit. Alibi:

Sic rotulus semper mortem cujuslibet effert.

Habetur vox *Rotulus* passim; apud Zachariam PP. in Epist. 13. ad Bonifacium Moguntinum sub finem, Ordericum Vitalem lib. 3. & 11. p. 495. 832. in Monastico Anglic. to. 2. p. 802. &c.

Rotulus Wintoniæ, liber *Domesdei*, de quo suo loco, Angliæ descriptionem, quæ ab Alvredo Rege facta est, continens, sic dictus, quod Wintoniæ inter cætera regni scripta & monumenta asservaretur. Wintoniæ autem extitisse archivum regium innuit Giraldus Cambr. lib. 2. cap. 6. Ingulfus, de *Domesdei*: *Iste Rotulus vocatus est Rotulus Wintoniæ, & ab Anglis pro sua generalitate omnia tenementa totius terræ integrè continente, Domesdei cognominatur.* Sed & Ingulfus eundem *Domesdei*, qui duobus grandibus constat voluminibus, *Rotulum* pariter vocat.

Rotulus, Mensuræ species. Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 79. *Unde rotulus panis, qui ponderat uncias 32. aut circa pro 5. granis emebatur. Rotulus quidem per ipsum regnum* (Neapolitanum) *genus ponderis est, & granus genus numeri, videlicet 6. denariis parvulis constans.* Richardus de S. Germano in Chron. an. 1221. *Per totum regnum pondera & mensuræ mutantur, ponuntur Rotuli & turnini. Rotulus thuris, Rotulus ceræ*, in Veteri Notitia apud Rocchum Pirrum in Notitia Ecclesiarum Siciliæ to. 1. p. 311. to. 2. p. 285. Theodulfus Aurelian. lib. 1. Carminum:

Scrinia danda parant alii, nec defuit ille
Cereolas rotulas qui dare vellet ovans.

Ubi *Cereolæ rotulæ* videntur fuisse ceræ in scapi aut baculi formam. Vide *Rota ceræ*.

Rotula, pro *Rotulus*. Synodus Suess. an. 853. art. 4. *Porrexit rotulam auctoritatem Canonicam & Apostolicam continentem.* Historia Translat. S. Stephani: *Sacello projectam colligens rotulam, vivere uxorem — cognovit.* Sugerius in Ludovico VI. *Regis literam rotulam scilicet velatam offerens.* Utuntur præterea Hincmarus in opusculis to. 2. p. 261, 539. 597. in Concilio Dusiacensi I. 1. edit. p. 101. 129. 142. 154. 164. Anastasius Bibliothec. in Collectaneis p. 204. Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 84. &c.

Rotula, vel *Rotulus*, videtur etiam fuisse mensura liquidorum. Vetus Notitia apud Rocchum Pirrum to. 2. Notitiæ Sicil. p. 955. *Libræ incensi & ceræ, rotulæ olei.*

Rotulare, In rotulum, seu in acta referre. Iter Camerarii Scotici §. 59. *Si ballivi non fecerunt rotulare suas Curias & assisas.*

Inrotulare, in Consuet. Andegavensi art. 149. *Enrooler*, *Enrotuler*.

Rollus, idem quod *Rotulus*. Hariulfus lib. 3. c. 9. *Ipsius itaque Epistolæ rolli talis est.* Paulò antè, *librum rotularem* appellat: *Fratres verò de ejus morte nimium tristes, librum rotularem conficientes direxerunt per Ecclesias & loca Sanctorum, dilecti Patris exitum nunciantes, & pro eo orari cupientes.* Ubi *Rollus*, & *Liber Rotularis*, illud ipsum est quod Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. c. 10. lib. 4. c. 33. & alii, vulgo *Brevem fratrum defunctorum* appellant; cujus formulam exhibet hoc loco Hariulfus, qui nempe ad Monasteria, quibuscum ex condicto intercedit fraternitas, seu societas, ad cellas mitti solet. Ita in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis cap. 14. ubi de brevibus mortuorum: *Si rollo apportatus fuerit, non intus feretur, sed tantum memoriam defuncti Eleemosynarius in Capitulo recitabit.* *Breves seu rotuli*, in Statut. antiq. Cartusiens. part. 2. c. 32. §. 10.

Rotumba, Vasis Chymici species. Joannes de Garlandia lib. de Præparatione Elixir: *Quæ duo similia mistis, & super marmora incorporatis, pone in rotumba vitrea, v ampulla, & claude foramen, seu os vasis*, &c. Occurrit rursum infra.

Rotundarium, Orbiculus, *Assiete*. Vetus Gloss. Lat. Gall. MS. ex Bibl. Thuana: *Rotundarium*, *Tailleor*.

Rotundellus, Vestis species in orbem desinens; Cyclas: ex Gallico, *Rondeau*. Concilium Andegavense an. 1365. c. 19. de Clericis: *Chlamydes seu rotundellos, vestes fixas decurtatas cum botonibus in publico deferre non verentur.* Vide *Cloca*, & *Rondellus*.

Rotundula, Pastillus formula rotunda, τρόχισκος, Græcis. Antonius Musa de Vetonica herba cap. 6. *Herbæ vetonicæ contritæ paululum salis adjicito digitis duobus & pollice medio quantum tolli poterit, & subactum formato rotundulam*, &c. Utitur etiam Apuleius lib. de Virtutib. herbar. c. 13.

Roturagium. Vide *Rumpere*.

Rotus. Chronicon Casin. lib. 3. c. 57. *Pannum sericum magnum, cum uno roto.* Fortè *rocho*.

Rouagium. Vide *Rotagium*.

Rouer, vel *Rouere*, Robur, arbor, Italis *Rouere*. Charta Desiderii Regis Longob. in Bullar. Casinensi to. 2. p. 14. *Exinde in Carpeno grosso, vel oplo, per rouere, habentes literas omega in rouere arsa*, &c. Occurrit ibi pluries. Utitur etiam Petrus de Crescentiis l. 5. de Agricult. p. 262.

Rouoria, Roboretum, quercetum. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 48. *Et Rouoriam de insula quæ est juxta ripam Isaræ in S. Fereolum & Gratianopolim.* Vide *Blanditia*.

Rouerina, eadem notione, in Charta Mathildis Comitissæ an. 1096. in Bullario Casinensi to. 2. p. 117.

Routurare, Silvam viis, quas vulgò *Routes* vocant, distinguere; *Router*. Liber Niger Capituli Parisiensis: *Quod idem Dom. Herveus emendabit Capitulo Paris. hoc quod sine licentia Capituli fecit mensurari & routari nemora Capituli de Cheurigniaco*, &c.

Ruagium. Vide *Rotaticum*.

Ruarius, Officium fuit in Ecclesia Collegiali S. Quintini in Viromanduis, quod & *Ruaria* dicitur in Bulla Clementis IV. PP. apud Hemereum in Aug. Viromand. an. 1260. Illud fuit perpetuum, ut autor est idem Hemereus p. 187. qui addit *Ruarios inter Canonicos sortem etiam invenisse*, id est in Canonicorum Collegio sedem habuisse. Idem sub an. 1206. ait sententia judicum à Sede Apostolica datorum dictum fuisse, *Ruarios esse Ecclesiæ Clericos, & Capitulo æque ac Decano fidelitatem jurare debere.* In Charta Joannis Decani S. Quintini an. 1226. apud eundem p. 209. refertur Burgenses S. Quintini *primò per Ruarios, postea per Sacerdotes, qui successerunt illis Ruariis, consuevisse hactenus intra claustrum Ecclesiæ Decanum facere judicari.* Ex Bulla laudata Clementis constat primò *Ruariæ* officium à Capitulo solitum conferri: sed ex prædictis vix eruitur quale illud fuerit, & unde nomen duxerit: nisi *Ruarius* is fuerit qui istius Ecclesiæ partis quam *Rugam*, seu *Rue* vocabant, curam habuerit, de qua copiosè egimus in Descriptione ædis Sophianæ, ubi docuimus *rugam* appellari, vestibulum Presbyterii, seu *Bematis*, quod plateæ inter Presbyterium & Chorum formam referret. *Ruyers* enim in aliquot Consuetudinibus Belgicis iidem sunt qui aliis *Voiers*, quibus scilicet *viarum seu rugarum* jurisdictio competit. Vide Consuet. Seclinensem, Bethuniensem, & Lilleriensem.

RUATA, Platea, *Ruë*. Testamentum Aimonis de Sabaudia D. Villæ-franchæ an. 1398. apud Guichenonum: *Usus fructus & godias unius furni siti in Villa-franca in magna ruata percipiendos.*

RUBERUS. Vetus Charta in Chronico Laurishamensi p. 57. *Hoc est terram & silvam, quæ est in illa marcha de Birstad, seu in ipso fine: de illo rubero qui est de Ecclesia sancti Nicasii, — de ipso rubero ad partem Aquilonis*, &c.

RUBETUS. Vide *Rubinus*.

RUBEUS *feramus*, *Rubea fera*, Gallis *Beste fauve*. Lex Alemannor. tit. 99. §. 4. *Si rubeus feramus cum ipso sagittatus est.* §. 9. *Si cum ipsa rubea fera sagittata fuerit.* Vide *Rosia*.

RUBINUS, *Robinus*, Carbunculus, ἄνθραξ; Gallis *Rubis*; Italis *Robino*. Chronicon Monguntin. 16. *annuli Pontificales boni & magni, de Robino unus, — de smaragdo unus.* Occurrit apud B. Odoricum de Forojulii in Peregrinat. c. 3. n. 13.

Rubetus, eadem notione. Sugerius lib. de Admin. sua c. 31. *Multiplicem copiam jacinctorum, rubetorum, saphirorum, smaragdinum*, &c. Adde cap. 32.

Salmasius contendit *Rubinum* esse *Hyacinthum* veterum, ex eorum genere quos Græci ῥοδινὰς vocant, unde à Nostris *Rubinos* dictos ejusmodi lapillos putat.

RUBRICUS. Glossæ Gr. Lat. πυῤῥός, *Ruseus, rubricus, rufus.*

RUBUS. Charta Guelphonis Ducis Spoleti an. 1160. apud Ughellum to. 3. p. 465. *Item largimur præfatis Canonicis 100. solidos de ripa, & rubum de tota civitate, ut nemo sine eorum voluntate præsumat appendere vel librare.* Habentur similia p. 481.

RUCENGIA. Charta Gaufredi Archiepisc. Burdegalensis in Tabulario S. Hilarii Pictavensis: *Clamabat — quod inante de Benais habere debebat talliatam suam, quantum vellet, avenas quoque, gallinas, & caseos cosdunales, chevagium, & etiam rucengiam, cavalcatam quoque & biennium quotiescunque vellet.*

RUCLATUM. Marcellus Empiricus c. 22. *Rasum, id est ruclatum, cum vino austero dabis.*

RUCTURA. Tabularium S. Cypriani Pictav. apud Beslium p. 359. *Tetaudus Clericus & filii ejus — dederunt Monachis S. Cypriani unam ructuram, id est piscatoriam in pago Pictavo*, &c. Fortè *Rupturam*. Vide in hac voce.

RUDA, Gall. *Ruë*, Platea. Charta Morlanensis, apud Marcam lib. 5. Hist. Beneharn. cap. 21. *Ego Guastonus Vicecomes reddidi Ecclesiæ sanctæ Fidis, & dedi possessionem unius terræ in qua construxi unam rudam Burgi S. Nicolai, quam ei abstuleram.* Vide *Ruga*.

RUES, *Ruina*, in Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. & Isidori. Glossæ Gr. Lat. πλῶσις, ἐπὶ οἰκοδομῆς, *ruina, rues.*

RUERE, Projicere, ex Gallico *Ruer*, hac notione. Tudebodus lib. 5. *Vexilla quoque quæ sursum erant perforabant cum sagittis, & alii lapidibus, & alii ruebant Græcos ignes super Castrum, eo quod putabant illud ardere.*

RUFATUS, *Sanguine cruentatus.* Papias.

RUFEOLA, *Rufella*, Panis seu placentæ species, *Rougeolle*, Picardis nostris, quod colore subrubido fit. Udalricus lib. 2. Consuetud. Cluniac. cap. 4. *Pro signo rufeolarum, vel ut Theutonici loquuntur, cratonum, præmisso signo generali panis, simila cum duobus digitis illas minutas involutiones quæ in eis sunt factæ, ex ea parte quâ sunt complicatæ, & quasi rotundæ.* Ubi Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. habet *Rufellarum.*

RUFFIANI, vox Italica, *Lenones*, apud Mamotrectum ad legendam S. Luciæ, qui *Institores libidinis* Valerio Maximo lib. 6. cap. 1. n. 6. *Vitiorum institores* Quintiliano decl. 260. *Productores, conciliatores*, aliis: *Ruffanum* scilicet, seu meretricum, quibus capilli flavi seu rufi, cum matronarum nigri essent, ut observatum à Fr. Pithœo & Wovereno ad Petronium, & aliis criticorum filiis. Aliter tamen de vocis origine censent Jacobus *Bourgoing* de Origine & usu vulgarium vocum p. 57. ut & Ferrarius in Orig. Italic. quos consule, si tanti est.

RUFFLURA. Vide *Rifflura*.

RUFIA. Charta Alamannica 58. ex Goldastinis: *Hoc est auro & argento solidos 70. & cavallos 5. cum saumas, & rufias, & filtros, cum stradura sua ad nostrum iter ad Romam ad ambulandum.* Idem videtur quod *Volsura* sic autem si bene conjicio, vocat hæc Charta, pelles, à quibus evulsi sunt animalis pili. Est enim *volsura*, τίλμα, in Gloss. Gr. Lat. alibi exponitur ῥῆγμα. Edita porrò eadem Charta apud Sammarthanos in Abbat. p. 598. pro *rufiarum* perperam *rosiarum* præfert.

Rosia, in Tabulis fundationis Monasterii B. Mariæ Santonensis an. 1047. in Regesto 114. Tabul. Regii ch. 239. & apud Marcam lib. 1. Hist. Beneharn. cap. 12. *Damus — decimas decimarum totius Insulæ Olarionis, excepta Parochia S. Georgii ad luminare altaris, & decimam rosiarum cervorum, cervarumque, quæ in ipsa Insula captæ fuerint ad librorum volsuras.* Ubi *rufiæ* & *rosiæ* videntur sumi pro pellibus *rufearum*, seu *rubearum ferarum*, scilicet cervorum & cervarum, ad libros tegendos & compingendos. Vide *Rubeus feramus.*

RUFUS, Herba inficiendis rubro colore vestibus, in veteri Charta apud Columbum, quæ *Roux* dicitur in alia Guidonis Fulcodii, apud eundem lib. 3. de Episcopis Vasion. n. 5. Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosophistam lib. Passion. cap. 66. ad hæc verba: *Rore, quo Gotti utuntur: Ros quo utuntur Gotti, fit de herba quæ vulgò vocatur Rufus, quæ crescit in terra Gothorum.* Infra: *Ros quo Goti* (sic in MS.) *utuntur, est herba cum qua cordoanum paratur.*

RUFUS. Willelmus Tyrius lib. 14. cap. 1. de Fulcone Rege Hierosol. *Erat autem idem Fulco vir rufus, — fidelis, mansuetus, & contra leges illius coloris, affabilis, benignus, & misericors.* Vide Gen. 25. v. 25.

RUGA, Platea, vicus, nostris *Ruë*. Papias: *Rugæ, Romæ, semitulæ.* Ubi pro *Romæ*, legendum *rumæ*, ex Gr. ῥύμη Vetus Gloss. Lat. Gr. cap. de Civitatib. *Platea*, ἀγυιά. *Ruga*, ῥύμη. Charta Roberti Regis Franc. apud Doubletum p. 826. *Similiter autem à ruga media, & semita maritima*, &c. sic enim legendum pro *Aruca*. Will. Tyrius lib. 12. c. 25. *Ipsi Venetici Ecclesiam & integram rugam, unamque plateam, sive balneum nec non & furnum habeant.* Mox: *Præterea illam ejusdem plateæ, rugæque Achon partem*, &c. Bulla Alexandri PP. an. 1165. in Magno Pastorali Eccl. Parisiens. lib. 19. ch. 17. *Usque ad locum, qui vocatur Tudella in ruga ejusdem S. Germani.* Joan. Villaneus lib. 3. c. 2. *La grande ruga, che va à san Giovanni.* Vide Ughellum to. 4. pap. 1099. 1166. 1205. Etymon à *Rugis* seu sulcis in fronte quidam accersunt, quod id efficiant in urbibus quod rugæ in fronte. Octavius Ferrarius à *corrivio*, in v. *Corrobio.*

Ruga, Vox frequens in Ordine Romano, & apud Anastasium in Vitis summorum Pontificum, tametsi de genuina ejus notione vix constet. Cæsar Bullengerus *in marmore vel metallo strias, canaliculos, sulcos rugarum instar, quæ in senum fronte contrahuntur; vel tabulas ex auro & argento rugosas & striatas* interpretatur. Vide Salmasium ad Tertulliani Pallium p. 335. sed procul à vero abesse virum eruditum plus satis ostendunt horum verba, ac primo Ordinis Romani, quo loco enarrans ut Pontifex finita sacra Liturgia in Secretarium redit, hæc subdit: *Tunc septem cereostata præcedunt Pontificem, Subdiaconus Regionarius cum thuribulo ad Secretarium; — post eos Bajuli, post eos Cereostatarii, post quos Acolythi qui rugam conservant, post eos extra Presbyterium Cruces portantes, deinde Mansionarii juniores, & intrat in Secretarium.* Anastasius in Stephano IV. *Fecit & regulares argenteos super rugas per quas ingrediuntur*

ad altare. Locos alios ex pag. 108. 112. 121. & 134. dedimus in Descriptione ædis Sophianæ n. 73. ubi diximus per *rugam* videri intelligi viam in ipsa æde sacra ante Presbyterium, qua in illud pergit Pontifex sacra facturus. Videat lector an conjecturam nostram probet ex his quæ ibi observavimus. Vide *Ruarius*.

RUGADIUM, *Rugadicum*, Tributi species apud Dertonenses in Italia. Charta an. 1183. apud Ughellum to. 4. p. 862. *Ut habeatur rugadium in omnibus in supradictis locis, & de eorum curtibus rugadicum est duo solid. de uno quoque pari boum, & de illis qui habent unum & eorum qui laborant cum sapa 12. denarii per singulum annum*, &c. Vide *Plateaticum*.

RUGIRE, cervi dicuntur. Gloss. Gr. Lat. ἔλαφος κράζει, *Bardit, rugit*. Lex Longob. lib. 1. tit. 19. §. 13. *Si quis cervum domesticum alienum, qui non rugit. intricaverit &c. si quis cervum domesticum, qui tempore suo rugire solet, intricaverit*, &c. Adde Edictum Rotharis Regis tit. 104. §. 11. Sic etiam fortean legendum in Lege Alamannorum tit. 99. §. 1. *Si quis bisontem, bubalum, vel cervum, qui prugit furaverit*, &c. Ubi MSS. alii habent *brugit*, editio verò Tiliana, *pringit*. Est autem cervorum

Rugitus, qui vulgò, Gallis *Rut*, Aristoteli ὀχεία, qui per duos ferè menses durat, & incipit à festo S. Catharinæ. Idem ait rugitum cervorum incipere mense Boëdromione, ac desinere Mæmacterione, ac per totum Pyanepsionem, qui inter eos menses medius est, durare. Id tempus ipsa voce *Rugitus*, designat Fulbertus Carnot. Epist. 102. *Rex proximo rugitu, ut dicitur, venire habet in silvam Legium*, &c. Annales Franc. Bertiniani an. 864. *Hludovicus Italiæ Imperator nominatus, à cervo quem in rugitu positum sagittare voluit, gravissimè vulneratur*.

Rugire præterea dicuntur animalia, cum ruminant & remandunt, in quibus sunt etiam cervi, ut testatur Plinius lib. 10. c. 73. Fleta lib. 2. c. 76. §. 8. *Ita quod præbenda* (equorum) *coram bobus conferenda stramine avenæ misceatur vel frumenti: arestæ enim straminis ordeacei rugitus eorum impediret*. Ibid. c. 79. §. 7. de multonibus, seu vervecibus: *Cumque eorum natura sit rugiendi ac id quod mandetur nullatenus venerit ad rugitum, possibile est hujusmodi multonibus per putrefactionem illius fœni in stomachis remanentis deperire*.

RUMARE. Vide *Adrumare*.

RUMBULA. Cæsarius Heisterb. lib. 7. c. 45. *Ipsam iconam* (*Deiparæ*) *respiciens—indignans ait, Ut quid hic stat vetus hæc rumbula?* Et mox: *Quia Domina illa vocavit me veterem rumbulam*. Qua voce designari putant vetulam, putidam aut infamem fœminam.

RUMOR. Autor incertus inter Agrimensores: *Secundùm loci rumorem, quod interpretatur, secundùm loci observationem*.

RUMPERE, Terram, agrum proscindere, arare. Charta an 1273. in M. Pastorali Ecclesiæ Parisiensis lib. 15. ch. 22. *Cum centum arpentis terræ arabilis, tam ruptis, quam rumpendis, sitis prope* &c. Charta an. 1224. in Hist. Monmorenciac. p. 87. *Ita tamen quod nos retinemus nobis & hæredibus nostris, quod in eodem vivario piscari, & pisces vendi, & illud rumpi, quandocumque & quotiescunque nobis placuerit, faciemus*. Alia ejusdem an. p. 88. *Donavit mihi & hæredibus meis vivarium suum de Beir, ita quod sibi & hæredibus suis retinuit molendinum ejusdem vivarii, & suum piscari, & suum rumpere, & vendere in eodem quandocunque & quotiescunque voluerit*. Sugerius p. 334. *Apud Vallem Crisonis villam ædificavimus, & carruca terram incultam dirumpi fecimus*. Charta Guillelmi *Maengo* Militis Dom. Surgeriarum an. 1253. *Ai baaillé au Prior de sainte Valere de Mauzé — mes essars noveas qui sont au bochau saint Sernin, — li devant dit home doivent rompre & gaagnier les terres aus us & aux coustumes dou pays*.

Arrumpere, eodem significatu. Charta Garciæ Fernandi Comitis æræ 1010. apud Anton. de *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 1. *Et per omnes terminos plantare & arrumpere licentiam habeant*, &c. Rollandinus in Summa Notariæ c. 5. *Terram — bene arumpere, remenare, & reterzare, & quarto sulcu seminare*.

Rupticium, Terra de novo proscissa, novale; *Rompeis* in Consuetud. Nivernensi c. 12. art. 5. 6. *Rompeis sont terres nouvellement cultivées, esquelles n'y a apparence ou memoire de culture faite autrefois*. Charta Theobaldi Episc. Ambian. an. 1183. in Tabulario Eccles. Amb. *Infra terminos ejusdem decimationis de Savieres est pars cujusdam nemoris, quam tenentur fratres B. Joannis ad culturam reducere, & rupticia facere*. Et infra: *Donec terra ad culturam, & rupticia fuerit redacta*. Judicatum an. 1332. in Hist. Reomaensi: *Omnes decimæ remanebunt etiam in novalibus, sive rupticiis, seu in bladis vivis*, &c. Charta Richardi Episc. Amb. in Tabul. Abbat. S. Fusciani. *Nec non terram quamdam quæ dicitur Rupticium Elleboldi, & nemus additum prædicto rupticio, ita quod rupticium & nemus additum facere debeat 10. jugera terræ*. Charta an. 1192. in Tabulario S. Martini de Campis: *Dedit apud Mauregart totam decimam suam de Toschis & de Rupticiis*. Fortè *taschis*. Ordericus Vital. lib. 5. p. 583. *Dedit totam decimam de Norum, — partemque suam unius terræ — quæ ultra torrentem sita est, & vulgò Ruptices dicitur*. Adde Doubletum in Hist. Sandionysiana p. 568. Hist. Mormorenc. in Probat. p. 63. Hist. S. Martini de Campis p. 397. Tabular. Priorat. S. Mariæ de Gornaco, &c.

Ruptura, idem quod *Rupticium*, Ager nuper vel jam olim proscissus, & ad culturam redactus. Ordericus Vitalis lib. 5. p. 596. *Terram quoque tam in mansuris quam in rupturis totius parochiæ hominibus ibidem hospitatis excolendam, reservato tantummodo camparto — concessit*. Tabularium Angeriacense: *Annuit suum feodum ex toto, quod à sancto Joanne habebat, cum rupturis suis, quæ erant in terra S. Joannis*. Charta Theobaldi *Chabot* an. 1185. ex Tabulario Absiensi: *Quod si pro defectu servitii feodum aliquod mihi saisiero, ipsi propterea rupturas non perdant, sed habeant*. Alia Thebaudi *Castagniers*, ibidem fol. 52. *De qua Papotus Emenardi dederat eis rupturam, & quam Goffridus Vossart habebat de me*. Bulla privilegiorum Monasterii S. Felicis in Aragonia: *Decimas & primitias de novis rupturis, quæ factæ sunt in alodio S. Felicis*.

Ruptura, Census qui ex *rupturis* percipitur. Notitia an. 1072. apud Beslium p. 181. *Dimiserunt consuetudinem, quam tenuerunt, id est rupturam in medio terræ nostræ quæ est in Insula Oleronis*.

Rupturarius, Colonus, qui agrum seu terram *rumpit*, proscindit, colit. Charta Theobaldi *Chabot*, ex Tabulario Absinsi fol. 219. *Concedimus quoque eidem decem alias sextariatas terræ, si à Ruptariis dono vel emptione illas acquisierint*. Alia ibid. fol. 174. *Joannes Braquelart Rupturarius Ugonis, reliquit ei terram suam quæ est juxta ortum*, &c.

Atque inde nata vox *Roturier*, apud nostros, qua viros *ignobiles* ac obnoxiæ conditionis indigitant, cujusmodi sunt coloni ac rustici; quibus opponuntur viri *Nobiles* ac ingenui. Ut è converso, prædia colonaria, seu quæ colonorum & rusticorum propria sunt, atque adeo *censibus* obnovia, *Rotures* appellarunt, quibus vicissim opponuntur *feuda*, quæ à solis nobilibus teneri olim poterant. Atque inde

Roturagium, pro *Villenagio*, seu agro obnoxiæ conditionis, *Roture, roturage*: in Charta Alphonsi Comitis Pictavensis pro *Rachetis*, in Chartophylacio Regio: *Pro roturagiis verò & masuris illud solum pro rachetis solvi debebit, quod dari secundùm terræ consuetudinem hactenus consueverit*.

Ruptarii, pro *Rupturarii*, postmodum dicti quidam prædones sub 11. sæculum ex rusticis potissimum collecti ac conflati, qui provincias populabantur, & interdum Principum militiæ sese addicebant. Matth. Paris an. 1250. *Ubi est ille ruptarius percussor impius & cruentus, non animarum*

animarum lucrator, sed pecuniarum exactor? Eodem anno: *Incivitate igitur occubuit Oliverius de Termes, cum suis omnibus, quos Ruptarios vocamus, pugnatoribus.* Bernardus Guido in Vita S. Fulcranni Episcopi Lodovensis cap. 2. *Bulliebant Ruptarii, saviebant haretici, ac fautores eorum fideles.* Cap. 6. *Quidam autem Ruptarii milites in rapinam rerum pessimè inhiantes,* &c. Ita passim Will. Armoricus an. 1202. Concilium Avenionense an. 1209. cap. 7. Innocentius III. lib. 12. Epist. 92. Willelmus de Podio-Laurentii cap. 6. 7. 16. Bernardus Guido an. 1215. &c. M. Chronicum Belgicum an. 1179. & veteres Chartæ apud Catellum in Comitib. Tolosanis p. 246. 248. 333. 341. &c.

Rupta, Ruptariorum cohors. Willelm. Brito lib. 5. Philipp. p. 152.

> *Quos Marchaderi sic clausit rupta,* &c.

Idem lib. 7. p. 171.

> ——*Tecum Lupicarica rupta*
> *Fac eat.*

Infra p. 175.

> ——*Numerosaque rupta Cadoci.*

Ibidem p. 182.

> *Agmina præfecit toti ruptarica regno.*

Adde lib. 8. p. 188. Ex *Rupta*, & *Ruptarii*, formata postmodum vox

Rutarii, qui iidem qui *Ruptarii*, ex Gallica enuntiatione, *Routiers.* Jacobus de Vitriaco in Hist. Occid. cap. 7. *Brabantios, viros sanguinum, incendiarios, rutarios, & raptores.* Ita lib. 1. cap. 72. Nicolaus de Trivetto an. 1173. *Conduxit Brabanzones & Rutarios, ex quibus coadunato magno exercitu, venit Britolium.* Ita leg. pro *Rictarios.* Idem an. 1197. *Mercaderus Rutariorum princeps.* Guill. *Guiart* in Hist. Franc. MS.

> *Sans ceus c'un Routier Lupicaire*
> *Redoit conduire en cele affaire.*

Idem an. 1204.

Routier, Ribaus, & Marcheans.

Chronicon Flandriæ cap. 84. *Et puis coururent les Routiers pardevant l'ost des François.*

Rotharii, in variis Actis apud Catellum in Comitibus Tolosanis p. 281. 282. 283. 285.

Ruta, Rutta, Rutariorum cohors, ut *Rupta.* Will. Neubrigensis lib. 2. c. 27. *Stipendiarias Brebantionum copias, quas Rutas vocant, accersivit.* Lib. 5. cap. 15. *Per stipendiariam militiam, quam Rutas vocant.* Matth. Paris an. 1236. *Duces fuerunt catervæ, quam Rutam vocamus.* Cæsarius lib. 2. Mirac. c. 2. *Prædonibus, quorum multitudo Rutta vocatur, se conjunxit.* Lib. 11. c. 53. *Multitudini prædonum, quæ Rutta vulgò dicitur, se associavit.* Rogerus Hovedenus p. 645. *Et transitum faciens per Castrum Radulphi, duxit inde Rutam Braibancenorum Theutonicam usque ad Biturum.* Ubi perperam editum *Rictam.* Ita *Rictarii*, pro *Rutarii* apud Nicolaum de Trivetto, uti monuimus. *Le Roman de Garin* MS.

> *En sa compagne ot de Chevaliers mil;*
> *Grant fu la route quant li Dus descendi.*

Libertates villæ Perusiensis apud Thomasserium p. 99. *Li Sires ne doet mettre rottes ne gens estranges sans l'accort des Cossors*, &c. Chronicon Flandriæ cap. 98. *Manda Charles à Bertrand du Guesclin, qu'il menast ses routes en Espaigne, pour guerroier le Roi Pierre.* Hinc *Route* nostris mansit pro quavis turma militari, de qua voce Nicetas Choniates in Balduino n. 5. & nos in Glossario ad Villharduinum. Rastallus ait JC. Anglis *Rout* dici, *quant people assemble eux mesmes, & puis procedant, ou chivauchant, ou allant avant, ou movent par instigation d'un ou plusors que est conduct de eux: c'est appellé un Rout, pour ce que ils movent & proced en routs & nombers.*

Neque tamen Scriptores omnes de harum vocum origine ac etymo invicem conveniunt: nam Pithœus in Consuet. Trecensem art. 11. & in Hist. Comitum Campaniæ, à voce Germanica *root*, vel *rote*, quæ idem quod apud nos *solde*, seu stipendium sonat, vocis etymon accersendum putat: quasi fuerit *ruta*, stipendiaria militia, seu turma, vel caterva militum. Nec dissentit Dominicus de Prærogat. allod. cap. 11. §. 3. Innocentius Cironus lib. 5. Paratitul. Decret. tit. 15. *Ruptarios* dictos censet, quod omnia perderent ac rumperent. Nec desunt qui *ruptas* appellatas volunt, militares turmas dimissas, seu *licentiatas*, quæ, ut fieri solet, invicem coactæ prædationibus sese addicunt, quomodo *Banque route* dicimus, seu nummulariorum & argentariorum *mensam ruptam.* Sed longè potior videtur, quam stabilivimus, sententia Petri Sanjuliani in Miscellaneis Historicis p. 641. Acostæ Antecessoris Tolosani ad tit. de Jure emphyt. Beslii in Epistola ad Puteanum, Altaserræ lib. 3. de Comit. Provinc. cap. 10. & aliorum; ita ut *Ruptarii* fuerint *vagi & tyrannica consuetudine inreverentes homines, per quos pax & quies regni turbari solet,* ut est in Conventu apud Marsnam an. 851. cap. 4. cujusmodi sunt crebro rustici, nisi maturè ac severiùs comprimantur. Exemplum prodit Willelmus Gemeticensis lib. 5. cap. 2. scribens Richardo II. Normanniæ Ducatum obtinente, *rusticos unanimes per diversos totius Normanniæ patriæ Comitatus plurima agentes conventicula juxta suos libitus vivere decrevisse: quatenus tam in silvarum compendiis, quàm in aquarum commerciis nullo obsistente ante statuti juris obice, legibus uterentur suis,* &c. Sed ea labes oriri tum solet, cùm grassantibus maximè civilibus bellis, rustici ab utraque parte lacessiti, & à neutra protecti, arma, quæ ad sui tuitionem capiunt, in alios nullo discrimine exerunt, mox prædarum & lucri cupiditate illecti, passim in innocuos sæviunt ac grassantur.

RUMPESTAT, Tributum pro caudis jumentorum apud Suecos, Erico Uplandensi lib. 5. Hist. Suecicæ p. 159. Idem p. 148. *Erat enim inter cætera gravamina innumera tributa, etiam hoc unum, ut de qualibet cauda jumentorum certa summa solveretur pecuniæ.*

RUNA. Papias: *Runa, pugna, Runata, pugnata.* Ugutio: *Runa, i. stipula, vel pugna, unde runatus, præliatus.* Adde Gloss. Isid. Gloss. Ælfrici: *Runia, vel paleare*, ꝩꝑæꝺ læppa. Vide Festum. Vide etiam supra in voce *Alyruna.*

RUNCALIS, *Roncalis, Roncaria*, Ager incultus, *runcandus* à noxiis & inutilibus herbis & sentibus: *runcare* enim Latinis, est purgare agrum à sentibus, quas inde *ronces* vocant Galli. Vide Edw. Cokum ad Littletonem sect. 1. Diploma Aystulphi Regis Longobard. an. 753. apud Ughellum in Episc. Mutinens. *Quod si in ipsis silvis aliquis roncare fecerit, aut si peculia pabulaverit*, &c. Alia Mathildis Comitissæ an. 1096. in Bullario Casinensi to. 2. p. 117. *Si quis — ultra fines & terminos runcare fecerit absque jussione Comitissæ*, &c. Charta 1. inter Alamannicas Goldasti: *Tradidi videlicet ad Hasumunanc ipsa marca adhærentem runcalem, 1. hobam etiam & amplius continentem, ea conditione, ut ipsi illic resideant, & ibi laborent tempus vitæ suæ, & censum inde persolvant.* Ch. 33. *Vendiderunt tibi Magno — cortinum aroncale quem habuerunt de sui patris — cum pomifera ex integro quantum ibi habuit.* Et mox: *Et 1. saistairale in roncale.* Domesdei tit. de Essexa: 16. *acr. prati*, 11. *runcal.* 4. *aralia*, 23. *porci*, &c.

Roncalia, Locus & planities porrectior circa Padum, non procul ab urbe Placentia, seu *inter Placentiam & Cremonam*, ut habet Otto Morena in Hist. Rer. Laudensium, ubi Imperatores Occidentis Curiam suam generalem cogere solebant, cum *transalpinabant*, seu in Italiam proficiscebantur. *Erat enim consuetudinis Regum Francorum, quæ & Theutonicorum, ut quotiescumque ad sumendam Imperii coronam militem ad transalpinandum cogebant, in prædicto campo mansionem facerent. Ibi ligno in altum porrecto scutum suspendebatur, universorumque equitum agmen feuda habentium ad excubias proxima nocte Principi faciendas per Curiæ*

præconem exposcebatur, quod sectantes, qui in ejus Comitatu erant, singuli singulos beneficiatos suos per præcones exposcebant. At sequenti die qui nocturnis vigiliis defuisse deprehensus fuerat, denuò ad præsentiam Regis aliorumque Principum, vel virorum illustrium evocabantur, sicque omnes omnium beneficiati, qui sine bona voluntate dominorum suorum domi remanserant, in feudis condemnabantur. Verba sunt Ottonis Frising. lib. 2. de Gestis Frider. c. 12. à quo hausit quæ in eandem sententiam habet Guntherus lib. 2. Ligurini initio. *Roncaliensis Curiæ* mentio est passim apud Scriptores, ex quibus docemur Conventum fuisse generalem indictum *pro justitia ac pace regni componenda*, ut est in Legibus Longob. lib. 3. tit. 9. §. 9. Conradus Usperg. in Frid. I. *Pro reparando itaque justitiæ rigore, omnibus Lombardis & Italicis Roncaliam, uti mos Lombardorum est, justiciam suam requirere, & ab Imperatoribus recipere, diem certam, & Curiam publicam ad præsentiam Principum qui tunc aderant, eis designavit. Edictumque est ab Imperatore, ut de singulis Italiæ urbibus viri idonei Roncaliam convenirent, & Barones, & alii qui causas haberent: cumque ibidem convenissent, assumptis nobilibus & prudentibus viris, causas singulorum determinare studuit, primò pauperum, deinde Baronum, & postremò civitatum.* Glaber Rodulphus in Præfat. ad lib. 4. Hist. *Roncaliam*, quasi *Curiam Gallorum* corruptè dictam vult, eamque *in descensu Alpium* statuit, id est ad Padum, juxta Placentiam, ubi extitit Roncaliensis campus, qui eam appellationem accepit, quod *Runcalis* esset, id est incultus & sentibus obsitus, quæ vis est vocis, ut suprà observatum. Ita etiam de eodem vocis etymo Constitutio Caroli Crassi Imp. an. 884. *Cuicumque secundum hanc legem expeditio imperetur, si ad Curiam Gallorum, hoc est in campum qui vulgò Runcalle dicitur, dominum suum non comitetur*, &c.

Hunc porrò morem *Curias publicas* in Italia indicendi hauserant Germani Principes à Francis nostris, quod ab Ottone Frising. observatum: nam cùm Carolus M. Italiam imperio suo adjecisset, fusis & profligatis Longobardis, solenne illi fuit, & successoribus, Primores sui Palatii & Comites Palatinos eò mittere, qui *justicias publicas* facerent. Has autem *Curias* solennes in campis cogebant. Annales Fr. Bertiniani an. 767. de Pipino: *Ibi Synodum fecit cum omnibus Francis solito more in campo.*

Runcora, in Chartis Longobardicis, passim. Charta Desiderii Regis in Bullario Casinensi to. 2. p. 14. *Terra, silva, runcora, & prata insimul ad mensura justa*, &c. Charta Mathildis Comitissæ an. 1096. ibidem to. 2. p. 117. *De terra partim laboratoria, & partim cum silva, quæ inter runco deputata* &c.

RONCO, *Runco*, Papiæ, & Joanni de Janua, Falcis militaris species, ex Italico *Runchione*, vel *Roncone*. Academici Cruscani: *Roncone, arme d'asta corta e adunca per isterpare.* Sanutus l. 2. part. 4. cap. 8. *Dictum navigium ronconibus & longis lanceis, atque lanceis cum rampiconibus sive uncis in capitibus, optimè fulciatur.* Ubi *lanceæ cum ronconibus*, videntur eæ, quas *lanceas falcatas* vocat Fulbertus Carnot. Epist. 45. Historia Cortusiorum lib. 1. cap. 17. *Quidam rusticus — clam traxit desub chlamyde sua ronconem ferreum, & virum nobilem percussit in capite.* Vide *Falcastrum*.

RUNCARE, *sonitum de naribus emittere*, in Gloss. Arabico-Lat. Apud Papiam, *à terra herbas diu innatas vel arbores evellere.* Vide *Runcalis.*

RUNCA, idem quod *Runcalis.* Charta Conradi Imp. an. 1027. apud Ughellum to. 4. p. 1484. *De eadem corte cum capella, ejusque dote, cum omnibus suis appendicibus in integrum, omnibus runcis novis; cum suis intimis decimis, manso 1.* &c.

Runcarius, idem quod *Runca.* Charta an. 1007. in Bullario Casinensi to. 2. p. 67. *Sunt mansos 4. & runcarii 4. & mulinarii 3. qui sunt in loco*, &c.

Runcarii, Hæretici, Valdensium & Paterinorum asseclæ, qui Alemanniam veneno pravitatis hæreticæ infecerunt, de quibus Reinerus contra Valdenses c. 4. & 6. ubi de eorum opinionibus, & Pilichdorffius lib. contra Valdenses c. 12. Dictos videri à *Roncalia* opinatur Gretzerus in Prolegom. c. 4. fortè quod in *Roncaliâ* primum visi. A *Runcaria*, villa sic dicta, vult Reinerus c. 6. sed malim sic appellatos, quod in agris incultis & *runcariis* utplurimum degerent.

RUNCHI, Sentes, Gallis *Ronces*, Spinæ, vel sentes quæ *runcari* solent. Charta an. 1235. apud Ughellum to. 7. p. 1449. *De decima de omnibus runchis omnium nemorum sive boscorum S. Zenonis, tam de illis runchis qui jam facti sunt, quàm de illis qui adhuc in futuro fient*, &c.

RUNCILUS. Domesdei tit. Essex: *Silva 20. perc. 10. acrarum prati, 2. runcili, 4. aralia, 23. porci, 50. oves*, &c. Spelmannus idem cum *runcino*, seu equo putat: ego verò malim *runcilum*, idem esse quod *runcalis*.

RUNCINA, *instrumentum fabrorum*, Papiæ. Idem: *Runcina, remota rura.*

RUNCINUS, Equus minor, gregarius, nostris *Roncin.* Cambro-Britannis *Rhwnsi.* Chaucerus Anglus Poëta:

He rode upon à Rowncy as he could.

Quidam vocem ab Theutonico *Ross*, equus, deducunt non improbabili conjectura. Nam nostri olim *Rous* pro *Roncin* dicebant. *Le Roman de Garin:*

Hue s'en retorne sor le rous Arabi.

Alibi:

Es un message sor un roux Arabi,

Rursum:

Bien fu armé sor le rox Arabi.

Idem Poëta:

Et Richard sor le rox Arabi.

Alii à Theutonico *ruyn*, & *ruynen* castrare, runcinos dictos volunt, quasi runcini fuerint cantherii. Domesdei, in Monastico Anglic. to. 3. p. 306. *Novem averii, 2. runcini, 27. porci, 100. oves*, &c. Occurrit ibi pluries. Petrus Cluniac. lib. 1. de Miraculis cap. 6. *Ad quod ille respondit, Runcinus ille, ille certè, ille mihi intolerabilis est.* Will. Brito lib. 12. Philippid. p. 242.

Illi præda placet dextrarius Ardinis, illi
Runcinus caput ignoto dat fune ligandum.

Rigordus an. 1214. *Velit, nolit, compellunt illum ascendere in runcinum.* Will. de Podio-Laurentii c. 25. *Nec in equis velocibus, sed roncinis cum uno calcari equitando*, &c. Adde Statuta antiqua Ord. Cartusiensis 2. part. c. 19. §. 16. 17. *Ronchinus*, apud Lambertum Ardensem p. 158. & Petrum de Vineis lib. 5. Ep. 70. *Ronzinus*, in Bulla Alexandri II. PP. apud Franciscum Mariam in Mathildi lib. 3. pag. 122. ex Italico *Ronzino. Roncinus* verò propriè scutiferorum erat, ut *Palafridus* Militum, ut observare est ex Stabilimentis S. Ludovici lib. 1 c. 54. Brunetus Latinus in Thesauro MS. part. 1. cap. 155. *Il i a chevaus de plusieurs manieres, à ce que li uns sont destrier grant pour le combat: li autre sont palefroi pour chevaucher à l'aise de son cors: li autres sont roucis pour sommes porter*, &c.

Rocinus. Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis, an. 781. apud Sandovallium: *Et duas equas, & duo rocino, & una mula, & tres asinos*, &c.

Rossinus, apud Gariellum in Episcop. Magalon. pag. 221.

Servicium de Roncino: Vide *Servitium.*

RUODA. Lex Saxonum & Anglior. tit. 1. §. 1. *Qui nobilem occiderit, 840. sol. componat, ruoda quod dicitur apud Saxones 120. sol. & interpremium 120. sol.* Ubi observat Lindenbrogius ruod, & rod, Saxon. crucem significare. Sed quid ad compositionem 840. sol. nisi ea compositione ejusmodi criminum rei se à crucis pœna redemerint? Neque enim conjecturam Spelmanni quisquam probet.

RUPASTES, *Flagellum*, Ugutioni.

RUPES, idem quod *Mota*, de qua voce suprà egimus, Castrum, castellum, domus præcipua domini feudalis. Vetus Charta in Tabulario S. Nicolai Andegav. *Geraldus Monachus, qui mecum habitat in rupe mea.*

RUPITANI, dicti *Donatistæ*, qui Romæ morabantur, quod in rupibus & in montibus conventus suos agerent: unde & *Montenses* appellati, apud S. Augustinum lib. de Unit. Eccl. cap. 3. & de Hæresib. cap. 69.

RUPINA, Loca montana. Gloss. Isid. *Rupina, abrupta montium.* Charta Alrici Episc. Astensis an. 1029. apud *La Chieza* in Hist. Eccl. Pedem. *Cum — pascuis, silvis majoribus & minoribus, cum areis, molendinis, piscationibus, alpibus, rupis, rupinis & paludibus, terris cultis & incultis*, &c. Occurrunt eadem verba in Charta Ardoini Regis Italiæ an. 1011. apud Guichenonum in Bibl. Sebusiana pag. 249. & aliis apud Ughellum.

RUPIX. Salvianus lib. 1. de Gubern. Dei: *Adde — loquentem cum Mose dominum, legem divino ore resonantem, incisas Dei digito literas, rupices paginas, saxeum volumen*, &c.

RUPTA, *Ruptarii*, *Rupticium*, *Ruptura*, *Rupturarii.* Vide *Rumpere.*

RUPTI, Herniosi & ramicosi, Græcis κηλῆται, apud Apuleium de Virtutib. herbar. c. 24.

Ruptura, Hernia. Bulla Innocentii III. PP. an. 1204. apud Ughellum to. 1. part. 1. pag. 233. *Objectum est insuper quod Præpositus erat super simoniæ vitio infamatus, quod abusus fuerat sigillo Capituli, quod tanquam criminosus vitio rupturæ laborabat, & quod medio digito sinistræ manus fuerat mutilatus*, &c.

RURÆ, *Rupes, vel Petræ*, in Glossis Lat. MSS. Bibl. Reg. cod. 1013.

RURICOLA, Prædiolum, in Hist. Translat. S. Guthlaci n. 17. Vide *Casalis.*

RUSANTE, *Pallio Roseo.* Papias MS. & edit.

RUSCA. Scriptor vetus vitæ S. Lupicini Abbat. Jurensis n. 2. *Si verò vis frigoris se se ingessisset austerior, habebat ad propriæ staturæ mensuram in modum cunæ decorticatam ex arbore ruscam, atque utrique capiti ex eodem cortice assuta clusoria: Hac patula ad prunas secretè diuque tosta, aut sibi participato aliquantisper tepore, quievit, aut calefactum illicò sub ascella, in oratorium quietus attraxit.* Synodus Exoniensis an. 1287. *Et quia decimæ debentur de — herbis hortorum, apibus, jumentis, — pannagiis, silvis cæduis, ruscis, fœno, herba*, &c. Nostri *Rusche* vocant alvearia, apiarium, qua notione *rusca* sumi videtur in hac Synodo, ut

Ruscha, in Monastico Anglic. to. 2. pag. 986. *Decimam de agnis, de caseis & velleribus, de purcellis, & de pannagio, & de vitulis, & de ruschis, & de faldravis*, &c. Habetur in Charta alia quam profert Spelmannus.

Ruscaria. Vide Ew. Cokum ad Littletonem sect. 1. pag. 5.

Rusca, Italis est cortex, præcipuè pomorum.

RUSCUBARDUM. Charta Joannis Archiep. Cantuariensis: *Et specialiter decimas arundinis, ruscubardi, & silvæ cæduæ quandocumque excisæ intra fines & limites seu decimationes Capellæ de Northborne*, &c.

RUSELLUS, apud Spelmannum ex Willelmo Armorico l. 1. Philip. pag. 108.

Arbitrio Comitissa suo punire rusellum.

Ubi frustra quærit quid sit *rusellus*, cum codex à Duchesnio editus habeat *misellum.*

RUSPATICUM. Bulla Honorii III. PP. an. 1217. apud Ughellum to. 1. part. 1. pag. 298. in Alban. Episcop. *Tam in Comitatu, castellania & moneta, quam fidelitatibus hominum futuris, bannis, placitis, plateatico, guerra, pace, hoste, cavalcada, glandatico, herbatico, ruspatico, pratis, vineis, nemoribus*, &c. *Ruspare* pro *Rustare*, quod est rubos & sentes, seu rusta vellere, dixit Tertullianus lib. de Pallio cap. 2. *Itaque cogitans omnia sibi domum, intelligens alibi stipantem copiam, alibi deserentem, runcare atque ruspare consuluit.* Glossæ Isid. *Ruspantur, perquirunt anxiè.*

RUSSETUM, Pannus vilior, rusei seu rufei coloris, quem nostri *Roux*, Angli *Russet* dicunt. Statuta Hospitalis S. Joannis de Notingham in Anglia: *Regularem gerant habitum, scilicet de russeto, & de nigro panno.* Monasticum Anglicanum to. 2. pag. 419. *Sex ulnæ de russeta, & decem virgæ de linea tela.* Matth. Paris an. 1251. *Cumque annulo sponsali vestem accepit de russeto, quibus in testimonium perpetui cœlibatus uteretur.* Henricus de Knygton: *Principio pseudolollardi prima introductione hujus sectæ nefandæ vestibus de russeto utebantur.*

RUSTICI, Coloni, glebæ adscriptitii, qui proinde in commercio erant. W. Brito in vocab. MS. *Rusticus dicitur operarius, qui rus vel terram operatur.* Ebrardus in Græcismo:

Rusticus à rure, quoniam rus est sibi curæ:
Villicus à villa, qui res disponit in illa:
Dicitur Agrestis ab agro, sit littera testis.

Charta Guillelmi II. Regis Angliæ apud Ordericum Vital. l. 5. pag. 602. *Dedit, & 16. rusticos ad ipsas decimas custodiendas, atque novem Ecclesias.* Charta Sancii Lascurrensis Episc. circa an. 1101. *Dedit eis Ecclesiam de sancta Confessa ex integro, pro qua unum rusticum apud Ilhe donavit Abbati de S. Juliano.* Consuetudines Clarendoniæ c. 16. *Filii rusticorum non debent ordinari absque consensu domini, de cujus terra nati dignoscuntur.* Charta S. Joannis Pinnatensis an. 1077. apud Marcam lib. 4. Hist. Beneharn. cap. 19. *Concedo — unum rusticum, nomine Lupo-Garsias, in villa quæ vocatur Isnici, cum uxore & filiis, & omni alodio suo, ut perpetuo jure, ipse & omnis generatio ejus Ecclesiæ S. Joannis — deserviant.* Adde Gregorium M. lib. 1. Epist. 42. to. 13. Spicilegii Acheriani pag. 286. Rocchum Pirrum to. 1. Notitiæ Eccl. Sicil. pag. 103. & Somnerum ad scriptores Hist. Angl.

Rustica familia, eadem notione apud Anastasium Bibl. in Paschali PP. pag. 152. *Quæque ab ipso pia devotione ad augmentum jamdicti Monasterii adjuncta sunt sive agris, vel vineis, etiam domibus, nec non rustica familia, suæ autoritatis pagina — confirmavit.* Supra: *Cum fundis & casalibus, atque massis, seu etiam colonis, sive domibus, nec non familiis*, &c.

RUTA, Platea. *Ruta mercatoria*, in veteri Charta apud Paradinum lib. 2. Hist. Lugdun. cap. 104. Vide *Ruga.*

Ruta. Rythmi veteres de fundatione Abbatiæ Pratensis in Flandria, apud Buzelinum:

Juxta villam, quam prædico, Virgini deservierunt.
Quæ protulit Salvatorem, virgo tamen incorrupta,
Quæ cælitus dat splendorem, magis quam oculis ruta.

Vim vocis non percipio, nisi legendum sit *vuta*, i. visa, ex Gallico *veüe.*

Ruta, *Rutarii*, vide *Rumpere.*

RUTEFOLIUM. Joan. Sarisberiensis Epist. 196. *Neque hoc ille impediet vester Collega Batoniensis, qui utinam submergatur in termis* (thermis) *quibus dignus est, quas meruit, ut conjiciatur in rutefolium, cujus Pectonus* (an Pictonus?) *in pœnam delinquentium meminit, aut sepeliatur in Salinario Heduorum.*

RUTELLUS, genus Teli, rutabulum. Historia Australisan. 1296. *In lecto suo sagittatus, postea gladiis & rutellis confossus, demum capite truncatus — vitam finivit.*

RUTERI. Vide *Ritteri.*

RYTHMICI *versus.* Marius Victorinus lib. 1. Artis Grammaticæ: *Rythmus est pedum temporumque junctura velox, divisa in arsi vel thesi, vel tempus quo syllabas metimur. — differt autem rythmus à metro, quod metrum in verbis, rythmus in modulatione ac motu corporis sit*, &c. Isidorus lib. 1. cap. 38. *Rythmus, versus qui non est certo fine moderatus, sed tamen rationabiliter ordinatus pedibus currit.*

At rythmicos versus vocarunt scriptores ævi inferioris, quos alii Leoninos, seu ὁμοιοτελεύτους. Alvarus in Vita

S. Eulogii n. 3. *Epistolatim in invicem egimus, & rythmicis versibus nos laudibus mulcebamus.* Epist. 4. inter eas quæ S. Bonifacio Moguntino adscribuntur: *Observo ut mihi Aldhelmi Episcopi aliqua opuscula, seu prosarum, seu metrorum, aut rythmicorum mittere digneris.* Idem Liber Epistolarum S. Bonifacii Epist. 65. *Tertium quoque* (carminis genus) *non pedum mensura elucubratum, sed octonis syllabis in quolibet versu compositis, una eademque litera comparibus linearum tramitibus aptata cursim calamo perarante caraxatum tibi — dicavi.* Adde Epist. 68. Vita S. Theofredi n. 10. *Micrologum cudens de mundi lapsu senario, determinat cum sermone rithmico.* Ordericus Vitalis lib. 10. *Miserias captivitatis suæ ut erat jucundus & lepidus, — multotiens retulit rythmicis versibus cum facetis modulationibus.* Vide *Leonini versus*, & *Politici versus*, Salmasium ad Hist. Aug. pag. 351. & Vossium de Poëmatum cantu & viribus Rythmi, editum Oxonii an. 1673.

S.

S Litera numeralis quæ 7. denotat. Unde versus:

S. vero septenos numeratos significabit.

Seu ut habet Ugutio:

Ebdomadæ specie S. suscipit ordine septem.

At in Notis numerorum antiquis dicitur litera S. conficere septuaginta. Eidem si recta linea superaddatur, 70. millia significat.

S. *in superscriptione cantilenæ, susum vel sursum scandere, sibilat.* Ita Notkerus Balbulus in Opusc. *Quid singulæ literæ significent in superscriptione cantilenæ.* Vide A.

SA, Persica lingua, *Rex*; quo nomine donantur plerique è Sultanis. Vide Will. Tyrium lib. 3. cap. 1. Reyneccium in Stemmate Persicorum Sultan. in appendice ad Aitonum, Scaligerum lib. 3. Canonum Isagogic. p. 315. ult. edit. Seldenum de Tit. honorariis 1. part. c. 6. §. 5. 6. 7. & Henric. Valesium ad Ammian. lib. 19.

SAAL. Andreas Suenonis l. 5. Legum Scaniæ c. 2. *Satis liquet omnibus divisionem in tres partes æquales, videlicet in tres tertias faciendam, quarum qualibet ob frequentem usum, speciali nomine, in vulgari nostro* Saal. Vide *Gorsum.*

SABAIA, Cerevisiæ vel potus species apud Illyrios. Ammianus lib. 26. *Cujus è muris probra in eum jaciebantur, & injuriosè compellebatur, ut sabaiarius. Est autem sabaia ex ordeo vel frumento in liquorem conversus in Illyrico potus.* Vide ibi Henr. Valesium.

SABANUM, Mappa, vel *facitergium* Ugutioni & Joanni de Janua. Glossarium Gr. Lat. σαβανον, *Sabanum, lintium.* Glossæ MSS. *Sabanum, linteum villosum.* Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 930. Περίψημα, τὸ σάβανον τοὺς ἱδρῶτας τοῦ κάμνοντος ἀποψῆχον. Glossæ antiquæ MSS. *Manutergium, ad tergendas manus vocatum, sabanus autem Græcum est.* Glossæ ad lib. 1. Alexandri Iatrosophistæ de Passionib. *Sabanum, pannus subtilis.* Alibi: *Sabanum, pannus factus de cotone.* Matth. Silvaticus: *Sabanon Gr. sabanum, indumentum est, pannus asper abstersorius, scilicet quo homines utuntur in balneis, vel etiam quodlibet linteum ad hoc deputatum.* Denique Papias: *Sabanum, lavamentum.* In MS *laumentum*: sed legendum *linteamentum.* Vegetius lib. 3. Artis veterinariæ: *Sabanis validioribus abstergatur.* Gregorius M. l. 3. Dial. c. 17. *Vestimentis indutum, & constrictum sabano, superveniente vespere, sepelire nequiverunt.* Ita enim legendum pro *Sabbato* convincit Græcus Paraphrastes, καὶ τῷ σαβάνῳ περιειλίσαντες. Occurrit passim hæc vox apud Scriptores, eundem Gregorium lib. 4. Dial. c. 55. Theodorum Priscianum lib. 2. cap. 9 Victorem lib. 3. de Persecut. Vandal. veterem Interpretem Juvenal. sat. 14. v. 22. Octavium Horatianum de Reb. medic. p. 40. 41. 44. 90. Marcellum Empiric. c. 8. 15. 20. 26. Interpretem Historiæ Apollonii Tyrii p. 9. Aldhelmum de Laude virgin. Fortunatum in Vita S. Radegundis cap. 9. 17. Baudouiniam in Vita ejusdem Radegundis cap. 11. Rudesindum Episcop. Dumiensem in Charta æræ 1016. apud *Tepez* & to. 5. p. 435. 444. Hermam lib. 3. Pastor. cap. 8. Bonifacium Monguntin. Epist. 10. Guibertum Novig. lib. de Laudib. S. Mariæ cap. 10. & lib. 3. de Vita sua cap. 10. in Notis Tyronis, in Codice Carolino Epist. 27. in Vita S. Paterni Senonensis Mon. cap. 15. &c.

Sabana, in Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis an. 781. apud Sandovallium, quomodo Hispani *sabanas* etiamnum hac notione usurpant. Vide Sebast. de Cobarruvias in Thesauro linguæ Castell.

Savanum non semel dixit, Græca scilicet enuntiatione, Apitius lib. 5. cap. 1. 5. 6. lib. 7. cap. 6. Argumentum Epistolæ S. Basilii ad Simpliciam apud Lambecium lib. 3. de Bibl. Cæsarea p. 132. Η αὐτὴ Σιμπλικία προσάττει εὐνούχοις καὶ κορασίοις ἐκφῆναι τὰ σάβανα αὐτοῦ ἔξω. Vide Nicol. Myrepsum sect. 1. c. 190.

SABATATI, *Insabatati*, Hæretici Valdensium asseclæ & sectarii, dicti *non quod in Sabbato judaïzarent*, ut volunt quidam, aut quod nullum Sabbatum observarent, sed solum diem Dominicum, ut Vignerius an. 1159. & Perrinus: verùm ut Prateolus, *quod qui inter eos perfectiores erant, signum quoddam in superiore parte sui sotularis, Sabbatem appellabant, deferre solerent.* Huic consentit Ebrardus Bethuniensis contra Valdens. cap. 25. *Quidam autem qui Vallenses se appellant, eo quod in Valle lacrimarum maneant: — & etiam Xabatenses, à Xabata potius, quam Christiani à Christo, se volunt appellari. Sotulares cruciant, cum membra potius debeant cruciare, calceamenta coronant, caput autem non coronant.* Petrus IV. Rex Arag. in Chron. lib. 3. c. 16. *E calces deldit drap sens sabates.* Sacramentum Vicariorum, in Constitutionibus Catalaniæ MSS. *Promitto insuper sub religione ejusdem Sacramenti quod Valdenses sive Sabatatos, & alios hæreticos omnes persequar,* &c. In Concilio Tarraconensi an. 1242. *Inzabattati* perpetuò dicuntur, adeo ut hanc Valdensium sectam in Hispania præsertim viguisse par sit credere, quorum hæresis propria fuisse ibi annotatur, quod dicerent *in aliquo casu non esse jurandum, & potestatibus Ecclesiasticis vel secularibus non esse obediendum, & pœnam corporalem non esse infligendam in aliquo; & similia.* Extat apud Marianam in Præfat. ad Chron. Lucæ Tudensis Diploma Aldefonsi Regis Aragonum contra *Valdenses* & *Insabbatatos. Insabbati* dicuntur Groppero lib. de Euchar. art. 4. c. 36. quam appellationem sortiti videntur ab ea calceorum specie, quos nostri *Sabots* vocant, id est calceis ligneis, quibus potissimum utebantur. De vocis *Sabot* etymo, vide conjecturas Oct. Ferrarii in *Ciabatta.*

SABBATUM, apud Hebræos pro tota Hebdomada, & pro septimo Hebdomadis die sumitur. Cùm Hebdomadam

significat, in dies dividitur, quorum primus, *Prima Sabbati*; secundus, *secunda Sabbati*, & sic deinceps; septimus denique, *Sabbatum*, ut observatum à S. Hieronymo in Epistola ad Hedibiam, quæst. 4. & S. Augustino in Psalm. 80. Sic Cassianus lib. 3. de Cœnob. Institut. cap. 9. *Sextam Sabbati*, lib. 4. cap. 19. *secundam Sabbati*, pro sexta & secunda feria dixit. Quam loquendi formulam usurpavit etiam autor Vitæ S. Rusticulæ Abbatissæ Arelat. cap. 31.

Una Sabbati, Dies Dominicus. Glossæ Gr. MSS. in cod. Regio 2062. Μίαν σαββάτων, τὴν κυριακὴν καλεῖ ὁ Ἀπόστολος. S. Augustinus Epist. 86. *Una Sabbati tunc appellatur dies qui nunc Dominicus appellatur, quod in Evangeliis apertius invenitur: nam dies Resurrectionis Domini prima Sabbati à Matthæo, à cæteris autem una Sabbati dicitur, quem constat eum esse qui Dominicus postea appellatus est.* Adde Concilium Cabilonense an. 650. c. 18. & Durandum lib. 7. Ration. c. 1. n. 7. &c.

Sabbatum sanctum, dicitur illud quod Pascha præcedit, *tum propter alia plura, tum maximè propter hoc quod ad suscipiendam tantam luminis claritatem nova Ecclesia sacro baptismi fonte sacratur. Hac enim die solenne est juxta veram & angelicam Patrum traditionem fontes benedici*, &c. Rupertus lib. de Divin. Offic. cap. 35.

Sabbatum in Albis, quod præcedit Dominicam primam post Pascha, quia hac die Baptizati in *Sabbato sancto*, deponebant in *Sabbato in Albis* albas stolas seu vestes, quas in baptismo susceperant. Beletus cap. 121. & ex eo Durandus lib. 6. Rat. cap. 81. n. 16. & cap. 95. Vide *Dominica in Albis*.

Sabbatum magnum, quod Dominicam Paschæ præcedit. Extat Amphilochii Episcopi Iconiensis sermo, dictus, τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ. Idem dicitur

Sabbatum luminum, in Chronico Orientali p. 125. quod in eo baptismi fierent, quos φωτισμοὺς vocant Græci.

Sabbatum 12. lectionum. Ita appellatum Sabbatum Quatuor Temporum autor est Amalarius lib. 2. c. 1.

Sabbatum vacat, ita dictum Sabbatum ante Palmas, seu diem Dominicum qui Pascha præcedit, in Sacramentario Gregoriano, quia proprio officio caret. Vide Alcuinum lib. de Divin. Offic. & Amalarium lib. 1. de Eccl. Offic. c. 9. Hugonem à S. Victore lib. 3. Observat. Eccl. cap. 16. &c.

Sabbatum, quodvis festum; unde *luxum Sabbatarium* dixit Sidonius lib. 1. Epist. 2. qui diebus festis potissimum obtinebat. Deus, apud Isaiam: *Sabbata vestra odivit anima mea.* Quæ quidem ea sunt, quæ Judæi *consumebant in luxuriis, & ebrietate, & comesatione*, ut ait Auctor libri Anticimenon, Bertharius scilicet Abbas Casinensis, qui vixit sub Ludovico Pio, ut est apud Leonem Ostiensem lib. 1. cap. 32. & Petrum Diacon. de Viris illustr. Casin. c. 12. Isidorus Pelusiotes lib. 3. Σάββατον πᾶσαν ἑορτὴν καλοῦσιν.

Sabbatum, pro pace. Domesday; titt. *Sudsex*. Terra Willelmi Episcopi de Tetfort. *Bisedes* Hundred. n. 18. *Postquam Willelmus Rex advenit, & sedebat in Sabbato, & Willelmus Malet fecit suum Castellum de Eia*, &c. ex Spelmanno.

Sabbatismus, Sabbati celebratio apud Judæos. Agobardus de Insolentia Judæor. *Cùm — ne Sabbatismus eorum impediretur, mercata quæ in Sabbatis solebant fieri, transmutari præceperint.*

Sabbatizare, Papiæ, *Sabbatum colere*, ab opere vacare, otiari, feriari: idem enim valet *vox Sabbatum*, quod *Requies*. Joan. de Garlandia in Æquivocis:

> *Sabbata dicuntur requies, & vita perennis.*

Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 930. Σαββάτ, ἐστὶν ἡ ἀνάπαυσις, ἐξ ἧς τὸ Σάββατον. Aliud Lexicon Gr. MS. cod. 2062. Δευτερόπρωτον Σάββατον, ὅταν διπλῆ ἡ ἀργία ᾖ, καὶ τοῦ Σαββάτου τοῦ κυρίου, καὶ ἑτέρας ἑορτῆς διαδεχομένης, Σάββατον γὰρ ἑκάστην ἀργίαν καλοῦσι. Hayto Basileensis Episc. c. 8. de Die Dominico: *Sabbatum verò operandum à mane usque in vesperam, ne in Judaismo capiantur.* Capitula S. Bonifacii Archiep. Moguntini cap. 36. *Annuntient Presbyteri diebus dominicis per annum sabbatizandum.* Ex lib. 6. Capitul. c. 186. *Has quidem festivitates annuntient Presbyteri, ut diebus dominicis sabbatizare* &c. Adde Petrum Blesensem Epist. 14. & alios.

SABEA. Vide *Zaba*.

SABELUM, Martes, Gallis *Marte*, mustelæ species nobili pelle insignis: Anglis, & nostris olim, *Sable*, tametsi martes à sabelo distinguant ferme scriptores omnes. Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *Illic martes & sabelo semiplenam palliorum pulchritudinem eorum postulantem subsidia, suarum nobilitate pellium, ad plenum deducebant.* Gervasius Dorobernensis: *Statutum est quod nullus — utatur vario vel grisio, vel sabelo, vel scarlato, &c. Le Roman de la prise de Hierusalem*, MS.

> *Porpres & ciglatons del regne d'Aumarie,*
> *Vairs, & gris, & ermines, & sables de Rosie.*

Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS.

> *Sables, ermins, & vair & gris.*

De vocis etymo, vide Dissertat. 1. ad Joinvillam pag. 137. & Henschenium ad Vitam S. Guthlaci n. 17.

Sabellinæ pelles: *Sabelines*, in nova Consuetud. Normanniæ art. 603. *Sebelines*, in veteri cap. 17. Rogerus Hovedenus p. 758. *Petiit ab Episcopo Lincolniensi singulis annis unum mantellum furratum de sabelinis.* Idem, & Bromptonus an. 1188. *Statutum fuit in Anglorum gente, ne quis escarleto, sabelino, vario, vel griseo — uteretur.* Occurrit in Concilio Londinensi an. 1138. c. 15. in Hist. Ricardi Hagustaldensis p. 328. apud Will. Neubrigensem lib. 3. c. 22. &c.

Gebellinica pellis, apud Petrum Damian. lib. 2. Epist. 1. *Non ergo constat Episcopatus in turritis Gebellinorum, transmarinarumve ferarum pileis, non in flammantibus martorum submentalibus rosis*, &c. Lib. 2. Epist. 2. *Et cum domestici murices nostris aspectibus sordeant, transmarinorum pelles, quia magno pretio coëmuntur, oblectant. Ovium itaque simul & agnorum despiciuntur exuviæ, Ermelini, Gebellini Martores, exquiruntur & vulpes.* Idem lib. 5. Epist. 16. *Hic itaque nitidulus, & semper ornatus — incedebat, ita ut caput ejus nunquam nisi Gibellinica pellis obtegeret.* Almuciam intelligit, nam de Clerico loquitur.

Zebellina pellis. Paulus Venetus lib. 3. cap. 47. *Inter parva verò animalia est quædam species apud illos* (Tartaros,) *quæ delicatissimas suppeditat pelles, quas vulgo Zebellinas vocant.*

Zobellina pellicula, apud Arnoldum Lubec. lib. 2. cap. 5.

Sobolus. Michalo Lithuanus de Moribus Moscovit. fragm. 2. *Etsi Mosci soli sobolis aliarumque ferarum genere abundent, tamen vulgo sobolos pretiosos non ferunt: sed missos in Lituaniam, molles mollibus, aurum pro eis auferunt*, &c. Legendum fortè *Sobelis*. *Le Roman de Garin* MS.

> *Vestent bliaus, & peliçons hermins,*
> *Et afublerent les mantiax sebelins.*

Octavianus *de saint Gelais*, in Viridario honoris:

> *Vestus d'habits moult somptueusement,*
> *Tres bien fourrez de martres subelines.*

SABER, *Sabrum*, *Asperum*, *nodosum*. Papias, & ex eo Joan. de Janua. Fortè pro *Scaber*. Catholicon parvum: *Saber, aspre, sabloneux.*

SABLO, Arena, Sabulum. Gallis *Sablon*. Fortunatus lib. 9. Poëm. 15.

> *Quidquid saxa, sablo, calces, argilla tuentur.*

S. Althelmus de Laude Virg.

> *Squalidus ut sablo spreti sub cespite ruris*
> *Bractea flaventis depromit fila metalli.*

Idem cap. 25.

> *Et simul in crypta pausant sablone sepulti.*

Ubi malè *inscripta*. Et infra cap. 28.

Sic fuit ; ut verax fatur sermone Sacerdos ;
Funere transacto tectum sablone cadaver.

Sablonum glareæ, in Epist. 44. Bonifacii Archiepisc. Moguntini. Aldhelmus Abbas Malmesburiensis: *Nec non frustra talenti fœnora subterraneis clanculantur obstructa sablonibus*, &c. Vita S. Guthlaci cap. 30. *Binas flasculas celia impletas — sub quodam palustri sablone absconderunt.* Epitaphium Hariolfi Abbatis Elwacensis:

Idibus Augusti resolutus, somata plasti
Commendans urano, sarcea sicque sablo.

Sabulo. Gloss. Lat. MS. *Sabulum, arenam, glaream, vel sabulonem.* Gilda Sapiens de Excidio Britanniæ: *Mittuntur queruli scissis, ut dicitur, vestibus, opertisque sabulone capitibus, impetrantes à Romanis auxilia*, &c. Charta Ricardi II. Regis Angl. to. 2. Monast. Anglic. p. 632. *Et sic per sabulones versus orientem*, &c.

Sabulonosus, terra sabulonosa, in Fleta lib. 2. cap. 76. §. 3.

SABURRARE. Fortunatus in Epist. ad Martinum Episcop. Galliciæ lib. 5. poëm. *Paradisiaci horti odoramenta saburrans*, &c. ubi Gloss. MS. i. *spirans, odorans.*

SABUTA, *Sambuta, Sambuca*, Currus, quo nobiles feminæ vehebantur, species. Glossæ Isonis Magistri ad Prudentium pag. 824. *Essedum genus vehiculi Gallicani, i. Sambuch, quasi assedum, ab assidendo dictum.* Diarium Thesauri Reg. an. 1299. *Pro sabutis, lorenis, palafredis, & aliis necessariis ad equitardum.* Aliud an. 1300. M. Febr. *Pro curribus, chariotis, & sambutis*, &c.

Sambuca. Ordericus Vitalis lib. 8. p. 694. *Mannos & mulas cum sambucis muliebribus prospexit.*

Sambua, Rotulus pro expensis coronamenti Reginæ apud Senonas an. 1234. *Die Dom. ante Ascens. pro sambuis Reginæ redimendis, 22. s. 8. d.* Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis an. 1352. *Parties de la litiere & des sambuës pour madite Dame.* Sic verò clauditur hoc caput: *Pour 2. pieces de velluau vermeil des fors 2. pieces de cendal vert des larges, pour quart & demy de drap d'or, & demie aune de camocas d'outremer, pour les sambuës de madite Dame.* Aliud Computum ejusdem Stephani an. 1350. *Pour 3. sembuës l'une d'escarlate azurée armoiée de Navarre & d'Evreux, l'autre à arçons azurez semez de perles*, &c. Speculum Historiale MS. Joan. Abbatis Laudun. scriptum an. 1488. lib. 10. *Une autre journée avint que les meschines de la Roine avoient fait une buée, & avoient mises les napes de l'Hostel du Roy & de la Roine, & draps, linges, sambues, cuevrechefs: & fut la buée estenduë ou riès de la Magdelaine pour seicber*, &c.

Cambuca, vel *çambuca.* Vincentius Bellov. lib. 30. c. 85. ubi describit ornatum mulierum Tartariæ: *Palefridos equitant magnos & pingues: habentque cambucas de corio diversis coloribus depicto, cum auro multo inserto, ex utroque equi latere dependentes. Le Roman de Garin:*

Li palefrois sor coi la dame sist,
Estoit plus blanc que nule flor de lis,
Li loreins vaut mil sols parisis,
Et la saubue nul plus riche ne vist.

SAC, *Saca, Sacha*, Mulcta judiciaria, vox deducta à Saxonico ꞅace, causa, litis, Germanis *Sach*, unde *Sacha* cum aspiratione in Legib. Edwardi Confess. c. 21. Will. Thorn in Chron. p. 2030. Sake, *hoc est placitum & emenda de transgressione hominum in Curia domini: quia* Sak *Anglicè*, Encheyson *Gallicè, & Sak dicitur pro forfait.* Eadem pene habet Rastallus. Est autem *Encheison*, idem quod *occasio*, præstatio, tributum. *Vide in hac voce.* Leges Edwardi Confess. c. 22. *Saca est, quod si quilibet nominatim de aliquo calumniatus fuerit, & illi negaverit, forisfactura probationis vel negationis, si evenerit, sua erit.*

Saca, generaliter dicitur cognitio quam dominus habet in Curia sua de causis & litibus quæ inter vassalos emergunt, qui eorum ratione, amerciamenta seu mulctas & emendas iis imponendi & ab iis levandi & colligendi jus habet. Cowello lib. 2. Instit. tit. 2. §. 7. est regale privilegium, quo qui gaudet, pœnam actori calumnioso, si crimen alteri objectum non probaverit, aut reo si verè eum accusari constet, impositam sibi vindicat. Hinc passim *Sacam, & socam, thol, theam, & infangthefe*, habere dicuntur domini feudales, quibus eæ jurisdictiones competunt, in Legibus Edwardi Confess. c. 21. 28. Willelmi Nothi vernacul. c. 3. & Henrici I. c. 20. in Regiam Majestatem lib. 1. cap. 4. 5. 2. in Quoniam attachiamenta cap. 100. in Monastico Anglic. to. 1. p. 29. & Chartis Anglicis passim: apud Bractonum l. 3. tract. 2. c. 35. §. 1. &c.

SACA. Charta Mathildis Comitissæ an. 1096. in Bullario Casinensi to. 2. p. 117. *Ab aquilone contra currente aqua eundo usque ad illam viam, quæ antiquitus per Sacam ibat Gubernulum: per quæ loca signa arborum & lapidum posita sunt; supra dicta via per sacam à solis occasu extenditur usque ad jamdictam roverinam*, &c.

SACABUTA, Armorum species, quam sic describit Joannes Abbas Laudunensis in Speculo Historiali MS. lib. 10. (ejus historia definit in an. 1380.) in Philippo IV. *Li Roux de Fauquemont sceut cette affaire par un espie que il avoit, adonc fit sa gent armer, & il aussi s'arma, & fit faire dales le fer de sa lance un graouet de fer pour les garçons sachier jus de leurs chevaus: & cele lance fut appellée Sacheboute, dont depuis Flamens firent faire plusieurs d'iceux bastons.* Guillelmus *Guiart* in Philippo Augusto:

A crochez & à saqueboutes,
Le trebuchent entre leurs routes.

Et anno 1301.

Par portes & parois routes
Fichent lances & saqueboutes,
Desquels les destriers ocient.

SACCABOR, *Sachiber*, Stanfordio lib. 1. de Placit. Coronæ c. 21. *Sacaburth* aliis. Bracton lib. 3. tract. 2. cap. 32. n. 2. *Furtum verò manifestum est, ubi latro deprehensus est saisitus de aliquo latrocinio, scilicet Hondhabende, & Bacherende, & insecutus fuerit per aliquem, cujus res illa fuerit, quæ dicitur Sakaburth, & si sine secta cognoverit se inde esse latronem coram Vicecomite vel Coronatore Regis, cum testimonio bonorum & proborum hominum, extunc furtum dedicere non possit, quia tales in hoc habent recordum.* Et cap. 35. *Sunt enim quidam Barones alii qui libertatem habent, scilicet Sok, Sak, Thol & Theam: isti possunt judicare in Curia sua, si quis inventus fuerit infra libertatem suam saisitus de aliquo latrocinio manifesto, & insecutus fuerit per saccabor, quia nisi fuerit in saisina, licet aliquis sequatur versus eum, sicut versus latronem, non pertinebit ad Curiam, Hundreda, vel Wapentakia cognoscere de hujusmodi furtis*, &c. Eadem habet Fleta lib. 1. c. 38. §. 1. c. 47. §. 2. ubi *Sacborgh* scribitur, de qua voce ita Spelmannus: *Saca-burth* idem significare opinor, quod apud Scotos *Sacreborgh* & *Sikelberg*: hoc est certum vel securum plegium vel pignus. *Siker* enim *securus*; *borgh*, *plegius*, vel *pignus*, ac si qui cum re ipsa furtiva fugiens apprehensus sit, suum per hanc reatum tanquam per certissimum pignus prodidisse videatur: vel *Sacaburth* dicitur à ꞅac sive ꞅaca i. lis, causa, prosecutio, buꞃꝣh pignus, propterea quod res furtiva sit quasi causæ pignus, hoc est furti symbolum: vel denique ꞅaccaboꞃ dicitur quasi causam ferens, vel prosequens, vel litis prosequendæ plegius. Vide *Sikelborgh.*

SACCARE, In saccum mittere, & per saccum colare & exprimere: *Insaccare*, in saccum mittere, vel consummare: *Desaccare*, extra saccum ponere. Jo. de Janua: Gloss. Arabico-Lat. *Sacco, exprimo.* Hispani *Sacar* dicunt, quomodo Picardi nostri *Saquer une épée*, pro *ensem de vagina extrahere.* Chronicon Flandriæ cap. 1. *Le vaillant Comte sacqua son épée*, &c. Adde cap. 8. Hinc

Saccagium, droit de sacquage, in Consuetud. Tervannensi art. 7. quod pro iis speciebus, quæ in saccum mittuntur, pensitatur.

SACCARII, σακκοπλόκοι, in Gloss. Gr. Lat.

Saccarii portus Romæ, de quibus est titulus in Codice Theodosiano 22. lib. 14. qui species aliunde advectas comportant, & saccis gestandis operam suam mercede locant. Ita *Saccarios* habet Ulpianus Lege 4. §. 3. D. de contrahenda emptione; & *saccariam facere* dixit Apuleius lib. 1.

SACCATUM. Isidorus lib. 20. c. 3. *Saccatum, liquor est aquæ fæci vini admixtus, sacco expressus.* Catholicon parvum: *Saccatum, bufet, c'est beuvraige de lie de vin & d'eau coulée parmy un sac.* Scribonius Largus c. 122. *Postea vini falerni non Saccati cyathus adjicitur.* Agobardus Lugdun. de Privileg. & jure Sacerdotii c. 11. de Sacerdotibus domesticis: *Ita ut plerique inveniantur, qui aut ad mensas ministrent, aut saccata vina misceant, aut canes ducant, aut caballos quibus fœminæ sedent.*

SACCATI. Vide *Sacci*.

SACCIPERIUM, Pera Pastoralis: Pera in modum sacci, vel saccus in modum peræ. Acta S. Marcelli PP. lib. 1. n. 13. *Ubi pugnaturus, non sacciperium cum David defert, sed patientia obarmatus*, &c. Nonio Marcello, & Plauto in Rudente, *sacciperium est major crumena, & minoris marsupii receptaculum.*

SACCITÆ. Vide *Sacci*.

SACCO. Vide *Fisco*.

SACCONALIA. Charta Conradi Imp. an. 1027. apud Ughellum in Episcopis Fesulanis: *Cum omnibus suis pertinentibus, curtis videlicet, titulis, castellis, villis, terris cultis & incultis, sacconalibus, aquis, aquarumque decursibus*, &c. Forte *ac canalibus*.

SACCOPHORI, Hæretici Manichæorum asseclæ, de quibus in Cod. Th. l. 7. 9. 11. de Hæreticis, sic dicti forte quod *saccis* pro veste uterentur. Horum meminit S. Basilius in Epistola ad Amphiloch. c. 47. & Balsamon ad eandem Epist. c. 72.

SACCUS. *Sacci, Sacculi*, in ministeriis Ecclesiasticis recensentur. Ordo Romanus de Pontifice ex Secretario ad altare procedente: *Acolyti autem qui inde fuerint, observant ut portent chrisma ante Pontificem, Evangelia, sindones, & sacculos, & aquammanus post eum.* Infra: *Post expletum, Agnus Dei: & accedentes Subdiaconi sequentes cum Acolytis, qui saccula portant à dextris & à sinistris altaris, extendentibus Acolytis brachia cum sacculis; Subdiaconi sequentes stant à fronte, ut parent sinus sacculorum Archidiacono, ad ponendas oblationes, prius à dextris, deinde à sinistris.* Mox enarrat ut eæ oblationes ab Acolytis confringantur, & ex iis populus communicet.

Sacculus ad reponenda corporalia, in Charta an. 1197. apud Ughellum to. 7. pag. 1275.

Saccorum consuetudo, seu præstatio saccorum ad frumentum dominorum adducendum. Tabularium Ecclesiæ Carnotensis an. 1207. ch. 91. *Excepta una mina avenæ, pro submonitione saccorum facienda.* Charta Hugonis Decani Altisiodorens. an. 1280. in Tabular. Eccl. Altis. fol. 249. *Consuetudinem de saccis tradendis ad dictum bladum adducendum — remittimus.* Nescio an aliud fuerit *saccagium*, seu *le droit de saccage*, quod ad Episcopum Morinensem pertinere dicitur in Consuetudine Tervanensi art. 7.

Saccus, Ponderis lanarii species. Constat autem 28. petris, *petra* vero 12. libris & dimidia, in Fleta lib. 2. c. 12. §. 1. c. 79. §. 10. At Spelmannus ait *saccum lanæ* apud Anglos continere 26. petras: petram libras 14. ex 1. Statuto Edw. III. cap. 21. Aliter denique Regestum Peagiorum Parisiens. *Le sac de laine d'Angleterre doit peser 39. pierres, & s'il pesoit moins, le vendeur deveroit restorer à l'acheteur le moins.* Ita in Anglia diversimode acceptum hoc pondus. Skenæus ad Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 39. ait apud Scotos *saccum lanæ* 24. petras; *petram* vero 16. pondo Turonensia continere. Vide Guil. Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. to. 3. p. 185.

Saccus, inter vestes regias recensetur in Ordine ad consecrandum Regem Franciæ: *Item caligis sericis & jacinthinis intextis per totum liliis aureis & tunica ejusdem coloris & operis, in modum tunicalis, quo induuntur Subdiaconi ad Missam, nec non & sacco prorsus ejusdem coloris & operis, qui est factus in modum cappæ sericæ absque caperone.* Ubi Renatus Benedictus vertit, *un sac, ou manteau*, &c. Σάκκον etiam seu *saccum* induebant Imperatores Constantinopolitani, ut est apud Codinum de Offic. c. 6. n. 35. Ὅτε γοῦν ὁ βασιλεὺς τὸ στέμμα φορεῖ, ἕτερόν τι ἔνδυμα οὐ φορεῖ, εἰ μὴ τὸν σάκκον καὶ τὸ διάδημα. Ubi Goarus: *Talaris tunica ex villoso serico totum corpus obtegens, nullisque sinuum undis circa illud ludens, aut mota, verum nonnihil angusta, liberos, ut videtur, incessus non permittens, ac denique sacci figuram referens, saccus est.* Quibus verbis innuit eas vestes quibus Theodorus Lascaris, Michaël Palæologus, aliique Imperatores vulgo effinguntur in edit. Nicephori Gregoræ Wolphiana, Willharduini edit. Lugdun. Rhamnusii Hist. CP. & alibi passim.

Fuit etiam *saccus* apud Græcos vestis Patriarcharum vel Episcoporum, de qua Phranzes lib. 3. cap. 23. Hist. Polit. pag. 20. & alii à Meursio laudati scriptores.

Saccus, vulgo inter Monachicas vestes recensetur, diciturque fuisse sordidum quoddam amiculum, quod cæteris vestimentis superaddebatur: in quo à cilicio differebat seu tunica, è pilis caprinis texta, quæ carni nudæ adhærebat. *Saccinea tunica*, apud S. Hieronymum in Vita S. Hilarionis cap. 38. Alibi *saccum* vocat S. Augustin. in Psal. 29. enarrat. 2. *Saccus de capris conficitur & hœdis.* Basilius M. Epist. 120. apud Hoëschelium ad vitam S. Antonii: Σάκκῳ δὲ τραχεῖ τὸ σῶμά σου διανύττων, καὶ ζώνῃ σκληρᾷ τὴν ὀσφὺν σου περισφίγγων, καρτερικῶς τὰ ὀστᾶ σου ἐθλίβες. Gregorius Decapolita de Miracul. S. Gregorii n. 47. de Saraceno, qui Monachum induerat: Καὶ ἐξεδύθη τὰ τῆς βασιλείας χρύσεα ἱμάτια, καὶ ἐνεδύθη τινὰ πενιχρὸν σάκκον τρίχινον, &c. Et n. 49. Ἐνδεδυμένος τὰ δυσώδη τρίχινα, &c. Vide Socratem lib. 7. cap. 22.

Saccus, pro eo lecti instrumento, quod *paillasse* vocamus. Regula Ordinis Canonicorum S. Marci de Mantua in Regesto Alexandri IV. PP. anni 7. Epist. 24. ex Bibl. Regia: *Sufficiat autem cuilibet unus saccus & unum capitale de plumis, quod duorum pedum longitudinem non excedat.* Vde *Fisco*.

Saccus, Fiscus, thesaurus. Augustinus in Psalmum 146. & ex eo Isidor. lib. 20. cap. 9. *Fiscus, saccus est publicus.* Charta Rogerii Regis Siciliæ apud Constant. lib. 4. Hist. Siculæ pag. 187. *Sed si ex commissis per eos aliquid regio competat sacco*, &c.

Sacculus, eadem notione. Arnobius in Psalm. 118. *Nummus non est in sacculo, vestimentum in conditis non est*, &c. Μιλιαρισίων σακκία ἐννέα, apud Scylitzen pag. 545. Gregorius M. lib. 1. Epist. 42. *Quia nos sacculum Ecclesiæ ex lucris turpibus nolumus inquinari.* Charta Longobardica in Bullario Casinensi to. 2. pag. 12. *Quia suscepi in præsentia testium ego Rotharit Abbas à vobis Anselperga Abbatissa ex saculo ipsius Monasterii per Misso vestro in auro solidos novos pratestatos ac coloratos numero 44. finitum pretium*, &c.

Sacellum, & *Sacellum*, eodem etiam significatu. Corippus lib. 4.

Gratior Augusti servans pia gaza sacelli.

Gregorius M. lib. 12. Epist. 27. *Et quia easdem Chartas emere paratus est, & dixi, non valde necesse est, ut ex me aliquid serenissimis Principibus dicatur, sed magis ex se agat Dilectio tua; quatenus oblatis in sacella consuetudinibus honores mereatur accipere.* Anastasius Bibl. in Vita S. Joannis Eleemosyn. n. 18. *Quæ deferuntur tibi pecuniæ, da eas Imperio, da eas in publicum sacellum.* Charta Childeberti Regis pro Monasterio S. Sergii Andegav. *Nisi quod inferendam ipsam idem Abbas*

— *annis singulis in sacellum publicum reddere deberet.* *Sacellum Regis*, pro *fiscus* in Concilio Metensi an. 753. c. 3. 4. & in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 11. 13. Charta ejusdem Caroli M. apud Sammarthanos in Episcopis Cabilonensib. *Siquis autem — violare præsumpserit, solidorum sexcentorum munere se cognoscat culpabilem, ita ut duas partes in archivium ipsius Monasterii reddat, & tertia parte ad fiscum nostro sacello multam componat.* Rogerus Hovedenus pag. 704. *Thesaurum quoque Regis exinaniverat prorsus, ut in omnibus scriniis vel sacellis nihil præter claves, de toto isto biennio possent inveniri*, Aliàs

Sacellum, est Crumena. Gloss. Gr. Lat. βαλαντίδιον, *Sacellum.* Glossæ S. Benedicti cap. de vestimentis: *Saccellum*, μαρσύπιον. Paulus lib. 2. Sentent. *Si sacellum vel argentum deposuero, & is penes quem depositum fuit me invito contrectavit*, &c.

Sacellarius, Sacelli, seu fisci custos. Gloss. Gr. Lat. Βαλαντοφύλαξ, *Sacellarius.* Scholiastes Gregorii Nazianzeni Orat. 1. in Julian. Σασέλλιον Ρωμαϊκὴ λέξις ἐστὶ, φυλακὴν τῶν χρημάτων σημαίνουσα, ὅθεν καὶ Σακελλάριον καλοῦσι τὸν ταμίαν καὶ φύλακα τῶν χρημάτων.

Habuisse Imperatores Constantinopolitanos *Sacellarios suos*, docet Theophanes anno 25. Heraclii, & in Justiniano, cui βασιλικοὶ Σακελλάριοι dicuntur. Gregorius M. lib. 4. Epist. 34. ad Constantinam Augustam: *Sed breviter judica, quia sicut in Ravennæ partibus Dominorum pietas apud primum exercitum Italiæ Sacellarium habet, qui causis supervenientibus quotidianas expensas facit; ita & in hac urbe in causis talibus eorum Sacellarius ego sum.* Vide Anastasium Bibl. in Theodoro PP.

Habuerunt etiam Imperatores Occidentis. Gerardus Episcopus Cameracensis in Epistola ad Henricum III. Imp. *Sicut Liberalitas vestra Sacellarium habet, quo causis supervenientibus cotidianas expensas faciat, ita* &c.

Habuerunt pariter Reges nostri *Sacellarios* suos, quos Hincmarus in opusculo de Ordine Palatii, minoribus Officialibus accenset. *Tancolfi Sacellarii* sub Ludovico Pio mentio est in Annalibus Eginhardi.

Suos etiam *Sacellarios* habuisse Anglo-Saxones testatur Adam Bremensis cap. 215.

Ecclesiæ Romanæ Sacellariorum, quibus perinde Sacelli seu fisci Ecclesiastici cura incubuit, mentio est in Concilio Romano sub Zacharia PP. an. 745. in Annalibus Francor. an. 801. apud Joannem Diacon. in Vita S. Gregorii M. cap. 23. Anastasium in Constantino PP. pag. 65. in Gregorio II. pag. 66. & Auctorem Ordinis Romani, qui ait *Sacellarium unum fuisse ex quatuor qui equitantem Pontificem comitantur, & supplicantium preces una cum Nomenclatore discussisse.*

Denique *Sacellarii* dignitas magna fuit in Ecclesia Constantinopolitana. Guillelmus Bibliothecarius in Hadriano II. pag. 228. *Ibi à Paulo librorum custode, Joseph vasorum custode, simulque Basilio Saccellario, Ecclesiasticis vestibus indutis salutati*, &c. Μέγας Σακελλάριος, apud Gregorium in Vita S. Basilii Junioris n. 26. Τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Σακελλάριος, apud Nicetam in Isaacio lib. 2. n. 4. Σακελλάριος τοῦ Πατριάρχου, in Chronico Alexandrino pag. 872. Vide præterea quæ de hacce dignitate adnotamus in Constantinopoli nostra Christiana, ubi de Secretis Ecclesiasticis agimus.

SACCI, *Saccini, Saccitæ, Saccati*, ita appellati Monachi quidam, quod saccis pro veste uterentur, qui *de Pœnitentia Jesu Christi, vel de Saccis*, dicuntur in Bulla Joannis an. 1319. apud Cognatum lib. 4. Hist. Tornac. cap. 22. *Fratrum Saccorum Parisiensium* mentio est in Testamentis S. Ludovici Regis Fr. an. 1269. & Philippi Regis an. 1284. & in Charta ejusdem Philippi apud Doubletum in Hist. Sandionysiana lib. 3. cap. 18. *Senonensium*, in Charta an. 1266. in Regesto 30. Tabularii Regii ch. 367. *Virdunensium*, in Bulla Bonifacii VIII. PP. an. 1301. apud Waddingum: *Andegavensium*, in Gestis Guillelmi Majoris Episc. Andegav. c. 3. *Massiliensium*, apud Guesnaium in Annalib. Massil. pag. 195. & 590. *Rotomagensium*, in Charta Philippi Pulchri Regis Franciæ an. 1309. quo eorum Monasterium Eremitis Augustinianis concessit, in 2. Regesto ejusdem Reg. ch. 38. ex Tabulario regio: *Tornacensium*, apud Cognatum loco laudato. In Angliam hunc *Saccorum* ordinem transiisse sub annum 1257. scribit Matthæus Paris: *Eodem tempore novus ordo apparuit Londini: de quibus fratribus ignotis & non prævisis, qui quia saccis incedebant induti, Fratres Saccati vocabantur.* Horum tandem ordo in Concilio Lugdunensi an. 1275. proscriptus. Tho. Walsinghamus: *Aliquos status de ordinibus mendicantium approbavit, — aliquos reprobavit, ut Saccinos, qui intitulantur de Pœnitentia, sive de Valleviridi.* *Saccitas* hoc loco vocat Chronicon S. Martialis an. 1274. ut & Chronicon Colmariense 1. part. an. 1279. *Saccatos* idem Chronicon Colmar. an. 1274. *Sororum* denique *de Sacco* meminit Raymundus de Capua in Vita S. Agnetis de Montepolitiano n. 7. aitque ita appellatas *propter Scapulare quod ex humilitate de sachino panno ferebant*, seu *saccino*, id est ex eo quo sacci confici solent. *Sacs*, & *Sachez* nostris dictos ejusmodi Monachos docet Guillelmus de Villanova:

> *Du pain aus Sacs, pain aus Barrez,*
> *Aus pauvres prisons enserrez,*
> *A cels du Val des Escoliers,*
> *Les Filles Dieu sevent bien dire,*
> *Du Pain por Dieu nostre Sire.*

Guill. *Guiart* in S. Ludovico:

> *Et mist les Sachez en leur ordre,*
> *Dont puis perdirent les dessaisines,*
> *Aveugles, Filles Dieu, Beguines.*

SACELLUM. Vide *Saccus.*

SACER, species Falconis, quibusdam *Britannicus*, aliis *aërius*; *Hierax*, Thuano de Re accipitraria, vulgo *Sacre.* Describitur à Friderico II. Imp. lib. 2. de Arte ven. cap. 22. Alberto M. lib. 23. de Animalib. cap. 5. & ab eodem Thuano p. 22.

SACERDOS, ut ait Honorius Augustod. lib. 1. c. 182. & ex eo Rhabanus lib. 1. de Instit. Cleric. c. 5. *vocari potest, sive Episcopus sit, sive Presbyter.*

Olim verò & in primitiva Ecclesia id nominis pro Episcopo usurpatum testantur passim Cyprianus, Augustinus, &c. S. Ambrosius lib. 5. Epist. 30. *Sanctus Damasus Romanæ Ecclesiæ Sacerdos.* Innocentius I. Epist. 1. c. 3. *Nam Presbyteri licèt sint Sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent.* Gregorius Turon. lib. de Gloria Confess. c. 107. *Decedente Sacerdote apud Nolanam urbem, ipse in locum Episcopi subrogatur.* *Ecclesiæ Catholicæ Sacerdotes*, in l. 45. Cod. Th. de Hæreticis. Gesta de nomine Acacii: *Apud Alexandriam Proterius Catholicus fit Sacerdos.* Ita Fortunatus lib. 1. de Vita S. Martini, ubi de S. Hilario Episc. Pictav.

> *Rite Sacerdotis penetralia jura gubernans.*

Vide l. 3. & 4. Cod. Th. de Fide Cathol. l. 31. 35. 43. de Episcop. eodem Cod. Gregorium Turon. in Vitis Patrum c. 17. lib. 2. Hist. c. 23. & alios passim.

Sacerdos proprius dicitur Episcopus, vel Parochus, qui in diœcesi aut parochia sua ex officii ratione munus suum exequitur. Gelasius PP. ad Sabinum Episc. apud Holstenium in Collectione Romana: *Hunc ergo — Diaconii provectione decorabis: ut noverit tua Dilectio hoc se delegantibus nobis exequi Visitatoris officio, non potestate proprii Sacerdotis.* Idem in Epist. ad Celestinum Episcop. *Sciturus eum Visitatoris te nomine, non Cardinalis creasse Pontificis.* Ubi *Cardinalis Pontifex*, idem est qui *proprius Sacerdos.* Adde Concilium Toletanum II. c. 2. & Romanum sub Innocentio II. c. 10.

Sacerdos Parochianus, Parochus, apud Alexandrum III. PP. in Appendice ad Concilium Lateranense III. part. 31. c. 6.

Sacerdotium pro Episcopatu usurpat Lex 35. 44. Cod. Th. de Episcopis, l. 3. de Fide Cathol. l. 1. Ne sanctum Baptisma, Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 6. Sidonius

donius lib. 4. Epist. 25. &c.

Sacerdotium, Titulus honorarius Episcoporum, apud S. Augustinum Epist. 143.

Sacerdotes Conventuales, &c.

Sacerdotes Obedientiæ, in Ordine Hospitalariorum S. Joannis Hierosol. de quibus in Statutis ejusdem Ordinis tit. 2. §. 2.

Sacerdotes decumani. Vetus Charta apud Pucinellum in Vita S. Simpliciani Arch. Mediol. *Tunc omnia sicut supradicta sunt, in potestate decumanorum Sacerdotum transeunt*, &c.

Sacerdos primus, Primas. Pelagius II. PP. in Epist. ad Sapaudum Arelat. Episc. cui suas vices delegat: *Hinc est quod & nos Fraternitati tuæ hujusmodi curas injungimus, ut Sedis nostræ Vicarius institutus adinstar nostrum in Galliarum partibus Primi Sacerdotis locum obtineas.*

Sacerdos secundi ordinis, Presbyter non Episcopus. Leo IX. PP. Epist. 4. *Sacerdotum ordo bipartitus est, nec amplius quam duos ordines, id est Episcoporum & Presbyterorum nobis collati sunt, nec Apostoli docuerunt.* Sidonius lib. 4. Epist. 25. *Attamen hunc jam secundi ordinis Sacerdotem, dissonas inter partium voces, &c.* & in Carm. *Antistes fuit ordine in secundo.* Optatus lib. 2. *Quid* (commemorem) *Diacones in tertio, quid Presbyteros in secundo Sacerdotio constitutos.* Facundus Hermianensis lib. 12. cap. 3. *Sciens igitur ille modestissimus Princeps, Oziæ Regi non impune cessisse, quia sacrificare præsumpsit, quod licitum est singulo cuique etiam secundi ordinis Sacerdoti: multo magis impune sibi cedere non posse cognovit, vel quæ jam de fide Christiana rite fuerant constituta discutere, quod nullatenus licet, vel novos constituere Canones, quod non nisi multis & in unum congregatis primi ordinis Sacerdotibus licet.* Rhabanus lib. 1. de Instit. Cleric. c. 6. *Secundi vero ordinis viri, Presbyteri sunt, quorum typum præferebant 70. viri in veteri Testamento*, &c. Æneas Parisiensis Adversus Græcos quæst. 4. *Nam Presbyteri, licet sint secundi Sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent.* Constitutio Riculfi Episcopi Suessionensis an. 889. c. 1. *Attendite ergo, quia nobiscum sollicitudinem gregis dominici percepistis, & in sacerdotali ministerio, secundi ordinis & dignitatis locum possidetis*, &c. Lupus Servatus in Vita S. Wicberti c. 5. *Neque multo post* (Bonifacius) *ad amplissimum Pontificalis gradum dignitatis Moguntiaci divina gratia provectus, Wicbertum Sacerdotem secundi ordinis cœnobio — Magistrum præfecit.* Fridegodus in S. Wilfrido cap. 8.

Tandem colla jugo subdens delecta petito,
Ordinis aptatur cœlebs in honore secundi.

Id est fit Presbyter. Adde Synodum Romanam IV. sub Symmacho c. 6. & Hincmarum Remensem Epist. 7. cap. 20. Iidem dicuntur

Sacerdotes secundi, in Appendice ad Codicem Theodos. Constit. 20. *Audemus quidem sermonem facere solito plus timore capti, de sanctis ac venerabilibus Sacerdotibus, & secundis Sacerdotibus, vel etiam Levitis, & eos cum omni timore nominare, quibus omnis terra caput inclinat.*

Sacerdotes minores, apud Æneam Parisiensem lib. Advers. Græcos quæst. 7. *In sublimitate majoris Pontificis consistit etiam honor minoris Sacerdotis.* Ita *majoris ordinis Sacerdotes* Episcopos vocat Agobardus lib. de Sacerdotio cap. 11.

Sacerdotes, seu *Presbyteri villani*, qui rurales Ecclesias regunt, in Edicto Pistensi c. 30.

Sacerdos Missalis, in Charta Edw. I. Regis Angl. apud Gul. Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. to. 3. p. 668. Vide *Missæpresbyter.*

Sacerdos, pro mago ac divino, non semel in Querolo pag. 34. 54. 1. edit. Vide *Presbyter.*

SACERDOTALES *literæ*, Papiæ, ἱερατικά, id est Epistolæ Canonicæ, formatæ, de quibus suo loco.

SACERNUS, *Sacer, a, um. & dicitur hic sacernus, ni, i. sacer animus, vel excellentior pars animæ. Et videtur componi à sacer, & animus.* Jo. de Janua.

SACH. Charta Winemari Castellani Gandensis apud Duchesn. in Hist. Guinensi p. 66. *Unum mansum terræ inter Broëlant & Gestlant, præter jus ad dicum, necnon & unum sach ad turnos* (fortè *sturnos*) *& ad silvam, unum stele in Valham ad pisces*, &c. Apud Kilianum, *Sack-ujet*, est genus retis, quo ficedulæ & id genus aliæ aves capiuntur.

SACHARIA. Consuetudines Aquarum-mortuarum: *Quilibet habitator loci illius possit bladum quod habebit de terris suis & sachariis, per aquam & terram portare quocumque voluerit omni tempore*, &c.

SACIANI, qui & *Anthropomorphitæ*, Hæretici, de quibus Facundus Hermianensis lib. 8. cap. 7. ubi Sirmondus.

SACIRE. Formula solennis precariæ 29. *Et ipsam rem dum advivo pro vestro beneficio tenere, & usufructuare faciam: in ea ratione ut aliubi ipsas res nec vendere, nec donare, nec alienare, nec ad alias casas Dei delegare, nec in naufragium ponere, nec ad proprium sacire, nec heredibus meis in alode derelinquere, pontificium habeam ad faciendum.* Eadem verba habentur form. 30. *Alterius rem ad proprietatem sacire*, form. 150. quod Lex Bajwar. dixit, *sibi in patrimonium sociare.* Ubi Formulæ Parensales Bignonii c. 20. 21. habent *ad proprium ponere. Saccire*, inquit Salmasius ad Hist. Augustam, dicebant veteres τὸ σακκίζειν, nos *Saisir*, & infima latinitas *saisire.* Videant igitur eruditi an *sacire*, positum fuerit pro sociare; an vero à *saccire*, deducatur: denique an inde vox *saisire* ortum ducat.

SACIS, *Clyster*, in Gloss. Arabico-Lat.

SACMA. Charta plenariæ securitatis scripta sub Justiniano apud Brisson. lib. 6. formul. *Uno albiolo ligneo valente nummos aureos 40. sacma valentes asprione aureo uno*, &c. Forte pro *sagma.* Vide in hac voce.

SACORIUM. Vetus Charta plenariæ securitatis scripta sub Justiniano apud Brisson. lib. 6. formul. p. 647. *Una catena ferrea desuper foco pensante libras duas semis, sacorio valente siliqua una asprionis, cute olearia valente siliquas duas asprionis*, &c.

SACRA, Epistola, diploma Principis. *Sacra Epistola* apud Vegetium lib. 2. c. 7. *Tribunus major per Epistolam sacram Imperatoris judicio destinatur.* S. Nilus in Epist. ad Philippum Scholasticum: Ἐκ παπύρου καὶ κόλλης χάρτης κατασκευασθεὶς, χάρτης ψιλὸς καλεῖται. Ἐπὰν δὲ ὑπογραφὴν δέξεται βασιλέως, δῆλον ὡς Σάκρα ὀνομάζεται. Gloss. Basil. Σάκρα, οἱ λόγοι τοῦ δημοσίου, καὶ αἱ γραφαὶ, καὶ ἑρμηνεύονται ἱερά. Liberatus Diaconus c. 4. *Et scripsit quidem ad eum sacram Imperator, arguens eum*, &c. Cap. 5. *Post hæc scripsit aliam sacram ad universos Espiscopos. Sacra Imperialis*, apud Petrum Diacon. lib. 4. Chron. Casin. c. 109. 119. Anastasium in Hadriano PP. p. 119. *Sacra jussio Imperialis*, in Epistola Gregorii IV. PP. ad Episcopos Regni Francor. θεῖον γράμμα, in Concilio Ephesino parte 1. & Calchedon. part. 1. θεῖαι σάκραι, in Chron. Alexandr. p. 772. Vide idem Chron. p. 704. *Sacræ literæ*, apud eundem Liberatum cap. 14. Ita usurpant passim Concilia, eorumque acta, Vigilius Tapsensis lib. 1. contra Arium cap. 3. S. Augustinus lib. ad Donatist. post. Collat. c. 31. Anastasius in Vitis PP. p. 64. 68. 255. & alibi, Autor Historiæ Miscellæ p. 432. 470. 652. edit. Canisii, Odo de Diogilo lib. 1. & 2. de Ludovici VII. Regis profect. in Orientem p. 13. 19. & alii quos laudant Meursius in Gloss. & Fabrotus ad Cedrenum.

Sacras Regum nostrorum aliorumque Principum Epistolas vocant etiam interdum Scriptores alii, ut Lupus Ferrariensis Epist. 18. 78. Fulbertus Carnotensis Epist. 13. 85. 95. &c.

Sacra plur. neutr. generis. *Sacra Generalia*, in Indiculo post Epistolam 4. Hormisdæ PP. & in Suggest. Dioscori post Epistolam 40. *Sacra regalia*, in Concilio Barcinon. an. 599. ca. 3. Gesta sub nomine Acacii: *Contra*

Joannem jam Episcopum sacra Principis deferente. Gregorius M. lib. 1. Epist. 47. *Dum & antea ad Endacium gloriosum Magistrum militum — sacra Imperialia cucurrerunt.* Ita usurpat Anastasius Biblioth. in Hormisda PP. p. 34.

Sacræ, absolutè interdum dicuntur, Thesauri seu *largitiones* Principis *privatæ*, quibus qui præerat, *Comes sacrarum largitionum* dicebatur, interdum *Comes sacrarum* nudè, ut in l. 120. Cod. Th. de Decurion. Ita *Palatini sacrarum*, in l. 13. de Indulg. debitor. *Sacrarum privatarum vel largitionum Palatina officia*, l. 17. de Exaction. eod. Cod. Vide *Comes sacrarum.*

SACRALE OPUS. Eugippius in Vita S. Severini cap. 14. de muliere resuscitata ab eodem sancto: *Mulier verò sanitate percepta, opus sacrale die tertio juxta morem provinciæ propriis cœpit manibus exercere.* Ubi Velsecus, *Agnosce*, inquit, *vulgare, fronem, ad verbum, opus sacrale, fron arbeit*, &c. Apud Bollandum, habetur *agrale*, qui tamen *sacrale* MSS. codices aliquot præferre agnoscit.

SACRAMENTALE, ipsum Sacramentum, jusjurandum. Capitulare 2. an. 802. sub finem: *Sacramentale promissionis factæ Imperatori. Sacramentale qualiter promitto ego quod ab isto die inantea fidelis sum Domino Karolo*, &c. Prima Curia generalis Catalaniæ sub Jacobo Rege Aragon. an. 1291. MS. *Item quod omne sacramentale sit absolutum, nisi esset factum cum voluntate dominorum ipsorum hominum, & cum auctoritate nostrorum antecessorum.*

SACRAMENTALIS. *Sacramentalia pietatis opera, ut pedum lotio & peregrinatio*, apud Lucam Tudensem lib. 2. contra Valdenses cap. 2.

Sacramentales literæ, quæ sacramentum seu juramentum continent. *Charta jurata*, in Foris Beneharnensib. tit. 1. art. 25. Baudouinia in Vita S. Radegundis c. 6. *Quo cognito B. Radegundis sacramentales fecit literas sub contestatione divina — Domno Germano Parisius civitatis Episcopo*, &c. *Sacramentale scriptum*, in Usaticis Barcinonensibus MSS. cap. 422. Vide in *Charta.*

Sacramentales, seu *Compurgatores*. Vide *Juramentum.*

SACRAMENTARII, Vide *Juramentum.*

SACRAMENTUM *dupliciter dicitur*, inquit Hugo à S. Victore l. 2. Speculi Eccl. c. 12. *aliquando enim Sacramentum dicitur sacræ rei signum, velut in Baptismo exterior ablutio, quæ interiorem significat emundationem. Aliquando dicitur Sacramentum, quasi sacrum secretum; velut Sacramentum Incarnationis & hujusmodi.* De priori significatione, ut cæteros omittam qui de Sacramentis commentarios ediderunt, lubet hic exscribere quæ adnotavit olim carissimus frater Michaël *Du Fresne* Societatis Jesu Presbyter & Theologiæ Professor, in *Dissertationibus sacris, ac Historicis de Antiquis Sacramentorum ritibus, rebusque in eorum usu & administratione controversis*, necdum editis, Dissert. 2. part 1. cap. 1. *De Sacramenti mysteriique nominibus.*

De Sacramentis, deque Baptismo primùm dicere aggrediens, qui fidei Sacramentum est, & Christianæ gentis proprium signaculum; quo videlicet non consignamur modò, sed etiam sacramur, (id quod Synagogæ circumcisio præstabat,) quodque Eugenius IV. in Concil. Florent. spiritualem vocat januam, per quam introducti Ecclesiæ adjungimur, cæterorum effecti consortes Sacramentorum: ante omnia id faciam, quod in principio fieri, cùm in omnibus Dissertationibus, tum in hac magis oportere censeo; ut quid illud sit, de quo disputatio sit, explanetur; ne vagari ac errare cogatur oratio, si ii qui inter se dissenserint, non idem esse illud, de quo agitur, intelligent. Adde quod plerumque istud, vel experientia usuque ipso verissimum videri solet, quod scitè omnino sapienterque in Cratylo pronunciavit Plato, qui ipsarum rerum nomina penitiùs pervideret; eundem & res itidem ipsas funditùs exploratas compertasque habiturum.

Imprimis igitur, de ipso Sacramenti nomine dicam universè, ex occasione baptismi, qui reliquis velut aditus præit, ac vestibulum pietatis, ut eum nuncupat Gregorius Nazianzenus, de varia ipsiusmet postmodùm acturus nuncupatione. Principio enim de ipso Sacramenti nomine litem Catholicis intendunt nonnulli novatores, post Lutherum, Calvinumque, qui lib. Instit. 4. cap. 14. *Abundè liquet*, ait, *veteres qui Sacramentorum nomen signis indiderunt, minimè respexisse quis fuisset verbi hujus usus Latinis Scriptoribus; sed novam hanc significationem pro suo commodo affinxisse, quæ simpliciter signa designarent.* Unde ipse significationem aliam è jure repetit quam ut in nostra Sacramenta accommodet; qua Sacramentum pro jurejurando accipitur, quod olim ducibus præstabant legiones: quod imperii Romani grave mysterium lib. 8. Herodianus, τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς σεμνὸν μυστήριον, *arcanum dominationis*, Tacitus appellat: ita ut tamen in Calvini sententia Sacramentum, non tam sit juramentum, quo se homo obstringit Deo, quàm quo se se Deus obligat homini. Verùm ut ita sit, hanc minimè reperiri subjectam in Scriptura huicce verbo notionem, eo quo ab Ecclesia sensu accipitur, pro rei sacræ signo; quid inde conficient sectarii? num expungendam penitùs è Catholicorum scriptis vocem hanc, ut in locis communibus, cum aliis, stultè Melancthon censuit; qui caput, in quo de Sacramentis disserit, de Signis inscribit? *Nam quæ alii*, inquit, *Sacramenta, nos Signa appellamus.* Quî autem id affirmare audeant, qui Trinitatis nomina, ὁμοούσιον, cum Nicænis Patribus, sive consubstantialis, ὑποστάσεως, sive personæ, cæteraque id genus amplectuntur, quæ tamen sacris in Literis non extant; quique, ni prorsùs imperiti sunt, non nesciunt à sanctis Patribus id nominis usurpari, ubi de Baptismo, Eucharistia, aliisque Sacramentis sermonem instituunt. Tritum istud Tertulliani lib. de Præscriptionibus cap. 16. *Ipsas quoque res*, inquit de cacodæmone, *Sacramentorum divinorum in idolorum mysteriis æmulatur; tingit & ipse quosdam, utique credentes & fideles suos &c.* Tum postea: *Signat in frontibus milites suos* &c. Huic adde Cyprianum, qui lib. 2. Epist. 1. de Baptismo, ut Tertullianus de Confirmatione, sic apertè loquitur; *Si Sacramento utroque nascantur.* Mitto cæteros; isti enim antiquissimi omnium sufficiunt, ut intelligant adversarii nos minimè sectari prophanas vocum novitates, quàs prorsùs cavendas in fidei negotio, post Apostolum 1. ad Timoth. 6. animadvertit Augustinus lib. 10. de Civit. cap. 23. *Nam liberis*, inquit, *vocibus loquuntur Philosophi, nec in rebus ad intelligendum difficillimis offensionem religiosarum aurium pertimescunt: nobis autem ad certam regulam loqui fas est; ne verborum licentia, etiam de rebus, quæ his significantur, impiam gignat opinionem.*

Cæterùm neque caremus Scripturæ locis, quæ receptæ tot abhinc sæculis vocis istius significationi suffragentur. Tametsi verò sacris in Paginis vocem hanc, *Sacramentum*, de nostris speciatim usurpari Sacramentis, probare sectariis non possumus ex illo Apostoli ad Ephesios loco cap. 5. *Sacramentum*, (sive ut Græcè legitur, mysterium) *hoc magnum est*: ut qui matrimonium è numero Sacramentorum ejiciunt; nihilominùs operosum non est è Scripturis eruere nomen istud, Sacramenti, ut genus est, & communione quadam complectitur nostra Sacramenta, & alias res quasdam; nimirum ut signum rei sacræ vel arcanæ significat. Quid enim aliud indicat vox ista loco mox laudato ad Ephesios 5. qui sic habet: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una: Sacramentum, hoc magnum est; ego autem dico, in Christo & in Ecclesia.* Quasi dicat; mysterium hoc, sive Sacramentum, ego ipsum sic explico, aioque; eam viri feminæque conjunctionem, rei sacræ signum esse & arcanæ; Christi videlicet cum Ecclesia arctissimæ communionis. Absurdè verò cum Erasmo Calvinus, ne matrimonium, ex hoc testimonio, Sacramentis Ecclesiæ cogatur annumerare, Sacramentum, sive my-

sterium, à Paulo dici contendit, non viri & feminæ, sed Christi & Ecclesiæ, vel Adami Evæque conjuctionem; cùm insulsam hanc interpretationem, vel duæ voculæ satis evertant, pronomen relativum, *hoc*, tum verbum substantivum: *est*, *Sacramentum hoc magnum est*, ait Apostolus, *hoc*: dixit, ut indicaret id vocabulum ad id referendum, quod antè dictum fuerat, de utriusque conjugis copulatione: *Erunt duo in carne una.* Dum autem in præsenti subjicit; *Sacramentum hoc magnum est*, neque dicit, *fuit*, satis innuit, de Adami & Evæ conjugio nequaquam esse sermonem; sed de quolibet connubio ritè inito, quod Sacramentum certè magnum est, ex quo certam conferendæ gratiæ promissionem ei Christus annexuit. Huc etiam accedit, quòd nisi subjecta sit huicce vocabulo ea sententia, quam Hieronymus, Chrysostomus, Oecumenius, aliique Patres in hunc locum afferunt, tota vis argumenti infringitur, qua persuadere nititur Apostolus, ut suas mariti uxores colant atque diligant, nempe quia istud: *Erunt duo in carne una*; *magnum est Sacramentum in Christo & in Ecclesia*: hoc est ejusmodi quod cæleste Christi cum Ecclesia connubium adumbret: proindeque efficere debeat, ut uxorem conjux quasi suam carnem, imò quasi seipsum impensiùs amet ac colat, sicut Redemptor Ecclesiam enixè diligit. Huic Apostoli testimonio subjungere possem Danielis locum cap. 2. ubi Nabuchodonosoris statua sæpius appellatur mysterium sive Sacramentum; *razi*, Hebraïcè, Chaldaïcè, *raza*, quod Thargum deducit à vocabulo, *raz*, quod *secretum* & *mysterium* sonat. Nempe quod signum existeret rei latentis & obscuræ; regnorum utique quatuor, quæ ex Alexandri Magni cineribus enata sunt; Ægyptiaci, Syriaci, Macedonici, & Asiatici; tum etiam regni Servatoris; quod post illa demùm exortum est: quæ omnia ab Daniele obscuris significationibus, quasi totidem Sacramentis, adumbrata sunt.

Eadem porrò *Mysterii* ratio est, è qua voce Sacramenti nomen vulgatæ editionis antiquus interpres expressit. Quanquam non una eademque est etymologia, sive notatio nominis; cùm *mysteria* primùm appellent Græci, quæ vocat *initia* Tullius lib. 2. de Legibus, hoc est ritus quosdam, quibus homines sacris initiantur, à verbo μυέομαι, hoc est, initior; cui significationi vox Hebræa respondet, *millüin*, ab radice, *malè implevit*; quod, ut scribit R. Selomoch, hi ritus compleant perficiantque homines sacros. Sunt autem à Græcis, ejusmodi initia, appellata mysteria; quod occultissimis mysteriis noctu plerumque peragerentur, quæ *sacra opertanea* Plinius, *Operta* Flaccus nuncupat. Quippe enim vox eadem arcanum sonat; unde Tullius 3. de Orat. *Hoc tacitum tanquam mysterium teneas*; & Paulus ad Ephesios 1. è Græco textu: *Patefacto nobis mysterio, seu arcano voluntatis suæ.* Tum 1. ad Corinth. 2. *Loquimur Dei sapientiam in mysterio*, hoc est, arcano, ut interpretatur Chrysostomus Homil. 7. in eam Epist. quoniam, ut ait, suum illud consilium Deus de redemptione hominum clam habuit; ac ne Angelis quidem aperuit, priusquam hominibus ipsis panderet. quâ in significatione, mysterii etymologia petitur ἀπὸ τοῦ μύειν, à claudendo; non autem è vocabulo Hebræo *mistar*, quod *secretum* sonat; ab radice *sathar*, quod est occulere; ut nonnemo somniavit.

Verùm ad rem nostram magis accommodata ejusdem vocabuli notio est, cujus usum jam indè à principio sibi, ut & Sacramenti, quemadmodum ostendimus, vendicavit Ecclesia; cùm non solùm in commune omnia Religionis arcana nominavit Mysteria, & Sacramenta; sed peculiari quadam significatione doctrinæ illi, quam de signis nonnulli, Συμβολικὴν Θεολογίαν, Symbolicam Theologiam appellant Græci, eas dictiones accommodavit. Qua notione mysterium, dicitur signum omne concretum, & corporeum, quod sub sensum cadit, latentium rerum, minimeque aspectabilium. Ita ut, quemadmodum homo animo constat & corpore; ita quoque mysterium è rebus quæ partim usurpentur sensibus, partim oculos aliosve sensus fugiat, coalescat. Quo sensu de antiqua Lege Gregorius Nazianz. Oratione de Baptismo præclarè dixit, adumbrare verum, & magni luminis, legis utique novæ, mysterium seu Sacramentum esse. Sed significantius de Sacramentis Gratiæ loco jam prolato Chrysostomus, Homil. scilicet 7. in priorem ad Corinth. ad hæc Pauli verba: *Loquimur Dei sapientiam in mysterio: mysterium*, ait, *appellatur, cum alia inspicimus, alia credimus*, quod in Eucharistia, Baptismoque demonstrat. Quæ postrema mysterii acceptio apud auctores prophanos minimè reperitur, quibus mysteria vel fuere tantum cerimoniæ, quibus Deorum Religioni homines consecrarentur; vel res abditæ & à sensibus ac cogitatione remotæ. Quæ duæ etiam significationes in nostra vel mysteria, vel Sacramenta mirificè quadrant: quippe & homines mysteriis initiantur, & consecrantur Deo, cælesti gratia perfusi: *Inde Sacramenta manarunt*, inquit Augustinus lib. 15. de Civit. cap. 26. *quibus credentes initiantur.* Deinde verò ea profanis prodere nefas est, nec temerè apud indignos evulganda; sed, ut prætiosæ margaritæ, à contemptu sunt vindicanda. At longè aptius in eadem convenit, quam ad ultimum subjeci, significatio. Nam ut rectè Chrysostomus, loco mox allato, innuit, rem sacram occultamque continent; cælestem nempe gratiam; ac nonnulla etiam characterem. Quam ob causam à Dionysio Eccles. Hierarch. cap. 1. & 2. symbola, seu signa, divina sacraque nuncupantur; nec qualiacumque, sed quæ cum occulto divinæ gratiæ fructu, effectuque, similitudinem quandam habeant atque convenientiam: ut lotio externa baptismatis, sicut explicat Chrysost. cum interna animi lotione quam repræsentat, & efficit. Quæ genuina est germanaque Sacramentorum nostrorum descriptio, ut sint *signa rei sacræ*; ex Augustino, *invisibilis gratiæ formæ visibiles*; ex Catechismo Tridentino, *res subjectæ sensibus, quæ ex Dei institutione, sanctitatis & justitiæ tum significandæ, tum etiam efficiendæ vim habeant.* Neque verò absque gravi causa, concreta ejusmodi signa, & tractabilia constituit Deus, putà lotionem & aquam in baptismo, quibus cælestem occultamque gratiam, cùm oculis sensibusque repræsentaret. tum etiam in animis vi quadam abdita divinaque, gigneret. Nam si incorporei essemus, Chrysost. ait Homil. 62. in Matthæum, nuda & incorporea nobis hæc ipsa daret: nunc quia corporibus insertas habemus animas, sub iis quæ percipiuntur sensibus, tradit spiritualia. Ἐν αἰσθητοῖς τὰ νοητά σοι παραδίδωσι: cui assentitur August. in Joan. Homil. 86. *Sacramenta*, inquit, *exercitia sunt, quæ certiorem verbi Dei fidem nobis faciunt: & quia carnales sumus, sub rebus carnalibus exhibentur; ut ita pro tarditatis nostræ captu nos erudiant, & perinde ac pueros pædagogi manu ducant.*

Sacramentum Catechumenorum, apud S. Augustinum lib. 2. de peccatorum meritis & remissione cap. 26. ubi de Catechumenis: *Et quod accipiunt, quamvis non sit corpus Christi, sanctum est tamen & sanctius quam cibi quibus alimur.* Quod Cellotius & alii de Eulogiis interpretantur, cùm de sale dictum contendat supra laudatus frater, quod unum & perpetuum erat Catechumenorum Sacramentum, & ad Eulogias iis nisi post baptismum aspirare non licuerit. Idem porrò Augustinus lib. 4. de Baptismo contra Donatistas cap. 21. *An Catechumeni Sacramentum baptismi Sacramento præferendum putamus?* Ubi quidam intelligi volunt ritus & ceremonias quæ Catechumenis ante baptismum adhibentur, quas idem Augustinus tract. 4. in Joannem *Sacramenti* nomine donat. Sed cæteris ante baptismum adhiberi solitis ritibus hunc, quo sal peculiari benedictione consecratus dabatur Catechumenis, per autonomasiam *Sacramentum* appellarunt *Catechumenorum*, Sacramenti voce latiùs accepta, quod eis esset Eucharistiæ loco cùm fideles communicarent præsertim ad festos Paschatis dies, atque adeo Catechumenis etiam *Eulogiæ* seu panes benedicti

interdicerentur. Nam eò plerique referunt Concilium Cartaginense IV. can. 3. *Item placuit ut per solennissimos Paschales dies Sacramentum Catechumenis non detur, nisi solitum sal: quia si fideles per illos dies Sacramenta non mutant, neque Catechumenis oportet mutare.* Salis autem Catechumenorum, cujus consecrandi modum refert Ordo Romanus, meminerunt non semel Patres, inprimisque Origenes homilia 6. super Ezechielem, Isidorus lib. de Divin. offic. cap. 20. &c.

Sacramentum Symboli. S. Augustinus lib. de Catech. rudib. c. 13. *Accepit Symboli remedium contra antiqui serpentis venenum, ut si quando voluerit adversarius diabolus denuo insidiari, noverit redemptus cum Symboli Sacramento, & Crucis vexillo ei debere occurrere.* In Ordine Romano sic animantur Catechumeni ante traditionem Symboli: *Accedite suscipientes Evangelici Symboli Sacramentum, à Domino inspiratum, ab Apostolis institutum.* Vide *Symbolum.*

Sacramentum, quomodo altera notione intelligi dixit Hugo à S. Victore, *quasi scilicet sacrum secretum, velut Sacramentum Incarnationis, & hujusmodi.* Collatio I. Carthagin. c. 5. *Et quod veri invenerit fides, per admirabile mysterium Trinitatis, per Incarnationis Dominicæ Sacramentum, & per salutem supramemoratorum Principum judicaturum me esse promitto.* Concilium Carthaginense an. 525. *Intimamus Resurrectionis dominicæ Sacramentum 7. Iduum Aprilium adfuturum fore.* Paulinus Natali 9.

> *Quid Paschale Epulum? nam certè jugiter omni*
> *Pascha die cunctis Ecclesia prædicat horis,*
> *Contestans Domini mortem Cruce, de Cruce vitam*
> *Cunctorum: tamen hoc magnæ pietatis in omnes*
> *Grande Sacramentum præscripto mense quotannis*
> *Totus ubique pari famulatu mundus adorat,*
> *Æternum celebrans redivivo corpore Regem.*

Gelasius I. PP. Epist. 9. ait non baptizandum *præter Paschale festum, & Pentecostes venerabile Sacramentum.* Sic *Crucis, Resurrectionis & Ascensionis Sacramenta* dixit S. Hieronymus Epist. 48. ad Sabinianum Diaconum. *Sacramentum Symboli, Sacramentum Resurrectionis ex mortuis,* Ruffinus lib. 1. in eundem Hieronymum, & in Præfat. ad Origenem περὶ ἀρχῶν. *Sacramentum Natalis Domini,* S. Gregorius in Sacrament. p. 6. & Tremundus Clarevallensis Epist. 7. Vide S. Augustinum Epist. 118. ad Januarium. *Sacramentorum scientiam,* dixit S. Fulgentius Epist. 4.

Sacramentum, Sacra Missarum Liturgia, apud Optatum lib. 2. & 6. contra Parmenianum, S. Ambrosium lib. 3. de Virginitate, S. Augustinum Epist. 59. ad Paulinum, & lib. de Dono perseverantiæ cap. 13.

Sacramentum, Episcopatus, dignitas Ecclesiastica. Ammianus lib. 15. de exauctoratione S. Athanasii: *Cœtus in unum quæsitus ejusdem loci multorum (Synodus, ut appellant) removit à Sacramento, quod obtinebat.*

Sacramentarium, liber Sacramentorum, promiscuè dicitur liber Ecclesiasticus, in quo sacræ Liturgiæ ad Sacramentum conficiendum continentur, cujus primum autorem fuisse Gelasium PP. scribit Joannes Diaconus in vita S. Gregorii M. à quo emendatum, recensitum, & breviatum ait, quod & præfert titulus Codicis Rivipullensis apud v. cl. Stephanum Balusium in Notis ad Agobardum. *Librum* verò *Sacramentorum* appellasse Gregorium M. tradit idem Diaconus, qua nomenclatura donatur ab eodem Agobardo lib. de Imaginib. cap. 30. Walafrido Strabo lib. de Reb. Eccl. c. 22. Bernone lib. de Missa cap. 1. Micrologo cap. 6. Flodoardo lib. 3. Hist. Rem. cap. 9. in Concilio Remensi c. 5. apud Burchardum & Reginonem, &c. *Liber Sacramentarius*, appellatur à Fulberto Carnotensi Epist. 79.

Sacramentarium eundem librum vocant alii, maximè Ordo Romanus non semel, Capitula Caroli M. lib. 7. cap. 143. 305. Aytho Basileensis Episcop. in Capitul. c. 6. Alcuinus de Divin. offic. Amalarius, Leo Ostiensis lib. 3. cap. 19. 62. 73. & ult.

Laudantur etiam à Gennadio *Libri Sacramentorum* Musæi Massiliensis Presbyteri, Paulini Nolani, Salviani, & Voconii Castellanensis Episcopi; sed horum Librorum alia fuit materia.

Librum porrò Sacramentorum, qui Gregorii nomen præfert, & quem eruditissimis observationibus illustravit Hugo Menardus Benedictinus, sit ne genuinus sancti Pontificis fœtus, jure in dubium vocant viri docti, adeò ut si ejus sit, multis in locis interpolatum, vel certè auctum liceat conjicere, cùm in eo mentio fiat *Sacramentarii* alterius, & post Caroli M. ætatem scriptum adverterit supra laudatus vir doctissimus Stephanus Baluzius. Sacramentarium verò Gregorii, si non fallor, genuinum possidet Bibliotheca illustrissimi Archiepiscopi Remensis Mauricii Caroli Buthelerii, venerandæ omnino antiquitatis, & ante Carolum M. scriptum, cum hocce titulo: *In nomine Domini incipit Sacramentarium de circulo anni expositum à sancto Gregorio Papa Romano editum ex authentico libro Bibliothecæ cubiculi scriptum qualiter Missa Romana celebratur.* Eadem verba præfert codex Menardi, nisi quod pro *Sacramentarium*, habet *Liber Sacramentorum.* Vide eundem Menardum & V. C. Steph. Baluzium ad Capit. Regum p. 1206.

Sacramentum S. Gregorii Papæ, inter sacras reliquias recensetur in Bulla Adriani PP. an. 1013. in Metropoli Salisburgensi to. 2. p. 196. quod in Monasterio Andezensi in Bavaria asservatur. Sed quid hac voce intelligatur, nondum percepi.

Sacramentarium. Synodus Exoniensis an. 1287. c. 12. ubi de Ministeriis sacris: *Pyxis ad oblatas, tres phialæ, Sacramentarium lapideum & immobile, thuribulum, vas ad incensum*, &c. Id est lapis in quo sacrosanctum Sacrificium peragitur.

Sacramentum armatum, quo quis militiæ se se addixit, in l. 54. Cod. de Decurion.

SACRARATI, *Pondus unius aurei cum dimidio.* Saladinus de Ponderibus.

SACRARIUM, Ἱερατεῖον, βῆμα, ἅγιον βῆμα, pars ædis sacræ, *ubi sunt Sancta Sanctorum*, in Gloss. Lat. MS. Reg. *in quo sacra reponuntur, ab inferendis & deportandis sacris dictum.* Synodus Nicæna Arabica edit. Alph. Pisani c. 16. *Sacrarium* interpretatur, *ubi est altare*, quod codex Gr. vocat θυσιαστήριον. Concilium Vasense c. 3. de Presbytero: *Cujus officii est sacrarium disponere, & Sacramenta suscipere.* Epistola Lupi Tricassini & Euphronii Augustod. Episcoporum: *Subdiaconos autem ad pacem inter se in sacrario oportet accedere.* Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcensis cap. 13. *Si vasa nitentia & clara, si sacrarium mundum, si lucernæ accensæ*, &c. *Sacrarium B. Petri Apostoli*, apud Anastasium in Sergio PP. p. 61. Vide Gregorium Turon. lib. 4. Hist. c. 31. 41. lib. 8. cap. 7.

Sacrarium, generaliter pro templo sumi, maximè apud gentiles, observatum ab aliis. Sed & ita usurparunt scriptores Christiani. *Sacraria Dei* dixit Salvianus lib. 3. Vita sancti Joannis Eleemosynarii, interprete Anastasio Bibl. num. 80. *Loqui autem in sacrario omnino non permittebat, sed in conspectu omnium foras mittebat eum, dicens, si quidem ut orares venisti huc*, &c. Adde Sidonium lib. 8. Epist. 4. Sic etiam usurpare videtur Tabularium Bellilocense in Lemovicib. ch. 85. *Post nostrum discessum in dominio S. Petri remaneat, & S. Primi ad sacrarium, sic ut nullus homo de communia S. Petri alienare voluerit* &c. Ch. 130. *Omnia superius nominata Deo & S. Petro offerimus ad sacrificium sacrandum, & ad luminaria concinnanda ante altare S. Petri, & omni tempore ad sacrarium supradicta res permaneant.* Ch. 145. *Post mortem meam similiter ad sacrarium remanere voluit.*

Sacrarium, quod aliàs *Secretarium, Diaconicum, Sacristia.* Glossæ Lat. Gr. *Sacrarium*, ἱεροθήκη. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 6. *Sacrarium dicitur, quia ibi sacra reponuntur & servantur.* Gregorius M. in Sacrament. p. 69. *Et expectant Pontificem, vel qui vicem il-*

lius tenuerit: qui dum veniens de sacrario processerit ante altare ad orandum, &c. Ordo Romanus: *Processionem coram Episcopo acturis, à Custode Ecclesiæ in sacrario ornamenta præbenda sunt.* Occurrit ibi hac notione non semel. Flodoardus lib. 2. cap. 2. *Quando Siggo quidam Sigeberti Regis Referendarius, virtute B. Martini, cujus idem Gregorius tunc secum habebat pignera, in sacrario domus Ecclesiæ Remensis auditum surdæ recepit auris.* Custos sacrarii, qui aliis *Sacrista*, in Regula S. Isidori cap. 19. Vide Anastasium Bibl. in Gregorio M. p. 44. & Ughellum to. 7. p. 274.

Sacrarium, Sacrum ærarium, fiscus Principis, in l. 49. Cod. Th. de Hæret.

Sacrarium Palatinum, & Consistorium Principis, in l. 11. de Pœnis, & l. 8. 16. de Legat. l. 16. de Hæret. in Cod. Theod.

SACRATORIUM, idem quod *sacrarium*. Glossarium Cambronense: *Absida dicitur exedra, id est sacratorium.*

SACRIFEX, Sacrificus, Sacerdos. Passim apud Hildebertum in carmine de Officio Missæ.

SACRIFICA, Officium Monasticum in Monasteriis sanctimonialium. Petrus Abælardus p. 154. *Sacrifica, quæ & Thesauraria, toti oratorio providebit*, &c. Sed ibi legendum indubiè *Sacrista*, ut pag. 143.

SACRIFICATI, dicti olim Christiani, qui suppliciorum, vitæ, vel etiam bonorum amissionis metu, idolis sacrificabant, licet reverâ Christianam ex animo fidem profiterentur. Hos pluribus exagitat S. Cyprianus Epist. 52. & lib. de Lapsis, & à cæterorum communione non modò arcendos contendit, sed & in graviori longè versari culpa, quàm *Libellaticos*, de quibus suo loco. Hos etiam *Thurificatos*, vocat eadem Epist. 52. Concilium Arelatense II. sub Siricio PP. c. 11. *Si qui vero dolore victi & pondere persecutionis negare & sacrificare compulsi sunt*, &c.

SACRIFICIUM, Hostia consecrata, divina Eucharistia. Pœnitentialis S. Columbani: *Quicumque sacrificium perdiderit, & nescit ubi sit, anno pœniteat. Qui negligentiam fecerit erga Sacrificium, ita ut ad nihilum devenerit, dimidio anno pœniteat.* Occurrit ibi pluries. Capitula Theodori Archiep. Cantuar. c. 5. *Sacrificium non esse accipiendum de manu Sacerdotis, qui orationem vel lectiones secundum ritum implere non potest.* Adde cap. 50. 95. Canones S. Patricii c. 13. Capitulare Aytonis Episcopi c. 74. Capitul. Caroli M. lib. 1. c. 71. Ordericum Vitalem lib. 6. pag. 616. &c.

Sacrificium siccum, mixtum. Missa vetus ex Codice Ratoldi Abbatis Corbeiensis: *Episcopus communicet Presbyteros & Diaconos cum osculo pacis, sicco tamen sacrificio, & Subdiaconi mixto sacrificio: & Diaconi & Presbyteri summatim gustent cum calice, tenente Subdiacono, de ipso sanguine.* Ubi *communicare sicco sacrificio*, est corpore Christi separatim à sanguine porrecto: *mixto* verò *sacrificio*, corpore Christi sanguini ejus intincto. Vide *Missa sicca*.

Sacrificium, quævis oblatio fidelium. Charta Edmundi Regis Angl. pro Monasterio Glastonensi to. 2. Monastici Anglic. p. 838. *Quinque marsas Athelwodo Ministro meo in æternam hæreditatem concedo, ea tamen ratione, ut omni anno in solemnitate S. Martini ad Ecclesiam Beatæ Dei Genitricis — 5. congios celiæ, & 1. Ydromeli, & 30. panes cum pertinentibus pulmentariis, & 5. congios frumenti: reddat insuper omne Sacrificium, quod nos dicimus Minus Ecclesiasticum, & opus Ecclesiasticum & Minus rogificum ab omni familia illius terræ reddatur.* Ubi legendum utrobique *munus*, docet Chronicon Montis Sereni an. 1214. *Quo rumore* (miraculi) *diffamato, provinciarum omnium circumjacentium populis ad civitatem confluentibus, tanta fuit offerentium multitudo, ut infra paucos menses quibus illa duravit insania, præter oblationes ceræ, super 150. marcas sit sacrificium computatum.* Anno 1219. *Marcam etiam unam, quam ex veteri consuetudine Camerario in dedicatione Ecclesiæ, de sacrificio ipsius diei Tidericus dare tenebatur, usque ad tempus quo ipse à parochia recessit, quod fuit circa festum Michaelis, non dedit, ad cujus redditionem à Præposito arctabatur.* Denique an. 1223. *Tantus illuc fidelium concursus factus est, ut 800. marcæ de sacrificio primi anni computarentur.* Infra: *Et in concurrentium quidem numerositate consilii sui effectu fraudatus non est: utrum autem ei offerentium, ipse viderit. Constat enim 240. talenta ceræ hoc anno de consueto sacrificii pondere defuisse.*

SACRIMENSIS, ἱερομηνία, in Gloss. Gr. Lat.

SACRIMONIUM, ἱεροσύνη, in vett. Gloss.

SACRISCRINIARIUS, *Sacriscrinius*, Sacrista. Gloss. Ælfrici: *Sacriscriniarius*, ciric-weard id est *Custos Ecclesiæ*. Charta 145. in Appendice ad Capit. Regum Franc. *Per Seniofredum Presbyterum Sacriscriniarium suæ Ecclesiæ prædictæ.*

Sacriscrinius. Gesta Synodi Aurelian. an. 1017. *Tunc causa sui itineris — Ebrardo nomine Carnotensis Ecclesiæ sacriscrinio.* Synodus Helenensis an. 1027. *Una cum — Ellemaro sacriscrinio & Choraule.*

SACRISTA, Dignitas Ecclesiastica. Ugutio: *Sacrista, sacrorum custos.* Idem qui *Thesaurarius*, Durando lib. 2. Ration. c. 1. n. 14. & Joanni de Deo in Pœnitentiario lib. 5. c. 12. *Apocrisiarius*, apud Bernardum Mon. in Constitut. Cluniac. c. 53. ubi officium ejus describitur, ut & apud Udalricum lib. 3. Concilium Toletan. in lib. 1. Decret. tit. 26. c. 1. *Ut sciat se Sacrista subjectum Archidiacono, & ad ejus curam pertinere custodiam sacrorum vasorum, vestimentorum Ecclesiasticorum, seu totius thesauri Ecclesiæ, nec non quæ ad luminaria pertinent, sive in cera, sive in oleo.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 20. *Ad officium Sacristæ pertinet omnia quæ in thesauro sunt custodire, reliquias & omnia ornamenta altaris, & sanctuarii, ac totius Ecclesiæ, sive in auro, sive in argento, sive in ostro, & palliis, & tapetibus, & cortinis: sacras quoque vestes, & pallas, & manutergia, calices, & textus, & cruces, & thuribula & candelabra, & cætera vasa quæ vel ad ministerium, vel ad ornatum altaris & sanctuarii totiusque Ecclesiæ pertinent. Libros quoque missales, Epistolares, & Evangelia.* Willelmus Brito lib. 12. Philipp.

> *Deinde Sacrista loci capsam stans ante beati*
> *Præsulis*, &c.

Vetus Epitaphium Lugduni:

> *Istius Ecclesiæ Cantor simul atque Sacrista.*

Speculum Saxonicum lib. 2. art. 71. §. 3. *Exceptis Clericis, mulieribus, Sacristis, id est Ecclesiarum custodibus & pastoribus.* Utuntur Statuta Leichefeldensis Ecclesiæ in Monastico Anglicano to. 3. p. 242. & Ecclesiæ Londinensis ibid. p. 337. Cæsarius lib. 1. Miraculor. c. 35. lib. 8. cap. 13. Saxo Grammaticus lib. 11. &c.

Sacrista Apostolici Palatii, Officium perpetuum, inquit autor libri Ceremoniarum Capellæ Pontificiæ, *qui semper consuevit esse Prælatus.* De hac dignitate multa commentatur Waddingus in Annalib. Minorum an. 1303. n. 3. 4. 5. 6. 7. 8.

Sacristaria, Sacristæ munus Monachicum, cum reditu ac prædiis annexis. Gervasius Dorobernensis an. 1187. *Archiepiscopus autem — arrepto capitis sui pileo præfatum Robertum sacristam senem, & natura simplicem, quasi de novo sacristam constituit, omnibus eidem pertinentiis sacristariæ specialiter assignatis.*

Sacristia, eadem notione apud Will. Thorn an. 1128. *Unde & molendinum de Abbatis melle quod ipse met proprio labore adquisivit, ad sacristiam deputavit.*

Sacristaria domus, apud laudatum Bernardum cap. 53.

SACRITECTA. Vide *Sartatecta*.

SACRIVUS, *Sacrifus*, Sacer. Lex Salica tit. 2. §. 14. *Si quis maialem sacrivum, qui dicitur Votivus, furaverit, & hoc cum testibus ille qui eum perdidit poterit approbare quod sacrivus fuisset*, DCC. *sol. culp. jud.* Et §. seq. *Si quis maialem non sacrivum furaverit*, &c. In

edit. Heroldi, *Sacrisus*. *Votiva pecora* dicuntur Gregorio Turon. lib. 2. de Miracul. c. 3. quæ ad Monasteria aut Ecclesias pertinent, Plauto in Menæchm. Varroni, & Festo *Porci sacres*, appellantur, qui sunt ad sacrificium idonei. In Gloss. apud Pithœum, *sacrivus* exponitur, *qui est defensor aliorum porcorum* : fortè quia porcus sacer & votivus aliis non sacris nec votivis tutelam præstat, propter Ecclesiarum reverentiam.

Fons sacrivus, arbor sacriva, sacer, sacra. S. Audoënus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 15. *Nulli creaturæ præter Deo & sanctis ejus venerationem exhibeatis : fontes vel arbores, quos Sacrivos vocant, succidite*. Concil. Autisiodorense c. 3. *Non licet inter sentes aut arbores sacrivas vel ad fontes vota exsolvere*. Adde Concilium Arelatense II. Vide *Arbor*.

SACROBARRA. Liber MS. de officio coronatoris laudatus à Spelmanno : *Inquirendum est per 12. juratos pro Rege super sacramentum suum, quod fideliter præsentabunt sine ullo concelamento omnes fortunas, abjurationes, appella, murdra, sacrobarra, felonias factas, per quos & quot*, &c. Ubi Spelmannus pro *sacrilegio* poni hanc vocem putat.

SACROCOLA, qui sacra colit, Sacerdos, Clericus. Odo Cluniacensis : *Quod si de labiis tam ingens periculum sacrocolis imminet, quanto magis de renibus?*

SACRUM *Dei*, Dotatio facta Ecclesiæ. Tabularium Brivatense ch. 171. *Si quis verò vel ego emutata voluntate mea, sive qualibet ulla immensa persona, quæ contra hoc sacrum Dei ire aut agere, aut ullam calumniam inquietare voluerit*, &c. Ch. 247. *Legum sanxit auctoritas, ut inter reliquas scripturas sola tantùm cessio, seu sacratio, sine gestarum obligatione plenissimam in perpetuum obtineat firmitatem*, &c.

SADONES. Vide *Saxones*.

SÆCULUM, *Seculum*, Monachis præsertim dictum, quidquid extra claustrum : quia qui vitam monasticam amplectuntur, mori sæculo dicuntur. S. Cyprianus Epist. 7. *Sæculo renuntiaveramus, cùm baptizati sumus : sed nunc verè renuntiavimus sæculo, quando tentati & probati à Deo, nostra omnia relinquentes*, &c. Vide eundem Epist. 2. Libellus precum Marcellini & Faustini p. 83. *Contemptu rerum sæcularium, & humanæ gloriæ, ad quam plerique affectant, etiam qui se sæculo & concupiscentiæ carnis abrenuntiasse gloriantur*. S. Augustinus serm. 49. de Diversis : *Quærebam unde instituerem Monasterium : spem quippe omnem sæculi reliqueram*. Faustus Rhegiensis ad Monach. *Non grande gaudium est si aliquis ad sæculi fluctus revertens, nomen atque habitum professionis suæ custodire videatur, anima verò ejus negligentiis tabescat ac defluat*. Concilium Eliberit. c. 80. *Prohibendum est, ut liberti, quorum patroni in sæculo fuerint, ad clerum non promoveantur*. Cap. 85. apud Burchard. & Ivon. *Si mulier maritum suum interfecerit — sæculum relinquat, & in Monasterio pœniteat*. Petrus Damianus lib. 1. Epist. 19. *Hoc flagellum, si quando egrederetur ad sæculum, portabat in sinu, ut ubicumque eum jacere contingeret, à verberibus non vacaret*. Vetus Epitaphium Mediolani : *Hic requiescit B. M. Maufrito, vixit in hoc sæculo ann. p. m. LII. depositus est. V. D. Prid. Id. Jun. Ind. 11*. Aliud ibidem : *Hic requiescit in pace Odelbetus, qui vixit in sæculo annos p. m. LXII. depositus est sub D. XVIII. M.* Aliud : *Hic requiescit in pace S. M. Adeodatus Presb. qui vixit in sæculo an. plus minus LXXXV. depos. sub D. VIII. Cal. Julii. Probo Jun. C. Consule per Indictione III*. Adde Proparasceven Brouveri ad Annales Trevirenses n. 38. *Sæculum relinquere, dimittere, sæculum sectari*, in Capitul. 1. an. 805. cap. 8. in Capitul. 2. an. 811. c. 5. 6. 7. 8. in Concilio Moguntiac. cap. 16. 17. *Ad sæculum reverti*, apud S. Hieron. in Epist. ad Rusticum, Gregorium Turon. de Vitis Patrum c. 9. *Sæculum relinquere*, c. 12. Occurrit passim.

Sæcularis, Mundanus. Gloss. Gr. Lat. κοσμικὸς, *sæcularis*. Salvianus lib. 4. de Gubern. Dei : *Quis est, oro, hominum sæcularium præter paucos, qui non ad hoc semper nomen Christi in ore habeat ut pejeret?* Idem lib. 5. de Religiosis : *Non sæculares tantum, sed plusquam sæculares esse volunt, ut non sufficeret eis quod ante fuerant, nisi plus essent quàm fuissent*. Novatus Catholicus in Homil. ad fratres : *Sæcularibus aliter in Ecclesia loquimur, aliter loqui vobis debemus*. Cæsarius Arelat. serm. 14. *Oblivisci loci illius in quo dulcis immutationis habitus te nomine sæcularis exuens*, &c. *Sæculares cogitationes*, apud Irenæum lib. 4. c. 70. *Scriptores rerum sæcularium*, apud Sulpitium Severum lib. 2. Hist. Leo Ost. lib. 3. c. 3. *Habitu tantummodo secularis*. Cæsarius Heisterbach. lib. 7. c. 8. *Canonicus quidam, vita satis sæcularis*. Cap. 56. de Canonico : *Satis tamen extitit sæcularis & delicatus, atque in vestimentis curiosus*. Lib. 12. c. 40. *Eratque homo valde sæcularis, magis se conformans Militi, quàm Monacho*. Adde Jo. Sarisberiensem lib. 7. Policr. c. 23.

Sæcularitas. Ordericus Vitalis lib. 4. p. 518. *Parum à sæcularitate conversatio Monachorum differebat*.

Sæculatus. Anonymus de Revelatione reliquiarum S. Genovefæ n. 6. *Revelata est — mense Januario 10. mensis, in octavis ejusdem sanctissimæ virginis, & à fratribus est dulciter Deo sæculata*. Id est fortè *in sæculum*, seu è sepulchro in apertum elata.

SAFON, apud Ælfricum in Gloss. Anglo-Sax. ꞅꞇæꝺ. i. ripa.

SAFARIUM, *Atrium templi*, in Glossis Isid. *Saforium*, apud Jo. de Janua. Papias *Spharium* legit. Vide Jacob. Gotofredum ad l. ult. de Operib. public.

SAGA. Vide *Sagum*.

SAGANA. Jo. de Janua : *Saga & sagana, ingeniosa, incantatrix*. Ebrardus Betuniensis : *Sagana gummi, sagana vestis, sagana vates*. Catholicon parvum : *Sagana, idem est quod vates, & dicitur de sagio, gis : inde sagax : vel dicitur esse gummi, scilicet unguentum, quod multum sagaciter operatur. Vel potest esse quoddam genus vestis, qua antiquitus sagaces induebantur*.

SAGELLUM. Vide *Sagum*.

SAGEMANNUS, Accusator, delator, ex Saxon ꞅaᵹe-man. Gloss. Saxonicum exaratum sub Edw. III. *Sagemannus, ille per quem scitur*. Leges Henrici I. c. 63. *Sine accusatore, sive sagemanno*.

SAGENA, Rete, vox Latinis nota. Papias : *Sagena, retia verundum Græcè, vulgo everclum dicitur*. Charta Matthæi Comitis Bononiensis an. 1173. in Tabul. S. Judoci : *Ita quod nullus præter eos vel eorum successores in costa maris ab Alteia usque ad Cantiam sagenam posset deducere*, &c. *Tractus sagenæ*. Charta Gaufredi Comitis Andegavor. apud Sammarthanos in Abbatib. SS. Sergii & Bacchi : *Confero in perpetuum Monasterio — tractum sagenæ in flumine Meduana juxta ipsum Monasterium, qui tractus Tertii nomen habet*. Vide Chartam aliam Philippi Regis Franc. an. 1283. apud eosdem in Archiep. Rotomag. ubi *tractus sagenæ* est facultas piscandi, & rete in piscariam jaciendi & immittendi. Metropolis Salisburgensis to. 2. p. 533. *Item tres sagenas, unam in Scebach, alteram in Matsce, tertiam Pat. quæ protenditur à pede montis, in quo sita est civitas Walkerslegen*. Charta Henrici Imp. an. 1111. ibid. p. 549. *Dedit & 3. sagenas unam Sebach*, &c. Ubi sagena nudè videtur sumi pro *piscaria*.

Sagena, Navigii species. Diploma Chilperici Regis Fr. pro Ecclesia Tornac. apud Miræum in Cod. donat. piar. pag. 16. *Teloneum de navibus super fluvio Scalt — vel quolibet commercio seu & de cariagio, vel de sagenis, nec non & de ponte super fluvio Scalt* &c. Epistola Ludovici II. Imp. ad Basilium Imp. *Et quia nonnulli Saracenorum Panormi latrunculi cum sagenis — per Tyrrhenum mare debacchantur*, &c. Charta Caroli C. an. 859. in Tabulario Abb. Belliloci in Lemovicib. n. 4. *Ut nullus exactor vel judex publicus nec de navibus, nec de saginatibus, vel carris, seu quibus-*

libet exactionibus undecumque fiscus aliquid exire potest, quicquam ab eis accipiat. Charta Nicolai II. PP. in Chronico Reicherſperg. an. 1059. *Quot adversa pertulerit — adeo ut columna Dei viventis jam jam penè videretur nutare, & sagena summi piscatoris procellis intumescentibus cogeretur in naufragii profunda submergi.* Ita *Sagena piscatoris*, apud Hugon. Flaviniac. pag. 192. quæ *Sagena B. Petri*, Petro Damiano apud Baronium an. 1062. n. 57. Laurentius Veron. l. 1. de Bello Balearico;

Barcæ, currabii, lintres, grandesque saginæ.

Nisi quis *Sagittæ* legat. Occurrit præterea in Vita S. Romuli Episcopi Januensis, & alibi, ut σαγήνη crebro etiam eadem notione apud Græcos scriptores medii ævi. Constant. de Adm. Imp. cap. 31. pag. 99. lib. 2. de Themat. cap. 1. 6. p. 79. 80. 94. 119. apud Mauricium l. 1. Strategic. cap. 21. Gregoram p. 72. &c. *Sagenula*, eadem notione. Papias; *Sagenula pro navi ponitur.*

SAGIA. Jo. de Janua *Sagum, quoddam genus panni, vel vestis tenuis & abrasa, — unde quosdam pannos asperos sagias dicimus.* Vide *Sargia, Saiga*, & *Sagum*.

SAGIBARONES, *Sachbarones*, Causarum judices, qui in mallis publicis jus dicebant. Vetus Gloss. *Sagibarones dicuntur quasi Senatores.* Lex Salica tit. 56. §. 2. *Si quis Sagibaronem, qui puer Regis fuerat, occiderit.* §. 9. *Si quis Sagibaronem qui ingenuus est, & se Sagibaronem posuit, occiderit*, &c. §. 4. *Sagibarones in singulis mallobergiis, id est plebs, quæ ad unum mallum convenire solet, plusquam tres esse non debent: & si causa aliqua ante illos secundum legem fuerit definita, ante Grafionem removere eam non licet.* Ubi *Sagibarones pueri Regis* dicuntur, quomodo *pueri nostri qui judicia exequuntur*, in lege Burgund. tit. 56. §. 1. 4. Ex lege verò Salica colligitur *Sagibarones*, in judiciis plusquam tres esse non debere; de quibus intelligendum cap. 46. §. 1. *Grafiones* verò cum septem judicasse, ex cap. 52. §. 2. *Sagibaronum* mentio est præterea in Legibus Inæ Regis cap. 6. apud Spelmannum: *Si quis in Ecclesia pugnet 120. sol. emendet. Si in domo Aldermanni vel alterius Sagibaronis pugnet 60. solidos emendet, & alios 60. pro wita.* Ubi editio Saxonica, ȝeðunȝenes þ ƿan habet, quod Lambardus *sapientis honorati* vertit. Idem Spelmannus, Wendelinus, & alii vocem deducunt à *Saech*, sive *Saeck*, causa de qua litigatur, & *Baro*, homo: ita ut Sachibarones, Jurisperiti fuerint, sive *legis Doctores*, uti nuncupantur: *hommes de loy*. Alii à *saio*, de qua suo loco.

SAGIMEN, Adeps, sagina, arvina, Jo. de Garlandia in Synonymis:

Sumen, & arvina, sagimen; pinguedo, sagina.

Ubi interpres: *Sagimen est pinguedo quæ expellitur ex carne in frixorio per ignem.* Catholicon parvum: *Sagimen, sain.* Præsertim pinguedo, qua uti Monachis interdum concessum, ut observat Haëftenus lib. 10. Disqu. Monastic. tract. 6. disqu. 4. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 48. *Soli conversi sunt in coquina, Cantores autem in Ecclesia, qui lardum prius aliquantulum cum oleribus coctum, & sagimen faciunt.* Idem cap. 76. §. 57. *Omni die vescuntur fratres sagimine, præter Septuagesimam, & Adventum, & Vigilias Sanctorum, & 4. Tempora, & Rogationes.* Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 712. *In Italia & Palæstina & aliis regionibus quibusdam satis abundant olivæ, cujus fructu ditati, ad diversos usus condiendos non indigent sagimine.* Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 8. Kal. Febr. *De quo fiet statio panis, & vinum pauperibus dabitur cum sagina.* 10. Kl. Jan. *Dedit nobis 6. arpentos vineæ apud Juri ad stationem 4. ferculorum, de qua Hospitale haberet sagimen cum visceribus.* Pœnitentiale MS. Thuanum: *A carne, sagimine, & à caseo, & ab omni pingui pisce abstinere debes.* Occurrit ibi pluries, apud Cæsarium lib. 6. Miracul. cap. 4. in lib. Usuum ordinis Cisterc. c. 121. in Institut. Gener. Capituli ejusdem Ord. dist. 13. c. 2. in libro de Exordio ejusdem ordinis c. 15. &c. Utebantur etiam sagimine ad ungendos calceos. Guigo II. Prior Cartusiensis in Statutis ejusdem ord. cap. 28. §. 1. *Tria paria caligarum, paria pedulium quatuor, pelles, capam, sotulares nocturnos & diurnos, sagimen quoque ad ungendum, lumbaria duo*, &c. Statuta antiqua ejusdem ord. 3. part. c. 13. de Sutore: *Cum ei injungitur, eruit coria & sagimen.* Charta an. 1301. pro Episcopo Ambianensi: *Communitas boucheriorum Ambian. debent ministrare sagimen optimum ad præparandos dictos bouchellos.* Ubi Gallica habent, *doit trover l'ointure à conreer les bouchiaus.* Vide *Unctum*.

SAGINA, pro *Saisina*. *Ponere in saginam* aliquem, in vet. Charta apud Ughellum tom. 7. Ital. Sacr. p. 571. nisi mendum sit.

SAGINALE, Italis est Calamus milii, in Vita B. Andreæ de Caterannis n. 16. ubi fortè legendum *Sagittale*. Vide *Sagitta*.

SAGINARII. Vide *Sagmarii*.

SAGINUM, Adeps suillus, Gall. *Sain.* Tabularium S. Remigii Remensis: *Census de Marsna. — In Augusto 11. libr. & 8. solidi de sagino.* Infra: *In Pascha 22. solidi & dimid. de sagino.* Alibi: *Habet ibi mulinum, solvit de annona mod. 30. sagin. porc. 2.* Occurrit ibi pluries. Vide *Sagimen*.

SAGIO. Vide *Sajo*.

SAGITTA, *Sagittea, Sagetia, Sagittaria*, Navigii species; *Barca sottile*, Italis: *Saettia*, Jo Villaneo lib. 7. cap. 29. *Saetya*, in Legibus Alfonsinis part. 2. tit. 25. lege 7. sic dicta, quod velox sit, inquit Acarisius. Otto Frising. lib. 1. de Gestis Frid. cap. 33. *Aptatis triremibus & biremibus, quas modo Galeas seu Sagittas vulgo dicere solent, aliisque navibus bellicis onerariis*, &c. Charta Guillelmi II. Regis Siciliæ in Bullario Casinensi to. 2. p. 191. *Concedimus etiam prætaxato Monasterio liberam potestatem semper habendi quinque sagittas in portu Panormi & mari eidem civitati adjacenti*, &c. Hugo Falcandus pag. 675. *Itaque sagitteam quanta potuit celeritate faciens præparari, nautis, armis, cæterisque rebus necessariis eam præmuniit.*

Sagittia. In Charta Willelmi Regis Siciliæ an. 1176. apud Rocchum Pirrum in Archiep. Montis-regal. *Concedimus etiam prætaxato Monasterio liberam potestatem semper habendi quinque sagittias in portu Panormi, & mari eidem civitati adjacenti — quæ ad opus ejusdem Monasterii officium piscationis exerceant.*

Sagitia, Sagittia, in Chronic. Pisan. an. 1163.

Sagetia, apud Gaufredum Malaterram lib. 4. cap. 2. *Philippum Georgii patrui cum velocissima sagetia versus Syracusam omnem rem exploratum mandant.* Vetus Charta apud Joan. Lucium lib. 3. de Regno Dalmat. c. 10. *Piratæ qui erant in sagetia Comitis de Sevenico. Sagettie*, Apud Raimundum Montanerium in Chron. Regum Aragon. c. 272. 284.

Sagittaria. Radulfus de Diceto an. 1176. *Exin pro varietate locorum vario desudans navigio, modo sagittario, modo lintre, nec tam utens remo quam velo, Ducatum Apuliæ — pertransiit.* Sed legendum *Sagittaria*. Idem an. 1184. *Coacta classe non modica, navibus infinitis, quæ vulgariter vel Galeæ, vel Sagittariæ, vel onerariæ cum certis nominibus distinguntur.* Albertinus Mussatus lib. 5. de Gestis Italicor. rubr. 2. *Cum barchis tectis, aliisque quas Sagittarias ipsi (Veneti) appellant.* Speculum Historiale MS. Joannis Abb. Laudun. lib. 11. c. 63. *Car en cele ville avoit riviere portant navires, & i avoit trois galées & une sagitaire*, &c. Chronicon Flandriæ cap. 82. *En la cité avoit une galere portant navire: & y avoit trois galées, & une sagitaire.*

Sagittina. Anonymus de Gest. Friderici II. Imp. *Eadem durante procella Carolus ascendens quandam Sagittinam, non sine personæ discrimine terram petit.*

Sagitta, in vestibus dicitur pars ea quæ contrahitur in sinus, quod sagittæ speciem effingant. *Rugosi sinus*, in l. 12. Cod. Theod. de Scænicis. Udalricus lib. 2. Consuet. Clun. c. 11. *Sedens ad lectionem — anteriora froc-*

ci ſui ſemper in gremium ita attrahit, ut pedes poſſi bene videri. Girones quoque, vel quos quidam Sagittas vocant, colligit utrinque, ut non ſparſim jaceant in terra.

Sagitta, Flebotomus, quo venæ equorum percutiuntur, paſſim apud Vegetium de Arte veterin.

Sagitta, *ruſticis*, inquit Jo. de Janua, *noviſſima pars ſurculi in ſarmento, vel quod longius à matre, ex qua proſiliit, receſſit: vel quod acuminis tenuitate teli ſpeciem præferat.*

SAGITTAMEN, Sagittarum materia vel multitudo. Knyghton an. 1389. *Et ei etiam pro ſagittamine quod ibidem in debellando conſumpſerat, 20. millia ſcutorum auri exſolveret.*

SAGITTARE. Otto Morena pag. 58. *Ipſe Imperator optimè ſciens ſagittare, multos de Cremenſibus interfecit.* Rogerus Hovedenus an. 1192. *Et cepit — unum reneez, qui quondam Chriſtianus fuerat, — & Rex poſuit eum ad ſagittandum, & ſagittatus eſt.*

SAGITTARIA, & *Sagittarius*, navis ſpecies. Vide *Sagitta.*

SAGIUM, Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 10. *Ita quod per totum annum completum ſummatim ſunt libræ 39. & ſex unciæ, cum 4. ſagiis, cuilibet prædictorum.*

Sagium, Linteum ſubtile in quo farina excernitur. Statuta Ord. Præmonſtrat. diſt. 1. c. 11. *Panis verò communis & quotidianus eſſe poterit ſecundum diverſarum Eccleſiarum facultates cum ſagio, vel cum cribro.* Vide *Sagum.*

SAGMA, *Salma*, *Sauma*, *Sagmarius*, *Sommarius*, *Summarius*, &c. Voces unius ejuſdemque originis.

Sagma, Onus, ſarcina, in Gloſſis MSS. Gloſſæ Græco-Lat. Σάγμα, *Sagma.* Gloſſ. Lat. Gr. *Sagma*, ϕόρτος, πλήρωμα. Perperam utrobique editum *Salina.* Eginhardus in Vita Caroli M. *Facto ſupellectili, ut ſunt cortinæ, ſtragula, tapetia, fulcra, coria, ſagmata.* Vita Ludovici Pii an. 807. *Erant enim ſine ſagmatibus.* Theodulfus Aurelian. lib. 3. Carm. 12.

> *Sagmatibus tandem his quæ poſtulat uſus onuſtis,*
> *Nos hinc digreſſos cepit Petricordia tellus.*

Aribo Epiſcopus Friſingenſis in Vita S. Corbiniani n. 11. *Mitte ſuper eum (equum) ſellam ſagmariam, & ſterne illum, & ſagma ſuper illum impone.* Σάγματα καμήλων, in Vita S. Eliæ junioris p. 165. Vide præterea Annales Franc. Bertinian. an. 876.

Sagma, femin. gen. Papias, ex Iſidoro lib. 20. cap. 16. *Sagma, quæ corruptè Salma dicitur, à ſtratu Sagorum nuncupatur, unde & equus ſagmarius dicitur.* Mamotrectus 15. Levit. *Hoc ſagma tis, eſt ſtratura aſini: hæc ſagma, quæ corruptè dicitur ſalma, eſt ſella vel pondus & ſarcina quæ ponitur ſuper ſellam.* Gloſſar. Lat. Gall. *Sagma, æ, charge, ou ſelle.* Vegetius lib. 2. de Arte veterin. cap. 59. *Reliquum mulorum, equorum, aſinorumque genus ſub ſellis aut ſagmis ſolo tergo præſtat officium.* Tageno Patavienſis & Chronicon Reicherſperg. an. 1190. *Relictis bigis & quadrigis, iter cum ſagmis aggreſſi ſumus.* Ordericus Vitalis lib. 6. p. 605. *Ut ad fomitem ignis duas ſagmas aſini quotidie acciperent.* Adde Chartam Caroli C. in Append. ad Capitul. n. 67.

Sagma, Theca ſcuti. Lactantius ad 9. Thebaïd. Statii: *Coryton, theca arcus ſolius dicitur, ſicut pharetra ſagittarum, & ſagma ſcuti.* Suidas: Σάγμα, θήκη τοῦ ὅπλου. Notum verò ὅπλον ſæpe ſumi pro ſcuto.

Sagmarium, idem quod *Sagma*, Στρωματόδεσμον, Ulpiano ad Demoſthenem. Gloſſæ Baſilic. Τέλδος, τὰ σαγμάρια τὰ τὴν ἀποσκευὴν τῶν πολεμίων βαστάζοντα, ἡ ἀποσκευὴ καὶ χρεία πᾶσα τῶν στρατιωτῶν, τουτέστι παῖδες, καὶ ὑποζύγια καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ φοσσάτου ἐπισύρεται. Ita Gloſſ. MSS. Regiæ: ἀποσκευὴ, τὸ λεγόμενον παρ' ἡμῖν τοῦλδον, καὶ σαγμάρια. Eadem pene Suidas & Gloſſæ Baſilic. Nicetas Barbarogræcus in Manuele lib. 6. c. 2. Τὰ σαγμάρια, καὶ καλοῦνται, καὶ οἱ ὑποχείριοι, αἵ τε ἅμαξαι. Adde Leonis Tactica cap. 4. n. 36. cap. 5. n. 7. cap. 9. n. 56. 58. cap. 10. n. 12. & Rigaltii & Meurſi Gloſſaria. Arnoldus Lubec. lib. 7. c. 17. *Habebat ſanè Rex Otto munera multa Regis Angliæ avunculi ſui Ricardi, & 15. millia marcharum, quæ in ſomariis ferebant 50. dextrarii.* Odo Cluniac. lib. 1. de Vita S. Geraldi cap. 33. *Omne ſtipendium quod in ſagmariis Geraldi delatum fuerat, paulatim defecit.* Nolim tamen præſtare hoc loco *equos ſagmarios* non intelligi.

Sagmarius, Equus clitellarius. *Sarcinarium jumentum*, Cæſari lib. 1. *Sarcinale jumentum*, Ammiano lib. 15. *Sarcinulator equus*, Willelmo Britoni lib. 12. Philipp. p. 241. Ιππος σαγματάριος, Leoni in Tactic. cap. 6. n. 29. Gloſſ. Ælfrici: *Sagma*, ſeam-ſadol. *Sagmarius equus*, ſeam-horſ. Ubi perperam editum *ſugma* & *ſugmarius.* Lampridius in Heliogabalo: *Quæ pilento, quæ equo ſagmario, quæ aſino veheretur.* S. Honoratus Maſſilienſis in Vita S. Hilarii Epiſc. Arelat. *Pedibus iter aggrediens, Romam ſine equo, ſine ſagmario vel ſago feſtinus intravit.* Petrus Damian. in Vita S. Odilonis Cluniac. cap. 23. *Repente ſagmarius multis oneratus ſarcinis per montis devexa collabitur.* Raimundus de Agiles p. 171. *Eſt alia (via) per montana Libani, tuta ſatis & copioſa, ſed gravis multum ſagmariis & camelis.* Utuntur Scriptores alii paſſim, Vegetius lib. 2. cap. 10. lib. 3. cap. 6. Capitul. an. 821. c. 2. Petrus Damian. in Vita S. Romualdi n. 23. lib. 1. Epiſt. 9. p. 30. Epiſt. 19. p. 91. lib. 2. Epiſt. 18. p. 270. Paſſio S. Vitalis n. 7. S. Bernardus lib. 3. de Conſider. cap. 3. Tudebodus lib. 2. p. 785. Petrus Bleſenſis Epiſt. 25. Guigo in Statut. Ord. Cartuſ. c. 19. §. 1. & Statuta antiqua ejuſdem Ord. 2. part. c. 8. §. 7. ubi & alibi ſemper *ſaginarius* edit. Odo Cluniac. lib. 2. de Vita S. Geraldi cap. 18. 21. Leo Oſtienſis lib. 2. Chron. Caſin. cap. 19. Udalricus lib. 3. Conſuetud. Cluniac. cap. 4. Rigordus an. 1194. Chartæ aliquot in Bibliotheca Cluniac. p. 513. 1442. in Hiſt. Vergiacenſi p. 120. apud Doubletum p. 778. &c.

Sagmarius, Sagmatum confector, Σαγματοποιός, in Gloſſ. Lat. Gr. Eſt etiam

Sagmarius, qui *ſagmarium* equum vel jumentum agit. Deſtructorium vitiorum cap. 96. *Sagmarius quidam bubulcus arabat pratum ut ſeminaret: ſed boves, ut ſolebant, non arabant, imo pro poſſe recalcitrabant, propter quod arator eos aculeabat. Boves autem vociferati ſunt contra eum dicentes, Maledicte, qua de cauſa percutis nos, quia ſemper ſervivimus tibi? Quibus ſagmarius, Cupio arare pratum, ut mihi & vobis cibum tribuat.*

Sagmare, Sagmarios onerare. Gloſſ. Lat. Gr. *Sagmat aſinum*, σάσσει ὄνον. *Sterne equum*, ἐπίσαξον τὸν ἵππον. *Sagmatus*, σεσαγμένος, perperam, *ſaginat*, & *ſaginatus* edit.

Sagmegium, idem quod *ſummagium*, de qua voce, mox. Concilium Bituricenſe an. 1031. c. 15. *Ut in die Dominica vectigalia non fiant, quod carregium vel ſagmegium dicitur*, &c. Ubi *vectigalia* ſunt *vecturæ.*

Salma, Ugutio, ex Iſidoro lib. 20. cap. 16. *Sagma, quæ corruptè vulgo dicitur ſalma, ſcilicet ſella, vel pondus & ſarcina quæ ſuper ſellam ponitur eis, & dicitur ſic à ſtratu ſagorum, i. ſellarum, vel quia ſellæ ſago ſolent ſterni.* Charta an. 1179. apud Ughellum to. 7. p. 706. *Concedimus ut prædicta Eccleſia unoquoque die ſemper capiat duas ſalmas lignorum de foreſta noſtra.* Alia apud eund. p. 1321. *Debet octo ſalmas vini*, &c. *Salma ſalis*, apud eundem to. 9. p. 467. *Salma frumenti*, in Charta Frider. II. Imp. apud Rocchum Pirrum to. 1. p. 144. to. 2. p. 285. Statutum Honorii IV. PP. pro Regno Neapolit. an. 1285. apud Odoricum Rainaldum n. 39. *Dummodo emptitiorum delatio de portu licito ad ſimilem portum, & cum barcis parvis centum ſolummodo ſalmarum vel infra capacium tantùm fiat.* Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 10. *Tria ſextaria de Venetiis ſunt una ſalma de Apulia, tam de legumine, quàm etiam de frumento.* Adde cap. 13. extrem. Itali *Salma* etiam dicunt.

Salmarius,

Salmarius, *sagmarius*, in Miraculis S. Eutropii Episcopi Santonensis n. 14.

Salmerius, eadem notione. Itinerarium Gregorii XI. PP. *Percusso salmerio Antistitis Carpentoracensis gladio crudeli manu interiit.*

Sauma, idem quod *sagma*: nostris *Saume*: Papias: *Ephippia, equorum freni, saumæ, vel pectoralia.* Joannes de Janua: *Sagma, corruptè vulgo dicitur sauma, vel salma; i. sella, vel pondus, vel sarcina quæ super sellam ponitur*, &c. Alibi: *Sauma, onus.* Rhenanus lib. 2. Rer. German. p. 95. *Saumarum nomine clitellaria jumenta intelliguntur.* Capit. 2. an. 813. c. 10. *Et Marscalci Regis adducant eis petras in saumas viginti*, &c. Charta Caroli M. post Aimoinum Brolii, & apud W. Hedam in Rixfrido Episc. Trajectensi: *Teloneus exigatur, nec de navale, nec de carale, neque de saumis, neque* &c. Chartæ Alemannicæ Goldasti c. 58. *Accepimus ab hac Ecclesia & Abbate — solidos 70. & cavallos 5. cum saumas, & rufias, & filtros, cum stradura sua ad nostrum iter ad Romam ambulandum.* Charta Ludovici Pii in Tabulario Monasterii Fossatensis fol. 8. *Missos suos in aliquam partem Imperii nostri negotiandi gratia dirigere cum carris videlicet & saumis, seu navigio*, &c. Acta Innocentii III. PP. p. 11. *Fecit illuc intromitti aliquas saumas farinæ.* Vide to. 2. Historiæ Francor. p. 665. Legem Longobard. lib. 1. tit. 14. §. 7. Synodum Metensem an. 753. c. 4. Synodum Vernensem an. 755. c. 26. Sugerium lib. de Admin. sua c. 7. Chron. Trudonense lib. 9. p. 458. (ubi leg. *saumas* pro *samnas*,) Petrum de Vineis lib. 3. Epist. 23. 24. lib. 5. Epist. 91. Hieron. Rubeum in Hist. Ravennat. pag. 362. &c.

Sauma vini, inquit Brolius, ea est quam appensis ad latera vasis, vulgo *Barres* nuncupatis, equus ferre solet. Et apud Cenomanos dicitur esse unius & 90. pintarum cum semisextariolo: quatuorque summas prægrande vas vinarium, ab eis *Pipe* appellatum, ac tot pintas quot sunt in anno dies continens. Ita ille ex Tabulario S. Petri de cultura Dei. Falco Beneventanus an. 1124. *Tanta fuit fertilitas vini, quod — centum saumæ pro 30. denariis vendebantur.*

Saumarii, Equi *sagmarii*, Gall. *Somiers.* Fortunatus in Vita S. Germani Episc. Paris. c. 3. *Duorum saumariorum cum pane dirigit onera.* Chronicon Reichersperg. an. 1190. *Milites inermes cæterumque vulgus cum saumariis & sarcinis procedere instituit.* Leo Ost. lib. 2. cap. 84. *Vidit repentè multos nigros homines velut Æthiopes longo ordine incedere, onustosque fœno saumarios minare.* Utuntur præterea Stephanus Torn. Ep. 250. Anonymus in Vita S. Alberti Abbat. Cambr. n. 6. Odo de Diogilo de Ludovici VII. Reg. Franc. profectione in Orientem lib. 2. p. 19. Chronicon Senoniense cap. 7. Vincentius Belvac. lib. 31. cap. 150. Godefridus Monach. S. Pantaleon. an. 1190. 1195. Stephanus Carnotensis Comes in Epist. to. 4. Spicilegii Acheriani pag. 258. &c.

Soumarii, pro *somarii*, in Charta Caroli III. Imp. an. 990. pro expeditione Romana §. 5. 7. apud Goldastum.

Saumerii, in Concilio Biterrensi an. 1351. sub finem.

Somarii. Ditmarus lib. 3. p. 33. *Cum somariis plurimis quasi pecunia sarcinatis.* Will. ab Oldenborg in Itinerario Terræ sanctæ: *Tantam emittit piscium multitudinem, ut ab omnibus ex omni provincia illuc confluentibus carrucis & sommariis deducantur.*

Somarii, qui cellarii vinarii curam habent, quos nostris *Sommeliers* vocant. Theodorus Campedonensis in Vita S. Magni c. 3. *Cùm jam hora refectionis appropinquaret, & minister refectorii somarius cervisam administrare conaretur*, &c. Infra: *Quid est, somarie, quod habes in manu tua?* In Testamento Ludovici Hutini Reg. Franc. an. 1316. fit mentio *des sommeliers, barilliers, portebouts, aideurs, & autres appartenans à l'Eschançonnerie.* Porro *Someliers* ejusmodi ministros vinarios vocant, quod horum potissimum curæ incumberent equi *sagmarii*, quibus vinum deferebatur, tametsi eadem appellatio cæteris inferioribus ministris tribueretur qui clitellaria jumenta agebant. Will. *Guiart* an. 1302.

> *Et espées nuës escourre,*
> *Sus garçons & sus sommetiers,*
> *Et mettre à la mort charetiers.*

Præterea hac nomenclatura donantur in aula Regum nostrorum quotquot supellectilis Regiæ curam habent. In Ordinatione Hospitii Regis S. Ludovici an. 1261. à nobis edita in Notis ad Joinvill. occurrunt varii *Summularii*, nempe *Summularii mapparum, scancionariæ, cameræ denariorum, fructuariorum, Capellæ*, &c. In Testamento Philippi Magni Regis Franc. an. 1321. fit mentio *des sommeliers du cors, des armeures, & de la chambre.*

Saumata, *summata*, *somata*, Onus equi sagmarii, *la charge d'un cheval. Saumata salis*, in Charta Ildefonsi Comitis Tolosæ an. 1141. apud Catellum in Hist. Tolos. p. 192. 194. & in Hist. Occitan. p. 323. Fori Bigorrenses art. 33. *Pagesius autem qui in consuetudine non habet somatas deferre, si inventus fuerit à Milite, vel à Militis aut Comitis serviente, qui invenerit, vinum & subsellias accipiat, asinum verò Comiti mittat.* Consuetudines Ecclesiæ de Regula in Aquit. apud Labeum to. 2. Bibl. *Si vinum emerint, & postea vendiderint, obolum domino de unaquaque saumata dabunt.* Ibidem: *De unaquaque saumata lignorum dabitur*, &c. Charta an. 1243. 150. *saumatas de calce, quas habuerunt homines de Villanova.* Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo an. 1107. *Morardus — dedit illum quartonem Humberto & sorori suæ, id est unam saumatam, & vendidit illum quartonem sive saumatam mihi Guigoni.*

Somatum. Tabularium Eleemosynæ S. Pauli Viennensis: *Sub censu unius somati de vino.* Occurrit ibi pluries.

Summata. Apud Hemereum in Augusta Virom. an. 1116. Simon Noviomensis Episc. donat Altare de *Montbrehin*, hac conditione, *ut singulis annis 2. solid. pro summata, & 6. denarios pro obsonio Decano Episcopi persolveret.*

Summarius, Equus *sagmarius*. Matth. Paris an. 1245. *Equis clitellariis, quos Summarios vocamus.* Utuntur Will. Tyrius lib. 21. cap. 23. Petrus Blesensis Epist. 94. Gesta Ludovici VII. Reg. Franc. cap. 6. 11. Vita S. Humberti Maricolensis n. 5. Gesta Innocentii III. PP. p. 135. Guntherus in Hist. CP. c. 23. &c.

Samerius, pro *saumerius*, apud Will. de Baldenzeel in Hodœporico Terræ sanctæ: *Species namque Indicæ — à majori Armenia in camelis & aliis sameriis adducuntur.*

Sometum. Tabularium Priorat. de Domina in Delphinatu fol. 120. *Barberius de domo sua 16. (denarios) & 1. sometum.* Ita ibi pluries: sed alibi *saumerium* scribitur.

Summa, idem quod *sagma*. Will. Brito lib. 9. Philipp. p. 208.

> *Ducere quadrigas quibus est summasque necesse*
> *Expedit*, &c.

Rodericus Toletanus lib. 8. cap. 4. *Addidit etiam gratiam gratiæ, & cibariorum vehicula cum cæteris necessariis sexaginta millia summas & ultra, cum summariis erogavit.* Alanus in Parabolis:

> *De minimis granis fit grandis summa caballi.*

Suamaticum, *Summagium*, Præstatio *summariorum* ad exportandas res dominorum, vel *teloneum de sarcinis*, uti appellatur in Charta Caroli M. apud W. Hedam p. 227. 1. edit.

Saumaticum, vel *saumaticus*. Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 656. *Laudaticos, saumaticos, salutaticos*, &c. Charta Friderici II. Imp. an. 1214. pro Ecclesia Viennensi apud Sammarthanos: *Non silvati-*

cum, non summaticum, non pulveraticum exigere audeat.

Summagium. Consuetudines Solemniaci in Arvernis MSS. *Item pro summagio tenetur quilibet dare in dicta villa prout dare in eadem villa aliàs legitimè consuevit.* Charta an. 1294. *Tres solidos summagii super feodum Baudri.* Occurrit hac notione vox *summagium*, in Monastico Anglic. to. 1. p. 118. 417. 419. 669. to. 2. p. 14. 71. 184. 812. 827. to. 3. p. 18. in Chronico Petri IV. Regis Arag. lib. 3. c. 22. &c. Ubi ferè semper cum *cariagio* jungitur, id est obligatione dandi *carra* ad vehendas & exportandas res dominorum, appellaturque *Summaige*, & interdum etiam sumitur pro castrorum impedimentis. Ejusmodi verò *sagmarios* debebant *Communitates* civitatum, Monasteria, & Ecclesiæ, in occasionibus bellicis. Charta Ludovici VIII. Regis an. 1223. pro Abbatia Humolariensi apud Hemereum: *Quitamus etiam dictis Abbati & Conventui — summarium unum, quem nobis debebant, quando in exercitum ibamus.* Alia Caroli V. Regis an. 1412. apud eundem: *Nous ayons mandé & fait faire commandement par nos Gens Officiers à plusieurs Prelats, Abbez, Chapitres, & autres Eglises de de nostre Royaume, qui sont de toute ancienneté tenus nous faire finance de chariots, de charettes garnies de chevaux, de sommiers, de harnois, & autres choses à ce necessaires, toutes & quantesfois que nous nous disposons d'aller en aucune expedition & fait de guerre*, &c.

Summagium, in Juribus & Consuet. Normanniæ c. 34. ubi Gallica editio: *Les fiefs de pardessous sont, qui descendent des fiefs chevels, & sont soubmis à eux: si comme les vavassouries qui sont tenuës par sommage, & par service de cheval.* Ubi vetus Interpres: *Et par ce mot, & par service de cheval, sont entendus villains services qui se font à sac & à somme, lesquels on appelle communement sommages.* Cap. 53. *Nul qui tient son fief par villain service, ne doit avoir la Cour de ses tenans de ce mesme fief: si comme sont les bordiers, & ceux qui servent à sac & à somme, & les autres qui doivent les villains services.* Ubi editio Latina, *servientes ad saccum & sommam.* Atque inde *summa* nostris sumitur pro certa ac rata granaria mensura, scilicet equi sagmarii onere. Charta Anglica apud Prynneum in libertatib. Angl. to. 2. p. 255. *Mandatum est — quod permittant — vendere blada sua per summas usque ad festum S. Katharinæ.*

Summare, Sagmare, summarios onerare, *Charger les sommiers*, in Fleta lib. 2. c. 85. §. 1.

Summularii, qui vulgò nostris *Sommeliers*. In Ordinat. Hospitii S. Ludovici Reg. Franc. an. 1261. & Philippi IV. an. 1285. occurrunt passim *Summularii mapparum, Summularii Scancionariæ, Summularii Cameræ, & Denariorum scriptorum, & Fructuariorum, & Capellæ.*

SAGOCHLAMYS, Indumentum militare quod partim sagi Romani vel Gallici, & chlamydis Græcanicæ formam referebat. Epistola Valeriani apud Pollionem in Claudio: *Tunicas russas militares annuas, sagochlamydes annuas duas*, &c.

SAGRABA. Vetus Agrimensor p. 310. *Termini autem montes nec uno modo, nec uno tenore sunt constituti in trifinium aut quadrifinium, & sagrabam, quam appellant Alluvionem.*

SAGULA, *Sagulare.* Historia Obsidionis Jadrensis lib. 1. c. 38. *Tandem hic carabus ad quirinalem urbis partem se traxit, juxta, imò præteriens sagulas.* Et mox: *Sed sagulare, in quo erat, * congredat, & confixus recedere non sinebat.*

SAGULUM. Guillelmus Bibliothec. in Stephano VI. *Obtulit in ea * crucem auream super altare cum gemmis & smalto, & sagulum ad pendendum in regno, & cerostata vestita de argento paria duo.*

SAGUM, vel *Sagus*, Militare indumentum quod armis superinduebatur, Gallis proprium, ut testantur Varro, Diodorus Siculus, & alii. Ejus forma quadrata erat seu quadrilatera: unde *quadrati sagi* dicuntur Afranio. Isidorus lib. 19. Orig. c. 24. *Sagum, Gallicum nomen est: dictum autem sagum quadrum, eo quod apud eos primum quadratum, vel quadruplex erat.* Nectebatur illud fibula circa humerum. Varro apud Nonium: *Cum neque aptam mollis humeris fibulam sagus ferret.* Plutarchus: Αὐτὸς σάγον ἐκπεπορπημένος μέλανα. Diodorus Siculus: Ἐπιπορποῦνται δὲ σάγοις ῥαβδωτοῖς, ἐν μὲν τοῖς χειμῶσι δασεῖς, κατὰ δὲ τὸ θέρος, ψιλοῖς. Erant igitur hyberna saga, ut autor est Diodorus, densiora, ex lana scilicet crassa & villosa, uti describuntur à Strabone lib. 3. & 4. Sagum verò æstivum fuit levius, cujusmodi describitur à Statio lib. 7. Thebaïd.

Et rubet imbellis Tyrio subtegmine thorax.

Ubi Lactantius: *Tyrio subtegmine, id est, sub veste purpurea videbatur splendor loricæ.* In Concilio Liptinensi & Capitulari 1. Carlomanni c. 7. *Presbyteri & Diaconi sagis Laicorum more* uti vetantur, ut & in Ep. 105. Bonifacii Archiepisc. Moguntini: *Interdiximus servis Dei, ne pompato habitu, vel sagis, vel armis utantur.* Chronicon Fontanellense cap. 10. *Erat autem de secularibus Clericis, gladioque quem Semispathium vocant, semper accinctus, sagaque pro cappa utebatur*, &c. Sed legendum *sago*. Ejusmodi saga militaria intellexit Alcuinus lib. de Offic. Divin. *Sicut solent habere milites tunicas lineas sic aptas membris, ut expediti sint dirigendo jaculo, tenendo clypeum, librando gladium.* Et Adalbero Laudunensis Episcopus in Carm. ad Robertum Regem Franc.

Et vestis crurum tenus est, curtata talaris,
Finditur anterius, nec parcit posteriori,
Ilia baldringo cingit strictissima picto.

Vide Dissertat. 1. ad Joinvillam.

Saga Fresonica, quæ brevissima fuisse innuit Monachus Sangall. lib. 1. c. 36. lib. 3. c. 41. *Pallia Fresonica*, eod. lib. cap. 14. Bonifacius Moguntinus Archiep. Epist. 42. *Quare non transmisisti vestimenta, quæ debuisti mittere de Fresarum provincia? Le Roman d'Auberi MS.*

Mantel ot cher que teissirent Frison.

Sagarius, *Negotiator*, Sagorum venditor veteri interpreti Juvenalis Sat. 6. v. 589.

Sagum. Annales Francorum Fuldenses an. 888. *Ob id ergo & à Rege est clementer susceptus, nihilque ei antequæsti regni abstrahitur. Excipiuntur curtes, navium, & sagum.*

SAGUM, *Saga*, *Sagia*, *Saia*, *Saium*, Panni species, Gall. *Saie*, unde Picardis nostris *Saieteur*, Saiarum confector. Academici Cruscani: *Saia, spetie di panno lano, il piu sottile, e saia drappata dicono à una sorte di panno lano fino, chiamato da i forastieri Peluzzo di Siena.*

Sagum. Adalardus in Statutis Corbeiensib. lib. 1. cap. 3. *Cappam verò de sago, & pelliciam.* Infra: *Caterum capella, broccus, sive cuculla de sago unde broccus fieri possit, ad arbitrium Prioris erit.* Hariulfus lib. 3. cap. 3. *Fanones ad offerendum auro parati 14. ex brandeo 3. ex pallio 15. saga ad patenas ferendas 4. pallia 78.* &c.

Saga. Vetus Rotulus an. 1267. *Pro 2. coopertoriis, & 8. ulnis & dimid. de saga pro caligis, 94. ll.* W. Thorn an. 1254. *Quod pro liberatione 20. tunicarum, quæ ante illud tempus erant de saga, fieret liberatio in festivitate S. Augustini 20. tunicarum de bono bruneto*, &c.

Saia. Hugo de S. Victore lib. 2. de Claustro animæ: *In illos etiam qui tunicis induuntur, voluptas pedem posuit, non quod camisiis induantur, sed quodam delicato panno, qui vulgò Saia vocatur.* Charta Octaviani Card. pro Senensibus Canonicis apud Ughellum to. 3. p. 634. *Cappam apertam de saia scilicet, & cottam vel camisiam superaneam*, &c. Adde Rainardum Abbatem Cisterciensem in Institut. c. 83. Vide *Saia*.

Sagia. Chronicon Fontanellense cap. 15. *Pallia diversa*

12. *sagiam unam, fanones duos, &c.* Veteres Schedæ apud Mabillonium: *Hoc est casula fuscana renelena* 1. *sagia fusca* 1. *caligas albas* 4. *sagia de haira* 1. &c.

Saxum. Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham p. 771. *Sorores laicæ tunicas subtiles de saxo lude pro infirmitate sui corporis habentes.* Forte leg. *Saxo*.

Sagus, Sagum, Stragulum lecti. Papias: *Sagum, stragulum, coopertorium.* Gloss. Gr. MS. Reg. cod. 1673. Σαγὶν. φελόνιον, σκέπασμα. Aliud, cod. 930. σάγη, φελόνιον, σκέπη. Gloss. Gr. Lat. Σάγος, *sagus*. Σάγιον, *lodex. Gaunacum.* Varroni, dicitur fuisse *majus sagum & amphimallon.* Exod. cap. 26. *Facies & saga cilicina undecim ad operiendum tectum tabernaculi.* Ubi Græcus interpres δέῤῥεις τριχίνας habet. Marcellus Empiric. c. 22. *Aliquandiu jaceat, & cooperiat se sagis.* Adde c. 26. Cassianus lib. 5. de Cœnob. instit. c. 31. *Cujus infirmitatis obtentu sagum habere coactus sum.* Acta S. Thyrsi Mart. cap. 5. *In sagis grossis & rusticanis involvuntur corpora eorum.* Vita S. Benedicti Anian. Abb. c. 3. *Sagum, in quo jacuerat, perferens.* Chron. Fontanellense: *Ad sagos 15. in lecta mittendum lib. 2. & semis.* Adalardus in Statutis Corbeiensib. lib. 1. c. 3. *Cottum, aut lectarium, sive sagum in tertio anno accipiant.* Regula Magistri cap. 81. *In lectis habeant in hyeme singulas mattas, & sagos tomentarios singulos, & lanas.* Warnerius MS. in Caprum Scottum Poëtam & Monachum:

> *Sit sagus lecto, capiti capitale jacendo,*
> *Matta sit, & læna, non requies nimia.*

Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 13. *Cum verò infirmus morti proximus propinquaverit, ad terram super sagum ponat.* Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Similiter quicunque de dormitorio aut lenam, aut sagum, aut capitale, aut quamlibet supellectilem sine licentia regulari subripuerit, in omni loco careat consortio fratrum, sicut fur,* &c. Occurrit in Regula Solitariorum cap. 50. in libro Usuum Ordinis Cisterciensis c. 88. 94. in Vita S. Opportunæ c. 4. apud Sur. 22. April. in libro Epistolar. S. Bonifacii Mogunt. Ep. 92. apud Altfridum in Vita S. Ludgeri Episc. Mimigard. n. 11. Gregorium Turon. lib. 9. cap. 35. &c.

Sagellum, eadem notione. Capitulare triplex Caroli M. an. 808. c. 5. *Ut nullus præsumat aliter vendere & emere sagellum meliorem duplum 20. solidis, & simplum cum 10. solidis.* Vita S. Eugendi Abb. c. 2. *Paleis verò lectuli ineventilatis multo tempore, vilique sagello constrictis, pellicioque superposito conquievit.* Utitur etiam autor Vitæ S. Lupicini Abbat. Jurensis n. 5. 6. Adde Smaragdum in cap. 55. Regulæ S. Benedicti.

Sago jactari, Ludus veterum, apud Suetonium & Martialem, & in Collatione Legis Mosaïcæ tit. 1. qui *Sagatio*, παλμὸς, dicitur in Gloss. Lat. Gr. uti observatum à Petro Pithœo.

SAGUTA, rusticis dicitur novissima pars surculi in sarmento, vel quia longiùs à matre, ex qua prosiluit, processit, vel quia à culminis tenuitate cæli speciem præferat. Summitates vitium & fruticum etiam *flagella* dicuntur, quia flatu agitentur. Hæc Ugutio.

SAIA, *Saium*, Vide *Sagum*.

SAICA, Monetæ Germanicæ species. Leges Portoriæ Ludovici IV. Imp. an. 904. apud Aventinum lib. 4. Annal. Bojorum, & Goldastum to. 1. Constitut. Imperial. p. 210. *Venedi qui de Rugiis Boiemis mercandi gratia veniunt, de clitella unum scutatum tribuunt: de mancipio, caballis venditis, saicam unam.* Eadem forte quæ *Saiga*, de qua mox.

SAIED. Charta Austindi Archiep. Burdegal. apud Marcam in Hist. Beneharn. lib. 4. c. 7. *Ne unquam clam, nec saied, nec justitiam, nec consuetudinem aliquam in omni Nugarolensi villa facere præsumant.*

SAIGA, in Lege Aleman. tit. 6. §. 3. definitur *quarta pars tremissis, hoc est denarius unus. Duæ autem saigæ duo denarii dicuntur.* Occurit præterea in Leg. Bajuwar. tit. 1. cap. 3. §. 1. tit. 4. §. 2. tit. 8. cap. 2. §. 3. 4. tit. 11. cap. 6. tit. 13. cap. 9. 10. tit. 16. &c. Charta Alamannica Goldasti 60. *Friscinga saiga valente.* Charta alia apud eundem Goldastum to. 3. Alamannicorum, p. 58. *Censumque inde solvam annis singulis unam saigam, in quocumque pretio potuerim. Saigata*, in Charta 67. apud eundem.

Sagia, pro *saiga*, in Capitul. ad Legem Alaman. c. 33. Vide *Saica*.

Seiga, eadem notione, in Charta donationis sub Carolo Pipini filio: *Quidquid in villa nuncupata — visus sum possidere, — ad jam dictum Monasterium trado perpetualiter possidendum: in eam videlicet rationem, ut hoc ipsum ad me recipiam sub usufructuario tempore vitæ meæ perfruendi, censumque inde solvam singulis annis unam seigam in quocumque pretio potuerim.*

Seigit. Charta 60. inter Alamannicas Goldasti: *Hoc est de annona spelda modias 10. & de accina 20. & frisginga seigit valenti.* Quod verò Vadianus de vocibus istis commentatur pag. 60. lib. de Monasteriis Germaniæ, nihili est.

SAIONES, vel *Sagiones*, apud Gothos & Wisigothos, dicti Apparitores, regii videlicet ac Magistratus ministri, qui ad eorum jussa exequenda semper præsto erant: quod præ cæteris docet Senator lib. 12. Epist. 3. Isidorus lib. 10. Orig. *Saio, ab exigendo dictus.* Glossæ vett. *Saio, pœnator, tortor.*

Saiones, apud Senatorem lib. 1. Epist. 24. lib. 2. Epist. 4. 13. 20. lib. 3. Epist. 20. lib. 3. Epist. 48. lib. 4. Epist. 27. 28. 32. 34. 47. lib. 7. Ep. 42. lib. 8. Epist. 27. lib. 9. Ep. 18. in Legibus Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 17. 25. tit. 2. §. 4. 10. lib. 5. tit. 3. §. 2. lib. 6. tit. 1. §. 6. lib. 10. tit. 2. §. 5. in Præcepto Caroli M. pro Hispanis Edit. Baluz. apud S. Fructuosum in Regula c. 10. 18. 21. in Concilio Emerit. cap. 8. Coyacensi an. 1050. c. 8. 13. &c.

Sagiones. Vitalis Episcopus Oscensis de Alamino Saracenorum judice: *Et exercet in Curia Zavalachen apparitoris officium, vel sagionis.* Libertates Regni Majoricar. MSS. *Curia, Bajulus Sagio, vel eorum locumtenens non intrabunt domos vestras pro aliquo crimine vel causa suspicionis per se solos.* Infra: *Non dabitis Bajulo vel Sagionibus aliquid pro vestra justitia facienda, vel exequenda: sed si Sagio ierit extra civitatem, det ei conquirens 6. den. pro leuga.* Curia General. Catalaniæ celebrata in villa Montissoni anno 1289. sub Alphonso Rege Arag. MS. *Statuimus quod Sagiones ponantur in Curiis boni & idonei, & quod sint pauci, ita tamen quod sufficiant ad ipsum officium.* Sagionum crebra etiam occurrit mentio in Constitutionibus Barcinonensibus vernaculis MSS. ubi dicuntur *Saigs*.

Saionititium, saonititium, seonitium, Saionum exactiones, vel jurisdictio. Charta Beremundi II. Regis æræ 1028. apud Ant. de Yepez in Chronico Ord. S. Benedicti to. 5. *Insuper saonititium abstrahimus ab eo, & omni merito prohibemus ne intret in eum, aut in cautum ejus, vel in aliquam villam, absque permissu Abbatis, sive aliorum patrum.* Alia æræ 1176. ibid. *seonitium* habet.

Charta Alfonsi VI. Imp. Hispan. an. 1096. apud eundem *de Yepez* to. 6. *Qui pro saione ipsa die directum non dederit, det quinque.*

Sagionia, Officium *sagionis*, seu *sajonis*. Curia Generalis Catalaniæ celebrata in villa Montisalbi ab Alphonso Rege Aragon. an. 1333. *Quod sagioniæ non vendantur de cætero, nec vendi possint per bajulum nostrum generalem*, &c.

SAISIRE, vox mera puta Gallica, *Saisir*, Mittere aliquem in possessionem, investire, occupare, possidere: cujus etymon à *Sacire*, de qua voce supra, quidam deducunt. Ivo Carnotensis Ep. 101. *Cujus reculas saisivit.* Idem Epist. 121. *In vico Coriariorum saisierunt.* Will. Malmesbur. lib. 1. de Gest. Pontific. *Rex ergo Archiepiscopum saisivit.* Occurrit passim.

Saisiare, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 26. 29.

43. apud Ordericum Vitalem lib. 9. p. 721. &c.

Sasio, nis, Sasire. Sugerius Abb. S. Dionysii Epist. 160. *Quando literæ vestræ venerunt ad me de annona & rebus Clericorum Compendiensium ponendis in Sasione, Canonici maximam partem earum asportari fecerant, quod verò residuum est, totum sasiri faciam.*

Sazire, in Concilio Copriniacensi c. 28.

Saisiscere, & Disaisiscere, in Concilio Illebonensi c. 47.

Saisina, Missio in possessionem, passim.

Saisina viva. Concilium Bituricense an. 1336. c. 12. *Ponitur temporalitas Ecclesiæ ad manum secularem, & sic posita detinetur cum saisina viva, quousque dicta cessatio sit amota.*

Seisinare, Saisinam dare. Asserus de Rebus Gestis Ælfredi: *Et ego in nomine Dei sacri in mandatis committo, quod ipsis nemo contradicat, neque cum armis, potestate, nec virtute, neque alio resistendi modo, quod illi non poterunt seisinare, vel introducere quemcumque illis placuerit in eorum terras, possessiones, & dominia.*

Saisinare. Synodus Salmuriensis an. 1294. c. 5. *Plerique nobiles — decimas — jure hæreditario possidendas ad manus suas sasinant*, &c. Utitur etiam Concilium Marciacense an. 1326. c. 55.

Saisimentum, Præstationis species. Tabularium Majoris Monasterii ch. 174. *Hilgodus cogn. Cunearius, acceptis 15. solidis, dimisit quamdam consuetudinem, id est, saisimentum, quod ipse injustè immiserat in terra D. Fulberti Monachi*, &c.

Sassinamentum, idem quod Invasio, usurpatio, *Saisimentum*. Charta Philippi Ducis Tusciæ an. 1195. in Bullario Casinensi to. 2. pag. 226. *Præterea invasiones terrarum omnium, & intermissiones, & sassinamenta tempore patris & fratris nostri — facta*, &c.

Dissaisire, Dissaisiare, Possessione exuere, deturbare non impetrata à judice venia: ut contra, *saisire* est in possessionem mittere. Statutum S. Ludovici an. 1255. c. 20. *Balivis nostris & officialibus inhibemus ne dessaisiant aliquem sine causæ cognitione, vel nostro speciali mandato.* Regiam Majestat. lib. 3. c. 36. §. 2. *Cum quis — alium injustè, & sine judicio dissasiverit de libero tenemento suo, dissasito hujus constitutionis beneficio subvenitur* — nempe *recognitione de nova dissaisina.* Ordericus Vitalis l. 8. *Pro terra matris suæ — qua Rex eum dissaisiverat.* Adde lib. 11. p. 900.

Disseisisiare, apud Bromptonum. *Injustè dissaisiatus*, in Legibus Henrici I. c. 53.

Dissaisina. Fleta lib. 2. c. 82. §. 3. *Nec sustineat quod aliquis alicui officio deputatus de nocte vel de die, ferias, mercatos, disseisinas, vigilias, luctas adeat, vel tabernas.* Adde Regiam Majest. lib. 2. cap. 40. §. 3. & Littletonem sect. 233. 279. *Duplex est*, ut ait Skeneus, *aut enim fit in rebus immobilibus, & vulgò vocatur Ejectio, ut in terris & tenementis: aut fit in rebus mobilibus, ut in catallis, veluti ovibus, bobus, pecunia, & Spolium, sive Spoliatio vocatur.* Radulfus de Hengham in Parva cap. 7. *Quibus modis fit disseisina: Sciendum quod cum quis tenens realiter ejicitur de tenemento. Item absens cum ingredi voluerit ejicitur & repellitur. Item cum manuopus alicujus impeditur per superfluosam, & hoc in tenemento diu ante appruato*, &c. Vide Bractonum lib. 4. tract. 1. c. 3. Fletam lib. 4. c. 1. §. 8. & Rastallum verbo *Disseisin.*

Dissaisitor, qui à possessione quempiam dejicit: in primis Statutis Roberti I. Regis Scotiæ cap. 13. §. 1. 2. & in Fleta lib. 1. c. 12. §. 4.

Redisseisina, dicitur, cùm aliquis de tenemento suo disseisitus, per curiæ judicium seisinam suam recuperavit, rursumque ab ea ejicitur. Vide Fletam lib. 1. cap. 20. §. 107. lib. 4. c. 29.

Redisseisitor, in Fleta lib. 2. cap. 1. §. 16. cap. 65. §. 7.

Resaisire, iterum *saisire*, apud S. Anselmum lib. 3. Epist. 109. 110. ubi perperam editum *resarcire.*

SAKABURTH. Vide *Saccabor.*

SAKE, inquit Fleta lib. 1. c. 47. §. 7. significat *acquietantiam de secta ad Comitatum & hundredum.* Rastallo, est Placitum de emenda & transgressione hominum in curia alicujus, quia, inquit, *Sake* Anglicè, est *Acheson* Gallicè, & dicitur *pur sicke sacke*, idem quod *pur quel acheson*, & *sake* dicitur *pur forfait.* Vide *Saca.*

SAKONES. Michalo Lituanus de Moribus Tartaror. frag. 7. *Non injuria igitur progenitores S. Majestatis V. libertatem licentiamque hanc hæreditatum* (tenendi & tuendi arces) *non permittebant mulieribus, sed eas nuptui tradebant, suo, non illarum arbitrio, non opibus nec genere, sed virtute nobilioribus viris, qui se nobilitabant profundendo in bello & suo & hostium sanguine. Itaque agasonibus etiam, qui se bene in re bellica gesserunt, dabantur hic heroidæ uxores: vocati quidam Sakones & Sungalones.*

SAL. Constantinus African. lib. de Gradib. sub fin. *Sal quatuor modis est: est enim sal quod fit in salinis, id est commune: est & Indicum, cujus color pertinet nigredini, lucidum tamen & durum est: est & aliud quod Nauticum, id est aqua coagulata de puteolo.* Capitul. Caroli M. lib. 4. c. 8. *De terra in littore maris, ubi salem faciunt*, &c.

Sal terræ, apud Adamnanum lib. 2. de Locis SS. c. 18.

Sal. Vide *Sacramentum Catechumenorum.*

Sal juxta *projectos*, seu *expositos*, apponi præcipitur in signum baptismi non suscepti, in Concilio Nemociensi an. 1298. c. 2.

SALA, Domus, ædes quævis. Glossar. Theotiscum Lipsii *Salethu, Tabernacula.* Lex Alamann. tit. 81. *Domum ejus incendat, seu salam.* Lex Longob. lib. 1. tit. 11. §. 7. *De sala propria exire.* Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 48. *Si quis bovolcum de sala occiderit componat sol. 20.* Synodus Ravennensis an. 877. c. 17. *Cortes, massas, & salas*, &c. Charta an. 861. apud Baluzium in Appendice ad Capitul. n. 89. *Ipsas salas, seu ejus palatiolum, quod vocatur Merlac*, &c. Charta Ottonis Imp. apud Ughellum to. 7. Italiæ sacræ pag. 1294. *Hac supradicta petia de terra cum casa, quod est sala*, &c. Alia an. 908. in Hist. Pergamensi: *Concessit eis præfatum claustrum, cum sala, & aliis ædificiis inibi constitutis, cum curte & horto*, &c. Charta an. 955. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus: *Nec non & alio castro meo cum casa solariata, cum sala, & caminata, atque lobia*, &c. Alia apud Puccinellum in Vita S. Simpliciani: *Una cum castro, & turre, & solariis, & salis, & cassina, cum arcis earum seu curte*, &c. Charta an. 1246. apud Columbum l. 3. de Episc. Sistaricensib. n. 20. *Totum viridarium sive hortum sanctæ Sistaricensis Ecclesiæ, quod est situm inter salam claustri, & muros civitatis.* Richardus de S. Germano in Chr. an. 1214. de Saphadino: *Primo die recipit ipsos in prima sala de Cayro, ubi semper est status ejus.* Leo Ost. lib. 2. c. 81. *Curtem in sala ad ipsi Porcari.* Ermenricus in Vita S. Soli cap. 4. *Quod licet exiguum ac vile visui haberetur*, (loci situs) *proprio tamen stratis palatiis hoc delectabiliter potitus est. In pago namque, suala, vel domo ipse locus situs est.* Ubi fortè pro *suala*, legendum *sala*, ut idem fuerit cum *domo*, tametsi hæc minus cohærent. Ericus Upsaliensis lib. 5. Hist. Suecicæ: *Sequenti ætate fecerunt Duces Ludosiæ salam pulcherrimam, & magnitudinis admirandæ, cum cellariis & cæteris principalibus habitaculis pro gloriosa curia tenenda.* Adde Ughellum to. 4. in Append. pag. 7. Scribit Freherus in Notis ad Petrum de Andlo, lib. 1. cap. 12. Palatium Ingelnheimense, etiamnum ab incolis *Saalam* appellari: sed & hodie in inferiore Navarra, seu Vasconia, *Salas* vocant, nobilium domos. De vocis etymo vide Goropium Bekan. lib. 2. Francicor. pag. 46. 47. Ita etiam nostri *Sale* pro domo vel palatio usurparunt. *Le Roman d'Auberi* MS.

A Arras vont tout le chemin plenier,

En la grant sale sont alé herbergier.
Alibi :
Qui en la sale Baudoüin la garnie
Avoit de Frise envoié une espie.
Idem :
La dedens ot sa sale & son donjon;
Joan. de Condato MS.
En mesons, en sales, & en cours
Des grans Seigneurs vers cui je voie.

Sala publica, Domus judiciis expediendis destinata. Charta Longobardica ex Tabulario Lucensis Ecclesiæ apud Ughellum to. 7. p. 1295. *Dum in Dei nomine intus casa, quæ est sala de palatio de civitate Lucense, in judicio resedisset D. Gotifredus Dux ad causas audiendas ac deliberandas*, &c. Alia Notitia judicati in Tabulario Casauriensi 1. part. *Dum residissemus nos Odelericus Missus Berengarii & Ildeberti Comitum in placito, in Marsa, sala publica Domni Regis, pro singulorum causis audiendis vel deliberandis.* Adde Bullarium Casinense to. 2. pag. 54. Testatur Florentius Hæreus lib. 1. de Castellanis Insulensibus pag. 66. ita appellari ædificium, quod in burgo ejusdem urbis veteri etiamnum visitur, ubi judicia sua exercebat Vicecomes, aut ejus Baillivus. Sunt præterea qui putant ab ejusmodi *Sala*, seu aula Regia, *Salicæ terræ*, aut *Legis*, appellationem manasse, ita ut *terra Salica* illa sit, quæ judiciis & legibus in Sala publica redditis & observatis obnoxia sit : quam sententiam pluribus discussimus in Dissertat. 17. ad Joinvillam. Nunc verò à prisca & generali significatione deflexit vox, & pro parte tantum domus, puta quam cœnaculum vocamus, usurpatur.

SALAGIUM, Vectigal, quod ab iis qui sal vendebant, præstabatur. Charta Hugonis Comitis Campaniæ an. 1104. *Præterea concedo redditus venditionis salis, id est salagium, de Barro super Albam & justitiam ejusdem salagii, si quis inde forisfecerit.* Alia Petri Episc. Autisiodor. an. 1304. in Tabulario Eccl. Autisiod. fol. 250. *Salvo nobis & successoribus nostris salagio consueto ab aliis quibuscumque personis sal vendentibus & mensurantibus.*

Interdum etiam *droit de salage* dicitur, præstatio quæ fit ab iis qui navigio *sal* devehunt vendendum. Regestum Ludovici Regis Siciliæ Ducis Andegav. fol. 55. *Le salage dudit lieu (de Chierbourg & de Toroeil) entre la saint Martin d'hiver, & la saint Mor, depuis le chesne de la Bauçonniere jusques en amont, affermé communs ans 20. livres.* Istius vectigalis mentio est in Aresto 29. Maii an. 1543. pro Abbate Burgimedii Blesensi.

SALACATTABIA, Condimenti species, apud Apitium lib. 4. c. 1. ubi Humelbergius *Salacaccabia* restituit, id est ἀλακακκάβια, seu *salsitia ollaria*, & salsa cacabularia, hoc est quæ in cacabis vocatis ollis coquuntur.

SALACIANUM. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 8. Kl. Feb. *Insuper præfata Haildis S. Mariæ dedit tapetum salacianum, & duo mantilia cum bordis.*

SALAMBO, *Genus monstri.* Papias.

SALANDRIA. Vide *Chelandium.*

SALARIA, Salinum, Gall. *Saliere* : *Vas salarium*, Joanni Sarisberiensi Epist. 75. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 17. *Bacinos, & salarias, & candelabra & mensalia, & manutergia — habere debet.*

Salariola, diminut. à *salaria.* Historia Episcoporum Autisiodorensium cap. 20. *Dedit item salariolas quatuor anacteas, quæ pensant libr. quatuor.* Infra : *Item salariolam anacteam pens. libr. 1. habet in medio hominem cum cane.*

SALARICIA *terra*, ex qua sal eruitur. Vetus Notitia apud Willelmum Hedam in Hist. Trajectensi p. 246. 1. edit. *Mansum dominicatum cum terra salaricia sancti Martini, cum servis in eadem villa manentibus*, &c. Vide *Salinaris terra.*

SALARIUM, inter Ministeria sacra. Inventarium Ecclesiæ Eboracensis to. 3. Monastici Anglic. p. 171. *Unum salarium argenteum intus deauratum, pro sale in dominicis diebus benedicendo, ponderis 3. unciarum & dimidii.* Vide *Salaria.*

SALARIUS, Mensura salaria. Charta Joannis Comitis Burgundiæ & Cabilonis an. 1249. in Biblioth. Sebusiana, centur. 2. c. 65. *Laudavit — Conventui ejusdem domus 24. salarios muriæ in Puteo Ledonensi, quod Pontius Maugetorte dedit in eleemosynam fratribus dictæ domus.*

SALATARIUS, *Portator armorum*, in Glossis Isidori: quam vocem ad *salodurios* Cæsaris referre videtur Wendelinus in Natali solo Legum Salicarum p. 88. sed legendum *Solidarius.*

SALATIA, pro *salacia*, voce nota Varroni & Festo, pro aquæ Dea, ipsa aqua, vel mari. Gloss. Lat. Gr. *Salmacidus*, ἁλμυρός. *Salmaticum*, ἁλμυρόν. Supra: *Salacia*, Ἀμφιτρίτη, Νηρεὶς, Ἀμφιτρίτη. *Salmacia aqua*, ἁλμυρὸν ὕδωρ. Ubi in omnibus, *m*, literam expungendam puto, ut voces hæ effictæ fuerint à *Salacia.* Scio Salmasium, *m*, in *in* conficere, ut sit *Salinacidus Salinacia*, &c. sed videat lector, utra arrideat conjectura. Adamnanus l. 2. de Vita S. Columbæ c. 25. *Lugaidus mane postera die ad retrahendum de mari utrem pergit, quem tamen salatia noctu subtraxit unda*, ubi f. *salaciæ.* Mox: *Uter quem salatia sustulit, ad suum locum post tuum egressum reportabit venalia.*

SALCES, Salcitiæ, Isitia, *Saucices.* Chronicon Windesheimense lib. 2. cap. 6. *Salcibus recentibus, aut in cavilla fumatis satis bene ad comedendum dedit.*

SALCITIÆ, Lucanicæ, Gall. *Saucices*, Italis *Salcizza.* Papias: *Tusceta, esca regia, salcitiæ vulgò.* Jo. de Janua : *Lucanica, genus cibi, & ut dicunt, salcicia.* Vox verò haud multùm abludit ab alia Latinis nota, *insitia*, sive *isitia*, de quibus copiosè egit Apicius lib. 12. qui ea duplici modo fieri scribit : ex variis nempe carnibus tritis & pipere commixtis, ut Athenæus quoque scribit; vel ex piscibus diversis, sicut Alexander Trallianus docet, de Isiciis agit etiam Macrobius lib. 7. Saturn. c. 8. Vide Oct. Ferrarium in *Salcizza.*

SALECTUM, pro *salictum*, *salicetum*, Locus consitus salicibus, *Saussaie*, in aliquot Chartis Italicis apud Ughellum in Episcopis Veronensibus.

SALEFICUS, Mare. Monachus Florentinus de Expugnat. Acconensi :

Dic mihi quid profuit, quod mare vitavit,
Ab aquis salefici dum non sibi cavit,
Dictus est Saleficus, quia factus sale,
Dicatur maleficus, quia fidus male,
Salum mare tremuit, quia sit mortale,
In solo salefici solum digit vale.

SALETRUM, pro *sale nitro*, apud Thwroczium in Chron. Hungar.

SALGAMA, Columellæ lib. 10. in Carminib. & lib. 12. cap. 4. & Ausonio, dicuntur herbæ & fructus conditi, vel herbæ sale & aceto conditæ, quas vulgò *Salades* dicimus. Quod nomen traductum postea à militibus ad rerum ad victum necessariarum præbitiones quas ab hospitibus suis exigebant. Lex 3. Cod. Th. de Salgamo hospitibus non præbendo : *Nemo militans à suo hospite salgami aliquid postulet, id est, ne lignum, aut oleum, culcitave poscantur.*

Salgamarii, qui *salgama* condiebant & vendebant, apud eundem Columellam lib. 1. cap. 44. 54. Gloss. Gr. Lat. παντοπώλης, *Seplasiarius, Salgamarius.* Salvianus lib. 4. ad Eccles. Cathol. *Si mutuum quidpiam propola aut salgamentarius postularet, redditurum eum non diffideres quæ dedisses.* Concilium Calchedon. act. 11. Τὸ ἔθος ὧδε ἔχει, εἰ ἔζοιτο ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπος, οὐκ εἶχε ταῦτα γίνεσθαι. Ἐκεῖ σαλγαμαρίους χειροτονοῦσι, καὶ οὐδὲ τούτου ἀνατροπὴ γίνεται.

SALIA, Projectio ædificii, ex Gallico *Saillie.* Charta Philippi Regis Fr. an. 1272. pro Monasterio S. Germani de Pratis: *Salvo usufructu quem ipsi dicunt se habere — in dictis viaria & justitia viariæ, & in saliis do-*

morum quæ fient in vicis sitis infra mictas superiùs nominatas.

SALIBURGIO, *Saleburgio*, Fidejussor. Vox conflata ex Theutonico *burghen*, seu *borghen*, quod idem sonat, & *sala*, id est prætorium judiciarium, ita ut *saleburgiones* fuerint fidejussores dati coram judicibus. Ita auguratur Wendelinus. Charta Sigifridi Comitis Lutzelburgensis an. 993. apud Miræum in Diplom. Belg. p. 53. in Notit Eccles. Belgii cap. 74. *Sub fidejussoribus, quos vulgò Salisburgiones vocamus.* Eadem Charta apud Duchesnium in Hist. Luxenburgensi habet *Saliburgiones*: aliæ ex Tabulario S. Maximini Trevirensis apud eundem p. 9. *Saleburgiones.*

SALIBUM, pro *salvia*, in Lege Aleman. tit. 64. §. 2. edit. Heroldi.

SALICUS. Vide *Lex Salica.*

SALISUCHEN, in Decreto Tassilonis tit. 11. §. 15. *Qui resisterit domum suam, quod Salisuchen dicunt, qualem rem quærenti resistebat, talem componat in publico 40. sol.* A *sala*, cœnaculo aut conclavi, & *suchen* quærere, deducit Loccenius lib. 3. Antiq. Suecic. c. 10.

SALICIA, Salicetum, *Saucée.* Tabularium Brivatense ch. 242. *Campos, prata, salicias*, &c.

SALINA. Statutum Ricardi I. Regis Angl. pro Crucesignatis: *Si autem aliquis bladum emerit, & de eo panem fecerit, tenetur lucrari in salina unum teruncium & brannum.* Ubi legendum videtur *salma.* Vide in hac voce.

SALINARIA, Gabella, tributum ex sale, in Testamento Guillelmi D. Montispessulani an. 1212. *Remitto etiam in perpetuum, & solvo salinariam, & omnia spectantia ad salinariam, ita quod unusquisque habitantium in villa Montispessulani, & in castro de Latis, & ibi venientium, possit salem emere & vendere sine omni contrarietate & inquietudine.* Concilium Avenionense an. 1209. cap. 5. *Pedagiis, guidagiis, salinariis, & aliis indebitis exactionibus.* Concilium Arelatense an. 1234. c. 22. *Item statuimus ne aliqua pedagia vel salinaria per Arelatensem provinciam accipiantur, nisi quæ apparent Imperatorum, Regum, vel Principum, vel Lateranensis Concilii largitione concessa*, &c. Adde Concilium Insulanum ejusdem anni c. 10.

Saunaria, eadem notione. Charta an. 1202. apud Chiffletium in Trenorchio p. 455. *In primis enim nobis acquisierunt usagios villæ Trenorchiensis, videlicet saunariam, furnos, bichonagium, ventariam, molendina*, &c.

Salinarium seu gabella salis, in Concilio Avenionensi an. 1209. c. 6. in Charta Sancii Regis Majoricar. an. 1311. & apud Gregorium de Verbor. signific. cap. 26. lib. 4.

Salinarium. Gloss. Sax. Ælfrici: *Salinarium*, realꝺ hus. i. salis domus, seu potius puteus salinarius, unde sal hauritur, quomodo *salinarium Heduorum* dixit Joan. Sarisberiensis Epist. 196.

Salinum, Locus ubi sal venum exponitur. Occurrit pluries in eadem Charta Ildefonsi.

Salinarius, Salis venditor. Fori Bigorrenses art. 29. *Piscatores aliunde pisces deferentes, & salinarii sint in pace, nisi quodlibet maleficium fecerint, unde oporteat eos respondere.* Charta Ildefonsi Comitis Tolosani an. 1141. apud Catellum in Hist. Comit. Tolosæ p. 192. *Salinarii istius villæ qui attulerint salem, descarguent ad salinum, & statim pagentur*, &c. Regestum Censuum Carnoti: *Les sauniers qui vendent au marché du sel.*

Salinaris terra. Bovo Abbas Sithiensis de Inventione S. Bertini cap. 11. *Quandam salinarem terram — donatione tradidit legaliter facta.* Vide *Salaricia terra.*

Salinare, Salem conficere. Vetus Charta apud Ughellum to. 4. in Appendice p. 7. *Et in Salce majore puteo uno, ubi Brumo dicitur salinare.*

SALINATIO. Eruptio, ex Gallico *Saillie.* Epistola Comitis S. Pauli de prima CP. expugnat. *Nonnulla vice in nos fecerunt salinationes.* Vide *Adsalire.*

SALITIA. Papias: *Salinum, vas aptum salibus, id est salitia, quasi saltica.*

SALITUDO, Lepos in dicendo, gratia sermonis; *Sales.* Glaber Rodulphus in Vita S. Guillelmi Abbatis Divion. cap. 13. *Ipsius enim sermonis salitudo æqualiter cunctis, prout videbatur, in gratia erat condita.*

SALLARINUM. Charta Libertatum oppidi Dimontis in Biturigib. an. 1190. apud Thomasserium p. 433. *Et aliquis de Dimonte si duxerit sallarinum suum Aurelianis, pro quadriga unum denarium dabit tantùm.* Carnes salitas, fortè.

SALLIRE, pro *salire*, Gallis, *Saillir.* Lex Bajwar. tit. 13. §. 2. *Si autem altera persona ipsum animal per vim sallire compulerit*, &c.

SALMA. Vide *Sagma.*

SALMANNUS, Delegator. Charta Conradi Episcopi Pataviensis an 1159. in Metropoli Salisburgensi to. 3. p. 11. *Hæc itaque per manus Salamanni sui Goteboldi de Ostechoen nobis præsentibus super confessionem prædictorum confessorum ipsa die Dedicationis prædicti altaris delegavit*, &c. Alia an. 1274. to. 2. p. 340. *Notum facimus quod fidelis noster — per juramentum suum coram nobis secundum dictatam sententiam, quod villæ suæ in Durchaim auctorem delegatorem, quod vulgo dicitur Salman, non habeat, in nos jus delegatoris talis allodii, seu proprietatis prædictæ, sine contradictione omnium transfudit voluntariè, liberè, & quietè*, &c.

SALMEDINA. Vide *Zavalmedina.*

SALMENTUM, in Gloss. Isid. *Salsamentum.* In Glossis antiquis MSS. *Piscis confectio.*

SALNERITIA. Tabularium S. Remigii Remensis: *Donat annis singulis — in hostelitia den. 10. in salneritia 3. ligni car. 2.* Alibi: *Donat annis singulis spelta mod. 12. in salneritia den. 3. in Prateritia den. 2.* &c.

SALOMON, vasis species, operis pretiosioris, fortè cujusmodi fuere vasa Salomonis in Templo ab eo ædificato, quæ que in urbem Carcassonensem in Galliis, Roma capta, transtulerat Alaricus Wisigothorum Rex, uti refert Procopius lib. 1. de Bello Gothico c. 12. unde fortè manavit ut pretiosa vasa Salomoniaca appellarent nostri. Guillelmus Bibliothecarius in Stephano VI. pag. 237. *Contulit ibidem cantharam exauratam unam, Salomonem unum, regnum aureum unum cum gemmis pretiosissimis, & vestem unam cum auro & gemmis albis, atque sermonum librum unum, gestarum librum unum, Evangeliorum librum unum cum Epistolis.* Monasticum Anglic. to. 1. p. 210. *Duas patenas argenteas, cum duobus urceolis pretiosissimis ex operibus Salomonis, & crusto aureo, columnis de liciis octoginta sedecim*, &c. Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis an. 781. apud Sandovallium: *Quatuor tapetes, & tres vasos Salomoniegos, & 12. curiales argenteos*, &c. Alia Stephaniæ Reginæ uxoris Garsiæ Regis Navarræ æræ 1060. apud eundem in Episcopis Pampiloner sib. *Et vendant illos vasos vel forteras Salmonaticas in duplum pro plata*, &c. Vide *Fortera.*

SALORGIA. Historia fundationis Abbatiæ Bonævallis in diœcesi Carnot. MS. *Item ipse dedit in fisco Blesensi 4. arpennos vineæ instructæ, & 8. den. cum alia terra arabili, & ad closellos 4. arpennos vineæ instructæ, & in alio loco unam salorgiam, ubi navis quædam receptabatur in alodum perpetualiter habendum.*

SALPISTA, Tubicen, ex Gr. σαλπιγκτής. Glossæ Lat. Gr. Tubicines, σαλπιγκταί. Lexicon Regium MS. cod. 2062. Βύκινον, ἡ σάλπιγξ. Βυκινίζω, σαλπίζω. Βυκανῆκται, σαλπιγκταί. Gloss. Ælfrici; *Salpista*, aule bẏmene. Papias: *Salpizo, Græcè, tubicino. Salpista, Græcè, cantor, tubicinator.* Fulcherius Carnot. lib. 2. Hist. Hierosf. c. 12. *Preceptum est movente salpista Joppem regredi.* Habetur etiam apud Vopiscum in Carino.

SALPIX, Tuba, ex Gr. σάλπιγξ. Althelmus de Octo principalibus uitiis:

Dum vexilla ferunt, & clangit classica salpix.

Idem de Virginitate.

Cornua rauca sonant, & salpix classica clangit.

Idem de Virgin. lib. 3. c. 5. *Horrendus salpicum clangor increpuisset.* Alcuinus Poëm. 8.

Præmia sumpturus cum clanget classica salpix.

Et Poëm. 189.

Doctor in orbe pius, Christi clarissima salpix.

Fulcherius Carnot. lib. 3. Hist. Hierosl. cap. 50. *Salpices & cornua vehementer concrepabant.*

SALSA, *Salcia*, Gallis *Sauce*. Autor Breviloqui: *Salcia, dicitur à salsus, quod salsa.* Poëma MS. infimi ævi:

Salvia, serpillum, piper, allia, sal, petrosillum:
His bona fit salsa, vel fit sententia falsa.

Joan. Hocsemius in Adolpho à Marka Episc. Leodiensis cap. 4. *Satis risum fuit de cognominibus, quæ carnes bovinas cum propria sua salsa notabant.* Loquitur de duobus Scabinis Francofurdensibus, quorum alter *Caro bovina*, alter *Allium* appellabatur. In Satutis MSS. *Speciariorum* Parisiensium recensentur hæ salciæ: *Saulce cameline, saulce vert, saulce rappée, saulce chaude, saulce à composte, saulce moustarde*, &c.

SALSARIA, Locus ubi sal conficitur. Charta Philippi Regis Franc. an. 1317. apud Argentræum lib. 5. Hist. Britan. cap. 34. *Item dedit & assignavit — villam & castellanias de Pontrieu & Rupederiani, ac salsariam de sancto Gilda, cum omnibus feodis*, &c.

Salsaria, Vasculum, non sali reponendo, sed *salcitiis*, nostris, *Sauciere*. Matth. Paris an. 1181. *Cuppa aurea, & argenteæ septem, cyphi argentei novem, tria salsaria argentea, tres cuppæ murrinæ, cochlearia quadraginta*, &c.

SALSARIUM, Salinum, *Salt-cellar*, & *Salt-seller*, Anglis; nostris, *Saliere*: nisi sit quod *Sauciere* dicimus, disculus in quo *salciæ* reponuntur. Matth. Paris an. 1280. *Cyphi argentei 9. tria salsaria argentea, tres cuppæ murrinæ*, &c. Will. Thorn an. 1231. *Item 24. disci argentei, cum totidem salsariis.* Est etiam

Salsarium, Mensura aridorum. *Unum salsarium fabarum seu farinæ plenum*, in Monastico Anglic. to. 3. pag. 89.

SALSARIUS, cui *salsariæ* cura commissa est in coquina Regia, in Fleta lib. 2. cap. 14. §. 3. Ordinat. Hospitii S. Ludovici Regis Fr. an. 1261. *Salsarii 2. in propria coquina Regis pro quærendis necessariis ad salsam Regis.* Statutum Hospitii Philippi Magni an. 1317. *Thomassin qui sera saulcier aura 4. den. par jour de gaing, & merra le sommier de la saulcerie, & gardera les espices, & les livrera par pois, & sera au mortier tant qu'elles seront braiées; &c. Clerc saucier. Varlez en la saulcerie*, &c. Occurrit in veteri Inscriptione quidam *P. Clodius Athenio negotians salsarius.*

SALTARIUS, *Saltuarius*, Villicus, custos prædii, qui *fructuum servandorum gratia* prædio præest, in l. 12. D. de Instructo vel instrumento legato, à *saltus*, σύγκτητος, in vett. Glossis. *Procurator saltuum*, in Notitia Imperii Orient. cap. 87. Gloss. S. Bened. cap. de Agricultura: *Saltuarius*, ἀγροφύλαξ. Gloss. Græco-Lat. χωροφύλαξ, *saltuarius*. Alibi κτηματοφύλαξ. Regula Magistri cap. 11. *Sicut Dominus ordinat Majores familiæ, quos Vicedomini minores timeant, id est, Vicedominum, Villicum, Saltuarium, & Majorem domus*, &c. Vide Legem Longob. lib. 2. tit. 38. §. 2. & Leges Luitprandi Regis tit. 29. §. 1.

Saltarius, in Lege Longob. lib. 1. tit. 14. §. 7. tit. 25. §. 50. 73. lib. 2. tit. 38. §. 2. Glossæ Lat. Gr. *saltarius*, ὀρεοφύλαξ. Ubi leg. ὀροφύλαξ monet Casaubonus ad Theophrasti characteres p. 228. nam & saltuariorum erat fines custodire, & invigilare ne à vicinis agri occuparentur: τοὺς ὅρους ἐπισκοπῆσαι, ut habet idem Theophrastus.

SALTANS, *Saltarium*, Retis vel decipulæ venatoriæ species. Charta Edw. III. Regis Angliæ pro Ecclesia Coventrensi in Monast. Angl. to. 3. p. 236. *Ita quod Episcopus, & successores sui Episcopi loci prædicti boscos illos includere, & parcos inde pro voluntate sua facere, & eos sic factos & inclusos tenere possint sibi & successoribus suis Episcopis ejusdem loci in perpetuum, dum tamen saltantia non faciant in eisdem.* Infra: *Dum tamen saltaria non faciant in eisdem.* Ibidem: *Ita quod — liberam chaciam habeant, sicut & in boscis illis, extra parcos, quos ibidem fieri contigerit, retia non tendant, seu tendi faciant ad aliquas feras capiendas.* Vide mox *Saltatorium.*

SALTATORIUM. Fleta lib. 2. c. 41. §. 14. *Inquiratur qui post placita prædicta fecerint metas forestæ, vel prope forestam, ad nocumentum forestæ, parcum, vel boscum suum, vel warennam, vel saltatorium, vel aliquem boscum afforestavit sine waranto Regis.*

Saltatoria, seu *Sautoirs* nostri vocabant *stapedes*, seu *staphas*, quibus equus inscenditur, uti in Dissert. 1. extrema ad Joinvillam docuimus. *Satoir*, apud Hemricurtium de Bellis Leodiensib. cap. 41. Σωτηείαι, Græcis recentioribus voce à Gallis hausta. Suidas: Σέλλαι, σελλάρια, σωτηείαι, ἕδραι. Alibi: Σέλλαι, σελλάρια, σωτηείαι. Constantinus Porph. in Tacticis: Σκεπάζωσαν καὶ αἱ κοιλίαι αὐτῶν διὰ μακρῶν ἀποκρεμασμάτων ἀπὸ τῶν ἀφελτρῶν τῆς σωτηείας. Mox, rursum: Κρεμάσθω καὶ τὸ τοιοῦτον τζικούριον μετὰ θηκαρίου δερματίνου εἰς τὴν σωτηείαν. Ubi sanè hæc vox non tam stapedes quàm ipsam, sellam, quam eques insilit, videtur significare. Hinc figura hocce nomine donata in armorum insignibus, tametsi Spelmanno aliter videatur, qui *saltatorium* esse ait, *machinam qua in saltibus prædabantur feræ, unde*, inquit, *& nomen.* Sed peritiores hac de re statuant.

SALTUATICUM. Vide *Salutaticum.*

SALTUENSES *fundi*, in Novella 2. Theodosii & Valentiniani, ubi mentio fit fundorum, qui *limitrophi, patrimoniales, & saltuenses* vocantur, & ad jus privatum transferri vetantur.

SALTUS, Silva, vox Latinis nota. Charta Gaufridi Comitis Mauritaniæ in Bibliotheca Cluniac. pag. 543. *Do etiam & concedo omnes saltus meos consuetudinarios usibus Ecclesiæ — omnibusque hominibus illorum, ita ut homo S. Dionysii intra saltus habitet.* Mox fit mentio *saltus Pertici*: ita scilicet appellatur ager & Comitatus Perticensis, (*le Perche*) quod silvosus sit.

Saltus debitum, Pastionaticum. Tabularium Deruensis Monasterii: *Et si incolæ loci illius porcos suos cum porcis indominicalibus miscuerint, ministeriales Monachorum omnem decimationem absque ulla meorum molestia accipiant. Quod si aliunde venerint, & forensium villarum nostra depasci pascua voluerint, secundum morem regionis consuetum saltus debitum persolvant.*

Saltus lunæ, Compotistis, ὑποτομὴ ἡμέρας. Autor Queroli: *Mercurius huic iratus, Sol rotundus, Luna in saltu est.* Cummianus Hibernus de controversia Paschali: *Alium in Epacta, alium in augmento lunari, quod vos Saltum dicitis*, &c. Vide Alcuinum Epist. 3. 9. Honorium Augustodun. lib. 2. de Imagine mundi c. 85. & Scaligerum de Emend. temp. lib. 7. pag. 750. &c.

Saltus de Ecclesia ad Ecclesiam, cùm Episcopus relicta Ecclesia ad aliam promovetur, in Concilio Tricassino an. 878. act. 2.

Saltus, pro *assultus*. Fori Morlanenses cap. 28. *Quicumque domui vicini saltum dederit, vel violenter domum intraverit, quot erunt in saltu illo, tot 18. solidos donabunt domino domus.*

SALVA, *Salvare*. Voces Fori Hispanici: *Salva*, idem quod Anglis *Jurata*, inquisitio, vel potius probatio per testes de re aliqua, qua quis *salvam* sibi esse conatur: *Salvantes* verò sunt testes ipsi qui pro reo deponunt. Fori Oscæ 1247. tit. de Proditionibus: *Hæ sunt tres proditiones scitè de quibus per pacem non potest aliquis se salvare, sed per consimilem: scilicet qui occiderit dominum suum, &c.* Alibi: *Mulier habens maritum, si quis accusaverit eam, tenetur se salvare viro suo, & non toti consilio, si eam accusaverit. Et si fortè non fuerit parata ut se salvet de dicto crimine contra eum.* Martinus Didacus *Daux* Justitia Aragon. in Observant. lib. 1. p. 22.

v. *Unus solus Miles non potest salvare pro infantione, sed duo Milites.* Passim alibi. Eximinus Salanova Justitia Aragonum in narratione rerum à Jacobo II. Rege Aragonum gestarum: *Non tenentur Milites, aut eorum filii aut nepotes facere salvam. Item nullus potest salvare pro infancione, nisi duo Milites.* Alibi ubi de privilegiis infancionum: *Item pro carta salvæ communis non solvuntur Curiæ Regis nisi 30. solidi juxta Forum. Quam salvam debent hodie facere secundum Forum novum editum in Cæsar-Augustâ.* Michaël *del Molino* in Repertorio in v. *Infancio: Magna est differentia inter salvam infancioniæ, & probationem infancioniæ, tam in modo agendi, quàm in modo pronuntiandi,— quando aliquis est in possessione infancioniæ, & fatigatur in eadem, & vult se salvare, tunc supplicat Do. Regi, quod cum ipse velit salvam suæ infancioniæ facere, quod committat dictam causam alicui; coram quo possit suam salvam facere; & tunc D. Rex committit dictam causam Justitiæ Aragonum, & recipit dictam salvam juxta Forum. Quæ quidem literæ præsentantur per salvantem personaliter dicto Justiciæ Aragonum,* &c.

SALVAGARDIA, Protectio, tutela, salvus conductus, Principis privilegium, quo ne alicui vis inferatur, cavetur. Regestum Brevium original. Angl. pag. 26. *Nos volentes dictos — ab oppressionibus indebitis præservare, suscepimus ipsos, —res, & justas possessiones, & bona sua quæcumque in protectionem & salvam guardiam nostram specialem,* &c.

SALVAGIUS. Vide *Silvaticus.*

SALVAMENTUM, Tutela, immunitas, protectio. Capitula Caroli C. tit. 26. part. 2. c. 5. *Et volumus ut vos & cæteri homines fideles nostri talem legem & rectitudinem, & tale salvamentum in regnis nostris habeatis, sicut antecessores vestri tempore antecessorum nostrorum habuerunt.* Tit. 27. post c. 8. *Quod ad Dei voluntatem & sanctæ ejus Ecclesiæ — illis commisi salvamentum & pacem,* &c. Adde part. 2. c. 4. Tit. 28. *Quia necesse fuit in istis temporibus conjectum de illis accipere, — pro regni, sicut res conjacet, salvamento.* Tit. 30. c. 2. *In nostro & populi salvamento.* Adde Edictum Pistense cap. 5.

Salvamentum, Præstatio à tenentibus facta dominis, pro tutela ac protectione personarum ac rerum suarum, quæ etiam *Commendatio* dicitur: quò spectant ista Salviani lib. 5. de Gubern. Dei: *Tradunt se ad tuendum protegendumque majoribus, & dedititios se divitum faciunt, & quasi in jus eorum ditionemque transcendunt. Nec tamen grave hoc esse aut indignum arbitrarer, imo potius gratularer hanc potentum magnitudinem, quibus se pauperes dedunt, si patrocinia ista non venderent; si quod se dicunt humiles defensare, humanitati tribuerent, non cupiditati. Illud grave ac peracerbum est, quod hac lege tueri pauperes videntur ut spolient: hæc lege defendunt miseros, ut miseriores faciant defendendo. Omnes enim hi qui defendi videntur, defensoribus suis omnem fere substantiam prius quam defendantur addicunt,* &c. Tabularium Dervense: *Ne aliquis iniquorum pervasione sua hoc sibi quasi pro salvamento usurpare voluerit,* &c. Chronicon Besuense pag. 602. *Salvamentum sive commendationem quam in Nerontis villa accipiebant,* &c. Charta Roberti Regis Franc. apud Doubletum p. 826. *Namque jamdicti exactores pessimi, dico autem Venatores atque Falconarii, capiendi specie salvamenti, penè vernaculos B. Dionysii devastantes, populabantur,* &c. Infra: *Salvamenta, inquam, sic ironicè dicta,* &c. Alia an. 1067. apud Hemereum in Augusta Viromand. *pro salvamento nisi de habitatis domibus accipiet.* Hugo Flaviniac. in Chron. pag. 246. *Bovoni prædicto de Bar, cum apud Flaviniacum requireret à me fœdum suum, quia haberet filiam Folcuini, de sorore Abbatis Odonis, qui idem fecerat casamentum, id est, salvamentum hominum S. Petri qui sunt in castro illo, vel in villis in circuitu castri, noluit ei ad plenum reddere, &c. Tamen cum multi testes accessissent, quod Folcuinus idem salvamentum habuisset, ita concessi, ut si ego per nostros, misso nuncio, & re explorata, aut ipsi homines per scipsos probare potuissent quod nunquam fuissent in salvamento, nihil ei dabant, quia magis Ecclesiam quam eum diligerent.* Charta Philippi Aug. an. 1189. in Tabulario Cluniacensi Bibliothecæ Thuanæ: *De hominibus villæ dantibus 4. solid. sive 5. habebit Præpositus noster pro salvamento 12. den.* &c. Et infra: *Cæterum definitum fuit, & à nobis concessum quod homines ad damnum aliquod Ecclesiæ non suscipiemus manutenere, sed ratione salvamenti quod habemus, Monachis omnia sua in nostra potestate salva facere curabimus, & hoc salvamentum tali lege suscepimus, quod extra manum nostram nequaquam mittere poterimus,* &c. Charta de Chableiis in Tabulario Campan. Thuano f. 189. *Comes habet census suos apud Chableias, in quibus habet vendas & homines suos, & motam, & plateas circa motam, & domos in castro & in burgo. Item habet avenam & vinum pro salvamento, & denarios.* Occurrit præterea apud Hugonem Flaviniacensem in Chronico pag. 242. 245. in Gestis Abbatum S. Germani Autisiod. cap. 13. & passim in veteribus Tabulis, quæ habentur in Chronico S. Benigni pag. 432. 459. 460. in Chronico Besuensi pag. 562. 577. 595. in Hist. Vergiacensi pag. 44. 59. 145. Ducum Burgundiæ p. 4. 20. 21. apud Chiffletium in Beatrice Cabilonensi pap. 42. Roverium in Reomao pag. 203. Perardum in Burgundicis pag. 88. 188. to. 4. Spicilegii Acheriani pag. 242. tom. 8. pag. 157. &c. Vide *Commendatus, Tensamentum, Tutamentum.*

Salvamentum, Prædium ipsum, quod *salvatur*, vel protegitur, pagus, villa. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 95. *Simili modo fecit & de aliis hominibus vicinis supradictis manentibus juxta salvamentum, quod dicitur Grantmont.* Idem Tabularium fol. 102. *Dedit quoque* (Hugo Comes Cabilonensis) *salvamentum quod in ipso monte est in circuitu ejusdem Ecclesiæ, & concessit atque constituit liberum eum & salvum esse perpetualiter.*

Salvatio, eadem notione. Historia Abbatiæ Condomensis pag. 463. *Duo fratres Garsias Dat, & Guillelmus Dat, cum Ecclesiasticis suis, qui fundum Ecclesiæ jure hæreditario possidebant, omnes in unum coadunati dederunt — tali namque conditione, ut si ibi fieret salvatio, omnes supradicti qui inibi ad manendum venirent, cæterique qui se sub ditione ipsius salvationis ponerent, quisque pro domo sua sive cellario censum sancto Petro tres aut duos denarios singulis annis redderent.* Vide *Mensura.*

SALVARE, pro *servare*, vel *reservare*. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 905. *Scrindos* (legendum *Scrinios*, vel *Scrinia*) *paria 1. ad vestimenta sacra salvandum.*

Salvare, Salvum & incolumem præstare. Capitula Caroli Calvi tit. 42. part. 2. c. 2. *Ut omnes nostri fideles veraciter sint de nobis securi, quia quantum potuerimus, — unumquemque secundum sui ordinis dignitatem & personam honorare & salvare, ac salvatum conservare volumus.*

Salvare, pro *salutare*, Salutem impertiri, Gallis, *Saluer.* Anonymus in Vita S. Cuthberti Episc. lib. 2. n. 3. *Frater autem sic vovens & perficiens, benedictus & salvatus ab eo exiit.*

SALVATGE, Salvamentum, salvus conductus, protectio, tuitio. Jacobus I. Rex Aragon. in Constitutionibus Catalaniæ MSS. *Item statuimus quod nos nec aliquis alius homo demus aliquid alicui joculatori, vel joculatoriæ, sive Soldatariæ, sive Militi, Salvatge, sed nos vel alius nobilis possit eligere, & habere ac ducere secum unum joculatorem, & dare sibi quod voluerit.*

SALVATICUS. Vide *Silvaticus.*

SALVATIO. Vide *Salvitas.*

SALVATOR, in Gloss. Lat. Gr. Σωτήρ. Ita Jesum Christum passim vocant SS. Patres, etsi vocem parum Latinam

tinam censeant nonnulli. Sed eos à calumnia liberat Paulus Manutius in hæc verba Ciceronis in Verrem orat. 2. *Eum non solùm Patronum istius insulæ, sed etiam Sotera inscriptum vidi Syracusis. Hoc quantum est? Ita magnum, ut Latino verbo exprimi non possit: is enim Soter, qui salutem dedit.* Ubi Manutius: *Soter Græcum nomen esse, & eum significare, qui salutem dedit, ipso constat interprete Cicerone: quo patet communis error eorum, qui Jesum Christum, cujus immortalia merita nullo satis uno verbo exprimi Latinè queunt, Servatorem appellant; aliud enim est servare, aliud salutem dare: servat is, qui ne salus amittatur, aliqua ratione præstat: salutem dat, qui amissam restituit.* Sanè habetur vetus Inscriptio in qua Jupiter *Salvator* dicitur: *Jovi custodi Quirino salvatori pro salute Cæsaris Nervæ Trajani Aug. Col. Sarmiz.* Marius Mercator lib. Subnotat. cap. 8. *Ut verè & propriè Christus sit eis etiam Jesus, quod in Latinum eloquium Salvator exprimitur.* Sedulius lib. 1. de Christo, ut cæteros prætermeam:

Sic delicta fugans Salvator nostra gerendo
Tersit, & à tactu procul evanescere jussit.

Vide Julium Nigronium in Regulas Societatis Jesu, ubi dissertationem hac de re instituit, ut & Olaum Borrichium lib. de Lexicis Latinis, & lib. de Variis linguæ Latinæ ætatibus.

SALVATOR, Dominus, qui *salvamentum* (de quo supra) percipit Chronicon Besuense p. 595. *Hugo qui pro salvamento Crilliacensis villæ, Salvator dicebatur.* Charta Aganonis Episcopi Augustod. in Tabul. ejusd. Eccl. *Deinde quidquid illis injustè à præfato salvatore cognovimus fuisse superpositum — irritum fecimus.* Charta Alani Episc. Altisiodor. an. 1166. in Tabul. S. Hilarii Magni Pictavens. *In terris & nemoribus S. Hilarii, de quibus idem Gibaudus tunc temporis Salvator erat.* Et infra: *Si fortè sui homines aliquam feram ceperit in terra S. Hilarii, medietatem debet habere Abbas, & aliam Salvator. Homines S. Laurentii pro nulla re messem Salvatori, neque suis servientibus, nec aliquid pro pastu dant, neque dare debent.* Alia Richardi de Dampetra an. 1247. in Tabulario feodorum Eccl. Lingon. *Ita quod dictus W. Salvator, & dominus Pontius de Domno Martino erunt inde homines Episcopi.* Tabularium Archiepiscopatus Arelatensis, circa annum 1115. *Reddiderunt & dimiserunt eis Salvatores qui fuerunt de genere Sacerdotali, & omnes fivales, (feudales) sed in Salvatoribus retinuerunt 18. denarios per censum.* Ubi nescio an hoc loco *salvatores* non sint ipsi qui *salvamentum* reddebant, tenentes.

SALVATORIUM, Vivarium piscium. Charta Henrici Archiep. Senonensis an. 1257. apud Sammarthanos: *Tempore etiam regalium utentur Rex & successores piscibus fossatorum & salvatoriorum ad dictum manerium spectantium, eo modo quo piscibus aquarum ad dicta Regalia spectantium tempore Regalium uti debent.* Alia an. 1280. ex Tabulario Fossatensi f. 139. *Cum jardino, fossa, seu salvatorio piscium. Poisson en sauvoir est meuble partable*, in Arresto an. 1279. in Regesto Parlamenti B. fol. 51.

SALVE *Regina*, Sequentia, quam composuit Petrus Episcopus Compostellanus, ut autor est Durandus lib. 4. Ration. c. 21. Quando is vixerit, non comperi: sed istius sequentiæ, ut & alterius *Alma Redemptoris*, &c. meminisse videtur Abbo lib. 1. de Bellis Parisiacis p. 507. edit. Duchesnii.

SALVIOR, Comparat. ex *salvus*. Capitula Caroli M. lib. 6. c. 285. *Sed magis eis, si Dominus posse dederit, augere desideramus, ut & ipsi, & vos, & nos salviores simus, & Deo potiùs, ipso adminiculante, placere mereamur.*

SALVITAS, Immunitas data loco vel Ecclesiæ aut Monasterio à Principibus. Tabularium Monasterii de Regula fol. 39. *Sint igitur isti Monachi in subjectione Regis, ad locum salvum faciendum, non etiam ad aliquod persolvendum.* Quæ quidem *salvitas* suis limitibus constabat, ut multis docuit Marca lib. 5. Hist. Benearn. cap. 13. n. 3. ut & Catellus in Hist. Tolosana p. 194. Vide *Dextri*. Charta an. 1132. apud eundem Catellum lib. 5. Rerum Occitanarum p. 786. *Qui præsentes erant Episcopi locum ad eandem salvitatem circumeundo designaverunt, & ejus continentiam crucibus infixis terminaverunt. Quæcunque igitur persona quicquid infra easdem cruces continetur, invaserit, prædatus fuerit, aut vexationibus fatigaverit, vel ad hoc consilium seu auxilium subministraverit, ita ut vel incolam vel peregrinum, sive omnino aliquem in præfata salvitate læserit, aut quicquam abstraxerit, ex autoritate P. C. T. SS. anathematizati erunt*, &c. Charta Guillelmi Ducis Aquitaniæ an. 1027. *Concedo ad Basilicam S. Crucis Burdegalæ salvitatem illius loci, & allodium liberum, & villam S. Macarii ubi ipse B. Macarius — requiescit.* Tabularium S. Petri Generensis: *Gasto Vicecomes Beharnensis juravit salvitatem in Castello cum omnibus sui Vicecomitatus optimatibus.* Idem Vicecomes in Tabulario Palensi: *Juravit libertatem & salvitatem ipsius Ecclesiæ, & securitatem omnium hominum, & rerum cunctarum quæ ad Monachos pertinent.* Charta an. 1150. apud Catellum in Comitatibus Tolosanis pag. 218. *Qui scienter occidet hominem injuria, non defendat eum Ecclesia, neque claustrum, neque salvitas.* Edictum Nunonis Sancii D. Rossilionis de Treuga tenenda an. 1217. *Item emunitates & salvitates Templi & Hospitalis Hierosol. sub eadem pace constituimus. Statuimus tamen quod de cætero domus Templi & Hospitalis vel alius venerabilis locus religiosus non recipiat novas salvitates sine consilio D. Episcopi & Vicarii nostri.* Concilium Rossiacense an. 1258. c. 2. *Infringunt Ecclesias, & violant Ecclesias*, &c. Vide *Bannus sacer*.

SALVO, Præter, quomodo nostri *Sauf* dicunt. Martinus Didacus *Daux* Justitia Aragon. lib. 1. Observantiar. Regni Aragon. *Habentes cavallerias, ubique tenentur servire Domino Regi, salvò in mari*, &c.

SALUS, Græcis σαλὸς, Stultus. Hinc sancti quidam διὰ τὸν Χριστὸν σαλοὶ appellati, quod μωρίαν simulando, pietatem insignem hoc stultitiæ velo pro Christo occultaverint. In iis Græci memoriam colunt in Menæis S. Symeonis 21. Julii, & S. Theodori 25. Febr. Adde Evagrium lib. 4. c. 33. 34. &c. Palladius in Hist. Lausiaca cap. 42. Ὑμεῖς ἐστὲ σαλοί, ubi vetus Interpres: *Vos estis fatuæ.*

SALUS, ita Baptismi Sacramentum appellant Christiani. Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 2062. Βάπτισμα, ἄφεσις ἁμαρτημάτων δι' ὕδατος καὶ πνεύματος. S. Augustinus contra Pelagian. lib. 1. c. 24. *Optimè Punici Christiani baptismum ipsum nihil aliud quàm Salutem, & Sacramentum corporis Christi nihil aliud quàm Vitam vocant.* Idem de Urbis excidio cap. 6. *Baptismum extorquebat quisque à quo poterat. Non solùm in Ecclesia, sed etiam per domos, per vicos ac plateas Salus Sacramenti exigebatur.* Salvianus lib. 6. de Gubernat. Dei: *Tenemus symbolum, & evertimus, confitemur munus Salutis pariter & negamus. Ac per hoc ubi est Christianitas nostra, qui ad hoc tantummodo Sacramentum Salutis accipimus, ut majore posteà prævaricationis scelere peccemus. Salutarem baptismum consequi*, apud Luciferum Calar. lib. 1. pro S. Athanasio. Rupertus Abbas in Vita S. Heriberti Archiep. Coloniensis n. 23. de baptizato: *Tradidit Sacramentum Salutis, non personæ intendens, sed creaturæ formatæ ad imaginem Dei.*

Salus & Salut, Nummus aureus in Francia ab Henrico V. Rege Angliæ cusus, sic dictus quod in ea effícta esset Annuntiationis Deiparæ seu salutationis angelicæ figura. Occurrit in Chron. sub. an. 1420. Vide *Moneta.*

Salutem mandare, Salutare. Bernardus Monachus in Consuetud. Cluniacensib. MSS. c. 1. de Abbate: *Cum alicubi longiùs à Monasterio moram faciens, mandat Conventui salutes, seu orationes, qui in Capitulo fuerint petunt venias super genua in scabellis pedum suorum.*

Salutes, Eulogiæ, xenia, exenia, seu præstationes, quæ

fiebant ultra debitum censum, aut debitam pensitationem, statutis temporibus, sic dictæ, quod qui eas deferebant dominis, *salutem* iis cum ejusmodi xeniis impertirentur. Chartæ Parensales for. 24. *Nos & nostri servientes vestri, in Domino vobis dirigimus salutes.* Chronicon Casauriense lib. 4. *Illi autem quos in turre posuerat — prætereuntes deprædabantur, missas rapiebant salutes.* Tabularium ejusdem Monasterii an. 1140. *Promisit in uno quoque anno duas maximas salutes de piscibus facere.* Petrus Diac. Casin. lib. 4. c. 53. *Ut haberet inde omnem reditum — præter consuetas salutes.* Bulla Honorii III. P.P. *Universi habitatores castri prædicti tenentur præstare annuatim infirmariæ Casinensi salutes infrascriptas, videlicet gallinam, & 2. panes, & unum pastillum, vel loco pastilli, unam gallinam, & 12. ova in Nativitate Domini.* Falco Beneventanus p. 113. *Terraticum, olivas, vinum, salutes, nec ullam dationem de vineis, terris,* &c. Charta Rogerii Regis Siciliæ an. 1137. apud eundem p. 315. *Redditus, salutes, angarias, terraticum,* &c. Inscriptio sepulchri S. Benedicti Episcopi Albingaun. edita an. 1409. apud Ughellum:

—— Et egenis quascunque salutes
Concedebat enim munitus amore superno.

Sueno in Hist. Danica cap. 5. *Missi sunt itaque legati qui — reginam convenirent, pariterque salutes perferrent Imperatoris, & simul ejus donaria regiaque munera offerrent.* Ex his colligi posse videtur quid sit *salus*, in Canonibus Hibern. lib. 33. c. 5. cujus lemma his verbis concipitur: *De modo quo reddet debitor salutem ratæ.* Id est quo modo debitor debiti præstationem faciet. Vide *Visitatio.*

SALUTABILITER. Gloss. Gr. Lat. Σωτηριωδῶς, *Salubriter, salutabiliter.*

SALUTATIO. Capitulare Aitonis Episc. Basil. c. 3. *Ut ad salutationes sacerdotales congruæ responsiones discantur, ubi non solum Clerici & Deo dicatæ Sacerdoti responsionem offerant, sed omnis plebs devota consona voce respondere debet.* Concilium Wormatiense an. 868. c. 69. *Lectores populum non salutent.* In Synodo Ticinensi an. 850. c. 12. vetantur *Pœnitentes publicè vacare salutationibus.*

SALUTATORIÆ *Epistolæ*, quibus quis alicui salutem impertit. Epistola Cæciliani ad Felicem apud Baron. an. 314. n. 22. *Quum Galatius unus ex lege vestra publicè Epistolas salutatorias de Basilicâ protulerit.* Utitur etiam Fortunatus lib. 5. Poëm. 18. cui & *salutatorium* dicitur lib. 8. Poëm. 16. 17. 18.

SALUTATORIUM, *Locus, in quo ad salutandum advenientes excipiebantur*, Papiæ: ᵹꞃeꞇinᵹh-huꞅ, i. domus salutationis, Ælfrico. Ordericus Vitalis lib. 2. p. 412. *Ecce januas hic disponam, & ad ortum solis ingressum; primo Proaulam, secundo Salutatorium, in tertio Consistorium, in quarto Tricorium, in quinto zetas hyemales,* &c. Ita *salutatorium* in Monasteriis virginum appellatur in Regulis S. Cæsarii, S. Aureliani, & S. Donati, & in Concilio Matiscon. I. c. 2. Præsertim verò ita appellata exedra Ecclesiæ adjuncta, ubi Episcopi priusquam sacra peragerent, fidelium salutationes excipiebant, uti colligitur ex Gregorio M. lib. 4. Epist. 54. & 98. & aliis quos laudavimus in Descrip. ædis Sophianæ n. 88. Adde Vitam S. Ephræmi apud Bolandum n. 3. Cyprianus in Vita S. Cæsarii Arelat. sub. fin. *Mulieres tamen intra domum Ecclesiæ non ad salutandum, non qualibet causa, nec religiosæ, nec propinquæ ancillæ nulla omnino feminarum introeundi habuit licentiam.*

SALUTATICUM, idem quod *salus*, vel jus exigendi ejusmodi *salutes*, sive xenia: perperam enim Goldastus *vectigal pro sale* interpretatur. Hugo Flaviniacensis an. 755. *Ut nullis hominum Flaviniacensis Ecclesia in omni regno suo teloneum daret; — nec de rotatico, barganatico, pulveratico, mutatico, salutatico, laudatico,* &c. Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 656. *Landaticos, saumaticos, salutaticos,* &c. Alia Pipini Regis apud Chiffletium in Tornutio p. 193. *Aut portaticum, aut salutaticum, aut cespitaticum,* &c. Occurrit crebro in Chartis Caroli M. & aliorum apud Hedam pag. 218. 1. edit. post Aimoinum Brolii p. 264. 265. apud Sanjulianum in Tornutio p. 510. Beslium in Episcopis Pictavensib. p. 28. Duchesnium in Hist. Vergiacensi p. 9. Hubertum in Hist. S. Aniani p. 75. &c. Huc videtur spectare Formula Manumissionis servi apud Rollandinum in Notaria cap. 7. rubr. 4. *Et ab omni conditione, gravamine operis, & operarum impositione, tam obsequialium, quæ consistunt in faciendo, ut in assurgendo, salutando, & similium: quam eorum quæ consistunt in non faciendo, utputa de non vocando in jus manumissorem venia non petita,* &c. Perperam verò *Saltuaticum* legit Lindembrogius in formula solenni 12. & apud Aimoinum lib. 5. cap. 1. Marculfus lib. 2. form. 44. *Quomodo Episcopus in Nativitate Domini ad Regem, Reginam, vel ad Episcopum visitationis dirigit scriptum. Dum generaliter Dominicæ Nativitatis exultamus adventum, censum debitæ subjectionis desolvere pergemus: atque ideo salutationum munia cum eulogiis peculiaris patroni vestri sancti illius — Clementiæ vestræ direximus,* &c. Adde form. 45. 46.

SALVUS *Locus*, liber, immunis ab omni præstatione. Charta donationis Bernardi Comitis Petragoric. & uxoris Garsindæ pro Monasterio Sarlatensi: *Sint & ipsi Monachi in subjectione Regis ad locum salvum faciendum, & non ad aliud persolvendum, nisi solas orationes.* Vide *Salvamentum.*

SAMARDACUS, Afris, Impostor, morio, πλάνος. S. Augustinus lib. 3. contra Academic. cap. 15. *Ille autem casu planus erat, de iis quos Samardacos jam vulgus vocat.* Edit. præfert *Sarmadacos*, ita ut vocem confectam ex *Sarmatis* & *Dacis* liceret augurari, quasi *Sarmatodaci* dicti fuerint, qui hac ætate ex hisce profecti provinciis erronum instar ubique discurrerent ac vagarentur: sed *Samardacus* exertè præferunt Acta S. Quirini Mart. n. 5. *Video enim te sicut rusticanum, quasi à samardaco inductum, qui & te & se decepit.* Ut & Chrysostomus Homil. 18. ad Ephesios: Οὐχ' ὁρᾷς τοὺς λεγομένους γελωτοποιούς, σαμαρδάκας, ὅτι εἰσιν εὐτράπελοι, ubi pro morionibus vox hæc usurpatur.

Samardacus, Terminus bifurcus, apud Latinum de terminis: *Terminus si bifurcus fuerit, samardacus dicitur. Samartia* etiam ibidem dicitur.

SAMBUCA, *Sambucistria.* Papias: *Sambuca, genus cytharæ rusticæ. Sambucinarius, ipse qui dicit. Sambucistria, quæ in cythara rustica canit.* Isidorus lib. 2. Orig. c. 20. *Sambuca in Musicis, species est symphoniarum. Est enim genus ligni fragilis, unde & tibiæ componuntur.* Glossæ ejusdem: *Sambuciarius, ipse qui dicit. Sambucistria, quæ cithara rustica* (sic leg.) *canit. Sambucistrio, saltator. Sambucus saltator.* Vide Festum, Marcianum Capellam lib. 9. &c.

Sambucus, saltator, in Glossis antiquis MSS.

Sambuca, Currus species. Vide *Sabuta.*

Sambuca, Machina bellica, πορθητικὴ μηχανή, in Gloss. Gr. Lat.

Sambuca, Baculus Pastoralis. Vide *Cambuta.*

SAMBUTA. Vide *Sabuta.*

SAMERIUS. Vide *Sagma.*

SAMIA, Æ, *derisio, quæ facit vultum rugosum*, Papiæ MS. & edit. F. *Sanna.*

SAMINATOR. Adalardus lib. 1. Statutor. Corbeiens. cap. 1. *Sutores duo, scutarii duo, Pergaminarius unus, saminator unus, fusarii tres.* Ubi videtur legendum *Samiator*, ἀκονητής, ut est in Glossis Lat. Gr. Aliæ Glossæ: ἀκονητής, *Samiarius, cotiarius, acutiator.* Vide Scriverium ad Vegetium, lib. 2. cap. 14.

SAMITUM. Vide *Examitum.*

SAMNIS. Vide *Examitum.*

SANARE, Solvere: *Sanatio*, Solutio. Veteres Chartæ Italicæ apud Ughellum to. 7. p. 262. 397. 414. *Unde & in præsenti accipimus à vobis plenariam nostram sa-*

nationem, id est auri solidos 310. &c. Vide Salus.

SANCENISSAT, *Lætatur, triumphat.* Ita Gloss. Lat. MS. cod. 1013. & Glossæ Isid. an *Saracenissat?* Id videntur indicare Glossæ Pithœanæ, in quibus hæc vox additur, *erronissat*, pro *saracenissat*.

SANCHATUS, Membris attractus, in Miraculis B. Simonis Tudertini n. 3. Galli dicerent *Desanché*.

SANCHETI, Moneta Navarræ Regni, à Sancio, seu *Sanchez* Rege dicta. Charta Philippi Reg. Fr. an. 1303. in Regesto ejusdem Regis an. 1301. ex Tabulario Regio n. 34. *Mandamus vobis — quatenus centum libras Sanchetorum pro dictis centum libris Pruvinensibus super nostro Pampilonensi pedagio tradatis, assignetis*, &c.

SANCIRE, Sanctificare. Tertullianus lib. de Resurrect. *Anima non lavatione, sed responsione sancitur.* Et lib. de Jejunio: *Joël exclamavit, Sancite jejunium.* Gregorius M. in lib. Sacrament. *Deus qui legalium differentias hostiarum unius sacrificii perfectione sanxisti*, &c. Lex 2. Cod. Th. de Feriis, *Kalendarum Januariarum consuetos dies otio sancimus.* Ubi Tribonianus restituit, *mancipamus*.

SANCTA, indeclinabile, τὰ ἅγια Græcis, Hostia sancta, sacra, quæ in Missa offertur. Ordo Romanus: *Et tunc duo Acolyti tenentes capsas cum Sancta apertas, & Subdiaconus sequens cum ipsis tenens manum suam in ore capsæ, ostendit Sancta Pontifici, vel Diacono qui præcesserit. Tunc inclinato capite Pontifex, vel Diaconus salutat Sancta, & contemplatur, ut si fuerit superabundans, præcipiat ut ponatur in conditorio.* Alibi: *Cùm dixerit, Pax Domini sit semper vobiscum, mittit in calicem de Sancta.* Infra: *Qui dum communicaverit de ipsa Sancta, quam momorderat, ponit inter manus Archidiaconi in calicem*, &c. Alio loco: *Tunc Pontifex rumpit oblatam ex latere dextro, & de ipsa Sancta quam ruperat, particulam super altare derelinquit.* Concilium Laodicenum c. 14. Περὶ τοῦ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα εἰς ἑτέρας παροχίας διαπέμπεσθαι.

Sancta, Sanctorum reliquiæ. Leges Kanuti Regis c. 57. *Si quis falsum juramentum super Sancta jurabit, & convictus inde fuerit*, &c. Ægidius Aureæ vallis Monach. in Addit. ad Harigerum Abbat. Lobiensem in S. Servatio Episcopo Leod. cap. 27. *Interdum dum adhuc ira vindicis Dei differtur, curemus ne Sancta nostra simul nobis eripiantur cum urbis excidio.* Mox: *Sanctorum reliquias tolli imperat*, &c. Hinc *jurare super sancta*, id est super Sanctorum reliquias. *Le Roman de Garin* MS.

> *Il font les Seins en la place aporter,*
> *Tost premereins a juré Ysoré*, &c.

Alibi:

> *A genollons s'est devant les Seins mis.*

Vide *Jurare*.

Sancta sanctorum, Locus Templi secretorum, ad quem nulli erat accessus, nisi tantùm summo Sacerdoti: Ugutio. Concilium Turonense II. cap. 4. & Capit. Caroli M. lib. 7. c. 203. *Ad orandum vero & communicandum, Laïcis & feminis, sicut mos est, pateant Sancta Sanctorum.*

SANCTIMONIALES, dictæ olim feminæ aut virgines, quæ *sanctimoniæ* & vitæ integritati potissimum dabant operam: interdum certis, sæpe nullis illigatæ monasticis votis. Ugutio: *Sanctimonialis, femina sanctitati dedita.* Epistola Zachariæ PP. ad Bonifacium Mogunt. *Cum Sanctimonialibus feminis, id est Monachis.* Lex Bajwar. tit. 1. cap. 12. *Si quis sanctimonialem, hoc est Deo dicatam de Monasterio traxerit.* Concilium Carthag. IV. c. 11. *Sanctimonialis virgo, quum ad consecrationem suo Episcopo offertur, in talibus vestibus applicetur, quibus semper usura est, professioni & sanctimoniæ aptis.* S. Augustinus de Verb. Dom. serm. 22. c. 1. *Non mihi videtur ista parabola, vel similitudo ad eas solas pertinere, quæ propriâ & excellentiori sanctitate Virgines in Ecclesia nominantur, quas etiam usitatiore vocabulo Sanctimoniales appellare consuevimus.* Idem lib. de Sancta virginitate c. 55. *De sanctitate, qua sanctimoniales propriè dicimini.* Vita S. Genovefæ c. 1. *In sanctimonio consecrata.* Cap. 5. *Interrogatur à Genovefa utrum sanctimonialis, an vidua esset. At illa respondit se in sanctimonio consecratam, intacto corpore Christo dignum præbere famulatum.* De harum institutis agunt idem Augustinus de Morib. Ecclesiæ c. 31. Hieronymus Epist. 22. 48. & S. Basilius de Virginitate. Sanctimonialium meminerunt præterea Gregorius M. lib. 1. Dialog. c. 4. lib. 2. c. 19. 23. 32. lib. 3. c. 14. 21. 26. 33. Lex Burg. tit. 14. §. 5. 6. Lex Bajwar. tit 1. c. 14. Decret. Tassilonis §. 4. Capitula Caroli M. & Lex Longob. non uno loco, &c. Vide Bolandum ad Vitam S. Scholasticæ 10. Febr. §. 3. n. 18.

Sanctimonia, ipsa Sanctimonialium regula, vel officium. Charta fundationis Monast. Assendiensis in Westphalia apud Hermannum Stangefolium lib. 2. p. 151. qua res Monasterii distrahere vetatur Abbatissa: *Ne penuria rei familiaris urgente, ruptis sanctimoniæ habenis, liberius huc atque illuc absque Dei timore vagentur.*

SANCTIMONIUM. Gloss. Gr. Lat. ἁγιασμὸς, *Sanctimonium.* ἁγιότης, *Sanctimonium.* S. Augustinus in Psalm. 99. *Nunquid ideò sanctimonium reprehendendum est?* Helmodus lib. 1. c. 84. *Locus ille fuit sanctimonium universæ terræ, cui flamen, & feriationes, & sacrificiorum varii ritus deputati fuerant.*

Sanctimonium, & *Sanctimonia*, titulus honorarius Summorum Pontificum, Episcoporum, & Presbyterorum. Pastor Presbyter in Epist. ad Timotheum: *Jubeat Sanctimonium vestrum eamus ad eum.* Ejusdem Timothei Epist. ad Pastorem: *Oramus Sanctimonium vestrum* &c. Acta S. Susannæ: *Oro Sanctimonium vestrum ut salvetis animam meam.* Adde Vitam S. Angilberti Abb. n. 4. 40. Nicolaum I. PP. Epist. 49. 54. Joannem VIII. PP. Epist. 253. 292. &c.

SANCTIRE, *Affirmare*, in vett. Glossis.

SANCTITAS, Titulus honorarius Episcoporum, apud S. Augustinum Ep. 78. 88. Fortunatum lib. 3. Poëm. p. 70. Nicolaum I. PP. Epist. 28. 29. 34. 54. Hadrianum II. PP. Epist. 9. & alios passim. Vide Bivarium in Notis ad Pseudo-Chronicon Maximi p. 74. & suprà *Sanctimonium.* *Sanctos* autem etiamnum superstites compellatos Episcopos docemur ex Avito Viennensi Epist. 28. 66. Sidonio, & aliis. Theophilus Patr. Alexandrinus in Commonitorio: *Ecclesia pacem habente, decet præsentibus sanctis ordinationes fieri in Ecclesia.* Alvarus in vita S. Eulogii Presb. & Mart. n. 12. *Omnes namque sancti Episcopi, non tamen omnes Episcopi sancti.* Messianus in vita S. Cæsarii Arelat. *Sanctus Lucius Presbyter, & Didymus Diaconus, qui eo tempore cum ipso per parochias ambulabant*, &c. Sed & Abbates ipsos *Sanctos* non semel compellat Cæsarius Arelatensis serm. 7. 9.

Sanctitatis titulum Imperatoribus Constantinopolitanis adscribi solitum, pluribus docemus in Dissert. de Byzantinis nummis: quem etiam Anglorum Regi attribuit Joannes Sarisberiensis Epist. 61. *Vestram vero Sanctitatem, sicut accepimus & dolemus, iniqui circumvenire conati sunt* &c.

SANCTITUDO, Titulus honorarius Episcoporum, apud Julianum Toletan. in Epistola præfixa libris Prognostic. & in Epistolis Idalii Episcopi Barcinonensis, & Suitfreni Episcopi Narbon. eisdem subjectis.

SANCTORALIA, Libri continentes vitas Sanctorum. Ita quidam indigitantur qui in Bibliothecis latent.

SANCTUALE. Vide *Sanctuarium*.

SANCTUARIUM, Templum, ædes Sanctorum. S. Eulogius lib. 2. Memorial. c. 9. *Qui tunc in supradicto Sanctuario (Basilica Sanctorum trium) adhuc juvenis cum Paulo Presbytero reclusus manebat.* Vide Chartam Philippi I. Regis Francor. an. 1066. apud Marlotum in Chronico S. Nicasii Remensis cap. 2.

Sanctuarium altaris, in Concilio Bracarensi I. c. 13. & apud Martinum Bracar. c. 55. quod Græcis ἄδυτον, βῆ-

μα, Latinis *Presbyterium.* Adam Bremensis cap. 85. *Sepultus est in medio chori, ante gradus sanctuarii.* Chronicon Montis-Sereni an. 1174. *Destructo veteri sanctuario, quod pro sui brevitate Congregationi erat inconveniens, &c.*

Sanctuarium, Cœmeterium. Synodus Cicestrensis anno 1292. c. 1. *Ecclesiarum Sanctuaria, quæ populariter Cœmeteria nominantur.*

Sanctuarium, Jus asyli, quo gaudebant Ecclesiæ Anglicanæ, priusquam illud abrogasset Henricus VIII. statuto an. 32. cap. 12. Willelmus Stanfordius lib. 2. de Placitis coronæ cap. 38. *Sanctuarie est un lieu privilegé par le Prince, ou souverain Gouverneur pour le sauvegarde du vie d'home, quiest offendour.* Infra: *Sanctuarie n'est fors que come un liberté ou franchise graunté par le Roy à l'Abbé, ou spiritual gouvernour.* Charta Renulphi Regis Merciorum pro Monasterio Abendonensi: *Et quod virtute literarum prædictarum — eadem villa de Culman sint Sanctuarium & locus privilegiatus, &c. Et quod tunc Abbas & omnes prædecessores sui — habuerunt ibidem tale sanctuarium.* Monasticum Anglic. to. 1. p. 172. *Qui pacem sanctuarii inter Ecclesiam Ripensem violaverit, reus sit bonorum omnium & vitæ.*

Sanctuarium, Bona ad Ecclesiam pertinentia. Charta Henrici III. Regis Angliæ: *Dedimus & concessimus — Ecclesiam de Lecchelade, cum toto sanctuario ad Ecclesiam illam pertinente.*

Sanctuarium, Sanctorum reliquiæ, seu potius Theca reliquiarum. Hormisdas PP. to. 1. Epist. Roman. Pontif. *Sanctuaria beatorum Apostolorum Petri & Pauli secundum morem ei largiri præcipite. Jurare super Sanctuarium*, in Legibus Ethelredi c. 4. Lambertus Ardensis p. 164. *Attulit etiam sacri insigne trophæi de terra Hierosolymorum super aurum & lapidem pretiosum pretiosissimum, Sanctuarium scilicet de barba Domini, de ligno Domini, &c.* Theodoricus in S. Elizabethæ Reginæ Ungariæ vita lib. 8. cap. 5. *Alii pannorum particulas præcidebant, & pro sanctuario reservabant.* Willebrandus ab Oldenborg in Itinerario Terræ Sanctæ p. 138. *Deinde Græci, & eorum Patriarcha pedites cum multis sanctuariis subsequebantur.* Occurrit crebro apud Scriptores, Gregorium M. lib. 1. Epist. 52. lib. 2. Ind. 10. Ep. 9. lib. 5. Epist. 22. 45. lib. 7. Ind. 2. Epist. 11. 12. 73. 86. in Concilio Meldensi an. 843. c. 39. apud Augustinum *du Pas* in Stemmat. Armoric. part. 2. p. 623. & alios laudatos in Glossar. ad Willharduinum, cui *Sanctuaires*, ejusmodi sanctuaria dicuntur n. 100. *Le Roman de Garin:*

> *Les filatires, les feintuers chers.*

Guill. *Guiart* in Ludovico VIII.

> *Calices, fiertes, filatieres,*
> *Chapes de cœur, viez Sainctuaires.*

Joan. Villaneus lib. 6. cap. 85. *La quale recata à Lucca si monstrava in San Friano, come una Sanctuaria.* Testamentum Joannæ Drocensis Comitissæ Ruciaci an. 1324. *Je laisse mon Sainctuaire de saint Jean ainsi envaissellé comme il est à Jean mon fil, &c.*

Sanctuale, idem quod *Sanctuarium*, Sanctorum reliquiæ. Othlonus in vita S. Bonifacii Archiepisc. Moguntini c. 5. *Et quia se Apostolum censuit nominare, & capillos & ungulas suas populis pro Sanctuali tribuebat, seducens populum diversis erroribus.*

SANCTUARIUS, ad Sanctos, seu ad Ecclesiam pertinens. *Sanctuaria terra*, quæ ad Sanctos, seu ad Ecclesiam pertinet. Tabularium S. Victoris Massil. *Rogamus ut pergas illuc, & mittas terminos inter oppida & castram & terram sanctuariam: nam tuæ potestatis est eam terminare, & unicuique distribuere, quantum tibi placitum fuerit. Terra Sanctorum*, apud Ordericum Vital. lib. 9. p. 721.

Sanctuaria familia, in Diplomate Henrici IV. Imp. quod extat in Actis Murensis Monast. p. 22. *Ministri & familiæ Sanctuarii*, in Charta Henrici Imp. an. 1075. pro Monasterio Hirsaugiensi apud Trithemium.

Sanctuarii, Ecclesiarum Tenentes. Concilium Burdegalense an. 1255. c. 18. *Item inhibemus Laicis decimariis universis, ne de Sanctuariis Ecclesiarum decimas exigant, vel recipiant ullo modo, &c. Homines sanctuarii*, in Regesto Feodorum Campaniæ fol. 82. *Odo de Ponciaco dixit quod Comes Campaniæ potest sequi homines sanctuarios usque ad Beuronne, &c.* Fol. 106. *Maria de Ori fecit homagium ligium: feodum est apud Ori in Castellaria Sparnaci, & apud Jaccinz de hominibus sanctuariis in Castellaria Sezannæ.* Charta Capituli Trecensis an. 1224. in Tabulario Campan. Bibliothecæ Reg. f. 431. *Si homo sanctuarius contraxerit cum femina nostra, & duxerit eam in terram dominæ Comitissæ. Sainteurs*, in Consuetud. Hannoniensi cap. 83. art. 2. 4. 5. 6. vocantur: In Regesto Gallico Homagiorum præstitorum Theobaldo Regi Navarræ Comiti Campaniæ an. 1256. fol. 244. *hommes saintiers*, fol. 232. *hommes saints: Homines Sanctorum*, in eodem Regesto Feodor. Campan. fol. 6. *Dominus de Arzilleriis tenet de Rosnaco medietatem S. Stephani, & justitiam, & Brandouiller, & Juilly, & Albanos, & homines sanctorum.* Charta an. 1165. *Vel hominibus potestatis ipsius cœnobii, vel advenis, quos Albanos vocant, vel servis tam Sanctorum, quam hominum infra procinctum commanentibus.* Usatici Barcinonenses MSS. cap. 102. *Hoc quod juris est Sanctorum, vel Potestatum, vel Castrorum, nemo potest eis impedire, nec pro suo jure defendere nec detinere, etiam longinqua 200. annorum possessione.*

Sancti, iidem qui *Sanctuarii*. Libertates Regni Majoricæ an. 1248. apud Joan. Dametum in Hist. Regni Balear. l. 2. p. 269. *Promittimus etiam vobis, quod non dabimus, nec excambiabimus vos alicui personæ, Militibus, neque Sanctis, in toto vel in parte, &c.* Eadem loquendi formula usus etiam Fortunatus lib. 3. Poëm. 10.

> *Turris ab adverso quæ constitit obvia clivo,*
> *Sanctorum locus est arma tenenda viris.*

SANDALIA. Ugutio, & ex eo Joann. de Janua, & Autor Breviloqui: *Sandalium, quidam pannus quo equi nobilium solent operiri, ut Papæ & Cardinalium. Sandalia etiam dicuntur subtalares, quibus Papa & Episcopi solent Missas celebrare, quales beatus Bartholomæus deferebat.* Papias: *Sandalia, Græcè, alti subtulares, caligæ, calciamenta, quæ non habent desuper corium.* Durandus lib. 3. Ration c. 8. n. 5. *Sandalia quæ pedibus imponuntur, sic vocantur ab herba, vel Sandalico colore, quo depinguntur. Habent autem desubtus integram soleam, desuper verò corium fenestratum.* Alcuinus lib. 1. de Divin. offic. *Sandalia dicuntur soleæ, est autem genus calceamenti quo induuntur ministri Ecclesiæ, subterius quidem solea muniens pedes à terra, superius verò nil operimenti habens, patet: quo jussi sunt Apostoli à Domino indui.* Idem scriptor eodem libro: *Episcopi & Sacerdotis pene unum officium est: at quia nomine & honore discernuntur, etiam & varietate sandaliorum, ut visibus nostris error auferatur, Episcopus habet ligaturam in suis sandaliis, quam non habet Presbyter. Episcopi est huc illuc discurrere per parochiam: ne fortè cadant, sandalia de pedibus ligata sunt. Presbyter qui domi immolat, sublimiùs intendit. Diaconus quia dissimilis est Episcopo in suo officio, non est necesse ut habeat dissimilia sandalia, & ipse ligaturam habet, quia suum est ire ad comitatum, &c.* Hildebertus Turonensis Archiep. *Consuetudinis est & rationis pertusa desuper esse sandalia, ut totus appareat pes, nec totus sit coopertus: prædicator enim nec abscondere omnibus, nec omnibus Evangelica debet aperire Sacramenta.* Adde Amalarium lib. 2. de Eccl. offic. cap. 25. Rabanum lib. 1. de Instit. Cler. c. 22. Rupertum lib. 1. de Divin. offic. c. 24. Honorium Aug. l. 1. c. 210. Ivonem Carnot. serm. 3. de Rebus Ecclesiast. Hugon. à S. Victore in Speculo Eccl. cap.

6. Capitula Herardi Arch. Turon. c. 105. Philippum Eystetensem in vita S. Willibaldi cap. 22. Innocent. III. lib. 1. Myst. Missæ c. 10. 48. Durandum lib. 3. Ration. cap. 8. n. 5. &c.

Sandaliorum ut & chirotecarum in præcipuis festivitatibus usum Abbatibus interdum concessum habent non semel Scriptores, atque in iis Leo Ostiensis lib. 2. Chr. Casin. cap. 82. 97.

Sandalia itinerantium fuisse scribit Isaias Abbas Instit. ad Fratres orat. 3. *In itinere tantum, non autem in cella sandalia ferat.* De forma sandaliorum ac usu apud veteres, ut & apud Christianos, vide Benedictum Balduinum in Calceo antiquo cap. 12. Salmasium ad Tertullianum de Pallio, Angelum Roccam ad Imagines S. Gregorii M. &c.

Sandalia excutere. Lambertus Schafnaburg. anno 1053. de Legato Apostolico: *Egressus urbem (CP.) sandalia sua more Apostolorum publicè super eos excussit.* Vide Notata ad Cinnamum p. 481.

Sandalis, pro *Sandalium*. In Capitulis Adalhardi Abbat. cap 38. *de Sandalibus* inscribitur. Charta Stephani I. Regis Hungariæ an. 1001. *Moreque Episcopi in sandalibus Missam celebret.* Occurrit alibi non semel.

SANDALIS, Sandalum Plinio lib. 18. cap. 7. genus farris, quod Galli *Brance*, vocabant. Charta Rogerii Regis Siciliæ an. 1137. apud Ughellum to. 7. p. 564. *Ut deinceps nec Salernitani nec eorum homines pro modiatico aliquid persolvant, sed semper ab hac conditione liberi & absoluti permaneant, plateaticum etiam, sandalium, & lenticum, quæ veniunt de Calabria, Sicilia, & Lucania, similiter eis condonamus.*

Σανδαλίς, ut etiam hoc obiter moneam, quod Meursium vox hæc fugerit, navigii species fuisse dicitur in Chronico Alexandrino p. 902. quod σανδάλιον appellatur in Nicetæ Codice Barbaro-Græco p. 142. & 411. edit. 1593.

SANDALICUS, pro *cendalicus*. Necrologium S. Victoris Paris. 12. Kal. Decemb. *Annivers. D. Joannis Regis Fr. — qui duos pannos sandalicos aureos pro tunc nobis donavit*, &c. Vide *Cendalum*.

SANDONES. Charta Aystulfi Regis Longobard. apud Ughellum in Mutinensib. Episcopis, to. 2. p. 105. *Et ne ullus — molendina vel portum cum sandonibus, aut naves in ipso fluvio vel in lavatrinam ædificare audeat*, &c.

SANGUIMINUERE, *Sanguinem minuere*, *vel sanguine minuere*, Ugutioni. Catholicon parvum: *Sanguiminuere, amendrir le sang.* Vide *Minuere*.

SANGUINARE, Sanguinem emittere, Gall. *Saigner.* Lex Saxon. cap. 1. §. 3. *De ictu nobilis, — livor & tumor si sanguinat*, &c. Vita S. Ermenoldi Abbat. lib. 2. c. 3. *Ratboldus nomine puer — tantum de auribus, singulis noctibus sanguinavit, ut mane pulvinar ipsius alicujus animalis perfusum sanguine videretur.*

Sanguinare, Venam percutere. Gloss. Gr. Lat. φλεβοτομῶ, *sanguino.* φλεβοτομοῦμαι, *sanguinor.* Ugutio: *Sanguinare, i. sanguinem minuere.* Locum vide in *Dies Ægyptiaci*. Nos *Saigner* dicimus. Monasticum Anglican. to. 1. pag. 149. *Serviens verò qui fratres sanguinaverit, panem & justam recipiet de cellario.*

SANGUINITÆ, Consanguinei, agnati, cognati, sanguine conjuncti. Cæsarius Heisterbach. lib. 6. c. 5. *Noverat enim paucos esse Clericos, qui Canonicè intrassent, ita ut non essent Sanguinitæ; id est à cognatis introducti; vel Choritæ, id est per potentiam magnorum intrusi: sive simoniaci, pecunia scilicet vel obsequiis intromissi.* Ubi pro *Choritæ*, legendum puto *curitæ*, à curia, vel *chortitæ*, à corti, seu aula, vel palatio.

SANGUINUS. Jo. de Janua: *Sanguinus, quædam parva arbor, quod cortex & fructus ejus sit sanguinei coloris: unde hoc sanguinetum, locus ubi abundant sanguini.* Lex Longob. lib. 2. tit. 38. §. 1. *Qui ad arborem, quam rustici Sanguinum vocant, atque ad fontanas adoraverit*, &c. Ita meliores codd. at editio Heroldi habet *Sanctivum*. Vide *Sacrivus*.

SANGUIS, Vita. Ebrardus in Græcismo c. 29.

Sit tibi peccatum sanguis, sanguis quoque vita.

Anonymus de Gestis Constantini M. *Accepta fide securum se esse de sanguine.* Supra: *Dato sacramento securum esse de sanguine.* Id est de pœna sanguinis, ut est in l. 2. de Sepulchr. violat. l. 51. de Hæret. Cod. Th. & apud Senatorem lib. 9. Epist. [illegible]

Sanguis, Merum imperium, seu major justitia, vel justitia sanguinis, quæ à domino feudi exercetur in casibus in quibus sanguis defluit. Stephanus Torn. Ep. 132. *Jurisdictionem civilem usque ad rigorem, quam Imperium mixtum quidam appellant, sub potestate Comitis Flandrensis procuratorio nomine diu exercuit, ubi ex officio qualitercumque suscepto tenebatur & innocentes absolvere, & noxios condemnare, neminem tamen, ut ipse confitetur, ad effusionem sanguinis ore proprio condemnavit, sed confessos aut convictos de crimine, Communiæ Ambianensi, ad quam judicium sanguinis spectat, secundum quod meruisset reus, judicandos exposuit & plectendos.* Hugo Flaviniac. pag. 132. *Justitiam latronum qui in bannum inciderunt, & sanguinis qui effusus fuerit.* Charta Adalberonis Episcopi Metensis apud Meurissium pag. 308. *Bannum verò eidem loco tali tradimus conditione, ut si quis super eandem terram fur vel sanguinis effusor deprehensus fuerit, per officiales loci discutiatur.* Vetus Charta apud Jo. Columbum lib. 3. de Episcopis Sistaricens. n. 9. *Justitiam sanguinis in criminibus quæ morte aut membrorum detruncatione puniuntur.* Alia ibidem n. 10. *Retento nobis — majori dominio seu mero imperio, & generaliter super omnibus criminibus, quæ mortem vel exilium, vel membri abscissionem, vel ademptionem omnium bonorum infligunt.* Extat in Tabulario Andegavensi Charta Goffredi Ducis Normanniæ & Comitis Andegav. qua donat prædia aliquot Ecclesiæ S. Laudi, *cum sanguine & latrone, cum incendio & raptu & murtro.* Alia an. 1242. *Justitia sanguinis & adulterii.* Infra: *Ne aliquis ausus esset querimoniam facere curiæ D. Archiepiscopi occasione sanguinis, & adulterii.* Alia an. 1250. *Eamdem jurisdictionem exerceat libere in sanguine & adulterio in sua jurisdictione commissis; seu etiam committendis, & aliis tam civilibus, quam criminalibus quæstionibus*, &c. Alia Will. Comitis Pontivi an. 1149. pro Monast. Pers. *Concedo etiam ipsis Monachis duellum suum, & sanguinem suum, & latronem suum, & Cattalla latronis, si fugerit vel deprehensus fuerit.* *Foris factum sanguinis*, in Charta an. 1227. *Judicium criminale vel sanguinis*, in Metropoli Salisburgensi to. 1. pag. 389. 390. Tabularium Ecclesiæ Uzetiensis an. 1232. *Donavit Episcopus B. Andusiæ — ad feudum pœnam inferendi sanguinis hominibus S. Ambrosii lite criminali per suum & eorum bajulum.* Consuetudo Municipalis S. Audomari art. 7. *Par ladite Coustume ont le sang & le larron: est à sçavoir connoissance de mellée de debat fait à sang courant, & du larron prins en icelle Seigneurie, posé qu'il doive estre pendu & estranglé.* Consuetudo Vinemacensis art. 5. *La connoissance du sang & du larron appartient au Seigneur Viscontier.* Adde Magnum Pastorale Eccl. Paris. lib. 2. ch. 97. Ruffium in Comitibus Provinciæ pag. 110. to. 9. Spicilegii Acher. pag. 133. Hemereum in Regesto August. Virom. pag. 43. Ughellum to. 1. part. 1. pag. 398. &c. Vide *Latro*.

Sanguineum crimen, quod sanguine & morte rei luitur. Pœnitentialis Gregorii II. PP. c. 20. *Si quis Clericus aut Laicus in demoliendis sepulchris deprehensus fuerit, quia facinus hoc sacrilegio legibus publicis sanguineum dicitur*, &c.

Sanguis, Cognatio. *Sanguinis jura*, in lege 58. Cod. Th. de Hæret. *Nexus sanguinis*, in l. 122. de Decurion. eod. Cod. & alibi non semel. *Sanguinis propinquitas*, in Legigibus Wisigoth. lib. 7. tit. 2. §. 19. *Sanguine proximus*, apud Liberatum Diaconum cap. 16. *Sanguine mixti*,

qui vel quæ matrimonia cum agnatis & cognatis intra prohibitos gradus contraxerunt. Concilium Coyacense an. 1050. can. 4. *Statuimus ut omnes Archidiaconi & Presbyteri, sicut Canones præcipiunt, vocent ad pœnitentiam adulteros, incestuosos, sanguine mixtos, fures, homicidas, maleficos*, &c. Vide Cujacium ad leg. 4. Cod. de Bonis vacantibus lib. 10. & in Observat. lib. 11. cap. 26.

Sanguis, Origo, genus, stirps. Ebrardus in Græcismo cap. 9.

Sanguis, progenies: sanguis quoque dicitur humor.

Equi Hispanici sanguinis in leg. 1. Cod. Th. de Equis curulib. & apud Vegetium lib. 4. de Arte veter. cap. 6. Leges Edwardi Reg. *Ceperunt uxores suas de sanguine & genere Anglorum*. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 69. §. 4. *Componat eam mortuam, tanquam si virum de simili sanguine, id est si fratrem ejus occidisset*, &c. Utitur non semel Saxo Grammaticus, ubi consulendus Stephanius p. 155.

Sanguines, non agnoscit prisca latinitas, ut est apud Priscianum. Occurrit tamen non semel in sacris Literis: *Qui non ex sanguinibus*, &c. *Viri sanguinum*, &c.

Sanguinis Christi pretium. Leges Hoeli Boni Regis Walliæ cap. 11. *Sanguis cujuslibet hominum pretium est 24. denariorum. Sanguis Christi pretium est 30 denariorum. Sed licet indignum videtur, & Dei sanguis, hominis minoris pretii est.* Ubi presbyteri, ni fallor, intelliguntur, quorum pretium majori pretio æstimatum fuit.

SANGALENTUS, pro *Sanguinolentus*, in Capitul. ad Legem Alamannor. cap. 26. edit. Baluzianæ. Ita Galli *Sanglant* dicunt.

SANNARE, pro *subsannare*, in vet. Lexico. Gloss. Lat. Gr. *Sannator*, μυκτηριστής.

SANSOCA. Monasticum Anglic. to. 2. p. 1021. *De murdria, & de rapina, & de rap, & de igne, & de sanguine, & de sansoche, & de omni purprestura.*

SAONNARE. Vide *Sonare*.

SAONITITIUM. Vide *Saio*.

SAPA, *Sappa*, Instrumentum rusticum. Mamotrectus ad c. 2. Michææ: *Ligo i. Sappa*. Charta an. 1183. apud Ughellium to. 4. pag. 862. *De uno quoque pari boum, & de illis qui habent unum bovem, & eorum qui laborant cum sapa, 12. denarii per singulum annum.*

SAPERE, Scire, unde nostris, *Savoir*. Capitula Caroli M. l. 7. c. 100. *Sacerdotes qui non sapiunt adimplere ministerium suum*, &c. Adde Capitul. triplex an. 808. c. 3. Capitula Caroli C. tit. 8. *Volumus ut vos sapiatis, quod noster adventus hic fuerit.* Tit. 12. *Ego illi ad salituram, illud malum quod Scach vocant, vel tesceiam non faciant, nec ut alius faciat consentiam: & si sapuero qui hoc faciat, non celabo.* Adde tit. 14 §. 3. tit. 23. §. 2. tit. 43. §. 4. Hincmarus de Visione Bernoldi Presbyteri: *Et uni homini meo commendavi aurum & argentum meum, quod nemo alius sapuit nisi ego & ille.* Adde eundem opusc. 34. initio. Panegyricus Berengarii Imp.

—— prohibere minas Widonis iniquas
Sitne pium, sapitis, dudum qui funera campo
Experti, &c.

Adalbero Laudunensis in Carmine ad Robertum Reg.

Alphabetum sapiat digito tantum numerare.

Charta Alphonsi I. Regis Aragonum apud Blancam pag. 765. *Scripsi tibi ista mea carta de Logroneo; & sapias quod vidi rancurantem de illo Episcopo de Zaragoza*, &c.

Sapere, Posse. Desiderius Episcopus Cadurcensis in Epist. ad Modoaldum: *Si gratiarum jura beneficiis vestris recompensare voluero, non sapiam.* Phrasis Gallica, *je ne saurois.*

SAPHIRINUS, Cæruleus, coloris Saphiri, qui *caeruleus cum purpura* esse dicitur Isidoro lib. 16. cap. 9. Monachus Sangall. l. 1. c. 36. *Pallium canum, vel Saphirinum quadrangulum.* Lib. 2. c. 14. *Palliaque Fresonica alba, cana, vermiculata, Saphirina, quæ in illis partibus rara & multum cara comperit*: ex pellibus fortè, quas *Saphirinas* vocat. Jornandes de Rebus Getic. c. 3. de Scanzia Insula: *Hi quoque sunt, qui in usus Romanorum Saphirinas pelles, commercio interveniente per alias innumeras gentes transmittunt, famosi pellium decora nigredine.* A Jornande hausit quæ habet in eandem sententiam Rodericus Toletanus lib. 1. cap. 8. Ubi nescio an hoc loco *Saphirinas* pelles intelligere liceat, quas *Grisias* vel *Varias* alii vocant, quòd ad cæruleum colorem accederent, unde etiamnum in armorum insignibus eo colore depingi solet, uti observatum in Dissertat. 1. ad Joinvillam pag. 135. Sed videtur obstare, quod *decoram nigredinem* saphirinis pellibus videatur adscribere, adeo ut potius *Marturinæ* intelligi debeant: nisi hac appellatione decora ista nigredo subfuscum in *Grisiis*, seu *Variis* colorem spectet.

SAPIENTES, in Italia appellabant civitatum cives primarios, quorum consilio publicæ res gerebantur. Hieronymus Rubeus lib. 6. Histor. Ravennat. an. 1297. *Hoc etiam tempore Polentani, quamquam vires quotidie majores Ravennæ accipientes, primi ex sententia rempublicam administrare: ab Senatu tamen Ravennati Magistratus accipere, quibus Consules & Rectores civitatis vocabantur. Verum Lambertus ac Ostasius fratres ea mutantes vocabula, quæ in vetustis eorum temporum codicibus nos legimus, pro Rectoribus & Antianis, Consulibusque, novem scilicet, & quandoque sex hominibus, qui Magistratum civitatis obirent, ipsi Sapientes appellarunt, quod nomen adhuc superest.* Sed longè antea illud obtinuit in aliis Lombardiæ civitatibus, ut colligere licet ex Ottone & Acerbo Morena in Hist. Rerum Laudensium p. 4. 5. 93. 104. 123. Adde Albertinum Mussatum lib. 4. de Gestis Italicor. post Henric. VII. rubr. 1. Rollandinum lib. 3. c. 8. Histor. Bellunensem p. 108. verso, &c.

SAPIENTIA, Christus. Rupertus lib. 10. de Divin. Offic. cap. 15. *Filium Dei dicimus veram & incommutabilem sapientiam, per quam universam condidit creaturam.* Sed hæc nota.

Sapientia, interdum dicitur Spiritus sanctus. Rufinus Palæstinæ provinciæ Presbyter in libello fidei c. 1. *Quod unus est Deus, habens verbum substantivum æquale per omnia sibi, similiter & sapientiam substantivam æqualem sibi per omnia*, &c. Et cap. 10. *Quod autem in sapientia & cum sapientia, hoc est cum Spiritu sancto, Deus omnia facit*, &c. Ita Theophilus Antiochenus lib. 2. ad Antolycum, Irenæus lib. 4. cap. 17. & 37. & aliquot alii.

SAPLUTUS. Fragmenta Petronii p. 13. *Ipse nescit quid habeat, adeo saplutus est.*

SAPO, vox Gallica vetus, unde Theutones *Seepe*, nostri *Savon*. Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosoph. *Sapo Gallicus, i. albus.* Aretæus lib. ult. de Cura passion. *Nitrosos illos factitios globos, quibus velaminum sordes expurgantur, saponem Galli vocant.* Horatianus lib. 1. Rerum Medicar. c. 3. *Gallico sapone caput lavabis.* Plinius lib. 28. c. 12. ait *Gallos* sapone capillos rutilasse, ut & Martialis lib. 14. Epigr. 26.

Caustica Theutonicos accendit spuma capillos.

Sapo Constantinianeus, de quo Ptolomeus Silvius in Laterculo: *Constantinus senior, — diadema capiti suo propter refluentes de fronte propria capillos (pro qua re saponis ejusdem cognominis odorata confectio est) quo constringerentur, invenit.*

Saponem & uncturam Monachis dari ad ungendos calceos docent Additio 1. Ludovici Pii, & Vinea Benedictina. Hinc non semel Monachis ipsis in reditum assignatum habent veteres Chartæ. Charta Ludovici Pii, apud Doubletum p. 740. *Item saponem de ipsis villis persolvi, ut habetur constitutum. Viginti modia saponis*, in Charta Caroli C. pro Monasterio Sangermanensi apud Mabillonium to. 4. SS. Ord. S. Benedicti p. 119. Alias vide apud eundem Doubletum pag. 740. 793. Adde etiam Fortunatum in Vita S. Radegundis.

Saponarii, Saponis confectores, apud Plinium Medic.

lib. 1. cap. 21. & Gregorium M. lib. 8. Epist. 27. Capitulare de Villis c. 45. *Aucellatores, saponarios, siceratores, id est qui cervisiam conficiunt*, &c.

Savo. Glossæ MSS. *Nitrum, à Nitra insula, salis species. Quidam dicunt esse savonem, qui mundat hominem.*

Saponaria. Alexander Iatrosophista lib. 1. Passionum: *Gutta prima saponaria trita & supposita satis bene operatur & curat.* Ubi Glossæ MSS. *Saponaria est lixivia, de qua fit sapo. Fit autem hoc modo: pone in vase de virgis facto, vitis cineris 2. partes, tertiam de calce viva, & aquam desuper. Quæ prima manat, est prima saponaria, & de hac dicitur. Ad saponem verò faciendum, sepum arietinum in aqua illa pones, & diu agitabis.*

SAPOR. Veteres Consuetudines Floriacenses: *Ipso die ab Armario reficimur, unum tamen generale piscium, & saporem cum copia boni vini.* Alibi: *Quotiens habemus ova elixa, toties debemus habere saporem, excepto ad cœnam.* Ceremoniale Roman. lib. 1. sect. 1. *Cum salsamentis, sapore, caseo, herbis crudis*, &c.

Adsaporare, Saporem infundere. Regula Magistri c. 23. *Et ventigiata à calice potione petita benedictione adsaporet qui miscuit.* Infra: *Et item secundum suum numerum unicuique mensæ, signato item ab Abbate vase, & cum benedictione adsaporato, mixtum ei ministrent, & ipsi in ultimo bibant.*

SAPPA. Vide *Sapa*.

SAPPUS, Uligo, ex Anglico *Sap*, quæ vox etiam *succum, & alburnum* sonat. Fleta lib. 2. c. 73. §. 18. *Sciendum quod duæ sunt terræ quæ maturè debent seminari, ad semen præcipuè Quadragesimale, terra videlicet marlosa & lapidea, ne forte per fervidum Marcium damnum contingat, & ideo tempestivè debent hujusmodi terræ seminari, ut per sappum & virtutem hiemis naturale recipiant nutrimentum.*

Sappus, Abies, vulgò *Sapin*. Ordericus Vitalis lib. 13. p. 906. *Pro qua (abiete) vulgaris locutio villam Sappum nuncupare solebat.*

SAPUTURA, Modus vineæ. Pactum inter Thomam Comitem Sabaudiæ & Abbatem Pinarolensem an. 1246. *Item pronuntiaverunt quod Comes possit emere ad opus Castri Podii Oddonis 4. saputuras vinearum factarum ab eorum possessoribus sine tertio & affaytamento & ficto proinde Monasterio dando*, &c.

SARA, Præstationis species apud Normannos nostros. Charta Henrici Abbatis Fiscanensis in Tabulario Fiscan. fol. 34. *Jurabunt quod saras & omnes alias rectitudines suas pro posse suo cum justitia sua Abbatem habere facient, nec patientur aliquem in villa manentem piscari, nisi saras dederit in hac forma. De omni piscatione quamcumque exercuerint, hæc lex reddendarum sararum erit. De omnibus navibus 26. remorum 2. saras, de navibus verò 18. seu 16. remorum saram & dimidiam*, &c.

SARABAITÆ, Monachi, qui nulla Regula approbati, adhuc operibus servantes seculo fidem, mentiri Deo per tonsuram noscuntur: qui interdum bini aut terni passim per urbes aut castella proprio arbitratu vivunt, ut est in Regula S. Benedicti cap. 1. & in Regula Magistri cap. 1. Isidorus lib. 2. de Offic. Eccl. c. 15. & ex eo Papias, ex Cassiano Collat. 18. cap. 7. *Sextum genus Monachorum, quod per Ananiam & Saphiram pullulavit, i. Sarabaitæ, quique ab eo quod à cœnobiali disciplina semetipsos sequestrant, suasque liberi appetunt voluptates, abusivè dicti sunt lingua Ægyptiaca.* Glossæ MSS. *Sarabaitæ, renuentes aliorum disciplinam.* Hi ab Hieronymo ad Eustochium de Custodia Virginit. appellantur *Remoboth*, à quo describuntur. Ejusmodi *Sarabaitas* exagitant passim Scriptores, idem Hieronymus in Epist. Petrus Damiani lib. 5. Epist. 9. Odo Cluniacensis lib. 3. Collat. cap. 23. Ivo Carnot. Epist. 192. Joan. Sarisberiensis lib. 7. Policrat. c. 23. &c. Præterea Warnerius MS. in Caprum Scottum Poëtam:

Plus his si quæris jam Sarabaita vocaris,
Conductor cupidus mangoque non Monachus.

Vide Capitulare 1. Caroli M. an. 802. c. 22. Perperam *Sarabotta*, pro *Sarabaita*, editum in Apologia Henrici IV. Imp. quod non advertere Freherus & Spelmann. De vocis etymo variæ sunt sententiæ, quas vide apud Gazæum ad Cassianum, Haëftenum lib. 3. Disq. Mon. tract. 2. disq. 2. Altaserram, & alios. De iis etiam S. Nilus in querela περὶ τῶν κυκλευόντων μοναχῶν ἕνεκα χρημάτων: Ὁ ποτὲ ἦν περιπόθητος καὶ ἄγαν περίβλεπτος τῶν μοναζόντων βίος, νῦν δὲ βδελυρὸς γέγονεν, καθ' ὡς ὁρῶ· διὸ βαροῦνται μὲν πᾶσαι πόλεις καὶ κῶμαι ὑπὸ τῶν ψευδομοναχῶν περιερχομένων καὶ περιτρεχόντων μάτην, &c. Adde Consultat. Zachæi lib. 3. cap. 3.

SARABALLA, *Sarabara*, Ugutio: *Saraballum, lingua Chaldeorum vocantur crura & tibiæ. Unde brachiales quibus hæc teguntur, dicuntur saraballa, quasi crurales & tibiales. Unde in Daniele c. 3. Saraballa eorum non sunt immutata: saraballa enim dixerunt Aquila & Theodotion non corruptè ut legitur apud quosdam in sarabara. Et sunt sarabara fluxa & sinuosa vestimenta, vel capitum tegmina, qualia videmus in capite Magorum picta, & sunt propriè puerorum.* Catholicon parvum: *Saraballum, Braie.* Ita utranque vocem pro capitum & crurum tegumentis promiscuè usurpant: sed præsertim pro capitis tegumento, quomodo apud S. Augustinum l. de Magistro c. 10. & S. Hieronymum Ep. 49. *Circa quorum saraballa, sanctamque cæsariem innoxium lusit incendium.* Vide eundem in Daniel. c. 3. Commodianus Instr. 9. *Mercurius vester fiat cum Sarabello depictus.* Adde Rodulfum in Vita S. Richardi Episcopi Cicestrensis n. 50. Metellum in Quirinalibus p. 63. &c.

Sarabella, pro braccis usurpat Chronicon Novalicense lib. 6. *Dum exueretur vestibus sarabella ejus stercoribus labefacta reperta sunt.*

Sarabara, eodem significatu. Glossæ antiquæ MSS. *Sarabara, crura, tibiæ, sive brace quibus crura teguntur & tibiæ.* Glossæ MSS. *Sarabare vocantur tibiæ vel crura. Brachis, operimentum ipsarum tibiarum.* Gloss. Lat. MS. Reg. *Sarabara, fluxa ac sinuosa vestimenta, sive capitum tegmina, ut Magi habuerunt.* Thiofridus Abbas Epternacensis in Vita S. Willibrordi: *Jussus est ad lavatorium divertere, & sarabara sua diligenter inspicere. Sarabara* legit etiam Tertullianus de Pallio, & ad Martyres. Occurrit pariter in Notis Tyronis pag. 159. Catholicon Armoricum: *Ballin, Gall. Barbecane, Sarabara secundum usum præsentem, licèt aliud significat sarabara.* Quippe *barbacanas*, hodie *Braies* dicimus.

Saravara, nescio qua notione. Ethelwerdus lib. 4. cap. 3. *Superata tandem lues immunda, auxilia quærunt, Rex jussit saravara duci equis non exiguis littora, petunt proprias sedes.*

Salaburra, est vestis grossa, Esclavine Gallicè, de pilis barri facta, ad modum salis aspera. Ita Glossa MS. ad disticha Mag. Cornuti.

Serabara. Matth. Westmonasteriensis an. 1295. *Tali ergo judicio condemnatur. Primo pelle bovis stratus, ascensis sex lictoribus equos, caudis ipsorum distractus, per civitatem Londinensem, vallatus quatuor tortoribus larvatis & effigiatis in serabaris & pelliciis interdolatis, improperantibus ei convitia exprobrantur*, &c. Ita utraque editio, pro *saraballis*.

SARACA, genus pallii, aut veli. Anastasius in Benedicto III. PP. p. 206. *Gabathas Saxiscas de argento exaurato quatuor, Saraca de blovero cum chrysoclavo 2. camisias albas*, &c. Vide *Sarca*.

SARACENI, Populi notissimi, qui à *Sara* Abrahami uxore legitima id nominis sibi assumpserunt. Hieronymus in Ezech. lib. 8. c. 25. *Agareni, qui nunc Saraceni appellantur, falsò sibi assumpsere nomen Saræ, ut de ingenua & domina videantur generati.* Adde lib. 5. in Isa. c. 21. & Agobardum de Insolentia Judæor. cap. 21. Nicolaus de Lyra in Isaiæ cap. 20. *Arabes sunt Saraceni ab Ismaële & Cadar filio ejus, qui melius à matre sua Agareni. Sed maluerunt vocari Saraceni, quasi Saræ li-*

beræ, *non Agar ancillæ sint filii*. Vide Arnobium in Psalm. 119. A Saraca regione Saracenos dictos vult Stephanus. Alii à Σαράχ Arabico, quod est λῃστής, unde Σαρακηνοὶ, quasi λῃστρικοί. Alii à voce Hebraïca *Sarak*, quæ *vacuum* & *inane* sonat, ita ut Saraceni dicti fuerint quasi viri inanes, minimeque frugi homines, aut vitam pauperem, duram & incultam agentes, qualis eorum plerumque est qui rapto vivere solent, locaque deserta & horrida incolunt. Vide Innocentium Cironum in lib. 5. Decretal. tit. 6. & Nicol. Fullerum lib. 2. Miscell. sacr. c. 12. *Saracenorum* vocabulo Ungaros etiam, atque adeo gentes paganas promiscuè donant interdum Scriptores, ut Hepidannus, Eckehardus junior de Casib. S. Galli cap. 15. &c.

Saraceni, in Hispania, Regis olim vel Dominorum erant, ut *Judæi*, apud nostros, proinde etiam in commercio. Michaël *del Molino* in Repertorio p. 303. col. 1. *Saracenorum corpora sunt Dom. Regis. Etiamsi Saracenus de loco Do. Regis transeat ad locum infantionis: nisi infantio duxisset eum de partibus alienis*, &c. Infra: *Saraceni habitantes in villa alicujus Varonis, vel infantionis, si decedunt sine filiis, potest Dominus loci occupare omnia bona sua.* Rursum: *Saraceni habitantes in locis Dom. Regis omnes sunt in commanda & guarda speciali Dom. Regis, nec possunt dicti Saraceni se ponere in commandam alicujus nobilis aut alterius*, &c.

Saracenus, Moneta Saracenorum. Jacobus de Vitriaco lib. 3. p. 1125. *Cui unusquisque fratrum singulis annis pro certo reditu dignitatis suæ transmittit mille Saracenos, & duos dextrarios bene præparatos.* Infra: *Et quilibet omni anno pro certo tributo solvit ei 20. mille Saracenos in fisco patris, & pater dat omni anno unicuique filiorum tantum auri, unde possit fieri unus annulus, in quo sculpitur imago ipsius.* Adde Matth. Paris an. 1193. p. 122. 123.

Saracenatus, simili notione, eidem Jacobo de Vitriaco p. 1126. *Et valet illud frequenter 20. mille Saracenatos.* Mox: *Et plus valent isti redditus quam 40. mille Saracenati.* Vide *Byzantii saracenati*.

Saracenia, *Multitudo & societas Saracenorum, vel ritus eorum, vel regio eorum.* Ugutio.

SARACENESCA, Cratis ferrea ad portas urbium. Italis *Saracenesca, quel tavolato che nelle fortezze si tien legato con catene sopra le porti per calarlo, e chindere le ai bisogni.* Historia Cortusiorum lib. 4. c. 5. *Dum verò porta ab intrinsecis clauderetur, miles unus Theutonicus se opposuit, qui calata portæ levatura, seu saracenesca, inter utranque partem vivus remansit inclusus.* Vide Portenarium lib. 2. *delle Felicità di Padoua* cap. 9.

SARACENICUM, Pannus saracenici operis, *Sarcenet*, in Inventario Ecclesiæ Eboracensis an. 1530. in Monastico Anglic. to. 3. p. 177. *Item una capa del sarcenet, operata cum imaginibus*, &c. *Saracenicum opus*, ibidem non semel pag. 321. 326. &c.

SARAPIA, *Rapinæ*, Gloss. Isid.

SARBOA. Vincentius Belvacensis lib. 31. cap. 143. *Denique in anno quo contritus fuit Soldanus à Tartaris, ante pugnam dedit 16. millia paria vestimentorum de samitho, & de thabit, Sarbois exceptis.*

SARCA. S. Audoënus lib. 1. Vitæ S. Eligii c. 12. *Habebat quoque Zonas ex auro & gemmis comptas, necnon & bursas eleganter gemmatas, lineas verò metallo rutilas, orasque sarcarum auro opertas*, &c. Idem videtur quod *Saraca*, de qua voce supra.

SARCALOGUS, Christus, *Verbum quod caro factum est*: *vox composita ex σάρξ, caro, & λόγος verbum.* Dudo lib. 3. de Actis Norman. in Præfat.

——— omnipotens Deus,
Sacra Virgine matris editus & satus,
Verè nostra fides Sarcalogon quem ait.

SARCIA. Glossæ Græco-Barbaræ: ἀκροπολια, τὰ ἄκρα τῆς νηός, τὰ ξάρτια. Conventiones inter Michaëlem Imp. & Genuenses an. 1261. editæ post Villharduinum: *Et Commune Januæ teneatur debito dictis galeis apparare bene & integre de totis sarciis earum & apparatu.* Ubi versio Gallica vetus habet; *de toutes sarchies*. Nautæ nostri *agreils*, & *sarties*, armamenta, quæ navis causa parantur, vocant, Itali *Sarti*, Hispani *Xarcia*, vel *jarcia*, *armas y aparejos*; ἐξάρτιον Græci recentiores: de qua voce nos in Constantinopoli Christiana.

SARCIATUS. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 24. §. 4. *Pannum autem non sarciatum, ad mulierum vestimenta competens, & aurum per aurificem non operatum, ad ipsas mulieres non pertinebit.* Ubi ad marg. *Al. pannum autem sarciatum seu incisum.*

SARCILIS, Vestis, vel potius panni species. Chrodegangus Episcop. in Regula Canonicor. Metensium c. 29. *Et illi seniores illas cappas quas reddere debent non commutent. Sarciles accipiant ibi Presbyteri, qui ibidem in domo assiduè deserviunt, & illi Diaconi septem, qui in eorum gradu consistunt, aut lanam unde ipsos sarciles binos in anno habeant: & ille alius Clerus unusquisque singulos. Camisiles autem accipiant illi Presbyteri*, &c. Infra: *Ipsa autem vestimenta, illas cappas & sarciles ad transitum S. Martini accipiant: illos camisiles, viginti dies post Pascha accipiant: illa calceamenta Kal. Septembris habeant.* Unde conficitur *sarciles* fuisse laneos, aliudque vestis genus à *Camisili*, de quo supra egimus.

Sarzil, eadem notione, in Charta Arnaudi Arch. Lugdunensis an. 1212. apud Joan. Mariam *de la Mure* in Hist. Ecclesiast. Lugdun. pag. 321. *Pro isto beneficio vult quod Petrus Franco det duobus pauperibus tunicas singulis annis ad Natale Domini, & utraque tunica sit de duobus alnis de Sarzil, quæ currunt in foro Montisbrusonis.*

Sarcillus. Capitulare 2. an. 813. c. 19. *Et ut femina nostra quæ ad opus nostrum sunt servientes, habeant ex partibus lanam & linum, & faciant sarcillos & camisilos*, &c.

SARCITECTOR vel *Sartitector*, *dictus*, inquit Papias ex Isidoro lib. 19. c. 19. *quia multis hinc inde tabulis conjunctis tecti sarciat corpus. Idem & tignarius.* Glossæ Isidori: *Sarcitator, qui tecta resarcit.* Leg. *sarcitector*. Ugutio & Jo. de Janua: *Sarcitector, qui tecta facit. Idem & tignarius, qui tectoria lignis inducit.* Gloss. Ælfrici; *Sarcitector, vel Tignerius*; Hroꝼ-ƿyrhta. i. tignarius, carpentarius. Catholicon parvum: *Sartatector, vel sarcitector, vel sarcitectus, Couvreur de maisons.* Vide *Sartatectum*.

SARCO, idem videtur quod *Exarcia*, funalis apparatus navium. Vide in hac voce. Willelmus Thorn: *Hastingus debet invenire 21. naves, in qualibet navi 21. homines, cum Sarcone qui dicitur, ad quem pertinent tanquam membra ejus Vicus in Seford*, &c. Occurrit ibi pluries. Infra: *Summa navium 57. hominum in eisdem 1188. summa sarconum in eisdem 57.*

SARCOLARE, *Sarclare*, pro *Sarculare*, Sarrire, nostris *Sarcler*. Adalardus lib. 2. Statutorum Corbeiensium cap. 1. *Necnon & sarcolare herbolas in æstate cum necesse fuerit.*

Sarclare. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind* pag. 89. *Item pro opere sarclandi 18. denarii. Item pro opere tassandi in autumno 13. den.* &c.

SARCOPHAGUS, Sepulchrum: interdum & capsa major Sanctorum reliquias continens: nostris *Sarcueil*. *Sarcu*, in Hist. Merlini MS. Roberti Bourroni. Isidorus lib. 8. Orig. cap. 1. *Arca in qua mortuus ponitur, sarcophagum vocant.* Lex Salica tit. 17. §. 3. *Si quis mortuum hominem aut in noffo, aut in petra, quæ vasa ex usu Sarcophagi dicuntur, super alium miserit*, &c. Anastasius in S. Silvestro PP. *Et mausoleum, ubi beatissima mater ipsius sepulta est Helena Augusta, in sarcophago porphyretico*, &c. Ditmarus lib. 6. p. 78. *Sarcophagum ingentem ad includendas Sanctorum reliquias de argento fecit.* Sigebertus Gemblacensis in Hist. Translationis S. Sigeberti n. 3. *Mox ut sarcophagum sacri corporis membra gestantem ex priori loco auferentes levaverunt*, &c.

&c. Rudolphus Presbyter in vita Rabani Mauri n. 28. de Reliquiis Sanctorum:

Hos quoque susceptos Hrabanus sorte locavit,
Sarcophago hoc digne, edidit & titulum.

Vide Nonium, & Salmasium ad Solinum: præterea Leg. 6. Cod. Th. de Sepulchr. violat. & Legem Wisigoth. lib. 11. tit. 2. §. 2. *Le Roman de Garin* MS.

Un biau sarqeu de marbre bien poli
Me fetes fere, &c.

Sarcophagare, Sarcophago includere, sepelire. Fortunatus in Epist. ad Siagrium Augustod. lib. 5. *Intra me quodammodo meipsum silentio sarcophagante sepeliens.* Philippus Eystetensis Episcopus in Præfat. ad Vitam S. Villibaldi: *Præsertim cum gleba sanctissimi sui corporis pretiosa nobis commanens in Ecclesiæ gremio supradictæ, quæ sibi inchoativè & consummativè appropriatur, reverenter sarcophagata confoveatur.* Utitur & cap. 38. ut & veteres Schedæ apud Gretzerum in Episcopis Eystetensib. n. 12. 33.

SARCULUM. Altfridus in Vita S. Ludgeri Episcopi Mimigard. n. 6. *Erat ibi sarculum quoddam arborum opacitate & silvarum densitate undique conclusum.* Ubi viri docti restituunt *Sartulum*, quasi diminutivum à *Sartum*, seu *Sart*, quæ vox Germanis silvam denotat.

SARDANIUM, in Gloss. Ælfrici, Buteȝe, i. Butyrum.

SARDIATA. Vetus Agrimensor: *Præterea vicum saprinum & clinivatium, in terra voratos, & sardiatas testimoniis dividi, ripis, rivis, arboribus*, &c.

SARDOCOPUS, *Sardosalicum*. Glossa MS. ad disticha Magistri Cornuti: *Dicitur Sardocopus, mercator corii, quasi intendens coriis, & potest dici acopos, quod est incisio, & tunc Sardocopus idem quod sutor, inde Sardocopo, as, formare sotulares: Sardocopator, qui vendit corium per frustra decisum: & inde Sardosalica, asser super quem corii scinduntur, & dicitur à Sardo, quod est corium, & salix cis &c. & hic Sardocopus, cultellus, Gallicè Trencheors: unde versus:*

Dic corium Sardon, & ab illo Sardocopus sit,
Sardocopas, Sardosalicum, Sardocopumque.

SAREZA, pro *Sarissa*, lanceæ specie veteribus nota, in Notis Tyronis p. 126. *Sarezonium*, eadem ut videtur, significatione pag. 199.

SARGA, Papiæ & Isidoro in Gloss. *Non idoneus cujuslibet artis, professor.* Glossæ antiquæ MSS. *Sarga, non idoneus cuilibet artis: non idoneus artis suæ professor.* Hincmarus Laudun. Episc. to. 2. p. 336. *Nec recognosco me alicui parentum meorum, velut sargæ, dedisse beneficium, ex quo & reipublicæ probitas & Ecclesiæ, cui licet indignus præsideo, utilitas non respondeat.* Vide *Arga*.

SARGANTUS. Vide *Serviens*.

SARGINEUM, *Sargium*, ex Gallico *Sarge*, vel *Serge*, Pannus *sericolaneus*, unde nomen. Polyptycus S. Remigii Remensis: *Calix stagneus cum patena, corporale 1. planeta de sargineo rubea 1. albæ 2. nastolæ 2. stolæ 2. fanon. 2.* &c.

Sargium, eadem notione. Monasticum Anglicanum to. 1. pag. 419. *Accipiunt etiam singuli eorum omni anno decem virgas lineæ telæ, & unam virgam de sargio ad caligas.* Acarisio, *Sargia*, est *cortina da letto*: sed ex locis Boccacii quos laudat, idem est quod nostris *Sarge*, seu pannus ita dictus. Vide Leonem Carmelitam de Veste Religiosa pag. 105. & Oct. Ferrarium in *Saia*.

SARHAED, vox Wallica: Boxhornio, *Sarhaad*, Contumelia, offensa, opprobrium, ignominia. Occurrit in Legibus Hoeli Boni Principis Walliæ cap. 2. 19. 20. 32.

SARJANTES. Vide *Servientes*.

SARICA, *Sareca*. Vetus Chartula plenariæ securitatis scripta sub Justiniano, apud Brisson. lib. 6. formul. *Camisia tramesirica in cocco & prasino valente solidos tres semis, sarica prasina ornata valente solido uno & semisse uno, una arca claveclausa valente siliquas duas, sareca mystica cum manicas curtas valente siliquas aureas duas, bracas breves*, &c. Infra: *Sareca una vetere tincticia valente siliquas aureas tres, camisia ornata valente* &c. Leo Ostiensis lib. 1. cap. 28. *Abstulit de S. Benedicto saricam sericam de Silfori cum auro & gemmis.* Ubi ignotus Casinensis cap. 10. *Sericamque sericam de silfori*, &c.

SARITIA, pro *asarotum*. Vetus Epitaphium Mediolani, apud Puccinellum:

Saritiis ædes intra pretiosa refulget.

SARKAS, Judex olim sic dictus, in *Somogh*, apud Hungaros. Vide Decreta S. Ladislai Regis Hungar. lib. 3. c. 2.

SARMADACUS. Vide *Samardacus*.

SARMENTITII, Vide *Semiaxiarii*.

SARNA, *Impetigo*. Papias. Vide *Forma*.

SARPA, *Sarculum, quod & sirpa invenitur, à sarrire dicitur*, Ugutio & Jo. de Janua. Festo, *Sarpa*, est *vinea putata*.

SARPILLERIA. Catholicon parvum: *Sagum, serpilliere, ou robe, vieille sarge.* Dona & Hernesia an. 1233. *Pro sarpilleriis ad pannos involvendos, 24. s.*

SARPUS. Vetus Charta in vita S. Domitiani fundatoris Monasterii S. Ragnaberti: *Et habet in longitudine cum colle & silva supra viam, secundum virilem manum perticas agripedales centum duodecim in latitudine, & parte meridiana cum sarpo perticas agripedales 72.*

SARRATA, in Charta an. 1141. apud Guichenonum in Hist. Bressensi p. 222. pro *Serrata*. Vide *Serra*.

SARRACIUM. Vide *Superpellicium*.

SARSOR, Sarsoriorum artifex. Acta Cirtensia Numatii Felicis: *Et dum ventum esset ad domum Felicis sarsoris, protulit codices quinque.* Est autem

Sarsorium, opus ex variis quodammodo materiis contextum & confectum, cujusmodi sunt utplurimum *Sartorum* opera. A *sarcio* enim dicitur *sarsum & sartum*, uti observat Turnebus lib. 24. Adversar. c. 22. unde *Sarsura*, apud Varronem. Aliter tamen Caper de verbis dubiis: *Sartum, non sarsum.* S. Cæsarius Arelat. in Regula ad Virgin. c. 42. *Nihil aliud in ipsis* (Monasteriis) *nisi cruces aut nigræ, aut lactinæ tantum opere sarsorio de pannis, aut lineis apponantur.* Gregorius Turon. lib. 2. Hist. cap. 16. *Parietes ad altarium opere sarsurio ex multo marmorum genere exornatos habet.* Epigramma 91. Ennodii inscribitur *de marmoribus opere sarsorio*, ex quo etiam colligitur ita appellari varias discolorum marmorum crustas invicem commissas, ut unum corpus & unam quasi picturam efficiant, uti describitur à Senatore lib. 1. Epist. 6.

SARTAGO, idem quod *Patella*, in re salinaria, de qua voce supra egimus. Wiguleius Hondius in Episcopis Frisingensibus ex vetere Charta: *Insuper tradidit ei omne ius quod habuit in loco Hall dicto cum Sartaginibus.* Charta Arnulfi Imp. an. 898. ibid. pag. 128. *Hoc est sal, quod ab hac die deinceps, vel à sartaginibus, aut locis sartaginibus, vel de areis ejusdem jamdictæ Ecclesiæ redimatur*, &c. Alia Chunradi Imp. an. 1029. pag. 143. *Cum — salinis & sartaginibus, & locis sartaginum*, &c. Adde pag. 141. 147. 151. to. 2. pag. 533. 549. 557.

SARTANEA. Thwroczius in Carolo Rege Hungariæ cap. 99. *Et tandem antedicti dextrarii solemnes cum armis & operimentis omnibus ipsorum gloriosissimis, seu attinentiis, cum sartanea, curru, seu mobili aut ostilario, regnali signo regio desuper forma avis struthionis deaurato, & gemmis adornato*, &c. Puto legendum *Sambuca*. Vide *Sabata*.

SARTARE, Terram incultam excolere, Gall. *Essartere, défricher*. Charta an. 1220. in Tabulario Abbatiæ Montis S. Martini diœcesis Camerac. *Terræ quæ tempore statuto sartatæ vel excultæ non fuerant.* Occurrit ibi pluries. Liber Priorat. Dunstap. cap. 23. *Area illa ubi Wathlinge & Ikelinge (viæ) conveniunt, per Henricum Regem Angliæ senem, primitus sartabatur ad famosissi-*

mi latronis Dun nomine & sociorum suorum reformationem. Vide *Exartum.*

SARTATECTUM, unica voce, interdum *Sarta tecta*, disjunctis vocabulis. Glossæ Lat. Gr. *Sartatecta*: ὑποεραφαὶ, leg. ὑπορραφαί. Glossæ Gr. Lat. ὑπορράπτω οἰκοδομὴν, *substruo, resarcio.* ὑπορραφὴ, *plicatura, resarcinatio.* Gloss. MS. Reg. & Papias: *Sartatectum, restauratio templi, reparatio fabricæ. Sartum enim, consutum dicitur.* Gloss. MS. *Sartatecta, restauratio ædificii, vel interruptiones domus.* Catholicon parvum: *Sartatectum, vel sartitectum, Reparation de toit ou de temple.* Testamentum S. Remigii Remensis Episcopi: *Ita confirmo, ut Crusciniacus futuri Episcopi successoris mei obsequiis & sartatectis principalis Ecclesiæ deputetur.* Lex 3. Cod. Th. de Calcis coctorib. *Vehationis medietatem, quam sartis tectis jussimus deputari, separatim conveniet adscribi.* Capitularia Caroli C. tit. 6. c. 63. *Qui ex rebus Ecclesiasticis — sartatecta Ecclesiæ secundum antiquam auctoritatem & consuetudinem restaurare debent.* Charta an. 862. apud Doubletum p. 793. *Et pro sartatectis domorum atque operimentis*, &c. Capitula Walterii Aurelianensis Episcopi cap. 5. *Ut nullus sacrum vas, aut aliquid Deo sacratum loco pignoris dare præsumat: nisi causa redimendorum captivorum, aut in restauratione sartatectorum Ecclesiæ.* Ita usurpant Gregorius M. lib. 3. Epist. 19. lib. 4. Epist. 42. lib. 8. Epist. 1. lib. 12. Epist. 10. Anastasius in Vitis PP. pag. 117. 119. 121. 122. 127. 128. 131. 141. 142. 161. 206. Hugo Flaviniac. p. 164. Additio 4. Ludovici Pii c. 60. &c.

Sacritecta, pro *Sartitecta*, in Capitul. 6. an. 819. cap. 4.

SARTRINUM, Officina sartoris. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18. *Vestiarius sartrinum habere debet extra officinas claustri interiores, id est in tali loco, ubi seculares servientes, si opus fuerit, possunt admitti.* Sartores *Sartres* vocant Occitani.

SARTUM. Vide *Exartus.*

SASIO, *Sasire.* Vide *Saisire.*

SASSINAMENTUM. Vide *Saisire.*

SASSO. Charta an. 1211. apud Ughellum to. 1. part. 1. p. 785. *Piscariam & piscatores Fundani Episcopatus, & pisces piscariæ, & partem de sassone non capiemus, nec capi faciemus.*

SATELLES, in Glossis Gr. Lat. Βασιλικοῦ σώματος φύλαξ. Alibi: δορυφόρος, *Satelles.* Annales Francorum Fuldenses an. 880. *Normanni superiores existentes, duos Episcopos — & duodecim Comites his nominibus appellatos — occiderunt. Præterea 18. Satellites Regios cum suis hominibus prostraverunt, quorum ista sunt nomina*, &c. Ubi *Satellites* videntur fuisse Palatini proceres, dignitate tamen Comitibus inferiores, sed quibus alii suberant: adeo ut Regii corporis custodiæ præfectos fuisse liceat conjicere, eosque quos hodie *Capitaines des Gardes* dicimus. Vide Gaufredum Vosiensem in Chron. 1. part. cap. 73.

Satelles, Vassallus minoris dignitatis. Fulbertus Carnot. Epist. 84. *Si ergo de justitia, de pace, de statu regni, de honore Ecclesiæ vultis agere, ecce habetis me parvum satellitem pro viribus opitulari paratum.* Epist. 123. *Est etiam Comiti nostro G. satelles fidelissimus & familiarissimus.* Vide Guibertum Epist. 11.

Satelles, qui feudum *Serjanteriæ*, ut aiunt, possidet, quod *Satellitio*, dicitur, in Charta Roberti Comit. Mellenti in Tabul. Leprosariæ Pontis Audomari: *Petrus filius Thomæ satellitis — hujus autem conventionis me plegium constituit erga prænominatos fratres P. & satellicionem suam erga me inde in plegio posuit.* Vide *Serjanteria.*

SATIL, Pondus duorum sextariorum, apud Saladinum de Ponderib.

SATIO, Tempus sationis, unde Gallis, *Saison*, pro quavis anni tempestate. Virgilius:

Vere fabis satio.

Charta Roberti Regis Fr. an. 1028. ex Tabulario Abbatiæ Colombensis: *Et super Castrum terrâ arabilis, quantum possunt tria boum culturare omni sationi*, &c. apud Duchesnium in Probat. Hist. Brecensis p. 5. *Satio hibernatica & estivatica*, sæpe in Tabul. S. Remigii Remensis: *Arat ad hibernaticam sat. map, 1. continentem in longitudine perticas 40. in lat. perticas 4. ad estivaticam similiter.* Rursum: *Possunt ibi seminari inter ambas sationes de anno modii centum. Dessaisonner les bois ou les estangs*, in Consuetud. Bituric. tit. 5. art. 46. extra tempus consuetum aut silvam cæduam cedere, aut stagna expiscari.

Sationalis terra, Sationi idonea, cui opponitur *vineis consita*, in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis an. 1186. ch. 99.

Seisonum, ex Gallico *Saison.* Ingulfus p. 852. *Cum communa pasturæ pro omni genere animalium omnibus saisonis.*

Seso. Extenta manerii de *Garringes*: *Debet operare in qualibet septimana à festo S. Michaëlis usque ad gulam Augusti, quolibet die operabili unum opus, precium operis ob. quadr. & à festo S. Petri ad vincula usque ad festum S. Michaëlis unum opus in qualibet die operabili, 1. den. ob. excepta sesone hiemale.* Infra: *ad sesonem Quadragesimæ.*

SATIONALIA, Agri sationi idonei: *Sementiva.* Jo. Sarisberiensis lib. 1. Policrat. cap. 4. *Illis, ut pascua augeantur, prædia subtrahuntur, agricolis sationalia.*

SATIRUS. Charta Pontii Comitis Tolosani an. 936. apud Catellum p. 89. *Et tallias, & omnes actus, & seguis, & justitias, & omnes satiros, & leudas, & persultras, & venationes*, &c.

SATISAGERE, Satagere. Lucifer Calaritanus ad Constantium lib. 2. *Conspicis quia si te hæretico satisagente damnarem innocentem, tecum essem futurus in gehennam.* Chron. Reichersperg. an. 317. *Præterea satisagebat, ut omnes qui ante se fuerant, tyrannos crudelitate superaret.*

SATISFACERE, Excusare: *Satisfactio*, Excusatio. Gloss. Gr. Lat. ἀπολογία, *Excusatio, purgatio, satisfactio.* S. Ambrosius serm. 46. *Ergo Petrus prorumpit ad lacrymas, nihil voce precatus. Invenio quod fleverit, non invenio quod dixerit. Lacrymas ejus lego, satisfactionem non lego. Rectè sanè Petrus flevit & tacuit, quia quod defleri solet, non solet excusari; & quod defendi non potest, ablui potest.* Hist. Miscella in Mauricio an. 14. *Itaque Romani hoc audito, ad tyrannidem vertebantur. Prætor verò timens satisfaciebat militibus, hoc verum non esse*, &c. Ubi Theohpanes habet ἀπολογεῖ.

Satisfactio, Compensatio. Concilium Wormatiense c. 60. *Si servus absente vel nesciente domino suo, Episcopo autem sciente quod servus sit, Diaconus aut Presbyter fuerit ordinatus, ipse in Clericatus officio permaneat: Episcopus tamen eum Domino duplici satisfactione persolvat.* Infra: *Simili recompensatione teneantur obnoxii.*

Satisfacere, Satisdare. Hincmarus Remensis apud Flodoard. lib. 3. cap. 26. *Illi Ecclesiam dabo, & tunc illum ordinabo, si mihi talis Clericus satisfactionem fecerit, quod nullum pretium inde donaverit.*

SATNICUS, apud Hungaros & Croatos, dicebatur qui præerat regioni, quæ centum armatos dare poterat. Horum loco successere *Knezi*, quod idem quod Comites significat. Jo. Lucius lib. 6. de Regno Dalmatiæ cap. 1.

SATRAPA. Chartam Æthelredi Regis Angl. post Duces subscribunt aliquot viri nobiles, cum hoc titulo, *Satrapa Regis.* Quæ appellatio eadem est fortè quæ *Ministri.* Vide in hac voce.

SATUM, *Genus mensuræ juxta morem provinciæ Palæstinæ, unum dimidium modium capiens: cujus nomen ex Hebræo sermone tractum est. Satum verò apud eos nominatur sumptio vel elevatio: eò quòd metitur eandem mensuram, sumat, vel levet. Et est aliud Satum mensura sextariorum 22. capax quasi modius. In 17. Gen. dicitur, Accelera, tria sata farinæ similæ, commisce, & fac subcineritios pa-*

nes. Jo. de Janua. Vide Numer. 5. 15. 1. Reg. 25. 18. 2. Paralip. 2. 10. Matth. 13. 33. Luc. 13. 21. Gloss. Gr. MS. Reg. cod. 1673. Σάτα, κάμηλα, τὰ μόδια. Aliud cod. 2062. Σάτη, μόδιος, κάμηλος.

SATURATIM, *Adfatim*, κατακόρως, in Gloss. Gr. Lat.

SATYRICI. Eckeardus Jun. de Casib. S. Galli cap. 1. *Saltant satyrici, psallunt symphoniaci.* Ubi *satyrici* dicuntur Ludiones, histriones, & mimi. *Sunt enim Satyri leves, ludificantes, derisores, saltores*, Balbo in Catholico. Gloss. Græco-Lat. Σατυρισὴς, ὁ σκηνικὸς, *ludio*. Gloss. Gr. MS. Reg. cod. 1673. Σάτυρος, χορευτής. Papias: *Setiger, jocularius.* Adhibitos Satyros in Latinis fabulis testatur hic versus apud Marium Victorinum:

Agite, fugite, quatite Satyri.

Præterea in pompa triumphi Satyros, seu Σατυριστὰς jocularia dicta effudisse autor est Dion. Halicarn. lib. 7. Hinc διασατυρίζειν, pro παίζειν, apud Lacones, ut est apud Hesychium.

SAVANUM, idem quod *Sabanum*, apud Apicium lib. 5. cap. 1. 5. 6. 7. c. 6. Vide *Sabanum*.

SAUCIOLUS. Vide *Atrium*.

SAUCUNCULUS. Fragmentum Petronii p. 55. *Habuimus tamen in primo porcum, poculo coronatum, & circa saucunculum, & gizeria optimè farta*, &c.

SAVILUBRIS. Glossæ Pithœanæ: *Savilubris, artibus. Savilubre, artificio.*

SAVINA. Charta Ricardi Reg. Angl. apud Sammarth. in Archiep. Turonens. *Et foagium de Maumine, & unam savinam mellis, cum vasis quæ dicuntur Costarez.* F. *Saumam*. Vide in *Sagma*.

SAVIRUM, Scientia, Gallis *Savoir*, ex *sapere*. Sacramentum fidelitatis in Capitul. Caroli C. tit. 13. *Ego Ill. Karolo Hludouvici & Judith filio ab ista die inante fidelis ero secundum meum savirum, sicut francus homo per rectum esse debet suo Regi.* Sacramentum lingua Romana Ludovici II. apud Nithardum lib. 3. an. 842. *In quant Deus savir & podir me dunat.* id est, *quantum mihi Deus scire & posse donaverit*, ut est in Annalib. Francor. Fuldensib. an. 860. seu in Pacto Caroli & Henrici Regum an. 921. *Secundum meum scire ac posse.* Vide *Sapere*.

SAULSCOT, Saxonicè ꞅaplꞅceat, i. animæ symbolum, & ita dicebatur, quoniam sepultura pendebatur. Pecunia sepulchralis, nummus scilicet, effosso tumulo, in subsidium animæ Sacerdoti pendendus, al. *Soulscot*. Vide Leges Canuti part. 1. c. 13. & Concilium Ænamense.

SAUMA, *Saumarius*. Vide *Sagma*.

SAUMATINUS. Vide *Submanicatus*.

SAUNARIA. Vide *Salinaria*.

SAURA. Chronicon Fontanellense p. 246. *Ad infirmorum curam mansionilem, qui dicitur Bothmeregus, & quantumcumque decet sauram, id est de porcis, mutones, berbices, pullos, ova — concessimus.* Legendum videtur *staurum*. Vide in hac voce.

SAURARIUM. Charta an. 1222. in Tabul. S. Dionysii: *De aliis autem ingeniis ad piscandum, scilicet de saurario ad crocham, de saurario cum * de retibus ad ableias, de mucetis, & escronellis contra juramentum eorum dicere non audemus.*

SAURATUS. Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 77. de Nuceria Italiæ oppido: *Unde locum ipsum, cum in diœcesi Salernitana tunc extitit, quidam subsannative Miseriam sauratæ, quod lingua vulgari stultæ, vel tædiosæ sonat, diœcesis appellabant.*

SAURES, *Saurices*. Gloss. Isid. Lexicon Gr. MS. cod. 2062. Ἀσκαλαβῶ, τὸ ζωΐφιον ἐοικὸς σαύρᾳ, ἐν τοῖς τοίχοις ἀνέρπον, ἢ καὶ ὁ Ποντικὸς, καὶ ἡ Νυμφίτζα.

SAURINUM. Epistola Gogonis 16. inter Epistolas Francicas Freheri & Duchesnii: *Ergo dum scientiam nostram falsis laudibus adornatis, & parentali affectu ostenditis, & magistra institutione inscium castigatis: quatenus illum possitis ad verum provocare praconium, qui vestris cupit indiciis parere per meritum. Et quamlibet circa saurina nemorum succisa purgetis, nostra quoque pectora sermone dialectico aperuistis.* Ita præferre codd. MSS. monent editores. Vide *Saura*.

SAURUS, *Sorus*, Galli *Sor*. Vox in Falconaria venatione notissima, in qua *falco saurus* dicitur anniculus, & primarum pennarum, quæ coloris sunt, quem *Sor* nostri dicebant. *Le Roman de Vacce* MS.

Chevaus ont gaiangniès blans, bauçens, & sors.

Le Roman de Roncevaux MS.

Les chevax bochent bruns & brauçens, & sor.

Infra:

Et Laugalie sist sort un cheval sor.

Le Roman d'Aubery MS.

Et tant destrier bai & sor & bausant.

Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte venandi cap. 54. *Eadem avis dum habet plumas & pennas sauras seu primas*, &c. Cap. ult. *Plumagium autem saurum, seu non mutatum, differt à mutato, in eo quod generaliter plumæ & pennæ post mutam sint meliores & alterius coloris*, &c. Lib. 2. cap. 8. *Quas pennas primo anno suæ nativitatis, in quo dicuntur sauræ, semel mutant*, &c. Denique cap. 23. *Sacri, dum dicuntur sauri, hoc est antequam sint mutati*, &c. Petrus de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 3. de accipitr. *Secundi meriti est is, qui postquam de nido volavit, captus fuit, raro consuevit antequam pennas in feritate mutaret, qui vocatur sorus.* Verba quæ mendo non carent, sic reddidit vetus ejus Gallicus interpres: *Et celui qui a volé, & (esté) prinsd epuis, avant qu'il ait mué ses pennes en cruauté, n'est pas si bon, & est appellé sor.* Guill. Tardif Lector Caroli VIII. Regis Franc. in *Falconaria*, cap. 15. *Sor est appellé à sa couleur sorette, celui qui a volé, & prins devant qu'il ait mué.*

SORUS. Bracton lib. 5. tract. 1. cap. 2. §. 1. *Per servitium unius asturcii sori, vel unius esparverii sori.*

SAUVAGINA. Vide *Salvagius*.

SAXA, Cultellus. Gotefridus Viterbiensis part. 15. p. 363.

Ipse brevis gladius apud illos Saxa vocatur,
Unde sibi Saxo nomen peperisse notatur.

Eadem ferè Engelhusius:

Quippe brevis gladius apud illos Saxa vocatur,
Unde sibi nomen Saxo traxisse putatur.

Saxones longis cultellis pugnasse autor est etiam Continuator Florentii Wigorniensis an. 1138. indeque genti datum nomen: *Mutato denique nomine, quæ ad id tempus Turingia, ex longis cultellis, sed victoriosis, postmodum vocata est non Saxonia, sed Anglico elemento Sexonia.* Neque aliter Lambertus Schafnaburgensis an. 1075. *Reliquam partem gladiis, qua bellandi arte plurimum excellit Saxonia, peragunt.* Et Fridericus II. Imp. in Epistola ad Saladinum, apud Rogerum Hovedenum p. 650. *In gladio ludens Saxonia.* A voce igitur *Saax*, & *Sahs* appellata Saxonia: ita enim Saxonibus dictus cultellus, gladius, de qua voce consulendus in primis Mericus Casaubonus in Tractatu de Lingua Saxonica p. 395. ubi Saxones inde dictos etiam contendit. Glossarium Lat. Theotiscum: *Semispathium, Sahs.* Witikindus lib. 1. de Gest. Saxon. *Fuerunt autem & qui hoc facinore nomen illis (Saxonibus) inditum tradant: cultelli enim nostra lingua Sahs dicuntur, ideoque Saxones nuncupatos, quia cultellis tantam multitudinem fudissent.* Eadem habet Albertus Stadensis an. 917. Istius etiam vocis notionem attigit Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 5. cap. 11 *Apud nos senioribus novacula qua pili raduntur, dicitur Sass, & habemus inde vulgare verbum Sassen, id est novacula cæsariem radere.* Præterea Gaufridus Monemuthensis lib. 3. cap. 3. *Commilitonibus suis præcepit, ut unusquisque longum cultrum intra caligas absconderet, & cum colloquium securius tractarent Britones, ipse eis hoc signum daret, Nimet oure saxas, (i. capite vestros cultros,) unde quisque paratus adstantem*

Britonem audacter occuparet.

Aliunde tamen, licèt minùs verè, Saxoniæ vocis etymon arcessunt alii, à *saxo* videlicet, seu *lapide*. Tidericus Langenius in Saxonia:

Restat laudanda Saxonia magnificanda,
A saxo dicta, gens Saxoniæ benedicta,
Est fortis, dura, gens bellica, vix ruitura.

Ita Roswitha de Gestis Odon. cap. 1.

Ad claram gentem Saxonum nomen habentem
A saxo, per duritiem mentis bene firmam.

Papias ex Isidoro lib. 9. c. 2. *Saxones dicti, quod sit dura & validissima gens.* Vide *Scramasaxus*, & Lexicon Runicum Olai Wormii in v. *Sax.*

SAXAROLI, Columbarum species, de quâ Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. c. 88. ubi veteri Gallico Interpreti *Cendrins*, seu Cinericii coloris dicuntur: Italis *Sassaivoli*.

SAXAGONUS, pro *Sexagonus*, seu Sexangulus: vox hibrida. Bromptonus: *Ibi quoque gignitur lapis saxagonus*, &c.

SAXORUM *veneratio*, Paganis consueta, interdicta in Concilio Agathensi c. 5. & lib. 7. Capit. Caroli M. lib. 7. c. 236. Vide *Petra*.

SAXISCUS. Anastasius Bibl. in Gregorio III. PP. *Id est gabathas aureas duas, alias saxiscas numero quinque.* In Gregorio IV. *Obtulit 3. gabathas saxiscas.* In Leone III. *Turibulum aureum exauratum unum, dextram saxiscam unam, coronas aureas 12.* &c. In Nicolao I. *Gabatham saxiscam de argento purissimo*, &c. Ubi Bulengerus: *Cur vocet saxiscas, ignoro, nisi si fortè quia imitantur conchulas illas & patinas, quæ in rupibus & antris reperiuntur.* Sed potior est conjectura, ita dictas ejusmodi gabatas, quod opere *Saxonico* elaboratæ essent: nam *Saxiscus*, dicitur pro *Saxonicus*. Bulla Benedicti VIII. PP. an. 1023. in Bullario Casinensi to. 1. pag. 7. *Nec non & calicem Saxonicum majorem, cum patera sua, quem Theodoricus Saxonum Rex B. Petro olim transtulerat.*

SAXELLUS. Vide *Vannus*.

SAZO, & *Sado*, Mensura agri apud Aquitanos. Charta anni 1273. in Regesto Homagiorum Aquitaniæ pag. 9. *Tenet ab ipso 7. sazones terræ & vineæ.*

Sado appellatur in Regesto Constabulariæ Burdegal. fol. 111. *Dedit sibi in dotem 7. sadones terræ ex una parte, & 9. regas terræ prope estatgium suum in franco allodio.* Occurrit ibi pluries.

SBADAGIUM. Vita S. Francæ Abbatissæ n. 42. *Cumque in os illius de aqua S. Franchæ fuisset injecta, non retinuit eam, sed enormiter projecit, quousque cum uno sbadagio compulsum fuit os ejus apertum stare.* Tanquam scilicet si oscitaret: est enim *Sbadaglio* Italis Oscitatio.

SBARALIUM, Repagulum, seu munimentum ad urbium & castrorum introïtus ex palis, & *barris*, quas Itali *Sbarras* vocant: unde *Sbaraglio*, de qua voce Academici Cruscani. Sanutus lib. 3. part. 12. cap. 21. *Fecit quoque plures mines, seu cuniculos respondentes ad terram novam, factam nuper ante turrem Maledictam, & ad Sbaralium, sive barbecanum Regis Hugonis, — & postea fecit approximare orificio fossarum boachiers multos — usque ad Sbaralium domini Odoardi.* Infra: *Et 8. die ejusdem mensis destruxerunt Sbaralium Regis Hugonis.*

SCABA, *scava*, Fossa. Tabularium Abbatiæ Conchensis in Ruthenis ch. 59. *Et dono similiter ut in Dordonia inter me & Monachos sanctæ Fidis faciamus scabam; & si ego non dedero medietatem operis scavæ sanctæ Fidis Monachis, si eam sine me fecerint, sit Monachis in dominio.* Vide *Calcare*.

SCABEA, pro *Scabies*. Paulus Warnefridus lib. 4. c. 47. *Post hæc fuit clades scabearum, ita ut nullus potuisset mortuum suum agnoscere propter nimium inflationis tumorem.*

SCABELLARE, *Decidere*. Ita Papias edit. at MS. habet *deridere*, quomodo fortè *se gaber* dicimus. Sed potior editi lectio: idem enim quod *Capellare*. Vide in hac voce.

SCABELLUM, Vide *Scamellum*.

SCABIEDO, pro *Scabies*, apud Folcardum in Vita S. Joannis Episcopi Eboracensis n. 2.

SCABINI, *Scabinii*, *Scabinei*, &c. Sic olim dicti judicum Assessores, atque adeo Comitum, qui vices judicum obibant. Capitulare 2. an. 805. c. 6. *De clamatoribus vel causidicis qui nec judicium Scabiniorum acquiescere nec blasphemare volunt*, &c. Capitulare 2. an. 813. c. 13. *Postquam Scabini eum* (latronem) *dijudicaverint, non est licentia Comitis vel Vicarii ei vitam concedere.* Lex Longob. lib. 2. tit. 52. §. 7. *Exceptis illis Scabinis qui cum judicibus residere debent.* Capitula Caroli M. lib. 4. c. 5. *Comes — ibi secum suos Scabineos habeant.* Charta Ludovici Pii in Chronico S. Vincentii de Vulturno pag. 687. *Quæ in præsentia Supponi Comitis, ac Benedicti, Hilpiani & Ansfredi Castaldorum cæterorumque Scabinorum — acta fuerant.* Vetus Notitia in Chronico Besuensi pag. 504. *Ante illustrem virum Hildegarnum Comitem, seu judices, quos Scabineos vocant, & quamplures personas qui cum eo aderant in Montiniaco villa, in mallo publico, ad multorum causas audiendas*, &c. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 62. §. 10. *In omnibus locis est judicium, in quibus judex sententialiter, hoc est per sententias Scabinorum judicabit.* Adde lib. 2. art. 12. §. 2. lib. 3. art. 26. §. 2. art. 29. §. 1. 2. & Wichbild Magdeb. art. 33.

Scabinos judiciis interfuisse, litesque dijudicasse, passim alibi legimus, in Lege Longobard. lib. 1. tit. 35. §. 1. 2. lib. 2. tit. 40. §. 1. 3. 5. tit. 42. tit. 52. §. 7. in Capitul. Caroli M. lib. 2. cap. 28. lib. 3. c. 31. 40. 48. lib. 6. c. 207. in Edicto Pistensi Caroli C. c. 6. in Chronico S. Vincentii de Vulturno pag. 691. in Chronico Besuensi pag. 505. S. Benigni pag. 414. in Tradit. Fuldensib. c. 98. apud Perardum in Burgundicis pag. 36. Meibomium in Notis ad Witikindum pag. 63. Goldastum in Chartis Alamann. c. 99. Hemereum in Augusta Viromand. pag. 121. &c.

Hos porro in mallis publicis septem ferè semper fuisse judicum Assessores docent Capitularia Caroli M. lib. 3. cap. 40. *Ut nullus ad placitum banniatur, nisi qui causam suam quærit, aut si alter ei quærere debet; exceptis Scabineis septem, qui ad omnia placita præesse debent.* Adde Legem Longob. lib. 2. tit. 42. §. 2. Capit. 1. ad Legem Salic. §. 17. & Hincmarum Opusc. 15. §. 14. Interdum ad duodenarium numerum, si tanti essent, esse jubebantur: sin autem, de melioribus hominibus Comitatus supplebatur numerus duodenarius, ut est in Capitulari 2. Ludovici Pii an. 819. cap. 2. Atque hi eligebantur à Missis dominicis, populi interveniente consensu, ut est apud eundem Hincmarum, in Capitul. Caroli M. lib. 3. c. 33. in Addit. 4. Lud. Pii c. 73. 75. & in Capitul. Caroli C. tit. 39. c. 9. 10. Unde patet *Scabinos* ex ipsis civitatibus ac provinciis, in quas mittebantur Comites ac Missi, delectos: ideoque *Judices proprios* appellari, quòd cives & incolæ eos sibi in judices eligerent. In Charta Balduini Comitis Flandriæ an. 1119. in Tabular. S. Bertini: *Insuper etiam pro quiete & pace Ecclesiæ judices proprios, quos vulgo Scabinos vocant, Abbas ibidem habebit.*

Scabinos etiamnum, judices urbanos, seu ædilitios, appellamus, Gall. *Eschevins*. Thomas Walsinghamus an. 1296. *Majores Flandriæ, qui Scabini dicuntur in villis.* Cujus quidem vocis etymon à Theutonico arcessunt viri docti, ex Glossario Theotisco Lipsii: *Scepeno, judex.* Hodie, inquit idem Lipsius, *Scepenen*, Scabini dicuntur. Kilianus: *Schepen, Judex, Senator, Decurio, Juratus, vulgo Scabinus.* Amerbachius à *Schaffer, Scasfen*, vel *Scaper*, Germanico deducit. Ii in plerisque civitatibus inquilini ac cives esse jubentur, & ex utroque parente civibus editi, quod Chenutius ob-

servavit in Antiquitat. Bituricensib. pag. 128. 129. Ita tradit Ælianus lib. 6. Var. cap. 10. Periclem legem tulisse, ut nemo ad Reipublicæ administrationem accederet, nisi qui utroque parente ἀςοῖς natus esset.

Scavini, in veteri Judicato an. 840. apud Sammarth. In Massiliensib. Episcopis.

Scabiones, in Charta Adalberonis III. Episc. Metensis an. 1056. apud Meurissium pag. 363. fortè pro

Scabiniones, ut præfert Charta Stephani Episcopi ejusdem Ecclesiæ an. 1126. pag. 403. & alia Haimonis Episcopi Virdun. an. 1023. in Tabulario S. Vitoni. Charta Henrici Episcopi Tullensis an. 1163. apud v. cl. Steph. Baluzium in Append. ad Capitul. Reg. Franc. n. 158. *Præter ministeriales, scilicet Villicum, Decanum, Scabinionem, & famulos Ecclesiæ feodatos*, &c. Hanc denique cum aliis subscribit *Richardus Scabinio*, qui ut videtur, hanc dignitatem ex feudo obtinebat.

Scaviones. Charta Henrici Imp. an. 1065. pro Monasterio S. Maximini Trevir. *Servitia quæ in quibusdam Curtibus Advocatis tribuuntur cum Villicis & Scavionibus accipere & non amittere debent vel vendere, quia ad hoc eis donantur, ut quidquid Abbati vel familiæ adversitatis contigerit, quantocius studeant corrigere.* Eadem habet Charta alia Henrici V. Imp. an. 1112. pro eodem Monasterio, apud Nicolaum Zyllesium.

Scapiones, in Charta Henrici Imp. an. 1004. in Metropoli Salisburgensi to. 2. pag. 22. *Ut nullus Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Schuldesio, Scapio, seu aliqua magna vel parva persona*, &c.

Eschivini, in Charta Communiæ Rotomagi & Falesiæ post Ordericum Vitalem pag. 1066.

Scabini Palatii, qui judiciis Comitis Palatii intererant, & cum eo judicabant. Chronicon S. Vincentii de Vulturno lib. 2. *Ille verò* (Hludovicus Pius Imp.) *misericordia motus, Adraldo Vicecomiti Palatii jussit ut resideret in judicio cum Agelmundo & Petro Scabinis Palatii, & ipsius Abbatis postulationem adimplerent.* Charta Caroli Simplicis apud Miræum in Notitia Eccles. Belgii pag. 87. & in Donationib. Belgicis lib. 2. c. 18. *Judicio Scabinorum Palatii nostri*, &c.

Scabinagium, Collegium Scabinorum: *Eschevinage* in Consuetud. Remensi art. 178. 173. Bononiensi art. 99. Insulensi, Peronensi, & aliis. Charta Ferrandi & Joannæ Comitum Flandriæ, apud Buzelinum lib. 3. cap. 16. *Nos dilectis & burgensibus nostris de Duaco concessimus scabinagium de anno in annum perpetuo habendum*, &c.

Scabinium, eadem notione. Ægidius de Roya an. 1450. *Mandavit quod non renovaretur scabinium Scabinorum nisi de mandato speciali ejus.*

SCACI, *Scacci*, & *Scachi*, seu *Scaccorum* ludus, *le jeu des Echecs*, sic appellatus à voce Arabica vel Persica *Scach*, quæ Regem sonat, quod præcipua Scaccorum, uti vocant, persona, Rex sit, quod à nobis observatum in Notis ad Joinvillam p. 59. & ad Alexiadem p. 383. 384. quamquam non desunt, qui à Germanico *Scach*, i. latro, de quo mox, dictum putant, ut sit *latrunculorum* ludus, quem eundem esse cum ludo scachorum viri docti existimant, ex Ovid. *Sive latrocinii sub imagine calculus ibit*. Salmasius verò ad Hist. Aug. p. 459. ait *Scachios* Italos & Gallos hodie vocare ludum latrunculorum, voce à *calculis* detorta. Hunc expende si lubet. Robertus Monachus lib. 5. Hist. Hierosol. p. 51. *Aleæ, scaci, veloces cursus equorum flexis in frenum gyris non defuerunt.* Petrus Damian. lib. 1. Epist. 10. *Venatus, aucupium, alearum insuper furiæ, vel scachorum, quæ nimirum de toto quidem sacerdote exhibent mimum.* Et mox: *Ille autem ex diversitate nominum, defensionis sibi faciens scutum, ait: Aliud scachum esse, aliud aleam. Aleas ergo auctoritas illa prohibuit, scachos verò tacendo concessit*, &c. Historia Translat. S. Stremonii in actis SS. Benedictinorum sæculo 3. *Ubi pro reverentia B. Martyris plurima reliquit insignia, scilicet scachos crystallinos, & lapides pretiosos, & auri plurimum.* Edit. *cachos*, ubi *caucos* emendat vir doctissimus; sed vox *scachos*, magis arridet. S. Bernardus in Exhort. ad Milites Templi cap. 4. *Scacos & aleas detestantur.* Matth. Westmonaster. an. 1106. *Liceret etiam ei ad scaccos & aleas ludere.* Odo Episcopus Parisiensis in Præceptis Synodal. §. 29. *Ne* (Clerici) *in suis domibus habeant scaccos, aleas, vel decios, omnino prohibetur.* Vide Acta S. Quirini Mart. lib. 1. n. 5. Pseudo-Ovidius lib. 1. de Vetula:

> *Est alius ludus scacorum, ludus Ulyssis,*
> *Ludus Trojana quem fecit in obsidione,*
> *Ne vel tæderet proceres in tempore treugæ,*
> *Vel belli, si qui pro vulneribus remanerent*
> *In castris: ludus qui castris assimilatur,*
> *Inventor cujus jure laudandus in illo est,*
> *Sed caussam laudis non advertunt nisi pauci.*

Infra, de scacorum personis:

> *Sex species saltus exercent, sex quoque scaci,*
> *Miles, & Alphinus, Roccus, Rex, Virgo, Pedesque,*
> *In campum primum de sex istis saliunt tres,*
> *Rex; Pedes, Virgo: Pedes in rectum salit, atque*
> *Virgo per obliquum, Rex saltu gaudet utroque,*
> *Ante retroque tamen tam Rex quam Virgo moventur,*
> *Ante Pedes solum; capiens obliquus in ante,*
> *Cum tamen ad metam stadii percurrerit, extunc*
> *Sicut Virgo salit, in campum verò secundum*
> *Tres alii saliunt, in rectum Roccus, eique*
> *Soli concessum est ultra citraque salire.*
> *Obliquè salit Alphinus, sed Miles utroque*
> *Saltum componit.*

Sed & observo personas scacarii *familiam* vocari in Aresto Paris. 9. Maii an. 1320. *Item unum scacarium de jaspide & calsidonio cum familia, videlicet una parte de jaspide, & alia parte de cristallo. Le Roman de Parise la Duchesse* MS.

> *Puis aprist il as tables & à Eschas jouer.*

Infra:

> *Et si nos mostreras des Eschax & des dez.*

Jacobus Hemricurtius in Speculo Hasbanico pag. 6. *Jower aux Eskas & ez Tables*, &c.

Scacarium, vel *Scaccarium*, Tabula in qua *scacis* luditur, alternis quadris albi ac nigri coloris distincta, vel ludus ipse scacorum, nostris *Eschiquier*. Nicolaus Trivettus in Chronico an 1273. *Ludo scacarii intentus.* Liber de Miraculis S. Fidis cap. 19. *Tabulam scacorum ibi pendentem*, &c. Thwroczius in Carolo Rege Hungar. cap. 97. *Et una tabula pro scacis mirabili.* Hinc eadem nomenclatura donatæ tabulæ, similibus tesserulis aut quadris diversi coloris variegatæ. Matthæus Paris & Bromptonus de Coronatione Ricardi I. Regis Angliæ: *Et post illos veniebant sex Comites portantes unum Scacarium, supra quod posita erant insignia regalia & vestes.* Idem Bromptonus p. 1245. *Pelves, utres, & scacaria, ollas argenteas, & candelabra*, &c.

Scacarium etiam appellatum olim in Normanniæ Ducatu, suprema Curia, in qua appellationes ab inferioribus judicibus supremo jure dijudicabantur. Vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. part. 5. distinct. cap. 7. *L'en apele Eschequier assemblée de hautes justices ausquiex il appartient à corrigier & à amender ou à fere amender tout çen que les Baillis & les autres meneurs justiciers ont malement jugié, & doivent rendre à chescun son droit sans delai, & tient à bien poi aussi grande fermeté comme de la bouche du Prince, &c. Nous apelon solempnel jugement çen qui est jugié par acort en plein Eschequier*, &c. Matth. Paris an. 1231. *Proposuit etiam quod Episcopi quidam ejus suffraganei, neglecta pastorali cura, sedebant ad scaccarium, laïcas causas exercentes, & judicia sanguinis exercentes.*

Bina autem singulis annis tenebantur *Scacaria*, primum ad Pascha, alterum in festo S. Michaëlis. Statutum Philippi Pulchri pro reformatione Regni an. 1302. art. 51. *Præterea propter commodum subditorum*

nostrorum, & expeditionem causarum, proponimus ordinare, quod duo Parlamenta Parisius, & duo Scaccaria Rotomagi, Diesque Trecenses, bis tenebuntur in anno. Utriusque Scacarii passim mentio fit in veteribus Chartis Vide Monasticum Anglic. to. 2. p. 90. 450. &c. Aresto an. 1279. *pronuntiatum fuit quod Episcopi Normanniæ non tenentur venire ad Scacaria, nisi sponte venire voluerint vel fuerint ex parte Regis mandati*, in Regesto Parlam. B. fol. 52. Erectum porrò fuit postmodum *Scacarium* Normanniæ in Parlamentum Rotomagi. Vide to. 2. Monastici Anglic. p. 995.

Scacarium, apud Anglos variè sumitur: interdum enim, & propriè dicitur Curia in qua res fisci pertractantur, ut autor est Cowellus: in aula scilicet Westmonasteriensi, ubi de rebus & reditibus fiscalibus Barones quatuor definiunt, *The Eschecquer*, vel *The cherker*. Fleta l. 2. cap. 25. *Habet etiam Rex Curiam suam & justitiarios suos in Scacario apud Westmonasterium residentes, cujus loci Capitalis est Thesaurarius, — ipse namque principaliter oneratur de omnibus loca scacariorum tangentibus, & præcipuè de exitibus, receptis, & compotis omnium ibidem computantium.* Matth. Westmonast. an. 1209. *Amotum est Scacarium à Westmonasterio usque Northamptonam per Regem, in odium Londoniensium, usque ad Natalem.* Thomas Walsinghamus an. 1305. *Cumque venisset Eboracum, jussit sessionem justitiariorum, qui dicuntur de Banco, & Scacarium, quæ jam septennio manserat Eboraci, Londonias ad antiquum locum transferri.* Neque tantùm de rebus fiscalibus cognoscunt Scacarii Anglici judices, quos *Barones scacarii* vocant, sed etiam de feodis, juribus, & libertatibus regni: præterea de *querelis conquerentium de Vicecomitibus, Escaëtoribus, Ballivis, & aliis ministris Regis præsentibus existentibus, de personalibus injuriis civilibus, præterquam de falsis judiciis*, ut est in Fleta lib. 2. c. 27. §. 4. ubi varii *officiarii Scacarii* recensentur, de quorum officiis ac muniis agit, nempe, *Thesaurarius, Cancellarius, Barones scacarii, Clericus Regis, duo Camerarii, Constabularii, & Marescalli, Clerici scriptores rotulorum, Miles argentarius*, &c. Sed & idem autor Fletæ docet *Scacarium* istud Anglicum bis in anno teneri, in Paschate, & festo S. Michaëlis, quo tempore Vicecomites computa sua reddere tenentur: de quibus Glanvilla lib. 7. cap. 10. & Statuta Roberti III. Regis Scotiæ cap. 26. Vide *Barones Scacarii*, & quæ observat Watsius ad pag. 278. Matthæi Paris.

Scacarium, iisdem Anglis pro ipso fisco seu ærario regio interdum sumitur, quod ærarium Regis Angliæ in eadem æde, ubi judices scacarii consident, asservetur, ut docet Fleta lib. 2. cap. 27. Bromptonus an. 1175. *Et ibi ipsi Reges redditum mille marcarum argenti ad scacarium Angliæ recipiendum, quem prædicto Comiti dederant, cartis suis inde sibi confectis, plenariè confirmarunt.* Matth. Paris an. 1242. *Et dedit illis quolibet anno de Scacario suo percipiendas, uni 500. alii 60. marcas.* Monasticum Anglic. to. 2. pag. 558. *Similiter si aliquis hominum suorum sit amerciatus erga nos, vel ballivos nostros, pro quacunque causa vel delicto, vel satisfacto merciæ, & merciamenta pecuniæ sint collecta, & in una bursa ad Scacarium nostrum portata*, &c. Adde p. 812. Fletam lib. 2. cap. 24. §. 2. Littletonem sect. 153. &c.

Scacarium Judæorum. Charta Henrici III. Regis Angliæ apud Spelman. *Rex de communi consilio attornavit Ric. de Villi Mag. Alexandrum de Dorset, & Eliam de Cuminges ad Scacarium Judæorum custodiendum, & omnia negotia quæ ad illud pertinent tractanda per Angliam, sicut fieri solebat tempore de Warenna, Thomæ de Newill, & Galfr. de Norwico.*

Jam verò unde *Scacarii* nomenclatura Normannicæ juridicæ, & Anglicæ rationum seu fiscali Curiæ indita sit, variæ sunt scriptorum sententiæ, quarum pleræque vix arrident. Quis enim cum Terrieno ad Consuetud. Normannicam lib. 15. cap. 1. Normannicam Curiam dictam velit, quod in judiciis actor reum, vel è contra reus actorem *matet*, ut fit in scaccorum ludo? Aut cum Nicodio, quòd Curia juridica variis constet personis seu judicibus, ut scacorum ludus? Neque alii à Germanicis vocibus etymon probabiliori conjectura arcessunt: Pithœus & Chopinus lib. 2. de Doman. tit. 15. n. 2. à *Schichen*, mittere, quod Scacarii judices à Principe mitterentur *ad justitias faciendas*, ut Missi Dominici: Spelmannus, Watsius & Somnerus, à *Schats*, Thesaurus, ex quo *Scatarium* scribendum censuit Polydorus Virgilius: alii à *Schaeken*, quod est rapere, inquit Somnerus, quia fisci est rapere; denique ab Anglo-Saxonico ꞅcaꞅa symbolum, impositio, taxatio. Sed hæ, inquam, etymologiæ nimis à vero absunt.

Longè sanè probabilior videtur sententia, *Scacarium*, Normannicum præsertim, nomen accepisse à loco seu ædificio publico, in quo judicia suprema exercebantur, ita nuncupato, quod ejusdem pavimentum tesserulis quadratis diversicoloribus instratum esset, tabellæ instar, in qua scacorum ludo luditur, quod *Scacarium* perinde appellamus, uti supra docuimus, quomodo vocem hanc usurpari observare est in Necrologio Ecclesiæ Carnotensis 8. Id. Jan. *Scacarium de auricalco & marmore in pavimento chori de proprio fecit.* Vel certè à mensa cui adsidebant judices, à qua *Scacarium* Anglicanum denominatum testatur Gervasius Tilesberiensis: *Scacarium*, inquit, *tabula est quadrangula, quæ longitudine quasi decem pedum, & quinque latitudine ad modum mensæ circumsedentibus apposita, undique habet limbum latitudinis quasi 4. digitorum. Supponitur* (f. superponitur) *Scacario pannus in termino Paschæ emptus, non quilibet, sed niger, virgis distinctus, distantibus à se virgis, vel pedis, vel palmæ spatio.* Hasce tabulas respexit vetus Poëta MS. in Poëmate cui titulus, *Le Roman de la Violette*:

> *Car par mon chief miaux ne requier,*
> *Qui mil mars sur un Eschaquier*
> *Ne metroit, ne prendroit mie*
> *Par si que fausist l'escremie.*

Scacarium verò virgulis distinctum exhibet Tilesberiensis, quomodo olim etiam erant, ut & hodie alvei lusorii, duodecim scilicet virgulis ex utraque parte sibi invicem oppositis ac respondentibus. Ejusmodi alveum veterum describit Gruterus 1049. 1. quem multis docteque suo more explicat Salmasius ad Hist. Aug. p. 467. licèt inscriptionem haud omnino perceperit, uti in Dissertatione de Imperatorum Constantinopolitanorum numismatibus docemus. Scribit in Aspilogia Spelmannus, hujusmodi tabulas memoriæ subministrandæ gratia Trapezitas seu Mensarios olim habuisse. Sed an Scacarium Rotomagense seu Normannicum de rebus fiscalibus cognoverit, addubitari potest: tametsi sequiori saltem ætate id videatur innuere Guillelmus Nangius in Chronico an. 1292. scribens apud Rotomagum propter exactiones, quas *Malam toltam* vocant, *contra Magistros Scacarii Regis Franciæ ministros minorem populum insurrexisse, & domum collectoris pecuniæ infrinxisse, ac denarios collectos per plateas dispergentes, in urbis castello Magistros Scacarii obsedisse.*

SCACH, *Scachus*, Latrocinium, vox Germanica. Lex Longob. lib. 2. tit. 55. §. 37. *De furto aut schaco, si ultra 6. solidos fuerit, similiter ut per pugnam veritas inveniatur præcipimus.* Decretum Ottonis II. Imp. apud Goldastum to. 3. Constitut. Imperial. p. 310. *De furto, vel schalco, si ultra 6. solidos fuerit, similiter ut per pugnam veritas inveniatur præcipimus.* Leg. *Scaco*: nam *Schalc*, in Glossario Theotisco Lipsii servum sonat. Charta MS. Ludovici Imp. an. 1329. pro Monetariis Papiensib. *Excepto homicidio, raptu virginum, robaria seu scacho, quibus casibus teneantur subire suorum judicum examen & judicium.*

Scachator, Latro. Capitula Caroli C. tit. 12. §. 13. *Ego illi. adsaliturum, illud malum quod Scach vocant, vel*

tesceiam non faciam, nec ut alius faciat consentiam: & si sapuero qui hoc faciat non celabo; & quem scio qui nunc latro aut Scachcator est, vobis Missis Dominicis non celabo, ut non manifestem.

SCADENTIA, *Scaditio*. Vide *Excadentia*.

SCÆVITAS, *Iniquitas*. Glossæ Isid.

SCÆFA, Vas culinarium. Fortunatus lib. 6. Poëm. 10. de Coco:

Cui sua sordentem pinxerunt arma colorem,
Frixuræ, cucumæ, scafa, patella, tripes.

SCAFALDUS, Tabulatum altius eductum, theatrum, Gallis *Eschafaud*. Historia Translationis S. Bertiliæ Virg. n. 19. *Erectus fuit quidam scafaldus in Curia B. Amandi, apud Mareolum, cortinis, tapetis — ornatus, quem Pontifex venerandus ascendit &c. eleganti sermone ad populum facto. Le Roman de Garin:*

Fromont troverent devant l'huis del moutier,
Ou il fesoit les eschaufaus drecier,
Por les grans portes quasser & trebuchier.

De vocis etymo vide conjecturam nostram in Notis ad Joinvillam p. 70.

SCAFFA, *Scaffia*. Vide *Scapha*.

SCAFONES. Innocentius III. PP. lib. 1. Epist. p. 29. edit. Colon. de Canonicis Regularibus: *Cortibaldum insuper, subaros quoque in hyeme, sotulares habeant in æstate, caligas tam lineas quàm laneas; & scafones similiter habeant duplicatos, capas nigras singuli de mantellario* &c. Regula Ordinis Canonicorum S. Marci de Mantua, in Regesto Alexandri IV. PP. anni 7. ex Bibl. Regia: *Item duo femuralia, duo caligæ laneæ, & quatuor lineæ sine pedulibus, quatuor scuffones,* (sic) *& duo subtellares, & duo bottæ filtratæ,* &c. Italis *Scuffione*, est major *Coiffia*: sed hic *Scaffones*, vel *Scuffones*, pedes spectare videntur.

SCALA, vox variæ notionis apud scriptores mediæ ætatis. Est enim

Scala, apud nostros, una ex altioris, uti vocant, justitiæ, seu supremi dominii, notis. Scala quippe pro criminum quorundam aut malefactorum punitione erigitur intra dominorum, qui jus gladii habent, jurisdictionem aut districtum, quam ascendere coguntur rei, qui ejusmodi pœna mulctantur, ut universæ plebi expositi, infamiæ notam subire cogantur. Concilium Turonense an. 1236. c. 8. de his qui binas nuptias contrahunt: *Firmiter injungentes, quod si qui reperiantur talia perpetrasse, nominatim denuntientur infames, & in scala ponantur, postea publicè fustigentur.* Idipsum statuitur de sortilegis cap. seq. Aresta an. 1259. ex 1. Regesto Parlam. f. 13. *Monachi posuerunt quandam scalam pro juratoribus.* Consuetudines Nicosienses c. 20. *Faciemus capi, verberari, & poni in scala, demum in carcerem detrudi,* &c. *Perjurum stridare in scala*, in libro Promissionis mal. ficii c. 26. inter Statuta Veneta, id est proclamare publicè perjurum. Prostat etiamnum in urbe Parisiensi Scala ejusmodi, quam *Scalam Templi* appellant, quod fuerit Templariorum olim, nunc verò Hospitalariorum Parisiensium supremæ justitiæ nota. De hujusmodi Scalis agunt non semel Consuetudines Franciæ municipales, Altisiodor. art. 1. Senonensis art. 1. & 2. Burbonensis art. 1. 2. Trecensis art. 126. Nivern. cap. 1. art. 15. Silvanect. art. 106. Lotharing. tit. 6. art. 2. & Edictum S. Ludovici, ut videtur, contra blasphematores, in quo de pœna & mulcta iis indicta hæc habentur: *Et se il estoit si pauvre que il ne peut payer la peine dessusdite, ne eust autre pour lui qui la vousist payer, il sera mis en l'Eschiele l'erreure d'une lieue, en leu de nostre Justice, où les gens ont accoustumé à assembler plus communement, & puis sera mis en prison par six jours, ou par huit au pain & à l'eau.* Addo veterem Inquestam ex Tabulario Monasterii S. Maglorii Parisiens. *Ledit Abé fist lever une Eschiele en la ville de Mourcent en signe de haute Justice,* &c. Joannes Abbas Laudunensis in Speculo Historiali MS. lib. 11. c. 79. *Et la fut baillié à l'Evesque de Laon, & par jugement fut mis en l'Eschiele, & monstré à tout le peuple par trois fois.* Vide Gallandum de Vexillis Francicis pag. 27. & Notas nostras ad Joinvillam p. 106.

Scala, pro urbis regione, apud Montpelienses. Conventio inter Episcopum Magalonensem & Consules Montipessulanos an. 1216. 6. Id. Febr. *Et tunc 12. existentes Consules coadunatis sibi in electione facienda 7. aliis viris, uno videlicet de unaquaque scala, eligent 12. viros de Montepessulano laude & honestate præclaros.* Occurrit in Charta alia an. 1267. Id. Febr. in 30. Regesto Tabularii Regii ch. 143. ubi agitur de electione Consulum Monspeliensium. Vide Privilegia Ecclesiæ Hamburgiensis pag. 190. & Jacobum de Vitriaco in Hist. Orientali p. 1126.

Sedere ad scalam dicitur Monachus qui cum aliis in refectorio sedet, in veteri Scheda MS. Corbeiensi de Mensa Abbatis: *Habet Eleemosynarius in quolibet anniversario Abbatum 2. panes, 2. mensuras vini, ac de omnibus missis duplicem missum, tamquam si esset vivus, & sedens ad scalam, sive ad mensam.* Occurrit ibi pluries.

Scala, Patera, Longobardis, ut scribunt Paulus Warnefridus de Gestis Langob. lib. 1. c. 27. Isidorus lib. 20. c. 5. & Papias in verbo *Vasa*. Vincentius Belvac. lib. 31. c. 150. *Habebat autem Soldanus 40. bigas oneratas loricis, exceptis scalis argenteis & vasis ad bibendum miræ magnitudinis.* Etiamnum Theutones *Schaele* pateram, seu scyphum vocant, ut autor est Kilianus. Glossæ Isonis Magistri ad Prudentii Apotheosin: *Cymbia poculorum genera, nayf, schalen.* Vide Rhenanum lib. 1. Rer. German. p. 73. & lib. 2. p. 113. Neque fortè aliter vox hæc sumitur in Charta Sisnandi Episcopi Iriensis æræ 952. apud Anton. *de Yepez*, in Chron. S. Benedicti to. 4. p. 438. *Concedimus vel offerimus Ecclesiæ vestræ, atque sacro-sancto Altario, id est ministeria Ecclesiæ, calicem argenteum cum sua paropside, — scala argentea de sex solidos,* &c. Infra: *Id est psalterium, orationum, passionum, commicum, & manualium, scala argentea una, venapes 4. plumatios 5.* &c. Ibidem: *Scalam argenteam cum nostro nomine,* &c. Alia Rudesindi Episcopi Dumiensis æræ 930. to. 5. p. 424. *Litones 2. scalas exauratas 6. litones 7. moyolos exauratos 3. calices ex auro & gemmato 1.* &c.

Scala, Trutina, seu trutinæ lanx, in *scala*, seu pateræ formam confecta, Anglis vox nota. Liber Scacarii, cujus autor esse creditur Gervasius Tilleberiensis, enarrans ut Henricus I. Rex Angliæ esculentos suos reditus in pecuniarios transtulerit: *Succedente verò tempore cùm idem Rex in transmarinis & remotis partibus, sedandis tumultibus operam daret; contigit ut fieret sibi summa necessaria ad hæc exempla numerata pecunia. Confluebat interea ad Regis Curiam querula multitudo colonorum, vel, quod gravius sibi videbatur, prætereunti frequenter occursabat, oblatis vomeribus in signum deficientis agriculturæ. Innumeris enim molestiis premebantur occasione victualium, quæ per plurimas Regni partes à sedibus propriis deferebant. Horum igitur querelis inclinatus Rex, definito magnorum Concilio, destinavit per regnum quos ad id prudentiores & discretiores cognoverat, qui circumeuntes, & oculata fide fundos singulos perlustrantes, habita æstimatione victualium quæ de aliis solvebantur, redegerunt in summam denariorum: de summa verò summarum, quæ ex omnibus fundis surgebat, in uno Comitatu constituerunt Vicecomitem illius Comitatus ad scacarium teneri, addentes ut ad scalam solveret, hoc est propter quamlibet numeratam libram 6. den. Rati sunt enim tractu temporis facile posse fieri, ut moneta tunc fortis, à suo statu decideret. Nec eos fefellit opinio: unde coacti sunt constituere ut firma maneriorum non solum ad scalam, sed ad pensum solveretur, quod perfici non poterat, nisi longè pluribus appositis. Servabatur per plures annos ad Scaccarium lex hujus solutionis: unde frequenter in veteribus annalibus Rotulis Regis illius invenies scriptum, In Thesaurario C. lib. ad Scalam: vel, In Thesaurario C. lib. ad pensum.*

Scala, Lecticæ species in scalæ speciem confecta. Vita S. Filiberti lib. 2. cap. 2. *Fit populi concursus non modicus, gaudent omnes vel scalam qua vehebatur*, (corpus S. Filiberti) *seu etiam linteum quo tegebatur, se posse contingere*. Cap. 27. *Videres — aliquos carrucis, corbeculis, sellis gestatoriis, atque scalis advehi*. Denique cap. 28. *Interim venerandum sepulchrum cum sacratissimo pignore de scala deponitur, & in dextro cornu Ecclesiæ — collocatur, atque in sinistro latere Ecclesiæ scala ipsa appenditur*.

Scala, Manipulus militaris, Gall. *Escadron*. Will. Brito lib. 3. Philippid.

— — — Ut subsit quæque Tribuno
Scala suo.

Infra:

Disposuitque acies per scalas, perque cohortes
Ordine compositas recto.

Lib. 10.

Efficiunt animis scalam concorditer unam.

Lib. 11.

Quos inter Regemque viri virtute corusci
Astant continua serie, scalasque suorum
Quisque magistrorum densant, dum buccina sævum
Obstrepat, ut celeri levitate ferantur in hostem.

Gregorius Decanus Bajocassensis in Vita Urbani IV. PP. apud Massonum p. 225. *In ac ebus scalaribus ordinatis, se adinvicem hostiliter sunt aggressi*. Vide to. 7. Spicilegii Acheriani pag. 225. *Li Lusidaires*, vetus Poëma MS.

Joab s'est par matin levés
Mult fu richement armés,
Et Dus ses compagnons assembla,
Et ses eschelles ordena.

Le Roman de Roncevaux MS.

Les dis eschielles en fait tot quoi tenir.

Vacces, au Roman de Rou MS.

Sa bataille ordena, ses eschielles partit.

Will. *Guiart* MS. an. 1214.

Puis retournent eus deus ferant
Par les rens jusqu'a leur eschiele,
Sans perdre qui vaille une niele.

Idem:

D'entre eux ont deus eschieles faites,
Cele ou sont les plus honorables;
Conduit Gauchier li Connestables.

Le Roman de Garin MS.

Bien chevauche li gentis & barné,
A dis eschielles qu'il a fait deviser.

Chronicon MS. Bertrandi Guesclini:

Son eschielle conduit par compas bellement,
Vers l'eschielle Bertrand qui moult ot hardement.

Le Roman de Turpin MS. Charlemagne fit trois eschelles, la premiere fu de Chevaliers, la 2. de gent de pié, la 3. de Sergent à cheval. Occurrit non semel apud sequioris ævi Scriptores vernaculos, Henricum *de Gauchy* in Translat. libri de Gubern. Principum lib. 3. part. 3. c. 12. Turpinum in Hist. Caroli M. Autorem Hist. Bucicaldi 1. parte cap. 15. Brunetum Latin. in Thesauro Gallico MS. cap. 392. in Statutis Militum Ordinis S. Spiritus, seu nodi, &c. in Hist. MS. Belli sacri, &c.

Scala, Modus agri, in Charta Longobardica, apud Ughellum to. 7. p. 1294. *Quod est per mensura ad justa pertica mensuratas scalas duo, & pedes duo in integrum*, &c. Occurrit etiam to. 3. p. 47. *Per mensuram ad justam perticam mensuratam scalarum centum in integrum cum inferioribus & superioribus*.

Scala, Portus minor: seu propriè *trajectus*, vel πέραμα, in majori portu: quomodo variæ extitere *Scalæ* in portu Constantinopolitano, quem *Ceratinum* vocabant, de quibus non semel agit vetus ejusdem Urbis descriptio, & nos multa congessimus in Notis ad Alexiadem pag. 312. 313. 314. 315. Sed & nostri *Scalas* (*Escales*) etiamnum vocant portus, ad quos applicant naves ex occasione aliqua, cùm longius iter arripiunt, sive recipiendarum virium, sive recipiendarum mercium, vel exonerandarum gratiâ, idque *faire escale* dicunt.

Scala, Scandula, Stapha, Stapes, quo scilicet quis in equum tollitur: Σκάλα, Leoni Imp. in Tacticis cap. 6. §. 10. cap. 12. §. 53. (ubi rectè Phil. Pigafetta *Staffa* vertit) & Leoni Grammatico in Basilio Macedone p. 470. Guill. *Guiart* MS. an. 1304.

Diex con li destrier en sele,
Que li garçon en destre mainent,
Orgueilleusement se demainent,
Et con li escucel des selles,
Frains, seurorez, & compenelles,
Et eschelettes, & lorains,
Sur ceus dont je parlai or ains.

Vide Notas ad Cinnamum p. 462.

Scala. Glaber Rodulph. in Vita S. Guillelmi Abbatis Divion. c. 2. *Constituitur enim divini Officii assiduus custos, ac scalæ capitalis illius loci*. (Lego *Scholæ*.)

SCALAMATUS, Equinus morbus, *qui equi interiora desiccat, & corpus macerat, & fimum ejus plusquam hominis fœtere facit*, &c. Jordanus Risus Calaber MS. lib. 2. de Medicam. equor. & ex eo Petrus de Crescentiis lib. 1. de Agricult. cap. 22. Adde cap. 32. Italis *Scalmatura*, est macies, &c.

SCALARIA. Ugutio & Jo. de Janua: *Scalaria, navis piratica, & dicitur à scala, quia ibi sunt transtra disposita ad modum scalarium in scala*.

SCALARIUM, Gradus, *Escalier*. Gravamina Ecclesiæ Anglicanæ art. 22. *Cùm aliquis ad immunitatem Ecclesiæ fugitivus existat, per Laicos custodes cœmeterium vel scalarium Ecclesiæ circumdatur & vallatur, quod vix potest fugitivus in alimentis ab Ecclesia sustentari*.

Scalerium, eadem notione. Charta Guillelmi D. Montispessulani an. 1188. Octob. *Sicut extenditur in longitudine ab ipso portali S. Guillelmi usque ad scalerium lapideum muri per quod in murum ipsum novum ascenditur*.

SCALATINUM. Tributum pro *Scalis*, seu pediminibus vitium, ex Gallico *Eschalas*, seu *Escaras*. Charta Roberti Regis Siciliæ an. 1327. apud Ughell. in Episcop. Casertanis: *Exigi faciebat annuatim ab ipsis vassallis Ecclesiæ Casertanæ quantitatem pecuniæ pro vindemiatura, quod vulgariter Scalatinum vindemiarum vocatur*, &c.

SCALCIATUS. Ordericus Vitalis lib. 8. p. 682. *Sincipite scalciati sunt, ut fures, occipite autem prolixas nutriunt comas, ut meretrices*. Ubi *Scalciatus* fortè est quasi *excalceatus*, quomodo *calceatum caput* è contra dixit Martialis lib. 12. Epigr. 45.

Hedina tibi pelle contegenti
Nudæ tempora, verticemque calvæ,
Festive tibi, Phœbe, dixit ille,
Qui dixit caput esse calciatum.

SCALDINGI, Dani seu Normanni, sic appellati quòd ad Scaldim amnem positis castris diu ibi morati sunt an. 883. ut est apud Simeonem Dunelmensem. Ita porrò appellantur in Historia S. Cuthberti semel ac iterum.

SCALDRI, sic dicti vetustissimi Danorum Poëtæ, à sono & murmure quod canendo edebant. Vide Stephanium in Notis ad Saxonem Grammaticum p. 11. 12. 130. & Olaum Wormium.

SCALERA. Charta Henrici I. Regis Angl. in Tabul. Fiscanensi fol. 5. *Et inde sicut Regale chiminum se extendit usque ad Scaleram, quæ est super feodum Britii Palmarii, & à dicta scalera per quamdam semitam*, &c. Idem videtur quod *Scalliera*. Vide in hac voce.

SCALFARIUS, Panni species. Statuta Cluniacensia Petri Venerabilis cap. 16. *Statutum est ut nullus fratrum nostrorum pannis qui dicuntur Galambruni vel Isembruni, vestiatur, nec iis qui vocantur Scalfarii, vel Frisii*.

SCALIÆ, *Scalliæ*, Lapides sectiles, quos *Ardoises* dicimus.

mus. Unde *Scalliaria*, Lapidicina, *Escailliere*. Ex Italico *Scaglia*, squamma. *Tegularia lapidea*, in Charta Hugonis Episcopi Leod. an. 1202. apud Barthol. Fizen. in Hist. Leod. p. 447. Kilianus: *Schalie, leye, scandula, lamina, lamella, sectilis è saxo lamina, tegula tenuis, vulgo scalia, ardosia.* Anglis etiam *Scales* est squamma. Charta Hugonis *de Montcornet* an. 1222. in Tabulario Abbatiæ Fusniacensis diœcesis Laudun. *Ego dedi & concessi Fratribus Fusniacensib. lapidicinam quæ alio nomine dicitur Scalliaria, centum pedes in fronte habentem, si quidem in terra quæ mea esse dinoscitur, propria scalliaria tantæ latitudinis poterit inveniri.* Et infra: *Fratres Fusciniacenses accipere poterunt scallias in præfata scalliaria.* Alia Charta anni 1260. in eod. Tabulario: *Jou Geraes Chevaliers Sires de Chasteler — jou ai octroiet à l'Eglise de Foisny — cent piez de front de pierre pour faire escaille.* Alibi, *Escalliere*. Jo. Hocsemius in Joanne Guidone Episcopo Leod. cap. 16. *Hic Episcopus in castro fecit Hoyensi novam aulam magnis sumptibus fabricari, & vastam turrim Basini scaliis operiens, mansiones infra distinxit.* Bertramus in Vita S. Francæ Abbatissæ n. 47. *Qui cum una scalia blavarum oculum unum sibi perforasset*, &c. Ubi per *blavarum*, colorem ardesiarum designavit. Qui porrò scallias istas seu testas sive figulinas, sive *ardesianas* conficiebant, ὀστρακάριοι dicuntur Theophani p. 371. est enim ὄστρακον testa quæ ex figulina terra conficitur. Vide *Ardesia, Scalaria, & Squillarii.*

SCALIA, *Scaliare*, voces Fori Aragonici. Fori Aragonenses lib. 3. ex Foris Oscensibus an. 1247. tit. de Scaliis: *De scaliis factis in heremo, sive in monte, si quis signaverit locum, & arando prosecutus fuerit, valeat sibi quantum araverit*, &c. Lib. 7. tit. de Expeditione infantionum: *Item in compensatione eorum quæ superius continentur, & debent infantiones Regi facere, conceditur infantionibus sarcire, quod vulgo dicitur Scaliare, in villis regalibus, civitatibus, sive castris, & in pertinentiis & terminis eorundem, & emere ab hominibus regalis servitii, sive signi.* Infra: *In illis tamen locis vel villis infantionem tantum posse scaliare intellige unde est vicinus; nam ubi vicinus non est, liceat ibi emere sub forma prædicta, scaliare tamen nullatenus permittitur.* Observantiæ lib. 6. de Privileg. Militum §. 15. *Possunt & scaliare in villis regalibus ubi sint vicini.* Lib. 9. de Salva infantionum §. 8. *In terra infantionum, Militum, vel aliorum dominorum, præterquam Regis, pro scaliis novis, vel novalibus debet infantio peitare, & pro antiquis non.* Vide Foros Aragon. lib. 4. fol. 85. v. edit. 1624.

SCALONGIA. Vide *Ascalonia*.

SCALINGA. Monasticum Anglican. to. 2. pag. 130. *Et communem pasturam totius moræ, cum liberis hominibus meis, & unam scalingam thyemalem in competenti loco ultra Hertingburn.* Et pag. 633. *In bosco, in plano, in pratis, in pascuis, in mussis & scalingis*, &c.

SCALIONES, Gradus, scala, Petro de Crescentiis lib. 5. p. 209. *Eschelle*, veteri Gallico Interpreti cap. 1. extremo. *Seaglioni, & Scaloni*, Senensibus.

SCALNARE. Vide in *Gaba*.

SCALONES, Dentium equi species, de quibus Petrus Crescentius lib. 9. de Agricult. cap. 1. *Escalognes* veteri Interpreti Gallico.

SCALPUS, apud Ælfricum in Gloss. Anglo-Sax. ſcip, vel ſceigl. Ubi Somnerus, fortè ſceigp, i. Scapha.

SCALTUS, *Impetigo*. Papias MS. & edit.

SCAMARES, *Scamaratores*, Prædones, qui Menandro de Legat. & Theophani pag. 367. Σκαμάρεις. Eugippius in Vita S. Severini c. 10. *Ipse quantocius Istri fluenta prætermeans latrones properanter insequitur, quos vulgus Scamares appellabat.* Jornandes de Rebus Getic. c. 58. *Et plerisque abactoribus, scamarisque, & latronibus undique collectis*, &c.

Scamaræ, apud Papiam MS. & edit. dicuntur *Piones legis*, ubi fortè legendum *Spiones Regis*, Gall. *Espions*: nisi Lex intelligatur Longobardorum, ad quam ita Boërius: *Scameram, id est exploratorem, sive spionem.* Eadem Lex lib. 1. tit. 1. §. 4. *Si quis scameram intra provinciam celaverit, aut annonam dederit; animæ incurrat periculum.*

Scamaræ, aut *Scameræ*, Deprædationes. Capitulare Sicardi Principis Beneventani an. 836. *Neque per exercita, aut cursas, neque per scameras, neque per tradicios, qui à partibus vestris nobiscum sunt*, &c. Et art. 1. *Hoc promittimus ut si quis hostis, aut scamaras per nostros fines ad læsionem contra vos venire tentaverint.* Epistola Stephani PP. ad Pipinum Regem apud Baron. an. 755. *Scamaras atque deprædationes, seu devastationes*, &c.

Scamaratores, Prædones, in eod. Capitulari Sicardi Principis Beneventani art. 2. *Insuper per scamaratores seu cursas & publicum exercitum oppressionem facere.*

SCAMBIATOR. Vide *Cambium*.

SCAMELLUM, *Scamella, Scamnelli*, Scabellum. Gloss. Gr. Lat. MSS. ὑποπόδιον, *scabellum, subsellium, scamellum.* Cod. edit *Scamillum* habet. Gloss. Keronis, *Subselliis, scamelum.* Gloss. Theotiscum Lipsii: *Fuot scomel, scabellum.* Venericus Vercellensis in Apologia Henrici IV. Imp. *Certatum est pugnis atque scamellis, pro herilis sedis positione*, &c.

Sed propriè usurpatur pro iis scabellulis quibus repentes manibus innituntur: Germ. *Schimmel.* Rodulphus Tortarius Monach. Floriac. de Miracul. S. Benedicti n. 37.

> *At puer assuetis pronus reptando scamellis,*
> *Floriacum petiit, sospes & inde redit.*

Harigerus Abbas in Vita S. Landoaldi n. 13. *Infirmorum baculi, repentium scabella.* Adrevaldus de Miraculis S. Benedicti cap. 36. *Quædam femina — ita ut nequaquam pedibus incedere posset, sed per terram reptando scamellorum magis juvamine se se protraheret.* Rudolphus Presb. in Vita Rabani Abb. Fuld. *Mulier ita curata est, ut sine cujuspiam adjutorio se erigeret, & scammellis, quibus eatenus innitebatur, summitatem feretri tangeret.* Supra: *Reptans pedibus, & manibus scamnellis innixis.* Occurrit præterea apud eundem Tortarium in Appendice Patriciacensi n. 1. in Hist. Translat. S. Gorgonii n. 23. in libro 1. Miraculor. S. Dionysii c. 26. lib. 3. cap. 11. apud Aimoinum lib. 2. de Miracul. S. Benedicti cap. 12. lib. 3. cap. 3. ubi *Scamellos*, masculino genere habet, &c.

SCAMIUM. Vide *Cambire*.

SCAMMA. Historia MS. excidii Acconis an. 1191. *Portantes ibidem — lanceas, falcastra, cassides, & loricas, scammata & perpuncta, scuta cum clypeis*, &c. In Gloss. Gr. Lat. σκάμμα, *fossum*, seu fossa redditur; sed aliud hoc loco sonat, &, ni fallor, loricas ipsas, quarum catenulæ *squammæ* dicuntur Virgilio & aliis; ita ut legendum sit *loricas squammatas*.

SCAMNALE, Stragulum seu instratum scamni. Testamentum S. Desiderii Episcopi Cadurcensis in ejus Vita cap. 18. *De præsidio meo, scamnalia, mensalia, & electualia, aurum & argentum quod ex successione parentum habeo — tibi relinquo.* Ratherius Veronensis in Qualitatis conjectura: *Vestibus non comitur, calceamentis turpatur, scamnalia non quærit, mensalibus indiget, lectisterniis mediocribus, cæteraque suppellectile delectatur, pretiosa non ambit.* Gregorius Turon. lib. 9. cap. 35. *Mandans iterum Actori, ut domo scopis mundata, stragulis scamna operiret.* Mox: *Cur non sunt scamna hæc operta stragulis?* Hugo de Cleeriis de Majoratu Franciæ: *Scamnum pulcherrimum fulcro pallii aut tapeto coopertum Senescallus præparabit.* Concilium Constantinopolitanum sub Menna act. 5. Εἰπὼν γὰρ ἀπηνέχθαι τινὰ σκαμνάλια εἰς λόγον τοῦ σηκρήτου τοῦ Επισκοπείου. Infra: Τὰ λιπὰ σκαμνάλια.

Scamnile, eadem notione. Vetus Chartula plenariæ securitatis sub Justiniano, apud Brissonium lib. 6. formul. pag. 647. *Stragula polimita duo valentes solido uno*

tremiſſe uno, ſcamnile ac picto valente ſolido uno, &c. Infra: *Uno ſcamnile cum agnos valente ſiliquas aureas duas.*

SCAMNOCANCELLUS. Repertæ nuper, anno ſcilicet 1670. Smyrnæ veteres aliquot inſcriptiones, in quarum una vox hæc reperitur. Extat illa in ædibus cujuſdam Turci.

ΗΡΗΝΟΠΟΙΩϹ ΠΡs ΚΕ ΠΑΤΗΡ ΤΟΥϹ ΤΕΜΑ ΤΟϹ ΥΙΩ ϹΕΙΑΚΩ ΚΕ ΑΥΤΟΥ ΠΡs ΥΠΕΡ. ΕΥ ΧΗϹ ΕΑΥΤΟΥ ΚΕ ΤΗϹ ϹΥΜΒΙΟΥ ΜΟΥ ΚΕ ΤΟΥ ΓΝΙϹΙΟΥ ΜΟΥ ΤΕΚΝΟΥ ΕΠΟΙΗϹΑ ΤΗΝ ϹΤΟ ϹΙΝ ΤΟΥ ΕΙϹΟ ΤΙΧΟΥ ϹΥΝ ΤΟΙϹ ϹΚΑΜΝΟΚΑΝΚΕΛΛΥϹ ΚΑΛΛΙΙΕΡΓΙΕΑϹ Ν.

SCAMNUM, vox Agrimenſorum. Hygenus: *Quod in latitudinem longius fuerit, Scamnum appellatur: quod in longitudinem, Sriga.* Frontinus: *Quicquid ſecundum hanc conditionem in longitudinem eſt delimitatum, per ſtrigas appellatur: quicquid per altitudinem, per ſcamna.* Papias: *Scamnatus ager, qui per ſcamna ab Occidente in Orientem creſcit.* Editus & MS. habet *ſcannatus*, & *ſcannam*, vel *ſcamnam*. Plinius & Columella lib. 2. c. 4. *Scamna* appellant glebas grandes quæ ſolent excitari prima aratione.

Scamnum, Eculei ſpecies. *Super ſcamnum tenſus.* Lex Salica tit. 62. §. 1. *Servus ſuper ſcamnum tenſus 120. ictus accipiat.* Editio Heroldi, *ſervus ſuper ſcamno truſus*, habet. §. 8. *Et qui repetit, virgas paratas habere debet, quæ in ſimilitudinem minimi digiti groſſitudinem habeant, & ſcamnum paratum habere debet, ubi ſervum ipſum tendere poſſit.* Editio Heroldi, *extendere*, præfert. Vide Gregor. Turon. lib. 7. Hiſt. cap. 22. & Hieronymum Bignonium ad Legem Salicam.

Scamnum, Vadum, Gallis *Banc*. Miracula S. Vulfranni Epiſc. Saxon. n. 8. *Qui cum Sequanæ oſtium præpropere ſubintraſſent, ſuper ſcamnum, quod vulgo Sorellum vocatur, velocius remigando navem impegerunt, ibique immobiliter perſtiterunt.* Miraculum de Conceptione S. Mariæ, inter opera S. Anſelmi pag. 507. *Syrtes, quas naucleri Scamna dicunt.*

Scamnum, in quo merces ſuas exponunt mercatores, vel carnes ſuas carnifices. Charta Arcembaldi Dom. Borbonienſis pro libertatib. Villæfranchæ an. 1217. *Carnifex qui habet ſcamnum, 12. denarios* (ſolvat,) *ſi non habet ſcamnum, 16. den.* Vide *Bancus*.

SCAMPATUS. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oſcæ an. 1247. fol. 2. *Si in prima die quando beſtia jam dicta fuit pignorata, ille qui pignoravit eam, noluerit ei colligere comeſtionem, teneat illam in loco ſcampato, & ſolutam*, &c. In loco campeſtri, vel in campo.

SCAMPSARIA. Vide *Cambire*.

SCAMULA, Squammula. Vita B. Angelæ de Fulginio n. 137. *Et quia quædam ſcamula illarum plagarum erat interpoſita in gutture meo, conata ſum ad deglutiendam eam*, &c.

SCANCIO, A Cyathis, A Poculis, Pincerna; à Germanico, *Scenken*, vinum fundere, *Schinker*, pocillator, Gallis *Eſchançon*. Papias: *Pincerna, ſcantio.* Lex Salica tit. 11. §. 5. *Si quis — furaverit aut vendiderit — vel Molinarium, aut Carpentarium, ſive Venatorem, ſive Scancionem*, &c. Ita præferre quoſdam codices monet Lindenbrogius pag. 1325. *Bartholomæus Caprarii civis Lugdunenſis Scancio Domini Regis*, in Charta an. 1320.

Scancionarius, eadem notione, in Ordinatione Hoſpitii Regis S. Ludovici an 1261. à nobis edita in Notis ad Joinvillam pag. 109. ubi ſub titulo *Scancianariæ*, Gall. *Eſchançonerie*, comprehenduntur *Scancionarii, Clerici in Scancionaria, Madelinarii, Summularii Scancionariæ, Barillarii, Boutarii, Quadrigarii boutorum, Potarii*, &c. De quibus ſigillatim ſuis locis agimus.

Scancia, idem quod *Scancionaria*, cui qui præerat apud Wiſigothos, *Comes Scanciarum* dictus. Vide in *Comes.*

SCANDALUM, Rixa, jurgium, odium. Papias: *Scandalum, offenſio, ruina, vel rixa. Scandalum eſt ruina ſeu impactio pedum. Scandalum dicitur cum ſubito inter aliquos ſcandit, id eſt oritur diſſenſio vel pugna.* Kero in Gloſſis: *Scandala, Zurvuarida. Scandalorum, Zurvuaridono.* Hinc fortè noſtrum *Ourvary*, pro tumultu, vel incondito clamore. Gregorius Turon. lib. 3. cap. 6. *Orto inter Reges ſcandalo*, &c. Lib. 6. c. 10. *Hi perpetrato ſcelere, ad Burdegalenſem civitatem venientes, orto ſcandalo, unus alterum intervenit.* Lib. 2. Mirac. c. 5. *Cumque delubri illius feſta à Gentilibus agerentur, — medio à vulgo commoventur pueri in ſcandalum, nudatoque unus gladio alterum appetit*, &c. Geſta Regum Francorum cap. 45. *Donec inter eos odium maximum & ſcandalum crevit.* Lex Longob. lib. 1. tit. 16. §. 3. *Si mulier libera in ſcandalum concurrerit ubi viri litigant, ſi plagas aut feritas factas habuerit*, &c. Adde §. 4. Ita toto titulo 2. lib. 1. *De ſcandalis & compoſitionibus ad Regem pertinentibus.* Adde Legem Bajwar. tit. 2. cap. 4. Leges Wiſigoth. lib. 9. tit. 2. §. 8. Capit. Caroli M. lib. 1. c. 89. Regulam S. Benedicti c. 13. Regulam Magiſtri cap. 83. Nithardum lib. 4. &c.

Scandalum magnatum, inquit Cowellus lib. 4. Inſtit. tit. 4. §. 4. nos ita appellamus contumeliam, aut verba injurioſa, alicui de majori Nobilitate illata, quod cæteris quibuſcumque propter perſonæ læſæ ſplendorem & dignitatem graviorem, pœnam meretur.

Porro à voce *Scandalum* videtur nota vox Gallica, *Eſclande*, in veteribus Conſuetudinibus Bituric. apud Thomaſſerium pag. 343. Vide Salmaſium ad Hiſt. Aug. pag. 199.

Scandalum. Lex Burgundion. tit. 73. in Lemmate: *De caballis, quibus oſſa aut ſcandala ad caudam ligata fuerint.* Sed legendum *Scandulas*, docet omnino Papianus Reſp. tit. 29. *Si quis caballo ligando oſſum aut ſcandulam, vel pannum rubrum, ita eum turbaverit ut pereat*, &c. Vide infra *Scandula*.

Scandalizare, offendere, lædere, vel per occaſionem ruinæ dare, Ugutioni & Papiæ. Facundus Hermianenſis lib. 6. cap. 1. *De quo illum maxime ac principaliter adverſarii criminantur, vel ſcandalizant, vel ſi hoc non poſſunt, exagitant minus inſtructos.*

SCANDELA. Charta Alexandri III. PP. in Tabulario Prioratus S. Nicaſii Mellenti fol. 10. *In navibus vinum ferentibus 3. den. in ſingulis navibus pontem deſcendentibus à Eſnotre 1. den. pro remige; in præfectura 10. ſol. pro eleemoſyna; & pro ſcandela Comitis 13. ſol.* Vide *Scandula*.

SCANDELLA. Vide *Scindula*, & *Scandula*.

SCANDILE, *Scancile*, ſeu potius *Scanſile*, ſtapes quo in equum quis tollitur. Gloſſ. Ælfrici: *Scancile*, ꞅꞇiꞃap. ſeu ſtrepa. Alibi: *Scanſilia* ꞅꞇapaꞅ, vel ꞅꞇꞃapaꞅ. Ugutio: *Scanſile, ſtrepa, ferrum per quod equum aſcendimus. Scanſilia, ſunt etiam gradus honorati ubi in ſedibus ſedent.* Ita pariter Jo. de Janua. Unde emendandæ Gloſſæ Iſid. *Scanſuæ, ferrum per quod equus ſcanditur.* Gloſſæ Pithœi habent, *Scanſa, per quod equus ſcandit.*

Scandile. Aimoinus lib. 3. de Miraculis S. Benedicti cap. 6. *A quibus & ſella oſtendebatur, quæ dilapſa cum equo fuerat, cujus ſcandilia quamvis nova, & antelam ſuis impatiens pedibus ipſe diſruperat.*

Scanſor, Strator, Αναβολεύς, qui dominum in equum tollit. Gloſſæ Lat. Gr. *Scanſor*, καταστρωτής. Vide *Strepa*.

Scandile, Scalarum gradus. Cæſarius Heiſterb. lib. 8. c. 90. *Octo etiam inferni ſcandilia, ſupremum attribuens Chriſto, reliqua ſex ordinibus Sanctorum.*

Scanſile. Papias: *Scanſilia, Gradus ſunt ubi honoratiores in diebus ſedent.* Leg. *In ſedibus*, ut ſupra.

SCANDULA, *quoddam genus annonæ, quod & ſcandella dicitur dimin. & dicitur ſcandula, quaſi ſcindula, quod ſcindatur & dividatur.* Jo. de Janua. Vide *Scandela.*

Scandula. Papias : *Scindulæ, quod scindantur, Scandulæ vulgo.* Vide *Scindula.*

SCANGIUM, pro *Excambium*, in Domesdei. Gall. *Eschange.*

SCANSILE. Vide *Scandile.*

SCANTELLATUS, Truncatus, mutilatus, *Ecorné.* Fori Aragon. lib. 9. p. 177. *Omnes denarii Jaccenses qui falsi non sint, recipiantur ab omnibus hominibus, ad panem & ad vinum, sive — sint fracti, sive perforati, vel rubei, vel etiam scantellati,* &c.

SCAPELLÆ, Laqueorum species, quibus capiuntur aves, apud Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 26. ubi describitur. Vide *Scarbellus.*

SCAPELLARE. Vide *Capulare.*

SCAPELLUS. Vide *Scapilus.*

SCAPHA, & *Scaphula*, Mensuræ aridorum species : eadem quæ *Scapilus. Scapha siliginis, bladi,* in Metropoli Salisburgensi to. 1. p. 206. to. 2. p. 292. 293. to. 3. p. 334.

Scaphula. Leges Portoriæ Ludovici IV. Imp. an. 904. apud Aventinum lib. 4. Annalium Bojorum, & Goldastum tom. 1. Constit. Imperial. p. 210. *Navis quæ ab Occidentali regno venit, — semidrachmam, hoc est unum scutatum pendat : si infra Lintzium tendit, semimodios tres, hoc est tres scaphulas salis solvat.* Infra : *Carri clitellarii qui Anassum transeunt, scaphulam præbent.*

Scaffia. Metropolis Salisburg. to. 3. p. 40. *Ut singulis annis nobis viventibus una dierum, quam ad hoc elegerimus, sex scaffia Landarrensium mensuræ sive frumenti sive alterius annonæ — distribuere pauperibus non mittant.*

Scaffa tritici, avenæ, ibidem p. 416. Vide *Scapula.*

SCAPILUS, Mensuræ frumentariæ species, eadem fortè quæ *Scapha.* Capitulare Caroli M. an. 797. edit. ab Holstenio, c. 11. *De annona verò bortrinis pro sol. 1. scapilos 40. donant, & de sigale 20. Septemtrionales autem pro solido scapilos 30. dent, & sigale 15.*

Scopellus, eadem notione. Charta an. 1345. *Item quod Potestas teneatur inquirere omnes sextarios tam de vino quam de grano, minas, medias, & quarterones, & scopellos, corbellas molendinorum, & omnes alias mensuras & pensas.* Vide *Sceffilum.*

SCAPIO. Vide *Scabinus.*

SCAPOARDUS, nomen dignitatis, seu officii Palatini in Francia, quod inter minora ministeria reponitur ab Hincmaro de Ord. Palatii c. 17. fortè is cui vasorum custodia credita erat, ex *Schap*, Theutonico, promptuarium, armarium, vas, theca, σκεῦος, Kyliano, & *Ward*, custos : jungitur enim *Ostiariis, Saccellariis, & Dispensatoribus.*

SCAPOLUS, *Scapolatus.* Visitatio Thesaurariæ S. Pauli London. an. 1295. *Calix argenteus Henrici de Northampton deauratus, cum pede cocleato & scapolato, & pineato ponderis cum patena 50. sol.* Alibi : *Sandalia de Indico sameto cum caligis breudatis, cum scapolis & leonibus.* Rursum : *Capa — de rubeo sameto breudata cum scalopis.* Alibi : *Frontale de rubeo sendato, cum firmaculis & scalapiis.*

SCAPTON, Vas quoddam. Charta Adelberti Regis Anglorum in Monastico Anglic. to. 1. p. 24. & in Chron. Willelmi Thorn p. 1762. *Missurum etiam argenteum, scapton aureum : item sellam cum frano aureo, — quod mihi xenium de D. PP. Gregorio directum fuerat.* Ignotus Casinensis in Hist. Longob. cap. 10. de Siconolfo Principe Beneventano : *Abstulit de S. Benedicto — in Agrifis baciam unam, & scaptonem unum, Constantinopolitano deaurata fabrefacta vasa opere. Scapton* mendosè, pro *Sceptrum*, his locis scriptum putat Somnerus : vix tamen est ut assentiar, tametsi nihil aliud fuecurrit.

SCAPULA. Acta Murensis Monasterii p. 40. *Unusquisque* (rusticus) *dat duas scapulas plenas de carne, & duos panes, & quartam partem metretæ de cerevisia.* Pag. 61. *Et de manso ipsius tres modii speltæ, & duo avenæ, & quatuor scapulæ.* Vide *Scapilus, Scapha.*

Scapulas dare, Fugam inire, *Tourner les espaules.* Radulfus de Diceto an. 1040. *Theobaldini impetus Andegavorum non ferentes, in fugam versi scapulas dederunt.*

SCAPULARE, Ugutioni, *vestis scapulas tantum tegens.* Mamotrectus ad Legendam S. Hilarionis : *Palliolum, id est scapularium.* Monachorum vestis propria cum labori & operi insistebant, loco cucullæ, ut quæ brevior esset & minùs ampla, & caput tantùm & scapulas tegeret. Regula S. Benedicti cap. 55. *Scapulare propter opera.* Statuta Ordinis de Sempringham p. 718. *In tempore laboris scapularia habeant alba, quemadmodum pallium eorum.* Infra : *Monachi habeant — scapulare ad laborem.* Rursum : *Quæ laboraverint, cum scapulari laborare possunt,* &c. Warnerius MS. in Caprum Scottum & Monachum Poëtam :

Et tibi propter opus humeris scapulare tegatur.

Bulla Innocentii IV. PP. de Institut. Clarissarum : *Scapularia de levi & religioso panno, vel staminea, si voluerint, amplitudinis & longitudinis congruentis, sicut uniuscujusque qualitas exigit, vel mensura, quibus induantur cum laborant, vel tale aliquid agunt, quod pallia gestare non possunt.* Cæsarius lib. 8. c. 96. *Tunicam habens talarem & clausam, scapulare verò latum, ultra genua longum.* Vita S. Eugendi Abb. c. 2. *Æstivis temporibus caracalla, vel scapulari cilicino utebatur. Scapularia* virorum tantùm fuisse, non feminarum, videtur innuere Heloissa Abbatissa Paracleti Epist. 6. *Quid ad fœminas quod de cucullis, femoralibus, & scapularibus ibi* (in Regula S. Benedicti) *scriptum est?* Vide Problemata ejusdem cap. 24. Haëftenum lib. 5. Disquisit. Monast. tract. 3. disq. 5. & 6. & Menardum ad Concordiam Regular. p. 888.

SCAPULARIUM. Lambertus Ardensis p. 258. *Rustici cum bigis maratoriis & carris fimariis calculos trahentes ad sternendum in viam moffulis & scapulariis se ipsos ad laborem invicem animabant.* Vide *Scripulare.*

SCARA. Papiæ, *Combustio ignis.* Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosoph. *Scara, vel escara, i. ustura.* Nos *Escare* dicimus vulneris crustam.

Scara, est virgultorum silva, Henschenio. Charta Germanica an. 794. apud eundem in Comment. ad Vitam S. Ludgeri Episc. Mimigard. §. 4. *Id est hovam illam integram Alfgating hova, cum pascuis & perviis & aquarum decursibus, & scara in silva, juxta formam hovæ plenæ.*

Scara, Acies, cuneus, copiæ militares. Hincmarus in Epist. ad Diœcesis Rhemensis Episcopos c. 3. *Bellatorum acies, quas vulgari sermone Scaras vocamus.* Aimoinus lib. 4. c. 26. *Collegit è Franciæ bellatoribus scaram, quam nos Turmam, vel Cuneum appellare possumus.* Occurrit apud eundem iterum lib. 5. c. 41. Gesta Dagoberti I. Regis Francor. cap. 31. & Fredegar. cap. 74. *Disponensque Rhenum transire, scaram de electis viris fortibus ex Neustria & Burgundia cum Ducibus & grafionibus secum habens,* &c. Annales Francor. à Lambecio editi, an. 803. *Et ipse sine hoste fecit eodem anno, excepto quod scaras suas transmisit in circuitu ubi necesse fuit.* Utuntur passim Scriptores istius ævi, Annales Francor. Tiliani an. 773. 775. iidem Annales Loiseliani an. 766. 773. 776. 778. 785. Vita Caroli M. an. 778. Chronicon Moissiacense an. 804. 809. Annales Franc. Bertiniani an. 766. 774. 776. Capitularia Caroli M. lib. 3. c. 68. Capit. Caroli C. tit. 43. §. 7. Erchempertus in Hist. Longobard. c. 35. 72. Capitula Radelchisi Princip. Benev. cap. 3. Vita S. Genulfi lib. 2. c. 6. Codex Carolinus Epist. 88. Epist. Caroli M. ad Fastradam Reginam, Joann. Abbas in Chron. Vulturn. lib. 3. Fulcherius Carnot. lib. 1. cap. 14. lib. 2. cap. 10. &c. Alamannis *Schaar* idem sonat.

Hinc nostratibus Poëtis, *Esquierre*; unde nata vox ævo hoc usurpata eodem sensu, *Escadron*. Guillelmus Guiart Aurelianensis in Hist. Franc. MS.

> *Et li Rois ne veut con les sive,*
> *Mès sans son seu se destrive*
> *Du Chief de l'une des Esquierres.*

Anctor Mamotrecti 2. Reg. *Acies, est militia ordinata, quæ dicitur Schera.* Joannes Villaneus lib. 6. cap. 80. *Ma però non lascianoro Fiorentini di fare loro schiere.* Lib. 7. cap. 27. *Si ristrinsse e serro à schiera con sua gente.* Lib. 10. cap. 86. *Usci tota l'hoste di Fiorentini con ordinata schiera.* Inde eidem Scriptori *Schierare*, aciem ordinatim disponere, lib. 7. cap. 26. *Fece armare e schierare sua gente.*

SCARAGUAYTA, Germanis, *Schaer-wachte*, ex *Schaëre*, agmen, cohors, & *wachte*, excubiæ: quasi excubiæ cohortium. Gloss. Lat. Gall. *Excubiæ, veillées, gaites, eschaugaites.* Charta Galeacii Comitis Virtutum an. 1371. *Dictus Emanuel investitus possit & valeat in prædicto castro — imponere fodra, & taleas, rogias, & caregia, guaytas, scaraguaytas, exercitus & cavalcatas.* Occurrit non semel in Regesto, unde excerpta hæc Charta, ubi interdum *Scheraguayta* scribitur.

Eschargaita. Charta Libertatum Oppidi Jasseronis in Bressia an. 1283. apud Guichenon. *Si ille cui eschargaita denuntiata fuerit infra dictos terminos non eschargaitaverit, duplicem dabit pro ea vice eschargaitam.* Infra: *Denuntiator eschargaitæ debet à burgensibus in dicta villa constitui,* &c. Usatici Aquarum-Mortuarum an. 1246. *Et sit de eorum officio mandare vel facere mandari gathas & escargatas, & alias custodias,* &c. Vetus Interpres Gall. Will. Tyrii hæc ex lib. 3. c. 12. *Locatis in gyrum excubiis,* vertit, *Ils firent leur ost bien eschargueter.* Historia Bellorum Ultramarin. MS. *Et quant çou vint à la nuit, Chrestien se fisent mult bien escargaitier. Le Roman d'Alexandre* MS.

> *Quar les Eschargaites les voient,*
> *Qui l'ost eschargaitier devoient.*

Le Roman d'Aubery MS.

> *Et vos armez tost & isnellement,*
> *Une eschairgaite me faite saigement.*

Le Roman du Renard MS.

> *Sur chascune tour une gaite*
> *Fist mettre pour eschargaitier.*

Le Roman de Rou MS.

> *Aillors deusson herbergier,*
> *Et faire tous eschargaitier.*

Alibi:

> *Seriant i mist & Chevaliers,*
> *Et eschargaites & portiers.*

Aliter redditur vox hæc in alio Gloss. Lat. Gall. *Manubiæ: Eschargaites, espies, ou despouilles, choses de proie, rapine.* Vide *Wacta*, & Thomasserium in Consuet. Bituric. p. 436.

SCARAMANGA, *Scaramangum*, Vestis, quam viri militares gestant supra vestes alias interiores ad arcendas pluvias, nives, gelu, cætera denique aëris incommoda, Leunclavio in Pandecte Turcico n. 17. ex Theodosio Zygomala. Penulam certè vel Pallii genus fuisse quo totum operiretur corpus, videntur innuere scriptores cùm Græci, tum Latini. Luithprandus lib. 6. cap. 5. *Quorum primus vocatus est Rector domus, cui non in manibus, sed in humeris posita sunt numismata, cum scaramangis quatuor.* Infra: *Hi itaque paris numeri, quia dignitas par erat, numismata & scaramanga suscipientes,* &c. Rursum: *Et 12. numismatum libris cum scaramanga una donatus.* Historia Miscella lib. 18. pag. 557. ex Theophane: *Multas præterea spathas auro circunclusas, & zonas aureas cum gemmis, & scutum Razatis totum auro respersum acceperunt, & loricam ipsius auro contextam, & scaramaggin ejus detulerunt, cum capite ipsius,* &c. Pachymeres lib. 12. cap. 11. de Berengario Entenza Catalano: Καὶ ἑορτίοις ἀξίοις περισήμοις κατὰ Ῥωμαίους στολίζεται, καὶ τὸ σκαραμάγκιον ἐπιθέμενος. Et cap. 15. Ὁ δὲ συχνῶς μυκτῆρα σφίσιν ἐμφαίνει, ὡς καὶ οἷον καδδῷ τῷ σκαραμαγγίῳ κατὰ θαλάσσης ἐπὶ γέλωτι χρᾶσθαι. Omitto alios scriptores à Meursio laudatos. Moneo tantùm, ut *pallium* recentioribus Latinis pro panno ex quo pallia conficiebantur, ita & *scaramangam* videri usurpari pro panni specie, in Chronico Casinensi lib. 3. cap. ult. *Fano Imperialis aureus totus. Scaramagæ Imperatorum duodecim.* Hinc *Scaramanginus*, pannus scilicet ex quo confici solebant. *Planeta Scaramangina*, apud Leonem Ost. lib. 2. cap. 98.

SCARAMANNI, vel *Scaremanni*, Servientes, ministri judicum, sic dicti quasi *Schar-man*, id est homines scaræ. Chartæ Henrici III. an. 1056. & Henrici IV. Impp. an. 1065. Ex Tabulario S. Maximini Trevir. *Servientes verò, qui Scaramanni dicuntur, nulli Advocato pro quibuslibet culpis, aut rebus, respondeant.* Infra: *Si villani debitum censum Abbati volunt denegare, primum per alios judices ac ministros, qui Scaramanni dicuntur, ad viam reducantur, si possint,* &c. Occurrunt ii pariter in Charta Conradi Comitis Lutzilemburgensis an. 1135. & alia Theoderici Abbatis in eodem Tabulario. Vide Zyllesium in S. Maximino pag. 40. 45.

SCARAMUTIA, Levis conflictus, Ital. *Scaramuccia*, nostris *Escarmouche*, quasi *scara muccia*, militaris cohors occultata: est enim Italis *Muccire*, Occultare, nostris *Musser*. Sunt igitur propriè *Scaramucciæ*, conflictus eorum qui ex insidiis emergunt. Historia Obsid. Jadrensis an. 1345. lib. 1. c. 14. *Nullus fere præteribat dierum quin inimici mixtim scaramutias, seu badalatios conficiebant.* Adde c. 28. *Skermuche*, apud Jacobum Hemricurtium de Bellis Leodiensib. cap. 5. & alibi.

SCARARII, iidem fortè qui *Scaramanni*, de quibus supra. Charta Ottonis III. Imp. an. 990. pro Monasterio S. Maximini Trevirensi apud Nicol. Zyllesium: *Advocati quoque constituti in villis eorum, nec non homines illius loci, qui vocantur Scararii, nisi (in) præsentia Abbatis vel ejus Præpositi placitum habere præsumat, bannumque in placito cum scarariis hominibus habito; non Advocatus, sed Abbas accipiat, aliaque familia Abbati subjecta, placitum nullius, nisi Abbatis, vel ab eo constitutorum, attendat.*

SCARBELLUS, Instrumentum ad capiendas *porzanas* in cannosis vallibus ubi morantur, ex duobus arcubus valde plicatis confectum ab invicem distantibus, inter quos modicum postponitur fructus herbæ *cochæ*, similis per omnia cerasis, quem accipere volunt, & collo stringuntur. Ita Petrus de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 28. Vetus Interpres Gallicus legit *Scarpellus*.

SCARCELLA, Pera coriacea peregrinorum, Italis, *Scarcella*, nostris, *Escarcelle*. Juncta Bevagnas in Vita B. Margaretæ de Cortona n. 7. *Et visitabis me cum baculo peregrino, scarcellis pendentibus ab humeris vestris.* Vide Oct. Ferrarium in *Scarsella*.

SCARDUS, Avarus, parcus, Gallis *Eschard*, vel *Eschars*, fortè à Saxon ꞅceaꞃꝺ, fragmen, quod avari res minimas tantùm erogent. Ratherius Veron. Episcop. in Qualit. conjecturarum pag. 206. *Cumque illi Episcopus, ut est utique scardus, remandasset non se illi amplius daturum aliquid, nisi de Archiepiscopatu Mediolanensi,* &c.

SCARESCELLUS, Restis ligneus, Gallis, *Harcelle.* Charta Communiæ Meldensis an. 1179. concessa ab Henrico Comite Campaniæ, in Tabulario Campaniæ Thuanof. 290. *Usuarium quoque quod homines de Meldis in foresta de Maant antea habuerant, scilicet nemus mortuum ad comburendum, & scarescellos ad vineas, hominibus Communiæ concedo.*

SCARIA, Pustella, Turpedinis species apud medicos. Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosophistam: *Est tertia*

(turpedinis species) *in qua pustulæ grossæ & nigræ plures, ut 4. vel 5. solent in toto corpore apparere, quam vulgus Salerni Scariam vocant. Hæc dicitur pustella, & est periculosior*, &c. Vide Scara.

SCARIFFUM, in Notis Tironis pag. 150. Instrumentum fortè quo *scarifant* Chirurgi. Hesychius, σκαριφᾶσθαι, ξύειν, σκάπτειν, γράφειν, ὅθεν καὶ σκάριφος. Gloss. Lat. Gr. *Scarifat*, καταχίζει, καταχίζει, καταχαράσσει. *Scarifo*, χαράσσω, καταχίζω. Sic vocem hanc in MSS. codd. Plinii legi asserit Salmasius, ubi editi *Scarificare* præferunt. Vide an vox σκαρφίον apud Constant. Porph. de Admin. Imp. inde deducatur.

SCARIMENTUM. Tabularium Abbatiæ Conchensis in Ruthenis, ch. 32. *Et beneficium de fevo Ecclesiastico, hoc est mansum unum, & una vinea, & hortum de porta Vicarii, & scarimentum de tertia parte sepulturæ quod pertinet ad Presbyterum.* Vide *Scarire*.

SCARIO, Ostiarius. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 20. *Tunc dixit nominatus, non revera Episcopus, ad Ostiarium vel Scarionem suum, (cujus dignitatis aut ministerii viri apud antiquos Romanos Ædilitiorum nomine censebantur) voca ad me illum pileatum hominem*, &c. Sumitur etiam hæc vox crebrius pro ministris judicum, quos perinde eadem notione *Huissiers* dicimus: vel certè pro minoribus judicibus. Charta Caroli M. Imp. in Chronico S. Vincentii de Vulturno to. 3. Hist. Franc. pag. 675. *Ut si aliquo tempore orta fuerit contentio inter Abbatem, vel Advocatum suum, seu de servis, vel aliqua causa, inter vicinum suum, seu qualemcumque hominem, liceat eis se defendere per scariones ejusdem Monasterii, sicut antiquitus consuetudo fuit.* Idem Chronicon lib. 2. pag. 685. *Et nullus audeat Abbates vel Monachos ejusdem cœnobii ad jurandum quærere, quia contra divinam credimus esse legem: sed per scariones omnibus temporibus finem faciant, sicut prisca consuetudo fuit.* Erchembertus in Hist. Longobard. cap. 78. *Monachos B. Benedicti pro rebus perditis jurare compulit, quibus cessum fuerat ab omnibus retro Principibus — Sacramentum per se nulli homini dandum, nisi per scariones.* Charta Gaufredi Comitis Pictavensis an. 1047. apud Sammarthanos in Abbatib. S. Mariæ Santonensis: *Ut plane nulla humana potestas Regis, Ducum, Comitum, Vicecomitum, Galstadionum, Scarionum, vel Archiepiscoporum, Episcoporum*, &c.

Scheriones, iidem qui *Scariones*. Jura Ecclesiæ Bambergensis pro Advocatia, in Metropoli Salisburgensi to. 3. pag. 50. *Non habebit Advocatus exactorem, vel nahuoit, sed villici & Scheriones Episcopi & fratrum exigent ei jus suum, & judicent placitum.* Infra: *Si fur extraneus in villa capietur, Scherioni Comitis tradetur extra villam, sicut cingulo tenus vestitus est.* Rursùm: *Si quis culpabilis fuerit in homicidio, vel furto, vel quacumque re, non debet capi nec ab advocato, nec à procuratore: sed Scherio cum collegis suis omnia quæ habebit publicabit, donec ille se purgaverit.*

SCARIRE, propriè res in *scaras* seu partes distribuere; *Scaritus*, in *scaram* distributus, selectus. *Scarimentum* de quo supra, pars, portio.

Scarire. Capitula Caroli C. tit. 39. c. 4. *Id est ut fidelitatem nobis promittant, sicut tunc scarivimus, & scriptam Comitibus nostris dedimus.* Quo loco *scarire*, idem valet quod *definire*, peculiariter statuere.

Scaritus. Chronicon Fredegarii cap. 37. *Unde placitum inter hos duos Reges, ut Francorum judicio finiretur, in Saloissa castro instituunt. Ibique Theudericus cum scaritis tantum decem millibus accessit, Theudebertus verò cum magno exercitu Austrasiorum, inibi prælium volens commitendum, adgreditur.* Idem in Continuat. an. 768. *Rex Pipinus in quatuor partes Comites suos scaritos, & leudos suos ad persequendum Waifarium transmisit.* Synodus Ticinensis an. 855. *Cum ad nostrum quislibet nostrorum fidelium properat obsequium, tam eundo quam redeundo gradiatur pacificè, & ni generalis utilitas (deest forte requirat) cum scaritis veniat*. Capitula Caroli C. tit. 43. c. 17. *Adalardus Comes Palatii remaneat cum eo cum sigillo: & si ipse pro aliqua necessitate defuerit, Gerardus, sive Fredricus, vel unus eorum qui cum eo scariti sunt, causas teneat.*

Scaritus, alia, ut videtur, notione, usurpatur in Charta MS. an. 1179. exarata Papiæ. *Et custodire debent omnes personas Papiæ, & terræ Papiensis in avere & personis, & non debet uctare aliquem prædictorum locorum garnitum vel scaritum.* Alia an. 1235. *Promiserunt & convenerunt — de cætero dare Communi Terdonæ Castrum Grondonæ guarnitum & scharitum, quandocumque fuerit necesse ipsi Communi pro aliqua guerrâ.* Vide *Scarritio*.

SCARLATUM, *Scarletum, Scarlata, Squalata*, Coccus, vel Coccinus, vel pannus coccineus: Anglis *Scarlet*, Francis *Escarlate*. Matth. Silvaticus: *Coccus vel Kermes Arab. Karmas, vel Nervas, Hermen, Latinè verò grana tinctorum unde tingitur scarlatum: unde dicitur de Christo, quod fuit vestitus veste coccinea, i. tincta cocco, scilicet granis de scarlato, — est autem bonus coccus Galeticus & Armenus, & secundus Asianus, & Licius: Hispanus verò omnium novissimus est.* Quidam ex Arabico *Yxquerlat*, quod idem sonat, deductam vocem volunt. Will. Brito lib. 9. Philippid. p. 206.

> *Et quas huc mittit varias Hungaria pelles,*
> *Granaque vera quibus gaudet squalata rubere.*

Arnoldus Lubecensis lib. 2. cap. 4. *Præmiserat autem Dux munera multa & optima juxta morem terræ nostræ, equos pulcherrimos sellatos, & vestitos, loricas, gladios, vestes de Scarlato, & vestes lineas tenuissimas.* Lib. 3. cap. 5. *Non solum scarlatico, vario, grisio, sed etiam purpura & bysso induuntur.* Vincentius Belvac. lib. 32. cap. 94. *Significantibus autem Tartatorum nuntiis, quod Rex etiam valde carum & gratum haberet de scarleta tentorium*, &c. Gervasius Tilleberiensis MS. lib. de Otiis Imper. Decis. 3. c. 57. *Vermiculus hic est quo tinguntur preciosissimi Regum panni, sive serici, ut examiti, sive lanei, ut scarlata.* Acta Concilii Lugdunensis an. 1274. *Quibus (Tartarorum nunciis) dominus Papa fecit fieri vestes de scarlato more Latinorum.* Utuntur Andreas Aulæ Regiæ Capellanus in Amatoriis, Statuta Cluniacensia Petri Venerabil. cap. 18. Matth. Paris an. 1134. Cæsarius lib. 11. Miracul. c. 18. Gervasius Dorobernensis p. 1522. Rodericus Toletan. lib. 7. de Reb. Hispan. cap. 1. Magnum Chronicon Belgicum p. 217. Thwroczius, & alii. Adde Frider. Sandium in Consuet. feudal. Gelriæ p. 299.

Escarletum. Matth. Paris an. 1237. *Obtulerunt telas de escarleto, & vasa pretiosa.* Et an 1248. *Dedit enim eis vestes pretiosissimas, quas Robas vulgariter appellamus, de escarleto praelecto.* Will. Neubrig. lib. 3. c. 23. *Et statutum est quod — nullus vario, vel griso, vel sabellinis, vel escarletis utatur.*

SCARMUS, pro *scalmus*. Gloss. Gr. Lat. Σκαλμός, ἔνθα ἡ κώπη δισμεῖται, *scalmus, strurus*. Fortè *strupus*. Ethelwerdus lib. 4. c. 3. *Insistunt remis, deponunt scarmos, unda coacta rutilant arma*, &c.

SCARPELLIUM, pro *Scalpellum*. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 19. de Scriptoribus Monachis: *Sed nec scriptoria, nec arcavos, nec cultellos, nec scarpellia, nec membranas — suscipiat.*

SCARPINARE, *Fodere, more gallinarum*, in veteri Glossario.

SCARPSINARE. Gundramnus in Epist. ad Ermenricum, præfixa Vitæ S. Soli: *Efflagito — ut & vera & manifesta Dei opera luculento sermone depingas, & in corrigendis & augendis Ruodolfum adesse deposcas, ad ejus personam prologum scarpsinans.* Id est, *ei prologum inscribens*.

SCARPSUS, Excerptus. Concilium Turonense II. c. 21. *Placuit etiam de voluminibus librorum pauca perstringere, & Canonibus inserere, ut scarpsa lectio de aliis in unum recitetur ad populum.* Sic enim præfert codex Bellovac. ut monet Sirmondus, ubi alii *excepta*. Ita

alibi Collectio Andegavensis: *Scarpsum de Epistola Leonis ad Rusticum.* Atque sic fortè legendum in Testamento Heccardi Comitis Augustodun. in Tabulario Persiacensi in Burgund. *Una buxta eburnea minore, & libro pastorale uno, Canones, scarsus quartenio uno*, &c. Ubi *Scarsus* idem valet ac *excerptorum*.

SCARPUS, itinerarii calceamenti species, quod vulgò *Escarpins* vocamus, Itali *Scarpa* vel *Scarpetta*. Gaufridus Malaterra lib. 1. c. 16. *Nullo sciente consurgens vili veste, & scarpis, quibus pro calcariis utuntur, ad similitudinem abeuntium sese apians, illis mediis adjungitur.* Le Roman de Garin MS.

Tote dolente hors de la chambre est,
Desafublée, chauciée en eschapins,
Sor ses espaules li gisoient li crin.

Alibi:

Isent dés lis, lés eschapins chaucent.

Vide Oct. Ferrarium in *Scarpa*.

SCARRITIO. Hugo Flaviniacensis in Chronico p. 243. *Hic Flaviniacum veniens honestè à nobis susceptus est, & in eadem nocte Dominicæ diei, cum ei honestè servissem in Treva Dei, bannos & scarritiones mercati homines ejus fregerunt & tulerunt, quia erat ante domum Episcopalem: & terra ipsa antequam domus ibi fuisset, censita erat hominibus pro mercato eorum*, &c. Infra: *Videntes homines quorum terra erat censita, quia ego eis primus, qui defendere debebam, de consuetudine & usu eorum deficiebam, ipsimet in terra censuali sua scarritiones firmaverunt, & carnes reposuerunt.*

Scaritio, eadem ut videtur notione. Tabularium S. Remigii Remensis: *Donat annis singulis in hostelitia den.* 20. — *Nativitate Domini lig. car.* 1. *in banno* 1. *pro pasto scaritiones* 5. *car. circulos perticas* 10. Alibi: *Solvit in censu de sigala modium* 1. *ordeo mod.* 1. *de annicul.* 1. *caplim dies* 15. *lign. carr.* 3. *de scaritione car.* 1. Passim ibi.

SCARSALIS. Charta Pibonis Episcopi Tullensis an. 1079. in Addit. ad Capitul. Reg. Franc. n. 153. *Cum cæteris utensilibus interioribus, videlicet indumentis, calice, missali, scarsali*, &c.

SCARSUS. Vide *Scarpsus*.

SCARTIA, Messis, Italic. in Processu de Vita S. Thomæ Aquin. n. 64.

SCARTIO. Charta Ingelranni D. Cociaci an. 1235. pro Libertatib. villæ de Solers, &c. apud Thomasserium lib. 1. c. 103. *Et unusquisque hominum illorum unam quadrigatam vini in tempore musti, & etiam in tempore colendi, absque vuernagio* (leg. vuionagio) *per terram meam si equus * lunonorum, & quadriga ipsius sit, uno quoque anno ducere poterit, & si scartiones & omne nemus illis defuerit, ipsi Præposito nostro Cociaci hoc ostendent, si vendere nemus & scartiones ipsis voluerit*, &c.

SCARZO. Charta Henrici Imp. an. 1081. apud Ughellum to. 3. Ital. sacr. p. 419. *Hominibus in villis habitantibus de eorum Comitatu fodrum non tollemus, nec aliquam consuetudinem superimponemus, nisi quantum tres meliores homines propter scarzones, per villas & castella juraverint.* Ubi *propter*, idem valet ac *præter*: proinde *præter scarzones*, i. omissis nec admissis *garcionibus* & hominibus nihili.

SCASORES, referuntur inter artifices quibus immunitates conceduntur, in l. 2. Cod. Th. de Excusat. artif. *Quadratarii, barbaricarii, scasores, pictores, sculptores.* Sed qui ii fuerint, incertum.

SCASSARNOVA, unum è 12. auguriis, de quibus in voce *Venta*, quod sic describitur à Michaële Scoto de Physionomia cap. 56. *Scassarnova est augurium, quando vides post te hominem vel avem, & antequam perveniat ad te, & tu ad eam, in loco repauset te vidente: significat bonum signum super negotio.*

SCASSARVETUS, unum ex iisdem 12. auguriis, quod *est*, inquit Michaël Scotus, *quando vides hominem præterire, vel avem in loco pausantem, ita quod sit tibi in sinistro latere tui: est tibi malum signum super negotio.*

SCASSUM. Charta Caroli II. Regis Siciliæ an. 1303. apud Ughellum in Episcopis Casertanis: *De pecunia fidantiæ forestarum, scasso de omnibus armentis jumentorum, bubalorum, vaccarum*, &c. Occurrit ibi rursum. Italis *Scasso*, est ager cultus, laboratus: verum aliud hîc innuitur.

SCASTLEGI, Cessatio ab armis, armorum depositio: vox formata secundùm Spelmannum, à Saxonico ceapt, i. certamen, contentio, & legen, i. deponere, ut sit legitima ab exercitu discessio. Isaacus Pontanus in Chorographica Daniæ Descriptione p. 772. observat ex Tacito apud Germanos *scutum reliquisse, præcipuum fuisse flagitium*: idque obtinuisse apud Francos nostros, apud quos, inquit, Constitutio est *de armorum depositione*, & iis qui militiam declinantes, arma abjiciunt: arma autem quæcunque per *Scutum* vulgò intelligi in legibus Francicis, quæ quidem vox est etiam Danis hodieque usitata: scuti positionem quippe *Schoilage* seu *Schiotlegge* nuncupare, ex *Schiclt*, & *Schilt*, scutum, clypeus, & *legen*, vel *leggen*, & *neder-leggen*, deponere. Capitul. Wormatiense an. 829. c. 13. & Additio IV. Capit. c. 81. al. 114. *Postquam Comes & pagenses de qualibet expeditione reversi fuerint, ex eo die super* 40. *noctes sit bannus recisus, quod lingua Theodisca Scastlegi, id est armorum depositio vocatur.* Eadem habentur in Edicto Pistensi c. 33.

SCATABRA. Papias: *Scatabræ, ebullitiones, quæ fiunt, cum aqua calida in aliquas rimas fluxerit.* Idem: *Scatabra, emanantia aquarum, i. ortus scaturientibus fit aquis.* Lat. *Scatebra.*

SCATATUS. Concilium Senonense an. 1320. c. 4. *Caligis rubeis, viridibus, scatatis, croceis seu albis non utantur — Clerici.* Concilium Parisiense an. 1323. cap. 4. *Clericos qui caligas rubeas ac scatatas & alias inhonestas publicè deferunt*, &c. Mox eadem habentur quæ in Senonensi. Concilium Londinense an. 1342. cap. 2. *Caligis etiam rubeis, etiam saccatis*, (sic) *viridibus sotularibus etiam rostratis & incisis multimode*, &c. Ubi legendum censuerim *scallatis*, i. coccineis, vel certè *scaccatis*, id est in Scaccarii speciem variegatis.

SCATICUM. Vide *Scatz*.

SCATIONARIA Martinus Didacus *Daux* Justitia Aragon. l. 6. Observantiar. fori Aragon. tit. Interpretationes &c. §. 6. de Notariis: *Sed non debent tenere scationarium, nec publicè se ponere ad recipiendum cartas.* Eadem habentur lib. 9. tit. de Privilegio generali §. 27.

SCATIUM. Rainardus Abbas Cisterciensis in Institut. Capitul. ejusdem Ord. an. 1134. c. 14. ubi de pane quotidiano: *Ubi autem frumentum defuerit, cum scatio liceat fieri.*

SCATTO, Italis, Scutella, qua arida venditores metiuntur, ut lupinos, & similia. Leo Ost. lib. 1. c. 24. *Scutellam argenteam* 1. *scattones* 3. *garales* 2. & cap. 26. *Scattonem unum Constantinopolitanum.*

SCATURRIO, *Lepra*, in Gloss. Isid.

SCATUS, *Impetigo, sicca scabies.* Gloss. Isid. vox ejusdem originis qua prior.

SCATUS. Charta Willelmi Comitis Pontivi an. 1203. in Tabulario Abb. S. Judoci: *Et notandum quod Comes Monsteroli & Pontivi extra villam B. Judoci, per totum Comitatum prædictæ Ecclesiæ, debet habere assultum, murdrum, scatum, & ratum* (raptum) *violentiam scilicet mulieris vi oppressæ*, &c. Videtur usurpari pro furto. Vide *Schacus*, & *Schatz*.

SCATZ, *Scaz*, *Scaticum*, Pecunia, pretium, ex Germanico *Schatz*, thesaurus, gaza, Belgis *Schat*: vel ex Saxonico sceat, pretium, collatio, nummus, pecunia. Hincmarus Laudunensis Episcop. pag. 594. *Quidquid de rebus suæ Ecclesiæ fecit & ordinavit, non per scaz, vel per aliquam propinquitatem aut amicitiam inde fecit, sed sicut melius ille intellexit.* Idem in Responsione ad Hincmarum Archiep. Rem. p. 612. *Cui & respondi, quia non celabam, quod motus aliquid contra illum fuerim, eo quod audieram à quibusdam illum di-*

xisse, quod Romam ipsum non pro alia re ire rogabam, nisi ut inde scats mihi daret, quod ego mirabar si diceret, cum quidquid habebat beneficii gratis ei dedissem, & sine ullo pretio. Ubi *Scatz*, & *Scaz*, pretium sonat. Inde

Scaticum, pro Tributo. Charta Ludovici Pii Imp. in Chronico Farfensi p. 657. *Sine datico, herbatico, scatico, vel glandatico.* Alia Caroli II. Regis Siciliæ an. 1303. *De caligariis terrarum, redditibus in pecunia, seu de tarenis, redditibus gallinarum, caponum, & aliorum pullorum, scaticis, porcellis, agnis*, &c. Supra: *De scaticis, porcellis*, &c. Petrus I. Rex Aragonum in Constitutionib. Catalaniæ MSS. *Scatica nostra, & penones, atque alia regalia nostra, firmiter observari & custodiri — jubemus.* In MS. est, *al. guidatica*: quæ quidem *guiatica* dicuntur, in alia Charta ibidem, quæ est Jacobi I. Regis: *Sub eadem pace sint guiatica nostra — & censuaria, & pennones, & omnia Regalia nostra.*

Statica, eadem, ut videtur, notione. Charta Hispanica an. 1135. in Addit. ad Capitul. Reg. Franc. n. 156. *Primum quidem ut ipsas dominicaturas, dum ipsa viveret, haberent per medium: staticam verò castrorum, per singulos annos habeat, sex mensibus.* Infra: *Eo quod si Guillelmus Raimundi hoc ei frangere tentaverit, valeant Beatrici, & teneant secum illa donec habeat in vita sua medietatem omnium dominicaturarum & staticam S. Martialis per meliorationem cum laboratione boum*, &c. Charta Jacobi Regis Aragonum an. 1228. apud Joan. Dametum in Hist. Regni Balearici p. 203. *Nos similiter habeamus partem nostram omnium prædictorum secundùm numerum militum & hominum armatorum qui nobiscum fuerunt, retentis nobis alcahriis & staticis Regum in civitatibus, ultra partem competentem.* Est igitur *Staticum*, tributum, vectigal, cujusmodi fuit *Guidaticum* de quo supra.

Scatum, vox ejusdem originis, in Charta Caroli C. pro novo ponte Parisiensi in parvo Tabulario Ecclesiæ Paris. *Placuit nobis extra prædictam urbem de ærarii nostri scato, — opportunum majorem pontem facere.*

SCATIVA *aqua*, Scaturiens, in Vita S. Posthumii cap. 8. *Si Abbas præsens fuerit, reperiens aquam scativam, sive germinantem, præter Abbatis Consilium diverterit ad bibendum*, &c.

SCAVA, *arborum densitas nimia*, in Glossis Pithœanis. Isidorus habet *Scana*, atque ita legendum censet Vossius.

SCAVAGIUM, Tributum quod à mercatoribus exigere solent nundinarum domini, ob licentiam proponendi ibidem venditioni mercimonia, à Sax. ꞅceapian, id est *ostendere, inspicere*, Anglis *Schevage* & *Skewage*. Brompton: *Scheawing, i. mercimonii positio, sive demonstratio, i. despliance de marchandie. Escevinga*, in Charta Henrici II. Regis Angl. pro civibus Cantuar. *Hoc etiam eis concessi quod omnes cives Cantuarienses sint quieti de Telonio & Lastagio per totam Angliam & per portus maris, & de Escewinga. Ostensio* dicitur in Legibus Ethelredi Regis. Vide in hac voce.

SCAVILLUM, *Præda*, Jo. de Janua.

SCAVIONES. Vide *Scabinus*.

SCEATTA, *Scatta*, nummi genus apud Anglo-Saxones, ꞅceatte. Leges Æthelstani Regis cap. 7. *Regis simplum Weregeldum in Mercenorum laga, hoc est 30. millia Sceatta, hoc est totaliter 120. libræ: sed pro regni emendatione in cenegildo ipsam weram debent habere parentes ejus, & regalem emendationem ipsius terræ populus.* Apud Lambardum *Scata* legitur: ꞅcætta in Legibus Æthelberti. Consule Gloss. Saxonicum Somneri in hac voce.

SCEAWING. Vide *Scavagium*.

SCEBANCA. Vide *Austrum*.

SCEBRUM. Vide *Sceurum*.

SCEFFILUM, Mensuræ annonariæ species: Germ. *Scheffel*, Lex Saxonum tit. 18. *Secalis Sceffila 30. ordei 40. avenæ 60.* Vide *Scapha, Scapilus, Sceppa.*

SCEITHMANNUS, vox ex Saxon. ꞅeipman, vel ꞅcæꞅpman, vel ꞅcæðman, pirata; à ꞅcæða, fur, latro. Pactum Ethelredi Regis Angl. cum Analano, &c. c. 9. *Si dicatur in compatriota quod furtum fecerit, vel hominem occiderit, & hoc dicat Sceithmannus, vel unus Landmannus, tunc non sit aliqua negatione dignus.*

SCELERITAS. Gloss. Gr. Lat. Ανομία, *Scelus, sceleritas, iniquitas.* Occurrit in Leg. 3. D. de Bonis eor. qui ante sen. mor.

SCELEROSUS, pro *Sceleratus*: vox Lucilio usurpata apud Nonium. Ugutio: *Sceleratus, in quo fit scelus: scelestus, per quem fit, scelerosus, qui facit, & est scelerosus plusquam sceleratus.* Donato, dicitur *autor sceleris.* Utuntur S. Eulogius lib. 1. Memor. Sanct. & lib. 3. c. 12. & in Apologet. Baldricus lib. 1. Chr. Camerac. cap. 94. Vita S. Aldrici Episcopi Senonensis c. 25. Synodus Lateran. an. 649. Gregorius VII. lib. 8. Epist. 13. &c. Occurrit etiam in Cod. Th. non semel.

SCELESTIS, pro *Scelestus*, apud Steph. Eddium in Vita S. Wilfridi c. 26. *Pretium utique sceleste*, &c.

SCEMA, pro *Schema*, Forma, species, ornatus, vestitus, habitus, quomodo σχῆμα Græci usurpant. Alexander Iatrosophista lib. 3. Passionum de Freneticis: *Neque in lecto scemata jacendi appetunt.* Dudo de Morib. Normann. p. 60. *Ecclesiarum mirificarum culmina fulgent, quas pater olim scemate pulchro ædificavit.*

Scema, vel *Schema*, propriè usurpatur pro habitu monachico. Hugo Flaviniac. p. 266. *De quo monachicum scema susceperat.* Ordericus Vital. lib. 5. p. 577. *Albereda scema religionis suscepit.* Infra pag. 581. *Monachile scema suscepit.* Adde p. 460. 591. 711. Vetus Epitaphium:

Post senium fessus, jaces istic funere pressus,
Gelduine pater, monachili schemate frater.

Tabularium Ausciense apud Marcam lib. 4. Hist. Beneharn. c. 7. *Liberari laborans, monasticum schema assumere voluit.* Petrus Diac. de Viris illustrib. Casin. cap. 8. *Monasticumque schema suscipiens* &c. Ita Ingulfus p 873. 879. *Monachicum Schema*, pro quo *Stemma* perperam habet p. 867. Usurparunt perinde vocem σχῆμα Græci scriptores hac notione. Vita S. Euphrosynæ Virg. Τὸ τῶν μοναχῶν αὐτῇ περιβάλλει σχῆμα. Sic Τὸ τῶν μοναχῶν σχῆμα, in Vita S. Nili junioris p. 5. τὸ ἅγιον σχῆμα pag. 8. ἀγγελικὸν σχῆμα, pag. 16. Observat Goarus ad Euchologium Græcorum p. 489. σχῆμα in universum habitum monachicum significare, ut τοῦ Βασιλείου τὸ σχῆμα, τοῦ Αντωνίου τὸ σχῆμα: præterea apud Græcos Monachos esse quosdam, quos μικροσχήμους, & μεγαλοσχήμους vocant, de quibus agit hoc loco vir doctissimus.

Scema, Figura rhetorica. Gloss. Ælfrici: *Volubile scema; scema locutionis*, Fragmenta Petronii p. 22. *In Curia autem, quomodo singulos vel pilabat, tractabat, nec scemas loquebatur.*

Scemari, Ornatu suo oblectari. Regula Magistri cap. 81. *Si quis autem frater in specie sua sibi visus fuerit scemari, vel satis gavisci, mox à Præpositis suis ei tollatur*, &c. Arnobius in Psalm. 106. *Ergo bona saturavit bonis pœnitentem, non in schematibus mundi, non in publico gloriantem, sed sedentem in tenebris*, &c.

Scema. Egbertus Eboracensis Archiep. in Excerpt. c. 138. *Scemata dicuntur ramusculi in genere, cum gradus cognationum partiuntur, & puta ille filius, ille pater, ille avus, ille agnatus, quorum figuræ in scematibus apparent.* Hausit ab Isidoro lib. 9. Orig. c. 6. apud quem *Stemmata*, scribitur, quomodo usurpat Plinius lib. 35. c. 2.

SCEMATIO, Membri mutilatio. Itali etiamnum *Scemare* dicunt, pro *Mancare, diminuire, da semis, latino, il quale non solamente la metà, ma ancora significa diminutione*, inquit Acarisius. Vide Ferrarium. Lex Longobard. lib. 2. tit. 55. §. 16. *Si verò ipsa mulier in hac illicita causa (stupro) consentiens fuerit, habeat potesta-*

tem ejus maritus in eam vindictam dare, sive in disciplina, sive in venditione voluerit: verumtamen non occidatur, nec ei scematio corporis fiat. Infra: *Et ipse in eum faciat vindictam in disciplina vel venditione; nam non in occisione, aut scematione corporis.* Ubi *scematio*, pro *sematio* scribitur; vox enim orta à *Semus*, de qua infra.

SCEMATIZARE. Alexander Iatrosophista lib. 2. Passion. *Neque enim fiunt supradicta symptomata, sed secundum directionem ipsam adhuc videtur conscematizare in musculis flegmon, & extrinsecus manifestius subjacet.* Ubi Glossæ MSS. *Scematizare, i. signum ostendere: scema enim est figura per directionem.*

SCENECA, *Scenaca*. Anastasius in S. Silvestro PP. p. 18. *Omnia sceneca deserta, vel domos intra urbem Albanensi sanctæ Ecclesiæ donum obtulit Augustus.* Codex Thuanus habet *Scenaca*, alii *Senica*: sed videtur legendum *Scenica*, ex Græco, ni fallor, σκηνικὰ, id est loca lusibus publicis addicta, ut sunt Circi, Theatra, & ejusmodi.

SCENOFACERE, *facere funes*; ex Gr. σχοῖνος, funis, vox hibrida, *Unde scenofactor, funium factor, & ars scenofactoria. Unde in Actibus Apostolorum cap. 18. v. 3. legitur de Paulo, quod erat scenofactoriæ artis.* Ita Ugutio: at aliter Græca versio habet: ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τὴν τέχνην. Ubi Erasmus: *Erat autem ars illorum texere tabernacula.* Ita etiam legit Arator lib. 2. Hist. Evangel.

> —— *Cujus se Paulus amico*
> *Contulit hospitio, sociam dignatus adire*
> *Artis amore domum, nam scenifactor uterque*
> *Pollebant operis studiis, & dogmate Legis.*

Et infra:

> *Nec vacat ars Pauli socio celebrata sub ipso*
> *Secreti virtute boni: tentoria quippe*
> *Fortia mobilibus fabricabat in aggere tectis.*

Ita editio Aldina an. 1502. nam aliæ *Scœnæfactor* præferunt.

SCEPPA, Mensura salis. Monasticum Anglic. to. 2. p. 824. *Et quinque sceppas salis per annum de salinis meis de Wstrotun per traditionem meam & hæredum meorum ad Vincula S. Petri in autumno.* Occurrit ibi pluries. Vide *Escheppa*, *Scapha*, *Scapilus*, *Sceffilum.*

SCEPTOR, *Notarius: unde Sceptorius, & Sceptoria, Cisterna.* Ugutioni, pro *exceptor*, & *exceptoria.*

Sceptoriæ, Cisternæ, receptoriæ, in Glossis Isid. & Pithœi, δεξαμεναὶ, Græcis.

SCEPTRATUS, Sceptro donatus. Saxo Grammaticus lib. 14. *De Sceptrato cucullatus evasit.* Joan. Altivillensis in Archithrenio lib. 3. c. 17.

> *Absit ut hæc lateat sceptratos gloria*, &c.

SCEPTRUM, pro *virga*, aut *flagrum*. Althelmus de Laude Virg. c. 25.

> —— *Sceptrorum flagra beatus*
> *Ictibus argutis martyr non sensit acerba.*

Alibi:

> *Flammeus aspectu, niveæ candore coruscus,*
> *Sceptrinum vimen dextra gestabat in alma.*

Idem de Virgin. *Sceptrinæ virgæ, quæ prius nodosa duritia rigebant, pluma molliores, & papyro effectæ sunt leviores.*

SCEVOPHYLAX, Sacrorum Ecclesiæ vasorum custos, σκευοφύλαξ, de qua in Ecclesia Græcanica dignitate, multa Gretzerus & Goarus ad Codinum de Officiis, & Meursius in Gloss. Occurrit non semel in Hist. Miscella. VII. Synod. act. 4. Θεοδόσιος Διάκονος μοναχὸς, καὶ σκευοφύλαξ τῶν ἁγίων πατριαρχικῶν εὐκτηρίων. Guillelmus Bibl. in Hadriano II. PP. *Ibi à Paulo librorum custode, Joseph vasorum custode, simulque Basilio Sacellario Ecclesiasticis indutis vestibus salutati.*

Scevophylacium, σκευοφυλακεῖον, *vasorum Custodiarium* vertit Anastasius in Hist. Ecclesiastica p. 35. Vide Descriptionem nostram ædis Sophianæ n. 89.

SCEURUM, ex Germanico *Schewre*, vel *Schëur*, Horreum, granarium, penaria cella, reconditorium. Ingulfus in Hist. p. 862. *Cœpit largiente domino bonis omnibus abundare, ut tam in thesauris ac sceuris postmodum duplicia redderentur.* Quædam editiones habent *scauris.* Anastasius in Sergio PP. p. 60. de Actis Concilii: *Missis in locellum, quod Scebrum chartale vocitatur.* Alii codd. *Hæc itaque missa in locello, quod Scheuro carnali vocitatur.* Alii, *scebro carnali.* Pro *scebro cartali*, i. Chartophylacio.

SCHACIA, *Schaciare*, pro *chacia*, venatio: *chaciare*, venari to. 2. Monastici Anglic. p. 102. Vide *Cacia.*

SCACUS. Vide *Scach.*

SCHEFFA, Præstationis species apud Germanos: *jus quod dicitur die scheffa*, apud Albertum Argentin. p. 170.

SCHERE. Arnoldus Lubec. lib. 2. c. 4. *Dux & sui prospere navigabant per aliquot dies, & inciderunt periculum, quod vulgariter Schere dicitur, quia ibi scopuli immanissimi ad instar montium prominentes, difficillimum illic transitum fecerunt.*

Schere, alia notione. Vide in *Scara.*

SCHERIO. Vide *Scario.*

SCHIFARUS. Vide *Scyphatus.*

SCHILLA. Vide *Skella.*

SCHILPOR. Vide *Schitonos.*

SCHINDERLING, Viliculæ monetæ species, in jure Hungarico. Sambucus.

SCHIPPA, Nauta qui navem, quam Angli *Ship*, vocant, remis impellit: *Shipman* vulgò iisdem. Ordericus Vitalis lib. 12. p. 868. *Tandem navigandi signum dedit. Porrò schippæ remos aut segniter arripuerunt, & alia lethi, quia quid eis ante oculos penderet, nesciebant, armamenta coaptaverunt, navemque cum impetu magno per pontum currere fecerunt. Le Roman de Rou* MS.

> *Nefs & esquiex appareiller,*
> *Veles estendre, & males drecier.*

SCHIPPESHERE. Willelmus Thorn an. 1364. de servitio quod homines 5. portuum debent ad Norborne: *Et debent pro qualibet Swollinga 14. d. per annum pro Schippeshere, timberlode, & bordlode, vel cariare extra Waldam per mare vel per terram ad manerium prædictum.* Occurrunt eadem verba paulò infra: ubi Somnerus *Schippeshere*, ovium tonsuram exponit, ex Saxonico, ſceap, Anglis *Sheep*, ovis: & ſceapan, Anglis *Sheare*, tondere.

SCHIRA. Vide *Scyra.*

SCHIRMANNUS, Lambardo, Senator, Saxon. ſcirman, ex ſcire, *Satrapia, regio, pagus*, & man, homo. Leges Inæ Regis West-Saxiæ cap. 9. *Si quis sibi rectum roget coram aliquo schirmanno, vel alio judice, & habere non possit*, &c. Vide *Scira.*

SCHISMA, *Schismaticus.* Gloss. MS. Regium cod. 1197: *Schisma, scissura animarum. Schismaticus, qui abscissus est à Deo.* Iso Magister in Glossis: *Distat inter scismaticum & hæreticum. Scisma, i. scissio: inde scismaticus qui à corpore Ecclesiæ aliqua novitate, sicut ille (Novatus) qui dicebat hominem semel prolapsum criminali peccato nunquam posse resurgere. Hæreticus namque qui sectam suam colit. Hæresis enim secta, videlicet non credens unum Deum esse Patrem & Filium & Spiritum sanctum, sicut Arius.* Sanctus Hieronymus in cap. 3. Epist. ad Titum: *Schisma ab Ecclesia separat: hæresis verò perversum dogma habet.* Sanctus Augustinus Homil 11. super Matth. *Schismaticos non fides diversa facit, sed communionis disrupta societas.* Idem de Fide & Symbolo cap. 10. *Hæretici de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violant, schismatici autem dissensionibus iniquis à fraterna charitate dissiliunt, quamvis ea credant, quæ credimus.* Idem de Baptismo lib. 1. c. 11. *An non est in schismate odium fraternum? Quis hoc dixerit, cum & origo & pertinacia schismatis nulla sit alia, nisi odium fraternum.* Cresconius Grammatic. apud eundem August. lib. 2. contra Crescon. c. 12. *Hæresis est diversa sequentium*

sequentium secta: schisma verò eadem sequentium separatio. Idem Augustinus c. 7. *Dicitur schisma esse recens congregationis ex aliqua sententiarum diversitate dissensio, (neque enim & schisma fieri potest, nisi diversum aliquid sequantur qui faciunt,) hæresis autem schisma inveteratum.* Faustus Manichæus apud eundem Augustinum lib. 20. contra eundem c. 3. *Schisma est eadem opinantem atque eodem ritu colentem, quo cæteri, solo congregationis delectari dissidio.* Etherius & Beatus adversus Elipandum Toletan. lib. 2. *Schisma à scissura animarum vocatum est. Eodem enim cultu, eodem ritu credit, ut cæteri religiosi, sed solo Congregationis delectatur dissidio, ut cum cæteris communi nullo fulciatur consilio, & totum quod sibi agere videtur, sanctum in suo corde esse putatur.* Pelagius in Epist. ad Viatorem & Pancratium, de schismaticis: *Non eos diversa sentiendi judicium, sed quædam apud se delata, sibi tamen incognita metuentes, & contra Apostolicam Sedem temerè credentes, pessima divisit opinio.* Vide Optatum lib. 1.

Schismarchæ, in Gestis Innocentii III. PP. p. 142. schismatum, seu motuum autores.

SCHITONOS, Slavis, Armiger seu *Scutarius Regis*, in veteribus Chartis Dalmaticis apud Joan. Lucium in Hist. Dalmat. p. 96. 99. 100. qui in aliis Crescimiri Regis Croatiæ & Dalmat. an. 1067. *Scutobajulus* dicitur, apud eundem p. 77. Idem igitur qui Longobardis *Schilpor*, quæ vox Armigerum perinde sonat, ut autor est Paulus Warnefridus lib. 2. de Gestis Longobard. c. 28. unde constat utramque ejusdem esse originis, nempè Saxonicæ. Nam scild, scutum sonat, scild-nave, scuti minister, *Scilpor*, scuti puer; *Por* quippe Longobardis, est *puer*, famulus.

SCHIZA. Lucifer Calaritanus lib. 1. pro S. Athanasio p. 35. *Et constipavit schizas super altare*, i. collegit ligna quæ secuerat & sciderat super altare: ex σχίζειν, scindere, σχίζα, lignum sectum, & in particulas discissum. Urbem hac appellatione in Bithynia memorat Anna Comnena in Alexiade p. 57. de qua etiam quædam adnotavimus in Notis ad Willharduinum pag. 350. quod in agro à continenti quodammodo divulso constructa esset.

SCHOLÆ, generaliter dicebantur ædificia ubi convenire solent homines plurimi, aut studendi, aut præstolandi, aut conferendi, aut alterius rei gratiâ, quod probare conatur Henricus Valesius ad lib. 14. Ammiani: ita ut à loco deinde eorum qui in hisce scholis consistebant, catervæ *Scholæ* appellatæ fuerint: verbi gratiâ *Scholæ Palatinæ*, seu cohortes variæ ad Palatii & Principis custodiam destinatæ, quæ singulæ in suis *Scholis* excubabant, quarum dignitas varia fuit, pro modo stipendiorum quæ merebant, ac gradus quem eæ obtinebant. Nam, ut ait Vegetius lib. 2. cap. 21. *quasi in orbem quemdam per diversas cohortes & diversas scholas milites promovebantur, ita ut ex prima cohorte ad gradum quempiam promotus vadat ad decimam cohortem, & rursus ab ea crescentibus stipendiis cum majore gradu per alias recurrat ad primam.* S. Ambrosius in Epist. 1. ad Corinth. cap. 1. initio: *Scholæ enim sunt, quæ positis in se dant dignitatem, ut loci honor hominem faciat gloriosum, non propria laus.* Procopius lib. 4. Gothic. c. 27. Ἄρχοντά τε καθιστήσατο ἑνὸς τῶν ἐπὶ τῆς παλατίου φυλακῆς τεταγμένον λόχων, οὕσπερ σχολὰς ὀνομάζουσιν.

Alii *Scholas* dictas putant propter disciplinam qua eæ regebantur: atque ut Scholæ publicæ, ipsique adeò Scholastici in varias *Scholas*, quas *Classes* vulgò dicimus, pro facultatum quæ in iis docebantur, varietate distinguebantur, ita Schola Palatina in varias classes distributa erat, suis singulas nominibus appellatas. Quò spectant hæc ex Epistola Episcopor. Franciæ ad Ludov. II. Reg. c. 12. *Et ideo domus Regis Schola dicitur, id est disciplina: quia non tantum Scholastici, id est disciplinati & bene correcti sunt, sicut alii, sed potius ipsa Schola, quæ interpretatur disciplina, id est correctio dicitur; quæ alios habitu, incessu, verbo & actu, atque totius vanitatis continentia corrigat.* De Palatina Schola sic Corippus lib. 3. n. 5.

Acciti proceres omnes, Scholaque Palati est
Jussa suis astare locis, &c.

Atque hæ Palatinæ Scholæ omnes erant sub dispositione Magistri officiorum. Senator lib. 6. form. 6. de Magistro officiorum: *Ad eum nimirum Palatii pertinet disciplina, ipse insolentium Scholarum mores procellosos moderationis suæ terminis prosperè differenat.* In Notitia Imperii recensentur Scholæ istæ Palatinæ *sub dispositione viri illustris Magistri officiorum*, scilicet *Schola scutariorum prima, Schola scutariorum secunda, Schola gentilium seniorum*, &c.

A Scholis Palatinis, *Scholæ* nomen transiit ad militiam civilem, seu civilium Magistratuum ac dignitatum, quarum major erat numerus: erant enim Scholæ Silentiariorum, Exceptorum, Chartulariorum, Agentium in rebus, & aliæ de quibus passim in utroque Codice, & in Notitia Imperii. Transiit denique vox eadem ad Ecclesiasticos ordines. Hinc

Schola Cantorum, quæ *Schola* nudè in veteribus Consuetudinibus Floriacensis Monasterii p. 404. dicitur, pro Cantorum Ecclesiæ ordine, de qua egimus in vv. *Cantor*, *Cantus*. Huic qui præerat dictus *Magister Scholæ Cantorum*, Præcentor. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 5. *Fuit autem consuetudo, ut Magister Scholæ designaret pridie singulis quod responsorium cantare deberent in nocte Nativitatis Christi.* Idem porrò qui *Prior Scholæ Cantorum*, in Epistola 43. Pauli PP. ad Pipinum to. 3. Hist. Francor.

Schola Dominica, Ordo Ecclesiasticus. Rabanus lib. 3. de Instit. Cleric. cap. 18. de Grammatica: *Hanc itaque Scholam dominicam legere convenit: quia scientia rectè loquendi, & scribendi ratio in ipsa consistit.*

Schola regionaria. Benno Cardinalis in Vita Hildebrandi, seu Gregorii VII. PP. *Poppo Prior Scholæ Regionariæ cum omnibus suis Subdiaconis.* Vide *Regionarii*.

Schola Sacerdotum dicta per excellentiam Congregatio Clericorum Ecclesiæ Veronensis. Vide Ughellum to. 5. Ital. Sacræ p. 751. 752.

Schola. Vetus Charta apud Puricellum in Monumentis Ambrosianæ Mediolanensis Basilicæ p. 691. *Si pro sepeliendis corporibus defunctorum Abbas vel Præpositus à defunctorum propinquis, qui ad Scholas suas pertinent, ad sonandum tintinnabulum invitati fuerint, illa pars ad quam prædicta Schola pertinuerit, pulsandi tintinnabulum liberam potestatem habeat.*

Scholæ, dictæ Judæis, eorum Synagogæ, ut habet Rigordus in Philippo Aug. an. 1182. *Nam omnes Synagogas Judæorum, quæ Scholæ ab ipsis vocantur, ubi Judæi sub nomine ficta religionis causa orationis quotidie conveniebant, priùs mundari jussit.* Matth. Paris an. 1253. *Et acclamatum est in Schola Judæorum Londinensi, quod Abbas & Conventus memoratus quietus est ab omni hujusmodi debito*, &c.

Schola, pro Dormitorio Monachorum, in Concilio Turonensi II. c. 14.

Scholæ Monasticæ passim etiam memorantur, in quibus scilicet qui ad monachicam vitam instituebantur, quos *Pueros* vulgo vocabant, iique utplurimum ex iis quos *Oblatos* nuncupabant, in literis humanioribus & Theologicis secundum ætatis cujusque capacitatem informabantur. Conventus Aquisgran. an. 817. c. 45. ut Schola in Monasterio non habeatur, nisi eorum qui *oblati sunt*. Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Si uxor ejus Usisa supervixerit, eum teneat vita sua: & si filium habuerit, mittatur in Schola Monasteriali; detur que ei portio hæreditatis meliorata inter fratres suos, sanctoque Andreæ perveniat. Scholas in Monasterio, nisi eorum qui oblati sunt*, vetat Collatio Abbatum habita Aquis sub Ludovico Pio cap. 45. *Scholas Claustrales* vocant Eckehardus junior cap. 1. p. 36. & Eckehardus Minimus de Casibus S. Galli cap. 7. quibus opponun-

tur, iisdem *Scholæ*, *Canonicæ*, id est Canonicorum : seu ut aliis placet, in quibus pueri seculares extra Claustrum à Monachis literis instituebantur. De Scholis Monasticis agunt Aimoinus in Vita S. Abbonis Floriac. Abbat. cap. 1. Petrus Damian. lib. 2. Epist. 18. sub finem, Trithemius in Chronico Hirsaugiensi an. 890. & lib. de Viris illustrib. Ord. S. Benedicti cap. 6. Browerus lib. 1. Antiq. Fuldensium cap. 9. 10. 11. Lucas Acherius in Notis ad vitam B. Lanfranci Archiep. Cantuar. p. 35. &c.

Scholas in villis & vicis habere jubentur Presbyteri apud Theodulfum in Capit. c. 20. & Attonem Episc. in Capitulari c. 61.

Scholas publicas in Episcopiis à Carolo Magno primùm institutas, & deinde à successoribus vel ab Archiepiscopis, in quibus literis imbuerentur Clerici, docent Capitula Caroli M. lib. 2. c. 5 ejudem Caroli M. Epistola seu Constitutio edita à Sirmondo to. 2. Concil. Gall. Charta ejusdem Caroli M. pro Fundatione Episcopatus Osnabrugensis apud Miræum in Cod. Donat. piar. pag. 48. Addit. 2. Ludov. Pii c. 5. Concilium Cabilon. II. c. 3. Parisiense sub Ludovico Pio lib. 3. c. 13. Capitulare Aquisgranense n. 789. c. 72. Capitulare Theodulfi cap. 19. 20. Conventus Aquisgran. an. 817. c. 45. Helgaudus in Roberto Rege Franciæ initio, Herimannus de Restaurat. Ecclesiæ Tornacensis cap. 1. Hugo Flaviniacensis in Chronico pag. 160. Adam Bremensis cap. 57. Vita S. Meinwerci Episcopi Paderbornensis apud Gretzer. ad Philippum Eystetensem pag. 187. Petrus Damian. lib. 3. Epist. 8. initio, &c.

Scholæ verò jus, seu eam tenendi in ejusmodi villis, inter jura dominica recensetur : adeo ut dominos Laïcos id sibi asseruisse, & Presbyteris ademisse colligatur, in Charta Balduini de Radueriis, in Monastico Anglic. to. 2. p. 180. pro Ecclesia Thwinhamensi : *Ut dignitatem suam plenam, & omnes suas liberas consuetudines in omnibus rebus honorificè habeant, sicut antiquitus semper habere solebant, villæ scilicet ipsius scholam, suam liberam curiam cum soce & sace, Tol, & Then*, &c. Alia Henrici I. Regis Angliæ pro Prioratu Huntedunensi ibid. pag. 26. *Et Capellam Castelli de Huntendon cum pertinentiis suis, & scholam ejusdem villæ, ita ut nullus aliquam infra Huntedonscira absque illorum licentia teneat.* Vide Epist. 44. Alexandri III. PP. apud Sirmondum.

SCHOLARES, qui in Scholis Palatinis militabant, & in aula ad Imperatoris custodiam excubabant, οἱ εἰς τὸ δημερεύειν τε καὶ διανυκτερεύειν ἐν τῇ αὐλῇ ἀποκέκριντο, οὓς δὴ Σχολαρίους ἀποκαλοῦσιν, ut loquitur Agathias lib. 5. pag. 154. 1. edit. Sulpitius Severus lib. 1. cap. 1. de S. Martino : *Armatam militiam in adolescentia secutus, inter Scholares alas sub Rege Constantio, deinde sub Juliano Cæsare militavit.* Monachus Sangallensis de Carolo M. lib. 1. cap. 12. *Ipsis quoque manducandi finem facientibus, militares viri, vel scholares aulæ reficiebantur.* Ardo Monachus in Vita S. Benedicti Anianensis cap. 1. *Hic pueriles gerentem annos præfatum filium suum in aula gloriosi Pipini Regis Reginæ tradidit inter Scholares nutriendum.* Septima Synodus act. 1. Εἰσελθόντων οὖν τῶν βασιλέων, καὶ τοῦ λαοῦ τῶν ταγμάτων, σχολαρείων, ἐξκουβιταρείων. Vide l. 38. Cod. Th. de Decurion. leg. 24. 34. de Erogat. militar. annonæ, eod. Cod. Procopium in Hist. Arcana pag. 106. 107. 1. edit. & alios à Meursio & aliis laudatos.

Scholares, Scholastici, qui in Scholis docentur, nostris *Escoliers*. Stephanus Tornac. Ep. 61. *Amplector Scholarem, prosequor Archidiaconum, deosculor Abbatem, assurgo Episcopo, revereor Cardinalem.* Ita porrò propriè dicti in Monasteriis Novitii Monachi, qui in Scholis Monasticis erudiebantur, in Martyrologio Fuldensi apud Browerum pag. 139. *Acolyti, Scholares, & Monachi.* Vita Notgeri Leodiensis Episcopi : *Quanta fuerit Notgero in educandis pueris, Scholaribusque disciplinis instruendis sollicitudo, hinc probatur quod semper dum in via pergeret, longè seu prope, scholares adolescentes secum ducebat, qui uni ex Capellanis suis, sub arctissima parerent disciplina : quibus etiam librorum copiam, cum cæteris scholaribus utensilibus circumferri faciebat.* Robertus de Sorbona in serm. de Conscientia : *Non habetur pro Scholari Parisius qui ad minus non vadit bis in hebdomada ad scholas.*

Scholarii, iidem dicti in Statutis Corbeiensib. Adalardi lib. 1. cap. 6. *De pulsantis, de scolariis, de reliquis Clericis, seu Laïcis nostris*, &c. Mox, totam ait Monasterii familiam dividi in *Famulos*, vel *Matricularios*, *Fratres*, *Vassallos*, *Hospites*, *Pulsantes* vel *Scholarios*, & in *Provendarios*.

Habebant etiam Presbyteri seu Curiones suos *Scholarios*, de quorum muniis agit Caroli M. Capit. admonit. ad Episc. c. 5. *Ut ipsi Presbyteri tales Scholarios habeant, id est ita nutritos & insinuatos, ut si fortè ei contingat non posse occurrere tempore competenti ad Ecclesiam suam officii causâ persolvendi, id est Tertiam, Sextam, Nonam, & Vesperas, ipsi Shcolarii & signum in tempore suo pulsent, & officium honestè Deo persolvant.* Adde cap. 7. Riculfus Suessionensis in Statutis an. 889. c. 16. *Monemus præterea ut Presbyteri — scholarios suos modestè distringant, castè nutriant, & sic literis imbuant, ut mala conversatione non destruant : & puellas ad discendum cum scholariis suis in schola sua nequaquam recipiant.*

Scholares, quorum ordo institutus fuit ab Innocentio III. PP. in Concilio Lateranensi, ut est in Magno Chronico Belgico : *Ibi 4. ordines sunt constituti, scilicet Prædicatorum, Minorum, Trinitatis, & Scholarium.* Martinus Polonus in Honorio III. PP. *Anno quoque ejus tertio ordinem Vallium Scholarium confirmavit, quem Guillelmus quidam Anglicus incœpit, qui Parisiis Scholaris fuerat, & postmodum in Burgundia rexerat, & tandem cum Scholaribus suis ad eremum convolavit, & formam vivendi ex diversis religionibus, suis & sibi elegit.* Vide Aubertum Miræum lib. 1. Origin. Monastic. cap. 15. Brolium lib. 3. Hist. Parisiensis pag. 655. 2. edit. & Cæsarem Egassium Bulæum to. 3. Hist. Universitat. Paris. pag. 15.

Scholares vagi, sectarii nescio qui, quorum ordo seu *secta* reprobatur & damnatur in Concilio Herbipolensi an. 1287. c. 34. & in Salisburgensi an. 1274. c. 16. & an. 1290. c. 3. ubi eorum pravi mores & doctrina recensentur.

Scholares, in Ecclesiis ruralibus, qui vulgò *Clerici*. Vide *Clerici Scholares*.

SCHOLASTICUS, dictus Latinis scriptoribus, qui in umbra circa fictas hypotheses se occupat, Declamator qui circa lites fictas versatur, ut docet Casaubonus ad Suetonium de Grammatic. & ad Capitolinum. Sed postmodum appellatus quivis eloquens, disertus, oratoriæ facultatis & politioris literaturæ studiis eruditus. Gloss. Lat. MS. *Scholasticus, Literatus, Sapiens.* Papias : *Scholasticus, Eruditus, Literatus, Sapiens.* S. Augustinus in Dialectica : *Cum Scholastici solum propriè & primitus dicantur ii qui adhuc in schola sunt, omnes tamen qui in literis vivunt, nomen hoc usurpant.* Salvianus lib. 1. de Gubernat. Dei : *Ut Scholastici ac diserti haberentur.* S. Hieronymus in Catalogo Scriptor. Ecclesiast. *Sarapion ob elegantiam ingenii cognomen Scholastici meruit.* Amalarius Episcopus Trevirensis apud Brouverum lib. 8. Annal. Trevir. pag. 486. 1. edit. *Quisque futurus sis, sive potens in sæculo, sive pauper, sive Scholasticus, sive idiota.* Anastasius in S. Leone II. PP. *Cuigna quoque Scholasticus, eloquendi majori lectione politus.* Jonas Episcopus in præfat. ad Vitam S. Huberti : *Palatina Scholasticorum facundia. Scholasticus sermo*, apud Paulum Diacon. Emeritensem in S. Masona Episc. Emerit. cap 7. *Scholastica eruditio*, apud Alcuinum in Epistola ad Carolum M. Palladius in Lausiacis c. 26. Οὗτος ὁ Εὐλόγιος σχολαστικὸς ὑπῆρχεν ἐκ τῶν ἐγκυκλίων παιδευμάτων. Hinc *Scholasticissimus*,

in Actis S. Sebastiani cap. 21. *Fortunatus* in lib. 3. de Miraculis S. Dionysii, dicitur *Latinorum Scholasticissimus, ut sedulius, vir Scholasticissimus*, in Chronico Fontanellensi c. 12. Vide Paschasium l. 9. de Vitis Patrum c. 19. n. 3. Vegetium in præfat. ad l. 3. Artis veterin. S. Augustinum lib. de Cathechizandis rudibus cap. 9. serm. 78. de Tempore, Gregorium M. lib. 7. Ind. 2. Epist. 63. Joannem Cluniac. in Vita S. Odonis Abbat. Cluniac. pag. 24. &c.

Scholasticus, Advocatus, Patronus, qui causas in foro agit, sed propriè peritus, eloquens, disertus patronus. Transiit enim adjectivum in substantivum. Concilium Carthag. can. 96. τῶ κατασῆσαι ἐκδίκους σχολαστικούς. S. Augustinus in Joannem cap. 7. *Qui habent causam, aut velint supplicare, quærunt aliquem Scholasticum, à quo sibi preces componantur.* Nicolaus I. PP. Epist. 2. *Si fortè aut dives, aut Scholasticus de foro, aut ex administratore Episcopus fuerit postulatus*, &c. In Actis S. Dorotheæ, qui *Advocatus præsidis* n. 12. dicitur, idem *Scholasticus* appellatur n. 14. Apud Gregorium M. lib. 4. Epistola 29. inscribitur *Severo Scholastico Exarchi*, in qua ei in judiciis astitisse ut, & in Consiliis, innuit. Vide eundem lib. 1. Epist. 42. extrem. Apud Anastasium Bibl. in Constantino PP. pag. 66. hæc leguntur: *Post aliquod verò temporis Scholasticus Cubicularius Patricius & Exarchus Italiæ veniens Romam, detulit secum sacram Anastasii Principis*, &c. Apud Marcum Eremitam in Disputat: πρὸς σχολαστικὸν, Scholasticus dicitur ὁ ἐν λόγοις δικανικός.

Scholasticus, Dignitas Ecclesiastica, quâ qui donatus est, Scholis Ecclesiasticis præest. Baldricus lib. 3. Chron. Camerac. c. 61. *Et ut amplius eum in sententia confirmaret, regendas Scholas S. Mariæ ei commisit.* Mox: *Cognitâ verò Episcopo Scholastici industriâ, separavit eum à puerorum doctrina*, &c. Charta Guidonis Episc. Autissiod. an. 1249. in Tabulario Autissiodorensi: *Statuimus quod Scholasticus Autissiod. sit Capellanus Episcopi, & teneatur assidere & servire Episcopo quando celebrabit solemniter in majori Ecclesia, & alibi si præsens sit*, &c. Cùm autem Capellanorum munus esset, ut alibi docuimus, amanuensis vices agere, inde fortè est quod legimus, Palladium quendam Herbani Archiepiscopi σχολαστικὸν, quem Alexandria is adduxerat, disputationem quam habuit cum Judæo, à Gregentio descriptam, τὰ ῥήματα ἑκατέρων σημειώσαντα, *verba utriusque notantem* excepisse. Extat Disputatio Zachariæ Scholastici postmodum Mitylenensis Episcopi, ubi Genebradus *Scholastici* munus Ecclesiasticum esse annotat, idemque esse ac *Protonotarii*. Vide Concilium Paris. VI. an. 829. c. 30. Meldense cap. 35. Lateranense sub Alexandro III. c. 18. & Lateranense sub Innocentio III. c. 11. prætereа Molanum lib. de Canonicis cap. 10.

Magister scholarum, eadem dignitas dicta in Ecclesia Cadurcensi, ab Innocentio IV. PP. an. 1252. instituta, apud Cruceum n. 118. *Statuimus ut de cetero Magister Scholarum dignitas sit in Ecclesia Cadurcensi, qui scholas in Grammatica personæ idoneæ conferat, quæ loco ipsius scholas regat, cui singulis annis pro labore suo ab eodem Magistro scholarum provideri volumus, prout sibi videbitur expedire.* Vide Spicilegium Acherianum to. 12. p. 165. & Alexandrum III. in Appendice ad Concilium Lateran. III. part. 2. c. 18. Vide *Caput Scholæ*.

Scholasteria, Scholastici Ecclesiæ dignitas, apud Cæsarium Heisterb. lib. 4. de Mirac. c. 62.

Scholasticus, qui est ex *Schola Cantorum*, in Ordine Romano non semel. Amalarius lib. de Ordine Antiphon. cap. 57. *Tenet enim iste ordo morem nostræ Scholæ, ut primò erudiantur nostri scholastici per disciplinam, & postea sapientes fiant per sapientiam.* Dudo lib. 1. de Morib. Norman. *Bajulant Scholastici candelabra & cruces majoribus præferentes.*

SCHONESTUM. Guillimannus l. 1. de Rebus Helvetior. c. 9. in explicat. aliquot vocabulorum inferioris ævi: *Schonestum, pulchrum, Germ. Schon.*

SCHOPPA, *Scoppa*, Officina, Anglis *Shope*, Gall. *Eschoppe*. In Charta an. 1287. apud Will. Thorn in Chron. *De duabus schoppis suis juxta domum suam.*

Scoppa, eadem notione, in Charta Ricardi Regis Angl. apud Radulfum de Diceto an. 1194. *Quod murus & scoppæ atrii Ecclesiæ — reficiantur.* Et in alia Theoderici Comitis Flandriæ in Hist. Guinensi: *Concedente itaque Philippo filio meo terram in qua Ghildalla cum scoppis & appenditiis suis tam ligneis quam lapideis apud S. Audomarum in foro sita est.*

Schopparius, qui *Schopam* tenet: *Eschoppier*. Vetus Consuetudo municipal. Ambian. *Cascuns ou cascune eschopiers ou eschopiere qui vendent venel, porront avoir en leurs maisons leur pois & leur balances.*

Shopa, ex Anglico *Shope*. Monasticum Anglicanum to. 1. pag. 1013. *Concessionem — de duabus shopis cum pertinentiis in nundinis Northampton*, &c. — *de quadam shopa cum pertinentiis in vico Pellipariorum.* Adde p. 518. & to. 3. part. 2. p. 191. & Guill. Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. to. 3. p. 1101.

SCHUBA, Togæ, vel pallii Turcici aut Persici species. Æneas Silvius in Hist. Bohemica cap. 70. *Neque de more suo indutus prodierat, linea tantum indumenta susceperat, & desuper Persicum habitum, quem vocant Schubam.*

SCHUDEMEN, Nautarum species, Danis, in Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1326. apud Pontanum lib. 7. Rerum Danicar. p. 443.

SCHULTETUS, Prætor Urbanus, judex, apud Theutones, *Schoud-heet, Schoud-heyd*, vel *Schuld-heys*. Charta Willelmi Comitis Hollandiæ an. 1204. apud W. Hedam: *Monetarii, thelonearii, schulteti, villici*, &c. Alia Hugonis Episcopi Leodiensis an. 1227. apud Chapeavillum: *Schultetis, scabinis, juratis, feudatis*, &c. Vide *Scultetus*.

SCIA, pars corporis, de qua sic Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte venandi cap. 33. *Dictum est quod in loco lumborum sint duo ossa ancharum, longa, concava, inferius lata, habentia circa sui medium quandam concavitatem, quam medici dicunt Sciam, & in illa scia locatur vertebrum superius coxæ.*

Scia, pro *Sciatica*. Hermannus lib. 2. de Miracul. S. Mariæ Laudun. cap. 18. *Qui jam per biennium morbo insanabili, quem medici Sciam vocant, adeo laboraverat, ut nusquam nisi claudicando & baculo sustentando posset incedere.*

SCIAMITUM. Vide *Examitum*.

SCICLARIUS. Tabularium Fossatense: *Quilibet tenens de dicta terra obliarum debet pro quolibet arpento 3. sciclarios.* Vide *Sicla, Siclus*.

SCIDA, Scheda. S. Althelmus Sax. Episc. de 8. Vitiis:

Conjuge crudeli scidam scribente nefandam.

Et infra:

Qui malunt vatum scidas lacerare canentum.

Ugutioni, *Scida, id est serta, vel scripta.*

SCIFATUS. Vide *Schifatus*.

SCILLA. Vide *Skella*.

SCIMASARNOVA, vel *Scismasarnova*, & *Scimosarnova*: (ita enim variè scribitur,) una è 12. auguriorum speciebus, de quibus in verbo *Venta*, quæ sic describitur à Michaële Scoto de Physionomia cap. 56. *Scimasarnova est augurium, quando tu vides hominem vel avem post te, & te consequi, & transire te, & antequam perveniat ad te, vel tu ad eam alicubi se repauset te vidente in dextro latere tui: & tunc est tibi bonum signum super negotio.*

SCIMPODIUM, Scaligero Epist. 145. non lectus discubitorius, sed ἀνάκλιτον videtur esse, ex sella & lecto compositum, in quo semisupini, pedibus in suppedaneo quiescentibus cubabant. Vide Mercurialem lib. 3. Artis gymnasticæ cap. 12.

SCINCUS, Perna, Theuton. *Schincke*, Italis *Schinca*, de qua voce consulendus Oct. Ferrarius in Orig. Ital. Theodorus Priscianus lib. 2. cap. 11. *Reparatum est pi-*

pere, satirio, & scinco, & erucæ semine. Nicetas in Andronico lib. 2. n. 2. Ἦστι δὲ καὶ ζῶον Νειλῶον, κροκοδείλῳ πάνυ τοι ἐμφερὲς, σκίγγον λεγόμενον, ἀπόσιτον μὲν τοῖς μὴ τοιαῦτα βρωτέα κρίνουσι, διερεθίζον δ' ὅμως καὶ διανιστῶν ἐν ταῖς ὁμιλίαις πρὸς συνουσιασμόν. Ubi codex Barbaro-Græcus: ἀπὸ ζῶου κροκοδείλου κατασκευαζόμενον σκίγκον λεγόμενον. Vide *Friscinga.*

Scinda, *Scinta*, Ager proscissus. Capitula Ludovici Pii an. 829. c. 12. apud Baluzium: *De illo qui agros dominicos, id est ad fiscum pertinentes, propterea neglexerit excolere, ut novas exinde non persolvat, & alienas terras ad excolendum propter hoc accepit*, &c. Quo loco Amerbachius & Heroldus habent *Scindas*, vel *Scintas*, ubi Goldastus terras censuales à colonis conductas pro censu annuo quasi *censitas* interpretatur. Sed si vera est lectio, videntur *Scindæ* fuisse agri proscissi, seu quod Leges Wisigoth. lib. 10. tit. 1. §. 9. *quod ad culturam scissum est*, vocant. Acta Monasterii Murensis: *In prima scissura & seminatione arant.* Varro lib. 1. de Re rust. c. 29. *Terram cum primum arant, proscindere appellant; cum iterum, offringere dicunt*, &c. Virg. 2. Georg.

— Et validis terram proscinde juvencis.

Proscissio apud Columellam lib. 2. c. 13. 17. lib. 6. cap. 2. Salvianus lib. 7. *Non enim nos ad aratra, aut ad ligones vocat, non ad scindendas terras, neque ad vineas pastinandas*, &c. Sidonius lib. 1. Epist. 6. *Si & campum stiva tremente proscindas.* Vide ibi Savaronem. Gregorius Turon. lib. 2. de Mirac. c. 32. *Erat enim haud procul à via ager cujusdam divitis campanensis, ad quem scindendum magna multitudo convenerat.*

Scindula. Isidor. lib. 19. c. 19. *Asseres ab asse dicti, quia soli ponuntur atque conjuncti: Scindulæ, eo quod scindantur & dividantur.* Ugutio: *Scindula, est latus asser quo domus cooperitur, & scindula est genus quoddam annonæ, quæ & scandella dicitur, & scandula potest dici idem quod scindula, vel quod frangit saxum.* Lex Longob. lib. 1. tit. 25. §. 27. *Si quis de casa erectum lignum quodlibet, aut scindulas furatus fuerit*, &c. Chronicon Fontanellense cap. 16. *Porticum — de novo fecit, & eam cooperiens scindulas ejus ferreis clavis affixit.* Adde Albertum Stadensem an. 916. Scindulis contectam fuisse Romam annis 470. autor est Plinius lib. 16. cap. 10. ex Cornelio Nepote. Harum etiam mentio est apud Vitruvium lib. 10. cap. 1. ubi *Scindulis*, pro *Scandulis*, Turnebus lib. 22. advers. c. 18. & apud Vegetium lib. 2. cap. 23. Stewechius ex MSS. codd. restituunt. Vide Puricellum in Ambrosiana Basilica p. 1170. & Stephanium ad Saxonem Grammat. p. 110.

Scindulæ, in censu passim occurrunt in Polyptycho S. Remigii Remensis: *Donant de argento sol. 19. & den. 2. — scaritiones car. vs. circulos perticas 115. scindolas 575. de jornariis sol. 7. den. 8.* Occurrit alibi non semel. Polyptychus Floriacensis: *Solvit unusquisque scintulas 101.* &c. Tabularium Eccles. Augustod. *In ancingia si est, pullos 3. ipso termino, Pascha autem pullum 1. cum ovis 5. scindulas 100.* Vitæ Abbatum S. Albani pag. 41. *Domumque exquisitis naturæ necessariam nimis opportunam fecit quercinis scindulis coopertam.* Chronicon S. Benigni Divionensis p. 448. *Debet in censu solidos 8. multones 3. scindulas 100.* Porrò σκενδύλιον, voce, videtur *Scindulas* intellexisse Hero Ctesibius in Belopœecis p. 5. Καὶ ἐσχισμένος ἔστω ἐκ τοῦ ἐπικεκαμμένου ἄκρα, ὡς τὸ δίχειλον γενέσθαι, καθάπερ τῶν καλουμένων σκενδυλίων.

Scinifes, pro *Cinifes.* Gloss. Ælfrici: *Scinifes vel tudo*, ȝnæt. Ubi Somnerus leg. *Cynips. Scinifes*, etiam habet Joannes de Janua. Papias: *Ciniphes, hirci majores à flumine Africæ, ubi plurimi sunt & magni.* Olla patella:

Crabro, Culex, Brucus, Cinifes, Cynomia, Cicada.

Scintillare. Laurentius Leodiensis in præf. ad Hist. Episcopor. Leodiensium: *Laudanda est tamen Berthari pia industria, qui de ipsis cineribus & ruinis incensæ urbis & Ecclesiæ, omnia prout potuit, prædecessorum saltem Præsulum vel nuda nomina eruit, vel quædam gestorum nobis scintillavit*, i. quasi per *scintillam*, seu breviter elucidavit.

Scintula Vide *Scindula.*

Scira, *Sciremotos*, &c. Vide *Scyra.*

Scirbum, Arabibus vocatur ventris pinguedo. Constantinus African. lib. 2. Commun. loc. med. cap. 15. lib. 3. c. 27.

Scinthiæ, *Nævus, macula.* Gloss. Isidor.

Scioldri, dicti olim apud Danos *Bardi, Eubages, & Druydes.* Vide Pontanum in Chorograghia Daniæ p. 779. 780.

Scipsa. Messianus in Vita S. Cæsarii p. 255. *Turbatæ igitur ancillæ Dei, quibus foras exire non licebat, libros, & res, cellas, (sellas) & scipsas per cisternas jactabant.* Fortè leg. *capsas.* Vide edit. Mabillonii.

Scirpha, Palea, fortè ex Gr. κάρφος. Leo III. PP. Epist. 3. *Caietani autem — dixerunt, quod invenissent homines occisos jacere, & granum & scirpha, quæ ipsi Mauri portare secum non potuerunt.*

Scirpus. Gregorius Turon. de Gloria Mart. cap. 32. *Lychnus etenim inibi positus, atque inluminatus, ante locum sepulturæ ipsius, perpetualiter die noctuque divino nutu resplendet, à nullo fomento olei scirpique accipiens, neque vento extinguitur, neque ardendo minuitur.* Scitum quid sit *Scirpus* apud Latinos; sed quid *juncus* commune habet cum lychno? Fortè pro Ellychnio.

Scirtum, Armorum species. Capitulare de Villis c. 64. *Et ad unum quodque carrum, scirtum, & lanceam, cucurum, & arcum habeant.*

Sciselum, Scalprum, nostris olim *Cisel*, hodie *Ciseau.* Gervasius Dorobernensis de Reparatione Dorobern. Ecclesiæ: *Ibi arcus & cætera omnia, utpote sculpta secure, & non scisello, hic in omnibus ferè sculptura idonea.*

Scismasar *vetus*, unum è 12. auguriis, de quibus in verbo *Venta*, quod sic describitur à Michaële Scoto de Physionomia cap. 56. *Scismasar vetus, est augurium, quando tu vides hominem post te, vel avem pausantem, ita quod sit tibi dextro latere: istud enim tibi malum signum super negotio.*

Scissor, *Scindendi obsonii Magister*, Senecæ, nostris *Escuier tranchant.* Petronius, & Fragmentum ejusdem Petronii p. 12. *Processit statim scissor, & ad symphoniam gesticulatus ita laceravit obsonium*, &c. *Le Roman de Garin MS.*

Devant le Roi servi l'enfant Gerin,
Hernaut tailla devant l'Empereris.

Incisor, eadem notione. Avitus Viennensis Epist. 77. *Ut de primo quod exposuisti ferculo colloquamur, — trepidans accensis faucibus gula aliquantula temporis mora sub docti incisoris pependit arbitrio.*

Scissor, Ars mechanica nescio quæ, in Fleta lib. 2. cap. 52. §. 35. *De abbatoribus* (fortè *albatoribus*) *coreorum, præterquam in civitatibus & burgis, & etiam de iis qui duobus utuntur officiis, videlicet sutoriæ & tanneriæ, vel tanneriæ & carnificis, vel officio scissoris & dub... etiam dub... præterquam in burgis & locis communibus.*

Scissorium, Orbiculus mensorius, in quo convivæ dapes sibi appositas vel præsumptas *scindunt*, nostris olim *Tranchoir.* Autor Translat. S. Isidori Hispal. n. 19. ubi de variis reliquiis in urbe Legionensi adservatis: *De parte Cœnæ, (Dominicæ,) scissorium ipsius Cœnæ*, &c.

Scit Deus, Formula recepta in juramentis. Vetus Interpres Juliani Antecessoris c. 178. *Sacramentum de calumnia fit ita: Inprimis quidem actor juret, Hanc litem quam movi, calumniandi animo non movi, sed existimo me bonam habere causam, — scit Deus.* Ita clauditur sacramentum rei.

Scitha, Roger. Hovedenus an. 987. *Hoc anno duæ retro seculis Anglorum genti incognitæ pestes: scilicet febres hominum, & lues animalium, quæ Anglicè Scitha nominatur, Latinè autem fluxus interaneorum dici potest, totam Angliam plurimum vexaverunt.* Non placent quæ hic habet Spelmannus.

Sclandonicia. Vide *Tectora*.

Sclavina *Sclavinia*, Vestis longior, sagi militaris instar, sclavis, ut videtur, familiaris, unde nomen mansit. Ugutio: *Amphibalus, vestis villosa, sicut est Sclavina.* Jo. de Janua, *Armelausa, Sclavina.* Italis *Schiavina*. Corona pretiosa, σκλαβίνα, *stragulum*, σισύρα. Henricus de Knyghton: *Venire videbant virum elegantem cursantem, de una Sclavina alba vestitum.* Quo loco perperam *Sclauma*, legit Somnerus. Hac potissimum utebantur peregrinantes, ut observat Malbrancus lib. 10. de Morinis cap. 12. quod firmatur ex Chronico Andrensi: *Pedes incedens in habitu peregrini, qui vulgò dicitur Sclavina.* Herbertus de Miraculis lib. 1. c. 25. *Vidit ipsum instar alicujus Jerosolymitani, palmâ, perâ & baculo insignitum, atque Sclavinâ coopertum.* Cæsarius lib. 12. Miracul. c. 40. *Peregrinus quidam de transmarinis veniens partibus Sclaviniam suam pro vino—exponens,* &c. Et mox: *Vestem peregrinationis suæ.* Idem c. 42. *Peregrinus quidam moriens Sclavinam suam Sacerdoti legavit. Le Roman d'Aubery* MS.

> *Qu'il viengne à moy ausement come espie,*
> *S'ait esclavine & bordon de Surie.*

Le Roman du Renard:

> *Une esclavine i vit renart*
> *Que cil avoit deles son chief.*

Rabi Kimchius *Esclavinam*, pro veste vili usurpavit. Vide Bernardum Justinian. in Vita S. Laurentii Justiniani cap. 5. Vitam S. Andreæ Corsini cap. 5. &c. Italis *Schiavina*, est teges, *coperta grossa di letto*. Σκλαβινίαν verò & Σκλαβινίσκιον, pro jaculo leviori, cujusmodi utebantur Sclavi, apud Mauricium & Leonem sumi annotarunt pridem Rigaltius & Meursius.

Sclavus, Captivus, servus, Italis *Schiavo*, nostris *Esclave*. Matth. Paris an. 1252. *Cùm Christianis sclavis, sic namque vocantur captivi*, &c. Mox: *Cum omnibus Christianis captivis, quos vulgariter Esclavos appellamus*, &c. Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol. p. 1129. *Similiter quotquot habere poterit sclavas, vel servas, cum eis licenter peccat.* Charta Ludovici Regis Germaniæ in Metropoli Salisburg. to. 2. pag. 15. *Aut homines ipsius Monasterii tam ingenuos quam servos, sclavos, & accolas super terram ipsius commanentes*, &c. Guill. de Podio-Laurentii cap. 49. *Eosque in sclavos recepit Rex.* Modus recipiendi fratres Milites Hospitalis Hierosol. *Nos namque promittimus esse servi sclavi dominorum infirmorum.* Speculum Saxonicum art. 73. § 3. *Sclavæ autem proles sequitur patrem sclavum.* In Regesto Albo Domus publicæ Tolosanæ fol. 130. *Civitas Tolosana fuit, & erit sine fine libera, adeo ut servi & ancillæ, sclavi & sclavæ dominos seu dominas habentes, cum rebus vel sine rebus, ad Tolosam vel infra terminos extra villam terminatos, acquirant libertatem & liberi efficiantur.* Ditmarus lib. 3. *Tunc omnia nostram prius Ecclesiam respicientia divisa sunt miserabiliter, Slavonicæ ritu familiæ, quæ accusata venundando dispergitur.* Adde Matth. Paris an. 1097. Vincentium Belvac. lib. 30. c. 48. &c. Ita σκλάβος usurparunt recentiores Græci, Cantacuzenus lib. 4. cap. 14. p. 758. Jo. Cananus pag. 193. & alii apud Meursium. At unde Sclavorum, vel Slavorum nomen effictum sit, pluribus disputat Joannes Lucius lib. 6. de Regno Dalmat. c. 4. *Esclos* videntur à nostris appellati. *Le Roman de Merlin* MS. *par Robert de Bourron: Il chevaucha & issi fors de la vile, & truuva les esclos dou Chevalier qui devant lui s'en aloit.* Alibi: *Et chevauche tant ken la forest se met & trueve les esclos, si point tant après le Chevalier.*

Sclipesten. Theloneum Monast. S. Bertini: *Lapis molaris 2. den. sclipesten, 2. den. Si autem unus molaris, sive unus sclipesten, sive in curru sive in carro portetur, dabit 2. den.*

Sclusa. Vide *Exclusa*.

Scoba, pro *Scopa*. Catholicon parvum: *Scoba, bæ, Balay, ou arbre.* Glossæ Gr. Lat. Κοσμητήριον, *Scoba.* Ubi codex MS. habet *Scopa*. Vindicianus Comes Archiatrorum pro *Scobe* usurpat:

> *Polline, farre, scobis, lino, scobe, vellere, cornu.*

Scobillæ, eadem notione. In Statutis Massiliensis urbis MSS. lib. 4. est caput, *De fimo vel terra, vel scobillis projiciendis in certis locis extra Massiliam.*

Scobere. Guido II. Prior Cartusiensis in Statutis ejusdem Ord. cap. 20. §. 2. *Habeat itaque Martha laudabile quidem, sed tamen non sine sollicitudine & perturbatione ministerium: nec sororem sollicite Christi vestigiis inhærentem, & quoniam ipse est Deus, vacando videntem, spiritum suum scobentem, suamque orationem in sinum suum convertentem,* &c. Ex Psal. 77. v. 7. ubi, *Et scopebam spiritum meum.* Sic porrò præfert emendatior editio Guigonis an. 1509.

Scobere, Tributi species. Charta Altmanni Episcopi Tridentini an. 1126. in Metropoli Salisburgensi to. 3. pag. 384. *Exceptis stabularibus curtibus, quarum una Meenhensteine, sex verò aliæ singulæ quatuor, quod vulgariter Scobere dicitur, dare debent.*

Scobillæ. Vide *Scoba*.

Scodica. Vide *Fossarium*.

Scodus, *eris*, *Scelus*, in Glossis MSS.

Scof, *Scofph*, Stabulum sine parietibus. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 2. §. 2. *Si autem (scuria) septa non fuerit, sed talis quod Bajwarii Scofph dicunt, absque parietibus*, &c. Editio Heroldi habet *Scof*.

Scof, Manipulus, *Gerba*, Belgis, *Schoof*. Theloneum S. Bertini: *Duo scof ferri, 1. obol. glodi ferri, 4. den. — centum scof chalybis, 25. den.*

Scogilum, *Gladius scogilatus*. Lex Ripuar. tit. 36. §. 11. *Spatham cum scogilo pro 7. solid. tribuat. Spatham absque scogilo pro tribus solidis tribuat.* Ubi quidam codd. præferunt *scoilo*, *soilo*, *scogillo*. *Gladius scogilatus*, in Legibus Henrici I. c. 83. *Si inter aliquos — dissensio consurgat, ex quo aliquis eorum gladium scogilatum evaginat, non est etiam expectandum ut percutiat.*

Scolanda. Vide *Scrutlanda*.

Scolatura. Regula Tertiariorum à S. Francisco edita cap. 3. apud Waddingum to. 1. p. 256. *Chlamydes quoque ac pelles absque scolatura scissas vel integras, affibulatas tamen, non patulas, ut congruit honestati, elausasque manicas habeant fratres supradicti.*

Scolax. Papias, ex Isidoro lib. 20. c. 10. *Scolaces, quod nos Funes vel funalia dicimus, eo quod scoliæ sint, i. intorti.* Ugutio: ex Glossis Isidori: *Scoliaces*, (sic) *funes, quos Funalia dicimus, quia sunt torti & excepti.* Vita S. Cypriani: *Cum cereis & scolacibus.* Petrus Damian. lib. 6. Epist. 17. *Quis scolacibus utitur, ut stellarum micantium videat claritatem.* Σκολάκιν habent Apophtegmata Patrum c. 10. apud virum doctissimum Jo. Bapt. Cotelerium to. 1. Monumentor. Eccl. Græcæ.

Scoldascius. Vide *Sculdasius*.

Scolium, Scopulus, Italis *Scoglio*, nostris *Escueil*. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 25. *Deinde per Syrocum per duo milliaria navigetur, & inveniet scolium, per quod fit portus, in quo fundum trium passuum reperitur*, &c. Infra: *Donec quicunque pervenerit ad scolia quæ sunt super casale Lambertum*, &c. Ex Gr. σκόλιον.

Scombra, vox fori Hispanici. Jacobus I. Rex Arag. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 31. *De duobus molendinis, quorum unum super aliud est constructum; si illud quod est inferius engorgat illud quod est superius primò factum, dominus illius quod superius est scombret illam cequiam*, &c. Observantiæ Regni Aragon. lib. 9. tit. de Officio Suprajunctarii §. 1. *Suprajunctarius prosequitur malefactores, & fragrante maleficio intraverit castrum alicujus, & Dominus vel Alcaydus illius castri noluerit dare scombram, nec tradere malefactores*, &c. §. 3. *De consuetu-*

dine regni *scombra in loco pro re furata vel malefactore potest fieri sæpius per Suprajunctarium*, &c. Alibi: *Et ipsi terras tenentes teneantur juvare dictos homines de Fraxneda in scombra dicta vasarum.* Michaël Molinus in voce *Scombra*: *Scombra rei furatæ vel malefactoris non solùm potest fieri semel, sed etiam bis: & licèt in prima scombra non fuerit malefactor, vel res furata reperta; tamen potest per officialem iterum fieri scombra.* Idem in *Talator*: *Talari possunt loca & castra Vironum per Suprajunctarios congregata junctâ suâ: & hoc propter rebelliam loci vel Alcaidi nolentium dare scombram Suprajunctariis insequentibus malefactores.* Perquisitio.

SCONFITTA, Clades, vox Italica, Gallis *Desconfiture*. Chronica Pisana an. 1173. *In sconfittam miserunt Comitem Guidonem & Lucanos.*

SCONNA. Vide *Sculna*.

SCONSA. Vide *Absconsa*.

SCOPÆ, seu *Scoparum* vel virgarum disciplina in Monasteriis. Petrus Damian. lib. 1. Epist. 19. *Sæpe pœnitentiam centum suscipiebat annorum, quam scilicet per viginti dies allisione scoparum, cæterisque pœnitentiæ remediis redimebat.* Idem in Vita S. Romualdi cap. 8. *Quia jussus fuerat à Priore quot scopas accipere, quas nondum acceperat.* Joannes Laudensis in ejusdem Petri Damiani Vita n. 43. *Scoparum quoque disciplinam in Capitulo cuncti susciperent, in pane solùm & aqua pariter abstinerent.* Chronicon Montis-Sereni an. 1213. *Nudis pedibus in veste nigra* (Canonicus regularis S. Augustini) *scopam ferens, cum Priore & quodam alio fratre seniore, pedibus ejus prostratus*, &c. Anno 1219. *Ut præter alias quas sustinere compulsi sunt pœnas, toto corpore usque ad femoralia nudi, scopas ferentes diebus dominicis cruces præcedere cogerentur.* Denique p. 191. *Venia impetrata est, tum prius ipse discalceatus & scopam ferens, legati se pedibus prostravisset.* Hinc

Scopari, Scopis cædi. Andreas Vallis umbrosæ Monachus in Vita S. Arialdi: *Adjuro te ut tuis te vestibus nunc exuas, & hic coram me te scopari facias. Qui protinus cucurrit, virgas adquisivit, vestibus se exuit & acriter se ab uno ex suis ibi coram omnibus scopari fecit.*

SCOPAR. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 2. §. 5. *De minore verò* (scuria) *quod Scopar appellant*, &c.

SCOPARE, Scopis verrere, mundare, apud Interpret. Isaiæ c. 14. v. 23. & in Psal. 76. v. 7. Fortunatus in Vita S. Radegundis lib. 1. *Scopans Monasterii plateas.*

SCOPASSA. Acta Murensis Monasterii p. 39. *Rustici autem qui habent scopassa, serviunt diem in Ebdomada, & qui dimidiam in secunda, vel censum dant.*

SCOPATICUM, Tributi species. Charta Willelmi Comitis Pictavensis apud Beslium pag. 269. *Cellarium etiam quod nostris usibus serviebat sancto Hilario reddimus, ut Canonici ibidem ministerialem constituant, qui neque Scopaticum accipiat, nec injustas mensuras habeat, neque annonas permutare præsumat.*

SCOPATURA. Vide *Arsura*.

SCOPELUM, *fustis longus* in Glossis Pithœanis. Glossæ Isid. habent *Scapolum*.

SCOPETUM, locus unde Scopæ eruuntur, bosci species. Jo. de Janua: *Scopetum, locus ubi abundant scopæ.* Vide Ughellum to. 3. Ital. Sacr. pag. 404.

SCOPPA. Vide *Schoppa*.

SCOPTRUM. Charta Gaufridi Episcopi Aptensis an. 1246. apud Sammarthanos: *Restituendis loricis, balistis, & cayrellis, & scoptris, & possessionibus, & munimentis aliis quæ de dicto castro tempore captionis fuerunt abstracta*, &c. Fortè *Scopetis*, qua voce *Arcobusas* nostras vulgo donamus.

SCOPULUS, Cippus. Will. de Podio-Laurentii cap. 37. *Cognita factione, Præceptor eos cepit, ponens in scopulis, & constringens, quia omnia sunt confessi.*

SCORDALIA. Fragmentum Petronii: *Cœperat Ascyltos respondere convitio, sed Trimalcio delectatus colliberti eloquentia; Agite, inquit, scordalias de medio, suaviter sit potius.* Fortè pro ferocia, est enim

SCORDALUS, *ferox*, in Glossis Isidori, ubi Pithœanæ habent *Scordatus*. Papias verò *Incordatus*.

SCORDISCALE, ἐφίππιον, in Gloss. Gr. Lat. Glossæ Lat. Gr. *Scordiscus*, ἐφίππιον. Glossæ Isid. *Scordiscum, corium crudum. Scordiscum, Scortum.* Id est pellis, unde vox *Scordiscus* formata. Papias: *Scordiscum, corium pessimum, vel crudum.* Vide Turneb. lib. 24. Adversf. cap. 3.

SCORIATA. Scortea, flagellum ex scorto, seu corio. Papias: *Scutica, scorjata, genus flagelli.* Gall. *Escorgée*. σκουρτζιά, in Glossis Græco-barbaris.

SCORIETAS. Charta Philippi Regis Franc. an. 1307. de variis controversiis pro dominio urbis Lugdunensis: *Non poterimus infra civitatem & Baroniam Ecclesiæ Lugdunensis in futurum, nos vel successores nostri, domum, fortalitium, vel castrum acquirere, vel construere, construi nostro nomine permittere, quoquomodo & casu feodum, retrofeodum, scorietatem, vel pavagium, seu alias quascunque res immobiles quovis nomine seu titulo acquirere seu recipere, sine consensu Archiepiscopi*, &c.

SCORIO, *stultus, fatuus*, in Glossis Isid. Addit Joan. de Janua: *Et derivatur à scoria.* Eædem Glossæ, & Papias: *Scories, stulti, stolidi, fatui.* Ubi leg. *Scoriones*.

SCORLITIUM. Vide *Superpellicium*.

SCORPIACES. Lucifer Calarit. de Non parcendo in Deum delinq. pag. 244. *Non, inquam, possumus metuere minas Imperii tui, quia nullæ sunt vires tuæ, scorpiaces adversum nos, quos Dei virtute tegi cernas, quorum esse defensorem ac protectorem Deum advertas.*

SCORPIO. Papias: *Scorpiones, genus duplicis flagelli, vel magni fustes.* Magister quidam in historiis laudatus à Jo. de Janua, ad illud 3. Reg. cap. 12. *Pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cedam vos scorpionibus: Scorpius est rubeus, aculeatus, vel flagellum virgarum nodosarum, vel scutica habens in summitate glandes plumbeas*, &c. Ita sanè auctor Mamotrecti. Honorius in serm. de S. Laurentio: *Victima Christi in catasta extenditur, cum scorpionibus, id est flagellis in modum Scorpionum aculeatis cæditur.* Vide Baronium ad 12. Junii in Martyrol. & Gallonium de Cruciatib. Martyrum pag. 88. edit. Paris.

Scorpio, Telum militare, quod à Cretensibus inventum tradit Plinius lib. 7. cap. 56. Σκορπίδιον, inter machinas bellicas recensetur, ab Anonymo post Theophanem pag. 434. προβολά τε, καὶ λιθοβόλας, καὶ σκορπίδια. Vide Meursium.

Scorpio, Scorofio, voces Agrimensorum. Siculus Flaccus de condit. agror. *Congeries lapidum pro terminis observant, & Scorpiones appellant.* Idem: *Congeries lapidum acervatim congestæ, quos Scorpiones appellant.* Mago & Vegoia: *Congeries petrarum, quas Scorofiones vocamus.* Ita alibi non semel.

SCORTATORIUM, *Lupanar*, Ugutioni.

SCORTIA, Vas olearium, eo quod sit ex corio factum, Isidoro lib. 20. Orig. cap. 7. & Papiæ.

SCORTICARE, Excorticare, vel excoriare, virgis usque ad carnis excoriationem cædere. Concilium Liptinense an. 743. c. 6. & Capitula Caroli M. lib. 5. c. 2. lib. 7. c. 316. *Et si ordinatus Presbyter sit, duos annos in carcere permaneat, antea flagellatus & scorticatus videatur, & post Episcopus adaugeat.* Vide *Excoriare*.

SCORTICARIA, Retis species, qua capiuntur pisces in mari, juxta planum littus. Describitur à Petro de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 37. Vetus Gallicus interpres vertit *Escorcherie*.

SCORTICINIUM, πορνεία. Breviarium Capuanum, de S. Vitaliano Episcopo Capuano 16. Jul. *Consilio hoc inito, falsiloqui accusaverunt eum scorticinium cum meretricibus commisisse.*

SCORTILATUS, Morbus equinus, *Cum junctura cruris juxta pedes læditur ex percussione quam facit in aliquo loco duro, vel ex præcipitatione ejus in cursu vel motu*,

aut quia quandoque pes indirectè premitur versùs terram. Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. cap. 41.

SCORZARE, Italica vox, Gallis *Escorcer*, corticem auferre. Charta an. 1345. *Si quis scorzaverit alienas vites, solvat pro pœna* &c. Vide *Excorticare*.

SCORTUM, pro puero meretricio. Utuntur Suetonius in Vitellio c. 3. & Victor de Viris illustr. in Catone, & in Domitiano.

SCOT, *Scotte, Scotum, Scottum*, Contributio, *conjectum*: voces formatæ ex Anglo-Saxonico ꞅceat, pecunia, census, pars, symbolum, quæ variè in libris scriptæ leguntur.

Scot. Matthæus Westmonasteriensis an. 77. *Ex Pictis & Hibernensibus Scoti originem habuerunt, quasi ex diversis nationibus compacti: Scot etenim illud dicitur, quod ex diversis rebus in unum acervum congregatur.* Charta Guilielmi Comitis Flandriæ pro confirmatione Consuet. Audomarensis an. 1127. *Nullum Scot, nullam talliam, nullam pecuniæ suæ petitionem ab eis requiro.*

Scote. Leges Guillelmi Nothi: *Quod dicunt Anehlot, & an Scote, persolvatur secundum Legem Anglicam.*

Eschot in iisdem Legibus Guillelmi c. 2. *Et cives non placitabunt extra muros civitatis, & sint quieti de Eschot & de Danegildo.* Brito in Vocab. *Symbolum sicut dicit Glo. super Prover. 23. vacantes potibus & dantes Symbola consumuntur, est collatio sermonum, ut in Consilio; vel pecuniarum, ut in præsenti loco (Proverb. 23.) Gallicè dicitur Escoth.* Gloss. Lat. Gall. MS. Thuanum: *Symbolum, Esquot. Le Roman d'Auberi* MS.

Baron, dist il, mort sui & confondus,
Quant tant jai de mon lin ja perdu,
Dont ja escot ne me sera rendu.

In Charta Philippi II. Imp. pro Leodiensibus edita in Magno Recordo Leodiensi p. 9. dicuntur cives Leodii esse immunes *de serviche, tailhe, & escot. Escotier*, in Legibus maris Oleronensibus art. 41. *Payer son escot.*

Scottum, Rastallo, *Scot*, est quietum esse de quadam consuetudine, sicut de communi tallagio facto ad opus Vicecomitis vel Baillivorum ejus. Monasticum Anglicanum to. 1. p. 169. *Sint quieti & soluti ab omni Scotto, geldo, auxiliis Vicecomitum*, &c. Occurrit alibi.

Scottum. Abbo lib. 2. de Obsidione Lutetiæ:

His panem cupiens quadam componere, jussit
Vi sibi Scotta Danûm deferri: namque Sacerdos
Templa ruens puteum vendebat ægris pretio amplo.

Rogerus Hovedenus pag. 461. *Omne injustum Scottum interdixit.* Ordinatio Marisci Ramesiensis: *Foret ballivus ad Scotta pro reparatione à sustentatione walliarum — assessa levandum.* Rursum: *Ballivus habeat pro labore suo dupla levanda, quæ tempore suo de Scottis assessis & levatis contingant.* Ibidem: *Statuerunt quod quilibet Scottus assessus proclamaretur.* Hinc nota vulgaris apud nos formula, *Asseoir l'escot.*

Scotum, dicitur *Symbolum ad opus baillivorum Domini Regis*, Bromptono p. 957. Charta Guillelmi Nothi pro fundatione Monasterii de Bello: *Ita liberum & quietum — scilicet ab omni geldo, & Scoto, & hidagiis, & Danegeldis*, &c. Ingulfus p. 875. *Et volo quod dicti monachi sint quieti & soluti ab omni Scotto, geldo, auxiliis Vicecomitum, hidagiis, & à secta in schiris*, &c.

Scottare dicuntur tenentes de prædiis & agris qui *Scoti* pensitationi sunt obnoxii. Charta Henrici II. Regis Angl. in Monastico Anglic. to. 1. p. 666. *Et de tota terra sua extra burgum de Theodforde, de qua non scottaverunt tempore Rogeri Bigot, — vel de aliqua terra quæ est circa Theodfordam, prohibeo ne scottent.* Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind* pag. 183. *Super hoc sciendum, quod prædictus J. & hæredes sui Curiam nostram de Leysdun sequentur, & in auxiliis dandis & Scottis sicut alii tenentes nostri scottabunt.* Vide G. Prynneum in libertatib. Eccles. Angl. to. 3. p. 215.

SCOTA. Patriarchium Bituricense cap. 30. ubi de S. Austregisilo ex ejus vita: *Quidam etiam molendinarius — die dominico, temerario spiritu volens juxta suæ artis industriam emendare molam, accepto ancipiti ferro, quod vulgus Scotam vocat, cœpit eam terere.* Ex Lat. fortè *Cos, cotis*.

SCOTAILUM, *Scotale, Scotalium*. Matth. Paris an. 1213. *Denunciatum est præterea Vicecomitibus, Forestariis, aliisque ministris Regis, — ne à quoquam aliquid violenter extorqueant, vel alicui injuriam irrogare præsumant, aut Scotalla alicubi in regno faciant, sicut facere consueverunt.* Charta Joannis Reg. Angl. de libertatibus Forestæ an. 1215. *Nullus Forestarius vel Bedellus faciat de cætero scotallum, vel colligat garbas, vel avenam, vel bladum aliud, vel agnos vel porcellos, nec aliquam collectam faciat*, &c. Ubi Watsius, *Scotallum*, tabellam cervisiariam interpretatur *ex Scot*, Symbolum, & *ala*, cerevisia. Manwodus: *Scotall, dicitur ubi saltuarius, aut quis forestæ minister tabernam tenens cervisiariam, infra metas forestæ, convolare huc ad pecuniæ suæ expensas homines cogit per circuitum, ne alioquin sibi forent in offensione.* Hanc sententiam improbat Spelmannus, præsertim quod *Scotallum* cum duplici, ll, scribitur, *ala*, verò cum unico: censetque *Scotallum*, esse formatum ex *scot*, & *tallia*, i. tributum, exactio, nostris, *taille*: sic ut *Scotallum* sit quasi *Scottallum*, i. pecunia, vel rei alicujus exactio, redditio, contributio. Huic sententiæ concinit Bromton: *Scot, i. symbolum, ad opus Ballivorum D. Regis, & inde dicitur Scotale. Scotalis* igitur vox est generica, ut *garba scotalis*, in Fleta lib. 2. cap. 41. §. 25. de qua in Charta forestæ laudata, quæ scilicet pro *Scoto* exigitur. Fatendum tamen particulatim *Scotallum* & *Scotalium* cervisiam significare, quam quidam fructuarii seu convassalli communibus expensis comparant, dominum suum, vel ejus vicarium excipere obligati; sive vox formata sit ex *scot* & *ala*, sive per se ejusmodi præstationi tributa sit. *Quietum esse à scotallis regalibus*, in Monastico Anglic. to. 1. p. 922. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkynd* pag. 29. *Item si dominus Archiepiscopus fecerit scotall. infra boscum, quilibet terram tenens dabit ibi pro se & uxore sua 52. ob. & vidua vel kotarius 1. ob.* Charta alia ibid. *Memorandum quod prædicti tenentes debent de consuetudine inter eos facere scotalium de 16. den. & ob. ita quod de singulis 6. den. detur 1. den. ob. ad potandum bedello Domini Archiepiscopi supra dictum feodum.*

Utcumque sit de vocis etymo, id constat, in Conciliis Anglicanis, & Statutis Episcopalibus, *scotallam* sumi pro compotationibus. Statuta Concilii Lambethensis an. 1206. cap. 2. *Prohibitionem scotaliarum seu scotallarum & aliarum potationum — prosequentes, &c. — Communes autem potationes declaramus, quoties virorum multitudo numerum denarium excesserit &c. — Communes potationes, quas Scotallas, mutato nomine, Caritatis, appellant, detestantes*, &c. Sarisberiense Concil. an. 1217. c. 11. *Bannum quoque scotallorum per Sacerdotem fieri prohibemus*, &c. *Denuntiationes scotallorum fieri in Ecclesia per laicos*, ibidem vetatur cap. 56. Synodus Wigorniensis an. 1240. c. 33. *Ne compotationibus, quæ vocantur Scotalles, vel aliis inhonestis præsumant aliquatenus interesse.* Constitut. Walteri Episcopi Dunelmensis an. 1255. *Insuper & scotallorum potationes, & ludos in locis sacris quoscunque — interdicimus.* Adde Statuta S. Edmundi Archiepisc. Cantuar. an. 1236. c. 6. Statuta Synodalia Episcopi anonymi an. 1237. cap. de Sententiis, &c.

Scotallæ. Concilium Oxoniense sub S. Edmundo Cantuar. Archiepisc. *Bannum quoque scotallarum per Sacerdotem prohibemus, & si Sacerdos vel Clericus hoc fecerit, vel scotallis intersit, Canonicè puniatur.*

SCOTARE, & *Scotatio*, quid sit, vel fuerit, apud Danos, docet in primis Andreas Suenonis Archiep. Lundensis lib. 4. Legum Scaniæ c. 13. *Quid sit Scotatio: In ven-*

ditione terrarum ad transitionem dominii, est necesse ut interveniat quædam solennitas, in qua terræ modicum emptoris pallio extento manibus assistentium, qui si factum revocetur in dubium, perhibere possunt testimonium veritati, apponit venditor, qui designatam terram, quam distrahit in emptorem, in ipsius se transferre dominium profitetur: hæc autem solennitas ex vulgari nostro producto vocabulo competenter satis potest Scotatio nominari. Et cap. 12. *Reperitur & alius casus, in quo sufficit quantumlibet brevis possessio, ad defensionem hujusmodi obtinendam, qua munitur emptor contra proprium venditorem, quibusdam pro jure volentibus observare: quod statim dimisso pallio post factam scotationem, non possit venditor convictus duobus legitimis testibus qui præsentes fuerunt, quod factum fuerat desiteri, sed cogatur potius adimplere.* Et paulò supra: *Dubitari solet utrum in tali juramento debeat quoque scotatio quæ ad translationem dominii, præterquam in hæreditaria successione ubique reperitur, comprehendi.* Adde lib. 2. c. 3. 7. lib. 4. c. 17. Charta Kanuti Regis Danorum an. 1184. apud Stephanium in Prolegom. ad Saxonem Grammaticum p. 17. *Mansionem nostram in Vucotorp, & aliam in Syndrup, quam Saxo Griis à patre meo emptam pro animæ suæ salute ipsis Fratribus skottavit*, &c. Charta Christiani Ripensis Episcopi, apud Pontanum lib. 7. Rerum Danicar. p. 383. *Hinc est quod constare volumus universis nos omnia & singula mobilia & immobilia inferius annotata — secundum formam & regulam eis competentem Ripis in perpetuum faciendam, ac de consilio Archidiaconi pro tempore & Capituli ordinan'a n existentium contulisse, scotasse, & sub reali possessione tradidisse jure perpetuo possidenda.* Idem Pontanus p. 392. recitat literas Erici Danorum Regis an. 1303. quas *Scotationis literas* appellari ait, in qua hæc formula habetur: *Pro memoratis decem millibus marcarum argenti puri assignavimus, scotavimus, & dedimus in solidum Domino Archiepiscopo & Ecclesiæ supradictæ — prædictum herrid, pro dictis bonis scotatum, ad nos & jus ad proprietatem nostram libere redeant ipso facto*, &c. Alia denique Waldemari Regis Daniæ an. 1327. *Ipsi Lundensi Ecclesiæ loco prædicti Rodneherret, ut prius esse xpressum, absque alia omni scotatione cedat, jure perpetuo possidendum.* Occurrit etiam hæc vox in cap. ex litteris 2. Extr. de Consuet. & apud Anton. Augustinum Antiq. Collect. 3. lib. 1. tit. 3. c. 1. ubi Innocentii III. PP. esse dicitur, & ad Archiepiscopum Lundensem scripta Epistola.

Loccenius lib. 2. Antiq. Suecic. c. 16. ait *Scotationem* esse vocem Sueco-Gothicam, & significare tactum baculi: vel pulveris, aut partis terræ venditæ in sinum excussio aut immissio, quæ erant symbola traditionis. Agunt præterea, & conjecturas alias proferunt de hujus vocis origine ac notione Cujacius l. 1. Observ. cap. 18. Jo. Costa ad tit. Decretal. de Pact. Franciscus Florens tract. 4. ad tit. 4. de Consuet. lib. 1. Decretal. & Innocentius Cironus lib. 1. Observ. cap. 9. quos consule, si lubet. Vide *Scot*.

SCOTELLA. Vide *Scutella*.

SCOTTÆ. Charta Henrici II. Regis Angl. in Monastico Anglic. to. 2. p. 978. *Ex dono Valonis medietatem scottarum juxta Rotomagum.*

SCOTI, dicti non modò Scotiæ incolæ, sed & Hiberni. Ita Beda lib. 1. c. 1. ait Hiberniam *propriè patriam esse Scotorum*. Eadem habet Radulfus de Diceto an. 1186. Bromton de Hibernia: *Dicta est etiam aliquando Scotia, à Scotis eam inhabitantibus, priusquam ad aliam Scotiam Britannicam devenerunt. Unde in Martyrologio legitur, Tali die apud Scotiam Natalis S. Brigidæ.* Idem Radulfus de Diceto, de Hibernia: *Hæc autem propriè patria Scotorum est.* Chronicon Magdeburgense MS. ex Bibl. S Germani Paris. an. 952. *Sinistrorsum habens Hiberniam Scotorum patriam, quæ nunc Irland dicitur.* Papias: *Scotia eadem Hibernia*, &c. Vide præterea eundem Bedam lib. 2. cap. 4. lib. 3. cap. 19. Camdenum in Hibernia, Usserium de Primord. Eccles. Britann. p. 579. 587. 593. Richardum Stanihurstum lib. 1. de Rebus Hibern. & Gratianum Lucium in Cambrensi everso cap. 14. & alios qui ab eodem Lucio ibidem laudantur.

Scoti peregrini, non modò Scoti genuini, sed & Hiberni. Vita B. Mariani Abbatis Ratisponensis n. 2. de Scotis: *Sed fortuitu aliquis zelo pietatis bono in peregrinos, sive notam inconstantiæ eis infligens, sciscitabitur, unde est, & unde mos iste inolevit, quod de finibus Hiberniæ præ cæteris gentibus limina sanctiorum per universum orbem, diris sæpe frigoribus, ac æstivis solibus peregrinantur?* &c. Scotorum peregrinandi studium sugillat Autor versuum in fronte libri Bibliorum descriptorum apud v. cl. Steph. Baluzium post Capitularia Regum Franc. p. 1572.

Ante Brito stabilis fiet, musio muri
Pax bona, quam nomen desit honosque tuum.

Britonum enim voce Scotos designant: quanquam Britones Anglicos peregrinationibus operam impendisse, & sanctos Apostolos crebriùs visitasse constet, quod tum primùm cœpisse circa an. 700. scribit Stephanus Eddius in Vita S. Wilfridi cap. 3. Vide Bolandum in Commentario prævio ad ejusdem S. Vitam n. 1. 2. 3. 4. &c. Petrum Damian. lib. 1. Epist. 8. p. 29. Gretzerum in Observat. ad Philippum Eystetensem c. 19. & quæ observavimus ad Joinvillam p. 33.

Scotorum Hospitalia. Vide *Hospitale*.

SCRAITE, *Despecte, nugatorie.* Papias MS. & edit.

SCRAMA, Spathæ latioris species, qua cæsim vulnus infligebatur, quod *Schramme* dici annotat Kylianus: unde apud nos qui hac ratione vulnera infligunt, *Escrimer* dicuntur. Lex Wisigoth. lib. 9. tit. 2. §. 9. *Sic quoque ut unusquisque de his, quos secum in exercitum duxerit, partem aliquam zavis vel loricis munitam: plerosque verò scutis, spatis, scramis, lanceis, sagittisque instructos, — habuerit.* Hinc

Scramasaxus, Cultellus vulnificus, Germ. *Schram-sax.* Gloss. Theotiscum Lipsii: *Scher-sahs, novacula.* Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 46. *Cum cultris validis, quos vulgus Scramasaxos vocant, infectis veneno — utraque ei latera feriunt.* Ubi Gesta Francor. cap. 32. habent *Scramaxaxos.* Eadem Gesta cap. 35. *Pergentibus reliquis personis ad metata sua, ipsi gladiatores percusserunt Regem in alvum scramsaxis.* Vox confecta ex *Scrama*, & *Saxa*, de qua postrema voce supra egimus: quæ spatam cum mucrone & cuspide denotat. Somnerus ex Saxonico deducit ꞅceꞃꞅæx, illud verò ex ꞅceaꞃan, tondere, & ꞅæx, cultrum, novacula.

SCRAPEDUS, *Scabiosus.* Papias MS. & edit.

SCREA, Pituita, in Glossis Isid. Catholicon parvum: *Screa, Escume, crachat.*

SCREO, *Screona, Screuna.* Lex Salica tit. 14. §. 1. *Si tres homines ingenuam puellam de casa aut de screona rapuerint*, &c. Tit. 29. §. 33. *Si quis screonam, quæ clavem habet, effregerit, & aliquid furaverit*, &c. §. 35. *Si verò screonam, quæ sine clave est, effregerit.* Ubi monet Bignonius legi in cod. Thuano *Screuna.* Lex Frisionum tit. 22. *Qui screonem effregerit.* Ex his emendare licet Capitulare de Villis c. 49. *Ut genitia nostra bene sint ordinata, id est de casis, pislis, & tuguriis, id est screones & sepes bonas in circuitu habeant, & portas firmas, qualiter opera nostra bene peragere valeant.* Legendum enim *Screones*. Sed quid hæc vox sonet, non constat inter interpretes. Sicama in Lege Frisionum *Screonem*, scrinium esse censet: quo modo legitur in Lege Burgund. tit. 29. §. 3. edit. Tilianæ & Lindenbrogii: *Effractores omnes qui aut domos aut scrinia expoliant, jubemus occidi.* At Pithœus ad Legem Salicam, hoc loco legit *Screnias*: aitque *Escrenes* etiamnum hodie rusticis Campanis dici cameras illas demersas in humum, multo insuper fimo oneratas, in quibus hyeme puellæ simul convenientes pervigilant ad mediam noctem. Quod ex Taciti loco jam olim Germanis in usu fuisse collegit Hieronymus Bignonius. Addit Wendelinus Taxandris *Schrane*

ne denotare tugurium opere subitario in metam acuminatum condendis frugibus vel fœno. At *Screones* ex Capitulari de Villis videntur fuisse idem quod sepes, quibus rusticæ curtes clauduntur, quomodo *Schrancke*; vallum, septum, conceptum, vocant Theutones, apud Kilianum. Ut se res habeat, ex Salica Lege aliud esse à scrinio, & pro quodam ædificio usurpari satis patet. Neque aliud videtur.

Scrua, in Capitulari de Ministerialibus Palatinis edito à v. cl. St. Baluzio c. 2. *Ut Ratbertus actor per suum ministerium, id est domos servorum nostrorum, tam in Aquis, quam in proximis villulis nostris ad Aquis pertinentibus similem inquisitionem faciat: Petrus verò & Gunzo per scruas & alias mansiones servorum nostrorum similiter faciant.*

SCRIBANIA, Tabularium forense, Gallis *Greffe*: *Escrivenage*, in Assisiis Hierosol. c. 8. ubi de officio Senescalli. Charta an. 1259. *Vendimus — totam scribaniam Vicariæ civitatis Majoricarum quam incontinenti tibi tradimus cum omnibus libris & scripturis — & cum sigillo Curiæ Majoricarum.* Charta Petri II. Regis Arag. an. 1283. pro libertatibus Catalaniæ: *Restituimus plenè ac liberè Notarias seu scribanias locis religiosis, Baronibus, Militibus*, &c. Alia: *Notarii regentes scribanias.*

SCRIBANUS, Scriba navis, Italis *Scrivano*, nostris *Escrivain*: qui in *quaterno*, seu *capitulari*, merces omnes quibus onerata est navis, *naulum quod Patroni debent habere à naulizantibus*, victualia, & alia ejusmodi describit. Vide Statuta Venetor. lib. 6. c. 68. & 75. Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 10. p. 63. cap. 15. 20. &c. Habuerunt etiam veteres *Scribas* suos nauticos, de quibus Festus, Plautus, & Eustathius ad Odyss. 8. Vide Schefferum lib. 4. de Militia navali cap. ult. extremo.

SCRIBONES, apud Theophylactum Simocattam lib. 1. cap. 4. Suidam, & in Glossis Basilicorum, dicuntur τῶν σωματοφυλάκων τοῦ βασιλέως ὑποφερόμενοι. Ita etiam ferè idem Simocatta lib. 7. cap. 3. & lib. 8. cap. 5. *Scribones* verò ab Imperatoribus in provincias mitti solitos ad mandata perferenda vel exequenda, legimus apud Gregorium M. à quo *viri magnifici* indigitantur lib. 8. Epist. 57. 60. 61. lib. 12. Epist. 30. Anastasium Biblioth. in Vigilio, & in Theodoro PP. in Hist. Miscella lib. 16. p. 458. edit. Canisii, apud Theophanem in Phoca, Eustathium in Vita Eutychii Patr. CP. n. 70. &c. Atque inde fortè *Deputati* iidem appellati, ut est apud Leonem in Tacticis cap. 4. § 15.

SCRIMATUR, *Rugit, aut bucinat.* Papias MS. & edit.

SCRINDUS. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. apud v. cl. Steph. Baluzium: *Scrindos paria 1. ad vestimenta sacra salvandum.* Sed legendum *scrinios*, pro *scrinia.*

SCRINGÆ. Vetus Agrimensor: *Alioqui qui nesciunt quid est in lectionibus, negant esse in finibus constitutos. Is in tempore quando milites occidebantur in bello publico, alibi qui maximè non ponebantur, nisi circa fines & in centuriis: & quando milites ponebant, tantos lapides figebant. Ideoque scringis & allabinibus & centuriis signa proponebantur.* Vide Conjecturas Rigaltii.

SCRINIUM, apud Papiam, *quasi secretorium, vel scriptorum publicorum reconditio.* Scholiastes Juliani Antecess. *Quatuor scrinia sunt; primum quod dicitur Libellorum: secundum Memoriæ: tertium Dispositionum: quartum Epistolarum: unde & quatuor Antigrafei sunt. . . . nam Magistri.* Ubi quidam reponunt, seu *Scriniorum Magistri.* De hisce quatuor scriniis agunt passim Notitia utriusque Imperii, Codd. Theod. & Justin. & Scriptores alii.

Præter scrinia ista Palatina, quæ *Augusta* vocat Symmachus l. 4. Ep. 53. *Sacra* Sidonius carm. 5. erant *scrinia Magistratuum*, de quibus in iisdem Codd. tit. de Numerariis &c. ubi multa Cujacius, & Jacobus Gotofredus commentantur.

Scriniarii, dicti qui in hisce scriniis operam suam locabant, & *scriptorum* vices agebant. Papias: *Scriniarii, libellarii, cartularii publici.* Gloss. MS. Reg. cod. 2062. Σκρινιάριος, ὑπογραφεύς. Gloss. aliud, cod. 396. Σκρινιάριοι, σκηπτοφόροι, ἤγουν χαρτουλάριοι. *Scriniarius Curæ militaris*, apud Senatorem lib. 11. Epist. 24. *Scriniarius actorum*, eod. lib. Epist. 22. Sed de Scriniariis vide Cujacium, Gotofredum, & alios passim.

Scriniarii, in Ecclesia Romana duodecim erant, qui scrinia publica scripturarum curabant; epistolas à Cancellario & Protoscriniario dictatas scribebant; instrumenta, donationes & reliqua hujusmodi conficiebant. Isidorus lib. 20. Orig. cap. 9. *Scrinia sunt vasa in quibus servantur libri vel thesauri; unde apud Romanos illi qui libros sacros servant, Scriniarii nuncupantur. Sergius Scrinarius Ecclesiæ Romanæ*, apud Anastasium in Constantino PP. p. 65. ubi alii codd. habent *Scriniator.* Nicolaus I. PP. Epist. 27. *Hanc autem epistolam ideo more solito scribi non fecimus, quia & Legatus vester sustinere non poterat; & ob festa Paschalia Scriniarios nostros, eo quod debitis vacabant occupationibus; habere ut debuimus, non valuimus.* Vide Joannem Sarisber. Epist. 111. *Scriniarius Ecclesiæ Ravennatis*, apud Anastasium in Stephano IV. PP. p. 96.

Scrinium, Feretrum, in quo reliquiæ sacræ reconduntur, nostris, *Escrin.* Honorius Augustod. lib. 1. de Missa cap. 69. *Arca testamenti à Sacerdotibus portabatur, & scrineum vel feretrum cum reliquiis à portitoribus portatur.* Cap. 70. *Cum circa Monasterium scrinium vel feretrum cum cantu & compulsatione ferimus, quasi cum Arca Hierico cum sono tubarum & clamore populi circuimus.* Adde cap. 73. Gervasius Dorobernensis de Cantuariensi Ecclesia: *Septem quoque scrinia auro & argento cooperta, & multorum sanctorum reliquiis referta sustentabat.* Chronicon Casin. lib. 3. c. 57. *Scrinium argenteum super altare cum nigello librarum 8. scrinium eburneum magnum*, &c. Charta Joannis Archiep. Capuani an. 1301. *Scrinia duo coloris viridis pro capella. Arca vel scrinium reliquiarum*, apud Gillebertum Lunicensem Episcopum de usu Ecclesiastico. Occurrit præterea apud Harigerum Abbatem in Hist. Translat. Reliq. S. Landoaldi n. 13. Hugonem Flaviniac. in Chronico pag. 81. &c. Will. *Guiart* de S. Ludovici cadavere:

> *En un escrin fort & serré*
> *Refurent ses os enserré.*

Vide *Screona.*

SCRIPATURA. Michaël Scotus de Physionomia cap. 20. *Animalium quadam habent dentes in ore, ut homo, canis &c. Quidam scripaturam, & non dentes, ut anser.*

SCRIPPUM, Pera, sacculus, in quo quæ ad victum necessaria erant, recondebant peregrini, Anglis *Scrip*, quomodo Chaucerus de peregrinorum ad S. Thomam Cantuariensem petis:

> *In scrippe he baes both breard and leeks.*

Id est, *In pera porros cum pane ferebat.* Capitula Caroli M. lib. 5. c. 11. *Nec propter scrippa sua ullo peregrino calumniam faciatis.* Synodus sub Pipino Rege cap. 4. *Et de peregrinis similiter constituimus, qui propter Dominum ad Romam, vel aliubi vadunt, ut ipsi per nullam occasionem ad pontes, & ad exclusas; aut navigio non detineantur propter scrippa sua.*

SCRIPTANES. Charta Ariberti Archiepiscopi Mediolanensis apud Puricellum in Monumentis Basilicæ Ambrosianæ p. 369. *Ad Notarios solidos 5. ad Presbyteros Decumanorum ordine libr. 4. & dimidiam, ad Lectores sol. 5. ad Custodes sol. 4. ad Veglones den. 40. ad Scriptanes majores & minores, quod sunt breves 5. solidos 50. ad Magistrum qui ipsum brevem detinet, den. 12.* Occurrunt eadem verba infra.

SCRIPTORES *publici*, Notarii. Capitula post Concilium Ravennense an. 904. c. 5. *Ut scriptoribus publicis nullatenus interdicatur res Arimannorum transcribere, si eis fuerit opportunum.*

Scriptores præterea dicti in Monasteriis, qui in *Scriptorio*, cella ita nuncupata, de qua mox, librorum scriptioni

operam dabant. Monachorum enim alii, cùm eorum nemo esset qui non re aliqua occuparetur, manuum operibus, officinarum monasticarum alii muniis, alii denique librorum scriptioni vacabant, certo numero ad id delecti ab Abbate, tum ut libros Ecclesiasticos, quò eorum esset semper copia, tum alios qui ad literarum humaniorum & Ecclesiasticarum studia necessaria essent, describerent. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 19. *Quicunque de fratribus intra claustrum Scriptores sunt, à quibus officium scribendi ab Abbate injunctum est, omnibus iis Armarius providere debet quid scribant, & quæ ab scribendum necessaria sunt præbere, nec quisquam eorum aliud scribere quàm ille præceperit,* &c. Ex quibus verbis satis intelligitur Scriptores non excepisse quæ scribebant ab ore dictantis, quod quidam volunt. Infra: *Loca etiam determinata ad ejusmodi opus seorsum à Conventu, tamen intra claustrum præparanda sunt, ubi sine perturbatione & strepitu Scriptores operi suo quietius intendere possint. Ibi autem sedentes & operantes, silentium diligenter servare debent, nec extra quoquam otiose vagari. Nemo ad eos intrare debet, excepto Abbate, & Priore, & Subpriore, & Armario,* &c. Guigo Prior Cartusiensis de Quadripertito exercitio cellæ cap. 36. ait *scriptionem* peculiare fuisse *Cartusiensium inclusorum* institutum: *Hoc autem esse debet specialiter opus tuum, — libris scribendis operam diligenter impendas. Hoc siquidem speciale esse debet opus Cartusiensium inclusorum.* Et alio loco: *Porro si ita providerit Prior, unum est cui in operatione specialiter intendere debes, ut videlicet & scribere discas, si tamen addiscere potes, & si potes; & scis, ut scribas. Hoc quodammodo opus, opus immortale est: opus, si dicere licet, non transiens, sed manens: opus utique, ut sic dicamus, & non opus: opus denique quod inter omnia alia opera magis decet viros religiosos literatos.* Statuta Guigonis II. Prioris Cartusiæ cap. 28. §. 4. *Omnes penè quos suscipimus, si fieri potest, scribere docemus. — Libros quippe tanquam sempiternum animarum nostrarum cibum cautissimè custodiri, & studiosè volumus fieri, ut quod ore non possumus, Dei verbum manibus prædicemus. Quot enim libros scribimus, tot nobis veritatis præcones facere videmur, sperantes à Domino mercedem pro omnibus qui per eos vel ab errore correcti fuerint, vel in Catholica veritate profecerint,* &c. Vide Statuta Premonstrat. distinct. 1. cap. 8. Ad id officii adhibitos potissimum pueros & novitios Monachos testatur Sulpitius Severus in Vita Sancti Martini cap. 7. *Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur,* (in Cœnobio scilicet S. Martini,) *cui tamen operi minor ætas deputabatur.* Capitul. Aquisgranense an. 789. c. 70. & lib. 1. Capitul. c. 68. *Et pueros vestros non sinite eos vel legendo vel scribendo corrumpere.* Ordericus Vitalis lib. 3. p. 485. *Ipse propriis manibus scriptoria pueris & indoctis fabricabat, operisque modum — ab eis quotidie exigebat.* Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornacensis c. 79. *Scriptorum quoque copiam à Domino sibi datam exultabat, ita ut si claustrum ingredereris, videres plerumque 12. Monachos juvenes in cathedris sedentes, & super tabulas diligenter & artificiosè, & cum silentio scribentes.* Verùm in libris Ecclesiasticis describendis adhibendos perfectæ ætatis homines statuit laudatum Capitulare Aquisgranense an. 789. c. 70. Vide Præfationem nostram.

Ejusmodi scriptorum in Monasteriis passim mentio occurrit. Eckehardus junior de Casibus S. Galli cap. 11. *Itur in armarium, sed & in angustum S. Galli Thesaurarium. Præ omnibus autem scriptorum digiti efferuntur,* &c. Vitæ Abbatum S. Albani: *Ibique fecit Abbas ab electis & procul quæsitis scriptoribus scribi nobilia volumina Ecclesiæ necessaria. — Postquam autem præfato Militi librarium suum primò paratum liberaliter contulerat, continuò in ipso quod construxit scriptorio, libros prælectos scribi fecit, Lanfranco exemplaria ministrante.* Chronicon S. Benigni Divionensis: *Fuit autem Girbertus ex primis quos nutrivit Domnus Abbas Willelmus, & ab officio Scriptor est appellatus.* Commendatam autem in primis fuisse Monachis librorum scriptionem pluribus docet Haeftenus lib. 9. Disquisit. Monasticar. tract. 2. disq. 4. ex variis auctorum locis, quibus adjungendus alter hic ex Actis Murensis Monasterii pag. 32. *Libros autem oportet semper describere, & augere, & meliorare, & ornare, & annotare cum istis, quia vita omnium spiritualium hominum sine libris nihil est.*

Scriptorium, Cella in Monasteriis scriptioni librorum destinata. Ælfricus: *Scriptorium*, ꝥyꞃle ꝼeꞃhuꞃ. Alcuinus, in locum ubi Scriptores sedent, Poëm. 126. & apud Canisium:

> *Hic sedeant sacræ scribentes famina legis,*
> *Nec non sanctorum dicta sacrata Patrum.*
> *Hic interserere caveant sua frivola verbis,*
> *Frivola nec propter erret & ipsa manus.*
> *Correctosque sibi quærant studiosè libellos,*
> *Tramite quo recto penna volantis eat.*
> *Est decus egregium sacrorum scribere libros,*
> *Nec mercede sua scriptor & ipse caret.*

Adalhardus in Capitulis c. 50. *De scriptoribus solarii,* id est, ut interpretor, *Scriptorii.* Eckehardus Jun. de Casib. S. Galli cap. 3. *Erat tribus illis consuetudo, permissu quidem Prioris, in intervallo Laudum nocturno convenire in Scriptorio, collationesque tali horæ aptissimas facere.* Cap. 11. *Veniunt in pyrale, & in eo lavatorium, nec non & proximum pyrali scriptorium.* Petrus Abælardus in Hist. Calamitatum suarum c. 7. *Quæ enim conventio Scholarium ad pedissequas, scriptoriorum ad cunabula.* Rainardus Abbas Cisterciensis in Constitut. c. ult. *In omnibus scriptoriis ubicunque ex consuetudine Monachi scribunt, silentium teneatur sicut in claustro.* Ægidius Aureæ-Vallis Monachus cap. 17. *Alterum ante Crucifixum orantem, tertium de scriptorio Ecclesiæ* (S. Lamberti Leod.) *proximè egredientem in ipso Ecclesiæ ingressu extinxit* fulmen. Descriptum est à viro doctissimo Luca Acherio ad Guibertum benedictio ejusmodi Scriptoriorum, in hæc verba: *Benedicere digneris, Domine, hoc Scriptorium famulorum tuorum, & omnes habitantes in eo, ut quicquid divinarum Scripturarum ab eis lectum vel scriptum fuerit, sensu capiant, opere perficiant. Per Dominum,* &c.

SCRIPTORIUM, Pars lecti interior, quæ aliàs pluteum, exterior verò sponda dicitur. Papias: *Pluteum, interior pars lecti, scriptorium.* Jo. de Janua: *Plumacium, cervical, vel scriptorium.*

SCRIPTURALITER *prædicare*, pro *per Scripturas sacras.* Anastasius in Leone III. PP. p. 121. *Infirmorum maximus visitator, prædicans illis scripturaliter, ut eorum animas in eleemosynis redimeret.*

SCRIPTULUS, & *Scriptulum*, Scrupulus, minima pars unciæ veteribus dictus, ut autor est Sosipater. Gloss. Gr. Lat. γράμμα, τέταρτον τοῦ χρυσίνου, *scrupulum.* Occurrit in Querolo, in Confessione S. Patricii Hibern. Apost. n. 22. in Canonibus Hibern. l. 40. c. 4. & in Vita S. Audomari c. 14. apud Mabillonium. Vide Fl. Caprum de Ortograph.

SCRIPULA, *Epistola*, in Gloss. Isid.

SCRIPULARE. Lambertus Ardensis pag. 260. *Apum sive etiam formicarum more in marisco passim currere & recurrere, & terram in terra, & mariscum in marisco cum fossariis in fossatum scripulare & perfodere,* &c. Vide *Scapularium.*

SCROBA. Vide *Fossa.*

SCROBS, Pulvis, pro *Scobs.* Fragmentum Petronii: *Sustulerunt servi omnes mensas, & alias attulerunt, scrobemque croco & minio tinctam sparserunt.*

SCROBULLA, Vestis muliebris. B. Odoricus de Foro Jul. in Peregrinat. n. 4. *Istæ verò mulieres ambulant discalceatæ, portantes scrobullas usque ad terram.*

SCROFINA. *Quoddam instrumentum Carpentarii, quod hærendo scrobem faciat.* Jo. de Janua. In Catholico parvo: *Scrophina, instrument à Charpentier à graver.*

SCROPHA, *Scrofa*, Machina ad suffodiendos urbium obsessarum muros. Will. Tyrius lib. 3. cap. 5. *Machinas ad suffodiendum murum habiles & necessarias, quas vulgo Scrophas appellant.* Lib. 17. cap. 24. *Scrophas quoque ex eadem contexunt materia, quibus impune ad complanandos aggeres accedebatur.* Lib. 18. cap. 19. *Ut scrophas materia competenti intexerent, in quibus libere delitescerent, qui ad suffodiendum aggerem introducerentur.* Fulcherius Carnot. l. 1. c. 18. *Machinis autem paratis, arietibus scilicet & scrofis, ad assiliendum se paraverunt.* Matth. Parisan. 1226. *Petraria, balista, scrofa, catus,* &c. Vide Notas ad Alexiadem pag. 391.

Scrofa Ducaria. Vide *Ducaria*.

SCROTER, Navigii species apud Danos. Saxo Grammaticus lib. 5. *Rex navigium donat, Scroter remiges vocitabant.*

SCRUA. Vide *Screo*.

SCRUFERARII, Papiæ MS. *Viles atque contempti.* Perperam in edito, *Scruferatirii*.

SCRUNTISSA. Glossæ MSS. ad Boëtium de Consolat. ex Bibl. S. Germani Paris. *Rimula, scruntissa.*

SCRUTATOR, idem qui *Circator*, & *summus speculator*, in Monasteriis, *Visitator*. Vide Statuta Ordinis de Sempringham cap. 5. 7. & capitulo de Summis scrutatorib. c. 1. 2. 3. 4. &c.

Scrutatrices de Careta: in Regula ejusdem Ordinis de Sempringham cap. 3. *Scrutatrices Claustri* cap. 8.

SCRUTINARE, pro Scrutari, inquirere, apud Luciferum Calaritanum lib. 1. pro S. Athanasio pag. 72. Gloss. Gr. Lat. ἔρευνα, *Scrutinatio, indagatio.*

SCRUTINIUM. Gloss. Gr. Lat. ζήτησις, *Scrutinium, quæstio.* Apuleius lib. 9. *Scrutinium* vocat exactam furti perquirendi formam per lancem & licium. Lex Burgund. tit. 16. §. 7. de eo qui in vineam alterius furti causâ intrare præsumpserit: *Si ingenuus non visus fuerit, & postea aut per vim, aut per scrutinium inventum fuerit, jubemus ut ad redimendum se* &c. Lex Ripuar. tit. 47. de Vestigio minando: *Quod si (animal) in domo fuerit, & ei scrutinium cujus domus est contradixerit, ut fur habeatur.* Ita *Scrutinium* pro perquisitione rei furto ablatæ usurpat Andreas Suenonis lib. 7. Legum Scaniæ c. 2. 3. Hinc

Scrutinia Catechumenorum dicuntur interrogationes, examinationes & instructiones Catechumenorum. Papias: *Scrutinium, iter Baptismi, à scrutando dictum, utrum firma mente teneant, quæ à Magistris didicerunt.* Hausit ex Amalario Fortunato cap. 8. *Examen Catechumenorum* vocat S. Augustinus lib. 2. de Symbolo ad Catechum. ubi de exorcismo loquitur. Idem de Fide & operib. cap. 61. *Vel non intueamur alios qui per annos singulos ad lavacrum regenerationis accurrunt, quales sint ipsis diebus, quibus catechizantur, exorcizantur, scrutantur,* &c. Rupertus lib. 4. de Divin. offic. cap. 8. *Scrutinia dicuntur à scrutando, quia perscrutandum erat in his qui accedebant, ne quâ radix amaritudinis subesset, velut infuit in Simone Mago & in hæreticis quampluri- mis,* &c. Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 220. *Ut scrutinium more Romano tempore suo agatur.* Hincmarus Remensis in Capitulis ad Presbyteros Parochiæ suæ c. 2. *Ut scrutinium, & omnem ordinem baptizandi nulli penitus liceat ignorare.* Adde Riculfum Suessionensem Episcopum c. 8. Sed de Scrutinio in Baptismo vide Ordinem Romanum in Ordine vel denuntiatione Scrutinii, Rupertum Tuitiensem lib. 4. de Divin. offic. cap. 18. 19. 20. Honorium August. lib. 3. c. 53. Hugonem à S. Victore lib. 1. de Sacram. c. 17. Joannem Episcop. Abrinc. de Offic. Eccl. pag. 38. Durandum lib. 6. Ration. c. 56. &c.

Scrutinii dies, quarta Feria majoris hebdomadæ, sic nuncupata, *quia*, ut ait Hugo de S. Victore lib. de Sacrament. cap. 17. *prædicta quarta feria de fide inquiruntur, & instruuntur* (Catechumeni,) *ideo Dies illa dies scrutinii, & officium illud Scrutinium appellatur.* In Ordine Romano commonentur Christiani, ut ad diem scrutiniorum frequentes conveniant, hisce verbis: *Scrutinii diem, dilectissimi fratres, quo electi nostri* (hoc est Competentes) *divinitus instruuntur, imminere cognoscitis, ibidem solita devotione succedente sequenti quarta feria circa horam tertiam convenire dignemini,* &c.

Scrutinium, Electionis forma etiam dicitur, cùm videlicet omnibus præsentibus qui debent, volunt, & possunt interesse, commodè assumuntur de collegio tres fide digni, qui *Scrutatores* appellantur, qui secretè singulorum vota & suffragia diligenter inquirunt, eaque in scripta redigunt. Ab hujusmodi scrutatione & investigatione diligenti *Scrutinii* nomen huic formæ eligendi impositum est, quod passim reperitur in Decret. tit. de Elect. Formulam electionis factæ per scrutinium exhibet Rollandinus in Summa Notariæ cap. 8. Adde Leges Alfonsinas, seu *Partidas*, part. 1. tit. 5. lege 19. & Innocentium Cironum in Paratit. pag. 23. 45.

SCRUTITUM, *Pellica*, in Gloss. Isid. *Pellicium*, in Pithœanis.

SCRUTLANDA. Monasticum Anglicanum to. 2. p. 14. *Terram Helyot ejusdem villæ: duas scrutlandas de Nasinges cum ipsa Ecclesia,* &c. Pag. 16. *Luketum cum Ecclesia, & scrutlanda, & suis pertinentiis.* Ibidem mox legitur *scolanda*, quod videtur idem cum *scrutlanda*: *duas scolandas de Watfore cum suis pertinentiis.*

SCRUTULUS, *Ventriculus fartus.* Gloss. Isid.

SCRUTUM. Charta Adalberonis III. Episcopi Metensis an. 1059. apud Meurissium pag. 364. & Miræum in Cod. Donat. p. 181. & in Notitia Eccl. Belg. p. 171. *Donavit eidem Ecclesiæ & fratribus inibi Deo servientibus scrutum ejusdem oppidi, hoc est potestatem ponere & deponere illum qui materiam faceret unde levarentur cerevisiæ, & de singulis cerevisiis, quæ brassicarentur in oppido nostro, sex picarios ad opus fratrum suscipere, quod ad servitium suum & antecessorum suorum pertinebat.*

Scrutum, in Catholico parvo, *Robe despecée*. Vox Lat.

SCUDATI, Aurei, Moneta Regum Galliæ, nostris *Escus d'or*: apud Joan. à Leydis lib. 32. Chr. cap. 14. Vide *Moneta*.

SCUDITIA. Isidorus lib. 20. Orig. cap. 14. & ex eo Papias: *Fossarium, dictum quod foveam faciat, ipsa est scuditia.* Idem Papias: *Scuditia, dicta quod circa cutem terram aperiat. Hanc alii Fossarium dicunt, qui fossam faciat.* Gloss. Anglo-Sax. Ælfrici: *Scuditia vel fossorium*, ꝩpaꝺ.

SCUFFONES. Vide *Scafones*.

SCUFIA, Tributi species apud Longobardos. Charta Adelchisi Regis Longob. in Bullario Casinensi to. 2. pag. 18. *Concedimus per ipsa Monasteria omnes scufias publicas, & angarias, atque operas, & dationes vel collectas,* &c.

SCULCA. Vide *Collocare*.

SCULTAIS, Papiæ, *Rector, lingua barbara*: aliàs *Longobardana*. Ita scribitur hæc vox in Lege Longob. lib. 1. tit. 2. §. 2. tit. 12. §. 2. 7. tit. 17. §. 10. tit. 25. §. 50. 73. lib. 2. tit. 9. §. 2. tit. 21. §. 7. tit. 31. §. 1. tit. 38. §. 2. 3. tit. 41. §. 1. 2. 4. tit. 52. §. 14. lib. 3. tit. 12. §. 5. in Chronico Casinensi lib. 1. c. 6. & in Chronico S. Vincentii de Vulturno p. 674. Perperam verò *Sculdalis* p. 691. pro *Sculdahis*. Adrianus Junius, & Kilianus: *Schuld-heys, i. Schoud-heet, Prætor noxæ debitive exactor: qui pœnas irrogat & mulctas exposcit ab iis qui deliquerunt.* Nam judicum officio functos ejusmodi rectores ex scriptoribus passim colligitur.

Sculdahis. Paulus Warnefrid. l. 6. de Gest. Langob. c. 24. *Rector loci illius, quem Sculdahis lingua propria dicunt.* Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 20. §. 1. *Si quis causam habuerit, & sculdahis suo causam suam dixerit.* Ubi indeclinab. Ita in Charta Longobardica apud Ughellum to. 8. p. 20.

Sculdacchius, in Charta Bonifacii Marchionis, apud Fran-

circum Mariam in Mathildi lib. 3. p. 120.

Scoldaschius, apud Ratherium Veronensem in Qualitat. conject. p. 211.

Sculdaxes, in Chronico Novalicensi cap. 18.

Sculdasius in Synodo Ticin. an. 850. in Charta Caroli Imp. an. 889. pro Monast. S. Christinæ Papiensi, in Lege Longob. lib. 1. tit. 2. §. 2. tit. 9. §. 16. tit. 21. §. 7. tit. 25. §. 50. lib. 2. tit. 41. §. 1. lib. 3. tit. 12. §. 5. vett. Glossæ: *Sculdasius, pedaneus judex*.

Sculdasiones, in Rescripto Ludovici Imp. F. Lotharii pro Casauriensi Monast. an. 24. in Charta Ludovici apud Puricellum in Basilica Ambrosiana p. 216.

Sculdalisii, male, opinor, in Synodo Romana an. 904. c. 6.

Suldassia, Districtus *Sculdais*, in Charta Berengarii Imp. an. 923. apud Georg. Pilonum & Ughellum in Episcopis Bellunensib. Vide *Sultetus*.

SCULNA, *Scolna*, Συνθηκοφύλαξ. Ita in Glossis Lat. Gr. & in Gloss. MS. Gr. Lat. ubi edit. habet *Sculva*. Glossæ antiquæ MSS. *Scolna, sponsus*. Glossæ Pithœanæ: *Sconna, sponsus, vel sculna, sponsor*. Papias MS. *Scoma* (*sic*) *sponsus, sconna, sponsa. Sculna*, pro sequestre dixit Varro: sed inter sordida reposuit P. Lavinius, apud Agellium lib. 16. c. 7.

SCULPATOR, Γλυπτής, Sculptor; γλύφων, *Sculpa*, in Gloss. Gr. Lat.

SCULSCARA, Expeditio militaris. Edictum Rotharis Regis Longobard. tit. 9. §. 2. *Si quis in exercitum aut sculscaram ambulare contempserit, det Regi suo solidos* 20. Vide *Scara*.

SCULTA, *Scultator*. Vide *Collocare*.

SCULTEDUM, Idem quod *Schuld* Theutonibus, Culpa, peccatum, noxa, reatus. Charta Caroli Comitis Flandriæ an. 1125. in Tabulario Monasterii S. Bertini: *Dicente eodem Theinardo quia de placitis quæ ad scultedum pertinent, non deberet placitari ad virscarnam Abbatis, neque per scabinos inde judicari*. Infra: *Utrorumque causas in judicio Baronum meorum posui, qui eidem Theinardo successoribusque ipsius forisjudicaverunt quidquid occasione scultedum in illo Comitatu usurpare contendebat: hoc etiam judicantes prædicti Barones, ut de hospitibus ac submanentibus & de ipso Comitatu nullus unquam placitaret nisi viscarnam Abbatis & per scabinos ejus, & nomine tenus de scultedum, id est de furibus, de furtis & latrociniis, ac prorsus de omni lege & forisfactura tam maxima quàm infima*. Alia Charta Theodorici Comitis Flandriæ an. 1147. ibidem: *Judicio Baronum determinaverat, ut scilicet Sanctus proprios scabinos haberet, per quos de scultedum, id est de furibus, de latrociniis, ac prorsus de omni lege & forisfactura tam maxima quàm infima placitaret*.

SCULTERIA. Charta Caroli IV. Imp. an. 1348. apud Miræum in Diplomat. Belgic. lib. 1. c. 94. *Oppidum Sintzegle pro* 15. *millibus florenorum, & sculteriam civitatis Aquensis pro* 12. *millibus florenorum — titulo pignoris obligarunt*. Infra: *Ac alia quæcunque beneficia suprascriptis oppidis, castro, sculteriæ pertinentia*. Sed legendum puto *Schultetia*, ballivia, districtus *Schulteti*. Vide in hac voce.

SCULTETUS, vox ejusdem originis ac *Sculdais*, Prætor, Præfectus, Ballivus, Judex oppidi. Browerus lib. 12. Annal. Trevir. p. 670. 1. edit. *Scultetus, Prætor, judex, ex Theudisco* Scholtaiss. Goldastus: *Scultetus, scultes, quasi Schulthersc, qui Latinis Prætor*. Præfecti nomine non semel donatur in Speculo Saxonico lib. 3. art. 52. §. 5. *Judex absque Præfecto, id est Sculteto legitimum judicium habere non potest*, &c. Art. 64. §. 12. *Sculteto seu Præfecto*, &c. §. 12. *Sculteta, qui & Præfectus Rusticorum dicitur*. Adde Chronicon Senoniense lib. 4. cap. 6. *Baillivus* nuncupatur apud Ægidium de Roya: *Fernandus dedit Brugensibus privilegium, quod Ballivus vel Scultetus possit esse de non natis in ea villa. Villicus* vocatur in Charta an. 1307. apud Miræum in Donat. Belgic. cap. 113. *Insuper Villicus noster, qui Scultetus vocatur, habet instituere Scabinos*, &c. Judiciis præsidere solitum docet Speculum Saxonicum lib. 1. art. 59. §. 6. *Non poterit ullus Comes qui sub regali banno cognoscit, legitimum habere sine suo Sculteto judicium, cui ante omnia seipsum debet præbere judicandum*. Ita Wichbild Magdeburgense art. 10. & Jus Feudale Saxonum cap. 36. §. 2. Occurrit præterea hæc vox in Charta Caroli M. in Monumentis Paderbornensib. pag. 325. apud Conradum de Fabaria de Casib. S. Galli c. 17. in Chronico Episcopor. Mindens. p. 747. apud Goldastum to. 1. Constit. Imper. p. 323. &c.

Sculteria, Præfectura, dignitas vel officium Sculteti. Jus feudale Saxonum cap. 41. *Feudum in villa ad scultetiam collatum hæredat Scultetus in suum filium, quamvis careat scuto bellico*. Speculum Saxonic. lib. 3. art. 52. §. 3. *Imperator confert — Comitibus præfecturas, id est scultetias, quæ ipsi etiam ulterius conferre possunt*.

SCUPHA. Petrus Blesensis Epist. 74 *Dolent aures, & scuphæ humeris apponuntur*. Legendum *cuphæ*, id est Cucurbitæ. Petrus Aurelianus Siccensis lib. 4. Tardarum passion. cap. 7. *Vaporationes cucurbitæ apponendæ leves, quas Græci Cuphas vocant*.

SCURA, *Scuria*, Equile, *Escurie*. Capitulare de Villis cap. 19. *Ad scuras nostras in villis Capitaneis pullos & aucas habeant non minus centum, — ad mansionales verò pullos habeant non minùs* 50. Ita c. 58. Charta exarata anno 5. Radulfi Regis Franc. in Tabulario Brivatensi ch. 60. *Casam meam indominicatam cum curtis, ortis, coquinariis, scura, exitu, & regressu*, &c. In ch. 161. habetur *scurra*: *Cum curte, & orto, & scurra, & appendariis*, &c.

Scura. Gloss. Latino-Theotisc. *Scuria, ubi manipuli vel fœnum reponitur: Scura*.

Scurarii, quibus *scurarum* cura commissa est. Capitulare de Villis cap. 62. *Quid de piscatoribus, de fabris, de scurariis vel sutoribus, quid de buticis & cofinis*, &c.

Scuria, idem quod *scura*, Stabulum equorum, unde vocem *Escurie* hausimus. Lex Salica tit. 18. §. 3. *Si quis sudem cum porcis, scuriam cum animalibus, vel fenile incenderit*, &c. Ubi Wendelinus *scuriam* ait hoc loco sumi generatim pro horreo amplo condendis frugum manipulis, intra quod per hiemem grana flagellis extunduntur, intra quod boum stabula erant, quod etiam in Texandria usurpari passim constat: unde Theutones *Schuere* eadem notione dicunt, ut *Schuer*, & *Schuerenare*, pro area in qua excutiuntur manipuli. Lex Alamannor. tit. 81. §. 2. *Si enim domum infra curtem incenderit, aut scuriam, aut graneam, vel cellaria*, &c. §. 5. *Scuriam vel graneam servi si incenderit*, &c. Adde tit. 97. §. 4. Lex Bajwar. tit. 2. cap. 4. §. 5. *Quando aliqui defendere volunt casas vel scurias, ubi fœnum vel granum inveniunt*. Adde tit. 9. cap. 2. §. 2. Edictum Pistense Caroli Calvi cap. 29. *Et de manopera in scuria battere nolunt*. Hincmarus Remensis in Opusculo 50. Capitulorum c. 1. *Insuper & scuriam ipsius Presbyteri interclusit, & annonam de terris dominicatis collectam, sine licentia ipsius Presbyteri in ea misit, omnemque potestatem inde Presbytero abstulit*. Tabularium S. Remigii Remensis: *De scuria facit plenam perticam, & omni tempore ipsam mensuram restaurat. In Adenaio est mansus dominicatus cum ædificiis & torculari, curte, & scuriis, & horto. Sunt ibi aspicientes inter majores & minores campi* 46. *continentes map.* 110. *ubi possunt seminari de frumento modii* 34. *de sigillo modii* 30. &c. Infra: *In Muriniaco habet sessum* 1. *cum ædificiis, curte & scuriis. Solent ibi esse boves domini, quia ibi propè sunt terras supra scriptas*. Occurrit ibi aliquoties.

SCURIOLUS, Sciurus, vulgò *Escurieu*. Concilium Salmuriense an. 1276. *Ne Monachi aut Canonici regulares de cætero forraturis de griso, aut de vario, aut de scuriolis, vel cendatis, — utantur*.

SCUROLA. Vide *Sturola*.

SCARPIONES, *ubi duo fines cuneati se jungunt*, apud veterem Agrimensorem p. 157.

Scurra, *Scurro*. Liberatus Diac. c. 23. *Rhodo Augustalis — jussit eum ab scurrone duci, & foras regiam civitatem occidi.* Acta MSS. Passionis S. Eulaliæ Mart. *Sed ne gloriari putet, educite eam, & scurronem adducite, & ducatur antequam patiatur decalvata & descincta per publicum, & ejus virginitas reveletur*, &c. Acta Passionis S. Marini Mart. MSS. *Et flectens genua spiritum Domino tradidit. Scurro verò astans, percussit eum jam mortuum, & amputavit caput ejus.* Ex quibus patet *Scurronem* appellari qui in Actis Martyrum vulgo *Speculator* dicitur, voce quæ stipatorem, apparitorem, satellitem, & carnificem sonat. Unde conjicere licet eosdem esse scurrones, quos *Scurras* vocant Lampridius & Spartianus, apud quos pro apparitoribus & satellitibus accipiuntur, tametsi de nomine quicquam certi occurrat Salmasio. *Histriones sive scurrones*, in Concilio Cabilon. II. c. 9. Papias: *Scurra, irrisor. Scurronem ergo irrisorem dicimus.* MS. *Irrisio*, præfert: ita etiam Glossæ antiquæ MSS. idem Papias: *Scurra, à sequendo dictus, qui sectari solet quemdam cibi gratiâ.* Auctor Mamotrecti: *Scurra, qui aliquem sequitur, qui etiam dicitur assecla, irrisor, vaniloquus, parasitus sive leccator. Scurra, Scurrus.*

Scussus, Excussus, Gall. *Escous*. Charta Alemann. Goldasti lib. 2. *Duas carradas de grano bono non scusso*, hoc est adhuc in ipsis spicis existente.

Scutagium, Militaris servitii species, quæ communibus personis perinde ac Regi debetur, à *scuto* dicta. Qui autem huic subditus est, tenetur dominum suum in bellum contra Scotos ad certum numerum dierum propriis impensis sequi: & qui integrum feudum Militare tenent, hi scutagio 40. dierum obnoxii sunt. Qui autem dimidium feudi Militaris possident, servitio 20. dierum, & sic deinceps. Ita Cowellus lib. 2. Instit. tit. 3. §. 5. & Rastallus verbo *Escuage*. Littleton sect. 95. *Escuage est appel en Latine Scutagium, c'est à sçavoir, Servitium scuti: & tiel tenant que tient sa terre par escuage, tient per service de Chivaler*, &c. Mox eadem quæ Cowellus & Rastallus habent, refert, & §§. seqq. Bracton lib. 2. cap. 16. §. 7. *Servitium forinsecum*, interdum *scutagium*, interdum *servitium quod ad Regem pertinet*, appellari ait: dici autem *Scutagium*, *quod talis præstatio pertineat ad Scutum quod assumitur ad servitium Militare.* Et Fleta lib. 3. cap. 14. §. 7. *Sunt etiam quædam servitia forinseca, quæ dici poterunt Regalia, quæ ad scutum præstantur, & inde scutagium habemus, & ratione scuti pro feodo Militari reputatur. Omnis enim terra ad ejusmodi servitium obligata, feodum dici debet Militare.* Matth. Paris anno 1258. *Submonetur igitur generaliter tota Angliæ Militia, ut omnes qui tenentur ad servitia Militaria domino Regi, sint prompti & parati sequi Regem profecturum in Walliam cum equis & armis, — unde murmur & multiplex querimonia in populo resonabat, eo quod Rex tam crebro sine profectu vel honore suos nobiles depauperat & fatigat, & instante tempore messium toties scutagium exigens inquietat*, &c.

Scutagium non tamen semper sumitur pro ipsa obligatione eundi in exercitum, sed & interdum, ac utplurimum, pro ea præstatione quæ fit à Militibus ratione feodi Militaris, si ipsimet vel eorum loco alii in exercitum non pergant, atque adeo ut à servitio immunes sint. Quæ quidem præstatio *Districtum pro scutagio* dicitur in Monastico Anglic. to. 2. p. 99. *Scutagium assisum per regnum*, pag. 878. Littleton sect. 97. *Et après tiel voiage royal en Escosse, il est communement dit que par autoritié de Parliament l'escuage sera assise & mis en certaine somme d'argent, quant chescun que tient par entier fée de service de Chivaler, qu'il ne fuit ni per lui-mesme, ne per un autre pur lui ove le Roy, paiera à son seignior de que il tient la terre per escuage*, &c. Vide §§. seqq. Atque ita *Scutagium* crebro usurpant Scriptores. Joannes Sarisber. Epist. 128. *Scutagium remittere non potest, & à quibusdam exactionibus abstinere.* Radulphus Coggeshalensis MS. an. 1200. *Exiit Edictum à justitiariis Regis per universam Angliam, ut quælibet carruca arans tres persolveret solidos: quæ nimirum gravis exactio valde populum terræ extenuavit, cum antea gravis exactio scutagii præcessisset: nam ad scutum duæ marcæ persolvebantur, cum nunquam amplius quam 20. solidi ad scutum exigerentur.* Matthæus Westmonast. an. 1204. *Concessa sunt Regi auxilia Militaria, de quolibet scuto duæ marcæ & dimidia.* Anno 1242. *Ipso quoque tempore exigitur scutagium.* Anno 1253. *Concessa est Regi decima pars proventuum Ecclesiasticorum per triennium, à Militibus verò scutagium illo anno, scilicet ad scutum tres marcæ.* Matthæus Paris an. 1201. *Generale proposuit Edictum, ut Comites & Barones qui Militare servitium ei debebant, parati essent ad Portesmuthe cum equis & armis ad transfretandum cum eo ad partes transmarinas in die Pentecostes jam instante: veniente autem die statuto, multi impetrata licentia remanserunt, dantes de quolibet scuto duas marcas argenti.* Idem an. 1211. *Rex cepit à Militibus qui exercitui in Wallia non interfuerunt, de quolibet scuto duos marcas argenti.* An. 1224. *Magnatibus item concessit Rex scutagium, videlicet de scuto quolibet duas marcas Sterlingorum*, &c. Anno 1244. *Post reditum suum cepit scutagium, scilicet de scuto tres marcas.* Anno 1253. *Et à Militibus scutagium illo anno, scilicet ad scutum tres marcæ*, &c. Vide p. 258. 399. 403. Monasticum Anglic. to. 1. p. 179. Prynneum in libert. Angl. to. 2. p. 475. &c.

Scutagium etiam appellatum *auxilium* consuetum & *rationabile*, quod dominus à vassallis suis Militaria feuda tenentibus exigebat. Matthæus Paris an. 1242. *Multoties ad instantiam suam ei auxilium dederunt, videlicet carucagium, hidagium, & plura scutagia, & postea unum magnum scutagium ad sororem Imperatricem suam maritandam.* Idem an. 1244. *Concesserunt domino Regi ad maritandam filiam suam de omnibus qui tenent de domino Rege in capite, de singulis scutis 20. solidos solvendos*, &c. *Scuagium*, to. 2. Monastici Anglic. p. 1032. Regestum feodor. & servitiorum fol. 23. *Et en l'an que il fait garde, il ne doit point d'escuage, & doit ost & chevauchée à son coust*, &c. Vide Seldenum de Titulis honorariis 2. part. cap. 5. p. 694. 709. 2. edit.

Scutagium ejusmodi, seu servitium Militare, *incertum* & indefinitum vocabant, quod reverà incertum esset ad quam pecuniæ quantitatem à Parlamento redigeretur, ut habet Littleton sect. 98. 99. 154. *Scutagium* verò certum, *Socagium* appellabant. Idem sect. 120. Hinc eæ, ut vocant, *Maximæ* apud Anglos, *Scutagium incertum facit servitium Militare*: contra, *Scutagium certum facit Socagium*, apud Christophorum de sancto Germano in Dialogo de fundamentis Legum Angliæ cap. 8. p. 28.

Scutanei termini. Vetus Agrimensor: *Scutanei sunt, hoc est dolatiles, alii qui sunt lapilli facti tornatiles sive alia factura breviores, hoc est minores & in fine positi.*

Scutarium, Scutum minus Glossæ Gr. Lat. ἀσπιδισκάριον, *parma*. ἀσπιδίσκιον, *clipeolum*. Glossæ MSS. Regiæ: Ἀρτημος ὅ ἐστι λάβρος, ἐξ οὗ ἤρτηται τὸ βαλάντιον, ἢ τὸ σκυτάριον, ἢ ἕτερόν τι. Alibi: ἀσπίς, τὸ σκυτάριον. Constitutio Caroli Crassi de Expedit. Romana §. 3. *Qui autem per hominium sive liberi, sive famuli dominis suis adhæserint, quot decem mansos in beneficio possideant, tot brunias cum duobus scutariis singulas markas accipiant*, &c. Vide *Surtaria*.

Scutarius. Glossæ Gr. Lat. Ἀξίωμα στρατιωτικὸν, φέρων, (deest θυρεὸν vel ὅπλον.) *Stipendarius Scutarius.* Ibidem: ἀξίωμα στρατιωτικὸν, *Scutarium*, leg. *Scutarius*. Glossæ aliæ: *Scutarius*, ὁπλίτης, *Scutariorum*, inter Palatinas Scholas mentio est non semel apud Scriptores, *Scutariorum gentilium, clibanariorum, sagittariorum*, &c. Vide Henricum Valesium ad Ammiani lib. 14. p. 33.

Scutarius, Armiger, spatharius. Julius Firmicus lib. 4. cap. 14. *Faciet scutarios, vel Imperatorum protectores.* Julianus Toletanus æra 748. de Juliano Comite: *Quem*

Winiza Rex intra suos scutarios familiarem habuerat carissimum. Vide *Armiger*.

Scutarii, Armigeri, *Escuyers*. Vetus Charta apud Catellum lib. 5. Rerum Occitan. p. 883. *Et armigeri illorum, qui vulgo Scutarii appellantur.* Simeon Dunelmensis an. 1067. *Multos è suis Militibus & Scutariis perdiderunt.* An. 1094. *Ipso die obsessionis 700. Milites Regis Willelmi, cum bis totidem Scutariis & Castellanis omnibus qui intus erant, — cepit.* Rogerus Hovedenus p. 450. *Multos è suis Militibus & Scutariis perdiderunt.* Pag. 464. *Et ipso die obsidionis 700. Milites cum bis totidem Scutariis — cepit.*

Scutarius, Ἀσπιδοποιός, in Gloss. Gr. Lat. Scutorum artifex. Ita accipitur in Constitut. Sicul. lib. 3. tit. 36. §. 1.

Scuterius, idem qui *Scutarius*, ex Gallico *Escuyer*, Italis *Scudiere*, quam vocem ab *excubare* perperam deducit Acarisius. Occurrit apud Petrum de Vineis lib. 5. Ep. 37. [illegible]. & Anonymum in Vita Friderici II. Imp. p. 789. In aula CP. Σκυτέλος dictus, qui tenebat scutum & labarum Imperatoris, apud Codinum de Off. cap. 2. n. 42. &c. Anonymus à Goaro editus:

Ὅθεν καὶ Σκυτέλιον ἐκ τῆς ἀσπίδος
Τῆς βασιλικῆς λαχόντα τὴν ἀξίαν.

Hac dignitate functus quidam Xyleas legitur apud Acropolitam n. 66. 70. 72.

SCUTATORES, Scutorum confectores. Capitulare de Villis c. 45. *Fabros ferrarios, — sutores, tornatores, carpentarios, scutatores, piscatores*, &c. Vide *Scurarii*.

SCUTATUS, Armiger, scuto instructus. Apud Donatum ad 1. Æneid. *Scutati, armati*, sunt. Ammianus lib. 31. *Punito scutario proditore, qui festinare Principem ad Illyricum barbaris indicarat.* Charta Eberardi Archiep. Trevir. an. 1052. apud Brouver. lib. 11. Annal. Trevir. p. 655. 1. edit. *Episcopo Trevirica sedis servitium faciat, silicet 40. scutatos ex ista parte Alpium — mittat.* Σκυτᾶτος, apud Leonem in Tact. cap. 14. §. 64. Obiter moneo, qui σκυτᾶτοι dicuntur Constantino in Tacticis, κοντᾶτοι appellari ab eodem Leone cap. 12. §. 117. & alibi.

SCUTELLA, vox Latinis scriptoribus nota, Patena in modum cavitatis scuti, unde nomen, *Escuelle*. Gloss. Gr. Lat. σκύτελλοι, *Scutella*. Vita S. Villehadi cap. 8. *Quandam habebat patenam ligneam, quæ vulgo Scutella vocatur.* Hugo Flavin. p. 165. *Scutellas abluens, & vasa alia mundans.* Gregorius M. lib. 12. Epist. 30. *Scutellam quoque argenteam Monasterio cuidam reliquerit.* Chronicon Casinense lib. 3. cap. 57. *Scutellam argenteam cum nigello librarum 14.* &c.

Scotella. Vetus Charta plenariæ securitatis apud Brisson. lib. 6. form. *Hoc est cocleares numero septem, scotella una*, &c. In Bulla MS. Nicolai IV. PP. an. 3. de Censibus Ecclesiæ Romanæ in Regno Siciliæ, Campania, & maritima, crebro occurrunt scutellæ: v. g. *In Episcopatu Verulan. Episcopus ipse debet 60. brachia panni, & 200. scutellas, & 20. sol. per annum.*

Scutella, inter ministeria sacra reponitur ab Udalrico lib. 1. Consuet. Cluniac. cap. 12. ubi de Cœna Domini: *Interea verò reconditur dominicum corpus à Sacerdote retro altare: ponitur in patena aurea, & patena inter scutellas aureas, & adhuc scutellæ inter tabulas argenteas, quæ factæ sunt ad textum Evangelii.* Adde Bernardum Mon. in iisdem Consuetud. Cluniac. MSS. c. 37. Ordericus Vital. lib. 6. *Scutellam argenteam Deo super altare obtulit.*

Scutellarius, Officium in coquina regia, cui *Scutellarum* cura incumbit, in Ordinat. Hospitii S. Ludov. Reg. an. 1261. & in Fleta lib. 2. cap. 14. §. 3.

Scutellarius, qui facit vel vendit scutellas. Joann. de Janua.

Scutellarium, Locus vel vas ubi reponuntur scutellæ, Jo. de Janua: *Escueillier*, in Catholico parvo.

Scutella. Ugutio: *Laganum, quoddam genus cibi quod prius in aqua coquitur, postea in oleo frigitur, & sunt lagana de pasta, quasi membranulæ, quum statim in* [illegible] *deo friguntur. Illa vulgo dicuntur Scutellæ fsta lasama, & dicuntur ita, postea melle condiuntur*, &c.

SCUTERIUS. Vide *Scutarius*.

SCUTIFERI, quos vulgò *Escuyers* dicimus. Fulcherius Carnot. lib. 2. Hist. Hierosol. cap. 2. *Monente Rege, quicumque potuit de Armigero suo Militem fecit.* Lib. 3. cap. 31. *Acceptis armis, ab Armigero in Militem provectus est.* Vide eundem lib. 1. cap. 18. lib. 2. cap. 19.

Scutigeri, apud eundem Fulcherium lib. 1. c. 18.

Scutiferia, Officium in Aula regia, complectens quodcumque pertinet ad Scutiferos, eorum famulos, stabula, equos, equorum ferraturas, &c. vulgò *Escurie*, occurrit passim in Ordinationibus Hospitior. Reg.

SCUTOBAJULUS. Vide *Schitonos*.

SCUTRA, *Vas æneum æquale in fundo latum, apertum desuper*, Papiæ. Glossæ S. Benedicti cap. de æneis: *Scutra*, χαλκίον. Guibertus lib. 1. de Vita sua cap. 10. *Nescio quæ argentea, scyphos videlicet & scutras pretii plurimi eis misit.* Lib. 3. cap. 4. *Magnus ille census monetæ Anglicæ, hanaporum, & scutrarum, qui male coaluerat, brevi dilapidatus est.* Utitur Plautus in Persa.

SCUTULA, *Monile ex auro compositum*, Papiæ. 1. Machab. cap. 4. v. 57. *Et ornaverunt faciem templi coronis aureis & scutulis.* Gr. ἀσπιδίσκαις.

Scutalata, eidem Papiæ, *genera vestimentorum, dicta quod orbiculos quosdam habent in similitudinem scutulorum.* Ezechiel 27. *Et purpuram, & scutulata, & byssum, & sericum*, &c.

SCUTUM, pro scutato milite, armigero. Domnizo lib. 1. de Vita Mathil. c. 6.

Exiit ex Lucis cum quingentis fere scutis.

Scutum & lancea, Arma præcipua Longobardorum & Francorum, in Lege Longob. lib. 1. tit. 37. §. 2. lib. 2. tit. 46. §. 2. in Charta Alaman. Goldasti 15. &c. Vide Gregorium Turon. lib. 3. Hist. c. 15. & supra in v. *Lancea*.

Scutum, Leges Frision. tit. 22. §. 71. *Si de vulnere os exierit tantæ magnitudinis, ut jactum in scutum trans publicam viam sonitus ejus audiri possit, 4. sol. componat.* Addit. ad easdem Leges tit. 3. §. 24. *Si ossa de vulnere exierint, tantæ magnitudinis ut in scutum jactum, 12. pedum spatio, dictante nemine possit audiri*, &c. Lex Ripuar. tit. 70. §. 1. & 2. *Et os exinde exierit, quod super viam 12. pedum in scuto jactum sonaverit*, &c. Leges Rotharis Regis Longobard. tit. 18. §. 8. *Sic ita ut uno osse talis inveniatur, quod ad pedes 12. super viam sonum in scuto facere possit.* Jus Frisicum vernaculum ex versione Sicamæ: *Tria ossa à cranio vulnerato exeuntia componi debent. Primi ossis exitus sunt 32. grossi. Secundi exitus 16. grossi. Tertii exitus 8. grossi. — Tunc jurabit uno juramento quod in scuto tinnire audiri potuit, cum genu impositum in scutum æreum scilicet, caderet, alioquin componere non tenemur.* Vide *Esculenm*, & Stephanium ad Saxonis Grammatici Histor. p. 186.

Scutum, Tabella in formam scuti confecta, orbicularem nempe, quomodo ejusmodi scuta imagines habentia describit Paulus Silentiarius in ἐκφράσει ædis Sophianæ part. 2. v. 298.

——— ἴσον γὰρ μὲν ὀμφαλόεσσι
Ἀσπίσι μεσσατίοισι τύπον κοιλήνατο χεῖρας
Σταυρὸν ἀπαγγέλλουσα.

Anastasius in Leone III. PP. pag. 140. *Hic verò pro amore & cautela orthodoxæ fidei fecit ubi supra scuta argentea duo, scripta utraque Symbolo, unum quidem literis Græcis, & alium Latinis, sedentia dextra lævaque super ingressum corporis pens. inibi libras 94.* Infra: *Fecit & supra in ingressu corporis scutum ex auro purissimo, in quo orthodoxæ fidei Symbolum scribi fecit, quod pens. libr. 32.* Vide Salmasium ad Tertullianum de Pallio pag. 249. & Nicolaum Alemannum de Lateranensib. parietenis p. 68. & infra in voce *Surtaria*.

Scutum, inter ministeria sacra reponitur ab Adamo Bre-

mensi cap. 161. *Tres calices aureos, in quibus erant libræ auri 10. unum vas chrismale argenteum, scutum argenteum deauratum, psalterium aureis scriptum literis,* &c.

Scutum, Vas quod lychnis in Ecclesiis pendentibus substernitur, apud Durandum lib. 1. Ration. cap. 3. num. 30.

Scutum, Moneta Regum Francorum ita appellata, quòd in ea descripta essent Franciæ insignia in scuto. Knyghton an. 1351. *Et fecit redemptionem pro se & suis de 3. mille scutis auri.* Vide *Moneta*, & *Florenus ad scutum.*

Scutum bellicum, Feudum, dignitas feudalis. Speculum Saxonicum lib. 3. art. 59. §. 1. *Cum electus fuerit Episcopus, Abbas, Abbatissa, qui scuto fruuntur bellico, tales primo tenentur à Rege feudum recipere, & postea ab Ecclesia curam spiritualem.* Art. 65. §. 3. *Si quis à sibi in generatione æquali infeudatur, non suam originem, aut civilia jura, sed tantummodo feudi dignitatem, id est scutum bellicum, minoravit.* Dicuntur autem *uti scuto bellico*, vel *frui*, qui feudum possident, vel qui *nati sunt ad scutum feudale, ita quod jus feudi facere valeant*, ut est in Jure feudali Saxon. cap. 26. §. 2. ut è contra, mulier, & clericus, qui servitii feudalis incapaces habentur, *scuto bellico carere*, cap. 40. §. 6. Adde cap. 2. 3. 16. 17. 41. 44. *Feudum scuti cum scuto cessare* dicitur in eodem Jure feudali Saxon. cap. 42. §. 1. Vide *Scutagium.*

Scutum de cera plenum. Charta an. 1149. apud Sanjulianum in Matiscone pag. 251. *Negabat quoque hominium Episcopi, & casamenta pro quibus hominium debebat Episcopo: & plenum scutum de cera singulis annis in festo S. Vincentii,* &c. Vide *Ceragium.*

Scuta bellorum, inter obventiones curionum; ea fortè quæ finito bello à militibus in Ecclesiis appendebantur, vel potiùs à campionibus qui duello decertaverant. Charta an. 1078. in Tabul. Vindocinensi fol. 224. *Ego Raynaldus Castri Credonensis dominus, & mecum pariter uxor mea nomine Ennoguena, cognomine Domitella, scuta bellorum, & denarios qui mittentur in castello meo à jurantibus ad reliquias Sacramentorum cedimus & concessimus S. Trinitati & Vindocinensi Monasterio in manu Ordrici Abbatis, ut sub jure & potestate Ecclesiæ Parrochialis S. Clementis semper maneat, & Monachi Vindocinenses in ipsa Ecclesia Domino Deo servientes ea habeant in omne tempus futurum. Ipsum verò Abbatem rogamus ut medietatem scutorum de bellis, & denariorum de Sacramentis pro amore nostro concedat Gosfrido Cappellano nostro, & teneret ab ipso Abbate, & à Monachis suis solum dum ipse viveret.*

Cum scuto & fuste contendere, Campionum fuit, uti in voce *Campio* monuimus.

Scutum anceps. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 89. *Armati veniant, id est qui potest habere, cum lorica & scuto ancipite, atque fuste.* Ubi scutum anceps trigonum interpretor, uti Gallorum veterum, & Francorum fuit, quemadmodum diximus in Notis ad Alexiadem.

Scutum, pro duello, seu duelli judicio, maximè Campionum. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 23. *Et dum per pugnam ipsam causam, sicut antiqua fuerat consuetudo, quærere disponebant, gravis causa nobis esse comparuit, ut sub uno scuto, per unam pugnam, omnem suam substantiam homo amittat.* Adde lib. 2. tit. 55. §. 1. 2. 3. & Edictum Rotharis tit. 59.

Scuta genibus illidere, vel *hastis ferire.* Ammianus lib. 15. *Militares omnes horrendo fragore scuta genibus illidentes, quod est prosperitatis indicium plenum: nam contra cum hastis clypei feriuntur, iræ documentum est & doloris.*

Scutum libertatis. Leges Forestarum Canuti Regis c. 25. *Si verò occiderit* (feram regalem) *amittat liber scutum libertatis; si sit illiberalis, careat libertate; si servus, vita.*

Scutum potestatis. Lex Longob. lib. 3. tit. 15. *Omnes Waregangi, qui de exteris finibus — se sub scuto nostræ potestatis subjecerint,* &c.

Scutum in mallo habere. Lex Salica tit. 46. §. 1. *Tunginus aut Centenarius mallum judicent, ac in ipso mallo scutum habere debent, & tres homines causas demandare,* &c. Quod quidam referunt ad eum morem de quo Otto Frisingensis lib. 1. de Gestis Frider. Imp. cap. 12. *Est autem consuetudinis Regum Francorum, quæ & Theutonum, ut quotiescumque ad sumendam Imperii coronam militem ad transalpinandum coëgerint, in prædicto campo mansionem faciant. Ibi ligno in altum porrecto scutum suspenditur.* Guntherus in Ligurino:

——— ligno suspenditur alte
Erecto clypeus, tum præco regius omnes
Convocat, à dominis regalia jura tenentes.

Scutum perdere. Vide *Arma perdere.*

Scutum suum projicere. Lex Salica tit. 32. §. 6. *Si quis alteri imputaverit, quod scutum suum projecisset in hoste, vel fugiendo præ timore,* &c. Apud Germanos, *scutum reliquisse præcipuum flagitium* fuisse autor est Tacitus. Nec apud Germanos tantùm, sed & apud Romanos, ut habet Plautus in Trinummo, & alii. Ῥιψάσπιδας Græci vocant. Ejusmodi scuti positionem *schotlage*, seu *schiotlegge* appellare Danos observat Pontanus in Daniæ descriptione, voce confecta ex *schiolt*, scutum, clypeus, *schilt*, Theuton. & *legen*, sive *leggen*, deponere. Vide Cluverium lib. 1. Germ. Antiqu. cap. 51. extremo pag. 327.

Scutum puniceum ad malum suspensum, pacis indicium fuit apud Danos. Saxo Grammaticus lib. 3. Hist. Dan. pag. 37. *Mali cacumen puniceo scuto complexus, indicium id pacis erat, saluti deditione consuluit.*

Scuta & lanceas pro reconciliatione persolvere. Lex Familiæ Burchardi Wormaciensis Episcopi, de raptore: *Et quia legitur eam* (filiam) *secundum Canonica præcepta habere nequiverit, amicis illius duodecim scuta, & totidem lanceas, & unam libram denariorum pro reconciliatione persolvat.*

Scutum, Tabulatio, quæ foribus & officinis rerum venalium prætenditur, cùm ad excutiendos imbres, tum ad impendiendum lumen, Angl. *Apenthouse.* Assisa mensurarum apud Rogerum Hovedenum: *Prohibitum est omnibus mercatoribus per totum regnum Angliæ, ne quis mercator prætendat seldæ sua rubros pannos vel nigros, vel scuta, vel aliqua alia, per quæ visus emptorum sæpe decipiantur ad bonum pannum eligendum.* Sed vide an per *scuta* intelligat *signa* quæ officinis apponuntur, nostris *Enseignes.*

Scutorum redditus, idem fortè quod *Scutagium.* Charta Henrici II. Regis Angliæ in Regesto Normannico Cameræ Comput. Paris. signato P. *Et Marescallus meus quamdiu moror Rothomagi habet una quaque die proordinationis meæ Roth. de liberatione 6. panes, & 6. fercula coquinæ, & unum sextarium vini, & habet anno quoque scutum in reditu scutorum meorum Roth. per manus Thesaurarii mei.* Id est quantum scutagii quis Militare feudum tenens solvit pro uno scuto.

Scutum. Bracton lib. 2. c. 35. *Tenementorum autem aliud tenetur per servitium Militare, aliud per serjantiam, de quibus homagium faciendum erit domino capitali, propter servitium forinsecum, quod dicitur Regale, & quod pertinet ad scutum & Militiam, ad patriæ defensionem. Est etiam aliud genus tenementi, ejus scilicet quod tenetur in socagio libero, & ubi fit servitium in denariis capitalibus Dominis, & nihil inde omnino datur ad scutum & servitium Regis.*

SCYLDWITA, *Scheldwite.* Leges Henrici I. c. 38. *de Scheldwite: Si Scyldwite extra burgum & curiam fiat, 30. denar. emendetur Regi & Thaynis.* Fortè forisfactura scuti: nam Saxon. ſcyld est scutum, pita, mulcta. Vel universim mulcta cujusvis delicti: ſcylde enim est delictum, culpa, peccatum, reatus.

SCYPHICATIO. Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 92. *Foragia verò cambarum, vel quod*

scyphicationes apothecarum alii vocant, redditus vasorum vini inter utrosque æquis partibus divisit.

SCYPHATI, Nummi aurei, ita opinor dicti, quòd ex specie illorum essent, quos καυνὰς vocat Justinianus, à *cauco*, quæ vox idem sonat quod *scyphus*, quòd scilicet cavi essent, & *cauci* vel *scyphi* formam præferrent. Chronicon Casin. lib. 3. cap. 56. (al. 58.) *Donavit ei Dux — gemmas atque margaritas complures pro scyphatis septingentis.* Occurrit ibi pluries, ubi in edit. Angeli à Nuce *Shcifatus* perpetuò scribitur. Bulla Anacleti Antipapæ apud Baron. an. 1130. *Tu autem censum & hæredes tui, videlicet* 600. *schifatos, quos annis singulis Romanæ Ecclesiæ solvere debes.* Ita in Bulla Innocentii II. apud eundem an. 1139. *Schifati de Apulia & Calabria*, in Charta Willelmi Regis Siciliæ apud eundem an. 1156.

Syphati, in Charta exarata Constantino & Basilio fratribus imperantibus, apud Ughellum to. 7. Italiæ sacræ p. 1362.

Squifati, apud Baronium to. 11. alicubi occurrit, & in Bulla Nicolai IV. PP. an. 3. de Censibus Ecclesiæ Romanæ in Regno, Campania, & Maritima, ubi promiscuè *Scifati* & *Squifati* dicuntur: unde emendanda Charta Innocentii IV. PP. an. 1245. qua Fridericum III. Imp. excommunicat, apud Matth. Paris: *Posset etiam meritò reprehendi quod mille squinatorum annuam pensionem, in qua pro eodem regno ipsi Romanæ Ecclesiæ tenetur, per novem annos & amplius solvere prætermisit.* Legendum enim *Squifatos*.

SCYPHO. Anastasius Biblioth. in Leone III. pag. 126. *Item calicem majorem fundatum cum scyphone pens. libr.* 37. Sed legendum videtur *syphone*, id est fistula qua sanguis dominicus hauriebatur: nisi fuerit major scyphus, in quem vinum ad Missæ sacrificium oblatum ex majori calice refundebatur. Vide *Scyphus*.

SCYPHI in candelabris *Acetabula* sunt, Exod. cap. 25. v. 31. *Facies candelabrum ductile de auro mundissimo, hastile ejus, calamos, scyphos, ac sphærulas.* Adde v. 33. 34. cap. 37. v. 17. 19. 20. ubi in Græca editione dicuntur κρατῆρες.

Scyphus inter vasa sacra vulgò recensetur, in quem vinum quod ad Missæ sacrificium offerebatur, ex majori calice refundebatur. Ordo Romanus: *Pontifice oblationes populorum suscipiente, Archidiaconus suscipit post eum amulas, & refundit in calicem majorem, quem sequitur cum scypho super planetam Acolytus, in quem calix impletus refunditur.* Alibi: *Post quem Diaconus sequens amulas suscipit, & in scyphum manu sua post Archidiaconum refundit.* Rabanus lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 8. de Subdiaconis: *Hi cùm ordinantur, non suscipiunt manus impositionem, sicut Sacerdotes & Levitæ, sed patenam tantùm & calicem de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphum aquæ cum aquamanili, & manutergium.* Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Erat huic ornamento adjunctus cyphus corneus, quo deferebatur vinum ad celebrandum sacrificium.* Baldricus Noviom. lib. 1. Chr. Camerac. cap. 64. *Scyphumque argenteum, quem diebus festis Subdiaconi in manibus ferunt, calices quoque cum aliis ornamentis Ecclesiæ fecit.* Anastasius in S. Silvestro: *Donavit autem scyphos argenteos* 2. *qui pensaverunt singuli libras denas.* Infra: *Patenas argenteas* 13. *pensantes singulas libras* 30. *scyphos aureos* 7. *qui pens. singuli lib.* 10. &c. Synodus Exoniensis an. 1287. cap. 12. *Sit in aliqua Ecclesia saltem unus calix argenteus, purus vel deauratus: scyphus argenteus vel stanneus pro infirmis, ut postquam Eucharistiam assumpserint, lotuam digitorum suorum Sacerdos sibi præbeat in eodem.*

Scyphum utraque manu tenendi morem cum bibebatur, qui Monachis proprius fuisse dicitur, observat Liber Faceti:

> *Si scyphum capias, utraque manu capiatur,*
> *Et per utrumque latus, non per ripam teneatur.*

SCYRA, *Schira*, *Shira*, Provincia, Comitatus: à voce Saxon. ꞅcyꞃe, *partitio*, *divisio*, & ꞅcyꞃan, *partiri*. Alvredus quippe Rex, cum Guthruno Daco fœdere inito, Angliam primus in Satrapias sive Comitatus, Centurias, & Decanias partitus est. Satrapias *Scyras*, Centurias *Hundreda*, & Decanias *Tienmantale* vocavit. Leges Edwardi Confessoris cap. 13. *Divisiones scyrarum Regis propriè cum judicio* 4. *Cheminorum regalium sunt.* Cap. 14. *Quod autem in Tritinge definiri non poterat, ferebatur in scyram.* Robertus de Monte an. 1083. *Justitiarios suos per unamquamque scyram, id est provinciam Angliæ, inquirere fecit*, &c. Bromptonus p. 956. *Qua lege olim octo schiræ, id est provinciæ judicabantur.* Idem p. 979. *Justitiarios suos per unam quamque schiram, i. est Comitatum Angliæ mittens*, &c. Thomas Walsinghamus p. 329. *Ut ipsi nullum militum de pago vel schira permitterent eligi, nisi quem Rex & ejus consilium elegisset.* Adde Radulfum de Diceto an. 1087. Matth. Westmonast. an. 794. & Fletam lib. 2. cap. 61. §. 23. Atque hanc vocem *Schire*, ferè semper addunt Angli ipsorum Comitatuum propriis appellationibus, ut *Glocestreschire*, *Staffordeschire*, *Oxnefordschire*, *Lancastreschire*, *Yorkschire*, quem *Eboraci sciriam* vocat Simeon Dunelmensis an. 1138. & sic de cæteris. Vide Edw. Cokum ad Littletonem sect. 248.

Scyra præterea præstationem sonat, seu mulctam quæ indicebatur iis qui ad *Scyram* seu Comitatum vel placitum non veniebant: quò tenentes omnes convenire tenebantur. Monasticum Anglic. to. 2. p. 993. *Prohibeo ne summoneatis Monachos de sancto Remigio de Remis, ut eant ad hundreda nec ad scyras, sed Præpositos suos vel unum ex hominibus suis mittant.* Charta Willelmi Nothi to. 1. Monastici Anglic. pag. 52. *Perpetuam libertatem — hæc est ut sit libera & quieta de schiris & hundredis, & placitis, & querelis, & omnibus geldis, & consuetudinibus.* Ibidem p. 310. *Et sit quieta de omnibus geldis & danegeldis, scutagiis, hidagiis, carrucariis, schiris, exercitibus*, &c. Adde to. 2. p. 558.

Scyremotus, Placitum seu Conventus publicus *Scyræ*, qui aliàs *Comitatus* dicitur. Leges Kanuti Regis cap. 38. *Et habeatur in anno ter burgimotus & scyremotus, nisi sæpius sit necesse.* Cap. 39. *Eat quarta vice ad Conventum totius Comitatus, quod Anglicè dicitur Scyremot.* Leges Edwardi Confess. c. 35. *Debet autem scyremote bis, hundreda & Wapentachia duodecies in anno congregari, & 7. diebus antea summoniri*, &c. Eadem habent Leges Henrici I. c. 7. nisi quod *Scyresmote* scribitur. *Judicium scyræ*, in iisdem Legibus Edw. cap. 27. *Et si justitia habet eum suspectum, purgabit se judicio Hundredi vel scyræ.* Liber Ramesiensis ch. 178. *Will. Rex Angliæ W. de Cahamniis, Sal. Præcipio tibi ut facias convenire schyram de Hamtonia, & judicio ejus cognosce si terra de Isham reddit firmam Monachis S. Benedicti*, &c. Ch. 182. *Will. Rex Angl. R. patri Ilgeri Sal. Mando tibi & præcipio, quod facias convenire schiras, & per eas recognosce si terra de Esthon* &c.

SDAMATON *nominamus*, inquit Papias, *Tumorem mollem carnis inflatæ sine dolore, sicut frequenter mortuos videmus.* Ita MS. editus habet *Sdamatum*.

SEANT, pro *Sint*, in 3. Capitulis ad Leg. Salic. §. 10. 12.

SEATIUM, Sigala, *Seigle*. Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham p. 786. *Ne in Cœnobiis nostris fiat panis candidus, — ubi frumentum defuerit, cum seatio licet fieri.*

SEAPSCIP, *Navis institor*, in Pacto Ethelredi Regis cum Analano cap. 2.

SEBASTUS, Dignitas in Aula Constantinopolitana notissima, σέβαστος. Autor expeditionis Asiaticæ Friderici I. Imp. *Et alios quatuor Græcorum principes ratione dignitatis, Græco vocabulo Sebaston, cum eis denuntiat advenire.* Inde formatæ aliæ dignitates, Πρωτοσέβαστος, sed & Πανυπερσεβαστοϋπέρτατον, quod monstrum vocis reperire est apud Lambecium lib. 5. de Bibl. Cæsar. pag. 233. Vide Gloss. Meursii.

SEBRA, *Vetusta*, in Gloss. Isid.

SECALE. Vide *Sigale*.

SEÇARE, Castrare: Gr. τέμνειν. Leges Wisigoth. lib. 8. tit. 4. §. 4. *Qui — vel bovem, vel quæ non secantur, castraverit*, &c.

Secare, propriè de messe aut prato dicitur. Eædem Leges Wisigoth. lib. 8. tit. 3. §. 12. *Qui in pratum eo tempore quo defenditur pecora miserit, ut postmodum ad secandum non possit herba succrescere*, &c. Lex Salica tit. 29. §. 20. *Si quis pratum alienum secaverit*, &c. Vide *Asecare*.

Secatores, Messium sectores, Gall. *Scieurs*. Tabularium Fiscanense f. 60. *Collectores messium nostrarum, qui vulgò Secatores dicuntur*.

Sectura prati, idem quod *Falcata prati*, de qua voce supra. Chronicon Besuense p. 559. *Unum mansum, ad quem appendunt novem jugera de terra aratoria, & una sectura prati*. Occurrit ibi præterea semel ac iterum.

SECESSUS, Latrina, *Cesso* Italis: Gr. ἀπόπατος. Papias: *Secessus, latrina, stercutium*. Glossæ antiquæ MSS. *Latrina, secessus publicus*. Gregorius Turon. lib. 2. Hist. c. 23. *Ingressus autem in secessum suum, dum ventrem purgare nititur, spiritum exhalavit*. Infra: *Reperit Dominum super cellulam* (sellulam) *secessus defunctum*. Joannes Monachus lib. 1. Vitæ S. Odonis Clun. *Affuit nox, & ecce quidam de pueris signo secessum naturæ petiit*. Usus antiqui Cistercienses c. 69. *Ad secessum ire*.

SECRETA, Oratio quæ post *Præfationem* in sacra Liturgia secretè & submissa voce à Sacerdote dicitur. Amalarius lib. 1. de Eccl. Offic. c. 20. *Secreta ideo nominatur, quia secretò dicitur*. Idem in Eclogis de offic. Missæ editis à v. cl. Steph. Baluzio: *Secreta dicitur eo quod secretam orationem dat Episcopus super oblationem, ut Deus velit respicere super oblationem propositam, & deputare eam futuræ consecrationi*. Hildebertus Cenoman. de Mysterio Missæ:

His ita præmissis, secretò Presbyter orat,
Secretas memorans, assimilansque preces.

Capitula Caroli M. lib. 6. cap. 170. hocce lemmate, *ut secreta non incipiatur, nisi post Angelicum hymnum finitum. Te Deum igitur, non inchoent Sacerdotes, nisi post Angelicum hymnum finitum*. Vide Concilium Wormat. c. 10. Durandum lib. 4. Ration. c. 35. Durantum lib. 2. de Ritib. Eccl. c. 29. n. 4. 5. 6. &c.

Secretela, eadem notione apud Durandum lib. 4. Ration. c. 27. n. 1. c. 35. n. 5.

Secreta Regia, Ærarium. Annales Pisanorum Ughelliani p. 861. *Fecit inquiri à Thesaurariis D. Papæ in Thesaurario sive secreta ipsius domini*, &c. Constitutio Heliæ Archiepiscopi Nicosiensis an. 1251. *Nec aumucias deferre de Vario, seu pro festis duplicibus aliquid de Secreta nostra, vel aliunde, vel exenia aliqua recipere*, &c. Adde Concilium Nicosiense an. 1340. c. 6. Ita porrò dictum præsertim in Regno Cypri sub Leziniana familiâ, sacrum Principis ærarium. Extant in Chartophylacio Regis Christian. literæ Hugonis Regis Cypri anni 1330. quibus Mariæ Borboniæ nurui suæ, Guidonis filii uxori, in dotalitium assignat 5000. *florins de Florence de bon or & de bon pois à recevoir de la Secrete Royale chascun an par les payes usées de la Secrete*. Qui verò ærario præerant, *Baillivi Secretæ*, vulgò in Chartis appellantur, qua dignitate functos legimus Jacobum *de Flory* Militem anno 1315. Thomam *de Piquigny* an. 1330. Philippum *Prevost* an. 1376. & Renerium *de Scolar* an. 1384.

Secreta dicebatur præterea, Curia seu consessus judicum de re æraria & fiscali. Assisiæ Hierosol. MSS. 2. part. c. 27. *Et des detes qui sont convenuës par devant la segrete, & seront requises, si se conduiront par la garentie de celui qui estoit Bailli de la segrete, & par les Escrivains, & les escris de leurs livres*.

Secretagium, Secretæ, in Regno Cypri, locus. Sanutus lib. 3. part. 13. cap. 11. *Fecit igitur dictus gubernator per insulam banna proclamari, & secretagium invito Rege surripuit*.

SECRETANIA, *Secretarium* Ecclesiæ, seu quidquid ad illud spectat. Charta Falconis de Jaligniaco an. 1056. *Quartam partem Ecclesiæ absque calumnia insuper dedi, & cum secretania, & omnibus appendiciis*.

SECRETARIA, Secretarium Ecclesiæ, *Sacristia*. Statuta Lanfranci pro Ordine S. Benedicti: *Qui accipientes à Secretario vestimenta extra Secretariam se induant*.

SECRETARIUM, *Locus in quem Senatus collectus est*, ut habent Anastasii Biblioth. Collectanea, locus scilicet in quo judices considebant: *Judiciale secretum*, Ammiano lib. 15. *Secretarium Judicis*, in Actis S. Eupli 12. Augusti, & in Concilio Milevitano II. c. 16. Vide Notas nostras ad Alexiadem p. 262. 269.

Secretarium, Ædicula seu camera vice exedræ templo seu ædi sacræ adjuncta, in qua sacra Ecclesiæ ministeria reconduntur, & in qua etiam Sacerdotes & Clerici priusquam ad sacra procedant, vestes Ecclesiasticas induunt. Vetus Inscriptio in Ecclesia Viennensi: *Ex voto Flavius Lucanius vir Consularis cum suis fecit de proprio basilicam, secretaria, atque porticum*. Ordo Romanus: *Cùm verò Ecclesiam introierit Pontifex, non ascendit continuò ad altare, sed prius intrat in Secretarium sustentatus à Diaconibus*, &c. Beda lib. 2. Hist. Eccl. cap. 1. *Sepultus verò est corpore in Ecclesia B. Petri Apostoli ante Secretarium*. Innocentius III. PP. lib. 2. de Myster. Missæ cap. 5. *Cùm autem stationalis solennitas celebratur, Romanus Pontifex cum six præfatis ordinibus processionaliter ad altare progreditur*. Willelmus Malmesbur. l. 1. de Gestis Pontificum: *Missa cantata, sicuti erat vestibus sacris indutus, Secretarium ingressus est*.

In *Secretariis* porrò recondi solita ministeria sacra, seu vasa, vel vestes sacras, testatur Paulinus Epist. 12. ad Severum, *in Secretarium Ecclesiæ*:

Hic locus est, veneranda penus qua conditur, & qua
Promitur alma sacri pompa ministerii.

Leo Ost. lib. 3. Chron. Casin. cap. 26. (al. 28.) *Juxta cujus absidam, bicameratam domum ad thesaurum Ecclesiastici ministerii recondendum extruxit: quæ videlicet domus Secretarium appellatur, eique ejusdem nihilominus operis alteram, in qua Ministri altaris præparari debeant, copulavit*. Vide Descriptionem nostram Ædis Sophianæ, ubi de Scevophylacio.

In Ecclesiarum *Secretariis* interdum considebant Episcopi & Sacerdotes de rebus Ecclesiasticis deliberaturi, & sic Concilia & Synodos agebant. Synodus Carthag. an. 525. *Carthagine in Secretario basilicæ S. Martyris Agilei, cùm Bonifacius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis cum Coëpiscopis suis diversarum provinciarum Africanarum consedisset*, &c. Synodus Arelatensis: *Cum Arelate in Secretario Ecclesiæ convenissemus*, &c. Concilium Aquisgranense II. factum dicitur *Aquisgrani palatii in Secretario basilicæ sanctæ Genitricis Dei Mariæ, quod dicitur Lateranis, anno Incarnationis D. J. C. 836*. Concilium Arelatense II. c. 15. *In Secretario Diacono inter Presbyteros sedere non liceat*. Gregorius Turonensis lib. 5. cap. 19. *Recedente verò Rege ad metatum suum, nos collecti in unum sedebamus in Secretario basilicæ B. Petri*. Capitula Caroli C. tit. 26. *Hæc sunt nomina Episcoporum qui anno Incarn. D. 860. Non. Junii in Secretario basilicæ S. Castoris consideraverunt cum nobilibus Laïcis firmitatem, quam gloriosi Reges nostri Hludovicus & Karolus atque Hlotarius inter se fecerunt*, &c. Guillelmus Biblioth. in Hadriano II. PP. p. 227. de Legatis Basilii Imp. *Huic sanctissimo Papæ Hadriano cum Episcopis & proceribus in Secretario sanctæ Mariæ Majoris, juxta morem sanctæ Sedis Apostolicæ residenti, se satis humiliter præsentarunt*.

Concilia præterea & Synodos in Secretariis ædium sacrarum egisse Pontifices testantur passim. Concilia ipsa & Synodi. Isidorus Pacensis Episcopus in Chron

Hispalensem Isidorum Metropolitanum Pontificem clarum doctorem Hispania celebrat, qui anno septimo suprafati Principis Sisebuti, contra Acephalorum hæresim magna auctoritate Hispalim in Secretario Sanctæ Hierusalem Concilium agitat, &c. Stephanus Eddius in Vita S. Wilfridi c. 28. ubi de Concilio Romano: *Wilfridus Deo amabilis Episcopus sanctæ Evoricæ Ecclesiæ præ foribus nostri Secretarii moratus ad nostrum Secretarium juxta suam postulationem cum petitione, quam secum adferre dictus est, ammittatur.* Hinc ipsæ Conciliorum sessiones *Secretaria* fere semper appellantur. Synodus Romana sub Zacharia PP. *Quia hodie jam tardior hora est, venturo Secretario — pertractandum est.* Infra: *Præterito Secretario*, &c. Liberatus Diacon. cap. 13. de Synodo Calchedonensi: *Et ita soluto primo Conventu, secundo Secretario interloquentibus judicibus*, &c. Infra: *Tertio Secretario*, &c. Vide eandem Descript. ædis Sophianæ n. 85.

Secretaria proinde Ecclesiarum perampla fuisse non modò inde colligitur, sed & quod in ea interdum Sacerdotes diverterent, in iisque mansionem facerent. Sulpitius Severus lib. 3. de Vita S. Martini: *Præteriens ergo Martinus in Secretario Ecclesiæ habuit mansionem. Post discessum verò illius, cunctæ in Secretarium illius virgines irruerunt, adlambunt singula loca ubi sederat vir beatus, aut steterat, stramentum etiam in quo quieverat partiuntur.* Quod ita reddidit Fortunatus lib. 3. de Vita ejusdem S. Martini:

Mansio fortè fuit Martino prætereunti
Ecclesiæ Domini qua Secretaria pollent.

Id porrò etiam attigimus in eadem Ædis Sophianæ Descriptione n. 86. ut & unde *Secretarium* dicta fuerit hæc exedra, n. 85. quibus adjungenda sunt quæ habet Henricus Valesius ad Ammianum pag. 87.

Jam verò Secretaria vocat loco supra laudato Paulinus binas conchas, quæ majori in qua altare erat, adjungebantur, in quarum altera vestes & cimelia Ecclesiæ recondebantur; in altera Sacerdotes sacrorum librorum lectioni operam dabant. De utroque Secretario copiosè pariter egimus in eadem Descriptione n. 67. 68. ad quas etiam referendus fortè locus mox allatus Leonis Ostiensis, & Sulpitii Severi alter lib. 3. de Vita S. Martini, ubi duplex Secretarium statuit. *Secretariorum* Ecclesiæ passim mentio habetur in Concilio Calchedon. act. 1. pag. 48. edit. 1618. Arausicano I. can. 27. Arelat. III. in Synodo Confluent. an. 860. apud Possidium in Vita S. Augustini cap. 24. Leonem IV. PP. de Cura pastorali, Anastasium in Sergio PP. p. 62. Simeonem Dunelm. lib. 1. Hist. Eccl. Dunelm. c. 5. Ricardum Hagustaldens. de Episcopis Hagustald. lib. 1. cap. 15. lib. 2. cap. 4. in Vita Alcuini num. 22. &c.

Secretarium Episcopii, seu τὸ ἐπισκοπεῖον, Domus Episcopi, in Concilio Calchedon. act. 1. p. 63. edit. 1618.

Secretarium Monasterii, in Fragmento Historiæ Comitum Capuæ apud Camillum Peregrinum in Hist. Longob. lib. 1. p. 125.

SECRETARIUS, qui Ecclesiæ secretum curat, Sacrista. Lanfrancus in Statutis pro Ordine S. Benedicti cap. 6. *Ad Secretarii officium pertinet omnia ornamenta Monasterii & omnia instrumenta & supellectilem, & quæ ad ipsum Monasterium pertinent, custodire*, &c. Occurrit passim apud eundem Lanfrancum, præterea in Vitis Abbatum S. Albani p. 36. 42. 65. Gervasium Dorobernensem an. 1149. in Usibus antiquis Cisterciensibus c. 4. 13. 17. 21. 47. &c.

Secretarius scacarii, qui postmodum *Cancellarius*, de qua postrema nemenclatura consulendus autor Fletæ lib. 2. cap. 29. Matth. Paris an. 1234. *Administraverat enim Hugo officium Scacarii ante laudabiliter secundum, quod appellatur Secretum scacarii, sigillum custodiendo, & diffinitam pecuniam à Vicecomitibus recipiendo*, quæ omnia Cancellario scacarii conveniunt in eodem libro Fletæ cap. 27.

SECRETARIUS, Officium in forestis, seu silvis, *Segrayer* in Statutis Henrici II. an. 1558. & Henrici III. an. 1575. 1578. 1583. pro forestis. Quidam *Secretarios* ejusmodi, esse partiarios, sive ex parte, silvæ dominos volunt. Tabularium Vindocinense charta 388. *Goffredus Comes Andegavensis congregavit universos naturales majoresque natu de Vindocino, præcipueque Secretarios & forestarios, præcepitque — ut forestam Wastinæ justè & sine aliqua falsitate dividerent, & quid post mortem ejus quacumque invasione fuisset exemplatum* (Essarté) *certa & veridica demonstratione secernerent.*

Segrearius. Gesta Guillelmi Majoris Episcopi Andegavensis cap. 29. *Intuentes Stephanum Segrearium dicti Comitis Andegav. qui nobis nuper denuntiaverat quod si vos in bosco nostro de Boucheto juxta villam Episcopi venaremur, ibidem venantes caperet.*

Seggreagium. Aresta Candelosæ an. 1257. in 1. Regesto Parlamenti p. 90. *Cum ballivus Turonensis peteret ab Abbate & Conventu Belliloci juxta Lochias sibi reddi pro D. Rege segreagium de bosco de Chevais vendito ab ipsis pretio 200. ll.* &c. Compotus Baillivorum Franciæ an. 1337. *De Seggreagio de nemore de Balav. de Seggreagio magna Gastinæ. Seggregia, seu tertia de expletis forestarum. Segreage*, & *Segorage*, in Consuetudine insulæ Savaricæ art. 10. & Turonensi.

Segrealis, *Segreagii* juri obnoxius. Arestum supralaudatum: *Cùm nemus, quod dicitur Boscus Ogerii, non sit segreale, — idem boscus de Chevais non sit segrealis.*

Segrecheria, ex Gallico *Segrairie*, in Statutis Henrici II. & Henrici III. Regum Franc. pro forestis. Gesta dominor. Ambasiensium cap. 2. n. 12. *Comes verò jugiferam Campaniæ, & Segrecheriam, quæ ultra Carum fluvium est, ex sua parte Lisoio pro servitio tribuit.*

SECRETELA. Vide *Secreta.*

SECRETUM, Ugutioni, *Locus ubi dantur, vel servantur secreta*: præsertim ita appellatum Secretarium seu locus in quo judices jus dicturi, vel alii de rebus seriis deliberaturi, consident. *Judiciale secretum*, apud Ammianum lib. 15. Codex Canonum Ecclesiæ Africanæ c. 97. Εἰς τὰ σέκρητα τῶν δικαστείων ἰέναι. *Ingredi judicum Secretaria.* Constitutio 2. in Appendice Codic. Theodos. *Sit hujusmodi personis tenore hujus legis inlicitum sacra nostra adire secreta, & impetrare rescripta.* Adde Constit. 15. Synodus Lateran. sub Martino PP. *Præ foribus astat Venerabilis secreti vestri Stephanus Episcopus Dorensis.* Sexta Synodus acta dicitur ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ θείου παλατίου, τῷ οὕτω λεγομένῳ Τρούλλῳ. Acta Constantinopoli sub Flaviano Patr. act. 1. ἐν τῷ σηκρήτῳ τοῦ ἐπισκοπείου.

Secreta cœlestia, Ecclesiæ. Constit. 11. in Append. Cod. Theod. *Quippe illius usurpationis contumelia depellenda est, ne prædia usibus cœlestium secretorum dicata sordidorum munerum fasce vexentur.* Eadem penè verba habent Capitulare 2. Caroli M. incerti anni cap. 4. Additio 3. Capitul. c. 339. Urbanus I. PP. in Epist. in Decret. 17. q. 2. & in Concilio Moguntiacensi an. 888. c. 11.

Secretum Missæ, Diptychon, seu tabella continens Canonem Ecclesiæ, in Decretis Concilii Eboracensis an. 1195. c. 2.

Secretum. Vide *Sigillum secreti.*

SECRETI *Duanæ*, inter ministros & officiales regios recensentur in Constitut. Siculis lib. 1. tit. 36. 58. *Justitiarii, Secreti, & Officiales alii Aprutii*, in Charta Caroli II. Regis Siciliæ, apud Ughellum to. 1. part. 1. pag. 429.

SECTA, Opinio ab aliorum sententia diversa, hæresis. Papias: *Sectas dicimus, habitus animorum, ac instituta circa disciplinam, vel propositum, longè alia in religionis cultu quàm cæteri opinantes.* Faustus Manichæus apud Augustinum lib. 20. contra eund. c. 3. *Secta est longe alia opinantem quàm cæteri, alio etiam sibi ac longe dissimili ritu divinitatis instituisse culturam.* Tertullianus de Pallio c. ult. *Divinam sectam ac disciplinam*

dixit. Sed &

Secta, dicitur prava ipsa opinio chartæ indita. Concilium Toletanum I. *Symphosius Episcopus dixit, — Ego sectam quæ recitata est, damno cum autore.*

Secta, Vitæ institutum, agendi ratio. §. ult. Instit. de Legat. *Hujusmodi autem testatorum voluntates valere secta meorum temporum non patitur.* Ubi Theophilus: Ἀλλότριόν ἐστι τῆς εὐσεβῶν ἐμοῦ χρόνων τῆς βασιλείας. Simili formula utitur Gordianus Imp. in l. 2. C. de Delatoribus: *Quod est sectæ temporum meorum alienum.* Alexander Imp. in l. 2. c. de Delator. *Alienam sectæ meæ solicitudinem concepisti*, &c. Epistola Ædinii Juliani Præfecti Prætorio ad Jun. Comnianum: IN. PROVINCIA. LUCDUNESS. QUINQUE. FASCALIA... (leg. GALLIAR.) CUM. AGEREM. PLEROSQ. BONOS. VIROS. PERSPEXI. INTER. QUOS. SOLEMNEM. ISTUM. ORIUNDUM. EX. CIVITATE. VIDUC.. SACERDO...... IA.... QUEM. PROPTER SECTAM GRAVITA.. I.. ET. MORES. HONESTOS. AMARE COEPI. &c. Integrum hocce rarumque antiquitatis monumentum dabit propediem vir clarissimus Bajocensis Canonicus in Hist. Bajocensi.

SECTA, *Sectator*, *Sequela*, voces Fori Anglici.

Secta Curiæ, *seu secta ad curiam*, est servitium, quo feudatarius ad frequentandam curiam domini sui tenetur. Ita Cowellus l. 2. Institut. tit. 3. §. 29. *Servitium placiti* vocant nostri, ut in v. *Placitum* docuimus, quo scilicet vassallus ad Placita domini sui venire tenetur. Gravamina Episcoporum Angliæ: *Ratione hujusmodi possessionum, Rex & alii Magnates nituntur compellere Episcopos, Prælatos, & Religiosos, & Rectores Ecclesiarum facere sectam ad Curiam laïcalem. Item ad sectam & alia onera facienda, & ad comparendum in foro vetito, compelluntur per captionem animalium suorum*, &c.

Ejusmodi sectarum numerus erat fere semper definitus in Chartis infeodationis. Fleta lib. 2. cap. 71. §. 14. *Item qui prædictorum faciunt sectas ad Curiam domini, & quot sectas per annum*, &c. Interdum enim unica, interdum binæ, vel ternæ sectæ debebantur: *Si hæreditas aliqua, de qua unica secta tantum deberetur, ad plures hæredes participes illius hæreditatis devolveretur, ille qui eneyam, id est capitalem partem illius hæreditatis habebat, unicam sectam faciebat pro se & participibus suis*, ex primis Statutis Roberti I. Regis Scotiæ cap. 3. Eadem habet Fleta lib. 2. cap. 66. §. 5. 6. 7. Unicæ istius sectæ mentio est in Charta Henrici III. Regis Angl. to. 1. Monast. Angl. pag. 529. *Sciatis nos — pardonasse — Monialibus, ibidem Deo servientibus — sectam quam singulis annis facere consueverunt ad curiam nostri honoris Boloniæ, apud S. Martinum magnum London. pro dominicis terris suis in manerio*, &c. Adde Statutum Marlebridg. Henrici III. c. 9. Binarum verò *Sectarum* meminit Will. Thorn an. 1259. *Tandem idem Simon concessit, — quod facient sectam ad scutagium, quando cessum est ad 20. sol. 12. den. & ad plus plus, & ad minus minus, & facient sectam ad curiam Cantuariæ bis per annum, scilicet in festo Michaëlis, & in Pascha.*

Sed cùm tria potissimum *Placita Capitalia* tenerent domini in feudis suis, totidem sectæ fere semper debebantur à vassallis qui ad ea convenire tenebantur, etiam *sine submonitione: alias nullus sectator tenebatur venire ad curiam domini sui, sine submonitione legali*, ut est in Quoniam Attachiam. cap. 33. §. 3. 5. 7.

Non omnes tamen vassalli *sectis curiæ* erant obnoxii, sed ii tantùm qui per chartas sub hac conditione feoffati erant, ut est in Fleta lib. 2. cap. 66. §. 1. 2. 3. &c. Tametsi id oneris omnibus æque tenentibus in Anglia inferre tentaverit Willelmus de Eboraco Episcopus Sarisberiensis. Matth. Paris an. 1256. *Pro lege consuetudinem pessimam in regno suscitavit: ut scilicet pro quantulocunque tenemento faciat tenens ac subjectus suo superiori, à quo videlicet tenet, in magnum subditorum damnum & detrimentum, & superiorum parvum vel nullum emolumentum, sequelam curiæ etiam invitus: unde qui nunquam hoc fecerant, mirabantur se ad hoc fuisse coactos.*

Vassallus ad curiam domini submonitus, priusquam ad judicandum, vel ad alia munia juridica peragenda admitteretur, examinabatur à Ballivo; quo facto, *amerciari* non poterat, si errasset. Quoniam attachiam. cap. 36. §. 3. & 4. *Quilibet sectator, antequam admittatur seu recipiatur per Ballivum, potest & debet examinari in tribus curiis, si sciat facere recordationes curiæ, & dare sufficienter unam wardam, seu judicium curiæ de wardis, & rationibus petitis, in curia, vel non; & tunc cum fuerit per judicem & suos socios approbatus, non potest postea pro sua imperitia amerciari.*

Quòd si vassallus per se aut per *attornatum* ad curiam domini non venerat, nullâ legitimâ propositâ excusatione, seu *Essonio*, distringebatur per catalla sua, ut habent Quoniam attachiam. cap. 33. prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 4. Fleta lib. 2. cap. 66. §. 6. 7. 8. 9. 12. &c. Atque ii *sectas suas à curiis dominorum subtrahere* dicebantur, si *sectas* suas non facerent, vel ad eas faciendas se teneri denegarent, in Statutis secundis Roberti I. Regis Scotiæ cap. 5. & in Fleta lib. 2. cap. 66. §. 11. Ita porrò accipiendæ sunt *Sectæ Comitatus, Hundredorum, Wapentachiorum*, &c. in Monastico Anglic. to. 1. pag. 279. 297. 372. 487. 502. to. 3. pag. 14. in Fleta lib. 2. cap. 66. §. 12. 14. &c.

Secta Regis, Denuntiatio rei, una è duabus viis reum sistendi de aliquo crimine; quarum prima est accusatio, quæ *Appellum* dicitur: altera denuntiatio, quam *Sectam Regis* appellant. Cowellus lib. 4. Institut. tit. 18. §. 34.

Secta Regalis, qua omnes *turnum* Vicecomitis vel *Letas* bis quotannis adire tenentur, ut non ignorent, quæ ad pacem Reipublicæ hîc geruntur. Regalem autem appellatam volunt, quia fit *Ligeantiæ* erga Principem præstandæ causa. Nam illic omnes qui annum 12. prætervecti sunt, *Ligeantiæ* sacramentum subeunt. Cowellus & Rastallus.

Secta consueta, cum ex consuetudine cujus memoria non extat, curiam alterius sectari aliquis tenetur, Anglis JC. *Suit coustume.*

Secta conventa, seu ex conventione, Anglis JC. *Suit convenant*, cum ex aliqua conventione cum antecessoribus inita quis tenetur curiam alterius sequi. Rastallus.

Secta servitii, ea dicitur, qua vassallus curiæ Vicecomitis, vel *Letæ*, vel Domini, ratione tenementi interesse tenetur. Anglis JC. *Suit service*. Idem Rastallus.

Secta Hutesii. Vide *Huesium*.

Secta Custumariorum. Vide Fletam lib. 2. cap. 71. §. 15.

Secta mercati. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 117. *Anno 1220. Rex Henricus filius Joannis Regis concessit Monachis S. Petri Gloucestr. mercatum de Northlech cum secta, scilicet duo Apostolorum Petri & Pauli*, &c.

Secta ad molendinum, Servitium quo feudatarii grana sua ad domini molendinum ibi molenda perferre ex consuetudine astringuntur. Ita Cowellus lib. 2. tit. 3. §. 30. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 113. *Dedit molendinum cum secta & molitura totius villæ suæ*, &c. To. 2. pag. 103. *Et de molendino — cum sectis totius parochiæ prædictæ*, &c. Adde pag. 101. To. 3. p. 59. *Molendinum cum tofto & curtilagio & cum tota moltura & suita.* Ex Gallico *Suite*.

Sectam producere, hoc est *testimonium legalium hominum super re de qua lis est*. In Fleta lib. 2. tit. 63. §. 10. tit. 61. §. 2.

Sectator, qui sectam facit, vel qui *sectæ curiæ* obnoxius est ratione tenementi vel feoffamenti: in Quoniam attachiam. cap. 13. & 33. in Fleta lib. 2. cap. 66. §. 22. &c. *Sectatores litium*, litigantes vocat Sidonius lib. 4

Epist. 6. *Negotiorum forensium Sectatores*, Isidorus de Summo bono lib. 3. cap. 60.

Secutio, idem quod *Secta*. Vetus Placitum sub Guillelmo I. Rege Angl. apud Seldenum ad Eadmerum pag. 199. *De istis duabus consuetudinibus qui culpabiles inventi fuerint atque detenti, dum talia faciunt, sive vadimonium ab eis acceptum fuerit, sive non, tamen in secutione Ministri Regis, & per vadimonium emendabunt quæ injustè emendanda sunt.*

SECTA, Jus persequendi aliquem in judicio de re aliqua, maxime de criminali: *Poursuite en jugement*, ut *sequi*, nostris; *Poursuivre en jugement*. Bracton lib. 3. tract. 2. cap. 11. §. 1. de homicida fugitivo: *Non erit statim vocandus sine secta alicujus*, &c. §. 82. *Cum autem malefactor fugam ceperit, oportet quod sit qui sequatur fugientem, qui loquatur de visu & auditu, &c. — Ad hujusmodi verò sectam faciendam non admittitur quilibet de populo, nisi ad ipsum pertineat sequi propter parentelam fortè*, &c. Passim ibi. Vetus Consuetudo Normanniæ c. 70. *De meurtre & d'omicide peut le plus prochain du lignage faire la suite.*

Sequela, eadem notione. Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 14. §. 4. *Statutum est quod de omnibus illis malefactoribus Rex habebit sequelam*, Matth. Paris: *Ut pro quocumque tenemento faciat tenens suo superiori à quo tenet — sequelam curiæ.* Aresta an. 1259. in 1. Regesto Parlam. f. 16. *Cum fecissent adjornari Capitulum — super proprietate sequelæ manus mortuæ apud Castrum Radulphi*, &c. Will. Thorn an. 1198. *Quod Abbas de S. Augustino Cantuar. exigebat ab eis servitia & consuetudines, quæ facere non deberent: & maximè quod faciebat eos sequi curiam suam de S. Augustino, & ibi plantare, & recto stare, quod ipsi dicebant se non debere facere ibi, set in Thenestre, apud Menstre.*

Sequela, alia notione. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 306. *Donationem — terræ suæ — cum communi pastura averiis cum sequela unius anni, & 30. ovibus cum sequela sua unius anni, 10. equabus cum sequela sua unius anni, 12. capris cum sequela sua unius anni*, &c.

Sequela, Jus quod domino competit persequendi suos homines, cum eo inconsulto ad alium dominum transierunt: practicis nostris *Droit de suite*. Charta libertatum oppidi S. Karterii in Biturigibus an. 1251. *Si verò aliqui alienigenæ advenerint mansuri infra metas libertatis prædictæ, dum tamen non sint homines aliquorum sequelam habentium in villa, ibi dominum facere poterunt quemcunque voluerint*, &c.

Secutio, eadem notione in Charta Ludovici Comitis Sacricæsaris an. 1219. *Quod si homo Ecclesiæ S. Satyri — uxorem duxerit feminam Domini de Sancero, cujuscunque legis vel conditionis, ancillam sive liberam, Dominus de Sancero ulterius in ea & in liberos ejus nullam habebit secutionem.*

SECTA. Henricus de Knygton an. 1346. *Sicque ductus est de strata in stratam cum magno tripudio honoris, postremoque ad turrim procedens, subsequente populo, & quolibet artificio per se in propria secta vestitus honorificè adducitur.* An 1348. *Dominarum cohors affuit — in tunicis partitis, scilicet una parte de una secta, & altera de alia secta, cum capuciis brevibus*, &c. Idem an. 1357. *Civesque obviaverunt ei ultra mille equestres meliori modo, quodlibet artificium simul vestiti in una secta.* Hinc fortè *sectarum* nomine appellatum olim apud Metenses quoddam hominum genus, cujusmodi fuit Lutetiæ Parisiorum *Capetorum* in Collegio Montacutiano, quos *les sectes* dictos scribit Meurissius in Episcopis Metensibus p. 329. Fortescutus de Laudib. legum Angliæ cap. 50. *Et ultra hos ipsi dant anulos aliis amicis suis, similiter & libratam magnam panni unius sectæ, quam ipsi tunc distribuunt in magna abundantia*, &c. Id præterea nominis rebus aliis attribuitur quàm vestibus. Indentura de vasis argenteis, apud W. Thorn an. 1321. *Item 2. potella, unum de una secta. Item 2. potella, unum de una secta. Item unum potellum argenteum de alia & majori secta cum 1. emall. in summitate. — Salsarium de alia secta*, &c. Vide Monasticum Anglic. to. 3. p. 170. 171. &c. Addo versus de Velo Chintilanis Regis to. 1. Analector. Mabillonii p. 376.

Aurea concordi quæ fulgent fila metallo,
Sectarum cumulis consociare volo.

Ubi editio Pithœi in vet. Poëm. habet *setarum*.

SECTICUS. Vide *Seticus*.

SECTOR, Interfector. Consultatio Zachæi lib. 1. c. 19. *Nec prius ab iræ impetu destitit, quàm missis per castra sectoribus, multorum cæde piaretur.*

Sectores, apud Papiam, ex Glossis antiquis MSS. *propriè dicuntur qui bona proscriptorum & secant & dividunt.* Idem: *Sector, divisor, abscissor, cultor, usurpator.*

SECTURA *prati*. Vide *Secare*.

SECULAT, *Temperat*. Papias MS. editus habet *temptat*.

SECUNDARIUS, qui secundum obtinet locum: ut *secundum imperii*, dixit Lampridius in Diadumeno. Asserus in Vita Ælfredi Regis an. 871. *Eodem anno Ælfredsupra memoratus, qui usque ad id temporis, videntibus fratribus suis, secundarius fuerat, totius regni gubernacula, — fratre defuncto suscepit.* Simeon Dunelmensis an. 868. *Venerabilis Rex Elfredus secundarii tamen tunc ordine fretus, uxorem duxit de Mercia*, &c. Adde Florentium Wigorn. an. 871. Alfredus quippe licèt puer in Regem unctus à Leone PP. fratribus tamen ejus natu majoribus adhuc superstitibus imperare noluerat, secundo post fratrem pro tempore regnantem loco contentus. Charta Roberti Comitis & Abbatis S. Martini Turon. apud Sammarthanos, ita clauditur: *Ego Archenaldus Levita, Scholæ S. Martini Secundarius, rogatus scripsi.* Apud Gregorium Dialog. de Vitis SS. lib. 1. Δευτεράειος ἐν τῇ μονῇ. In Concilio CP. sub Menna Constans Presbyter & Archimandrita Monasterii S. Dii ita subscripsit, προτάξας τῇ ἰδίᾳ μου χειρὶ τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ τὸ ὄνομά μου ὑπογράψας, τοῖς δὲ λοιποῖς διὰ χειρὸς Στεφανίνου καὶ δευτερειαρίου μου. Ibidem: Φλαβιανὸς πρεσβύτερος καὶ δευτεράειος Μοδέστου θεοφιλεστάτου πρεσβυτέρου καὶ ἡγουμένου τῆς μονῆς ἐπίκλην τῶν Λυκαόνων ἀξιώσας ὑπέγραψα. Occurrunt hîc non semel ejusmodi Abbatum δευτεράειοι. Regula S. Pachomii c. 102. *Præpositus autem domus, & qui secundus ab eo est, hoc tantum juris habebunt.* Regula S. Orsiesii: *Vos qui secundi estis singularum domorum, humilitatem sectamini*, &c. Qua voce intelliguntur domorum *Præpositi*, qui Abbati suberant: nam Monasteria à S. Pachomio ædificata in plures classes seu domos distincta erant, domus verò in cellas. Vide Cambdenum in Britannia p. 108. 3. edit.

SECUNDICERIUS, qui post primicerium est in Schola qualibet. *Secundicerius Notariorum*, in l. 21. Cod. Th. de Petition. *Secundicerius Diaconorum*, in Ordine Romano. Vide Gregorium M. lib. 6. Epist. 29. *Secundicerius Notarius Ecclesiæ*, apud eundem lib. 9. Epist. 33. Anastasius in Stephano IV. PP. *Christophorus Primicerius, & ejus filius Sergius dudum quidem sacellarius, postmodum Secundicerius.* Idem in Hadriano p. 116. *Portio verò Gregorii Secundicerii, quam in suprascriptis casalibus Suprascripti S. Leucii habere dinoscebatur pro Secundicerii honore, eidem almo Præsuli ab eodem Gregorio concessa est.* Adde p. 65. 99. 100. *Secundicerius Sedis Apostolicæ*, apud Ughellum to. 1. p. 1101. Synaxaria 7. Octob. Ὁ μὲν Σέργιος πριμικήριος ἦν τῆς σχολῆς τῶν Γεντιλίων, ὁ δὲ Βάκχος Σεκουνδικήριος τῆς αὐτῆς σχολῆς. In Concilio Constantinopolitano sub Menna act. 1. Σεκουνδουκήριος.

SECUNDINÆ, quæ *Secundæ* dicuntur Plinio, Columellæ, Apuleio, Sexto Platoni, & aliis, δεύτερια, Paulo Ægin. l. 6. c. 75. Membranæ quæ fœtum sequuntur. Autor Mamotrecti ad 28. Deuteron. *Secundina est folliculus quo puer involvitur in utero, & sequitur nascentem.* Editio recentior Bibliorum habet *illuviæ secundarum*. Arnoldus Abbas Bonæ-vallis de Operib. sex dierum: *Cum ruptis intrinsecus naturalibus vinculis profluunt secundi-*

næ, vagiente fœtu, verè miseriæ tractatur negotium. Habetur passim apud Medicos. Vide Constantinum Afric. lib. 6. de Morbor. curat. cap. 16. 17. lib. 2. Pantechn. c. 15. lib. 3. c. 13.

SECUNDUS hæres, *Nepos*, in Glossis antiq. MSS.

SECURES *Danicæ*, quibus Dani utebantur, & quas in humero sinistro deferebant, ut habet Willelmus Malmesburiensis lib. 2. de Gestis Anglor. cap. 12. & ex eo Rogerus Hovedenus p. 439. *Securim Danicam in humero sinistro, hastile ferreum dextra manu gestantes. Le Roman de Garin*:

Et portent glaives, & espies Poitevins;
Hasches Danoises pour lancier & ferir.

Le Roman de Rou MS.

De gran hasches Danoises i ont mainte colée.

Chronicon Flandriæ cap. 9. *Là faillit le Roy avant, une hasche Danoise en son poing, & cria Guyenne au Roy d'Angleterre.*

A Danis ejusmodi secures accepere Angli & Scoti: unde *Anglicas* vocat idem Malmesburiensis lib. 3. p. 98. *Secures Scoticæ*, quæ & *Secures bisacutæ* apud Thomam Walsingham. p. 105. Quæ quidem secures longioribus manubriis instructæ erant. Guill. *Guiart* an. 1304.

De hasches tranchans à lons manches;
Forgiées come besagües,
D'espées, de lances agües.

Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

D'une hasche à deus mains donna telle collée.

Catholicon Armoricum: *Hachedenes*, Gall. *Hache Danoise*, *Lat. bipennis*. Has auro gemmisque adornatas gestabant, præsertim proceres. Suenoin Legib. Castrensib. cap. 2. de Canuto Magno Rege Daniæ: *Proclamari jussit solos illos Regis clementiam experturos, arctiorisque familiaritatis privilegio præ aliis fruituros, qui in Regis honorem catervæque militaris decorem bipennibus, mucronumque capulis deauratis coruscarent. Cedit enim honori Principis, si eum cœtus militaris corona, fulgentibus insignis armis undique secus comitetur.* Dudo lib. 1. de Morib. Normannor. p. 65. *Gemmis auroque politos secures ensesque exponite.* Has vulgò *Hallebardas* vocant, voce à Germanis ducta, quibus *hall*, vel *heall*, est Palatium, aula, & *bard* bipennis, quasi aulicas lanceas, vel bipennes. Ita Loccenius lib. 3. Antiq. Suecic. c. 2. Vide quæ de ejusmodi securibus diximus ad Alexiadem p. 257. 258.

Securim saiga valentem jactare, in Lege Bajwar. tit. 11. cap. 6. §. 2. & tit. 16. cap. 1. §. 2. quod faciebat is qui alium in suo agro ædificare prohibere volebat, *donec contentio* legali judicio *determinata* fuisset: quo ritu agrum sibi ipse vindicabat.

SECURITAS, idem quod Emunitas, Firmitas, in veterib. Chartis: Græcis ἔγγραφος βεβαίωσις, certum atque indubitatæ fidei scriptum: Gall. *Sauvegarde*. Rathbertus de Casib. S. Galli cap. 5. *Statim verò cupiens omnem spem securitatis nostris auferre, — perquisivit si alicubi aliquod exemplar ipsius cartæ inveniri potuisset.* Cap. 10. *Hartmoto Monasterium cum omni securitatis libertate contradidit.*

Sed & nomine & ratione *Securitatis* indultæ, à Monasteriis pensitabatur Principi quotannis census. Idem Rathbertus cap. 8. *Et in eadem carta conscribi jussit regia dona sibimetipsi secundum consuetudinem aliorum Monasteriorum securitate præditorum quotannis ventura, id est duos caballos, & duo scuta cum lanceis.* Apud Senatorem lib. 11. Epist. 7. *Testimonium solutionis, securitas dicitur.* Vide Salmasium de Usuris p. 131.

SECUSARE. Gloss. Lat. MS. in Bibl. Regia cod. 1013. *Abnuat, secusat; nolit. Abnuere, secusare, refutare.*

SECUTIO. Vide *Secta*.

SECUTORES, Hæredes, posteri. Traditiones Fuldenses lib. 1. trad. 26. *Ea ratione, ut à die præsente vos vel secutores vestri firmum & incontradictum habeatis potestatem.* Adde tradit. 61. 70. lib. 2. trad. 19.

SECUUS. Lex Longob. lib. 1. tit. 6. §. 6. *Si verò coxam ruperit supra genuculum, — si autem subtus genuculum, quod est tibia, componat sol. 6. si autem secuus aut claudus fuerit, componat sicut in hoc edicto legitur, id est quartam partem pretii ipsius.* Editio Boërii habet *Sevus*. Sed legendum videtur *Semus*, ut est in Edicto Rotharis Regis tit. 121. §. 19. Vide in hac voce.

SEDA. Charta fundationis Abbatiæ S. Amandi Rotom. *Concedimus eidem Monasterio silvam illam quæ habetur — & sedam cum terra culta quæ pertinet ad eam.* Alia pro eodem Monasterio: *Tribuit in Monacharum S. Amandi præsidio omnes possessiones quas in Lambertivilla & seda habuit.* Vide *Sedes*.

SEDATIO, *Sedatium*. Canones Hibernienses lib. 2. cap. 14. *Synodus Hiberniensis decrevit, ut uno quoque mortuo de substantia ejus pars detur Sacerdotibus. — sedatium commune de substantia omnis mortui dandum.* Et cap. 15. quod inscribitur *de sedatione: Synodus Kartaginensis ait: Sedatium commune, si modicum fuerit, respui non debet; si magnum, accipiendum usque pretium vaccæ. Hoc sedatium aufugit Regem & Episcopum qui Monachus est, & fratres. Synodus Hiberniensis in hoc sedatium ovem, aut pretium ejus statuta dimensione statuit.* Adde lib. 19. cap. 7. Vide *Pretium sepulchri.*

SEDENTARII, *Qui sedes faciunt*. Ugutio.

SEDENTIA, Res immobiles. Curia Montissoni per Alfonsum II. Regem Aragon. an. 1289. MS. *Statuimus, quod si aliquis rusticus vel borderius, vel juvenis homo dimiserit mansum suum, vel bordam suam, vel exierit de dominio illius de quo erit, quod amittat sedentia quæ habebit quæ pertineant ad ipsum mansum, vel bordam*, &c. In alio articulo: *Et omnibus aliis rebus — quæ sint immobiles, sive seens.* Curia Generalis Cataloniæ Ilerdæ celebrata an. 1301. à Jacobo II. Rege Arag. ex MS. cod. *Non possit emere nec habere titulo emptionis aliquam rem immobilem, ô seent., vel mobilem.* Vox frequens in Foris Aragon. Vide Michaëlem *del Molino*. Et infra in *Stabilia.*

SEDES, Dignitas, quæ vox maximè tribuitur Præfecto Prætorio & Præfecto urbis, quorum *sedes eminentissima, excelsa, inlustres, magnifica, magnificentissima*, &c. passim dicuntur in utroque Codice, ubi *sedes vestra, sedes vestra magnifica, inlustris*, &c.

Sedes, Ecclesiæ dictæ majores, seu quòd in iis Episcopi *sederent* in thronis, unde & θρόνοι dictæ, seu quòd essent *Apostolorum vel Martyrum sedes*, id est memoriæ, ut est in l. 6. Cod. Th. de Sepulchris violat. quomodo etiam Ammianus lib. 22. *Sedem* dixit *extrui* Martyrum reliquiis. Adde l. 8. eod. Cod. de Hæretic.

Sedes dictæ κατ' ἐξοχὴν, quinque Patriarchales, Ecclesiæ, Romana, Alexandrina, Antiochena, Hierosolymitana, & Constantinopolitana. Ac Romana quidem, *Prima sedes*, propriè dicta. Gelasius I. PP. in Concilio Romano: *Est ergo prima Petri Apostoli sedes, — secunda autem sedes apud Alexandriam — tertia verò sedes apud Antiochiam*, &c. Qua quidem *primæ sedis* appellatione non semel Romana donatur, apud eundem Gelasium Epist. 4. ad Faustum, & Epist. 13. Hadrianum I. in Canonib. Nicolaum I. Epist. 6. in Vita S. Sabini Episcopi Canusini cap. 2. &c. Concilium Sinuessan. sub Marcellino PP. *Nemo unquam judicavit Pontificem, nec Præsul Sacerdotem suum, quoniam prima sedes non judicabitur à quoquam.* Concilium Romanum an. 324. sub finem: *Nemo etiam dijudicet primam sedem: quoniam omnes sedes à prima sede justitiam desiderant temperari. Neque quoque ab Augusto, neque ab omni Clero, neque à Regibus, neque à populo judex judicabitur.* Secundæ sedis & tertiæ Antistites apud eundem Gelasium Epist. 4. ad Faustum. Idem de Alexandrino Patriarcha, Epist. 13. *Joannes secundæ sedis Antistes. Joannes Antiochenus tertiæ sedis Episcopus*, in Epist. 8. Nicolai I. PP.

Primæ sedes, præterea dictæ Primatum sedes, eorum sci-

licet Episcoporum qui promotionis ætate cæteros suæ diœcesis Episcopos anteibant, eoque nomine *Primates* vocabantur, quod in Africa maximè obtinuit, apud S. Augustinum Epist. 162. 165. in Concilio Carthag. III. c. 2. in Concil. Afric. c. 53. in Toletan. XIII. c. 8. apud Desiderium Cadurcensem Epist. 12. &c. *Prima Cathedra*, in Concilio Eliberit. c. 58. Carthag. II. c. 12. Concilium Carthag. III. c. 26. *Ut primæ sedis Episcopus non appelletur Princeps Sacerdotum, aut summus Sacerdos, aut aliquid hujusmodi, sed tantum Primæ sedis Episcopus.* Eadem habent Canones Hadriani I. PP. c. 23. Rodulphus Archiepiscopus Bituricensis in Charta anni I. Caroli Regis, (841.) apud Justellum in Hist. Turenensi, & Sammarthanos, nudè se *Primæ Sedis Episcopum* inscribit. Vide Sirmondum in Propemptico lib. 2. cap. 9.

Sedes, Ecclesia Cathedralis. Concilium apud Saponarias an. 859. c. 13. *Ut pro eo* (Episcopo) *qui decesserit, in sedibus septenæ Missæ — Domino persolvantur.* Donationes Ecclesiæ Saltzburgensis: *Commendavit autem hoc pleniter Monasterium in manus Episcopi ad regendum secundum Canones, sicut & cæteras Ecclesias diœcesis suæ, ut ipsum cum sede semper esset: potestatem verò Episcopo dedit regendi ipsam familiam, Abbatemque ibi ordinare, & Monachos de ipsa sede ibidem ponere, sive Canonicos.*

Sedere, Sedem Episcopalem obtinere. Epitaphium S. Valent. Episcopi Veronensis apud Ughellum: *Vixit annos pl. m.* XXXXV. *& sedit Episcopatum an.* VII. *menses* VII. *& dies* XVI. *& recessit sub* &c.

Sedes Apostolicæ. S. Augustinus lib. de Doctr. Christ. c. 8. *In Canonicis autem Scripturis Ecclesiarum Catholicarum quamplurium autoritatem sequatur, inter quas sanè illæ sunt, quæ Apostolicas sedes habere, & epistolas accipere meruerunt.*

Sedes, Obsidio, ex Gallicò, *Siege.* Epistola Stephani Comitis Blesensis de Obsidione Antiochiæ, to. 4. Spicilegii Acheriani: *Et jam ibi cum omni electo Christi exercitu Sedem Domini Jesu cum magna ejus virtute per* 23. *continuas septimanas tenueramus.* Dicitur autem exercitus *Sedem* tenere, vel facere, cum in castris sedet. Vegetius lib. 2. c. 5. *Quæ omnia in sedibus, in itineribus, in omni exercitatione castrensi, universi milites & sequi & intelligere consuescant.*

Sedes, Locus idoneus ad construendum ædificium, vulgò *Masure. Sella mansi*, in Edicto Pistensi cap. 30. Charta Lotharii Imp. an. 977. apud Lucrium in Chron. Belgico: *Simili modo mansa duo in jam prædicta villa, & sedes duas in terra arabili, & bovaria* (f. bonaria) 24. *ad opus Fratrum ipsius loci.*

Sedile, Sediolum, eadem notione. Charta Caroli C. apud Hemereum in Augusta Viromanduorum in Regesto p. 28. *Et in Domitionis monte tria sedilia, cum vineis ad se pertinentibus: in Vico quoque sediolum unum ad officium peragendum lavandorum vestimentorum, cum gemino lavendario qui in eo habitare videtur.* Charta Berengeri Episc. Virdunensis in Tabulario S. Vitoni: & apud Hugonem Flaviniacensem pag. 133. *Dedimus præterea — mansa decem cum sedilibus ad eadem mansa pertinentibus.* Idem Tabularium S. Vitoni: *Sunt ibi undecim sedilia, excepto indominicato, unum quodque in festivitate S. Martini solvit* 4. *denar.* Occurrit ibi non semel. Charta an. 1153. in Sanctuario Capuano p. 197. *Fundus & sedilis pertinens Ecclesiæ S. Mariæ majoris.* Adde Caracciolum de Monum. Eccl. Neap. p. 298. Will. Heda p. 247. 1. edit. *Sedilia autem quæ Holsted dicuntur, Bilusanstitta, in quibus supranominati manserunt*, &c. Est autem Theutonibus *hof-stad*, & *hof-stede*, fundus, area, solum, locus ab ædificio purus: solum cui ædes imponuntur, & quod ædibus dirutis manet, vulgò *Domustadium*, q. d. locus domus: *Hof* enim, domus cum solo & horto. Ita Kilianus. Vide *Hoba.*

Sessus, eadem pariter notione. Charta Caroli C. in Tabulario Dervensi: *Concedimus etiam eisdem Dei servis sessum unum indominicatum ad accipiendum salem, cum proprio, uti vulgò dicitur, stallone & furca superposita*, &c. Charta an. 1034. in Antiquitatib. Vosagensib. lib. 5. c. 7. *Ad Fremonvillam 6. mansus cum Ecclesia, apud Vicum aheneum unum cum duobus sessibus*, &c. Tabularium S. Remigii Remensis: *In Muriniaco habet sessum* 1. *cum ædificiis, curte & scuriis.* Alibi: *Est mansus* 1. *in sesso est mapp.* 1. *in olchis mapp.* 6. *de terra forastica mapp.* 20. *sunt simul mapp.* 28. Rursum: *Dedit idem homo ad eamdem Ecclesiam sessum* 1. *ubi aspiciunt de terra arabili jornales* 6. *vineolas* 3. &c.

Sessio, idem quod *Sessus.* Epistola Gaufridi de Meduana to. 2. Spicilegii Acheriani pag. 507. *Decem aratra cum bobus, quæ Carucas vocatis, & terram duabus sessionibus aptam ad laborandum dedi.*

Sedes molendini, seu locus idoneus ad construendum molendinum, vel ubi stat molendinum, in Chronico Andrensi p. 345. 347. *Locus molendini*, pag. 353. Adde Merlotum in Metropoli Remensi p. 621. *Area molendinaria*, in Charta Communiæ Compendiensis an. 1188.

Sedium de molino, in Charta an. 1160. apud Ughellum to. 7. p. 575. *Ac subjectum est sedium ac fovea de molino, quod olim constructum fuerat foris hanc civitatem.* Infra: *In medio sedio vel fovea unum molinum si voluerit construere.* Vide eundem to. 6. p. 300. 846.

Sessio. Tabularium Prioratus de Paredo: *Item de situ molendini, medietatem: & vocatur eadem sessio, Ad pratum Abud.*

Sedes cambæ, ubi cerevisia conficitur. Charta Garini Episcopi Ambianensis an. 1138. ex Tabulario Abbatiæ S. Fusciani: *Wermondus quoque Vicedominus eidem Ecclesiæ dedit sedem unius cambæ in orto Erleboldi*, &c.

Sedes salinariæ, loci in quibus sal conficitur, seu in quibus Patellæ & Caldariæ salinariæ consistunt. Vita Joannis Gorziæ Abbatis p. 764. *Salinas, quæ una tantum parte regionis ipsius, quæ Vicus dicitur, habentur exstruere, ut in loco eodem plures, quas dicunt Patellas, partim ex integro cum ipsis sedibus emptas, partim quæ juris Monasterii erant, reparatas, multo usui inposterum profuturas paraverit*, &c. Chronicon Senoniense lib. 4. cap. 36. *Sedes etiam salinarias ipsius Prioratus apud Medium-vicum in domibus lapideis inclusit.* Chartæ Henrici III. Imp. & Leonis IX. PP. an. 1049. apud Chiffletium in Tornutio: *Caldarias quoque ad sal conficiendum cum propriis sedibus, quæ vulgo Mitchæ vocantur.* Alia Henrici IV. Imp. an. 1053. apud Perardum in Burgundicis: *Corroboramus etiam donum Caldariarum in Salinis vico, cum sedibus suis, quas tradidit supradictæ Ecclesiæ Comes Otto cognomento Willelmus.*

Sessa, & *Sessus*, eadem notione. Testamentum Fulradi Abbatis S. Dionysii: *Patellas ad salo faciendum in vico Bobatio seu Marsallo, una cum sessis eorum.* Charta Theodorici Episcopi Metensis an. 1176. in Antiquitatib. Vosegi 3. parte lib. 4. cap. 3. *Et insuper tres sessas quas apud Vicum prædicta domus possidet liberas ab omni redditu & exactione concessimus.* Charta Chrodegangi Episcopi Metensis an. 763. apud Meurissium in Episcopis Metensib. p. 187. *Donamus & ibidem in subteriore Vico atria cum sessu suo, ubi dominium ipsi fratres possint habere.* Alia Stephani Episcopi Metensis apud eundem Meurissium p. 405. *Omnes reditus sive questus quos habemus apud Marsal de sessis seu patellis quæ pertinent ad alodium quod nuncupatur* &c. Mox: *Præterea concedimus eis ut quot sesses vel sessiones in prædicto alodio construere valuerint, tot nullo contradicente apud Marsal construant.* Alia anni 1034. in Antiq. Vosegi lib. 5. c. 7. *Apud Vicum, aheneum unum cum duobus sessibus.* Et infra: *Præterea concedimus eis ut quot sesses, vel sessiones, in prædicto alodo construere voluerint, tot nullo contradicente apud Marsal construant.* Vide p. 167. 426.

Sedes navium, Reditus de statione navium in portu, quomodo vocatur in Chartis Ottonis Imp. an. 981. & Henrici II. an 1006. apud Chapeavillum to. 1. Hist. Leod.

Aut reditus de statione navium exigere, &c. *Segiagium*, vel *Groundagium*, Spelmanno. Aresta an. 1257. in 1. Regesto Parlamenti fol. 5. *Cum Abbas & Conventus S. Judoci super mare dicerent se fuisse spoliatos à D. Rege de sedibus navium inter S. Judocum & medium aquæ de Cahanche, de quibus erant in possessione & mainagio ratione emptionis facta ab eis à Wermundo Dom. de S. Judoco*, &c. Vetus Regestum Domus publicæ Ambianensis, de tributis quæ exsolvuntur in portu Oppidi S. Valerici : *Li Abbés de S. Valeri a moitié en l'aquit de toutes les coses qui viennent d'Engletere & de le coste pour tant qu'eles soient là venduës, ou comparées; mais s'eles sont venduës ou comparées à Diepe ou Eu, en Flandres, ou en autre coste, li Abbez n'y a riens. Li Abbés a le siege des nès d'Engleterre quiconques mais n'ait esté v haule & qui ne soit merquie. Li Serjant, l'Abbé & le Prevost le veut merquier, & paye chele nef à chele fois 26. den. dont li Prevos a les 2. sols & li Abbez 2. deniers. Mais li Prevos ne prent puis riens u siege de cele nef. Se 2. nès sont flotè en seant ou en venant, ou l'une siet & l'autre vient, & l'une empire l'autre, chascune rent le moitié du damage l'une à l'autre. Se navire siet ù haule à sec ou à flote, & on boute nef ou navel seur lui, se chele qui siet toute coie est empirie par chele que ou on boute rend le damage, & se chele que on boute est empirie, chele qui siet toute coie ne rent riens.* Computum Domanii Comitatus Bononiensis an. 1402. *Recepte de sieges de nefs des pesqueurs venans ou havene de Boulongne au temps de herenguison depuis le jour S. Miquiel jusques au jour S. Andrieu, lesquels doivent chacune nef au vaisel pesqueur 5. s. 4. den. pour leur sieges, &c. Ainsi des sieges de nefs ou hable d'estaples*, &c. Computum Domanii Comitatus Pontivi an. 1478. *Recepte des sieges de nefs allans en pescherie de harancs à payer au jour S. Nicolas d'yver, c'est assavoir que chacune nef portant 4. lez de harenc & au dessous, doit pour le siege 4. sols estrelins, celles de 4. à 6. lez sept esterlins*, &c. Usatica MSS. Vicecomitatus Aquarum Rotomagi : *Quant nef faite en Engleterre vient à Rouen, elle doit estre desposée, & pour le despouser, elle doit au Roy 3. s. & pour le siege 3. s. Elle ne doit riens pour despouser, mès que l'en puisse monstrer par merel, ou par signe, que elle ait esté despousée autrefois, & nequedent elle doit toujours 3. s. pour son siege.*

SEDET, Decet, ex Gallico *Sied*. Andreas Aulæ Regiæ Capellanus in Amatoriis : *Melius in mensa regia sedet aurum, quàm in pauperis domo, vel rusticano tugurio*, &c.

SEDICULUM, Sedes minor. Sanctus Gerardus in Adelardi Vita c. 9. n. 55. *Locato ante lectum sediculo, semper assidebat coram eo.*

SEDIMEN, *urina, & dicitur à sedeo, eo quod in fundo sedet*, Matth. Silvatico: Latinis *sedimentum*, Gr. ὑπόστασις, vox medicis familiaris.

Sedimen, Sedimentum, pondus, gravitas, assiduitas, diligentia : sed propriè gravitas in dicendo, eruditio, studium, diligentia, ingenium. Ita non semel usurpat Ordericus Vital. in prologo ad Histor. *Horum* (scriptorum) *allegationes delectabiliter intueor, — nostrique temporis sapientes eorum notabile sedimen sequi cohortor.* Idem lib. 2. de Aratore pag. 375. *Carmen metrica sonoritate pulchrum edidit, in quo nobile sui sediminis monimentum posteritati futuræ reliquit.* Lib. 3. pag. 461. *In domo Domini nutritus fuerat, diutinoque sedimine religiosam vitam jugiter ducere didicerat.* Lib. 4. p. 530. *Artium & sacræ lectionis sedimen per Lanfrancum cœpit*, Lib. 6. initio : *Humani acumen ingenii semper indiget utili sedimine competenter exerceri.* Adde p. 547. 597. 603. 628.

Sedimen, idem quod *Sedes*, seu locus quivis vacuus, idoneus ad ædificandum vel plantandum, &c. Charta Conradi Imp. an. 1028. apud Augustinum *de la Chieza* in Hist. Eccl. Pedem. cap. 21. *Et offert cum Abellonio viro suo per chartam istam ejus portionem de istis casis, capellis, sediminibus*, &c. Alia ejusdem Imp. apud eundem scriptorem cap. 20. *Et de omnibus casis, sediminibus, cæterisque rebus eidem Ecclesiæ pertinentibus.* Paulò post : *Concedimus in ejusdem locis & territoriis quæ supra leguntur inter sedimina castri, arearum, ecclesiarum, seu cætera sedimina & vineas cum areis suis*, &c. Occurrit rursum p. 240. & in Chartis aliis in Probat. Hist. Sabaudicæ p. 14. 19. apud Ughellum to. 3. p. 415. to. 4. p. 212. 214. 215. to. 5. p. 650. apud Corium in Hist. Mediolanensi p. 357. edit. 1646. Franciscum Mariam in Mathilde lib. 3. pag. 157. Puricellum in Ambrosiana Basilica p. 367. 956. 1014. &c.

SEDITA, Præsidium militare, *Garnison*. Isidorus Pacensis Episcopus in Chronico æra 757. *Gentemque Francorum frequentibus bellis stimulat, & seditas Sarrazenorum in prædictum Narbonensem oppidum ad præsidia tuenda decenter collocat.*

SEDITIO, Conspiratio in mortem, aut damnum alicujus, Bractono lib. 3. tract. de Corona c. 2. ubi Fleta lib. 1. cap. 21. §. 2. 3. habet *seductio*. At §. 8. habet *seditio*, ut & Radulphus de Hengham in Magna cap. 2. *Constat quod placita de crimine læsæ majestatis, ut de nece vel seditione personæ Domini Regis*, &c. Libertates villæ Martelli in Lemovicib. an. 1219. apud Justellum: *De illis verò qui alteri plagam aut cicatricem facerent, aut sanguinem excuterent, aut etiam aliquem ad lites vel ad seditiones arma traherent*, &c. Quo loco *seditio* idem valet quod Gallis *Meslée*.

Seditionari, στασιάζειν, in Gloss. Gr. Lat. seditionem excitare.

Seditionarius, δημεγέρτης, in eodem Gloss. qui seditionem excitat. Vide Concilium Carthaginense an. 398. can. 67.

SEDIUM. Vide *Sedes*.

SEDUS, *sine dolo, id est virtus*. Papias.

SEGA, *Segoha*, *Segnoa*, *seguis*, *sequimentum*, &c. Obligatio qua vassallus vel tenens, dominum in *hostem* seu exercitum sequi tenebatur. Charta Guigonis Comitis Forensis an. 1253. pro Libertatibus Villarezii : *Homines prædictæ libertatis tenentur venire in cavalcatam nostram — & sequi mandatum nostrum per totum Comitatum Forensem*, &c. *Sega & sequuta cum armis*, in Charta an. 1350. apud Justell. in Hist. Turenensi p. 104. Alia an. 1275. in Tabulario S. Flori Arver. *Ab omni atallia, collecta, leuda, segoha, manobra & servicio.* Alia : *Excipimus etiam libertatem à segnoa, manobro, & servicio.* Homagium factum Henrico Comiti Rutenensi à Petro de Panaco Domicello an. 1280. *Præterea ego & successores mei debemus vobis & successoribus pro quolibet prædictorum castrorum facere albergam cum 5. militibus, & segoam facere cum aliam terram vestram monueritis ad hæc nos vel nostri*, &c.

Seguis. Charta Pontii Comitis Tolosani an. 936. apud Catellum p. 89. *Quæstus, & albergas, & firmantias, & tallias, & omnes actiones, & seguis, & justitias*, &c. Ita legendum pro *segnis*.

Sequimentum, *segimentum*, *seguimentum*. Charta Friderici II. Imp. an. 1220. apud Ughell. to. 2. pag. 23. *Ut nec per aliquem nostrum missum, aliamve majorem vel minorem laïcalem personam, seu per commune Bononiæ compellantur curare, ad breve communis Bononiæ, vel sequimentum potestatis, aut in cavalcatam, vel in exercitum ire*, &c. Charta Nunii Sancii Comitis Rossilionis an. 1233. *Et faciant ostes, & cavalcadas, curtes, & placita, & segimenta cùm meo corpore & meis Militibus de Vicecomitatu Ceritaniæ*, &c. Charta an. 1240. apud Joannem Lucium in Hist. Dalmatica p. 472. *Inprimis juraverunt corporaliter — fidelitatem, & seguimentum dictæ Potestatis, sicut Spalatenses juraverunt*, &c.

Sequutio. Libertates villæ Martelli in Lemovicibus an. 1219. apud Justellum : *Si quis habitator villæ Martelli non sequitur Vicecomitem, quando mandat sequitiones suas, pro propria guerra*, &c.

SEGALLUM, *Segalatius panis.* Vide *Sigalum.*

SEGARDI, Hæretici, de quibus ita M. Chronicon Belgicum an. 1323. *Segardi multi combusti sunt Parisiis propter hæresim pauperum de Lugduno, quia sub specie boni mala suscitare conabantur.* Sed legendum *Begardi*, de quibus supra.

SEGARE pro *Secare*, in Legis Bajwar. cod. Regio tit. 1. c. 14. §. 2. tit. 5. cap. 2. §. 2. uti monet v. cl. St. Baluzius.

SEGLA. Vide *Sicula.*

SEGMENTATUS. Vita MS. S. Amatoris initio: *Parentibus nobilissimis ortus, & in cunis segmentatis educatus est.* Gerardus Episcopus Cameracensis in Concilio Atrebatensi an. 1025. to. 13. Spicilegii Acheriani pag. 3. *Tertia verò die, quæ Dominica habebatur, segmentatus Episcopus cum suis Archidiaconis paratis, crucibus & textis Evangelicis — Synodum celebraturus — progreditur.* i. vestibus Pontificiis indutus. Allusit ad illud Juvenalis lib. 1. Sat. 2. de veste Gracchi:

Segmenta, & longos habitus, & flammea sumit.

Vide Salmasium ad Vopiscum pag. 404.

SEGNIATA. Charta Pacis communiæ oppidi Faræ, ab Ingeranno de Couciaco indulta an. 1207. *Capitagia hominum nostrorum, & tria placita generalia, & panem quem mihi debebant, — & stallagia sotularium, & segniatam piscatorum, circadam etiam nemorum, & aquæ custodiam: hæc omnia eis quitta clamavimus,* &c. Apud Thomasserium in Consuetud. Bituric. parte 3. cap. 22. Fortè legendum *Sogniatam*, ex Gall. *Soing.*

SEGNORIA, Dominatio, dominium; ex Gallico *Seigneurie.* Charta Raymundi Berengarii Marchionis Provinciæ an. 1234. *Scilicet omnem segnoriam, & dominationem, jurisdictionem,* &c. Vide *Senior.*

SEGREARIUS, *Segreagium, Segrecheria.* Vide *Secretarius.*

SEGREGALLUS. Charta MS. Humberti D. Bellijoci an. 1233. pro libertatibus Bellevillæ: *Si Burgenses commune faciant ad opus villæ suæ, nec Præpositus, aut Villicus debet interesse. Si verò Præpositus vel Segregallus requisiti fuerint à Burgensibus quod accipiant vadimonia ab illis qui commune noluerunt solvere, facere debent sine contradictione.*

SEGULA. Vide *Sigalum.*

SEGUS, Modus agri. Charta Ludovici Pii Imp. apud v. cl. Joan. Mabillonium, ad Vitam S. Benedicti Anianensis pag. 224. *Item in eodem pago illos segos cum ipsa piscatoria, & plagis maris, & fiscum nostrum adhærentem illis, &c.*

SEGUSIUS. Vide *Canis segusius.*

SEHOMSOKNE. Fleta lib. 1. c. 34. §. 8. *Cadit appellum, si ipsum interfecerit tanquam furem nocturnum, vel ut legatum fugientem, vel cum aliter parcere ei non potuit, sine suo periculo, vel cum defendens domum suam invasorem volentem invito ipso domino ingredi, tanquam in Sehomsokne, dum tamen aliàs proprium periculum evitare non potuit.*

SEIGA, *Seigit.* Vide *Saiga.*

SEIELUM. Vide *Selio.*

SEJORNUM *Regis*, ita appellatus locus ubi erant stabula regia, in quibus equi regii alebantur, & morabantur, donec Rex iis indigeret. Locum autem *sejorni Regii* fuisse aiunt paulò ultra Palatium, quod *de Beauté* appellabant, ad Matronam fluvium. Huic præerat *Custos Sejorni Regis*, cui suberant *Marescallus*, cujus munus erat equos ferreis soleis instruere, *Pagii* seu famuli, & alii. Memorialia Cameræ Computor. Parisiens. regesto 8. *Dronetus Ogeri Valetus Cameræ domini Ducis Aurelianensis, ordinatus & retentus in officio custodis Sejorni Regis loco Hueti de Corbeia exonerati, per litt.* 13. *Mart.* 1413. Guillelmus *de Boncour premier Escuyer du Corps* an. 1345. idem munus paulò antè obierat, ut docet Diurnale Thesauri. Computus Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis 1. Julii an. 1352. in iis *qui ont eu robes en ce terme*, recensentur *les gens du Sejour, dont le premier est Mai str Guillaume le Mareschal garde du Sejour, le Chapellain qui chante au Sejour, le Clerc, les Valets, & les Pages du Sejour*, qui ibi complures describuntur. Computus Thesauri regii an. 1328. *Stephanus de Compendio Marescallus Sejorni Regis.* Hinc *sejornare* dicuntur equi, quamdiu in equili morantur: qui inde adducebantur, *Chevaux sejournez*, quasi recentes & non fatigati. *Le Roman de Gaydon* MS.

Porroist en ost deus mil homes mener,
A cleres armes, & à destriers sejornez.

Infra:

Ambedui montent ès destriers sejornez.

Le Roman de Garin MS.

Envoiez li vint destriers sejornez,
Et vint espées au point d'or noielez.

Huc spectant quæ habent Statuta Delphinalia p. 42. *Item voluit, concessit, declaravit & ordinavit dictus dominus Delphinus, quod ipse Delphinus vel successores sui, deinceps non possint nec debeant mittere vel ponere pro Sejorno equos ronssinos, canes venaticos, venatores, familiares, seu alios gartiones eorum in domo religiosorum, vel aliarum personarum Ecclesiasticarum,* &c. Vide *Subjurnare.*

SEISO. Vide *Satio.*

SEITIVA, pro *Sativa*, quod seritur, granum. Libertates oppidi Jasseronensis in Sebusianis an. 1283. *Pro qualibet seteriata terræ nostræ arabilis, in territorio de Jasseron existentis, unum quartallum frumenti, — & 12. den. Viennenses in pratis in dicto territorio existentibus pro qualibet charreta fœni 12. denarios; pro charreta verò seytivæ, sex denarios nobis — singulis annis persolvendos.*

SELARIUM, pro *Salarium*, occurrit non semel in Compoto Thesaurariæ urbis Bononiæ in Italia an. 1364. in Bibl. Regia.

SELATUS, *Ensis more terrarum fulgidus.* Ita Papias MS. & edit. Fortè *Stellatus*, & *Stellarum.*

SELAVE. Pactus Legis Salicæ tit. 58. *Si quis Cheristaduna super hominem mortuum capulaverit, vel mandoado, aut silave, quod est porticulus, super hominem mortuum dejecerit,* &c. Editio recentior tit. 57. §. 3. *Si quis aristatonem, hoc est staplum super mortuum missum capulaverit, aut mandualem, quod est structura, sive Selave, qui est ponticulus, sicut more antiquorum faciendum fuit,* &c. Quidam codd. denique præferunt *Salive*, vel *Sillabe*: quarum vocum incertæ sunt origines, licèt ex Lege constet ita dictum ædificium quod tumulo superponebatur. Wendelinus à *Sala* deducit, quasi fuerit *parva sala*, sive atriolum. Sed vix est ut assentiar. Vide *Porticulus.*

SELEGERET. Traditiones Fuldenses lib. 3. c. 36. *In urbe ergo fratribus majoris Ecclesiæ in jus caritatis animarum, quod vulgo Selegeret dicitur, duo talenta ordinamus, — in jus præfatæ caritatis animarum ad anniversarium meum & uxoris meæ annuatim celebrandum determinamus.*

SELDA, Taberna mercatoria, ex Saxonico ſelde, sedile, sedicula, scamnum, *stallum.* Vocabularium vetus Anglo-Lat. *Schoppe: Opella, propola, miropolum, selda.* Assisa Ricardi I. Regis Angliæ de Mensuris, apud Matth. Paris p. 134. & Rogerum Hovedenum p. 774. *Prohibitum est — ne quis mercator prætendat seldæ suæ rubros pannos, vel nigros, vel scuta, vel aliqua alia, per quæ visus emptorum sæpe decipiuntur ad bonum pannum emendum.* In majoribus Chronicis ubi locus hic vertitur, Seldæ *Window* exponitur, i. *Fenestra.* Monasticum Anglicanum to. 2. p. 86. *Domum lapideam — quæ sita est contra Seldas de Dovegata.* Pag. 230. *Et unam seldam mercatoriam, & unam bovatam terræ,* &c. Adde to. 3. p. 124. Charta an. 1182. apud Somnerum: *Herebertus cisor tenet seldas in foro pro 12. denariis.* Alia Ottonis Comitis Palatini Rheni an. 1294. apud Hondium in Metropoli Salisburg. to. 2. p. 358. *Villam dictam Sall, item villam Pamatzaw, item Sutkenried*

kenried quatuor seldas, item villam Psoling cum piscaria & vineto ibidem, &c. Vide Edw. Cokum ad Littletonem sect. 1. pag. 4. verso.

SELENE, Luna, ex Gr. Σελήνη. Joannes Scotus Erigena in Præfat. ad lib. S. Dionysii:

Primo commotus Phœbum subeunte Selena.

SELGA. Vetus Charta an. 7. Rodulfi Regis Burgundiæ apud Jo. Mariam *de la Mure* in Hist. Ecclesiastica Lugdunensi p. 382. *A mane jam dicta villa, quæ Conziacus vocatur, finibus terminatur: à medio die finibus terminatur de Versennaco & Apinnaco: à sero die Amantiniaco, à cercio de terra ipsius S. Saviniacensis Martini: & à selga rivulo volvente.*

SELICHUS. Monasticum Anglic. to. 2. p. 1055. *Volo itaque ut omnes oblationes, quæ ad majus altare ejusdem Ecclesiæ offerentur, sine calumnia liberaliter habeant, & de Selichis qui ad Aldkingorne capientur; postquam decimati fuerint; concedo ut omnes septimos selichos habeant; salis quoque & frumenti, qui ad opus meum ad Dumfermlin allata fuerint, omnem decimam concedo.*

SELIO, *Sellio*, *Seillum*, Modus agri, forte ex Gallico *Seillon*, Lira, porca, arula. Edw. Cokus ad Littletonem: *Bythe grant of a Selion of land, Selio terræ, à rigde of land which containeth no certainty; for some be greater and some be lesser, hand by the grant de una porca, à ridge doth passe. Selio is derived of the French word* Sellon *for a ridge. Selio*, inquit Spelmannus, *agri portio sulcos aliquot non certos continens: Anglis aliis, à stiche of lande, aliis à selion, aliis à ridge.* Covellus verò ait aliàs acram integram, seu jugerum, aliàs plus minus, dimidiam continere. Tabularium Ecclesiæ Gratianop. sub Hugone Episc. fol. 58. *Willelmus & Walenus habebant unum sellionem terræ ad Cantissam infra terram Episcopi.* Monasticum Anglicanum to. 1. pag. 833. *Ex dono Ogeri — unam bovatam terræ, & unam acram, & unum selionem, & unum molendinum cum pertinentiis suis.* Infra: *Et unam acram loco Tosti, & 20. seliones ad locum bercariæ faciendæ.* Pag. 111. *Dederunt 6. selliones terræ retro curiam de Ablode.* Adde pag. 484. 530. to. 2. pag. 55. 141. 211. 212. 213. 279. 281. 320. 372. to. 3. p. 57.

Seliunca, diminut. à *Selio*. Monasticum Anglic. to. 1. p. 773. *Et 3. seliuncas infra curtem grangiæ.* Occurrit ibi pluries, ut & *Seliuncula*.

Seillum. Idem Monasticum to. 1. p. 676. *Et 4. acras Hospitali, duas earum ex una parte campi, & duas ex parte alia, & 1. seillum juxta vivarium, & 4. acras*, &c.

Sellivus. Monasticum Anglic. to. 3. pag. 161. *Una verò acra & una roda abuttant ex parte aquilonari super idem cimiterium, — & post primos quatuor sellivos qui sunt juxta viam, perfeci sex acras in Dalocre.*

Sellonus. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 56. *Tenura Aichardi quæ est juxta rivum, & unus sellonus qui est ultra rivum, quem habet Achinus in feudum de Ademaro.*

SELLA, *Sella familiarica*, pro latrinis & privatis, apud Varron. lib. 1. de Re rust. cap. 14. & Vitruvium l. 6. cap. 10. ubi *sellæ* legendum, non *cellæ*, monuit Cujacius lib. 10. Observ. c. 18. Martialis: l. 12. Epig. 78.

Sellas ante petit Patroclianas,
Et pedit deciesque, viciesque.

Purgare per vomitum, aut per sellas, apud Marcellum Empiricum. Hinc

Adsellare, & *Assellare*, Gallis, *Aller à la selle*, ἀφεδρεύειν. Vetus Interpres Epistolæ S. Barnabæ cap. 8. *Lepus singulis annis facit ad adsellandum singula foramina.* Ubi Græca sic habent: Ὅτι ὁ λαγωὸς κατ' ἐνιαυτὸν πλεονεκτεῖ τὴν ἀφόδευσιν, ὅσα γὰρ ἔτη ζῇ, τοσαύτας ἔχει τρύπας. Octavius Horatianus lib. 4. Rer. medicar. p. 97. *Si infanti, vel majori ad assellandum intestinum descenderit, sive sanguine puro, sive cum stercore assellatus, sublavet se de aqua* &c. Occurrit apud eundem semel ac iterum. Alexander Iatrosoph. lib. 2. Passion. cap. 79. *Multo igitur manet ventris solutio cum frequenti assellatione.* Utitur etiam pluries Vegetius de Arte veterin. lib. 1. c. 50. lib. 3. c. 57. 59.

SELLA, Ἐφίππιον, Equinum instratum. Vegetius lib. 4. Art. veterin. c. 6. de Equis: *Aphrica Hispani sanguinis velocissimos præstare consuevit ad usum sellæ.* Sidonius lib. 3. Epist. 3. *Alii sanguine ac spumis pinguia frena suscipiunt, alii sellarum equestrium madefacta sudoribus fulcra resupinant.* Leo Imp. in l. un. Cod. Nulli licere &c. lib. 11. *Nulli prorsus liceat in frenis & equestribus sellis vel in baltheis suis margaritas — inserere.* Guillelmus Bibl. in Hadriano II. PP. *Singulos equos cum sellis aureis devotione Imperatoria capientes*, &c. Observatum jampridem à viris eruditis *sellarum* equestrium haud fieri mentionem apud veteres Scriptores, atque adeo esse nuperum inventum: ita ut earum nulla fere occurrat ante tempora Valentiniani Imperatoris memoria, (l. 47. Cod. Th. de Cursu publ.) ut & *staffarum*, seu *stapedum*. Antea quippe stragulis quadrangulis equorum dorsa insternebantur, cujusmodi in statua Antonini, quæ Romæ in Capitolio extat, conspiciuntur, quibusque hodie famuli equos aquatum ducturi insidere solent. Xenophon lib. περὶ ἱππικῆς, seu de re equestri, monet ut qui equo, sive nudus ille sit, sive ephippio stratus, insederit, rectus semper stet, non verò sedeat veluti in sella, ὥσπερ ἐπὶ τῷ δίφρῳ ἕδρα. Ex quibus patet non semper ephippio equites usos, atque ipsum denique ἐφίππιον leve quid fuisse, nec in sellæ nostratis modum compositum. Quod verò Goropius Bekanus lib. 2. Francicor. pag. 48. sellæ equestris inventionem Saliis Francicis adscribit, & ab eorum appellatione *Sellæ* nomen accersit, vix fidem meretur, cùm proclivius multò sit *sellam* dictam credere, quòd eques in ea veluti in quavis sella sedeat: unde ad discrimen cæterarum sellarum, *Equestris* Sidonio, *Equitatoria* Jornandi dicitur. Vide Joann. Tzetzem Chil. 9. cap. 290.

Sellam gestare. Vetus fuit consuetudo, & pro lege apud Francos & Suevos olim inolevit, ut si quis nobilis, aut ministerialis, vel colonus incendiarius, aut prædo, vel gravioris criminis reus, coram suo judice inventus esset, antequam mortis sententiâ puniretur, confusionis suæ ignominiam, Nobilis canem, Ministerialis sellam, de Comitatu in proximum Comitatum, gestare cogeretur. Verba sunt Ottonis Frising. Episc. lib. 2. de Gestis Frider. cap. 28. quæ suo more exscripsit, strictaque oratione sic reddidit Guntherus, Ligurini lib. 5. pag. mihi 112.

Quippe vetus mos est, ubi si quis Rege remoto,
Sanguine vel flamma, vel seditionis apertæ
Turbine, seu crebris regnum vexare rapinis
Audeat, ante gravem quàm fuso sanguine pœnam
Excipiat, si liber erit, de more vetusto
Impositum scapulis ad contigui Comitatus
Cogatur per rura canem confinia ferre,
Sin alius, sellam, &c.

Hujus moris, seu mavis legis, vestigia & exempla haud pauca supersunt apud Scriptores; non tamen in ignobilibus aut infimæ sortis hominibus, sed in ipsis magnatibus, adeò ut non tam plebeiorum & vilium capitum, quàm ipsorum nobilium pœnam fuisse suspicari liceat. Scriptor vernaculus, qui Ludovico VII. regnante vixit, in poëmate cui titulum fecit, *Le Roman de Garin le Loheran*, seu in Hist. Garini Lotharingi fabulosâ, sic nobilem Gallum inducit Pipinum Regem de Fromondo Comite Burdegalensi alloquentem:

Vos jurera mille fois, se vos volès,
Que la parole ne li vint en pensé,
Par traïson li mistrent sus si Per,
Qui de t'amor le veulent deseurer,
Por seul i tant que il en fu blamés,
En portera, se vos le commandès,
Nue sa sele à Paris la cité,
Trestot nus piès, sans chauce, & sans soler,
La verge el poing, comme home escoupé.

Et infra :

Por seul i tant que l'an suere li mist,
En portera del borc de saint Denis,
Nuë sa sele deci que à Paris,
Nus piès en langes, come un autre chetis,
La verge el poing, si come dome eschis,
Si m'ait, mult bele amende à ci.

Bertrandus Clericus, Poëta ejusdem ævi, in poëmate MS. cui titulus *Le Roman de Girard de Vienne :*

Sire Girard, ce dist li Dux Nayon,
Or en soffrez à faire amendison,
Que vostre selle, dont bel sont li arçon,
Port sor son chef une lieuë à bandon,
Nus piès en langes, ce se semble raison.

Alibi :

Qui devant moi vendra agenoiller,
Nus piez en langes por la merci proier,
La selle au col que tendra per l'estrier, &c.

Le Roman de Rou MS.

Tant le destraint & assailli,
Que Guillaume vint à merchi,
Nus piès, une selle à son col,
Lores se pout tenir pour fol.

Joannes Hocsemius in Hugone Cabilonensi Episcopo Leod. cap. 33. de bello inter Dominos *de Anvans* & Nobiles *de Warous* verba faciens sub an. 1296. pœnam viris ingenuis & nobilibus irrogari solitam pariter innuit : *Sed Episcopus suffragio Leodiensium obvians, hunc compulit ad emendam. Unde cum cæteris suis adjutoribus ab Ecclesia S. Martini usque ad Majorem cum processione processit Ecclesiam, & ipsorum quilibet nudipes, sola supercinctus tunica, nudo superpositam capiti sellam portavit equinam.* Jacobus Hemricurtius lib. de iisdem bellis *d'Awans & de Waroux*, cap. 8. *Li amis de Saingnor d'Awans, & li Saignor de saint Lambert traitiont & fisent une pais alle Evesque dedit excez, par teile maniere, que ilh & 12. Chevaliers de son lynage venroient à Liege en l'Eglise saint Martin en Mont, & la se devestiroient ilh en pures leurs cottes, se prendroient cascun deaz en ladite Eglise une selle de cheval sor sa tieste nue sains chapiron, & les porteroient en Palais à Liege pardevant l'Evesque, & li offeroient en genas par caze d'amende, & ense fut il fait.*

Viris denique nobilibus ejusmodi sellæ gestationem in pœnam indictam evincere videtur Decretum Ludovici III. Imp. quod extat in Hist. Langob. ignoti Casin. edita à Camillo Peregrino pag. 101. *Quicumque caballum, bovem, friscingam, vestes, arma, vel alia mobilia tollere ausus fuerit, triplici lege componat, & liberum armiscara, id est, sella ad suum dorsum ante nos à suis semotus bis dirigatur, & usque ad nostram indulgentiam sustineatur, servi verò flagellentur & tundantur.* Quo loco *liberum armiscara* dicitur pœna quæ liberis & ingenuis seu nobilibus irrogari solet. Est enim *armiscara* pœna quævis à judice decreta & imposita. Apud Willelmum Malmesburiensem l. 3. Hist. Angl. pag. 97. Gaufridus Andegavensium Comes à Fulcone parente, in quem juveniliter insurrexerat, victus & prostratus, *per aliquot milliaria sellam dorso evehens pronum se cum sarcina ante pedes patris exposuit.* Apud Willelmum Gemeticensem lib. 6. c. 4. & Thomam Walsinghamum p. 430. Willelmum Belismensem Comitem rebellem Robertus Normanniæ Dux cum militaribus copiis intra munitionem conclusit, *donec ejus clementiam expeteret, & nudis vestigiis equestrem sellam ad satisfaciendum humeris ferret.* Apud eundem Walsinghamum p. 430. Hugo Cabilonensis Comes à Richardo Normanniæ Ducis filio intra Cabilonensem urbem obsessus & inclusus, *considerans se nullatenus posse resistere contra tantum exercitum, ferens equestrem sellam in humeris, genibus provolutus adolescentis Richardi, prece supplici veniam precatus est commissi.* Totidem habes in Chronico Normanniæ veteri vernaculo apud Ægidium *Bry* in Hist. Comitum Perticensium lib. 2. c. 9. Ex quibus tandem percipimus cur Willelmus Scotorum Rex in signum subjectionis, quam Henrico II. Anglorum Regi apud Eboracum pollicitus per pactum fuerat, *ibi capellum, lanceam & sellam suam super altare S. Petri ad perpetuam hujus subjectionis memoriam obtulerit*, ut est apud Jo. Bromptonum sub ann. MCLXXVI.

Sellæ igitur ejusmodi *gestatio* viros potissimum nobiles spectavit, non verò plebeios & obnoxiæ conditionis homines. Verùm cùm id ab Ottone Frisingensi exertis verbis asseratur, dicendum fortè *ministerialibus* primitus, & ad majorem infamiæ notam viris etiam nobilibus postea pœnam hanc irrogatam. At cur sella viris plebeis data fuerit in pœnam ferenda, qui non equis vehi, sed pedes incedere solent : deinde cur velut signum confusionis & ad dedecus sellæ gestationem adinvenerint majores nostri, nemo quod sciam, hactenus exposuit, nec est promptum moris istius rationem assequi : nisi fortè dicamus per sellam dorso & humeris impositam omnimodam rei subjectionem indicare voluisse, qui tanquam equus aut jumentum factus jugum subit, & ad perpetuam servitutis conditionem deductum se se ultrò confiteretur. Certè ii quibus hæc pœna imponebatur, dominorum quos criminibus suis offenderant, non pedibus modò advolvebantur, pronique in terram procidebant, quò calcarentur ab iis, & veluti protererentur, sed &, ut ita loquar, obequitarentur in equi modum, ut Chronicon vernaculum Normanniæ supra laudatum satis ostendit, dum de Hugone Cabilonensi Comite agit, his verbis : *Huë prend une selle, & la met sur son col, & tout à pied s'en vint à la porte, où les deus enfans du Duc Richard estoient, & se laissa cheoir aus pieds de Richard fils du Duc, afin que Richard le chevauchast, s'il lui plaisoit. Le Roman de Rou & des Ducs de Normandie* MS.

Quant à Richard vint li Quens Hue,
Une selle à son col penduë,
Son dos offri à chevauchier,
Ne se pot plus humilier,
C'en estoit coustume à cel jour,
De querre merci à son Seignour.

Ita Fulco Andegavensium Comes Gaufridum filium, qui sellam dorso evehens pronus se cum sarcina ante ejus pedes exposuerat, *assurgens, & pede jacentem pulsans, Victus es, tandem victus, ter quaterque ingeminat.* Vide *Harmiscara.*

Sellatores, Sellarum artifices, *Selliers.* Testamentum Asini editum à v. cl. Petro Lambecio l. 2. Comment. de Bibl. Cæsarea cap. 8. *Cutem do sutoribus, crines sellatoribus, ossa lego canibus.* Vide *Sellarius.*

Sellare, Insellare, Sella, seu ephippio equum instruere. Auctor Mamotrecti 22. Genes. *Stravit, i. sellavit.* cap. 31. *Stramentum, insellatura equi.* Will. Brito in Vocabul. MS. *Sterno, is, dicitur pacificare, præparare, insellare, obruere.* Alibi : *Stramentum dicitur insellatura, i. quo equus sternitur & insellatur. Insellatus equus* in Legibus Kanuti Regis c. 98. & in Legibus Henrici I. cap. 14. *Le Roman de Girard de Vienne* MS.

Sur un mulet qu'il ot fait enseller,
Monta Girard qui mout fist à loer.

Le Roman de Philippe de Macedoine MS.

Quant virent del jor la clarté,
Il font les chevaux enseller.

Le Roman de Rou, MS.

Moult peussiès veer uns & autres trembler,
Chambellent & Serjans, & Escuiers haster,
Et vallez mettre en selle, & Chevaliers armer.

Insellare, Equi *sellæ* Insidere. Baldricus in gestis Alberonis Archiepiscopi Trevirensis : *Jubensque subito coram Comite insellari, ad Regem properando pervenit,* &c.

Insellamentum, Instratum sellæ. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 92. *Habuique ego Guigo pro prædicta terra unum equum pro 60. solidis, & unum insellamentum pro 10. solidis.*

Sella mansi. Vide *Sedes.*

SELLARIS, Equus sella instratus, *Cheval de selle.*

Sellare jumentum, apud Vegetium lib. 1. de Arte veterin. c. 56. cui opponit *Currule*. Ita lib. 4. c. 8. *currulium & sellarium* equorum meminit. Anastasius Bibl. in Constantino PP. p. 65. *Pontifex & ejus primates cum sellaribus imperialibus, sellis, & frænis inauratis, simul & mappulis, ingressi sunt civitatem.* Idem in Stephano III. *Cui & vice Stratoris — juxta ejus sellarem properavit.* Ordo Romanus: *Intrat in Secretarium, sustentatus à Diaconibus, qui eum susceperunt de sellari descendentem.* Alibi: *Non autem procedunt cum eis, sed ipsi tantummodo sequuntur sellarem Pontificis cum acolyto.* Fortunatus in Vita S. Germani cap. 22. *Cùm equum necessarium ad sellam beati viri donasset vehiculum*, &c. Et mox: *Unde sequenti die sellarem de stabulo junctis bobus extinctum retraxit emptor mortuum vehiculum.* Ubi *equus necessarius ad sellam*, idem sonat ac *aptus ad sellam*: *vehiculum* verò seu *vehiculus*, quid notet hoc loco, vide in hac voce. *Sellare* hac notione, neutro genere usurpatur in libro Miraculorum S. Vulfranni Episcopi n. 32. Ἄλογον ὑποσελλιακελκὸν, apud Nicetam in Cod. Barbaro-Græco, ubi editus πολεμιστήριον ἵππον habet.

SELLARIUS, Διφροφόρος, in Gloss. Gr. Lat.

Sellarius, Equus sellâ instructus, *Sellaris*, ut supra: *Cheval de selle*, qui *Sellifer*, in veteri Epigrammate apud Salmasium:

Currere selliferum per juga cogis equum.

Auctor Etymolog. Κέλης δέ ἐστιν ἵππος ὁ μοναμπυξ, καὶ δρομικὸς, ὁ νῦν σελλάριος λεγόμενος. Suidas: Κέλης, ὁ σελλάριος. Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 2062: Κέλης, ὁ μόνος ἵππος, ὁ γυμνὸς, ἢ καὶ ὁ σελλάριος, ὁ μονοκάβαλος. Ἵπποι ἀδιστράτοι σελλάριοι, id est *equi dextrarii sellares*, in Chronico Alexandrino pag. 912. Σελλάριοι, *equus* sellâ instructus, apud Achmetem cap. 155. 222.

Sellarius, Eques. Vita S. Anastasii Persæ Martyris cap. 5. *Sellarius verò, qui erat super carcerem, dum esset Christianus.* In alia versione habetur *Caballarius*.

Sellarii, Sellarum confectores, *Selliers*: in Capitulari de Villis c. 62. in Constitut. Neapolit. lib. 3. tit 36. & in Itinere Camerarii Scotici cap. 27. Σελοποιοὶ, apud Heronem in παρεκβολ. Vita S. Gualtredi Solitarii n. 1. *In sellarum exercitio, nam optimus sellarius erat, parvo tempore moratus est.*

SELLIO. Ugutio & Jo. de Janua: *Sellio, onis, i. caballus, à sella dicitur.* Catholicon parvum: *Sellio, cheval.* Vide *Selio*.

SELLISTERNUM, Instratum aut stragulum sellæ. Gloss. Gr. Lat. MS. σελλάστρωσις, *Sellisternum, jugum.* Editum *Sell sternium* præfert.

SELLONUS. Vide *Selto*.

SELLUS, Mensura liquidorum: nostri *Seilles* majores cados vocant, quibus aqua ex puteis hauritur. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu ch. 210. *Quinque partes de carne, & 5. panes, & 5. sellos de vino.* Ch. 214. *1. cartallum de melle — 1. sellum de melle, & 1. denarium*, &c. Adde ch. 217.

SELPMUNDIO, in Edicto Rotharis Regis Longob. tit. 83. §. 3. *Nulli mulieri liberæ — liceat in sui potestatis arbitrium, id est Selpmundio vivere*, &c. Rectiùs Lex Longob. lib. 2. tit. 10. *Sine mundio.*

SELURES, Piscis fluviatilis species, cujus mentio est apud Wandelbertum in lib. de Mirac. S. Goaris cap. 8. ubi fortè *Seloces* legendum est.

SEMALUM, vel *Semalus*. Guill. de Podio-Laurentii in Chronico cap. 40. *De quo quidem Episcopo — loqui est gloria, quod se largum in diebus illis Tolosani Concilii exhibuerit, qui vix pauca in æstate ista collegerat, & prælatis non in manusergiis, aut fialis, sed cofinis & semalis, panis & vini munera cum aliis rebus transmittebat peregrinis.*

SEMBA. Ordericus Vitalis lib. 12. p. 870. *Et nequam Gisulfus semba Regis, aliique plures.* Fortè *Scriba*.

SEMBELLINUM, pro Sabellina pelle, usurpant Constitutiones Catalaniæ MSS. Locum vide in *Laqueatæ vestes*.

SEMBULUM. Inquisitio de vita & moribus B. Joannis de Cazenfronte Abbat. an. 1223. *Pannum lini non induebat, nisi sembulum.*

SEMEN, maris dicitur; posteritas verò, mulieris, in Jure Hungarico. Albert. Molnarus.

SEMIAXIARII, appellati Christiani à Gentilibus. Rationem nominis sic prodit Tertullianus Apol. cap. 50. *Vicimus cùm occidimur, licèt nunc Sarmentitios & Semiaxiarios appelletis, quia ad stipitem dimidii axis revincti sarmentorum ambitu exurimur.*

SEMICINCTIUM, *Semicinctia*, *Semicentia*, *Semicincta*, prætenta ventri castula, quam nos *Tablier* dicimus, quòd tabulæ formam referat: Picardi verò etiamnum *Demiceint*. Isidorus lib. 19. Orig. cap. 33. & ex eo Papias: *Cinctus, (al. Cinctura) lata zona, minùs lata, semicinctium: minima, cingulum.* Idem Papias: *Semicinctium, minùs lata zona, dictum quòd dimidium cingat.* Glossæ MSS. *Semicincta, quòd medium cingit.* Joannes de Janua: *Semicincium, dicitur eo quod dimidium cingat. In Glossa autem Actor. 19. dicitur semicincia vestes ex uno latere dependentes, vel zonæ, sive vestes nocturnæ, vel genus sudarii quo Hebræi utuntur in capite.* Glossæ Lat. Gr. *Semicinctium*, ἡμιζώνιον. *Vestis præcinctoria*, S. Augustino. S. Bernardus de Moribus Episcopor. cap. 2. *Fratrum lateribus nec semicinctia miserantes apponitis.* Petrus Damianus lib. 6. Epist. 30. *Tandem per semicinctias correpti, violenter excludimur.* Petrus Blesensis Epist. 102. *Aut nudus omnino, aut in semicinctiis tabescens, fame & frigore tremens*, &c. Herbertus lib. 1. de Miracul. cap. 6. *Habebat quoque vir ille locupletissimus circumligatam renibus semicinctiam vilem atque brevissimam, quæ verecundas solummodo corporis partes operire vix poterat.* Exceptio corporis S. Florentini apud Latiniacum MS. *Pallium modò integrum tibi esse videtur; sed ex quo illud attigeris, in plura semicintia dividetur.* *Semicincium*, absque, t, scripsit etiam Arator lib. 2. Hist. Evangel.

——Semicincia denique Pauli
Atque oblata palam sudaria fusa per artus
Languorum pressere focos, &c.

Semicinctium, vestibus Sacerdotalibus vulgò accensetur. Idem porrò quod *orarium*, seu sudarium, quod auro & gemmis distinctum, ad dextrum femur à cingulo dependens conspicitur in tabellis Græcanicis, quas ad nostram Constantinopolim Christianam ære incidi curavimus. Glossæ MSS. *Semicincia, sudarium.* Nicephorus Constantinopolitanus ad Leon. III. PP. *Misimus fraternæ vestræ Beatitudini encolpium aureum, tunicam candidam, & penulam castaneam, inconsutilem stolam, & semicinctia auro variegata.* Leo Ost. lib. 3. cap. 19. (aliis 20.) *Stolas auro textas cum manipulis & semicinthiis suis numero 9.* Cap. ult. *Stolæ aliæ 18. semicinthia 7.* al. *semicincia.* Hepidannus de Vita S. Wiboradæ cap. 29. *Sic & absentis Pauli semicinctia ægrotantibus superposita sanabant.* Respexit locum Lucæ Act. 19. Καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας ἐπιφέρεσθαι ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ σουδάρια ἢ σιμικίνθια. Quæ quidem vocabula non semel jungunt scriptores alii. Joannes Damascenus lib 3. de Imagin. Οὕτως ἡ σκιὰ καὶ τὰ σουδάρια, καὶ τὰ σιμικίνθια τῶν Ἀποστόλων ἐπήγαζον τὰ ἰάματα. Alios vide apud Meursium. Addo quæ habent Glossæ MSS. Regiæ codd. 930. & 2062. Σιμικίνθιον, τὸ παρὰ τοὺς πόδας σανδάλιον, τινὲς δὲ τὸ φακιώλιον λέγουσιν, κυρίως δὲ ῥινόμακτρον, ὅ ἐστι μυξομάνδιλον. *Semicintium* Episcopis proprium fuisse docet Charta Anacleti II. PP. in Chronico Beneventano S. Sophiæ p. 689. *Mitram ac chirothecas, tam tibi, dilectissime fili Franco Abbas, quam successoribus tuis, — in perpetuum habere ac possidere concedimus: dalmaticæ quoque usum ac semicincti, his diebus tantum qui inferius prænominantur, tibi tuisque successoribus in perpetuum Apostolicæ Sedis liberalitate concedimus ac tribuimus, id est Natali Domini*, &c.

Semicupium, Cupa brevior. Est, inquit Papias, *vas in quo potest homo resupinus jacere, in modo lintris.*

Semicors, *Minus habens cor*, in Glossis antiquis MSS.

Semidecima, *Semisolidus.* Vide *Dimidius.*

Semiermis, *Semiarmatus, minus armatus*, in Glossis antiquis MSS.

Seminalia, Sationes, *Semailles.* Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham: *In cæteris grangiis interim excussione cessante, nisi quantum ad seminalia pertinet.* Vide *Sativus.*

Seminia, ex Gall. *Semaine:* Hebdomada. Gilbertus Crispinus Abb. Vestmon. in Vita S. Helluini Abb. Beccensis: *Et mane primus in Curia coram aderat ad mensam Domini, quia inter sodales par seminiam exercere volebat.* Hoc est, *Il vouloit faire sa semaine.*

Seminiverbius, Concionator, σπερμολόγος, *Seminans verba*, Papiæ. Mamotrectus ad Actus Apost. cap. 17. *Seminiverbius, i. seminator verborum, quasi sermologus.* Alcuinus Poëm. 5. de S. Paulo:

Plurima frugiferis dispergens semina verbis.

Petrus Blesensis serm. 43. *Erudiat seminiverbius; desiniat, quia Prælatus; intercedat, quia Advocatus; seminiverbius in Cathedra, Prælatus in Curia, Advocatus in Missa.* Ordericus Vitalis lib. 8. *Solers itaque seminiverbius multis profuit*, &c. Utitur præterea lib. 10. p. 774. ut & Baldricus Dolensis de Vita B. Roberti de Arbresello semel ac iterum, Acta Apostolorum cap. 16. v. 18. pro σπερμόλογος, de qua voce consulendus Henricus Stephanus lib. de Dialect. Attic. p. 214.

Semipræbendæ. Vide *Præbendæ.*

Semire, pro Serere, seminare, ex Gallico *Semer.* Charta Caroli Regis Burgundiæ filii Lotharii Imp. to. 12. Spicileg. Acheriani pag. 127. *Silva parva, si semiri possit, ad modios 50.*

Semisonarii. *Dimidium obsonium capientes.* Ita Ugutio MS. fortè leg. *Semiobsonarii.*

Semisspathium, Isidoro lib. 18. cap. 5. Papiæ & Jo. de Janua, *Gladius est à media longitudine spathæ appellatus.* Gloss. Theotisc. *Semispathium, sahs.* Vegetius lib. 12. cap. 15. *Gladios majores, quos Spathas vocant; & alios minores, quas Semispathas.* Lex Burgund. tit. 37. *Quicunque spatham aut semispathium eduxerit ad percutiendum alterum*, &c. Chronicon Fontanellense cap. 10. *Erat autem de secularibus Clericis, gladioque, quem Semispathium vocant, semper accinctus, sagoque pro cappa utebatur.* Ex his emendandum Capitulare Pipini Regis Italiæ apud v. cl. Steph. Baluzium c. 36. *Et caballos, arma, & scutum, & lanceam, spatam & senespasium habere possunt.* Ubi legendum *Semispathium.*

Semissarius, Dimidius. Chronicon Isidori Pacensis Episc. an. 731. *Abderaman vir belliger in æra 769. anno Imperii ejus 12. semissario, Arabum 113.* &c.

Semissis. Gloss. Lat. Gr. *Semissem*, ἡμισείας, καὶ τὸ ἥμισυ τῦ νομίσματος. Ebrardus in Græcismo c. 12.

Semis, dimidius, indeclinabile semper;
Semis, Semissis, dicetur dimidius Poys.

Semitarium, *Semita*, Hispanis *Sendero*, Gall. *Sentier*, in Charta Hispanica æræ 1016. apud Anton. de Yepez in Chronico Ord. S. Benedicti to. 5. pag. 444. Charta Bernardi Vicecomitis Carcassonæ an. 1108. *De aquilone de ipso semitario qui vadit ad ipsos molendinos.* Tabularium S. Andreæ Viennensis: *De duos latus terra de ipsa hereditate, in uno fronte, semitario vicinabile, in alio fronte*, &c. Alibi: *In alio fronte semitario via vicinabile.*

Semnistes, pro *Symmistes*, ex Gr. συμμύςης. Passio S. Bercharii apud Camusatum p. 69. de S. Nivardo Archiepiscopo Remensi: *Eo gravi sopore deprimitur, ut omni protinus eundi facultate proscriptus, semnistem suum B. Bercharium inclamaret*, &c.

Semnium, ex Gr. Σεμνεῖον, Monasterium, in quo venerandi degunt Monachi. Glossæ antiquæ MSS. & Gloss. Lat MS. Reg. cod. 1013. *Semnium, Monasterium, sive honestorum conventiculum.* Perperam *Scimnion* apud Papiam. Lexicon aliud Gr. MS. Reg. cod. 2062. Σεμνεῖον, Μοναςήειον. Joannes Hierosf. de Instit. Monach. c. 36. *Diruentes eorum Semnium antiquum, ædificaverunt huic primæ virgini Deo dicatæ capellam*, &c. Occurrit prætera in vita B. Agnetis de Bohemia n. 6. Suidas: Φροντιςήειον, διατριβὴ, ἢ μοναςήριον, ὅπερ οἱ Ἀττικοὶ σεμνεῖον καλοῦσι. Nicephorus CP. in Breviar. pag. 16. 1. edit. Μετὰ δὲ ταῦτα Κείασον εἰς τὸ λεγόμενον τῆς Χώρας περιεῖρχθαι σεμνεῖον. Philo lib. περὶ βίυ θεωρητικοῦ· Ἑκάςῳ ἐςὶν οἴκημα ἱερὸν, ὃ καλεῖται σεμνεῖον καὶ μοναςήειον, ἐν ᾧ μονούμενοι τὰ τῦ σεμνῦ βίυ μυςήεια τελοῦνται. Nicetas in Isaacio lib. 1. n. 10. Εἴτε πέδμος τοῦτο ἅγιον ἦν, εἴτε σεμνεῖον ἱερόν. Vide Constantinum Manassem p. 167. 180. edit. Meursii.

Simnio. Vita S. Boniti Episcopi Arvern. cap. 10. *Quo cum pergens Solemniacense tenus pervenisset Simnionem, hoc est Monasterium.*

Semo, *nis*, quasi *semihomo*, Ugutioni. Martianus Capella: *Quosque Semideos, quosque Latinè Semones dicunt.*

Semonitus. Marculfus lib. 1. form. 35. *Juxta quod prius priorem etiam præceptionem nostram erga se perhibentes, semonitum propriam stabilitatem decrevimus roborare.*

Semorari, seorsim *morari*, Degere. Vita S. Landelini Abb. Crispiniensis c. 7. *Non longè ab eodem loco secedens, sequestrata mansione semoratur.*

Semotare, Semovere. Vita S. Aicadri Abb. Gemetic. c. 29. *Quos enim sancta Caritas copulavit in sancto Dei servitio, tellurium sinus non poterat semotari pro illo periculo.*

Sempectæ, in Regula S. Benedicti cap. 27. dicuntur *seniores sapientes fratres*: maximè qui quinquaginta annos in ordine exegerant, (quos annum jubilæum exegisse vulgò dicimus,) quibus eo nomine major indulgentia tribuebatur, ab omnibus oneribus cætera immunes. Dividebant enim totum conventum in tres gradus, quorum primus erat *juniorum*, qui usque ad annum 24. professionis omnia onera chori, claustri, & refectorii subibant: quippe in Monasteriis, *non ætas quæritur, sed professio*, ut est in Regula S. Pachomii c. 3. Alter eorum erat qui 24. annos à sua conversione exegerant; qui per 16. annos sequentes medium gradum tenebant: *atque hi absoluti erant ab officiis parvis Cantariæ, Epistolæ, Evangelii, & aliis minoribus laboribus.* Hos, ut ætatis perfectæ, & consummati judicii Monachos, potissimum spectabat *magnitudo negotiorum, & providentia consiliorum, ac totius loci solicitudo.* In tertio gradu erant, qui 40. annum attigerant usque ad quinquagesimum, peculiari nomenclatura *Seniores* appellati. Excusabantur porrò ii ab omni officio forinseco, scilicet Provisoris, Procuratoris, Cellarii, Eleemosynarii, Coquinarii, &c. tanquam *milites emeriti, qui portaverant pondus diei & æstus in servitio Dei, & pro statu Monasterii sui carnem & sanguinem suum expenderant.* Hos denique excipiebant *Quinquagenarii*, qui scilicet 50. annos in ordine exegerant, quibus, ut diximus, omnimoda immunitas concessa erat, *Sempectæ* nuncupati. Hos Monastici ordinis gradus pluribus explicat ac describit Ingulfus p. 886. ubi de *Sempectis* hæc habet: *Quinquagenarius autem in ordine Sempecta vocandus, honestam cameram in infirmitorio de Prioris assignatione accipiat, habeatque Clericum seu gartionem suo servitio specialiter attendentem, qui exhibitionem victualium recipiet de parte Abbatis, modo & mensura, quibus ministratur gartioni unius armigeri in Abbatis aula. Huic Sempectæ unum fratrem juniorem commensalem, tam pro junioris disciplina, quam pro senioris solatio, Prior quotidie assignabit*, &c. Pag. seq. *Sempectas autem Monasterii, qui verbo vitæ ipsum ad Dei servitium genuerant, semper in summa veneratione habebat*, &c. Mox: *Cumque primus prædictorum sempectarum & ætate decrepita, & ordinis conversione diuturna cæteris multo senior*, &c.

Occurrit præterea hæc vox non absque mendo, &

alia notione, apud Ordericum Vitalem lib. 8. pag. 624. *Hoc advertentes Cenomani valde lætati sunt, & majorem ei metum * sempectas incußerunt.* Loquitur de juniore Comite Cenomanensi, qui despectum se à subditis & exosum sciens, fugam meditabatur. Ubi indubiè *Sempectæ* legendum, ut omninò intelligantur Comitis συμπαίκται, *Collusores*, sodales, socii, quibuscum familiariter versabatur. Nam Quinquagenarios Monachos *Sympactas* appellatos admodum verò simile est, non quod ipsi *Sympactæ* essent; sed quod ad ætatis provectioris solatium darentur eis συμπαίκται, seu juniores Monachi, qui eis ministrarent, & cum iis mensæ assiderent, ut exertè scribit Ingulfus: quomodo ejusmodi seniorum Monachorum συμπαίκτας habet Palladius in Hist. Lausiaca cap. 24. 83. quos *Collusores* vertit vetus Interpres cap. 24. Unde liquet ab Ægyptiis & Orientis Monachis id vocabuli acceptum.

SEMPER-BARO. Vide *Baro*

SEMPITERNALITER, in Vita S. Isidori Episcopi Hispalensis n. 11.

SEMPITERNITAS. Utitur Claudianus Mamertus lib. 1. de Statu animæ cap. 3. lib. 2. c. 1.

SEMUS, Imperfectus, non plenarius, non plenus. *Illud enim*, ait Ugutio, *semum est, quod ultra medietatem, & citra perfectionem est. Unde Semitas, & Semo as, i. imperfectum facere, aliquantulum diminuere, & evacuare. Quidam:*

Semam, Semi-Deus, stemus, flemus quoque semo.

Gloss. Lat. Gr. *Semum*, ἡμίκενον. Vetus Interpres Juvenalis ad Sat. 6. *Semestris autem Luna dicitur, cum mensis medium permensa est spatium: aut Xemum* (leg. *Semum*) *dicit, cui ut plena sit, parum admodum deest.* Formulæ veteres Pithœi MSS. c. 36. *Concessimus tibi olca, in villa nostra illa, quam illa femina quondam tenuit, & dum requisimus quod absa esset & sema, concessimus tibi qui subjungit ab uno fronte*, &c. Joannes Laudensis in Vita S. Petri Damiani Cardin. c. 5. *Dimidio tantum palmo vas semum invenerunt.* Ita Præferunt tres MSS. ut observat Henschenius.

Semus, Mutilatus, qui non integro est corpore. Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 2062. Ῥινότμος, τὴν κόμην ἀνάδετος, ἢ τὴν ῥῖνα σιμὸς, καὶ πατζός. Naso mutilatus, simus: ἀνομύκτης, pro ἀναμύκτηρ, in Nomocanone, seu Pœnitentiali nuper edito to. 1. Monumentorum Ecclesiæ Græcæ, cap. 94. Concilium Aurelian. III. c. 6. *Ne aut duarum uxorum vir, aut renuptæ maritus, aut pœnitentiam professus, aut semus corpore, vel qui publicè aliquando arreptus est, ad supradictos ordines provehatur.*

Simare, pro *Semare*, Mutilare. Capitula ad Legem Alamannor. edit. Baluzianæ: *Si quis auriculam simaverit, solvat sol. 20. si totum excusserit, aut si plagaverit, ut audire non possit, solvat sol. 40.* Vide *Secuus*, *Sentus*, *Scematio*.

SENATORES, Nobiles, ex Senatorio & Nobilium ordine. *Ex ordine Senatorio*, in l. 10. Cod. Th. de Malefic. *Senatorii seminis homo*, apud Sidonium lib. 1. Epist. 6. Vita S. Nicetii Archiep. Lugdun. *Natus erat ex Senatorio genere.* Eucherius lib. de Contemptu mundi: *Clemens vetusta prosapia Senatorum.* Aigulfus Episcopus Metensis, apud Paulum Diacon. *ex nobili Senatorum familia ortus. Gens Senatoria*, apud Gregorium Turon. de Gloria Confess. cap. 65. Idem lib. 2. Hist. c. 2. *Seculi dignitatem nobilitate Senatoria florens.* Lib. 10. c. 31. *Eufronius Presbyter ordinatur Episcopus, ex genere illo, quod superius Senatorium nuncupavimus.* Et de Vitis Patrum cap. 20. *Genere non quidem Senatorio, ingenuo tamen.* Fortunatus lib. 4. Poëm. 17.

Hic puer Arcadius veniens de prole Senatus.

Acta Martyrii S. Vasii Santonensis n. 1. *Vasius, ortus genere Senatorio.* Vita S. Aniani Episcopi Aurelianensis: *Vir nobilissimus ex genere Senatorum Tetradius.* Vita S. Firmini Confessor. Episcopi Ambianensis: *Ex genere Senatorio, Faustini à B. Firmino Martyre baptizati filius. E*, vel *ex Senatoribus*, non semel ortum duxisse dicuntur viri nobiliores, apud eundem Gregorium Turon. lib. de Gloria Confess. cap. 42. 106. lib. 1. Hist. cap. 39. lib. 2. cap. 13. in Vita S. Maurilii cap. 12. in Vita S. Præjecti, &c.

Ita Nobiles ipsi *Senatores* passim appellantur apud eundem Gregorium Turon. lib. 1. Hist. cap. 29. *Senatores vel reliqui meliores loci*, urbis scilicet Bituricensis. Lib. 2. cap. 15. *Multi tunc filii Senatorum in hac obsidione dati sunt.* Et cap. 20. *Eucherius Senator.* Idem lib. de Gloria Confess. cap. 42. *Apud Castrum Divionense quidam ex Senatoribus*, &c. Lib. de Vitis Patrum cap. 4. *Post peractam igitur stragem cladis Arvernæ, unus ex Senatoribus Comitatum urbis illius agens*, &c. Idem de S. Lusore: *In Dolensi autem Biturigi territorii vico Beatus Lusor Leocadii quondam Senatoris filius. S. Hilarius Senator*, in Chronico S. Benigni: Epitaphium Perpetui Episcopi Turon.

Clarus avis, atavisque potens fuit, atque Senator.

Vide Braulionem in Vita S. Æmiliani cap. 15. 17. 22. Sed & sub secunda Regum stirpe *Senatorum* nomenclaturâ, Proceres intellecti. Hincmarus de Ordine Palatii c. 34. *Proceres verò prædicti, sive in hoc sive in illo placito, quin & primi Senatores regni, ne quasi sine causa convocati viderentur*, &c.

Jam verò qui fuerint *Senatores* isti, non omninò constans est doctiorum sententia, quanquam probabilis admodum videtur Ambrosii Moralis ad Vitam S. Eulogii conjecturâ, ubi censet ita appellari ab illorum temporum scriptoribus, qui ex antiqua Romanorum stirpe essent prognati, Senatorum fortè Romanorum, qui è provinciis in Senatum allecti fuerant. Constat enim temporibus Augusti infinitos propemodum ex provinciis, præsertim Narbonensi, in Curiam allectos: unde natum scomma, *Galli braccas in Curia deposuerunt, latum clavum sumpserunt.* Atque hi quidem tantâ apud Principem gratiâ valuisse dicuntur, ut Galliæ Narbonensi ob egregiam in Patres reverentiam datum fuerit, ut Senatoribus ejus provinciæ, non exquisitâ Principis sententiâ, res suas invisere liceret: cum cæteris, Constitutione Augusti, sine commeatu jus abeundi non esset, ut liquet ex Tacito lib. 12. & Dione lib. 52. Claudius Imperator in Oratione super civitate Gallis danda, de Vienna: *Ornatissima ecce colonia valentissimaque Viennensium, quàm longo jam tempore Senatores huic Curiæ confert.* Atque inde dictam *Viennam Senatoriam* plerique opinantur. *Senatores* porrò ejusmodi è provinciis delectos, *Peregrinos* vocat Capitolinus in Philosopho, de quibus etiam Plinius lib. 6. Epist. 19. qui, ut est apud eundem Capitolinum in Pertinace, initio, ferè nunquam Romam viderant. Ex quo licet conjicere quamplurimos in provinciis populi & Imperii Romani, hac donatos dignitate, à quibus in posteros transmissa postmodum, ita ut *Senatores* universim perinde appellarentur, qui ab iis originem ducerent, qui primitus Senatores dicti fuerant, adjectâ interdum Romani Senatus notâ, ut ab civitatum aliarum Senatoribus distinguerentur, quorum longè inferior erat nobilitas. Ita Spartianus de Adriano Imperatore, qui natales ab Hispaniensibus arcessebat: *Avus ejus Marcellinus, qui primus in sua familia Senator populi Romani fuit.* Et Trebellius Pollio in Vopisco: *Victorina Tetricum Senatorem populi Romani ad Imperium hortata est.* Sic Aurelius Victor in Pio, & alii: è nostris verò seu recentioris paulo ævi scriptoribus, Avitus Viennensis Episcopus Epist. 31. de se: *Quasi Senator ipse Romanus, quasi Christianus Episcopus obtestor.* De quo, Ado Viennensis: *Avitus Viennensis Episcopus, & ejus frater Apollinaris Valentiæ Episcopus, — Isicii Senatoris primum viri, postea Viennensis Episcopi, duo lumina, clarissimi filii.* Gregorius Turonensis lib. de Gloria Confess. cap. 5. *Audientes autem Senatores urbis* (Arvernæ,) *qui tunc in loco illo nobilitatis Romanæ stemmate refulgebant*, &c. Infra: *Quia Senatores Arverni veniunt in occursum tui.* Fortu-

natus lib. 4. Poëm. 10. de Leontio Archiepiscopo Burdegal.

Nobilitas altum ducens ab origine nomen,
Quale genus Romæ fortè Senatus habet.

Adde eundem lib 4 Poëm. 5. Vita S. Thuribii Episcopi Genomanensis n. 2. *Vir Venerabilis, & Romanæ nobilitatis insignis.* Autor Vitæ S. Desiderii Episcopi Gadurcensis cap. 16. *Præcipuè Bobila Senatrix Romana, A... quondam relicta, multa rerum suarum ecclesiæ ejus, necnon Monasteriis contulit.* Vita S. Boniti: *Inclita Bonitus progenie Arvernicæ urbis oriundus fuit, cujus pater Theodatus, mater verò Siagria vocitatur, è Senatu Romano duntaxat nobili prosapia.* Vita S. Calminii Ducis Aquitaniæ: *Processit & Romanæ Lux claritatis, & claris parentibus oriundus, & natalium sinceritate resplenduit, ut ex Senatorio ordine trahens nobilitatis originem sanctis moribus sequeretur, & exprimeret in seipso Senatoriam dignitatem.* Eam porrò Senatorum Romanorum in toto orbe Romano multitudinem innuit Athalaricus apud Senatorem lib. 8. Epist. 19. Senatum alloquens: *Antiquitas vos fecit nobiles haberi, nos Senatum volumus etiam de numerositate prædicari.*

Ex his proinde colligitur, quos *Senatores* in Provinciis, vel in civitatibus memorant scriptores, non alios fuisse à Senatoribus ejusmodi Romanis, quos *Peregrinos* appellatos innuimus, non verò ex civitatum ipsarum Senatoribus, seu Curialibus. Gregorius Turon. lib. 3. c. 17. de Francilione Episcopo Turon. *E Senatoribus ordinatur Episcopus, civis Pictavus.* Ita idem scriptor *Galliæ Senatores* non semel memorat. Lib. 1. cap. 29. de Leocadio: *Primus Galliarum Senator.* Lib. 2. cap. 21. de Sidonio Apollinari: *Vir secundùm seculi dignitatem nobilissimus, & de primis Galliarum Senatoribus.* Et cap. 22. de eodem Sidonio: *Cùm autem esset magnificæ sanctitatis, atque, ut diximus, ex Senatoribus primus.* Idem de Vitis Patrum cap. 6. *Pater ei nomine Georgius, mater verò Leocadia ab stirpe Vectii Epagathi descendens, — qui ita de primoribus Senatoribus fuerunt, ut in Galliis nihil inveniatur esse generosius atque nobilius.* S. Ildefonsus in Epitaphio Nicolai avi:

Quisquis Romulidum fasces, clarumque Senatum
Concelebrare cupis, quod venereris habes.

Paulus Emeritensis Diac. in Gestis Episcoporum Emeritens. in Paulo c. 1. *Tanta namque illis inerat copia rerum, ut nullus Senatorum in provincia Lusitaniæ illis reperiretur locupletior.* Acta S. Fulgentii Episcopi Ruspensis: *Nobili secundùm carnem genere procreatus, parentes habuit ex numero Carthaginensium Senatorum.* Alvarus in Vita S. Eulogii n. 2. *Nobili stirpe progenitus, Cordubæ civitatis patritia Senatorum traduce natus.* Vita S. Honorati Arelatensis Episcopi: *Senatoria & Consulari familia natus, patria Arelatensis.* Lupus in Vita S. Maximini: *Maximinus urbis Aquitaniæ Pictavorum indigena, clarissimis est ortus parentibus: siquidem antiquam prosapiam à majoribus Senatorii ordinis deductam ejus parentes sortiti Maxentium atque hunc Maximinum procrearunt.* Ex quibus satis superque colligitur, non alios hisce præallatis locis indicari *Senatores*, quàm Romanos, qui in provinciis ad id fastigii ab Imperatoribus evecti fuerant, non verò civitatum Senatores.

Fatendum tamen ita etiam interdum dictos civitatum Senatores. Id quippe privilegii concessum fuit cæteris provinciis, quibus adscriptum erat jus Italicum, ut à propriis Magistratibus regerentur, qui iisdem dignitatibus seu Magistratuum appellationibus gauderent, quibus Romæ cæteri Magistratus. Unde Ausonius Consulem se Burdegalæ jactitat. Refert Strabo Gabalos, Auscios, Convenas jure Latii donatos, seu ut ipse alibi explicat, suis legibus & Magistratibus redditos fuisse: cui privilegio hoc amplius adjectum, ut post adeptum inter suos Magistratum, hi municipes inter cives Romanos adscriberentur, quod videtur indicare Strabo lib. 4. ubi de Nemausensibus agit. Unde elicitur *Senatores* dictos, & qui in Curiam Romanam ex provincialibus allecti erant, & qui in suis urbibus, quæ jure Latii gaudebant, Senatoriam dignitatem erant adepti. *Viennensis Senatus* meminit Avitus in Homilia de Rogationibus: *Cujus tunc numerosis Illustribus Curia florebat.* Extat præterea in Spicilegio Acheriano to. 12. Testamentum Ephibii Abbatis an. 3. Childeberti Regis (Chr. 697.) confectum, in quo pariter *Senatus & Senatorum urbis Viennensis* mentio fit: *Testamentum sororis nostræ, judicante Senatu in Vienna civitate residente, huic testamento nostro inseruimus.* Infra: *Quicunque contra hoc testamentum venerit ut votum meum disturbetur, ne servis Dei alimenta, servitia & necessaria non præstentur, Senatorio judicio ad libras 400. auri in publico reddere compellatur. — Hoc testamentum — ego Ephibius Abba manu propria roboravi, & Senatoribus universis ut hoc ipsum roborarent jure petivi & rogavi. Senator Eulogius parens, Rufina soror, Deuphibus Senator, Contumacus Senator, Pelagius Senator, Leubinus Senator,* &c. Apud Vopiscum in Floriano habetur *Senatus amplissimus Trevirorum.* Apud Braulionem in Vita S. Æmiliani c. 26. *Cantabriæ Senatus* mentio fit. In Vita S. Felicis Archiepiscopi Trevirensis, *Consules, Patricii & Senatores Urbis Trevirensis,* pariter occurrunt: ut in veteribus Inscriptionibus complures alii civitatum, Italiæ præsertim, Senatus, quorum indicem collegit Josephus Scaliger cap. 9. ad Gruterum.

Senatores verò *Nobiles* unicè appellatos, ut *Nobilitatem* pro *Senatu* usurpari apud Victorem Schotti, docuit Salmasius ad Capitolinum.

Senatrix, Nobilis femina, ex genere Senatorio orta. Vita S. Desiderii Episc. Cadurc. c. 16. *Bobila Senatrix Romana.* Vita S. Apolinaris Ep. Valentiæ: *Arcutamia Senatrice propinqua sua invitante, Massilliensium nos vota suscipiunt.* Ita hanc vocem usurpant autor Vitæ S. Lupicini Abbatis Jurensis n. 10. Hariulfus lib. 1. Chronici Centulensis cap. 11. Historia Trevirensis p. 208. Vita S. Innocentii Episcopi Dertonensis n. 9. Vita MS. S. Tarpetis, &c. S. Augustinus de Morib. Eccl. Cathol. cap. ult. *Senatores utriusque sexus* dixit.

Senatores, apud Britannos, seu Anglos, dicti qui postea *Aldermanni*, voce composita ex alder, Senior, & man, homo, Magnates, viri præcipui, uti in hac voce docuimus. Leges Edwardi Confess. cap. 35. *Olim apud Britones temporibus Romanorum in regno isto Britanniæ vocabantur Senatores, qui postea temporibus Saxonum vocabantur Aldermanni, non propter ætatem, sed propter sapientiam & dignitatem, cum quidem adolescentes essent, juris periti tamen, & super his experti.* Charta Kenulfi Regis Merciorum apud Will. Stanfordium lib. 2. Placitor. Coronæ cap. 38. *Consilio & consensu Episcoporum & Senatorum gentis suæ largitus fuit dicto Monasterio,* &c. Vita S. Livini Episcopi cap. 2. *Erat quidam Senator Scottigena.* Vide Canones Hibernienses lib. 7. cap. 3.

Senator, Dignitas suprema Romæ, Magistratus qui toti populo Romano præerat, sequioribus scilicet sæculis. Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 2062 Σενάτωρ, ὁ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμών. Observat porrò Albericus in Chr. MS. an. 1144. & ex eo M. Chronicon Belgicum p. 159. Senatoriam dignitatem, quæ quodammodo extincta jacuerat à temporibus Constantini M. à Romanis, sub Innocentii II. PP. Pontificatu rursum invectam, bellis inter eundem Pontificem & ipsos Romanos ferventibus, Senatore creato Jordano filio Petri Leonis, cui fidelitatem & obsequium in omnibus præstitere. Lucius PP. apud Ottonem Frisingensem lib. 7. cap. 31. Senatoribus priùs creatis, *Patricium* adjecisse Romanos scribit, hacque dignitate donatum Jordanum, cui tanquam Principi se subjecere, & omnia Regalia summi Pontificis tam intra quàm extra urbem ad jus Patricii repoposcisse, *eumque more antiquorum Sacerdotum, de decimis tantum*

& oblationibus sustentari oportere dicentes. Petrus Alberici, an. 5. Pontif Alexandri II. PP. Consulem, Ducem, atque omnium Romanorum Senatorem se inscribit, in Regesto Casinensi apud Angelum à Nuce, & apud Ughellum to. 1. pag. 1099. Abrogata mox Patricii dignitate ex pacto cum Eugenio PP. inito, ut est in M. Chronico Belg. p. 170. perstitit sola Senatoria, summi Pontificis autoritati obnoxia, usque ad annum 1194. Tum enim, ut scribit Rogerus Hovedenus, cives Romani elegerunt 56. Senatores, & constituerunt eos supra se. Priùs enim (addit ille) habebant unum solum Senatorem, qui cognominatus est Benedictus, carus homo, qui regnavit super eos 2. annis: & deinde habuerunt alium Senatorem, qui vocatus est Joannes Capuche, qui similiter regnavit super eos aliis 2. annis: in quorum temporibus meliùs regebatur Roma, quàm nunc temporibus 56. Senatorum. Ad hunc Benedictum referenda videtur inscriptio in basi Pontis Cestii Romæ literis rudibus atque inæqualibus exarata, apud Gruterum 160. 5. Benedictus almæ urbis summus Senator restauravit hunc pontem ferè dirutum. Sed & hac ipsamet tempestate Pandulphus de Subuxa hanc dignitatem obtinuit, cui suffectus est Gregorius Petri Leonis Rainerii, cùm isti 56. Senatores electi sibi invicem non concordarent: sub quo, Joanne Capotio omnia turbante, res Romanæ pessum iere, quod narrant Acta Innoc. III. PP. sub finem.

Exhinc creati subinde Senatores, quorum Magistratus biennii erat. Sed anno 1237. procurante Friderico II. Imp. creatus est alter Senator Romæ, inquit Matthæus Paris, ut duorum Senatorum prudentia & fortitudine duplicata, Romanorum insolentia comprimeretur, & consiliis tutius pacificata urbs liberiusque regeretur. Incertum tamen an id diu obtinuerit, cùm unicos Senatores nominent scriptores, atque in iis Joannem de Poli hoc ipso an. 1237. Matthæum Rufum, an. 1244. & Joannem de Cencio, Matthæi successorem: Richardus de sancto Germano in Chronico: Brancaleonem de Bolonia an. 1253. Matth. Westmon. hoc anno & 1259. Nangius an. 1257. & Matth. Paris an. 1252. Lucam de Sabello, patrem Honorii IV. PP. qui obiit dum esset Senator urbis, an. 1266. ut est in ejus Epitaphio apud Waddingum an. 1250. n. 58. Post hæc, eandem dignitatem obtinuit Manfredus Siciliæ Rex: quo in ordinem acto, Carolus Comes Andegavorum Senator urbis Romæ ad vitam à Romanis electus est, anno 1263. Thierricus Valliscoloris in Urbano IV. de Carolo Andegavensi:

> *Ipsi mandavit quod penitus omne Senatus*
> *Jus acceptaret nempe salubre sibi.*
> *Qui sumens ex parte sui præmisit ad urbem*
> *Sensibus electos ac probitate viros.*
> *Quos urbs magnifico Romana recepit honore,*
> *Sub dicti Comitis judice jura tenens.*

Anxit tamen Urbanum Pontificem, quod Senatoria dignitas ad Vitam Carolo concessa esset, ut testatur ejus Epistola ad S. Ludovicum Regem Franciæ, Caroli fratrem, scripta anno Pontificatus 3. quæ in Chartophylacio Regio servatur; qua Regem hortatur, ut fratrem ad eam relinquendam compellat, cum id consilii nunquam fuerit, ut ad vitam, sed ad tempus ei concederetur, sin contra ageret, id Ecclesiæ damno, ad quam urbis dominium, & institutio Senatoris plenè pertinebat, prorsus cessurum. Vide Odoricum Rainaldum an. 1264. n. 4. 5.

Carolus Rex Siciliæ factus, eandem dignitatem Henrico filio Regis Castiliæ loco sui regendam commisit anno 1266. uti narrant Nangius, Anonymus to. 5. Hist. Franc. p. 849. & alii. Guillelmus Guiart, de Henrico:

> *Li Rois challes bel l'apela,*
> *Et pour ce que cousin le nomme,*
> *Le fist il Senateur de Rome.*

Sed hanc dignitatem antea obtinuisse Henricum scribit Anonymus de Rebus gestis Friderici II. Imp. p. 882. Quidam Romanus civis, Angelus Capucia nuncupatus, seditionem in Romano populo suscitavit; per quem contra urbis magnates cœperunt populi quibusdam viris de qualibet regione 7. electis secum adjunctis sub pacis specie viribus Magistratus est erectus. Hic ex contradicta sibi per dictum populum potestate, qua quem vellet posset eligere Senatum, Domnum Henricum — ad urbis regimen evocavit. Descripsit Nicolaus Alemannus in Dissertat. de Lateranensib. parietinis cap. 11. nummum argengenteum Caroli Regis, in quo ille regio habitu sedet, cum hac inscriptione, ROMA. CAPVD. MVNDI. S. P. Q. R. in adversa effictus Leo gradiens, cui superstat Lilium Francicum, cum hisce characteribus, CAROLUS. REX. SENATOR. URBIS.

Tandem Nicolaus PP. anno 1278. Carolum Regem à Vicaria Tusciæ removens, Constitutiones fecit tam de electionibus Prælatorum, quàm de electione Senatoris urbis Romæ: & se Senatorem ad vitam fieri procurans, Senatoriam jussit per suos parentes ferè per duos annos regi. Ita autor Descriptionis Victoriæ Caroli Regis, & ex eo Nangius. Extat alia Constitutio ejusdem Nicolai, in cap. Fundamenta, tit. de Elect. in Sexto, qua Senatoria dignitas possideri à quoquam vetatur ultra annale spatium, & absque licentia Sedis Apostolicæ. Adde Annales Colmarienses an. 1278. Mortuo Nicolao, Martinus Papa eligitur in Senatorem ad vitam, qui loco sui eundem Carolum Regem Siciliæ constituens, de domo ejus sive familia assumpsit Milites ad regendum patrimonium S. Petri, uti narrant idem Nangius, Trivettus, Thomas Walsinghamus, & alii sub an. 1281.

Transiit deinde Senatoris Romani dignitas ad posteros Caroli; atque adeo ad Robertum Regem, qui Guillelmum Ebolensem Baronem vicarium suum cum 300. equitibus ad urbis custodiam constituit: quo Magistratum gerente, cum rerum victualium penuria Romanos attereret, orta seditione, Capitolium ii invaserunt, atque Guillelmo exacto, Stephanum Columnensem, & Poncellum Ursinum Senatores crearunt. Rem narrat Joannes Villaneus lib. 10. c. 121. Kalendis porrò Septembris Magistratum inisse Senatores testatur Joannes Sarisberiensis Epist. 105. ex Cod. Vaticano apud Baronium an. 1168. ex qua etiam docemur fidelitatem Romano Pontifici exhibuisse, ex pacto inito inter Clementem III. PP. & Romanos an. 1188. apud eundem Baronium.

Hodie Senatorem vocant Romani Prætorem urbanum. Is in divo residet Capitolino, & Romanis civibus ordinaria facultate jus dicit. Tres habet vicarios substitutos suos, quorum duos, qui privatis præsunt judiciis, Collaterales vocant: hi gradu differunt; unus enim vocatur primus, alter verò secundus, tertius est Latrunculator. Vide Octavianum Vestrium lib. 2. de Judiciis Aulæ Romanæ, & Albertum Argentin. p. 167.

Senatrix Romanorum, uxor Senatoris apud Ughellum to. 1. p. 1087. 1099.

Senatus, Officium, dignitas Senatoris Romæ. Codex Vatican. in Lucio II. apud Baron. an. 1144. Senatores — Senatum abjurare coegit. Acta Innocentii III. PP. Quoniam status Romanæ Ecclesiæ pessimus erat, pro eo quod à tempore Benedicti carissimi Senatum perdiderat, & idem Benedictus seipsum faciens Senatorem, subtraxerat illi Maritimam, suos justitiarios in illa constituens. Charta anni 1264. apud Odoricum Rainaldum n. 4. 5. Præfigetur ei tempus triennii, vel quadriennii, ultra quod nequeat tenere Senatum. Infra: Promittet Comes (Andegavensis) quòd bona fide dabit operam, ut Romanis non juret regere urbem ad vitam, sed quàmdiu sibi placuerit tenere Senatum.

Senator Imperialis, Dignitas in Aula Constantinopolitana, qua donatus legitur Goffridus Comes Cannarum an. 1105. apud Ughellum to. 7. Ital. sacr. p. 1071. & 1082.

Senator, Decanus Christianitatis. Chronicon Senoniense lib. 3. cap. 3. Tandem Presbyter factus est, deinde Senator, id est Decanus Christianitatis Vallis S. Deodati effe-

ctus, ditissimus & plenissimus omnium bonorum terrenorum fuit.

Sendal. Vide *Cendalum.*

Senecia, inquit Jo. de Janua; *à Senecio; quod est aliquantulum senex. Dicitur hæc Senecia, æ, quasi pilatura labiorum, vel labium: vel verbum senis: vel illud rubrum quod est sub aure piscis, per quod discernitur an sit recens vel non. Alii dicunt quod Seneciæ dicuntur salivæ defluentes per genas senis, quas præ senectute retinere non potest, & eas emittit per majores dentes, qui Canini, i. detractores dicuntur, quod congruit invidis: de quorum molaribus frequens immunditia detractionis emittitur. Unde Hieron. in Prolog. Ezech. Sed vereor ne illis veniat quod Grecè signatius dicitur; ut vocentur Fagolidoros; hoc est manducantes senecias. Secundùm verò Papiam seneciæ herbæ sunt citò arescentes, quæ per macerias nascuntur.*

Senellio. Fleta lib. 2. cap. 12. §. 8. *Lunda pellium continet 32. timbria, & senellio cuniculorum & de grisis continet 40. pelles.*

Senectitudo, Senectus, in Epistola Caroli M. ad Fastradam Reginam de victoria Avarica, ut *juventitudo* pro *juventus*: *Et à vino & carne abstinere ordinaverunt Sacerdotes nostri, qui propter infirmitatem aut senectitudinem, aut juventitudinem abstinere poterant, ut abstinuissent.*

Senectus *Serpentis*, *id est exuviæ*, inquit Marcellus Empir. cap. 9.

Senescalcus, *Seneschallus*, Officialis in aulis Regum vel procerum, atque adeo etiam privatorum, cui domus cura incumbebat: nostris *Seneschal*, Italis *Scalco*. Variè autem hæc vox apud veteres Autores, & in Tabulis antiquis scribitur. *Seniscalcus*, in Placito Chlodovei III. Regis Francor. to. 4. Vitar. SS. Ord. S. Bened. p. 617. 619. in Leg. Alamann. tit. 79. §. 3. apud Marculfum lib. 1. form. 25. in Charta Pipini Regis Aquitaniæ apud Besliium, in Charta Henrici I. Regis an. 1060. apud Duchesnium in Hist. Monmorenciac. pag. 21. *Siniscallus*, in Annalib. Francor. Tilianis an. 787. *Sinescalcus*, in Loiselliannis & Bertinianis an. 786. & *Senescalcus*, in Vita Caroli M. eodem anno, apud Hincmarum de Ord. Palatii cap. 16. &c.

Senescallorum, ut dixi, munus primitus fuit circa domus curam, & familiam dominicam. Lex Alamann. tit. 79. §. 3. *Si alicujus Seniscalcus, qui servus est, & dominus ejus 12. vassos infra domum habet, occisus fuerit, 40. sol. componat.* Mox agit de *Mariscalco qui super 12. caballos est.* Atque hi quidem, *Senescalli communes* dicuntur in Fleta lib. 2. cap. 72. (ubi eorum munus circa prædia dominica præsertim describitur) ad discrimen Magnorum Senescallorum, qui Principum familiis, mensis, & militiæ præerant. Lindenbrogius, cui Vossius subscribit, vocem *Seniscalchus*, ex *son*, vel *seneste*, & *sente*, grex, armentum, & *scalchus*, servus, conflatam putat. Ut de postrema voce constat, de priore licet dubitare, cum *Seniscalchi*, non armentis, sed toti domui rusticæ præfuisse legantur. Vide Radulfum in Vita S. Richardi Episc. Cicestrensis n. 35.

Erant præterea administratores redituum totius fisci dominici, atque adeo rationibus reddendis obnoxii, cujusmodi Senescalcos seu Dapiferos *Truchsessen* in quibusdam locis Palatinatus vocari autor est Henricus Meibomius ad Chronicon Markanum n. 30. Idem Chronicon pag. 14. *Ipse cùm esset Dapifer & potens amicis, & dominus suus in potestate sua commiserat & reliquerat omnia, toto tempore sui officii, cum 25. annis Comitatum gubernaret, nihil tamen præter curiam in Aldenmetler acquirere voluit, sed totum domino suo voluit applicari.* Et an. 1307. *Rutgerus de Altena Dapifer — coram Everhardo Comite de 12. annis officii sui computationem fecit, &c.* Idem de Hierosolymitani Regni Senescallo habent Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 8. *Les rentes dou Roy, quels quels soient dehors ou dedans, quant il ou celui qui tendra son leu vodra que eles soient apautrées, il les doit comander; & le Seneschal les doit faire crier & multiplier au mieux que il pora, & quant ce viendra au livrer, &c.*

Eo etiam nomine *Senescalci* rectores erant dominii totius dominorum suorum. Apud Silvestrum Giraldum in Topogr. Hiberniæ dist. 3. cap. 38. *Regni rector & Senescallus. Le Roman d'Auberi*, MS.

> *Li Cuens li donne de sa terre les clez,*
> *Doresnavant en iert il avoez,*
> *Et Seneschaus de la terre clamez.*

Sub prima Regum stirpe inter regni optimates, qui placitis ac judiciis regiis intererant, accensentur *Senescalci*, à Marculfo lib. 1. form. 25. ut & in duobus placitis Chlodovei III. apud v. cl. Mabillonium to. 4. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti p. 617. & 619. in quorum altero post Episcopos & Graviones nominantur *Benedictus & Chadoinus Seniscalci*: in altero verò *Chugoberctus & Landricus*, eadem donati dignitate: unde colligi posse videtur duos simul in Regum palatiis id muneris obiisse. At in Charta Dagoberti apud Doubletum p. 677. unicus subscribit *Waldebertus Senescallus.*

Sub secunda verò stirpe occurrunt etiam *Senescalci* inter *Ministros*, per quos *Sacrum Palatium disponebatur*, apud Hincmarum de Ordine Palatii cap. 16. ubi post *Comites Palatii* nominantur, & ante *Buticularium, Comitem stabuli, Mansionarium, Venatores, & Falconarios.* Idem Hincmarus cap. 23. Regiæ domus curam, *præter potus vel victus caballorum*, ad eundem *Senescalcum respexisse* observat. Atque hi *Majori domus* regiæ suberant; ad quos supremo jure totius aulæ ac palatii spectabat cura: cui quidem dignitati, vetere extincta appellatione, ea successit, quæ *Magni Franciæ Senescalli* dicta est, cui suberat *Franciæ Senescallus* nudè dictus. Quippe Robertus Rex Gaufridum cognomento Grisagonellam Comitem Andegavensem ob impensum sibi contra Ottonem Imp. subsidium Franciæ Senescallum dixit, &, ut habent scriptores, *Majoratum domus Regiæ*, seu *Senescalciam*, ei & successoribus contulit hæreditario jure tenendam. Unde Will. Tyrius lib. 2. cap. 5. lib. 15. cap. 23. *Megadomestici* dignitatem apud Byzantinos, *Majoris* apud nos *Senescalli* dignitati confert. Rectè igitur Robertus de Monte anno 1177. *Senescalliam Franciæ ad feudum Andegavense pertinere* dixit.

Cum verò Comites Andegavenses rariùs in Regum nostrorum aula morarentur, habebant Reges iidem Vicarium Comitis, qui Senescalci in ea ageret vices & munus, quique *Franciæ Senescalcus* perinde vocabatur, ita tamen ut Andegavensi Comiti subesset, & ex dignitatis suę ratione hominium præstaret. Hugo de Cleeriis de Majoratu & Senescallia Franciæ: *Dominus Rex Ludovicus & Fulco Comes ad locum condictum venerunt cum suis consultoribus, ibique recognita sunt jura Comitis, videlicet Majoratus & Senescalcia Franciæ. Guillelmus de Garlanda tunc Franciæ Senescalcus recognovit in illo colloquio hominium se debere Comiti Fulconi de Senescalcia Franciæ, & inde fuit in voluntate Comitis. Post Guillelmum fuit Senescalcus Stephanus de Garlanda, qui fecit hominium Comiti. Post Stephanum Radulphus Peronæ Comes, qui similiter fecit hominia & servitium. Ille enim qui Senescalcus erit Franciæ, Comiti faciet hominium & talia servitia.*

Exhinc *Senescalci* in curiis Regum Francicorum primas ferè semper tenuerunt, licèt Majori Senescalco ratione hominii obnoxii, qui non tam Senescalci quàm *Majoris domus* vel *Palatii* obibat munus; adeo ut in diplomatum regiorum subscriptionibus primum locum tenuisse observare sit, maximè ab Henrici I. temporibus. Horum seriem breviter hîc damus ex veteribus tabulis & scriptoribus.

Guillelmus Senischalcus, Dom. Feritatis & Gometi, in Charta Henrici I. an. 1060. in Hist. Monmorenc. p. 688. in probat. p. 21. Martiniana p. 15.

Radulfus Dapifer, subscribit Chartam Philippi Regis

gis an. 1065. in probat. Hist. Guinensis pag. 21. Vide Hist. Bellovac. Louveti lib. 4. cap. 19. 1. edit. ubi multa de hoc Radulfo.

Balduinus Dapifer subscribit Chartam Philippi Regis an. 1069. in Probat. Hist. Monmorenc. p. 24. & apud Loisellum in Bellovaco p. 38.

Fredericus Senescalcus subscribit statim post Philippum Regem Chartam Burchardi Comitis Corboliensis an. 1071. & aliam an. 1075. Vide probat. Hist. Monmor. p. 25. 28. Galland. de Vexillis Franc. p. 15.

Robertus Dapifer Regis, subscribit Chartas Philippi I. an. 1078. & 1079. apud Loisellum & Louvetum in Hist. Bellovac.

Adam Dapifer subscribit Chartam pro Monasterio Cluniacensi an. 1080. in Tabulario ejusdem Monast. Thuano.

Hugo Dapifer, in Chartis an. 1083. 1085. & 1086. Vide Chopin. l. 3. de sacra Polit. p. 325. & Probat. Hist. Monmorenc. p. 26.

Guido de Monteleherici Comes de Rupeforti an. 1092. Vide Hist. Castilion. pag. 32. Ægid. Brium in Hist. Perticensi p. 101. Hist. Monmorenc. pag. 694. &c.

Paganus de Garlanda Dapifer Regis Francorum interfuit Francorum Hierosolymitanæ expeditioni an. 1096. Vide Albertum Aquens. lib. 2. cap. 27. lib. 3. cap. 35. & Duchesnium in Hist. Castilionea pag. 43.

Hugo de Ruperforti Comes Creciacensis, *Dapifer*, Hugonis Dapiferi filius, an. 1107. apud Miramontium. Vide Hist. Castilion. p. 32. 33. Brolium in Hist. Parisiensi p. 76. 2. edit. &c.

Anselmus de Garlanda, Dapifer, in Chartis an. 1110. 1116. 1120. Vide Martiniana p. 22. Prob. Hist. Monmor. p. 34. Hist. Castilion. p. 43. Tillium, &c.

Guillelmus de Garlanda, Dapifer, Anselmi Dapiferi frater, an. 1118. in Charta Ludovici Regis apud Gallandum de Franco alodio p. 264. Vide Hist. Castilion. pag. 43.

Stephanus de Garlanda, Guillelmi frater, Archidiaconus Parisiensis, Decanus Aurelianensis, deinde Belvacensis Episcopus electus, in Tabulis ann. 1120. 1122. 1124. 1125. 1126. Vide S. Bernard. Epist. 78. Chronicon Mauriniac. Galland. de Vexill. p. 14. Hist. Castilion. pag. 43. &c. In Charta an. 1127. exaratum legitur, *Dapifero nullo*.

Radulfus Comes Viromandensis & Vadensis, *Dapifer*, usque in annum 1152. quo obiit. Vide Sammarthanos, Hist. Monmorenc. p. 104. Beslium p. 584. &c.

Theobaldus Comes Blesensis, *Dapifer Regis*, apud Petrum Cellensem lib. 1. Epist. 5. ab anno 1153. usque in annum 1191. quo in Acconensi obsidione interiit. Exhinc nulli Dapiferi occurrunt: imò Chartæ Regiæ omnes præferunt *Dapifero nullo*, usque ad annum 1262. ex quo rectè colligunt viri eruditi, dignitatem hanc haud omnino extinctam, tametsi ad eam nemo postea provectus fuerit, huicque successisse *Magni Magistri Hospitii Regii* dignitatem, penes quam est aulæ & palatii, atque adeo familiæ regiæ cura.

Senescalci munus circa dapes & mensam Principis fuisse, arguit ipsum nomen *Dapiferi*; quod ut priori synonymum semper efferunt scriptores. Ebrardus Betuniensis in Græcismo c. 9.

Præsentat Dapifer epulas, Cocus excoquit illas,
Estque Senescallus cujus fit sub Duce jussus.

Hinc *Magistri & Præpositi Regiæ mensæ* promiscuè appellantur. Quippe *Andulfus*, qui sub Carolo M. Senescalci munus obiisse dicitur in Annalibus Francor. *Regiæ mensæ Præpositus* indigitatur ab Eginharto an. 786. & à Reginone *Princeps coquorum*. Apud eundem Eginhartum in vita Caroli M. occurrit *Eghartus Regiæ mensæ Præpositus*. Neque alius fuit à Senescalco *Magister Regiæ mensæ*, apud Monachum Sangall. lib. 2. cap. 9. & ab eo qui apud Byzantinos, ὁ ἐπὶ τραπέζης dictus est, de quo Codinus, & alii. Meminit denique Charta Pipini Regis Aquitaniæ apud Beslium pag. 22. Erlaldi Seniscalci Ludovici Pii Imp. Id muneris Senescalcis præterea adscribunt Poëtæ nostrates. *Le Roman de Garin* MS.

Apres mengier font les napes cueillir,
Cil Seneschal portent par tout le vin
En copes d'or, en hanap mazelin.

Rursum:

Dont veissiez ces Seneschax aler
Parmi la sale les riches mez porter.

Ibidem:

Li Amiraus fu asis au mengier,
Trois Seneschal li servent tot premier,
Li uns portoit plene boz de viz viez,
L'autre un paon rosti & afaitié,
Et li tiers porte douze peins toz entiers.

Alia suggerunt Falcetus & Gallandus ex aliis Poëtis, quæ non exscribo. Sed supra allata Senescallos, quos vocant *Communes*, potissimum spectant, quorum munus ejusmodi ordinarium erat. At Majores Senescalci, Principum videlicet, id tantùm officii exequebantur in solennioribus ceremoniis, in Regum nempe coronationibus, aut curiis generalibus, in quibus Princeps cum apparatu ad mensam sedebat. Hugo de Cleeriis de Majoratu & Senescalcia Franciæ, de Comite Andegavensi Franciæ Senescallo: *Cùm autem die suæ coronæ ad mensas Rex discubuerit, scamnum pulcherrimum fulcro pallii, aut tapeto coopertum Senescallus præparabit, ibique Comes quousque fercula veniant sedebit. Cum verò primum venerit ferculum, Comes se desibulans, e scamno surget, & de manu Senescalci ferculum accipiens, ante Regem & Reginam apponet, & Senescalco præcipiet, ut exinde per mensas serviat, & Comes retro sedebit, donec alia veniant fercula, & quemadmodum super primo fecit, de aliis similiter faciet. Finita demum celebratione mensarum, Comes equum ascendet, & ad suum redibit hospitium, Senescalco comitante.* Robertus de Monte ann. 1169. *In Purificatione B. Mariæ fuit Henricus filius Regis Anglorum Parisiis, & servivit Regi Francorum ad mensam, ut Senescallus Franciæ.* Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 8. *Le jour dou Couronement le Seneschau peut & doit ordener le mangier dou jour en la maniere que meaus li semblera. — Quand le Roi voudra mangier, le Seneschau doit commander au Chamberlain que il porte l'aigue as mains, & comander as autres par le palais que il donnent l'aigue quant le Roy vodra laver. — Le Seneschal doit servir le cors dou Roy le jour dou Couronnement, & drecier devant lui de tous ses mès, & doit comander de lever les tables tant comme il sera tams, &c. — & il* (le Roy) *y doit mangier as quatre festes annuels de l'an, ou autres grandes solemnitez, ou quant le Roy voudra porter Couronne, le Seneschau est tenu de drecier devant lui au mangier, & d'ordener & faire servir en son hostel, en la maniere comme est dessus devisée.* In his interdum ceremoniis equites ad mensam ministrabant. Charta Alfonsi Imperat. ann. 1258. pro Frederico Duce Lotaringiæ apud Hieron. Vignerium in familia Alsatica: *Et de infrascriptis dignitatibus & feudis primum vexillum damus tibi pro Ducatu in feudum: in quo & per quod debes esse summus Senescallus in aula nostra citra Rhenum, & debes nobis servire in annalibus festis de primo ferculo eques. Et si contigerit ire ad Parlamentum cum armis contra Regem Franciæ, debes facere nobis antecustodiam in eundo, & retrocustodiam in redeundo.* Octavianus de S. Gelasio de Expeditione Neapolitana Caroli VIII. Regis Franciæ: *Et souppa en la grant sale dudit Chasteau, où l'on monte à plusieurs degrez de pierre, & fut servi par le grant Seneschal de Naples tout à cheval, habillé tout de blanc en tous ses mets, & force trompetes & clerons.* Id porrò siluit Ammiratus to. 1. de Famil. Neapol. ubi multa habet de officio Senescalli Neapolitani. Sed & ex Bulla Caroli IV. Imp. de Electione Regis Roman.

cap. 27. docemur in solennibus Imperatorum Curiis Electores seculares ad mensam Equites ministrare solitos. Vide v. cl. Dion. Salvagnium de usu Feud. p. 25.

Senescalli munus in rebus etiam bellicis praecipuum fuit. Hugo de Cleeriis de Majoratu Franciae: *Comes* (Andegavensis M. Senescallus Franciae) *cum in exercitu Regis fuerit, vel ierit, protutelam faciet, & in reditu retutelam: & quidquid ei acciderit sive bonum, sive malum, ore domini Regis inde non vituperabitur.* Ubi *protutela* & *retutela* sunt, uti vocamus, *antegarda* & *retrogarda*. Chronicon Mauriniacense, de Stephano Garlando Franciae Cancellario: *Defuncto Willelmo Anselli Dapiferi germano, Stephanus Cancellarius — frater amborum Major Regiae domus effectus est. Hoc retroactis generationibus fuerat inauditum, ut homo qui Diaconatus fungebatur officio, militiae simul post Regem duceret principatum.* S. Bernardus Epist. 78. de eodem Stephano: *Ut Clericalis constat non esse dignitatis Regum stipendiis militare, sic nec regiae majestatis rem fortium administrare per Clericos. Denique quisnam Regum suae unquam militiae Clericum praefecit imbellem, & non magis quempiam fortissimum ex Militibus?* Ibidem: *Quis sanè non miretur, imò detestetur unius esse personae, & armatum armatam ducere militiam, & alba stolaque indutum in medio Ecclesiae pronuntiare Evangelium, tuba indicere bellum militibus, & jussa Episcopi populis intimare.* Apud Rigordum an. 1184. *Theobaldus Comes Blesensium Franciae Senescallus, Princeps militiae Regis* dicitur. Surita lib. 1. Indic. Rerum Aragon. an. 1055. *Raimundus Berengarius Barcinonensis Comes & Almodis ejus uxor Senescaliam Cataloniae Raimundo Myroni tradunt: quod genus imperii praecipua rerum bellicarum administratione adjuncta, ad strenuos in primis viros & virtute potentiaque praestantes, & Comitum Bacinonensium propinquitate conjunctos deferri consuevit, summaeque rerum praeficiebantur: penes quos opes & arcana regni in Gallia spectarent.* Assisiae Hierosolym. c. 8. *Les Chasteaux & les Forteresses dou Roy le Seneschal les peut & les doit revisiter, & faire leur avoir ce que mestier leur est, eschangier & remuer sergens, — & les devant dits Chasteaux & Chastelains doivent estre obeissans à lui & à son commandement, sauf le commandement du Roy, ou de celui qui tendra son leuë,* &c. Charta Philippi Augusti ex Tabulario S. Martini de Campis, qua Ecclesiam S. Martini Pontis-Isarae ab omni exactione immunem statuit: *Ita tamen ut quod expeditiones nostras & equitatus nostros in hominibus in praedicta terra morantibus retinemus; qui neque à Praeposito, neque ab aliquo ministrorum nostrorum submoneantur, nisi ex praecepto nostro, vel Dapiferi nostri.*

Senescalli praeterea vexillum Principis ac Domini in praelia efferebant. Radulfus de Diceto an. 978. & Gesta Consulum Andegavensium, de Gaufrido Grisagonella: c. 6. *Qui ob insignia summi & singularis meriti à Rege in praeliis Signifer, & in coronatione Regum Dapifer tam ipse quàm ejus haeredes constituuntur.* Tudebodus lib. 2. Hist. Hieros. *Episcopus namque Podiensis sancta Mariae in illa amara die perdidit suum Senescalcum conducentem & regentem suum vexillum.* Eadem habet Robertus Monach. l. 4. p. 47. *Le Roman d'Auberi* MS.

Seneschaus iert, m'enseigne portera.

Infra:

Pepins li Rois volentiers li otrie
Et l'oriflambe & la Seneschaucie.

Rursum:

C'est Gascelins qui Bourgoingne a saisie,
Pepins de France li donne & otrie,
Et l'oriflambe & la Seneschaucie.

In Ordine ad benedicendum Ducem Aquitaniae, *quamdiu Missam Dux audit, Senescallus, vel vir illustris alius quem voluerit, debet ensem acceptum in manu sursum elevatum tenere.*

Senescallorum denique erat jus reddere Principis subditis, eoque nomine caeteris judicibus praeerat. Lambertus Ardensis pag. 147. *Unde propter eminentem ejus in militia fortitudinem, temperantiam, atque sapientiam, eum in loco suo universae terrae suae Senescallum & Justitiarium sibi substituit atque Ballivum.* S. Bernardus Ep. 78. de Stephano Dapifero: *Qui Clero militiam, forum anteponit Ecclesiae, divinis profecto humana, coelestibus praeferre terrena convincitur.* Pastorale Minus Ecclesiae Paris. ch. 159. *Cum factum suum jure defensurus statuta die in aula Dom. Galonis Paris. Episcopi, justitiam tenente Ansello Dapifero Regis, ad duellum contra unum de hominibus nostris advenisset,* &c. Liber de Jure & Consuetudinibus Normanniae, seu vetus Consuetudo Normanniae Latinè reddita, cap. 10. de Senescallo: *Solebat antiquitus quidam justitiarius praedictis* (justitiariis) *superior per Normanniam discurrere, qui Senescallus Principis vocabatur. Iste verò corrigebat quod alii inferiores deliquerant: terram Principis custodiebat: leges & jura Normanniae custodiri faciebat: & eos à servitio Principis amovebat, si eos videret amovendos.* Vide ibi plura in hanc sententiam. *Le Roman de Rou* MS.

A Alain, qui estoit si hom,
Par l'Archevesque de Roem,
Livra sa terre en comandise,
Come à Seneschal & Justice.

Apud Anglos, Senescallus tenet locum Capitalis Justitiarii, cujus vices gerit, & proprias causas Regis terminare consuevit, & falsum judicium ad veritatem revocare, & conquerentibus absque Brevi justitiam exhibere, & alia facere, quae habet Fleta lib. 2. c. 2. §. 2. cujus Jurisdictio *Virgata Regia* dicitur, continetque 12. leucas in circuitu Regis, ubicumque fuerit. Adde c. 3. §. 4. &c. Hinc in Legibus Henrici I. Regis Angl. *Dapiferum*, Regis aut Baronum judiciis praesidentem legimus, cap. 7. 33. 42.

Cujusmodi verò Senescalli munus fuerit in justitia administranda, docet Statutum Edwardi I. Regis Angliae, quod descriptum legitur in Regesto Constabulariae Burdegalensis fol. 78. *Senescallus Vasconiae qui pro tempore fuerit, teneat quatuor assisias in quatuor quarteriis anni in Burdegala, ubicumque melius sibi viderit expedire, & alias quatuor in Vasatensi, & alias quatuor in partibus S. Genesii, & quatuor in partibus Aquitaniae & Bajonae, si casus exegerit, & omnes istas teneat personaliter, & non per alium, nisi causa majoris negotii terrae, vel aegritudinis, fuerit impeditus. Et in praedictis assisiis agentur causae tangentes proprietates nostras, & dominium nostrum: ac etiam causae tangentes proprietates & dominia Baronum & magnatum nostrorum partium illarum: & non illae causae seu negotia quae per Auditores causarum Burdegalenses, vel per loca sua tenentes in Burdegalensi, Vasatensi, & ultra Landas, aut alibi audiri poterunt & determinari. Et quod idem Senescallus ad minus semel in anno supervideat, & visitet alias Senescalcias dicti nostri Ducatus: & sic in qualibet Senescallia ad minus ad unam assisam Sen. loci, si commodè fieri potest per annum. Et visitet personaliter quolibet anno ad minus semel singulas Baillivas Vasconiae, & visitando corrigat, corrigendo & habeat continuè secum unum virum jurisperitum, qui sciat consuetudines terrae, & ipsi consulere in suis agendis: Et habeat continuè unum virum discretum ultra Landas locum suum tenentem, & percipiat annuatim pro omnibus per manus Constabularii Burdegalensis duo millia librarum Burdegalensium ad quatuor anni terminos: & idem Senescallus non percipiat ab aliquo Bajulo Regis aliquam pecuniam Regis, nisi de voluntate & mandato Constabularii Burdegalensis.* Infra: *Item ordinatum est quod Senescallus Vasconiae principalis faciat, ordinet & constituat per totum Ducatum Subsenescallos, judices, defensores, auditores causarum, custodes sigillorum, contractuum, Procuratores & Advocatos in negotiis Regis ubique per sigillum dicti Ducatus, tales pro quibus velit respondere, & cuilibet eorum conferat feoda & vadia in ista ordinatione superius advocata.* Quae sequuntur in ea or-

dinatione, Constabularium Burdegalensem spectant. Senescallo Aquitaniæ suberant cæteri *Senescalli* ejusdem provinciæ, Santonensis, Lemovicensis, & Cadurcensis, qui *Subsenescalli*, Majoris Senescalli respectu, semper nuncupantur, in Statuto ejusdem Edwardi de Senescallis Aquitaniæ, in laudato codice fol. 80.

Addendum præterea videtur hoc loco, quod de Senescallorum officio habet vetus Consuetudo Normanniæ 1. part. sect. 1. cap. 5. *Icelui Seneschal si corrigoit, & adrechoit tous les erreurs & tous les maux que les Soufergens fesoient au comun pueple, & de quoy les Baillis n'usoient pas droiturierement, & toutes les complaintes qui à luy venoient, & les quereles benignes. il oet & les determinoit, & faisoit mener à ycelle fin qui leur estoit deuë de droit. Et si corrigoit les Soufergens de leur delis & de leurs mesfais, que il fesoient par leur outrage, &c. Les forez & les haies del Prince il regardoit & visitoit de 3. ans en 3. ans, & faisoit renouveller & amender, & de tous les forfets que l'on y fesoit il en enqueroit, &c. Et si entendoit principalement à garder & fere garder bien & fermement le pes del païs & de la terre: & en ytelle maniere le Seneschal dessusdit aloit par tous les lieux & les contrées de Normandie de 3. ans en 3. ans, & visitoit diligement tretoutes les Baillies & les Sergenteries de la terre*, &c. Addit deinde ejus munus fuisse, *de s'enquerir des crimes enormes, comme de rapt, d'incendie, & de meurtre, & d'en faire faire la punition par les Baillis: Des tresors trouvez par avanture, & de tous les Werechs que la mer jette, & autres droits qui appartiennent au Prince: des eaux & de leurs cours*, &c. Adde Assisias Hierosol. cap. 8. Consuetud. Beneharnensem tit. de Senescallo, Bononiensem art. 9. &c.

Senescalli igitur id muneris obibant ut Ballivi & *Senescalli* Regii. Verùm *Senescalli* potissimum appellantur in iis provinciis, quæ, antequam Coronæ Franciæ unirentur, Principibus suis paruerant: cùm *Baillivos* habere solius Regis sit. Quod discimus ex intercessione Officialium Ducatus Bituricensis contra erectionem Baillivatus Duni Regii: *Item & du temps que ledit Duchié fut depuis baillie à mondit sieur de Berry, qui fut l'an 1356. & qu'il y eut lors Seneschal de par luy, & non pas Bailly, pour cause qu'il n'estoit pas en Royauté: Ledit Seneschal avoit pareillement son Siege & Auditoire audit lieu de Dun le Roy, comme és autres lieux dessus-dits: mais bien est vray que lors fut ordonné par le Roy avoir Bailly Royal à S. Pierre le Moustier, pour les païs de Bourbonnois & autres contrées, & exemptions d'ilecques, qui paravant soloient ressortir audit Siege de Dun le Roy: Et pour ce qu'il n'y avoit point de Bailly-Royal en Berry fors Seneschal, & par ainsi le temps passé que iceluy Duchié de Berry a esté en Royauté, & depuis és mains de mondit Seigneur de Berry, n'a eu audit lieu de Dun le Roy Bailly ne Officier Royal.*

Senescallorum munus posterioribus sæculis fere semper hereditarium fuit, & certis non modò familiis, sed & prædiis addictum. Quemadmodum enim Reges nostri Comites Andegavenses perpetuos suos Senescallos: ita Principes ac Barones alii suos perinde crearunt. Quippe Vicecomites Thuarcenses Comitum Pictaviæ, Domini Joinvillæ Comitum Campaniæ, Domini *de Brezé* Ducum Normanniæ, Domini *de la Puisaie* Comitum Perticensium, Domini Spineti Comitum Atrebatensium, Domini *d'Estrée* Comitum Bononiensium, &c. Senescalli extitere. Scribit Willelmus Brito lib. 8. Philipp. Philippum Augustum Domino *des Roches* Comitatum Andegavensem donasse: at hunc ejusdem Comitatus *Senescallum* se se duntaxat inscripsisse, quem titulum ad posteros transmisit.

Non tamen usurpat Comitis sibi nomen habendum,
Imò Senescallum quasi se minuendo vocavit.

Ita apud Germanos Imperatores Comes Palatinus perpetuus est Imperatoris Senescallus ac Dapifer. Rudolphus Imp. Senescalliam hæreditariam Regni Burgundiæ Humberto Domino de Turre & de Colognia-cò concessit literis datis Viennæ 2. Non. Jan. Indict. 6. regni 5. quæ habentur in Regesto Delphinorum Herouvalliano.

Senescallos etiam suos habuere Ecclesiæ, ut est apud Hemereum in Augusta Viromand. p. 187. & in Charta Guarini Episcopi Ambian. ex Tabulario Abbatiæ S. Fusciani. Epistola Joannis de Vitriaco de Captione Damiatæ: *Salutant vos socii nostri & amici — Joannes de Cameraco Cantor noster, Henricus Senescallus Ecclesiæ nostræ*, &c. Vide Vill. Thorn an. 1197.

Senescalli, nescio an iidem, de quibus supra, apud Ingulfum pag. 865. *Duoque milites Senescalli Wiburtus & Leofricus*, &c. Infra: *Ipseque cum suis Senescallis in acie media versabatur.*

Senescalcia, Dignitas *Senescalci*, apud Hugonem de Cleeriis, &c. Chronicon Mauriniacense: *Reversus ad semetipsum, Senescalciam, quam jure possidere se dicebat hæreditario, dimisit.* Item

Senescalatus. Knyghton lib. 2. c. 2. *Rex Henricus dedit Comitatum Leicestriæ cum — Senescalatu Angliæ Edmundo filio suo.* Perperam *Senescatus* infra.

Senescaria, lib. 1. c. 5. *Tertius filius vocatus est Godardus, quem feoffavit in Senescaria Daciæ.*

Senescallia, & *Senescalea*, apud Will. Thorn an. 1197.

Senescallia, munus *Senescallorum* quos *Communes* vocabant. Silvester Giraldus in Itinerario Cambriæ pag. 855. *Hic primo claves à Clavigero præripiens, se ad Seneschaliam domus regendam impudenter ingessit. Eam tamen tam provide, ut videbatur, tamque prudenter administrabat, ut omnia sub ejus manibus abundare, nullusque defectus in domo fieri posse videretur.*

SENESPASIUM. Vide *Semispathium*.

SENEX. *Senes, vel Senes Episcopi*, in Africa dicti Episcopi promotionis ætate cæteris antiquiores, qui eo nomine Primates erant: quorum Sedes *Prima* vocabantur. Leo IX. Epist. 4. *Sed de Africæ Primatibus aliter intelligendum est, quia in singulis ejus provinciis antiquitus Primates instituebantur, non secundùm potentiam alicujus civitatis, sed secundum tempus suæ ordinationis, quibus tamen omnibus præterea unus, scilicet Carthaginensis Archiepiscopus, qui etiam non incongruè dici potest Metropolitanus, propter Carthaginem Metropolim totius Africæ.* Adde Epist. 3. In Concilio Carthagin. Theodosio A. & Rumorido Coss. celebrato cap. 57. *Xantippus* nominatur *Sanctus Senex*: & can. 94. *Sanctus Senex Donatianus*, quorum prior Primas fuit & Episcopus primæ sedis Numidiæ, alter Provinciæ Byzacenæ. Ita passim hæc vox accipitur apud S. Augustinum Epist. 55. 152. 217. 236. & 261. in Epist. Concilii Cirtensis apud eund. August. post Brevicul. Collat. apud Facundum Hermianens. lib. contra Mocianum pag. 576. &c. Quod verò interdum controversiæ nascerentur inter Episcopos de promotionis tempore, ut apud Augustinum Epist. 217. cautum est peculiari Canone in Concilio Africano can. 56. ut qui deinceps ordinarentur in Africa Episcopi, literas ab ordinatoribus suis acciperent, quæ Consulem & diem continerent. In Collat. Carthag. I. c. 16. in Epist. Synodi Cirtensis Concilii, & in Epist. Concilii Milevitani, *Silvanus Senex Ecclesiæ Summensis* dicitur, qui cap. 57. ejusdem Collationis, *primæ sedis provinciæ Numidiæ* Episcopi titulo donatur. In Concilio Carthag. Cæsario & Attico Coss. fit mentio *Victoris Senis Puppatanensis*. In Concilio Carthag. III. *Musonius* in Epist. ad Episcopos, *Senex*; in Actis ejusdem Concilii, *primæ sedis Episcopus Provinciæ Byzacenæ* appellatur. Ita S. Augustinus in Collat. tertia cap. 7. dicitur ordinatus à Megalio, qui tunc fuerat *Primas in Numidia Ecclesiæ Catholicæ*. Quod scribitur etiam à Possidio; & cap. 13. Secundus Tigisianus dicitur *habuisse tunc* (tempore persecutionis) *Primatum Episcoporum Numidiæ*. Γέροντες dicebantur scriptoribus Græcis. Γέρων Ἐδάπαμος, in

Cod. Canon. Eccl. Afric. c. 90. 100. Γέρων Ἰννοκέντιος, c. 97. Γέρων Δονατιανὸς πρωτεύων, cap. 127. Vide Gregorium M. l. 1. Epiſt. 72. 75. l. 2. Indict. 11. Epiſt. 47. 48.

Senex, Abbas. Petrus Abælardus Epiſt. 8. *Qui Sanctorum vitas ſcripſerunt, quos nunc Abbates dicimus, Senes vocabant.* Hinc liber γεροντικὸν dictus.

Senex vel *Vetulus de Montanis*, dictus noſtris *Aſſaſinonorum* Princeps, *le Vieil de la Montagne* Joinvillæ & aliis, non ob ætatem ingraveſcentem, ſed quòd lingua Arabica *Seich*, vel *Scheic* indigitaretur, voce quæ *Seniorem* & Dominum ſignificat, de qua quædam attigimus ad Joinvillam pag. 70. *De Montanis* verò cognominabatur, quod revera in montibus habitaret, uti apud eundem Joinvillam docuimus pag. 87. ex ſcriptoribus, licèt contra cenſeat vir doctus apud clariſſimum Menagium in Originibus Italicis pag. 1089. Arnoldus Lubecenſis lib. 3. cap. 37. *Princeps de Montanis, qui quadam excellentia Principatus dicitur Senex.* Will. Tyrius lib. 20. cap. 31. de Aſſaſinis: *Hi non hæreditaria ſucceſſione, ſed meritorum prærogativa, Magiſtrum ſibi ſolent præficere, & eligere Præceptorem, quem ſpretis aliis dignitatum nominibus Senem vocant.* Will. Neubrigenſis lib. 4. cap. 24. *Fertur eſſe in Oriente gens ſub ditione cujuſdam potentis Saraceni, quem Senem nominant, quoddam hominum genus adeo ſeductibile, atque in propriam proclive perniciem, ut ab eodem, quem ſcilicet loco Prophetæ colunt, artificioſiſſimis fallacium pollicitationum præſtigiis ſollicitatum, atque illectum, immortalia ſe poſt mortem commoda percepturos exiſtiment, ſi illi imperanti uſque ad mortem obtemperent.* Adde lib. 5. cap. 16. & alios ſcriptores quos laudamus ad Joinvillam.

Vetulus de Montanis. Vincentius Belvac. lib. 31. cap. 93. *Aſſaſini, & eorum præceptor Vetulus de Montanis.* Eadem habet Jacobus de Vitriaco lib. 3. pag. 1142. Rigordus an. 1190. *Miſit nuntios ad Vetulum Arſacidarum Regem.* Hinc Aſſaſinos, *Veteres Montanos* vulgò appellatos ſcribit idem Joannes de Vitriaco pag. 1126.

Antiquus de la Montagne, vocatur apud Willebrandum ab *Oldenborg* in Itinerario Terræ Sanctæ p. 129.

SENHERA, Vexillum, Hiſpanis *Señera.* Vide *Partita.*

SENEVICA. Conſtantinus Afric. lib 2. Pantech. cap. 4. *In dorſi ſpondilibus duo tantum ſunt,* (oſſa) *à quibus alia ſicut ſpina contorta exeunt. Hæc contorta à medicis appellantur Senevica.*

SENGLARIUS. Vide *Singularis.*

SENICUS. Monet Bignonius, in Codice Regio Marculfi, formulas, alias complures veteres excipere cum hac epigraphe, *Cartas Senicas*; quarum vocum vim ſe neſcire fatetur vir doctiſſimus. Monet Stephanus Baluzius in Notis ad eaſdem Formulas, in veteri codice Notarum, quæ Tyroni adſcribuntur in Bibliotheca Regia, hæc haberi: *Incipit Prologus de Notis ſenicis.* Et Labeus in Specimine antiquarum lectionum p. 44. in Codice Puteano: *Liber notarum Senici.* Apud Nonium, *Senicus*, idem eſt quod *Senex.*

SENIDOCIUM, *Cœtus aſtrificus.* Ita Gloſſæ antiquæ MSS. Vide *Sinodocium.*

SENIO, Ludi ſeu aleæ ſpecies. Joan. Sariſberienſis lib. 1. Policrat. c. 5. *Hinc Teſſera, Calculus, Tabula, Urio vel Dardana pugna, Tricolus, Senio, Monarchus, Orbiculi, Taliorchus, Vulpes, quorum artem utilius eſt dediſcere, quàm docere.*

SENIOR, Dominus, Gallis *Seigneur.* Salomon Conſtantienſis in Lexico: *Veteres principes, antiqui principes, ſenes, ſeniores.* Gregorius Turon. lib. 8. cap. 30. *Nullus Regem metuit, nullus Ducem, nullus Comitem reveretur. Et ſi fortaſſis alicui iſta diſplicent, — ſtatim ſeditio in populo, ſtatim tumultus exoritur, & in tantum unuſquiſque contra ſeniorem ſæva intentione graſſatur, ut vix ſe credat evadere, ſi tandem ſilere nequiverit.* Lib. 10. cap. 2. *Cum ſeniori urbis nunciata fuiſſent quæ puer horum geſſerat,* &c. Conventus apud Marſnam an. 851. in Annalib. Francor. Bertinian. *Sicut per rectum unuſquiſque in ſuo ordine & ſtatu ſuo Principi & Seniori eſſe debet.* Annales Francor. Fuldenſes an. 887. *Invitaverunt Arnolfum filium Karlomanni Regis, ipſumque ad ſeniorem elegerunt, & ſine mora ſtatuerunt ad Regem extolli. Domnus & ſenior noſter Carolus Rex,* &c. in Annuntiatione Herardi Archiep. in Synodo Sueſſionenſi an. 866. c. 6. Sueno Aggonis in Hiſt. Danica p. 11. de Uffone: *Corrogato itaque cœtu procerum, totiuſque regni Concilio celebrato, Alamannorum Regis ambitionem explicuit, quid in hac optione haud eligenda facturus ſit, indagatione cumulata, ſenior ſciſcitatur,* &c. Et pag. 13. *Uffo dum orationem compleſſet, à collateralibus ſenior ſciſcitatur,* &c. Saxo Grammaticus lib. 10. p. 195. *Senior Regis adventum opperiens,* &c. Occurrit paſſim in Capitulis Caroli M. & Caroli C. in Annalib. Francicis, & alibi. Vide Goldaſtum ad Theodorum Eremitam de Vita S. Magni lib. 2. cap. 4.

Senior, cum adjectione loci, quomodo dicimus, *Seigneur d'un tel lieu.* Vetus Charta in Chronico Beſuenſi pag. 575. *Sig. Fulconis ſenioris Bellimontis. Sig. Giſleberti ſenioris Reſeiæ. Sig. Vallonis ſenioris Beriæ,* &c. Pag. 591. *Odo Montiſſabionis ſenior,* &c. Adde p. 587. 617.

Senior, Abbas, ſeu Præfectus Monaſterii. Cæſarius Arelat. ſerm. 7. ad Monachos Lerinenſes: *Dura tibi videntur præcepta ſenioris: quanto tibi duriora erunt conſilia deceptoris?* Ita ſerm. 13. 14. & alibi non ſemel, & in Formula 32. ex Baluzianis.

Senior, Maritus, conjux. Paſſio S. Vitalis Mart. n. 7. *Cum S. Martyris conjux B. Valeria Senioris ejus victoriam, quam inſpectante Deo apud Ravennam promeruit, Mediolani comperiſſet,* &c. Helgaudus in Roberto Rege p. 66. ubi Conſtantia Regina ſic *Dominum ſuum*, id eſt conjugem compellat: *Heu ſenior bone, quis inimicorum Dei vos aureo veſtitu deturpavit honeſto?* Infra p. 73. de eadem Conſtantia: *Quod reliquum fuit, in quibus debuit, diſtribuit — juxta utile ſui ſenioris velle.* Chronicon Beſuenſe p. 587. *Albordis matrona pro remedio animæ quondam ſenioris ſui nomine Eremberti, — tradidit,* &c. Charta cujuſdam Adalbergæ, Carolo Rege regnante, apud Sammarthanos in Abbat. S. Sergii Andegav. *Alodum juris mei, quem ſenior meus Frotmundus in dotalitium mihi dimiſit, dono* &c. Codicillus Joannæ Burgundæ Reginæ Franciæ menſ. Maii 1325. *Volons & ordenons que ſe noſtre fille Jeanne avoit pluſieurs autres enfans maſles de noſtre chier fius le Duc de Bourgoigne ſon Seigneur,* &c. Et Infra: *Et ainſi meſme ordenons & volons des enfans maales de nos chieres filles Iſabel & Marguerite, leſquiex il auront des Seigneurs qu'ils ont maintenant,* &c. Chron. Bertrandi du Gueſclin:

> *Li uns fu ſon Seigneur, l'autre oncle l'appella.*

Occurrit crebro in Stabilimentis S. Ludovici, apud Chriſtinam Piſanam in lib. *du Treſor de la Cité des Dames*, 1. part. cap. 13. 14. 22. &c. Vide *Baro*, *Dominus.*

Seniorare, Dominari, Gall. *Exercer la Seigneurie.* Charta Tabularii S. Sophiæ Benevent. an. 41. Imperii Baſilii (Chr. 1013.) *Et ſumus reſidentes in iſta civitate Luceriæ ad ſeniorandum, judicandum, & regendum.* Apud Camillum Peregrin. de Ducatu Benevent. pag. 81.

Senioraticum, *Senioratus*, *Seniorale*, *Seniorivus*, &c. Gall. *Seigneurie.* Charta Raimundi Comitis Barcinonenſis apud Marcam lib. 6. Hiſt. Beneharn. c. 4. *Dono tibi fideli meo Guillelmo Raymundi Dapifero, urbem Tortoſam, ut tu teneas ipſam zudam, & habeas ſenioraticum de ipſa civitate,* &c. Alia Guillelmi de Montecatano apud eundem c. 5. n. 6. *Facio hominium vobis — de toto illo ſenioratico de Biarno, quod ego ibi per me vel filios meos ibi conſequi potero.* Alia Ildefonſi Regis Aragon. apud eundem lib. 9. cap. 9. *Dono quoque vobis illud ſenioraticum quod ego habeo & habere debeo in Borderas.*

Signoraticum, in Charta Henrici Imp. an. 1081. apud Ughellum to. 3. pag. 419. *Segnorage*, in Libertatibus

villæ Perusiensis an. 1260. apud Thomasserium pag. 98.

Senioratus, eadem notione. Capitula Caroli C. tit. 16. c. 13. *Et mandat vobis noster senior, quia si aliquis de vobis talis est, cui suus senioratus non placet, & illi simulat, ut ad alium seniorem melius quam ad illum accaptare possit, veniat ad illum, & ipse tranquillo & pacifico animo donat illi commeatum.* Adde tit. 18. cap. 6. Edictum Pistense cap. 31. *Indeque ad terram suæ nativitatis, & ad senioratum suum quisque redeat*, &c. Charta Caroli Calvi pro Barcinonensibus apud *Diago* lib. 2. cap. 4. *Et si aliquis ex ipsis hominibus, qui ab eorum aliquo adtractus est in sua portione collocatus, alium id est Comitis aut Vicecomitis, aut Vicarii, aut cujuslibet hominis senioratum elegerit, liberam habeat licentiam abeundi.* Concilium Trosleianum an. 909. cap. 6. *Nequaquam seniorum ab eis tollemus dominium, quasi ipsi nomen senioratus in rebus sibi à Deo concessis habere non debeant.* Synodus Ravenn. sub Joann. VIII. PP. c. 11. *Illos qui pro diversis suis excessibus se conveniendos legaliter timent, aliumque senioratum confugiunt*, &c. Beda in Vita S. Dunstani: *Jussit eum ablata dignitate etiam omni honore privari, & sibi Senioratum ubi vellet, sine se suisque conquirere.* Charta Ludovici Regis Burgundiæ an. 996. *Quoniam quidem & sagacitas principum nostrorum omnimodis volumus ut comperiat prælibati Monasterii rectores, videlicet Abbatem Adalricum, ejusdemque Monachos sub nostri regiminis apice atque tuitionis defensione constitutos, & ex hoc deinceps nostro senioratui, inclyti Archiepiscopi* (Viennensis) *commissu grata nostra pietate adhibitos, ut cujusquam valetudinis audacia non præsumat illis quicquam inferre mali*, &c. Charta an. 1107. in Tabulario Ecclesiæ Gratianopolitanæ fol. 36. *Et habuit inde Morardus pro prædicta terra & pro dominatione sive senioratu, quem in manu prædicti Episcopi dimisit*, &c.

Seniorale. Concilium Meldense an. 845. c. 7. & Synodus ad Theudonis-villam an. 5. Caroli C. c. 1. *Vigorem regium ac seniorale & super vestros, & super impugnantes potestatem vestram optatis habere*, &c. *Senioralis reverentia*, in Synodo apud Vermeriam c. 1.

Seniorivus, Dominium, Senioraticum, *Seigneurie*. Charta Guillelmi D. Montispessulani an. 1109. *Detis omnes castros vestros de terris vestris, & omnes forcias, & seniorivos, & potestativos quæmodo habetis.* Occurrit præterea in Charta Mariæ D. Montispessulani an. 1205. & alia Jacobi Regis Aragon. an. 1313. to. 8. Spicilegii Acheriani.

Seniores, Primates: quomodo *Seniores* dicuntur in Edicto Marcellini Notarii, qui Synodo Carthag. præfuit, & in Novella Majoriani de Curialib. quos Augustinus Epist. 44. *Decuriones & primates civitatis* vocat. Hist. Miscella *Seniores* appellat, qui Theophani οἱ ἐν τέλει dicuntur. Hieron. Blanca in Comment. Rer. Aragon. p. 718. *Remp. 12. delectis viris ex optimatibus committentes, qui ob nimiam ætatem, quod senes essent, Seniores sunt vocati.* Lex Wisigoth. lib. 1. tit. 1. §. 1. *Videntibus cunctis Sacerdotibus, senioribusque Palatii, atque Gardingis.* Lib. 3. tit. 1. §. 4. *Ut quicunque ex Palatii nostri primatibus, vel senioribus gentis Gothorum*, &c. Salomon Constanstiensis Episcopus in Lexico: *Veteres Principes, antiqui principes, seniores.*

Senior, Presbyter. Vis Græcæ vocis, πρεσβύτης. S. Cyprianus Epist. 75. *Qua ex causa necessario apud nos fit, ut per singulos annos seniores & præpositi in unum convenimus ad disponenda ea quæ curæ nostræ commissa sunt.* Prudentius in Pass. S. Hippolyti:

> *Offertur senior nexibus implicitus.*

Hippolytum Presbyterum antea vocaverat Paulinus Epistola 4. ad Amandum: *Deservimus altario Dei, & mensis salutaribus ministramus, jam nomine officioque seniores, sensu autem adhuc parvuli, & sermone lactentes.*

Seniores Monasteriorum dicti, ut est apud Vigilium Diaconum in Regula Orientali cap. 2. Monachi duo, ætate provectiores, & scientia ac vitæ probitate insignes, quibus *præsente vel absente Abbate omnium fratrum disciplina & omnis cura Monasterii pertinebat — ex quibus unus tempore suo præsens in Monasterio semper erat ad præstandum Abbati solatium, vel obsequium advenientibus fratribus, &c. — Alius cum fratribus erat, tempore suo exiturus cum ipsis ad omnia opera, & omnem necessitatem, providens ne quid contra disciplinam facerent*, &c. Hi Dorotheo γέροντες non semel dicuntur. Ejusmodi *Seniores* non bini semper, sed interdum terni erant in Monasteriis. Quippe in Synodo Carthaginensi habita an. 527. habetur libellus supplex Petri cujusdam Abbatis, subscriptus ab *ipso Petro Abbate, Fortunato Presbytero Monasterii, & à Victore, Vincentio, & Gentio senioribus Monasterii.* Sed & ad duodecim excrevisse interdum pro Monachorum numero legimus. Scribit enim Trithemius in Vita Mauri Archiep. Moguntini cap. 4. extitisse in Fuldensi Monasterio 150. Monachos, *ex quibus* inquit, 12. *ad minus in omni scientia scripturarum doctissimi, dicebantur Seniores: quorum consilio Abbas in quotidianis necessitatibus utebatur, ut opus non esset universam fatigare congregationem. Quoties vero ex his 12. quispiam, vel ad aliud Cœnobium missus, vel morte fuisset sublatus, ex doctioribus & sanctioribus mox alius in ejus locum Rectoris & seniorum electione constituebatur.* Vide *Sempecta.*

SENIOVORE. Vita S. Præjecti Episcopi ex cod. Atrebat. *Cumque de tanta veneratione Hector cognovisset, maximeque quia Wlfoardo seniovore domus fiducia perfusus erat, — uterque fugam ineunt.* Pro *Seniore*, seu *Majore domus*, qua dignitate in Austria donatus erat Wlfoardus.

SENIUM, à *Senectute* distinguit Joannes de Deo Doctor Decretorum Bononiensis in Pœnitentiario lib. 1. cap. 7. ita ut *Senectus* sit à 60. annis usque ad 80. *Senium* vero, post 80. annos.

SENIX, pro *Segnis*, occurrit apud Leonem Ost. lib. 3. c. 20. edit. Angeli à Nuce.

SENNIS. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 40.

> *——— Mox Pastor scripsit eous*
> *Sedibus abreptis reddi debere beatam*
> *Christi Mathiten post tanta pericula sennem.*

Id est, ni fallor, *sanum*, incolumem, quod sequentia suadent.

SENNUMIA, *Tristitia*, in Gloss. Isid. leg. *Sennia*, ex Gr. σύνοια.

SENODOCHIUM. Vide *Sinodochium*.

SENODICUM. Testamentum Fulradi Abbatis S. Dionysii editum à v. cl. Jo. Mabillonio to. 4. p. 341. *Ut in alimonia eorum, & susceptionem hospitum, vel in eleemosina senodicorum, pauperum, viduarum, orfanorum, & in lumen Ecclesiarum conferre debeam.* Id est *Xenodochiorum*. Ita *Senodokium* in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 15. §. 14. *Senodochium* in Capitulari 6. an. 819. c. 5. Vide *Sinodochium*.

SENSALES, Proxenetæ, *Courtiers*. Synodicon Nicosiense cap. 29. *Similiter à mediatoribus, quos Sensales appellant, ne tractarent aut promoverentur conventiones contractuum prædictorum* (usurariorum.) Legendum fortè *Cursales*.

SENSATULUS, Sensui suo deditus, seu opinioni suæ inhærens, apud Hincmarum Rhem. Opusc. LV. Capitulor. adversus Hincmarum Laudun. cap. 43. pag. 547. Locum dedimus in præfatione.

SENSATUS, Sensu pollens, prudens. Gloss. Gr. Lat. νουνεχής, *Cordatus, sensatus, intelligens.* Sic nos dicimus, *Sensé*. Vir *Sensati animi*, apud Saxonem Grammat. lib. 2. Passim in Libris sacris.

SENTENTIARE, Sententiam proferre, dare. Albertus Stadensis an. 1179. *Papa in Consilio suo sententiatus est*, &c. Rigordus an. 1209. *Qui* (Papa) *audita ejus propositione, & universitatis scholarium contradictione, sententiavit contra ipsum.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Contra quos judices non audebant sententiare.* Joan. Jersen

de Imit. Christi lib. 3. c. 1. *Non me sinas secundum auditum aurium hominum imperitorum sententiare*, id est *sententias* & opiniones promere, judicare. Utitur etiam Michaël Scotus lib. 2. Mensæ Philosoph. cap. 23. lib. 4. c. 17.

SENTENTIARII. Vide *Baccalarius*.

SENTENTIOSUS. Gloss. Lat. MS. Regium cod. 1013. *Susurrio, sententiosus, bilinguis, vel alicujus naturæ.*

SENTERIUM, Semita: supra, *Semitarium*, ex Gall. *Sentier*: in Charta Philippi Fr. Reg. an. 1184. in Probat. Hist. Monmorenc. p. 48.

SENTIA, Locus sentibus refertus. Gloss. Gr. Lat. MS. ἀκάνθων, ὁ τόπος, *Sentia*. Edit. *Hæc sencia*.

SENTINARE, Sentinam aquis exhaurire. S. Augustinus serm. 34. de Divers. cap. 13. *Sententia ista sic est in corde hominis, quomodo cadus. Inde sentinatur navis in pelago, non potest enim nisi aquam admittere per ruinas compaginis suæ.* Cæsarius Arelat. serm. 8. ad Monachos: *Nam quomodo navis, posteaquam pelagi fluctus evaserit, si in portu sentinata, id est vacuata in portu non fuerit. de minutissimis guttis impletur & mergitur*, &c. Infra: *Quomodo navis sentinatur à situla*, &c. Utitur & Fortunatus in Vita S. Radegund. cap. 31. Vide Festum.

Sentinosus. Sentinosum navigium, dixit S. Ambrosius in Orat. funebri de obitu fratris, pro rimoso, & in quo exhaurienda sæpius sit sentina.

SENTIO, *nis*, *Sententia*, in Gloss. Isid.

SENTITARE, *In animo sensim judicare*, Gloss. Isid.

SENTUS. Fulbertus Carnot. Epist. 71. de Pœnitente: *Sentus enim & squalidus, pallentique macie deformatus*, &c. Ubi legendum puto *Semus*. Vide in hac voce.

SENU, Senium, in Glossis Lat. MSS. Regiis.

SEONITIUM. Vide *Saio*.

SEONNUM, Furfur, ex Gallico *Son*. *Panis de obolo, & de rebureto, & de seonno*, &c. in Charta an. 1243. Hist. Monmorenciac. p. 101.

SEPALIS. Charta Amalfitana apud Ughellum to. 7. Ital. sacr. p. 393. *Dedit atque tradidit — de ipsa sepalem veterem in usu usque intus mare*, &c. Infra: *Tradidimus atque confirmamus suprascripta plagia inclyta de cantu in cantum, & unde fuit ipsa sepalis veteris*, &c. Videtur scribendum *Separalem*, & *Separalis*. Vide in hac voce.

SEPAR, Divisus, separatus. Glossæ Antiquæ MSS. *Separia, pro separata, aut discreta*. Glossæ Pith. *Separ, seorsim à parte*. Glossæ MSS. *Separia, disparia*. Jo. de Janua: *Separ, i. seorsim à pari, i. dissimilis, unde separitas*. Ordericus Vitalis lib. 13. p. 907. *Optimates autem qui separes cœtus in expeditione legali ductu ductitare debebant, in militia Romanæ rigorem disciplinæ, nisi fallor, ignorabant*. Utitur etiam Prudentius in Apotheosi v. 311.

SEPARALE, est quod *Separat*, seu dividit tenementum à tenemento, seu rem ab alia re, terminus, limes. Ita usurpat Fleta lib. 1. c. 12. §. 21. Interdum

Separale sumitur pro ipso tenemento, aut re quæ ab alia separatur, seu suis terminis definitur, ut in eodem libro Fletæ lib. 2. c. 49. § 1. *Quod averia capta fuerunt in suo separali*. Adde lib. 4. c. 1. §. 21. c. 20. §. 5. c. 27. §. 17. *Piscaria separalis* apud Ingulfum p. 852. 874. 881. *Sedes separalis Abbatiæ* p. 860. *Several tenancie*, apud Littletonem sect. 89. *Separatæ decimæ*, apud Prynneum in Libertat. Angl. to. 2. p. 955. Vide Statutum 2. Westmonaster. cap. 27. Charta Eadredi Regis Angliæ to. 1. Monastici Anglic. p. 168. *Inprimis* (dono) *insulam Croylandiæ pro gleba Ecclesiæ, & pro situ seperali ejusdem Monasterii cum his limitibus distinctam, videlicet* &c. Charta an. 1206. to. 1. Monast. Anglic. p. 327. *Fundata fuit Ecclesia in situ seu fundo — continente 40. acras terræ frusca, pasturæ, & pratis separalibus jacentibus in Burnham*, &c. *In separali*, in Fleta lib. 2. c. 54. §. 15. i. disjunctim, divisim: nos dicimus *Separement*.

Separaliter, eadem notione, apud Ingulfum p. 875. 881. Vide *Sewera*.

SEPEDIUM, *Refugium*. Papias.

SEPELIRI *subtus mortuum*, Pœna olim homicidæ, apud Beneharnenses, qui vivus sub cadavere illius quem occiderat, sepeliebatur. Fori Morlanenses art. 31. & 32. *Si verò istas leges dare nequiverit* (homicida,) *quidquid habet sit in cursu meo, & sepeliatur subtus mortuum*. Idem obtinuit apud Bigorritanos ex instituto Bosonis Comitis Bigorr. ut observat Marca lib. 9. Hist. Beneharn. c. 11. n. 4. quod & testatur Charta B. *de Majestad* Comitis Bigorensis an. 1238. in Regesto censuum Bigorræ Cameræ Comput. Paris. fol. 27. *Item statuimus quod si aliquis in prædicta villa interficiat aliquem, interfector sub mortuo, omni occasione remota, vivus sepeliatur.*

SEPARATUS. Vide *Separalis*.

SEPHEL. Vetus Charta in Metropoli Salisburgensi to. 3. pag. 319. *Solvit — 6. pullos, duos anseres, unum mod. rap. unum sephel bis, porcum saginatum, unum halbfrisch, vel 10. denar.*

SEPIATICUM, Quod scriptori vel Notario pro scriptura datur: *Sepium* enim pro atramento sumi observant Scholiastes Persii, & Isidorus lib. 12. cap. 6. Fulgentius in Mytholog. *Redde quod sepiaticum debes*.

SEPIOLA, Parva sepes. Jo. de Janua.

SEPLASIARIUS, qui *Seplasia* vendit, seu pigmenta. Ugutio: *Seplasiarius, negotiator qui pigmenta vendit*. Jonas Aurelian. in præfat. ad lib. 2. de Cultu imag. *Desine itaque seplasiariorum pigmentulis potionari*. Occurrit præterea apud Lampridium. Vide Salmasium de Usuris cap. 19. *Supplassarius*, perperam scribitur apud Vegetium lib. 3. Art. veterin. c. 2.

SEPOSITIO, Datio in pignus, in Lege Wisigoth. lib. 5. tit. 4. §. 12. 15.

SEPTAN-CHUNNA, in Pacto Legis Salicæ tit. 80. septingenti. Vide *Chunna*.

SEPTENA, Mulctæ Monasticæ species, septem dierum jejunium. Statuta Ordinis Hospitalar. S. Joan. Hierosl. tit. 18. §. 51. *Frater qui erit positus in septena, septem diebus continuis jejunabit, ac quarta & 6. feriis ipsorum 7. dierum pane & aqua duntaxat vesci debet, & illis diebus recipiat disciplinam*, &c.

Septena, alia notione. Concilium Lemovicense an. 1031. sess. 2. *Ubi enim cereus Paschalis consecratur, & baptismus, ibi honestius Paschalis ordo perficitur, & tres Litaniæ, quæ in Sabbatis Paschæ & Pentecostes nulla ratione prætermitti possunt, ne, quod absit, autoritas Spiritus sancti vilescat, aptius persolvuntur. Post sex enim lectiones, septena fit in choro à pluribus cantoribus solenniter indutis. Deinde cum terna ipsi Cantores & Sacerdotes, ac cæteri ministri procedunt ad Fontes: facto verò baptismo de tribus tantùm infantibus, — cum terna à Fontibus regrediuntur, qui ad chorum ad chorum, qui ad altare al altare, cum cereis nondum luminatis, sonantibus interim omnibus signis. Finita enim ipsa terna*, &c.

Septena, appellata peculiari nomenclatura districtus jurisdictionis urbis Bituricensis, & aliquot oppidorum in eodem tractu, vulgò *la septaine*: de cujus vocis origine varii varia tradunt: quidam enim *à 7. pagis vel vicis*: alii *à septimo miliario*, alii denique *à septis urbis*, ut Chaumellus in Hist. Bituricensi lib. 6. c. 13. & Thomasserius in Consuetud. Localib. Bituric. pag. 72. *Septenæ Bituricensis* mentio fit in Charta Communiæ ejusdem urbis an. 1181. & in Arestis an. 1261. in 1. Regesto Parlam. f. 37. 114. 125. *Septimaniam* appellari in hymno S. Guillelmi Bituricensis Archiepiscopi observat idem Chaumellus: *Alme martyr Juliane, alme martyr Private, & plangite omnes prorsus Insulæ Orientis: tu Lugdune planctum ad durabile Occidentis, hoc perage civitas Lemovice, similiter Aquilonis: in quo & Bituricæ septimania nunc plange meridies Narbonæ*, &c.

Sed videtur hæc vox ad *Septimaniam* Narbonensem seu Occitaniam provinciam pertinere.

SEPTENARIUS, vel *Septenarium*, Officium pro mortuis per septem dies continuos. S. Stephanus in Regula Grandimontensium cap. 5. *Tricenarium, septenarium, annuale, vel quodlibet pretium pro Missa nominatim vobis oblatum nullatenus accipiatis.* Vetus Charta in Hist. Monasterii S. Nicolai Andeg. *Canonici verò pro defunctis Monachis septenarium facient Vigiliarum, Missarum, & Psalmorum competentium.* Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 33. *Cum brevis eorum ad nos venerit de defuncto, vel ad illos noster, officium & Missa geratur, & postea septenarius cum officiis & Missis.* Charta Confraternitatum Marcianensium apud Buzelinum: *Sanctimonialibus S. Mariæ Suessionensis — debemus septenarium; hoc est prima die officium cum Missa in Conventu, & septem aliis similiter*, &c. Salomon Episcop. ad Dadonem:

Tunc sanxere diem fieret quæ septima fratris
*Omnes perficere cum prece * si agapen.* * *Sic*
Sic cum veniret quæ lex Tricena maneret,
Ritu consimili hanc statuere coli.

Concilium apud Saponarias an. 859. c. 13. *Ut pro eo qui decesserit, in sedibus septenæ Missæ totidemque vigiliæ persolvantur*, &c. Rationem cur per septem dies Missæ pro defunctis agerentur, reddunt Amalarius lib. 3. de Eccl. offic. cap. 44. Alcuinus lib. de Offic. divin. cap. *de Exequiis mortuorum*, Durandus lib. 7. cap. 35. n. 6. & Menardus ad Concordiam Regular. p. 217. Utplurimum autem septenarium cum tricenario conjungitur. Vide in *Tricenarium*.

Septennale, in Concilio Parisiensi an. 1212. c. 11.

SEPTETUS, ita appellatus nescio quis Princeps, apud Gregorium II. Epist. ad Leonem Isaurum Imp. præfixa VII. Synodo: *Nuper siquidem ab interiori occidente preces illius, quem Septetum appellant, accepimus, qui vultum expetit nostrum Dei gratia, & ut ad impertiendum ei sanctum baptisma illuc proficiscamur.* Leg. fortè *Mepetus*. Vide *Mepe*.

SEPTIDOMUS. Octavius Horatian. lib. 4. Rer. Medicar. de partu: *Tempore autem instante concipi atque collocari manifestum est, septidomum vero septem spatiis contineri; septimo mense dentes nasci, aliquibus nono: septimo anno infanti dentes cadere: bis septenis pubescere, septidomis ægros periclitare.*

SEPTIMALE, idem quod *Septenarius*, de qua voce suprà. Charta Fulconis Comitis Andegav. pro fundat. Abb. Roncerei an. 1028. apud Sammarthanos: *Beneficia verò quæ de sepulturis mortuorum evenerint, de animabus, de tricenariis, de septimalibus, de Missis defunctorum*, &c. Sed leg. videtur, *septimanatibus*.

SEPTIMANALITER, Hebdomadatim. Thomas Archid. in Hist. Salonitana c. 24. *Donavit Rex Ecclesiæ S. Domnini sextariolos molendinorum Salonitani fluminis, qui septimanaliter pertinebant ad Banum.*

SEPTIMANARIUS, idem qui *Hebdomadarius*, Gall. *Seminier.* Joannes Eremita in Vita S. Bernardi cap. 17. *Facta est conquestio de quodam Monacho, qui scutellas in coquina, secundum Ordinis instituta, cùm septimanarius esset, lavare negligebat.* Occurrunt etiam apud Chrodogangum Metensem in Regula Canonicor. cap. 9. & Petrum Abælardum Epist. 6. *Septimanarii coquinæ.* Adde librum Usuum Ordinis Cisterciensis cap. 68. 91. & Ughellum to. 5. p. 214. & Vide *Hebdomadarius.*

SEPTIMANIA. Vide *Septena.*

SEPTIMAS, ut *Hebdomas*. Vita MS. S. Leonorii: *Manè autem facto reversi sunt ad suum jugum. Sic assueti quinque septimatibus, ac diebus tribus diurno labori, excepto die Dominico*, &c.

SEPTIMUS, Dies nempè septimus ab obitu, quo sacra quæ pro mortuis peragi solent, absolvebantur. Andegavenses, & Pictones *Seme* vocant. Charta an. 1280. *Nec die septimi, seu septimorum in commemorationem defunctorum*, &c. Olim apud Paganos in nonam diem justa defunctis & μνημόσυνα persolvebantur, idque *Novendial* vocabant, quo elapso, cœnæ funebres & epulæ fiebant, quæ *Novendiales cœna* dicuntur Tacito 6. Annal. idque postmodum ab Ethnicis ad Christianos promanavit, ut autor est Augustinus in Quæst. super Genes. Vide Novell. Justiniani 105. c. 5. & ibi Cujacium & Gotofredum.

SEPTINOCTIUM, Spatium 7. noctium, *Sibunnaht*, in Glossis Keronis.

SEPTIZODIUS. Ita Compotistæ, ac inprimis Beda lib. de Embolismorum ratione, laterculum literarum dominicalium vocant: *Laterculus hic qui vocatur septizodius.* Ubi Scaliger in Canonibus isagogicis p. 176. & 181. *Septizonius* scribendum contendit. Hunc vide si lubet.

SEPTIZONIUM, Omnis septenarius ordo, moles aliis superstructæ. Ammianus lib. 15. de Septizonio Severi: *Septizonium operis ambitiosi nymphæum.* Ubi MSS. codices *Septemzodium* præferre monet Henricus Valesius: ut apud Capitolinum in Severo, & Hieronymum in Chronico *Septizodium*, Scaliger & Salmasius. Extat apud Commodianum instructio 7. cum ea inscriptione, *de Septizonio & stellis*, qua indicantur septem planetæ.

SEPTRIGUS. Charta Edwyni Regis Angl. in Monastico Anglic. to. 3. p. 120. *Exin aureo tempore finito, nec non & æneo ferrei sequaces modo vi præeuntes, modo mechanica arte cæteros fallentes, & persæpe utroque omnem subigerunt censum reddere vulgus usque ad calcem: ac sic fortuna ludente mancipari immobilis, patitur terra subditus habenis in septrigo voluntatis arbitrio.* Videtur legendum *Sceptrigero*, vel *Sceptrigeri*.

SEPTUAGESIMA, inquit Alcuinus lib. de Divin. Offic. *Computatur secundum titulationem Sacramentarii & Antiphonarii, novem hebdomadibus ante Pascha in septimam Sabbati.* Ordo Romanus: *Septuagesima videtur dici posse propter 70. dies qui sunt ab ipso die ab Sabbatum ante Octavas Paschæ, quo die alba tolluntur vestimenta à nuper baptizatis.* Septuagesimæ institutionem Telesphoro PP. adscribit Liber Pontific. Roman. *Hic constituit ut septem hebdomadas ante Pascha jejunium celebraretur.* Eadem habet Eusebius in Chronico. Vide Alcuinum Epist. 1. 2. 109. Amalarium lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 1. Rupertum lib. 4. de Divin. offic. c. 1. & 6. Rabanum lib. 2. de Instit. Cleric. c. 34. Honorium August. lib. 3. c. 23. Hugon. à S. Victore lib. 3. Observ. Eccl. cap. 10. Beletum c. 78. Durandum lib. 6. c. 23. 89. n. 1. De Septuagesima hæc accipe ex cod. MS. S. Victoris Parisiensis:

A festo stellæ numerando perfice lunæ
Quadraginta die, ibi Septuagesima fiet:
Et si bissextus fuerit, superadditur unus.

SEPULCHRORUM *violatores*. Gloss. Lat. Gr. *Sepulchri violator*, τυμβώρυχος. De iis agunt Lex Wisigoth. lib. 11. tit. 2. §. 1. Edict. Theodorici c. 110. Lex Salica tit. 17. 57. Bajwar. tit. 18. c. 1. Alamann. tit. 58. Longob. lib. 1. tit. 12. Capit. Caroli M. lib. 7. tit. 136. &c. Mortuos verò vestibus suis pretiosioribus indutos humo mandatos testantur S. Hieronymus lib. 2. Epist. S. Ambrosius lib. de Nabuthe, Lactantius lib. 2. de Divin. instit. c. 4. Gregorius Turon. lib. 4. Hist. c. 45. 46. 32. lib. 6. cap. 46. Gesta Francorum cap. 35. Monachus Egolism. c. 14. Baldricus lib. 1. Chr. Camer. c. 16. lib. 3. c. 20. Baronius an. 821. & 1099. n. 3. 5. 15. Surius ad an. 1544. Filesacus lib. 1. Select. p. 277. &c.

Sepulchrorum Custodia. Vide *Custos*.

Sepulchri Officium Ecclesiasticum, quod ita celebrari solitum in Ecclesia Rotomagensi, post Matutinas, docet Ordinarius MS. ejusdem Ecclesiæ: *Finito tertio Responsorio, Officium sepulchri ita celebratur. Tres Diaconi Canonici induti dalmaticis & amictis, habentes super capita sua ad similitudinem mulierum, vasculum tenentes in manibus, veniant per medium Chori, & versus sepulchrum properantes, vultibus submissis, dicant pariter*

hunc versum, Quis revolvet nobis lapidem? *Hoc finito, quidam puer quasi Angelus indutus albis, & tenens spicam in manu ante sepulchrum, dicat*, Quem quæritis in sepulchro? *Mariæ respondeant*, Jesum Nazarenum crucifixum. *Tunc Angelus dicat*, Non est hîc, surrexit enim: *Et locum digito ostendens. Hoc facto, Angelus citissimè discedat, & duo Presbyteri de majori sede, in tunicis, intus sepulchrum residentes dicant*, Mulier, quid ploras? *Medius trium mulierum respondeat ita*, Mulier, quid ploras? quem quæris? *Medius Mulierum dicat*, Domine, si tu sustulisti eum, dicito. *Sacerdos crucem illi ostendens, dicat, dicens*, Quia tulerunt Dominum meum. *Duo residentes dicant*, Quem quæritis, Mulieres? *Mariæ osculentur locum, postea exeant de sepulchro. Interim quidam Sacerdos Canonicus in persona Domini albatus cum stola tenens crucem, obvians eis in sinistro cornu altaris, dicat*, Maria. *Quod cùm audierit, pedibus ejus citissimè se offerat, & alta voce dicat*, Cabboin. *Sacerdos innuens dicat*, Noli me tangere. *Hoc finito, Sacerdos in dextro cornu altaris iterum appareat, & illis transeuntibus ante altare, dicat*, Avete, nolite timere. *Hoc finito se abscondat, & Mulieres hoc audito læta inclinent ad altare, conversæ ad chorum, hunc versum cantent*, Alleluia, resurrexit Dominus, Alleluia. *Hoc finito, Archiepiscopus vel Sacerdos ante altare cum turibulo incipiat altè*, Te Deum laudamus, *& sine neupma finiatur*, &c.

SEPULTORIUM, θαπτήειον, in Gloss. Gr. Lat.

SEPULTURA, idem quod *Atrium*, & *Cœmeterium*, scilicet obventiones quæ Sacerdotibus ob sepulturam contingunt. Nam olim *Cadavera defunctorum in basilicis sanctorum sepeliri* vetitum, in Concil. Braccarensi an. 563. c. 18. ubi Garsias Loaysa. Vetus Notitia in Tabulario Ecclesiæ Viennensis fol. 58. *Cum ergo ille Ecclesiam cum tertia parte decimæ & sepultura possiderent*, &c. Alia in Tabulario Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Similiter dederunt sepulturam quam accipiebant de Ecclesia S. Petri de Aysin.* Alibi: *Donamus Ecclesiam & altare cum decimis, & sepultura, & offerendis*, &c. Charta Arcembaldi Dom. Burbonensis an. 1217. pro libertatib. Villæfranchæ: *Et dederunt eis Ecclesiam & cemeterium, tali pacto, quod non possent cogere burgenses de sepultura, neque de nuptiis ultra debitas consuetudines.* S. Anselmus lib. 4. Epist. 45. *Dicunt se frequenter vidisse in Ecclesiis ad curam meam propriè pertinentibus, expulsis presbyteris, laïcos altari adstantes, eleemosynam colligentes, sepulturas & quædam ad jus Sacerdotum pertinentia audacter usurpantes*, &c. Sed & pro aperienda, ut vulgò dicimus, terra, exactiones factæ, quod etiamnum obtinet apud nos, licèt vetitum ab Ecclesia, ac præsertim Bulla Urbani PP. IX. apud Gariellum in Episcopis Magalonensibus p. 402. 403. *Abolendæ consuetudinis nimis abominabilis corruptelæ apud Montempessulanum vitium inolevit, ut videlicet decedentibus non priùs permittatur effodi sepultura, quam pro terra in qua sepeliendi sunt, certum pretium Ecclesiæ persolvatur*, &c. Vide *Cœmeterium*.

Sepultura Crucifixi, Sepulchri Jesu Christi imago & repræsentatio, quæ fieri solet in ædibus sacris die Parasceves. Vetus Charta in Monumentis Paderbonensibus pag. 134. *Hæ autem parochiæ omnia jura parochialia habebunt, nisi quod crucem diebus dominicis & in solennitatibus non ferent, — in Parasceve sepulturam Crucifixi non facient*, &c.

Sepultura asini, Extra cœmeterium, Sepultura excommunicatorum. Hugo Flaviniac. in Chron. p. 268. *Extra cimiterium, absque officio Christiano debito, suo tamen jussu & petitione, sepultura asini sepultus*. V. *Imblocatus*.

SEPUM, ita dicitur vulgò quòd olim *Sebum*, i. adeps, pinguedo, axungia. Jo. de Janua.

SEQUACES, Hæredes, posteri, successores. Tradit. Fuld. lib. 1. trad. 3. *Post obitum hanc rem vos & sequaces vestri ulterius habere firmissimam habentes potestatem.* Occurrit ibi crebrius. Vide *Secutores*.

Sequax, Sectator. Paulus Diac. l. 1. Hist. Long. c. 26.

Nam pinxit aptè lineas
Vitæ sacræ sequacibus.

Adde Regulam S. Fructuosi cap. 4.

Sequax, Obediens, apud Sidon. l. 7. Ep. 17.

Sequacitas. Cyprianus in Vita S. Cæsarii Arelat. *Tanta denique bona in se, largiente divina gratia, habuit, ut de audientium profectibus, & de discipulorum sequacitate, & de virginum consecratione, ut non uno tantùm sit meritò coronatus.*

SEQUELA, *Exemplum*, in Gloss. Isid.

Sequela, Obsequium, ministrorum & famulorum cœtus, apud Petrum Blesensem serm. 43. Vide *Secta*.

SEQUENTIA, Canticum exultationis, quæ & *Prosa* dicitur, sic appellatum, *quia pneuma jubili sequitur*, inquit Durandus lib. 4. c. 21. Ordo Romanus, & Alcuinus lib. de Divin. offic. *Sequitur jubilatio, quam Sequentiam vocant.* Observat idem Durandus Sequentias à Notkero Abbate S. Galli primùm compositas, & Nicolaum PP. ad Missam cantari præcepisse. Huc spectant quæ habet Eckehardus de Vita B. Notkeri Episcopi Saltzburg. cap. 17. *Sequentias, quas idem pater sanctus fecerat, destinavit per bajulum urbis Romæ Papæ Nicolao.* Cap. 18. *Sequentiam dico quæ est de Spiritu sancto: Sancti Spiritus assit nobis gratia.* Bromptonus de Roberto Rege Franc. *Hic Robertus Rex fecit sequentiam illam de festo Pentecostes quæ sic incipit, Sancti Spiritus assit nobis gratia.*

Sequentiæ, quas Metenses vocant, apud Eckehardum junior. de Casib. S. Galli cap. 4.

Sequentiarius, Liber seu Codex in quo continentur *Sequentiæ*. Eckehardus junior de Casib. S. Galli c. 11. *Quidam fratrum Ecclesia egressus Sequentiarium manu ferebat, quem illi assumentes in sequentia diei Notkerum Balbulum laudant.* Acta Murensis Monasterii pag. 10. *Antiphonarium, partem de Graduali, Sequentiarios 4.* Alibi: *Tres Antiphonarii, ex quibus unus musicè notatus est, & decem Sequentinarii.* Sed legendum *Sequentiarii*, aut *sequentionarii*, ut habetur pag. 33.

SEQUENTRIANUS, qui optimum excipit, mediæ conditionis, vel medii pretii. Lex Alamann. tit. 75. *Si quis in vaccaritia legitima ubi sunt 12. vaccæ vel amplius, taurum ex ea involaverit, vel occiderit, 13. sol. eum solvat, aut qualecumque armentum de ipsa vaccaritia involatus fuerit, secundum qualitatem eum solvat: illam optimam vaccam 4. tremesses appreciare: illam aliam sequentrianam sol. 1. illa alia minuta animalia secundum arbitrium adpretientur.* Edit. Heroldi habet *Sequenterianam*.

SEQUIMENTUM, *Sequutio*. Vide *Sega*.

SEQUIPES, Qui alium sequitur, Pedissequus. Anastasius in S. Hadriano pag. 103. *Unde ego sequipedes vestros dirigere studebo meos missos ad eundem vestrum Regem*, &c. In S. Zacharia p. 77. *Egressus de Ravennatium urbe, in finibus Longobardorum ingressus, sequipes factus est suis Missis.* Et pag. 86. *Conjungens verò Christianissimus Pipinus Francorum Rex, sequipes etiam ejus & antefatus beatissimus Papa factus usque ad muros civitatis Papiæ utrique pervenerunt. Canis sequipeda*, apud Joan. Sarisber. lib. 1. Policrat. c. 13. Vide eundem lib. 3. cap. 6.

Sequipedes, Sectatores, sequaces, discipuli, &c. Acta SS. Juliani & Basilissæ in Præfat. *Ut per angustam viam eorundem Sanctorum valeamus sequipedes esse.* Habetur rursum ibidem cap. 1. & 7. Vita S. Sulpitii Pii Episc. Bitur. c. 6. *Addebat etiam Beati sequipeda*, &c. Occurrit præterea hac notione in Concilio Aurelian. V. c. 3. & Turon. II. c. 22. apud S. Eulogium lib. 1. Memor. Sanctor. lib. 2. c. 1. & 10. in Epistola 73. inter Francicas to. 1. Hist. Franc. apud Rabanum Maurum lib. 1. de Instit. Cleric. c. 3. Carolum M. lib. 2. de Imaginibus c. 27. Joan. Sarisber. l. 2. Policrat. c. 18. &c.

SER, Dominus, quæ vox præponitur nominibus appellativis apud Italos: efformata, ut videtur, ex Græco κύειος, seu

seu ut recentiores Græci efferunt κύρος, unde nostri *Sire*, Itali *Messer*, nostri etiam *Messire*. Vita B. Torelli Papiensis n. 24. *Ipse Notarius, qui vocabatur Ser Aloysius*. Occurrit ibi pluries. Vide *Siriaticus*.

SERA *virginitatis*. Vide *Devirginare*.

SERABARA. Vide *Saraballa*.

SERACIUM, Serum lactis. Acta Murensis Monasterii p. 54. *Quicumque Caldarium illuc præstiterit, quamdiu ejus Caldarium habent, singulis annis dabunt ei seracium, & octo caseos*. Occurrit etiam alio loco. Vide *Sester*.

SERANTA, pro *Saranta*, Quadraginta, ex Græco vulgari σαράντα, pro τεσσαράκοντα, de qua voce Meursius. Abbo lib. 1. de bellis Parisiac.

P. geminum fidos raro quamvis vegetabat,
M que truces post hac chile seranta chile id extat.

Ubi ad marginem notam hanc apposuit Abbo ipse: *P. Græcum, si fuerit geminatum, 200. significat. M. similiter geminatum 40. significat. Chile, mille, tot enim erant Normanni, id est 40. millia.*

SERAPELLINÆ, *sunt veteres pelles: vel dicuntur pelles parvi valoris*: Catholicon parvum. Vide *Xerampellinæ*.

SERARE, *Serrare*, Occludere, *Seris* claudere; hinc nostris *Serrer*, pro aliquid sub *sera* recondere, ἀσφαλίζειν. Brito in Vocab. *Vectis à veho dicitur, i. ferrum quo in firmatura ostii vehitur huc & illuc, causa serandi vel reserandi*. Papias: *Serare, claudere, opponere*. Rodericus Toletan. in Hist. Arabum cap. 45. *Cumque Calim Hispalim advenisset; civitatis ei januas seraverunt*. Concilium Avenionense an. 1279. c. 1. *Domos Ecclesiarum aut Clericorum, occasione quacunque serrare, seu claudere, ferrare, vel placare*, &c. Thwroczius in Petro Rege Hungar. cap. 39. *Occupantes campanilia & turres civitatis, & seratis januis, illum excluserunt*. Vide *Serra*.

Inseratus, sub *sera* reclusus. Idem Rodericus Toletanus lib. 5. de Reb. Hispan. cap. 24. de Sancio Rege Navarræ: *Duxit uxorem nomine Beatriciam filiam Imperatoris, ex qua genuit duos filios, Sancium, qui successit in regno, qui dicebatur agnomine Inseratus, eo quod in castro Tudeliæ residens, se ab omnibus, præterquam à paucis domesticis occultabat*. Vide *Serrare*.

SERASTYRAX. Codex Epistolarum S. Bonifacii Archiep. Mogunt. Epist. 147. *Grato animo dignemini suscipere costum, cinamomum, & serastyracem*. Ubi Serrarius putat confictum nomen ex *cera* & *styrax*, quasi ceræ instar styrax fuerit. De styrace agit Plinius l. 12. c. 18. & 26. lib. 24. c. 6. & 17.

SERCENTES, *Sergenti*, Italis; *Sercentes sive habitatores domorum, inquilini*, in Statutis Venetor. l. 6. c. 25. 27.

SEREA. Vide *Seria*.

SERENITAS, Titulus honorarius Imperatorum & Regum apud Facundum Hermianensem lib. 5. cap. 2. & in veteribus Chartis apud Beslium in Comitib. Pictav. pag. 211. in Regibus Aquitan. pag. 25. 26. & alios passim. Fortunatus lib. 3. Poëm. 2.

Nubila nulla gravant populum sub Rege sereno.

Idem lib. 6. Poëm. 4. de Chariberto Rege:

Splendet in ore dies detersa fronte serenus,
Sinceros animos nubila nulla premunt.
Blanda serenatum circundant gaudia vultum,
Lætitiam populus Regis ab ore capit.

SEREONES. Vide *Screones*.

SERIA, *Serea*, Vasculi species. Joannes de Janua: *Seria, à Syria dicitur, i. olla, quasi Syria, quod ibi primò facta est*, &c. Papias *Serea, sing. vasis genus, orca, inde seriola*. In Agrimensoribus vox *Seria* occurrit, ubi vasculum effingitur. *Seriolam* inde habet Persius, & ex eo Isidorus lib. 20. cap. 6. Vide Donatum ad Terent. & JC.

Seria, pro series. Gloss. *Seriam*, ἀκολουθίαν. *Seria*, ὁρμαθός, ubi perperam *steria*. *Series*, τάξις, — ὁρμαθός. Rythmi in obitum Henrici VII. Imp.

Exponit Florentinis
Totius facti seriam,
Processus, & materiam
Intoxicationis.

Atque inde conjicit Salmasius ad Solin. in Agrimensoribus scribendum *seria*, ubi *serra* legitur. Apud Vitalem: *A sextaneo si vis sequi limitem, rectam serram sequeris ped. 150.* ubi emendat *seriam*. Huic emendationi favet vetus Notitia sub Rogerio Rege Siciliæ an. 1144. apud Rocchum Pirrum in Archiep. Messan. *Et descendit per pedem montis ubi sunt multi lapides, exinde sericam forestæ, usque ad culturam Ecclesiæ*, &c. Infra: *Et à prædicto vallone recipit Roccam magnam usque ad seriam blagi, in quo via regalis descendit ad fontem de Maltru, & recipit seriam sassi*, &c. Vide *Serra*.

SERJANTES, *Serjenteria*, &c. Vide *Serviens*.

SERICA. Vide *Seria*.

SERICALIS *pannus*, nostris *Serge*, aut *Sarge*, Alamannis *Sareuvat*. Eckeardus junior de Casib. S. Galli cap. 3. *Missus est Magontiam, utique pro pannis laneis emendis, quos Sericales, aut Tunicas vocant.*

SERICOBLATTA, in l. 10. Cod Justin. de Murilegul. ubi in l. 13. Cod. Th. eod. tit. *Serica blatta*, sericum *blatta* seu purpura infectum. Vide *Blatta*.

SERICUM, Mensuræ liquidorum species. Philippus Eystetensis in vita S. Willibaldi cap. 34. *Sacratissimus liquor, qui infra spatium unius anni nequaquam distillaverat, nec ullo modo sese ostenderat, adeò abundanter erupit, ut ampullam dimidiæ piniæ, capacitatis, vel unius serici adimpleret*. Alter codex MS. habet *seriti*, uti monet Gretzerus. Vide *Seria*.

SERICUS. Vide *Siricus*.

SERIETAS, Seriarum rerum meditatio, apud Sidonium lib. 1. Epist. 9. lib. 9. Epist. 13. & Joann. Sarisber. Epist. 81. in Metalogico lib. 1. c. 6. lib. 3. in Prologo, & in Policratico.

SERILLA, Naviculæ vel lintres, qui rimas stupa suffocatas habent. Spelm.

SERICINUS, pro *Sericus*, apud Odonem Cluniac. lib. 1. de Vita S. Geraldi c. 16.

SERIMIALIA, *Sermalia*, machinæ bellicæ species. Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium pag. 51. *Laudenses quos captos habebant, de carcere super sermialias & machinas ipsius castri deduxerunt*. Pag. 54. *Multosque petrerios ibi composuit, per quos ballistariis suis foras trahentibus, fere nullus ex Cremonensibus ibi ad serimalios, seu machinas ipsius castri appropiare poterat*. Pag. 55. *Super serimalias & machinas*, &c. Infra: *Qui fere omnes manganos & petrerias, serimalias, seu machinas, cæteraque defensionis Cremæ instrumenta suo mirabili ingenio composuerat.*

SERIOSUS, Serius, Gravis, ex Gallico *Serieux*. Vincentius Belvac. lib. 3. cap. 33. *Prudens valde, nimis astutus, multumque seriosus, & gravis in moribus.*

SERISAPIA. Fragmentum Petronii: *Allata est serisapia, & contumelia ærophragiæ*, (l. acrophagiæ) *saledatæ sunt, & census malo, porri, Persica*, &c. Monstra verborum, cujusmodi complura habentur in hoc malè compacto centone.

SERITAS. Gloss. Galat. βραδύτης, *Mora, remora, seritas, tarditas.*

SERMENTATUS, Juratus, sacramento adstrictus: ex Gallico *Sermenté*. Baldricus in Chronico Camerac. lib. 3. c. 49. *Ipse namque, pariterque Abbas Richardus, ambo videlicet sermentati*, &c.

SERMO, Tuitio, conductus, *Sauvegarde*: ἀσυλίας λόγος apud Justinianum in Edicto 2. λόγος ἀπαθείας, apud Annam Comnenam pag. 158. 249. 292. Lex Salica tit. 59. *Ubi calcaverit solem, & ista omnia compleverit, qui eum admallat, & ille qui admallatur, ad nullum placitum venire — noluerit, tunc Rex ad quem mannitus est, extra sermonem suum eum esse dijudicet, & ita ille culpabilis, & omnes res suæ erunt in fisco, aut cui fiscus dare voluerit*. Pactus Legis Salicæ tit. 76. §. 1. *Si* —

ille qui admallatur ad nullum placitum venire voluerit, tunc Rex ad quem mannitum est, eum extra sermonem suum ponat, & quicunque eum aut paverit, aut hospitium illi dederit, — culpabilis judicetur. Gregorius Turon. lib. 9. c. 42. *Ut Monasterium — sub sua tuitione & sermone — jubeant gubernare.* Marculfus lib. 1. form. 24. de Mundeburde Regis & Principis : *Igitur cognoscat Magnitudo seu utilitas vestra, quod vos Apostolicum & venerabilem illum Episcopum aut Abbatem — sub sermonem tuitionis nostræ visi fuimus recepisse*, &c. Vide *Verbum*, & quæ notavimus ad Alexiadem p. 308.

Sermo, Homilia, concio ad populum in Ecclesia, nostris, *Sermon*. S. Augustinus Epist. 77. *De Sermone Presbyterorum, qui te præsente populo infunditur*, &c. Infra : *Ut jubeas singulos, quos volueris, sermones seorsum conscriptos & emendatos mitti nobis. Sermonem facere*, in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis cap. 33. Vide Concil. Valentin. Hisp. c. 1. Observandum porrò ex Augustino lib. de Catechizandis rudibus c. 13. in Africanis Ecclesiis Antistites stantes stanti plebi verba facere consuevisse, contra quam in Ecclesiis transmarinis, *ubi non solum Antistites sedentes loquebantur ad populum, sed ipsi etiam populo sedilia subjacebant, ne quispiam infirmior stando lassatus à saluberrima intentione averteretur, aut etiam cogeretur abscedere.* Postmodum infirmos, cæterosque qui stare non poterant sedere jussit idem Augustinus Homil. 26.

Sermo vivus. Capitulare 5. Caroli M. incerti anni cap. 1. *Admonendi sunt* (Episcopi) *de rectitudine fidei suæ, ut eam & ipsi teneant & intelligant, & sibi subjectis populis vivo sermone annuntient.*

SERMOCINALES *disciplinæ*, Logicæ. Fridericus II. Imp. in libro Rescriptorum cap. 74. §. 3. *Compilationes variæ ab Aristotele aliisque Philosophis — editæ in Sermocinalibus & Mathematicis disciplinis*, &c.

SERMOLOGUS, Liber Ecclesiasticus continens Sermones, quos Papæ & alii plures Sancti composuerunt, qui legitur in Ecclesia in Festis Confessorum, à Natali usque ad octavas Epiphaniæ, in Purificatione B. Mariæ, & in Festo omnium Sanctorum, & pluribus aliis. Ita Beletus c. 59. & ex eo Durandus lib. 6. Ration. c. 1. n. 32. Vide *Seminiverbius*.

SERMONARI, Sermonem facere. Gloss. Lat. MS. regium : *Sermonatur, Sermonatus, Sermonem facit.*

SERNA. Vide *Serra*.

SERO, Occidens, apud Rollandinum in Summa Notariæ, & Anonymum in Vita S. Domitiani apud Guichenonum in Hist. Bressensi non semel. Vide *Mane*.

SERON, *Sepulchrum, vel Idolum*, Joan. de Jan. f. ex ἱερὸν.

SERPENTUM. Isidorus l. 19. c. 31. *Monile, ornamentum ex gemmis est, quod solet ex feminarum pendere collo, dictum à munere. Hoc etiam & Serpentum dicitur, quia constat ex amphorolis quibusdam aureis, gemmisque variis in modum facturæ serpentis.* Papias : *Munilia, pectoralia equorum, vel ornamenta in cervice mulierum: hoc Serpentum dicitur.*

SERPENTINUM, habet Gloss. Saxon. Ælfrici : *Monile, vel Serpentinum* : Myne *vel* ſpeorbeh. i. Collare.

SERPLATH, & *Serplaith*, Sarcina apud Scotos, petras 80. continens. Spelm.

SERPODIUM, Ptisana. Jo. Buschius in Chronico lib. 2. *Grossum tantum panem in cibum, & tisanam seu serpodium in potum — assumere consueverunt.* Ex Theutonico forte *Scher-pot*, acer potus, quomodo *Scherp-bier* tenuem cerevisiam dicunt.

SERPOL, in veteri Consuetudine Bituricensi edita à v. cl. Thomasserio cap. 144. *Aussi l'en a accoustumé de donner serpol à l'espouse, & doit l'en mettre le prix dudit serpol en la convenance : car par la Coustume de ladite ville, le mary ou les siens est tenu aprés son decez bailler à ladite espouse joyaux à la valeur dudit serpol.* Infra : *A femmes veuves ; où il n'y a point de serpol, joyaux se doivent estimer selon le mariage.* In aliquot Consuetudinibus, *Chambre estorée*, dicitur.

SERRA, pro *Sera*, qua januæ occluduntur. Glossæ Lat. Gr. *Serra*, σφίων καὶ μόχλος θύρας. Ita legitur in l. Nam & si ramos, §. 1. D. Quod vi aut clam. Charta an. 1275. apud Sammarthanos in Episcopis Autissiodor. *Amoverat seu amoveri fecerat contra prohibitionem dicti Episcopi, vel ejus mandati, barellum & serram cujusdam alterius portæ, quæ vocatur Porta pendens*, &c. Hinc *Serrare*, pro ἀσφαλίζειν. Acta S. Erconwaldi Episcopi apud Capgravium, n. 16. *Sed introitus eis non patuit, pictor enim januam serravit*, &c. Vide *Serare*.

Serra, interdum pro *Clusura* sumitur, in lib. Judith c. 4. ubi Græca ἀπέναντι τοῦ πρίονος τοῦ μεγάλου τῆς Ιουδαίας. Vitalis Agrimensor : *A sextaneo verò si vis sequi limitem, rectam serram sequeris ped.* 150. Innocentius de Casis literarum : *Sinistra parte montem super alveum habet tribus alveis descendens de sinistra parte lapides grandes quæ in alveo ex duas serras habent cavas de una cava sacra paganorum.* Ubi monet Rigaltius in aliquot codd. legi *Serra Paganorum*. *Serras* autem *clusuras* dictas vult Salmasius ad Solinum, non à *serra*, seu ἀπὸ τοῦ πρίονος, sed à *serra*, vel *sera*, id est μόχλῳ, qua januæ clauduntur, quod ejusmodi angustiæ aditum in loca vicina occluderent ; unde *Clausuræ* & *Clusuræ* dictæ.

Alii *Serras* Clusuras dictas volunt, quòd montes *serra* quasi dissecti hasce angustias conficiant. Vetus Agrimensor de limitibus : *Terminus si aliquam scissuram, hoc est taliaturam habuerit, montem scissum, id est taliatum ostendit.* Alii denique *serras* esse putant *series*, vel *ferias*, ἑρμαθοὺς, montium vel vallium, quomodo *serras cavas* dixit Innocentius. Exinde

Serra, pro monte, vel colle usurpari cœpit : qua notione Hispani etiamnum *Sierras* dicunt : fortasse, ait idem Salmasius, quod malè reddiderint ex Græco πρίων, quod *montem* significat, & *seram*, seu *serram*. Vita S. Romani Abbatis Jurensis cap. 1. *Nam dextra, certè sinistra serræ ipsius tractum à limite scilicet Rheni sive flatibus Aquilonis usque paginem Mausatis extimum nullus omnino ob longitudinem vel difficultatem inaccessibilis naturæ poterit penetrare.* Charta Ludovici II. Imp. an. 861. in Tabul. Casauriensi fol. 32. *Id est per serram quæ descendit de monte Mailasca*, &c. Idem Tabularium : *De uno latere fine ipso monte de furca, & quomodo per ipsam serram venit in ipso monte de Serafana ad ipsam furcam de Tecblu.* V. Samnium Ciarlanti p. 241.

Serricella, Callis, minor serra. Charta Italica apud Ughellum in Episcopis Anglonensibus n. 1. *Deinde pergitur per serram, & tendit in rectum serra, serra usque ad serricellam de Burro. — & vadit per serram usque ad pedem serricellæ.*

Serrata, in Charta an. 1141. apud Guichenonum in Hist. Bressensi pag. 222. *Quæ etiam terra Gondalmodis — eosdem terminos territorii attingeret, & ex altera parte usque ad sarratam de Arandato perveniret.* Sed legendum *Serrata*, montium seu collium series.

Serna, promiscuè pro *Serra*, occurrit in Chartis Hispanicis apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti, & alios.

Serra, alia notione, vide in *Foristallangiator*.

SERRACULUM. Palæmon in Glossis : *Claustrum, Serraculum ostii.* Aliàs *Serraculum* Latinis dicitur *Contus*, quo navis impellitur. Vide Cujacium lib. 9. Obser. cap. 10. & supra, *Serra*, & *Servaculum*.

SERRAGO, Ramentum, scobs ferraria, pulvis qui ex re qualibet *serra* divisa dilabitur, Gallis *Sieure*, vel *Scieure*. Cælius Aurelianus lib. 4. Chron. cap. 8. *Cum cervini cornu serragine aspersu, quam Græci Rhinen vocant.* Ubi viri docti *Rhinema* emendant, ex Gr. ῥίνημα.

SERRANIA. Michaël *del Molino* in Repertorio fororum Aragon. *Sententia dicitur lata ad modum serraniæ, quando sine expensis partes comparent coram judice, & dicunt, Domine, sententietis nobis istud debitum*, &c.

SERRARIUS. Gloss. Gr. Lat. λιθοπρίστης, *Serrarius, lapidarius.* Qui serra lapides findit.

SERRATUS, Confertus, Gallis, *Serré, pressé*. Vincentius Belvac. lib. 30. cap. 71. *Venatores quidem mirabi-*

les sunt, & ordinati ac serrati ad venandum pergunt, ita quod animalia venaticia fugando coram se ducunt.

SERRICULUM, Falcicula qua herbæ secantur; in modum serræ dentata. Gloss. Lat. Gr. *Serriculum*, δρέπανον χερτοκοπικόν. Sic enim legendum, pro *serticulum*.

SERRINUS *pulsus*, ἐμπρίων σφυγμὸς, aliis *Serratus*: ita describitur ab Ægidio Corboliensi lib. de Pulsib.

Occurrit digito species serrina priori
Debilis in reliquo fit languida, nulla sequenti.
Hic trahit à serra cognata vocabula pulsus,
Cujus cum primis incisio dentibus acta,
Est gravis, in reliquis gravior, funesta supremis.
Corporis hoc pulsu fatalis serra vigorem
Amputat, & vitam nubes lethalis obumbrat.

SERTARE, Claudere, quasi *serâ* occludere. Tabularium Casauriense: *Cum medietate de uno sedio de molino, cum insula, introitu, & exitu suo, & cum aqua, levata, & pausata, & cum forma, in fractando, & insertando cum omni firmamento, quantum ad ipsum molinum pertinet.* Aliàs *Sertare*, est *sertum* imponere. Gloss. Lat. Gr. *Sertat*, στφανοῖ. *Serta suspendere* simulachris, in l. 12. Cod. Th. de Paganis.

SERTURA, Clausura. Tabularium Casauriense: *Donavimus medietatem de uno molino in fluvio de Orfente cum leva & pausa sua, cum forma & sertura, cum introitu & exitu suo*, &c. Alibi pro *Sertura*, est *Clausura*. Ibidem in Charta an. 1007. *Vendimus & tradimus tibi — in ipsa insula unam formam cavare, & sertora facere, & aquam prehendere*, &c. *Le Roman de Garin*:

Sont-il venu au Chastel de Monclin;
Font les sertées & les portes tenir;
Que nus ne puet ne aler ne venir.

Vide *Serraculum*.

SERVACULUM, pro *Serraculum navis*, in l. 29. D. ad Leg. Aquil.

SERVAGIUM, *Terra servagii*, pro qua servitium domino debetur. Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 9. §. 3. de Molendinis: *Rusticus & firmarius dabunt de terra servagii decimum tertium vas, & de celdra magis, unam firlotam.* Synodus Bajocensis an 1300. c. 47. *Prohibetur districtè nè aliqua Ecclesia servagium domino terræ, vel aliquid conferre præsumat*, &c. Ubi alii codd. habent *corvagia*. Computum Domanii Comitatus Pontivi an. 1478. *Recepte des servaiges qui se payent au jour N. D. de Septembre: & est assavoir que ceux qui sont serfs quant ils se marient, doivent cinq sols par. & à leur trespas 5. sols, & avec ce doivent chascun an un denier, & ceux qui sont defaillans des choses dessusdites, pour chascune fois doivent amende de 60. s.*

SERVATORIUM, Piscina; *Reservoir d'eau*, in Charta Manassis Lingon. Episc. an. 1190. apud Perardum p. 263. *Poisson mis en serve*, id est in servatorio, in Consuetudine Nivernensi cap. 26. art. 5.

Servatorium, Penus, arca. Statuta Ordinis de Sempringham p. 747. *Cistas, vel arcas, vel alia servatoria licite habeat ad utensilia sua & recellas suas fideliter servandas.*

Servorium, eadem notione, Piscina, in Fleta lib. 2. cap. 73. §. 20. lib. 5. c. 24. §. 12.

SERVENTAGIUM, *Serventela*, Servitium. Charta Isli Ep. Tolos. apud Sammarthanos: *Insuper supradictus Præpositus dedit eis ex toto suo honore Præposituræ, quam habebat in terminio civitatis Tolosæ de sancto Stephano, totam guardam, & totum serventage, & pro hoc fivo dederunt* &c. Charta Bernardi Vicecomitis de Minerba an. 1100. to. 1. Spicilegii Acher. p. 165. *Cum silvis & forestis, & cum omnibus fevalibus & vicariis, & serventagiis*, &c. Tabularium Conchensis Abbatiæ ch. 522. *Hoc est donum quod fecit — illum serventage de illa decimatione de Clauniag*, &c. Tabularium Nobiliacensis Abbatiæ: *Medietas servientelæ decimariæ*, &c.

SERVIDA, Servitium, *Service*. Adalardus in Statutis Corbeiensib. lib. 2. c. 1. *De cætero unusquisque frater quidquid de horto suo poterit acquirere supra servidas, quas fratribus facere debent, pleniter absque ulla deminoratione deferant opportuno tempore Abbati.* i. ultra quod fratrum usibus addictum est: unde legendum putaverim *servisas*.

SERVIENS, Minister, famulus. Apud Fortunatum Epistola 2. ad Mumolenum lib. 10. Poëm. sic inscribitur: *Dominis illustribus cunctisque magnificis omni desiderio complectendis, servientibus Dominorum.*

Serviens, Armiger, *Escuier*, sic dictus, quòd *Militi* quodammodo *servitium* exhiberet & obsequium; ejus quippe scutum & arma deferebat; unde *Scutifer* dictus. Matth. Paris p. 396. *Armigerorum autem & servientium centies occurrit.* Radulfus de Diceto an. 1191. *De castrorum excubiis summè sollicitus, Militibus 20. Servientibus 50.* &c. Idem an. 1194. *Obsessi sunt intus Milites 4. Servientes 20.* &c. Bromptonus: *Ubi de familia Regis 5. Milites & 20. Servientes occisi sunt.* Vide *Escaeta cum hærede*, & *Valetus*.

Servientes, Vassalli. Tabularium Cochensis Abbatiæ in Ruthenis ch. 76. *Ego verò Raymundus & Willelmus frater meus, & ego Unzandus istius honoris servientes, damus* &c.

Servientes, Milites pedites, qui vulgò scriptoribus nostris, *Sergeans*. Gesta Francorum expugnant. Hierusal. cap. 46. *Congregati ergo simul fuerunt 120. millia equitum, & peditum 30. millia præter clientes & servientes.* Passim. Erant etiam

Servientes equites. Rogerus Hoved. in Richardo I. *Willelmus cognomento Cocus, serviens Richardi Regis Angliæ, in custodiendo Castellum de Leuns, cepit de familia Regis Franciæ 24. servientes equites, quos Rex Franciæ miserat ad muniendum Castellum de Novomercato.*

Sarjantes, *Serjanti*, *Sarganti*, &c. eadem notione. Godefridus Monachus S. Pantaleonis an. 1167. *Cum 500. fere sarjantibus — ad auxilium Reinoldo venerunt.*

Serjanti, in Epistola Henrici Balduini Imp. CP. fratris in gestis Innocent. III. *In munitione ejusdem civitatis, quæ Rossa dicitur, H. de Teneramunda — cum multis Militibus & Serjantis reliquimus.*

Sarganti, in Charta Henrici VI. Imp. apud Goldastum to. 1. Constit. Imper. p. 287. *Milites itaque & Sarganti jurabunt obedire illi quem magistrum ac ducem eis constituemus.* Willebrandus ab Oldenborg in Itiner. T. S. *Inter quos & ipsum multi Sarganti pedites.* Godefridus Monach. S. Pantaleonis an. 1195. *Milites itaque & Sarganti jurabunt obedire illi*, &c.

Servientes, vel *Servientes fratres*, in Ordinibus Militaribus Hospitalariorum, Templariorum, & Theutonicorum Militum, dicti qui non ex genere militari vel nobili, in eo ordine militabant. Will. Tyrius lib. 12. cap. 7. de Templariis: *Tam equites, quam eorum fratres, qui dicuntur Servientes.*

Servientes, Apparitores Regii: nostris *Sergeans*. Edictum Philippi Regis Franc. an. 1302. c. 18. *Item inhibemus ne servientes faciant adjornamenta seu citationes sine præcepto Senescalli, Ballivi, — aut alterius judicis*, &c. Passim.

Serjandus, ex Gallico *Serjant*, in Statutis secundis Roberti I. Regis Scotiæ cap. 28.

Servientes armorum, qui *servientes de armis*, dicuntur Thomæ Walsinghamo p. 316. nostris, *Sergeans d'armes*. Guill. Guiart an. 1298. de quodam Amalrico *l'Alemant*:

Cis estoit lors à ma creance,
Serjant d'armes au Roi de France.

De eorum officio audiendus in primis Butilerius in Summa rurali lib. 2. *Les Sergens d'armes sont les Maciers que le Roy a en son office, qui portent maces devant le Roy. Sont appellés Sergens d'armes, pource que ce sont les Sergens pour le corps du Roy: Et doivent & peuvent adès porter leurs armeures jusques à la Chambre des Comptes du Roy, & peuvent faire sergenterie par tout le Royaume,*

& doivent avoir gages du Roy. Item ils doivent estre quittes de toutes tailles & subsides courans aux pays, ne ne doivent avoir juge que le Roy & son Connestable, mesme en defendant &c. Et est leur office de voiager : car supposé que le Roy si allast de vie à trespas, jassoit ce que tous autres Officiers soient demis de leur Office par la mort du Roy, toutefois ne le sont mie Sergens d'armes, mais demeurent tousiours tant qu'ils vivent, se ils ne forfont; &c. Iis persæpe castrorum custodiæ commendatæ. Gesta S. Ludovici Reg. Francor. *Castellanum Bellicadri Servientem Regis ad armastrennum, proh dolor! occiderunt.* Statutum datum Pontisaræ 28. Julii an. 1319. *Et quant aucuns des chasteaux qui sont en frontiere escherront, nous y mettrons des Sergens d'armes, qui garderont lesdits chasteaux pour leurs gages de la maçe, & n'est pas nostre entention de donner plus nulles gardes de chasteaux, ainçois les garderont les Sergens d'armes pour leurs gaiges, si comme dessus est dit.* Scheda Regi Gisortium delata an. 1323. *Item des Sergens d'armes à qui le Roy donne leur gages de maçe de certaine science à prendre sur les domaines en ses Baillies & Seneschauçées, lesquiex gaiges ils doivent prendre à l'ostel, ou si comme l'Ordonnance contient; se ils sont establis Chastellains aux gages de leurs maçes és Baillies ou Seneschaucées, ou lesdits chasteaux sont assis, li Rois veut que ceux qui sont establis Chastellains au gaiges de la maçe, ou ayent autre office, preingnent lesdits gaiges où ils feront personnel residence, tous les autres prandront leurs gaiges en l'ostel le Roy.* Eorum postmodum *vadia* assignata fuere super Thesauro regio, Statuto Philippi VI. an. 1342. Statutum aliud pro Hospitio Regis & Reginæ an. 1285. titulo *de Fouriere : Item Sergens d'armes, trente, lesquels seront à court sans plus, deux Huissiers d'armes & 8. autres Sergeans avec, & mangeront à court, & porteront tousiours leur carcois pleins de quarreaux, & ne se pourront partir de court sans congié.* Habentur præterea Statuta alia pro Servientibus armorum complura; Philippi VI. nempe, quo cavetur ne in posterum numerum centenarium excedant : Caroli V. Franciæ Regentis, 27. Febr. an. 1359. quo ad sex reducuntur, cum interdicto ne bina officia teneant : & ejusdem Caroli Regis 10. Decemb. 1376. in Regesto Parlamenti *Olim* fol. 78. quo vetantur Servientes armorum, judicum decreta universim *Servientibus* inscripta, executioni mandare, cùm aliud sit Servientium armorum munus, nec forum spectet. Extat denique Arestum Parlamenti 12. Sept. quo rescinduntur litteræ Guesclini Comitis Stabuli, vel ejus Vicarii, quibus jurisdictionem in Servientes armorum ad se pleno jure spectare asserebat. Vide in hanc rem veterem Consuetudin. Franciæ lib. 4. cap. 6. p. 551. edit. 1598.

Cliens armorum domini nostri Regis, in Charta an. 1401. apud Hemereum in Augusta Viromanduorum p. 307. Scribit Nangius in S. Ludovico Ingerrannum de Codiciaco submonitum fuisse, *non per Pares, nec Milites, sed per Clientes aulicos.* Ubi Chronicon Sandionysianum *Clientes aulicos* vertit; *des Sergens d'armes.* Interdum enim Servientes armorum ad magnatum submonitiones adhibitos colligere est ex Chronico Flandriæ cap. 63.

Angli *The Sergeants of armes*, etiamnum vocant, qui robustiores ferunt ex argento baculos, interdum deauratos, corona & insignibus regni in summitatibus exornatos, ut qui non nisi jussu ipsius Regis vel Concilii ejus Curiæ parlamentariæ, & Cancellarii, vel Thesaurarii, atque hoc in rebus gravioribus, emittuntur.

Servientes ad clavam, apud Anglos, qui nostris *Sergeans à masse*, in libro inscripto *Justice of peace* p. 122. v. & alibi.

Serviens Curiæ, is forsan qui prædium possidet servitio viliori obnoxium, cujusmodi est *Sergentaria*. Notitia judiciaria an. 1149. sub Rogerio Siciliæ Rege, apud Camillum Peregrinum in Hist. Longobard. *Testificatus est prædictum Landonem & ejus hæredes terram possedisse illam per 40. annos, & de hac & de aliis terris eorum de servitio unius Servientis Curiæ deservisse.* Ibidem: *Perhibens illam Landoni Girardi avo suo concessisse, qui ab hoc servitio unius Servientis Curiæ deservierat.*

Servientes feodati, certis ac definitis servitiis obnoxii ratione feudorum ac prædiorum, quæ dicuntur *Serjantiæ*, & *Serganteriæ : Feuda servientium*, in Charta an. 1230. *Clientelæ, quæ vulgariter Serganteriæ dicuntur*, apud Matthæum Paris an. 1256. Assisiæ Hierosolym. MSS. cap. 190. *Toutes manieres de gens peuvent bien fié de Sergent acheter par l'assise & usage dou Royaume de Ierusalem, mais que ils soient tels, que ils aient vois & respons en court, & que il puisse faire ce que le fié doit de homage & de service.* Sergentiarum verò aliæ *Magnæ*, aliæ *Parvæ*.

Magnæ sergentiæ, inquit Bracton lib. 2. c. 16. §. 6. sunt, *quæ exercitum Regis aut patriæ tuitionem spectant, & hostium deprehensionem : ut si quis ita feoffatus fuerit per sergentiam inveniendi Domino Regi unum hominem vel plures, ad eundum cum eo in expeditionem ad exercitum, equites, vel pedites*, &c. Littleton lib. 2. c. 9. *Tenure par graund serjeantie est l'ou un home tient ses terres ou tenemens de nostre Seigneur le Roy, per tiels services que il doit en son propre person faire al Roy, comme de porter banner nostre Seigneur le Roy, ou sa lance, ou d'amener son hoste, ou d'estre son Marchal, ou de porter son espée devant lui à son coronement, ou d'estre son sewer à son coronement; ou son caruer, ou son buther, — ou faire auters tiels services.* Mox addit ideo *Magnam serjantiam* appellari, quod *longe præcellat servitium tenuræ per scutagium.* Deinde servitium Scutagii non esse ratum ac definitum; ut est servitium *Magnæ serjantiæ.* Servitium præterea *Scutagii* extra regni limites, servitium verò *Magnæ serjantiæ* fere semper fieri intra regnum. Sed & *Magnam serjantiam* non nisi à Rege teneri : denique tenentes per *Magnam serjantiam* tenere à Rege per servitium Militis, eoque nomine Regem habere ab iis *wardam, maritagium, & relevium*, secus verò de Scutagio, nisi à Rege nudè pendeat. Meminit Rogerus Hovedenus p. 779. *Serjanteriarum Regis, quæ non erant de feodis Militum.* Porrò Magnæ sergentiæ dividi non possunt; *ne cogatur Rex hujusmodi servitia sua recipere per particulas*, inquit autor Fletæ lib. 5. cap. 9. §. 28. Vide lib. 3. cap. 14. §. 7. Regiam Majestat. lib. 2. cap. 71. §. 5. & Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 7. §. 2.

Parvæ sergentiæ sunt eæ, quarum servitium ad dimidiam marcam debeat appretiari, vel quæ non respiciunt Regem, nec patriæ defensionem, ut equitare cum domino, vel domina, & portare brevia, pascere leporarios & canes domini, mutare aves, invenire arcus & sagittas vel portare, &c. apud Bracton. lib. 2. cap. 16. §. 6. c. 35. §. 6. c. 37. §. 5. Adde Fletam lib. 1. cap. 10. 11. lib. 3. c. 14. §. 7. Littletonem sect. 159. 160. 161. Cowellum lib. 2. Instit. tit. 3. §. 2. 3. & Rastallum verbo *Grand Serjanty.* Ejusmodi *Parvarum Sergentariarum* passim mentio occurrit. Charta Libertatum Angliæ an. 1215. *Nos non tenebimus custodiam hæredis vel terræ alicujus, quam tenet de alio per servitium Militare, occasione alicujus Parvæ Serjanteriæ, quam tenet de nobis per servitium reddendi cultellos, vel sagittas, vel hujusmodi.* Charta Philippi Augusti an. 1211. apud Hemereum : *Item de serjanteriis antiquis, quas Ecclesia S. Quintini habuit temporibus Radulfi & Philippi Comitum Viromandensium, ita statutum est, quod si ille qui serjanteriam tenuerit transtulerit se ad religionem, vel ita senex sit vel impotens, quod suum non possit officium exercere, ille qui propinquior erit in genere, succedat, & in ea libertate, in qua ille priùs eam tenuerat. Si tamen illam serjanteriam diviserit, poterit etiam illum justitiare, sicut prædecessorem suum, nec illum qui serjanteriam dimiserit poterit capitulum garandire vel defendere, nisi eum specialiter qui de ea tenens fuerit & saisitus. De illis autem communibus servientibus, qui serviunt Canonicis in propriis personis, — puta de illis qui serviunt de pane faciendo, de furno calefaciendo, de buticulariis*, &c. Atque ii dicuntur *Franci servientes*, Gallicè *Frans Sergeans*, quòd ab omni tallia & vili alio onere immunes sint. Char-

ta Philippi Regis Franc. an. 1289. apud eundem Hemereum: *Concessimus per nostras literas ipsis Decano & Capitulo, quod quamdiu ipsi cessarent à pastibus suis solitis, haberent omne commodum suorum francorum Servientium, qui eisdem in Capitulo in propriis personis in dictis pastibus servire tenebantur; convertendum & ponendum in acquitationem debitorum.* — *Et quod præfati Franci servientes dictis pastibus cessantibus gaudebunt libertatibus quibus gaudebant, quando dictis Decano & Capitulo in dictis pastibus serviebant*; &c. Supra in Charta an. 1288. dicuntur *Servientes Ecclesiæ*. Erant autem illi *Buticularius, Panetarius, Scutellarius, Furnarius, Custodes ostii, Deportatores panis, Latores literarum, Magister coquus, Subcoqui*; ab omni munere immunes. *Li Sergens communs, francs & quittes de le Commune, des mises & de le charge de le Commune: Sergens en l'Office de Maistre keu, & Soubkeu, d'Huissier, Bouteiller, d'Eschuer, de porter lettres.* Ita membranæ veteres, inquit idem Hemereus. Ejusmodi perinde est sergenteria, de qua Codex Croylandensis Monasterii: *Concessimus etiam tunc sergentium Ecclesiæ nostræ Semanno de Lek, qui veniens coram Conventu in nostro publico Parliamento similiter juramentum præstitit, quod fidus & fidelis nobis existeret, & officium suum diligenter custodiret. Recitavimusque illi officium suum; scilicet quod sit intendens tam in noctibus quàm diebus, & ille illuminabit omnia luminaria Ecclesiæ*, — *pulsabit omnes pulsationes*, &c. *Sergenteria de placito spatæ apud Feritatem S. Matthæi*, &c. in Aresto an. 1265. in 1. Regesto Parlam. f. 38. Alibi f. 195. *Quidam de Normannia tenens quandam sergenteriam à Rege, videlicet jus piscandi in aqua Regis apud vallem Rodolii, pro qua tenebatur Regi reddere omnes vendesias quas capiebat ibidem*, &c. Ubi *vendesia*, est pisciculus, nostris *Vendoise*. Ejusmodi servientium feodalium vilia alia servitia recenset præterea Regestum feodorum & servitiorum ex Camera Comput. Paris. fol. 6. *Hue Waspal tient sa terre par sergenterie, & doit garder la porte du chasteau de Rouen.* Fol. 76. *Robert du Chastel tient sa terre du Roy par sergenterie, & doit aler comme Sergent du Roy à prendre les larrons.* Fol. 174. *Jeans de Lannet est Sergens du Roy de 20. arpens de terre &c. Le service que tels Sergens doivent au Roy, est de garder les maisons des Chevaliers de la Chastellenie, toutesfois que il forfont contre le Seigneur, & aler en chevaulchie du Seigneur de Champagne.* Andegavensia Homagia præstita Mariæ Reginæ Siciliæ an. 1387. in Regesto Ludovici Regis Siciliæ & Ducis Andegavensis: *Pelerin de Roboan est obligé à cause du fief de Botart au devoir de garder les larrons qui sont pris en la forest de Monnois. Perrot Rileau de Perçay à cause de son fief est obligé à devoir de garder les prisonniers, & les rendre à Baugé.* Folio 94. *Guillaume Augier doit foy simple à cause de sa sergenterie fayée en la ville & quinte du Mans à service d'aller en la compagnie du Prevost & des Francs du Mans porter le Crucifix à S. Julien en la Procession & Sermon le jour de Pasques Flories pour tout devoir. Sainton Martineau doit foy simple à cause de la Sergenterie fayée de S. Calays à devoir d'estre le jour de Pasques Flories à veoir rompre les lances que les Francs rompent, & estre en la compagnie du Comte ou de celluy qui represente sa personne à convoier la Croix en l'Eglise de S. Julien*, &c. Vide Hist. Reomaensem pag. 324. 325. *Servientes feodati*, in Charta an. 1218. pro Templariis Rupellensibus. *Sergents fiefez*, vel *feodez*, in Consuet. Silvanect. art. 87. Britan. art. 21. &c.

Servientes Hundredi, dicti olim apud Anglos, qui postea *Ballivi*. Spelman. ex Bractono lib. 5. tract. 1. c. 4. n. 2. pag. 330. & alibi.

Servientes ad legem, dicti olim in Anglia Doctores, vel juris Antecessores, ut censet Joan. Seldenus in Prolegomenis ad Historicos Anglicos pag. 44. tametsi, inquit, *Judices* nostros *Doctoribus*, & *Servientes Bacalariis* respondere dicat Joannes Rossus Warwicensis. Spelmannus Causidicorum species tres statuit, inferiorem eorum qui *ad barros* vocantur: Secundam *Apprentitiorum*: tertiam *Serjantorum*, vel *Servientium ad legem, qui olim Servientes Narratores* dicebantur, hoc est Advocati. Fortescutus de Legibus Angliæ cap. 8. *Advocati, qui in regno Angliæ Servientes ad legem appellantur.* Atque hi, inquit idem Spelmannus, summum obtinent gradum in Legum Anglicarum professione, sicut in Jure Civili, qui *Doctores* appellantur. Et licèt *Serviens* quis hujusmodi opibus nonnunquam magis pollet, quam integrum fere *Doctorum* Collegium, etiam & multa hodie antecedit æstimatione: Doctorum tamen institutio nobilior fuisse videtur, & antiquis honoratior: *Doctoris* enim appellatio est Magisterii: *Serjantis*, Ministerii. *Doctores* sedentes cathedrati infra curiam & pileati disputant: *Serjanti* stantes promiscui extra repagula curiæ, quæ *barras* nuncupant, absque pilei honore, sed tenui calyptra, quam *Coifam* vocant, induti causas agunt & promovent.

Ad gradum autem hunc sic pervenitur. Cupidus legum adolescens, primò se sistit in uno Collegiorum Juris, (sunt enim 4. quæ & *Hospitia* vocant) emensisque illic studiosiùs annis 7. vel 8. *ad Barram*, ut loquuntur, hoc est ad agendas causas, evocatur. Denos posthinc annos, vel 12. Lector publicus in aliquot *Hospitiorum* Cancellariæ emittitur, tantumdemque penè postea idem hoc minus in sui ipsius Collegio eo fastu exercetur, ut 2. vel 3. hebdomadarum spatio bis mille pene coronatos Gallicos expendisse unusquispiam dignoscatur. Lautè enim epulari solet, convivasque adhibere præcipuos regni magnates. Hactenus Spelmannus, qui hos versus describit ex *Gowero* in Voce clamantis lib. 6. c. 4.

> *Est Apprentitius, Sergandus post & adultus,*
> *Judicis officium fine notabat eum.*

Serjancius ad legem, apud Knyghtonum pag. 2727. *Serviens D. Regis ad legem*, pag. 2694. ubi ejusmodi Servientes ad legem postremi inter *Justitiarios* consident.

Sed de *Servientium ad legem* dignitate & prærogativa audiendus præsertim Joannes Fortescutus de Laudibus legum Angliæ cap. 50. ubi ait, in Anglicis Academiis non vigere *Bacalariatus* & *Doctoratus* gradus, sed alium non minus celebrem, qui *Gradus Servientis ad legem appellatur*: & sub hac conferri, quæ subsequitur, forma. Capitalis *Justitiarius de communi banco*, de consilio & assensu omnium Justitiariorum, eligere solet, quoties sibi videtur opportunum, 7. vel 8. de maturioribus personis, quæ in prædicto generali studio magis in legibus profecerunt, quorum nomina in scriptis Cancellario Angliæ deferenda curat. Is verò per Regis Brevia, cuilibet electorum illorum mandat, ut coram Rege stato die adsint, ad suscipiendum *statum & gradum Servientis ad legem*: quo quidem die electi illi *inter alias solennitates festum celebrant & convivium*, ad instar Coronationis Regis, per 7. dies, ita ut singulorum expensæ non minores esse possint quàm 16000. scutorum: quippe eorum quilibet tenetur dare annulos aureos *ad valentiam in toto 40. librarum ad minus monetæ Anglicanæ*, cuilibet nempe Principi, Duci, & Archiepiscopo, qui hisce solennitatibus intersunt, ut & Cancellario ac Thesaurario Angliæ, annulum valoris 26. sterl. 8. den. & cuilibet Comiti & Episcopo consimiliter præsentibus, nec non Custodi sigilli, utrique Capitali Justitiario, & Capitali Baroni de Scaccario Regis, annulum 20. sol. & omni domino Parlamenti, Abbati, notabili Prælato, & magno Militi tunc præsenti; & aliis ejusmodi annulum unius marcæ, & sic de cæteris, adeo ut nullus fere sit Officiarius inferioris gradus, qui pro sua dignitate annulo non donetur. Amicis præterea & domesticis dant annulos, & *libratam magnam panni unius sectæ*: adeo ut in nulla orbis totius Academia ad Doctoratus gradum consequendum tam magnifici sumptus fiant, ac dona erogentur: nec mirum, cùm in Anglia Servientis ad legem dignitas lucri plu-

rimum afferat, sitque gradus ad amplissimas dignitates consequendas. *Nullus est enim Advocatus in universo mundo, qui ratione officii sui tantum lucratur*, ac ille. Deinde nemo in Regni licèt legibus scientissimus, *ad officium & dignitatem Justiciarii in Curiis placitorum coram ipso Rege & communis banci, quæ sunt supremæ curiæ ejusdem regni ordinariæ, nisi ipse primitus statu & gradu Servientis ad legem fuerit insignitus.* Nullus autem ad hunc gradum assumitur, nisi in generali legum studio 16. annos ad minus compleverit.

Jam verò eorum habitus ejusmodi est: *Quilibet eorum semper utitur, dum in Curia Regis sedet, birreto albo serico*, quod primum & præcipuum est dignitatis symbolum, quoque in eorum creatione decorantur. *Nec birretum illud Justitiarius, sicut nec Serviens ad legem, unquam deponit, quo caput suum in toto discooperiet, etiam in præsentia Regis, licèt cum Celsitudine sua loquatur. Roba* denique *longa ad instar Sacerdotis cum capicio penulato, circa humeros, & desuper collobio, cum duobus labellulis, qualiter uti solent Doctores legum in Universitatibus quibusdam, cum supradescripto birreto, utuntur.* Potest etiam *stragulata veste, aut coloris biperti ti uti.*

Servientes de Manerio, Villici, quibus manerii cura incumbit. Matth. Paris an. 1252. *Audito igitur de tunsionibus quibus ostia confringebantur, & de clamoribus effractariorum & tumultu, accessit Serviens de manerio, ut eorum impetus compesceret.*

Servientes officii vel stagii, in Ordine Militari S. Joan. Hierosol. de quibus Statuta ejusdem Ordinis tit. 2. §. 2.

Servientes Regis. Bracton lib. 3. tit. 2. c. 32. *Si sine secta cognoverit se inde esse latronem, coram Vicecomite, vel Coronatore, vel Serviente Domini Regis cum testimonio bonorum & proborum hominum, extunc furtum dedicere non possit, quia tales habent recordum.* Ibid. cap. 28. *Virgo rapta — & sic debet ire ad Præpositum Hundredi, & ad Servientem domini Regis, & ad Coronatores, & ad Vicecomitem, & ad primum Comitatum faciet appellum suum.* Ubi hæc Spelmannus subdit: videlicet Regem habuisse in singulis Comitatibus *Servientem ad legem*, in nomine suo Coronæ placita prosequentem. Nostris,

Servientes Regis, dicuntur Regii Apparitores, qui aliàs *Servientes armorum* vocantur. Continuator Nangii an. 3123. *Quemdam Servientem Regis in baculo suo ut moris est Regis Servientibus, Regis insignia deferentem, proprio baculo interfecit.* Vide Seldenum ad Eadmerum p. 170. & Knygtonem p. 2677.

Servientes spathæ, vel *spadæ*. In Charta Ludovici Hutini an. 1315. pro Normannis. De horum officio, sic. Vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. part. sect. 1. cap. 11. *Sous les Viscomtes sont les Serjans de l'espée, lesquiex doivent tenir les veuës & doivent faire les semonces, & les commandemens des Assises, & faire tenir ςen que jugié y est: si doivent les nans delivrer qui sont pris, gardé sus ce l'ordre de droit: & si doivent avoir de chascune veuë soustenir 11. den. & autres si de chascun nan, que il delivrent; & pour ce sont-il dis Serjans de l'espée: quar il doivent justicier vertueusement à l'espée tous les malfeteurs, & tous ceux qui suient malueses compagnies, gens diffamez d'aucuns crimes, & gens fuitis & forbannis, & les doivent ô le glaive de l'espée & avec autres armes si vigoureusement justicier, que la bonne gent qui sont paisibles feussent par les Serjans de l'espée gardez paisiblement, & que les malfeteurs soient espoantez & punis selon droit, & à ce furent les Serjans de l'espée principalement establis.*

Sergentare, Apparitoris officio fungi, Gall. *Sergenter*, Executioni Judicis decretum mandare, in Chronico Flandrensi. Charta Philippi Regis Franc. an. 1307. pro Lugdunensib. *Multos tenebimus bastonerios, servientes, vel officiales quosque, qui pignorare, seu sergentare valeant quoquo modo, vel aliud officium exercere, nisi in casu ressorti nostri.*

SERVIMEN, pro *servitium*. Vita Burchardi Episcopi Wormaciensis: *Monasterium enim in honorem S. Martini consignavit: sed muro ex parte peracto regalis crebrositate serviminis — impeditus peragere non potuit. Ad servimen revocare*, in Vita S. Ludovici Episcopi Metensis n. 4.

SERVITIALIS, Servitio alicui obnoxius, qui servitium debet. Charta fundationis Monasterii S. Petri Generensis: *Cum ingenuitate totius Benacensis honoris, qui mihi erat servicialis.* Libertates oppidi Baugiaci in Sebusiis an. 1250. *Exceptis terris & possessionib. quæ censuales & servitiales alius existere dignoscuntur.*

Servitialis. Glossema ad Ennodium lib. 9. Epist. 9. edit. Basil. *Vernula servitialis, hoc est serva editus. Servigiale*, Italis. Vide Joan. Villaneum lib. 8. cap. 80.

SERVITIES, pro *Servitium*. Utitur Otfridus in Epistola Evangeliis Theothiscis præfixa sub finem.

SERVITIUM, Charisio, est *multitudo servorum*: addunt Glossæ Isid. *& ingenuorum obsequium.*

Servitium, Ministerium, officium. Gregorius Turon. lib. 5. cap. 3. *Sigo quoque Referendarius, qui annulum Sigeberti tenuerat, & ab Chilperico Rege ita provocatus fuerat, ut servitium quod tempore fratris sui habuerat, obtineret, ad Childebertum Regem Sigeberti filium, relicto Chilperico, transivit; resque ejus, quas in Suessionico habuerat, Ansoaldus obtinuit.*

Servitium, Minister ipse. Codex Carolinus Epist. 72. ubi de Placito ac judicio quodam Pontificali: *Qui residentes una cum Reverendissimo & Sanctissimo Possessore Archiepiscopo, — simulque nostris adstantibus servitiis, Theophylacto Bibliothecario, Stephano Sacellario, Campulo Notario, Theodoro Duce, & cæteris pluribus.*

Servitium, Officium Ecclesiasticum, Sacra Synaxis, vulgo *Service de l'Eglise*. Concil. Narbonense an. 1235. c. 29. *Aut servitio eorundem* (Valdensium) *ubi Majore ipsorum librum tenente apertum, per ipsum, quasi sub generali confessione remissionem intelligunt fieri peccatorum, — affuerunt.*

Servitium regulariter accipitur pro quolibet obsequio, quod à vassallis & tenentibus debetur ratione feodi vel tenuræ. Ita Consuetudo Andegav. art. 128. 129. Normanniæ cap. 26. 28. 53. 93. Britanniæ art. 240. &c. De ejusmodi servitio feudali copiosè etiam agit Philippus Bellomanerius in Consuet. Bellovacensi MS. cap. 29. Charta an. 1248. in Regesto Comitum Tolosæ fol. 1. *Pro prædictis feudis vobis fidelis existam, & fidele servitium faciam, videlicet, guerram & placitum ad commonitionem vestram, vel cujuscunque certi nuntii vestri.* Occurrit ibi crebriùs eadem formula. In Charta Villelmi Regis Siciliæ an. 1177. apud Jo. Bromptonum, *concedere in domanio, & concedere in servitio* opponuntur. Priori formula intelligitur nudè proprietas, posteriori proprietas cum onere servitii. Tabularium S. Vitoni Virdunensis: *De alia terra quæ est in servitio*, &c. Infra: *De his mansis sunt 7. ad servitium 5. ass.* &c.

Servitium annuum, quod quotannis præstatur domino: *Service annuel*, in Consuetud. Andeg. art. 129. 395. Cenom. art. 141. Pictavensi art. 176. &c. Bracton lib. 5. tract. 1. cap. 1. §. 1. *Fit etiam aliquando servitium annuum, & servitium Militare simul, & pro eadem terra, & tunc in brevi proponendum est servitium annuum, sic: per liberum servitium 10. solidorum per annum, & tunc dicatur, & per servitium unius feodi Militis: quia si hæc determinatio per annum postponeretur huic ultimæ clausulæ, sic videretur referri ad totum præcedens, & ita sequeretur inconveniens, quia servitium militare non est annuum.*

Servitium antiqui dominici, est illud quod præstant feudatarii de antiquo Regis dominico tenentes: antiquum enim Regis dominium est omne feudum quod à sancto Edwardo Rege, vel etiam à Guillelmo Conquestore tenebatur, & in libro quem *Domesday* vocant, descriptum habetur. Maneria quippe quæ illic Regi adscribuntur, *antiquum dominicum* Angli appellant, quia nimirum

ab antiquo Regis fuerunt. Servitium igitur per quod hi Regis feudatarii tenebant, *Socagium* dicitur. Joann. Cowellus lib. 2. Instit. tit. §. 25.

Servitium, quodvis munus. Observantiæ Regni Aragon. lib. 9. pag. 40. v. de Suprajunctariis: *Si receperint servitia, ut prorogarent pignora quæ facere debebant*, &c. Pag. 41. *Si receperint servitia faciendo justitiam*, &c.

Servitium aquense. Vide *Bos aquensis*.

Servitium de cibo, quod quis pro pascendo aliquo vel pro quavis *procuratione debet*. Tabul. Dervense: *Servitia prandiorum vel hospitiorum, quas Receptiones vocant*. Ordinationes factæ in Curia Generali Cataloniæ Montissoni sub Alphonso Rege Aragon. an. 1289. MSS. cap. 2. *Statuimus quod aliquis Officialis non audeat recipere servitium ab aliquo, nisi solum de cibo, & de eo parum: quod si fecerit, amittat incontinenti officium, & quod imputetur sibi sicut furtum*. Tabularium Eleemosynæ S. Pauli Viennensis: *Feudum quod Petrus de Rives ab ipsis tenebat en plans*, (ad medium plantum) *retinentes quod si aliquando super ipsos venerint, de cibo suo servire debeant eis, ut consuetudo fenatorum requirit*. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 28. *Et debent illud pratum secare homines de Fontanis, videlicet 16. debent esse sectores, & pratum debet habere illam magnitudinem, ut per 3. dies jugiter 16. sectores operentur sine aliquo lucro; sed cibum debent habere communiter & potum de domo Comitis, & de domo Episcopi*. Hinc

Servitium, Ferculum, missus, *Mes*, *service*. Ita porro appellatum postmodum ferculum extraordinarium quod Monachorum mensæ apponebatur in statis festivitatibus. Conradus de Fabaria de Casib. S. Galli cap. 4. *Iste villicatus tres in Tiufenbach, in Roschach, in Hoehst Monasterio voluntate & auxilio Abbatum cum requisisset, tria exinde fratribus instituit servitia, in Dedicatione scilicet, in festo Thomæ, & in suo Anniversario*. Infra: *Ecclesiam item S. Oswaldi & B. Thomæ meritis constructam dedicari & festivè celebrari constituit, duobus exinde servitiis institutis*. Ephemerides Monasterii S. Galli: *Capellam S. Mariæ, Joannis, Oswaldi, funditus construxit, & præterea 4. servitia instituit, in anniversario videlicet suo, in dedicatione S. Galli, in festo Oswaldi & Thomæ Martyris*. Burchardus de Casib. S. Galli cap. 7. *Res Monasterii S. Galli — in tantum suæ attraxit utilitati, quod infra multos annos neque de vino, neque frumento, neque de aliquis usuariis fructibus ipsis fratribus nostris ad servitium, ad pretium unius obuli devenire permisit*. Infra: *Fratres autem rerum harum circumventi penuria, in sui servitii sumptum multa & innumera Ecclesiæ consumpserunt ornamenta*. Chronicon Montis-Sereni p. 159. *Cum jamdudum fratrum servitia, quæ sic vocare consuevimus, anniversariis fidelium, & diebus Sanctorum festivioribus deputata subtraxisset, tunc etiam quotidianæ eorum procurationi cœpit detrahere*, &c. Pag. 277. *Fertur etiam quod familiares suos hortatus fuerit, ut servitia quæ diebus festis, & anniversariis fidelium exhiberi consueverunt, quæ ipse tamen ante plures annos eisdem negaverat, exigerent*, &c. Historia Episcoporum Virdunensium p. 272. *Hic autem alodium de Wo-Sophia cum omnibus appendiciis suis à quadam vidua nobili — acquisivit, & fratribus S. Mariæ, eo tenore tribuit, ut in die Annunciationis ejusdem Virginis servitium ex eo haberent, & eam solenniter celebrarent*. Catalogus Episcoporum Frisingensium in Metropoli Salisburgensi to. 1. p. 132. *Necnon in anniversario præfati Episcopi congruum fratribus exhibeat servitium*. Adde to. 2. p. 534. to. 3. p. 20. 472.

Servitium mensæ, Supellex mensaria, nostris *Service de table*. Charta Christinæ infantissæ, filiæ Bermundi II. Regis, apud Anton. de *Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 5. *Et de lectuaria lectos paleos duos: vasos de argenteo quatuor, servitio de messa integrum, ad ministeria Ecclesiæ cruces 2. argenteas, calices duos argenteos*, &c. Alia Ferdinandi I. Regis æræ 1101. apud eundem to. 6. *Servitium de mensa, id est salare, inferturia, tenaces, trullone cum cochlearibus 10. ceroferales duos deauratos, agnima deaurata & axiotoma, omnium hæ vasa argentea deaurata cum prædicta axiotoma binas habent ansas*. Adde Testamentum Ranimiri Regis Aragonum an. 1099. Locum vide in *Acitara*.

Servitium corporis, seu personale, cum vassallus ipsemet & non per vicarium in exercitum domini ire tenetur. Regestum Andegavense sub an. 1310. *Les Barons sont hommes liges Monseigneur, & li doivent services de corps, & de chevaux, & d'armes*. Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 222. de iis qui servitium corporis debent, cum submonentur: *Il doivent servir d'aler à cheval & à armes à sa semonce, en tous les leus du royaume où il les semondra, ou fera semondre, ou tel service come il doivent, & i demorer y tant come il les semondra jusques à un an*, &c. Cap. 233. *Il est assise & usage que tous chevaliers qui ont passé 60. ans d'aage, ou que ils sont mehaignès de mehain apparent, sont quites dou service de leur cors, & se il s'en veant excuser, par ce que ils ont passé aage, le Seignor en aura le cheval & les armes en eschange de leurs corps à son besoing toutes les fois que il l'en vodra semondre*. Vide easdem Assisias cap. 145. ubi quæstiones aliquot proponuntur de vassallo qui plura feuda possideret ejusmodi personali servitio obnoxia.

Servitium Dominicum, quod domino debetur, qualecunque sit; quod aliàs *Regale* dicitur. Capitul. 1. an. 805. c. 8. & lib. 5. Capit. c. 245. *De his qui seculum relinquunt propter servitium impediendum, & tunc neutrum faciunt, ut unum è duobus eligant, — aut pleniter secundum canonicam, aut secundum regulæ institutionem vivant, aut servitium dominicum faciant*.

Servitium castlegardum. Vide *Castlegardum*.

Servitium duplicatum, quale sit, indicat *Vacces au Roman de Rou*, MS.

> *Ensemble o vous mer passeront,*
> *Vostre servise doubleront,*
> *Qui seult mener vint chevaliers*
> *Quarante en merra volentiers,*
> *Et cil qui seult servir de cent,*
> *Deus cens en merra bonnement.*

Infra:

> *Moult oissiès court estormir,*
> *Noise lever, barons fremir,*
> *Le service qui est doublé,*
> *Croient que c'est en fieu tourné,*
> *Et en coustume soit tenus,*
> *Et par coustume soit rendus.*

Servitium Episcopale. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 51. *In mandamento de Jeyra dedit Artaldus Episcopus parentibus Dalmatii Boni-filii 3. mansos. Postea prædictos mansos dedit Pontius Claudus Episcopus Pontio de Domena. Dalmatius habet servitium Episcopale. Et in parochia de Monte Aimonis dedit Artaldus Episcopus mansos 3. parentibus Galterii de Domena. Postea prædictos mansos dedit Pontius Claudus Episcopus Pontio de Domena. Servitium Episcopale habet Gualterius de Domena*.

Servitium fallitum, de eo qui deficit in servitio militari quod domino debet. In Foris Aragon. *Propter servitium fallitum, Rex potest & quilibet nobilis privare aliquem suis cavalleriis, per se datis, etiam propria auctoritate, & sine causæ cognitione*. Ibidem: *Cavallerias nobiles & Milites tenentes, si deficiunt in servitio per unam diem illius anni in quo servire debent, perdunt totam solidatam illius anni*. Vide Observantias Regni Aragon. lib. 7. tit. 1.

Servitium feodale & prædiale, quod non est personale, sed tantùm ratione tenementorum & prædiorum. Ita Bracton lib. 2. c. 16. §. 7.

Servitium Forinsecum, quod non ad dominum capitalem,

sed ad Regem pertinet: ita dictum, *quia fit & capitur foris, sive extra servitium quod fit domino capitali*: unde vocatur etiam *Servitium Regale*, quia specialiter pertinet ad dominum Regem, & non ad alium. Ejusmodi est quod *Scutagium* vocant. Ea verò servitia persolvuntur ratione tenementorum, & non personarum, quia ex tenementis proveniunt. Monasticum Anglic. to. 1. p. 179. *Terras etiam Militum qui dominicum Abbatis tenent ad defendenda omnia scutagia, & alia omnia servitia forinseca, Deo & Ecclesiæ S. Albani concedimus*, &c. Adde to. 3. p. 48. 62. 92. Bractonum lib. 2. c. 7. §. 3. 4. cap. 16. §. 7. c. 35. §. 1. Fletam lib. 3. cap. 14. §. 7. &c. Seldenus autem in Analectis lib. 2. c. 4. servitium istud esse existimat Expeditionem, pontis arcisve constructionem.

Servitium foraneum, eadem notione. Charta Henrici de Clintona in Monastico Anglic. to. 2. p. 117. *Liberam & quietam ab omni servitio de me & hæredibus meis in perpetuum ab omni exactione, salvo foraneo servitio.*

Servitium forense. Idem Monasticum Anglican. to. 2. p. 48. *Cum omnibus libertatibus suis & pertinentiis, salvo forensi servitio.*

Servitium generale, idem quod *forinsecum*. Ordericus Vitalis lib. 6. p. 605. *Eosque penitus sic absolvit, ut sibi nil ab eis exigat, nisi generale Comitis Normanniæ servitium.* Quod verò illud fuerit, sic paulò antè declarat p. 604. *Omnino absolvit, ut nullam sibi coactitivam exhibeant servitutem, nec eam nisi in generalem principis Normanniæ expeditionem.*

Servitium intrinsecum, quod à vassallis, solis dominis præstatur, apud Bractonum lib. 2. c. 16. §. 2. & in Fleta lib. 3. cap. 14. §. 7.

Servitium liberum, quod homines liberi debent, diversum à *servitio servili*, vel *villano*. Bracton. lib. 5. Tr. 1. c. 2. §. 1. *Et notandum est quod in servitio Militari non dicitur per liberum servitium, & ideo quia constat quod tale feodum liberum est.* Infra: *Fit etiam aliquando feoffamentum sic, & breve sic, Quod clamat tenere de te per liberum servitium inveniendi tibi unum servientem equitem ad eundum tecum in exercitum in Walliam ad custum suum, vel custum tuum, pro omni servitio. Vel sic: Per liberum servitium sequendi curiam tuam, vel portandi brevia tua infra regnum Angliæ*, &c. Similia habet Radulfus de Hengham in Summa magna cap. 1. p. 6. 7. Leges Willelmi Nothi cap. 55. *Volumus etiam ut omnes liberi homines totius monarchiæ regni nostri prædicti habeant & teneant terras suas — libere ab omni exactione injusta, & ab omni tallagio: ita quod nihil ab eis exigatur vel capiatur, nisi servitium suum liberum, quod de jure nobis facere debent, & facere tenentur, & prout statutum est eis*, &c. Adde cap. 58. & Leges Edw. Regis cap. 25.

Servitium liberum armorum. Vetus Rentale manerii *Southmalling* in agro Sussexiensi, apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkynd* pag. 56. *Godefridus Wallensis tenet 3. feodos Milit. in tenementis de Malling, & quartam partem unius feodi apud Terring, per liberum servitium armorum suorum. Willelmus de Brausa tenuit apud Adburton unum feodum Militis per liberum servitium armorum suorum.*

Servitium malum, quod *Corveias* vulgo vocant. Tabular. S. Petri Generensis apud Marcam lib. 4. Hist. Beneharn. c. 19. §. 2. *Villam B. Petri — ingenuam ac liberam ab omni servitio malo, ea scilicet ratione, ut ab illa die amplius à nemine cogerentur habitatores illius facere aliquod opus in Cadelionensi Castro, vel in alio loco*, &c.

Servitium majus & minus. Charta Berchtoldi Episcopi Babenbergensis an. 1259. in Metropoli Salisburg. to. 3. p. 31. *Quia viri venerabiles fratres Monasterii in Osterhoven nobiscum & cum nostris fecerunt expensas sumptuosas, nos ad recompensationem ipsis fratribus faciendam, concessimus eis ut duos mansus, de quibus pensionem seu censum annuum nobis solvunt, teneant à festo Nativitatis Domini nunc instanti per 4. annos continuos ab omni censu, pensione, & servitio majori & minori quietos, à minori verò servitio perpetuò sint quieti.* Charta sequens ejusdem Episcopi: *Concedimus ipsis, ut de duobus mansis, quos sub censu annuo & servitiis nobis tenent certis minora servitia sibi retineant, & ab ipsorum præstatione perpetuò sint immunes, majoribus servitiis nobis remanentibus in statu debito & consueto.*

Servitium meliorare. Tabularium Vindocinense Thuanum ch. 47. *Domnus autem Abbas donavit suo homini 10. solid. dimissis illis 30. & palefridum 20. solidorum pro meliorando scilicet suo servitio.*

Servitium Militare, illud est, quod munus aliquod ad militarem disciplinam pertinens, vel alias honorificum præstat. Ita Bracton lib. 2. c. 35. §. 1. 6. c. 37. §. 5. &c. lib. 5. Tract. 1. c. 2. 5. 1. *Militare obsequium*, apud Lupum Ferrariensem Epist. 119. Vetus Consuetudo Normanniæ 1. part. sect. 3. cap. 7. *Or est appellé un service qui doit estre fet au Prince en armes, selont la coustume & l'establissement des fiemens & des villes, & icest service est accoustume à fere par 40. jours pour le secours & l'aide de la terre de ceux qui en tiennent les fiemens, comme ce soit fet pour aucune delivrance & pour le profit del commun poeple*, &c. *Tous fieus de Hauberc sont especialement establis pour faire le propre service de la Duchée, & ensement de tous les Contées & les Baronnies doivent accomplir ce service, & adecertes toutes les villes qui ont communes. Si devez savoir que les fiems de Hauberc qui sont és Contées & és Baronnies qui ne sont pas establies pour la Duquée de Normandie, ne doivent pas de service d'ost, fors as Seigneurs asquiex il sont soumis. Excepté nequedent l'arriereban del Prince, auquel trestous grans & petits pourtant que il soient convenables por armes porter, sont tenus sans excusation nulle à fere lui aide & profit à tout leur pooir.* Gaufredus Malaterra lib. 2. c. 39. *Robertus Dux Apuliæ Gaufridum de Conversana, nepotem videlicet suum, — ut de Montepiloso sibi servitium, sicut & de cæteris castris, quæ plurima sub ipso habebat, adorsus est.* Ordericus Vitalis lib. 7. p. 658. *Hominium ab eo tali tenore recepi, ut exinde mihi semper fidelis existeret, & Militare servitium, ubi jussissem, centum Militibus mihi singulis annis exhiberet.* Lib. 8. pag. 685. *Dux Gisleberto — Militaria, quoniam valde probus erat, servitia crebro injunxit.* Adde lib. 11. pag. 808. Matthæus Westmonast. an. 1253. *Milites omnes per Angliam sibi servitium Militare debentes fecit summoneri.* Matth. Paris an. 1245. *Rex Angliæ omnibus Comitibus, Baronibus, Militibus, & aliis qui ei servitium Militare debebant, ut se convenienter in Walliam profecturum sequerentur, per litteras suas regias strictissimè submonitis* &c. Idem an. 1246. *Quod servitium Militare nulli nisi Regi & regni Principibus debetur.* Vide *Militia.*

Servitium Militis, Service de chevalerie, apud Littletonem sect. 48. 95. 103. &c. *Service de Chevalier*, to. 2. Monast. Anglic. pag. 23. Vide *Feudum Militare.*

Servitium minuere. Vide *Feudum minuere.*

Servitium nummorum, illud appellatum, quod in pecunia ac nummis pro impensis bellicis, aliisve, domino à vassallis ac tenentibus exsolvebatur. Consuetudines Tolosæ: *Si alicui tenuerint in feudum — aliquem honorem, pro quo debeat feudatarius servire domino feudi aliquas oblias nummorum, vel servitium nummorum*, &c. Joann. Bracton lib. 2. Tract. de Acquirendo rerum dominio tit. 35. *Est etiam aliud genus tenementi, ejus scilicet quod tenetur in socagio libero, & ubi fit servitium in denariis, capitalibus dominis, & nihil inde omnino datur ad scutum & servitium Regis.* Idem Bracton lib. 5. Tract. 1. cap. 1. §. 1. *Per servitium tot denariorum, quando duæ marcæ vel 20. solidi capiuntur de scuto*, &c. Charta Mauritii D. Credonensis Hugonis filii, in Tabulario Abbatiæ

tiæ de Rota fol. 197. *Mauricius Credonensium dominus filius Hugonis perrexit in exercitum Regis Angliæ ad Thoars* (an. 1158.) *& quando castrum fuit captum, venit Credoni, & mandavit suos Milites, & fecit eis talliatam pro dispendio* (dépence) *quod fecerat in exercitu: & Milites quæsierunt à Michaële Abbate talliatam de terris quas ipse tenebat in suis feodis*, &c. *Respondit Abbas quod Dom. Reginaldus Allobrox, nobilis fundator Ecclesiæ de Rota, dederat ei omnes talliatas, & omnia servitia quæ ad suum servitium pertinebant, tam de nummis, quàm de avena & omnibus aliis servitiis*, &c. Ejusmodi verò nummorum servitium interdum & sæpe nudè *Servitium* dicitur. Idem Tabularium fol. 90. *Petrus Bullum motus in via Hierusalem dedit Ecclesiæ S. Mariæ de Rota, & Canonicis absolutè in eleemosyna 9. denar. quos habebat de servitio, in terra quæ fuerat Bernardi Baxun.* Charta anni 1186. in Tabulario Vindocinensi fol. 277. *Dederunt 5. sol. de servitio, quos habebant super terra Joan. de Parineio.* Tabularium Eleemosynæ S. Pauli Viennensis: *De ipsa verò terra in Vercheria dedit Domnus R. G. 4. sexterias, ex quibus faciet G. quæ facere voluerit, de quibus debet in servitium 2. sol. ministro verò nostro 6. den. & nihil amplius Domnus R. accipiat.* Historia Abbatiæ Condomensis pag. 473. *Donationem scilicet — totius Ecclesiæ, & terras quæ ad eam attinent, nec non duo servitia 4. denariorum, & unam vineam juxta Ecclesiam.* Adde p. 467.

Ita præstatio quæ ab Ecclesiis Episcopo fit quotannis in quibusdam diœcesibus, *Servitium* appellabatur. Charta Alexandri Archiep. Viennensis apud v. cl. Jacobum Petitum p. 381. *Et sicut consueto more per Viennensem parœciam diversæ Ecclesiæ debitum Episcopo exhibent servitium, conferat & in obsequium Episcopi tempore constituto denarios duodecim.* Alia apud eundem p. 392. *Et deinceps Rector ipsius Ecclesiæ — annis singulis in festivitate S. Juliani, quæ evenit 5. Kal. mensis septimi, in censum Canonicis S. Juliani solidos 5. incunctanter solvat.*

Servitium placiti. Vide *Placitum*.

Servitium plenum, Convivium plenarium quod Monachis statis diebus ex fundatione præbetur. Charta an. 1207. apud Goldastum to. 2. Alamannicor. pag. 190. *Ut ex perceptione redituum ipsius officii 10. solidorum adminiculo per prædicta homines curiæ exhibito, per eum fratres in festo Thomæ Pontificis & Martyris, circulariter annorum facta revolutione, pleni servitii recipiant consolationem.* Alia ibidem pag. 195. *Lutoldus Decanus ad remedium animabus Diethelmi Constantiensis Episcopi, & omnium parentum suorum in festo S. Blasii, quousque vixerit, plenum servitium instituit, ea conditione, ut ipso mortuo ad anniversarium suum redeat idem servitium de Vinea in Tufenbach, cujus ipse fundator à primis fuit radicibus.*

Servitium plenum, quod & *Corrodium Regale* dicitur, Procuratio, convivium quo Rex excipitur. Anonymus Hasenrietanus de Episcopis Eystetensib. de Henrico Imp. *Mandavit huic Episcopo nostro — ut plenum sibi in via Ratisponensi daret servitium, Archiepiscopo cuilibet non nihil formidandum. Cui cum regius Legatus singulatim quæ danda essent magnificè enumeraret, tandemque ad immensam vini mensuram ventum esset: Pessime, inquit, dominus tuus insanit. Unde deberem sibi tantum servitium dare, qui ne memetipsum satis queo pascere?* Speculator lib. 4. part. 3. de Feudis: *Vassalli Comitum & Baronum Imperii tenentur dominis suis obedire & servire propter feuda, quæ ab eis recipiunt primò pro exercitu Imperatoris — secundò pro Corredo Imperiali, ut videlicet quando Imperator transierit per illum locum, contribuat in sumptibus ejus, & in his duobus casibus servit vassallus procuria, in 4. verò sequentibus servit pro utilitate domini sui*, &c.

Servitium Regale, idem quod *Forinsecum*: Servitium militare, quod Regi debetur à subditis & vassallis. *Regale obsequium*, in Capitulari 4. an. 805. c. 13. Ita in Capitul. ad Legem Salicam tit. 3. §. 10. & apud Bractonum lib. 2. c. 35. §. 1. 6. Præceptum Ludovici Pii Imp. pro Monasterio S. Columbæ Senonensi: *Quasdam villas, quæ priscis temporibus ad usum fratrum ibidem Deo famulantium fuerant destinatæ, segregavit, ut absque Regali aut publico servitio, vel quolibet Abbatis dono aut exactione usibus eorum perpetuò deservirent.* Charta Caroli Calvi pro Barcinonensibus apud *Diago* lib. 2. cap. 4. *Servitia tamen regalia intra Comitatum in quo consistunt faciant.* Fori Aragon. l. 7. p. 129. v. *Si aliquis sit in possessione infancioniæ, & non fecerit servitutem regalem in tota vita sua*, &c. Idem in Foris apud Exeam an. 1265. *Sint de cætero infantioniæ franchæ & liberæ ab omni regali servitio.*

Servitium de Roncino, dicitur de vassallo qui equum semel in vita domino debet. Charta Philippi Aug. an. 1221. *Tenebunt Major & hæredes sui à Decano & Capitulo in liberum feodum per servitium unius roncini ad usus & consuetudines patriæ.* Vetus Inquesta in Regesto ejusdem Regis fol. 164. *Tenet — duas bovatas terræ apud Ulmeium, unde debet tantum servicium unius roncini.* Vide Stabilimenta S. Ludov. lib. 1. c. 73. 129. (ubi qualis esse debet Roncinus describitur) Consuet. Turon. art. 95. 96. &c. *Cheval de service*, in Consuet. Andeg. art. 132. 133. Cenom. art. 142. 143. Vide *Runcinus*.

Servitium scuti. Vide *Scutagium*.

Servitium servile, cujusmodi est tallia, corvata, &c. cui obnoxia sunt tenementa villanorum. Charta Sigefridi Comitis Luxemburgensis an. 993. *Ita duntaxat ut idem Nivelongus, vel successores eius omni anno 5. solidos probæ monetæ persolvant ex eodem manso, ab omni deinceps servitio libero servili.* *Odiosum* vulgò appellatur, *Service haineux*, quod libertati publicæ contrarium sit, cui opponitur *Servitium nobile*, uti vocatur in Regesto Constabulariæ Burdeg. Barones Andegavenses an. 1310. auxilium præstare pro matrimonio Isabellæ Caroli Comitis Vadensis & Andegavensis renuerunt, quod cùm nobiles essent, debebant etiam esse immunes à servitiis odiosis, quibus Comes reponebat: *Que ce qui est deu par general coustume ne peut estre appellé Service haineux, car celle ayde & autres quand les cas aviennent sont deües par general coustume à ses sougiez esdites Comtez, &c. Et sont appellez les Aydes, les Loiaux aides d'Anjou & du Maine, non des services haineux, car elles sont deües sur le tresfons.* Et infra: *Dient que service haineux doit estre restraint de droit, & non ne alongié sur ceux qui fet ne l'ont*, &c.

Servitium socii, seu *Service de compagnon*, cùm vassallus secum in exercitum socium ducere tenetur. Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 230. *Se le Seignor semont, ou fait semondre aucun de ses homes qui li doit service de compagnons de un, ou de plus, & celle semonce soit à jour moti, & aucun de ses compagnons est éloignez, il le doit dire quant l'home le semont, & doit venir devant le Seignor, & dire li, Sire, vous cy me avez fait semondre, &c. & tel de mes compagnons que je tenois, est por vostre service essoignez, si que il ne peut ores aler, &c. & se il ne vous plait à soffrir, je enquerrais un autre, & se je le puis trover à retenir, je le reterrais à tel sos come celui qui est deshaitiés, qui estoit à moi, à sos comuns de cetui Royaume, & le merrai ô moi en vostre service, & se je le puis trover, je le vous ferais assavoir. Et se le Seignor ne se veaut soffrir dou service de celui qui est deshaitiés, celui qui a esté simons, comme est devant dit, doit querre un autre Chevalier, & retenir à ses sos qui sont usés de donner comunément à païs, se le dehaitié n'avoit plus grans sos*, &c. Adde cap. 244. & Bractonum lib. 5. tract. 1. cap. 1. §. 1.

Service Trespassé. Vide Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 99.

Servitium villanum. Vide Lambardum in *Paganus*.

Servitium vicinale, quod à vicinis seu civibus præstari so-

let. Libertates concessæ Barcinonensibus à Petro Rege Aragon. an. 1283. MSS. *Item concedimus Capitulum, quod quilibet civis Barcinonensis solvat & contribuat partem sibi contingentem in servitiis vicinalibus, & inde non excusetur ratione alicujus privilegii.* V. *Vicinus.*

Servitium wardæ & relevii, idem quod *Servitium Militare*: quia, ut ait Littleton sect. 103. *tenura per Servitium Militis, trahit ad se wardam, maritagium, & relevium*, &c. Vide præterea sect. 48. & Skenæum ad Regiam Majestat. lib. 2. cap. 21.

SERVITOR, Famulus, Gall. *Serviteur.* Iso Magister in Glossis: *Cliens, servus vel socius, servitor, amicus minor.* Inscriptio Romæ in Roma Subterr. lib. 2. c. 22. *Eustathius humilis peccator servitor B. Marcellini Martyris. Servitor Christi*, in Epistola Gildæ ad Rabanum Monachum inter Hibernicas 21. *Servitor Ecclesiæ*, in Synodo Romana II. sub Silvestro c. 17. *Servitores S. Petri*, in Epistola Nicolai II. PP. ad Rutenensem Comitem apud Hugonem Flaviniac. pag. 193. Addit. 1. Ludov. Pii c. 28. *Ut servitores non ad unam mensam, sed in propriis locis post refectionem fratrum reficiantur.* Adde Epistolam Episcoporum Galliæ ad Ludovicum Regem c. 9. Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 8. *Cralo clam assumpto Waningo fratre & paucis servitoribus, in Franciam venit.*

Servitrix, Famula. Occurrit in Hist. Cortusiorum lib. 6. cap. 6. *Dum fugiebat in habitu servitricis*, &c.

SERVITUDO, *Servitus*, δουλεία, in Gloss. Gr. Lat.

SERVITUS, Servitium seu officium Ecclesiasticum. Epitaphium Conradi Ducis Franconiæ, apud Brouverum lib. 9. n. 65.

> *Hic jacet in tumulo Dux, per quem, servitus isto*
> *Fit celebris templo, laus, virtus, gloria Christo.*

Servitutes exactoriæ & coactitiæ, Præstationes vel operæ serviles, *Corvées.* Ordericus Vitalis lib. 6. pag. 604. *Aliam nempe decimæ medietatem de eo Monachi Columbenses tali tenebant pacto, ut omnes Episcopales consuetudines, & omnes exactorias servitutes persolverent pro illo.* Infra: *Homines de Parco omnino absolvit, ut nullam sibi coactitiam exhibeant servitutem, nec eam nisi in generalem Principis Normanniæ expeditionem.*

SERVORIUM. Vide *Servatorium.*

SERURA, Sera, ex Gall. *Serure.* Synodus Exoniensis an. 1287. c. 4. *Sit Corpus Dominicum repositum in bursa mundissima, & ipsa includatur sub serura in pyxide munda & honesta*, &c. W. Thorn an. 1321. *Hæc omnia cum suis hanaperiis, clavibus, & seruris.* Fleta lib. 1. c. 20. §. 69. *De his qui seruras, fenestras, ostia — fregerint.* Lib. 2. c. 72. §. 3. *Facilis ingressus præbet plerumque fragilitati peccandi voluntatem, & salvæ seruræ famulos reddunt apertos.* Adde Statuta Provincialia S. Edmundi Archiep. Cantuar. an. 1235. c. 9. & Provinciale Cantuariense lib. 3. tit. 27.

SERVI, apud veteres Gallos & Germanos alii fuere à servis Romanis, eorumque conditio longè diversa. Tacitus de Morib. Germanor. *Servis, non in nostrum morem, descriptis per familiam ministeriis utuntur, suam quisque sedem, suos penates regit: frumenti modum dominus, aut pecoris, aut vestis, vel colono injungit, & servus hactenus paret.* Quibus quidem verbis satis designantur ejusmodi servi, quos Adscriptitios glebæ vocabant, quales fermè fuere apud nostros qui servorum nomine censebantur, de quibus à nobis utcumque collecta, & prout occurrerunt, hîc proponemus.

In Consuetudine Burbonensi art. 189. 204. servorum alii sunt qui ex eo quod *talliis* servilibus sunt obnoxii, pro servis habentur: alii servi 4. denariorum appellantur, de quibus egimus ubi de *Capitalibus*, id est hominibus qui censum debent de capite, quos etiam *homines de corpore*, vel *de casalagio* nuncupabant. De iis suis locis multa congessimus. Utriusque servorum speciei par fermè fuit conditio; cùm & servilibus obsequiis penitus addicti, & dominis suis, ratione originis omnino essent obnoxii. Adscriptitiorum igitur alii erant servi Fiscales, alii Ecclesiastici, alii Beneficiarii, &c. De quibus nomenclaturis sigillatim dicemus.

Servi fiscales, vel *fisci*, dicti ii qui ad fiscum, Regem, vel Dominum spectabant, in l. 3. & 4. Cod. Th. Ad senatusconf. Claud. in Lege Wisigoth. lib. 5. tit. 7. §. 15. 16. lib. 9. tit. 2. §. 9. lib. 10. tit. 2. §. 4. in Concilio Tolet. III. c. 15. apud Rabanum Maurum lib. 7. contra Judæos c. 44. *Servi fiscalini*, in Decreto Childeberti §. 13. in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 30. 36. in Capit. Caroli M. lib. 7. c. 335. *Homines fiscalini Regii*, in Capitulo 2. ad Legem Salicam §. 7. *Servi qui Regalibus servitiis mancipantur*, quorum ea erat prærogativa, ut eorum sacramentis crederetur, & Palatinis officiis honorari possent, in Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 4. §. 4. Id autem erat Regis privilegium in servos suos, ut nulla præscriptione eos amitteret, sed ei restitui deberent, in cujuscumque terra invenirentur, quod contra obtinebat de cæteris servis, qui septennio in aliorum dominorum terris exacto, nulla facta de iis reclamatione, libertatem consequebantur, ut est in Regiam Majestat. lib. 2. cap. 12. §. 14. 15. 16. Vide Rhenanum lib. 2. Rer. Germ. pag. 87.

Servi Ecclesiastici, appellati ii qui ad Ecclesiam pertinebant, in Decretione Childeberti Regis cap. 13. in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 30. 36. in Capit. Caroli M. lib. 6. c. 335. in Capit. 5. Lud. Pii an. 819. c. 7. &c. *Servi Ecclesiæ*, in Decreto Childeberti §. 8. 13. in Lege Alamann. tit. 8. 21. in Lege Bajwar. tit. 1. cap. 14. §. 1. in Decreto Tassilon. de popularib. Legibus §. 12. in Capit. Caroli M. lib. 7. c. 212. in Concilio Compendiensi an. 757. c. 4. &c. Paschalis PP. pro Ecclesia Parisiensi in M. Pastorali lib. 19. ch. 13. *Pro eo quod ipsius Ecclesiæ, qui apud vos servi vulgò improprie nominantur.* Vide *Ecclesiasticus*, & *Oblati*, ubi alia observamus.

Servi casati, Casis seu prædiis addicti. Charta divisionis Imperii Caroli M. c. 6. *Servi qui jam casati sunt, — mancipia non casata.* Vide Traditiones Fuld. l. 2. trad. 40. 70.

Servi massarii, Massæ, seu prædio addicti, servi glebæ, in Lege Longob. lib. 2. tit. 32. §. 3. *Servus rusticanus qui sub massario est*, lib. 1. tit. 11. §. 5. *Servus de masaro*, vel *de massaritia*, seu *manso*, in Charta Tirpimiri Ducis Croatiæ apud Joannem Lucium lib. 2. de Regno Dalmat. cap. 2.

Servi Beneficiarii, *Beneficiis* seu prædiis datis ad beneficium, addicti, & qui in iis servi glebæ erant, & cum prædio ad beneficiarium transierant, in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 30. 36. in Capit. 1. Lud. Pii an. 819. c. 1. & in Capit. 3. ejusdem anni c. 7. Agobardus Lugdun. de privilegio & jure Sacerdotii c. 11. *Habeo unum clericionem, quem mihi nutrivi de servis meis propriis, aut beneficialibus, sive pagensibus*, &c. Vetus Notitia ex Tabulario Persiensi ch. 14. *Ibique adveniens Moyses Advocatus Hildebranno Comiti, — mallavit hominem aliquo, nomine Dodono, quod servus erat Domno Karlo de suum beneficium, de villa quæ dicitur Jovo, in pago qui dicitur Augustidunense*, &c. Infra: *Ad pedes ipsius Moyse jactavit, atque recredidit, quod servus erat Domno Karlo Rege de jamdicta villa Jovo.* Alia Notitia ibidem ch. 15. *Ibique veniens Fredelus Advocatus Hildebrandi Comitis, mallabat hominem aliquo, nomine Adelardo. Requirebat ei quod servus erat Domno Ludovici Imperatoris, de villa Patriciaco, de parte genitoris sui nomine Adalberto, de Beneficio Hildebrando, & ipso servitio malo ordine recontendebat*, &c.

Servi ministeriales, qui domi ministrabant. *Aldio vel servus ministerialis*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 8. §. 1. 2. 3. &c. *Servus ministerialis probatus, & doctus domi*, lib. 1. tit. 11. §. 2. Adde Recapit. Legis Salicæ cap. 11. 15. & Papianum lib. Resp. tit. 3. ubi *servus ministerialis* post *servum actorem* ponitur. *Servorum* autem *ministerialium*, vel etiam eorum quos *Artifices* vocat Paulus l. ult. de Oper. servor. is erat status, ut certis

ministeriis addicerentur: unde cùm vænum exponebantur, sciscitabantur emptores, *quid operis scirent*, ut est apud Gregorium Turon. lib. 3. Hist. cap. 15. Hinc *Servus arator*, in Lege Burgund. tit. 10. & in l. 1. Cod. Th. de Pignorib. ubi Anianus *servos cultores* habet. *Servus argentarius*, ibid. tit. 21. §. 2. *Servus aurifex*, ibid. tit. 21. §. 2. *Aurifex electus*, apud Papian. lib. Resp. tit. 3. *Servus Berbicarius*, in Lege Alamann. tit. 98. *Virvicarius*, apud Papianum lib. Resp. tit. 3. *Servus Bubulcus de sala*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 11. *Servus caprarius*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 1. §. 7. *Servus carpentarius*, in Lege Salica tit. 11. §. 5. & apud Papian. tit. 3. *Servus custos equorum*, apud Gregor. Turon. lib. 2. Hist. cap. 15. *Servus faber ærarius*, in Lege Burg. tit. 21. §. 2. *Servus ferrarius*, ibid. & apud Papian. tit. 3. *Servus molinarius*, in Lege Salica tit. 11. §. 5. *Servus porcarius*, in Lege Burgund. tit. 10. Lege Salica tit. 11. §. 5 Alamann. tit. 98. §. 2. Longob. lib. 1. tit. 8. §. 29. 30. tit. 11. §. 7. & apud Papianum tit. 3. *Servus Rusticanus*, *& qui sub Massario est*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 6. §. 4. tit. 8. §. 17. 24. tit. 11. §. 3. 5. *Servus sartor*, in Lege Burgund. tit. 21. §. 2. *Servus stotarius*, in Lege Alamann. tit. 98. *Servus sutor*, in Lege Burgund. tit. 21. §. 2. *Servus vaccarius*, in Lege Alamann. tit. 98. *Servus venator*, in Lege Salica tit. 11. §. 5. Horum omnium *operaria servitus* videtur appellari, in l. 6. Cod. Th. de Annonis civicis.

Servi consuetudinarii, *Serfs coustumiers*, in Consuet. Marchensi art. 126. dicuntur, qui domino tres tallias in pecunia, & avenam & gallinam debent, aut præstant, quolibet anno propter prædium servituti obnoxium. Vide *Consuetudinarius*.

Servi porrò, ut est in Legibus Henrici I. Regis Angliæ c. 76. *alii naturâ, alii facti, alii emptione, alii redemptione, alii sua vel alterius datione.* De hisce omnibus fere servorum speciebus egimus variis in locis, ac præsertim in vv. *Capitalis*, *Nativus*, *Originarius*, *Obnoxiatio*, &c. Ad eos verò qui *redemptione* facti hîc dicuntur, referri debent quæ habent Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 191. *Il y a une autre assise propre, que quant home est arresté pour dethe que il ne puisse payer, & celui, ou ceaus, à qui il doit, & ne peut payer, requierent au Seignor que il lor livre par l'assise celui qui lor doit la dethe, & le Seignor leur doit livrer, & que il le peuvent tenir en fers, ou en prison, s'il ne les paye, toute sa vie, donnant li à manger & à boire suffisamment sa vie sostenir pain & aigue, & robe à vestir si que il ne meure par faute de robe, & se il le font labourer, que son labeur soit conté au feur corable des laborans qui laborent de celui labour, que li fera laborer, & abatre de sa dethe, ce que il deservira de son labour.*

Servi, ut olim apud veteres, etiam apud nostros vænum exponebantur: cujusmodi venditionis formulæ extant apud Marculfum lib. 2. for. 22. & Labeum to. 2. Miscellan. p. 493. Vide Gregor. Turon. lib. 3. Hist. c. 15.

Servi verò venalitiarii, seu vænum expositi, ramum gestabant in capite. Warnerius MS. in Caprum Scottum Poëtam:

Ducitur ad portum gestans in vertice ramum,
Venalem Moriuht nosceret ut populus.

Apud veteres collo appensum titulum gestabant. Vide Agellium lib. 4. cap. 2. Budæum in Annotat. Prior. & Scaligerum ad lib. 4. Propert.

Servorum pretium commune apud Romanos fuit 20. aureor. ex l. 31. D. de Minorib. & l. 1. C. de Com. serv. mancip. Varium ac diversum tamen fuit, secundùm servorum dotes. Gregorius Turon. lib. 2. Hist. cap. 5. de Servo: *Quo invento, obtulerunt homini munera: sed respuit ea, dicens, Hic de tali generatione decem auri libris redimi debet.* Ibidem, servus alius venditur 10. aureis. Vide eundem lib. 6. cap. 36. *Servus aut ancilla valens sol. 15. aut 25.* in Lege Salica tit. 11. §. 5.

Servorum statura in servis observabatur & æstimabatur. Lex Alamann. tit. 8. edit. Tilii & Heroldi: *Si quis servum alienum occiderit, sol. 12. in capitali restituat: aut cum alio servo qui habet 13. palmas cum pollice replicato, vel 2. digitos in longitudinem, & 3. solidos in alio pretio superponat, quod fiunt simul solidi 15.* Charta Alamannica Goldasti 3. *Det alium mancipium undecim manuum longum.* Vide Cujacium lib. 20. Observ. cap. 3. & eundem Goldastum ad Dositheum p. 28.

Servi matrimonia ita inibant, ut invito, aut inconsulto domino, ancillis; & vicissim ancillæ servis aliorum dominorum copulari non possent; pro qua licentia certam denariorum summam exsolvere tenebantur, ut in voce *Forismaritagium* docuimus.

Liberorum verò hominum matrimonia cum ancillis apud Wisigothos gravi pœna interdicuntur, in Lege Wisig. lib. 3. tit. 2. §. 2. 3. In Lege Salica tit. 27. §. 3. Francus qui alienam ancillam sibi publicè junxerat, cum ea in servitio permanebat. Id juris etiam obtinuit olim in Flandria. Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandriæ n. 12. *Quicumque secundùm jus Comitis ancillam liber in uxorem duxisset, postquam annuatim eam obtinuisset, non erat liber, sed ejusdem conditionis erat effectus, cujus & uxor ejus.* Vide Gualterum Tervan. c. 15. & Labeum to. 1. Miscellan. p. 581. to. 2. p. 468. Contrà, Jure Anglico, thorus mariti liberi facit uxorem nativam liberam in vita viri, finito verò matrimonio uxor ancilla redit in servitutem, ut est apud Bractonum lib. 4. tract. 1. cap. 21. §. 4. & in Fleta lib. 5. c. 26. §. 25. Quod etiam apud nos obtinet in viris nobilibus, qui uxores non nobiles ducunt, quæ maritorum privilegiis gaudent, dum ii superstites sunt. Wichbild Magdeburgense art. 3. *Constitutionibus antiquorum Principum cautum esse legimus, si homo liber servam in matrimonium duxerit, proles ex ea genita patri & non matri æquari debet. Principes autem potentes de consensu communitatis sanxerunt, quod filii jura nanciscebantur patris, & filiæ matris. Recitatur tamen, quod tempore Friderici eo nomine primi Imperatoris, statutum fuit, si liber homo servam superduxerat, vel ingenua servum, quod proles illa utriusque sexus matrem sequi deberet, & non patrem. A juris autem principio hoc fuit jus, quod liber partus nunquam servilem procreavit partum. A temporibus autem Wikmanni Episcopi jure frequentatum est, & per Henricum eo nomine VI. Imperatorem statutum, quod utraque proles, filius & filia nascuntur secundùm matrem, & non patrem: hoc est ventrem ipsum sequuntur,* &c.

In Anglia nunquam matris, sed patris conditionem semper sequuntur liberi ex ejusmodi servorum matrimoniis prognati: *quia semper de patre non à matre generationis ordo texitur*, ut est in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 77. & 68. Quibus consona habent Fortescutus cap. 42. Fleta lib. 1. cap. 3. §. 2. & Littleton sect. 187. Vide Bractonum lib. 4. tract. 1. cap. 21. 22.

In Comitatu Cornubiæ ea obtinet consuetudo, *quod si liber homo ducat nativam aliquam in uxorem ad liberum tenementum, & liberum thorum, si ex eis duæ procreantur filiæ, una erit libera, & altera villana, quia ibi partiti sunt pueri inter liberum patrem & dominum uxoris villanæ.* Bracton lib. 4. cap. 15. §. 2.

Liberorum ex ejusmodi matrimoniis status diversus fuit, secundùm receptas apud gentes diversimodè Leges. In Consuetudine Burbonensi art. 199. liberi ex legitimo matrimonio servi vel servæ nati, sive uterque servituti obnoxii sint, sive horum alter, pejorem conditionem sequuntur, hoc est servi fiunt. Quod videtur obtinuisse apud Francos, ex Marculfo lib. 2. form. 29. in Alemannia, & alibi, ex Chartis Alemann. Goldasti 1. 2. ex Constit. Conradi Imp. an. 1028. & Friderici II. an. 1220. apud Ughellum in Episcopis Sallenatensib. Adde Edictum Theoderici Regis §. 65. 66. Extat in Tabulario S. Maglorii Parisiensis Charta, ex qua docemur id juris etiam locum habuisse apud nostros sub

tertia Regum stirpe: *In Nomine S. & individuæ Trinitatis Amen. Ego Ludovicus Dei gratia Francorum Rex. Notum volo fieri omnibus tam posteris quàm præsentibus quorumdam invida relatione auribus nostræ Sublimitatis intimatum fuisse, quemdam scilicet Henricum cognomento Lothoringum servum nostrum debere esse, & matre quidem illius libera existente ex paterna tantùm origine servitutis maculam contraxisse. Sed quia honor Regis judicium diligit, querelam & causam istam in judicium posuimus, & diem inde statuimus. Die igitur statuta, convenientibus in unum in Palatio nostro amicis & fidelibus nostris, prædictum Henricum monuimus, ut tamquam noster servus, & ex nostro servo natus, sicut nobis dictum fuerat, servitutis obsequium nobis impenderet. Henricus verò & se & patrem suum servum nostrum vel fuisse vel esse omnino negavit, & ab omni servitute se & eum defendere paratus fuit. Quoniam autem objectæ servitutis aberat testis, accusator defecerat, communi consilio diffinitum est, ut ipse Henricus suæ libertatis jurator & comprobator existeret, & juramento suo nos super hoc certos & omnino quietos redderet, quod & factum est, &c. Actum Parisiis an.* 1112.

Lege Longobardorum, mulier libera quæ servo nupserat, non modò statum mariti sequebatur; sed & ad Palatium pertinebat. Præceptum Pandulphi Principis Capuæ apud Camillum Peregrinum in Hist. Longob. *Concedimus tibi qui Adelmundo, omnes mulieres liberas fœminas, quæ sibi copulaverunt vel copulaverint tuos servos maritos.* Capitulare Adelchisi Principis Beneventani cap. 1. *Si cujuscumque servus liberam uxorem tollere, qui ad Palatium juxta legem pertinebat, utique pessima extitit consuetudo, ut eas personas quisquis vellet expeteret. Amodo autem & deinceps statuimus, ut tanta perversitas nullum habeat locum, sed ipse solummodo eos habeat semper, cujus primum ille fuerat servus, etiamsi illos ad Palatium nunquam repetant.* Habetur istius Consuetudinis Diploma ejusdem Adelchisi in Chron. S. Sophiæ Benevent. p. 645. Id etiam statutum à Frothone Danorum Rege autor est Saxo Grammaticus lib. 5. *Si libera consensisset in servum, ejus conditionem æquaret, libertatisque beneficio spoliata, servilis fortunæ statum indueret.*

In Legibus Scaniæ apud Andream Suenonis l. 6. c. 5. *Matris conditionem sequitur semper partus, ut sit liber partus ex libero ventre procreatus, licèt pater servilis conditionis onere premeretur: vel si servus ex ventre servili progenitus, quantuncunque pater inter ingenuos nobilitatis genere præfulserit.* Sed hæc attigisse sufficiat, cùm omnia quæ de servorum matrimoniis habent Concilia, Regum Capitula, Chartæ veteres, & Consuetudines municipales, hîc inserere haud facile sit. Consulat igitur qui plura volet, Excerpta Egberti Archiep. Eborac. c. 124. Synodum Vermeriensem an. 752. c. 6. 7. 8. 13. 19. 20. Capitulare Compendiense an. 757. c. 6. Capitul. 3 an. 819. c. 3. Observantias Regni Aragon. lib. 6. tit. de Privilegiis dominæ Infantionæ §. 1. M. Pastor. Eccles. Parisiens. lib. 2. ch. 127. 128. 131. 135. lib. 3. ch. 14. lib. 5. ch. 9.

Liberorum matrimonia. In Consuetudine Burbonensi art. 208. possunt servi liberos suos in matrimonium collocare, iisque bona sua mobilia ac immobilia tradere, ita ut eorum liberi ac bona priorem semper conditionem sequantur.

De *Servorum nothis liberis*, ita sancit Consuetudo Burbonensis art. 194. Nothi ex ancilla & homine libero conditionem matris sequuntur. E contra nothi ex muliere libera & homine servo, sequuntur conditionem patris, remanentque nudè nothi.

Bona servorum. In Consuetudine Burbonensi art. 201. 202. servi prædia sua liberæ conditionis hominibus vendere non possunt; quod si vendiderint, in commissum ad dominum perveniunt. E contra vir liberæ conditionis prædium suum servo vendere potest. Vicissim servi in servos sive per donationem sive per venditionem bona sua transferre, aliosque contractus inire invicem possunt, inconsulto domino, dummodo ejusdem domini sint servi.

Servorum successores. In eadem Consuetudine Burbon. art. 200. liberæ conditionis viri vel feminæ servis nusquam, sed servi agnatis liberæ conditionis succedunt. Art. 207. Servi agnatis ejusdem conditionis succedunt, dummodo communes in bonis sint, unaque cum iis degant. Quod si ab iis divisi sint, eorum hæreditas jure mortuæ talliæ ad dominum pervenit. Eadem habet Arvernensis cap. 27. art. 3. 6. Vide M. Pastorale Ecclesiæ Parisiensis lib. 1. ch. 26. & Consuetudinem Tolosæ, rubr. de Homagiis.

Servi, Clerici fieri vetantur, antequam libertatem à dominis suis consecuti fuerint, in Canonib. Apostol. in Nov. 123. §. 17. in Concil. Aurel. III. c. 26. Aurelian. V. cap. 6. in Capitul. Caroli M. lib. 1. c. 88. lib. 7. cap. 34. in Fragmentis Capitulor. edit. à v. cl. Steph. Baluzio c. 2 in Capitulari 1. ejusdem Imp. incerti anni c. 26. &c. Vide præterea Vitam S. Theophanis Confess. n. 11. Flodoardum lib. 3. Hist. Remens. cap. 27. pag. 553. Consuetudinem Castelletensem in Biturgib. art. 7. Vassorium in Annalib. Noviomensib. p. 959. 960. v. cl. Steph. Baluzium in Append. ad Capitul. n. 105. 161. &c. Si autem inconsulto domino ad Clericatum promoverentur, Clericatus privilegio, domino petente, privabantur. Vide Probationes Hist. S. Aniani p. 106. & Regiam Majest. lib. 2. cap. 13. ubi plura *de servis non ordinandis ad sacros ordines*, præterea S. Leon. Ep. 1. c. 1. Vitam Ludov. Pii an. 817. &c.

Servorum testimonia. Servis non credendum, si crimen alicui objecerint, statuit Lex Wisigoth. lib. 2. tit 4. §. 4. ut & dominos accusantibus, Edictum Theoderici §. 48. & Capitula Caroli M. lib. 6. c. 144. lib. 7. c. 148. 342. Ex Consuetudine Burbon. art. 205. servorum perinde ac aliorum liberæ conditionis hominum admittuntur testimonia. Sed & juri stare possunt inconsulto domino, art. 206. *Servorum Regiorum* admittebatur testimonium, ex Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 4. §. 4. & ex Lege Burgund. tit. 60. §. 3. Ludovicus VI. Francorum Rex an. 1108. Ecclesiæ Parisiensi indulsit, *ut illius servi in omnibus causis, placitis, ac negotiis adversus omnes homines tam liberos quam servos liberam & perfectam haberent testificandi & bellandi licentiam, ita ut nemo eorum testimonio pro Ecclesiastica servitutis occasione calumniam inferat.* Id firmavit postea Paschalis PP. 8. Kl. Febr. an. 1114. qui hæc subdit, *non esse æquum Ecclesiasticam familiam iisdem conditionibus coërceri, quibus servi secularium hominum coërcentur.* Extant hæc decreta in M. Pastorali ejusdem Ecclesiæ lib. 19. ch. 13. 71. & 84. quæ descripta sunt à Ph. Labeo to. 2. Miscellan. p. 597. & seqq. Simile privilegium indulsit idem Ludovicus anno 1110. servis Monasterii S. Martini de Campis, in cujus Historia habetur pag. 22. ut & servis Monast. S. Mauri in Charta an. 1118. descripta à Gallando lib. de Franco Alodio p. 263. Adde v. cl. Jacobum Petitum ad Pœnitentiale Theodori pag. 309. 452. 454. 578. 584.

Servi fugitivi. Vide *Fugaces.*

Servi dominici, *id est compulsores exercitus, quando Gothos compellunt in hostem exire*, &c. in Legibus Wisigoth. lib. 9. tit. 2. §. 2. *Qui in hostem exire compellunt*, §. 5.

Servi testamentales. Leges Athelstani Regis post cap. 34. *Et secundum dictionem, & per mensuram suam convenit, ut servi testamentales operentur super omnem schyram cui præest*, (Dominus.) ubi Somnerus *servum testamentalem*, idem valere ac pacto conductum, Anglis, *a convenant servant.*

Servi Dei, Clerici, Monachi, in Concilio Liptinensi c. 2. 7. in Concilio sub Carlemanno an. 742. & alibi passim: qui Dionysio Areopagitæ θεραπευταὶ dicuntur, ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ καθαρᾶς λατρείας καὶ θεραπείας. *Accedere ad servitutem Dei in Monasterio*, in Pœnitentiali Theo-

dori c. 11. Cæsarius Arelat. Homil. 4. ad Monach. *Si quis est qui sibi de præteritis illæsa vitæ meritis blandiatur, & adhuc se innocentem transisse putet ad domini servitutem, & ideo se credit securum*, &c. Infra: *Nec hoc nobis sufficere putemus ad plenam salutem, quod inter servos Dei vel habitatione censemur, vel nomine computamur.* Eccl. 2. *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in timore*, &c.

Servus Apostolorum, id est Ecclesiæ Romanæ. Charta Ottonis III. Imp. an. 1001. apud Ughellum to. 2. pag. 357. *Otto tertius servus Apostolorum*, &c. Ex quo loco restituendus alter pag. 644. ubi idem Otto perperam inscribitur *Servus populorum*, pro *Apostolorum*.

Servus servorum Dei, Titulus quem summi Pontifices sibi vulgò asserunt, cujus moris auctorem Gregorium M. fuisse scribit Joannes Diacon. lib. 2. de Vita ejusdem Gregorii cap. 1. ut Joannis Patriarchæ CP. qui se *Oecumenicum* jactitabat thrasonicam ostentationem & fastum suggillaret. Vide præterea Matthæum Westmonaster. an. 605. Serrarium ad Epist. 2. S. Bonifacii Archiep. Moguntini, Gussanvillam ad Epist. 64. Petri Blesensis, Altaserram ad ejusdem Gregorii lib. 9. Epistol. &c.

Eo etiam usi non semel leguntur Episcopi alii. Extat in hanc sententiam Lupi ad Sidonium Apollinarem Epistola in Spicilegio Acheriano to. 5. p. 579. ex qua hæc excerpsimus: *Qui olim conabaris natalium decora additis honoribus superare, nec credebas homini sufficere, si cæteris par esset, & pares non transgrederetur, in eum statum devenisti, in quo licet superior, nulli te debes superiorem reputare: minimo subditorum tuorum suppositus, eo plus eris honoratior, quo te humilitas Christi accinget, & eorum plantas osculaberis, supra quorum capita pedes tuos olim collocare dedignabaris. Iste profecto jam tibi labor incumbit, ut sis omnium servus, qui videbaris omnium dominus; & aliis incurveris, qui cæteros conculcabas*, &c. Braulius Cæsaraugustanus Episcopus in Epist. ad Isidor. Hispalensem: *Redde quod debes; nam servus es servorum & Christianorum, ut illic sis major nostrorum.* Michaël Patriarcha Alexandrinus in Epistola ad Basilium Imp. in Synodo VIII. act. 7. ὁ ἀρχαῖος δοῦλος τῶν παίδων τοῦ θεοῦ inscribitur: ut Signaltus Patriarcha Aquileiensis in Bullario Casinensi to. 2. p. 16, *Servus servorum Domini*: & Frotherius Episcopus Pictavensis an. 936. *Servorum Dei extimus.* Epitaphium Eriberti Archiepiscopi Mediolanensis apud Puccinellum in Zodiaco Mediolan. part. 2. pag. 207.

Nunc tumulor servus servorum, Christe, tuorum.

Denique *Servus servorum Dei* se se pariter inscribunt Adelardus Veronensis Episcop. in Synodo Ticinensi an. 876. Maurus Cesenatensis Episcopus in Epist. ad Martinum I. PP. in Concilio Lateranensi: Joannes Episcopus Ravennensis an. 898. in Bullario Casinensi to. 2. p. 37. Wibertus ejusdem Ecclesiæ Episcopus an. 1086. apud Hieronymum Rubeum lib. 5 Hagano Episcop. Bergomensis apud Mabillonium, & alii complures. Denique in Formulis 17. 18. 19. ex Baluzianis, Episcopus, *Ultimus servorum Dei servus* inscribitur.

Eumdem titulum usurpavere etiam Reges ac Principes. Charta Adelfonsi Regis Hispaniæ an. 830. apud Sandovallium: *Ego Adefonsus servus omnium servorum Dei*, &c. Henricus Imp. in Charta an. 1041. apud Celestinum lib. 22. Histor. Pergamen. *Servum servorum Dei* se inscribit, ut & Sancius Rex Aragonum in Charta an. 1070. & Ordonius Rex in alia an. 923. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 4. & quidam *Berlaius*, in alia anni 1105. in Historia Monasterii S. Nicolai Andegav. p. 40.

In veteri Charta apud Ambrosium Moralem lib. 13. cap. 18. Monachi *servos se servorum Dei* pariter nuncupant. *Ego Montanus Presbyter, simul & omnes servi servorum Dei in unum concordantes & consentientes in agone Domini*, &c. Mox, idem *Montanus, Abbas* dicitur. Sunt autem *servi Dei*, iidem qui Monachi.

Servus crucis Christi. Ita Robertus sancti Stephani in Celio monte Presbyter Cardinalis Legatus Apostolicæ Sedis se se inscribit in Tabulario Campaniæ an 1214. & in Tabul. Præmonstratensi.

Serva Christi. Jo. Mariana lib. 4. de Reb. Hispaniæ cap. 4. *Non ita pridem in Cantabriæ montibus repertus est lapis hac inscriptione*, HIC JACET CORPUS BILELÆ SERVÆ JESU CHRISTI.

Famulus Christi. Inscriptio in Sacello S. Joannis Evangelistæ in baptisterio Constantiniano: *Liberatori suo beato Joanni Evangelistæ Hilarus Episcopus famulus Christi.*

Servi B. Mariæ, qui aliàs *Servitæ*: quorum Ordo institutus in diœcesi Ep. Massil. sub regula S. Augustini à Benedicto Massiliensi an. 1257. postmodum abrogatus in Synodo Lugdunensi sub Gregorio X. PP. Scribit Chopinus lib. 1. Monastic. tit. 1. n. 6. ædem Servorum B. Mariæ Parisiis à Bonifacio VIII. datam Willelmitis, qui ab albis quibus utebantur palliis, vulgò *Blans manteaux* nuncupabantur. Vide Miræum in Originib. Ordinum Monastic. lib. 1. cap. 19. & Ughellum to. 4. Ital. sacr. p. 547.

SESCUM, Dimidium, in Glossis MSS. ad Canon. Concil.

SESIGNARI, *Designari*, in Glossis antiq. MSS.

SESILLUS, Parvus staturâ, quia non videtur stare, sed sedere. Joan. de Janua. Sed legendum *Sessilis.* Vide infra.

SESMARIUS. Lib. 9. Observantiar. regni Aragon. tit. de Privilegio generali §. 4. *Rex potest inquirere contra juratos & sesmarios Turoli, Calataiubi*, &c.

SESO. Vide *Satio.*

SESSICARE, Siccare, ex Gallico *Sescher*. *Pannos in flumine ablui, & sessicari in ripis*, in Testamento Guill. D. Montispess. an. 1211.

SESSA, *Sessio*, *Sessus.* Vide *Sedes.*

SESSILIS, *Pusillus staturâ, parvus, modicus*, in Glossis antiquis MSS. Glossarium S. Germani Paris. Longobard. ex Isidoro: *Sessilis dicitur, quod non videtur stare, sed sedere.* Quo spectant ista ex Nasone:

Si brevis es, sedeas, ne stans videare sedere.

SESSIO. Vide *Actio.*

SESSORIUM, Sedes. Will. Brito lib. 3. Philipp. de ulmo ad Gisortium:

Quæ gremio viridi vestita gramine fesso
Grata viatori sessoria præstat, &c.

SESTAIRALE, *Sesteragium*, *Sesteralagium.* Vide *Sextariaticum.*

SESTER. Acta Murensis Monasterii pag. 53. *Habemus in Trophensee quantum ad duo officia pertinet — & ad Sagelstat; in unaquaque quod ad unum sester pertinet. Si quæris quid sit Sester, dictum est quasi dicatur constitutio, vel firmiter statutum. Ipsi enim armentarii secundum suam consuetudinem habent nomina inventa quibus utuntur, ut pote tantum lactis quod seracium possit fieri, vocant Immi, & octo Immi dicunt Sester, idemque Sester nihil est aliud nisi 8. Seracia; unumquodque autem Seracium sequuntur octo casei.*

SESUERIUM, in Gestis DD. Ambasiæ cap. 5. n. 1. *Sub talamo turris nocte abstrusi, sesuerio perforato, summo diluculo cabulis impositis ad summa ascenderunt.* Canalis fortè, quo egeruntur domus aquæ ac sordes, nostris, *Esvier.*

SETA. Ugutio, *Sericum, quod vulgò dicitur Seta.* Italis *Seta*, nostris *Soie.* Charta Dalmatica an. 1118. apud Joan. Lucium lib. 2. de Regno Dalmat. cap. 8. *Tributum dare omni anno libras de seta serica decem*, &c. Alia an. 1197. apud Ughellum to. 7. pag. 1275. *Unam zonam de seta rubea*, &c. *Seta cruda*, apud Richardum de S. Germano an. 1221. Non desunt qui opinantur vocem hanc Græcam esse: quippe Hesychio & Suidæ, σὴς, σήπος, est σκώληξ, seu vermis, qui nec sericum. Malim à setis porcorum: unde *Seta*, pro quovis pilo usurpatur. Edictum Rotharis Regis Longobardorum tit. 105. §. 23. *Si quis*

caballo alieno caudam capellaverit, id est setas traxerit, &c.

SETACIARE, *Cribrare*, in Gemma, quod cribra ex setis porcinis vel potiùs pilis equinisconfecta sint. Jo. de Janua: *Setatius instrumentum purgandi farinam, Setatiare, farinam purgare.*

SETARCIA. Vide *Sitarcia.*

SETENA. Vide *Hundredus.*

SETICUS, Modus agri. Charta Caroli C. pro Ecclesia Centulensi, apud Hariulfum l. 3. c. 7. *In pago Belvacense in loco qui dicitur Gellis, setici sex & de vinea aripennes 8. & in Rivisculte seticis duobus, & de vinea aripennes 6. & in Quentuico seticis duobus. — in Asco seticis duobus, in Avisnis mansum unum* &c. Alia ejusdem Caroli cap. 9. *Roconismontem cum seticis & terris.* Alia rursus c. 16. *In villa quæ dicitur Vallis, seticum indominicatum habentem quadrellos 130. & de vineis bunnaria 2.* Notitia an. 937. Indict. 11. in Tabulario Eduensis Ecclesiæ: *Invenerunt — in villa Tilionaco seticum indominicatum supra fluvium Ararim, cum granea, & horto, & curti.*

Secticus. Charta Ludovici Ultramarini Regis Francor. pro Ecclesia Noviomensi apud Vassorium in Annal. Eccl. Noviom. pag. 695. *Sunt itaque eædem Abbatiolæ in suburbio Noviomagensi, quarum una dicitur S. Mauricii, quam fratribus S. Medardi intra mœnia civitatis cum Ecclesiis & omni integritate largitus est, excepto sectico uno cum camba, quæ sanctimonialibus S. Godebertæ tribuit.*

SETNICUS, vel *Satnicus*, Dignitas in Regno Croatiæ & Dalm. cujus non semel mentio in vett. Chartis Regum Dalmatiæ apud Joan. Lucium de Regno Dalmat. p. 85. & 99. Sic autem dicebatur qui præerat regioni, quæ centum armatos dare poterat. Huic postea successit illa quæ *Kneforum*, dicta est: ita Comites vocant.

SETZENA. Charta an. 1210. apud Columbum in Episcopis Vivariensibus: *Ad hæc prædictus Comes reddidit Episcopo unam Setzenam, quam sibi acquisierat à Stephano de Taurians de feudo de Taurians, retenta sibi quarta parte,* &c. Vide *Sexagena.*

SETREKETEL. Vide *Ketel.*

SETTERDAYS SLOPP, apud Scotos piscationis prohibitio à die Sabbati post vesperas, usque ad diem Lunæ post ortum solis, ex Alexandri II. Regis Scotiæ Lege cap. 16. §. 2. ubi Skenæus.

SEU pro, *Et*, conjunctiva. Occurrit passim.

SEUCIS, Vide *Canis Segusius.*

SEUDOTYRUM. Vide *Pseudotyrum.*

SEVERINUS, *à Severitate judiciaria dicitur.* Papias.

SEUGIUS. Vide *Canis Segusius.*

SEUVERP. Charta Manassis Comitis Gisnensis an 1124. in Tabulario S. Bertini: *Communiter autem prædicti homines, si naves inter Peterse & Hildernesse mihi adductæ fuerint, & si fortuna mihi sive in Seuverp, seu in aliquo fortuitu adveniente, servitio eorum indiguero, quæ de illo adventu afferenda sunt, ad Castellum meum — afferent.*

SEWERÆ, Fossæ, inquit Spelmannus, in locis palustribus ad eliciendas aquas: sic opinor dictæ, quod limitum loco essent, & *mariscos* à se invicem dividerent, à *Sevrer* voce Gallica, quæ *Separare* sonat; servaturque in pueris, quibus nutricis mamma subducitur. Charta Ethelbaldi Regis apud Ingulfum: *Cum aqua vocata Asendik, versus Aquilonem, ubi communis Sewera est inter Spaldelinge, & dictam insulam.* Charta Edw. III. Regis Angl. to. 2. Monastici Anglic. pag. 815. *Ad supervidendum wallias, fossata, gutteras, seweras, pontes, calceta, & gurgites in partibus de Kestewene,* &c. Vide *Landea.*

Seweralis. Monasticum Anglic. to. 2. p. 509. *Et prædictas 40. acras terræ prædictas sevrales,* &c. Vide *Separalis.*

SEXAGENA. Speculum Saxon. lib. 2. art. 48. §. 8. *Ubi decima solvitur in campo, decima Sexagena dabitur atque bona, vel decimus manipulus.* §. 10. *In multis locis deputata & certa annona in Sexagenis, sub certo numero, nomine decimæ, & agnus de ovili unius curiæ pro decima datur.* §. 10. *Ubi decima solvitur, ut diximus, in sexagenis, funiculus duarum debet esse ulnarum à pollice incipientium, per quem manipuli ligabuntur.* Alii codd. habent, *Si solvitur decima, ut dictum est, in capitibus seu Sexagenis,* &c. Chronicon Montis-Sereni pag. 172. *Accidit autem die quadam ut unus fratrum ex junioribus lignum unum ex his quæ per Sexagenas numerari solent, ut operis quippiam ex eo faceret, petituius,* &c. Vide *Setzena.*

SEXAGESIMA, inquit Alcuinus lib. de Divin. offic. *initium sumit sequenti dominica post Septuagesimam, & finitur quarta feria Hebdomadæ Paschalis.* Ordo Romanus: *Inde dici potest, quia 60. sunt dies usque ad medium Paschæ, quod est feria quarta Paschalis Hebdomadæ.* Vide Alcuin. in Epist. ad Carolum M. Amalarium lib. 1. de Eccl. offic. c. 2. Rabanum lib. 2. de Institut. Cleric. c. 34. Rupert. lib. 4. de Divin. offic. cap. 7. Honorium August. lib. 3. c. 39. 48. Hugon. à S. Victore lib. 3. Observ. Eccl. cap. 1. &c.

SEXTA, Officium Ecclesiasticum diurnum, quod horâ sextâ canitur. Gregorius Turon. lib. 10. ubi de Episcopis Turon. n. 15. de Injurioso Episcopo: *Hic instituit Tertiam & Sextam in Ecclesia dici, quod modo in Dei nomine perseverat. Cursus horæ sextæ*, in Codice Carolino Ep. 72. Vide Durandum lib. 6. c. 7. & supra in V. *Hora.*

SEXTANEUS *limes.* Vide Gloss. Rigaltii ad Agrimensores.

SEXTARATA, *Sextarada, Sextariata,* Modus agri, ager certi sementis sextariorum numeri capax, tametsi postmodum ad silvestres & pratenses terras vox postmodum translata: *Sesterée de terre*, in Consuet. Arvern. cap. 31. art. 61. Marchiæ art. 320. 420. Pictav. art. 190. 289. Dunensi art 25. *de Troy* in Biturigib. art. 1. apud Thomasserium, &c. Epistola Gaufridi de Meduana to. 2. Spicilegii Acheriani p. 507. *Dedi etiam ducentos modios terræ ad opus rusticorum vestrorum, quos Sextariatas dicitis.* Tabularium S. Andreæ Viennensis: *Donat præterea unum cortile juxta eandem Ecclesiam, & quandam partem telluris, quam agricolæ tres Sextariatas dicunt,* &c. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 10. *Et in augmento dederunt unam sextaradam terræ juxta prædictum mansum,* &c. Charta an. 1261. in Probat. Hist. Castenereæ p. 30. *Quinque sextariatas terræ tam in bosco quam in terra,* &c. Charta Alphonsi Comitis Pictav. & Tolosæ an. 1270. apud Catellum in Comitib. Tolosanis p. 395. *Sub deverio 2. denariorum Tolosanorum pro qualibet sextariata terræ, prati, vel vineæ,* &c. Tabularium S. Joannis Angeriacensis an. 1031. fol. 96. *Reddo medium junctum de prato, & 4. sextaradas terræ arabilis.* Tabularium S. Dionysii de Capella Diœcesis Bituric. ch. 37. *Sextaradam terræ super Segreia, pratum, ubi sambucus est, & olcham de Lempant, & sextaradam terræ ad quendam rivum, & olcham super quendam rivulum,* &c. Ibidem c. 104. *Cartalata terræ, Eminata terræ, Sextarata terræ.* Vide Joffredum in Nicienfibus Episcopis pag. 182. Guichenonum in Probat. Hist. Bressensis pag. 106. Gariellum in Episcopis Magalonensib. pag. 133. &c.

SEXTARIATICUM, *Sextarale, sexteragium, sextaralagium,* &c. quod pro singulis frumenti aut alterius grani sextariis domino exsolvitur. Gregorius M. lib. 1. Epist. 42. *Valde autem iniquum & injustum esse prospeximus, ut à rusticis Ecclesiæ de sextariaticis aliquid accipiatur, & ad majorem modium dare compellantur, quam in horrea Ecclesiæ infertur. Unde & præsenti admonitione præcipimus, ut plusquam decem & octo sextariorum modio nunquam à rusticis Ecclesiæ frumenta debeant accipi.* Nihili est quod hîc auguratur Ludovicus *de la Cerda.* Nescio an huc pertineat vetus inscriptio,

quam profert Gruterus 223. 2. adscripta sextario æreo rotundo infra largiori P. VI. alto IVS. crasso tertia parte grani: SEXTARIALIS. EXACTA. T...... DD. NN. ARCADII. ET. HONORII...

Sextarale, Sextariale. Charta Michaëlis Archiep. Arelatensis an. 1214. in Regesto Carcassonensi, quâ Comiti Montis-fortis concedit Bellumcadrum, *& pedagia sive in aqua, sive in terra, lesdas, quintale, cordam, furnos, sextariale, jurisdictionem, justitias, firmancias, trezenos,* &c. *Sextarale*, apud Plantavitium in Episcopis Lodovensibus pag. 240. *Sextaralicum*, apud eundem pag. 106. *Cum medietate firmantiarum, justitiarum, furnaticorum, & omnium aliorum jurium excogitatorum & excogitandorum.* Charta Willelmi Montispessulani Domini an. 1103. *Sestailaricum dono vobis de omni blado, de omni legumine, de farino, de linoso, de cannabosa, & de castaneis Longobardorum, si mensurantur cum sestairale vel eminale.* Aliud videtur significare *Sestairale*, in Charta Alamannica Goldasti 33. *Confinit — de alium in via, & 2. medarios, in ipso loco, in ipso agro, & 1. sestairale in roncale confinit in Leones ex alia parte ipso Magno.* Ubi *Sestairale* idem videtur quod *sextariata terræ*.

Sesteragium. Charta an. 1270. in M. Pastorali Ecclesiæ Parisiens. lib. 23. ch. 37. *Super teloneo & sexteragio, quæ dicebat se habere in terra ipsorum.* Tabularium Corbeiense: *Tout li sesterage des grains c'on vent, ou acate, ou met en grenier en ladite ville, appartient à lui. (à l'Abbé.)*

Sesteralagium Charta an. 1203. in 30. Regesto Tabularii Regii ch. 240. *Pedaticis, leusdis, furnis, sesteralagiis, firmanciis, justitiis, & reditibus,* &c.

Sesterlagium, in Charta Radulphi Comitis Suession. an. 1209. *Item Canonici renuntiaverunt omni juri quod habebant, vel habere se dicebant, in sesterlagio centum modiorum bladi, quos monachi vendere liberè possunt, absque omni sesterlagii solutione.*

Sexteyralitium, in veteri Charta apud Gariellum in Episcopis Magalon. p. 90.

Sextalagium. Charta Guillelmi Archiep. Remensis an. 1182. *Si quis sextalagium nostrum asportaverit, vel detinuerit, forisfactum nobis per 60. solidos emendabit.*

Strelagium, idem quod *Sexteralagium*, apud Hemereum in Augusta Viromand. p. 132. *Barillagia, strelagia, mensuræ,* &c. Charta Joan. Comitis Suessionensis an. 1260. apud Rainaldum in Hist. Suess. *Franchement sans paier tonlieu, strelage, ou autre debit, ou autre coustume.*

SEXTARIUM, vel *Sextarius*, Mensura liquidorum & aridorum. Gregorius Turon. lib. 1. Miracul. cap. 5. *Ita & in unius horæ spatio plusquam unum sextarium (olei) redderet vasculum, quod quartarium non tenebat.* Adalardus in Statutis Corbeiensib. lib. 1. cap. 4. *De potu autem quotidie detur modius dimidius, id est sextaria 8.* &c. *Le Roman de Girard de Vienne* MS.

Dou meillor vin li portez un sester.

Apud Anglos *Sexterius vini continet 4. jalones*, in Fleta lib. 2. c. 12. §. 11. *Sextarius farinæ*, apud Walafridum Strabum in Vita S. Galli cap. 28.

Sextarius vini, Præstationis species apud Ambianos, quæ à rei cujuspiam immobilis, seu prædii, vel domus venditore, domino fiebat. Charta anni 1172. in Tabulario Eccl. Ambian. *Si mortuo marito mulier vidua sibi vel hæredibus suis terram relevavit, & postea maritum accepit, maritus ille 6. tantùm denarios pro sextario vini dominis dabit, & absque calumnia dominorum terram excolere poterit.* Alia ibidem an. 1206. *Pro venditione etiam tertius decimus nummus debet exsolvi ab illo qui vendidit; qui autem vivit, sex denarios tenebitur solvere pro sextario vini.* Vide *Chirotheca, Wantus.*

SEXTERIUM, Pars civitatis, quasi sexta pars, ut *quarterium*, quartæ. Vox nota Venetiis. Concilium Ravennense an. 1311. c. 30. *Et ut pauperibus verecundis valeat provideri, in quolibet quarterio vel sexterio cujuslibet civitatis — quolibet anno eligantur quatuor vel sex — qui quæstam requirant pro eleemosyna hujusmodi pauperibus facienda.* Vide Historiam Bellunensem pag. 110.

SEXTORIUM. Juncta Bevagnas in Vita B. Margaretæ de Cortona c. 3. *Sæpe in cella nuda remansit, nunc involuta sextorio, nunc alterius coloris operta tunicula, vel mantello.* Ubi viri docti legendum putant *textorio*: ego verò malim *sercotio*: fuit enim *sercotium* vestis mulierum.

SEXUS, Genus, species, vel potius diversitas. Constitutio Chlotarii Regis an. 560. cap. 3. *Nec quicquam aliud agere aut judicare quàm ut hæc præceptio secundum Legum Romanarum seriem continet, vel sexus quarundam gentium juxta antiqui juris Constitutionem olim vixisse dinoscitur, sub aliqua temeritate præsumant.* Neque fortè aliter vox *sexus* capienda in Concilio Duziacensi I. pag. 293. edit. Cellocii, ubi *generis diversi ac sexus pecunia*, idem videtur quod in Testamento Aldrici Episcopi Cenomanensis, *pecunia diversi generis* appellatur, hoc est pecudes diversi generis, boves, cavalli, oves, & similes: *Omnia quæ ibi habuit, aurum, argentum, vestimenta, pannos plurimos, annonam, vinum, & generis diversi ac sexus pecuniam, — per vim abstulit.* Ubi *pecunia diversi generis ac sexus* non potest sumi pro auro & argento, quod antea expressum est, uti vult Cellotius. Eadem, ni fallor, seu potiùs contraria ratione capienda verba formulæ 7. ex Baluzianis: *Et aliam rem quantuncumque visus sum habere, aut inantea laborare potuero, tam peculium, præsidium utriusque generis sexus, aurum, argentum, drapalia,* &c. Nam cùm *præsidium* quasvis facultates significet, ac præsertim pecuniam numeratam, voce *præsidii utriusque generis sexus* videntur intelligi *aurum & argentum*, quæ consequenter describuntur explicationis gratiâ. Nolim tamen id præfractè asseverare, præsertim ex form. 28. ubi *omne genus pecudum* habetur.

Sexu debilitatus, castratus, in Glossis antiquis MSS.

SEXXAUDRUS. Pactus Legis Salicæ tit. 73. *de cultello sexxaudro: Si quis alteri cultellum furaverit*, &c. Vox, inquit Wendelinus, composita ex *Seisse*, Germanis *Sachs*, falx, falcatus gladius ad feriendum cæsim, quod *hauven* dicunt: unde *hauver*, vel *hauder*, id genus gladii, nostris *Coutelas*. Vide *Saxa*.

SEZE. Vide *Batuda*.

SFIERSIERN. Vide *Sfursiern*.

SFURSIERN. Andreas Suenonis lib. 5. Legum Scaniæ c. 15. *Ubi si reus factum inficiando comparuerit, negationem suam probare tantùm ferri candentis judicio permittatur, quod in lingua patria* Sfursiern *inde meruit appellari.* Ita lib. 13. cap. 2. At paulò aliter lib. 7. cap. 6. *Ad candentis ferri judicium admittetur, quod* Sfiersiern *lingua patria nominatur.* Rursum cap. 8. *Ut actores præcedente juramento, per igniti ferri judicium se defendat, quod* Trygsiern *in lingua patria nominatur.* Est autem veteribus Danis *iern*, ferrum. Vide *Ferrum candens*.

SGARRETARE. Mamotrectus ad cap. 11. Josue, & ad II Paralip. cap. 15. *Subnervare, sgarretare per incisionem nervorum tibialium.* Itali *Sguerretare* dicunt.

SGARMIGLIATUM, Tributi species apud Italos. Computum Thesaurariæ urbis Bononiæ in Italia an. 1364. ex Bibl. Regia: *A Primirano — conductore dacii Sgarmigliati pro uno anno incœpta,* &c.

SGOLONATUS, vox Italica, Elumbis. Occurrit in Miraculis B. Simonis Tudertini n. 16.

SHAWALDRES. Henr. de Knyghton an. 1318. *Cumque in partes Scotiæ venisset, inculcavit eos Dominus Gilbertus de Mideltone Miles cum aliis elegantibus Shawaldres, & eos de omnibus bonis suis spoliarunt.* Vox ignota Somnero, qui vocem Gallicam *Chevaliers*, equites,

hîc effingi ſubodoratur.

SHREDARE, Putare, reſecare. Vox Anglica, *Shred.* Modus tenendi hundredum pag. 124. *Dicunt quod omnes cuſtodes foreſtæ à tempore quo non extat memoria, uſi fuerunt loppare & ſhredare arbores prædictas, & ligna ſic loppata & ſhredata ad uſum ſuum proprium aſportare,* &c.

SHEWING, Eſt quietum eſſe, cum attachiamentum in aliqua curia, & coram quibuſcumque in querelis oſtenſis, & non advocatis. Sic Raſtallus. *Shewyne,* habetur in Monaſtico Anglic. to. 1. pag. 976.

SHIPWRECH. Vide *Naufragium.*

SHIRA. Vide *Scyra.*

SHOPA. Vide *Schopa.*

SIBI, Pro *ſe,* quod habent aliæ loquendi formulæ, ubi de Sacramentis: Lex Friſion. tit. 1. §. 9. *Sibi duodecimus juret,* ubi tit. 14. §. 1. 3. 4. 5. *Sua duodecima manu juret.* Tit. 2. §. 5. *Sibi quarto ſacramentum juret.* Lex Ripuar. tit. 33. §. 2. *Sibi ſeptimus in arabo conjuret.* Occurrit eadem formula eod. tit. 58. §. 5. tit. 66. & in Lege Longob. lib. 1. tit. 19. §. 2. tit. 23. tit. 25. lib. 2. tit. 21. tit. 28.

SIBIA, *Equorum frena,* in Gloſſis MSS.

SICA. Monaſticum Anglic. to. 2. p. 130. *Scilicet de muro antiquo per longum ſuam* (f. ſicam) *& ita per Irthin uſque ad locum ubi Cambec cadit in Irthin, & ſurſum per Cambec uſque ad ſicam quæ deſcendit de nigra quercu,— & ex alia parte nigræ quercus uſque ad ſicam Palterkeved, quæ cadit in King,* &c.

Sicha. Idem Monaſticum Anglic. to. 1. pag. 883. *Cum toto dominico in boſco & plano, in pratis & paſcuis, in viis & aquis, in ſichis & moris,* &c. Somnerus in Gloſſ. Saxon. ſich, ſulcum, vel potius ſulcum aquarium, lacunam, liram, elicem, &c. interpretatur, indeque vocem *Sichetus,* ortam cenſet, quam habet Monaſticum Anglic. to. 1. pag. 764. *Et ſic à dicta inferiore parte dicti montis directe extranſverſo uſque ad quendam ſichetum verſus Auſtrum juxta inferius caput de le Nonepolle,* &c. Infra: *Et ſic ſequendo quendam ſichetum qui currit uſque ad boſcum,* &c. Mox: *Et ſequendo ſic quendam ſichetum uſque ad quandam aquam quæ vocatur* &c.

Sikettus. Idem Monaſticum Anglic. to. 2. pag. 426. *De tota terra infra has diviſas, in territorio de Langliſerit, ſcilicet in longitudine inter duos ſikeitos, quorum unus cadit inter Nortwayt & Waytwra, & alius cadit inter* &c. Pag. 454. *Deſcendendo Scipenleyclogh uſque ad proprium ſiketum, qui venit ab occidente, & currit verſus Orientem, & deſcendit in Scipenleyclogh,* &c.

SICARIA. Charta Philippi Regis Franc. an. 1317. apud Argentræum in Hiſt. Armoric. lib. 5. cap. 34. *Item villam & caſtellaniam de Pontrieu, ac ſalſariam de ſancto Gilda, cum omnibus feodis & retrofeodis, dominiis, firmis, bladis, molendinis, ſicariis, juribus & aliis emolumentis,* &c. Vide an idem ſonet quod *Sica* & *Sichetus.* Vide *Siccaria.*

SICARIE, Proditoriè, per *Sicarios.* Laurentius Leodienſis in Hiſt. Epiſcopor. Virdunenſium: *Duce quoque Godefrido Gibboſo in Friſia ſicarie mortuo,* &c.

SICCA, Sepia, piſcis, Gall. *Seiche.* Regeſtum Caſtri Lidi in Andibus pag. 31. *Si mercator in foro vendiderit millenarium ſuum de harenc, nummatum de harenc reddiderit, & non elegerit. Millenarius ſiccarum 4. den. centum, ob.*

SICCA, pro *Sica,* Pugio, enſis. Gregorius Turon. lib. 9. cap. 19. *Et ſtatim extinctis luminaribus, caput Sicharii ſicca dividit.* Cap. 36. *Sica* ſcribitur: *Et elevans manum cum ſica, caput hominis libravit.*

SICCARIA, Agri portio ubi ſiccantur panni eloti. Areſtum Parlam. Pariſ. 10. Jan. 1320. *Super debato ſaiſinæ quarundam ſiccariarum pertinentium ad dictum Militem,* &c.

SICCATORIA. Guibertus lib. 3. de Vita ſua cap. 11. *Cadaver in camino domus ſuper cineres prono ore impoſuit, & inſtrumentum deſuper pendens, quod Siccatorias vocant, ſuper eum dejecit, ut putaretur quia ſic eum machinæ caſus obtuderit.*

SICCATORIUM, in Gloſſis Saxon. Ælfrici, cyln, vel aſt. i. fornax, vel . . . . Canones Hibern. lib. 51. cap. 9. de Ballivis: *Si verò foras exierint ultra ſiccatorium, dominus reddet ſi aliquid mali fecerint.*

SICCISCUS. Chronicon Fontanellenſe pag. 246. *Ad ſaccos quindecim comparandum griſeos ſicciſcos, unde cappæ fiant, lib. 10.*

SICERATORES, *id eſt qui cerviſiam, vel pomarium, ſive piratium, vel aliud quodcumque liquamen ad bibendum aptum fuerit facere ſciunt,* in Capitulari de Villis c. 45.

SICHA, *Sichetus.* Vide *Sica.*

SICHIA, Navis ſpecies. Sanutus lib. 3. part. 13. cap. 10. *Sequenti vero anno idem Rex cum Hoſpitalariis & Templariis armaverunt ſeptem galeas, & quinque ſichias,* &c. Fortè *ſagitias.* Vide *Sugitta.*

SICKERBORG. Vide *Wrang.*

SICINIUM. Vide *Bicinium.*

SICILIS, ἄρβηλον, in Gloſſario Gr. Lat. MS. editum ἀρβῆλον, *Ficilis,* præfert. Eſt autem ἄρβηλον *Culter ſutorius* apud Nicandrum.

SICLA, *Siclus, Sigla,* Menſura liquidorum. Apud Græcos & Latinos *Sicel* eſt quarta pars unciæ, & ſtateris medietas, drachmas appendens duas: apud Hebræos verò eſt unciæ pondus. Vide Cujac. lib. 12. Obſerv. cap. 40. Lex Alamannor. tit. 22. *Servi Eccleſiæ tributa ſua legitimè reddant, 15. ſiclas de cerviſa, porcum valentem tremiſſe uno,* &c. Capitula Caroli M. an 797. edita ab Holſtenio cap. 11. *Mel verò pro ſolido bortrenſi ſiglæ 1. & medio donant: Septemtrionales autem 2. ſiclos de melle pro 1. ſolido donent.* Bonifacius Moguntinus Arch. Epiſt. 100. *Abſtulit — duas armillas aureas & 5. ſiglas aureas valentes pretio 300. ſolidorum.* Chartæ Alamannicæ Goldaſti *Siclas, Siglas,* & *Seglas cerviſæ,* promiſcuè habent n. 42. 49. 59. 67. & 69.

Σίκλα etiam hac notione occurrit apud Græcos Scriptores. Theodoritus l. 4. Hiſt. apud Joan. Damaſcenum lib. 3. de Imaginib. pag. 191. edit. Rom. ubi de quodam Olympio Arriano: Καὶ φησὶν ὁ Ὀλύμπιος, ἄνδρα καπίδον λευχειμονοῦντα ἐπιβάντα μοι κατὰ τῆς κεροφόρου, καὶ τρεῖς σίκλας θερμοῦ περιχέαντά μοι, καὶ λέγοντά μοι, &c. Ex quo emendandi Victor Tunnenſis, & Ado Viennenſis, qui hoc loco habent, *immiſſis tribus ignis jaculis:* legendum enim *ſiculis,* vel *ſiclis,* ut habet Iſidorus Hiſpalenſis in aliquot codd. nam alii præferunt etiam *ſiculis.* Quippe

Sicula, eadem notione occurrit in Capitulari de Villis c. 9. *Volumus ut unuſquiſque judex in ſuo miniſterio menſuram modiorum, ſextariorum, & ſiculas, per ſextaria octo, & corborum eo tenore habeat, ſicut & in palatio habemus.* Acta Murenſis Monaſterii pag. 59. *Cum autem venerit tempus vindemiæ — poſt vindemiationem & uvarum calcationem in cellarium noſtrum muſtum importare* (debet,) *ſextam aut ſiculam ſibi habere, quæ ſiculâ ſignatæ debent eſſe ad conſtitutam menſuram.*

Siclus eadem perinde notione. Capitula Caroli M. an. 797. edita ab Holſtenio cap. 11. *Duos ſiclos de melle pro uno ſolido donent.* Charta Henrici IV. Imp. an. 1114. in iiſdem actis Murenſis Monaſt. pag. 22. *Unum maltrum de frumento, & unum fritſchingum, & unum ſiclum de vino,* &c. Vide *Silina.*

Ciclum, pro *Siclum.* Notitia an. 1113. apud Perardum in Burgund. pag. 106. *Eccleſiam & atrium violaverunt, cicla ſciderunt, vina fuderunt, annonas ſparſerunt,* &c.

Sicla, Moneta, ſeu Ædes in qua cuditur: Italis *Laſeca,* ſic dicta Arelatenſibus à ſiclo vulgari Judæorum ibi habitantium. Conventiones inter Ludovicum II. Regem Siciliæ & Arelatenſes anno 1385. art. 26. *Item quod dictus Rex & Comes teneatur, ejus ſucceſſores teneantur tenere ſiclam, & fabricari monetas ſuas aureas & argenteas & alias in dicta urbe Arelatenſi.* Vide *Siclus.*

SIGLÆ,

SICLADES. Vide *Cyclades*.

SICLÆ, *Aves minores perdicibus, majores vero turdis.* In Gloss. Medico MS. Reg. cod. 1486.

Siclinus color, cujusmodi est siclarum, avium ita dictarum. Constantinus Afric. lib. de Urinis cap. 1. *Siclinus autem coleram nigram abundare signat.*

SICLARII *Apuliæ*, apud Petrum de Vineis lib. 3. Ep. 14. Fortè iidem qui Monetarii. Vide *Sicla*.

SICLINUS. Vide *Siclæ*.

SICLO, idem quod *Siclus*, seu uncia apud Hebræos. At aliud sonat apud Anastasium in Gregorio IV. pag. 167. *Canthara cum thymiamaterio pens. lib. tres, siclonem unum pens. libras tres.* Vide *Sigla*.

SICLUS, apud Hebræos moneta notissima, de cujus pondere & pretio multa commentati sunt qui de re nummaria scripsere, Budæus, Scaliger, Villeboldus Snellius, & alii. Glossæ MSS. *Siclus, uncia apud Hebræos, apud Lat. quarta pars unciæ. Secundum alios siclus 4. obolos continet, obolus 12. denarios.* Ita porro etiam nescio quam monetam appellarunt recentiores, atque inprimis Germani, quibus *Sichel* dicta. Glossæ antiquæ MSS. *Sicilicus, qui Latina lingua corruptè Siclus dicitur: idem & Sichel.* Annales Francor. Fuld. an. 850. *Unus modius de frumento Moguntiaci vendebatur 10. siclis argenti.* Henricus Imp. de Conventione pacis publicæ an. 1051. apud Goldastum: *Si quis sicli unius aut duorum pretii furtum aut prædam fecerit*, &c. Acta Murensis Monasterii pag. 51. *Persolvunt censum de auro quod appendit siclum, quo in 5. partes diviso, nobis dantur tres partes, & participibus nostris duæ, sicque aurum nostrum appendit sex nummos & dimidium.* Ditmarus lib. 6. pag. 75. *Presbyteris & Diaconis vestitum suimet 8. siclis, Subdiaconis autem & inferioribus, 4. adauxit.* Conradus Usperg. in Henrico III. *Cum tanta alimentorum abundantia militiam suam Christus deduxit, ut aries nummo, bosque siclo veniisset.*

Siclus etiam apud veteres Anglos monetæ species fuit. Albinus, seu Alcuinus, in Epistola ad Colcum, inter Hibernicas: *Et per singulos Anachoritas tres siclos de puro argento.* Egbertus in Dialogo de Ecclesiastica institutione pag. 98. *Quisquis vero fratrum contra interdicta venerabilium Canonum transfugam Clericum vel Monachum sine literis pacificis susceperit, & conventus in hac obstinatione perduraverit, reddat quod statutum est, 30. quidem siclos, 15. vero Episcopo loci, 15. Abbati cujus Monachum sine nutu Prioris sui susceperat*, &c. Infra, *Siclum* valuisse duobus argenteis, seu denariis innuit: *Laici vero qui sacrilega se conjunctione miscuerint velatis, — duplicata 30. siclorum pecunia, hoc est 60. argenteos volumus dare Ecclesiæ adulterantes*, &c. Adde pag. 103.

SICTOR. Tabularium Brivatense ch. 405. *Habet censum alode porcos 2. multones 2. civada ss. 2. agnum 1. gallinam 1. inter carrei & civadiæ den. 12. panes 2. de sictore den. 2. gerbas 4.* Infra: *Et civadam totam, & gallinas 3. & sictores, & 5. panes*, &c.

SICULA. Vide *Sicla*.

SICULUS. Pactum inter Philippum Regem Franciæ & Almarricum Vicecomitem Narbonensem, super Judæis & eorum bonis, 5. Junii an. 1309. in Regesto Chartophylacii Regii: *Videlicet quod ex causa & nomine transactionis, pro bonis ipsorum Judæorum nos damus, & dare & solvere tenemur 5000. ll. Turon. parvorum fortis bonæ monetæ: Item domus liberorum Salomonis de Melgorio, in quibus sunt tres siculi, & tres solarii, quæ conjunguntur cum Palatio dicti Vicecomitis*, &c.

SIDELWEIDEN. Vide *Zidelweida*.

SIDERATUS, Paralysi percussus, ἡμίξηρος. in Gloss. Gr. Lat. vox Latinis scriptoribus nota. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Sideratus, vel ictuatus*, ꝼæꞃunᵹe aꞅꞇoꞃꝼen. Somnerus hæc verba Saxonica interpretatur, *fortè cadaverosus*. Marcellus Empir. cap. 14. *Facit ad linguam sideratam, quod genus morbi Paralysin Græci vocant.* Vegetius lib. 2. de Re veterin. cap. 39. *Inventum si fuerit sideratum, his agnoscitur signis.* Ibid. *Maxilla siderata.* Adde Plinium lib. 3. de Medicina c. 16. Lex Longob. lib. 1. tit. 8. §. 25. *Si — manus aut pedes, vel quodlibet membrum plagatum aut percussum, si fuerit sideratum, & non perexcusserit à corpore*, &c. Vide editionem Heroldi pag. 166. 170. 171.

Assideratus, eadem notione. Miracula S. Simonis Tudertini n. 14. *Quædam puella — assiderata brachio dextro*, &c. Vide Oct. Ferrarium in *Assidrarsi*.

Siderosus. Gloss. Lat. Gr. *Siderosus*, ἀστρόπληξ, ἐπιληπτικός.

SIDERCUNDUS. Vide *Sithcundus*.

SIERUM, Serum lactis. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 15. *Quidam homo dedit cuidam tantum de fiero pro tanto de musto, quod reciperet in mense Septembris.* Infra: *Quod qui debebat mustum, explectasset primitus uvas suas, & ex eis musto omnino extracto, vinatias ipsas iterum exprimeret, aqua mixtas sicut ille qui dedit sierum expresserat lac unde sierum exierat.*

SIFORI. Vide *Silfori*.

SIGALUM, *Sigalis, Sigelis, Sigilum, Segula*, &c. Voces unius ejusdemque notionis: Lat. *Secala*, Gallis *Segle*.

Sigalum. Ugutio, & ex eo Joannes de Janua: *Sigalum, quædam annona, quia videtur latere & silere inter spicas propter suam vilitatem: unde Sigalinus, Sigaliceus, Sigalonius. Unde & terra, quæ tali annona abundat, dicitur Sigalonia*: scilicet pagus ad Aurelianum, qui hodie *la Sologne* appellatur. Gloss. Lat. Gall. *Sigalum, Seige, gros blé.* Concilium Francoford. an. 794. c. 4. *De medio sigali denarii 3. Panes, sigalatii*, ibidem. *Panis sigali, qui Turta vulgariter appellatur*, apud Udalricum lib. 2. Consuet. Cluniac. cap. 4.

Sigalis. Capitulare Caroli M. an. 797. editum ab Holstenio c. 11. *De annona vero bortrinis pro sol. 1. scapilos 40. donant, & de sigale 20.* Charta an. 826. apud Doubletum pag. 793. *Quas villas acceperunt memorati fratres pro sigale modios mille trecentos.* Ermanricus in Vita S. Soli cap. 6. *Terra ibidem adjacens sterilis est, nihilque pinguius sigale gignit.* Moschopulus lib. περὶ σχεδῶν. Ὄλυρα, εἶδός τι τῶν σπερμάτων, ἣ καὶ ζειὰ καλουμένη, ἢ κοινῶς σίκαλις.

Sigelis. Capitul. Caroli M. lib. 1. c. 132. *Modium unum de sigele contra denarios 3. Modium 1. de frumento parato contra denarios sex.*

Sigilum. Tabularium S. Remigii Remensis: *Sunt ibi avergariæ 3. ubi possunt seminari de sigilo modii 20.* &c. Letaldus Monachus lib. Miracul. S. Maximini Miciacensis Abbat. n. 19. *Eos ut stipendiarios sigilo alebat, cæteris bonis penitus abrasis.*

Sigilla. Chronicon Malleacense an. 1122. *Circa 2. solidos fuit sextarium sigillæ, & sextarius frumenti per 3. solidos.*

Segula, in Historia Monasterii S. Nicolai Andegav. pag. 161.

Segallum. Ratherius Veron. in Apologetico pag. 237. *Quisquis Presbyterorum annuatim acciperet inter frumentum & segallum modia decem.* *Panis segalatius*, apud Fortunatum in vita S. Radegundis cap. 15. & 21. Denique

Secale, apud S. Hieronymum in Ezech. cap. 4. & in Lege Saxon. tit. 18. *Segale*, Senensibus. Charta Ludovici Pii Imp. apud Doubletum pag. 740. *De tritico puro ad eorum & hospitum in refectorio venientium opus modia duo millia centum: ad prebendam famulorum illis servientium de secale modia duo millia quingenta*, &c.

SIGERONES. Constantinus African. lib. 5. de Morbor. curat. c. 1. *In hac quinta (parte) dicere disposuimus, quos morbos secunda in epate patiatur, & sigerones & curas, secundum antiquorum autoritates.*

SIGILBOTH, Sigillorum custos, Camerarius Principis, vox Alemannica, à *Sigil*, sigillo, & *both*, nuntio vel custode. Goldast.

SIGILLA. Vide *Sigalum*.

Sigillarius, Custos sigilli. Petrus Blesensis Epist. 131. *Cùm in Sicilia essent Sigillarius & Doctor Regis Guillelmi II. tum pueri.* Apud Radulfum de Diceto an. 1180. *Walterus de Constantiis* dicitur *Regis* Angliæ *Sigillarius*.

SIGILLATICUM. Capitularis Sicardi Principis Benevent. an. 836. caput 27. est *de Sigillatico & de nuptiatico*. Sed cum textus in MS. desit, quid hæc vox sonet, non facile est assequi.

SIGILLATUM, ex Gallico *le Seellé*. Cognitio de *Sigillato*, dicitur de actis quæ sigillo publico muniuntur. Vetus Arestum apud Paradinum lib. 2. Hist. Lugdun. cap. 71. de Archiepiscopo Lugdun. *Tribunal etiam notabile in dicta domo nostra Rodanæ nobis cum Delphinatu Viennensi acquisita construi fecerat: in quo de omnibus casibus, etiam de Judæis, & de sigillato Matisconensi in solidum cognoscere satagebat.* Aliàs in Glossis Gr. Lat. *Sigillatum*, ζωδιακὸν exponitur, id est sigillis seu signis adornatum.

SIGILLATUS. Vide *Sigillus*.

SIGILLUM, Præceptum, epistola, diploma, literæ ipsæ sigillo munitæ, ut *Bulla*, diploma bullâ suâ instructum. Gloss. Gr. Lat. σωδῆμα, *Sigillum, Evectio.* Leo Imp. in Regesto Petri Diaconi Casin. n. 149. *Sufficiant omnes solum monstrandum & ostensum nostrum fidelem sigillum factum per mensem Febr. 9. Indict.* In eodem Regesto: *Sigillum factum à Mariano Antypato — & datum vobis Aligerno venerabili Abbati.* Infra: *Cum plumbea bulla istum præsentem sigillavimus sigillum nostrum, & concessimus prædicto Abbati.* Habetur in eodem Regesto non semel. Leo Ostiensis lib. 2. cap. 2. *Prædictus Abbas sigillum recepit, ut — ei liceret perquirere omnes hæredes*, &c. Petrus Diacon. Casin. lib. 4. c. 107. *Horum Imperator precibus inclinatus sigillum suum concessit*, &c. Isidorus Pacensis æra 766. *Sigillum vel auctoritatem principalem à suprafatis partibus missam patenter demonstrat*, &c. Charta Goffridi Comitis Andegav. pro fundatione Ecclesiæ Collegiatæ de Lochis, de Rege Lothario: *Et ut locus ab habitatoribus firmius possideatur, supradictis viris quamplurimisque aliis cernentibus, suum mihi sigillum dedit, quod pro magno suscipiens, detuli mecum.* Will. Brito lib. 2. Philip.

> *Hoc mihi donavit genitor tuus, hoc meministi*
> *Te mihi regali jam confirmasse sigillo.*

Chronicon Alexandrium pag. 902. Ἐὰν εὗ Σίλεπ λαβεῖν ἕκαστος τῶν ἐν τῇ πόλει φῶς σῶμαν καὶ καμίσιν, ποιῆμεν σίγγιλιν πρὸς τὸν Σάλβαρον, &c. Occurrit porrò Sigillum notione ista passim, in Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 18. Alaman. tit. 23. §. 4. tit. 28. §. 1. 3. In Decret. Tassilonis §. 17. in Lege Longob. lib. 2. tit. 55. §. 20. lib. 3. tit. 3. in Capitul. 2. an. 809. c. 14. l. 3. Capitul. c. 58. in libro Usuum Cisterciensis Ordinis c. 102. apud Anastasium in Constantino PP. Adamum Bremensem c. 22. Goffridum Vindocin. lib. 14. Epist. 5. Ughellum to. 1. Ital. Sacræ pag. 1023. to. 7. pag. 872. to. 9. p. 258. 385. 590. 673. 674. Rocchum Pirrum to. 1. Notit. Ecclesiar. Sicil. pag. 310. 312. to. 2. pag. 20. in Epistola 97. ex Sugerianis, in Usaticis MSS. Barcinonensibus cap. 58. &c.

Sigillum in substantia alicujus imponere, apud Gregorium M. lib. 9. Epist. 31. quod practici nostri dicunt, *Apposer le Seellé*. Charta Aldefonsi VI. Regis, æræ 1118. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Bened. to. 3. *Ut nullus minister — intra terminos Monasterii audeat intrare, — seu hæreditatibus quæ juris eorum sunt per manus Saionis sigillum ponere, sive pro homicidio*, &c. Alia Ferdinandi Regis Hispaniæ æræ 1081. apud eundem Anton. *de Yepez* to. 6. *Et si fortè iratus cum armis vel sine armis introierit Palatium Regis, vel in Palatium alicujus hominis, aut in villam, tam sigillatam, seu in aliquem locum in quo sigillum positum fuerit, & nihil inde abstraxerit, nullam calumniam proinde sustineat.* Infra: *Tam servus quàm ingenuus, seu fiscalis, non faciat aliquot fiscale servitium Regis, non reddat aliquid pro homicidio quod fecerit, sive quod non fecerit, non rausum quamvis fecerit, non fossataria, non sigillum positum in hæreditate Andreæ.*

Sigillum pendens, quod diplomati filo serico, σηρικῷ νήματι, ut loquitur Nicetas Choniates, appendi solebat. Nicolaus de Braia in Ludovico VIII.

> *Interea proceres scriptis pendente sigillo*
> *Anglorum rector omnes vocat.*

Sigillum pensile appellatur in Wichbild Magdeburgensi art. 14. Ut *Chartes pendans*, apud Villharduinum n. 118. *Lettres pendans*, in Consilio Petri de Fontanis cap. 4. §. 28. diplomata quibus id appensum erat dicuntur.

Pensilium sigillorum non nuperum, sed peranti-quum usum fuisse licet colligere ex iis quæ de *Bullis* observavimus, ubi plumbeas & aureas Bullas primitus filo aut serico tabulis appensas docuimus. Sed quando cerea istiusmodi sigilla perinde literis appendi cœperint, non planè constat. Video enim quosdam, atque in iis magnum Peirescium, existimasse ante Ludovici VI. ævum vix conspici: quod tamen in dubium jure vocari potest, cùm tradat Ingulphus pag. 901. Guillelmum Nothum horum usum in Angliam invexisse, cùm antea solam crucem effingerent Angli: *Chirographorum confectionem Anglicanam, quæ antea usque ad Edwardi Regis tempora fidelium præsentium subscriptionibus cum crucibus aureis, aliisque sacris signaculis firma fuerunt, Normanni condemnantes, Chirographa chartas vocabant: & chartarum firmitates cum cerea impressione per uniuscujusque speciale sigillum, sub instillatione trium aut quatuor testium astantium conficere constituebant.* De cereis enim pensilibus sigillis loqui Ingulphum omnes consentiunt, idque firmat ejusdem Willelmi Nothi sigillum, quod descripsit Seldenus ad Eadmerum pag. 166. cujus etiam meminit Heremannus lib. de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 4. qua quidem ætate ejusmodi pensilia sigilla obtinuisse firmari præterea potest, imò antea: nam Edwardi Confessoris diplomatibus appensa testatur autor Vitarum S. Albani pag. 52. Charta Roffredi Archiepiscopi Beneventani an. 1078. apud Ughellum: *Nosmetipsi propria manu subscribendo signo sanctæ Crucis illud corroboravimus, & sigilli nostri impressione insigniri præcepimus, & demandavimus, & sigilli insignia appendi voluimus.* Verùm cereumne an plumbeum fuerit, ex his non liquet.

Hisce porrò solis pensilibus sigillis, nullo apposito chirographo, muniebantur diplomata, quæ vim omnem iisdem conferebant; adeò ut necesse esset summa cura typos ipsos sigillarios asservare, ne in aliorum manus inciderent. Unde Bracton lib. 5. tract. 4. cap. 15. §. 3. *Dum tamen nihil sit quod imputari possit imperitiæ suæ vel negligentiæ, ut si sigillum suum Senescallo suo vel uxori traderet, quod cautius custodiri debuit: cum uxor & sigilla ad paria judicentur.* Scribit Bromptonus Magistrum Rogerum, cognomento *Malum Catulum*, Ricardi I. Regis Angliæ Vicecancellarium, juxta Rhodum insulam orta tempestate in mari periisse, & *circa ejus collum suspensum Regis Sigillum postea repertum fuisse*: quod ille scilicet eo studio servabat, ne in alienum jus culpa sua cederet. Eadem fortè ratione Cancellarius Imperatoris, in solennibus præsertim ceremoniis, *majus sigillum* collo appensum gestat, ut colligere est ex Bulla aurea Caroli IV. Imp. cap. 7. 23. §. 2.

Quod si casu quovis amitteretur sigillum, tum judex adibatur, coram quo qui amiserat, ut deinceps nulla fides diplomatibus adhiberetur quibus apponeretur, protestabatur. Aliquot ejusce moris exempla profert Vill. Dugdalus in Antiquitatib. Warwicensis provinciæ p. 673. quæ hîc describemus: ac primùm sub Henrico III. *Memorandum quod publicè clamatum est in Banco, quod sigillum Benedicti de Hagham, cum uno capite in medio, sub nomine suo, in quacunque manu fuerit, de cætero nullum robur obtineat.* Sub Edw. I. *Memorandum quod Henricus de Perpoun die Lunæ in crast. Octob. B. Michaelis, venit in Cancellaria apud Lin-*

colniam, & publicè dixit quòd sigillum amisit, & protestabatur quòd si aliquod instrumentum cum sigillo illo post tempus illud inveniretur consignatum, illud nullius esse valoris, vel momenti. Denique sub Edw. II. *Joannes E. recognovit in Cancellaria Regis se amisisse sigillum suum, & petit quòd dicto sigillo deinceps non habeatur fides.* Vide quæ de Bullis supra annotavimus.

In his porrò efformandis sigillis pensilibus, cera adhibita varii coloris. Scribit Tillius soli Regi flavæ usum peculiari prærogativa competere: quod etiam repetitum legitur in articulis Conventus Sangermanensis an. 1583. adeo ut Ludovicus XI. Renatum Andegavensem, Siciliæ Regem, insigni privilegio donasse putaverit, concesso, ut ipsi & filiis ejus recta linea procreatis, intra Francici, atque adeo Siculi Regni fines, cera flava in suis sigillis uti liceret, diplomate 28. Januar. an. 1468. & mense Maio an. 1469. in acta Parlamentaria relato. Nam observatum à Bodino in libris de Republica, & Cardino Bretio lib. 2. de Suprema Regis auctoritate, erratum hac in re à scriba Tillii, qui ceram albam posuerit pro flava, cum, ut ii asserunt, nullus unquam apud Reges nostros albæ ceræ usus in sigillis fuerit: licèt contrarium asserat Miramontius in lib. de Cancellaria Franc. pag. 32.

Ceræ viridis in sigillis regiis usus potissimum est in diplomatibus, quæ vulgò *Chartres, Privileges, & Remissions* dicuntur. Literæ *de Chartres*, eæ dicuntur, quæ ad perpetuam rei memoriam conscribuntur, iisque verbis sub initium concipiuntur: *Præsentibus ac futuris*, in quibus confectionis dies non adscribitur, sed tantùm mensis & annus, ut innuatur rem ipsam maturo ac diuturno consilio agitatam. Color autem viridis in cera rem in perpetuo vigore permansuram denotat. Cæteræ verò Literæ hacce formula exarari solent, *Omnibus præsentes litteras inspecturis.* Sed hodie cera flava in Francicis Cancellariis quævis diplomata sigillantur.

Cera rubea utuntur Universitates ac Communitates.

Cera alba in sigillis usos Comites Pictavenses testatur Beslius p. 538. 543.

Hodie albæ ceræ sigilla spectant sancti Spiritus Militarem Ordinem, ex Statuto Henrici III. Regis illius institutoris.

In sigillis effictì fere semper Equites, quorum erant, si ex Militari essent ordine, tunica loricæ instrata: quod sub Joanne Rege in Anglia tum primùm obtinuisse scribit anonymus Historicus ineditus apud Dugdalum in Antiquitat. Warwicens. *Tempore Regis Johannis erant in sigillis dominorum tunicæ super loricis, non autem ante: erant autem tunicæ longæ ad talos.* Adjuncta deinde armorum insignia. Idem Scriptor: *Circa annum 1218. Domini qui in sigillis more solito habebant equites armatos cum gladiis, nunc in dorso sigillorum arma sua posuerunt de novo in scutis.* Et sub an. 1366. *Post captionem Johannis Regis Franciæ, Domini atque generosi, relictis imaginibus Equitum in sigillis, posuerunt arma sua in parvis scutis.*

Sigillum tum primùm sibi adsciscebant viri nobiles, cùm suæ ætatis essent, hoc est annum ætatis 21. attigerant, atque adeo Militare cingulum consecuti erant, cùm hanc adepti ætatem *Milites* fieri solerent, quod præsertim docent Stabilimenta S. Ludovici Regis Franciæ lib. 1. cap. 70. & 71. Monasticum Anglican. to. 1. p. 810. *Pepigimus etiam eis quod — faciemus eos habere cartam & sigillum Conani* (Comitis Britanniæ) *ad confirmationem prædictæ eleemosynæ, cùm ipse illius ætatis fuerit, quod terram tenere possit, & sigillum habuerit.* Charta Catharinæ & Frederici filii Ducum Lotharing. an. 1253. apud Hieron. Viguerium in Hist. Alsatica p. 143. *Je Katerine Duchesse ai mis mon seel en ces Lettres en tesmoignage de verité: Et je Ferris Dux davant nommez use dou sel de ma mere devant nommée, & tantost comme je serai fors de mainburnie, je suis tenu de mettre mon seel en ces Lettres.* Hinc in Chartis formulæ sequentes leguntur. In Charta an. 1117. apud Augustinum *du Pas* in Stemmate Penteuriensi p. 7. *Sed quia nondum Comes Gaufridus proprium habebat sigillum, hoc nobis in sigillo Comitis Stephani confirmavit.* Alia apud eundem in stemmate Donensi: *Et quia adhuc Miles non eram, & proprium sigillum non habebam, quando hanc concessionem fecimus, autoritate sigilli domini patris mei cartam istam sigillavimus.* Charta Guillelmi Episcopi Amb. an. 1226. *Girardus dominus Pinconii Vicedominus Ambianensis donationem superscriptam factam Capitulo Ambian. recognovit, & promisit quod quamcito Miles erit, & sigillum habebit, dictum sigillum apponet dictæ concessioni.* Charta Hugonis IV. Ducis Burgundiæ an. 1228. *Juravi dictis Divionensibus, quod quando ad Militiam promotus fuero, eis præsentes literas innovabo, & eo sigillo quo Miles utar, sigillabo, & tradam sigillatas.* Adde Morlerium in Stemmatibus Nobilium Picardiæ pag. 143.

Ex præallatis conficit Duchesnius in Hist. Castilionensi, ubi de insignibus ejusdem familiæ agit, & in Hist. Richeliana pag. 19. solos Milites jus habuisse sigilli pensilis: quod licèt fortè verum sit prioribus seculis, de posterioribus addubitari potest, cùm & Armigeros diplomatibus sigilla sua interdum apposuisse constet: & in Aresto 16. Aug. an. 1376. apud Tilium cap. de Militibus, referatur eum in Burgundia morem obtinuisse, ut Armiger Miles factus sigillum suum mutaret: unde colligitur Armigeros sigilla sua litteris apposuisse, sed ea mutasse cùm Militiam consecuti erant.

Sigillum verò *authenticum*, illud ipsum vocabant quod *pendens* dicitur, quo scilicet *Literæ patentes* muniuntur. Charta Henrici de Vergiaco Senescalli Burgundiæ an. 1246. *Quia aliud sigillum tunc non habebam, contrasigillo meo, quo utebar pro sigillo, præsentes literas feci sigillari, promittens per præstitum juramentum, quod quotiescumque sigillum authenticum habuero, præsentes literas vel similes de ipso faciam sigillari.* Arestum 5. Octob. an. 1394. contra Canonicos Lugdun. *Et esto quod sub suo sigillo secreto illud conficere potuissent, non tamen sub sigillo secreto, sed sub authentico vel publico.* Statutum Ottonis Cardinalis Legati in Anglia an. 1237. apud Matth. Paris & Lindwodum: *Habeat unusquisque* (Archiepiscopus, Episcopus, &c.) *Sigillum, puta nomen dignitatis, officii, seu collegii, & etiam illorum proprium nomen, qui dignitatis vel officii perpetui gaudent honore, insculptum notis & characteribus manifestis, sicque sigillum authenticum habeatur.* Vide Butilerium in Summa Rurali lib. 1. tit. 106. 107. Chopinum lib. 1. in Consuet. Andegav. p. 340. lib. 3. de Dom. tit. 21. n. 6. Roverium in Reomao pag. 634. &c. ubi de Nobilium & Communitatum sigillis publicis ac autenticis: de quibus consule præterea Concilium Londiniense an. 1237. apud Matth. Paris p. 307.

Sigillum secretum, vel *secreti*, illud appellabant quod litteris, uti vocant, clausis apponebatur; ad discrimen sigilli majoris, quod *authenticum*, & *commune* appellatum diximus, & *Literis patentibus* ac *apertis* appendebant. Ideo autem id nominis ejusmodi sigillo inditum, quod illius usus esset in secretioribus negotiis, verbi gratiâ in Epistolis, cum alterius esset in publicis, & quæ omnibus paterent: unde diplomata eo munitæ, *Literæ patentes* indigitari solent. Neque tantum in privatis negotiis sigilli secreti usus erat, sed & in publicis, cum id à tergo majoris seu authentici sigilli indèretur, quod ideo *Contrasigillum* nuncupatur, quia majori sigillo *contra* opponeretur. Interdum etiam ab ipso majori sigillo dependisse observare est. Sed & publica negotia ad pleniorem fidem, vel maius dilectionis argumentum, *sigillo secreti* sigillata legimus. Extat enim apud Miræum in Diplom. Belgic. cap. 89. Charta Henrici IV. Imp. an. 1059. pro Ecclesia Nivellensi, in qua hæc habentur: *Henricus — Nivialensis Ecclesia Francorum regno finitima permaximas calamitates sæpe susti-*

nuit: quod pater meus Henricus III. Imp. animo indoluit, adeo ut in consecratione, quam ad adventum suum reservari jusserat, præsentem se exhibens, pignora sacratissimæ Virginis Gertrudis propriis humeris sanctuario importaret, locumque donis Imperialibus exornans, de rebus ejusdem Ecclesiæ præceptum faceret, quodque specialis dilectionis indicium est, non communi illud sigillo, sed secreto suo signaret. Certè Reges nostros publicas etiam literas *sigillo secreto* munivisse docet Charta Joannis Regis an. 1350. apud Gallandum de Franco alodio pag. 30. Sed illud maximè factum, cùm abesset maius: quod in ipsis literis exprimi solebat, ut apud Tillium, eundem Gallandum pag. 193. Miramontium de Cancellaria p. 35. Justellum in Hist. Turenensi pag. 94. & alios.

Sigilla Secreti longè minoris erant formæ, quàm authentica. Iis interdum impressa fuere Militum insignia, interdum familiarum quas affinitate quadam contingebant, aut à quibus originem trahebant: interdum denique figuræ quædam exoticæ pro libitu ipsorum quorum erant sigilla: quod quidem licet omnibus advertere in sigillis quæ à Duchesnio & aliis Stemmatographis describuntur. In Regum nostrorum sigillo secreto insignium Scutum unico angelo sustentatur.

Sigillorum Secreti, seu *Contra-sigillorum*, variæ leguntur inscriptiones, quas hîc describam. *Secretum*, cum adjectione nominis, cujus est sigillum, apud Justellum in Hist. Arvern. pag. 55. 57. 170. 172. 188. 189. in Hist. Turen. pag. 46. Duchesnium in Probat. Hist. Castilion. pag. 35. &c. *Secretum mei*, in Probat. Hist. Guinensis pag. 480. *Secretum meum*, apud Justell. in Hist. Arvern. pag. 173. in Probat. Hist. Guinensis p. 504. *Secretum meum mihi*, (ex Isaia cap. 24.) in Probat. Hist. Guinensis pag. 478. apud Roverium in Reomao illustr. 195. *Secretum est*, in Probat. Hist. Castilion. pag. 95. *Secretum serva*, in Probat. Hist. Guinensis p. 496. *Secretum Sigilli*, in Probat. Hist. Guinensis p. 522. *Secreti custos*, apud Justellum in Hist. Arvernensi pag. 47. *Sigillum secreti N.* in Probat. Hist. Castilionensis pag. 198. *Sigillum secreti mei*, in Probat. Hist. Castilion. pag. 66. 164. *Testimonium veri*, in Probat. Hist. Guinensis p. 473. 478. 489. 491. *Sigillum veritatis*, apud Petrum Franciscum Chiffletium in Beatrice p. 47. 109. 158. *Secretum* nudè, in Probat. Hist. Guinensis pag. 528. Montmorenciac. pag. 105. &c. Miracula S. Catharinæ Suecicæ cap. 1. *Actum & datum — nostro sub secreto præsentibus impendente.* Charta Ducum Sueciæ an. 1304. apud Ericum Upsaliensem lib. 3. Hist. Suecicæ pag. 94. *In cujus rei testimonium, robur, & evidentiam, secreta nostra, quia penes nos alia sigilla non habemus, præsentibus duximus apponenda.* Dicitur etiam interdum *Contrasigillum N.* in Probat. Hist. Guinensis p. 398. 535. Castilionensis p. 35. 95. Monmorenc. p. 105. Ita porrò appellatur, quòd sigilli authentici, seu publici adversæ ac posticæ parti imprimeretur, sic ut authentico opponeretur. Hujus usus erat in minoribus negotiis, ut est in Nomastico Cisterciensi pag. 543.

Sigilli secreti Regii cura ac custodia apud nos, *Magnum Cambellanum* spectabat: eoque absente, primum Cambellanum, ut observatum à Tillio, quo is literas, quas *de prieres, d'estat, de responses, & de mandemens à venir*, vocant, sigillabat, ut est in Edicto Philippi Regis an. 1316. Scribit Monstrelletus 1. vol. cap. 123. an. 1314. Dominum *de Ligny*, nobilem Hannoniensem, Sigilli secreti Regii Custodem fuisse, *Garde du sel du secret du Roy*: & cap. 213. Philippum Josquinum Divionensem sigilli secreti Joannis Ducis Burgundiæ, qui quidem an Cambellani munus obierint, mihi haûd compertum. Addit idem Tillius Vicecomitem *d'Aunay* in Pictonibus, tanquam Comitis Pictavorum primum Cambellanum, ejusdem Comitis sigillum secreti servasse. Apud Byzantinos Augustos infimi ævi, dignitas fuit, quam Παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης vocabant, penes quem erat cura sigilli, quo Imperator epistolas quas ad matrem, filios, Despotas, Patriarcham, & alios scribebat, sigillabat: cùm alius esset qui Παρακοιμώμενος τῶ κοιτῶνος dicebatur, cui cubiculi Imperatorii cura incumbebat. Vide Notas ad Villharduin.

Sigilla secreti, ab eorum custodibus in pretioso quodam marsupio asservata docemur ex Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii regii an. 1350. *Pour faire & brouder les bourses aux seaulx du secret du Roy, de la Royne & de la Duchesse d'Orleans*, &c. Ejusmodi sigilla secreti

Sigilla privata dicuntur, quorum scilicet usus esset in privatis negotiis. Fleta lib. 2. cap. 13. §. 1. *Est inter cætera quoddam officium, quod dicitur Cancellaria, quod viro provido & discreto — debet committi, simul cum cura majoris sigilli regni: cujus substituti sunt Cancellarii omnes in Anglia, Hibernia, Wallia, & Scotia, omnesque sigilla regia custodientes ubique, præter custodem sigilli privati*, &c. Apud Monstrelletum, *Molanus* Doctor in Legibus & Decanus Sarisberiensis dicitur *Garde du prive seel du Roy d'Angleterre*. Guill. Gruellus in Vita Arthuri III. Ducis Britanniæ pag. 128. de eodem: *L'an 1444. en esté vint le Comte de Suffolc, & le Privesel d'Angleterre à Tours devers le Roy.*

Sigillum Piscatoris, Sigillum, ut aiunt, Secreti, quo Summus Pontifex utitur in Epistolis privatis: in quo scilicet effingitur D. Petrus in navicula, instar piscatoris retia laxantis. Epistola Clementis IV. PP. apud Carbonellum in Chron. Hispan. fol. 68. & Massonum: *Non scribimus tibi, nec familiaribus nostris sub bulla, sed sub piscatoris sigillo, quo Romani Pontifices in suis secretis utuntur.*

Sigillum altaris, Durando lib. 1. Ration. cap. 6. n. 34. parvus lapis, cum quo sepulchrum, sive foramen, in quo reliquiæ reconduntur, clauditur, seu sigillatur. Alexander III. PP. apud Gregorium lib. 3. Decret. tit. 40. cap. 1. *Ad hæc si altare motum fuerit, aut lapis ille solummodo suprapositus qui sigillum continet, confractus aut etiam diminutus, debet denuo consecrari.* Statuta provincialia Walteri Episcopi Dunelmensis anno 1255. *Insuper quæ altaria fuerint consecrata; & si consecrata, sint crucis charactere sigillata.*

Super Sigillum clamare. Vetus Notitia Vasconica, apud Marcam lib. 5. Hist. Beneharn. c. 17. n. 1. *Ad id ventum est, ut diceretur eidem Abbati & senioribus S. Vincentii, quod nisi redderet supradictum honorem, non posset Principatum obtinere securè supradictæ regionis, & favente partibus Raymundi Seguini Gasto Principe, super sigillum & vim clamando, accipere habuerunt centum solidos Pictavensis monetæ*, &c.

SIGILLUS, Alamannis *Sigel*, Epistomium vasis, vel obturaculum, quod orificio, ut Apuleius loquitur, vel ori summo dolii inseritur, illudque obstruit, sic dictum, quia olim vasa signabantur, ut ex Hieroclis Philosophi facetiis colligitur. Eckeardus Junior de Casib. S. Galli cap. 5. pag. 194. *Erant autem in cellario fratrum communi duo vasa vinaria usque ad sigillos adhuc plena.* *Epistomii* vocem usurpat Jonas in S. Columbano lib. 1. c. 16.

SIGILLUS, seu *Sigillum*, Signum seu figura vasculis rebusve aliis insculpta, adpicta, aut adtexta, quomodo Latinos vocem *Sigillum* usurpasse docuit olim Lazarus Bayfiius lib. de Vasculis p. 106. Glossæ Lat. Gr. *Sigillum*, ἀνδελαντάειον, ζώδιον, &c. Glossæ aliæ: ζώδιον, *Sigillum*. Julius Africanus lib. 8. Hist. Apost. *Ubicumque pro ornatu templi sigilla erant posita minutavit.* Anastasius in S. Silvestro PP. *Fecit autem candelabra aurochalca in pedibus 10. numero 4. argento conclusa cum sigillis argenteis.* Infra: *Ante corpus B. Laurentii martyris clusam passionem ipsius, sigillis ornatam, cum lucernis byssinis argenteis*, &c. Ibidem: *Fecit ex metallo porphyretico ex sculptis sigillis pharacanthara 20. ex argento purissimo*, &c.

Sigillus. Hist. Episcop. Autissiodor. c. 20. *Dedit — Ga-*

batham unam medianam anacteam penſantem lib. 3. & habet in fundo ſigillos 4. & in gyro prunellas, &c.

Sigillaria, eadem notione dixit Arnobius : *Quinimmo Deos eſſe ſigillaria ipſa cenſetis.*

Sigillatus, ſigillis ſeu figuris ornatus, quomodo *vaſa ſigillata* dixit Cicero orat. 6. in Verrem. *Sigillatæ ſericæ*, veſtes nempe, quas mimæ ferre vetantur in lege 11. Cod. Th. de Scænicis : Ζωδιωτὸς χιτὼν, apud Helychium. Pollux : Καταστικτος χιτὼν, ὁ ἔχων ζῶα ἢ ἄνθη ἐνυφασμένα, καὶ ζωωτὸς ὁ χιτὼν ἐκαλεῖτο, καὶ ζωδιωτός. *Picta veſtes* apud Latinos, quibus intextæ erant figuræ variæ. Auſonius in Gratiar. actione pro Conſulatu ſuo : *Palmatam, inquis, tibi miſi, in qua Conſtantius parens noſter intextus eſt : me beatum cujus inſignibus talis cura præſtetur. Hæc eſt picta, ut dicitur, veſtis, non magis auro ſuo, quam tuis verbis.* Ita porrò vocem *Sigillatus* uſurpat non ſemel Anaſtaſius : in Leone III. PP. *Et vela holoſerica ſigillata, habentia periclyſin, & crucem de blattin, ſeu fundato numero* 15. Infra : *Vela modica ſigillata, quæ pendent in arcubus minoribus* &c. Idem in Paſchale : *In jamdicto altari obtulit veſtem albam ſigillatam cum roſulis, habentem in medio crucem de blattin cum pſillis.* In Leone IV : *Fecit veſtem ſericam albam ſigillatam cum gammadiis*, &c. Infra : *Vela alba holoſerica ſigillata.*

SIGILUM. Vide *Sigalum.*

SIGIÑOR, Dominus, Bonfinio ad Leges Hungaricas. Vide *Senior.*

SIGITULA. Gloſſarium Saxonicum Cottonianum : ꞅƿec-maze, *Sigitula*, *lardariolus.* Voces incertæ notionis Somnero.

SIGLA, Velum, à Saxon. ꞅeᵹl, Teuton. *Seghel*, & *Saeghel*, Anglis à *Saile.* Leges Ethelrodi Regis editæ apud Venetyngum cap. 24. *Ad Bilynggeſgate ſi adveniſſet una navicula, unus obolus thelonei dabitur : ſi major, & habet ſiglas, 1. den. Le Roman de Vacces* MS.

Car li envoie ſes homes & à ſigle & à vage.

Ibidem :

Donne trieves trois mois ſans perte & ſans damage,
N'iras mès par beſoin à ſigle, ne à vage.

Siglare, Plenis velis navigare, Gall. *Singler.* Nangius in S. Ludovico an. 1269. *Die Mercurii ſubſequenti — velum fecerunt iſtæ 4. naves ſupradictæ, & tota die illa cum die Jovis ſubſequente cum vento ſatis proſpero ſiglaverunt.* Philippus *Mouskes* in Hiſt. Francor. MS. in Henrico I.

Bon vent orent, par mer ſiglerent.

Alibi :

Li Rois Ricars apriès ſui,
Ki le karvane conſui,
Des SaraZins qui là ſigloient.

Sic alibi non ſemel. *Le Roman de Vacces :*

Puis ſi vint à ſes neZ, s'a la mer regardée,
Tant ſiglerent d'avoir, que en terre arriverent.

Idem :

Lors ſen retourna Rou, ſiglant en Normendie.

Ibidem :

Qui bien ſourent par mer & ſigler & vagier.

Sigla, Monile, ex Saxonico ꞅiᵹele, *Monile, gemma, bulla, fibula.* S. Bonifacius Epiſt. 100. *De auro vero & argento quod dedit Regenthrith filia Athuolphi ad Eccleſias noſtras, duas armillas aureas, & 5. ſiglas aureas valentes pretio trecentorum ſolidorum, & aliorum fidelium virorum ac mulierum pretia Enred abſtulit ab Eccleſiis ſuprascriptis.*

Siglæ, Singulariæ literæ, ſic dictæ litteræ quòd *ſingulæ* verbum componant : verbi gratiâ S. P. Q. R. *Senatus Populuſque Romanus.* S. C. *Senatuſconſulto.* Occurrit apud Juſtinianum in Orat. ad Antecellores. Vide Cujac. lib. 12. Obſerv. cap. 40.

Sigla, promenſura liquidorum, vide in *Sicla.*

SIGLIX, idem quod *Sigale*, *Segle.* Vetus Notitia ſub Iſlo Epiſcopo Toloſano, apud Catellum : *Et in hoc fevo dedit illis totam ſiglicem, & totum milium, & balagium, & decimum de ſextaratis*, &c.

SIGMA, Menſa in literæ Sigma ſimilitudinem, ſeu lunulæ : nam Sigma Græcum literam C. expreſſit poſterioribus ſeculis ; apud Lampridium in Heliogabalo, Petrum Chryſol. ſerm. 29. 83. 93. &c. Ditmarus lib. 4. de Ottone III. Imp. *Solus ad menſam, quaſi ſemicirculum factam, loco cæteris eminentiori ſedebat.* Vide Savaronem ad Sidonium, Salmaſium ad Lamprid. &c.

SIGNACULUM. Gloſſæ Gr. Lat. σφραγιστήριον, *Signaculum, Signatorium.* Papias : *Signaculum, quod alicujus rei ad hoc imprimitur, ut lateat, quouſque reſeratur.* Formulæ veteres Bignonii cap. 38. *Suggeſſit eo quod apud noſtrum ſignaculum, hominem aliquem nomine illum mannitum habuiſſet*, id eſt cum ſignaculo, ſive ſit *ſigillum*, quod vult idem Bignonius, ſive *monogramma*, ut in Charta Caroli M. apud Miræum in Diplomat. Belg. lib. 1. cap. 8. *Noſtræ manus ſignaculis eam* (Chartam) *affirmare decrevimus, & annulo noſtro firmari juſſimus.* Chronicon S. Vincentii de Vulturno lib. 2. pag. 681. *Propriæ manus & trium filiorum ſuorum ſignaculo illud corroborans.* Anonymus in Vita S. Theodardi Archiep. Narbon. *Prædeceſſorum meorum traditiones — & impreſſionis eorum ſignaculo roboratas.* Infra : *Duo regalia præcepta Caroli Magni videlicet ejuſque glorioſiſſimi filii Ludovici, & certa ſignaculorum eorum impreſſione diligenter notata.* Adde Joann. Sariſberienſem Epiſt. 158. Utuntur Juriſconſulti aliquot, atque in iis Caius in Inſtit. pro ſigillo, l. 4. Cod. Th. de Adminiſtr. & peric. &c.

Signaculum, Signum crucis, *le Seing de la croix.* Statuta Ordinis de Sempringham : *Poſt erectionem autem & ſignaculum — dicat Prior illorum, Deus in adjutorium.* Vita MS. S. Arigii Epiſcopi Vapincenſis ex Cod. Silviniacenſi : *Sed ſanctus Dei ſignaculum Chriſti faciens*, &c. *Le Roman de Roncevaux* MS.

Sa main leva, ſi a fait ſon ſignacle.

Signaculum. Capitularia Caroli M. lib. 5. cap. 95. *Symbolum, quod eſt ſignaculum fidei, & Orationem Dominicam diſcere ſemper admoneant Sacerdotes populum Chriſtianum.* Admonitio Imperatoris Caroli M. ad Preſbyteros, in Capitulari dato apud Saltz, c. 3. *Ut* (Sacerdos) *ſignaculum & baptiſterium memoriter teneat.* Capitula S. Bonifacii Mogunt. c. 16. *Ut unuſquiſque Epiſcopus in ſua parochia diligenter diſcutiat ſuos Preſbyteros, & faciat ut illorum ſignacula & baptiſteria benè faciant*, &c. Concilium Metenſe an. 888. cap. 6. *Nullus alteri ſuſcipiat à fonte infantem, niſi qui apprime ſignaculum, id eſt abrenuntiationem diaboli & profeſſionem Catholicæ fidei tenuerit.*

SIGNALE, Signum, Gall. *Signal.* Fori Oſcæ an. 1247. f. 3. *Dominus villa licitè ſine injuria poterit ſignale mittere in caſas, aut in corpore de illo homine, niſi habuerit caſas.* Fol. 14. *Et iſta fidantia debet eſſe habitator & hæres ejuſdem loci ubi manet actor, & debet habere pignora, aut eſſe de ſignale, unde poſſit diſtringi.* Fol. 18. *Et ſi fortè eam* (hæreditatem venditam) *reddere non vult emptor, oſtendat ei ſignal, & præparet ei denarios quos conſtitit.* Agitur de retractu. Obſervantiæ Regni Aragon. lib. 3. tit. de Emptione : *Si aliquis emerit aliquid, & aliquid dederit pro ſenyal & paga, non poteſt vendi duplando el ſenyal.*

Signale. Charta Willelmi Comitis Pontivi an. 1205. in Hiſtoria Eccleſ. Abbavillenſi cap. 26. *Cenſus annualis tam in Abbavilla, quàm alibi : ſignalia in Cambis Abbavillæ, quatuor modios frumenti in feſto omnium SS. de molendino qui dicitur Comitis*, &c.

SIGNARE, Signum crucis digitis ac manu effingere. Gregorius M. lib. 4. Dialog. cap. 38. *Tunc fratres cœperunt ei dicere, — Signum tibi ſanctæ crucis imprime. Reſpondit ille, dicens, Volo me ſignare, ſed non poſſum, quia ſquammis hujus draconis premor.* Leo IV. PP. de Cura Paſtorali : *Calicem & oblatam recta cruce ſignate, id eſt non in circulo & variatione digitorum, ut plurimi fa-*

ciunt, sed districtis duobus duobus digitis, & pollice intus recluso, per quos Trinitas annuitur. Occurrit præterea apud Messianum in Vita S. Cæsarii Arelat. p. 252. Augarum in Actis S. Theodori Ducis n. 17. Bondouiniam in Vita S. Radegundis, Fortunatum in Vita S. Albini Episc. Andeg. n. 16. Notgerum Episcopum in Vita S. Hadelini n. 15. &c. *Le Roman de Garin* MS.

Saingna son chef, s'a l'image enclinée.

Le Roman de Parise la Duchesse MS.

Il a levé sa main, si n segnè son front.

Le Roman de la prise de Hierusalem MS.

Les fons fait aprester, s'es à mult bien segnez.

Signare, pro *Subscribere*. Vide infra *Signum*.

Signare, Signum crucis ad peregrinationes vel expeditiones Hierosolymitanas, vestibus assuere, apud Cæsarium lib. 1. Miracul. cap. 6.

Signare, idem quod *Consignare*, Confirmationis Sacramentum conferre, apud Martinum Bracarensem cap. 52. in Concilio Hispalensi II. can. 7. &c. *Signare Chrismate*, apud Gregorium M. lib. 3. Epist. 9. Acta S. Valentini Presbyt. *Tribus autem consummatis diebus, die sancto Dominico baptizavit Asterium cum omni domo sua: & vocavit ad se S. Callistum Episcopum, qui veniens signavit Asterium cum omni domo sua, animas fere promiscui sexus numero* 44. Vide Menardum ad Sacrament. Gregor. pag. 108. & seqq.

Signare, στιγματίζειν. Reis stigma vel signum imprimere. Consuetudines Valentiæ in Aginnensi pago, descriptæ in Regesto Constabulariæ Burdegal. fol. 142. *Qui furatus fuerit rem valentem ultra 5. solid. prima vice signetur*, &c.

Signarius, ζωδιόγλυφος, in Gloss. Gr. Lat. id est signorum seu statuarum artifex, qui *Signifex* dicitur Marciano Capellæ lib. 2. Apuleio lib. 2. Arnobio lib. 6. Sidonio lib. 6. Epist. 12. & aliis.

Signaticus. Julius Africanus lib. 6. Hist. Apostolicæ extremo: *Fueruntque omnia ex quadratis marmoribus signaticis extructa, & camera ipsa laminis aureis suffixa.* Id est, ni fallor, sculptis.

Signati. Capitulare 3. an. 803. cap. 24. lib. 4. Capit. Append. 2. §. 15. *De signatis qui mentiendo vadunt.* Qua voce videntur intelligi ii qui Catechumeni per signum crucis, quo in frontibus signabantur, facti, à proposito & Christianæ religionis amplectendæ consilio, recedebant, & ad priorem vomitum revertebantur. Catechumenos autem per signum crucis quo signabantur in fronte & pectore, ad religionem Christianam admissos, testatur S. Augustinus lib. 1. Confess. cap. 11. lib. 2. de Symbolo ad Catech. lib. de Catechizandis rudibus cap. 20. 26. & lib. 2. de Peccator. merit. & remiss. cap. 26.

Signatorium, Anulus signatorius. Gloss. Gr. Lat. σφραγιστήριον, *Signaculum, Signatorium.* Occurrit apud Avitum Episc. Viennensem Epist. 78.

Signetum, Parvum sigillum, quod *Secreti* vulgò appellant, quo *literæ clausæ* sigillantur, ex obsoleto Gallico *Signet*. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 18. *Sub quocunque sigillo, magno, secreto vel parvo, seu signeto.* Statuta Roberti III. c. 1. §. 5. *Statutum est etiam quod quilibet Baro vel alius tenens de Rege habeat sigillum proprium ad serviendum Regi, ut de jure tenetur. — & quod sigilla sint, & non signeta, sicut ante ista tempora fieri consuevit.* Henricus de Knyghton: *Similiter dicebabur quod quidam Miles Angliæ mittebatur — Capitaneo Calesiæ cum litteris signetto Regis signatis, ut redderet ei villam Calesiæ.* Vide *Sigillum secreti*.

Signiferia, Dignitas *Signiferi*, Vexillarii. Occurrit in gestis Consulum Andegavensium c. 8. num. 25.

Significare. Vide *Signum*.

Signoraticum. Vide *Senioraticum*.

Signum, Consignatio, signum crucis. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 57. *Per totum Canonem viginti & tria signa fiunt.* Mox: *Tribus autem digitis signa facimus, quia Trinitatem exprimimus.* Atque inde *Signum Dei, Signum Domini, Signum Christi.* Ugutio: *Signum Dei, signum crucis*, vel *Crux*: quem nescio an rectè arguerit Lazarus Baiffius lib. de Vasculis pag. 106. tametsi constet, si Legem *Titiam*, quam laudat, is respexerit, in qua *signum Dei*, pro cujusvis Dei simulachro sumitur, falsum fuisse. Julius Africanus l. 6. Hist. Apost. *Signum Dei sui in frontibus nostris digitis suis facientes*, &c. Occurrit præterea in Vita S. Valerici cap. 21.

Signum Domini, eadem notione apud Paulinum Epist. 12. & eundem Africanum lib. 7. *Et percussiones eorum facto signo Domini procurabat.*

Signum Christi, Julius Africanus lib. 6. Hist. *Et cum hæc feceritis, imponemus manus nostras super capita vestra, & signum Christi faciemus in frontibus vestris*, &c. Vita S. Basilii apud Herivæum Archiep. Remensem de pœnitentia cap. 7. *Et continuo apprehendens manum ejus faciens Christi signum in ipso, & orans*, &c. Vita MS. S. Arigii Episc. Vapincensis: *At ubi orationem complesset, signum Christi super plagam faciens*, &c. *Signaculum Christi*, paulò antè. Vita S. Tillonis Monachi cap. 20. *Cum super vulnus plenum vermibus Christi signum deprimeret, repente mortui sunt vermes.* Formula signandi Catechumenos in fronte, apud Menardum ad Libr. Sacramentor. Gregorii pag. 131. *Signum Salvatoris Domini nostri Jesu Christi in fronte tua pono. Signum salvatoris Domini nostri Jesu Christi in pectore pono.* Will. Brito lib. 8. Philipp.

Spe ducti veniæ Christi sua pectora signo
Consignant.

Hinc *Signa Christi*, & *Signo-Christas Gabathas* vocat Anastasius Bibliothecarius Lychnuchos in modum crucis confectos, de quibus egimus in Descript. S. Sophiæ n. 48. In Leone III. PP. pag. 143. *Gabatas fundatas Signochristas, quæ pendent in quadriporticu.* In Gregorio IV. pag. 165. *Signum Christi habet navicellas duas, & murenas tres.* Pag. 189. *Gabathas de argento purissimo numero 6. tres quidem filopares signo Christi, & duas etiam similitudinem palmarum, & unam interrasilem, quæ est Saxisca, pens. simul libr. 4.* Χειστοφόρον σημεῖον, in Menæis in S. Zacharia sutore 17. Novemb.

Signum fidei dicitur Alvaro in Hymno in S. Eulogium:

Tunc signo fidei pectora servulus
Armat deifice, &c.

Signum. Veteres appellabant sigillum quo *signabantur* testamenta aliave acta: unde *Signatores* Senecæ lib. 2. de Benefic. dicti, qui ad syngraphas firmandas vel ipsa testamenta advocabantur, eaque sigillis suis appositis firmabant. Collatio Carthagin. II. cap. 53. *Custodes edicant utrum signa cognoverint. Leo Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit: Agnosco sigillum meum. Marcellinus V. C. Tribunus & Notarius dixit: Quoniam ab utraque parte impressionem signorum agnitam constat, ea quæ præcepi à Notariis relegantur. Petilianus Episcopus dixit: Sic solent testamenta, non gesta reserari.* Ubi signum & sigillum idem sunt, ut & in Collat. III. c. 220. Proinde *Signare testamentum*, apud Justinianum, rectè σφραγίζειν vertit Theophilus. Hinc *subscriptionem* semper à *signatione* distingunt Jurisconsulti, cùm aliud sit *subscribere*, aliud *signare*. *Subscribebatur* enim testamentum, deinde clausum lino circunducto *signabatur*. Vide Brisson. de Formul. p. 572. 655. Sed & testes qui signabant, iidem & subscribebant testamentum. Unde in l. 3. Cod. Th. de Testamentis, *Signatores* & *Subscriptores* promiscuè appellantur. Atque ita apud veteres obtinuisse ait Salmasius lib. de modo Usurar. cap. 11. postmodum verò eum invaluisse morem, ut privati testamenta aliaque acta subscriberent, & affixa in imo cera juxta subscriptionem, *signum* suum imprimerent: quod cùm in multis non fieret, sed sola subscriptio apponeretur, ac vice *Signi*, nota aliqua, quam hodie *Parafum* dicimus, manu propria describeretur; *Signum* pro ipsa subscriptione usurpari cœpisse contendit, idque firmat ex Porcelli Corocottæ Testamento, in quo testes ita sub-

scribunt: *Lucanicus signavit. Tergillus signavit*, &c. Et ex Testamento S. Remigii, quod sic clauditur: *Remigius Episcopus Testamentum meum relegi, signavi, subscripsi.* Ubi *signat* antequam *subscribat*, quod dici non potest de ratione veterum in obsignandis testamentis, quæ subscribebantur antequam obsignarentur: aliàs esset ὕστερον πρότερον. Itaque existimat *signare* & *subscribere* idem unumque hoc loco sonare, & utrumque conjungi ἐπεξηγήσεως gratiâ. Quod sanè sequentia videntur firmare, ubi ita testes subscribunt: *V. C. Pappolus interfui & subscripsi. V. C. Rusticolus interfui & signavi. V. C. Eulodius interfui & signavi.* Et sic cæteri, ubi *Pappulus* voce *subscripsi*, alii *signavi* utuntur, adeò ut idem fuerit *subscribere* & *signare.* Ita in altero testamento Widradi Abbatis Flaviniacensis apud virum eruditissimum Joan. Mabillonium, testes nudè se illud *subscripsisse* testantur, non *signasse.* Sed quòd rem extra controversiam ponere videtur, illud est quod Testamento Remigii appositum legitur: *Post conditum testamentum, imò signatum, occurrit sensibus meis, ut basilicæ domnorum Martyrum Timothei & Apollinaris missorium argenteum sex librarum ibi deputem, ut ex eo sedes futura meorum ossium componatur.* Vix enim probabile, hæc adscripta, post clausum, & lino circumducto obsignatum testamentum, quod etiam hac ætate obtinuisse docent primùm Widradi testamentum, & Marculfus lib. 2. for. 17. Perpetuus Turonensis Episcopus in testamento suo à D. Luca Acherio edito, illud sua *manu scriptum & subscriptum*, non etiam signatum scribit, tametsi *claudendum* innuat, cùm *aperiendum* coram Presbyteris & Diaconibus statuat. Signum tamen à subscriptione distinguit Concilium Toletanum X. c. 4. *Scriptis professionem suam faciat à se aut signo aut subscriptione notatam.* Ubi signum est quod *parafum* dicimus, subscriptio verò nominis descriptio. Neque aliud sonat *Signum* in veteri Charta Securitatis plenariæ exarata sub Justiniano Ravennæ, apud Brissonium lib. 6. Formul. *Et ipse eadem manu propria signum impresserit, testesque ut subscriberent conrogaverit*, &c. Et infra: *Hanc plenariam securitatem — scribendam dictavi, in qua pro ignorantia literarum subter signum feci, autoritateque roborata præsentibus testibus attuli subscribendam*, &c. Ubi *Signum* nihil aliud est quàm *Parafus*, distinguiturque à *subscriptione*, seu nominis proprii descriptione.

Sed missâ Salmasii sententiâ de horum vocabulorum & in infima Latinitate notione, quidam existimant signorum nomenclatura donari cœpisse ejusmodi suscriptiones, quod Christiani ad majoris firmitatis argumentum, hominum suorum subscriptionibus *Crucis signum* præscriberent, quod nudè *Signum* vocabant, ut *signare*, signum crucis effingere. Unde Remigius Episcopus *Signat* primò testamentum, hoc est *signum* sanctæ Crucis exarat, deinde *subscribit.* Apud nos verò *Subscriptio* præcedit, *Signum* subsequitur: & in Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 5. §. 1. 12. 15. 17. *signum & subscriptio* semper junguntur, & à se invicem diversa esse innuuntur. Sanè Christianos non alio signo subscripsisse, quàm Crucis, probant vetustissimæ Tabulæ, uti in V. *Crux* observavimus: quod sanè, innuere videtur hæc suprà allata formula, *in qua pro ignorantia literarum subter signum feci*, quæ in alia Charta ex Tabulario Casauriensi, cujus meminimus in Dissert. 14. ad Joinvillam pag. 230. ita concipitur: *Et propter ignorantiam literarum signum S. Crucis feci.* Quid verò cum *signo* ascriberetur, docet eadem Charta Ravennensis sub finem: *Signum isti Gratiani V. S. Subdiaconi literas nescientem, & alia manu sit . . . scripto.* Et infra, ita Notarius: *Huic plenariæ securitati, sicut superius legitur, de perceptam omnem ter . . . præsente signum fecit, & ei relictum est, Testis subscripsi.* Quæ certè verba Crucis signo descripto subdi, licet passim observare.

Signum, Limes, terminus, finis, *Borne.* Lex Wisigoth. l. 10. tit. 3. §. 3. *Quotiescumque de terminis fuerit orta contentio, signa quæ antiquitus constituta sunt, oportet inquiri, id est aggeres terræ, sive arcas, quas propter fines fundorum apparuerit fuisse constructas: lapides etiam, quos propter indicia terminorum sculptos constiterit esse defixos: si hæc signa defuerint*, &c. Adde §. 2. & Legem Bajwar. tit. 11. cap. 1. 2. 3. &c. Vide *Wiffam.*

Signum, Milliare, σημεῖον, in Hist. Miscella in Mauricio Imp. an. 5. *At verò duces exercitus obviam venerunt ei cum bandis, duobus signis.*

Signum servitium. *Vassalli, seu Homines de signo servitio*, vel *de signo & servitio*, qui nostris *Consuetudinarii*, seu *Coustumiers*, qui servitium domino debent. Eximinus Petri de Salanova Justitia Aragonum: *Si aliqui sunt terras tenentes in aliquo loco, qui terras tenentes sunt de signo servitio, dubitatur in quibus teneantur contribuere cum aliis de signo servitio illius loci, ubi sunt terras tenentes*, &c. Vitalis Oscensis Episcopus: *Sicut quidam infanciones, sicut quidam homines signi servitii*, &c. Michaël *del Molino* in v. *Dominus*: *Domini locorum qui non sunt Ecclesiæ, possunt vassallos suos de signo servitio bene vel malè tractare pro libito voluntatis, & bona eis auferre, etiam siti necare, remota omni appellatione: & in eis dominus Rex non potest se intromittere.* Mox addit: *Secus est in dominiis locorum, quæ sunt Ecclesiæ, Ordinis, aut Religionis*, quibus id non licet: deinde rationes disparitatis affert, quas vide si lubet. Idem in v. *Vassallus*: *Vassalli quidam sunt simplices, alii de signo servitio. Vassallus simplex propriè dicitur ille qui in alterius villa moratur quicunque sit, sive ab eo stipendium recipiat, sive non: & talis vassallus pro domino potest facere testimonium. Vassallus autem signi servitii dicitur ille qui in alterius villa sedet, & ille exactiones & tributa facit.* Fori Oscæ Jacobi I. Regis Aragon. an. 1247. f. 12. *Si dominus alicujus villæ habet probare aliquid contra aliquem, non potest nec debet in ipsa villa ubi ipse est dominus, dare suos commensales in testes, nec aliquos de suo signo, aut honore*, &c. Fol. 25. & 33. *Infantio si occiderit hominem signi Regis*, &c. Fol. 26. *Plures sunt signi Regis qui habent hæreditates suas & domos in diversis locis*, &c. Fol. 36. *Homines servitii sive signi Regis.* Et fol. 7. *Homines de servitio Regis. Hereditates signi Regis*, in Observantiis Regni Arag. lib. 6. de Privilegiis Militum §. 4. lib. 9. de Salva infantion. §. 6. *Sive illi homines fuerint de signo Regis, vel alterius nobilis*, lib. 2. de Foro competenti, §. 24. Vide Foros Aragon. f. 97. 128. 129. 131. 145. 166. &c.

Signum, Compendium literæ: cujusmodi fuit ars eorum qui *notis* scribebant. Glossæ Gr. Lat. Σημεῖον, *Signum.* Σημειογράφος, *Notarius.* S. Hieronymus de Vitando suspecto contubernio: *Extemporalis est dictatio, & tanta ad lumen lucernulæ facilitate profusa, ut Notariorum manus lingua præcurreret, & signa ad furta verborum volubilitas sermonum obrueret.* Vide Savaronem ad Sidonium lib. 9. Epist. 9. quem non exscribo.

Signum, Campana, nola, Italis *Segno*, ut notat Pignorius, σήμαντρον, & σημαντὴρ, Græcis scriptoribus: vide German. Patr. CP. in Hist. Eccl. initio Nomocanonem edit. à v. cl. Jo. Bapt. Cotelerio c. 409. &c. Lex Salica tit. 35. §. 2. *Si quis cervum domesticum signum habentem aut occiderit, aut furaverit.* Ubi *signum* pro *nola* interpretatur Bignonius. S. Eulogius in Apologet. *Basilicarum turres everteret, templorum arces dirueret, & excelsa pinnaculorum prosterneret, quæ signorum gestamina erant ad Conventum Canonicum quotidie Christicolis innuendum.* Ericus Monachus de Miracul. S. Germani Autisiod. cap. 51. *Signa quoque Ecclesiæ interdum nullo sonante pulsantia*, &c. Eckehardus Junior de Casib. S. Galli c. 14. *Signumque cursim pulsantes, fratres advocant.* Cap. 16. *Abbate accito signum pulsatur ad Capitulum.* Joannes Monach. lib. 1. Hist. Gaufredi Ducis Norman. *Pulsantur signa, parietes Ecclesiarum cortinis & palliis adornantur.* Charta Cindasvinthi Regis Gothor. in Hispania, æræ 684. apud *Yepez* in Chronico Ord. S. Bened. to. 2. *Offerimus vasa altaris, — signum fusile æneum bonæ modulationis demulcens auditum.* Utun-

tur passim scriptores, Gregorius Turon. in vitis Patrum cap. 8. lib. 2. Hist. cap. 23. lib. 3. c. 15. Fortunatus lib. 2. Poëm. 19. Eginhartus de Translat. SS. Marcellini & Petri lib. 3. cap. 15. Capitul. Caroli M. lib. 6. c. 68. Concil. Foro-Jul. c. 13. Concil. Aquisgran. c. 145. Alcuinus Poëm. 130. Rupertus lib. 5. de Divin. offic. cap. 29. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. c. 5. & de Vita S. Galli cap. 26. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 142. Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 487. lib. 10. pag. 782. lib. 12. p. 855. Vita S. Leutfredi n. 19. Helgaudus in Roberto Rege pag. 74. S. Anselmus lib. 3. Epist. 20. Hugo Flaviniac. pag. 122. 158. 167. 265. 268. Petrus Venerab. lib. 1. de Miracul. cap. 17. Gaufridus Grossus in Vita S. Bernardi Abbat. Tironensis, W. Thorn in Chron. an. 1086, Chronicon Fontanellense cap. 9. 16. Chronicon Montis S. Michaëlis an. 1131. Monasticon Anglic. to. 1. pag. 32. &c. Ita Franci nostri vocem *Seint* usurparunt. *Le Roman de Garin*:

Et la Roine mult grant joie li fist,
Li seint sonnerent tout contreval Paris,
Nez Dex tonant ni poit on aoïr.

Alibi:

De la cité est issus Anseïs,
Sonnent les cloches & seint parmi la cit;
Procession ont fait au fil Garin.

Le Roman d'Amile & d'Amy MS.

Sonnent li seint par toute la contrée.

Le Roman de Parise la Duchesse MS.

Les Clers & les Prevoires a fez trestout mander;
A grant procession sont au devant alé,
Et ont fait les sains de la vile soner.

Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1350. cap. de Obsequiis Regis: *Pour la peine & salaire de plusieurs valets pour faire sonner les seints de ladite Eglise.* Adde Chartam Gallicam in Monastico Anglic. to. 1. pag. 349. & aliam in Additamentis ad Matth. Paris p. 170.

Signum, apud Monachos, dicebatur forma quædam manu aut digitis res quaslibet, & quæ haberent in mente, vel petere deberent, designandi. Nam cùm perpetuum ferè silentium observaretur in Monasteriis, & loqui rarissimè Monachis liceret in Ecclesia, dormitorio, refectorio, coquina, aliisque claustri officinis, sed & ne vel unam antiphonam aut responsorium, vel aliquid aliud tale absque libro nominare, instruebantur novitii, si quidpiam petere aut dicere necesse haberent, id signis innuere, & *manu loquaci*, ut ait Petronius, seu *linguosis digitis*, ut Senator lib. 4. Epist. 51. complicatis nimirum diversimodè, aut expansis digitis indicare. Udalricus lib. 2. Consuetud. Cluniac. cap. 3. *Opus quoque habet, ut signa diligenter addiscat, quibus tacens quoquomodo loquatur: quia postquam adunatus fuerit ad conventum, licet ei rarissime loqui, & tales in claustro officinæ sunt, in quibus traditum est à patribus nostris & præfixum, ut perpetuum silentium teneatur, in Ecclesia, dormitorio, refectorio, & coquina regulari. In his singulis tam in die quàm in nocte, si vel unum verbum quoque audiente loquitur, non facile veniam absque judicio meretur*, &c. Guigo II. Prior Cartusiensis in Statutis ejusdem Ordin. c. 45. *In qualibet autem constituti obedientia, cum prælato sibi possunt de necessariis loqui fratres, petita per signum licentia, habent enim signa pleraque rusticana, & ab omni facetia vel lascivia aliena, per quæ de his quæ ad sua pertinent officia, rebus vel instrumentis possunt adinvicem commemorari.* Joan. Monachus lib. 1. Vitæ S. Odonis Cluniacensis Abbat. *Est & alius inter eos taciturnitatis modus: In competentibus namque horis nemo intra claustra ejusdem Monasterii audebat loqui, nec se cum alio fratre jungere. — Quoties necessitas ad exposcendum res instabat, toties diversa signa invicem faciebant, ad perficienda quæ vellent, quas puto Grammatici Digitorum & oculorum notas vocare consueverunt. Adeo nempe inter eos excreverat ordo iste, ut puto si sine officio linguæ essent, ad omnia necessaria significanda, sufficere possent signa ipsa.* Infra: *Affuit nox, & ecce quidam de pueris signo secessum natura petiit.* Rathbertus de Casib. S. Galli cap. 11. *Cochlearium sibi afferri signo fecit.* Mox: *Surgere autem signo jussus, ut mos loci erat*, &c. Cæsarius lib. 1. de Miracul. cap. 6. *Die quadam cum ei unus Monachorum de Confessione signum faceret*, &c. Concil. apud Castrum Guntheri an. 1231. c. 24. *Abbates provideant, quòd Monachi sibi subditi sui sciant signa facere.* Hinc Joannes Sarisberiensis in Euthetico ad Polycraticon:

Si jubet ut taceas, statua taciturnior esto,
Nec redimas signis verba negata tibi.

Signare, *signum facere*, pro Signis aliquid petere aut innuere, apud Cæsarium Heysterb. lib. 2. c. 22. lib. 3. cap. 14. 24. 51. lib. 4. c. 6. lib. 8. c. 17. lib. 11. cap. 36. ut

Resignare, pro signis respondere loquenti per signa, lib. 8. c. 96. Ita

Significare, idem quod *Signare*, usurpant non semel Usus antiqui Ordinis Cisterciensis c. 75. 79. 84. 90. Angelrannus in Miraculis S. Richarii Abbatis Centulensis n. 4.

Sed nondum fuerat quia tempus & hora loquendi,
Astanti turbæ certatim significare
Cœpimus, ascendant, rapiant, secumque reducant.

Statuta Ord. de Sempringham p. 734. *Minuti caveant ne mutuo inordinate significent, vel loquantur.* Occurrit ibi non semel.

Ejusmodi signorum species varias à Monachis observandas pluribus tradit idem Udalricus lib. 2. cap. 4. Sed cùm eæ potissimum spectent quæ ad solum victum indicandum pertinent, longéque plures describantur in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. præstat hoc loco caput integrum exhibere, quod est 25.

De his quæ ad divinum maximè pertinent officium.

Pro signo generali libri, extende manum, & move sicut folium moveri solet.

Pro signo Missalis, generali signo præmisso, hoc adde ut facias signum crucis.

Pro signo textus Evangelii, hoc adde ut in fronte facias signum crucis.

Pro signo Epistolaris, hoc adde ut in pectore facias signum crucis.

Pro signo Lectionis, manui vel pectori digitum impinge, & paululum attractum fac resilire, quasi qui ceram à candela legentis super folium labefactatum labore unguium expungit.

Pro signo Responsorii, articulo indicis pollicem suppone, & ita fac eum resilire.

Pro signo Antiphonæ, vel versus Responsorii, articulo minimi digiti pollicem suppone, & ita fac resilire.

Pro signo Alleluya, leva manum & summitates digitorum inflexas quasi ad volandum move, propter Angelos, quia eorum cantus dicitur.

Pro signo Sequentiæ, leva manum inclinatam à pectore, eam amovendo inverte, ita ut quæ prius erat sursum, sit deorsum.

Pro signo Tractus, trahe manum per ventrem de deorsum, quia longum significat, & contra os applica manum, quia cantum significat.

Pro signo Libri in quo legitur ad Nocturnos, præmisso generali signo & libri & lectionis, adde ut manum ponas ad maxillam.

Pro signo Antiphonarii, præmisso signo libri, adde ut pollicem inflectas, propter incurvationes notularum, neumas, quæ ita sunt inflexæ.

Pro signo Regulæ, adde & capillum super aurem pendentem cum duobus digitis apprehendas.

Pro signo Hymnarii, adde ut pollicem & digitum ei proximum proferas, summitatibus eorum junctis, quia præsens tempus primum est significatur.

Pro signo Psalterii, adde & cavam manum ponas in capite, propter similitudinem coronæ, quam Rex portare solet. Pro

Pro iis quæ ad victum pertinent.

Pro signo panis, fac circulum cum pollice, & his duobus digitis qui sequuntur.

Pro signo panis qui aqua coquitur, adde ut interiora unius manus super exteriora alterius ponas, & ita superiorem manum, quasi ungendo vel imbuendo circumferas.

Pro signo panis, qui vulgariter Turta appellatur; adde ut crucem per medium palmæ facias, quia hic panis sic dividi solet.

Pro signo dimidii panis, unius manus pollicem cum sequenti digito inflecte, quasi dimidium facias circulum.

Pro signo fabarum; primo pollicis articulo sequentis digiti summitatem suppone, & ita fac pollicem eminere.

Pro signo milii, fac gyrum cum digito, quia sic movetur cum cochleari in olla.

Pro signo pulmenti oleribus confecti, trahe digitum super alterum digitum; quasi qui coquendas incidat herbas.

Pro signo generali piscium, simila cum manu motionem caudæ piscis in aqua. Udalric.

Pro signo sepiarum, divide omnes digitos ad invicem, & ita eos commove. Udalric.

Pro signo anguillæ, conclude utramque manum; quasi qui tenet & premit anguillam labentem. Udalric.

Pro signo lampredæ, simila cum digito in maxilla punctos quos lampreda super oculos habet.

Pro signo salmonis, adde ut de pollice & indice circulum faciens oculo dextro circumponas.

Pro signo lucii, adde ut cum manu superficiem nasi complanes: quia hic piscis longum rostrum habet.

Pro signo tructæ, hoc adde ut de supercilio ad supercilium trahas, quia est signum feminæ, quia & tructa femineo genere pronuntiatur. Vide Udalric.

Pro signo crispellarum, cum pugno accipe crines, quasi volens eos facere crispos. Udalric.

Pro signo casei, utramque manum conjunge per obliquum, quasi qui caseum premit. Udalric.

Pro signo flatonum, præmisso signo panis & casei, unius manus omnes digitos inflecte, & ita manu cava in superficie alterius manus pone. Udalric.

Pro signo rufellarum (rufeolarum, Udalric.*) præmisso signo panis, simila cum duobus digitis involutiones, quæ in eis factæ sunt.*

Pro signo lactis, minimum digitum labiis impinge, pro eo quod suggit infans. Udalric.

Pro signo mellis, paulisper linguam fac apparere & digitos applica, quasi lambere velis. Udalric.

Pro signo vini, digitum inflecte, ita labiis adjunge. Udalric.

Pro signo aquæ, omnes digitos conjunge, & per obliquum move. Udalric.

Pro signo aceti, frica cum digito guttur, quia in gutture sentitur.

Pro signo pomorum, maximè pyri vel mali, pollicem cum aliis digitis conclude.

Pro signo cerasearum, adde ut digitum subtus oculum ponas. Udalric.

Pro signo porri crudi, pollicem & digitum ei proximum simul conjunctos extende. Udalric.

Pro signo allii, seu rafæ, extende digitum contra buccam paululum apertam, propter odorem qui sentitur ex illis. Udalric.

Pro signo sinapis, articulo anteriori minimi digiti pollicem suppone. Udalric.

Pro signo ciphi, tres digitos aliquantulum inflecte, & sursum tene.

Pro signo scutellæ, manum latim extende. Udalric.

Pro signo justæ, inclina manum cavam deorsum.

Pro signo phialæ vitreæ, præmisso signo ciphi, adde ut duos digitos circa oculos ponas. Udalric.

Pro signo cappæ, tene oram ejus cum tribus digitis, id est minimo & duobus sequentibus tene.

Pro signo superpellicii, cum eisdem digitis manicam ejus tene.

Pro signo mantelli seu pellium, oram eorum tene.

Pro signo pellicii, omnes unius manus digitos expande, & ita in pectore positos contrahe, quasi qui lanam constringit.

Pro signo camisiæ, manicam ejus tene.

Pro signo femoralium, adde ut manum in femore de deorsum, quasi qui se femoralibus vestit. Udalric.

Pro signo caligarum; tene, & signum femoralium adde.

Pro signo coopertorii, fac idem signum, quod est pellicii, & adde ut manum in brachio de deorsum trahas, quasi qui se coopertorio tegit.

Pro signo capitalis seu pulvinaris, leva manum, & summitates digitorum inflexas, quasi ad volandum move, postea pone ad maxillam, sicut dormiens solet.

Pro signo corrigiæ, digitum digito circumfer, & de utroque latere confer digitos utriusque manus, quasi qui se corrigia cingit.

Pro signo cinguli femoralium.

Pro signo metalli, cum pugno pugnum percute.

Pro signo cutelli, trahe manum per medium palmæ.

Pro signo vaginæ cultelli, summitatem unius manus in altera manu depone, quasi cultellum mittas in vaginam.

Pro signo acus, signo metalli præmisso, simila quasi in una manu acum teneas, & filum in altera, & mittere velis filum per foramen acus.

Pro signo fili, digitum digito circumfer, & simila quasi mittere velis filum per foramen acus.

Pro signo grafii, præmisso signo metalli, extenso pollice cum indice simila scribentem.

Pro signo tabularum, manus ambas complica, & ita disjunge, quasi aperiens tabulas.

Pro signo pectinis; tres digitos per capillos trahe, quasi qui se pectit.

Pro signo Angeli, fac idem signum quod pro Alleluya.

Pro signo Apostoli, trahe dexteram deorsum de dextro latere in sinistrum, pro pallio quo Archiepiscopi utuntur.

Idem signum est Episcopi.

Pro signo Martyris, impone dexteram cervici, quasi aliquid incidere velis.

Pro signo Confessoris, si Episcopus est, fac idem signum quod pro Apostolo: si Abbas est, fac signum regulæ, capillum comprehendendo.

Pro signo sacræ Virginis, fac signum feminæ.

Pro signo festivitatis, fac primo signum lectionis, & profer omnes digitos utriusque manus.

Pro signo Abbatis, capillum super aurem pendentem cum duobus digitis apprehende.

Pro signo Monachi, cum manu capellum tene.

Pro signo Clerici, digitum circumfer auri.

Pro signo Canonici regularis, cum pollice & indice simila volantem cum lingua camisiæ pectus suum firmare.

Pro signo Laici, mentum tere cum maxilla.

Pro signo Prioris, simila cum pollice & indice scillam pulsare.

Pro signo Majoris, adde ut manum extendas, quod semper aliquid magnum significat.

Pro signo Minoris, extende minimum digitum, quod semper parvum significat.

Pro signo Custodis Ecclesiæ, cum manu simila campanam sonare.

Pro signo Armarii & Præcentoris, interiorem superficiem manus leva, & move, quasi innuens ut æqualiter cantetur.

Pro signo Magistri Novitiorum, trahe manum obliquam per capillos contra frontem, quod est signum novitii, & digitum pollici proximum pone subtus oculum, quod est signum videndi.

Pro signo Magistri puerorum, admove minimum digitum labiis, & adde signum videndi.

Pro signo Camerarii, simila denarios numerare, præmisso signo Canonici.

Pro signo Cellerarii, simila in manu clavem tenere, & quasi seræ infixam evertere.

Pro signo Ortolani, digitum inflecte, sicut qui rastrum dextra trahit.

Pro signo Eleemosynarii, trahe manum de dextro humero in sinistrum latus, sicut enim pera solet à pauperibus portari.

Pro signo Infirmarii, pone manum contra pectus, & adde signum videndi.

Pro signo Refectorarii, fac idem signum refectionis.

Pro signo Granarii, simila cum ambabus manibus quasi connexis, quasi alicui vasi velis annonam infundere.

Pro signo senis, trahe manum directam per capillos contra aurem.

Pro signo pueri, admove minimum digitum labiis.

Pro signo compatriotæ, vel consanguinei, tene manum contra faciem, & medium digitum naso impone, propter sanguinem qui inde fluere solet.

Pro signo loquendi, contra os tene manum, & ita eam move.

Pro signo tacendi, super os clausum digitum pone.

Pro signo audiendi tene digitum contra aurem.

Pro signo nesciendi, cum digito terge labia.

Pro signo osculandi, indicem labiis appone.

Pro signo vestiendi, cum pollice & digito sequente vestem in pectore apprehendens trahe deorsum.

Pro signo exuendi, trahe sursum.

Pro signo comedendi, cum pollice & indice simila comedentem.

Pro signo bibendi, digitum inflexum labiis admove.

Pro signo annuendi, leva manum moderatè, & move, non inversam, sed ut exterior superficies sit sursum.

Pro signo negandi, summitatem medii digiti pollici subpone, & ita fac resilire.

Pro signo minuendi, cum pollice & medio digito percute in brachio, quasi qui minuit.

Pro signo videndi, digitum pollici proximum pone subtus oculum.

Pro signo lavandi pedes, ambarum manuum interiora adinvicem converte, & ita superioris manus summitates paululum move.

Pro signo boni, pone pollicem in maxilla, & alios digitos in alia, & fac eos in mento blandè collabi.

Pro signo mali, digitis in facie sparsim positis simila unguem avis aliquid lacerando attrahentis.

Pro cujuscunque rei, quæ jam facta sit, tene manum æqualiter contra pectus, & interior pars manus sit sursum versa, & ita eam adhuc plus à pectore sursum move. Hactenus liber Ordinis S. Victoris Paris. dicto capite. Rursum cap. 22. de iisdem signis: *Signa etiam quibus cum necesse fuerit, in silentio quod opus est exprimere*, &c. Adde Julianum Warnerium in Comment. ad Regulam S. Benedicti.

De ejusmodi apud veteres etiam usitatis digitorum signis multa congesserunt Hugo à Porta lib. 1. de Furtivis litterarum notis cap. 11. Cælius Rhodiginus lib. 23. cap. 11. Fredericus Morellus ad Nicolaum Artabasdam: novissimè verò & copiosè non modo de veterum, sed & de Monachorum signis, Haeftenus lib. 6. Disq. Monast. tract. 3. disq. 11. Vide præterea Fridericum II. Imp. lib. 2. de Venat. cap. 42.

Signum in fronte & in facie furis ponere, σημαίνειν, in Lege Longob. lib. 1. tit. 25. §. 54. Charta Henrici Imp. an. 1023. in Chronico Laurisham. *Illi qui hujus audaciæ & invasionis Dux & Princeps fuerit, tollantur capilli & corium; & insuper in utraque maxilla ferro ad hoc facto etiam candenti bene caraxetur & comburatur. — Si autem ibi occiditur, omnes qui hujus homicidii vel invasionis participes sunt, cute & capillis perditis, supradicta combustione signentur.* Vide Caium Instit. lib. 2. tit. 1. Id vetitum Constitutione Constantini M. l. 17. Cod. de Pœnis.

Signum de corio equi inventi ac mortui conservare, ut cùm venerit certus dominus, habeat quod ei respondeat: in Lege Longob. lib. 1. tit. 23. §. 1.

Signum, Clamor militaris inclamari solitus ab eo qui *signum* seu vexillum militare in acie præferebat. Interdum nudè, ut apud Gilonem Parisiensem lib. 4. Viæ Hierosol. interdum cum alicujus alterius vocis adjunctione, ut *signum militare*, *signum clamoris*, *signum bellicum*, *signum exclamationis*, *signum castrorum*, locis auctorum indicatis in Dissertat. 11. ad Joinvillam. Chronicon Senoniense lib. 3. cap. 16. *Alemanni verò sua signa fortiter inclamantes, viriliter, sicut moris est eorum, Francis resistentes*, &c. Ordericus Vitalis l. 12. p. 855. *Et insectantibus callidè mixti signum triumphantium vociferati sunt.* Willebrandus ab Oldenborg in Itiner. Terræ sanctæ: *Venimus Naversam, quod est castrum optimum, — à quo Rex ipse signum suum Naversa solet proclamare.* Le Roman de Girard de Vienne MS.

Vienne escrie l'anseigne S. Moris.

Alibi:

François escrient Monjoie S. Denis;
Et Viennois l'anseigne S. Moris.
Et Hernanz crie Biaulande & Ay.
Geneures escrie Olivier li gentis.

Le Roman de Rou MS.

A grant voix crient, Diex aïe,
L'enseigne au Duc de Normendie.

Alibi:

Normant escrient, Diex aïe,
L'enseingne au Duc de Normendie.

Vide *Vexillum*, & quæ annotamus in Dissert. 11. ad Joinvillam p. 304.

Signum. Chronicon Besuense p. 618. *Ut donum istud teneretur, uxor Theoderici inde pro signo habuit unum annulum de auro, & Richardus filius ejus unum cyphum de refectorio.* Pag. 621. *Et Do. Odilo Monachus noster qui tunc regebat obedientiam, dedit ei pro signo medietatem eminæ frumenti*, &c. Pag. 627. *Et pro signo dedit illis duobus fratribus Wido Monachus qui Pauliacum tenebat, undecim solidos nummorum.* Adde pag. 630. ubi *signum* dicitur quidquid datur iis qui venditionem vel donationem ab altero factam approbant in consensus ab iis præstiti notam. Vetus Charta apud Mabillonium to. 5. Vitarum SS. Ord. SS. Bened. pag. 765. *Qui videlicet Gausbertus dedit ei duo paria pellium vulpinarum, ut si fortè, ut fit, prædictus confirmator paterni beneficii oblivioni tradiderit hanc concessionem se fecisse, sint pro intersignio pelles illa.*

Signum Salomonis, Frutex in montibus nascens, Græcis πολύγονον, dictus, herbariis, *sigillum Salomonis*. Vide Ruellium lib. 3. de Natura stirpium cap. 79.

Signum Salomonis. Michaël Scotus de Physionomia cap. 19. *Nato infante, si visitetur à persona signum Salomonis habente, ante nonum diem puer moritur penitus in brevi. Si etiam prægnans supertranseat signum Salomonis, abortitur citò.* Le Roman d'Alixandres MS.

Toute li est honors & pros,
De sa biauté moy que chant,
Sa biauté angi li san haut,
Si faura elle maugrè mien,
Je ne lau voi retenir rien,
No tenir nou voir ce ne fais mon,
Sil avoit le sant Salomon,
Et sa nasture en lui aust,
Tant nus que nuls que plus ne penst,
De biauté mettre en son cor umain.

SIGOLTARIUM. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 24. *Cùm autem ipsa festivitate Paschali —*

Alasacienſi illo ſigoltario ſe indulſiſſet, & ſimul cum illo fortiori falerno cujuſdam venuſtiſſimæ feminæ vultus & meretricios geſtus (heu!) nimis eneriviter in ſe pertraxiſſet, &c. Quo verbo videtur innui *vinum Alſaticum*, quod *Rhenanum* vulgò appellamus.

SIGUSIUS. Vide *Canis ſeguſius*.

SIHORAARMEN. Sanctus Auguſtinus Epiſt. 178. *Sicut enim Græca lingua, quod eſt Homuſion, una dicitur vel creditur à fidelibus Trinitatis omnino ſubſtantia, ſic una rogatur, ut miſereatur, à cunctis Latinis & Barbaris unius Dei natura, ut à laudibus Dei unius, nec ipſa lingua Barbara ſit ullatenus aliena. Latinè enim dicitur, Domine miſerere; Græcè, Κύριε ἐλέησον. Sola ergo hæc miſericordia ab ipſo uno Patre, Filio, & Spiritu ſancto debet Hebræa vel Græca, & ipſa poſtremum poſtulari Latina, non autem & Barbara? Si enim licet dicere non ſolùm Barbaris lingua ſua, ſed etiam Romanis*, Sihoraarmen, *quod interpretatur, Domine miſerere; cur non liceret in Conciliis Patrum in ipſa terra Græcorum, unde ubique deſtinata eſt fides, lingua propria Homuſion confiteri, quod eſt Patris, Filii, & Spiritus ſancti una ſubſtantia?* Ubi pro *Sihoraarmen*, legendum exiſtimat Stephanus Stephanius in Notis ad Saxonem Grammaticum pag. 219. *thig for barmen*, addita voce *herre*, quæ ab imperito Librario omiſſa fuit: ut ſic planè legatur, *Her thig forbarme*, pro *Herre forbarme thig*. Hæc enim lingua, ſubdit ille, Gothica eſt, quam Auguſtinus Barbaram indigitat, eumque captâ Româ didiciſſe ad oram libri Eraſmus aſcripſit. At vetus cod. MS. ut eſt annotatum manu Rigaltii ad oram Auguſtini qui illius fuit, *Fhrota — armes* præfert.

SIIPARIUM. Vide *Typarium*.

SIKERBORGH, apud Scotos dicitur cautio quam actor coram judice interponit de accuſatione ſua, vel de lite proſequenda. Quoniam Attachiam. cap. 1. *Attachiamenta ſunt principium & origo placitorum de Wrang & & Unlauch, & aliorum quæ proſecuta ſunt per ſikerborg*. Vide *Saccabor*.

SIKETUS. Vide *Sica*.

SILENTIARE, Silentio involvere, premere, tacere. Stephanus III. PP. in Epiſt. de Revelat. S. Dionyſii: *Sicut ſe nemo debet jactare de ſuis meritis, ſic non debent opera Dei, quæ in illo per ſuos Sanctos fiunt ſine ſuis meritis ſilentiare.* Ab eo hauſit Hubertus in Vita S. Gudilæ Virg. cap. 3. *Sicut de ſuis meritis debet nemo ſe jactare, ſic non debet quiſquam — opera Dei ſilentiare.* Utitur & Dudo lib. 3. de Act. Norm. initio.

SILENTIARIUS, *Silentiarium*. Vide in *Silentium*.

SILENTIUM, Conventus privatus, in quo diſſertationes de rebus publicis agebantur, unde & διάλεξις dicitur Zonaræ pag. 146. Gallis, *Conference*: ſed præſertim de rebus Eccleſiaſticis, unde κατηχητήριος λόγος definitur apud Nicetam in Man. l. 7. n. 5. quod Σιλέντιον vocavit Cinnamus p. 316. Landulphus Sagax l. 16. *Fecit Imperator ſilentium, adducens Patriarcham, & jubens eorum recitari confeſſiones.* Idem de Leone: *Silentium contra ſanctas ac venerabiles celebravit Iconas.* Lib. 23. *Facto Imperator ſilentio, apud Magnauram, expoſuit populo quæ de ſe fuerant dicta.* Lib. 23. *Eirene Imperatrix ſilentio in Triclinio Juſtiniani facto, prohibuit omnem qui militaret adhærere Stauratio.* Vide quæ notavimus ad Cinnam. p. 493. ubi obſervavimus ex Juliano Anteceſſ. *Silentium & Conventum* idem ſonare: quod firmant præterea Excerpta ex Joanne Lydo lib. περὶ ἀρχῶν πολιτικῶν. Ἐδόκει μὲν μηκέτι ἐπὶ ἀγορᾶς, ἀλλ' ἐν τῷ Παλατίῳ τὴν βουλὴν συνάγεσθαι. Τὴν δὲ τοιαύτην σύνοδον Κομβέντον ἔθος Ῥωμαίοις καλεῖν, ἀντὶ τοῦ Συνέλευσιν. σιγῆς δὲ τοῖς πολλοῖς βουλευομένοις δεῖ. διὰ τοῦτο ἐκ τῆς περὶ τὴν σιγὴν σπουδῆς, (σιλέντιον δ' αὐτὴν πατρίως καλοῦσι) Σιλεντιαρίους ἔκριναν ὀνομάζειν αὐτούς.

Silentium, Secretarium. *Silentium B. Petri Apoſtoli*, ſeu Secretarium Eccleſiæ S. Petri, apud Anaſtaſium in Vita Stephani III. PP.

Silentiarius, ἡσυχάστιος, in Gloſſ. Gr. Lat. *qui Palatio vel alibi ſilentium indicit: & eſt nomen dignitatis*, inquit Ugutio: qui *admonere ſilentium jubetur*, ut loquitur Marcianus Capella lib. 7. qui ad cubiculum Principis excubias agit, cavetque ne quodpiam murmur excitetur: Ἐπιστάτης τῆς ἀμφὶ τὸν βασιλέα σιγῆς, Agathiæ; εἰς τὴν ἡσυχίαν ὑπηρετῶντες, Procopio lib. 2. de Bello Perſico cap. 21. Claudianus: *Sacroque adhibere ſilentia ſomno.* Horum munus indicat Anſelmus Havelbergenſis Epiſc. lib. 2. Dialogor. c. 1. ubi de collatione ab eo habita cum Græcis, Conſtantinopoli: *Convenientibus itaque pluribus ſapientibus in vico qui dicitur Piſanorum, juxta Eccleſiam A. Eerinee, quæ lingua Latina ſanctæ Pacis nuncupatur, poſitiſque Silentiariis, ſicut ibi mos eſt, & datis arbitris, & ſedentibus Notariis, qui omnia quæ hinc inde dicerentur, fideliter exciperent*, &c. Silentiarii porrò erant plures, ſed 30. ordinarii in 3. decurias diviſi, quibus ſingulis præerat unus Decurio. Hinc titulus in Cod. Juſtin. *de Silentiariis & Decurionibus eorum*, qui in Theodoſiano, *de Decurionibus & Silentiariis* inſcribitur. Hi *Clariſſimi* l. 5. C. Juſt. d. tit. *Spectabiles* l. 30. Cod. de Inoffic. teſtam. vocantur, θαυμασιώτατοι, in Concilio Calchedon. act. 1. pag. 60. 89. edit. 1618. *Silentiarius ſacri Palatii*, in vet. Inſcript. 1053. 10. *Silentiarius Auguſti*, in Epiſtola Damaſi PP. ad Acholium; *Imperialis Silentiarius*, apud Anaſtaſium Bibl. in Stephano III. PP. pag. 82. 83. *Schola devotiſſimorum Silentiariorum*, in l. 4. d. tit. Cod. Juſt. Horum proinde dignitas non omnino contemnenda, licèt τῶν χαμαιζήλων fuiſſe dicat Zonaras, cùm & horum opera in legationibus, & ad mandata perferenda uterentur Principes, quod ex laudatis ſcriptoribus colligitur, præterea ex Ambroſio orat. de Obitu Valentiniani, Philoſtorgio lib. 7. cap. 7. Malcho in Byzanticis, Liberato Diac. c. 11. & aliis. Sed & à Dorotheo doctr. 23. Silentiarii inter honoratiores Palatii dignitates reponuntur: & Theophylactus Simocatta lib. 8. cap. 9. de quodam Theodoro: Σιλεντιαρίῳ δέ ἐπὶ στρατεύματι ἐκεκόσμητο. Anaſtaſius, priuſquam Imperatorium culmen fuiſſet conſecutus, Silentiarii munus obierat. Sed & Gubazes, qui ſub Juſtiniano ἐν τοῖς σιλεντιαρίοις τασσόμενος militaverat, Rex Lazorum factus, priſtinæ dignitatis annorum decem ſtipendia quæ ſibi deberi aiebat, ex quo veniſſet in Colchidem, ab eodem Imperatore expetiit, adeò ut tanto faſtigio minimè indignam non arbitratus fuerit. *Primicerius Silentiariorum* occurrit in Concilio Calched. act. 10. p. 301. edit. 1618.

Silentiarii præterea videntur ex loco Joannis Lydi laudato appellati, qui in *ſilentiis*, ſeu collationibus, vel etiam conſiſtoriis Principum conſidebant, ac deliberabant, quomodo apud Hariulfum in Vita S. Angilberti cap. 1. uſurpatur hæc vox: *Præfatus ergo Rex Carolus in tantam amicitiam eum tenuit, ut quocunque iret vel rediret, Domnum Angilbertum ſemper ſecum haberet, — & hæc tanta dilectio adeo proceſſit, ut eum ſecretorum conſcium & primatem Capellanorum faceret: ſibi quoque eundem Silentiarium ſtatueret, ut in quo compererat prudentiæ altitudinem, ejus conſilio componeret totius regni utilitatem.* Neque aliter intelligendus, ni fallor, Radulfus de Diceto, & ex eo Matth. Paris an. 1171. *Inſtante tandem feria ante Paſcha, in qua de conſuetudine Romanæ Eccleſiæ ſolet Papa publicè vel abſolvere vel excommunicare, quibuſdam Domini Papæ Silentiariis ad aures nuntiorum Regis perferentibus, devenit, quod Papa eodem die decreverat in Regem Angliæ nominatim — interdicti ferre ſententiam.*

Silentiarium, locus ubi *Silentiarii* ſtabant, primum & exterius cubiculum, quod Conſiſtorio obſervabatur. Landulphus Sagax lib. 16. & Anaſtaſ. in Hiſt. Eccleſ. *Occidant eos, habentes homines ſuos ſibi cooperantes Indos abſconditos in Silentiario.* Quo loco Theophanes habet εἰς τὸ σιλεντιαρίκιον p. 201. Σιλεντιαρίκιον eadem notione dixit Cyrillus Scythopolitanus, εἰς τὸ λεγόμενον Σιλεντιαρίκιον φθάσαντας οἱ ἐπὶ τῶν θυρῶν Σιλεντιάριοι ἔνδον εἰσδέξαντο, *qui cum ad ſilentiarium perveniſſent, à Silentiariis oſtio præpoſitis introducti ſunt.*

In silentium mitti, pœna Monastica. Regula Monialium B. Mariæ *Sopwell* in Anglia, an. 1328. *Et pur ceo que nous avons entendus que une abusion est entre vous, que si une de vous soit mise en silence pur sa culpe, elle ne deveroit lire, ne chanter, ne veer le Sacrement de la Messe*, &c.

SILERA, quæ & *nullis*, Guttæ, seu fluxionis species, in Falconibus, apud Albertum M. lib. 23. de Animalib. cap 18.

SILFORI. Variè hæc vox effertur à scriptoribus. Anastasius in Nicolao I. PP. p. 221. *Et in ciborio Constantinianæ basilicæ optimos de sifori, & de fundato quatuor pannos appendit.* Leo Ostiensis lib. I. cap. 26. *Saricam insuper sericam de silfori, cum auro & gemmis*, &c. Anonymus Casinensis in Hist. Longobard. cap 10. de Siconolfo Princ. Beneventano eandem rem enarrans: *Abstulit de S. Benedicto — spara par unum, sericamque sericam de silfori cum auro & gemmis.* A σίλφη voce Græca vox videtur deducta, quæ Græcis *blattam* sonat, ut colligitur ex Glossis Latino-Græcis, & Græco-Latinis, ita ut terminatio Longobardica ei adjuncta sit.

SILEKREVER, Exactores, Danis, in Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1326. apud Pontanum lib. 7. Rer. Danicar. pag. 443.

SILICARIUS, μυλωρυγὸς, in Gloss. Gr. Lat. Gloss. Lat. Gr. *Silex*, μυλίτης λίθος. *Silicida*, σκληρυργός.

SILIGO, Latinis scriptoribus est selecta farinæ medulla ex siligine frumenti genere, de quo Plinius lib. 18. cap. 8. & alii. Isidorus lib. 17. cap. 2. *Siligo genus tritici à selecto dictum.* Adde lib. 20. cap. 2. At postremi ævi auctoribus usurpatur pro *Secali*, vulgò *Segle*, Tidericus Langenius in Saxonia:

> *Extat & hic triticum, quod non reperitur iniquum,*
> *Crescit non lentè bona moxque siligo repente.*

Occurrit non semel. Vide Gorræum in σιλίγνις, & Joan. Bruyerinum Campegium lib. 6. de Re cibaria cap. 9.

SILINA. Bromptonus an. 1189. *Et quoddam tentorium de serico adeò magnum, quod ducenti milites possent in eo comedere, & 60. millia silinas de frumento & totidem de hordeo*, &c. Ubi Rogerus Hovedenus habet *salinas de frumento*; unde proclivis emendatio in *salmas*. Vide in voce. *Sagma*.

SILIQUA, Isidoro lib. 16. cap. 24. *vigesima pars solidi, ab arboris* (siliquæ, de qua Victor lib. 1. de Persecut. Vandal. quam *Cornum* vocant,) *semine vocabulum tenens.* Gregorius M. lib. 9. Epist. 14. *Præcipimus ut ad tres siliquas aureas factis libellis ei vineolam ipsam locare debeas*, &c. Senator lib. 2. Epist. 25. *Superbia deinde conductorum Canonicos solidos non ordine traditos, sed sub iniquo pondere imminentibus fuisse projectos, nec universam siliquam, quam reddere consueverant, solenniter intulisse.* Idem Gregorius M. lib. I. Epist. 42. *Sed tua experientia sive in hoc quod per libram amplius, sive in aliis minutis oneribus, & quod ultra rationis æquitatem à rusticis accipitur penset, & omnia in summam pensionis redigat, & prout vires rusticorum portant pensionem integram & pensantem ad septuaginta bina persolvant, & neque siliquas extra libras; neque libram majorem exigi debeant, sed per æstimationem tuam, prout virtus sufficit, in summam pensionis crescat, & sic turpis exactio nequaquam fiat.* Adde veterem Chartulam plenariæ securitatis, quam descripsit Brissonius l. 6. Formul. p. 647.

Siliquaticum, κερατισμὸς, id quod in nundinis exigitur ob venditionem proponendam. Tributum inductum à Valentiniano & Theodosio, augendo ærario, quod fuerat exhaustum: ut nundinis quibusque decreto provincialium loco & tempore constituto, ex qualibet mercium negotiatione fisco in singulos solidos venditor dimidiam siliquam, ac similiter emptor alteram dimidiam siliquam inferret: ut est in eorum Novella 48. & apud Cujacium lib 16. Observ. cap. 23. Senator lib. 4. Epist. 19. *Siliquatici namque præstationem, quam rebus omnibus nundinandis provida desinivit antiquitas*, &c. Adde lib. I. Epist. 30. lib. 2. Epist. 4. Bulla Honorii III. PP. an. 1223. apud Ughellum in Senogalliensib. Episcop. *Et tertiam partem de omnibus, redditu ac datione, districto quoque & placito, & de mercato, nec non de ripa & portu, seu & de aliis supradictæ civitatis vectigalibus, seliquatico, pedagio, mensuratico*, &c. Adde Bullarium Casinense to 2. p. 18.

Comes siliquatariorum, apud Senatorem lib. 2. Epist. 12.

Siliquarius, vel *Siliquatarius*, qui *Siliquaticum* exigit vel colligit, apud eundem lib. 2. Epist. 26.

SILIVA, Palus. Tabularium Ecclesiæ Viennensis fol. 51. *In alio latus terra S. Joannis; in una fronte terra Asterio; in alia terra adque siliva, quæ æstivum tempus siccat, habet in longum perticas agripedales* 51. &c.

SIMACI. Liberatus Diacon. c. 23. *Per portitores literarum velocissimos pedestres, quos Ægyptii Simacos vocant, omnia molimina Pauli, Eliæ scribebat.*

SIMARE. Vide *Semis*.

SIMENELLUS. Panis similaceus, ex *Simila*, Græcis σεμιδαλίτης, cui secundum inter panes bonitatis locum assignat Galenus lib. I. de Aliment. Anglis, *Simnell-bread*. Capitulare de Villis c. 45. *Pistores qui similas ad opus nostrum faciunt*, &c. Constantinus African. lib. 5. Loc. commun. med. cap. 15. *Panis qui de granorum fit medullis, & simila vulgo solet vocari, nutribilior est & indigestibilior.* Inde Regiis mensis ministrari olim solitus. Liber de Situ Ecclesiæ Belli in Anglia: *Constituens in primo Monachis ejusdem Ecclesiæ ad cotidianos usus panem regiæ mensæ aptum, qui Simenel vulgò vocatur, habere pondere 60. solidorum, & in quadragesima de quartario majorem, ut eleemosynæ pars sibi cederet.* Rogerus Hovedenus pag. 738. *Cùm autem Rex Scotiæ ad Curiam Regis Angliæ venerit, quamdiu ipse in Curia Regis Angliæ moram fecerit, quotidie de liberatione 30. solidos, & 12. wastellos dominicos, & 12. simenellos dominicos, & 4. sextaria de dominico vino Regis*, &c. Bromptonus an. 1044. *Eo die præcentor loci recipiat de fisco regio dimidiam marcam, & conventus centum simenellos, & unum modium vini.* Iter Camerarii Scotici cap. 9. §. 4. de Pistoribus: *Non faciunt quodlibet genus panis, ut Lex burgi inquirit, videlicet quachetum, siminellum, vastellum, panem azymum, purum panem, panem mixtum*, &c. Ubi perperam edit. *symmellum*. Ita malè etiam *simerellus*, pro *simenellus*, edit. in Hist. Monmorenc. p. 101. Fleta lib. 2. c. 9. §. I. *Panis de simenel* (*ponderabit*) *minus wastello de* 2. *s. quia bis coctus erit.* Le Roman d'Auberi MS.

> *Si voit porter simeniaus buletez.*

Vetus Consuetudo municipal. Ambian. MS. *Et ne porra en ces fourniaus quire fors flaons & tartes, & pastés, & seminiaus.* Charta Philippi Comitis Fland. pro Ambianensib. *L'Arcediacre d'Amiens à cascun Noël de coustume à Amiens de son droit de cascunc cambe à chervoise* 1. *sestier de chervoise à denier, ou* 1. *denier, & cascun four ou fournel* 1. *den. ou denrée de pain, ou de simeniaus, ou de tel pain qu'il cuist.* Magnum Tabularium Corbeiense: *Tout li four & li moulin de ladite ville sont sien,* (*à l'Abbé*) *& ne puet nus faire fourniaus à cuire tartes ou pastès, ou simenians, sans son congié.*

SIMIAMA. Charta Hecardi Comitis Augustodunensis apud Perardum in Burgundicis pag. 26. *Bursa cum brusdano, & simiama, drape plumato super luitrino*, &c.

SIMICHENIUM. Epistola Nicephori Patr. CP. apud Baron. an. 811. n. 58. *Tunicam candidam, & penulam castaneam inconsutilem, stolam, & semichenium auro variata.* Ubi ad marginem observatur Græcum exemplar habuisse ἐγχείελον. Unde confici videtur legendum *semicinctium*, i. sudarium, quod ἐγχείελον vocari à Græcis docuimus in *Manuale*.

SIMILÆ. Vide *Foliata*.

SIMILARE, Glossæ antiquæ MSS. *Similare, effingere, repræsentare, imitari, exprimere.* Ugutio: *A similis dicitur*

simulare, id est facere similem, vel esse, vel repræsentare. Marcellus Empiricus c. 8. p. 69. *Pisciculi, qui equum marinum similat, fel*, &c. Vetus interpres Epistolæ S. Barnabæ: *Nequando similemus illis.* Ita sæpe in hac Epistola. Pontius Diaconus in Vita S. Cypriani: *Potuisset fortasse tunc illi Apostolicum illud evenire, — si cum Apostolo etiam ordinationis honore similaret.* Vigilius lib. 4. contra Eutychem: *Neque in aliquo nobis poterat similari, si non id, quod ipsi sumus, in seipso dignaretur accipere.* S. Bernardus Epist. 2. *Muliercculis vel similari vel placere studemus.* Adalbero Ep. Laud. p. 251.

Fabula non similat verum, nec dicitur esse.

Eckehardus Jun. de Casib. S. Gall. cap. 11. *Monachos hodie S. Gallus habet, quorum similes ipse inter suos nunquam similabit.* Ita Vita S. Deicoli c. 2. n. 6. Vita S. Benedicti Abb. Anianæ c. 4. n. 17. Lucas Ab. Montis S. Cornelii in Cantica Cantic. &c.

Alia videtur ejusdem vocis notio in Legibus Alvredi Regis West-Saxon. cap. 21. apud Bromptonum: *Si quis præstet arma sua ad occidendum aliquem, licet ei, si velit, weram mortui conjectare. Si similari nolit, reddat qui arma præstiterit tertiam partem weræ*, &c. Saxonicum habet ᵹeſomman, quod *congregare, convenire*, sonat. Gallis *Assembler*. Vide *Assimulare*.

Simulare, eadem notione. Papias: *Imitari, simulare, aut sequi.* Gloss. Lat. MS. Regium cod. 1013. *Adumbrat, effingit, simulat, designat.* Ugutio: *Figmentare, fingere, simulare.* Will. ab Oldenborg in Itin. Terræ Sanctæ pag. 126. *Pavimentum habet subtile, marmoreum, simulans aquam levi vento agitatam.* Herbertus lib. 2. de Mirac. cap. 21. *Erat autem indutus habitu monachali, propemodum simulans Monacho.* Cap. 32. *Et viventi magis quàm mortuo simulans.* Udalricus in Consf. Clun. lib. 1. c. 31. *Caveat ne dicat collectam ignotam, sed quæ bene simulet stilum Gregorianum.* Vide lib. 2. c. 2. *Illi simulat*, in Capit. Caroli Calvi tit. 16. *Il luy semble*, illi videtur. Hincmarus Laudun. ad Remensem p. 594. 608. *Ut ille possit res de sua Ecclesia ordinare, & illi liceat, sicut ei simulaverit, disponere.* Adde Concilium Calchutense an. 787. c. 9.

SIMILARIA, Instrumentum medicum, de quo Isidorus lib. 4. c. 11. Laudatur ab eruditissimo viro Petro Lambecio lib. 6. de Bibl. Cæsarea p. 21. Constantini Harmenopuli liber περὶ ἀμυδαλείων ἤτοι ἐλαιοπωλῶν, τῶν λεγομένων τζιμιλαρίων καὶ καπήλων.

SIMILITUDINARIE, Ad similitudinem, ad instar. Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *Non similitudinariè radiorum repræsentans effigiem, sed eorum claritate nativa naturam præveniens, in stellare corpus caput effigiabat puellæ.*

SIMMA, *Camera.* *Vita S. Silvestri: Tarquinio in Simma prandente, ultio divina manifestata est. Ubi quidam corruptè legunt sima; & dicitur à sima curvum.* Ita Joan. de Janua: sed *simma* nihil aliud est quàm *sigma*, mensa in sigmatis seu hemicycli speciem confecta, quomodo non semel usurpant Lampridius & alii: ita enim præfert Græca editio Combefisii pag. 262. τῷ Ταρκινίῳ ἐν τῷ λεγομένῳ Σίγμαλ ἀελοῦντος, &c.

SIMONES, Delphines, apud Papiam, à simis naribus & repandis. Vide Barthium lib. 24. Adversar. c. 8. & Ferrarium in *Simoni*.

SIMPLARE, à *simpla*, vel *simplum.* Sedulius lib. 1. Operis Paschalis, de Trinitate:

Semper ut una manens deitatis forma perennis,
Quod simplex triplicet, quodque est triplicabile simplet.

Vide mox *Simplicare.*

SIMPLEX *populus*, Vulgus, nostris *le simple peuple.* Ordericus Vitalis lib. 4. p. 514. *Inermem ac simplicem populum tanta famis involvit miseria, ut* &c. *Minor populus*, in Capitulari Hlotharii Imp. an. 855. cap. 5.

SIMPLICARE. Gloss. Gr. Lat. ἁπλῶ, *Simplico, pando.*

SIMPLICITAS, vox contemptus. Gregorius M. lib. 4. Epist. 75. ad Mauricium Imp. conqueritur se *simplicem* ab illo appellatum fuisse, tanquam in contemptum, *quia* (ut ait) *simplicitatis vocabulo fatuus quis dicitur.* Ita vulgò novos ac rudes *Simples* appellamus, ut etiam Ulpianus Lege 14. §. 4. D. de Relig. Vide l. 1. C. de Jur. & facti ignorant. &c.

Simplicitas, alia notione. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 37. *De homicidio unde lex pro simplicitate probationem trium testium quærit; si testes habere non poterit, concedimus ut cum 12. juratoribus juret, & ab eadem simplicitate sit absolutus: proprium tamen non amittat.* Eadem habent Capitula Lud. Pii an. 826. c. 4. & Conventus Ticinensis an. 854. c. 4.

SIMPULATOR, in Gloss. Isidor. *Amicus sponsi, assiduus cum eo in convivio. Simpulator, conviva.* Notum quid sit *Simpulum* apud Festum & alios.

SIMPULSARE. Vide *Depulsare.*

SIMULA, Panis similaceus, qui & *simenellus*, de qua voce supra. Charta Henrici Episcopi Ratisbonensis an. 1278. in Metropoli Salisburgensi to. 1. pag. 264. *Artocreas & simulas majores, quemadmodum ipsæ simulæ in recordatione fratrum hactenus dari consueverunt: & qualibet simula tantùm valere debent quantùm valent tres simulæ quotidianæ.*

SIMULACRUM. In Indiculo Superstitionum & Paganiarum in Capitulari Karlomanni an. 743. paragraphi 26. 27. 28. inscribuntur, *De simulacro de consparsa farina: De simulacris de pannis factis: & De simulacro quod per campos portant.*

SIMULATIVE, in libro fundationis Monasterii Gozecensis p. 30. *Simulando.*

SIMULATUM. Vide *Wancstodal.*

SIMULARE. Vide *Similare.*

SIMULTARE, Simultatem cum aliquo gerere, vel inter se simultatem exercere. Gemma.

SIMULTUM, *Vermis in cornibus arietum, qui facit eos cornupetare.* Joan. de Janua.

SINAIDA, Incisio facta in arboribus ad limites designandos, à Saxon. ſniðan, vel ſniđan, *incidere, secare.* Unde ſniđ, *serra*, ſniđe, *incisio.* Lex Longob. lib. 1. tit. 26. §. 5. *Si quis propter intentionem signa nova, aut theclaturam, aut sinaidam in silva alterius fecerit, & suam non probaverit, componat sol. 40.* Et §. 6. *Si servus extra jussionem domini sui theclaturam, aut sinaidam in silva alterius fecerit, manus ejus incidatur*, &c. Ubi Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 97. habet

Snaida, ut *Sneida*, Traditiones Fuldens. l. 2. c. 8. *Hæc est terminatio Ecclesiæ in Creynfeld, à Muroresbrink sursum versus ad Berholdes Sneida, inde ad fontem S. Bonifacii.* Infra: *Hæc est terminatio matris Ecclesiæ — ad fontem S. Bonifacii super* Sweberfeld, *inde per Berholdes Sneida, usque in Brahdaha*, &c.

SINCERIS, pro *Sincerus.* S. Fulgentius Epist. 2. ad Gallam: *Apostolus, sicut ipse testatur, vult ut simus sinceres, & sine offensa in diem Christi*, &c. Vulgata edit. habet *Sinceri.* Et in Responsione contra Arianos pag. 32. 1. edit. *Vapor est autem virtutis Dei, & manatio quædam claritatis omnipotentis Dei sinceris.* Utitur semel ac iterum.

SINCERITAS, Titulus Rectorum Provinciæ, in l. 8. Cod. Th. de Jurisdict. & l. 33. de Cursu.

SINCINNIUM, *quasi singularis cantilenæ vox: cùm verò multi, chorus.* Papias.

SLUSA, *Slusagium.* Vide *Exclusa.*

SINDABULUM, al. *Sindabalum, Fundibalum.* Papias. Sed legendum videtur *fundabulum.* Vide in hac voce.

SINDMANNI. Chartæ Ludovici Regis an. 892. & Henrici Imp. an. 1039. in Metropoli Salisburgensi to. 1. p. 130. 147. *Cum curtis & casis, aliisque ædificiis, familiis, & utriusque sexus mancipiis, barschalcis, sindmannis, hengisworteris, censibus, capiticensibus, aquis, campis, vineis*, &c. Adde pag. 151. Vox fortè conflata ex Germ. *Seinde*, Synodus, & *man* homo: ita *Sindmanni* fuerint homines Synodales. Vide Kilianum.

SINDONES, ministerio Ecclesiastico accensentur. Sic autem appellabant linteamina, in quibus recipiebant & re-

ponebant panes, qui à fidelibus ad divinum sacrificium offerebantur. Ordo Romanus: *Oblationes autem à Pontifice suscipit Subdiaconus, & ponit in Sindonem quæ eum sequitur.* Alibi: *Acolyti autem qui inde fuerint, observant ut portent Chrisma ante Pontificem, & Evangelia, sindones, & sacculos*, &c. Rursum: *Oblationes verò Principum Subdiaconus Regionarius à Pontifice suscipit, ac sequenti Diacono porrigit, & ipse in sindonem, quam tenent duo Acolyti, ponit.*

Sindon, pro specie panni. Vetus Charta apud Rocchum Pirrum in Episcopis Agrigentinis: *Unam cappam de diaspero aurisamito, vel Tartarisco aureo de sindone foderatam*, &c. Monasticum Anglic. to. 3. part. 2. p. 95. *Capis nigris cum capuciis de sindone vel taffata utentur.* Parte 1. pag. 315. *Capa Roberti Burnel de syndono Hisp. coloris Indici indentata.* Arestum 9. Maii 1320. *Item unam capellam de sindone nigro, videlicet casulam, tunicam*, &c.

SINDONARIUS, est Artifex syndonum, ni fallor, apud Recuperum de Miraculis S. Ambrosii Senens. n. 57.

SINGILIONES *Dalmatenses*, inter vestes recensentur in Epistola Gallieni apud Trebellium Pollionem in 30. Tyrannis: Σιγιλλίονες, in Testamento S. Gregorii Nazianzeni dici putantur: στιχάρια β. πάλλια γ. σιγιλλιῶνα α. Ita quidam codices MSS. præferre, pro σιγίλλιον uti aliquot editi habent, scribunt Baronius an. 389. n. 31. & Casaubonus ad Pollionem, ubi sententiam suam de ejusmodi singilionibus prodit. Hunc consule, si lubet. Vide *Cingulum*.

SINGLARE. Vide *Singularis* & *Sigla*.

SINGULARES & *Singularii*, inter postrema officia Præfectorum prætorio Orientis, & Italiæ & urbis, recensentur in Notitia Imperii, de quorum officio multa habet Pancirolus lib. 1. cap. 20. pag. 14. quæ non exscribo. Vide etiam Cujacium lib. 12. Observat. cap. 40.

SINGULARIS, dictus *Aper*, Græcis μόνιος, quòd delectetur solitudine, vel quod solus & *singularis* primis duobus annis vagetur, nostris *Sanglier*. Ita Cujacius ad l. 1. de Feud. & Fullerus l. 6. Miscellaneorum sacrorum cap. 6. Odilo lib. 2. Vitæ S. Odonis Cluniac. Abbat. lib. 2. *Ecce immanissimus singularis de silva egressus*, &c. Vita S. Deicoli Abb. n. 24. *Cùm multi optimatum, venatu nobili, singularem maximum insequerentur. Porcus singularis.* Tabularium Monasterii S. Savini Levitanensis apud Marcam: *Concedimus etiam in ipsa valle, ut si quis porcum singularem, sive cervum venando ceperit, quartam sive spadlarem S. Savino persolvat. Fera singularis.* Petrus Chrysologus serm. 127. *Singularis fera, usque dum capiat prædam, fremit ore, dentibus frendit*, &c. Ita *fera singularis*, apud Hariulfum lib. 3. cap. 21. Willelmum Malmesbur. pag. 3. & in Chronico Fontanell. p. 187. ubi de morte Karlomanni. *Aper ferus singularis*, apud Cogitosum in Vita S. Brigidæ Virg. cap. 4. n. 21. & in alia ejusdem Brigidæ Vita c. 16. n. 22. 102. *Singularis ferus*, in Vita S. Pachomii cap. 16. apud Petrum Damian. l. 3. Epist. 10. Willelmum Abbatem Metensem Epist. 1. Joan. Sarisberiensem Epist. 167. S. Bernardum Epist. 240. in Vita S. Rigoberti Archiep. Remens. c. 2. n. 7. &c. Vide Capitulare de Villis c. 40.

Singlare, eadem notione. Gaufredus Malaterra lib. 1. cap. 40. *Aprum miræ enormitatis, quem Singlare dicunt, movit.*

Senglarius, ex Gallico *Senglier*. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 841. *Et pasturam ad 20. vaccas, — & ad unum senglarium*, &c.

SINGULIZARE. Alcuinus in Præfat. ad lib. de 7. Artibus: *Quapropter opere Dei singulizato, magnificæ necessaria definitione conclusæ sunt*, &c.

SINGULATOR, Ἱππαστὴς, κέλης, in Gloss. Gr. Lat. ubi Salmasius *singulatorem* exponit *equitem*, *qui solo ac singulari equo vehit*, quem μονάτορα vocasse Hesychium putat: Ἵππος καὶ ἱππαστὴς, καὶ εἶδος νεὼς, καὶ μονάτωρ.

Glossæ Isidori: *Aureax, equus solitarius.* Vide eundem Salmasium ad Vopiscum. Occurrit præterea vox *monator*, in Gloss. Gr. Lat. ubi exponitur σημάντωρ, sed videtur legendum *monitor*.

SINISTERIUS. Gloss. Lat. Gall. *Sinisterius: Senestre, potier.*

SINISTRARE, ad sinistram comitari; ut *dextrare*, ad dextram. Radulfus de Diceto an. 1193. *Dextravit Archiepiscopum Londoniensis Episcopus, sinistravit Wintoniensis, & sic in sede sua solenniter collocatus est.*

SINODOCHIUM, *Synodochium*, in Synodo Ticin. an. 850. c. 15. 16. in Chron. S. Sophiæ Benev. p. 608. &c. Chronicon Farfense: *Cum Monasteriis, cellulis, synodochiis, Ecclesiis*, &c. Charta Romualdi Ducis Beneventanorum in Chronico S. Sophiæ Benevent. *Ut neque à Monasterio subdatur, neque synodochio defendatur.* Atque fortè ita legendum in Vita MS. Magnobodi Episc. Andeg. cap. 41. *In quo etiam syntochia atque brephotofia construxit.* Nisi legatur *ptochia*.

Senodochium, in Capitul. 6. an. 819. cap. 5. Vide v. cl. Steph. Baluzium ad Capit. pag. 1040.

SINOSITAS, Bromptonus: *Ad Septoniam deducitur, quæ temporibus Britonum Paladur vocabatur, & à Cassibeliano Rege ædificata, magnæ sinositatis erat civitas.* Leg. fortè *famositatis*, vel *sinuositatis*.

SINTHICIA, Pactum, conventio. Hesychius: Συνθεσίαι, συνθῆκαι. Συνθεσιάων, ἀπολῶν, συνθηκῶν. Gregorius M. lib. 1. Epist. 30. *Sicut peccata mea merebantur, non Romanorum, sed Longobardorum Episcopus factus sum, quorum sinthiciæ spathæ sunt, & gratia pœna.* Ubi Jamesius monet in MSS. haberi *Synthiciæ*: ita ut vox à Græcia videatur deducta. Græci etiam nuperi vocem συνθηκάρης, pro eo qui cum altero pactum init ad alium opprimendum, usurparunt. Acclamationes Populares in Concilio Constantinopolitano sub Menna, act. 5. Ἔξω βάλε τὸν συνθηκάρην, ἔξω βάλε τὸν λοίδορον. Mox, μετὰ σοῦ ἐστι, καὶ συνθηκίζει τοὺς ἐπισκόπους.

SINUM, *Vas in quo butyrum conficitur.* Gloss. Isid.

SION, Oriens, quod mons *Sion* ad Orientem & in Oriente sit. Vetus Agrimensor pag. 273. *Sequeris cursum ejus à Sion, hoc est ab Oriente.* Vide *Sium*.

SIPESSOCNA. Leges Henri I. Regis Angl. cap. 6. *Comitatus (in Anglia) in centurias & sipessocna distinguntur.* Membranæ veteres de tempore Henrici II. *Sipesoca* dictum, quòd *Hundredus* hodie, docent apud Somnerum, qui ſiþeſ-ſocna vel ſiþeſ-ſoca, ex Saxonico legendum contendit.

SIPHAC, vox Arabica, Medicis mediæ ætatis familiaris, pro *Peritonio*, seu panniculo tenuissimo qui statim sub musculis reperitur, cui musculus transversus jungitur. Aliàs *Membrana*. Constantinus Afric. lib. 5. de Morbor. curat. cap. 5. *Unde spatia inter intestina & pelliculum, quæ syphac dicitur, implentur.* Ita lib. 6. cap. 8. At *siphac* scribitur lib. 5. cap. 13. Utitur etiam Mundinus lib. de Anatomia, ut & Pseudo-Ovidius lib. 2. de Vetula, ubi de Semiviris:

> *Sive quibus solitis thalamos violare pudicos*
> *Deprensis in adulterio genitalia membra*
> *Iracunda manus sponsi violenter ademit,*
> *Sive quibus ruptura siphac ita magnificari*
> *Cœpisset, quod non prohiberet in ostea casum*
> *Intestinorum*, &c.

SIPILLUS, *Novacula*, ξυρὸν, in Gloss. Lat. Gr.

SIRASCULA, *Vas aquarium*, in Glossis Isidori.

SIRIATICUS *turgor*. Baldricus Noviomensis in Chron. lib. 2. cap. 63. *Siriatico turgore inflatus.* Id est, qui, quòd *Dominus* nuncupetur & compelletur, inflatur ac turget, à voce Gallica *Sire*, qua donabantur magnates, & generatim qui militari dignitate gaudebant, cùm cæteri proprio nomine indigitarentur, ut fuere *Scutiferi*, & qui nondum militarem ordinem consecuti fuerant. Epitaphium Abbatissæ S. Scholasticæ Barensis an. 1308. Apud Anton. Beatillum lib. 3. Hist. Barens.

> *Filia virgo fuit hac quondam Sire Joannis,*

Deque tuis Dominis Miles Casamassima, magnus.

De primæva vocis *Sire* origine variæ sunt scriptorum sententiæ. Quidam enim à Græco κύειος, seu ut Byzantini efferebant, κύρος, & κύελς, deducunt: quam postremam vocem virorum illustrium nominibus præpositam passim observare est, & à quibusdam inferioris ætatis idiotismi insciis in nomen *Cyrus*, perperam traductam non semel legimus. Concil. CP. sub Flaviano Patr. act. 7. Ἐςι γὰρ ὁ κύελς Μελίφθογγος, καὶ ὁ κύελς Ιωδιαιὸς, καὶ ὁ κύελς Ιουλιαιὸς, εἰδότες ἀκριβῶς. Occurrit ibi pluries. Alii, ut Nicolaus Fullerus lib. 1. Miscell. sacr. cap. 11. & Stephanus Guichartus p. 944. ab Hæbræo etymon arcessunt.

Ex voce *Sire*, formata deinde etiam illa qua vulgò nos invicem salutamus, *Monsieur*, contracta ex *Monseigneur*, quo titulo vulgò donabantur Militari dignitate insignes, cùm cæteri quamtumvis natalibus præclaris editi, non nisi proprio nomine appellarentur, antequam Militarem ordinem essent consecuti. Vox porrò *Monsieur*, sat nupera, nec nisi ultimis sæculis usurpata; tametsi in Charta an. 1275. *Sieur*, pro *Dominus*, apud Thomasserium in Consuetud. Bituric. pag. 104. ut & in Charta Guillelmi Archiepiscopi Dom. Parteniaci an. 1292. & aliis in Regesto Castri Lidi in Andibus, *Monsor Robert Cuens de Dreux & de Monfort*, observo: quæ quidem vox occurrit pluries fol. 53. Cur verò vox *Monsieur*, nominibus appellativis filiorum principum postponeretur, videndus Tillius.

SIRICUM, *Rubri coloris pigmentum, ex quo librorum capita scribuntur.* Ita Glossæ Arabico-Lat.

SIRICUS, pro *Sericus*, σηελκός. S. Valerianus de Bono disciplinæ: *Quamvis autem siryco pretioso corpus vestias, & niveo vellere membra componas, non sine macula diem transigis, si camini ardentis ora contigeris.* Corippus lib. 4. n. 4.

Syrica per cunctas pendebant vela columnas.

Anastasius in S. Zacharia PP. pag. 78. *Pendentia vela inter columnas ex palleis siricis fecit.* Idem scriptor in Hadriano pag. 109. *Vela syrica numero quinquaginta septem.* Adde pag. 110. 111. &c. Matth. Silvaticus: *Siricum Romanum, id est siricum, vel seta Romana.* Ita *siricus* pro *sericus* perpetuò scribi in veteribus codd. Paulini annotat Juretus ad lib. 1. de Vita S. Martini. Sed quod interdum *syricus* pro *siricus* scribitur, id vitium scriptorum est: cùm, ut ait Isidorus lib. 19. cap. 17. *aliud sit sericum, aliud syricum. Nam sericum lana est quam Seres mittunt: syricum verò pigmentum quod Phœnices in Rubri maris littoribus colligunt.* Incertum porrò an de posteriori intelligi debeat Lex Longob. tit. 59. §. 17. *Si autem ex ipsa plaga cervella exierint, sicut solet contingere, ut medicus cum medicamento aut syrico stuppavit, & postea sanavit, &c.* Ibi enim *syricum* licet interpretari lineum tomentum, quod vulgò *Charpie* dicimus.

Siricus, Delicatus, vel opulentus, *qui vestibus sericis utitur, seu gravatur*, ut habet vetus Interpres Juvenalis sat. 6. Autor Hist. Apollonii Tyrii: *O juvenis sirice, qui amore tuæ carnis ductus citò animam amisisti.* Serici enim usus rarus adeò primitus fuit, ut penes solos ditiores & delicatiores esset: & Galenus lib. 13. Meth. scribat sua tempestate, sub ditione Romana, in magnis civitatibus penes solas mulieres opulentas inveniri potuisse.

SIRIONES, Vermiculi qui oriuntur in dentibus, Matheo Silvatico.

SIRNUMJUGIUS. Charta Pontii Comitis Tolosani an. 936. apud Catellum: *Cum silvis & forestis, & cum omnibus finalibus & mercatis, & sirnumjugiis, & cum hominibus & famulabus inde naturalibus, &c.*

SISA, pro *Assisa*, Impositio, præstatio tributi. Conventiones inter Carolum I. Comitem Andegav. & Provinciæ & Arelatenses an. 1251. art. 19. *Idem concedit dominus Comes, quod sisa heminarum pro manutenendo ponte à civibus constituta cesset omnino, &c.* Vide *Assisa.*

SISAGA, Uvæ species, de qua Petrus de Crescentiis lib. 4. cap. 4.

SISARA, pro *Sicera.* W. Thorn: *Canapis, olerum, pomorum, sisaræ, mercimoniorum, &c.*

SISARRA, Πρόβατον μεῖζον ἀπωτοῦ, in Gloss. Lat. Gr.

SISCIDENSES, Valdensium asseclæ, qui concordabant cum iis fere in omnibus, nisi quòd recipiebant Eucharistiæ *Sacramentum*, apud Reinerum contra Valdenses cap. 6.

SISCIPLATOR, nudè in Gloss. Arabico-Lat. pro *Sesciplator.*

SISSA, *Sissarii.* Vide *Assisa.*

SISTAROA, Avis species, apud Fridericum II. lib. 1. de Arte venandi cap. 1.

SISTARCIA. Vide *Sitarcia.*

SISTARIUM, pro *Sextarium.* Charta an. 1218. in Tabular. Afflighem: *Duo sistaria siliginis, &c.*

SISTORIUM, pro Consistorium. Witikindus lib. 2. Gestor. Saxon. *Congregati in Sistorio basilicæ Magni Caroli.* Editio Rineccii habet *Xysto.*

SITARCHIA, *Sitarcia, Sistarcia*, &c. Sacculus vel Cistella quâ panis cibusve defertur. Apud Apuleium lib. 2. *sitarchia* sumitur pro alimento, annona, seu cibo, quo in navibus vice commeatus utebantur nautæ: est enim efficta vox à σῖτος, *frumentum, annona*, & ἀρκέω, *sufficio*; quasi dicas quod ad victum sufficit. S. Hieronymus de captivo Monacho: *Ascensis camelis, & nova sitarchia in annona refocillati.* S. Augustinus de Cantico novo cap. 11. *Præparemus sitarcias, apprehendamus & ascendamus navem fidei simul & crucem, nec desit anchora spes nostræ salutis, &c.*

Postea pro ipsis in quibus recondebantur cibaria, aut alimenta, vasis ac sportellis, vox usurpari cœpit apud posteriores Latinos, qui vocabulum ipsum passim deformaverunt. Occurrit enim

Sitarchia, in Gloss. Angl. Sax. Ælfrici, mete ƿæƈelſ, id est *pera cibi.*

Sitarcia. Glossæ Biblicæ MSS. *Sitarciis, arcis cibariis.* Gloss. Arabico-Lat. *Sitarcia, saccus vel pera*: perperam editum *Sitareia.* Vita S. Genulfi lib. 2. cap. 2. *Levantes ergo sacrum thesaurum in sitarciis super colla equorum, cœperunt regredi, &c.* Herbertus lib. 1. de Miracul. cap. 7. *Illa verò quia non fuit in sitarcia, neque in forulo foris incautè relicta.* Hinc emendandus videtur Fulcherius Carnot. lib. 3. Viæ Hierosol. cap. 31. *Quod ipse, qui in starcia sua detulit usque Tyrum — nobis enarravit.* Legendum enim *Sitarcia.*

Sistarcia. Papias, (ex Isidoro lib. 20. cap. 9. qui habet *Sitarciæ*) *Sistarchiæ, propriè sunt nautarum, dictæ quod sint sutæ, substantiæ, vel vascula in quibus portantur cibi.* Eadem propè Ugutio. Jo. de Janua: *Sistarcia, vas & repositorium, sicut saccus, vel pera &c.* Catholicon parvum: *Sistarcia, Sac, repositoire, bourse.* Regum cap. 9. *Panis defecit in sistarciis nostris.* Arnoldus Lubec. lib. 3. cap. 32. *Et defecerat panis in sistarciis eorum.* Henric. de Knighton: *Cùm panis alimoniæ in sistarchiis deficere cœpisset.* Utuntur promiscuè vetus interpres Juvenalis sat. 12. v. 51. Wolfardus lib. 3. de Mirac. S. Walburg. c. 3. Gordianus Monach. in Vita S. Placidi Mart. c. 36. Vita S. Goaris cap. 4. Historia Translationis S. Germani Parisiens. Episc. cap. 7. &c.

Cistarcha. Will. Brito in Vocab. MS. *Cistarcha, secundum Alexandrum Nequam, componitur à cista, & archa. Unde fecit tales versus:*

Cistarcis tactis, vel peris, jungere cistam
Si cures archæ, cistarchis sic dabis ortum.

Cistartia. Will. Tyrius lib. 22. cap. 15. *Trahebat enim secum infinitam multitudinem, quibus & aqua jam defecerat in utribus, & panis in cistartiis.*

Setarcia, in Vita S. Lupicini Abbat. Jurensis num. 7. 9.

Psitarcium. Guibertus lib. 1. Hist. Hierosol. cap. 1. *Videres Scotorum apud se ferocium, alias imbellium, cuneos crure intecto, hispida clamide, ex humeris dependen-*

tia psitarcia, de finibus uliginosis allabi. Ita σιτάρκιον neutro genere effert Menologium Basilii Imp. 12. Mart. Ἕως ἐκείνου τὸ ἐν τῇ μονῇ σιτάρκιον χεῦσαι.

SITHCUNDUS, *Sithercundus*, *Sidercundus homo*, *Sithcundman*. Leges Inæ Regis Westsaxiæ cap. 49. *Borgi fractura debet emendari* 120. *sol.* — *Aldermanni* 80. *sol. Thayni Regis* 60. *sidercundi hominis terram habentis* 25. *aut per id negare.* Cap. 56. *Si homo sithercundus agat cum Rege, vel cum Regis Aldermanno pro familia sua*, &c. Cap. 57. *Si homo Sithercundus terrarius expeditionem supersedeat, emendet* 120. *sol. & perdat terram suam.* Adde cap. 60. Leges Athelstani Regis: *Et si Waliscus — Ceorlman promoveatur, ut habeat* 5. *hidas terræ, & habeat weram Regis, & occidatur, reddantur* 2. *millia thrimsa: & si assequatur ut habeat loricam & galeam, & deauratum gladium, si terram non habeat, tamen est Ceorlus. Et si filius ejus, vel filius filii ejus hoc assequatur, ut tantum terræ habeat postea, est qui nascetur ex eis sithercunde generationis ad* 2. *millia Thrimsarum*, &c. Ex quibus patet *Sithercundum* dici hominem qui tantum terræ habebat, ut servitium militare inde exhibere posset, ideoque viris nobilibus accenseretur. Lambardus *Custodem paganum* vertit, alibi *Armiferum & Ducem paganum.* Sed vide quæ Somnerus ibi commentatur, & infra in *Sithcundman.*

Sithcundman, vox ejusdem notionis & originis. Concilium Berghamstedense an. 697. c. 5. *Si occiderit virum militarem, qui Sithcundman appellatur, finito hoc Concilio — in adulterio deprehendi*, &c.

SITHIA, Navis species. Sanutus lib. 3. part. 13. cap. 13. *Eodem anno Soldanus Babyloniæ per flumen Tampnis inter galeas & sithias misit usque ad* 20. &c. V. *Sagitta.*

SITONICUM, Horreum publicum, ex Gr. σιτωνικόν. Σιτοφυλάκιον, Themistio Orat. 6. pag. 161. Σιτώνης, curator frumenti. Gregorius M. lib. 1. Epist. 2. *De frumentis autem quæ scribitis, longè aliter vir magnificus Ciridanus asserit; quia tantummodo sola transmissa sunt, quæ pro transactæ indictionis debito ad replendum sitonicum sufficerent.*

SITUATUS, pro *Situs*, ex Gallico *Situé*. Will. de Baldeuzeel in Itiner. Terræ sanctæ: *Prope civitatem, quæ Naulum dicitur, in ripariis januæ situatam prosperè perveni.* Occurrit non semel.

SIUM; *Sion*, inter ministeria sacra recensetur in Testamento S. Everardi Cisoniensis: *Duo phylacteria in cruce pendentia, Evangelium de auro paratum, sia aurea, armillas duas auro paratas, Missale cum auro & argento paratum.* Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis: *Et alium calicem cotidianum, sion argenteum optimum unum, incensarios duos*, &c. Nos *Sion* vulgò ramulum dicimus. Martialis Parisiensis in Arestis Amorum, Aresto 1. *Et battu par les carrefours de cions de vert olivier*, &c.

SIXHINDI, Mediæ conditionis homines, apud Anglo-Saxones, quorum scilicet æstimatio erat 60. solidorum, ut pluribus diximus in voce *Hindeni homines.* Iidem quos *Radeknilit* vocabant, ut censet Seldenus lib. de Titulis honorar. Leges Inæ Regis Westsax. cap. 26. *Si occidatur, non solvatur parentibus suis, si non intra* 12. *menses eum redemerint. Wealh si habeat* 5. *hidas, est sixhinde.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 76. *Servi alii casu, alii genitura. Liberi alii Thyyhindi, alii Syxhindi, alii Thyelfindi*, &c. Cap. 48. *Si desponsata femina fornicetur, & Cyrlisca, vel Syxhinda, vel Thwelfinda sit, & corporalis diffractio persistentibus instituta*, &c.

SKAZA. Vide. *Mannwerch.*

SKELLA, *Skella*, *Shilla*, *Scilla*, *Squilla*, Tintinnabulum, Campanula, Italis *Squilla*, unde *Squillare*, resonare. Papias: *Tintinnabulum, à sono vocis dictum, Sichilla vulgò dicitur.* Ubi puto legendum *Schilla.*

Skella, Equorum clitellariorum tintinnabulum. Occitani *Esquilo*, *Esquileto*, *Esquilou*, tintinnabulum, quod mulorum collis appenditur, etiamnum appellant. Lex Salica tit. 29. §. 3. *Si quis skellam de caballis furaverit*, &c. Ubi editio Heroldi *tintinnum* habet. Charta an. 1123. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica pag. 170. *Skella verò quæ à Monachis fracta est, ejusdem ponderis & quantitatis in eodem loco infra claustrum Canonicæ restituatur & ponatur.*

Skilla, apud Hariulfum lib. 2. cap. 10. Lanfrancus in Decretis pro Ordine S. Benedicti c. 1. sect. 1. *Cùm appropinquaverit tempus horæ tertiæ, pulsetur à Secretario modicè signum minimum, quam Skillam vocant.* Vide eundem pag. 265. 268. 273.

Schilla. Hincmarus Remensis Epist. 7. ex Labeanis: *Et inde pallium unum, & casulam unam, & schillam unam, & librum unum abstulit.* Tabularium S. Remigii Remensis: *Turibulum æreum* 1. *signum ferreum* 1. *schillam de metallo unum.* Petrarcha part. 1. cant. 111.

Ch'el suon non d'altra squilla,
Ma di sospir mi fa destar sovente.

Part. 2. cant. 7.

E non sono poi squilla,
Ov 'io sia in qualche villa,
Che non l'udissi.

Aries squilatus, apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio.

Esquilla. Missale Mosarabum f. 173. *Puer defecerat esquillam pulsando.* Fori Oscæ an. 1247. *Quicunque furatus fuerit esquilatum arietem ducentem oves, post probationem legitimam debet ponere manum intus esquillam arietis supradicti*, &c.

Scilla. Eadmerus lib. 1. Vitæ S. Anselmi Cantuar. cap. 8. *Sumpta in manibus chorda pro excitandis fratribus scillam pulsantem.* Warmannus in Vita S. Pirminii cap. 23. *Ibi quoddam pendebat vas fusile, mediocris scilicet ponderis, vulgaris hoc usus Scillam nominat, quod miræ sonoritatis dulcedine audientium sensus afficiebat.* Charta Heccardi Comitis Augustod. apud Perardum: *Thuribulum minore, scilla, candelabro aureo* 1. &c. Vitæ Abbatum S. Albani: *Tacta nola, cui Muta vel Scilla est nomen.* Scillam in refectorio pulsari solitam habemus ex Udalrico lib. 1. Consuet. Cluniac. cap. 12. *Pro cymbalo percutitur tabula, & in refectorio pro scilla.* Et lib. 3. c. 21. eam *pendere in extremitate refectorii* ait. Petrus Venerabilis lib. 1. de Miraculis cap. 13. *Quando namque hoc agebatur, fratrum Conventus in refectorio ex consuetudine hora cœnandi recedebat, qua expleta, à Priore secundùm morem, uno ictu scilla percussa est.* Idem in Statutis Cluniac. cap. 25. ait *scillam in sublimi infirmariæ loco* positam, qua fratres in infirmaria dormientes excitarentur. Adde Durandum lib. 1. Ration. cap. 4. n. 11. Sed & aliis in locis & occasionibus usus *scillæ* obtinuit, ut observare est ex eodem Udalrico lib. 1. cap. 11. 12. 14. 15. & alibi, & Bernardo in Consuetud. Cluniac. MSS. non uno loco.

Squilla. Ardo Mon. in Vita S. Benedicti Anian. cap. 8. *Primus si quidem quàm signum horis nocturnis pulsetur, in Fratrum dormitorio squillam tangere jussit, ut priùs Monachorum congregatio orationibus fulti propria residerent per loca.*

Squilia, in Synodo Nemausensi an. 1284. cap. de Eucharistia.

Atque inde facilè quivis advertat *Trunculos*, quibus vulgò ludimus, & quos *Quilles* vocamus, à *squillis* nomen accepisse, quod earum formam referant, ima parte qua humo hærent, latiores, superiori minutiores, & in acumen desinentes.

SKERDA, idem videtur quod nostris *Escare*, vulneris crusta. Bracton lib. 3. Tract. 2. cap. 24. §. 2. *Et si os frangatur, quod facile perpendi poterit per renoduram, vel testa capitis frangatur, ita quod extrahantur ossa, vel skerda magna levetur.* Infra: *Si ossa extrahantur à capite, & skerda magna levetur, ut prædictum est.*

SKILLA. Vide *Skella.*

SKREP, Gladius, Danis. Saxo Grammaticus lib. 4. *Erat*

Erat autem Regi inusitati acuminis gladius, Skrep dictus, qui quodlibet obstaculi genus uno ferientis ictu medium penetrando diffinderet, &c. Infra: *Quo audito Wermundus Skrep gladii sonum secundo suis auribus incessisse perhibuit.*

SLIPESTEN, Cos, ex *Sliipen* Theutonico, acuere. Teloneum S. Audomari in Tabulario S. Bertini: *Lapis molaris* 2. *den. slipesten* 2. *den. si autem unus molaris, sive in curru, sive in carro portetur, dabit* 2. *den.* &c.

SMALTUM, Encaustum, liquati coloratique metalli pigmentum, Italis *Smalto*, Germanis *Schmalt*, Gallis *Esmail*. Anastasius in Leone IV. PP. pag. 182. *Fecit denique tabulam de smalto*, &c. Guillelmus Bibliothec. in Stephano VI. *Cantharam auream unam cum pretiosis margaritis & gemmis, ac smalto*, &c. Leo Ost. lib. 1. cap. 20. *Super altare autem S. Benedicti argenteum ciborium statuit, illudque auro simul & smaltis exornans*, &c. Cap. 56. *Crucem etiam pulcherrimam cum gemmis & smaltis ad procedendum fecit.* Lib. 3. c. 33. *Auream ibi in altaris facie tabulam cum gemmis ac smaltis valde speciosis patrari mandavit, quibus videlicet smaltis nonnullas quidem ex Evangelio — insigniri fecit historias.* Adde libr. 2. cap. 25. Richardus de S. Germano in Chron. an. 1242. *Icona cum smaltis quæ super altare fuerat S. Benedicti.* Vide *Limogia.*

Smaldus. Vetus Scheda in Bibl. Cluniacensi pag. 563. *Quæque cariora ac sanctiora in thesauris reperit Ecclesiæ secum Constantinopolim detulit: inter quæ ornamentum quoddam gemmis ac lapidibus, videlicet eis quos smaldos vocant, pretiosissimumque*, &c.

Smaltitus, Italis *Smaltato*, Gallis *Esmaillé*. Anastasius in Benedicto III. PP. *Conclusas etiam auripetias in se habens smaltitas*, &c. Sugerius lib. de Admin. sua cap. 32. *Columnam, cui sancta insidet imago, subtilissimo opere smaltitam*, &c. Idem: *Opere smaltito, & optimè deaurato*, &c. De quo consulendus v. cl. Andreas Agathopæus, seu Felibienus, in tract. de Pictura & Architectura c. 10.

SMANTACOMPAGNUS. Acta Alexandri III. PP. apud Baronium an. 1159. de Octaviano Pseudopontifice: *Mulieres quoque blasphemantes, ipsum hæreticum appellantes, eadem verba repetebant, & alia derisoria verba decantabant, nominantes eum lingua vulgari Smantacompagnum*: i. cui *mantum* ablatum fuerat. Ex Ital. *Smantellare*. Vide *Mantum.*

SMARAGDINA, Locus unde smaragdi eruuntur. Guillelmus de Baldenzel in Hodœporico: *In superioribus Ægypti est una Smaragdina, unde ibidem eruuntur smaragdi meliores, & in meliori forma, quàm in aliqua mundi parte habentur.*

SMARAGDINES, pro *Smaragdi*, Joanni de Janua. Occurrit nonsemel apud Sugerium de Rebus in administr. sua gestis: *Maculis distinctas smaragdines.*

SMEGMA, *Smigma*. Jo. de Janua: *Smigma est quoddam unguentum, vel confectio unguenti, vel saporis, vel aliquarum aliarum rerum boni odoris. Invenitur etiam migma, sed aliud significat.* Gloss. Gr. Lat. Σμῆγμα, *Lomentum*; Σμηγματοπώλης, *Lomentarius.* Iter Camerarii Scotici c. 21. §. 4. *Vendunt vinum, & ceram, amurcam, & smegma.* Vide *Migma.*

SMELIDO. Lex Frision. addit. 3. de Vulnerib. §. 35. *Si brachium aut crus percussum fuerit, & ex ipsa percussione decreverit à sua grossitudine, quam prius habuerit, quod Smelido dicunt, ter* 4. *solid. componat.* Vox formata ab Anglo-Saxon. ſmæl, parvus, exiguus, exilis, tenuis, gracilis, minutus, unde ſmallunȝe, minutio, diminutio, attenuatio, apud Somnerum. Germani & Belgæ *smal* & *smael*, gracile, etiam vocant. Sicama verò legendum censet, *gesmelet*, extenuatum, contractum, gracilem redditum.

SMELO, Mensura unius spithamæ. Lex Frision. addit. 3. de Vulneribus §. 56. *Si & superior* (articulus pollicis) *adjiciatur, quod vocant Smelo, hoc est unius spannæ longitudinem habuerit, ter* 8. *sol. componatur.* Agitur ibi de magnitudine & longitudine vulnerum, secundùm quam fiebat compositio.

SMERE, Adeps: Belgis, *Smeer*. Theloneum S. Bertini: *De pensa adipis, id est smere*, 2. *den.*

SMERILIONES. Fridericus lib. 2. de Arte venandi cap. 2. *Sunt etiam aliæ aves rapaces parvæ, sicut sunt sinceliones, ubleti, & hujusmodi: & tam his, quàm majoribus prædictis homines non utuntur, nisi ad delectationem tantum*, &c. Ubi legendum puto *smeriliones*, pumili, minimi & velocissimi accipitrum. Describuntur ab Augusto Thuano lib. 1. de Re accipit. pag. 25.

> *Forma ad falconem accedit, sed mole pusilla,*
> *Vertice depresso, spatioso pectore, latis*
> *Compactisque humeris*, &c.

Mirle dicitur Alberto M. l. 23. de Animal. cap. 14. & Germanis: *Ismerli*, Petro de Crescentiis l. 10. cap. 13.

SMIGMA. Vide *Migma.*

SMIRALDUS. Vide *Balascus.*

SMOLTUS. Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 12. *Omnes illi qui habent croias, vel piscarias, seu stagna, aut molendina in aquis ubi mare ascendit, & se retrahit, ubi salmunculi, seu smolti, vel friæ cujuscunque generis piscium maris, vel aquæ dulcis ascendunt vel descendunt*, &c. Vide *Fria.*

SNAIDA, *Sneida*. Vide *Sinaida.*

SNESA. Charta an. 1186. in Tabulario S. Bertini: *De interclusionibus meduum aquarum ejusdem Ecclesiæ, quæ vulgò Warren dicuntur, de quibus* 24. *snesas anguillarum annuatim persolvebatur*, &c. Hollandis *Snees*, vicenarium, seu viginti, sonat.

SNYRTIR, Ensis species. Saxo Grammatic. lib. 2.

> *Ecce mihi videor cervum penetrasse ferocem,*
> *Theutonico certè, qui Snyrtir dicitur, ense.*

Apud Kilianum, *Snider*, cultrum sonat.

SOALIS, pro *Sualis*, Sus, porcus. Tabularium S. Remigii Remensis: *In Braito mans.* 3. *unusquisque facit in anno map.* 3. *diurnal.* 2. *donat pro soale den.* 12. *pull.* 3. *ova* 15.

SOBOLUS. Vide *Sabelum.*

SOBRIISSA. Fragm. Petronii: *Ultimo etiam periscelides resolvit, & reticulum aureum, quem ex sobriissa esse dicebat.* Id est *auro obryzo.*

SOBRIUS, Prudens, gravis, ac moderatus. Josephus seu Hegesippus lib. 1. de Excidio Hierosol. de Hircano: *Moderator gentium & pulchrè sobrius.* Lib. 4. c. 2. *Itaque ille præstantissimus, qui inter adversa sobrius colluctatur casibus.* Arnobius lib. ult. *Vir alioqui gravis & sobriæ religionis.* S. Ambrosius Epist. 6. *Sobriam in turbis gravitatem, singulare pondus dignitas sibi vendicat Sacerdotalis.* Ammianus lib. 15. *Vetus illa Romanorum virtus & sobria.*

SOCA. Charta plenariæ securitatis sub Justiniano scripta, apud Brisson. lib. 6. formul. pag. 647. *Armario uno valente siliquas quatuor, socas tortiles duas valentes siliquas aureas sex, sella ferrea plictile*, &c. Italis *Soca* est funis. Vide *Soga.*

SOCA, *Sok*, *Soke*, inquit Fleta lib. 1. c. 47. §. 6. *significat libertatem Curiam tenentium, quam Sokam appellamus.* Leges Edwardi Confess. c. 23. *Soca est, quod si aliquis quærit aliquid in terra sua, etiam furtum, sua est justitia, si inventum, an non.* Est autem *sok*, idem quod *secta*, quam dominus habet de hominibus suis in Curia. Quod enim *Soc* apud antiquos dictum est, hodie *Soyt* apud Scotos, quod *Suite* nostrâ linguâ sonat, appellatur. Itaque qui hoc privilegium habet, potestatem habet tenendi Curias in sua Baronia. Atque inde quidam à Saxon. ſocan, *sequi*, vocis originem repetendam putant: alii à ſocn, libertas, franchisia. Vide Ingulfum p. 875. 881. 912. Bractonum lib. 3. tract. de Corona c. 35. §. 1. & Rastallum verbo *Sok.*

Soca Molendini. Monasticum Anglic. to. 2. p. 10. *Cum molendino & socha molendini*, &c. Pag. 102. *Sciatis me concessisse — cum molendino, ac totam socam molendini, — ita verò quod aliud molendinum infra socam ab*

aliquo hominum sine voluntate & consensu Canonicorum non fiat, &c. Vide *Secta molendini*.

Soca placitorum, Jus tenendi curiam in suo dominio. Leges Henrici I. c. 9. *Soca verò placitorum, alia propriè pertinet ad fiscum regium — alia pertinet Vicecomitibus & ministris Regiis in firma sua, alia pertinet Baronibus socham & sacam habentibus.* Cap. 10. *Omnes herestrete omnino Regis sunt, & omnia Gualstowna, i. occidendorum loca, totaliter Regis sunt in soca sua,* id est in Regia jurisdictione. Vide *Secta placitorum*.

Socam & sacam habere dicuntur Barones in iisdem Legib. Henr. I. c. 9. 20. 24. *Socnam* c. 24. 25. Est enim *Socna*, idem quod *Soca*, ex Saxon ꝛocn, libertas, privilegium, immunitas, &c. Bromptonus: *Soka i. secta Curiæ, inde Sokne dicitur quandoque interpellatio majoris audientiæ.* Charta Henrici I. Regis Angl. pro Londinensibus: *Teneant & habeant bene & in pace socnas suas cum omnibus consuetudinibus, ita quod hospites qui in soccis suis hospitantur, neque dent consuetudines suas, nisi illi cujus socca fuerit*, &c. Occurrit passim in iisdem Legibus cap. 19. 20. 24. 25. 59. 80. &c. in Monastico Anglic. to. 2. p. 315. apud Prynneum in Libert. Angl. to. 1. p. 1103. ubi editum perperam bis *Socua*, &c.

Soca. Consuetudines MSS. Villæ *de Machau* in Comitatu Regitestensi: *Beste de qe on prent soce, doit ce trecens.*

SOCAGIUM, idem quod *Servitium socæ*, Littletoni sect. 119. Est autem *Soca*, Aratrum, nostris *Soc de charruë*. Olim enim qui *per servitium socæ* terras possidebant, dominis in exercenda agricultura inservire, & cum socco & aratro proprio agrum domini arare & colere tenebantur, cujusmodi servitia postea in census pecuniarios, ex mutuo vassallorum & dominorum consensu commutata sunt. Opponitur autem *Socagium Militiæ*, ita ut fundus omnis qui non possidetur per *Servitium Militis*, per *Servitium socæ* possideatur. Littleton: *Chescun tenure que n'est pas tenure en chivalry, est tenure en socage.* Monasticum Anglic. to. 1. p. 509. *Unam* (bovatam terræ) *videlicet de socagium, & aliam de Baronia*, &c.

Socagium autem aliud est *villanum*, aliud *liberum*.

Socagium liberum quod *Socage en Franc tenure* Angli vocant, illud est, ut ait Bracton lib. 2. c. 35. §. 1. *quod Sotenetur quidem in socagio, sed non fit servitium dominis capitalibus, nisi in denariis, & nihil inde omnino datur ad scutum & servitium Regis.* De villano socagio, idem lib. 2. c. 8. n. 2. *Non mutat statum liberi villanum socagium, non magis quàm liberum. Quamvis autem de villano socagio fiat certum servitium, propter hoc non habebit liberum tenementum, quia hoc facit ratione tenementi, licèt non ratione personæ.* Vide eundem lib. 4. tract. 1. cap. 28. §. 5. Liber Sancti Albani apud Spelmanum: *Progenitores Simonis Bokely omnia sua in Honcton per liberum socagium tunc tenebant, & quieti erant de sectis curiarum, consuetudinibus, exactionibus, & demandis.* Vide Regiam Majestat. lib. 2. cap. 21. cap. 27. §. 3. cap. 71. §. 3. Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 8. &c.

Soccagium Villanum, de quo idem Bracton sic scribit: *Est aliud genus sockagii, quod dicitur Sockagium villanum, ubi nullum omnino competit homagium, sed fidelitatis sacramentum, sicut de villano.* Illud *Soçage en basse tenure* Angli vocant.

In soccagio, *hæreditas dividitur inter omnes filios, per partes æquales*, ut est in Regiam Majestat. lib. 2. c. 27. apud Glanvillam lib. 7. c. 3. & Bractonum lib. 2. c. 35. §. 1. contra quàm in feudis Militaribus, in quibus primogenitus succedit in totum. Si tamen unicum fuerit mesuagium, illud integrè remanet primogenito, ita quod alii habeant ad valentiam de communi, ut ait Bracton. Idem cap. 36. §. 8. scribit de Socagio non competere domino capitali custodiam neque homagium. Ita etiam Christophorus de S. Germano in dialogo de Fundamentis Legum Angliæ cap. 7. pag. 25. v. Adde Cowell. l. 2. Instit. tit. 3. §. 21. 22. & Rastall. V. *Socage*.

Sochogia. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 835. *Duas sartas — cum magna cultura quæ ibi juxta adjacet, & communem pasturam ad centum oves numero 120. in sochogia de Maltebi*, &c. pro *socagio* fortè.

Socomannus, *Socamannus*, *Socmannus*, *Sokemannus*, Tenens seu Vassallus qui domino suo inservit, in exercenda agricultura, seu qui fundum *per soccagium* possidet, hoc est per aratrum, *par le soc de la charuë*, seu *par service de charuë*, ut habet Rastallus. Est enim ꝛoc, *aratrum*, man, *homo*. Bracton lib. 2. c. 35. §. 1. *Dici poterit sockagium à socko, & inde tenentes qui tenent in sockagio Sockemanni dici poterunt, eò quòd deputati sunt, ut videtur, tantum ad culturam, & quorum custodia & maritagium ad propinquiores parentes jure sanguinis pertinebit.* Eadem habet Fleta l. 3. c. 16. §. 3. Ii tenere dicuntur terras suas in antiquum dominium. *Sokemannus de antiquo dominico*, apud Radulfum de Hengham in Parvac. 8. Vide Leg. Edw. Conf. c. 12. Regiam Majest. l. 2. c. 27. 41. Bractonum lib. 2. c. 8. n. 2. c. 36. 37. l. 4. tract. 1. c. 28. §. 5. Fletam lib. 1. c. 8. l. 3. c. 12. §. 5. l. 5. c. 9. §. 15. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 288. 625. præterea Rastallum verbo *Sokemans*, ubi de eorum libertatibus & privilegiis.

Ut porrò *Socagium* aliud *liberum*, aliud *villanum* erat, ita utriusque tenentes *liberi & villani* erant. Liber S. Albani apud Spelman. *Omnes tenentes, liberi scilicet & custumarii, tenementa sua per sokagium defendebant. Homagium, scutagium forinsecum non donabant, scilicet sicut Sokemans per omnia tractabantur.*

Idem Spelmannus ex vett. Chartis Anglicis hæc descripsit: *Sokemanni liberi possunt dare & vendere, sed ad voluntatem domini: non possunt alienare certa servitia. Antenatus succedit in totum. Non possunt averium masculum vendere, neque maritare filiam, nisi dent domino 3. sol. & 4. den. Possunt filium facere Clericum. Skemanni Cotarii debent talliari ad voluntatem domini, & facere servitia incerta: nihil possunt dare vel vendere, nihil proprium habere, nec acquirere, nisi ad promotionem domini sui.*

SOCAYNALE. Libertates concessæ Barcinonensibus à Petro Rege Aragon. an. 1283. MSS. *Si aliquis habuerit socaynale super tenedonem alterius, super quam aqua discurrunt, quod si voluerit elevare socaynale in altum, non potest socaynale ibi tornare.*

SOCCIA, *Socciare*, Sagina, Saginare: unde Gallis *Suin*, Sagina, quasi *Soing*. Capit. de Villis c. 35. *Volumus ut de verbecibus crassis soccia fiat, sicut & de porcis: & insuper habeant boves saginatos in una quoque villa non minùs quàm duos, aut ibidem ad socciandum, aut ad nos deducendum.*

SOCCUS. Isidorus l. 19. c. 34. & ex eo Papias: *Talares calcei socci sunt, qui inde nominati videntur, quod ea figura sint, ut constringant talum.* Infra: *Socci non ligantur, sed tantum intromittuntur. Cernui socci sunt sine solo.* (Pap. *sola.*) *Lingulatos quos nos foliatos vocamus. Clavati, quasi calviati, eo quod minutis clavis, id est acutis, soleæ caligæ vinciantur.* Ubi Papias: *Eo quod de minutis clavis sola colligetur.* Adalardus in Statutis Corbeiensib. lib. 1. cap. 3. *Femoralia duo, soccos filtrinos duos, calcearios 4. cum solis novis*, &c. Additio I. Ludovici I. & Vinea Benedictina c. 22. *Calciamenta diurna paria 2. subtalares per noctem in æstate 2. in hyeme verò soccos.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18. *Calceamenta quoque, id est caligæ, socci, & subtalares*, &c. Vetus scriptor vitæ S. Lupicini Abbat. Jurensis n. 2. *In Monasterio verò, etiamsi prolixius egressus est ad culturam, lignea tantùm sola, quæ vulgò Soccos Monasteria vocant Gallicana, continuato potitus est usu.* Petrus Damiani lib. 1. Epist. 19. *Quamlibet gravis bruma rigesceret, simplicibus soccis muniebat pedes, cum tamen frater ejus solis calceis contentus esset.* Soccus *S. Mariæ*, apud Hugonem Farsitum de Miracul. S. M. Suessionensis c. 3. 5. 12. qui aliis *Sotular S. Mariæ*, seu Deiparæ Calceus, qui in hoc Monasterio asservatur. Vide Hist. ejusdem Monasterii à viro doctissimo Mich. Germano nuper editam, p. 358. Combefisius ad Theo-

phanem p. 644. *Nostra Prædicatorum instituta d. 1. c. 10. socos permittunt : quid tamen soci illi sint, nos latet modò.* Ea non vidi, sed puto *soccos* intelligi, de quibus supra. Adde Statuta Ord. Præmonstrat. dist. 2. c. 13.

SOCCUS, Vomer, ferrum aratri; nostris *Soc de charuë*. Alexander Necham: *Supponatur dentile vel dentale, cui soc, vel vomis infigatur.* Charta Alaman. Goldasti 50. *In ea ratione, ut dum advixero, ipsas res habere debeam: & censui me pro hoc singulis annis, de festivitate S. Galloni in alia, soccum unum, aut 4. denarios.* Τζόκος, apud Heronem in παρεκβολαῖς, & apud Joannem Cananum p. 194. Polyptychus Monasterii Fossatensis editus à v. cl. Steph. Baluzio: *Manent ibi homines 19. Solvit unusquisque usque Monasterium carroperam unam, & soc & cultrum.*

Soccus. Apud Anglos & Scotos, Barones dicuntur, *tenere curias suas cum socco, & sacca, furca, & fossa*, &c. ut est in Regiam Majestatem lib. 1. cap. 4. §. 2. Ubi hæc Skenæus: *Qui habet donationem terrarum vulgò infeofamentum sibi à Rege concessum: cum socco potest habere vassallos, vel colonos, quos cogere potest, ut cum socco seu vomere, id est aratro agrum suum colant, qui propterea Soccomanni vocantur lib. 2. cap. 27. Alii per soccum intelligunt sectam,* Soyt of court, *ut sit privilegium regale, tenendi curias, in quibus sectatores comparere debent, ut in jure dicendo, & justitia administranda, judici adsint suo consilio.* Vide *Soca*.

SOCIA, Uxor. Burchardus Episcop. Wormaciensis in Lege familiæ: *Si quis ex familia S. Petri ad sociam suam legitimè venerit, quidquid in dotem dederit*, &c.

SOCIARE *sibi in patrimonium rem aliquam*, in Lege Bajwar. tit. 17. cap. 2. pro *adjungere, sibi asserere*. Ita *fisco sociare*, pro *confiscare*, formula vulgatissima, de qua in voce *Fiscus*. Capitul. 2. an. 813. c. 6. *Hæreditas eorum ad opus nostrum recipiatur, nec Comes nec Vicarius illud sibi societ, sed ad opus nostrum revocetur.* V. *Sacire*.

SOCIDA, Italis *Soccità*; quasi Societas *accomandita di bestiame, che si dà alla custodia altrui à mezzo pro & danno*, ut est apud Cruscanos. Habetur apud Rollandinum in Summa Notariæ c. 5. formula *instrumenti socidæ ad salvum capitale*.

SOCIETAS. Vide *Compagnia*.

Societates Monasticæ. Vide *Fraternitas*.

SOCINA. Bulla Honorii III. PP. an. 3. apud Ughellum in Episc. Interamn. to. 1. p. 823. *Item quicunque est, vel erit ferrarius qui habeat socinam, dabit unum par de ferris cum clavis Episcopo Interamnæ.* Ita fortè dicta *officina* quævis, quomodo vocem hanc usurpare videtur Vetus Consuetudo Ambianensis localis MS. *Nus ne puet faire four ne fournel là on quise pain autre que dessure est dit, ne là où il ait socines, se n'est par le congié du Roy, & du Vesque, & du Vidame. Mais cil 3. en puent donner congié & de cuire ès forniaus là où on cuit tartes, pastès, flaons, & seminiaus; lon i puist donner congié de cuire toute maniere d'autre pain sans avoir socines, & qui autrement le feroit, on abateroit le fornel.*

SOCINUS. S. Audoënus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 15. *Nulla mulier præsumat socinos ad collum dependere, nec in vela, (f. tela) vel in tinctura, sive quolibet opere Minervam, vel infaustas cæteras personas nominare.* Quidam codd. habent hoc loco *saccinos*.

IN SOCIO *dare*, *Donner à moitié*. Edictum Rotharis Regis tit. 95. §. 3. & Lex Longob. lib. 2. tit. 32. *Servus massarius licentiam habeat de peculio suo, id est bovem, vaccam, caballum, similiter & de minutis peculiis in socio dare, & in socio recipere*, &c.

SOCITA, *Gener, dictus à societate generis.* Papias.

SOCMANNI. Vide *Soca*.

SOCNA. Vide *Soca*.

SODA, Morbus capitis, Gall. *La migraine*, ex Gr. ἡμικρανία. Michaël Scotus de Physionomia cap. 2. *Contingit dolor capitis, qui dicitur Soda, sive Emigranea.* Albertus M. lib. 23. de Animal. cap. 18. *Prima autem falconum infirmitas est dolor capitis, qui in hominibus Soda vocatur. Hujus signum est quod falco claudit oculos, & movet caput in partes diversas*, &c. Vox Arabica, Avicennæ, Albucasi parte 1. Chirurg. c. 2. & aliis Medicis sat familiaris.

SODALES. Aponius lib. 2. in Cantica Canticor. ubi de Hæresiarchis: *Qui hac de causa Sodales appellantur, quod unusquisque eorum dæmonum vicarius vel collega per superbiam effectus est, & quod omnes hi cibos doctrinæ apud sensum suum, de quo cuncta meditando promunt, deceptis animabus, præparatos, singuli ad unam mensam, legis divinæ testimoniis male interpretatis, deferunt comedendos. Propria enim pulmentaria ad unam mensam multi propter commune convivium deferentes, ab antiquis Sodales sunt nuncupati; ad quorum comparationem, malorum dogmatum inventores, Sodales Christi Ecclesia appellavit; qui dulcia verba sanctæ Scripturæ venenosis sensibus suis inficientes, diverso sapore lethali inter se variante, unius mortis æternæ convivium præparant animarum.*

SODELLÆ, Scrofarum morbus, *Escroüelles*. Nangius in vita S. Ludovici pag. 369. *In tangendo infirmitates, quæ vulgo Sodellæ vocantur, super quibus curandis Franciæ Regibus Dominus contulit gratiam singularem*, &c. Videtur legendum *scroellæ*, vel *scrofellæ*; nisi vox formata sit à *soda*, de qua supra.

SODES, *Sodaria. Sodes*, Sodalis, amicus, socius. Glossæ Gr. Lat. φίλτατος, *Amantissimus, sodes.* Vita S. Wlstani Episc. Wigorn. n. 21. *Desiste, sodes Aisuine.* Versus relati à doctissimo Mabillonio:

Hæc carus caro dono transmittit amicus,
Suscipe gratantèr, cum sint felicia votis
Hildebrande sodes, &c.

Anonymus Hasenrietanus in Episcop. Eystetensibus: *Ego quidem de vino nihil habeo, nisi unam parvulam carradam, quam dedit mihi sodes meus Augustensis Episcopus ad sacrificium.* Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 5. *Mi sodes care.* Cap. ult. *Benè, ille ait, mi sodes, narras.* Vide pag. 46. & 47. & ibi Goldastum. Ab eodem fonte

Sodaria, Amica, meretrix. Chronic. Senoniense lib. 3. cap. ult. *Quamdam meretricem, quam Sodariam vocant, post Ducem direxit.* Sic enim appellata utplurimum vilia scorta: cujus appellationis autores existimantur Athenienses, rei odiosæ speciosum nomen ἑταιρῶν dantes, ut est apud Plutarchum in Solone. Athenæus lib. 13. c. 4. καλοῦσι δὲ τὰς μισθαρνούσας, ἑταίρας. Vide Martialem lib. 7. Epigr. 69. Ita ἑταιρεῖον, *lupanar* vocabant.

Consodes. Versus MSS. de Cobone & Lantfrido, in Bibl. Eccl. Bellovac. *Quodam tempore fuerunt duo viri nobiles, sicut fabulæ testantur, & scurrarum cumplices, unus Cabbo vocabatur, Lantfridus, & consodes*, &c.

SODIS. Form. 57. ex Lindenbrogianis: *Caballos tantos, boves tantos, vaccas cum vitulis tantas, ovium capita tanta, sodis capita tanta, lecturios condignos ac lectos tantos*, &c. Ubi *sodis* pro *suum* videtur usurpari: vel certè ex *sude*, id est porcorum stabulo. Vide *Sudis*.

SOFOSORIUM. Vide *Fossorium*.

SOGA, Restis. Gloss. *Soga, funis.* Vox Italis & Hispanis etiam in usu. Lex Longobardor. lib. 1. tit. 25. §. 33. *Si quis sogas furatus fuerit de bove junctorio, componat sol. 6.* Innocentius III. PP. lib. 13. Epist. 61. *Culcitram unam, mantilia 4. sogam carralem de corio, ferrum caldararium.* Dantes in Infern. can. 31.

Cercati al collo, & troverai la soga.

Vide Oct. Ferrarium in *Soga*.

Soga. Tabularium S. Mauricii Agaunensis apud Guichenonum in Probat. Hist. Sabaud. pag. 4. *De quarto terra S. Mauricii habet sogas 5. unaquæque soga habet pedes 100.* Ubi *soga*, est funis, funiculus, agri modus, quomodo Persæ σχοῖνον, mensuram terræ stadiorum 60. vocabant, ut autor est Herodotus. Hero περὶ ὀνομάτων στερεομετρικῶν, sub finem: Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα μέτρα ἐπιτοπικὰ ποιὰ τάδε· παλαιστὴ, ἄκαινα, πλέθρον, ἰούγερον, στάδιον, μίλιον, σχοῖνος, σχοῖνος Περσικὴ, καὶ σχοῖνος Ἑλληνική. Sed &

sogæ vocem videtur hac notione agnovisse idem Hero: Τὸ σωκάελον τῆς ἀποσίμου γῆς ι'. ὀργυίας ὀφείλει ἔχειν, τὸ δὲ λιβάδου ιβ'.

Sogalis, Census ex quavis *soga*, seu agri modo, pendi solitus. Capitulare de Villis cap. 10. *Ut Majores nostri — & cæteri ministeriales ea faciant*, & *sogales donent de mensis eorum : pro manuopera verò eorum ministeria benè provideant*. Et cap. 62. *Quid de bobus quos bubulci nostri servant, quid de mansis qui arari debent, quid de sogalibus, quid de censis*, &c.

SOINUS. Vide *Sonnis*.

SOKA, *Sokemannus*. Vide *Soca*.

SOKEREVA. Fleta lib. 2. c. 55. §. 2. — *Quamdiu aliquid inveniatur in hujusmodi feodis, per quod distringi possint. Si autem nihil inveniatur, tunc implacitentur ipsi Tenentes de Galenecto, per quod breve de conf... & servitiis quod fieri potest per Sokereves eorum in hustenge præsentatos ad custodiam sokerevæ suæ ad redditus suos colligendos*, &c.

SOKET. Math. Paris an. 1252. *Cum à Militibus circumstantibus consideraretur, inventum est in mucrone* (*lanceæ*) *acutissimum instar pugionis cultellinam habens latitudinem, quod esse debuit, & decuit fuisse hebes*, (ut in Torneamentis fieri solitum observavimus ad Joinvillam) *& brevem formam habens vomeris, unde vulgariter Vomerulus vocatur, Gallicè Soket*. Nos etiamnum *soc*, vomerem dicimus, unde *soquet*, vomerulus. Vide *Soccus*.

SOL, pro die, quomodo à Latinis Scriptoribus, Poëtis præsertim, usurpari observarunt Servius ad Virgil. & Lutatius ad 3. Thebaïd. Vetus Glossar. laudatum à Fabroto exercit. 1. pag. 11. *Tres soles, tres dies*. Jo. de Janua: *Quia sol est causa diei, ideo ponitur aliquando pro die, sed frequentius in plurali*. Luitprandus lib. 3. c. 5. *Paucis interpositis solibus*. Folcuinus de Miracul. S. Bertini cap. 13. *Quot numerantur anni soles?* Fridegodus in Vita S. Wilfridi c. 9.

Hæc immota manent cunctos oracula soles.

Eckehardus Junior de Casibus S. Galli cap. 1. *Sole sequenti*, &c. Hepidamnus lib. 2. cap. 4. *Cum apud materteram paucos exegisset soles*. Cyprianus Archipresbyter Cordubensis in Epitaphio Sampsonis Abbatis:

Discessit longo notus plenusque dierum,
Sextilis namque mensis die vicesima prima,
Sextilis namque mensis primo & vicesimo sole.
Era DCCCXXVIII.

Vide Vitam S. Adalberti Pragensis n. 11. & Dantem in Inf. can. 6. Vocem ἥλιος eadem notione à Græcis usurpatam alii adnotarunt. Thomas Magister: ἥλιος λέγεται καὶ μία ἑκάστη ἡμέρα, &c. ubi Libanium laudat. Adde Eustath. ad Dionys. pag. 13. edit. Henr. Stephani.

Sol. Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 31. *Tres aut quatuor splendores magni circa solem apparuerunt, quos rustici Soles vocabant, dicentes: Ecce tres vel quatuor soles in cælo*. Rodericus Toletanus in Hist. Arabum cap. 17. *Omnes Cordubæ habitantes tres soles lucis mirificæ conspexerunt*, &c. Vide Isidorum Pacensem æra 784. Math. Paris an 1236. *Et videbatur juxta solem, quidam sol nothus collateralis*. Ammianus lib. 20. *Sol autem geminus ita videri existimatur, si erecta celsius solito nubes, æternorumque ignium propinquitate collucens, orbis alterius claritudinem tanquam à speculo puriore formaverit*. Vide Plinium lib. 11. cap. 31.

Sol, Stilus ferreus, unde solet excuti ignis de silice, ut est in lib. Miraculor. S. Bertini c. 10. apud Mabillonium to. 3. Act. SS. Ord. S. Bened.

SOLA, pro solea calcei, vulgò *Semele*. Charta Ludovici Pii Imp. apud Doubletum: *Ad Cordovesos, & in solas eorum componendas, modia uncti ducenti*. Chrodogangus Metensis Episcop. in Regula Canonicor. cap. 41. *Calceamenta verò omnis clerus annis singulis, pelles bucinas, & solas, paria quatuor accipiunt*. Regula Ord. de Sempringham, de *Sotularibus*, seu calceis: *Quod si fortè scissi & vetustate consumpti induruerint, licet sutori solas novas imponendo renovare*. Vide *Soccus*.

SOLAGGE. Vetus Notitia sub Islo Episcopo Tolosano, apud Catellum in Historia Occitanica pag. 855. *Et in hoc fevo dedit illis totam siglicem, & totum milium, & totum balagium, & decimum de sextaratis, boërium, & retrodecimum, & retrocale, totoque solagge, & Senescalliam*, &c.

SOLANUM, Solum, fundus. Charta Sanctii Regis Aragonum æræ 1118. apud Hieron. Blancam pag. 626. *Et insuper addo vobis illud solanum, quod est super monasterium vestrum S. Jacobi, usque ad illo Osqueta, ut vestri populatores faciant ibi suas domos, & egrediantur à claustro Monasterii, ubi nunc habitant*.

SOLARIUM, *Solerium*, Domus contignatio, vel cubiculum majus ac superius, *Soler*, Germanis. Chronica Australis an. 869. *Ludovicus Imperator de solario cecidit*. Concilium Metense an. 888. c. 8. *In locis verò non consecratis, id est in solariis sive in cubiculis, propter infirmos, vel longius iter, à quibusdam Presbyteris sacrificium offerebatur, quod omnimodo interdictum est*. Matth. Parisan. 1161. *Dormiens in solario quod Ecclesiæ & cœmeterio imminebat*, &c. Idem an. 1235. *Nobiles matronæ Colonienses in solario sedentes*, &c. Cæsarius Heisterb. lib. 6. c. 5. *De fenestra solarii porta Clericorum respiciens, vidit plures pauperes illum sequentes*, &c.

Solerium. Albertus Aquensis lib. 1. cap. 28. *Hic autem summus Sacerdos civitatis pecuniam inauditam ab eis receptam cautè reposuit, Judæos in spatiosissimo domus suæ solerio, à specie Comitis Emichonis, & ejus sequacium constituit, ut illic in firmissimo & tutissimo habitaculo salvi & sani remanerent*. Ita etiam habetur in Consuetud. Tolosæ part. 4. tit. de Ædific. *Le Roman de Garin* MS.

Cil borjois montent, és soliers remest nus.

Alibi:

Ses verra l'en des murs & des soliers,
Et des grans sales, & des palés pleniers.

Le Roman d'Auberi MS.

As soliers pendent les pailes de quartier.

Le Roman d'Amile & d'Amy MS.

Des gens emplissent & maisons & solliers.

Angli *The. Solar* appellant viliorem & non elegantiorem domus cameram.

Solaris, locus idoneus solario ædificando, nostris *Masure*. Charta Sanctii Regis Aragon. æræ 1090. in Hist. Pinnatensi lib. 3. cap. 9. *Et adhuc unum do eis solarem, ut ipsi se adoptaverint, in quo possint facere bonas casas ad habitandum*. Ubi legendum, *adopraverint*, supra monuimus. Alia Adefonsi Regis Hispaniæ æræ 1163. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 4. p. 458. *Intra terminum vestrum nullus omnino hominum audeat intrare solares, vel construere domos, absque voluntate Abbatis*, &c. Tabularium Bellilocense in Lemovic. n. 172. *Et domum Geraldi de Boissa, & solarem Bernardi de Godor*. Innocentius III. PP. lib. 13. Epist. 61. *Medietatis insuper de solaribus, terris, hortis, vineis*, &c.

Solariatus, & *Soleratus*, solariis instructus, ædificatus. Charta Joannis Episcopi Ticinensis an. 922. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus: *Cumque xenodochio meo offero coquinam meam solariatam, & stabulum meum, nec non & terrulam juxta se positam*, &c. Infra: *Casam verò solariatam habitationis meæ cum curticella & coquina simul sibi cohærentia*, &c. Alia anni 954. apud eundem Ughellum to. 5. pag. 1539. *Oratorium S. Pantaleonis super pusterula, cum scala marmorea, duobus cubucellis, uno terrineo, & alio solariato subtus hunc castellum Ponte*, &c. Alia an. 1193. to. 7. pag. 585. *Tradidit — pro parte fraterniæ ejusdem Salernitanæ Ecclesiæ integram terram cum casa fabricata solerata, & apothecis*, &c. Vide Oct. Ferrarium in *Solaro*.

SOLATIARI, Consolari. Radulfus de Diceto p. 607. *Si-*

bi namque Galenses solatiari possunt adinvicem, quod mors unius ex suis multorum in mortibus Marchionum Anglis lugubres, & Normannis exosas excepit exequias.

Solatiare, & *Solatiari*, Auxilium vel solatium impertiri, præbere. Lex Longob. lib. 1. tit. 14. §. 3. *Si dux exercitalem suum molestaverit injustè, Gastaldius eum solatiet*, &c. Adde §. 5. Codex Carolinus Epist. 6. *Non nos patiaris perire, & ne moreris aut differas nobis solatiandum.* Vide Gregorium M. lib. 1. Epist. 61. lib. 2. Ind. 11. Epist. 1. 48. lib. 3. Epist. 27. & alibi non semel.

Solatiari, Animum relaxare, *Se divertir*. Arnulfus Lexoviensis Episcopus ad Radulfum de Diceto Londoniensem Archidiac. cujus extat historia: *Dominus quoque Willelmus de Ver ex promissione tenetur ut veniat, vobisque invicem solatiari poteritis, & nobis sanctæ solennitatis gaudia duplicare. Le Roman de Gaydon* MS.

Et ci se font aisier & solatier.

Solatiator, Auxiliator. Capitula Caroli C. tit. 1. *Restiterunt, fatemur in nobis, & in viris Ecclesiasticis, nec non & in reipublicæ nostræ solatiatoribus, hujusmodi materiæ & fomites dissensionum, ut manifestè patesceret nos divina gratia indigere*, &c.

SOLATIUM, Salarium, quod ἐν παραψυχῆς λόγῳ datur, ut habet Procopius in Anecdotis. Utitur non semel Julianus Antecessor Const. 115. 123. 124. Capitula Caroli C. apud Tusiacum c. 13. *Et si illi duo missatici ad hoc non suffecerint, nobis ad tempus hoc mandent, qualiter aut per nos, aut per filium nostrum, aut sicut viderimus, eis necessarium solatium transmittamus.*

Solatium, quodvis Auxilium, Βοήθεια, *Ayde*: Jornandes de Rebus Geticis cap. 32. *Ita convenit pacisci, ut Placidiam sororem Principis redderet, suaque solatia Romanæ Reipublicæ, ubi usus exigeret, non denegaret.* Adde cap. 45. 53. 54. 58. Ita usurpant Gregorius M. lib. 1. Epist. 13. lib. 10. Epist. 25. Regula Tarnatensis, Regula S. Benedicti &c. Gregorius Turon. lib. 5. cap. 39. lib. 6. cap. 12. 42. lib. 9. cap. 20. 43. lib. 10. cap. 3. 9. Gesta Dagoberti cap. 27. Decretum Childeberti c. 4. Lex Longob. l. 1. tit. 6. §. 1. tit. 9. §. 2. tit. 14. §. 2. Capitula Caroli M. lib. 7. c. 165. Capitul. an. 807. c. 5. Freculfus to. 2. Hist. lib. 4. cap. 22. Marculfus, &c.

Solatium, *Solacius*, *Solatia*, Gallis *Aide*, Qui vel quæ Monachis aut Monialibus officium & munus aliquod peragentibus in adjumentum datur. Grodegangus Metensis Episc. in Regula Canonic. cap. 9. *Imbecillibus autem procurentur solatia, ut non cum tristitia hoc faciant, sed habeant omnes solatia secundum modum congregationis, aut positionem loci.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 17. *Hospitarius major solatium habere debet aliquem de conversis fratribus*, &c. Occurrit ibi non semel, & in libro Usuum Ordinis Cisterciensis c. 47. 90. 94. 115. apud Rainardum Abbat. Cisterc. in Instit. c. 59. 75. in Statut. Ord. Pramonstr. dist. 1. c. 10. & alibi passim, in Statutis Ordinis S. Gilberti p. 745. 758. &c. ubi & *solatius* interdum dicitur.

Solatia, de Moniali p. 776. *Licet infirmariæ monialium solaciam habere.* Habetur rursum pag. 764.

SOLDA, *Soldarius*, Vide *Solidata*.

SOLDANUS. Vide *Sultanus*.

SOLDATARIA, *Soldadera*, Meretrix: ab Hispanico *Soldada*, merces, stipendium: à merendo enim dictas meretrices observat Nonius, quæ mercede copiam corporis sui faciunt. Jacobus I. Rex Aragon. in Constitutionibus Cataloniæ MSS. *Statuimus quod nos nec aliquis alius homo nec dominæ demus aliquid alicui joculatori, vel joculatoriæ, sive soldatariæ, sive militi salvaige*, &c. Et infra: *Statuimus quod nullus joculator, vel joculatrix, nec soldataria, præsentes vel futuri, nec illa quæ olim fuit soldataria, sedeat ad mensam Militis, nec Dominæ alicujus, nec ad gausape eorumdem, nec comedant, nec jaceant cum aliqua Dominarum in uno loco, vel in una domo, nec osculentur aliquem eorumdem.* Concilium Toletanum an. 1324. c. 2. *Cæterum quia in partibus istis morbus detestandæ inhonestatis irrepsit, quod mulieres quæ Soldaderas vulgariter nuncupantur, intrant publicè domos Prælatorum & magnatum ad comedendum & alia, loquentes prava & inhonesta colloquia, plerumque corrumpentia bonos mores, facientes spectaculum de seipsis*, &c.

SOLDICUS. Vide *Syndicus*.

SOLDURII, Gallis veteribus dicti devoti homines & utriusque fortunæ socii satellites principum. Horum meminere Cæsar l. 3. de Bello Gall. & Athenæus l. 16. c. 13. cui σολοδοῦροι dicuntur.

SOLEMNIA, Solennes & antiquæ præstationes in l. 1. D. de Munerib. & apud Ammianum lib. 17. Menæa ad 31. Augusti: Σολέμνιον διδόασι ἐτήσιον τὸ ποιοῦν λαμπρὸν διὰ χρυσοβούλλου λόγου πεπτώκασι.

SOLEMNIZARE, Publicare, vulgare. Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *In præfatæ autem virginis adventu, quasi suas renovando naturas, omnia solemnizare crederes elementa.* Will. Armoricus in Philippo Aug. an. 1216. de PP. *Et in ipso sermone solemnizavit excommunicationes in Ludovicum & in suos.*

Vulgò autem *solemnizare*, est *solemne festum agere*, quomodo usurpant Petrus Blesensis serm. 24. Cæsarius Heisterbach. lib. 9. c. 15. lib. 11. cap. 2. & alii. Pseudo-Ovidius lib. 1. de Vetula:

E contra durum est solemnizare quod ille
Conculcat.

SOLGUS. Charta Alfonsi I. Regis æræ 1157. pro Cæsaraugustanis, apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio pag. 265. col. 3. *Et persolto vobis totas illas aquas, quod pesquetis, ubi potueritis. Sed totos illos solgos qui fuerunt ibi presos sedeant meos, & prendat eos meo Merino per ad me.*

SOLERARE, *Pavimentum componere, vel soleas calceamenti resarcire*, in Gloss. MSS. Gloss. Isid. *Solerare, id est solidare, à solus soleris, id est solidum.*

SOLIAR, δίφραξ, in Gloss. Gr. Lat. MS. in edito; *Solar*. Sella, currus, lectica.

SOLIDA *stata*. Chartæ Angilranni Episcopi Metensis an. 770. apud Meurissium pag. 176. 177. *Cum integris terminis solidisque statis eorum ad eas res pertinentibus vel aspicientibus*, &c.

SOLIDATA, *Soldum*, *Solda*, *Solidare*, &c.

Solidata, Valor unius solidi. Charta an. 1069. apud Sammarthanos in Archiep. Aquensibus n. 22. *Constitutum est ab utrisque, ut Abbas Rotlannus & Monachi Archiepiscopo Rostagno tunc temporis 240. solidatas darent, & omni anno persolverent in censum sanctæ Aquensi Ecclesiæ in die Sabbati sancti duas libras legales incensi optimi*, &c. Raimundus de Agiles p. 153. *Coria verò boum & equorum, & alia neglecta ex longo tempore illa similiter diu cocta, karissimè vendebantur: adeò ut duas solidatas quilibet comedere posset.* Tabularium Lucense, apud Marcam in Hist. Beneharn. lib. 4. cap. 6. *Inde accepit Vicecomes ipse unum mulum de mille solidis, & duos equos de mille solidatis.* Statutum pro Hospitio Philippi M. Regis Franc. an. 1317. *Le Chancelier s'il est Prelat, ne prandra riens à court; & s'il est simple Clerc, cinq souldées de pain, trois sestiers de vin*, &c.

Solidata terræ, Modus agri ad valorem annuum unius solidi. Monasticum Anglic. to. 1. p. 112. *Anselmus de Gorney dedit — quinque solidatas terræ in Beverstona, cum advocatione ejusdem villæ*, &c. To. 2. pag. 98. *Quadraginta solidatas in villa de Hebi*, &c. Infra: *Terram de Riseberga quæ solebat reddere 30. solidos*, &c. Charta Seguini Episcopi Matiscon. an. 1260. *Cùm Guillelmus de Oblato Miles ab Ecclesia Cluniacensi 60. solidatas terræ teneret in feudum*, &c. Regestum feodorum Campaniæ fol. 69. *Debet facere continuum estagium apud S. Menoldim, & domina Comitissa debet ei assignare centum solidatas terræ.* Infra: *Amaurricus li Rocles ligius de domo patris sui de Cepelie, & furno ejusdem villæ, & centum solidatis terræ, quas domina Comitissa illi debuit assignare*, &c. Fol. 108. *Petrus de Ruella fecit*

homagium de domo sua de Ruella, & de centum solidatis terræ in Castellania Meldensi. Charta Philippæ D. de Rameruco an. 1227. in Tabulario Campaniæ Thuano: *Assignat terram illam quam Ecclesia B. Margaretæ apud Richeborc habebat pro trecentis & viginti tribus libratis terræ, duabus solidatis minus.* Alia Roberti Ducis Burgundiæ an. 1274. *En tele manere que de chascune cent sodées de terre & de rante, que lidiz Guillaumes Chevaliers ha en ladite ville d'Ayone & ès appartenances, lidiz Abbez & lidiz Couanz li doivent donner cent livres.* Adde Will. Thorn pag. 1805. 1806. Vide *Librata* & *Denarata terræ.*

Solidata, Stipendium unius solidi, quod datur militi. Eadmerus lib. de Similitudinib. S. Anselmi cap. 39. *Illa verò serviunt ei velut militantes pro solidatis*, &c. Adde cap. 80. Querimonia Berengarii Vicecomitis Narbonensis adversus Guiffredum Archiep. Narbonensem an. 1056. *Et munera illa suis militibus per solidatas distribuit*, i. vice *solidatarum*. Infra: *Et eos qui illos ceperunt, patrocinat, & dat eis solidatas.* Charta Joannis Regis Angliæ apud Matth. Paris an. 1213. *Et qui terram non habent, ut arma habere possint, illuc veniant ad capiendas solidatas nostras.*

Soldata. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 8. *Tunc debet ei dare integrum salarium secundum forum, scilicet quantam soldatam convenit pro quanto debebat ei servire.*

Nostri *Sodée, Soudée* & *Soldée* dicunt. Catholicon parvum: *Stipendium, Soudée. Le Roman de Garin* MS.

Qui veut sodées, ne demorer à mi;
Or & argent aura à son plessir.

Alibi:

Qui en sodées fut au Roy Anseïs.

Assisiæ Hierosolym. MSS. c. 130. *Se Chevalier, ou Sergent d'armes, ou autre qui ait esté sodoier, se veaut clamer de son Seignor, ou de sa Dame de ce que l'on li doit de sa deserte de ses sodées, il se doit clamer au Connestable*, &c. *Le Roman d'Auberi* MS.

Dedens Cortric s'est en soudées mis.

Infra:

Cil qui vint sa les soudées querant.

Philippus *Mouskes* MS.

Et les soudées departoit
As Sergens & as Chevaliers.

Chron. Flandriæ cap. 107. *Et alerent à lui plusieurs Alemans à soudées à Tenremonde.* Octavianus de S. Gelais in Viridario honoris:

En celui temps se leva une noise
Entre Juifs, & nos gens de souldée;
Tant de la garde Françoise qu'Escossoise.

Soldée, apud Willharduinum n. 120. *Sos*, in iisdem Assisiis Hierosolym. cap. 230. *Doit querre un autre Chevalier, & retenir à ses sos, qui sont usès de doner comunement à païs; se le deshaitié n'avoit plus grant sos. Mais se il avoit plus grant, & il ne le peut trover à tenir sos comuns de la terre*, &c. Et infra: *Et véez enci la monoie des sos dou Chevalier selon le cours des sodées comunes de cetui Roiaume.*

Solidum, idem quod *Solidata.* Albertus Aquensis lib. 7. cap. 58. *Nec longo post hæc intervallo Rex à militibus suis in urbe Japhet pro pecunia angustiatus est, quam illis debebat pro conventione solidorum*, &c. Occurrit rursum eod. cap. Idem lib. 10. cap. 41. *Advenæ Galli, qui conventione solidorum Imperatori militabant*, &c. Lanfrancus Epist. 35. *Qui verò Rodulpho traditori & sociis ejus sine terra pro solidis servierunt*, &c. Habetur etiam in Epistola Comitis S. Pauli de prima CP. expugnatione.

Soldum. Conradus Usperg. in Henrico VI. *Imperator verò c. millia marcarum sibi ab eodem data fecit militibus dari in soldum.* Hist. Cortusiorum lib. 2. *Stipendiarii omnino cassentur à soldo Paduæ.*

Solda, eodem etiam significatu. Idem Uspergensis in Philippo Imp. *Hic cùm non haberet pecuniam, quibus salaria sive solda præberet militibus, primus cœpit distrahere prædia, quæ pater suus Fridericus Imperator latè acquisierat in Alemannia.*

Solidare, Stipendium præbere; Gall. *Soudoier*, Italis *Soldare.* Senator lib. 3. Var. 51. *Menstrua eum duximus largitate solidandum.* Petrus de Vineis lib. 1. Ep. 41. *Per satellites suos de pauperum patrimonio solidatos.* Adde lib. 2. Epist. 49. Thwroczius in Geisa Rege Hungar. cap. 54. *Et licèt pecuniam dedisset affluenter pro militibus solidandis*, &c.

Solidarii, Milites qui stipendio merent; qui *Solidatam* accipiunt pro stipendio, *Soudoiers*, Froissarti 1. vol. cap. 147. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 8. *Conductitii, vel solidarii, vel stipendarii.* Ordericus Vital. lib. 4. *Solidarios milites convocavit, omnesque regali munificentia pro militari servitute muneratos domum abire benigniter permisit.* Utuntur Galbertus in Vita Caroli Comit. Flandr. n. 81. 121. Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 42. Fulcherius Carnotensis lib. 2. cap. 42. Florentius Wigorn. ann. 1051. 1085. 1094. Otto Frising. lib. 1. de Gestis Frider. c. 42. Will. Tyrius lib. 22. cap. 23. Simeon Dunelmensis an. 1085. 1094. Radulfus de Diceto an. 1051. Sugerius Epist. 153. &c. Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 131. *Par l'Assise & usage du Royaume de Hierusalem nul ne doit doner congié à son sodoier, que il ne le paies ou face paier; & le Conestable le peut de ce destraindre. Mais se le sodoier prent congié; & le Seignor li done, il n'est pas tenus de paier le, que de tant de tems come il a servi.* Cap. 132. *Qui donne congié à son sodoier dedans le mois 4. jours, il le doit paier de tout le mois, par l'assise & usage dou Roiaume de Hierusalem, & le sodoier qui prent congié de son Seignor, & il demeure dou mois à parfaire trois jours, ou plus, il pert sa deserte de celui mois; ne ne doit estre paié.*

Solidarii Regiæ privatæ Masnedæ, aliquot subscribunt Diplomata Willelmi Regis Siciliæ an. 1183. apud Rocchum Pirrum in Archiepiscopis Montisregal.

Soldarius, ex Gallico obsoleto *Soldar.* Hugo Flaviniacensis de Carolo Martello: *Tanta dedit militibus, quos Soldarios vocari mos obtinuit, qui ex omnibus mundi partibus causa quæstus ad eum concurrebant*, &c. Gesta Abbatum Lobiensium p. 599. *Excrevit intantùm adversus nos adversitas soldariorum, ut villas mensæ nostræ congruentes sibi vendicare velint.* Mox: *Factores hujus rei sunt soldarii Oibaldus, &c. quibus insuper & solidos auxit.* Brompton an. 1051. *Rex Edwardus Anglos à gravi tributo solvit, quod eis pater suus propter Danorum soldarios imposuerat* Radulfus de Diceto habet hoc loco *Solidarios.* Will. Brito lib. Philipp. 10. de quadam meretrice bellatrice:

Quæ generosa nimis soldaria facta, relicto
Conjuge, castra suo privabat significato.

Soldatus, ex Gallico *Soldat.* Thwroczius in Calomano Rege Hungar. cap. 62. *Quæ quidem civitates per soldatos Parisanorum missos per Cæsarem expulsis Venetis sunt rehabitæ.* In Ludovico Rege c. 19. *Centum & 20. soldatos armatos gentis permixtæ*, &c. Glossæ Basil. κολεδάτης, σχαδώτης. Ubi legendum σολδάτης.

Soldenarius, eadem notione, ex Gallico *Saudenier*, quæ vox occurrit in Chronico Flandr. cap. 85. Gesta Philippi III. Regis Franc. pag. 538. *In Romania destinavit D. Joannem de Apia Comitem cum soldenariis francigenis fere octingentis.*

SOLIDATUM, Quidquid in solidum possidetur. Gesta Dagoberti Regis cap. 13. *Reddensque ei solidatum, quod aspiciebat ad regnum Austrasiorum, hoc totum exinde quod citra Ligerim, vel Provinciæ partibus situm erat, suæ ditioni retinuit.* Idem cap. 32. *Insuper sacramentis firmaverunt, ut Neptricum & Burgundia solidato ordine ad regnum Hludovici post Dagoberti Regis discessum aspiceret.* Eadem habet Chronicon Fredegarii cap. 53. 76. Aurelianus Episcopus in Epist. ad Theudebertum

Regem: *Prætereo generis tui stemma sydereum: taceo & istud quod unicus sceptris, multiplex populis, gente varius, dominatione unitus, solidus regno, diffusus imperio.* *Ex solido possidere*, opponitur *ex beneficio*, apud Will. Malmesbur. lib. 1. de Gestis Pontificum: *Urbem (Cantuariam) quam Archiepiscopus Lanfrancus habuerat ex beneficio, isti (Anselmo) concessit ex solido*, i. est jure proprietatis & allodii possidendam.

Solidatum. Papias: *Fusum, solidatum, stratum.*

Solidatus. Vide *Cingulatus*.

Solidus, Ligius, vassallus in solidum. Charta Oldegarii Episcopi Barcinon. in illius vita n. 37. *Nulla erit licentia alicui extraneæ personæ donare — nisi illi qui ita sit fidelis & solidus homo Ecclesiæ nostræ, sicut tu.* Ibidem: *Juro ego — quod ab hac die & deinceps fidelis homo & solidus ero tibi & Ecclesiæ tuæ.* Usatici Barcinonenses MSS. cap. 20. *Cum suo seniore cujus solidus sit.* Cap. 31. *Qui solidus est de seniore, optimè debet illi servire, vel secundum posse, vel secundum illorum conventionem, & senior debet eum habere contra cunctos, & nullus contra eum. Propterea nullus debet facere solidantiam, nisi ad unum solidum seniorem, nisi concesserit ei senior, cujus primùm solidus fuerat.* Vide *Homagium solidum*.

Solidus, pro aureo ante Constantinum M. usurpatus vix legitur, uti observatum à Scaligero lib. de Re nummaria: quo tum imperante vulgò obtinuit, quod etiam attigimus in Dissertatione de Imperatorum Constantinopolitanorum numismatibus, ex Codice Theodosiano. Gregorius M. lib. 1. Dial. c. 9. *Repente in sinu suo 12. aureos invenit ita fulgentes, tanquam ex igne producti eadem hora fuissent. Qui mox de Ecclesia egressus, eos in sinum furentis Presbyteri projecit, dicens: Ecce habes solidos quos quæsisti*, &c. Adde lib. 1. Epist. 23. 54. Gregorius Turonensis lib. 10. cap. 31. num. 16. *Aurum etiam quod decessor ejus reliquerat, ampliùs quàm 20. millia solidorum pauperibus erogavit.* Vide eundem lib. 4. de Miraculis sancti Martini cap. 39. *Solidum* pariter pro *aureo* usurpat Fortunatus in Vita S. Germani Parisiensis c. 22. *Solidus auro adpretiatus*, in Lege Bajwar. tit. 1. cap. 4. §. 1. cap. 6. §. 2. cap. 10. §. 2. tit. 3. cap. 14. §. 3. *Solidus aureus integri ponderis*, in Lege Wisigoth. lib. 7. tit. 6. §. 5. *Solidus auri*, in Edicto Theoderici Reg. §. 150. Charta Karlomanni Regis apud Beslium in Regibus Aquitan. pag. 42. *Trecentorum solidorum auri ad purum excocti se noverit pœna mulctandum.* Odorannus in Chron. an. 1031. *Miserunt etiam à Parisiis per manum Odoranni Monachi auri solidos 17. & denarios 8. & gemmas pretiosissimas*, &c. *Solidi auri optimi*, apud Helgaudum in Roberto Rege pag. 68. Vide Covarruviam de Veterum numismatum collatione cap. 3.

Solidi aurei pretium apud Gallos & Francos diversum fuit, pro temporum ratione. In Lege Salica, passim, *Solidus* constitisse dicitur 40. *denariis*, argenteis. Hincmarus in Vita S. Remigii: *In testamento à B. Remigio condito lector attendat, quia solidorum quantitas numero 40. denariorum computatur, sicut tunc solidi habebantur, (al. agebantur) & in Francorum Lege Salica continetur: & generaliter in solutione usque ad tempora Karoli perduravit, velut in ejus capitulis continetur. (al. invenitur.)* Ita in Capitulo Ludovici Pii an. 819. de interpretat. Legis Salicæ c. 2. & 4. solidus etiam accipitur. Pretium igitur solidi immutatum, à Pipino Rege scilicet. Synodus Remensis cap. 41. *Ut domnus Imperator secundum statutum bonæ memoriæ Pipini misericordiam faciat, ne solidi qui in Lege habentur, per 40. denarios discurrant, quoniam propter eos multa perjuria multaque falsa testimonia reperiuntur.* Taxata enim fuit tunc temporis solidi quantitas 12. denariis, idque firmatum à Carolo M. lib. 4. Capit. c. 45. *Ut omnis solutio atque compositio, quæ in Lege Salica continetur, inter Francos per 12. denariorum solidum componatur: excepto ubi contentio inter Saxones & Frisiones exorta fuerit. Ibi volumus, ut 40. denariorum quantitatem solidus habeat: quem vel Saxo vel Frisio ad partem Salici Franci cum eo litigantis solvere debet.* Ita fere in Lege Longob. lib. 2. tit. 32. §. 1. 2. & 3. nisi quod pro 40. *den.* 60. præferunt editiones Boërii & Lindenbrogii, sed perperam, ut opinor. Capitula ejusdem Caroli an. 797. edita ab Holstenio, §. 11. *In argento 12. denarios solidum faciant: & in aliis speciebus ad istud pretium omnes æstimationes compositionis sunt.* Id etiam firmatum deinceps à Ludovico Pio cap. 3. tit. 75. Hinc *solidus* 12. *denariorum* fuisse dicitur, in Capitul. 2. Karlomanni c. 2. in iisdem Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 30. lib. 5. cap. 3. in Addit. 1. Ludov. Pii cap. 57. & in Synodo Liptiniensi cap. 2.

Solidi aurei divisio alia fuit apud Romanos, nempe, in 6000. denarios æreos, quos λεπτὰ Græci vocant, in quot τάλαντον, sive solidum dividi scribit Suidas. Senator lib. 1. Epist. 10. *Sex millia denariorum solidum esse voluerunt.*

Solidi Romani, Imperatorum Romanorum. Præfatio ad Legem Burgundionum: *Si quis sanè judicum, tam Barbarus quàm Romanus — forsitan non ea quæ Leges continent judicaverit, 30. solidos Romanos se noverit inlaturum.*

Solidi Gevanenses, Gothici, Ardaricani. Vide Dissertationem nostram de Imperatorum Constantinopolitanorum Monetis.

Solidi Franci, in Formula 82. apud Lindenbrogium. *Francisci*, seu *Francici*, in Tabulario Casauriensi, in Charta exarata sub Carolo & Pipino Regibus, & Ildebrando Duce Spoletano: *Idcirco constat me Pessido vendidisse tibi Aderisi Sculdasio cartularios & vinearios in loco qui dicitur in Vico, hoc est pro solidis 7. Franciscis & bove uno, & grano modiorum 12.* Alibi: *Et pretium recepi à te valente solidos 20. Franciscos.* Occurrit ibi pluries. Iidem videntur qui *solidi Galliarum* appellantur apud Gregorium M. lib. 5. Epist. 10. quos in Italia *expendi* non potuisse scribit: quia *minore æstimatione taxabatur aurum Gallicum*, ut est in Novella Majoriani, utpote longè Romano deterius: *Nullus solidum integri ponderis calumniosæ adprobationis obtentu recuset exactor, excepto eo Gallico, cujus aurum minore æstimatione taxatur.*

Solidus, apud Saxones, duplex fuit: unus enim habuit 2. tremisses, alter tres tremisses. Majori solido aliæ compositiones, minori homicidia componebantur. Ita Lex Saxonum tit. 18.

Solidi Anglicani, sols Engleis, in Legibus Vernaculis Willelmi Nothi cap. 13. ubi 40. denariis constitisse innuitur: *Del dei aprés le polcier 15. sols de solt Engleis, ço est quers deniers.* Quæ quidem verba ultima de 40. denariis capienda existimo, ut *quer*, sit pro *querante*, ut tunc efferebant. Mentio est præterea solidorum Anglicanorum cap. 19. 21. 41. Ut tamen non temere affirmem, facit Caius de Antiq. Cantabrig. Academiæ p. 209. *Illud interim scire licet aliam fuisse rationem solidorum ætate Ælfrici, quàm nostra: nam per ea tempora 30. denarii faciebant sex solidos, nostra verò duos tantùm & semissem.*

Solidi argentei, in Bulla Benedicti VII. PP. in Bullario Cluniacensi pag. 6. Ævo sequiori, solidi ex argento, & quidem subærato cudi cœpere: quibus assignati denarii perinde 12. ac aureo, sed ii ærei minutuli. Atque ita *solidum* usurpatum docet Covarruvias lib. de Collat. veterum numismat. cap. 3. §. 2. n. 7. & seqq. Charta fundationis Monasterii S. Severi in Vasconia apud Marcam lib. 3. Hist. Beneharn. cap. 8. *Dando illis trecentos solidos duodenarios argenti, quadraginta quinque vaccas cum multis aliis rebus.* Tabularium ejusdem Monasterii apud eundem Marcam lib. 3. cap. 11. *Trecentos solidos argenti duodenorum denariorum.* Charta Joannis Regis Angliæ to. 1. Monastici Anglic. pag. 352. *Terram de Bradeham, de qua nobis reddi solebant per annum 50. solidi blanci.*

De solido, & denario sponsare. Lex Salica tit. 4. §. 1. *Qui viduam accipere vult, cum tribus testibus qui adprobare debent, tres solidos æque pensantes & denarium habere debet, & hoc facto, si eis convenit, viduam accipiat.* Formulæ vett. Pithœi c. 55. in MS. *Placuit atque convenit ut ego tibi de solido & denario secundùm Legem Salicam sponsare deberem, quod ita — feci. Ego ille sponsus tuus dum taliter placuit atque convenit apud parentes nostros communes ab utrasque partes aptisantes, ut tibi de solido & denario secundùm Legem Salicam sponsare deberem*, &c. Cap. 60. *Eo quod ante hos dies filiolam nomine illa per solido & denario & enarras habui desponsata.* Infra: *Convenit ut ipse ille ipso solido & denario de ipsas arras ante plures bonis hominibus, & pro ipso exenio scilicet tant.* &c. Vide Form. Lindenbrogii 75. Fredegarius in Epit. cap. 18. *Legatos ad Gundebaldum dirigit, petens ut Chrotechildem neptem suam ei in conjugium sociandam traderet. Quod ille denegare metuens, & sperans amicitiam cum Chlodoveo inire, eam daturum spopondit. Legati offerentes solidum & denarium, ut mos erat Francorum, eam partibus Chlodovei sponsam, placitum ad præsens petentes, ut ipsam ad conjugium traderet Chlodoveo.* In Lege Saxonum tit. 6. tit. 7. §. 3. *uxorem ducturus parentibus ejus vel tutori 300. solidos dare* jubetur. Emptionem imaginariam in Romanorum nuptiis intervenisse, pueris etiam notum est. Rem præ cæteris perstrinxit Brissonius de Ritu nuptiarum pag. 480.

SOLILOQUIUM, *est, cùm ad interrogationem ipsi nobis respondemus.* Ita Papias & Gloss. Arabico-Lat. Ejusmodi est *Soliloquium* S. Augustini.

SOLINUM, Umbraculum, quo *sol* arcetur, nostris *Dais.* Vincentius Belvac. lib. 32. cap. 22. *Et cum equitat, semper portat solinum vel tentoriolum super caput ejus in hasta, sicque faciunt cuncti majores principes Tartarorum, & etiam uxores eorum.* Cap. 35. *Quoddam etiam solinum, sive tentoriolum, quod super caput Imperatoris portatur, fuit eidem præsentatum, quod totum erat cum gemmis præparatum.*

SOLINUM, vel *solinus terræ*, in Domesday, ubi 7. *Solini* vel *solina terræ, sunt 7. carrucatæ*: sic enim legendum puto apud Edw. Cokum ad Littletonem sect. 1. pro 17. Somnerus quippe *solinum* cum *swollinga* confundit, id est *hyda*, seu *carrucata.* Will. Thorn an. 1206. *Fuit enim cum hundredo antiquis temporibus pertinens ad cameram Monachorum S. Augustini, & defendebat se pro 5. solinis, & fuit appressiatum ad 19. lib. ut patet in Domesday Regis Willelmi.* Vide *Swollynga.*

Solinum. Charta Tancredi Principis Antiochiæ, apud Ughellum to. 4. pag. 1166. *Tertiam partem cuncti reditus solini qui inde exierit maris & terræ, & rugam Antiochiæ una cum Ecclesia S. Joannis*, &c. Infra: *Et secunda pars portus Laodiceæ portus & terræ, ut de solino rugam Antiochiæ cum Ecclesia similiter*, &c.

SOLITANEUS. Octavius Horatianus lib. 3. Rerum Medicar. in Præfat. *Et quoniam hæc ratio tota medendi indiget diligentia, solitaneum libellum confeci de mulierum curis, solitaneum, inquam, & remotum à publico spectaculo.*

SOLITUDO, Vastum, terra erema. Charta Caroli Comitis Flandriæ in Chron. Andrensi pag. 423. *Pratum 30. dierum, Comitatum solitudinis de Gisnet, — terram quæ juxta Pithem in solitudine omnino liberam cum Comitatu.*

SOLIUM, Limen: maximè *limen Confessionis*, ad quod subsistebant, qui pietatis ergo Sanctorum sepulchra visitabant, quod σολία Græcis nuperis, qui à Latino *Solium*, vel ab Italico *Soglia* hauserunt, uti docuimus in Descriptione ædis Sophianæ: nam ipsa sacraria solis Presbyteris patebant. Paulinus Nat. 9.

Qui sua fulgentis solii pro limine Felix.

Et Sidonius lib. 4. Epist. 18.

Sic & dilecti solium Felicis honorans.

Nescio an idem sonet, vel potiùs ambonem, & suggestum in Vita S. Theodardi Archiep. Narbonensis: *Fecit etiam & valde mirificum ex præclarissimo marmore editum, & sublimi fastigio altè porrectum solium, in quo & hæc scripta sunt:*

Hoc solium dompnus Theodardus marmore fecit
Egregius Præsul, surgunt hinc inde peralte
Terni politi satis ex ordine gradus.

Vide *Limen.* Incertum etiam quid sit *Solium*, in Epitapho Guillelmi de Cottis Abbatis, apud Puccinellum, nisi idem sit quod *solare.*

Non uno tantum solio Claustrum decoravit.

Alibi:

Hoc solium Cottis Gulielmus condidit ortus.

Solium, pro *solario* seu camera, videtur usurpasse Albertus Aquensis lib. 5. cap. 20. *Duo solummodo ex duodecim se virili & multa repugnatione à manibus hostium extorquentes, subito in solium, quod fenestratum in vallem respiciebat, evaserunt, gladiis eductis, se ab insequentibus hostibus valide adeo defendentes*, &c. Vide *Solaris.*

SOLLATA. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 14. *Usaticum — tenere in perpetuum mandaverunt, scilicet ut tenerent curiam & magnam familiam, & fecissent conductum, & durent sollatas, & facerent emendas, & tenerent justitiam, & judicarent per directum*, &c. f. *soldatas.*

SOLLICITARE, *Sollicitator.* Petronius Arbiter:

Et qui sollicitat nuptas ad præmia peccat.

Sollicitatores affectus alieni, apud Senatorem lib. 9. Epist. 18. *Sollicitare nuptias*, in l. 1. Cod. Th. de Nuptiis. *Sollicitatores ingenuorum filiorum*, in Lege Wisigoth. lib. 7. tit. 3. §. 3. *Puellarum vel viduarum*, §. 11. *feminarum*, in Capit. Caroli M. lib. 6. c. 99. *Sollicitatores alienorum mancipiorum*, in Edicto Theoderici §. 80. 85. in Lege Salica tit. 41. *Sollicitatores rerum alienarum*, in Lege Burgund. tit. 4. §. 1. &c. Adde l. 58. Cod. Th. de Cursu publ. Papianum lib. Resp. tit. 3. &c.

SOLSATIRE *reum* dicebatur actor, cùm in jus vocatus vadimonium ille deseruerat, nec juri steterat, neque placitum custodiverat: tum enim actor coram judice reum, si is *sunniam*, seu excusationem legitimam non misisset, causa excidisse contendebat. Marculfus lib. 1. form. 37. *A quo placito veniens memoratus ille, ibi in palatio noster, & per triduum seu amplius, ut lex habuit, placitum suum custodisset, & memoratus ille abjectus sit, vel solsatissit, ipse nec venisset ad placitum, nec nulla sunnia nuntiasset, adfirmat.* Formula secundùm Legem Romanam cap. 33. *Sed memoratus quidem ille per triduum suum custodivit placitum, & jam dictum illum secundum legem adjectivit,* (l. abjectivit) *vel solsatevit, qui nec ecsonia nuntiavit, nec suum placitum adimplevit.* Neque aliud sonant verba *subsadire* & *subsadina*, si rectè exscripta sunt, in Charta Chlodovei III. Regis apud virum doctissimum Joan. Mabillonium: *Sed venientes ad eorum placitum ipsi Agentes, jam dicto Abbati Noviento in ipso Palatio nostro per triduos, per plures dies, ut lex habuit, placitum .... custodissent, & ipso Ermenoaldo Abbati abjectissent, vel soladissent* (solsatissent) *ipsi nec venisset ad placitum, nec misso in vice sua derixisset*, &c. Alia ejusdem Regis, ibidem: *Et ipso Amalberto abjectissit, vel subsadissit.* Supra: *Sed veniens ad eo placito prædictus Chrothcarius Valentianis in ipso Palatio nostro, & dum placitum ipsius in legibus custodibat, vel ipso Amalberchto subsadibat, sic veniens ex parte filius ipsius Amalberchto, nomine Amalrico, subsadina sua contradixissit, & dum exinde in nostri, vel suprascriptis viris præsentiam rationis adstabat, interrogatum fuit*, &c. Mox: *Nisi inventum fuit quod contra rationis ordinem ipsa subsadina contradixissit, vel in hac causa introissit, sicut fuit judecatum*, &c. Ubi *subsadinam* seu *solsatinam contradicere*, est quod practici nostri dicunt, *demander que le defaut soit rabatu.* Sed unde eæ voces ortæ, non omnino planum est divinare. Bignonius *solsatire* pro *solem calcare* dictum opinatur: ita

ita ut cùm actor reum *solsatissit*, ei *solem culcatum*, vel occasum denuntiat, *Il lui signifie, ou objecte le defaut.* Wendelinus verò putat vocem conflatam esse ex *sol*, & *satis*, sic ut actor contendat reum *solis satis* habuisse, seu idoneum ac legibus præscriptum tempus, quo juri stare posset.

SOLSEQUIUM, Heliotropium, *quia in sole nascente suos flores aperit, & in sero claudit, cum sol occubuerit. Ipsum quidam Latini Intibum silvaticam vocant.* Ugutio, ex Isidoro lib. 17. c. 9.

SOLSTITIUM, inter superstitiones paganicas recenset S. Audoënus lib. 2. de Vita S. Eligii Noviom. Episcopi cap. 15. *Nullus in festivitate S. Joannis vel quibuslibet Sanctorum solemnitatibus, solstitia, aut vallationes, vel saltationes, aut caraulas, aut cantica diabolica exerceat.*

SOLTA, Solutio, ex Gallico *Soute.* Concilium Avenionense an. 1282. c. 1. *Intelligentes usurarios etiam eadem sententia fore ligatos, qui pannos, bladum, vinum, oleum, vel alias quascunque mobiles vel se moventes, præsertim ad soltam sive ad solutionem post tempus aliquod faciendam carius vendunt propter temporis dilationem*, &c. Perperam edit. *sostam* in postrema Conciliorum editione.

SOLVERE, idem quod *Gurpire.* Vetus Charta apud Gariellum in Episcopis Magalon. pag. 96. *Quicquid in decimis in Prioratu & Cœmeterio S. Stephani de Pinjano habebant, solverunt in manu Galteri Episcopi, seu potius restituerunt*, &c. Vide eundem pag. 175. Pactum inter Raymundum Guillelmi Episcopum Nemausensem, & fratrem ejus Bernardum Guillelmi, & Guillelmum Do. Montispessulani, M. Jan. an. 1103. *Et demandabant omnes viduas feminas quæ stabant in omnibus illis domibus quas ipsi habebant in Montepessulano: & solserunt Guillelmo domino suo omnes homines & feminas stantes in illis domibus.* Infra: *Et Raymundus & Bernardus guirpirunt & solserunt Guillelmo de Montepessulano illum molinum, & illis terras gurpimus & solvimus.* Denique: *Facta est autem hæc gurpitio & solutio feria 7.* &c.

SOLUMEN. Glossæ Gr. Lat. πέρας, *terminus, finis, effectum, solumen.* Fortè pro *solutio.*

SOMA, ex Græco σῶμα, Corpus. Papias: *Soma, i. corpus.* Gloss. Ælfrici: *Soma*: Lichama. i. corpus. Dudo de Morib. Norm. *Dum vegetavit fomite sacra. Atque salubri somatis artus.* Harmerus de Miraculis S. Maurilii Episc. Andeg. MS. *Conspicientes pannulorum veterrima, ex quibus beatissima Maurilii obvoluta fuerunt somata.* Vita MS. S. Magnobodi Episcopi Andeg. cap. 51. *Ubi plurima fidelium somata digna veneratione habita requiescunt.* Gislebertus lib. 1. de Translatione S. Romani Abbatis cap. 8. *Accedit Episcopus ad locum quo sanctissimi somatis thesaurus erat reconditus*, &c. Utitur præterea Ordericus Vit. lib. 5. pag. 550. lib. 8. p. 664. lib. 12. p. 870. lib. 13. p. 901.

Zomata, pro *somata*, in Charta Atheistani Regis Angl. to. 3. Monast. Anglic. pag. 117.

Soma, Membrana. Gloss. Gr. Lat. Σωμάτιον, *membrana.* Amalarius lib. 1. de Ordine Antiphonarii cap. 58. *De responsoriis psalmorum, scripsi in prologo hujus somatis.* Sexta Synodus act. 10. Τὸ αὐθεντικὸν βιβλίον —— ἐν σώμασιν ἀργυρένδετον. Vetus interpres, *liber membranaceus tectus ex argento.* Ibidem act. 14. Ἐπὶ δὲ καὶ ἐπιφέρομαι καὶ βίβλον ἐν σώματι, ἔχουσαν ἴσα διαφόρων ἐπιστολῶν.

SOMETA, Mensura liquidorum. Charta Thomæ Comitis Mauriennæ an. 1216. *10. sometas vini meri apud Aquam bellam de suo clauso.* Vide *Somma* in *Sagma.*

SOMMA, *summarius.* Vide *sagma.*

SOMNIARIUS, ὀνειρομάντις, ὀνειροπόλος: *Somniorum Interpres*, Ennio, apud Priscianum: *qui narrandis somniis occultat artem aliquam divinandi*, in l. 6. Cod. Th. de Malefic. Glossæ Gr. Lat. ὀνειροκρίτης, *conjector, somni solutor, somniorum interpres.* Capitula Herardi Archiep. Turonens. c. 3. *De maleficis, incantatoribus, sortilgis, somniariis, tempestuariis*, &c. Capitulare 1. Caroli M. incerti anni c. 40. *Ut nemo sit qui ariolos sciscitetur, vel somnia observet, vel ad auguria intendat.* Joan. Sarisber. lib. 1. Policrat. cap. 12. *Conjectores sunt qui artificio quodam sibi vendicant somniorum interpretationem.* *Ars somnolenta*, apud eundem lib. 2. c. 16.

SOMNIATOR, eadem notione. Capitula Caroli M. lib. 6. c. 210. *Magi, arioli, sortilegi, venefici, divini, incantatores, somniatores, conjectores*, &c. Paschasius Radbertus in Epitaphio Vualæ Abbat. Corbeiensis lib. 2. c. 9. *Divini, conjectores, & muti, nec non somniatores*, &c. Lindenbrogius locum hunc ex Plauto adducit, *aut somniator est, aut sector Zonarius.* At editi libri habent *Dormitator*, in Trinummo.

SOMNUS *venereus*: ita Medici Latini appellant, quem Græci ὀνειρογονον, cùm scilicet *per somnos inanibus visis affecti ægrotantes seminis lapsu vexantur.* Ita Cælius Aurelian. lib. 5. Chronion c. 5. Adde in hanc rem insignem alium locum ejusdem egregii scriptoris ex lib. 1. cap. 3. pag. 22. *At verò concubitus sive venus, quam adhibendam probant, ab aliquibus parva Epilepsia nuncupata est: siquidem similem faciat membrorum motum diverso contractu, anhelatione & sudore attestante, & oculorum conversione cum rubore vultus, ac deinde post effectum displicere faciat sibimet corpus cum pallore, & quadam debilitate vel mœstitudine, adeo nervos afficere videatur, ut sæpe imminente accessione per somnum jactu seminis ægri præpurgentur, quod Græci Onirogonon vocaverunt.*

SON, Grex, inquit Wendelinus, à Theutonico *son, sunt, gesun*, grex, ac numerus præfinitus animalium. Lex Angliorum & Werinorum tit. 7. §. 2. *Qui scrofas sex cum verre, quod dicunt Son, furatus est, in triplum componat.* Vide *Sonesti.*

SONA, Vestis Ecclesiasticæ vel Monachicæ species. Historia Glastonensis Abbatiæ to. 1. Monastici Anglic. pag. 6. de reliquiis quæ ibi asservabantur, de S. Thoma Archiep. Cantuar. *De cuculla, stamino, sona, pedulibus quibus utebatur hora suæ passionis.* Et infra: *De cuculla, carne & sanguine, & sona Pontificali B. Ulstani Episcopi.* Legendum fortè *stola.*

SONA, Pax, compositio, pactum, fœdus: vox Danica. Charta Erici Regis Danorum an. 1317. apud Isaac. Pontanum lib. 7. Hist. Dan. pag. 419. *Nos fratri nostro —— & omnibus Danis, qui —— fuerunt in guerra proxima inter nos & D. Marchionem habita, hoc indulsimus, & propter hoc debent habere plenam sonam, & ob hoc non debemus habere suspicionem aliquam contra ipsos.* Alia an. 1318. apud eundem: *Concordavit totaliter in hunc modum, videlicet quod super omnibus (querelis) vera & plena concordia atque sona perpetuis temporibus duratura esse deberent.* Charta Wolemari Ducis Jutiæ ibidem: *Compositionem plenam & sonam competentem habuerint.* Infra: *Diem treugarium aut sonam non inibimus*, &c. Vide *Durasuna* & *Suonbuch.*

SONARE. Lex Longod. lib. 2. tit. 52. §. 2. *Si Comes in suo ministerio justitiam non fecerit, tunc Missus noster de hac causa sonare faciat, usque dum justitia ibi fiat.* Ubi Glossæ, *sonare, inquirere.*

Sonare, Dicere, dici. Concilium Ticinense sub Benedicto VIII. PP. in præfat. *Quia usuale est apud eos sonare, Filii matrem sequuntur.* Charta an. 1066. in Notis ad Concilia Narbon. *Sicut sonat in præceptis Regum*, id est *sicut scriptum est.* In Consuetud. Andegav. art. 426. *En sonnant en termes generaux qu'il a possedé à titre.* Id est, dicendo in terminis generalibus justo se titulo possedisse. Epistola Honorii Imp. apud Baron. an. 419. 2. *Cum post abscessum venerabilis viri Zozimi, circa meritum Eulalii ordine subrogandi communi judicio conveniens multitudo sonuisset*, &c. Id est una voce meritum Eulalii commendasset. Lex Vervini an. 1233. art. 13. *Super burgensium aliquem neque ego neque villicus meus clamorem facere potero, nisi sub testimonio Scabinorum: ita tamen quod si clamoris alicujus duo jurati testes sonue-*

rint, hæreditate excepta, post juratorum testimonium jus cujusque judicio Scabinorum relinquatur. Soner verò in Consuetudine Inculismensi art. 13. & Rupellensi art. 29. idem valet ac æquivalere, *équipoller*.

Resonare, idem quod *Sonare*. Versus scripti in fronte Bibliorum Metensis Ecclesiæ :

Et præsens transacta canit, præsentia monstrans,
Singula jura solet, singula sed resonat.

Charta an. 824. apud Sandovallium: *Inter ipsos terminos, qui in ista scriptura resonant.* Infra : *Et per ipsos terminos cum sua rem causa, quod in ista scriptura resonat.* Charta Rivipullensis æræ 888. apud Anton. de Yepez to. 4. *Sicut in ipso judicio resonat*, &c. Tabularium Conchensis Abbatiæ in Ruthenis ch. 296. *Ita sicut resonat in testamento & in præscriptione patris nostri*, &c. Adde Appendic. ad Capitul. n. 66. 104.

Sonare pecuniam. Leges Ethelredi Regis apud Venetyngum editæ c. 27. *Et præcipimus ne quis pecuniam puram & rectè appendentem sonet, monetetur, in quocumque portu, monetetur in regno meo, super overhirnessam meam.* Ubi *sonare pecuniam*, est respuere, vel certè examinare per illius *sonum*, an proba sit : quod fieri etiamnum solet. Libertates villæ Perusiensis an. 1260. apud Thomasserium p. 98. *Tot home qui daet laede, la duet soner au laider, ou à son comandement, avant que poasser la vile*, i. quicunque ledam debet, eam debet exsolvere ledario, &c. Ita, *soner*, est solvere, qua notione rursum ibi occurrit.

Sonare, in veteri Consuetudine Normanniæ cap. 68. idem valet ac testes improbare, *reprocher les tesmoins : Et quant il l'en aura ouy leurs dits, & mis en escript, cil qui est en prison doit estre amené devant eux, & luy doit-on demander, s'il en vout aucuns saöner : & se il dit sur aucuns d'eux suffisant saon, chose que disent ceux qui sont ainsi saonez, ne doit estre en rien contée : mais si le saon n'est suffisant, ce qu'il dira sera receu avec les autres.* Ubi editio Latina habet *saonnare*, & *saonnium*. Occurrit rursum cap. 102. 109.

SONERA, *Cochlea quam deferunt peregrini à sancto Jacobo.* Matth. Silvaticus.

SONESTI, *Sonista*, idem quod *Son*, de qua voce supra, Grex, numerus præfinitus animalium. Pactus Legis Salicæ tit. 41. *Si quis admissarium cum grege, hoc est cum (7.) aut 12. equabus furaverit, malbergo Huicte sonista.* Quæ postrema verba desunt in Lege Salica tit. 40. §. 5. Lex Ripuaria tit. 18. qui est *de Sonesti* : *Quodsi ingenuus Sonesti, id est 12. equas cum admissario, aut 6. scrofas cum verre, vel 12. vaccas cum tauro furatus fuerit*, &c. Vide Capitul. 4. an. 803. c. 3.

SONGNIA. Vide *Soniare*.

SONGIA, Ital. *Songia*, Gall. *Oing*, Adeps, unguen. Joan. Laudensis in vita S. Petri Damiani n. 4. *Juxta ignem puerilia membra distendit, & undique perungendo corpusculum, non modicæ summæ songiam profligavit.*

SONIACA. Vide *Sonniata*.

SONIARE, Hospitio excipere, *procurare*, *gistum* præbere vel procurationem. Glossæ MSS. ad Legem Longobard. *Soniare, curare.* Rectè, quidquid dicant viri docti. Vett. Formulæ Pithœanæ MSS. c. 108. *In ea ratione ut vos vel ipsi Presbyteri, qui ipsa Ecclesia custodire videntur, annis singulis ad Missa sancti, quæ est in mense illo, dilectione nobis & pasto soniare debeat, una cum tantos homines, una die & nocte pascere faciat.* Capitulare an. 779. c. 21. *Si Comes in suo ministerio justitias non fecerit, Missos nostros in sua casa soniare faciat, usque dum justitiæ ibidem factæ fuerint.* Capitulare de Villis cap. 27. *Et Comes de suo ministerio, vel homines illi qui antiquitus consueti fuerunt Missos aut Legationes soniare, ita & modo inantea & de paraveredis & omnia eis necessaria solito more soniare faciant, qualiter bene & honorificè ad palatium venire vel redire possint.* Ubi *soniare*, est nostrum *soigner*, curare, procurare, curam habere. Vox deducta à *soin*, cura : illa verò à *soinus*, *sunnis*, *sonnis*, excusatio : quod qui *soinum* seu *exonium* habent, vel circa rerum domesticarum curam occupati sint, vel morbo detenti. Hîc verò *soniare* dicitur is qui circa hospitis exceptionem ac procurationem curam suam adhibet, ac proinde qui eum excipit vel pascit, quomodo dicimus *Soigner quelqu'un.* Certè non diffitear, nostrum *soin*, à voce Latina *somnium* deduci posse. Lego enim in Glossis Lat. Gr. *Somnium*, φροντὶς, ἰδιωτικῶς : in aliis Glossis, *Somnior*, μεριμνῶ. Hinc *somnium* peculiari notione pro *cura*, *solicitudo*, acceptum constat : quod fortè qui *somniant*, varias, ut fieri solet, solicitudines ac anxietates animo pervolvant. Unde *Songer à quelque chose* etiamnum vulgò dicimus, cùm rei alicui incumbimus, vel de ea cogitamus : adeo ut literæ *ia*, in *sonjare*, pro diphthongo sint. Denique si inde etiam *Sunnis* vocem quis ortam contendat, non magnopere repugnem. Ut ut sit, ex *sonjare*, deducta vox alia

Sonniata, pro procuratione, vel gisto, vel potiùs pro ea præstatione quæ fiebat vice procurationis, ac deinde pro quavis pensitatione usurpata in veteribus tabulis. Charta Hugonis Episcopi Suessionensis an 1096. *Concedimus B. Martini Monasterio in personatum & quietè habenda altaria ; unum sanctæ Gemmæ, sine illa etiam exactione, quæ vulgariter dicitur Sonniata ; alterum cum sonniata in villa quæ Noa vocatur, salvo Episcopi debito jure*, &c. Alia Simonis Episcopi Noviomensis an. 1130. in Tabulario Montis S. Martini diœcesis Camerac. *Singulis tamùm annis duos solidos pro sonniata, & 6. denar. pro obsonio in festivitate S. Remigii Decano persolvetis.* Anselmus Leodiensis in Gest. Pontif. Leod. cap. 40. *Præcepit — utmeque ipse, nec ullus aliquis Decanorum qui post eum venturus esset, soniatam Episcopis debitam ab eodem loco ubi ipsius Sancti corpus requiescit, accipere præsumeret.* Ubi perperam editum *soniacam*.

Songnia, eadem notione, in Charta Alberici Archiep. Remensis an. 1207. in Tabul. Foisniac. *Recognoverunt se vendidisse duos modios vini, duos galetos avenæ, duos solidos & duos denarios bonæ monetæ, duas songnias, & duos repastus.*

Scribit Vassorius in Annalibus Noviomensib. p. 959. dimissam Curionibus diœcesis Noviomensis, sub Vermondo Episcopo, *sonniatæ* præstationem, eamque commutatam in censum 12. denariorum Capitulo exsolvendum postridie peractæ Synodi. Sed quod *Soignies* Gallicè appellari ait, quasi *moissonies*, seu *jus messis*, planè fallitur, cùm vox hæc à *sonniare* originem ducat.

De *Sonniatarum* verò præstatione multa habet vetus Consuetudo Remensis, quæ hîc exscribere ad vocis vim planè percipiendam operæpretium videtur : *Essogne est un droit ou devoir seigneurial deu par les heritiers ou successeur des trespassez au Seigneurs sous la censive desquels ils ont & possedent heritage au jours de leur trespas. Et n'est pas universel, ne uniforme : car il est seulement deu és terres & seigneuries, esquelles est accoustumé d'ancienneté d'essoigner ; & si doit on pour essongne en aucuns lieux un denier parisis, & en aucuns deux deniers parisis, en aucuns douze deniers, en aucuns autant, ou aucunefois le double, aucunefois la moitié, d'autant que les heritages doivent de cens annuel. En aucuns lieux est deu une seule essongne pour une succession, posé qu'ils y soient plusieurs chefs de personnes succedans. En autres lieux chascun chef succedant doit une essongne : En autre lieu aussi faut essongner dedans huit ou neuf jours, ou autre nombre de jours après le decez du trespassé. En aucuns lieux dedans un jour naturel. En aucuns lieux faut essongner avant que le corps du trespassé soit enterré, & avec ce en aucuns lieux l'amende de non essongner est de dix sols parisis ; & en autre lieu est de vingt-deux sols six deniers parisis, & en autre lieu est de sept sols six deniers parisis. En la cité & ville de Reims ne se font aucunes essongnes, & n'en a jamais esté usé, ne aussi en plusieurs autres villages ne villes assises és environs dudit Reims.*

SONITUS, Murmur. Conventus Aquisgranensis an. 817.

& Additio 1. Ludovici Pii c. 41. *Ut qui negligenter sonitum fecerit, aut aliud quid excesserit in refectorio, mox à Priore veniam petat.* Ubi quidam *sonitum* crepitum ventris interpretantur, sed perperam. Capitula Monachorum ad Augiam directorum c. 7. *Si quis autem de ipsis aliquid ibi deliquerit, vel excesserit, aut sonitum aliquem fecerit, exceptis his qui ad mensam sedent, prostrati ibi coram Priore tamdiu jaceant in terrâ*, &c. Capitula Adalhardi Abbat. c. 27. *De omni strepitu, vel excussione, vel sonitu.* Vide Nomasticum Cisterciense p. 171. 172. 175. 176. 180. 182. & infra in *Sonus*.

SONNIATA. Vide *Soniare*.

SONNIS. Vide *Sunnis*.

SONOPAIR, Verres, Dux gregis: ex *Son*, grex, &c. . . . Lex Longob. lib. 1. tit. 25. §. 47. *Si quis verrem alienum furatus fuerit, componat solid. 12. ipsum qui dicitur Sonopair, qui omnes alios verres in grege battit & vincit, tantùm in uno grege, quamvis multitudo porcorum sit, unus computetur sonopair*, &c. Ubi Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 105. §. 33. *Sonorpaib* præfert. Vide *Son*.

SONUS, Rumor, fama. Gallis *Bruit*. Gregorius Tur. lib. 8. Hist. c. 18. *Sonus enim erat sororem suam — Constantinopolim fuisse translatam.* Baudouinia in Vita S. Radegundis c. 4. *Dum in villa ipsa adhuc esset, fit sonus quasi eam Rex iterum vellet accipere.* Ita usurpant idem Gregorius Tur. lib. 7. c. 47. lib. 8. c. 41. 43. Vita S. Treverii Monachi cap. 3. Capitula Caroli C. tit. 12. c. 5. Guill. de Podio Laurentii c. 47. Hugo Flaviniac. pag. 164. Petrus de Vineis l. 2. Ep. 54. &c. Vide *Sonare*.

Sonum facere, in Capitulis Aquisgran. an. 817. c. 31. est murmurare, aut murmur excitare: *Faire du bruit*.

Sonus, Clamor inconditus multitudinis quo reum alicujus criminis insectatur; ut fuit *Hutesium*, apud Anglos, & *Clamor de Haro*, apud Normannos. Prima Curia Generalis Catalaniæ sub Jacobo Rege Aragon. ann. 1291. MS. *Quod nos vel aliquis alius non procedat contra aliquem Richum hominem — sine citatione emittendo sonum, nisi essent malefacta, — in quibus casibus possit prosequi malefactorem emittendo sonum*, &c. Vide *Huesium*.

Sonus, Psalmus Davidicus, *Venite exultemus*, &c. qui in Matutinis canitur, fortè sic dictus, inquit Garsias Loaisa, quia sonora voce decantatur, ut contra *nullo sono interveniente* orationem dici ait Amalarius in Eclogis de Officio Missæ, quæ voce submissa dicitur. Concilium Emeritense c. 2. *Oportet igitur, ut sicut in aliis Ecclesiis vespertino tempore, post lumen oblatum, prius dicitur Vespertinum, quam Sonus in diebus festis, ita & à nobis custodiatur in Ecclesiis nostris.* Breviarium Mozarabum: *Statim dicitur Sonus, si sit festum: eo quod dies ferialis caret Sono, nisi in tempore Resurrectionis propter solennitatem dicitur. Hæc regula. Sonus est, Venite exultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro. Versus, Præoccupemus faciem Dei in confessione, & in Psalmis jubilemus Deo.*

SOPANUS. Vide *Zupa*.

SOPARIA, Vide *Lito*.

SOPHISMA, æ, Sophia, scientia. Vita S. Fructuosi Ep. c. 7. *Unus sophismæ intelligentiæque peritiam indeptus.*

SOPHISMATICARE, *Decipere sophismate. Sophisticare, decipere verborum intricatione.* Ugutio.

SOPHISTÆ, inquit sanctus Augustinus lib. 1. Locutionis de Exod. *appellantur Latinarum litterarum eloquentissimi autores* Gloss. Lat. MS. Reg. *Sofista, Orator, vel sapiens.* Iso Magister, *Sophista, sapiens.* Lex 3. Cod. Th. de Studiis liberal. urbis Romæ: *Habeat igitur auditorium specialiter nostrum, in his primum quos Romanæ eloquentiæ doctrina commendat: Oratores quidem tres numero, decem verò Grammaticos: In his etiam qui facundia Græcitatis pollere noscuntur, quinque numero sint Sophistæ, & Grammatici æque decem.* Id est Oratores Latini tres, Græci quinque. Neque aliter vocem hanc usurpat Lex un. de Professorib. &c. eod. Cod. Fortunatus lib. 7. Poëm.

Docta recessuris quid prodest lingua Sophistis?

Theodulfus Aurelian. lib. 3. Carm.

Quique Sophista potens est, quique Poëta melodus.

Vita S. Boniti Episcopi Claromont. cap. 1. *Cæteros coætaneos excellens à Sophistis probus atque prælatus est.* Baldricus Burguliensis Abbas:

Egregius doctor, magnusque sophista Geraldus.

Ita non semel usurpat Ordericus Vitalis p. 352. 460. 475. 570. Veteribus verò qui *Sophistæ* potissimum appellati fuerint, erudita observatione docet præ cæteris Petrus Faber Sanjorianus ad Leg. 1. de Justitia & Jure p. 715. 716.

SOPHOS, acclamatum in theatris docet non uno loco Martialis, quam vocem haud omnino dispari notione usurpat Sidonius Apollinaris lib. 1. Epist. 9. lib. 8. Epist. 6. lib. 9. Epist. 13. Carm. 8 & alibi, ut & Fortunatus Pictavensis lib. 3. Poëm. 21. lib. 6. Poëm. 12. lib. 8. Poëm. 23. lib. 9. Poëm. 1. quibus interdum pro elegantia sermonis ac dictionis usurpatur. Adde Archithrenium lib. 1. cap. 5.

SOPHYRUS. Vita S. Willibaldi seu Wnebaldi Abbatis Heidenheimensis c. 4. *Ille vir Dei sensu sophyrus, agone argutus*, &c. Hodœporicum ejusdem S. Willibaldi n. 3. *Divinæ legis hagiographorum armariola indagando, sive legendo procaci sensu sophyrus, mente moderatus indagabat.* Et n. 31. *Sed & in multis monachorum mansionibus, quas ipse solers & sophyrus vasta per rura rimando explorabat*, &c. Ubi Canisius hac voce σοφὸν seu sapientem indicari observat.

SORBELLUM, *Sorbinum*. Kerhardus in Synonymis: *Jus, justilium, sorbinum, sorbellum: sorbium, offa, offella*, &c. Berta Sanctimonialis in Vita S. Adelheidis Virg. n. 14. *Tumidos autem & pene desperatos vitâ recreavit sorbellis mixtis aquâ, modicâ etiam farinulâ & saginâ.*

SORBICIUM, Jus, jusculum, quidquid hauriendo sorbetur. Philippus Eystetensis in Vita S. Willibaldi cap. 4. *Parentes etiam relatione eorum, qui puerum educabant, intellexerunt, quod puer sicco pane frequenter vesceretur, faba & pisa, ac aliis leguminibus delectabiliter uteretur; sorbiciis autem, vel quibuscunque escis sorbilibus nequaquam fruebatur.* Gloss. Gr. Lat. ῥόφημα, *Sorbitio, sorbicina*. Fortè *sorbicium*.

SORCOTIUM, Vestis species, Gall. *Sorcot* vel *Surcot*, ita dicta fortè, quòd *Cotto* superadderetur. Christianus Episcopus Moguntin. in Chronico Moguntino: *Purpuram optimam de almaria tollens, sibi fecit vestes, tunicam, sorcotium, & mantellum, ut in Imperatoris curia gloriosior appareret.* Knyghton an. 1296. *Dederantque signum inter se ut sic suos mutuo cognoscerent in congressu cum Anglicis, ut Scotus diceret Anglicè Taborts, alter responderet Surcote.* Vide Notas ad Joinvillam pag. 38.

SORDIDARI, Infamari. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 57. *Si cum aliquo inventum sit unde culpatus sit, ibi necesse est causam tractari, & ibi purgetur, vel ibi sordidetur.*

SORDITIES, Sordes. Gloss. Gr. Lat. ῥυπαρία, *Sorditia*, (leg. *sorditia*) pedor, squalor. Utitur Petrus Cellensis lib. 8. Epist. 7. & Charta Philippi Regis Franc. an. 1310. pro libertatibus oppidi Bastidæ in Petrocoriis, ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 38. *Et quicunque sordities in carreriis ejecerint, à Bajulo & Consulibus puniantur.*

SORDUS, Retis venatorii species. Vetus Inquesta pro Episcopo Vasionensi apud Columbum pag. 388. *Capiebat de nocte cum luminaribus, & cum filato, quod vocatur Sordus, in monte in quo modò est castrum Vasionis, perdices.*

SORORES, appellatæ Presbyterorum vel Episcoporum uxores, à quibus ii abstinebant, in Concilio Arvernensi cap. 19. & Matisconensi I. c. 11. Turonensi II. c. 12. &c. Quippe, ut est in Pœnitentiali Halitgarii, *si quis Clericus, 1. cujus superior gradus est, qui uxorem ha-*

bet, & post conversionem vel honorem iterum eam cognoverit, sciat se adulterium commisisse. Fortunatus lib. 1. carm. 15. de Leontio Santonensi Episcopo, & Placidina uxore:

> *Quæ tibi tunc conjux, est modò chara soror.*

Vita S. Severi Episcopi Ravennatis n. 19. *Uxor quippe in sororem versa est.* Constantius Presbyter in Vitâ S. Germani Episcopi Autisiodorensis, de eodem Germano in Episcopum electo: *Suscepit Sacerdotium invitus, coactus, addictus, sed repente mutatur ex omnibus: deseritur mundi militia; cælestis assumitur: seculi pompa calcatur, humilitas conversationis eligitur: uxor in sororem mutatur ex conjuge, substantia dispensatur in pauperes; paupertas ambitur.* Hugo Archiepiscop. Rotomag. lib. 3. de Hæretic. cap. 5. *Et tunc quas legitimas habetis uxores, thoro separato, manebunt vestræ sub castitatis honore sorores.* Vide S. Hieronymum Epist. 46. ad Rusticum, lib. 1. in Helvid. c. 6. 14. Paulinum Nolanum Episcopum Epist. 26. Sidonium lib. 5. Epist. 16. Amphilochium in Vita S. Basilii Cæsar. cap. 8. & Rosweidum in Onomastico ad Vitas Patrum.

Sorores, Mulieres *extraneæ*, quas συνεισάκτους vocant Græci, quarum consortium vitare jubentur Clerici in Concilio Ancyrano can. 19. Nicæno c. 3. & aliis subsequentibus Conciliis. Lex 19. c. de Episc. *Eum qui probabilem sæculo disciplinam agit, decolorari consortio sororiæ appellationis non decet.* Appendix Codicis Theod. Const. 10. *Ne Clerici sacris ministeriis servientes feminis jungantur externis, quas decolore consortio sororiæ appellationis excusant.* Palladius in Vita Chrysostomi pag. 45. Καταπίνει λόγον κατὰ τῆς ἐπιπλάστου ἀδελφοζωίας τὸ δ' ἀληθὲς κατὰ τῆς ἀσχήμου κακοζωίας, &c. Vide quæ in hanc rem congesserunt Filesacus lib. 1. Selector. cap. 10. & Jacobus Gotofredus ad l. 44. Cod. Th. de Episcop.

Sorores, à Monachis appellatæ virgines ac mulieres, quæ pietatis ac devotionis intuitu, eorum disciplinæ ac regulæ se se addicebant, ita ut domicilia seclusa omnino haberent à Monachorum ædibus, ne qua prava oriretur suspicio. Autor Actorum Murensis Monasterii pag. 17. *Eo etiam tempore misit huc suos exteriores fratres cum sororibus, de qua consuetudine etiam adhuc assunt.* Et pag. 37. postquam egit de *fratribus exterioribus*, seu laïcis: *De consuetudine autem congregandi feminas, quæ hic jam multis annis viguit, nobis est exemplum vita sanctorum Patrum, quia & ipsi feminas congregaverunt ob amorem Dei, quarum mansio & vita ita debet esse separata à Monachis, ut nulla inter eas possit esse suspicio, sed à solo Abbate & Præpositis qui eis prælati fuerint, eorum vita & religio ordinetur.* Ejusmodi *Sororum*, quæ & *Feminæ conversæ* interdum dicuntur, meminit Chronicon Montis Sereni an. 1210. 1219. & pag. 158. Atque inde petenda *Monasteriorum duplicium*, de quibus supra egimus, origo.

Sorores, quævis Sanctimoniales. Fortunatus lib. 5. Poëm. 1.

> *Et crescente choro per carmina sancta sororum*
> *Complaceant Domino, te duce mite, suo.*

Vide eundem lib. 11. Poëm. 1. & alibi.

Sororum appellatione Regum seu Principum uxores donabantur, cùm de iis verba faciebant Principes exteri, aut si ad eas scriberent, quemadmodum earum conjuges *fratres* appellitabant. Vide Epist. 39. inter Francicas to. 1. Hist. Fr.

SORORECLATUM, in Notis Tyronis pag. 159. inter pannorum species.

SORORINUS, Sororis maritus. Vita Caroli IV. Imp. *Rex verò Franciæ indignatus propter expulsionem sororis suæ & sororini,* &c. *Serourge,* nostris. Hist. Franc. MS. ex Bibl. Memmiana f. 269. *Le Roy d'Alemagne serurge dudit Jean d'Avesnes,* &c. Jacob. Hemricurtius de Bellis Leodiensib. cap. 22. *Messire Botir d'Az, qui estoit soroge al Saingnor de Hermalle: car illh & ly Sires de Hermalle avoient les dois sereurs de Saingnor de Haneffe.*

SORORITATIS *beneficium suscipere*, in *Sororum* seu Sanctimonialium album admitti, conscribi. Thomas Walsinghamus p. 490. *Ante recessum suum, ingressa Capitulum, suscepit beneficium sororitatis cum magna devotione.* Vide *Fraternitas.*

SORS, Sortilegium. *Sortem dare,* in Legibus Adelstani Regis cap. 6. pro *immittere* sortilegium in rem quampiam: *Decrevimus de sortilegis & liblacis, & sortem dantibus, si hominem occiderint, & negare non possint, vitæ suæ culpa judicentur.* In Lege Salica, *superjactare maleficium.*

Mala sorte prendere, quasi per *sortem*, & maleficium aliquid invadere, Gall. *de mauvaise sorte*, prava aliqua ratione. Pactum Childeberti & Chlotarii §. 6. *Si servus minus tremisso involaverit, & mala sorte priserit, dominus servi 3. sol solvat,* &c. §. 8. *Si litus, de quo inculpatur, ad sortem ambulaverit, mala sorte priserit, medietate ingenui legem componat.* Decretio Chlotarii Regis §. 5. 6. 7. *Si quis cum furto capitur, antedictæ subjaceat legi. Si de suspicione inculpatur, ad sortem veniat. Si mala sorte priserit, latro est tamen,* &c. Hinc *sorte* vox Gallica, pro *modus, ratio.*

Sors, Judicium Dei, purgatio vulgaris. Pactum Childeberti & Chlotarii: *Si servus in furto fuerit inculpatus, requiratur à domino, ut ad 20. noctes ipsum in mallum præsentet, & si dubietas est, ad sortem ponatur. Ad sortem ambulare,* §. 8. *Ad sortem venire,* in Decretione Childeberti Regis §. 6. 8. *Ad ignem seu sortem se excusare,* in Lege Ripuar. tit. 31. §. 5. *Sortes super altare Dei mittere,* &c. in Lege Frision. tit. 14. §. 1. 2.

Sortes Sanctorum. Sic appellatur Evangelii aut cujuslibet libri sacri inspectio, ῥαψῳδομαντίας species: cùm scilicet aperto libro quicquid oculis se subjiciebat, pro sorte, id est oraculi loco, habebatur. Quæ quidem divinationis species à Paganis fluxit, ut ex S. Augustino lib. 4. Confess. c. 3. colligitur. Ejusmodi sunt *Virgilianæ sortes*, apud Spartianum. Idem Augustinus Ep. 109. ad Januarium cap. 20. *Hi verò qui de paginis Evangelicis sortes legunt, & si optandum est, ut hoc potius faciant quàm ut dæmonia consulenda concurrant: tamen etiam ista mihi displicet consuetudo, ad negotia secularia, & ad vitæ hujus vanitatem propter aliam vitam loquentia oracula divina velle convertere.* Concilium Veneticum c. 16. & ex eo Hincmarus de Divortio Lotharii: *Sunt & sortilegi qui sub nomine fictæ religionis, per quasdam quas Sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcumque scripturarum inspectione futura promittunt.* Similia habent Concil. Agatense can. 42. Aurel. I. c. 30. Autisiod. c. 4. Pœnitentiale Romanum & Gregorii II. PP. c. 26. & Bedæ c. 11. & Alcuinus lib. de Divinis Offic. Capitula Caroli M. de diversis reb. an. 789. cap. 4. *De codicibus vel tabulis requirendum, & ut nullus in Psalterio vel in Evangelio vel in aliis rebus sortiri præsumat, nec divinationes aliquas observare.* Pœnitentiale MS. Thuanum: *Requisisti sortes in codicibus vel in tabulis, ut plures solent; qui in Psalteriis & in Evangeliis, vel in aliis hujusmodi rebus sortiri præsumunt,* &c. Concilium Ænhamense an. 1009. c. 2. *Sagas, incantatores, artem sanctorum exercentes, meretrices egregias mortem inducentes,* &c. Ubi Codex editus *artem scm* præfert: sed legendum videtur *sortem* aut *sortes sanctorum*. *Sortes Apostolorum* vocat Petrus Blesensis lib. de Præstigiis fortunæ, seu Joannes Sarisber. lib. 1. Policrat. cap. 12. vel quòd Pauli Apostoli Epistolæ, vel quòd Evangelii ab Apostolis descripti codices inspicerentur: vel denique quòd ab Apostolis *missas sortes* constet. S. Augustinus in Concione 2. Psalmi 30. *Sors enim non aliquid mali est in dubitatione humana divinam indicans voluntatem: nam & sortes miserunt Apostoli.* Petrus verò Blesensis: *Sortilegi sunt, qui sub nomine fictæ religionis superstitiosæ quadam observatione rerum pollicentur eventus.* *Quod*

genus sortes Apostolorum & Prophetarum, & Dividentium continet; inspectio tabellæ quæ Pythagorica appellatur: observatio quoque cujusque casus, id est rei de qua quæritur significatione sub eo continetur. Priorem sententiam videtur firmare Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 16. *Positis Clerici tribus libris super altarium, id est Prophetiæ, Apostoli, atque Evangeliorum, oraverunt ad Dominum, ut Chramno quid eveniret ostenderet; aut si ei felicitas succederet, aut certè si regnare posset, divina potentia declararet: simulque unam habentes convenientiam, ut unusquisque in libro quod primùm aperiebat, hoc ad Missas etiam legeret. Aperto ergo primum omnium Prophetarum libro, reperiunt,* &c. Alia istius divinationis exempla idem scriptor suggerit lib. 5. cap. 14. 49. lib. 8. cap. 4. Vita S. Consortiæ Virginis cap. 9. *Si vultis pergamus ad Ecclesiam, agatur Missa, ponatur Evangelium super altare, & communi oratione præmissa, codice patefacto, inspiciamus Domini voluntatem ex illo Capitulo quod primum occurrerit.* Alia istiusmodi exempla divinationis proferunt Jonas in Vita S. Huberti cap. 15. Historia Conversionis S. Eucherii edita à Petro Chiffletio in Paulino illustrato, & Cinnamus lib. 5. cap. 7. Ad hanc etiam referendum videtur quod scribit Severus Sulpitius lib. 1. de ElectioneS. Martini in Episcopum Turon. *Inter Episcopos tamen qui affuerant, præcipuè Defensor quidam nomine, dicitur restitisse: unde animadversum est, graviter illum lectione prophetica tunc notatum. Nam cùm fortuitu Lector, cui legendi eo die officium erat, interclusus à populo defuisset, turbatis ministris, dum expectatur, qui non aderat, unus è circunstantibus assumpto psalterio, quem primum versum invenit, arripuit. Psalmus autem hic erat, Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicos & defensorem. Quo lecto, clamor populi tollitur, pars adversa confunditur,* &c. Eadem habet Fortunatus lib. 1. de Vita S. Martini. Vide Cantipratanum lib. 1. c. 9. n. 4.

Atque inde fortè fluxit mos ille qui diu servatus est in Ecclesia, ut dum eligerentur Episcopi, per inspectionem Evangelii quid de ejus moribus vel conversatione in administratione futurum esset, inquireretur. Quod scilicet hac ratione primitus in electionibus Episcoporum Dei judicium exquireretur, & an has probaret, quod fortasse videtur velle Rainerus cap. 5. de Valdensibus, dum ait hosce hæreticos, *Laïcos qui sorte sanctos eligunt in altari deridere.* Nam à Laïcis perinde ac Clericis Episcopos electos constat. Morem istum adstruit omnino Vita S. Aniani Episcopi Aurelianensis: *Cumque varia electio populi fieret, ille eos paterno affectu castigans, eisdem dixit, Si verò pastorem vultis electum à Domino fratrem & compresbyterum meum Anianum noveritis in meo constitui loco. Atque ut idipsum divinæ electionis claresceret, cum triduanum jejunium more Ecclesiastico indixisset, brevibus & libris super altare positis, nec dum loquentem parvulum afferri præcepit, ut ipse brevia ab altari sublevaret. Tunc verò Christi operante virtute, cum puer manum injecisset altari, mox ut breve tetigit, vox inconsueta novella verba prodidit, testeque populo proclamavit, Anianus, Anianus, Anianus istius civitatis à Deo Pontifex est institutus. Mox ut verba complevit, ætatis tempora lingua recognovit. Sed ut votis omnium fieret satisfactum, aperto psalterio, versum quem primum invenerunt legentes, dixerunt, Beatus quem elegisti &c. Prolato quoque Apostolico codice, in primo repererunt sermone, Fundamentum aliud nemo potest ponere &c. Sed & in Evangelii pagina hanc primam repererunt sententiam: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam &c. His ergo virtutum insignibus in Cathedra Aurelianensis Ecclesiæ sanctus institutus est Anianus.* Ubi binas observare est divinationes, primam *per brevia*, de qua mox: alteram per inspectionem sacrorum librorum, *Psalterii* scilicet, *Apostoli*, & *Evangelii*. Sed postmodum sola Evangelii inspectio obtinuit, non quidem ad explorandum Dei judicium an quis eligendus esset ad Episcopatum, sed quid de eo futurum esset in Episcopatus administratione, quique ejus mores, quæ conversatio, qualisque illius finis ac mors. Quam quidem divinationem *Prognosticon* ferè semper appellant scriptores, ex quibus ad hunc firmandum morem sequentia excerpsimus. Libellus supplex Capituli Aurelian. ad Alexandrum PP. III. *Apertæ sunt cataractæ cæli, ut credimus, & de cælestibus stillat indignatio, & Apostolicæ manus fortitudinem induantur, ut denudetur iniquitatis fundamentum usque ad collum, & finem iniquitatis sortiatur, quem in die suæ promotionis sermo divinus ei prognostica significatione proposuit: aperto enim, sicut moris est, Evangeliorum libro, sermo qui primus occurrit, sic erat: Adolescens autem relicta syndone nudus profugit ab eis.* Guillelmus Malmesbur. lib. 1. de Pontif. Anglic. pag. 214. de Lanfranco: *Aiunt ejus prognosticon, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quo ille ab acclamantibus hilari vultu ad Dominum direxit: Certemus ergo mutua vicissitudine, tu dando, ego dispertiendo,* &c. Eadem habent Robertus de Monte an. 1089. & Anonymus in vita ejusdem Lanfranci cap. 15. Idem Malmesburiensis pag. 219. & Matth. Paris an. 1093. de Anselmo: *Inter sacrandum pro ritu Ecclesiæ, codex Evangelii ab Episcopis super eum apertus tenebatur. Consecratione autem peracta, cùm codex inspiceretur, in paginæ summitate hæc sententia est reperta: Vocavit multos, & misit servum suum, & cœperunt omnes se excusare.* Adde eundem Malmesburiensem pag. 220. Historia Episcoporum Autisiod. cap. 54. de Hugone Episcopo: *Cujus quoddam præsagium fuit prognosticum ei divinitus destinatum, quod tale fuit, Ave Maria gratiâ plena.* Guibertus lib. 2. de Vita sua cap. 3. de se in Abbatem Novigenti electo: *Cùm obviam mihi procedere pararent, textum Evangelii ex industria super altare hac intentione aperuit, ut quod Capitulum oculis primum occurreret, pro mei auspicio haberet.* — Mox: *Aperuit ergo librum, cui juxta morem extrinsecus labra depresseram,* &c. Et lib. 3. cap. 14. de Electione Episcopi Laudunensis: *Quoad consecrationem exhibito cùm prognosticum ejus aucuparentur, vacuam repererunt paginam.* De alio Episcopo, mox: *Cui tamen in prognostico suo Evangelicum Capitulum dure sonuit, — Tuam scilicet ipsius animam pertransibit gladius.* Ægidius Mon. Aureæ vallis cap. 64. de Alberto Episcopo Leod. *Cùm autem à duobus Episcopis ante Evangelium Missæ, sicut sancti Patres sanxerunt, ordinandus in Episcopum Archiepiscopo præsentaretur, Archiepiscopus librum, qui erat ei oblatus, aperiens, in prima parte libri legit: Misit Herodes Rex, & tenuit Joannem, & vinxit eum in carcerem. Et postea sequitur, Et decollavit eum in carcere. Statim Archiscopus fremens in semetipso spiritu contrito, quasi lacrymando intuens in eum dixit: Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in justitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem, tu enim Martyr es futurus.* Similia habentur in Vita S. Heriberti Archiepiscopi Coloniensis n. 9. apud Rupertum Abbatem in ejusdem Heriberti vita n. 9. in Vita Lietberti Episcopi Cameracensis cap. 18. &c.

Id genus Episcopalis prognostici obtinuisse etiam apud Græcos testatur Pachymeres lib. 7. cap. 15. Ὡς δ' ὁ Κασάκαλος Νικομηδείας τὸν ζυγὸν τοῦ εὐαγγελίου ἐπίθει, καὶ ἤδη τὸν θεῖον χρησμὸν ἔμελλον, (φέρουσι γάρ τι κἀκ τούτων ἐπὶ τοῖς τελευθύνοις οἱ πολλοὶ πίστεις· κἂν οὐκ ἀναγκαῖα ἡ ἐπισήμανσις) τὸ εἰς κόλασιν ἀπόφημον ἐν τῷ ἱερῷ εὐαγγελίῳ ἀνεφανίζετο. τὸ δ' ἦν, Τῷ διαβόλῳ καὶ ἀγγέλοις αὐτοῦ.

Neque in Episcoporum electionibus id duntaxat observatum, sed etiam in Canonicorum installationibus. Extat quippe forma recipiendi Canonicum in Ecclesia Bononiensi in Morinis, apud v. cl. Jac. Petitum post Pœnitentiale Theodori pag. 492. in qua hæc habentur: *Decanus, vel eo absente Præsidens, promissa legens, indutus stola, aspergit aquam benedictam super Canonicum receptum, & à singulis secundum ordinem admittitur ad pacis osculum: deinde aperto codice Evangelico capite pri-*

mi folii, quæ scripta reperit, & verba adnotantur ad memoriam suæ receptionis, &c.

Præallatis addendum videtur Brunonis Signiensis Episcopi lib. de Vestimentis Episcopor. judicium de hisce Sanctorum sortibus, in Cap. *Cur fiant prænostica in consecratione Episcopi: Non ad sortes inquirendas, ut stulti opinantur, Evangeliorum liber ejus qui consecratur, humeris imponitur; sed ut per hoc intelligat cui labori & oneri subjiciatur, & pondus Evangelicæ prædicationis eum circumquaque ferre non pigeat.*

Erat & alia istiusmodi divinationis species, quæ fiebat per duas pluresve epistolas, seu schedulas sub altaris palla confusè positas, quarum una negationem, altera affirmationem rei de qua dubitabatur, contineret: quæque post solennes preces ac jejunia indicta capienti occurreret, ea pro judicio divino habebatur. Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 9. *Tunc pro hospitio quoddam brevibus conscriptis posuit super altare, vigilans & orans tribus noctibus, ut quid ei Dominus juberet dignaretur manifestissimè declarare. Sed pietatis divinæ inclyta miseratio, quæ eum præsciens eremitam esse decreverat, brevem illum accipere jubet, ut eremum properaret.* Baldricus lib. 1. Chronici Cameracensis cap. 21. ubi de contentione pro corpore S. Leodegarii, quod sibi vindicabant Episcopi Pictavensis, Augustodunensis, & Atrebatensis: *Donec ex sententia cæterorum Pontificum, tribus Epistolis, horum trium nominibus subscriptis, & confusè sub palla altaris obtectis, factaque in commune oratione, Pictavensi Episcopo ex indiciis sanctum corpus deberi declaratum est.* Istius στοιχειομαντείας exempla alia proferunt Anna Comnena lib. 10. & 15. pag. 273. & 471. Pachymeres lib. 7. cap. 13. & Vita S. Aniani Episcopi Aurelian. supra laudata: cui similis est ea de qua agit Lex Frisionum tit. 14. §. 1. præterea Durandus lib. 5. Ration. cap. 2. n. 5.

Extitit denique alia divinationis per *Psalmos* species, qaum *Ensalmo*, seu *Inpsalmum* vocant Hispani, quæ Sebastiano de Cobarruvias dicitur *cierto modo de curar con oraciones, unas vezes solas, otras aplicando juntamente algunos remedios.* Ut *Ensalmadores, los que curan con Ensalmos.* Mox subdit: *Dixeronse Ensalmos, porque de ordinario usan de versos de psalterio, y dellos con las letras iniciativas de letra por verso, o per parte, hazen unas sortijas pata diversas enfermedades.*

Sors de pane. Vide *Corsned.*

Sors de ligno. Vide *Tenus.*

Sors, Pittacium vel Schedula, in qua quod quis sortiri debeat inscribitur. Hinc *inscribi in sortem* prædia dicuntur, quæ sorte dividenda sunt: & *sortes tollere*, ii qui sortiuntur, apud Hygenum de Limitib. Constit. Capitolinus in Albino: *Cum ille sortem de suo fato tolleret*, i. de suo fato sciscitaretur. Inde postmodum

Sors, pro modulo agri, apud veterem Agrimensorem p. 337. in l. ult. Cod. Th. de Locat. fund. jur. emphyt. in l. 15. de Annona & tribut. eod. Cod. κλῆρος γῆς, apud Julianum in Mysopog. *Sortes* enim propriè appellabant Romani agros, quos in provinciis à se devictis occuparant, sorte Militibus divisos, ac assignatos. Scribit Procopius lib. 1. de Bello Vandalico c. 5. Gizericum post captam Romam, in Africa muris urbes exuisse, agris Afros spoliasse, plurimos ac optimos Vandalis divisisse, qui sua ætate *Vandalorum* κλῆροι, seu *sortes* vocabantur. Sed præsertim *sortis* nomenclatura donata agrorum pars apud Gothos, & Burgundiones, quæ in debellatis Provinciis tum victoribus, tum antiquis possessoribus sortitò evenerat: ii quippe tertia fundorum parte devictis Romanis relicta, residuas sibi usurpavere. *Sorte* autem divisos ejusmodi agros negat Dominicus de Prærogativa alodiorum cap. 5. §. 11. idque elicit præsertim, ex eo quod portio Romani *Sors* etiam appelletur: quasi verò totum agrum victores cum antiquis possessoribus sortiri, & singulorum portiones *sortis* vocabulo donari non potuerint. Vide *Tertia.* Lex Wisigoth. lib. 8. tit. 8. §. 5. *Sortem suam claudere.* lib. 10. tit. 1. §. 7. *Si vineam in aliena terra quis plantaverit, in qua sortem non habet.* In textu, *in quo* (territorio) *ipse consors non est. Terra sortis titulo adquisita*, in Lege Burgund. tit. 1. §. 1. Eadem Lex tit. 84. §. 1. *Ut nulli vendere terram suam liceat, nisi illi qui alio loco sortem aut possessionem habet. In sortem alterius ingredi*, in Lege Ripuar. tit. 60. §. 5. Senator lib. 8. Ep. 26. *Nam quæ necessitas ad injusta compellat, cum vos & sortes alant propriæ, & munera nostra, Domino adjuvante, ditificent.* Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 44. *Nisi me permiseris per tuam sortem hunc fluvium transire, cum omni exercitu meo super te pergam.* Charta Chrodegangi Episcopi Metensis an. 763. apud Meurissium pag. 167. *Similiter donamus in pago Magnise in villa Pomaria sortes cum vinitore, vel illam vineam quam ipse vinitor facit.* Infra: *Similiter donamus — servos duos cum sortibus eorum, qui ipsorum verres custodiant.* Alia Angilranni Episc. Metensis an. 770. apud eundem pag. 175. *Seu & sortem illam in ipsa villa quam Vibollagus per beneficium sancti Stephani vel nostrum tenere videtur.* Charta Brunonis Abb. Dervensis in Tabul. ejusdem Monasterii: *Scilicet duo mansa cum terris adjacentibus, quas nos Sortes vocamus.* Charta anni 1007. apud Ughellum to. 1. pag. 339. *Imprimis sunt de ipsis casis & sortis septem, una quæ modo recta est per Petrum*, &c. Alibi: *Et sunt in locas & fundas quatuor ex ipsis casis & sortis & rebus illis massaritiis.* Occurrit ibi pluries. To. 3. pag. 65. *Seu casis, curtis, capellis, sortis, donnicatis, silvis*, &c. P. 66. *Cum sortibus & donnicatis ibidem pertinentibus.* Pag. 88. *Sortes & donnicata quæ ego habere & tenere visus sum.* Pag. 90. *Prædicta sortes cum omnibus ædificiis suis super se.* Pag. 300. *In Melito sortem unam quam detinet Corbolus.* Adde pag. 291. & to. 8. p. 36.

Sortes stare dicuntur, quæ suis terminis ac limitibus semel finitæ ac circumscriptæ, deinceps ratæ permanent. Lex Longob. lib. 2. tit. 29. §. 3. *Res ipsas dividant, sic tamen ut omni tempore sortes stare debeant, & adæquatio percurrat.* Tit. 36. §. 7. *Aliæ verò res quæ divisæ fuerint inter fratres seu nepotes, vel ubi mensura tracta est, sortes stantes adæquantur.* Vide *Sortissare.*

Ab his fundis ducta metaphora, ipsa etiam regna quæ victoribus cesserant, *sortis* nomen adepta sunt, ut *Gothica sors*, apud Sidonium lib. 7. Epist. 6. *Sortes Vandalorum*, apud Victorem Vitensem lib. 2. & 3. pag. 19. 35. Idem Sidonius lib. 9. Epist. 5. *Non tamen medii itineris objectis quantum ad solvendum spectat officium, nostra sedulitas impediretur: nisi quod per regna divisi, à commercio frequentioris sermonis, diversarum sortium jure revocamur.*

Insortis, vel *insortus*, in sortem non datus, vel possessus. Charta Ottonis Imp. an. 996. apud Ughellum to. 5. pag. 668. *Quamque in planiciebus, divisis & indivisis, sortis & insortis, cultis & incultis*, &c.

SORTIARIÆ, Veneficæ, *Sorcieres.* Capitula Caroli C. tit. 39. §. 7. *Malefici homines & sortiariæ.* Hincmarus de Divortio Lotharii: *Alii autem cibo à sortiariis dementati*, &c. Rigordus an. 1194. *Ipse Rex, ut dicitur, maleficiis per sortiarias impeditus, uxorem tam longo tempore cupitam, exosam habere cœpit.* Concilium Valentinum an. 1248. c. 12. *De sortilegis & sortiariis, quocumque nomine censeantur*, &c.

SORTIRI, Per sortes rei eventum experiri, inquirere. Capitula Caroli M. de diversis rebus an. 789. cap. 4. *Nullus in Psalterio, vel in Evangelio vel in aliis sortiri præsumat.*

Sortissare. Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 48. §. 2. *Alias verò res quæ divisæ fuerint inter fratres vel nepotes, vel ubi mensura tracta est, sortissantes adæquentur.*

Sorticularius, Divinator, veneficus, *Sorcier.* Concilium Narbon. an. 589. c. 14. *Divinatores, quos dicunt esse Caragios atque Sorticularios.*

Insortiare. Decretum Tassilonis Ducis Bajwar. de Popularib. Legib. §. 5. *De pugna duorum, quod Weha-*

dinc vocatur, ut prius insortiantur, quam parati sunt, ne fortè carminibus vel machinis diabolicis, vel magicis artibus insidiantur. Ubi insortiare non videtur esse fascinare, sortibus diabolicis innectere, Gall. Ensorceller: sed adversus sortes munire.

Insorticare, in sortem mittere, Ensorceller. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 71. *Si autem insorticatus non fuerit mortuus*, &c.

Sortividus, qui videt per sortes, in Gloss. Isid.

SORUS. Vide *Saurus*.

SOSCALLUS, Canis species. Mathæus Westmon. an. 940. *Cum in sylva corniculantium strepitus resonabat venatorum, latratusque foscallorum*, (ita utraque editio) *multi cervi fugam leviter inierunt.*

SOSPITARE, Salutare, *sospitatem*, incolumitatem & sanitatem alicui adprecari Eulogius Cordubensis lib. 3. Memor. Sanctor. c. 17. *Contribulem suam gratiâ sospitandi se se invisere mentiuntur.* Nam & *sospitatem* hac notione usurpat Salvianus lib. 4. de Eccl. Catholic. *Quasi verò — alios se cuncti exhibere Christo debeant in sospitate, alios in morte.* Ildefonsus Toletanus:

Mira canunt puero sæclis volventibus ævi
Eventura, Deus sospitet ista mihi.

Faustus Regiensis Epist. 8. *Conservus & præcipuè admirator vester frater meus Presbyter Memorius mecum reverentissimè sospitant.* Epist. 9. *Omnem domum vestram seniores cum junioribus paterno sospitamus affectu.*

SOSTA. Vide *Solta*.

SOTHALE. Vide *Filctale*.

SOTTUS, Stolidus, bardus, Gallis, *Sot.* Theodulfus Aurelianensis Episcopus lib. 3. Carm. 1.

Utque sit hic aliud, nil nisi Scottus erit.
Cui si litterulam, quæ est ordine tertia, tollas,
Inque secunda suo nomine forte sedet.

Infra:

— haud dubium quod sonat, hoc & erit.

Eod. lib. Car. 5.

Hic Scottus, sottus, cottus trinomen habebit.

Non desunt qui putant hoc genere cavilli Theodulfum carpsisse Joannem Scotum, seu Erigenam, qui ut scribit Simeon Dunelmensis an. 884. & ex eo Matthæus Westmon. & Rogerus Hovedenus, cùm Caroli C. mensæ assideret, *quiddam fecisse, quod Gallicanam comitatem offenderet*, urbanè increpatum à Carolo hocce scommate: *Quid distat inter sottum & Scottum: cui ille retulit solemne convitium in auctorem, & respondit, Mensa tantum. Quid hoc dicto facetius*, inquit Simeon? *interrogaverat Rex de morum differenti studio, respondit Joannes de loci distante spatio.* Cujacius ad l. 3. C. Qui accusare poss. & Heinsius in cap. Marci 2. à Syriaco *Sote*, i. stultus, deducunt: alii à *stultus*.

SOTULARES. Vide *Subtalares*.

SOTUS, Silva, parcus, sepes, *haia*, Hispanis *Soto*. Charta Sanctii Regis Navarræ, apud Oyenartum in Notitia Vasconiæ pag. 99. *Cum pratis, & pascuis, & sotis, & aquis aquarumque meatibus, cum eremo & populatu, cum ingressibus & egressibus.* Alia Sanctii cognomento Sapientis, Regis Navarræ, æræ 1219. apud eundem p. 329. *Concedo etiam vobis aquas, & cursus aquarum, & molendina, & silvas, & sotos obtinere pascua vestrarum ovium ac bestiarum libera in regno meo habere*, &c. Charta Alfonsi I. Regis pro Cæsaraugustanis apud Michaëlem del Molino in Repertorio pag. 265. *Imprimis persolto vobis todos illos sotos de noviellos in juso usque ad pinam, quod tallietis ibi ligna sicca, & tamaricas, & tota alia ligna extra salices, & extra alias arbores grandes qua sunt vetatas.* Adde Foros Aragon. lib. 3. tit. de Rivis.

SOVINCTA, in veteri Charta apud Perardum. Locum vide in *Andecinga*.

SPADA. Vide *Spatha*.

SPADARE, Spadonem facere. Lex Salica tit. 40. § 13. *Si quis admissarium alienum sine consensu domini sui spadaverit*, &c. Vide *Spassare*.

Spadatus. Gloss. Anglo-Sax. Ælfrici: *Spadatus, vel eunuchizatus*, belynod. *Caballus spadatus*, in Lege Salica eodem tit. 40. §. 3. & in Capitul. 3. an. 813. c. 24. Cujusmodi sunt ii quos *Ungres* dicimus, quòd ex Pannonia seu Ungaria plurimi in alias provincias adducantur. Ammianus lib. 17. de Quadis ac Sarmatis: *Equorum plurimi ex usu castrati, ne aut feminarum visu exagitati raptentur, aut in subsidiis ferocientes, prodant hinnitu densiore vectores.*

Spado, pro equo *spadato*. Vita Caroli IV. Imp. *Valentemque spadonem Carolo ante portam civitatis transmisit.* Ubi Freherus equum spadicei coloris perperam, interpretatur. Albertinus Mussatus de Gestis Italicor. lib. 11.

Sic canis ut primum campis exire maniplum
Providus aspexit, subito spadone citato
Prosiluit volitans una comitante cohorte.

Albertus Argentinensis pag. 120. *Cum paucis spadonibus cursu velocissimo properavit ad Rhenum.* Idem pag. 136. *Post quem idem filius spadonem more garçonis equitabat*, &c. Utitur & pag. 143.

SPADARII. Charta Lewelini Norwalliæ Principis an. 1198. tom. 1. Monastici Anglic. pag. 920. *Concessi etiam eisdem quod licite possint recipere ad habitum suum, & ad famulatum suum, & servitia, liberos meos spadarios, & homines de advocatione mea, atque omnes primam tonsuram habentes, cujuscumque conditionis extiterint.* Vide *Spatharius*.

SPADERNÆ, instrumenta quibus capiuntur pisces, ac tincæ potissimum, apud Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. ult. Itali *Spaderno* dicunt.

SPADICARII, qui *palmatas* vestes texunt, conficiunt: nam *spadix* est palma. Julius Firmicus l. 13. c. 7. *Facit — aut spadicarios, aut textores, vel pigmentorum inventores.*

SPADO. Vide *Spadare*.

SPADONARE, *Castrare*. Gemma.

SPADULA, Humerus, Gallis *Espaule*, in Vita S. Emeranni apud Canisium to. 1. Antiq. lect. pag. 145. Vide Cironium in Observat. p. 4.

Spadlaris, pro *Spadularis*, eadem notione. Tabularium S. Savini Levitanensis an. 945. *Concedimus etiam in ipsa villa, ut si quis porcum singularem, sive cervum venando ceperit, quartam sive spadlarem S. Savino persolvat.* Vide *Spatula*.

SPALAGUS. Aldhelmus cap. 11. *Simulque truculenta regulorum & aspidum venena, ad quæ quadrupedis rubetæ, & spalagi pestifera confectio, humanæ naturæ necitura habebatur.* Ubi *spalagum*, talpam, ex Gr. ἀσπάλαξ viri docti interpretantur. Hesychius: ἀσπάλαξ, ζῶον ἐσερημένον ὄψεως. Vide Dioscorid. lib. 15. c. 19.

SPALDUM, *Spaldus*, Murus exterior, vel prominens, propugnaculi species, ex Italico *Spaldo*. Charta an. 1320. *Refectiones spaldorum, fossatorum, spinatorum, balistrarum, ambaxiatorum, planstrorum*, &c. Infra: *Item pro aptandis spaldis & fortificatione civitatis Astensis*, &c. Rolandinus in Chron. lib. 5. cap. 18. *Cum tentoriis & fossis, & spaldis taliter circumdederunt locum, quod nemo poterat ingredi.* Adde lib. 8. cap. 10. & lib. 10. cap. 1. Hist. Cortusiorum lib. 1. cap. 4. 21. 23. & alibi non semel. Acarisius: *Spalato, è una parte de la casa, che dal tassello al tetto pende in fuora, detto* quod extra pendeat, & quasi *sporto in fuora*. Mox apud Dantem in Infer. can. 9. hanc vocem explicans: *O vero diciemo alti spaldi, cioè le mura de la terra alte, che sia la parte per lo tutto posta, & veggiamo che le mura de le terre hanno ne la sommita gli spaldi in fuori*, &c.

SPALLA, idem quod *Spadula*, Italis *Spalla*, Gallis *Espaule*, Armus. In plerisque veterum Chartarum sumitur pro armo, aut membro ferarum, vel aprorum, aut cervorum, quod præstari domino solet, pro jure vel facultate venandi in silvis dominicis. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 64. *Mansus de*

Malburc 13. *lib. de porco ; de ubliis* 6. *den. & 5. spallas , & 11. den.* &c. *Spalla porcina* , in Bulla Honorii III. PP. apud Ughellum to. 1. part. 1. pag. 823. Charta alia an. 1195. apud eundem to. 7. pag. 1321. *In Nativitate Domini duas spallas porcorum.* Innocentius III. PP. lib. 13. Epist. 65. *Qui venabantur in ipsa* (silvâ) *reddebant eidem singulis annis spallam porci.* Idem cap. Cum venerabilis de Censibus: *Præfatus Episcopus spallas quas ab eadem Ecclesia, tam ipse, quàm prædecessores sui recipere consueverant, Ecclesiæ præfatæ remisit, & statuit quod aliud ei servitium non imponeret.* Charta Alexandri III. PP. an. 1174. apud Ughellum to. 1. part. 1. pag. 512. *Quod Giso Primicerius Ecclesiæ vestræ in obitu suo reliquit, videlicet spallam cum lonza, & sarcinam musti*, &c. *Humerus porci*, in vett. Statutis Canonicorum S. Quintini in Viromanduis. Charta Almarici Comitis Ebroicensis in Tabulario S. Maglorii Paris. *De cervorum insuper & cervarum omnium venatione, dextros armos.* Horatius sat. 4.

Fœcundi leporis sapiens sectabitur armos.

SPALLACIÆ, Morbus equorum in tergo, de quo Jordanus Risus Calaber lib. 2. de Medicaminibus equorum ad Fridericum Imp. & ex eo Petrus de Crescentiis lib. 9. cap. 29.

SPALMUS, *Spalmodia*, pro *Psalmus* & *Psalmodia*, perpetuò scriptum in Heitonis Episcopi Basileensis visione Vettini, observat Goldastus ad S. Valerianum de Bono disciplinæ.

SPANA. Vide *Spanna.*

SPANDERE, Expandere. Gall. *Estendre*, vel *Espandre.* Chronicon Casin. lib. 2. cap. 99. *Obtulit — thuribula argentea* 2. *— argenteam cum leonibus situlam, pallium magnum ad spandendum, tapetumque optimum*, &c.

SPANDIDATIO. Constantinus Afric. lib. 6. Pantechn. c. 23. *Oscitatio est ex fumosis humoribus in lacertis, masticantibus infusis. Spandidatio similiter de fumosis est humoribus in totis corporis membris vel pluribus inclusis. Atque utraque natura monetur expellere.*

SPANGA, Fibula, ex Theutonico *Spanghe* ; quod idem sonat. Rudolphus Presb. in Vita Hrabani Abbat. *Quadam matrona nobilis — fibulam suam auream, quam linguâ Francorum Spangam vocant, in ipso transitu perdidit.* Joan. Buschius in Chronico lib. 1. cap. 28. *Undecimus fuit frater Egbertus — metallorum in spangis pro libris fusor bonus.* Id est fibularum ærearum, quibus libri constringuntur.

Spanga, Trabs exterior, quæ muros invicem continet, ex eadem voce Theut. *Spangh*, fibula, quod ædificium connectat. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 7. & 8 *Trabes verò singulæ cum* 3. *sol. componantur. Exteriores verò quas Spangas vocamus, eo quod ordinem continent parietum, cum* 3. *sol. componat.*

SPANISCUS, Pannus Hispanicus. Nam *Spaniam*, pro Hispania usurparunt scriptores ævi medii. Gloss. Lat. Gr. Σπανία, *Hispania. Spania*, in Epist. Clericor. Italiæ an. 552. apud Sirmondum to. 1. Concil. Gall. in Vita S. Fructuosi Episcopi Bracar. c. 1. in Capit. Caroli M. lib. 7. cap. 103. & alibi passim: ut *Speria*, pro *Hesperia*, apud Isidorum Pacensem æra 753. Anastasius in Leone IV. PP. *Vela* 7. *duo quidem de fundato, & alia duo de stauraci, & tria de spanisco.* Alibi: *Fecit & in Ecclesia S. Mariæ — vestem de spanisco unam ornatam in circuitu de fundato.* Adde pag. 193. 196. 197. Chronicon Fontanellense cap. 16. *Stauracia duo, stragulum Hispanicum unum.*

SPANNA, *Spannus*, *Spana*, Spithama, Italis *Spanna:* Spatium inter pollicem & minimum digitum extensos, unde nomen: *Spannen* enim Theutonibus est extendere: ut ſpannan, Anglo-Saxonibus, *Spithama* mensurare. Sed & nostri *Pau* ab eodem fonte videntur hausisse, quibus idem sonat. Lex Frisionum tit. 22. §. 65. *Vulnus quod longitudinem habeat quantum inter pollicem & complicati indicis articulum spannum non impleat,* 3. *sol. componatur, quod integræ spannæ longitudinem habuerit, hoc est index & pollex extendi possunt* 6. *sol. compon.* §. 66. *Quod inter pollicem & medii digiti spatium longum fuerit,* 23. *sol. componatur.* Rursum *Spanna* in Addit. ad eandem Legem tit. 3. §. 56.

Spana, in Vita B. Torelli Poppiensis n. 22. *Corpus longum pedibus quinque, pedes longitudinis unius spanæ hominis.* Christina Pisana *au Tresor de la Cité des Dames* 3. part. c. 3. *Et estoient ouvrez les grands draps de parement, qui passoient plus d'ung espan par soubs la converture*, &c. Vide Octav. Ferrarium in *Spanna.*

SPANOCLISTA, Corona desuper clausa, ex Græco ἐπανώκλειστος. Anastasius in Leone III. PP. pag. 133. *Fecit autem ibi super crucem majorem ex auro fulvo nimis panoclystam ornatam gemmis pretiosis pens. lib.* 42. Infra: pag. 134. *Regnum spanoclystum ex auro purissimo cum cruce in medio pendens super ipsum altare.* Rursum p. 146. *Fecit in basilica B. Dei Genitricis ad præsepe regnum ex auro purissimo spanoclystum diversis in circuitu de chrysoclavo pretiosis ornatum lapidibus pens. lib.* 4. Idem in Paschali p. 150. *Super ejusdem venerabilis altare fecit regnum spanoclystum ex auro fulvo*, &c.

SPANSIGIL. Charta Heccardi Comitis Augustodun. ex Tabulario Persiacensi in Burgundia apud Perardum p. 26. *Theodorico aut Richardo filio meo donata spada, spansigil, & sicusios* 2. &c.

SPANTORIACOS. Cummianus Hibernus de Controversia Paschali: *Luna* 14. *primi mensis, qui est apud Hebræos Nisan, apud Macedones Spantoriacos, apud Ægyptios Parmothi, qui apud Latinos interdum Martii, interdum Aprilis obtinet partem.* Quid hac voce denotetur, non omnino percipio: quippe Syromacedonibus mensis Martius est Δύστρος, Aprilis verò Ξανθικός.

SPARA. Hist. Longobard. Ignoti Casinensis cap. 10. de Siconolfo Principe Beneventano: *Abstulit à S. Benedicto — baizam argenteam unam, vaucas par unum — spara par unum.* Vide *Sparro.*

Spara, Repagulum, *barra*, Italis *Sparango*: hinc *Sparapetto*, repagulum quod pectus protegit, nostris *Parapet.* Vita S. Joannis Episcopi Traguriensis edita Romæ à Jo. Lucio: *Cum civitas nec murorum esset freta circuitu, nec munitione vallata turrium, nec bellicis armis fulta, sed solis sparis & quibusdam maceriis circumsepta fragilibus*, &c. Fortè à *separare*, vel *sbarra.*

SPARACLUM. Testamentum Andreæ Episcopi Dertonensis scriptum Ugone & Lothario regnantibus, apud Ughellum in appendice to. 4. *Id sunt Bibliotheca integram unam, super Mathæum librum unum, sparaclum unum, lectionarii tres*: legendum puto, *super Marcum unum.*

SPARAGUS, pro Asparagus, Summitas plantæ dum est in teneritate sua, juxta Galenum. Math. Silvatic. Hesychius: Ἀσπάραγος, τὸ ἐκ τῶν ἀκανθῶν φυόμενον πρῶχυ. Vide Gorræum in Definit. Medic. & Ruellium lib. 1. cap. 20.

SPARCIA. Vegetius lib. 2. Artis Veterin. cap. 45. *Mittatur in piscinam, — ut natet, cum sparcia & pannis vincto pede.* Cap. 57. *Sparciam veterem contundet.*

SPARGA, *Pannus*, in Glossis MSS.

SPARGENA, *Infantia, & dicitur à spargo, is.* Ita Joan. de Janua: perperam, quippe à σπάργανα, falciæ quibus infantes involvuntur. Ita de *Sparga* dicendum.

SPARGICIA. Charta Odonis D. Burgund. an. 1206. apud Perardum in Tabulis Burgundicis pag. 229. *Spargicia Castellionis communis est duobus dominis, similiter & pastura*, &c. In alia Hugonis Ducis an. 1182. pag. 301. *In eadem villa* (Castellion.) *Dux neque pargyas* (sic habetur) *neque jus hospitalitatis debet, sed illud juris pargyæ quod in terra Francorum habuerat cum Hierosolymam peteret, prædictæ Ecclesiæ in perpetuum acquittavit.* Libertates Oppidi Calvimontis in Barrensi pago an. 1190. apud Thomasserium in Consuetud. Bituric

ric. pag. 429. *Pargia pratorum durabit ex quo custodes constituti fuerint, donec prata incipientur falcari. Pro pargia segetum edictum ponitur, ex quo custodes eorumdem constituti fuerint, donec messores incipient metere segetes.* Legi in Adversariis MSS. Augusti Gallandi *Pargie* appellari in Diplomatibus Ducatus Barrensis, jus quoddam quod domino competit ratione *emendarum*, quæ pro damno animalium in agris & pascuis irrogari solent, absque tamen præjudicio æstimationis damni, ei exsolvendæ, cui illud factum est.

SPARGINIBUS. Vita S. Guthlaci cap. 19. *Sulphureos glaciali grandine mistos vortices, globis sparginibus sydera pene tangentes.* Ubi fortè leg. *spargilibus*. Sed & *spargines*, vox Latina est. Glossæ Gr. Lat. σφενδονάω, *conspargo*: σφενδονήτηρ, *spargine*.

SPARRO, onis, pro *Spara*, aut *Sparus*: Telum rusticum in modum pedis recurvum, Germanis *Spar*, vel *Sparen*, Anglis *Spear*, hasta, ex Sax. ƿpæra. Ugutio: *Sparus, telum rusticanum, missile, quod spargatur, i. mittatur.* Gloss. Gr. Lat. ἀκοντίου εἶδος, *Gæsa, spiculum, sparus.* Glossæ Isonis: *Tigillis, sparren.* Festus: *Spara, minimi generis sunt jacula, à spargendo dicta, quod passim pugnando jacerentur. Sparus* Virgilio dicitur lib. 5. Althelmus de 8. Vitiis:

> *Sæva profanorum contundunt tela sparorum.*

Le Roman d'Alixandres MS.

> *Un esparre longe & pesant,*
> *A trovée lès lui enpresant,*
> *S'an vait, si ferut un gloton,*
> *Que ne li valu un boton.*

Le Roman de Girard de Vienne MS.

> *Son espraver a levé contr.mont,*
> *Girart en fiert parmi le gros del front.*

Sic porro scriptum in MS. pro *Esparr*.

Sparrones. Eckehardus de Casib. S. Galli cap. 5. *Fabricantur spicula, filtris loricæ fiunt, & vannis scuta similantur, sparrones, & fustes acutæ focis praedurantur.* Vide Cluverium in Germania antiq. pag. 302.

SPARSORIUM, *Spersorium*, Joanni de Janua, *id cum quo aliquid spargitur.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis cap. 42. *Misso autem sale in aqua à Sacerdote, deponat Minister salinum, & paret sparsorium.* Statuta Ordinis de Sempringham: *Porrigat Prior Episcopo spersorium, osculans ei manum. Sparsorium* etiam hac notione usurpant Usus antiqui Ordinis Cisterciensis c. 54. 55. 86. 87. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 47. Ordinarius Præmonstrat. cap. 13. &c.

SPARSUM, Stupa. Alexander Iatrosophista lib. 2. Passion. *Mala Cidonia assa involuta in sparso, & comessa.* Ubi Glossæ MSS. *in Sparso, i. in stupa: Coctana enim involvuntur stupa madefacta, & ponuntur sub cinere calido & coquuntur.* Eædem lib. 2. *Sparsum, pastam* interpretantur.

SPARTEA, Calceus ex sparto confectus, de quo Plinius lib. 9. cap. 2. χόρτινον σανδάλιον, apud Socratem lib. 7. cap. 36. S. Isidorus in Regula cap. 17. de excommunicatis: *Calceamentum vero, spartea, aut quodlibet genus solearum*, &c.

SPARTEOLI. Vetus Interpres Juvenalis sat. 14. v. 303.

> *Dispositis prodives hamis vigilare cohortem*
> *Servorum noctu Licinus jubet*, &c.

Per translationem disciplinæ militaris Sparteolorum Romæ, quorum cohortes in tutelam urbis cum hamis & cum aqua vigilias curare consuerunt vicinis. Ubi P. Pithœus pro *vicinis* legendum putat *causa ignis*, observatque apud hunc duntaxat scriptorem *Sparteolorum* fieri mentionem, quos νυκτεπάρχας seu *vinctiros* esse existimat. At vox ipsa satis indicat à *vasis sparteis* pice illitis, quibus aqua deferebatur, appellatos, quorum etiamnum usus in restinguendis incendiis perdurat.

SPARTH, Securis. Bromptonus, ubi de Hibernis: *Qui (Norwegi) tandem numero succrescentes contra indigenas frequenter rebellarunt, & usum securium, quæ Anglicè Spargia dicitur, ad terram Hiberniæ comportarunt.* Infra: *Securim, i. sparthe, in manu quasi pro baculo bajulant, qua sibi confidentes præoccupant.* Vide *Securis Danica*, & *Sparro*.

SPARVARIUS, *Spervarius*, species Accipitris, quibusdam *Fringilarius* dictus, nostris *Esprevier*. Lex Salica tit. 7. §. 4. *Si quis sparvarium furaverit*, &c. Adde Legem Bajwar. tit. 20. §. 4. Capitulare de Villis cap. 36. *Accipitres & sparvarios ad nostrum profectum provideant.* Capitulare 1. Caroli M. an. 802. c. 19. & Capitulare Aithonis Basil. Episc. c. 11. *Nec canes ad venandum, aut acceptores, falcones, seu sparvarios habere præsumant.* Charta Caroli III. Imp. in Hist. Pergamensi to. 3. pag. 399. *Nec ullas publicas functiones, aut redhibitiones, vel illicitas occasiones, vel cogiaticum, seu sparvarios, vel operas, sicut circa lacum Comacinum à servis ipsius Ecclesiæ exigebatur, sive angarias superimponere audeat, vel inferre præsumat.* Hujus porrò sparvariorum annuæ præstationis mentio est præterea in Monastico Anglic. to. 1. pag. 649. & supra in v. *Accipiter*. Charta Heccardi Comit. Augustod. apud Perardum in Burgundicis: *Et sigulos 2. & sparvario uno*, &c. Fridericus Imp. de Arte venandi lib. 2. c. 29. *Sparvarii sunt minores aliis avibus de rapina, quibus frequentius utuntur homines, & quia secundum formam membrorum & maneriem plumagii similes sunt austuribus, licet sint alterius speciei*, &c.

Espervarius, in Charta Joannis Regis Angl. de Libertate forestarum.

Sperverus, in Monastico Angl. to. 2. pag. 288. *Espervarius sorus*, to. 3. pag. 87. De vocis etymo vide Vossium, & Orig. Ital. Menagii & Ferrarii.

SPASSARE, Malè accipere, castigare. Concilium Triburiense an. 821. *Si quis Presbyterum calumniatus fuerit & spassaverit, septem quadragesimas sine subditis annis pœniteat.* Alibi: *Si Presbyter male tractatus fuerit, & spassaverit, secundum ejus Episcopi sententiam pœniteat, in cujus territorii potestate esse dignoscitur.* Adde Decretum Imperatorum apud Burchardum lib. 6. cap. 6. & Ivonem part. 10. c. 135. Annales Francor. Bertiniani an. 865. *Demum Vernum villam veniens, Episcopos ac cæteros Aquitaniæ primores ibidem obvios suscepit. Ad quorum multam petitionem filium suum Carolum, nec dum bene spassatum, in Aquitaniam cum Regio nomine ac potestate redire permittit.* Videtur nostrum *Espousser*, pro *Castigare*. Vide *Pulsare*. Perperam enim Bignonius ad Legem Salicam, *spadaverit* emendat in Statutis apud Theodonis-villam, ut *spathaverit* Antonius Augustinus. Italis *Spazzare*, est verrere, purgare: *Spazzo, pavimentum, & spatium.* Ita terga pueri verrenda dicimus, quòd scopis quibus verritur pavimentum, nates vapulent. Vide Oct. Ferrarium & Menagium in Orig. Ital.

SPASSUM, *Adeps, pingue*, στέαρ, in Gloss. Gr. Lat.

SPATARIUS. Vita B. Posthumii, in Vitis Patrum cap. 1. *Fuerat restium spatarius*, &c. Mox cap. 2. *Plectam de spato plectebat.* Ubi Rosweidus conjicit legendum *spartarius*, qui è sparto restem plectat, aut distrahit, qui σχοινοπώλης dicitur in Gloss. Gr. Lat. Eustathius: πλέγματά τινα ἀπὸ σχοινίων, ἢ σπάρτων, ἢ καννάβεως.

SPATHA, major Gladius, ensis, Italis *Spada*, Hispanis *Espada*, Gallis *Espée*. Gloss. Gr. Lat. σπάθα, τὸ ξίφος. Ugutio, ex Isidoro lib. 18. c. 6. *Spata, gladius, quod sit spatiosa, ampla & lata.* Joannes de Janua ex eodem Isidoro: *Spata, gladius est longus, ex utraque parte acutus, vel ipsa est rhomphæa.* Alibi: *Spata, est gladius spatiosus & latus.* Ita Vegetio *Spatha* longior gladius dicitur lib. 2. c. 15. lib. 3. c. 14. Epistola Clericorum Italiæ directa Legatis Gallorum an. 552. *Spatas nudatas, & arcus tensos portantes.* Victor Vitensis lib. 1. de Persecut. Vandalica: *Introeunt evaginatis spatis, arma corripiunt, &c. Spata India cum theca argento parata*, in Præcepto Caroli M. apud v. cl. Steph. Baluzium,

Hincmarus Remensis in Concilio Dusiacensi I. part. 5. *Tunc ipse presbyter irruens super filium Livulfi, qui spatam ad collum portabat, extraxit eamdem spatam, & volens percutere eum per medium caput, ut illum occideret, levavit idem Livulfus manum contra spatam, & suscepit spatæ ictum.* Vide Gregorium M. lib. 5. Epist. 24. Paulum Warnefrid. lib. 2. de Gestis Longob. c. 28. &c.

Spatham Gallorum veterum propriam fuisse scribit Diodorus l. 5. Ἀντὶ δὲ τῶ ξίφοις σπάθας ἔχουσι μακρὰς σιδηρᾶς. Livius etiam lib. 32. Gallis *prælongos gladios sine mucronibus* adscribit; iisque proinde cæsim, non punctim feriisse, διὰ τὸ μηδαμῶς κέντημα τὸ ξίφος ἔχειν, ut autor est Polybius lib. 2. Vide Cluverium in Germania antiqua pag. 293. & 348. Longioribus tamen ejusmodi gladiis mucronem tribuit Turpinus c. 22. *O spata felicissima acutissimarum acutissima*: & Willelmus Apuliensis lib. 2. de Gestis Norman. Alemannicis longioribus gladiis, de quibus quædam attigimus in Notis ad Joinvillam pag. 73.

Sunt etenim longi specialiter & peracuti
Illorum gladii.

Francorum nostrorum veterum *Spathæ* ita describuntur à Monacho Sangallensi lib. 1. c. 36. *Post hæc baltheus spathæ colligatus, quæ spata primum vagina, (al. glizina) secundò corio qualicumque, tertiò linteamine candidissimo cera lucidissima corroborato ita cingebatur, ut per medium cruciculis eminentibus ad peremptionem gentilium duraretur.* Quem locum aliter legit Pontanus lib. 9. Origin. Francicar. pag. 547. Cæsim verò spatha feriisse idem innuit scriptor lib. 2. c. 11. *Uni eorum extracta spata, cervicem ejus abscindere conabatur.* Et cap. 23. *Et extracta spata per cervicem leonis, cervicem tauri divisit ab armis.* Adde c. 19. 21. 28. Petrus Tudebodus lib. 3. pag. 789. de Godefrido Bullionensi: *Tunc Dux Godefridus Christi miles potentissimus, irruens in eos, evaginato ense, percussit quendam gentilem ferocissimum tam viriliter, ut in duas partes ipsum divideret, a vertice videlicet usque in sella equi, — post hunc aggressus alium ex obliquo, secuit eum per medium.* Eadem narrat Albertus Aquensis lib. 3. c. 65. qui addit *lorica indutum divisisse in duas partes.* Adde Ordericum Vitalem pag. 735. Similia ex veteri traditione refert Guillelmus Guiartus in Hist. Francor. MS. de Carolo M.

Il iert plain de si très grant force,
Se l'ystoire de lui ne ment,
Que de s'espée proprement,
Dont li ponz & l'enheudure,
Ierent d'or fin à couleur pure,
Et qui nommée estoit Joieuse,
Et gent courtoise & outrageuse,
Quant par ire la descendoit
Un Chevalier armé fendoit
A un seul cop tout contreval,
Et trenchoit parmi le cheval,
Cele espée aige toute nuë
El tresor S. Denis tenuë.

Hinc Guillelmo Aquitaniæ Duci, postmodum Gellonensi Monacho, *versatilem gladium* attribuit ejusdem Vitæ auctor numero 20. editionis Mabillonii. Ejusmodi spatharum Francicarum longitudinem ac latitudinem inspicere licet in veteribus picturis, ac maximè in Comitibus Hollandiæ Philippi Gallæi. Sed & Ogerii Dani, qui sub Carolo M. vixit, spatham cum ferreo etiam capulo, absque mucrone, ex Monasterio S. Pharonis Meldensis, ubi asservatur, ipsimet contrectavimus, qua visa, & expenso illius immenso pondere, haud incredibile omnino videri quod de Godefrido referunt scriptores, facile persuaderi passus sum. Hanc cum ejusdem Herois monumento descripsit vir doctissimus Joan. Mabillonius to. 5. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti. Quomodo verò Regia spatha deferretur à Regis armigero, licet inspicere in iis tabellis Lotharii & Caroli C. quas delineari curavit v. cl. Steph. Baluzius in Notis ad Capitularia Regum Franciæ.

Ad spatas metiri. Gesta Regum Francor. cap. 41. & Gesta Dagoberti Regis cap. 15. *Rex verò totam terram Saxonum divastans, & omnem populum interficiens, non ibidem majorem hominem reliquit, quam longitudo gladii sui, quem Spatam vocant, habere videbatur.* Monachus Sangallensis lib. 2. de Carolo M. cap. 17. *Per seipsum ita omnes humiliavit, ut etiam pueros & infantes ad Spatas metiri præciperet, & quicumque eandem mensuram excederet, capite plecteretur.* Quippe qui spathæ longitudinem attigerant, militiæ idonei censebantur. Unde apud Bohemos qui gladii longitudinem attigerant, militare cogebantur, ut scribit Æneas Sylvius in Hist. Bohem. c. 10.

Spathis apprehensis rem firmare. Charta Alamannica Goldasti 85. *Et his ita patratis, cum adhuc quidam de illis, qui se in illa Ecclesia hæredes ac dispositores haberi voluerunt, alii garriendo, alii mussitando contradicerent, optimates ejusdem Consilii apprehensis spatis suis devotaverunt se hæc ita affirmaturos esse coram Regibus & cunctis principibus usque ad sanguinis effusionem.* Viderat hanc Chartam Vadianus de Monaster. German. *Alamanni, ut pote bellicosi, gladii, quem Spatam vocabant, prehenso capulo, testificabantur, parati manu etiam tueri se veritatem, quam semel affirmassent.*

Cum tracta sphatha se idoneare contra alium, se defendere, in Lege Alaman. tit. 44. §. 1. tit. 56. §. 1. tit. 84. 89. *Ad januam cum spatha tracta accedere,* in Lege Ripuar. tit. 32. §. 4. Adde Capitula ad Legem Alamann. c. 22. Formula nostris familiaris, *tirer l'espée.* Glossæ Gr. Lat. σπάσασθαι ξίφος, *Evaginare.*

Spatha in fuste, id est cui fustis pro vagina est, cujusmodi utuntur etiam quidam in Gallia. Ita inscribitur Epigramma Ennodii 131.

Utrumne incluso per fraudes ense bacillo,
Mors ligni tunicis quam bene tecta lates?
Subsidium portas, quod cunctis terror haberis,
Pacificum est nobis quod necat obsequium.

Ferrum cavatis baculis condendum, dixit Saxo Grammaticus lib. 6. Historiæ Danicæ.

Spatha S. Petri. Annales Fr. Bertiniani an. 877. & Continuator Aimoini cap. 36. *Richildis Compendium ad Ludovicum veniens — attulit ei præceptum, per quod pater suus illi regnum ante mortem suam tradiderat, & spatam, quæ vocatur Sancti Petri, per quam eum de regno revestiret.*

Σπαθομάχαιρον, in Lexico Gr. MS. Reg. cod. 930. Ἀκινάκης, μικρὸν δόρυ, ἤγουν, κεντάριον, ἢ σπαθομάχαιρον Περσικόν.

Spatha, idem qui *Spatharius,* dignitas Spatharii, de qua mox. Vetus Charta apud Ughellum to. 7. Ital. Sacr. pag. 977. *Siphandus Imperialis spatha & judex,* &c. Sic *Protospatha,* pro *Protospatharius.* Vide in hac voce.

Spada, ex Italico *spada.* Atto Vercellensis lib. de Pressuris Ecclesiast. *Tenso collo eductam contra se spadam intuens,* &c. Vide *Spadare.*

Spathium, ex Gr. σπάθιον. S. Augustinus in Psal. 149. *Framea, quam vulgo Spathium vocant.*

Spatha, Spathula, Gladiolus, quo martyrum carnes dissecabantur & incidebantur. Acta S. Priscæ Mart. n. 11. *Jussit Præfectus extendi eam, & cum spathis incidi membra ejus.* Acta S. Martinæ Virg. & Mart. n. 36. *Injustam Martinam pœnis affligendam, spathis incidendam, & ungulis attrectandam,* &c. Hinc σπαθίζειν apud Metaphrastem in Actis S. Agathæ Virg. Ἐκέλευσεν αὐτὴν κρεμασθῆναι καὶ σπαθίζεσθαι.

Spatha, seu *spata,* Pistillus, rudis, vel instrumentum coquinarium, quo cibi in ollis ad ignem ferventes despumantur, apud Apicium lib. 4. c. 3. Anonymus de Re Architectonica. c. 30. *Tertio olei adjicies sextarium, ea ratione spata commovebis.* Utitur non semel.

SPATHARIUS, qui spathas conficit, in Lege Aleman. tit.

79. §. 7.

Spatharius, Imperatorii corporis custos; σωματοφύλαξ, Cedreno: dignitas in Imperio Constantinopolitano sat illustris. *Gloriosi Spatharii*, dicuntur Alcuino. Vita S. Theophanis Confess. n. 10. Ὑψηλοτέρῳ δὲ βαθμῷ, ἤτοι τῷ Σπαθαρείων τῷ καταλόγῳ ὑπό τε βασιλέως τιμηθεὶς, διῆγε τὸν λοιπὸν χρόνον. Vide Chronicon Alexandrinum pag. 692. Vitam S. Lucæ junioris n. 64. & quæ observavimus ad Alexiadem pag. 259.

Spadarii, pro *Spatharii*, in Epist. 3. Leonis III. PP. *Misit Imperator Patricium & Spadarios cum stolo.*

Spatharius, Armiger, qui ensem domini defert. Papias: *Armiger, vulgo Spatarius.* Gloss. Ælfrici: *Spatarius*, ꝩꝛynꝺ-boꝛa. Id est Ensifer. Apud Anastasium in S. Martino PP. *Spatharius Olympii Exarchi*, mox *Armiger* nuncupatur. Lex Burgundion. tit. 52. *Fredegisilum Spatharium nostrum*, &c. Apud Gregorium M. lib. 2. Dial. cap. 14. *Riggo Spatharius Totilæ* Regis Gothorum dicitur. Apud Lucam Tudensem lib. 4. Chron. initio, Pelagius filius Ducis Fafilæ, *Spatarius Regis Roderici* nuncupatur. Neque alii sunt *Spatharii*, qui subscribunt in Conciliis Toletanis, cum *Comitivæ* dignitate: sic quippe in Concilio XIII. *Guilengus Spatharius & Comes, Altericus Spatharius & Comes, & Sesemirus Spatharius & Dux* subscribunt. Monachus Pegaviensis pag. 6. *Quem (leonem) ex improviso in se irruentes videns, gladium à Spatario suo confestim accipere nitebatur: sed ille ubi eum manu corripuit, pro inermi domino leoni se constanter objecit*, &c. Adde Thwroczium in Sigismundo Rege Hungar. c. 7. Vide *Armiger*.

Spatharii, dicti *Milites* Ordinis Militaris *S. Jacobi de la Spatha*, instituti in Hispania, circa annum 1158. Radulfus de Diceto an. 1184. *Ordo Militum in Hispania consistentium in proposito pro viribus suis Saracenos atterere, quem signum ensis rubei distinguit à cæteris Militibus, confirmatur à Domino Papa.* Gaufredus Vosiensis part. 1. cap. 65. *Horum secta nuper exorta, ob indicium bellicosæ probitatis spatham ex pallio rubeo in habitu candido præfert.* Extat Epistola Innocentii III. PP. inscripta, *Magistris & fratribus Spatariis & Religiosis per Hispanias constitutis*, lib. 2. pag. 473. edit. Venetæ. De hoc ordine vide quæ collegerunt qui de Ordinibus Militaribus scripsere, Franciscus Menenius pag. 94. Andreas Favinus pag. 1168. & Beloyus c. 17.

SPATHAROCANDIDATUS, Spatharii simul & Candidati munere fungens. Gregorius II. PP. Epist. ad Leonem Isaurum, præfixa septimæ Synodo: *Literas vestræ Majestatis per Augustalem Spatharocandidatum missas accepimus.* Luitprandus lib. 3. c. 7. *Cubicularios, Protospatarios, Spatarocandidatos — facit.* Σπαθαροκανδιδάτος Græcis scriptoribus. Vide Constantinum de Adm. Imp. c. 42. 50. 51. 52.

SPATHAROCUBICULARIUS, Σπαθαροκουβικουλάριος, in VIII. Synodo, act. 4. *Spatharii cubicularius*, Anastasio in versione. Ubi forte leg. *Spatharocubicularius*.

SPATHATUS, *Spatam habens, vel spata armatus*, Ugutioni. Σπαθάτος, Africano in Tacticis: *Spatha cinctus*, Ennodio Epigr. 132.

SPATIARE, Diducere, complanare, dilatare, *spatium* dare. Leo Ost. lib. 3. c. 28. *Nec dum in cor ejus ascenderat eamdem viam complanare ac spatiare.* Infra: *Spatiandæ Ecclesiæ gratia, partem non modicam cameræ suæ subduxerat.* Petrus Diac. Casin. l. 4. c. 11. *Præmisit 3000. homines cum securibus & aliis ferramentis, qui eamdem viam viriliter inciderent & spatiarent.*

SPATULA, in Gloss. Gr. Lat. Σπάθη, ξίφος. Mox: Σπάθη, ἡ τοῦ ἀνθρώπου, *Costa, humerus: armus, proprie in pecoribus, quod lata sit*, inquit Joannes de Janua: nostris *Espaule. Spatula porcina*, apud Apicium lib. 4. cap. 3. & Turpinum in Carolo M. cap. 20. *Armus feræ*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 22. §. 4. Charta an. 1214. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 179. *Habet etiam de quolibet hospite unum panem ad Natale Domini, & unum armum de quolibet homine qui ad proprium usum facit baconem.* Vide Constantinum Africanum lib. 2. Pantechn. c. 6. ubi *spatularum* ossa describuntur. De *vena spatulosa*, quæ & *cephalica*, agit idem cap. 12.

Spatulosus, *magnas & diffusas habens spatulas; vel delitiosus sive delicatus.* Jo. de Janua.

Spatulari, *delitiari, vel in spatula divinare.* Idem.

Spatulæ, vox Agrimensorum, metæ, termini in acumen surrecti, apud Frontinum.

Spatulæ, Armi porcorum, *Pernæ*. Tabularium Conchensis Abbatiæ in Ruthenis ch. 26. *Medietatem de vestitionibus, & medietatem de spatulis & agnis*, &c. Crebro in eo Tabulario.

SPATULARIA, inter vestes sacras recensetur in Monastico Anglic. to. 3. pag. 331. *Cum alba, amicta, stola, fanone, spatulariis, & manicularis apparatis quodam panno rubeo diasperato de Laret, cum radiis inauratis*, &c. Ibid. part. 2. pag. 85. *Duæ paruræ, una stola, una fanona pondrata cum auro & perlis — cum spaulis duabus, & maniculis de eadem secta*, Gallis *Espauliere*.

SPATULUM. Felix Gyrwensis in Vita S. Guthlaci n. 11. *Tunc indutos artus agresti de spatulo surgens arrexit*, &c. Legendum forte *spartulo*: ex *sparto*, junco.

SPAVIÆ, Animalia vagantia & errantia, quæ *expavefacta*, & metu seu *pavore*, (unde vocis etymon) è dominorum suorum domibus erumpunt, & in aliena dominia transeunt, in incerto cujus juris sint; & quæ eo nomine domino, in cujus prædio reperiuntur, addicuntur, nostris *Espaves, bestes esgarées qui ne sont advoüées d'aucun Seigneur*, ut est in Consuetudine Laudunensi art. 3. & Remensi art. 343. in aliis passim *Espaves*. Regestum 1. Parlam. f. 22. sub an. 1260. *Justitia latronis, campi, duelli, spaviæ, quod Gallicè dicitur Estrahere, sanguinis, de melleia*, &c.

SPAVENUS, Morbus equinus vulgaris, quem vulgò *Esparvin* dicimus, *cum circa garectum intrinsecus ex latere garecti paulo inferius inflationem adducens*, &c. Ita Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. cap. 36. *De morbo spaneni*, ubi legendum *spaveni*. Vetus interpres Gallicus, qui vixit Carolo V. regnante, *Espavain* vertit.

SPAULA. Vide *Spatularia*.

SPECIALITAS, Vox Fori Anglici, de qua Cowellus.

SPECIES, Vox JC. notissima: quibus idem sonat quod veteribus fruges, ut sunt vinum, oleum, frumentum, legumina: unde *Species annonariæ*, apud Vegetium lib. 3. cap. 3. & in Codice non semel. Senator lib. 12. Epist. 22. *Et ideo memoratæ species (vini, olei, &c.) in tot solidos datæ pro tributaria functione — reputentur.* Gregorius Turon. lib. 5. cap. 5. *O si te habuisset Massilia sacerdotem, nunquam naves oleum, aut reliquas species detulissent*, &c.

Species, Res, vel quævis supellex pretiosior. Lex Wisigoth. lib. 5. tit. 5. §. 3. *Si alicui aurum, argentum, aut ornamenta, vel species fuerint commendatæ, sive custodiendæ traditæ*, &c. Idem Gregorius Turon. lib. 6. cap. 5. *Judæus quidam — qui ei ad species coemendas familiaris erat, advenit.* Lib. 6. cap. 38. *Magni ibidem thesauri ex auro argentoque, & multarum specierum reperti sunt.* Lib. 7. cap. 25. *Equos quoque ejus, aurum argentumque, sive species quas meliores habebat, pariter auferentes*, &c. Lib. 10. cap. 2. *Direptam speciem de manu cujusdam mercatoris ad metatum detulit.* Marculfus lib. 1. form. 31. *Præcipientes ut quicquid ex successione parentum, — vel per qualibet instrumenta Chartarum ad eundem justè pervenit, tam in villabus, mancipiis, ædificiis, accolabus, auro, argento, speciebus, ornamentis, mobili aut immobili*, &c. Walafr. Strabus de Miraculis S. Galli lib. 2. cap. 1. *Eum ad subterraneum duxit armarium: quod cum idem Vicarius aperiri fecisset, species quas inibi reperit, his qui secum erant facta divisione distribuit.* Vox Ammiano, Capitolino, & aliis usurpata, & in veteri Chartula plenariæ securitatis descripta à Brissonio lib. 6. formul. p. 647.

Species, Aromata, vel res quævis aromaticæ, Gallis *Es-*

pices. Marcianus JC. lib. 16. §. 7. D. de Publ. & Vectig. *Species pertinentes ad vectigal, cinnamomum, piper longum, piper album*. Marcellus Empiricus, seu Vindicianus Archiater:

Adde & aromaticas species, quas mittit Eous.

Senator lib. 12. Epist. 18. *Species praterea, qua mensis regiis apparentur, exactas tota sedulitate perquirite*. Ildefonsus Toletanus in Chron. in Heraclio: *Cùm hac illacque cum diversis speciebus aromatum & divitiarum causa lucri pergeret*, &c. Joan. Sarisberiensis lib. 8. Policrat. c. 6. *Conficiuntur salsamenta garo: nihil vilius est nisi complurium polliceatur effectus, & judicia specierum*. Adde lib. 8. c. 11. Will. Tyrius lib. 12. cap. 23. *Erant autem naves eadem orientalibus onerata mercibus, speciebus videlicet, & pannis sericis*. Chronicon Reichersperg. *Mille & 50. dextrarios Turcos, & species infinitas & quas noverat pretiosiores misit*. Et infra: 30. *quintarios de pipere, & alias species sine numero*. Eckehardus de Casib. S. Galli cap. 13. *Speciebus quoque & antidotis, & prognosticis Hippocratis singulariter erat instructus*. Proverbium medicorum vulgare apud Joannem Sarisber. lib. 5. Policrat. cap. 10.

Pro solis verbis montanis utimur herbis,
Pro caris rebus, pigmentis & speciebus.

Le Reclus de Moliens MS.

Qui mist en reube odour ambrine
Ni autre espece Alexandrine.

Statuta Cluniacensia Petri Venerab. cap. 9. *Statutum est, ut ab omni mellis ac specierum cum vino confectione, quod vulgari nomine Pigmentum vocatur, — fratres abstineant*. Archithrenius lib. 2. cap. 6.

Itur ad Eoas species, messemque perusti
Axis odoriferam, ventris divellere toto
Nititur orbe dapes, & condimenta libido.

Continuator Nangii an. 1359. *Et tunc ad invicem in signum pacis vinum & species cum gaudio receperunt*. Formula nostris familiaris, *Donner vin & espices*. Froissartes 2 vol. cap. 81. *Et les recueillit moult honorablement les uns aprés les autres, & les envoya en son chastel, & fit apporter le vin & les espices*. Idem 3. vol. c. 84. *Boire & prendre espice*. Hist. Caroli VII. Franc. Reg. *Servir vin & espices*. Vetus Poëta in Poëm. MS. *du Dit du Chevalier*:

Aprés laver isnellement.
La Dame fit donner le vin,
Et les espices en le fin.

Chronicon Bertrandi Guesclini:

Le vin a fait mander, & espices grament.

Christina Pisana in lib. *du Tresor de la Cité des Dames*, 1. part. cap. 12. *Apres les espices prinses, & qu'il sera temps de se retraire, la Dame s'en ira à sa chambre*, &c.

Porrò hæc *Specierum*, seu *Espices*, appellatio sumitur apud nos hodie pro Salariis Judicum, quibus cum iis nulla ex legibus præberentur à clientibus, quorum lites dijudicabant, aut inspiciebant, licitum tamen erat levioris momenti & pretii donativa recipere, cujusmodi sunt *condimenta, esculenta, aut poculenta, quorum valor in una hebdomada 10. solid. Paris. non excederet*, ut est in Edicto S. Ludovici an. 1254. apud Nangium in ejus vita: seu ut habet aliud Philippi Pulchri an. 1302. pro reformatione Regni, in stylo Curiæ Paris. part. 3. tit. 6. §. 36. *excepto esculento & poculento, & aliis ad comedendum & bibendum ordinatis, & de talibus cum moderamine, secundum conditionem cujuslibet, & cum tali quantitate ea recipiant quod infra unam diem possint absque illicita devastatione consumi*. Extat etiam apud Pithœum in Consuetud. Trecens. pag. 479. 480. Ita pariter in Fleta lib. 1. cap. 17. §. 18. judices vetantur *aliquod donum recipere per se vel per alium, — exceptis esculentis & poculentis pro uno die, & non ultra*. Adde Constitut. Siculas lib. 1. tit. 51. & tit. 70. §. 1. Joan. Sarisber. l. 5. Polic. c. 15. l. 8. c. 17. Matth. Paris an. 1236. pag. 294. Odoricum de Portu Naonis in Peregrinat. n. 11. Vitam S. Julianæ Virg. n. 15. &c. Vide Rainardi Abbatis Cisterciensis Constitutiones cap. 61.

Hodie *Speciem* strictiùs sumimus de acribus tantùm & morsicantibus, ut sunt piper, canella, & similia. Macrobius lib. ult. Saturn. *Species & acres & calida super faciem cum apponuntur, exulcerant*.

Speciaria, Res aromataria, aromatum mercatura, Gall. *Espicerie*. Sanutus: *Inhibeatur sub eadem censura ne quisquam de partibus Africa, aut etiam Hispania, ubi habitant Saraceni, speciariam accipiat, vel mercimonia quacumque à partibus India portata*, &c. Idem lib. 1. part. 1. cap. 1. *Magna pars honoris, reditus, proventus & exaltationis Soldani, & gentium illi subjectarum, est propter speciariam, & multa alia mercimonia*. Adde part. 5. c. 3. & Raimundum Montanerium in Chronico Aragon. c. 159.

Speciarius, qui omne genus species vendit, Latinis *Seplasiarius*, παντοπώλης, nostris *Espicier*.

Species. Recapitulatio Legis Salicæ: *Sciendum est quod in quibusdam Libellis Salicis — continentur Capitula in quibusdam codicibus, 99. in quibusdam verò plus minus 95. habent etiam species, in quibusdam libellis 20. & 7. in quibusdam verò minus, vel paulò plus*. Ubi *Speciei* voce innuuntur *varietates*, uti mox vocantur, *compositionum*, seu mulctarum, quæ in ea Recapitulatione ad 31. excurrunt.

Specificatio, dicitur, *cum quis de aliena materia speciem aliquam sibi fecerit*, qui modus est acquirendi, *factor enim dominus erit speciei*. Fleta lib. 3. c. 2. §. 14. Bracton lib. 2. c. 3. §. 1.

Specla. Charta an. 1181. apud Ughellum to. 9. pag. 98. *Inde revertitur usque ad occidentem per viam tenementi de Surbo, & vadit per speclam & per ripam serra de Runiaco*, &c. Infra: *Et vadit usque ad paludicellam, & venit juxta speclam usque ad viam Turcaruli*.

Spectabilis, Titulus dignitatis, quo ornantur varii Magistratus in utroque Codice, inter *Illustris* & *Clarissimi* titulos medius. Gloss. Gr. Lat. περίβλεπτος, *Specibilis*, (leg. *Spectabilis*) *lustrabilis*. *Damascius vir spectabilis Tribunus & Notarius*, apud Liberatum Diacon. cap. 10. Victor Vitensis lib. 3. de Persecut. Vandal. *Ut Illustres singillatim auri pondo quinquagena darent, Spectabiles auri pondo quadragena, Senatores auri pondo tricena*, &c.

Spectabilitas, περιβλεπτότης in Gloss. Gr. Lat. *Spectabilitatis honor*, apud Senatorem lib. 2. Epist. 28. lib. 7. Epist. 4. 37. Vide Collat. 1. Carthag. c. 16. Appendic. Cod. Theod. Constit. 8. Pancirolum ad Notit. Imperii Orient. cap. 2. & Jacobum Gotofredum ad Cod. Theodos.

Spectare, pro *Expectare*. Utitur Thwroczius.

Specular & *Speculare*, Gypsea vel vitrea fenestra. Gloss. Gr. Lat. διόπτρα, *Specularia*. Rursum: διαφανής, *Limpidus, lucidus, specularis*. Papias: *Specularis, fenestra, foramen per vitrum transluсens*. Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosoph. *Specular, i. gipsus*. Gloss. Ælfrici: *Specularis*: Ðuꞃhꞅcyne-ꞅtan. Cælius Aurelianus Siccensis lib. 2. Acutor. c. 37. *Si non fuerit naturaliter frigidus locus, hoc affectabimus, specularia detrahentes, nisi sol obstiterit aut, aëris inaqualitas adjungitur*. S. Augustinus: *Solis radius penetrat specular, nec cum ingreditur, violat, nec cum egreditur dissipat*, &c. Idem de Verbis Domini, serm. 5. cap. 11. *Nonnè si specularia in ventre haberemus, de omnibus cibis pretiosis erubesceremus, quibus saturatus es*. Fortunatus lib. 4. de Vita S. Martini:

An speculare dedit, quo sanctus lumine transit?

Leo Ost. lib. 2. cap. 51. *Ecclesiam picturis ac specularibus decoravit*. De Specularibus, & eorum materia copiosè egit Salmasius ad Solinum pag. 259. & 1095.

Specular, dictus etiam, Ugutioni, *locus apertus vel altus, unde quis potest speculari: unde & fenestra & vehicula*

de quibus speculamur, specularia dicuntur. Papias: *Specularia, grava vehiculorum, de quibus speculantur.* Will. Tyrius lib. 17. cap. 3. *Erant nihilominus & secus muros (Damasci) interius latentes viri cum lanceis, qui per specularia modica in muris studiosius ad hoc ordinata, unde videre transeuntes poterant, minimè verò ipsi videri, prætereuntes confodiebant ex latere.*

Speculia, apud Ælfricum in Gloss. Saxon. dici videntur Cassidum fenestellæ: ꞅceap ꞥe.

SPECULARII, Magi qui rerum quæsitarum figuras in speculis politis exhibent. κατοπτρομάντις. Petrus Blesensis lib. de Præstigiis fortunæ, seu potiùs Joann. Sarisberiensis lib. 1. Policrat. cap. 12. *Specularios vocant, qui in corporibus lævigatis & tersis, ut sunt lucidi enses, pelves, cyathi, speculorumque diversa genera divinantes curiosis consultationibus satisfaciunt: quin & Joseph exercuisse, vel potiùs simulasse describitur (Gen. 4.) cum fratres argueret subripuisse scyphum, in quo consueverat augurari.* Synodus S. Patricii & Auxentii can. 16. *Christianus qui crediderit esse lamiam in speculo, quæ interpretatur striga, &c.* Spartianus in Juliano: *Quasdam non convenientes Romanis sacris hostias immolaverunt & carmina prophana incantaverunt; & ea quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri præligatis oculis incantando vertice respicere dicuntur, Julianus fecit. Tuncque puer vidisse dicitur & adventum Severi, & Juliani decessionem.* Vide Joannem Sarisber. lib. 2. Policrat. cap. 28. & Casaubon. ad Spartianum.

Speculariius, Speculorum confector, σπηκλόποιος, in Gloss. Gr. Lat. Ejusmodi speculariorum meminit Paternus JC. in l. ult. de Jure immunit. & Lex 2. Cod. Th. de Excusat. artif.

SPECULATOR, Carnifex, tortor. Glossæ Antiquæ MSS. *Speculator, carnifex.* Glossæ Lat. Gr. *Speculator*, ἐπόπτης, κατάσκοπος, δήμιος. Mox: *Speculatus*, κατάσκοπος, καὶ ὁ ἀποκεφαλίζων. Ubi fortè etiam legendum *Speculator.* Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 2062. Σπεκουλάτωρ, ὁ δήμιος. Firmicus lib. 8. cap. 26. *Speculatores faciet qui nudato gladio, hominum amputant cervices.* Vita Bacchi junioris Martyris edita à Combefisio pag. 114. Αὐστηρότερόν τε τὸν σπεκουλάτωρα ὑποβλεψάμενος, ἔφη, Τίμιε τρικατάρατε, &c. Cur autem ita *Speculatores* dicti sunt carnifices, multis disquirit Salmasius ad Spartianum. Vide præterea Cujacium lib. 6. Observ. cap. 33. Meursium in σπεκουλάτωρ, & Jacobum Gotofredum ad legem 16. Codicis Theodosiani de Cohortalib.

SPECULUM. Anastasius in Sergio PP. pag. 62. *Similiter & specula ejusdem Ecclesiæ, (S. Petri) quæ super sedem sunt, vel regios arcus majores sunt, renovavit.* Ubi legendum videtur *Specularia*, id est vitreas vel gipseas fenestras. Vide in hac voce.

SPELÆUM, Antrum, ex Gr. σπήλαιον. Leo Ost. lib. 1. cap. 1. de S. Benedicto: *Ubi in spelæo quodam — incognitus mansit.*

Speleum, pro Crypta Ecclesiæ. Candidus Monachus Fuldensis:

> *Nec minus hoc speleum capitis in vertice gestat*
> *Altare, &c.*

Mox *antrum* vocat:

> *In parte occidua constructum cernitur antrum,*
> *Multum dives ope interius, spoliisque piorum,*
> *Ternis prospiciens fixis post terga fenestris.*

Spelæum pro Cellula Monachica, quomodo σπήλαιον usurpat Nilus Narrat. 5. pag. 70. Ita Petrus Cluniac. lib. 1. Epist. 20. *Clausus teneberis speleo tuo, & in codicibus tuis terras ac maria peragrabis.* Will. Malmesburiensis lib. 3. p. 112. *Combusta illic Ecclesia B. Mariæ, reclusa una ustulata, quæ spelæum suum nec in tali necessitate deserendum putavit.* Vide Tractatum nostrum de Capite S. Joan. Bapt. cap. 3. n. 8.

Σπήλαιον, pro sepulchro, dixit Joannes c. 11. ubi de Lazari sepulchro: χθόνιον σπέος dicitur Nonno, i. subterraneum specus.

SPELTA, Latinis *Far*, Græcis ζέα, Germanis *Spels*, Italis & Hispanis *Spelta: Espeautre*, in Statutis Leodiens. art. 1. 7. 17. Gloss. S. Bened. cap. de Agricult. *Spelta*, ὄλυρα. Glossæ Medicæ MSS. *Alica, granum quod dicitur spelta.* S. Hieron. in 4. Cap. Ezechielis: ζέας, sive ζέαι *nos vel far, vel gentili Italiæ Pannoniæque sermone Spicam Speltamque dicimus.* Adalardus in Statutis Corb. c. 6. *Volumus ut annis singulis veniant de spelta benè ventilata atque mundata Corbi 750.* Tabularium S. Remigii Remensis: *Campi 2. recipientes semine speltæ modios 130.* Cæsarius lib. 9. cap. 65. *Requisitus Papa Honorius III. per litteras cujusdam Abbatis nostri (an hostiæ ex spelta confici possent,) respondit speltam magis pertinere ad hordeum, quàm ad triticum.* *Annona spelda*, in Charta Alamannica Goldasti 60. Ita *spelda*, rursum ch. 62. Utuntur præterea Acta Murensia p. 56. Constantinus Afric. de Ratione vict. pag. 278. Petrus Crescentius lib. 3. de Agricult. pag. 133. Ægidius Aureæ-vallis Monach. cap. 95. Joann. Hocsemius in Adolfo à Marka cap. 18. Chartæ vett. apud Doubletum p. 740. 793. &c.

SPENDIBILIS *moneta*, Usualis, quæ cursum habet, quæ in communi usu expenditur. *Denarii boni argentei spendibiles*, non semel in Charta anni 922. apud Ughellum in Episcopis Veronensib.

SPENDO, Libo, ex Gr. σπένδω. Joannes Scotus Erigena ad Carolum Calvum in Præfat. ad Areopagitica:

> *Hanc libam sacro Græcorum nectare fartam*
> *Advena Joannes spendo meo Carolo.*

SPENSA. Vide *Dispensa.*

SPENTA, Eleemosyna, fortè quasi *Expensa*, Erogatio. Henricus Rebdorffensis an. 1356. *Et in solenni eleemosyna, dicta Spenta, fuerunt distributæ 20. libræ Hallenses, & 5. modii siliginis.*

Spenta etiam pro Tributo & pensitatione sumitur. Vetus Notitia in Metropoli Salisburgensi to. 3. pag. 468. *Scire rogamus omnes fideles populos pactionem nostram quam fecimus cum provisoribus silvæ Frisingensis Ecclesiæ. Illi namque singulis annis justitiam suam, id est spentam, importune à nobis exigebant, nec tamen nobis nostram spentam ullatenus reddere volebant. Tandem — constitutio inter nos & illos hujusmodi facta est, ut nos illis annuatim dimidium talentum pro spenta in Nativitate Domini daremus, & unusquisque nobis similiter sex arbores de majoribus persolverent.*

SPERA, vox Italica, pro *Sphæra*, seu globo. Gloss. Ælfrici: *Emisperia*, healꝼ-ꞅꝑẏnꝺel. Ubi frustra viri docti *Hemisphærium* reponunt. *Hemisperium* enim habet etiam Ugutio. Joan. de Garlandia in Synonymis:

> *Effigiem pomi retinet sibi spera, vel ovi.*
> *Sperica de spera credas sic esse vocata.*

Idem Ugutio: *Spera, circuli circumductio, id est rotunditas, & dicitur spera, quasi spatium rotundum, & rotunditas mundi dicitur Spera mundi.* Matth. Silvaticus: *Sphæra Græcè, spera.* Gloss. Lat. Gall. *Spera, Espere, rotunditez. Spericus, en rond. Sperula, petite espere.* Auctor Mamotrecti in Isaiam c. 29. *Speram, formam rotundam.* Idem in Exod. cap. 25. *Sperula, parva rotunditas volubilis, sicut solet fieri in cathedris & archis.* Eckehardus junior de Casib. S. Galli cap. 3. *Cambocam suam & Magistri ejus multarum virtutum operatricem, cum spera illa S. Crucis notissima rapuit*, i. globo cui crux infixa erat. Imaginationes Gervasii Dorobernensis: *Insanus enim factus nunc ad formam pueri contrahebatur in speram, nunc autem ultra humanam effigiem distendebatur.* Passim apud Papiam pro *sphæra* lit. S.

Aliud significat in Charta quæ refertur in Chronico Besuensi pag. 679. *Porro media pars baptisterii, mediaque pars sperarum eidem Presbytero concessa est, quatinus monacho fidelis existeret.* Quæ fortuitò & casu parochis obveniunt, *le Casuel*, hîc intelligi censet editor: sed legendum *perarum*; nempe peregrinorum, qui reversi à peregrinatione Hierosolymitana, *peras* suas &

burdones Ecclesiæ Parochianæ conferebant. Vide *Pera*. Nostri etiam *Spere* dicebant. Joannes Molinetus Valentianensis, qui vixit an. 1477. in Templo Martis:

Guerre s'envolle en l'air comme une aronde,
Le spere ronde environne grand erre.

Utitur etiam alibi.

Sperium, idem quod *Spera*. S. Audoënus in Vita S. Leodegarii lib. 1. *Ambitur autem* (Cœnobium) *in sperio muro non quidem lapideo, sed fossato sepe munito.* Id est in *sphæræ* modum.

Spera, in Foris Oscensibus Jacobi I. Regis Aragon. an. 1247. fol. 11. *Sed dicat, Ecce fidantiam de torna, & justitia accipiat ipsam, & qui negat similiter det fidantiam de spera, & justitia accipiat ipsam*, &c. Observantiæ Regni Aragon. lib. 8. tit. 1. §. 4. *Et debet dare fidantiam de la spera, & petere per repitatorem dari fidantiam de la torna*, &c.

Sperula, pro *Sphærula*, apud Honorium Augustod. lib. 1. cap. 219. & 220. & Joannem Sarisber. lib. 8. Policrat. c. 12. Ita enim præfert prima editio an. 1513. non *sphærula*, ut posterior.

SPERARE, Credere. Concilium Compendiense an. 757. c. 5. *Si Francus homo accepit mulierem, & sperat quod ingenua sit*, &c. Hincmarus Remensis in Epist. de Synodo apud Tusiacum: *Qui ostendit mihi librum, quem, ut spero, Canones appellant.* Reclamatio Hincmari Laudun. *Aditum tamen ad Sedem Apostolicam minimè sperantes mihi posse denegari.* Vita MS. Magnobodi Episc. Andeg. c. 11. *Valentem puerum invenerunt, quem defunctum sperabant.* Fulcherius Carnot. lib. 1. Hist. Hierosf. c. 4. *Ibi insuper, ut spero, viginti millia spadones assidua habitatione conversantur.* Ordericus Vitalis lib. 13. *A Roberto — captus est, cum quo firmam pacem habere spebarat.* Historia Inventionis S. Mastidiæ: *Inter quos commigrantes quidam Trecassinorum puellas duas, ut spero, quinquennes adducunt secum.* Supra: *Juvenis, ut puto, 15. annorum.* Passio S. Berchari p. 75. *Sperans aptum se Monasterium ædificandi locum reperisse.* Vide Legem Bajwar. tit. 16. cap. 1. §. 2. librum Miraculor. S. Richarii c. 16. apud v. cl. Jo. Mabillonium, Matthæum Westmon. an. 1303. Appendicem ad Capitular. n. 88. Histor. Condomensem pag. 437.

Sperare, Timere, metuere. Carisius: *Sperare, timere est.* Autor Breviloqui: *Achyrologia, est dictio impropriè posita; ut timeo requiem, spero laborem.* Virgil. lib. 4. Æneid.

——— *Si tantum potui sperare dolorem.*

Vita S. Goaris c. 7. *Speraverunt se sub tanta morte interire.* Aribertus in Epist. ad Samerium Episcop. Bracarensem, in Hist. Episcop. Portuensium in Lusitania: *Ego quotidie spero super me similem plagam*, &c. Statutum Philippi Reg. Franc. an. 1311. *Cum multa damna inde pervenerint, & in periculum Reipublicæ sperentur majora.* Charta Goslini Episcopi Carnotensis ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ n. 45. *Quod nobilis mulier Vicedomina Carnoti ægrotans, cum exitum hujus vitæ se in proximo habituram speraret*, &c. Observantiæ Regni Aragon. l. 2. tit. de Citatione, §. 10. *Verùm si periculum esset in mora, quia partes sperantur venire ad arma*, &c. Utuntur præterea Ammianus l. 14. 16. 30. Firmicus. l. 8. c. 17. Sidonius l. 6. Ep. 6. l. 8. Ep. 7. &c. Ita Græci ἐλπίζειν, & nostri *Esperer* interdum usurparunt. Vide Notas ad Cinnamum p. 434. & ad Joinvillam p. 81.

Sperare, Exspectare. Domnizo lib. 2. de Vita Mathildis cap. 15.

Mortem non sperans, demum tamen ipsa catena
Mortis eum strinxit, rapuit de corpore tristi.

Usatici Barcinonenses MSS. cap. 74. *Stabiliverunt etiam — quod adversarius quilibet suum adversarium in placito speraret usque ad horam diei tertiam.* Infra: *Satis enim videtur esse congruum sperare homines seniores suos usque ad nonam.* Juvenalis sat. 4.

——— *Jam quartanam sperantibus ægris.*

i. exspectantibus.

Sperare, Petere. Regula Pauli & Stephani cap. 4. *Nulli liceat absque Prioris permissu de opere Dei discedere: sed quem causa manifesta compulerit, oratione à Priore sperata & concessa obtineat.* Cap. 5. *Nec bini, nec terni, sed singillatim exeuntes orationem sperent.* Leo Episcopus Senonensis Epist. ad Childebertum Regem: *Literas Celsitudinis vestræ honore quo dignum est, me indico suscepisse: ubi sperare dignamini, ut ad ordinandum Meledonensem Episcopum aut præsentia nostra adesse debeat, aut consensus.*

Sperare, pro *spectare*. Charta Caroli C. Regis Franc. an. 10. in Tabul. Flaviniacensi: *In qua erat insertum, qualiter idem piissimus Augustus concessisset eidem Monasterio omne teloneum de negotiatoribus eorum, vel de hominibus eorum, qui per ipsam casam Dei sperare videntur, vel de hoc quod homines ad eorum dorsa deferunt.* Occurrunt eadem verba infra, & in alia Charta quæ descripta legitur in eodem Tabulario.

Sperare. Alypius Antioch. seu auctor Descript. Orbis c. 14. *Horum autem propè Saracenorum gens vivit, rapinâ sperantium suam vitam transfigere.*

SPERNATUS, pro *Spretus*. Gloss. Lat. Gr. *Spernatus*, ἀπεροειδὴς, &c.

SPERUM, *Genus vasorum rotundum, à spera dictum.* Ugutio. Vide *Spera*.

SPEUDUS. Charta Heccardi Comitis Augustodun. ex Tabulario Persiacensi apud Perardum pag. 26. *Ademaro fratre suo, speudo uno, & cano, & sugios duos, sparvario uno*, &c.

SPHÆRA *Italica*. Cælius Aurelian. lib. 3. Chronion c. 6. *Raptorio machinamento gestetur, ac deinde recussabili fera utatur, quam Italicam vocant.* Lib. 5. cap. ult. *Atque longo vel raptorio machinamento, quod Macron sparton vocaverunt, item Italica Sphæra, & luctatione celeri*, &c. Mercurialis lib. 3. Artis Gymnast. cap. 13. fatetur se ignorare quid his locis sit *raptorium machinamentum*, & *Sphæra Italica recussabilis*.

SPIA, Explorator, delator; interdum generaliter quivis nuntius; ex Italico *Spia*, unde Gallis *Espion*, & *Espie*. Epistola Senensium an. 1313. apud Corium in Historia Mediolanensi: — *Intimamus, quod Dominus Henricus per varias spias & nuntios & literas amicorum, quod Romanorum Rex — in borgo de Bonconvento decessit*, &c. Juramentum Potestatum civitatum Italiæ apud Hieronymum *dalla Corte* lib. 4. Hist. Veronensis: *Nec spia aut guida ero ad damna Veronæ, & bona fide sine fraude & dolo polliceor regere & gubernare civitatem & populum Veronensem*, &c. Vide v. cl. Ægid. Menagium & Oct. Ferrarium in Origin. Ital. in *Spia*.

SPICARIUM, Flandris *Spicker*, nobis *Grange*: Locus recondendis segetibus, à *spicis* dictus. Lex Salica tit. 18. §. 2. *Si quis spicarium aut macholum cum annona incenderit*, &c. Quo loco Pithœus, *spicarium*, horreum cum tecto, *macholum* verò horreum sine tecto interpretatur. Lex Alamann. tit. 81. §. 6. *Si spicarium servi incenderit*, &c. Formulæ vett. Bignonii c. 26. *Contigit quod cellario vel spicario vestro infregi, & exinde annona & alia raupa in solid. tant. exinde furavi.* Ita MS. Eckehardus Jun. de Casib. S. Galli c. 16. *Spicarium ille novum — condi fecit, quod & ipsum fieri fecit magnificum.* Charta Godefridi Comitis Lovaniæ an. 1174. apud Miræum lib. 1. Dipl. Belg. c. 65. *In segete vestra, sive in spicario, sive in granario condatur, nihil Advocatum juris habere confiteor.* Occurrit præterea in Chronico Trudonensi lib. 5. & 7. pag. 394. 429. in Vita S. Lupicini Abbatis Jurensis n. 3. apud Buzelinum lib. 2. Gallo-Fl. cap. 30. &c.

SPICELLA, Specillum, instrumentum parvum ac teres, quo medici utuntur ad vulnerum aut fistularum viam, vel profunditatem perquirendam. Sextus Platonic. lib. 1. de Medicina animalium cap. 9. n. 23. *Et si dexter oculus glaucomate laboras, in dexteriorem partem spicellæ demittum*, &c.

SPICULUS, Fornix acuminatus, ab acumine ſpicæ dictus: vel quod *ſpicum* quidquid in acumen deſinerent, veteres dicerent. Chronicon Caſin. lib. 3. cap. 26. (al. 28.) *Ante ingreſſum verò Baſilicæ, & ante introitum atrii, quinque deſuper fornices, quos Spiculos dicimus, fecit.*

SPICUM, Veru. Herbertus lib. 1. de Mirac. cap. 5. *Is verò qui præcedebat, gallinam aſſatam in ſpico portabat. Porrò in ipſo veru ingens coluber per caput & caudam infixus erat, qui gallinam eandem hinc inde cingebat.* Legendum fortè *ſpitum*. Vide in hoc verbo. De voce verò *ſpicum*, vel *ſpicus* apud Latinos ſcriptores, vide Stephanum Stephanium in Notis ad Saxonem Grammaticum pag. 60.

SPIDO. Lex Friſion. addit. 3. §. 34. *Si quis alium vulneraverit, & ipſum vulnus ſanatum, cicatricem depreſſam & non reliquæ carni æquam duxerit, quod Spido dicunt, 4. ſol. componat.*

SPIDROMUM, *Locus poſt dromum ſecretus, ſicut ad requiſita naturæ, idem dicitur ypodromus.* Ita Joan. de Janua. Aliter Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Ypodromum*: ȝold hord hus. vel *ſpondoromum*, diȝe ȝanȝ ærn. i. ad verbum, occultus latrinæ locus. Non proclive eſt divinare unde voces hæ ortæ, tametſi à Græco δρόμος. Putabam legendum ὀπισθόδομος, & apud Joan. de Janua, *locus poſt domum ſecretus.* Aliud tamen ſonat vox ὀπισθόδομος apud Heſychium.

SPIGURNELLUS. Liber Joannis de Weſterham Prioris Eccleſiæ Roffenſis, qui poſtmodum Epiſcopus Roffenſis fuit, editus an. 1314. *Primo die adventus D. Regis ad Roff. debent Spigurnelli habere 4. panes de pane Armigerorum, & 4. panes de pane garcionum. Item debent habere 4. galones cerviſiæ Conventuales, & 4. galones cerviſiæ communis, &c. — Item ſi dominus Rex fecerit moram in Roff. per 2. dies aut amplius, non habebunt Spigurnelli de prædictis: ſed ſi exierit & redierit, habebunt ſicut in primo adventu, ut prædictum eſt. — & inventum eſt quod dicti Spigurnelli habere debent in ſingulis Monaſteriis de Weſtmonaſterio, & Roff. ubi nullam pecuniam habere debent nec caſeum, &c.*

SPILORIUM. Vide *Pilorium*.

SPINA, Dolii epiſtomium, quòd ſpinæ majoris ſpeciem referat: vox Italica, de qua Oct. Ferrarius. Aribo Epiſcop. Friſingenſis in Vita S. Corbiniani n. 2. *Contigit — ut muſto vehementer intumeſcente magni ferroris vim vas ſufferre nequiret, ſpinamque tam fortiter rejiceret, ut ejus ſonitus in cellula ad aures viri Dei perveniret.* Mox: *Arrepta clave feſtinè cellarium intravit, & in introitu ſpinam pede invenit.* Anonymus de Deſolatione Monaſterii Morimundenſis in agro Mediolanenſi: *Quidam ex prædonibus domum in qua vinum ſervatur, intrantes, extraxerunt ſpinas, ſicque indicibili nequitia, vinum, quia portare non poterant, effuderunt.* Mox: *Et apprehendens unam de ſpinis, quæ jacebat in terra, voluit meatum vini obtrudere, &c.*

SPINACHIUM, Navigii ſpecies, Gallis *Pinaſſe*, Anglis *Pinnace*. Henr. de Knyghton an. 1338. *Redierunt Normanni cum 12. galeis, & 8. ſpinachiis cum manu bene armata, &c.*

SPINALE, Pars dorſi ubi *ſpina* procurrit. Michaël Scotus de Phyſionomia cap. 84. *Dorſum ſive ſpinale piloſum & macrum ab æqualitate partium, ſignificat hominem inverecundum, malitioſum, beſtialem, &c.*

SPINATICUS, Piſciculi ſpecies, is fortè qui Picardis noſtris, *Eſpinocle* dicitur. Joan. Sariſber. lib. 8. Policrat. c. 7. *Quis Cæſare Auguſto frugalior, qui in ſummo faſtigii culmine ſecundario pane, & piſciculis quos vulgo Spinaticos vel Ripiliones vocant, contentus erat.* Quæ de piſciculorum ſpecie Suetonio in Aug. c. 76. ſubdidit. *Ripilliones* verò ſeu *Ripillons*, reliquias piſcium vulgo vocant iidem noſtri.

SPINATUM. Vide *Spaldum*.

SPINDULA. Vide *Spinula*.

SPINELLA, Morbus equinus, *qui fit ſubtus garectum in junctura oſſis ejuſdem garecti in utroque latere, &c.* Petrus de Creſcentiis lib. 9. de Agricult. cap. 38.

SPINETRUM. Inventarium ornamentorum Eccleſiæ Eboracenſis an. 1530. in Monaſtico Anglic. to. 3. p. 170. *Unum Chriſmatorium argenti ornatum & deauratum. Item 8. ſpinetra de auro, tria de auro, tria eorum cum lapidibus pretioſis. Item duo ſpinetra argentea, & duo monilia argentea, &c.*

SPINGA, pro Sphinx. Iſidorus lib. 20. cap. 11. de Lecticis & ſellis: *Spingæ, ſunt in quibus ſunt ſpingatæ effigies, quos nos Grifos dicimus.* Ejuſmodi Sphingas in ſellis conſpicere eſt in Achate S. Capellæ Pariſienſis, qui habetur apud Santamantium, qui Iſidori locum non viderat.

SPINGARDA, *Spingardus*, Machinæ bellicæ, ſeu baliſtæ ſpecies. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 8. *Indiget dictum navigium tam ædificiis baliſtrarum, ſilveſtrarum, vel ſpingardarum, quàm etiam machinarum, & potiſſime ex eis, quæ ut longius projiciant, facta ſunt penitus fortiora, id eſt reforzata, &c.* Hiſtoria Obſidionis Jadrenſis lib. 1. c. 38. *Confeceruntque pluſquam 15. trabuchos in vallatione civitatis, architectant multos ſpingardos in gyro civitatis, ubi flebilioris apparebat virtutis.* Et lib. 2. cap. 12. *Aliquos trabuchos mirabiliter exercent, — & quamplures baliſtarum & ſpingardorum properant opponere. Eſpringale*, ſcriptoribus noſtratibus. Gloſſ. Lat. Gall. *Baliſta: Bricole, ou eſpringale.* Guillelmus Guiart an. 1304.

> *En l'eſtage ot une eſpringalle,*
> *Là ou la breteche eſt haucie.*

Infra:

> *Sus le pont & en la breteche*
> *Quarriaus traient au cliqueter.*
> *Et font l'eſpringale gieter,*
> *Li garros qui lors de là iſt,*
> *Les plus viguereus eſbaïſt.*

Eodem anno.

> *En chaſcune nef bonne & male*
> *Ra-il au moins une eſpringale.*

Chronicon Flandr. c. 110. *Et avoient avec eux pluſieurs chariots qui menoient trebus & eſpringales.* Guillelmus de Guinevilla Monachus Carilocenſis:

> *Ne nuls tels dars ni puet meffaire,*
> *Combien que on y ſache traire,*
> *Malevoiſine ſes ſajetes,*
> *Ne eſpringale ſes mouſchetes.*

Froiſſartes 1. vol. cap. 144. *Et fit le Chaſtel aſſeoir droit ſur la ville, du coſté de la mer, & le fit bien pourvoir de pringalles, de bombardes, d'arcs & d'autres inſtrumens.* Ubi legendum *eſpringalles*, ut cap. ſeq. & 191.

SPINORA. Tabularium S. Remigii Remenſis: *Silva minuta map. 11. paſtura cum ſpinoris map. 30.*

SPINULA, Acicula, unde Gallis *Eſpingle*, à ſpinis ſcilicet, quæ priſcis & rudibus illis ſeculis, nondum reperto aciculæ fibulæve conficiendæ artificio, utriuſque vicem ſuppleverunt. Tacitus de Morib. Germ. *Tegmen omnibus ſagum, fibula, aut, ſi deſit, ſpina conſertum.*

Maximè verò hæc vox uſurpatur pro iis aciculis quibus Pallium Archiepiſcopale conſtringitur. Honorius Auguſtod. lib. 1. cap. 222. *Spinulæ, quibus Pallium affigitur.* Cencius Cardinal. in Deſcript. coronationis Cæleſtini I. PP. *Aptat Pallium ſuper Pontificem intromiſsis ſpinulis aureis tribus ante & retro, — in capite quarum ſunt innixi tres hyacinthini lapides. Infigere ſpinulas*, in Ceremon. Rom. lib. 1. ſect. 11. Adde Hugonem à S. Victore lib. 1. Specul. Eccl. cap. 57. Librum Miraculorum S. Vulfranni Epiſc. n. 14. Ceremoniale Epiſcopor. lib. 1. c. 16. &c.

Spindula, eadem notione. Gervaſius Dorobern. in Pontificib. Cantuar. *Præterea mitras & chirothecas ſine auro, candelabra & ampullas & acerram de argento, — pannos 2. de ſerico auro paratos, ſpindulas 3. de auro, mappulam de ſerico, &c.* tres ſcilicet ſpinulæ, quæ ad-

hiberi solent ad *pallium* constringendum.

Spindulatus, id est pallio Archiepiscopali ornatus. Idem Gervasius de Reparatione Ecclesiæ Cantuar. *Lanfrancus autem Archiepiscopus in tabula plumbea ponderosa valde inventus est, in qua à die primæ sepulturæ suæ intactis membris, mitratus, spindulatus, usque in hunc diem jacuerat.*

SPIPHIO. Octavius Horatianus lib. 4. Rerum medicar. p. 101 *Ozimum, Luna prima tritum, & missum in ollam novam florebit, permanens usque ad plenilunium. Quod si duplato tempore supradicto condantur in nigra terra, generat Spiphiones.*

SPIRA. Eucherius Lugdun. de Variis vocabulis sacræ Scripturæ: *Spiras, capitella columnarum, vel sicut puto, facturam earum.*

SPIRAUCA, Mali seu pomi species, in Capitulari de villis c. 70.

SPIRINGUS, Pisciculus, Theut. *Spiringen.* Chronicon Montis S. Agnetis an. 1450. *Piscatores nostri ceperunt in magna copia multos Spiringos.* Vide Kilianum in *Spierinck.*

SPIRIOLUS. Galbertus in Vita S. Caroli Comitis Fland. n. 107. *Aviculas capere, spiriolos & vulpes sagittare, & hujusmodi puerilia recreando satagere.*

SPITUM, Veru. Glossarium Cambronense: *Asium, veru, id est spitum.* Charta Italica an. 1287. in Miraculis S. Ambrosii Senens. *Percussit crus suum dextrum in quoddam spitum de ferro, ex qua percussione fuit dictum crus perforatum*, &c. Gloss. Theotiscum Lipsii: *Spietis, hastæ.* Nos, inquit idem Lipsius, *Spiesse*, nomen primigenium à mucrone, *Spiets.* Vide *Spicum.*

SPLANARE, pro *planum reddere*, vox Italica. *Splanare foveam*, in Hist. Cortusior. lib. 2. cap. 16. *Splanata*, pro eo quod Galli dicimus *Esplanade*, locus planus, apertus, lib. 6. cap. 8.

SPLENDICITAS. Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *Hæc vestium ornamenti quamvis plenis suæ splendicitatis flammarent ardoribus, earundem tamen splendor sub puellaris splendoris sidere patiebatur eclipsim.*

SPLENDOCLASTUS. Rainerus de Inventione Reliquiarum SS. Eutychetis & Acutii: *Crucem Domini ex auro purissimo fecit admirabili artificio compactam, quod Splendoclastum & Antipenton vocabatur.* De antipento diximus suo loco: *Splendoclastum* verò aurum videtur esse quod in tenuissima folia dilatatur, ita ut vox hybrida fuerit, ex *splendor*, & Gr. κλαστος, *fractus.* Obryzum autem *splendor auri* appellatur in Glossis Isidori, in *Abrigeum*, quod idem valet ac obryzum. Joan. de Janua: *Obryzum, aurum dictum sit, quod obradiet splendore.* Constantinus Manasses: Εστιλβεν ἥλιος λαμπρὸν ὡς ὄβριζον χρυσίον.

SPLENDONA, Ugutioni, *Gladius, sic dictus, quod splendeat.* Unde Josephus in 10. *ait undique jaculatorii arcus, & lorica area, & splendones.* Glossæ Isidori: *Sica, cluniculus, machara, splendona.*

SPOLIARIA, *Exteriores balneorum cellulæ, in quibus balneantium spolia reponuntur.* Papias. Gloss. Lat. MS. Reg. *Spoliarium, ubi spolia ponuntur.* Britannicus ad Juvenal. Sat. 1. *Juxta balnea locus erat, qui Apodyterium, latinè verò Spoliarium vocabatur. Ubi qui balnea ingressuri erant, vestes deponebant apud Capsarium, qui ut scribit Ulpianus, mercede servanda in balneis vestimenta suscipiebat.*

Erat præterea *Spoliarium*, locus ubi conficiebantur quos arena semivivos dimiserat, ut docet Seneca Epist. 94. Lampridius, mortuo Commodo, acclamatum scribit: *Hostis patriæ, parricida, gladiator, in spoliario lanietur.*

SPOLIATORIUM, *Locus ubi se denudant religiosi ad disciplinam recipiendum.* Ita Glossa MS. ad disticha Mag. Cornuti. Ugutioni, *Spoliatorium, est locus ubi spolia ponuntur, i. exterior balnearum vel balneorum cellula.* Vide *Spoliarium.*

SPOLIUM, Rerum ablatio, in Speculo Saxon. lib. 3. art. 32. §. 2. *Furtum aut spolium.* Ibid. lib. 1. art. 39. lib. 2. art. 60. 64. 72. lib. 3. art. 5. &c. Præceptio Guntranni Regis post Concilium Matiscon. II. *Aut iniqua quibuscumque spolia inferre præsumant.* Ita in Concilio Toletano XII. c. 10. Tolet. XIII. c. 2. Gregorius Turon. lib. 9. cap. 30. *Neque ullam novam ordinationem se inflicturum super eos, quod pertineret ad spolium, spopondit. Præda seu spolium*, in Concilio Coloniensi an. 1266. c. 4. Vide Skenæum ad Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 8.

Spolium, Supellex quævis. Leges Grimoaldi Regis Longob. tit. 2. §. 3. *Et si spolia hominis sepulti servus de sepulchro tulerit*, &c. i. vestimenta. Vetus Notitia Viennensis an. 863. *Dicens quod ipse Sigebertus cum aliis conductis hominibus liberis & servis emunitatem sancti Mauricii vel sancti Ferreoli, in loco qui dicitur Riparia, per vim infregisset, ibique incendium fecisset, & omnia spolia domus violenter auferret, cavallos scilicet, arma, vestimenta, & cætera consistentia*, &c. Charta Begonis Episcopi Cadurcensis apud Cruceum n. 299. *Exposuerunt etiam sæpe accidisse, quod dum contingit aliquem de prædictis viris Ecclesiasticis infirmari, illi qui ad eorum Ecclesias, vel alibi, ubi sunt eorum bona mittuntur pro juris nostri conservatione, dictorumque bonorum, quæ vulgariter nuncupantur Spolia, receptione*, &c. Adde n. 301. 302.

Spolia colli, quasi vestis & supellex colli. Lex Anglior. & Werinor. tit. 6. §. 6. *Mater moriens filio terram, mancipia, pecuniam dimittat: filiæ verò spolia colli, id est murenas, nuscas, monilia, inaures, vestes, armillas, vel quicquid ornamenti proprii videbatur habuisse.*

Exspolia, in Concilio Bracarensi an. 572. c. 7. pro *Spolia.*

SPONDA. Regestum censuum Bigorræ ex Camera Comput. Paris. fol. 17. & Tabularium Palense, apud Marcam lib. 4. Hist. Beneharn. cap. 11. *Quod bellum (duellum) fiet, non in ripa Soulensi, sed in Sponda Navarrensi.* Ubi Marca, *la rive de Navarrenx*, vertit.

SPONDALIA. Raimundus de Agiles in Hist. Hierosol. p. 147. *Audivi ego à multis qui ibi fuerunt, quod 30. Turcos & amplius, de ponte sumptis spondalibus in flumine obruissent.* Ut Isidoro lib. 20. cap. 11. *Sponda* dicitur exterior pars lecti; ita *spondalia*, trabeculas, seu partes exteriores pontis, quibus munitur in lateribus, licet interpretari.

SPONDALIS, Spondæ lecti instratum. Testamentum Heccardi Comitis Augustodun. apud Perardum in Burgundicis p. 26. *Et quicquid de gemmis habemus, & gangana sirica, cum spondale, & tapete uno*, &c. Aliud est *Epondenale*, infra: *Canones scarsus quaternio uno, Gerbaldo, & Epondenale, libello de arte militari, & pacto Gunbaldo*, &c. fortè pro *Expositionale.*

SPONDARIUS, *Sponderius*, Tutor, qui pro pupillo *spondet.* Consuetudines Tolosæ parte 1. *Tutor testamentarius, qui vulgariter appellatur Spondarius.* Occurrit ibi non semel. Stabilimentum Tolosanorum Consulum an. 1207. apud Catellum: *Videlicet quod aliquis sponderius hominis vel feminæ habitantis in hac villa Tolosæ, urbe, vel suburbio, non possit aliquid emere de illis rebus mobilibus vel immobilibus, quæ fuerint illius ex quo ille erat sponderius, si ille qui ipsum statuerat sponderium, non ordinaverat.*

Sponderii ad pias causas: Executores testamentorum. Testamentum Raimundi Comitis Tolosæ an. 1249. apud eundem Catellum: *Residuum verò de decem millibus marchis supradictis quod restat, distribuendum volumus arbitrio Commissariorum nostrorum infrascriptorum, qui Gadiatores seu Spondarii vulgariter appellantur, ad pias causas, sicut saluti animæ nostræ magis expedire videbunt.* Infra: *Commissarii autem, gadiatores, seu spondarii nostri sint isti*, &c. Charta an. 1243. in Regesto Tolosano fol. 88. *Qui fuerunt sponderii & testamentarii de computo & testamento Bernardi W. de Brugariis.* Occurrit eadem notione in Charta Alfonsi Comitis Pictaviæ & Tolosæ an. 1263.

Spondalarius, in Foris Oscæ an. 1247. fol. 13. *Spondalarii*

larii, cabeçalarii, aut testes, &c. Vide *in Cabeçalarii*. Observantiæ Regni Aragon. l. 5. tit. de Tutorib. §. 8. *De Regni consuetudine, tutor, curator, & spondalarius possunt constituere procuratorem, etiam ante litem contestatam*. Michaël *del Molino* in Repertor. Foror. Aragon. *Testes septem annorum possunt esse spondalarii in omni testamento nuncupativo quando testator decedit in heremo*. Vide Foros Aragon. edit. 1624. fol. 97. 124. 126.

Sponderagium, Tutela testamentaria, seu ipsa tutelæ administratio. Consuetud. Tolosæ part. 1. tit. *de Jurejur. Spondarius creditur cum proprio juramento de administratione sponderagii*.

SPONDOROMUM. Vide *Spidromum*.

SPONGIARE, *Spongizare*, Spongiâ detergere, emundare, apud Apicium lib. 1. cap. 26. lib. 7. c. 16.

SPONSA SOLIS. Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosoph. *Intiba, i. cicorea, sponsam solis intellige*.

SPONSALIA, Donatio facta sponsæ, donatio propter nuptias: ἕδνα, in Gloss. Lat. Gr. vel *arræ* à sponso sponsæ datæ, quomodo *sponsalia* usurpantur in titulo Cod. Just. *Si rector provinciæ, vel ad eum pertinentes sponsalia dederint*: quæ *pignora* dicuntur in l. 6. Cod. Th. de Sponsalibus. *Arræ sponsaliorum*, apud Papianum lib. Resp. tit. 28. Græcis μνῆστρα. Tabularium Brivatense ch. 124. *Similiter de ipsa hareditate illa sponsalia quæ dedi uxori meæ, dimitto sancto Juliano*, &c. Occurrit præterea in Charta 155. *Sponsalitas*, in ch. 423. *Qui hanc hareditatem mihi tribuit in die sponsalitatis meæ*. Vita SS. Bovæ & Dodæ n. 11. *Quidquid chartis ante aßignatum extiterat sponsalibus sui patrimonii*, &c. Charta an. 1036. apud Martinezium in Hist. Pinnatensi lib. 2. c. 34. *Ego Ranimirus gratiâ Dei prolis Sanctioni Regis accepi uxorem nomine Gerberga, filiam Comitis Bernardi Rodegeri*, (Bigorrensis) — *& dedi ei sponsalia pro dote, & arram propter honorem & amorem, pulchritudinemque suam, aliquid de hareditate mea, quam dedit mihi pater meus in territorio Aragonensi*, &c. Thidericus Langenius in Saxonia, de Ernesto Duce Brunswicensi:

> *Hic scrutabatur terras, populos speculatur,*
> *Ad terras versus properans venit, inde reversus*
> *Invenit nuptam tunc sponso sic sociatam,*
> *Qui mox subrisit, & ei sponsalia misit.*
> *Hoc sic invento Dux agnitus estque momento,*
> *Brunswic ferocem portavit & ipse leonem.*

Incertum tamen quid hoc loco vox *sponsalia* propriè sonet, nisi intelligatur *annulus pronubus*.

SPONSALITIUM, idem quod *sponsalia*, Donatio propter nuptias. Charta Caroli C. apud Jo. à Bosco in Vienna: *Donativum sponsalitii nostræ Reginæ Hermentrudis eidem sancto condonamus, illa donante & consentiente*. Tabularium Conchense in Ruthenis ch. 59. *Uxor mea — quamvis suum esset sponsalitium, me ut darem impulit*, &c. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 99. *Et si eisdem mulieribus placuerit, separent se à maritis, ita tamen quod non amittant dotem suam, nec sponsalitia*. Pactum nuptiale Guillelmi D. Montispessulani an. 1169. *Et dabimus filiæ tuæ in donationem propter nuptias sive in sponsalitio suo, omne illud quod habemus — in terminio de Valle Eranga*, &c. Occurrit præterea in Pacto nuptiali Guillelmi D. Montispessulani cum Mathilde filia Ducis Burg. an. 1156. Charta Simonis Comitis Leicestriæ & Montisfortis an. 1211. in 30. Regesto Archivi Regii ch. 44. *Pro sponsalitio tuo, seu donatione propter nuptias*, &c. Jacobus I. Rex Aragon. in Constitutionibus Catalaniæ MSS. *Non obstante quod bona prædicta sufficiant plenariè ad dotem & sponsalitium uxorum suarum. Sponsalitia donatio & largitas*, Aniano ad l. 3. & 8. Cod. Th. de Sponsal. & in alio Pacto nuptiali an. 1191. Adde Gariellum in Episcopis Magalonensibus pag. 92. Formulæ ejusmodi donationum extant in Specilegio Acheriano to. 8. pag. 194. 216. 217. Vide ibidem p. 166. 207. 225. Huc etiam pertinet Charta Hugonis Episcopi Nivernensis ex Tabulario Ecclesiæ S. Cyrici Nivern. ch. 75. *Notum sit — quod ego Hugo solâ Dei gratuita bonitate non mei recompensatione meriti S. Nivernensis Ecclesiæ Episcopus licet indignus testamentum de bonis quæ mihi de Episcopatu proventura sunt, ad laudem Dei & honorem instituì præcipio; & quemadmodum qualibet persona laicalis uxorem sibi legitimè junctam juxta mundanæ legis traditionem dotat de bonis suis terrenis & honorat, ita & ego sponsam mihi spiritualiter junctam, hanc videlicet Ecclesiam, de bonis meis supradictis bona voluntate & bono corde doto secundum traditionem Canonum, & honoro: tali videlicet modo, ut quandocunque mihi, & Dei voluntate de hac vita caducâ migrare contigerit, medietas bonorum meorum de Episcopatu, tam in pane quam in vino, auro & argento, & bestiis, omnique supellectili, tamen persoluto prius si quod fuerit tunc temporis meo debito, Canonicis, Deo sanctoque Cyrico die noctuque servientibus ex meo jussu & dono tribuatur: altera verò bonorum medietas rursus per medium dividatur, quarum unam partem peregrinis & viduis in domo Dei infirmantibus, partem verò alteram monachis Monasterii S. Mariæ, sanctique Proto-Martyris Stephani in suburbio nostræ civitatis servientibus erogari præcipio. — Recitatum est hoc testamentum in civitate Nivernis in Ecclesia S. Cyrici anno Dominicæ Incarnat.* 1074. *Ind.* 12. 3. *Kal. Nov. fer.* 7. *Quando idem Episcopus Hugo in Sede Pontificali inthronizatus est, astantibus & audientibus Goffrido Autisiodorensi Episcopo, & Vuillelmo Comite, aliisque primatibus multis una cum clero & populo civitatis. Recitatum est autem secundò in sequenti septimana in plena synodo*. Adde ch. 77.

Sponsalitium, pro dote Ecclesiæ, in Charta anni 1030. apud Sammarthanos in Archiepiscopis Aquensibus, & apud Columbum in Episcopis Sistaricensibus lib. 2. n. 11. ubi sic clauditur: *Factum sponsalitium istud anno*, &c. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 93. *Dedit Gumiterius & filii sui — quandam peciam vineæ Ecclesiæ S. Andreæ pro sponsalitio*, &c. Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Similiter concedimus sponsalitium ipsius Ecclesiæ duas diuturnas telluris: similiter pascua bestiis monachorum*, &c. Alibi: *Concedimus coroatas dominicas nostras & in sponsalitio consecrationis Ecclesiæ unum curtillum*, &c. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 52. *Fecit donum & relictionem nobis monachis de Domina omne quidquid tenebat à nobis in Ecclesia & in parochia S. Laurentii, & in Capella de Castello, scilicet sponsalicii primitiarum, oblationum, & decimarum*. Fol. 87. *Breve de censu de Ferrariis, de sponsalitiis Ecclesiæ, Walterius debet* 12. *den*. &c. Fol. 108. *Andreas Terraci debet* 12. *den. in Nativitate S. Mariæ propter sponsalitium Ecclesiæ, vel* 4. *caseos ad Cluniacum*.

SPONSARE, Sponsalia contrahere, in l. 38. D. de Ritu nuptiar.

SPONTONES, Pugiones, apud auctorem Mamotrecti ad 2. Paralip. c. 22. Vox Italica, de qua Ferrarius.

SPORA, Vide *Spourones*.

SPORLA. Vide *Sporta*.

SPORTA. Inter alia veterum Monachorum opificia, seu manualia opera frequens est mentio *Sportarum*, quas vimine, aut junco, sparto, aut aliâ quavis materiâ texebant, quo earum pretio victum & alia necessaria sibi compararent, quod testantur Regula S. Pachomii cap. 74. S. Hieronymus Epist. 4. Cassianus l. 4. de Inst. Cœnob. c. 29. & alibi, Sozomenus lib. 6. c. 29. &c.

Sporta peregrinationis, quæ alias *Pera*. Papias: *Pera, sportella, sacculus pastoralis, mantica*. Tabularium S. Victoris Massiliensis apud Guesnaium an. 855. n. 3. *Illucescente verò mane ipsius Dominicæ Resurrectionis, post acceptam sportam suæ peregrinationis, ob religionem piæ devotionis, venit in medium congregationis*, &c. Vide *Pera*.

Sporta, *Sporla*, Id quod propter investituram, aut ratione *relevii* conceditur à vassallo domino capitali. In Regesto Constabulariæ Burdegalensis, *Isti sunt qui debent sportam in diœcesi Burdegalensi. Dominus Bertrandus de Novelliano Miles debet pro Castro de Novelliano unam lanceam de sporta; & pro his quæ habet in parochia de Salas unum austorium*, (autour) *vel 60. sol. de sporta*. Ita de cæteris feudatis, quorum alii lanceam, alii calcaria aurata, aut chirothecas, vel certam nummorum summam debent pro sporta. Fol. 165. ejusdem Regesti est Charta Heliæ de Canpanna Militis an. 1285. in qua sic loquitur: *Dabimus præfato Domino meo Edwardo, heredibus & successoribus suis unum austurium sor de sporta in qualibet mutatione domini, quotiens mutationem istam ex alterutra parte fieri contigerit*. In Regesto homagiorum nobilium Aquitaniæ fol. 18. ubi agitur de Burgi (urbis ita dictæ) incolis: *Cum secundùm nostram consuetudinem non sit feodum nisi sit ibi sporle, sive investitura. Esporle* etiam interdum Gallicè effertur ibidem f. 58. *Theobaud Seigneur de Budos bailla pour esporle & devoir deux lansses. Mons. Geraud de la Mota bailla pour esporle 20. sols de la monnoie*, &c. Occurrit vox *Esporle* hac notione in Consuetudine Burdegal. art. 82. 83. 85. 88. 93. 94. Charta Edw. Regis Angliæ in 48. Regesto Philippi Pulchri Regis Fr. ex Tabulario Regio n. 43. *Reddendo inde nobis & heredibus nostris unam lanceam ad sporlam in mutatione domini, uti sporlæ de Vasata fiunt.*

Hanc porrò vocem à *sportula* Latinorum manasse nemo inficias ierit, quibus, maximè paulò inferioris ævi scriptoribus, ita munuscula, dona, salaria & honoraria, nuncupantur, quod docuere pridem Juretus ad Symmachum lib. 9. Epist. 124. Sirmondus ad Sidonium lib. 8. Epist. 5. & Alexand. Wilthemius ad Diptychon Leodiense, ubi observant *sportulas*, à *sportis* seu canistellis, uti vocantur à Symmacho lib. 2. Epist. 81. appellari, quod in *Sportulis* honoraria vel munera offerrentur, quod præterea ex Corippo colligunt. Atque hac notione posterioribus etiam seculis *Sportulas* appellari constat. Concilium Vernense an. 755. c. 27. *Ut nec Episcopus, nec Abbas, nec ullus Laicus, pro justitia facienda sportulas contradictas accipiat*. Id est vetitas. Usatici Regni Majoric. MSS. *Judices ordinarii seu curiæ ordinariæ civitatis nullas expensas, seu sportulas, nec aliquid pro primis sententiis exigant, habeant, seu requirant*. Fori Aragon. lib. 7. de firmis juris: *Non teneantur solvere salarium, expensas, vel sportulas aliquas Inquisitori, Notario, nec alicui alteri. Sportules*, in Statutis Leodiensib. art. 70. 71. 90. Hinc *sportulantes fratres*, apud Cyprianum, Epist. 28. 34. 66. dicuntur Clerici, quibus *sportulæ* pro stipendiis præbebantur, quæ postmodum *Præbendæ* dictæ. Vide Gregorium M. lib. 1. Epist. 64.

Spourones, Calcaria, Saxon. ꞅpoꞃa, Germanis *Sporen*, Angl. *a Spurle*, Gallis *Esperons*. Testamentum Everardi Ducis Forojuliensis: *Baltheum unum de auro & gemmis, spourones duos de auro & gemmis, vestitum unum de auro paratum*, &c. Sermo Synodalis an. 1009. *Nullus cum calcariis, quos Sporones rusticè vocant, & cultellis extrinsecus dependentibus Missam cantet*. Philippus Mouskes in Historia Francor. MS. in Henrico I.

> *Si l'a jus à ses piès gietée,*
> *Et as espourons deboutée,*
> *Et de puins & de piès batuë,*
> *Si que poi faut il ne le tue.*

Infra:

> *Maugré ses gardes chevaucha,*
> *Des esporons ceval brocha.*

Idem in Philippo Aug.

> *Uns esporons ot en ses piès.*

Littleton sect. 159. *Tenure par petite serjanty est lou home tient sa terre de nostre Seigneur le Roy de render al Roi annuelement un arke, ou un espée, ou un dagger, ou un cuttel, ou une paire de gants de ferre, ou un paire de spoures doré*, &c.

Spora, in Testamento Ranimiri Regis Aragonum æræ 1099. Locum vide in *Testinia*.

Spreno. Glossæ Gr. Lat. ἐξουδενῶ, *Adnichilo, spreno, sperno, respuo*. Ἐξουθενῶ, *Sperno, respuo, adnichilo, spreno, asperno.*

Spulum. Isidorus Pacensis æra 788. *Tunc capita damnatorum ad Abdellam dirigentes, suo spulo re fuerunt bellatores, atque cunctos pristinos dignè pacificantes*. An *spolio*?

Spumaticum. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Spumaticum*: meꞇe oꝼ melpe, oꝼ ban ꝫeꞅoꝺen. Somnero meꞇe est cibus, esca: melpe, fortè, inquit, similago: ꝫeꞅoꝺen, elixus.

Spunlia. Ordonius Monachus lib. de Miracul. S. Rudesindi Episc. Dumiensis n. 29. *Cum quædam in ejus naribus infirmitas, quæ vulgò Spunlia dicitur, nasceretur.*

Spurcalia *in Februario*, Superstitionis species & paganiæ interdicta in Capitulari Carlomanni an. 744. c. 3. *Spurciciæ Gentilitatis, & Gentilium*, Paganicæ superstitiones, in Capitulari 1. an. 769. cap. 6. 7. lib. 7. Capit. cap. 128. 129. in Epistola Bonifacii Moguntini ad Cuthtbertum Arch. Cantii, & in Concil. Cloveshoviensi an. 747. in Præfat. Hinc percipere licet quid velit Capitulare 5. an. 819. cap. 10. & lib. 4. Capitul. cap. 53. *De locis jamdudum sacris, & nunc spurcitia fœdatis, ut juxta possibilitatem in antiquum statum reformentur*. Ubi loca sacra *spurcitia* fœdata intelliguntur ea quæ in Gentilium fana conversa fuerant.

Spurhunt. Vide *Canis*.

Sputaculum, Sputum. Evagrius in Vita S. Antonii: *At ego sputaculum maximum in os ejus ingeminans*, &c. In Græco est: Ἐγὼ δὲ τότε μᾶλλον ἐνεφύσησα καὶ αὐτῷ

Sputarium, *Sputum*. Gloss. Isid.

Squalata. Vide *Scarlatum*.

Squarosus, *Asper, vel inæqualis*. Jo. de Janua. Leg. *Scarosus* à *scaro* pisce aspratili.

Squilla. Vide *Skella*.

Squillarii, seu *Latomi*, in Monastico Anglic. to. 3. parte 2. pag. 8. Fortè pro *Scalarii*, seu *Ardesiarium* sectores, paratores. Vide *Scalaria*, & *Scalia*.

Squifatus, *Squinatus*. Vide *Scyphatus*.

Stabellum, Lanionis pluteus, mensa, nostris *Establier*, pro *Tablier*: Tabularium. Iter Camerarii Scotici c. 8. de Carnificibus: *Vendunt carnes in coopertura, seu in secreto, clausa fenestra, & non apertè in fenestra & in stabello.*

Stabilia, Bona immobilia, Italis *Stabili*, quibus opponuntur mobilia. Charta Petri Episcopi Carcassonensis an. 1297. *Dedit — liberam potestatem restituendi vobis castra & fortalicia, & stabilia omnia, quæ idem D. Rex tenet occasione motæ terræ*. Occurrit ibi non semel, apud Petrum Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 20. Ughellum to. 7. p. 566. 707. 864. Petrum de Vineis lib. 5. Ep. 32. lib. 6. Ep. 5. 9. &c.

Stabilia, seu *Breve de stabilia*, Gall. *Bref d'establie*, quod dari solet ei, cui vir aliquis potens feudum vel tenementum quod legitimè possidere se asserit, *calumniat* seu repetit: tum enim is *recognoscendum quis majus jus habet, stabilium Ducis Normanniæ petit*, hoc est ut ponatur in manu Regis, donec controversia judicio decisa fuerit. Vide jus Normannicum cap. 115. Huc fortè pertinet Charta Henrici Regis Angl. apud Gul. Prynneum in Libertatib. Angl. to. 1. pag. 1204. *Et omnes decimas de omni venatione prædictarum forestarum, excepta decima illius venationis quæ capta fuerit cum stabilia in foresta de Windeshora.*

Stabilo. Pseudo-Ovidius lib. 1. de Vetula:

> *Nunc volucrum turmis mihi mors erat insidiari,*
> *Ventilabro modo passim stabilone ligato*
> *Fila supertracturus eis, si forsitan illic*
> *Oblectarentur*. Sed legendum videtur *sabulone*.

STABILIMENTUM, Præceptum, Edictum, nostris, *Establissement*. Passim. Ebrardus contra Valdenses c. 20. *A Domino etiam tot jejuniorum stabilimenta non habetis.*

STABILITA, æ, in Statutis Delphinalibus pag. 38. videtur idem jus quod *Reseandisia*. Vide in hac voce.

STABILITAS, Votum quod inter cætera emittit Monachus in Capitulo, se se in Congregatione, ut loquitur Petrus Damianus, & in ipso Monasterio, in quo professionem emittit, permansurum, sive in vita cœnobitica, quæ statum eremiticum excludit, qui licèt Monasticus sit, non est tamen Cœnobialis, inquit Hugo Menardus. *Stabilitatem firmare* dicitur Novitius in Regula Magistri cap. 88. *Stabilitatem suam in Monasterio firmare, vel professionem*, in Capitulari 1. Caroli M. an. 802. c. 18. Cæsarius Arelat. serm. 4. ad Monachos Lerinenses: *Unde etiam si diu bene viximus, cursum nostrum in stabilitate & perseverantia commendare debemus.* S. Anselmus lib. 3. Epist. 130. *Est enim contra professionem tuam, quod promisisti stabilitatem coram Deo in Monasterio, in quo habitum Monachi accepisti.* Eadmerus lib. de ejusdem S. Anselmi Similitud. cap. 81. *Professionem etenim faciens, ibi stabilitatem, morumque suorum conversionem promittit.* Historia MS. Rothonensis Monasterii lib. 2. cap. 6. *Jam devoverat stabilitatem suam & conversionem morum suorum in eodem Monasterio, sed antiquus hostis qui semper insidiatur humano generi, immisit ei tales cogitationes, ut locum sanctum desereret, & promissiones suas irritaret*, &c. Vita Guillelmi tertii Abbatis Beccensis: *Quidam Monachus venit ad Abbatem Willelmum, petens ut in Monasterium susciperetur, volens firmare stabilitatem suam in loco eodem*, &c. S. Bernardus Epist. 7. *Duo præcipua nobis in Monasteriis conversantibus observanda traduntur, subjectio Abbati, & stabilitas in loco.* Ibidem: *Quid ergo tu de stabilitate tua facis, quam apud Cistertium firmasti, & nunc alibi habitas?* Cæsarius lib. 1. c. 5. *In facie Capituli stabilitatem suam promiserunt.* Lib. 4. c. 51. *Novitius quidam cùm in Hemmenrode satis tranquillè annum peregisset probationis, & voluntate stabilitatis expressa in Capitulo radendus esset in Monachum*, &c. Adde eundem S. Anselmum lib. 1. Epist. 6. lib. 2. Epist. 23. Stephanum Tornacensem Ep. 1. & Guigonem in Statutis Ord. Cartusiensis c. 23. Formulam 32. ex Baluzianis, & Haeftenum lib. 4. Disquisit. Monastic. tract. 6. disq. 3.

Stabilitatem etiam in locis, ad quos ordinabantur, promittebant Presbyteri. Liber Epistolar. S. Bonifacii Arch. Mogunt. Ep. 107. *Traxerunt me ad altare S. Remedi, & fecerunt me jurare stabilitatem ad illam Ecclesiam.* Vide Capitula Caroli M. lib. 1. c. 25. & Capitulare Aquisgran. an. 789. c. 23. 24. Capitul. 1. an. 802. cap. 18. Excerpta Egberti Archiep. Eboracensis cap. 13. &c.

Stabilitates, Stabilida, Præsidia militaria in Castris & oppidis, in quibus *stant* & *stabiles* sunt milites: *Stativa*, Ammiano, Lampridio, Hegesippo & aliis: *Sedes*, in l. 2. Cod. Th. de Domest. & Protect. Gallis, *Garnisons*. Concilium Tolosanum an. 1229. cap. 29. *Circa locum etiam in quo se receperint* (hæretici) *fiant stabilitates militum & peditum.* Prima Curia Generalis Catalaniæ Jacobi Regis Arag. an. 1291. MS. *Nec etiam possimus ipsos mittere in fronteriis, vel stabilidis invitè. Establies* olim nostris. Computum Bartholemæi du Drach Thesaurarii guerrarum Regis anno 1338. *Establies pour la guerre de Gascogne: premierement celles de pardeça la riviere de Garonne*, &c. Chronicon Flandriæ cap. 42. *Si ordonna avec les Barons de faire establies sur les frontieres de Flandres.*

Ad stabilitatem venire. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 17. de Placitis forestarum. *Placitum quoque forestarum multiplici satis est incommoditate vallatum, de essartis, de cæsione, de combustione, de venatione, — siquis ad stabilitatem non venit. Si quis pecuram suam reclusam dimiserit de ædificiis in foresta*, &c. i. ubi stare debet.

Stabilitas domus. Historia Abbatiæ Condomensis p. 467. *Quæ vinea & terra simul sunt in uno clauso, & stabilitatem domus quæ est in eodem loco, — dederunt.* Occurrit ibid. semel.

STABULANUS, *Stabularius*, in Glossis Lat. MSS.

STABULARIUS, qui *Stabulorum*, vel equorum & jumentorum curam habet, in Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 4. § 4. Carolus M. lib. 2. de Imagin. cap. 25. *Apostolus denique Paulus, Evangelicus ille stabularius, — cui Redemptor duplicis scientiæ sive duorum testamentorum pecuniam concedit*, &c. Ubi *pecunia*, idem valet quod *pecus*. Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 23. *Est frater cui commissa est obedientia, ut de solis curam habeat caballis & mulis, quem & Stabularium appellant.*

STABULATOR, Stabuli Magister, Comes. Guntherus lib. 7. Ligurini:

> *Si contingat equum cuiquam reperire vacantem,*
> *Nec dominum norit, non detondebit, ut illum*
> *Ignotum faciat, nec clausum fraude tenebit,*
> *Sed Stabulatori nostro denuntiet, ac sic*
> *Invento, ut proprio, nullo prohibente, fruatur.*

Infra:

> ——— *At si quis vim fecerit improbus illi,*
> *Id noster digna Stabulator corrigat ira.*

In quibus locis Radevicus *Marscalcum* habet.

STABULATIO, Præstationis species. Charta an. 1012. pro fundatione Abbatiæ S. Ambrosii Bituricensis apud Sammarthanos: *Relinquo quoque omnes consuetudines, videlicet Villicationem, stabulationem, & ita liberum reddo eundem burgum, — ut nullus deinceps ausus sit accipere pretium unius gallinæ, nec pretium unius ovi.*

STABULATUM. Will. Malmesbur. lib. 2. de Gestis Regum Angl. cap. 13. de Edw. Confess. *Dum quadam vice venatum isset, & agrestis quidam stabulata illa, quibus in casses servi urgentur confudisset, Per Deum, inquit, & Matrem ejus, tantumdem tibi nocebo, si potuero.* Fortè *Tabulata*.

STACA. Leges Athelstani, ubi de Ordalio & judicio ferri ardentis: *Ne aliquis intret Ecclesiam postquam ignis infertur unde judicium calefacere debet, præter Presbyterum & eum qui ad judicium iturus est. Et sint mensurati 9. pedes à staca usque ad marcam, ad mensuram pedum ejus qui ad judicium ire debet.* Infra: *Novem pedes mensurati distinguantur inter terminos; in primo signo secus stacam teneat pedem suum dextrum: in secundum sinistrum pedem, in tertium signum quando ferrum projiciet, & sanctum altare festinet, insigilletur manus ejus*, &c. Ubi *staca* est palus vel fustis terræ infixus, quemodo olim *Estaches* nostri vocabant, cum de Duellis agunt, à quo novem pedes, quos qui judicium ferri initurus erat, emetiri debebat. *Marca* autem est locus ubi 9. pedes finiebant. Vide *Ferrum ardens*, & infra in *Stalla*.

STACAMENTUM. Usatici Barcinonenses MSS. c. 109. *In Bajulia vel guarda, unde quis habuerit hominaticum, vel censum, si hoc secundum bene posse suum custodierit & deffenderit, habere debet ibi stacamentum, & moderatum adempramentum, scilicet de herbis, & de paleis, & de ortis, de fructibus arborum, & nullo ingenio debet ei inde malum exire.* Constitutiones Catalaniæ inter Dominos & Vassallos MSS. *Si certæ sunt conventiones inter Dominum & Castlanum, & Dominus sibi retinuerit in instrumento conventionali aliquas dominicaturas, placita, stacamenta, firmamenta, vel aliqua alia, & tempore procedente Castlanus aliqua de his occupaverit*, &c.

STACATA. Vide *Litisfatus*.

STACUMA. Charta vetus: *Concedo — & stacumam, quantum feodo meo pertinet.*

STADARIUS. Charta Arichis Principis Longobardor. apud Ughellum in Archiepiscop. Beneventanis: *Nec non & in Hiarino casas de caballariis, cum caballis &*

stadariis, *hæ sunt*, *casa quæ regitur per Ursum cum uxore & filiis suis*, &c. Videtur legendum *stodariis*, i. equis admissariis. Vide in hac voce.

STADINGI, *Stedingi*, Populi in confinio Frisiæ & Saxoniæ siti, paludibus inviis & fluminibus circumcincti, qui pro suis excessibus & subtractionibus decimarum multis annis excommunicati, contemptores clavium Ecclesiæ sunt inventi. Qui cùm essent viri strenui, vicinos populos, imò & Comites & Episcopos pluries sunt aggressi, sæpe victores, rarò victi. Ob quam causam autoritate populi verbum Crucis contra eos fuit per multas diœceses prædicatum. Hæc Godefridus Monachus S. Pantaleonis an. 1234. cui interdùm *Stagingi* dicuntur; *Stedingi*, in Hist. Archiepiscopor. Bremensium an. 1204. 1211. 1230. 1233. 1234. & in Privilegiis Ecclesiæ Hamburgensis pag. 196. 197. Vide præterea Joannem de Beka pag. 63. & W. Hedam p. 339. 1. edit. & Albertum Stadensem an. 1234.

STADIODROMOTUS, pro σταδιοδρόμος, qui in stadiis decurrit, apud Julium Firmicum lib. 8. c. 8. *Hunc locum si Mars respexerit, Stadiodromotos facit: si verò Luna cum Marte, Pictomacharios.*

STADIROLA, Bilanx, Italis *Stadera*. *Conductor dacii Stadirolæ*, in Computo Thesaurariæ urbis Bononiæ in Italia an. 1364. ex Bibl. Regia.

STADIUM, pro *Stagium*, certum & definitum tempus pro residentia Canonicorum, in Statutis Ecclesiæ Leichefeldensis in Monastico Anglic. to. 3. semel ac iterum. Vide *Aventura*.

Stadia, Sedes in choro, quas vulgò *Formes* dicimus. Locum vide in *Decumani*.

STADIVUM, idem quod *sedes salinaria*, de qua supra. Charta Caroli Regis Fr. apud Doubletum pag. 779. *Et Adalungicella cum patella una & stadivo uno in vico Bodesio*, &c. Occurrunt eadem verba in alia Caroli Simplicis an. 11. redintegr. 6. in Tabulario S. Dionysii. Vide *Sedes*.

STADUM. Formulæ veteres Pithœi c. 77. *Propterea cautionem de stado meo tibi emitto.* i. de juri stando.

STAFFA, *Stapha*, Stapes, quo quis in equum tollitur, Italis *Staffa*, unde *stafiere*, qui ad staffam stat. *Stafier*, apud Jo. Molinetum in Itinere Neapolitano, ex Germanico & Danico *staf*, baculus, cui quis innititur, quod stapedes, quibus equites suffulciuntur, baculi iis vicem præstent. Ita quidam censent. De vocis etymo, vide præterea Gorop. Bekan. lib. 2. Gallicor. pag. 49. Epistola Alexandri PP. apud Radulphum de Diceto an. 1177. *Et cùm ascenderemus palefridum nostrum, staffam tenuit.* Idem an. 1170. *Cùm autem Rex & Archiepiscopus secessissent in partem, bisque descendissent, bis stapham Rex tenuit Archiepiscopo.* Vide ibid. pag. 717. Anonymus Salernitanus parte 4. *Sellam super quam equitabat, staffamque solitam ponebat.* Fridericus II. Imp. lib. 1. de Venat. c. 71. *Deinde ponat pedem suum in staffa sellæ.* In Institutionibus Capit. Gener. Cisterciensis dist. 13. cap. 11. vetantur Monachi uti *sellis equorum curiosis, aut frænis ornatis laminis, aut lunulis stanneatis, neque staphis ferreis.* *Staphas*, novitium inventum esse, vel certè veteribus incognitum, jam olim pluribus observarunt viri docti, atque in iis Joannes Tortellius Aretinus, Brodæus lib. 4. Miscellan. c. 26. Goropius Bekanus lib. 2. Francicorum pag. 48. 49. Vossius lib. 1. de Vitiis Sermon. pag. 32. 33. Santamantius to. 3. Comment. Histor. & alii. Autor est Richardus Stanihurstus lib. 1. de Rebus Hibernicis, *Hibernos ferreis scalis, quæ à nonnullis stapedes dicuntur, in equos minimè ascendere, sed jubarum setas quæ frontibus imminent, aut equorum auriculas sinistra apprehendere, atque dum equi obstipis capitibus quietè inclinant, (nam ad talem facilitatem, ut est eorum docilitas, à domitoribus finguntur) equites, etiam sagis, aut loricis amictos, mira corporis agilitate se efferre, divaricatisque cruribus, ephippia clitellis non dissimilia subitò occupare.*

Nostri porro staphas *Santoirs* appellarunt, ut à nobis observatum in Dissert. 1. ad Joinvillam, quod ex iis equi insiliantur. *Salitionem equorum, insilire, & desilire*, dixit Vegetius lib. 1. c. 18. Consule etiam Notas ad Cinnamum pag. 470. ubi pluribus auctorum locis adductis, docuimus jam olim in more fuisse Imperatoribus, Regibus, atque adeo principibus viris, ut equitantibus summis Pontificibus, Archiepiscopis, & Episcopis, & staphas, & fræna tenerent: cui quidem observationi, ut nihil aut parum ad eam firmandam desit, alios aliquot, qui postea occurrerunt, hîc proferre placuit. Ad pag. igitur 473. lin. 30. post *transiret*, velim addas: Prædictis addo quæ habet Continuator Chronici Will. Nangii sub an. 1305. de Philippo Pulchro Rege Franciæ: *Papa Clemente Dominica post festum S. Martini hiemalis apud Lugdunum in Ecclesia Regalis oppidi, quod dicitur Sancti Justi, præsentibus Cardinalibus & Prælatis, multisque Principibus consecrato, dum suam ad domum rediens, gestans, ut moris est, suæ coronationis insignia, per frænum equi, cui insidebat, à Rege Franciæ, qui ob hoc præ humilitate seipsum pedestrem posuerat, seu constituerat, per curiam duntaxat oppidi memorati, deductus maximo cum honore fuisset, illic à fratribus Carolo & Ludovico, nec non Duce Britanniæ Joanne suscipitur adhuc usque ad domum modo consimili.* Sed & idem audiendus scriptor ad an. 1316. *Joannes XXII. Papa vocatus ibidem ante Nativitatem B. Mariæ Virginis suæ suscepit insignia, Carolo Comite Marchiæ fratre Philippi Regentis regna Franciæ & Navarræ, eorumque avunculo Ludovico Ebroicensi Comite, frænumque equi cui insidebat regentibus, ejusque festum decorantibus.* Huic adjungendus Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. c. 77. ad an. 1383. de Carolo Hungariæ Rege: *Unde Papa (Urbano VI.) civitati Aversanæ appropinquante, Karolus egressus obviam ei, osculis inde lætitiam simulans, ipsum cum reverentia dolo plena suscepit. Hinc Karolus equi Papæ manu propria apprehensis habenis, Papam ad ipsius civitatis castrum ducere satagebat*, &c. Denique Joannes Abbas Laudunensis in Speculo Historico MS. lib. 11. c. 66. ad an. 1342. de Clemente VI. PP. *Si advint que quant le Pape nouvellement cree alloit à son Couronnement, les deux Ducs, (de Normandie & de Bourgogne,) l'un d'une part, & l'autre d'autre part, tous à piet tenoient le frain, & gouvernoient le cheval du Pape.*

Staphium eadem notione in Gestis Consulum Andeg. cap. 3. n. 5.

Stapha. Leges Adelstani Regis, ubi de examine per ferrum candens: *Sed jaceat ferrum super carbones, postea mittatur super staphas, & non sit illic alia locutio*, &c. Ubi Saxon. habet *stapelum*, quod est fulchrum mensarium ex stipitibus. Atque fortean etiam hinc stapedes *Staphas* appellarunt, quòd pedibus equitantium fulcri speciem præbuerint. Sed videtur leg. *stacas*. V. *Staca*.

Staphile, Italis *Staffile*, *striscia di cuoia al quale sta appicata la staffa*, Academicis Cruscanis. Ceremoniale Roman. apud Raynald. an. 1272. ex MS. Vaticano, de Elect. PP. *Et habere debet caligas de panno rubro, sine pedalibus, & cum staphilibus.* Bulla Benedicti PP. an. 1033. pro Episcopis Silvæ-candidæ, apud Ughellum to. 1. p. 124. *In secunda feria Paschæ, quoniam secundum antiquum morem ad staffilem, ubi de equo descendimus, nos nostrosque successores recipitis*, &c. Vide *Stapha*.

STAFOLIUM. Vide *Staplum* & *Constapholarius*.

STAFSAKEN. Decretum Tassilonis Ducis Bajw. §. 7. *De eo quod Bajoarii Staffaken dicunt, in vobis, quibus ex vetusta consuetudine Paganorum idololatriam reperimus, (constituimus) ut deinceps non aliter nisi sic dicat qui quærit debitum, Hæc mihi injustè abstulisti: Reus verò contradicat, Non hoc abstuli, nec componere debeo. Iterata voce, requisito debito dicat, Extendamus dextras nostras ad justum Judicium Dei: & tunc manus dextras uterque ad cælum extendat.*

STAGATUS. Annales Francor. Loiselliani an. 801. *Lucerna quoque frequenti obsidione stagata, & ipsa in dedi-*

tionem venit. Annales alii habent *fatigata*.

STAGGON, Cervus, Anglis *Stagge*. Leges Kanuti Regis Angl. de Forestis c. 24. *Si regalem feram, quam Angli Staggon appellant, alteruter coegerit anhelare*, &c.

STAGIA. Charta Occitanica an. 1298. in Regesto Philippi Pulchri Regis Franc. an. 1299. n. 13. ex Tabulario Regio: *Item tres stagias feudales in Parochia S. Cosmæ propæ Vassatum, de quibus pro una Petrus de Fonte debet 6. libras*, &c. *Unum molendinum in aqua del Bever pro 16. libris rendualibus : 16. solid. ubliarum de stagia quondam Meinaldi Vaquerii*, &c. Infra: *Item stagiam dictæ domui contiguam*, &c. Vide *Stagium*.

STAGIA, Palus seu tigillum, quo retis ad capiendas aves sustentatur, Italis *Staggio*. Vide Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agric. c. 19. & infra in *Stanga*.

STAGILE, idem fortè quod *Stagia*. Charta Raymundi Comitis Tolosæ an. 1149. apud Gallandum de Franco alodio pag. 197. *Et de omnibus rendis, & de omnibus quæ pertinent ad dominum Montis-Albani, nunc & in perpetuum, foris meum stagile, quod ibi retinui, & adhuc retineo*, &c. Vide *Stare*.

STAGIUM, Cœnaculum, nostris vulgò *Estage*. *Stagium* verò quasi στέγιον dictum quidam autumant: unde δίστεγον, binis constans cœnaculis, vel tabulatis. Athanasius in libello ad Leonem PP. in Concilio Calchedonensi act. 3. ait, ἐν τετάρτῃ στέγῃ mansionem suam fuisse: nos diceremus, *Au quatrième estage*.

Stagium, præsertim usurpatur pro ea obligatione, quâ vassallus tenetur *stare* in castro domini sui, sive pro eo tuendo contra hostes, sive ex alio debito. Feoda Campaniæ pag. 72. *Hæc dedit domina Comitissa pro continuo stagio faciendo apud sanctam Menoldim, per totum annum Dudoni de Buixiaco, 7. libratas terræ cum carucata terræ, quam dominus Comes ei dederat*. Tabularium S. Genovefæ Paris. an. 1211. *Quod Dominus castri & Milites feodati, qui tenebantur ratione feodorum suorum facere stagium pro custodia castri*, &c.

Estagium, eadem notione. Vetus Inquesta in Probat. Hist. Guinensis pag. 350. *Et dixit quod feodum de Firmitate, & feodum Hugonis Malivicini, quod Dominus de Firmitate tenet, est Par & dimidium Ribeinontis, & debet estagium per annum*, &c. Feoda Campaniæ fol. 25. *Theobaudus de Cresperi debet estagium in castello domini de Boillenci*, &c. Charta Petri Episcopi Cabilon. apud Sammarthanos: *Quia prætendebat Milites suos in Castro Ussello in estagio existere*. De *Stagiis*, vel *Estagiis*, & quæ ex causa tenerentur, & quem in finem ad ea peragenda adstringerentur vassalli in castris dominorum, pluribus docuimus in Notis ad Stabilimenta S. Ludovici: quibus addenda videtur, prolixior licèt, Charta insignis, quæ horum usum omnino nobis aperit. *Noverint universi pariter præsentes & futuri, quod cùm nobilis vir Hugo Comes S. Pauli requireret à Paribus castelli S. Pauli quale estagium vel residentiam facere debebant in eodem castello: ipsi habito inter se super hoc diligenti consilio & relatu, concorditer responderunt in hunc modum. Videlicet quòd si prædictus Comes & uxor ejus estagium sive residentiam faciebant in castello memorato, ipsi & uxores ibidem secum residentiam facerent per dies quadraginta. Et si uxor ipsius Comitis ibidem præsens non erat, neque eorum uxores præsentes esse tenerentur. Die verò prima adventus ipsorum, cum ipsi veniunt pro suo estagio faciendo in castello sæpedicto, ipsi & eorum uxores cum familia universa, quam secum adducunt ad estagium faciendum, debent comedere primum prandium ad Curiam Comitis supradicti. Diebus verò sequentibus usque ad supradictos 40. dies, si ibidem tantum moram fecerint, tenebetur unusquisque si ei familiæ suæ necessaria providere. Die verò ultimo 40. dierum, sicut & in primo, teneretur eis in uno prandio providere dictus Comes, & postea ipsos licentiare sine causa, nec à die illa in unum annum tenerentur estagium facere in prædicto castello dicti Pares. Si verò totum estagium non facerent, sed solummodo per tres dies vel quatuor vel amplius, sive minus, nec opus esset, & tamen cum licentia Comitis recederent, nihilominus remanerent quieti & liberi de estagio ibidem faciendo usque ad unum annum. Sciendum est etiam quòd si uxor dicti Comitis tempore 40. dierum in castello jamdicto præsens erat, & pro viduitate sua, vel pro casu aliquo à prædicto estagio recederet, & uxores Parium similiter possint recedere cum causa. Similiter & si dictus Comes recederet sine causa, possent recedere dicti Pares. Si verò dictus Comes alicui Parium injuriam faceret, manente estagio, & conquereretur de ipso, per judicium Parium incontinenti teneretur emendare ipsi Pari. Notandum etiam quod omnes Pares communiter per totum annum, quo ibidem præsentes erunt pro prædicto estagio faciendo, possunt & debent in foresta sua venari, & in garennis suis similiter, tam ad bestias quàm ad volucres, in prædicta foresta possunt mittere summarium suum pro lignis percipiendis ad ardendum per totum annum memoratum. Etiam quia prædictus Comes à prædictis Paribus requisivit quale servitium ei deberent pro Comitatu defendendo, ipsi concorditer responderunt, quod si viderent quod Comitatus defensione indigeret, quilibet eorum debet defendere ad expensas proprias per 40. dies, nec à fine 40. dierum in unum annum servitium hujusmodi posset requirere dictus Comes. Et si unius spatium temporis sufficiebat ad defensionem dicti Comitatus, nihilominus quieti & liberi remanerent ab hujusmodi servitio usque ad unum annum. Ad hoc dicendum fuerunt & concordaverunt Dom. Joannes de Baliolo, Dom. Rogerus de Dors, Dom. Balduinus de Dunjon, Domina Nedidis Buticularia, Dom. Hugo Ploubes, & Dom. de Pas, Dom. Joannes Boulons, Balduinus Dom. de Senesaint Leger, Balduinus de Aria, Balduinus de Heseke, Rogerus de Heseke, Joannes de Mirebeau. Et ut hoc ratum & stabile perseveret, prædicti Pares præsens scriptum sigilli sui munimine confirmarunt, protestantes & dicentes, quod si possent inquirere à probis viris & antiquis, quid plus servitii facere deberent Comiti memorato, plus eidem facerent diligenter*.

Estagium, Domus in qua quis manet. Assisiæ Hierosolymit. MSS. cap. 228. *Et se il n'a manoir estable en la vile où il doit son estage tenir, il le doit semondre en l'ostel où il fu darrainement manant*. Vetus Poëta MS. de Vulpe Coronato:

> *Qu'oncques en ordene de Prêcheur,*
> *De Jacopin, frere meneur,*
> *Renards n'entra, ne fist estage.*

Guill. Guiart in Hist. Francor. MS.

> *Pour garder le pont de domage,*
> *Ja sont tuit garni li estage,*
> *De ceus que len y a huchez.*

Estagium habere dominus dicitur, cùm hospitium ei debetur. Libertates concessæ Villæ franchæ ab Archembaldo Dom. Borbonii an. 1217. *Dominus Borbonensis non debet habere apud Villamfrancham domum, nec estagium, nec credentiam per vim*.

Estagia, idem quod *Estagium*, Domus, habitatio. Regestum Constabulariæ Burdegal. fol. 134. *Arnaldus Bernardi de Moros pro estagia sua de Puiols, in parochia de Tersat, debet unum barilum vini de sporta*. Ita alibi ibidem sæpe.

Stagium facere, & complere, præterea dicuntur Canonici, qui faciunt *residentiam*, quæ ad aliquot dies in anno computatur. Tabularium Ecclesiæ S. Aniani Aurelian. an. 1254. *Ut quicumque hujus Ecclesiæ Canonicus, seu qui in hac Ecclesia non servierit alia vice, seu non stagium compleverit, quod quidem stagium novies viginti tres dies continet, & in die S. Petri ad vincula inchoatur, à die obitus sui usque ad revolutionem anni, ubicumque & quandocunque expleto illius anni stagio obierit, grossos præbendæ suæ illius anni fructus ratione peragendi servitii integrè habeat*, &c.

Stagium concedere, in eodem Tabulario an. 1269. est absolvere à residentia, verbi gratiâ, Canonicum qui pro servitio Ecclesiæ peregrè proficiscitur.

Stagerius, qui debet *stagium*, *stagio* obnoxius vassallus: vel qui domum habet in aliquo loco. Feoda Campaniæ fol. 1. *Vicecomes Feritatis, ligius & stagerius de Feritate de hominio Feritatis.* Passim ibi.

Estagerii, eadem notione. *Estagiers* in Consuetud. Turon. art. 7. 49. 50. Andegav. art. 134. 135. 174. &c. Charta Philippi Regis Franc. an. 1222. in Tabulario Episcopatus Parisiens. Thuano: *De albanatis forinsecis concedimus quod solvant Episcopo in una septimana consuetudines debitas, ac si nunquam fuissent albanati, nec de cætero albanentur nisi sint estagiarii Parisienses*, &c. Occurrit in Charta alia an. 1224. apud Perardum in Burgundicis pag. 405. *Le Roman de Garin:*

> *Ferez fermer le Chastel de Belin,*
> *Et festes dire vostre Prevost Oudin,*
> *Les Estagers face ceans venir,*
> *Trestos semongne & les grans & petits*, &c.

Alibi:

> *De Gironville font les tours enfoncer,*
> *Les barbacanes reparer & blanchir,*
> *Les Estagiers en la ville venir,*
> *Et les Serjant por le fiè deservir.*

Estagerement. Sacramentum exactum à Burgensibus Insulensis oppidi, apud Haræum in Castellanis Insul. *Il vous convient venir manoir en cette ville estagierement vous, vos femme, & vo mesnie, se vos en y estes requis d'Eschevins.* Arvernis, *Estagiée*, est conductor domus. Vide *Stare*.

Stagi, Primarii quidam è Conventu Cathedralis Ecclesiæ, qui moderandis statuendisque ejusdem rebus necessariò requiruntur, scilicet *Decanus, Subdecanus*, & 2. vel 3. majores Canonici; aliàs *Residentiarii*. Sic in Paulina Ecclesia Londinensi. Ita Spelmannus.

STAGNARIUM. Charta Henrici II. Regis Angl. an. 1. *Concessimus Dominæ Reginæ matri nostræ cuneum & stagnarium Denon ad se sustinendum.* Ubi cuneum monetam, *stagnarium*, stannariam fodinam interpretor. Quomodo etiam Spelmannus *stannaria, orum*, & *stannarium* usurpari observat. Vide *Stagnum*.

STAGNUM, Mare. Tidericus Langenius in Saxonia:

> *Sulcatum stagnum per multa pericula magnum,*
> *Tertia processit classis pars, indeque cessit.*

Stagnales civitates, Maritimæ, apud Ericum Upsaliensem lib. 5. Hist. Suecicæ pag. 190. *Et in magna classe circa littora civitatum stagnalium pervagatus*, &c.

STAGNUM, prò *Stannum*, κασσίτερον, Gall. *Estain*. Gloss. Lat. MS. Reg. *Stagnum, lacus qui non effluit, vel genus metalli.* Gloss. Lat. Gr. *stagnum*, κασσίτερον, λίμνη, ὑδροστάσιον. *Stagnea*, κασσιτερινά Gloss. Gr. Lat. *Stagnum*, κασσίτερον. *Stagnea*, κασσιτερινά. *Stagno*, [illegible] Ubi *Stagnare*, est *stagno*, sive stanno, inducere, nostris *Estamer*. Κασσιτερουργὸς, *Stagnator*. Gervasius Dorobern. an. 1182. *In signum verò sectæ, vel ordinis habitum, lineum habebant capucium, in quo B. Virginis imaginem parvulam plumbo impressam vel stagno in pectore gestabant.*

Stagnatus, nostris *Estamè*, stagno fuso perlitus. Gesta sub nomine Acacii: *Ut si dicamus aliquid ceratum, aut picatum, aut stagnatum, aut quolibet alio genere coloratum.*

Stagneus, pro *Stanneus*, passim apud Scribonium Largum cap. 230. 268. &c. Marcellum Empir. cap. 21. Alexandrum Iatrosoph. lib. 1. in Chron. Trudonensi lib. 9. pag. 459. Rigordum an. 1183. &c. Vide Ferrarium in *Stagnare*.

Stagnum, Isidoro dicitur quod metallum secernit. *Stagni etymologia, inquit*, ἀποχωρίζον, *id est separans dicitur & secernens: mixta enim & adulterata inter se per ignem metalla dissociat, & ab auro & argento plumbumque secernit.* Hinc

Stagnare, in ejusdem Glossis, *metalla secernere*.

Stagnum. Charta Joannis Abbatis S. Bertini: *Dicimus quod fossatum semper remaneat fossatum; — nec stagna ibi possint figi, nisi partes consentiant, ut dicta stagna remaneant ibidem.*

STAINUM, Stannum, *Estain*. Charta an. 1248. apud Ughellum to. 7. pag. 611. *Calice uno de stayno sive patena.*

STALARIA, *Stallaria*. Vett. Glossæ, *Stellaria, salicetum vel cetretum.* Lex Longob. lib. 1. tit. 19. §. 26. *Si quis stalariam* (al. *stallariam*) *capellaverit, componat ei cujus stalaria fuerit sol. sex.* (Editio Heroldi p. 222. habet *stalaria*) ubi Boherius: *Stalaria, est arboretum sive arbustum, ex quo pali inciduntur.* Tabularium Casauriense an. 14. Lud. Imp. F. Lotharii: *Cum — vineis, silvis, pascuis, stalariis, cetinis, calortis*, &c. Charta Adelchisi Regis Longob. in Bullario Casinensi to. 2. pag. 17. *Cum cuncta territoria per singula loca, id est campis, vineis, pratis, pascuis, silvis, stellariis, rivis, paludibus*, &c. Occurrit non semel in Chartis Longobardicis, apud Ughellum to. 4. p. 1291. 1368. &c.

Stalaria, pro vivario piscium usupare videtur vetus Notitia in Tabulario Fiscanensi fol. 69. *Omnes jurati dixerunt & recognoverunt quod quædam stalaria fuit inter Asiacum & Watevillam, ubi Sequana modo reliquit mariscum, & ubi tunc temporis habebat cursum suum & de consuetudine piscium illius stalariæ habebat Comes de Mellent medietatem*, &c.

STALLARIUS, *Stallangiator*. Vide *Stallum*.

Stallarius. Simeon Dun. Florentius Wig. & Hov. an. 1068. *Eadnothus, qui fuit Haraldi Regis Stallarius, occurrit cum exercitu.* Richard. Mon. l. 2. Hist. Eliensis: *Alfgarus quidam stallere, eam* (villam *de Estre*) *invasit.* Infra *Constabularius* appellatur: unde conjicit Spelmannus *stallere* appellare, quasi *stal-here*, Præfectum stabuli: cui accedit Janus Dolmerus in Notis ad Jus Aulicum Norvegicum vetus cap. 1. qui autor est apud Norvegos & Danos *Stal*, stabulum equorum aut pecorum significare, ubi plura de *Stallariis* Danicis.

STALLATI, *Stalliati*, fortè pro *talliati*, talliis obnoxii; aut potiùs qui *stallum*, id est residentiam in loco debent, qui glebæ adscripti sunt, aut qui in aliquo loco morantur. Charta Tancredi Comitis Licii an. 1182. apud Ughell. to. 9. pag. 102. *Ita quidem ut libere, & sine aliqua datione casalia ipsa cum dictis hominibus, tam tributariis, quàm stalliatis*, &c. Mox: *Homines verò tributarii & stalliati qui morantur in casali Basilii*, &c. Vide *Stellatus*.

STALLO. Charta Caroli C. an. 18. Ind. 2. in Tabul. Dervensi: *Concedimus etiam eisdem Dei servis in Vico Sessum unum indominicatum ad accipiendum salem cum proprio, uti vulgò dicitur, stallone & furca superposita, ut sine aliquo contradictore muriam licenter habeant.* Camusatus pag. 85. habet *Stalone* cum unico l. Ubi fortè *Stallo* est mensura, quæ nostris *Estallon* dicitur.

STALLUM, Locus ubi quis habitat, sedet, stat. Præsertim ita appellatæ in foris & nundinis mercatorum sedes vel apothecæ: vox, ut videtur, contracta ex *stabulum*. Charta Philippi Aug. Regis Franc. an. 1195. pro Communia S. Quintini: *Tale est forum nostrum, quod quisquis in forum venerit, stallum suum statuere possit ubi terram vacuam repererit, suumque solvat stallagium, salvis & liberis exitibus domorum & camerarum in quibus manebunt.* Rigordus an. 1183. *Inter murum exteriorem & ipsas Halas, mercatorum stalla fecit erigi desuper operta, ne mercatores tempore pluvioso à mercatura cessarent.* Charta anni 1195. in Tabulario Vindocinensi fol. 274. *Donavi 40. solid. annuatim habendos in meis stallis carnificum.* Charta Gosfredi Episcopi Lingonensis an. 1164. *Excepto quod Comes in ea* (terra mercati) *stalla concedere solis cambiatoribus potest, tantummodo ad cambiandum*, &c.

Stallum interdum pro *Stallagio* sumitur, hoc est tributo quod ex *Stallis* mercatorum eruitur. Ita in aliquot Chartis observare est apud Miræum in Diplom. Belg. lib. 2. cap. 31. & 44.

Stallus, alia, ut videtur, notione, apud Petrum de Vineis lib. 6. Epist. 9. *Et terras omnes circunquaque jacentes, exceptis C. & P. quas N. & N. fideles nostri habere noscentur ad præsens, vel habituri sunt in antea, de stallis & recompensationibus vassallorum suorum, quos ibidem hactenus habuerunt.* Pro habitatione vel domicilio sumi hîc videtur. Vide Historiam Ecclesiasticam Abbatisvillæ pag. 90. 114.

Stallagium, Præstatio pro stallis, seu jure ea habendi in foris mercatis, & nundinis. Bromptonus: *Stallage, est exactio pro statione in plateis tempore nundinarum.* Charta Philippi Aug. an. 1185. apud Morinum in Hist. Vastinensi lib. 5. pag. 707. *Carnifices reddent stallagia quæ debent.* Charta Aalis Ducissæ Burgundiæ an. 1219. in Tabul. S. Dionysii de Vergeio: *Centum solidos Divionenses in stalagiis fori de Nuis, & annuatim persolvendos in Octavis S. Dionysii*, &c. Aresta an. 1276. in Regesto *Olim* fol. 33. *Viso privilegio S. Ursini Bituric. pronunciatum fuit, quod in Burgo suo Prior & Capitulum retinere non possunt scambsorem, nisi habeat stallum ad cambium, & solvat stallagium, sicut alii scambsores de villa Bituric.*

Stallagium, Anglis, usurpatur pro Quietum esse de quadam Consuetudine exacta pro platea capta, vel assignata in nundinis, & mercatis. Ita Rastallus. Monasticum Anglic. to. 2. p. 187. *Cui etiam dedit idem Comes stallagium per totum hundredum de Halton, & libertatem sibi & hominibus suis de hundredo de Halton libere vendendi & emendi tam in Cestria quàm in Comitatu, & Wycis, ubi tunc non fuit lex ulla, omnia sine tol & stud, præter sal & equos.* Pag. 191. *Omnes quietantias, quas burgenses mei in ipso burgo habent, emendi & vendendi in foro & extra forum, ut nec tolnetum, nec stallagium reddant.* Adde pag. 71. & 303.

Estallagium, idem quod *Stallagium*: ex Gallico *Estallage*. Tabularium Ecclesiæ Ambian. *Et in illis villis habet Ecclesia bannum & sanguinem, & estallagium, & herbagium.* Alibi: *Estalagium panum totum est Ecclesiæ.* Monasticum Anglican. to. 2. pag. 26. *Et si quis est hominum de soka sua qui habeat estallagium in burgo, & sit in communitate burgi, si non reddat ibi consuetudinem estallagii sui, quam justè reddere debuerit*, &c. Perperam *astallagium* pro *estalagium* habetur in Charta an. 1219. in Probat. Hist. Vergiac. pag. 156. Usatica MSS. Vicecomitatus aquarum Rotomagi: *Chascun vendeur de poisson en la ville doit le jour 6. d. de son estallage: & se il vent en un mesmes estal poisson à plusieurs gens, de chascun homme le vendeur paie 6. d. d'estallage*, &c. *Establage des marchandises*, in Consuetud. Comitatus S. Pauli art. 29. 59.

Stallangiarius, *Stallangiator*, qui habet *stallum* & locum in publica via tempore nundinarum. Iter Camerarii Scotici cap. 39. §. 63. *Si stallangiarii emunt & vendunt libere in burgo*, &c. *Stallangiator*, in Legibus Burgor. Scoticor. cap. 40. 58.

Stallarius, eadem notione in Fleta lib. 4. cap. 28. §. 13.

Stallum, aut *Stallus*, sumitur etiam apud scriptores pro sede uniuscujusque Monachi, aut Canonici in choro Ecclesiæ. Humbertus lib. 2. de Mirac. cap. 1. *Solito more venit in chorum, & ecce invenit Spiritum immundum in stallo suo, similantem fratri qui juxta se manebat in choro.* Et mox, *innuit ei ut in aliud stallum se se transferret.* Statutum Raimundi Comitis Tolosani & Legati PP. apud Catellum pag. 350. *Inhibemus ne aliqui seculares Canonici stallum in choro, vel vocem habeant in Capitulo, nisi fortè fuerint in sacris Ordinibus constituti*, &c. Matth. Paris an. 1256. *Inquisiverunt — quodnam esset stallum Decani.* Radulfus de Diceto: *Richardo stallum assignavit in Choro, sedem in Capitulo.* Utuntur Charta Charitatis Cisterc. c. 2. Cælestinus III. PP. Ep. 6. Cæsarius Heist. & alii passim. Atque ea quidem stalla spondis dividuntur abinvicem. Matth. Paris an. 1250. *Et retroire cogens, ad unam spondam, quæ duos de stallis dividebat, & pro podio facta fuit: adeo senile corpus pressit, ut ossa cum medullis conquassaret.* Vide Joan. Buschium in Chron. lib. 2. c. 25. 31. 36. 39. 43. &c. & in V. *Forma*.

Installare, In *stallum* inducere, locum in choro dare, beneficii Ecclesiastici possessionem conferre, Gallis *Installer*. Jo. Brompton an. 1088. *Prebendaries installant, inducunt, visitant.* Passim. *In stallos mittere*, apud Rogerum Hovedenum pag. 660. *Sed Archiepiscopus Eboracensis noluit eos* (Decanum & Thesaurium Eboracensis Ecclesiæ) *recipere, neque in stallos mittere, donec electio sua confirmata esset à summo Pontifice.*

STALONUS, Equus admissarius, ex Gallico *Estalon*, in Monastico Anglicano to. 1. pag. 841.

STALPA. Gloss. Gr. Lat. MS. & editum: σταλαγμὸς, *Stilla, hoc stillicidium, hæc stalpa.*

STAMINARIUS, νήσης, ὁ τὸν στήμονα... In Gloss. Lat. Gr.

STAMIO, *Partus*. Gloss. Isid. *Stavio*, scribitur in Pithœanis.

STAMINEA, *Stamineum*, *Staminia*, *Stamina*, *Staminum*, *Stamen*, Lanea interula, seu Camisia, qua Monachi quidam vice cilicii utebantur: nam Benedictinis *laneas camisias* interdixit Innocentius III. PP. vulgò *Estamine*: ex voce Lat. *Stamen*, στήμων. Variè autem hæc vox effertur:

Staminea, in Regula Solitariorum cap. 49. in Vita S. Guidonis Abbatis Pomposiani ex MS. Spirensi n. 12. apud Ordericum Vital. lib. 8. pag. 711. Willelmum Gemetic. lib. 3. c. 8. 12. Sigebertum an. 1107. Leonem Ost. lib. 2. cap. 26. in Chronico Fontanell. cap. 16. pag. 246. in vita S. Benedicti Anian. n. 40. in Charta an. 1320. apud Waddingum in Regesto pag. 120. &c.

Stamineum. Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 5. *Si propter calorem froccum exuerit, in cuculla sedere poterit, sed ita ut nec gunellam, nec pellicium subtus habeat, nec aliud quidquam, quam stamineum suum.* Cap. 8. de Novitio: *Ei non stamineum, sed pro stamineo camisia linea datur.*

Staminia. Utuntur Regula Magistri cap. 4. Ordericus Vital. lib. 3. pag. 468. Lanfrancus in Decret. pro Ordine S. Bened. cap. 16. Hugo Flaviniac. in Chron. p. 236. Statuta Cluniac. Petri Venerab. c. 63. &c.

Staminium. Origines Cistercienses Ordinis cap. 15.

Stamina, in Monastico Anglic. to. 1. pag. 26.

Staminum, in eod. Monastico Anglic. tom. 1. pag. 6. 999.

Le Roman de Vacces:

Du chef de son braier une clef defermerent,
Et cole & estamine, & un froc en osterent.

Id est, *cucullam*, *stamineam*, & *froccum*.

Usurpatur etiam sæpè hæc vox pro specie panni, quam interdum

Stamen vocabant. Concilium Avenionense an. 1209. c. 18. *Firmiter inhibemus ne panno de stamine forti, aut alio colorato vel sumptuoso seu aliquo serico in futurum utantur Clerici.* Adde Concil. Monspeliense an. 1214. c. 17. Vide *Stanium*.

STAMMA. Odo de Diogilo lib. 3. de Profect. Ludov. VII. in Orientem: *Hic primò (in Græcia) cupream monetam & stammas offendimus, & pro una earum 5. denarios, & pro 12. solidis marcam tristes dabamus.* Idem lib. 4. *Ante palatium, vel etiam in tentoriis habebamus congruum, si duraret, concambium; minus quàm duobus denariis stammam unam, & earum 24. solidos propter marcam.* Græcis recentioribus στάμενα est pecunia, moneta, ut pluribus docet Meursius. Unde pro *stamma* apud Odonem Diogilum *stamina* legendum putem, proclivi librarii lapsu.

STAMSKUT, Tributi species, apud Suecos. Charta Suecica an. 1314. apud Jo. Schefferum in Notis ad Chronicon Archiepiscop. Upsaliensium pag. 228. *De qualibet nave, quæ vadit Holmis, cum mercimoniis, unum dena-*

rium, quod in nostra lingua dicitur *Stamskut.*

Stanca. Charta Balduini Comitis Flandriæ an. 1193. in Tabulario Monasterii S. Bertini: *Stancam unde aqua exit poterunt præparare, & aquam in prato super stancam eodem termino congregare.*

Stancare, στήνωσ, Sanguinem sistere ne fluat, pro *Stagnare*, Gallis *Estancher.* Gloss. Lat. Gr. *Stagnat*, γαθοῖ, νομοῖ. Apud Serenum Sammonicum in veteribus libris, sic lemma capitis 20. legi monet Salmasius: *Ad medendum rejectionem cibi, & sanguinem stancandum.* Ubi edit. *Rejectionibus cibi aut sanguinis abstinendis.* Lex Alaman. tit. 65. §. 6. *Si autem ferrum calidum intraverit ad stagnandum sanguinem*, &c. Italis *stancare* est defatigare. Vide Ferrarium in *Stagnare.*

Standa, Vas vel dolium vinarium, ex Theutonico *Stande*, Kiliano, labrum, alveus statarius, orca, cadus: *à Standen*, stare, ut habet vita MS. S. Romarici: *Vas quod à stando Standam nuncupant, plenum reperit*, &c. Infra: *O miraculum magnum quod fecisti, vir Dei, qui signaculo tuo standam meam sicera replesti.*

Standarum, *Stantarum, Standardum, Standale*, Vexillum præcipuum totius exercitus, vulgò nostris, *Estendart.*

Standardum Scriptores rerum Hierosolymitanarum Saracenis ac Sultanis vulgò adscribunt. Tudebodus lib. 5. extremo: *Unus autem nostrorum accepit standarum Ammiravisi, desuper quod erat pomum aureum, hasta verò tota cooperta argento: quod stantarum apud nos dicitur vexillum.* Albertus Aquensis lib. 6. cap. 50. *Longissima hasta argento operta per totum, quod vocant Standart, & quæ Regis Babyloniæ exercitui signum præferebatur, & circa quam præcipua virtus densabatur.* Robertus Monachus lib. 9 Hist. Hierosol. *Vexillum Admiravisi, quod Standardum vocant.* Fulcherius Carnot. lib. 3. c. 18. *Tria nempe vexilla pretiosissima, quæ Standars nominamus, ab eis excusserunt.* Gauterius de Bellis Antiochen. pag. 447. *Ad montem quo standarum, & robur ipsorum conglomeratum fuerat, iter dirigit.* Denique Baldricus Dolensis lib. 4. pag. 137. & ex eo Ordericus Vitalis lib. 9. *Admiravisi stantarum à longè considerans.* Adde eundem Vitalem pag. 759. & Matthæum Paris pag. 35. Turpinus cap. 18. Carrocium iisdem Saracenis tribuit. Tametsi ex prælaudatis scriptoribus id omnino erui haud possit, constat tamen

Standardum pro *Carrocio* usurpari, vel certè ejusdem fuisse formæ. Simeon Dunelmensis an. 1138. *Qui omnes procedentes secus Alvertum in campo quodam,— standart, id est malum navis erexerunt, vexillum S. Petri — in eo suspendentes.* Ricardus Hagustaldensis de Gestis Stephani Regis Angl. *Mox autem aliqui eorum in medio cujusdam machinæ, quam illi adduxerant, unius navis malum erexerunt, quod Standard appellaverunt; unde Hugo Sotevagina Eboracensis Archidiaconus:*

Dicitur à stando standardum, quod stetit illic
Militiæ probitas vincere sive mori.

In summitate verò ipsius arboris— vexilla suspenderunt. Chronicon Andrense an. 1184. de Comite Flandriæ: *Standardum altissimum, Dragonem desuper præferentem: Comes secum super currum quatuor rotarum duci fecit, quod Rex cum tota Francia indignè tulit.* Willelmus Brito lib. 11. Philippid. Ottonis Imp. vexillum describens:

Standardum ædificat, miroque insignit honore.

Mox:

Erigit in carro palum, paloque draconem
Implicat, &c.

Quæ hisce versibus vernaculis reddidit Guillelmus Guiart in Hist. Francor. MS.

Othes pour la pais despecier
Fait l rs son estendart drecier,
Fols est qui nus plus riche cerche:
Un grant dragon ot sur la perche,
Qui fu sus un beau char posée,
Vers France ot la gueule baée,
Pour le Reaume chalengier,
Come s'il deust tout mangier.
Cis dragons soustint la banniere
Des connoissance l'Emperiere,
Qui porte au bel & aloré,
Dessus ot un aigle doré,
C'est signe de guerre cuisant.

Matth. Paris an. 1236. *Exeuntes igitur cives in multitudine gravi circiter ad 50. millia armatorum obviam Imperatori, cum standardo suo, quod Carrucam, vel Carrochium appellant, indubitanter perrexerunt.* Ægidius Aureæ-vallis Monachus in Alexandro Episcopo Leod. cap. 24. *Captoque Ducis vexillo, dicto Gallicè Standart, opere plumario, à Regina Angliæ ei misso, quod fastu superbiæ quadriga boum ferebat.* Eadem ferme habet Brustemius. Adde Levoldum Northovium in Chronico Markano an. 1287. Ita *Standardum* pro *Carocio* usurpavit le Roman de Garin:

Nostre Emperere fist l'estendart venir,
Mult l'a bien fet de Chevaliers emplir,
Et de Serjans, por le fez sostenir.

Infra:

Mès les grans gens Fromond le posteif,
Sor l'estendart font les nos resortir.

Alibi:

L'estendart verse, & li huz est levez.

Jam verò quod *Standardum* signum & vexillum fuerit statorium, à veteri Theutonico *standa*, & *stanta*, quod est *sistere*, deducit Loccenius lib. 3. Antiq. Suecicar. cap. 2. Hugo verò Eboracensis Archidiaconus à Latino *Stare.*

Apud Anglos præcipuum Regis vexillum *Standardum* etiam dictum fuit. Hinc *Signum regium, quod vocatur Standard*, apud scriptores rerum Anglicarum, Radulfum de Diceto pag. 480. Bromptonum pag. 1026. Henricum Huntindonensem lib. 8. pag. 388. Robertum de Monte an. 1065. 1138. Matth. Paris pag. 52. &c. Diversum tamen à *Dracone*, de quo supra egimus. Matth. Westmonasteriensis an. 1016. *Relicto regio loco, qui ex more erat inter Draconem & Standardum, cucurrit in aciem primam.* Sed an *Standardum* vicem *Carrocii* præbuerit, non omninò exploratum.

Standale. Rigordus an. 1190. *Deinde desuper corpora Sanctorum duo Standalia decenter insignita pro memoria SS. Martyrum & tutela contra inimicos crucis Christi pugnaturus propriis manibus accepit.* Eadem voce utuntur Itali: Joannes Villaneus lib. 6. cap. 77. describens Carrocium Florentinorum. *Era uno carro in su quatro rote, tuto dipinto di vermiglio, & haveavi su due grande antenne vermiglie, in su le quali ventilava il grande stendale dell' arme del Commune de Firenze, bianco & vermiglio. Il quale Carrocio tirava uno grande & forte paio de buoi, tutti coverti di panno vermiglio lano, che solamente erano deputati al detto Officio*, &c.

Extendarium vexillum, apud Albertinum Mussatum lib. 5. de Gestis Italicor. rubrica 2.

Frequens mentio est vocis *Estendart* apud Scriptores vernaculos, apud quos ferè semper pro præcipuo exercitus vexillo usurpatur, Froissartem 4. vol. cap. 18. Monstrelletum 1. vol. pag. 248. 254. 2. vol. pag. 35. 3. vol. &c. Berrium pag. 108. Meerbekum in Obsequiis Caroli V. Imp. pag. 79. 85. Chronicon Bertrandi Guesclini:

Thiebaut du Pont quant vit des Anglois l'errement
Qui faisoient estendart du penon bel & gent.

Standardum alia notione usurpat Fleta lib. 2. c. 8. *Committitur alicui Clerico vel Laico cura & custodia mensurarum regiarum, quæ pro standardis & exemplaribus mensurarum regni habentur, ulnarum videlicet, lagenarum, ponderum*, &c.

Stanga, Tigillus, pertica, Germanis *Stange*, Italis *Stanga*, ut *Stangare*, Vecte munire. Mamotrectus ad 23. Judic. *Sudes est pertica sive Stanga.* Habetur in Vita B. Andreæ de Galerannis n. 22. & apud Petrum de Crescentiis

Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 33.

Stangaria, eadem notione usurpari videtur in Lege Longob. edit. Heroldi pag. 193. *Si quis de sepe stangariam factam unam tulerit, componat sol.* 3. Editio Boherii lib. 1. tit. 25. §. 30. *Si quis de sepe stantaria facta unam tulerit*, &c. Editio Lindenbrogii pro *unam* habet *vimen*. Sed malim *stataria*, ut sit palus defixus stans: Mox enim: *si autem perticas transversarias tulerit*, &c. Glossæ vett. *Statarius*, ὀρθοστάτης. Vide Oct. Ferrarium in *Staggio*.

STANIUM, Panni species. Statuta Raymundi Comitis Tolosæ & Legati Apostolici an. 1233. apud Catellum: *Canonicis etiam regularibus prohibemus, ne sit eorum habitus notabilis, — sed secundum Statuta Concilii Avenionensis & Montispessulani, capis, tunicis, palliis, caligis, de aliqua bruneta etiam vel nigra, vel etiam stanio forte, vel cameloto, vel aliquo alio colorato panno, seu sumptuoso, vel aliquo serico de cætero non utantur*, &c. Videtur legendum *Stamino*. Vide in hac voce.

STANNUM, pro *Stagnum*. Ugutio: *Stannum, est aqua stans artificio pisces habens. Piscina est aqua stans artificio non habens, sed carens piscibus.* Charta anni 1263. in Hist. Monmorenciaca pag. 113. *Quoddam molendinum — cum jardino, prout se comportat ante & retro, & stannum contiguum illi molendino*, &c. Alia an. 1234. in Hist. Castilionensi pag. 244. *Et eis licebit herbas colligere cum faucillis factis seu colatis in stannis nostris pacificè.* Ita præterea usurpatur in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 4. ch. 35.

STANTAREUM, *Stantarium*, pro *Statarium*, Candelabrum majus quod per se stat. Glossæ Lat. Gr. *Statarius*, ὀρθοστάτης. Vetus Charta Cornutiana edita à Suaresio: *Coronas argenteas cum catenulis suis & delphinis 8. cicindelas argenteas 5. cum catenulis suis, stantarea argentea, & in Confessione ostrea argentea 2. cum clavi sua.* Infra: *Septem pharos æreos, duos habentes delphinos octonos, & hermoras, cantharos æreos majores sex, minores 12. & lilia ærea 2. & stantaria ærea 13.* Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcensis c. 9. *Adstant & statarii cereorum corporibus aptati.* Vide *Cereostata*.

STANTARIA. Vide *Stanga*.

STANTARUM. Vide *Standardum*.

SŦANTES, apud S. Cyprianum dicuntur, qui in fide perstiterunt, uti è contrario *Lapsi*, qui à fide defecerunt. Epist. 14. *Præsente & stantium plebe, quibus & ipsis pro fide & timore suo honor habendus est.* Epist. 31. *Oremus pro lapsis, ut erigantur: oremus pro stantibus, ut non ad ruinas usque tententur.* Ita Ep. 27. 30. 37. lib. de Lapsis, &c.

STANTIA, Camera, ex Ital. *Stanza*. Gualvaneus Flamma in Chron. Mediolan cap. 284. *Isti Reges dum viverent stabant in Palatio magno inter Ecclesiam S. Mariæ, & Canonicam Decumanorum, ubi erant multæ stantiæ. Inter alias erat una sala quæ continebat decem millia personarum*, &c.

Stantia, perperam scribitur in Legibus Rachisi Regis Longob. tit. 4. §. 2. pro *Sententia*, uti præfert Lex Longob. lib. 2. tit. 21. §. 28.

STANTOR. Ordericus Vital. lib. 9. de Balduino à Principe Edessano adoptato: *Turgidus igitur Princeps livore perfidiaque cæcatus, Christianis insidias prætendit, & Stantori suo in expeditione eunti imperavit, ut — Balduinum — interficeret.* Ubi legendum *Stratori*, id est *Marescallo*, seu copiarum duci, quomodo *Stratorem* vel *Protostratorem* appellatum observavimus ad Cinnamum pag. 475.

STAPES, *Stapedium*, *Stapeda*, Stapha aliis, qua quis in equum tollitur.

Stapes. Miracula S. Quirini Mart. lib. 2. n. 30. *Conscenso equo, dum stapedi pedem inderet.*

Stapedium. Clemens IV. PP. apud Rainaldum an. 1311. n. 13. *Cum ipse Pontifex equum ascenderit, teneat stapedium sellæ ejus, & arrepto fræno aliquantulum ipsum addextret.*

Stapeda. Iter Camerarii Scotici c. 27. *De Sellariis & Ephippiariis. — apponunt sellis mala & vitiosa ephippia, fræna falsa, & corruptas stapedas, unde multi læduntur.*

STAPHA, *Staphium*, *Staphile*. Vide *Staffa*.

STAPFSAKEN. Decretum Tassilonis de popularib. Legibus cap. 7. *De eo quod Bajoarii Stapfsaken dicunt, in verbis, quibus ex vetusta Consuetudine paganorum idololatriam reperimus, ut deinceps non aliter nisi sic dicat; qui quærit debitum, Hæc mihi injustè abstulisti*, &c. Anglo-Saxonibus ſtæf, est litera, item baculus, scipio, virga: ut ſtac, ſtaca, & ſtake, lis, causa, litigium. Sed an ad hanc vocem *Stapfsaken* pertineant, alii viderint.

STAPHILUM. Leo Ost. lib. 1. c. 47. *Ascendit inde ad ipsum staphilum de Maiella.* Capitulare Radelchisi Principis Beneventani c. 10. *Inter Beneventum & Consiam sit finis ad ipsum staffilum.* Charta Cresimiri Regis Croatiæ & Dalmat. an. 1067. apud Jo. Lucium l. 2. de Regno Dalm. c. 8. *Territorium — à quercu quæ stat supra vallem rabiosam, usque ad staphilum, qui hac de causa situs est in trivio, quod est contra Sablatam*, &c. Charta an. 1141. apud Ughellum in Episcopis Cumanis: *Et ab alio latere parte septentrionis finiuntur interra dominica, incipiens à staphilo, & ut descendat directum.* Alia apud eundem in Teatinis Episcop. *Sicut antiquis & justis limitibus terminatur, scilicet à stafilo inter montes*, &c. Ita to. 5. p. 848. 876. &c. Vim vocis ignorare se fatetur Angelus à Nuce, in Notis ad Chronicon Casinense.

Strafilum, pro *staphilum*, habetur, ni fallor, in Charta Langobardica in Chronico Beneventano S. Sophiæ pag. 573. *A fine Venatoris per serra usque in Straffilum inter duo rora*, &c. Pag. 583. habetur *Strafilum*.

STAPIA, Stapes, stapha, scala qua in equos tollimur. Vetus Inscriptio à Wolphango Lazio, & Hieron. Magio lib. 2. Miscell. c. 14. allata: *Dum virgunculæ placere cuperem, pes hæsit stapiæ, & tractus interii.*

STAPIO. Fortunatus in Vita S. Radegundis c. 13. *Accedens ad cellam S. Jumeris, die uno quo se ornabat felix Regina, composito sermone ut loquar barbaro, stapionem, camisas, manicas, cofeas, fibulas, cuncta auro ornata — sancto tradit altari.*

STAPLUS, Palatium, domus, ædes, ut quibusdam placet, ex Germanico *Stapel*, locus stabulandarum mercium: sic autem propriè vocabant ædificia tumultuario opere exstructa, aliquot stipitibus innixa, quos Anglo-Saxones ſtaple dicunt, ut mox docemus. Lex Salica tit. 57. §. 3. *Si quis aristatonem, hoc est staplum super mortuum missum capulaverit, aut mandualem, quod est structura, sive sclave qui est ponticulus*, &c. — *super hominem mortuum dejecerit*, &c. Lex Ripuarior. tit. 33. §. 1. de intertiata re: *Si autem extra regnum super 80. (noctes) ad Regis staplum, vel ad eum locum ubi mallus est, auctorem suum in præsente habeat.* Tit. 67. §. 5. *Et cum 12. ad staplum Regis — conjurare studeat.* Tit. 75. *Si quis caballum, hominem, vel quamlibet rem in via propriserit, aut eum secutus fuerit, per tres marchas ipsum ostendat, & sic postea ad Regis staplum ducat.* Ubi Lindenbrogius & Baluzius monent in aliis codd. legi *stapplum, stafolium, stappolum, staffolum, & stapfpolum*.

STAPULÆ, Emporium, forum publicum, in civitatibus præsertim maritimis constitutum, ubi merces extraneæ publicè distrahuntur: vulgò *Estaple*, à voce Latina *Stabulum*, ut quidam putant: seu ut Kilianus & alii volunt, à Germanico *stapelen*, quod *in unum aliquid coacervare* designat. Salmasius in Observat. ad Jus Atticum & Romanum, scribit *Stapen* exponi in veteri Lexico Saxonico-Latino *forum*: unde *facere stapam* vulgò dicimus, inquit, quod Græcis erat ἀγορὰν παρέχειν, Latinè *commeatum præbere*. Iisdem Anglo-Saxonibus ſtaple & ſtapelaſ, fulcrum mensarium sonat, & ſtapulaſ, stipites iidem dicunt: unde fortean foris ac nundinis publicis nomen inditum, ab apothecis, seu, uti nostri vocabant, *Stallis* quæ in locis urbium, aut

pagorum publicis tumultuario opere supra stipites erigebantur, quomodo de *Hallis* diximus. Boxhornius in Theatro Holland. p. 100. *Stapula est jus in quo potestas conceditur aliunde invectis mercibus quasi manum injiciendi, ab instituto cursu retrahendi, ac denique ita sistendi, ut nonprius quam publico foro divenditæ ibi fuerint, aliò transferantur. Ita autem dicitur à Stapelen, quod in unum aliquid coacervare designat*, &c. Ægidius de Roia an. 1324. *Item Brugis stapulam concessit omnium rerum quæ apud Slusam applicarentur ex quacunque patria.* Henric. de Knyghton an. 1352. *Ordinatæ sunt stapulæ esse Londoniis.* Idem an. 1363. *Ordinavit stapulas lanarum esse apud Calisiam.* Eadem habet Thomas Walsinghamus. Cambdenus in Britannia, in Coritan. ait Lincolniensem urbem *Ab Edwardo III. in stapulam, quam vocant, i. in lanarum, coriorum, plumbi, &c. emporium constitutam fuisse.*

Manet etiamnum in Picardia nostra oppido ad Quantii fluvii ostia sito, *Stapularum* nomen, cujus meminit Lupus Ferrariensis Epist. 14. hodie *Estaples*, ex qua ortus Jacobus Faber Stapulensis, cujus elogium contexuere Molinæus in Repetit. Legis 7. D. de liberis & posthumis n. 70. & ad Consuet. Bononiensem, Thuanus lib. 16. & Scævola Sammarthanus in Elogiis virorum illust. Neque aliud est oppidum ab eo quod *Wicum*, & *Quentowicum* vocant scriptores paulò superioris ævi, cui *emporii* perinde ac *portus* nomen tribuunt præ cæteris Annales Francorum Bertiniani an. 842. & Vita S. Vandregesili p. 387. to. 3. Hist. Francor. Papiæ enim & aliis, *Emporium* exponitur *locus supra mare, vel locus ubi negotiatores exercentur*: adeo ut *stapula* & *emporium* idem sonent. Scio quosdam id nominis Monasterio S. Judoci ad mare adscribere: sed non arridet eorum conjectura, quam alibi discutiendam reservamus.

Scriptum de statu stapuli, JC. Anglis & Cowello lib. 3. Instit. tit. 22. §. 6. est obligatio insinuata sive de recordo, quæ coram Majore stapuli in præsentia alterius duorum Constabulariorum recognita, & per eum sigillata. Cujus obligationis vi, si debitor in solutione defecerit, creditor autoritate Prætoris corpus, terras, & bona ejus sibi usque ad satisfactionem arripit & detinet, modò infra limites stapuli ipse reperiatur, vel bona ejus prehendi possint. Ejusmodi verò scriptum non modò inter mercatores, sed interdum inter omnes Regis subditos locum habet.

STARA, *Staria*, *Starium*, Sextarius, *Sestier*. Charta an. 1195. apud Ughellum to. 7. p. 1321. *Sex cuppas olei, & 4. salmas vini, & sex staras grani, & sex staras hordei*, &c.

Starium, eadem notione. Tabularium Casauriense an. 1159. *Insuper unam petiam de terra, in qua seminari possunt duo staria frumenti.* Charta Caroli I. Regis Sicil. an. 1277. apud Ughellum to. 7. pag. 807. *De decima quoque olei, — miliaria 10. quæ sunt ad starium Bari staria 400.* Nomina Potestatum Paduæ an. 1258. *Hoc anno — starium frumenti valuit solidos 20. & ultra.* Vide Vitam S. Zitæ Virginis Lucensis n. 5.

STARANI. Otto Murena in Hist. Rerum Laudensium p. 19. *Sequenti igitur festo SS. Gervasii & Protasii — ceperunt Mediolanenses staranos de Pavia qui Serexanum deprædati fuerant*, &c. Ubi loci *Scaranos*, à *Scara* militari, legendum putat Felix Osius, ex MS. cod. Mediolanensi. Vide *Scara*.

STARARIA. Vetus Charta apud Baron. an. 1188. *De Capitaneis sit salvum urbi & populo Romano quidquid ab eis conventum est & permissum Romæ per scriptum & juramenta & plejarias, & stararias ac præcones.*

STARCIA. Vide infra *Startia*, & *Sitarcia*.

STARE dicebantur tenentes, qui *reseandisiam* debebant dominis suis, seu *stagium*: ex Charta an. 1162. to. 13. Specilegii Acheriani pag. 314. *Ego Joannes Martini dono corpus meum per hominem, per me & per omnem meam posteritatem, tibi Girardo Rossilionensi Comiti, & omni tuæ posteritati in perpetuum, & convenio tibi ut semper stem omnibus diebus vitæ meæ in villa de Malpas per stagem cum infantibus meis, quos ego melius voluero*, &c. Vide *Stagium*, *Reseandisia*, & *Remanentia*. Hinc

Stare, *Estare*, Domus, ubi quis *stat*, seu manet. Charta an. 1095. apud Gariellum in Episcopis Magalonensibus pag. 89. *Ac pro illa guerpitione dedit Episcopus Dalmatio unum stare, quod ibi habebat.* Adde pag. 96. 169. Donatio propter nuptias factæ à Guilielmo D. Montispessulani Mariæ Burgundæ uxori an. 1156. *Hoc autem factum est apud Montempessulanum in domo seu stari sancti Firmini.* Tabularium Episcopatus Uticensis an. 1224. *Nec etiam censum staris ipsorum de Ucetia persolvebant.* Occurrit ibi passim. Regestum Tolosanum an. 1229. *Datum apud Arausicam in stari domini Episcopi.*

Estare. Charta Will. D. Montispessulani an. 1103. *Dono tibi estare Constancii de Alest, — estare Augerii* &c. Infra: *Et retineo omnes homines & feminas stantes in domibus illis ad faciendum quæcumque voluero.* Charta Guillelmi filii Mathildis Ducissæ D. Montispessulani an. 1185. *Et eorum unum est estare, cum curia, & puteo, & arboribus.* Alia ejusdem Gulielmi an. 1191. *Cum munitionibus, domibus, estaribus.* Vide *Starrum*.

STARIA. Charta Bonfilii Fulginatensis Episc. apud Ughellum, *In staria & campo S. Martini modiola tres.* Vide *Startia*, & *Stara*.

STARIUM, *Starius*, Vide *Stara*.

STARRUM, Chirographum, vel instrumentum quo Judæi pactiones suas rerumque transactiones conficiebant, apocha, scriptura, charta, cujusmodi multa haberi Hebraicè conscripta in arce Londoniensi hoc titulo observant Watsius & Spelmannus.

Starrum, idem quod *Stare*, de quo supra, Domus, ædes, in Charta an. 1215. apud v. cl. Dionys. Salvagnium Boissium: *Et quod starra ipsorum, & hominum suorum destruxerat, & eos inde expulerant.* Infra: *Prædictum Armandum ceperat, & eum de starri suo expulerat.*

STARTIA, *Starcia*. Charta Roberti II. Principis Capuani anni 1156. in Sanctuario Capuano pag. 617. *Hoc est integram unam peciam terræ, quæ est startia nostræ curiæ pertinens, & appellatur ea Campus seu startia de Maiano, habetque hos fines*, &c. Alia Guillelmi Regis Siciliæ an. 1182. apud Ughellum: *Et sine aliquo servitio castrum illud, sicut prædictum est, cum startia turris palatii teneat & cognoscat.* Apud eundem to. 8. p. 47. *Starzia.* Adde to. 6. pag. 643. & seqq. Charta Philippi Principis Tarentini an. 1313. post Hist. nostram Gallo-Byzantinam pag. 77. *Cum civitatibus, villis, castris, — juribus, territoriis, starciis, & pertinentiis suis omnibus*, &c.

STATARII, qui aliàs *Stagiarii*, qui residentiam debent. Charta Aimerici Vicecomitis Castri-Airaldi ex Tabulario S. Dionysii de Valleta: *Circunquaque adjacentes homines, statarios, sive advenas, sive viatores*, &c.

Statarii alia notione, vide in *Cereostata*, & *Stantareum*.

STATERUM *ludus*. Vetus Scheda apud Canisium to. 4. Antiq. Lection. *Qui cum coævo jamdicti Regis filio assiduè luderet ludum staterum, & semper obtineret, exitialis iræ fomitem ministravit. Cum verò quadam die huic ludo operam dedisset, & filius Regis multoties victus esset, ira præruptus, Rochum filium Ducis super tempora percussit, ictum mortiferum secuta est mors.* Incertum qui fuerit hic *ludus staterum*, nisi *scacorum*, fortè, atque ita legendum sit. Apud Will. Malmesburiensem in Vita S. Aldhelmi Episc. c. 9. *Wintoniæ Prælatus Daniel, qui esset ejusdem regionis oriundus, & staterarum non egenus.* i. nummorum, ex Gr. στατήρ.

STATICUM. Vide *Scaticum*.

STATIO, Jejunium dicitur scriptoribus Ecclesiasticis. Isidorus lib. 6. Orig. cap. ult. & Rabanus lib. 2. de de Instit. Cler. c. 18. *Jejunium & Statio dicitur.* Glossæ Arabico-Lat. *Statio, jejunium.* Atque ita pro quovis jejunio usurpant Cassianus lib. 5. de Cœnob. Instit. cap.

20. 24. Collat. 2. c. 25. Coll. 21. c. 29. Acta S. Fructuosi & socior. n. 3. &c. Hermes in Pastoral. lib. 3. c. 5. *Respondi quoniam, Domine, stationem habeo. Quid est, inquit, statio: & dixi, Jejunium: & dixit, Quid est illud jejunium? Sicut solebam, inquam, sic jejuno.*

Alii distingunt *stationem* à jejunio: *Jejunium* enim, ut iidem Isidorus & Rabanus aiunt, *est indifferenter cujuslibet diei abstinentia, non secundùm Legem, sed secundùm propriam voluntatem. Statio autem est observatio statutorum dierum, vel temporum: dierum, ut quartæ & sextæ feriæ jejunium ex vetere lege præceptum: temporum autem, ut jejunium quarti, quinti, septimi, & decimi mensis, & observatio Quadragesimæ quæ in universo orbe institutione Apostolica observatur.* Tertullianus lib. 2. Ad uxorem: *Ut si statio facienda est, maritus de die condicat ad balneas; si jejunia observanda sunt, maritus eadem die convivia exerceat.* Idem contra Psychicos: *Arguunt nos quòd jejunia propria custodiamus, quòd stationes plerumque in vesperam producamus.* Et c. 14. ejusdem libri: *Cur stationibus quartam & sextam Sabbati dicamus, & jejuniis Parasceven?* Ubi exertè Tertullianus *stationem* à jejunio distinguit, ostenditque *stationem* præscriptam à lege: *jejunium* ex mero arbitrio & propria devotione observatum. Extant in Bibliotheca Casinensi Auxilii Presbyteri Quæstiones Theologicæ, in quibus quærit, *Quid intersit inter stationem & jejunium.*

Cur autem *Statio* dictum sit jejunium indictum, docet Ambrosius Serm. 25. *Castra nobis sunt nostra jejunia, quæ nos à diabolica infestatione defendunt: denique Stationes vocantur, quod stantes & commorantes in eis inimicos insidiantes repellamus.* Isidorus loco citato: *Statio autem de militari exemplo nomen accepit, pro eo quod nulla lætitia obveniens castris stationem militum rescindat: nam lætitia libentiùs, tristitia sollicitiùs administrat disciplinam. Unde & milites nunquam immemores sacramenti magis stationibus parent.*

Statio, veteribus dictus Cœtus sive conventus fidelium in Ecclesia, maximè is qui dominico fiebat die, apud Tertullianum lib. de Corona militis: ita autem vocantur ejusmodi conventus metaphorâ sumptâ à militibus, qui dum præsidium certo loco collocant, *stationem facere* dicuntur. Gregorius Nanzianzen. orat. habitâ in Concilio CP. χαίρετε Ναζιανζηνῶν χοροστασίαι, ψαλμῳδιῶν ἁρμονίαι, στάσεις πάννυχοι, παρθένων σεμνότης, &c.

Stationes præterea dicuntur Ecclesiæ, oratoria, seu quævis loca, ubi processiones Ecclesiasticæ moram faciunt, in quibus orationes fiunt, aut decantantur Antiphonæ, vel denique sacrum Missæ ministerium peragitur: ex quo processiones ipsas *Stationes* passim dictas observare est. Has primum omnium instituisse Cyrillum Patriarcham Alexand. scribit, nescio an ubique, autor Chronici Orientalis sub an. 435. Solebant porrò Christiani varias sibi deligere basilicas vel martyria, & in iis ad ipsa Martyrum sepulchra diebus dominicis convenire, & sacrosancto Missæ sacrificio, quod celebrabatur, interesse, & Corpus Domini accipere, ut est apud Tertullianum l. de Orat. Denique cùm eò ex variis basilicis Clerus procedens conveniret, si quid difficultatis proponendum videbatur, in eo conventu definiebatur. Unde interdum, eodem Tertulliano teste lib. de Jejunio, *stationes* usque in vesperum producebantur. Atque hac notione *Stationis* vocem accipiendam censent viri docti apud Cyprian. Epist. 41. & 42. Joannes Diacon. lib. 3. Vitæ Gregorii M. cap. 18. *Stationes per Basilicas, vel Beatorum Martyrum cœmeteria, secundùm quod hactenus plebs Romana quasi eo vivente certatim discurrit, sollicitè ordinavit: per quas & ipse simul discurrens, dum adhuc eloqui prævaleret, 20. homilias Evangelii coram Ecclesia diverso tempore declaravit.* Nicolaus I. PP. Epist. 8. *Istius* (Latinæ) *dictione linguæ Constantinopolitana Ecclesia lectionem Apostolicam & Evangelicam in stationibus fertur primitus recitare.* Anastasius in S. Vitaliano PP. *Item dominico die fuit statio ad sanctum Petrum, & post Missas celebratas, valefecerunt sibi invicem Imperator & Pontifex*, &c. Guibertus lib. 3. de Vita sua c. 7. *Feriâ secundâ post Pascha procedere moris est Clericos stationem facturos apud S. Vincentium.* Anselmus Leod. cap. 69. in Wolbodo Episc. *Stationes instituit, seu processiones, quæ ab universo communiter Clero civitatis ad majorem Ecclesiam fiunt.* Adde Synodum Pontingon. an. 876. cap. 7. Hist. Translat. S. Sebastiani n. 53. 54. Vitam S. Joan. Reomaens. cap. 2. Lanfrancum in Decretis pro Ord. S. Bened. c. 2. Anast. Biblioth. in Vita S. Joan. Eleemosyn. n. 30. 79. Ordinem Romanum, Rupertum lib. 8. de Divin. Offic. c. 2. Cæsarium l. 1. Miracul. c. 7. Durandum lib. 7. c. 1. n. 20. 21. &c.

In ejusmodi porrò stationibus deferebantur publicè ministeria sacra, quorum usus erat in sacris Liturgiis. Anastasius in S. Hilaro PP. *In urbe Roma constituit ministeriales* (nempe calices) *qui circuirent stationes. Scyphum aureum pensant. lib.* 8. Alii codd. habent: *In urbe verò Roma constituit ministeria, quæ circuirent constitutas stationes, scyphum autem stationatum* (al. *stationarium*) *pens. libr.* 8. In Leone III. p. 146. *Fecit verò communicales ex argento purissimo per singulas regiones, qui præcederent per stationes per manus Acolytorum numero* 20. In Valentino II. p. 166. *Fecit amas argenteas* 6. *quæ præcedunt per omnes stationes.* Præfatio ad Libellum precum Marcellini & Faustini, de Felice PP. *Irrumpit in Urbem, & stationem in Juli basilica trans Tiberim dare præcipit.* Infra: *Per cœmeteria Matyrum stationes sine Clericis celebrabat.*

Stationari, Stationem, seu processionem peragere. Eckehardus Junior de Casibus S. Galli cap. 1. *Crastinam autem processionem ad mansionariam suam S. Crucis disponens Ecclesiam, in proximo prato stationari jussit. Ibi de gradibus ligneis Esdras Domini populum legem novam edocuit*, &c.

Statio, idem quod *Stagium*, de qua voce supra. Sugerius lib. de Rebus in administr. sua gestis cap. 12. *Feodos verò, quos ex fisco proprio emimus, ad faciendas stationes singulis annis per duos menses in eodem Castro Tauriaco, subter intitulare curavimus.*

Statio, Convivium, pastus, præbenda panis & vini. Charta Hugonis Episcopi Gratianopolitani ex Tabular. Ecclesiæ Gratianop. *In Ecclesiis B. Mariæ de Arvisio, & S. Johannis, & de Deserto, retinui stationem cum sociis sex à festivitate Apostolorum Petri & Pauli, usque ad Assumptionem B. Mariæ.* Charta Willelmi Episc. Parisiens. an. 1229. in M. Pastorali lib. 20. ch. 18. *Ut pro carnibus singularum stationum, quæ dicuntur Pastus, 12. libræ & 3. solidi à nobis — persolvantur.* Charta Odonis Episc. Parisiens. an. 1205. ibidem lib. 20. ch. 5. *Concessimus eidem Capitulo in eodem festo Pentecostes stationem unam de pane & vino & carnibus porcinis nobis & successoribus nostris perpetuò percipiendis.* Adde ch. 102. & Chartam aliam Petri Episcopi an. 1208. Ibid. pag. 423. *Nota quod magna statio panis valet 77. panes, & parva statio valet 72. panes: item magna statio pecuniæ valet 72. sol. 9. den. ob. & parva statio valet 67. sol. 9. den. ob.* Necrologium Ecclesiæ Parisiensis: 6. *Idus Januarii eodem die obiit Theobaldus Paris. Episcopus, qui dedit nobis duas stationes quatuor ferculorum, quarum una redditur ab Episcopo in Nativitate B. Mariæ, altera in die obitus ejus.* 3. Id. Julii: *Obiit Odo Parisiensis Episcopus, in præsenti sepultus Ecclesia, qui dedit nobis stationem panis, vini, & carnium in festo Pentecostes reddendam.* Passim ibi.

Statio, Tabulatum, nostris *Estage*. Epistola Balduini Imp. CP. de expugnata Constantinopoli: *Turris lignea erigitur super murum stationibus tribus, aut quatuor, multitudinem continentibus armatorum.* Vide *Tristega*.

Statio, idem quod *Mutatio*, in l. 36. & 65. Cod. Th. de Cursu publ. & l. 1. de Curios. ubi Jacob. Gotofredus.

Stationarius, in Glossis Græco-Lat. dicitur, ἐπίσταθμος, ὁ τοῦ σταθμοῦ ἡγούμενος, ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς, *manceps*: qui

scilicet in *mansionibus* equorum publicorum curam gerit: *Qui cursui publico praeest*, in lege 1. Cod. Th. de Cursu publ. Adde leg. 2. de Cohortal. l. 31. de Episc. eod. Cod. ubi Jacob. Gotofred.

Statio, Apotheca, *Boutique*. *Stationarius*, Apothecarius. S. Fulgentius Homil. 66. *Temporalis medici statio videtur esse defixa, ubi herbarum redolent medicamina, & in tectis curationis inclusa renitent ferramenta*, &c. Constitutiones Neapolit. lib. 3. tit. 34. §. 3. de Medico: *Non contrahat societatem cum confectionariis, nec recipiat aliquem ad expensas suas pro certa pretii quantitate, nec ipse etiam habebit propriam stationem. — Lucrabitur autem stationarius de confectionibus suis secundum istum modum: de confectionibus & simplicibus medicinis*, &c. Mox: *Nec stationes ejusmodi erunt ubique, sed in certis civitatibus per regnum.*

STATIONARII, Milites, apparitores, & officiales Praesidum, qui dispositi per provincias certis locis denunciabant magistratibus quid ageretur. Horum mentio est in Cod. Th. & Justin. non semel, & in Append. Cod. Th. Constit. 14. Acta Numidarum Martyrum: *Tunc attentantur numerosis durisque cruciatibus per stationarium justorum piorumque carnifices, adhibitis in auxilium crudelitatis ejus Centurionum & Cirthensium magistratibus; hoc est diaboli sacerdotibus.*

Superstationarius, apud Optatum lib. 1. extremo, qui *Stationariis* Praesidum praefectus erat.

Stationarii, iidem qui *Mansionarii*, seu *manentes*, de quibus suo loco. Tabularium Redonense apud Augustinum *du Pas* in Stemmat. Armoric. pag. 823. *Dedi etiam eis pedagium & tunleum de omnibus quae vendiderint, vel emerint homines illorum stationarii in mansura sua de Chameriaco*, &c. Historia Abbatiae Condomensis pag. 470. *Construxit Ecclesiam, & 20. Stationarios vel eo amplius simul hareditavit, qui usu annotino 10. solidos in festivitate S. Joannis Bapt. censualiter redderent.*

Stationarius, Subdiaconus dictus in Ecclesia Romana, qui hebdomada sua in stationibus summo Pontifice Missam celebrante Epistolam cantabat. Anastasius in Benedicto III. PP. *Apostolorum Epistolae — quae à Subdiaconibus leguntur per cunctas Ecclesiarum stationes more solito.*

Stationarius Cantor, in Charta Philippi Aug. an. 1204. pro Ecclesia S. Aniani Aurelian. id est qui *residentiam facit*: *Ut quilibet Ecclesiae Cantor stationarius sit in claustro & assiduus, & officium Cantoris in Ecclesia exhibeat.*

Stationarii, Librorum venditores, Librarii, à *stationibus*, seu officinis librariis: Anglis, à *Stationers*, quomodo appellabant mercium vilissimarum institores, qui in foro *stationes* habebant, ut notatum à Cujacio lib. 2. Observ. cap. 40. Statutum Universitatis Parisiensis promulgatum an. 1275. *De Stationariis sive Librariis: ut Stationarii qui vulgo appellantur, sive Librarii — corporale praebeant sacramentum, quod libros recipiendo venales, custodiendo, exponendo eosdem & vendendo, — fideliter & legitimè se habebunt*, &c. Vide Statutum integrum apud Lambecium lib. 2. Commentar. de Biblioth. Caesarea pag. 252. 257. Leges Alfonsinae parte 2. tit. 31. Lege 11. *Estacionarios ha menester que aya en todo estudio general, para ser complido, que tenga en sus estaciones buenos libros e legibles, & verdaderos de testo e de glosa que los loguen à los escolares para fazer par ellos libros de nuevo, o para emendar los que tovieren escritos. Et tal tienda o estacion como esta, non la deve ninguno tener, sin otorgamiento del Rector del Estudio.* Statuta Synodalia Nicolai Gelant Episcopi Andegav. pag. 202. *Ipsi & eorum quilibet infra primi anni Synodum S. Lucae scribi faciant in quaterno statuta eadem, quorum exemplar poni penes Joannem Benchies, vel alium stationarium faciemus.*

Stationarii, quivis Institores. Jo. Carmessonus in Vita S. Petri Thomasii cap. 3. *Stationarii clausis rerum venalium apothecis, sua mercimonia relinquentes ipsum audire summo studio affectabant.*

STATIOSE, Diu, cum mora. Anastasius Bibl. in Gregorio IV. *Quamdiu ei placuerit ibidem statiosè immorari.*

STATIVUS *Equus*, quem alii Refractarium, nostri *Retif* vocant. Wichbild Magdeburg. art. 99. *Vendat si unus equum alteri — garendare in eo tenetur, quod non sit stativus*, &c.

STATORES, Apparitores, officiales Magistratuum, vel quivis famuli, sic dicti quòd starent ad jussa parati, vel quòd singuli in stationibus, quibus addicti erant, starent. Vetus Inscript. L. MARIO. VERNO. STATORI. PR. Alia: FORTUNATO STATORI AUGUSTORUM. Petronius in Satyrico: *Quaedam foeminae sordibus calent, nec libidinem concitant, nisi aut servos viderint, aut statores altius cinctos.* Acta S. Cypriani: *Venerunt ad eum Principes duo, unus stator officii Galerii Maximi Proconsulis*, &c. Monachus Sangall. lib. 2. de Carolo M. cap. 15. *Cumque prima die vel secunda inter reliquos statores eum in pracuriosioribus oculis intueretur, dixit ad filium, Cujus est iste puerulus? Quod cùm factum fuisset, deosculatum Serenissimus Augustus pusionem remisit ad stationem pristinam.* Ordericus Vital. lib. 12. pag. 856. *Richardum filium suum cum 200. Militibus Radulpho de Guader suppetias misit; quibus Radulphum Rufum & Ruabodum de Abrincis audaces & industrios statores constituit.* Vide Ciceronem lib. 2. Epist. Famil. ult. Baron. an. 261. n. 26. & quae de iis annotavimus ad Cinnamum.

STATUA. Lex Salica tit. 29. §. 32. *Si quis statuam aut tremaclum, vel vertuolum de flumine furaverit*, &c. Ita in edit. Heroldi tit. 27. §. 14. Ubi Wendelinus ait *statuam* hîc appellari, quòd Theutones *Staff*, & *Stave* dicunt, *contum* scilicet, sive longurium, quo navicularii per paludes ac flumina lintres suos propellunt: à *Stooten*, protrudere. *Stavam* praeferre veteres codices quidam observant. Certè quidquid sit de etymo, constat hanc vocem pro virga longiori usurpari in Speculo Saxonico lib. 3. art. 45. §. 10. in margine: *Acervus tritici duodecim habens statuas, quarum qualibet per unum passum ab alia distet: & qualibet statua clavos contineat duodecim à se invicem distantes, in altitudine unius hominis staturae usque ad humeros.* In textu *virga* habetur pro *statua*, sic: *Duodecim verò virgarum cumulus tritici, ita ut virga una passum distet ab alia.*

STATUALIS, Stupidus, instar statuae: hinc adagium, *Statuâ taciturnior.* Liber de Disciplina Scholarium, falsò Boëtio adscriptus, c. 6. *Cùm autem magistrantis dilectio aetate infrigidatos, statualesque planeticos Scholastici introitus habuerit participes, si correctionis lima apud eos uti nequiverit, senio confectis arridendum est, statualibus ingemiscendum, planeticisque favores simulacro est congaudendum.*

STATUARIUM, *Conflatorium*, Papiae MS. Perperam in edito *Staturarium*. Occurrit haec vox nudè in Gloss. Arabico-Lat.

Statuarium, Sepulchrum, monumentum mortuorum statuis adornatum. Ingulfus pag. 853. *Ac ejus sacro corpore terrae illic inter multa alia Romana statuaria commendato, spiritus ejus de praesentis vitae labore ad aeternam requiem ascendit.*

Statuarium. Zachariae cap. 11. v. 13. *Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos: & dixit Dominus ad me, Projice illud ad statuarium.* Ubi Graecus interpres, καθὲς αὐτοὺς εἰς τὸ χωνευτήριον, ubi scilicet conflari statuae solent.

Statuarium, *Candela cum qua cingitur statua, & circumdatur vel crux, vel altare.* Ita Ugutio, & ex eo Will. Brito in Vocabulario MS. & Mamotrectus ad 2. Paralip. c. 3. Glossae Lat. Gr. *Staturium*, ὀρθοστάτης. Gloss. Gr. Lat. ὀρθοστάτης, *Statuarius* Sed legendum videtur utrobique *Statarius*. Vide in hac voce.

STATUNCULUS, *Statunculum*, Parvula statua. Gloss.

Lat. MS. Reg. cod. 1013. *Statuncula, idola. Staticulum*, Plauto in Persa. Vita S. Concordii Mart. n. 8. *Et venientes satellites ad eum cum statunculo Jovis, dixerunt, — Vel sacrifica Jovi, aut capitalem sententiam excipies.* Acta S. Sebastiani cap. 18. n. 65. *Nisi quis statunculis positis in eo loco — thuris exhibuisset incensum.* Cap. 20. *Compellitur Martis statunculo, quod ille stabat, thuris guttas incendere.* Utuntur præterea Tertullianus, Cyprianus, seu autor de Aleatoribus, Vita S. Alexandri Mart. n. 2. Gerohus Reichersperg. in Syntag. de Henr. IV. c. 9. Fragment. Petronii p. 33. &c. *Statunculam* habent Gregor. Turon. lib. 1. Hist. Franc. cap. 5. & Acta S. Thyrsi cap. 6.

STATURA, Hominis altitudinis mensura, *la hauteur d'un homme.* Gloss. Lat. Gr. *Statura.* ἀνάςημα, μέγεθος σώματος, μῆκος ἡλικίας. Glossæ aliæ, *Statura*, σώματος στάσις. Anastasius in S. Hadriano sub finem, de Tiberi fluvio exundante: *Et per plateas se extendens usque ad Pontem Antonini, ipsumque evertens murum, egressus in suo se iterum univit alveo, ita ut in via lata amplius quàm duas staturas ejusdem fluminis aqua excrevisset,* &c. Habetur eadem notione paulò antè.

STATUROSUS, Elegantis staturæ. S. Augustinus in Psalm. 33. *Forte habes servum formosum, staturosum, bene compositum.*

STATUTARII, Magistratus, qui statuta edunt, vel horum observationi invigilant, vel secundùm ea judicia sua edunt. Charta an. 1322. *Infrascripta statuta condita sunt per Dominos — jurisperitos electos per statutarios.* Bulla Innocentii PP. data Lugduni, in M. Pastorali Eccl. Parisiens. lib. 19. ch. 15. *Excommunicatos nuncios, — statutarios, & scriptores statutorum ipsorum.* Alia Bonifacii IX. PP. an. 1391. apud Goldastum to. 2. Constit. Imper. *Potestates verò, Consules, statutarii, & scriptores statutorum prædictorum, nec non consiliarii locorum ipsorum qui secundum Statuta & Consuetudines memoratas judicarent,* &c. Adde Concilium Turonense an. 1236. c. 3. Biterrense an. 1246. c. 18. Ravennense an. 1286. c. 9. &c.

Statutarium, Archivum in quo reponuntur Statuta, seu acta publica. Innocentius IV. PP. in Epistola ad Potestates &c. sub finem: *Quorum unum* (Statutorum volumen) *sit in statutario communis cujuslibet civitatis,* &c.

STATUS, Statura. Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 24. *Celsum Patriciatus honore donavit, virum procerum statu, in scapulis validum, lacerto robustum,* &c. Fredegarius in Chron cap. 51. *Formam staturæ meæ laudasti.* Alii codd. habent, *status mei.* Paulinus Natali 6.

Ergo (videte manum Christi) male pendulus ille
Per tenebras solito funis summissior infra
Aëris assuetum spatium pendebat, & inde
E capitis regione pari libramine factus,
Ut status ejus erat, &c.

Lex Bajw. tit. 1. c. 11. §. 1. *Fiat tunica plumbea secundum statum ejus, quod ipsa pensaverit, auri tantum donet qui eum occidit.* Mon. Sangallensis l. 1. c. 19. de quodam Ep. *Qui cum familiaritate illius animari cœpisset, in tantam progressus est proterviam, ut virgam auream incomparabilis Caroli, quam ad statum suum fieri jussit, feriatis diebus vice baculi ferendam pro Episcopali ferula improvidus ambiret.* Versus in Althelmum, in libro Epistol. S. Bonifacii Archiep. Mogunt. Epist. 69.

Staturæ spectabilis,
Statu & forma agilis, &c.

Status, Hominis stantis species. S. Cyprianus ad Demetrianum: *Rectum te Deus fecit, & cum cætera animalia prona, & ad terram situ vergente depressa sint, tibi sublimis status, & ad cœlum atque ad Deum sursum vultus erectus est.* Victor in Theodosio: *Sic eminens status, membra eadem, par cæsaries,* &c. Petrus Damianus lib. 3. Epist. 8. *Plerosque vidimus non modo sacri, sed & sæcularis ordinis viros, qui sic inter qualibet Ecclesiasticæ synaxis officia statum sui viribus sunt contenti, ut nec podio — dignentur inniti.* Hinc erigere aliquem *in statum suum.* Aëlredus in Vita Sancti Edwardi Confess. num. 29. *In obicem aliquem uno pede immoderatius impingens, penè lapsum incurrit: quem tamen alius recto gressu procedens, iterum in statum suum, nihil injuriæ passum, erexit.* Gregorius M. lib. 3. Dialog. cap. 25. *Manumque ejus tenuit, & eam in statum suum protinus erexit.* Gotselinus lib. de Miracul. S. Benedicti Cant. c. 2. *Eum solutis nervorum nexibus in statum suum erigite.* Mox: *Nec mora in statum suum erigitur.*

Statutus, Magnæ staturæ, apud Plautum in Rudente:

Recalvum ac silenum senem, statutum, ventriosum.

Status, Sedes: *Statum facere*, Sedere, morari. Ethelwerdus lib. 4. cap. 3. *Attamen oppressi lassatu desistunt pugnæ barbari, & sterilem obtinent tunc victoriæ statum.* Infra: *Hi tres Reges eorum cum immenso exercitu — ad cognominatum locum Grantanbricge, statumque fecere ibi menses 12.* Mox: *Conjecit statum communem cum occidentali exercitu juxta oppidum quod Werham nuncupatur.* Vide *Sedes.*

Status, pro Stallo Monachorum & Canonicorum in Ecclesia. Galbertus in Vita Caroli Com. Flandr. n. 72. *Status simul & sedes Fratrum dejectæ sunt.* Idem num. 98. *Inter columnas quippe solarii specula & status suos ex scriniorum aggeribus & cumulis scamnorum prostituerant.* Stephanus Tornacensis Epist. 12. *Assignetis ei statum in choro, sicut habere solet, sedem in Capitulo, locum in refectorio.* Statutum de Installatione Canonicorum Bononiensium in Morinis: *Assignaturque sibi status in choro secundum qualitatem & capacitatem recepti, & locus in Capitulo.*

Status, Curia, Comitatus, Aula Regia. Jacobus de Vitriaco lib. 3. pag. 1126. de Sapphadino: *Primo die recipit ipsos* (Legatos Christianorum) *in prima scala de Cayron, ubi semper est status ejus.*

STAVA. Vide *Statua.*

STAULUS, Stallum, apotheca, fortè ex Anglo-Saxonico *Staple*, de quo supra in *Stapula*: Gallis, *Estal.* Libertates MSS. villæ S. Desiderii in Campania an. 1228. *Nemini in villa S. Desiderii staulos habere vel locare licebit, salvis supradictis staulis.* Vide *Fenestra, Stallum.*

STAUPUS, & *Stoupus*, Scyphus, crater, poculum, Germanis *Stauff.* Kero Mon. in Gloss. *Stoupus, ciphus certæ mensuræ.* Vetus Gloss. Saxon. apud Somnerum, ſtapul, *batis.* Est autem *batis*, vas vel etiam vas potorium.

Staupus, in Charta Abbatis Laurisham. apud Freherum in Orig. Palatinis: *Undecima verò huba villicationi attinet, quatenus inde 8. parapsides 8. staupi, unum mortarium, in Natali Domini, 40. quoque scutellæ in Pascha fratribus ministrentur.* Tractatus de Conversione Boiorum & Carentanorum: *Servis autem staupis deauratis propinare jussit.* Hincmarus Remensis Opusc. 50. *Bibit quasi dimidium staupum de vino.* Anastasius Bibl. in Nicolao I. *Calices argenteos duos, & staupos argenteos duos* &c.

Stoupus. Ephemerides Monasterii S. Galli, 3. Non. April. *Ille instituit in S. die Paschæ stoupum cum cifo & majori leibunculo.* 8. Id. April. *In cujus anniversario datur minor stoupus de balnea stupa retro muros.* Occurrit ibi 14. & 13. Kl. Maii. 5. Kl. Jul. 16. prid. Kl. Dec. & 5. Non. Decemb. & in Anniversariis Alamannicæ Ecclesiæ to. 2. Alamann. Goldasti pag. 190. 191. 192. & 193.

Stopus, in Statutis antiquis Canonicorum S. Quintini in Viromanduis: *Debet habere unusquisque privatus demi esteu de moreto, &c. Stopum vini, & ministri 17. stopos vini.*

Staupulus, diminutivum à *staupus*, in Miraculis S. Valburgis Virg. lib. 2. cap. 5. apud Canisium & Stewartium, usurpatur pro *Cicindile*, aut lucerna ardente ante corpus S. Valburgis, quod esset in modum *staupi*

seu crateris effecta: *Suam staupulus haud valens ferre injuriam, imò virginis, ad cujus pendebat signorum memoriam, displicante se in quo pendebat funiculo, iterum se dimisit inferius.*

Stipus, apud Papiam, dicitur *calix consecratus*. Sed an ejusdem originis qua *staupus*, non ausim definire. Leg. fortè *Scriptus*.

STAURACIUM, *Stauracinus*. Vide *Storax*.

STAURIA, iidem qui *Fratres crucis*. Vide in *Crux*. Leges Opstalbomicæ c. 20. *Fratres ordinis Prædicatorum, & fratres Minores, & fratres de Stauria — admittere decrevimus.*

STAUROPHORI, qui Crucem in processionibus Ecclesiasticis portant, ex Gr. σταυροφόροι, nostris *Portecroix*. Petrus Diaconus lib. 4. Chron. Casin. cap. 39. *Postero die Pontifex misit in occursum ejus — Bajulos, Cereostatarios, Staurophoros, Aquiliferos, Leoniferos*, &c. Gislebertus Monachus in Vita S. Romani Abbat. Autisiod. c. 7. *Sicque* (corpus S. Romani) *inde levatum, & cum staurophora, cereostata, — ad præfatum cœnobium deportatum est.* Perperam edit. *Staurophona*. Sic porrò hoc loco intelligitur Crux ipsa delata. Vide Meursium.

Staurosoria, *Portatio Crucis*, in Glossis MSS.

STAURUM, Crux, ex Gr. σταυρός. Gloss. Ælfrici Anglo-Sax. *Crux, vel Staurus*: rod.

STAURUM, quidquid ad vitæ necessaria conducit, Anglis *Store*. Statuta Hospitalis S. Juliani in Anglia: *Item ad Festum S. Martini habebit leprosus quilibet porcum unum de stauro communi.* Matth. Westmonaster. an. 1259. *Viginti insuper & 5. libras dedit pro stauro ejusdem loci.* Idem an. 1303. De obsessis, qui ut obsidentes fallerent, frumentum & carnes suas in hostium cuneos projecerant: *En quos sperabamus fame periisse, in ejectione stauri sui, contrarium experimur.* Henricus de Knyghton an. 1355. *Si Papa posset dispensare cum eis habere granaria & cellaria pro stauro reservando*, &c. Vide *Instaurum*, & *Restaurum*.

STECCARE. Charta an. 1287. in Miraculis S. Ambrosii Senensis: *Stando ante altare S. Ambrosii, fuit ita compressa & steccata, quod nullo modo poterat discedere.* Id est *fixa*, ex Italico *Stecca*, baculus, stipes, septum. Vide Cruscanos, Menagium, & Ferrarium in Orig. Italic.

Stechetum, ex Italico *Steccato*, palus, repagulum, apud Petrum de Crescentiis lib. 10. cap. 26.

STECHSWEIN, *Porci majores*, in Metropoli Salisburg. to. 3. pag. 49.

STEDINGI. Vide *Stadingi*.

STEGMA, pro *Stemma*. Chronicon Novalicense lib. 5. cap. 8. *Illustriores secundùm sanguinem, sed illustriores secundùm stegmata divina.*

STELE. Charta Winemari Gandensis Castellani in Probat. Hist. Guinensis p. 66. *Et unum mansum terræ inter Broelant & Gestlant, præter jus ad dicum, nec non & unum sach ad turvos & ad silvam, unum stele in Valham ad pisces, in spiringa eandem piscandi potestatem quam illius loci dominus habet.* Hinc fortè

Stelagium, in Charta Henrici II. Regis Angl. pro Abbatia S. Mariæ de Voto.

STELLA, *Societas stellæ*, Ordo Militaris institutus à Joanne Rege Franciæ an. 1351. *Stellifera Congregatio Militaris*, in Charta ejusdem Regis 5. Junii an. 1356. Habetur apud Carolum de Lelis in Familiis Neapolitanis to. 1. pag. 296. Epitaphium Jacobi Bozzuti Militis an. 1358. ubi dicitur fuisse *de Societate Stellæ illustris domini Joannis Regis Francorum, & Collateralis Consiliarius Ludovici Ducis Duracii.*

Descripsit vir doctissimus Lucas Acherius, ex schedis Herouvallianis, to. 10. Spicilegii pag. 215. litteras Joannis Regis hujusce ordinis Militaris primam institutionem continentes, ubi Militum vestes & annuli describuntur: quibus adjungenda videntur ad uberiorem ejusdem Ordinis Historiam, quæ in hanc rem scripta leguntur in Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis, incipiente à 1. Julii, & desinente in 4. Febr. seq.

Pour 46. aunes d'escarlate vermeille de Broisselles, & de S. Omer pour faire habits de l'estoille pour M. le Dauphin & ceux de sa Compagnie, & aussi pour M. Charles d'Artois, &c. Pour 2. marbres bruns des Cours de Broisselles, pour faire cotes hardies fourrées d'aigneaus & houces à chevaucher en estat d'escuierie pour Nosseigneurs qui furent faits Chevaliers à la Feste de l'Estoille; c'est asavoir Messeigneurs Jean & Philippe de France, Loys de Bourbon, Philippe & Loys de Navarre & Charles d'Artois, &c.

Pour 3. pieces & demie de fin velluyau en grainne pour faire un surcot, un mantel à parer, & un chapperon fourré d'ermines pour le Roy à la Feste de l'Estoille, &c.

Est assavoir que l'Oratoire dessus fait pour cause de la Feste de la noble Maison, &c. 2. draps d'or & demy pour faire les encourtinemens de la noble Maison pour cause de ladite Feste de l'Estoille.

8. pieces de cendaux azurez pour les semer de Fleurs de lys d'or de bateure à parer & mettre sur le daiz du Roy en ladite noble Maison pour cause de ladite Feste de l'Estoille.

Pour faire & ouvrer les 3. estoilles de brondeure qui furent mis & assises en la courtepointe, ciel, & cheveciel de ladite chambre.

Pour faire & ouvrer de bateure 3. grans nuës d'argent & dedens chacune nuë une estoille pour parer & mettre sur le daiz du Roy le jour de ladite Feste de l'estoille.

Pour faire & forger une estoille d'or sans pierrerie, & un anel d'or à l'estoille que le Roy luy donna. (au D. d'Orleans.)

Pour faire & forger une estoille d'or sans pierrerie, & un annel d'or à l'estoille, ouquel son nom estoit esmaillé. (au C. d'Anjou.)

Pour faire & forger du commandement du Roy un anelet d'or à l'estoille pour le vieil Dauphin, ouquel anel estoit son nom esmaillé.

Pour faire & forger du commandement dudit Seigneur 6. estoilles d'argent dorées pour lesdits Grand Maistre d'Hostel, & pour les cinq Chambellans 6. anneaux d'or à l'estoille par commandement dudit Seigneur.

Pour faire & forger pour Mons. de S. Venant & pour les 4. Chambellans de M. le Dauphin, & par son commandement pour chacun un anel d'or à l'estoille.

Pour une estoille de brodeure faite & ouvrée du commandement de Mons. Robert de Lorris, fait à l'Argentier de la volenté du Roy, pour le vieil Dauphin Patriarche de Iherusalem.

Pour faire habits pour l'estat de l'Estoille audit Mons. d'Andresel & à Mess. Jean de Clermont Chambellans du Roy.

Pour une coustepointe pour un de nos Seigneurs fils du Roy, qui furent Chevaliers à la noble Feste.

In computo incipiente 1. Janv. an. 1352. & finiente in 1. Maii an. 1353. *Pour deniers payez aux vallets Coustepointiers qui firent & tendirent au commandement du Roy les encourtinemens mis & tendus à S. Ouin en la noble Maison, pour cause de la Feste de l'Estoille, faite illec ou mois de Janvier l'an 351.*

Stella junior, Agrimensoribus, est Decussis conduplicatus diductusque: junior verò stella dicta, quasi ab ipsis mensoribus condita, adeoque post cæteras stellas nata. Caius & Theodosius: *Stellam juniorem super picatos palos consecravimus*, &c. Idem Caius: *Et signatim ut inveniantur pali ipsi stellam consecravimus, & ipsa stella junior nomine vocatur.*

Stellæ festum, Dies Epiphaniæ, in Codice MS. S. Victoris Paris. Locum vide in *Septuagesima*. Quo quidem die celebrabatur officium, quod *Officium stellæ* appellatur apud Joannem Episcopum Abrinc. de Offic. Eccl. p. 50. Sic verò describitur in Ordinario MS. Ecclesiæ

Rotomagensis : *Officium Regum trium, secundùm usum Rotomag. Die Epiphaniæ, Tertia cantata, tres de majori sede more Regum induti, & debent esse scripti in tabula. Ex tribus partibus ante altare conveniant cum suis famulis portantibus Regum oblationes, induti tunicis & amictis. Et debent esse de secunda sede scripti in tabula ad placitum scriptoris. Ex tribus Regibus medius ab oriente veniens, stellam cum baculo ostendens, dicat, alteri*, Stella fulgore nimio. *Secundus Rex à dextra parte respondeat*, Quæ Regem Regum. *Tertius Rex à sinistra parte dicat*, Quem venturum olim. *Tunc Magi ante altare se se osculentur, & simul cantent*, Eamus ergo, & inquiramus. *Hoc finito, Cantor incipiat Responsorium*, Magi veniunt. *Et moveatur processio, Vers.* Cum natus. *Sequatur aliud Responsorium, si necesse fuerit*, Interrogabat Magos. *Processio in navi Ecclesiæ constituta, stationem faciat. Dum autem processio navem Ecclesiæ intrare cœpit, corona ante Crucem pendens in modum stellæ accendatur, & Magi stellam ostendentes, ad imaginem S. M. super altare crucis prius positam cantantes pergant*, Ecce stella in Oriente. *Hoc finito, duo de majori sede cum Dalmaticis ex utraque altaris parte stantes, suaviter respondeant*, Nos sumus, quos cernitis. *Tunc duo Dalmaticati aperientes cortinam, dicant*, Ecce puer adest. *Tunc procidentes Reges ad terram simul, salutent puerum, ita dicentes*, Salve Princeps sæculorum. *Tunc unus à suo famulo aurum accipiat, & dicat*, Suscipe, Rex aurum, *& offerat. Secundus ita dicat, & offerat*, Tolle Thus, tu verè. *Tertius ita dicat, & offerat*, Myrrham, signum sepulturæ. *Interim fiant oblationes à clero & populo, & dividatur oblatio prædictis Canonicis. Tunc Magis orantibus, & quasi somno sopitis, quidam puer alba indutus, quasi Angelus, illis ante altare dicat*, Impleta sunt omnia quæ Prophetiæ, &c. *Hoc finito, Cantor incipiat ad introitum Chori Responsorium*, Tria sunt munera, *Vers.* Salutis nostræ auctor. *Ad Missam tres Reges Chorum regant, qui* Kyrie Fons pietatis, Alleluya, Sanctus, & Agnus *festivè cantent. Officium*, Ecce advenit. P. Deus judicium tuum, Kyrie, & Gloria, *festivè, Oratio*, Deus qui hodierna die. *Si Archiepiscopus cantaverit commune pro Dom. Papa, & pro Rege tantum; si autem nulla mentio fiat. Epistola*, Surge, illuminare. *Prædicti famuli cantent Responsorium*, Omnes de Sabba. *Vers.* Surge, illuminare, Alleluia. *Vers.* Vidimus stellam. *Sequitur Epiphania Domini*, &c. De hac verò stella, quæ nato Domino à Magis visa est, vide Theodorum Tharsensem Episcopum lib. 5. Contra fatum cap. 53. & Isidorum Pelusiot. lib. 1. Epist. 377. 378.

Stellæ apparitio, Vesper, solis occasus. Fori Oscenses Jacobi I. Regis Aragon. an. 1247. fol. 12. *Debet venire cum suis testibus valituris ad locum illum assignatum, & debet ibi stare simul cum aliis probis hominibus, donec stella appareat*, &c.

STELLARIA, *Stellata*, *Stellator*. Ugutio : *A sterno, hæc stellata, i. mare, vel purpura : unde stellaria, navis marina, vel via in mari, vel via in cælo quæ ducit nautas, vel purpura quæ per mare fertur, vel vestis ex purpura : & stellarius, marinus, vel purpureus, & stellator, compositor navis marinæ, vel purpureæ vestis, sive regularum stellarum.* Vide Papiam in *Stlataria*.

Stellaria. Vetus Charta apud Puricellum in Monumentis Ambrosianæ Basilicæ pag. 360. *Cum — silvis, castaneis, roboreis, ac stellariis, cum areis earum, pascuis*, &c.

STELLATURA. Vide *Stillatura*.

STELLATUS, qui *stallum* habet, Mercator qui in *stallo*, seu merces suas vænum exponit. Bracton lib. 4. Tract. 1. cap. 46. *Dividatur dieta in tres partes, prima pars matutina detur euntibus versus mercatum, secunda verò detur ad emendum & vendendum, quæ quidem sufficere debet omnibus, nisi fortè sint mercatores stellati, qui merces deposuerint & exposuerint venales*, &c. Vide *Stallatus*.

STELLIFICARE, in Divorum numerum referre, stellis & astris inserere. Ericus Upsaliensis lib. 4. Hist. Suecicæ pag. 132. *Cujus imitatione Pelliparii Alemanni in Suecia stellificati, & inter Divos & Cœlites relati etiam magnificabant fimbrias in donativis.*

STELLINGA. Nithardus lib. 4. Hist. de Lothario Imp. *Hinc etiam in Saxoniam misit Frilingis Lazzibusque, quorum infinita multitudo est, promittens si secum sentirent, ut legem quam antecessores sui tempore quo idolorum cultores erant, habuerant, eandem illis deinceps habendam concederet : qua supra modum cupidi nomen novum sibi, id est Stellinga imposuerunt, & in unum conglobati, dominis è regno penè pulsis, more antiquo, qua quisque volebat lege vivebant.* Infra : *Ludovicus etenim seditiosos, qui se uti præfatum est, Stellinga nominaverant, nobiliter, legali tamen cæde compescuit.* Rursum : *Eodem tempore Stellinga in Saxonia contra dominos suos rebellarunt.* Vox formata fortè ex *Stel*, Kiliano, vetus, vetustus, & *Ling* filius, (uti in *Adalingus* docuimus,) quod *Stellingæ* leges & mores antiquos affectarent.

STELLIGERI, *Stelliferi*, nomen factionis Basileæ in Helvetia, cui opposita *Psittacorum* factio. Albertus Argentinensis an. 1218. *Erat autem in illis diebus partialitas inter nobiles Basilienses, hodieque durans inter Psittacos & Stelligeros, quæ ex eo sumpsit originem. Cum olim Milites Basilienses ad torneamenta, hastiludia, vel parlamenta alia cum multitudine egrederentur, & dicerentur, Qui sunt isti? tum dicebatur, Scolarii & Monachi Basilienses, qui erant excellentiores. De quo alii commoti, consilio habito, fecerunt vexillum albæ stellæ magnæ in rubeo campo, quod in torneamentis & alibi efferebant : sub quo signo erant progenies de Eptingen, &c. Alii verò fecerunt viridem psittacum in albo campo*, &c. Historia Landgraviorum Thuringiæ cap. 119. anno D. 1372. *Surrexit una societas, nominantes se Stelligeros, & portaverunt stellas : quorum Capitaneus principalis erat Dux Otto Brunswicensis, & adhuc tres alii. Illi enim numero quasi duo millia de Rheno, de Hassia, de Westphalia, de Saxonia, de Buchovia, de Franconia compromiserunt, & juraverunt se velle mutuò defendere, & potenter resistere tam principibus, quàm aliis nobilibus ubique constitutis*, &c. Vide Annales Colmarienses an. 1271.

STELZIA, Gralla, vel baculus cui quis innititur, German. *Stelze*. Capitula ad Legem Alamannor. c. 27. edit. v. cl. Steph. Baluzii : *Si quis alteri pedem truncaverit, solvat sol. 40. Et si mancat, solvat sol. 20. & foris villa ambulare potuerit, & in campo suo cum stelzia ambulare poterit, solvat sol. 25. &c.*

STEMMA, pro *Schema*, seu σχῆμα, non semel usurpat Ordericus Vitalis. *Monachile stemma* lib. 4. pag. 543. Vide *Sthema*.

STEMPHIACI, *id est vinatia*, apud Papiam MS. Perperam in edito, *Steniphiaci, id est uvacia* : est enim vox Græca, στέμφυλα, unde constat legendum *Stemphyla*.

STEPHADIUM. Historia Episcoporum Autissiodor. c. 20. *Dedit & alium missorium similiter anacteum pensant. lib. 40. & dimid. qui habet in medio rotam cum stephadio, & in gyro homines & feras.* An ex Gr. στεφάδιον, ut sit coronula? vel quod *Scacarium*, quod *Stephadium* etiam vocabant, efformatum fuerit. Vide *Stipadium*.

STEORESMAN, Navis gubernator, à Saxon. ſꞇeoꞃan, regere, & gubernare, & man, homo. Fœdus Ethelredi Regis cum Analano, cap. 4. *Si homo sit de pecunia sua robatus, & sciat in qua navi, reddat steoresman, i. gubernator pecuniam illam*, &c.

STEPHANIENSES, Monetæ Comitum Burgundiæ, à Stephano Comite dictæ, quo nomine duo potissimum indigitantur, nempe Stephanus Guillelmi Comitis filius sub an. 1101. & Stephanus alter sub an. 1147. à quo postremo cusas ejusmodi monetas probabile est, cum ante eum harum mentio non occurrat. Vetus Regestum sub ann. 1310. *Stephan. qui currunt in provincia Bizuntina, sunt idem qui Turonenses, quinque Burdegalenses vel 4, co-*

dem modo *Divionenses*, *Arnaldenses*, *Petragoric. Viennenses* 4. *Sanchez qui currunt in Navarra, vel quinque Turon. Estevenars* dicuntur in Charta Ægidii Episcopi Tullensis an. 1255. apud Perardum pag. 482. *Trente-cinq livres d'Estevenars.* Sed legendum *estevenans*, ut est in Historiæ Vergiacensis probat. sub an. 1322. 1370. pag. 306. 396. & apud Golutum in Hist. Comitatus Burgundiæ sub. ann. 1294. & 1401. lib. 7. cap. 20. lib. 9. cap. 26.

STERA, *Pellicula in qua involvitur puer in ventre matris & moratur. Unde Macer: Steræ sed subditur herba*, Ugutio. Alius: *Obstetrix, femina quæ steram tractat.*

STERCIDIUM, Κοπρισμός, in Gloss. Gr. Lat.

STERCOLINUM, vel *Stercolinium*, pro *Sterquilinium*: Fimus, quo stercorantur agri: κόπρος. Gloss. Lat. Gr. *Sterculinum*, κοπροδοχεῖον, κοπρία. Julianus Antecessor Constit. 58. *Quod laboraverunt tantum æstimatio fiat, non autem propter emponemata, & stercolinum aliqua ratio moveatur. Sin autem sine holeribus hortus sit, similiter sine holeribus restituatur, & nulla iterum æstimatio fiat de stercolino.*

STERCORACES, Stercora. Indiculus Superstitionum & Paganiarum, in Concilio Liptinensi an. 743. *De auguriis vel avium, vel equorum, vel boum stercoracibus.*

Stercoratium, eadem notione. Gervasius Tilleberiensis part. 1. de Otiis Imperial. *Quædam sunt inter apothecas Ecclesiæ membra, quædam ad sentinam stercoratia promenda.*

STERCORARIA *Sedes*, Lapidea, seu marmorea, quæ Romæ est ante Porticum Basilicæ Salvatoris Patriarchatus Lateranensis, ad quam deducitur electus summus Pontifex, priusquam pergat ad S. Petri ædem; sic dicta, quòd dum in ea sedet, à Cardinalibus inde elevetur dicentibus hunc versiculum, *Suscitat de pulvere egenum, & de stercore erigit pauperem, ut sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat.* Ita Ceremoniale Cencii Camerarii apud Baron. an. 1191. & Ceremon. Rom. lib. 1. sect. 2. Jacobus Cardinalis de Coronatione Bonifacii VIII.

— Et sedes capiens de stercore nomen
In platea est circa templum despecta parumper.

STERILENSIS *Moneta*. Vide *Esterlingus*.

STERIUM, *Statio, i. solitarii habitatio.* Papias. Vide *Starium*.

STERLINGUS. Vide *Esterlingus*.

STERMENTORIUM. *Stabulum jumentorum. Unde Josephus in 10. Annalium: Josephus hæc audiens posuit idola in stermentorio cameli. Et etiam stermentoria dicuntur, quæ in lectis solent sterni.* Ugutio.

STERNAX, *Caballus pavidus, qui homines rejicit de dorso suo*, in Glossis MSS. Aliæ Isidori *sternaces, pavidi.* Ita etiam Glossæ Antiquæ MSS. Sueno in Hist. Danica cap. 5. *Casu inopinato, equi sternacis præcipitio, arbori illisus interiit.*

STERNUM, *Torus, toral, stratus*, στρωμνή, in Gloss. Gr. Lat.

STERNUTUS, pro *Stratus*, in Rythmo de Verona, to. 1. Analector. Mabillonii:

Foro lato specioso, sternuto lapidibus,
Ubi in quatuor cantus magnus instat
Forniceps, plateæ miræ sternutæ lapidibus.

STERPIÆ, *Caudæ serpentis*, in Glossis antiquis MSS.

STERZER. Reinerus de Valdensibus: *Item hypocritarum, qui vulgariter Sterzer vocantur, qui fingunt sibi infirmitates, & fingunt subitam sanitatem.* Infra: *Item falsæ peregrinæ, quæ vocantur Sterzer.*

STEURA, *Stiura*, Vectigal, tributum, collatio, &c. ex Germanico *Steür. Steura seu precaria*, in aliquot Constitutionibus Adolphi Imp. an. 1293. & 1299. apud Goldastum to. 1. Constit. Imper. Sigismundus Monachus in Chronico Augustano an. 1370. *Carolus Rex exegit ab Augustensibus 36. millia Florenorum, & à Judæis 10. millia pro stewra*, &c. Helwicus in Rationario Styriæ: *In Pirchwelde habentur annuatim de steura 40. talenta novorum Wiennensium*, &c. Chronica Salisburgensia anno 1461. *Eodem anno propter impositionem steuræ per Archiepiscopum tota rusticitas — ad resistendum se erigit.* Adde Constit. Friderici II. Imp. de privilegiis civitatis Norinbergensis §. 11. apud eundem Goldastum, Chronicon Henrici Rebdorff. an. 1296. 1346. Chronicon Constantiense pag. 626. Pontanum lib. 7. Rerum Danicarum pag. 478. Leonhartum Presbyt. in Chron. Ban. Chronicon Aulæ Regiæ cap. 27. Æneam Silvium in Hist. Bohem. cap. 61. Metropolim Salisburgensem to. 1. pag. 164. 378. to. 2. pag. 68. &c.

Stiura. Vetus Charta in eadem Metropoli Salisburgensi to. 2. pag. 30. *Nec in quoquam fideles nostros tam Clericos quam Laicos, aut in pernoctationibus, vel in stiuris, seu regalibus, sive in qualibet re licèt minima molestare debent.*

STEYGNATUS. Monasticum Anglic. to. 3. part. 2. pag. 80. *Una fanona de panno serico, præter frontellum, pro Missis ibidem, cum frontello steygnato. — Una fanona de panno serico, cum frontello steygnato.*

STHEMA, pro *schema*, Habitus, vestitus, ornatus. Joannes Biclariensis in Chron. *Aramundarus Saracenorum Rex Constantinopolim venit, & cum sthemate suo, Tiberio Principi cum donis Barbariæ occurrit.* Vide *Scema*, & *Stemma*.

STICA, *Tunica*, in Gloss. Isid. Papias, & Glossæ Lat. MSS. ex Bibl. Regia cod. 1013. habent *S. g..* Alibi: *Strigium, genus vestimenti.* Savaro *striga* legendum censet. Vide *Striga*. A *Stica* verò videtur formata vox στιχάριον apud Græcos, quibus perinde est *tunica*.

STICHARIUM. Gloss. Gr. Lat. Στιχάριον, *tunica*. Gloss. Lat. Gr. *Strictoria*, στιχάριον. Palladius in Hist. Lausiaca c. 135. de S. Athanasio, λαβὼν ἑαυτοῦ τὸ στιχάριον καὶ τὸ βυῤῥίον. Vita S. Eudociæ Martyr. n. 27. Στιχάριον μηλίκινον ἐνεδύετο. Chronicon Alexandrin. pag. 766. φορέσας στιχάριν ἄσπρον, &c. Anonymus Medonii de Offic. Ecclesiæ CP. ait M. Oeconomum ferre τὸ στιχάριον Patriarchæ in sacra Liturgia.

STICA, *Stika*, Certus numerus Anguillarum, Anglis *Esticke*. Fleta lib. 2. c. 12. §. 7. *Lunda anguillarum constat ex 10. stikis, & qualibet stika ex 20. anguillis.* Glanvilla lib. 2. cap. 9. *Unum sextarium mellis, & duas sticas anguillarum.* Monasticum Anglican. to. 1. pag. 148. *Duodecim sticæ anguillarum annuatim.* Pag. 363. *His etenim addidi — unam piscariam, quæ reddit unum millenarium sticarum anguillarum: unum pesantum anguillarum, 40. valet grossas anguillas.* To. 2. pag. 880. *Quatuor centum anguillarum de redditu piscarii mei de Wiltone annuatim, in principio Quadragesimæ, habenda scilicet 9. estickes de gurgite qui vocatur Lodweres*, &c. Adde p. 815.

STICATA, Dalmatis, Propugnaculum, munimentum, *Bastida* Italis. Historia Obsidionis Jadrensis an. 1345. lib. 1. cap. 24. *Quam Italici & Longobardi Bastidam, Dalmatici & Chroati Sticatam appellare consueverunt.* Occurrit pluries ibi.

STIFA, pro *Stiva aratri*. Flodoardus lib. 14. Carm. 19.

Virtutem quoque magnifici probat ille Magistri,
Ruricolæ insistens operi, stifæque medendæ, &c.

STIGA. Jo. de Janua: *Stiga, i. aculeus, stimulus, incitatio, molestatio.* Inde *instigare*. Vide *Stica*.

STIGMATA, Præstigiæ, characteres magici. Anonymus in Vita S. Brigidæ cap. 10. *Venit ad S. Brigidam Conaldus, suis satellitibus circumdatus, sub stigmatibus malignis: & dixit*, &c. Mox Brigida ea stigmata, *signa diaboli* vocat. Ibidem: *Tunc Conaldus cum suis stigmata sua deposuit, nec contra Deum & Brigidam venerant.* Et cap. 11. n. 66. *Quadam die venerunt ad Brigidam quidam viri otiosi & vani, habentes stigmata diabolica in capitibus*

capitibus suis, & quærentes aliquem jugulare, &c.

Stigma. Nicol. Uptonus l. 1. de Militari officio cap. 3. *Milites qui creantur per balneum portant de consuetudine in humero sinistro suum stigma militare album, quod quidam stigma dictus Tiro portabit, quousque fecerit aliquod notabile factum, nisi aliqua nobilis domina illud tollat, ut est consuetudo Angliæ.* Quod verò *Stigma*, hic scriptor vocat, *Las*, seu lemniscus nodatus dicitur in veteri Ceremoniali MS. ubi de Militari inauguratione. Qui enim Miles cum balneorum ceremonia creatus fuerat à Principe, longiori tunica induebatur, eique lemniscus albus ad sinistrum humerum alligabatur, *Et ce blan las*, (verba sunt Ceremonialis,) *il portera sur tous ses habilemens qu'il vestira au long de cette journée, tant qu'il ait gaignié honneur & renom d'armes, & qu'il soit recorde de si haut record come de nobles Chevaliers, Escuiers, & Heraux d'armes, & qu'il soit renommée de ses fais d'armes, comme devant est dit, ou aucun hault Prince, ou tres noble Dame de povoir couper le las de l'espaule du Chevalier, en disant, Sire, nous avons ouy tant de vray renom de vostre honneur, que vous avez fait en diverses parties, au très grant honneur de Chevalerie, à vous mesmes, & à celuy qui vous a fait Chevalier, que droit veut que cest las vous soit ostez.*

Stigmatus, Punctis interstinctus. Bonifacius Moguntinensis Episc. Epist. 17. *Præterea parva munuscula pro indicio caritatis direximus, id est corporale, pallium album stigmatum, variatum, & villosum ad tergendos pedes servorum Dei*, &c.

Stigna, *Pallia operosiora.* Papias MS. & edit. Gloss. Isid. *Stigina, ornamenta regia.*

Stigula, Ligula, Gallis *Aiguillette: Stigularii, Faiseurs d'aiguillettes.* Habetur in 1. Registro *des mestiers de Paris* fol. 89. Arestum pro *Stigulariis, seu Aquiletariis urbis Parisiensis an.* 1421. 7. *Febr.*

Stillariæ, Aquarum ductus. Charta Conradi Imp. an. 1023. apud Ughellum in Episcopis Vicentinis: *Cum pratis, vineis, silvis, — stillariis, fontibus, pascuis, aquis, aquarumque decursibus*, &c.

Stillatura, Compendium vel lucellum, quod Duces seu Tribuni ex annona singulorum militum quasi *sub gratia donationis*, licitò decerpebant, ut est in l. 28. 29. & ult. Cod. Th. de Erogat. milit. annonæ. Quam vocem hac notione usurpant etiam Spartianus in Pescennio, cui *Stellatura* dicitur, & Lampridius in Alexandro Severo. De vocis etymo multa commentatur Jacobus Gotofredus ad. d. l. 28. ubi varias scriptorum sententias expendit.

Stincus. Acta antiqua apud Ughellum to. 7. Ital. sacræ pag. 1361. *Et à pede Arpi ferit ad caput Fatzeoli, ubi est copia stincorum, & vadit usque ad locum, qui vocatur antiqua Ecclesia*, &c. Infra: *Ubi surgit fons, & tendens ad seram de stinchis*, &c. Italis *Stinca*, est montis apex.

Stingis dint. Vide Leges Burgorum Scotic. c. 19.

Stiopus, *Inflatio oris. Unde,*

> *Nec stiopo tumidas intendis rumpere buccas,*
> *Vel braccas.* Ita Jo. de Janua. Sed leg. *stlopo.*

Stiosus, *Quasi mitissimus, non superstitiosus*, in Glossis antiquis MSS.

Stipadium, vel *Stiparium*, *id est scacarium, quia hominibus spectantibus lupum stipetur, vel stipet, si domus fiat. Vel stipadium, est purus abacus, & hoc stipadium, genus mensæ.* Ugutio, & ex eo Joannes de Janua. Catholicon parvum: *Stibadium, Eschequier.* Græci στιβάδιον vocant torum, vel cubile ex herbis confectum. Papias: *Stiphadium, à stipitibus, quasi stipiadium, prandium.* In MS. *Stephadium.* Vide *Stephadium.*

Stipare. Beda in Vita S. Guthberti Ep. n. 68. *Sumpto fœno vel argilla, vel quidquid hujusmodi materiæ reperisset, stipaverat rimulas, ne quotidianis imbrium sive ventorum injuriis ab orandi retardaretur instantia.* Ubi *stipare*, est stupa, vel *stipa* rimas occludere, nos *Estoupper* dicimus.

Stipatores, *Præbendarii, vel compositores, dicti à stipe, i. est præbenda.* Ita Glossæ MSS.

Stipatus. Concilium Londinense an. 1342. cap. 2. de abusu Clericorum in vestibus: *Et suis digitis annulos indifferenter portare publicè, ac zonis stipatis pretiosis supercingi.*

Stippa. Anastasius in S. Silvestro: *In medio fontis columnas porphyreticas, quæ portant phialam auream, ubi candela est, pensans est ex auro purissimo libras 52. ubi ardet in diebus Paschæ balsamum libr. 200. nixum* (l. myxum) *ex stippa amianti.* Id est ex papyro seu *stuppa* immaculata, pura. Alii codd. præferunt *stuppa.*

Stipula, pro *Stipulatio.* Traditiones Fuldenses lib. 2. form. 22. *Vos & successores vestri ad possidendum & ad fruendum in elimosynam meam ulterius perenniter firmissimam habeatis potestatem, stipula confixum vobis ad roborandum & ad tuendum.* Wfaius Monachus post Vitam S. Amandi à Milone conscriptam:

> *Præbuit is stipulam præclarus Episcopus Emmo,*
> *Affigens digitis pulchra elementa suis.*

Stipulas è manibus ejicere. Vide *Festuca.*

Stipulatio. Gloss. Gr. Lat. *Stipulationes*, ἐπερωτήσεις. *Stipulatio*, ἱκανοδοσία. Isidorus lib. 4. Orig. c. 24. *Stipulatio est quasi promissio vel sponsio: unde & promissores stipulatores vocantur. Dicta autem stipulatio à stipula: veteres enim quando sibi aliquid promittebant, stipulam tenentes frangebant, quam iterum jungentes, sponsiones suas agnoscebant.* Hinc formula vulgaris, *Stipulatione subnixa*, quæ crebro occurrit in donationibus, & aliis actis vel instrumentis, & apud Marculfum. Tabularium Monasterii Bellilocensis in Lemovicensibus: *Et præsens instrumentum maneat inconvulsum, cum stipulatione subnixa. Sed præsens testamenti cessio inconvulsa permaneat, cum stipulatione subnixa.* Hujus clausulæ ea mens est, inquit Bignonius, ut perinde firmum id habeatur, atque si in stipulatum deducta res fuisset. Stipulatio enim erat commune omnium obligationum astringendarum vinculum, ut ait Paulus lib. 5. Sent. tit. 7.

Verùm truncata & mutilata iis locis verba, Notariorum more, constat, qui præcipua & magis solennia adhibere soliti, cætera quæ subaudiri debent, ultro prætereunt tanquàm minus necessaria, cum breviati nimium quàm par est student. Id, inquam, advertere est ex aliquot aliis Chartis, in quibus clausula illa suis verbis legitimè concepta, ex jure Romano, & ex Imperatorum legibus petita arguitur. Charta 30. inter Alamannicas Goldasti, sub Ludovico Pio Imp. *Cartula ista firma permaneat legis stipulatione subnixa, qui omnium cartarum accommodat firmitatem.* Quo *legis* vocabulo, Legem Aquilianam, seu stipulationem, & alteram Arcadii Imp. intelligi disertim docent Chartæ aliæ plusculæ. Altera inter Goldastinas 35. barbaris vocabulis exarata, sub Dagoberto Rege, quæ etiam refertur à Vadiano lib. 2. de Collegiis & Monaster. German. pag. 65. *Et cartula donationis sua optenia firmitatem, Aquilianis, Arcatianis leges estibulationis, qui à omnium cartarum accommoda firmitatem.* Formulæ veteres secundum Legem Romanam cap. 17. *Et hæ Epistolæ contulitionis cum stipulatione Aquiliana, nostris vel bonorum hominum manibus roboratæ firmæ permaneant.* In Notis Tyronis pag. 110. *Stipulatione Aquiliana, Stipulatione subnexa.* Testamentum Berthichranni Episc. Cenoman. *Ut Lex edocet septem virorum subscriptionibus & sigillis credidi muniendum, & pro totius rei firmitate atque stipulatione adnecti præcipi.* Charta an. 1032. in Chronologia Lerinensi to. 1. pag. 363. *Ut teneant & possideant omnes habitantes in ipso cœnobio commemorato, cum omni stipulatione interposita, omni firmitate subnixa.* Stipulatio porrò Aquiliana interponi solita erat acceptilationis causâ, cujus vi etiam tenebatur qui chirographum aut testamentum delevisset: Lege verò Arcadii Imp. 17. C. de Testamentis, instrumenta omnia legitimè confecta rata esse jubentur. Ita qui chartam ejusmodi infringebat, mulctam

ab hisce legibus decretam incurrebat. Stipulatio verò Aquiliana definitur à Cujacio, *Novatio obligationis alio genere quàm verbis contracta.*

Stipulatio sæpe etiam pro *subscriptione* usurpatur. Chronicon Gemblacense pag. 510. *Omnia quæ B. Wibertus legali testamento delegavit commissa sibi Ecclesiæ Dei, Imperialis & Apostolicæ manus adstipulatu fecit perpetualiter corroborari.* Fulcuinus de Gestis Abbatum Lobiensium cap. 6. *In cujus traditionis Charta sic subscriptum est: Actum Liptinas villa publica &c. & in stipulatione, Signum, inquit, Karlomanni Majoris domus, qui hanc donationem fecit, firmavitque.* Alia apud Baldricum in Chronico Cameracensi lib. 1. cap. 27. *Præsens donatio à me facta omni tempore firma & inviolata permaneat stipulatione subnixa idoneorum testium, Domini videlicet Vindiciani Episcopi,* &c. Charta Friderici I. Imp. an. 1154. pro Guillelmo Episcopo Tricastinensi, apud Sammarthanos: *Verumtamen quia tanta rei firmitas Imperiali autoritate muniri desiderat, sancimus & concedimus eidem sanctæ Dei Ecclesiæ, stipulatione equidem nostra subscripta, Guillelmo ejusdem Ecclesiæ Episcopo & successoribus ejus, dominium prædictæ scilicet civitatis,* &c. Ubi *stipulatio* nihil aliud est quàm *subscriptio.* Id præterea adstruit vox *subnexa*, quæ eadem est, qua indicatur subscriptionem subdi. In Notis Tyronis pag. 110. habetur *stipulatione subnexa*, ut in veteribus Tabulis apud Vadianum pag. 52. 53. & aliis quæ extant in Chartis Fuldensibus & Alamannicis. Charta an. 579. apud Perardum pag. 6. *Stipulatione & sponsione pro omni firmitate sucnexsa.* Verùm interdum vox *subnixa*, pro *subnexa* scribitur. *Scripturam veritate subnixam* dixit Lex 4. Cod. Th. de Fide testium: ut Baldricus Noviom. l. 3. c. 39. *Conventionem sacramento subnixam.*

STIPUS. Vide *Staupus.*

STIRILLUM, *Barba capræ, & dicitur à stiria, quia pendet ad modum stiriæ, i. gutta.* Jo. de Janua.

STIRPARE, pro *Exstirpare*: Stirpitus evellere, quomodo Salmasius ad Hist. Augustam pag. 284 ait se reperisse apud Prudentium in vetustissimo codice. S. Ambrosius lib. 9. in Lucam: *Stirpare agrum solitus, ne sentibus gemma lædatur, ne luxuriet umbra foliorum.* Vita S. Agrippani Episcopi: *Accepto nempe tanto dignitatis officio, toto posse pravitatem hæreticam stirpare satagebat.* Capitulare Aquisgranense an. 789. c. 79. & lib. 1. Capitul. c. 75. de operis rusticorum: *Nec in silvis stirpare, vel arbores cædere, vel in petris laborare, nec domos construere,*&c. Capitulare de Villis c. 36. *Ut silvæ vel forestes nostræ bene sint custoditæ, & ubi locus fuerit ad stirpandum, stirpare faciant.* Adde Capitul. 2. an. 813. c. 19. Charta Germanica an. 801. apud Henschenium in Commentar. ad Vitam S. Ludgeri Episc. §. 4. *Tradidi comprehensionem illam, quam ego in propria hæreditate comprehendi — excepta illa particula quam Folcbertus in proximo angulo inter Ruram & Widubergum olim stirpare inchoavit.* Alia ejusdem anni ibidem: *Tradidit — suam comprehensionem illam, quam — proprio labore & adjutorio amicorum suorum legibus comprehendit & stirpavit, id est in loco qui dicitur* &c.

Stirpator, pro *Exstirpator*, in Miraculis S. Ludgeri Episc. Mimigard. n. 9. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 11. *Neque prodigus sit & stirpator substantiæ Monasterii.*

Stirpaticum, Silva *exstirpata*, aliàs *Essartum.* Charta Friderici I. Imp. an. 1175. apud Guichenonum in Episcopis Bellicensib. *Ad hæc quoque omnia civitatis regalia, videlicet monetam, telonium, — pascua, piscationes, venationes, silvas, stirpaticum, & omne districtum & jurisdictionem civitatis.*

Stirparium, idem quod *Stirpaticum.* Charta Roberti Comitis Palatini Loretelli an. 1179. *Deinde descendit per pedem Nobilis, — & vadit per viam Esculanam, quæ est in medio stirparii Termuleti, & deinde ascendit per latum dicti stirparii recto calle usque ad fontem Nucum,* &c.

Stirpetum, eadem notione. Charta Conradi Imp. an. 1108. to. 3. Italiæ sacr. p. 455. *Cum — silvis, buscariis, stirpetis, pratis, paludibus,* &c.

STIPHA. Theodericus Monachus de Miraculis S. Celsi Episcopi Trevir. n. 14. *Cum de lecto surgere cuperet, & nemo sibi ministrantium afforet, nisi quo potuit stipham lectuli apprehendit.*

STIVA, Stapes, quo in equum quis tollitur. Chronicon Reicherspergense an. 1160. *Imperatore frenum equi & stivam sellæ tenente.* Ubi nescio an non legendum sit *strivam*, ex Gallico *Estrié.* Aliàs Latinis, *Stiva, dicitur manica aratri: stivarius, qui tenet aratrum per stivam.* Jo. de Janua, & alii.

Stiva, Instrumentum musicum. Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis c. 10.

> *Tympana cum cytharis, stivisque, lyrisque sonant hic.*

STIVALE. Vide *Æstivale.*

STIVARIUM. Charta Gastonis Vicecom. Beneharn. an. 1282. in Tabulario Palensi: *Concessi etiam Ecclesiam cum stivariis & appenditiis, & decimam totam ex integro,* &c. Vide *Æstiva.*

STIVRA. Vide *Stevra.*

STIVUS, *Semita, tramis, trames,* στιβὴ ὁδὸς, in Gloss. Gr. Lat.

STLOPPUM, *Genus vasis, rotundum os habens.* Glossæ MSS. idem fortè quod *staupus*, & *stopus.* Vide in *Staupus.* Dictum porrò videtur quod effingat eum qui *stloppum* edit, seu qui buccas inflat. Vide *Stolpus.*

STOACES, *Ruina Collisionum.* Papias.

STOC, & *Stovel.* Charta Conventionum inter W. *de Bray* & Abbatem & Conventum *de Osenay* in Anglia, apud Spelmannum: *Præterea si homines de Stanhal dicti Abbatis inventi fuerint in bosco prædicti Willelmi cum forisfacto ad* Stoc *& ad* Stovel, *& aliquis querens corporaliter in terram per eos scesa fuerit, malefactor pro delicto, qui taliter inventus est, reddet 3. solidos.* — *Similiter concessum est, quod si aliquis inventus fuerit cum branchiis quercuum, vel cum aliis minutis boscis, cum forisfacto illo ad* Stoc *&* Stovel, *malefactor ille reddet 6. denarios.* Anglis *Stock*, est stipes, caudex, *Stouer*, pabulum, unde fortè Forisfactum ad *Stoc* & *Stouer* dictum fuerit, de eo qui ex silva stipites & pabula abstulisse deprehensus fuerit. Liber Anglicus *Justice of peace*, fol. 81. *Unum sufficiens par cipporum vocat. Stockes,* &c. In Computo Domanii *de Desvre* in Comitatu Bononiensi an. 1396. titulus habetur, *de la recepte d'Estoquages escheux à ladite Baillie de Jean Chobame pour l'Estocage de sa maison seans à Desvre à l'encoste du flos que il vendit à Jacques &c. 4. den.* In Computo Domanii Stapularum fol. 41. *Recepte d'estoquaiges de secs bois versez & estouponnez.* In Computo Domanii Comitatus Pontivi, an. 1478. *Recepte de bois secs d'estoquestes, & de Wastis en ladite forest.* Alibi. *Recepte d'estoquages, qu'on dit Eschielles, où plusieurs mariniers souloient mettre leurs rets.* Vide Menagium & Ferrarium in *Stoco.*

STOCIUS, *Stultus.* Glossæ Arabico-Lat.

STOFFATUS, *Stoffura.* Vide *Stuffatus.*

STOLA, una è vestibus Ecclesiasticis, quæ & *Orarium* dicta. Honorius Augustod. lib. 1. c. 104. *Deinde circumdat collum suum stola, quæ & Orarium dicitur,* &c. Stephanus Eduensis Episcop. lib. de Sacram. altar. cap. 10. ubi de vestibus sacerdotalibus: *Stola circundata collo, ad interiora descendens, significat obedientiam filii Dei, & jugum servitutis, quod pro salute hominum portavit.* Vita metrica S. Mauri Abbatis MS.

> *Plorat & exorat, veniam dum fletibus orat,*
> *Deponendo stolam, quam toto tempore caram*
> *Anni portabat, quam sic vehementer amabat,*
> *Quod sublimatus, quod erat Levita creatus.*

Ubi observanda verba, *omni tempore*: nam *sine stola vel orario incedere* vetantur Presbyteri apud Hincmarum & Reginonem de Vita & Conversat. Presb. cap. 62. adeo ut mirum sit haud ita pridem cum stola Curiones si-

bi adesse non debere contenderint Episcopi. Vide Rupertum lib. 1. de Divin. offic. c. 21. Innocentium III. Durandum lib. 3. Ration. c. 5. &c.

Stola autem, propria est Diaconorum vestis, ut observat Amalarius lib. 2. de Eccl. offic. c. 20. unde in Vita S. Altmanni Episcopi Pataviensis legimus eundem Episcopum, cùm Diaconus adventitius & sinistræ famæ lecturus Evangelium benedictionem ab eo peteret, stolam de collo ejus abstulisse, & alteri præcepisse ut legeret.

Stolas verò Diaconi & Subdiaconi super humerum sinistrum ferunt, uti monet Gillebertus Lunicensis Episcopus lib. de Usu Ecclesiastico. Vide Euchologium Græcor. Goari, & quæ observamus in Dissert. de Nummis Impp. Byzantinorum, & in voce *Orarium*. Veneti etiamnum *Stola* appellant panni segmentum oblongum dodrantali latitudine, quod sinistro humero injiciunt. Vide Oct. Ferrarii Orig. Ital. in *Stola*.

Stolis & superpellicius induti Synodo adesse jubentur Sacerdotes, in Synodo Bajocensi an. 1300. c. 3.

Stolæ cum tintinnabulis, in Testamento Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Stolas quatuor cum auro, una ex illis cum tintinnabulis.* Monasticum Anglic. to. 3. p. 317. *Stola & manipuli cum imaginibus, & in extremitatibus cum campanulis argenteis.*

Stola & annulo privati Abbates, qui deponebantur à sua dignitate. Hugo Flaviniacensis p. 258. *Judicio dato, eis frustra Sedem Apostolicam appellantibus, rogabatur stolam & annulum reddere.* Infra: *Ipse verò quamquam depositus, quamquam à consortio & communione Ecclesiæ sequestratus, stolam retinuit & annulum.*

Sub stola excommunicare, i. stolâ sumptâ, ad majorem excommunicationis ceremoniam. Charta an. 1214. in Hist. Guinensi p. 135. *Dominus verò Willelmus Abbas cum Conventu suo, sub stola excommunicaverunt omnes qui hanc eleemosynam ab Ecclesia alienaverint.* Chronicon Montis-Sereni anno 1216. *Stola sumpta, reos, tacitis nominibus, excommunicationis vinculis innodavit.* Et an. 1219. pag. 228. *Renuentibus eis, statim intentionem suam facto declarans, manu ad tergum porrecta, stolam ibi occultatam protulit, & priusquam appellationis clypeose munirent, excommunicationis eos gladio percussit.* Adde Laurentium Leodiensem in Hist. Episcopor. Virdunensium p. 292. & Chartam Egberti Archiep. Trevirensis an. 981. apud Browerum in Annalib. Trevir. p. 484. 2. edit.

Stola & banno interdicere. Chronicon Trudonense lib. 2. p. 366. *Quæ enim regula, quis canon, quis ordo, quæ leges hoc auctorizant, ut defuncto suo Abbate Monachi — ire ante datum Abbatem ab Episcopo in exilium compellantur, & nisi assentiant, stola & banno omnes in Episcopio Christiani ab eorum hospitalitate interdicantur.*

Sub stola jurare. Otto Morena in Historia Rerum Laudens. p. 64. *Super his capitulis fuerunt testes, & sub stola tactis sacrosanctis Evangeliis juraverunt D. Petrus Christianus Decanus Basilicæ B. Petri*, &c. Vide *Juramentum*.

Stola, pro Pallio Archiepiscopali. Eadmerus lib. de Anselmi similitudin. cap. 188. de eodem S. Anselmo Archiepiscopo Cantuariensi: *Et ut Romam ad Papam Urbanum pro stola sui Archiepiscopatus eundi sibi licentiam daret, humiliter & mansuetè petiit.* Landulfus de S. Paulo in Chronico Mediolanensi cap. 1. *Ordinationem quoque Episcopatus ab extraneis Episcopis suscepit: virga quoque pastorali per munus Comitissæ Mathildæ adhæsit, stolam verò per Legatum D. Papæ sibi delatam induit.* Cap. 38. *Unde ipse Papa huic prudenti viro dixit: Frater, meditatus & Episcopus venisti, sed si vis frui auctoritate Archiepiscopi in temporibus meis, necesse est ut stolam suscipias de manibus meis, sicut ego suscepi ad altare S. Petri.* Ita infra cap. 40. Alexander II. PP. Epist. ad Hugonem Arch. Rotomag. *Stolam ob insigne dilectionis de collo nostro assumptam per dilectos filios nostros R. & G. viros industrios, tibique devotos, Charitati tuæ transmittimus, ut videlicet ad honorem Dei & B. Petri reverentiam, nostrique memoriam ea assiduè perfruaris.*

STOLIZAZ, Magistratus apud Longobardos. Gloss. *Stolizaz, id est Missus Regis.* Glossæ aliæ: *Ab stolizaz, ab eo qui panem ministrat.* Sed videtur legendum *pacem, Paciarius*, εἰρηνάρχης. Lex Longobard. lib. 1. tit. 19. §. 5. *Si quis molinum alterius scapellaverit, aut clausuram ruperit, — componat sol. 20. in palatio Regis districtus ab Stolizaz.* Ubi Spelmannus monet in aliquot MSS. codd. legi *abstorizat*, & *abautorizat*. Sed nihil mutandum monet Charta Arrichis Ducis Longob. in Chronico Beneventano S. Sophiæ: *Concessimus nos Dominus vir gloriosissimus Arrichis, summus Dux gentis Longobardorum, per rogum Griserisci Stolezari* (forte *Stolezazi*) *nostri, tibi Municulano Gastaldo nostro pueros duos*, &c.

STOLNA. Charta de Urburis post Decreta Hungarica: *Ita tamen ut stolnas hæreditarias, & aquæductus omnes pro conservatione regalium montanorum suis impensis debito intertenerent.*

STOLPUS. Marcellus Empir. c. 27. in carmine ad rosus: *Stolpus à cœlo cecidit*, &c. Ubi Casaubonus in Comment. ad Persii Sat. 5. reponit *stlopus*, scilicet sonus ille quem buccæ inflatæ & ictu collisæ edunt. Gloss. Gr. Lat. *Stloppus*, ποιφυγμός. Vide *Stloppum*.

STOLUS, *Stolium*, *Storium*.

Stolus, *classis*, *navis*, Ugutioni, ex Græc. στόλος. *Stolus Alexandrinus*, in l. 7. Cod. Th. de Navicular. Codex Carolinus Epist. 24. *Quod sex Patricii, deferentes secum trecenta navigia, simulque & Siciliensem stolum, in hanc Romanam Urbem absoluti à Regia urbe, ad nos properant.* Joannes VIII. PP. Epist. 7. *Cum — certa relatione didicerimus stolum amplissimum in primo ad expugnandum urbem venturum*, &c. Vetus Inscriptio Pisis, apud Ughellum to. 3. p. 411.

Anno quo Siculas est stolus factus ad oras.

Estol, apud Raimundum Montanerium in Chron. Catalanico Regum Aragon. c. 186. & alibi non semel.

Stolium, eadem notione. Romualdus Salernitanus in Chronico MS. *Alio quoque tempore prædictus Rex Rogerius misit Salernum Ammiratum suum cum stolio suo in Romaniam, qui invenit maximum stolium Imperatoris apud caput Maleæ*, &c. Falcandus pag. 648. *Stephanum quoque fratrem suum stolii constituit Admiratum.* Alibi: *Cum enim in partes Hispaniæ misso stolio, Masmudorum Rex potentissimus Africam obsedisset*, &c. Rigordus an. 1201. *Ascito sibi Dux Venetiarum sub juramento, cum suis Venetianis & stolio.* Utuntur Gesta Innocentii III. PP. pag. 49. 69. 129. ubi perperam *scolium* semper editum, Chronicon Augustense anno 1237. Petrus de Vineis lib. 2. Epist. 31. 32. Epistolæ Bonifacii VIII. aliquot apud Waddingum to. 3. in Regesto pag. 5. 8. Albertinus Mussatus lib. 16. pag. 91. &c. Interdum

Stolium usurpatur pro Exercitu terrestri, quomodo Itali *Stuolo* dicunt pro quibusvis copiis militaribus. Chronicon Fossæ-novæ an. 1185. *Guillelmus Rex Siciliæ fecit stolium maximum per mare & terram. Super stolium maris ordinavit Capitaneum Comitem Tancredum: super stolium terræ fecit Capitaneos Comitem Alduinum & Comitem Richardum de Cerra*, &c.

Storium, eodem perinde significatu, Classis. Rogerus Hovedenus pag. 670. *Eodem die venit illuc Willelmus — cum 30. magnis navibus de navigio Regis Angliæ, & erant pariter in eodem loco de storio Regis Angliæ centum & sex magnæ naves onustæ viris bellicosis*, &c. Pag. 692. *Applicuerunt apud Accon cum majori parte storii Regis Angliæ.* Adde Bromptonum pag. 1177. Chronicon Fland. cap. 82. *Le Roy d'Angleterre avoit fait appareiller une grande estorée de nef à un sien port*, &c.

STOPA. Vide *Stuppare*.

STOPHARIUS. Vetus Gloss. *Tributarius Romanus &*

Stopharius nominatur, qui censum Regi solvit.

STOPLUM, *Gravis sonus.* Papias. Leg. *Stloppum.*

STOPUS. Vide *Staupus.*

STORAX, Papiæ, *lacryma est. Unde eodem nomine dicitur similis mali cydonii, cujus distillatio illa quæ virgis & calamis inhæserit, Storax Calamites dicitur, i. munda. A storace verò* dictus color ipse *storacis*, vel *stauracis*, *stauracius*, *storacinus*, *stauracinus.* Idem.

Stauracium. Papias: *Stauracium, genus palliorum depictorum ex storace, quæ gutta similis est mali cydonii.* Chronicon Fontanellense cap. 16. *De vestimentis verò Ecclesiasticis largitus est pallia quæ dicuntur fundata, tria, stauracia duo,* &c. Paulus PP. Epist. 15. Codicis Carolini: *Storacium pallium unum habentem paones.*

Stauracis, *Stauracinus.* Anastasius in Sergio PP. pag. 61. *Locellum aperuit, in quo interius plumarium ex holoserico superpositum, quod Stauracis dicitur, invenit.* In S. Hadriano pag. 109. *Fecit etiam in eadem ipsa basilica — cortinas miræ magnitudinis de palliis stauracin, seu quadrapolis.* Infra: *Similiter fecit vestem de stauracin, seu cortinam majorem ex palliis quadrapolis: sed & per diversos arcus vela syrica numero 57. omnia ex palliis quadrapulis, seu stauracin.* Occurrit ibi pluries. Hariulfus lib. 2. cap. 10. *Casulas de pallio 30. de purpura 10. de storace 6. de pisce 1. de platta 15. de cendato 5.* Vide Epist. 7. S. Bonifacii Moguntini Arch. Ex his apparet perperam Bulengero, *vestes stauracinas*, dici auro & serico pampinatas, corimbiatas, filicatas, quia Græcis recentioribus, ut autor est Moschopulus l. περὶ σχεδῶν, σουέρκια, ἕλικες, i. corymbi & pampini vocantur.

STORCIDIUM, καμπισμός, in Gloss. MSS. Sangermanensib.

STORDATUS, Obtunsus, obstupefactus, ex Gallico *Estourdi*, Italico *Stordito.* Ita porrò nostri appellabant qui à prælio quod *Estour* vocabant, uti alibi docemus, recèns venerant, tanquam qui nondum sui compotes essent præ certaminis horrore & fragore. Scio alias originationes dedisse viros doctissimos, quas probent alii per me licet. Epistola Petri de Condeto Capellani Regis to. 2. Spicilegii Acheriani pag. 553. *Et qui erant extra navem adeò erant fatigati & stordati, quod vix poterant se sustinere.*

STORIA, *Storium*, idem quod *Storea.*

Storia, *Kishihtii*, in Glossis Keronis.

Storium, Ugutioni & Joanni de Janua, *dicitur à sterno, eò quòd terræ sternatur: nondum enim laneis stramentis repertis, in his accubabant.* De *Storeis* Monachorum, quibus vice strati fuerunt, vide Regulam S. Isidori cap. 14. 17. & Regulam S. Fructuosi cap. 19.

Storium, pro Classe. Vide *Stolus.*

STORMUS, ex Ital. *Stormo, moltitudine adunata insieme con arme per combattere.* Historia Obsid. Jadrensis an. 1345. lib. 2. c. 10. *Nota ad stormium pulsant.* Itali dicunt, *Sonare la campana à stormo, e sonare per far correr la gente con arme*; nostri, *Sonner l'alarme.* Vide Joan. Villaneum lib. 10. cap. 20. lib. 11. cap. 117.

Ejusdem fortè originis est vox *Estourmie*, apud nostros, quibus *Estour*, idem fuit quod *Stormo* Italis. Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

Et Bertrand commanda con cesse l'estormie.

Chronicon Flandriæ cap. 36. *La peut on voir testes voler, poings couper, chevaux esbouler, & grande estourmie de gens.* Et vox *Estourmie* pro *pugnare*, vel *velitare. Le Roman de Garin* MS.

Je veul aler orendroit estormir.

Alibi:

Ceus de Bordele veïssiéz estormir.

Guill. *Guiart.*

Nuit & jour de la dedans issent,
L'ost au Roy de France estourmissent.

Et an. 1284.

Uns & autres qui s'estourmissent,
Du lonc de l'ost en fremissant,
Revont hors des tentes issant.

Idem an. 1294.

Com personnes desestourmées
Comence l'estrif aux espées.

Vide *Bormis.*

Stormenum, eadem notione. Statuta Patavina Rubr. 45. §. 95. *Hoc tamen Statutum non habeat locum in stormeno, miscella, aut in prælio.* Vide Oct. Ferrarii Orig. Italic.

STOTARIUS, qui equorum admissariorum curam gerit, ex Saxon. sted, vel steda, *equus admissarius*: stod-hors, unde stod-fold, equorum admissariorum septum, in Monastico Anglic. to. 1. pag. 260. stod-ðeof, *equorum admissariorum custos*, in Legibus Anglo-Saxon. Alfredi Regis c. 9. Lex Alamannor. tit. 98. §. 3. *Et quod de berbicario, stotario, & vaccario fit, quod reliquis servis componi solet, componatur eis in duplo.* Aliqui codd. habent *stogario*, *storario*, vel *stothario.* Vide *Stadarius.*

STRABA. Vide *Strava.*

STRABUS, qui Latinis *Strabo.* Aldhelmus de Laude Virg.

Mutos & mancos, surdosque repertos,
Luscos, ac strabos, qui torta luce fruuntur.

STRADA. Vide *Strata.*

STRADURA, pro *Stratura*, quidquid ad insternendum equum necessarium est. Charta Alamannica Goldasti 58. *Hoc est auro & argento solidos 70. & cavallos 5. cum saumas, & rufias, & filtros, cum stradura sua ad nostrum iter ad Romam ambulandum.*

STRAGIOLA, Stragulum. Ceremoniale Rom. lib. 2. sect. 1. *Procedit summus Pontifex super equum faleratum, coopertum à parte posteriori stragiola carmesina, sub baldachino.*

STRAGULUM, *Stragula*, *Stragulare.* Papias: *Stragulum, vestis discolor plumario opere facta: hinc stragula vestis, stragulare, variare.* Gloss. Arabico-Lat. *Stragulo, vario.* Hinc Decreta Colomani Regis Hungariæ lib. 1. *Nullus qui Clericus æstimatur, vestibus utatur laïcalibus, utpote fisso pellicio, vel tunica sparsa, manica rubra, strangula, vel viridi manica, aut chlamide, caliga, seu joppa,* &c. Ubi legendum *stragulata.*

Stragulati, *Radiati*, vel *Birrati*, seu potius *Barrati fratres*, dicti olim Carmelitæ, quod vestibus diverso colore variatis uterentur: donec Martinus PP. anno 1279. nomen eorum mutavit & habitum, convertens vestes *stragulatas* in capas albas, Carmelitarum indita appellatione. Vide Walsinghamum an. 1282. supra in *Birrati.*

STRAMPÆ. Gaufredus Grossus in Vita S. Bernardi Abbat. Tiron. n. 31. *Remiges autem fulminum juxta cadentium fœtoribus affecti, mortuis similes in transtris prosternuntur, strampisque rumpentibus, remis ferientibus undas, à columbariis extrahuntur.* Ubi amplector virorum doctorum sententiam, qui *strangis* legendum putant, ex Germ. & Anglico *strange*, funis.

STRAND, Ripa, ora, littus. Vox Anglo-Saxonica, quæ in antiqui ævi Chartis privilegium quoddam designat, seu privilegii concessi amplitudinem, tum in *Ripis*, tum in streame, i. fluviis, tum in wode, i. silvis, tum in felde, i. campis, vel pascuis. Charta Henrici II. Regis Angliæ in Monastico Anglic. to. 3. pag. 4. *Cum socne & saca, and strand, and streame, and wood, and felde, tolnes and theames, and gritbreches, and hamsocne, and forstalles, and infangenethives, and flemeneferme super suos homines infra burgos & extra, in tantum & tam pleniter, sicut proprii ministri mei exquirere deberent,* &c.

STRANEUS, pro *Extraneus*, Anglis *Strange*, in Legis Ripuar. Cod. Corbion. tit. 4. haberi, ubi alii *Extraneus* præferunt, monet Steph. Baluzius.

STRANGUILLO, Morbus equi, Gall. *Estranguillon.* Vide Jordanum Risum Calabrum MS. lib. 2. de Medicaminib. equorum.

STRANGUIRIA, στραγγουρεία, Urinæ difficultas. Ordericus Vitalis lib. 5.

Stranguiriæ morbo gemuit cruciante molesto.

STRANGULA. Vide *Stragulum.*

STRAPA, Porta tabulati, vulgò nostris *Trappe*: unde vox *Attrapper*. Gesta Consulum Andegav. cap. 11. n. 10. *Ad portam scalæ, quæ vulgò Strapa vocatur, remanentibus.* Occurunt eadem ferè verba in Gestis DD. Ambasiæ c. 5. n. 1.

STRAPHILUM. Vide *Staphilum.*

STRASAURA. Vide *Transitura.*

STRATA, Via publica lapidibus, seu *silice munita*, ut præter Suetonium & alios, loquitur Procopius lib. 2. de Bello Persico cap. 1. Στρᾶτα γὰρ ἡ ἐστρωμένη ὁδὸς τῇ Λατίνων καλεῖται φωνῇ. Paulinus Nolanus Carm. ad Cytherium, ubi de Via Appia:

> *Post hæc & ad nos pergere incœptat viam,*
> *Qua sternit aggerem silex,*
> *Cui munitor Appius nomen dedit.*

Vett. Inscriptiones 149. 5. 150. 4. 5. *Viam silice sternendam curarunt.* — *Viam quæ ducit in villam magnam silice sua pecunia straverunt.* Papias: *Strata, dicta quasi pedibus vulgi trita: ipsa & dilapidata, id est lapidibus strata, quam priùs Pœni, pòst Romani per omnem penè orbem disposuerunt, propter rectitudinem itinerum, & ne plebs otiosa esset.* Gloss. Gr. Lat. λεωφόρος, *strata, iter.* Apud Nicetam Græco-Barb. in Manuele lib. 3. c. 2. ῥύμαι, στράται, ubi codex alius ἄμφοδοι. Ebrardus Betun. in Græcismo c. 12.

> *Est stratum propriè lectus: via regia, strata:*
> *Stratum quandoque via regia dicitur esse.*

Strata viarum dixere Lucretius & Virgilius. *Pontium stratarumque opera*, in l. 4. C. de Privil. dom. Aug. Alcuinus Poëm.

> *Sed benè securus poteris percurrere stratam.*

Joannes Sarisber. lib. 1. Metalogici c. 18. *Ars itaque est quasi strata publica, qua ire, ambulare, & aggeres, sine calumnia & concussione omnibus jus est.* Victor Vitensis lib. 1. *Qui in strata publica multo tempore nudo jacuit sub aëre.* Lib. 3. *Strata verò vel semita cadaveribus repleta*, &c. Juvencus lib. 2.

> *En ego mitto meum stratas aptare ministrum*
> *Ante tuos vultus.*

Itinerarium Hierosol. *Super strata in parte dextra est monumentum, ubi Rachel posita est uxor Jacob. Strata publica, quæ appellatur via regia*, apud Harigerum Lobiensem in S. Materno Episcopo Leodiensi cap. 13. Will. Brito lib. 8. Phil.

> ——— *Publica nulli*
> *Strata patet.*

Petrus Diac. lib. 4. Hist. Casin. c. 11. *Per antiquam stratam Romam venit.* Speculum Saxonicum lib. 2. art. 59. §. 3. *Strata seu via regia tantæ latitudinis esse debet, quod currus alteri cedere possit.* Charta Henrici VII. Imp. an. 1313. apud Goldastum to. 1. Constit. Imper. *Stratas communes vel Regias vulgariter appellatas.* Vide Paulum Warnefridum lib. 5. cap. 17. Legem Longob. lib. 3. tit. 1. §. 21. Petrum de Vineis lib. 3. Epist. 69. lib. 5. Epist. 1. & Bergerium lib. 3. de Itineribus Romanis cap. 54. §. 3. 4.

Strada, pro *Strata*: quomodo Itali dicunt. Charta Dagoberti Regis Franc. apud Doubletum pag. 655. *Vel de ultra mare venientes in illa strada quæ vadit ad Parisius in loco qui dicitur Pasellus sancti Martini*, &c. Vetus Charta ex Tabulario S. Benigni, apud Perardum: *Peciola de terra, quæ terminat de uno latere & uno fronte strada publica, pergit* &c. Adde Joffridum in Niciensibus Episcopis an. 1004. Germani *eenstrate*, Angli verò *straet* dicunt, unde viæ publicæ Anglicæ, de quibus Leges Vernaculæ Guillelmi Nothi cap. 30. & nos alibi, terminationem accepere. Nostri olim *Estrée* dixere. *Le Roman de Garin* MS.

> *Parmi Ardane accueillirent l'estrée.*

Strata. Papias: *Galathea, lactea quædam cœli zona, alba hoc nomine dicitur, quæ vulgò Strata nominatur.*

STRATATICUM, Teloneum *stratarum*, seu *Plateaticum.* Charta Ottonis M. an. 964. apud Ughellum to. 5. pag. 1582. *Terram ipsius Comitatus, & publicam fornitionem* (f. functionem) *à stratico, & muris in circuitu, & fossato, & alveum aquæ à 4. milliariis rationatum secus & extrinsecus*, &c. Gregor. VII. PP. apud Ughell. in Archiep. Bonon. n. 52. *Donamus Fraternitati tuæ portam in civitate Bononiæ cum omni reditu, quem antiquis persolvere solent ipsi homines, qui per prænominatas stratas ire vel redire soliti sunt.* Charta Conradi Imp. an. 1149. apud Columbum p. 210. *Ecclesiæ tuæ — nostra regalia concedimus, monetam, pedagium utraque strata telluris & Rhodani fluminis.*

STRATEGUS, *Straticus, Stratigus, Stratigotus*, Præfectus seu Rector civitatis alicujus, vel provinciæ, ex Gr. στρατηγός.

Strategi. Schola strategorum, apud Guill. Bibliothecarium in Hadriano II. PP. pag. 228. στρατηγοὶ, pro urbium rectoribus, apud Harmenopulum lib. 5. tit. 11. §. 19.

Straticus. Charta Dalmatica an. 1036. apud Jo. Lucium: *Romani Imperii dignitatem gubernante serenissimo Michaële, Gregorio Protospathario & Stratico universæ Dalmatiæ.* Apud Ughellum in Archiep. Salernitanis an. 1337. *Lottus de Adimariis de Florentia Miles regius, Straticus Salerni, suique districtus.*

Stratigus, stratigo. Leo Ostiensis l. 1. cap. 50. *Theophylactus quoque* στρατηγός, &c. Lib. 2. cap. 2. *Marianus Anthypatus Imperialis Patricius & Stratigos, id est Dux Calabriæ ac Longobardiæ. Georgius Stratigus* in Epist. Ludovici II. Imp. ad Basilium Imp CP. apud Baron. an. 871. n. 76. Erchembertus cap. 60. *Stratigo Augustalis.* Crebro ibi. Anonymus Salernitanus part. 4. *Sabbatius Stratigo*, &c. Idem *Straticus* dicitur p. 268. Charta Cresimiri Regis Croatiæ an. 1067. apud Jo. Lucium lib. 2. c. 8. *Imperialis Patricius ac totius Dalmatiæ Stratigo. Stratigon*, in Charta Roberti II. Principis Capuani an. 1156. in Sanctuario Capuano pag. 646.

Strategotus. Hugo Falcandus p. 663. *Rex autem interim Messenam mittit nuncios ad Strategotum, populumque civitatis*, &c. Adde p. 669. 671. Charta Joannæ Reginæ Siciliæ an. 1343. apud Waddingum, in Monumentis Neapolit. pag. 3. *Joanna — Stratigoto civitatis Salerni S. Straticoti Salerni*, in Constit. Siculis lib. 1. tit. 69. §. 2. *Straticoti & Stratigoti*, in Charta Rogerii Regis Siciliæ, apud Constantium in Hist. Sicil. p. 186.

Straticotia civitatis, Strategi præfectura, in Charta Friderici III. Regis Siciliæ an. 1302. Apud Roccum Pirrhum in Archiep. Messan. Στρατηγὶς & στρατηγᾶτον Græcis recentioribus, de qua voce egimus ad Alexiadem Annæam p. 399.

Stratigari, Regi vel judicari per *Stratigos*. Charta Rogerii Regis Siciliæ an. 1094. apud Ughellum in Episcopis Tropeiensib. *Ut neque villani Ecclesiæ de quacunque causa accusati, vel rei, nisi in Curia Episcopi judicentur, neque in eisdem villanis, neque in quibuslibet rebus Ecclesiæ stratigentur per ipsos, ut alii ministri manum suam audeant mittere.*

STRATILATES, Exercituum dux, *Dux militiæ*, apud Jo. de Janua: *Militum dux* in Glossis antiquis MSS. & apud Papiam, ex Gr. στρατηλάτης. Joannes Diacon. in Vita S. Nicolai Episc. Myrrheæ: *Tres militiæ Principes, quos Dolopes Stratilates vocant.* Alia, ut videtur notione Joann. Sarisberiensis lib. 6. Policrat. c. 1. *Apparitores itaque licenter exigunt quod eis debetur ex sportulis, & omnium stratilatum ordines salarium constitutum justè accipiunt.* Ubi *Stratilatæ*, militares dicuntur.

STRATILECTILIA, Stragula, instrata, instrumenta lecti, *lectualia*, vel *lectaria*, supellex lectuaria. Matth. Paris an. 1233. *Et illi præcipuè qui equos, & arma, & pecuniam, necnon & stratilectilia cum viaticis amiserant*, &c.

STRATOR, Equorum curator, domitor. Glossæ MSS Regiæ, πωλοδάμνης, ὁ στράτωρ, ὁ τοὺς πώλους δαμάζων. Catholi-

con parvum: *Stratores, i. compositores. Stratores etiam à sternendo dicuntur, quia custodientes in carcere reos, condemnatos puniebant. Vel stratores dicuntur isti qui stabulis vel equis stantibus in eis præsunt.* Paulus Warnefridus lib. 2. de Gestis Longob. cap. 27. *Equus ejus in porta medio concidens, quamvis calcaribus stimulatus, quamvis hinc inde ab stratore verberibus cæsus, non poterat elevari.* Stratorum munus fuisse equos Imperatoris curare, autor est etiam Ammianus l. 29. sic dicti, quod equum domini sternerent, vel ei sellam & stragulum injicerent. Papias: *Stratores, compositores sellæ regiæ.* Gloss. Lat. Gr. *Sterne equum*, ἐπίσαξον τὸν ἵππον. *Sternit*, στρωννύες ἵππῳ. Eorum etiam munus fuit dominos equum inscensuros manu erigere & allevare, unde ἀναβολεῖς dicti. Evagrius lib. 3. cap. 25. Ἀναβολεὺ ἦν εἰωθὼς χρῆσθαι τῷ ἵππῳ προσιόντα. Sugerius in Ludov. VI. p. 318. *Barones vero Ecclesiæ nostræ feudati, & Castellani nobiles, stratores humillimi pedites eum equitantes fræno deducebant.* Sed consule si lubet quæ de Stratoribus observavimus ad Cinnamum pag. 475. Vide *Marpahis*.

Stratores, præterea appellati in exercitibus qui castra præibant, ut loca accommodatiora ad exercitum traducendum facerent, & idonea castris præpararent. Vide easdem Notas ad Cinnamum.

Strator, Marescalcus, qui stratoribus seu exercitus vel castrorum metatoribus præest. Ordericus Vitalis lib. 11. *Robertum autem de Monteforti honorificè suscepit, & nesciens quia de causa natale solum dimiserit, quia Strator Normannici exercitus hæreditario jure fuerat, inter præcipuos sublimavit.* Neque aliter accipiendi videntur Stratores apud eundem scriptorem, locis aliis, quàm pro copiarum militarium ductoribus præcipuis. Lib. 10. pag. 778. *Interea Ravendinos Imperatoris Alexii Protospatharius, aliique stratores navigio venerunt.* Infra: *Buamundus ut ea quæ gesta retulimus audivit, stratores scilicet Augusti, & omnes Francos cum suis copiis pontum carinis sulcasse comperit*, &c. Lib. 11. *Rex autem exercitum Angliæ convocavit, — ibique castris constructis, stratores cum familiis suis tribus mensibus dimisit.* Erchembertus in Hist. Longob. cap. 15. *Radelgisus invitatus, & à suis stratoribus fraude suasus Salernum quasi capturus adventavit.*

Stratores lagunculàrum, apud Hierem. cap. 48. 12. *Paratores craterum*, apud auctorem Mamotrecti, ubi codex editus malè præfert *carcerum*.

STRATORIUM, *Stabulum jumentorium*, Joanni de Janua.

Stratorium, lectisternium, W. Britoni in Glossis MSS. Papias: *Stratoria, lectaria, quæ sterni solent in lectis.*

Stratorium, Stramentum sellæ equestris, seu stragulum quo illa insternitur. Vetus Interpres Josephi lib. 1. *Rachel hoc audiens, posuit idola in stratorio cameli*, i. sub. Vita S. Benedicti Abb. Anian. cap. 6. *Vidimus sæpe eum sedentem asinum suum flasconem vini in stratorio deferre.* Vide 2. Reg. 17. 28.

Stratura, eadem notione apud Fredegarium Scholastic. in Chron. cap. 38. *Equusque ejus cum stratura regia — Berihario conceditur.* Cyrillus in Lexico: σάγματα, στρατεῖα ἀλόγων.

STRATSCONINGHE, Via regia, Theuton. *Straet*, via, platea, & *Konningh*, Rex. Charta Philippi Comitis Flandriæ in Tabulario S. Bertini: *Judicaverunt etiam prædicti viri ne straisconinghe à prædicto Eustachio, vel ab aliquo alio ulterius fieret in terra S. Bertini, ibi scilicet tantum in terra S. Bertini requiritur.*

STRAVA. Jornandes de Rebus Geticis c. 49. de Attila: *Postquam talibus lamentis est defletus, stravam super tumulum ejus, quam appellant ipsi, ingenti comessatione concelebrant, & contraria invicem sibi copulantes, luctum funereum mixto gaudio explicabant, noctuque secreto cadaver est terræ reconditum.* Lactantius ad illud Statii lib. 12. Thebaïdos:

—— *Sed bellicus agger*
Curribus & clypeis, Graiorumque omnibus armis
Sternitur. Hostiles super ipse it victor acervos,
Pacifera lauro crinem, vittisque decorus
Accubat.

Acervos, exuviarum hostilium moles. Exuviis enim hostium extruebatur Regibus mortuis pyra: quem ritum sepulturæ hodie quoque barbari servare dicuntur, quem Strabas dicunt lingua sua. Ita hoc loco *Strava* erit *exuviarum hostilium moles.* At Wormius in Monumentis Danicis lib. 1. c. 6. pag. 36. per *stravam* convivium in honorem defuncti celebratum intelligi contendit: quod indicare videntur verba quæ mox sequuntur apud Jornandem: *Cujus fercula*, &c. ad *stravam* referuntur. Nec dissentit Martinus Schodelius in Disquisit. Hist. de Regno Hung. c. 181. qui ait *Stravam* esse purum Scythico-Hunnicum, & sic consequenter Ungaricum vocabulum, quo Hunni Silicernium, quod ingenti commessatione concelebrabant, denotabant. Vide Capit. Caroli M. lib. 6. cap. 194. ubi de ejusmodi conviviis ad mortuorum sepulchra.

STRAVACES, *Cupidi*, in Glossis Isid. Pithœanis: *Strenuares, cupidi*, δωροφόροι. Papias edit. *Strenates*, MS. *Strenaces*, alter MS. *Sterenates*.

STRAURA. Charta Isabellæ de Fortibus Comitissæ Albemarlæ in Monastico Anglic. to. 1. pag. 941. *Cum eorum serviciis — vivariis, alnetis, moris, vastis, brueriis, turbariis, strauris, & Weif*, &c.

STRAUTUM, ὄψιν δερμάτινον βελῶν, in Gloss. Lat. Gr.

STRAY. Monasticum Anglicanum to. 1. pag. 977. *Concessimus insuper quod — habeant Wreccum maris, & stray inventa in villa prædicta ac in terris & dominiis*, &c. Vide Ingulfum pag. 875. 881. & *Estraiera*.

STREAME, Fluvius, vox Anglo-Saxonica, in Itinere Camerarii Scotici cap. 16. Vide *Strand*.

STREGUA, idem quod *Stapha*, aut *Staffa*, *Strepa*. Acta Hadriani IV. *Decretum quod — Papæ Hadriano exhiberet stratoris officium, & ejus streguam teneret ad conscendendum in equum.* Infra: *Et streguam fortiter tenuit.* Ita præterea in Actis Alexandri III. PP. apud Baron. an. 1163. & 1177. Italis *Stregua* est equus sagmarius.

STRELAGIUM. Vide *Sextariaticum*.

STRENA. Gloss. Gr. Lat. εὐαρχισμός, *Strena*. Falcandus de Calamit. Siciliæ, de Maione Amiralio: *Falsum enim quidquid ipse cadisque facta socii adversus Admiratum confinxerant, nec illum inventa in thesauris ejus diademata sibi præparasse, sed Regi, ut eadem in Calendis Januarii strenarum nomine ei transmitteret.*

Strenæ diabolicæ in Concilio Autisiod. c. 1.

STRENUTA, Strepa, Stapes. Lupus Protospata in Chron. an. 1046. *Deinde dictus Imperator venit Beneventum: Beneventani vero ad ejus injuriam absciderunt strenutas equi ejus.* Forte *strepas*, aut *streguas*.

STREPA, Stapes, quo quis in equum tollitur, cui insistunt pedes equitantium. Anglis *Stiritop*, est *Strepa*: *Strep*, corrigia. Acta Hadriani PP. IV. *Decretum est — quod idem Rex pro Apostolorum Petri & Pauli reverentia prædicto PP. Hadriano exhiberet stratoris officium, & ejus strepam teneret ad conscendendum equum.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 15. *Hilari vultu adcurrens ad frenum & ad strepam illius*, &c. Occurrit præterea apud Helmodum lib. 1. c. 81. Arnold. Lubec. lib. 6. c. 5. lib. 7. c. 21. Metellum in Quirinal. p. 145. Matthæum Paris pag. 383. 432. Ottonem de S. Blasio c. 13. Cæsarium lib. 5. c. 36. lib. 7. c. 33. Anonymum in Hist. Episcop. Bremens. an. 1155. in Speculo Saxon. lib. 1. art. 52. in Jure Feudali Saxon. cap. 33. art. 2. in Ceremoniali Rom. l. 1. sect. 5. apud Thwrocz. in Carolo c. 99. &c. Galli *Estrief* olim dicebant, hodie *Estriez*. Philippus *Mouskes* in Hist. Francor. MS.

Estrief, ne siele, ne sosçaingle, &c.

Streva, in Regula Templariorum editionis Labei cap. 37. Charta an. 1231. in Regesto Comitatus Tolosæ Cameræ Comput. Paris. fol. 25. *Et quod debet inde tale*

servitium, videlicet quod semel tenebit unicuique Abbati de Monte Albano ascendenti equum, cum ab eo fuerit requisitus le streub.

STREPARE, Exstirpare. W. Thorn an. 1264. *Nec licebit cuiquam — domum vel arborem — strepare, vel eradicare.* *Estreper* nostris, de qua voce diximus in Notis ad Stabilimenta S. Ludovici. Vetus interpres Gallicus MS. Codicis Justiniani: *Se aucuns est atains que il ait estrepé vignes, ou copez arbres, qui portassent fruit*, &c. Vide *Stirpare.*

STREPIA, Cauda serpentis. Jo. de Janua.

STRETBRECHE, Ex Saxon. ꞅꞇꞃeꞇ, strata, platea, & bꞃecan, frangere, Gallis *Bris de chemin.* Crimen, cujus cognitio ad solum Regem spectat, ut est in Legibus Henrici I. c. 10. emendatur verò mulctâ centum sol. cap. 12. & 80.

STRETEWARD, Viarum custodia, seu Jurisdictio, *viaria*, nostris *Voirie.* Monasticum Anglic. to. 2. p. 187. *Praeterea idem Comes dedit praefato Nigello Constabulario suo le Streteward & MarketZeld in omni terra pertinente de Haulton, & omnia animalia fugitiva, Gallicè Weythe* (f. Weife) *in toto Hundredo de Halton.* Infra: *Et valent per annum le Streteward, & le MarketZeld 18. sol. & obol.*

STREVA. Vide *Strepa.*

STRIA, Strix *Striga*, Venefica. Lex Salica tit. 47. §. 2. *Si quis mulierem ingenuam striam clamaverit aut meretricem*, &c. §. 3. *Si stria hominem comederit*, &c. Capitula ad Legem Alaman. c. 22. *Si quis alterius ingenuam decriminat, seu stria aut herbaria si sit, & eam priserit*, &c. Vide *Striga.* Στριάς Graeci vocant calculos sortilegos. Vide Callimachum hymno in Apollinem v. 45. & ibi Scholiastem, & Thomam Magistrum in Στριάσιον.

Strioportius, Qui strias ad nocturna sacra deportare creditur. Lex Salica tit. 57. §. 1. *Si quis alterum hereburgium clamaverit, hoc est strioportium, aut qui aeneum portare dicitur, ubi striae concinnunt*, &c.

Striae, Prominentiae seu sulci columnarum, Vitruvio & aliis. Vide Savaronem ad Sidonium lib. 4. Epist. 8.

STRICARE. Regula Magistri cap. 79. extremo: *Si contenti sunt pannos suos vel indumenta in alieno opere stricare*, id est consumere.

Stricare, Impedire, pro *tricare.* Vide in hac voce. Capitulare 1. Caroli M. an. 802. c. 8. *Ut nullum bannum vel praeceptum domni Imperatoris nullus omnino in nullo marrire praesumat, neque opus ejus stricare, vel impedire*, &c.

STRICCITAS, Sterilitas, quasi *strictitas*, quomodo *un temps estroit* dicimus. Decretale precum, an. 779. in Capit. Caroli M. lib. 5. c. 207. & Addit. 4. c. 143. *Episcopi Abbates, atque Abbatissae pauperes famelicos quatuor pro ista striccitate nutrire debent usque tempore messium.*

STRICK, *Strih*, Modius, vox Germanica. Cosmas Pragensis cap. 8. *In pluribus locis mensura siliginis, quae Strich dicitur, pro uno grosso Pragensi denario vendebatur.* Adde cap. 11. sub fin.

STRICTOLA. Charta Roberti II. Principis Capuani an. 1128. in Sanctuario Capuano p. 643. *Et finis strictola communalis aquaria: namque est finis transenda publica quae dicitur* &c. Charta an. 1197. apud Ughellum to. 7. p. 1272. *Cum horticello in quo sunt arbores pomorum juxta eandem curtem à parte meridiei, & cum strictola à parte Occidentis ejusdem curtis* &c. Infra: *Extra parietem ipsius curtis, & nominatam strictolam*, &c. Fortè semita, via stricta. V. *Strictum.*

STRICTORIA, Στιχάρια, in Gloss. Gr. Lat. Tunicae quae ad corpus stringerentur, nostris hodie *Justaucors.* Vide *Stica.*

STRICTUM, Via stricta, montium fauces, Gall. *Détroit.* Guillelmus de Podio-Laurentii cap. 52. *Donec — complanaretur viarum asperitas, & stricta amplificarentur*, &c. *Stricta Marrochii*, fretum Gaditanum, quod vulgò *Le détroit de Gilbraltar*, apud eundem Scriptorem cap. 48. & Guillelmum de Baldenzeel in Hodoeporico Terrae Sanctae, quod *Strictum Sibilae*, seu *Sevilliae* dicitur Thwroczio in Hist. Hungar. part. 1. cap. 15. Vide *Districtum.*

STRICTURA. Gloss. Isid. *Alopecia, passio stricturae.* Aliàs, *Strictura*, dicitur τὸ ἀπὸ τοῦ σιδήρου πίπτον, ὥσπερ ἀπόθριξ, in Gloss. Lat. Gr.

STRIDARE, vox Italica, Per praeconem submonere, ciere, nostris *Crier quelqu'un.* Occurrit in Statutis Venetis an. 1242. lib. 1. c. 23. &c. lib. 3. c. 7. 10. &c.

STRIGA, Venefica. Ugutio: *Stricae quaedam monstra dicuntur, quae magicis cantibus in feras transeunt.* Glossae Lat. Gr. *Striga*, λαιστρυγὼν, καὶ γυνὴ φαρμακίς. Synodus S. Patricii & Auxentii can. 16. *Christianus qui crediderit esse lamiam in speculo, quae interpretatur Striga, excommunicandus; quicumque super animam famam istam imposuerit.* Capitulatio Caroli M. pro partibus Saxoniae c. 5. apud Holstenium: *Si quis à diabolo deceptus crediderit, secundum morem paganorum, virum aliquem aut feminam strigam esse, & homines comedere*, &c. Lex Longob. lib. 1. tit. 11. §. 9. *Nullus praesumat aldiam aut ancillam, quasi strigam, quae dicitur Masca, occidere.* Ubi Edictum Rotharis Regis tit. 116. *Nullus praesumat aldiam aut ancillam alienam quasi stringam quam vulgus dicit, aut mascam occidere.* Eadem Lex tit. 16. §. 2. *Si quis puellam aut mulierem — fornicariam aut strigam clamaverit*, &c. Lib. 2. tit. 11. §. 3. *Si quis — eam strigam, quod est masca, clamaverit.* Cathwlphus in Epistola ad Carolum M. *Maleficos, veneficos, tempestarios, strigas, pythonissas, fures*, &c. Adde Decreta Ladislai Regis Hungar. lib. 2. cap. 31. & Cosmam Pragensem pag. 8. Dantes in Purgat. 19.

Vedesti, disse quel antica strega?

Vide *Stria.*

Striga. Caper: *Striga in turma, ubi equi distringuntur.* Papias: *Striga, Castrense vocabulum, vel intervallum turmarum, in quo equi stringuntur: unde & strigosi dicuntur corpore macilenti.* Ex Beda lib. de Orthogr. *Striga, Castrense vocabulum est, intervallum turmarum significans, in quo equi stringuntur: unde equi strigosi dicuntur corpore macilento.* Hinc

Strigarium, in quo docentur & exercentur equi, Italis *Maneggio*, quomodo quidam legendum vel accipiendum censent *Trigaria septa*, apud Victorem in 9. regione urbis Romae.

Striga, vox Agrimensorum, Festo nota. Papias: *Striga, longitudo major latitudine. Strigatus ager est, qui per strigas crescit à Septentrione in Meridiem.* Ex Aggeno pag. 60. Frontinus de Agrorum qualitate: *Ager per strigas & per scamna divisus*, &c.

Striga, Strigula, genus vestis, in vett. Glossis, apud Savaronem ad Sidonium. Glossae Isid. *Strigium, genus vestimenti. Striges*, Hispanorum vestes, eidem Isidoro lib. 19. cap. 23. & Juvenali. Vide *Stica.*

STRIGIO, *Mimarius, scenicus*, in Gloss. Isid. qui *Strigam* imitatur.

STRIGNA, *Pallia operiosiora.* Papias. Vide *Striga.*

STRILIARE, quasi *Strigiliare*, Strigili defricare, quomodo apud Vopiscum in Aureliano: *Equum suum sagmarium defricet*, ex Gall. *Estriller.* Fleta lib. 2. c. 76. §. 9. *Affros lavare, desiccatos striliare non est inutile.* Adde c. 78. §. 2. Jo. de Janua: *Strigilis, instrumentum quo mundantur equi; & instrumentum quo caro mundatur; & sudor corpori eraditur, quod & Strigil dicitur per apocopen.*

STRINA, *Strinna*, Tributi seu vectigalis species apud Dalmatas & Croatos, quod Venetis vel Hungariae Regibus, quibus subinde paruere, vice ultroneae pensitationis, ac *strenarum*, (unde vocabuli etymon) pensitabatur. Nam autor est Constantinus Porph. lib. de Adm. Imp. c. 29. Basilium Imperatorem autorem fuis-

se Dalmatis, ut quæ Prætori solvebant, ea Slavis darent pacis causa, & Prætori exiguum illud penderent, quo debitam Romano Imperio subjectionem testarentur. Ugutio: *Strena, quod vulgò dicitur Strenna, scilicet quod datur alicui in Kalendis Januarii.* Charta an. 1133. *Tolta, quæ apud Commune erat pro urbe reparanda, & aliis expensis fiendis, & strina Venetis danda*, &c. Charta Seb. Ziani Ducis Venetor. pro Civibus Tragur. an. 1174. apud Jo. Lucium lib. 3. de Regno Dalmat. c. 10. *Nolumus ut aliquo modo offendantur, neque tollatur eis aliqua inconsueta strinna, nisi quam ipsi sponte dare voluerint.* Statuta Ragusii lib. 7. c. 56. *Volumus quod si aliqua navis, vel lignum in quo essent mercatores, darent aliquid alicui pro strina, vel pro pedochia, vel aliquid aliud*, &c. Vide *Strena*.

STRINCTORIUM, Σφιγκτὴρ, in Glossis Lat. Gr. MSS. S. Germani Paris. *Fibula*.

STRINGERE *manum mulieris*. In pacto Legis Salicæ tit. 23. sic inscribitur, *de manu mulierum non strigenda*. §. 1. *Si homo ingenuus feminæ ingenuæ digitum aut manum instrinxerit*, &c. (Lex Sal. tit. 22. habet *strinxerit*.) §. 2. *Et ei si brachium destrinxerit*, &c. (Lex Sal. *strinxerit*.) §. 3. *Si super cubitum manum strinxerit*, &c. (Lex Sal. *miserit*.) Denique §. 4. *Si quis mulieri mamillam capulaverit*, &c. (Lex Sal. *strinxerit*.)

STRINGES, Vestes Hispanis propriæ, ut *Sarabaræ* Parthis, *Lineæ* Gallis, *Rhenones* Germanis, *Mastrucæ* Sardis. Papias in *Vestimentum*.

STRINGINA, *Restrictio urinæ*, in Glossis Isidori: *δυσουρία*.

STRIOPORTAS, qui strigas portat, vel deducit ad locum Congregationis. Goldast. Vide *Stria*.

STROFA, species Tributi apud Polonos. Charta Boleslai Cracoviæ & Sandomeriæ Ducis an. 1255. apud Odor. Rainaldum n. 6. *Qui ut pote liberi homines Capituli à nostro & nostrorum posterorum & Palatinorum & Castellanorum & quorumlibet judicum aliorum judiciis in perpetuum sint immunes & prorsus liberi à Strofa, & Stam & Povoz, & aliis servitutibus & solutionibus ordinariis & extraordinariis censeantur, Prevod militari excepto, quos volumus dominorum suorum duntaxat utilitatibus & servitiis perpetuo mancipari.*

STRONUS, Sturnus. Gloss. Ælfrici: *Stronus*, ꞅꞇæꞃn.

STROPHUS, *Stropharius, Strophosus*, voces ex *Stropha*, dolus, fraus, & Gr. στροφὴ, deductæ. Papias: *strophus, tortus, fraudator. Stropha, nequitia, fraus. stropharius, impostor, fraudator.* Althelmus de Laude Virginum in præfat.

Ne fur strophosus foveam detrudat in atram.

Qui quidem versus occurrit etiam in Epist. Rabani Mauri ad Ludov. Imp. Idem Althelmus cap. 21.

Non tulit hanc faustam grassator cernere famam
Qui genus humanum strophosis elidere certat.

Et cap. 23.

Non cunctante gradu cum sanctæ limina valvæ
Vellet adire ferox, stropha stimulante malignum.

STROPHIUM, *Stropheum*, Pallium virginale, Joanni de Janua. Ebrardus Betuniensis:

Zonam dic strophium, palmam dic esse strophæum.

Trophæum scribendum fuit. Theodulfus Aurelian. lib. 1. Carm.

Huic ferruginea est, apta huic quoque lutea vestis,
Lacteolum strophium hæc vehit, illa rubrum.

Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 5. *Castitatis, inquit, fili mi, tibi cingulum per hoc lineum meum à Deo accipe, continentiaque strophæo ab hac deinceps die per Wiboradam tuam te præcinctum memento.* Vide Ferrarium in *Stropare*.

STRUBLUS. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 78. ubi de libero qui in servum transit: *In signum verò transitionis hujus billum, vel strublum, vel deinceps ad hunc modum servitutis arma suscipiat, in manus Domini mittat, & caput.*

STRUCTOR, *dicitur*, inquit Papias, *incisor carnium, vel infertor.* Gloss. Gr. Lat. Παραθέτης, *structor, infertor.* In cod. MS. S. Germani Paris. *Illator*. Gloss. Gr. MS. Reg. cod. 1673. Στρούκτωρ, ὁ τὰ ὦπα συνάπτων. Glossæ antiquæ MSS. *Penum instruere, & propriè instrui convivium dicitur, & qui huic rei præsunt, Instructores dicuntur.* Epistola Valeriani apud Trebell. Pollionem in Claudio: *Structorem quem refundat unum.* Fragmentum Petronii de Cœna Trimalcionis: *Rotundum enim repositorium 12. habebat signa in orbe disposita, superque proprium convenientemque materiæ structor imposuerat cibum.* Occurrunt ejusmodi *structores* non semel in vett. Inscript. 646. 6. 1002. 1. 1117. 10.

Structores, in l. 2. Cod. Th. de Excusat. artific. ubi Tribonianus *ædificatores* reposuit: qui scilicet ædificia construunt. Vide Vegetium lib. 2. cap. 11.

STRUCTUS, Apparatus. Ordericus Vitalis lib. 4. *Dum plebs Dei Paschale festum congruè celebraret, & Rex structum pretiosarum vestium Rogerio per idoneos satellites in ergastulo mitteret, ille pyram ingentem ante se jussit præparari, & ibidem Regalia ornamenta, chlamydem, sericamque interulam & renoniem de pretiosis pellibus peregrinorum murium subito comburi.*

STRUDIS. Lex Ripuar. tit. 32. §. 3. *Quod si ad septimum mallum non venerit, tunc ille qui eum mannit, cum tribus rachimburgiis in araho conjurare debet, quod eum ad strudem legitimam admallatum habet, & sic judex fiscalis ad domum illius accedere debet, & legitimam strudem exinde auferre, & ei tribuere qui eum interpellavit, hoc est septem rachimburgiis, unicuique 15. sol. & ei qui causam prosequitur 45.* Ibid §. 4. *Quod si ipse strudem contradicere voluerit, & ad januam suam cum spatha tracta accesserit*, &c. Tit. 51. §. 1. *Si quis judicem fiscalem ad res alienas injustè tollendas, antequam ei fidem fecerit, aut ad strudem admallatum habuerit, invitare præsumpserit*, &c.

STRUFUS, *id est tortio ventris*, apud Plinium lib. 2. de Medicina c. 22. ex Gr. στρόφος, *tormina*.

STRUMA, *Opus variè contectum*. Ita Glossæ Arabico-Lat. ubi Vulcanius restituit *Stroma — contextum*.

STRUMENTUM, Instrumentum, Italis *Strumento*. Regula S. Isidori cap. 19. *Strumentorum custodia & ferramentorum ad unum, quem pater Monachorum elegerit, pertinebit.* Præsertim pro chartis ac tabulis. Gloss. Græco-Lat. *Dotale strumentum*, προικῷον. Perperam reponit Goldastus *Instrumentum*. Testamentum Widradi Comitis & Abbatis anno 1. Theoderici Regis: *Vel reliquas fabricaturas seu ministeria Ecclesiæ, vel strumenta cartarum, libros vel vestimenta Ecclesiæ*, &c. Charta Chlodovei III. Regis edita à v. c. Jo. Mabillonio: *Quicquid ipse Ingobertus vel memorata Angatrudis tam de alode parentum, quam de comparato, vel de qualibet adtractum ibidem tenuerint, vel possiderint, per suum strumentum ipsius Abbatis in integritatem firmassit.* Concilium Duziacense I. part. 4. c. 5. *Præcepta & strumenta Chartarum de rebus Ecclesiæ secum asportare est accusatus.* Occurrit in variis Chartis apud Baldricum in Chron. Camerac. lib. 1. cap. 25. 27. Doubletum pag. 692. &c.

STRUMO. Michaël Scotus de Physionomia cap. 99. *Gibbus, id est strumo, significat hominem sagacem, valde ingeniosum*, &c.

STRUNDIUS, *sive struntus*, σκύβαλον. Ita Gloss. Lat. Gr. Stercus, unde nostris vox eadem notione familiaris, *Estron*, Italis *Stronzo*.

STRUPIAR, *Struppus*. Gloss. Saxon. Ælfrici, cap. de *Navibus: Strupiar*, midl̄a, i. frenum. *Struppus*; *Strop*, vel *Arwiththe*. Ugutio: *Strupi sunt vincula ex loro, vel lino facta, quibus remi ad scalmos alligantur, de quibus Livius: Quinque remos jussit alligare strupis.*

STRUTHIO, Piscis qui vulgò *Esturgeon*, apud Udalricum lib. 2. Consuet. Clun. cap. 4. Vide *Sturjo*.

STUBA, Vaporarium, hypocaustum: vox Germanica *Stube*, unde nostri *Estuve*. Lex Alaman. tit. 81. §. 3. *Si quis stubam, ovile, porcaritiam domum alicujus concremaverit*,

cremaverit, &c. Ditmarus lib. 7. *Crebro à suis pene desperatus, in stuba vix recreabatur.* Guill. de Baldenzel in Hodœporico T. S. *Est in Cayro domus ampla, & admodum stuba demissa,* &c. Chronicon Aulæ Regiæ part. 2. c. 18. *Ad vicinam stubam, ubi plures affuimus, confugit.* Vita Caroli IV. Imp. *Nunciavit Regi Joanni, ut ad evitanda multarum personarum pericula, secum sola solus in stuba clauderetur.* Ericus Upsaliensis lib. 5. Hist. Suecicæ pag. 159. *Annuum tributum immensas pecunias solvendas imponens, videlicet Rumpestat, & de quolibet fumo unam marcam, & pro redemptione Gothlandiæ 12. oves de quolibet æstuario vel stuba regni.* Concilium Viennense an. 1267. c. 16. de Judæis: *Prohibemus insuper ne stubas & balnea, seu tabernas Christianorum frequentent. Stubæ balneares,* in Statuto Guidonis Cardinalis Legati in eodem Concilio. Lindenbrogius laudat Palladium de Architectura in capite, cui titulus est *de balneis & stufis.* At si Palladius non alius est à Palladio qui de Re rustica scripsit, vox *stufis* non habetur in edito lib. 1. cap. 40. quod inscribitur nudè *de Balneis.* Occurrit præterea apud Abbatem Stadensem an. 1112. 1245. in Gestis Episcopor. Saltzburgensium pag. 395. in Annalib. Colmariensib. an. 1297. &c.

Stubæ, dictæ in Monasteriis Cameræ Capituli, seu, ut vocant, ipsa *Capitula,* quòd in iis essent æstuaria ac hypocausta. Idem Ericus Upsaliensis lib. 4. Hist. Suecicæ pag. 145. *Omnibus oppidanis in stuba communi S. Gertrudis convenientibus.* Pag. 147. *Conveniunt igitur ad tractandum de pace in stuba Conventus Prædicatorum.* Sic etiam Germani *Caminatas* vocant.

Stuppa, Stupa. Bernardus Monach. in Consuetud. Cluniacensib. MSS. c. 25. *Quando aliquis eorum vult in balneum, vel in stuppam intrare,* &c. Hist. Australis an. 1295. *Per totam hyemem aura adeo lenis fuit, quod stupis bene caruissent, si homines voluissent.*

STUBULA, Papiæ *Stupula,* Culmus. Catholicon parvum: *Stipula, Estouble, Chaume. Esteule,* in Consuetud. Ambian. art. 245. Comitatus S. Pauli art. 22. Artesiensi art. 48. 49. 50. Fleta lib. 2. c. 73. §. 9. *Stubula verò in terra requiescat, nec plus inde tollatur, nisi quod pro reparatione domorum curiæ fuerit necessarium, & residuum per carucam subvertatur.* Adde cap. 76. §. 12. Vide *Stupla.*

STUD, Præstationis species apud Anglos. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 187. *Et libertatem sibi & hominibus suis de Hundredo de Halton liberè vendendi & emendi tam in Cestria, quàm in Comitatu, & Wicis, ubi tunc non fuit lex ulla, omnia sine tol & stud, præter sal & equos.*

STUDERE, *Studiare:* Curare, Gall. *Penser.* Gregorius Turon. lib. 6. Hist. c. 32. *Jussitque Rex ut studeretur à medicis, quoad usque ab his ictibus sanatus, diuturno supplicio cruciaretur.* S. Audoënus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 44. *Episcopus adhibito mulomedico, jussit ei (equo) studium impendere, quo scilicet sanari potuisset.* Et mox: *Cuidam illum matronæ — obtulit, quem illa acceptum diligenti cura studiari fecit.*

STUDIUM, Academia publica, Universitas. Capitolinus in Antonino Philos. *Apud Ægyptios civem se egit & Philosophum in omnibus studiis, templis, locis.* Ulgerius Scholasticus deinde Episcop. Andegav. in Epitaphio Marbodi Episc.

> *Curans ut fieret virtutem quod redoleret,*
> *Transtulit huc studium, transtulit ingenium.*

Studium generale, in Bulla Urbani V. & VI. pro fundatione Academiæ Wiennensis in Austria, apud Lambecium lib. 2. Commentar. de Bibl. Cæsar. cap. 5. *Oxoniense studium,* apud Radulfum in Miracul. S. Richardi Episc. Cicestrensis n. 13. Historia Cortusiorum lib. 5. cap. 5. *Civitatem (Bononiam) cum studio reformavit in totum.* Lib. 7. cap. 9. *Bononia interdicitur, studio privatur.* Adde lib. 9. c. 14. Ita apud scriptores non semel.

STUER. Charta Henrici Imp. an. 1170. apud Chapeavillum ad Ægidium Aureæ-vallis Monachum: *Excepta Sabulonaria, in qua forensis potestas nullum jus, nisi in latronibus, in falsis mensuris, in seditionibus, quas vulgo Stuer & Burrinne dicimus, judicandis.* Vide *Burina.*

STUFFÆ, Balnea calida, Saxon. ꞅꞇoꝼai, Gallis, *Estuves:* vox ejusdem originis ac *Stuba,* de qua supra. Michaël Scotus de Physion. c. 11. *Valent sibi stuffæ, quia faciunt cessare dolores,* &c. Silvester Girald. l. 1. Itiner. Cambriæ c. 5. *Stuphas undique videas miro artificio consertas, lateralibus quibusdam & præangustis spiraculi viis occultè calorem exhalantibus.* Vide Ferrarium in *Stufa.*

STUFFARE, Instruere, Gallis *Estoffer: Stuffatus, stoffatus,* Instructus, *Estoffé.* Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 5. §. 5. *Et quod quisque dominus veniat Stuffatus ad exercitum de cariagiis & victualibus.* Henricus de Knyghton an. 1338. *Naves de viris armatis ad plenum stuffatas.* Et an. 1357. *Cum tribus navibus bene stoffatis.* Jacob. Hemricurtius lib. de Bellis Leodiensib. cap. 2. *Et estoient li plus poissans d'amis, & li miez. warnis estoffeis de proismes prochains qui fuissent en tot Hasbaing.* Cap. 20. *Il & totes ses ses parties acordent une journée por chevachier à Wareme bien stoffeys, & corir sus al Chastelain.* Idem in Speculo Hasbanico pag. 280. *Il servoit stoffeement, & par especial il avoit — ses proismes.* &c. Chronicon Flandriæ cap. 110. *En ce temps fut le Comte eschappé hors de Bruges, & fut venu à Lille moult estoffement:* id est cum magno comitatu, rebus omnibus instructus Brugis venit. Hinc *Estoffe,* pro instructu. Cap. 39. *Et fit prendre toutes les garnisons qui en la ville estoient, & les feit mener au Chastel, & le fit garnir de pierres* (leg. *perrieres*) *& de toutes autres estoffes.* Quæ quidem vox *Estoffe,* vulgò usurpatur à nostris pro pannis unde vestes conficiuntur, quibus homo instruitur.

Instuffare, idem quod *Stuffare.* Thomas *de la Moor* in Edwardo II. Rege Angl. p. 599. *Ad hanc insulam victualibus universaliter abundantem, tamen abundanti vino, oleo, melle, frumento, brasio, piscibus salsis, carnibus & terrestri carbone insuffatam, Regem volentem adnavigare, ventus contrarius prohibuit.* Henric. de Knyghton an. 1340. *Et nobiliter instuffavit* (naves) *de viris armatis & albalistis,* &c.

Vocis fortè etymon à *Stuffis* de quibus supra, quod qui pluribus vestibus instructus sit, iis frigus non modò depellat, sed & calorem, qualis in *Stuffis* habetur, sibi conciliet.

Stoffura, Instructus, apparatus. Henric. de Knyghton an. 1332. *Venit cum 10. navibus de Flandria omni stoffura, quæ ad guerram pertinet, bene refertis.*

STUKA. Vetus Charta apud Joan. Schefferum ad Chronicon Upsaliense pag. 152. *Duas pallas de panno aureo. Item duas stukas de panno aureo inferiùs ornatas argento deaurato.* Infra: *Item obtulit — duas pallas, alteram cum altare bruno, duas stukas de serico intextas, & duo suppellicea.*

STULTATUS, in Glossis antiquis MSS. *qui differre nescit.*

STULTICINIA, Stulta cantica, amatoria. Jo. Sarisber lib. 1. Policrat. cap. 6. *Nunc verò laudi ducitur, si videas graviores amatoria, quæ ab ipsis dicuntur, elegantiùs stulticinia, personare.* Lib. 8. cap. 6. *Cythara crinitus Iopas non stulticinia vel bucolica personat amatorum,* &c.

Stulticines, apud eundem Joan. Sarisberiensem, lib. 6. c. 16. *Vanitate nominum delectantur, contempta rerum veritate, & fructu: aleator, auceps, quodque magis mirere, stulticines, & qui virilia nunquam tractaverunt.*

STULTILOGUS, Stultus, vel Stulta loquens. Dudo Decanus S. Quintini in præfat. ad Acta Norman.

> *Stultilogo, stolidoque, hebete.*

Fortè pro *stultiloquo.* Gloss. Gr. Lat. μωρολογία, *stultiloquium.* Paulus ad Ephesios: *Turpitudo & stultiloquium, aut scurrilitas.* Ubi S Hieronymus: *Stultiloquium esse existimo, non solum eorum qui aliqua narrant*

turpia ut risum moveant, & fatuitate simulata magis illudant eis quibus placere desiderant: sed etiam eorum qui sapientes saeculi putantur, & de rebus physicis disputantes, dicunt se arenas littorum, guttas oceani, & caelorum spatium, terraque punctum liquido comprehendisse, Utitur etiam Plautus.

STULTIZARE, Insanire, in furiam verti, apud Auctorem Mamotrecti in Sapient. cap. 14.

STULTO-MALUS, *Stultus malus*, in Gloss. Isid. Glossae antiquae MSS. *Stulto-malus, qui stultus & malus est*. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Stulto malus*: ẏꝼel-ꝺẏꞅiᵹ. i. malus stultus.

STUMBLUM. Leges Henrici I. c. 80. de via regia: *Tanta vero debet esse, ut inibi duo carri sibi possint obviari, & bubulci de longo stumbli sui possint assimulare*.

STUMONES. Charta Philippi Regis Franciae an. 1172. pro Communia Bellovacensi, apud Loisellum: *In uno quoque molendinorum duo tantum stumones erunt. Quod si aliquis plures stumones, vel alias malas consuetudines imponere voluerit in molendinum, & inde clamor ad Majorem & Pares venerit, illi qui inde clamaverit secundum deliberationem ipsorum justitiam facient*. Eadem Charta Gallica pag. 280. *Adecertes en un chacun des moulins deux joennes seront tant seulement; que si aucuns plusieurs joennes, ou autres mauvaises coustumes veut imposer és moulins*, &c. Obscurum per obscurius.

STUNUM. Charta Heccardi Comitis Augustodunensis, ex Tabulario Prioratus Persiaci in Burgundia apud Perardum pag. 26. *Uno fanono viridi, cum brusdo uno de gliso, uno de stuno cum sirico amnistrare*, &c.

STUOT, Equus admissarius, Germanis, in Conventu Alsatico an. 1051. apud Glareanum lib. 2. Rer. German. & Goldastum: *Equi autem admissarii, quod vulgariter Stuot vocatur*, &c.

STUPA. Vide *Stuba*.

STUPLA. Edictum Rotharis Regis tit. 108. *Si caballos iter facientes de stupla aut de ipsa pascua — movere praesumpserit*. Ubi *stipula* habetur in Lege Longob. lib. 3. tit. 4. §. 1. nostris *Esteules*. *Stipula*, apud Papiam, & in veteri Kalendario rustico apud Gruter. 139. *Messes frumentar. item triticar. stupulae incendunt sacrum spei saluti Deanae*, &c. Vide *Stubula*.

STUPOR, pro Tumor, superbia. S. Cyprianus Epist. 40. *Stupore elatus*. Epist. 47. *Stupore superbi tumoris inflatus*. Idem de Unitate Eccles. *Error fallit, extollit stupor, livor incendit*.

STUPPARE, Stupa occludere, Gallis *Estoupper*. Lex Alemann. tit. 59. §. 7. *Si quis autem ex ipsa plaga cervella exierint, — ut medicus cum medicamento aut syrico stuppavit, & postea sanavit*, &c. Jac. Hemricurtius de Bellis Leodiensib. cap. 26. *Il fist remplir & stopeir de terre les entrées & les sospiraz*, &c. Joann. Villaneus lib. 7. cap. 144. *Le mura erano la notte riparate, e stoppate con tavole, o con sacchi di lana*.

Stupparius. Gloss. Gr. Lat. κανναβὶς, *stuppa*. κανναβάλεος, *stupparius*.

Stuppacium, Pannus ex stupis confectus. Autor de Vita Eremitica to. 1. Operum S. Augustini c. 20. *Utroque vero tempore* (hyeme & aestate) *duas de stupacio camisias vel staminas — habeat*.

Stopa, Obstructio, seu jus obstruendi rivos defluentes. Charta an 1207. in Tabul. S. Bertini: *Quocumque aqua defluxerit, vel ubicumque decursus aquarum obstrusi fuerint, Philippus de Oya omnes stopas quas in feodo Ecclesiae S. Bertini supra Rambreehtesgat habet, & antecessores sui habuerunt, libere solus tenebit: si autem Rambreehtesgat obstrusum fuerit, & aqua defluxerit per pontem*, &c. Charta Gallica apud Prynneum in Libertatibus Eccl. Anglic. to. 3. p. 215. *De chemins estopez, euves trestornez, bundes brisiez*, &c.

STUPPERARE. Gloss. Gr. Lat. MS. φλεγμαίνω, *stupporo, stuppero*. Φλεγμονὴ, *stupperatio*. Edit. habet *Suppuro, & suppuratio*.

STURGIO, *Sturjo*, Piscis qui maximo in mensis honore habetur apud eos in quorum fluminibus capitur: subit enim è mari flumina. Hunc *silurum* Paulus Jovius Ausonii existimavit, ut & Vossius: Hermolaus *Hiccam* apud Athenaeum: alii *Tursionem* Plinii: *Lupum* nonnulli; quidam *Attilum* Padi: denique Rondeletus *Acipenserem* Romanorum literis nobilitatum Sturjonem esse volunt. Anglo-Saxones ꞅꞇẏꞃiᵹa, Anglo-Britanni *Stargeon* vocant. Alanus de Insulis in Planctu naturae: *Illic sturgio sui corporis nobilitatem individuali sui corporis benedictione, mensis offerebat regalibus*. Gotselinus Monachus lib. de Miracul. S. Augustini Episc. Cantuar. c. 17. *Piscis scilicet Rhombus longitudinis pedum 14. capitur, qui vulgo Sturjo appellatur*. Occurrit etiam apud Altfridum in Vita S. Ludgeri Episc. Mimigard. n. 5. in Vita S. Adalahidis cap. 11. &c.

Apud Anglos *Sturgio* ad solum Regem pertinet, ut est in Fleta lib. 1. cap. 45. & apud Bractonum lib. 2. c. 5. §. 7. cap. 24. §. 1. l. 3. tr. 2. cap. 2. §. 4. 5. ubi haec idem Bracton. ait: *De sturgione vero ita observatur, quod Rex illum habebit integrum propter suum privilegium: de Ballena vero, sufficit, secundum quosdam, si Rex inde habuerit caput, & Regina caudam*. Statutum de Praerogativa Regis an. 17. Edw. II. cap. 11. *Item Rex habebit Wrecum maris per totum regnum, balenas, & sturgiones, vel alibi infra regnum, exceptis quibusdam privilegiatis locis per Regem*. Charta Stephani Regis Angl. an. 1138. in Monastico Anglic. to. 3. pag. 8. *Et ubicunque evenerit capi piscem sturionem in piscaturis suis, sit eorum totus & integer*. Andreas Suenonis Archiep. Lundensis lib. 8. Legum Scanicar. c. 1. *Omnes pisces sive sint mortui, sive vivi, si casu versus terram appulsi, ut manus hominum non possint effugere, occupantibus conceduntur, praeter sturgionem, qui juri Regio à quocunque repertus fuerit, cedit. Pariter quoque cetum*, &c. Radulfus de Diceto an. 1150. *Nunc extrahitur sturgio Regum reservandus in cibum*. Udalricus lib. 2. Consuet. Cluniac. c. 4. *Pro signo salmonis vel struthionis: signo piscium hoc adde ut pugnum erecto pollice supponas mento, quo superbia significatur: quia superbi maxime & divites tales pisces solent habere*. De sturgione plura Bruyerinus Champerius lib. 20. de Re Cibaria c. 22. Adde Joan. *Britton* p. 7. 26. 27.

STUROLAE, vel *Scurolae*, Pusulae, Gallis *Rougeolle*. Michël Scotus de Physionomia cap. 10 *Oportet de necessitate quod quilibet homo natus tempestive aut tarde habeat quatuor passiones inevitabiles, scilicet variolas, sturolas, fersas, & scabiem humidam vel siccam*. Infra *scurolae* scribitur.

STYE, Hara, suile, porcistetum, Anglis *à Swines stie*. Lex Burgorum Scotic. cap. 89. *Non licet burgensi, nec alicui in burgo manenti, porcos tenere, nisi habuerit custodem eos sequentem, vel pascat eos in hara, id est stye, unde vicini sui & damnum inde non incurrant*.

STYLISONUS, Stylo conscriptus. Paulinus Aquileiensis Episc. in Epist. Synodali: *Domino Carolo — aeternas multipliciter supplici concinnamus stylisona voce salutes*.

STYRPUS. Vetus Charta in Vita S. Domitiani: *Et habet in longitudine cum colle & silva supra viam secundum virilem manum, perticas agripedales 112. in latitudine & parte meridiana cum sarpa perticas agripedales 72. ac semissem, infra hunc terminum, & perticationem sub integritate vobis cedimus, similiter & unum campellum subtus viam superiorem, qui ad styrpum praescriptae vineae à sero jungit*, &c.

SRADUS. Gloss. Ælfrici: *Sradus, vel surdaster*, ꝺeaꝼ. Sed leg. Surdus.

SUA, ae, *Domus in qua Scholastici student*, in Glossis MSS.

SUASORIUM, Συμβολὴ, in Glossis Lat. Gr. MSS. sancti Germani Paris.

SUATIM, Intra se, apud se, penes se. Nicolaus PP. Epist. 52. *Quorum privilegiorum tenorem si non suatim frater Hincmarus partim celasset*, &c. Idem Hincmarus

Remensis in Opusculo LV. Capitulorum c. 43. *Nos etiam moderni Glossarios Græcos, quos suatim Lexicos vocari audivimus*, &c. S. Althelmus Episcop. lib. 1. de Virg. c. 42. *Venusta inquam, lineamentis corporalibus, sed plus venusta suatim, cycladibus compta spiritualibus.* Anastasius Biblioth. in Præfat. ad VIII. Concil. *Ne ergo Græcorum suatim astutia, quin potiùs dolositas, etiam circa præsentem Synodum agat, hæc me admonendi causa dixisse sufficiat.* Idem: *Ne fortè procedente tempore iis Græcis codicibus reperiatur huic sanctæ Synodo à Constantinopolitana suatim additum vel mutatum.* Aliàs *Suatim*, est *instar suis.*

SUBACTI. Vide *Molles.*

SUBACTUM, *Subactio*, Dominium, *Seigneurie.* Charta Romualdi Ducis Longobardorum ex Chronico Beneventani Monasterii S. Sophiæ 3. part. *Concessimus — tibi Urso Vestarario nostro Condomam, nomine Joannis, cum uxore, filiis, & filiabus, vel cum omnibus eorum pertinentibus; quæ fuerunt de Græci, de subacto tuo, Urse, quatenus ab hodierno die teneas & possideas — jam nominatam Condomam, cum casa, vineis, territorio*, &c. Alia Godescalci Ducis Longob. ibid. *Concessimus — puerum nomine Ursum cum uxore, filiis, & filiabus suis, qui in terra ad habitandum se collocaverunt in loco qui dicitur Fenilia, qui fuerunt de astu* (l. actu) *Sipontino, de subactione Warnefrid Gastaldi nostri*, &c. Alia Gisolfi Ducis: *Qui habitare videntur in Selice, de subactione Scauri nostri, qui nominatur Lupualdus, & eam sibi ancillam in conjugem sociavit, qui fuit de subactione Trasarii Gastaldi & Vestararii nostri*, &c. Alia denique Romualdi Ducis: *Qui fuerunt coloni nostri de subjectione Annumis Actionarii nostri*, &c.

SUBADJUVA, Adjutor Adjutoris, ὁ τῶ βοηθῶ βοηθός. Sic autem appellabatur qui in aliquo officio Magistratus præcipuo *Adjutori* suberat, ejusque vices agebat. Notitia Imp. Occident. cap. 29. *Adjutor, Subadjuvæ Adjutoris, Subadjuvæ fabricarum diversarum*, &c. Gesta de nomine Acacii, seu Breviculus Historiæ Eutychianistarum: *Superveniente Uranio Subadjuva.* Hist. Miscella lib. 17. p. 528. edit. Canisii: *Qui Subadjuvæ dignitate habebatur insignis.* Ὁ Συβαδιυβᾶ τῶ Μαγίςρυ, *Subadjuva Magistri*, apud Marcum Diaconum in Vita S. Porphyrii Episcopi Gazensis n. 26. & in Chronico Alexandrino pag. 870. Concilium Calchedon. act. 3. Συβαδιύβα τῆς σχολῆς τῶν καπιδοσιαμένων τῶν Μαγισριανῶν. Vide Pancirolum ad Notitiam Imp. Orient. cap. 16.

SUBADVOCATUS. Vide *Advocatus.*

SUBALLIGATURA. Vide *Ligatura.*

SUONBOCH. Vetus Charta apud Vadianum de Colleg. & Monast. pag. 87. *Placuit inter nos Chartam pacationis ex utraque parte allevari, quod Tuitiscè, Suonboch nominamus.* Ubi ille: Alemannis *Suonen*, erat pacificare, reconciliare, transigere: unde *Suvonbuoch*, Charta id genus conventiones complexa.

SUBALA. Vide *Subhircus.*

SUBALTERNARE, Alternis superiorem esse ac inferiorem. Pseudo-Ovidius de Vetula lib. 1.

> *Seque subalternant, modò victores, modò victi.*

SUB ANNIS, Minor annis, *Sousâgé.* Continuator Nangii an. 1347. *Et sic juvenis habet juvenem in uxorem impuberem & sub annis.* Chronicon Franc. MS. desinens in an. 1322. an. 1295. *En c'est an Sansions Rois de Cecille mourut, qui avoit deux enfans sousagiez qu'il avoit eu d'une nonnain.*

SUBARI, Calceamenti species, nostris, ut videtur, *Pantoufle*, apud Innocent. III. PP. lib. 1. Ep. Locum vide in *Scafones.*

Subareus, eadem fortè notione. Pseudo-Ovidius lib. 3. de Vetula:

> *— do pellicium, do subareos, do*
> *Tres species telæ pro camisia facienda.*

SUBARMALIS, *Subarmale*, Vestis sic dicta, ut quidam putant, quòd sub armis gestaretur, ut Turnebus lib. 18. Advers. cap. 19. qui existimat fuisse crassum sagulum quod *sub armis* indueretur, ut eorum durities corpus minùs offenderet, ut fuere *Gambesones*, quæ sententia arridet Octavio Ferrario, de Re vestiaria 2. part. lib. 3. c. 17. Et certè Papias *Subarmales* fuisse ait *tunicas subcinctas, id est curtas*, quomodo fuere etiam *gambesones.* Spartianus: *Cum Romam Severus venisset, prætorianos cum subarmalibus inermes sibi jussit occurrere.* Ex Herodiano & aliis, pacificum fuisse habitum, εἰρηνικὸν σχῆμα, quidam volunt: alii sic nuncupatam ejusmodi vestem opinantur, quòd armis aptaretur, quemadmodum *Armilausam* dictam vult Isidorus, *quod antè & retro divisa atque aperta esset, in armos tantum clausa.* Utcunque sit, fuisse subarmalem vestem Ducum ac Tribunorum, satis prodit Valerianus Aug. in Epist. ad Zozimionem, qua Claudio etiamnum Tribuno dari jubet inter alia, *albam subsericam unam, cum purpura Succumbitana, subarmale unum cum purpura Maura. — Hæc autem omnia idcirco specialiter non quasi Tribuno, sed quasi Duci, detuli, quia vir talis est, ut ei plura etiam deferenda sint.* Nec Ducum duntaxat, sed & Consulum fuisse propriam vestem innuit idem Valerianus Aug. in Orat. pro Aureliano apud Vopiscum: *Cape tunicam palmatam, togam pictam, subarmalem profundum, sellam eboratam: nam te Consulem hodie designo*, &c. Vide quæ observamus in Dissertat. de Nummis Imperatorum Byzantinorum.

Subarmale, alia notione videtur usurpare Gervasius Tilleberiensis in Otiis Imperialibus MSS. *Quinquaginta millia mulorum Castrensium ad subarmalia & sarcinas militum vehendas.* Ubi *subarmalia* dicuntur militum arma, sarcinæ, castrorum impedimenta.

SUBARRA, Repagulum, ex Italico *Sbarra*, Gallis *Barre.* Albertinus Mussatus de Gestis Henrici VII. lib. 8. rub. 5. *Insultum fecere ad subarras Laurentii Joannis Statii, sole ad tertiam jam horam ascendente.*

SUBARRARE, Arrhabone uxorem sibi desponsare. Auctor Græcismi:

> *Pars arrabo venit pretii dum res bona venit,*
> *Quam sponsus subarat, priùs arrabone subarrat.*

S. Hieronymus in Virginitatis laude: *Humanorum sponsaliorum pignoribus subarratur. Annulo subarrare*, in Lege Longob. lib. 2. tit. 37. §. 1. Ratbodus Episcop. Noviomensis in Vita S. Godebertæ n. 3. *Virginem illam aureo suo annulo subarravit.* Alexander III. PP. in Appendice ad Concilium Lateran. III. part. 6. cap. 32. *Cum quidam secreto mulierem viduam subarrasset, & cognoscens carnaliter cohabitasset cum ea per annum*, &c. Florentius Wigorniensis an. 868. *Alfredus — uxorem de Mercia, nobilem scilicet genere, — subarravit & duxit.* Alexander Necham lib. de Naturis rerum: *O felicia antiquorum tempora, in quibus ipsi Imperatores mundum subarrantes, seipsos Philosophiæ dederunt, ut patet de Alexandro, de Julio Cæsare, de Tholomeo Rege Ægypti, qui fuerunt sapientiæ studiosi.* Ubi nescio an rectè viri docti emendent *Subcrrantes.* Joanni de Janua, *Subarrare, est quasi latenter arram dare. Unde*, inquit, *beata Agnes dixit: Annulo subarravit me Dominus Jesus Christus*, &c.

SUBASCELLATUS. Gervasius Abbas Premonstrat. Epist. 57. *Nec si sufficiunt vestra vobis — ideo deberetis vestros negligere, eos maximè qui nullum à vobis expetunt commodum temporale: quia (ut aliquid pro me loquar) nec ad vos fortasse veniens, in manus vestras respiciunt, ut à vobis subascellatus recedam: nec si veneritis Premonstratum, curabo ut dextera vestra exeniis repleatur.* Ubi *subascellatus*, idem valet ac *res quasvis subascellis positas* reportans.

SUBAUDIRE, Vide *Overhernessa.*

SUBAULA, Ædificium quod aulæ adjacet. Vitæ Abbatum S. Albani p. 92. *Item unam nobilissimam aulam ad opus hospitum construxit, cui adjacent thalami plures, una nobilissima picta, cum conclavibus & camino, & atrio, & subaula, quæ palatium regium, quia duplex est & criptata, dici potest.* Vide Proaula.

SUBBASILICANI, *Qui habitant circa basilicam.* Jo. de Janua.

SUBBATTERE, *Porcellos in ventre matris occidere*, in vett. Gloss. quasi subter ventrem scrofam *battere*, ferire, ut abortum faciat. Lex Salica tit. 2. §. 6. *Si quis scrovam subbatit in furto, hoc est porcellos à matre subtrahit*, &c. Recapitulatio ejusdem Legis §. 9. *Si quis scrofam alterius subbatit, ut porcellos non habeat*, &c.

SUBBEDELLUS. Vide *Bedellus*.

SUBBIBERE, *Gustare*, in Gloss. Arabico-Lat.

SUBBOSCUS, Silva cædua, Gall. *Bois-taillis*: Anglis *Underwoed*: *Subbois*, apud Rastallum in verbo *Haybote*: quia quod cæditur in silvis, majoribus arboribus subest. Fleta lib. 1. c. 24. §. 8. *non sint hayæ*, (in viis regalibus) *fossati, subboscus, aut dumeta*. Adde §. 9. & lib. 2. cap. 41. §. 5. Monasticum Angl. to. 2. pag. 553. *Quod Prior hospitalis & successores sui in perpetuum per se & servientes suos de Buckland, percipiant qualibet septimana tres carrectatas subbosci infra parcum suum* &c. Occurrit præterea in Legibus forestarum Canuti Regis cap. 28. in veteri Charta apud Edoardum Byssæum in Notis ad Nicol. Uptonum p. 86. & in Chronologia Augustinensi Cantuar. pag. 2294. Vide *Prisa*.

Subnemus, eadem notione. Rogerus Hovedenus pag. 784. *Qui autem forisfecerit in foresta — sive per culpationem de subnemore, sive per essartum*, &c.

SUBCAMERARIUS. Vide *Camerarius*.

SUBCANCELLARIUS. Vide *Cancellarius*.

SUBCAPELLANUS. Vide *Capellanus*.

SUBCASTELLANUS. Vide *Castellanus*.

SUBCAUDARE, Excutere, subcutere, vel potius equum ad caudam & nates flagello urgere, ex Gall. *Secoüer*, vel *Soncoüer*. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 90. *Si alicujus equus ab aliquo stimulatus, vel subcaudatus, quemlibet percutiat*, &c.

SUBCICIVIUM. Petrus Damianus lib. 7. Epist. 18. *Dum præfata Comes in Castrensis valli sederet secura crepidine, — repentino mox subcicivio munitionis ager obuitur*, &c. Concilium Osboriense an. 1062. *Dicatur etiam si placet; quod si cœlum rueret, terra subcicinium pateretur*. Utrobique fortè legendum *subsidium*, à voce *subsidere*, Gall. *Croulement*, Concussio.

SUBICINIUM. Chronicon Gemblacense: *Fecit — stolas, tapetia, & alia quæ quamvis numerentur inter subicinia, ejus tamen industria & studio sunt comparata*. Ubi editor emendat *Subcisiva*.

SUBCINGULUM, *Subcinctorium*, quod *Perizoma*, & *subcinctorium* dicitur, & *circa pudenda duplex suspenditur*, inquit Honorius August. lib. 1. cap. 206. Idem cap. 82. de Sacerdote: *Cingulo pro arcu se cingit, subcingulum pro pharetra sibi appendit*. Adde Hugonem à S. Victore in Specul. Eccl. lib. 1. cap. 49. Ita *Soucaingle*, in equis usurpat Philippus *Mouskes* in Hist. Francor. MS.

> *Estrief, ne siele, ne sosçaingle,*
> *Ne li frains, ne poitraus, ne çaingle,*
> *Ni remesent à depecier.*

Vide *Præcinctorium*, & *Succinctorium*.

Subcincta, idem quod *Subcingulum*. Testamentum Heccardi Comitis Augustodun. apud Perardum in Tabulis Burgundicis p. 26. *Albas duas, subcinctas 2. manipulas 2.* &c. Infra: *Adane germanæ meæ, succincta aurea, & sigillo de amatixo*, &c.

SUBCONSUL, Proconsul. Inscriptio Brigantii reperta, *Severius Severianus Sulcos. Leg. III. Ital. F. Gordian.* Ita Joseph. Scalig. Epist. 66.

SUBCONFESSIO, Sacellum subterraneum, crypta, quæ sub *Confessione*, seu ædis sacræ altari, extructa est. Ughellus in Acheruntinis Archiepiscopis pag. 10. *Locum quoque subterraneum, Cryptam seu Subconfessionem vocant, in qua tria altaria*, &c.

SUBCULTRARE, Cultello concidere. Apicius lib. 4. cap. 2. *Pulpas quas subcultrasti in jus mittes*.

SUBCUMBUS. Vide. *Cumba*.

SUBCUSSATOR, *Equus trotator*, & *Subcussatura*, *trotatura*, Ugutioni, Qui sessorem gradu suo subcutit. Addit Jo. de Janua, *Unde illud: Gradarius, est equus mollis incessus, sine succusatura innitens*. Vide *Trotator*.

SUBDECANUS. Vide *Decanus*.

SUBDEFENSOR. Vide *Defensor*.

SUBDESCENDERE. Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 66. §. 4. *Et quicunque de Lege sua subdescendere voluerit, & pactiones aut convenientias inter se fecerint*, &c. Ubi Lex Longob. lib. 1. tit. 29. §. 2. habet *Descendere*.

SUBDIACONALIA, Vestes quibus Diaconi in sacris Liturgiis utuntur. Ordo Romanus: *Subdiaconis verò sibi congruæ vestes, quæ apud quosdam Subdiaconales nominantur, & mappulæ in sinistra manu ferendæ*. Micrologus cap. 46. & 52. has vestes *Subdiaconalia* vocat, ut & Honorius Augustod. lib. 3. cap. 38. & Chronicon Abbatum Gemblacensium. Vide *Diaconale*.

SUBDIACONI, qui Græcis ὑποδιάκονες, in Concilio Laodic. c. 22. ὑπηρέται, uti vocem hanc interpretatur Dionysius Exiguus. Horum Ordo in Ecclesia haud recentis est instituti, cum Subdiaconorum meminerint Canones Apost. c. 42. & 43. S. Ignatius Epist. ad Antioch. S. Clemens in Constit. Apost. S. Cyprianus Epist. 24. &c. S. Epiphanius in Exposit. fidei Catholicæ, &c. Eorum officium sic describit Alcuinus lib. de Divin. offic. *Subdiaconus, subminister, eo quod sub Diacono sit, illius ministerium est, ut ministret Diacono, id est deferat ei linteum super quod consecrandum est Corpus & Sanguis Domini: deferat ei patenam cum oblatis, & calicem in quo vinum & aqua habeatur, quia de latere Domini processit sanguis & aqua. Peracto sacrificio, mysterium corporis & sanguinis Domini, quæ superfuerint, à Diacono colligenda vel deportanda suscipit*. Adde Amalarium lib. 2. cap. 11. Rhabanum lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 8. Ivonem Carnot. serm. de Excellentia Ordinum Eccl. Honorium Augustod. lib. 1. cap. 179. Stephanum Eduensem Episcop. lib. de Sacramentis altaris c. 5. Canones Hibernic. lib. 10. cap. 13. Gillebertum Lunicensem Episcop. de Usu Ecclesiastico, &c.

Quo verò ritu ordinarentur Subdiaconi, tradunt Concilium Carthag. IV. c. 5. Ordo Romanus, Sacramentarium S. Gregorii, Isidorus lib. 2. de Eccl. offic. cap. 10. &c. Ita autem Ordo Romanus: *Subdiaconus cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de manu Episcopi accipiat vacuam, & calicem vacuum: de manu Archidiaconi accipiat urceolum cum aquemanili, ac manutergium*, &c. Quærit hoc loco Amalarius unde sumptus in Ecclesia usus, ut Subdiaconi legant lectionem ad Missam, cum hoc non reperiatur ex ministerio sibi dato in consecratione commissum, neque ex literis Canonicis, neque ex nomine suo. Respondetque Subdiaconum esse subditum Diacono ratione officii: olim verò Diaconum non legisse Evangelium, quod non erat scriptum: sed postquam statutum est à Patribus nostris ut Diaconus legeret Evangelium, statutum fuisse ut & Subdiaconus legeret Epistolam sive Lectionem.

Quærunt alii an Subdiaconorum Ordo inter sacros & majores ordines habendus sit. Nam inter minores reponitur in Concilio Laodiceno can. 21. ubi Subdiaconi ὑπηρέται dicuntur, & sacra vasa tangere prohibentur. Deinde cum per manus impositionem non ordinarentur, videntur potius minoribus ordinibus accensendi. Denique etsi Gregorius M. Subdiaconos à minoribus ordinibus distinguat, non tamen sequitur eorum ordinem sacrum fuisse, idque firmatur autoritate Petri Cantoris, qui vixit anno 1197. qui de novo institutum esse scribit ut Subdiaconatus sacer Ordo esset: quod ut quidam asserunt, decretum demum in Synodo Beneventana sub Urbano II. Victore III. id est anno 1087. vel 1091. unde iis interdictæ nuptiæ. Vide Joannem Sarisber. Epist. 68. Interim observare licet in veteri Charta scripta Ravennæ sub Justiniano, nescio quem Gratianum Subdiaconum *literas nescientem*, & alia manu subscribentem, apud Brissonium in Formulis pag. 648. ut

Comitem Palatii, in Tabulario Casauriensi.

Subdiaconi regionarii, dicti Romæ, qui per regiones urbis diebus stationum Pontifici ministrabant celebranti, *qui per manus eorum mutabat vestimenta solemnia* cum sacra facturus esset, ut colligitur ex Ordine Romano. Amalarius lib. 2. de Eccl. offic. cap. 11. *Subdiaconus regionarius tempore sacrificii stat in facie Pontificis: ideò necesse est ut subsequentes necessaria à foris ministrent.* Gregorius M. lib. 7. Ind. 1. Epist. 17. *Sicut in Schola Notariorum atque Subdiaconorum per indultam longè retro Pontificum largitatem sunt Regionarii constituti*, &c. Adde lib. 8. Epist. 5. *Subdiaconus Regionarius primæ Regionis, Subdiaconus Regionarius Regionis sextæ*, apud Anastasium in S. Silverio. Primitus tantum 7. fuerunt, postea 7. alii additi, denique 7. alii; eorumque numerus unius & viginti factus, quorum primus vel Prior Subdiaconorum in Ordine Romano nuncupatur. Idem Anastasius in S. Fabiano PP. *Hic Regiones divisit Diaconis, & fecit 7. Subdiaconos, qui 7. Notariis imminerent, ut gesta Martyrum in integro colligerent.*

Subdiaconi Palatini. Vetus Codex Vaticanus apud Baronium an. 1057. n. 22. *Subdiaconi omnes numero viginti & unus, septem Regionarii, qui Epistolas & lectiones cantant in stationibus; septem Palatini, qui idem munus præstant in Ecclesia Lateranensi: septem, alii qui dicuntur Schola cantorum, qui cantant tantummodo, quando summus Pontifex celebrare consuevit.*

Subdiaconi Basilicarii, iidem qui *Regionarii*, sic nuncupati, quod Pontifici certis officiis assisterent & servirent ut in camera, in mensa, & in processione crucem ante ipsum deferrent. Eosdem cum Palatinis esse volunt.

Subdiaconissa, Uxor Subdiaconi, à qua tamen abstinet, in Concilio Turonensi II. c. 19. Castitatem autem observare, perinde ac Diaconi, jussi Subdiaconi, ut est apud Gregorium M. lib. 1. Epist. 42. lib. 3. Epist. 34. Ivonem, Gratianum, & alios.

SUBDITAS, *Pigneratio*, ἐνεχυρασμός, in Glossis Græc. Lat. Mox: ἐνεχυρασμός, *Clarigatio, subditatio, pigneratio.* De fidejussore qui in alterius locum *subditur*.

SUBDITI, Vassalli, clientes, qui alterius juri ac potestati subsunt, quomodo *Sujets* nostri dicunt. *Subjecti*, in Capitulari an. 807. c. 4. Flodoardus lib. 4. cap. 23. *Heribertus Anselmum Bosonis subditum, qui prædictum custodiebat castrum, cum ipso castello recipit.* Leges Henrici I. Reg. Angl. c. 6. *Si Episcopus à fide deviaverit, & subditis secretè commonitus incorrigibiliter apparuerit*, &c.

Quærit v. cl. Dionysius Salvagnius in Tract. de Jurib. Domin. & Usu Feudor. c. 17. an domini feudales jure possint vassallos, vel certè prædiorum suorum incolas, *Subjectos*, aut *Subditos* appellare, contenditque jam ab olim id in usu fuisse. Certè præter jam allatos locos probari etiam id potest ex Gregorio Turon. l. 10. cap. 3. ex Capit. Caroli M. lib. 2. c. 37. ex Cap. Dilecti 4. Extr. de Arbitr. Petro de Fontanis in Consilio cap. 1. §. 2. cap. 2. §. 2. ex Consuet. Pictavens. Art. 132. Buteleriolib. 1. tit. 86. & aliis. Sed & Reges nostros recentiores hocce vocabulo indigitare passim Baronum & nobilium vassallos & subditos in Edictis suis constat.

SUBDOCTOR. Vide *Proscholus*.

SUBDOMNUS, Vicedominus. Ita indigitatur *Lieuinus Cameracensis Vicedominus*, in Charta an. 1069. in Historia Cameracensi Joann. Carpentarii 4. part. pag. 15.

SUBDULUS, pro *Subdolus*, Impostor, fallax, Gall. *Trompeur.* Capitula ad. Legem Alamann. c. 21. edit. Baluzianæ: *Si femina baronem extra rixam subdulum clamaverit, solvat solid. 12.* &c.

SUBDUX, in Hist. Miscella, qui Theophani in Tiberio ὑποστρατηγός.

SUBESCAETOR. Vide *Escaëtor*.

SUBFIBULUM, vel *Subligaculum*, unδeꞃh ꝩꞃæδel, in Glossario Saxonico Ælfrici.

SUBGAMBA. Vide *Gamba*.

SUBGLUTIO, Singultus, Matthæo Silvatico: nostris, *Souglout.*

SUBHIRCUS, inquit Papias, *Ascellæ dictæ, quod fœtorem in quibusdam reddant.* Glossæ Gr. Lat. μάλη ἀνθρώπου, *Subraco, Subala*, ubi legendum *Subhirco.* Mamotrectus ad 19. Proverb. *Ascella, i. Subala.* Guibertus lib. 3. de Vita sua cap. 22. de Fulmine: *In quorumdam sinus flamma subintroiit, & pilos universos adurens, & ascellarum, quæ Subhircos nominant, succrementa conflagrans, pedules ac soleas pertusando per extrema progreditur.*

SUBHOSPITARIUS. Vide *Hospitarius*.

SUBINDIUS. Papias: *Subinde, frequenter, sæpius, ingeminanter. Subindius, frequentius.*

SUBINTRODUCTÆ, Συνείσακτοι in Concilio Nicæno I. c. 3. quas *Extraneas* vocant Synodus Carthag. I. c. 3. Ilerdensis c. 15. Hispalensis I. c. 3. Braccarensis III. c. 5. & lex 19. Cod. de Episc. & Cleric. quarum commercium & habitationem vitare jubentur Clerici. Concilium Rom. sub Zacharia PP. c. 2. *Ut Presbyteri vel Diaconi subintroductas mulieres nullo modo secum audeant habitare, nisi forsitan matrem suam, aut proximitatem generis sui habentes.* Ita & in Concilio Forojul. c. 4. & Romano an. 1059. c. 3. Rotomagensi an. 1072. c. 15. Ita perinde Dionysius Exiguus in Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ, & Nicolaus & Alexander PP. c. 5. 6. dist. 32. Vide quæ de ejusmodi *Extraneis* & *Subintroductis* mulieribus passim annotarunt qui Concilia expenderunt, Justellus, Binius, &c.

SUBITARE, Re quapiam insolita & subitanea percelli, expavescere. S. Cyprianus Epist. 57. *Steterunt fortes, & ipso dolore pœnitentiæ facti ad prælium fortiores, ut appareat nuper subitatos esse, & novæ atque insuetæ rei pavore trepidasse.*

Subitare, Subitò venire ac insperatò. Pontius Diacon. in Vita S. Cypriani: *Cum ecce Proconsulis jussu ad hortos ejus — cum militibus suis Princeps repente subitavit: immo, ut verius dicam, subitasse se credidit: undè enim posset tamquam improviso impetu mens semper parata subitari.* S. Eulogius lib. 2. Memoral. Sanct. c. 10. *Gaudensque multipliciter in subitatione insperatæ salutis*, &c. Vide *Desubitare*.

SUBJUGA, Ζεύγλη, in Gloss. Gr. Lat. lignum propendens à jugo boum, seu pars ima jugi, in quam boves vel jumenta colla immittunt.

SUBJUGALE, Equus, jumentum. Auctor Momotrecti ad 1. Esdræ cap. 5. *Subjugalia, asini, vel animalia jugo apta.* Ordericus Vitalis lib. 9. pag. 731. *Subjugalia, mulos & equos, boves & camelos*, &c. Infra: *Multi ibi homines defecerunt & subjugales.* Matthæus Paris an. 1249. *Ad caudam subjugalis traxerunt imaginem Crucifixi, & B. Mariæ*, &c. Occurrit non semel in sacris Literis. Gr. ὑποζύγιον.

SUBJUGARE, verbum nec antiquum, nec novum, aiunt viri docti. Claudianus:

> — *Nulla est victoria major,*
> *Quam quæ confessos animo quoque subjugat hostes.*

Rollandinus lib. 6. c. 6. *Voluit Ecelinus arcem seu Rocham Estensem, & alia collateralia castra suo dominio subjugare.* Occurrit deinceps passim.

SUBJUGATIO, Servitium, exactio, *Malatolta.* Charta Petri Episcopi Salernitani apud Ughellum to. 7. pag. 501. *Qualemcumque subjugationem aut angariam imponere voluerimus.*

SUBJUGIUM, *Jumentum*, ὑποζύγιον, in Gloss. Gr. Lat.

SUBJUNCTORIUM, Vehiculum, in l. 10. Cod. Th. de Cursu publico: quod scilicet ab ὑποζυγίοις trahitur. *Nulli de cætero subjunctorio privato animalia publica præbeantur.*

SUBJURNARE, Morari, diem ducere, Gall. *Sejourner.* Glossæ MSS. *Perendinare, subjornare.* Charta Edw. I. Regis Angliæ to. 2. Monastici Anglic. pag. 1045. *Absque omni servitio & exactione — & absque* ... ...

canes subjurnare, homines vel equos ire vel mittere in exercitum, &c. Ubi *canes subjurnare*, est eos per diem excipere, vel nutrire. Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS.

Et li Cevalier qui manoient
En la cité, & soujournoient.

Sic alibi non semel. Vide *Sejornum*.

SUBLARDATUS. Joannes Monachus Bertinianus in Vita S. Bernardi Pœnitentis n. 35. *Morbum illum Græco nomine Sarcoma, id est vitiosam carnis superabundantiam vocant. Quod si vulgariter juxta Theutonicæ linguæ idioma interpretari volueris, mulierem illam sublardatam fuisse dicere potero.*

SUBLATERALIS, Subditus. Charta Cresimiri Regis Dalmatiæ an. 1059. apud Jo. Lucium lib. 2. p. 97. *Quin & cella quæ in ea est — huic sublateralis obice sine ullo efficiatur.*

SUBLEGEREUS, in Fœdere Alfredi & Godrini Regum cap. 5. qui fœdo se polluit incestu: ex Saxon. ꝛyblegeꝛ, quippe ꝛyble, est cognatus & consanguineus, & leꝫeꝛ: concubitus, seu *accubitor*, ut vult Spelmannus: unde, inquit, Legatos residentes *Legers* vocamus.

SUBLESTIA, *Infirmitas, tristitia*, in Gloss. Isidori. Ibid. *Sublestis, infirmus, tristis.* Henricus Rosla in Herlingsberga:

Per loca pax fruges, pestem sublestia sparget.

Vide Festum, & Latinos Scriptores.

SUBLIGAR, Cingulum quo equus subligatur, vel ligula caligæ. Glossarium Ælfrici: *Subligar*: ꝥeaꝛmꝫyꝛꝺ. Joannes de Garlandia in Synonymis:

Subligar est ligula, caligas quia subligat alte.

SUBLIMARE, Coctione vel igne perpurgare, *Sublimer.* Petrus Crescentius lib. 1. de Agricult. cap. 4. *Sublimatio quidem & distillatio aquas rectificant malas.*

SUBLIMITAS, Titulus honorarius Regum, apud Nicolaum I. PP. Epist. 36. 50. &c. Episcoporum, apud Facundum Hermianensem libro contra Mocianum, initio, Ruricium lib. 2. Epist. 11. 40. 52. 62. Joannem VIII. PP. Epist. 30. &c.

SUBLINGUIUM, Papiæ, *Operculum gurgulionis, quasi parva lingua, quæ foramen linguæ recludit, vulgo Livitila dicitur. Sublinguium, sonitus qui sub lingua sonat, quasi bonus aut rectus sonitus, aut submurmur.* Addit Ugutio, *vel folium, vel aliud quod sub lingua ponit & cantat, ut decipiat.* Gloss. Gr. Lat. ὑπογλώσσιον, *sublingua.* Idem Ugutio: *Sublinguium, locus subtus linguam. Sublingium* nudè habent Glossæ Arabico-Lat.

SUBLONES, Ορυχες, θηλιαεργαλίαπ, in Gloss. Lat. Gr. emendat Casaubonus, θηλεία, ἐργαλεῖα π. Sunt autem eidem *Sublones*, hinnuli, cùm primùm cornua iis prorumpunt.

SUBLUCULUS, *Obscurus*, ὑπόμαυρος, ὑποσκότεινος, in Gloss. Gr. Lat.

SUBMANENTES, *Submansores*, Vide *Manentes.*

SUBMANICATUS, Ligatus, ligatus manicis, sive vinculis. Glossarium Ælfrici Saxonicum: *Submanicatus*, Be ꝩliꝩan ꝫebunꝺen. i. ligatus, vinctus manicis. Lex Longob. lib. 1. tit. 16. §. 7. *Si ipsam comprehendere præsumpserit, & ad casam suam ligatam, aut submanicatam adduxerit, componat sol.* 100. Ubi Boerii Glossæ exponunt *ligatam manicis propriis.* Editio Heroldi pag. 151. habet hoc loco *saumatinam*, sed perperam.

SUBMANSOR. Vide *Manentes.*

SUBMEIES, in Gloss. Isid. *Qui in lectulo mingit.* In Gloss. Lat. Gr. habetur *Submejulus* hac notione: locus non succurrit.

SUBMANUM *Fulgur*, κεραυνοβόλιον ἀπὸ περὶ νοητεινόν, in Gloss. Gr. Lat.

SUBMERGIUM, Pœna submersionis, olim satis in usu. Florarium SS. apud Bolandum 3. Jan. *Tandem submergio adjudicatus, — in mare præcipitatus, illustre martyrium consummavit.* Ejusmodi pœnæ *submergii* mentionem agunt non semel scriptores. Agobardus lib. de Grandine cap. 16. *Propter quam causam multos comprehensos audivimus — plerosque autem affixos tabulis in flumen projectos atque necatos.* Charta an. 1290. in Tabulario Inculismensi Cameræ Comput. Parisiens. *Si suspendi debeat condemnatus, videlicet ad furcas proximiori loco ubi fiet condemnatio per eosdem, vel si comburi vel submergi debeat, in loco viciniori fiat.* Will. Armoricus lib. 1. Philipp. de blasphematoribus, pag. 102.

Sic ut qui legem fuerit transgressus eandem
Quinque quater solidos teneatur solvere Christi
Pauperibus, vel flumineas jaciatur in undas.

Annales Colmarienses an. 1302. *Vitriman frater Scutariorum in sacco submergitur.* Charta Sigismundi Imp. an. 1312. in Probat. Hist. Sabaud. pag. 130. *Concedentes tibi nihilominus autoritatem plenam — assassinos & robatores stratarum laqueandi, judicandi, ac piratas maris submergendi, juxta sacrorum legum Canonum & jurium communium sacratissimas Sanctiones.* Vita Innocentii VI. PP. *De quibus idem Papa justitiam satis rigidam fieri mandavit, sic quod multi ex eis, etiam qui se nobiles æstimabant, erantque apparenter satis magni status, submersi fuerunt, aut alias trucidati*, &c. Adde Albertum Argentin. pag. 155. Albertum Stadensem an 1163. Abulfaragium in Hist. Dynastiarum pag. 262. &c. Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris, de Carolo VIII. Rege Franc.

Et pour en Rome son pouvoir limiter,
En champ de Flour en fist décapiter;
Pareillement jetter en la riviere
Fist cinq ou six, parquoi on peut noter
Que sa puissance estoit fort singuliere.

Vide Radulfum de Hengham in Summa parva cap. 3. Jo. Fortescutum de Laudibus legum Angliæ cap. 35. Monstrelletum 1. vol. cap. 265. & alibi, Meurissium in præf. ad Hist. Episc. Metens. p. 17. & supra in *Fossa.*

SUBMILITONES, Vassalli. Tabularium Abbat. Conchensis in Ruthenis ch. 15. *Consenserunt etiam ad dictum ejus & factum principes amborum Castrorum, sive submilitones, pauperes, divites, nobiles, ignobiles*, &c.

SUBMINOR, Minoris pretii. Vide *Plumacius, Gannape.*

SUBMONERE, Summonere, Citare, vocare, Gallis *Semoner.* Leges Edwardi Confess. & Guillelmi Nothi c. 1. *Rex Angliæ Guillelmus — fecit summoniri per universos Angliæ Consulatus universos Anglos nobiles, sapientes, & sua lege eruditos*, &c. Adde cap. 10. 35.

Submonere ad exercitum, in Constit. Sicul. lib. 2. tit. 20. Bromptonus an. 1178. *Et postea summonere fecit Comites & Barones Normanniæ per literas suas, quod essent ad eum apud Argentonium in Festo S. Dionysii equis & armis parati secum in suo servitio remanendi.* Matth. Paris an. 1242. *Fecit etiam militare subsidium per provincias sibi subditas, quale solet Francia fundere, edicto regali communiter convocari, & civilium communiarum legiones ad submonitionem regiam alacriter animari. Le Roman de Garin* MS.

Mandez nos homes sans prendre nul respit,
Qu'il n'i remagne qui armes puist soffrir,
Ses semonnez qu'il vos viengent servir
Cil qui de vos vodra terre tenir.

Alibi:

Vet s'en Fromond, semoine son barnage.

Formula Submonitionum militarium antiqua habetur apud Frotharium Tullensem Episcopum Epist. 25. recentior in Regesto 10. 12. & 36. Philippi Pulchri Regis Franc. Chartophylacii Regii, quam hîc damus.

Philippe, &c. Pour cause certaine & necessaire qui touche l'Estat, de nous & de tout nostre Royaume, nous vous mandons & commandons que vous veniez sans nul deffaut suffisament appareillez en armes & en chevaus selon vostre estat, & selon ce que vous devez, & en outre si suffisament que nous nous en devons tenir pour bien payez, soiez à Arraz à cest premier jour de Juing prochien venant, pour faire & accomplir diligemment ce que vous sera commandé

& enjoint de par nous. Donn. à Paris le Lundi emprés l'Invention Sainte Croiz l'an de grace 1302.

Philippes par la grace de Dieu Roys de France, au Baillif de Constantin, Salut. Come nous par nos lettres pendans t'avons autrefois mandé, que tu les Prelaz, Evesques, Abbez, Chapitres, & autres personnes d'Eglise de ta Baillie, qui ost, cheuauchie, & quelque autre maniere de service nous doivent, priassiez & requissiez de par nous, & avec ce les semonsissez, que il as octaves de la Nativité Saint Jehan Baptiste nouvellement passée fussent à Arras en armes & en chevaux si souffisament comme il devroient, & come à chascun d'eux appartiendroit, pour nous servir, & aler avant avec nous en la besoigne de nostre guerre de Flandres, si comme le fait le requiert; nous veans que à ladite Octave ne povions avoir la gent que cuidions & entendions à avoir, & qui pour aucunes causes apparessans de novel, avons ferme propos de estre audit lieu à la quinzaine de ladite Feste Saint Jehan, & encore plustost, se nous onques povons; car dés le jour dui nous somes à la voie de nous traire cele part pour poursuivre le fait de nostredite guerre le plustost & le plus hastivement que pourons à l'aide Dieu: & mandons que tu hastivement, & sans point de delai les requieres derechief, & priez de par nous, & à ce les semons si estroitement comme tu pourras, que il à ladite quinzaine sans nulle faute soient avec nous si come il devront audit lieu en armes & en chevaus, & autrement apareillié comme à eus apartient, en maniere que nous soions tenus à eus à tousjours mais, & cestui mandement & semonce fait à leur subgiez esquiex nous avons haute Justice, & à ceux esquiex il ont haute Justice fai faire cette semonce, & cest mandement par les Prelaz dessusdis. Donné à Paris le Mercredi apres la Feste Saint Pere & Saint Pol l'an de grace 1304.

Au Prevost de Paris salut. Nous te mandons & commandons que tous les non nobles de ta Prevosté, qui ont la value de cent livres parisis en meubles, ou de deus cens livres de tournois en meubles & en heritages tout ensemble, semon & contraing, si comme tu pourra plus que sans nulle dilation, soient à la quinzaine de la Magdelaine prochaine venant à Arraz, garni & appareillié pour faire vostre serme, si que nous nous en doions tenir pour bien paié.

Au Baillif de Senlis, salut. Comme nous t'avons mandé par nos autres lettres que tous ceus de ta baillie qui de tot tiennent en fié, qui ont la value de 200 *l. de rentes à tournois, de quelque Seigneur que il tiennent; semonsisses que chier comme il nous ont, & sus quanque il se pevent meffaire, vers nous, soient à Arras à la quinzaine de la Magdelaine en armes & en chevaux uppareilliez, de nous servir en nostre besoigne de Flandres, & si garni & arrée que nous en doions tenir pour bien paié, & que nous en sachions gré; encore te mandons-nous & comandons, que tu ledit mandement faces & accomplisses bien & diligemment, & tous Chapitres, Abbez, Priears, & Convens, Eglises, & Commun de ta Baillie, qui aucun service nous doivent faire, & à toute autre maniere de gens quelque ils soient, & coment que il soit encore contenu esdites lettres, que tu feisses generalement crier par toute ta Balilie, qua toute autre maniere de gens, soient Gentilshommes ou autres, soient garnis & appareilliée en armes & en chevaux selon l'estat de chascuns, en tele maniere que ils soient prest & garni de faire nostre service toutefois que nous leur feron savoir. Le devant cri & comandement general fait bien & diligemment faire & accomplir, selon que il est contenu en nosdites lettres.* Complures aliæ ejusdem ferè tenoris habentur nobilium submonitiones in hisce binis Regestis, de quibus prætereà agimus in v. v. *Hostis, Herebannum.* Tantum observo Barones in Francia per proprias Principis literas submoneri solitos, quod attigimus in Elogio Joannis D. Joinvillæ pag. 19. Vide Statuta Delphinalia pag. 39.

Submonere. In jus vocare per apparitorem, *implacitare*, citare. Quoniam Attachiamenta c. 2. *Est autem summonitio, certi diei & loci exhibitio, partibus facta ad diem legalem.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 41. *Qui residens est, ad domum suam submoneri debet de quolibet placito cum testibus. Ad rectum summoniri*, cap. 42. 55. Sugerius in Ludovico VI. cap. 2. *Nec mora quin præfatum Burchardum ante Patrem Castro Pinciaco submonitum coegerit.* Passim, de iis *submonitionibus* multa habent Bracton lib. 5. tract. 1. cap. 6. Fleta lib. 6. cap. 6. Regiam Majestatem lib. 1. cap. 6. Quoniam attachiamenta cap. 2. 3. Bellomanerius MS. cap. 2. Butelerius in Summa Rurali lib. 1. c. 3. Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 61. &c. Vide *Placitum.*

In controversiis quæ inter ipsos *Pares* enascebantur, reum Dominus evocabat per *pares* ipsos, seu vassallos, qui judicio interesse debebant. Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 223. *Comment, & où le Seigneur peut & doit faire semondre ses hommes du service qu'il lui doivent. Se sont les manieres, selon ce que à moi semble. & sovient óres, coment les Seignors peuvent & doivent faire semondre leurs homes dou service que ils li doivent & que il les en peuvent faire semondre; mais que il aie court là où il les semont. Ce est assavoir deus de ses hommes, ou plus, & le peuvent faire semondre par trois de ses hommes un en son leuë, & deux come court, ou bien par son banier.* Et cap. 225. *Le Seigneur peut encore semondre lui-mesme son vassal, & en ce cas il le doit faire devant deux de ses hommes, ou plus, pour ce que il a recort de Court, se mestier li est. Le Romand du Renard* MS.

> *Sire, pour ce devant l'esgart*
> *Deussiez semondre Renard*
> *Par un de vos Pers, & mander;*
> *Ne deussiez pas commander,*
> *Faire semondre par garçon*
> *Tel Chevalier, ne tel Baron.*

Extant complura hujusce moris exempla in Tabulis & Historiis Francicis, ex quibus insigne est illud quod refert autor Chronici Flandrici cap. 33. ubi ait Regem Angliæ Eduardum submonitum fuisse à duobus Paribus Franciæ, Episcopis Bellovacensi & Noviomensi: *Quand le Roy de France oit les nouvelles & complaintes, qui de tous lez venoient des gens le Roy d'Angleterre, moult en fu iré. Si manda tantost les Pers de France, & leur montra les injures que le Roy d'Angleterre lui faisoit, & les conjura que drois luy en dissent. Et les Pers jugerent qu'on envoia deux des Pers au Roy d'Angleterre. Tantost on y envoia l'Evesque de Beauoais & l'Evesque de Noyon: & ne finirent, si vindrent en Angleterre, & trouverent le Roy en un sien Chastel, qu'on appelle Windesore. Là lui baillerent leurs lettres, & lui dirent, Sire, les Pers de France ont jugé qu'on vous adjourne sur les demandes que le Roy de France vous fait, & nous qui sommes Pers de France, vous y adjournons, & que dedans* 40. *jours veniez respondre à cette chose.* Aliud exemplum antiquius submonitionis per Pares hîc damus ex Tabulario Campaniæ, quod in Bibliotheca Regia asservatur fol. 139. & 112. ex quo cujusmodi etiam fuerit Parium Franciæ judiciorum ratio, cuivis colligere liceat. *Guillermus D. G. Cathalaunensis Episcopus universis ad quos præsens scriptum pervenerit, in Domino salutem. Noverit universitas vestra, quod cum dilecta & fidelis nostra Blancha Comitissa Campaniæ citata esset per Ducem Burgundiæ, M. de Montemaurentiaci, & Willelmum de Barris ut iret in Curiam Domini Regis juri paritura super querela quam Erardus & Philippa quæ dicitur uxor ejus contra eamdem Comitissam & & Th. ejus filium proponebant: & super eo quod idem Erardus & eadem Philippa petebant à domino Rege ut ipse Rex reciperet hominagium ejusdem Erardi de Comitatû Campaniæ, sicut inde tenens fuerat quondam Comes Henricus, quem ipsa Philippa patrem suum esse dicebat: tandem apud Meledunum in præsentia D. Regis constituti prædicta Comitissa Campaniæ & Th. filius ejus ex una parte, & prædicti Erardus de Brena & Philippa ex altera, requirentes super hoc sibi fieri judicium, judicatum est ibidem à Paribus Regni Franciæ, videlicet à venerabili patre nostro A. Remense Archiep. & dilectis fratribus nostris Willelmo Lingonensi, Ph. Belnacensi St. Noviomen-*

si Episcopis, à nobis etiam & ab Odone Duce Burgundiæ & à multis Episcopis & Baronibus Regni Franciæ, videlicet Altisiodorensi, R. Carnotensi, G. Silvanectensi, & J. Lexoviensi Episcopis, & Willelmo Comite Pontivi, R. Comite Drocarum, P. Comite Britanniæ, G. Comite S. Pauli, Willelmo de Rupibus Senescallo Andegavensi, Willelmo Comite Joigniaci, J. Comite Bellimontis, R. Comite de Alencon, audiente Domino Rege & judicium approbante; quod hominagium Erardi de Brena vel Philippæ supradictæ de Comitatu Campaniæ nullatenus recipere debeat quamdiu Bl. Comitissa & Th. filius ejus vellent jus facere in Curia Domini Regis & prosequi, quia usus & consuetudo Franciæ talis est, quod ex quo aliquis saisitus est de aliquo feodo per Dominum feodi, Dominus feodi non debet alium recipere in hominem de eodem feodo quamdiu ille qui saisitus est de feodo per dominum feodi velit & paratus sit jus facere in Curia Domini feodi, & prosequi. Et quia Comitem Th. patrem istius Th. per assensum Baronum regni Franciæ nullo contradicente recepit Dominus Rex in hominem de Comitatu Campaniæ & Briæ, sicut pater ejusdem Comes Henricus inde tenens fuerat, & post decessum dicti Comitis Th. recepit Blancham Comitissam de eodem Comitatu in feminam suam sicut de baillio, & postea Th. filium ejus salvo baillio matris suæ de eodem Comitatu in hominem recepit nullo contradicente; de jure non debebat Dominus Rex dissaisire B. Comitissam vel Th. filium ejus de Comitatu Campaniæ & Briæ, quamdiu parati essent jus facere in Curia ipsius Regis, & prosequi. Et ipsa Comitissa coram Domino Rege, coram nobis & coram Baronibus regni id semper obtulit. Hoc autem judicium prædictum concesserunt prædicti Erardus & Ph. & ea die qua istud judicium factum fuit, nihil amplius quæsierunt à prædicta Comitissa Campaniæ & ejus filio, & sic sine die recesserunt. In cujus rei testimonium præsentes Litteras fieri præcepimus sigilli nostri munimine roboratas. Actum Meleduni anno Dom. MCCXVI. mense Julio.

Interdum etiam ad ejusmodi submonitiones adhibebantur *Milites*, non *Pares*, quod ex Aresto dato Parisiis anno 1224. docemur, in quo hæc habentur: *Cùm esset contentio inter Johannam Comitissam Flandriæ ex una parte, & Johannem de Nigella ex altera, idem Joannes appellavit Comitissam de defectu ad Curiam Regis. Dominus Rex fecit Comitissam citari coram se per duos Milites. Comitissa ad diem comparens, proposuit se non sufficienter fuisse citatam per duos Milites, quia per Pares suos citari debebat, partibus appodiantibus se super hoc, judicatum est in Curia Domini Regis, quod Comitissa fuerat sufficienter & competenter citata per duos Milites, & quod tenebat & valebat submonitio per eos facta de Comitissa.* Edwardus I. Rex Angliæ & Dux Aquitaniæ submonitus fuit à Senescallo Petricorensi & duobus aliis Militibus ad Parlamentum Regium 20. post Natalem Domini die, an. 1293. tenendum, responsurus de aliquot excessibus ac forisfactis. In transactione inita inter Carolum V. Regem Franc. & Philippum Ducem Aurelianensem pro ejusdem Ducis apanagio, mense Januario an. 1366. exaratum legitur, Ducem submonitum fuisse per Comitem Bononiæ & Comestabulum Franciæ: in Regesto *Olim*, fol. 57.

Id olim juris sibi arrogarunt Prælati Normannici, ut quoties per Regem ab apparitore regio citarentur ac submonerentur, is quatuor Militibus comitatus esse deberet: *Quod quoties citantur Episcopi, cum serviente Regis intersunt quatuor Milites, ut possint ferre recordationem de citatione facta, aliter nec ad citationem venire, nec si venerint respondere cogentur. Inhonestissimum enim esset, ut dicebant, quòd asserente serviente Regis se citasse Episcopum, compelleretur Episcopus vel emendam præstare tanquam deficiens, vel jurare, sicut faciunt alii se non fuisse citatum.* Quapropter Regem rogarunt ut hæc consuetudo deinceps servaretur: quod statutum à Rege fuit in rebus quæ *Baroniam* tangerent solummodò: *Intererunt quatuor Milites quando citabuntur Episcopi super rebus pertinentibus ad Baroniam. Inter inquestas terminatas Parisiis in Parlamento B. Martini Hyemal. an. D.* 1258. Atque id relatum in veter. Consuetud. Normann. cap. 61. *Les Barons doivent estre semons par le Bailli ou par le Vicomte, ou par le maistre Sergent, pardevant quatre Chevaliers au moins, qui puissent porter tesmoignage de la semonce.*

Quod verò dicebant Episcopi inhonestissimum fore, ut servienti Regio fides adhiberetur submonitionem à se factam asserenti, non verò Episcopis denegantibus, Assisiæ Hierosolymitanæ cap. 225. id statuunt, si Banerius (*Le Banier*) seu Apparitor, Baronem aliquem de servitio suo submonuerit, & is defecerit, Banerio submonitionem factam à se asserenti fidem habendam: *Le Banier en doit estre creu, se il dit que il l'a semons: & se lui dit par la foi que il doit au Seignor que le Banier ne le semonist de cette semonce, si com il dit, & attaint en est quite, ou se non il pert son fié.* Hinc fortè natum apud nos proverbium: *Sergent à Roy est Pers à Comte.*

Cæteri etiam Barones Franciæ simile sibi jus asserere conati sunt, ut non nisi à Militibus submonerentur. *Super eo quod quidam Barones Do. Regi supplicabant, quod homines & subditi sui non adjornarentur coram D. Rege per gentes Regis, sed potius per ipsos: responsum fuit quod dominus Rex hoc non faceret, nec hoc tenebatur facere nisi vellet. Inter Judicia, Consilia & Arresta expedita in Parlamento candelosæ an.* 1276.

Eadem ratione Episcopi, qui sibi invicem Pares dicuntur, locis in v. *Par* laudatis, non nisi à paribus Episcopis judicari atque adeo submoneri poterant. Nota sunt quæ de Nestorio Patriarcha CP. & Dioscoro Patriarcha Alexandrino habent Acta Conciliorum Ephesini & Calchedonensis, quos ab Episcopis ad ea Concilia citatos & submonitos narrant. Vide Liberatum Diac. cap. 13. & Joannem VIII. PP. Epist. 275. Libellus proclamationis Rothadi Episcopi Suessionensis an. 863. *Tunc tres Hincmarus Archiepiscopus Episcopos ad me misit, mandans ad Synodum ipsam ut sine moravenirem.*

Id denique juris sibi olim asseruere Francici Prælati, Regem Ecclesiarum vassallos per suos officiales submonere non debere, sed per Ecclesiasticorum officiales. Inter articulos Regi Philippo Pulchro oblatos sub exitum an. 1296. à Franciæ Prælatis pro auxilio pecuniario pro bello Aquitanico & Flandrensi, hæc habentur: *Verùm cum temporibus vestris in hominibus Ecclesiarum quædam novitas sit inducta, videlicet quod ad exercitus vestros Flandriæ ac Wasconiæ ire, vel mittere, vel se redimere per vestros Curiales dicti homines sunt compulsi faciendo nomine vestro banna & præconizationes in terris Prælatorum ipsorum sine voluntate, imò etiam contra voluntatem eorum, quod nunquam aliàs anteactis temporibus factum fuit, supplicant supradicti Prælati eis concedi Litteras regias, quod per præmissa vestro tempore innovata Ecclesiis, vel earum hominibus præjudicium nullum fiat, & quod à similibus cessabitur in futurum.* Charta Radulphi de Balgentiaco an. 1085. in Tabulario Vindocinensi fol. 193. *Nullum faciet ire in bannum, vel corveam, sive Equitatum* (præterquam in aliquot casibus ibi expressis,) & *tunc quidem non per Præpositum suum aut vicarium suum submonebuntur homines monachorum, sed monachis tantum dicetur ut ipsi unum de servientibus suis homines faciant submonere.*

Resummoniare, Iterum summonere, in Fleta lib. 1. c. 1. §. 20.

Summosa, pro *submonitione*, in Charta Roberti Guiscardi, apud Baron. an. 1093. n. 20. *Et in Curia ipsius monasterii per ejus summosam veniant ad justitiam faciendam.*

Submonitor, Gallis *Semonneur*. *Legalis summonitor*, in Regiam Majestat. l. 1. cap. 6. §. 2. Tabularium Vindocinense: *Per ordinarium submonitorem in curiam vocatus.* Breve Judiciarium apud Littletonem sect. 234. *Et quod summoneat eos per bonos summonitores, quod sint coram justitiariis*, &c. *Li Sumenour*, in Legibus Normann. Will. Nothi c. 45. Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 72.

78. *Les 3. semonnoirs doivent querre celui de quoy l'on s'est clamé.* Infra: *Si requiert & commande à sa Cour, que elle li connoisse, se il est attaint du murtre, & se les semonnoirs ont recordé en la cour que ils avoient fait la semonce.* Adde cap. 215. & seqq. & 223. Apud Bellomanerium in Consuetud. Belvacensi caput. 2. inscribitur, *des semonces & des semonneurs & de ceus qui n'obeïssent as semonces, & comme on doit semonre.* De officio *Summonitorum*, agit præterea Radulfus de Hengham in Summa magna cap. 5.

Submonitoriæ, Epistolæ quibus Episcopi ad Concilium submonentur, & evocantur. Radulfus de Diceto: *Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, de convocandis ad Concilium generale submonitorias patentes ostendit.*

SUBNEMUS. Vide *Subbosçus.*

SUBNERVARE, Willelmo Britoni in Vocab. MS. *est nervos poplitum succidere. Tunc equus subnervatur, cum nervi poplitum præciduntur. Veredos truncare*, in Anonymo Valesiano de Constantino M. pag. 471. Gloss. Gr. Lat. *Subnervare*, νευροκοπῶ. Ignotus Casinensis cap. 9. *Post dies aliquot suos subnervantes equos, navigare cœperunt.* Occurrit in Josue c. 11. 2. Regum c. 8. & 1. Paralipom. c. 18. Vide *Expeditare*, & *Sgarettare.*

SUBOCULARE, Pars quæ subest oculis, Græcis ὑπώπιον. Joannes Diaconus in Vita Gregorii M. lib. 4. c. 84. ubi describit vultum ejusdem Gregorii: *Fronte speciosa, elatis & longis sed exilibus superciliis, oculis pupilla fulvis, non quidem magnis, sed patulis, subocularibus plenis*, &c. *Suboculares venæ*, apud Vegetium lib. 4. Artis veterin. cap. 4.

SUBPLACITARE. Vide *Placitum.*

SUBPOSITORIUM. Glossæ Gr. Lat. ὑποπόδιον, *Scabellum, subsellium, scamillum, subpositorium.* Sed legendum videtur *suppeditorium.*

SUBPRIOR, qui absente Priore cœtui Monastico præest. Ordericus Vital. lib. 5. *Subprioris curam diutius gessit, vicesque Abbatis in divinæ legis prolatione sæpius explevit.*

SUBPULMENTARIUS. Quid ejusmodi voce veteres significare voluerint, haud certò scio, inquit Panvinius, nisi is *Subpulmentarius* fuerit, qui pauperibus ea eleemosynarum genera è Palatio Pontificis distribuebat, quæ vel mensæ superfuerant, vel ad cibum pertinebant: quod innuere videtur Bibliothecarius in Hadriano. Mox addit eundem esse cum Paracellario. Meminit Benno Cardinalis in Hist. Gregor. VII. *Subpulmentarii*, Officialis Ecclesiæ Rom. ut & Luithprandus lib. 6. cap. 6.

SUBREGULUS, Princeps Regali fermè potestate. Witikindus lib. 2. de Gestis Saxonum: *Timensque sibi vicinum Subregulum, eo quod paruisset imperiis Saxonum, indixit ei bellum.*

Subreguli præterea appellabantur Majores-domus sub prima Regum Francicorum stirpe, quod rerum summa penes eos esset. Vita S. Arnulfi Episcopi Metensis cap. 4. de Gundulfo Majore Palatii: *Gundulfo Subregulo, seu etiam Rectori Palatii, vel Consiliario Regis exercitandus in bonis artibus traditur.* Ursinus in Vita S. Leodegarii cap. 8. de Ebroïno: *Et cum Major-domus effectus esset, cogitare cœpit de ultione inimicorum, qui eum noluerant habere Subregulum.* Gesta Francorum cap. 11. *Wiomadum amicum Childerici Subregulum ab Egidio iterum Franci instituerunt.* Frigebodus in Vita S. Audoëni Rothomag. Archiep. *Res Palatii administrante Waratone Subregulo.* Sic Carolum Martellum Majorem domus Regiæ Francorum compellat Gregorius III. PP. in Epist. 5. & 6. *Domino excellentissimo filio Carolo Subregulo, Gregorius Papa.* In 7. *Principem Francorum* vocat: Gregorius II. *Ducem*, Epist. 2. *Patricium*, Epist. 8. Ita apud Anglos Æthelstanus Dux Orientalium Anglorum, propter summam quam sub Æthelstano Rege potentiam obtinuit, *Half-king*, id est Semirex, appellatus fuit. Vetus Scheda ex Lelandi Collectaneis, apud Will. Dugdalum in Antiquitatib. Warwicensib. pag. 514. *Cum maximè florerem in diebus Æthelredi Regis Merciorum, cœpi eum benignè precari, ut mihi concedere dignaretur antiquum Cœnobium, quod Flandenburg nuncupatur, quod sibi evenit ex hæreditate suæ uxoris, quæ fuit Ostrithis vocata: satis ille libenti animo quod poscebam concessit. Hoc Cœnobium postea dedi Æthelardo Subregulo, qui erat Rex illius provinciæ, quæ Wicce dicitur, pro alio Cœnobio, quod Streatforde nominatur.* Vide Monasticum Anglic. to. 1. pag. 231. & supra in *Regales, Regulus.*

SUBRELICTORUM *Liber*, qui vulgò *Paralipomenon*, apud Luciferum Calaritanum de Non conveniendo cum Hæretic. pag. 197. 1. edit.

SUBRICULA, Συβρίκιον, in Gloss. Gr. Lat.

SUBSADIRE. Vide *Solsadire.*

SUBSANNIUM, Derisio, subsannatio. Indiculus Luminosus: *Christi Domini gregem non uniformi subsannio, sed milleno contumeliarum infamio impetivit.* Idem: *Aliqua super ejus meretricationis subsannium—habita conflictatione verborum.* S. Eulogius lib. 3. Memor. Sanctor. cap. 16. *Accusatur coram judice de subsannio vatis sui.*

SUBSANNUM. Acta passionis S. Felicis Tubzocensis Episcopi: *Tunc Felix Episcopus navem conscendit, catenarum duris nexibus colligatus, & fuit in subsanno navis quatuor diebus & quatuor noctibus, jacens sub pedibus equorum*, &c. Ubi quidam ita hæc interpretantur, tanquam is fuerit in *subsannio* eorum qui in navi erant.

SUBSCRIBENDARIUS, unus in Notitia Imperii, omnibus per Orientem Comitibus & Ducibus rei militaris tribuitur. Hujus etiam mentio fit in l. 1. Cod. Th. de Erogat. militar. annonæ, & in l. 8. de Cohortalib. eod. Cod. *Subscribendarii* verò proprium munus haud omnino certum: vide conjecturas Jacobi Gotofredi ad d. l. 1.

SUBSCRIBERE, Infrà scribere, subjicere. Epistola Abbatis de Ebora: *Quod Præpositus de Trief dudum scripsit fidem suam se nobis exposuisse, noveritis non aliter, quam subscripsimus, fuisse.*

SUBSRIPTI, dicebantur Baptismi candidati, quia qui baptismum postulabant, scripto nomen edere tenebantur, ut liquet ex Concilio IV. Carthag. can. 25. Cyrillo in prologo Catecheseon, &c. Extat Epigramma Ennodii cum hac inscriptione: *Epigramma in subscripto:*

> *Quod tibi naturæ dederit lex germen, amice,*
> *Hos mihi fons tradat vivificantis aquæ.*

Vide *Competentes.*

SUBSELLIÆ, Clitellæ, quæ *sub sella* equi aut asini ponuntur. Fori Bigorritani art. 33. *Pagesius qui in consuetudine non habet somatas deferre, si inventus fuerit à Milite, vel à Militis aut Comitis serviente, qui invenerit, vinum & subsellias accipiat, asinum verò Comiti mittat.*

Subsellium ornamentum equi sub sella positum, Ugutioni. Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham pag. 748. *Provideant etiam — & cæteri ad quorum curam spectat de subselliis, ut talia fiant, quæ sufficiant tueri læsuram equorum*, &c.

Subsellium. Charta Hugonis Episcopi Suessionensis ex Tabul. Prioratus S. Sulpitii de Petrafonte: *Ut eam (terram) quantum voluerit colat, & de ea quantum voluerit, & quibus voluerit, colendam tradat, ita tamen ut terragium & subsellia accipiat, & jus omne sibi vendicet*, &c.

SUBSELLIO. Passio S. Leopardini MS. *Tali nuntio perterrita Blitildis, subselliones suæ evocat fautionis, non procrastinata hora*, &c.

SUBSEQUIUM, Servitium, Ugutioni, & in Catholico parvo.

SUBSEQUIVUS, Subsequens. *Subsequiva secula*, apud Julianum Toletanum in Histor. Vambæ Regis pag. 821.

SUBSESSÆ, Insidiæ. Gloss. MSS. ex Servio: *Subsessores, qui occisuri aliquem delitescunt. Hinc subsessæ, doli inimicorum.* Vegetius lib. 3. cap. 6. *Adversarii in his locis*

quæ sibi opportuna intelligunt, subsessas occultius collocant. Mox: *Deprehensa verò subsessa, si circumveniatur utiliter, plus periculi sustinet, quam parabat inferre.* Vide cap. 22. eod. lib. Ita *subsidere* apud Ammian. lib. 14. usurpatur pro ἐφεδρεύειν, insidias struere. Fragmentum Petronii pag. 17. *In quibus retia erant picta, subsessoresque cum venabulis, & totus venationis apparatus.* Vide Turnebum lib. 5. Adv. cap. 8.

SUBSIDES, Subsidium, auxilium. Fridegodus in S. Wilfrido c. 55.

Subsidibus patris ex omni regione coactis.

SUBSIDIALIS, Subsidium, auxilium, vel potiùs præstatio auxilii nomine. Charta Ludovici Pii Imp. pro Ecclesia Mutinensi, apud Ughellum: *Confirmationem quam Cunibertus Rex fecit ad Ecclesiam S. Gemiani, de villa Purcili, sive tributum, vel subsidiales, atque angarias, quas servi ejusdem sancti Geminiani ad ipsum casalem laborandum & excolendum habuerunt.*

SUBSIDIO, Obsidio. Vita S. Antidii Archiep. Bisontic ensis cap. 6. *Universas posthæc Galliarum urbes pervagans, alias subsidione delevit, alias incendio cremavit.*

SUBSILLES. Lambertus Ardensis pag. 152. *Altaria quoque de Hondescoto, & subsilles circa ejusdem villæ atrium, & morum sive mariscum.*

SUBSTANTIA, Alimentum. Lex Wisigoth. lib. 8. tit. 5. §. 7. *Quantum in substantia ipsius caballi expendisse juraverit.*

Substantia, Bona, Gall. *Substance.* Vetus Testamentum apud Scævolam l. 17. D. de Dolo malo & metu. *Hostes qui mihi ferè omnem substantiam abstulerunt.* Lex Longob. lib. 1. tit. 25. §. 60. *Dissipavit substantiam suam.* Gregorius M. lib. 9. Epist. 31. *Sigillum in substantia alicujus imponere.* Utitur etiam non semel Senator. Vide Lex. Jur.

SUBSTERNIUM, Stramentum equi, *Litiere.* Gervasius Tilleberiensis MS. in Otiis Imperialibus Decis. 3. cap. 94. de quodam equo: *Solo pane triticeo in concha vescebatur argentea, & culcitra de pluma pro substernio utebatur.*

SUBSTILLUM, Δυσσεία, in Gloss. Gr. Lat.

SUBSTRATORIUM, Mappa altaris, cui Corporale insternitur. Ordo Romanus: *Palla verò quæ sunt in substratorio, in alio vase debent lavari, in alio corporales pallæ.* Eadem habet Gregor. M. in libro Sacram. in Ordinat. Subdiac. pag. 235. Stephanus Eduensis Episcop. de Sacram. altaris cap. 5. de Diaconis: *Horum est ministerium Epistolam legere, Levitis ministrare, altaria componere, substratoria, pallas, corporalia, lavare,* &c. Vita S. Theotonii Canon. Regul. c. 1. *Vasa corporis & sanguinis Christi Diaconibus ad altare deferebat, & iterum referebat, corporales pallas, & substratoria lavabat.* Ex his fortè emendandus Anastasius in S. Hormisda PP. ex cod. Mazarino: *Chlamydem Imperialem, i. stolam & subsutorium super confessionem B. Petri Apostoli.* Alii codd. habent *suffitorium, vel succinctorium.* Ubi legendum videtur *substratorium.* Durando lib. 1. Ration. c. 3. n. 23. *substratoria*, sunt tapeta, quæ pedibus substernuntur, & precipuè Episcoporum, quasi stratio pedum. Vide *Palla.*

SUBSTRATUM, idem quod *Substernium*, Stramentum equi. Tabularium S. Remigii Remensis: *Dat annis singulis in hostelitia fœtam 1. cum agno — lignum ad mon. car. 1. in villa car. 2. ad substratum car. 5. ad vineam de materiamine carr. 5.* Infra: *Ad substratum, & materiamen car. 10.*

SUBSUMMATIM, Statim. Vita S. Wunebaldi cap. 7. *Et subsummatim investigare cœpit, quales reperire posset ut illis Evangelici sermonis consortium commendasset.* Habetur etiam in Itinerario S. Willibaldi n. 27.

SUBSUTORIUM. Vide *Substratorium.*

SUBTALARES, Calcei, nostris *Souliers.* Papias: *Subtalares, genus calciamenti, quasi sub talo propriè.* Glossæ Latino-Barbaricæ Hrabani Mauri: *Tali, id est ancli, de quibus caligæ nocturnales Subtalares vocantur, quia subtalis sunt.* Glossæ MSS. *Calopodes, lignei subtalares.* Gloss. Saxon. Ælfrici: *Subtalares*: ꝩꝼꞇeleaꞃeꞃ. Odilo in Vita S. Odonis Clun. lib. 2. *Cum vidisset prædictum fratrem nostrum, nostra consuetudine suos abluere subtalares,* &c. Vita S. Gudulæ Virg. cap. 2. *Talibus, & ut ita dicam, dimidiis utebatur subtalaribus, ut superior pars pedum videretur tecta.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18. *Subtalares non nimis stricti sint, sed competenter ampli, & ante grossi sint: desuper verò alti sufficienter, ut plene caligas contineant deorsum, & apprehendant.* Vide Addit. 1. Ludov. Imp. c. 22.

Subtelaris, apud Joannem de Janua, *quasi subtalaris, i. calcaneus, vel dicitur subtularis, quasi subtalaris, quia sub talo est.* Salmasius ad Tertull. de Pallio: *Subtelares* dictos contendit, à *subtel*, quæ vox Prisciano l. 5. imam partem pedis significat. Papias: *Subtel, ima pars pedis, vel medietas.* Jo. de Janua: *Subtel, ima pars, scilicet pedis medietas.* Idem *Subtilis*, alibi, *Subtelis*, à *subtel*, *quod est ima pars pedis.* Saxo Grammat. lib. 7. *Truncos luporum ungues subtellibus annectentes*, &c. Et infra:

Quid miri tenerum nobis durescere subtel.

Subtolares, apud Ordericum Vital. lib. 8. pag. 683. l. 11. pag. 815. Isidorus lib. 19. c. 34. *Subtolares, quod sub talo sunt, quasi subtalares.* Ita MSS codd. ut monet Salmasius.

Subtulares, apud Galbertum in Vita Caroli Boni Comitis Flandr. cap. 1. & Joannem Monachum Bertinianum in Vita S. Bernardi Pœnitentis n. 26.

Subtelaria, in Regula Solitariorum cap. 49.

Subtellarius. Michel Scotus lib. de Physion. c. 12. *Fumus candelæ extinctæ & lucernæ, subtellarium, sulphuris & argenti vivi interficiunt embrionem.* Adde Vitam B. Berardi Episcopi Marsorum apud Ughell. to. 1. Italiæ sacræ.

Subtolaria, apud Baldricum Noviom. lib. 3. c. 20. *De toto corpore nullum vestigium præter unum subtolarium reperitur.*

Subtilares, in Bulla Innocentii IV. PP. an. 1243. apud Waddingum: *Scapularia & mantellum cum pellibus, ac subtilares cum pedulibus*, &c.

Sutulares, apud Guibertum lib. 1. de Vita sua c. 13.

Sotulares. Jo. de Janua & Brivoloq. *Sotularis à solea.* Item *dicitur per apocopem solear, unde in Doctrinali,*

His sotular socies, specular breviabit origo.

Et est sotular genus calceamentorum. Ugutio: *Solea, solum, planta pedis * solere tangat, vel quod terræ adhæreat, unde sotular.* Idem alibi: *A suo, sotularis, quasi sutularis.* Jo. de Garlandia in Synonymis:

Calceus, & pero, simul solutar, & aluta.

Joannes Monachus lib. 1. Hist. Gaufredi Ducis Norman. *Pedes ejus sotularibus in superficie leunculos aureos habentibus muniuntur.* Ebrardus Bethun. contra Valdenses cap. 25. *Sotulares cruciant, cum membra potiùs debeant cruciare. Calceamenta coronant, caput autem non coronant. Sotulares Corduani*, apud Ordericum lib. 5. pag. 591. 596. *Sotulares corrigiati*, quorum usus erat in equitando, in Statutis Cluniac. Hugonis V. Abbat. p. 1467. *Sotulares consuti laqueis*, in Synodo Rothomagensi an. 1299. c. 1. Utuntur passim Scriptores, Rodericus Toletan. lib. 5. de Reb. Hispan. cap. 22. Vita B. Rogerii Abb. Ellantii n. 12. Vita S. Egwini Episc. Wigorn. n. 19. Hist. Translat. S. Stephani Fundator. Ord. Grandimont. n. 4. Jo. Buschius in Chron. lib. 1. c. 42. lib. 2. cap. 6. Chartæ aliquot in Hist. S. Martini de Campis pag. 33. 368. &c.

SUBTANEUM, Togæ seu tunicæ species, quam etiamnum, *Soutane* vocamus, quod fortè *Sultanorum* seu Turcorum vestis propria fuerit. Chronicon Nonantulanum MS. de institutis & ritibus sub Friderico I. Imp. *Virgines in parentum domibus tunica de pignolato, quæ appellatur Subtaneum, & paludamento lineo, quod Xocam dicebant, erant contentæ.*

SUBTEL. Vide *Subtalares.*

SUBTELA, in Catholico parvo, *Culiere de cheval.* Catholicon Armoricum: *Cropier, Gall. Cropiere. Lat. Subtela.* Glossæ Isid. *Sutela, corrigia quæ tenditur sub cauda equi.* Vide *Antela.*

SUBTERIOR, Inferior. Vetus Charta apud Perardum: *In superiori fronte perticas 8. in Subteriore verò perticas 8.*

SUBTERRARE, Humo mandare, sepelire, Gall. *Enterrer.* Jo. de Janua: *Subterrare, sub terra ponere, sepelire, terræ infodere.* Adam Brem. c. 102. *Corpus ejus Bremam revectum subterratum est in medio chori.* Occurrit in Vita S. Deicoli Abbat. num. 37. apud Theodericum Mon. in Translat. S. Celsi Episc. Trevir. n. 17. Humbertum Silvæ candidæ contra Nicetam Pectoratum, Baldricum Nov. l. 2. c. 21. lib. 3. cap. 22. Cantipratanum, in Concilio Biterrensi an. 1233. c. 14. in Metropoli Salisburgensi to. 1. p. 168. &c. Historia bellorum Hierosolymit. MS. *Si trouva ke Reniers li freres à la Dame estoit mors & soussterrés.* Infra: *Lendemain l'entiererent au Moustier don Sepulcre, la droit ù li autre Roi avoient esté sousterré.*

SUBTILE, Vestis Subdiaconorum, quæ & *stricta tunica* dicitur, inquit Honorius Augustod. lib. 1. cap. 229. lib. 3. cap. 1. & 85. Durandus lib. 3. Ration. c. 10. *Tunica, quæ alibi Subtile, in lege verò* ποδήρης. Idem c. 11. n. 3. *Dalmatica Diaconi ampliores habet manicas, quàm tunicella Subdiaconi, quæ alibi Subtile vocatur.* Adde lib. 6. c. 2. n. 6. Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 10. *Præter quæ Dalmaticum & subtile pene aurea — acutia sua versipelli resumpserat.* Adam Bremensis cap. 161. *Casulas 35. cappas 30. dalmaticas & subtiles 14.* Burchardus de Casib. S. Galli cap. 1. *Stolas similiter deauratas, capsas dalmaticas, subtilia, cætera quoque Ecclesiastica ornamenta.* Conradus Moguntinus in Chronico Moguntino: *Ejusdem operis duæ dalmaticæ, & duo subtilia latis aurifrigiis ornata.* Infra: *Duæ casulæ de viridi samitto & tot dalmaticæ, & subtilia aurifrigiata valde bona.* Jo. Buschius in Chron. lib. 1. cap. 23. *Habitus Canonicorum regularium est vestis linea, sive toga linea, quam Romani Roketum Romanum, Germani Subtile, Sarracium, sive Scorlicium appellant.* Adde cap. 42. lib. 2. cap. 6. Krantzius in Metropoli c. 8. ex veteribus Actis: *Casulam & dalmaticam cum subtili de serico lasurio.* Habetur in Missa ab Illyrico edita hæc Oratio *ad Subtile,* cum scilicet Episcopus sacra facturus illud induit: *Inclina me, Domine, vestimento salutis, & circunda me lorica fortitudinis.* Vide Canones Saxonicos Edgari c. 33. Will. Hedam in Conrado Episcopo Traject. & infra in *Superpellicium.*

SUBTILIARE, *Tenuem facere,* Ugutioni. Auctor Mamotrecti ad 1. Esdræ c. 5. *Attenuatus, i. subtiliatus.* Lex Angliorum & Werinorum tit. 5. §. 19. *Si quis alium in brachio vel in cruce percusserit, ut ipsa membra decrescant, & ita fuerit subtiliatum, ut duos digitos minuatur, 4. sol. componat.* Constantinus African. lib. 1. de Morb. curat. cap. 4. *Confectio ad capillos subtiliandos,* &c. Occurrit passim apud Alexandri Iatrosophistæ veterem Interpretem in libris Passionum, Joannem Sarisberiensem Epist. 85. Michaëlem Scotum l. 1. Mensæ Philosophicæ c. 7. &c.

Subtiliare, & subtiliari, Argutari, subtiliter agere, Gallis *Subtilizer.* Petrus Cellensis lib. 9. Epist. 2. *Qui verò calcatis grossioribus carnis fæculentiis, cubilia spiritus ingressi, subtiliari in spiritualibus consueverunt, in amicis quærunt gratiam, non pecuniam: fidem, non extrinsecam possessionem,* &c. Knyghtonus an. 1335. *Rex Franciæ subtiliavit viis & modis quibus potuit qualiter deturbaret Regem Angliæ,* &c.

SUBTILLUM. Gloss. Gr. Lat. ἴτυς, *Carmen, Subtillum.* Ita MS. In edito vox *subtillum* abest.

SUBTOLARIUM, *subtulares.* Vide *Subtalaris.*

SUBTUTUS. Commodianus Instruct. 30.

— subtutus in prosperis esto.

Id est subtristis, Rigaltio: malim *subtutum esse,* hoc loco esse *cavere sibi.*

SUBVASORES, Armigeri, qui tenent de Militibus. Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ c. 8. §. 8. *Et illi qui tenent de Militibus, qui vocantur Subvasores, leges tenebunt, & observabunt in omnibus curiis suis,* &c.

SUBUBERES, Infantes qui adhuc sunt sub ubere, in Glossis Isidori, Græcis ὑπομάσθια, ut apud LXX. Oseæ cap. 14. v. 1. quæ Joëli cap. 2. v. 16. νήπια θηλάζοντα μαστούς.

SUBUCULARES, Calcei, pro *Subtalares,* in vita S. Heldredi Abbat. Novalicensis n. 14.

SUBVECTARE, Subministrare. *Auxilium subvectare,* apud Galfridum Monemuthensem lib. 2. cap. 4. *Nisi ingenium artem subvectaret.* Adde lib. 6. cap. 6. lib. 7. cap. 1. 6.

SUBVECTUS, Vectura. Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 107. §. 1. de jumento: *Qui eam ad subvectum acceperat. Subvectoria,* eadem notione apud Stephanum Tornacensem Epist. 27. *Jam maturassem reditum, sed subvectoria non habebam.* Galli dicerent, *je n'avois pas de voiture.*

SUBVELLAMEN. Gloss. Græc. Lat. ὑποκοίλιον τοῦ προβάτου, *Subvellamen.* In MS. *Subvellaneum* habetur. Vide *Subventrile.*

SUBVENTIO, Præstatio extraordinaria pro subsidio principis in necessitatibus suis; vulgo nostris *Subvention,* ut fuit illa quæ anno 1303. sub Philippo Pulchro pro bello contra Flamingos ab nobilibus perinde ac ignobilibus exacta est, de qua consulendum 36. Regestum Chartophylacii regii Charta 56. 140. & alibi. In Charta 145. mentio fit *Superintendentium negotio subventionis novissimæ.* In Charta verò 245. *Superintendentium negotii decimalium subventionum an. 1305.*

Subventionem appellari aiunt festum Relationis corporis S. Martini Turones, quod occultaverant Monachi propter Danorum incursus. Odo Cluniacensis in præfatione ad Tractatum de Reversione B. Martini à Burgundia: *Solennitas autem illa, non Translatio, seu Ordinatio, non Transitus, non Exceptio dicitur, sed Subventio ab iis quibus rei gestæ veritas melius innotuit, nominatur.* Et cap. 2. *Subventionis hujus festum 4. Idus Maii solenniter celebretur, quæ nullo alio nomine rectius, quam Subventio censetur.* Eadem verba extrema habent Gesta Consulum Andegav. cap. 2. n. 6. Adde cap. 3. n. 11.

SUBVENTRILE, *Subventrilis.* Gloss. Gr. Lat. ὑποκοίλιον. *Submen, subventrile.* Marcellus Empiricus c. 28. *Ad intestina rupta, leporinum stercus, atque etiam pili, vel lana ejus de subventrili cum melle decocta,* &c. Alexander Iatrosoph. lib. 2. Passion. *Oportet autem non solum subventrilem & lumbos ungi,* &c. Hesychius: δέρτρον, δέρμα, ὑμὴν, λαπάρα, ἦτρον, ὑπογάστριον.

SUBVIARIUS. Vide *Viarius.*

SUBVICARIUS. Vide *Vicarius.*

SUBVICECOMES. Vide *Vicecomes.*

SUBILA, & *Subla,* Veru, vel ferrum longius ac præacutum, cujusmodi est cerdonum subula. Gloss. Lat. Gr. *Subla,* ὀπήτιον, περόνη. *Subula,* ὑπήτιον, περόνη. Leg. ὀπήτιον. Adrevaldus lib. 1. de Miraculis S. Benedicti cap. 16. *Requisiti autem quomodo tantum scelus nudis patrarent manibus, præsertim cum neque subulas majores, neque malleos, margulos, nec aliquod officinæ fabrilis secum haberent,* &c. Nicephorus Constantinopolitanus scribit Justinianum Rhinotmetum Imp. aliquot ex primoribus Chersonensium, ἐν ξυλίνοις ὀβελοῖς immissos, ad ignem torruisse. Quo loco Theophanes habet εἰς σούβλας ξυλίνους. Moschopulus: περόναι, τὸ σουβλίζεσθαι. Utuntur porrò voce hac Græco-barbara, σούβλα, Græcorum Synaxaria, cum *subulis* Martyrum carnes dilaniatas scribunt, 12. Octobr. 18. & 23. Januar. 22. Martii, 12. & 27. Junii. Menologium Basilii 10. April. &c.

Subulæ, etiam inter arma recensentur, quibus scilicet loricarum defectus scrutarentur. Will. Brito lib. 11. Philipp. pag. 234.

Hic sudibus, telis hic dimicat, ille bipenni,
Hic verubus, cultris alter subularibus arctas
Scrutatur thorace vias, galeæque fenestris,

Qua ferro queat immisso terebrare cerebrum.
Infra :
In cerebrum casu ferrum subulare recepit.
Ejusmodi fortè fuerunt σουβλία illa, de quibus Leo Imp. in Tacticis cap. 5. §. 4. & cap. 6. §. 2.

SUBUNCULA, Papiæ, *Pannus addititius, à subjiciendo, vel subsuendo dictus.* Joan. Buschius in Chron. lib. 2. cap. 6. *Vestimenta & calceamenta sine petiis & subunculis minime reddiderunt.*

Subunculare, Resarsire, segmenta locis vestium vel calceorum attritis apponere. Idem Buschius lib. 1. cap. 6. *Calceamenta eorum & sotularia vidimus infra & supra à & lateribus hinc inde in locis plurimis subunculata.* Lib. 2. cap. 39. *Calceosque subunculando.* Thomas à Kempis in vita Gerardi Magni cap. 11. *Antiquum & subunculatum pellicium.*

SUBUNDRA. Glossæ antiquæ MSS. *Subgrunda, intertectum & parietes subgrunda dicitur, vulgò verò subundra.*

SUBURBANUM, Prædium quod ad urbem est : προάστιον, in Gloss. Auctor Mamotrecti ad cap. 30. Numeror. *Suburbanus, a, um, quasi sub urbe, sicut sunt burgi. Suburbanum prædium*, apud Varronem & Columellam lib. 1. cap. 1. Senator lib. 3. Epist. 53. *Quamvis Romana civitas aquis abundet irriguis, siique fontibus gaudens : reperiuntur tamen plurima suburbana, quæ hanc videantur desiderare peritiam.* Synodus Romana in causa Formosi PP. cap. 8. *Ut patrimonia, seu suburbana, atque massæ & colonitiæ*, &c. Acta SS. Martyrum Numidarum 30. April. n. 2. *Venerunt in locum qui appellatur Magnus, cui est Cirthensis Coloniæ suburbana vicinitas.* Utitur passim Willelmus Tyrius. Adde Gregorium Turon. lib. 2. de Miracul. c. 32. de Gloria Confess. cap. 58. Vide *Proastium.*

SUBURBANI. Charta Henrici V. Reg. Angl. pro Abbatia de Exaquio in Normanniæ Ducatu, to. 2. Monastici Anglic. pag. 969. *Et terram duarum bercariarum, quam pastores tenent, & sex suburbanos cum alodiis suis*, &c. Iidem videntur qui nostris *manentes*, & *submanentes*. Vide in *Manentes.*

SUBURBICARIÆ, Regiones ac Provinciæ sic dictæ in Italia, quod *Urbis Vicarii* jurisdictioni subditæ essent : ut *Urbicariæ*, quæ à Præfecto urbis administrabantur. Vide quæ in hanc rem congesserunt Baronius an. 325 n. 134. 135. Jacobus Gotofredus, Aleander Junior, Salmasius, Sirmondus, Morinus lib. 1 Exercit. 30. & alii, qui famosam hanc, & inter eruditos agitatam diu controversiam scriptis suis illustrarunt.

SUBURGIUM, pro *Subburgum.* Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis : — *Vineam nostram quam Domnus noster Rex Chunradus territorium de murum civitatis Viennam mihi dedit propter murum quem ego feci in suburgio Viennæ civitatis juris mei*, &c. V. *Suburbium.*

SUBURIA, *Sonus quilibet*, Papias.

SUBUSTIVUS. Alexander Iatrosophista lib. 1. Passion. *Eis quos subustivos contingit habere oculos.* Ubi Glossæ MSS. *rubeos.*

SUCCA, Vestis species. Concilium Palentinum an. 1322. c. 6. *Statuimus ut Episcopi & superiores Prælati succas lineas in publico, & cum eos equitare contigerit, nullatenus tabardos, sed cappas & capellas suæ dignitati deferant congruentes*, &c.

SUCCENTOR, Joanni de Janua, *qui in Ecclesia post Præcentorem, sive principalem Cantorem subsequenter canendo respondet, vel qui facit officium principaliter in choro sinistro.* Durandus lib. 2. Ration. c. 2. n. 1. *Cantorum duo sunt in arte musica genera, Præcentor scilicet & Succentor. Præcentor vocem præmittit in cantu; Succentor canendo subsequenter respondet; Concentor verò, qui consonat.* Alia de ejus officio habent Statuta Ecclesiæ Leichefeldensis in Monastico Anglic. to. 3. pag. 243. & Ecclesiæ Londinensis ibid. pag. 339. & vetus Charta apud v. cl. Jacob. Petitum post Pœnitentiale Theodori pag. 678.

Succentoria, Succentoris dignitas, in Hist. Episcopor. Antissiodorensium cap. 59. *Liberaliter contulit Lectoriam & Succentoriam, per quas totum in legendo cantandove servitium dispensatur.*

SUCCENTRIO. Messianus Presbyter de Vita S. Cæsarii Arelat. Episcopi pag. 254. *Devoluto itaque tempore, venit ad agrum Ecclesiæ nostræ, ubi diœceses sunt qui Succentriones vocantur : balnearia ibidem grandibus fastigiis constructa sunt*, &c. Nomen, ut opinor, regionis.

SUCCIDIUM. Vita S. Rigoberti Archiep. Remensis, c. 1. *Statuit ligna cadere, aquasque comportare ad faciendum eis balneum : insuper & ad succidium occurrere : & si quid hujusmodi necesse sit in eorum culina quod facto opus sit.* Perperam editum *suicidium.* Vide *Subsidium*, nisi ita legendum sit. Alia notione utitur Petr. Damianus lib. 4. Epist. 3. *Vos estis dæmonum victimæ, ad æterna mortis succidium destinatæ.* A voce fortè

SUCCIDIUS, pro *Succedaneus*, Succiduus. Marculfus l. 1. form. 2. *Nulla judiciaria potestas, nec præsens, nec succidia, aut ad causas audiendum, aut aliquid exactandum ibidem non præsumat ingredi*, &c.

SUCCINCTORIUM. Papias : *Succinctorium, vestimentum quo tantum genitalia teguntur.* Alibi : *Subcinctorium, dictum quod sub brachiis dictum alarum sinum ambit, atque hinc inde subcingit.* Glossæ MSS. *Succinctorium, bracæ* : Catholicon parvum, *Succinctorium, surceint.* Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 3. Id. Julii : *Dedit præterea imaginem B. Virginis octo marcharum argenti ad reponendum sacrum succinctorium.* Ab Innocentio III. lib. 1. Myster. Missæ cap. 10. 52. inter novem specialia Pontificum ornamenta recensetur. Durandus lib. 3. Ration. c. 4. *Pontificis cingulo duplex dependet succinctorium.* Infra : *Succinctorium, quod aliàs περίζωμα, vel succingulum vocatur.* Cassianus ait *reticulas duplices laneo plexas subtegmine, quas Græci ἀναλάβους vocant*, Latinos sui ævi *succinctoria seu redimicula, vel propriè rebrachiatoria appellasse.* Vide *Rebraciatorium* & *Subcingulum.*

SUCCLAMATIO, Submonitio, citatio in jus. Diploma Zuenteboldi Regis an. 898. in Monum. Paderbonensib. pag. 45. *Advocatus eorum super eis justitias agat, nec ad publicum mallum quisquam succlamationem faciat, priusquam Advocatum eorum interpellaverit pro justitia facienda.*

SUCCUMBUM. Vide *Cumba.*

SUCCUSSATOR, *Succussatura.* Vide *Subcussator, Trotator.*

SUCERDA, Χοιρεία κόπρος, in Gloss. Lat. Gr.

SUCHORNA, Vestis species. Vide in *Surcotium.*

SUDA, Fossa, seu potiùs vallum, vel sudes quibus vallum ipsum & castra muniuntur, ut apud Ammian. l. 51. *Vallo sudibus fossaque firmato.* Ethelwerdus lib. 1. an. 449. *Tum astuta gens Scottorum gnara quid faceret pro imminente muro, ac sudæ profundo saltu, ferreos in mensura arte mechanica struunt aculeos, superstantesque muro deorsum trahentes avidè interimunt.* Lib. 4. cap. 2. an. 867. *Centurias congregant non parvas, visitant hostes jam morantes in suda, alternatim concitant iras*, &c. Cap. 3. *In eodem anno (894.) Danaa Suda in Beamfleote loco experto nutu ab incolis ruit, amnilem in se dividunt thesaurum.*

Sic Græci recentiores vocem, σοῦδα, usurpant interdum pro fossa, interdum pro vallo & sudibus fossam munientibus. Chronicon Alexandrinum pag. 906. Καὶ ἤγαγον τὰ μαγγανικὰ ἀπὸ τοῦ τείχους ἃ ἦν περασήσας, καὶ τὴν σοῦδαν ἣν ἐποίησεν, καὶ ἤρξατο καταλύειν τοὺς πυργοκαστέλλους οὓς ἐποίησαν, καὶ τῇ νυκτὶ ἔκαυσε τὸ σουδάτον αὐτοῦ, καὶ τοὺς πυργοκαστέλλους, &c. Ubi σουδάτον, idem est quod recentior Latinitas *Vallatum* vel *Palatum* vocavit, seu *Palicium.* Scylitzes pag. 660. Καὶ φθάσας ἄχρι τῆς λεγομένης μεγάλης σούδας : alii codd. habent τάφρου. Joannes Cananus pag. 189. Ἔστησαν περιέργως εἰς τόπον ἐν ᾧ σοῦδαν οὐκ εἶχεν ὁμοίαν σουδῶν ἑτέρων, ἀλλὰ κεχαλασμένη ὑπῆρχεν, καὶ ὀκτάπαλαι γέμουσαι χώματ, &c. Occurrit in Tacticis Leonis Imp. non semel, apud Constant. de Administr. Imp. cap. 42. pag. 132. & in

Tacticis, Nicetam, &c. Hinc fortè σουδὶ appellatum Orontis fluvii ostium, de quo egimus ad Alexiadem Anneam pag. 368. ubi editio Hoescheliana habet σούδη, quasi profundioris fossæ speciem prætulerit.

Suda. Chronica Pisana Ughellana an. 1115. *Quarta verò civitatula quæ circa regiam sudam, quæ Cassaron dicitur, erat constructa.*

SUDARE, *ris*, Sudium compago, vel contextus. Acta S. Thyrsi Mart. n. 38. *In hujus circuitu turris in modum sudarium configite tabulas, ibique omnes feras relaxate*, &c.

SUDARII, apud Firmicum lib. 3. c. 7. dicuntur qui ex palæstra venerea sudant: *Faciet infames, libidinosos, & puerorum amatores, & ex coïtu sudarios.* Ita enim legi in scripto codice monet Salmasius.

SUDARIA, Stragulum quo equus insternitur, ne ejus sudor equitem inficiat. Stephanus Episcopus Redonensis in Vita S. Guillelmi Firmati n. 26. *Jocellinus suam qua suus sternebatur equus, amisit sudariam.*

SUDARIUM, Vestis Sacerdotalis, quæ aliàs *Mappula.* Vide Amalarium lib. 2. de Eccl. Offic. c. 24.

Est etiam *sudarium*, veli quo caput tegitur species, quod σουδαροκέφαλον appellatur in Nomocanone edito to. 1. Monument. Eccl. Græcæ, c. 251. Lexic. Gr. MS. reg. sign. 2062. Σουδάριον, λεπτὸν τι σκέπασμα ἐκ λίνου συνυφασμένον. Aliud cod. 930. σουδάριον, λεπτὸν τι σκέπας.

SUDES, *tis, qui facit sudes.* Jo. de Janua.

SUDIS, Porcorum stabulum, Germ. *Suten*, Gall. *Sou; vel seu à pourceaux.* Locus sudibus conseptus, unde fortè nomen: nisi à Theutonico *seu*, sus, quasi *suarium.* Lex Salica tit. 2. §. 3. *Si quis porcellum de sude furaverit*, &c. Editio Heroldi habet *de sutten.* Tit. 18. §. 3. *Si quis sudem cum porcis — incenderit*, &c. Edit. Heroldi, *Sudenn* præfert. Liber Proportionum Arithmetic. qui Gerberto tribuitur: *Paterfamilias stabilivit curtem novam quandrangulam, in qua posuit scrofam, quæ peperit porcellos 7. in media suda.* Vide *Sodis.*

SUEGIUS. Vide *Canis seusius.*

SUFFACIATUS, pro *Suffasciatus*, fasce onustus: apud Ordericum Vital. lib. 3. pag. 499.

SUOFFETUS, Latinis, qui pro alio substituitur. Novella Valentiniani de Episcopali judicio: *Ii autem qui intra decennium transactum à die latæ hujus legis Diaconi ordinati sunt, suffectos pro se dare debebunt*, &c. Vide Brisson. de verbor. signific. Lex Wisigoth. l. 5. tit. 7. §. 20. *Unde quia necesse est ut illi præbeant ex ratione suffectum, unde meruisse lætantur absolutionis statum.* Ubi Fori Hispanici habent *al servitio.*

SUFFERRARE. Vide *Ferrum.*

SUFFERRATURA. Statuta Facultatis Juris Civilis Academiæ Viennensis in Austria tit. 11. §. 5. *Item quod nullus doctorandus doctori ipsum præsentanti varium, vel aliquas sufferraturas solvere teneatur.* Sed legendum *sufforraturas, vel nudè forraturas*, quòd satis vox *varium* arguit. Vide *Foderare.*

SUFFERENTIA, Patientia, tolerantia. Evagrius Monach. in Sententiis: *Sufferentia viri generat spem.* Acta S. Thyrsi Mart. c. 6. *Thyrsus dixit: per Christum qui sufferentiam tribuit mihi, ut tanta patiar propter nomen ejus.* Acta SS. Saturnini & Socior. n. 7. *Domine, pro nomine tuo da mihi sufferentiam.* Occurrit præterea n. 13. 15. 20. in Vita S. Euphrosynæ Virg. n. 15. in Vita S. Frontonis, in Vita S. Luperci Mart. in Epistola Lotharii Regis ad Hadrianum II. PP. in Chronico Reichersperg. pag. 234. in Passione SS. Perpetuæ & Felicitatis pag. 7. apud Hucbaldum in Vita S. Rictrudis cap. 15. in Actis S. Theclæ, &c.

SUFFIBULATORIUM, Joanni de Janua, *Subligatorium, Subfibulum, i. subligaculum.* Papias: *Subfibulum, subligamentum.*

SUFFICERE, Posse. Anastasius Bibl. in Historia de exilio S. Martini PP. *Cras, quod est dominica dies, obvii ei erimus, & salutabimus eum, quia hodie non sufficimus.* Id est *non possumus.*

SUFFIRMATUS, *Suffultus, munitus.* Papias MS.

SUFFITORIUM. Anastasius in Hormisda PP. *Pallia olobera blattea cum tabulis auro tectis, de chlamyde vel de stola Imperiali, suffitorium super confessionem B. Petri Apostoli. Hæc omnia à Justino Augusto orthodoxo votorum gratiâ oblata sunt.* Quidam codd. habent *succinctorium.* Alii *chlamydem Imperialem, i. stolam & subsutorium.* Sed legendum fortè *suffusorium.* Vide in hac voce.

SUFFLARE. Ugutio: *Sufflare, i. appodiare, fulcire, appodiamentum supponere, vel hoc sufflamen, appodiamentum, quod cui innititur, ut sustentetur.* Vide *Exsufflare.*

SUFFLATOR, Officium in Coquina Regia, in Ordinat. Hospitii S. Ludovici Regis Fr. an. 1261. vulgò *Souffleur.*

Sufflatorium, in Catholico parvo, *Soufflet à souffler.*

SUFFLUS, *suffletus*, Flatus ventris. Vide in *Bombulus.*

SUFFOSSOR, vel *suffusus equus*, Ugutioni. Alibi: *Affusus equus, qui vulgò infusus est.*

SUFFRAGANEI, Episcopi Metropolitano subjecti in Capitul. an. 779. c. 1. in Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 8. lib. 1. Capit. c. 8. &c. Acta Conciliabuli Romani an. 963. super depositione Joannis XII. *Tunc Romani Pontifices, Episcopi scilicet suffraganei, & Cardinales Presbyteri — dixerunt*, &c. Sub finem: *Romani Pontifices, suffraganei scilicet Episcopi*, &c. Sic porrò intelliguntur Episcopi diœcesis Romanæ, quique *Suburbicariis* Ecclesiis præerant. *Urbes & Ecclesiæ suffraganeæ*, apud Will. Tyrium in Notitia Episcopatuum Patriarchatuum Antiochiæ & Hierosol. Sed & ibidem scribit Hierosolymitanum Patriarchatum erectum fuisse sub Justiniano in Synodo Constantinopolitana, eique attributos Metropolitanos quatuor ex Antiochena & Alexandrina Ecclesiis: *Et quoniam*, subdit ille, *iterum eundem Patriarcham oportebat habere præter supradictos Metropolitanos, familiares suffraganeos, quos Græci Syncellos vocant, subtraxerunt prædictis Metropolitanis quosdam Episcopos, & quosdam de novo creaverunt usque ad viginti quinque.*

Suffraganeos porrò dictos putant Gretzerus & alii, quod à Metropolitano ad Synodum vocati, suffragii jus habeant: vel quia absque Metropolitani suffragio consecrari non poterant. Malim ego sic appellatos, quasi Metropolitanorum *adjutores*, quomodo vocantur apud Lupum Ferrariensem Epist. 81. maximè in consecrancrandis Episcopis, quod soli facere non possunt Metropolitani. Id firmat præ cæteris Anonymus in Vita S. Remberti Archiepiscopi Hamburg. n. 13. *Cum hujus ergo ad ordinandum eum tenoris insinuatione venerabilem Rembertum gloriosus Rex direxit ad Luitbertum Archiepiscopum Moguntiensem, à quo jussu ejus est consecratus: ut proinde actum sit, quatenus in adjutorium consecrationis non unius Metropolis, sed duarum convenirent Suffraganei*, &c. Arnulfus Lexoviensis in Epistola ad Thomam Cantuariensem Archiep. *Quod sanè contemplati, quorum ope niti, quorum muniri consilio, quorum fulciri suffragio debuistis, à vobis velut agmine facto discesserunt, quando maximè nominis sui rationem deberent agnoscere, & se vobis suffraganeos non refraganeos exhibere.* Dicuntur præterea Suffraganei Metropolitanorum, quod, ut inquit Joannes de Janua, *Episcopi nihil possunt statuere vel disponere de his quæ spectant ad communem statum Provinciæ absque Metropolitano: ita nec è contrario Metropolitanus absque consilio Episcoporum.* Græci ὑποψηφίους Suffraganeos vocabant, qui ψηφισθέντες, ut loquitur Pachymeres l. 8. c. 13. seu Cleri suffragiis electi, nondum consecrati erant.

Suffraganei, quilibet Vicarii Prælatorum in re aliqua exequenda, apud Udalricum in Consuet. Clun. lib. 1. cap. 27. lib. 2. cap. 30. lib. 3. c. 5. 6. 18. Bernardum in Consuetud. ejusdem Monasterii MSS. c. 5. & alibi sæpe, & in Consuetudinib. Floriacensib. editis à Joanne à Bosco pag. 397. In Concilio Rotomagensi an. 1072.

c. 15. vetantur Sacerdotes Ecclesias suas regere *per Suffraganeos.* In Concilio Islebonensi an. 1080. c. 6. *Archidiaconi per Archidiaconatus suos semel in anno Presbyterorum suffraganeorum suorum vestimenta & calices & libros videre* jubentur. Inter Opera Alcuini p. 1160. hæc habentur: *Dixistis, Serenissime Imperator, velle vos scire qualiter nos & suffraganei nostri doceremus populum Dei de Baptismi Sacramento. Hæc prout potuimus prælibavimus. Suffraganeus est nomen mediæ significationis: ideo nescimus quale fixum ei apponere debeamus, ut Presbyterorum, aut Abbatum, aut Diaconorum, aut cæterorum graduum inferiorum, si fortè Episcoporum nomen, qui aliquando vestræ civitati subjecti erant, addere debemus,* &c.

Suffraganei Papæ, dicti præterea Episcopi aliarum Diœceseon Apostolicæ Sedi immediatè subjecti, ut est in Gallia *Aniciensis,* &c. Charta an. 1233. *Nos Stephanus Dei gratiâ Aniciensis Episcopus, D. Papæ Suffraganeus specialis.* In hac fit mentio Matrimonii initi inter Pontium Vicecom. Podempniaci & Aliciæ de Triangulo. Vide *Suffragium.*

Suffraganei, dicti præterea Episcoporum *adjutores*, titulares scilicet Episcopi, & in Episcopalibus functionibus cooperatores seu Vicarii. Jo. de Janua: *Suffraganeus, auxiliarius, & propriè in verbis. Unde Episcopi suffraganei aliorum Episcoporum, quod debent eos juvare non solum opere, vel etiam verbis: vel si non possunt opere, saltem verbis.* Lateranense Concilium gravibus utique de causis indulsit, ut ubi publica negotia, valetudo, incursiones hostiles, litterarum ac doctrinæ inopia, obstarent, hîc Episcopis adjutores in partem curarum adsciscere fas esset, can. 10 c. Inter cætera De Off. Jud. Ord. Concil. Trident. sess. 5 cap. 2. Vide Stephanum Tornacensem Epist. 129. & Altaserram lib. 1. & 2. *de Adjutoribus Episcoporum.*

Suffragantia. Vide *Suffragium.*

Suffragator, idem qui *Suffraganeus*, in Epist. 9. Pelagii II. PP.

Suffragilatio, *Est aliquorum fidem suscipere qui sunt fide jussores.* Papias.

Suffragium, Pecuniæ quæ suffragii titulo ab Imperatoribus accipiebantur, cum honores deferebant, quæ διαποντικά vocantur in formula jurisjurandi Novellæ Justiniani 8. cujus titulus est, *ut judices sine suffragio fiant,* quem Julianus Antecessor vertit, *ut Magistratus sine pecunia fiant.* Ubi Græca habent, χωρὶς δόσεως. Glossæ Lat. Gr. *Suffragium,* ψηφοφορία, δόγμα, δόσις, ubi f. δωρεά, pro δόγμα. Ita præterea usurpatur in Nov. 6. qua cavetur, ut qui emerit Præsulatum *per suffragium,* non modò Episcopatu, sed & ordine Ecclesiastico quem prius habebat, excidat. Adde leg. 4. §. 2. lib. 2. Cod. tit. 2. Hinc

Suffragium, pro quavis præstatione. Leo III. PP. Epist. 5. *Quia omnia secundum quod solebat Dux qui à nobis erat constitutus per distractionem* (leg. *districtionem*) *causarum tollere, & nobis more solito annuè tribuere, ipsi eorum homines peregerunt, & multam collectionem fecerunt de ipso populo: unde ipsi duces minime possunt suffragium nobis plenissimè præsentare.* Charta Conradi Imp. an. 1029. apud Ughellum in Episcopis Æmonensibus: *Cum placitis, & districtibus, collectis & angariis, foro, suffragio, herbatico, escbatico, cæterisque publicis fructuationibus,* &c. Occurrit infra rursum.

Suffragium, pro Alimonia, sustentatione. Concilium Toletanum III. can. 3. *Si quid verò quod utilitatem non gravet Ecclesiæ pro suffragio Monachorum, vel Ecclesiarum ad suam Parochiam pertinentium dederint, firmum permaneat.* Regula cujusdam Patris cap. 12. *Operandum namque est omni tempore præter dies festos, ut habeatur vel propriæ necessitatis usus, vel egenis unde datur suffragium.*

Suffragium, Auxilium. Synodus apud Vermeriam: *Statuimus illi Oeconomum persuadere, qui ei suffragium, & Ecclesiæ sibi commissæ custodiam debitam & canonicam exhiberet.* Dudo lib. 3. de Actis Norman. pag. 98.

Quin prece rex humili supplex pronusque requirit
Suffragia semet virtute tuaque tueri.

Sugerius in Ludovico VI. *Obsessis suffragia accelerat.* Will. Tyrius lib. 20. cap. 24. *Decretum est etiam ut Domino quoque Imperatori Constantinopolitano, quia nobis vicinior & cæteris longè opulentior, facilius optata nobis posset ministrare suffragia.* Thwroczius 1. part. c. 11. *Cum eos omninò navium carere scirent suffragio,* &c. Hinc *Suffraganeus*, adjutor, de qua voce supra.

Suffragantia, & *suffragium*, in Capitulari 1. Caroli M. an. 802. c. 30. pro alimonia, vel auxilio.

Suffragium, Districtus Metropolitani, seu Ecclesiæ suffraganeæ. Præceptum Karoli Simplicis pro Ecclesia Narbonensi: *Venerabilis sanctæ Narbonensis Ecclesiæ Archiepiscopus Arnustus nostram adiit serenitatem, innotescens auribus Clementiæ nostræ, quod in sua parochia, seu in cunctis Episcopiis, qui in suffragio ipsius positi sunt, gravissima quædam contra jura Canonum atque instituta Legum increverit consuetudo,* &c.

Suffragia, Orationes, quibus Dei Sanctorum *suffragia*, seu auxilia imploramus. Ugutio: *Suffragia propriè sunt orationes Sanctorum, quas pro nobis fundunt ad Dominum, & rogationes pro Christianis quas eis fundimus. Suffragia precum*, in Epist. 73. inter Francicas to. 1. Hist. Francor. *Suffragia Sanctorum*, apud Honorium Augustod. lib. 2. c. 41. Fortunatus de Vita S. Martini lib. 1.

Suffragiisque tuis cœli fremit arduus axis.

Wil. Brito lib. 1. Philippid. de S. Thoma Cantuar.

Ecce tuis redeunt meritis ad propria sani
Omnes infirmi, tua qui suffragia poscunt.

Flodoardus lib. 14. Carm. 18.

Inde Carantocus secretis visibus Abbas
Admonitus Sancto suffragia ferre laboris, &c.

Orationis suffragium, apud Fulbertum Epist. 51. & Cæsarium lib. 6. cap. 5. Henricus Rossa in Herlingsberga:

Ad consueta precum conversus munia, fundit
Vota precesque pias, & te suffragia poscit
Utile perfugium, Mater Christi, miserorum.

Infra:

Eripiunt morti multos suffragia Missæ.

Ita Silentiarius in Descript. S. Sophiæ part. 2. vers. 565. ψηφῖδα usurpavit. Vide Concilium Moguntinum an. 847. c. 25. Vitam S. Rictrudis Abb. cap. 4. Miracula S. Richarii lib. 2. cap. 5. Alcuinum Epist. 32. &c.

Suffragia, appellantur etiam Orationes quæ pro defunctis dicuntur, quod pro iis Sanctorum *suffragia* invocentur. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 55. *Inclinant ad chorum donec suffragia finiantur, solus Sacerdos inter suffragia erectus stabit contra altare,* &c. Vide Statuta antiqua Ord. Cartusiensis 1. parte c. 43. §. 76.

Suffrenatus. Acta MSS. Passionis S. Eulaliæ Mart. *Tunc pro camo capillis suffrænata ad passionem ducitur*, id est quasi fræno tracta.

Suffugare. Concilium Forojuliense an. 791. *Ac per hoc pullulantia dominici ruris triticeæ messis virentia sata, adhuc, ut ita dixerim, infra stipulæ thecam spiritalium fructuum turgentibus spicis, necdum in flaventes culmos aureas erumpentes aristas, necdum sterilium zizaniorum manipulis in uno fasce ignitis funibus colligatis traditis in pabulum flammis, umbrosis nihilominus suffugare falsitatum rhamniculis moliuntur.* Videtur vox usurpata pro *suffundere*, vel certè pro *offuscare*.

Consuffugare. Acta S. Thyrsi n. 25. *Cumbricius febre ardens reddidit animam, & omnes qui videbant corpus ejus dicebant, quod ab igne consuffugatum erat.* Bolandus emendat ex conjectura, *consuffocatum*.

Suffusorium, *Vas in quo est oleum, quod ponitur in lucernis, idem est infusorium. Item suffusorium dicitur, per quod*

projicitur ablutio calicis. Idem infusorium & fusorium. Ita Ugutio, & Jo. de Janua, & Catholicum parvum: *Suffusorium, vaisseau à huile, ou autre liqueur.* Gloss. Lat. Gr. *Suffusorium*, ἐπίχυσις. Vide *Suffitorium.*

SUFFUSUM. Formula 35. ex Lindenbrogianis: *Itemque victu ad caballos eorum, fœna carra tanta, suffuso modia tanta.*

Suffusa, eadem, ut videtur, notione, tametsi incerta: neque enim putem huc pertinere vocem *superfusum*, in l. 4. Cod. Th. de Censitoribus, pro eo quod supra quam æquum est, imponitur. Charta an. 950. apud Meurissium in Episcopis Metensibus pag. 137. *Forestam nihilominus, quæ dicitur Heis, cum integro banno eidem loco concedimus, in omnes usus cum reditibus suis, id est croada & suffusa, quas debent solvere, quicumque de adjacentibus exinde voluerit focariam de mortua silva habere, & plaustra ad aratra sua, stabula etiam facere.* Alia Leonis IX. PP. ib. pag. 356. *Cum silva quæ vocatur Heis, & cum omni utilitate vel suffusa ejusdem silvæ.*

SUFRACEMATUS. Statuta vetera Chirurgorum Parisiensium art. 26. apud Steph. Paschasium in Disquisitionib. Franc. lib. 9. cap. 30. *Chirothecas etiam purpureo colore coloratas, sericeis pariterque & mixtim aureis, ut moris est, munitas, subsarcitas, sufracematas pendulis, ut exinde eorum liberalitas appareat, largiri tenebuntur.* Legendum puto *suprasematas*, ex Gallico *sursemées.*

SUGGERA. Lex 3. Cod. Th. de Calcis coctor. *Hoc autem excepto à Tarracinensis præstationis Canone suggera, quæ vetusto præberi Fari ac Portus usibus more consuevit.* Monstrum vocis, inquit Jacobus Gotofredus, cujus vide incertas admodum conjecturas.

SUGGERERE, Fundere. Ordo Romanus de Ordinatione Acolythi: *Dicente sibi Episcopo, Accipite urceolum ad suggerendum vinum & aquam in Eucharistiam Corporis Christi.* Ita etiam legi in aliquot codd. libri Sacramentorum monet Mainardus: ubi alii *ad fundendum* præferunt. Cui convenit illud Isidori Junioris ad Luitfredum: *Ipse suggesto, pro Eucharistia Subdiaconis subministrat.* Qua voce *vinum* & *aquam* ad Sacramentum designari ait etiam Spelmannus.

SUGGESSIO, in veteribus Codicibus Conciliorum Gallicanorum legi monet Sirmondus ad Concil. Parisiense IV. pro *suggestio.*

SUGGILLARE, Suffocare, strangulare. Glossar. Gr. Lat. ἄγξις, *suggillatio, suffocatio.* Glossæ Biblicæ MSS. *Suggillo, tractum est à gula, quasi suggullo: unde suggillare proprie est trangulare.* Papias: *Strangulat, suffocat, gulam manu premit, suggillat. Suggillare, gulam stringera, gulæ manum injicere.* Gregorius Tur. lib. 4. Hist. c. 28. *Ad extremum eam suggillari jussit à puero, mortuamque reperit in strato.* Lib. 3. c. 2. *Cui dormienti orarium sub collo positum, ac sub mento ligatum, trahentibus ad se invicem duobus pueris, suggillatus est.* Quidam codd. habent *suffocatus est.* Utitur præterea lib. 7. c. 7. lib. 9. c. 34. lib. 10. cap. 8. Adde Gesta Regum Francorum cap. 28.

SUGGILLATIO, Exactio, *Malatolta.* Charta Sanctii Regis Navarræ æræ 1045. apud Sandovallium in Episcopis Pampilon. *Villam de Pampilona ab omni prorsus servitio liberam, omnibusque modis ab omni suggillatione regali ingenuam, &c.*

SUGGREMIARE, *Sursum gremium faciendo pannos elevare, & succingere.* Ugutio.

SUGIUS. Vide *Canis seusius.*

SUGRUNDIA, *Sugrundaria.* Glossæ Isid. *Sugrundia, fundamenta. Sugrundaria, sepulchra.*

SUITA. Vide *Secta.*

SULCARE, Sulcos in pergameno ducere, *Regler le parchemin.* Chronicon Trudonense lib. 8 pag. 441. *Graduale unum propria manu formavit, purgavit, punxit, sulcavit, scripsit, illuminavit, musiceque notavit syllabatim,* &c. Vide *Punctare.*

SULCI *circa villas*, superstitionis species, in Indiculo Superstitionum & Paganiarum c. 23.

SULCIA. Capitulare de Villis c. 34. *Lardum, siccum, sulcia, niusultus, vinum, acetum,* &c. Helmodus lib. 1. cap. 77. *Idem conqueruntur ii, qui sunt Luneburg, quod sulcia nostra devorata sit propter sulciam quam cœpistis habere Thodeslo.* Ad marginem editor: *Salina Luneburgensis.* Est ergo *sulcia* salina, & *sal* in laudato Capitulari: *Salts* Germanis dicitur. Vide *Sulsus* & *Sulzita.*

SULCITA. Albertinus Mussatus lib. 5. de Gestis Italicor. rubr. 2. *Cum armorum virorumque sulcitis, è Principatu galeis 40. è Provincia galeis 7.* &c. Legendum fortè *scaritis.* Vide *Scara.*

SULIVA, Trabs, tignum, nostris, *Solive:* ex Saxon. ƿul, vel ƿyll *columna.* Ernulfus Episcopus Roffensis de Ecclesia Roffensi: *Debet & 3. sulivas, id est tres magnas trabes supponere.* Ibid. *Sciendum est quod omnes suliva quæ in ponte illo ponentur, tantæ grossitudinis debent esse, quæ bene possint sustinere omnia gravia pondera superjacentium plancarum, & omnium desuper transeuntium rerum.* Monet Spelmannus Saxonicum exemplar habere ƿyla, ubi Latinum habet *sullivas.*

SULLYNGA. Vide *Swollynga.*

SULPHURIUM, Θέαφος. *Sulpurium*, θεάφιον, in Gloss. Gr. Lat. MS. In edito est *Sulphurium.*

SULSUS. Michaël Scotus de Physionomia cap. 12. *Et hic similiter acetum nocet & sulsus, id est nervi pedum boum, & lac & cucumer,* &c. Vide *Sulcia.*

SULTANUS, *Soldanus*, apud Turcos est supremus Princeps: unde Nicephorus Bryennius lib. 1. n. 9. & ex eo Scylitzes, ut & Leunclavius in Pandecte Turcico n. 235. & Vaterius in Præfat. ad El-Macinum, vocem Turcicam esse opinati sunt, significareque aiunt, παντοκράτορα, καὶ βασιλέα βασιλέων, & hunc titulum primùm sibi arrogasse Tangrolipecem, post fugatos Saracenos, eorumque Principem Masgudum an. 1055. At longè ante hæc tempora Sultanorum mentio fit, nempe sub Basilio Porphyrogenito, apud Constantin. lib. 2. de Themat. c. 11. Scylitzem & Zonaram. Quin & vocem esse Persicam probat vetus numisma Chosrois Cabadæ filii Regis Persarum, à Santamantio & à nobis in Dissert. 16. ad Joinvillam descriptum, in quo *Assoltan* inscribitur, id est *Rex Regum*; quem titulum sibi arrogat in Epist. ad Justinianum Imp. apud Menandrum Protectorem Ecl. 1. ut & alter Chosroës apud Theophylactum Simocattam lib. 4. cap. 8. lib. 5. cap. 13. Aythonus cap. 25. *Agareni Imperatorem sibi elegerunt quemdam de progenie Mahometi, ipsum vocaverunt Caliph, & ordinaverunt quod sedem haberet in Baldach opulentissima civitate: in quolibet verò aliorum regnorum, quæ subjugaverunt Agareni, constituerunt unum dominum, quem vocaverunt Soldan.* Autor Historiæ Hierosol. *Sicut Principes vestri, vel Imperatores dicuntur, vel Reges; sic apud illos qui præeminent, Soldani, quasi soli dominantes vocantur.* Ita apud Ordericum lib. 11. pag. 828. *Soldanus dicitur quasi solus dominus, quia cunctis præest Orientis Principibus.* Sed de Sultanis plura congessimus ad Joinvillam, quò lectorem remittimus.

Soldanus Curiæ Romanæ. Ceremoniale Romanum lib. 1. sect. 3. *Circa Pontificem aliquando ante, aliquando post, equitabit Marescallus, sive Soldanus curiæ, cum duobus sacculis pecuniarum ante sellam, & projiciet super populum ad pressuram dimovendam.* Vide sect. 5. Promotiones Concilii Pisani: *Si præsentare se, aut ad Monasteria reverti contempserint: de mandato prædictorum superiorum suorum per Soldanum carceri mancipentur.* Ita habent omnes editiones. Vide Octavium Vestrium lib. 2. de Judic. Aulæ Romanæ cap. cujus titulus est, *De judice Marescalli urbis, quem hodie Turris novæ Judicem vocamus.*

Soldanus, Moneta Sultanorum. Willelmus de Nangiaco in S. Lud. Vita an. 1247. *Promisit quod viginti duo millia soldanorum Soldano daret.* Occurrit hac notione apud Vincent. Bellovac. lib. 31. cap. 140. 143. 144. 150. lib. 32. cap. 54.

Soldanatus, Soldani dignitas, apud Will. Tyrium lib. 4.

cap. 11. lib. 18. cap. 9.

Soldanaria, eadem notione. Chronicon Nangii an. 1290. *Filium suum — fecit loco sui principatus Soldanariæ gubernaculo sublimari.*

SULZITA, apud Papiam, vel ut codex MS. præfert, *Sulzita*, inter vasa escaria recensetur, in v. *Vasa*. Alibi: *Sulzica, à salibus dicta, quasi salzica, i. salinum.*

SUMMA, Sors pecuniæ creditæ. *Summa crediti*, in l. 1. Cod. Th. de Usuris. *Capitis summa*, apud Paulum in Collect. Sentent.

Summa, Summarii, Summularii. Vide *Sagma*.

SUMMARE, Submonere, adhortari, ex Gall. *Sommer*. Grardus Machetus Episcopus Castrensis Epist. 352. *Monui patrem ipsius summando & recommendando ut filium suum hortaretur intrare collegium.*

SUMMARII, qui faciendæ rationis summarum quarumcumque periti sunt. Jul. Antecessor Constit. 58. *Æstimationem autem definire constitutio jubet non solum ab ipsis hortulanis, sed etiam ab his quos Summarios consuetudo appellat.* Vide Novell. 30. & 44. & ibi Cujacium.

SUMMATES *Classis Alexandrinæ*, Præfecti, in l. 32. Cod. Th. de Navicular.

SUMMATITÆ, ex Gr. συμμαθηταὶ, condiscipuli, apud Ordericum Vitalem in Præfat. Glossæ MSS. *Simatides, condiscipulus.*

SUMMISTA, Συμμίστης, apud Ordericum Vitalem lib. 1. p. 330. 333. V. S. Hieronym. in Ruffin. l. 3. c. 9.

SUMMITTERE, pro *Submittere*, apud Baldricum Noviom. lib. 1. cap. 33.

SUMMOSA. Vide *Submonitio*.

SUMMUS, Ἀρχιερεὺς, in Gloss. Gr. Lat.

SUMNIS. Vide *Sunnis*.

SUMPTOR. Synodus Sodorensis in Mannia, an. 1229. *Sumptor de jure antiquo, & statutis veteribus, ab omnibus Iconomis garbam de trium ligarum longitudine, scilicet frumenti, ordei, & avenæ annuatim percipere debet, & ad omnem caseorum decimationem & collectionem unum agnum electum habere debet*, &c. Neque proclivius est dicere qui dicantur

Sumptores, in Vita S. Fructuosi n. 2. *Provenit ut quodam die possessionem Ecclesiæ ingressi, ipsius præeuntes puericelluli, cum ei ad manendum hospitium præparassent, quidam de Sumptoribus Scholæ ipsius adveniens interrogavit, dicens, Quis hoc occupavit habitaculum?* Ubi viri docti, nescio an verè, Sumptores esse arbitrantur, quos *Pensionarios* dicimus.

SUMPTORIUM. Flodoardus lib. 3. Hist. Remensis cap. 5. *Calicem majorem cum patena, sumptorioque fecit ex auro lapidumque pretiosorum illustravit nitore: qui calix postea pro redemptione ac salute patriæ Normannis datus est, patena adhuc reservatur ibidem.* Ubi Colvenerius *sumptorium* interpretatur *cochlear, ut Gallicè vertitur, quo nimirum utimur in Calice sacro.* Atqui Græci quidem cochleari sanguinem Christi hauriebant: Latini verò *fistula*. Ita *sumptorium* pro fistula hîc sumi potest, tametsi cochlearia inter ministeria sacra vulgò etiam reponuntur.

SUMPTUARIUS, *qui erogat sumptus.* Glossæ Antiquæ MSS. & Papias. Vide Inscript. vett. 331. 2. 333. 5.

Sumptuosus, Propino, ambro, in iisdem Glossis antiquis.

SUNDERNOTA, vox Saxonica, ꞅunꝺeꞃ noꞇe, Officium, munus, vel ministerium distinctum vel peculiare. Capitula de Weregildis post Concilium Grateleanum an. 928. *Etsi villanus excrevisset ut haberet plenariè quinque hidas terræ suæ propriæ, Ecclesiam & coquinam, tympanariam, & januam & Sedem, & sundernotam in Aula Regis, deinceps erit Taini lege dignus.*

SUNGAILONES. Vide *Sakones*.

SUNGEDA. Charta an. 1147. in Tabulario S. Bertini: *Qui denarii annuatim per manum Presbyteri de Werkin in Nativitate S. Mariæ ad censum Episcopalem, quem Sungeda vocant, dirigentur*, fortè pro *sunt-gelda*, pensitatio ad fretum.

SUNNIS, *Sonnis, Sonia, Exonia*, &c.

Sunnis in vett. Glossis, *Impeditio, impedimentum.* Sumitur porrò hæc vox pro Excusatione quam affert quispiam quominus juri stare possit. Lex Salica tit. 1. §. 1. *Si quis ad mallum legibus dominicis mannitus fuerit, si eum sunnis non detinuerit, 60. denariis, qui faciunt solidos 15. culpabilis judicetur.* Adde §. seq. tit. 49. tit. 51. §. 2. tit. 52. §. 4. Legem Ripuar. tit. 32. §. 1. & Capit Caroli M. lib. 3. c. 45. ubi eadem occurrit formula. Placitum Childeberti & Chlotarii §. 5. *Si placitum sunnis non detricaverit.* Perperam *Somnis* habetur in Lege Longob. lib. 2. tit. 43. §. 1. & *Sumnis* lib. 3. tit. 13. §. 3. nisi spectetur vox Germanica *Saumnuss*, cunctatio, mora. Wendelinus verò vocem *Sunnis* à Theutonico *Sun*, vel *Son* deducit, i. separatus, segregatus, quia qui *sunnim* proponunt, ut plurimum abesse à judicio propter negotia coguntur. Salmasius ad Spartianum pag. 20. à *Sontico* morbo, etymon arcessit, quem non pro caduco duntaxat, sed pro quavis etiam graviori ægritudine in duodecim Tabulis accipi observat, ita ut *sunnia*, vel *sonnia* dicta sit quasi *sontia*. Sed aliud nos etymon attigimus in *Soniare*.

Sunnia. Marculfus lib. 1. form. 37. *Ipse nec venisset ad placitum, nec nulla sunnia nuntiasset.* Vetus Placitum apud Mabillonium to. 4. Vitar. SS. Ordinis S. Bened. p. 619. *Nec nulla sunnia nunciasse affirmat.* Editio *sannia* præfert.

Sonia. Vetus Placitum sub Chlodoveo III. Rege, apud eundem Mabillonium: *Nec misso in vice sua derexisset, nec nulla sonia nunciasset.* Formulæ vett. incerti autoris c. 22. & 38. *Nec ipse ille ad id placitum venit, nec missum in vicem suam direxit, qui ullam soniam nuntiaret.* Baldricus l. 3. Chron. Camerac. c. 42. *Et si sonia eos tenuerit, probetur ipsa, & infra aliam quadragesimam placitum expectabitur.*

Soinus, Sonius, Essoinius, &c. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 29. *Nisi competens soinus eum detineat.* Alii codd. habent *essoinus. Soinus*, & *sonius*, cap. 41. *Nisi competens soinus intercedat*, cap. 50. *Nisi soinus legalis eum detineat*, cap. 51. *Nisi soinus intercedat*, cap. 61. Atque hinc liquidò apparet, unde vox *Soin*, pro *cura, animi anxietas, occupatio*, apud nos originem ducat; cum qui ejusmodi excusationibus utuntur quominus juri stent, negotiis distentos se se profiteantur. Vide *Soniare*.

Essonia, Exonia, Exonium, idem quod *Sunnis*, à quo profecta hæc vocabula, nostris *Exoine, Essoigne.* Assisæ Hieros. MSS. cap. 8. *Venir par essoigne, c'est alleguer excuse.* Vetus Consuetudo Norman. MS 1. part. sect. 4. c. 1. ait exoniam esse *un delaiement qui monstre cause parquoi cil qui est semons ne vient pas à court. Exoine ou excusation*, in Consuetud. Monfortensi art. 43. *Ensognie & Exsonie* in Consuet. Hannoniensi art. 14. 68 Hincmarus Remens. in Quaternionib. à Cellotio editis, & Opusc. 29. *Qui mittens ad Dominationem vestram, excusationem impossibilitatis suæ illuc veniendi mandavit, requisita est, quam patriotica lingua nominamus Exonia, quia venire nequiverit.* Hincmarus Laudun. in Scedula Episcopis & Regi porrecta pag. 434. *Sæculare judicium non adii, & exoniam, scilicet personam quæ firmaret, quod illic venire nequirem, non transmisi.*

Essonium, apud Rogerum Hoveden. p. 549. in Regiam Majest. lib. 1. c. 7. §. 1. &c.

Exonium, eadem notione. Gauterius Cancellar. de Bellis Antiochen. pag. 446. *Præcepitque suis omnibus absque omni dilatione & exonio illic tendere.* Charta an. 1223. in Probat. Hist. Vergiac. *Quoniam audivimus excusationem vestram quod ad nos pro essonio corporis vestri personaliter accedere non potestis*, &c.

Frustra porrò viri docti aliunde quam à *sunnis*, vocis istius etymon accersunt, quam Budæus, Perionius, & H.

H. Stephanus à Græco ἐξόμνυσθαι efflictam putant, quod est, *excusare jure urando absentiæ causam ejus qui vadimonio obstrictus est.* Jacobus *Bourgoing* lib. de Orig. & usu vulgar. Linguar. pag. 14. ab *exonerare* deducit. Cujacius in tractatu 7. ad Africanum ad l. 23. de Oblig. & act. à Latino-barbaro *exidoneare*, id est *non esse se idoneum affirmare*; priorem improbans sententiam: cui favent codices MSS. Legis Alamannor. cap. 44. §. 1. qui *exoniare se* habent, ubi editi *idoneare*. Sed Cujacii quoque nec aliis placet, Pithœo, Bignonio, Spelmanno, Vossio, &c. qui probabiliùs censent à voce *sunnis* & *sonnia* hauriendum etymon.

Varias autem *Essonias*, seu excusationes, (*Essonia rationabilia* apud Hovedenum pag. 549. & in Regiam Majest. lib. 1. c 8.) quæ in jure proponi solent, recensent libri forenses, Lex Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 18. 33. Speculum Saxonicum lib. 2. art. 7. Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 118. Petrus de Fontanis in Consilio cap. 4. vetus Consuetudo Normannica MS. 1. part. sect. 4. cap. 1. & seqq. Edita cap. 39. Assisiæ Hierosol. MSS. c. 215. & seqq. Regiam Majest. l. 1. c. 8. Glanvilla lib. 1. cap. 10. & seqq. Britton c. 122. Bracton lib. 5. tract. 2. cap. 2. 4. & Fleta lib. 6. cap. 7. 8. 9. 10. 13. ex quibus aliquot ex ejusmodi Essoniis delibabimus. Fortescutus de Laudib. Legum Angliæ cap. 53. *Crebro in deliberationibus judicia maturescunt, sed in accelerato processu, nunquam. Quare Leges Angliæ Essonium admittunt, qualia non faciunt Leges aliæ mundi universi.*

Essonium de malo lecti, cum quis morbo ita detinetur in lecto, ut ad judicium venire non possit. Qui quidem morbus dicitur *Infirmitas de ressеantisa*. Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 6. *Pro Essonio, quod Gallicè vocatur Mal de lit, hoc est malum de lecto, Anglicè Bede vill. Essoine de maladie residente*, in Consuet. MS. Normann. Vide Statutum 2. Westmon. cap. 19. Regiam Majest. lib. 1. cap. 8. §. 3. Glanvillam lib. 1. c. 18. 19. Statuta Roberti I. Regis Scotiæ c. 6. §. 1. 2. Radulphum de Hengham in Summa magna cap. 3. 4. 9. in Parva cap. 1. Bractonum lib. 5. tr. 2. c. 4. §. 1. 2. 3. cap. 7. §. 1. cap. 8. 9. 10. 11. 12. & seq. Fletam l. 6. c. 10. Consuet. Cenoman. art. 95. &c. Adde præterea Speculum Saxon. lib. 2. art. 7.

Essonium de malo veniendi, cum quis infirmitate ita est detentus & impeditus, ut venire non possit. De eo agunt Regiam Majest. lib. 1. c. 8. §. 3. Bracton lib. 5. tr. 2. c. 4. §. 1. 4. 5. cap. 5. 6. 7. 9. Fleta lib. 6. c. 9. Radulfus de Hengham in Summa magna cap. 3. 4. 9. in Parva c. 1. Britton c. 125. *Ensoine de son corps*, apud Petrum *de Fontaines* c. 4. n. 18. 24. *Essoine par enfermeté qui vient d'aventure*, in Consuetud. Normann. MS.

Essonium de malo villæ. Cum quis primo die in curia comparuerit, & se obtulerit, & sine responso eodem die recesserit: si propter aliquam infirmitatem supervenientem à loco ubi hospitatus fuerit, & receptus, se transferre non possit, nec ad curiam venire, mittit duos Essoniatores, aut excusatores, qui in Curia publicè protestantur, quòd tali infirmitate detentus est in eadem villa, vel in alia ubi pernoctavit, quod ad curiam venire non possit pro lucrari & pro perdere. Ita Regiam Majest. l. 1. c. 8. §. 9. Bracton l. 5. tr. 2. c. 7. Fleta l. 6. c. 13. &c.

Essonium de ultramare, vel ultra aquam &c. cum quis in passagio generali ad terram Hierosolymitanam transiit. Regiam Majest. lib. 1. c. 8. §. 12. 24. 25. 26. Glanvilla l. 1. c. 25. Radulfus de Hengham in Summa magna c. 4. 9. in Parva c. 1. Fleta l. 6. c. 8. Britton c. 123. Petrus *de Fontaine* in Consil. c. 4. §. 4. *Essoine de croisez*, in Consuet. Normann. MS.

Essonium per servitium domini Regis. Statutum Glocestrense an. 6. Edw. I. cap. 8. Regiam Majest. lib. 1. c. 8. §. 14. & seqq. Statuta 1. Roberti I. Regis Scot. c. 6. §. 1. 2. Radulfus de Hengham in Summa magna cap. 4. 11. in parva cap. 1. Britton c. 124. &c.

Essonium de esse ad nundinas, in Regiam Majest. lib. 1. c. 8. §. 30.

Essonium participum, quod à *participibus* seu sociis proponitur, in Fleta lib. 6. c. 12.

Essoniare, *Essoniam* seu excusationem proponere, in Regiam Majest. lib. 1. c. 7. 8. 21. 25. & in Fleta lib. 5. c. 2. §. 2. *Exonier*, vel *Exoiner*, in Consuetud. Cenoman. art. 95.

Essoniator, qui Joanni Sarisberiensi Epist. 7. *Excusator*, qui excusationem pro alio in jure proponit. *Exoineur*, *Exoniateur*, in Consuetud. Norman. c. 39. 40. 66. Fleta lib. 6. c. 7. §. 11. *Mittat excusatorem, qui dicitur Essoniator, qui prætendat excusationem summoniti esse talem, quod venire non possit.* Soli verò illius fidei creditur, nec oneratur cautione fidejussoria, scilicet plegiorum; sed domino probatio incumbit utrum essonium sit verum. Bracton lib. 5. tract. 2. c. 2. §. 3. Vide prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ c. 6. §. 2.

SUONBOUCH, Charta pacationis, priscis Germanis, ex *Suon*, pax, pactum, & *buch*, liber, libellus. Charta Alamann. Goldasti 28. *Placuit inter nos chartam pacationis ex utraque parte allevari, quod Tiutisce Suonbouch nominamus*, &c. Vide *Sona*.

SUO SCIENTE, Deditâ operâ, nostris *à son escient*. Charta an. 1062. ex Tabulario Conchensi in Ruthenis: *Et hoc juraverunt ut in jamdicto Monasterio, nec in ipso burgo, — hominem illic non assalient, nec feminam per iram, nec per mortem, nec per captionem, nec suam substantiam illis tollant, nec faciant injuriam ad homines egredientes & regredientes à mercato, nec feminas suo sciente.*

SUPANUS. Vide *Zupa*.

SUPERABSTINERE. Concilium Toletanum I. c. 13. *De his qui intrant Ecclesiam, & deprehenduntur nunquam communicare, admoneantur, & si non communicant, ad pœnitentiam accedant: si communicant, non superabstineantur: si non fecerint, abstineantur.* Vide *Abstinere*.

SUPERABUNDUS, *Superbus*, ὑπέρογκος, ὑπέρφρος, in Gloss. Gr. ubi sic legendum puto, pro *supervacundus*. Infra: ὑπερπλεονάζω, *superabundo*.

SUPERACUTÆ, Tonus in musica sublimior, acutior, κορυφαία ἁρμονία, Maximo Tyrio serm. 3. Hugo à S. Victore in Speculo lib. 1. c. 3. *Voces autem graves, & acutæ, & superacutæ, innuunt tribus modis prædicandum esse tribus ordinibus Ecclesiæ*, &c. Chronicon S. Trudonis lib. 8. p. 441. *Multa autem propter negligentiorem suam perficiendi operis velocitatem, quæ per graviores literas notari debuerant, per acutas, sive superacutas notavit, & quæ per acutas, sive per superacutas, per graviores: quod incorrectum reliquit, alia sollicitudine intercurrente.*

SUPERAGIUS, vox hybrida, ex *super*, & ἅγιος, *sanctus*. Itinerarium Gregorii XI. PP. *Electa fuit à Deo & gloriosa Virgine Maria ab initio in monte superagio.* Infra, *Templum S. Mariæ in superagio.*

SUPERALIA, Ἐπενδύτης, in Gloss. S. Benedicti cap. de Vestimentis. Sed leg. *Superaria*. Vide infra.

SUPERALTARE, bifariam sumi videtur, nempe pro Ciborio quod Altari imminet, & altari portatili.

Superaltare priori notione usurpat Joannes Beka in Egilbodo Episc. Traject. 13. *Obtulit eidem Ecclesiæ de liberali munificentia superaltare totum aureum, cum multimodis gemmis incomparabilis pretii valde fulgidum, de cujus cacumine lapis, ut fertur, Hostularius furtive sublatus fuit, qui nocturnis temporibus totum sacrarium radiis emicantibus illustrabat.* Vitæ Abbatum S. Albani pag. 71. *Ipsius enim fratris Guillelmi manu tabula picta ante altare B. Virginis, cum superaltari cælato, & Cruce superposita*, &c.

Superaltare, altera notione: Synodus Exoniensis an. 1287. c. 4. *Nec Missæ nisi in altaribus & superaltaribus consecratis aliqualiter celebrentur.* Inquisitiones Archidiaconorum diœcesis Lincolniensis an. 1233. c. 40. *An superaltaria sint honesta, & non molentur super ea colores, & quæ Ecclesiæ sint dedicandæ?* Concilium Sarisberiense an. 1217. c. 40. *Superaltaria nimis stricta non habeant, super quæ periculose celebratur, sed competenter ampla.*

Inventarium Ecclesiæ Eboracensis in Monastico Angl. to. 3. p. 174. *Item unum superaltare pretiosum de jaspide, ornatum in circumferentiis cum argento & auro, ac lapidibus pretiosis subtilis. Item unum superaltare de rubeo jaspide ornata in circumferentiis cum cupro deaurato. Item duo superaltaria de rubeo marmore, ornata cum argento, quorum unum stat super 4. pedes argenti, & alterum sine pedibus, super quem S. Joannes celebravit, quando sibi apparuit Spiritus sanctus, ut in sua legenda patet.* Inventarium Eccl. S. Pauli Londinensis ibid. p. 313. *Superaltare de jaspide ornatum capsa argentea deaurata, & dedicata in honore B. Mariæ & omnium Virginum.* Pag. 331. *Tria superaltaria benedicta, 7. osculatoria,* &c. Pag. 333. *Unum superaltare de jaspide, incluso platis argenteis deauratis, in quo continentur reliquiæ Sanctorum,* &c. Ibidem part. 2. p 84. *Item sex superaltaria, videlicet unum de jaspide lapide argento ligato, & deaurato; & unum de alabastro, & alia 4. de marmore.* Ex quibus omnibus confici videtur *superaltare* idem esse quod *tabula itineraria*, seu altare portatile, quod altari non dedicato superponatur.

SUPERANNATUS, qui annum ætatis excessit, Gall. *Surané.* Monasticum Anglic. to. 3. p. 153. *Et si in tempore pannagii 20. porcos superannatos habuerit,* &c.

SUPERARE, pro *Supereße*, usurpat Lucifer Calaritanus lib. 1. pro S. Athanasio: *Ego superavi solus prophetarum.*

SUPERARIA, *Vestis quæ superinduitur*, in Glossis Isid. & apud Papiam. Glossæ Gr. Lat. ἐπενδύτης. instata, (L. *institu*) *superaria.* Glossæ Lat. Gr. habent ἐπενδύτης. *Cotta vel camisia superanea*, in Charta Octaviani Cardinalis apud Ughell. to. 3. p. 634.

SUPERASSISÆ, quæ Latinis *Superindicta.* Vide in hac voce. Charta Edwardi III. Regis Angliæ to. 2. Monast. Anglic. pag. 71. *Quieta de omnibus placitis, — & de assisis, & de superassisis, & de omnibus forisfactis,* &c.

SUPERAUDIRE. Leges Kanuti Regis Angl. part. 2. cap. 43. *Et inveritent hoc ipsi testes in fide Dei & domini sui, quod ei in verò testimonio sint, sicut oculis superviderunt, & auribus superaudierunt, quod rectè hoc acquisivit.* Phrasis Saxonica, inquit Somnerus: Saxonibus enim oferhyran, ut Anglis *overheare*, est auribus accipere, vel audire. Aliàs

Superaudire, est Negligere, insuper habere. Vide *Overhernessa.*

SUPERAUGURIARE, Auguria consulere. Halitgarius Episcop. Cameracensis in Pœnitentiali cap. 6. *Si quis sacrilegium fecerit, id est quos Aruspices vocant, qui auguria colunt, superauguriaverit, aut quocunque malo ingenio, 3. annos in pane & aqua.*

SUPERAVUS, nudè in Gloss. Arabico-Lat. Atavus: *Susellè*, seu *Susayeul*, in veteri Ceremoniali à nobis laudato ad Joinvillam pag. 201.

SUPERAZEMULARIUS. Vide *Azemularius.*

SUPERBIA, Dolus. Pactus legis Salicæ tit. 35. § 5. *Si quis ligatum per superbiam, aut per virtutem à Gravione tulerit,* &c. Est enim hoc loco *superbia*, dolus, nostris *Supercherie*, ita ut opponatur *virtuti*, seu *vi*, uti redditur in edit. Pith. tit. 34. Eadem lex tit. 41. § 16. *Si quis per superbiam aut per inimicitiam, caballos aut jumenta aliena tribatterit.* Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 36. *Et si fuerit aliquis qui per ingenium fugitando de Comitatu ad alium Comitatum se propter istum sacramentum distulerit, aut per superbiam jurare noluerint semoti,* &c. Lex Longob. lib. 1. tit. 16. § 5. *Si quis dolosè* (edit. Heroldi *malitiosè*) *aut per superbiam — mulierem percutere præsumpserit,* &c. Adde lib. 2 tit. 36. § 3. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 43. *Qui igitur facit advocatum contra dominum suum per superbiam, perdat quod de eo tenet.*

SUPERBRACHIUM. Vide *Brachiale.*

SUPERCAPITULUM, Index capitis, seu capituli. Claudius Taurinensis in Apologetico adversus Theodemirum Abbatem: *Epistolam tuam, cum adjunctis supercapitulis plenam garrulitate atque stoliditate per quemdam accepi rusticum partitorem.*

SUPERCAPTIO. Vide *Superprendere.*

SUPERCENSUS, Gallis *Surcens.* Charta Philippi Regis Franc. an. 1308. ex 2. Regesto ejusdem Reg. n. 9. *Item 8. lib. & 10. sol. annui supercensus super plures domos in villa de Ponte S. Maxentii,* &c.

SUPERDEMANDA, vox Forensis, cùm Actor in processu litis plus petit quàm continet libellus actionis, ut est apud Bractonum lib. 4. tract. 1. c. 16. § 5. vel cum dominus feudi majorem censum, quàm ei debetur, à vassallo exigit: quo sensu accipitur vox *Surdemande* in veteri Consuetud. Normann. cap. 114. in nova art. 3. 52. 53.

SUPERDICERE, Accusare, criminari, insimulare: Saxon. forsecgan: quomodo Galli dicunt, *Dire quelque chose sur quelqu'un.* Leges Edgari Regis Angl. c. 9. *Et qui aliquem injustè superdicere præsumat, unde vita vel commodo pejor sit, linguæ suæ idoneus erit, si accusatus de hoc non idoneaverit,* &c.

SUPERDICTIONES, Superscriptiones deletis imponi solitæ. Marculfus lib. 2. form. 17. *Et ut hæc pagina hujus testamenti in disceptationem venire non possit, si quæ lituræ, caraxaturæ, adjectiones, superdictionesque factæ sunt, nos eas fecimus, vel facere jussimus, dum testamentum nostrum sæpius recurrimus, vel emendavimus.* De hac formula vide in *Charaxatura.*

SUPERDUCERE, Jus denegare, Gall. *Surmener.* Nam *mener par court*, pro jus facere alicui dicebant. Assisiæ Hierosolimitanæ MSS. cap. 208. *Nous vous prions come nostre Seignor, que vous, nostre Per tel, tenès à droit, & menès par vostre court, & li faites faire l'esgart que il vous à requis.* Cap. 213. *Que il li facent avoir l'esgart premier requis, & que il le maint raisonablement par sa court come son home & per.* Hinc vox *Surmener*, pro jus denegare, eodem cap. *Porque je vous prie & requiers come mes Pers, que vous ne me souffrès enci à surmener, tant come je euffre droit à faire.* Et infra: *Et bien sachès que tant comme il vodra faire droit en vostre court par ses Pers, nous ne souffrirons que vous le surmenès, ains le maintindrons à droit si come nous devons. Le Roman de Garin:*

Par ceus enforce & la noise & li cris,
Moult surmenoient Loherans, ce m'est vis.

Alibi:

Or vos formoinent li Hongre & li Danois.

SUPEREXCEPTUS, Spretus, contemptus, in Legibus Adelstani Regis apud Brompton. fol. 850.

SUPERFICIUM, Ἐπικοδόμημα, in Gloss. Gr. Lat. Vide vett. Inscript. 138. & 608. 8.

SUPERFLUOSA. Radulfus de Hengham in Parva cap. 7. ait disseisinam fieri, *cum manuopus alicujus impeditur per superfluosam, & hoc in tenemento diu ante appruato,* &c. Ubi ad marginem editor apposuit; nonnullis, *vel per superfluam*, aliis, *superstitiosam.*

SUPERFLUITAS, Excessus in exactionibus, malatolta. Tabularium Dervensis Monasterii: *Monachi Sancti Petri & Beati Bercharii proclamationem fecerunt ad magnanimum Comitem Teobaldum de superfluitate quam Comes Breonensis faciebat eis,* &c. Vide *Mensura.*

Superfluus, in Glossis antiquis MSS. *Incongruus, importunus, inquietus.*

SUPERFODERE, pro *Superfidere*, quomodo Saxonicè Ofertruwian, i. nimium, & plus justo fidere. Leges editæ sub Adelstano Rege Angl. cap. 13. apud Bromptonum: *Præcipimus hiremannis nostris, ut omnis homo sciat quando pecus suum habeat, & quando non habeat, in testimonio vicinorum suorum, & nobis monstret vestigium, si non possit invenire infra tres noctes, quia credimus plures idiotæ nesciunt quomodo peculium suum aget, & superfodiunt in pace nostra: unde præcipimus, ut ipse infra tres noctes vicinis suis judicet, si per solutionem velit habere,* &c.

SUPERFORANEUM, Supervacuum, de qua voce vide Savaronem ad Sidonium lib. 1. Epist. 7.

SUPERFRONTALIS. Vide *Frontalis*.

SUPERFUNDERE. In Lege Burgund. tit. 53. mater superstes esse filio dicitur, *rebus superfusis humanis*, id est ut infra habetur, *cum contraria fatorum decreta vertuntur*.

SUPERFUSIO, *Profusio*, *Perfusio*, cùm aqua post communionem Sacerdotis calici à ministro infunditur. Synodus Baiocensis an. 1300. de Presbytero qui duas Missas eodem die celebrat: *Celebraturus quoque secundam Missam, vinum superfusionis non sumat, sed ministro habenti bonam conscientiam conferat.* Aliis verbis Synodus Coloniensis an. 1280. c. 6. *Et tunc in prima Missa post perceptionem Sanguinis, non utatur ablutione vini & aquæ, sed reservet in tuto ac honesto loco, & eam accipiat in secunda Missa, vel det honestæ personæ jejunæ, quam noverit ad hoc esse paratam.* Synodus Nemausensis an. 1284. cap. de Eucharistia: *Præcipimus etiam quod in Calice magis de vino quàm de aqua ponatur, & quod Sacerdos postquam totum acceperit Corporis & Sanguinis Christi Sacramentum, duas receptiones faciat juxta consuetudinem Ecclesiæ Nemausensis, videlicet primam de vino puro tantùm, secundam de vino & aqua, & cum ista secunda simul perfundat digitos super calicem, & postea recipiat: nisi cum eodem die aliam Missam debuerit celebrare, quia tunc non debet nisi sanguinem: quod si faceret, secundam celebrationem impedit.* Cap. de celebrat. Missarum: *Tamen si in prima Missa post receptionem corporis Christi & sanguinis, profusionem acceperit, non debet secundam Missam in prædictis casibus celebrare.* Ita

Calicem profundere, in veteri Pœnitentiali MS. de Presbytero: *Qui non profuderit calicem in fine solennitatis, 30. dies pœniteat.* Ubi

Calicem perfundere dixit Petrus Damianus lib. 5. Epist. 18. *De celebrandis verò Missarum solenniis nos hanc regulam in disciplinatis Ecclesiis & didicimus, & tenemus, ut calicem differamus in Missarum fine perfundere, si nosmetipsos eodem die sacrificium denuo speramus offerre: alioquin quandocumque sacras hostias immolamus, in fine calicem semper perfundimus. Porrò sive jejunamus, sive reficimur, hanc perfundendi regulam non mutamus. Quod autem perhibes quosdam dicere, quia postquam perfundit calicem, non est dicendus jejunus*, &c. Capitula Theodori Archiep. Cantuar. c. 55. *Qui perfundit calicem, dum solennitas Missæ celebratur 50. dies pœniteat.*

SUPERFUSI, dicti quibus ob morbum, vel periculum mortis, baptismus conferebatur superfusâ salutari aquâ, non verò immersione, uti observatum in voce *Clinicus*. Vetus Pœnitential. MS. *Parens, cujus filius non baptizatus, obiit, uno anno pœniteat: si Sacerdos ad quem pertinebat, vocatus venire neglexerit, ipse propter damnationem animæ judicio sui Episcopi castigetur. Sed & omnibus licet fidelibus, ubi fortè morituros invenerint non baptizatos, immò præceptum est animas eripere à diabolo per baptisma, id est benedicta simpliciter aqua in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, intinctos aut superfusos aqua.* Synodus Nemausensis an. 1284. cap. de Baptismo: *Si tamen tanta copia aquæ haberi non possit, ut infans in ea totaliter mergi possit: cum scutella vel scypho vel alio vase aliqua quantitas aquæ super infantem effundatur à baptizante, & effundendo dicat baptizans*, &c. Vide Synodum Celichytensem an. 816. cap. 11.

SUPERHABERE, pro *insuper habere*, Despicere, negligere, in Legibus Anglicis non semel.

SUPERHUMERALE, Vestis Pontificum in veteri Lege. Exod. 28. 6. *Et fecerunt superhumerale de auro & hyacintho & purpura & cocco*, &c. Passim ibi. Sic verò describitur ab Eucherio: *Ephod, vestis sacerdotalis, quæ Superindumentum, vel Superhumerale appellatur. Est autem velut in caracallæ modum, sed sine cuculo: cujus vestimenti duo sunt genera, unum lineum & simplex, quod Sacerdotes habebant; aliud diversis coloribus, & auro gemmisque contextum, quo soli Pontifices utebantur.* Vide Honorium Augustod. lib. 1. cap. 226 Ivonem Carnot. Serm. 2. de Rebus Ecclesiast. Innocent. III. lib. 1. de Myster. Missæ cap. 18. 53. &c.

Superhumerale, appellarunt etiam nostri, *Pallium* Archiepiscopale, de quo suo loco egimus. Gregorius M. lib. 1. Epist. 24. *In utroque humero Sacerdos velamine superhumeralis astringitur, ut contra adversa & prospera virtutum semper ornamento muniatur.* Maximus Monachus in Collat. cum Principib. apud Anastasium in Collectaneis, de Imperatore: *Neque indicia Sacerdotii fert, superhumerale scilicet & Evangelium. Superhumerale pallium* vocat Jo. de Beka in Hist. Episcopor. Ultraject. in S. Willebrordo: *Eundem in Ecclesia S. Petri cum superhumerali pallio solenniter Archiepiscopum ordinavit.* Et in S. Bonifacio: *Tradens eidem Archiepiscopalem benedictionem cum superhumerali pallio*, &c. Ωμοφόρειον, Græcis dicitur, quod in Concilio VIII. act. 2. 2. 9. *superhumerale* vertit Anastasius Bibliothec. ut apud Theophanem Autor Hist. Miscellæ lib. 22. pag. 707. edit. Canisii. Glossæ MSS. Regiæ cod. 2062. ὠμόλινον, τὸ ἐπὶ τῶν ὤμων ὠμοφόρειον. Vide Magnum Chronicon Belgicum pag. 111. Baronium an. 869. n. 19. &c.

Superhumerale, idem interdum quod *Amictus*. Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 13. *Et alligat superhumerale, id est amictum.* Gillebertus Lunicensis Episcopus de Usu Ecclesiastico, ait Ostiarios, Exorcistas, & Acolythos, *in officiis suis solere indui superhumerali, albas & cingulo, & tamen posse perfrui conjugio.*

SUPERJACTARI *maleficium*. Lex Salica tit. 21. §. 3. *Si quis alteri aliquod maleficium superjactatus fuerit*, &c. Nos dicimus, *Jetter le sort sur quelqu'un.*

SUPERJEJUNARE. Vide *Superpositio*.

SUPERILLUSTRES. Speculum Saxonicum l. 1. art. 3. *Ad hunc modum clypeus seu cingulum militare in septimis terminatur: primum quippe habet Rex Romanorum, secundum Episcopi, Abbates, & Abbatissæ, qui & Superillustres dicuntur: tertium Laici principes, ex quo facti sunt Episcoporum subditi & vassali, qui Illustres nuncupantur: quartum Nobiles & Liberi domini*, &c.

SUPERIMPOSITIO. Charta Ludovici Pii Imp. apud Puricellum in Monumentis Basilicæ Ambrosianæ p. 215. *Nullasque præstationes, vel annuas donationes seu quaslibet angarias, & superimpositas exactiones — superimponere & exigere audeat.* Infra: *Si quis autem ex his qui sub imperio nostro degunt aliquam subtractionem, injustamque exactionem, vel angariam, aut superimpositionem — sponte ingesserit*, &c. Idem quod

SUPERINDICTUM, *Superindictio*, quidquid præter *indictionem* provincialibus imponitur. Nam ut notat Asconius in 3. Verrinam, tria sunt genera pensitationum, *canonis, oblationis, & indictionis. Canon*, seu Canonici tituli, sunt ordinariæ præstationes: *Indictio*, quod præter canonem indicitur: *Superindictio*, quod præter indictionem pro aliqua imminente necessitate imponitur. Vide Codicem Justin. & Theodos. tit. de Superindicto.

SUPERINSIGNE, Sagum Militare, quod armorum insignibus distinctum gestant in bello Milites. Vide *Jupellum*.

SUPERINSPECTOR, Episcopus. Senator in Psalm. 108. *Episcopus dictus Superinspector, eo quod Domini gregem ipsius gratiâ suffragante, quasi pastor cautissimus, alta sede custodiat*, &c. Hinc *superinspicere* dicuntur Episcopi apud Sidonium lib. 6. Epist. 1. lib. 9. Epist. 3. Vide *Episcopus*.

SUPERISTA. Annales Francorum Lambeciani an. 882. lib. 2. Comment. de Cæsar. Bibl. p. 353. *Quidam Gregorius nomine, quem Romani Superistam vocant, dives valde, in paradiso S. Petri à suo collega occisus est.* Anastasius in S. Hadriano pag. 100. *Missi Stephanus Sacellarius & Paulus Superista ad prænominatum pergerent Regem.* Alii codd. habent *Super ista*, disjunctis vocibus, sed perperam. In Leone IV. pag. 199. *Gratianus Magister militum, & Romani Palatii egregius Superista ac Consiliarius.* In Benedicto III. idem Gratianus *sacri Superista Patriarchii* dicitur. In Hist. Translat,

S. Sebastiani cap. 4. *Erant — & dignitati Apostolicæ sedulò assistentes Quirinus Superista, Theophylactus Nomenclator*, &c. Apud Luithprandum lib. 6. c. 6. sub finem, inter primates Romanæ civitatis recensetur *Stephanus filius Joannis Superista.* Ex his emendanda vetus inscriptio Mediolan. apud Puccinellum in Zodiaco Mediolan. part. 3. p. 378. † *Guillelmus de Pomo superstes hujus Ecclesiæ, hoc opus multaque alia fieri fecit.* Legendum enim *Superistes.* Sed quæ ea fuerit in Ecclesia & Palatio dignitas, & unde dicta, fateor mihi ignotum.

SUPERJURARE. Capitula Theodori Archiep. Cantuar. c. 47. *Si quilibet ingenuus gravi infamia publicetur, ut eum populus superjuraverit, criminosum haberi, si se excusare voluerit, ferro se examinet.*

Superjurare, Juramentum à paucioribus præstitum, juramento plurium præponderatum superare, vincere, evertere, atque adversarium falsi convincere. Ita Somnerus. Lex Ripuar. tit. 79. *Si quis homo propter furtum comprehensus fuerit, & legitimè superjuratus, & judicio Principis pendutus, vel in quolibet patibulo vitam finierit, omnes res ejus hæredes possideant, exceptis capitali & dilatura, quæ in locum restituant.* Ubi *Superjuratus*, dicitur reus qui plurium testimoniis criminis convictus est, quam ipse innocentiam suam probavit. Concilium Triburiense an. 895. cap. 22. *Si quis fidelis libertate notabilis, aliquo crimine aut infamia deputatur, utatur jure, juramento se excusare: si verò tanto talique crimine publicatur, ut criminosus à populo suspicetur, & propterea superjuretur, aut confiteatur & pœniteat, aut Episcopo vel suo misso discutiente per ignem candenti ferro examinetur.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 74. *Et qui culpam exigit de fure occiso, eat se tertio, ut duo sint de cognatione patris, tertius de cognatione matris, & juret quod in cognato suo nullum factum erat pro quo de vita forisfactus esset, & eant alii cum duodecim, & superjurent ei inmundiciam quæ ante dicetur.* Eadem ferme habentur in Legibus Athelstani Regis cap. 16. ubi rectiùs; *Et eant alii cum 12. & superjurent eum in contaminationem, sicut ante dicebatur.* Capitula de Weregildis post Concilium Grateleanum an. 928. *Et qui sic promotum hominem non habet, ipse causam suam superjuret, vel amittat.* Burchardus Wormaciensis Episcopus in Lege familiæ: *Similiter erit ex parte matris, nisi se cum judicio Scabinorum aut proximorum testimoniis superari possit.*

Superjuramentum, in Legibus Adelstani Regis cap. 5. apud Bromptonum p. 850. pro *prajuramento* accipi observat Somnerus.

SUPERLABIUM, Labium superiùs. Leges Kanuti Regis cap. 51. apud Bromptonum: *Eruantur ei oculi, & truncetur ei nasus, & aures, & superlabium*, &c. Philippus *Mouskes* in Ludovico VIII.

> *Mais trançoit on pies, puis oreilles,*
> *Nès, baulevres, & crevoit jous.*

SUPERLICENTIA, Licentia extraordinaria. Statuta pro Monasterio S. Andreæ Avenionensis an. 1253. *Et quia nihil Monacho commune cum urbibus, tam Abbati quam Priori firmiter inhibemus, ne Monachis Avinionem intrare volentibus dent passim licentiam, vel frequenter; sed si cui superlicentiam dederint semel in hebdomada, non dent iterum in eadem, nisi causa subsit rationabilis & expressa, de qua causa licentiæ non dubitent quin sit vera.*

SUPERLIMINARE, in Hist. miscella, ὑπέρθυρον apud Theophanem an. 6. Justiniani.

SUPERMISSA, Epistola quæ canitur in Missa. Glossæ MSS. S. Germani Paris. ad Prisciani Græca vocabula: ἐπι-σταλὴ, & ἐπιστόλιον *idem est, i. Supermissa.* Alcuinus lib. de Divin. offic. *Epistola dicitur Supermissa, eo quod super vetus Testamentum & Evangelium Missa sit, non causa dignitatis, sed ut quisque qui Evangelium fuerit ingressus, ibi inveniat medicinam salutis.* Eadem verba habet Remigius Autisiod. lib. de Celebratione Missæ. Honorius Augustod. cap. 96. *Lectio dicitur à legendo. Epistola dicitur Supermissa Episcopi super stola dicitur Missa, quia sicut Prophetiæ super legem, ita Epistolæ Missæ sunt super Evangelium.* Summa Magistri Puntii Provincialis MS. ex Bibl, Thuana cod. 525. *Epistola est supermissa c . . . . . sitis præsentibus, non inertæ * composita quæ . . . . in recipientis affectum, & indicat delegantis.*

SUPERNAS, *natis*, *Superna colens.* Jo. de Janua.

SUPERPELLICIUM, Vestis linea, manicata, sic appellata, inquit Durandus in Ration. lib. 3. c. 1. n. 10. 11. *Eo quod antiquitus super tunicas pellicias de pellibus mortuorum animalium factas induebatur, quod adhuc in quibusdam Ecclesiis observatur. Superpelliciale indumentum*, in Actis Archiepiscop. Rotomagens. pag. 453. Gauterius de Bellis Antiochen. pag. 461. *Archiepiscopus sacerdotali superpellicio indutus*, &c. Cæsarius lib. 8. c. 97. *Quosdam viros candidos in superpelliciis & tonsura Clericorum adesse vidit.* Will. Malmesburiensis lib. 1. de Gest. Pontif. pag. 215. *Plus 40. Canonicos cappis & superpelliciis ornaverat.* Regula Ordinis Sempringhamensis pag. 725. *Ministris altaris sint superpellicea cum capuciis, quæ caput & colli nuda protegant, cum Sacerdotalibus vestimentis induendi fuerint*, &c. Occurrit præterea hæc vox in Legibus Edwardi Confess. c. 36. apud Michaëlem Scotum lib. 4. Mensæ Philosophicæ c. 9. Matthæum Paris an. 1237. 1247. pag. 302. 493. Will. Thorn. in Chron. Cruceum in Episcopis Cadurcensibus n. 114. Catellum lib. 5. Rerum Occitanar. p. 901. Barralem in Chronolog. Lerinensi to. 2. pag. 167. Sammarthanos in Episcopis Magalonensibus an. 1339. &c.

Superpelliceum porrò vestis fuit propria Canonicorum regularium, quam nunquam deponunt: adeo ut eo ipso quod Ecclesiæ Cadurcensis Canonici *superpellicio* uterentur, Regulares fuisse ab initio quidam contenderint, & de hac re ad Innocentium IV. PP. rescripserint, quo illos ad Regulam revocaret, ut est apud Cruceum n. 110. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18. *Superpellicium & tunica lanea, quantum fieri potest, unius longitudinis esse debent, ad minus pleno palmo à terra distantia. — Et ut manicæ superpelliciorum non plus duobus palmis ultra digitos promineant.* Hanc superpelliciorum longitudinem attigit etiam Stephanus Tornacensis Epist. 123. ubi de Canonicis regularibus: *Regularem habitum sic præfertis exterius, ut interius conservetis. Hujus habitus indicium principale vobis mitto, superpellicium novum, candidum & talare, quod repræsentet vobis vitæ novitatem, munditiæ candorem, perseverantiæ finem.* Et in Concilio Basiliensi an. 1431 statutum est, ut Canonici Ecclesiarum Cathedralium, *Horas Canonicas dicturi, cum tunica talari, ac superpelliceis mundis ultra medias tibias longis, vel cappis, juxta temporum ac regionum diversitatem, Ecclesias ingrederentur: non capucias, sed almucias, vel bireta tenentes in capite.*

Superpelliciorum Canonicorum Regularium forma varia fuit. Quippe ex Constitutione Benedicti XII. PP. *superpelliceum*, quo in Choro utuntur, longiores manicas habet. Cui non amplæ, sed strictæ manicæ sunt, *Rochetum*, seu *Romana camisia* dicitur, quod eo utantur potissimum Itali. Quod undique per circuitum clauditur, *Cotta* vocatur. *Sarrocia*, ad latus aperta sunt, & non nisi ad 4. digitos infernè clausa, sine manicis, colobium referentia. Cum foras prodeunt, *parua sarrocia* accipiunt, undique aperta, qualia dantur Novitiis. Latitudo non excedit 4. digitos, & ut scapulare Monachorum, hinc inde dependet, non tamen sine plicis. Autores *fasciam* appellant & *hastam.* Incommoditas in obeundis muneribus hanc variationem intulit. Verba sunt Nebridii *à Mundelheim* in Antiquario Mon. In eandem ferme sententiam hæc scripsit Joan. Buschius l. 1. c. 23. *Habitus Canonicorum Regularium est vestis linea, sive toga linea, quam Romani Roketum Romanum, Germani Subtile, Sarracium, sive Scorlicium appellant. Habitus iste in diver-*

sis mundi climatibus diversimode formatur. Quidam enim Roketum Romanum, sive subtile deferunt; in lateribus integrum usque ad calceos penè porrectum, cum manicis integris usque ad manus, sive ad cubitum extensis. Alii hanc lineam portant in forma longi latique scapularis, sine manicis in lateribus apertam, aut circa tibias ad latitudinem palmæ manus; more Cartusiensium consutam; aliquando cum rugis, aliquando sine rugis & plicis, quam Sarracium vocant. Tertii hanc lineam vestem deferunt in forma parvi & brevis scapularis de collo dependentis, quam Scorlitium nuncupant. V. Car. Molinetum Can. Regul.

Superpellicia mulieribus quibusvis tribuunt etiam Galbertus Flandr. in Vita Caroli Comitis n. 51. & liber Miraculor. S. Ludgeri Episc. Mimigard. n. 44.

Supellicium, pro *Superpellicium*, in Statutis Juhelli Archiepiscopi Turon. an. 1233.

SUPERPLUS, Residuum; quod summam aliquam excedit; Gallis, *Le surplus*: Ὑπέρπλεον, Zonaræ in Alexio Comn. pag. 237. & Glycæ. Leges Adelstani Regis apud Greateleyam cap. 1. *Excipiatur inprimis capitale repetentis de pecunia ipsius, & dividatur postea superplus in duas partes, unam partem habeat uxor ejus*, &c.

Surplusagium eadem notione, ex Anglico *Surplusage*. Charta Edwardi III. Regis Angl. *Et de surplusagio exituum eorum, si quod fuerit*, &c. Ordinationes de Marisco Romeneiensi: *Satisfaciant in omnibus quod conjunctum fuerit per prædictum computum inter eos de superplusagio recepto de averiis venditis*; &c. *Surplusage*, apud Will. Stanford in Placitis Coronæ lib. 2. c. 13.

SUPERPONDUS, quod pondus excedit: Gall. *Surpois*; Occitanis *Subrepes*. Fori Morlanenses art. 18. *Si aliquis cambiat in hac villa, & superpondus unius sterlini accipiat in marcam; si probari possit; 6. solid. dabit pro damno.*

SUPERPONERE, ultra debitum exigere. *Censum superponere*, in Præcepto Caroli M. pro Hispanis an. 812. & in Capitulari Wormaciensi an. 829. c. 15.

Superpositio, Exactio extraordinaria. Judicium Aganonis Episcopi Augustodunensis: *Oppressiones injustæ & superpositiones illicitæ*, quæ ita infra exprimuntur: *Quando ex unoquoque marso ab habitatore possesso porcus & agnus, gallina & pullus, fœnum & annona, denarii, nec non & ea quæ necessaria erant, solebant extorqueri.* Ita

Superpositum, est pensitatio extraordinaria, quæ præter consuetam imponitur. Synodus Romana sub Eugenio II. cap. 26. ex edit. Holstenii: *Nulli liceat Episcoporum à subjecto Sacerdote, vel aliquolibet Clerico, & piis locis dationes ultra Statuta patrum exigere, aut superposita in angariis inferre.* Capitul. Caroli Cal. tit. 4. cap. 5. *Quod res ad Ecclesiam mihi commissam pertinentes, & tempore principatus vestri ablatos, ita præsentialiter restituatis, — excepto superposito, quod in usus possidentium, vel ex ædificiis absumptum est.* Honorius III. PP. in V. Collect. tit. 16. cap. 2. ad Decan. & Capitul. Compostell. *Sic dubitatio tollitur de vigesimandis illis denariis, quos Superpositum appellatis.* Ubi vigesimatio denariorum, est id quod vulgò dicimus *le sol pour livre*: neque enim placet Cironi interpretatio.

Suprapositio, eadem notione in Charta an. 1039. apud Ughell. to. 3. p. 301.

Superimpositum, in Charta Caroli Crassi an. 882. apud eundem to. 5. p. 1572.

Superponere, Præferre, anteponere. Capitulare Pipini Regis an. 793. c. 10. *Placuit ut ubi lex erit, præcellat consuetudini, & ut nulla consuetudo superponatur legi.*

SUPERPOSITA, Morbus seu læsio equina *inter carnem & ungulam faciens rupturam carnis ibidem*, &c. Petrus de Crescentiis lib. 9. cap 51. cujus vetus Gallicus interpres vertit *supposte*.

SUPERPOSITIO, & *Superpositio jejunii*, dicitur jejunium strictius, & quod majori abstinentiâ observatur, quàm cætera jejunia quæ ex regula, aut ab Ecclesiâ indicuntur: ita ut si quis semel in die edat, in ipso, ut vocabant, *superposito* die à cibo vel etiam à potu penitus abstineret; quod Pœnitentialis MS. *superjejunare* dixit: *In quarto superjejunet ad Nonam, & à carne & vino abstineat se.* Concilium Eliberitanum can. 26. *Errorem placuit corrigi, ut omni Sabbati die jejuniorum superpositionem celebremus.* In eod. Concilio cap. 23. *Jejuniorum superpositiones per singulos menses placuit celebrari.* Regula Magistri c. 53. *Qui verò voluerint Fratres jejunium superponere, in ipso superposito die in labore cum Fratribus non spectentur, solummodò laborantibus Fratribus legant, ut otiosi non sint, & pro pane, verbo Dei reficiantur.* Ubi disertè indicatur in superpositis jejuniis à pane abstinuisse jejunantes, proindeque superpositionem fuisse strictius jejunium: nos dicimus *Redoublement de jeune.*

Jejunium duplex, appellatur apud Anonymum Suession. in Vita S. Vodali cognomento Benedicti, n. 4. *Jejunio duplici reliquorum charismatum diadema coronavit.* Quo loco *jejunium duplex* dicitur, quomodo *gemina superpositio* in Actis Martyrum Numidarum n. 8. *Continuatis in carcere geminâ superpositione jejuniis, & orationibus sæpe repetitis*, &c. In quibus scilicet à pane & potu abstinebatur. Cujusmodi fortè fuit jejunium SS. Patrum, de quibus Nilus Narrat. 3. qui alternis diebus, παρὰ μίαν ἡμέραν, reficiebantur, cum alios ἄσιτοι transigerent. Duplicis jejunii meminit etiam Faustus Regiensis Epist. 2. *Si trepida parum amplius rudimenta permittunt; alternis hyemales dies jejuniis transigantur: quæ sicut moderari convenit, ita necesse est duplicari: duplicari, inquam, duo enim sunt abstinentiæ genera: unum est incontinentiæ appetitum à cibo & potu, & à diversis carnalium suavitatum illecebris coërcere; & vomere crucis terram subjecti exterioris edomare, & necessitati potiùs quàm voluptati temperata moderatione servire paulum si permittat infirmitas; vel alternis diebus, donec vis longæ consuetudinis dissuescatur, accipere.* Ubi quod Faustus *alterna jejunia*, Beletus cap. 11. *jejunia alternitatis* vocat.

Superpositio igitur in jejunio erat strictius cæteris jejunium, ut fuit illud quod Monachi Ægyptii Quadragesimali tempore observabant. S. Hieron. Epist. 22. *Jejunium totius anni æquale est, exceptâ Quadragesimâ, in qua sola conceditur districtiùs vivere.* Vita S. Samsonis Episc. Dolensis lib. 1. c. 10. *Jejuniis ac vigiliis prolixioribus plus omnibus Fratribus ibidem habitantibus se se exercebat, ita ut superpositiones, interdum autem & triduanas facere contendebat.* Lib. 2. cap. 12. *Superpositiones frequentissimas, nec non & biduanas, interdum autem & totas hebdomadas, id est 7. dies totos peragens, septimo demum die reficiebatur.* Rabanus Maurus lib. 2. de Instit. Cleric. cap. 25. *Qui constituta atque demandata jejunia servare neglexerit, peccat: qui autem expletis legitimis, privata superexpenderit, propriam mercedem habebit. Nam leguntur aliqui Sanctorum per biduanas, sive per triduanas, sive etiam per totam hebdomadam jejunium extendere: plerique quod nec vinum, nec siceram biberint, nec aliquid manducaverint, præter panem siccum & olera: alii quod ab omni carne se abstinuerint*, &c. Ita Epiphanius in Exposit. fidei Catholicæ n. 22. Οἱ ἐσπουδαῖοι διπλᾶς, καὶ τετραπλᾶς, καὶ πενταπλᾶς ὑπερτίθενται, καὶ ὅλην τὴν ἑβδομάδα (Πάσχατος) τινὲς ἄχρι τῆς ἀλεκτρυόνων κραυγῆς τῆς κυριακῆς ἐπιφωσκούσης. Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 15. *Exiguosque cibos & tenues potiones sumens: diebus autem Quadragesimæ sanctæ; addebatur augmentum abstinentiæ ciborum diminutione: nam usus illi panis tantum hordeaceus erat & aqua.* Ejusmodi fuere jejunia, de quibus Nilus in Narrat. 3. pag. 34. Palladius in Hist. Lausiaca cap. 20. & Chronicon Montis-Sereni an. 1157.

Atque ea strictioria jejunia Monachis, quibus crebra ac stata erant jejunia, in pœnam & mulctam pro erroribus commissis imponi solebant, quæ *Superpositiones* simpliciter appellantur. Regula incerti: *Si qualibet occasione à justo deviatum fuerit, superpositione damnetur.* S. Columbanus: *Qui vituperat aliquem fratrem ob-*

sequium dantem, tribus superpositionibus pœniteat. Pœnitentiale MS. Thuanum, seu Capitula Theodori Cantuar. c. 52. *Si in die quando communicaverit, sacrificium evomuerit, si ante mediam noctem, tres superpositiones faciat, si post mediam noctem, duas,* &c. Ita passim in aliis *Pœnitentialibus*, ejusdem scilicet Columbani (ubi perperam *suppositiones*, pro *superpositiones* editum proclivi mendo etiam in MSS. codd.) & Halitgarii Episcopi Cameracensis c. 9. 10. in Regula S. Donati cap. 29. &c.

Eadem notione ὑπερτίθεσθαι, & ὑπέρθεσιν usurpant Græci Patres. Dionysius Alexandrin. in Epist. ad Basilidem can. 1. de Christianis dies Hebdomadæ sanctæ in strictori jejunio transmittentibus: ἀλλ' οἱ μὲν καὶ πάσας ὑπερτιθέασιν ἄσιτοι διατελοῦντες, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ τέσσαρας, οἱ δὲ οὐδεμίαν· καὶ τοῖς μὲν πάνυ διαπονηθεῖσιν ἐν ταῖς ὑπερθέσεσιν, εἶτα ἀποκάμνουσι, καὶ μόνον οὐκ ἐκλείπουσι, συγγνώμη τῆς ταχυτέρας γεύσεως, &c. Ubi observare est *superponentes* ἀσίτους jejunasse. Ὑπέρθεσις τῆς νηστείας, apud Cyrillum Hierosl. Catech. 18. Ὑπερθέσιμοι ἡμέραι, quibus jejunia superponuntur, apud Evagrium lib. 1. c. ult. Οἱ πολλάκις μὲν καὶ τὰς καλουμένας ὑπερθεσίμους (ἡμέρας) πράττουσι, διήμεροι καὶ τριήμεροι τὰς νηστείας ἐκτελοῦντες. Ita etiam

Superpositionem usurpant Medici veteres, nempe pro morbi augmento, *Redoublement de fievre, ou de maladie*, cui *lenimentum* opponitur. Cælius Aurelian. lib. 3. Tardarum passion. cap. 1. *Non solum lenimenti tempore, sed etiam in augmento, sive superpositione passionis.* Idem in Præfat. *Præscriptis celerum passionum libris, tardarum placet curationes ordinare, quæ sola superpositionis tempore superioribus similes, in lenimento vero varia recorporatione formantur.* Et lib. 1. Acutor. c. 5. *In superpositione, quam Græci* ὑπέρθεσιν *vocant.* Lib. 2. c. 12. *Si in superpositionem veniant, quam Græce Epithesin vocant.* Occurrit passim apud hunc scriptorem. Alexander Iatrosophista lib. 1. Passion. capit. *De signis futuræ freneticæ: Quod si passio superposuerit, ita ut jam proxima sit frenesis,* &c. Neque aliter accipi debet

Superpositio silentii apud Columbanum, quæ imponebatur in pœnam, ita ut cui indicta erat, silere prorsus, ac ne vocem quidem emittere juberetur. Petrus Cluniac. lib. 1. Epist. 27. p. 673. *Videant discreti utrum superfluæ locutioni utile silentium imponi, an superponi debeat.* Perperam editum *supponi*. Ita

Superpositio psalmorum & officii, apud Stephanum Paris. in Regulas S. Benedicti, est officii & cursus Ecclesiastici augmentum, additio ad consuetum officium. *Monasteria quædam quadam utuntur psalmorum & officiorum superpositione.* Alio porrò sensu

Superpositi dici videntur *Psalmi* in Regula Magistri c. 50. *Alii literas discant & doceant, alii psalmos, quos habent superpositos, meditentur.* Cap. 57. *Aliquantulum legat, si fuerit psalteratus. Si verò non fuerit, tabulas à Majore superpositas Psalmis secum portet, ut ad refectionem prandii cum applicaverit, aliquantulum, quantum occurrerit, tamen meditetur, ut quotidie regulæ reddat quod suum est. Ita & Frater, qui adhuc literas discit, tabulas superpositas à Majore à Monasterio secum portet, ut si cum literato vadit, ipse, cum ad refectionem vel mansionem applicuerit, cum eo tamen, aut solus aliquantulum, quantum occurrerit, meditetur.* Quibus locis Psalmi *super* tabulas peregrinantum illiteratorum *positi* videntur indicari, quorum scilicet loco aliquid de iis meditari liceat. Utcunque sit de horum verborum sensu, constat genuinam vocis, *superpositio*, significationem Salmasium ad Solini cap. 27. pag. 324. & 1342. ut & plerosque è doctioribus non esse assecutos.

Superpositio. Glossæ MSS. *Epicenia, superpositio.* Concilium Erfordiense an. 932. c. 5. *Ut nemo nisi consentiente proprio Episcopo, aut ejus Misso, sub obtentu religionis jejunium sibi imponat, unum diem præ aliis excipiendo, omnino interdicimus: — quia plus causa ariolandi esse cognoscitur, quam supplementum legis Catholicæ.*

SUPERPOSITUM, Superficies, quidquid agro inædificatum est, aut in eo satum vel plantatum. Testamentum Widradi Abbatis Flaviniac. an. 1. Theoderici Regis: *Quidquid ad ipsam Colonicam aspicere videtur, cum omne superposito.* Infra: *Ut dum advivant hoc teneant, & post ipsum discessum cum omne superposito ad jamdictam casam S. Prejecti — revertere faciant.* Synodus Belvacensis an. 845. c. 3. *Excepto superposito, quod in usus possidentium vel ex ædificiis alsumptum est,* &c. Adde ch. 144. in Appendice ad Capitularia Reg. Franc.

Superpositum nemoris, Arbores, virgulta, cædua. Charta an. 1182. ex Tabulario Fossatensi fol. 25. *Hoc solum ab eis obtinui quod superpositum nemoris illius mihi ab ipsis venditum succidisse, & inde tulisse licuiße à Natali Domini anni illius usque ad 5. annos.* Ubi superscribitur *i. le sorpost.* Infra, fol. 237. dicitur *superficies nemoris. Superficiem quod extunc possint dicti Religiosi, dictam nemoris vendere, sive scindi facere,* &c.

Superpositum, Exactio extraordinaria. Vide *Superponere*.

SUPERPOSITUS Monasterii, Abbas, Ἡγούμενος, in Diplomate Muncimiri Croatiæ Ducis an. 992. apud Joan. Lucium de Regno Dalmat. lib. 2. c. 2. Ita in veteri Inscriptione *Superpositus medicorum*, qui aliàs ἀρχίατρος. S. Hieron. *In toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris electus superponeretur cæteris. Superponi Ecclesiæ*, i. præfici, in Concilio Valentino III. c. 7.

SUPERPOSTULATIO, Quod præter debitum exigitur, in l. 28. Cod. Th. de Erogat. milit. annonæ.

SUPERPRENDERE, Capere ultra quàm fas est, aut licet. Lex Ripuar. c. 60. §. 2. *Si quis consortem suum, quantulumcumque superpriserit, cum 15. sol. restituat.* Ubi *superprindere consortem suum*, est prendere super consortem. Gallis, *Prendre sur son compagnon.* Hincmarus Episcopus Laudun. pag. 609. *Dixit quidem Rex, dum de receptione ejusdem villæ ageretur, quod alia, sicut Normannus dicebat, superprendißem, quæ in meo non continebantur præcepto.*

Superprisa, Tributi stati ac ordinarii species, sic appellata, quod domini ultra consueta tributa tenentibus suis olim imposuerint. Notitia an. 1114. in Tabulario Ecclesiæ Heduensis: *Siquidem Simon quærebat in terra S. Nazarii, quam duo fratres tenebant — salvamentum & superprisiam. Unde statutum est in eadem terra annuatiæ pro salvamento in vindemiis modium vini, denarium pro pane unum, alterum pro vino, tertium pro caseo prædictus Simon accipiat.* Infra: *In omnibus istis terris nihil omnino sæpedictus Simon retinuit, præter illa tantummodo de salvamento, quæ superius annotata sunt, neque super prisiam, neque aliquam penitus exactionem.* Charta Odonis Ducis Burgund. an. 1102. *Relaxant Monachis Divionensibus — arbergarias, cautiones, & superprisias.* Charta Philippi Pulchri Regis Franc. an. 1311. *Novitas vel surprisa, quod idem est,* &c.

Supercaptio, eadem notione. Vetus Noritia an. 1122. in eodem Tabulario Heduensis Ecclesiæ: *Theodericum verò de Vaura cum tenore ejus ad mansum pertinente — Canonicis dedit, excepto quod quamdiu Hugo vixerit, in Theoderico supercaptionem retinuit.*

SUPERSALIENTES. Leges Alfonsinæ part. 2. tit. 34. lege 6. *Sobresaliente: llaman otrosi à los omes que son puestos ademas en los navios, assi como ballesteros, e otros omes de armas, e estos non han de fazer otro officio, si non defender à los que fueren en sus navios, lidiando contos enemigos.* Conventiones Michaëlis Paleologi Imp. & Genuensium an. 1261. post Villharduinum nostrum editæ: *Videlicet quilibet nocherius Yperpera 3. & Kar. 6. Supersalientes unius cujusque galeæ PP. 10. &c.* Eadem Charta Gallica vertit, *Seursaillans.*

SUPERSCRIBERE, Pignori capere, titulum prædio adscribere: *Saisir.* Gregorius M. lib. 10. Epist. 27. *Nam si quis eorum exinde, quod non credimus, exire præsumpserit; certum illi sit quia noster consensus nunquam illi aderit, ut foris de massa in qua nati sunt, aut habitare, aut debeant sociari, sed & superscribi terram earum.* Editio

an. 1508. habet; *sed & suprascriptam terram eorum sciatis*, &c. Vide *Titulus*.

SUPERSEDERE, Differre: Supersisa, dilatio. Propriè *supersedere*, est negligere, contemnere. Leges Adelstani Regis c. 25. *Si quis gemotum, id est publicum Comitatum, adire supersedeat, ter emendet overhirnessam*, &c. Leges Kanuti Regis 2. part. c. 26. *Si quis audito clamore* (de fure agitur) *supersederit; reddat Overhyrnessam Regis, aut plenè se adlegiet.* Leges Henrici I. Regis Angl. c. 50. cui titulus, *de supersisionibus placiti: Si quis à domino vel Prælato suo de nominatis placitis secundum legem placitatus ad diem condictum non venerit, omnium placitorum, de quibus nominatim implacitabatur, incurrit emendationes; nisi competens aliquid respectaverit. Summonitiones supersessæ*, cap. 17. Et cap. 53. *Qui secundum legem submonitus à justitia Regis ad Comitatum venire supersederit — 20. marcarum reus fit.* Lex Familiæ Burchardi Episcopi Wormaciensis: *Si quis in civitate hæreditatem aream habuerit, ad manus Episcopi dijudicari non poterit, nisi tres annos censum & aliam suam justitiam inde supersederit. Et post hos tres annos ad tria legitima placita invitetur: & si supersessum jus pleniter emendare voluerit, ipse simul antea possideat.*

Supersisa, perinde dicitur de iis qui juri stare ac parere recusant, vel negligunt. Bracton lib. 5. tract. 2. cap. 1. §. 1. *Si autem post primam captionem ad alium diem non venerit, amittet seisinam suam per secundam captionem per parvum Cape, nisi tunc veniat & defendat per legem, ut supra de summonitionibus & supersisis.*

Sursisa, eadem notione, apud eundem Bractonum eod. lib. tract. 1. c. 4. §. 1. & alibi. Leges Willelmi Nohi cap. 48. *è ki le cri orat, è sursera la sursise li rei amend, û s'en espurget.* Ubi Leges Saxonicæ Kanuti Regis 2. part. cap. 26. habet cyninger oferhyrnyrre, id est *Regia overhyrnessa*. Vide in postrema hac voce.

Supersisio. Legum Henrici I. cap. 50. *De supersisionibus placitis*, inscribitur: sed legendum videtur *placiti*, cum scilicet *quis à domino vel prælato suo denominatis placitis secundum legem ad diem condictum non venit omnium placitorum*, &c. Ita

Supersessio Comitatus, de eo qui ad Comitatum non venit, cap. 53.

Supersessio, vox medicorum, ἐγκάθισμα, sessio in aqua medicata ab imis pedibus usque ad umbilicum, ita ut fupernæ partes non madescant. Ita Gorræus. Gloss. Medicum MS. Reg. cod. 1486. *Encatisma, i. supersessio.*

SUPERSEDIUM, Sedis *Stragulum*. Hugo Flaviniac. in Chron. pag. 246. *Supersedium unum.*

SUPERSELLIUM, Stragulum quod sellæ insternitur. Messianus Presbyter in Vita S. Cæsarii Archiep. Arelat. pag. 254. lib. 2. *Sed regressa ab eo ad sellam ipsius appropinquare se permitti rogavit, quæ de supersellio qui sella tegebatur, locum debilitate fideliter tangens, statim pristinam sanitatem recepit.* Vett. Schedæ apud Mabillonium: *Antemanicias paria* 1. *supersellio vellovo* 1. &c. Constitutiones Synodales Episcopi anonymi an. 1237. in Conciliis Anglic. to. 2. *Et cum equitant* (Monachi) *decentibus sellis utantur, ac frænis, ac supersellis.* Vide *Bancale*.

SUPERSIGNUM, Vexillum navis. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 34. *Quælibet galearum vel vasculum ex prædictis ferat aliquod supersignum quale sibi à dicto Capitaneo impendetur, ut si qua galea extranea vel vasculum ligneum, dictum introiret exercitum, ab aliis cognoscatur.* Vide *Superinsigne*.

SUPERSISA. Vide *Supersedere*.

SUPERSTATIONARIUS. Vide *Stationarius*.

SUPERSTATUTUM, quod præter *Statutum* exigitur, in l. 12. Cod. Th. de Erogat. milit. *A quibus superstitutorum grave atque insuetum quoddam nomen Cenaticorum fuerit introductum.*

SUPERSTITIA, *Superstitium*, idem quod *Superstitio*. Gloss. Gr. Lat. δεισιδαιμονία, *superstitia*, *superstitium*, *superstitio*, *religio*. Alibi: θρησκεία, *superstitio*, *superstitium*, *religiositas*. MS. habet *Religio*, *Ritus*. Glossæ MSS. ad Prudentium: *Superstitio*, *paganitas*. Ita apud S. Valerianum lib. de Bono disciplinæ, *Antiquo superstitionis errore*, Ethnicismo, Gentilitate, interpretatur Goldastus.

SUPERSTITIO, Vexatio, quidquid super *statas* & ordinarias præstationes exigitur. Charta Caroli Crassi Imp. an. 882. pro Ecclesia Veronensi, apud Ughellium: *Pervenit ad nostram notitiam maxima venerabilium Episcoporum & populi proclamatio de plurimis sibi illatis superstitionibus & injunctis oppressionibus à sæculari & publica potestate*, &c. Occurrit ibi rursum, & in alio ejusdem Imp. Diplomate to. 4. pag. 1366. *Omnes has superstitiones, & importunas funditus violentias ab hoc hodierno die deinceps abolendas — decernimus.* Paulò diversa notione dicitur, *Supervacua & Deo odibilis vestimentorum superstitio*, in Epist. S. Bonifacii Moguntini ad Cuthbertum Archiep. Cantii præfixa Concilio Cloveshoviensi. In Capitulari Aquisgranensi I. an. 803. c. 3. & lib. 7. Capitul. c. 260. agitur de *Chorepiscoporum superstitione atque damnatione*. In Glossis antiquis MSS. *Superstitio*, exponitur *Superfluitas religionis, superflua institutio vel observatio, Superstitiosus, falsus religiosus, aut idolorum cultor.* Vide *Superstitia*.

SUPERSUADERE, *Dissuadere*, Papiæ.

SUPERTENERE, *supratenere*, Detinere, possidere per vim, aut contra jus: debitum quid ultra tempus sive terminum solutioni præfinitum detinere, Saxon. oferhealdan ab ofer, ultra, & *healdan*, tenere. Leges Alvredi c. 9. apud Brompton. *Si quis Rumfeiht supertenueat, reddat Lashlite*, &c. *Theloneum supertenere*, in Legibus Ethelredi c. 24. *Decimam supertenere*, in Legibus Henrici I. c. 11. Infra: *Romfeath in Festo S. Petri ad vincula debet reddi, qui supratenebit, reddat Episcopo denarium illum, & 30. den. addat Regi.*

SUPERTITULUS. Firminus de mutatione aëris cap. 1. *Hæc particula non est nisi supertitulus tabulæ præcedentis.*

SUPERTOTUS, Vestis species, quam itinerantes supra omnia consueta vestimenta superinjiciebant. Statuta Ordinis S. Benedicti in Provincia Narbonensi an. 1226. cap. 16. *Illas quidem vestes, quæ vulgò Balandrava, & Supertoti vocantur, & sellas rubeas, & fræna & calcaria deargentata penitus amputamus.* Sed videtur legendum *supercoti*, Gall. *Surcots*, de quibus in *Surcotium*.

SUPERTUNICA, *Supertunicale*, Vestis quæ *tunicæ* injicitur, ἐπενδύτης.

Supertunica. Statuta Hospitalis S. Juliani in Anglia: *Sit supertunica clausa & talaris, manicas habens tegentes cubitos circumquaque.* Monasticum Anglicanum to. 1. p. 420. de leprosis: *Supertunicas autem stamineas de sargio, & femoralia linea accipiunt*, &c. Tomo 2. pag. 464. *Tunicam, supertunicam, longum tabardum & capucium, cum furrura ad supertunicam & capucium.* Adde Concilium Exoniense an. 1287. c. 17.

Supertunicale. M. Robertus de Sorbona in Serm. de Conscientia: *Vidi quendam, qui cum erat coram magnis Beguinis, habebat magnum supertunicale rotundum cum magnis & latis manicis de camelino, & coram mundanis habebat de Bruneta scissum ante & retro, strictum sine manicis, de vario foderatum.* Rogerus Hoveden. pag. 619. *In eum miserunt sagittas, ita ut etiam supertunicale suum crudeliter perforarent.* Chronicon Ecclesiæ S. Pauli Narbonensis an. 1242. *Dominus Raymundus Comes Tolosæ, & Dominus Amalricus Vicecomes Narbonensis, pedibus & sine supertunicalibus duxerunt Dom. Archiepiscopum qui equitabat supra suum equum, per habenas*, &c. Vetus Rotulus an. 1267. *Pro capa, supertunicali, corsceto & houcia, 172. l. 19. s.* Alius an. 1234. *Pro supertunicali D. Joannis de Bellomonte*, &c. Occurrit præterea in Concilio apud Campinacum an. 1238. c. 25. Turonensi an. 1239. c. 3. Budensi an. 1279. c. 4. Toletano an. 1324. c. 2. Andegavensi an. 1365. c. 12. apud Radul-

phum in Vita S. Richardi Episcopi Cicestrensis n. 49. in Gestis Guillelmi Majoris Episcopi Andegav. cap. 15. & alibi, in Historia Majorum Abbavillensium pag. 205. in Præceptis Synodalib. Petri de Collemedio Arch. Rotomag. &c. Vide *Mensale*.

SUPERVANNUM, Pars navis. Contractus initus inter S. Ludovicum Regem Franc. & Venetos an. 1268. *Et habet duos paradisos, & unum vannum, & supervannum coopertum, & duos pontes, & unum suprapontem*, &c.

SUPERVENTA. Hincmarus de divortio Lotharii: *Ad hæc omnia pertinent & ligaturæ execrabilium remediorum, — & quas Superventas fœminæ in suis lanificiis, vel textilibus operibus nominant.* Huc spectat Canon 11. Concilii Bracarensis: *Non liceat mulieres Christianas vanitatem in suis lanificiis observare*, &c. Cujusmodi verò fuerint hæ superstitiones, vide in *Venta*.

SUPERVENTOR, qui pro alio *intervenit*, & spondet. In Concilio Arausicano I. subscribit post Episcopos, anonymus, hoc verborum tenore: *Ego superventor pro patre meo & Episcopo Claudio subscripsi & recognovi.*

Superventores, *Latrones*, *adgressores*, ut interpretatur Papianus JC. lib. Responsor. Titulus 39. Legis Burgund. inscribitur *de Superventoribus & Effractoribus*.

Superventores juniores, sub dispositione Magistri peditum Præsentalis: *Milites superventores*, sub Duce Scythiæ, in Notitia Imperii, qui hostem primi adgrediebantur. *Superventorum* meminit Ammianus lib. 19.

SUPERVENTUS, Verbum militare, quo pro *incursione* utuntur Vegetius lib. 1. c. 21. l. 3. c. 1. 3. 6. 7. 8. 10. 19. 22. 26. Sidonius lib. 3. cap. 3. &c. Est præterea

Superventus, Latrocinium. Idem Sidonius lib. 6. Epist. 4. *Vargorum*, latrunculorum sic dictorum, *superventum*, *latrocinium* postea appellat. Lex Burgund. tit. 39. §. 1. *Si quis superventu aut latrocinii scelere negotiatorem aut aliquem occiderit*, &c. Addit. 2. §. 10. *Qui violentiam fortasse, superventum, vel quodlibet crimen admiserint*, &c. Papianus tit. 20. *Si quis superventu sive diurno sive nocturno quemque fuerit aggressus*, &c. Ubi *superventus* pro *violentia* sumitur. Dicitur etiam

Superventum. Glossæ Philoxeni: ἐπιβολή, *superventum*. Aliæ Glossæ, *superventum*, ἐπανάστασις, ἐπιβολή. Gloss. Gr. Lat. ἐπανάστασις, *insurrectio*, *superventum*. ἐπιπίπτω, *superventum facio*. Pragmatica Sanctio Justiniani c. 7. *A Theodorici Regis temporibus, usque ad nefandissimi Totilæ superventum.* Gregorius Turon. lib. 8. Hist. c. 40. *Furta, superventa, pervasiones.* Vide eundem l. 3. c. 16. Lex Salica tit. 15. *Si quis hominem ingenuum in superventu expoliaverit.*

Superventio, eadem notione. Flodoardus lib. 3. Hist. Rem. cap. 13. *De superventione paganorum.*

SUPERVENIRE, Superare, antistare, apud Sidonium lib. 3. Ep. 4. 12. lib. 7. Ep. 14. & post Carmen 23. *Longo itinere fatigatos hostes supervenire*, apud Vegetium lib. 3. cap. 10. i. in eos *superventum* aut incursum facere.

SUPERVICTUS, Victus, Saxon. oferrcymene, supervictus. Leges Ethelredi Regis apud Wenetyngum editæ cap. 16. *Et judicium stet ubi Thayni consenserint, si dissideant, stet quod ipsi 8. dicent, & qui supervicti erunt ex eis, reddat unusquisque 6. dimid. marcarum.*

SUPERVIDERE, Inspicere: *Supervisor*, inspector: *Supervisio*, inspectio, apud W. Thorn an. 1363. 1365. Habetur in Charta feodi, seu libro Anglico inscripto *Justice of peace* p. 182. v. formula constituendi *receptorem & supervisorem omnium & singulorum dominiorum & maneriorum & tenementorum*, &c. Vide *Superaudire*.

SUPERVIVERE dicitur, qui alteri superstes est: Gallis *Survivre*, in Legibus Edmundi Regis Angliæ. Alias *supervivere*, est salvum evadere. Vide *Supravita*.

SUPERUNDATIO, Pœnæ species; cum quis scilicet in mare demergitur, seu aquis ac *undis* operitur, rursumque sanus inde extrahitur. Radulfus de Hengham in Summa parva cap. 3. *In omnibus brevibus prædictis potest objici ei, quum vir suus commisit feloniam, ob quam fuit suspensus, utlagatus vel alio modo morti damnatus, vel demembratus; vel apud Douere infalistatus, vel apud Suthampton submersus, vel apud Winton demembratus, vel decapitatus, vel apud Northampton in mari superundatus, sicut in aliis partibus portuum.*

Ejusdem fortè originis vox *Seuronde* in veteri Consuetudine MS. Ambianensi, pro Stillicidio. *Por longue tenure que nus ait fait de geter yaue en autre tere vuide ou herbegié, soit de seuronde ou de goutiere, ne demeure, se cil en quel tere ele kiet veut quele soit ostée, qu'il ne conviegne que cil qui le goutiere est ne l'oste.*

SUPPAR, *Interula*, ẏẏpe, in Gloss. Saxonico Ælfrici. pro *Supparum*.

SUPPEDANEUM. Jo. de Janua: *Scamnum, quod altioribus lectulis apponitur: seu scabellum quod parvulis lectulis apponitur. Item dicitur suppedaneus, & hypodeon à Græcis*: legendum *hypopodion*. S. Augustinus in Psalm. 98. *Suppedaneum dicitur Scabellum: quod dicunt Græci ὑπόποδιον, Latini Scabellum, & alii dixerunt Suppedaneum. Scabellum suppedaneum*, Gregorio M. lib. 1. Dialog. cap. 2. & Paulo Diacono lib. 2. de Gest. Longob. cap. 28. Liberatus Diacon. c. 12. *Surgens Dioscorus, & stans in suppedaneo sedis suæ, dicebat Concilio*, &c. Vita S. Adalberti Episcopi Pragensis apud Surium: *Suppedaneum reddas, quisquis es qui tanta audes.* Supra, *Scabellum* dixit. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 37. *Lecti de dormitorio ita sint demissi, ut nullus unquam ante lectum suppedaneum habeat.* Statuta Ordinis de Sempringham: *In dormitorio non sedeant, exceptis intervallis, — & quando se calciant & discalciant: vel quando mutant tunicas: & tunc in lectis suis vel in suppedaneis, exuentes & induentes se, honeste & caute faciant ut nudi appareant.* Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Inter colloquium unumquemque aspiciens, vidit quendam eorum mole carnis gravatum, pedes suos dependere ab alto. Pietate ductus, à longè quærens suppedaneum reperit unum, — & sub pedibus ejus ponere non est dedignatus.* Hugo Flaviniac. pag. 163. *Surgens namque à latere Principis, & suppedaneum suum ipse ferens, Abbatem suum petiit, & posito ad pedes ejus suppedaneo, in eo ipse resedit*, &c. Vide Meursium in ὑποπόδιον.

Suppedaneum, pro *Stapha* accipitur in Gestis Consulum Andegav. cap. 3. n. 5.

SUPPEDIRE, apud Papiam, *sub pedes esse*. Emendat Barthius, *suppes*, *dis*, *sedile*, malim, *suppedire*.

SUPPEDIUM, *Refugium*, in Glossis Isidori, & apud Papiam, ubi idem Barthius reponit *hypopodium*.

SUPPETERE, Petere per subreptionem, contra jus. Synodus Tricassina an. 878. c. 2. *Ecclesiarum sanctarum possessiones, id est Monasteria, mansa, cortes, villas, — nullus suppeterè Romano seu reliquis Pontificibus præsumat, nisi personæ quas Canonica sancit auctoritas.*

SUPPLANTANEUS, Supplantator, qui alium supplantat. Utitur Michaël Scotus de Physionomia cap. 72. 75. 100. 101.

SUPPLEMENTARIUS. Ordo Romanus: *Denuntiata statione primo mane præcedit omnis Clerus Apostolicus ad Ecclesiam, exceptis his qui in obsequio illius comitantur, ut supra diximus, & expectantes Pontificem in Ecclesia cum Supplementario & Baiulis & reliquis qui Cruces portant, sedentes in Presbyterio.* Fortè legendum *Subpulmentario*. Vide in hac voce.

SUPPLEMENTUM, Viaticum, quod ad iter conficiendum suppeditatur. Jonas Bobiensis Monach. in Vita S. Bertulfi Abb. cap. 5. *Poscunt ut supplemento publico qualiter Romæ ad Sedem Apostolicam venire queant, fulciantur.*

SUPPLETIO. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 56. *Si inter aliquem & firmarium suum, qui non etiam sit homo suus, de iis præsertim quæ ad firmam pertinent, controversia oriatur, si de taleis agatur, si de suppleccione in ipso manerio sit*, &c. Legendum *suppletionibus*. Et Mox: *De*

De suppletionibus in hominibus, in pecunia, &c.

SUPPLICARE dicuntur Monachi, cùm ante Abbatem in Capitulo aut alibi se inclinant, seu cùm eum salutant. Usus antiqui Cistercienses cap. 70. *Ille qui juxta Abbatem sessurus est* (in Capitulo) *humiliet se profunde de loco suo versus Abbatem, nec tamen super genua vel articulos, & sic resideat. Et ita faciat in omnibus locis qui juxta eum sedere voluerit, excepto in Ecclesia. Nam nec fratres in Ecclesia sibi supplicant, neque ad mensas, neque nocturno tempore.* Et cap. 71. *Dum verò ambulant, humiliter incedant, & discooperto capite supplicantes invicem obviando. Quod si Abbati obviaverint divertant se in partem supplicantes ei.* Adde cap. 83. Vide Regul. S. Benedicti cap. 63. Guigonem in Statutis Ord. Cartusiensis c. 43. §. 5. Statuta Ord. Præmonstrat. dist. 1. c. 9. &c.

SUPPLICIA, Quæstiones, torturæ, in Lege Salica tit. 42. §. 5. 7. 8. 9. 10. 11.

SUPPLUMBARE, Immergere, *Plonger dans l'eau*, à *plumbo*, quod aquarum altitudinis explorandæ gratiâ in mare immittitur. Guibertus de Vita sua lib. 3. cap. 8. *Et cum eos rebus omnibus spoliasset, — ejectos in flumine supplumbabat.*

SUPPODIARE. Vide *Podium*.

SUPPORTARE, Curare, similiter & ferre onus aliquod, & alii parcere, in Jure Hungarico. Sambucus. Nos etiam *Supporter* dicimus, pro *tolerare*.

Supportare, Transferre, cedere, resignare: vox Feudistarum. Charta an. 1304. apud Fredericum Sandium in Consuetud. feudales Gelriæ pag. 46. *Quod nos ex libero arbitrio & spontanea voluntate villas nostras de Vronenbrouck — suppertamus per præsentes ipsi domino nostro Comiti & suis hæredibus liberè & solutè, recognoscentes ipsas villas à prædicto domino nostro Comite jure feudali recepisse*, &c. Extant aliæ ejusdem ferme tenoris apud eundem p. 37. 38. 47. 48. 50.

Supportari, Eximi, immunem esse ab aliquo onere. Statuta Ord. Præmonstrat. dist. 2. c. 1. *Nec non à communi frequentatione & cursu Missarum hebdomadatim celebrandarum supportati penitus existant.*

SUPPOSITIO. Glossæ antiquæ MSS. *Suppositionem, Propitiatorium.*

SUPPOSITORIUM, Medica balanus. Petrus Blesensis Epist. 43. *Contra inobedientiam ventris fiat suppositositorium, aut clyster.*

Suppositura, idem quod *Suppositorium*, apud Constantinum African. de Morbor. curat. lib. 1. c. 17. lib. 6. cap. 18. lib. 7. c. 3. &c.

Suppositorium. Gloss. Græco-Lat. ὑπόθεμα, *suppositorium*. Idem: ὑποπόδιον, *Scabellum, subsellium, scamillum, subpositorium*. Aliud Gloss. cap. de Vasis argenteis: *Subposturium*, ὑπόθημα καὶ ὑποθητήριον. Ejusmodi fortè illud est *suppostorium*, quod inter ministeria sacra reponit Gregorius M. lib. 1. Epist. 42. *Suppositorium aliquod argenteum pro uno solido dicitur esse oppositum, & calix pro 6. solidis dicitur esse oppositus.* Alii codd. habent *suppostorium*, uti monet Jamesius. Et Historia Episcoporum Autisiodor. cap. 20. *Item salariolam parvam cruciculum habentem pens. uncias 9. item suppositorium anacteum pens. lib. unam & semis.*

SUPPRESSUM, Morbus equinus, *vel cum mordetur, in calce percutititur, vel ipso de crure percutit rem aliquam duram*, &c. Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. c. 39. ubi vetus ejus interpres Gallic. *Suros* vertit.

SUPRACELLUM. Historia Abbatiæ Condomensis p. 510. *Fecit fieri cortinas de tela, & supracellum altaris B. Petri.* Ubi *Supracælum* legendum: intelligitur enim cortina quadrata, quæ Ciborii vice altari imminet, quam vulgò *Ciel* appellamus.

SUPRAJUNCTARII, qui Aragonensibus *Sobrejuncteros*, suntque *executores de las sententias, e encalçadores de los malfeytores, e de los encarcados, e aquellos malfeytores, que sean judgados por los justitias de las Ciudades & de las villas, e de los otros lugares de Aragon*, ut est in Foris Aragon. lib. 1. pag. 7. v. edit. 1624. Atque ii primò *Vicarii & Paciarii* appellati: sed postmodum *Suprajunctarios* vocari statuit Jacobus II. in Curia Cæsaraugustæ inita an. 1300. ut est in iisdem Foris Aragonens. pag. 13. De eorum munere sic idem Jacobus II. *Suprajunctarii exequantur sententias Justitiæ Aragonum, & mandata quæ eis fecerit ex parte Domini Regis, & mandata quæ eis fecerit Gubernator Aragonum, & sententias aliorum judicum exequantur, cum per eos fuerint requisiti, & in his non sint aliquatenus negligentes. Et non citent & non pignorent aliquem sine mandato Dom. Regis, vel Gubernatoris, vel Justitiæ Aragonum, vel aliorum judicum, cum non habeant cognitionem causarum. Tamen possint & teneantur persequi, requisiti vel non requisiti, latrones, homicidas, & alios malefactores ex suo officio, & capiant illos, & faciant eos & furta & deprædata fieri de manifesto, & faciant eos Judicari per justicias locorum magis convenientium, & restituant furta & deprædata sine aliquo pretio dominis suis. Teneantur etiam & possint facere eos assecurari qui requisierint ipsos: & non accipiant de villis quæ habent mercatum nisi 10. sol. & de aliis villis nisi 5. sol. de illis villis scilicet, quæ erunt de Juncta*, &c. Multa de ejusmodi Suprajunctariis, quorum idem munus est quod *Præpositorum Marescallorum* apud nos, habent Fori Aragonenses fol. 15. 33. 34. 35. 142. Observantiæ Regni Aragon. fol. 23. 36. 40. & alibi passim. Vide *Juncta*.

SUPRALIGATURÆ, *dicuntur panni, camisia, manicæ mulierum usque ad humeros*. Papias.

SUPRANOMEN, Quod nomini κυρίῳ, seu *proprio* additur, ad similium nominum discrimen, Gallis *Surnom*. Charta an. 1049. in Tabulario Casauriensi: *Ideo constat me Otteberto, qui supra nomen Fratello vocatur.* Alia apud Ughellum to. 8. p. 47. *Joonnes qui supranomine Walterii vocatur.* Alia an. 954. to. 5. pag. 1559. *Petro viro magnifico, qui & supernomen vocatur Pazzii, seu Gregorii, & Rotæ.* Sic porrò dictum *Supranomen*, quod in actis præsertim publicis, quæ à testibus subscriberentur, seu ad discrimen similium, ut dixi, nominum, seu ad pleniorem personarum designationem, supra singulorum nomina, locorum & prædiorum quæ ii incolerent, aut quorum domini erant, nomenclaturas adderent Notarii, cujusmodi complures chartas vidimus ex Tabulariis Arelatensi, Massiliensi, Paredensi, & aliis: quod quidem supranomen idem videtur quod *epinomen* voce hibrida vocant Notæ Tyronis pag. 35. ubi perperam scriptum *Ephinomen*. In hujus autem rei exemplum, proferam veterem Notitiam MS. de querela inter Archembaldum de Borbonio, & Petrum *de Blot*, pro Castello Montis-acuti sub Henrico Rege Angl. quæ sic clauditur: *Facta sunt hæc videntibus & audientibus ex parte Arch. Francon. de*

Agonis. de bosco. Corallo. de Montinac dart borsa.
Rupe. Willelmo. Jordano. Amone. Tecbaudo, &c.

Quæ quidem superscriptiones nomina designant prædiorum, quorum singuli domini erant.

Jampridem observatum à viris doctis, atque in primis à Duchesnio in Hist. Monmorenciaca lib. 2. c. 1. *Supranomina* vix cognita ante tertiam Regum nostrorum stirpem: qua tum tempestate agnosci cœpere viri nobiles à prædiorum suorum nominibus, quæ propriis suis appellationibus addiderunt: incerta licet ratione, nec apud omnes rata & constanti: cum ex iis quidam varia sibi supranomina adscriberent, secundùm varia quę possidebant prædia, & proüt in horum singulis acta sua conficiebant, quod potissimum in familia Bovensi accidisse colligere est cum ex veteribus tabulis, tum ex scriptoribus coævis, apud quos Drogo, qui sub Roberto & Henrico Regibus vixit, interdum *Bovensis*, interdum de *Papyriaco*: Ingelrannus Drogonis filius, promiscuè *Bothuensis, Codiciacensis, & de Fara*: Thomas denique Ingelranni filius, *de Fara*, vel *de Feria, Codiciacensis, de Marna* seu *de Marla*, cognominantur, quòd horum prædiorum domini fuerint. Quod & observatum à secundogenitis, cùm eo ipso ævo, prædiorum quæ in hæredii sor-

tem à parentibus acceperant, nomina vice cognominum sibi usurparent, ac in posteros transferrent: unde postmodum enatæ in familiarum enucleandis stemmatibus conjecturæ admodum incertæ: quod qui in hac Historiæ parte sedulo versantur, satis advertunt.

Longè verò diversus est cognominum inductus usus ex nominibus, quæ *jocularia* vocat Ausonius, quibus discernerentur à se invicem ejusdem nominis viri nobiles, & inferioris etiam conditionis, cum ea singulis propria fuerint, nec ad posteros & familiam traducerentur, iis à cutis colore interdum deductis, ut fuere ii qui *Albi, Nigri, & Rubei* dicti sunt, interdum ab ipso comæ colore, aut barbæ prolixitate, unde enatæ appellationes *Barbatus, Honestæ barbæ, Filans stupam*; interdum à vestitu, ut sunt eæ, *Capetus, Grisa gonella, Pellis lupi*, &c. denique à moribus ac indole propria, ut *Tricator, Hutinus*, &c.

SUPRAPONS, Pars navis. Contractus Navigii D. Regis S. Ludovici cum Venetis an. 1268. to. 5. Histor. Francor. *Et habet unum paradisum, & duo vanna, unum supra aliud, & duos pontes, & unum suprapontem*, &c.

SUPRAREGULA, dictus Willelmus Divionensis Abbas *à rigore ferventioris propositi*, ut scribit Hugo Flaviniacensis an. 1013.

SUPRASEDERE, pro *Supersedere*. *Suprasedente adversario*, in l. 5. Cod. Th. de Pactis.

SUPRASTANS, Præfectus, Italis *Soprastante*. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 21. ubi de apparatu classis nauticæ: *Tertiò 4. masarii qui præsint victui vel scribanis: quartò duo suprastantes vel supersedentes armis*. Rollandinus in Chron. lib. 5. cap. 15. *Fecit fieri unum Zironem in Anoale, & tres zirones in Mestre, ubi suprastantibus & custodibus constitutis, & licentiato exercitu*, &c. Adde cap. 17. utitur & alibi.

SUPRAVESTIS, Sagulum, *Cotte d'armes*. Statuta Ord. Hospital. S Joannis Hierosl. tit. 2. §. 4. *In armorum autem exercitio statuimus quod sagula sive supravestes rubeas cum cruce alba recta deferant*. Eadem Gallica MSS. *Tous les freres doivent porter en fait d'armes juppel vermeil à la croix blanche, c'est à sçavoir soubreveste.*

SUPRAVITA, Dotalitium, quod uxori cedit post mortem mariti, ex Gallico, *Survivance*, vel *Survie*. Charta Guidonis Comitis Foresiæ an. 1247. *Concedit — quidquid ad eam pertinet de — successione dicti Simonis nomine dotalitii aut supravitæ, seu alia qualibet ratione*. Infra: *Dat & concedit dicta Elizabeth nomine dotalitii aut supravitæ medietatem totius terræ suæ*, &c. Vide *Supervivere*.

SUPREMA, *Quando sol supprimitur*, in Gloss. Isid. Solis occasus.

SUPRESTES & *Subprestes*, pro *Superstes*. Glossæ Antiquæ MSS. *Suprestes, supervivens, vivus, filius in rebus humanis constitutus*. Ita legi in Concilio Toletano V. & apud Marculfum lib. 2. for. 5. ut *uprestitiosus*, pro *Superstitiosus*, in can. 4. ejusdem Concilii Tolet. V. in vett. codd. monuit v. c. Steph. Baluzius in Notis ad Antonium Augustinum p. 522.

SUPRINUS, pro *Sobrinus*, apud Pelagium Ovetensem Episcop. in Sebastiani Salmanticensis Episcopi Historiæ Addit. in Veremundo Rege, æra 827. *Mauregato defuncto, Vermundus suprinus Adefonsi majoris, filius videlicet Froilani fratris sui, tres annos regnavit*. Utitur ibi rursum.

SUPURATUS, *Purulentus*. Papias.

SURCARIA. Vide *Surtaria*.

SURCLARE, apud Apicium lib. 4. & 5. pro *Surculis connectere & ligare* dici observat Gabriel Humelbergius pag. 93. 104.

SURCOTIUM, Vestis species, Gallicis scriptoribus *Surcot*, fortè quod *Cotis* adderetur, vel superinduceretur. Catholicum Armoricum: *Sourcot, Gall. Robe à femme, superhumerale, item superlectile*. Statuta Conradi Archiepisc. Coloniensis an. 1260. c. 5. *Statuimus inhibendo ne aliquis Monachorum surcotiis, caligis coloratis, calceis nodatis, cingulis irregularibus, aut massubiis sericis utatur*. Perperam *Surgotum* scribitur in Annalibus Colmariensib. an. 1298. *Fecerat hoc anno ante festum S. Michaëlis Milites, quos omnes vestivit ad minus triplici vestimento, scilicet tunica pretiosa, surgotum ..... nobili vario, suchornam cum vario pretioso*. Vide *Supertotus*.

SURCULAMEN, Surculus. Gildas de Excid. Britann. *Amarissima enim quoddam de vite Sodomorum in cordis sui infructuosa bona semini gleba surculamen incredulitatis & insipientiæ plantaverat.*

SURGERE, Emergere, Gall. *Sourdre*, βρύειν, πηγάζειν, ἀναβλύζειν. Vetus Notitia apud Ughellum tom. 7. Ital. sacr. pag. 1361. *Maxima petia est ficta in loco ubi surgit fons*, &c. Infra: *Ubi surgit aqua*. Charta Germanica an. 799. apud Henschenium in Commentario prævio ad Vitam S Ludgeri Episc. Mimigard. §. 4. n. 24. *Id est inter duos rivulos, qui surgunt in monte, & in flumen Ruram vadunt*. Christophorus Bondelmontius in Descript. CP. *Cum muro & antemurali munitissimo, & vallo aquarum surgentium*. Gobelinus Persona in Cosmodromio pag. 189. de fluvio *Pader*, qui urbi Paderbonensi nomen dedit: *Statim in loco in quo surgit, ad stadia quasi 15. duobus fluviis commiscetur.*

Sursa, Fons, scaturigo: ex Gallico *Sourse*. Charta Rogeri Comitis Herefordiæ, tom. 1. Monastici Anglic. p. 321. *Et inde sicut Glendi descendit in moram desuptus per medium cacumen montis usque ad sursam alterius rivi, qui est in latere montis*, &c.

Sursus, eadem notione. Anonymus in Vita S. Cuthberti Episc. lib. 3. n. 3. *Et orante eo, statim aquæ vivæ sursum in obviam ejus manantem de saxosa terra erumpere invenerunt.*

SURGOTUM. Vide *Surcotium*.

SURIANI, ita dicti in Terra Sancta quidam servi ac tributarii, & ad usus agriculturæ, & ad alias inferiores necessitates dominis suis reservati, de quibus multa habet Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol. cap. 74.

SURICUM. Ratherius Veronensis post. Apologetic. pag. 237. *Inter frumentum & segallum modia 10. inter leguminá & milium modia 10. de surico modia 10. de vino modia 12.*

SURISCULA, Vasis species. Pelagius libello 4. n. 67. *Lavabat surisculam, & implebat eam aqua*. Lib. 18. n. 7. *Puerulus stetit ante eum habens panem & surisculam aquæ*. Utitur alibi non semel. Vide Conjecturas Rosweidi.

SURPLUSAGIUM. Vide *Superplus*.

SURRIGERE, Adversa aqua natare, navigare. Lex Wisigoth. lib. 8. tit. 4. §. 29. *Flumina majora, id est per quæ esoces aut alii pisces maritimi subriguntur*. Propriè autem Latinis *surrigere*, quasi *suberigere*, in altum tollere. Glossæ Gr. Lat. ὑπορθοῖ, ὑποστείζει, *subrigit*. ἀναβιβάζω, ἀνορθῶ, *subrigo*: Vopiscus in Aureliano: *Surrectus ad stipitem bestiis objectus est*. Ita qui adversa aqua natat vel navigat, in altum fluminis suberigitur.

Surrectus, Adversa aqua, cui opponitur *descensus*. Charta Caroli M. pro Monasterio S. Dionysii: *Tam de navibus qui per universa flumina ad surrectum, seu ad discensum* &c. Alia Caroli C. pro eodem Monasterio: *Vel reliquas exactiones de omnibus navibus quæ per universa flumina tam per aquam ultra Ligerim, tam ad surrectum, quàm & ad descensum navigare videbantur*, &c. Mox: *De navibus ejus quæ per diversa flumina imperii nostri tam ad surrectum, quàm & ad descensum discurrunt.*

SURSA. Vide *Surgere*.

SURSISA. Vide *Supersedere*.

SURSUM REDDERE, vox Practicorum Angliæ, ex Anglico *Surrendre*, quæ potissimum usurpatur, cùm quis dominium suum vel prædium in manus Domini superioris resignat, alteri reddendum. Vetus Inquesta apud Dugda-

lum in Antiq. Warwici p. 665. *Et si aliqui hujusmodi custumariorum fecerint alienationem bondagii tenuræ suæ alicui, solebant sursum reddere in curia coram Senescallo illam tenuram, & levare, & finem facere ad voluntatem domini.* Monasticum Anglican. tom. 3. pag. 3. *Et in manerio — aliquandiu Lanfrancus tenuit in manibus suis, utens in eis omnimoda lege Episcopali, & post ita sursum reddidit ita libere, sicut & ipse tenuit per cartam suam*, &c. Vetus Formula juridica apud Littletonem sect. 74. *Ad hanc curiam venit A. de B. & sursum reddidit in eadem curia unum mesuagium — in manus Domini ad usum C. de D. & hæredum suorum*, &c. Fiebat porrò traditione virgæ. Idem Littleton sect. 78. *Tenants per la verge sont en tiel nature, come tenants per le copy de court roll. Mes la cause pourquoi ils sont appellès Tenants per la verge, est pur ceo que quant ils voilent surrender lour tenemens en la main lour seignior al use d'un auter, ils averont un petite verge (per le custom) en lour main, lequel il baillera al Seneschal, ou al Bailife selonque le custome & use del manoir, & celui que avera la terre, prendra mesme la terre en le court, & son prisel serra enter en le roll, & le Seneschal, ou le Baillife, selonque le custome delivera à celui qui prist la terre, mesme la verge, ou un auter verge en nosme del seisin: & pur celle cause ils sont appellès Tenans per le verge.* Christophorus de S. Germano in Dialogo de Legib. Angl. cap. 9. *In aliquibus dominiis liberi tenentes possunt terras suas in Curia domini sui sursum reddere per virgam, vel aliter secundum usum Curiæ illius, & in tali casu per illam sursum redditionem liberum tenementum inde transibit ad illum cui fit illa sursum redditio, absque aliqua liberatione saisinæ inde fienda.* Vide lib. Anglicum *Justice of peace* pag. 132. & seqq. ubi modi *Sursum reddendi* exponuntur.

Sursum, aliud sonat in veteri Consuet. Bituricensi edita à Thomasserio c. 160. 164. ubi ita appellatur quod pecuniæ summæ deest, quod quis exsolvere tenetur, quasi *Supersumma*.

SURSUS. Vide *Surgere*.

SURTARIA. Gregorius M. PP. lib. 7. Ind. 2. Epist. 54. *Direximus tibi surtarias duas imaginem Dei Salvatoris & sanctæ Dei Genitricis Mariæ continentes.* Stephanus III. PP. Epist. ad Hilduinum Abb. *Et vidi ante altare Dominum Petrum & Dominum Paulum, & notamente illos recognovi de illorum surtariis.* Regino an. 753. habet *surcariis*, ut & MS. codex Ecclesiæ Senonensis: alter verò S. Evodii de Brana *surgariis*. Baronius an. 754. 4. *Surtariam*, idem esse quod scutum, ubi sunt pictæ imagines, scribit ex prædicto S. Gregorii loco. Rectè, nam utrobique legendum *Scutaria*. Id colligere licet ex Walafrido Strabone lib. de Rebus Eccl. cap. 8. ubi quod Stephanus *Surtaria*, is *Thoracidas* appellat: *In gestis Silvestri PP. legitur Constantinum Imperatorem per Thoracidas Apostolorum, quos ipse in visione viderat, cognovisse.* Nam *Thoracidas* seu imagines pectorales in *scutis* & clypeis depingi solitas docuimus in voce *Scutum*. Glossæ Gr. Lat. σκυτάριον, cetra. Suidas: θυρεὸς, ὅπλον, τὸ παρ' ἡμῖν σκυτάριον. Vide Vitam S. Silvestri à Combefisio editam pag. 278. & Doubletum pag. 665. Sed & *Stethariis* legi potest. Vide in *Thoracida*.

SUS, Machina bellica, quæ & *Scropha*: Gallis *Truie*. Willelmus Malmesbur. lib. 4. Hist. *Unum fuit machinamentum, quod nostri Suem, veteres Vineam vocant, quod machina levibus lignis colligata, tecto, tabulis, cratibusque contexto, lateribus crudis coriis communitis, protegit in se subsidentes, qui quasi more suis, ad murorum suffodienda penetrant fundamenta.* Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandr. n. 96. *Operantes machinas, sicut sunt arietes, sues, jactatoria, scalæ*, &c. Rigordus an. 1202. *Erectis petrariis, & manganellis, & turre ambulatoria, sueque lignea, acerrimè castrum impugnari cœpit.* Chronicon Leodiense laudatum ab Isaaco Pontano in Orig. Francic. *Misit Leodium mangonalia, vel arietes, aut sues, vineas, biblias*, &c. Utitur etiam Henricus Rosla in Herlingsberga. Locum habes in *Hirundo*. Vide *Scropha*, *Troia*, *Asellus*.

Sus urus, Aper, *Sanglier*, in Tabulario Vindocinensi Charta 309.

SUSANA *terra*, apud Will. Thorn, de terra maneriorum mensurata: *Summa terræ arabilis 567. acræ dimidia; summa totius cum terra Susana 2149. acræ*, &c. Ibidem: *In marisco cum aqua 318. acræ, — & de terra Susana 400. acræ*, &c. Mox: *Item de feodo vesturæ de terra Susana & bosco 42 acr.* Rursum: *Item apud* Stodmersch, *de terra Susana, prati & marisci 480. acræ*, &c. Ubi Somnerus ait *terram susanam* esse *terram defrugatam, vel cujus status nimia & diutina cultura prorsus exeditur*, &c. à Gallico *Suranné*, quod annum excedit. Sed ut verum fatear, vim vocis non assequor omnino.

Susseina terra, eadem notione in Domesdey, in Monastico Anglic. to 3. p. 506. *Item centum acræ de marisco, & valet acra communiter per annum 3. den. & pascunt in marisco & terris susseinis.*

SUSCEMATÆ *carnes*, Ex Gallico *Sursemées*. Fleta lib. 2. c. 12. §. 27. *De carnificibus & coquis carnes vendentibus suscematas, vel de morina, vel semicocta, vel non virtuosa cibaria calefacientes, & insana pro sanis ad vitarum hominum periculum.* Id est quibus putredinis notæ insperguntur. *Chars sursanes*, Brittoni pag. 33.

SUSCEPTORES, qui annonis & tributis utriusque ærarii recipiendis præpositi sub dispositione Rationalium erant: de quibus multa in utroque Cod. tit. de Susceptor. præpos. &c. ubi Cujacius, Jac. Gotofredus, & alii. Adde Edictum Theoderici Regis c. 126. 144.

Susceptores, qui Principem iter agentem, aut ejus comitatum in ædibus suis *suscipiunt*, vel excipiunt, apud Hincmarum de Ordine Palatii cap. 23.

SUSCEPTUS, Cliens, cui adest Advocatus in judicio. Palæmon. Gram. in Glossis: *Assecula, cliens sive susceptus.* Gloss. Lat. MS. Regium cod. 1013. *Cliens, domesticus, vel susceptus.* Gloss. Gr. Lat. ἀντιλήπτωρ, *Susceptor, adjutor.* Alibi, *Susceptus*, εἰς τὸ συνηγορῆναι βοηθούμενος. S. Augustinus Epist. 54. *Quis tandem advocatus, aut ex advocato ita vir optimus facilè reperitur, quis suscepto suo dicat, Recipe quod mihi cum tibi malè adessem dedisti.* Paulinus Epist. ad Alethium: *Igitur prinsquam in aliquam tantarum ægritudinum labem incurrat, festina medico susceptus & carus fieri.* Salvianus lib. 5. de Gubernat. Dei: *Ecce quæ sunt auxilia ac patrocinia majorum, nihil susceptis tribuunt, sed sibi hoc etiam pacto aliquid à parentibus temporariè attribuitur, ut in futuro totum filiis auferatur.* Cæsarius Arelat. serm. 5. *Ibi nullum fructum officiositas ipsa consequitur, sed hoc solum profectus est, si mereatur susceptus vocari.* Carolus Calvus Imp. Epist. ad Nicolaum PP. de Ebone Archiepiscopo Remensi: *Ipse igitur Ebo regii fisci familia oriundo progressus, regia pietate pii ac gloriosi avi nostri Karoli susceptus, Palatinis negotiis non mediocriter adnutritus, libertate donatus*, &c. *Susceptulus*, eadem notione apud Autorem antiquum vitæ S. Lupicini Abbat. Jurensis n. 10. Adde l. 4. Cod. Theodos. de Principib. agent. Gregorium M. lib. 4. Epist. 40. Ruricium lib. 1. Epist. 5. & quæ commentatur Petrus Pithœus ad Collationem Legis Mosaïcæ tit. 9. p. 90.

Suscepti, dicuntur, qui habitu Monachi, vel Canonici Regularis, donantur in morte, & inter Monachos *suscipiuntur*. Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham pag. 781. *Susceptus quilibet in morte, in habitu Canonici, vel fratris, per Priorem & Conventum alicujus domus, — in illa domo in qua susceptus est, fiat pro eo sicut pro Canonico vel fratre, excepto cibo 30. dierum, & mittetur obitus ejus cum obitu primi defuncti domus illius post mortem illius. Et sic fiet pro eo in aliis domibus, sicut pro familiari, & in brevibus mortuorum scribetur ad succurrendum, si habitum habuerit.* Adde pag. 783. Vide *Frater ad succurrendum*.

SUSCIPERE, dicuntur Patrini, qui baptizandum ad fon-

tem deducunt, & baptizatum de fonte excipiunt; & inde *Susceptores* appellati, Græcis ὑποδόχοι. Gregorius M. lib. 4. Dialog. c. 32. *Quidam Curialis illic sacratissimo Paschali Sabbato juvenculam cujusdam filiam in baptismate suscepit*, &c. Pœnitentiale Theodori c. 4. *Viro licet feminam suscipere in baptismo, similiter & feminæ virum suscipere.* Acta S. Sebastiani Mart. n. 62. *Quem cum baptizasset S. Polycarpus, ipse pater susceptionis ejus est factus.* Vide Concilium Calchutense c. 11. Concilium Parisiense VI. c. 7. & Dissertationem 22. ad Joinvillam pag. 275.

SUSKINS, Monetæ Anglicæ species. Vide *Galihalpens*.

SUSPECTIO, in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 49. §. 1. ubi *suspicio* legitur in Lege Longob. lib. 2. tit. 55. §. 15.

SUSPECTO, adverbialiter, in l. 21. D. de His quæ ut indign.

SUSPENSIO *corporis per pedes*, pœnæ species apud Anglos, de qua Fleta lib. 1. cap. 26. §. 4.

SUSPENSORIUM, Uncus cui appenduntur carnes in culina. Cæsarius Heisterbach. lib. 6. cap. 5. *Quotiens neminem sensit esse in coquina, ipsam latenter intrans, — scala suspensorium ascendit, & ex ea parte pernas qua muro conjungebantur, omnes pene usque ad medietatem incidit*, &c.

SUSPENSURA, vox Architectorum. Anonymus de Re architectonica cap. 16. de fabrica balnearum: *Suspensuræ calidarum cellarum ita sunt faciendæ, ut primum area sesquipedalibus tegulis consternatur; inclinata ad fornacem, ut pila missa intro, resistere non possit, sed redeat ad præfurnium.* Ubi Vitruvius lib. 5. cap. 10. habet, *suspensuræ caldariorum*, &c.

Suspensura. Glossar. scriptum literis Longobard. ex Bibl. S. Germani Paris. ex Glossis: *Suspensura, inaltationes sunt, sicut in Psalmo dicit: Mirabiles suspensuræ maris, quia quando tempestas* * *tria re suspenduntur atque exaltantur fluctus.* Vulgata hodierna habet, *elationes*.

SUSPICIOSUS, Suspectus. Gloss. Gr. Lat. ὑποπτευτής, *suspiciosus*, Alibi: ὕποπτος, *suspectus, suspiciosus.* Fabianus PP. Epist. 3. *Hi qui in aliquibus criminibus irretiti sunt, vel qui sunt suspiciosi, vocem adversum majores natu non habeant accusandi.* Utuntur Capitul. Aquisgran. an. 803. c. 7. Capitularia Caroli M. lib. 5. c. 34. (al. 36.) Herardus Arch. Turonensis in Capitulis c. 101. Hadrianus I. PP. in Canonib. c. 15. Hincmarus Rem. in Capitulis de Reb. Magistri & Decani &c. c. 15. *Soupeçonneus*, in Stabilimentis S. Ludovici lib. 1. c. 34.

SUSPIRIUM, Spiritus, & anhelitus difficultas, apud Apuleium de Virtutib. herbar. c. 41.

Suspiriosus, Anhelus, ægrè spirans, qui spiritus angustia & difficultate laborat, apud Anton. Musam de Herba Vettonica c. 8.

Suspirito, Suspiro. Vetus Glossarium Longobardic. S. Germani Paris. ex Glossis.

SUSSALTIRE. Ugutio *Digerere, evacuare, ebrietatem deponere, vel vulgariter dicitur Sussaltire, quod fit cum cibaria & potus in stomacho dividuntur, & quædam pars purior transmittitur per membra ad alimenta vitæ, quædam grossiora ad secessum.*

SUSSEINA *terra.* Vide *Susana*.

SUSTINENTIA, Patientia. Vita S. Firmini Mart. *Mihi Deus noster sustinentiæ dabit virtutem.* Epist. 129. inter Epist. Fulberti: *In literis amici tui C. Comitis multam deprehendere potes erga te benignitatem, familiaritatem, amicitiam, sustinentiam*, &c. Vide *Sufferentia*.

SUSTINERE, Expectare. Passio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Perpetua, sustineo te.* i. expecto te, ὑπομένω σε. Acta Passionis S. Cypriani: *Cum se dalmatica expoliasset, in linea stetit, & cœpit spiculatorem sustinere.* Ita Tertullianus Apolog. c. 35. lib. de Pœnit. c. 6. Adversus Judæos c. 6. ad Martyres c. 2. Tob. c. 5. v. 9. Matthæus c. 26. v. 5. Ferrandus Diac. in Breviario Canon. cap. 7. &c.

SUSUM, pro *Sursum*. Glossæ vett. *Susu*, ἄνω. Rursum, ἄνω, *suso, supra, super.* ἄνω κάτω, *susum deorsum.* πρὸς τὸ ἄνω, *susum versum.* τὸ ἄνω, *Susum versum.* *Susovorsum*, in vet. inscript. p. 204. Gloss. Lat. Gr. *Susu*, ἄνω. *Susum*, ἐπάνω. Papias: *Susum, in superiori parte, in loco signato. Sursum, ad locum.* Commodianus:

Integrate locum vestrum, per omnia docti,
Susum intendentes, semper Deo summo devoti.

Et alibi:

Terruit sanè Dominus domum orationis,
Sacerdos Domini cum Susum corda præcepit.

Hist. Episcopor. Autisiod. cap. 20. *Susum habet in se historiam salis cum arbore & serpentibus.* Ita veteres *rusum*, pro *rursum* dicebant, ut observat Scaliger ad Catullum pag. 58. Vide *Jusum*. Hinc Itali Poëtæ eadem natione *su* & *suso* dicunt, uti observatum ab Acarisio.

SUSURRATOR, *Susurriosus*. Gloss. Gr. Lat. ψιθυριστής, *Susurriosus, susurrator.* Occurrit vox posterior in Hist. Translationis S. Landoaldi n. 18. *Susurro*, apud Sidonium lib. 5. Epist. 7. Petrum Chrysologum serm. 55. & alios. Glossæ Isidor. *Susurrio, sensillosus, bilinguis.* Pithœanæ habent *Sciltosus*. Vide *Caculator*.

SUSURRIUM, Joanni de Janua, *murmur latens, locutio. Juge susurrium*, apud S. Hieronymum in S. Malcho cap. 6. S. Bernardus in Exhort. ad Milites Templi c. 4. *Murmur vel tenue, sive susurrium nequaquam ibi deprehenditur inemendatum.* Et cap. 78. *Solumque in personam tuam, non etiam in Abbatiam fraternum susurrium immurmurabat.* Utuntur etiam Cæsarius Heisterb. lib. 5. cap. 29. Guigo Cartusian. de Quadriperto exercitio cellæ cap. 25. & alii.

SUTHDURE, Porta australis, ex Saxon. ſuð, Auster, & ðure, ostium. Gervasius Dorobernensis Libro de Reparatione Cantuariensis Ecclesiæ: *Deinde sub medio longitudinis aulæ ipsius duæ turres erant prominentes ultra Ecclesiæ alas: quarum una, quæ in austro erat, sub honore B. Gregorii PP. altare in medio sui dedicatum habebat; & in latere principale hostium Ecclesiæ, quod antiquitus ab Anglis, & nunc usque Suthdure dicitur. Quod hostium in antiquorum Legibus Regum suo nomine sæpe exprimitur. In quibus etiam omnes querelas totius regni, quæ in Hundredis vel Comitatibus, uno vel pluribus, vel certè in Curia Regis non possent legaliter diffiniri, finem inibi, sicut in Curia Regis summi, sortiri debere discernitur.* Quæ quidem postrema verba satis docent hocce loco facta *Judicia Dei*, uti vocabant, cùm scilicet lites judicio ordinario dirimi non poterant.

SUTRIBALLUM, *Sutriballus.* Gloss. Lat. Gr. MS. παλαιορράφιον, *Sutriballum.* Infra: παλαιορράφος, *veteramentarius, sutrivallus.* Edit. habet *veterivallus.* Vetus Interpres Juvenalis sat. 3. *Consuto vulnere: à sutriballo sutus.*

SUTRUM. Charta anni 1115. apud Ughellum in Episcopis Cannensibus: *Concedimus iterum ut eadem matrix Ecclesia Cannarum plenam possideat omnium rerum suarum, & suorum hominum vendentium & ementium, tam in Cannis quàm deforis, & in casalibus ubicunque possideat etiam omnium suorum hominum artagium sutrum omnium terrarum, calnarum venientium ad laborandum cum sua adfidatura: ita tamen si non laboraverint, de terris nostris, & de suis laboraverint eidem Cannensi matrici Ecclesiæ, affidaturæ detur medietas, & medietas reliqua nobis tribui, possideat etiam sutrum petitionum salarium suamaria piscantium vola.* Quæ quidem mendis non carent.

SUXTA. Chronicon Abbat. S. Trudonis lib. 1. pag. 350. *Candelabra argentea septem, suxtas argenteas duas ad ferendum incensum.* Vasa ejusmodi incenso ferendo *Acerras* & *Naviculas* vulgò vocant: de hac verò voce nihil sani occurrit, nisi legendum sit *buxtas*, i. pixides. Vide in hac voce.

SWAIGA. Testamentum Frederici Palatini in Metropoli Salisburgensi to. 3. p. 446. *Vineam in Kelhaim, quam*

emià Lisungo de Westeten ; delegavi in manus Perchtoldi, & duas suvaigas delegavi in manus Wernhardi de Sillengen, &c.

SWANIMOTUM, *Suanimotum*, Curia libera tenentium in foresta, quæ de delictis in foresta accidentibus ter in anno cognoscit : vox à Saxon. ſpanȝ, Anglis *Swain*, *operarius, minister*, & ȝemoꞇe, *Conventus*. Mainvodo & Watsio *Swain* est liberè tenens. Charta libertatum forestæ Joannis Regis Angl. an. 1215. apud Matth. Paris, & in Pupilla oculi : *Nullum suanimotum de cætero teneatur in regno nostro, nisi ter in anno — & ad ista duo suanimota convenient Forestarii, viridarii & Agistatores*, &c. *Swanemoode*, in Monastico Anglic. to. 1. pag. 976. *Et sint quieti de — Shewyne, & Miskenning swanemoode, & de thesauro ducendo*, &c. Vide Guil. Prynneum in Libertatib. Angl. to. 3. p. 1142.

SWARMUM *apum*, in Modo tenendi hundredum p. 128. Examen apum, ex Anglico *Swarm*.

SWARTZ-WILD, Bestiæ nigræ, ex Germ. *Schwarz*, niger, *Wild*, fera : Gallis *Bestes noires*. Lex Bajwar. tit. 19. §. 7. *De his canibus ursos vel bubalos, id est majores feras, quod* Swartz wild *dicimus, persequuntur*.

SWEIZCHOLI. Lex Bajwar. tit. 13. cap. 11. §. 1. *Et si unum eorum* (equum) *contra legem minaverit, quod Sweizcholi dicunt*, &c.

SWERP, Jactura maris, vulgò *Wrec*, & *Warec*. Charta Willelmi Comitis Flandriæ pro confirmatione Consuetudinum urbis S. Audomari an. 1127. *Si cum Boloniensi Comite Stephano concordiam habuero, in illa reconciliatione eos à theloneo & Swerp apud Vuitsant, & per totam terram ejus liberos faciam*. Ibidem : *Liberos omnes à theloneo facio ad portum Dixmudæ & Graveninghes & per totam terram Flandriæ eos liberos à Swerp facio*. Tabularium Ramesiense ch. 174. *Concedo — mundbrich, bledwith, — stipbrich, sæupwurpe, sake sokne*, &c.

SWINHEY, Clausura circa blada, seu *haia*, quæ ab his arcet porcos : ex ſpin, porcus, & hey sepes. Vetus Charta Anglica, apud Somnerum in Tractatu de Gavelkind pag. 190. *Item pro clausura circa blada, quæ dicitur Swinhey, 2. sol. 10. den. & quadr*.

SWIRO, *Swro*. Lex Bajwar. tit. 15. cap. 11. §. 2. *Si firmare promiserit emptori, id est swro*. Ubi Lindenbrog. *Sweren*, juramento confirmare, sic & Angli *to swear*. Al. codd. habent *Swiron*.

SUUM, *Porcorum cœtus*, in Glossis MSS. Regiis.

SWOLLYNGA, *Swulinga*, vox Cantianis familiaris, quibus ita quod Anglis *hyda*, seu ut est in Domesdey, *Carucata*, nuncupatur : vulgò inquit Somnerus, à *Ploughland* : à Saxon. ſulh, aratrum. Liber de situ Ecclesiæ Belli in Anglia : *Dedit idem inclitus rex Willelmus eidem Ecclesiæ de Bello, in Cantia regale manerium, quod vocatur Wi, cum omnibus appendiciis suis septem swulingarum, id est hidarum, ex sua dominica corona, cum omnibus libertatibus & regalibus consuetudinibus*. W. Thorn an. 1364. *Et debet qualibet swollynga habere ducentas acras, quæ debent per annum 8. gallinas, unum multonem, & 200. ova de redditu, & sic secundum quantitatem cujuslibet S. (i. swollinge) & debet qualibet swollynga arare 6. acras de Telwork*, &c. Vide *Corn-gavel*.

Sullinga. Codex MS. Archiepisc. Cantuar. *Sulingæ maneriorum Archiepiscopatus Cantuar. in Cantia : & sciто quod duæ sulingæ faciunt unum feodum Militis*.

Sullyngata terræ. Will. Thorn p. 1931. *Et nunc defendebatur illud manerium pro una sullyngata terræ versus regem apud Middelton*.

Swollingland, Terra *Swollingatim*, sive per *Swollyngam*, i. quantitatem unius aratri culturæ deputata, & fructuariis elocata. Idem Thorn pag. 2140. *Acquisierunt — 309. acras, 3 rodas dimidiam de terra vocata Swollingland*.

Swollyngman. Idem Thorn : *Quæ servitia & Consuetudines ipsi tenentes annuatim faciunt, & solummodo, præter corporale servitium, quod vocatur Swollyngman, quod facere omnino recusant ad magnum gravamen & præjudicium Abbatis*.

Swylingmannus, Tenens ad redditus infra limites suæ swollingæ colligendos electus. Vetus Scheda apud Somnerum : *Singuli tenentes omnium & singularum prædictarum swylingarum, & 38. acrarum terræ de swyllingland ad Curiam dictor. Abbatis & Conventus de Menstre proximè post festum S. Michaëlis Archangeli annuatim tentam seu tenendam, eligent & eligere debent de qualibet swyllinga unum de seipsis, qui nominetur Swyllingannus. — qui quidem swillingmannus coram eodem Senescallo corporale præstabit sacramentum ad levandum & colligendum ratam portionis tam denariorum, quam granorum, porcorum, aucarum, & gallinarum in forma prædicta levandarum, — denarios ibidem per ipsum swyllingmannum sic collectos præfato bedello* (Abbatis) *singulis annis persolvendum*, &c. Idem Thorn : *Et ad quamlibet swollyngam dominus eliget in Curia sua per tenentes suos, 2. homines, & inde onerabit unum, qui colliget redditum in dicta swollinga*, &c.

SYLLABÆ, Litteræ, Epistola. Glossæ Lat. Gr. *Adfatibus*, συλλαβῶν, γραμμάτων. Synodus Rom. an. 745. *Ante hos dies syllabas reverendissimi atque sanctissimi fratris nostri Bonifacii Archiepiscopi nobis retulisti*. Zacharias PP. Epist. 9. ad Bonifacium : *Dum verò & series syllabarum tuarum nobis panderetur per singula*, &c. Codex Carolinus Epist. 72. *Sagacissimas syllabas suscipientes*, &c. Occurrit ibi non semel, & apud Scriptores ævi citerioris. Βασιλικαὶ συλλαβαὶ, apud Cyrillum in Epist. ad Acacium Melitenæ Episcopum, & alios.

SYLLABARIUS. Vide *Abecedarius*.

SYLLABIZARE, Elementa sigillatim appellare, quomodo faciunt qui primas literas ediscunt, nostris. *Epeller*. Joannes Sarisber lib. 5. Policr. c. 16. *Leges ipsæ & Consuetudines quibus vivitur, insidiæ sunt & laquei calumniantium. Verborum tendiculæ proponuntur, aucupationes syllabarum, vel simplici, qui syllabizare non novit*.

SYLLOGIZARE. Concludere, decernere, *Arrester*. Ericus Upsaliensis lib. 6. Hist. Suecicæ pag. 205. *Cœperunt de ejus assumptione tractare, & de facili concludendo inferre, quod syllogizaverunt in occulto*. Vita MS. Caroli M. jussu Friderici Imp. scripta, in prologo : *Quia vero intentione præcordiali in laudem præfati Cæsaris tota nostra suspirat intentio, ut manifestis rationibus ipsius gloriose syllogizetur canonizatio à sanctis & magnis viris prædecessoribus nostris diu multumque affectata*, &c.

Syllogismare, eadem notione. Ermanricus in Vita S. Alberti Abbat. Gambronensis n. 1. *Quorum pium initium elegantissimè finis syllogismavit*. Id est conclusit, absolvit, ut syllogismus argumentum concludit.

SYLVA. Sanutus lib. 3. part. 11. c. 13. *Transeuntes montes Riphæos, quos Ungari Sylvas vocant*.

Silva communis, fortè quæ *Communis* est, seu ubi *Communiæ*, vel loci incolæ jus fruendi habent. Tabularium S. Remigii Remensis : *Silvam communem ubi possunt saginari porci 20*. Tabularium Eduensis Ecclesiæ : *Silvæ 3. ad impinguandos porcos 2000. excepto communi silva*.

Sylva minuta, Cædua, *Bois taillis*. Tabularium S. Remigii Remensis : *Sunt ibi arabiles campi 22. continentes mapp. 104. vineæ 19. silva minuta mapp. 11. pastura cum spinoris mapp. 30*.

Sylva nutrita. Idem Tabularium S. Remigii Remensis : *Silvam noviter nutritam, ubi supra 5. annos valebunt saginari porci 50*. Mox : *Wandefridus tenet mansum servilem 1. & pro omni aratura & servitio providet silvam, & nutrit*.

Silva pastilis, i. pastui animalium idonea, in Domesdei, in Monastico Anglic. to. 3. par. 2. p. 10. *Silva pastilis duarum leucarum longitudine, & unius latitudine*. Occurrit ibidem rursum.

SYLVARIUS, qui silvam custodit, providet. Tabularium S. Remigii Remensis : *Hrodo silvarius & messarius te-*

net. propter hoc de terra dominica contra dimid. mansum. Vide Supra, *Silva nutrita.*

Sylvagium, Jus utendi silva, vel præstatio pro jure utendi silva, ut *forestagium*, de quo supra. Charta Bartholomei Episcopi Laudunensis 1130. *Sed & silvagium, & paisnagium, & alias consuetudines quas dominis suis debent persolvent.* Tabularium Abbatiæ S. Joannis Ambian. an. 1161. *Licebat etiam fratribus de stante nemore ligna cædere, & redas suas onerare, & per subscriptum silvagium ligna extra territorium ducere, dare, vendere, prout ipsis placuerit. Pro silvagio autem unius equi unum denarium persolvent.*

Sylvaticum, eadem notione. Jo. de Janua: *Lucar, pecunia vel pretium ex luco collecto, quod vulgò dicitur Sylvaticum, & Forestage.* Charta Friderici II. Imp. an. 1214. pro Ecclesia Viennensi: *Non teloneum, sive pedagium in aquis vel terris, vel redhibitionem de pasturis, non silvaticum, non summaticum, non pulveraticum exigere audeat.*

Sylvaticus, Agrestis, incultus, aspero ingenio, *Sauvage*, Italis *Salvatico*. Ordericus Vital. lib. 4. pag. 506. *Edricus quoque cognomento Guilda, id est silvaticus.* Infra pag. 511 *Plures in tabernaculis morabantur, in domibus ne mollescerent, requiescere dedignabantur: unde quidam eorum à Normannis Silvatici cognominabantur.* Vide *Comes silvaticus.*

Salvaticus, pro *Silvaticus*, quomodo Galli *Sauvage* dicunt. *Aves salvaticæ*, in Lege Bajwar. tit. 20. § 6. nostris *Oiseaux sauvages*, quibus opponuntur domesticæ, *dom̃ipastæ*. In Charta Edw. III. Regis Angl. to. 2. Monast. pag. 768. *Sauvagina*, dicuntur feræ silvestres: *De tota sauvagina, & omnibus bestiis silvestribus cu uscunque generis forent — quæ inventæ forent in clauso de Kitt, ad bersandum, venandum, capiendum*, &c. Itali *Salvaggine* dicunt. Philippus *Mouskes* in Henrico I.

> *Ciers i mit, & bisses, & dains,*
> *Puis connins, lievres, & ferains,*
> *Et maniere de sauvegine.*

Charta an. 1279. *Et contrata est salvatica, deserta & inhabitata.* Alia apud Ughellum to. 7. pag. 397. *Cultum vel incultum, domesticum & salvaticum*, &c.

Salvagium, eadem notione. *Bestia salvagia*, apud Gervasium Dorobernensem an. 1168.

Sylvicola, pro *Silvicula*, Silvula, in Charta Alamannica Goldasti 28. *Et in Syrnaha curtilem unam simul cum adjacente prato, & quicquid habuissent in silvicola, quæ dicitur Tegeramos inter Syrnaha & Gloten.*

Symbolæ, Convivia publica, ex singulorum *Symbolis*, ἀγάπη. Vox Græcis & Latinis scriptoribus usitatissima, quod pluribus notavit Henricus Stephanus de Abusu linguæ Græcæ cap. 1. Concilium Auscense an. 1068. *Archidiacono autem interdicimus convivia more symbolarum in ejus Ecclesiis peragi, aut in honore ejus aliquid usurpari contra consuetudinem veterem.*

Symbologizare, Symbolam conferre. Galvanus Flamma in Chronico: *Ipsi Episcopi suam redimentes vexationem, symbologizantes alia beneficia emerunt*, &c.

Symbolum Christiani appellant summam fidei Catholicæ, quasi, ut quidam censent, Collationem, quod ut aiunt, Apostoli simul convenientes quod quisque sentiret ac crederet, in illud contulerint. S. August. Serm. 115 de Tempore. *Quod Græcè Symbolum dicitur, Latinè Collatio nominatur. Collatio ideo quia in unum collata Catholicæ legis fides — Petrus dixit, Credo in Deum Patrem, &c. Joannes dixit Creatorem cœli & terræ, Jacobus dixit, &c.* Leo I. PP. in Epist. ad Pulcheriam Aug. *Ipsa Catholici Symboli brevis & perfecta Confessio quæ duodecim Apostolorum totidem est signata sententiis.* Ratherius Veron. in Itinerario: *Ipsam fidem, id est, credulitatem Dei, trifariè præparare memoriter festinetis, hoc est secundum Symbolum, id est Collationem Apostolorum, sicut in Psalteriis correctis invenitur.* Liber Faceti:

> *Articuli fidei sunt bis sex corde tenendi,*
> *Quos Christi socii docuerunt pneumate pleni.*
> *Credo Deum, Petrus inquit, cuncta creantem;*
> *Andreas dixit, Ego Credo Jesum fore Christum.*
> *Conceptum natum Jacobus, passumque Johannes.*
> *Infernos Philippus fregit, Thomasque revixit;*
> *Scandit Bartholomæus, veniet censere Mathæus.*
> *Pneuma minor Jacobus, Symon peccata remittit,*
> *Restituit Judas carnem, vitamque Mathias.*

Vide Ruffinum Aquileiensem in Symbolo, Isidorum l. 2 de Eccl esiast. offic. c. 24. Beletum c. 40. Durandum lib. 4. c. 25. n. 7. & seqq. Honorius August lib. 1. c. 88. *Credo in Deum Constantinopolitana Synodus composuit, sed Damasus Papa ad Missam cantari instituit.* Adde Bernonem lib. de Missa cap. 2. Durantum de Ritib. Ecclesiæ lib. 2. cap. 24. præterea Jo. Gerardum Vossium, & Usserium Armachanum in Syntagmatib. de Symbolo.

Symbolum violare, Peccare. S. Laurentius Novariensis Episc. Homil. 1. *Violavi Symbolum meum, corrupi pactum in ipso vestibulo Fontis conscriptum.*

Symbolum accipere & reddere dicebantur baptizandi, qui antequam tingerentur, Symbolum memoriter proferebant, apud S. Augustin. Ep. 67. Homil. 42. c. 1. Serm. 135. de Temp. cap. 1 Ferrandus Diaconus Carthagin. in Epist. ad S. Fulgentium Episcopum Ruspensem: *Hic ergo dominorum fidelium diligentia Sacramentis Ecclesiasticis imbuendus ad Ecclesiam traditur: fit de more Catechumenus: post aliquantum nihilominus temporis propinquante solennitate Paschali inter Competentes offertur, scribitur, eruditur. Universa quoque Religionis Catholicæ veneranda mysteria cognoscens atque percipiens, celebrato solemniter scrutinio, per exorcismum contra diabolum vindicatur, cui se renuntiare constanter, sicut hic consuetudo poscebat, auditurus Symbolum profitetur. Ipsa insuper sancti Symboli verba memoriter in conspectu fidelis populi clara voce pronuntians, piam regulam Dominicæ orationis accepit, simulque jam & quid crederet, & quid oraret intelligens, futuro Baptismati parabatur*, &c. σύμβολον ἀπαγγέλλειν in Concilio Laodic. c. 46. & Synodo Trullana c. 78. ubi dicitur baptizandos oportere fidei Symbolum discere, & quinta Feria ultimæ septimanæ, vel Episcopo, vel Presbytero reddere. Gloss. Gr. Lat. ἀπαγγέλλω, ἐπὶ μαθημάτων, *reddo, memoro.* Ordo Romanus ait reddi in Sabbato Paschatis, aut Pentecostes, ut & Amalarius lib. 1. de Eccl. offic. c. 8 Habetur Homilia S. Maximi Taurinensis Episcopi in Traditione Symboli, ubi *Mysterium Symboli tradere*: & alia S. Fulgentii, quæ est 78. *ad Competentes post traditum Symbolum.* Vide Canones S. Patricii c. 7. Illud autem addiscendum dabatur Competentibus in die Palmarum, ut habent Isidorus lib. 1. de Eccl. offic. c. 27. lib. 2. c. 21. 22. Alcuinus lib. de Divin. offic. Rabanus lib. 1. de Instit. Cleric. c. 26. Atto Episc. in Capitulari c. 16. &c.

Symbolum luminis, seu potius *Symbola*, Census pro luminaribus Ecclesiæ. Leges Kanuti Regis Angl. cap. 14. *Et fiat in anno Symbolum luminis, primum in vigilia Paschæ obulus ceræ de omni hida, in Festo omnium SS. tantundem, tertio tantundem in Festo sanctæ Mariæ Candelarum.*

Symbolum animæ. Concilium Anhamense an. 1009. c. 12. *Luminarium census ter quotannis penditor. Sed æquissimum est ut animæ Symbolum, (quam pecuniam sepulchralem vocant) semper dependatur, cum sepulchrum sit effossum.* Ubi Decreta Synodalia ejusdem Concilii c. 13. habent: *Munera nec non defunctorum animabus congruentia puteo impendantur aperto.*

Symmachus. Liberatus Diaconus cap. 23. *Per portitores literarum velocissimos, quos Ægyptii Symmachos vocant.*

Symphonia, Instrumentum Musicum, de quo sic Isidorus lib. 2. Orig. c. 21. *Symphonia vulgò appellatur lignum cavum ex utraque parte, pelle extensâ, quam un-*

gulis hinc & inde Musici feriunt. Fitque ex ea concordia gravis & acuti suavissimus cantus. Ugutio: *Tympanum quoddam instrumentum musicum, vel pellis, vel corium, vel ligno ex una parte contentum vel contextum, & dicitur sic quod tinniat, vel dicitur sic à tinton, quod est medium quia est medium. Est enim media pars symphoniæ in similitudinem cribri, & virgula percutitur ut symphonia.* Glossæ antiquæ MSS. *Tibia, symphonia.* Glossæ Isonis Magistri: *Sistrum, tuba, genus symphoniæ.* Alibi: *Symphonia, tuba,* ad istud Prudentii l. 2. in Symm.

Fluctibus Actiacis signum symphonia belli
Ægypto dederat, clangebat buccina contra.

Mamotrectus ad 1. Paralipom. cap. 12. *Liris, id est symphoniis.* Daniel cap. 3. *In hora qua audieritis sonitum tubæ & fistulæ, & cytharæ, & sambucæ, & psalterii, & symphoniæ,* &c. S. Augustinus in Psalm. 41. *Festa cum hic homines celebrant suæ luxuriæ, consuetudinem habent constituere organa ante domos suas, aut ponere symphoniam, vel quæcumque musica ad luxuriam servientia & illicientia.* Fortunatus lib. 4. de Vita S. Martini:

Donec plena suo cecinit symphonia flatu.

Galfridus de Vino salvo in Poëtria MS. seu de Coloribus Rhetoricis:

Cymbala præcara, concors symphonia, dulcis
Fistula, somniferæ citharæ, vitulæque jocosæ.

Nicolaus de Braya in Ludovico VIII.

——— *Non sistrum defuit illic,*
Tympana, psalterium, cithara, symphonia dulcis.

Occurrit præterea apud S. Hieronymum in Epist. ad Damasum. Vetus Poëta Gallicus MS. in Poëmate, cui titulus, *le Lusidaire:*

Psalteres, harpes, & vieles,
Giges, & chifonies beles.

Chron. MS. Bertrandi *du Guesclin* MS.

Et s'avoit chascun d'eux aprés luy un Sergent
Qui une chiffonie va à son col portant,
Et li deus Menestrers se vont appareillant,
Tous deus devant le Roy se vont chiphoniant.
Et Mahieu de Gournay les va apperchevant,
Et les Chifonieux aloy priser tant,
Et en son cœur alloit moult durement gabant
Et li Rois li a dit apres le geu laissant,
Et que vous samble, dit-il, sont-il bien souffisant?
Dist Mahieu de Gournay, ne vous iray celant,
Ens ou pays de France, & ou pays Normant,
Ne vont tels instrumens fors aveugles portant,
Ainsi vont li avugles & li poures truant,
De si fais instrumens li bourgois esbatant,
En l'appella de la un instrument truant,
Car il vont d'huis en huis leur instrument portant,
Et demandent leur pain, rien ne vont refusant, &c.

Joannes Molinetus in Throno honoris:

Tubes, tabours, tympanes & trompettes,
Lucs, & orguettes, harpes, psalterions,
Bedons, clarons, cloquettes, & sonnettes,
Cors & musetes, symphonies doucettes,
Chansonettes de manicordions, &c.

SYMPONUS, ex Gr. σύμπονος, συνεργάτης, apud Anastasium in Epist. ad Constantinum Imp.

SYMPSALMA, *Consonantia psalmi vel, vocis copulatio in cantando.* Jo. de Janua. Vide *Diapsalma.*

SYNASTRIA, Constellatio, in Querolo p. 40.

SYNAXIS, Σύναξις, Latinis *Collecta:* Conventus seu Congregatio Monachorum, ad orationem & psalmodiam coeuntium, apud Cassianum lib. 2. de Instit. Cœnob. c. 10. Vide *Collecta.*

Synaxis maximè pro *Cursu,* seu *officio Ecclesiastico.* Glossæ MSS. *Synaxis decantatio horarum, vel illa hora qua sol ab axe descendit, & dicitur quasi sine axe.* Regula S. Benedicti c. 17. *Vespertina autem synaxis 4. psalmis cum antiphonis terminetur.* Regula S. Columbani cap. 7. *De Synaxi verò, id est, de cursu Psalmorum & orationum modo canonico, quædam sunt distinguenda.* Regula S. Donati cap. 26. *Similiter pœniteat quæ humiliationem in synaxi, id est in cursu oblita fuerit.* Et cap. 75. *De synaxi, id est de cursu Psalmorum,* &c. Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis c. 21.

More suo sanctis surgens cantare synaxim
Nocturnam, magnus licet algor stringeret artus,
Devotè gracilis surgit tamen ipsa Mathildis.

Apud Græcos Patres, σύναξις sumitur pro participatione divinæ Eucharistiæ, ut passim apud Dionys. Areop. lib. de Sacram. ubi Pachymeres ad cap. 3. Σύναξιν νοητέον οὐ τὴν τοῦ λαοῦ, καθὼς τὴν λέξιν σήμερον ἐκλαμβάνονται, ἀλλὰ τὴν πρὸς Θεὸν συναγωγὴν καὶ κοινωνίαν. Et cap. 4. Σημείωσαι, ὅτι σύναξιν μόνην τὴν λειτουργίαν φησί, καθ᾽ ἣν τῶν θείων μυστηρίων κοινωνοῦσιν οἱ ἄξιοι, ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ ὄνομα λαμβάνει, οὐ διὰ τὸ συνάγεσθαι τὸν λαόν, καθὼς εἴρηκέ τις, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸ ἓν κοινωνίαν, καθ᾽ ἣν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ ὡς μέλη τῇ κεφαλῇ συναγόμεθα.

SYNCELLITA, qui aliàs *Concellaneus:* Monachus scilicet qui in eadem cella, i. Monasterio habitat, moratur. Veteres Glossæ MSS. συγκελλῆδες, γείτονες. Cassianus Collat. 20. cap. 2. *Ut nos, tanquam pristinos Syncellitas, etiam cellulæ suæ, quam in extrema horti parte construxerat, honoraret hospitio.* Idem de Instit. Cœnob. lib. 2. cap. 12. *Unusquisque ad suam recurrens cellulam, quam aut solus, aut cum alio tantum habitare permittitur: quem scilicet societas operationis, vel discipulatus, & disciplinæ imbutio copulavit, vel certè quem similitudo virtutum comparem fecit.* Et lib. 4. c. 16. *Cellulæ suæ cohabitator.* *Syncellitas,* latiori significatione, Monachos omnes interdum vocabant. Versus antiqui de laudibus Lirinensis insulæ, apud Vincentium Barralem:

Primus Honoratus te syncellita beatus
Corpore sacravit fugiens retinacula mundi.

Epistola cujusdam Monachi ad Ælfricum: N. *Canctorum peripsema syncellitarum,* i. Monachorum.

SYNCELLUS, Dignitas Ecclesiastica è præcipuis & honoratioribus, quâ qui cohonestatus erat, in eadem quâ Summus Pontifex, vel Patriarcha, cella habitabat, unde nominis etymon. Habuit enim suos Syncellos non Græcanica duntaxat Ecclesia, quod notissimum est Scriptoribus Byzantinis, sed etiam Romana. Siquidem Leo Papa in Epistola ad Kenulphum Merciorum Regem apud Willelmum Malmesburiensem lib. 1. de Gestis Reg. Angl. cap. 4. S. Augustino primo Anglorum Apostolo hanc appellationem adscribit: *Nos per omnia enucleatiùs trutinantes, in sacro scrinio reperimus sanctum Gregorium prædecessorem nostrum in integro ipsam parochiam numero XII. B. Augustino Syncello suo Archiepiscopo tradidisse & confirmasse Episcopos consecrandi.* Unde colligitur Augustinum ex iis fuisse Clericis, vel Monachis, quos idem Gregorius in Synodo Romana an. 595. statuit *ministerio cubiculi Pontificalis obsequi debere: ut is qui in loco est regiminis habeat testes tales, qui vitam ejus in secreta conversatione videant, & ex visione sedula, exemplum profectus sumant.*

Neque istius moris primus autor fuit Gregorius Magnus, cùm id primum in Ecclesia inductum à Lucio I. PP. tradat Liber Pontifical. Damasi PP. in Lucio: *Hic præcepit ut duo Presbyteri & tres Diacones in omni loco Episcopum non desererent, propter testimonium Ecclesiasticum.* Idem Lucius in Epistol. ad Galliæ Episcopos: *Hortamur vos, sicut & in hac sancta Ecclesia constitutum habemus, ut semper testes vobiscum Sacerdotes & Diaconos habeatis.* &c. Cui constitutioni subscripsere postmodum variæ Synodi præter Romanam, scilicet Turonensis II. cap. 12. Parisiensis VI. c. 20. Aquisgran. II. an. 836. c. 1. Ticinensis an. 850. c. 1. Capitula Caroli M. lib. 5. c. 174. Canones Hibern. lib. 1. c. 8. &c. Vide præterea Gregorium Turon. lib. 6. cap. 36. Bennonem de Vita Hiltebrandi p. 41. &c Atque hinc plures simul eodemque tempore fuisse legimus. Nam Heraclianus & Laurentius Syncelli Epiphanii Patriarchæ Constantinopolitani recensentur in Collatione Catholicorum cum Severianis habita Constantinopoli an. 532. Basilii Manachi Supplicatio in Concilio Ephesino part. 1. cap. 30.

de Nestorio Patr. CP. Οὐ μόνον δὲ τοὺς αὐτοῦ κληρικοὺς, ἢ συγκέλλους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν παροικιῶν προσελάβετό τινας, &c.

Habuit igitur olim Summus Pontifex suos *Syncellos*, tametsi postmodum, vel appellationem saltem, si non officium, desiisse par sit credere, cùm de iis ferè sileant cæteri ex nostris Scriptores. In Ecclesia verò Constantinopolitana præcipuum locum obtinuisse *Syncellos*, statim ab instaurata urbe, testantur Cedrenus & Zonaras ad ann. 24. Theodosii Junioris, & Victor Tunnensis in Anastasio. Cæteros etiam Patriarchas Syncellos habuisse colligimus ex Synodo Nicæna II. σύγκελλοι γνωρίμων τῶν ἐκεῖσε Πατριαρχῶν, præterea ex VII. Syn. act. 1. pag. 474. 481. 530. Edit. 1618. Synodo Calchedon. act. 1. pag. 184. & 188. Synodo VIII. Act. 1. pag. 713. 734. ex Niceta Paphl. in Vita Ignatii Patr. CP. pag. 713.

Syncellorum, igitur in Ecclesia Constantinopolitana quod fuerit primitus munus, frustra quærunt viri docti. Quidam enim sic appellatum opinantur *Syncellum*, qui morituro Patriarchæ successor designabatur, quique, eo adhuc in vivis, in Patriarchio cum illo habitabat, proindeque erat ejusdem cellæ cohabitator & consors. Idque eruunt ex Cedreno & Zonara, tradentibus *Seryphum* apud Saracenos eundem obtinuisse locum, quem *Syncellus* apud Patriarcham. Nam quemadmodum, inquiunt hi scriptores, ὁ Σύγκελλος τοῦ Πατριάρχου θανόντος εἰς τὸν ἐκείνου τόπον ἀντικαθίστατο, sic *Seriphus* Chalyphæ defuncto substituebatur. Certè non negaverim interdum *Syncellos* Patriarchis extinctis successisse in eam dignitatem. Ecce apud Victorem Tunnensem loco citato: *Timotheus Constantinopolitanus Episcopus — 5. die mensis Aprilis occubuit, & Joanni Cappadoci Syncello proprio atque Presbytero Episcopatum tradidit.* Suggestio Dioscori Diaconi ad Hormisdam PP. to. 1. Epist. Rom. Pontif. de Joanne Patr. CP. *In cujus locum Epiphanius quidam Presbyter Syncellus ejus ordinatus est.* In Epistola Synodali Synodi Constantinopolitanæ sub eodem Epiphanio, Heraclianus Presbyter sanctæ majoris Ecclesiæ dicitur *Cohabitator prædicti sanctissimi Archiepiscopi*, id est Syncellus, uti appellatur in Collatione quæ sub Justiniano facta est Constantinopoli. Quosdam alios è Patriarchis Byzantinis, dignitate antea *Syncellos* recenset S. Nicepohorus in Chronol. præter Joann. Cappadocem, cui primo hanc dignitatem adscribit, Theodorum videlicet & Georgium ejus successorem, Anastasium & Joannem. Aliquot alios sequiori ætate habent etiam Cedrenus & Zonaras, quos adnotavit Gretzerus ad Codinum. Sed quid hæc inter tantos, quibus nusquam fuit *Syncellorum* munus ante adeptum Pontificatum?

Goarus ad Euchol. & Cedrenum, *Syncellum* putat fuisse patrem spiritualem, πνευματικὸν, & *à Confessionibus* Patriarchæ: at unde id eliciet, non planè video. Consiliorum participem & socium, benè quidem probat ex Evagrio lib. 6. c. 2. & Socrate lib. 7. c. 32. ut qui unà cum ipso Patriarcha maneret.

Constat igitur viros doctissimos longè à verò aberrare, dum in has abeunt sententias, cum longè probabiliùs sit *Syncellos* primùm datos Patriarchis, ut & cæteris Episcopis, qui essent vitæ eorum testes, *cubiculo & secretioribus quibuslibet obsequiis assisterent, vigilantes, orantes, sacra eloquia scrutantes jugiter attenderent*, ut est in Synodo Romana laudata, & Ticinensi an. 850. c. 1. *Cellulaneos* vocarunt Latini ejusmodi assessores. Ignatius Episcopus in Vita S. Tarasii Patriarchæ CP. n. 36. tradit Tarasio adhibitos ab Imperatore custodes, qui sub *Syncellorum* nomine & dignitate, eum diligenter observarent, viderentque ne iis inconsultis quidpiam ageret. Unde rectè *Oculus Patriarchæ* appellatur *Syncellus*, in Epistola Theodosii Patriarchæ Hierosolymitani ad Synodum VIII. Constantinopolitanam, ex versione Anastasii: quia nempe vitæ Patriarchæ invigilabat.

Invaluit postmodum, ut qui *Syncelli* Episcoporum aut Patriarcharum erant & dicebantur, Syncelli Ecclesiarum appellarentur. Ita apud Theodorum Abucaram Epist. 4. Michaël Presbyter dicitur σύγκελλος ἀποστολικοῦ θρόνου, seu Ecclesiæ Hierosolymitanæ. *Syncellorum* munus in dignitatem Ecclesiasticam postea transiit apud Græcos, quorum numerum ad binos auxit Heraclius, ad plures cæteri deinceps Imperatores, qui iis denique *Proto-Syncellum* præfecerunt.

Syncelli præterea dignitas ab Imperatoribus CP. Episcopis & Archiepiscopis titulo tenus attributa legitur: præsertim Archiepiscopis Tranensibus Joanni & Byzantio, qui *Pontificales & Augustales Syncelli* appellantur apud Anonymum in Vita S. Lucii Episcopi Brundusini, in Præfat. apud Bolandum tom. 1. Januar. & ab Adelferio in vita S. Nicolai Peregrini, apud Ughellum to. 7. Ital. Sacræ pag. 1210. quæ dignitas

Syncellatus, ab iisdem appellatur. Vide *Custodire*, & Altaserram lib. 1. Dissertat. Juris Canon. c. 2. lib. 2. c. 13.

SYNCOPA, *Syncopare*. Est autem *Syncopare*, scindere, seu potius intersecare, Gall. *Entrecouper*. Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *Inter has circulus elucens ad Zodiacæ obliquitatis similitudinem, pretiosorum lapidum stellatus monilibus, sidereæ contiguitatis oscula syncopabat.* Ibidem:

> *Sicque per ascensum male syncopat illa mariti*
> *Corpus, furtivo dum metit ense caput.*

Rursum:

> *Qui minas Ponti sepelis & auges*
> *Syncopans cursum pelagi furiosi.*

Adde eundem p. 314. præterea Briton. lib. 9. Philip. v. 449. & Archithrenium lib. 1. c. 17. extremo. Hinc

Syncopare, verba non omnino pronuntiare, sed ea quasi secare, quomodo *Couper les mots* dicimus. *Verba dimidia, non integra transilientes*, ut ait S. Bernardus serm. 40. super Cantica Cantic. Synodus Cicestrensis an. 1289. c. 15. *Quæ autem tractant vel legunt*, (in Ecclesia) *distincte proferant & apertè, non transiliendo, neque transcurrendo, vel syncopando*, &c. Ita in Concilio Rotomagensi an. 1335. c. 1. Admonitio Guillelmi Episcopi Magalonensis ad Clerum de Modo dicendi Horas:

> *Qui bene non dicit Horas, Deus hunc maledicit:*
> *Syncopa vitetur, versus non anticipetur,*
> *Donec finitus omnino sit bene primus.*

Concilium Lateranense sub Innocentio III. c. 17. *Et somno residuum relinquentes, vix ad diurnum concentum avium excitantur, transcurrendo undique continuata syncopa matutinum.* Concilium Sarisberiense an. 1217. cap. 36. *Ita quod ex festinatione nimia verba non præcidantur, vel syncopentur.* Adde Synodum Wigorniensem an. 1240. c. 10. Constitutiones Synodales Episcopi Anonymi an. 1237. cap. de Sacr. altaris, in tom. 2. Concil. Angl. Synodum Rotomagensem an. 1335. c. 1. &c.

SYNCOPIZARE, Syncopem seu deliquium pati. Vita B. Torelli Puppiensis n. 11. *Gravi casu syncopizavit.* Occurrit etiam in Miraculis B. Ambrosii Senensis. *Syncopare*, eadem notione dixit Radulfus in Miraculis S. Richardi Episc. Cicestrensis n. 11. *Terra syncopando similis morienti prosternitur.*

SYNDICARE, Examinare, in alicujus mores vel acta inquirere, notare, acri censura carpere, nostris *Syndiquer quelqu'un*, quod agunt Syndici seu rerum curatores, qui cuncta diligenter examinant. Bulla Innoc. IV. an. 1254. apud Waddingum n. 12. *Teneatur sanè Potestas seu Rector, infra 10. dies sui regiminis syndicare præcedentem proximò Potestatem vel Rectorem, & ejus etiam Assessores per tres viros Catholicos & fideles electos ad hoc per Diœcesanum*, &c.

SYNDICUS, Defensor, patronus, advocatus. Glossæ Gr. Latin. σύνδικος, *Defensor*. Hermogenianus JC. in leg. ult. D. de Muner. & honor. *Defensio civitatis, id est ut Syndicus fiat, munus est personale.* Arcadius Imp. l. 2. C. de Defens. civitat. *Defensores, quos Græci Syndicos appellant, pro republica agebant & conveniebant.* Fridericus II. Imp. apud Matth. Paris. an. 1241. *Reges orbis*

bis & Principes, quorum etiam causam, eorum factus Syndicus, foveo, &c. Idem Matth. an. 1245. *Illuc advenit de Terra sancta Episcopus Berytensis, totius Syriæ Nuntius generalis, & Syndicus omnium Christianorum Terræ sanctæ.* Rursum an. 1255. *Qui si de communi assensu communem Syndicum & prolocutorem ad Romanam Curiam destinassent*, &c. Est autem *Prolocutor*, idem quod *Advocatus*.

Syndicus, Dignitatis nomen apud Burdegalenses Aquitanos, apud quos occurrunt Nobiles quidam *Soudics* appellatione donati, cum adjectione Castri nominis: quos Arnoldus Ferronus in Consuet. Burdeg. l. 2. p. 225. author est in veteribus Tabulis *Syndicos* appellari. Hos Jus municipale Burdegalensium Ordini Comitum, Vicecomitum, & Baronum accenset. Hujusce verò nomenclaturæ bini tantùm occurrunt proceres, *Soldicus* scilicet *de l'Estrade*, & *Soldicus de la Trau*, qui hanc fortè iis in Castris primitus *Syndicorum*, seu *Defensorum* dignitatem obtinuere: quam sibi posterisque hæreditariam asseruerunt, ut Comites in urbibus, & Duces in provinciis, quibus præerant. Defensorum enim & Syndicorum civitatis amplam fuisse autoritatem & jurisdictionem docet plurimis Guido Pancirolus lib. de Magistratib. municipalib. cap. 9. Vide Raimundum Montanerium in Chron. Reg. Aragon. cap. 185.

Soldicorum, de l'Estrade frequens occurrit mentio apud Scriptores, Froissartem 1. vol. c. 161. 2. vol. c. 81. 90. 4. vol. c. 18. &c. Orronvilleum in Hist. Ludovici Ducis Borbon. cap. 72. Monstrelletum 3. vol. pag. 35. Tillium, &c. His vetus armorum Liber pro insignibus adsignat *Leonem miniatum in area aurea*.

Soldici de la Trau, de Trabe dicuntur in Bulla Bonifacii IX. PP. apud Waddingum an. 1391. n. 8. Tabularia Cameræ Computor. Paris. sub an. 1453. recensent Petrum de Monteferrando *Soudic de la Trau*. In Computo Auxiliorum pro liberatione Joannis Regis Franciæ an. 1366. vocatur *le Soudich de Lautrau*.

SYNERGIUM, Monasterium, in quo scilicet *opus Dei* exercetur. Gloss. Gr. Lat. συνέργιον, *Officina*. Ita etiam in Excerpt. ex variis Lexic. pag. 247. Fortunatus in Vita S. Radegundis c. 13. *Æquiter S. Gundulphi — non minore laboratu nobilitavit synergium.*

SYNERGUS, Cooperator, ex Gr. συνεργός. Epistola Monachorum S. Remigii Remensis ad Casinenses, de S. Benedicti Epistola: *Quam ille sancti Paracliti familiarissimus synergus composuit.*

SYNODALIS *liber*, Libris Ecclesiasticis accensetur à Gilleberto Lunicensi Episcopo lib. de Usu Ecclesiastico: in quo fortè ea quæ ad Synodales Conventus spectabant, continebatur, vel in quem Synodi Episcopales referebantur.

Synodales testes. Vide *Testis*.

SYNODARE, Castigare, punire, emendare. Ratherius Veronensis in Itineratio: *De synodo à nobis quid agendum nuperrimè acto. Scitis enim, scitis me semper hoc agere ideo distulisse, cum bis in anno idem preceptum sit facere, quod dicerem me undè synodare deberem omnino nescire. Solet enim in Synodis si quid contra Canones actum est emendari.* Charta Paschalis I. PP. in Bullario Casinensi to. 2. pag. 22. *Nullus autem Episcopus audeat synodare vel excommunicare Monachum vel Clericum ipsius Monasterii, quos prædicto suo Abbati suisque successoribus concedimus monendos & constringendos*, &c. Bulla Benedicti VIII. PP. an. 1028. pag. 80. *Ut nullius Episcopus præsumat in jamdicto Monasterio vel in Ecclesiis sibi subjectis, Sacerdotem excommunicare, vel ad Synodum provocare*, &c. Correctionis scilicet gratiâ.

SYNODATICUM. Vide *Synodus*.

SYNODICA, Epistola ab ipsa Episcoporum Synodo scripta ad summum Pontificem, vel ad Patriarchas aut Metropolitanos, qua eorum quæ statuta ac decreta sunt, in Synodo ratio exponitur. Συνοδικά, & συνοδικὰ γράμματα, in Concilio Calchedon. act. 5. & 10. pag. 244. 300. edit. 1618. *Synodicæ litteræ*, in Synodo Tullensi apud Saponarias c. 7. *Synodales Epistolæ*, apud Ordericum Vitalem lib. 9. *Odo Episcopus Bajocensis, Gislebertus Ebroïcensis, & Serlo Sagiensis. Legati quoque aliorum de Normannia Præsulum cum excusatoriis apicibus Arvernensi Concilio interfuerunt; & inde cum benedictione Apostolica regressi, Synodales Epistolas Coepiscopis suis detulerunt.* Ejusmodi Synodicę habentur complures in Conciliorum Collectione: de quibus etiam copiosè egit Bernardinus Ferrarius lib. 2. de Epistol. Ecclesiast. cap. 6.

Synodica præterea dicta Epistola quam Pontifices recèns electi ad alios Pontifices mittebant, in qua fidei suæ rationem exponebant. Quod quidem maximè obtinuit in summis Pontificibus & Patriarchis. De summis quidem Pontificibus testantur Gelasius I. Epist. 2. Liberatus Diacon. c. 17. Gregorius M. lib. 1. Epist. 4. Joannes Diac. in ejusdem Gregorii vita lib. 2. cap. 3. Anastasius Biblioth. in Zacharia PP. &c. Vide *Tractatus*.

Vicissim Episcopi recèns creati, præsertim Patriarchæ ac Metropolitani per Synodicas pariter apud summum Pontificem fidei suæ doctrinam profitebantur, de quo more Gregorius M. lib. 5. Epist. 64. Gesta de nomine Acacii, Liberatus Diacon. cap. 18. Anastasius Bibl. in Eugenio PP. & in Gregorio II. præter alios à Ferrario laudatos Scriptores.

Hisce Synodicis respondebant summus Pontifex, aliique Patriarchæ, aliis literis, quibus aut recèns electorum fidem amplecti, si sanam, vel respuere, si hæreticam saperet doctrinam, testabantur. Anastasius in Gregorio II. *Joannes Constantinopolitanus Antistes Synodicam ei misit, atque ad eum rescriptis idem usus est Pontifex.* Gregorius M. loco laudato: *Sed quia consuetudo non est ut priùs quàm ad nos ejus* (Patriarchæ) *Synodica deferatur, debeamus scribere, idcirco distulimus*, &c. Adde Liberatum Diacon. cap. 18. pag. 127. postremæ edit. & S. Hieronymum lib. 3. in Ruffinum cap. 5. & Epist. 71. Theophilum Alexandrinum Epist. 67. inter Ep. Hieron. &c. Quinetiam ea rescripta Synodicæ pariter nomenclatura donantur ab eodem Liberato cap. 18. *Ubi ergo ad plenum detectus est Acacius hæreticus, Papa Felix in literis suis Synodicis Acacium sic posuit, Peccasti, ne adjicias*, &c. Unde conjicere licet Synodicas ejusmodi literas appellatas, non quòd in Synodo in qua creati erant Pontifices, exaratæ essent, quod volunt viri doctissimi, sed quòd ita Epistolas de fide appellari usus obtinuisset, cujusmodi erant eæ quæ ab ipsis Synodis mitti solebant. Vide virum eruditissimum Joannem Garnerium in Notis ad Liberati caput 18.

Synodica denique dicitur Epistola Episcopi de fide vel rebus Ecclesiasticis ad Presbyteros suæ diœceseos scripta. Ratherius Veronensis in Itinerario: *Unde igitur Synodus ageretur, nil ampliùs quod emendaretur invento? Sciscitatus itaque de fide illorum, inveni plurimos neque ipsum sapere Symbolum, qui fuisse creditur Apostolorum. Hac occasione Synodicam scribere omnibus Presbyteris sum compulsus, in qua continetur primitus ita suasum.*

SYNODITÆ, Cœnobitæ, οἱ ἐν κοινοβίοις ἢ συνοδίοις μοναχοί, apud Socratem lib. 4. Hist. Eccles. cap. 23. Lex 57. Cod. Th. de Appellationib. *Addictos supplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli Clericorum vel Monachorum, eorum etiam quos Synoditas vocant, per vim atque usurpationem vindicare liceat ac tenere*, &c. Gennadius de Scriptoribus Eccles. ait Evagrium Monachum *composuisse Cœnobitis ac Synoditis doctrinam aptam vitæ communis.*

SYNODUS, Conventus publicus, σύνοδος. Annales Francor. an. 773. *Tunc Synodum supradictus Rex gloriosus tenuit generaliter cum Francis apud Januam civitatem, ibique exercitum dividens*, &c. Anno 776. *Conjunxit Synodum ad eandem civitatem, & ibi placitum publicum tenens*, &c. Annales Francor. Bertiniani an. 767. *Ibi Synodum fecit cum omnibus Francis solito more in campo.*

Synodus, vox generica est scriptoribus Christianis, quibus

ferè semper quodvis Concilium Episcoporum dicitur. Propria verò significatione Synodus apud nos appellatur, quæ ab Episcopo fit, convocatis quotannis parœciæ suæ Presbyteris.

Ejusmodi autem Synodorum aliæ tempore Quadragesimæ fiebant, in quibus vicarii Presbyteri qui in urbem commeabant, ab Episcopo Theologicis doctrinis imbuebantur. De his est Canon 3. Concilii Liptinensis sub Childerico an. 743. Sed has Synodos, ut quæ Presbyteros à gregis sui cura tempore pietati & religioni dicato avocabat, sustulit Ludovicus Pius in Capit. Aquisgranensi an. Imperii 3. Constituit quippe *ut discendi gratiâ alio quam Quadragesimæ tempore Presbyteri ad civitates vocentur.*

Aliæ Synodi Episcopales celebrabantur ad coërcendos Presbyteros ac Clericos, si qua in parte in Canones peccassent: tunc enim communi Presbyterorum consensu ad emendationem redigebantur, pœnitentiâ impositâ. Atque has bis in anno exactas, medio scilicet Maio, & Kalendis Novembris docet Concilium Autisiod. can. 7. Vide Agobardum lib. de Dispensat. c. 20.

Synodus, Census, qui Episcopo à Clericis venientibus ad annuas Synodos, quibus interesse tenentur, pendi solebat, unde vetus Poëta MS. *du Renard:*

> *Mais à enuis, ou volontiers,*
> *Convient au Sesne aler le Prestre.*

Richardus Hagustaldensis lib. 2. de Episc. Hagustald. cap. 3. *Hæc igitur Hagustaldensis Ecclesia ex illa antiqui honoris prærogativa hanc libertatem & auctoritatem obtinet, quod nec propter Synodum, nec propter Chrisma, nec propter aliquam Ecclesiasticam causam Episcopo Dunelmensi, vel ejus Archidiacono, vel illorum ministris aliquod debitum, sive aliquam consuetudinem debet.* Charta Guidonis Episcopi Belvacensis apud Loisellum: *Et sicut Sacerdotes qui sunt in villa suos requirunt parochianos, sic & iste plebis illius administrationem habeat: nequaquam tamen ad Synodum vadat, nunquam censum illum, qui Circata nuncupatur, persolvat.* Concilium Tolosanum sub Victore II. PP. *Statuimus ut Ecclesiæ solum tertium, aut paratam, vel Synodum, solito more persolvant Episcopo vel Clericis.*

Synodaticum dicitur in Cap. Conquerente, de Offic. Judic. ordin. & in Cap. Olim, de Censib. Regestum Parlamenti B. fol. 87. *Synodaticum, Cathedraticum, sive id quod in Synodo solvitur.* Vetus Charta apud Jo. Columbum lib. 4. de Episcopis Sistaric. n. 36. *Concessit tertiam partem juris seu servitii synodatici, quod solvi consuevit in Synodo quæ tenetur ad Sistaricum de Ecclesiis constitutis infra limites prædestinatos,* &c. Vide Monumenta Paderbonensia pag. 133.

Synodalis census, in Charta Lisiardi Episcopi Suessionensis in Chronico Abbatiæ S. Joannis de Vineis pag. 94. & in alia Ingelranni Episcopi Ambian. apud Robert. Quatremarium de Concilio Remensi pag. 56. *Episcopalis & Synodalis censura.* Charta Hugonis Episcopi Noviomensis an. 1039. apud Buzelinum lib. 2. Gallo-Fl. c. 26. *Duos tantummodo solidos singulis annis solvat ad Synodum Episcopalis censura.* Charta alia apud Jo. Columbum lib. 2. de Episcop. Sistaricens. n. 44. *Ripertus, qui Revestem condidit, pro Synodali censura, Episcopo Sistaricensi unum hominem dedit in eodem Revesto, pro cunctis Ecclesiis, quæ in cuncto suo mandamento fundandæ erant. Synodalis parata, hoc est 2. denarii,* in Charta an. 847. apud v. cl. Steph. Baluzium in Append. ad Capitul. n. 69. *Synodalis redditio*, in Charta Isemberti Episcopi Pictavensis apud Beslium in Episcop. Pictav. p. 62. *Synodales redditus*, in Concilio Narbonensi an. 1054. c. 13. *Synodalis consuetudo*, in Rescripto Philippi Episcopi Trecensis apud Camusatum p. 352. *Denarii de Synodo*, in Tabulario Conchensi in Ruthenis ch. 85. *Denarii Synodales*, apud Rogerum Hovedenum p. 542. in Monastico Anglic. to. 3. pag. 163. & in Monum. Paderbonensib. pag. 106. 108. *Synodale debitum*, apud Hugonem Flaviniacensem in Chron. pag. 271. *Jus Synodale*, in Charta Bartholomæi Episc. Laudunensis apud Hemereum in Augusta Viromand. p. 140. *Synodalia*, in Ep. 4. Jo. Sarisberiensis. Statuta Ægidii Episcopi Sarisberiensis an. 1256. *Capellani, Personæ, vel Vicarii Ecclesiarum debent Synodalia, scilicet 15. denarios.* Tabularium Ecclesiæ Carnotensis n. 28. *Nos verò Synodalia persolvemus Archidiacono & Episcopo qui pro tempore erunt.* Vide Monasticum Anglic. to. 3. p. 153. & supra in *Denarii Paschales.*

Hæc porrò præstatio non omnibus æque Episcopis probata, imò à plerisque improbata. Petrus Damianus lib. 1. Epist. 9. de Rodulpho Episcopo Engubino: *Congregans annualiter Synodum, nullum assuetæ oblationis vel exeniorum Canonem à Clericis exigi permittebat: sed ne à lapsis commodum aliquod præter solam pœnitentiam requirebat, Absit, inquiens, ut Synodum vendam; lapsos etiam potiùs erigam, quàm ex eorum cadaveribus corvino more pinguescam.* Vide *Cathedraticum.*

SYNODOCHIUM. Vide *Sinodochium.*

SYNODOCLICA. Charta Theodorici Episcopi Teatini an. 840. apud Ughellum in Episcopis Teatinis: *Idcirco prompto animo illis consentientibus Canonicam reconciliamus,* (i. instituimus ut suprà) *in Ecclesia B. Justini, cum ipsa Ecclesia S. Salvatoris, cum terris & vineis, cum colonibus & omni pertinentia sua, & in Ecclesia S. Agathæ, quod est synodoclica ibi constituta, cum servis & ancillis, cum terris & vineis,* &c. Ubi Ughellus *Xenodochium* interpretatur. Vide *Sinodochium.*

SYNTHEMA, Evectio, seu diploma quod datur cursu publico utentibus. Gloss. Græco-Lat. σύνθημα, *sigillum, evectio.* Aliæ Glossæ: *Evectio*, σύνθημα. Hieronymus in Epist. 34. ad Julianum: *Jam dimisso synthemate equus publicus sternebatur.* Ubi alii esse volunt

Synthema, idem quod *Synthesis*, Vestis species. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 6.

> ——— *Nectardat grata cupido,*
> *Occuluit quod tecta pio synthemate virtus,*
> *Prodere.*

SYNVETERANUS, vox hibrida, συναπεσρατευτὴς, in l. 8. D. de Veteranis.

SYRA BRACHA. Fortunatus lib. 4. de Vita S. Martini, de oleo benedicto ab eodem sancto:

> *Sed quem non genuit radix oleagina succum,*
> *Nec syrabracha dedit merito virtutis adulto.*

Ubi quidam codd. *Syrobara* habent. Sed videtur legendum *Syra bacca*, i. arboris Syriæ fructus.

SYRI, Negotiatores, qui ex Syria in Occidente mercaturam exercebant. Sidonius lib. 1. Epist. 8. *Fœnerantur Clerici, Syri psallunt.* Hieronymus in Ezechiel. lib. 8. c. 16. *Usque autem permanet in Syris ingenitus negotiationis ardor,* &c. Salvianus lib. 4. de Provident. *Consideremus solas negotiatorum & Syricorum omnium turbas, quæ majorem ferme civitatum universarum partem occuparunt.* Vide Savaronem ad Sidon. Gravium ad Epist. 8. D. Hieronymi, Nicolaum Fullerum lib. 1. Miscellan. Sacror. cap. 11. & Altaserram ad lib. 3. Greg. M. Epist. 43.

SYRIARCHÆ, Sacerdotes provinciæ Syriæ, de quibus copiosè Jacobus Gotofredus ad l. 1. Cod. Th. de Prædiis Senator.

SYRICUS. Vide *Siricus.*

SUROCUS, Ventus qui Latinis *Euronothus*, Italis *Sirocco*, vulgò *Sudest*, apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 25.

SYRUPUS, Jusculum medicum, quod *Serapium* Actuario, aliis σροσάπιον, ut Myrepso sect. 1. c. 12. 97. & sect. 8. ex Gr. ὑδρόσατον, ut censet Fuchsius, nostris *Syrop*, in Constitutionibus Siculis lib. 3. tit. 34. §. 4.

T.

T Litera numeralis, quæ 160. designat. Unde versus:

T. quoque centenos & sexaginta tenebit.

Seu ut habet Ugutio:

T. centumque colit, cum sexaginta bicornis.

Eidem literæ si recta linea superaddatur; 160. millia significat.

T. *in superscriptione cantilenæ, trahere vel tenere debere testatur.* Notkerus Balbulus Opusc. *Quid singulæ literæ significent in superscrip. cantil.* Vide A.

T. *Nomini militis appositum, ipsum in bello superstitem esse signabat.* Paulus Diacon. de Notis literar.

T. cum duobus punctis suprapositis interdum pro millesimo numero, interdum pro nongentesimo sumi in Instrumentis Aragonicis & Navarricis, observat Hieronymus Blanca in Comment. rerum Aragon. pag. 617. 647. Vide Historiam Pinnatensem p. 269. & Ambrsium Moralem in Corduba pag. 130.

TABARDUM, *Tabardus, Tabaldus*, Tunica, seu Sagum militare, Anglis *Tabart*, Boxhornius in Lexico Cambro-Britanico: *Tabar, tunica longa, chlamys, toga.* Hispani *Tavardo* dicunt, Itali *Tabarro*. Candidus Monachus in Vita Eigili Abb. Fuld. apud Browerum: *Marquardus Abbas per Decanum cæterosque Prælatos sæpe monitus, ut in ipsorum maximè præsentiâ, non nisi in cucullâ, vel cappâ appareret, respondebat, — suum esse tabardâ, seu togâ, & quâ libeat veste uti.* Concilium Budense an. 1279. cap. 2. *Permittimus autem (Prælatis) quod possint habere mantellos rotundos, sive tabarda, longitudinis moderatæ.* Charta Fundationis Hospitalis London. de *Elsing-spittel* an. 1331. *Quilibet de 4. Presbyteris dicti Hospitalis habeat unam robam integram, videlicet tunicam, supertunicam, longum tabardum, & capucium.* Statuta Hospitalis S. Juliani, in Additam. ad Matth. Paris pag. 164. *Fratres Sacerdotes dicti Hospitalis tunica, supertunica, tabardo & capucio nigri coloris — utantur.* Occurrit præterea in Statutis Synodalibus Siffredi Archiep. Coloniensis an. 1280. c. 3. & Nicolai Episcopi Andegav. an. 1264. & 1269. in Concilio Ravennensi an. 1314. c. 10. in alio Ravennensi an. 1317. c. 4. Toletano an. 1324. cap. 2. &c. Boccacius: *Andatasene al soppidiano, ne trasse il tabarro, e diello al cherico.* Henr. de Knyghton an. 1295. *Dederantque signum inter se ut sic suos mutuo cognoscerent in congressu cum Anglicis; ut Scotus diceret Anglicè Tabart, alter responderet Surcote, & è converso.* Balduinus de Condato MS.

Et bein tabart, si que ne mente,
Bons dras, lignes & chancemente.

Vetus Poëma de Vulpe Rege coronato MS.

Ne escrins estoit mie huche,
Ne tabars, houche d'autre part.

Ita ταμπάριον hac notione usurparunt Nicetas in Cod. Barbaro-Græco, in Manuele lib. 4. n. 2. ubi codex alius χλαμύδα præfert, & Codinus de Offic. cap. 3. n. 4.

Tabaldus, Statuta Collegii Navarræi Paris. apud v. cl. Jo. Launoium in Historia ejusdem Collegii: *Omnes habeant habitus, videlicet tabaldos, seu houssias longas de bruneta nigra.* Occurrit ibi semel ac iterum.

TABELLA *Pythagorica.* Vide *Sortes Sanctorum.*

TABELLARIUM, *Sedes, vel acervus tabularum, vel locus ubi tabulæ servantur.* Ugutio.

TABELLIONES, qui Contractuum & testamentorum instrumenta conscribebant, in l. 1. Cod. Th. de Crimine falsi, & alibi passim in utroque Cod. Horum etiam meminit Firmicus Malhes. lib. 6. cap. 2. lib. 8. cap. 28.

TABENTUM, *Lapis cabernatus*, (sic) in Glossario Longobard. S. Germani Paris. ex Glossis. An ex caverna erutus?

TABERNA, Jus *seu facultas habendi tabernam* in villa. Orig. Murensis Monast. pag. 41. *Duæ tabernæ debent hic esse, una vini, altera cerevisiæ.*

Taberna bannalis, ad quam venire tenentur qui intra *bannum*, seu feudum domini manent, si quidem iis ad eam divertere sit animus. Charta Adalberonis Episcopi Metensis apud Meurissium pag. 309. *Nec non ad victualia quotidiana fratribus comparanda, eis per totum annum bannalem tabernam in ipsa villa, officialium nostrorum omni prorsus remota molestia.* Charta Stephani Episcopi ejusdem Ecclesiæ, ibid. pag. 416. *Relatum est quod bannum totius villæ, & tabernæ, & forum, & furni, specialiter & indominicatè ad Ecclesiam vestram pertinerent.* Pro ejusmodi verò tabernis pensitabatur nescio quid à tenentibus. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu ch. 210. *Mansus de la Capella — per messiones medietatem taschæ ad 1. annum, 1. sextarium de frumento ad alterum, 2. de taverna, 12. sextarios de frumento*, &c. Infra: *De Cabanaria de Pesteriis 6. den. de multone, 8. den. de agno, pro taverna 6. sextarios de frumento*, &c. Vide Chartam Stephani Episcopi Metensis laudatam, & Foros Bigorrenses art. 13. 21. 29.

TABERNAGIUM, Mulcta, qua tenentur tabernarii & caupones, qui Statuta Principis de Tabernis transgrediuntur: maximè in pretio potus quod à Principe imponi quotannis solet, ne & ii graventur, & emptores cariùs quàm par est vinum emant. Vetus Consuetudo municipalis Normanniæ MS. 1. parte: *L'amande de cette maniere de action est appellée Tavernage, & est pour refrener & pour oster la convoitise des Taverniers. L'amende del Tavernage fut establie par l'outrage de leur vente, afin que le commun peuple ne fust grevé.* Paulò aliter in edita cap. 16. Editio verò Latina: *Hujusmodi satisfactionis emenda Tabernagium nuncupatur, quæ ad refrænationem cupiditatis tabernariorum, ne excessu venditionis eorum populus gravaretur, fuit à principibus instituta.* Charta Fulconis Comitis Andegavensis an. 1010. pro fundatione Abbatiæ Bellilocensis juxta Lochas: *Consuetudinarios autem suos ubicumque vina sua posuerint, sequentur, & tabernagium habebunt, & non solum infra alodium, sed etiam extra per circuitum, & vendas de omnibus quæ ad mercatum pertinent.* Tabularium Fiscanense an. 1260. f. 51. *Et quod homines mei de feodo loricæ meæ debent reddere Abbati tabernagium*, &c. Hujus etiam mentio habetur in Charta Gerardi Comitis Ruscinonensis an. 1162. & apud Brittonum pag. 36. v.

TABERNACULUM, pro *Taberna*, usurpat Lex 10. Cod. Theod. de Episcop. *Quæstus quos ex tabernaculis & ergasteriis colligunt.*

Tabernaculum, Ciborium, seu pars altaris, ubi reponitur Pyxis, in qua Sacra Eucharistia asservatur. Statuta Synodalia Odonis Episcopi Parisiensis, de Presbyteris: *Ita sunt negligentes, quod nondum habent pyxidem*

eburneam, nec tabernaculum, ubi reservetur cum honore Corpus Domini. Charta Joannis Archiepisc. Capuani an. 1301. *Item vas unum quod dicitur Tabernaculum de argento, cum cascia sua.* Vide Provinciale Ecclesiæ Cantuar. lib. 3. tit. 26. Durandum lib. 1. Ration. cap. 2. & 3. &c.

TABERNACULARII, qui Tabernacula curant in castris, Gallis *Fourriers.* Petrus Blesensis Epist. 14. *Curritur ad meretrices & tabernacularios curiales, ut inquiratur ab eis, quò Princeps profecturus sit.*

TABERNARIA, Præpositura, seu *balia* in Monasteriis, Monacho addicta, cui incumbit *tabernarum* Monasterii cura, seu *tabernagia* exigendi, apud Innocentium III. PP. lib. 13. Epist. 55.

TABERNIO, *Qui frequentat tabernas, vel qui ibi vendit necessaria.* Ugutio. Occurrit in Gloss. Isid. & apud Papiam.

TABETUM. Vetus Glossarium Saxonicum Cottonianum: Æcm, *Tabetum.* Ubi Somnerus, *fortè Tabes.*

TABLIZARE. Vide *Tabula.*

TABORELLUS. Vide *Baudosa.*

TABULA. *Tabula altaris,* quæ *Mensa sancta* vulgò dicitur: de qua nos in Descript. S. Sophiæ n. 53. Concilium Moguntiacense an. 888. c. 9. *In itinere verò possitis, si Ecclesia defuerit, sub divo, seu in tentoriis, si tabula altaris consecrata, cæteraque ministeria sacra ad id officium pertinentia adsunt, Missarum solennia celebrari permittimus.* Formulæ Baluzianæ c. 37. *Cum fuerit opportunum Ecclesiam dedicare, aut sacros ordines benedici, vel tabulas consecrare,* &c. Gillebertus Lunicensis Episcopus de usu Ecclesiastico: *Dedicat etiam Pontifex atrium, templum, altare, tabulam altaris.*

Tabula præterea dicta tabella, non quæ altari superponitur, sed ea quæ solida, & figuris exornata ipsi altari prætenditur, cujusmodi in Ecclesiis Cathedralibus, atque adeo in Sangermanensis Monasterii æde sacra etiamnum conspicitur. Laurentius Leodiensis in Episcopis Virdunensibus: *Tabulam argenteam ante majus altare decenter fieri fecit.* Catalogus Episcoporum Frisingensium in Metropoli Salisburgensi to. 4. p. 141. *Tabulam ex auro purissimo, quæ in diebus festis ante altare ponitur, fabrili opere compegit.* Helgaudus in Roberto Rege: *Tabulam ad altare S. Petri — auro bono totam cooperuit.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Tabulam quoque unam ex auro & argento & gemmis electis artificiosè constructam ad longitudinem & latitudinem altaris S. Albani,* &c. Alibi pag. 71. *Facta est magna tabula, cujus pars est de metallo, pars de ligno artificiosissime perfecta, quæ est ante majus altare in Ecclesia nostra. — Tabula picta ante altare B. Virginis cum superaltari cælato, & cruce superposita, & pictura desuper, & à latere in maceria artificiosè nimis — est perfecta. Omnes quoque tabulæ ante altaria nostræ Ecclesiæ, scilicet B. Joannis, B. Stephani,* &c. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis exaratum an. 1316. 3. Id. Sept. *Dedit insuper nobis 20. marchas auri ad faciendam tabulam auream ante majus altare.* Petrus Diacon. lib. 4. c. 13. *Item pro tabula S. Martini libras 24. — obtulit.*

Tabula itineraria, vulgò Altare portatile, in Ordine Romano, in quo *Præfatio & Consecratio* ejusdem *Tabulæ* describuntur. De ea etiam Hincmarus Remens. in Capitulis anni 12. Episcopatus c. 3.

Tabula, quam *Pacis* dicimus. Statuta an. 1368. pro Ord. Cartusiensi part. 1. cap. 5. §. 14. *In Missis quæ conventualiter celebrantur, cum dominicali Kyrie eleison, pacem sumimus cum tabula, in qua depicta sit imago Crucifixi,* &c. Vide *Pax, Lapis pacis, Marmor.*

Tabula lignea, cujus percussione excitabantur Monachi, malleolo scilicet tabulam tundente: ξυλον ἐφυπνιαστικὸν Palladio dicitur in Hist. Lausiaca cap. 104. vel ad sacram Synaxim evocabantur. Liber Revelationum editus cum Joanne de S. Victore de Utilitate tribulationis, cap. 2. *Cum ex more illius temporis pro convocandis ad Matutinas fratribus tabula percuteretur,* &c. Matthæus Paris an. 1196. *Cum ad Matutinas tabula convocarentur.*

Tabula præterea in Monasteriis pulsari solet cum Monachus est in extremis, quo Monachi in *Infirmitorium* ad fundendas pro eo preces cogantur. Udalricus lib. 3. Consuet. Clun. c. 29. *Ab uno eorum percutitur tabula contra ostium claustri crebra & quasi continua percussione. Quod cum signum sit — obituri, illico ut auditum est, Fratres omnes accurrunt. Tabula morientium* dicitur Herberto lib. 1. Miracul. cap. 2. quo sensu tabulam hanc non semel memorat eod. lib. cap. 8. 14. lib. 2. c. 6. 37. ut & Gaufridus Grossus in Vita S. Bernardi Abbat. Tiron. cap. 43. Auctor Vitæ S. Hugonis Abbat. Bonevallis n. 7. Cæsarius Eysterb. lib. 1. cap. 35. 40. lib. 11. c. 4. 8. &c. Abælardus pag. 156. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 69. Vita S. Hildegundis n. 34. Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornac. cap. 75. &c.

Tabula eadem pulsabatur etiam, cum *Breve,* uti vocabant, *Defunctorum* advenerat. Charta R. Othenien. sis in Anglia Episcopi: *Mox ut breve defuncti venerit, tabula pulsabitur, vigilia cantabitur, sonabunt classicum.* Herbertus lib. 1. de Mirac. cap. 1. propterea *tabulam defunctorum* vocat: *Repente pulsata est in auribus ejus tabula defunctorum duobus ictibus tantum. Tabula defunctoria* dicitur lib. 1. cap. 19. Vide Hist. Monast. S. Nicolai Andeg. pag. 12.

Tabula ad mandatum, seu ad pedilavium, pulsata. Vita S. Fravenoldi Abb. lib. 1. num. 32. *Horâ quâ sonitu tabulæ ad Mandatum fratres more solito convocantur.*

Tabulam ad laborem pulsare, in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis Parisiensis MS. c. 5.

Tabulam percutere ad licentiam loquendi. Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 8. p. 181. *Tabula quam Prior major, vel Claustralis quinquies percutit ad licentiam loquendi, per Priorem illorum* (puerorum) *est porrigenda.* Idem lib. 1. cap. 12. pag. 54. *Tabula percussa, fratres loquuntur in Claustro.*

Tabula lignea utitur etiam Ecclesia in tribus diebus majoris Hebdomadæ, cùm campanarum cessat usus. Udalricus l. 1. Consuet. Clun. c. 12. de Cœna Domini: *Pro cymbalo percutitur tabula, & in refectorio pro scilla.* Vide Joann. Abrinc. de Off. Eccl. p. 43.

Tabulæ officiales, apud Leonem Ostiensem lib. 3. c. 22. dicuntur tabulæ in Monasteriis continentes seriem ministrorum & *Officialium,* qui per hebdomadam publicis functionibus deputantur, quæ in Capitulo seu exedra ad communem omnium notitiam exponuntur: quarum cui cura incumbit, *Tabularius* dicitur eidem Leoni. Harum meminit S. Gertrudis lib. 4. Insinuat. divinæ pietat. cap. 2. *Cum verò legeretur tabula in qua prænuntiabantur nomina earum quæ ad Matutinas erant cantaturæ vel lecturæ,* &c. Legi autem solet hæc tabula in Capitulo antequam pronuntietur commemoratio defunctorum, ut observat Haeftenus lib. 8. tract. 1. disq. 5. qui ad hanc rem consulendus omnino. Statuta pro Monasterio S. Leonardi Eboracensis: *Et dicta Prima, ingrediantur Capitulum, puero thuribulario cum tabula præeunte, qui ibidem legat lectionem Martilogii, quâ lectâ, legat tabulam, postea hebdomadarius dicat, Pretiosa est* &c. Vide *Præcentor tabularum.* Ceremoniale MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *Sunt etiam hebdomadarii in tabula scripti.* Charta Everardi Episcopi Ambian. an. 1218. pro erectione Præcentoriæ in eadem Ecclesia: *Cantoris erit scribere tabulam cantorum.* Concilium Coloniense an. 1260. c. 7. *Item quod in quibusdam Ecclesiis est compertum, raro vel nunquam per anni totius spatium lectiones & cantum divini officii in Capitulari tabula annotari.* Vide Udalricum lib. 3. Consuet. Cluniac. c. 10. extremo, Statuta Ord. Præmonstrat. distinct. 1. c. 5. & Monasticum Anglic. to. 3. p. 244. 247.

Intabulari, i. in tabulas officiales referri. Statuta Hospitalis S. Juliani in Anglia: *Ut labor inter fratres absque*

murmure facilius supportetur, statuimus ac etiam ordinamus ut fratres Sacerdotes secundum cursum suum, ad matutinas & alias horas Canonicas & Missas diversas, ut præmittitur, celebrandas per aliquem, qui per Magistrum ad hoc fuerit deputatus, qui cum intabulati fuerint, officia ad quæ fuerint intabulati, obedienter & humiliter exequantur.

Tabulæ ad Evangelia. Udalricus lib. 1. Consuetud. Cluniac. cap. 12. de Cœna Domini: *Interea verò reconditur dominicum Corpus à Sacerdote retro altare. Ponitur patena aurea, & patena inter scutellas aureas, & adhuc scutellæ inter tabulas argenteas, quæ factæ sunt ad Textum Evangelii.* Id est quibus Liber Evangeliorum tegitur.

Tabula peregrinantium. Vita S. Judoci cap. 3. apud Mabillonium: *Quos cum interrogaret quò tenderent cursum, respondentes, dixerunt se Romam pergere velle. Quo audito Judocus adhuc Laïcus absque ulla dilatione baculum tantum & tabulam manu arripiens, secutus est eos.* Cur autem *Tabulam* peregrinaturi secum deferrent, indicat Regula Magistri cap. 57. *Si verò in viam longiorem dirigatur, codiculum modicum cum aliquis lectionibus de Monasterio secum portet, ut quavis hora in via repausaverit, aliquantulum tamen legat: ita tamen si fuerit psalteratus. Si verò non fuerit, tabulas à Majore superpositas psalmis secum portet, ut ad refectionem prandii, aut ad mansionem cum applicaverit, aliquantulum quantum occurrerit, tamen meditetur, ut quotidie regulæ reddat quod suum est. Ita & frater qui adhuc literas discit, tabulas superpositas à Majore de Monasterio secum portet, ut si cum literato vadit, ipse cum se ad refectionem vel mansionem applicaverit, aliquantulum tamen meditetur, ut videatur cotidie consuetam regulam adimplere.*

Tabula, Lamina. Flodoardus lib. 3. Hist. Rem. cap. 5. *Tecta templi plumbeis cooperuit tabulis. Tabula ceræ*, in Charta an. 1061. apud v. cl. Jacob. Petitum post Pœnitentiale Theodori p. 664.

Tabulæ, seu *Tabellæ* leprosorum, quas illi quatiunt, ne ab aliquo tangantur. Vincentius Belvac. lib. 23. cap. 165. *Ante cujus curiam cum tabellas more talium infirmorum tangeret*, &c.

Tabula, genus instrumenti musici, quod tenebat in manibus Cantor in Ecclesia. Amalarius lib 3. de Divin. offic. cap. 16. *Eorum* (organorum) *vice Cantor sine aliqua necessitate legendi tenet tabulas in manibus, ut figuret illud Psalmistæ: Laudent nomen ejus in choro, in tympano, & psalterio psallant ei.* Infra: *Tabulæ quas Cantor in manu tenet, solent fieri de osse.* Vide Joannem Abrincens. de Off. Eccl. p. 13. Describuntur eæ tabulæ à Gaufredo de Vinosalvo in Poëtria MS. quæ extat in Bibl. Thuana.

Tabula, seu *Mensa rotunda*, Decursionis, aut hastiludii species, à certo & definito Militum numero obiri solita, qui priusquam in arenam descenderent, vel etiam præliis & velitationibus decursis, ad mensam figurâ orbicularem unà cibum capiebant, ne quod discrimen inter nobiles ex sedis prærogativa oriretur, indeque jurgia aut dissidia emergerent. Vetus sanè Gallorum institutum: mensis enim circularibus circumsedisse, armigerosque eorum scuta ferentes à tergo adstitisse ex Athenæo lib. 4. Dipnosoph. rectè advertit Camdenus; renovatum verò ab Arthuro Britanniæ Rege prædicant passim scriptores, ita ut *Arturi tabula rotonda* in ore omnium versetur, eamque esse quæ muro veteris Castri Vintoniæ, seu Vincestriæ, in Anglia, appensa conspicitur, vulgus hominum existimet, quod jure in dubium vocat idem Camdenus, cum longè recentioris videatur ætatis. Vetus Ceremoniale MS. *Le Roy Arthus d'Angleterre & le Duc de Lencastre ordennerent & firent la Table Ronde, & les behours, tournois, & joustes, & moult d'autres choses nobles, & jugemens d'armes, dont ils ordennerent pour juger Dames & Damoiselles, Roys d'armes & Heraux.* Albericus an. 1235. *Multi Flandriæ Barones apud Hesdinum, ubi se exercebant ad tabulam rotundam, cruce signantur.* Matthæus Paris an. 1252. *Milites exercitio militari peritiam suam & strenuitatem experirentur, constituerunt unanimiter, non ut in hastiludio illo, quod communiter & vulgariter Torneamentum dicitur, sed potiùs in illo ludo militari, qui Mensa Rotunda dicitur, vires suas attentarent.* Vide reliqua in *Jocari*. Thomas Walsinghamus in Edwardo I. an. 1280. & Nic. Trivettus an. 1279. *Illustris Miles Rogerus de Mortuomari apud Kelingworthe, ludum militarem, quem vocant Rotundam Tabulam, 100. Militum, ac tot Dominarum constituit, ad quam pro armorum exercitio de diversis regnis confluxit Militia multa nimis.* Historia Prioratus *de Wigmore* in Anglia, de eodem Rogero: *iste Rogerus — primo insignis Militaribus sublimatus, centum Milites & tot Dominas ad hastiludia de Kenillworth, expensis suis sumptuosis, per tres dies solemniter ordinata & tenta, qualia in Anglia tam solemnia priùs visa non fuerant, secum adduxit, & Rotundam Tabulam ibi incœpit, & quarta die Leonem aureum triumphi signum sibi adjudicatum, dictamque comitivam suisque expensis ad Warvik adduxit.* Idem Walsingham. an. 1344. *Rex Eduardus fecit convocari artifices ad Castrum de Windesore, & cœpit ædificare domum, quæ Rotunda Tabula vocaretur. Habuit autem ejus area à centro ad circumferentiam, per semidiametrum centum pedes, & sic diametrum 200. pedum erat.* Chronica Aulæ Regiæ cap. 7. *Accesserunt ad Regem quidam juvenes Baronum filii plus levitate quam strenuitate moti, dicentes: Domine Rex, per torneamenta & hastiludia — vestra diffundetur gloria, — edicite itaque Tabulam Rotundam, Regis Artusii curiam, & gloriam ex hac reportabitis perpetuis temporibus memorandam.* Joann. de Condato MS.

> *S'en faisoient grans esbanois*
> *Tables reondes, & tournois.*

Cridar taula redonda, apud Raimundum Montanerium in Chron. Reg. Aragon. cap. 179. *Taules redones*, apud eundem c. 166. & in Chronico Petri Regis Aragon: lib. 2. c. 10. lib. 3. c. 23.

Quemadmodum Torneamenta variis Pontificum & Principum Sanctionibus interdicta constat, ita & Mensas Rotundas, seu Monomachias ludicras, quas *Justas* vocabant, prohibuit Clemens V. PP. quod ex iis nonnunquam cædes, & pericula non mediocria emergerent, quod satis superque testatur Parisius loco citato, ubi Hernaldum Montiniacum strenuissimum Militem, à Rogero Lemburno, non sine veteris odii suspicione, in illa Mensa Rotunda, cæsum narrat. Sic autem Clemens in Bulla sua, cujus in V. *Torneamentum* meminimus: *Quinetiam in faciendis justis prædictis, quæ Tabulæ Rotundæ in aliquibus partibus vulgariter nuncupantur, eadem damna & pericula imminent, quæ in Torneamentis prædictis, idcirco certa causa idem jus statuendum existit.*

Tabulam tenere cambii, dicuntur *Mensarii*, seu Nummularii, vel *Campsores*: qui inde Græcis τραπεζῖται, Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 26. *Rex potest monetam quantamcunque voluerit & sibi placuerit fabricare, & tabulam statuere per singulas civitates, ad quam cambiare venire teneantur omnes populi terræ suæ*, &c. Curia generalis Catalaniæ celebrata Ilerdæ à Jacobo II. Rege Arag. an. 1301. MS. *Item quod aliquis non teneat tabulam cambii in aliquo loco Catalaniæ, nisi priùs eam assecuraverit — pro mille marchis argenti. — Et qui dictam securitatem sub dicta forma non præstiterint, non audeant tenere in sua tabula tapits, vel alios pannos, seu storia, immo fustis dictæ tabulæ sit & esse debeat sine aliqua cooperta, & ille qui contra fecerit, tamquam falsarius puniatur.* Adde Curiam actam Cervariæ sub Petro III. Rege an. 1359. Charta Philippi Regis Franc. an. 1305. in 12. Regesto Chartophylacii Regii ch. 231. *Pour le profit de tout nostre Roiaume & de nos monnoies, nous avons ordené à faire une table qui sera tenue en 12. ou 14. lieux solempniex en nostre demaine & de nostre Royaume, & que il soit criè*

que se ce n'est à nos monnoies ou és Changeurs, qui des ores ayent nostre auctorité & nostre consentement de changer & tenir change, nus ne soit si hardis que or ne argent qui ne soit monnoiez de nostre coing qui soit dedans nostre Royaume & en nostre terre, il vende ne achate jusques à tant qu'il ait esté porté à nostre dite table & mis en escrit pardevers nous, &c. Adde Chartam sequentem, & vide Salmasium lib. de Usuris pag. 510. 511. 512.

Tabulam tenere dicebatur apud Catalanos, Vicarius, seu Judex, qui post exactum officium, eo in loco ubi illud exercuerat, statis diebus morabatur, quo de se conquerentibus coram alio judice à Principe delegato responderet. Curia generalis Alphonsi II. Regis Aragon. in Montisono celebrata an. 1293. MS. *Statuimus quod officialis scilicet unusquisque teneat tabulam per 30. dies de anno in annum, & ad introitum assecuret quod faciat jus conquerentibus, & eo tenente tabulam, sit suspensus de officio.* Prima Curia generalis Barcinonensis Jacobi II. Regis Arag. an. 1291. MS. *Et ad introitum officialis quod assecuret ipse facere jus conquerentibus, & in fine cum exierit de officio, teneat tabulam per 30. dies.* Secunda Curia ejusdem Jacobi an. 1299. *Quem ad hoc ordinavimus tenere tabulam per 30. dies qui incipiat prima die Januarii quolibet anno, secundum quod in Ordinationibus hujus Curiæ continetur.* Cap. seq. *Et omnes officiales dictorum officialium — exeant quolibet anno prima die Januarii, & teneant tabulam per 30. dies, juxta ordinationes curiarum. Et quod nos eligamus de præsenti & postea quolibet anno prima die Januarii quemdam jurisperitum idoneũ & sine suspicione in capite cujuslibet Vicariarum vel Bajulariarum, qui faciat inquisitionem contra officiales ipsius Vicariæ vel Bajuliæ. Et procedente inquisitione, aliquis officialis non possit redire, vel uti officio, quousque inquisitio ipsa sit terminata, sine placito & solennitate placiti, & absque figura judicii, & facta satisfactione super damnis datis, antequam nos, vel aliquis pro nobis inde aliquid habeamus.* Adde Curiam generalem Ilerdæ celebratam ab eodem Rege an. 1301. cap. 1. & 2. Curiam celebratam in villa Montisalbi ab Alfonso Rege an. 1333. in qua idem præcipitur pro Notariis, scribanias tenentibus, &c. & Curiam celebratam Cervariæ sub Petro Rege an 1359. in qua pro 30. diebus, 50. statuuntur.

Tabula, Mensuræ agrariæ species. Vetus Agrimensor: *Habet tabula una quadratas perticas 72.* Chronicon Novalicense de Luitprando Rege Longobard. *Qui tantæ longitudinis fertur pedes habuisse, ut ad cubitum humanum metirentur. Horum verò pedum mensura pro consuetudine inter Longobardos tenetur in metiendis arvis usque in præsentem diem, ita ut pedes ejus in pertica fune 12. fiat tabula.* Charta an. 893. apud Puricellum in Basilica Ambrosiana pag. 258. *Est autem mensura ipsius terræ secundum hujus temporis Geometras, perticas jugiales 7. & tabulas 16.* Charta Lotharii Regis Italiæ an. 946. *Est autem ipsa terra per justam mensuram tabulæ tres cum ingressu & omni integritate*, &c. Charta an. 908. in Hist Pergamensi to. 3. pag. 183. *Et est per mensuram tabulas legitimas 76.* &c. Vetus Charta Mediolanensis apud Puccinellum in Vita S. Simpliciani pag. 110. & Ughellum to. 4. pag. 169. *Cui obtulit intra civitatem domum suam mensuram 22. tabularum, & dimidie in loco qui Theatrum dicitur, aliam in terra mala tabularum quatuor*, &c. Vetus Notitia apud Ughellum to. 5. pag. 1538. *De vinea tabula una.* Adde eundem to. 4. pag. 212. 608. 612. 1457. & in Appendice pag. 7.

Tabula, seu Tabularum ludus, vel alearum, alveolus, in quem tesseræ jaciuntur: vox veteribus nota. Jo. de Janua, ex Isidoro lib. 18. c. 60. *Tabula, i. alea in qua luditur pirgis, calcatis & tesseris. Tabula lusoria*, Martiali lib. 14. Epigr. 17. *Tabula alearis*, apud Tertullianum lib. de Carne Christi: *Tabella alearis*, Cælio Aureliano lib. 2. Chronion cap. 1. *Tabulæ lusus*, Prospero de gloria Sanctor. *Tabula*, nudè, Sidonio lib. 1. Epist. 2. lib. 5. Epist. 17. lib. 8. Epist. 12. Julius Africanus lib. 5. Hist. Apostol. *Dum ludere tabulis & spectaculis non perhorrescunt*, &c. Concilium Eliberitanum can. 79. *Si quis fidelis alea, id est tabula luserit nummos, placuit eum abstineri.* Metellus in Quirinalibus:

> *Huic ludo tabulæ Regis erat filius obvius.*

Charta an. 1345. *Non possit nec debeat ludere — ad aliquod ludum taxillorum, excepto ad scachos & ad tabulas.* Jo. Sarisberiensis lib. 1. Policrat. cap 5. *Hinc tessera, calculus, tabula, urio*, &c. *Le Roman de Parise la Duchesse:*

> *Puis aprist il as tables & eschas joier.*

Vide Turnebum lib. 27. Advers. cap. 3.

Tablizare, Tabula ludere. Julianus Antecessor Constit. 115. c. 439. *Neque Episcopus, neque Presbyter, — neque alius cujuscunque religiosi consortii vel habitus constitutus tablizare audeat, vel socius ludentium fieri, vel spectator*, &c. Græca habent ταβλίζειν. Gloss. Gr. Lat. ταβλίζειν, *tablizare*. τάβλα, *tabula*. ταβλιστής, παβλοπάροχος. Glossæ MSS. Reg. παρὶ καὶ παισὶ, τὰ βόλια ἐν οἷς ταβλίζουσι. Aliæ: παίζουσι, ταβλίζουσιν. Thomas Magister pag. 59. edit. Rom. κύβοι λέγονται τὰ ἐσιγμένα ὀστᾶ, οἷς χρῶνται οἱ ταβλίζοντες. Sic non erat cur emendaret Meursius. Vide Cujacium ad Novell. Justin. 123. Glossar. Fabroti ad Cedrenum, & Favorinum in πεττεύειν, & πεσσός. Habentur Pauli Silentiarii duo Epigrammata εἰς τάβλαν, seu ludum tabulæ lib. 4. Anthol. cap. 32. Epigr. 4. & 5. Vide aliud Agathiæ lib. 1. cap. 61. Epigr. 1. quod multis explicat Salmasius ad Histor. Aug. pag. 468.

Tablista, qui *Tabulis* ludit. Luxurius Poëta nescio quis in Epigrammate quodam, cujus lemma est, *de Tablista furioso, quasi tesseris imperante:*

> *Consulibus sceptrum, mensis decus, arma tablistis.*

Tabellarius, *qui frequenter ludit cum tabulis.* Jo. de Janua.

Tabula patronatus. Vetus Interpres Juvenalis sat. 10. v. 57. *Honorum pagina. Ænea pagina, ante imaginem eorum stans, eorum omnes gradus honorum inscriptos continet: quam nunc dicunt Tabulam patronatus.* Fortè quod ejusmodi imagines seu statuæ ferè semper à clientibus fierent ac dedicarentur, qui in tabulis æneis subditis patronorum honores ac Magistratus gestos describere solebant, quod docent Inscriptiones veteres.

TABULAMENTUM, Sepimentum, cancellus, δρύφακτος. Scholiastes Aristophanis ad equites: τοῖς δρυφάκτοις, τοῖς νῦν πυλώμασι καλουμένοις. Idem ad Vespas: τὰ πυλώματα τῆς δικαστηρίου. Ταύλωτον, seu *Tabulatum*, eadem notione dici observat Suidas, in δρύφακτοι.

TABULARE, *Tabulas præparare, prosternere*, Ugutioni.

TABULARIA. Charta Rogerii Regis Siciliæ an. M. 6652. pro Ecclesia Panormitana apud Rocchum Pirrum to. 1. p. 112. & 147. *Donamus prædictæ Ecclesiæ — tabulariam felicis urbis Panormi, eis potestatem concedentes ut ipse venerabilis Archiepiscopus & successores ejus nunc & in perpetuum habeant licentiam & perpetuam dominationem concedendi eam Clericis prædictæ Ecclesiæ*, &c. Ubi Pirrus *Tabulariam*, facultatem tabelliones instituendi interpretatur.

Tabularia lex, Conditio quæ adhibetur in Manumissione per *Tabulas*, seu libertorum *Tabulariorum*. Tradit. Fuldenses lib. 2. trad. 143. an. 825. *Decernens, ut lege tabularia unaquaque de vobis per singulos annos duos denarios argenti solvat.*

TABULARIUM, Officina. Concilium Palentinum an. 1388. c. 5. *Permittimus (Judæis) habere operatoria, tentoria, tabularia seu boticas*, &c.

TABULARII, servi per *tabulas*, seu per *instrumenta chartarum* manumissi. Quomodo verò, & quo ritu per tabulas manumitterentur servi, refert Lex Ripuar. tit. 58. §. 1. *Hoc etiam jubemus, ut qualiscumque Francus, Ripuarius, seu Tabularius servum suum pro anima sua remedio, seu pro pretio secundum legem Romanam liberta-*

re voluerit, & in Ecclesia eorum Presbyteris, Diaconibus, seu cuncto Clero & plebe in manu Episcopi servum cum tabulis tradat, & Episcopus Archidiaconum jubeat, ut ei tabulas secundum Legem Romanam, qua Ecclesia vivit, scribere faciat, & tam ipse quam omnis procreatio ejus liberi permaneant, & sub tuitione Ecclesiæ consistant, vel omnem reditum status, aut servitium tabularii eorum Ecclesiæ reddant. In Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 128. & in Lege Longob. lib. 3. tit. 5. §. 1. ponuntur inter *tributarios Ecclesiarum*, id est qui censum Ecclesiis debebat, hac conditione manumissi in Ecclesia, & sub onere alicujus servitii. Sed & si absque liberis decederent, *nullum alium nisi Ecclesiam relinquebant hæredem*, ut est in eadem Lege §. 4. Vide *Manumissio*.

Tabularii, Qui tabulas publicas civitatum, & rei vectigalis rationes tractant, ita appellati ex Lege Valentis Imp. cum antea *Numerarii* dicerentur, leg. 9. Cod. Th. de Numerar. Nec multò pòst *Tabularii* duo in singulis provinciis à Theodosio statuti, quorum alter fiscalis arcæ ratiocinia, alter largitionales titulos curaret, l. 12. eod. tit. & l. 30. de Susceptorib. De ejusmodi Tabulariis est præterea tit. in Cod. Theod. ubi multa Jacobus Gotofredus, & alii. De iis etiam agitur in Edicto Theoderici Regis §. 126. *Nullus post hac curialium, sive tabulariorum, aut susceptorum, in Ecclesia residens pictacia delegationis emittat; sed si quem fisco debitorem novit, exponat eum extra Ecclesiam constitutus*, &c.

TABULATUM, quævis Tabula. Valerianus Cemeliensis Homil. 20. *Requiramus cujus sit vitium, quod tenui tabulato hominis vita committitur, & dubiis casibus incerta tentantur.*

Tabulatum, pro Abaco, alveolo, seu tabula lusoria. Saxo Grammaticus lib. 14. *Calculorum ludum poposcit, gloriatus se ejus apprime peritum. — sed tabulato non suppeterent, ne lusui quidem vacatum est.*

Tabulatum murorum, nostris *Entablement*. Charta Philippi Pulchri Regis Franc. an. 1299. pro Pariagio oppidi Sarlatensis in Regesto ejusdem Regis ex Tabulario Regio n. 6. *Poterunt — juxta muros villæ prædictæ domos ipsas jam factas vel incœptas vel faciendas extollere, & altas facere usque ad tabulatum dictorum murorum, & non ultra.* Vide *Materiamen*.

TABULATUS, instar tabulæ planus. Vita S. Aidoni Episc. Fern. in Hibernia n. 15. *Vir quidam in Britannia tabulatam habens faciem, id est, sine oculis & naribus ex utero natus*, &c.

TABULINUM. Vide Hygenum de Castrametatione pag. 3. 11.

TABUR, *Thabur, Taburcium, Tamburlum*, Tympanum bellicum notissimum, vulgò *Tambour*, olim *Tabour*, vel *Tabur*, aut *Tabor*, ex Arabico *Al-tambor*: nam Saracenorum primitus fuit, uti pluribus docuimus ad Joinvillam pag. 61. Radulfus de Diceto an. 1191. *Juxta sonum illius instrumenti quod Ripatoribus vocatur Tabur, subito cercella quædam alarum remigio perniciter evolavit.* Ubi Matthæus Paris habet *Thabur*.

Tambures. Epistola Arnoldi Archiep. Narbon. de Victoria relata contra Mauros Hispan. an. 1212. apud Ughellum to. 1. part. 1. pag. 190. *Personantibus igitur validè instrumentis Maurorum, quæ Hispani appellant Tambures, figunt gressus Saraceni*, &c.

Taburcium, Henricus Huntindon lib. 7. Hist. *Equi namque insolitum non ferentes clamorem, & buccinarum clangorem, & ictus taburciorum, calcaribus non obtemperabant.* Ubi Matthæus Paris an. 1097. habet *Taburcinorum*.

Tamburlum. Sanutus lib. 2. part. 4. c. 22. *Qui sciant nacharas pulsare, tympana, & tamburla. Le Roman du Renard* MS.

Li avoit pendu un bacin,
Dont on fait aux annes paor
Nul parestoit les li tabor.

Le Roman d'Aubery MS.

Sonnent cil cor, & maint tabour noisa.

Le Roman de Kanor MS.

Oist cors & araines sonner,
Taburs & timbres tentir & freseler.

Qua verò ratione pulsarentur aut percuterentur ejusmodi à Saracenis *Tamburla*, docet auctor MS. Hist. Excidii Acconis an. 1291. ubi de Saracenis: *Voces emittebant terribiles, ut moris est eorum, maximaque percutientes tympana cum baculis retortis ad terrendum inimicos.*

TACCUNATUS. Cæsarius Heisterbachensis lib. 12. cap. 20. *Calceos sibi novos, & bene taccunatos fieri petivit.* Alii codd. habent *tacciniatos*.

TACEA Patera, crater, nostris *Tasse*. Occurrit in Consultatione post Observantias Regni Aragon. pag. 43. v.

TACOLINUM, Italicum *Taccolino*, genus densioris panni, diversicolori filo contexti. Occurrit in Vita B. Margaritæ de Cortona n. 207. *Una duntaxat de tacolino inducta tunicula.*

TACRA, idem quod *Dacra*, de qua voce, supra. Regestum Castrilidi in Andib. fol. 31. ubi de Pedagiis & Consuetudinibus: *Tacra coriorum 2. den. Millenarius de harenc 1. den. Centum ob.* &c. Occurrit ibidem alio loco.

TACTARE, Confirmare, in Fleta lib. 2. c. 61. §. 22.

TACTUM, *Pavidum, vel nigrum*, in Glossar. Longobard. S. Germani Paris. ex Glossis.

TÆDIARE, Tædio affici. Glossæ antiquæ MSS. *Tædet, tædiatur. Tædiatur, tædio afficitur.* Glossæ MS. Salmasii, *tædio*, ἀθυμῶ. Lampridius in Alexand. Severo: *Neque unquam tædiavit, aut morosus aut iratus resedit, fronte semper pari, & lætus ad omnia.* Vegetius de Re veterin. lib. 3. c. 2. *Inter exordia igitur tædianti bovi adversus omnes morbos potio ista succurrerit.*

TÆDITUDO, Tædium, ἀκηδία, in Gloss. Gr. Lat.

TÆDIUM, Ægritudo. In Concilio Epaonensi can. 1. statuitur, *ut nisi causa tædii evidentis extiterit, nullus excusetur Episcopus, quo minus veniat ad Synodum.* Concilium Aurelianense II. can. 1. *Ut nullus Episcoporum, nisi certa tædii causa detentus, ad Concilium venire penitus ulla excusatione detrectet.* *Infirmitas* dicitur in Concilio Turon. II. c. 1. *Acerbitas corporeæ infirmitatis*, apud Avitum Vienn. Ep. 80.

TAFFATA, *Taffatin*, Pannus sericus, quem vulgò *Taffetas* dicimus. Monasticum Anglic. to. 3. part. 2. pag. 86. *Unum mantellum — de camoca duplici, cum alba taffatin.* Infra: *Unum mantellum Comitis Cantiæ, de banno blodio laneo, duplicatum cum viridi taffata.* Pag. 95. *Capis nigris cum capuciis de sindone vel taffata linatis utentur.* Charta scripta circa an. 1320. pro Infante Majoricæ, in Camera Comput. Paris. *Pannis aureis & sericeis, & laneis, & pannis de samit, & de camalot, & de thafatas, & multis tapetis*, &c.

TAFURIA, *Tafuraria*, species Tributi, aut pensitationis, apud Catalanos. Petrus II. Rex Aragon. in Charta an. 1283. pro Libertatibus Cataloniæ: *Statuimus quod Tafuraria tollatur perpetuo, & eam revocamus.* In tit. Capituli scribitur *Tafuria*. Fori Aragon. lib. 1. tit. Privilegium generale Regii Arag. *Aquello mesmo de las Tafurerias, que sian deffeytas à todos tiempos.* Extat aliud Statutum Ferdinandi I. Regis, quo eadem *Tafureria* extinguitur & aufertur. Sebastianus Cobarruvias: *Tahur, el que continua mucho el juego, que si se repite tahur, tahur, dize hurtar, porque muchos de tahures dan en ladrones, quando non tienen que jugar. La Ley* 6. *tit.* 14. *part.* 7. *dize essi en confirmation desto: Ea todo home deue asmar, que los tahures, e los bellacos usando la trahirfreria, por fuerça, conviene que sean ladrones, e homes de mala vita. La Ley* 8. *tit.* 16. *part.* 3. *llama a estos tafures, y los cuenta entre los infames y sera bien que se vea. La Ley final tit.* 5. *part.* 2. *donde se afea mucho el juego que passa de conversacion y entretenimiento, y como particularmente deven huyr deste vicio los Principes y grandes Señores.* Lusitanis *tafularia*, est alea: quomo-

do etiam *tafureria* apud Raymundum Montanerium cap. 237. & in Foris Aragonensibus, apud Michaëlem *Del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. V. *Ludus*. Rursum Hispanis *Tafuria*, vel *Tafurea*, est navis hippegus.

TAGAX, *Furunculus*. Vett. Glossæ in Glossar. Longobard. S. Germani Paris.

TAGMA. Gloss. Gr. Lat. τάξις πολεμική, *Cuneum, tagma, cuneus, exercitus*. Ex Gr. τάγμα.

TAILLA, Silva cædua, Gallis, *le Taillis*. Domesdei apud Spelmannum: *In Hund. Bitham habet Edward. 7. car. terr. — & fabric. ferri 40. sol. & 7. acr. prati, & 300. acr. silvæ pastilis per loca T. R. E.* (i. tempore Regis Edw.) *& modo val. 6. lib. tailla 40. sol.*

TAIOLA, Pedica qua capiuntur vulpes & lupi, ex Italico *Tagliola*, apud Petrum de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 32.

TALA. Vide *Maleficium*.

TALAMASCA. Vetus Gloss. MS. Πέτμα, *delusio imaginaria, Talemasca*. Theodulfus Aurelianensis in Epigrammate *de Talamasca*:

> *Pusio personæ cum vultum obducit inanem,*
> *Quod tremit hinc terret; quod fugit inde fugat.*
> *Credo & prostratus jacuit, palmasque tetendit,*
> *Ante Redemptorem parvula membra movens.*

Hincmarus in Capit. ad Presb. diœcesis suæ cap. 14. Regino lib. 1. cap. 213. & Burchard. lib. 2. c. 161. *Nec larvas Dæmonum, quas vulgò Talamascas dicunt, ibi ante se ferri consentiat*. Apud Kilianum, *Talmasche*, est larva, ut *Talmaschen*, larvam induere. Vide *Masca*.

Talamascæ literæ, pro occultis, & quæ *talamascis* ac sortilegis solis notæ sunt. Fragmentum Odonis Ariberti de cæde Bernardi Comitis Barcinonensis: *Cætera quæ pandere periculosum est, literis talamascis inscribam.*

TALARE, Vastare, rem invadere, per vim auferre. A Saxonico ᵹalon: *Carpere, detrahere*, uti vult Spelmannus. Lex Alamann. tit. 34. *Si quis præsumpserit infra provinciam hostiliter res Ducis invadere, & ipsas talare, & post hæc convictus fuerit, quidquid ibi toltum fuerit, mancipia, pecuniam, omnia tripliciter restituat*. Lex Ripuar. tit. 64. *Et quanticunque post auctorem sanguinis effusores, vel post tres priores fuerint, unusquisque 15. sol. mulctetur, & quidquid ibi talaverint restituant*. Eadem, ni fallor, notione

Talare dicebantur milites, flagrantibus Albigensium bellis, qui vineas & arbores in agris evellebant & exscindebant; fortean à Gallica voce *Tailler*, quam nostri de consueta vinearum putatione usurpant, quasi ii, cùm vastationem hanc aggrederentur, id operis peragere se per ludibrium dictitarent, vitibus ipsis radicitus excisis & putatis. Will. de Podio-Laurentii in Chronico c. 38. *Memini quod dicebat pius Episcopus, dum talando quasi fugientes redirent, Miro modo fugiendo adversarios nostros superamus*. Supra dixit *vineas demoliri*. Cap. seq. *Peracto igitur tala hujus negotio*, &c. Stabilimentum Communis Tolosæ an. 1181. apud Catellum in Comitibus Tolosanis lib. 2. *Qui inveniet talatorem in vinea sive sua, sive alterius, vel in prato devès* (i. vetito) *vel in viridario, vel in horto, vel in arbore, vel in segetibus hominum urbis Tolosæ, vel suburbii, capiat eum, & retineat si potest: & ille talator factum talem emendet illi, cujus est honor*, &c. Concilium Biterrense an. 1246. c. 18. *Et illi* (excommunicantur) *qui vineis, bladis, arboribus talam faciunt, & aliis bonis quæ ad Ecclesiam pertinent*, &c. Synodus Nemausensis an. 1284. cap. de Pœnitentia: *De talis & incendiis*, &c. Charta an. 1383. apud Guesnaium in Annalibus Massiliensibus pag. 437. *Quingentos balistarios, quingentos pavesiatores, talatores, vastatores, & bombardas in magno numero pro faciendo vastum ante civitatem Aquensem*, &c. Hispani etiamnum *Talar* dicunt, pro *agros depopulari*, & *tala*, pro *depopulatio*. Sed &

Talare, est *putare, scindere*. Charta Garciæ Fernandi Comitis, æræ 1010. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 1. *Et per omnes terminos plantare & arrumpere licentiam habeant fratres de Ecclesiâ S. Petri ubi voluerint ligna talare, aut herbare garda, aut vinis per cofinus, aut carro per qualecunque ambulare*, &c. In alia Charta æræ 1018. ibidem: *Nullusque sit ausus aliqua terra laborare, neque pascua aliqua ibi defendere, neque vinea plantare, vel aliqua ligna abscindere*, &c. Vide Observantias Regni Aragon. pag. 26. 36. edit. 1624. & Repertorium Michaëlis *del Molino* in *Alcaydus, Diffidamentum*, & *Talator*. Aliàs Latinis

Talare, est talo percutere, κονδυλίζειν.

TALARIA, *Talares*. Glossæ Gr. Lat. ὑποδήματα, *talaria*. Glossæ Lat. Gr. *Talaria*, πέδιλα. *Talare*, περισφύριον. Isidorus lib. 19. cap. 34. *Talares calcei, socci sunt, qui inde nominati videntur, quod ea figura sint, vel contingant talum: sicut subtolares quod sub talo sunt, quasi subtalares*. Fortunatus lib. 8. Poëm. 23.

> *Cui das unde sibi talaria missa ligentur,*
> *Pellibus & niveis sint sola tecta pedis.*

Vide *Subtalares*.

Talares, Tali ipsi. Baldricus Noviom. lib. 1. cap. 56. *Marcentibus nervis, talares cruribus adhæserant, ut nullo conanime sejungi valerent.*

TALASTRUS, *Colaphus in talos*. Papias.

TALAVACIUS, majoris ac spissioris Clypei species, Gallis olim *Talvas*. Lexic. Cambro-Britannicum, *Talbos, clypeus*; *Talwas, clypeus*. Ordericus Vitalis lib. 8. p. 707. de Roberto Belismensi: *Robertus autem, qui pro duritia jure Talavacius vocabatur*, &c. Vocem Gallicam alibi usurpatam vix reperias.

TALEA, *Talia, Tallia, Tallium*, voces unius ejusdemque originis, quæ nostris Tesseram ligneam significant in duas partes fissam, in quarum utraque debitum continetur transversaria quadam cæsura denotatum, altera penes emptorem vel debitorem, altera penes venditorem vel creditorem remanente: nostris vulgò *Taille*. Quæ quidem voces à Latina *talea* & *talia* deducuntur. Est enim *talea, ramus incisus*, in Glossis MSS. Glossæ Lat. Gr. *Talia*, κορμός, σχίζα, σκυτάλη. *Talia*, κορμός, σχίδαξ. *Taliæ*, σχίδακες. *Taleæ oleaginæ*, apud Catonem & Varronem de Re rustica. *Taliæ ferreæ*, apud Cæsarem lib. 5. de Bello Gall. *Talea fraxineæ*, apud Serenum Sammonicum c. 12. *Intercisi ex arboribus cylindri, quos Taleas vocant*, apud Vegetium lib. 4. cap. 8. Nonius: *Taleas, scissiones lignorum, vel præsegmina*. Vetus Agrimensor: *Terminus si aliquam scissuram, hoc est taliaturam habuerit, montem scissum, id est taliatum ostendit, limes ille finem transit*. Vide Acta SS. Valeriani, Tiburtii, &c. n. 11. Hinc igitur

Talea, pro ejusmodi *tessera lignea*, Gallis, *Taille*, Anglis à *Taley*, al. *Talley*. Leges Henrici I. c. 56. *Si — de his quæ ad firmam pertinent controversia oriatur, si de taleis agatur*, &c. Gervasius Dorobernensis in Hist. Angl. *Videlicet ut Conventus Monachos tres vel quatuor ad custodiendas villas ordinaret, qui redditibus omnibus Thesaurariis à Conventu constitutis per taleas responderent*. Matth. Paris an. 1247. *Fecit etiam per ballivos perscrutari, quod si aliquis institor, vel injuriam passus quicunque alius, in aliqua accommodatione coacta, vel extorsione pecuniæ vel victualium, ut solet per regios exactores, proferret scriptum, vel taliam, vel testimonium, vel juraret*, &c. Atque hac notione passim usurpat Fleta lib. 2. cap. 27. §. 5. cap. 30. cap. 61. §. 2. cap. 63. §. 12. cap. 70. §. 1. cap. 72. §. 20. cap. 82. §. 5. &c. Adde Cowellum lib. 4. tit. 22. §. 8. &c.

Corulina tallia, Laterculus ex corylo arbore. Henr. de Knyghton pag. 2570. *In æstate sequenti Rex cepit lanas de tota terra Angliæ, per tallias corulinas, & parvula brevia scripta, imposito pretio 9. marcarum adsaccum*, &c. Gloss. Lat. Gr. *Corulus*, πονηκία. Vide *Tallia*.

Talea. Charta Roberti Regis Francor. an. 1028. ex Tabulario

Tabulario Columbensi: *Cum terris cultis & incultis, cum vineis & pratis, cum tota vicaria, & bannis, & incendiis, taleis, & omnibus legibus cæteris, pascuis,* &c.

TALEATA. Vetus Charta ex Tabulario Abbatiæ S. Stephani de Vallibus: *Gamo Ecclesiæ detrahere conabatur paludis partem non modicam, & taleatas in palude ædificatas, & prata, & saltuum necessaria.* Mox: *Partem verò paludis ejusdem, quam P. Benedicti sub censu duorum solidorum possidet, A. prædictus uxori suæ in dotem dederat; dum obtineret: hoc etiam Abbas & Ecclesia dominæ reliquit dum vixerit obtinendum: qua defuncta ministris Ecclesiæ, vel palus, vel census sine querela reddatur. Quòd si præfatus A. taleatam ibi facere voluerit, victui domus suæ necessariam, per manum Abbatis sumat, & ædificet; & dum vixerit obtineat: eo verò defuncto, ad Ecclesiam, ut fuerit ædificata, sine querela reddatur.* Infra: *De præfatis verò taleatis, dum prædictus A. & uxor ejus vixerint, sex nummos censuales Ecclesiæ reddent, quibus defunctis ad Ecclesiam sine querela reddantur omnes census taleatarum in palude, ab Abbate sibi demonstrata, ædificatarum.* Ubi *taleata* videtur fuisse certus ac definitus locus in palude, *taleis* seu palis defixis septus, in quo pisces asservabantur.

TALEMANNI, apud Groninganos, dicuntur triumviri, velut Collegii Præsides ac Rectores, eo quod nomine reliquorum verba faciunt in senatu, ut habet Ubbo Emmius in Groninga pag. 61. Kiliano, *Taelman*, est Orator, Causidicus, Advocatus, ex *taele*, oratio, sermo, & *man*, homo.

TALEMARII, *Talemetarii*, seu *Talemelarii*, Gallis, *Talemeliers*, Panifices, qui panem conficiunt ac vænum exponunt. Ita in Statutis MSS. Talemellariorum Parisiens. in quibus hæc habentur: *Nul Talemelier ne peut faire plus grant pain de 2. deniers, se ne sont gasteaux à presenter, ne plus petit de obole, se ne sont eschaudez,* &c. Regestum Feodorum Comitatus Carnotensis fol. 17. *Item la Coustume du pain: chascun talemelier qui vent pain au Jœndi devant la Tour, doit obole.* Regestum peagiorum Parisiens. *Ne puet nul vendre pain à Paris, ce se ne sont talemelliers ou regratiers.* Charta an. 1231. in Hist. Castilionensi pag. 53. *Burgenses verò ejusdem villæ coquent ad eadem furna ad vicesimum panem: Talemarii verò coquent sextarium pro tribus denariatis panis tales quales furnerius voluerit accipere.* Regestum Magnorum Dierum Trecens. an. 1228. f. 84. *Probatum esse in possessione recipiendi in primis 7. diebus nundinarum 7. denarios à quolibet talemetario Vallis S. Aigulfi.* Vide Brolium lib. 2. Hist. Parisiensis pag. 307. 2. edit.

TALENTUM, pro centum libris. Glossæ Lat. MSS. Regiæ: *Talentum, centum pondus auri: idem 82. pondo.* Ita Theophanes an. 5. Nicephori General. τάλαντον, pro centum libris usurpat. Vide Agrimensores pag. 335. Budæum lib. 4. de Asse, Agricolam de Ponderib. lib. 2. & 5. Covarruviam de Veterib. Numismat. Hispan. cap. 4. n. 5. & alios.

Talentum, pro 50. libris. Osbernus in Vita S. Elphegi Archiep. Cantuar. n. 28. *Ut si vita ac libertate velit potiri, sexaginta auri talenta persolvat, singulis talentis quinquaginta librarum pondere appensis.*

Talentum, interdum pro *Libra* & *Marca* sumitur, ut apud Annam Comnenam in Alexiade pag. 414. Neque aliter accipi apud Gregorium Turon. lib. 7. cap. 40. videtur: *Ferunt autem ducenta & quinquaginta talenta argenti fuisse: auri verò ampliùs quàm triginta.* Speculum Saxonicum lib. 3. art. 51. §. 2. *Equus cum quo quis dominum suum sequendo eidem inservit, talento, id est 20. solidis coæquatur.* Quot scilicet *marca* dicitur *ponderare*, eodem lib. art. 45. §. 3. *Talenta seu libræ*, tit. 64. §. 2. *Marca vel talentum*, in Jure Saxonico cap. 26. §. 1. Witikindus, & ex eo Conradus Usperg. *Pro qua præsumptione condemnavit eum centum talentis, omnesque Principes, qui ad hoc eum juvabant, dedecore canum, quos portabant usque ad urbem regiam quæ dicitur Magedeburg.* Vetus Charta apud Hubertum Leod. in Monumentis antiq. pag. 38. *Pro præsumptione autem delicti, imperando dijudicamus, ut si liber est, 10. talenta; si ministerialis, 5. talenta persolvat.* Adde Matthæum Paris p. 547. & 567. Chronicon Montis-Sereni an. 1171. & alibi non semel, Leges Opstalbomicas cap. 34. &c. Præterea quæ observamus ad Annam Comnenam pag. 400. At in Chronico Laurishamensi, *talenta 18. & dimidium marcas 15. confecisse* dicuntur. Sumitur etiam interdum pro Aureo.

TALENTUM, Animi decretum, voluntas, desiderium, cupiditas, Florentinis & Hispanis, *Talento*, nostris olim *Talent*. Testamentum Stephaniæ Reginæ Navarræ, Garsiæ Regis uxoris, æræ 1098. apud Sandovallium in Episcopis Pampilonensibus pag. 61. *Igitur si venerit ad aliquam de meas filias in talentum Deo servire, & habuerit habitum, Deo devota permaneat*, &c. Hinc formata vox apud nostros *Entalenté*, qui aliquid agere cupit, vult, decrevit, &c. *Le Roman de Garin:*

Entalanté fu de Buegue vengier.
Par mautalant à brochiè le destrier.

L'Ordene de chevalerie:

Aprez deux esperons li mist
En ses deux piez, & puis li dit,
Sire, tout autres i es maus,
Que vos volez, que vos chevaus,
Soit de bien corre entalentez,
Quant vos des esperons ferez.

Alanus Charterius *au debat des deux fortunes d'Amour:*

Si recorde sa leçons en son lit
Très ententiz
Et d'en sçavoir du tout entalentez.

Huicce voci opponitur alia *Maltalent*, mala voluntas. Guill. *Guiart:*

A grans flos de la ville saillent
Mautalentis, & presque à guerre
Vont les fouriers S. Loys querre.

Alibi:

Courrouciez & mautalentis.

Matth. Villaneus lib. 10. cap. 9. *Pieno di maltalento.* *Detalenté de voler*, de falcone qui volare renuit, in lib. de Falconaria, Jani de *Franchieres* cap. 7. Ab ἐθέλοντής vocis etymon accersit Budæus, quod video probari viris doctis. Mihi verò origines linguarum vulgarium à Græca lingua petitæ minus arrident.

TALGIATA. Sanutus lib. 1. part. 1. cap. 1. *Tempore verò mensis Octobris & circa, flumen illud abundat in tantum, quod ipsæ speciaria & mercimonia à Babylonia per dictum flumen intrant per quandam talgiatam longam, & per ducenta miliaria, quæ sunt à Babylonia usque in Alexandriam deferuntur.*

TALHENDARIUS. Vide *Tallia*.

TALIA. Vide *Talea*.

TALIARE, Scindere, exscindere, Gall. *Tailler*, *couper*. Leges Alvredi cap. 13. *Si quis nemus alicujus sine licentia comburat, vel taliet, persolvat omne grossum lignum cum 5. solidis.* Vide *Tala*, & *Talare*.

TALIONIS pœna, seu reciproca pœna, in l. 3. Cod. Th. de Exhibit. reis &c. Ἀμοιβαία ἀποκλήρωσις, apud Dionys. in Eccles. Hierarch. *Vicarium pœnæ genus*, apud S. Valerianum de Bono disciplinæ. Indicitur in Lege Wisigoth. lib. 6. tit. 4. §. 3. Charta Communiæ villæ Cerniaci in Laudunensi pago an. 1184. *Quod si reus inventus fuerit, caput pro capite, membrum pro membro reddat, vel ad arbitrium Majoris & Juratorum pro capite aut membri qualitate dignam persolvet redemptionem.* Consuetudines Arkenses an. 1231. in Tabulario S. Bertini: *De homicidio voluntario convictus, parentibus vel cognatis occisi tradetur occidendus, & bona ejus domini erunt.* Adde Brittonem in Legib. Angl. pag. 16. Statuta Academiæ Viennensis apud Lambecium lib. 2. Commentar. de Bibl. Cæsarea p. 108. Chartam Communiæ urbis Faræ an. 1207. apud Thomasserium in Consuet.

Bituric. p. 438. Ivonem Carnot. Epist. 51. Observantias Regni Aragon. lib. 8. tit. de Homicidio, §. 14. &c. Abrogatur in Consuetudine Hannoniensi cap. 15. In quibus casibus locum habeat apud Aragonenses, docet Michaël *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. v. *Pœna talionis*. Vide Jacobum Gotofredum ad l. 7. Cod. Th. de Accusat.

Taliola, πεδοςράβη. Lex Langobar. lib. 1. tit. 22. §. 4. *Si in pedica aut in taliola fera tenta fuerit*, &c. Ubi Edictum Rotharis Regis tit. 104. §. 3. & 4. habet *tanola*. Fortè à *Tana*, de qua voce supra. Adde lib. 3. tit. 22. §. 4. Gratius in Cynegetico:

Quid qui dentatas iligno robore clausit
Venator pedicas, cum dissimulantibus armis
Sæpe habet imprudens alieni lucra laboris.

Taliorchus, Ludi vel aleæ species. Joannes Sarisber. lib. 1. Policrat. cap. 5. *Hinc tessera, calculus, tabula, urio, vel dardana pugna, tricolus, senio, monarchus, orbiculi, taliorchus, vulpes, quorum artem melius est dediscere quàm docere.*

Talipedare, Titubare: verbum priscum, quasi talis insistere, quod faciunt πτηρνοβατεῖ; quorum meminit Hippocrates: contra quam *Attæ*, qui primis plantis ambulant. Liber Miraculor. S. Adelardi Abb. Corb. c. 8. *Et ipse cœpit vix subsistens quasi ebrius talipedare.* i. titulare, retro cedere. Vide Savaronem ad Carmina Sidonii.

Talismanus. Ita Sacerdotes suos vocant Turcæ. Vide Waddingum in Annal. Minorum an. 1342. num. 10.

De *Talismanis* verò, seu στοιχείοις, vel characteribus magicis ita appellatis, consulendi Salmasius in Kerkoëtium pag. 75. de Annis climactericis pag. 578. in Hist. August. pag. 360. Gafarellum de Curiositatibus inauditis, & alii.

Tallia, Præstatio quæ dominis fit à tenentibus seu vassallis, in certis eorum necessitatibus, nostris vulgò *Taille*: sic dicta à *taleis*, seu taliis, de quibus supra, hoc est laterculis ligneis, in quibus, *cæsuris* subinde aliquot solutiones exarabantur, parte altera penes dominum, altera penes tenentem, cui vice apochæ erat, remanente. Charta Rainoldi Remensis Episcopi an. 1094. *Et wirpivit exactiones, quas Tallias vulgo vocant, quas in villa S. Remigii exercebat.* Charta Roberti Comitis Augi: *Nulla auxilia, nullas tallias sive collectas, nullas omnium exactiones exigant.* Charta Henrici Comitis Trecensis: *Exactio, quam vulgo Talliam vocant.* Charta Adelæ Comitissæ Carnotensis an. 1109. in Tabul. Abb. Bonævallis: *Descriptionem pecuniæ, quæ consuetudinariè Tallia nominatur, in burgo Bonævallensi fieri præceperam.* Rigordus: *Ne Principes — Ecclesias vel Clericos ibidem Domino servientes, aliquibus angariis, talliis, vel aliis exactionibus gravare præsumerent. Tallia sive precaria*, in Chartis aliquot in Historia Guinensi pag. 498. 522. Charta an. 1060. apud Louvetum in Bellovaco: *Quasdam injustas consuetudines, talliam videlicet & omnes alias oppressiones — dimisi.* Sugerius de Administrat. sua cap. 10. *Possessionem B. Dionysii — à multis retro temporibus tribus talliis expositam, videlicet Domino Castri Cabrosæ, & Domino Castri Nielphæ, & Simoni de Villa Aten*, &c. Infra: *Ne reducat manum ad talliam, vel terræ oppressionem.* Concilium Lateranense an. 1176. c. 4. *Ne subditos suos talliis & exactionibus Episcopi gravare præsumant.* Adde Appendicem ejusdem Concilii c. 7.

Talliæ porrò diversimodè imponebantur: quædam enim *ex Consuetudine*, hoc est, usu ita jamolim inducto, certis ac statis anni tempestatibus exigebatur. Charta Communiæ Rotomagensis an. 1207. *Nec eos cogeremus ad reddendum nobis talliam per consuetudinem, nisi sponte sua nobis dare voluerint.* Tabularium Ecclesiæ Ambian. ch. 82. *Per duos hospites — confirmari fecerunt, quatenus neutrius viri prædecessores in terra S. Firmini talliam jure vel consuetudine habuerunt.* Hinc *Talliæ Consuetudinariæ* dicuntur in Charta Communiæ Belnensis an. 1196. & in Charta Communiæ Crispiacensis an. 1184. *Tam pro censibus quam pro talliis consuetudinariis, quæ 4. terminis sic solvuntur ad mandatum nostrum, in Festo omnium SS. 20. in Nativitate Domini, 20. in Pascha, 20. in Festo B. Joannis 20.* &c. Adde Chartam Communiæ Laudunensis an. 1128. & Communiæ Cerniacensis an. 1188.

Interdum ter tantum exigebatur. Charta Nicolai Episcopi Cameracensis, apud Doubletum pag. 499. *Et ab hominibus ter in anno talliam violenter exigebat. Tallia Natalis & Paschæ*, in Regesto Philippi Augusti Herouvalliano pag. 143. Consuetudo Burbonensis art. 202. *Quiconque doit taille personnelle trois fois l'an, c'est à sçavoir en Aoust, à Noël & à Pasques*, &c.

Talliarum præterea aliæ sunt *reales*, aliæ *personales*. *Reales* dicuntur, quæ ratione tenementorum debentur: *Personales*, quæ ratione capitis, *qui sont sur le chef & la personne*, ut loquitur Consuetudo Burbonensis art. 189. 190. 191. 488. & seqq. De realibus agit eadem Consuetudo art. 488. & seqq.

Talliæ personales, rursum aliæ sunt *serviles*, aliæ *liberæ*, seu *franciles*: *Serves, & franches. Liberæ* dicuntur, quæ à liberis exiguntur: *Serviles*, quæ à servis, in eadem consuetud. art. 189.

Talliæ franciles seu liberæ sunt, verbi gratiâ, quæ à personis liberis præstantur in 4. casibus, scilicet pro expeditione Hierosolymitana Domini, in ejus captivitate, in filiæ matrimonio, & in Militia filii: nam ejusmodi præstationes *Talliæ* dicuntur in eadem Consuetud. Burbonensi art. 343. 344. & in Arvernensi cap. 17. art. 9. cap. 25. art. 1. quæ aliàs *Auxilia*, seu *Aides* vulgo appellantur. Ejusmodi etiam sunt *talliæ*, quæ à liberæ conditionis hominibus exigũtur à dominis in eorum necessitatibus. Regestum Philippi Augusti Herouvallianum pag. 149. *De Conventu S. Aniani Aurelian. dicebant quod ipsi poterant talliare homines suos de Tilleio — pro servitio D. Regis, pro servitio D. Papæ, & pro terra emenda ad opus Ecclesiæ.* Charta Philippi Aug. an. 1185. pro Laudunensibus: *Pro talliis super homines illos, quas tribus de causis facere poterat, videlicet pro exercitus nostri servititio, pro Domino Papa, & pro guerra manifesta Laudunensis Ecclesiæ.* Extat Charta Reginaldi Episcopi Parisiensis an. 1252. in M. Pastorali lib. 1. ch. 2. qua agnoscit Capitulum Parisiense, *esse in possessione vel quasi homines de Orliaco tallianda pro negotiis Parisiensis Ecclesiæ, etiam aliis quam pro exercitu Regis.* Alia an. 1267. lib. 2. ch. 44. *Salva etiam tallia quam facere consueverunt, cum Do. Rex Franciæ vadit in exercitum.*

Tallia panis & vini. Charta Philippi Aug. an. 1215. pro Aurelianensibus: *Sciendum quod duorum annorum collectio sit facta de blado & vino, quæ quidem collectio, vulgo Tallia panis & vini nuncupatur.* Extat Charta Ludovici Regis Fr. an. 1225. in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 19. ch. 58. qua concedit Canonicis ejusdem Ecclesiæ, *ut omnibus annis quibus tallia panis & vini de cætero colligi debebit Parisiis, colligant eandem talliam panis & vini per totam terram suam in Gallandia, & in Claustro S. Benedicti, à principio messium, & à principio vindemiarum, usque ad Festum S. Martini hyemalis.* Charta Philippi Regis an. 1273. pro Ecclesia S. Mederici Parisiens. *Habebimus etiam in tota terra prædicta Ecclesiæ & ipsius hospitibus, bannum, guetum, talliam, exercitum, & cavalcatam, taliam panis & vini, mensuras, justitiam*, &c. Occurrit in alia ejusdem Regis pro Monasterio S. Germani Paris. an. 1272. apud Brolium l. 2. Hist. Parisiensis. Consilium pro Monetis circa an 1320. ex Camera Comput. Parisiens. *Item il nos semble qu'il seroit bons & grans aumosnes, & tourneroit à grant profit, que li Rois feist toillir par bonnes gens tous les Tournois pelez & les Parisis pelez, & qu'il les fit fondre, &c. Car les monnoyes le Roy en sont mout refusées, & en sont faimout de malices, & li Rois est tenus à tenir les en bon point.*

car il en a la taille du pain & du vin de sa terre, & sa monnoie en sera mieus amée.

Tallia alta & bassa, & *Tallia ad voluntatem*, quæ à dominis minuitur vel augetur supremo jure, pro libito, ita tamen ut facultatum Tenentium ratio habeatur. Charta Petri de Foccio Valeti de Charreria an. 1233. *Ego dicebam me habere in eosdem pro tenementis quæ in dominio meo habebant, talliam altam & bassam annuatim.* Tabularium Fossatense f. 61. *Tallia quæ fit haut & bas, ad placitum.* Charta Philippi Regis Franc. an. 1304. apud Doubletum pag. 942. *Nihil Ecclesiæ subventionis noviter nobis concessæ levabitur ab hominibus Ecclesiarum de corpore, seu manu mortua, alto & basso ad voluntatem talliabilibus*, &c.

Tallia ad voluntatem. Sugerius de Administrat. sua cap. 2. *Cum eadem villa multis angariis à Comite Domni Martini, videlicet exactione talliæ, frumenti scilicet 5. modiorum, quos ei pro pace concesseram, cum ipsa talliam pro voluntate sua facere consuevisset*, &c. In M. Pastorali Eccl. Parisiens. lib. 1. ch. 1. & lib. 2. ch. 4. extant Chartæ Manumissionum, in quibus Capituluum Paris. retinet *talliam ad voluntatem, & beneplacitum suum in personis & bonis* manumissorum. Vetus Consuetudinarium Franciæ lib. 3. pag. 93. veteris edit. *Je suis en saisine à juste titre de tailler & exploiter haut & bas & à vonlenté de Seigneur tel homme mon homme de corps de serve condition & de main morte, de faire à la persone de lui, & de ses biens, toutes maniere d'exploits de servage accoustumez à ceux qui sont de la condition dont il est*, &c. Consuetudo Burbonensis art. 190. *Quiconque doit taille personnelle & sur le chef, soit de taille franche ou de taille serve, ladite taille est à volonté raisonnable, & la peut le Sergent croistre ou diminuer selon la faculté des biens de celui qui la doit.* Hoc est *sine destructione & exilio faciendo*, ut est in Fleta lib. 2. cap. 71. §. 15. Vide Consuetud. Trecensem art. 3. 4. Nivernensem tit. 8. art. 1. & seqq. Ducat. Burgund. art. 97. Comitat. Burgund. art. 101. &c. Huic porrò *talliæ* opponitur ea quam *abonnatam*, id est fixam, ac ratam, vocant Consuetudines aliæ.

Voluntas, nudè, pro *tallia ad voluntatem.* Charta Hugonis de Castronovo in Tabulario Ecclesiæ Cadurcensis: *Habet & Delmas de Boisol quatuor agnos in Festo Paschæ, — & voluntatem suam in rusticis.* Occurrit ibi pluries. Hinc

Voluntarius, Subditus qui talliatur ad voluntatem. Charta Henrici Comitis Ruthenensis an. 1282. *Cedimus & concedimus — tibi Guillelmo de Sanhinac domicello — & hæredibus & successoribus, & voluntariis tuis*, &c.

Tallia etiam imponebatur ab ipsis civitatibus seu burgensibus ad exsolvenda debita communia. Aresta an. 1290. in Regesto Parlam. B. f. 86. *Quod dicti Major & Jurati S. Quintini possunt talliare, tallias levare, vel institutiones facere, quando indigent pecunia pro negotiis dictæ villæ per punctum Chartæ Regiæ quam dicunt se habere.* Quod intelligendum ut plurimum licentia ad eam rem à Principe impetrata. Vide Loiseilum in Bellovaco p. 296. 318.

Talliam assidendi, ut loquuntur nostri, seu imponendi, forma habetur in Charta Gauffredi Episcopi Carnotensis an. 1166. *Pro bono igitur pacis utrimque concessum est, & prædictum competens auxilium, quod propter nominatas causas Vicecomes* (Castriduni) *sibi exigere posse licenter dicebat, omnino dimittet, & propter hoc singulis annis Vicecomes à Burgensibus 10. libras hoc modo haberet. Prior siquidem S. Sepulchri, vel aliquis loco ejus sex vel quatuor legitimos Burgenses in eo burgo commorantes circa festum S. Remigii in eamdem Ecclesiam convocabit, & præsente aliquo de servientibus Vicecomitis, quem ob hoc ipse destinaverit, jurabunt prædicti Burgenses, quod bona fide communiter in hominibus in eodem burgo manentibus, juxta cujusque facultatem, aut possessiones ibidem à Monachis habentibus, 10. libras & nihil amplius*, legitima *æstimatione tam facultatis quàm possessionis talliabunt*, &c. *Serviens verò quem ad audienda juramenta Vicecomes miserit, talliæ non intererit*, &c.

Habetur præterea in Regesto seu Tabulario Normanniæ fol. 21. verso, Cameræ Comput. Paris. *Forma in qua Dominus Rex vult ut tallia assideatur in villis suis: Eligantur per Consilium Sacerdotum Parochialium, & aliorum virorum Religiosorum, nec non & Burgensium & aliorum proborum virorum de Communi ipsarum usque ad 40. vel 30. bonos viros & fideles, vel plures, aut pauciores, secundum quantitatem ipsarum villarum. Et illi qui sic electi fuerint, jurabunt super sancta, quod ipsi de ipsis, vel de aliis probis viris earum villarum eligent usque ad 12. de illis qui meliores erunt, ad illam talliam assidendam, & illi 12. nominati jurabunt super Sancta quod bene & fideliter assidebunt dictam talliam ad libram æqualiter, & valor immobilium appretiabitur ad medietatem mobilium in assisia prædicta talliæ. Eligentur etiam simili modo cum prædictis 12. alii 4. boni viri, & scribentur nomina eorum, secreto tamen, ita quod eorum electio non publicetur aliquibus, sed sub secreto habeatur quousque illi 12. assederint, sicut prædictum est, talliam prædictam. Quo facto antequam publicetur tallia, vel aperiatur scriptura facta super talliam prædictam, illi 4. sic electi juramento ab illis posito de illis scilicet 12. talliandis sub forma prædicta assidebunt talliam competentem.* Eadem habentur in Regesto S. Justi in Camera Comput. vernaculis verbis concepta, & in Regesto 10. Chartophylacii Regii fol. 48. ubi S. Ludovico hoc Statutum ascribitur, editum nuper in Spicilegio Acheriano to. 12. Adde Consuetudinem Nivernensem cap. 8. art. 2. & seq. Vide *Focagium.*

Talliagium, Tallagium, JC. Anglis, dicitur Præstatio quævis, verbi gratiâ decimæ, quindecimæ, subsidia, & alia ejusmodi, quæ à Parlamento regno indicitur, à qua præstatione immunes sunt qui tenent in antiquum dominium, nisi expressè iis indicatur, quod facere potest Rex ex magna causa cum lubet. Ita Rastallus. Apud Bromptonum, *Hidage vel taillage*, exponitur *tallagium de hidis terrarum*, ut *Danegeld, tallagium datum Danis.* Leges Willelmi Nothi Regis Anglor. cap. 5. *Habeant & teneant terras suas liberè ab omni exactione injusta, & ab omni tallagio, ita quod nihil ab eis exigatur.* Matth. Paris an. 1241. *Non sub nomine aut titulo liberi adjutorii, sed tallagii*, &c. Matth. Westmonast. an. 1297. *Accedentes præfati Comites & Barones ad Scacarium Domini Regis apud Westmonasterium, prohibuerunt Baronibus loci illius ne levare facerent per Vicecomites octonarium denarium à populo Anglicano, dicentes de conscientia suorum non emanasse; sine quorum assensu tallagium non debet exigi vel imponi.* Thomas Walsinghamus an. 1297. *Nimis afflicti sunt per diversa talliagia, auxilia, prisas*, &c. Vocem hanc usurpant passim scriptores rerum Anglicanarum, Matth. Paris pag. 127. 466. 475. 476. 486. Nicolaus Trivettus an. 1210. Thomas Walsinghamus pag. 73. 100. Monasticum Anglic. to. 1 pag. 193. &c.

Talliare, Talliam à tenentibus exigere. *Tailler ses hommes & sujets*, in Consuetudine Burbonensi art. 343. 344. Matth. Paris an. 1256. *Cives Londonienses iterato ad quingentas marcas talliantur.* Fleta lib. 2. cap. 71. §. 15. de Custumariis: *Ad quantum talliari valeant per annum sine destructione & exilio faciendo.* Charta an. 1233. *Promisit etiam quod nec eos nec successores eorum de cætero talliaret, nec talliare posset, nisi ad novam Militiam senioris filii sui*, &c. Concilium Tolosanum an. 1229. c. 20. *Clerici quoque non talliabuntur occasione etiam hæreditatis, etiamsi per successionem eis evenerit, nisi sint mercatores & uxorati.* Et c. 23. *Homines autem Ecclesiarum & Ecclesiasticorum virorum Laici talliare, vel in eos exactiones aliquas facere non præsumant*, &c. Adde Albertum Argentin. pag. 150. 517.

Talliare, in re feudali, *idem est quod ad quamdam certitudinem ponere, vel ad quoddam certum hæreditamentum limitare.* Unde *feodum talliatum*, est *hæreditas in*

quandam certitudinem limitata, ex Littletone sect. 18. Vide *Feodum talliatum*.

Talliabilis, Talliæ obnoxius, in Aresto an. 1278. apud Loisellum in Bellovaco pag. 300. *Taillablier*, in Consuetud. Burbon. art. 413. 415. 416. 417. in aliis passim *Taillable*. Sententia judicis Silvanectensis an. 1330. apud eundem Loisellum pag. 313. *Disoient & maintenoient icelui Henri avoir esté & estre leur bourgeois, leur communier, & leur taillable.*

Talhendarius, eadem notione in Charta an. 1292. apud Justellum in Hist. Turenensi p. 65.

Talliata, *Talliada*, Talliæ impositio, atque adeo idem quod Anglis *Talliagium*. Charta Willelmi Ducis Aquitaniæ an. 1076. ex Tabulario Monasterii Novi Pictavensis: *Ut nullus meorum non filius, non filia, non uxor, non aliquis propinquus, non Dapifer, non Præpositus, non Mariscalcus, non Serviens, aut in aliquo ministerio positus, aut Monachos jamdicti Monasterii, aut homines eorum, in quocumque loco habitent, cogat sibi præbere arbergariam, aut hospitium, aut quærat ab eis quod Talliatam vocant.* Tabularium Eccl. S. Laudi Andegav. fol. 84. *Et faciant Consuetudines nostras, sicut liberi homines nostri: reddant etiam nobis convenientem talliatam, quando alii homines de Losdunesio reddent nobis talliatam.* Tabularium Vindocinense fol. 201. *Fecerant exactionem, id est talliatam, in terra de Busto.* Chronicon Vosiense an. 1169. *Hoc anno Burgenses de subterranea ad invicem conjuraverunt, ut nullum omnino Monachis darent explectum, quod vocatur Talliada.* Epistola Manegaudi Abbatis S. Michaëlis in Lotharingia ad Eugenium III. PP. apud Richard. Wasseburgium pag. 302. *Pecuniarum rapinas, quas vulgo Talliatas vocant.* Vide Beslium in Comitib. Pictav. pag. 572. 601.

Tallea, eadem notione, ex Gall. *Taillée*. Tabul. Eccl. Carnot. ch. 72. *Talleia supranominata fiet. Quarto anno submonebo Canonicos ejusdem villæ, & facient talleiam convenientem, de qua habebo medietatem, & ipsi aliam.* Charta Ludovici Regis an. 1133. pro Ecclesia S. Maglorii Paris. *Consuetudinem quamdam, quam Taleam nominant, quæ in eorum villa — ab officialibus Regiis extorquebatur*, &c. Innocentius III. PP. lib. 1. Epist. pag. 52. edit. Venetæ: *Ab omnibus violentiis, talleis, & exactionibus duxerit absolvendos*, &c. Charta Vernacula an. 1246. in Hist. *des Chastaigners: Sour ce que je demandoe sur la terre de la Gombaudiere, & sur les prés que il teneit, à aveir ma taillée haute & basse, & mes autres services*, &c. Charta Savarici Vicecomitis Thuarcensis an. 1269. apud Gallandum lib. de Franco alodio: *Et li homes qui devoient taillées par raison de rachat ou de mortemain, n'en rendront desormais nulle taillée.*

Attallia, pro *Tallia*, in Tabulario S. Flori Arvern. *Ab omni atallia, collecta, leuda, segoha, & manobra.*

TALLIO, *Tallia* quæ imponitur pro exercitu Regis, nostris *Taillon*, quasi *tallia* minor, vel extraordinaria. Charta Communiæ S. Richarii in Pontivo an. 1126. *Postea Burgenses in sua multitudine confidentes, & jura nostra, scilicet tallionem de exercitu Regis, & pastum ejusdem, & mensuras, & religia nobis aufferre conati sunt.* Infra: *A fossis, ab excubiis, à talione liberos.* Unde colligitur vocem hanc non primitus inventam sub Henrico II. Rege; tametsi tanquam extraordinariam talliam à subditis *tallionem* primus exegerit, in militaria stipendia.

TALLIVI. Regestum Comitatus Tolosæ ex Camera Comput. Paris. *Terras cultas & incultas, boscos & barcas, prata & pascua, tallivos & explectivos, venationes & forestagia, quercos*, &c. Idem valet quod *talliata*. Vide in hac voce ex Chronico Vosiensi.

TALO, *Talonus*, Talus, ex Gallico *Talon*, vel Italico *Tallone*. Ugutio: *Calx, vel calcaneus, & idem quod calx, & quod talus: nam talus est sub cruribus: idem & talonus.* Quoniam Attachiamenta cap. 13. §. 5. *Nec vertat articulos pedum, ubi talones steterunt, antequam contradixerit.* Vide Formulam 14. ex Balunzianis.

TALPA, Machina ad suffodiendos muros, sub qua latent qui *cuniculos* conficiunt. Petrus Tudebodus lib. 3. *Hoc nostri videntes, statim ordinaverunt, ut facerent maximam talpam, cum qua potuissent perforare pontem, & fecerunt*, &c. Robertus Monachus lib. 4. Hist. Hierosol. *Balistæ, falces, arietes, talpæ, tela, sudes, & fundæ*, &c. Gilo Parisiensis lib. 5. Viæ Hierosol.

Fiunt balistæ, plumbata, phalarica, talpæ.

Gotefridus Viterbiensis part. 17. Chron.

Hinc cibus arctatur, fons tollitur, inde paratur
Talpa cavans arces, mangonibus injaculatur.

Ἀσπάλαξ, eadem notione, dixit Anna Comnena p. 382. Vide *Ericius*.

Talparii, Cunicularii, qui sub *talpis* latent. Monachus Altisiod. an. 1188. & Joannes Monachus Majoris Monasterii in Chron. MS. Bibl. Regiæ, eodem anno: *Habebat quippe quosdam artifices, quos Fossores vel Talparios vocant, qui ad modum talpæ subterranea fodientes, quaslibet murorum & turrium firmitates ferramentis validissimis perrumpebant.* De iis etiam Guillelmus de Podio-Laurentii c. 43. *Deinde incipientes minare instar talparum, conantur invadere civitatem*, &c. Quo referri possunt hæc ex Senatore lib. 9. Epist. 3. *Cameris enim ingeniosa præsumptione revolutis, talpinum animal imitantes, itinera fodiunt, quæ nullis ante patuerunt.*

Talpæ, Maculæ nigræ instar talparum. Carmen de Carolo M. quod Alcuini esse putatur:

Pallia permixtis lucent hyacinthina talpis.

TALTERIUM, Silva cædua, Gall. *Taillis*, à *Taleis*, fortè, seu ramusculis, de qua voce supra egimus: unde etiam vox *tailler*, pro cædere, scindere, quod ejusmodi *taleæ* exscindi soleant: nec multùm abludit Salmasius ad Tertulliani pallium, qui vocem nostratem *tailler*, ab ipsis *taleis* ortam vult, *quod taleæ*, ut ait, *sint scissiones lignorum*. Charta Philippi Regis Francor. an. 1220. apud Louvetum in Hist. Bellovacensi: *Si autem alia foresta de Hez vendatur, ubi concedimus Monachis pasturam animalium suorum extra deffensa, sicut prædictum est, ipsi non utentur ibidem illa pastura, quousque talterium in tantum excreverit, quod de animalibus se defendere possit.*

TALUREGA. Vide *Overcoupunga*.

TALUS, Talea, ramus arboris. Lib. 2. Machab. cap. 14. v. 4. *Offerens ei coronam auream, & palmam, super hæc & talos qui templi esse videbantur.* Ubi Gr. edit. πρὸς δὲ τούτοις τῶν νομιζομένων θαλλῶν τοῦ ἱεροῦ. Θαλλὸς verò Græcis est *ramus virens*. Mamotrectus *tallos* etiam legit, & *vasa offertoria* interpretatur. Lex Frisonum tit. 14. *Sortes tales esse debent, duo tali de virga præcisi*, &c. Vide *Tenus*.

Talus, Posterior digitus falconis. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte ven. cap. 34. *Falcones feriunt cum posteriori digito, quod Falconarii dicunt Talum.* Infra: *Posterior digitus, quod dicunt Talum.*

Talus. Libertates villæ Martelli in Lemovicib. an. 1219. *Nemo debet vendere ad talum res extraneas, nisi per concessum procuratoris particularis in Curia rogationum, & qui fecerit, pro justitia 60. solidos dabit.* Idem videtur quod *Extalium*. Vide in hac voce.

TAMATA, *Curia*, Ugutioni. Vide *Tagma*.

TAMBIRLUM. Vide *Tabur*.

TAMISIUM, Cribrum quo farina purgatur, ex Gall. *Tamis*. Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornac. cap. 70. *Nec cribro, nec tamisio farina purgabatur.*

TANA, Caverna, Ital. *Tana*, Gall. *Taniere*. Charta an. 1345. *Venari ad capriolos, perdices, &c. vel capere cum laqueis, vel facere lascos, vel stopare, vel stopari facere tanas*, &c. Vide Gloss. Meursi in Τάνα, & infra in voce *Zava*. De vocis origine quædam habent Menagius & Ferrarius.

TANACETUM, Portio cibaria, ut vocant, Monachica, quæ quinque ovis conficiebatur, ut est in Chronico Abb. S. Trudonis lib. 13. pag. 510.

TANDÆ, Reliqua, *Arreragia*. Observantiæ Regni Aragon. lib. 9. tit. Quæ sit pœna &c. §. 2. *Dominus Rex*

dando cavallerias censetur dare tandas jam lapsas, & per eum aut suos officiales non receptas, licet tempore vacationis decursas, &c.

TANGANARE, Interpellare, *Sommer quelqu'un en justice.* Pactus Legis Salicæ tit. 60. §. 1. *Si qui Rachemburgii legem voluerint dicere in Mallebergo residentes, cum caussam inter duos discusserint, debet eis qui caussam qui requirit dicere; Dicite nobis Legem Salicam. Si illi tunc noluerit dicere, tunc iterum qui caussam requirit, dicit: Vos tangano, ut mihi & isto legem dicatis.* Lex Salica hoc loco habet: *Ego vos tangano, usque dum vos inter me & contra causatorem meum legem judicetis.* Nempe hæc interpellatio judices spectat. Ita in Lege Ripuar. tit. 55. Rachimburgios causator interpellat: *Ego vos tangano, ut mihi legem dicatis.* Ibid. tit. 58. §. 59. *Hoc etiam constituimus, ut hominem regium Romanum vel tabularium interpellatum in judicio non tangaret*, &c.

Tanganum, ipsa interpellatio judiciaria. Lex Ripuar. tit. 30. qui *de interpellatione & incendio servorum* inscribitur, §. 1. *Dominus ejus in judicio pro eo* (servo) *interrogatus respondeat, & sine tangano loquatur, & dicat*, &c. Tit. 58. §. 20. *Servi autem Ecclesiarum, non per actores, sed ipsi pro semetipsis in judicio respondeant, & sacramenta absque tangano conjurent.* Et tit. 59. §. 8. *Quia dum interpellatur, respondeat ad interrogationes, & sine tangano loquatur, & dicat, Non malo ordine, sed per testamentum hoc teneo.* Cujus vocis originem à *tagghen*, Theutonico, disceptare, litigare, vitilitigare, altercari, arcessit Wendelinus: ita ut *absque tangano loqui, respondere*, sit, planè, nudè, cum nulla altercatione, vel interpellatione.

TANGOMENA. Fragmentum Petronii pag. 10. *Quare tangomenas faciamus, vita vinum est.* Et infra pag. 67. *Ita tangomenas faciamus, & usque in lucem cœnemus.*

TANGERE *chartam*, Subscribere. Charta Hugonis Comitis & Marchionis an. 936. in Hist. Vergiacensi pag. 33. *Et ut hujus nostræ largitionis carta pleniorem in Dei nomine capiat firmitatem, tangendo firmavimus, & fidelibus nostris infrascriptis firmare rogavimus. Actum &c. Signum Hugonis Comitis*, &c.

TANNARE, Coria subigere, Gall. *Tanner.* Leges Burgorum Scoticor. cap. 98. *Nullus sutor potest emere coria ad tannandum majoris pretii, quam quod cornua & aures sunt æqualis longitudinis.*

Tanneria, seu *Tannatoria*, Officina, vel ars coria subigendi, Gall. *Tannerie*; in Fleta lib. 2. c. 52. §. 35.

TANNUM. Charta Edw. III. Regis Angl. in Monastico Anglic. to. 1. p. 507. *Et similiter de toto tanno de bosco ipsius Roberti usque ad Creyton, scisso per visum Forestariorum nostrorum.* Nostri *Tan*, Itali *Tane* vocant querceum pulverem unde tinctura fit. Vide *Molendinum à than*, & Scaligerum in Exercit. 325. in Cardanum n. 12.

TANOLA. Vide *Taliola.*

TANQUAM, inquit Galbertus in Prologo ad Vitam S. Caroli Comitis Flandr. *non est* semper *similativum, sed* sæpe *confirmativum. Tanquam enim dicitur in Scriptura sancta pro eo quod vere est, sicut est ibi, Tanquam sponsus, hoc est verè sponsus.*

TANQHANUM. Aresta Parlamenti Pentecostes an. 1285. in Regesto B. fol. 71. *Cum in villa Atrebatensi quidam de plebe dictæ villæ contra Scabinos villæ & Majores Atrebat. conspirationem seu tanqhanum fecissent, capsam reliquiarum plenam in foro Atrebatensi causa devotionis à Capitulo Atrebat. ibi Missam juxta locum ubi candela B. Mariæ est reposita, & ubi consuetum est à Deo multa miracula operari, impetuose ac violenter & in scandalum totius populi cepissent & extra locum tulissent, &c. Pronuntiatum fuit per judicium Curiæ D. Regis dictum tanqhanum & maleficium ad altam justitiam pertinere, ac illud per dictum Comitem vindicare debere*, &c.

Taqueha, eadem notione. Aresta an. 1290. in eodem Reg. fol. 91. verso: *Inhibendo ne ipsi* (Majores Rotomag.) *vel aliqui eorum taquehan, collectam, seu talliam faciant seu congregationem sine nostra auctoritate prius interposita.*

TANTITAS, Exiguitas. *Tantitas nostra*, apud Flodoardum in Præfat. ad Histor. Rem.

Tantillitas, eadem notione. Anastasius Bibl. in Præfat. ad versionem Vitæ S. Joan. Eleemosyn. *Non personam tantillitatis meæ intuens, non astutiam investigans.* Utitur, & cap. 1 n. 6.

TANUTA, Telonia, jura viarum, in Jure Hungarico. Albert. Molnarus.

TAPA. Vide *Tappa.*

TAPARDA. Vide *Tabardum.*

TAPELUS. Charta Longobardica an. 1094. apud Ughellum to. 7. p. 581. *Et ille & ejus descendentes dent pro redemptione animæ meæ — centum solidos, quorum quisque habeat auri tapelos bonos quatuor monetæ hujus civitatis*, (Salerni) &c. Vereor ne legendum sit, *tarenos*: nam solidi aurei Salernitani quatuor *tarenos* conficiebant. Vide *Tarenus.*

TAPESIUM, Tapes, aulæum, Gallis *Tapisserie.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Dossale sive tapesium, in quo passio S. Albani figuratur.*

TAPHUS, Sepulchrum, ex Gr. τάφος. Inventio S. Celsi n. 15. *Beati pignoris taphum de loco depositionis movere nequaquam præsumpsit.*

TAPIALE. Fori Oscæ Jacobi I. Regis Aragon. an. 1247. fol. 10. *Si aliquis homo in aliquo casali veteri aperuerit fundamenta, super quibus tantum postea construxerit in gyrum, donec opus illud sit de tribus tapialibus in altum, & miserit ipsum casal in arrevo, & fecerit ibi portal supra firmaverit postal*, &c.

TAPINATIO: *Cum tapinatione* aliquid agere, furtim, clanculum more *talparum*, quas *Taupes* dicimus, quæ sub terra delitescunt, & quæ latenter terram suffodiunt. Nisi à voce Græca ταπεινός, *humilis, non multum à terra assurgens*, quis deducere velit. Charta an. 1060. apud Louvetum in Historia Belvacensi: *Iste ut rei exitus probavit, nutu & voluntate Dei Jerusalem & sacra loca — adiit, illis videlicet temporibus, quibus nullus Christiani nominis Confessor, nisi furtim, aut, ut ita dicam, (cum) tapinatione, propter obsistentium paganorum timorem illuc pergere ausus erat. Le Roman de Rou* MS.

Li Dus fist son pelerinage,
Si com l'en dist, en tapinage.

Joannes Abb. Laudun. in Speculo Historiali MS. lib. 11. c. 20. *Le Antipape ne se audsoit pas monstrer manifestement, mais s'en alloit en tapinage*, &c. Alanus Charterius in Consolatione trium virtutum, pag. 325. *Entapinage* eadem notione dixit: *Vostre honneur perist, puisque vos vaillances s'esprevent à mordre & à abbayer l'un & l'autre en travers, & entapinage, comme chiens & chats de chetif courage, & laissez la protection du commun salut.* Boccacius Nov. 27. *Andato tapino per lo mondo.* Et Nov. 16. *Passati sono homai quattordici armi, ch'io sono andata tapinando per lo mondo.* Ita Nov. 19. & 29. Italis *tapino*, est infelix; *tapinare*, vivere in miseria.

TAPINOSIS, *Tapinositas*, Humilitas, ταπείνωσις: stylus depressior. Vita S. Eugendi Abb. in prologo: *Hæc nostra tapinosis, nequaquam jactantia superborum judicum ventosa superfluitate calcetur.* Quidam codd. *tapinositas* præferunt. Theodericus Monachus in Hist. Invention. S. Celsi Ep. Trevir. c. 1. *Nos autem per tapinosim præcelsa gesta fenestratim propalantes*, &c.

TAPPA, Minutatim, ex Theuton. *Tappen. Vendere vinum ad tappam*, est, *Vendre du vin en détail*: unde iisdem Theutonibus, *Tapper*, tabernarius, caupo: à voce *Tap*, Epistomium, de qua mox. Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham p. 746. *Nec — licet nobis vendere vinum ad tabernam, sive, ut vulgò dicitur, ad broccam; seu ut lingua Teutonica dicitur, ad tappam, in nostris — domibus.* Eadem habentur in Institut. Capi-

tuli Generalis Ord. Cisterciensis an. 1134. cap. 50.

TAPPUS, Epistomium, truncus ligneus, quo foramen dolii per quod liquor infunditur, obturatur: Gall. *Tampon*, seu *Tappon:* Theuton. & Angl. *Tap*, Ital. *Zaffo*. Lambertus Ard. *Et in medium proclamabat, quod tantus esset bibitor, quod si dominus sponsus ronchinum, vel equum quemlibet ei dare vellet, majus dolium quod in cellario suo haberet cervisia plenissimum, doli tappo extracto, & foramini ore semel apposito, & usque evacuationem dolii non retracto, totum ebiberet, & etiam faeces exhauriret, parato sibi tantummodo loco exoptato, ubi per virilem virgam effutire, dum biberet, vel emittere posset urinam.* Infra: *Quo exhausto, prosiliens in medium scurra, & in signum jocularitatis, imo ingluviei, tappum dolii evacuati gestans in ore, quem in pacto & bibendo lucrifecerat equum, —— exigere cœpit.*

TAPTROUGHE. In Charta Feodi pag. 162. inter utensilia Bracinii, seu officinæ cerevisiariæ, recensentur *duo plumba, unus cacabus existens in fornace, unum taptroughe de plumbo, unum mashfatum, decem barelles*, &c. Vide *Tappus*.

TARABER. Historia Longobardorum Ignoti Casinensis cap. 8. *Obsitis siquidem vestimentis, & calciamentis, saltem nec tarabere succinctis, sed solis arundinibus manu gestantes.* Idem videtur quod *tabardum*. Vide in hoc verbo.

TARABOCCI, Hæretici Anconitani, de quibus Waddingus in Annalib. Minor. an. 1331. 4.

TARATANTARA, *Taratantarizare*. Ugutio & ex eo Jo. de Janua: *Taratantara, indecl. nomen fictitium est, i. ex sono quem facit dictum. Est enim instrumentum quo farina colatur, & est instrumentum cujus percussione granum defluit inter molas molendini. Unde quidam:*

Ad festum Thomæ taratantara filia tange.

Hinc Taratantarizare, farinam colare, seraciare. Gloss. Lat. Gall. *Tartazizare* (leg. *Tarantarizare*) *tromper ou naguairer, c'est joüer de nagaires*. Aliud addit, *ou sasser farine*. Liber 2. Miraculor. S. Bertini c. 4. de quodam mendico surdo & muto: *Cum—pulsatibus taratarantium tabellarum stipem mendicaret.* i. quæ eundem sonum edebant, quem *Tarantatara Taratantara*. Idem Ugut. *Cernida, dæ, à Cerno, is, lignum supra quod ducitur Taratantara, & Cernida dicitur Taratantara, quæ discernit furfurem à polline.* Glossar. Saxon. Ælfrici; *Taratantara*, hriddel. i. cribrum. Gloss. Lat. Gall. *Taratantarum: cunes ou le batoil du milieu, ou son de trompes.* Aliud Gloss. Gall. MS. ex Bibl. Thuana Cod. 525. *Taratantorium, Saas.* Aliud editum: *Tarantara, æ, Sas à passer ou sasser la farine*, vocem hanc usurparunt veteres pro tubæ clangore: Ennius apud Priscianum lib. 8.

At tuba terribili sonitu taratantara dixit.

TARATA, & *Tareta*, *vestis regia & purpurea*, Ugutioni.

TARATRUM, *Taretrus*, Terebra. Jo. de Janua: *Terebrum, instrumentum perforandi, quod aliter dicitur taratrum, quasi teritrum, quod lignum foret terendo.* Gloss. Gr. Lat. τέρετρον, *foraculum, perforaculum*. Adalardus lib. 2. Statutor. Corbeiensium cap. 1. *Et unusquisque habeat ad hortum excolendum ——, sive ad alias necessitates explendas; fossorios 6. bessos 2. secures 2. dolatoriam, taratra 2. maius & minus, scaprum 1.* &c. Capitulare 2. an. 813. c. 10. *Dolatorias, secures, taretros, fundibulas*, &c.

TARCHAN, apud Tartaros, dicitur qui ab omnibus quæ à Rege imponuntur, immunis est, cuique quidquid in bello spoliorum reportaverit, totum cedit, nec ulla inde Regi pars desumitur. Abul-Faragius in Historia Dynastiarum pag. 281.

TARCASIUS. Vide *Turcasia*.

TARDA, Mora, Gall. *Retardement*. Occurrit in Foris Aragon. lib. 1. pag. 34. v. *Pro sua negligentia sive tarda.*

TARDILOQUENS, qui difficulter loquitur, in Concilio Aquisgranensi II. an. 836. c. 11. *Si fortè contigerit Episcoporum aliquem tardiloquentem esse, aut infirmitate aliqua impeditum.*

TARENUS, *Taris*, Moneta aurea, apud Apulos & Siculos. Math. Silvaticus: *Tarenus ponderat grana 20.* Falcandus p. 656. *Domumque reversus 700. millia tarenorum hostiariis, qui cum eo missi fuerant, assignavit.* Adde pag. 658. 661. Charta an. 1431. 18. Febr. *Illas uncias mille 36. & illos tarenos 20. & in cortenis argenti gillatis boni & justi ponderis 60. eorum pro uncia qualibet, & duobus pro tareno singulo, juxta modum & cursum regni Siciliæ.* Vide Chronicon Casinense l. 1. c. 58. l. 2. c. 74. l. 3. c. 44. 57. l. 4. c. 99. Constitutiones Sicul. l. 1. tit. 89. §. 1. tit. 9. §. 2. l. 3. tit. 34. §. 3. Raynaldum an. 1283. n. 40. Vitam S. Petri Abbatis Cavensis n. 20. Sanctuarium Capuan. p. 273. &c. Computus Ballivorum Franciæ de termino Candelosæ an. 1268. *Pro 38. marchis de tarins, 18. libr.*

Tareni Siciliæ, in Charta an. 1212. apud Ughellum to. 7. p. 577. in Actis Innocentii III. PP. pag. 10. &c.

Tareni Amalphitani, apud Richardum de S. Germano an. 1221. in veteribus Chartis apud Ughellum to. 1. parte 1. pag. 784. to. 6. pag. 298. 497. to. 7. pag. 274. 401. & apud Camillum Peregrinum lib. 1. Hist. Longob. p. 253.

Tareni Salernitani, apud Ughellum to. 7. p. 566. 576. in Bullario Casinensi to. 1. p. 9. &c.

Tareni Africani, apud Leon. Ost. lib. 3. c. 57. (al. 58.) Ex his emendandus Jo. Bromptonus pag. 1184. *Ego dedi Joannæ sorori vestræ Reginæ centies centena millia tirrenis pro quieta clamatione doarii sui antequam à me recessit.* Legendum enim *tarenis*, aut *tarenorum*. *Tarins*, apud Raimundnm Montanerium in Chron. Reg. Aragon. c. 196. 199.

Taris. Charta apud Ughellum to. 7. Italiæ Sacræ p. 397. *Id est auri solidos 310. de tari boni, ana tari quatuor per solidum.* Eadem habentur in alia p. 262. Adde præterea pag. 400. 404. & Chronicon Monachi Casin. apud Caracciolum an. 1192. *Tari*, apud Ammiratum in familiis Neapolit. to. 1. pag. 153. tom. 2. pag. 51. *Teri*; apud Joannem Villaneum lib. 7. cap. 10. *trovo il tesoro di Manfredo quasi tutto in oro di Teri spezzato.*

Nominis etymon videtur indicare Bulla MS. Nicolai IV. PP. an. 3. de Censibus Ecclesiæ Rom. *Monasterium S. Nicolai de Calusis 1. Michaletum auri, quod valet 5. Tarentinos Regis.* Ibidem: *Monasterium S. Mariæ de Fundiliano, 10. Tarent. de Salerno.* Alibi: *Ecclesia Sanctæ Hierusalem unum Tarenum Regale.* Ita ut *tarenus*, moneta fuerit Tarenti primum cusa.

TARETA. Vide *Tarida*.

TARETRUS. Vide *Taratrum*.

TARGA, *Targica*, *Targia*, Pelta: ex Arabico *tarka*, & *darca*, clypeus, ex Bocharto; vel Germanico *Tarisch*, Besoldo: vel denique ex Bohemorum *Tarts*, quibus ita dicuntur Scuta prælonga pene totam corporis inferioris partem tegentia, apud Irenicum lib. 4. German. exeg. cap. 26. Lexicon Cambro-Britannicum: *Tarjan*, *clypeus*, *scutum*.

Targa. Nangius in Vita S. Ludovici p. 345. *Trifarie enim procedentes similitudinem exercitus prætendebant. Centum siquidem præibant cum balistis, in equis decentissimè phaleratis: & centum cum testudinibus sive targis in armis lucidis & in equis loricali tunica coopertis sequebantur.* Idem pag. 375. *Telorum, sagittarum, & lapidum ictibus se cum targis & clypeis opponentes*, &c. Monasticum Anglic. to. 3. pag. 316. *Cum targis de armis Regum Angliæ & Hispaniæ.*

Targea. Oliverius Scholasticus de Captione Damiatæ: *Hostes autem dissimulato metu, tres ordines armatorum stationi navium nostrarum contra posuerunt: unam peditum super ripam cum clypeis, quos Targeas appellant, lineariter ordinatam*, &c.

Targia. Thomas Walsinghamus pag. 105. *Capti sunt — Scutiferi in numero excessivè, de quibuo dominus Rogerus*

de Northburghe custos targiæ Domini Regis, quæ ab eodem ibidem per Scotos est ablata, in captivitate ductus. Matthæus Paris an. 1219. *Hostes vero fidei, omni metu dissimulato, tres ordines armatorum stationi navium Christianorum opposuerunt: unam peditum super ripam fluminis cum targiis eleganter ordinatam*, &c. Adde pag. 212.

Variè autem vox *Targe* à nostris scriptoribus usurpatur: interdum enim pro quovis clypeo qui ad collum appendebatur. *Le Roman de Garin* MS.

A son col pend une targe florie.

Guill. *Guiart*, MS.

Coutiaus, hachetes esmoluës,
Targes entieres & fenduës.

Alibi:

Tante targe à col penduë,
Peinte d'or, d'azur, & de sable.

Et an. 1248.

Les arbalestes ès poins prises,
Et les targes au col assises.

Idem tamen majores & longiores clypeos fuisse satis innuit:

Les grants targes au col assises.

Et an. 1304.

Ont leur haie ourdie & tissue
De fors targes longues & lées.

Ita *Le Roman de Garin*, eorum potissimum fuisse usum, cum copiæ militares ad muros admoventur, quo iis toto corpore tegantur, non semel indicat:

Toies les lices fet as serjans coper,
Les targes fet as serjans amener.

Rursum:

Sor les fossez font les targes tenir.

Matth. Paris an. 1240. *Oppositis corporibus suis propriis, & amplis clypeis, qui Targiæ appellantur.*

Qui porrò ex militibus prælonga ejusmodi scuta prætendebant, *targer* dicebantur. Idem Guiartus:

Li un targent, li autre traient.

Cùm igitur *targiæ* validiora atque adeo majora essent scuta quæ militem totum protegerent, rectè *testudines*, appellavit loco citato Nangius, de quarum usu plenè Vegetius & alii. Sed & inde *targer*, vel *atarger*, dicti qui diutiùs morantur, quod qui *targias* deferebant, propter earum gravitatem ac pondus lentè procederent. *Le Roman de Garin*:

Au chastel vont, n'i volent plus targier.

Alibi:

Cil de Bordele n'ont point de l'atargier.

Idem Poëta:

En sa voie entre, ne se vot atargier.

Vox Picardis etiamnum familiaris. Neque aliter *Targa* accipienda, quàm pro mora, in Foris Bigorrensibus art. 20. *Pugiles in Bigorra non nisi indigenæ recipiantur. Qui pugnaverit, 20. solidos accipiet; pro targa 12. nummos, pro præparatione 6.* Vide Origines Linguar. Francicæ & Italicæ v. cl. Menagii, & Oct. Ferrar.

Targa, seu *Targe*, Moneta 2. denariorum Ducum Britanniæ, in quodam Consilio de Monetis, *Avis des monnoyes*, quod in ea scutum insignium effictum esset, uti describitur apud Hautinum in libro de Monetis Francicis pag. 101. Ita etiam appellata Moneta quædam in Vasconia, cujus mentio est in Consuetudine Solensi tit. 36. art. 3. atque in Hispania, quam 4. quadrantum seu Maravedinorum pretii fuisse ait Jo. Mariana l. de Ponder. & mensur. cap. 22. Sebast. Cobarruvias in *Tarja*: *Cierta moneta Castellana, con mezela de plata, dicha assi por ventura del escudo, à tarjeta de sus armos.*

TARGIA, navis species. Jacobus de Vitriaco lib. 3. Hist. Orient. *Sic noster exercitus tentoria & manubria fugientium diripuit, targias plures, & omnes galeas cum barbutis & aliis navibus, quæ infra Casale inveniebantur, cum aliis Hospitalis Fratres victores occupaverunt.* Eadem ferme habet Matthæus Paris an. 1219. pag. 211.

TARIDA, *Tarides*, *Tareta*, *Terida*, *Teretes*, &c. Navis onerariæ species, eadem quæ *Tartana* vocitata, ut quidam volunt. Pactum initum inter Philippum Imp. CP. & Venet. an. 1281. descriptum in Hist. nostra Gallo-Byzantina pag. 30. *Quia Imperator & Rex non proponunt habere nisi vassella pro deferendis gentibus, equis, & victualibus, videlicet naves & taridas.* Adde Sanutum lib. 3. part. 12. cap. 6. Codex Barbaro-Græcus Nicetæ in Alexio lib. 3. n. 9. ταρίδων habet, alius codex δρομόνων. Atque, ni fallor, ex eo emendanda vita S. Nili junioris p. 121 ἀπέλυσεν αὐτοὺς σὺν τοῖς ταρείοις, legendum enim ταρίδοις. Quippe loquitur de Monachis captivis quos Ameras Siciliæ in Calabriam remisit.

Tareta. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 11. *Cum decem taretis, quibus Januenses utuntur in Constantinopoli & in Pera, quæ Galata antiquitus vocabatur.* Henricus de Knyghton an. 1385. *Dominus Baldewinus de Radinghton cepit duas taretas bene onustas.* Occurrit apud eundem anno 1389.

Tarrita. Thomas Walsinghamus an. 1386. *Ceperunt 5. naves magnas, & 6. tarritas refertas Januensium multis bonis.* Pachymeres lib. 5. Hist. cap. 30. de iisdem Genuensibus, ἐν συστελλομέναις κατὰ μῆκος ναυσὶν, ἃς ἐκεῖνοι Ταρίτας λέγουσι, πλεόντες, *In contractæ longitudinis navibus navigantes.*

Terida, *Terrida*. Charta an. 1281. descripta in Historia nostra Gallo-Byzantina pag. 32. *Et volumus quod idem Dux & Commune Venetorum debeant armare 15. galeas, & ipsi Imperator & Rex 15. & 10. teridas, in quibus teridis habeant ipsi Imperator & Rex circa 300. equos & 300. homines ad arma*, &c. Statutum Honorii IV. PP. pro Regno Neapol. an. 1285. *Nullus Comes Baro, vel alius in regno prædicto compellatur ad terridas, vel alia quæcunque vassella propriis sumptibus facienda. Teride*, non semel apud Raimundum Montanerium in Chronico Aragon. c. 109. 113. 119. & alibi.

Teretes. Albertinus Mussatus lib. 5. de Gestis Italicor. rubr. 2. *Ac inter eas onerarias naves una Venetorum miræ proceritatis, quam Teretem vocant.* Vide Statuta Venetorum lib. 6. cap. 68.

TARINGÆ, *Tarincæ*, Sudes ferreæ, Gallica lingua veteri. Passio S. Quintini: *Jussit vocari fabrum ferrarium, præcipiens ei ut faceret duas sudes ferreas, quæ Gallica lingua Taringæ vocantur, quibus B. Quintinus à cervice usque ad crura transfigeretur.* Inventio ejusdem S. Quintini: *Venerabilis igitur femina sudes ferreas, quæ Gallica lingua Taringæ vocantur, quibus supra beatus Christi Martyr confixus fuisse dicitur, manentes adhuc in ejus corpore inveniens extraxit aliquas, & pro veneratione reliquiarum sibi assumpsit.* Passio SS. Fusciani & Victorici: *Tunc Rictiovarus — jussit naribus & auribus eorum tarincas immitti, & cum clavis candentibus capita eorum transfigi præcepit.*

TARMUS, *Vermes in carne*, in Gloss. Isid. In Gloss. Lat. Gall. *Le ver qui naist du lart.* Italis *Tarma*, est blatta, tinea. Vide Orig. Italicas v. cl. Ægidii Menagii.

TARISUS. Vide Ordericum Vitalem lib. 8. pag. 700.

TARPETUM. Charta Tancredi Comitis Licii an. 1185. apud Ughellum to. 9. pag. 67. *Damus etiam licentiam construendi tarpetum pro molendinis suis.* Nescio an huc referri debeat locus Pachymeris lib. 11. Hist. cap. 15. Γενουιτῶν δὲ αὐτόθεν κατὰ Ἰταλοὺς βούτζοις, καὶ τάρπαις, καὶ σανίσιν ἀσφαλισθέντων κύκλῳ, &c.

TARRA. Vide *Torra*.

TARSICUS, Panni pretiosioris species. Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an. 1295. *Tunica & dalmatica de panno Indico Tarsico Besantato de auro*, — *Tunica & dalmatica de quodam panno Tarsici coloris, tegulata, cum Besantiis & arboribus de aureo filo contextis.* Alibi: *Casula de panno Tarsico, Indici coloris*, &c. Ita autem appellatus, quod ex Regno *Tharsiæ* advheretur, quod vicinum fuisse regnis *Cathaii* & *Turquestani* testantur Aithonus cap. 2. Sanutus lib. 3. part. 13.

cap. 15. & vetus Geographia, quæ habetur in Gestis Dei per Francos to. 2. pag. 285. Scriptores alii inferioris ævi *Tarsos* vulgò cum *Tartaris* confundunt; ut vetus Chronicon Flandriæ cap. 98. Oronvillæus cap. 76. & Froissart. 1. vol. cap. 28. 4. vol. c. 74. Philippus *Mouskes* in S. Ludovico:

Adont fu la nouviele esparse,
Que tout li Tarsien de Tarse
Furent isus de leur contrée,
Et orent Rousie gastée.

TARTA, Placentæ species, Gallis *Tarte*. Charta Alienoræ Comitissæ S. Quintini an. 1103. in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 13. ch. 1. *Debent etiam mihi unam tartam sine farina singulis annis.* Joannes Ruellius lib. 2. de Natura stirpium cap. 15. *Tartum*, quasi mutata priore litera *Fartum* dictum existimat. Vide in *Pastillarius.*

TARTABOISA. Statuta antiqua Canonicorum S. Quintini in Viromanduis: *In festo S. Joannis debet Decanus 18. sext. frumenti, & obolos 3. — & 6. humeros salsos, verrem, tartaboisas, venationem, volatilia, carpeiam cum fresia.* Infra: *Quotiens habemus costam fartam, sunt in costa farta 24. frustra carnis, 24. gallinæ, &c. — In tartaboisa 12. gallinæ, 20. ova.* Occurrit ibi semel adhuc & iterum.

TARTARINI, Tartari. Chronicon S. Medardi Suession. an. 1240. *Quædam genera hominum qui vocantur à quibusdam Tartarini, à quibusdam verò Comani, à quibusdam verò peritis creduntur esse Hismaëlitæ, i. filii Ismaëlis quem habuit Abraham ex Agar ancilla sua, quos David vocat Agarenos. Prædicti verò comedentes carnes hominum, bestiarum, avium & serpentium; & sugentes & bibentes sanguinem, & parum panis & vini utentes, cum nimia multitudine & incredibili equitum & peditum tam virorum quam mulierum, Regna Bohemiæ, & Hungariæ, & Ducatum Poloniæ, & quasdam alias terras maximas & optimas in illis partibus sitas ferro & igne devastant, maximas & incredibiles cædes utrorumque sexuum tam virorum quam mulierum facientes, nec alicui sexui parcentes.* Joannes Molinetus Valentianensis:

Monstres hideux vivans ès Isles
Des Indois & des Tartarins.

TARTARISCUS, species panni ex Tartaria advecti, vel operis Tartarici. Vetus Charta apud Rocchum Pirrum in Episcop. Agrigent. *Unam cappam de diaspero auri samito, vel Tartarisco aureo de sindone foderatam.* Monasticum Anglic to. 3. part. 2. pag. 85. *Una penula de Tartarin blodio, pro capis.* Pag. 86. *Unum mantellum de laneo cum Tartarin blodio.* Ibidem: *Duplicatum cum Tartarin planket. Tartaron*, an. 4. Henrici VIII. cap. 6. apud Steph. Skinnerum in Etymologico Anglico. Arestum Paris. 9. Maii 1320. *Item unam capellam de Tartarico rubeo, videlicet tunicam, dalmaticam, &c.*

TARTARON, Moneta ænea Græcanica, Græcis ipsis τετάρτηρον dicta, à Nicephoro Phoca Imperatore adinventa, ut authores sunt Cedrenus pag. 658. 659. & Zonaras p. 162. Albertus Aq. lib. 8. c. 26. *Peregrinis verò & humili populo cujusdam generis monetam, quam vocant Tartaron, ad sustentationem vitæ sæpius idem Imperator mittebat.* Fulcherius Carnot. l. 1. c. 4. *Jussit Imperator de auro suo & argento atque palliis proceribus nostris dari, & peditibus quoque fecit de nummis suis æneis, quos vocant Tartarones.* Ordericus Vital. lib. 10. *Imperator autem plurimas naves Tartaronibus onustas misit.* Occurrit iterum apud eundem pag. seq. & apud Albertum Aquensem lib. 1. cap. 16. lib. 2. cap. 16. Dicta videtur quasi quadrans assis, aut alterius monetæ. Vide Dissertationem nostram de Imperatorum Constantinopolitanorum nummis.

TARTARUM, Joanni de Garlandia in Synonymis Chymicis, *scoria de dolio vini*, aridæ fæcis doliariæ crustula, vini fæx indurata, & doliis adhærens, Myrepso sect. 1. c. 76. τάρταρον, nostris *Tartre*, Italis *Rasina de botte.* Vide Bartholomæum Anglic. de Proprietatib. rerum lib. 15. cap. 99. Angelum Paleam in Antidotar. Mesuæ c. 259. & alios medicos.

TARUS, *Clava*, Ugutioni.

TASCA. Jo. de Janua: *Pera, sacculus, qui Tasca vulgò vocatur*: Italis nempe. Vita S. Catharinæ Senensis n. 128. *In regione illa tascha parvus saccus vulgariter nominatur.* Dantes in Infer. cant. 17.

Che dal collo à ciascun pendea una tasca.

Abbavillenses etiamnum vocant Marsupium quod à cingulo *Majoris* pendet, *la tasse du Majeur*: estque magistratus symbolum.

TASCA, *Taschia*, Præstatio agraria, *Agrarium*, *Campipars.* Vox in Chartis Occitanis & Provincialibus præsertim sat frequens. Scribit Camdenus in Britannia p. 314. 3. edit. se vidisse nummos antiquos, quos ibi exhibet, cum equo absque freno currente, & inscriptione TASCIA: ex altera parte in medio nummo VER. & Davidem Povellum, eruditissimum antiquitatis indagatorem, *tributum verulamii*, (urbs est Britanniæ) interpretatum: *Tasc* enim tributum, *Tascia*, denarium tributi, & *Tascyd* præcipuum tributi Collectorem Britannicè sonare: alios verò existimare nūmos tributarios fuisse, qui in caput & agros impositi quotannis à Romanis exigebantur, quibus haud se refragari profitetur. Ita *Tasca* vox est Gallica vetus, quam pro præstatione agraria postmodum usurparunt nostri. *Thasca*, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 78. Charta an. 1065. *Petrus Rainoardus dedit unam modiatam de terra culta & inculta Deo & S. Mariæ cum tasca & decimo.* Charta Bernardi Archiep. Arelat. an. 1139. in Tabulario Archiepiscopatus Arelat. fol. 109. *Istius etiam prænominati honoris decimas atque taschas sine omni impedimento retinemus.* Alia an. 1107. in Tabulario Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Ep. fol. 20. *Et Morardus Iovencellus donavit tascham Episcopo, & laudavit terram in manu jamdicti Episcopi — & tascham de terra Rosseti similiter donavit.* Fol. 45. *Quædam verò pars (mansi) est de tascha, & alia pars de decima.* Charta Gerardi Comitis Matiscon. an. 1180. in Tabulario Cluniacensi: *In nemore dicto Jou Comes & Monachi habent taschias suas.* Infra: *Apud Domange habet Comes medietatem taschiæ, & monachi aliam.* Charta Simonis Comitis Montisfortis an. 1211. pro Pezenacio, ex Regesto Carcassonensi: *Furnum, homines & feminas, & prædia urbana & suburbana, cum omnibus ædificiis suis, & rustica similiter, & 4. taschas & usatica, & albergas, &c.* Infra: *Et insulas, & nemora, & venationes, & devezia, & 4. taschas terrarum, & pascua, & paludes, &c.* Charta an. 1214. in 30 Regesto Archivi Regii ch. 58. *Similiter liceat nobis libere emere vineas & alias possessiones, cartones vel tascas ad usum mensæ nostræ, vel Canonicorum, &c.* Alia an. 1230. apud Perardum pag. 428. *Jure dictarum possessionum & terrarum, tam in taschiis, seu terciis, quam in decimis dictis Abbati & Conventui — in perpetuum remanente.* Libertates concessæ Aquarum-Sextiarum Incolis à Beatrice Comitissa Provinciæ, mens. Sept. 1245. *Salvis nobis pensionibus & censibus, & taschis, quæ & quas percipimus in possessionibus aliquorum.* Compositio inter Carolum C. Provinciæ & Dominos Arearum an. 1257. *Jura recipiendo, banna & justitias, & pasqueria, tascas, in tenementis.* Charta an. 1289. *videlicet jus exsartandi absque præstatione taschiæ, ac etiam laborandi & fusterandi, & lenhairrandi, pascendi & piscandi.* Alia anni 1211. in Regesto Carcassonensi: *Insulas & nemora, & venationes, & devezia, & 4. taschas terrarum, & pascua, & paludes.* Charta an. 1280. *Damus — medietatem totius partis nostræ quam habemus in podio qui dicitur &c. in territorio civitatis Majoricarum, & tenetur per dominum Regem ad decimam & tascham.* Tabularium Priorat. de Paredo fol. 16. *Natali Domini 4. panes, 2. spatulas, duas oscors, pastionem de porcos in silvis, & taschiam de terra.* Fol. 34. *Et reddit — sextarium vini, & 2. de avena, & taschiam de fructibus.* Fol. 75. *Illam condominam — in qua duplam*

plam taschiam habebant Monachi. Charta an. 1304. in 9. Regesto Philippi Pulchri Reg. Franc. ch. 86. ex Tabulario Regio: *Illud agrarium sive tascam, quod & quam dictus Rex percipere consuevit in 9. quartonatis terræ,* &c. Occurrit præterer in Synodo Nemausensi an. 1284. cap. de Pœnitentia: & in Concilio Avenionensi an. 1326. c. 11. ubi vir doctus perperam reposuit ad marginem *taxas*: ut apud v. cl. Dion. Salvagnium Boissium de Usu Feudor. pag. 385. *Taschas* etiamnum Hispani dicunt. Andreas Bosch *dels Titols de honor de Cathalunya* lib. 5. pag. 553. *Quant als delmes, primicies, y taschas, gosal en especial los de Cathalunya.* Vide Appendicem ad Capitul. Reg. Franc. n. 145. & Sammarthanos in Episcopis Massiliensib. n. 28.

Terræ tascales, Tascabiles, Tascharum præstationi obnoxiæ, in Tabulario Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 81. Charta Comitis Provinciæ an. 1252. *Defensum, quod vocatur de Vesiano, ubi sunt terræ taschales & venationes.* Charta laudata an. 1306. *Item 15. sextariatas terræ tascabiles pro 5. sextariis bladi communis singulis annis,* &c.

Tascharia, Ager *tascæ* obnoxius. Vetus Charta to. 7. Spicilegii Acher. p. 264. *Dono — illam partem taschæ quam habeo vel habere debeo in prædiis cultis vel incultis, & jus & dominationem, quod vel quam habeo in ipsis prædiis, vel adversus possessores prædiorum ratione taschæ: quæ prædia sunt infra taschariam,* &c.

A *Tascis* vel *Taschiis* istis agrariis, Hispani vocem *Tacha*, usurpant pro quolibet defectu in quavis re. Lex partida 64. tit. 5. part. 5. *Tache, maldad, aviendo el sierno que un home vendisse à otro,* &c. ut & Galli nostri vocem *tasche* pro quavis macula aut labe, quod agri qui hujuscemodi præstationibus gravantur, inquinati & commaculati quodammodo sint: tametsi promiscuè sumitur apud Poëtas & Scriptores vernaculos in utramque, malam scilicet, & crebriùs in bonam partem, contra quam hodie. Philippus *Mouskes* in Phllippo Augusto:

Quar li Dus i ert de male teke.

Infra:

Godefrois de Condet fu Vesques,
Ki plains estoit de boines teques.

Will. *Guiart* in Ludovico VIII.

Cis Marcomires proprement
Ou lors ot mainte bône teche,
Mua le nom de Lenteche.

Idem an 1205.

Cil qui sont de hardies taches
Embatent le feu és estaches.

An. 1214.

Montmoranci, Rethel, Gamaches,
Et autres à hardies taches.

An. 1304.

Car gens à plains de bonne teche, &c.

Historia Franciæ MS. ex Bibl. Memmiana fol. 223. *Ingebor* (uxor Philippi Augusti) *belle & bonne & fainte Dame & religieuse, & garnie de moult bonnes taches.* Hinc vox *Entechié*, in libro Inscripto MS. *Le lignage de Coucy*, ubi de Odone Burgundo Comite Nivernensi: *Et fut li plus riches homs qui en son temps allast aux armées ou Royaulme de France, de plus grand grace, & de plus grand renommée d'estre bien entechiez, & de bonne vie mener.* Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 190. *Yvrongne, ou entechié de aucun mauvais & vilain vice.* Robertus Bourronus in Hist. fabulosa Merlini & Arthuri: *Et si a le plus preude feme & le plus affaitiè, & entechiè de toutes les millors teches qui soient.* Vide *Thaschia*.

Quòd verò *Tasca* in hisce locis dicitur, *macula* videtur appellari in Charta an. 1309. in 2. Regesto Philippi Pulchri Regis Franc. n. 132. de quibusdam servis: *Super capitagio, manumortua, maritagio, seu super alia quacunque macula seu redibitione servili non molestabimus in futurum.*

TASCODROGITÆ, Heretici ita appellati à τασκὸς, quod illis *paxillum* sonabat, & δροῦγγος, *nasus*, quod inter orandum indicem digitum naso apponerent, ut animi tristitiam, & affectatam quandam sanctitatem præ se ferrent. De his agunt Philastrius, Epiphanius, Augustinus de Hæresib. & Lex 10. Cod. Th. de Hæret. ubi Jacobus Gotofredus.

TASSA, Taxa. *Tassare*, Taxare. Vide Sanctuarium Capuanum pag. 602.

Tassa, pro *Cumulus*. Vide *Tassus*.

TASSALE. Matth. Paris an. 1239. *Tassale verò S. Severii quod non erat in totum Abbatis terræ Majoris Aconensis, ibi jura habebat quæ tenebat in feudum ab ipso Imperatore, per judicium fuit juste destructum, quia* &c. Sed legendum *casale*. Vide in hac voce.

TASSARE. Vide *Tassus*.

TASSELLUS, Fimbria, ex Anglico *Tassel*. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 21. *Dedit Ecclesiæ — duo dorsalia de pallio, & duas capas de pallio, cum tassellis auro paratis.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Dedit etiam casulam unam auro, tassellis ac gemmis decoratam.* Mox: *Capam unam purpuream morsu & tassellis carissimis redimitam.*

TASSEGIUM, Italis *Tasseggio*. Statuta Venetor. an. 1242. lib. 5. c. 4. 5. *In Chartis illis quæ in illis tassegiis tunc facta fuerint,* &c. Italica versio habet, *In esse carte, che saran fatte inquel mezzo,* &c.

TASSUS, *Tassa*, Cumulus, seu strues aristarum, vel fœni: Gallis *Tas*. Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 3. §. 4. *Blada de cumulis & tassis fractis.* Matth. Paris an. 1248. *Dum quemdam frumenti consertum aggerem, quem vulgariter Tassum appellamus, venalem æstimans consideraret, agger ille nutans & inordinatè compositus, subitò corruit super eum.* Tabularium Lewensis Prioratus: *Item omnes venient ad fœnum vertendum & colligendum sine corredio; & ad portandum tassum in curia cum corredio.* Neque alia notione

Tassa in Magno Custumario Monast. de Bello, apud Spelmannum. *Et debet falcare, spargere, vertere, cumulare, cariare in manerium domini, & ad tassam furcare unam acram prati de prato domini.* Id est ad cumulum.

Tassare, In struem ordinare, messem vel aristas aut fœnum aggerere, Gallis *Tasser, entasser, mettre en un tas.* Fleta lib. 2. c. 73. §. 9. *Foragium autem tassari faciat & cooperire.* Adde c. 82. §. 1. Custumarium Monast. de Bello: *Et inveniet etiam per totum autumnum unum hominem ad tassandum blada domini in dicto manerio, dum blada domini ibi tassanda fuerint.* Charta an. 1206. *Inveniet etiam prædictus Joannes & hæredes sui sex homines de prædicto manerio de Preston ad levandum & tassandum fœnum nostrum,* &c. Alia Charta Odonis Archiepisc. Rotomagensis an. 1266. *Costuma denarii & oboli, venda, servitia quadrigandi & tassandi, bannum vini,* &c. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind*, pag. 190. *Item pro opere tassandi in autumno 13. den.* &c. Charta alia ibidem, pag. 187. *Relaxaverunt tenentibus suis de Rokinge, videlicet falcationem, levationem, cariagium, & tassationem prati.*

Intassare, eadem notione. Monastic. Anglicanum to. 1. pag. 116. *Ut ipse & hæredes sui, propriis operariis, & proprio custu, facient metere, & intassare decimam domini sui de Kynemersordo.*

Attassare, idem quod *Tassare*. Charta Nivelonis Episcopi Suession. an. 1190. in Tabulario Monasterii S. Crispini in Cavea: *Illud etiam sciendum est quod trituratores decimæ partem suam foragii supra mensuram suam ante ostium Monasterii portabunt & attassabunt: si verò trituratores decimæ forragium præfati Petri ad prædictam mensuram portare & attassare noluerint, licebit eis flagella sine forisfacto capere & tenere quousque eis satisfecerint.*

TATA, Nutritius, Pædagogus. Michaël Ducas in Hist. Byzant. cap. 35. Τί εἰσι ταῦτα λαλᾷς; (ὡς εἴποις) κατὰ τὴν ἡμετέραν γλῶτταν, τατᾶ, ἤτοι, παιδάγωγε, &c. Thwroc-

zius part. 1. Hist. Hungar. cap. 10. *Cujus quidem Monasterii nomen pro eo Tata appellatur, quia cum Beatus Rex Stephanus ipsius* (Deodati) *nomen ob reverentiam non exprimeret, sed eum Tata appellaret, abolitum est nomen Deodati, & Tata extitit vocatus: unde etiam ipsius Monasterium taliter est vocatum.* Bonfinius vernacula Italorum, Ritius Hungarorum lingua, *patrem* significare aiunt. Utuntur Martialis lib. 1. Epigram. 101. & alii. Occurrit etiam in veteri Inscriptione.

Tata Palatii, Τάτας τῆς αὐλῆς, Officium Palatinum apud Byzantinos Imperatores: cujusmodi verò ejus fuerit munus, incertum, ut testatur Codinus de Offic. Hujus mentio est apud Pachymerem lib. 4. cap. 29. lib. 6. cap. 31. Τᾶς τῆς αὐλῆς, dicitur Matthæo Monacho de Offic. Palatii CP. Anonymo verò ex Bibliotheca Mazanæ, Τὰτ τῆς αὐλῆς, sed utrique metri causa.

TAU, & *Thau*, Crux, veteribus Gallis: hinc *Tau Gallicum* apud Virgilium in Priapeis, Quintilianum lib. 8. Inst. Orat. & Ausonium Idyll. 5. Gregorius Tur. l. 5. Hist. c. 5. *Tunc etiam in subita contemplatione parietes & domorum & Ecclesiarum signari videbantur, unde à rusticis hæc scriptio Thau vocabatur.* Extat in Tabulario Andegav. Charta Capituli Canonicorum S. Laudi, qua teneri se ii aiunt ad excipiendum Comitem Andegavensem, uxorem, & liberos quoties ad dictam Ecclesiam venerint, *cum textu, turibulo, & aqua benedicta, tradendo dicto Comiti similiter in dicta receptione Thau eboreum, quod Fulco Rex Hierusalem Comes dictæ Ecclesiæ dedit, quod habuit à Soldano Babyloniæ, quando Christus in Regem Hierusalem ipsum Fulconem sublimavit. Ego verò Guido de Athenis cum toto Capitulo Ecclesiæ & Clericis plùries Comitem Andegavensem ita recepi, & ideo dictus Fulco Rex dictum Thau Ecclesiæ nostræ dedit, ut nos ita Comitem reciperemus.* Huc pertinet, ut opinor, subscriptio in Charta Edgari Regis Angliæ, apud Seldenum ad Eadmerum pag. 159. *Ego Eadgifu prædicti Regis Ava hoc opus egregium crucis taumate consolidavi.* Et alia in Charta Ethelredi Regis an. 988. in Monastico Anglic. to. 3. pag. 121. *Ego Oswaldus Eboracensis Ecclesiæ Archiepiscopus Crucis taumate annotavi.* Vide Rosweidum ad Epistolam 2. Paulini Nolani.

TAUDREGIL, *Taudragil*, *Athaudregil*. Lex Bajwar. tit. 3. cap. 12. *Si quis aliquem plagaverit, ut exinde claudus fiat, sic ut pes ejus ros tangat, quod Taudregil vocant*, &c. Edit. Heroldi *Athaudregil* habet. Lex verò Alaman. tit. 65. §. 31. *Taudragil.*

TAVEGA, in Usaticis Barcinonensibus. Locum vide in *Escaßa.*

TAVERNICA, *Tavernicalia*, *Thauernica*, Hungaris, judicia dicuntur de liberarum civitatum controversiis, quæ remitti solent ad personalem Præfectum, qui *Magister Tavernicorum Regalium* dicitur in Charta an. 1308. apud Odoricum Raynaldum n. 24. & in Decretis Ludov. Regis Hungariæ an. 1351. & Sigismundi Regis an. 1435. apud Thomam Archid. in Hist. Salonitana cap. 39. & in Hist. Cortusiorum lib. 11. c. 12. ubi perperam editum *Chavernicorum*. Idem etiam

Tavernicus appellatur à Rogerio de Destruct. Hungariæ per Tartaros cap. 10. *Qui autem potentiores erant, sicut Tavernicus, qui & Camerarius dicitur*, &c.

Domus tavernicalis. Thwroczius sub finem Historiæ: *Domus Tavernicalis & mensa Regis hujus, tantis ornatibus & clenodiis, tantis apparatibus, tantisque aureis & argenteis nitet vasis & poculis, ut nullus Regum Hungariæ in his rebus tam gloriosus fuisse credatur.*

TAVILUS *operis*, qui aliàs *Operarius* dicitur. Vide to. 9. Spicilegii Acheriani p. 141.

TAUMA. Vide *Tau.*

TAUREÆ, Flagella ex boum seu taurorum coriis. Salvianus lib. 8. de Gubern. Dei: *Detestantibus ridentium sibilis, quasi taureis cædebantur.*

Taurea, Ταυρέα, species tubæ quæ mugitum tauri quodammodo edebat, qua exercituum motus significabantur: est enim ταυρεία, Suidæ φωνὴ τοῦ ταύρου. Ita vocem usurpant Leo in Tacticis cap. 7. §. 31. 68. & Mauricius 1. Strateg. cap. 19. Meursius perperam, ni fallor, tympanum ex pelle taurina interpretatur. Statius lib. 2. Thebaïd.

> —— *Tunc plurima buxas*
> *Æraque taurinos sonitu vincentia pulsus.*

TAUROBOLIARE, Magnæ Deum matri *taurobolium*, seu boum sacrificium facere, de quo veteres passim Inscriptiones. Lampridius in Heliogabalo: *Matris etiam Deum sacra accepit, & tauroboliatus est, ut typum eriperet.* De Taurobolio, vide Turnebum lib. 27. Adversf. cap. 21. Lud. de la Cerda in Adverf. Sacr. cap. 60. n. 4. Vossium lib. 2. de Idololatriæ ortu & progressu cap. 52. & 53. &c.

TAURUS *qui gregem regit & nunquam vinctus fuit*, in pacto Legis Salicæ tit. 3. §. 8. ubi Lex Salica habet *junctus*. Idem Pactus §. 9. *Si quis taurum furaverit, qui de tribus villis communes vaccas tenuerit*, &c. Vide *Trespellio*. Rursum in eodem pacto Legis Salicæ §. 10. *Si quis taurum Regis furaverit*, &c. Id est taurum, qui cum aliis tauris jungitur currui Regio, uti interpretatur Wendelinus. Reges autem nostros boves vel tauros curribus suis junxisse, docet in primis Eginhardus in Vita Caroli M. initio: *Quocumque eundum erat, carpento ibat, quod bubus junctis, & bubulco, rustico more agente trahebatur.*

Tauri liberi libertas. Charta Walteri *de Gant* Comitis, apud Edw. Bisseum in Notis ad Uptonum pag. 86. *Cum — libertate faldiæ, liberi tauri, & liberi apri, & cum duobus molendinis*, &c. Ubi *liberum taurum*, bannalem interpretor, vel quomodo accipitur in Foris Bigorrensibus art. 11. 12. *Melior villæ Miles verrem habeat, & Monasterium, per pacem securum, non vi inclusum. Sed si in damno fuerit inventus, solutè abjiciatur. — Idem dicimus de Militum & Monasteriorum tauro, & ascensore equarum equo.*

Taurus, Maritus. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 77. *Si pater sit liber & mater ancilla, pro libero reddatur occisus: — videtur autem matris ejus cujuscunque taurus alluserit.* Ubi alii codd. habent, *matris est cujuscunque*, &c.

Tauri ingrates. Thwroczius in Andrea Rege Hungariæ cap. 43. *Misit Cæsari 50. corpora immensorum husonum, & duo millia lardorum, mille tauros ingrates.* i. *incrassatos*, Gallis, *en graisse*, vel *engraissez.*

TAUTO. Glossæ Isonis Magistri in Prudentium: *Setas vocat cilios, quos nos etiam Tautones propriè vocamus.* Ita etiam in cod. MS. Bibl. S. Germani Parif.

TAXAMENTUM. Vide *Tensamentum.*

TAXARE, *Taxatio*, *taxa*. Papias: *Taxare dicitur æstimare: tractum ab emptoribus qui taxatione pretii tandem suas voluntates colligunt. Taxat, ponderat, nominat, æstimat, tangit. Taxatio, æstimatio, deliberatio, nominatio.* Ugutio: *Taxare, numerare, firmare, licitari, imponere pretium rei quæ venditur, æstimare, addere vel diminuere pretium rei quæ venditur.* Gloss. Lat. Gr. *Taxatio*, ποσότης. *Taxamus*, ὁρίζομεν. *Pretio taxare*, apud Siculum Flaccum. *Secundum bonitatem* agrum *taxare*, apud eundem. Charta Eadredi Regis Angl. to. 1. Monast. Anglicani pag. 169. *Pro damnis & expensis per eos sibi factis vel illatis, taxandis per juramenta 4. vel 5. hominum fidedignorum*, &c. Utuntur Plinius lib. 17. cap. 1. Lex 3. D. ad Exhibend. l. 9. Cod. de Excusat. muner. &c.

Taxatio, Pretium, æstimatio. Vita S. Machuti Episcopi cap. 14. *Eique mox villam quamdam non parvi redditus & taxationis ad metatum & commanendum ex integro delegavit.*

Taxator, æstimator, in Glossis MSS. Regiis.

Taxare, Nominare, appellare, dicere. Abbo in Præfat. lib. 1. de Bellis Parisiac. *Cæterum tam tuæ, quam reliquorum quidem lectorum almæ caritati non istud metricè complecti volumen quod vates taxet, notum fore molior.*

Ubi pro Glossa ad marginem habetur, *nominet*. Et initio lib. 1. — *Parisinsque novo taxaris ab orbe.*

Item pro *scribere*. Facundus Hermianensis lib. 4. cap. 1. *Legens literas a vestra Reverentia missas, cognovi nomen Joannis in sacris diptychis scriptum. Interrogans autem inde venientes, cognovi non in ordine Laïcorum, sed in Episcoporum taxari.* S. Eulogius lib. 3. Memorial. SS. c. 6. *Et alibi taxatum est*, i. scriptum, dictum est. Alcuinus de Divin. offic. *Deinceps vero à custodibus omni lumine decoretur Ecclesia, & sicut isto die taxavimus, ita & Feria sexta atque Sabbato.* Carolus M. de Cultu Imaginum lib. 1. c. 6. *Antequam discutiendorum testimoniorum, quæ absurde Orientales in sua Synodo taxaverunt, silvam ingrediamur*, &c. Id est, scripserunt. Eadem notione usurpat cap. 11. initio: *Sed & omnis illa Synodus, quæ & in pluribus somnianti ad sensum præbuit, quæ non solum dicenti resistit, sed etiam dicta in volumine taxavit.* Ubi tamen Tilius editor *taxare*, pro *texere*, contexere, dictum putat. Flodoardus lib. 1. cap. 21. *Transfertur ad villam ipsius supra taxatam, nomine Sparnacum.* Ita lib. 3. cap. 11. *Elegit — suprataxatos Episcopos*, i. supradictos, nominatos. Vide Regulam Magistri cap. 7. & Chartas Alamannicas Goldasti c. 39.

Taxari, Haberi, censeri, quomodo *taxari inter vicarios*, dixit lex un. Cod. Th. de Comitib. & archiatr.

Taxa, Exactio, impositio, certum *pretium*, seu certa pecuniæ quantitas per vim exacta: nostris *Taxe*, Italis, *Tassa, impositione o compositione di danari da pagarsi.* Charta Ricardi II. Regis Angl. to. 1. Monast. Anglic. p. 538. *Impositiones, contributiones, taxæ, quotæ, tallagia, vel auxilia*, &c. Thomas Walsinghamus pag. 243. *Eo quod totiens non tam aporiassent quam dispoliassent patriam diversis taxis, quas Gabelas appellant*, &c. *Taxas levare*, pag. 248.

Taxare, *Taxam* imponere. Thomas Walsingh. pag. 244. *Quapropter scirent procul dubio plebem nullatenus velle vel taxari, vel taxationibus acquiescere*, &c.

Taxati, Milites stipendiarii, qui *taxam*, seu stipendium excipiunt, quomodo *Recevoir taxe* dicimus. Hist. Miscella lib. 20. pag. 616. *Acie Arabes in Africam mota, hanc obtinuerunt, & ex proprio exercitu Taxatos in ea quosdam constituerunt.* Pag. 654. *Electis ex proprio stolo velocibus scaphis misit Taxatos ex Themate Obsiciano*, &c. Adde pag. 637. 640. 763. &c. Vita S. Symeonis Mirabilis montis: Οντων δὲ κατὰ τὸ συνῆθες ἐν τοῖς Γαβάλοις, ταξάτοι τῶν Ἀγαρηνῶν καθῆλθον εἰς τὴν παραθαλάσσιον. Theophanes pag. 410. Ἦσαν γὰρ καὶ τῶν λοιπῶν θεμάτων ταξάτοι ἄρχοντες οὐκ ὀλίγοι. Adde eundem in Theodosio, & alibi, & Constantinum in Basilio Macedone c. 49.

Taxatio, Præsidium, sedes *taxatorum*. Hist. Miscella: *Quod formidantes prælium & taxationem tumultuarent.* Theophanes in Constantino: Καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου στρατοῦ ταξάτα πάντα ἐν αὐτῇ κατέστησαν. Cedrenus in Leontio an. 3. Καὶ καταλιπὼν ταξατίωνα ἴδιον, τῷ βασιλεῖ ταῦτα ἐδήλωσε. Ταξείδιον vero idem ne sit quod ταξατίων, vide Meursi, & Fabroti ad Cedren. Glossaria.

TAXEA, Gallis, Laridum, seu lardum. Ita Isidorus lib. 20. Orig. c. 2. & Papias.

TAXELLUS, pro *tessellus*, Tessellatum opus. Anastasius Bibl. in versione Concilii Nicæni II. *Sanctas imagines proponendas tam de coloribus & taxellis, quam ex alia materia.*

TAXEMA. Petrus Damianus lib. 6. Epist. 26. *Quanti sal væneat, utrum annonæ modium taxema carius vendat.* Vide *Taxare.*

TAXEOTÆ, Apparitores Principum, Magistratuum, &c. Gloss. Gr. Lat. Ταξιώτης, *apparitor, officialis.* Papias: *Taxeota, id est officiosus*, seu officialis. Ταξεωταὶ, apud Palladium in Hist. Lausiaca cap. 63. 67. Cedinum in Origin. CP. Lambecianis p. 20. 36.

TAXILLI, Lusoriæ tesseræ, *Dez. Taxillorum lusores*, in Consuet. Siculis lib. 1. tit. 50.

TAXO. Charta Ludovici VII. an. 1058. in Regesto Philippi Augusti Herouvalliano pag. 78. *Cæterum Regii juris est, & si vacaverit sedes* (Laudunensis) *in vindemiis, vinum de taxone, de talliis, & vinagium quod per pagum colligitur.*

TAXTA, vel *tasta*, Instrumentum vulnerum profunditati explorandæ inventum, Italis *Tasto*, nostris *Sonde*. Acta S. Herculani Episcopi & Mart. n. 28. *Quantum plus ei* (mamillæ fistulatæ) *aliquis medicabatur, tanto plus pejorabat, & in tantum succreverat, quod costam pectoris jam taxta tangebat.*

TEAM. Vide *Theam.*

TEBENNUM, Vestis Senatoria; Τήβεννον, Eunapio in Juliano. Hesychius: Τήβεννος, εἶδος περιβολαίου παρὰ Ῥωμαίοις. Τηβέννα in Gloss. vett. *Toga*, τήβεννα, & Themistio orat. 14. p. 318. Glossæ Lat. Gr. *Togato*, τηβεννοφόρῳ. Glossæ Gr. Lat. τήβεννος, *toga, trabea.* Julianus Antecessor Constit. 96. de Officio Proconsulis: *Indicatur autem & tebennum* (*id est aliquod genus vestimenti*) *in festis diebus.*

TECHA. Simeon Dunelmensis an. 1144. *Cerneres alios eculeis distendi, alios per verenda sursum trahi, alios techis parvissimis lapidibus substratis includi, & pene quassari. Thecis* legendum putat Somnerus.

TECLATURA. Vide *Theclatura.*

TECTAMENTUM, καλυπτήριον. In Gloss. Gr. Lat.

TECTOR, in Glossis, κονιάτης, ut *Tectorium*, κονίαμα. Est autem *tector*, qui *tectorium* inducit, *dealbator. Albarius tector*, apud Tertullianum de Idololatria. Vide Cujacium lib. 10. Observat. cap. 9. & ad l. 1. Cod. de Excusat. artific. lib. 10. & JC.

TECTORA, pro *tectum*, Ædes, enuntiatione Longobardica. Charta Longobardica in Bullario Casinensi to. 2. p. 9. *In primis casam ipsam domocultilem meam, & omnes tectoras infra ipsam terminationem meam, sclandonicias vel pallearicias, cum stabulo meo seu molino ad ipsam curtem pertinentem*, &c. Infra: *Cum casas & omnes tectoras*, &c.

Tectoratus, *Tecto coopertus*, in Glossis antiquis MSS. *Tectoriatus*, apud Papiam: *Tectonatus*, in Glossis Reg. cod. 1018.

TECTUM. Super *Tectum pro sanitate febris filium ponere*, Superstitio damnata in veteri Pœnitent. MS. Huc forte spectant hæc ex Papia, & ex Glossis Isidori: *Tegellaria, maleficia, eo quod supra tegulas sacrificent.*

Tectum & focum hospiti negare, vetitum in Lege Burgund. tit. 38. §. 1. & 9. Ita *tectum præstare*, leg. 1. §. 19. D. de Ventre in possess. mitt. *Agro tectoque suscipere*, l. 5. Cod. Th. de Desertor. Germanorum & Celtarum hospitalitatem commendant passim Scriptores apud Cluverium l. 1. German. antiq. c. 19. & Lindenborgium.

TECUARIUM. Vide *Tegurium.*

TEDAS *foribus appendere.* Synodus Coloniensis an. 1300. c. 20. *Quia vero nonnulli, ut intelleximus, tedas & litteras annexas ante portas & januas aliquorum religiosorum, & grangias eorum suspendere non formidant, in quibus incendia, homicidia, & alia damna & maleficia se illaturos eis, ante quorum dictas litteras & tedas suspendunt, inferre publice comminantur, nisi intra certum terminum eisdem malefactoribus aliqua pecuniæ summa pro ipsorum arbitrio persolvatur*, &c.

Teda. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 108. *Debet — per vindemias 2. circulos plicatos ad tinam, & 5. trainas, & 1. faßum de teda*, &c.

TEDINGPENY. Vide *Tethingpeny.*

TEGA. Anastasius in Hormisda PP. *Gabata electrina pens. lib. 2. tegas cerei aureas 2. pens. sing. libr. 6.* &c. Ita quidam codd. ubi alii habent *thecas cyrei.* Forte *tedas* legendum, ut fuerunt cerei fictitii aurei.

TEGIA, *Fides, coopertura.* Papias MS. & edit.

TEGNIO, *malarum artium*, in Glossis antiquis MSS. ex Gr. τέχνη, ars, fraus. Vide *Thainus.*

TEGNON, ex Gr. Τέκνον, Filius. Passio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Et dixit mihi, Bene venisti, tegnon.*

TEGORIUM, *Tegurium, Tigurium*, Locus seclusus ac superne tectus, à *tegere*, voce deducta: nisi idem sit quod *tugurium.* Glossæ Antiquæ MSS. *tegurium, casa à tegendo dicta.* Glossæ Isidori & Pithœanæ: *Gumma, Te-*

gorium. Ubi pro *gumma* fortè legendum *calumma*, ex Gr. κάλυμμα. Adamnanus lib. 1. de Locis sanctis c. 2. *In medio spatio hujus interioris rotundæ domus, rotundum inest in una eademque petra excisum tegorium, in quo possunt ter terni homines stantes orare.* Al. *tegurium.* Infra: *Hujus tegorioli introitus ad Orientem respicit*, &c. Occurrit ibi pluries *tegorii* vox. Et cap. 3. 4.

Tegurium. Anastasius Biblioth. in S. Symmacho PP. *Hic fecit Basilicam S. Andreæ Apostoli apud B. Petrum Apostolum, ubi fecit tigurium ex argento, & Confessionem pens. libr.* 120. Infra: *Ubi & super altare tigurium argenteum fecit.* In Sergio PP. pag. 62. & 245. *Hic fecit ambonem & tegurium in basilica SS. Cosmæ & Damiani.* Mox: *Hic tegurium basilicæ S. Susannæ, quod antè ligneum fuerat, ex marmore fecit.* Ita quidam codd. ubi editus habet *ciburium*, & *ciborium*, quod unum idemque sonat: nam *tegimen*, & *umbraculum* Ciborium appellat Ordo Romanus, quod altare tegat. Gloss. Lat. Gr. *Tegimentum*, στέγασμα, κάλυμμα, σκέπασμα. Atque hac notione eadem vox capienda in Capitul. 3. an. 789. c. 17. *Ut super altaria teguria fiant, vel laquearia.* Ubi quidam codd. habent *tecuaria.* Vide Descriptionem nostram ædis Sophianæ, ubi de Ciborio.

TEGULARIA, *Malefica, dicta quod super tegulas sacrificet.* Glossæ Antiquæ MSS. & Papias. Vide *Tectum.*

TEGUS, ἡμίτμον χοίρε, in Gloss. Grec. Lat. Infra: ἡμίχοιρον, *Tegus.*

TE IGITUR, Prima pars Canonis qui in Missa legitur, & dicitur post hymnum Angelicum. Autor Micrologi cap. 23. *Canon, juxta Romanam auctoritatem est iste, Te igitur clementissime Pater*, &c. Capitularia Caroli M. lib. 6. cap. 170. *Post Angelicum hymnum, Te igitur inchoent Sacerdotes*, &c. Vide Steph. Durantum de Ritibus Eccles. lib. 2. cap. 33. n. 1. 2. & supra in *Jurare super Te igitur.*

TEIN. Vide *Thainus.*

TEISIA, *Taisia.* Pertica seu mensura sex pedum, apud nos; vulgò *Toise*: de qua Consuetudo Burbon. art. 302. & Marchensis art. 215. Adde Aurelianensem art. 213. & veteres Consuetudines editas à Thomasserio c. 112. Tabularium Fossatense: *Abbas convenit cum Granchiario de una domo ibidem facienda, quæ habebit 8. taisias longitudinis, & 5. pignacula, & solarium per totum*, &c. Libertates villæ Gagiacensis in Ducatu Burgundiæ an. 1266. apud Perardum: *Pro qualibet teysa cujuslibet domus dictæ villæ, nos & successores nostri habere debemus 4. denarios Viennenses censuales, solvendos annuatim in festo B. Michaëlis, ex illa parte videlicet in qua est ingressus principalis, & egressus.* Idem ferme habetur in Chartis libertatum villæ Baugiaci an. 1250. & Jasseronis an. 1283. apud Guichenonum in Hist. Sebusiana pag. 63. 106. ex quibus constat non nuperam esse præstationem, quam nostri vocant *le toisé des maisons.* Vide *Tensa.*

TEITHI, Menstrua mulierum, vox Wallica, in Legibus Hoëli Boni cap. 13.

TELARIUM. Ceremoniale Episc. lib. 1. c. 2. *Eaque* (Pallia) *sectis quadratisque lignis munita, quæ Telaria vocant, ne rugosa aut sinuosa — conspiciantur.* Fortè *velaria.*

TELARIUS. Vide *Extelarius.*

TELEOPORPHYRUS, Totus ex purpura, ex Gr. πλειοπόρφυρος. Charta donationis Ecclesiæ Cornutianæ factæ, edita à Suaresio: *Item mafortem è teleoporphyro tramosericum opus marinum.*

TELIA. Modus agri, aut vineæ. Tabularium Prioratus de Paredo in Ducatu Burgundiæ fol. 9. *Dedit Deo & huic loco campum unum quem appellant unam teliam in villa Deprise al Moncel*, &c. Fol. 13. *Quidam homo nomine Galannus dedit Deo & huic loco in villa Volauro unam teliam mediam, quæ est subtus Capella S. Sulpitii.* Fol. 25. *Item terræ portionem — quam dicunt Teliam. Item aliam teliam in medias combas, semita per medium eunte.* Fol. 53. *In eadem villa duas telias de terra, quæ sitæ sunt juxta 2. vias*, &c. Charta Prioratus Bellævallis in Gomitatu Vaudanimontis an. 1566. *Item une theille de prey au ban dudit Gelaucourt.* Passim ibi.

TELLIGRAPHA, dicuntur, quæ aliis *Documenta*, seu instrumenta chartarum, Anglis *Evidentiæ*, quod rem evidentem reddant. Ex Saxonico, fortè, ꞇellan, dicere, loqui, narrare. Concilium Cloveshoviense an. 800. *Tandem Cenulfus Rex sera ductus pœnitentia, telligraphia, id est libellos quos à supradictis hominibus Vriheh & Osberto injustè perceperat, cum magna pecunia Ecclesiæ Christi in Dorobernia remisit.* Concilium Celichytense an 816. cap. 6. *Tamen serventur libri primordiales cum aliis telligrafis, ne in posterum aliquod scrupulum contradictionis immittere conentur.*

TELOCIUM. S. Audoënus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 57. *Tandem ingenio reperto aptaverunt ex fustibus quoddam telocium, ea scilicet ratione, ut si ad præcedentem se mittere tentaret, posterior eum retrorsum attraheret*, &c. Mox *Tolocium* scribitur. Sed videtur legendum *Telonion.* Ugutio: *Telon Græcè dicitur longum, unde telo, onis. Telonem hortolani vocant lignum quo hauriuntur aquæ, Hispani Ciconiam dicunt.* Ita etiam Papias. Vide *Ciconia. Toloneum.*

TELON, *Teloneum, Tolonium, Toll, Tolnetum*, &c. *Tributum de mercibus marinis circa littus acceptum*, Ugutioni. Glossæ vett. *Teloneum, quasi omnium littorum fiscalis conductio.* Ita emendandum apud Isid. in Gloss. ex Gr. πλοος, & πλώϊον. Hesychius: Τέλος, τὸ καταβαλλόμενον τοῖς τελώναις. Glossæ vett. *Portorium*, πλωϊμον. *Portitor*, πλώνης.

Teloneum, Telonium, vox passim obvia.

Theloneus, cum aspiratione post T. Capitula ad Leg. Salicam cap. 1. §. 18. *Theloneus aut census non exigatur à quolibet*, &c. Speculum Saxonicum lib. 2. art. 27. §. 1. *Valvarum, pontium, sive aquarum thelonium.* §. 2. *Theloneum forense*, quod ex foro exsolvitur. Passim etiam.

Tholoneum, in Capitul Caroli M. lib. 2. c. 19. lib. 3. c. 12. 54. lib. 4. c. 31. Unde nostrum *Tonlieu.*

Tollonium, pro *Telonium*, in Monastico Anglic. to. 2. p. 190. *Ut nec tollonium, nec stallagium reddant.*

Telon. Simeon Dunelmensis an. 884. *Marinus Papa scholam Saxonum in Roma morantium — ab omni tributo & telone liberavit.* Vide eundem an. 1031.

Tello, Telloneus, apud Chrodegangum in Regula Canonicorum Metensium cap. 29.

Teloneum, Locus in quo *telonearius* suas ex teloneis coactas pecunias asservat. Liber de Miraculis & transitu S. Nicolai Myrens. *Erat autem ipse telonearius. Quadam autem die posuit ipsam iconam ante teloneum suum, ubi erant omnia quæcumque habebat, aurum & argentum, vel vestes*, &c. Occurrit ibi non semel. Papias: *Teloneum, dicitur ubi merces navium, & nautarum emolumenta redduntur: ibi enim vectigalis exactor sedet pretium rebus impositurus, & voce à mercatoribus flagitans.*

Thelon. Papias: *Thelon, Græcè & Latinè vectigal interpretatur.* Florentius Wigorn. an. 1041. *Ut Scholam Anglorum ab omni tributo & thelone liberaret impetravit.*

Telonarius Telonearius. Portitor, πλώνης. W. Brito: *Telonearius dicitur qui exigit tributum.* Glossarium Lat. Gall. *Telonarius, Changeur, ou qui reçoit truage.* Lex 3. Cod. Theod. de Indulg. debit. *Conductores diversorum portuum & vectigalium, publicani etiam ac telonarii*, &c. Concilium Matiscon. I. c. 13. *Ne Judæi Christianis populis judices deputentur, aut telonarii esse permittantur.* Adrevaldus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 19. *Ad urbem pervenit Aurelianam, ibique à Telonariis civitatis detenta*, (nave) *rector navis, vectigalis gratia quæstioni subjicitur.* Matth. Paris an. 1247. *Fratres Minores & Prædicatores, quos, ut credimus, invitos jam suos fecit dominus Papa, non sine ordinis eorum læsione & scandalo, teloniarios & bedellos* Occurrit præterea in Lege Wisigoth. lib. 11. tit. 3. §. 2. In Le-

gibus Ladislai Regis Hungar. lib. 2. cap. 7. &c. Magnum Tabularium Corbeiense: *Item tous les tonlius des denrées c'on vent & acate à Corbie est siens, (à l'Abbé) car il est tonloiers de ledite ville.* Ubi *Telonarius* dicitur is ad quem *teloneum* ipsum pertinet.

Thelonitarius, vel *Thelonarius*, in Legibus Colomani Regis Hungariæ lib. 1. extremo: *Egressuri de Hungaria Thelonariis tam Regis, quam Comitis, qui exitus tenent, sigillum quærant pro Thelonitariis, quod Theolonitarius Regis ab una parte cum sigillo comprimat, ab altera parte Theolonarius figuram Comitis sui concludat.* In Glossis Gr. Lat. lego πλώνιον, *vectigal, telonatum, mancipatum.* Ita cod. MS.

Tolonearius, Dignitas Palatina apud Reges nostros, qui regni omnibus portitoribus præerat, & ab ipsis *Portoria* recipiebat. Hincmarus Remensis Opusc. 35. *Non solum eorum querela, quorum causasque ad alium tractatum diffinienda remansit, verum & quæ, ut dixi, in Domini Regis præsentia electorum judicum sententia diffinita fuerunt, sine Metropolitani conscientia, sineque Canonico & Episcopali judicio, per judices seculares Helmigarium scilicet Mercati Palatii Tolonearium, & Flotharium ac Ursionem villarum Regiarum Majores, refricarentur contra Canones,* &c. Cellotius in Concilio Duziensi habet *Tolonearium*. Vide Alcuinum Epist. 74.

Toll, vel *Toln*, *Tolonium*, Anglis *Toloneum*, ab eodem fonte quo *Teloneum*; nostris *Tonlieu*. Propriè verò Fletæ lib. 1. c. 47. §. 8. *est acquietantia telonii ubique in Regno:* Cowello, *regale privilegium, quo qui fruitur, immunis est à gabellis:* Willelmo Thorn, *Hoc est quod vos & homines vestri de toto homagio & servitio vestro sitis quieti in omnibus mercatis de tolneto de rebus emptis & venditis.* Leges Edwardi Confess. cap. 24. *Thol, quod nos dicimus Tolonium, est scilicet quod habeat libertatem vendendi & emendendi in terra sua.* Atque hac notione usurpatur in Monastico Anglic. to. 1. pag. 15. 16. 156. to. 2. pag. 190. 191. 300. & apud Bractonum pag. 424.

Tholneum, eadem notione to. 1. Monast. Anglic. pag. 767.

Tolnetum, idem quod *Teloneum*. Lexicon Cambro-Britannicum: *Toll*, telonium exigere. Vox verò *Tolnetum* occurrit non semel in Chartis Anglicis to. 1. Monastici Anglicani pag. 156. 321. 322. 324. to. 2. pag. 55. 190. 191. 349. &c. in Fleta lib. 1. cap. 38. §. 7. &c.

TELUM pro eo omni quod hominum saluti nocere potest. Capitularia Caroli M. lib. 7. c. 261. *Hi qui ædes aliquas villasque expoliaverint, effregerint, expugnaverint, si quidem id turbacum telis coacta fecerint, capite puniantur. Telorum autem appellatione, omnia ex quibus saluti hominum noceri possit accipiuntur.* Vide Legem Bajw. tit. 3. cap. 8. §. 1. Caius in l. Calvitur, D. de Verbor. signific. *Telum vulgò quidem appellatur quod ab arcu mittitur, sed unum omne significatur quod manu mittitur.*

Telum, Dolor lateris, in Gloss. Saxon. Ælfrici, ſtic-peȝc, ſtic-adl. Papias: *Telum, lateris dolor, à medicis dictum, quod dolore corpus transverberet veluti gladius.* Serenus Sammonicus de Medicina c. 21.

> *Est & vis morbi, quod Telum commemoratur,*
> *Cum subito dolor insanus furit incitus ictu,*

Vide ibi Gabrielem Humelbergium, & V. *Ficta*.

TELWORC, Opera, inquit Somnerus, ad certum numerum fructuariis imposita, dominorum terram scilicet seminandi, & similia, q. *tale-works*, à *tale*, numerus, & *work*, opus. Will. Thorn an. 1364. *Et debet qualibet swollinga arare 6. acras de telworc, & 2. acras de swodleyboti, & prædictas 6. acras seminare,* &c.

TEMERA, pro *Temeraria*, in Libro manuali Dodanæ c. 1. Vide *Agonizatorium*, in Appendice.

TENUS. Lex Frision tit. 14. §. 1. *Duo tali de virga præcisi, quos Tenos vocant,* &c. Ubi Sicama, *tion* etiamnum vimen dici, ex quibus corbes fiunt, observat.

TEMETURA, *Ebrietas*, μέθη, in Glossis Gr. Lat. MSS. ubi editæ *trementura* perperam habent, ex *temetum*.

TEMO, *Temonarii*, voces, quæ non semel occurrunt in Cod. Theodosiano. Sunt autem *temonarii*, quibus *aurum tironum*, id est adæratio & pretium tironum solvebatur: qui pretium, pecuniamque vice tironum exigebant, quippe ad præbitionem tironum provinciales tenebantur. *Temonariorum* porrò munus inter vilia munera vulgò reponitur, quod *Temonaria functio*, *Temonis onus*, *Necessitas*, *Injuria*, dicitur, in eodem Codice locis à Jacobo Gotofredo indicatis ad l. 7. de Tironibus, qui de vocis etymo conjecturam suam profert.

TEMONATICUM, Tributum seu pensitatio pro currus temone. Charta Dagoberti Regis apud Doubletum pag. 656. *Portaticos, rivaticos, rotaticos, vultaticos, themonaticos, cespitaticos, pulveraticos,* &c. Alia Ludovici Pii Imp. apud eundem pag. 732. *Quodcunque acquiri potest, partibus S. Dionysii reddi atque haberi debeat, tam de portatico, & pontatico, & ripatico, & rotatico, & timonatico, & volutatico, & cispitatico,* &c.

TEMPE, Montium angustiæ, *Clusura*, uti docuimus ad Alexiadem pag. 328. Basilius de Exercitat. Grammat. & Moscopulus lib. περὶ σχεδῶν: τέμπος, τὸ τῶ ὄρους κοίλωμα. Diploma Premilli Marchionis Moraviæ an. 1235. apud Waddingum: *Cum omnibus appenditiis, pratis, pascuis, sylvis, agris, aquis, tempe, & omnibus hujusmodi pertinentiis.* Ubi *Tempe* sumitur pro pascuis in montium convallibus. Vide *Alpes*.

TEMPERANTIÆ *libellus*, idem qui *libellus pœnitentiæ*, de quo in voce *Libellus*. Epistola Synodica Concilii Tricassini an. 867. *Convocavit ad se quosdam Episcopos, & eorum usus consilio, ut & ipse opprobrium vel periculum imminens de impetitis vel impetendis declinaret, & Sacerdotalis dignitas insultationem secularium devitaret, libellum temperantiæ, juxta decreta Leonis PP. sicut tunc cautius invenire potuerunt, dictavit. — ac propria manu subscripsit.*

TEMPERARE, Diluere, Gall. *Tremper*. Lex Longob. lib. 1. tit. 3. §. 4. *Si quis liber homo aut mulier venenum temperaverit, & alii ad bibendum dare voluerit,* &c. *Potionem veneficam temperare*, in Synodica Epistola Concilii Dusiacensis II. Concilium Copriniacense c. 33. de Clericis: *Bene sibi vinum temperent, nec ad bibendum quempiam excitent.* Synodus Nemausensis an. 1284. *Vinum sibi temperent, & bene ac modestè se habeant.* Regula Trinitariorum cap. 3. *Vinum sumendum à fratribus taliter temperetur, ut sobriè sumi valeat.* Glossæ Lat. Gr. εὔκρατοι, συγκεκραμένον. Vide *Distemperare*.

Temperat, γλύφει καλαμον, in Gloss. Lat. Gr.

Temperare, Maturè ire. In Statutis Leprosariæ S. Juliani in Anglia, in Additam. ad Matth. Paris pag. 168. habetur caput, *de Horis temperandis.* Mox sequitur: *Mane campana pulsata ad horas Canonicas audiendas omnes surgant,* &c. Mox: *Illud mane sic temperatur, ut nulli sit onerosum, sed ad aisiamentum omnium infirmorum, ut nullus possit se excusare, nisi graviori infirmitate fuerit detentus.* Vide *Horologium*, & *Temperius*.

Temperare horologium. Vide *Horologium*.

TEMPERIUS. Pro *Temporius*, cui opponitur *Serius*. Gloss. Gr. Lat. *Temporius*, ὡρόπρον. *Temporia*, πρόσκαιρος. Ruricius Epist. 23. to. 5. Antiq. Lect. Canisii: *Moneo ut crastino, quod erit quarta feria, Brivæ, temperius tamen — mihi jejunus occurras.* Flodoardus lib. 1. Hist. Rem. c. 7. *Ad cujus celebritatis vigilias fratres temperius exurgentes.* Utuntur S. Benedictus in Regula cap. 11. 48. Magister in Regula c. 36. & 50. Guillelmus in Vita S. Bernardi lib. 1. cap. 5. Historia Translat. S. Sebastiani n. 70. Rupertus de Divin. offic. lib. 10. cap. 26. Glaber Rodulphus lib. 5. c. 1. Liber Usuum Cisterciensis Ord. c. 68. &c. Apud quos interdum *temporius* reperitur: qua usus voce Ovidius 14. Metam.

> ——— *Modo surgit eoo*

Temporius cælo, modo serius incidit undis.

Columella lib. 9. cap. 4. *Ante crepusculum gallinæ cibi spe temporius ad officinam redeant.* Ordo Romanus: *Colligite vos temporius ad Ecclesiam illam.* Utitur etiam Cæsarius serm. 12. Belgæ nostri *Tempre* dicunt: ita in Consuet. Hannoniensi c. 68. *Le Caton en Roman:*

Si le compere ù tempre, ù tard.

Vetus Poëta MS. de Vulpe Coronato:

Que nouvelles doivent venir
Temprement à court, &c.

TEMPESTARII, *Tempestuarii*, in Capitulari Aquisgran. an. 789. c. 93. in Capitul. 1. incerti anni c. 40. lib. 1. Capitul. c. 62. & apud Cathwlphum in Epist. ad Carolum: *qui tempestates & alia maleficia faciunt*, in Capitul. 2. an. 805. c. 25. qui νεφοδιώκται in Synodo Trullana can. 61. *Emissores tempestatum*, in Pœnitentiali Theodori c. 33. apud Spelm. to. 1. Conc. Angl. *Tempestatum immissores, qui quibusdam incantationibus grandines in vineas messesque mittere perhibentur*, in Lege Wisig. lib. 6. tit. 1. §. 3. Capitularia Ludovici II. Addit. 2. c. 18. de Maleficis: *Ferunt suis maleficiis aëra posse conturbare, & grandines immittere.* Anianus ad l. 3. Cod. Th. de Malefic. *Malefici, vel incantatores, vel immissores tempestatum, vel qui per invocationem dæmonum mentes hominum turbant, omni genere pœnæ puniantur.* Seneca lib. 4. Natur. Quæst. *Rudis adhuc antiquitas credebat & attrahi imbres cantibus, & repelli.* Ventis magos imperare, tempestates sedare, grandines & imbres ciere, testantur passim Poëtæ. Tibull. lib. 1.

Quum libet, hæc tristi depellit nubila cælo;
Quum libet, æstivo convocat orbe nives.

Ovidius lib. 1. Amor. El. 8.

Cum voluit, toto glomerantur nubila cælo,
Cum voluit, puro fulget in orbe dies.

Lucanus lib. 6.

——— *Legi non paruit æther:*
Torpuit & præceps audito carmine mundus.

Mox:

Miratur non ire polum: nunc omnia complent
Imbribus, & calido producunt nubila Phœbo:
Et tonat ignaro cælum Jove.

Empedocles apud Laërtium p. 329.

Θήσεις δ' ἐξ ὄμβροιο κελαινοῦ καίριον αὐχμὸν
Ἀνθρώποις, θήσεις ἢ ἐξ αὐχμοῖο θερείου
Ῥεύματα δενδρεόθρεπτα, τὰ δ' ἐν θέρει ἀνήσαντα.

Agobardus Lugdun. lib. de Grandine & Tonitru, vanam hanc de *Tempestariis* sententiam pluribus sugillat. Vide Herardum Archiep. Turon. in Capitul. c. 3. Burchard. Decret. lib. 10. c. 23. lib. 19. pag. 270. Ivon. Carnot. part. 11. c. 36. 53. Pœnitentiale Roman. tit. 6. cap. 3. & 20. Bedam de Remediis Peccator. c. 7. Delrium lib. 2. Disquisit. Magic. quæst. 11. Petrum de Valle to. 2. Epist. 5. p. 520. edit. Paris. &c.

TEMPESTATIO, pro *Temptatio*, seu *Tentatio* male legerunt Lud. de Lacerda, & Vossius apud Gregor. Turon. de Vitis Patrum cap. 11. Sic enim præferunt aliæ editiones.

TEMPLARII. Templariorum Militum Ordo institutus anno 1118. Hierosolymis, ab Hugone de Paganis & Gaufredo de S. Aldemaro: horumque fuit primitus professio, *ut vias & itinera, maximè ad salutem peregrinorum, contra latronum & incursantium insidias, pro viribus conservarent.* Cùm autem novem annis post eorum institutionem in habitu fuissent seculari, in Concilio Trecensi data fuit eis Regula, & habitus assignatus, albus videlicet, de mandato Honorii PP. & Stephani Hierosolymitani Patriarchæ. Postmodum verò sub Eugenio PP. cruces de panno rubeo, ut inter cæteros essent notabiliores, assuere cœperunt, tam equites, quàm eorum fratres inferiores, qui dicuntur *Servientes*. Atque hi quoniam juxta Templum Domini in Palatio Regio mansionem habebant, *Fratres Militiæ Templi*, seu *Templarii* appellati. Hæc ferè Willel. Tyrius lib. 12. cap. 7. & ex eo Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol. cap. 65. Sanutus lib. 3. part. 6. cap. 14. part. 7. cap. 3. Matthæus Paris an. 1118. Bromptonus pag. 1008. Hovedenus pag. 479. Matth. Paris, Henric. de Knyghton p. 2382. &c. Adde Anselmum Havelbergensem lib. Dialogor. c. 10. pag. 113.

Verùm hi qui in institutionis suæ primordiis tanta vitæ sanctitate fulgebant, in superbiam intolerabilem postea delapsi, quam damnant non semel scriptores, in primis Antistes Tyrius loco citato, Matth. Paris p. 419. 529. 614. Bromptonus pag. 1279. Gervasius Dorobern. pag. 1365. & alii. Variis etiam subinde criminibus insimulati, Philippo Franciæ Rege procurante, comprehensi 13. Octob. an. 1307. ac convicti, plerique vivi igne cremati sunt: tandemque in Concilio Viennensi à Clemente PP. V. an. 1312. 3. April. Templariorum ordo penitus abrogatus, eorumque bona Hospitalariis concessa. Totam hanc Historiam narrant Scriptores Ecclesiastici & Francici, atque in iis præsertim Puteanus Bibliothecæ Regiæ Præfectus, peculiari edito in hanc rem Commentario.

In Anglia pariter uno eodemque die, hoc est 4. Idus Januarii an. 1307. de mandato Clem. PP. ad instantiam Philippi Regis Franciæ comprehensi, deinde variis pœnis addicti, eorumque bona Hospitalariis pariter concessa. Rem recitant Thomas Stubbs in Actis Pontificum Eboracens. pag. 1730. Knyghton an. 1307. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 512. 559. 560. 943. 944. 945. &c. Willel. Brito lib. 4. Philipp. de Richardo Rege Angliæ:

Imperiale solum cultu Templarius intrat,
Privato ut tectus habitu securior iret.

Templariorum Ordinis Magnorum Magistrorum nudum utcunque catalogum, quos Τεμπλομαΐστορας vocat Cinnamus lib. 4. ex Cartusiæ Villanovanæ veteri codice pridem edidit vir cl. Dion. Salvagnius Boissius. Nos etiam horum historicam seriem olim contexuimus, quam ex Familiis nostris Hierosolymitanis seu Ultramarinis, hîc delibabimus, indicatis duntaxat scriptorum locis, in quibus eorum mentio subinde occurrit, cùm horum historiam hactenus nemo, opinor, attigerit. Primus igitur Ordinis institutor fuit

Hugo de Paganis, seu *de Payens*, patriâ Trecensis, qui Concilio Trecensi interfuit anno 1127. & in Syriam è Gallia rediit an. 1130. de quo agunt Præfatio ad Regul. Templarior. S. Bernardus in Exhortat. ad Milites Templi, Guill. Tyr. lib. 12. c. 7. lib. 13. c. 26. Robertus de Monte an. 1128. Jacob. de Vitriaco l. 1. c. 65. Sanut. l. 3. part. 6. c. 14. part. 7. c. 3. Roger. Hoved. pag. 479. Henric. Huntindon. lib. 8. pag. 384. Bromptonus pag. 1007. Vassorius in Annalib. Noviodun. pag. 877. Mon. Angl. to. 2. p. 517. 885. &c. Huic successit

Robertus, cognomento *Burgundio*, Magnus Templi Magister, anno 1140. 1147. de quo agunt Tyrius lib. 15. c. 6. lib. 17. c. 1. Gesta Ludovici VII. c. 18. Diagus in Comitib. Barcinon. lib. 2. c. 145. 146. natales verò ac ejus familiam, quæ Credonensium dominorum apud Andes fuit, attigerunt Duchesnius in Hist. Burgund. lib. 4. c. 37. Augustin. *du Pas* in Familiis Armoricis pag. 748. Vide præterea S. Anselmum lib. 3. Epist. 66. Ordericum Vital. lib. 8. pag. 674. & Sammarthanos in Abbat. de Rota p. 796.

Ebrardus, vel *Everardus de Barris*, eadem dignitate donatur apud Sugerium Epist. 50. S. Bernardum Epist. 362. Petrum Cluniac. lib. 6. Epist. 26. Odonem de Diogilo de Ludovici VII. Profect. in orientem lib. 5. & 7. p. 33. 67.

Hugo Magnus Templi Magister sub an. 1151. nominatur in Privilegiis Ord. Hospitaliorum pag. 10.

Bernardus de Tremelay, Magnus Templi Magister Ascalonensi obsidioni interfuit an. 1153. ut narrat Tyrius lib. 17. c. 21. 27. à Saladino in prælio captus, Manuele Imperatore procurante, libertate donatur an. 1157. ut docet Cinnamus lib. 4. n. 22. Familiæ de *Tramelay*, vel *Tremeley* in Sebusianis, meminit Guichenonus in

Bibl. Sebusiana cent. 2. cap. 25.

Bertrandus de Blanchefort, Magnus Templi Magister an. 1160. 1161. cujus complures leguntur Epistolæ ad Ludovicum VII. Regem Franc. in Gestis Dei per Francos pag. 1176. & to. 4. Hist. Franc. pag. 692. 693. 694. 697. 698. 700. 702. Interfuit Christianorum cladi ad *Harenc* an. 1165. in Gest. Dei pag. 1179. Vide to. 4. Hist. Franc. pag. 701. & Tyrium lib. 20. cap. 5. Eadem tempestate vixit Gaufridus Fulcherius Domus Templi Hierosolymitanæ Præceptor, de quo agunt Joan. Sarisber. Epist. 275. to. 4. Hist. Francor. pag. 695. 699. 701. 702. Ughellus to. 3. pag. 465. & Vassorius pag. 903.

Andreas, Bernardi Domini Montisbarri & Hunbergæ filius, S. Bernardi Abbatis Clarevall. avunculus, Magnus Templi Magister an. 1165. Hujus meminit idem Bernardus Epist. 288. & Gaufrid. lib. 1. de Vita ejusdem S. Bernardi c. 4. §. 11. lib. 3. c. 1. §. 1. Vide Petrum Franc. Chiffletium in S. Bernardi genere asserto p. 641. 644.

Philippus Neapolis in Syria Dominus, Miles Templi factus, ejusdem Ordinis Magnus Magister extitit: quam dignitatem postea dimisit, ante annum 1170. Vide Tyrium lib. 20. cap. 24. lib. 22. c. 5. & Ughellum to. 3. pag. 475. De ejus familia egimus in Familiis Hierosolymitanis. Huic suffectus

Odo de S. Amando, primùm Marescallus, deinde Buticularius Regni Hierosolymitani, qui abdicata rerum secularium cura, Miles Templi factus, ejusdem Ordinis Magnus Magister creatus est, quam dignitatem obtinebat an. 1174. & 1176. Interfuit prælio quo Balduinus IV. Saladinum ad Ramam fudit, in quo acriter pugnavit. Sed haud multo post ab eodem Saladino in Sidoniensi tractu captus, vitam in captivitate finivit. Will. Tyr. lib. 20. c. 32. lib. 21. c. 22. 29. Radulphus de Diceto pag. 601. Robertus de Monte an. 1180. Vide Patriarchium Bituric. c. 71.

Arnoldus de Torogio, Magnus Templi Magister an. 1181. obiit an. 1184. Will. Tyr. lib. 22. c. 7. Rigord. an. 1184. Hoveden. pag. 628. Monach. Altisiod. pag. 88. Sanut. lib. 3. part. 9. c. 4. Post hunc occurrit

Theodoricus, seu *Therricus*, Magnus Templi Magister, cujus crebra est mentio apud Scriptores Rerum Hierosol. ubi de Guidonis Regis clade an. 1187. cui interfuit, & à qua evasit: licet captum à Saladino dicant Radulfus de Diceto & & Nicolaus Trivettus sub an. 1188. Plura de Therrico habentur apud Monachum S. Pantaleonis an 1187. Hovedenum pag. 636. Gervasium Dorobern. pag. 1502. Matth. Paris pag. 100. Sanut. lib. 3. part. 9. c. 4. in Chronico Reichersperg. an. 1187. &c. Adde Ughellum in Archiepiscopis Pisanis eod. anno. Abdicato statim post hanc cladem Magistratu subrogatur

Girardus, vel *Gerardus*, *de Ridessor* Bromptono cognominatus: *de Ridesfort*, autori Hist. Hierosol. pag. 1151. 1153. 1156. 1165. *de Bedefort* Radulfo Coggeshalensi MS. & Hovedeno: denique *de Ridefort* auctori vernaculo Historiæ Hierosol. qui Flamingum & Regis Hierosolymitani Senescallum fuisse ait. Hanc porrò dignitatem paucis mensibus tenuit, cæsus in prælio quod initum est inter Guidonem Regem & Saladinum 4. Octob. an. 1188. Vide præterea Jacob. de Vitriaco lib. 1. c. 98. Girardo

Gualterus sufficitur, ut est in Catalogo Villanovano, Huic

Robertus de Sabloil, an. 1155. ex familia fortè de Sableio apud Andes: isti

Gilbertus Horal, vel *Eral*, an. 1196. quem excepere

Pontius Rigaldus an. 1198.

Philippus du Plessiez an. 12.... &

Theodatus de Bersiaco an. 12.... de quibus in supralaudato catalogo recensitis silent Scriptores. Meminit Innocentius III. l. 14. Epist. 64. controversiæ inter Leonem Regem Armeniæ, & Magistrum Templi & Templarios super Castro Gastonis, de qua etiam quædam habent Gesta ejusdem Pontificis pag. 123. 128. 129. hoc est sub an. 1211. Post Theodatum Thomas de Monteacuto an. 1210. recensetur in eodem catalogo; sed is post Guillelmum de Carnoto hanc dignitatem obtinuit: deinde

Guillelmus de Montedon an 1216. quem excipit idem

Guillelmus de Carnoto, seu *de Chartres*, an. 1218. qui obsidioni Damiatæ interfuit an. 1219. ut est apud Oliverium Scholasticum, à quo ob virtutem bellicam laudatur, ut & universa *Templi Militia, quæ*, inquit, *prima solet esse in congressu, & ultima in recessu*, à quo hæc verba mutuati sunt Jacob. de Vitriaco lib. 3. pag. 1134. & Matth. Paris pag. 208. 211. 212. Vide præterea to. 8. Spicilegii Acheriani pag. 374. Honorium III. lib. 2. Epist. 1270. & Hieron. Rubeum in Hist. Ravenn. lib. 6. p. 380. Guillelmo successit

Thomas de Monteacuto, seu *de Montaigu*, cujus Epistola legitur apud Matth. Paris an. 1221. qua in Regno Hierosol. gesta post expugnatam Damiatam enarrat. Sub hoc, ni fallor, Honorius III. PP. Templarios ab Patriarchæ Hierosl. & Episcoporum jurisdictione exemit, ut est in Privilegiis Ord. Hospitalariorum.

A. Magnus Templi Magister occurrit in Tabulario Manoscensi in Charta an. 1234. qui non alius est quam qui *Armandus* appellatur in quadam Epistola scripta Theobaldo Regi Navarræ, Comiti Campaniæ, & Comitibus Nivernensi, Foresii, & Monfortensi, aliisque Franciæ Baronibus ab Episc. Nicosiensi Patr. Hierosl. Vicario, H. Ep. Nazaretensi, R. Ep. Acconensi, R. Ep. Liddensi, H. Abbate Templi, G. Magno Hospitalis Magistro, Armando Magistro Militiæ Templi, Gauterio Commite Briennensi, Eudone de Montebeliardo Regni Hierosol. Comestabulo, B. Domino Sidonis, & I. Dom. Cæsareæ, super statu Terræ sanctæ, nullâ cæteroquin additâ anni notâ.

Hermannus de Perigord, Præceptor Domus Templi in Sicilia & Calabria sub an. 1229. ut est apud Rocchum Pirrum to. 2. pag. 640. Magnus ejusdem Ordinis Magister dictus est: quam dignitatem obtinebat an. 1239. ut est apud Albericum in Chron. MS. qui fortè is est quem patria Pictavinum fuisse ait, sub an. 1237. Illius Epistolam super Regni Hierosol. statu descripsere Matth. Paris & Nicolaus de Trivetto sub an. 1244. quo ille à Saracenis cæsus interiit, electo statim in Vicemagistrum Guillelmo *de Roquefort*, interim dum alius eligeretur Magister. Vide eundem Parisium pag. 416. 419. 421. 427.

Guillelmus Sonnac, vel de Senay, ut nominari videtur in Epistola quæ describitur apud Matth. Paris in Addit. pag. 110. una cum S. Ludovico obsidioni Damiatæ interfuit an. 1249. ut est apud Joinvillam, à quo ob fortitudinem laudatur, ut & à Parisio an. 1250. p. 528. 535.

Renaldus de Vichier, in Tabul. Eccles. Autissiodor. *Domorum Militiæ Templi in Francia Magister*, anno 1247. *Marescallus Templi*, apud Joinvillam pag. 35. nostræ edit. *Magister Templi*, cap. 52. edit. Pictavensis, denique *Magnus Templi Magister*, in Archivo Regio, scrinio *Champagne* VI. De Templariis hac ferè tempestate, vide Sanut. l. 3. part. 12. c. 5. 6. 7. 9.

Aimericus Præceptor domorum Franciæ, in Magnum Magistrum ejusdem Ordinis electus est an. 1264. ut est apud Odoricum Rainaldum hoc an. n. 31. Breve Chronicon Hospitalariorum tradit Guillelmum de Castellonovo Arvernum, Magnum Ordinis Magistrum an. 1260. fratrem fuisse Magni Templi Magistri: unde conjici daretur ex temporum ratione hunc Aimericum innui.

Thomas Berart, vel *Beraud*, eadem gaudebat dignitate, ut docemur ex Epist. Vernacula Theobaldo scripta, quam dedimus in Notis ad Joinv. p. 64. Ubi *Maistre de la poure Chevalerie du Temple* indigitatur. Quæ quidem Epistola licet nullam anni notam præferat, ex serie tamen

colligitur scriptam sub. an. 1273. triennio scilicet post mortem Joannis Comitis Briennensis, quam in annum 1270. conjiciunt Scriptores. Huic ascriptum scribit Puteanus in Templariorum Hist. pag. 20. pravum hunc morem, qui cæteris Templariis objectus fuit in eorum condemnatione, Christum abnegandi in professione, quem alii nescio cui Roncelino Magistro attribuunt. Ucunque sit, non multo post,

Robertus Magnus Templi Magister Concilio Lugdunensi cum M. Hospitalariorum Magistro interfuit anno 1274. ut est in Actis ejusdem Concilii. Vide Sanut. lib. 3. part. 12. c. 14. 16. 17. Post hunc

Guiffredus de Salvaing M. Templi Magister nominatur in catalogo Villanovano sub an. 1285. ex familia nabili Delphinate, ex qua superest supralaudatus Dionysius Salvagnius Boissius, vir natalium & eruditionis splendore illustris, Primus in Camera Computorum ejusdem Provinciæ Præses, & scriptis clarissimus. Huic successit

Guillelmus de Bellojoco, uti appellatur in Inquisitionibus contra Templarios, & alibi: perperam *Petrus de Belgiou*, seu *Bellivisus*, dictus in laudato catalogo, qui Magnus Templi Magister extitit an. 1286. Periit in obsidione Acconensi, viriliter contra Saracenos pugnans, anno 1291. cum omnibus ferè Templariis, decem duntaxat Ordinis Militibus clade elapsis. Vide Sanutum lib. 3. part. 12. c. 21. Dictamina MSS. Magistri Berardi de Neapoli Epist. 141. 142. Odoricum Rainaldum an. 1291. 7. Puteanum in Histor. Templariorum pag. 129. Archivum Regium scrinio, *Croisade de Philippes de Valois*, ch. 27. &c.

Monachus Gaudini, Magnus Templi Magister statim post Acconensem cladem à decem Militibus, qui ex ea superfuerant, electus, in insulam Cyprum cum iis concessit, uti narrat autor Historiæ Excidii Acconis MS. in Bibl. S. Victoris Paris. Postremus denique hujus Ordinis Magnus Magister fuit

Jacobus de Nolay, Burgundio, ex diœcesi Bisuntinensi, perperam de *Molay* nominatus in plerisque Historiæ Templariorum locis, pag. 122. 128. 129. 160. & in catalogo Villanovano. Tortosam una cum Almerico Tyri domino expugnavit, & exinde aliquot annis bella cum Saracenis fortiter gessit, donec à Babylonico Sultano ea pulsus in Franciam venit, ubi cum aliis Templariis igne consumptus Parisiis interiit. Hunc porro nescio unde *Fratrem Gracchi* appellet Brustemius apud Chapeavillum to. 2. Hist. Leodiensis pag. 347. Vide Rainaldum an. 1298. 21. & Sanutum lib. 3. part. 13. cap. 10.

TEMPLA, appellatas potissimum paganorum ædes sacras docet Cod. Th. tit. *de Paganis, sacrificiis, & templis*, locis ab Jacobo Gotofredo indicatis in Paratitulo ejusdem tit. §. 3. Interdum tamen ita dictæ Christianorum ædes sacræ, ut l. 4. de His qui ad Ecclesias confugiunt, d. Cod.

Templum, Ordo ipse *Templariorum*. Willelm. Brito lib. 5. Philipp.

Suscipiens habitum Templi Syrias aufugit in oras.

Anonymus de bello sacro:

Μιλ̃ϖπολίτας, Ἀρχιρεῖς, τὸ Τέμπλο, τὸ Σπιτάλι.

Philippus *Mouskes* in S. Ludovico an. 1242.

Dont revint noviele & exemples,
Que li Ospitaux & li Temples,
Li saudoier & li Baron
De toute la tiere environ
Avoient entr'aus fait un Roy, &c.

Templum, Ædes Templariorum, quomodo Parisiis eorundem ædes etiamnum appellatur, vulgò *le Temple*. Monasterium Anglic. to. 2. pag. 549. *Dedit Templariis Templum Outtinge pertinens eidem.*

Porrò in *Templo* Parisiensi, reconditus olim fuit Thesaurus Regius. Charta Philippi Pulchri Regis Fr. an. 1309. in 2. Regesto ejusd. Regis ex Tabul. Regio n. 168. *Concedentes eisdem hæredibus, & suis hæredibus, ut dictum reditum apud Templum in Thesauro nostro, vel alibi ubi thesaurus reponetur prædictus, ad Festum Candelarum habeant & percipiant annuatim, &c.* Extat in alio Regesto ejusdem Regis Philippi an. 1312. compositio facta à Leonardo de Tybertis Sanctæ domus Hospitalis S. Joannis Hierosolymitani Priore Venetiarum, & locum Tenente Magistri Hospitalis prædicti in partibus transmarinis, & ipsius Ordinis Procuratore, & fratre Joanne de Villaribus Præceptore domus de *Fieffes* Prioratus Franciæ, cum gentibus ejusdem Regis, *super variis Regni Franciæ receptis nomine dicti domini Regis factis & habitis apud Templum, in quo Thesaurus ejusdem domini Regis servabatur per fratres Ordinis Templi ante reprobationem illius ordinis, ex quo postmodum dictæ gentes prædicti Domini Regis finalem compotum minime recepisse dicuntur, &c.* Data Parisiis 21. die Martii an. 1312. Ubi præterea hæc habentur, quæ docent penes Templarios regii thesauri custodiam fuisse, ac de eo *compota* exegisse: *ac proinde dictus Ordo cui bonorum Templi, quæ prædicto domino Regi prædicto pro regimine & custodia dicti thesaurarii regii dictis Templariis traditi, sub eorum cura & periculo obligata remanserant administratio pro Terræ Sanctæ subsidio est commissa, in perpetuum remanebit quitus & penitus absolutus, super rationibus aut compotis exhibendis occasione receptæ cujuslibet à Fratribus ordinis Templi nomine dicti domini Regis factæ in dicto thesauro vel alibi, nec nonsuper omni eo quod ab Ordine nostro prædicto occasione receptarum aut rationum seu compotorum hujusmodi reddendorum ex ipsis receptis deinceps peti posset.*

Apud Anglos perinde Thesaurus Regius reponebatur in *Novo Templo* Londinensi. Matthæus Paris an. 1232. de Huberto de Burgo Angliæ Justitiario repetundarum postulato: *Exegit rationem — de quintadecima & sextadecima, & aliis reditibus, tam ad Scacarium suum, quam ad Novum Templum Londinense*, (ubi Spelmannus in voce *Justitia* addit, *ubi etiam reponebantur pecuniæ regiæ,*) *& alibi.*

TEMPORALIS. *Temporales potestates*, in l. 47. Cod. Th. de Episcop. qui ibidem *sæculares judices* appellantur.

Temporalis dies, in l. 63. de Appellat. l. ult. de Reparat. appellat. Cod. Th. & in Cod. Justin. &c. dicitur ultimus spatii & temporis illius, quod ad appellationem exequendam, vel reparandam legibus tribuitur: quo exspirante, causa quoque exspirat.

Temporalis hostis. Capitulare 2. an. 813. c. 9. *Habeant loricas vel galeas, & temporalem hostem, id est æstivo tempore.*

TEMPORANEE, Temporius, Gall. *de bonne heure.* Ritus ordinandi Episcopum in Ecclesia Rotomagensi: *Tertia pulsetur temporaneè, & interim præparet se Dominus Archiepiscopus, &c.*

TEMPORARE, *Tempus ducere*, (Gall. *Temporizer*) *vel in tempore vivere. Adtemporare, contemporare, simul temporare.* Jo. de Janua.

TEMPORARIE, Ad tempus. Salvianus lib. 5. de Gubernat. Dei: *Nihil susceptis, tribuunt, sed sibi hoc etiam pacto aliquid à parentibus temporariè attribuitur, ut in futuro totum filiis auferatur.* Utitur etiam libro 8. Disputatio Zachæi lib. 3. cap. 3. *Temporariè abstinentiam & continentiam simulant.* Utuntur etiam Latini scriptores.

TEMPORINUS, Tener, mollis, Gallis, *Tendre.* Odo Cluniac. lib. 2. de Vita S. Geraldi cap. 27. *Dixerat, & de rupe, quæ eidem loco imminet, cervus se se præcipitavit. Quem ministri gaudentes pariter & mirantes tulerunt, & inde, sicut tunc cervorum caro temporina est, delicatissimum edulium seniori paraverunt.*

TEMPORIVE. Gregorius Tur. lib. 5. Hist. c. 46. *Nunquam prandio usus est, nisi tantum cœna, ad quam sic temporivè residebat, ut sole stante consurgeret.* Ubi fortè legendum *temporius*. Vide *Temperius*.

TEMPTATUS. Capitula ad Legem Alamannor. c. 22. edit. Baluzianæ: *Si inclida missa non fuerit, & prisa & temptata*

temptata fuerit, &c. i. *tenta*, seu *detenta*.

TEMPUS. *Ad tempus*, suo tempore, vel mature, phrasis Gallica, *A temps*, vel *en son temps*. Capitula Caroli M. lib. 2. c. 18. *Aut si aliqua re præpediente id facere non potuit, cur nobis ipsam impossibilitatem ad tempus non annuntiavit*. Et cap. 27. *Eorum relatu nobis ad tempus indicetur*.

Liber temporum, *id est Paralipomenon*, apud S. Hieronymum lib. 2. in Ruffinum c. 8.

TENA, vel *tenia*, Joanni de Janua, *A teno dicitur; estque vittarum extremitas dependens diversorum colorum*, vel *extrema pars vittæ quæ dependet coronæ*. Gloss. Lat. Gall. *Tena, vel tenia, Bende ou queue de mitre*. Provinciale Ecclesiæ Cantuar. lib. 3. tit. 1. *Contra Clericos portantes infulas, aut tenas coram Prælatis*, &c. Concilium Lambethense an. 1281. c. 22. *Et cum corona sit character Christianæ militiæ, & revelati cordis ac patuli radiis cælestibus insigne: ipsi ut veraciter ostendant, se hujus characteris titulum erubescere, tena coronas abscondunt, quasi cælestes radios repellentes*, &c. Infra: *Portantes infulas aut tenas coram Prælatis, aut coram populo publicè deferentes*, &c. Ubi Concilium Londinense an. 1268. cap. 5. habet, *infulas, quas vulgò Coifas vocant*. Ita *tenæ* & *coifæ*, idem sunt.

TENACIA, pro *tenacitas*, usurpatur ab Iona Aurel. Episcopo lib. 3. de Instit. laïcali c. 11.

TENACES, *Forcipes*, in Glossis antiquis MSS. Hispanis *Tenazas*, nostris *Tenailles*, à tenendo, inquit Philander ad Vitruvium. Charta Fernandi I. Regis Hispaniæ æræ 1101. *Servitium de mensa, id est salare, inferturia, tenaces, trullone cum coclearibus* 10. &c.

TENACULA, Forceps, in Mamotrecto ad 2. Paralip. c. 4. nostris *Tenaille*.

TENACULUM, *Venabulum*, Joanni de Janua. Glossarium Lat. Gall. habet *Tenabulum, Retenail, espié*. At aliud sonat in M. Chronico Belgico pag. 172. ubi de expugnatione Ascalonitana à Balduino Rege Hierosl. *Quod inter maxima miranda miracula miraculum esse summum videtur, ut urbs* 150. *turribus prævalidis munita, & tenaculis domuum in plateis suis quasi crypta laquearis supertecta, tandem aliquando vinceretur*. Leg. fortè *tectaculis*.

Tenaculum, Fibula, *retinaculum*. *Retenail*, in Gloss. Lat. Gall. laudato. Vetus Charta apud Jo. Schefferum ad Chronic. Upsaliense pag. 152. *Item duæ ampullæ ponderant 2. markas. Item tenacula duarum capparum ponderant quinque markas argenti deaurati*. Usus hac voce Terentianus Maurus in Præfat. sed alia notione.

TENANDRIUS. Statuta Roberti III. Regis Scotiæ cap. 4. §. 3. *Statutum est & ordinatum, quod licet in posterum dominus Rex de dicto Comitatu aut dominio, cum tenandriis & libere tenentibus per chartam suam infeodaverit aliquem*, &c. Legendum puto *tenanceriis*, ex Gallico *Tenancier*, Tenens.

TENDA, Tabernaculum, tentorium, Gallis *Tente*. Tudebodus lib. 2. Historiæ Hierosolymitanæ: *Et in nostras laxatis frænis concurrerunt tendas*. Florentinus Monachus de Expugnatione Acconensi:

> *Bacchanalis Africus mare perturbabat;*
> *Evulsa tentoria cuncta laniabat,*
> *Si confratres mei tunc ibidem fuissent,*
> *Et tenere dentibus me tendam vidissent,*
> *Horum quidam, reputo, super me risissent.*

Occurrit præterea apud Ordericum Vital. lib. 9. pag. 742. 743. Raymundus Montanerius in Chron. Aragon. c. 122. *Et lo Senior Rey d'Arago feu anar la crida per la sua host, que tot homes plegas les tendes*, &c. Sic Τένδας & Τέντας, tabernacula vulgo vocant recentiores Græci, Leo in Tactic. c. 5. §. 9. cap. 10. §. 12. cap. 13. §. 3. cap. 18. §. 54. Nicetas Græco-Barb. in Notis Wolphianis pag. 115. edit. Genev. Ducas pag. 37. 188. Joan. Cananus pag. 192. & alii à Rigaltio & Meursio laudati.

Tenda, Hispanis, est Statio seu officina in foro aut locis publicis exponendis & vendendis mercibus. *Tentorium* exponitur in Foris Aragon. lib. 9. pag. 179. Diploma Weremundi Regis Hispan. apud Ambrosium Moralem: *Cum omnibus utensilibus, cupis, torcularibus, & tendis in mercatello, & vineis quæ servierunt ipsi corti*, &c. Charta Adelfonsi VIII. Regis Castellæ æræ 1213. *Et vestras tendas nullus Alvarit, neque Almusericus, neque Almoçabel violenter intret*, &c. Rodericus Toletanus lib. 6. c. 24. *Rex dotavit Ecclesiam Toletanam, & dedit ei — in civitate omnes stationes, quas vulgariter Tendas vocamus*. Idem in Hist. Arabum cap. 40. *Stationes vendentium* vocat. Fori Oscæ an. 1247. sub Jacobo I. Rege Aragon. f. 18. *Si duo habent domos, tendas, aut alias hæreditates simul*, &c.

Tendarii, qui in tendis merces suas venum exponunt. *Apothecarii & tendarii*, in Foris Aragon. lib. 9. tit. Quod Physici, &c.

Tendere, Tentorium explicare, vel in tentorio subsistere, castrametari. Gloss. MSS. Reg. Cod. 1013. *Tendebat, tentorium habebat*. Palmerius ad Salustium pag. 520. restituit vocem *tendentes*, pro *tentoria figentes*, atque vocabulum esse Numidarum. Huc viri docti ista referunt Maronis:

> —— *hic sævus tendebat Achilles.*

Et Suetonii in Galba c. 12. *Cohors Germanorum juxta hortos tendebat*. Denique Taciti Annal. 13. *Milites tendere omnes extra vallum jussit*.

Adtendare, eadem notione. Epistola Tierrici Magistri Templi in Chronico Reicherspergensi an. 1187. *Et non potuerunt adtendare ultra tendas tres*. Jo. Willaneus lib. 5. cap. 1. *Ove il detto Imperadore s'era attendato a gran danno di Romani*. Adde lib. 7. cap. 147. lib. 9. cap. 46. Hinc nostrum *attendre* fluxit, pro *expectare*, quia donec *tendæ*, seu tentoria figantur, subsistunt, & expectant.

Tabernacula autem olim ex coriis confecta constat: unde in Epistola Valeriani ad Zozimionem, apud Pollionem in Claudio: *Pellium tentoriarum decurias triginta*. Zonaras in Constantino M. σκηνὴ ποτὲ τῷ πατρὶ διεκομίσθη ἐκ Βαβυλῶνος δέρμασιν ἐγχωρίοις ποικιλώτερον εἰργασμένη.

Tenda, apud Papiam, *quæ rusticè Trabis dicitur*. Cod. alius *Trabea* præfert. Gloss. Saxon. Ælfrici, *tenda*. ꞇylp ꝩyle, i. .... Domus limen.

TENEATURA. Vide *Tenere*.

TENEBRÆ, Officium Ecclesiasticum, ita appellatum, quod peragitur Feria 4. 5. & 6. majoris hebdomadæ: *His enim diebus Ecclesia Tenebras colit, & Matutinas in Tenebras finit*, inquit Durandus lib. 6. Ration cap. 72. n. 2. *Primo quia in luctu & mœrore est propter domini Passionem: & propter ejus triduanam mortem exequias celebrat triduanas. Secundo Officium Tenebrarum significat tenebras quæ fuerunt super faciem terræ, dum pendebat Sol justitiæ in cruce*, &c. Adde Beletum c. 100. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 20. *Ad Tenebras in Parasceve per tres dies* 13. *cerei accendantur*. Hugo Flaviniac. pag. 170. *Ubi verò ventum est ad Tenebras, miser ille, dum Kyrie eleison cum versibus cantaretur, corde compunctus genibus patris advolutus est*.

TENEBRARIUS, Vir obscurus, obscuri nominis. Vopiscus in Firmo: *Et illi quidem adversum nos contendenti hæc sola ratio fuit, quod dicebat Aurelianum in edicto suo non scripsisse, quod tyrannum occidisset, sed quod latrunculum quemdam à Rep. removisset: perinde quasi digne tanti Princeps nominis debuerit tyrannum appellare hominem tenebrarium, aut non semper latrones vocitaverint magni Principes eos quos invadentes purpuras necaverunt*.

TENELLUS, Obturaculum oris dolii. Jo. Laudensis in Vita S. Petri Damiani Card. n. 22. de dolio, seu tina; *Evulso tenello, nihil prorsus vini suscipiunt*.

TENENS, forense vocabulum, pro reo, ut contrà, *Petens* pro actore, in Regiam Majestatem lib. 2. c. 2. Oc-

currit passim in Legibus Scoticis & Anglicis. Vide *Tenere*.

TENERI, dicuntur infantes à Patrinis cum baptizantur, quia revera ab iis in brachiis dextris *tenentur*, cum Sacerdos orationes baptismales dicit, & cum tingitur. Gallis *Tenir sur les Fonts de Baptesme*. Ordo Romanus: *Induti verò* (vestibus candidis) *ordinantur per ordinem*, — *& infantes quidem in brachiis dextris tenentur: majores verò pedem ponunt super pedem patrini sui*. Concilium Nicænum Arabicum Pisani c. 22. *Ut viri non teneant in baptismo puellas, aut mulieres, neque mulieres teneant masculos*. Conradus Abbas Uspergensis an. 1123. *Hoc etiam injungit,* — *ne filios suos & filias ad baptismum teneant, sed sibi patrinos quærant*, &c. Historia Ludovici VII. Regis Franc. an. 1165. *Hugo etiam Abbas S. Germani Parisiensis patrinus puerum super fontem baptismatis in ulnis suis tenuit*.

Teneri etiam dicuntur Baptizati in Confirmatione. Honorius Augustod. lib. 3. cap. 115. *Qui autem de Baptismo suscepit, idem etiam ad Confirmationem tenere poterit*. *Tenere ad Confirmationem*, in Concilio Compendiensi an. 757. c. 12. Cabilonensi II. c. 31. Wormaciensi an. 868. c. 34 lib. 5. Capitul. c. 7. in Epistola Nicolai PP. ad Rodulfum Archiep. Bituricensem c. 5. & Fulberti Carnot. Epist. 13. Florentius Wigorniensis an. 943. *Idem Rex Anlafum Regem — de lavacro sanctæ regenerationis suscepit, regioque munere donavit, & parvo post tempore Reignoldum Northamhimbrorum Regem, dum ab Episcopo confirmaretur tenuit, sibique in filium adoptavit*. Vide Dissertat. 22. ad Joinvillam pag. 275. & in v. *Gestantes*.

TENERE, *Tenens*, *Tenetura*, *Tenedo*, *Tenezo*, *Tenementum*, &c. Voces fori feudalis.

Tenere dicitur qui prædium à domino feudali dependens, & in ejus feudo vel dominio possidet: quæ vox hac notione passim occurrit.

Tenere in capite dicitur, qui nullo medio ratione feudi domino subjectus est: apud Anglos specialiter, qui à Rege seu *Corona* feudum suum tenet. Cowell. Radulphus de Diceto an. 1163. *Nullus scilicet, ut vulgariter loquar, de Rege tenens in capite castellum, villam, vel prædium*, &c. Epistola Monachorum Ecclesiæ Cantuariensis ad Regem Henricum II., *Cum nihil ad eum spectent, sed nos teneamus post Deum in Capite de vobis, sicut & ipse*. Matth. Paris an. 1244. *Ad omnes Prælatos, qui de Rege Baronias tenebant in Capite*. Et infra: *Ut quilibet Baro tenens ex Rege in Capite, haberet prompta & parata regali præcepto omnia servitia militaria quæ ei debentur*.

Tenentes in communi, sicut illi qui ex diversis titulis terras ac tenementa pro indiviso tenent. Ita Cowellus lib. 2. tit. 2. §. 14. Ii in Foris Aragonensibus unica voce *Terrastenentes* dicuntur, apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio pag. 75. & alibi: *terretenents*, in Chronico Petri Regis Aragon. lib. 1. cap. 43.

Tenentes in feodo simplice, Littletoni sect. 1. 2. 3. &c. *Tenans en fée simple*. Vide *Feodum simplex*.

Tenentes in feudo talliato. Vide *Feudum talliatum*.

Tenentes in tallia generali, Littletoni sect. 14. & 15. dicuntur, cum tenementa dantur alicui & hæredibus ex proprio corpore procreatis. Tum enim *generalis tallia*, (*general taile*) dicitur, quia ex qualibet uxore, si is plures habuerit, procreati liberi ad ejusmodi tenementorum successionem admittuntur.

Tenentes per talliam specialem, cum tenementa alicui & uxori, & hæredibus ex utroque procreatis dantur. Tum enim soli ex hoc conjugio nati liberi ad ea tenementa admittuntur. Littleton sect. 16. 19. Vide *Talliare*, & *Feudum talliatum*.

Tenens in dote, dicitur cum uxor marito defuncto, tertiam ejus tenementorum in dote tenet. Idem sect. 36.

Tenens ad vitam, seu usumfructum. Idem sect. 56.

Tenens ad certum annorum numerum. Idem sect. 58. 59. &c.

Tenens ad voluntatem, cum tenementa alicui conceduntur possidenda ad voluntatem donatoris: apud eundem sect. 68. & seqq. Quæ quidem *tenura*, alia videtur ab ea de qua Vetus Consuetudo Normanniæ MS. part. 1. sect. 3. cap. 15. *Uns tenemens sont apelez frans tenemens sans homage & sans parage en fieu lay, & ce est fet par aucune composition qui est fete entre aucunes personnes. Si comme un homme a 30. s. de rente, & il en donne à un autre les 10. & l'homage & son homme: cil qui tient le fieu ne fet pas homage à l'autre, car il tient le fieu par un seul homage, & tele tenure est apelée tenure de volenté, pour c'en que ele est fete de la volenté à celui qui baille le fieu, & qui le rechoit sans nul homage, & sans nul besoing d'eritage*, &c.

Tenens per consuetudinem Angliæ, dicitur is qui tenet seu possidet *tenementa*, vel terras, quæ ex consuetudine Angliæ maritis, vel in dotem uxoribus permittuntur. Is enim invaluit mos apud Anglos, ut si quis fœminam hæredem ducat, & ex ea prolem gignat, quæ viva prodit in lucem, terras de quibus uxoris nomine seisitus in ejus vita est, & mortua, integras ad vitæ suæ terminum retineat. Quam legem Henrico I. quidam adscribunt. Vide Littletonem sect. 35. Cowellum lib. 1. Instit. Angl. tit. 2. §. 18. & supra in voce *Curialitas Angliæ*.

Liberè tenentes, qui liberum tenementum tenent vel possident, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 9.

Liberè tenentium alii sunt *intrinseci*, alii *forinseci*, in Fleta lib. 2. cap. 71. §. 13.

Tenens per copiam Rotuli curiæ. Vide *Copia*.

Tenens per virgam. Vide *Virga*.

Tenens per homagium, in veteri Consuet. Normanniæ c. 28. 29.

Tenens per paragium. Vide *Paragium*.

Tenens per eleemosynam. Vide *Eleemosyna*.

Tenens per burgagium. Vide *Burgagium*.

Tenens per bordagium. Vide *Bordagium*.

Tenementum, Prædium urbanum, quod de domino tenetur. Skenæus ait Tenementum communiter accipi pro hæreditate vel feudo: liberum verò tenementum idem esse cum usufructu, tametsi sæpissimè confundantur, neque hæc differentia minimè observetur. Bractoni lib. 4. tract. 1. cap. 31. §. 1. & lib. 5. tract. 5. cap. 28. §. 1. Tenementum est prædium quod in villa est, seu villæ partem conficit. Historia Translat. S. Julianæ Virg. an. 1207. *Ut casalia & tenimenta civitatis ab eorum incursibus defensarent*. Passim. *Le Roman d'Amile & d'Amy* MS.

Partiray vous parmi mes tenemens,

Infra:

Se donna li trestou son tenement,

Et à ses sers donna grant chazement.

Liberum porrò *tenementum*, inquit Bracton lib. 4. tr. 1. c. 28. §. 1. *est id quod quis tenet sibi & hæredibus suis in feodo & hæreditate, vel in feodo tantum sibi & hæredibus suis*. Ita autem dicitur *ad differentiam ejus quod est villenagium: quia tenementorum aliud liberum, aliud villenagium*. Liberorum autem tenementorum aliud *tenetur libere pro homagio & servitio Militari, aliud in libero Sockagio cum fidelitate tantum, vel cum fidelitate & homagio*. Vide ibi varias species tenementorum, & cap. 38. §. 5. Quoniam attachiamenta cap. 45. 46. 47. & Fletam lib. 5. c. 9. §. 16. *Tenement noble*, in nova Consuetud. Atrebatensi art. 194. Aliàs *liberum tenementum* accipitur pro usu fructu, ut in Legibus Burgorum Scoticorum cap. 135. §. 9. uti vult Skenæus. At Bracton loco laudato, scribit *liberum tenementum non posse dici alicujus, quo quis tenet ad certum numerum annorum, mensium, vel dierum, licet ad terminum centum annorum, quod excedit vitas hominum*. Vide Christophorum de Sancto Germano in Dialogo de Fundamentis Legum Angliæ cap. 7. pag. 26.

Tenetura, Forma qua *tenimentum* de domino per vassalum *tenetur*, seu possidetur, vel ipsum tenementum. Vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. part. sect. 3. c. 15.

Teneure est appellée la maniere par quoi les tenemens sont tenus des Seigneurs; l'une des tenues est tenue des Seigneurs par homaige, l'autre par parage, & l'autre par aumosne. Charta Matthæi de Marliaco an. 1202. *Præterea dedimus ei 30. libras Paris. ad emendum aliquam teneturam quæ ad ipsum & uxorem suam quamdiu vixerint, — pertinebit.* Monasticum Anglic. to. 1. pag. 362. *Notum — nos dedisse — quandam teneturam ad sartandum in tenetura manerii, quod dicitur Chithtebruga.*

Tenedura, pag. 526. ibidem.

Teneatura. Charta Communiæ S. Quintini an. 1195. *Si quis aliquam teneaturam anno & die in pace tenuerit*, &c. Infra: *Si quis teneaturam aliquam tenuerit, & vitam finierit*, &c

Tenatura. Charta Guillelmi Cardinalis Archiepiscopi Remensis an. 1182. *Decernimus autem ut quicumque hæreditatem, vel emptionem, vel alias quaslibet possessiones per 7. annos & unum diem in pace possederit & tenuerit, tenaturam suam deinceps liberè & quietè possideat. Ita quod alius reclamare non possit, vel tenaturam calumniare, nisi possit probare quod interim absens à terra fuerit, & absentiæ suæ rationabilem prætenderit occasionem, vel infra spatium illud, talis ætatis extiterit, quod jus suum disrationare non voluerit. Les Miracles du Chevalier* MS.

> *Et si feras de m'amour toute*
> *En tenure & en saisine.*

Tenedo, vel *tenezo*, idem quod *tenetura*, & *tenementum*. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 68. *Constituerunt hujusmodi prætaxatam tenedonem, videlicet hominaticum, potestatem Castri*, &c. Charta Raymundi Comitis Tolosæ an. 1224. *Cum hac præsenti charta te investimus, & in tuum jus & proprietatem transferimus, & in tenedonem & possessionem te inde mittimus*, &c. Alia ejusdem Comitis an. 1233. *Et in tenezonem & plenam juris ac facti possessionem nos inde mittimus.* Alia Petri II. Regis Aragon. an. 1283. pro Libertatibus Catalanorum: *Item quod nos — non possimus emere infra tenedones alicujus Castri Baronis, Militis, — alodium aliquod*, &c.

Tenura, Gall. *Tenure.* Hist. Translat. S. Guthlaci n. 151. *Qui meta & finis inter utriusque Ecclesiæ agros, certo discrimine tenuras & extensiones utrimque disterminat & certificat.*

Teneura, Possessio, in Charta Libertatum de Graciaco in Biturigib. an. 1246.

Tenuta, Gallis *Tenue.* Gesta Innocentii III. PP. p. 148. *Ecce nunc omnino succumbit, quia & tenutam terræ contra populi decretum — illi dimittit.* Petrus de Vineis lib. 5. Ep. 92. *Tenuta seu possessione ipsorum bonorum.* Thwroczius in Ludovico Rege Hungariæ cap. 25. *Cum enim Rex principatus, tenutas, & dominia regni sui sacræ Coronæ subdita vellet conservare*, &c. Adde cap. 27.

TENERIA, Manubria balistarum, seu arcubalistarum, Sanuto lib. 2. part. 4. cap. 22.

TENERIOR. Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 47. *Præco habet consuetudinem caprarum, — & totum criagii vini, de ascensu & de descensu: de nuptiis 1. den. de tenerioribus 4. den. ad Natale, & 4. den. ad Pascha, & 4. den. ad festum S. Joannis. Et de Judæis 4. den. & de bellis 4. den. & habebit armaturam convicti, & de latrone robam, & quando tolletur de annulis ferreis*, &c.

TENMANTALE, Saxon. tienmantale, seu tienmannatalæ, ut est in Legibus Edwardi Confess. c. 20. decem hominum numerus: ex Saxon. tien, decem, man, vir, & tale, numerus. Sic autem appellabant Anglo-Saxones securitatem, quam decem homines invicem colligati, qui *decaniam* conficiebant, (*Decaniæ* verò decem *Centuriam* & *Hundredum*,) præstabant Regi de pace ejus observanda: ita ut si quis eorum forisfecisset, de illius forisfactura cæteri tenerentur, nisi ille judicio stetisset. Res pluribus ibi describitur, ut & in Fœdere Alvredi & Godruni Regum: *Omnes in legibus pareant devotè, vel exulentur, & pro exlegibus habeantur, nisi ei obedientes sint, & in Tienmentale, id est per decemvirale numero & fidejussione libera, quod Anglicè dicitur, in Freborg, sint universi: ita quod si unus ex decem forisfaciat, novem ad rectitudinem eum habeant, aut solvant, & restituant damnum quod idem fecit.* Meminit etiam istius vocis Rogerus Hovedenus an. 1194. pag. 737. *Rex constituit sibi dari de unaquaque carrucata terræ totius Angliæ 2. solidos, quod ab antiquis nominatur Tenmantale.* Fortè quod universa Decania pro vectigali exsolvendo in solidum teneretur.

TENILIS, *qui teneri potest*, apud Papiam, & in Gloss. Arabico-Lat. Glossæ Isidori & Pithœanæ habent *tenere*.

TENOR. Constantinus Afric. lib. 1. Pantechn. cap. 1. ubi de medici officio: *Dignos quoque postmodum & ipse doceat, & hac sine pecunia, & sine tenore aliquo, futurique meriti emolumento, & indignos ab hac scientia repellere satagat.* Id est sine mora aliqua.

TENSA, Mensuræ species, eadem fortè quæ *teisia*, de qua suprà. Helgaudus Monachus in Vita Roberti Regis Fr. *Habet namque ipsa domus in longitudine tensas 42. in latitudine 12. in alto 10. fenestras 123.* &c.

Tensa. Historia Cortusiorum lib. 7. cap. 20. *Loderisius — per tensa fugit Somam.* Legendum puto per *dens* , i. silvas.

Tensa, pro *Tenda.* Otto Morena in Hist. Rer. Laudens. pag. 10. *Quia prædictus Rex suam tensam in ipso proprio burgo Placentino posuerat.* Adde pag. 112. Vide *Tenda.*

TENSARE, *Defendere, securum facere, protegere*, Ugutioni, & Joanni de Janua. Formulæ vett. Bignonii c. 1. *Ipse homo sacramentum intra ipsam casam Dei, vel ipsius Abbatis habuisset adhramitum, ad suam ingenuitatem tensandum in ipso mallo, in basilica sancti illius ob hoc jurare debuisset.* Vetus Notitia Nobiliacensis apud Beslium pag. 149. *Et Hermenbertus ad præsens notitias ostendit ad relegendum, — inspecto quo ipso testamento, ipse Gratianus ipsum Jaciacum tensare non potuerat, & per suos wadios ipsam cellam cum reliquis appenditiis suis partibus S. Hilarii reddiderat*, &c. Vetus Charta apud eundem Beslium pag. 176. *Taliter dixerunt quod ipsa charta adverare non potebant, sed falsa in omnibus aderat, & ipsa conscribere rogaverant, nec per nullo modo ad ingenuitatem se tensare non potebant.* Nescio an eadem notione usurpet Monasticum Anglic. to. 2. pag. 612. *Claudemus 40. acras terræ ad excolendum, vel ad tensandum ad libitum nostrum: ita tamen quod Canonici & fratres habebunt liberum iter ad usum pecuniæ suæ*, &c. Sic porrò *tenser*, nostri olim dixerunt. *Le Roman de Vacce* MS.

> *Ja li ert cest païs livrez & vendus,*
> *Par quoi n'est si par li tensez & defendus.*

Le Roman de Garin MS.

> *Le feu escrient, leans le font bouter,*
> *La vile esprant, nus ne l'en puet tenser.*

Le Roman d'Aubery Duc de Bourgogne:

> *Diez, con Diex volt Auberi tenser.*

Alibi:

> *Par vous fust bien cette terre tensée.*

Le Roman de Roncevaux MS.

> *Tains ne blazons ne le pot contrester,*
> *Ni li haubers garantir ne tenser.*

Le Roman de Gaydon MS.

> *Mais se l'en ost garanti & tensé.*

Le Roman d'Amile & d'Amy MS.

> *Tos l'or del mont ne vos porroit tanser.*

Guill. Guiart an. 1304.

> *Chascun d'eus garentit & tense*
> *De tout son pouvoir sa defense.*

Item an. 1205.

> *Ne leur semble pas que le gent*
> *De leans fust contre eus tensée.*

Chronicon Bertrandi Guesclini:

> *Et que le Chastelain, quant ne le pot tenser,*
> *Le rendit à Bertaut*, &c.

Tensamentum, Pensitatio quæ à vassallis aut subditis domino pro protectione exsolvebatur: quæ aliàs *Commendatio*, *Salvamentum*, & *Tutamentum* dicitur. Chronicon Mauriniacense lib. 1. *Tutamentum, quod vulgò dicitur Tensamentum*. Tabularium Vindocinense: *Videlicet ut unusquisque qui in ea terra bordam vel domum haberet, mensura Blesensi minam avenæ redderet illi ob tutamentum*. M. Pastorale Eccl. Parisiens. lib. 2. ch. 82. *Præterea dedit nobis tensamentum Civiliaci, quod emit à D. Simone de Pisiaco Milite pro 65. lib. pro quo tensamento tenentur homines de Civiliaco nobis reddere singulis annis 7. lib. in crastino S. Andreæ*. Vide præterea lib. 1. ch. 10. lib. 2. ch. 88. Charta an. 1168. ex Tabulario Fossatensi fol. 19. *Emit cujusdam tensamenti partem continentem in se decem & octo frumenti sextarios, & 5. solidos pro pastu, atque corveias bis in anno, quas Haias vulgus appellat*. Necrologium Ecclesiæ Carnotensis: *Retentis solummodo redditibus tensamenti, quos pro terra tensanda singulis annis habebit*. Tabularium S. Martini de Campis Paris. *Consuetudinem unam quam Tensamentum vocant, scilicet unum sextarium avenæ singulis annis pro grangia sua de Wirmis*, &c. Tabular. Vindocinense ch. 105. *Ad Moncellum omnem Consuetudinem habebat, Tensamentum, Carregium, Vicariam*, &c. Charta Radulfi Abbatis Fiscannensis an. 1204. in 31. Regesto Chartophylacii Regii fol. 50. *Pro tensamento villæ nostræ de Buxeio*, &c. Alia Odonis Ducis Burgundiæ an. 1204. in Regesto feodorum Episcop. Lingonensis: *Non habeo nec habere debeo aliquam custodiam, aut aliquot tensamentum in villa Besuensi. Tensamentum vini*, in Charta Roberti Regis Franc. apud Doubletum pag. 829. Notitia an. 1159. in Tabulario Mon. S. Bertini: *Dabit — in festo S. Michael. 2. sol. pro verschingis, in festo omnium SS. 5. pro tessement*. Liber censuum Carnotensium ex Camera Comp. Paris. f. 2. *Le tensement de Neuville: l'avoine des tensemens*. Occurrit præterea apud Sugerium lib. de Reb. in Administr. sua gest. cap. 2.

Taxamentum, pro *Tensamentum*, in M. Pastorali Eccl. Paris. lib. 3. ch. 8. 9. &c. lib. 7. ch. 42. Tabularium Fossatense fol. 62. *Et de taxamentis bladi & avenæ quæ percepit ab hospitibus de Torciaco*. Vide in v. *Ignis*.

Tensabilis. Pratum tensabile, idem quod *defensum*, de qua voce suo loco egimus. Liber Prioratus Dunstaplensis: *Et est pratum illud tensabile per totum annum: unde Prior post asportationem herbæ, pro denariis locat partem suam*.

Tensura, idem videtur quod *Tensamentum*. Charta Philippi Comitis Flandriæ an. 1181. apud Miræum in Diplom. Belg. lib. 2. cap. 44. *Comitatum etiam, stallum, & totius opidi teloneum, — tensuram, & creditionem, atque omnem exactionem — concessi*.

Tenseria. Concilium Turonense an. 1163. c. 10. *De Cœmeteriis & Ecclesiis, sive quibuslibet possessionibus Ecclesiasticis, tenserias dari prohibemus, ne pro Ecclesiæ vel Cœmeterii defensione, fidei suæ Clerici sponsionem interponant*, &c. Vitæ Abbatum S. Albani: *Hæc est summa pecuniæ perditæ, & tenseriæ datæ tempore guerræ, de maneriis Abbatis Guillelmi*, &c.

Tensura, Tensio arcus, Italis *Tesa*. In Lege Burgund. titulus 46. *est de his qui tensuras ad occidendum lupos posuerint*. In ipso verò contextu, jubentur ii *qui arcus occidendorum luporum studio posuerint*, id est certo in loco statuerint, ut id vicinis suis statim indicent, *ac tres lineas ad prænoscenda positi arcus indicia diligenter extendant, ex quibus duæ superiores sint*, ut hosce locos devitare habeant, ne si fortè laxarentur arcus, læderentur, mortisque periculum incurrerent. Ita ut *si ab homine per ignorantiam veniente, aut ab animali domestico tactæ fuerint, sine periculo sagittas arcus emittat. Quod si hoc modo provisa res fuerit, ut tensuræ factæ circumstantibus innotescant, quicunque ingenuus incautè veniens casum mortis aut debilitatis incurrerit, nullam ex hoc calumniam, is qui arcus posuerit, sustinebit*, &c. Ex quibus patet ita arcus seu balistas positas, ut motis hisce *lineis*, statim sagittas emitterent. A *tensura*, nostri fortè *Tesurer* pro *arcum tendere*, acceperunt. Consuetudo municipal. Andegav. art. 25. *Nul ne peut de jour, ne de nuit tendre ne thesurer en autruy domaine*. Ita & Cenomanensis art. 39. 162. Charta an. 1445. *Item du droit que j'ay de chasser, tendre, & tesurer, & prendre bestes à pied rond, rouges, rousses, & noires*, &c.

Enteser, nostri pro *arcum intendere* dixerunt. Philippus *Mouskes* in Hist. Francor. MS.

> *Et quant li enfés l'entendi,*
> *L'arc entesa, plus n'atendi,*
> *Le cierf quida traire à desroi*
> *Mais son Signour i traist le Roy.*

Chr. MS. Bertrandi Guesclini:

> *Chascun tendi son arc, la sayete entesa.*

Alibi:

> *Les Archers tout devant chascun l'arc entesé.*

Le Roman de Merlin MS. *Et vint à la meslée son arc entesé.*

Tentatio, Examen, *Essay*. Charta Edwardi I. Regis Angl. apud Gul. Prynneum in Libertatib. Angl. to. 3. p. 465. *Temptatio panis fiat bis in anno*, &c. Mox: *Et quotiescunque debeat fieri temptatio panis & cervisiæ*, &c.

Tentipellium, Φάρμακον σοῖς ῥυτίδας, in Gloss. Lat. Gr. Medicamentum quo pellis tenditur.

Tentus *in furto*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 25. §. 2. 3. 7. *In furto ipso deprehensus*.

Tenus, Virgultum, vel ramus de arbore decisus, à Saxon. tan, vimen, virgultum; unde Theutonibus apud Kilianum, teen, vitile, lentum vimen, teen-borch, virgetum, salicetum, *teenen*, vimineus. Lex Frision. tit. 14. §. 1. *Tali de virga præcisi, quos Tenos vocant*. Infra: *Tunc unusquisque illorum septem faciat suam sortem, id est tenum de virga, & signet signo suo*, &c. Hic autem agitur de ῥαβδομαντεία, seu de divinatione per tenos, vel per virgas, quam præterea Scythis Herodotus lib. 4. & Scholiastes Nicandri in Theriacis; Alanis, Ammianus lib. 31. Saxonibus, Adamus Bremensis cap. 6. adscribunt. Hanc videtur intellexisse Concilium Autissiodorense an. 578. cap. 3. *Non licet ad sortilegos vel ad auguria respicere, nec ad sortes quas Sanctorum vocant, vel quas de ligno aut de pane faciunt aspicere*. Vide Cælium Rhodiginum lib. 1. cap. 29. Delrium lib. 4. Disquisit. magic. quæst. 7. sect. 1. n. 1. Somnerum in Glossario Saxonico v. *Tan*. Lindenbrogium ad Ammian. & ad Leges antiq. & alios.

Tenus hoc, pro *Hactenus*, dixit autor Vitæ S. Isidori Hispalensis in prologo sub finem.

Tenura, *Tenuta*, Vide *Tenere*.

Terceria. Charta Bituricensis an. 1318. *Videlicet quinque tercerias super quadam pecia terræ sita subter vadum molendini*.

Terciolagium, Præstationis species ex vineis; verbi gratiâ pro quadrante vinearum, seu *Pour un quart de vignes, demi baril*. Ita in Regesto Censuum & feudorum Carnot. p. 8. ubi *Terceuil*, vel *Terceau* appellatur. Charta Hugonis Decani & Capituli Carnotensis an. 1224. ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ n. 248. *Totius vini medietas nostra erit, & altera medietas dictis cultoribus manebit. Terciolagium singulis annis de vineis, ex quibus debebitur, de communi reddetur*.

Teretes. Vide *Tarida*.

Tergafuga, dicitur, inquit Papias, *quoties milites fugientes à tergo caduntur*.

Tergilla, diminutivum à tergore: ita pellem & cutem ipsam suis crassam vocat Apicius lib. 4. cap. 3.

Tergiversutus. Anastasius in Conone PP. *Constantinum Diaconum Ecclesiæ Syracusanæ Rectorem in patrimonio Siciliæ constituit, hominem perperam & tergiversutum*. Videtur deducta vox à *tergiversari*.

Terida, *Terrida*. Vide *Tarida*.

Teripes, Stapes, *Estrier*. Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 695. *Tunc Sacerdos sinistrum pedem in teripedem misit, manumque arreptis locis clitellæ imposuit*.

TERISTRUM. Vide *Theristrum*.

TERMEN, pro *terminus*, occurrit apud veteres Agrimensores, in Collatione Legum Mosaïcarum, in Epist. 47. inter Francicas to. 2. Hist. Franc. in Concilio Helenensi an. 1065. in Charta Ranimiri Regis Aragon. æræ 1173. apud Blancam in Comment. Rerum Aragon. p. 646. in Charta an. 971. in Append. ad Capitul. n. 144. &c.

TERMENTORIUM, ἀπόμαγμα, in Gloss. Gr. Lat. MS. Editum *Cermentorium* habet. Legendum videtur *Tergimentorium*.

TERMINALES. Gloss. Gr. Lat. MS. ὅρων διάκρισις, *Terminales*, *singulare non habet*. Editum habet *Terminalia*.

TERMINARE. Capitulare 1. Caroli M. an. 802. c. 22. de Monachis: *Non per vicos, neque per villas ad Ecclesiam vicini vel terminantes sine magisterio vel disciplina, qui Sarabaiti dicuntur*, &c. Fortè leg. *Ad Ecclesiam vicinam itinerantes*, &c.

TERMINARII, apud Ordines Mendicantes dicuntur, qui habendis per agros cuique conventui addictos concionibus destinantur. Habent enim singuli ordinum istorum Conventus descriptos circumjecti territorii pagos, intra quos duntaxat eleemósynas colligere liceat, ne cum jactura caritatis & periculo scandali mutuis officiant commodis. Vide Joann. Guillimannum in Vita S. Himelini Presb. n. 1. & ibi virum doctissimum Henschenium 10. Mart.

Terminarius, qui aliquod tenementum ad *terminum*, seu annorum spatium definitum, possidet, apud Radulfum de Hengham in Parva cap. 7.

TERMINATOR, *Terminatio*. Charta Friderici II. Imp. an. 1211. pro Ecclesia Panormit. apud Rocchum Pirrum to. 1. p. 144. *Et quatuor beneficia, videlicet Cantoriam, & Thesaurariam, Subcantoriam, & Terminationem, quorum reditus*, &c. Officialis ipse in Ecclesia Panormitana, Agrigentina, & aliis, *Terminator* appellatur, seu Magister Ceremoniarum, qui, ut & ejus collega, utitur veste violacea. Hujus autem est invigilare, ut in celebrandis sacrificiis, officiis recitandis, unanimiter procedant Sacerdotes & Clerus, quale item quotidiè sacrum, & officium sit recitandum edicit. Ita idem Pirrus to. 1. pag. 210. & to. 2. pag. 326.

TERMINIA, *Terminea*, Terminus, limes. In Collatione Legis Mosaïcæ titulus 13. inscribitur, *de terminia mota*. Et infra: *Explicit de terminea mota.*

TERMINUS, Pagus, regio *terminis* suis & limitibus circumscripta, districtus. Gregorius Turon. lib. 1. de Miracul. cap. 59. *Ecclesia est vici Iciodorensis sub termino Turonicæ urbis* &c. Cap. 90. *Apud terminum verò Pictavum vicus est in Arbasilico nomine Becciaco*, &c. Cap. 101. *Cum portitores ad locum quemdam Lemovicini termini pervenissent*, &c. Ita cap. 107. lib. 2. cap. 12. lib. de Gloria Confess. cap. 11. 18. de Vitis Patrum cap. 5. & in Hist. non semel. *Terminus Sancti Petri ac Pauli*, Ecclesiæ Romanæ patrimonium, apud Joannem VIII. PP. Epist. 87. 249.

Termini Sanctorum, quomodo, *Limina Sanctorum* dicunt alii. Epistola Placidiæ Augustæ ad Pulcheriam Augustam, apud Hieron. Rubeum lib. 2. Hist. Ravennatis: *Ut Romam frequentibus concursibus adæque desideremus inspicere, causa nobis est amplectenda religionis, ut terminis Sanctorum nostram exhiberemus præsentiam, quos certum est pro sua virtute in cælestibus constitutos neque inferiora despicere.* Vide *Limen*.

TERMOSITAS. Charta Roberti Episcopi Messanensis an. 1094. apud Rocchum Pirrum in Episcop. Pactensib. pag. 386. *Rogerius Calabriæ Comes — multas inopias & labores passus, & multo sanguine suo tota Sicilia Saracenorum termositate, & in Christianos eorum tyrannide — funditus annihilata*, &c. Vox formata ex Gr. θέρμωσις, impotens calor, animi fervor, audacia, θερμότης.

TERMOTIO, quasi Terræ motio, terræ motus, *Termuoto*, vel *Tremuoto*, Joanni Villaneo & aliis scriptoribus Italicis. Ditmarus lib. 7. pag. 113. *Iste annus nova nuncupatione Termotio & magna contritio ex rei veritate appellari potest.*

TERNA. Vide *Septena*, *Tertia*.

TERNIO. Julius Africanus lib. 3. Hist. Apostol. *Sic Proconsul Septem eum ternionibus flagellorum cæsum crucifigi præcepit.*

TERO. Charta Ludovici II. Imp. in Chronico S. Vincentii de Vulturno p. 689. *Cum castris, montibus, collibus, vallibus, teronibus, Ecclesiis*, &c. Fortè *toronibus*. Vide in hac voce.

TERRA, Prædium, ager, dominium, nostris *Terre*. Lex Burgund. tit. 79. §. 1. *Ut si quis in populo nostro barbaræ nationis personam, ut in re sua consisteret, invitasset, ac si ei terram ad habitandum deputasset.* Lex Longob. lib. 2. tit. 44. §. 4. *De liberis hominibus qui super alterius terram resident*, &c. Tit. 51. §. 15. & in Capit. Car. M. lib. 5. c. 150. *De liberis hominibus qui proprium non habent, sed in terra dominica resident.*

Terra, apud Hispanos, quid sonet, vide in *Honor*.

Terra censita, *censuaria*, *censualis*. Vide *Census*.

Terra Francigena, Dragoganti species quæ ex Gallia affertur, inquit Constantinus Africanus lib. de Gradib. pag. 383.

Terra hæreditaria. Vide *Bocland*.

Terra laboris. Vide *Labor*.

Terræ leigiales. Charta S. Bernardi Abb. Clarevall. an. 1145. in Tabulario Eccl. Autissiodor. *De terris leigialibus manifestum est quod nusquam licet Comiti, vel homini suo eas quæ de feudo sunt Episcopi, acquirere, nisi per Episcopum.*

Terræ liberæ, apud Danos, quæ & *Regiæ*, & ab omni censu immunes erant, in Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1240. apud Pontanum lib. 6. Rerum Danicar. Vide *Tenementum liberum*.

Terræ mortuæ, quæ & *silvaticæ*, in veteri Consuetudine Normanniæ cap. 34. *Terres sauvages, que l'en appelle en Normandie Terres mortes.*

Terra nova, in Chartis feodalibus & in censualibus schedulis, sumitur pro terra vel noviter concessa, vel noviter exsarta. Tabular. Prioratus Lewensis: *Reddit pro nova terra 2. sol.* Jacob. I. Rex Arag. in Foris Oscæ 1247. f. 25. *Pœna invasionis Palatii infantionis est ultra serram, 25. solid. & citra, quæ dicitur Terra nova, id est noviter acquisita, 60. sol.*

Terræ regales, dicebantur apud Dalmatas, quæ ratione census, vel præstationis, Regi obnoxiæ erant. Vide Jo. Lucium lib. 2. de Regno Dalmat. cap. 15. pag. 99.

Terra salica, Portio terræ *Salio* militi, atque adeo Principi seu Regi assignata, ex iis quas in Galliis virtute bellica acquisierant, partitione inter victores facta. Harum enim aliæ ab omni munere ac servitio, præterquam militari, immunes, dictæ *Salicæ*, eæque assignatæ *Saliis*, seu viris Principibus, vel certè ex Salica gente, quæ primas tenuit inter gentes illas Septentrionales, quæ in Gallias irruperunt, easque Romanis abstulerunt: aliæ *Laticæ*, & *Lidiales*, quæ *Latorum*, vel *Litorum* erant, hoc est virorum obnoxiæ conditionis, cujusmodi fuerunt *Læti*, vel quos *Romanos* appellabant, veteres nempe Galliæ incolæ, quibus assignati agri ad culturam, sub certis redhibitionum oneribus. B. Rhenanus in Epist. ad Petrum Heldingum: *Franci igitur victores consuetudinem Romanorum imitati, & ipsi nobilibus & veteranis militibus agros in quibusdam locis, ut istis habitare licuisset, assignarunt, immunes penitus & ab omni servitute liberos, iique dicti Terra salica: sic propriè prædia Principum libera & immunia Salicæ terræ nomine solita sunt appellari.* *Salicæ* verò *terræ* ea erat prærogativa, ut cum sub militaris obsequii conditione assignata esset, ad mulierem quæ illius prorsus incapax est, pervenire non posset. Quod exertè habet Lex Salica tit. 62. *De terra verò Salica nulla portio hæreditatis mulieri veniat, sed ad virilem sexum tota terræ hæreditas perveniat.* De ejusmodi igitur

terris Salicis agunt Traditiones Fuld. lib. 3. trad. 28. *Centum quinquaginta terræ Salicæ, & Ecclesiam cum omni decimatione ad eam pertinentem.* Vide Dominicum de Prærogat. alodior. cap. 7. & in Assertore Gallico cap. 8. & quæ attigimus in Dissert. 17. ad Joinvillam.

Terra Testamentalis, Vide *Bocland.*

TERRACIA, *Terratia*, Solarium, Italis *Terracia*, Gall. *Terrace.* Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Dono post discessum meum S. Andreæ & Symphoriano omnem hæreditatem quam habeo in monte Sparato, domum, & medietatem terraciæ*, &c. Vita Clementis VI. PP. pag. 97. *Tria sunt tamen quæ reliqua valde specialiter excedant, videlicet Capella major, Audientia, & terraciæ superiores.* Processus de Vita S. Thomæ Aquin. *In quodam solario seu terratia discooperta.*

TERRACIUM, idem quod *Terratio*, de qua voce infra, terra, ager. Charta anni 1041. apud *la Chieza* in Historia Ecclesiast. Pedemont. c. 19. *In Suavis autem Ecclesiam in honore S. Stephani cum omni dote, terracio, & oblationibus ad eamdem pertinentibus.*

TERRADA, Terra, ager. Charta Lotharii Regis Franc. an. 998. to. 8. Spicilegii Acheriani pag. 358. *Cum domibus, — aquis, — planitiolis sive terradis*, &c.

TERREMERITUM. Vide *Meritum.*

TERRAGIUM, Agrarium, Gallis *Terrage*, *champart. Terrage ou champart, qui est la mesme chose*, in Consuetudine Dunensi art. 50. Burbonensi art. 352. Pictavensi art. 62. 64. 84. Angeriacensi art. 10. 21. Ambianensi, & aliis: *terrage ou agrier*, in Marchensi art. 331. Sic porrò definitur in Consuet. Blesensi art. 130. *Le droit de Terrage est tel, que les heritages qui sont tenus audit droit, quand ils sont enfruitez en grains, ou autres fruits, il en est deu au Seigneur du terrage certaine portion, aux aucuns plus, aux autres moins, & ainsi qu'on les a accoustumez de payer selon la diversité des lieux.* Charta Ottonis Comitis Viromanduor. an. 1030. apud Hemereum: *Ut persolvant annis singulis redditum terræ cum consuetudinibus suis, id est quartam garbam terragii, & 5. solidos, & 4. denarios in medio Martio, & 2. solidos, & 4. den. de hospitibus.* Alexander III. PP. Epist. 48. *Quosdam reditus, qui Terragia dicuntur*, &c. Vide Mich. *del Molino* in Repertorio v. *Terragium*, & Historiam Ecclesiast. Abbavillensem pag. 86. 88. &c. Occurrit passim.

Terrageria, *Terragerie* in Consuetudine Pictavensi art 64. 75. 191. prædium terragio obnoxium: *Terre à terrage*, in Consuetud. Bituric. tit. 10. art. 26. *Terre terragée*, in aliis.

Terragiator, qui vice domini *terragium* colligit. Charta an. 1226. ex Tabul. S. Bertini: *Ita convenit quod intrante Augusto quando voluerit ponet apud Helchin terragiatorem suum juratum ad prædicta colligenda*, &c.

Terragium, Ager, prædium. Charta Rogerii Comitis Calabriæ an. 1088. apud Ughellum to. 5. pag. 1047. *Dedi Abbati B. Ambrosii pro Monasterio S. Bartholomæi Liparensis terragia infrascripta, — quæ terragia sunt prope faciem Castri Militi limitata cum finibus infrascriptis*, &c.

Terragium, alia notione. Constitutiones provinciales S. Edmundi Archiep. Cantuariensis an. 1235. cap. 7. *Et quod à terragio corpus sepelire non differatur, sed post sepulturam si quid datum fuerit, in eleemosynam recipiatur.*

Terragenarium, idem quod *Terragium.* Vetus Charta apud Augustinum *du Pas* in Stemmat. Armoric. p. 245. *Nec non etiam quartam terragenarii partem, & quandam domum in Salaeriensi villa positam jure quasi hæreditatis sine fine possidendam, ubi scilicet decima cum terragenario supradicta coadunetur.*

TERRALAGIUM, Tabularium S. Martini de Campis: *In Castro etiam insulæ 10. solid. de terralagio, & 2. hospites.*

TERRALLIUM. Charta an. 1294. apud v. cl. Dion. Salvagnium Boissium lib. de Usu Feudor. c. 37. *Retinentes nobis perpetuo atque nostris piscationes terralliorum dictæ villæ, & totius aquæ Galabri, ab esclosa molendini noviter facti, — usque ad pontem Galabri super ipsum*, &c.

TERRARII, Qui multas *terras* seu prædia possident: *grands terriens*, nostris: *Terrarum domini*, in Synodo Coloniensi an. 1300. c. 11. *Barones terrarii*, hoc est multarum terrarum possessores, in Chronico incerti autoris apud Catellum an. 1240. Vincentius Belvac. lib. 32. cap. 89. *Rex autem de Consilio Baronum suorum, & Baronum ac terrariorum Cypri*, &c. Annales Waverlejenses an. 1086. *Rex tenuit curiam suam apud Wintoniam, ibique venerunt contra eum omnes Barones sui, & omnes terrarii hujus regni, qui alicujus pretii erant, cujuscunque feodi fuissent, & omnes homines regis effecti sunt.* Et anno 1084. *Rex Willelmus accepit hominium omnium terrariorum Angliæ, cujuscumque feodi essent. Terrarii baillivia Aurelianensis*, in Regesto Parlamenti B. f. 92. vers. *Terrarii* etiam Barones Castellorum appellantur, in vetere Notitia apud Roccum Pirrum in Episcopis Agrigentin. pag. 272. 278. *Guiot de Provins en sa Bible* MS.

> *Li Quens Philippes qui refu,*
> *Diex quel terrier, Dex quel escu.*

Terrarius, in Legib. Inæ Regis cap. 57. apud Bromptonum: *Si homo sithercundus terrarius expeditionem supersedeat, emendet 120. sol.* Ubi Saxon. habet lanð-aᵹenð, id est fundum vel prædium possidens.

TERRASTENENTES. Vide *Tenentes.*

TERRATICUM, idem quod *Terragium*, Quod à Colonis exigitur nomine terræ & agri, quem colunt. Academicis Cruscanis, *Terratico* dicitur *quel che si paga per fitto di seminar nel altrui terreno.* Argentræus ad art. 266. Consuet. Britan. *Utitur hæc regio certo contrahendi genere, quod Terragium appellant, Latinè verbum pro verbo Solarium dixeris: usus est, cum prædia ferè inculta colenda certis colonis tribuuntur perpetuo, aut verò temporario jure, lege dicta, ut in annos singulos decima fructuum auctori rependatur.* Chronicon Casinense lib. 3. c. 63. *Cum quidam Frater ad terraticum à ruricolis accipiendum directus fuisset, rusticus quidam, à quo triticum exigebatur, saccum frumento implens, — fugam arripuit.* Charta Ludovici II. Imp. an. 869. apud Ughellum to. 2. p. 559. *Ut nullus habitator terræ pertinentis ad Monasterium supradictum ex illis qui soliti fuerunt Monasterio reddere terraticum*, &c. Charta Ludovici IV. Reg. in Bibl. Cluniacensi pag. 266. *De silvis ubi partem habent, & terris, nullus nisi per ipsorum voluntatem terraticum accipiat.* Adde Chartam Rogerii Regis Siciliæ an. 1137. apud Falconem Beneventanum, & Chronicon S. Sophiæ Benevent. pag. 740.

TERRATIO. Vetus Charta apud Baldricum in Chron. Camerac. lib. 1. cap. 27. *Hoc est mansos dominicos — & terrationes, & servos, & ancillas*, &c. Idem videtur quod *terræ*, agri. Vide *Terrada.*

TERRATORIA, Matta, sic dicta, quia humi sternebatur, ut quidam volunt. Gloss. Græco-Lat. ψίαθος, *teges, terratoria, matta.* Sed legendum monuimus, *stratoria*, vel *storea*, in v. *Matta.*

TERRATORIUM, pro *territorium*, in Chartis Italicis passim, & in Charta Caroli M. pro Ecclesia Parisiensi in M. Pastorali lib. 19. ch. 56. Perperam editum *terreaturiis* in Charta ejusdem Caroli to. 2. Analector. Mabillonii pag. 401.

TERRENITAS *Dei*, Humanitas, οἰκονομία, Incarnatio. Occurrit in lib. 1. Miraculorum S. Agili cap. 5.

TERREATA. Charta Odonis Borelli de Curtalano, in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 72. *Panem tamen Canonici si voluerint famulum suum, qui custodiet res suas, quando Major numerabit in agris, & in grangia, & ego meum, & hæredes mei si voluerimus. Feodum Majoris est farrago de grangia, terreata annonæ post paleam, & caudæ annonarum bene exquisitarum*, hoc est, ni fallor, granum vel frumentum, quod in *terram* seu aream,

antequam tritum & excussum sit à palea, decidit, & terræ miscetur.

TERRENUM, Ital. *Terreno*, nostris *Terrain*. Rollandinus in Summa Notariæ: *Domus sita in terreno Ecclesiæ S. Joannis in Monte.*

TERRIBULUM, *Quoddam tormentum, quod terreat reos, & dicitur à terreo.* Jo. de Janua. Occurrit etiam in Gloss. Lat. Gall.

TERRICELLA, Campulus, Campellus. Occurrit passim in Chartis Italicis. Vide Ughellum to. 8. pag. 610. 621. to. 9. p. 97. 99. &c. Italis *Terricuola*, est locus muro cinctus, oppidulum.

Terriclæ, χαραχίδες, in Gloss. Lat. Gr. quasi *terriculæ*, terræ aggeres.

TERRICREPUS, Terribilis. Vita S. Guillelmi Abb. Divion. c. 14. *Quam lasciva ad omnes penè sermones ore terricrepo juramenta.*

TERRIDA. Vide *Tarides.*

TERRIFINIS, pro *finis*, Terminus. Vetus Charta an. 1099. apud Ughellum in Episcopis Populoniensibus: *Cum habitantiis, & cultis, & silvis, & omnibus in isto Castello pertinentiis, per terrifines illorum*, &c.

TERRIGENÆ, Indigenæ. Glossæ Gr. Lat. αὐθιγενής, *indigena, terrigena, indigetum.* Auctor Mamotrecti ad c. 18. Levitici: *Indigena, id est terrigena.* Occurrit apud Joannem VIII. PP. Epist. 27. Ordericum Vitalem lib. 4. p. 105. lib. 11. p. 814. 818. &c.

TERRIPISCINA. Vide *Lacus.*

TERRITORIÆ *res*, Prædia, agri, Gallis *Biens de terre.* Charta anni 1046. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus: *Id sunt omnes casæ, & res territoriæ illæ juris mei*, &c. Occurrit ibi non semel.

TERRITORIUM, in Glossis Gr. Lat. χώρα, περίβολος, περίχωρος. Ugutioni, *Locus modicus, vel districtus alicujus, vel territorium dicitur, quasi tauritorium, i. tritum bobus. Civitatum territoria*, in L. un. Cod. Th. de Hirenarch. Vide Sidonium lib. 1. Epist. 8. & ibi Savaron. v. cl. Ægid. Menagium in Amœnitatib. Juris pag. 940. & alios.

Territorium, Ager, possessio, prædium. *Territoria civium*, in l. 34. Cod. Th. de Operib. publ. Adde l. 2. de Exactionib. l. 30. de Annonis, & l. 186. de Decurion. eod. Cod. Siculus Flaccus: *Bellis gestis victores populi terras omnes ex quibus victos ejecerunt, publicè atque universaliter Territorium dixerunt.* Lex Bajwar. tit. 17. §. 2. *Cur invadere conaris territorium, quem ego juste jure hæreditario donavi.* Otto de S. Blasio c. 18. *Succensisque quibusdam Welfonis territoriis, ad propria revertuntur.*

Territorium, pro modo agri usurpatur in libro de Fundatione Monasterii Gozecensis pag. 211. *Ex communi patrimonio nostro subjectas possessiones offerimus, — in Gerenstede territorium unum, in Lochrestide septem mansos: in Zcorrege 4. mansos: in plaime 15. jugera; in Alsorstide 12. mansos: in Belteggelorhe territorium unum.*

Territorium. Vita S. Endei Abbatis Aranensis n. 18. *Septem annis in Monasterii territorio fideliter serviens mansit. In his quoque 7. annis sic diligenter exercebat trituratoris officium, ut in paleario territorii non posset granum quod culmen faceret inveniri.* Sed ibi viri docti legendum censent *teritorium*, ut sit area terendo & excutiendo frumento comparata.

TERSANA. Charta Raymundi V. Vicecom. Turenensis an. 1296. apud Justellum in Historia Turenensi pag. 155. *Item concedimus dictæ Universitati* (Bellilocensi,) *quod loco usatici, quod dicitur Tersana, quod nobis competit ratione venditionum feudorum, seu, in emphyteosim datorum, seu detentorum, quo tenentur & in posterum tenebuntur à nobis in feudum seu in emphyteosim in dicta villa de Belloloco & ejus pertinentiis & districtu, emptores unum denarium tantum pro quolibet solido pretii venditionis solvere teneantur: ipsa feuda seu emphyteoses à dicto usatico, dicta Tersana, in perpetuum afrancantes, & dictum denarium tantum pro quolibet solido pretii nobis & nostris successoribus retinentes.* Ubi *Tersana*, fortè est tertia pars pretii venditionis prædiorum feudalium, quomodo *Tiers denier* vocat Consuetudo Nivernensis tit. 4. art. 58. 70. tit. 24. art. 10. tit. 6. art. 2. 23. & Arvernensis cap. 31. art. 75. tertium denarium pretii prædii venditi, qui domino superiori exsolvitur.

TERSORIUM, inter vestes Ecclesiasticas. Charta Hugonis Ducis Burgundiæ an. 1077. to. 6. Spicilegii Acheriani: *Dorsalia duo, tapetia quatuor, tersoria tria, bancales tres*, &c. Gloss. Gr. Lat. ἐκμαγεῖον, *tergorium.* Rectius, *tersorium*, in Gloss. S. Benedicti c. de Vestimentis.

TERRULA, Agellus, exiguum prædium, apud Gregorium M. lib. 2. Epist. 2. in Synodo Agathensi can. 45. & in Charta Caroli C. Imp. apud Puricellum in Basilica Ambrosiana pag. 224.

TERRULENTUS, Terreus, ex *terrula.* Occurrit apud Prudentium.

TERTIA, Officium Ecclesiasticum diurnum, quod hora tertia canitur. Gregorius Turon. lib. 10. cap. ult. de Injurioso Episcopo Turon. *Hic instituit Tertiam & Sextam in Ecclesia dici, quod modo in Dei nomine perseverat.* Vide Durandum lib. 5. c. 6. Menardum ad Concordiam Regular. Cardin. Bona de Psalmodia, &c.

Tertiæ Ecclesiarum, quas *antiqui Canones de parochiis suis habendas Episcopis censuerunt*, ut est in Concilio Toletano XVI. c. 5. quarum ratione Ecclesiarum reparationi tenebantur, ut est in eodem can. & in Concilio Tarracon. an. 516. c. 8. Concilium Aurelian. I. an. 511. c. 15. *De his quæ in altario accesserint, tertia fideliter Episcopis deferatur.* Adde cap. 33. & Toletanum IX. c. 6. & Ughellum to. 1. Italiæ sacræ parte 1. pag. 121. Pecuniæ namque à fidelibus oblatæ in tres partes olim divisæ, quarum una Episcopis, altera Presbyteris & Diaconibus, tertia Subdiaconibus & Clericis cessit, ex Emeritensi Concilio an. 666. c. 14. Ex Concilio verò Braccarensi II. c. 7. oblationum tertia fuit Episcopi, altera Clericorum, tertia in recuperatione Ecclesiæ. Postea Oblationes Ecclesiæ in quatuor partes divisæ, quarum una Pontifici, altera Clericis, tertia pauperibus, quarta fabricæ addictæ sunt, ut est apud Gelasium PP. in Epist. ad Episcopos Lucaniæ, Gregorium M. lib. 3. Epist. 11. & in aliquot Conciliis, locis alibi indicatis: cujus quidem partitionis primam fieri mentionem in Concilio Romano sub Silvestro I. hancque Concilium Agrippinense c. 6. *ex usu Ecclesiæ* esse innuisse alii observarunt.

Tertia. Debellata & subjugata à Gothis & Wisigothis Italia ita divisi sunt agri, ut victoribus partes duæ, tertia antiquis eorum possessoribus cederent. Lex Wisig. lib. 10. tit. 1. §. 8. *Divisio inter Gothum & Romanum facta de portione terrarum, sive sylvarum, nulla ratione turbetur — nec de duabus partibus Gothi aliquid sibi Romanus præsumat, aut vindicet: aut de tertia Romani Gothus sibi aliquid audeat usurpare aut vindicare.* Adde §. 16. Quod & firmatur à Senatore lib. 2. Ep. 16. ubi Theodoricus, *Juvat*, inquit, *nos referre, quemadmodum in Tertiarum deputatione Gothorum Romanorumque possessiones junxerit & animos. Nam cum se homines soleant de vicinitate collidere, istis prædiorum communio causam noscitur præstitisse concordiæ. Sic enim contigit, ut utraque natio dum communiter vivit, ad unum velle convenit. Et factum novum & omnino laudabile: Gratia dominorum de cespitis divisione conjuncta est: amicitiæ populis per damna crevere, & ex parte agri defensor acquisitus est, ut substantiæ securitas integra servaretur. Necesse est enim, ut inter eos suavis crescat affectus, qui servant jugiter terminos constitutos.*

Id etiam observasse Burgundos in Gallia, postquam eam partem quam insederant, occuparunt, docet Lex Gundebalda cap. 54. 57. 79. Præterea in hac agrorum divisione Princeps exactionem & contributionem aliquam in antiquorum possessorum Tertiis reservavit, quæ quotannis fisco inferretur. Lex Wisig. lib. 10. tit. 1. §. 16. *Judices singularum civitatum, Villici atque Præpositi, Tertias Romanorum ab illis qui occupatas tenent, auferant, & Romanis sua exactione (manente) sine aliqua dilatione*

restituant, ut nihil fisco debeat deperire. Quod quidem vectigal, *Tertiarum illationem & exhibitionem* appellat idem Senator lib. 1. Epist. 14. lib. 2. Epist. 17. & 37. non quod tertia fructuum pars, in pecuniam postea commutata, pensitaretur, sed potius quod ex Tertiis inferretur. Testatur enim idem scriptor etiam ex binis agrorum partibus, quæ in sortem victoribus obvenerant, quoddam pariter tributum aut vectigal in Principis fiscum, perinde ac ex Tertiis, illatum, quod utrumque *Exactionem binorum & ternorum* vocat, & ad Comitis Sacrarum largitionum officium pertinuisse ait, lib. 3. Epist. 8. & lib. 7. Epist. 20. 21. 22. Vide Paulum Warnefridum de Gestis Langob. lib. 2. cap. 32.

Tertia, idem quod *Terragium*: ab ejusmodi enim Tertiarum illationibus, de quibus mox egimus, & agrorum parte tertia, quæ antiquo possessori relicta est, & Principi fructuum partem pensitare quotannis solebat, agrario, quod *Campipartem* dicimus, etiamnum in Burgundia & vicinis provinciis mansisse *Tertiarum* nomen admodum verò simile est: non quod tertia fructuum pars domino superiori solveretur: neque enim agrarii quantitas eò accedit, sed quia ex *tertiis*, quæ veteribus incolis relictæ sunt, pensitabatur, cum duæ quæ in victorum sortem cesserant, à graviori illa pensitatione immunes essent, licèt censui leviori obnoxiæ. *Agri* enim *vectigales*, ut habet Hygenus de Limitibus constituend. pag. 206. *multas habent conditiones: in quibusdam provinciis fructus partem constitutam præstant, alii quintas, alii septimas*, &c. Inde enim graviorum ex agris pensitationum origo videtur petenda. Charta Sanctii Majoris Regis Navarræ æræ 1068. apud Anton. de Yepez in Chronico Ord. S. Benedicti to. 1. *Manifestè comperimus præteritis temporibus nullum Episcoporum prædecessorum nostrorum in Ecclesiis vel parochiis Monasterio S. Æmiliani collatis, primitiva vel tertias requisisse, vel accepisse.* Adde Chartam sequentem ibidem. Alia Didaci Episcopi Compostellani æræ 1153. apud eundem to. 4. *Sanctum Georgium de Valegia cum suis tertiis, & cum omni censu & devito, & censu nostræ Ecclesiæ, & cum suo canto*, &c. Infra: *Cum suis bonis & tertiis liberam ab omni censu.* Rursum: *Has tertias & ista debita alii mei prædecessores vestro Monasterio contulerunt.* Tabularium Prioratus de Paredo fol. 94. *Tam de hospitibus qui in villa ipsa manent vel laborant, quam de porcis qui ibidem incrassati fuerint, & pastionati, nec non & de tertiis & taschis quæ exierunt ex eisdem silvis & de raminatio.* Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis pag. 96. *Accrevit, quod absque redditione tertiarum supradicti loci habitatores, quocunque loco vellent, in sua terra seminarent ac meterent.* Alia, pag. 118. *Et eorum famuli de terra quam in dominio haberent, excolerent, absque tertiis velut propria tenerent.* Alia anni 1221. pag. 325. *Et tertias debent adducere ad illam villam, & computare ante hostia.* Adde pag. 122. 327. 476. Charta anni 1240. in Tabul. Campaniæ ex Bibl. Reg. fol. 365. *De terragiis autem quæ vulgò Terciæ dicuntur, ubicumque homines dictæ villæ terras nostras excoluerint, nos habebimus medietatem.* Alia an. 1276. apud Chifflet. in S. Bernardo pag. 525. *Tria sextaria frumenti in quibus mihi tenebatur de annuo reditu super tertias suas Aubigneio.* Chron. Besuense pag. 634. *In prædicta sylva, — si laboratum fuerit, cujus erit fundus terræ, illius erit & tertia.* Pag. 676. *Addiderunt & tertiam partem de Blaniaco*, &c. Adde pag. 622. Tabular. Abb. Reigniacensis Ord. Cisterciensis an. 1263. *Sus ce que li Abbès & li Convens demandoient toutes les tierces de la ville de Jeux*, &c. Hinc *Terræ tertiales* in Charta an. 1313. apud Roverium in Reomao pag. 306. *Et singulas Tertias suas quas habet annuales in terris tertialibus existentibus in finagio de Rubeo monte.* Adde pag. 289. *Tertiarum* meminit denique Rhenanus lib. 2. Rerum German. p. 94. scribens divites interdum colonis locasse agros sub reditu tertiarum.

Tertia mancipiorum. Burgundi pervasa Galliarum parte, ita cum veteribus incolis, quos Romanos vocabant, se gesserunt, ut agrorum parte tertia iis relicta, alias duas sibi assererent: contra, *mancipiorum* duabus partibus veteribus incolis concessis, sibi tertiam tantùm reservarent. Vide Legem Burgund. tit. 54. §. 1. & tit. 57.

Tertias, seu *Tercias Regales* Hispani vocant, tertiam partem redituum Fabricarum Ecclesiarum, quam Gregorius X. PP. Alfonso Sapienti Regi indulsit pro sustinendis bellis contra Mauros.

Tertia conlaborationis, id est eorum quæ vir & uxor stante matrimonio simul acquisierunt, quæ uxori attribuitur. Capitula Caroli M. lib. 4. cap. 9. *Volumus ut uxores defunctorum post obitum maritorum tertiam partem conlaborationis, quam simul in beneficio conlaboraverunt, accipiant.* Marculfus lib. 2. form. 17. *Sed dum villas aliquas quas superius memoravimus, ad loca sanctorum hæredibus nostris deputavimus, quod pariter stante conjugio adquisivimus, prædicta conjux nostra tertiam inde habere potuerat*, &c. Gesta Dagoberti Regis Franc. cap. 47. & Aimoinus lib. 4. cap. 35. *Tertiam tamen partem de omnibus quæ Dagobertus Rex acquisierat, postquam Nanthildis Regina regnare cœperat, eidem reservant.*

Tertia, id quod liber homo dat sponsæ suæ ad ostium Ecclesiæ tempore desponsationis: *Dos* scilicet *rationabilis*, quæ tertia pars est totius tenementi viri sui, quod habuit tempore desponsationis: ita quod si plus tertia parte tenementi vir daret in dotem, ea ad tertiam partem reducatur: in Regiam Majestatem lib. 2. cap. 16. §. 4. & seqq. Eadem appellatur *rationabilis tertia pars mulierum* lib. 1. cap. 3. §. 2. ubi placita de ejusmodi *Tertiis* ad Vicecomites pertinere dicuntur. Quoniam attachiamenta cap. 45. *Si aliquis liber tenens, cujus tenementum liberum est ab omni servitio per suum infeofamentum, cadat in tertiam alicujus dominæ*, &c. Adde cap. 85. Littletonem sect. 36. 37. & Radulfum *de Hengham* in Parva cap. 2.

Tertia, Mensuræ liquidorum species, in Itinere Camerarii Scotici cap. 10. §. 5. de Brasiatoribus: *Non habent mensuras, videlicet quartam, pintam, tertiam*, &c.

TERTIAGIUM. Bulla Clementis VI. PP. data Avinione anno Pontificatus 4. *Super mortuagiis seu præstationibus Ecclesiis principalibus Ducatus Britanniæ, Prælatis & Rectoribus Ecclesiarum, videlicet in tertia parte bonorum mobilium, quæ Tertiagium dicitur, de consuetudine laudabili pia devotione fidelium introducta debitis, ut dicti Episcopi & Clerus dicebant, in bonis seu ex bonis defunctorum, seu decedentium parochianorum suorum, nec non super pastu nuptiali à parochianis ipsius nubentibus seu nuptis debite ex consuetudine simili, ut dicebant*, &c. Vide *Mortuarium*.

TERTIALES, Tertia agrorum proscissio. Tabularium Fossatense an. 1276. *Debent de quolibet animali 4. corveias per annum, videlicet 3. in marceschiis, in binalibus, & in tertialibus, & in vindemiis*, &c. Ita *Terzare* dicunt Itali, *pro tertiò arare.*

TERTIANA *plenæ villæ.* Charta Thomæ Regis Manniæ & Insularum an. 1055. in Monastico Anglic. to. 1. pag. 718. *Et tertiam partem decimarum de omnibus Ecclesiis de Manne, confirmantes eis tertianam plenæ villæ de Kyrkby, propinquiorem Ecclesiam S. Bradani, cum terra sancti Bradani; & tertianam plenæ villæ de Kyrkmarona, terras de &c. — tertianam de Balycem, de Knokcrokor*, &c.

TERTIARE, Tertiam partem bonorum conferre, vel auferre: Gall. *Tiercer.* Charta Theoduini Episcopi Leodiensis apud Ægidium Aureæ-vallis Monachum in Gestis Episc. Leod. cap. 1. *Prænominata verò villa pro libertate sua ad sumptus Ecclesiæ necessarios, omnia mobilia sua primo mihi tertiavit, quæ libertate ut amplius frueretur, postmodum dimidiavit.* Rigordus an. 1199. *Milites qui olim sua libertate gaudere consueverant, & homines ipsorum tertiavit, id est, tertiam partem omnium bonorum suorum*

suorum eis violenter abstulit.

Terzare, Italis est Tertiò arare.

TERTIARIA, Vectigalis aut tributi species. Charta Conradi Imp. pro Pisanis Tyrum incolentibus, apud Ughellum to. 3. pag. 488. *Ut à Pisanis — nomine tertiariæ aut alicujus dirictura possit exigi*, &c. Alia Guidonis Regis Hierosol. an. 1190. pro Massiliensib. apud Guesnaium in Annal. Massil. pag. 336. *Ut per omnia loca liceat vobis libere intrare & exire, commorari & negotiari cum magnis navibus & lignis parvis de riberia, per mare & per terram cum universis rebus vestris sine ulla directura & tertiaria, vel anchoragia, & absque alia exactione*, &c. In Constitutionibus Siculis lib. 1. tit. 69. §. 1. *Tertiaria* dicitur, quod à *Bajulis* recipiebatur *in certis tantum quæstionibus & personis, commodato videlicet, mutuo, & deposito*. Hispanis *Tercero*, est arbiter, *Tercera*, arbitrium.

TERTIARIUM, Modus agri, à *Tertiis*, de quibus suprà, nomen sortitus. Charta Jonæ Episcopi Eduensis an 858. pro Abbatia S. Andochii, apud Sammarthanos: *In pago quoque Augustodunense, in villa quæ vocatur Dernacus, quia prope Monasterium est locus, addicimus tertiarium unum, in quo possunt bonam partem fœni colligere, atque ad Monasterium devectum hiemis tempore animalium suorum inopiam, quam frequenter patiebantur, temperare.* Occurrit eadem vox rursum infra.

TERTIARIUS, Ἔφεδρος, in Gloss. Gr. Lat.

TERTIATOR, Colonus fortè, qui ad *Tertium* tenet, seu qui tertiam fructuum agri domino pensitat. Frequens occurrit mentio *Tertiatorum* in Capitulari Sicardi Principis Beneventani an. 836. ac primum cap. 4. *Hoc promittimus de Tertiatoribus, ut si à Longobardo venditi fuerint, comparentur, & nullatenus in nave imponatur, aut transmare venundetur, excepto si homicidium fecerit, aut facere voluerit, habeat sibi licentiam eum vendere.* Cap. 14. *De Tertiatoribus verò hoc stetit ut nulla nova eis à parte Reipublicæ imponatur, excepto antiqua consuetudine, hoc (est) responsaticum solum, & angarias, & calcarias*, &c. Ejusdem præterea Capitularis, quod imperfectum editum est à Camillo Peregrino in Hist. Langob. supersunt capita aliquot de Tertiatoribus. Cap. 20. *Ut non præsumat aliquis Tertiatorem exercitalem aut militem facere.* Cap. 21. *Ut si Tertiator absconsè exercitalis factus fuerit aut miles.* Cap. 22. *Ut si quis homo liber uxorem duxerit Tertiatricem.* Cap. 25. *De nefandis criminibus, vel aliis causis si in Tertiatores devenerint.* Cap. 26. *Ut si aliquis cum Tertiatore causam habuerit à parte Reip.* Cap. 29. *Ut non tollatur à Tertiatoribus excusaticum & porcos.* Cap. 30. *Ut invito non detur pretium à Tertiatore pro tritico aut vino.* Denique cap. 32. *Ut coloni Tertiatores non dent in collata nec in pactum.* In Pacto Arichis Principis Benevent. cum Neapolit. *Firmatum est qualiter inter partes esse deberent de terris in liburia, de servis, & de ancillis, & de Tertiatoribus, & de omnibus causis*, &c.

TERTIOLUS, Accipitris species minor, Italis *Terzoso*, nostris *Tiercelet*. Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi cap. 19. *Tertiolis & minoribus inter falcones dari debet pro pastu sufficienti minor quantitas carnium, & minoranda est quantitas secundum proportionem convenientem quantitati sui corporis*, &c. *Terçonnalis* dicitur Anonymo de Falconibus secundum Aquilam, &c.

Tertioli Mediolanenses, Monetæ Mediolanensium species. Charta an. 1171. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica pag. 930. *Et pro ipso libello accepit iste Gilbertus ab isto domno Abbate argenti denarii boni Tertiolorum Mediolanensium libras* 10. Alia an 1183. pag. 1014. *De quibus rebus sunt positæ in feudo tantæ quæ valeant libras centum Tertiolorum*, &c.

TERTIONARIA. Charta S. Ludovici Regis Fr. pro Abbatia Persiniensi, mens. Maio 1248. *Decimam etiam quam habent in tota terra de Gochicon, & Tertionariam de Merula Radulphi, prout dictæ decimæ per metas & limites dividuntur.* Vide Tertiarium.

TERTIUM, Tertia pars pretii venditi prædii, quæ ad dominum feudalem datur pro laudimio. Consuetudines Catalaniæ inter dominos & vassallos MSS. cap. 53. *In isto casu dominus non potest petere tertium, sive laudimium, vel alias res, sicut de venditione.* Pactum inter Comitem Sabaudiæ & Abbatem Pinarol. an. 1246. *Quod Comes possit emere sapputuras vinearum factarum ab earum possessoribus sine tertio & affaitamento, & ficto proinde Monasterio dando*, &c. Ejusmodi, ni fallor, *Tertia* habet Plantavitius in Episc. Lodovensib. p. 70. 87. 93.

Tertium in Concilio Tolosano an. 1056. tertia pars decimarum. *Statuimus etiam ut Ecclesiæ ad sedem pertinentes, quæ solvunt tertium, aut paratam, vel Synodum, solito more solvant Episcopis vel Clericis. De iis verò Ecclesiis quæ non dant tertium, vel paratam, tertia pars decimarum cum primitiis & oblationibus, quæ de cœmeteriis & defunctis consequuntur, Episcopo & Clericis assignetur.* Vide *Tertia*.

Tertium & Dangerium, in Charta Ludovici Hutini Regis Franciæ an. 1315. pro Normannis: nostris *Tiers & danger*: Jus quod Rex habet in forestis & silvis Normanniæ, in quarum cæsionibus, ac venditionibus pretii tertiam partem percipit, nisi exemptio & immunitas chartis aut longo usu probetur. Additur *Tertio, Dangerium*, non quod hæ voces valeant *tertium & decimum denarium*, quem revera Rex percipit, uti vult Santyonus: sed quod alter iste tertius denarius, sit tertia pars tertiæ partis pretii principalis, qui datur pro facultate cædendi silvam, aut alienandi. Aresta Candelosæ 1259. in 1. Regesto Parlam. f. 100. *Petebant à Rege quod permitteret eas vendere boscos suos de Alisiaco & de Albamarla libere absque solutione tertii, cum prædecessores earum usi fuissent semper ita vendere eosdem boscos.* Adde fol. 14. verso. Charta Philippi Regis Franc. an. 1312. in 48. Regesto Archivi Regii ch. 26. *Pro eo quod dicti Religiosi illud (nemus) seu aliquam ejus partem vendiderant absque solutione tertii & dangerii, nostraque licentia non petita, nec super hoc obtenta*, &c. Vide Bretium lib. 3. *De la Souveraineté du Roy*, cap. 3. & in voce *Dangerium*.

TERTIUS *defunctorum dies*, olim sacrificio Missæ celebratus à Christianis. S. Ambrosius Orat. de Theodosii Imp. obitu: *Et quia alii tertium diem & trigesimum, alii septimum & quadragesimum observare consueverunt, quid doceat lectio, consideremus*, &c. Τρίτα τῶν κεκοιμημένων, in Canonib. Apostol. Adde Hist. Lausiacam, ubi de S. Eulogio, Eustratium Presbyt. tract. 3. de Defunctorum animis apud Photium cod. 171. & Novellam ustiniani 133. c. 3. Vide *Tricennalia*.

TERTUSSUS, Porcellus domesticus, qui domi nutritur, hoc est, inquit Wendelinus, quasi *terte-sun*, seu tertii gregis: est enim *sun*, grex, ut alibi observatum. Ait porrò ille apud Taxandros porcis pro ætatibus varia esse nomina: recèns editos ac nefrendes, *biggen*, mox *baggen*, quamdiu lactent appellari. Postquam verò in tantum adoleverunt, ut cum matre possint prodire, quod est *terden*, ou *troden*, tertussi sunt, & *Tratsen* vocantur: ii denique facti adultiores, fiunt *cuddens*, hoc est gregales, &c. Pactus Legis Salicæ tit. 2. *Si quis porcellum tertussum usque ad annicolatum furaverit*, &c.

TERZAROLUS, ex Italico *Terzuolo*, Academicis Cruscanis, minus velum quod navis habeat: *E nelle galée dicono far il terzuolo, quando si raccoglie un tenzo della vela, e s'attacca à l'antenna.* Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 5. *Propter quod expedit quod totum remigabile navigium pro minori sit dispositum ad terzarolos.* Occurrit ibi pluries.

TEZA *candelæ*, Gall. *Toize de chandelle*. Dabantur nempè candelæ regiis officialibus ad mensuram *tesiæ*. Charta S. Ludovici Regis Franc. an. 1269. apud Sammarthanos in Archiepiscopis Senonensibus: *Capellanus habebit liberationem suam integram, scilicet 4. panes, & dimidium sextarium vini, & pro coquina 2. denarios, unam tesam candelæ.* Vide *Teisa*.

Tescua, Joanni de Janua, dicuntur *loca quibus pecora castrantur. Unde Tescuare, castrare, Tescuatores castratores; & Tescuationes, castrationes dicuntur.*

Tesqua. Ægidius Aureæ-vallis Monach. in Episcopis Leod cap. 5. *Jamque illi longo terrarum tractu, diversarumque cælo regionum transitu, infra inculta quadam loca, Tesqua vulgus illa nominat, pariter habuere diversorium.* Atqui vox Latinis scriptoribus notissima, ac proinde non vulgaris aut nupera.

Tessellus. Messianus Presbyter in Vita S. Cæsarii Arelatensis: *Cœpit sub obtestatione domini multis precibus exposcere à me, ut unum pannum de tessellis illius* (S. Cæsarii) *quem nudo corpore habuisset, sibi ferrem.* Infra: *Ea consuetudo erat, ut antequam quiesceret, tesselli adhiberentur calefacti ad ignem, & aliis detractis apponerentur.* Infra, *velaris pannus* appellatur.

Tesserarii, qui *tesseras*, seu præcepta Ducum per contubernia militum nuntiabant, apud Vegetium l. 2. c. 7.

Tesserini, *Agripenni bicurii, quia ad modum sunt tesserarum quibus ludimus.* Papias & Jo. de Janua.

Testæ, seu *testarum confractorum fragmenta*, super quibus tyranni nudos volutari cogebant Martyres. S. Augustinus Serm. 13. de Sanctis: *Contusa quo jacebat testa substernitur, ut vis acuminis concisam molem superjecti corporis plus discinderet, atque reddita tormentis membra quæ secarent, obvia susciperent fragmenta.* Versus de S. Eutychio Martyre in Ecclesia S. Sebastiani ad Cœmeterium Callisti Romæ:

Testarum fragmenta parant, ne somnus adiret.

Acta Sanctæ Martinæ Martyris cap. 2. *Præcepit testas eos levare, & faciem ejus cedere.* Acta Sancti Luciani Presbyt. cap. 4. *Nunc autem in toto dorso graves testarum aculeos densos & continuos maligno animo substernebant.* Acta S. Vincentii Mart. cap. 3. *Fragmenta testarum exasperata passim congerite, ut quicquid jacentis corporis malè incisa fractura tetigerit, illimatis infigat aculeis, & ipsa conversio laterum innovetur ad pœnam.* Acta S. Thyrsi Mart. c. 8. *Et pro minutis movitis de lateribus, fragmenta testarum infigite.* Althelmus de Laude Virg. c. 32.

Tum rogus ardescens, & rubræ fragmina testæ.

Vide Gregorium seu Ruffinum in Actis SS. Phileæ, Philoromi, & Socior. n. 4. Acta Proconsularia Martyrum apud Baron. an. 285. n. 5. Acta S. Agathæ n. 12. Acta SS. Tharaci & Socior. apud eundem an. 290. n. 12. & alia passim SS. Martyrum, præterea Gallonium de SS. Martyrum Cruciatib. cap. 6.

Testulæ, eadem notione, in Actis SS. Claudii, Asterii, & sociorum, apud Baron. an. 285. n. 5.

Testa, Calvaria, Gall. *le Test*, unde *la teste*, pro ipso capite. Ausonius Epigr. 71.

Abjecta in triviis inhumati glabra jacebat
Testa hominis, nudum jam cute calvitium.

Lex Aleman. tit. 59. §. 6. *Si autem testa transcapulata fuerit, ita ut cervella appareant,* &c. Lex Bajwar. tit. 3. cap. 1. §. 4. *Vel in capite testa apparet, quod Gebulskini vocant.* Adde tit. 4. §. 3

Testaevangelium. Vide *Textus*.

Testagium, idem quod *Capitagium*, Census pro capite, *Cens qui se leve par teste.* Bonifacius VIII. PP. lib. 4. Epist. 217. ad Regem Cypri: *Quamdam collectam, vel talliam annuam, quæ Testagium dicitur, ordinasti, videliter duorum Bizantiorum pro capite cujuslibet incolæ dicti regni.*

Testamentarius, Executor testamenti. Leges Alphonsi IX Regis Castellæ part. 6. tit. 10. *Testamentarios son llamados aquellos que han de seguir & de cumplir las mandas, e las voluntades de los defunctos, que dexan en sus testamentos.* Occurrit in Charta Joannis Militis Do. *de Wallaincort.* an. 1242. in Tabulario Abbatiæ Montis S. Martini Ord. Præmonstrat. & in alia Erici Ketelsoni apud Pontanum lib. 9. Rerum Danicar pag. 518. Testamentum Vernaculum Balduini Comitis Guinensis an. 1244. apud Duchesnium: *Et à cho à parfaire ai-je mis mes Testamenteurs Robert mon frere, Andriu de la Mote,* &c. Ἐπιμεληταὶ τῶν ἐν τῇ διαθήκῃ γεγραμμένων, in testamentis Theophrasti & Stratonis apud Diogenem Laërtium lib. 5. pag. 185. 187. Ἐπίτροποι, in Testamento Platonis, apud eudem lib. 3. pag. 110. & in Novella Leonis 63. Ὑπουργοί, in Basilicis in l. 17. de Legat. 2. Aliàs

Testamentarius, est Scriptor Testamenti, διαθηκογράφος, in Gloss. Gr. Lat.

Testamentarius, Officium Monasticum, penes quem, ut autor est Brouverus lib. 2. Antiq. Fuld. c. 10. fuit dispositio piorum legatorum, seu ab exteris ea, seu à domesticis proficiscerentur, velut hac in re fidelium testamenta exequeretur.

Testamentum, Donatio, seu potius Charta quæ in donationis ac largitionis argumentum conscribitur. *Testamentum venditionis*, in Lege Ripuar. tit. 59. §. 1. 3. tit. 67. §. 1. Abbo Floriacensis Abbas in Canonibus c. 7. *Quoniam testamentorum alia fiunt dotis nomine, alia hæreditatis donatione, alia de rebus Ecclesiæ, quas abalienari est difficile, & dicuntur Precariæ.* Arnulfus Lexov. Episcop. Epist. 26. *Privilegia siquidem Romanorum Pontificum; quasi quædam ipsorum testamenta credenda sunt, nec à morte testatoris expirant, sed potius ab ipsa contrahunt firmitatem.* Vita S. Agili Abb. cap. 7. *Quinetiam largiens solemniter per titulum testamenti ex propria ditione numerosam copiam fundi ac familiæ.* Odo Cluniac. lib. 1. de Vita S. Geraldi cap. 19. *Quandam sui juris Ecclesiam, facto solenniter testamento, eidem contulit.* Adde lib. 2. cap. 2. Faustus in Vita S. Mauri Abb. n. 50. *Vocansque ad eum Ansebaldum, qui scriptoribus testamentorum regalium præerat, præcepit ei,* &c. Adde n. 40. Odo Abbas S. Mauri, de Miracul. S. Mauri cap. 1. *Post hæc omnia testamenta, quorum auctoritate rerum cunctarum eidem loco collatarum constabat delegatio, sollicite perquirens,* &c. Infra: *Cum domorum eversione testamenta sunt ablata prædiorum.* *Per testamentum literarum* concedere, in Bulla Benedicti VIII. PP. in Bullario Cluniac. pag. 6. Utuntur passim scriptores, Gregor. Turon. lib. 6. c. ult. Aigradus in Vita S. Ansberti Arch. Rotom. n. 15. Paschasius Radbertus in Epitaphio Vualæ Abbat. Corbeiensis lib. 1. cap. 26. 27. Adrevaldus de Translat. S. Benedicti cap. 3. Anonymus Floriac. de Miracul. S. Benedicti cap. 27. Conradus de Fabaria de Casib. S. Galli cap. 14. pag. 142. Ado Viennensis an. 727. Hariulfus lib. 4. Chronici Centulensis cap. 6. 7. 19. 22. Chartæ veteres apud Doubletum pag. 654. Miræum in Notitia Eccles. Belg. pag. 52. Duchesnium in Hist. Limburg. pag. 5. Petrum Joffredum in Episcop. Niciensibus pag. 158. Roverium in Reomao pag. 197. Puricellum in Ambrosiana Basilica pag. 263. 311. &c.

Testamentum, Testimonium. Vide Pithœum ad Collat. Legum Mosaïcar. tit. 8.

Testare, Testari, testimonium dicere. Lex Bajwar. tit. 16. cap. 2. *Nisi super hominem testare voluerit aliquam causam,* &c. Videtur aliud sonare in Lege Salica tit. 29. §. 19. *Si quis aratrum in campum alienum intrare prohibuerit, vel arantem foras jactaverit, vel testaverit,* &c. Vide Pactum Legis Salicæ tit. 27. §. 20.

Testatio, jus dicitur quod Episcopi habebant disponendi de quarta, interdum nona parte relictorum de testamentis, in pios scilicet usus; quod quidem inde manavit, quod antiquitus statutum fuit, ut rerum quæ in testamento relinquerentur, autoritate Ecclesiæ distributio deinceps fieret, & ut Episcopis ac Prælatis, in pios, sicuti diximus, usus, certam eorum quantitatem distribuere liceret. Cum autem de *decima tantum parte* disponendi iis facultas esset data, scribit Matthæus Paris an. 1190. statutum in Normannia, Ricardo Rege annuente, inter cætera, *Ut distributio rerum quæ in testamento relinquuntur, autoritate Ecclesiæ fieret, nec decima pars, ut olim, subtraheretur.* Ut rebus porrò testamento relictis quartam sibi postmodum arrogarunt,

non amplius in pios usus erogandam, sed tanquam sibi propriam, & de qua disponere iis omnino esset liberum, uti de *intestatorum* bonis, quod supra docuimus. Charta Leonardi Episcopi Cæsenatensis an. 1175. apud Ughellum to. 2. *Insuper largimur vobis vestrisque successoribus in perpetuum alias decimationes, & primitias, & testationes, & Aquam sanctam totius Vicariatus*, &c. Alia ibidem Aimerici Episcopi ejusdem Ecclesiæ an. 1274. *Insuper largior, do, trado, — in perpetuum Canonicam portionem testamentorum & aliarum ultimarum voluntatum de jure spectantium mihi meisque successoribus ab hac hora in antea in perpetuum per totum Plebatum dictæ Plebis S. Mauri, — ut libere quidquid ad me meosque successores ratione Canonicæ portionis, id est quartæ testamentorum, & aliarum ultimarum voluntatum pertinebit amodo, vel pertinere videbitur in perpetuum per totum plebatum utrumque, percipere ac exigere & habere pacifice valeatis*, &c. Vide *Nonagium*.

TESTATOR, Patronus, intercessor. Liber 2. Miraculor. S. Bertini cap. 7. *Præsertim de Dei auxilio testatorumque propriorum interventu fisi.* Et cap. seq. extremo: *Tam clementis Dei provisione adjuti — imo de experta patrum intestatorum solita & provida defensione salvati*, &c.

TESTEIA, *Tesceia*. Capit. Caroli C. tit. 12. c. 13. *Istud sacramentum jurabunt franci homines. Ego ill. adsaliturám, illud malum Schach vocant, vel tesceiam non faciam, nec ut alius faciat consentiam. Testeia* scribitur in tit. 39. c. 3. *De illis hominibus qui infames vel clamodici sunt de testeiis, vel latrociniis, & rapacitatibus, & assalturis*, &c. Infra: *Juret — quod testeiam, vel latrocinium, aut rapinam non fecerit.* Occurrit ibi pluries. Vocis origo incerta, tametsi notio ex allatis satis constet. Sanè *testeia* scribi debere, non *tesceia*, evincit Epistola Fulcardi Abbatis Lobiensis ad Imp. Henricum, in Chronico Lobiensi: *In placitis præter bincinam & testeiam non debet habere Advocatus, nisi tres denarios, & alicubi duos: modo si aliquis non placito scabinorum banno fuerit devictus*, &c. Ubi legendum monuimus *burinam*, id est seditionem, *mesleiam*.

TESTES. Statuta Synodalia Nicolai Episcopi Andegavensis an. 1263. *Prohibemus singulis Sacerdotibus parochialibus, ne ipsi parochianis suis die Paschatis testes seu hostias loco panis benedicti ministrent, ne ex ejus ministratione, seu receptione erubescentiam evitare videantur, sed panem benedictum faciant, sicut aliis diebus dominicis fieri consuevit.* Ubi pro *evitare* legendum puto *irritare*: forte enim intelliguntur paniculi, seu oblatæ in *testiculorum* figuram formatæ, quas in hoc festo Paschali loco panis benedicti dabant.

TESTIS. *Teste meipso*, vel *Teste Rege*, formula Chartis Regum Angliæ passim adscripta, cum scilicet à proceribus non f.. scribitur, sed à solo Rege: quam sugillavit olim Pius II. PP. in mandato Henrici VI. lib. 3. Commentar. suor. *Testem autem se dicit* (Deus) *futurum, quia in judicio suo non indiget testibus.*

Testes ex eodem Comitatu, in quo res acta, de qua controversia est, sumi debent. Capitula Ludovici Pii Imp. ad Legem Salicam.

Testes qui oculis suis viderunt, & auribus suis audierunt: in Lege Alamann. cap. 1. tit. 2. §. 1.

Testes per aurem attracti. Vide *Auris*.

Testes Synodales, publici, qui publicè recepti & probati in Synodo: *de quorum fide non dubitatur*, in Concilio Cabilonensi an. 813. c. 21. cap. Præterea, de Testibus cogend. *Testes publicos, quos civitas nuncupat Synodales*. Censent Cironus & Altaserra lib. 2. Dissertat. Juris Canon. c. 12. dici hoc loco *Testes Synodales*, qui publicè recepti & probati in Synodo, quasi custodes & speculatores eorum quæ fiunt in Ecclesia, vel contra Synodi decreta decernuntur & geruntur, quos Græci ἀξιοπίστους [?] vocant, ut notavit Cujacius ad cap. 7. de Testib. cogend. vel potius hos esse qui in quacumque parœcia vel Episcopatu eligebantur, adhibito super 4. Evangelia, vel Martyrum reliquias juramento, ut omnia quæ contra fidem & religionem fiebant, observarent & inquirerent, ut patet ex Can. *Episcopus*, 35. q. 6. & Concil. Lateran. sub Innoc. III. c. 6. Concilium Narbon. an. 1227. c. 14. *Districtè mandamus, ut ab Episcopis testes Synodales in singulis instituantur parochiis, qui de hæresi & aliis criminibus diligenter inquirant*, &c. Concilium Tolosanum an. 1229. *Statuimus itaque ut Archiepiscopi & Episcopi singulis parochiis, tam in civitatibus quàm extra, Sacerdotem unum, & duos vel tres bonæ opinionis Laicos vel plures, si opus fuerit, sacramento constringant, qui diligenter, fideliter & frequenter inquirant hæreticos in iisdem parochiis*, &c. Synodus Coloniensis an. 1300. c. 10. *Et illud inventarium fiet per probos viros & idoneos, videlicet per Presbyterum, & duos Scabinos loci, vel Synodales, non suspectos*, &c. Infra: *Facto inventario in præsentia Sacerdotis loci, vel duorum vel trium Scabinorum, vel Synodalium, vel fidedignorum.* Statutum Friderici II. Imp. apud Alber. an. 1234. *Statuimus quod si quis treugas datas violaverit, si cum ipso in cujus manum treugæ fuerant compromissæ, & cum duobus aliis Synodalibus hominibus treugas violatas esse convincere potuerit, & testari, violator manum perdat.* Adde Statuta Walteri Episcopi Dunelmensis an. 1225. sub finem.

Ut porrò ii deligerentur, docet inprimis Concilium Rotomagense apud Reginonem lib. 2. c. 2. & Burchardum lib. 1. c. 91. *De juratoribus Synodi: Episcopus in Synodo residens, post congruam allocutionem, septem ex plebe ipsius parochiæ, vel eo amplius aut minus, prout viderit expedire, maturiores, honestiores, atque veraciores viros in medio debet evocare, & allatis Sanctorum pigneribus unumquemque illorum tali sacramento constringat: Amodo inantea quicquid nosti vel audisti, aut postmodum inquisiturus es, quod contra Dei voluntatem & rectam Christianitatem in ista parochia factum est aut in futurum erit, si in diebus tuis evenerit, tantum ut ad tuam cognitionem quocunque modo perveniat, si scis aut tibi indicatum fuerit Synodalem causam esse, & ad ministerium Episcopi pertinere, quod nec propter amorem, nec propter timorem, nec propter præmium, nec propter parentelam celare debeas Episcopo aut ejus misso, cui hoc inquirere jusserit, quandocunque te ex hoc interrogaverit. Sic te Deus adjuvet & istæ Sanctorum reliquiæ.* Quo quidem peracto juramento, interrogabantur per ordinem ab Episcopo de delictis quæ in parœcia sua peracta esse noverant.

Testes levare. Usatica MSS. civitatis Ambian. *Quiconques che soit qui ne sache mie coment il puist & doie les tesmoins lever, il le puet demander au Majeur coment il le puist lever, & li Maire li doit certifier, & ensengner coment il le puet & doit lever. Derekief quiconques ce soit qui veulle tesmoins lever, il le puet lever con faus tesmoins, & le doit lever par le poing, & presenter son gage & en puet retenir à avoir canpion & avoué s'il veut*, &c.

TESTIMONIALES, Diplomata vel *Epistolæ*, quæ à Principibus conceduntur iis qui *militiam sub armorum labore* exegerunt, quibus, in emeritæ militiæ præmium, in *Protectorum, Præpositorum*, vel *Tribunorum* ordinem ii adscribuntur. *Testimonialibus dignitatem adipisci*, in l. 8. Cod. Th. de Honorariis codicill. Vide eundem Cod. tit. de Testimoniali ex Tribunis & Protectoribus, & ibi Gotofr. Gall. *Témoignage de service*.

TESTIMONIARE, Testimonium dicere, Gall. *Tesmoigner*, in Capitul. ad Legem Salicam c. 11. *Optimus quisque in pago vel civitate in testimonium assumatur, & cui is, contra quem testimoniare debet, nullum crimen possit indicere.* Adde lib. 3. Capitul. c. 32.

TESTIMONIUM, Testis, unde Gallis *Tesmoin*. Capitulare an. 779. c. 19. *De mancipiis quæ venduntur, ut in præsentia Episcopi vel Comitis sit, — aut ante bene nota testimonia.* Vetus Placitum editum à v. cl. Steph. Baluzio in Append. ad Capitul. *Nuper veniens Arloinus ad suum placitum quod arramitum habuit, ibidem sua testimonia protulit bonos homines idoneos, his nominibus*, &c. Aliud Placitum an. 869. apud eundem: *Unde sic dedit*

iste Wardinæ mandatarius — tale testimonia qui juraverunt ad feria conditione, &c. Chronicon Farfensis Monasterii pag. 656. *Et sic venit domnus Abbas, & ejus Advocatus, una cum testimoniis, quorum nomina sunt. Gradolfus*, &c. Tabularium Persiense ch. 19. apud Perardum: *Ante ipsos Missos duodecim testimonia ibidem præsentavit, his nominibus, — ipsa testimonia diligenter discussi fuerunt*, &c. Charta 99. ex Alamannicis Goldasti: *Tunc prædictus Comes jussit ut ipsa testimonia suprà irent, & ipsos terminos ostenderent quod dicebant*, &c. Burchardus Wormaciensis Episcopus in Lege Familiæ: *Ut devitentur perjuria, volumus ut ex utraque parte ostendantur illorum testimonia, & ita collaudant testes quasi gratum habeant: & ex supradictis duobus testimoniis, duo eligantur ad pugnam, & cum duello litem decernant, & cujus campio ceciderit, perdat.*

Pro *Testimonio* aliquid accipere. Vetus Charta apud Ordericum Vital. lib. 5. pag. 590. *Inde habuimus beneficia & societatem fratrum, & pro testimonio unum equum centum solidorum.*

Testimonium Ecclesiasticum. Chronicon Reicherspergense an. 272. *Lucius PP. præcepit ut duo Presbyteri, & 3. Diaconi in omni loco Episcopum non deserant, propter testimonium Ecclesiasticum.* S. Hieronymus Epist. 85. *Sed dicis, Quomodo Romæ ad testimonium Diaconi Presbyter ordinatur?* Vide *Cellulanus, Syncellus.*

TESTINIA, Armaturæ species. Testamentum Ranimiri Regis Aragon. æræ 1099. in Hist. Pinnatensi lib. 2. cap. 38. *De meas autem armas qui ad Varones & Cavalleros pertinent, sellas de argento, & frenos, & brunias, & espatas, & adarcas, & gelmos, & testinias, & cinctorios, & sporas, & cavallos, & mulos & equas, & vacas, & oves, dimitto ad Sanctium filium meum*, &c. Quid si legatur *testirias*? ut sit capitis armatura, quam *Testiere* nostri vocant. Quam etiam armaturæ speciem equis militaribus adscribunt Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 95. ubi de duello certantibus: *Et le cheval doit estre convert de converture de fer, & avoir une testiere de fer, & emmi la testiere, une broche de fer, telle comme celle de l'escu.*

TESTINUM. Lex Familiæ Burchardi Episcopi Wormaciensis: *Nihil juret, sed in testino Scabinorum sit.* Ubi *testimonio* legendum nemo non videt.

TESTIPHADIUM. Iso Magister in Glossis: *Fulchra: sustentacula vel lectorum, vel aliarum rerum, quæ Testiphadia nominamus.* Leg. *Stibadia*, ex Gr. στιβάδιον.

TESTONES. Additamentum 1. Legis Burgundion. tit. 11. *Si quis acceptorem alienum involare præsumpserit, aut sex uncias carnis acceptor ipse super testones comedat, aut certè si noluerit, sex solidos illi, cujus acceptor est, cogatur exsolvere.*

Teston, Testones, inquit Spelmannus, nummi genus, quod Gallis 18. denariis valebat. Et sic olim fortè apud Anglos: æreum autem & argento delibatum sub Henrico VIII. 12. denariis exponebatur. Sed Edwardi VI. anno 1. ad 9. denarios contractum est; postea verò, quale hodie permanet, ad sex denarios, sed hoc optimi argenti.

De *Testonibus* Francicis, vide Syntagma de Monetis argenteis, suprà à nobis descriptum.

TESTULA. Vide *Testa*.

TESTUS. Vide *Textus*.

TETA. Servius ad Eclog. 1. Virgil. *Palumbes, quas vulgus Tetas vocat.*

TETHINGA, vel *Tithinga*, pro *Decania* & *Friborgus*, interdum pro *Trithinga*, quæ vide suis locis.

Tethingpeny, Pecunia, quam subsidii causa Vicecomes olim exigebat ex singulis *Tethingis*, seu decuriis sui Comitatus. Inter tributa, à quibus immunitas conceditur, recensetur in Charta Henrici II. Regis Angliæ in Monastico Anglic. to. 2. p. 283. *Sint quasi — de Blodwite, & Garwite, de Ferdwite, & de Leiewite, de Tedingpeny, de Flemenewrde, & telonio*, &c. Adde pag. 387. *Thenedingpeny* habetur pag. 827. *Thethingpanye*, pag. 1003.

TETMALLUM, pro *Mallum*, Placitum. Pancharta Nigra S. Martini Turon. an. Odonis Regis... *Data est hujus cessionis auctoritas 11. Kal. Junii Turonis in publico Tetmallo quod tenuit Aldradus Vicecomes.* Vide *Mallum*.

TETRA, Ex Gr. τέτταρα, Quatuor. Althelmus de Laude virginum:

> *Helias vates, quem tetra volumina Regum*
> *Insignem memorant virtutum ternia fretum.*

TETRACTY, vox Gr. τετρακτύ. Ingobertus Caroli M. scriba:

> *Rex cœli dominus solita pietate redundans*
> *Hunc Karolum Regem terræ dilexit herilem.*
> *Tanti ergo officii ut compos valuisset haberi,*
> *Tetracty implevit virtutum quatuor alma.*

Qua voce intelligit virtutum quaternionem, Justitiam, scilicet, Prudentiam, Fortitudinem, & Temperantiam. Vide Nicolaum Alemannum in Dissertat. de Lateranensib. Parietinis cap. 9. & Notas nostras ad Alexiadem.

TETRADA, in Pœnitentiali Halithgarii, dicitur quarta feria cujusque septimanæ, ex Gr. τετράς, τετράδος. *Omnis itaque pœnitens non solum debet jejunare quod illi mandatum est à sacerdote, verum etiam postquam compleverit ea quæ illi jussa sunt, debet, quantum ipsi visum fuerit, jejunare sive tetradas, sive Parasceve.* Nempe solebant Christiani, maximè Orientales, jejunare quarta & sexta feria. Sic νηστεύειν τὰς τετράδας καὶ παρασκευὰς ἡμέρας dixit Socrates lib. 7. c. 21. ubi de Theodosio juniore, *qui plerumque jejunabat, & maximè quarta feria & sexta, studio Christianitatis*, ut Socratis verba vertit Senator lib. 11. Hist. Tripartitæ cap. 17. Τετράδα verò pro quarta feria usurparunt S. Ignatius in Epist. ad Antioch. Justinus Martyr in lib. Responsionum ad Orthodoxos, Clemens Alexandrinus lib. 7. Strom. idem Socrates lib. 5. cap. 22. Balsamon, Nicetas Choniates in Manuele lib. 4. n. 6. & alii. Sed & τετράδα, Græcis nuperis, pro τετράς dicta eadem feria, uti observatum à Meursio.

TETRANS, Groma, ferramentum Geometricum. Incertus Agrimensor: *In quam partem verteris, tetrantem ponis.* Vide Gloss. Rigaltii ad Gromaticos scriptores.

TETRANSITON. Hypomnesticum de Anastasio Apocrisiario, in Anastasii Bibl. Collectaneis p. 257. *Filius Plutini Beatissimi Imperatoris Pistoris, id est qui super omnes pistores publicos est, eorum videlicet qui annonas Scholarum omnium solvunt, quod appellatur Tetransiton.* Vox videtur formata ex Gr. τετράσιτος, quadruplex annona.

TETRANUS, *pravus, tenebrosus, à teter.* Ugutio, & Joannes de Janua.

TETRARDUS, *Quartanus*, Papiæ MS. Editus *Tetrerdus* habet. Ex Gr.

TETRASSARIUS, Semuncia, apud Marcellinum Empiricum: τετρασσάριον, apud Arrianum in Epictetum: τετράσσαρον Ἰταλικόν, unciam vocari Cleopatra scribit.

TETRAVELUM, Velum quadruplex, seu vela quatuor, quæ in circuitu Ciborii, quo altare tegitur, expandi solent, uti pluribus docuimus in Descriptione ædis Sophianæ n. 65. Vox hibrida. Anastasius in Sergio PP. *Hic fecit in circuitu altaris basilicæ tetravila octo, quatuor ex albis, & quatuor ex coccino.* In Leone III. *Sed & super altare majus fecit tetravela holoserica quatuor cum astillis & rosis chrysoclabis.* Ibid. *Fecit & in circuitu altaris, ubi supra, alia vela alba holoserica rosata, quæ pendent in arcu de Ciborio numero quatuor*, &c. Rursum: *Fecit tetravila alithyna ornata in circuitu de quadrapulo.* Mox: *Nec non & tetravela rubea alithyna quatuor, ubi supra, fecit.* Occurrit præterea in hac Vita semel ac iterum p. 142. 144.

TETRICARE, Tetricum esse. Alexander Necham: *Tetricat quotiens quis surgendo pigrescit.* Alludit ad illud Eccl. *Et hora surgendi non te trices.*

TETRIMENTUM, *nutrimentum.* Papias.

TEUTONA, Gloss. Ælfrici, *Clava, vel cateia, vel Teutona*, aneɼ cẏnneɼ ʒeſceaſt.

TEXAGA, in Glossis vett. est *intra tecta*, quomodo accipi videtur in Lege Salica tit. 11. §. 4. *Si quis homo ingenuus*

alienum servum in texaga secum duxerit, aut aliquid cum eo negotiaverit, &c. Ubi Wendelinus, *in texaga*, in furto *tecto*, & non manifesto, seu *clam*, significare ait: ut & in Lege Aleman. tit. 99. §. 25. *Si quis servum mulinarium involaverit, alium cum ipso reddat, & solvat sol. 6. in texaga cujus fuerit.* Editio Heroldi c. 104. habet *ferrum*, pro *servum*, & in Lege Ripuar. tit. 63. *Si quis hominem in hoste interfecerit, triplici Weregeldo culpab. judicetur: de texaga similiter.* Ubi Editio Heroldi, *de furto similiter*, habet. Monet v. cl. Stephanus Baluzius aliquot Codices Legis Ripuariæ tit. 18. §. 1. tit. 82. c. 1. & alibi *texagam* habere, ubi alii *furtum*. Vetus Formula obnoxiationis: *Quod ego caballum ab homine aliquo in texaga subduxi: unde de ipso furtu victus apparui.*

TEXTILICINIUM, pro *textilicium*. Hugo Eterianus in præfat. in lib. 3. de Hæresib. *Fidem habens cum integritate sensus, & admirationem cum gloria, quibus acute dijudicat, sicubi textilicinia ignobiliter eminentissimæ sapientia connectantur*, &c.

TEXTORES, Hæretici Albigenses, seu Cathari, quos Galli *Tixerans*, vocabant. Vide in *Pifli*.

TEXTRINUM, *Locus, ubi naves fabricantur, i. navalia. Est etiam locus ubi fœminæ texunt telas.* Papias.

TEXTUS, Liber seu Codex Evangeliorum, qui inter Cimelia Ecclesiastica reponi solet, auro gemmisque ut plurimum exornatus, aureis etiam interdum characteribus exaratus. Annales Franc. Anianenses: *Dedit idem Rex serenissimus Augustus quatuor Evangeliorum librum, qui Textus dicitur, cujus postes sunt mirabili schemate compositi, ut unum electri aureolum conformet peripitisma, alterum verò eburis pulchrè cælatum distinguat. iconisma.* Fridegodus in vita S. Wilfridi c. 15.

Codex aurato conscriptus grammate scriptus,
Auctus evangelicum servans in corpore textum.

Bulla Benedicti VIII. PP. an. 1023. in Bullar. Casin. & Leo Ost. l. 2. c. 44. *Textum Evangelii deforis quidem ex uno latere adopertum auro purissimo, & gemmis valde pretiosis: abintus verò uncialibus literis, atque figuris aureis mirificè decoratum.* Hist. Translat. S. Sebastiani n. 88. *Textum deinceps sacrorum Evangeliorum, aureis characteribus exaratum, laminisque metalli ejusdem absque admixtione cujusquam materiei inclusum.* Rupertus Tuitiensis lib. 2. de Divin. offic. cap. 23. *Codices Evangelici auro & argento, lapidibusque pretiosis non immerito decorantur, in quibus rutilat aurum cælestis sapientiæ, nitet argentum fidelis eloquentiæ, fulgent miraculorum pretiosi lapides*, &c. Adde Durandum l. 3. Ration. c. 19. n. 14. Orderic. Vital. lib. 6. *Textum Evangeliorum auro & argento gemmisque decoravit.* Versus scripti in fronte Biblior. Bibl. Regiæ.

Quid de Evangelico textu replicabo colendo?
En ipsos apices gemmis circumdat & auro.

Cedrenus an. 21. Constantini M. ἀλλὰ καὶ πτύχας Εὐαγγελίων χρυσᾶς, διὰ μαργάρων καὶ λίθων κατασκευάσας, ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ προσήγαγε. Hildebertus Episcop. Cenomanensis Epist. 15. *Ex eo quoque traxit hanc Ecclesia consuetudinem, ut textus quidem Pontifici apertus, cæteris autem clausus ad osculandum deferatur*, &c. Vide præterea Baldricum Noviom. lib. 1. Chron. Camerac. cap. 90. Sugerium l. de Administ. sua cap. 20. in Ludov. VI. pag. 320. Will. Gemeticensem pag. 317. Fulcherium Carnot lib. 1. cap. 18. Gervasium Dorobern. p. 1584. Historiam Episcop. & Comitum Engolismensium c. 35. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 15. Bibliothecam Sebusianam pag. 389. &c. Librorum porrò sacrorum exteros ornatus ita commendat Senator lib. de Divinis Lectionib. c. 30. *His etiam addimus in Codicibus cooperiendis doctos artifices, ut literarum sacrarum pulchritudinem facies desuper decore vestiret, exemplum illud dominicæ figurationis ex aliqua parte forsitan imitantes, qui eos quos ad cœnam æstimavit invitandos, in gloria cælestis convivii stolis nuptialibus operuit. Gemmis Codices vestiti*, apud S. Hieronym. Epist. 22. cap. 13.

Testus, Testum. Jo. Berardi in Chronico Casauriensi lib. 4. *Fecit & calicem aureum, — fecit & testum argenteum, quod expanderetur, vel aperiretur super altare dominicis diebus, & in festis Sanctorum.* Joannes Beletus cap. 115. *Crucibus ordine collocatis, capsis, testibus Evangelicis, phylacteriis.* Vide Ughellum to. 7. pag. 275. *Le Roman de Rou Duc de Normandie MS.*

A Roem fist mainte malice,
N'i laissa tiexte, ne galice,
Ne croix, ne bon drap en aumaire,
Que Mauger ne fist hors traire.

Testaevangelium, unico verbo, in Charta an. 1197. apud eundem Ughellum to. 7. pag. 1274.

Textus, interdum pro Regesto sumitur, maximè apud Will. Thorn pag. 1765. 1770. & 1864. ubi mentio fit cujusdam *Textus S. Adriani.* Observat præterea Somnerus Regestum Roffensis Ecclesiæ, vulgò *Textum Roffensem* appellari.

TH, seu Θ. Character Græcus, qui θάνατον, seu obitum designat, in Necrologiis monasteriorum. Isidorus lib. 1. Orig. c. 3. inter quinque mysticas Græcorum literas, ait Θ *mortem significare.* Et c. 23. annotat in breviculis quibus nomina militum continebantur, Θ. *ad uniuscujusque defuncti nomen apponi.* Ruffinus lib. 2. Invectiv. in S. Hieronymum: *Quod tale esset, quale si quis accepto breviculo in quo militum nomina continentur, nitatur inspicere quanti in bello ceciderint, & requirens qui inspicere missus est propriam notam, verbi causa, ut dici solet Θ, ad uniuscujusque defuncti nomen ascribat, & propria rursus nota superstitem signet*, &c. Paulus Diaconus in Notis: Θ. *nomini militis appositum, ipsum obiisse demonstrat.* Vetus interpres Juvenalis Sat. 4. *Judices literam Theta apponunt ad eorum nomina, quos supplicio afficiunt. Meritò* τὸ Θῆτα, ἀπὸ τοῦ θανάτου, *eo quod quasi habeat telum suum, ideo que triste intelligitur, vel mortis signum. Unde quidam ait,*

O multum ante alia, infelix litera Theta.

In Ecclesia S. Paulini Trevir. extant monumenta Bertholdi & Ruotgeri Archiepiscoporum, cum his inscriptionibus, Θ *Bertholfus Trevir. Archiepiscopus IV. Id. Febr. VI. Kl. Feb.* Θ. *Ruotgerus Trevir. Archiep*, apud Brower. lib. 9. & 10. Annal. Trevir. Vide Camillum Peregrinum in Not. ad Anonymum Casin. sub an. 1014. eundem Brower. in Antiq. Fuld. p. 129. 153. 169. 177. 323. 324. ubi eadem nota in variis sepulchris exarata legitur. Habetur etiam in Inscript. Gruterianis p. 567. 6.

THABIT, Pannus sericus undulatus, vulgò nostris etiamnum *Tabis*. Vincentius Belvacensis l. 31. cap. 143. *Ante pugnam dedit 16. millia vestimentorum de samito & de thabit, sarbois exceptis.*

THAINUS, *Thaynus*, *Thanus*, nomen dignitatis apud Anglo-Saxones, quæ varia tamen fuit: duplicem enim Thaynorum ordinem statuunt Leges Kanuti Regis cap. 97. & Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 14. *Thainorum* scilicet *Regis*, & *Thainorum mediocrium*: Ubi *Thaini Regis* post Comites recensentur, eique proximi esse dicuntur, eorumque *relevatio*, dimidium *relevationis* Comitis: ita ut cùm *relevatio* Comitis sint 8. equi, &c. Thaini Regis sunt quatuor, &c.

Thaynorum Regis mentio est in Legibus Inæ Regis West-Sax. cap. 49.

Thaini mediocres, nudè *Thaini*, alibi appellantur c. 64. ubi dicitur *Jusjurandum Thaini contra valere jusjurandum 6. villanorum. Thaini credibiles*, cap. 65. *Dignitas Thaini*, cap. 68. cui Presbyterorum vel Canonicorum æquiparatur. Leges Adelstani Regis post cap. 25. *Missæ-Presbyteri & secul. Taris hayni Jusjurandum in Anglorum laga reputatur æque earum, & pro 7. ordinibus Ecclesiæ quos Sacerdos per Dei donum ascendit, ut haberet Thayni rectitudinem dignus est.* Adde Concilium Ænhamense an. 1009. c. 2. In Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ pag. 15. *Thaini Regis* videntur esse *Thaini qui de Rege tenent*, & post *Episcopos, Abbates, Barones, & Milites* recensentur: tametsi *Thani* cum *Militibus* ibi interdum confundantur. Sane Somnerus existimat *Thainos*, deposita prisca nomenclatura, post Normannorum

in Angliam ingressum *Milites* appellari cœpisse. Idem porrò rectè observat in editione Saxonica Legum Canuti apud Lambardum cap. 67. quod est 97. apud Bromptonum, *Thainos regios* dici, *qui liberam habent jurisdictionem*: adeo ut Thaini isti majores *Baronibus Regis*, ut minores Baronibus minoribus, hoc est maneriorum dominis æquiparari debeant.

Thanorum nomen & dignitas etiam sub Normannis obtinuit. Domesdei in Berkeshyre: *Thanus vel Miles regis dominicus moriens pro relevamento dimittebat Regi omnia arma sua, & equum unicum cum sella: quod si ei essent canes & accipitres, præsentabantur Regi, ut si vellet acciperet.*

Thanus, in Regiam Majestatem lib. 4. cap. 21. §. 21. cap. 31. §. 3. cap. 36. §. 3. in Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 15. ubi Skenæus observat ejusmodi Thanos apud priscos Scotos, seu Hybernos, dictos *Thosche*, & *Maktosche*: filius Thaini, qui hodie est Princeps tribus, seu familiæ Catanæorum, (*Clancha Horn.*)

Thein, in Legibus Vernaculis Willelmi Nothi cap. 8.

Tein, apud Simeonem Dunelmensem de Obsessione Dunelmi an. 869. *Filiam autem Alduni — quidam Tein in Evervicshire Kilvert filius Ligulfi accepit uxorem.* Ibidem: *Quidam Tein in Coverwicshire, nomine Orm, filius Gamellonis, accepit uxorem unam ex 3. filiabus Alredi Comitis*, &c.

Tegnio, Thaynus, à Saxon ꞇeᵹen, Baro, vir nobilis. Ricardus Hagustaldensis de Bello Standardico: *Rex igitur David duobus Tegnionibus, id est Baronibus suis cum gente eorum, obsidione Carrum commendata*, &c.

Thegenes. Charta Henrici I. Regis Angliæ pro Libertatibus Ecclesiæ Cantuariensis, apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkynd* pag. 205. *Notum facio me concessisse eis omnes terras, quas tempore Regis Eadwardi cognati mei, & tempore Willelmi patris mei habuerunt, & saca, & socne, — super suos homines infra burgos & extra in tantum & tam pleniter sicut proprii ministri mei exquirere debent. Et etiam super tot Thegenes, quot eis concessit pater meus*, &c.

Thanagium, in Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 5. §. 4. *Si verò in dominiis vel Thanagiis domini Regis malefactor ille fuerit*, &c. Monasticum Anglicanum to. 3. pag. 9. *Et omnes antecessores sui tenuerunt dictam Baroniam in thenagio: & reddit domino Regi inde per annum 50. sol.* Idem quod

Taindeland, Terra *Taini*, fundus *Thainis* peculiaris, in Domesday: *Hæc terra T. R. E.* (id est tempore Regis Edwardi) *fuit Tainland, sed postea conversa in Reveland.* Alibi: *Willelmus Comes dedit Duitonæ & Suindone & Chevrel, quæ erant Thainlande pro terra de insula de Wiht*, &c. Rursum: *Hic Robertus habuit unam virgatam quam tenebat Dodo T. R. E. huic addita fuit Dolvertone manerium Regis: modo dijudicata est esse Tainland.* Charta Willelmi Junioris Regis Angliæ ex Tabulario Ramesiensi, ch. 178. *Si terra de Isham reddidit firmam Monachus — sit in dominio Abbatis: si verò teinlanda tunc fuisse inveniatur, qui eam tenet de Abbate, teneat, & recognoscat: quod si noluerit, eam Abbas in dominio habeat.* Ubi Spelmannus observat opponi terram *ad firmam*, seu ad tempus elocatam, *Teinlandæ*, id est hereditariæ.

Jam verò ut de vocis *Thaynus* origine aliquid dicamus, Saxonicæ linguæ peritiores hanc ab ea arcessunt, traduntque Thaynos, ðeᵹn Saxonibus dictos, à ðenian, *ministrare*: additque Seldenus ad Eadmerum, in Domesday promiscuè *Thaynos* & *Servientes*, & qui *Thaini Regis* aliis dicuntur, hîc *Servientes Regis* appellari: tametsi, ut ait Lambardus, & ex eo Somnerus, *Thainus ei qui servitutem servit è regione contrarius sit.* At *Thaini* ex eo nobilium ordine fuisse videntur, quos *Ministros* vocant Chartæ Anglicæ, qui uti in hac voce docuimus, præcipui erant inter Nobiles aulicos, & Regi ratione tenementorum immediate subjecti, quos *Barones* ætas postera nominavit. Neque enim alii videntur *Ministri* ii, seu *Thaini*, quàm præcipui è nobilitate Danica, quos Kanutus Magnus Danorum Rex ad sui comitatum adscivit, *bipennibus, mucronumque capulis deauratis coruscantes*, ut ait Sueno in Legibus Castrensibus cap. 2. quorum catervam ad tria millia Militum selectorum excurrentem, *suo idiomate Thinglith* nuncupavit, ut autor est idem scriptor, voce nimirum conflata ex *lith*, quæ *ordinem aciei* sonat, & *Tein Thein* vel *Theing*, ut tum efferebant, qua nobilium ordo designabatur. Neque enim placet Stephani Stephanii conjectura, qui emendandum censet *thinglith*, hoc est cohors constans viginti ordinibus. Cur autem *Theinorum* istorum catervam conflarit Kanutus, pluribus narrat Sueno dicto cap. 2. & 3. ut & Saxo Grammaticus lib. 10. De Thaynis plura Spelmannus, Lambardus, Seldenus de Titulis honor. part. 2. cap. 5. § 2. 4. & in Notis ad Eadmerum p. 170. Somnerus in Gloss. Saxon. v. *Theyen*, & alii.

THALAMUS, Domus, Palatium, vel Cubiculum. Vox Græcis & Latinis cognita. Extant Chartæ duæ in Tabulario Ecclesiæ S. Laudi Andegavensis, prior Fulconis Regis Hierosol. & Comitis Andeg. quæ sic clauditur: *Actum est hoc Andeg. in Thalamo meo.* Posterior: *Actum est Andegavi in Thalamo Episcopi.* Alia an. 1170. in Tabul. Campaniæ: *Actum in thalamo Comitis apud Trecas.* Occurrit hac notione in Gestis Consul. Andegav. cap. 11. num. 8. 9. & alibi non semel. Βασιλέων θάλαμοι, apud Nicephorum Gregoram lib. 10. Hist.

THALAPSICUM *opus*. Bibliothecarius in Paschali II. apud Baronium an. 1118. ubi de istius PP. glebâ, seu cadavere: *In mausoleo purissimi marmoris thalapsico opere sculpto collocatus est.* Latini *thalassicum* colorem, ferrugineum, dixere. Plautus in Milite glor.

Facito ut venias ornatus huc ornatu nauclerico:
Causiam habeas ferrugineam.

Mox:

Palliolũ habeas ferrugineũ, nam is color thalassicus est.

Infra:

—— nescio quis eccum incedit
Ornatu quidem thalassico PA. famnos volt hic profecto,
Nauclerus est hic quidem, &c.

Ubi Thalassicus color is est, qualem deferunt Naucleri. Sed nihil vox hæc videtur habere commune cum *thalapsico opere*.

THALITARIUM. Cosmas Pragensis in Chronico Bohem. pag. 5. *Nunc, si vobis placet, meum accipite thalitarium, & chlamyden, ac mutatoria Duce digna, & pergite*, &c. Ubi *Tolutarium*, equum scilicet quidam legendum censent.

THANAGIUM Vide *Thainus*.

THANYA, Sinus, piscatura, fœtus, in jure Hungarico. Sambucus.

THARCASSIUS. Mauritius Catanensis Episcop. de Corporis S. Agathæ translat. apud Rochum Pirrum: *Artus verò reliquos, ne quovis indicio possint detegi, quos vulgo Tharcassios nominant, attulerunt.* Infra: *Navigio Armeniam usque perveniunt, quo in loco diebus 4. commanentes, & tarchasios ibi sanctos occultaverunt, reliquias aptius componere disponentes*, &c. Rursum: *Deinde reliquias de tharcassis extraxi.* Ubi indubie legendum *carcassius*, id est *cadaver*, ex Gallico *Carcasse*, de qua voce vide in *Carcasium*.

Tharcassius. Vide *Turcesia*.

THASCHIA. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 78. *Si quis eos occidat, eumque si parentes repetentes Wera, Wyta, Manbota, sicut justum accidentia fecerit, persolvantur, vel in thaschis, vel hujus suggerendis de blodstodiis est institutum, quos parentes sui divites ac domini multa finunt in progenies egestate mendicos.* Hæc sunt admodum intricata, quæ aliis evolvenda & explicanda relinquimus. Scribit Camdenus in Britannia vocem *Tascia*, apud Britannos *denarium tributi significasse*. Vide *Tasca*.

THAU. Vide *Tau*.

THAVERNICA. Vide *Tavernica.*

THAUMA. Freculfus to. 2. Chron. lib. 5. cap. 10. *Quibus etiam diebus Judæi habitantes in Creta sollicitati sunt à quodam qui se Mosem legislatorem è cœlo ad eos denuo missum testabatur: monens ut omnes suas relinquerent possessiones atque pecunias, quoniam illo ductore per siccum mare ad repromissionis gaudia pervenirent. At illi hac spe capti omnia contempserunt sua. Cumque venisset dies quam designaverat seductor ille, deduxit eos ad quamdam rupem declivius incumbentem, jussitque ut thaumarum schemate semetipsos evolverent,* &c. Socrates lib. 7. cap. 27. unde hausit prædicta Freculfus, nihil habet quod vocem hanc clariorem reddat.

THEADA. Lex Salica tit. 48. *Ista omnia alii tres testes jurati dicere debent, quoniam in mallo legitimo, vel ante Regem, ille qui accepit in laisum suum fortunam in mallo publico; hoc est ante theada, vel tungenum,* &c. Id est coram populo: est enim Saxonibus ðeoð, populus, gens, provincia, in plurali ðeoða: vel potius *coram Rege, Principe*; ex Saxon. ðeoðen, quod idem sonat, de qua postrema voce multa Somnerus in Glossario Saxonico. Proinde *ante theada, vel tunginum,* erit, *ante Regem, vel ante Judicem*: quod supra dixit, *in mallo legitimo,* hoc est ante judicem, vel *ante Regem*; hoc est ante *theada.* Nam hæc unum idemque sonant.

THEAM, *Them, Thema, Themum,* voces Saxonicæ.

Theam, vel *Team,* est Laudare autorem, advocare, proferre. Joan. Brompton: *Theam, est laudare autorem, i. revoucher garant: Et quandoque dicitur sequela nativorum.* Priori notione usurpatur in Legibus Edwardi Confess. c. 25. *Theam, quod si quispiam aliquid interciet super aliquem, & interciatus non poterit Warantum suum habere, erit forisfactura sua, & justitia sua similiter de calumniatore, si defecerit.* Rursum

Theam, Bromptono, dicitur *sequela nativorum,* id est jus *sequendi* servos proprios, si à dominio domini evaserint, aut fugerint, aut in alienam terram transierint: à Saxon ðeam, soboles, propagatio, quod à týman, propagare, partum edere, sonat. Cowellus & Rastallus: *Theam est Regale Privilegium, quo qui fruitur, habet villam, & propaginem, id est potestatem habendi Nativos, Bondos, & Villanos in feudo aut manerio suo.* Fletæ l. 1. c. 47. §. 9. *Theam est acquietantia amerciamentorum sequela propriorium suorum.* Will. Thorn: *Hoc est ut habeatis totam generationem villanorum vestrorum cum eorum sectis & catallis ubicumque inventa fuerint: excepto quod si aliquis nativus quietus per unum annum & diem in aliqua villa privilegiata manserit, ita quod in eorum communiam, vel gildam, tanquam unus illorum repertus fuerit, eo ipso à villenagio est exemptus.* Eadem etiam habet Rastallus. Adde Skenæum de verbor. significatione, & ad Regiam Majestatem lib. 1. cap. 4. §. 2. ubi

Theme scribitur. Charta Leofrici Comitis pro Fundatione Monasterii B. Mariæ de Coventria in Anglia: *Has autem villas cum medietate prædictæ villæ trado huic Monasterio cum saca, & socna, & tholoneo, & cum themo, cum libertate & omnibus consuetudinibus,* &c. Alia ejusdem Comitis: *Has autem terras dedi huic Monasterio cum soca, soca, cum telonio, & Theme,* &c. Leges Burgorum Scoticorum cap. 14. §. 2. *Nisi fuerit de proditione (appellatus) vel de theme, unde se debet defendere bello.* Ubi Skenæus: *i. de quæstione status, al. de furto.*

Theame, in Quoniam attachiam, cap. 100. *Theam,* to. 1. Monast. Anglic. pag. 307.

Teames. Charta Edwardi Confessoris, apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind* pag. 207. *Sciatis me dedisse Deo & S. Augustino & fratribus, ut habeant eorum soca & socna, & pacis fracturam, & pugnam in domo factam, & viæ assaltus, & latrones in terra sua captos, latronumque susceptionem, vel pastionem, super illorum proprios homines infra civitatem & extra, teloniumque suum in terra & in aqua, atque consuetudinem qua dicitur Teames, & super omnes allodiarios suos quos eis habeo datos.*

THEATRAPUS. Vox corrupta, in S. Martini PP. Donatione Blandiniensi Monasterio facta: *Datum 14. Kal. Febr. per manum Amandi Episcopi Theatrapi sanctæ Sedis Apostolicæ,* Idem Amandus in alia Donatione ejusdem Pontificis Elnonensi Monasterio facta, *Bibliothecarius S. Sedis Apostolicæ* vocatur.

THEATROQUINEGIUM, ex Gr. θεατροκυνήγιον. Julianus Antecessor Constit. 98. *Processiones autem ipsius* (Consulis) *esse volumus septem, omnes in circo, & in harena, & in theatro. Et prima quidem processio erit Kalendis Januariis: secunda autem ea quæ Mappa, tertia autem quæ Theatroquinegium appellatur,* &c. Ubi *Quinegium* pro *Cynegium* scribitur, quomodo *Quinegius Cos.* pro *Cynegius* scriptum in vett. codd. Capitular. Addit. 4. c. 32. monet Steph. Baluzius.

THECA, Θήκη, Capsa sanctorum reliquiis instructa. Vita S. Eligii Episcopi Noviom. *Multas sanctorum ex auro, argento, atque gemmis fabricavit thecas, sive tumbas.* Θήκη διάχρυσος, apud Annam Comn. lib. 3. Alex. & Acropolitam c. 11. Vide Baronium an. 811. n. 49. Θήκας Græci appellarunt etiam loculos ligneos, in quibus recondebantur corpora, atque adeò monumenta ipsa hypogæa, qua notione usurpant Æschylus, Plato lib. 12. legum, & Julius Pollux. Hesychius: Θῆκαι, σοροί. Alibi: γλωσσόκομον, θήκη ἢ σορὸς ξυλίνη τῶν λειψάνων.

Theca. Charta Henrici Imp. an. 1107. in Metropoli Salisburgensi to. 3. p. 308. *Ut constructo eodem inibi Monasterio, à Comite scilicet Pericht. partium termini utrorumque infra murorum ambitum clauderentur, & altare quoddam in Orientali theca positum, & in honore B. Petri consecratum parti Ottonis cederet.*

THECULIOLA. Albertus Stadensis Abbas pag. 187. *Ante Tyrum lapis marmoreus, super quem sedit Jesus, nunc super se habens theculiolam.* Fortè *teguliolam,* i. tectum.

THECLATURA, vel *Teclatura,* Cæsura, incisio in arbore, quæ vice termini est: ejusmodi verò incisiones in arboribus, *Eclats,* & *Eclatures,* etiamnum vulgò dicimus: vel certè incisionum avulsas particulas, quasi *Teclatures.* Edictum Rotharis Regis tit. 96. §. 3. & Lex Longob lib. 1. tit. 26. §. 3. *Si quis liber homo arborem, ubi theclatura facta est, inter fines discernendos, inciderit, aut deleverit,* &c. Adde §. 4. 5. Charta Desiderii Regis in Bullario Casinensi to. 2. pag. 14. *Et deinde per ipsa via percurrentes per arbores teclatos habentes literas Omega, usque in fossa Scaveriola,* &c. Mox: *Et de capite ipso per fossato de homines de Vico Bedullio, per prato in stilo ficto, & pero* (piro) *teclato, & per runco in furca ficta, usque in pero similis teclato, deinde in stilo similis teclata,* &c. *Ceclatura,* perperam, pro *Theclatura,* in Charta Rachisi Regis Longobard. an. 742. apud Ughellum to. 3. pag. 671. *Inde rectè ad alia quercia, qui est circa semita qui venit de Paliano, & vadit rectè vico Lordoniano, & habet ceclaturas, inde verò* &c. Emendanda etiam Charta alia Friderici I. Imp. an. 1153. in Bullario Casinensi to. 2. pag. 172. *Ac casale Domnino per circuitum per designata loca & calaturas per circuitum, quos etiam terminos & fines eidem Monasterio concedimus.* Ubi legendum *teclaturas,* ut est editum apud Ughellum to. 4. p. 1291.

THEFBOTE, Furti compensatio vel mulcta, à Saxon. ðeofðe, *furtum,* & boðe, *emendatio,* vel *mulcta.* Olim dicebatur pretium, quo quis furti reus à vitæ dispendio se se redimebat: postmodum usurpatum de iis qui furtiva bona à latrone susceperint, sceleris sui fovendi gratiâ. Veteres Schedæ à Spelmanno laudatæ: *Thefbote est quant home prist chattel de larone de lui faveurer & maintener, & ne my autrement.* Stanfordio lib. 1. de Placitis Coronæ cap. 43. *Thefbote* est cum quis bona sua aliqua à latrone furata, ab eo qui eum tutatus est, vi aufert: cujus criminis pœna olim capitalis fuit, sed postmodum pecuniaria & carceralis. Aliud esset si quis bona sua ab ipso latrone auferret. Addit denique Spelmannus, in privilegiorum Chartis, ubi *Thefbote* conceditur, intelligi aliàs esse *emendam furti sine considera-*

tione Curiæ Domini Regis, ex Statuto Walliæ an. 12. Edwardi I. Ita diversimode hæc vox accipitur. Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ c. 9. §. 1. *Nullus capiat rachetum, hoc est thieft-bute, de latrocinio.* Id est nemo componat cum fure. Vide Brittonum de Legib. Angl. p. 72.

THEGENES. Vide *Thainus*.

THELODIVES, qui dives videri vult. Utitur S. Augustinus Epist. 59.

THELOHUMILIS, qui humilis videri vult, θέλει, affectat, apud eundem S. Augustin. Epist. 59.

THELO, *Theloneum*. Vide *Teloneum*.

THELOSAPIENS, qui sapiens videri vult, θέλει. Utitur pariter S. Augustinus Epist. 59.

THEMA. Papiæ, *Vittarum extremitas dependens diversorum colorum. Thema, infulæ, ligaturæ, vittæ sacræ.* Sed legendum *theniæ*, vel *tæniæ*.

THEMATA, Regiones, provinciæ, ita dictæ à legionibus quæ in iis præsidio erant. Gloss. S. Benedicti: *Legio*, τάξις, θέμα. Hinc colligitur Salmasium non bene divinasse, cum dixit nunquam legionem θέμα appellatam. Luitprandus in Legatione: *Vis majus scandalum, quam quod se Imperatorem vocat, Imperii nostri themata sibi usurpat?* Infra: *Duo illa themata quæ ultra mare habes*, &c. Ita passim usurpant Byzantini Scriptores. Vide Bonavent. Vulcanium, & Federicum Morellum ad libros Thematum Constantini Porphyrog. Fabroti Glossar. ad Cedrenum, &c.

Thema, seu *Theme*, vox Practicorum Leodiensium, in Magno Recordo Leodiensi pag. 70.

THEMANATALE. Monasticum Anglican. to. 2. p. 201. *Et sint quieti — de geldis & danegeldis, & themanatale, & concelationibus, & scottis, & auxiliis*, &c. Pag. 827. habetur *Thenemannetale*.

THEME. Vide *Theam*.

THEMITIÆ. In Tabula decimationum legitur, *Decimæ de Themitiis*, idemque exponitur *Trees planted in the field for fencing*, id est *arbores* in agris satæ sepium fovendarum gratiâ. Spelm.

THENAGIUM. Vide *Thaynus*.

THENCA. Pactus Legis Salicæ tit. 11. §. 8. *In alio pacto dicit, de ipsis Malb. thenca texaca is mala texaca, amba texaca, amba othonia, pracia hac sol. in summa 85. qui faciunt denar. 3200. culpabilis judicetur*, &c. Ubi Wendelinus: *Malbergo thenca texeca*, est ipsa contentio quæ disceptatur ac ventilatur super furto, *texagæ*. *Thenca* verò propriè est *Dinghe*, lis, disceptatio, unde *Dinghen*, litigare, &c.

THENEDING-PENY. Vide *Teding-peny*.

THENERIUM. Provinciale Ecclesiæ Cantuariensis lib. 3. tit. 16. *Decimæ — ovorum, thenerii agrorum, apum*, &c. Ubi Lindwodus, *id est arborum crescentium circa agros pro clausura eorum.* Spelmannus legit *thenecium*.

THEOLOGUS, in singulis Ecclesiis Cathedralibus, *qui Sacerdotes & alios in sacra pagina doceat, & in his præsertim informet, quæ ad curam animarum spectare noscuntur*, institutus Statuto Concilii Lateranensis sub Innoc. III c. 11. Vide c. 4. & 5. Extr. de Magistris.

THEOLOQUELARIUS, vox hibrida, Theologus, qui de Deo loquitur. Formula Electionis Episcopi to. 8. Spicilegii Acheriani pag. 154. *Prisca modernaque Ecclesiarum moderamina Theoloquelariis sanxere canonibus, quo arripientibus viam universæ terræ quarumlibet sedium præsulibus*, &c.

THEOMACHA, Deum inpugnans, venefica, saga, malefica, in Vita S. Samsonis Episc. Dolensis lib. 1. cap. 26. 27.

THEOPHANIA, Dies Christi Natalis, ἡ τοῦ Θεοῦ φανέρωσις. Edictum S. Theophili Patr. Alexandrini: *Quia ergo accidit ut sanctorum Theophaniorum sit hic* (Dies Dominicus) *profestus dies, & a jejunando tamen dispensemus*, &c. Loquitur de vigilia Natalitiorum Christi, quæ jejunio caret, quia ob Natalis Christi lætitiam 12. illi dies qui à Natali Christiusque ad Epiphaniam intercurrunt, olim à jejunio vacabant.

THEOPROPIA. S. Augustinus Epist. 158. *Quod autem scripsit Eximietas tua dubitare te, utrum in theopropia debeas eadem gesta jubere proponi, fiat, si potest illuc frequens confluere multitudo.* Ubi ad oram, *Theopropia, seu theopropium*, *Græcis oraculum, videtur sic appellatus locus, ubi solent Cæsarum edicta promulgari.* Nescio an huc referri possit quod habet Collatio III. Carthagin. c. 5. *Quæ vos exceptores superius Proconsularis, tradidistis nobis coram patribus & Coepiscopis nostris die octava Iduum Juniarum hora diei tertia in Ecclesia Theoprepia.* Lexic. Gr. MS. Reg. sign. 930. Θεοπροπία, ἁμαρτία, καὶ θεοπρόπειον, τὸ ἐκ Θεοῦ μάντευμα, ἢ προφητεία. Leg. ἡ μαντεία, pro ἁμαρτία. Hesychius: Θεοπρόπιον, μαντεῖον ἐκ Θεοῦ, θεοπρόποι, προφῆται, μάντεις, ἐκ Θεοῦ προλέγοντες. Ita usurpant Philo lib. περὶ ὀνείρων, & alii. Vide Clementem Alexandr. lib. 7. Strom.

THEOSOPHUS, ex Gr. Θεόσοφος, Theologus, Theologiæ peritus, vel qui Deum sapit. Vetus Charta apud Beslium pag. 268. *Data mense Septembri an. 999. Ind. 12. regnante Rege Roberto Theosopho anno 5.* Concilium Lemovicense an. 1031. sess. 1. *doctissimum* eundem Robertum vocat. Hugo Flaviniac. p. 111. *Quem Græcia excipiens peregrinum mirata est inter suos Philosophum, extra suos Theosophum.* Et pag. 184. *Simulat ille ad tempus se Philosophum, ut crederent eum qui non noverant Theosophum.* Epistola Monachorum Remensis Cœnobii S. Remigii ad Casinenses: *Occasionem autem ejusdem Epistolæ in primis placuit prælibare, quasi in aliquo, quod absit, tantum authoris thema interrumpatur, quod omnium Theosophorum judicio ipsi Tulliano stylo jure meritoque præfertur.* Theologiæ doctores nostri appellarunt *Maistres en divinité.* Vide Origines domus Alsaticæ pag. 151.

THEOTHECA, quasi Θεοῦ θήκη, Pyxis in qua reponitur sacra Eucharistia ægris deferenda. Epitaphium Joannis de Græcolanis, Mediolani:

> *Et casulæ, binæque cruces, calicesque gemelli,*
> *Thuribulum, Theotheca sed & mortualibus in qua*
> *Est ægris portanda salus, mundique Redemptor.*

THEOTISCI, *Theodisci*, Theutones, Germani, unde *Theodisca lingua*, apud Servium in 8. Æneid. Otfridum in libro Evangeliorum, & alios: *Theotisca*, in Concilio Turonensi III. c. 17. Moguntino I. c. 2. in Synodo Pistensi c. 4. in Edicto Pistensi c. 33. *Theudisca*, in Capit. Caroli C. tit. 12. c. 3. tit. 26. post c. 12. *Theodisca*, eod. tit. 26.

Tuitisci. Vetus Charta apud Vadianum de Colleg. & Monaster. pag. 87. *Placuit inter nos chartam pacationis ex utraque parte allevari, quod Tuitisce Suonboch nominamus.* Ubi ille: *Tuitisce*, dixit, quod vulgo *Theutonicè*: nam & Theodiscam linguam illi dicebant, hoc est Germanicam, *Die Tuitsche sprach.* Vide Cluverium lib. 1. German. antiq. c. 9. ubi multa. *Thiois* dixerunt nostri. Vetus Poëta *de Bertain*, apud Falcetum:

> *Longuement tint Sassoigne, qu'ins nus n'i mit defois,*
> *Mès puis fu reconquise par Francs & par Thiois.*

Le Reclus de Moliens MS.

> *Thiois, Brabant, & Avalois.*

Adde Will. *Guiart* an. 1214.

Lingua Theotisca, Theodisca, Theudisca, eadem quæ *Theutonica*, seu Germanica, quæ olim in Gallia etiam aliquandiu obtinuit, à Francis nostris Orientalibus subinde invecta, adeo ut hac etiam loqutos primæ ac secundæ stirpis Reges haud ægrè probari possit, longè tamen diversa ab hodierna, ut pluribus probavit Freherus ad Formulam fœderis Ludovici Germaniæ & Caroli Galliæ Regum, Ludovici Pii filiorum, & Brouverus in Proparasceve Annalium Trevirensium n. 14. ex Capitulo 19. l. 4. Capitularium Caroli M. hac lingua, imperante Ludovico Pio, exarato: quod antea attigerat Trithemius in Catalogo illustrium viror. in Otfrido: *Odfridus ex eo volumine quo Carolus Imperator quondam Magnus barbariam Theutonicæ nostræ linguæ ad regulas inchoavit reducere*

reducere grammaticales, edoctus, multa & miranda lingua materna secundum easdem regulas composuit metro seu carmine, quæ nemo facilè nostra ætate legere & intelligere potest, quantumcumque sermonis nostri peritus: quippe cùm sermo ille regulatus à nostro plus differat, quam Etruscus à Latino. Unde verò vox *Theodiscus* fluxerit, pluribus disserit Cluverius lib. 1. German. antiquit. cap. 9.

THERISTOTIDES, in Gloss. Saxonico MS. apud Somnerum, exponitur ƿ:ðeƿan ȝicƿela, ubi *theristrum* corrigendum putat.

THERISTRUM, *Teristrum, genus pallii muliebris*, Eucherio Lugdun. Hieronymus in Isaïam: Θέριστρα *nos possumus appellare palliola, quibus obvoluta est Rebecca, & hodie quoque Arabiæ & Mesopotamiæ operiuntur feminæ, eò quod* ἐν θέρει *id est in æstate & caumate, corpora protegant feminarum.* Ex eo Papias: *Teristrum, palliolum est, quod ad usque Arabiæ & Mesopotamiæ mulierum est velamentum, quo tutissimo umbraculo utuntur in æstivo.* Mox: *Teristra, subtilissimæ cortinæ.* Glossæ Biblicæ MSS. *Theristrum, æstivum vestimentum, theros enim æstus.* Ugutio: *Teristrum quoddam genus muliebris vestis subtilis & tritæ, à terendo dictum, vel à tegendo, quia in æstu corpora tegat feminarum.* Gloss. Lat. Gall. *Teristrum: une maniere de vestement de femme, qu'on dit Chainse.* Salomon Proverb. 27. *Sustulerunt à me teristrum meum custodes murorum.* Hepidannus de vita S. Wiboradæ lib. 1. cap. 5. *Teristrum cum omni vittatoria compositione detrahens.* Luitprandus lib. 3. cap. 5. *Dum hunc Græcorum more theristro opertum, habituque insolito viderunt indutum,* &c. Perperam *cheristro* editum. Idem in Legatione: *Mihi mandavit fas non esse quempiam, ubi Imperator esset, pileatum, sed teristratum incedere: cui, Mulieres, inquam, nostræ tiaratæ & teristratæ, viri equitant pileati.*

THERMARIUM, Thermæ. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Balnearium vel Thermarium*, bæð-hus. i. domus thermarum.

THERMIPHILÆ, pro *Thermopylæ*, quævis montium angustiæ, *clusuræ*. Chronicon Reichersperg. an. 753. *Haistulphus Rex thermiphilas, id est clusas Longobardorum petiit.* Regino habet *Thermopylas*.

THESAURARIUM, pro *Thesaurus*, apud S. Augustin. enarrat. in Psalm. 48. *Nunquid perdes in thesaurario Christi ponens?* Ibidem: *Inveniunt nummos, & ponunt in thesaurario.* Vita Burchardi Episcopi Wormaciensis; *Tunc Principes qui aderant intrantes thesaurarium, & cameram, ubi putabant pecuniam reconditam, diligenter angulos omnes perscrutati sunt*, &c.

THESAURARIUS, Thesauri Regii custos. *Desiderius Thesaurarius* Dagoberti Regis, in ejusdem Regis præcepto de Episcopali dignitate Cadurcæ urbis eidem Desiderio collata. *Rado Thesaurorum regalium summus Procurator*, apud Fridegodum in Vita S. Audoëni Episcopi Rothomag. cap. 4. apud Surium.

Thesaurarius, Dignitas in Ecclesiis Cathedralibus, & Capitularibus, cui thesauri Ecclesiæ servandi cura incumbit, quod ipsa docet nomenclatura. Isidorus Hispalensis in Epist. ad Ludefredum Cordubensem Episcop. *Ad Thesaurarium pertinet ostiarii basilicarum ordinatio, incensi præparatio, cura Chrismatis conficiendi, cura Baptisterii ordinandi, præparatio luminariorum in sacrificio.* Rodericus Zamocensis Episc. in Speculo Vitæ humanæ lib. 2. c. 16. *Thesaurarius sive custos, præcipuâ quadam prærogativâ, ac honoris præeminentiâ in sacrosancta Ecclesia fulget. Illorum enim dignitati & officio, basilicarum primo incumbit custodia & tuitio, ostiariorum institutio, luminarium incensio & præparatio, cura denique baptisterii: vasorum quoque sanctorum, ac Sacerdotalium vestium, nec non sacrarum reliquiarum, & tandem totius Ecclesiæ thesauri ad eum pertinet principalis custodia. Sed & inter Ecclesiæ ministros, pro modo obsequii, & personarum differentiis, reditus & oblationes dividit.* Leges Alfonsi IX. Regis Castellæ part. 1. tit. 6. leg. 6. *Tesorero tanto quier dezir como guardador de Tesoro ca à su oficio conviene de guardar las cruzes, e los calices, & las vestimentas, e los libros, & todos los otros ornamentos de la santa Eglesia, & el deve componer los altares, & tener la Eglesia limpia & apuesta, e à bonda de encienso, & de candelas, & de las otras luminarias que son menester. Otrosi el deve guardar la chrisma, e mandor e ordenar como se faga el Baptismo. E a su oficio pertenesce de fazer tañer las campanas.* Joan. de Deo in Pœnitentiario lib. 5. c. 12. *Thesaurarius vel Sacrista, quod idem est in officio, licet nomina sint diversa*, &c. *Thesaurarii* officio potissimum munus incumbit *luminaria* Ecclesiæ providere. Hincmarus Epist. 4. ex Labeanis: *Thesaurarius de luminaribus & de aliis omnibus, quæ ad Ecclesiæ honestatem, utilitatem, atque salvationem, & ad suum ministerium pertinent, providentiam gerat.* Concilium Coloniense an. 1260. c. 8. *Thesaurarii seu custodes, quorum interest Ecclesiæ luminaria ministrare, ea ita fideliter administrent, & generaliter omnis Ecclesiasticæ supellectilis seu thesauri custodiam eorum fidei atque curæ commissam ita conservent fideliter & solerter*, &c. Adde Statuta Leichefeldensis Ecclesiæ in Monastico Anglic. to. 3. p. 241. 250. & Statuta Ecclesiæ Londinensis ibid. p. 337.

Subthesaurarius, Dignitas pariter Ecclesiastica in Ecclesia Remensi, apud Joan. Sarisberiensem Epist. 268.

Thesaurarius Angliæ. Hujus officium & dignitas describuntur in Fleta lib. 2. c. 25. 26. 27. 28.

Thesaurarius Scacarii, apud Anglos, de quo Matth. Westmonaster. an. 1295.

Thesaurarius garderobæ, in Anglicana Curia, est is cui cura expensarum Regis & familiæ suæ commissa est. Ejus officium est pecuniam, jocalia & exenia Regi facta recipere, receptaque Regis secreta custodire, & de receptis expensas facere rationabiles, &c. Vide Fletam lib. 2. c. 17. §. 1.

THESAURENSES, Officiales Comitis Thesaurorum dicuntur in lege 14. Cod. Th. de Divers. offic. & lege 2. Cod. de Palatinis, qui scilicet *Thesaurorum custodiam suscipiebant*, in eadem lege, hoc est titulorum largitionalium exactorum & illatorum in thesauros.

THESAURUS, seu Thesauri inventio, inter Jura Regia accensetur in Legibus Edwardi Confess. c. 14. in Legibus Henrici I. c. 10. apud Brittonem in Legib. Angl. cap. 17. in Speculo Saxon. lib. 1. art. 35. & apud Bractonum lib. 2. c. 24. §. 1. Definitur autem ab eodem Bractono lib. 3. tit. de Corona c. 2. §. 4. *quædam vetus depositio pecuniæ vel alterius metalli, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat.* Adde Fletam lib. 1. cap. 43. §. 2. & Regestum Parlam. B. fol. 116. Æthelredus lib. 1. an. 418. *In nono etiam anno post eversionem Romæ à Gothis, relicti qui erant in Britannia, Romana ex gente, multiplices non ferentes gentium minas, scrobibus occultant thesaurum, aliquam sibi futuram existimantes fortunam, quod illis post non accidit.* Charta Theobaldi Comitis Carnotensis an. 1118. *Justitiam quoque murtri, raptus, incendii, furtivi thesauri inventi & celati, quia durum erat Monachis de talibus judicare, mihi & hæredibus meis Comitibus Carnotensibus in Bonavalle & in terra sua de banleuga concesserunt habendam.* Charta Guillelmi Castellani S. Audomari an. 1175. in Tabul. Monasterii S. Bertini: *Ab omni calumnia & consuetudine quæ de jure Comitatus exigi solet, à banno scilicet, furto, teloneo, occasione inventi thesauri, liberi sint.* Vide Capitulare 3. an. 789. in Appendice c. 2. & suprà in voce *Inventio*.

Thesauri ducendi onus. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 976. *Sint quieti de — hornegeldo, carucagio, — & de thesauro ducendo*, &c. Pag 922. *De maëremio cariando, de armis portandis, de thesauro portando*, &c.

Thesaurum neutro genere usurpat Alcuinus Epist. 49. & Poëm. 105.

THESEIS *mensis*, in Hepidanni Annalibus an. 973. pro mense *Decio* dicitur, ut rectè conjectat Goldastus. Sic verò appellatur mensis Junius à Macedonibus, Gr. Δαίσιος.

THEDSINDUS, idem qui *Thainus*, de qua voce suprà. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 69. *De Tihindi hominis (occisi) wera, debent reddi secundum legem 30. solidi ad manbotam, idem hodie 5. marcæ. De Thesindo, id est Thaino, 120. sol. qui faciunt 20. marcas.*

THETHINGPANYE. Vide *Tedingpeny*.

THEU, *Tho, & Thue*. Vide *Cunna*.

THEUMA, pro *Thema*. Willelm. Brito in Prologo ad Philippid.

Rursus ut aggrediar prolixius edere theuma.

THEUSEBIA, ex Gr. θεοσέβεια, pietas. Ordericus Vital. lib. 8. pag. 708. *Sed in pace Dei cultores legali theusebia tripudiare sineret.*

THEYN, Liber, ut *Thett*, servus, in Fleta lib. 1. c. 47. §. 26. idem qui *Thingus*, de qua voce mox. Vide *Thainus*.

THIA. Vide *Thius*.

THIEFBUTE. Vide *Thefbote*.

THILAC. Vide *Tyhtlan*.

THINGARE, Donare, vox Longobardica, in Lege Longob. lib. 2. tit. 1. §. 8. tit. 14. §. 4. 5. 12. 13. 25. tit. 15. §. 1. 12. tit. 18. §. 1. tit. 21. §. 9. tit. 34. §. 1. 3. 8. 9. tit. 36. §. 9. lib. 3. tit. 15. &c. Papias: *Tingatio, mutua donatio.* Boërius ad Legem Longob. *Thingatio dicitur donatio per universitatem.* In prææallatis locis crebro vox *thingare* sumitur pro *libertatem conferre*, quod & manumittere *per thinx* dicunt. Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 54. §. 1. *Si duo fratres, aut si pater & filii thingati fuerint*, &c. Tit. 109. §. 4. *Vadant liberi & absoluti fulfrealis, tanquam si thingati fuissent, ubi voluerint.* Leges Astulphi Regis Longob. tit. 8. *Si quis Longobardus pertinentes suos thingare voluerit in quarta manu, & chartulas ei fecerit, & sibi reservaverit servitium ejus dum advixerit*, &c.

Inthingare, eadem notione. Leges Luitprandi tit. 36. §. 1. *Si quis servum suum fulfreale inthingaverit, & aamund a se fecerit*, &c. Lex Long. lib. 2. tit. 35. §. 8. habet hoc loco nudè *thingaverit*.

Thinx, idem quod *Thingatio*, in eadem Lege Longob. lib. 2. tit. 18. §. 6. tit. 14. §. 13. tit. 15. §. 2. 3. tit. 20. §. 1. tit. 32. §. 5. Charta donationis an. 1060. in Tabulario Casauriensi: *Hæc traditio de memoratis rebus firma permaneat insempiternum, quia in loca sanctorum nec thinx nec launegild impedire debet, eo quod homo pro anima sua fecit. Dare per libellum de tinc*, in Charta Gandulfi Episcopi Regiensis to. 5. Ughelli pag. 1594. *Manumissio per thinx*, in Legib. Luitprandi Regis Longob. tit. 109. §. 4. & in Legib. Longobard. non semel.

Thinx idem sonare quod *Thing* Theutonicum, in Fœdere Ludovici & Caroli C. Regum, quod à Nithardo lib. 3. refertur, ubi per *plaid*, seu *placitum*, effertur, putat Marq. Freherus. Cui astipulatur locus Adami Bremensis c. 229. *Adeo ut Concilio populorum communi, quod ab ipsis Warph, a nobis Thinc vocatur, Episcopos interesse non renuant.* Sed & in Capitulari Theotisco Ludovici Pii apud Browerum in Proparesceve ad Annales Trevirenses n. 14. *Thegein*, traditio exponitur. Theutones *Dinghe* & *Denghen*, vocant litem, disceptationem: unde *Dinghen*, litigare.

THINGUS, idem qui *Thainus*, de qua voce suprà, à Saxonico ðenȝ, vel ðeinȝ, *minister, baro*, homo, liber. Vetus Charta à Cowello laudata: *Sciatis me concessisse omnibus Militibus, & omnibus Thingis, & omnibus libere tenentibus, qui manent in foresta mea de honore de Lancastre, quod possunt* &c. Vide *Thainus* & *Theyn*.

THIUBDA, Furtum, Germanis *Dieb*, Otfrido lib. 4. cap. 7. & Willeramo, *Thiob*, Saxonibus ðeꝼ. Ita inscribitur titulus 3. Legis Frisonum.

THIUPHADUS, Dignitas in Aula Regum Gothicorum Hispan. sed ex inferioribus prima: scilicet post *Duces, Comites, & Gardingos*. Huic suberant *Millenarii, Quingentarii, Centenarii, Decani, exercitus* etiam *Compulsores, Annonarii, Defensores, Pacis assertores, Numerarii, Villici, Sajones. Tiuphadum*, civilem administrationem habuisse colligitur ex Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 23. 26. & lib. 4. tit. 5. §. 6. Huic in omni criminalium negotiorum genere judicandi licentia concessa erat, præterquam in his criminibus quæ legum sententiam apertè condemnant, quibus qui obnoxii reperiebantur, eos non judicare ampliùs, sed ut jam à lege præjudicatos condemnatosque debitis pœnis subjicere cogebantur. Ita enim accipienda videtur eadem lex lib. 2. tit. 1. §. 15. *Cum in cæteris negotiis criminalium causarum Thiufadis judicandi licentia concessa fuit, criminosos à legum sententiis judicare non audeant, sed debitam in eis, ut competit, censuram exerceant.* Hi, si quando sive ad ad bellum, sive aliò avocarentur, vices suas in exercendis judiciis committere poterant, ex eodem §. In bellum porrò provinciales suos educebant, & *ad hostem exire* compellebant, quomodo Ballivi ac Senescalli olim apud nos, hoc est Regios subditos qui ex sua *Thiuphadia* erant: ita enim provincia Thiuphadi appellatur lib. 9. tit. 2. §. 1. 3. 4. 5. 6. 9. Suberat autem *Thiuphadus* Comiti, ex d. §. 5. Vide Diploma Ervigii Regis post Concilium Toletanum XIII. Quidam vocem hanc à Germanico *Tief*, altus, deducunt, quasi suprema fuerit inter inferiores dignitas.

THIUS, ex Græco θεῖος, Patruus, Italis *Zio*. Codex Carolinus Epist. 93. *Thius Regis Persarum, Princeps & Dux exercitus.* Chronicon Comitum Capuæ §. 3. *Projectus est de eadem civitate à Pandone thio suo.* Pactum Gregorii Ducis Neapolitani an. 911. *Joannes Consul & Dux, Gregorius thius ejus.* Charta Hispan. æræ 819. apud Sandovallium in Sylone Rege: *Et sic postea conjunctus pariter cum idem prædicto tuo tio domino Fromistano Abbate fundasti in isto loco jamdicto Oveta Basilicam S. Vincentii Levitæ*, &c. Hist. Miscella: *Ubi erat Isbaali thius Madi.* Theophanes, καὶ ἦν ἐκεῖ ὁ Ἰσβααλὶ ὁ θεῖος τοῦ Μαδί.

Thia, Amita, Italis *Zia*, in Concilio Bracarensi II. an. an. 563. c. 15. & in Concilio Arelatensi II. c. 3. uti præferunt codd. Corbeiensis & Lugdunensis. Adde veterem Chartam allatam à Duce Gardiæ in familia Guietana pag. 182. Apud Gregorium M. lib. 1. Epist. 37. *Volo autem ut domnæ Paterichiæ meæ*, &c. Spelmannus emendat *Pateriæ thiæ meæ*, quomodo codd. bonæ notæ præferre monet vir doctus nuperus operum S. Gregorii editor, quosdam etiam *amitæ*, pro *thiæ*. Charta Rudesindi Dumiensis Episcopi æræ 930. apud Tepez: *Et villa ipsa Monasterio integra in Faro ex dato tiæ meæ dominæ Gunterodis*, &c. Alia æræ 1111. apud eundem to. 6. pag. 450. *Et de ipsa villa quæ dedit mihi illa tia mea*, &c. Vide Chronicon Petri Regis Arag. edit. à Carbonello lib. 1. c. 2.

THOALAFTI. Vide *Chunna*.

THOKEI, Piscis genus, cujus fit mentio, inquit Cowellus, anno 22. Edw. IV. cap. 2.

THOL, Vide *Telonium*.

THOLUS. Glossæ Antiquæ MSS. *Tolum, fastigium templi rotundum, sive cerebrum cameræ.* Papiæ: *Propriè est velut scutum breve, qui in medio tecto est, in quo trabes coëunt.* Idem: *Tholus, eminens, rotunditas, fastigium templi, culmen tecti.* Sedulius lib. 1. Paschalis operis:

——— Properemus in urbem
Libertatis ope, radians ubi regia fulvis
Emicat aula tholis.

Vita S. Joannis Eleemos. ex versione Anastasii Biblioth. n. 52. *Pergebat aliquando Beatus ad visitandos pauperes in locum, qui dicitur Cæsarium: illic enim eis fecerat quasi tholos quosdam prolixos, ligneis tabulis pavimento strato ad requiescendos eos.* Epitaphium Aldeberti Abbatis Lerinensis, qui decessit an. 1101.

Namque sui dextra construxit intus & extra
Turres, atque tholos, Ecclesiæque polos.

Liber Miraculor. S. Bertini cap. 3. apud Mabillonium de *Turrili*, seu *Campanario*: *Cum tholus pomifer in edi-*

to unà cum triumphali signo Crucis erigeretur, &c. Occurrit hac notione apud Palladium c. 8. & 43. Sed non planè assequor quid sit *tholus* in Gestis Francor. usque ad Robertum Regem ex Bibl. Loiselliana, an. 1014. *Fecit quoque 18. tholos ejusdem metalli, (cupri Hispanici) sparsim in choro desuper infixos.*

THORACIDA, Imago pectore tenus: θωρηκίον. Trebellius Pollio in Claudio: *Expressa thorace vultus imago.* Glossæ MSS. *Toracida, imago sculpta pectoralis, i. usque ad pectus, in auro, vel in quolibet, à thorace quod est pectus.* Adamnanus lib. 3. de Locis sanctis, cap. 4. de statua marmorea S. Georgii divinitus emollita: *Hinc itaque manifestè ostenditur, quantæ & qualis fuerit honorificentiæ apud Deum Georgius, inter tormenta, cujus thoracidam, in re natura impenetrabili, penetrabilem potentia fecit.* Et cap. 5. *S. Mariæ Matris Domini thoracidam habet.* Versus in Althelmum, in libro Epistolarum S. Bonifacii Arch. Moguntini Epist. 69.

Nec non adhuc munusculum
Quidam addunt pulcherrimum
Thoracidos, tuentibus
Retorquentes luminibus
Imagines auriferis
Christi Matris capitibus.

Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. c. 8. *In gestis Silvestri Papæ legitur Constantinum Imperatorem per thoracidas Apostolorum, quos ipsos in visione viderat, cognovisse.* Durandus lib. 1. Ration. c. 3. n. 2. ait Græcos imagines pinxisse solùm ab umbilico suprà, & non inferiùs. Vide *Scutum*, *Surtaria.*

Græci recentiores vocem στηθάειον, eadem notione usurparunt. Chronicon Alexandr. Αὐτῷ τῷ ἔτει ἀφιερώθησαν στηθάεια γ'. ἐν τῇ συγκλήτῳ, Ονωρίου, καὶ Θεοδοσίου Αὐγούστων, καὶ Πουλχερίας Αὐγούστης ἀπὸ Αὐρηλιανοῦ δὶς ἐπάρχου τῶν ἱερῶν πραιτωρίων. Idem in Justinano: Εχων ἀντὶ πορφύρου χρυσοῦν βασιλικὸν ταβλίον, ἐν ᾧ ὑπῆρχεν ἐν μέσῳ στηθάειον ἀληθινὸν μικρὸν τοῦ βασιλικοῦ χαρακτῆρος Ιουστίνου.

THORACOMACHUS. Anonymus de Rebus bellicis, Notitiæ Imperii subjectus: *Inter omnia quæ adversum bellicum provida posteritatis cogitavit antiquitas, thoracomachum quoque mira utilitate ad levamen corporis armorum ponderi & asperitati subjecit. Hoc enim vestimenti genus, quod de coactili ad mensuram & tutelam pectoris humani conficitur de mollibus lanis timoris sollicitudo solers magistra composuit, ut hoc inducta primum lorica vel clivanus, aut his similia fragilitatem corporis, ponderis asperitate non læderent*, &c. Ubi *Thoraconactus* legendum rectè censet Salmasius ad Plin. & ad Hist. Aug. i. νακτὸς θώραξ, ex lana coactili confectus, cujusmodi fuere nostri *Gambesones*. Νακτὰ enim, & πιλητὰ eadem. Gloss. Gr. Lat. νακτὸν, τὸ πεπιλωμένον, *densum, pressum.* Vetus Scholiastes Juvenalis sat. 6. versu 80. *Linum tenuissimis maculis nanctum.* Vide Cuiacium lib. 5. Observationum cap. 11.

THORGHORÉHNGH. Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1326. apud Pontanum lib. 7. Rerum Danicar. *Si ita contigerit, quod absit, quod alecia non capiantur, nec in skanor falsentur, quilibet dato suo* Thorghoregngh *auctoritatem habeat bona quæ adduxerit absque teloneo deducendi.* Habetur ibi pluries.

THRENARE, Plangere, ex Gr. θρηνεῖν. Paschasius Radbertus in Epitaphio Vualæ Abbat. Corbeiensis lib. 1. c. 8. *Fortasse tunc venter præcordiorum contra nefanda futurorum, quasi cythara threnabat.*

THRENGUS. Vide *Drengus.*

THRETIUM. Fragmentum Petronii pag. 70. *Decem partes dicit, librum ab oculo legit, thretium sibi de diariis facit, artisellium de suo paravit, & tres trullas.*

THRENO. Vide *Tremum.*

THREUS, Ex filio nepos, quasi *tertius* ab avo: nam *threus*, in Vett. Glossis est *tertius*. Angli *Thrée*, pro *tres* dicunt. Edictum Rotharis Regis tit. 58. §. 11. & Lex Longob. lib. 2. tit. 14. §. 5. *Qui de filio naturali generatus fuerit, quod est threus*, &c. At hoc loco *threus*, est *libertus*.

THRYMSA, genus nummi Anglo-Saxonici. In Legibus Æthelstani, ubi omnium capita æstimantur, hæc habentur: *Archiepiscopus & Satrapa* (qui coꝑle dictus est) 15000. *thrymsis, Episcopus & Aldermannus* 8000. *Belli Imperator & summus Præpositus* (hodie *Vicecomes*) 4000. *thrymsis.* Vide Concilium Grateleanum an. 928. c. 13. Lambardus *Thrimsam* nummum trium solidorum fuisse ait, à Ꞇꞃeo, quod *tria* sonat: vel ut Spelmannus, à Ꝺꞃim, quod *ternos* significat. In Glossario Saxonico exarato sub Edw. III. *Wrinsa*, vel *Wrimsa, & est solidus denariorum:* ubi legendum videtur *Thrimsa.*

THRONI, Angeli ex primo hierarchiæ Angelicæ gradu, cujus appellationis variæ recensentur causæ à S. Dionysio c. 7. Gregorio M. Hom. 34. in Evang. Isidoro lib. 7. cap. 5. Hugone lib. 7. in c. 7. Dionysii, Guillelmo Parisiensi part. 11. c. 131. S. Bernardo lib. 5. de Consid. c. 4. &c.

Thronus, Sedes Episcopalis, θρόνος, passim, unde

Inthronizare, Græc. ἐνθρονίζειν, Episcopum in *thronum* inducere: ἐνθρονιασμὸς, pro Ecclesiæ dedicatione, cùm scilicet *Thronus Episcopi* in ea collocatur, in Synodica ad Theophylum Imp. apud Balsamonem, & alios. Liberatus Diac. c. 14. *Ordinatus ergo Proterius, præsentibus supra memoratis Episcopis, inthronizatus.* Utitur & c. 15. 18. 20. &c. ut & Leo Ost. lib. 2. c. 4. Concilium Engelenheimense an. 948. c. 2. Adalbero Laudunensis Episcopus in Carm. ad Robertum Regem Franc. pag. 241. Sigebertus Gemblac. in Vita S. Sigeberti Regis Austrasiæ n. 5.

Neque tantùm de Episcopis vox hæc usurpatur, sed etiam de Abbatibus, atque adeo de quibusvis Presbyteris, qui *ad titulos*, seu Ecclesias quasvis ordinantur. Liber de Fundatione Gozecensis Ecclesiæ: *Post hunc Thiemonem — substituerunt Abbatem hujus inthronizationis anno tertio*, &c. Vide Formatam Dadonis Episcopi Virdun. to. 2. Concilior. Sirmondi pag. 673. Præterea de quibusvis inaugurationibus. Ditmarus lib. ult. pag. 110. *Ducem Henricum Ratisbonæ inthronizavit.*

Inthronismus, ex Græco ἐνθρονισμὸς, apud Liberatum Diacon. cap. 19.

THROTEBOLLA, Guttur, vox Saxon. Leges Henrici I. Regis cap. 93. *Gurgullio vel throtebolla.* Ubi alii codd. præferunt *Wrotebolla.*

THUBDA, in Lege Frisionum tit. 3. ubi Sicama *Thiaftha* rescribendum censet. Hodie enim *thiaeff*, vel *thieff*, furtum, *thiaftha* appellant Frisii.

THUMELUM. Leges Inæ Regis cap. 55. apud Bromptonum: *Si pasnagium capiatur de porcis, de tridigitali tertius, de duodigitali quartus, de thumelo quintus:* à Saxonico Ꝺimel, Anglis *Thumbe*, pro pollice, de porco hîc dictum, cujus pinguedo ad pollicis latitudinem excreverit. Ita Somnerus.

THUR, Getarum & Gothorum Deus, cui *sanguinem mactabant hominum*, ut est apud Dudonem lib. 1. de Morib. & actis Normann. pag. 62. Hunc *Martem* putabant, ut habet Willelmus Gemetic. lib. 2. cap. 4. Adde Ordericum Vitalem lib. 4. pag. 513. *Thor* appellatur in Historia S. Cuthberti.

THURARIUM. Vide *Acerra.*

THURARII, Pigmentarii. Vide Interpretem Juvenal. Sat. 1. v. 52.

THURCIBALDUS. Vide *Curcimbaldus.*

THURIBULUM, Vas in quo thus reponitur: inter ministeria sacra vulgo accensetur. Alcuinus Poëm. 3.

Hic quoque thuribulum capitellis undique cinctum,
Pendit de summo fumosa foramina pandens,
De quibus ambrosia spirabunt thura Sabæa,
Quando Sacerdotes Missas offerre jubentur.

Dudo lib. 3. de Morib. Normann. pag. 153. *Turibulaque inauditæ amplitudinis & pretii auro confecta delegavit.* Leo Ostiensis lib. 1. cap. 58. *Thuribulum argenteum inauratum*, &c. Occurrit passim. Sed audiendus interim Joan. de Janua: *Thuribulum, à thus, & bolus, componitur, vel quod ibi thus mordetur & crematur: vel quod*

thuris bolos, i. morsellos cremat. Ita nugantur recentioris ætatis Grammatici. De Thuris seu incensi primævo usu in Ecclesia, vide Durandum lib. 1. de Ritib. Eccles. c. 9. & v. cl. Jacob. Petitum in Notis ad Pœnitentiale Theodori pag. 135. 136.

Turabulum. Glossæ antiquæ MSS. *Turibulum, turabulum, quod Græci Tymarion dicunt.* Mox: *Turibulum, ubi thus incenditur.*

Thuricremium, *Incensarium, quia in eo crematur thus,* Ugutioni. Joannes de Janua habet *Thuricremalum,* subditque consuevisse dici, *Pone thimiama in thuricremalo.*

Thuridus, & *Thureus, de thure exiens, vel ad thus pertinens, vel fumosus.* Hieronymus super Isaiam: *Unusquisque altius quærat auxilium faciem thuridam pallore circumferens.* Jo. de Janua. Leg. *luridam.*

Thuriferarius, Acolytus, qui *incensarium* in Ecclesia defert, qui & *portator thuribuli* dicitur ab Hugone à S. Victore lib. 1. Speculi Eccl. cap. 7. *Per Ceroferarium & Thuriferarium intelligimus sanctos qui præcesserunt Testamentum.* Vide Durandum lib. 4. c. 5.

Thurificare, Thura adolere, sacrificare. Acta Marcelli PP. *Deferatur tripoda, & thurificent Majestatibus.* Lex 12. Cod. Th. de Paganis: *Namque omnia loca quæ turis constiterit vapore fumasse, si tamen ea in jure fuisse thurificantium probabuntur, fisco nostro adsocianda censemus.* Consuetudines Floriacensis Monasterii: *In die Dedicationis Ecclesiæ post officium debent duo Sacerdotes capati omnes cruces thurificare, duobus servitoribus comitantibus cum acerris & plurimo incenso.* Occurrit passim in vitis SS.

Thurificati. Vide *Sanctificati.*

Thurifex, *Sacerdos: Thurificium, Sacerdotium: Thurificina, locus ubi thus efficitur, vel spargitur, vel sacrificatur.* Ugutio.

Thus *masculum.* Ugutio: *Thus, quædam maneries apud nos dicitur masculum, quia sit natura rotundum, in modum testiculorum, reliquum verò planum & pene scabiosum.*

Thwertnik. Charta Regis Angliæ Ricardi II. apud Spelmannum: *Concessimus etiam communitati prædictæ* (Cestrescirae) — *quod habeat omnes libertates eidem communitati per Ranulphum dudum Comitem cestriæ concessas, &c. Concessimus etiam quod Vicecomes noster, aut hæredum nostrorum qui pro tempore fuerit in dicto (comitatu, de cætero faciat executiones pro debitis recuperatis & recognitis in Comitatu vel Scaccario Cestriæ, aut in itinere Justiciariorum, qui pro tempore fuerit, absque aliquo capiendo pro executione hujusmodi facienda, licet etiam præteritis temporibus usum sit, prout per Chartam habet ipsa Communitas. Quod si aliquis in curia nostra culpatus fuerit, per Thwertnik se defendere possit, quia hæc defensio est contraria legi communi, nutrix malorum, pacis æmula, & damnosa populo pacifico. Volumus etiam de consensu & requisitione dictæ communitatis, ordinamus & præcipimus, quod dicta defensio per Thwertnik de cætero non allocetur, sed annuletur totaliter & damnetur, prædictaque charta in eo puncto vacua sit & nullius effectus temporibus duraturis.*

Thymiama, dicitur Ugutioni, *quædam confectio diversarum specierum, quam Sacerdos in altari thymiamatis adolebat.* Exod. 30. *Sume tibi aromata, stacten, & onica, galbanum, & thus lucidissimum, æqualis ponderis erunt omnia, faciesque thymiama.* Nudè, Thus, incensum. Codex Epistolarum S. Bonifacii Archiep. Moguntini Ep. 143. *Sanctitati vestræ direxi sabanum unum, facitergium unum, & modicum thymiama.*

Thymiamaterium, Thuribulum, vas in quo *thymiama* servatur. Ordo Romanus: *Tenens thymiamaterium aureum pro foribus ponit incensum, ut pergat ante Pontificem thuribulum.* Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Et thymiamaterio usquequaque satis mirabili, auro & gemmis benè elevato in sublimi, hunc sanctum devotissimè nobilitavit. Erat enim hoc ad plane conveniens, thymiamaterium thuribulo aureo à Gauzlino Abbate mirabilium factore patrato, cujus opus splendescit præ omnibus quæ vidimus.* Thurificationis verò usum in Ecclesia perantiqua esse probat Menardus ad librum Sacramentorum Gregorii M. pag. 195. 362. 373.

Thythuiti. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 69. *De Thythuiti hominis wera, debent reddi secundum legem 30. solidi ad manbotam, id est hodie 5. mancæ, de Twelfhindo, id est Thayno, 120. solid. quæ faciunt 20. mancæ.*

Thymphana, *Modiolos rotarum dicere possumus.* Glossarium Longobard. S. Germani Paris. ex Glossis antiquis.

Tibicines, *Fulcra bifurca, quibus domus sustentatur, quæ aliter Destines dicuntur.* Jo. de Janua.

Tibin, *Scirpus, vel genus vasculi in modum scrinii, ex virgultis agrestibus contextum.* Jo. de Janua.

Tibraca. Vide *Tybrugus.*

Tibrillum. Charta Ludovici Pii Imp. pro Abbatia S. Dionysii, apud Doubletum pag. 740. *De lignis dentur eis mensuræ, quæ Nudi appellantur, mille centum: de melle secundum consuetudinem: de tibrillo carra duo: de modiis sedecim.* Eadem habentur in Charta alia Sandionysiana firmata in Synodo Suessionensi an. 862. apud eundem pag. 794.

Tichodifrus, ex Gr. τειχοδίφρος, *genus machinæ ex rei suæ commoditate Græca appellatione vocabuli sumpsit exordium, eo quod per hunc facilior in murum paretur ascensus, ante balistæ semper ducendus incessum, quo protectior eadem balista operetur.* Vide reliqua apud Anonymum de Machinis bellicis, subjectum Notitiæ Imperii.

Ticimium *pecoris*, in Legibus Adelstani Regis. Vide *Blanhornum.*

Tienmannatala. Vide *Tenmantale.*

Tigellum, pro *tigillum.* Occurrit in Vita SS. Severini & Victorini n. 12.

Tignum, *genus bestiæ, feminini generis,* in Glossario Longobardico S. Germani Paris. ex Glossis antiquis.

Tigris, Ensis, Spatha. Gregorius Turon. de Gloria Confess. cap. 42. de Nunnino quodam Tribuno: *Provolutusque ad beati sepulchrum, cum diutissimè orasset, extracto de vagina tigre, lapidem qui super venerabile sepulchrum habebatur, nemine vidente, percussit.* Isidorus ait Persis, Medis, & Græcis *Tigrim*, sagittam appellari.

Tigurium. Vide *Tegurium.*

Tihindus. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 9. *De tihindi hominis* (interfecti) *wera debent reddi secundum legem 30. solidi ad manbotam.* ꝺꝑẏhinꝺenman dicitur in Legibus Alvredi Saxonicis, apud Lambardum, ex Saxonico, ꝺꝑẏ, *duo*, & hẏnꝺ, vel hunꝺ, *centum*: ita *Tihindus*, homo est qui in æstimatione capitis ducentorum solidorum censetur.

Tihla, seu ꞇihꞇla, Saxonibus Accusatio, postulatio, compellatio, quasi *titulus accusatorius.* Leges Canuti Regis Angl. c. 62. *Si quis amicis destitutus, vel alienigena ad tantum laborem veniat, ut plegium non habeat in prima tihla, i. accusatione, ponatur in carcanno.* Leges Henrici I. Angliæ Regis cap. 10. *Differt etiam an aliquis cum suo vel alterius homine causam agat, & si quid in actu, vel in sola tilha consistat.* Cap. 45. *De nemore inoperato per tilham nemo respondeat, nisi sit ibi captus, vel sit homo ejus cujus est nemus.* Cap. 57. *Inter homines aliorum Comitatuum observetur, & de tihla pariter veniant in curias,* &c. Adde cap. 59. 64.

Tillum. Vita S. Samsonis Episc. Dolens. lib. 1. cap. 16. *Venenum poculo miscuit, tillum quoddam fricans, deditei bibere.*

Tilptalium, *Linteolum minutissime carminatum, sive carpia.* Ita Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosoph. ex Gr. τιλτὸν, linteamenta, apud Æginetam, vel τιλτὸς, discerptus, unde τιλτὸς μότος, linteum carptum. Vide *Carpia.*

Tamberlode, Servitutis genus, quo vassallus obliga-

tur materiam sive lignum de silva, ubi prosternitur, ad domini sui domum devehere: à Saxon. Timbre, Anglis, *Timber*, i. lignum, tignum, & lade, Anglis *load*, onus. Occurrit apud W. Thorn an. 1364. *Et debent pro qualibet swolinga 14. den. per annum, pro schippeshere, timberlode, & bordlode, vel cariare extra Waldam per mare, vel per terram, ad manerium prædictum.*

TIMBRELLUS, *Timbrelius*, *Tinnelius*, Parvus cetus. Sic Skenæus de Verborum significat.

TIMBRIUM, Fasciculus, vel certus numerus pretiosarum pellium, cujusmodi sunt Marturum, Murium Ponticorum, &c. quæ ab exteris regionibus deferuntur: Gallis *Timbre*. In Glossis antiquis MSS. lego: *timbre*, *locus propellium*. Sed an huc pertineant, vix putem. Charta Swecica an. 1314. apud Schefferum ad Chronicon Archiep. Upsaliensium p. 228. *Unam ulnam telæ vel ejus valorem de qualibet aratro. De qualibet timbria pellium Variorum, unam pellem meliorem.* Fleta lib. 2. cap. 12. §. 8. *Lunda pellium continet 32. timbria.* Skenæo de Verbor. significat. *And timmer of skins.* Charta Communiæ Rotomagensis an. 1207. *Unde nos de unaquaque navi habebimus unum timbr. Martrinarum, vel 10. libras, si mercatores navis jurare poterunt, quod martrinas non invenerint emendas ad portum in quo chargiaverunt, neque id fecerint pro consuetudine nobis auferenda.* Usatica MSS. Vicecomitatus Aquarum Rotomagi: *La nef qui vient de Yllande doit à la Vicomté 20. s. Item au Chastel de Rouen un timbre de martres, ou 10. livres tournois, premierement receu le serment des merchans que il ne pourront trouver à vendre ledit timbre ès partie d'Yllande où la nef fust carchie, & se elle apporte ledit timbre, les merchans jureront que il fu acheté ès parties d'Yllande, & n'est pas à rechevoir ledit timbre autrement.* Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis an. 1351. *Pour 60. timbres & 31. pel sans couroy, & sans appareil, contenans chacun timbre 60. peaux* &c.

TIMBRUM. Charta Martini Regis Aragonum apud Brizium Martinezium in Hist. Pinnatensi lib. 1. cap. 47. *In quo quidem calice aureo supradicto sunt signa sequentia, videlicet in pede tres esmalti, duo timbra, & unus crucifixus Jesu Christi, & in pomo qui est in medio sex esmalti, duo ad signum Aragon.* &c. Ubi *timbrum*, pro scuto insignium seu armorum videtur sumi. Vide *Tymbris*.

TIMONAGIUM. Charta Willelmi Cardinalis Archiep. Remensis an. 1182. *Forisfactum quoque de Timonagio nobis per 7. solidos & dimidium emendabitur.* Vide *Temo*.

TIMORARE, Timorem incutere, apud Ottonem Morenam in Hist. Rerum Laudensium pag. 46. 54.

TIMORATUS. Wippo de Vita Chunradi Salici pag. 428. *In Dei servitio timorata, in orationibus & eleemosynis assidua.* Gesta Innocentii III. PP. pag. 77. *Devotus & timoratus.* Ditmarus lib. 2. *Filiam bene timoratam*, &c. *Humiliter & timoratè*, apud eundem lib. 3. Fulbertus Carnot. Epist. 40. *Hærebam timoratè suspensus & expectans*, &c. Occurrit non semel.

TIMOROSUS, Timidus, Gallis *Peureux*. Constantinus Afric. lib. de Gradibus: *Timorosos & card..cos confortat.* Utitur hac voce non semel, ut & Albertus Argentin. in Chronico pag. 155.

TINA. Lib. 3. Reg. cap. 10. *Attulit ex Ophir ligna tina multa nimis*, &c. Ubi editio Gr. ξύλα ἀπελέκητα, *securi non dolata* ligna, inquit Eucherius, & ex eo Papias, de quibus Salomon gradus fecit in domo Domini, incognita etiam peritioribus Judæorum. Glossa: *Imputribilia, spinosa, in similitudine albæ spinæ tina candida sunt & rotunda, & invenitur in Biblius correctis duplex litera i. scilicet tiina, vel tina per simplex i.* Ita etiam Jo. de Janua, & Auctor Mamotrecti.

TINA, seu *Tyna*, Vas grande ligneum tam lavationibus, quàm condendis vinis paratum, quod vocabulum usurpatum à Varrone tradit Nonius. Nostri etiamnum *Tine* dicunt. Apitius l. 4. de Re culin. c. 2. *Ruta suffundes liquamen quod satis erit, & olei modicum, & commiscebis in tina cum pulpis.* Additio ad Willelmum Gemeticensem pag. 317. *Et aliquando in ipsa solemnitate solebat unam tinam plenam textis, & thuribulis, & candelabris, — ante altare sanctæ Trinitatis portare, ipsamque pro suis peccatis Deo ibi offerre.* Utuntur etiam Hepidanus de Vita S. Wiboradæ cap. 20. Cæsarius l. 3. c. 47. Acta S. Tyrsi Mart. n. 25. Fortunatus in Vita S. Radegund. c. 17. vetus Charta Securitatis apud Brisson. de formul. pag. 647. Joannes Laudensis in Vita S. Petri Damiani n. 22. Jo. de Burnino Archiep. Viennensis de Stephano Diensi Episcopo, Vita S. Joan. Episcopi Tragur. pag. 4. &c.

Tinum, eadem notione. Notæ Tyronis pag. 149. *Canava, cavea, tinum*, &c.

Tina, Pilei species, in modum fortè ac formam *tinæ* confecta, cujusmodi ferè sunt Clericorum isti pilei, quos *Bonnets carrez* dicimus. Synodus Sodorensis in insula Manniæ cap. 7. *Statuimus quod omnes Capellani, Diaconi, & cæteri ministri altaris honestè & devotè — non capuciis in capitibus, nec tinis, vel pileis, aut chirotecis in manibus — ad divinum officium accedant.*

TINC, *Ligo* exponitur, in Glossa interlineari in Grammatica MS. Smaragdi.

TINCA, apud Mundinum de Anatomia pag. 172. Italis *tinca*, est piscis, qui Lat. *Merula*, Gallis *Tenche*. Ausonius in Mosella:

> *Quis non & virides, volgi solatia tincas*
> *Norit?*

TINCTA, Tinctura. Lucifer Calaritanus lib. Moriendum esse pro Dei filio: *Recordare — quantos per abrupta una tincta subscriptionis tuæ dejecerit.* Id est una subscriptio, quæ *tinctura* vel atramento fit. Hispanis *tinta* etiamnum est atramentum.

Tincta. Diploma Friderici II. Imp. an. 1210. apud Rocchum Pirrum in Archiepiscopis Panormitan. *Donamus totam tinctam nostram ipsius civitatis nostræ Panormitanæ, quæ fit & fieri poterit in futuro, cum fundico, & omni jure, & libertate sua.* Infra: *Omnia jura ipsorum Judæorum, & redditus ipsius tinctæ.* Vide *Tintoria*.

TINEA, Scabies, ex Gall. *tigne*. Occurrit apud Folcardum in Vita S. Joannis Episcopi Eboracensis n. 2.

TINGERE, Baptizare, baptismum impertiri. S. Cyprianus Epist. 71. *Ut putent eos, qui apud hæreticos tincti sunt, quando ad nos venerint, baptizari non oportere.* In Epist. 23. 25. & 62. ubi Math. 28. *baptizantes eos*, habet *tingentes eos*. *Iterata tinctio*, apud S. Leonem Epist. 3. Vide Concilium Hispalense II. c. 7.

Tinctorium, Eucherio Lugdunensi & Papiæ, *Baptisterium*.

TINNIOLUM, Tintinnabulum. Vita S. Hilarii Arelatensis: *Videt se sacris interesse mysteriis, intuetur tunicæ Aaron quondam Pontificis tegmine decoratum, — tinniola etiam commota gressibus incedentis, & intrinsecus malogranatis illis clarum personabant extrinsecus salutiferumque tinnitum.* Infra: *Fulsit logium pietatis, justitiæ byssinum, continentiæ cingulum, prædicationis tinniolum, malagranata bonæ spei opere & sermone jugiter sonuerunt.*

Tinnibulum, in Glossis S. Benedicti, κώδων.

TINNULUS, Sonitus ex ære aut ferro percusso. Glossæ Gr. Lat. ἦχος ἀπὸ χαλκοῦ καὶ σιδήρου, *tinnulus*, *tinnitus*. Gloss. Lat. Gr. *tinnulum*, ...ἦχον. Papiæ, *tinnulus*, est *sonus liquidus, lenis, & purus.* Hieronymus in Prolog. in Job. *Interdum quoque & vicinus dulci & tinnulus fertur numeris lege solutis.*

A tinnulo, vel *tinniolo*, dictum volunt Regum Palatium, quod ut in Monasteriis fieri solet, ad *tinnulum*, seu *tinnitum* campanæ singuli regii Palatii domestici ad epulas cierentur: indeque *tenir tinel* nostris dixisse pro *Curiam solemnem celebrare*. *Cola de Benevento* in Tractatu *del Governo della Corte d'un signore* cap. 19. *Il tinello non men corroto à tempi nostri ne fatti che nel nome fui così da maggior nostri chiamato per diminutione (come io mi stimo) da Tinno (Tinnio) voce latina, quasi Tinello, cioè piciol suono che così si dice in quella lingua il suono*

de metalli; percioche al suono d'una piciola campana (come ogniunsia) si corre à tinello, il quale à un luogo (perche non lo sapesse) doue in commune si va à mangiare da cortegiani, come al refettorio de' frati. Et era all'hora di tanto honore il mangiare in tinello, quanto è hoggi riputato cosa vil & dishorrevole. Chronicon MS. Bertrandi Guesclini:

> *Bien sai qu'il est entrez dedens à son comment,*
> *Avec luy quatre cent de son tinel plus grant.*

Chronicon Flandriæ cap 57. *Et alla au palais tenir son tinel, & y feit office royal.* Chronicon Petri IV. Regis Arag. lib. 2. c. 22. *Davant tot lo poble de Barcelona, qui ja per allo era ajustar en lo nostre tinell major de nostre palau.* Charta an. 1209. pro libertatibus Magduni, apud Thomasserium in Consuetud. Bituric. pag. 426. *Quiconque au marché de Meun aura acheté aucune chose, ou aura vendu, & par oubliance son plassage ou tineil aura retenu*, &c. Ubi Consuetud. Lorriaci, unde hæc desumpta sunt: *Et per oblivionem tunleium suum retinuerit*, &c.

TINPENI, pro tributi specie, apud Anglos: fortè quod pro fodinis stanneis pendebatur: ex Anglo-Sax. Peni, denarius, pensitatio, & Tin, stannum. Charta Henrici II. Regis Angliæ to. 1. Monastici Angl. p. 419. *Non tributa, non xenia, non lestagia, non — tethinpeni, non tinpeni — exigat.* Charta alia ejusdem Henrici to. 2. Monastici Anglic. pag. 1003. *Nulla persona — exigat — non saumagia, non vectigalia, non navigia, non opera, non tributa, non xenia, non lestagia, non tethingpanie, non timpany.*

TINTA. Charta an. 1083. apud Ughellum to. 4. p. 1457. *Sedimonium unum cum tinta, cum acra quæ ibi extat, & campo insimul tenenti*, &c. Infra: *Idem sedimen cum tinta*, &c. Vide *Tincta*.

TINTINNABULUM, Campana quæ pulsatur in triclinio & in refectorio Monachorum, apud Beletum de Divin. offic. c. 86. Vide Capitula Monachorum ad Augiam directorum c. 8. in Appendice ad Capitularia Regum Francor. edit. Balazianæ.

Privilegium *tintinnabuli*. Bulla Paschalis II. anno 1103. apud Puricellum in Basilica Ambrosiana p. 109. & Puccinellum in Zodiaco Mediolan. part. 3. p. 377. *Concedimus tibi tuisque successoribus quidquid de usu dalmaticæ, sandaliorum, nec non chirotecarum, & licentiam ferendi tintinnabulum capellæ, ex Apostolica autoritate antecessorum nostrorum habere meruisti*, &c.

Tintinnabulis exornatas interdum fuisse Sacerdotales vestes observamus in v. v. *Capa, Stola, Tinniolum, & Tunica.* Sed & procerum ita depingit Apuleius lib. 10. *Et pictilibus baltheis, & tintinnabulis perangustis exornatum, ipse residens, amantissimè nonnunquam comissimis affatur sermonibus.* Sed maximè equorum instrata exornasse nostros tintinnabulis legimus. Nicetas in Manuele lib. 6. n. 4. Francos Antiochenos describens torneamentum inituros cum Imperatore: Καὶ τοὺς ἵππους ἠγλαϊσμένους εἶχον, ἄλλοις τε κόσμοις λαμπροτάτοις, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀπαυχενίοις ἀγλαΐσμασιν, ἐκ τειχῶν συγκειμένοις ἱππείων, ἐς ἱκανὸν καθιεμένων, καὶ περιηρτημένους ἐχόντων ἠχητικοὺς κώδωνας. Arnoldus Lubecensis lib. 2. cap. 16. *Sedens in equo phalerato, cujus operimento filia Principis inseruerat tintinnabula plurima, tum pro ostentatione, tum equi alterius fugatione.* Philippus *Mouskes* in Philippo Aug.

> *Es vous atant le Duc Ricart,*
> *Son filz venoit d'autre part,*
> *Aplanoiiés & acesmés,*
> *Et mult cointement atornés,*
> *A cloketes & as lorains,*
> *Venoit si tost que ne post ains.*

Raimundus Montanerius in Chron. Aragon. c. 124. de Milite Gallo: *E guarda, e vae en lorech que era entre lo seu ort, e un altre, un Cavaller Frances ab son cavall armat, e ab lo pitrall de campanellas*, &c. Monstreletus 1. vol. cap. 62. de Rege Ludovico: *Son cheval estoit convert & paré de clochettes dorées.* Chronicon quod Scandalosum vocant pag. 20. *Lesquelles houssures (des chevaux) estoient — chargées de grosses campanes d'argent, blanches & dorées.* Et pag. 93. *Il estoit monté dessus un beau coursier à une moult belle houssure, toute couverte de tranchoüers d'argent, dessus chacun desquels il y avoit une grosse campane d'argent dorée*, &c. Octavianus de S. Gelais in Viridario honoris:

> *Sur leurs chevaux d'or & d'argent clochettes.*

Adde Wlsonem Columberium in Theatro Honoris to. 1. pag. 60. & Ceremoniale Francicum, ubi de solennibus Regum ingressibus: præterea Radulphum in Vita S. Richardi Episcopi Cestrensis n. 44.

TINTINNUM, Tintinnabulum armentorum collo appensum. Lex Burgund. tit. 4. §. 5. *Qui tintinum caballi furto abstulerit*, &c. Lex Salica tit. 29. §. 2. *Si verò de pecoribus tintinnum furaverit*, &c. — *Si quis skellam de caballis furaverit*, &c. Fortunatus lib. 2. Poëm. 17.

> *Tintinnum rapit alter inops magis improbus ille,*
> *Qui jumentorum colla tenere solet.*

Walafridus Strabo:

> *Mala fidem tintinna sonant documenta saluto.*

Tintinnabulum de caballo vel de bove furari, in Lege Wisigoth. lib. 7. tit. 2. §. 11. in Lege Bajw. tit. 8. §. 11. *Greges tintinnabulatos* dixit Sidonius lib. 2. Epist. 2. ubi sat multa in hanc rem Savaro. In armentis porrò tintinnabula collo appenduntur, ne in silvis aberrando amittantur. Aimoinus lib. 3. Hist. Franc. cap. 82. *Nunquid non audis tintinnabula pascentium equorum collis dependentia? mos quippe antiquis inoleverat Francis, & maximè Austrasiis, ut pascentibus equis tintinnabula imponerent, quo si fortè longiùs in pascendo aberrassent, eorum sonitu dignosci possent.* Ubi Ado Viennensis in Chron. *Nam tunc temporis tinnitos equos Austrasii ad pastum emittebant.* Equis verò, sagmariis præsertim ac mulis onerariis, tintinnabula pariter dantur, quod tinnitu mulceantur, & sono laborem leniant. Vide Vitam S. Frontonis Abbat. n. 12.

TINTORIA, Officina tinctoria, ubi tinguntur panni, in Charta Caroli II. Regis Siciliæ apud Ughellum to. 9. Ital. sacræ pag. 929. Vide *Tincta*.

TIOCIUM. Charta Longobardica an. 745. apud Ughellum in Episcopis Aretinis: *Ad hæc respondebat — quod Ecclesiæ istæ vel tiocia, unde agimus, in territorio Senensi positæ sunt.* Infra: *Dum ad tantorum annorum curricula possessionem S. Donati in prædictis baptisteriis & tiociis esse cognovissemus*, &c.

TIRALLA. Chron. Ceccanense, seu Fossænovæ an. 1196. *Optimam tirallam frisatam super altare, pulcha sandalia cum caligis.* Sed legendum *tuallam*. Vide in hac voce.

TIPETTUM. Concilium Londinense an. 1342. c. 2. ubi de habitus Clericorum abusu: *Ac caputii cum tipetis miræ longitudinis*, &c. Quo loco *tipettum*, est quod *Toupper* vulgò dicimus, apex qui capitio imminet. Unde nescio an non legendum fuerit *tuppetis*. Glossarium Ælfrici: *Apex, summitas galeæ*, helmes-top. Vide *Tupha*.

TIRANNI, Trabes, quibus ædium muri continentur, Gallis *Tirans*. Historia Vezeliacensis lib. 4. pag. 617. *In crypta quæ supra B. dilectricis Mariæ Magdalenæ sepulchrum extat, tantus ignis casu erupit, ut etiam tirannos, quos Francigenæ Trabes vocant, qui erant in superiori parte, combusserit.*

TIRATORIUM. Charta an. 1263. ex Regesto 31. Chartophylacii Regii fol. 102. qua Renaldus *de Chigy* & ejus uxor vendunt Regi *tres partes quas se habere dicebant in quodam botatorio sito apud Villamnovam Regis ante Tiratoria ejusdem villæ*, &c. Extat etiamnum in urbe Parisiensi compitum, quod vocant *la Croix du Tiroir*. Sed de nominis ratione vix placent quæ habent Brolius lib. 1. Antiq. Parisf. pag. 4. 2. edit. & vetus Scheda Gallica inedita de Fundatione Parisiorum, ex qua hæc de prompsimus: *A la croix du Tirouer se trioient les bestes, & pour ce à proprement parler, elle est appellée la Croix du*

trieuer, pour les bestes que l'en la trioit.

Tiratorium, alia notione. Fridericus II. lib. 2. de Arte venandi c. 55. *Est tiratorium quodcumque membrum avis, aut alterius animalis dandum falconi ad mordicandum in eo, ne inquietet se falco propter timorem, aut aliam causam. Et est duplex tiratorium, unum carnosum quod debet esse recens, & de bonis carnibus, — aliud est non carnosum, quod debet esse ossuosum, & nervosum, & munitum plumis aut pennis, quod datur falconi, potiùs ad impediendum falconem circa ipsum, & ad deplumandum in ipso, potiùs quàm ad gustandum, vel comedendum*, &c.

TIRONATUM, *Rudimen*, νεολεκτοφράτευμα, in Glossis MSS. Regiis cod. 1013. Tyrocinium.

TIROGRILLUM, perperam legit apud Willelmum Armoricum lib. 1. Philippidos Spelmannus, pro *Cirogrillum*. Vide in hac voce.

TIRRENUS. Vide *Tarenus*.

TITHINGA. Vide *Tethinga*.

TITIONARI, *Titionibus præparare, eos in ignem mittere*. Ugutioni. Nos *Tisonner* dicimus.

TITIONARIUM, *Locus ignis, ubi titiones morantur*. Ugutio.

TITULARE, Titulo præsignire, exornare. Tertullianus lib. de Anima c. 13. *Quis non animæ dabit summam omnem, cujus nomine totius hominis mentio titulata est?* Idem in Poëm. de Judicio Dei:

> *Quis mihi ruricolas aptabit carmine musas,*
> *Et verni roseas titulabit floribus auras?*

S. Ambrosius in Epist. ad Coloss. c. 4. *Ita enim devota fuisse videtur, ut omnis domus ejus signo titulata esset (rucis.* Calendarium Philocali: *Furius Dionisius feliciter titulavit*. Martianus Capella lib 1. pag. 15. *Et licet per Zodiacum tractum nonnulli singulas vel binas domos animalibus titularint, in aliis tamen habitaculis commanebant*. Adde Petrum Chrysologum serm. 155. Vide *Titulus*.

Titulare, Significare, in Gloss. Arabico-Lat.

Detitulare, Titulum auferre, delere. Josephus Iscanus lib. 2. de Bello Trojano:

> ——— *Propriæ nam venditor artis*
> *Detitulat titulos, quos ingerit.*

Titulare, pro *Titillare*. S. Althelmus de Laude Virg. c. 17.

> *Quique titulantis spernit primordia luxus.*

TITULOS *apponere*, seu Tabulas inscriptas cum velis purpureis, ut est apud Agathiam lib. 5. quo ritu res privatorum, aut reorum fisco addicebantur. Augustinus in Psalm. 21. *Ubi potens aliquis invenerit titulos suos, nonne jure rem sibi vindicat? & dicit, non poneret titulos meos, nisi res mea esset*. Gregorius M. lib. 4. Epist. 33. *In Sicilia autem insula Stephanus quidam marinarum partium Chartularius tanta præjudicia, tantasque oppressiones operari dicitur, invadendo loca singulorum, atque sine dictione causarum per possessiones ac domos titulos ponendo*, &c. Ado in Martyrol. 29. Aug. *Omnes facultates ejus publicis titulis præsignari*. Eadem verba habentur in Vita S. Sergii Mart. n. 3. Anastasius in Nicolao I. PP. pag. 213. ubi idem Pontifex ad Ravennatem Archiepisc. *Præcipimus tibi ut nunquam res cujuscunque personæ qualicunque ingenio vel cartula acquisitus, & possessas olim modo occupes, aut titulum superimponas, donec in præsentia Apostolica, vel Missi ejus, aut Vestararii Ravennæ legali ordine illas in judicio convincas*. Senator lib. 4. Ep. 14. *Casas eius appositis titulis fisci nostri viribus vindicabis*. Idem lib. 5. Ep. 6. *Fixis titulis juri publico applicare*. Adde lib. 9. Ep. 18. Tibullus lib. 2. p. 112.

> *Ite sub imperium, sub titulumque lares.*

Vide tit. utriusque codic. *de His qui potentiorum*, &c. Hinc

Titulare, Fisco addicere titulis appositis. *Domus titulata*, apud Gregor. M. lib. 1. Epist. 63. cui fiscalis titulus appositus est. Adde lib. 4. Epist. 44.

Titulatio, Confiscatio, qua voce δήμευσιν apud Theophanem in Nicephoro Generali an. 9. vertit Historia Miscella.

Tituli fiscales, Tributa, vectigalia publica, fiscalia: passim in utroque codice. Salvianus lib. 5. *Illud est gravius quod plurimi proscribuntur à paucis, quibus exactio publica peculiaris est præda, qui fiscalis debiti titulos faciunt esse privatos, & hoc non summi tantum, sed pene infimi*. Anonymus de Rebus bellicis subjunctus Notitiæ Imperii, de exactoribus: *Quæ enim ab his occasio fiscalium titulorum inlibata peracta est, quæ conventio sine præda discessit? Susceptores fiscalium titulorum*, in Edicto Theoderici Regis cap. 144. *Titulus siliquatici*, apud Senatorem lib. 4. cap. 25. *Titulus Canonicus vinarius*, in veteri Inscript. 647. 7.

Titulus, Limes, meta. Aggenus: *Videmus igitur modo per terminos territoriales, & limitum cursus & titulos, id est inscriptis lapidibus, plerumque fluminibus, nec non aris lapideis claudi territorium, atque dividi ab alterius territorio civitatis*. Petrus Chrysol. serm. 154. *Dominum prædiorum limitibus affixi tituli proloquuntur*. Fortunatus in Vita S. Medardi cap. 5. *Diebus quoque illis de cujusdam agri confinio controversia inter propinquos illius exorta est, cumque disceptarent alternatim, & jam furor iraque mentem præcipitaret, ille lapidi pedem superposuit, qui ejusdem agri divisor esse videbatur: commotam ergo turbam dicto citiùs ab illa compescens seditione, Titulum hunc, inquit, horum jugerum limitem esse noveritis & confinium*. Hinc fortè

Titulos vocamus instrumenta Chartarum, quæ prædiorum possessionem firmant, quove jure teneantur indicant. Concilium Ticinense sub Benedicto VIII. PP. in Præfat. *Prædia & possessiones aut tollunt, aut minuunt, aut quibusdam titulis & scriptis colludio fabricatis, à nomine & jure Ecclesiæ alienant*.

Titulus, Ecclesia ad quam deserviendam ordinabantur Presbyteri, ita ut in ea *stabilitatis promissionem* facere tenerentur, & ab ea recedere iis non liceret, ut est in Capitulari Episcoporum c. 13. in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 26. 108. lib. 7. c. 173. in Addit. 3. Lud. Pii c. 39. in Synodica Ratherii Veron. ad Presbyter. &c. Vide Joannem VIII. PP. Epist. 173. Synodus Remensis an. 813. c. 20. *Ut Presbyteris de minore titulo ad majorem non liceat transmigrare*. Addit Turon. III. c. 14. *Sed in eo permaneat ad quem ordinatus est*. Concilium Calchutense an. 787. c. 6. *Et in illo titulo perseverent ad quem consecrati sunt, ita ut nullum de alterius titulo Presbyterum aut Diaconum suscipere præsumat*, &c. Concilium Londinense an. 1125. *Nullus in Presbyterum, nullus in Diaconum nisi ad certum titulum ordinetur. Qui verò absolutè fuerit ordinatus, sumpta careat dignitate*. Id etiam in usu fuisse testatur Lupus Ferrariensis Epist. 29. nisi Episcopi licentia intercedat. Vetitum enim in Concilio Calchedonensi c. 6. ne quis Presbyter aut Diaconus ἀπολελυμμένως ordinaretur, *absolutè*, ut habent Concil. Meldense an. 845. c. 52. Synodus Romana an. 853. c. 39. Crisconius in Breviario c. 196. Egbertus Archiep. Ebor. in Dialogo c. 9. Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 24. Capit. Francoford. an. 794. c. 26. Capit. 6. an. 806. c. 7. Capit. 1. incerti anni c. 11. lib. 1. Capitul. cap. 25. Append. 1. c. 12. &c. sed ἰδικῶς, *specialiter*, Ecclesiæ civitatis vel pagi adscriberentur, abrogatis ordinationibus absolutis: qua tamen ordinatione Presbyterum se factum in Ecclesia Barcinonensi scribit Paulinus Ep. 6. ad Severum: *Ea conditione in Barcinonensi Ecclesia consecrari adductus sum, ut ipsi Ecclesiæ non alligarer; in Sacerdotium tantum Domini, non in locum Ecclesiæ dedicatus*. Sed irritæ postmodum factæ ejusmodi ordinationes: & in ipsis Presbyterorum & Diaconorum, aut Subdiaconorum ordinationibus, ab Episcopis ordinatoribus, nominati tituli quibus ii adscriberentur, ut colligitur ex Sacramentario Gregoriano Menardi pag. 236. Anastasius in Evaristo PP. *Hic titulos in urbe Roma divisit Presbyteris*. In S. Marcello: 25. *titulos in urbe Roma constituit, quasi diœceses, propter baptismum & pœnitentiam multorum qui convertebantur ex paganis, & propter sepultu-*

ras *Martyrum*. In S. Silvestro: *Hic fecit in urbe Roma Ecclesiam in prædio cujusdam Presbyteri sui, qui cognominabatur Equitius, quem titulum Romanum constituit*, &c. In S. Damaso: *Hic constituit titulum in urbe Roma, scilicet basilicam, quam ipse construxit*, &c. In S. Innocentio: *In quo loco — titulum Romanum constituit*, &c. Ita pag. 110. 116. 117. 238. Alexander III. PP. in Epist. apud Baron. an. 1148. *Jus Ecclesiarum à SS. Patribus canonice constitutum necessariò ad memoriam copiosè credimus revocandum, qualiter scilicet 28. titulis, eorumque Sacerdotibus tota urbs distributa sit*, &c. Concilium Nannetense cap. 16. & ex eo Hincmarus Remens. in Capitulis ad Presbyteros parochiæ suæ c. 17. *Ecclesiam illam — quæ titulus per se constans extitit*. Ubi à Capellis distinguitur. *Titulorum vel Diaconiarum Ecclesiæ*, in Synodo Romana an. 853. c. 39. Titulum pro Ecclesia usurpant passim Scriptores, Pius I. PP. Epist. 3. Conc. Rom. sub Greg. I. c. 3. Nannet. c. 16. Hincmarus Rem. in Capit. de Reb. Mag. & Dec. c. 12. Capit. Guilleberti Ep. de Interdictis c. 2. Synod. Londin. an. 1125. Hugo Flaviniacensis pag. 261. &c. Adde Ughellum to. 1. Ital. sacr. part. 1. pag. 110. 122. 123.

Cur porrò Ecclesia *Tituli* nomine à veteribus Christianis donata sit, variæ sunt autorum sententiæ. Baronius an. 112. n. 5. 6. à *titulis fiscalibus* desumptam hanc appellationem putat, quorum appositione rem aliquam sibi fiscus vindicare solebat: *Titulum* autem, *Crucis* fuisse, quo apposito, res sacra censebatur, quod pluribus observat in Notis ad Martyrol. Rom. 26. Julii. Alii à *Titulis*, seu sepulchris Martyrum vel Confessorum, in ædibus sacris reconditis. Nam *titulum sepulchri* dixit Juvenalis lib. 2. sat. 7. *Titulis decorare sepulchrum*, Silius Italicus lib. 15. *Titulum busto addere*, Auctor Queroli. *Titulum Memoriæ*, vetus Inscriptio, 519. 5. Vetus Epitaphium Treverense: *Hic quiescet Dardanius qui vixit annos 35. Apronius frater titulum posuit in pace*, apud Brouverum in Proparasc. ad Annales Trevirenses, ubi ejusmodi alia Christianorum describit pag. 59. 60. 61. & in ipsis Annalib. pag. 404. 439. 2. edit. Alii denique, quod ædi sacræ vestibulis sancti, cui dicata erat, nomen inscriberetur, seu quod eo *titularetur*, titulos dictas Ecclesias volunt. Ut ut sit, ab his titulis, seu Ecclesiis quibus attitulati erant Clerici,

Tituli nomenclatura vulgò donantur Sacerdotis facultates idoneæ ad vitam, absque quibus ad Sacerdotium non admittitur. Concilium Lateranense III. an. 1179. c. 5. *Episcopus si aliquem sine certo titulo, de quo necessaria vitæ percipiat, in Diaconum vel Presbyterum ordinaverit, tandiu necessaria ei subministret, donec in aliqua ei Ecclesia convenientia stipendia militiæ Clericalis assignet: nisi fortè talis qui ordinatur extiterit, qui de sua vel paterna hæreditate subsidium vitæ possit habere*. Synodus Exoniensis an. 1287. c. 8. *Caveant ad sacros ordines promovendi, ut titulum habeant sufficientem, sine quo omnibus ad sacros ordines accedere interdicimus facultatem*. Mox: *Et quoniam quidam promovendi advertentes se non posse absque titulo ordinari, cum Clericis beneficiatis vel Laicis paciscuntur, ut eis per chartam nomine tituli conferant spirituale aliquod vel temporale, eandem chartam ab eisdem post susceptos ordines recepturi*, &c. *Titulus Patrimonialis* in Concilio Biterrensi an. 1233. c. 6. *de iis qui admittuntur ad sacros ordines: Et sine titulo patrimoniali centum solidorum Turonensium ad minus*, (vel) *Ecclesiastico beneficio competenti, sicut in jure Canonico cautum est, ordinandus de cætero nullus admittatur*. Adde c. 8. & Stephanum Tornac. Epist. 12. Habentur in Charta-feodi, seu libro Anglico inscripto, *Justice of peace*, pag. 175. formulæ *literarum sacerdotalibus titulis, & literarum testimonialium de patrimonio sufficienti*.

Tituli, Bona, facultes, quæ quovis titulo alicui competunt. Conventus apud Andelaum an. 586. *Cum omnibus rebus eorum, cum civitatibus, agris, reditibus, vel cunctis titulis, & omni corpore facultatis*, &c.

Tituli Cardinales in urbibus & suburbiis, Ecclesiæ præcipuæ, ac parochiales, in Conc. Meldensi an. 845. c. 54. & apud Guillelmum Bibliothecarium in Stephano VI. sub finem. Descripsit Baronius an. 559. n. 3. Bullam Joannis III. PP. qua Basilicam XII. Apostolorum à Pelagio inchoatam, à se absolutam, *titulum Cardinalem* constituit, eidemque parochiæ fines definit. Vide *Cardinalis*.

Tituli populares, Plebes, parochiæ, Ecclesiæ parochiales seu plebales. Decretum Tassilonis Ducis Bajwar. *Unde ab universis Abbatibus facta professio, ut minimè titulis popularibus se ingerere deberent, sed hæc omnia cui commissæ sunt plebes sub potestate Episcoporum permanerent*.

Tituli baptismales, aliis *Ecclesiæ baptismales*, in Præcepto Ludovici & Lotharii apud Flodoardum lib. 2. Hist. Remens. cap. 19. Vide *Ecclesia*.

Titulus, Pars ea Ecclesiæ in qua altare consistit, βῆμα Græcis, *Presbyterium* Latinis Ecclesiasticis scriptoribus. Leo Ost. lib. 2. c. 3. *In Ecclesia etiam titulum cum confessione sua à parte Occidentali satis decorum adauxit*. Idem cap. 32. *Ecclesiam S. Angeli — jam vetustam restaurans, titulo addito amplians, atque depingens*, &c. Cap. 51. (al. 52.) *Titulum quoque* (in Ecclesia) *ab Orientali parte non parvi ambitus cum Confessione construxit*. Lib. 3. cap. 28. *Fenestras quoque in superioribus* (ἐν ὑπερῴοις) *satis amplas, in Navi quidem 21. in titulo verò 6. longas & rotundas 4. ac duas in Absida mediana instituit*. Cap. 29. (al. 27.) *Fenestras omnes tam Navisquam tituli plumbo ac simul vitro compactis tabulis, ferroque connexis inclusit*. Ubi perperam Angelus à Nuce, *titulum* partem esse transversam Ecclesiæ, quam nostri *la Crosade* dicunt, existimavit. Sed &

Titulus, interdum pro Ecclesiarum sacellis, quæ alii *Cubicula* vocant, usurpatur. Sanctus Eulogius lib. 2. Memorial. cap. 1. *In basilica B. Aciscli, in eo titulo quo feliciæ ejus membra quiescunt, humatur*. Rodericus Toletan. lib. 4. de Reb. Hispan. cap. 8. *Fundavit etiam Ecclesiam Cathedralem, & majus altare in honorem sancti Salvatoris, & altaria 12 Apostolorum cum suis titulis elevavit*. Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 1. pag. 39. *Obiens autem, — circa Landaboum Episcopum in titulo Apostolorum conditum, cognatum & amicum suum, extra parietem tamen, sepeliri se petiit*. Adde quæ ibi observat Goldastus pag. 180.

Titulatorium altare, idem quod *titulus*, seu altare, vel capella in majori Ecclesia. Jacobus de Vitriaco in Hist. Orientali pag. 1143. *Quatuor in ea* (Ecclesia Damiatæ) *principalia fundata sunt altaria: titulatorium B. Virginis primum, Principis Apostolorum Petri secundum*, &c.

Titulare, Ad *titulum* vel Ecclesiam promovere. Vita S. Constantiani Abbatis: *Ad prædictum nempe vicum Hebron sanctæ Cenomanicæ matris Ecclesiæ titulatus ac Presbyter ordinatus fuit jamdictus Constantinus à memorato Innocente Episcopo, illucque ad prædicandum ab eo directus*. Admonitio Synodalis antiqua: *Res & facultates quas post diem ordinationis vestræ adquiritis, ad Ecclesiam ad quam titulati estis, pertinere sciatis*. Ratherii Veronensis Synodica ad Presbyteros: *Nullus Ecclesiam ad quam titulatus est, relinquat, & ad aliam quæstus causa migret*. Ita in Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 26. Willelmus Neubrigensis lib. 3. cap. 5. *Pro personis spectabilibus, quibus tanquam quibusdam monilibus Eboracensis olim fulsit Ecclesia, titulavit imberbes*, &c. Decreta Calomani Regis Hungar. lib. 2. cap. 18. *Nullus Presbyter sine titulo ordinetur: de eodem nullus habeatur in Clero, qui non est titulatus alicui Ecclesiæ*. Adde Concilium Placentinum an. 1095. c. 15. Hincmarum in Capitulis anni 12. Episcopat. c. 3. Puricellum in Basilica Ambrosiana p. 1146. 1148. 1149. &c.

Intitulare, eadem notione. Leo IV. PP. de Cura Pastorali: *Nullus Ecclesiam ad quam intitulatus est, dimittat, & ad aliam quæstus gratia sine licentia Episcopi migret*. Petrus Blesensis Epist. 57.

Nepotum

Nepotum turba pullulat;
Quos variis Ecclesiis intitulat.

Adde Concilium Auscitanum an. 1308. c. 2.

Præitulare. Admonitio Synodalis antiqua : *Volumus autem scire de quolibet Presbytero — si de nostra parochia aut de alia natus est, aut ordinatus, vel ad quem locum præitulatus.* Adde Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 26.

Adtitulare, apud S. Anselmum lib. 3. Epist. 2. Tabularium Ecclesiæ Viennensis, sub Sobbone Archiepiscopo, fol. 44. *Ecclesia S. Nazarii — in qua ipse Vboldus more Ecclesiastico adtitulatus fuit.*

Titulus, Clamor militaris. Ægidius Monachus Aureævallis in Episcopis Leodiens. cap. 111. *Comes verò Lossensis impetum belli videns imminere, accessit propius cum sua phalange, & clamans tertiò titulum sui Comitatus, scilicet Loz, audacter hostium cuneos penetravit.*

Titulus. Leo Ostiensis lib. 2. c. 52. *Virgam quoque pastoralem, cum titulo nihilominus argenti opere pulchro vestivit.* Ubi Angelus à Nuce, *titulum*, partem recurvam baculi Pastoralis interpretatur, nescio quo vade.

Titulus, pro Exemplari. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 15. *Qui morum atque verborum disciplina instructus, cunctis quasi exemplum & titulus totius domus proponatur.*

TIA, *Tius.* Vide *Thius.*

TOACULA. *Toalia, Tobalea, Toballia, Togilla, Tuella*, Gall. *Touaille*: Kero Monach. *Mappula, Duvahila.* Mappula, Mantile, Manutergium. Chronicon Fontanellense pag. 245. *Ad saccos autem faciendos drappos albos 2. de quibus fieri possunt staminea 10. toaculæ 2.* Occurrit ibi semel atque iterum.

Toalia. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Capas duas, una purpurea, & alia bition, toalias olicias duas, una cum argento, vel clavellos spaniscos duos*, &c. B. Ordericus Forojuliensis in peregrinat. c. 2. n. 6. *Et pulchris toaliis involuta corpora in Indiam — portavi.* Ubi perperam Bolandus *roaliis*, edidit. Occurrit etiam in Statutis Synodalibus Odonis Parisiensis Episcopi cap. ult. §. 42. *Le Roman de Jordain :*
Quant Ziabel li tendit la touaille.

Tobalea. Charta Joannis Archiep. Capuani an. 1301. *Tobaleam unam de seta listatam auro*, &c. Concilium Ravennense an. 1311. c. 8. *Corporalia, pallæ, tobaleæ, & cætera Sacerdotum & altarium ornamenta.* Ceremoniale Rom. ex MS. Vaticano, de Consecratione PP. *Et tergit eum cum linteamine, sive subtili tobalea.* Occurrit ibi pluries, & in Charta an. 1280. apud Ughellum to. 7. Ital. Sacr. pag. 611. in Ceremoniali Episcop. lib. 1. c. 29. &c.

Tobalia, Toballia. Matthæus Silvaticus: *Mandile, tobalia.* Anniversaria Basilicæ Vaticanæ apud Joannem Rubeum in Vita Bonifacii VIII. PP. pag. 345. *Item 20. toballias, tam sericeas, quàm operis Alemannici.* Occurrit præterea apud Durandum lib. 4. Ration. cap. 30. num. 1.

Togilla. Jo. de Janua. *Togilla, parva toga: item dicitur mantile.* Alibi : *Facitergium, togilla, gausape.* Balbus in Catholico : *Mapa, togilla.* Gloss. Lat. Gall. *Togilla, vel mantile, vel togula, parva toga, petite robe : vel togilla, touaille.* Ugutio : *Mantile, extergimentarium, togilla, gausape.* Gloss. Isid. *Mappa, gausape, togilla, expiarium.* Perperam *tegilla* edit. Promotus MS. in Grammatica : *Facitergium, togilla, mappa, mappula, gausapa, orarium, mensale, manutergium, prandeum, manumundium, manupiarium.*

Tualla. Chron. Fossæ novæ an. 1196. *Unum par bacilium, duæ tuallæ.*

Tuella. Chronicon Abb. S. Trudonis lib. 6. pag. 403. *Tres tuellas, unam sternendam super altare, aliam sub libro, tertiam ad tergendas manus.* Ita etiam in Provinciali Cantuariensi l. 3. tit. 27. in Synodo Exoniensi an. 1287. c. 12. in Synodo Mertonensi an. 1300. Lamethensi an. 1330. c. 1. &c. ubi inter vestes sacras reponitur.

TOBANCULA, *vel ornamentum est panca.* Ita Glossæ MSS. sed videtur legendum *tobacula.* Vide supra in hac voce.

TOCA, *Tocha.* Glossæ Isidori : *Toca, is calculus dictus est, computo solo pilis quod sibi componunt. Calx enim est lapis, calculus diminutivum.* Locus mendosus.

TODERICUM. Leo Ost. lib. 3. c. 11. ait Desiderium Abbatem Monasterii Casinensis ædes renovasse, atque in iis domum Abbatis, *adjuncto illi Palatio cum absida, quod veteres Todericum appellare solebant.* An *Theodericum*, à Theoderico Rege Italiæ conditore ?

TODA, *Todinus, Todere.* Ugutio : *Toda est avis quæ non habet ossa in tibiis, quare semper est in motu, unde Todinus (al. todinus) dicitur ille qui velociter todet, & movetur ad modum todæ, & todere, moveri, & tremere ad modum todæ.* Festus : *Todi, & todelli, sunt aves parvæ.* Glossæ Lat. Gr. *Tudeculus*, εἴδαλος. Latinis autem εἴδαλος, est Rubecula.

Todinus, Lubricus, qui non firmiter stat. Henricus Rosla in Herlingsberga :
Este viri fortes, ne sitis honoris inermes,
Tu verò abscede quisquis vis todinus esse.
Armato pavido potior est tressis agaso.

TODONUS, *Gallus*, Joanni de Janua.

TOFTA, *Toftum*, Cowello, est locus ubi stetit ædificium; nostris *Masure* : Reynerio verò, est genus luci parvuli seu loci consiti arboribus minusculis. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 524. *Duas bovatas terræ — cum tofto illo in quo Walterus frater ejus mansit.* Pag. 72. *Dedit illis monialibus 2. toftas in campis de Dunceley super mare.* Adde pag. 247. 250. 309. 399. 774. Idem Monast. to. 2. pag. 26. *In Stivedai unam hidam, & 20. acras inter boscum & planum, & unam toftam, & virgatam Gunild in eadem villa.* Pag. 37. *De Helia de Bosevilla 3. bovatas terræ, & 6. acras, & unam toftam quæ fuit Huschar in Barneburgh*, &c. Pag. 94. *Tenent etiam duo tofta, & 30. acras terræ, — tenent 2. tofta, & 2. bovatas terræ, &c. — tenent etiam 3. tofta cum grangia decimali*, &c. Pag. 150. *Ex dono Gregorii de Nenton 22. acras terræ, & capitale toftum, & croftum, quod fuit Walteri patris sui, &c. — 3. bovatas terræ, & 5. tofta cum prato & crofto.* Monastic. Anglic. to 3. p. 139. *Habeat etiam Vicarius duos toftos simul junctos pro manso, & unam bovatam terræ.* Ex quibus potior videtur sententia Cowelli, qui *totftum* fuisse ait, quod nostri *Masuram* vocant. Adde Will. Thorn an. 1367. & idem Monasticum tom. 3. pag. 12. 59. &c.

Toftman, vel *Toftmannus*, *Tofta* possessor, *hospes.* Tabularium Prioratus Lewensis in Anglia pag. 18. *Toftmanni similiter operabantur à S. Michaële usque ad autumnum, & in autumno per sex hebdomadas, unaquaque hebdomada per 2. dies*, &c. Et pag. 21. *Omnis lanceta, omnis toftman, & omnis Molman*, &c. Vide *Lanceta.*

TOFUS. Vide *Tufus.*

TOGIFORIUM, *Locus ubi Scholastici disputant* : Papias. Jo. de Janua habet *Togiferium*, & subdit, videri componi à *toga* & *ferio.* Gloss. Lat. Gall. *Togiferium, lieu à disputer.*

TOGILLA. Vide *Toacula.*

TOGINATIO, *Satietas nauseativa*, Matthæo Silvatico.

TOGIPURIUM, *Toga pura.* Papias & Gloss. MS. Reg.

TOLARIUM. Fragmentum Petronii : *Donec advenerunt ministri, ac tolaria proposuerunt loris, in quibus retia erant puta, subsessoresque cum venabulis.* An *teralia.* Vide in hac voce.

TOL, *Toln, Tolnetum*, &c. Vide *Telonium.*

TOLERATIO, Ususfructus. Charta Christinæ filiæ Bermundi II. Regis æræ 1062. apud Anton. de Yepez in Chronico Ord. S. Benedicti : *Sub ea videlicet ratione serviatur, ut dum vivimus, tolerationem exinde habeamus*

mus, post obitum verò nostrum — sibi vindicent & possideant.

TOLES. Vide *Tusillæ.*

TOLFFMYNING, Mensuræ species apud Danos, de qua sic Andreas Suenonis Archiep. Lundensis lib. 14. Legum Scanicar. c. 1. *Quandocumque indeterminatio agitur de mensura, illa debet intelligi quæ rotunditatem æqualem amplectens, & orthogonaliter, & more catheti, per senam pollicis latitudinem à fundo consurgens, duplo majorem habet instar hypotenusæ altitudinem transversalem per virgam, quæ habens pollicis duodenum latitudinem in longitudine, ubicumque superponitur extremitati fundi; qua parte conjungitur cum corona, per mensuræ medium transeundo, summitate sua contingit directè oppositam summitatem coronæ, ob quam altitudinem hanc mensuram* Tolffmyning *idioma patrium appellavit*, ubi *Cathetus*, Græcis κάθετος, est perpendiculum, vel altitudo perpendicularis: *hypothenusa* verò, ὑποτείνουσα, nempe πλευρὰ Euclidi & Geometris vox familiaris, de qua consulendi Grammatici Græci, & Mathematici.

TOLINGPENY, to. 2. Monastici Anglic. pag. 286. ubi fortè legendum *Tedingpeny.* Vide in hac voce.

TOLLENUM, pro *tolleno*, seu Machina qua hauriuntur aquæ, pondere prægravante alterum ejus finem, apud Festum. Jo. de Janua: *Tollinum, à tollo, lis, lignum puteorum quo hauritur aqua.* Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 24. *Tollenum putei.* Editio Heroldi pag. 247. *tolenum* præfert. Glossæ Lat. Gr. *Tolleno*, κηλώνιον.

TOLSESTER, Præstatio pro confectione cerevisiæ. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkynd.* pag. 24. *De tolsester cervisia, hoc est de quolibet bracino per annum unam lagenam de cervis.* Vide *Gavelsester*, quod idem sonat.

TOLTA, *Tulta*, Exactio, quæ per vim fit, quod contra jus tollitur, quodvis tributum, &c. Charta Radulfi de Balgentiaco an. 1085. in Tabul. Vindocinensi: *Nullam toltam faciet eis in mercato suo, neque in tota terra Monachorum, nec quæstionem cujuscumque rei, nec quispiam suorum, nisi Monachi concesserint.* Alia an. 1092. apud Beslium pag. 496. *Et nulla vis alia, vel injuria, vel tolta inferatur.* Charta Philippi Aug. an. 1190. apud Rigordum: *Prohibemus etiam universis Prælatis Ecclesiarum, & hominibus nostris, ne talliam vel toltam donent, quamdiu in servitio Dei erimus.* Alia D. de Termes an. 1208. in Regesto Carcassonensi Cameræ Computor. Parisiens. fol. 19. *Propter oppressiones, toltas, forcias, violentias, & rapinas quas faciebamus.* Charta Thomæ Comitis Sabaudiæ an. 1226. apud Guichenonum: *Immunitatem exactionum & toltarum.* Occurrit passim. Vide Doubletum p. 887. Galliam Christianam Sammarthan. to. 4. pag. 128. Catellum in Comitib. Tolosan. pag. 226. Plantavitium in Episcopis Lodovensib. pag. 106. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 763. &c.

Touta. Libertates Oppidi Jasseronis in Sebusianis an. 1283. *Nec dare teneantur nobis vel aliis toutam, talliam, charreamen, corvatam*, &c. Synodus Nemausensis an. 1284. *Usura & indebita extorsio, talliæ, quæstiæ, vel touttæ*, &c.

Tutta. Charta Amedei III. Sabaudiæ Comitis, apud Guichenonum: *Insuper remitto omnes injurias, & omnes tuttas & bannos, & cavalcatas*, &c.

Tollere, Tributum exigere. Tabularium Majoris Monasterii ch. 129. *Nobiscum hanc etiam firmavit convenientiam, ut in terris S. Martini nihil amplius tollat, aut tollere faciat.*

Tolta mala, vel *Malatolta, Mautota*, Malum vel indebitum tributum; pecunia à subditis injustè & vi & malè ablata sub specie telonei aut vectigalis. Galli enim *Mautolu* dicebant, pro re per vim & contra jus sublata, ut ex Petro de Fontanis liquet c. 12. §. 3.

Tolta mala, Matth. Paris: *Mercatores — erant & vendant sine toltis malis.*

Malatolta. Charta Philippi Pulchri an. 1309. pro Burdegalensibus in Regesto Constabulariæ Burdegal., f. 144. *Assisiam seu coustumam quæ in illo loco & locis circumvicinis Malatolta vulgariter nuncupatur.* Charta Comitis Flandriæ an. 1230. in Hist. MS. Remensi Joannis Rogerii: *Super assisia quadam apud Duacum, quæ vocatur Malatolta.* Charta Philippi Aug. an. 1214. in Normannicis Duchesnii: *De Malatolta quam Joannes Rex Angliæ & sui imposuerunt, sic erit.* Tho. Walsinghamus in Ricardo II. pag. 282. *Postquam mercatores Angliæ concessissent Regi pro subsidio consuetudines lanarum iterum, quas Maltot vulgares appellant.* Charta an. 1056. apud Chiffletium in Trenorchio: *Remoto omni viatore sive præposito, & mala tolta, absque mala consuetudine*, &c. Alia Petri Regis Castiliæ an. 1366. apud Seldenum de Titulis honorariis pag. 267. *Sint immunes ab omni pedagio, leuda, costuma, maletota, seu aliis quibusvis impositionibus.* Guillel. *Guiart* sub an. 1302.

Mut à Bruges un mortel contens,
Entre les grans & menus gens,
Et fust empris & soustenus,
Ce dit-il sus qui ge m'acoste,
Par raison de la maletoste,
Con ot illenc alevée,
Car la gent s'en mit à grevée.

Vide Hemereum in Augusta Virom. in Regesto pag. 58. Hanc vocem agnoverunt etiam Lusitani. Charta Joannis Episcoi Portensis in Lusitania an 1364. apud Rodericum da Cuña in Hist. Episcop. Portens. part. 2. *Mandovos que metades o nosso Cabido do Porto, ou outrem por el em seu nome em corporal pessiçon da terça parte dos dereitos & dos rendas da maltosta, & dos almudes dopesos, que à nossa igreja ha de aver na nossa citade do Porto.*

Malatolla & *Malatolia* habet Henricus de Knyghton l. 3. de Event. Angl. c. 5. 11. *Maletorth* lib. 4. an. 1363. sed ibi legendum *Malatolta* & *Maletot*: nec est quod Somnerus ad vocem *toll* nos deducat, quæ Anglis vectigal & telonium significat; est enim *Malatolta*, res injustè ablata, seu ut tunc loquebantur, *tolta*, vel *tulta.* Tabularium Hospitalis Montis-Maurilionis in Pictonibus: *Ego Islebertus de Castillione dono domui pauperum Christi de Mommorlione omnem consuetudinem & omnem mautotam quadrigarum per omne tempus.*

Ejusmodi porrò exactiones contra jus inductæ, *indebitæ consuetudines & exactiones*, in Synodo Belvacensi an. 845. cap. 5. appellantur: *Injustæ calumniæ, malæ consuetudines, immissiones pessimæ, & injustæ calumniæ*, in Charta Roberti Regis Franc. an. 1055. ex Tabulario S. Germani Pratensis: *Malæ consuetudines* in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 1. apud Gregorium VII. PP. lib. 7. Epist. 19. apud Lucam Tudensem in Chronico pag. 80. Hugonem Flaviniacensem pag. 246. Ordericum Vitalem lib. 10. in Charta Hugonis VI. D. de Leziniano ex Tabulario S. Maxentii, &c. *Consuetudines injuriosæ*, in Charta an. 1067. apud Hemereum in Aug. Viromand. *Pernitiosæ & noxiæ consuetudines*, in Tabul. Prioratus de Paredo: *Consuetudinaria gravamina*, in Chronico Mauriniacensi pag. 360. *Falsæ consuetudines* in Chron. MS. Bertrandi *du Guesclin*:

Toute fausse coustume vous sera abaissée.

In veteri Regesto: *C'est le temps que la fausse coustume commença à Roüen, c'est assavoir depuis l'an 1297. jusques à l'an 1312. Injustæ consuetudines, pravæ invasiones*, in Charta Wlgrini II. Comitis Inculismensis in Tabulario S. Eparchii: *Malæ captiones*, in Charta Willelmi III. Comitis Arvernensis: *Exactiones injustæ*, in Legibus Willelmi Nothi cap. 55. *Mali usus*, in Charta an. 1103. apud Sammarthanos in Archiepiscopis Aquensibus: *Toltæ & mali usus*, in Charta Mathildis Comitissæ apud Ughellum to. 2. Italiæ Sacræ pag. 217. *Prava usatica*, in veteri Tabula marmorea, characteribus aureis exarata, quæ extat in publica Montiliensis oppidi Domo, 4. bullis plumbeis munita, quam, ut insigne Ademariorum familiæ antiquitatis monumentum, hic ex Schedis Peirescianis inserere placuit.

ANNO AB INCARNATIONE DOMINI M. C. XC. OCTAVO, Ego Geraldus Aemarius, & ego Lambertus, nos duo domini Montilii, per nos & per nostros bona fide, & sine dolo, & mera liberalitate, & spontanea voluntate donamus, & titulo perfectè donationis concedimus ominibus nostris de Montilio presentibus & futuris libertatem talem, ne de cetero toltam, vel quistam, vel aliquam novam exactionem, vel prava usatica in eis faciamus, vel aliquo modo fieri permitamus, nec eis per vim, vel per aliquam forciam, gravamen aliquid, vel jacturam nisi juris vel justicie debito conabimur inferre. Quod si nos vel aliquis successorum nostrorum predictam donationem & libertatem quocumque modo violare tentaverit, jam dictos omnes omines nostros & res eorum in villa Montilii sub dominio nostro in presenti vel in futuro existentes ab omni jure, fidelitate & ominio absolvimus, & ut omnia sicut superius scripta sunt fideliter observemus, & nullo tempore contraveniamus, tactis sacrosanctis Evangeliis juravimus.

Tolta, Practicis Anglis, est Breve quo lis tollitur è curia Baronis, & fertur ad curiam Vicecomitis, nostris *Evocatio. Toltaplaciti*, inquit Spelmannus, significat processus per quem causa à jurisdictione juris temporalis tollitur. *In placit. coram rege term. Pasch. 22. Edw. I. rot. 18.* Vide *Translatio*.

TOLTUS, *Tultus*, Ablatus.

Toltus. Lex Alaman. tit. 34. *Quidquid ibi toltum fuerit*, — *omnia tripliciter restituat*.

Tultus. Gloss. MS. Reg. cod. 1197. *Ademptis*, *Tultis*. Marculfus lib. 1. form. 28. *Memoratum illum tultis fidejussoribus KL. illis ad nostram eum cum omnimodis dirigere studeatis præsentiam*. Annales Franc. Bertiniani an. 868. *A filiis Ranulfi tultis honoribus*, &c. Confessio fidei edita sub nomine Alcuini: *Tultâ sæculi amaritudine*, &c. Joannes Abbas in præfat. ad Librum precation. *Hanc autem unius copulæ gloriosam virtutem, ni fallor, observandam pronuntiat illa una costa, quæ tulta est de corpore viri, ex qua formata est mulier*. Chronicon Fossæ novæ an. 1208. *Sora autem tulta est per Abbatem Cassinensem*. Hist. Longob. Ignoti Casinensis cap. 6. in Diplomate Ludovici Imp. *Nunc autem certissimè scitote, cujuscumque proprietas tulta fuerit, vix à nobis promerebitur recuperationem*. S. Fructuosus in Regula cap. 7. *Tulta murmurationis occasione*. Cap. 10. *Tulta laboris & itineris occasione*. Adde cap. 15. Gregor. M lib. 3. Moral. lib. 7. Ind. 2. Epist. 58. Hariulfum lib. 3. cap. 20. lib. 4. cap. 22. Guibertum lib. 3. de Vita sua cap. 14. &c.

Abstultus, pro *ablatus*. Chronicon Fredegarii cap. 76. *Excepto Ducatu Denteleni, qui ab Austrasiis iniquiter abstultus fuerat. Abstollere*, & *abstultus*, non semel apud Anastasium Biblioth. in Vitis PP. pag. 93. 104. 105.

TOMA, *Tomantula*. Papias: *Toma, Tomantula, Pantia, vulgò tomacellus*. Ita MS. At editus habet *tomacula*. Italis, *Toma*, est formaticum pinguius, *tomacella* verò hilla, vel lucanicæ species, quomodo Latinis *tomaculum*. Joannes de Janua: *Tomacula, intestina propter divisiones & sectiones*, à Græco τέμνω.

TOMBA. Vide *Tumba*.

TOMENTATII *sagi*, in Regula Magistri cap. 81. stragula, seu *lectalia* ex tomento.

TOMOLA. Vide *Tumba*.

TOMUS, Libellus, codex. membrana. Marcellinus Comes in Chron. *Leo Imp. pro tomo Calchedonense per universum orbem singulis orthodoxorum Episcopis, singulas consonantesque misit epistolas, quo sibi quid de eodem tomo sentirent cuncti suis rescriptionibus indicarent*. Jo. Biclariensis in Chronico an. 7. Mauricii: *Gentis Gothicæ confessionem tomo scriptam manu sua Episcopis porrigens*. Vigilius PP. Epist. 5. *Sed & Epistolam prædicti beatæ memoriæ Leonis ad Flavianum Constantinopolitanum Episcopum datam, quæ & Tomus appellatur, per omnia veneramur*. Anastasius in S. Leone PP. *Beatus verò Leo direxit Catholicæ fidei tomum, & exposuit, damnans omnes hæreses*. In S. Hilaro: *Confirmans tres Synodos*, — *vel tomum sancti Archiepiscopi Leonis*. In S. Agathone: *Suos intromiserunt libros, & tomos diversos, & Synodos quas falsaverant*. Infra: *Deinde protulit ipiissimus & serenissimus Princeps tomum ad relegendum, in quem vanum hæreticum dogma Macarii erat conscriptum*. Gregor. Turon. lib. 10. cap. 19. *Negavit Episcopus has Epistolas vel misisse suo nomine, vel suscepisse à rescripto Chilperici. Sed puer ejus familiaris adfuit, qui hæc notarum titulis per tomos chartarum comprehendens tenebat: unde non dubium fuit residentibus hæc ab eo directa*. Althelmus de Laude Virg. c. 41.

Tomum præterea comptum sermone polito
Ad famulam Christi scripsit didascalus idem.

Vetus Charta ex Monastico Anglic. to. 2. pag. 844. *Hæc verò vocabulorum* (variorum prædiorum) *signa tomi stilo indita sunt, ne fortè litium vel contentio, vel jurgium jam erepserit inter tributarios vestros, nostrosque colonos, quod autem crebro solet fieri, ubi evidentiora allusionibus litteraliæ, elementorumque difinitione indicia limitum metum non procederint*. Aimoinus lib. 3. Hist. Franc. cap. 32. *Et tomi universi quos secum ferebat, igne cremati sunt*. Gregorius Turon. lib. 5. cap. 29. habet hoc loco *libri descriptionum*. Neque alia notione vocem,

Tomus, videtur usurpasse Isidorus Episcopus Pacensis in Chronico, æra 749. *Adiens per Gaditanum fretum Columnas Herculis protendentes, & quasi tomi indicio porti aditum demonstrantes, vel claves in manus transitum Hispaniæ præsagantes, vel reserantes*, &c. Hic enim per *tomum* libellum, itinerarium, vel *mappam mundi* in membrana exaratam intelligit.

TONABULUM, *Sonus, vel tintinnabulum*, Joan. de Janua.

TONDERARE, pro *tondere*. Utitur Felix Monachus Gyrwensis in Vita S. Guthlaci c. 21.

TONDERE *alium contra Legem*, in Lege Alamann. cap. 65. §. 1. *Si quis alicui contra Legem tonderit caput liberum non volenti, cum 12. sol. componat. §. 2. Si autem barbam alicujus tonderit nolentis, cum 6. sol. componat.*

Dimidio capite tonderi, Pœna servorum latronum, in Capitulari 1. an. 809. cap. 11. & lib. 1. Capitul. cap. 50.

Tondere ad modum crucis. Fori Oscæ an. 1347. sub Jacobo I. Rege Aragon. *Testes autem convicti ad modum crucis capite tonsurentur, & cum batallo campanæ candenti ad modum crucis, in frontibus figurentur, & ita turpissimè de illa villa, ubi hoc evenerit, expellantur.*

TONDERO, *tonsura altissimarum ovium*, Papiæ. In MS. *Tondierum*.

TONGILLATIM, *Singulatim*. Papias.

TONNA, Tributi species. Charta Berengeri Comit. Provinciæ an. 1235. apud v. cl. Dion. Salvagnium: *Quod nullus Castellanus vel Miles ab omnibus euntibus & redeuntibus à montaneis possit exigere vel petere aliquid, sive multationem, sive aliquam bestiam, seu tonnam, vel aliquid in pecunia numerata.*

Tonna, Tonnella, Tonnellus, Dolium. Vide *Tunna*.

TONITRABILIS. Βρονταῖος, in Gloss. Gr. Lat. MS. Editum *toniptabilis*, habet. Alii reponunt *tonitruabilis*, vel *tonitrualis*. Lucretius lib. 1.

Neve ruant cæli tonitralia templa supernè.

Glossæ veteres: Βροντῶ, *tonitruo*. Commodianus Instr. 6.

Insipiens ergo Jovem tonitruare tu credis?

Tonitrua rumpere. In Notis litetarum Pauli Diaconi hæc leguntur: *Dies malus sequitur cras, si ruperis tonitrua, deinvenies carbones.*

TONNEURS, Exactionis species apud Metenses, in Charta anni 1226. apud Meurissium in Episcopis Metensib. p. 455. *Sanè cives Metenses præter alias injurias quibus Ecclesias diversis modis afficiunt, quadam versuta malitia novam fecerunt consuetudinem, ut quædam fiat exacti*

in Civitate Metensi, qua Tonneurs appellatur, ad fossatorum suorum munitionem faciendam, &c.

TONSORES. Matth. Westmonasteriensis an. 1247. *Moneta Esterlingorum — cœpit deteriorari & corrumpi per illos falsarios monetarum, quos Tonsores appellamus. Retonsores monetæ*, in Fleta lib. 1. c. 10. §. 122. 128. &c. *Retonsura cruda*, §. 126. quæ necdum in laminam aut *platam* redacta est. *Moneta retonsa*, §. 128. *Tonsura*, §. 123. Meminit Procopius lib. 3. de Bello Gothico c. 1. cujusdam Alexandri Logothetæ, quem Byzantii ψαλίδιον, seu Forficulam cognominarunt, quod nummum aureum tam dextrè circumcideret, ut eo, quantum vellet, curtato, orbem vel sic servaret, quo erat antea circumscriptus. Mox addit: ψαλίδιον γὰρ τοῦτο καλοῦσι τὸ ὄργανον, ᾧ ταῦτά τις ἐργάζεται.

TONSURA *Ecclesiastica*. Isidorus lib. 2. de Eccl. Offic. cap. 4. & ex eo Papias: *Tonsuræ Ecclesiasticæ usus à Nazareis exortus est, qui prius crine servato, denuo post vitæ magna continentia devotione completa caput radebant, & capillos in ignem sacrificii ponere jubebantur. Hujus ergo exempli usus ab Apostolis introductus est, ut hi qui in divinis cultibus mancipati Domino consecrantur, quasi Nazarei, i. Sancti Dei, crine præciso innoventur.* Adde Alcuinum lib. de Offic. divin. Amalarium lib. 2. cap. 5. lib. 4. cap. 59. Raban. lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 3. denique Baronium an. 58. n. 122. & seqq. usque ad n. 143. Menardum ad librum Sacrament. Gregorii, & ad Concordiam Regular. cap. 68. §. 10.

Tonsura Petri, in tertia Vita S. Euthberti lib. 2. c. 2. Gregorius Turon. lib. 1 de Miracul. cap. 28. *Petrus Apostolus ad humilitatem docendam caput desuper tonderi instituit.* Quæ quidem *tonsura Petri*, non alia est ab ea quam *Coronam Clericalem* appellamus. Vide Germanum Patriarcham in Theoria Eccles.

Monachi Scotici aliter tondebantur: quippe ab aure ad aurem per frontem in Coronæ modum incisus erat capillus, ab aure ad aurem per occipitium capillus intonsus dependebat, ut ex Ceolfridi Abbatis Epistola, quæ extat in Actis S. Eustasii, colligitur. Atque hujus quidem tonsuræ Scoticæ occasione, multas in Anglia exortas turbas testatur Beda lib. 3. Hist. Eccl. cap. 3. 4. lib. 5. c. 16. *Hujus autorem in Hibernia Subulcum Regis Loigeri, filii Nil, (Nell) extitisse Patricii sermo testatur, ex quo Hibernienses penè omnes hanc tonsuram sumpserunt*, ut est in Libro Canonum Cottoniano, quem laudat Waræus ad Synodum S. Patricii. At Patricius tonsuram Romanam conatus est revocare, ut patet ex Synodo ejusdem cum Auxilio & aliis celebrata can. 6. Vide Capitula Theodori Cantuar. c. 80. & quæ de hac tonsura scripsit vir doctissimus Joan. Mabillonius ad to. 3. SS. Ord. S. Bened. §. 1.

TONSURATORES, Exactores, quasi *tonsores plebis*. Gregorius M. lib. 10. Epist. 47. *Pervenit ad nos quod tonsuratores in Sicilia prava sibi præsumptione nomen Defensorum sumerent.*

TONSURARI, dicuntur Clerici qui tonsuram seu Coronam Clericalem accipiunt, in Concilio Meldensi an. 845. c. 58. apud Nicolaum I. Epist. 7. &c.

Tonsurari more Romanorum, i. crines detonsos deferre more Romanorum, cùm Longobardi solutos haberent, apud Anastasium in S. Hadriano PP. pag. 106.

Tonsuratus, idem qui Psalmistatus, Extr. de Reg. Jur. cum inter, id est Psalmistæ Ordo minor. Vide Durandum lib. 2. Ration. c. 3. n. 1.

TONUS. Joannes Abrincensis Episcopus de Offic. Eccl. pag. 63. *Tres Psalmi — in tono dicantur.* Id est voce altiori, & cantu inflexo, seu Gregoriano.

TOPARCHILITER. Glossæ MSS. *Toparcha Princeps unius loci. Toparchiliter, Principaliter.*

TOPAZIO, Topazus. Alvarus in Vita S. Eulogii: *Ornavi titulum decoris tui unionibus miro candore niventibus, & topazione fulgenti*, &c.

TOPAZIUM, pro *typarium*, habetur apud Matthæum Paris an. 1246. ubi de Friderico II. Imp. *Et quæ prius promiserat, — & in scriptis redacta, topazio suæ Majestatis signaverat, adimplere contempsit.* Epistola Mag. Berardi de Neapoli MS. ad Regem Navarræ: *Me minimum & ignotum dulcedinis benedictione præveniens mihi per litteras topazio suæ Serenitatis impressas familiaritate suæ Celsitudinis obtulit.* Vide *Typarium*.

TOPHUS, *Tophosus*. Vide *Tuphus*.

TOPOTERITI. Vide *Lociservator*.

TOROC, *Gurgulio*: ita in Glossa interlineari in Grammatica MS. Smaragdi.

TORAGIUM, *ornatus vel minutus, & dicitur à torus.* Ita Ugutio, & Joannes de Janua. Papias editus habet, *Ornatus inimicus*, pro *mimicus*, quomodo præferunt Glossæ antiquæ MSS.

Toragium. Charta Philippi Aug. an. 1185. pro Ferrariensi oppido, apud Morinum in Hist. Vastinensi lib. 5. pag. 707. *Vinagia sua omnibus diebus reddent, toragia in crastino S. Martini reddere incipient, eo scilicet tenore, quod pro omni dolio majore vel minore, quod vendetur, 3. denarios Ecclesiæ solvent.* Sed legendum *foragia*. Vide in hac voce.

Toragium, pro *Geolagio*, Vide *Turris*.

TORALE, Supellex lectaria: nam *torum* Latini vocant, quidquid lecto instruendo ac insternendo conducit. Gloss. Lat. Gr. *Torale*, περίκλινον. Sic legendum pro περίπλευρον. Glossæ aliæ habent περικλίνιον. Gloss. Lat. Gall. MS. *Thurnum: Toral, culcitra picta.* an *puncta*? *Lintei torales*, apud Ammianum lib. 16. Lampridius in Heliogabalo: *Primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit.* Vide Cujacium lib. 10. Observ. cap. 18.

Torale, idem fortè quod *Toro*, Collis, monticulus. Tabularium Eleemosynæ S. Pauli Viennensis: *Infra subscriptos terminos, id est à vado aquæ qui vocatur Secusia, sicut vadit charreria S. Eugendi, & per torale in circuitu montis, usque ad alium vadum præfatæ aquæ*, &c.

TORALLUM, eadem, ut videtur, notione, ac *torale*. Charta Communiæ Bituricensis an. 1181. *Si quis accusatus fuerit pastorale, vel torallum, vel viam, vel plateam, vel metam arasse vel fodisse*, &c. Vetus Consuetudo Bituricensis edita à Thomasserio c. 12. *En demande de heritaige entre privées personnes, & aussi en demande sur action hypotheque, & là où aucun juge suit son sujet que il a fait aulcune malefacon en toral ou en chemin.* Ubi vir doctus *torallum*, effossionem denotare ait in veteribus Chartis, nescio quo vade. Nam *torallum* viæ species fuit.

TORALLUS, Collis, idem quod *Toro*. Charta an. 1238. in libro 1. Feudorum Borbonensis Dominii fol. 37. *Sicut dividit strata publica quæ ducit apud* Roseres, *usque ad prata* des Granges, *& usque ad torallum Borbonense.* Charta an. 1233. ibid. f. 73. *Et ibi invenitur quidam torallus qui se extendit super vineas de Corp.* &c.

TORÇARE, Detergere, ex Gall. *Torcher*. Fleta lib. 2. c. 78. §. 2. *Boves striliare, torçare.*

TORCHIA, Funale tortitium, Gall. *Torche*. Knyghton lib. 5. *Quarum una (navis) onusta erat pro magna parte cum fertura equorum, & una alia cum cera facta in torchiis, cereis, & talibus*, &c. Ordinatio Hospitii S. Ludovici Reg. Fr. an. 1261. edita in Notis ad Joinvillam: *De candela unam torchiam per 7. etiam per 5. etiam per 4. & 12. pecias candelæ minutæ.* Infra: *Unam torchiam per 4.* id est quadrilateram. Occurrit ibi pluries.

TORCIA, *Torsia*, Agger ad Ligeris ripas, quo hiemales fluminis exundationes comprimantur. Robertus de Monte an. 1169. *Rex Henricus fecit fossata alta & lata, inter Franciam & Normanniam, ad prædones arcendos: similiter fecerat in Andegavensi pago super Ligerim, ad aquam arcendam, quæ messes & prata prædabat, quædam retinacula, quæ Torsias vocant, per 30. fere miliaria, faciens ibi ædificare mansiones hominum, qui Torsias tenerent: quos etiam fecit liberos de exercitu, & multis aliis ad fiscum pertinentibus.* Nicolaus Trivettus habet hoc loco *torcias*. Hos aggeres, *Turcies* vocat Consuetudo Aurelian.

art. 256. Ita Padi accolæ illam terræ aggestionem, qua agros finitimos à fluminis eruptione defendunt, lingua patria *Argines* appellant, ex Latino fortè *agger*. Capitula Caroli M. lib. 4. c. 10. *De aggeribus juxta Ligerim faciendis, ut bonus Missus eidem operi præponatur.* Ita aggeres *Nili* dicuntur in Cod. Theod. tit. *de Nili aggeribus*, apud Sidonium lib. 5. Epist. 5. *Publicarum molium objectus.*

TORELAGIUM, Vide *Torrale.*

TOREUMA, Vas, *opus celatum.* Gloss. Gr. Lat. Τόρευμα, *Toreuma.* Papias: *Toreumata, vasa quæ sunt à torno facta.* Eadem habet Guill. Brito. Jo. de Janua: *Toreuma, est tornatura, vel tornatum vas, vel quidquid tornatur & dolatur, sive vas, sive lectus, sive aliud. — Unde Prudentius, Fulchra mero veterique toreumata rore rigantur.* In Psychom. v. 370. Glossæ: Τορεύω, *calo, torno.* Hesychius: Τορνεύει, γλυφει. Τορνηταὶ, γλυπταί. Fortunatus lib. 2. de Vita S. Martini:

Emblema, gemma, lapis, toreumata, thura, falerna.

Idem lib. 4. Poëm. 4.

Spernit opum laqueos, unguenta, toreumata fluxa.

Vide Salmasium ad Solinum, ubi multa de arte Toreutica. Impropriè verò

Toreuma, pro toro, vel torali usurparunt Scriptores ævi inferioris. Salvian. lib. 4. ad Eccl. Cathol. *Natant tricliniorum redundantium pavimenta: vino nobili lutum faciunt: mensæ eorum ac toreumata mero jugiter madent.* Sidonius lib. 1. Epist. 2. *Toreumatum, peripetasmatumque modo conchyliata profertur supellex.* Lib. 2. Epist. 13. *Sericatum toreuma.* Petrus Damianus lib. 8. Epist. 14. pro aulæis videtur usurpasse: *Regem sane quis excepturus hospitio, quid prodest si tota domus atria diversis toreumatibus instruat, si per laquearia quaque carbasina vela suspendat?*

Toreuma, apud Smaragdum in Grammatica MS. in Glossa interlineari exponitur *carmen nuptiale.*

TORIA, *Panis incisus*, Papiæ: sed videtur legendum *torta.* Vide in hac voce. Est enim *incisus*, incisionibus notatus & distinctus.

TORITUS. Vide in *Escotus.*

TORMENTARE, Torquere, Gall. *Tormenter.* Arnoldus Lubec. lib. 2. cap. 16. *Teutonicum quemdam, quem diu carceris inclusione tormentaverat, fecit muros ascendere.* Goffridus Vindocin. lib. 2. Epist. 32. *Captos & ligatos nuper in unam de obedientiis nostris adduxerunt, & ibi eos, quandiu placuit, tormentaverunt.* Hist. Pontificum & Comitum Inculismensium c. 25. *Nec sivit eam tormentari ulterius, & vitam concessit.*

TORMENTUM, est omnium intestinorum vexatio. Vide Cælium Aurelian. lib. 3. Acutor. c. 17. Glossæ Lat. Gr. *Tormina*, δυσεντερία.

Tormentum, pro *Torneamentum.* Epitaphium Rogeri de Mortuomari in Monast. Anglic. to. 2. p. 229.

Militiam scivit, semper tormenta subivit.

Jo. Britton in Legib. Anglic. cap. 25. pag. 49. *Car de trespas faits en tourmentes ne à joustes, ne en tiels faits semblables à guerre*, &c.

TORMOVELÆ, Hybernis, dicuntur trabes transversariæ, ad portas, vel in aditu viæ alicujus, quâ arceri equi aut currus solent: vel crates mobiles, aut septa, quibus pratorum claudi ingressus solet. Vita S. Aidani Episcopi Fernensis in Hibernia n. 35. *Qui ante nos aperiet tormovelam vadi.*

TORNA, Duellum, ex formula recepta, quod qui duello rem probaturus esset, *tornari* ad duellum diceretur. Charta Alfonsi VI. Imperatoris Hispaniæ an. 1086. apud Anton. de Yepez to. 6. *Homicida cognitus dabit centum solidos, & tertia pars sit condonata pro Rege. Si negaverit, juret quod non fecit, & ad torna litiget, & si ceciderit, petet centum solidos, & 60. solidos de campo, & quod ultra expendit in armis & operariis & expensis.* Ubi *litigare*, est *pugnare.* Vide in hac voce. Fol. 11. *Quod si probare non poterit, accipiat juram ab adversario, quia taberna publica non habet tornam ad batallam.* Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 11. *Sed dicat, Ecce fidantiam de torna, & Justitia accipiat ipsam.* Fol. 12. *Torna aut batalla non habet locum inter Christianum & Judæum, aut Saracenum: sed quisque defendit se de alio proprio sacramento in omni causa.* Fol. 14. *Equa furata non habet tornam ad batallam*, &c. Fol. 20. *Si mutuum quod valeat ultra 10. solidos inficiatur, est ibi torna*, &c. Fol. 35. *Quoniam non potest eos tornare ad batallam.* Adde f. 21. 34. Ita in Observantiis Regni Aragon. p. 25. 30. & alibi.

Tornare aliquem, In duellum vocare, lege duelli aliquem aggredi. Libertates villæ Franchæ concessæ ab Archembaldo D. Borboniensi an. 1217. *Qui alium pugno percusserit, 3. solidos debet, si probatum fuerit; de uno quoque aliorum ictuum quos percussus probaverit, 12. denarios. Sed si probaverit plusquam duos, potest eum tornare ea lege qua debebit.* Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 21. 27. *Si le requerant noie la paie, la Cour doit esgarder, ou conoistre que celui li doit prover par deux loiaus garens de la loy de Rome, que il ait paié, & que celui contre qui il preuve ce par garent en peut lui torner (aliàs tourner) par gage de bataille, se la querelle est d'un marc d'argent, ou de plus.* Cap. 65. *Aucune malfaite, & tel que il conviegne à prover par guarens & enqui il ait tornes de bataille.* Infra: *Vostre aversaire aura celui plait desfregné contre vous, & sa querelle gagnée, si ce n'est de querelle de que vous vous voulés tourner com faus guarens l'un des guarens par gage de bataille, & lever com esparjur, & ce n'est de querelle de que y a tornes de bataille*, &c. Passim in iis Assisiis.

Tornata vina, quæ Confusa dicimus, in Charta Lud. VII. an. 1141. pro Bituricensib. apud Thomasserium.

TORNADIZ, Qui religionem suam ejuravit, & ad aliam se convertit, *qui s'est retourné*, ut vulgò loquimur. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 30. *Statuimus — ne alicui de Judaismo vel paganismo ad fidem nostram Catholicam converso, præsumat aliquis cujuscunque conditionis sit, improperare conversionem suam, dicendo vel vocando eum Renegat, vel Tornadiz, vel consimile verbum.* Vide *Renegatus.*

TORNALE *opus.* Lib. 1. Miraculorum S. Richarii c. 13. *Servus quem à Deo dira passio angebat hydropica, ut inhabilis haberetur ad omne opus, vixque è loco moveri potuisset, positus in Monasterio ubi tornale opus exercebatur.* Legendum fortè *torrale.* Vide in hac voce.

TORNALERI. Charta an. 1273. in Regesto Homagiorum Nobilium Aquitaniæ fol. 12. *Tenent unam stagiam ejusdem feudi cum tornaleris suis.* Occurrit ibi pluries.

TORNAMENTUM, Prælium hostile. Epist. 73. ex Francicis to. 4. Duchesnii: *Forsitan non præterit cognitionem vestram, Reinaldum Pomponiensem hominem vestrum Ansericum Montisfregalis in hoc tornamento cepisse.* Vide *Torneamentum.*

TORNARE, Divertere, deflectere: unde in vocibus quibus Duces inter præliandum utebantur, illa erat, *Torna*, i. deflecte, apud Mauricium in Strategicis. Gloss. Arabico-Lat. *Torno, reddo, reduco.* Vocem esse Pannonicam, vel certè Avarum, seu Hungarorum propriam docuimus in *Retornare.* Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 104. §. 2. tit. 105. §. 20. & Lex Longob. lib. 1. tit. 22. §. 6. de Venatore: *Quando eam (feram) postposuerit, & se ab ea tornaverit*, &c. Tit. 25. §. 45. *Nam si sequi cœperit, & se de via tornaverit*, &c. id est se averterit, vel deflexerit. Vetus Charta Hispanica an. 1063. apud Blancam pag. 635. *Et statim quando fuerit tornatus de cavalgata, & venerit ad Tutela*, &c. Id est cum reversus fuerit, Gallicè, *quand il sera retourné.*

TORNATIO, Prælium, conflictus, quomodo *Tornamentum* usurpari diximus. Galbertus in Vita Caroli Comit. Fland. n. 121. *Rex & Comes cum gravi exercitu obsedit Ipram, & facta est tornatio, & Militia utrim-*

que acriter occursus. Idem n. 181. *In quibus diebus tot militias, tot tornationes excitabant Milites utriusque exercitus.*

Tornatio, interdum etiam decursio equestris, vel bellica, seu *Torneamentum.* Idem Galbertus n. 8. *Pro exercitio Militum — cum ducentis equitibus tornationes exercuit.* Idem n. 121. *Facta est tornatio & militiæ utrimque acriter occursus.* Adde n. 181.

TORNATRICES, Saltatrices, mimæ. Hincmarus in Capitul. ad Presbyteros diœcesis suæ c. 14. *Nec turpia joca cum urso uel tornatricibus ante se facere permittat.*

TORNATURA, Modus agri, apud Bononienses Italos præsertim, ut colligitur ex Rollandino in Tractatu seu Summa de Notaria scripta an. 1265. Concilium Marzaliæ sub Honesto Archiep. Ravennate an. 973. *Ut concederet in duobus locis tornaturas vinearum 30. videlicet in primo loco juxta Monasterium S. Isaiæ vineam unam, quæ tribus viis circumdatur,* &c. apud Ughellum in Archiepisc. Bonon. n. 47. Charta alia an. 1175. apud eundem in Episcop. Cæsenat. n. 38. *Et quinquaginta tornaturas terræ in Androna, &c. — & 12. tornaturas terræ in Gabanella,* &c. Charta an. 1081. apud Hieron. Rubeum in Hist. Ravennate lib. 5. *Nec non & ducentas terræ tornaturias ad Canonicorum opus laborandas, positas in loco qui dicitur,* &c. Alia an. 1086. apud eundem: *Videlicet quinquaginta tornatorias terræ laboratorias, juxta podismo designatas, quæ positæ sunt in loco, qui dicitur Mutafeno.* Vide *Turna.*

TORNEAMENTUM. Autor Breviloqui: *Torneamenta dicuntur quædam nundinæ, vel feriæ, in quibus Milites ex edicto convenire solent, & ad ostensionem virium suarum & audaciæ temere congregari, vel congredi.* Decursiones militares, ludicræ equestres pugnæ: Mattheo Parisio *hastiludia, ludi equestres*: Willelmo Neubrig. *Meditationes militares, armorum exercitia*: Hovedeno, *Militaria exercitia*: quæ *nullo interveniente odio, sed pro solo exercitio, atque ostentatione virium* fiebant, ait idem Neubrig. *Ludi militares,* Thomæ Walsinghamo: *Gladiaturæ* Lamberto Ardensi. Joannes Sarisberiensis lib. 3. Metalogici c. 10. *Fuit antiquitus hæc jure militari disciplina Romanorum, ut qui armis fuerant exercendi, ab ineunte ætate assuescerent militiæ imaginariæ, & ludentes in eo jugiter versarentur adolescentes, unde postmodum in necessitatibus Reipublicæ feliciter triumpharent.* Chronicon Montis-Sereni an. 1175. *In exercitio militari, quod vulgò Torneamentum vocant.*

Torneamentorum nomen manare multi opinantur ab illa equorum decursione, & sciomachia, seu imaginaria pugna veterum, quam *Trojam* & *Trojanum ludum* vocabant, ab Ænea in Sicilia ad Anchisæ patris tumulum primum inventâ, deinde ad Romanos traductâ, de qua Virgilius, Suetonius, & Xiphilinus. Alii probabiliùs censent, ut à Gallis eorum usus originem accepit, ita & vocabuli etymon ab iis repetendum, nempè à verbo *torner*, aut, *tourner*, i. in orbem circumduci, circumflecti. Qui enim in his militaribus decursionibus decertabant, quos insidebant, flexis in gyrum frenis equos circumagebant.

Torneamentorum repertorem Gaufridum II. Dominum Pruliaci, (*de Preulli*) in Andibus agnoscit Chronicon Turonense: *Anno 1066. Gaufridus de Pruliaco, qui Torneamenta invenit, apud Andegavum occiditur.* Chronicon S. Martini Tur. *Anno Henrici Imp. 7. & Philippi Regis 6. fuit proditio apud Andegavum, ubi Gaufridus de Pruliaco & alii Barones occisi sunt. Hic Gaufridus de Pruliaco torneamenta invenit.* Fuit Gaufridus pater alterius Gaufridi, à quo Comitum Vindocinensium series profluxit.

Certè inventas à Francis ludicras istas decertationes, & ab iis primùm receptas, & obiri solitas, profitentur passim scriptores. Matth. Paris an. 1179. *Conflictus Gallicos,* Torneamenta appellat. Parisio consentit Radulfus Coggeshalensis in Chr. MS. *Dum more Francorum cum hastis vel contis se se cursim equitantes vicissim impeterent.*

A Francis Torneamentorum usum accepere Angli, quibus haud innotuerunt, *nisi in diebus Regis Stephani, cum per ejus indecentem mollitiem nullus esset publicæ vigor disciplinæ,* ait Willelmus Neubrig. lib. 5. cap. 4. Tunc enim & sub Henrico II. *qui Stephano successit, Tyronum exercitiis in Anglia prorsus inhibitis, qui fortè armorum affectantes gloriam exerceri volebant, transfretantes, in terrarum exercebantur confiniis.* Id præ cæteris testatur Rogerus Hovedenus, ut & Bromptonus an. 1177. scribens Galfridum Comitem Britanniæ, cum à Patre Henrico II. Militiæ insignia accepisset, *transfretasse de Anglia in Normanniam, & in confinibus Franciæ & Normanniæ militaribus exercitiis operam præstantem, gavisum esse se bonis Militibus æquiparari.* Deinde hæc subdit Neubrigensis: *Considerans igitur illustris Rex Ricardus tanto esse acriores, quanto exercitatiores atque instructiores, sui quoque Regni Milites in propriis finibus exerceri voluit, ut ex bellorum solemni præludio, verorum addiscerent artem usumque bellorum, nec insultarent Galli Anglis Militibus, tamquam rudibus & minus gnaris.* In Anglia ergo Torneamenta primùm celebrari cœperunt, *Rege Ricardo id decernente, & à singulis qui exerceri vellent, indictæ pecuniæ modulum exigente,* inquit idem scriptor, à quo hausit quæ habet in eam rem Jo. Bromptonus. Id ipsum astruit Matth. Paris an. 1194. pag. 124.

Certum est etiam è Francia in Germaniam invecta torneamenta. Nam & si Fr. Modius in Pandect. Triumphal. ejusmodi decursionum & concertationum militarium seriem longè ante Gaufridi Pruliacensis tempora ediderit, constat falsa veris sæpe miscuisse, & multa ab eo ineptè inventa & quæ apud, non dico eruditos, sed eos qui prima Historiæ elementa degustarunt, ullam fidem merentur.

Præ cæteris verò Byzantini scriptores ingenuè profitentur, ejusmodi decursionum artem & usum didicisse Græcos à Latinis, id est, Gallis, quos earum primos fuisse repertores tradunt: in quibus est Niceph. Gregoras lib. 10. At Jo. Cantacuzenus lib. 1. c. 42. tempestatem quâ in Græciam transierunt, videtur indicare, cùm videlicet Anna Sabauda, Amedei IV. Allobrogum Comitis filia, Constantinopolim Andronico Juniori Imp. nuptura venit, hoc est an. 1326. tunc enim Nobiles Sabaudi & Galli qui Principem feminam comitati erant, ejusmodi ludicras decursiones & concertationes celebrarunt, earumque usum Græcos, quibus hactenus incognitæ erant, primùm docuerunt. Τζούστριαν, καὶ τὰ τορνεμέντα αὐτοὶ πρῶτοι ἐδίδαξαν Ρωμαίους, οὔπω πρότερον περὶ τῶν τοιούτων εἰδότας οὐδέν. Quæ verba ita capienda sunt, non quod tunc primùm Græci in his decursionibus decertarint, sed quòd illas deinceps exercuerint. Tradit quippe Nicetas in Manuele lib. 3. c. 3. cùm Imperator iste Antiochiæ moram ageret, solennen factam decursionem, in qua Græci contra Francos dimicarunt. Et Cinnamus lib. 3. autor est Manuelem rerum potitum Græcos docuisse artem novam bellandi, scutis oblongis pro rotundis uti, hastas vibrare longiores, &c.

Ejusmodi autem decursiones, *pro solo exercitio, atque ostentatione virium fiebant,* ut ait Neubrig. γυμνασίας ἕνεκα σωμάτων, inquit Gregoras, *ut ex solemni bellorum præludio verorum addisceretur ars ususque bellorum,* ut est apud Willelmum Neubrigensem.

Cùm igitur nullo interveniente odio, sed solius exercitii causâ, ad Torneamenta convenirent, decrevere eorum inventores, ut armis innocuis, gladiis hebetibus, lanceis absque ferro, seu ἀσιδήροις δορατοκοντοῖς, ut ait Nicetas, dimicarent, ne si fortè vulnera sibi invicem infligerent, mutilarent artus, ad bella minus idonei procederent. Ejusmodi arma, quæ *lusoria tela* dicuntur Senecæ, nostri *Armes courtoises,* appellabant, hoc est urbana, innocua.

Vetabantur præterea in ipso certamine punctim gla-

diis adversarium ferire, sed ictus suos sursum aut deorsum dirigere jubebantur: qui contrà agebat, non solùm proposito victori præmio indignus habebatur, sed etiam tanquam qui malè pugnasset, à judicibus mulctabatur, & infamia quadam aspergebatur. Apud Matthæum Paris an. 1252. cùm Rogerus de Lemburne, Hernaldum Montiniacum in torneamento lanceæ mucrone, *qui prout debebat, non erat hebetatus*, in gutture lethaliter vulnerasset, *licèt se insontem prætendisset, factus est suspectus, & quod proditiose facinus perpetrasset, acriter reprehensus.* Nam si fortè quis adversarium in ipso certamine vulneraverat, aut occiderat, dummodo contra decursionis leges non peccasset, indemnis erat: quod & observatum à Nicephoro Gregora.

Erant autem, ut suprà annotatum est, torneamenta imagines bellorum, seu ut loquitur scriptor Hist. Hierosol. an. 1177. *imaginariæ bellorum prolusiones*, vel ut Neubrigensis & alii, *belli præludia*: diversis enim cohortibus & turmis, unà omnes ad prælium accincti properabant, & gladiis in alterutrum ingeminantes ictus, vires suas exercebant: quod secus erat in *Justis*, quæ monomachiæ speciem præbebant, in quibus singulari certamine alter in alterum ferebatur, lanceisque congrediebatur. Nicephorus Gregoras lib. 10. torneamenum describens, μεείζονται κἀνταῦθα κτ' φύλας, καὶ δήμους, καὶ φρατρείας, καὶ ὁπλίζονται πάντες ὁμοῦ, καὶ ἀρχαιρεσιῶν γινομένων, κλήρῳ λαγχάνουσι τὴν ἡγεμονίαν δύω τινὲς ἐξ αὐτῶν, ἑκατέρου μέρους ἑκάτερος. Hunc locum illustrant quæ habet Thomas Walsinghamus sub an. 1274. ubi torneamentum Cabilone inter Regem Eduardum cum Anglis, & Comitem Cabilonensem cum Burgundis initum bellè exequitur.

Torneamentum aculeatum & hostile, Matthæo Parisio p. 554. & 372. dicitur illud quod utrimque inter hostes publicos ex condicto, infestis animis, armisque & gladiis vel hastis non hebetibus, sed ferro & aculeis instructis iniri solebat, cujusmodi torneamenta & justas, *Armes à outrance* vocabant nostri. De eo pluribus egimus in Dissertatione ad Joinvillam 7. in qua de Torneamentis disseruimus.

Torneamentum verò *quasi hostile*, appellat idem Matthæus Paris an. 1241. ejusmodi torneamentum, quod infestis armis contra quosvis, etiam non hostes, inibatur, provocatione ad id vulgata, & certis conditionibus descriptis: de qua etiam torneamenti specie egimus in eadem Dissertatione.

Interdicta subinde Torneamenta à summis Pontificibus, sub excommunicationis pœna, ob cædes & membrorum mutilationes, quæ in iis crebro accidebant, pluribus in laudata Dissertatione docuimus: quibus addi velim quæ habent in hanc rem Leges Alfonsi IX. Regis Castellæ 1. part. tit. 13. lege 10. & Chronicon Montis-Sereni an 1175.

Torneamenta seu quævis hastiludia certis in locis teneri ac celebrari non posse, vice privilegii, interdum concessum. Vide Gul. Prynneum in Libertatib. Eccl. Angl. to. 3. p. 52. 466. 1100. 1152.

Torneare, Torniare, Hastiludio decertare. Gallis *Tornoier*. Theobaldus Episc. in vita Guillemi Eremitæ n. 4. *Circa illius cellam more militari cœperunt torneare, & ludo duellari vicissim pugillare.* Henric. de Knyghton pag. 1459. de Edw. I. Rege Angl. *Cumque appropinquaret Franciam, & fama gloriæ ejus divulgaretur in populo, invidebant gloriæ ejus multi, & præcipuè Comes ille strenuus de Chalon, misitque & petiit, ut torniaret cum eo in terra sua*, &c.

Torneare, Velitari, ante acies decurrere, pugnare. Arnaldus Archiepiscop. Narbonensis in Epist. de Victoria Christianorum contra Mauros, apud Ughellum in Episcopis Sabinensib. *In crastino venerunt similiter diluculo Saraceni dispositis eo modo aciebus, quo præcedenti die fuerant ordinatæ: nostri quoque supersederunt bello, etiam ipsa die, sagittariis solis & paucis aliis hinc inde discurrentibus: Arabibus etiam ex parte ipsorum torneantibus cum nostris, non more Francorum, sed secundum aliam suam consuetudinem torneandi cum lanceis sive cannis*, &c.

Torneamentum, Hostile bellum, prælium. Charta an. 1265. in Tab. Bonævallis: *Homines commorantes in dicta villa & banleuga Bonævallis cum Comite Carnotensi vel Blesensi, seu successoribus eorum, seu cum mandato eorum, ire ad torneamenta seu ad aliquam cavalcatam nullatenus tenebuntur.*

TORNELLA, Turricula, Gallis *Tournelle*. Rigordus an. 1190. *Præcepit etiam civibus Parisiensibus, quod civitas Parisii — muro optimo cum tornellis decenter aptatis & portis diligentissimè clauderetur.*

TORNERIA, Torneamenta, hastiludia, *Tournois*. Historia Cortusiorum lib. 4. cap. 6. *Ibi fuerunt dominæ pulcherrimæ, hastiludia, & torneria, & breviter, ad perfectum gaudium nihil defecit.* Lib. 5. cap. 7. *Fuerunt etiam hastiludia, giostræ, torneria, & omnia solatia cogitata.*

TORNETA, Torneamentum. Theodericus Abbas lib. 1. Vitæ S. Bernardi cap. 11. *Illi omnes fere juvenes dediti militiæ seculari, circumibant, quærentes execrabiles illas nundinas, quas vulgò Tornetas vocant.*

Tornio, ex Gall. *Tornoi*. Hist. Cœnobii Viconiensis c. 13. *Ad determinatum congressum, quem vulgò Tornionem vocant, properans lancea perfossus est.*

TORNETTUM, vox Falconariorum. Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi cap. 40. *Est autem tornettum quiddam duobus annulis compositum, gyrantibus in se invicem, & hoc modo est factum: sunt duo annuli ferrei, aut ænei, aut argentei, aut de alio metallo facti, magni ad quantitatem annulorum qui sunt in jactis &c. Quoties igitur timebitur ne falco intorqueat se jactis, alligabitur hoc tornetum annulis jactorum cum quadam corrigiola subtili & forti, &c. Est autem utilitas torneti in hoc quod falco non possit vexari per intortionem jactorum in pedibus suis.*

TORNITALIA. Glossæ Isonis Magistri ad Prudentii Psycomach. *Toreumata: celaturæ, vel tornitalia.* Legendum fortè *Tornatilia.*

TORNUM, Bellicæ machinæ species. Charta Petri Regni Majoricarum Domini an. 1232. *Tali quidem conditione quod ipsam* (turrim) *bene custodias, & teneas in ea omni tempore unum tornum paratum, & unam balistam de torno ad fidelitatem nostram & defensionem civitatis ejusdem.* Vide *Balista.*

TORNUS, Compensatio, Gallis *Retour*. Charta R. Episcopi Carnotensis an. 1197. in Tabulario ejusdem Ecclesiæ n. 84. *Capitulum quoque Carnotense ad ejusdem personatus augmentationem, — centum solidos confert & assignat in computatione, quæ dicitur Tornus sive Computatio, de Purificatione B. Mariæ annis singulis capiendos.*

TORNUTIO, Vertigo, σκοτοδινία. Ardo in Vita S. Benedicti Anianensis c. 38. edit. Mabillonii: *Sed eas* (mulieres) *statim digna subsequitur ultio: tornutionibus verò vexari cœperunt, a quo dolore non sunt erepta, quousque* &c.

TORO, *Toronus, Torus, Turonus*, Collis cacuminatus, & rotundus. Will. Tyrius lib. 11. c. 5. *Castrum ædificavit, cui quoniam in monte erat excelso ad modum & cacuminato, nomen indidit Toronum.* Hist. Hierosolymitana: *Montem proximum, quem vulgò Turonem vocant.* Infra: *Supra Turonem verò qui urbi vicinus incumbit, civitas, Ptolemaïs nomine, olim sita fuerat.* Et mox: *Collis autem — Turoni propinquus.* Matth. Paris an. 1188. *Fecit omnes suos in collem ascendere civitati vicinum, qui eo quod instar turris erectus sit in sublime, & rotundus, Turonus à vulgo nuncupatur.* A Gallico nempe *Tourion*. Jacobus de Vitriaco lib. 1. c. 98. *Acconensem obsedit civitatem, in torono aliquantum eminenti tentoria sua collocando.* Charta Hugonis Ibelini an. 1160. in Tabulario S. Sepulchri: *Dedi — partem turonii quæ superjacet Surdis fontibus.* Historia MS. Bellorum sacrorum vernacula: *Et Salehadin cacha bien demie liuue desci sour*

un heut thoron. Infra: *Et se hierberga four un thoron de fors à Acre.*

Turo. Charta Rogerii Comitis Siciliæ pro Ecclesia Pactensi apud Rocchum Pirrum p. 386. *Sicut via scandit sursum ad Turonem altum qui est supra mare.* Anastasius in Hist. Eccles. pag. 148. ubi hæc Theophanis verba, πᾶσαν τὴν παραλίαν ἀκτὴν, vertit, *omnes maritimos toros*, id est aggeres, vel monticulos ac colles, uti Latini cubitos *Toros* dixerunt. Glossæ Lat. Gr. *Torus*, ὠλένη. *Torum*, ὠλένην. *Toranus*, ὠλεναις, πρόφος. Ubi fortè legendum *Toronus*, ὠλένη, ὄρος.

Quidam existimant vocem hanc à Gallis manasse, præsertim verò à Provincialibus, qui unà cum Raimundo Sanctægidiano Comite in Terram Sanctam profecti sunt: ita enim montem ab iis appellari observat Columbus in Manuasca lib. 1. n. 5. quod firmatur ex veteri Charta, quæ habetur in Notitia Ecclesiæ Diniensis P. Gassendi pag. 18. *Quod possit emere seu acquirere hospitium sive locum ad ædificandum, ubicumque voluerit in civitate Dignensi, dummodo extra torum, seu montem, vel Fortalitium* &c. Sed probabilius est *Toronum*, vocem esse Chaldæorum, quibus *Tor* mons dicitur, aut clivus, ut autor est Petrus *della Valle* to. 2. Epist. 1.

TORQUIMENTUM, Βάσανος. Gloss. Gr. Lat. MS. Editum habet *Tormentum.*

TORRA, *Tarra, seu Tharra*, Locus vel fornax, in quo torretur avena, quæ olim Alamannis, ut & hodie, Turgaviis maximè, in cibo & pulmento fuit. Ea verò sic conficitur. Torretur primùm avena cruda, tum molitori pinsenda seu molenda traditur, non in farinam minutam, sed crassam, ad instar hordei, quod ubivis locorum ad eam formam teritur. Hæc Goldastus ad hunc locum Eckeardi junioris de Casib. S. Galli cap. 1. *Simile etiam quiddam de lebete æneo grandi, & de tarra avenis centum maltrarum commoda cum projectasset*, &c. Ubi malim *torra*: nam & inde *Torrale* & *Torrelagium* dicta, à torrendo scilicet: hordeum quippe vel avena ad cerevisiam torretur, priusquam molatur. Gregorius Turon. de Gloria Confess. c. 81. *Quidam de vicinis annonas diu infectas aqua ac germine producto conflatas, facto igne super vimina contexta torrere parat ad pocula facienda.* Et cap. 1. *Jubet fieri ex annonis aqua infusis atque decoctis, messoribus poculum præparari. Hanc autem coctionem Orosius à coquendo Cotiam vocari narravit.* Ovidius de ciceonis potione, quam anus Attica Cereri propinavit:

> —— *Lymphamque roganti*
> *Dulce dedit tosta quod coxerat ante polenta.*

Polentam verò Plinius ait ex hordeo priùs tosto fieri. Veteres denique tam far quàm hordeum priùs molebant, deinde torrebant: unde Virgilius lib. 1. Georg.

> *Et torrere parant flammis, & frangere saxo.*

Torrale, Ædificium, in quo frumenta & grana torrentur & exsiccantur: à torrendo dictum. Leges Burgorum Scoticorum c. 54. *Si aliquis accommodaverit torrale suum alicui, & fuerit combustum tempore quo commodatur*, &c. Vide Skeneum de Verborum significat. v. *Torralium.*

Torrellagium, Pensitatio quæ ex *torrali* exsolvitur. Charta Episcopi Ambian. an. 1301. *Torrellagium Ambian. valet 10. modios vel circiter.* Alia Philippi Com. Flandr. pro teloneis urbis Ambian. *Cascune oechine à cambier de la Chité d'Amiens, là où on seke brais à toraille, se elle n'est en franc lieu, d'où cascun an 22. sestiers d'avaines au Vesque, & 22. sestiers d'avaine au Comte. Mais li Quens en rent de sa part du torellage 4. muis d'avaine au Vidame chascun an, & c'est à sçavoir que chil qui seke à toraille, & franc lieu, il ne doit point de toraille.*

TORRENTULUS, Parvus torrens, rivulus, fluviolus. Charta Fulconis Comitis Andegav. an. 1033. in Hist. S. Nicolai Andegav. pag. 6. *Si vinum cum banno vendidero, bannerius meus torrentulum de barra non transibit causa capiendi vasa ementium monachorum vinum.* Suprà: *Trans flumen verò vineas alias*, &c.

TORSATORIUM. Glossæ MSS. *Laceroli, Torsatoria.*

TORSIA. Vide *Torcia.*

TORTA, Placenta, nostris *Tourte.* Guill. Brito in Vocab. *Torta, unde tortula diminutivum, genus cibi est vel panis, quod vulgò dicitur ita.* Erotianus in Onomastico ait ἄρτον ἐγκρυφίαν ab Atticis appellatum esse panem ex pinguibus palmulis, farina & aqua confectum, hæcque verba addit, ἐν πύρταν καλοῦσιν, quæ addita à recentiori existimat Hieronymus Mercurialis lib. 2. Variar. Lection. cap. 5. tametsi sacrorum Bibliorum interpretes ἄρτοι ἐγκρυφίας, *tortam panis* transtulerint, Exod. 29. Numer. 6. 1. Reg. 2. 10. 1. Paralip. 26. & Jerem. 37. Rituale Hebræorum à Baronio laudatum: *Deinde idem pater familias tortam azymam sub mappa hactenus servatam in frusta frangebat, in tot particulas illam dividens, quot essent in cœna discumbentes*, &c. Althelmus de Laude Virg. c. 28.

> *Punica mala vident granis scitisque referta,*
> *Botros, & ficos, & plures ordine tortas.*

Vita S. Tilonis Monachi n. 23. *Vilissimam panis tortam ab eis pro benedictione* (eulogia) *sibimet vendicabat.* Guigo II. in Statutis Ord. Cartusiensis c. 7. §. 10. *Post cœnam, singulas tortas, tanquam Christi mendici accipientes, cellas repetimus.* Et cap. 34. *Panis quivis de tritico, torta est, album enim panem non facimus.* Adde cap. 53. Statuta antiqua ejusdem Ordin. 1. part. cap. 34. §. 10. part. 2. c. 13. §. 39. c. 14. §. 16. cap. 31. §. 17. Bernardus Mon. in Consuet. Cluniac. MSS. c. 14. & ex eo Udalricus lib. 3. cap. 24. *Quotidie dantur — & 12. tortæ, quarum una quælibet 3. libras appendit.* Warnerius MS. in Macrum Poëtam Scottum:

> *His ita perceptis, divisque ex cæde placatis,*
> *Tres tortas caldas ex humeris religat,*
> *Ut sibi per populum sic fas foret ire quietam,*
> *Securamque suam cernere Glycerium.*

Adde Volphardum Presb. lib. 3. Miracul. S. Walburgis n. 4. Decreta Hungarica Matthiæ Regis pag. 86. Monasticum Anglic. to. 1. p. 106. Labeum to. 2. Biblioth. p. 744. &c. Rob. Gaguinus in Poëm. vernaculo:

> *Le poure mengue sa torte,*
> *Ses aux, oignons, sans cremeur.*

Turta. Liber Ordinis S. Victoris Parisiens. MS. cap. 25. *Panis qui vulgariter Turta appellatur.* Udalricus lib. 2. Consuet. Cluniac. cap. 4. *Pro signo panis sigali, qui Turta vulgariter appellatur.* De vocis etymo multa viri docti congessere, Vossius, Menagius, Ferrarius, & alii.

Tortula, quoddam genus cibi vel panis, quod vulgò ita dicitur, Ugutioni. Diminutivum à *Torta.* Gregorius Turon. lib. 1. Miracul. cap. 7. *De qua tortulæ parvulæ formantur.* Vita S. Lupicini Abbatis Jurensis n. 11. *Non quadrupedi invectus est equo, sed sufficiebat cuique cum sustentatione baculi crassior fortiorque Monasterii tortula.* Udalricus lib. 2. Consuet. Clun. c. 4. *Pro signo tortulæ, quæ præter solitam libram datur in Tortula cera quatuor principalibus festis*, &c. apud Odonem Cluniac. in Vita S. Geraldi lib. 1. cap. 25. Occurrit præterea 1. Numer. 11.

Tortella. Papias: *Artocrea, panis carnem continens, vulgò Tortella.* Adelbertus Abbas Heidenheimensis p. 328. *De farina domini sui furabatur, & tortellam inde quam comederet confecit.*

Tortellus, ex Gallico *Tourteau.* Papias: *Pastilli, tortelli pigmentati, vel unguenta.* Ordericus Vitalis lib. 6. p. 624. *Ad tumulum S. Ebrulfi accessit, laminamque reverenter amovit, sanctaque carnis pulverem instar tortellorum congessit.* Charta Mauricii Episc. Paris. an. 1189. in Tabular. S. Maglorii: *Consuetudinem tortellorum ad Natale, & ovorum ad Pascha reddent hospites S. Juliani.* Charta Roberti Comitis Drocensis: *Tenentur & quilibet hospitum Ecclesiæ reddere — singulis annis in crastino Natalis Domini unum tortellum, vel unum obolum* pro

pro tortello, si maluerit hospes. De ejusmodi tortellis in crastino Natalis Christi Domino offerendi more, qui etiamnum in aliquot Galliæ provinciis non omnino abrogatus est, agunt Chartæ aliæ in Hist. Monasterii S. Martini de Campis pag. 187. 185. 514. Usatica MSS. Vicecomitatus Aquæ Rotomagi: *A la ferme des estaulx appartient la porte Cauchoise, & la porte Estouppée, & les tourteaulx que l'en y paie, & la porte de Bouvereul, & le Barrage, & les torteaulx, & la porte Beauvoisine, & les tourteaulx & le barrage, & les escroes des taillies.* Ibidem: *L'Abbé de Fescam doit à la porte Beauvoisine une mine de fourment par an pour aller querre les tourteaulx à sainte Marie des Fontaines, & doit le Fermier dudit Abbé faire paier les tourteaulx au barrier à ses cousts & despens.*

Torta, pro *Retorta*. Vide in hac voce.

TORTILOQUIUM. Gloss. Gr. Lat. διάλεκτος συνεστραμμένη, *Tortiloquium.* Alibi: συνεστραμμένη ὁμιλία, *Tortiloquium.*

TORTIONARIUM. Glossæ MSS. *Sanna, tortionarium.*

TORTIRELLA. *Tortorella* Machinæ bellicæ species Rollandinus in Chron. lib. 1. cap. 12. *Comes Paduæ Manfredinus — à lapide tortorellæ intrinsecæ cecidit mortuus.* Idem lib. 10. c. 1. *Fovea quoque facta, constructum est ibi spaldum trabeum, longo tractu fortissimum, & condensum, & turres quoque ligneæ, tortirellæ, sive predariæ, certis locis, ut temerarius inimicus accesserit, redeat cum pudore & damno.* Vide *Prederia.*

TORTISIUS, *Tortitius*, Teda, *Torses*, vel *Torches*, nostris. Synodus Exoniensis an. 1287. c. 4. *De parochianorum eleemosynis Sacerdotes procurent duos fieri tortisios, in Canone Missæ ardentes, prout in Ecclesiis multis hactenus fieri consuevit.* Fleta lib. 1. c. 5. §. 6. *Militi quotidie liberetur à Celario Regis — unus tortitius, cum sex minutis candelis ceræ.* Computum Domanii Stapularum in Comitatu Bononiensi an. 1475. fol. 53. *Recepte des torsins de chire deus au terme de Chandeleur.* Vide *Scolaces.*

TORTITUDO, Gibbositas, apud Constantinum Afric. lib. 2. Pantechn. c. 8.

Tortitudo, idem quod *tortum*, Injustitia, violentia. Chronicon Besuense pag. 602. *In causa violentiæ & tortitudinis,* &c. Alibi: *Pro multis tortitudinibus & sceleribus.* Historia Episcoporum Autissiodor. cap. 49. *Interdixit sub anathemate, ut nullus mortalium præsumere deinceps auderet vim seu calumniam nec aliquam tortitudinem inferre pro quavis occasione rebus ejusdem Ecclesiæ.* Tabularium Arremarense: *Terram quoque Osanicurtis — recognita sua tortitudine abdicavit.* Adde Chartas alias à Beslio descriptas in Comitib. Pictavensib. pag. 468. 485. 506. Occurrit etiam non semel in Tabulario Dervensis Monasterii. *Tortas & confragosas*, dixit Plautus in Menæchmis.

TORTUA, Testulo, ex Gallico *Tortuë*, apud Silvestrum Girald. in Topogr. Hibern. Dist. 1. cap. 7.

TORTUCA, Matthæo Silvatico, *testudo enuda.*

TORTULA. Vide *Torta.*

TORTURÆ, Cruciatus, Tormenta, seu supplicia, quibus ad eruendam à reis confessionem judices uti solent: Gallis *Tortures.* Quod quidem *torturarum* genus Anglis inauditum, Francis nostris ut inhumanum passim ii objiciunt. Joan. Fortescutus de laudibus Legum Angliæ cap. 22. *Non igitur contenta est lex Franciæ in criminalibus, ubi mors imminet, reum testibus convincere, ne falsidicorum testimonio sanguis innocens condemnetur: sed mavult lex illa reos tales torturis cruciari, quousque ipsi eorum reatum confiteantur, quam testium depositione, qui sæpe passionibus iniquis, & quandoque subornatione malorum ad perjuria stimulantur. Quali cautione & astutia criminosi etiam & de criminibus suspecti, tot torturarum in regno illo generibus affliguntur, quod fastidit calamus ea literis designare. — Leges etiam ipsæ civiles, deficiente testium copia, in criminalibus veritatem consimiliter extorquent tormentis: qualiter & faciunt etiam quamplurima regna. Sed quis tam duri animi est, qui semel ab atroci tanto torculari laxatus, non potius innocens ille, omnia fateretur scelerum genera, quam acerbitatem sic experti iterum subire tormenti, & non semel mori mallet, dum mors sit ultimum terribilium, quam toties occidi, & totidem gehennales furias morte amariores sustinere?* Nec multis post, graviùs invehitur in judices ipsos, qui hisce tormentis adsunt ipsi: *O judex, quibus in scholis didicisti te præsentem exhibere, dum pœnas luit reus? Executiones quippe judiciorum in criminosos per ignobiles fieri convenit,* &c. Sed hoc non novum. Autor ad Herennium: *Majores nostros dicemus, veri inveniendi causa cruciatibus ac tormentis voluisse quæri, & summo dolore homines cogi, ut quicquid sciant dicant.* Vide Leges Alfonsinas parte 7. tit. 30. & Michaëlem *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. V. *Tortura.*

Tortura, idem quod *Tortum*, *Tortitudo.* Charta Petri Episcopi Albanensis Cardin. an. 1078. in Bibl. Cluniac. *Nullam læsionem vel torturam inferre præsumant.* Alia an. 1103. in Biblioth. Sebusiana pag. 265. *Donavit & omnino finivit Deo & B. Petro ad locum Cluniacum unum receptum, quem in Lavariaco exigebat, omnesque malas consuetudines ac deprædationes, seu torturas, quas ibi per se vel per suos exercebat, funditus werpivit & absolvit.* Tabularium S. Albini Andegav. ubi Fulco Junior Comes *condonat torturas quas fecit in terris S. Albini*, an. 1087. Vide *Tortus.*

Tortura Capillorum. Vide *Capillus.*

TORTUS, *Tortum*, Damnum, injustitia, vis, violentia alicui illata. Jo. de Janua: *Tortus, à torqueo dicitur. Hic tortus, tus, i.* corrisio, vel injuria.* Gloss. Lat. Gall. *Tortus, ta, tum, Tort, injurieux. Tortus, tus, torsion, ou injure.* Edictum Pistense Caroli Calvi c. 20. *Sic injustitiam istam exsolvant, sicut illi qui in suo ministerio tortum faciunt.* Cap. 23. *Sicut ille qui tortum in suo Comitatu, vel ministerio fecerit.* Adde c. 26. Vetus Notitia in Tabulario Vindocin. n. 6. *In perverso & aperto torto nobis postea abstulit.* Charta Ludov. II. Imp. pro Monasterio Casauriensi: *Pro nulla denique mallatura quispiam à Monachis præfati Monasterii, vel ab Advocato eorum tortum quærere audeat, quia — eidem Monasterio concessimus.* Tabularium S. Joannis Andegav. *Tetbaldus fecit eis multa torta.* Prima Statuta Rob. I. Regis Scotiæ cap. 17. *Quamdiu defendens aut suus prælocutor defendet tort, & non reason,* &c. ubi Skenæus: *Quamdiu tenens defendit se nihil fecisse contra jus vel legem.*

In tortum mittere. Diploma Pipini Regis Aquitaniæ an. 835. to. 12. Spicilegii Acheriani: *Ipsumque Advocatum nemo præsumat temerario ausu distringere, vel in tortum mittere,* &c. Tabularium Brivatense ch. 446. *Ipsumque Advocatum nemo præsumat distringere, vel in tortum mittere.* Fori Oscæ an. 1247. f. 3. *Debet mittere suum nuntium ad portam de illo qui facit ei tortum,* &c. F. 6. *Et si testatus fuerit Infantio ad Villanum cum justitia, & sint ambo qui tenent tortum,* &c. Mox: *Et si ille qui se clamat est de una villa, & qui facit tortum de alia,* &c. Rursum: *Emendet ipsum tortum.*

Tortum elevare. Vetus Placitum in Tabulario Viennensis Ecclesiæ fol. 70. *Archiepiscopus Viennensis B. misit in placitum Duranni Cheuvrii de torto quod elevaverat in terra sua, & in causis Ecclesiæ S. Mauricii. Et cùm ipse Durannus noluit ire Jerusalem, dimisit in manu Archiepiscopi tortum quod ipse elevaverat, & ejus ministri in terra illa,* &c.

Latini porrò *tortum*, seu *tortuosum* dicunt, quidquid obliquum est, vel non rectum: unde damnum, vel injustitia aliqua, seu violentia recto opponitur. Glossæ Lat. Gr. *Tortus*, καμφθείς. Glossæ Gr. Lat. μαιάξ, *Tortile, circulus tortus.* Papias: *Linea dicitur, qua lignarii utuntur, ne tortum aliquid construant.* Prudentius in Apotheosi hymno 1.

Tam multa surgunt perfidorum compita
Tortis polita erroribus.

Constantinus African. lib. 2. Pantechn. c. 8. *Os coxæ ma us est totius corporis ossibus tortum in extranea parte à superiori, in familiari ab inferiori.* Infra : *Ne corpus tortum & non rectum fieret.*

TORTUS, Torques. Eustochius in Vita S. Pelagiæ meretricis cap. 11. in Vitis Patrum : *Illa verò convocavit omnes pueros & puellas suas, & liberavit omnes, donavitque tortos aureos eis de manu sua,* &c.

TORUM. Charta Longobardica an. 774. apud Ughellum to. 8. p. 34. *A fine Venatoris usque in strafilum inter duo tora.* Charta Cornutiana vetus edita à Suaresio : *Quæ sepis descendit per regam ante ad viam cavam, sive ad torum, qua redit usque ad arcum supradictum,* &c. Vide *Toro, Torale,* & *Torallum.*

TOSCA. Charta Theobaudi *Chabot*, ex Tabulario Absiensi, apud Sammarthanos : *Donamus siquidem libere Deo & S. Mariæ & habitatoribus Absiæ — in præmisso feodo 2. sextariatas terræ, & unam toscam, quæ ab antiquis Gambuerca à nobis vocatur : tali conventione ut in illa domum & capellam in honore gloriosæ Dei genitricis Mariæ & nostro adjutori construant. — Donamus etiam illis aliam toscam quæ vocatur Firmitas, & 10. sextariatas de nostra propria terra, quocumque ipsi eam prædicto feodo meliorem invenerint, ipsasque duabus præfatis sextariatis & duabus toscis concedimus, illis ab omni calumnia, preco & pretio funditus liberare & expedire.*

TOSCHEODERACH. Regiam Majestatem lib. 1. cap. 6. §. 7. *Si fuerit Marus domini Regis, vel Toscheoderach ipsius, vel aliquod nomen officii pertinentis ad summonitionem faciendam.* Ubi Skenæus barbarum nomen esse observat, priscis Scotis & Hibernis usitatum pro *Serjando,* vel *Serviente curiæ,* qui literas citatorias mandat executioni : subditque Davidem II. Regem Scotiæ dedisse & concessisse Joanni *Vallace* Armigero suo & fideli officium *Serjandiæ* Comitatus de *Carrik,* quod officium *Toschaderech* dicitur, vulgò *ane mair of fee.*

TOTA, idem quod *Tolta.* Meminit v. cl. Dionysius Salvagnius in Tract. de Jurib. dominic. cap. 40. prædiorum concessorum in emphyteusim *ad totam & talliam, & misericordiam domini.* Vide *Tolta.*

Tota. Charta an. 1155. apud Gariellum in Episcopis Magalon. pag. 127. *Justitias, albergas, totas, questas, sive aliquas alias injustas exactiones,* &c. Charta an. 1232. in Regesto Comitum Tolosæ Cameræ Comput. Paris. fol. 103. *Terras cultas & incultas, nemora & bartas, prata & pascua, census, usus, quarta, quinta, decima, & agrarias, & primicias, oblias, & dominationes, totas, toltas, escaducas, & successiones,* &c. Alia an. 1234. f. 102. *Oblias & dominationes, totas, questas, & albergas, & toltas, adempriva & successiones,* &c. Ubi nescio an *tota* aliud sit à *tolta,* quod ibidem apponitur. Nam & *totæ,* pro exactione dicitur. Charta libertatum villæ Perusiensis an. 1260. apud Thomasserium : *Li Sires ne la Dame de la Perose — ne haut en la vitae herbergage, ne tote, ne taille, ne queste,* &c.

TOTAGIUM, Solidum. *Totage,* pro *total,* in Consuetud. Arvernensi cap. 21. art. 8. Tabularium Episcopatus Antisiod. *Totagium quod est totum Comitis quintum draperiorum. Quilibet drapperius qui tenuerit mulierem annum & diem, debet 4. ulnas de burian Comiti, & in hoc totagio habet Miles de villa Ferreoli & soror ejus 11. ulnas, janitor castelli 5. ulnas,* &c.

TOTO, adverb. *Omnino,* ὅλως, in Gloss. Gr. Lat.

TOTTONARIUS *Equus.* Vegetius lib. 1. de Arte veterin. cap. 56. *Equos, quos vulgò Trepidarios, militari vocabulo Tottonarios vocant.* Idem lib. 4. cap. 6. *Inter Colatorios enim, & eos (equos) quos Totonarios vulgus appellat, ambulatura eorum media est.* Legendum puto utrobique *Trottonarios,* vulgò *troteniers,* de qua voce egimus in *trotare* : nam *trepidarios* equos ita appellari observat Vegetius. At Salmasius ad Capitolinum *Guttonarios* emendat. Hunc consule si lubet pag. 247.

TOUTA. Vide *Tolta.*

TOWAGIUM, Navis subductio in tutiorem stationis partem, seu navis ductio per naviculas alligatas : sive ejusdem ad alterius navis puppim alligatæ. Gall. *Touage,* Angl. *Towage.* W. Thorn an. 1286. *Et etiam temporibus retroactis habere debent in prato adjacenti & in eodem loco ubi prædictæ domus & caya sita fuerunt, towagium, quod impeditum est per levationem prædictam.*

TOXA, Stragulum è grosso panno. Papias : *Stragulum, vestis quæ Toxa dicitur.* Grimlaïcus in Regula Solitarior. c. 50. *Sufficiant autem eis stramenta lectorum, matta & cilicium, sagum, vel toxa & capitale.*

TOXICATOR, Venenarius, qui venenum propinat, apud Lambertum Schafnaburgensem an. 1054.

TRABALE, Lignum quod transit per rotas. Joannes de Garlandia in Synonymis :

Temo, longale, trabale, furcale, forale.

Trabale judicium. Concilium Toletan. XIII. c. 2. *Vidimus multos & flevimus, ex Palatini ordinis officio cecidisse, quos & violenta professio ab honore dejecit, & trabale judicium aut morti, aut ignominiæ perpetuæ subjugavit.* Quo loco *Trabale judicium* dici videtur firmum, ratum, & supremum : solemne enim est veteribus Scriptoribus *Trabale* appellare quidquid ingens & firmum est, eodem sensu quo *trabalis jussio* dicitur in Nov. Theodosii de Judæis, quæ cum summa severitate exercetur : *Trabali jussione decernimus, ut quicumque,* &c. Ita *clavo trabali figere* dixit Cicero 5. in Verr. Paulinus Nat. 9. Felic.

Corpora transfixis trabalibus inclyta clavis.

Vita SS. Ferreoli & Ferrutii : *Capitibus beatorum Martyrum trabales clavi — malleis ferreis affixi.* Gloss. Gr. Lat. δοκώδης, *Trabalis.* Est igitur *judicium trabale* adeo firmum & validum, ut quemadmodum valida trabs flecti aut disrumpi non potest, ita & illud nulla ratione convellatur.

TRABARIÆ, *naviculæ in fluminibus, quæ è singulis trabibus cavantur, unde & dicuntur. Hæ & littorariæ vel caudicæ.* Papias. Gloss. Sax. Ælfrici : *Trabaria ;* Ambyme ꞅcip. Florentius Wigorniensis pag. 618. *Deinde uterque Rex in insulam — trabariis advehitur.* Vox *trabs,* pro *navi,* usurpata ab Ennio, Virgilio, Catullo, Horatio, &c.

TRABATICUM, Tributi species, fortè pro *trabibus* ad publica opera devehendis, vel præstandis. Charta Hlotarii Imp. an. 840. apud Chiffletium in Tornutio : *Nullus theloneum, aut ripaticum, — aut cenaticum, aut pastionem, aut trabaticum, aut ullum occursum, vel ullum censum — exactare præsumatis.* Eadem penè habentur in Charta Caroli C. apud Beslium in Episcop. Pictaviensibus pag. 28. ex qua Chiffletianam emendare licet. Innocent III. lib. 13. Ep. 115. *Parciates* (sunt ii Ravennatibus Custodes sylvarum seu parcorum) *per Monasterium certum numerum trabium in feudum percipiebant de sylva.* Vide Senatorem lib. 4. Epist. 8.

TRABATTERE. Pactus Legis Salicæ tit. 28. §. 4. *Si quis feminam ingenuam gravidam trabattit, & ipsa femina fuerit mortua,* &c. Ubi Lex Salica tit. 26. §. 4. nude habet, *Si quis feminam gravidam occiderit* &c. Wendelinus *trabattere,* ex *trans,* & *battere* effictum putat, quod est perquam sæviter percutere. Vide *Tribattere.*

TRABEA, *Porticus tecta dicitur.* Ita Glossæ antiquæ MSS. Addit Joan. de Janua, *trabibus.* Nos *travée* dicimus seriem trabium, vel spatium inter duas trabes. Papias : *Tenda, quæ rusticè Trabea dicitur.*

TRABEATIO, Crucifixio, passio Christi. Charta continens Electionem Froterii Episcopi Cadurcensis an. 990. sic clauditur : *Schedula hujus indaginis à corporea trabeatione Verbi divini anno 990. Ind. 3.* Alia in Tabulario Conchensis Abbat. in Ruthenis n. 83. *Facta Charta wirpitionis, vel exvacuationis, sive securitatis, anno trabeationis Dominicæ 1013.* Adde Chartam 145. in Appendice ad Capitul. Regum Franc. & aliam apud Diagum in Comitibus Barcinonensib. lib. 2. c. 31.

TRABES in Ecclesiis. Harum ut crebra fit mentio, ita diversus fuit usus. Leo Ost. lib. 3. c. 31. (al. 33.) *Tra-*

bem quoque nihilominus fusilem ex ære cum candelabris numero 50. in quibus utique totidem cerei per festivitates præcipuas ponerentur, lampadibus subter in æreis uncis ex eadem trabe 36. dependentibus, quæ videlicet ærea trabes æreis æque brachiis ac manibus sustentata, trabi ligneæ, quam pulcherrimè sculpi, & auro, colorumque fucis interim fecerat Desiderius exornari, commissa est, &c. Vide l. 4. c. 74. Brompton: *De cujus Ecclesiæ una trabe 5000. marcas argenti corrosit, unde Regis manum impleret*, &c. Chronicon Atinense an. 1061. *Fecit & duas trabes ferreas, unam in choro, & aliam extra chorum ad apponendas candelas.*

Trabes cum *arcubus*, non semel memorat Hariulfus: lib. 2. cap. 9. *Cæterorum Sanctorum reliquias — per alias 12. capsas minores auro argentoque vel gemmis pretiosis honestissimè paratas, — dividere, atque super trabem, quam in arcu coram altare B. Richarii statuimus, ponere curavimus.* Cap. sequenti: *Trabes minores cum arcubus suis argento paratæ.* Lib. 3. cap. 3. *Ante altare ejusdem Sancti stant columnæ sex magnæ ex cupro, argento, & auro paratæ, sustentantes trabem unam similiter cupream argento auroque paratam. Sunt & aliæ trabes minores tres ex cupro, argento auroque paratæ in circuitu altaris vel chori, sustentantes arcus 17. ex cupro, argento auroque fabricatos; inter quos stant imagines bestiarum, avium, hominumque.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Transpositam veterem trabem quæ supra majus altare ponebatur, — in qua etiam trabe series 12. Patriarcharum & 12. Apostolorum, & in medio Majestas cum Ecclesia & & Synagoga figuratur.*

TRABES, Frugum meta continens 24. garbas, Anglis, *à thrave conteining 24. sheaves.* Domesdey de Burgensibus Derbiæ: *Hi autem ad festum S. Martini reddebant Regi duodecim trabes annonæ.*

TRABUCCA, *Trabuchetum.* Vide *Trebuchetum.*

TRACA. Consuetudines Ecclesiæ de Regula, apud Labeum to. 2. Bibl. p. 747. *De equo Hispaniæ 4. denar. de traca coriorum boum, ovium, vel caprarum, 4. den.*

TRACEA, Perquisitio per quamcumque viam, quam *Trace* dicimus, unde Gallo-Belgæ nostri *Tracer* dicunt, pro perquirere. Chronicon Flandriæ cap. 9. *Voua que jamais ne finiroit de tracer, qu'il ne l'eust trouvé.* Vide Skenæum ad Regiam Majestatem lib. 4. cap. 32. Bracton lib. 3. tit. de Corona c. 1. §. 1. *Si homo per infortunium oppressus — statim levetur hutesium — & postea traceam conducant per terram suam*, &c. Joann. Molinetus pag. 123.

Perchant, trachant, cherchant, courant, querant.

Pag. 27. v.

Musant, trassant à grant travail de corps.

Vide *Trassare*, præterea Menagium & Ferrarium in Orig. Italic. in v. *Traccia.*

TRACHALA. Aurelius Victor in Epit. de Constantino M. *Irrisor potiùs quàm blandus: unde proverbio vulgari, Trachala decem annis præstantissimus, duodecim sequentibus latro, decem novissimis pupillus, ob profusiones immodicas nominatus.*

TRACONES, Meatus subterranei, cavernæ, speluncæ. Gloss. Lat. Gall. *Tracon, onis, allée sous terre.* Anonymus poëta nescio quis laudatus à Joanne de Janua:

Terrarum tracones, animalia dico dracones.

Will. Tyrius lib. 16. cap. 9. de regione Traconitide in Syria: *Videtur autem nobis à traconibus dicta: tracones enim dicuntur occulti & subterranei meatus, quibus illa regio abundat: nam penè universus illius regionis populus in speluncis & cavernis habitat, & in traconibus habet domicilia.* Lib. 19. cap. 26. de Nilo: *Sed tamen quilibet ſtam meatibus tempore soliti incrementi, fluvii pars urbem influit: quam aquarum influxionem cisternis amplissimis, ad hoc specialiter deputatis, ad usus proprios toto anno diligenter servant: sed & pomeria quæ sunt extra urbem procuranda, occultis traconibus portionem ex ea dirigunt necessariam.* Mttah. Paris an. 1247. *Cavernis terrestribus, & profundis traconibus ac concavitatibus*, &c. Vitæ Abbatum S. Albani: *Tracones verò & vias cum meatibus subterraneis, & solidè per artificium arcuatis — obturavit.*

TRACTARE, Lac mulgere, Gall. *Traire.* Fleta lib. 2. cap. 79. §. 5. *Omnes oves ultra festum Nativitatis B. Mariæ matrices tractari per ubera, seu lactari non permittantur.*

TRACTARE, Differere. Servius: *Xenocrates primus Philosophiæ scholam aperuit, cùm antea in porticibus Philosophi tractarent.* Vide lib. 2. Cod. Th. de His qui super religione contendunt, & infra in *Tractator.*

TRACTAREA. Anonymus Barensis in Chronico an. 1042. *Argiro perrexit in Trane, per mare & terra obsedit eam, fecit ibi turrem excelsam ligneam, & tractareas manculas, & berbices, ut comprehenderet eam.* Fortè legendum *petrarias*, nisi per *tractareas* intellexerit quasvis machinas jaculatorias: *trahere* enim pro *jaculari* dixerunt inferioris ævi scriptores, ita ut leg. *tractareas machinas.*

TRACTATORES, Chartularii, qui tractant vel retractant largitionales titulos. Scholiastes Juliani Antecess. ad cap. 82. *Tractentæ, quos dicimus apud Latinos, Tractatores, maximè in Africa sic dicuntur, id est Scriniarii, qui annonas publicas computant & tractant.* Eustathius in Vita S. Eutychii Patr. CP. n. 68. Συνέβη πρός τινι ἐπαρχίᾳ τῷ Πόντῳ διοικῶν, τρακτευταὶ φησὶ καὶ αὐτοὶ τῆς δημοσίας, &c. Ita *Chartularios* & *Tractatores* pro iisdem dici in l. 3. Cod. de Canone largit. titulor. in l. Nulli de Numerariis, l. ult. de Execut. eod. Cod. & Nov. 28. 30. 128. 129. 147. observat Cujacius ad d. l. 3. Vide Nicolaum Alemannum ad Procopii Anecdota pag. 100. 1. edit. & Nov. 1. Theod. sub fin.

Tractator, qui de rebus seriis doctè & eruditè *tractat*, scribit, loquitur, disputat. Gloss. Gr. Lat. Ὁμιλία, *loquela, sermo, locutio.* Ὁμιλητικός, *Tractator.* S. Cyprianus in præfat. ad libr. de Cardinal. operib. Chr. *Sublimes materiæ subtilium ingeniorum exigunt tractatores.* Infra: *Aditum ad se temerariis tractatoribus vel scriptoribus interdicit.* S. Hieronymus adversus Helvidium: *Quæ non solùm penè omnes Græciæ tractatores in suis voluminibus reliquerunt.* Spartianus in Geta: *Fuit adolescens moribus asperis, à natura decorus, tractator, gulosus*, &c. Monachus Sangall. lib. 1. de Carolo M. cap. 4. *De pauperibus supradictis quemdam optimum tractatorem & scriptorem in Capellam suam assumpsit.* Horatius, *Ethicus tractator* dicitur Ivoni Carnotensi Epist. 7.

Tractatores dicti præsertim Librorum sacrorum Interpretes, qui de rebus sacris tractant. S. Augustinus de Doctrina Christ. *Debet divinarum Scripturarum tractator & dictor, defensor rectæ fidei, ac debellator errorum, & bona docere, & mala dedocere.* Vincentius Lirin. Commonit. 1. *Doctores, qui Tractatores nunc appellantur, quos hic idem Apostolus etiam Prophetas interdum vocat, eo quod per eos Prophetarum mysteria populis aperiuntur.* Ruffinus de Adulteratione Librorum Origenis: *Quoscunque veterum nobilium tractatorum invenerunt de his quæ ad gloriam Dei pertinent, plenè & fideliter disputasse*, &c. Facundus Hermianensis lib. 4. cap. 2. *Hieronymus quoque noster, vir admodum doctus, qui etiam tantæ fuerat lectionis, ut omnes, aut pene omnes, sive in Græco, sive in Latino eloquio divinarum Scripturarum tractatores legeret*, &c. Idem lib. 9. cap. 5. *Proinde melius facimus, si quemadmodum divinam Scripturam, sic etiam ejusdem Scripturæ tractatores locutos contra hæreticos fuisse credamus.* Arnobius Junior in Psalm. 67. *Cleros enim hoc loco dictos & Judæi dicunt, & nostri plurimi tractatores.* Senator lib. de Divin. instit. cap. 17. *Habent etiam post tractatores, (SS. Patres) diversos relatores temporum studia Christiana*, &c. Nicolaus I. PP. Epist. 42. *Si enim ipsorum decreto ceterorum opuscula tractatorum approbantur*, &c. Didymus apud S. Hieronymum in Epist. 51. ad Domnionem, *Scientia Scripturarum omnes sui temporis tractatores vincere* dicitur: adde Epist. 52. 61. 62. 64. &c. Idem Hieronymus Claudiano Mamerto lib. 2. de Statu ani-

mæ cap. 9. *Potissimus tractatorum* appellatur: Lupo Servato de Trib. quæst. *Alterum lumen tractatorum*: Beda, Monacho Sangallensi lib. 1. de Carolo M. cap. 2. *Peritissimus post sanctum Gregorium tractator*: S. Eulogius, Alvaro Cordubensi in ejus Vita n. 10. *Tractator peritissimus & dictator*: Origenes, Sidonio lib. 2. Epist. 9. *Scævus cavendusque tractator*, Sulpitio Severo dial. 1. c. 3. *Tractator sacrarum Literarum peritissimus. Ecclesiastici tractatores*, apud Vigilium Tapsensem l. 5. contra Eutychem. Adde Auctorem Prædestinati p. 36. 82. &c. Mitto quæ alii de hac voce observarunt, Juretus, Savaro, Sirmondus, Jacobus Gotofredus, Joann. Filesacus, v. cl. Steph. Baluzius, & alii.

Tractatores, Concionatores: qui *tractatus*, seu homilias habent ad populum. Petrus Chrysologus serm. 91. *Vacat humanus sermo, silet prædicatio tractatoris, quando angelico præconio Joannis* (Baptistæ) *profertur gloria, virtus insonat, laus collaudatur.*

Tractatores, Consiliarii. Senator l. 8. Ep. 8. idem Epist. 12. *Decet enim tractatores habere doctissimos, quibus summa potestas committitur*, &c. Ita alibi *Tractatum* pro Consilio usurpat.

TRACTATORIA, Epistola Synodalis, *Synodica*, quæ à *Synodo*, quam *Tractatum* appellari mox docemus, ad Episcopos scribitur, vel de quavis re ad *tractatum*, seu Synodum spectante. Ea enim est vera vocabuli origo, quam non adverterunt Baronius an. 142. & Bernardinus Ferrarius lib. 2. de Epist. Ecclesiast. cap. 2. nisi locis mox laudandis legendum sit *tractoria*, uti contendit Philippus Priorius. Meminit S. Augustinus *Tractatoriæ* Serm. 2. in Psalm. 36. qua Episcopi declarabant hunc vel illum esse excommunicatum: *Atque ideo non immemores puritatis Ecclesiæ conducibile existimavimus, omnes sanctos Consacerdotes & omnes Clericos, & omnes populos, qui se Christianos meminerunt, hac nostra tractatoria commonere, ut omnes ejus* (Primiani) *communionem, utpote damnati, diligenti cura horreant.* Eodem sensu *Tractatoriam* usurpat Epist. 162. *Quod si non fecerint, ibi etiam eorum pravitas & perversitas innotescet, missaque tractatoria super eorum nomine per totum orbem terrarum, quacunque jam Christi Ecclesia dilatata est, ab omnibus Ecclesiis eorum communio præcidetur. Tractatoriæ* denique mentio est in Concilio Teleptensi. In Concilio Carthaginensi V. can. 10. & Africano sub Bonifacio & Cælestino cap. 43. jubentur Episcopi ad Concilium evocati, *si non potuerint occurrere, excusationes suas in Tractatoria conscribere.* Quo loco Capitula Car. M. lib. 7. cap. 20. habent *Tractoria*.

TRACTATUS, ὁμιλία, Collatio, præsertim de rebus sacris: præterea concio Episc. vel Sacerdotis ad populum. Acta Numidarum Martyr. apud Sur. 1. Maii, & Baron. an. 262. n. 39. *Horum tanta charitas fuit & tanta dilectio, ut licet taciti possent jam devotæ & obsignatæ virtutis exemplis fidem fraternitatis extruere: tamen ad stabilitatem perseverantiæ latius consulentes, pectoribus nostris rorem tractatus salutaris infunderent: neque enim tacere poterant, qui Dei sermonem videbant. Nec mirum si paucis illis diebus tam largè nostrum omnium mentes eorum tractatus salubris animavit, in quibus jam Christus, micante gratia de proxima passione fulgebat.* S. Cyprianus de Opere & Eleem. *Quales nunc in Ecclesia quosdam videmus, quorum præclusæ aures, & corda cæca nullum de spiritualibus ac salutaribus monitis lumen admittunt, de quibus mirari non oportet, quod contemnant in tractatibus servum, quando à talibus Dominum videamus esse contemptum.* Adde eundem Epist. 78. & Optatum lib. 4. & 5. Ambrosium Epist. 14. Gaudentium Brixiensem, &c. *Tractatus populares, quos Græci Homilias vocant*, inquit S. Augustinus in Epist. 4. ad Quodvultdeum, præfixa lib. de Hæresib. & Victorem Vit. lib. 1. *Populares sermones Ecclesiastici*, eidem Augustino lib. 1. Retract. cap. 22. & serm. 20. de Diversis cap. 7. Chronicon Reichersperg. an. 436. de eodem S. Augustino: *Usque ad illud tempus 232. confecerat libros, exceptis innumerabilibus Epistolis, & homeliis, & aliis tractatibus popularibus.* Vide Petrum Chrysologum serm. 36. initio. In Concilio Laodiceno can. 19. ὁμιλίας ἐπισκόπων, *tractatus Episcoporum*, vertit Isidorus Mercator. In Capit. Caroli M. lib. 1. c. 78. *Soli Canonici libri, & Catholici tractatus, & Sanctorum authoritates & dicta legi & tradi jubentur.*

Tractatus, Consilium. Senator lib. 8. Epist. 10. *Defensorem omnium suis tractatibus adjuvabat, & ministrando consilium, regebat ipse Rectorem.* Vide *Tractator*.

Tractatus, Concilia Episcoporum, in quibus de rebus Ecclesiasticis *tractatur*, disceptatur. S. Ambrosius Epist. 13. *Hoc scriptum est in Ariminensi Synodo: meritoque Concilium illud exhorreo, sequens tractatum Concilii Nicæni, à quo me nec mors nec gladius poterit separare.* Infra: *Si tractandum est, tractare in Ecclesia didici, quod fecerunt patres mei.* Ita etiam *tractatum Concilii Nicæni* dixit Vigilius Tapsensis lib. 1. contra Palladium pag. 498. & *Tractatum plenum*, quem ibidem *Concilium plenum* vocat. Codex Canonum Ecclesiæ Africanæ c. 47. Περὶ τῆς πίστεως γὰ τῶ ἐν Νικαίᾳ τρακτάτυ ἠκούσαμεν. Epistola Clericorum Italiæ directa Legatis Gallor. an. 552. *Usque ad universalis Concilii tractatum.* Epistola Synodalis Concilii Aurelian. I. *Quia tanta ad religionis Catholicæ cultum gloriosæ fidei cura vos excitat, ut sacerdotalis mentis affectu Sacerdotes de rebus necessariis tractaturos in unum colligi jusseritis*, &c. *Tractatus ac deliberatio Synodi*, apud Facundum Hermianensem lib. 1. cap. 5. *Synodalis tractatus*, in Epist. Leonis I. PP. ad Flavian. CP. & apud Marbodum Diac. in Vita S. Licinii Episc. Andeg. *Tractatus Ecclesiasticus*, in Epist. 9. Gelasii I. PP. Lex 15. Cod. Th. de Episcop. &c. *In Ariminense Synodo super Ecclesiarum & Clericorum privilegiis tractatu habito*, &c. Hlotharii Imp. Epistola ad Leonem IV. PP. *Observantes ut si ipse ratum esse decerneret, ex suo latere viros idoneos destinaret, quia unà cum Episcoporum ipsius provinciæ tractatu, causam utriusque inquirere, & canonicè definire valerent.* Præfatio Concilii Wormaciensis an. 868. *Dum — apud Wormaciam — convenissemus, ut de quibusdam Ecclesiasticis utilitatibus communis à nobis tractatus ageretur*, &c. Concilium Romanum an. 904. c. 2. *Quatinus cum ad Synodum convenerint, libere eis tractare & statuere liceat, quæ sanctorum Patrum canonica censura decrevit.* Concilium Trosleianum an. 909. in Præfat. *De statu sanctæ Ecclesiæ ac totius regni utilitate tractaturi.* Adde Concilium Confluentinum an. 922. cap. 1.

Tractatorium, Locus in quo *tractatus* seu consilia agitantur, Senatus. Sidonius lib. 1. Epist. 7. *It in tractatorium frequens Senatus.* Vide *Secretarium*.

Tractatus, Epistola quam Pontifex recèns electus ad alios Pontifices mittebat, fidei suæ testis, quam *Synodicam* appellabant, ut in hac voce docemus. Auctor Prædestinati lib. 1. hæresi 89. *Consuetudo est namque ut unum tractatum suum Episcopus Alexandrinus mittat ad Constantinopolim, qui recitetur in Pascha, & tractatum suum Constantinopolites, qui Alexandriæ recitetur. In tractatu suo Constantinopolites Nestorius scripsit Mariam non esse Theotocon, sed Christotocon*, &c.

Tractatus. Charta Petri Abbatis S. Benigni & Menardi Abbatis S. Sequani pro societate Monastica, apud Perardum pag. 265. *Post brevis recitationem statim fiet officium, & ea die, si talis fuerit hora, vel in crastino Missa matutinalis, cum signorum pulsatione & tractatu celebrabitur.* An *tractu*?

TRACTEUTÆ. Vide *Tractatores*.

TRACTIM, in Glossis veteribus, *jugiter, continuatim.* *Tractim* verò *canere*, lenta & morosa modulatione. Honorius Augustodun. lib. 1. cap. 36. *Tractus, à trahendo dicitur, quia trahendo, id est tractim canitur.* Id est lentè, morosè, quomodo *tractim* exponitur in Glossario Longobardico S. Germani Paris. Usus antiqui Ordin. Cisterciensis cap. 68. *Dicto itaque Deus*

in adjutorium meum intende, morosè & trahendo à Sacerdote, &c. Cap. 119. *Et cum paratum fuerit, tabulam in Claustro tractim percutere — debet.* Romualdus Salernitanus Archiepiscopus in Chronico MS. an. 1166. *Clericos in ea multos & præbendas instituit, & divinum in illa officium reverenter, & tractim, & cum Dei reverentia & timore celebrari disposuit.* Chronicon Trudonense lib. 8. *Assiduus erat omnibus horis in Choro, & de Psalmis tractim cantandis, & cantu dulce æquè modulando indefessa illi sollicitudo.* Charta Caroli Regis Siciliæ an. 1304. apud Ughellum to. 7. Ital. sacræ pag. 897. *Volumus quod ipsa deinceps Ecclesia secundum ordinem Parisiorum Ecclesiæ per libros, quos eidem Ecclesiæ dedimus, divinum officium celebretur, punctatim videlicet atque tractim.* Statuta antiqua Ord. Cartusiensis 2. part. c. 13. §. 5. *Historiam legat rotundiùs, sermones & homilias attractiùs, apertè tamen & distinctè legat omnia, ut possit intelligi*, &c.

TRACTORES. Concilium Avenionense an. 1281. cap. 8. *Denuntientur autores, fautores, tractores, defensores, & fidejussores pro his observandis excommunicati*, &c. Fortè *Tractatores*, ex Gallico, *Traiteurs*, Contrahentes.

TRACTORIA, idem quod *Traga*, vel *Traha*, de qua voce infra. Erchempertus in Hist. Langobard. cap. 68. *In quamdam tractoriam plaustro vehentem intromissus, Capuanam urbem ingressus est.*

TRACTORIA, Diploma, seu instrumentum evectionis, cursusque publici, hoc est, quo jus & facultas dabatur equos, vehicula, & viaticum petendi de publico. De *Tractoriis* passim tituli *de Cursu publico, & de Tractoriis & stativis*, lib. 12. Cod. Justin. & lib. 8. Cod. Th. ubi multa Cujacius, Jacobus Gotofredus, & alii doctiores interpretes, quos non exscribo.

Tractoria interdum est Epistola citatoria & evocatoria, qua jubetur quispiam certo loco & tempore præsentem se sistere: qua scilicet trahitur & evocatur quispiam. S. Augustinus Epist. 217. *Tractoria ad me 5. Id. Nov. venit, jam finito die, & me valde indispositum invenit, ut occurrere omnino non possem*, &c. Vide Formulas antiquas promotionum Episcopalium to. 2. Concil. Gall. Sirmondi pag. 651. 653. 656. Joannem VIII. PP. Epist. 177. 181. 228. 229. Bernardinum Ferrarium de Epistol. Eccles. lib. 2. cap. 1. & virum doctissimum Joannem Garnerium ad Marium Mercatorem in Commonitorio cap. 3.

Tractoriarum etiam sub Regibus nostris usus innotuit, quem à Romanis mutuati sunt: quibus scilicet Missis suis commeatum & hospitia in itinere præberi jubebant. Extat harum formula apud Marculfum lib. 1. for. 11. cujus titulus, *Tractoria Legatorum*, &c. Initium autem sic concipitur: *Ille Rex omnibus agentibus. Dum & nos in Dei nomine Apostolicum virum illum partibus illis legationis causa direximus, ideo jubemus, ut locis convenientibus eisdem à vobis evectio simul & humanitas ministretur, hoc est veredos seu paraveredos tantos, panis nitidi modios tantos, vini modios tantos*, &c. Ex quibus patet expressum in Tractoriis quid Missis singulis, secundùm eorum qualitatem præbendum esset: unde *Tractoriæ stipendiales* appellantur Agobardo lib. de Insolent. Judæor. Ita porrò *Tractorias* usurpant Capitul. Caroli M. lib. 4. c. 30. 69. Lex Longob. lib. 3. tit. 1. §. 38. tit. 7. §. 1. Capitul. Ludovici Pii an. 818. cap. 30. & an. 819. c. 26. & Capit. Caroli C. tit. 32. c. 16.

Tractoria, interdum sumitur pro quovis Diplomate Principis. Carolus M. in Charta seu Præcepto, quo Monasterium S. Dionysii ab omni teloneo eximit, apud Doubletum pag. 709. *Ideoque per hanc tractoriam expresse præcipimus atque commendamus, ut ipsum mercatum cum omnes suos teloneos, sicut anteriores Reges ac Principes partibus S. Dionysii contulerunt, ita in omnibus sint concessi atque indulti.* Mox: *Et ut hæc tractoria nostris & futuris temporibus firmior habeatur*, &c. Quibus postremis verbis concipitur pariter Præceptum aliud Ludovici Pii pro eadem immunitate teloneorum, pag. 733. Nec scio an aliter intelligendum sit Concilium Meldense can. 71. in quo Galliæ Episcopi à Carolo C. Rege postulant, *ut auctoritatem sigillo regio roboratam more Tractoriæ Christianissimus Princeps singulis donet Episcopis, quam quisque Episcoporum penes se habeat, ut quando ei necesse fuerit, per eandem auctoritatem reipublicæ ministros conveniat, ut ipsi in quibuscunque civili indiguerint auxilio, reipublicæ ministris concurrentibus, suum imo divinum possint rite peragere ministerium.* Quo loco *auctoritas sigillo regio more tractoriæ roborata*, nihil aliud, opinor, sonat, quàm Diploma authenticum Principis, ejusque firmatum sigillo, quomodo *tractoriæ* firmari solent, hoc est *præcepta regia*, (cujusmodi sunt Caroli M. quorum meminimus) quibus scilicet tractoriis ac diplomatibus facultas daretur Episcopis *ministros reipublicæ* conveniendi, iisque nomine regio præcipiendi, ut quotiescunque res exegisset, præsto essent ad eorum auxilium. Scio Bignonium & Bernardinum Ferrarium *Jus tractoriæ*, seu evocandi Ministros regios per *tractoriam*, à Rege expositum censuisse, quorum sententiam si quis amplecti malit, non magnoperè repugnabo. Binæ denique habentur formulæ *Tractoriæ* nomine, in Formulis incerti auctoris cap. 10. & in Chartis Parensalib. for. 15. Prior quæ est Episcopi, inscribitur *Tracturia pro itinere peragendo*; altera, quæ est Majoris domus, inscribitur *Charta Tracturiæ*: utraque porrò precibus concipitur, ut peregrino religionis vel pœnitentiæ causa ad Sanctorum limina pergenti, mansionem, focum, panem & aquam præstare velint ii per quos iter facturus est: quæ quidem *tractoriæ* non multùm differunt ab iis quas *Commendatitias* appellabant: adeo ut liceat opinari *tractoriæ* vocem latiùs postea sumptam pro quovis Diplomate. Vide *Tractatoria*.

TRACTUS, Cantus Ecclesiastici species. Honorius Augustod. lib. 1. c. 96. *Tractus à trahendo dicitur, quia trahendo, id est tractim canitur.* Hugo à S. Victore in Spec. Eccl. lib. 1. c. 7. *Tractus autem quia gemitum & cantum lachrymabilem exprimit, lachrymas Sanctorum — repræsentat. Unde tractus dicitur, quia sancti suspirantes ab imo pectoris gemitum trahunt.* Adde lib. 2. cap. 19. Alcuinus lib. de Offic. divin. *Tractus semper in causa humilitatis ponitur.* Joannes Abrincensis Episc. de Offic. Eccl. *Per tractum qui nullo respondente cantatur, & in melodiis suis similitudinem fert gemitus*, &c. In eo verò quod nullo respondente canitur, differt à Responsorio. Amalarius lib. 4. de Divin. offic. c. 12. *Hoc differt inter Responsorium, cui Chorus respondet, & Tractum, cui nemo.* Inde igitur Tractus cantatur, cùm cessat Alleluia. Ordo Romanus: *Si fuerit tempus ut dicatur Alleluia, bene: sin autem, Tractus.* Alibi: *Quapropter Alleluia illo tempore non cantatur apud nos, sed Tractus, id est luctus.* Necrologium S. Leonorii Bellimontis in Bellovacis: *Kal. Janu. obiit Matthæus Comes — officium plenum fiat, cappa in Choro, Responsoria, & Tractus, in cappis, tres pauperes reficiantur, Generale facit Prior de piscibus abundanter. Tractus* & hymnos composuit Gelasius PP. ut autor est Rupertus l. 2. de Div. off. cap. 21. & ex eo Autor Chronici Reicherspergensis sub an. 494. Vide præterea Librum Usuum Ordin. Cisterc. cap. 12. Stephanum Eduensem Episc. lib. de Sacram. altar. cap. 12. & Durandum lib. 4. c. 21.

Tractus, Piscatio, jus piscationis, quod aliàs *Jactus* dicitur: pisces qui ex fluvio vel vivariis extrahuntur. Tabularium Bellilocense ch. 159. *Cum terris cultis & incultis, domibus, sylvis, adjacentiis, & in Dordonia tractis sive jetis.* Ch. 176. *Et juxta fluvium Dordoneæ piscatoriis & ripaticis, jectis sive tractis.* Charta an. 1266. in Probat. Hist. Sabaudicæ: *Ripaticis, piscationibus, tractis, venationibus, laudimiis.* Charta Ricardi II. Ducis Norm. an. 1027. pro Monasterio Fiscanensi: *Et in eodem fluvio tractus piscatorios: — item in fluvio qui dicitur Authura, in loco dicto Hasdans, tractus piscatorios cum aliquibus hospitiis.* Fleta lib. 5. cap. 9.

§. 24. *Sunt etiam aliæ res hæreditariæ, quæ veniunt in partitionem, quæ cum commode dividi non possunt, uni conceduntur, ita quod alii cohæredes alibi de communi hæreditate habeant ad valorem: sicut sunt vivaria, piscariæ, parci, & hujusmodi; vel saltem quod partem habeant, sicut secundum, tertium, vel quartum, vel secundum tractum, tertium, vel quartum, secundum numerum cohæredum: & ita de parcis, secundam, tertiam, vel quartam bestiam.* Charta Ludovici Regis Franc. an. 946. in Biblioth. Cluniacensi pag. 275. *Excepto tertio tractu de Hosa quod pertinet ad S. Vincentium.* Alia Rodulphi Regis an. 997. ibid. pag. 410. *Et tertiam partem piscinæ, quæ vocatur Osa, cum mancipiis vel reliquis rebus ad eamdem piscinam pertinentibus, ut semper iidem Monachi medium tractum habeant.* Orig. Murensis Monasterii pag. 50. *In lacu autem habemus duos tractus & dimidium*, &c. Pag. 52. *Et in lacu duos tractus — possidemus.* Tabularium Vindocinense fol. 54. *Donavit eis tractum sagenæ unius, in universis aquis suis, ubicunque piscaturas habere dinoscitur.* Vide Radulphum in Vita S. Richardi Episcopi Cicestrensis n. 78.

Tractus, vel *tractus decimæ*, in agris ac culturis, alius prorsus à *tractu piscatorio*. Charta Alexandri III. PP. an. 1180. in Historia Vastinensi: *Decimam de la Narville, & tractum per singulos annos: — apud Chaloerelh quartam partem decimæ de Fratevilla, & duos tractus: quartam partem decimæ de Varennis, & quartum tractum: Decimam in terra Burchardi Gononis, — & ipsius decimæ tractum.* Charta Hugonis Decani Paris. an. 1213. in M. Pastorali lib. 7. ch. 33. *Ipsi autem Monachi nobis quitaverunt medietatem totius decimæ in proventibus, videlicet in dominio, in justitia, in tractu.* Alia an. 1248. lib. 8. ch. 22. *Medietatem in quadam decima, — videlicet in grano, palea, tractu, stramine, & in omnibus aliis quibuscumque proventibus ratione decimæ supradictæ.* Charta an. 1239. apud Roverium in Reomao pag. 263. *Cum Abbas & Conventus Reomaensis, Laurentium de Crie piscatorem coram nobis authoritate Domini Lingonensis, super terris tertialibus sitis in finagio de Crie, in quibus dictus Laurentius dicebat se tractum habere, & super sergenteria ad Prioratum de Asiaco spectantibus traxissent in causam*, &c. Quæ hîc commentatur idem Roverius pag. 640. nihili sunt. Vide in *Granchagium*.

Tractus extra rotulos. Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ c. 3. n. 2. *Item ordinaverunt pro sustentatione justitiarii quolibet die itineris sui centum solidos. Item Clericis suis, pro quolibet homine amerciato, vel vendito duos solidos: & pro quolibet homine mundato per assisam, pro tractu extra rotulos, quatuor denarios.* Galli dicerent, *Pourestre tiré du rôle des accusations ou des amendes.*

TRADAVIUM. Charta Alamannica 99. Goldastina: *Proclamavit, eo quod in contradutum suum mansum ei tollutum fuisset, quod ei advenit à parte uxoris suæ simul & Flavino, & propresum fuisset, & legibus suum esse deberet, quia jam de tradavio uxoris suæ fuisset, idcirco suum esse deberet.* Legendum fortè *tritavio*, ità quod prædium à *tritavo* uxoris possessum fuisset, nisi potiùs *tradavium* accipiatur pro proprietate, vel dote.

TRADITIO, Cessio, concessio, alienatio, vel dispositio per testamentum, in Capitul. 2. an. 813. c. 6. in Concilio Turonensi III. an. 813. c. 51. in Capitul. Caroli C. tit. 32. c. 5. &c. Vide *Investitura*.

Traditiones Evangelii. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Alium verò Missale cum Antiphonario in uno volumine, Smaragdum unum, Traditiones Evangelii, & Epistolas libros duos*, &c.

TRADITOR, Proditor, Gall. *Traitre.* Tacitus lib. 1. *Quin potius interfecto traditore, fortunam virtutemque suam malo omine exolverent.* Hugo Flaviniacensis in Chron. pag. 169. *Regebat tunc Ecclesiam (Remensem) Arnulfus Lotharii Regis, qui quintus à Karolo Calvo fuit, filius, qui Traditor cognominatus est ob id, quia civitatem patruo suo Karolo reddidit, cum doleret regnum alienæ stirpi datum, & suæ præreptum.* Ita etiam usurpant Leges Edwardi Confess. cap. 19. Thwroczius non uno loco, & alii passim.

Traditio, Proditio, Gall. *Trahison*, apud Simeonem Dunelm. an 1088. 1096. Radulfum de Diceto an. 1190. & alios non semel. Leges Alfonsinæ part. 6. tit. 2. lege 1. *Læsæ Majestatis crimen, tanto quiere dezir en Romance como yerro de traycion, que faze ome contra la persona del Rey.*

TRADITORES, dicti ex Christianis, qui atrocitate pœnarum perterriti, quos apud se haberent codices sacros, tradebant Tyrannis. Horum ingens numerus fuit, sed propè infinitus illorum, quorum constantia nulla est concussa formidine, qui ne sacros libros traderent, lubentissimo animo mortem oppetierunt. Horum memoriam præsertim agit 2. Jan. Martyrologium Romanum. Sanctus Augustinus lib. 7. de Baptismo contra Donatist. c. 2. *Post Cypriani mortem 40. & quod excurrit annis peractis, traditio codicum facta est, unde cœperunt appellari Traditores.* Sub Diocletiano nempe. Acta SS. Saturnini & socior. Mart. Carthag. cap. 1. n. 2. 11. Febr. *Qui pleni Deo, devicto atque prostrato diabolo, victoriæ palmam in Traditores & eorum consortes ferentes, quæ illos ab Ecclesiæ communione rejecerant, cuncti Martyres proprio sanguine consignabant. Fas enim non fuerat, ut in Ecclesia Dei simul essent Martyres & Traditores.* Adde cap. 3. n. 16. De iis etiam idem Augustinus Epist. 50. 162. 164. 171. de Verb. Dom. serm. 18. c. 19. lib. 3. contra Crescon. c. 27. 30. in Collat. 3. cap. 13. lib. 7. de Baptismo contra Donatist. c. 2. Concilium Arelatense I. c. 13. &c.

Traditor, Donator. Orig. Murensis Monasterii pag. 49. *In Wirkenlos sex diurnales habemus, quorum traditores fuerunt Rustein, Lutprandt*, &c.

TRADITORIA, Instrumentum seu Charta traditionis, vel *investituræ*, qua quis agrum seu quamvis rem aliam alteri tradit, & in ejus dominium transfert, per festucam, vel ramum, &c. Hujus formulæ habentur in formulis veteribus Bignonii 19. & 57. ubi & *Notitia traditionalis* dicitur.

TRADUX, Stirps, progenies. Glossæ Antiquæ MSS. & ex iis Papias: *Tradux, ex altero ducta propago, radix vel origo.* Glossæ Lat. MSS. Reg. cod. 1013. *Tradux, Propago.* Alia: *Tradux, Origo.* Prudentius in Apotheosi:

> *Vitandus tamen error erit, ne traduce carnis*
> *Transfundi in sobolem credatur fons animarum*
> *Sanguinis exemplo, cui tenta propagine vena est.*

Eulogius lib. 3. Memorial. Sanctorum c. 17. de S. Aurea: *Grandique fastu Arabicæ traducis exornabatur.* Alvarus in Vita ejusdem S. Eulogii: *Patritia Senatorum traduce natus.* Isidorus Pacensis æra 728. *Julianus Episcopus ex traduce Judæorum, ut flores rosarum de inter vepres spinarum, productus*, &c.

Tradux, invenitur etiam, inquit Joannes de Janua, pro *originali peccato quod Adam commisit, & ab ipso in posteros fuit translatum, sicut de patribus filii propagantur.* Hinc

Traduciani, appellati vulgò à Pelagianis Catholici omnes, qui, contra quam ii, mortem in omne genus humanum *per transitum seu traducem, & per peccatum & per semina transire, currere*, ut loquitur Marius Mercator lib. Subnotat. c. 9. §. 7. 14. hoc est per peccatum originale, existimant. Idem Mercator lib. laudato cap. 6. §. 5. *Quomodo non & tu Traducianus es, ut tibi libet, & adhuc licet, nomen imponere Catholicis Christianis?* Annianus in Præfat. ad homilias Chrysostomi: *Quantum nobis consolationis exoritur, cum cernimus tam erudito tamque illustri Orientis Magistro, eam quam in nobis Traducianus oppugnat, adstrui veritatem?* Infra: *Solvendo omnes illas quæstiones quibus Traducianus os innitens beatum Paulum vitiorum obfuscatione commaculat, ut scilicet fidelibus suis Apostolico exemplo peccata conciliet.* Pru-

dentius in Apotheosi v. 977.

Hæc prima est natura animæ: sic condita simplex
Decidit in vitium per sordida fœdera carnis.
Exin tincta malo peccamine Principis Adæ
Infecit genus omne hominum, quod pullulat inde,
Et tenet ingenitas animarum infantia in ortu
Primi hominis maculas, nec quisquam nascitur insons.

Vide Auctorem Prædestinati lib. 1. hær. 88. &c.

Tradux denique vox usurpata ab iis hæreticis, qui animas à parentibus in filios traduci existimabant. Aiebant enim *animas rationales esse ex traduce*, id est ex propagatione ductas, vel origine, ex altero, ita ut anima filii ex anima patris originem haberet. Quam hæresim carpit loco laudato Prudentius:

Vitandus tamen error erit, ne traduce carnis
Transfundi in sobolem credatur fons animarum,
Sanguinis exemplo, cui tenta propagine vena est.

Eusebius Pamphili in Apologia Origenis ex versione Ruffini: *De anima vero utrum ex semine traducis ducatur, ita ut ratio ipsius vel substantia inserta ipsis seminibus habeatur, an verò aliud habeat initium*, &c. Ejusmodi Traducianorum hæresim exagitant Hieronymus Epist. 61. ad Pammachium c. 6. Epist. 82. lib. 2. in Ruffinum c. 1. 2. 5. Cæsarius S. Gregorii Nanzianzeni frater quæst. 78. &c. Vide Auctorem Prædestinati, hæresi 26. 86.

TRAGA, *Tragula*, Plaustri species. Gloss. Lat. Gall. MS. Thuanum: *Hæc tragua, Havet.* Charta Simonis Comitis Northampton. in Monastico Anglic. to 1. pag. 851. *Qui cum quadriga, vel traga, aut onere per licentiam forestarii de bosco fuerit egressus.* Occurrit iterum pag. 853. Nescio an aliud *traca* sonet in Consuet. Monast. de Regula: *De traca coriorum boum, ovium, vel caprarum, 4. den.*

Tragula. Papias: *Trahæ, quæ Rustici Tragulam vocant.* Idem rursum: *Traha, genus vehiculi, à trahendo dictum, nam non habet rotas.* Addit Brito: *Sic etiam appellatur instrumentum dentatum, quod equus trahit super terram de novo seminatam pro semine recondendo & glebulis conterendis.* Gloss. Latino-Gall. *Traha, Herce.* Gloss. Gr. Lat. MS. χαμόλκος, *Trahea.* Edit. *Trahe.* Sed. leg. *Traha.* Gloss. Lat. Gr. *Trahea*, τυκάνη τὰς βώλας ἀφανίζουσα. Eædem Glossæ: *Traduco*, χάνοος, ὄχημα δίχα τροχῶν. Ubi puto legendum *Tragula.* Ælfrici Gloss. *Traha*, cipe. Unde nostrum *Civiere.* Gloss. Lat. Gall. *Traha: Civiere, ou broüette.* Virgil. lib. 1. Georg.

Tribulaque, trahæque, & iniquo pondere rastri.

Paralipom. lib. 1. cap. 20. *Fecit super eos tribulas & trahas.* Matth. Paris an. 1259. *Ligones, tridentes, trahas, vomeres, aratra*, &c. Thwroczius pag. 50. *Rex Andreas post hæc citò incidit in paralysin, & tam hiemali quàm æstivali tempore super traha ferebatur.* Josephus Barbarus in Itinerario ad Tanaim: *Trahis secum vehunt omnia quæ volunt, & quidem in eo celerrime se se expediunt. Trahæ apud eos in eo usu sunt, quo apud nos fortasse carri: & hi à latere & parte dextra Travali vocantur.*

TRAGAL. Vetus Charta apud Will. Hedam pag. 246. 1. edit. *In Untecomeri laxatio retium, quod Tragal dicitur, omnis & dimidium piscationis ad S. Martinum pertinet.* Vide *Tragum.*

TRAGEMATIA, Τραγήματα, Bellaria. Papias: *Collibia sunt apud Hebræos, quæ nos vocamus Tragemata, vel vilia munuscula, ut cicer frixum, uva passa, poma diversi generis.* Regula S. Pachomii c. 37. *Qui ante fores convivii erogat fratribus tragematia, in tribuendo meditetur aliquid de Scripturis.* Cap. 52. *Si verò sint tragematia, vel poma, dabit ei janitor ex his comedere quæ poterit*, &c. Vita B. Veronicæ de Binasio c. 9. *Vasa quædam afferri vidit lignea præclarè elaborata, quibus ex saccharo delicatiora quædam composita servabitur, quæ Tragimata vocamus.*

TRAGINARE, vel *Tragmare*, Trahere, ex Gallico *Trainer*, vel *Traigner*, ut vulgò Picardi efferunt. Charta Communiæ Atrebatensis an. 1211. art. 24. *Qui alium per capillos ad terram traginaverit*, &c. *Traginatus*, ibid.

TRAGIPITINUM, in Notis Tyronis pag. 161. inter calceamenta.

TRAGULA. Vide *Traga.*

TRAGULI. Matthæus Paris an. 1253. *De viris quoque sanctis & literatis, qui seculum ordine irregressibili pro Deo imitando reliquerunt, suos facit Papa Telonarios ad pecuniam argumentosè extorquendam, quod & ipsi onus inviti suscipiunt, ne inobedientes esse videantur. Et sic de secularibus fiunt seculariores, & mentitur in eis tragulorum vilitas, dum sub habitu paupertatis spiritus habitat elationis.* Fortè legendum *stragulorum.*

TRAGUM, Instrumentum piscatorium, rete: *Tragula*, Plinio lib. 16. cap. 8. Glossæ Isidori: *Tragum, genus piscatoriæ.* Gloss. Lat. Gallic. *Tragum, Rais à pescher, Trouble.* Charta Edgari Regis Angl. pro Monasterio Ramesiensi: *(cui sanctus in somnis apparuit sic fando Benedictus: aurora spargente polum, tuum ejiciens tragum, multitudini copiosæ voti compos obviabis piscium.* Mox: *Prædictus igitur piscatorum didascalus iis auditis evigilans, — in aquam, sicut sibi jussum fuerat, tragum suum laxare cœpit, & sicut sanctus Pater prædixerat, copiosam multitudinem piscium conclusit.* Vide *Tragal.*

TRAHERE, Rapere. Lex Salica tit. 14. *Si puer Regis vel litus ingenuam feminam traxerit, de vita componat.* Marculfus lib. 2. form. 16. *Si aliquis puellam invitam traxerit*, &c. Form. 29. *Si servus ingenuam trahit.* Libertates urbis Vasatensis: *Quicunque alium percusserit, vel traxerit, pugno vel palma, vel pede, irato animo, sanguine non interveniente*, &c.

Trahere, alia notione, in eadem Lege Salica tit. 29. §. 38. *Si quis casam alienam sine permissu possessoris traxerit*, &c. Ubi edit. Heroldi tit. 27. §. 31. *Si quis per casam* &c. habet. Quo loco Wendelinus *traxerit* positum pro *iter fecerit*, censet, quomodo dicimus *Tirer vers quelque lieu.*

Trahere, Jaculari, nostris *Tirer*, *traire.* Otto Morena pag. 51. *Ac super ipsum castellum fortiter diu noctuque trahere non cessaverunt.* Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandr. c. 7. *Non cessabant trahere sagittis.* Adde cap. 13. n. 96. Robertus Monach. lib 3. Hist. Hierosl. *Turcorum nempe consuetudo est, ut retro confugiant tractis sagittis*, &c. Adde Historiam Cortusiorum lib. 7. cap. 20.

Trahere se ad partem. Vide *Pars.*

Trahere spatham. Vide *Spatha.*

Trahere, Moras agere, quomodo *Tirer de longue* vulgò dicimus. Vide *Tractim.*

TRAHINA. Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi in prologo: *Quædam (instrumenta) in docendo ipsa ut sciant capere aves quas vult artifex, quomodo vult, id quod dicitur trahina, sive fiat de grue, sive de ayrone, sive de alia ave, sive de pelle leporina impleta paleis, & sunt multa quæ spectant ad trahinam.*

TRAJECTORIUM, *Fundibulum.* Gloss. MS. Regium cod. 1013.

TRAJECTUM, lingua Gallica, Oppidum sonat. Sigebertus an. 697. *In loco Wltaburg, qui nunc Wltrajectum dicitur, à nomine gentis Wltarum, & Trajecto compositum, quasi Wltarum oppidum: nam Trajectum lingua Gallica oppidum dicitur.* Hausit à Beda l. 5. Hist. c. 12.

Trajectus, vox Latinis haud incognita, ea notione qua utitur Monachus Sangall. lib. 1. de Carolo M. c. 32. *Fuit consuetudo in illis temporibus, ut ubicunque aliquod opus ex Imperiali præcepto faciendum esset, siquidem pontes, vel naves, aut trajecti, sive purgatio, seu stramentum, vel impletio cœnosorum itinerum, ea Comites per Vicarios & officiales suos exequerentur*, &c. Adde c. 33.

TRAINA. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 107. *Cabannaria in Villa Perdita, servitium per Kalendas duo membra de carne, & 2. panes, & 2. trainas, & unum fassum de teda.* Adde fol. 108. 113. Rursum fol. 114. *Et 1. cartallum de fabis, & 3. trainas de lignis, & 10. faxos de materia.*

TRAINELLUM. Catholicon Armoricum: *Trainell, Gall.*

c'est trainel à aider à chaucer, chaucepié, Lat. hic par- copollex, item hoc trainellum. Vide *Parcopollex.*

TRAITA. Charta Guigonis Comitis Forensis an. 1253. pro Libertatibus Villarezii: *Remittimus hominibus antedictæ libertatis bannum quod habebamus in dicta villa de vinis nostris vendendis in mense Augusti, excepta trayta, quam ad manus nostras expresse retinemus.* Hinc fortè nostris vectigal, *Traite foraine*, seu ea præstatio pro mercibus quæ in Regnum inferuntur, vel ex eo efferuntur.

TRALIA. Vide *Trelia.*

TRAMALLUM, *Tramela*, species Retis ad capiendos pisces, Gallis *Tremail*, Italis *Tramaglio*, sic dicta, quod tribus *maculis*, vel triplici *macularum* ordine, quas *Mailles* nostri dicunt, confecta sit. Catholicon Armoricum: *Traimaill, c'est une rets à pescher. Lat. hoc tragum, verriculum.* Tabularium Vindocinense ch. 240. *Quatuor tractus retis, quod vulgariter vocant Tramallum, ad capiendos pisces.* Schedæ MSS. Corbeienses de Mensa Abbatis: *Et sciatur quod talis debet esse tramela, dont on prent roces, (pisciculos) quod de facili per foramina tramelæ possint transire tres medii digiti de manu dextra.* Vide *Tremaclum*, & Menagii ac Ferrarii Orig. Ital.

TRAMEN *de arboribus*, in Gloss. Saxonico veteri, ꝩpæc. In Cottoniano, *Framen*: ubi Somnerus: Neutrum intelligo. Fortasse *Termes*, quod Belg. *Speck maede.*

TRAMISUM. Vide *Tremisum.*

TRAMOSERICA, *Vestis quæ stamina ex lino, tramam verò ex serico habet.* Papias & Ugutio. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Tramasericum*, ꝩeolcen ab. Ubi ꝩeolcen, est sericus, bombycinus. Charta donationis factæ Ecclesiæ Cornutianæ, edita à Suaresio: *Mafortem tramosericum, rhodomel.num, aquilatum.* Ibidem: *Vela tramoserica prasinopurpura.* Chartula plenariæ securitatis exarata Justiniano imperante, apud Brissonium lib. 6. Formul. *Camisia tramoserica in cocco & prasino valente solidos tres semis.*

TRANA, Lydio, & Goldasto, *Evectio, tractoria.* At *Evectio tranæ* dicitur conjunctim, in Charta Caroli M. apud Will. Hedam in Rixfrido Episcopo Trajectensi: *Præterea præsenti præcepto decernimus — ut non per ullos portus, neque per civitates, ubicunque in nostro regno aut pagis, aut territoriis, teloneus exigatur nec de navali vel carrali, neque de saumis, seu tranæ evectione, vel rotaticum, vel pontaticum, — requiratis vel exigatis*, &c. Quid sit *trana* hoc loco, non facile est assequi. Papias MS. *Tranas quidam putant esse quibus mare colligitur: Donatus verò vehicula esse sine rotis.* Donatus habet *Traha*, non *trana*, ad 1. Georgic. unde conficitur perperam Papiam apud eundem *tranas* legisse. Rectè tamen dixit *tranas* esse locum ubi mare colligitur: sunt enim *piscatoriæ*, seu *piscariæ*, quæ ad ædium vestibula conficiebantur in mari, quas Leo Imp. Nov. 57. & 104. ἐποχὰς vocat, quasi *aquarum maris remoras*, nos *Retenues d'eaux* dicimus, posteriores verò Græci τράνας, ut autor est Michaël Attaliata in Synopsi tit. 95. Eæ autem ἐποχαὶ non tam fuere *retia in mare extensa confixis palis*, quod vult Cujacius lib. 14. Observat. cap. 1. quàm maritimæ piscinæ, seu ex aqua maris exundantis in ipso littore confectæ. Proinde *tranæ evectio*, nihil aliud fuerit quàm quod pro piscium maris evectione pensitabatur: quod & *Tranaticum* dicitur in Charta Ludovici Pii, & Caroli C. ex Tabulario Flaviniacensi: — *Nec salutaticum, nec laudaticum, nec tranaticum, nec de hoc quod homines ad eorum dorsa portant exigere aut exactare præsumat.* Adde Appendicem ad Capitularia v. cl. Steph. Baluzii n. 67.

TRANATORIUM, ab eodem fonte quo *trana.* Florentius Wigorniensis an. 465. *Hengiscus & Æsca cum Britonibus prope Wipedes-fleote, id est Wippedi tranatorium pugnaverunt.* Anglo-Saxonibus ꝩleat, *æstuarium, gurges, amnis.*

TRANEX. Edictum Rotharis Regis tit. 101. §. 61. & Lex Longob. lib. 1. tit. 19. §. 7. *Si quis tranicem de vite aliena inciderit, componat medium sol.* Ita tres editiones. Quidam codices MSS. habent *travices*, & in lemmate, *de radice vitis.* Sed legendum puto *de traduce vitis*, ut in ipsa lege *traducem*, id est vitis surculum, quem ita appellant Varro lib. 1. de Re rustica, Columella lib. 4. cap. 29. lib. 5. cap. 6. & alii. Nisi titulus *de radice vitis*, sit vice Glossematis. Itali *Tralcio* dicunt.

TRANQUILLITAS, Titulus honorarius Imperatorum, apud Vegetium lib. 2. in prologo, & alios. Vide *Serenitas.*

TRANSACTARE, Transferre, possessionem aut rem in alium tranferre, in Statutis Venetis an. 1242. lib. 3. c. 39. & consulto 16.

TRANSACTUM. Lex Longob. lib. 1. tit. 25. §. 59. *Si cujuscunque servus aut aldius, ancilla aut aldia in furto comprehensi fuerint, & dominus eorum neglixerit eos liberare, & usque ad dies 30. eos dimiserit, sint fefangi, & habeat eos in transactum, cui furtum fecerint, & componat postea ipsum furtum sicut Lex & Edictum continet.* Hoc est sibi habeat ipsos servos quasi per modum *transactionis*, seu pacti.

TRANSALPINARE, Trans *Alpes* proficisci, Romam vel in Italiam contendere. Jo. de Janua: *Transalpinare, ultra Alpes ire.* Robertus Monachus lib. 2. Hist. Hierosol. *Sed natale solum transeuntes diverso tempore & itinere transalpinaverunt.* Utuntur Gregorius VII. PP. lib. 2. Epist. 9. Hildebertus Cenoman. Epist. 9. ex iis quæ editæ sunt to. 13. Spicileg. S. Bernardus Epist. 164. 244. 245. Petrus Blesens. Epist. 59. Otto de S. Blasio c. 16. 24. 28. Nangius in Chron. an. 1156. Richardus de S. Germano in Chron. an. 1236. Rogerus Hovedenus pag. 528. Matthæus Westmonaster. an. 1133. 1217. Matthæus Paris an. 1257. Godefridus Monach. S. Pantaleon. an. 1166. &c.

TRANSCAPOLARE. Vide *Capellare.*

TRANSCENDERE, Præceptum transgredi. Conventus apud Andelaum apud Gregor. Turon. lib. 9. cap. 20. *Si qua pars præsentia statuta sub quacunque calliditate tempore quocunque transcenderit.*

TRANSCORNATI. Chronicon Novalicense, de quodam *joculatore*, qui dux viæ fuerat Carolo M. pergenti in Italiam contra Longobardos: *Tunc accedens jamdictus joculator ad Regem, petiit ut sibi promissum daretur quod ante illi pollicitus fuerat. Tunc ait illi Rex, Postula quod vis. Cui ille, Ego ascendam in unum ex his montium, & tubam fortiter personabo corneam, & quantum longè audiri potuerit, dabis mihi in merito & munere cum viris & feminis. Et Rex, Fiat tibi juxta verba tua. Qui protinus adorans Regem abiit. Ascendensque in uno monticulo, fecit sicut dixerat. Descendensque, ibat per viculos & arva, & interrogans quos inveniebat, Audisti, inquit, sonitum tubæ? Cui si dixisset, Etiam audivi, dabat illi mox colaphum dicens, Tu, inquit, es meus servus. Ita ergo dedit illi Karolus quantum sonitum tubæ audiri potuit, atque ita dum vixit tenuit, suique filii post eum, qui usque in præsentem diem servi ipsi Transcornati vocantur.*

TRANSDUCTORIUM. Vide *Devolutorium.*

TRANSENNA, Cancellus, κιγκλὶς, in Onomastico Lat. Gr. Anastasius in Sixto III. PP. *Item fecit Sixtus Episcopus Confessionem B. Laurentii Martyris cum columnis porphyreticis, & ornavit transennam & altare, & Confessionem S. Martyris Laurentii de argento purissimo.*

Transenna, Fenestra. Glossæ Græco-Latinæ, κέραμος φωταγωγὸς, *Transenna.* Quomodo scilicet est gypsum, vel vitrum pellucidum, per quod lumen intus admittitur. Glossæ Lat. Gr. *Transenna*, ὑσπλὴξ, παγγαὴ, ματταιέυ σημῖον. Legendum σαγηνὴ. Paulinus Epist. 12. ad Severum: *Lætissimo verò conspectu tota simul hæc basilica, in basilica memorati Confessoris aperitur trinis arcubus paribus, perlucente transenna, per quam vicissim sibi tecta ac spatia basilicæ utriusque junguntur.*

TRANSENDA, Via, Platea qua transitur: sed propriè via strictior, *Passage*, ude Italis *Trasandare*, transcurrere, prætergredi. Anastasius in Stephano IV. PP. pag. 94. *Eumque projicientes in terra juxta transendam campi*

pi Lateranensis, ejus effoderunt oculos. Charta Landolphi & Atenolphi Ducum Longobard. *Secus transendam, quæ pergit ad portam Rufini.* Alia Pandolphi & Landolphi Ducum Longob. in Chronico Beneventano S. Sophiæ: *Concedimus in nominato Monasterio sanctæ Sophiæ ipsam transendam, quæ vadit retro ipsam Ecclesiam, & quæ in parietibus ejusdem Ecclesiæ conjuncta est.* Alia eorundem Ducum ibid. *Juxta plateam majorem illam publicam quæ ascendit de porta Summa; & juxta transendam publicam, quæ olim pergere videbatur erga ipsum prædictum Monasterium.* &c. Diploma Roberti Regis Neapol. an. 1321. apud Wadding. *Item domus seu apotheca — sita in civitate Neapolis in platea portus, intus anditus seu transcendam communem, & sunt conjunctæ cum prædicto anditu seu transenda communi, sicuti paries exfiniat.* Adde Sanctuarium Capuanum pag. 643. Vide *Andare*.

TRANSFIGURARE *faciem*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 15. §. 5. *Walapauz est dum quis alienum furtivum vestimentum induit, aut si caput latrocinandi animo, aut faciem transfiguraverit.* Gall. *Se desigurer le visage.*

TRANSFLUVIARE, Fluvium pertransire. Commodianus Instr. 50.

Transfluviat hostis, tu sub latebra conde.

TRANSFOSSORIUM. Papias: *Veru, i. transfossorium, quo carnes assantur.*

TRANSFRANCIARE, ex Anglia in Franciam proficisci, transire, apud Matthæum Paris an. 1257. *Pro negotiis Regis transalpinantes & transfranciantes.*

TRANSGRESSIO *super casu*, JC. Anglis & Cowello lib. 4. Institut. tit. 3. §. 1. est cùm quis alterius statum vel conditionem suo delicto deteriorem facit.

TRANSGULARE. Ugutio & Joannes de Janua: *Transgulare, ultra gulam deorsum immittere, scilicet, transglutire.* Gloss. Lat. Gall. *Transgulare, transglouttir outre, devourer.* Goffridus Vindocinensis lib. 4. Epist. 22. *Habuerunt itaque escas, sed in escis illis retia, quibus capti, & hamum, quo sunt transgulati, invenerunt.* Alia fortè notione vocem hanc videtur usurpare Gilbertus Porretanus Episc. Pictaviensis in prooemio ad Commentar. in Boëtii librum de S. Trinitate: *Et ne vel timiditatis angustia nos ad silentium penitus transgulare, vel temeritatis audacia ad garriendum laxare putetur*, &c.

Transgulatio. Papias: *Suspensio, transgulatio, laqueus.*

TRANSIGIA. Libertates villæ de Moneto an. 1269. apud Thomasserium in Consuetud. localibus Bituricensib. c. 65. *Nullus de franchisia faciat mihi biennium aut corvatam extra Moneto, nisi tantummodo transigias . . . . . usque ad domum leprosorum, quas habent facere*, &c.

TRANSIRE, Defungi, obire. *Transitus*, obitus, mors Voces Christianis scriptoribus usitatiores. Beletus c. 4. & ex eo Durandus lib. 7. Ration. c. 1. n. 18. *Transitus dicitur festum de morte Sanctorum, quoniam animæ illorum à corporibus exeuntes, per ignota sibi & diversa loca transeunt, ut per cælum aëreum, & æthereum, & crystallinum, ut tandem perveniant ad Empyreum.* Vita MS. S. Mauri Abbat.

Non mors dicenda, sed vero nomine vita
Est, obit ut justus, cujus sit transitus ortus.

Vetus Inscriptio Viennæ: TRANSIIT SUB DIE . . . . OBRIS FAUSTO VIRO. C . . . . . COSS. PROSTERNUNTUR MILITE COELI. Commodianus Instr. 42.

Transire jubentur ad Dominum partibus dextris.

Gregorius Turon. lib. 5. Hist. c. 8. *Eodem anno & B. Germanus Parisiorum Episcopus transiit.* Florentius Wigorn. an. 862. *Sanctus transivit Swithunus, & astrapetivit. Vitam transire*, pro *transigere*, quomodo dicimus, *Passer la vie*, in Ep. Silonis Regis Hisp. ad Cixilanem.

Transitus, Mors. Vetus Inscriptio Christiana in S. Crucis Monasterio Burdegalensi: *Hic requiescet bonæ recordationes Famulus XPI. Mummolenus qui vixit annus CC. septuagenta, apud quem nullus fuit dolus malus, qui fuit sene ira jocundus hoc est accepit transitum sub die VI. Idus Augustas ubi fecit Augustus dies septem anno V. Regnum Domini nost. Chlodovei Reg.* Testamentum Hadoindi Episcop. Cenoman. apud Brisson. lib. 7. Formul. *Ut hanc (villam) ministri ejusdem post meum transitum teneant, possideant*, &c. Idem Gregorius Turon. de Vitis Patr. c. 10. *De Dominica transitum accipio*, &c. *Transitus S. Martini*, apud eundem Gregorium non semel, Chrodegangum in Regula Canonicor. Metensium c. 20. &c. Adde Senatorem lib. 8. Epist. 8. Leg. Burgund. tit. 42. §. 1. tit. 53. Capitula Walterii Aurelianensis Episcopi c. 18. Formulam 37. ex Baluzianis, &c.

TRANSITUS, *Transitorium*, *Transitura*, quod præstatur à transeuntibus per terras alicujus domini: Gall. *Droit de passage*. *Transitorium tributum*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 14. §. 16. *Transitoriæ Consuetudines*, apud Guibertum lib. 3. de Vita sua cap. 8. Charta Philippi I. Reg. Franc. pro Abbat. Becci in 20. vol. Chart. Regum Angl. in Camera Comput. Paris. pag. 17. *Quæ sive teloneum, sive transitus nominatur, sive alio nomine dicitur, quod solet exigi pro consuetudine fisci à vendentibus, vel ementibus, vel transeuntibus.*

Transitura, in Capit. Caroli M. lib. 4. c. 59. *Ut nullus ad Palatium, vel in hostem pergens, vel de Palatio vel de hoste rediens, tributum quod Transituras vocant, solvere cogatur.* Lex Longob. habet hoc loco *transitorium*. Vide *Trastura*: quæ vox occurrit, eadem notione in Chartis Italicis apud Ughellum to. 4. pag. 787. 789. 795. Capitulare verò S. Ludov. Pii an. 819. c. 16. *Trasturas*, ubi codd. alii *straturas*, *tricturas*, *tristuras*, uti monet Baluzius. Rhenanus lib. 2. Rerum German. pag. 93. videtur legisse *straturas*. *Tresturas* verò habet Charta Caroli C. an. 18. Ind. 2. in Tabul. Dervensi: *Silvas etiam quas ex omni parte in circuitu Monasterii concessimus, & mercatum in prædicta villa Glonna, & tresturas ad salem emendum, quas de pontanatico S. Petro & B. Berchario in usus Monachorum tradidimus.*

Transitus viæ publicæ. Hugo Flaviniac. in Chron. pag. 132. *Correptionem omnium mensurarum, exceptis alodiis quæ homines tenent ad placitum generale respicientes, & publicæ viæ transitum.* Id est justitiam criminum quæ in itineribus publicis committuntur: *La Justice des grans chemins.*

Transitus, dicitur de Præfectis aut Judicibus provinciarum, qui in regiones vel urbes aut vicos sui districtus *discurrunt*, juris dicendi, vel de criminibus inquirendi gratiâ, in l. 4. Cod. Th. de Off. Rector. prov. & l. 6. Ne quis in Palatio, &c.

TRANSLATARE, Transferre, in aliam linguam vertere. Anastasius in Hadriano PP. *Quam Synodum — in Latinam linguam translatari jussit.*

Translatare, Aliò transferre. Idem Anastasius in S. Hadriano PP. pag. 115. *Translatavit atque introduxit in eam corpora sanctorum Martyrum*, &c.

TRANSLATICIE pro *Defunctoriè*, utuntur Jurisconsulti.

TRANSLATIO, in lege 15. & 40. Cod. Th. de Episcop. Eccles. & Cleric. pro angariarum, parangariarum vel naviculariæ etiam translationis onere, sumitur, cùm scilicet res fiscales transvehendæ erant vel annona militaris. Vide Jacob. Gotofredum ad d. leg. 40.

Translatio, idem quod *Transitus*, seu teloneum quod pro *transferendis* & transportandis mercibus exsolvitur. Appendix Codicis Theodos. Constit. 11. *Nulla pontium restauratio, nulla translationum sollicitudo gignatur.*

Translatio causæ, Gallis practicis *Evocation*: cùm ab inferiori Curia ad superiorem evocatur. Vide Regiam Majestatem lib. 2. cap. 16. §. 24. lib. 3. cap. 20. & 21. & Quoniam attachiamenta cap. 14. §. 3.

Translationes Episcoporum, de Ecclesia scilicet in aliam Ecclesiam, interdicuntur in Canonib. Apost. c. 14. in Concil. Sardic. c. 1. 2. & alibi non semel, nisi id aliarum Ecclesiarum necessitas exigat, ut est in Antheri PP.

Epist. Decret. &, ut aiebat Gregorius VII. PP. apud Conradum Uspergensem, translationes Episcoporum duobus modis fieri possunt, necessitate vel utilitate. Sed de translatione & mutatione Episcoporum præclarè egit omnino Bernaldus Presbyter Constantiensis lib. de Reconciliatione lapsorum pag. 277. & seqq. Gregorius IX. in Decretal. lib. 1. tit. 7. Francisc. Bivarus ad Pseudochronicon Maximi pag. 616. & seqq. vir doctissimus Lud. Thomassinus de Disciplina Ecclesiast. part. 1. lib. 2. c. 24. 25. part. 2. lib. 2. cap. 44. & alii plerique.

TRANSLUCIDUM, Διαφανὲς, διαυγὲς. In Glossis Lat. Gr. nos dicimus *Transluisant*.

TRANSMARINARE, Trans mare proficisci, propriè iter Hierosolymitanum aggredi, in Chronico Montis-Sereni an. 1131. *Peregrinatio transmarina*, ibidem an. 1146. & 1175.

TRANSMIGRARE, Transferre rem aliquam in alium, in Legibus Rotharis Regis Longobard. tit. 62. §. 3. Vetus Charta Longobardica apud Ughellum to. 1. part. 1. pag. 390. *Non in vendendum vel donandum, neque per nullum ingenium in nullius potestatem ad proprietatem dandum, aut transmigrandum*, &c.

TRANSMISSUS, Intermedius, Italis *Tramesso*. *Aliquid per rogadiam vel transmissum alteri dandum recipere*, in Statutis Venetor. an. 1242. lib. 1. cap. 4. 48. lib. 6. c. 13.

TRANSNAVARE, Navi trajicere. Thwrocziusi. part. Hist. Hung. c. 15. *Brachio maris, quod Strictum Sibilæ dicitur, transnavato*. Et in Uladislao Rege c. 42. *Circa castrum Orsowe Danubio transnavato, hostilem in terram se ingesserunt*.

TRANSNOCTARE, Noctem transigere, vel rem ultra noctem unam detinere. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 4. *Qui pignorat alium, & transnoctet, ut remaneat ipsa pignora apud eum super fidantiam de directo, est calonia pignorantis 60. sol.* Fol. 9. *Transnoctare pignus*.

TRANSPASSARE, Ultra progredi, Gall. *Trépasser*. Thwroczius part. 1. cap. 24. *Abunde Rheno transpassato, Lotharingensem Ducatum igne & gladio vastaverunt*.

TRANSPONERE. *Servum transponere*, Avertere, Gall. *Detourner*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 25. §. 14. 15. 16. 17.

Transponere, pro *transcribere*. Gellius lib. 6. cap. 9. *Locum istum totum huc ex Pisonis annali transposuimus*.

TRANSPORTANEORUM *passio*, Lepra, *Elephantia*, Celso lib. 3. c. 25. Ἐλεφαντίασις Græcis, sic dicta quod cutem reddat elephanti corio similem. Senator de Elephante lib. 10. Epist. 30. *Cutis hujus ulcerosis vallibus exaratur, à qua Transportaneorum passio nomen accepit*. Sic autem appellatur à Senatore, quod *cum hæc passio*, ut ait Cælius Aurelianus Siccensis lib. 4. χρονίων, cap. 1. *corruptione quadam, vel laxatione extremæ cutis in corporibus generetur*, humor ab interioribus, seu ut idem scribit, *altioribus*, ad superficiem transmittitur, seu *transportatur*.

TRANSPUNGERE, Perforare, ita ut sanguis exeat. Lex Aleman. tit. 64. §. 3. *Si autem collus transpunctus fuerit*. Tit. 65. §. 3. *Si quis alicui brachium super cubitum transpunxerit*, &c. §. 5. *Si manum transpunxerit ita ut focus non intret ad coquendum renes, vel sanguinem stagnandum*, &c. §. 24. *Si autem in latus punctus fuerit*. Adde §. 26. 30. 31. Lex Anglior. tit. 5. *Corpus transpunctum, coxa vel brachium transpunctum, & sanguinis effusio*. Ibidem §. 13. *Si ipse stomachus perforatus fuerit*, & infra non semel. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 93. *Si transpunctus sit ad ultrumque os*, &c. *Lumbi truncati — intus puncti, — transpuncti*, &c.

TRANSSSOLVERE, idem quod *Solvere*. Formulæ vett. Pithœi MSS. c. 28. *In festivitate sancti illius in luminaribus ipsius loci solidos tantos vobis & actoribus vestris dare & transolvere faciam*. Cap. 30. *In festivitate sancti illius loci triante uno dare & transsolvere facias*. Cap. 75. *Minimè habui unde transsolvere debeam*, &c.

TRANSTOLLEUS. Gloss. Arabico-Lat. *Fidicina, transtollens, vel cantatrix*.

TRANSVADARE. Will. Brito in Vocab. MS. *Transvadare dicitur ultravadare, trans vadum ire, vel trans vadum ducere*.

TRANSVECTURA, Oneris vel præstationis species, pro transvehendis fortè domini rebus, in Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1180. Vide in *Parata*.

TRANSVERSARIÆ, Trabes quæ reorum in *cippo*, seu ἐν τῷ ξύλῳ positorum, pedes constringebant. S. Cyprianus Epist. 77. *O pedes compedibus & transversariis cunctabundi, sed celeriter ad Christum glorioso itinere cursuri*. Gregorius Turon. de Vitis Patr. c. 7. *Trabes illa qua vinctorum pedes coarctantur*. Vide Dissertationem 19. ad Joinvillam pag. 254.

In Consuetud. Turon. art. 63. *Traversier*, est species dolii vinarii.

TRANSVERSARIUM, species Retis, quo pisces in fluminibus capiuntur; describitur à Petro de Crescentiis lib. 12. de Agricult. cap. 37.

TRANSVERSUM. Vide *Traversum*.

TRANSVOLUTIO. Vide *Volutio*.

TRAOLIUM. Miracula S. Bertæ Blangiac. Abbat. n. 8. *Filium in traolium de fuso extrahere cœpit*.

TRAPA, Furni domestici species. Consuetudines seu Libertates Prioratus S. Dionysii de Capella in Biturigibus, à Richardo & Aymone Archiepiscopis confirmatæ: *Quinetiam si aliquis infra determinatas 4. Cruces moretur ad alium furnum, nisi ad S. Dionysii panem coxerit, & certum erit; in primis reddito furnacio, legem suam emendabit. Si quis etiam trapam habuerit, & sub ea panem consuetudinaliter coxerit, si convictus fuerit, trapa frangetur, & ipse legem solvet*. Vide *Trappa*.

TRAPEZETA, Monetarius. Jo. de Janua: *Trapezeta, vel trapezita, nummularius, vel mensarius, qui pecuniam super mensam dinumerat*. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Trapezita, vel monetarius*: Myneteṗe. Gloss. Lat. MS. Reg. *Trapezeta, Nummularius, Mensularius*. Gloss. Gr. MS. Reg. cod. 1673. κολλυβιστής, τραπεζίτης. Diploma Caroli Simpl. an. 915. pro Abbat. Trenorchiensi: *Concedimus quoque ut trapezetas locus prædictus habeat, qui nostri nominis signum singulis imprimant nummis, ne metallorum mixtura adesse valeat*. Eadem habentur in Chartis Rodulfi Reg. an. 924. & Henrici I. Reg. an. 1059. pro eod. Monasterio. Historia Translationis S. Sebastiani n. 88 *Monetam etiam publicam cum incudibus, & Trapezetam perpetuo famulatu sacris ipsius deservitura subdit*. Arnoldus Lubecensis lib. 2. cap. 40. *Comiti Adolfo medietatem tributorum totius civitatis de teloniis, de molendinis, de trapezitis, in beneficio dedit*. Notitia Viennensis Monetæ, in Tabulario ejusdem Ecclesiæ fol. 25. de Monetario qui falsam monetam cuderat: *Tamen & omnibus notum fiat, Trapezeta à Domno Leone IX. PP. excommunicatus, paralysi perculsus, membris omnibus dissolutus, impiam vitam digna morte finivit*. Vide lib. Miraculor. S. Vulfranni Episc. n. 13.

TRAPPA, Muscipula, transenna, decipula avibus capiendis, Gallis *Trappe*; Itali *Trapposa*; unde Theutonib. *Trappen*, capere, irretire; nostris *Attraper*. Pactus Legis Salicæ tit. 7. §. 9. *Si quis turturem de trappa furaverit*, &c. Ubi Lex Salica tit. 7. §. 7. habet *turturem de reti*. Formula 14. ex Baluzianis: *Non est homo hic: miser talis latrat, sed non ut canis, psallat de trapa ut linguaris dilator major*, &c. Miracula S. Ludgeri Episc. Mimigard. n. 49. *Pauper quidam in diverticulis Episcopalis domus Monasterii repertus à servis, quasi reus furti pugnis multabatur, & certatim crinibus ad aquam trahebatur*. Deinde infra: *Erat enim ei valde contritum (crus) quando crinibus de trappa Episcopalis domus trahebatur*. Ubi quidam codd. habent *Trappia*. Vide Origines Linguæ Italicæ Menagii & Ferrarii.

TRAPUS. Pannus, panniculus, Hispanis *Tropo*, Gallis

drap. Vetus Charta apud Martinezium in Hist. Pinnatensi lib. 1. cap. 54. *Et quia negaverat quod sancto Joanni servire non debebat, judicavit Rex, ut tollerent ei quicquid habebat in Lecueita, domos, & terras, & vineas, & panem, & vinum, & trapos, & sic fecerunt, & abstulerunt ei totum, & duos horreos plenos de tritico.* Vide *Drappus.*

TRASELLUM. Charta Will. Comitis Matisconensis anno 1214. apud Perardum: *Notum facio — me assignasse D. Odoni Duci Burgundiæ 4. denarios in uno quoque trasello pedagiorum meorum, ubicumque recipiantur,* &c.

TRASSA, Pensitationis species, *questa*: est enim *tracer*, perquirere. Vide *Tracea.* Consuetudines Monspelienses MSS. art. 102. *Monopolium, vel trassa, vel rassa nullatenus fiat in Montepessulano.* Eædem vernaculæ: *Monopols con rassa ni trassa en nulla guisa non sia facha en Monpester.* Charta MS. Mali Gaulini Comitis Impuriarum an. 1319. *Et directa & utilia dominia, laudimia, foriscapia, jovas, trassas, & alias omnes servitutes,* &c.

Trassare, Perquirere. Vide *Canis trassans.*

TRASTURA. Vide *Transitura.*

TRAVA, videtur sic dicta nescio quæ præstatio in blado, avena, &c. ex agris domino pensitari solita, incerta mihi vocis origine: tametsi *Trava* videatur fuisse mensuræ species. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 175. *In Foresthill, duas acras de dominicatu, & de singulis virgatis unam travam. In una Horspeda 3. acras, & de singulis virgatis unam travam, &c. — de Dentona 4. travas de omni blado.* Adde p. 985. Historia Fundationis Monasterii S. Leonardi Ebor. *Concessit — de qualibet caruca arante in Episcopatu Eboraci unam travam bladi, anno 936. quæ usque in præsentem diem dicitur Petercorne, cujusmodi & travas Reges tunc temporis potuerunt sacris locis ex sua regalitate concedere & assignare. Et nihilominus ex consensu incolarum Episcopatus Eboraci Rex habuit travas prædictas sibi & successoribus suis, sic quod exterminaret lupos patriam devastantes.* Idem Monastic. to. 2. p. 380. *Dictum hospitale dotatum fuit — ad percipiendum de qualibet carucata terræ arabilis in Kipschire unam travam de quolibet genere bladorum, & valet per annum 20. sol.* Tom. 3. pag. 93. *Unam travam bladi de singulis carucis villæ meæ,* &c. Parte 2. p. 3. *Travæ garbarum.* Charta Joannis Regis Angl. apud Gul. Prynneum in Libertat. Eccl. Anglic. to. 3. p. 8. *Firmiter præcipientes quod sine contradictione & difficultate reddant de carrucis suis ad ostia grangiarum suarum travas S. Joannis Beverlaci per manum propriam, vel servientium suorum, sicut facere solebant antequam travæ illæ datæ essent ad firmam,* &c.

TRAVACHA. Otto Morena in Hist. Rer. Laudensium p. 53. *Cremenses verò cognoscentes se non posse defendere murum castri, quin destrueretur, travacham magnam ex lignis & terra insimul compositam ibi intus in ea parte in qua ipsum murum destrui videbant, juxta eum construxere.* Et pag. 54. *Quandam machinam, quam fecerant super travacham, quam ipsi ex lignis & terra intus juxta murum castri composuerant,* &c. Ubi vox *travacha* videtur poni pro *travaglio*, quomodo Galli dicimus *un travail*, pro quolibet munimento ad propulsandos hostes extructo.

TRAVER. Glossæ Gr. Lat. ξυρὸν, *Novacula.* ξυρὸν κουρέως, *Traver.* Codex S. Germani *craver* præfert.

TRAVERSUM, *Transversum*, Pensitatio quæ exsolvitur ab iis qui trans locum aliquem, aut villam, vel urbem merces vehunt: *Droit de travers*, jus nempe quod competit domino Castellano, seu majori Justitiario, in Consuetud. Silvanect. art. 93. 105. Turonensi art. 59. &c. & in viis majoribus tantùm exigi potest, ut est in Claromontensi art. 229. διαβατικὸν, in Diplomate Andronici Palæologi Imp. apud Phranzem lib. 3. Chron. cap. 24. Charta Rotroci Comitis Perticensis an. 1136. apud Souchetum ad Vitam S. Bernardi Tiron. pag. 273. *A pedagiis, traversibus, deprisibus, & quibusvis consuetudinibus — liberi sint.* Charta Ricardi Ducis Norman. an. 1024. tom. 2. Monastici Anglic. pag. 1005. *Liberum quoque transitum battorum eorum, sive navium per Sequanam ascendentium aut descendentium — ab omni coustuma pontagii, vel traversi,* &c.

Transversum. Charta Reginaldi Comitis Bononiæ in Tabulario Fiscanensi fol. 11. *Relaxavimus Abbati & Monachis — consuetudinem illam quæ cognominatur Transversum, vel passagium, apud Harebbou,* &c. Alia Stephani Episcopi Parisiensis an. 1124. *Dedit etiam — omnibus annis 40. solidos de transverso suo inter S. Dionysium & Pontisaram,* &c. Alia Rainaldi de Claromonte: *Et concedo pedagium quod dicitur Transversum de Lusarchis,* &c. Radulfus de Diceto an. 1027. & Jo. Brompton: *Thelonea & transversa — diminuit.* Vide Hemereum in Aug. Virom. pag. 169. & in Regesto pag. 47. 48. Chron. Nangii an. 1025. &c.

Transversarius, Exactor *transversi*, vulgo *Traversier*, in Charta Matthæi Comitis Bellimontis an. 1160.

TRAUGUM, Foramen: Picardis *Treu*, vel *Trau*, nostris *Trou.* Lex Ripuar. tit. 43. *Si quis — in clausura aliena traugum ad transeundum fecerit, 15. sol. mulctetur.*

TRAYLEBASTON, à Gal. *Tray le baston*, hoc est *Trahe*, vel *Educ baculum:* vox vulgaris apud Anglos, qua ita ii vocarunt severiores inquisitiones primitus factas à Justitiariis sub Edw. I. in omnes cujuscunque generis malefactores. Nic. Trivettus in Chronico an. 1304. *Hoc anno ordinati sunt Justitiarii qui de malefactoribus inquirerent, — & juxta demerita punirent inventos. Hi Justitiarii ab hominibus popularibus vocati sunt de Tray le baston, quod sonat, Trahe baculum.* Matthæus Westmonast. an. 1305. *Circa eadem verò tempora processit in publicum novum inquisitionis breve, quod Anglicè dicitur Tray le baston, contra invasores alienarum terrarum, qui propter timorem conquerentium, ipsas terras vel prædia in manus potentiorum alienarunt, & contra conductitios hominum vapulatores,* &c. Historia Roffensis eod. an. apud Spelmannum: *Circa hæc tempora processit in publicum nova inquisitionis breve, quod Anglicè dicitur Tray le baston, contra intrusores, conductitios hominum vapulatores, conductitios seisinæ captores, pacis infractores, raptores, incendiarios, murdratores, pugnatores. Multi hoc perempti, multi redempti, multi noxii, pauci innoxii sunt inventi, adeo quidem rigido processit hujus cohercionis justitia, quod pater proprio filio non parceret,* &c. Adde Thomam Walsinghamum eodem an. 1305. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 77. *Dominus Robertus filius Walteri cum aliis super Tray li baston apud Chelmisford, inquirendo de malefactoribus,* &c. Apud Spelmannum Justitiariorum inquisitio sub Edw. III. Rege sic inscribitur: *Tray le baston coram Rogero de Grex & sociis suis Justic. apud S. Albanum, an. regni Regis Edwardi III. post conquestum, quinto.*

TREBAX. *Trebacissimus senex*, apud Sidonium lib. 1. Ep. 11. ubi Savaro & Sirmondus dici pro *Tribacissimus*, vocemque esse Græcæ originis, nempe à τρίβαξ, vel τρίβακος, *usu tritus, versatus*, observant. *Tribaces viri*, apud Plautum in Mostell. In Glossis Gr. Lat. τρίβακος, exponitur *Pannosus.* Alibi τρίβακα, *trita*, cap. de Vestimentis.

Trebaciter, adverbialiter idem Sidonius usurpat l. 9. Ep. 11. *Malui factum confiteri simpliciter, quàm trebaciter diffiteri*, hoc est callidè, astutè.

TREBUCHETUM, *Trabuchetum, tribucetum, trabucchus, trabucha, tribuculus, trebuculus*, Catapultæ species, seu machina grandior ad projiciendos lapides, & concutiendos urbium obsessarum muros. Monachus Vallis Sarnaii c. 86. *Jaciebant siquidem hostes super nostros creberrimos lapides cum duobus trabuchetis, mangonello, & pluribus matafundis.* Matth. Paris an. 1246. *Per septem trebuchetta ordinata, quæ tam de die, quam de nocte, in castrum Capacii projicere non cessabant.* Gesta Lud. VIII. R. Fr. a. 1226. *Machinæ eriguntur, trabucheta, petrariæ, man-*

gonelli parum proficiunt. Richardus de S. Germano in Chronico: *Combusta machina, quæ vulgo dicitur Trebuchetum.* Ita enim leg. pro *trebuvetium.* Philipp. *Mouskes* in Phil. Aug.

Grans perieres & mangoniaus,
Arbalestres & trebukiaus,
Atravé sont droit à la mue.

Infra:

D'un trebukiet fit trebukier
Mult grant partie de lor murs.

Trebus, in Chron. Flandriæ cap. 110. *Et avoient avec eux plusieurs chariots qui menoient trebus & espringals.* Cap. 11. *Et ebahirent plusieurs François de leurs trebus.* Germani *Trebock* dicunt. Fragmentum Hist. post Albert. Argentin. an. 1212. *Otto Imp. ab Apulia & Italia reversus obsedit oppidum Visense, quod similiter expugnavit usque ad arcam — Ibi tunc primum cœpit haberi usus instrumenti bellici, quod vulgò Tribock appellari solet.* Apud Petr. de Vineis lib. 2. Ep. 57. scribitur etiam *Tribocchus.*

Trabuchus, apud Autorem Hist. Obsid. Jadrensis l. 1. c. 29. 36. 38. l. 2. c. 10. 11. Rollandinum in Chronico lib. 4. c. 2. 4. 14. lib. 10. c. 4.

Trabucha, apud Monachum Paduan. lib. 2. & Petrum de Vineis lib. 2. Ep. 1. Raimundus Montanerius in Chron. Aragon. c. 165. *E sù arbora 4. trabuchs qui tots jorns treien deins la ciutat.* Ita non semel in Chronico Petri Regis Aragon. edito à *Mich. Carbonello*, lib. 1. c. 12. 17. 30. lib. 4. c. 4. lib. 6. c. 4. *Trabuquet*, in Historia bellorum Albigensium lingua vernacula scripta MS. in Bibliotheca Regia pag. 277. Petrus Gerardus Patavinus lib. 7. de Gestis Ezelini pag. 78. *Gatti, mangoni, trabucchi, ponti, & ogni sorte de munitioni.* Occurrit præterea pag. 80. & in Historia Cortusior. lib. 1. cap. 21. lib. 8. cap. 16. lib. 9. cap. 6. lib. 11. cap. 10. *Ædificia trabucantia*, apud Rollandinum lib. 6. c. 6.

Tribuculus, eadem notione apud Jacobum de Vitriaco lib. 3. Hist. Orient. *Quæ omnes (testudines) remanserunt integræ, præter unam, quæ crebris tribuculis Templariorum ictibus concussa fuit aliquantum.* Infra: *Inventi sunt in Damiata tribuculi quatuor, cum petrariis & mangonellis.*

Tribunculus, apud Matth. Paris. an. 1099. *Petrarias, tribunculos & arietes. Trebuculus* apud eund. an. 1218. *Neque insultu petrariarum, aut trebuculorum ictibus, parum vel nihil profecerunt.* An. 1219. *Cum diutius usu petrariarum & trebuculorum aliarumque machinarum muros civitatis subvertere laborasset.*

Trabuculus, in Hist. Obsid. Jadrens. lib. 2. cap. 14.

Trepget, pro *trebuchet*, apud Henricum de Knyghton an. 1382. *Posuerat etiam unam machinam magnam, & unum trepget, cum una magna gunna*, &c. Hinc appellatio mansit apud nos instrumentis, aut machinulis suspensis & lapsilibus, ad captandas aviculas. Has enim etiamnum *Trebuchets* appellamus. Vide *Tribulus*, & Meursium in τριμπουτζέτον, ex Gallico *Trebuchet.*

TREBUCULUS. Vide *Trebuchetum.*

TRECA. Vide *Trica.*

TRECENSUS, Census ex terra seu prædio, quasi *Terracensus*, Gall. *Trecens.* Vetus Charta in Auctario Flodoardi apud Labeum: *Ad trecensum eam (terram) dederunt pro 3. libris nummorum Virmandensium, quos singulis annis acciperent de censu apud Noniacum in festo S. Dionysii.* Ægidius Aureæ-vallis Monachus c. 98. *Orta est contentio inter Ducem Lovaniensem & Comitem Lossensem propter tricensum sancti Trudonis ad Episcopum Metensem pertinentem.* Charta Guarini Episcopi Ambian. anno 1144. in Tabulario Abbatiæ S. Joannis Ambianensis fol. 19. *Et clausuram piscium quam Gilo de Sens dedit inter Pontem & Somam fluvium sub trecensu trium solidorum & tercenium anguillarum.* Infra: *Concesserunt Ecclesiæ S. Joannis sub trecensu 40. sextariorum frumenti.* Charta an. 1189. in Hist. Drocensi p. 239. *Omnem terram quam juxta Cortiant tenebant de Monasterio S. Theobaldi ad trecensum 10. solid. fratribus Ecclesiæ B. Mariæ sanctique Evodii de Brana vendidi & contuli in elemosynam sub eodem trecensu perpetuo possidendam.*

TREFFUNDUS, quasi *Terræ fundus*, Ager, solum, *Tresfond*, in Consuetudine Turon. art. 1. & in Bapalmensi. Charta Radulfi Comitis Suession. anno 1233. in Historia Monasterii Suessionensis pag. 449. *In toto territorio, sive treffondo, nec non in dominio vel justitia Ecclesiæ*, &c. Usatici urbis Ambianensis MSS. *Et à savoir que cil qui ara suer l'iretage le premier cens, c'on apele le Treffons, ou s'il i avoit suer le lieu 2. treffonciers, ou plus, aussi bien à un come à pluiseurs, l'iretage leur sera delivrés, ne ne seront tenu à rendre nul chens à chiaus qui les i ont, se n'est du treffons: & se cil qui les i ont autrement que de treffons voelent rendre à treffonciers leurs cens, l'iretage sera delivrés à celi qui le premier cens i ara apres le treffonsier*, &c. Ita etiam hæc vox *Tresonciers*, qui terræ fundum possident, in Charta Philippi Regis Franc. an. 1335. *Et oye la relation desdits asseours furent trouvées aucunes choses doubteuses & obscures, si comme sursais de bois, tiers & dangiers de bois, d'autres tresfonciers & autres choses, lesquels par coustume de pays ne par advisement de comptes, ou d'escripts, ne portoient estre bonnement justement prisez ne estimez à vallue de terre, ne a pris ancien*, &c. Vide Origines Alsatienses Vignerii p. 140. 141.

TREGUA. Vide *Treva.*

TRELIA, *Tralia, Trilia.* Tabularium Bellilocense in Lemovic. ch. 151. *Mansum ubi Raynaldus manet, cum ipsa trelia.* Et ch. 155. in Charta Lothario regnante scripta. *Campmansionilem nostrum indominicatum cum ipso ortos & cum ipsis vineis, & cum ipsis triliis indominicatis.* Tabular. Brivatense ch. 188. *Et treliam cum curte, & orto, & exeo: & treliam unam quam ipse excolit*, &c.

Tralia. Vetus Charta ex Tabulario S. Benigni apud Perardum pag. 96. *Quod — Præpositus Divionensis homines S. Stephani — placitabat propter tralia — quæ ipsi in quibusdam locis destruxerant.* Occurrit ibi pluries.

Trillea. Jacobus I. Rex Aragonum in Constitutionibus Catalaniæ MSS. *Domus, campi, vineæ, & omnes arbores cujuscumque generis sint, trilleæ, orti, ortales*, &c. Nos *Treilles* dicimus trichilas, seu pergulas in cratis modum confectas, quibus vites sustentantur, quasi fortè *trilices.* Vide *Trolium.*

TREMA. Gloss. Gr. Lat. MS. τρίβος, ἡ ὁδὸς, *semita, trema.* Editum habet *Trames.*

TREMATA, *Romaria*, Papiæ MS. habet *tomaria.*

TREMACLUM. Lex Salica tit. 29. §. 32. *Si quis statuam, aut tremaclum, aut vertuolum de flumine furaverit*, &c. Ubi *tremaclum* Goldastus Germanicum *tremmel* interpretatur, quod gyretur, inquit, ad aquam aliquò transferendam: Bignonio verò & Wendelino, est rete benè contextum maculis, quod Normanni, *Tremail*, Burgundiones *Tremailler* vocant, fortè quod ternis maculis constet, quomodo *Trilices* dicunt Latini. At §. 28. de furto *retis ad anguillas capiendas de flumine*, jam egit. Deinde *statuam*, hoc loco, pro *conto* accipi supra observatum: unde *Tremmel* Goldasti, seu sparum, conto accedit. Vide *Tramallum.*

TREMELLUM. Monasticum Anglicanum tom. 1. p. 470. *Sciendum tamen est quod prædicti Monachi facient sectam molendini mei tam de blado suo, quàm hominum suorum. Ita quod ipsi habeant primam molituram post bladum quod invenerint in tremello: brasium autem proprium in curia sua molent.* Vide *Treumia.*

TREMERELLUM. Charta Communiæ Atrebatensis an. 1211. art. 37. *Banni vini & banni venalium à 60. solidis & infra, & banni de tremerello remanebunt hominibus civitatis.* Charta Communiæ Hamensis: *Habent insuper Major & Jurati mandatum super ludos, quos vulgò vocant Tremerel, & super potationes in tabernis.* Eadem Gallicè exarata: *Sur les jeus c'on apelle Tremerel, & sur buveries en tavernes.*

TREMIA. Breviloq. *Item antica dicitur pars Ecclesiæ, quæ dicitur Tremia.*

TREMISIUM, *Tremesium*, idem quod *Trimense triticum*. Isidorus lib. 17. c. 3. *Trimense triticum ideò nuncupatum, quia satum post tres menses colligitur.* Τριμηναῖος πυρὸς, Dioscoridi lib. 2. c. 107. In Gloss. Lat. Gall. *Trimense, une maniere de blé secourgon*: nostris *Tremés*, aut *tremois*, quod alii *les Mars*, vel *Marsés*. Illud quod Itali *Martiolinum*, vel *Martiollum* vocant, ex eo quod Martio mense seritur, ut ait Angelus Palea in Antidotor. Mesuæ c. 111. Usatici urbis Ambianensis MSS. *Nus ne doit mesurer pour vendre & pour acater blé ne tramois, fors à le mesure le Vidame.* Vide Consuetud. Comitatus S. Pauli cap. 22. Tabularium S. Benigni apud Perardum an. 1206. *Istorum autem 3. jornalium unus erit in frumento, alius in tremesio, tertius in versatura.* Sed ibi legendum *versatura*, Gallis *Jachere*. Tabularium Prioratus Neronis-villæ f. 12. *Medietatem ivernagii, & medietatem tremesii*, &c.

Trempsatica satio, seu satio *trimensis tritici*. Polyptychus S. Remigii Remensis: *Mansi ingenuiles 34. arat unusquisque ad hibernaticam sationem mapp. 1. habentem in longum perticas 60. in transversum perticas 6. ad tremsaticam sationem similiter, faciat corvadas 4.* Infra: *Mansus ingenuilis 1. habet in taschereio, facit mapp. 1. ad tremsaticam sationem, & donat decimam de annona.* Polyptychus Floriacensis: *Arant ad hivernaticum unusquisque (mansus) perticas 4. ad tramisium 2.* Occurrunt eadem verba ibi non semel.

TREMISSIS, pro *Tressi*, seu tertia parte assis, vocem esse inferioris ætatis pridem observatum à viris doctis. Capitolinus in Alexandro Severo: *Tremisses aureorum formati sunt.* Utuntur passim Lex Wisigoth. lib. 7. tit. 2. §. 11. tit. 4. §. 4. tit. 6. §. 5. l. 8. tit. 3. §. 10. 12. 15. tit. 4. §. 11. 26. 31. lib. 9. tit. 1. §. 9. 14. Lex Burgund. in præfat. & tit. 4. §. 3. tit. 5. §. 3. tit. 6. §. 1. tit. 27. §. 1. Add. 1. tit. 2. §. 3. Lex Bajwar. tit. 1. c. 3. §. 1. tit. 8. cap. 2. §. 4. Lex Frision. tit. 1. §. 9. Lex Alemann. tit. 75. 77. &c. præterea Julianus Antecessor, Concil. Bracarense an. 572. c. 4. Paulus Warnefridus lib. 5. cap. 39. Leo Ost. lib. 2. c. 8. &c.

Tremissus, eadem notione. Pactum Childeberti & Chlotarii §. 6. *Si servus minus tremisso involaverit*, &c. Lex Alamannor. tit. 1. cap. 6. §. 3. *Saiga autem est quarta pars tremissis, hoc est denarius unus, — tremissus est tertia pars solidi, & sunt denarii quatuor.*

Trimisium. Anastasius Bibl. in Silvestro: *Domum quæ præstat solidos 58. & trimisium.* Idem in Exilio S. Martini: *Nec semel de regione ista usque ad unum trimisium, frumentum potui comparare.*

TREMULARE. Dubitare, in Glossario Arabico-Lat.

TREMUM, Pars brachii inter cubitum & pugnum. Lex Longob. lib. 1. tit. 5. §. 6. *Si homini libero brachium — subtus cubitum, hoc est tremum, — ruperit.* Ubi Edictum Rotharis Regis tit. 121. §. 6. habet, *quod est threno.*

TRENCA. Gratianus Lucius in Cambrensi everso pag. 306. *Accuratiorem Hiberniæ divisionem priscus quidam scriptor Fintanus, Orfear dictus, carmine complexus est, è quo quæ huc facientia desumpserim, hic subjicio. Hiberniam universam in Thrinchechead, quod voce Latina Trenca, nescio unde hausta Osullevanus exprimit, dispescuit. Trencam autem 30. pagis constare Fintanus ait, additque singulos pagos pascua 4. boum armentis sic dissitis, ut se mutuo non pertingant, abunde suppeditare. Ultoniam verò 35. trencas; Mediam 18. Connaciam 30. &c. complecti affirmat.*

TRENCATÆ, Ventris tormina. Gervasius Tilliberiensis in Otiis Imper. MSS. *Tortiones ventris, quas vulgò Trencatas nominant.* Galli etiamnum *Tranchées* dicunt, quod præ dolore contorsionum veluti rumpantur intestina, & discindantur: *trancher* enim scindere, secare, dicimus: quod ea tormina sulcos & *trencatas* in ventre efficiant.

TRENCATUM, *Trenchea*, Vallum, fossa, ex Gallico *Tranchée*. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 211. *Locum suum in marisco de Dunston, ubi batha sua sita est, cum trencato suo, & aliis fossatis suis.*

Trenchea, in eodem Monast. to. 3. pag. 3.

TRENTALE. Charta an. 1152. Clementis Decani Eccl. Paris. in Magno Pastorali lib. 3. ch. 32. *Si verò aliquis Capellano vel Parrochiali Sacerdoti nummos, vinum, annonam, vel etiam illud, quod vulgò Trentale appellat, reliquerit, commune habeatur.* Id est pecuniam, quæ pro *trentenario* adimplendo Sacerdoti exsolvitur. Vide *Tricenarium*.

TRENTENARIUM. Vide *Tricenarium*.

TREPALIUM. Concilium Autisiod. c. 33. *Non licet Presbytero, nec Diacono, ad trepalium, ubi rei torquentur, stare.* Concilium Matiscon. II. cap. 19. *Definientes ut ad locum examinationis reorum nullus Clericorum accedat; neque intersit atrio sauciolo, ubi pro reatus sui qualitate quispiam interficiendus est.* *Trepeil* videtur appellare vetus Poëta Gallicus MS. *du Chevalier au Barisel.*

> *Vous m'avez mis en mal trepeil,*
> *Pour chel diable de bareil.*

Le Roman de Rou MS.

> *Toute iert Bretaigne en grant trepeil.*

In Gloss. Lat. Gall. *Trepallus*, τρίαπος, bis legitur. Est autem *Priapus* machina bellica, sed apud scriptores longè recentioris ævi. Verùm *trepallus*, pro *triphallus* hîc legi observat Salmasius.

TREPEDIA. Vide *Tripetia*.

TREPELLUM. Autor Mamotrecti ad 4. Regum cap. 9. *Globum, i. trepellum. Globus est rotundus acervus, aut volumen, aut augmentum.*

TREPGET. Vide *Trebuchetum*.

TREPIDARE, idem quod *Torneare*. Hastiludio se exercere, vel decertare: à *trepidare*, quod de equis dicitur qui citato gradu incedunt, Gallis *Galoper*, unde *trepidarii* equi, de quibus mox. Concilium Albiense c. 15. *Trepidare quoque, quod vulgariter Biordare dicitur, cum scuto & lancea aliquis Clericus publicè non attentet.*

Trepidarii equi. Vegetius lib. 1. de Arte veterin. c. 56. *Quod nihilominus inventum constat à Parthis, quibus consuetudo est equorum gressus ad delitias dominorum hac arte mollire. Non enim circulis atque ponderibus prægravant, ut soluti ambulare condiscant, sed ipsos equos, quos vulgò Trepidarios, militari vocabulo Tottonarios vocant, ita edomant ad lenitatem & quædam blandimenta vecturæ, ut asturconibus similes videantur.* Ubi legendum fortè *Trottonarios*, vel *Trotarios*. Leo Imp. in Tacticis cap. 7. Μετὰ τῶν σκουτελίων ἐπλαύνειν δ' ἀτάκτως τριπόδῳ μόνῳ, ἤγουν κινήματι συμμέτρῳ τῷ λεγομένῳ κάλπα, καὶ μὴ βιαίως τρέχειν. Ubi à voce Κάλπα, quæ eadem notione occurrit præterea apud Pelagonium lib. 1. Hippiatr. cap. 24. orta vox nostra *le Calop*, seu *le Galop*, uti pronuntiamus. Vide *Trotare*, & *Tripedare*, & Salmasium ad Historiam Augustam pag. 244. 245.

TRESELLUS, Dolii vinarii species. Tabularium Fossatense: *Alenton, ubi habet dicta Abbatia unum tresellum boni vini in vindemiis super quibusdam vineis.* Usatica Vice-Comitatus Aquarum Rotomagi MSS. ubi de præstationibus pro vino: *De tonneaulx qui sont sur le bout 5. sols, pour chacun doublier 3. s. 6. den. pour le tresel 4. sols, puur le tonnel de Rochelle*, &c. Infra: *S'il en a ou batel, ou en la nef 19. tonneaux, & il y a doubliers, treseaux, ou charetée qui facent moeson, le tonnel ne doit pas estre prins, més la moeson de 19. tonneaulx*, &c.

TRESPELLIUS, vel *trespellio*, Trium villarum, quasi *tresvillio*, *trivillanus*; *bell* enim Germanis est villa. Alii scribunt *belle* dici campanulam, unde *belhuys* campanarium dicitur, *tresbellio*, *dryschel*. Ita *tresbellio*, erit *de trois clochers*. Lex Salica tit. 3. §. 7. *Si quis taurum gregem regentem furaverit, qui de tribus villis communes vaccas tenuerit, hoc est trespellius, 700. den. — culpab. judicetur.* Quibus verbis, ut quidam putant, non tam taurus, quem *Bannalem* dicimus, intelligi debet, quàm is de quo Consuetudo Britannica art. 420. *Entrois villa-*

ges peut avoir un taureau qui ne peut estre empesché d'aller à jeu : & pour icelui quelque part qu'il soit trouvé, ne doit estre payé amende, desdommage, ou assise. Ex Lege igitur Salica docemur jam olim taurum admissarium communem fuisse tribus *villis*, seu pagis.

TRESIDIA. Charta Walteri *de Gant* Comitis apud Edw. Byssеum in Notis ad Uptonum pag. 86. *Cum suis pertinentiis sibi congruentibus, boscis, subboscis, aquis, stagnis, gurgitibus, piscariis, vastis, moris, mariscis, turbariis, tresdiis, petariis, gardinis,* &c.

TRESSALITUS. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 67. *Si quis Judæo, vel Saraceno baptizatis retraxerit illorum legem, vel appellaverit eos Tressalits, vel Renegats,* &c.

TRESSORIUM. Vide *Treca*.

TRESTELLUM, Fulcrum mensarium, tripedis species, Gallis, *Tresteau*. Fleta lib. 2. c. 16. §. 1. *Mensas & trestella providere & reparare.* Apud Will. Thorn. an. 1309. *In tabulis, trestellis, dressoriis faciendis,* &c.

TRESTORNATUS, Deflexus, *Destourné*. *Trestornatæ aquæ & obstructæ*, apud Bracton. lib. 3. tit. de Act. c. 12. §. 6. & in Fleta lib. 2. c. 52. §. 18. *Euves tresturnées*, apud Brittonum pag. 32. v. 71. v. *Le Roman de Garin* :

Là veissiés trestourner & guenchir.

Vide *Transtornatus*.

TRESTURA. Vide *Transitura*.

TREVA, *Oreuga, Trevia*, &c. Ugutio : *Treuca, vel treuga, scriptio Regalis vel securitas : unde treugare, sedare, pacificare, treugam facere, & Treugarius, qui treugas inter aliquos facit.* Gloss. Lat. Gall. *Treuga, Treves, seureté. Treugarius, qui fait treves. Treugare, faire treves, appaiser.* Agellio lib. 1. cap. 25. induciæ dicuntur *Pactitia armorum cessatio*. Baldo in l. 1. D. de Pactis : *Treuga, securitas præstita rebus & personis, discordia nondum finita. Pax verò est finis discordiæ, vel plena discordiarum sedatio.* Philippus de Bellomanerio in Consuet. Bellovacensi MS. cap. 60. *Treve, est une cose qui donne seureté de le guerre el tans que ele dure.* Vetus Consuetudo Normanniæ MS. part. 2. cap. 10. *L'en doit savoir que Treve, si come l'en la prent en laie court, est un assegurément qui est fait par la foie baillie du cors, que celui qui la donne ne fera mesuy mal, ne ne fera fere, ne, par lui, ne par autre à celui à qui il la donne.* Leges Alfonsinæ part. 7. tit. 12. lege 1. *Tregua es un asseguramento que se dan los fijos dalgo entra si unos à otros, despues que son desafiados, que non se fugan mal en los cuerpos, ni en los averes, en quanto la tregua durare,* &c. Adde part. 7. tit. 12. Vox porro *Treva*, vel *Treuga*, à Saxon. ꞇꞃeoꝩ, vel Germanico *trew*, aut *Truewe*, fides, pax, fidens, verus, vulgò deducitur. Will. Tyrius lib. 1. cap. 15. *Pax, quæ verbo vulgari Treuga dicitur.* Guil. Neubrigensis lib. 5. cap. 3. *Induciæ, quas Treugas vocant.* Fulbertus Epist. 93. *Quin Episcopo tuo treugam des.* Occurrit in Lege Longob. apud Willelmum Armoricum, Joan. Sarisberiensem Epist. 159. & alios passim.

Treva, ex Gallico *Treve*, apud Hugonem Flaviniac. an. 1041. & Gregorium VII. PP. lib. 5. Epist. 16.

Trevia. Guillelmus Pictavensis in Gestis Guillelmi Nothi Reg. Angl. pag. 193. *Sanctissimè in Normannia observabatur Sacramentum pacis, quam Treviam vocant.* Fulcherius Carnot. lib. 1. Hist. Hierosol. cap. 1. *Jurisjurandi firmitudine pacem, quam dicunt Treviam, invicem tenendam constituerunt.*

Triuva, in Legib. Luitprandi Regis Longob. tit. 27. §. 1. Τρέϐα, apud Pachymerem lib. 13. c. 34.

Treuvia, apud Albericum in Chron. MS. an. 1095. Philippus *Mouskes* in Hist. Francor. MS.

Quar il n'ot triuwe ne respit.

Tregua, ex Italico *Triegua*, vel Hispanico *Tregua*. Acta Alexandri III. PP. apud Baron. an. 1177. *Et treguam Lombardorum — bona fide servabit.* Habetur ibi non semel. Rodericus Tolet. lib. 3. de Reb. Hisp. cap. 24. *Interposito fœdere treguarum.* Mox : *De datis treguis doluerunt.* Ita lib. 7. cap. 30. 34. in Historia Cortusiorum passim, & in Consuetudinibus Teneræmundanis art. 90. apud Lindanum pag. 94.

Treugæ dabantur, vel in Curia Principis, vel in Curia domini superioris seu vassalli Principis, altero ex iis qui in bello erat petente, ita tamen ut eas domino auferre non liceret, ut est in Consuetudine Andegav. art. 78. 82. 83. 152. & Cenoman. art. 49. 89. 93. 94. 167. Domini quippe superioris officium erat in bellis vassallorum partes suas interponere, *treugamque* iis indicere, renuentes mulctare. Consuetudines Teneræmundæ art. 15. apud Lindanum : *Si verò Scabini ab aliquo treguas petierint, pro quacumque discordia fuerit, & ille responderit, quod propinquiorem habeat parentem, ille debet ducere Scabinos ad propinquiorem parentem, & ab illo treguas requirere Scabini. Et si ille negaverit, & dare treguas noluerit, 20. libras persolvet. Et si de cætero ab ipsis treguas petierint, & ille iterum dare negaverit, toties 20. librarum reus erit. Si verò propinquior parens inventus non fuerit, ille quem primo Scabini tenuerint, treguas debet dare, donec Scabinus propinquiorem monstraverit parentem, & eodem Scabinis ostenso, debet quitus morari. Si autem treguas dare renuerit, 20. libras dabit, sicut superius dictum est.* Secus erat de *Assecuramento*, quod dominus indicere non poterat, nisi altera partium id petente. Vide Dissert. 29. ad Joinvillam.

In treviis positus, dicitur cui induciæ concessæ sunt, vel qui per inducias datas securus esse debet. Baldricus Noviom. lib. 3. cap. 39. *Eum — intreviis positum etiam die Dominica interfecit.* Sic enim legendum, non *tribuis*.

Treugæ reddi dicuntur, cùm expletæ sunt. Rigordus an. 1195. *Sequenti mense Novembri, termino transacto, redditæ sunt treugæ, & guerra inter duos Reges iterum incœpta.*

Treugarum infractio, Triuvæ datæ & ruptæ, in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 27. *Treves enfraintes*, in Consuetud. Norm. art. 45. 46. 47. Andegavensi art. 386. & Cenomanensi art. 396. *Treves trencades*, in libello Catalanico MS. de Batallia facienda, ubi dicitur actionem de Treugarum infractione intra annum finiri. Gualterus Tervan. in Vita Caroli Comitis Flandr. cap. 15. *Accidit autem ut quidam Miles nobilis adversus alium nobilem in Curia Comitis de treugarum infractione placitaret*, &c. Statutum Friderici II. Imp. an. 1234. apud Albericum in Chron. MS. *Statuimus, quodsi quis treugas datas violaverit, si cum ipso in cujus manu treugæ fuerant compromissæ, & cum duobus aliis Synodalibus hominibus treugas violatas esse convincere potuerit, & testari, violator manum perdat.* De ejusmodi treugarum violatione agit præterea Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 28. lib. 2. tit. 34. ut & Consuetudo Andegavensis art. 78. 152. Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 76. &c. Adde quæ notavimus in Dissertat. 29. ad Joinvillam p. 340.

Treva, Treuga, seu Trevia Dei. Id nominis primùm auditum in Gallia, ubi cum *bella* flagrarent domestica, seu ea quæ vulgo *Consuetudinaria* appellata docuimus ad Joinvillam Dissert. 29. & unicuique injurias sibi illatas armis ulciscendi facultas esset, in Aquitania, in Arelatensi & Lugdunensi provinciis, atque adeo in Burgundia, cæterisque Franciæ partibus, per universos Episcopatus indictum est, qualiter certis in locis à Præsulibus Magnatibusque totius patriæ de reformanda pace & sacræ fidei institutione celebrarentur Concilia: quod avidè exceptum est ab omnibus majoribus ac infimis, quos terrebant clades præteriti temporis. In his porrò Conciliis illud potissimum statutum fuit, ut inviolabilis Pax servaretur : ut scilicet viri utriusque conditionis, cujuscunque antea fuissent rei obnoxii, absque formidine procederent armis vacui. Quod, inquam, adeo lubentes omnes sunt amplexi, ut palmis ad Deum extensis, *Pax, pax, pax*, unanimiter clamarent, ut esset videlicet signum perpetui pacti de hoc quod spoponderant inter se & Deum. In hac tamen ratione, ut evoluto quinquennio confirmandæ pacis gratiâ idipsum ab universis in orbe

fieret mirum in modum. Hæc ferme Glaber l. 4. cap. 5. qui hæc ad annum 1034. refert, quo scilicet celebrata sunt Concilia Bituricis, Bellovaci, & Lemovicis, in quibus *pax* universis indicta, *ita ut nemo seditionem ageret, nullus per viam* (al. *vim*) *raperet, nullus, ut solebat, quasi propter justas querelas pugnam inire constitueret*, &c.

Neque tamen ab omnibus id æquè probatum Episcopis: Gerardus quippe Episcopus Cameracensis, ut habet Baldricus lib. 3. cap. 27. & ex eo Sigebertus, *hoc non tam impossibile quàm incongruum videri respondebat, si quod regalis juris est, sibi vendicari præsumerent. Hoc etiam modo sanctæ Ecclesiæ statum confundi, quæ geminis personis, Regali videlicet ac Sacerdotali administrari præcipitur. Huic enim orare, illi verò pugnare præcipitur. Igitur Regum esse seditiones virtute compescere, bella sedare, pacis commercia dilatari: Episcoporum verò Reges, ut viriliter pro salute patriæ pugnent monere, ut vincant orare: hoc ergo decretum periculosum esse omnibus, omnes videlicet aut jurare, aut anathemati subjacere, omnes enim peccato communi involvi, si commento hujusmodi uterentur.* Cessit nihilominus Gerardus Episcoporum & aliorum adhortationibus, invitus: ita tamen ut quod antè reclamabat, postea eventus probaverit, cùm paucissimi perjurii crimen evaserint. Quas Gerardi querelas pluribus rursum refert idem Baldricus eod. lib. cap. 52.

Atque hæc quidem de Pace ab omnibus servanda generatim sancita: at anno 1041. *contigit; inspirante divina gratia*, inquit idem Glaber lib. 5. cap. 1. *primitus in partibus Aquitanicis, deinde paulatim per universum Galliarum territorium firmari pactum propter timorem Dei pariter & amorem, taliter ut nemo mortalium à feriæ quartæ vespere, usque ad secundam feriam incipiente luce, ausu temerario præsumeret quippiam alicui hominum per vim auferre, neque ultionis vindictam à quocumque inimico exigere, nec etiam à fidejussore vadimonium sumere. Quod si ab aliquo fieri contigisset contra hoc decretum publicum, aut de vita componeret, aut à Christianorum consortio expulsus patria pelleretur. Hoc insuper placuit universis, veluti vulgò dicitur, ut Treuga domini vocaretur.*

Treugam istam *Domini* omnes licèt per Galliam amplexati essent, hanc tamen recipere abnuit Neustria, ut testatur ibidem Glaber, flagrantibus tum Regem inter Angliæ Henricum, & Odonis Campaniensis filios dissidiis ac bellis: quod etiam attigit Hugo Flaviniacensis: *Anno ipso* (1041.) *Treva Dei primum statuta est, & firmata, & pax ipsa Treva Dei appellata: quæ non solum humanis præsidiis, sed & divinis confirmata est terroribus. Quam cùm noluisset recipere gens Neustriæ, viro Dei Richardo prædicante, & ut eam susciperent, quia voluntas Domini erat, & à Deo non ab homine decretum hoc processerat, ammonente, divino judicio cœpit in eos desævire ignis, qui eos torquebat, & eo anno fere totus orbis penuriam passus est pro raritate vini & tritici.* Paucis interjectis: *Superest adhuc domnus Eduensis Episcopus, vir vitæ longævitate grandævus, qui & referre solitus est, quia cum à S. Odilone & cæteris ipsa pax divinis revelationibus instituta, Treva Dei appellata, & ab Austrasiis suscepta fuisset, & voluntas omnium in hoc esset una, & ubique servaretur, negotium hoc strenuitati hujus Patris nostri Gratia-Dei ab omnibus impositum est, ut ejus studio & industria pax eadem in Neustria servaretur, eo quod certi essent de eo, quod tanta esset ejus erga omnes, & omnium erga eum gratia, ut quicquid servandum doceret, servaretur à cunctis; quidquid vitandum monstraret, id cuncti vitarent. Quamobrem sategit Pater venerabilis, ut tantum bonum gratanter ab omnibus susciperetur: sed perversa quorundam voluntas, & mens indomita quasi inauditum hoc respuit, quasi qui nollent instituta paterna violare, & nova atque inaudita suscipere. Unde & subsequuta est divina ultio, ignis scilicet in rebelles & contumaces desæviens à Domino, quo torquebantur qui viro Dei resistere, & mandata ejus contemnere non verebantur.* Pacem hanc videlicet Normannici proceres recipere abnuebant, quod belli indicendi jus, atque adeo regiam quodammodo, quam à primis Monarchiæ Francicæ incunabulis, & ab ipsis Danicis, à quibus processerant, gentibus, prærogativam hauserant, si non omnino abrogaret, saltem enervaret. Treugam hanc pariter sub eodem Leone Pontifice excepisse proceres Alsatienses testatur Diploma descriptum à Glareano l. 2. Rer. German. p. 101.

Hanc excepit tamen postmodum Neustria ipsa, maximè postquam Angliæ regnum, in quo obtinebat, adeptus est Willelmus Nothus. Quippe S. Edwardus Anglorum Rex, qui regnare cœpit anno 1042 quo scilicet est instituta, in Legibus suis, ab ipso Willelmo confirmatis, cap. 3. in hunc modum, *Pacem Dei* ab omnibus observandam statuit: *Ab adventu Domini usque ad octabis Epiphaniæ pax Dei & sanctæ Ecclesiæ per omne regnum. Similiter à Septuagesima usque ad octabis Paschæ. Item ab Ascensione Domini usque ad octabis Pentecostes. Item omnibus diebus quatuor Temporum. Item omnibus Sabbatis ab hora nona, & tota die sequenti usque ad diem Lunæ. Item vigiliis sanctæ Mariæ, S. Michaëlis, sancti Joannis Baptistæ, Apostolorum omnium, & Sanctorum; quorum solennitates à Sacerdotibus dominicis annuntiantur diebus, & omnium Sanctorum in Kl. Novemb. semper ab hora nona vigiliarum, & subsequente solennitate. Item in parochiis in quibus dedicationis dies observatur. Item in parochiis Ecclesiarum, ubi propria festivitas Sancti celebratur. Et si quis devotè ad celebrationem Sancti advenìat, pacem habeat eundo, & subsistendo, & redeundo*, &c. Quod quidem Edwardi & Willelmi Regum Angliæ Statutum de *Pace Dei* servanda firmatum est postea in Concilio apud Illebonam an. 1080. sub Willelmo II. apud Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 552. *Pax Dei, quæ vulgo Trevia dicitur, sicut ipse princeps Willelmus eam in initio constituerat, firmiter teneatur*, &c. Huic autem Synodo subjungitur Synodale decretum de eadem Trevia, in nupera Conciliorum editione. Ex quibus dubium oritur, an Edwardus ipse hanc sanxerit, an verò Nothus in Edwardi Leges à se emendatas retulerit.

Utcunque sit, vel ex hinc patet non eosdem statutos *Treugæ Dei* deinceps fuisse dies. Nam primitus obtinuit illa à *feria quarta vesperè, usque ad secundam feriam incipiente luce*, ut habet Glaber: Lege verò Edwardi seu Willelmi, *omnibus diebus Sabbati usque ad diem Lunæ*: præterea aliis temporibus & festis ibidem designatis indicitur, atque in iis, in die dedicationis Ecclesiarum, quod Leo IX. PP. obtineri statuit in Dedicatione Ecclesiæ S. Stephani Bisuntinæ à se facta 5. Non. Octob. an. 1050. uti habet vetus Scheda apud Chiffletium in Trenorchio pag. 557. *Statuit item ut vigiliæ & dies dedicationis in Treuga Dei in perpetuum habeatur, & omnes illi qui ad eamdem dedicationem vel ad nundinas ibibem institutas convenirent, & omnis substantia eorum ubique quousque domum reversi essent. Vacces au Roman de Rou MS.*

Quant li Clergié & li cors saint,
Et li Barons, dont j'out maint,
A Caem furent assemblé
Au jour que lour ont commandé
Paix à tenir & à garder,
Dés Mercredy soleil couchant,
Tresqu'à Lundi soleil levant,
Trieves l'appellent, ce m'est vis,
Qui n'est celée en nul païs.
Qui autri batroit entretant
Ou mal eust apparessant,
Et qui riens de l'autrui prendroit,
Escumiegé estre devroit,
Et de noef livres en merchi
Vers l'Evesque, cen establi.
Et jura li Dus hautement,
Et tuit li Barons ensement,
C'en jurerent que paix tendroient,
Et celle trieves garderoient,
Pour la paix tout temps remembrer,
Qui tout temps devoit mès durer.

Atque ut temporum ordinem sequamur, Raimundus Berengarii & Almodis uxor Comites Barcinonenses in Usaticis Barcinonensibus MSS. editis anno 1066. *Pacem & Treugam Domini* in suis dominiis observari præceperunt, cap. 86. & 87. *Denique supradicti Principes apud Barcinonem commorantes in Ecclesia sanctæ Crucis sanctæque Martyris Eulaliæ unà cum consilio & auxilio Episcoporum suorum, assensione etiam & acclamatione illorum terræ Magnatum, cæterorumque Christianorum confirmaverunt Pacem & treugam Domini, & statuerunt illam tenere in illorum patria omni tempore: & si ullo modo fracta fuerit, sit redirecta & emendata, ita quemadmodum scriptum habebatur illo tempore, in unaquaque sede, vel in uno quoque Episcopatu.*

Edwardi vel Willelmi Regum Legibus consentanea quodammodo statuit Henricus Episcopus Leodiensis an. 1071. 6. Kal. April. *Nam cùm nimiæ fierent strages hominum*, verba sunt magni Chronici Belgici, *& incendia multa, & prædæ & rapinæ, eousque ut idcirco multi ad inopiam devenirent, Henricus Episcopus dolens, consilio Alberti Comitis Namurcensis, de consensu omnium Primatum, Baronum, qui Ducatus, Marchias, Comitatus, feuda judicialia tenent in Leodiensi Diœcesi ab Imperio descendentia, pacem cum prædicto composuit, omnibus pauperibus & divitibus, nobilibus & ignobilibus in dicto Episcopatu profuturam.* Cujusmodi autem illa fuerit, sic enucleatiùs prosequitur Ægidius Monachus Aureævallis cap. 12. *Horum omnium petitione, consilio & voluntate decretum est, ut à primo die Adventus Domini usque ad exactum diem Epiphaniæ, & ab intrante Septuagesima usque ad octavas Pentecostes infra Episcopatum Leodiensem nemo arma ferat, nisi fortè inde exiens ad alia loca, aut aliunde domum revertens. Incendia, prædas, assultus, nemo faciat, nemo fuste aut gladio, aut aliquo armorum genere, usque ad collisionem membrorum aut internecionem in quempiam desæviat: quod si hoc fecerit homo liber, hæreditatem perdat, beneficio privetur, ab Episcopatu pellatur: servus autem amittat omne quod habet, & dexteram perdat. Quod si culpati fuerint contra pactionem hanc, liber juret cum duodecim: qui verò liber non est, judicio se purget, si tamen signa fuerint manifesta, alioqui cum septem se immunem esse probet. Incipiet autem observatio hujus pacis sexta feria, statim illuscescente aurora, & durabit usque ad exordium diei qui vocatur dies Lunæ, & observabitur per omnes festivitates, quæ propriè in hoc Episcopatu celebres habentur, & similiter per omnes illas, quas ubique universalis celebrat Ecclesia, & maximè in festivitate S. Lamberti, & in dedicatione, & duobus diebus ante, & duobus post in utraque festivitate, propter adventum & reditum cæteraque impedimenta. Denique etiam in jejuniis quatuor Temporum, & in vigiliis prædictarum festivitatum eadem lex & pactio tenebitur, excepto quod in illis arma licebit ferre, ea tamen conditione, ne alicui noceatur. Hanc pactionem si quis violaverit, noverit se excommunicationi subjacere.*

Jam verò quod singuli Metropolitani vel Episcopi in suis diœcesibus subinde sanciverant, tum primùm firmatum ab Urbano II. PP. in Concilio Claromontano anno 1095. can. 10. apud Ordericum Vitalem lib. 9. p. 721. *Sancta Synodus statuit, ut Trevia Dei firmiter custodiretur à Dominica die ante caput jejunii, usque ad secundam feriam oriente Sole post octabas Pentecostes, & à quarta feria ante Adventum Domini occidente Sole, usque ad octabas Epiphaniæ; & per omnes hebdomadas anni à quarta feria occidente Sole usque ad secundam feriam oriente Sole, & in omnibus festis S. Mariæ, & vigiliis eorum, & in omnibus festis Apostolorum & vigiliis eorum, ut nullus homo alium adsaliat, aut vulneret, aut occidat, nullus nummum vel prædam capiat. Statuit etiam ut omnes Ecclesiæ & atria earum, & Monachi & Clerici, & Sanctimoniales & feminæ, & peregrini & mercatores, & famuli eorum, & boves, & equi arantes, & homines carrucas ducentes, & herceatores, & equi de quibus herceant, & homines ad carrucas fugientes, & omnes terræ Sanctorum, & pecuniæ Clericorum, perpetua sint in pace: ut in nulla die aliquis audeat assalire, vel capere, vel prædari, vel aliquo modo impedire. Statuit etiam ut omnes homines à 12. annis & supra jurent hanc constitutionem Treviæ Dei, sicut hîc determinata est, ex integro se servaturos tali juramento: Hoc audiatis vos*, &c. Adde Fulcherium Carnot. lib. 1. Hist. Hierosl. c. 1. Willelmum Tyrium l. 1. c. 15. Albericum in Chr. MS. an. 1095. &c.

Exinde decretum Concilii Narbonensis an. 1054. c. 2. 3. 4. 5. &c. & Claromontani Concilii, de *Trevia Dei* in diœcesibus publicatum: quod colligitur potissimum ex Epist. 44. Ivonis Carnotensis Episcopi, qui eidem Concilio interfuerat, ex Concilio Narbonensi & Helenensi, an. 1027. & 1065. Troiano an. 1093. c. 12. Rotomagensi an. 1096. c. 1. & Synodo Northusunensi an. 1105. de qua Conradus Abbas Uspergensis: firmatum deinde in Concilio Remensi an. 1119. in Statuto Calixti PP. II. Remensi an. 1136. c. 11. Romano an. 1136. sub Innocentio II. PP. can. 12. Lateran. an. 1139. c. 12. Lateranensi III. an. 1179. c. 21. Monspeliensi an. 1195. &c. Ab Episcopis & Principibus in suis diœcesibus & dominiis deinceps publicatum, quod præ cæteris testatur Charta Guillelmi Auscitani Archiepiscopi & Apostolicæ Sedis Legati, qui anno 1103. *juxta Statuta generalis Concilii nuper statuti, Pacem & treugam Dei in provincia sua indixit.* Unde conficit Marca in Hist. Beneharnensi lib. 5. cap. 14. n. 12. idem Statutum perinde confirmatum in Concilio Lateranensi sub Paschali II. firmatum etiam à Nunone Sancii Domino Rossilionis an. 1217. & Jacobo Rege Aragonum an. 1228. in Chartis quæ habentur to. 8. Spicilegii Acheriani pag. 368. & 383. In posteriori ita describuntur dies *Treugarii: Præterea constituendum esse & firmiter observandum censuimus sub eadem pace & treuga dies dominicos, & festivitates omnium Apostolorum, & etiam Adventum Domini usque ad octabas Epiphaniæ, & Kadragesimam usque ad octabas Paschæ, diem Ascensionis Domini, nec non festum Pentecostes cum octabis suis, & tres festivitates S. Mariæ, & festivitatem S. Joannis Baptistæ, & S. Michaëlis, & omnium Sanctorum, & festivitates S. Eulaliæ, & S. Felicis Gerundensis, & S. Martini.* Mox additur pacem istam *jurari debere à militibus, civibus, & hominibus villarum à 14. annis & supra*; ubi Concilium Claromontanum habet, *à 12. annis.* Unde planum fit, verum esse quod ait Ivo Carnotensis Epist. 90. *Treviam Dei non fuisse communi lege sancitam, pro communi tamen utilitate hominum ex placito & pacto civitatis ac patriæ, Episcoporum & Ecclesiarum auctoritate firmatam.* Unde, subdit ille, *judicia violatæ pacis modificari oportet secundum pacta & diffinitiones, quas unaquæque Ecclesia consensu parochianorum instituit, & per scripturam vel testimonium bonorum hominum memoriæ commendavit.*

Jam verò quod Ivo ait de *Pacis seu treviæ Dei violatoribus*, exigit ut cujusmodi horum pœna fuerit, paucis attingamus. Quod olim Gerardus Episcopus Cameracensis tam obstinato animo *Treviæ* institutioni obstiterit, causa illa præsertim fuit, quod cùm omnes eidem sacramento interposito adstringi juberentur, decretum hoc periculosum esse omnibus judicaret: omnes enim communi peccato involvendos, si commento hujusmodi uterentur, quod sanè probavit eventus: *Vix enim*, ut ait Baldricus lib. 3. cap. 27. *paucissimi crimen perjurii evaserunt.* Id præterea attigere cæteri scriptores, atque in primis Glaber: *Plerique*, inquit, *vesani audaci temeritate præscriptum pactum non timuere transgredi, in quibus protinus aut divina vindex ira seu humanus gladius ultor extitit.* Hugo Flaviniacensis an. 1098. *Hic Flaviniacum veniens, honestè à nobis susceptus est, & in eadem nocte dominicæ diei cùm ei honestè servissent, in treva Dei bannos & scarritiones mercati homines ejus fregerunt & tulerunt*, &c. Et Conradus Uspergensis an. 1116. *Neque pax Dei, cæteraque sacramentis firmata pacta custodiuntur: sed uniuscujusque conditionis & ætatis, præter solos Ecclesiasticæ possessionis homines, quibus jam penè nihil præter miseram restat animam, cæteri, inquam, hoc tempore beluino fu-*

rore

vore bacchantur. Adde Chartam Jacobi I. Regis Aragon. in Curia Oscensi an. 1247. quæ habetur in Foris Aragon. lib. 9. p. 182.

Pœna verò violatæ Pacis Dei primitus fuit vitæ compositio, aut excommunicatio, ut est apud Glabrum. Concilium Claromontense *fractionis pacis reum, prout judicatum fuerit, puniendum* statuit can. 1. Synodus Illebonensis an. 1080. c. 1. & 26. & Synodus Romana anno 1179. & aliæ ejusmodi reos excommunicandos statuunt, ut perinde Rainoldus Archiepisc. Remensis in Epistola scripta circa ann. 1095. quæ habetur tom. 5. Spicilegii Acheriani p. 559. Adde Ivonem Carnot. Epist. 90. & Concilia Rotomagensia pag. 145. 185. Ad *treugæ Dei* fractionem pertinent præterea hæc ex Charta Richardi Archiepiscopi Bituricensis an. 1065. ex Tabul. S. Dionysii de Capella ch. 20. *Si alicui res sua furata fuerit, vel ablata in Treuga Dei, & forisfactor in nundinis inventus fuerit, & forisfactor sit salvus, qui in nundinis inventus fuit: si autem res vendita fuerit, & emptor legitimè probaverit se nescire illum esse latronem de quo emerat, nec illam rem fuisse ablatam in Treuga Dei, habebit rem suam, & reddet emptori tantum quantum dedit.* Præterea sequentia ex Concilio MS. apud Illebonam, quando Philippus Rex Franciæ subjugavit Normanniam: *Item diximus de Treuga, quod si aliquis vulneraverit alium unde debet perdere membrum vel vitam, placitum remanebit in Curia D. Regis, si consequens vult persequi causam, & Ecclesia habebit emandam suam usque ad 9. libras. Si accusatus fuerit convictus, dominus Rex habebit residuum. Treuga verò durat à die Mercurii sero usque ad diem Lunæ mane.* Vide Marcam ad Can. 1. Concilii Claromontensis.

Trevia, Immunitas, seu pax data quamdiu nundinæ durant. Vetus Charta apud Puricellum in Ambrosiana Basilica pag. 519. *Quo etiam die ad frequentationem hujus solemnitatis statutum est annuale mercatum, & omnibus venientibus ad hanc solennitatem, vel causa orationis, vel causa mercandi, & redeuntibus stabilita est ab omni civitate firma & inviolabilis trevia octo ante festum, & octo dies post festum*, &c. Vide *Pax Regis*.

TREUDIS. Lex Aleman. tit. 99. §. 2. *Et si cervus ille*, (furto subreptus aut occisus) *treudis non habet, medium sol. componat.* §. 3. *Si treudis habet, & cum ipso nihil sagittatum est, solvat sol. unum.* §. 7. 8. *Si cerva indomita fuerit occisa, tremisso solvat: si treudem habuit, medium solidum.* Ita cervus qui *treudem* habet, majoris compositionis & pretii censetur. Quod verò *treudis* hîc dicitur, *triuta* appellatur in Lege Ripuar. tit. 42. §. 2. *Si quis cervum domitum, vel cum triutis occiderit, aut furatus fuerit*, &c. Ubi *triutas* hinnulos quidam interpretantur.

TREUMIA. Charta Fundationis Collegii Canonicorum in Ecclesia Parochiali Escoiarum diœcesis Rotomag. ab Ingerranno de Marigniaco, mense Jan. 1310. ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 64. *Do etiam & concedo tam ipsis quàm aliis personis Collegii liberum molere pro eisdem & familia sua tota in molendino meo de Becco, ita quod immediatè post bladum existens in treumia, quod vulgariter dicitur Ingranatum, eorum bladum moletur, & id facere absque damgerio vel exactione qualibet tenebitur in futurum molendinarius molendini*, &c. Vide *Tremellum*.

TREUS. Vide *Threus*.

TREZENUM, Pretii venditionis pars decima tertia, quæ domino exsolvitur pro *laudimio*, seu vendendi facultate vassallo vel Tenenti indulta: nostris, *le Treiziesme denier*: nudè *Treizéme*, in Consuetud. Norman. art. 114. 171. 174. Charta Provincialis an. 1236. in Regesto Tolosano Cameræ Comput. Parisiens. *Dantes prædictis Dominis Cadarossæ & eorum hæredibus & successoribus licentiam & plenariam potestatem quod ipsi inter se nobis irrequisitis & inconsultis sine trezeno, accepto*, (leg. *accapio*) *& laudimio possint vendere, permutare*, &c. Donatio facta Templariis Tolonensibus à Gaufrido & Rostagno de Aguto: *Reddito tamen Trezeno vel Seignoria, quam habent ibi Domini.* Charta Michaëlis Archiepiscopi Arelatensis an. 1214. qua Castrum de Belliquadro cedit Simoni Comiti Montisfortis, in 30. Regesto Archivi Regii ch. 59. *Pedagia sive in aqua, sive in terra, lesdas, quintale, cordam, furnos, sextairale, jurisdictionem, justitias, firmantias, trezenos, medios trezenos, laudimia, monetam*, &c. Adde Concilium Avenionense an. 1279. c. 1. & an. 1326. c. 11.

Trezenare, dicitur qui habet jus exigendi *Trezenum*. Charta Tarasconensis de venditione cujusdam *feudi Franci, sub majori dominio, alta & bassa jurisdictione, baneria, & jure laudandi & trezenandi magnifici & egregii viri Ludovici* le Maingre, *dicti* Bossicault, *Domini loci Burbonis & condomini Insularum de Massaganta.*

Tredecima recensetur etiam inter *auxilia* imposita sub Joanne Rege pro bellicis necessitatibus in Charta Caroli V. 16. Nov. 1380. quæ habetur in Regesto Andegavensi Cameræ Computor. Parisiens. fol. 79. *Par ces presentes quittons & remettons & annullons, & mettons du tout au neant tous aydes & subsides quelconques, qui pour le fait desdites guerres ont esté imposées, cueillis & levez depuis nostre predecesseur le Roy Philippe que Dieu absoille, jusques aujourd'huy, soient foüages, impositions, gabelles, treiziémes, quatriémes, & autres quelconques ils soient, & comment qu'ils soient dis ou nommez*, &c.

TRIACONTASIMUS, ex Gr. Τειακοντάσημος, Pannus qui triginta *clavis* exornatur. Græci enim σῆμα & σημεῖον, Clavum auri & purpuræ qui vestibus adsui solet, vocant, ut observatum à Salmasio, & aliis. Petrus Diac. lib. 4. Hist. Casin. c. 17. *Misit — pallium triacontasimum pro altari nostræ Ecclesiæ.* Et cap. 46. al. 48. *Pallium triacontasimum B. Benedicto direxit.* Epistola Alexii Comneni Imp. in Regesto ejusdem Petri n. 148. *Missa sunt vobis causa memoriæ ab Imperio meo libræ 8. solidorum Michalatorum, & pallium triacontasimum super altare vestræ Ecclesiæ.* Alia editio habet *triacontas*.

TRIAEN. Lex Salica tit. 40. §. 13. *Triaen componat, quod est tertia pars solidi, id est 12. denarii, & tertia pars unius denarii.* Editio Tilii habet *triente uno componat, quod est tertia pars solidi, id est denarii, & tertia pars denarii.* Ubi deest vox *duodecim*, quæ habetur in Heroldina tit. 41. §. 15. & Pithœana. Supra tit. 37. §. 4. *40. den. qui faciunt solid. 1. & trianti uno, quod est tertia pars solidi, culpabilis judicetur.* Edit. aliæ habent *triente*. Vide Wendelinum.

TRIALEMELLUM. Albericus in Chron. MS. an. 1214. *Ante oculos ipsius Regis occiditur Stephanus de Longo campo, in capite percussus longo, gracili, trialemello, quem Falsarium nominant.* Id est pugione, vel cultro longiori, triplicem *lamellam*, seu laminam ferream habente: nam *alemelle*, & *alumelle*, cultri laminam etiamnum dicimus. Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS. in Philippo Aug.

> *Un coutiel ot moult rice à pointe,*
> *D'acier iere l'alemiele jointe.*

TRIALLUM. Vide *Triare*.

TRIANFACTA. S. Cyprianus Epist. 21. *Pro se dona numeravit, ne sacrificaret, sed tantum ascendisse videtur usque ad Trianfacta, & inde descendisse.* Ubi Pamelius locum fuisse opinatur, ubi sacrificabatur. Alii volunt locum esse qui Romæ *Triafata* dicebatur, de quo Procopius lib. 1. de Bello Goth. c. 25. Anastasius pag. 116. &c. Vide Rosweidum ad Paulini Epistolam 58.

TRIARE, vox Fori Anglici, *Causam agere, rem probare, actione experiri, examen litis subire*, denotans, à Saxon. ꞇꞃipian, uti vult Somnerus, *i. probationibus innocentiam suam ostendere, vel fidem suam injustè in dubium vocatam probare, seque dignum cui fides adhibeatur.* Spelmannus: *Triatio, Triatores*, Anglis *Tryaours, vocabula forensia, quibus nulla, quod sciam, Latinè respondeant satis appositè. Est autem Triatio, exactissima litis contestatæ coram Judice per duodecimvirale sacramen-*

tum exagitatio, quod & Triare dicitur: & ipsi Sacramentales inde Triatores, eorumque sacramento res comprobata, Triata appellatur. Fleta lib. 4. c. 10. §. 4. *Si parentes producantur qui querentem suum sub potestate domini constitutum probaverint, triantur per hoc tam causa status, quam assisa, & talis liberabitur domino suo, ut villanus suus.* Adde §. 5. Will. Thorn an. 1335. *Qui verò Salomon, hujus seculi prudens, fabricavit sibi stateram, Abbati & Conventui postea dolosam & abominabilem, — & cum illa triavit 20. sol. in denariis antiquis ponderis maximi, cum quibus æqua lance recipiebat denarios quorumcumque.* Hæc verba non planè percipio, nec video quomodo vocis notioni à Somnero & ab aliis allatæ conveniant. Littleton sect. 193. *Ceo sera trié en le countie lou le plaintif avoit conceivé son action, & nenny en le county lou le manor est*, &c. Infra: *Si ascun villeine voylloit suer ascun maner de action à son use demesne en ascun countie, où il est fort à trier envers son Seignior*, &c. Jo. Britto de Legib. Angl. c. 29. *A quel jour le Visconte face trier 12. des plus sages & plus leals, & plus souffisans de tout le hundred, & ceux faire jurer*, &c. Hinc fortè vox Gallica *Trier*, pro seligere, eligere.

Triallum, ipsa *triandi* actio. Willelm. Stanfordius lib. 2. de Placitis Coronæ cap. 49. *Le triel est per verdit de 12. hommes; le confession est per la partie mesme, quand il ceo confesse devant le Coroner, ou devant les Justices.* Triplex autem Triallum recenset idem Stanfordius: *Trial par bataille*, lib. 3. c. 1. 13. 14. cùm quis se à crimine defendit per duellum: *Trial par les Pers du Royaume*, eodem cap. 1. cùm quis reus nobilis à Paribus suis judicatur: & *Trial par le pays*, c. 2. & seqq. V. *Patria.* In quo verò differat *Triallum* ab *indictamento*, vide eundem Stanford. lib. 2. c. 26. p. 90.

TRIAVERDINI, cum Brebantionibus & Ruptariis junguntur in Concilio Lateranensi III. an. 1079. can. 2. 27. *De Brebantionibus, & Arragonensibus & Navarris, Basculis & Coterellis, Triaverdinis, qui tantam in Christianos immanitatem exercent*, &c. Vide an non legendum sit *Triamellinis*, qui scilicet *Triamellis sicis*, de quibus supra, utebantur.

TRIBATTERE. Lex Salica tit. 40. §. 9. *Si quis jumenta aliena tribatterit, & evaserint, &c.* §. 14. *Caballos aut jumenta aliena tribaterit, aut debilitaverit, &c.* Spelmannus *tribattere* ait esse sine sanguinis effusione verberare, vel cedere, Anglis *Dribeat*, à Saxon. ðꞃiꝼe Angl. *Dry*, i. *aridus*, & beaꞇe, *percutio.* Vide *Trabattere.*

TRIBIANA, Vitis species, de qua Petrus de Crescentiis lib. 4. cap. 4.

TRIBLAGIUM, species Tributi vel præstationis. Occurrit in Tabulario Monasterii S. Vandregisili.

TRIBLATTON, Trini coloris pallium, vel in blatta aut cocco ter tinctum. Petrus Damian. lib. 4. Epist. 7. *Mihi pallium reverenter obtulit, quod Triblathon, juxta sui generis speciem nuncupatur. Trium quippe colorum est, & blathon pallium dicitur, unde Triblathon pallium vocatur, quod trium cernitur esse colorum.* Leo Ost. lib. 3. c. 20. *Viginti pannos sericos, quos Triblattos vocant, coëmit.* Infra: *De Triblattis verò omnibus pluviales fieri jussit.*

TRIBOK, *Tribuculus*, *Tribunculus.* Vide *Trebuchetum.*

TRIBULANTES, pro *Tribulatis*, Vexati, Energumeni, Dæmoniaci, qui χειμαζόμενοι in Conciliis dicuntur. Epistola 8. inter Francicas to. 1. Hist. Franc. *Ubi tribulantes, id est dæmonia habentes, in aëra suspensi torquentur.*

Tribulatio, in Glossis antiquis MSS. *Contritio, amaritudo.*

TRIBULOSUS, Tribulis plenus, senticosus, asperrimus, apud Sidonium lib. 1. Epist. 7. lib. 4. Ep. 3.

TRIBULUS, *Tribuculus*, Machina bellica, eadem ni fallor quæ *Trebuchetum*, de quo suprà. Jacobus de Vitriaco lib. 3. Hist. Orient. pag. 1133. *Nos verò considerantes turrim capi non posse petrariarum vel tribulorum ictibus*, &c. Infra pag. 1143. *Tribuculos* vocat: *Inventi sunt in Damiata tribuculi 4. cum petrariis & mangonellis plurimis*, &c. Matth. Paris an. 1099. *Petrarias, tribunculos, & arietes cum scrophis ad murum suffodiendum construxerunt.* Infra: *Alii verò infra machinas & castella constituti, cum petrariis & tribunculis molares maximos, & lapides damnosos ad mœnia dirigentes*, &c. Suprà an. 1097. habet *trubuculos*: *Petrarias, trubuculos, & mangonellos.* Autor incertus post Theophanem in Leone Armenio pag. 434. Πρὸς δὲ τούτοις παρασκευάζει διαφόρων ἑλεπόλεων ἔργανά τε καὶ μηχανήματα, καὶ μαγγανικὰ παμμεγέστατα, τειβόλους τε καὶ πετραβόλους, καὶ χελώνας, &c. Ubi lego πετραβόλους. Aliud enim hoc loco τείβολον est à murice, seu à *Tribulo* Romanorum, eo scilicet *propugnaculo*, uti habet Vegetius lib. 3. cap. 24. *quatuor palis confixo, quod quomodo abjeceris tribus radiis stat, & erecto quarto infestum est*: uti vocem τείβολος usurpat Leo in Tactic. cap. 11. §. 28. 46. cap. 14. §. 45. cap. 19. §. 56. de quo etiam Salvianus lib. 6. *Sicut enim exercitus pugnaturi ea loca per quæ venturas hostium turmas sciunt, aut foveis intercludere, aut sudibus præfigere, aut tribulis infestare dicuntur, scilicet ut si non in omnia ea quispiam incidat, nullus tamen penitus evadat*, &c. De ejusmodi tribulis videndus Budæus in Annot. ad Pandect.

TRIBUNA, Ambo, pulpitum Ecclesiæ, quod *Tribunal* quidam è Patribus vocant. Vulgò nos *Tribune*. Alii *Tribunam* interpretantur opus rotundum & testudinatum. Ugutio: *Absida est Græcum, & interpretatur lucida, i. latus ædificii, vel trebuna*, &c. Epitaphium Wifredi Comitis Barcinonensis apud *Fra Diago* lib. 2. Hist. Comitum Barcinon. cap. 15. & Anton. *de Tepez* to. 4. Chron. Ord. S. Benedicti pag. 362. *Sub hac tribuna jacet corpus quondam Vuifredi Comitis*, &c. an. 914.

TRIBUNAL, inquit Amalarius lib. de Divin. offic. cap. 18. vocat Cyprianus gradum super quem ascendit Diaconus ad legendum, scribens ad clerum & plebem de Celerino Confessore, lib. 4. Epist. 5. *Hunc ad nos venientem — quid aliud quam super pulpitum, id est super tribunal Ecclesiæ oportebat imponi, ut loci altioris celsitate subnixus, & plebi universæ pro honoris sui claritate conspicuus legat præcepta & Evangelium Domini.*

Tribunal, quod Græcis βῆμα, in Vitis Patrum.

Tribunalia inter ministeria sacra videntur reponi in Testamento S. Aredii: *Item coopertorium lineum valentem solid. 4. pallas corporales 4. minores 5. & tribunalia valentia solidos 12. & alia cotidiana valentia sol. 6. & alia cotidiana quæ sunt ante altare valentia sol. 5. & multa alia pretiosa ornamenta.* Infra: *Simul & de Sisciaco oratorio tribunalia duo valentia solid. 4. vela ad ostia 3. valentia solidos 6. turres, calices, pallos*, &c.

Tribunal novemdecim accubituum. De eo multa nos in Constantinopoli Christiana.

TRIBUNARIUM, Vestis sordida, à voce Græca τείβων, seu τειβώνιον, quæ propriè erat vestis seu indumentum Philosophorum, ut est apud Moschopulum, & alios: unde τειβώνιον μεταμφιάσασθαι, apud Eunapium in Ædesio pag. 54. pro, *Philosophum agere.* Interpres Hist. Apollonii Tyrii pag. 10. *Apollonius, exuens se tribunarium, ingreditur lavacrum.* Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 2062. Τειβώνιον, ἔνδυμα φιλοσόφου, ἔχον σημεῖα, ὡς γράμματα. Aliud, cod. 930. Τείβωνα, στολισμόν. τειβώνιον, ἱμάτιον παλαιόν. Τειβώνιον etiam Monachis tribuit Psellus de Operatione dæmonum pag. 133. quod alii *pallium* vocant. Vide *Pallium.*

TRIBUNUS, vox Latinis Scriptoribus nota.

Tribuni fabricarum, qui fabricis armorum præerant, de quibus Ammianus lib. 14. 15.

Tribuni maritimorum, de quibus est formula Senatoris 24. lib. 12. His cura potissimum incumbebat in oris maritimis navigia præparandi pro re publica, atque adeo etiam in fluviis, quorum oras continebant. Præ-

terea salinas curabant.

Tribuni & Notarii simul, quibus utebantur Principes ad mandata perferenda. De iis multa habent Jacobus Gotofredus ad Leg. un. Cod. Th. de Mandatis Princip. & Henricus Valesius ad lib. 17. Ammiani pag. 140. quos non exscribo. Iidem

Tribuni Notariorum dicti, apud Marcellinum Comitem & Zozimum lib. 5. atque ii fuere propriè Notarii Principis, quorum summa erat dignitas. Vide Concilium Calchedon. act. 1. Collat. Carthag. I. c. 3. S. Augustinum Epist. 159. 160. Ambrosium Epist. 32. Senatorem lib. 1. Epist. 4. lib. 6. Epist. 2. &c.

Tribunus voluptatum, in l. 13. Cod. Th. de Scænicis, apud Senatorem lib. 5. Ep. 25. lib. 6. Ep. 19. lib. 7. Ep. 10. Julium Firmicum lib. 3. Matth. cap. 7. qui *voluptatis* urbicæ, seu ludorum curam gerebat.

Erant præterea complures aliæ dignitates hac *Tribuni* appellatione, de quibus in utroque Codice, apud Ammianum, in Notitia Imperii, in Veterib. Inscript. apud Gruterum in Indice cap. 5. &ç.

Tribuni dignitas quæ fuerit in Francia sub primis Regibus, non omnino constat: tametsi militibus præfuisse satis innuit Walafridus Strabo de Reb. Eccl. c. 31. *Sicut Tribuni militibus praerant, ita Abbates Monachis athletis spiritalibus praeesse noscuntur.* Comitibus postponuntur *Tribuni* in Lege Wisigoth. lib. 11. tit. 1. §. 2. Gradum verò fuisse ad Comitis dignitatem indicat Fortunatus lib. 7. Poëm. 16.

Theodoricus ovans ornavit honore Tribuni,
Surgendi auspicium jam fuit inde tuum.
Theudebertus enim Comitivæ præmia cessit,
Auxit & obsequiis cingula digna tuis.

Vir tribuniciæ potestatis, apud Gregorium Turon. lib. 10. cap. 21. Penes Tribunos fuisse castrorum & carcerum custodiam observare est ex eodem Fortunato in Vita S. Germani Episc. Paris. c. 62. 68. & in Vita S. Radegundis c. 38. Tribunorum meminit etiam idem Gregorius Turon. lib. 7. cap. 23. Desiderius Episcop. Cadurcensis Epist. 16. & Monachus Sangall. lib. 2. de Carolo M. cap. 41. sub quo, & successoribus, *Tribuni*, Comitum Vicarii fuisse videntur. Hinc *Tribuni seu Vicarii*, in Concilio Moguntino c. 50. & in Lege Longob. lib. 2. tit. 47. §. 5. Sed & in Charta an. 1077. ex Tabulario Corbeiensi apud Duchesnium in Hist. Guinensi pag. 318. Gualterus Comes Ambianensis dicitur invasisse Vicecomitatum & omnem *Tribunitiariam Corbeiæ potestatem*. *Tribunum illustrem* quemdam vocat Ordericus Vitalis lib. 6. pag. 606. Vide eundem pag. 674. Tributa præterea videtur exegisse: nam

Tribunus dicitur, qui *tributa* recipit, apud Erardum in Græcismo c. 9.

Qui solet accipere sub Rege tributa, Tribunus.

Infra:

Quique tributa legit, ille Tribunus erit.

Cap. 19.

Præbeo prabendas, tribuoque tributa Tribuno.

Gloss. Lat. Gall. *Tribunus: Tribunes, qui a sous lui 30. hommes, ou qui reçoit truage.*

Tribuni, apud Wisigothos, post *Comites* erant, ex Lege Wisigoth. lib. 11. tit. 1. §. 2. ut suprà attigimus.

Tribunus. Scribit Joannes Lucius lib. 2. Hist. Dalmat. c. 16. Magistratum, quo Belgradensis in Croatia civitas olim regebatur, *Tribuni* appellationem habuisse, qui utplurimum *Trun*, vel *Trum*, per abbreviationem scriptus reperitur.

TRIBUS. Regula S. Pachomii c. 16. *Vocatur autem una Tribus, habens tres vel quatuor domos, pro numero & frequentia Monasterii, quas nos Familias vel Populos unius gentis possumus appellare.* Adde cap. 15.

Tribus, Pagus, villa. Felix Monachus Girwensis in Vita S. Guthlaci n. 8. apud Mabillonium: *Cum ad salutaris lavacri sacratas undulas propinquasset, ex appellatione illius Tribus, quam dicunt Guthlacingas, proprietatis vocabulum velut ex cælesti consilio Guthlacus percepit*, &c.

TRIBUTALES, Coloni liberi, obnoxiæ licèt conditionis, ut qui ad tributa & serviles operas tenerentur. Donationes factæ Eccl. Salisburgensi c. 1. *Dedit — idem Theodo Dux, de Romanis tributales homines 80. cum coloniis suis in diversis locis.* Cap. 3. *Tradidit — villam cum tributalibus suis.* Ibid. *Tradiditque tributales Romanos ad eumdem locum in diversis locis colonos centum sedecim.* Eod. cap. *Cum omnibus appenditiis suis & mansis 60. inter servos & tributales. Tributales manentes*, cap. 5.

Tributarii, eadem notione. Gloss. Lat. Gr. ὑπόφορος, ὑποτελής, *Tributarius*. Salvianus lib. 5. de Gubernat. Dei: *Tributarii omnino pauperes non putantur, nisi cum his tributi cumulus imponitur.* Testamentum S. Aredii: *Addimus etiam mancipia quæ Colonaria appellantur, & nobis tributaria esse perhibentur.* Gregorius Turon. lib. de Gloria Confessor. cap. 103. *Testisque est ipse populus hodieque, qui cum sanitatem recipiunt, statim se tributarios loco illi faciunt, ac recurrente circulo anni, pro redditæ sanitatis gratia, tributa dissolvunt. Tributarius Romanus*, in Lege Salica tit. 43. §. 8. & in Recapitulat. ejusdem Legis §. 14. dicitur vetus Galliæ incola, respectu Francorum qui ab omni tributo immunes erant, contra quam alii, ut docet Gregorius Turon. lib. 7. Hist. c. 15. Charta an. 744. to. 2. Monastici Angl. p. 844. *Hæc verò vocabulorum signa tomi stilo indita sunt, ne fortè litium vel contentio seu jurgium jam erepserit inter tributarios vestros, nostrosque colonos*, &c. Vide to. 3. pag. 115. 116. Theodorus Campedonensis, de S. Magno cap. 25. *Inquisivit — quomodo in vicina loca potuisset tributarios invenire de eodem pago, qui vectigalia annuatim redditibus regiis inferre debebant.* Traimundus Clarevallensis Epist. 2. *In tantum quod aliqui ex vobis primæ institutionis obliti penitus, vel ignari, contra ordinis vestri gloriam & decorem, villas, molendina, ecclesias, & altaria possident, fidelitates & hominia suscipiunt, rusticos & tributarios tenent.* Adde Steph. Eddium in Vita S. Wilfridi c. 8. Egbertum de Ecclesiastica institutione pag. 92. Walafridum Strabum de Miraculis S. Galli c. 11. &c. Observat Cujacius ad tit. Cod. de Agricolis, censitis, & colonis, lib. 11. ascriptitios *tributarios* esse, id est capitis censum sive capitationem præstare: colonos verò non esse tributarios, licèt reditus certos & pensiones domino terræ præstent in pecunia, vel in speciebus, pro solo.

Tributaria terra, unde tributum ad partem regiam, vel ad Ecclesiam, exigi solet, in Lege Longob. lib. 3. tit. 8. §. 2. in Capit. Caroli M. lib. 4. c. 37. & in Capitul. 4. an. 819. c. 2.

Tributarium, Modus agri à *tributariis* seu colonis possessus & cultus, *Colonia*. Charta Offæ Regis Anglor. in Evidentiis Ecclesiæ Cantuariensis an. 990. *Dedi enim illi 90. tributaria terræ bipartita in duobus locis, 60. in loco qui dicitur*, &c.

TRIBUTATIO, Exactio. Historia Cortusiorum lib. 8. c. 2. *Decapitatur Pregadius de Caradesio Judex, & socius Potestatis, propter tributationes quas commiserat in officio.*

TRICA, *Tricia, Treca, Tressorium*, Crines intexti, implicati, à Gr. θρίξ, ut quidam volunt, vel ex Latino *Tricæ*, quæ Nonio sunt *impedimenta & implicationes*, uti rursum infra docemus. Nostri *Treces*, Itali *Treccie* dicunt. Σειραί, Naumachio Poetæ (uti observatum à Villiomaro, seu Josepho Scaligero ad Titium) & 70. Interpretibus. Ubi enim S. Ambrosius Epist. 24. ad Vigilium nudè *crinem* habet: *Si dissoluti essent crines septem capitis sui, & quasi in cubitum intexti, discederet ab eo virtus sua:* iidem τὰς ἑπτὰ σειρὰς τῆς κεφαλῆς, &c. dixerunt. Ita Festus *senis tantum crinibus* ornari licuisse Vestalibus scribit, id est *treciis*.

Trica. Joannes de Janua: *Trico, as, à trica capillorum dicitur, i. decipere, vel impedire, vel demorari. — Item tricare, i. tricas capillorum facere, & est verbum pertinens ad mulieres, quæ tricant crines suos, quos in tres*

partes divisos subtiliter complicant & involvunt: & hujusmodi involutio Trica dicitur, quasi capiens, id est tres partes crinium: & inde detrico, as, unde Eccles. 32. Et hora surgendi non te trices, i. non sis piger, vel non facias moram in componendo capillos, sicut mulieres faciunt: vel non sis mollis & effeminatus, quando debes strenuè operari, &c. Matthæus Vestmonaster. an. 1057. *Tunc Godiva Comitissa Deo dilecta die quadam ut prædictum est, nuda equum ascendens, crines capitis & tricas dissolvens, corpus suum totum præter crura candidissima inde velavit*, &c.

Treca. Vincentius Belvac. lib. 30. Speculi Hist. cap. 71. de Tartaris: *Raduntur à parte posteriori, & longos habent capillos ac trecas retro juxta aures*. Eadem habet Sanutus lib. 3. part. 12. cap. 9.

Tressorium. Fleta lib. 2. c. 5. §. 4. de Meretricibus: *Si tertiò inventæ fuerint hospitii secutrices, considerabitur quod amputentur eis tressoria, & quod tondentur.*

TRICALIUM, Trivium, *triplex callis*, aut via. Tabularium Casauriense an. 968. *Et sunt infra fines fine tricalio de Galsiano, & fine via quæ pergit* &c. Ubi vocabulo *tricalio*, suprascriptum legitur minusculis litteris, sed antiquis, *i. trivio*. Idem videtur quod *Trifinium*, de quo Isidorus Orig. 15. lib. cap. 14. *dictum eo quod trium possessionem fines adstringit*, vel fortè *attingit*. Vide *Callis*.

TRICARE, *Trigare*. Lex Salica edit. Heroldi tit. 38. §. 4. *Si quis alienum servum battiderit, & ei insuper 40. noctes trigaverit opera sua*, &c. Edit. Pith. *Ut in 40. noctibus operare non potuerit*. Ubi *trigare*, pro *tricare* habetur: est quippe *Tricare*, morari, differre, cessare: quomodo *Triga*, dicunt Occitani. Regula Magistri c. 19. *Si ad sextam horam refectionem tricatam hebdomadarii offenderint*, i. non expeditam, aut paratam. Nam *Tricæ*, inquit Nonius, *sunt impedimenta & implicationes*: unde *intricare*, impedire, morari. Lex Alaman. tit. 97. *Si carrucam involat, aut rumpit rotas in priori parte, ut die illa opera tricetur*. Epistola Eadburgis Virgin. ad S. Bonifac. Mogunt. Episcop. *Malui mori, si sic Deo auspici, cui arcana non latent, placuisset, vel tarda mors non tricaverit*. Reinerus Mon. de Mir. S. Gisleni cap. 5. *Dixitque ei, Non te trices adire Malbodium dicturus Prælatæ*, &c.

Tricare, Implicare, innectere. Vita S. Deicoli Abbat. Lutrens. n. 34. *Quo facto, sacramento jusjurandi super tanti Patris sepulchrum se unanimiter tricaverunt, quatenus eorum nullus se subtraheret, quin in proximo seculo abrenuntiarent.*

Detricare, idem, quod *Tricare*, Morari, vel remorari. Pactum Childeberti & Chlotarii Regum §. 5. post Legem Salicam: *Quod si placitum sunnis non detricaverit*. Id est si causa aliqua vel excusatio judicium non remorata fuerit. Magnum Recordum Leodiense pag. 59. *Et que en ce il n'i ait nul detriance ne excusance: & s'il advenoit que aucun de ceaux qui venent pardevant les Eschevins fussent detriez ou prolongiez outre le terme convenu*, &c.

Tricha, Tricharia, Trichator. Jo. de Janua, *tricha, deceptio*.

Tricharia, Gallis *Tricherie*, Deceptio. Ita autem appellabant Massilienses ludos aleæ. Statuta MSS. Massiliensis urbis lib. 5. *Ordinamus quod nemo deinceps in Massilia possit vel audeat tenere domum Trichariæ, in qua publicè lusores alearum, sive deciorum, vel taxillorum, sive trichatores alii indifferenter ad ludendum conveniunt, hoc excepto, quod quilibet possit ludere ad scacos, & ad tabulas, & ad regmentam.*

Tricator idem qui *Trichator*. Id porrò cognominis inditum Theobaldo Carnotensi Comiti. Hugo Flaviniacensis pag. 185. *Odo filius Odonis, filii Tetbaldi Carnotensis, cujus cognomen fuit Tricator*. Deceptores, & fraudium architectos etiamnum *Tricheurs* dicimus: qui res *impediunt*, vel *implicant*, ut est in loco citato Nonii.

Tricatores, apud Florentinos dicti Inquisitores à judicibus delegati, ut autor est Petrus de Vineis l. 5. Ep. 89.

TRICENARIUM, *Tricennale, Trentenarium, Trigintale*, Officium 30. Missarum, quod totidem diebus peragitur pro defunctis: vel obventiones quæ obveniunt Sacerdotibus ratione ejusdem officii. Martyrolog. Corbeiense MS. de Societate Ecclesiæ S. Medardi Suession. & S. Bertini cum Corbeiensi: *Et si brevis de defuncto eorum ad nos venerit, vel noster ad eos, statim percussa tabula — agetur officium pro eo, deinde tricenarius cum septenario, & ab uno quoque Sacerdote Missa pro eis dicetur*. Lanfrancus in Decretis pro Ord. S. Benedicti c. 5. de Cantore: *Cura brevium qui foras mitti solent pro defunctis fratribus, & cura numerandi tricenaria & septenaria ad eum pertinet*. Historia de Fratrib. conscriptis, an. 800. apud Goldastum: *Instituerunt, ut quandocumque frater aliquis obierit, & loco, vel senioribus annuntiatum fuerit, eo die Presbyteri 3. Missas & cæteri fratres pro eo psalterium ac celebrationem Vigiliæ decantent, communisque oblatio ab omnibus fiat. Item in die septimo 30. psalmos: tricesimo autem Presbyteri omnes pro eo unam Missam, & cæteri 50. Psalmos impleant*, &c. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 150. *Pro fratribus verò defunctis hoc utrimque servabitur. Anniversarium in Martyrologio scribetur: cibus 30. diebus pro fatribus dabitur. Pro pastoribus autem locorum integro anno 30. officia plenaria in Conventu cantabuntur: singuli fratrum 30. Missas, vel decem psalteria persolvent. Tricennarius Missarum*, in Metropoli Remensi lib. 3. pag. 354.

Trentenarium. Gaufridus Vosiensis in Chronico 1. part. cap. 55. *Instituit ut ubicumque obiret Monachus S. Martialis, fieret pro eo trentenarium Lemovicæ per duas Missas*. Infra: *Fiebat plenariè trentenarium Lemovicæ*, &c.

Trigintale. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 414. *Et domus faciat celebrare trigintale pro anima ejus, & pro animabus omnium benefactorum*, &c. Occurrit præterea in Provinciali Cantuar. lib. 3. tit. 23. apud Will. Thorn in Chr. cap. 25. §. 1. &c.

Trigintarius. Concilium Narbonense an. 1054. c. 14. *Monemus ut nullus Laïcorum in opus suum retineat primitias, neque oblationes, neque trigintarios, qui rectè debentur à Clericis recipi pro fidelium defunctorum orationibus, sed Clericis qui eisdem Ecclesiis præsunt, utendos relinquat.*

Tricennale, eadem notione, in Provinciali Cantuar. lib. 2. tit. 6. lib. 5. tit. 2. in Synodo Londinensi an. 1391. apud Willelmum Thorn in Chr. cap. 20. §. 5. cap. 21. §. 10. in Statutis Ordinis de Sempringham pag. 780. Atque ita legendum in Synodo Exoniensi an. 1287. c. 21. pro *trennale*: *Statuimus insuper quod parochiales Presbyteri annalia vel triennalia non recipiant, per quæ parochiales Ecclesiæ careant officiis debitis & quotidianis*. Charta Adalaidis Comitissæ Bellimontis & dominæ de Gornaio: *Postquam supradicta Comitissa de hoc mundo migraverit, & certi fuerint monachi de morte ejus, in crastino tricennale incipient, & sic singulis annis redeunte tempore anniversarii ejus tricennale facient.*

Tritennale scribitur in Monastico Anglicano to. 1. pag. 149. nisi legendum sit *Tricennale*, ut *Tricennarium*, pro *Tritennarium*, apud Ælredum Rievallensem in Vita S. Edw. Confess. lib. 2. c. 2. *Adhuc de more tritennarium pro Rege celebrabatur officium.*

Tricesima dies defuncti. Hincmarus Remensis in Capitul. ad Presbyteros c. 14. ex Namnetensi Concilio: *Ut nullus Presbyterorum ad anniverseriam diem, vel tricesimam, tertiam, vel septimam alicujus defuncti, aut quacumque convocatione ad collectam Presbyteri convenerint, se inebriare præsumat*, &c. Charta Petri Archiep. Viennensis an. 1125. in Tabul. ejusdem Ecclesiæ: *De obitu Canonicorum nostrorum & Archiepiscoporum — præcipimus, ut tricesimus Canonicis, & annuale obsequium Archiepiscopis persolvatur*. Ita apud Gregorium lib. 3. Decretal.

tit. 26. cap. 20. lib. 5. tit. 40. cap. 29. Reinerum contra Valdenses cap. 5. extremo &c. Vide Capitula Theodori Cantuar. cap. 19. 37. 90. edit. Acherianæ, ejusdem Pœnitentiale c. 5. Capitula Herardi Turon. cap. 58. Abaëlardum Epist. 24. &c.

Tricenarium autem à Beato Gregorio M. PP. institutum ferunt, ex iis quæ tradit lib. 4. Dialog. cap. 55. Vide quæ de eo habent Alcuinus de Divin. offic. cap. de Exequiis mortuor. Amalarius lib. 3. de Ecclesiast. offic. cap. 44. Durandus lib. 7. Ration. cap. 35. n. 8. Haeftenus lib. 8. Disq. Monastic. Tract. 1. disq. 4. &c. Quomodo verò tricenaria à Monachis exsolverentur, vide in Antiquis Statutis Cartusiensib. 1. part. c. 48. §. 1.

Sed & ejusmodi tertios, septimos, trigesimos, & anniversarios defunctorum dies apud Melchitas, Maronitas, Cophtitas, & Jacobitas obtinere, docent Proœmialia Conciliorum laudata ab Abrahamo Echellensi ad lib. Ebed-Jesu cap. 60. *Facito tertia die commemorationem pro iis qui obdormierunt, in Psalmis & precibus, quia Christus mortuus est, & resurrexit à mortuis. Fiat quoque* (commemoratio) *pro illis nona die in memoriam vivorum & defunctorum. Facito etiam pro iis trigesimum,* (diem) *juxta antiquæ legis ritum, quoniam filii Israël luxerunt super Mose 30. diebus. Item fiat pro illis anniversarium, & erogetur de illorum bonis eleemosyna pauperibus,* &c.

TRICESIMA. Vide *Tricenarium*.

TRICESIMALIS *Consuetudo*, seu *Tricesimæ*, Præstatio tricesimæ redituum, quam Episcopi suffraganei solvere quotannis tenebantur Ecclesiæ Ravennati. Anastasius in Nicolao I. pag. 213. ubi Ravennatem Archiepiscopum ita alloquitur idem Pontifex: *Præcipimus etiam ut ipsos Episcopos illam malam consuetudinem, quæ à quibusdam Tricesimalis dicitur, nullo modo Ravennati exhibere, aut exercere compellas Ecclesiæ, nec illum morem qui contra Episcop. privilegium sit, ab eis exigere quoquomodo tentes.*

TRICESIMUS, & annalis nuptiarum dies, olim cultus à Christianis in Ecclesia per Missæ sacrificium, in cujus Canone addebatur peculiaris oratio, quam describit Menardus in libro Sacram. ex codice Remensi pag. 286. *Hanc igitur oblationem, Domine, famulorum tuorum, quam tibi offerunt ob diem tricesimum conjunctionis suæ, vel annalem, quo die eos jugali vinculo sociare dignatus es, placatus suscipias deprecamur,* &c.

TRICHA, *Trichator*. Vide *Trica*.

TRICHORUS, *Tricorum*, *Tricorium*. *Trichorum*, Ædificium appellabant tribus concamerationibus constans. Τείχωτον quippe Græcis propriè dicitur, quod tribus *loculis* distinctum ac divisum est. Inde *Trichora apsis*, apud Paulinum, seu τρίχωρος ἀψὶς, est, quæ τριοσὰ ἔνδα κύκλων habet, uti loquitur Paulus Silentiarius in Descriptione ædis Sophianæ, vel ut idem Paulinus, *trinos recessus*. *Triformem* dixit Fortunatus lib. 3. Poëmat. 5.

Vertice sublimi patet aulæ forma triformis,
Nomine Apostolico sanctificata Deo.

Atque ita videtur hanc vocem interpretari Papias, dum ait *Tricora esse tres absidas, sive cameras*. Qua notione apud Spartianum in Pescennio *Trichorum* usurpari constat, & in veteri Inscriptione Christiana apud Ughellum in Episcopis Tolentinis, & Ferrarium: *Septima Severina C. F. marito dulcissimo ac sibi sarcofagum & Panteum cum tricoro disposuit & perfecit.*

At quod idem Lexicographus subdit, *Tricorium esse locum juxta ignem & rupem altam*, fateor me non planè assequi. Scio quidem *Tricorium* pro *Refectorio* Monachorum, seu Triclinio ubi Monachi reficiuntur, & cibos capiunt, interdum usurpari. Ita Glossar. Ælfrici: *Tricorum, vel Triclinium*, ȝereopd-huſ, i. domus refectionis. Qua sanè notione vocem hanc usurpat Ordericus Vitalis lib. 3. *Mathildis Regina pretiosam infulam dedit, & cappam, ad Dei servitium, & centum libras Rodomensium ad agendum Tricorium*. Et lib. 6. *Eisque datis sumptibus lapideum Tricorium, ubi unà reficerent, construi fecit*. Ex quibus evidens est *Trichorum* vel *Tricorum*, aut *Tricorium* esse cubiculum aliquod, vel cameram, quæ ἀεισηείε vicem, seu *pransorii*, aut cœnaculi præbuerit: illudque esse quod *Triclinium* Latini appellabant, quia fortè cameræ istæ, quæ tot convivantes admittebant, spatiosiores erant, & in tres partes, seu totidem concamerationes, bino columnarum ordine divisæ. Joannes de Janua: *Tricorium, domus trina sessione convivantium ordinata. Solebant enim antiqui in clinis comedere, & tres lectos, vel tres ordines lectorum disponere: in unoquoque comedebant dominus & domina: in secundo familia: in tertio hospites, & talis domus dicebatur Triclinium*. Vide Casaubon. ad Spartianum, & Descriptionem nostram ædis Sophianæ n. 50.

TRICIA. Vide *Trica*.

TRICINA. Evagrius in vers. Vitæ S. Antonii ab S. Athanasio scriptæ n. 70. *Traxit quidam sportellæ, quam texebat, tricinam, sive funiculum*. Græca sunt, σειρὰν τοῦ ἔργου. Est autem Græcis σειρά, quod nostri *Trece* dicunt, seu crinium intextorum series, uti monitum in voce *Trica*. Unde pro *tricinam*, fortè quis legat *triciam*. *Tricina tunica*, pro *trichina*, quæ fuit monachorum, in Vita S. Pelagiæ meretricis cap. 12. de qua vide Notas nostras ad Cinnamum pag. 456. 457.

TRICINIUM, quasi triplex cantus. Symmach. lib. 1. Epist. 41. *Tricinium semivolucrum puellarum*, id est Syrenum. Vide ibi Juretum.

TRICINCTUM, Trinus fossarum vel murorum ambitus, *castrum triplici fossato, totidemque mœniis vestitum*. Matthæo Paris p. 134. Willelm. Brito lib. 1. Philipp.

——— *Puer impiger illo*
Tempore tricinctum castri, qui continet in se
Jugera multa soli, signis obcinxit & armis.

TRICLINIUM, *Tres ordines sedium*, in Glossis Biblicis MSS. Vide *Trichorus*.

TRICLINUS. Regula Magistri cap. 81. *De calceamentis verò oportet fratres caligas habere ferratas, triclinas non ad luxum, sed ad usum*. Legendum fortè *trichinas*, ex Gr. τειχινὸς, cilicinus, ex pilis.

TRICO. Gloss. Lat. Gr. *Trico*, ἀχρεῖος, ἔκλυτος, λαγγών. Gloss. Gr. Lat. λαγγών, *Reses*, *Trico*. Capitolinus in Vero: *Ut vagaretur nocte per tabernas ac lupanaria, obtecto capite cucullione vulgari viatorio, & commisceretur cum triconibus, & committeret rixas, dissimulans quis esset*, &c.

TRICOCINARE, *Scribrare*, seu cribrare, in Glossario Iatrico Reg. cod. 1486.

TRICOLUS, Ludi vel aleæ species, ex Græco fortè τρίκωλος, à tribus membris, apud Joan. Sarisber. lib. 1. Policrat. cap. 5. *Hinc Tesseras, Calculus, Tabula, Urio, vel Dardana pugna, Tricolus, Senio, Monarchus*, &c.

TRICORIUM. Vide *Trichorus*.

TRICULA, παγκηλέια, in Gloss. Gr. Lat. ibid. ἀδιφίμως *depilo*.

TRICURIUM, *Triplex cura*, in Glossis MSS.

TRIDENARIUS *numerus*, pro *tricenarius*, in Regula Ordinis de Sempringham p. 77.

TRIDINGA. Vide *Trithinga*.

TRIDUANA, Tridui jejunium. S. Hieronymus Epist. 10. ad Furiam: *Parcus cibus & venter esuriens triduanis jejuniis præfertur*. Et Epist. 15. ad Marcellam: *Cumque per omnem annum jugi jejunio pasceretur, biduo triduoque sic permanens, tum verò in quadragesima navigii sui vela tendebat, omnes penè hebdomadas vultu lætante conjungens*. Epist. 22. ad Eustochium: *Nihil prodest biduo triduoque transmisso vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si compensetur saturitate jejunium*. Quibus verbis *biduanas* & *triduanas* Christianorum innuit, de quibus egimus in *Biduana*.

Triennale. Vide *Tricennarium*.

TRIENNALIS. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 149. *Qui ad superiorem mensam ut Custos ordinis sederit, duplum* (panem percipiet:) *Qui Missam majorem celebraverit,*

duos: lector vero & servitores unum ad mixtum: Eleemosynarius autem sex de decima, & tres ad mandatum, & duos ad triennales currentes.

TRIERIUM. Monachus Sangall. lib. 2. de Carolo M. cap. 19. *In trierio rusticano sedentem eum invenimus, & tridente areolam olerum novellantem*, &c. Fortè atrio.

TRIFILUM. Gloss. Gr. Lat. MS. τρίλινον, κόσμος τῆς γυναικός, *Trifilum gemmarum.* Editum habet *gemmarium*, nostris *un collier de trois rangs de perles.* S. Hieronymus in Vita Pauli Eremitæ: *Qui domos marmoribus vestiunt, qui uno filo villarum insuunt prædia.* Anastasius in Greg. III. pag. 165. *Item murenam trifilem auream, quæ habet gemmas albas numero 73.* In Regesto 1. de Artificib. Paris. occurrunt *triffiliers de fer, d'archal, fol.* 110. *Trifilium* confectores. Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 54. *Li Sire de Priullé a son usage au fié au Forestier, —. & a une fosse à dous cognées, & a un portoor il trefiliers, & de ce li Sire de Priullé doit un haubert au Seignor de la forest, totes les faiz que le Sire muë.*

TRIFINIUM, Ager qui tres fines spectat. Lexicon Cambro-Britannicum, *Terfyn*, terminus, limes. Innocentius Agrimensor: *Ipsum terminum & ipsum locum directura trifinium facit. Circa Musileum in pedes 70. amplius ped. minus invenies. Trifinium subter rivum significat.* Aggenus: *Locos frequenter in trifinio & quadrifinio invenimus, sicut in suburbanis, & circa publica itinera constitutum esse perspicimus.* Vide Salmasium ad Inscriptionem Herodis pag. 59.

Trifinitium. Testamentum S. Cæsarii Arelatensis: *Et pascua in campo lapideo, vel si qua sunt alia, vel campum in Trifinitio super viam munitam, vel reliqua alia quæcumque sunt.* Vide an *Trifinitium* nomen sit loci.

TRIFORIUM, Porticus, seu potiùs Porticuli in modum claustri, species, quæ totum ædis sacræ ædificium ambit, eo fine ducta, ut transitum præbeat locum circuire vel lustrare volentibus, in ipso ædis muro, suprà inferiorem columnarum & arcuum ordinem: ex cujus Triforii superiori parte emergunt majores ædis fenestræ in ipsum fornicem elatæ. *Triforium* autem dicitur, quod ejusmodi strictioris ambulationis aperturæ intra ipsam ædem, duabus columnulis distinctæ, *trinas fores*, seu aperturas, quodammodo præferant. Id maximè inspicere est in majori & Cathedrali æde sacra Deiparæ Ambianensi, atque adeo in prospectu interiori ædis Cathedralis B. Mariæ Lincolniensis in Monastico Anglic. to. 3. p. 257. ut de cæteris sileam Gervasius Dorobernensis in Descriptione Ecclesiæ Cantuariensis: *Hic murus chorum circuiens in circinatione illa pilariorum in capite Ecclesiæ in unum conveniebat. Supra quem murum via erat quæ Triforium appellatur, & fenestræ superiores, in quibus appositis clavibus & fornice facta, à turre majore usque ad pilarios prædictos, id est usque ad Crucem, triforium inferius multis intexuit columnis marmoreis.* Mox: *Supra hos decem* (pilarios) *arcus & fornices posuit. Peractis autem utrisque triforiis, & superioribus fenestris, cum machinas ad fornicem magnum volvendam præparasset,* &c. Rursum: *Ibi cælum ligneum egregia pictura decoratum, hic fornix ex lapide & tofo levi decenter composita est. Ibi triforium unum, hic duo in choro, & in ala Ecclesiæ tertium.* Rursum: *Super pilarios vero inferius triforium & superius, cum fenestris & fornice majori.*

Triforium, Limbus, vel ornamentum ad oram rei alicujus adtextum, in *Triforii*, de quo suprà, speciem & formam. Inventarium Ecclesiæ S. Pauli Londinensis, in Monastico Anglic. pag. 309. *Morsus Willelmi de Ely argenteus, cresta ejus argentea cum triphorio exterius aureo & lapillis insitis,* &c. Infra: *Et 15. noduli cum triphorio,* &c. Ibid. *Cresta ejusdem argentea exterius deaurata, cum exteriori triphorio aurato,* &c. Hinc *triforiatus*, ibidem. *Morsus Alardi Decani triforiatus de auro puro, cum Kamahutis, & aliis lapidibus multis,* &c. Passim ibid. Pag. 326. *Item unus pannus, cujus campus purpureus, cum 14. listis in longitudine panni, ad modum triforiæ contextis, cum multis leonibus intertextis,* &c.

TRIGA, Currus à tribus equis tractus, ut *biga* à duobus. Gloss. Gr. Lat. τρίιππον, *triga*. Papias: *Triga currus est quem pagani aiunt currere in inferis, eo quod per 3. ætates homines ad se rapiat, i. infantiam, juventutem, senectutem.* Stephanus Tornac. Ep. 228. *Bigam autem seu birotum mittere noluimus, &c. Nam quod de triga tibi jocando diximus, scias quod sicut trigam abominamur in vehiculo, ita etiam abhorremus in opere & verbo.* Ubi observandæ voces *in opere*: videtur enim alludere ad *Trigas*, seu *tricas*, id est vacationem ab opere: vel moras aut impedimenta; nam *trigare* dixisse scriptores ævi medii, suprà in V. *Trica* docuimus.

TRIGARE. Vide *Tricare*.

TRIGESIMA, Pars trigesima, vel quantitas, rei petitæ in judicio, quæ à damnatis *Bajulo* seu Judici exsolvebatur. Quod locum habebat in causis omnibus tam mobilium, quàm immobilium; præterquam in quæstionibus de commodato, mutuo, & debito, in quibus *Tertiaria* dabatur. Vide Constitut. Siculas lib. 1. tit. 69. 70. 71.

TRIGILDUM, Tripla compositio, *Twigield*, in Legibus Juticis lib. 2. c. 97. 99. &c. Ex voce *geldum*, (quam vide) compositio, mulcta. Lex Burgund. tit. 63. §. 1. *Qui messem in granariis furatus fuerit, si ingenuus est, trigildum solvat.*

TRIHORIUM, Spatium trium horarum, apud Auson. Eidyll. 3. de Capitone:

Nec duraturus post bina trihoria mensis.

Utitur & Eidyllio 24.

TRILIA. Vide *Trelia*.

TRIGINTALE. Vide *Tricenarium*.

TRILICES *loricæ*, notæ apud Virgilium 5. & 7. Æneid. & alios. Sed & Dudo de Morib. & act. Norman. lib. 2. *Alii ferro auroque trilices loricas, thoracas scilicet faciunt.* Infra: *Trilicique lorica indutus.* Will. Brito lib. 3. Philippid.

———————— *thoraca trilicem*
Dissilit.

Gloss. Lat. MS. Reg. *Trilice, triplice.*

Le *Roman d'Auberi* MS.

Voit par la salle ces haubers treilleis.

Ibidem.

U est un haubert qui estoit treilleis.

Le Roman de Garin MS.

En son dos v est une broigne treslice.

Atque hinc patet unde deducta vox nostras, *treillis*, pro fenestra cancellata. Vide Isidorum lib. 19. cap. 22. & Turnebum lib. 29. Advers. cap. 35.

TRIMISIUM. Vide *Tremissis*.

TRILLEA. Vide *Trelia*.

TRIMILCHI, Maius mensis apud Anglo-Saxones, sic dictus, quod tribus vicibus in eo per diem pecora mulgebantur. Talis enim erat quondam ubertas Britanniæ, vel Germaniæ, è qua in Britanniam natio intravit Anglorum. Beda de Ratione temp. cap. 19.

TRIMME *aurum.* Anastasius in S. Silvestro: *Cameram basilicæ ex auro trimme in longum.* Ubi Bullingerus *trimmam* esse ait *aurum in tenuissimas bracteas tritum*, ex Gr. τρίμμα: nostris *Or batu.*

TRINIATIM. Edgarus Rex in Legibus Monasterii Hydensis c. 4. de Adamo: *Qui prole ad numerum parata, superbientium Angelorum universa comitante prosapia, sine loto gustato ligni vetiti fructu, æthereos æternæ beatitudinis suggestus triniatim cum Domino regnans conscendere Macrobius confidebat.* Alia Charta ejusdem Regis iisdem Legibus subdita: *Annuente altithroni Moderatoris imperio totius Albionis triniatim potitus regimine*, &c.

TRINITAS *Sancta* adoranda publicè tradita Catechumenis per 40. dies. S. Hieronymus Epist. 61. ad Pammachium c. 5. *Consuetudo apud nos istiusmodi est, ut iis qui baptizandi sunt, per quadraginta dies publicè tradamus sanctam & adorandam Trinitatem.* Id est ut per

40. dies in mysteriis fidei instruerentur. Vide Cyrillum Hierosol. & alios.

TRINIUMGELDUM, Compositio delicti majoris ac atrocioris, per ter novem *gelda*, seu mulctas: à Saxon. ꞇꞃi-niᵹon-ᵹelꝺ, id est *ter nona solutio*: proinde diversa à *trigildo*, seu triplici compositione, vel mulcta. Lex Bajwar. tit. 13. §. 2. *Si quis infra curtem Ducis aliquid involaverit, quia domus Ducis domus publica est; triniumgeldum componat, hoc est ter novem donet liber homo: servus verò niungeldo solvat, aut manus perdat.* *Triplum novigeldum* dicitur in Lege Burgund. tit. 76. §. 2.

TRINOFORENSE *judicium*, in Jure Hungarico, Rigida citatio per nundinas ter facta. Sambucus.

TRINUNDINÆ, *Trium dierum mercatum*. Papias.

TRIPA, Interanea, intestina, Gall. *Tripe*. Jo. de Janua: *Omasus, i. tripa, vel ventriculus qui continet alia viscera.* Pseudo-Ovidius lib. 1. de Vetula:

——— tunc mos violenter adire
Ut vel se reddat tripæ canibus lacerandum, &c.

TRIPARE. Pactus Legis Salicæ tit. 27. §. 5. *Si quis in messe aliena in furtum metere præsumpserit, aut repascere inventus fuerit*, &c. Ubi Heroldus ad marginem ex alio cod. *Si quis messem alienam tripaverit aut mederit*, &c. Lex verò Salica cap. 29. §. 6. *Si quis messem alienam per furtum metere aut reffare præsumpserit*, &c. Ita *tripare*, & *reffare*, pro *depascere* usurpantur, cùm scilicet animalia in messem alienam immittuntur. Vide Wendelinum.

TRIPARIUM, genus Supellectilis. Forte *Tripos*, Anglis à *Trewet*, quasi *threefeet*. Gall. *Trepié*, seu *trepier*. Tabularium Prioratus Lewensis in Angl. pag. 24. *Unam arcam, unum greil, 1. patellam, & 1. triparium, & 3. barillos, & 10. discos*, &c.

TRIPEDICA. Gregorius M. lib. 2. Dialog. c. 30. *Dum ad B. Joannis oratorium pergeret, antiquus hostis in mulo medici specie obviam factus est, cornu & trepidicam ferens.* Ubi Zacharias PP. τριπόδιλον. Quidam codd. *Trepedicam* præferunt. Vide Conjecturas Haefteni ad hanc vocem pag. 152.

TRIPEDARE, τελποδίζειν, in Glossis Græco-Lat. de equis qui incessu moderato vadunt. Vide Salmasium ad Hist. August. pag. 244.

TRIPETIA, *Trepodia*, *Trepedia*. Glossæ MSS. Salmasii: *Trepodia, Tripedia, id est scabellum quod tres pedes habet, vel mensa in sacris Apollinis, vel numus consecratus.* Glossæ Lat. MSS. Reg. cod. 1013. *Trepedia, mensa.* Severus Sulpitius Dial. 2. de Vita S. Martini: *Sedebat autem S. Martinus in sellula rusticana, ut est in usibus servulorum, quas nos rustici Galli Tripetias, vos Scholastici, aut certè tu qui de Græcia venis, tripodas nuncupatis.* Wolphardus Presbyter lib. 1. Vitæ S. Walburgis Virg. n. 13. *Cum ecce tripediæ quibus sua usus est invita, divinitus è manibus — projectæ sunt.* Supra *scabella* appellavit. Vide Isaacum Pontanum in Glossario Prisco-Gallico p. 271.

TRIPHUNT. Vide *Canis Seucius*.

TRIPICTUS, *tripliciter conscriptus*, in Glossis MSS. ad Prudentium.

TRIPODIUM. Leges Henrici I. c. 64. *In quibus verò causis triplicem ladam haberet, ferat judicium tripodii, i. 60. solid.* Quæ verba Spelmannus in voce *Lada*, intelligenda censet de triplici ordalio, scilicet de ferro pensante 60. solidos, id est tres libras. Vide quæ observamus in v. *Lada*. Sed puto *Tripodium* esse mensuram trium pedum, ex Gr. τρίπόδιον, infra quam brachium in cacabum immittere tenebantur, qui aquæ ferventis judicium subibant, si triplicis *ladæ* delictum esset. Vide *Ferrum candens*.

TRIPONDIS. S. Zeno Veron. Episcop. Serm. 6. ad Neophytos: *Singulos ponderate, invenietis nullum habere minus. Tripondes sunt homines, numismati sacri una libra signati, qui mensæ deserviunt.* Vide Filesacum lib. 1. Selector. pag. 241.

TRIPORTICUS, Atrium, vel area constans tribus porticibus: cujusmodi fuere ante ædes sacras. Papias: *Atrium, magna domus, dictum quod ei addantur tres porticus.* Anastasius in S. Hilaro PP. *Fecit — Nymphæum & Triporticum ante oratorium S. Crucis, ubi sunt columnæ miræ magnitudinis, quæ dicuntur Hecatonpenta.* Sidonius lib. 2. Epist. 10.

Huic est porticus applicata triplex, &c.

Paulinus Epist. 12.

Alma domus triplici patet ingredientibus arcu.

Infra:

Ter geminis geminæ patuerunt arcubus aulæ.

Vide Descriptionem nostram ædis Sophianæ n. 20.

TRIPTIRE, vel *triptiri*, In tres partes dispertiri, *Partir en trois*, in Gloss. Lat. Gall.

TRISANTIA. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 28. *Qui autem rasi fuerunt, finita psalmodia debent in illam trisantiam ire, in qua locutio solet esse, & libros accipere, ungulasque, si fuerit opus, incidere.* Cap. 70. *Omnes qui remanere de completorio, finita collatione, egressi de Capitulo, ad sinistram partem introitus, debent in trisantia remanere, donec toto conventu egresso*, &c. Cap. 77. *Qui ex una parte trisantiæ sedent, unum versum, qui autem ex altera, alium dicunt.* Cap. 78. *Donec infantibus ingressis Capitulum cæterisque extra Capitulum in trisantiis stando ordinatis, Prior veniat.* Ibid. *Pueri in Capitulo, & alii sic veniunt in trisantiis stantes.* Trisantiæ igitur Capitulo proximæ fuerunt.

TRISCABINA *Charta*, inscribitur Formula 88. ex Lindenbrogianis: in textu verò, *nunc igitur complacuit nobis, atque convenit, ut talem chartulam triscabinam seu ingenuitatis ipsi servo nostro nomine illo fieri & firmari rogaremus*, &c.

TRISCAMERARIUS, Dignitas Palatina, Camerarii dignitate inferior. Chartam Friderici I. Imp. an. 1162. apud Diagum lib. 2. de Comitib. Barcinon. cap. 174. subscribunt præ cæteris Principibus, *Rodulfus Dapifer, Harmannus Camerarius, Bertolfus Triscamerarius*, &c. Alia Friderici II. Imp. an. 1244. apud Goldastum to. 2. Constitut. Imper. p. 6. & Joannem Noppium in Chron. Aquisgranensi lib. 3. n. 1. *Willelmus Advocatus Aquensis, Henricus frater ejus Triscamerarius noster, & fideles nostri*, &c. Scribunt Sammarthani Jacobum Serenum Archiepiscopum Ebredunensem adiisse anno 1276. Rodulfum Imp. & ab eo impetrasse confirmationem privilegiorum Ecclesiæ suæ, *& dignitate Tricamerarii perpetui Cameræ Imperialis adauctum*.

TRISCARE. Mamotrectus ad lib. Hester cap. 8. *Tripudiare, quasi cum tribus pedibus saltare, vel chorizare, sive triscare.*

TRISCURRIUM, Papiæ, *Multiplex scurrilitas*. Guibertus lib. 1. de Vita sua cap. 11. *Quam miserabiliter extunc ad nostra secula pudor & honestas paulatim in virginea professione ruit, & res & species custodiæ matronalis extabuit, ut in omni earum habitudine sola possint notari triscurria, ubi nil nisi jocularia sonant, & oculorum nutus & lingua.* Idem in Præfat. ad Hist. Hierosolymit. *In id quod pie affectaveram fortasse à cunctis videndus, incessi, cachinnos ac triscuria prætergrediens aliquorum*, &c.

TRISILES. Papias, ex Isidoro lib. 20. cap. 4. *Trisiles, Græce tripodes. Trisilis, à tribus liciis.* Isidorus habet *trissiles*. Gloss. Anglo-Sax. Ælfrici: *Trisilis*: ðꞃi-ꝼoꞇaꝺ [illegible]. Ubi Somnerus emendat *Trisceles*: ex Gr. τρισκελές. Sax. ðꞃi, *tres* ꝼoꞇ, *pedem* significat.

TRISOMUM, Sepulchrum trium corporum capax. In Cœmeterio Cyriacæ, via Tyberina, Romæ:

SE. BIBA. EMET. DOMINA.
LOCUM. A. SUCCESSUM.
TRISOMUM. UBI. POSITI.

Vide *Bisomum*.

TRISSESIVA, Apud Papiam MS. *Crassitudo*. Editus habet *Trisesina*.

TRISTA, *Tristra*. Cokus part. 4. Instit. pag. 306. *De*

tristis, ancientes written traistis, and is derieud of traist, i. trust, and signifieth, Ubi alii homines manentes in eadem foresta tempore quo Dominus chaceaverit, in eadem venire debent, & confisi sunt, Anglicè, are trusted, ad tenendum leporarios certis locis assignatos pro feris ibidem expectandis & capiendis. Ethelredus Rievallensis Abbas in Geneal. Regum Angl. cap. ult. *Rex cum cæteris superior constitisset, secundum legem venandi, quam vulgus Tristam vocat, singulis proceribus cum suis canibus singula loca delegat,* &c. Inquisitiones de forefacturis diversis super foresta Dom. Regis art. 13. in Additamentis ad Matth. Paris: *Inquiratur — si aliqua antiqua tristra D. Regis, villa, vel domo, levatis, vel clauso impediatur: per quæ deductus Domini Regis impediatur.*

Præterea Cowello dicitur immunitas ab illa servitute forestæ incolis imposita, qua quisque obligatur canem venaticum alere, & paratum in manu sua tenere, dominoque suo præsentare, quandocunque illi placuerit in foresta sua venari. Charta Edw. III. Regis Angl. to. 2. Monast. Anglic. p. 827. *Et sint quieti de — Henedpenny, & bucstall, & tristris.* Vide Steph. Skinnerum in Etymologico Anglico.

TRISTARE, Tristem facere, Contristare, Gall. *Attrister.* Onomasticon: *Tristo*, λυπῶ. Will. Brito lib. 10. Philipp.

—— Indigno tristavit funere campos.

Et lib. 11.

—— Et tristi tristassent funere mundum.

TRISTATÆ. Hieronymus in cap. 23. Ezechielis: *Tristatæ apud Græcos nomen est secundi gradus post regiam dignitatem, quos nos Magistratus utriusque militiæ & Præfectos annonarii tituli vocamus.* Exod. 14. Καὶ ἔλαβεν ἑξακόσια ἅρματα, καὶ τριστάτας ἐπὶ πάντων, *Et accepit sexcentos currus electos, & duces super omnes.* Et 4. Regum, 7. Καὶ ἀπεκρίθη ὁ τριστάτης, *& respondens unus de ducibus.* Fridegodus in Vita S. Wilfridi cap. 15.

Convenere Duces, nec non basileia pubes,
Tristatæ, Comites, vulgi promiscua strages.

Et cap. 47.

Non Reges, non Tristatas, Regumve clientes.

TRISTEGA, *Tristegum*, Ædificium constans tribus contignationibus, vel cœnaculis, ut habet Hieronymus in Ezechielis cap. 41. Jo. de Janua & Will. Brito in Vocab. & Autor Mamotrecti: *Tristegum dicitur locus tricameratus.* Papias: *Tristega, tricamerata, à trino tegmine, vel tribus tectis.* Gloss. Lat. Gall. *Tristegum, Maison à trois ordres de sieges.* Vetus Interpres Juvenalis sat. 3. *Tabulata, superiora tecta & tristega.* Τρίστεγον, in Vita S. Eupraxiæ Virg. cap. 24. Hieronymus in cap. 41. Ezechiel. Τρίστεγα, *tertia cœnacula* interpretatur. Ita *tristega*, propriè est cubiculum superius, tametsi sæpe pro quovis usurpetur. Abdias Babylon. lib. 3. Hist. Apostol. pag. 26. *Sanctus quoque Apostolus descendens de tristega, prædicabat eis verbum Domini.* Infra: *Et adhibentes scalas, volebant ascendere in tristegam, ut eos interficerent.* Gregorius Turon. lib. 8. cap. 42. *Dum epularetur cum diversis in tristega, subito effracto pulpito domus, vix semivivus evasit.* Matth. Paris an. 1247. *Habebat namque in ipsa navi, sicut de arca Noë legitur, diverticula, & tristegas, cameras, & conclavia,* &c. Idem in Historia minori MS. *Clam concepit ab Stephano, qui eam duxerat ad Comitem Andegaviæ maritandam in nave, scilicet in quodam tristego navis ipsis pro thalamo præparato.*

Tristega, Officina mercatorum. Charta Guarini Episcopi Ambian. an. 1145. in Chartul. Ecclesiæ Ambian. *Si autem cellarium, vel tristega ad merces negotiatorum reponendas construere voluerint.*

Tristega, Latrina. Vide *Privata.*

Tristega, Machina bellica, turris tribus constans tabulatis. Sugerius de Consecr. Eccl. S. Dionys. pag. 353. *Ad tristegas & propugnacula facienda.* Epistola Balduini Imp. CP. apud Arnoldum Lubecensem lib. 7. cap. 20. *Turribus autem supererigebantur ligneæ turres altissimæ stationum sex*, &c.

Bristega, perperam pro *Tristega*, non uno loco apud Will. Britonem in Philippide. Lib. 4. pag. 138.

—— Nec minus altè
Per loca bristegæ, castellaque lignea surgunt.

Idem lib. 7. pag. 174.

Haud secus absumit bristegas, valla, domosque.

Ubi frustra Gaspar Barthius vocem à Germanico arcessit. Vide *Berfredus.*

Tristegum, Machina lignea in campanariis, in quibus pendent campanæ, vulgò *Beffroy.* Liber Miraculor. S. Bertini cap. 3. apud Mabillonium: *Sed & turrile ipsius (Ecclesiæ) licèt noviter esset superpositum, quia antiquo more erat factum, deposuerunt, & aliud miræ magnitudinis mirabilisque fabricæ studuerunt ædificare, cujus longitudo consistentis in terra æquabat altitudinem culminis Ecclesiæ, cui superponendum erat. Nec mirum, tristegum enim, ut vulgariter loquamur, trium tripodum ordinibus factum fuerat, excepta summa claxendice.* Vide *Berfredus.* Sugerius de Administr. sua: *Lapideas turres, & ligneas tristegas concussit.*

Tristegum occurrit alia, sed incerta mihi notione, apud Knygthon. lib. 1. de Eventib. Angl. c. 2. *Et post prandium cùm intraret cameram, vidit unum tristegum cum imagine ad similitudinem unius sagittarii, tenentis arcum cum sagitta.*

Tristegon, nescio qua perinde notione usurpat Petrus Subdiaconus Neapolit. Ecclesiæ de Miracul. S. Agnelli Abbat.

Tristegon uberius, decurrat sancta profando
Agnelli sancti miracula sancta canendo.

TRISTIMONIUM, Tristitia, ut *ægrimonium.* Occurrit in Fragmento Petronii de Cœna Trimalcionis p. 51.

TRISTIS, pro severo. Vulcatius de Cassio: *Hæc Epistola ejus indicat, quàm severus & quàm tristis futurus fuerit Imperator.* Capitolinus in Maximo: *Fuit cibi avidus, vini parcissimus, ad rem veneream nimis rarus, domi forisque semper severus, ita ut & Tristis cognomen acciperet.* Idem in Pio, ex editione Mediolanensi: *Homo tristis & integer,* i. severus. Italis *Tristo*, est improbus, scelestus. Vide Ferrarium.

TRISTITUDO, pro *Tristitia*, usus est Apuleius in Apologia.

TRISTRA. Vide *Trista.*

TRITARUM *societas*, seu *Tritorum*, vel *Trituratorum*, Germanis *der flegelern*, id est *Flagellatorum*, sic dicta quædam militaris turma, seu societas, fortè quod armorum vice *flagella rustica* deferret, vel quod blada seu triticeas messes passim detereret: nam alii fuere à *Flagellatoribus*, de quibus suprà egimus. Historia Landgraviorum Thuringiæ cap. 105. *Eodem an. (1411.) incœpit societas Tritarum, id est Der flegelern, quorum capitaneus fuit ille,* &c. Cap. 157. *Ex illa liga Tritarum, videlicet der flegelern,* &c.

TRITENNALE, *Tritennarium.* Vide *Tricennarius.*

TRITHINGA, Saxonicè Ꞇꞃiðinȝaꞅ, apud Anglos, dicitur tertia pars Comitatus, seu provinciæ, continens tria vel quatuor Hundreda, seu centurias, cui qui præerat, *Trihingerefas* dicebatur, ad quem deferebantur causæ quæ definiri non poterant in Wapentachiis, seu Hundredis. Quod autem in *Trithingis* definiri non poterat, ferebatur in *Scyram.* Ita Leges Edwardi Confess. c. 34. & ex iis Fleta lib. 2. cap. 61. §. 23. Hanc autem partitionem Ælfredo Regi adscribunt Scriptores Angli. Annales Wintoniensis Ecclesiæ de Elvredo Rege: *Iste instituit Hundredos & Tithingas ad latrones investigandos.* Id ipsum tradunt Ingulfus pag. 870. & Matthæus Westmonasteriensis an. 892. qui hoc loco *tithingas* pariter habet: *Centurias quas Hundredos, & decimas, quas Tithingas appellant, instituit,* &c.

Tethinga, in Charta Joannis Regis Angliæ an. 1215. pro Libertatibus Angliæ an. 1215. *Fiat autem visus de franco plegio, sic ut pax nostra teneatur, & quod tethinga integra sit, sicut esse consuevit,* &c.

Trithingarum

Trithingarum mentio est præterea in Statuto Mertonensi cap. 10. & in Fleta lib. 1. cap. 20. §. 48. 49. 107. Quem verò *Trihingerefas* vocant Leges Edwardi, alii *Tethingum*, vel *Thethingman* nuncupant. Hodie, inquit Watsius, res cum Lege antiqua prorsus evanuit, nomine tantùm (*Tethingman*) remanente, & in Constabulario parochiano alicubi residente.

Trithinga, sumitur etiam crebro in veteribus Chartis Anglicis, pro, *quietum esse de sectis curiæ Trithingarum*, apud Ingulfum pag. 875. & in Monastico Anglic. to. 1. pag. 372. 387. 390. hoc est obligatione eundi ad placita *Trithingarum*. Adde idem Monasticum to. 1. pag. 310. to. 2. pag. 812. 827. ubi nudè habetur *quietum esse de Trithingis*.

TRITISCIUM *molendinum*, pro *triticeum*, in Charta Waltheri *de Gant* Comitis, apud Edw. Bisseum in Notis ad Uptonum pag. 86.

TRITORIUM, apud Ælfricum, ꝥ.ꝑꞃcel.

TRYTULA, Piscis, qui aliis *Tructa*, vulgò *Truite*. Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *Trytula sinus marinos ingrediens, in æquore baptizata, Salmonis nomine censebatur.*

TRITURATORES. Necrologium Ecclesiæ Carnotensis: *Acquisivit etiam apud Menuesin generaliter quicquid Major habebat in granica Capituli, scilicet duos trituratores, vechiat, pesait, lentilat, favat, præter unum minam avenæ quam habet propter submonitionem saccorum.* Alibi, 2. Id. Mart. *Pro cujus anniversario habemus quatuor trituratores in granchia de Clauso villari.* Rursum: *Acquisivit huic Ecclesiæ quicquid Major de Nongento fisci habebat in granica de Gaesvilla, videlicet unum trituratorem, & stramina, & foragia, & paleas, & pilonem, & veciacum, & pesat, & favat, & duos trituratores, quos Major de Joy habebat in granica de Joy.*

TRIVIUM, Grammatica, Rhetorica, & Dialectica: ut quatuor aliæ liberales artes, *Quadrivium*, nempe, Astrologia, Geometria, Arithmetica, & Musica. Ugutio: *Nota quod Grammatica, Rhetorica, & Dialectica dicuntur Trivium, quadam similitudine, quasi triplex via ad eloquentiam.* Balbus in Catholico, & Joannes de Janua: *Grammatica, Dialectica, & Rhetorica dicuntur Trivium, quadam similitudine quasi triplex via ad idem, id est ad eloquentiam. Arithmetica verò, Musica, Geometria, & Astronomia dicuntur Quadrivium, quasi quatuor viæ ad idem, id est ad sapientiam tendentes. Unde & Triviales dicuntur, qui docent, vel qui student in Trivio, sicut Quadriviales, qui in Quadruvio.* Perperam igitur Valla per *trivium*, solam Grammaticam intelligi, sicque nuncupatam, quòd in triviis & compitis doceatur, scripsit. Prologus in vitam S. Maximini Martyris MS. *Sed inter omnes illi judicati sunt summam sapientiæ attigisse, qui trivium illud terere conati sunt, in quo requiritur divinarum humanarumque peritia rerum: quod constat in Physica, Ethica, & Logica*, &c. Braulio Cæsaraugust. in S. Isidori Vita: *In trivii eruditione conspicuus, in quadrivii investigatione perfectus.* Adde ejusdem Isidori Vitam aliam à Luca Tudensi, ut quidam volunt, conscriptam n. 5. 8. Conradus de Fabaria de Casib. S. Galli cap. 5. *Qui in Trivio Grammaticæ, Logicæ, Rhetoricæ, & Philosophiæ mediocriter eruditus*, &c. Rigordus an. 1209. *Cùm itaque in eadem nobilissima civitate non modò de trivio & quadrivio, verùm etiam de quæstionibus Juris Civilis & Canonici — plena & perfecta inveniretur doctrina*, &c. Matth. Paris an. 1252. *Vir quidem in trivio & quadrivio excellentissimus.* Et mox: *Omnem trivii & quadrivii noverat difficultatem.* Wibertus in Leone IX. PP. *Nempe ut primùm competit rudibus, decurso artium trivio, non solùm claruerunt prosa & metro.* Laurentius Veronensis lib. 1. de Bello Balearico:

Ordine Levita, trivii ratione peritus.

Vita Lietberti Episc. Camerac. c. 3. *Ducitur sitibundo pectore currens ad fontem Philosophiæ, & saporis tripertiti septem rivos ebibens, modo studet Logicæ, nunc insudat Physicæ, sic intendens vacat Ethicæ. Trivaria*, seu potiùs *triviaria Philosophia*, in Epistola Christiani ad Honorium Solitarium, seu Augustodunensem, de Imagine mundi. Vide Petrum Damian. lib. 6. Ep. 3. Lib. de Disciplina Scholarium c. 2. 6. Chronicon Augustan. 2. part. cap. 2. &c. & suprà in *Quadrivium*.

TRIUMPHARE, Vincere, hostem superare, apud Ottonem de S. Blasio c. 7. Albertus Argentin. p. 138. *Triumphaverant enim Veneti cum domino Mediolanensi, ita quod potentes fuerunt.* Adde pag. 157. Sic *triumphare*, est causam vincere, in Jure Hungarico, ut autor est Sambucus.

TRIUTA. Vide *Treudis*.

TRIVULGI. Sanutus lib. 2. part. 4. c. 8. *Nono eget dictum navigium olulis calce plenis, & etiam multis vasis molli sapone plenis: inter quas olulas atque vasa sint aliqua instrumenta ferrea, quæ Trivulgi vulgariter appellantur, & etiam alia paramenta ad accendendum ignem, & etiam sagittandum loco & tempore opportuno*, &c. Videntur esse *tribuli*. Italis *Trivoli*, Gallis *Chaussetrapes*.

TRIZA. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Venat. cap. 23. de bistardis quæ habentur in desertis: *Habent pennas elevatas in medio capitis per longum usque ad dorsum, ad modum crinium, seu trizarum.* Qua postrema voce expressit nostram *Tresse*. Vide *Tricia*.

TROCELLUS, Fasciculus, Gall. *Trousseau*. Charta Conventionum inter Carolum I. Comitem Provinciæ & Arelatenses an. 1251. art. 22. *Rapinas factas tam in trocellis, quàm in rebus aliis in stratis publicis terræ vel aquæ*, &c. Vide *Trossellus*.

TROCHUS. Acta S. Quirini Mart. lib. 1. n. 5. *Erat huic in aula Pipini filius tenerrimus, qui cum coætaneum sibi principem natum dicti Regis ludo scachorum sæpius superaret, exorta in lusu rixa, trocho per tempora à Regis filio fuit trajectus.* F. *Rocho*, ex Gallico *Roc* in scaccis.

TROCIUM, Modus agri apud Majoricenses. Charta Majoricensis an. 1316. *Vendimus D. Sancio Regi Majoric. unum trocium terræ, in quo sunt & esse debent 20. quarteriatæ terræ.* Alia: *Vendimus quoddam trocium terræ tam laboratum quàm eremum.*

TROCTA, Piscis fluviaticus notissimus, nostris *Truite*, vel ut alii efferunt, *Troite*, Italis *Truta*. Ceremoniale Ambrosianum apud Puricellum in Monument. Basilicæ Ambrosianæ pag. 98. *Et ibi Pontifex tribuit Abbati magnum ramum palmarum, & honorabilem troctam.* De tructa vide etiam Vinetum in Ausonii Idyllia pag. 250.

TROFA. Tabularium Casauriense: *Recepi à te in cambio terram tuam in viario, cum una trofa de fica super se habente.*

TROGALIUM, *Cicer frictum*, Ægyptiis, apud Cassianum Collat. 8. cap. 1.

TROGULUS, *Cuculla, vestis monachalis*, Papiæ. Vita S. Egwini Episc. Wigorn. n. 16. *A primævo juventutis flore semper usus fuit cilicio, — ad carnem nudam indutus erat trogulo, ipsam debilitatem & infirmitatem carnis suæ corporali maceratione & jejunio devincens.* Vita S. Mauri Abb. c. 1. *Sub Monachali tunica semper asperrimo à scapulis usque ad renes induebatur trogulo.* Vita S. Genulfi lib. 1. n. 10. *Asperrimo ex pilis reinduebatur trogulo.* Lib. 2. n. 2. *Sed asperrimo cilicii trogulo nuditatem corporeæ fragilitatis velarent.*

TROIA, Machina bellica, Gallis *Truie*, seu *Troye*, uti suem vocat Consuetudo Solensis tit. 15. art. 8. tit. 16. art. 5. ita dicta, quod humum, ut sus, subvertat. Turpinus cap. 9. *Septimo mense aptatis juxta murum petrariis, & mangonellis, & troiis.* Quo loco Meursius perperam *stois* reponit: est enim *Troia*, nostrum, *Truie*. Chronicon Bertr. Guesclini:

——— C'estoit pour convoier
Un engin con nommoit Truie en cest heritier.

Froissart. 2. vol. cap. 2. *Ils envoierent querir à la Riolle un grant engin, qu'on appelle Truie, lequel engin estoit de telle ordenance, que il jettoit pierre de faix: & se pou-*

voient bien cent hommes d'armes ordonner dedans, & en approchant assaillir la ville. Meminit præterea ejusmodi machinæ c. 102. ejusd. vol. Sed vix crediderim ex genere *balistarum* fuisse, uti vult Froissartes, cùm probabilius sit inventam ad suffodiendos muros, eandemque esse quæ ab aliis scriptoribus, vocabulo Latino, *Sus* appellatur. Vide in hac voce. *Troiam* autem veteribus Latinis pro sue accipi docet Pomponius Sabinus ad 1. Æneid. *Armaque fixit Troïa: Troia*, inquit, *nomine in Latio scrofa appellatur*, &c. Sed & in Regesto Castri lidi in Andibus fol. 47. occurrit: *Venatur etiam in longo alneto per singulos annos 5. cervos, totidemque cervas, 5. porcos, totidemque troias.*

TROLIUM, idem fortè quod *Trelia*, de qua voce suprà. Tabularium Conchense in Ruthenis ch. 106. *Cum vineas, cum vernas, cum pratos, cum mansione, cum hortos, cum trolio, cum terras cultas & incultas*, &c. Ita in Ch. 117. 139. 156. 237. 252. 355. &c. In Ch. verò 198. pro *trolio*, habetur *brolio*: *Cum vineas, cum brolio, cum terras, cum pratos*, &c. Infra: *Et sunt ipsi brolii vel ipsas terras in pago Ruthenico*, &c. Ita etiam in Ch. 199. *Cum vineas, & campis, & pratis, & brolius*, &c. Adde pag. 261. Vide in hac voce.

TRONA, Statera publica, seu *trutina*, apud Scotos & Anglos, unde fortè corrupta vox, uti censet Somnerus, qui eandem putat cum ea quam Angli *Troy-weigth* vocant. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ c. 39. *Ordinatum est quod sit Trona ad lanas ponderandas in burgis Regiis, per singulos portus Regni, — & sit in quolibet loco Tronarius, qui percipiat de Rege unum denarium de sacco.* Iter Camerarii Scotici c. 1. *Custumari Tironæ*. C. 30. *Et faciat quod examinentur pondere tronarum.* Adde Fletam lib. 2. c. 12. §. 15.

Tronatores, qui ad tronam lanas appendunt. Idem Iter Camer. c. 15. *Tronatores calumniabuntur quod non custodiunt officium suum in tentando (al. tronando) lanas, sed quibusdam personis lanas tentant*, &c.

Tronagium, Vectigal quod pro *trona* pensitatur, in Fleta lib. 4. c. 1. § 16. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 976. *Sint quieti de omnimodo pavagio, — cariagio, picagio, teragio, tronagio, pontagio*, &c. Vide Seldenum de Titul. Honorar. edit. 1. part. 2. pag. 199. & Steph. Skinnerum in Etymologico Anglico.

TRONARII. Charta Caroli M. an. 795. apud Ughellum in Episcopis Aretinis, inscribitur *omnibus Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Guastaldis, seu reliquis Tronariis, & cunctis fidelibus*, &c.

TROPACIUM. Vide *Tropus*.

TROPPUS, Grex, Gall. *Troupeau*. Lex Alamann. tit. 72. §. 1. *Si enim in troppo de jumentis illam ductricem aliquis involaverit*, &c. §. seq. gregem vocat: *Alia autem jumenta de grege, quæ lactantia sunt*, &c. Charta 15. inter Alamannicas Goldasti: *Trado ad Monasterium S. Galli quidquid in die exitus mei de hac luce in pecuniali causa non datum, & non usitatum, id est caballis domalibus, cum cætero troppo, caballis cunctis, auro, argentoque*, &c.

TROPUS, est quidam Versiculus, qui in præcipuis festivitatibus cantatur immediatè ante Introitum, quasi quoddam præambulum & continuatio ipsius Introitus, ut verbi gratiâ, in festo Nativitatis, ante Introitum illum, *Puer natus est* &c. præcedit tropus iste: *Ecce adest de quo Prophetæ cecinerunt dicentes, Puer natus est* &c. Continet autem tria *Tropus*, videlicet *Antiphonam, Versum*, & *Gloriam*. Ita Durandus lib. 4. Ration. c. 5. n. 6. qui hæc subdit lib. 6. cap. 114. num. 3. *Hi autem versus Tropi vocantur, quasi laudes ad antiphonas convertibiles: τρόπος enim Græcè, conversio dicitur Latinè.* Concilium Lemovicense an. 1031. sess. 1. *Inter laudes autem quæ τρόποι Græco nomine dicuntur, à conversione vulgaris modulationis, dum versus sanctæ Trinitatis à cantoribus exclamaretur*, &c. Infra: *Angelico interea hymno cum tropis, id est festivis laudibus, ornatissime expleto*, &c. Jam verò an Ecclesiæ Græcanicæ τροπάρια aliquid commune habeant cum Tropis Latinorum, vide quæ de iis commentati sunt Leo Allatius in Dissertat. 1. de Libris Eccles. Gr. pag. 62. 63. 64. Goarus ad Euchologium pag. 32. 434. 435. & Meursius in Gloss. Regula SS. Pauli & Stephani Abbatum cap. 14. *Ne quæ cantanda sunt in modum prosæ ea quasi in lectionem mutemus: aut quæ ita scripta sunt ut in ordine lectionum utamur, in tropis & cantilenæ arte nostra præsumptione vertamus.* Eckehardus Minimus de Vita B. Notkeri Balbuli cap. 16. *Et non solum ea quæ Beatus vir Notkerus dictaverat, verùm etiam ea quæ socii & fratres ejus in eodem Monasterio S. Galli composuerant, omnia canonizavit, videlicet hymnos, sequentias, tropos, letanias*, &c.

Tropi lugubres, apud Rupertum lib. 5. de Divin. offic. cap. 27. *Qui extinctis luminaribus in ipsis Tenebris, præcinentibus cantatoribus, & choro respondente, flebili modulatione decantantur, incipientibus à Kyrie eleison.*

Troponarius, Liber continens τρόπους, id est cantus, qui cum Introitu Missæ dicuntur, præsertim à Monachis. — *Quidam etiam hunc librum Prosarum, à prosis appellant.* Ita Beletus c. 59. & ex eo Durandus lib. 6. Ration. c. 1. n. 26.

Troparius, eadem notione, in Vitis Abbatum S. Albani: *Missalibus, Tropariis, Collectariis*, &c.

Tropharius, pro *Troparium*, Liber continens *tropos*. Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 485. *Plures dulcisonos cantus in Trophario & Antiphonario edidit.* Ita usurpat Matth. Paris in Vitis Abbatum S. Albani: *Ordinalibus, Consuetudinariis, Missalibus, Tropariis, Collectariis* &c. Adde Synodum Exoniensem an. 1287. c. 12.

Troperium, in lib. 3. Provincialis Ecclesiæ Cantuariens. cap. 27. Lindwodus, *librum sequentiarum* interpretatur, ut & Watsius. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 10. Kal. Aug. *Dedit nobis Missale, Lectionarium, Antiphonarium, Gradale, Psalterium cum hymnis, duos Troperios, duos Versarios*, &c. Adde Id Aug. Ita etiam in Synodo Wigorniensi an. 1240. c. 1. & in Monast. Anglic. tom. 3. pag. 323.

TROSSA, Fasciculus, Gallis, *Trousse, Trousseau*. Charta Willelmi Comitis Nivernensis in Tabulario Augustodunensis Ecclesiæ: *Si quis amodo in potestate hospitatus fuerit, pro 12. nummis, & garba, & feni trossa annuatim salvus erit.* M. Pastorale Eccl. Paris. lib. 16. ch. 29. *Excepta trossa una straminis de unaquoque domo.*

Trossa, Troussa, Tributum nescio quod. Gesta Abbatum S. Germani Autissiod. cap. 15. *Medietatem villæ de S. Gregorio à Joanne de Barris comparavit, gistum, costumas, trossas, denarios, remanentiam hominum*, &c. Charta an. 1304. in Tabulario Autissiodor. fol. 427. *Super hoc quod dicti homines dicebant posse ibidem sub nomine burgesiæ se transferre in posterum, & tallias dictorum Decani & Capituli, festagia, coustumas, & troussas, & alias redeventias prædiales & reales propter hoc evitare.* Consuetudo loci de *Troy* in Biturigib. art. 4. apud Thomasserium: *Ladite Seigneurie a droit de prendre par chascun an le jour & feste de S. Barnabé sur chascun des habitans de Troy ayant bestes à laine, un agneau, pourveu qu'ils ayent 3. agneaux, lequel droit s'appelle la Trousse.* Ejusdem ferè nomenclaturæ ac originis videtur esse id genus præstationis, de quo ita Charta an. 1555. pro Prædio & Baronia de *Linieres*, in eodem pago: *Item ledit Seigneur a en ladite terre & Baronie de Linieres, & lui compete & appartient un autre droit appellé l'Estrousse & Malestrousse, qui est tel, qu'un chascun homme ou femme serf & de serve condition audit Seigneur, ou autres manans & demeurans au terroir de Boiscoutau, qui ont recueilli foin en l'année en leurs prez ou autres heritages, doivent audit Seigneur par chascun an à chacune feste de Noël, 15. den. tournois rendus, conduits comme dessus: & tous les habitans demeurans au terroir de Beaupuis, & chascun d'eux qui ont beufs, 12. deniers tournois: & ceux qui n'ont beufs, & chascun d'eux doivent pour ledit droit de l'Estrousse & Malestrouße 6. deniers tournois à ladite feste de Noël, rendus, conduits comme dessus.* Vi-

de *Troußa*. Vide veteres Consuetud. Bituricenses apud Thomasserium p. 332.

Troßula, diminut. à *Troßa*. Vide in *Redorsatus*.

Troßellus, idem quod *Troßula*, *Troußel* & *Troußeau*, in Consuetud. Comitatus Burgund. art. 87. Britanniæ art. 463. Trecensi art. 143. Meledunensi art. 277. Senonensi art. 268. Autisiodor. art. 253. & Catalaunensi art. 104. in quibus tamen locis vox hæc sumitur pro ea supellectile quæ in augmentum dotis novæ nuptæ à parentibus datur. Charta Odonis Ducis Burgundiæ an. 1199. *Notum — me dedisse — unum denarium in unoquoque troßello transeunte sive per Vergeium, sive per Vooget, ad emendum cereum luminarium*, &c. Hominia Nobilium Bressensium an. 1272 apud Guichenonum: *Et quidquid tenet in pedagio de Loysa, videlicet in unoquocunque troßello unum obolum Parisiensem.*

Troßellarius, qui *troßellum*, seu fasciculum defert. Libertates MSS. Villæ-franchæ concessæ ab Archembaldo D. Borbonensi an. 1217. *Quisque troßellarius semel in anno 4. denarios.*

Trußare, seu *troßare*, Convasare, supellectilem in sarcinas, seu *troßellos* cogere, vulgo *Troußer bagage*. Knyghtonus an. 1347. *Sed franci nocte ante diem Jovis trußaverunt quæcunque sua quæ cariare voluerunt, & retraxerunt se loco suo*, &c. *Le Roman de Garin MS.*

Trosser somiers, les charetes garnir.

Alibi:

D'or & d'argent fist charger quatre murs,
Et autretant de bons pailles bosus,
Cent palefrois & cent murs à feutrer,
Quatre somiers d'or & d'argent trousser.

Itinerarium MS. Comitis Pontivi: *Et fai vostre maisnie lever, & torser, & aler leur voie, & tu remains, & torseras nostre lit.* Speculum historiale MS. Joannis Abbat. Laudunensis scriptum an. 1488. lib. 11. c. 54. *Lors fist Monsieur Robert d'Artois desloger son ost, & trousser ses tentes.*

TROTARE. Ugutio: *Succusso, frequenter succutio, & succussare, dicitur trotare, & Succussatura dicitur trotatura, & Succussator, trotator equus dicitur, unde illud: Gradarius est equus mollis incessus, sine succussatura innitens. Equi trotatores*, apud eundem Ugutionem. Vincentius Belvac. lib. 32. cap. 21. *Itaque iter arripuimus, — & equitando quantum equi trotare poterant — omni die properabamus.* Cap. 25. sub finem: *Mutatisque frequentius equis, nullatenus parcebatur eis, sed equitabamus velociter ac sine intermissione, quantum poterant equi trotare.* Vide *Tottonarius*. Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. cap. 6. *Equitator faciat ipsum* (equum) *per agros aratos summo mane trotare*, &c. Salmasius ad Hist. Aug. vocem à *Tolutare* deducit: *Tolutare*, inquit, *tlotare, & inde nostrum, troter.* Nam tolutim incedere equus etiam dicebatur, qui *trepidabat*. Hinc *tolutarii* & *tolutares equi*, qui & *trepidarii*. Sed longè potiùs videtur vox orta à pedum equorum ita ambulantium sonitu.

Trotari dicebantur adulteri, qui per urbem nudi traducebantur. Ea enim fuit apud Francos nostros recepta in adulteros & adulteras pœna: quemadmodum olim apud Pisidas, ut auctor est Nicolaus Damascenus apud Stobæum serm. 42. pag. 292. Charta Aymonis de Sabaudia D. Baugiaci pro villa de Sagiaco, an. 1266. apud Perardum: *Pro adulterio 6. sol. tam in adultero, quàm in adultera nobis — retinemus, aut trotabuntur nudi per villam, si dictam pœnam pecuniariam voluerint evitare.* Consuetudo Valentiæ in Aginnensi provincia ab Edwardo I. Rege Angliæ indulta, quæ habetur in Regesto Constabulariæ Burdegal. fol. 142. *Adulter & adultera, si in adulterio reperiuntur, & clamor factus fuerit, vel videbitur per homines fidedignos, vel in judicio ostensum fuerit, in 100. sol. quilibet pro justitia puniatur, vel nudi currant villam, & sit optio eorumdem.* Libertates Salvæterræ in Ruthenis an. 1284. & Novæ Bastidæ in Occitania an. 1298. *Si quis in adulterio deprehensus fuerit, currat per villam, ut in aliis villis nostris fieri consuevit, aut solvat nobis 300. solidos, & quod voluerit habeat optionem eligendi.* Libertates Aquarum-Mortuarum: *Adulter sine fustigatione currat nudus.* Fori Morlanenses c. 26. *Si aliquis vel aliqua cum alterius uxore vel marito captus vel capta fuerit, totam villam currant uterque nudus.* Similia habentur in Charta Libertatum Bellævillæ an. 1233. in Consuetud. Saligniaci & Riomagi in Arvernia an. 1270. Libertates Villæ Martelli in Lemovicibus an. 1219. *Quicunque habitator villæ Martelli cum aliqua uxorata in eadem villa captus esset, & probatus adulter, trahetur per genitalia nudus, & adultera nuda.* Charta Ildefonsi Regis Aragonum an. 1187. pro libertatibus villæ Amiliani, (*Milhau*) in Regesto Lud. Hutini Reg. Franc. fol. 7. *Item constituimus ut captus vel capta in adulterio non currant de nocte, sed de die, & ne redimatur crimen illius pecunia, & ne pro reatu mariti uxor non rea damnum sequatur, nec pro uxore sua maritus non reus aliquod damnum incurrat.* His addenda sunt quæ narrant Otho Frisingens. lib. 2. de Gestis Friderici I. & Joinvilla noster pag. 95. Vide præterea Lurbeum in Chronico Burdegalensi an. 1317. & Marcam in Hist. Beneharn. lib. 4. c. 17. n. 8.

Trotarius, *Troterius*, Cursor, vel pedissequus. Petrus II. Rex Aragon. in Charta MS. confirmationis Libertatum Cataloniæ: *Mittantur nuncii per vicarios & alios officiales nostros pro citationibus faciendis, qui nominentur Correus*, (curritores, cursores) *vel Trotarii, & credatur eis pro sola oblatione citationis.* Charta civium Biterrens. in Regesto Carcassonensi fol. 17. *Facit se vocari G. de Lodeva, quia fuit troterius sive garcifer D. G. de Lodeva quondam.* Adde 30. Regestum Archivi Regii ch. 57. *Le Roman d'Aubery MS.*

Ou son garson, ou son serjant trotier.

Le Roman de Girard de Vienne:

N'y a ribaut, ne fol garçon trotier,
Qui ne demaint avaine à un somer.

Statuta Gallica MSS. Ordinis S. Joannis Hierosol. *Et quant il chevauchoit, il avoit 4. chevaucheures avec soi, & un frere Sergent, & 2. chevaulx, un Tricoplier, un escripvain, un trotier ou deux quand il vouloit*, &c.

Trottonare, pro *Trotare*. Andreas Aulæ regiæ Capellanus in Amatoriis: *Præterea turpes nimis & indecentes decenter equitabant caballos, scilicet macilentos valde, & graviter trottonantes, & neque fræna habentes*, &c.

TROTINGI, *Joculatores*, Papiæ. Lex Longob. lib. 1. tit. 16. §. 8. *Dum quidam ad suscipiendam sponsam cujusdam sponsi cum paranymphis aut trotingis ambularent, perversi homines aquam sordidam & stercoratam super ipsam jactassent*, &c. Editio Heroldi pag. 257. aut *trutingi ambularent*. Vide *Trutanus*.

TROTTONARE. Vide *Trotare*.

TROUSSA. Vide *Trossa*.

TRUBLA. Compotus Præposituræ Parisiensis an. 1333. *De Præpositura Montislerici, de Hallagio, — de trubla d. 100. de pondere & costuma bestiarum*, &c. Nostris *Truble* est instrumentum piscatorium, cujus mentio est in Aquarum & silvarum constitutionibus apnd Mallavillæum c. 90. Charta Philippi Ebroicensis an. 1320. pro incolis Mellenti in Tabulario Prioratus S. Nicasii fol. 72. *Lesdiz habitans pourront pescher en nos rus de Meulent & des Muriaux a la truble & au panier tant seulement.* Vide *Trullia*.

TRUBLIUM, *Parapsis*, Papiæ: perperam *trubuum* in MS. ex Gr. τρύβλιον, quod idem sonat.

TRUBUCULUS. Vide *Tribulus*.

TRUCA, Cista, locellus, German. *Truhe*: Gallis *Luseau*. Eberhardus Altahensis an. 1296: de Henrico Ratisponensi Episcopo: *Sepulchrum similiter sibi longè ad . . . . . fabricavit & prævidit juxta altare B. Virginis in majori veteri Ecclesia Ratisponensi: Similiter trucam etiam, in qua sepeliri debuit, cum vestibus funeralibus ibidem impositis, in memoriam continuam mortis suæ per eosdem annos habuit locatam à latere lecti sui.* Scribit Petrus

Resenius in Notis ad Jus aulicum Canuti II. Regis Daniæ pag. 629. Danis *Trug*, & *Tru*, alveolum, vas concavum, vel lintrem significare, ut Islandis, *Trog* & *Trua*, lintrem.

TRUCINA, Temeritas, insultatio, pertinacia. Decreta Colomani Reg. Hung. lib. 1. *Si quis ad conventum Episcoporum & Comitum venire neglexerit, — trucinam compenset.*

TRUCINARE. Rigordus in Philippo Aug. an. 1185. de Joculatoribus: *Et cæteras ineptias trucinantibus buccis in medium eructare non erubescunt.* Vide *Trutanus*.

TRUCLUDE, *Alea*, in Gloss. Arabico-Lat.

TRUDANUS, *Trudennis*. Vide *Trutanus*.

TRUDIO. Gregor. Turon. de Vitis Patr. c. 4. *Senuit autem sacerdos Dei, & in tantùm ætate provectus est, ut sputum oris in terram projicere non valeret, sed adhibito labiis trudione, in eam salivas oris exponeret.* Videtur diminutivum *trudis*, qui Isidoro lib. 18. c. 6. in Gloss. Arabico-Lat. & Joanni de Janua, dicitur *Contus & fustis ferratus, quo naves truduntur.*

TRUELLA, Trulla, Ferrum latum quo parietes linuntur, Papiæ, ex Gallico *Truelle*. Charta an. 1163. apud Brolium in Hist. Parisiensi lib. 2. *Dominus autem Papa reliquias intra altare posuit, & accepto instrumento, quod vulgò Truella dicitur, easdem cemento introsigillavit.* Vox fortè formata à Latinorum *Trua*, de qua voce Varro lib. 4. de L. L. c. 25. & Nonius c. 1. n. 68.

TRUEGA, Sus, ex Gallico *Truie*. Charta an. 1342. *Item 25. inter porcos & truegas.*

TRUFA, *Truffa*, *Trupha*, Fraus, nequitia, jocus. Guill. Brito in Vocab. *Nuga dicitur trufa, unde Nugor aris, nugas facere.* Gloss. Lat. Gall. *Nuga, Truffe.* Jo. Brompton. in Ricardo I. *Minæ sunt, & quasi truffæ quas loqueris.* Cæsarius l. 2. Mirac. c. 25. *Ille cogitans qualiter liberaret puellam, hujusmodi trupham invenit.* Albericus in Chron. MS. an. 1239. *Heu me, inquit, quamdiu durabit truffa ista.* Raymundus in Summula:

Sed quis sortilegas compescet ab hac mulieres,
Sectas & trufas harum qui scribere vellet.

Vide Will. Thorn p. 2064. Vitam B. Angelæ de Fulginio c. 6. Indicem error. Valdensium §. 15. Synodum Coloniensem an. 1280. c. 4. Michaëlem Scotum lib. 4. Mensæ Philosophicæ c. 43. &c. W. *Guiart*.

Et ne cuit pas emplir mes pages
De trufes, ne de fanfeluës,
Dont les histoires sont veluës.

Vide Christinam Pisanam 1. part. *du Tresor de la Cité des Dames* cap. 4. 24. H. Stephanus *truffer* à Græco τρύφειν, subsannare, deducit: Ferrarius à *stropha*, alii à Germanico, &c.

Trufare, Illudere, fallere, apud eundem Cæsarium lib. 5. c. 29. & in Vita B. Angelæ de Fulginio c. 23. Mamotrectus ad 28. Isaiæ: *Illudere, i. trufari & deridere. Le Roman du Chevalier au Barisel:*

Mais que gi vois pour aus trufer.

Trufator, apud eundem Cæsarium, & in Cont. Nangii an. 1351. *Trufandiè* Occitanis. Will. *Guiart*:

Si vraiment come en ce livre
Ne vueil les trufeeurs ensuivre,
Qui pour estre delitables,
Ont leur Romans emplis de fables.

TRULLA, Joanni de Janua, *Bombus vel sibilus ani, quia trudendo emittitur.* Florentinis, *Trullare*, est Pedere, sonitum ventris emittere.

TRULLIA, Instrumentum piscatorium. Charta Ottonis Comitis Burgundiæ an. 1281. apud Perardum: *Eis concedimus & donamus perpetuò piscariam liberam in ripariis de Lupa & de Clogia altè & baßè pro voluntate sua, ad vernale, ad trulliam, & ad alia omnia genera ingeniorum, absque nave & sagena, & magno rete.* Sed videtur Legendum *Trubliam*. Vide *Trubla*.

TRULLIO, Olla, vel trulleum, apud Octavium Horatianum lib. 4. Rer. medicar. p. 84.

TRULLUS, *Trulla*, *Trullum*, Ædificium rotundum, σφαιροειδὲς, concameratum in formam ovi, unde ὠὸν etiam quibusdam appellatum: quo quidem nomine dicta præ cæteris ædes in Palatio Constantinopolitano, in quo habita Synodus, quæ inde *Trullana*, vel in *Trullo* dicitur, uti pluribus à nobis observatum in Descriptione ædis Sophianæ n. 32. ubi etiam id nominis Byzantinos scriptores tribuere potissimum docuimus excelso & sublimi hæmisphærio, quod toti ejusdem ædis structuræ incumbit, τροῦλλοι & τροῦλλαι promiscuè appellantes. Anastasius in Sergio PP, *Trullum verò ejusdem Ecclesiæ fusis chartis plumbeis cooperuit atque munivit.* A forma concamerationis rotundæ, *Trullum*, *Ciburium*, interpretatur Papias: nam ea fuit Ciboriorum, uti alibi docuimus.

Trullum, vel *Trullus*, quævis ædes, à forma scilicet tecti in rotundam concamerationem confecti. Gesta Innocentii III. PP. pag. 146. *Penè omnes capi fecerunt, & in trullo Joannis de Stacio violenter includi.* Infra: *Domus Joannis de Stacio* dicitur.

Trullum, Torcular, *Pressoir*. Charta Hugonis Ducis Burgundiæ an. 1253. apud Perardum pag. 476. *Bannum trullorum, furnorum, vinorum, nemorum, vindemiarum,* &c. Infra: *Et in furno de 12. panibus grossis & parvis, & de placentis, & de pitanciis, unam præstare (teneantur) & in trullis pro pressura suarum uvarum de singulis modiis vini sextarium dimidium — reddere debent.*

TRUMMETÆ, Tubæ, *Trompettes*. Thwroczius in Ludov. Rege Hungar. cap. 22. *Cui Tribunus cum Romanis potioribus per quatuor milliaria Gallicana, vestibus seu pannis pupureis ad hoc specialiter sub uniformitate aptatis, solemniter in trummetis, & diversi generis musicorum apparatibus, circa centum personas de una vestitura bene induti obviam venientes,* &c. Vide Mox *Trumpa*.

TRUMPA, Buccinæ species, *trompe, trompete*. Italis *Tromba*, & *Trombetta*. Gloss. Theodisc. Lipsii: *Drumbon, tubis.* Alibi: *Triumbon, tuba.* Lexicon Cambro-Britannic. *Trwmpls, tuba.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Tuba, quam vulgus Trumpam vocat.*

TRUNCARIUS, Papiæ, *Devorator*.

TRUNCATUM, pro *trunco*, apud Adamnanum lib. 2. de Locis SS. c. 11.

TRUNCUS, *aut lapis cavus, ubi aqua, unde sacra lavantur, effunditur*, in ædibus sacris, apud Gillebertum Lunicensem Episcopum de Usu Ecclesiastico.

Trunci, Vas apum, in truncis arborum. Vetus Charta apud Augustinum *du Pas* in Stemmat. Armoric. pag. 823. *De panagio, & de herbagio, atque de omnibus vasis apum, quæ vasa Truncos vocant vel Croisa.*

Truncus, Arcella, cujusmodi in Ecclesiis nostris prostant ad recipiendas fidelium eleemosynas, sic dicta, quod trunci arboris speciem referat: vel quod eæ arcellæ ex truncis arborum cavatis fieri solerent. Radulfus de Diceto an. 1166. *Collectam Jerosolymitanorum usibus destinandam truncus in singulis Ecclesiis adacta sera conclusit.* Gervasius Episcopus Sagiensis Epist. 3. *Pecunia truncorum, qui fuerunt in singulis Ecclesiis instituti.* Innocentius III. PP. in Epistola quæ habetur in Gestis ejusdem Pontificis pag. 74. *Ad hæc in singulis Ecclesiis truncum concavum poni præcipimus, — ut & in eo fidelis quilibet, juxta quod Dominus eorum mentibus inspiraverit, suas eleemosynas firmitate statuta deponere in remissionem eorum peccaminum moneantur.* Occurrit præterea in Charta Henrici II. Regis Angl. apud Gervasium Dorobernensem an. 1166. in Synodo Exoniensi an. 1287. c. 12. Cicestrensi an. 1292. c. 5. &c.

Truncus. Adalardus lib. 2. Statutor. Corbeiensium cap. 1. *Et unusquisque habeat ad hortum excolendum, sive ad alias necessitates explendas, fussorios 6. (fossoria) bessos 2. secures 2. dolatoriam, taratra 2. — falcilia 2. falcem 1. truncos 2. cultrum 1. serram 1.* &c.

Truncus salis. Charta Alexandri PP. III. in Tabulario S. Nicasii Mellentensis fol. 10. *In theloneo aquæ 10. libras, & decimum truncorum salis,* &c. Alia Philippi Regis Franc. an. 1195. fol. 14. *Totam decimam de reditu salis truncorum per aquam transeuntium,* &c.

Truncus, Stipes ad quem alligantur rei. Andreas Suenonis lib. 7. Legum Scanicar. c. 1. *Ac sic capto, nec licet ei*

trunco pedes infigere, nec manus vinculis colligare. Charta Rudolfi Imp. an. 1277. in Metropoli Salisburgensi to. 1. pag. 390. & 394. *Furcas seu patibula, truncos, & tormenta alia, quibus reorum crimina puniuntur, publicè erigenda, concesso ipsis etiam quod Bannum vulgariter appellatur.* Vide *Cippus, Lignum.*

Trupha. Vide *Trufa.*

Trusorium, Instrumentum ferreum quo aliquid truditur. Ericus Upsaliensis lib. 3. Hist. Suecor. an. 1287. *Intraverunt cum parva lucerna 7. viri armati, quorum unus Regis caput cum manu supposita, grosso trusorio perforavit.*

Trussare. Vide *Trossa.*

Trustis, Fides, fiducia, ex Germ. *Trost*, vel *Trust*, aut Theutonico *Troost*, quod idem sonat, præterea *solamen, solatium, levamen,* &c. Marculfus lib. 1. form. 18. *In manu nostra trustem & fidelitatem visus est conjurasse*, id est fidelitatem sacramento firmasse. Capitulare an. 779. c. 14. & Lex Longob. lib. 3. tit. 4. §. 2. *De truste facienda, ut nemo præsumat ad nos venienti mansionem vetare, & quæ necessaria sunt, sicut vicino suo ei vendat.* Ubi Boherius: *Expone de truste facienda, i. regali servitio faciendo.* Glossæ aliæ *Caballicatam*, hoc loco *trustem* interpretantur, sed perperam: est enim *trustem facere*, fidem, seu ut posteriores locuti sunt, *hominium* Regi præstare. Lex Salica tit. 43. §. 4. *Si quis eum occiderit qui in truste dominica est*, &c. Ita tit. 44. §. 2. & in Recapitul. ejusdem Leg. §. 31. Lex Rip. tit. 11. §. 1. *Si quis eum interfecerit qui in truste Regis est*, &c. *Homo ex truste regali*, in eadem Lege Salica tit. 66. §. 2. Quibus locis, *In truste dominica*, *In truste Regis*, vel *Ex truste regali* esse dicuntur, qui Regi ipsi *fidem* jurarunt, quod procerum præsertim fuit, quos inde *Antrustiones* vocarunt, *fideles* ii postmodum dicti. Vetus Codex MS. Pacti Salici ex Bibl. Regia, pro eo quod habetur in edito, *Si quis eum occiderit qui in truste Dominica est*, &c. hæc præfert, *Si quis antrustionem Dominicum occiserit, Malb. Malcha, 24. denariis qui faciunt solidos 600. culpabilis judicetur.* Id præterea omnino declarat Marculfus formula laudata, cujus titulus est, *De Regis Antrustione: Rectum est ut qui nobis fidem pollicentur inlæsam, nostro tueantur auxilio. Et quia ille fidelis, Deo propitio, noster, veniens ibi, in palatio nostro, unà cum arimania sua in manu nostra trustem & fidelitatem nobis visus est conjurasse, præterea per præsens præceptum decernimus ac jubemus, ut deinceps memoratus ille in numero Antrustionum computetur. Et si quis fortasse eum interficere præsumpserit, noverit se Vuirgildo suo sol. 600. esse culpabilem * judicetur.* Ubi *Anstrustio*, seu *Fidelis* fidem Regi profitetur, & vicissim Rex tuitionem ac patrocinium ob juratam fidelitatem *Antrustioni* pollicetur. Fiebat autem ejusmodi *trustis*, seu fidelitatis sacramentum, à fidelibus *more Francico, in manus Regis in vassaticum manibus commendatis*, sacramento interdum ad sanctas Reliquias præstito, ut est apud Continuatorem Aimoini lib. 4. c. 64. Quam quidem fidelitatem *Hominium* postmodum appellarunt. Vide *Commendatus, Fidelitas, Hominium, Vassaticus,* &c. Fuisse autem *Antrustionum* summam dignitatem ex eadem Lege Salica tit. 32. §. 20. edit. Heroldi, colligitur, ubi, *si quis salecus salecum castraverit, 600. solidis culpabilis, judicatur: si quis verò Antrustionem castraverit, 1800. solidis culpabilis * judicetur.* Et tit. 74. ejusdem edit. hominis ingenui *Chreodiba* luitur solidis 600. Austrustionis 1800. id est triplo. Unde cum viri Salici & ingenui inter nobiles haberentur, consequens est *Antrustiones*, viros fuisse in aula Regis primarios. Adde tit. 76. ejusdem edit. ubi locis citatis *Antrusfio* editum habetur.

Trustis, pro eo qui *in truste Regia* est. Ita videntur vocem hanc usurpare Capitula Caroli C. apud Carisiacum an. 877. c. 20. *Nullus homines nostros sive alios depradari audeat, — quod si aliquis præsumpserit, in triplo componat, sicut ille qui in truste dominico committit.* Ubi observanda triplex compositio in eo qui *trustem* occiderit, seu qui *in truste Regis est*, quod & habent Leges Salicæ & Ripuariæ, ut & Marculfus locis laudatis.

Trustis, non omnino eadem notione, occurrit in Decretione Chlotarii Regis post Legem Salicam, apud Bignonium pag. 182. *De fiscalibus, ut contra dominum censuimus, pro tenore pacis jubemus; ut in truste electi Centenarii ponantur, pro quorum fide atque sollicitudine pax prædicta servetur. Et quia propitiante Domino inter nos germanitatis charitas indisrupto vinculo custodiatur, Centenarii inter communes provincias licentiam habeant latrones persequi, vel vestigia assignata minare, & in truste qua defecerit, sicut dictum est, causa remaneat. Ita ut continuò capitale ei qui perdiderit, reformare festinet, & latronem perquirat: quem si in truste perinvenerit, medietatem sibi vindicet, vel delaturam.* Supra §. 3. de latrone: *Qui si in truste invenitur, medietatem compositionis trustis adquirat, & capitale exigat à latrone.* Ubi *trustis* non est qui in *truste* regia est, sed provincia ipsa suo quæque Principi subdita, & *fide* obstricta. Ejusmodi igitur verborum sensus est, ni fallor, in hac Childeberti Decretione, quæ pars est pacti ejusdem Regis cum Chlotario Rege, ut verba ipsa satis ostendunt, & rectè observatum à Bignonio. Injungitur ergo Centenariis, ut in qualibet *truste*, i. in utriusque Regis provinciis *fide* sibi obstrictis, eligantur *Centenarii*, qui latrones persequantur, ita ut si *defecerint*, i. si eos comprehenderint in *truste*, seu in provincia alterius Regis, in ea latronis causa peragatur, ipsaque *trustis*, seu dominium Regis ipsius ubi captus fuit, medietatem compositionis habeat, ut perinde *trustis alia*, è qua profecti sunt Centenarii, alteram.

Trutanus, *Trudanus, Trutanicus, Trudennes*, &c. *Trutani*, dicuntur Errones, plani, mendici, Normannis etiamnum & cæteris Gallis, *Truans*. Gloss. Lat. Gall. *Truttania, Truandise; Trutanicus, Truant; Trutanus, idem; Trutanisare, Truander.* Hac appellatione donantur vulgò ignavi illi qui per provincias passim Vagantur, & mendaciis ac strophis suis omnibus illudunt, dum alios se fingunt, quàm revera sint: unde passim vox hæc usurpatur pro mendaciorum confictoribus. Ugutio: *Trutanus, planus, levis.* Gaufridus Vosiensis c. 68. *De urbe pellitur quasi trudanus, qui super Christi discipulum pridie Missam celebraverat ut Pontifex Magnus.* Ebrardus Bethuniensis contra Valdenses cap. 25. *Novum genus trutanorum, qui locorum varietates aliter videre non poterant, nisi se fingerent esse Christos.* Cæsarius l. 1. Mirac. c. 3. *Asserebat — quendam Clericum actu trutanum, quales per diversas vagari solent provincias, venisse ad Claramvallem.* Lib. 8. c. 59. *Sæpe ab hujusmodi trutanis illusus estis.* Lambertus Ardensis pag. 175. 176. *Istum autem Balduinum, qui apud ipsos nuper emerserat, trutanum esse, & populi seductorem, & pseudoconversum non ambigere.* Infra: *Et ipsum verè trutanum fuisse audivimus.* Poëta MS. infirmi ævi in Bibl. Thuana:

> *Dat trutanus in ir, pateram tenet, & sedet ad Pyr,*
> *Regem Cappadocum computat esse cocum.*

Occurrit præterea apud Ægidium de Roya an. 1419. in Vita Caroli Abbat. Villariensis n. 18. in Chronico Andrensi pag. 555. & apud Albertum Stadensem an. 1224. apud quem bis perperam editum *trucanus*, pro *trutanus*. Nos etiamnum id generis erronum & mendicorum *Truans* appellamus. *Le Roman de Garin:*

> *Entre les poures fu li truans assis.*

Truhanes Hispani vocant. Vide Leges Alfonsinas part. 7. tit. 13. Lege 1. Hinc etiam vox *truander*, pro *mendicare*. *Le Chevalier au Barisel* MS.

> *Or li convint par forche aprendre*
> *A truander s'il veut mangier.*

Trudennes, eadem notione, usurpat Guibertus lib. 7. Hist. Hierosf. cap. 20. *Thafur autem apud gentiles dicuntur, quos nos, ut nimis literaliter loquar, Trudennes vocamus, qui ex eo sic appellantur, quia trudunt. Id est leviter*

transigunt quaquaversum peragrantes agros.

Trutania, in Gloss. Gall. *Truandie*. *Le Roman d'Auberi* MS.

Et dist Lambers, bien savez le mestier,
De truandise, n'avez soin de laissier.

Guill. *Guiart* an. 1302.

Entour dis mil largement
D'autres gens que de truandailles.

Trutanicus. Jo. de Janua: *Trutania, trutanulus, trutanicus*, Gloss. Lat. Gall. *Trutanicus*, *truant*. Silvester Giraldus in Descript. Cambriæ c. 3. *Tam remotissima generis enarratio multis trutanica potius quàm historica videtur.*

Trutanizare, *vitam & mores trutanorum gerere*, Joanni de Janua: *Truander*, Gallis. *Le Roman du Chevalier au Barizel* MS.

Or li convint par forche aprendre
A truander s'il veut mangier.

Le Pelerinage de l'ame:

Cheste main emprunte souvent
Pour truhander le gentil gent.

Infra:

Et bien la scevent enganter,
Quant il en veulent truander.

Vocis etymon quidam à Theotisco *Thurthic*, *Egenus*, accersunt, ut est in Gloss. Theot. Lipsii: alii à Cambro-Brittanico, *Truan*, miser, ærumnosus, ut est apud Buxhornium. Guibertus loco citato à *Trudo*; à quo idem etymon accepisse videtur Joannes de Janua: *Trutanus, à trudo, trudis, eo quod verbis suis trudat ad hoc quod decipiat: facit enim credi quod verum non est.* Neque etiam placet Caroli Bovilli etymon, qui *truant*, à *trua*, vase ita appellato deducit, quo scilicet aqua è coquina in lavatrinam fundi solet. Hi autem, inquit, quos *Truans* vulgus vocat, amatores sunt culinæ, & liguritores catinarum ac vasorum. Neque porrò aliorum etiam magis arridet, qui à *trufa*, fraus, arcessunt. Vide *Trotingi*. Sed longè probabilius videtur à Gallico *treu* vocem confictam, id est tributum, ex quo efficta vox *treuans*, qua indigitabantur Tributorum collectores & exactores, qui ostiatim à tributariis, seu tributo obnoxiis, tributa exigere solebant, ac præsertim ejusmodi census, qui inde *Cens truans* dicuntur in Consuetudine Soesmensi art. 3. & *Cens à queste* in Blesensi art. 113. qui à domino requiri & peti debent. Ita *quæstores, à quærendo* dictos ait Varro lib. 4. de Lingua Lat. *quod conquirerent publicas, pecunias*: ut & Pomponius leg. 2. §. 22. D. de Orig. Juris. Charta Henrici Imp. an. 1107. apud Chappeauvillum: *Item in domibus ad claustrales sedes pertinentibus forensis potestas jus nullum spoliandi, aut ostium obserandi, vel vigiles, vel ostiatim denarios exigendi habebit*, &c. Qui porrò quærunt, inveniunt. Hinc illud Matthæi 7. αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν. Proinde vocis *treuver*, seu ut hodie efferimus *trouver*, ut Itali *trovare*, etymon petendum ab ejusmodi tributorum Collectoribus, qui dicebantur *avoir treuvé*, cum tributum, seu *le treu* exegissent, quam vocem postmodum pro *invenire* usurpavimus. *Le Roman de Merlin* MS. *Et chevauche tant k'en la forest se met, & truève les esclos, si point tant aprés le Chevalier*, &c. Sic alii passim. De voce verò *treu*, pro tributo, ita præ cæteris Guill. Guiartus in Hist. Francorum MS. ubi de Francis nostris:

Cil du Royaume par nature,
Resont hardis outre mesure,
Et de droite ancienneté;
Car selonc la certaineté
De l'Histoire, qui point ne ment,
Par leur outrageux hardement,
Dont jadis furent esmeu,
S'aquiterent-il du treu,
Que li Romain entr'aus levoient,
Et que l'Emperiere devoient,
Oncques puis n'en furent pelés,
Parquoi ils sont Frans apelés
De raisonnable accoustumance.

C'est à dire sans redevance.

Occurrit vox ista passim. Hinc *treuage*. Idem Guiartus an. 1270.

Et rendroit toutes les années
Comment qu'il i eust domage
Au Roy Challes son treuage,
Duquel il dut estre rentiers,
Ainsi comme son devanciers.

Le Roman de Garin:

Et de Gironde trestot le treuage.

Neque mirum si Oct. Ferrarius vir doctissimus vocis *trouare*, etymon ignorare se profitetur, cùm à vetere idiomate vocabulorum plerumque origines sint petendæ.

Trygeed. Leges Scaniæ Andreæ Suenonis lib. 5. c. 4. *Statim post exhibitam emendationis tertiam, exhiberi debet pariter & tertia juratoria cautionis, quam lingua propria* Trigeed *appellat, in qua tantum quatuor nominari de consanguineis interfecti jurant de iis qui satisfecerunt, vindictam de cætero cessaturam.* Ex *tryg*, & *eed*, id est tertium juramentum.

Trygsiern. Vide *Sfursiern*.

Trzne, Mensura regalis, in Charta an. 1258. in Bohemia sacra pag. 61.

Tuba, Morbus equinus, *subtus caput garecti in magno posteriori nervo aliquam putrefactionem faciens per ipsam longitudinem nervi*, &c. Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. cap. 37. At ejus Interpres Gallicus vetus habet, *la courue, ou la courbe.*

Tubare, Tubam inflare, tuba canere. Vita S. Pardulfi n. 19. *Illam tubam quam — ad significandum prælium tubari consuevit*, &c. Concilium Ravennense an. 1317. c. 18. *Tubis præcedentibus & tubantibus.*

Tubicinare *aliquem*, Per præconem citare: Gall. *Citer quelqu'un à son de trompe*. *Tubicinium*, ipsa citatio, non semel in Consuetudinibus Tolosæ.

Tublium, Mensuræ frumentariæ species, apud Italos. Gesta Innocentii III. PP. pag. 149. *Cum famis invaluisset inedia, ita ut tublium frumenti à 20. usque ad 30. solidos venderetur.*

Tubrucus, *Tybrugus*, *Tubroces*, Lanea ocrea, ocreis aut calceis coriaceis superimponi solita, quam vulgò *Gamache* appellamus. Isidorus lib. 19. cap. 32. & ex eo Papias: *Tubruci dicti, quod tibias, braccasque tegant, vel quod à bracis usque ad tibias veniant.* Gloss. Ælfrici Saxonicum: *Tubroces, vel brace*, ẏċ ꝼapulas. Paulus Warnefridus lib. 4. de Gestis Longob. cap. 23. *Calcei verò eis erant usque ad summum pollicem penè aperti, postea verò cœperunt osis uti, super quas equitantes tybrugos birreos mittebant.*

Tibraca, eadem notione. Beda in Vita S. Cuthberti Episc. n. 31. *In tantum à cultu sui corporis animum sustulerat, ut semel calceatus tibracis, quas pelliceas habere solebat, sic menses perduraret integros.*

Tubuli, Tibialia, quæ Græci recentiores τυβία vocant. Autor Queroli: *Æstum vestitis genibus, brumam nudis cruribus, in soccis hyeme, cancros in tubulis age.* Idem: *Occurrat non venientibus, utaturque in æstu tubulis angustis & novis.*

Tucarium, καλύβη, in Glossario Lat. Gr. MS. S. Germani Paris. At in Gloss. Gr. Lat. Henrici Steph. καλύβη *casa, tugurium, pergula.*

Tucetosus, *Optimus, fertilis.* Papias. Ex *Tucetum*, ζωμὸς παχύς, in Gloss. Lat. Gr.

Tuchinatus, Rebellio. Charta Caroli VI. Reg. Franc. 11. Sept. an. 1383. pro Carcassonensibus: *Correctionem & punitionem omnium criminum commissorum & perpetratorum per medium tuchinatus, inobedientiæ, vel rebellionis.* Ita legendum apud Bessium in Caroli VI. tabulis, pro *Turcinatus* satis declarat Placitum an. 1387. 21. Janu. in quo hæc habentur: *La ville de Nismes est bonne ville & la plus noble de la Seneschaucée de Beaucaire: les habitans ont toûjours esté bons sujets, vrais, & obeissans au Roy, & ils ne furent onques tuchins, mais ont*

toûjours eu les fleurs de lys sur les portes de la ville, &c. Occurrit ibi non semel.

TUCUS, *Quem Spani Cuculum vocant, à voce propria nominatus.* Ita Isidorus lib. 12. cap. 7. & Glossarium Arabico-Lat.

TUDITES. Vide *Martus.*

TUELLA. Vide *Toallia.*

TUELLUS, Radix ungulæ equi, Italis *Tuello*, apud Petrum de Crescentiis lib. 9. cap. 50. 54. 55. &c. ubi vetus ejus interpres Gallicus *tuyau* vertit, ex Lat. *Tubulus.*

TUERNAY. Leges Burgorum cap. 34. *Si uxor alicujus fuerit calumniata de aliquo, in placitis Burgorum utitur Tuernay.* Et cap. 28. *Si quis fuerit implacitatus coram Justitiario domini Regis, vel alio Ballivo, si Dominus ejus vel Ballivus venerit, & allegaverit pro ipso in debita hora, potest recuperare curiam Domini sui. Et si per negligentiam suam responderit & dixerit Tuentinay, de omnibus sibi oppositis planè respondebit, & sic amittit curiam Domini sui.* Ubi Skenæus de Verbor. signif. ex quo supradicta desumpsimus, scribit in quibusdam libris legi *Twentinay*, sed quid hoc sit, valde ambigere, & hîc aliorum avidè expectare judicium. Conjicit tamen esse antiquum verbum forense, quo reus utens intelligitur approbasse judicem, adeo ut eum postea declinare non possit.

TUFA, Genus vexilli apud Romanos, ex confertis plumarum globis. Vegetius lib. 3. c. 5. *Muta signa sunt, aquilæ, dracones, vexilla, flammulæ, tufæ, pinnæ.* Beda lib. 2. Hist. Angl. c. 16. & ex eo Henricus Huntindon. lib. 2. pag. 316. *Ubique autem ante Regem* (Edwinum) *vexilla gestabantur, nec non per plateas illud genus vexilli, quod Romani Tufam* (al. *Tuffam*) *vocant, Angli Tuf appellant, ante eum ubilibet ferri solebat.* Byzantini etiam scriptores τοῦφαν appellarunt apicem qui galeæ imminet, ut Zonaras in Basilio, & Leo Grammaticus in Theophilo Imp. cum de Justiniani statua in Augustæo verba faciunt. Ita nostri vocem hanc usurparunt. Charta vernacula sub Ricardo II. Rege Angliæ descripta ab Edw. Bysseo: — *Que jeo Gervais de Clifton Chevalier aye donnée, grantée, & par ceste ma presente chartre confirmée à mon bien aymé Richard de Bevercotes, un heaume, c'est assavoir une tuffe de plume, la moitié, c'est à dire par amont de plume noire, & l'autre moitié, c'est à dire par aval de plume blanche, à avoir & tenir ladite heaume*, &c. Vide à nobis observata ad Joinvillam Dissert. 24. pag. 292.

TUFUS, Pro *Tophus.* Glossæ Lat. Gr. *tofi*, πῶροι, λίθοι. Est autem *Tophus* lapis friabilis, minimum ponderis in structuris habens, de quo Vitruvius lib. 2. cap. 6. 7. & alii: nostris *Tuf*, Papias: *Tofus, lapis cavernosus & mollis.* Ejusdem Vitruvii Abbreviator cap. 4. *Primò ut arena aspera paretur, & cementum de silice, vel lapide tuficio*, &c. Joan. de Janua: *Tofus, à todere dicitur: lapis asper & cavernosus, quia ambulantes super se todere facit.* Anastasius in S. Hadriano PP. p. 115. *Plusquam 12. milia tufos in litore alvei fluminis in fundamentis ponens à solo usque ad summum tectum miræ magnitudinis porticum reparavit.* Infra: *Maximum monumentum de Tiburtino tufo — demolitus est. Sarcofagus de tufello*, in Gestis Guillelmi Majoris Episcopi Andegav. cap. 5.

Tofus. Gloss. Gr. Lat. ἀσβεστώδης, *tofus.* Matth. Silvaticus: *Tofus, lapis est levis, spongiosus, satis alstersivus. Lapis tofosus*, in Chronico Fontanellensi cap. 13. pag. 238.

Tophus. Glossæ Gr. Lat. πῶρος, ὁ λίθος, *tofus, tofum.* Jo. Archid. Barensis in Translat. S. Sabini Episc. Canusini n. 4. *Hujusmodi etiam scriptura inventa est in tabula una marmorea, quæ ibidem tunc reperta est, simul & in uno topho.* Charta an. 1227. in Hist. Monast. S. Nicolai Andeg. p. 97. *Quidquid verò remanet à sinistra parte taneriæ à topho eundo versus portale*, &c. *Tiphici lapides*, apud Capitolinum in Maximinis. *Tofinei termini*, apud Agrimensores.

TUGELLARIA. Vide *Tectum.*

TUITIO, Immunitas, tutela, defensio, quam Rex fidelibus suis, vel Ecclesiis indulget, quæ & *Mondeburdium* dicitur. Vide in hac voce.

TULDUM vocarunt nuperi, in militia, quod Latini vasa, impedimenta, Græci ἀποσκευήν. Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 2062. ἀποσκευή, τὸ λεγόμενον παρ' ἡμῖν τοῦλδον, τὰ σαγμάρια. Vox sanè nuperis Tacticis Græcis familiaris, qui hanc à nostris hauserunt, tametsi apud Scriptores Latinos inferioris ævi haud reperiatur, quod sciam; sed in vernaculis nostratibus crebriùs, *Toudis*, & *Tauldis*, vel *Taudis*, qui has voces vulgò usurpant pro incomposita rerum quarumpiam congerie, vel impedimentis quæ nullo ordine in castris jacent: ut Monstreletus 1. vol. cap. 238. 2. vol. pag. 38. 58. Gruellus in Hist. Arthuri Ducis Brit. p. 92. 94. Philippus Ravestanus in Tacticis, & alii. Octavianus Sangelianus in Viridario honoris:

Sur eschauffaulx, fenestres & tauldis.

Vide Notas nostras ad Nicephorum Bryennium lib. 4. n. 6.

TULI, Papiæ, *Aquarum projectus.* Fortè *Tubi.*

TULICATUS, *carptus, i. acceptus*, Glossæ MSS.

TULIT *annos*, pro *vixit.* Vetus Inscriptio apud Gruterum pag. 811. 1. D. M. NICE CONJUGI. BENEMERENTI. FECIT. TULIT. ANNOS. QUOD. POTUIT. Alia 947. 9. CUM. QUA. VIXIT. ANNIS XXXXII. TULIT. ANNOS. LII.

TULTA, *Tultus.* Vide *Toltus.*

TUMBA, *Tumbus*, Sepulchrum, ex Gr. τύμβος, quod cadaveri terra ingesta *tumulum* faciat. Gloss. Lat. Gr. *tumuli*; βουνοὶ, λόφοι, τύμβοι, σωροὶ γῆς. Ita emendat Salmasius ad Hist. August. p. 439. Ebrardus Betun. in Græcismo c. 12.

A tumulo tumulum: à moneo, monumentum; &c.
Hoc nomen Tumba comprehendit omnia dicta.

Prudentius in Passione S. Hippolyti:

Sunt & muta tamen tacitas claudentia tumbas
Marmora, quæ solum significant numerum.

S. Hieronym. in c. 39. Ezechielis: *Et in tumba sepultura illius retrudantur.* S. Althelmus de laude Virg.

Clausæ per campos & tumbæ sponte patescunt.

Alcuinus Poëm. 9.

Omnia de priscis exurgent corpora tumbis.

Rathbertus de Casib. S. Galli cap. 9. *Tumbaque argento & auro sibi parata honorificè in eam S. viri exuviæ sunt perlatæ.* Hist. Apparitionis S. Michaëlis in Monte Tumba cap. 1. *Hic igitur locus Tumba vocatur ab incolis, ideo quod in morem tumuli, quasi ab arenis emergens in altum*, &c. *Antrum tumbale* sepulchrum Christi vocat autor Panegyrici Berengarii Imp. Utuntur præterea Beda lib. 3. Hist. cap. 12. Poëta Saxonic. in Annalib. Caroli M. an. 800. Adrevaldus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 26. Aimoinus lib. 2. de Translatione S. Vincentii cap. 3. Anastasius in Vit. PP. p. 131. Harigerus in Vita S. Landoaldi n. 8. Eckehardus de Vita Notkeri Balbuli cap. 35. Ermanricus in prologo ad vitam S. Soli, Alcuinus Poëm. 164. Walafridus Strabus de Vita S. Galli cap. 25. Hepidannus de Miracul. S. Wiboradæ cap. 1. 7. Epitaphium Alcuini apud Browerum in Annalib. Fuldensib. pag. 41. Petrus Abbas Cellensis l. 6. Epist. 12. Versus relati à Serrario in Moguntia p. 722. Historia Inventionis corporis S. Mastidiæ pag. 52. Thiotfridus in Florib. lib. 1. cap. 6. Synodus Atrebat. an. 1125. tom. 13. Spicileg. pag. 49. &c.

Tumbula, Parvula tumba. S. Althelmus de laude Virg. cap. 30.

Saxea quadratis quos condit tumbula fossis.

Tomba. Pactus Legis Salicæ tit. 58. §. 5. *Si quis tombam super mortuum hominem expoliaverit*, &c. Codd. alii. *Tomolam*, Lex verò Salica tit. 57. §. 2. *tumulum* habet.

Propriè autem *tumbam* hodie dicimus sepulchrum lapideum. Chronicon S. Benigni Divion. p. 438. *Sepulchrum verò sancti & gloriosi Martyris ita est constructum: est tumba ex quadris ædificata lapidibus, quæ 8. cubitos in*

longum, quinque autem tenet in latum, &c.

Tumbus, eadem notione. Inscriptio Christiana apud Gruterum 1170. 4.

Exornans rutilum pretioso marmore tumbum,
In quo poscentes mira superna vident.

Tymba, in alia, apud eundem, 1173. 6. Vide *Tymbus*. Cæterùm à *tomba*, vox nata nostris *tomber*, pro *jacere*, vel *cadere*: qui enim *tombatus* est, seu in *tomba* jacet, is prostratus est.

Tumba, Area. Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium p. 73. *Tandem privatim per fossatum, & per aliquam tumbam egredientes, & post terga ipsius Placentini irruentes*, &c. Petrus Crescentius lib. 1. de Agricult. cap. 6. *Curiæ sive tumbæ faciendæ in rure occasione habitationis domini & rusticorum — quadruplex est consideratio*, &c. Lib. 11. cap. 6. *Domus & tumba, seu area, & curia magnitudo fieri debet in rure secundum domini facultatem*, &c. Mox: *In tumbarum munitionibus fructiferæ arbores non plantentur.* Ubi versio Gallica jussu Caroli V. Regis Franc. exarata, semper *Combe* præfert.

TUMBRELLUM, Gall. *Tumbereau*. Instrumentum fuisse volunt inventum ad castigandas mulieres rixosas, quo in aquam dejiciuntur, immerguntur, & inde madidæ & potæ extrahuntur. Cowellus ait esse plaustrum in quo fornicationis aut adulterii rei contumeliæ causâ per civitatem aut burgum circumferuntur. A Gallico *Tomber*, quod est cadere, volvi, volutari, deducta vox. Ejusmodi verò supplicii infligendi jus, quemadmodum *furca* & *pillorium*, altam seu superiorem justitiam spectabat. *Pœna Tymboralis* dicitur apud Bractonum lib. 3. Tract. 1. c. 6. §. 1. & Tract. 2. c. 3. §. 6. *Pœna tumberelli*, in Fleta lib. 2. c. 1. §. 8. cap. 12. §. 19. Leges Burgor. Scoticorum c. 21. *Si aliquis vel aliqua sit in forisfacto de pane vel cervisia — pistor ponatur super collistrigium, quod dicitur Pillorie, brasiatrix super tumbrellum, quod dicitur Castigatorium.* Charta Edw. I. Regis Angl. apud Prynneum in Libertat. Angl. to. 3. pag. 465. *In tertio transgressu habeant judicium de pillorio vel tumberello.* Fleta lib. 2. c. 12. §. 29. *Si pillorium, tumborale, vel castigatorium de novo levari fecerit.* Henric. V. Rex Angl. in Charta Fundat. Sheenensis Cœnobii in agro Surregiensi: *In hujusmodi terris, dominiis ac feodis habere possunt pillorium atque tumbrellum pro punitione malefactorum.* Will. Thorn: *Similiter clamat habere furcas, pilorium, tumbrellum*, &c. Jo. *Britton* in Legib. Angl. p. 24. *Et aussi soit de touts ceux que juise de tomberel ou perte de membre averont suffert par jugement.* Pag. 30. *Ou juise de pillori ou de tomberel, ou de aver, ureck de mer*, &c. Adde pag. 31. v. 76. &. 135. Hinc nostris, *Faire le tomberel*, in faciem cadere de aliquo superiori loco. Joan. de Condato MS.

Car enmi le plus lait chei,
Et fist un si lait tumberiel,
Qu'il se rompi le hasterel.

Sed & *tombereau* nostri etiamnum vocant birotum plaustrum quoddam, quod cùm deoneratur, omnino resupinum sternitur. Chronicon Flandriæ cap. 8. *Henri de Maltrait fut mené par les quarrefours de Paris en un venel ou tombereau, & aprés rendu à l'Evesque, & illec mourut en la chambre que l'on dit Oubliette.*

Tumbrellum præterea appellata nescio quæ machinæ bellicæ species. Philippus *Mouskes* in Lud. VIII.

Qu'il orent assez mangoniaus,
Et trebukes & tumeriaus.

Infra:

Sour quatre rues fit engiens,
Et de cloies & de merriens,
Et pons torneis, & castiaus
Et tumeriaus, & trebukes.

Tumberellum, Fleta lib. 1. c. 22. §. 12. *Ut de pondere cujuslibet denarii sciatur legitimum pondus, concessum est quod licebit cuilibet pecuniam recipere, & liberare particulatim per pondus 5. solidorum ad hoc provisum, & quod fuerit inferius per tumberellum per Custodem Cambii Regis signatum.* Vide Skenæum de Verbor. significat. v. *Timbrellum*.

TUMBURGT, *Major Advocatus*, in Privilegiis Ratisbonensibus an. 1230.

TUMIX, Τόμπανον, in Gloss. Gr. Lat. MS. & edito.

TUMPLEBANUS, in Metropoli Salisburgensi to. 3. pag. 30. qui pag. 4. *Major plebanus*.

TUMULUS. Vide *Mallobergium*.

TUNGINUS, *Judex qui post Comitem est*, in veteri Glossario: *Tungi*, seu villæ Præfectus, Judex; à Tun, Saxon. villa, vicus, prædium, territorium: quod malim quàm quod vult Wendelinus, à Theutonico *tong*, i. lingua deductum vocabulum, quod *Tunginus* lingua sit Centenarii. Alii à Tegn, Saxonico, *Minister*, de qua voce egimus in *Thaynus*, profectum volunt. Lex Salica tit. 46. §. 1. *Tunginus aut Centenarius mallum indicent*, &c. Tit. 48. *Debent testes jurati dicere, quod ibi fuissent in mallo, ubi Tunginus & Centenarius indixerunt.* Tit. 69. §. 1. *Si quis de parentilla tollere se voluerit, in mallo ante Tunginum aut Centenarium ambulet*, &c.

TUNGRAVIO, *Tungravius*, *Tungrevius*, *Tungi* Præpositus, id est villæ: nam Tun, ut mox diximus, Saxonibus est *villa, vicus, prædium, territorium*: & Geref, Præfectus, Præpositus: quasi Tun-Geref. Leges Ethelredi Regis Angl. apud Wenetyngum editæ cap. 24. *Si Portireva, vel Tungravio, vel alius Præpositus compellat aliquem quod Theloneum supertenuerit*, &c. *Tungravius*, in ejusdem Ethelredi Legibus apud Habam cap. 2. *Tungrevii*, in Legibus Henrici I. c. 7. *Intersint autem* (generalibus placitis) *Præpositi, Barones, Vavasores, Tungrevii, & cæteri terrarum domini diligenter intendentes*, &c.

TUNICA, Vestis Sacerdotalis, quam duplicem induunt Episcopi subter casulam, ut est apud Amalarium lib. 2. de Eccl. offic. c. 22. Rupertum lib. 1. de Div. offic. cap. 23. Durandum lib. 3. Ration. c. 10. &c. Eadem *Tunica poderis* dicitur apud Innocentium III. lib. 1. Mysterior. Missæ cap. 10. 55.

Tunica cum tintinnabulis. Missa vetus ex codice Ratoldi Abbatis Corbeiensis: *Super hæc itaque ministretur ei* (Episcopo) *tunica gyris in tintinnabulis mirice referta*, &c.

Tunica, est etiam Clericorum vestis propria, apud Honorium August. lib. 1. c. 233.

Tunica plumbea. Lex Bajwar. tit. 1. cap. 11. §. 1. *Si quis Episcopum, quem constituit Rex, vel populus sibi elegit Pontificem, occiderit, solvat eum Regi vel plebi, aut parentibus secundum hoc edictum. Fiat tunica plumbea secundum statum ejus, & quod ipsa pensaverit, auri tantum donet, qui eum occidit*, &c.

Tunica Christi, de qua Gregorius Turon. lib. 1. Miracul. cap. 8. Chron. Fredegarii cap. 11. Aimoinus lib. 3. cap. 78. Matth. Paris an. 1156. &c.

Tunica B. Mariæ, quæ in Carnotensi Ecclesia religiosè asservatur & colitur. De hac agit Dudo de Morib. Normann. lib. 2. pag. 80.

Tunica Monachorum, in Regula S. Benedicti, quæ & *Caputiata* fuisse dicitur apud Lanfrancum in Statut. cap. 18. Vide Haeftenum lib. 5. Disquisit. Monast. tract. 3. disq. 7.

Tunica, Sagum militare, quod armaturæ ferreæ, vel thoraci superinduebatur, *Cotte d'armes*. Ita ferè semper scriptores nostri hac appellatione donant, variè vocabulo elato. Chronicon Flandriæ cap. 51. De Henrico Luxemburgico Imp. *Et avoit vestu un tournicle d'or à aigle noir*, &c. Vetus Poëta MS.

Armez fut d'un haubert clavez de double maille,
Un tournicle dessus aussi come d'eschaille.

Chronicon Bertrandi Guesclini:

Là n'y avoit Seigneur de haute renommée,
Qui sa tunicle n'eust en son dos endossée.

Inventarium bonorum mobilium Ludovici Regis Franc. an. 1316. *Deux houces, & deux tunicles, des armes de France, & le chapeau de meismes. Item deux tunicles & un*

un gamboiſon de bordures des armes de France. Item deux tunicles baſtues des armes de France. Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis incipiens à 4. Febr. an. 1351. cap. *de Harnois : Pour 2. aunes de velluyau jaune pour faire une tunicle.* Et infra : *Pour 2. aunes 3. quarts de veluyau ynde à faire la garniſon d'un chamfrain, & l'eſcarteleure de la tunicle. 16. eſcus, &c. 2. onces 15. eſtellins de perles à pourfiller les fleurs de lys de la tunicle.* Rurſum : *Pour 6. pieces de camocas blans à faire 2. harnois de cheval ; c'eſt aſſavier colliere, crupiere, banniere, panonceaux, & tunicle.* Rurſum : *Pour 2. onces & demye d'or trait pour faire l'armoirie des tunicles.* Statuta MSS. *des Armoiers & couſtepointiers de Paris : Tout homme qui fera tornicles quelles que elles ſoient, que elles ſoient armoiées de ſurtal, & que le ſurtal ſoit auſſi bon comme le champ, & que il ſoit curelie de poins, & pourfillez de chiefs, & couſus de ſoye bien nettement, & s'il y a cotton, que il y en ait autrendroit du cendal, ou cas que elle ne ſeroit drappée, & que elle ſeroient de poins enfermez & brochiez, ſi l'en a loiſir de la poindre.*

TUNICELLA, Veſtis Subdiaconorum propria, quæ & *ſubtile.* Vide Durandum lib. 3. Ration. c. 11. n. 3.

Tunicella Monachorum. Vide Haeftenum lib. 5. Diſquiſit. Monaſtic. tract. 3. cap. 7. extremo.

TUNINUM. Lex Bajwar. tit. 1. cap. 14. §. 5. *Ad caſas dominicas, ſtabulare, fenile, granicam, vel tuninum recuperandum, pedituras rationabiles accipiant.* Editio Tiliana habet *ſtabilire, & recuperando :* Heroldina, *ſtabulum.* Quidam putant *tuninum* hoc loco eſſe ædificium *tunnis* recondendis idoneum. Voſſius verò vocem formatam putat ex Germanico *tuyn*, quod univerſim locum ſeptum ſonat, ac particulatim hortum.

TUNNA, *Tonna*, Vas aquæ, vini, cereviſiæ, & alterius liquoris capax, Gallis, Germ. Belg. *Tonne.* Gloſſ. Anglo-Sax. Ælfrici : *Cupa* ; ꞇunne. Lexicon Cambro-Britannicum, *Tunnel*, dolium. Alcuinus Poëm. 221.

Et Nemias Græco infundat ſua pocula Baccho,
Qui ſecum tunnam ſemper portare ſueſcit.

Quibus verbis innuit Pincernam regium. S. Audoenus in Vita S. Eligii lib. 2. cap. 38. *Cumque vaſa ſua ſigillatim ſollicitè conſideraret, reperit fortuitu tunnam, ubi pauxillum habuerat antea, uſque ad os tunc vino exundante repletam.* Vita S. Philiberti cap. 18. *Rogans eum cellarium ingredi, & vas vinarium, quod Tunna dicitur benedicere.* Epiſtola 73. inter Francicas, quæ habentur to. 1. Hiſtoriæ Francor. *Superexcrevit quidem & ſuperabundavit benedictio largitatis veſtræ, adeò ut dum nos unam falerni amphoram depoſcimus, vos eminentia vaſa, &, ut uſitatius dicam, tunnas decem elegantiſſimi falerni tanti habuiſtis dirigere.* Vita MS. S. Agerici Epiſcopi : *Quia præter vas medium, quod Tonna vulgariter dicitur, nihil habemus.*

Tonna. Vita S. Tillonis Mon. n. 29. *Erat etiam — in cellario fratrum poſitum vas, quod vulgò Tonna vocatur, habens modicum falerni.* Vita S. Sori Eremitæ an. 4. *Tres illas apothecas, quas ruſtici tonnas vocant.* Adde Vitam S. Herlindis n. 13. Vitam S. Sori Eremitæ, Ordericum Vital. lib. 13. p. 898. Sugerium de Admin. ſua cap. 16. Hiſtoriam S. Martini de Campis pag. 441. &c.

Tunnare, ex Gall. *Entonner*, In *tunnam* ſeu dolium infundere, doliis vina aut ſimile quid indere. Iter Camerarii Scotici cap. 6. de Guſtatoribus cereviſiæ : *Quod non ſunt parati ad guſtandum, quotieſcumque braſſiatrix tunnaverit.* Cap. 10. *Quod non faciunt guſtari cerviſiam, ſeu tunnari, antequam illam vendant.*

Tonnellus, Parva tonna, apud Petrum Cellenſem lib. 9. Epiſt. 5.

Tonnella, apud Bondouiniam in Vita S. Radegundis c. 10. & Guibertum lib. 3. de Vita ſua cap. 8.

Tunnella, apud Thwroczium in Hiſt. Hungar. an. 1335.

Tonnagium, in Statuto 2. Weſtmonaſterienſi cap. 29. Vectigal ex vino & mercibus quibuſdam tam evectis quàm advectis, juxta *tonnarum* pondera impoſitum. Spelmannus.

TUNNARIA, *Tonnaria*, Vivarium, ſeu piſcaria tynnorum. Charta Caroli I. Regis Siciliæ an. 1277. apud Ughellum to. 7. pag. 807. *In Tunnaria verò Palermi annis ſingulis 50. barilia de manſée de Zurra, & totidem de alia tunnina deferenda per mare expenſis noſtris,* &c. Tunnariæ Panormitanæ mentio fit etiam in Charta Friderici II. Imp. an. 1211. apud Rocchum Pirrum to. 1. pag. 144. *Confirmamus vobis — decimam omnium piſcium tunnariarum noſtrarum Panormi,* &c. Vide eundem pag. 314. 402. 418. to. 2. pag. 25. & Bullarium Caſinenſe to. 2. pag. 191. Charta Caroli Regis Sicil. an. 1275. apud eundem Ughellum to. 1. pag. 337. *Et certa quantitate tonninæ de tonnaria curiæ Siciliæ,* &c. Charta Willelmi Regis Siciliæ an. 1176. apud Rocchum Pirrum in Arch. Montis-Regal. *Tonnariam quoque quæ eſt in inſula quæ dicitur Fimi — libere habendam concedimus, ut omni tempore liceat eidem Monaſterio ad utilitatem ſuam officium piſcationis tunnorum — exercere.* Alia an. 1289. *Aſſerens dictam Eccleſiam nullam habere tonnariam in dicta maritima, niſi tonum tantum unum, impedit conſtructionem tonnariæ in præjudicium Eccleſiæ memoratæ,* &c.

Tunnaria piſcatio, in l. venditor, D. Commun. præd. De Thynnorum piſcatione circa Boſporum agit Oppianus lib. 3. & 4. Halieut. Adde Plinium lib. 9. cap. 15.

TURABULUM, pro Thuribulum, in veteri orbis Deſcriptione c. 18. Vide *Batillum.*

TURBA, Niger ceſpes, qui è terra paluſtri & bituminoſa eruitur, & vicem carbonis præbet, noſtris *Tourbe*, Teutonibus *Torf*, vel *Turf*, aut *Turve.* Lambertus Ardenſis pag. 257. *Quemdam ſimiliter mariſcum, ut aiunt, proprium perfodi fecit, & in turbas diſſecari.* Charta Euſtachii *de Campanies*, ſeu *de Hames* an. 1210. in Tabul. S. Bertini : *Decem millia glebarum, quæ Turbæ vocantur — fodere valeat ad focum ſuum.* Chronicon Andrenſe pag. 453. *Pro eo quod uxor ejus focum glebarum vel turbarum exoſum habebat.* Provinciale Cantuarienſis Eccl. lib. 3. tit. 16. *Decimæ — turbarum in locis quibus fabricantur & fodiuntur.*

Turva, pro *Turba*, ſcribitur apud Rogerum Hovedenum pag. 784. ex Anglico *Turf*, vel *Torf* : *Qui autem forisfecerit in foreſta Regis de viridi ſive per culpaturam, ſive per eſbranchiaturam, ſive per foditionem turvarum, ſive per eſcoriationem moræ,* &c. Differt autem *turba*, à *bleſtia*, ait Spelmannus, quod *turba* è terræ corpore effoditur, *bleſtia* ab ejus ſuperficie abraditur : utraque in ignis alimentum à ruſticis plurimis & à nobilibus ipſis in paluſtribus regionibus adhibita. *Bleſtiam*, noſtris *Bleche* appellari ſubdit. Vide Plinium lib. 16. cap. 1. Leges Burgorum Scoticorum cap. 38. §. 2. Buzelinum Galloflandr. pag. 313. Notitiam Eccleſiarum Belgii c. 203. & quæ *de Turbis* ex profeſſo ſcripſere Martinus Shoockius Profeſſor Groninganus, Carolus Patinus, & aliquot alii.

Turbariæ, Loci ejuſmodi ceſpitibus fodiendis idonei, quomodo deſcribuntur apud Willelmum Armoricum lib. 2. Philipp. ubi de Flandria :

Arida gleba foco ſiccis inciſa mariſcis.

In Charta Hugonis Gandenſis Caſtellani an. 1228. apud Lindanum in Teneremunda : *Conceſſimus etiam eis ut habeant 20. bonaria paluſtris fundi ad opus ignis.* Et in libro de Proprietatib. rerum lib. 15. de Flandria : *In plurimis eſt bituminoſa, ex qua foditur materia apta ad ignium nutrimenta.* Vide Scaligeriana 1. edit. pag. 349. Monaſticum Anglic. to. 1. pag. 284. *Paſcuis, & molendinis, & turbariis, & ſtagnis,* &c. Adde pag. 637. Idem Monaſt. to. 2. pag. 173. *In turbaria tantum turbæ quantum convenit eis,* &c. Pag. 220. *Quamdam turbariam, habentem in latitudine 20. perticas, & in latitudine quantum ipſa mora extenditur. Turbariæ*, apud Britionem pag. 135. v. Adde Statutum 2. Weſtmonaſt.

cap. 23. Fletam lib. 1. cap. 12. §. 21. lib. 2. c. 41. §. 2. Concilium Maghfeldense an. 1330. Gul. Prynneum in Libertat. Angl. to. 3. pag. 463. & Edw. Bisseum ad Nicol. Uptonum pag. 86. De *Turbariis* Anglicis ita Cambdenus in Lancastrensi agro: *Ubique solo tolerabili, nisi uliginosis quibusdam & minus salubribus locis*, Mosses *vocant, qui tamen hæc sua incommoda, commodis suis resarciunt uberioribus: abrasa enim superficie, unctuosos cespites (Turffes dicunt) ad ignis fomitem — suppeditant.* Præallatis addere placet, quod de ejusmodi Turbariis habet Chronicon Montis Sereni an. 1181. *Civitas autem in palude ædificata erat triplici vallo, & muro forti munita. Palus autem circa civitatem porrecta, non patens, sed sub cespite latens erat, & cespes ipse non solidus, sed vestigiis cedens, quasi immersionem desuper ambulantibus minabatur. Super hunc machinæ multæ diversi generis multo labore & sumptibus magnis ad capiendam civitatem constituebantur. Interim verò hi qui obsessi fuerant, stultum judicantes nihil per se agere, quoniam hujusmodi materies flammæ admodum capax est, cespitem ex ea parte, qua extremo civitatis vallo jungebatur, obsessoribus ignorantibus incenderunt. Ignis autem subterraneo meatu serpens cito dilatatus est, qui cùm ad locum machinarum venisset, cespes subter igne exesus, molem superpositam ferre non valens, repente subsidit, totaque illa structura cadendo secuta, copiosum igni pabulum ministravit.*

Turba, Practicis nostris vulgò *Turbe*, vel *Enqueste par turbe*. Inquisitio à judice delegata super usu & more recepto in aliqua provincia. *Ordinatio de inquisitione consuetudinum facienda. Inquiretur de consuetudine in hunc modum: Vocabuntur plures sapientes carentes suspicione. Ipsis vocatis proponetur eis consuetudo, & dabitur eis in scriptis: qua proposita, jurabunt quod ipsi dicent, & fideliter referent illud quod sciunt, & credunt, per os unius ex ipsis, & viderunt usitari super illa consuetudine. Quo juramento præstito, trahent se ad partem, & deliberabunt, & referent deliberationem illam, & dicent inter quas viderunt illam consuetudinem, & in quo casu, & quo loco, & si fuit judicatum, & de circumstantiis, & omnia redigent in scriptis. Et mittantur ad curiam clausa, sub sigillis inquisitorum, & reddent omnes causam dicti sui, etiam in* Turba. Habetur etiam in veteri Consuetudine Bituricensi edita à v. cl. Thomasserio articulus, *Coment Coustume se doit prouver*, ubi eadem ferme statuuntur. Ejusmodi turbas amvoit Rex Ludovicus XIV. edicto suo an. 1667. art. 13.

Turbamen, Turba, motus: apud Will. Neubrigensem lib. 4. cap. 8.

Turbare, Omnem animi sensum cædendo auferre. Lex Bajw. tit. 5. §. 5. *Si eum plagaverit, ut cervella appareant, — & si eum tantum ceciderit, & turbaverit, usque dum eum semivivum relinquat*, &c.

Turbare oculum, Excutere, pro *Exturbare*. Charta Alfonsi VI. Imperat. Hispaniar. an. 1086. apud Anton. de Yepez to 6. *Qui oculum turbaverit, aut dentem excusserit, aut membrum secaverit, seu damnaverit, 60. solidos dabit Abbati.*

Turbedines, pro *Turbines*, apud Ruricium Lemovicensem Episcop. lib. 2. Epist. 51. *Propter vitæ istius turbedines ac procellas.*

Turbela, Seditio. Ammianus lib. 14. *Populari quondam turbela discerpti.*

Turbella, Procella, quæ aërem *turbat*. S. Augustinus lib. 1. de Civit. Dei: *Omnem motum cordis, & salum, omnesque turbellas fluitare asserit.* Baldricus Dolensis in Vita S. Roberti de Arbresello: *Cum me & multa mundi fluctivagi inquietet turbella.* Alii codd. habent *procella.*

Turbiculi, *Turbarii*, vulgò *Kerni*, dicti apud Hibernos milites levis armaturæ, qui jaculis amentatis, machæris, & cultris, sive sicis, *Skeynes* vocatis, dimicabant: de quibus Henricus Marleburgensis, & ex eo Jacobus Waræus in Antiquitatib. Hibernicis cap. 12. sect. 1.

Turbones, *Minæ, terrores, clamores.* Papias.

Turbulentare. Utitur S. Zeno Veronensis serm. Patientia.

Turcare, Quempiam ad Mahumetanam superstitionem traducere, *Turcum* facere. Raimundus de Agiles pag. 148. *Turcæ per annos 14. Antiochiam obtinuerant, atque Armenios juvenes pro penuria domesticorum turcaverant, & uxores eis dederant.* Infra: *Quidam de Turcatis qui erat in civitate, per Boimundum principibus mandavit nostris*, &c. Idem pag. 171. *Si qui per Dei gratiam contempsissent, cogebantur tradere pulchros parvulos suos ad circumcidendum vel turcandum*, &c.

Turchimannus. Vide *Drogamundus.*

Turcomannus, inquit Scaliger lib. 3. Canonum Isagogic. aut *Turcmen*, propriè est νομαδικὸς, qui stabile stabulum, ut Plautus loquitur, non habet, cujusmodi est natio, unde isti Turcomanni sumebantur, Circassis finitima. *Turchemanni*, apud Sanutum lib. 3. part. 12. cap. 1. *Hi*, inquit, *inter Saracenos præ cunctis despectiores, nec castra, nec civitates habent, nec lucris inhiant, solis animalibus contenti, tentoriis de filtro utuntur.* Vide S. Hieron. de vita Malchi, Will. Tyr. lib. 1. cap. 7. Jacobum de Vitriaco in Hist. Hierosol. cap. 11. & Notas nostras ad Cinnamum pag. 466.

Turcasia, Pharetra. Mauricius Episcop. Catanensis in Hist. Translat. corporis S. Agathæ V. & M. n. 4. *Artus reliquos, ne quovis indicio possent detegi, in duabus pharetris, quas vulgò Turcasias nominant, attulerunt.* Et n. 13. *Reliquias de turcasiis reverenter extraxit.* Quibus locis Pirrus *Tharcassios* & *Tarcasios* habet: & rectè, si vocem Græcanicam ævi inferioris spectemus: nam ταρκάσιον hac notione occurrit apud Cananum pag. 19. & alios à Meursio laudatos. Itali etiam *Turcasso* dicunt, qua voce utuntur Jo. Villaneus lib. 8. cap. 35. & Matthæus Villaneus lib. 6. cap. 54. Nos verò *Carquois* dicimus. Vide Oct. Ferrarium in *Carcasso.*

Turchifarus, Monetæ aureæ Turcicæ species. Conventiones Michaëlis Palæologi Imp. & Genuensium an. 1261. à nobis editæ post Historiam Gallo-Byzantinam: *Yperperos aureos & turchifaros liceat eis extrahere ad eorum voluntatem & deferre.*

Turchimannus, *Turcimannus.* Vide *Drogamundus.*

Turcopuli, *Milites levis armaturæ*, ut autor est W. Tyrius lib. 1. c. 7. lib. 19. c. 24. lib. 22. c. 27. *Turcopuli equites*, in Additamentis ad Matth. Paris pag. 119. Sic porrò dicti, inquit Raimundus de Agiles, *qui vel nutriti apud Turcos, vel de matre Christiana, patre Turco procreantur.* Albertus Aq. lib. 5. c. 3. *Turcopoli gens impia & dicta Christiana nomine, non opere, qui ex Turco patre, & Græca matre procreati*, &c. Nempe quasi Turcorum filii: ea enim vis est dictionis πῶλος apud Græcos recentiores. Τουρκόπουλα neutro genere effert Nicephorus Gregoras lib. 7. pag. 159. edit. Genev.

Turcopli, apud Rogerum Hovedenum pag. 660. ex Gallico *Turcoples*. *Le voyage d'Outremer du Comte de Pontieu MS. Aprés le mangier, arcier & Turcoples vindrent au Soudan.* Adde Villharduin. n. 168. His Alexium Imperatorem, aliosque Principes in bellis usos observant scriptores Byzantini. Ordericus Vital. lib. 10. pag. 791. *Turcopolisque, qui Geticæ locutionis & ritus patriæ, viarumque gnari erant, præeuntibus iter inierunt.* Guibertus lib. 3. Hist. Hieros. cap. 8. *Ii qui vocantur Turcopoli, quos non alios quam familiares ejus* (Alexii Imp.) *Militias intelligimus*, &c. Vide Odoricum Rainaldum in Annalib. Ecclesiast. an. 1229. n. 3.

Turcopularius, qui *Turcopolis* conductitiis præfectus erat, quo nomine erat dignitas in Aula Regum Cypri, de qua mentio fit in Assisis Hierosol. MSS. & apud Stephanum Lusinian. in Hist. Cypr. ut & apud Hospitalarios Equites. Statuta Ordinis Hospital. S. Joan. Hierosol. tit. 19. §. 7. *Turcopolerius, Bajulivus Conventualis venerandæ linguæ Angliæ, dicitur à Turcopolis, qui ut in historiis bellorum à Christianis Syria gestorum habetur, equites erant levis armaturæ.* De ejus officio vide

tit. 10. §. 25. 26.

TURGEOLUM. *Vas interius groſſum & turgidum.* Jo. de Janua.

TURELLA. Ugutio MS. *Toles, itis, ſunt membrorum tumores circa uvam ſtantes: has vulgò per diminutionem tunicas, vel turellas vocant. Hæc in faucibus ſolent turgeſcere.* Jo. de Janua habet *tuſillas.*

TURIDUBUS. Miracula S. Eutropii n. 12. de quibuſdam captivis: *Timens autem de evaſione eorum, miſit quoſdam de turidubus ſuis, & juſſit ut de Eccleſia S. Eutropii vi vel amore inde compedes ferreos fortiſſimos apportarent.* Locus luxatus: ubi legendum fortè *Turribus*, milites ſcilicet qui turres ſervabant.

TURGNI, ſpecies Columbarum, à colore ſic dicti, inquit Petrus de Creſcentiis lib. 9. cap. 88. ubi vetus ejus interpres Gallicus *bruns* vertit: ſed fortè legendum *Turchini.*

TURIO, Arboris vel arbuſti teneritas, apud Columellam lib. 12. cap. 48. *Lauri turjones in hoc uſu mittito, ut olivas deprimant.* Apicius lib. 8. cap. 1. *Elixatur in aqua marina, cum turionibus lauri & metho.* Nos vulgò dicimus *Bourjon*, fortè pro *Tourjon.*

TURKESIUS, Lapis pretioſus, vulgò *Turquois.* Monaſticum Anglic. to. 5. pag. 314. *Et in circuitu inſeruntur lapides turkeſii*, &c. De etymo, vide Scaligerum Exercitat. 325. in Cardanum n. 10. 15. & Philandr. ad Vitruvium lib. 7. c. 2. Adde Bartholomæum Anglic. lib. 15. de Proprietatib. rerum cap. 97. cui *Turchogis* dicitur.

TURLUPINI, Hæretici Valdenſium ſectarii, in Gallia ſub Carolo V. Rege Franciæ an. 1372. de quibus Bernardus Lutzenburgius & Prateolus de Hæretic. ſic dicti, inquit Vignerius, an. 1159. quod ea tantum habitarent loca quæ lupis expoſita erant. Computum Nicolai Mauregart Burgenſis Pariſienſis de Auxiliis Præpoſituræ Pariſienſ. an. 1374. *A frere Jacques de More de l'Ordre des Freres Preſcheurs Inquiſiteur des Bougres de la Province de France, pour don à luy fait par le Roy par ſes Lettres du 2. Fevrier 1373. pour & en recompenſation de pluſieurs paines, miſſions, & deſpens qu'il a eus, ſouffers, & ſouſtenus, en faiſant pourſuite contre les Turlupins & Turlupines qui trouvez & pris ont eſté en ladite Province, & par ſa diligence pugnis de leurs meſprentures & erreurs, pour ce 50. francs, vallent 10. livres Pariſis.* Vide v. cl. Ægid. Menagium in Origin. Francic.

TURMA, *Turmarii.* Lex 3. Cod. Th. de Privileg. eorum qui in ſacro Palatio militant: *Quibus omnibus condonamus, ne Exactorum vel Turmariorum, quos Capitularios vocant, curam ſubeant, vel obſequium Temonariorum, vel Prototypiæ.* Ubi *Turmarii* inter vilia officia numerantur: erant quippe ii qui *Turmas* Tyronum exigebant. Nam cum provinciales tenerentur ad Tyrones præbendos, ut eſt in l. 7. Cod. Th. de Tyronibus, pro quibus interdum eorum æſtimatio præſtabatur, quæ 36. ſolidorum erat ex d. l. qui has æſtimationes recipiebant, *Temonarii* dicebantur; ut *Turmarii*, qui pretium *Turmarum*, hoc eſt, plurium Tyronum unde conflaretur Decuria aut Centuria, vel cohors. Ita enim vox *Turma* uſurpatur in l. 8. d. tit. de Tyronib. *Inter optimas lectiſſimorum militum turmas, neminem è numero ſervorum dandum eſſe decernimus*, &c.

Turma, Regio. S. Auguſtinus de Cura pro mortuis c. 12. *Homo quidam de Turma, Curina nomine, municipii Tullienſis, quod Hipponi proximum eſt, curialis pauper, vix illius loci Duumvir altiùs & ſimpliciter ruſticanus*, &c. Euſtathius ad Iliad. ω. Καὶ τόποι Λυβικοὶ, τόμοι ἐγχωρίως λέγονται, καθ᾽ ἅ τις ἂν εἴποι ῥεγεῶνες, ἢ τέρμαι, ἢ μᾶλλον δοσίαι. Τοῦρμαι dixit hac notione Conſtantinus de Adminiſtr. Imperio. Vide Notas noſtras ad Alexiadem pag. 273.

Turmarcha, Turmæ ſeu regionis Præfectus: conſtabat autem Turma 30. militibus. *Theophylactus Turmarchus*, apud Joannem VIII. PP. Epiſt. 240. Fragmentum Hiſt. Longob. editum à Camillo Peregrino pag. 146. *His diebus Theodorus Turmaca Benevento præerat.* Legendum ibi indubiè *Turmarcha*, ex Græco-Barbaro Τουρμάρχης. Ita etiam emendandum apud Ughellum to. 1. pag. 995. *Stratigotis, Judicibus, Vicecomitibus, Turmarchis, platearius*, &c. pro *Gurmarchis.* Conſtantinus Porphyrog. lib. 1. de Themat. pag. 11. Οἱ δὲ λεγόμενοι Τουρμάρχαι, εἰς ὑπουργίαν τῶν στρατηγῶν ἐπέχθησαν. σημαίνει δὲ τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα τὸν ἔχοντα ὑφ᾽ ἑαυτὸν σκαπώτας τοξοφόρους πεντακοσίους, καὶ πελταστὰς διακοσίους, καὶ δεξιολάβους ἑκατόν. Ita Τουρμάρχης, apud Leonem Imp. in Tacticis cap. 4. §. 8. in verſione Lat. (nam in Gr. habetur μεράρχης. Idem porrò μέρος Leoni, quod τοῦρμα, eodem cap. §. 43. 44.) & §. 65. De *Turmis* militaribus agunt paſſim veteres Inſcriptiones. Conſule Indicem Scaligeri cap. 6. Vide præterea Gloſſaria Rigaltii, Meurſi, & Faboti ad Cedrenum.

Turma. In Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 163. *Jubentur omnes Preſbyteri parochiæ ad civitatem per turmas, & per hebdomadas, ab Epiſcopo ſibi conſtitutas, convenire diſcendi gratia, ut aliqua pars in parochiis remaneat, ne populi & Eccleſiæ Dei abſque officio ſint*, &c. Et c. 360. *Jubentur* pariter Primates provinciarum, *ut de univerſis Epiſcopis, vel duas vel tres turmas faciant, ac de ſingulis turmis viciſſim quotquod electi fuerint, ad diem Concilii occurrant.* Titulus verò hujus capitis hiſce verbis concipitur: *Ut non alii Metropolitani Primates appellentur, niſi illi qui primas ſedes tenent: quia alii non poſſunt facere tres turmas de Epiſcopis, quam illi qui primas ſedes tenent, qui tres turmas facere debent, ſicut in hac ſententia jubetur.*

TURMINOSUS, Torminoſus. Gloſſ. Sax. Ælfrici: *Turminoſus*, ꝼoꞃꞇogen i. contractus.

TURNA, Quanti pluris res ſit compenſatio, in permutationibus vel bonorum diviſionibus: *Tourne*, in Conſuetudine Montargenſi cap. 1. art. 51. 61. cap. 2. art. 24. 30. 48. cap. 16. art. 9. Aurelianenſi cap. 1. art. 61. 83. 111. 130. 284. 298. Bleſenſi art. 120. & Dunenſi art. 38. Libertates Burgi in Breſſia an. 1397. apud Guichenon. *Quod ſi interveniant in dictis permutationibus turnæ pro pluris valentia, vel alias, quod pro pretio dictarum turnarum nobis debeantur laudes & vendæ*, &c. Vide *Turnus.*

Turna, Modus agri: *Fodere in campis unam turnam foſſati*, in Statutis Patavinis. Vide *Tornatura.*

TURNINI. Richardus de S. Germano in Chronico an. 1221. *Per totum regnum pondera & menſuræ mutantur, pounntur rotuli & turnini.*

TURNUS, vel *turnum Vicecomitis*, ad verbum ſignificat vicem Vicecomitis, id eſt duo tempora in anno, quibus ille *letam* univerſi Comitatus tenet. Eſt igitur *Turnum Vicecomitis*, Curia recordi in omnibus rebus quæ pertinent ad *turnum*: & eſt *leta* Regni per totum Comitatum; cujus Vicecomes judex eſt. Quicumque proinde *letam* habet, eadem gaudet prærogativa in procinctu ſuo, qua Vicecomes in *Turno.* Ita Raſtallus. Jo. Britton in Legib. Angl. c. 29. *Et ſount aſcuns articles touchaunts noſtre Corone & noſtre peas enfreint pledables par Viſcontes autrefois que à jours de countes, & aillours que par là où les plées del Viſconte ſount tenus, leſquels plées ſount appellez Tours de Viſconte, que deux foits par an les doit tenir parmi cheſcun Hundred de ſon Conté.* Fleta lib. 1. cap. 20. §. 106. *Vicecomites non debent facere turnum ſuum, niſi bis in anno.* Adde lib. 2. c. 52. §. 2. & Statutum 2. Weſtmon. cap. 15. Ad ejuſmodi *Turnos* omnes tenentes convenire tenentur, præterquam Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, Priores, Comites, Barones, ac viri religioſi; præterea mulieres, niſi eorum præſentia ob aliquam cauſam ſpecialiter exigatur. Qui verò diverſa tenementa habebant in diverſis hundredis, ad eos tantummodo Turnos venire tenentur in ballivis ubi ſunt converſantes. Ita Statutum Marlebridgenſe ſub Henrico III. cap. 10.

Turnus, pro ea præſtatione quæ Vicecomiti datur *Turnum* tenenti, pro exemptione & immunitate eundi ad *Tur-*

num. Will. Thorn: *Sed nihilominus solvit quoddam certum ad turnum Vicecomitis cum aliis de hundredo*, &c. Idem alibi: *Erat istud breve directum Rogero de Reinham Vicecomiti Cantiæ per Galfridum Barown pro tenentibus Abbatiæ non veniendis ad Turnum Vicecomitis, nisi per unum hominem qui deferat Turnum.* Mox, ex Charta Edw. II. Regis Angl. an. 1330. *Et per petitionem suam coram ipso patre nostro Consilio suo exhibitam, suggerentium quod Borghesaldrus & quatuor homines de qualibet borga eorumdem maneriorum tempore quo ipsi ad turnos Vicecomitis in eodem Comitatu ad ea quæ ad visum franci plegii contingunt, præsentandum venerunt, & quemdam reditum, qui Turnus Vicecomitis nuncupatur, secum detulerunt.* Monasticum Anglic. to. 1. pag. 502. *In perpetuum quietæ sint de sectis Comitatuum & hundredorum nostrorum, de visu franci plegii & Lawedayorum, de turno & auxilio Vicecomitum, & omnium aliorum ballivorum & ministrorum nostrorum.* Adde pag. 669. Vide *Auxilium Vicecomitis.*

Turnum bursæ, aliàs *Retractus per bursam.* Libertates Bergeraci in Vasconia: *Quicunque vendiderit aliquam rem immobilem, & quis de parentela infra quartum gradum venditoris voluerit eam habere per turnum bursæ*, &c. Infra: *Rem venditam tornare poterit infra annum & mensem*, &c. Rursum ibidem *turnarius* dicitur, qui *retrahit* rem venditam. Vide Consuetud. Andegav. art. 370. 371. Cenomanensem art. 380. 381. & Blesensem art. 200.

TURONENSES, Monetæ Francicæ Turonibus cusæ, vulgò *Tournois.* Charta Jacobi Reg. Aragon. an. 1309. *Confitemur nos debere — Jacobo Regi Majoric. — patruo nostro 160. millia Turonensium argenteorum S. Ludovici bonæ memoriæ Regis Franciæ de Lege undecim denariorum & oboli, quorum Turonensium 57. minùs tertia parte unius ponderant unam marcham ad pensum Montispessulani.* Passim.

TURONUS. Vide *Toronus.*

TURPEDO. Vide *Morbillus.*

TURPEFACERE. Gloss. Gr. Lat. αἰσχροποιῶ, *turpifacio*: αἰσχρόποιος, *turpificator, turpator.* Edictum Rotharis Regis Longobard. tit. 72. §. 2. *Sponso autem — in duplum componatur ab illo qui ei desponsatam suam turpefecit.*

TURPILOQUIUM, αἰσχρολογία, in Gloss. Gr. Lat. *Laide parole*, in Gloss. Lat. Gall. S. Ferreolus in Regula cap. 25. *Turpiloquium amore pudicitiæ sit monacho turpe proferre*, &c. Lambertus Ardensis p. 78. *Nec tamen amaricato gutture in nepotem linguam exasperat, nec eum in turpiloquio, aut turpibus invehitur objectis*, &c. Infra: *Non in iram concitatus est aut turpiloquium*, &c.

TURPILUCRIS αἰσχροκερδος, in Gloss. Gr. Lat.

TURPIO, qui turpia loquitur, *un vilain*: vox Latinis Scriptoribus haud ignota. Marius Mercator lib. Subnotat. cap. 4. §. 3. *Quis scenicus turpio, quis durio, vel sannio professæ licentia turpitudinis publicè ista proferret?*

TURPITUDO, Locus *turpis*, obscœnus, cloaca. Thwroczius in Salomone Rege Hungar. cap. 36. *Corpus Saraceni rapuerunt, & in turpitudinem projecerunt.*

Turpitudinem mulieris videre, Pudenda, in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 106. §. 1. Capitula Theodori Cantuar. c. 29. *Si quis obtrectaverit puellæ aut mulieris pectus, vel turpitudinem earum*, &c. Occurrit non semel hac notione in Libris sacris. Vide Concilium Calchutense an. 787. c. 10.

TURQUIGENS. Vide *Drogamundus.*

TURRICULUS, pro *turricula.* Testamentum S. Remigii, apud Flodoardum lib. 1. cap. 18. *Jubeo turriculum & imaginatum calicem fabricari.* De ejusmodi turriculorum usu in Ecclesiis egimus in Descriptione ædis Sophianæ.

TURRILE, Campanarii pyramis, Gall. *la fleche du clocher.* Liber 2. Miracul. S. Bertini cap. 3. *Sed & turrile ipsius (Ecclesiæ) licet noviter esset superpositum, quia antiquo more erat factum, deposuerunt, & aliud miræ magnitudinis, mirabilisque fabricæ studuerunt ædificare, cujus longitudo consistentis in terra æquabat altitudinem culminis Ecclesiæ, cui superponendum erat.*

TURRIS, Campanarium. Autor Miracul. S. Columbani cap. 2. *Ecclesiam — ex lapidibus struxit, turremque super eam ædificavit, & lampadas fecit in ea pendere.* Vita S. Anstrudis Abb. Laudun. cap. 14. *Viderunt de turriculo Ecclesiæ globum igneum exire usque ad cælum.* Utuntur etiam Silvester Giraldus in Topogr. Hibern. Dist. 2. cap. 9. & 37. Liber 1. Miraculor. S. Dionysii c. 15. & alii passim.

Turris, pro carcere. *Ad turrim condemnari*, mitior pœna est quàm ad carcerem, leviorumque delictorum erat, in Statutis Ordinis Hospitalar. S. Joan. Hierosl. tit. 18. §. 39. 53.

Turrarius, Turris vel carceris custos, *Tourrier ou Geolier*, in Stylo Leodiensi cap. 12. art. 10. & cap. 18.

Toragium, idem quod *Geolagium*, quod carcerario exsolvitur. Aresta Pentecost. an. 1290. in Regesto B. Parlamenti Paris. fol 86. verso: *Cum plures Burgenses Remensis Archiepiscopi missi fuissent Laudumum, ut tenerent ibi prisionem pro defectu solutionis expensarum factarum in Coronatione D. Regis, Toragerius Laudunensis nisus fuit habere toragium ab eisdem, licet in prisione clausa non fuerint, nec prisionem in villa tenuerint, Dictum fuit per arestum quod hi prisonarii solvere toragium non tenentur. Verumtamen si aliquis magnus homo accusatus de crimine vel de aliquo enormi facto haberet gratiam quod per securitatem vel alios posset ire per villam, & non teneretur in prisione firmata, nihilominus toragium solvere teneretur.* Adde Regestum 1. fol. 103. verso, sub an. 1260. Gravamina Nobilium Campaniæ, quæ habentur in Regesto Magnorum Dierum Trecensium, an. 1297. *Item quant on prent les hommes aux Gentilshommes, & on les mainne ès Chastellenies dont ils sont, on les fait mettre en tour & en vilainne prison, jaçoit qu'ils ne soient pris pour nul vilain fait; ce qui ne fut oncques fait du temps des Heritiers, ains leur faisoit-on tenir prison dedans les villes, & sans paier tourage.* Computum terræ Campaniæ an. 1348. *Du Tourage de la Tour de Troies amoisonné à Jean de Reneval pour 2. ans*, &c. Computum Domanii Hesdini an. 1475. *Du Tourage & chepage de Hesdin*, &c. Passim alibi.

Turres ministeriis sacris accensentur in Testamento S. Aredii, apud Mabillonium to. 2. Analector. *Quod unusquisque locus sanctus constitutus ibi habeat ministerium declaratum, — id est turres 4. coopertoriolos olosericos 3. calices argenteos 4.* &c. Occurrunt rursum infra. Vide *Turriculum.*

TURTA. Vide *Torta.*

TURTEGETES, Tugurium, ædicula. Vita B. Coletæ n. 49. *Oratoria sic constructa fuerant, quod vix se poterat in eis erigere seu elevare, magisque videbantur turtegetes vel tuguria altilium, vel anserum, quam habitationes rationabilium personarum.* Ubi quidam codd. habent *curtegetes.* F. ex Gall. *Tourjette*, Turricula.

TURTURILLA, *Locus ubi panis ponitur*, Ugutioni. An *Turundilla?*

TURTURI. Ugutio, in *Turtur*: *Turturi dicuntur pastores, qui fistulis canunt.* Ita etiam Jo. de Janua.

TURVA. Vide *Turba.*

TURUCA, Papiæ, *vestis Regia.*

TUSILLÆ. Isidorus lib. 11. cap. 1. *Toles Gallica lingua dicitur, quas vulgò per diminutionem Tusillas vocant, quæ in faucibus turgescere solent.* Vide Joannem de Janua in *Toles.*

TUTOR, Advocatus Monasterii, defensor, in Charta Henrici Regis Fr. an. 1043. ex Tabulario Fossatensi fol. 151.

TUTACULUM, Tutamen: apud Prudentium.

TUTAMENTUM. Glossæ Isonis Magistri: *Tutamen: firmamentum, protectio.* Vide *Tensamentum.*

TUTARE, ex Gallico *Tuer*, Occidere. *Tutare candelam, aut cereum*, extinguere: Galli dicunt, *Tuer la chandelle.* Ordo Romanus: *Lumen autem Ecclesiæ apud Romanos ab initio cantus nocturni inchoatur extingui: hoc*

tamen ordine, ut ab introitu ipsius Ecclesiæ incipiat paulatim tutari. Mox: *Ubi audierit primam Antiphonam, tenens cannam in manu sua, tutat lampadem unam: in fine verò Psalmi ipsius tutat aliam sinistræ partis.* Hac notione utitur etiam Alcuinus de Divinis offic. pag. 247. & Regula Magistri cap. 19. & 29. Itali *Attutare*, & *Stutare*, Restinguere dicunt. Jo. Villan. lib. 12. c. 20. *Attutarsi la furia dello sfrenato popolo.* Porrò nostrum *tuer*, pro *occidere*, ἀθῴειν, mactare, deducit H. Stephanus.

TUTELATOR, *Protector*, in Glossis MSS. S. Germani Paris. cod. 524.

TUTELLI, inter Ministeria sacra. Chronicon Centulense Hariulfi lib. 3. cap. 3. *Scyphus argenteus major: minores argentei 4. ex auricalco 1. tutelli argentei 4. urcei argentei cum aquamanilibus 2.* &c. Ubi fortè legendum *cutelli*, seu *cultelli*. Idem lib. 2. cap. 10. *Atramentarium optimum argenteum auro paratum 1. cultellus auro & margaritis paratus 1.* &c.

TUTTA. Vide *Tolta*.

TUTUPIA, Capitis tegumentum Clericis proprium, cujusmodi hodie *les bonnets quarrez*. Statuta Synodalia Nicolai Episcopi Andegav. an. 1265. *Clerici sive conjugati sive non conjugati, cum in Ecclesiis Parochialibus in quibus commorantur, ad Missam, vel ad Vesperas, veniunt, cum tutupiis congruentem deferentes tonsuram incedant, psalmodiantes, legentes, & cantantes ibidem cum Presbyteris, — tamen coram Episcopo, Archidiacono, Archipresbytero, vel Decano suis appareant cum tutupiis, & amotis caputiis se præsentent.*

TWELFHINDUS. Vide *Hindenus*.

TWYGAVEL. Vetus Charta Cantuariensis Ecclesiæ apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkynd* pag. 28. *Idem respondet de 814. & dimid. ped. Clausur. hayag. fac. circa manerium, ex Consuetudine, unde de Twygavel 200.*

TYHTLAN, vox Saxon. *Accusatio*. Leges Ethelredi Regis cap. 2. *Nec componat aliquis pro ulla tyhtlan, si non intersit testimonium Præpositi Regis.* Hinc emendare licet Leges Kanuti Regis Angl. cap. 56. apud Bromptonum: *Si quis amicis destitutus, vel alienigena, ad tantum laborem venerit, ut plegium non habeat, in prima thilac, id est accusatione ponatur in carcanno, & ibi sustineat donec ad Dei judicium eat.* Legendum enim *Tyhtlan*.

TYMBRIS. Senator lib. 5. Epist. 1. *Cum piceis, tymbribus, & pueros gentili candore lucentes; & spathas nobis etiam arma desecantes, vestra Fraternitas destinavit.* Ita prima editio Senatoris, & aliæ posteriores, tametsi menda non pauca in hisce paucis verbis liceat subodorari. Nam quid vox *piceis*, si à *tymbribus* distinguatur, quid *pueros*, cum armis quæ in munus mittuntur? Certè *piceas tymbres* hîc interpretor *tympana area* coloris *picei*. Nostri quippe *tymbres*, inde vocarunt, quæ Latini *tympana*. Gloss. Lat. Gall. *Tympanum, Tymbre. Tympanistria, Menestrier de tymbre. Tympanizo, chanter ou timbrer. Tintinnabulum, tymbre.* Poëta Anonymus vernaculus MS. de expugnatis Hierosolymis per Titum:

> *Mult parfont bele noise en l'ost li Olifant,*
> *Li cor & les buisines, & li timbre sonant.*

Alius Poëta MS.

> *Là oissiez tabours & timbres retentir.*

Galterus Metensis in Mappamundi MS. cap. 58.

> *Une fontaine est clere & coie*
> *Quant dessus à riens qui sesjoie*
> *Et où timbre, ou vielle sonne,*
> *Ou autre instrument qui resonne;*
> *Si s'eslieve ainsi con de joie,*
> *Et s'espant par aval la voie.*

Inde postmodum galeas ipsas *Tymbres* etiam appellarunt, seu quod *tympanorum* speciem referrent. Guillelmus de Guignavilla in Peregrinatione animæ:

> *Où sont bannieres desploiées,*
> *Où sont hyaumes & bachines,*
> *Timbres & vestus velués,*
> *A or batu & à argent,*

Seu quod, galeæ pulsatæ sonum tympanorum ederent. Guntherus lib. 4. Ligurini:

> *Non jam missilibus telis, ferroque volanti,*
> *Sed gladiis pugnare libet: tinnire sonoros*
> *Ictus audires galeas,*

Et lib. 7.

> *—— tinnire cavas mucronis ab ictu*
> *Audires galeas:*

Inde igitur nostri etiamnum *tymbres* vocant galeas quæ armorum insignibus imponuntur. *Tenir littres en ses armes & tymbres*, in Consuetud. Turon. art. 60.

Sed nescio an aliud sonet hæc vox in Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1351. cap. cui lemma est: *Parties delivrées en ce terme à cause de l'obseque de M. Gieffroy de Varennes Chambellan du Roy &c. pour faire tunicles, houçes, arconnieres, 2. timbres de crestes des armes dudit Chevalier à mettre sur les heaumes.* Vide *Timbrium*.

TYMBORALIS *pœna*. Vide *Tumberellum*.

TYMBUS, τύμβος, Sepulchrum, *tumba*. Vetus Epitaphium apud Ughellum in Episcopis Bobiensibus:

> *At pater egregiè potens intercessor es iste*
> *Pro gloriosissimo Luitprando Rege qui suum*
> *Precioso lapide tymbum decoravit devotus.*

Vide *Tumba*.

TYMPANARIA. Concilium Grateleanum an. 928. *Et si villanus excrevisset ut haberet plenariè quinque hidas terræ propriæ, Ecclesiam, & coquinam, tympanariam, & januam, & sedem, & sundernotam in aula Regis, deinceps erit Taini lege dignus.*

TYMPANARIUM, Campanarium. Vetus Ordo Canonicorum, quem S. Protadii librum vocant, in die Palmarum, apud Chiffletium in Dissertat. de Conversione Constantini M. c. 5. *Et cum venerint ad Portam Martis, quæ nunc dicitur Nigra, steni super murum tympanarii pueri cantantes, Gloria, laus, & honor*, &c.

TYMPANUM, Isidoro lib. 2. Orig. cap. 21. *est pellis vel corium ligno ex una parte extensum.* S. Augustinus in Psalm. 67. *Tympana fiunt corio siccato & extento.* Gesta Ludovici VII. Regis cap. 8. *Clamabant & ululabant & latrabant sicut canes. Tympanis & nacariis, & aliis similibus instrumentis horribiliter resonabant.* Monachus Florent. de Expugn. Accon.

> *Si ferire tympana, tubasque sonare*
> *Videres, & vocibus Turcos reboare*, &c.

Vide quæ notamus ad Joinvillam pag. 61. ubi tympana, quæ *Tamburla* nostri vocant, Turcorum propria fuisse docuimus.

Tympanum, Papiæ, *dicitur medium; pars media Symphoniæ in similitudinem cribri.* Item,

Tympana, tecta vehiculorum.

Tympanum. Charta Friderici II. an. 1237. apud Lambecium lib. 2. Comment. de Biblioth. Cæsar. pag. 81. *Præsens privilegium fieri fecimus, & bulla aurea tympano majestatis nostræ impressa jussimus insigniri.* Legendum videtur *typario*. Vide in hac voce.

TYMPANISTRIA, Campanæ, *Tymbres*. Codex MS. Monasterii Novi Pictaviensis: 10. *die Febr. celebratur obitus pro filio nobilis Comitis Pictavorum, — pro quo sonantur omnia tympanistria, duo classus de sero, & unus de mane ante Missam*, &c.

TYPARIUM, Sigillum cui Principis τύπος, seu imago insculpta est. Charta Willelmi Regis Siciliæ an. 1177. apud Bromptonum: *Præsens privilegium — Bulla aurea nostro tipario impressa, roboratum nostro sigillo jussimus decorari.* Perperam *Stipario* præferunt Chartæ aliæ Siculæ in Bullario Casinensi to. 2. pag. 203. Petrus de Vineis lib. 2. Ep. 41. *Cum in castrorum nostrorum combustione camera nostra cum Aureæ bullæ typario, & regni nostri sigillo perdita & amissa fuerit.* Bulla aurea Caroli IV. Imp. de electione Imperatoris cap. 27. §. 2. *Duo vel unus sigilla & typaria Imperialia sive regalia à Cancellario Curiæ recipient.* Occurrit ibi pluries. Joan. Hocsemius in Adolfo à Marka Episc. Leodiensi cap. 30.

Ostensum fuit in Capitulo coram Magistris sigillum plumbeum sive stanneum, ejusdem typarii cum magno sigillo argenteo Episcopi, &c.

TYPHUS, Superbia, mentis elatio, ex Gr. Τύφος. Isidorus, & ex eo Papias: *Typhus, herba quæ se ab aqua inflat: unde etiam ambitiosorum & sibi placentium tumor, Typhus dicitur.* Arnobius: *Mentis elatio, & Typhus qui appellatur à Græcis.* Glossæ Gr. MSS. Regiæ: Τύφος, ἡ ἀλαζόνεια, ἡ ἄναψις καρδίας. Hesychius: Τύφος, ἔπαρσις, ἀλαζόνεια, κενοδοξία. S. Ambrosius in Epist. ad Romulum: *Sic Moyses typhum illum dissipavit Ægyptium*, &c. Commodianus Instr. 30.

——nimium te tollis in altum,
Et typhum ducis, nec respicis pauperes ultro.

Althelmus de Octo vitiis princip. cap. 8.

Dum mentis typhus ventoso pectore turget.

Et alio loco:

Qui tumido nescit mentis turgescere typho.

Utuntur passim Scriptores alii, Martianus Capella lib. 5. extremo, S. Augustinus Epist. 48. 49. 57. 64. lib. 3. Confess. cap. 3. & alibi non semel, S. Benedictus in Reg. cap. 31. Gregorius M. lib. 6. Epist. 26. l. 7. Ind. 2. Epist. 54. Concil. Forojuliense an. 791. Leges Monachorum Heydensium c. 3. Vita Ludovici Pii Imp. an. 819. Anselmus Leod. c. 107. &c.

Typus, eadem notione. Vide *Typus*.

Typhus, pro *febris*. Vide *Typus*.

TYPICARE, Figurare, exprimere. Will. Brito lib. 12. Philipp. de Virga Aaronis:

Frondu it, & subito produxit amygdala, flore
Virginis intactæ typicans nova gaudia partus.

TYPRUS, Vasculi species. Jonas in Vita S. Columbani cap. 16. *Vas quod Typrum nuncupant, in celerarium deportavit, & ante vas in quo erat cervisia, deposuit, extractoque epistomii vertibulo, in illud cervisiam excepit.* Infra: *Cernit autem ultra typrum usque adeo excessisse cervisiam, ut duplo altior typrus videretur*, &c. Theodorus Campedonensis de S. Magno cap. 3. ubi de eodem miraculo *typum* pluries præfert.

TYPI, Imperatorum Constitutiones, decreta, θεῖοι τύποι. Anastasius in Leone II. PP. de Ravennatibus: *Sed & typum autocephaliæ, quem sibi elicuerant, ad amputanda scandala Sedis Apostolicæ restituerunt.*

Typi, præsertim dicta Edicta principum de fide. Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 2062. τύπον, ὅρον, κανόνα. Anastasius in Martino PP. de Paulo CP. Patriarcha: *Insuper studuit ad operimentum proprii erroris quorumdam subreptioni; ut & clementissimo Principi suaderet typum exponere, qui catholicum dogma destrueret. In quo typo omnes voces SS. Patrum cum nefandissimorum hæreticorum dictionibus enervavit*, &c. Adde ejusdem Nicolai Epistolam ad Amandum Episcopum Trajectensem. Cedrenus an. 2. Zenon. Τοῦτον ὁ Βασιλίσκος ἐπὶ ὢν μετὰ τύπων εἰς Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τῆς συνόδου ἐξέπεμψεν. Theophanes an. 17. Constantini Pogonati: Τῆς ἕκτης συνόδου κεφαλαιώδεις τύποι. Vide Baronium an. 648. n. 1. & supra in voce *Forma*.

TYPUS, Febris accessio, vel febris ipsa. Galenus lib. περὶ τύπων. Τύπος δέ ἐστι τάξις ἐπιτάσεως, καὶ ἀνέσεως. Papias: *Febres quotidianæ typum patiuntur, i. accessionis formam.* Idem: *Typi, sunt frigidæ febres, quæ abusivè Typhi dicuntur, ab herba quæ in aqua nascitur, ex accessionum & recessionum revolutione.* Gloss. Ælfrici: *Typus*, Lengten adl: i. febris *accessus*. Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosoph. *Typus i. figura in typica, i. figurativè, quia cum intus patiuntur typicam febrem, extra frigore nimio perurgentur.* Apuleius lib. de Virtutib. herbar. cap. 102. *Ad frigora & omnes febrium typos. Typum frigoreticum incurrere*, apud Gregor. Turon. de Gloria Confess. cap. 15. Fortunatus in Vita S. Germani Paris. cap. 20. *Typum dupliciter incurrens febris & frigoris. Typus tertianæ, quartanæ, quotidianæ*, apud Serenum Sammonicum de Medicina cap. 50. 51. 52. *Typus quotidianæ, tertianæ, vel quartanæ febris*, in Vita S. Leobini Episcopi Carnot. n. 17. *Quotidianus febrium typus*, in Vita S. Severi Episcopi Ravennat. n. 15. *Typus tertianus*, apud Ruffinum de Vitis Patrum lib. 2. cap. 1. *Typus frigoris*, in Vita MS. S. Severini Abb. *Quartanus typus*, apud Gregor. Turon. de Gloria Confess. c. 15. 21. 24. 82. 89. lib. 2. de Miracul. S. Martini c. 22. 32. 50. de Vitis Patrum c. 6. Fortunatum in Vita S. Germani Paris. cap. 44. in libro Miraculor. S. Wandregesili cap. 6. in Miracul. S. Eusebiæ Abbatissæ Hamatic. n. 17. in Vita MS. S. Magnobodi Episcopi Andegav. cap. 14. apud Radulphum in Vita S. Richardi Episc. Cicestrens. n. 85. &c. *Typus tertianus*, apud S. Audoenum in Vita S. Eligii lib. 2. c. 68. Victorem III. PP. lib. 3. Dialog. p. 75. Alexandrum Iatrosophist. lib. 3. Passion. Ermentarium lib. 2. de S. Philiberto cap. 83. Odonem Cluniac. de Miracul. S. Mauri cap. 17. &c.

Typica febris. Glossæ antiquæ MSS. *Typica febris, est quam quidam periodicam vocant.* Papiæ, *vel Triteus, vel Tetreus, vel Ephemerius, vel penteus, vel epteus, vel hebdom.* Joanni de Janua, *febris periodica.*

Typici, qui patiuntur typicam febrem, in Glossis MSS.

Typhus, pro *Typus* dictum observat loco citato Papias. Aimoinus lib. 4. de Miracul. S. Benedicti cap. 23. *Cœperunt omnia illius membra, more eorum qui quartano laborant typho, tremere*, &c. Cap. 25. *Quicumque febricitantium, sive quotidianis, seu tertianis, vel quartanis detentus fuerit typhis*, &c. Gislebertus lib. 2. de Miraculis S. Romani cap. 11. *Quartano validissimo vexabatur typho.* Cap. 16. *Laborioso febrium æstuans typho.*

Typus. Vide *Typrus*.

Typus, idem quod *Typhus*, superbia. Glossæ antiquæ MSS. *Supercilio, tipo, fastidio.* Sergius II. PP. in Ep. ad Episcopos Transalpinos: *Sed nos — confidimus, quod nullo typo secularis audacia vestra succumbit auctoritas.* Charta Formosi PP. an. 891. in Spicilegio Acheriano to. 12. p. 150. *Aliquo typo aut fastu superbiæ*, &c. Alia Athelstani Regis Anglor. in Monastico Anglic. to. 3. p. 129. *Si — aliquis typo supercilii turgens*, &c. Will. Neubrigensis lib. 1. cap. 2. *Homo turgidus typo immanissimæ superbiæ. Jactantiæ typo elatus*, apud Alcuinum Epist. 9. *Typo superbiæ turgidus*, in Vita S. Fructuosi n. 1. Regino an. 886. *Vanæ gloriæ typus.* Continuator Histor. Abbatum Lobiensium pag. 614. *Dantur igitur Apostolicæ auctoritatis mandata, ut electum* (Abbatem) *dominus Leodiensis, ad quem hoc spectabat, investiret, & investitum dominus Cameracensis absque typo consecraret.* Id est, absque ulla pompa, vel solennitate. Guibertus lib. Quo ordine sermo fieri debeat, pag. 2. *Ex tipo nimio dedignantur.*

TYRANNITAS, pro *Tyrannis*: nostris, *Tyrannie*. Occurrit apud Fredegarium in Chronico pag. 777.

TYRANNOPOLITANUS, apud Sidonium lib. 5. Epist. 8. *Nam tua scripta, nostrorum vitiis proficientibus tyrannopolitanorum locupletabuntur.*

TYRANNUS, non modò Rex pessimus atque improbus, sed etiam Rex quivis dictus. Isidorus lib. 9. Orig. *Tyranni Græcè dicuntur, iidem Latinè & Reges: nam & inter veteres inter Regem & Tyrannum nulla discretio erat.* Et Virgilius lib. 7. Æneid.

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Ubi Donatus. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 12. *Comedente autem Carolo, ministrabant Duces & Tyranni, vel Reges diversarum gentium.* Adelbertus Heidenhemensis pag. 330. *Quidam præpotens Tyrannus juxta cellam Heidenheimensem in prædio suo habitationem habuerat.* Ubi Gretzerus editor ad marginem posuit, *Dynasta*. Vide Nicol. Fullerum lib. 4. Miscell. sacr. cap. 10.

TYRIACA, *Tyriacum antidotum*, pro *Theriacum*, quod vulgò *Theriaque* dicimus. Stephanus Episcop. Tornacensis Ep. 129. *Mitto vobis ampullam tyriaca probatissima plenam.* Ita etiam Ælfricus p. 57. Fulcherius Carnotensis lib. 3. Hist. Hierosol. cap. 59. *Antidotum tyriacum de corpore serpentis confici dicitur.*

TYRIUM, Purpura Tyria, vel pannus purpureus. Anastasius in Leone III. *Vestes duas, ex quibus unam albam holoseriam, — ornatam in circuitu de chrysoclavo, aliam de Tyrio habentem in medio tabulam de chrysoclavo*, &c. In Gregorio IV. *Vela alba serica 4. unum habens undique Tyrium, & in medio crucem & gammadias de chrysoclavo*. Passim alibi.

TYRO. Papias: *Tyrones dicuntur fortes pueri, qui ad militiam delignutur, atque habiles existunt.*

Tyrones in Palatio appellat autor Vitæ S. Pelagii nobiles aulicos, qui Principis ministerio inserviebant; qui *Militares Regis pueri, & regalibus annonis nutriti*, dicuntur S. Eulogio in Memor. SS. l. 2. c. 3. Dudo de Morib. & actis Norman. p. 98. *Confestim Willelmus quemdam Tetgerum Tyronem, domus suæ principem misit ad Heinricum Transrhenanum Regem*, &c. Idem pag. 103. *Quem Hugo Dux, non reverenter, ut solitus erat, suscepit; sed in parilitate suorum Tyronum tenuit.*

Tyrocinare. Tyrocinium exercere. S. Gerardus Abbas Sylvæmajoris in vita S. Adelardi Abbatis Corbeiensis n. 4. *Tyrocinabatur in Palatio* (Karoli) *puer bonæ indolis.* Historia Translat. S. Guthlaci n. 19. *Militabat, & in expeditionibus ad tempus tirocinabatur.*

Tyro, qui in arenam descendit, vel duello pugnat, *Campio*. Arnoldus Lubec. lib. 2. cap. 15. de Drogone duellum inituro cum quodam Helia: *Dominus meus exibit ad vos cum tirone suo, completurus quod dixit.*

Tyro, Miles, qui *Militiæ* cingulo recens decoratus est, & necdum in bellis vel torneamentis tyrocinium suum exercuit. Joan. Monachus Majoris Monast. de Gaufredo Duce Normanniæ, *Milite* creato: *Taliter ergo armatus tyro noster, Militiæ postmodum flos futurus*, &c. Simeon Dunelmensis an. 1150. de Henrico ejusdem Gaufredi filio recens Milite facto: *Et Rex David, & Tyro Henricus Dux Normanniæ*, &c. Ita vocem *Tyro* usurpat non semel Matthæus Paris pag. 371. 445. &c.

Tyrocinium, Militia, Chevalerie. Joannes Monachus Majoris Monasterii lib. 1. Hist. Gaufredi Ducis Norman. de ejusdem Militia: *Illucescente die altera, balneorum usus, uti tyrocinii suscipiendi consuetudo expostulat, paratus est.* Infra: *Dies illa tyrocinii honoris & gaudio dicata*, &c. Gaufredus Vosiensis in Chron. part. 1. cap 58. *Regem Scotorum Henricus* (Rex Anglorum) *apud urbem Petragoricam in prato Episcopali Militiæ cingulo redimivit, qui novus Miles 30. heroum liberos recentis tyrocinii consocios faciens, prosecutus est Regem.* Petrus de Vineis lib. 3. Epist. 20. *Quia tamen Militiæ cingulum, quod reverenda sancivit antiquitas, nondum Serenitas nostra acceperat, die præsentis mensis Augusti, cum solennitate tyrocinii, latus nostrum eligimus decorandum.*

Tyrocinium, Torneamentum, ludi equestres, in quibus novi Milites armorum suorum tyrocinia exercebant. Willelmus de Nangiaco in Vita Philippi III. Regis Francor. an. 1279. *Princeps Salernæ Carolus Regis Siciliæ illustrissimi filius, veniens in Franciam cum magno honore à Rege & Baronibus est receptus, ac pro ejus amore & reverentia dedit licentiam Philippus Rex in ludis tyrociniorum Milites exercendi.* Infra: *Ipse verò Rex per tyrocinia, commonendo Milites ad probitatem, discurrens*, &c. Joannes de Beka in Ottone III. Episcopo Trajectensi: *Eodem anno Florentius Comes imperterritus multa tyrocinia per diversas provincias frequentavit, de quibus præconium laudis acquisivit.* Infra ait eum qui Militarem ordinem suscepturus erat, jurasse, *Tyrocinia non nisi causa Militaris exercitii se frequentaturum.* Sic Matthæus Paris pag. 372. 493. 495.

Tyronia, pro *tyrocinium*, Exercitatio militaris. Arnobius Junior in Psalm. 106. *Sicut tyronia corpus exercet, ita animam divina præcepta instituunt.*

Tyronatus, in l. 21. Cod. Th. de Tyronibus, pro eo tempore quo tyrones militiam exercent.

TYROS. Glossæ MSS. ad Concil. Afric. c. 57. *Tirorum, latronum. Tyros, Rusticus.* Vide *Syrus*.

Tysana, Ptisana, nostris *Tisane*. Acta S. Martinæ Virg. n. 38. *Erat autem leo immanissimus*, (cui devoranda objecta est S. Martina) *qui comedebat 40. libras carnis quotidie, & in potu ejus decimatas 8. tysanæ.*

TYTHLAN, vox Saxonica, Accusatio, in Ethelredi Regis institutionibus cap. 2. *Nec componat aliquis pro ulla tyhtlan*, &c.

TZANGÆ. *Tzancæ, Zancæ, Zangæ*, Calcei, seu potiùs Cothurni, qui & pedes tegebant. Glossæ Basil. τζάγγα, τὸ ὑπόδημα. Τζάγγια, in Chronico Alexandrino pag. 768. & apud Theophanem, & Codinum de Offic. Lex 2. Cod. Th. de habitu quo uti oportet &c. *Usum tzangarum atque braccarum intra urbem venerabilem nemini liceat usurpare.* Concilium Aurelianense I. c. 20. *Monacho uti orario in Monasterio, vel tzangas habere non liceat.* Canones editi à v. cl. Jacobo Petito pag. 218. hîc habent *ciangas*. Capit. Caroli M. lib. 7. cap. 304. *Ut Clerici pampis, aut tzangis, vel armis non utantur.*

Tzancæ, Zanchæ, in l. 3. d. tit. Cod. Th. Epistola Galieni apud Pollionem in Claudio: *Zanchas de nostris Parthicis paria tria.*

Zangæ. Vetus interpres Horatii ad Sat. 6. *Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus Pellibus. Nigris pellibus*, inquit, *Zangis*. Glossæ Isidori: *zanga, pellis*. Glossæ MSS. *Zanga, ossa*, i. ocrea. Vide *Hosa*. Tzangæ autem ad medium crus usque pertingebant, unde *Ocreas* vocant Scriptores Latini. Hist. Miscella: *Ex rubris enim ocreis agnoscebatur.* Ubi Theophanes pag. 263. ἐκ τῶν ἀληθινῶν γὰρ τζαγγίων ἐγνωρίζετο. Will. Tyrius lib. 15. cap. 23. de Manuele Comneno: *Ocreis, ut mos est in illo imperio, insignitus purpureis, ab universis legionibus certatim Augustus est appellatus. Caligæ* dicuntur Luithprando lib. 3. cap. 9. & Alberico, ubi de Balduino Imperatore CP. *Caligis rubeis secundum morem indutus. Cothurni*, Corippo lib. 2. *Hueses*, seu *ossæ*, Willharduino n. 116.

Tzangas porrò purpureas, proprias fuisse Imperatorum Constantinopolitanorum, docent passim scriptores Byzantini: nam ut ait Corippus,

> *Augustis solis hoc cultu competit uti.*

Ita Basilius in Parænesi c. 63. Theophylactus Bulgar. de Institut. Regia cap. 27. & alii quos laudat Meursius.

Sed & Lazis Regibus τζαγγία ῥουσαῖα περσικῷ σχήματι adscribit Chronicon Alexandrinum pag. 768. κοκκοβαφὲς πέδιλον, vel πέδιλα ἐρυθρὰ, Scilitzes: & Bulgaricis Principibus Nicetas in Isaacio lib. 1. n. 5. Gothicis Regibus, Gregorius M. lib. 2. Dialog. cap. 14. Imperatoribus Occidentalibus, Panegyricus Berengarii Imp.

> *Cum Princeps nitidus Tyrio procedit in ostro,*
> *Tegmina vestitus crurum rutilante metallo,*
> *Quale decus terræ soliti gestare magistri.*

Aliis promiscuè Albertus Aquensis lib. 9. cap. 8. *Caput verò Gerbodonis, & ejus crura pretioso ostro calceata & induta amputantes, defensoribus urbis ostenderunt.* Vide *Calcar*.

De vocis etymo, censet Salmasius, cujus sententiam amplecti videtur Jacobus Gotofredus, ab ἄγχω, quod est *constringo*, & ἄγχη, vinculum quo quid constringitur, deductam, unde factum ζάγχη, pro διάγχη, ut *Zabolus*, pro *Diabolus*, *Zeta*, pro *diæta*, & similia apud Latinos. Verum τζ apud Græcos recentiores pro δια usurpatum vix reperire est; imò semper ab iis præpositum literæ s. inflexione Italica, quod monent Eustathius ad Dionysii Perieg. p. 100. edit. Henric. Stephani, satque probant verba allata à Meursio incipientia à τζ. Proinde nescio an non potiùs à Gallico *Sangle*, id est *Cingulum*, deduci debeat, tametsi conjecturam hanc omnino pro probabili, nedum pro vera nolim præstare. Vide Cujacium lib. 21. Obser. cap. 28. Leunclavium in Pand. Turc. n. 199. Fabrotum in Notis ad Anastasii Historiam Eccl. p. 95. Meursium in Gloss. Jacob. Gotofredum ad d. tit. Cod. Theodos. &c.

V.

V Litera numeralis, quæ 5 designat. Unde versus:

V. verò quinque dabit tibi, si rectè numerabis.

Seu ut habet Ugutio:

V. quoque pessundans, non plus quam quinque redundans.

Eidem literæ si recta linea superaddatur, quinque millia significat.

V, inquit Notkerus Balbulus, Opusc. *Quid singulæ literæ significent, in superscriptione Cantilenæ; Licet amissa in sua, veluti valde Vau Græcæ, vel Hebrææ, velificat.* Vide A.

V. Literam, ut F. Germanos efferre, observat Ægidius Schudus in Descriptione Rhetiæ cap. 36. exemplisque aliquot probat v. cl. Stephanus Baluzius in Notis ad Agobardi librum de Judaïcis superstitionib. adeo ut *Valradus, Vulda*, & similia promiscuè scribantur, pro *Fulradus*, & *Fulda*.

VACANTES, dicuntur Supernumerarii Magistratus, qui Codicillos magistratuum, annonas præterea & salaria dignitatis obtinebant à Principe, licèt nullam functionem agerent. Ita *vacantes Tribunos* non semel habet Ammianus, ubi consulendus Henricus Valesius pag. 68. ut & Casaubonus ad Lampridium, & Jacobus Gotofredus ad l. ult. Cod. Th. de Agentib. in reb.

Vacans Ecclesia, Σχολάζουσα, dicitur, quoties viduata est, vel titulus à nullo possidetur. Episcopus verò, vel Clericus σχολάζων nuncupatur, qui ab hostibus, paganis, vel hæreticis sede vel titulo pulsus est.

Vacantes terræ, Desertæ, incultæ, in l. 3. Cod. Th. de Veteranis, quæ in l. 8. eod. tit. *Vagantes*, quomodo nostri eadem notione *Terres vaines & vagues*. Vide *Vagantes*.

Vacans mulier, Vidua, Marciano JC.

VACANTIA, *Otium*, σχολὴ, in Gloss. Gr. Lat.

Vacantia Imperialis. Acta S. Theodori Ducis Mart. n. 2. *Tunc nuntiatum est ei de quodam doctore Dei viro, nomine Theodoro, qui factus erat Judicator Imperialis vacantiæ.* Ubi Metaphrastes, *Defensorem Regium* habet.

VACANTANEUS, Improvisus, incautus. Isid. Pac. in Chr. æra 782. *Sed Maroan unus ex Arabas Palatium adiens, periturum, & propria bella in diversa distractum, vacantaneum per tyrannidem ferociter appetens bellum.*

VACANTIVUS, Otiator, ἀεργὴς, qui *vacat*. Suidas: Βακαντίβος, σχολαστὴς, μὴ προσεχομένων τῷ πράγματι αὐτῶ. Ita vocem hanc usurpat Synesius Epist. 67. ad Theop. ubi de Episcopis, qui vagi & errabundi sedes suas deserebant, otio indulgentes. Lampridius in Severo: *Jurejurando deinde constrinxit, ne quem adscriptum, id est vacantivum haberet, ne annonis Rempublicam gravaret.* Ubi Casaubonus legit, *ne quem adscriptitium, id est vacantem haberet.* Vide *Vacans. Vacinus.*

VACATIO. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 71. *In hoc alodo accipient Monachi de Dominâ 9. denarios & unum dimidium de servitio. Reddent autem prædicti monachi 7. denarios de vacatione.*

VACATIUM. Vide *Vaccagium*.

VACATURA, Beneficium Ecclesiasticum nondum vacans, sed *vacaturum*, ad quod Summus Pontifex, vel Prælati ipsi seu Episcopi Clericum aliquem promovebant: quæ quidem *provisionis* species interdicta variis Conciliis, ac præsertim Tridentino sess. 24. c. 19. Joann. Brompton de Ludovico VII. Rege Franciæ: *Dum autem Clericus quidam privilegium Papale ei attulisset, quod in omni Cathedrali Ecclesia regni sui primam vacaturam haberet, cum fructibus medio tempore provenientibus, ille statim litteras combussit, dicens se malle tales litteras comburere, quam animam suam in inferno torqueri.* Jacobus Stephaneschus lib. 3. de Vita S. Cælestini V. PP. cap. 11. de ejus ineptis promotionibus:

O quàm multiplices indocta potentia formas
Edidit! indulgens, donans, faciensque recessit,
Atque vacaturas concedens, atque vacantes,
Assumens precibus nonnullum ad culmina sedum
Pontificum, variosque gradus, absente senatu, &c.

Vide Historiam S. Mariæ Suession. pag. 443. & Historiam Academiæ Parisiensis to. 3. pag. 582.

VACCÆ, olim in aliquot regionibus ac provinciis, præcipuæ fuerunt hominum facultates, adeo ut & mulctæ judiciorum in vaccis exsolverentur, ut colligitur ex Leg. Malcolmi II. Reg. Scot. c. 8. Stat. Will. Reg. Scot. c. 5. 6. Leg. Forestar. Scot. c. 3. ex Reg. Majest. lib. 3. cap. 19. ex Quoniam Attachiam. cap. 72. 73. &c. Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 1. 15. &c. atque eæ denique vice pecuniæ in commerciis darentur. Tabulæ fundationis Monasterii S. Severini in Vasconia: *Qua de causa eum locum ab illis cum omnibus ad se pertinentibus, dando illis trecentos solidos duodenarios argenti quadraginta quinque vaccas, cum multis rebus aliis.* Scribit Jacobus Waræus in Antiquit. Hibern. c. 12. ex veteri Poëta Gallico sub Ricardo II. equum generosissimum emptum vaccis 400. Huc spectant ista Columellæ in Præfat. lib. 6. *In rusticatione vel antiquissima est ratio pascendi, eademque quæstuosissima: propter quod nomina quoque & pecuniæ & peculii tracta videntur à pecore: quoniam id solum veteres possederunt, & adhuc apud quasdam gentes unum hoc usurpatur divitiarum genus.* &c. Vide Reginonem an. 874. Monasticum Anglic. to 3. pag. 205. Marcam in Hist. Beneharn. lib. 1. cap. 12. n. 10. 11. lib. 3. c. 8. n. 1. cap. 11. n. 5. in Probat. Adde præterea quæ habent Agellius lib. 11. c. 1. lib. 33. c. 1. Plinius lib. 18. c. 3. Tacitus de Morib. German. &c.

Vacca mulsa, id est lactans, in Lege Bajwar. cap. 2. §. 6.

Vacca jugo domita, vacca junctoria, quæ ad aratrum jungitur, in Leg. Longob. lib. 2. tit. 21. §. 6. 7.

Vacca alba. Joannes de Deo in Pœnitentiario lib. 5. c. 10. de Pœnitentia Archidiaconi: *Secundo quia volunt habere pecuniam, vel vaccam albam pro investituris Ecclesiarum vel beneficiorum,* &c. quia rara.

VACCAGIUM, Tributum ex vaccis. Tabularium S. Trinitat. Vindocinensis: *In curte S. Dionysii — perdonat Comes vaccagium totum.* Sammarthani in Abbat. O. SS. Andegav. ediderunt *vacatium*. In Charta Henrici III. Regis Angliæ pro Monasterio S. Salvatoris in Hibernia, in Monastico Anglic. to. 2. pag. 1032. mentio fit *vaccarum solutionis, quæ dari solent pro Capitulis Utlagorum.*

VACCARIA, Ager vel prædium vaccarum numero alendo idoneum. Charta Joannis Regis Angl. to. 3. pag. 35. *Concessimus etiam eis quod habeant ibidem vaccariam 40. vaccarum, cum pastura earum in foresta illa, & cum secta earundem ad duos annos: ita quod in fine singulorum duorum annorum amoveatur de foresta nostra secta earundem 40. vaccarum de duobus annis.* Monasticum Anglican.

glican. to. 2. pag. 165. *Et de bosco meo, sive arborum succisione, sufficientem materiam ad faciendas domos; & faldas duarum vaccariarum, quot opus habuerint, & virgas sufficientes ad domos faciendas in eisdem vaccariis, quantum necesse fuerit.*

Vaccaritia, eadem notione. Lex Alamann. tit. 75. *Si quis in vaccaritia legitima ubi sunt 12. vaccæ vel amplius, taurum ex ea involaverit vel occiderit*, &c. Charta Caroli C. an. 37. pro Monasterio S. Bertini Audomarensi in Tabul. ejusdem Ecclesiæ: *Ad portam autem, ante fores Ecclesiæ, vaccaritiam cum hortulo. Vaccaritiæ dominicales*, in Charta ejusdem Caroli C. apud Malbrancum lib. 6. de Morinis cap. 29. Occurrit præterea in Capitulari de Villis c. 23.

Vaccharia, in eodem Monastico Anglic. to. 1. pag. 74.

Vacceria. Charta Philippi Regis Franc. & Roberti Comitis Flandriæ an. 1080. apud Miræum in Cod. Donat. piar. cap. 57. 58. *In eodem territorio apud Alfringhem 7. mansa terræ continentia 100. vaccas.* Et infra: *Apud Ferlinghem dimidiam vacceriam 16. vaccarum.*

Vacheria, in Fleta lib. 2. cap. 41. §. 13. *Inquiratur si aliqua vacheria, porcheria, vel alia domus, vel clausum aliquod construatur infra metas forestæ, & per quem & quando, & quantum per æstimationem pastura Regis favorata fuerit aut deteriorata per animalia quæ exeunt à domibus illis.* Vide *Wallesheria.*

Vachivia, idem videtur quod *Vaccaria*, in eodem Monastico Anglican. to. 3. pag. 15. *Item dedit eis unam quarrucatam terræ, — & unam vachiviam de 40. vaccis cum secta earum per tres annos, & pasturam ad 500. oves cum secta earum per 3. annos*, &c. Mox: *Et quod liceat fratribus loca eligere cum vachiviam mutare voluerit per totam forestam, & fœna colligere in foresta, ad pasturam ovium & vaccarum.*

VACCARIUS, qui *Vaccarum* curam habet in prædiis rusticis: Gall. *Vacher*. Hujus officium describitur in Fleta lib. 2. cap. 2.

Vaccarios præterea quidam sectarii ac factiosi se se appellarunt sub an. 1320. de quibus ita Chronicon MS. Monspeliense vernaculum. *Item aquel an meteis se mogron autra manieira de gens que se appellavon Vaquiers, e volian passar & aussiau e cassanou los mesels.*

VACCATO. Fragment. Petronii: *Scilicet jam strigæ puerum involaverant, & supposuerant stramentitium vaccatonem.*

VACHIVIA. Vide *Vaccaria.*

VACIA. Ignotus Casinensis in Hist. Longob. cap. 16. *De B. Benedicti cœnobio abstulit — vacias duas pensantes libras 30. & fundatos duplices 7.* Idem fortè quod *Vauca*. Vide *Bauca.*

VACILLUM. Vide *Vas.*

VACIVUS, Otiosus. Regula Magistri cap. 18. *Et si alii fratres sequestrantur in alio laboris opere, tales sequestrentur, qui Dei plus possint præsentiam timere, præoccupato in coquina Præposito, cum negligentiore remanente vacivo Præposito; ut & vicibus honorem impleant emendandi, & vicibus humilitatem exerceant serviendi.* Aliàs Plauto, & aliis, *vacivus* est *vacuus*. In Glossis verò Lat. Gr. *Vacivus*, exponitur εὔχειρος, i. opportunus, *tempestivus*. Vide *Vacantivus.*

VACO. Charta Occitanica an. 1298. in Regesto Philippi Pulchri Regis an. 1299. n. 13. ex Tabulario Regio: *Item stagiam dictæ domui contiguam, vaconem seu insulam quæ est juxta domum prædictam, quater viginti & quindecim jornalia terrarum cultarum, tam intra insulam de Baria, quàm in parochiis de Vassaria & de Castellione.*

VACTROPERITI. Vide *Bactroperatæ.*

VACUARIUM, in Notis Tyronis p. 198.

VACUEFACERE, Vacuare, κενῶ. Utitur Macrobius Saturn. lib. 1. c. 2. lib. 7. c. 12.

VACUUS, Irritus, inanis. Charta Chlotarii Regis in Conciliis Gallicanis Sirmondi: *Quæ* (licentia) *si quolibet ordine impetrata fuerit, vel obtenta, à judicibus repudiata habeatur & vacua.* Collectio Canon. Martini Bracarensis c. 33. *Ordinatio ejus vacua deputetur.* Testamentum Hadoindi Episcopi Cenoman. *Et si aliquis exinde Epistolam quasi à nobis factam protulerit, vacua & inanis permaneat.* Marculfus lib. 2. form. 17. *In reliquo verò qualescunque à quocunque Epistolæ de nostro nomine, manu nostra firmatæ ostensæ fuerint, — vacuæ permaneant.* Formulæ secundùm Legem Roman. form. 1. *Et si fuerit ulla qualibet persona, quæ præter istum alterum instrumentum exinde præsentaverit, aut anterius aut posterius, quod nos nec fecimus nec facere rogavimus, nullum sortiatur effectum, nisi vacuum & inane permaneat.* Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 17. §. 4. *Et si aliter fecerit, sit ipsa venditio vacua.* Sic Latinis etiam priscis. *Vacui fasces*, apud Calpurnium Eclog. 1. cassi, ac nullius potestatis, cujusmodi sunt Consulis codicillaris:

> *Jam nec adumbrati faciem mercatus honoris*
> *Nec vacuos tacitus fasces, & inane tribunal*
> *Consulis accipiet.*

Observationes vacuæ, inanes, apud Apuleium lib. 9. *Vacuus labor*, &c.

Vacua terra. Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 8. *Toutes terres cultivées sont en deffens, dequoy bestes peuvent legierement tollir les fruits. Uvides terres sont en deffens depuis la my Mays jusques à la sainte Croix en Septembre. En autre temps elle sont communes, se elles ne sont closes ou defendues d'ancienneté, si comme de haies ou telles choses.*

Vacuare, Inane, irritum, & *vacuum* efficere. Gloss. Gr. Lat. MS. ἀκυρωσία, *abrogatio, evacuatio, irritum*. Perperam in edito, *arrogatio*. Facundus Hermianensis lib. 2. cap. 1. *Nam si legibus vestris bene atque utiliter censuistis, ut quæcunque vestra rescripta, contra ipsas quas promulgastis leges, in quibus vobis deservitur, & quas vobis infringere licet, per subreptionem fuerint elicita, vacuentur*, &c. Regestum Joannis XXII. PP. in Secret. an. 18. fol. 208. *Nec non dissolvendi, vacuandi, annullandi ac irritandi quasvis colligationes — facultatem concedimus. Viribus vacuari*, irritum haberi, in l. 8. Cod. Th. de Suariis. Vide Constit. Gener. Chlot. Regis c. 9.

Evacuare, idem quod *Vacuare*, Vacuum & inane reddere. Gloss. Gr. Lat. ἀκυρωσία, *abrogatio, evacuatio, irritum*. Lupus Ferrar. Epist. 71. *Sed postea ad persuasionem eorum, qui cum Dei offensione non timent ditescere, evacuata duplici eleemosyna, votum secularium de memorata cella implere coacti estis.* Baldricus Noviom. lib. 3. c. 3. *Non solùm evacuavit promissum*, &c. Joannes Sarisber. lib. 1. Policrat. c. 2. *Parricidii siquidem species est, impugnare jura naturæ, & sacrilegii instar, parentis leges evacuare, & matri omnium honorem debitum non referre.* Apud Littletonem sect. 64. *C'est eschange est voide, por ceo que les estates ne sont mie egales.* Utuntur præterea l. 8. Cod. Th. de Suar. pecuar. l. 3. de Immunit. nemini conced. S. Ambrosius in Apolog. David. & in Lucam, S. Augustinus de Cura pro mortuis, Facundus Hermianensis lib. 2. c. 1. Concil. Regense cap. 3. &c. Vide Append. ad Capitul. n. 164.

Evacuatoria, Apocha, qua creditor, amissa cautione, profitetur sibi solutam fuisse pecuniam: cautione enim reddita, apocha non datur, cum redditio chirographi ad solutionem probandam sufficiat. Id indicant Formulæ quibus pro lemmate est, *Evacuatoria*, apud Marculfum lib. 2. form. 25. & Formulæ veter. apud Bignon. pag. 253. & 372. 1. edit. Formula autem *Evacuatoriæ* habetur in l. 47. D. de Pactis: *Si quod instrumentum apud me remansit, vanum & pro cancellato habebitur. Evacuata obligatio*, sublata dicitur in l. 4. fin. C. de Solut. S. Augustinus de Cura pro mortuis: *Ubi esset recautum, quo illa cautio vacuata fuerit, indicavit.*

Evacuarium, idem quod *Evacuatoria*. Marculfus lib. 2. form. 27. *Et quomodo solidos vestros reddere potuero, meam cautionem absque ullo evacuario intercedente recipiamus.* Vide *Vacuarium.*

Vada, Itinera, vectigalia, etiam fluviorum, in Jure Hungarico. Sambucus.

Vadaculum, Tolosæ, *le Vadacle.* Will. de Podio-Laurentii cap. 17. de Tolosanis: *Ex improviso — versus pontes Garumnæ vexilla dirigunt transeuntes, & vadantes subtus vadaculum, ad exercitum apud Vaurum properarunt.* Adde caput 30.

Vadere. *Qui mentiendo vadunt*, in Capitul. 1. an. 810. cap. 1. lib. 3. Capitul. c. 59. & in Addit. 2. Lud. c. 14. Phrasis Gallica, *qui vont mentant.*

Vadium, *Wadium, Guadius, Guadia,* &c. Vadimonium, pignus, fidejussio. Ebrardus in Græcismo c. 19.

Vado viam, Vado quadrupedem, Vadio, Vadium do:
Pro consorte Vador: sonat hoc quod sum fidejussor.

Chronicon Laurishamense: *Ornatum quoque Ecclesiasticum, quem Vintherus ambitu simoniæ expilaverat, & in vadio exposuerat, plurima ex parte recuperavit.* Alibi: *Tres libros auro & argento gemmisque pretiosis exornatos, crucem quoque auream in vadio exponenda concessit.* Glanvilla lib. 10. cap. 6. & Regiam Majestatem lib. 3. cap. 2. *Creditur, quandoque ex mutuo res aliqua sub vadii positione, quod cum fit, quondoque res mobiles, ut catalla ponuntur in vadium. Quandoque res immobiles, ut terræ & tenementa, & redditus, sive in denariis sive in aliis rebus existentes.*

Wadium. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 80. *Facio autem hoc donum pro salute mea, & pro wadio quem ad finem daturus sum, ut quacumque morte præoccupatus fuero, deinceps de hac vita sine wadio & confessione non exeam.* Id est non facta eleemosyna.

Wadius, Fidejussor, sponsor, vas. Capitula ad Legem Salicam c. 1. §. 8. *Liber qui se loco wadii in alterius potestatem commiserit,* &c. Lex Alaman. tit. 3. *Roget sibi eum reddere, & donet legitimum wadium, ut illam culpam illi servo concessam habeat.* Ita in Lege Bajwar. tit. 1. cap. 6. §. 3. tit. 10. §. 3. &c. Ubi quandoque idem videtur quod *Vadium.* Capitula Caroli M. lib. 3. c. 29. *Liber qui se loco vadii in alterius potestate commiserit.* Cap. 65. *Semetipsum in medio pro servo dare studeat.* Annales Francor. an. 777. *Saxones reddiderunt per Wadium, & spoponderunt se esse Christianos,* &c. Odo Cluniac. lib. 1. de Vita S. Geraldi cap. 24. *Scilicet quod debitum wadii nequaquam debitori relaxare solitus erat, omnino falsum est,* &c.

Wadia, Fidejussor. Lex Longob. lib. 2. tit. 21. §. 9. *Si quis alii wadiam & fidejussorem de sacramento dederit,* &c. Adde §. 10. 12. 14. 15. &c. tit. 30. 33. 34. 50. 55. lib. 2. tit. 30. §. 1. lib. 3. tit. 3. §. 10.

Guadius, Guadium. Herardus Turonensis Archiep. in Capitul. c. 42. *Non constringantur per guadios vel sacramenta.* Vetus Notitia apud Beslium pag. 224. *Unde judicatum est à domno Comite, & ab omnibus suis circumstantibus, quod prædictus Launus eundem alodem secundum legem & judicium per guadium suum eidem Isarno reddidisset, quare eum inquietaverat, cum lege & fide facta.* Charta Heccardi Comitis Augustodunensis in Tabulario Prioratus Persiaci in Burgundia apud Perardum: *Ut sicut per instrumenta Kartarum vobis tradidi, & per guadium & andalugum, seu per istos breves commemoratum habeo.* In alia apud eundem, habetur, *seu per guadium & andelagum.* Proinde emendanda formula 183. apud Lindenbrog. *per meas wadros aut andelangos:* Legendum enim *wadios.*

Vadium dare juri standi, vel *rectum* faciendi, quod *Vadium recti* vocant Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 52. *Per judicium recti vadimonium dare,* ibidem. Charta Alamannica 90. apud Goldastum: *Post hoc testimonium dedit Odathartus wadium Folcroho Misso, ut esset paratus in præsentia Domini Imperatoris in placito generali justitiam faciendi.* Tabularium Vindocinense fol. 117. *Comes Burchardus puer honorem Vindocinensem obtinens, ætatis puer, senili maturitate, ipse faciens emendationem, vadimonium rectitudinis tradidit,* an. 1077.

Dare vadium in misericordia pecuniæ suæ, hoc est, ni fallor, ita ut in arbitrio sit domini *vadium* reddere. Charta Henrici I. Regis Angliæ apud Ricardum Hasgultaldensem: *Et si quis baronum meorum forisfecerit, non dabit vadium in misericordia pecuniæ suæ, sicut faciebat tempore patris mei vel fratris, sed secundum forisfacti modum ita emendabit,* &c.

Vadium mortuum, est Hypotheca creditori sic oppignerata, ut fructus quos durante tempore oppignerationis producit, omnes fiant creditoris, idque sine computo inde debitori faciendo. Ita Cowellus lib. 2. Instit. tit. 4. § 1. Regiam Majestat. lib. 3. cap. 2. §. 5. *Item invadiatur res quandoque in mortuo vadio, quandoque non: dicitur autem mortuum vadium, illud cujus fructus, vel redditus percepti interim, in nullo se acquietent.* Quæ quidem *vadii mortui* species pro usuraria semper habita est. Ibidem lib. 3. cap. 5. & Glanvilla lib. 10. cap. 8. *Cum verò res immobilis ponitur in vadium, ita quod inde facta fuerit seisina ipsi creditori, & ad terminum, aut ita convenit inter creditorem & debitorem, quod exitus & redditus interim se acquietent, aut sic quod in nullo se acquietent. Prima conventio justa est & tenet, secunda injusta est & inhonesta quæ dicitur Mortuum vadium, sed per curiam domini Regis non prohibetur fieri, & tamen reputat eam pro specie usuræ. Unde si quis in tali vadio decesserit, & post mortem ejus hoc fuerit probatum, de rebus ejus non aliter disponetur, quàm de rebus usurarii.* Vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. part. 2. sect. cap. 8. *L'autre maniere d'usure si est en mortgage. Mortgage est dit, quant cil qui tient la chose en gage, en a les fruis & les issuës, & ne contrevient en la déte. Si comme aucun baille à un autre sa terre en gage pour 20. livres, quant cil qui tient la chose reçoit les issues par dessus son chatel, tout est tenu à usure.* Alibi: *Morigage est qui de rien ne sera aquitté, si comme quant aucune terre est baillée en gage pour cent sols, par tel convenant, que quant cil qui l'engagе la voudra avoir, il rendra les cent sols. L'en appelle vif gage, qui se aquitte des issuës: si comme quant l'en baille en gage une terre pour cent sols jusques à trois ans, qui doit estre renduë toute quitte en fin de terme: ou quant terme est baillie jusques à tant que les deniers qui sont prestez, soient traiz des issuës de la terre.* Extat in libro Anglico *Justice of peace* pag. 148. *Forma de morgagio feoffando per debitorem.*

Appellationis rationem eam esse putat Littleton sect. 132. quod ejusmodi *vadium* pereat & *moriatur* debitori, si condicta die summam pecuniæ, pro qua prædium impignoratum est, non exsolvatur: è contra creditori perinde pereat, si exsolvatur. Unde *vivum vadium* dici ait Edw. Cokus, *quod nunquam moritur ex aliqua parte, quod ex suis proventibus acquiratur.* Multa habet hoc loco Littleton, & sectionib. seqq. de *mortuo vadio.*

Mortuum vadium practici etiam nostrates vocant feudum seu prædium quod à parentibus datur liberis in maritagium, vel per testamentum, quo, ut & reditibus, ii fruantur, donec constituto tempore redimatur. Aresta Parlam. in oct. Nativ. B. M. an. 1259. fol. 95. *Balduinus D. Bellavallis dedit in maritagium filiæ suæ 800. libras, & pro ipsa pecunia tradidit ipsi centum libratas terræ de feodo Regis in mortuum gagium,* &c. Petrus *de Fontaines* in Consilio: *Més se deniers furent donné en mariage, & la terre baillie à mort wage por les deniers aprés le mort à la fille, qui n'a point d'oir de son cors, demorra la terre por la moitié del nombre au mari, ou à son oir,* &c. Hujusmodi *mortui vadii* mentio est præterea in aliquot Consuetudinibus municipalibus, Insulensi nempe art. 27. & aliis locis, & Artesiensi tit. 39. apud Butilerium in Summa rurali, &c.

Gagium-Plegium. In Consuetudine Normanniæ art. 28. 168. 186. & seqq. & 336. *Gageplege.*

Vadium plicare. Le Roman de Garin MS.

Devant le Roi sont li gages ploié,
Des deux Barons qui ne sont gueres chier.

Vadium ad remanens. Concilium apud Clarendonam an. 1163. c. 4. *Excommunicato non debent dare vadium ad remanens, nec præstare juramentum, sed tantum vadium & plegium standi judicio Ecclesiæ, ut absolvantur.* Ita apud Bromptonum, ubi Matth. Paris habet *ad remanentiam.*

Vadia, Stipendia, nostris *Gages.* Bromptonus in Ricardo I. *Et dedit unicuique eorum,* (Militum) *vadia sua & liberationem ab illo die usque ad proximum Pascha sequens.*

Guadia, Ugutio, & Joan. de Janua: *Guadia, debita constitutio.* Notitia Judicati in Tabulario Casauriensi: *Ipse Majo per inquisitionem, & per idoneos homines guadiam dedit ad probandum.* Chronicon Farfense pag. 653. *Tunc ab omnibus decretum est ut idem Pando guadiam cum suis ad partem Palatii daret, & componeret juxta edicti paginam de ipso Judicatu incenso.* Infra: *Et guadiam de compositione juxta legem dare fecerunt.*

Wadiare, *Guadiare*, *guadium constituere, vel guadia firmare*, Ugutioni. Gloss. Lat. Gall. *Guadiare, Gager, fermer.* Leges Alvredi Regis West-Sax. c. 1. *Si quis autem vadiet quod fieri justum sit, & transgrediatur,* &c. Chronicon Farfense pag. 666. *Si autem aliqua querimonia adversus hujus Monasterii rectores insurrexerit de jamdictis rebus, — nostraque acclamaverint clementiæ præsentiam, Comes noster & Missi nostri discurrentes, seu Ministri Reipublicæ, faciant ambas partes in nostram audientiam guadiare.* Vetus Notitia apud Beslium in Episcopis Pictavensib. *Postea verò Presbyteri guadiaverunt, quod injustè ita sanè fecerant, & illorum extitit fidejussor Launo Abbas.* Alia Notitia Judicati apud Galandum de Franco alodio pag. 296. *Guadiavit ergo Heudo Comiti per judicamentum curiæ ejus forisfactum invasionis & injustitiæ suæ: & cum deinde judices, quid in guadio contineretur, Heudo interrogaret, responderunt judices, Quantum Comiti placeret.* Concilium Insulanum an. 1234. c. 9. *Quicumque auctoritate vel temeritate propria Ecclesias, vel Ecclesiasticas præbendas pignoraverit, vel gadiaverit,* &c.

Gagiare. Tabularium Monasterii Deiparæ Sanctonensis fol. 23. *Nobis baculo in Cartula pendente gathgiavit.* Charta Mauritii d'*Arablay*, in Tabulario Vindocinensi fol. 201. *Et recognovit quod in præfato burgo, & talliata nihil habebat, & quod injustè calumniatus fuerat, & inde guagiavit rectum cum cornu Cappæ suæ Domino Roberto Abbati.* Stero in Chron. an. 1251. de Frederico II. Imp. *Veneno extinctus sepultus est — tam occultè, quod multi per annos 40. vadiabant eum vivere.*

Wadiare in Pretorio, — wadium suum in judicio comprobare, in Lege Longobard. lib. 3. tit. 1. §. 43. Capitula Ludovici Pii an. 826. edita à Labeo in Conciliorum editione c. 6. *Si fortè quispiam aliquem mallaverit, & ille qui mallatus fuerit, dixerit eum servum suum esse, — jubemus ut præsentialiter inter se wadient, ut ad primum, vel secundum, vel tertium placitum causam ipsam definiat.*

Invadiare, Pignori ponere, *Engager.* Leges Edw. Reg. Angl. cap. 35. de armis: *Non debent illa invadiare, nec extra regnum vendere,* &c. Burkhardus de Casib. S. Galli cap. 11. *Calicem aureum — invadiavit,* &c. Occurrit passim.

Vadium in duello, seu monomachia, appellabant rem quamvis, quæ vice pignoris ab eo qui provocabat, in medium projiciebatur coram judice: quo quidem facto verum se dicere, vel ab objecto crimine non modò se innocuum esse, sed id etiam duello adversus quemlibet probaturum profitebatur. Tum enim accusator, aut quivis alius, pignus à terra tollebat, eoque ipso duellum amplectebatur. Skenæus ad Regiam Majestat. lib. 3. c. 23. *Vadiatur duellum, cum actor sive appellans, querelam suam proponit, eamque duello per se vel per suum campionem se probaturum offert. Et reus sive appellatus affirmat contrarium esse verum, & se vel suum campionem, in sui suæque causæ defensionem ad duellandum offert. Hinc inde dantur vadia: ab actore vadium disrationandi: à reo vadium defendendi, quod in hoc regno fit, cum duelliones hinc inde chirothecas offerunt.* Vetus Charta: *Sed quia ipse erat debilis corpore, — quidam nepos ejus nomine Guitcelinus dedit vadimonium duelli judicio curiæ pro eo, & venerunt in campum ad faciendum duellum,* &c. Philippus de Bellomanerio cap. 61. *De tos cas de crieme on pot apeler ou venir à gages, si li accuseres en veut fere accusation, selont ce que apiax se doit fere; car il convient que cix qui est apelés se deffende.* Qui porrò vadium tollebat, dicebatur illud *operire.* Harduinus *de la Faille* in Tractatu MS. *du Champ de bataille: Et si aucun des parties se partoit aprés jugement assis, gaige jetté & couvert, sans la licence ou bonne seureté, icelui partant doit estre tenu & prononcé pour convaincu.* Vide *Duellum.*

Vadiare bellum, seu duellum. Bromptonus: *Alii verò dixerunt, quod Comes nec Baro, nec aliquis Regi subditus bellum contra Regem in appellatione sua de lege potest vadiare, sed in toto ponere se in misericordia sua, & emendas sibi offerre competentes.*

Judicium ferri vel aquæ vadiare, in Legibus Adelstani Regis c. 30. id est purgationem criminis sibi impositi per hæcce *judicia* offerre.

Legem vadiare. Vide *Lex.*

Vadiare de servitio dicebantur vassalli, cùm notum faciebant domino se se ab ejus homagio recessuros, nisi eorum *Pari* jus seu rectum faceret. Ita passim in Assisiis Hierosolym. MSS. cap. 205. 206. 207. ubi formula vadiandi servitium sic describitur: *Nous tous ensemble, & chascun par soi vous gajons* (vel *gageons*) *dou service que nous vous devons, tant que vous aiez rendu à nostre Per son fié, ou ne dites raison pourquoi vous ne le devez faire.* Cap. 207. *Et tous les homes dou Roy requistrent au Roy que il s'en soffrist de ce que il avoit enci lor Per congée, & que se il s'en soffroit, & menoit Messire Raoul par esgart de sa Court, que ils li guageroient tous ensemble, & chascun pour soi, dou service que ils devoient, tant que il eust fait leur requeste.* Et cap. 24. *Sont les cas ausquels on peut gager de service le Seigneur, ou le conjurer de sa foi.* Vide capp. seqq.

Disvadiare, Rem oppigneratam redimere, *Desgager.* Chronologia Augustinensis Cantorberiensis: *Carta de terra quam Abbas Hugo disvadiavit de Wiberto de Thaneto.* Charta Richardi de Porcomortuo in Hist. Abbat. S. Cathar. Rothom. *Quousque pecunia nostra de qua omnes illas res debent disvadiari, ab uxore ejus & filio nobis reddatur.*

Disvadiare, Pignori capere, vel pignus auferre & retinere. Charta Reginaldi de Bosco in Hist. Abb. S. Audoeni Rotomag. pag. 436. *Neque nos possumus vel debemus in prædicta foresta aliquem disvadiare propter aliquot forisfactum, nec capere propter aliquam manuum operationem quam in ea faciat.* Hac notione *desgager*, usurpant Consuetudines S. Aniani art. 5. Stampensis art. 154. Montargensis cap. 4. art. 12. 13. cap. 18. art. 6. Camerac. tit. de Actionib. art. 4. 5. *Desengager* in Consuet. S. Severi tit. 14. art. 1.

Divadiare, eadem notione, Pignori capere, in pignus retinere. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 23. *Si quis blodwitam — & hujusmodi forisfaciat, & inde veniat sine divadiatione, vel calumnia, placitum domini sui est.* Cap. 41. *Si quis autem, ubi forisfecerit, retentus vel divadiatus sit, plenè componat.* Cap. 57. *Si inter eos homines disceptetur in curiis super accusationibus, alternatim sibi rectum faciant in causis suis, nisi quis retentus, vel divadiatus sit, vel plegiatus pro culpa sua,* &c. Cap. 80. *Aut divadietur aut retineatur ibi malefactor.* Adde cap. 41. & 94.

Vadiare, *gagiare*, eodem etiam significatu, Pignus à debitore invito auferre, præsertim ex sententia judicis. Charta Durandi Episcopi Cabilonensis: *Ita tamen quod non possunt vadiare in claustro: sed quando ille qui forefecit recedit à claustro, tunc possunt emendam levare, secundum quod forefecit.* Consuetudines MSS. Solemniaci in

Arvernis: *Creditor qui habebit domum apud Solignac, poterit ibidem debitorem suum autoritate propria gagiare ratione debiti ibidem contracti.* Concilium Avenionense an. 1279. c. 1. *Occupare, detinere, pignorare, seu gadiare,* &c. Charta an. 1292. apud Perardum pag. 564. *Quod Præpositus Tornodori — non potest, vel non poterit gagiare, vel facere gagiari, nec justitiam exercere in villa S. Michaëlis prædicta,* &c. Libertates Oppidi Montis-Regalis in Sebusianis an. 1287. *Si Miles, vel quilibet extraneus debeat debitum alicui Burgensi Montis-Regalis, Præpositus, vel alius de familia domini debet ire cum creditore, vel sine creditore sine aliqua contradictione, & sine dono & mercede ad gagiandum debitorem, & eum gagiare.* Assisiæ Hierosol. cap. 113. de Sponsoribus: *Si ledit pleige dit que il n'a dequoi il lui puisse faire que pleiges, l'autre li doit dire, Fournissés en l'assise, & il la doit fournir ensi, que il doit jurer sur sains, que il, ne autre pour lui n'a dou sien à convert, ne à descouvert dequoi il puisse faire que pleige, que la robe de son vestir, & dras de son lit: & se pleige fit ledit serment, il fournit l'assise, que l'autre ne peut, ne ne doit gager par l'assise la robe de son vestir, ne de son lit, si convient il que il seuffre tant que il trove aucune chose dou sien que il puisse guager,* &c. Ita vocem *Gager* usurpant Consuetudines aliquot municipales, Senonensis art. 129. Burbonensis art. 134. Bayonensis tit. 8. art. 11. tit. 26. art. 13. Melodunensis art. 327. 328. Calvimontensis art. 96. Victriacensis art. 120. Bituric. tit. 10. art. 5. Altisiodor. art. 171. &c. *Dégager*, eadem notione, Consuetudines S. Aniani art. 5. Sellensis art. 2. Feritatis Imbaldi art. 7. Tremblaiensis art. 7. & aliquot aliæ.

Pignerationem duplicem statuunt Jurisconsulti, unam scilicet quæ fit invito debitore, quam *pignus coactivum* vocant; alteram quam debitor ipse sponte præstat, *pignus conventionale* appellatam. Prior pigneratio fit utplurimum judicis auctoritate, quà creditor domum debitoris ingreditur, inque rem ipsius, in debiti sibi statuta die exsolvendi securitatem, involat & manus injicit, ni debitor die præterita debitum exsolvat, distrahendam & subhastandam. Idque ἐνεχυράζειν dicunt Græci, pignora capere invito debitore, ad discrimen ἐνεχυριάζειν, quod est pignus dare & tradere. Ἐνεχυράζειν τὴν οἰκίαν apud Demosthenem contra Everg. domum debitoris vi, eoque invito, ingredi, & pignora auferre, quod vetatur in Deuteron. cap. 24. v. 10. 11. *Cum repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum ejus, ut pignus auferas, sed stabis foris, & ille tibi proferet pignus quod habuerit.* Ubi versio 70. Interpret. οὐκ εἰσελεύσῃ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐνεχυράσαι τὸ ἐνέχυρον αὐτοῦ. Ejusmodi verò pigneratio coacta, Pragmaticis Gallis,

Gageria dicitur, quæ fit ex vi contractus obligatorii, vel sententiæ, aut aresti contra debitorem lati, cujus res mobiles in Regia manu ponuntur, & sequestrantur. Charta Joannis Briennensis an. 1200. in Tabul. Campaniæ Thuano pag. 270. *Et octingentas libras quas posui in gageria quam à fratre meo accepi.* Alia Gaufredi D. Joinvillæ Senescalli Campan. an. 1190. pag. 71. *Si absque ipsius licentia de prædictis terris amodo dividerent, vel in vadium sumerent, emptionem suam & gageriam amittent.* Institutiones Capituli Gener. Cisterciens. dist. 11. c. 3. *Gageriæ autem ulterius non accipiantur, exceptis feodis nostris, secundum quod à jure est concessum,* &c. Eadem habent fermè Statuta antiqua Cartusiens. 2. part. c. 32. §. 29. Libertates Oppidi Jasseronis in Sebusianis an. 1283. *Item concedimus ut nullus teneatur accipere pignus, vel gageriam, à nobis, vel ab aliquo alio, nisi plus tertio valuerit, quàm illud pro quo offertur,* &c. Ita usurpant veteres Chartæ apud Roverium in Reomao pag. 232. 233. 236. 240. quæ potissimum sunt de prædiis in *gageriam* datis.

Vadare, Fidejubere pro alio, vel in vadem se dare. Glossæ Isid. *Vadatur, promittit, pollicetur, fidedicit.* Flodoard. lib. 4. Hist. Remens. cap. 19. *Pro quo facinore vadatus in hac Synodo, centum libris argenti pacatur cum præfato Stephano Episcopo,* &c. Adde Baldricum Noviom. lib. 1. cap. 65. lib. 2. cap. 1.

Revadiare, Rewadiare, Reguadiare, eadem qua prius notione, *Vadium dare* pro re quavis. Chartæ Parensales form. 6. *Sic ei in præsenti fuit judicatum, ut ipsum servitium sancti illius, unde negligens aderat, ipsi Advocato sancti illius rewadiare deberet, quod ita & fecit, & seipsum ad servitium sancti illius ibi se in præsenti recredidit.* Vetus Charta apud Beslium pag. 176. *Sic ad præsente ipsa falsitione per ipsa Charta rewadiaverunt, & in servitium S. Juniani de parte genitore eorum Allifredo se cognoverunt, & ad pedes ipsius Ramnulfo se postradiderunt, & wadios de omnibus ei dederunt, per quid ipsa falsitione præsentaverunt, vel per quid illo servitio contenderunt.* Placitum Caroli C. an. 22. in Tabul. S. Dionysii: *Visi fuimus judicasse ut memoratus Major nomine Autreneus inantea adietisset, & unusquisque de sæpedictis servis ipsum servitium inferiorem, unde de legibus probatus habet, mallasset vel repetisset, & ipsum servitium emendassent, & revadiassent, sicut & fecerunt.* Baldricus lib. 1. Chron. Camerac. cap. 118. *Eo siquidem pacto ut uterque alterus pro admissis 20. libras argenteorum revadiaret.* Continuator Historiæ Episcoporum Virdunensium n. 4. *Deinde summam pecuniæ ad diem denominatum Domno Episcopo revadiavit.* Vetus Notitia apud Perardum p. 149. *Tunc judicatum est à supradictis Scabineis, ut de ipsis casnis quod mortificavit, legem faceret & rewadiaret, seu supradictam terram legaliter redderet, quod & fecit.* Chronicon Farfensis Monasterii: *Tunc supradicti Missi & judices eos regwadiare fecerunt, fidejussores utriusque secundum legem ponentes. Heribannum rewadiare*, in Capitul. 1. an. 812. c. 2. 9. Capit. Caroli M. lib. 4. c. 70. *Ut vassi nostri — qui anno præsente in hoste non fuerunt, heribannum rewadient,* &c. Appendix 2. ejusdem libri c. 8. *Ut omnia quæ wadiari debent, juxta quod in Lege continetur, pleniter secundum ipsam legem rewadiata fiant. Bannum rewadiare* lib. 5. cap. 43. & in Addit. 4. Lud. Imp. c. 70. in Capit. 1. an. 812. c. 3. 5. in Edicto Pistensi c. 21. in Capit. Caroli C. tit. 40. c. 1. apud Hincmarum Laudunensem pag. 610. 612. &c. *Bannum wadiare* in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 43. Adde lib. 2. tit. 21. §. 29. & Addit. 2. Capitul. lib. 4. c. 8. *Debitum rewadiare*, in Edicto Pist. c. 22. *Debitum wadiare*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 2. §. 11. *Rewadiare xenium*, apud Flodoardum lib. 3. Hist. Rem. pag. mihi 560.

Gagium, Pœna, mulcta pecuniaria. Charta an. 1256. in Regesto Comitum Inculismensium: *Remittendo & franchisando nobis & dictæ villæ garenam suam, quam habebat in vinablio & territorio dictæ villæ, & gagia sive pœnam quæ occasione dictæ garenæ à venantibus in eadem consueverat percipere & habere.* Consuetudo Castri Bellaci in Charta Hugonis Marchiæ Comitis in eodem Regesto: *Si quis bannum Comitis infregerit, debet reddere de gagio solidos 60.* Charta an. 1289. In Hist. Beneharn. pag. 311. *Census nostri sunt assignati & Statuti ad Mortgatgia & pœnæ similiter.* Alia Radulfi Issoldunensis an. 1235. *Si verò ex prædicto pascuario non fideliter soluto gagium contingeret evenire, totum gagium meum erit.* Charta Philippi Regis Franc. an. 1310. pro Libertatibus Bastidæ in Petrogoricis, ex Regesto 47. Tabularii Regii n. 38. *Et nisi prædictæ obliæ nobis solutæ fuerint prædicto termino, quinque solidi nobis solventur pro gagio, & obliæ supradictæ.*

Gagiare, Mulctam solvere. *Emendam gagiare*, in Statuto Sancti Ludovici an. 1259. *Gager l'amende*, in Consuetudine San-Paulana art. 32.

Disgagiare, nostris *Desgager*, Mulctam impositam exsolvere, in Consuet. Villænovæ *d'Arjançon* in Pict. an. 1233.

Gajare, Solvere. *Gajabit 5. solidos*, &c. passim in Tabul. S. Albini Andegav. *Gager & paier le rachapt*, in Consuetud. Lotharingiæ tit. 17. art. 1. 3. Turon. art. 144. Lodunensi cap. 11. art. 6. cap. 14. art. 3. Ande-

gav. art. 115. 266. Cenoman. art. 126. 284. &c.

Gadium, pro Testamento. Testamentum Guillelmi de Tortosa filii Guillelmi D. Montispessulani an. 1157. Oct. *Sic ultimum elogium meum compono, & gadium sive testamentum meum nuncupativè facio*, &c.

Gadiare, in Gloss. MS. Reg. cod. 1701. *Res suas ante mortem disponere.*

Gadiator, Executor testamentarius, qui res testatoris in *vadium* habet, ut de iis disponat. Testamentum Raimundi Comitis Tolosani an. 1249. apud Catellum pag. 374. *Residuum verò de decem millibus marchis supradictis quod restat, distribuendum volumus arbitrio Commissariorum nostrorum infrascriptorum, qui Gadiatores, seu Spondarii vulgariter appellantur ad pias causas, sicut saluti animæ nostræ magis expedire videbunt.* Infra: *Commissarii autem, gadiatores, seu spondarii nostri isti sunt*, &c. Testamentum Rostagni de Podio alto an. 1261. *Item volo quod Rostagnus filius meus restituat & solvat de bonis meis omnia forefacta mea, arbitrio & cognitione gadiatorum meorum*, &c. *Gadiatores seu Executores testamenti*, in Concilio Avenionensi an. 1270. c. 2. Testamentum Guidonis Dom. Lavalli an. 1265. apud Duchesnium in Hist. Monmorenciaca pag. 386. *Je establis — mes gaigiers & mes executors à fere & acomplir mon testamenz, si comme il est contenu cy-emprés.*

Gadiarius, Fidejussor. Charta Longobardica an. 973. apud Ughellum in Archiep. Benevent. *Qualiter — guadium mihi dederunt Simeon Clericus, & Nardus Clericus, & mediatores posuerunt gadiarios de jam dicta civitate*, &c.

Contragagiamentum, vulgò *Contregage*. Charta Philippi Regis Franc. data Parisiis 12. Junii an. 1309. in Regesto Tabularii Regii, qua bella privata inhibentur: *Item ne quis sine nostri licentia in regno nostro cœtum, cohortem, vel aliquam congregationem faciat armatorum: ne quis contragagiamentum acceptet, vel pacem nostram regni nostri quolibet modo infringat. Et cum aliqui corruptelas pro Consuetudinibus in iis casibus soleant allegare, tales damnatas Consuetudines tollimus, & penitus reprobamus*, &c.

VADUM. Charta an. 1268. ex Tabulario urbis Ambianensis: *Nobis concesserunt pro utilitate domus nostræ facienda, ut nos vadum quod subtus clausum nostrum per quod vaccæ civium Ambian. à pascuis* &c. Ubi Charta Gallica vertit, *Wez.*

VAGA. Vide *Vanga.*

VAGANTES, pro *Vacantes*. Concilium Wormaciense an. 868. c. 62. *De Episcopis & de Presbyteris vagantibus, qui parochias non habent*, &c. *Vagantes terræ*, pro *vacantes*, desertæ, incultæ, &c. Vide in *Vacans.*

VAGNA. Vide *Galo.*

VAGIARE, Pecus (vagum seu oberrans) ob damna abigere. *Vagiator*, qui detinet abacta pecora, in Jure Hungarico.

VAGINATUS, è Vagina eductus, nempe ensis. Gall. *Desgagné*. Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. *Vagina, theca gladii. Vaginatus, exagitatus.*

VAGIPALARE. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 83. *Si quis in hostem suum incidat, vel vagipalantem, vel alium qui justè requisitus rectum per omnia denegaverit. Vagans* dicitur cap. 58. & 82.

VAGINELLA, *Faba siliqua*, Matthæo Silvatico.

VAGITARE, Vagari, discurrere. Isidorus Pacensis Episc. in Chronico æra 739. *Per Hispaniam è Palatio vagitavit.*

VAGURRIRE, *Per otium vacare*, seu vagari, in Gloss. Arabico-Lat.

VAGUS, Servus fugitivus, nequam, Sambuco. Decreta Calomani Regis Hungariæ lib. 1. *Si Rex aliquem vagum servum alicui donaverit*, &c. Mox: *Quicumque absque licentia Regis vagum tenuerit, &c. — Cum quis vagum apprehensum tenuerit, à domino ejus primo exigatur.* In Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 4. §. 9. servi fugitivi *à dominorum jure inlicite evagari* dicuntur: *In fuga vagare*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 25. §. 22. *Vagans homo*, in Legib. Henrici I. Regis Angl. c. 82. Vide Traditiones Fuldenses l. 2. tradit. 38. & Codicem Theod. tit. *Si vagum petatur mancipium*, & ibi Jacobum Gotofredum.

VAIVODA, *Voyvoda*, Dalmatis, Croatis, & Hungaris, est Exercitus ductor: hodiè verò promiscuè pro quolibet exercitus vel ordinum ductore accipitur, ut apud Italos Capitaneus, ut Autor est Jo. Lucius lib. 6. de Reg. Dalmat. c. 1. Joannes Leunclavius in Pandecte Turcico n. 71. *Vaivodæ nomen generaliter significat Præfectum militum, quem Capitaneum vulgò vocant. Sed apud Hungaros ut olim, sic etiam hodie, duæ sunt appellationes administrationum maximarum: una Bani, altera Vaivodæ. Vaivoda verò Præses dicitur, loco Regis administrationem habens in aliqua provincia, puta Transsilvania, Valachia majori, Valachia minori*, &c. *Vaivodas* Bulgaris tribuit Theophanes an. 24. & 33. Constantini Copronymi, & ex eo Hist. Miscella pag. 700. siquidem βοϊλάδας iidem sint cum iis quos βοεβόδους vocant Constantinus Porphyrog. de Administr. Imperio cap. 38. Βοεβόδας Ducas cap. 19. Vide Joan. Seldenum de Titulis honorariis part. 2. cap. 2. n. 3.

VALCATORIUM, Molendinum. Charta Ludovici II. Imper. an. 875. apud Ughellum to. 6. Ital. Sacr. pag. 1309. *Cum possessionibus & juribus, — aquarum decursionibus, piscationibus, valcatoriis, rupibus, silvis*, &c. Alia an. 962. apud eundem to. 1. part. 2. pag. 49. *Exhibens etiam — liberam licentiam construendi molendina & valcatoria ubicumque voluerint per totum Comitatum suum.* Ex his emendandum videtur Chronicon Pisanum editum ab eodem Ughello, sub an. 1158. *Omnia balatoria juxta Arnum destructa sunt.* Legendum enim *balcatoria.*

VALDENSES, dicti quidam Hæretici, à primo eorum autore *Petro Valdo*, cive Lugdunensi prædivite, qui sub peculiari paupertatis professione hæreses complures docuit, sub annum 1160. unde ejus sectatores dicti etiam *Pauperes de Lugduno*, aliisque subinde nominibus appellati, quæ peculiari commentario complexus est Gretzerus ad Scriptores contra eandem hæresim ab eo edito an. 1613. Monachus Vallis Sarnaii in Hist. Albigensium cap. 2. *Erant præterea alii hæretici, qui Valdenses dicebantur, à quodam Valdio nomine, Lugdunensi*, &c. De eorum erroribus, vide præter eundem Monachum Vallis Sarnaii, Rainerum, Pilichdorffium, Lucam Tudensem, Ebrardum Bethuniensem, Bernardum Abbatem Fontis-Calidi, Ermengardum, editos à Gretzero, Guidonem Elnensem Episcopum in Summa de Hæresibus; ex recentioribus Claudium Seissellum adversus Valdenses edit. an. 1520. Joannem Chassaneum in Hist. Albigens. edita an. 1595. Balthazarum Lydium in Valdensibus edit. an. 1616. Joannem Paulum Perrinum in Hist. Valdensium edita an. 1618. Columbum lib. 4. de Gest. Episcopor. Valentinensium n. 9. denique quæ habentur inter Rerum Bohemicar. Scriptores. Eorum heresim *Vauderie* vocat Joan. Molinetus fol. 112. v.

> *J'ay veu grant vauderie*
> *En Arras pulluler,*
> *Gens plein de rederie*
> *Par jugement brusler.*

VALECTUS. Vide *Valetus.*

VALEDICERE, *Valedictus*, cui *Vale* dicitur. *Dire adieu.* S. Gerardus Abb. Sylvæ Major. in Vita S. Adelardi c. 5. *Quibus cum ipse valediceret, & ipse valedictus ab eis recederet*, &c.

Valefacere, eadem notione. Vita S. Roberti Abbatis Molismensis n. 8. *In quorum humilitate & paupertate non mediocriter ædificatus Episcopus & compunctus, valefecit, & recessit.* Vita S. Theodardi Archiep. Narbon. apud Catellum pag. 767. *Commendans eos Domino, & valefaciens eis, Romam redire sollicitè satagebat.*

VALENBRUNUS. Vide *Galabrunus.*

VALENS. Valor, pretium. Tabularium Bellilocense in Lemovicib. n. 175. *Et accepi à vobis pretium juxta quod inter nos bene complacuit, vel aptificatum fuit, hoc est tam in valente, quàm in argento solidos mille.*

Valentia, eadem notione: *Valance*, in Consuetud. Aquensi tit. 9. art. 40. Acta Innocentii III. PP. pag. 11. *Daret ei valentiam auri viginti millium unciarum.* Rogerus Hovedenus p. 783. *De excaetis Domini Regis, & earum valentiis, & quis eas habeat*, &c.

Valens, Magnanimus, fortis, Gall. *Vaillant*. Wippo de Vita Chunradi Salici an. 1028. *Et quidam bene valens vir Cunradus — cum aliis interfectus est.*

VALENTIA. *Virtus*: ῥώμη, δύναμις, in Gloss. Gr. Lat. Alibi: σθένος, *valentia, robur*. Gloss. Lat. MS. *Valentia, fortitudo, firmitas, robur.* Vox Latinis scriptoribus nota. Macrobius Comment. lib. 2. c. 14. *Ut medicus, ut exercitator corporum, sanitatem vel valentiam quam ille ægris, hic luctatoribus præstat.* Harigerus Abbas in Vita S. Landoaldi n. 6. *Mox ut illuc destinavit, valentia totius corporis statim reintegrari meruit.* Utitur etiam Gregorius VII. lib. 1. Epist. 46. Charta an. 1239. in Regesto Comitum Tolosæ Cameræ Comput. Paris. fol. 120. *Quod fideles vobis & successoribus vestris valentiam faciemus in placitis & in guerris contra omnes homines, cum à vobis vel vestris fuerimus requisiti*, &c. Ubi *Valentiam facere*, est omnem vim adhibere, *Faire son pouvoir.*

Valentia, Valor, pretium, apud Will. Malmesburg. in Vita S. Aldhelmi c. 10.

VALERE, Juvare, auxilio esse. Hominium factum à Raymundo Principe Arausionensi Episcopo Tricastinensi an. 1274. *Et si dictus nobilis Raimundus de Bauxio, vel ejus successores — nollent, vel non possent dictum Episcopum seu suos successores juvare, seu eis valere de placito seu de guerra.* Tabularium Barcinonense apud Marcam lib. 6. Hist. Beneharn. cap. 8. n. 3. *Promitto nec non convenio vobis & vestris successoribus per me & per meos successores quo vobis valeam & adjuvem vos, & vestros successores cum mea terra, & meis Militibus & hominibus bona fide & sine enganno contra omnes homines*, &c. *Le Roman d'Artus* MS.

> *Tuit cil qui de ta terre sont,*
> *Qui de toi fieus & terres ont,*
> *Te deivent aider & valer,*
> *Si feront-il en leur poer.*

Raimundus Montanerius in Chron. Aragon. c. 79. *Que nos som obligat al Rey d'Arago cun . t nostre ab sacrament de valer & ajudar li contre totes les persones del mon*, &c.

Valitor, qui Froissarti vulgò *Aidant*, Coadjutor. *Valedor* in Consuet. Catalaniæ MSS. & to. 13. Spicilegii Acheriani pag. 315. Charta Raymundi Comit. Tolosani an. 1242. *Et terram nostram supponimus, & nostros pariter valitores, quos illos tantum intelligimus qui de guerra ista nos emparaverint, & guerram nobiscum antea non habebant. Hæreticos autem & condemnatos de hæresi, nunquam nostros reputamus, vel reputabimus valitores.* Ubi Catellus perperam, *Vassaus*, reddidit. Alia ejusdem Raymundi an. 1233. *Vos & omnes vestros contra ipsos & omnes suos valitores, seu coadjutores, — adjuvabimus.* Charta Philippi Pulchri an. 1299. in Regesto Constabulariæ Burdeg. fol. 234. *Confœderatos, alligatos, & valitores.* Alia apud Marcam lib. 6. Hist. Beneharn. cap. 5. n. 6. *Et ego Ildefonsus Rex jam dictus recipio vos Guillelmum de Montecatano, & filios vestros in mea emparanza atque adjuda, & ero vobis valitor & adjutor de Biarnensi Vicecomitatu.* Joannes XXII. PP. to. 2. Epist. 1559. *Contra — complices, adjutores, valitores, sequaces, & fautores eorum*, &c. Occurrit passim in Chartis. *Le Roman de Garin Voaillor* eadem notione dixit:

> *N'a en la route, ne ribaut ne garçon,*
> *Més Chevaliers, & fieus de Vavassors,*
> *Bliaut de paille ont tot li voaillor.*

VALETRO, in Glossario Lat. MS. Reg. & apud Papiam, *Glutto*. Jo. de Janua: *Valetro*, i. *gluto, quia valet multum in lecacitate.*

VALETUDINARIUM, quod aliàs in Monasteriis *Infirmaria* dicitur. Gloss. Lat. Gr. *Valetudinarium*, ὑγιαστήριον, θεραπευτήριον. Ugutio: *Valetudinarium, domus in qua morantur infirmi.* Vox Senecæ, Columellæ, & aliis nota. Vita S. Austrebertæ Virg. c. 3. de Moniali: *Instragulo — ad Valetudinarium deportaverunt.* In Miraculis ejusdem n. 1. *Cellula infirmarum* dicitur.

VALETUDO, *valitudo*, Facultas, potestas. Vita S. Isidori Hispalensis Episc. n. 18. *Qui quanto honore & reverentia à Romano Antistite & Cardinalibus fuerit receptus, non est nostra disserere valetudinis.* Vita S. Guthlaci n. 27. *Omnem valitudinem maligni spiritus ab eo depulit.* Vide Anon. in Mirac. S. Ursmari per Flandr. n. 4.

VALETI, *Valecti*, appellati vulgò magnatum filii, qui necdum *Militare* cingulum erant consecuti. Nam ut *Vassalli* iidem qui postmodum *Milites*, quod in hac voce docemus; ita vassallorum filii *Vasseleti* dicti, ut & *Domicelli*, respectu parentum qui *Domini* nudè compellabantur, unde postmodum formata vox *Vasletus*, deinde *Valetus*, uti rectè observatum à Pithœo in Consuet. Trecensens. Quod præterea firmant Scriptores aliquot à nobis laudati in Notis ad Vilharduinum pag. 274. apud quos *Vasletus* scribitur: uti etiam in Charta anni 1204 post Ordericum Vitalem edita pag. 1058. *De Militibus & Vasletis de terra Comitis Roberti*, &c. In alia apud Spelmannum in hac voce: *Thomas filius dicti Radulphi* (*Militis*) *vasletus in custodia Regis, qui similiter morabatur in servitio Regis cum fratribus suis.* *Le Roman d'Amile & d'Amy* MS.

> *Passa avant li gentis prous vaslés.*

Nobilum autem seu Militum, atque adeò Procerum ac Principum filiis qui nondum Militarem ordinem erant adepti, generatim *Valetos* appellatos in Notis ad Willharduinum docuimus, qui Imperatoris Constantinopolitani filium hac nomenclatura donat. Sed & ita non semel magnatum filios indigitant Poëtæ nostrates. *Le Roman de Rou* MS. de Guillelmo Notho Duce Normanniæ:

> *Guillaume fu vallet petit*
> *A Falese posé & norrit*, &c.

Rursum:

> *O Guillaume fist Gui norrier*
> *Dez que il fu valleZ petiz.*

Alibi:

> *Et me fist avoir en ostage*
> *Deus valleZ de noble lignage,*
> *L'un fis, l'autre ert nevou Goudouine,*
> *Encor les ai en ma sesine.*

Alio loco:

> *N'ert mie Chevalier, encor ert valleton.*

Alibi:

> *Hue Chapet si fis l'ara asseürée,*
> *Vallet ert, ne porquant si fu l'ewre hastée.*

Idem de Henrico II. Rege Angliæ:

> *Cinquante-trois ans plus sa terre justisa*
> *Emprés la mort son pere qui vallet le laissa.*

Alibi:

> *Trois valleZ out de son Seignor,*
> *Robert clamerent le graingnor.*

Le Roman d'Alixandre MS. de Filio Regis:

> *Li vales entent la promesse,*
> *Que lendemain aprés la Messe*
> *Le veut son pere adober.*

Et le Roman de la Prise de Hierusalem MS. de Vespasiani Imp. filio:

> *Sire, dist li ValleZ, nel metteZ en sejor,*
> *Faites vos os semondre*, &c.

De Militum seu procerum filiis ita perinde alii.

Eadem perinde nomenclatura donantur magnatum filii ab Anglicis scriptoribus. Capitula Placitorum Coronæ Regis Angl. apud Rogerum Hovedenum pag. 783. *De dominabus, & de valectis & puellis, quæ sunt vel esse debent in donatione Domini Regis, & de valentiis terrarum suarum, & si quis eorum vel earum sit maritatus, & inquiratur cui, per quem, & à quo tempore.* Bracton lib.

3. Tract. de Corona c. 1. §. 3. *De valectis & puellis qui sunt & esse debent in custodia Domini Regis.* Infra: *De Vicecomitibus & Baillivis qui ceperunt redemptionem de valetis integrum feodum Militis tenentibus.* Adde Fletam lib. 1. c. 20. §. 19. 94. Ubi *Valecti* sunt Militum filii.

Universim verò sic pariter appellati, quos *Scutiferos* dicimus. Constitut. Siculæ lib. 3. tit. 33. §. 4. *Ut dignitatum gradus & hominum qualitates, injuriis apertius distinguantur, statuimus burgensem seu rusticum, qui Militem verberaverit, nisi probabitur quod se defendendo hoc fecerit, manus detruncatione puniri: eadem pœna valetto imminente, qui Militem nobilioris gradus verberaverit.* Sanutus lib. 3. part. 10. cap. 8. *Ad cautelam autem Dominus Armeniæ ducentos equestres in nemora occultat, locuturus Principi duobus cum sociis, relicto seorsim cum cornu valeto,* &c. *Valettos* autem se se appellitasse ipsos Scutiferos, declarant complures Chartæ descriptæ à Duchesnio in Historia Plessiaca.

Quod verò *Valetti* Militibus ipsis in occasionibus bellicis ministrarent, eorumque arma ac scuta deferrent, unde *Armigeri & Scutiferi* passim appellantur, horum nomenclatura data deinceps honoratioribus famulis, quomodo etiam usurpatur à nostris. Asserus de Ælfredi rebus gestis pag. 24. *Et volo quod armigeri mei cum valectis, & omnes qui cum ipsis in servitio meo existunt, ista distribuant modo supradicto.* Ubi alii sunt ab Armigeris. Thomas Walsinghamus pag. 229. *Jussus autem exhibere captivum, cunctis admirantibus ministrum suum obtulit, qui ei astiterat, & more valecti servierat,* &c. *Valletus Cameræ* Imperatoris, apud Petrum de Vineis lib. 5. Epist. 56. *Valletus Regis*, apud Ughellum to. 9. pag. 364. In Testamento Caroli Pulchri Regis Franc. an. 1324. fit mentio *des Valez trenchans, Valez entiers, des valez servans de vin, des valez servans de l'escuelle, des valez de porte, des valez de forge*: in Testamento Ludovici Hutini Regis an. 1316. *des valez servans de sale, des valez de nostre chambre.* Sed hæc nota.

Vayletus, Armiger. Constitutiones Petri Ruthenensis Episcopi Legati Apost. pro Ecclesiis Cypriis an. 1313. c. 8. *Nec coronam lineam ut Miles Laicus, seu vayletus Clericus deferat.* De Valetis consule Seldenum de Titulis Honorariis 2. part. cap. 5. §. 47.

Valectus, non omnino eadem notione apud Anglos. Fortescutus de laudibus Legum Angliæ cap. 29. *Quod in ea villula tam parva reperiri non poterit, in qua non est Miles, Armiger, vel pater familias, qualis ibidem Franclain vulgariter nuncupatur, magnis ditatus possessionibus, nec non liberetenentes alii, & valecti plurimi suis patrimoniis sufficientes, ad faciendum juratam in forma prædicta: sunt namque valecti diversi in regione illa, qui plusquam sexcenta scuta per annum expendere possunt, quo juratæ superiùs descriptæ sæpissime in regione illa fiunt, præsertim in ingentibus causis, de Militibus, Armigeris, & aliis, quorum possessiones excedunt duo millia scutorum per annum.*

Valgium, in Gloss. Lat. Gr. στρεβλόν. Gloss. Gr. Lat. στρεβλὸν, ἐπὶ ξύλου, *curvum, uncum.* Hugo Parisiensis de Instit. Novitiorum: *Sunt præterea mille larvæ, mille subsannationes, & corrugationes narium, mille valgia & contorsiones labiorum, quæ pulchritudinem faciei & decorem disciplinæ deformant.*

Valitor. Vide *Valere.*

Vallagia. Vita S. Geraldi Abbatis Grandissilvæ n. 4. *A mento denique usque ad verticem, non ferri, sed quæ gravior erat, infirmitatis ligatus vallagia, nusquam caput, nisi cum totius corporis circumferre valebat machina.* Ubi *Vallagiam* sæpimentum quidam interpretantur.

Vallare, *Vallatio.* Vide *Balare.*

Vallatorium, Projectum. Charta an. 1178. apud Ughellum to. 7. p. 410. *Et plenariè gradus fabricæ habeatis, & cum ipse vallatorium suum de ante se,* &c.

Vallatum, *Vallatus*, Fossatum, vel locus vallo septus. Tabularium Brivatense ch. 448. *Cum Ecclesiis in eodem vallato, seu vico dictis.* Eximinus Salanova Justitia Aragonum, de Militum privilegiis: *Ad constructionem, refactionem, sustentationem & reparationem portarum villæ, vallatuum, sive valvartium, & murorum tenentur.* Adde Observant. Regni Aragon. lib. 6. eod. tit. §. 1. & tit. de Munitionib. Charta Rutenensis an. 1307. ex Regesto 2. Philippi Pulchri Regis Franc. Chartophylacii Regii n. 4. *Et ex parte inferiori cum domibus Stephani Cantaire, & cum valato dicti loci.* Alia an. 1309. ibid. n. 75. *Item 16. branchiatas vallati seu fossati dicti castri, in quo sunt tres domus ædificatæ.* Alia n. 85. *Vallata, fossata, muros, fortalicia,* &c. Historia MS. bellorum Albigensium in Bibl. Regia pag. 51. *Mais ainsin que son estats arribats alsdits valats,* (*suprà, les fossats*) *& en commensat de donnar l'assaut,* &c.

Vallegias. Ælfricus in Gloss. ubi de Vestimentis: *Vallegias*, ƿyneȝan. Italis *Valigia*, nostris, *Valise*, est Bulga, hippopera.

Vallemacia. Vide *Ballematia.*

Vallestria, Valles. Papias MS. *Valestria, agrorum, sicut campestria.* Edit. habet *vallestria.* Fulcherius Carnot. lib. 3. Hist. Hierosol. cap. 59. *Circa gurgitem Italiæ multotiens naves assuefiunt periclitari, & undique flabra commoveri, quæ de montanis per valestria præcipitanter per anfractus subterraneos rite assuescunt intorqueri,* &c. Utitur S. Ambrosius.

Vallo, Vallis, *Vallone* Italis, nostris *Valon.* Occurrit in Chartis Italicis apud Ughellum to. 7. Italiæ sacræ pag. 109. 126. to. 8. pag. 140. 361. & apud Rocchum Pirrum to. 1. Notit. Sicul. p. 311. In Glossis antiquis MSS. *Vallo, palos vinearum.*

Valloncellus, Valliculus, in Charta Roberti Comitis Montis Scabiosi an. 1068. apud eundem Ughellum to. 7. pag. 196. Adde pag. 361. *Le Roman de Guarin* MS.

Gironville est fermée en un vaucel,
Sor une roche qui fu del tans Abel.

Valvarte, Propugnaculum, Hispanis *Balvarte*, nostris *Boulevart*, ex Germanico *Burg-wart*, quod burgum servat, tuetur. Salanova Justitia Aragonum in Observantiis, de Infantionibus: *Tamen ad constructionem, refactionem, sustentationem, & reparationem portarum villæ, vallatuum, sive valvartium, & murorum tenentur.*

Valvasor, *Valvasoria, Valvasinus.* Vide *Vavasor.*

Valve. Arnoldus Lubecensis lib. 6. cap. 5. *Nec defuit ibi* (apud Bohemos) *illud perditissimum hominum genus, qui Valve dicuntur, crudelitates suas & nequitias exercentes, de quibus loqui non est ædificatio, sed miseria.* Et lib. 7. cap. 14. de Philippo Imp. *Contrahens secum auxilia pessimorum, qui dicuntur Valve, cum innumera virtute balistarum,* &c.

Valvus. *Aquæductus per quem decurrit: vel janua, vel modici muri ante portam*: Papias. De priori significatu nihil succurrit: alter *valvam* seu fores videtur spectare: tertius *Valvartum*, seu nostrum *Boulevart*, de qua voce suprà.

Vampa, Flamma, ex Italico vocabulo Danti & Petrarchæ familiari. Inscriptio in Conventu Minorum Bononiæ in Italia, apud Wadding an. 1340. n. 15.

Nam accensa lampas fundit necessario vampas.

Vana. Tabularium Prioratus de Paredo in Ducatu Burgundiæ fol. 8. *Accepitque unum equum, & 30. solid. & unam vanam, & unum Barahu.* Fol. 24. *Et pro hoc acceperunt 5. solid. & unam vanam.*

Vanagloriosus, Vir *vanam gloriam* aucupans, ex Italico *Vanaglorioso.* Gloss. Gr. Lat. κενόδοξος, *vanæ gloriæ.* Utitur Michaël Scotus de Physionomia c. 71. 76. 85. 100. 101.

Vanæpasturæ, jus dicitur quod tenentibus vel mansionariis alicujus tenementi vel villæ seu prædii competit,

animalia sua immittendi, pascendi causa, in loca publica, prata, agros, silvas, & alia quæ clausa non sunt, certis anni temporibus: cum scilicet fœnum à pratis, messes ab agris ablatæ sunt: vel in silvis, cum non *vetita* sunt ac *defensa*. Consuetudo Nivernensis tit. 3. art. 5. *Vaine pasture doit estre entenduë, en chemins, prez, en prairie, despoüilles, terres, bois, & autres heritages non clos, ne fermez, excepté toutefois où & quand lesdits heritages sont de deffense par la Coustume.* Charta Simonis Ducis Lotharingiæ an. 1076. apud Hieron. Vignerium: *Vanam quoque pasturam quibuslibet animalibus eorum per terram meam transeuntibus, & cætera usualia necessaria*, &c. De *vana pastura* agunt passim Consuetudines nostræ municipales locis à Raguello indicatis.

VANDOSITAS. Vide *Bandum*.

VANELLUS, Avis species, *Vanneau*, de qua Fridericus II. Imp. lib. 1. de Venatione cap. 2. 11.

VANGA, Sarcula. Ugutio & Jo. de Janua: *Vanga, genus fossorii, quia vagando fodit.* Glossæ MSS. *Vanga, pala cum ferro.* Lexic. Lat. Gal. *Vanga, Besche.* Italis *Vanga*, idem sonat quod *Bipalium*. Olla potella:

Sarcula, metra, ligo, traha, tribula, vanga, securis.

Leges Burgorum Scoticorum cap. 125. §. 1. *Scamnum, scabellum, — vangam, securim.* Gregorius M. lib. 3. Dial. c. 14. *In horto Monasterii fecit jactari ferramenta, quæ usitato nos nomine Vangas vocamus.* Et mox: *Facto autem mane — hortum ingressus, quot vangas jactari præceperat, tot in eo laborantes operarios invenit — qui inculta illius horti spatia quæ inculta fuerant, coluerunt.* A Gregorio eadem habent Acta S. Felicis apud Boland. 14. Jan. §. 1. Vide Petrum Crescentium lib. 1. de Agricult. cap. 6.

Vanga interdum pro nescio quo armorum genere accipitur. Gloss. Ælfrici: *Vanga, spada.* Vocabular. Anglo-Lat. an. 1440. *Spade, vanga, fossorium.* Pro eo nempe gladio quod instar fossorii erat: vel quod Rustici ejusmodi fossariis pro armis uti solerent. Gervasius Dorobernensis an. 1198. *Unde factum est ut rustici impetiti, vangis & fossariis assueti, armis militaribus gloriarentur inviti.* Ejusmodi porrò *Vangas*, nostri *Vouges*, videntur appellasse. *Le Roman de Garin* MS.

Hance un vouge que entre ses mains tint,
Le bras senestre li a copé parmi.

Froissartes 2. vol. cap. 9. *Si estoient bien 700. lances, & 2000. d'autres gens, que nous appellons maintenant Gros Vallets, à vouges, dagues, & bastons d'armes.* Vide *Panga*. Qui porrò in bellis ea arma deferebant, *Voulgiers* vocantur in Chronico scandaloso, uti vocant, Ludovici XI. Regis Franc. p. 58. & 70. Idem porrò videtur *Vaga*, apud Anglos. Liber Anglicus inscriptus *Justice of peace* f. 77. v. *Scilicet gladiis, baculis, vagis, falcastris, arcubus, & sagittis*, &c.

VANGAMENTUM, Vindicta, vindicatio, ultio: ex Gallico *Vangement*, vel ut hodie obtinet, *vengeance*. Charta Fundationis Capituli S. Martini Artonensis in Arvernia an. 1048. apud Phil. Labeum to. 2. Biblioth. pag. 754. *Sed si tale forisfactum mihi aut aliis illi Canonici, vel illorum Clerici, seu homines eorum fecerint, & rectum facere noluerint, infra 14. dies vangamentum non capiam, & in his 14. diebus admonebo illos duos vel tres per me, aut per unum Missum in Capitulo illorum duas vices, ut rectum faciant.*

VANIASTUTUS, ματαιόφρων, in versione Confessionis Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani, apud Baron. an. 811. 51.

VANILOQUIUM, ματαιολογία, *Frustratio*: ματαιολόγος, *Vaniloquus*, in Gloss. Gr. Lat. Leo III. PP. Ep. 1. *Omnes rationem reddituri sunt Domino de vaniloquiis.* Occurrit in 1. & 2. ad Timotheum, ut *Vaniloquus*, in 1. ad Titum, in Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 69. in Capitul. 1. Caroli M. incerti an. c. 36. &c.

VANITARE, *Vanizare*. Jo. de Janua: *Vanitare, vanitatem dicere, vel vanitando laudare:* Unde nostris *Vanter, se vanter.* S. Augustinus lib. de Quantit. animæ cap. 33. *Vanitas est fallacia, vanitantes autem vel falsi, vel fallentes, vel utrique intelliguntur.* S. Bernardus de Morib. Episc. cap. 2. *Et nos vanitando peritis, & nos spoliando perimitis.*

Vanizare dixit Ivo Carnotensis Epist. 66. *De vestra benevolentia plus justo præsumentes, vanizando dicunt, quod juxta petitionem Turonensis Archiepiscopi, eum consecrabitis*, &c. Vide Ægid. Menagium & Oct. Ferrarium in *Vantare*.

VANITAS. Gloss. Gr. Lat. Φαντασία, *vana visio, imago, vanitas, visus.* Glossæ antiquæ MSS. *Filacteria, vanitas.* Qua postrema notione vocem hanc usurpat Gaudentius Brixiensis Tract. 4. *Veneficia, præcantationes, suballigaturæ, vanitates, auguria, sortes*, &c. *Vanitatem* pro mendacio usurpasse Ciceronem, Tacitum, & alios, observatum ab Octavio Ferrario in Orig. Linguæ Ital. in *Bugia*.

VANLEHEN. Vide *Feudum vexilli*.

VANNUS, *Vannellus*, Mensurarum species, in *vanni*, seu *ventilabri* speciem fortè confecta. Ermentarius Monachus lib. 2. de Vita S. Filiberti c. 14. *Advecta est deinde in vase, quod Vannus vulgò dicitur, quædam femina duplici damnata incommodo*, &c. Libertates MSS. Villæ S. Desiderii in Campania an. 1228. *Vannellus Carbonis minuti vendetur 5. solidis tantùm, & continet in se duodecim vannos per mensurationem Scabinorum.*

VANTARIUS. Charta sub Edw. II. Reg. Angliæ, apud Spelmannum: *Richardus Rockesley Miles tenebat terras Seatoniæ per Serjantiam esse Vantarium Regis (in) Gascoign, donec perusus fuit pari sotularium pari 4. den.* id est dum trivisset par calceorum 4. den. Ubi idem Spelmannus; *Vantarius, præcursor: ut vantarius Regis est assecla Regis, qui cæteros suos asseclas progreditur, the kings fore footman.* Vim vocis fateor me non assequi: nisi *vantarius* ponatur pro *ventarius*, qui tributa Regia in Vasconia recipiebat, ita ut *serjantiæ* species fuerit. Vide in *Ventarius*.

VANI, Pennæ species in avibus, Italis *Vanni*, de qua sic Fridericus II. l. 1. de Arte venandi cap. 50. *Numerus itaque pennarum in unaquaque ala est 26. quatuor magis propinqua corpori, quæ dicuntur Corales, & postea 12. quæ dicuntur Vani, firmiores & duriores coralibus, & alterius coloris & figuræ. Demùm versus extremitatem alæ aliæ sunt 10. quæ forinsecæ dici possunt: hæ sunt firmiores, duriores, & longiores illis quæ dicuntur Vani: ultima harum decem dicitur Saxellus*, &c. Adde cap. 46. 51. Vide Oct. Ferrarium in *Vanni*.

VAPORARE, pro *Calefacere*, non semel dixit S. Ambrosius lib. 4. Hexaemer. cap. 5 at cap. 5. pro *exurere* usurpavit. Autor antiquus Vitæ S. Lupicini Abbatis Jurensis n. 5. *Ut dum alii quotidie flabris scandali jam per elationem vaporatum accendunt*, &c. Gloss. Medic. MS. Reg. cod. 1486 *vaporatio, calefactio.*

VAPORUS, Vaporiferus, apud Prudentium.

VARA, species Aucupii fluvialis. Charta Occitanica an. 1311. ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 130. *Item ordinavit quod quicunque de cætero capient aves in aliquo dictorum stagnorum cum quadam arte vocata Vara, drechuram sive pulmentum consuetum domino; in cujus aquis aves prædictæ capientur, solvere teneantur, dato quod alibi cum avibus sic applicassent: & quod de cætero nullus erit ausus aves aliquas capere cum quadam arte vocata Emplumailhe, sive Capusiera, sive cum quibusdam aliis artibus antiquis, arte tamen prædicta Vara duntaxat excepta.* Vide *Varus*.

VARANTIA. Vide *Garantia*.

VARARE, vel *variare*, dicitur flumen, qui *divaricatur*, seu in duos alveos finditur, apud Gromaticos p. 295. Mago & Vegoia Agrimensores: *Sunt & alii pontes in vicinalibus & privatis viis, quorum alvei varantur.*

VARBALLUM. Jura & Consuetudines Normanniæ cap. 17. de *Verisco*, seu jure naufragii: *Ex eo Dux habet — omnem piscem ad varballum qui ad terram pervenerit,* ubi

ubi editio Gallica, *& tout poisson qui par lui vendra à terre, ou qui aura esté prins à terre.*

VARCATURA. Charta Guillelmi filii Rogerii Ducis Apuliæ an. 1142. apud Ughellum to. 8. p. 417. *Et dictum molendinum cum parte varcaturæ suæ, & cum integro sedio, — & cum lignaminibus eidem molendino sufficientibus ad aptandam varcaturam solum pro palata ejusdem molendini*, &c. Ubi *varcatura* idem valet quod *virgatura*: (nostri *vergne* dicunt:) virgæ scilicet & ligna quibus fluviorum aut stagnorum ripæ continentur: nisi sumi debeat pro aggere ipso seu *transitu* ad molendinum: Italis enim, maximè poëtis, *varcare* est transire, ut *varca*, & *varco*, iter, transitus.

VARCINATICUM. Charta Ludovici Pii lib. 2. Chronici S. Vincentii de Vulturno p. 682. *De quibus una est donatio quam Lupus Dux ad prædictum sanctum locum fecit de varcinatico, id est animalia quæ exigebantur ad mensam Principis Ducatus Spoletani.* Idem Chronicon pag. 685. *Obtulit quoque præceptum, — & de clausura in Marsis & de vuarcinatico, id est animalia quæ exigebantur ad mensam Ducis Spoletini.* Idem videtur quod *barganaticum* in Chartis Caroli M. Vide in hac voce.

VAREA, species Tributi. Statuta Venetorum lib. 6. c. 68. *Quod vertitur — in damnum patronorum & aliarum mercationum, propter dacia, nabula, & vareas.* Ibidem: *Vaream non dari, nisi de rebus quæ in quaterno Scribani descriptæ sunt: nisi ii libri aut furto ablati, aut in mare projecti sint: preterea de armis ac harnesiis.* Agitur etiam de *varea* pluribus cap. 73. 74.

VARENNA. Vide *Warenna.*

VARES, *Varium, variæ pelles, vestes.*

Vares, seu *Varios* vocant, *murium Ponticorum* speciem quandam, *qui ventre tantum albi sunt, dorso fusciusculo*, ut ait Julius Scaliger in Aristotel. ubi de *Muribus Ponticis.* Hos *Vares* vocat Josephus Barbarus in Itinerario ad Tanaim pag. 456. *Sibelinos, Armelinos, Dossos, Vares, vulpes, & id genus animalium alia illi offerentes. Veergares*, seu *Vairs gris*, appellasse videtur Benjaminus Tudelensis in Itinerario, uti à nobis observatum in Dissertat. 1. ad Joinvillam. Hinc *pelles Variæ*, & *vestes Variæ*, apud scriptores. Arnulfus Lexoviensis: *Procedit interim inter cilicia pauperum fratrum & sordes, cartularii filius sericis adornatus & Variis.* S. Bernardus de Vita & morib. Relig. c. 10. *An non posset dormiri, nisi supra Varium stratum, aut sub peregrino coopertorio?* Will. Brito lib. 9. Philippid.

Et quas huc mittit Varias Hungaria pelles.

Cæsarius Eisterbach. lib. 6. c. 5. *Vestimenta ejus satis despecta erant, & humillima, non grisea, non Varia, sed ovina.* Synodus Monpessulana an. 1258. cap. 3. *Et qui tonsuram dimiserint, aut in habitu non vixerint clericali, vestes Varias deferendo, vel alias Clericos non decentes.* Rogerus Hovedenus p. 642. *Et quod nullus post proximum Pascha utatur Vario, vel griso, vel sabellina, vel escarleta.* Albertus Stadensis, & Historia Archiepiscopor. Bremensium an. 1183. *Et sufficienter Archiepiscopum excusavit, videlicet quod Varium non ferret, nec cum suis vestibus alicui erogatis, mantellum Cleri aut Militis induisset*, &c. &c. Concilium Saltzburgense an. 1386. c. 6. *Hinc est quod firmiter inhibemus ne Clerici in publico utantur Vario, vel illud deferre præsumant, nisi in dignitatibus fuerint, vel Canonici Ecclesiarum Cathedralium, vel in gradu magisterii scientiæ fuerint constituti.* Vetera Statuta Peagii Parisiensis: *Pelleterie de toute bonne robe Vaire, dont la peour est Esclavonasse. Vari Sclavoniæ*, apud Rollandinum in Chronico lib. 2. cap. 14. adde lib. 1. cap. 13.

VARGI, Latrunculi indigenæ, Arvernis. Sidonius quippe lib. 6. Epist. 4. ait *Vargorum nomine indigenas latrunculos nuncupare* Arvernos suos; neque alii videntur ab iis qui

Wargi dicuntur in Lege Salica, & Ripuaria, hoc est *expulsi de pago*, banniti, qui latrocinio vivebant. Lex Salica tit. 57. §. 5. *Si quis corpus jam sepultum effoderit, aut exspoliaverit, Wargus sit, hoc est expulsus de eodem pago, usque dum cum parentibus defuncti convenerit.* Ubi Glossæ interlineares Codicis Thuani habent *dejectus.* Eadem quæ Salica, habent Lex Ripuaria tit. 85. §. 2. & ex utraque, Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 83. *Et si quis corpus in terra, vel nosso, vel petra — expoliare præsumpserit, Wargus habeatur.* Boxhornius à Punico *Farkin*, seu Hebræo *Perek*, vel *Pherek*, rapina vocem deducit. Camdenus in Britannia ait se invenisse in Glossario Ecclesiæ Landavensis *verjad* Britannicè latrones appellatos, hincque *Vargos* dictos putat. Wendelinus à Latino *vagus*, litera R, interposita. Multa de hac voce commentatur Savaro ad laudatum locum Sidonii, cujus vestigium agnosco apud Innocentium III. PP. lib. 13. Epist. 95. & in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 242. *Cæterum cum vargum Vadareni ad Monasterium pertinere testes utriusque partis ostendant*, &c. Ubi *vargus* videtur esse Italicum *varco*, vel *varca*, iter, transitus, unde *varcare*, transire: quas voces quidam à *varca*, pro *barca* deducunt. Est enim Italis propriè *varcare*, fluvium vel montem pertransire. Potest etiam à *vargis* vox deduci, qui pro vagis sumuntur.

Warganeus, Extraneus, alienigena, cujusmodi sunt *Vargi* extorres & banniti, & à patria sua facti exules. Charta Udonis Episcopi Tullensis an. 1069. apud Hier. Vignerium in Alsaticis p. 128. *Alienigenæ, id est Warganei, qui manserint in banno, dabunt Comiti 4. denarios*, &c. Ab eodem denique fonte, non insulse, opinor,

Waringos, Anglo-Danos, de quibus fuse egimus ad Villharduinum n. 89. qui ex Anglia à Normannis expulsi, Byzantinorum Imperatorum obsequio se se mancipanrunt, arcessit Spelmannus, qui ita appellatos putat à Saxonico, seu veteri Germanico, ac proinde Gallico *parian*, quod est *imprecari, execrari*, unde *Waringe*, Angli maledictionem & anathematizationem vocant, ita ut *Varingi*, perinde ac *Vargi* exules fuerint & *banniti*, seu ut verbo utar Orderici Vitalis lib. 4. *extorres*: eosque Normanni, voce Anglica tunc recepta, & probrosa, *Vargos* & *Varingos* appellarint. licèt porrò *Varingi*, quos Byzantini scriptores βαράγγους vocant, iisdem non semel, ut & Willelmo Malmesbariensi lib. 2. de Gestis Anglor. cap. 13. *Angli* dicantur, Anglo-Danos fuisse constat, tum ex ipso Villharduino, cui *Anglois-Danois*, tum ex Saxone Grammatico lib. 12. sub an. 1098. cui *Danicæ vocis homines* dicuntur, satis perspicuum est. Tametsi alii Κέλτους, seu *Celtas*, appellent scriptorum plerique ac præsertim Pachymeres lib. 7. cap. 35. extremo, & quos laudavimus ad Villharduinum & ad Annam Comnenam, quia scilicet ita etiam Germanos indigitabant. Vide *Warengangus.*

VARIATOR ποικιλτής, in Gloss. Græc. Lat. ποικίλλω, *vario.*

VARIETAS, Invalitudo, *Indispositio.* Lex Ripuarior. tit. 83. §. 2. de impotionato: *Si autem mortuus non fuerit, & varietatem seu debilitatem probabilem ex hoc in corpore habuerit*, &c. Vide *Inæqualitas.*

VARINGAGA. Vide *Guaringaga.*

VARISCAPIUM. Vide *Wariscapium.*

VARIOLA. Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosophistam: *Species turpedinis, quam vulgus Variolas dicit.* Constantinus African. lib. 2. Pantechn. c. 14. *Variolæ, sunt multæ pustulæ in toto corpore, aut ex majori parte dispersæ, aut in uno membro, in aliis non. Antiqui vocant has Ignis carbones: Siculi Filias ignis.* Marius Aventic. *Hoc anno morbus validus cum profluvio ventris & variolâ Galliam Italiamque valde afflixit.* Vide Miracula S. Ludgeri Episcopi Mimigard. n. 21. 25. lib. 2. Miracul. S. Bertini cap. 13. & Salmasium de Anno Climacterico pag. 726. *Variolas* Græci ἐκθύματα, & ἐξανθήματα vocant.

VARIUS, Equi color. Ugutio: *Equus varius, qui habet vias colorum.* Claudius Corte Italus lib. 1. *del Cavalerizzo* cap. 16. *Del color vario & misto: i pelami varii & misti sono quelli, che sono composti de i quattro colori fuda-*

detti : & io gli chiamo misti & varii, per cio che anno i peli talmente misti, & posti insieme & colorati, che impossibil quasi sarebbe, over difficil molto, il bianco dal nero, ò dal rosso saper con l'ochio dividere, ò discernere, ò dire. Palladius de Agricultura in Martio cap. 13. de equis, & eorum coloribus : *Sequentis meriti, varius cum pulchritudine, nigro, vel albineo, vel badio mistus.* Gesta Consulum Andegav. cap. 8. n. 7. *Ipse & quidam suus Miles equitans varium equum.* Occurrit etiam in Testamento Ermengaudi Comitis Urgelli apud *Diago* lib. 2. de Comitib. Barcinon. c. 73. *Le Roman de Gaydon* MS. de equo vario :

Ferrans li rand vairon qu'il ot pardu.

Infra :

Et Amanfrois sor vairon d'Aquilée.

Rursum :

Estouls de Langres sist ou vair de Cataigne,
Et Bernard sist sor le vair d'Alemaingne.

Ibidem :

Le bon cheval qui ot la crope vaire.

Le Roman de Vacce MS.

Et gaingner destriers blans, & vairs, & ferrans.

Cheval vairon, in Testamento Balduini Comitis Guinensis an. 1244. apud Duchesnium.

Tribuitur etiam aliis animalibus. *Oves variæ, arietes varii, & maculosi*, quibus opponuntur *unicolores*, Genes. c. 30. ubi Gr. προβάτων φαιὸν, Scholiastes verò ποικίλον, ψαρόν. Fragmenta Petronii : *Rusticus varium porcum perdiderat.* Eadem Gesta Coss. Andeg. cap. 12. n. 1. *Quidam nobilis dictus Vacca varia.* Cosmas Pragensis pag. 5. *Ibi Dux vester duobus variis bubus arat : unus bos præcinctus est albedine, & albo capite : alter à fronte post tergum albus, & pedes posteriores habens albos.* Vide *Farius, Ferrandus, Vares.*

VARO, & *Viro*, pro *Baro.* Tabularium Aquense apud Marcam : *Consilio & voluntate sui Varonis Olivarii, qui ejusdem Castelli & Burgi possessor erat & dominus.* Observat idem Marca lib. 6. Hist. Beneh. c. 24. n. 6. Sancium-Guilielmi Comitem Vasconiæ in Charta fundationis S. Petri Generensis vassallos suos *Virones* appellare, ut insinuet hanc vocem à *Vir* deducendam. Vide *Baro.*

Varo, *pro stulto.* Papias.

VARRIUM. Vide *Barrium.*

VARUS, *Septum ad capiendas bestias, ubi retia ponuntur, vel pallium varium.* Papias. Vide *Vara.*

VAS, Sepulchrum subterraneum cameratum, Sarcophagus ex lapide vel marmore, quomodo Arverni & Lemovices etiamnum *vases* dicunt. Lex Salica tit. 17. §. 3. *Si quis mortuum hominem aut in petra, quæ Vasa ex usu sarcophagi dicuntur, super alium miserit*, &c. Vetus Inscriptio : P. ÆLIUS VALERIANUS HOC VAS DISOMUM SIBI ET FELICITATI POSUIT ET TRIBUNAL EX PERMISSU PONTIF. PERFECIT. Gregorius Turon. lib. 1. Miracul. cap. 89. *Factum est autem ut impletis diebus in basilica B. Vincentii sepeliretur, in qua ipse sibi vivens vas deposuerat.* Idem de Gloria Confessor. cap. 35. de Tumulo cujusdam puellæ : *Quo facto ut vas illud clausit opertorio*, &c. Josephus Sacerdos in Hist. Translat. SS. Ragnoberti & Zenonis cap. 3. *Gaudio magno repleti collegerunt præfati venerabiles Sacerdotes ossa Ragnoberti Pontificis, elevantesque de sepulchro, — novo in vase posuerunt.* Sed hoc loco videtur esse *feretrum.* Historia Cœnobii Viconiensis cap. 15. *Vas quoddam, Feretrum vulgò vocatur, ipso consentiente & cooperante ædificaverunt auro & argento ac pretiosis lapidibus decoratum : cujus rei causa ne tanto vase vacuo remanente frustra laborasse dicerentur, ubicumque potuerunt ab Ecclesiis tam vicinis quam longinquis sanctorum corpora perquirentes, magnam ex his copiam aggregaverunt.* Vide Raimondum Montanerium in Chron. Aragon. c. 153. Ita etiam usurpat Alcuinus Poëm. 164.

Vascellum, eadem notione. Vetus Inscriptio 1108. 6. — DEPOSITUS. P. XII. IN VASCELLO ET MASSA, &c.

Vasa autem videntur appellasse majores lapides. Sampirus Astoricensis Episcopus in Hist. Hispan. *Tunc Ecclesiam in Compostella — quam construxerat Rex Adefonsus magnus ex lapidibus, ex luto opere parvam Rex iste præcipitavit, & ex calce quadratisque lapidibus, marmoreisque columnis sive vasis construxit eam valde pulcherrimam.*

Vas, corpus. Julius Africanus lib. 3. Hist. Apost. *Quid mihi & tibi Quirine Proconsul, ut mitteres me ad hominem, qui non modo extrudere ab hoc vase, verum etiam suis me virtutibus incendere potest?* Utitur præterea lib. 7. pag. 94.

Vasa infirmiora, Sequior sexus, feminæ. S. Pachomius in Regula : *Si sæculares homines aut debiles, aut vasa infirmiora, id est mulierculæ, venerint ad ostium*, &c. Utitur rursum infra.

Vas, Vasa, Arma. Willelmus Briton. in Vocab. *Vasa belli dicuntur arma, unde versus :*

Dic belli vasa, quæ bellum postulat arma.

Liber Regum cap. 14. ubi editio præfert, *alios armiger ejus interficiebat eos* : 70. Interpretes habent, *& portans vasa ejus procedebat post eum.* Collatio Legis Mosaïcæ tit. 1. *Si immiserit super eum aliquod vas ex insidiis.* Apud Frontinum lib. 4. Stratag. c. 1. cultrum inter *vasa* reponitur. Hinc *vasa conclamare*, *convasare*, in re militari. Vita S. Deodati Abbatis n. 5. *Quo tempore Clodoveus regimine sacer Francorum, jubet vasis bellorum instrui gentem Francorum*, &c. Rodericus Toletanus lib. 8. de Rebus Hispan. cap. 2. *Hic itaque Pontifex cum multitudine citerioris Galliæ vasis belligeris, signis & armis honesta, urbem ingressus est Toletanam*, &c.

Vasa, Campanæ. Walafridus Strabo de Reb. Eccl. 4. *Vasorum autem usum primò apud Italos affirmant inventum. Unde & à Campania quæ est Italiæ provincia, eadem vasa majora quidem Campanæ dicuntur : minora verò, quæ & à sono Tintinnabula vocantur, Nolas appellant à Nola civitate Campaniæ, ubi eadem vasa primò sunt commentata.* Vita S. Materniani Episcopi Remensis n. 5. *Cucurrerunt ad signa templi metallica : & cum cœpissent cuncta clangere vasa Christi laudem reboantia*, &c.

Vas, Navis, Gallis *Vaisseau.* Ordericus Vitalis lib. 12. pag. 868. *Hoc feudum, Domine Rex, à te requiro, & vas quod Candida navis appellatur, meritò ad regalem famulatum optimè instructam habeo. Cui Rex ait, Gratum habeo quod petis : mihi quidem aptam navim elegi, quam non mutabo*, &c. Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 25. *Si aliqua navis, vel fercosta, vel aliud vas appulsum fuerit*, &c. Synodicon Nicosiense cap. 15. *Qui in Saracenorum publicis navibus, aut aliis vasis regimen aut curam gubernationis exercent.* Gregorius M. lib. 3. Dialog. cap. 36. *Nam cum in eorum morte ventorum nimietatibus elevati fluctus servirent, vela in undis projecta, totumque vas navis quassatum nimiis fluctibus ab omni fuerat sua compage dissolutum. Vasa galearum*, in Historia Cortusiorum lib. 10. cap. 7.

Vasellum, ex Gallico *Vaisseau.* S. Ludovicus in Epist. de Captione sua : *Vasellis navalibus ut plurimum incendio dissipatis*, &c. Vincentius Belvac. lib. 32. cap. 97. *Rex cum Legato — erat in quodam vasello*, &c. Utuntur præterea Petrus de Vineis lib. 2. Epist. 36. Sanutus lib. 3. part. 9. c. 8. & alii. Vocem porrò à nostris hauserunt Græci recentiores. Index Iliados Græco-Barbaræ : Λέβητας, τὰ βασέλια, καὶ καράβια. *Veixells*, in Chronico Petri Regis Aragon. edito à Mich. Carbonello lib. 1. c. 12.

Vacillum, eadem notione. Charta Friderici I. Imperat. an. 1190. apud Will. Hedam in Episcopis Trajectensib. *Regiæ nobilitatis tuæ prudentiam commonendo rogamus, quatenus idoneos Serenitatis tuæ Legatos Januam, Venetias, Anconam, Pisam, & alia loca pro galearum atque vacillorum transmittentes præsidio*, &c.

Vas, Alveare apum. Vulfinus Episcopus in Vita S. Juniani : *Homo qui nocte ad furandum venerat, turpiter*

ligatus in horto nostro jacet, arripuerat enim quoddam vas melle plenum, &c. Historia Rotonensis Monasterii MS. lib. 1. cap. 5. *Quidam vir rusticus — videns vasa mellis quæ quatuor tantum erant in horto*, &c. Domesdey, in Monastico Anglic. to. 3. pag. 306. 14. *averii*, 12. *runcini*, 116. *oves*, 24. *porci*, 24. *capræ*, *& vasa apium*, *semper valuit* 10. *libr.* Vide Formulas Exorcismorum c. 11. apud v. cl. Steph. Baluzium to. 2. Capitul.

Vascellum, eadem notione. Pactus Legis Salicæ tit. 9. §. 2. *Si quis unam apem, hoc est uno vascello furaverit de sub tecto*, &c. Ubi Lex Salica habet tit. 9. § 1. *Si quis unum vas apium de intro clave aut sub tecto furaverit*, &c. *Vasculum* hac notione in Lege Bajwar. tit. 21. non semel.

Vasa decimæ. Charta Adelviæ Dominæ Guisiæ an. 1198. in Tabul. Eccl. S. Nicolai de Clarofonte Ord. Præmonstrat. *Ego Adelvia domna Guisiæ notum facio — quod cum villa de Buronfossa construeretur, Gerardus Clericus de Cella, cui de 9. vasis decimæ territorii ejusdem loci 5. competebant, nobili viro marito meo, qui in eadem decima de 9. vasis tria possidebamus, pro bono pacis communis profectus, de illis 5. vasis unum concessit in perpetuum possidendum*, &c. Merges, *Garba*.

VASA, *æ*. Observantiæ ad Foros Aragonenses, apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio pag. 75. v. *Item pronunciando declaramus, quod — possint abebrare illas bestias, quibus excolunt in vasis dictorum hominum de la Fraxneda, — & ipsi terras tenentes teneantur juvare dictos homines de la Fraxneda in scombra dicta vasarum.* Vide *Vasso*.

VASARIUM, Σκευοθήκη, in Gloss. Gr. Lat. κυλίκιον, in Lat. Gr. Hispanis *Vasar*. Alias hujus vocis apud Latinos notiones vide apud Turnebum in Adversar. Casaubonum ad Suetonium, Jacobum Gotofredum ad l. 12. Cod. Th. de Censitoribus, &c.

VASCANDA, *genus vasis*, Papiæ. Vide *Bascanda*.

VASCELLUM. Vide *Vas*.

VASCIO, Vasculum, Galli, *Vaisseau*. Octavius Horatian. lib. 4. Rer. medicar. p. 100. *Ursi natura stomachi dolorem curat, si vascione circa stomachum suspensa collo portetur, ita ut nec aqua contingat*, &c.

VASCUS, *Vanus, nugatorius*, in Glossis antiquis MSS. & apud Joannem de Janua.

VASELLUM. Vide *Vas*.

VASLETUS. Vide *Valetus*.

VASSALLUS, *Vasseleria*. Vide *Vassus*.

VASSIS. Chronicon S. Vincentii de Vulturno pag. 678. de Petro Diacono Casinensi: *Quem Arichis suscipiens eum honorificè retinuit, à quo palatium infra Beneventum, & aliud in Salerno constructum, vassibus decorari fecit.* Fortè leg. *versibus*, nisi *vassibus* scribatur pro *basibus*. Vide *Vas*.

VASSO, cujusdam Gallici numinis templum. Gregorius Turon. lib. 9. Hist. cap. 32. *Veniens verò Arvernos, delubrum illud quod Gallica lingua Vasso Galatæ vocant*, &c. Marti dicatum fuisse opinatur Joannes Savaro in Orig. Claromont. Alii *Vasso*, templum & ædem sacram denotare aiunt, non Deum aliquem à paganis cultum: quippe juxta Claromontem locus, ubi olim fuit ædes S. Artemii, adhuc *le Vas saint Artem* appellatur, hoc est templum S. Artemii: ut apud Delphinates in pago S. Gisleni (*S. Gilin*) locus ubi ædes S. Marcellini fuit, postmodum destructa, & ad quem pro impetranda pluvia fiunt processiones Ecclesiasticæ, *le champ du Vas* dicitur, ut autor est Claudius Expillius. Vide *Vasa*.

VASSUS, pro, *Vas. Vassi de auro & de argento*, in Testamento Ranimiri Regis Aragoniæ æræ 1099. apud Martinezium.

VASSI, & *Vassalli*, iidemne fuerint, video controverti; quæ quidem inter eruditos controversia ut faciliùs dirimatur, discutienda sunt quæ de utrisque habent scriptores & tabulæ veteres.

Vassos primitus fuisse, quos *familiares* ætas posterior appellavit, seu domesticos, & qui ex Regia, aut alicujus Principis, familia erant, videtur indicare Lex Alamannorum tit. 79. §. 3. *Si alicujus Seniscalcus, qui servus est, & dominus ejus 12. vassos infra domum habet, occisus fuerit*, &c. Marculfus lib. 2. form. 17. quæ est *testamenti duarum personarum: Quicquid exinde facere elegeris, aut pro animæ remedio in pauperes dispensare, aut ad vassos nostros, vel benemeritis nostris absque repetitione hæredum meorum quod tua decreverit voluntas, faciendi liberam habeas potestatem. Ubi vassi* non alii sunt à famulis. Concilium Cabilonense II. c. 63. *Nullus vassus Abbatissæ, nec Minister aliquis, nec Clericus, nec Laïcus claustra ancillarum Dei ingrediatur.* Præterea Capitula Caroli M. & Capitul. an. 823. c. 24. ac priora quidem lib. 2. c. 24. *Vassi quoque & vassalli nostri nobis famulantes, volumus ut condignum apud omnes habeant honorem, sicut à genitore nostro & nobis sæpe admonitum est.* Agitur hoc loco de *Vassis Regiis* & *Dominicis*. Et lib. 3. c. 73. *De vassis Dominicis, qui adhuc intra casam serviunt, & tamen beneficia habere noscuntur, statutum est, ut quicumque ex eis cum domno Imperatore domi remanserit, vassallos suos casatos secum non retineat, sed cum Comite cujus pagenses sunt, ire permittat.* Denique lib. 4. c. 4. *De vassis nostris, qui ad marcham nostram constituti sunt custodiendam, aut in longinquis regionibus sua habent beneficia, vel res proprias, vel etiam nobis assiduè in palatio nostro serviunt*, &c. Erant igitur *vassi* iidem qui famuli, quod præterea videtur indicare vocis origo apud Boxhornium in Lexico Gwallico, seu Cambro-Britannico, & autorem Catholici Armorici: *Gwas*, vel *Goas*, *servus, famulus. Antiquis significabat juvenem, adolescentem virum.* At Goldastus *Vassum* à *vade* dictum contendit, *qui vadimonium pro beneficio accepto auctori suo dedit*. Denique Turnebus lib. 21. Adverſ. cap. 15. *Vasallos* appellatos existimavit, quasi *Vasarios*, tanquam clientes qui in nobilium *vasario*, seu supellectile, fuerint. Ita in vocum originationibus ludunt viri eruditi. Iso Magister in Glossis: *Cliens, minor vassus, serviens.*

Vassi verò è familia Imperatoris aut Regis, *vassi Regales*, in Capitul. Pipini Regis Italiæ an. 793. c. 36. & in Capitul. 4. Caroli M. incerti anni c. 9. vulgò verò *Vassi Dominici* appellantur, id est *proprii* Imperatoris aut Principis, & qui ex ejus familia erant. Apud Eginhartum Epist. 27. filius cujusdam Comitis, *Vassus Dominicus* dicitur. Tabularium Conchensis Abbatiæ in Ruthenis ch. 481. sub Ludov. Pio Imp. *Mansellos illos qui sunt in illa valle de ratione S. Mariæ Laudunense, quæ Bertrandus Dominicus vassus pro regia potestate, vel gubernatore Sanctæ Mariæ in beneficio habebat*, &c. *Comites & vassi domestici*, in Concilio Ticinensi an. 855. ubi iidem sunt qui *Dominici*. Horum ordo magnus fuit, ut qui post Episcopos, Abbates, & Comites statim nominentur in Capit. Caroli C. an. 877. c. 1. & in Capitul. apud Tusiacum an. 865. &c. Sed & *Misso Dominico*, & *Vasso* Regio facta injuria pari pœna puniebatur, ut est in Lege Longob. lib. 1. tit. 13. §. 3.

Ita tamen ex familia Regia erant, ut fide & sacramento Principi obstricti essent. Unde in Capitul. Caroli C. tit. 23. c. 4. junguntur *drudis*, id est *fidelibus*: *Sine solatio & comitatu drudorum atque vassorum nuda & desolata exibit.* Deinde quicumque Regi eodem fidelitatis sacramento obstringerentur, *Vassi* omnes appellati, ut qui hocce pacto ex ejus familia esse censerentur. Annales Franc. an. 788. *Ibique veniens Tassilo ex jussione Domni Regis, sicut & cæteri ejus vassi*, &c. Annales S. Nazarii de eodem Tassilone an. 787. *Illucque veniens Dessilo Dux Bejweriorum ad eum, & reddit ei cum baculo ipsam patriam, — & effectus est vassus ejus.* Annales Franc. Moissiac. an. 795 *Ipsi adhuc pleniter non venerunt, eo quod vassum Domni Regis Cahehin Abotritarum occiderant.* Atque ex eo quod dominorum servitio astricti essent, dictos volunt à *Vassen* Germanico, obligare, vincire: ita Fridericus Bandius ad Consuetud. feudales Gelriæ pag. 6.

Vaßi isti *Dominici* extra ordinem interdum mittebantur à Principe in provincias, ut Comitibus adessent in justitia administranda, & cum eo jus dicerent, aliaque rei publicæ negotia exequerentur, quod docent Lex Longob. lib. 2. tit. 2. §. 2. Capit. Caroli M. lib. 5. c. 133. Synodus Carisiaca c. 2. Capit. Caroli C. tit. 32. c. 12. &c. Tabularium Casauriense ch. 237. *Ego Heribaldus Comes in vice Comitis Palatii ad singulas hominum justitias deliberandas, residentibus mecum Lacinaldo & Erifredo & Cariprando baßis Domini Imperatoris, Adelberto, Joanne, Maculfo judicibus*, &c. Extant alia *Judicatorum* exempla coram Comitibus & Vassis, in Chronico Laurishamensi p. 59. & apud Catellum lib. 5. Rerum Occitan. pag. 742. & Sammarthanos in Archiepisc. Narbonensib. n. 5. Neque, opinor, alii sunt *Vaßi Comitum* à *Vaßis Dominicis*, cùm ita appellentur, quod iis à Rege ut Collegæ darentur in jure dicundo, in Lege Longob. lib. 2. tit. 42. §. 1. lib. 3. tit. 12. §. 1. & in Capitul. Caroli M. lib. 3. c. 51. ubi revera jus dixisse satis docent; quod tamen nolim omnino præstare, ex lib. 4. Capitul. Caroli M. cap. 70. Proinde *vaßi Dominici* respectu Comitum, erant sicut Capellani minores respectu Episcoporum & Abbatum. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccles. cap. 31. *Capellani minores ita sunt, sicut hi quos Vaßos dominicos Gallica consuetudine nominamus.*

Sed & hi interdum *ad Marcham custodiendam* mittebantur, ut est in Capitulis Caroli M. lib. 4. cap. 4. Vita Ludovici Pii an. 778. & Continuator Aimoini lib. 5. cap. 1. *Ordinavit per totam Aquitaniam Comites, Abbatesque, nec non alios plurimos, quos Vaßos vulgò vocant, ex gente Francorum; quorum prudentiæ & fortitudini nulla calliditate & nulla vi obviare fuerit tutum, eisque commisit curam regni, prout utile judicavit, finium tutamen, villarumque Regiarum ruralem provisionem.* Quæ quidem verba postrema videntur potissimum spectare *vaßos dominicos*, qui interdum *villicorum* vices agebant. Lambertus Ardensis: *Ab antiquo Comitis Walteri tempore, quemdam Villicum, vel Præpositum, quem antiquiora tempora Vaßum suum appellant, in terra Ghisnensi habebant, qui de omnibus decimis & poßeßiunculis, quas in eadem terra poßidebant, eis ut villicus sufficienter respondebat.* Adde Capit. Caroli M. lib. 4. cap. 70. Legem Longob. lib. 3. tit. 4. §. 5. &c.

Cùm igitur vel ad sua *ministeria* pergebant, vel cùm in iis consistebant, quemadmodum *Missi* Dominici & Comites, *conjectum* accipiebant, ut est in iisdem Capitul. lib. 4. c. 69. & in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 38. tit. 4. §. 5. Quinetiam Comitibus eorumque jurisdictioni suberant, adeo ut si *justitiam non fecißent*, in eos Comites animadverterent, ex Lege Longob. lib. 2. tit. 52. §. 2. tit. 55. §. 1. Quod & de *vaßallis Dominicis* perinde habent Cap. Karlomanni Regis tit. 2. c. 11.

Vassis Dominicis dabantur etiam à Principe *Beneficia* in Provinciis. Capitulare an. 779. c. 10. & in Addit. 4. Capitul. c. 120. *Similiter & vassi nostri, si hoc non adimpleverint, beneficium & honorem perdant.* Capitula Caroli M. lib. 4. c. 4. *De vassis nostris, qui ad marcham nostram constituti sunt custodiendam, aut in longinquis regionibus sua habent beneficia, vel res proprias*, &c. Vide Eginhartum Epist. 26. 27. Odo Cluniacensis lib. 1 de Vita S. Geraldi cap. 17. *Neque patiebatur, ut quilibet senior beneficia à suo vasso pro qualibet animi commotione posset auferre*, &c. Quo loco *vassus* idem sonat quod *vassallus*, qui scilicet ratione feudi domino est obnoxius. Idem cap. 32. *Nam Reipublicæ statu jam nimis turbato, regales vassos insolentia Marchionum subjugaverat.* Et lib. 4. cap. 7. *Cum vassus quidam nomine Aldradus*, &c. Tabularium Vindocinense fol. 54. *Guido de Blasone Dominicus vassus accedens ad Dominum Odericum Abbatem*, &c. Idem Tabular. ch. 98. *Comparavit igitur Agnes inclita Comitissa legitima emptione à Lancelino Dominico vasso de Castro Balgentiaco Ecclesiam S. Beti, cum tota integritate sua, quæ sita est juxta murum Vindocini*, &c.

Denique *Vassorum* & *Vassallorum Dominicorum* ea erat prærogativa, ut si criminis aut alterius delicti incusarentur, non ipsi, sed *meliores illorum homines juramentum persolverent*, ut est in Capitulis Karlomanni Regis tit. 2. c. 4. & 11. ubi hæc habentur: *Honorem enim talem nostris vassis Dominicis concedimus, ut ipsi non sicut reliqui manu propria sacramentum jurent, sed melior homo illorum & credibilior agere non differat.* Neque alius est *honor condignus*, quem vassis haberi volunt Capitula Caroli M. lib. 2. c. 24. Porrò qui *vassi Dominici* appellantur in Capitulis Karlomanni d. tit. 2. c. 4. iidem *Vassi* & *Vassalli Dominici* promiscuè dicuntur d. c. 11. adeo ut *Vassalli Dominici* non alii ac diversi fuerint.

Vaßorum deinde & *Vaßalorum*, ut *Cataneorum*, seu *Capitaneorum*, sub postremis Imperatoribus Alemannicis inductus fuit ordo honorarius, qui etiam ad posteros transmittebatur, nulli licet addictus loco, aut gubernationi. Chartam Conradi Regis Burgundiæ anni 944. descripsit Guichenonus ex Tabulario Cluniacensi, exaratam coram Episcopis & Comitibus in ea nominatis, *Vassis Dominicis majoribus & minoribus*. Aliam Willelmi Comitis Provinciæ ex eodem Tabulario laudat Antonius Rufius, quæ perinde exarata dicitur coram *Vassis Dominicis tam Romanis, quàm Salicis*. Petrus Damiani lib. 1. Epist. 9. pag. 21. *Narravit mihi Humbertus, quia vassus quidam dum iter ageret, accidit ut juxta molendinum equo insidens pertransiret*, &c. Lib. 6. Epist. 9. *Frater meus talis vassi unicam filiam sibimet in matrimonio copulavit*, &c. Decretum Mainardi & Joannis Cardinalium pro Ecclesia Mediolanensi, apud Baronium an. 1067. n. 11. *Clericus autem vel Laicus pro ordinis ac dignitatis suæ qualitate, hac potestate tali mulctetur damno, ut siquidem de ordine Capitaneorum fuerit, viginti denariorum libras, vassorum autem decem, negotiatorum quinque — componat.* Sed & *Vassos* & *Vassallos* creatos ab Imperatoribus, interdum etiam ipsosmet Augustos aliis nobilibus eosdem creandi jus impertiisse legimus. Extat Bulla Caroli IV. Imperat. an. 1355. qua *Milano de Becchario* civi Papiensi Notarios & Tabelliones creandi, & illegitimos natalibus restituendi facultatem impertitur, in qua sequentia adduntur; *Et quod possitis tu & filii tui — quoscumque sponte volentes vassallos facere, ad vassallatus onus inducere auctoritate prædicta, illustribus Principibus, Ducibus, Comitibus, Baronibus duntaxat exceptis.*

Bassus etiam pro *vassus*, dixit Charta laudata ex Tabulario Casauriensi, ut & Capitulare I. Caroli M. an. 802. c. 39. Diploma Ludovici Imp. *Si Comes aut bassi nostri remanserint.*

Vassaticum, Fides quam præstat *Vassus* Domino, vel Principi: proinde idem quod *hominium*. Annales Francor. an. 757. *Ibique Tassilo venit Dux Bajoariorum, in Vassatico se commendans per manus*, &c. Ubi Ado Viennensis: *Seque illi in vassalum commisit.* Iidem Annales an. 788. *At ille videns se undique constrictum, venit per semetipsum, tradens se manibus Regis in vassatico, renovans sacramenta.* Charta Caroli Calvi pro Barcinonensibus, apud Diago lib. 2. c. 4. & to. 2. Hist. Francor. *Noverint præterea iidem Hispani sibi licentiam à nobis esse concessam, ut se in vassaticum Comitis nostri, sicut alii Franci homines, commendent: & si aliquod beneficium quisquam eorum ab eo cui se commendavit, fuerit consecutus, sciat se de illo tale obsequium Seniori suo debere exhibere, quale nostrates homines de simili beneficio Senioribus suis exhibere solent.*

Vassaticum præterea appellabant præclarum in præliis, vel occasionibus aliis bellicis facinus, vel animi magnitudinem: fortè quod *vassi* & *vassalli* essent viri militares, & iidem qui postmodum *Milites* nudè appellati sunt. Hincmarus Remensis in Opusculo 55. Capitulorum cap. 52. *De hoc quoque vitio superbiæ descendit, quod multi te apud plurimos dicunt de fortitudine & agi-*

litate tui corporis gloriari, & de præliis, atque ut nostratium lingua dicitur, de vassaticis frequenter ac libenter sermonem habere, &c. Ubi sanè malim *vassaliticis*, tametsi vox *vassaticis* tolerari possit, à *vassus*. Sed ut priorem præferam, facit recepta deinceps vox *vasselage* hac eadem notione apud scriptores vernaculos inferioris ævi. *Le Roman de Garin* MS.

Tel vasselage certes pris ge petit.

Le Roman de Roncevaux MS.

Par vasselage soloie i estre vos drus.

Le Roman d'Artus MS.

De force ne de vasselage,
N'ot son per en tot le bornage.

Le Roman de Florimont MS.

Li Rois avoit riche corage,
Et pensa un fier vasselage.

Guill. *Guiart* anno 1267.

Mesire Erart de Valeri,
Un haut baron courtois & sage,
Et plain de grant vasselage,
Que son cors & ses faiz looient,
Tuit cil qui parler en ooient.

Le Roman de Vacce:

Que Richart ert moult prous, & de grant vasselage.

Chron. MS. Bertrandi *du Guesclin*:

Si ay trouvé en luy d'honneur si largement,
Et tant de vasselage & de fier hardement.

Robertus *de Bourron* in Hist. Merlini MS. *Nostre Sire nous a fait moult grant honnour, quant vous si haut homme, comme li Rois est, avés pris par vostre vasselage.* Chronicon Franc. MS. ex Bibl. Memmiana in Carolo V. *Onq convoiteux ne fit beau vasselage.* Adde Chronicon Flandriæ cap. 18. 30. & Buzelinum in Gallo-Flandria lib. 3. cap. 6. pag. 482.

Ut porrò *vasselage*, pro animi magnitudine usurparunt nostri, ita & *vassaus*, viros fortes appellabant. Philippus *Mouskes*:

Aprés li resorst en Banniere
Une guerre orgilleuse & fiere.
Le sire iert Dus, s'ot non Rasaus,
Qui moult estoit preus & vasaus.

Guillelmus *Guiart* an. 1304.

Espaignols qui ces trois nez guient,
Ou mult à de hardis vassaus.

Le Roman de Garin:

Maint bon vassal i firent trebucher.

Alibi:

Meillor vassal de lui ne sache mie.

Vetus Poëta MS.

Biaus fu & lons & drois, bien ensemble vassal.

Li Lusidaire MS.

Quant Jacob vint li Senescaus,
Qui mult estoit preus & vassaus.

Le Roman de Roncevaux MS.

Othes fu preus, & bon vassaus vaillans.

Chron. Flandriæ cap. 15. Matthæum de Montemorenciaco *gentil vassal* appellat.

Vassalli, si Marcam audimus lib. 1. Hist. Beneharn. cap. 28. n. 10. sunt *vassorum vassalli*, seu *vassis* ratione clientelæ obnoxii. Id non omnino verum esse patet ex iis quæ suprà attigimus, nobisque fusiùs probandum incumbit. Constat sanè utramque vocem ejusdem esse originis, si non omnino notionis.

Vassos diximus fuisse domesticos & familiares Principis aut alterius cujusvis, quod etiam de *Vassallis* dici posse evincunt scriptores, præsertim Hincmarus de Ordine Palatii c. 28. describens *ministeria*, & familiam Principis: *Tertius ordo item erat tam majorum, quàm minorum, in pueris vel vassallis*, &c. Ubi *pueri*, sunt ii quos *famulos* dicimus. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 20. *Scarionem*, seu Ostiarium Aulæ Regiæ, *Vassallum* Imperatoris appellat. Cap. 22. de quodam Episcopo: *Hic habuit unum vassallum non ignobilem civium suorum, valde strenuum & industrium: cui tamen ille, ne dicam beneficium aliquod, sed ut nullum quidem aliquando blandum sermonem impendit.* Ita denique lib. 2. cap. 15. ubi de quodam puerulo ab Imperatore in familiam suam adscito. Capitula Caroli M. lib. 2. c. 24. *Vassi quoque & vassalli nostri nobis famulantes*, &c. Edictum Pistense Caroli C. c. 14. ex iisdem parentis Capitulis: *Vassalli nostri nobis & nostræ conjugi famulantes*, &c. Concilium Ravennense an. 904. c. 10. *Ut plebes Ecclesiæ nullatenus aut Comitibus, aut Episcoporum vassallis aut ullis Laïcis beneficia tradantur.* Denique Adalardus in Statutis Corbeiensibus lib. 1. cap. 6. totam familiam Monasticam in sex ordines distribuit: 1. *Famulorum vel matriculariorum, qui semper æqualiter habendi sunt*: 2. *Fratrum*: 3. *Vassallorum*: 4. *Hospitum*: 5. *Pulsantium vel Scholarium*: 6. *singulorum huc illucque Prebendariorum.* Meminit etiam *casæ vassallorum* cap. 1. (qui inde *vassalli casati*, i. casæ addicti, dicuntur lib. 3. Capitul. Caroli M. c. 73.) & *panis vassallorum* cap. 2. & 4.

Ut *vassi* Comitibus erant assessores in judiciis publiciis, ita & *vassalli*. Charta Alamannica 95. Goldasti: *Jussum est Waningo Comiti Ruadperto vassallo Regis inquisitionem de hac re fieri*, &c. Adde chart. 18. Vetus Notitia sub Karolo Rege anno 14. apud Beslium p. 224. *Notitia qualiter vel quibus præsentibus, ibique veniens Hisarnus die Veneris 3. Kal. Aprilliarum infra urbem Pictavam, ante Domnum Ebolum præveniente gratiâ Dei Comitem, & ibidem assistentibus vassallis, interpellabat quendam Diaconem*, &c. Conventus Ticinensis an. 850. c. 1. *Ideo volumus ut Comites nostri, eorum sculdasii adjunctis secum vassallis Episcoporum, — studiosissimè perquirant*, &c.

Porrò qui *vassi*, vel *vassi dominici* dicuntur, nullo discrimine *vassalli* vel *vassalli dominici* appellantur, & cum *Comitibus* junguntur, nulla interdum vassorum facta mentione, in Lege Longob. lib. 3. tit. 4. §. 5. in Capitul. Caroli M. an. 807. c. 3. 6. lib. 4. c. 32. lib. 5. c. 147. & lib. 2. c. 24. *Vassi & vassalli nostri*, &c. quasi iidem fuerint. Præterea in Capitulis Caroli C. tit. 6. c. 20. tit. 31. part. 2. c. 2. & tit. 42. In Vita Ludovici Pii an. 834. *Itemque Sanila Comes, nec non Madalelmus vassallus dominicus capite plexi sunt.*

Ut *vassis*, ita & *vassallis* beneficia à Principe concedebantur. Capitulare Compendiense an. 757. c. 6. *Homo Francus accepit beneficium de seniore suo, & duxit secum suum vassallum, & postea fuit ibi mortuus ipse senior, & dimisit ibi ipsum vassallum, & post hoc accepit alius homo ipsum beneficium*, &c. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. c. 14. *Cum illo fisco, vel curte illa, in Abbatiola vel Ecclesia, tam bonum meliorem vassallum, quam ille Comes est, vel Episcopus, fidelem mihi acquiro & facio.* Concilium Compendiense an. 757. c. 6. *Homo accepit beneficium de seniore suo, & duxit* (senior) *secum suum vassallum*, &c. Charta Ludovici Imp. in Notis ad Bibliothecam Cluniacensem pag. 113. *Id est villam ac beneficium illud, cujus vocabulum est Doniniaca curtis, habentem mansos 12. quam hactenus Vassallus noster, nomine Hisimbertus, nostra largitione habuisse dinoscitur*; &c. Capitula Caroli C. tit. 6. c. 20. *Videtur nobis utile & necessarium, ut fideles & strenuos Missos ex utroque ordine per singulos Comitatus regni vestri mittatis, qui omnia diligenter imbrevient, quæ tempore avi ac patris vestri, vel in regio specialiter servitio, vel in vassallorum dominicorum fuerunt*, &c. Ubi nulla fit mentio *vassorum*. Charta Caroli C. Regis apud Loisellum in Bellovaco pag. 242. *Villam quandam — quam Vassallus noster quidam nomine Sigefridus tunc in beneficium retinebat.* In Annalibus Francor. Bertinianis an. 870. *Villæ vassallorum* dicuntur, & opponuntur *villis dominicatis.* Constitutio Ludovici II. Imp. pro expeditione Beneventana c. 5. apud Camillum Peregrinum: *Quod si comes aut bassi nostri aliqua infirmitate remanserint, — aut Abbates vel Abbatissæ si plenissimè homines suos non direxerint, ipsi suos honores perdant, & eorum bassalli & proprium & beneficium perdant.* Adde Chartam Ludovici Pii de Divisione Imperii an. 814. editam à v. cl. Steph. Baluzio, c. 9. Præceptum Bar-

noini Archiepiscopi Viennensis an. 881. *Quæ namque res prænominati Cœnobioli quondam fratribus deservierant, sed jam ab eo abstractæ, & beneficium erant vassallorum effectæ.* Denique Nicolaus I. PP. Epist. 20. ad Carolum Calvum Regem de Balduino Flandrensium Comitum stipite: *Balduinus vassallus vester*, &c.

Vassalli præterea Chartas dominorum suorum subscribebant, adjecta hac ipsa *vassalli* dignitate. Binas descripsit Hemereus Alberti Comitis Viromandensis: prior an. 954. ita clauditur: *S. Adalberti Comitis, — Geraldi, Hildradi Anseri vasallorum.* Altera an. 959. *S. Guntranni vasalli, Anselmi vasalli, Ottadi vasalli.* Ubi ita appellantur qui postmodum *Milites* dicti sunt: quo quidem etiam vocabulo *vassallos* seu *feudatarios* indigitari in Chartis suo loco docuimus.

Vassallus indominicatus. Charta Caroli C. Regis Fr. an. 3. ex Tabulario S. Cyrici Nivernens. *Sed & concedimus ibidem auctoritate Regia omnes res ejusdem Ecclesiæ, quæ quondam fuerunt ab ea abstractæ, & quas modò nostri indominicati vassalli tenent, ut quia ipsi nobiscum dimicaverunt fideliter, in vita sua tantum, consensu ejusdem supradicti Episcopi eas teneant.*

Vassallus simplex. Vide *Signum Regis.*

Vassalaticum etiam dixere veteres, ut *vassaticum*, pro fidei sacramento quod *vassalli* Domino vel Principi præstabant. Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 5. *Stetit nobis de illos homines qui hic intra Italia eorum seniores dimittunt, ut nullos eos recipere debeat in vassallatico, sine comiato senioris sui*, &c. Adde c. 36. Epistola Episcoporum ad LudovicumReg. an. 858. c. 15. *Et nos Episcopi Domino consecrati, non sumus hujusmodi homines, ut sicut homines seculares, in vassalatico debeamus nos cuilibet commendare, aut jurationis sacramentum, quod nos Evangelica & Apostolica atque Canonica autoritas vetat, debeamus quoquo modo facere*, &c. Ubi *vassalaticum* non aliud sonat quàm *vassaticum*. Quæ quidem vox usurpata legitur posterioribus seculis pro *hominio*: quod etiam *vassalagium* appellatur in Charta an. 1274. *Pro quibus omnibus — tenemur vobis homagium facere, & vassalaticum, & fidelitatem jurare.* Speculator lib. 4. part. 3. de Feud. art. 2. §. 5. ait quod in Italia & alibi vocatur *vassalagium*, in Francia *homagium* appellari. Petrus de Vineis lib. 6. Epist. 9. *Absolventes eos ab omni fidelitate vassallagii, seu homagii juramento.* Charta Heliæ Talairandi Vicecomitis Leomaniæ & Dauvilarii, qua hominium præstat Abbati Moissacensi, an. 1291. *Fe homenatge & fe vassals & Cavaliers al dich senhor.* Quo loco tres hæ voces idem sonant. *Vassallus* enim, uti observatum, & *Miles*, idem sunt. Charta alia: *Sciendum est quoniam Ari Hodz Vescoms de Lomancha a fait homenatge, e ses faits Cavaliers & Hom al Senhor de Montpezat Abad de Moyssac, el predich Vescoms mandet & autreget al Senhor predich Abad, que vos Cavaliers e fiels e loials li sia en tots locs, e que lui e le mostier de Moyssac, el covent duquel meiss. Mostier, e totas las cosas garde e deffenda de mal e de domnage a bona fe par tots locs*, &c. an. 1238. In Consuetudine Bituricensi tit. 12. art. 4. & 9. *vassellage* usurpatur pro dominio quod habet dominus in tenementum vassalli, seu pro *feodalitate.* Vide Georgium Pilonum in Historia Bellunensi pag. 106.

Vassallitius, pro *vassallus*. Chronicon Magdeburgense MS. ex Bibl. S. Germani Paris. an. 952. *Ubi præscriptus cum filio suo Adalberto Regiæ se per omnia in vessalicium dedidit dominationi, simul & Reginæ iram supplici venia placavit.* Ita etiam Regino.

Vessallulus, Minoris dignitatis vassallus. Matth. Paris an. 1244. *Et quis Christianorum ignorat Principem Walliæ Regis Angliæ esse vassallulum?*

Vasseleria. Charta an. 1238. in Regesto Tolosano Cameræ Computor. Parisiensis f. 97. *Videlicet Baronias, & vasselerias*, &c. Nescio an *vasseleria* idem sit quod *Bacalaria*, indeque vox hæc postrema deducatur, ut *vassalaria*, feudum fuerit *vassalli* inferioris.

Desvassallare. Michaël del *Molino* in Repertorio pag. 326. *Si aliquis accusaretur de aliquo crimine, ex eo quod desvassallavit aliquem vassallum à loco alterius*, &c. Infra: *Vassallum si aliquis extraxerit, aut juvaverit ad extrahendum à loco alterius causa deshabitandi eum, & ducendi talem vassallum ad locum suum, aut alterius domini, talis extrahens & adjuvans incurrunt ex hoc in pœnam mortis corporalis*, &c.

Bassallus, pro *vassallus*, in Constit. Ludov. II. Imp. pro exercitu, edita à Camillo Peregrino, c. 4. 5.

VASTRAPES, in Glossis Philoxeni, φεμινάλια. Occurrit hæc vox apud Rufinum in versione Josephi lib. 3. Antiq. Judaïc. cap. 11. ubi Josephus habet ἀναξυρίδας.

VASTUM, *Gastum, Guastum, Wastum, Wastina*, voces ejusdem notionis & originis.

Vastum, Destructionem significat. Magna Charta: *Custos terræ hujusmodi hæredis, qui infra ætatem fuerit, non capiat de terra hæredis non nisi rationabiles exitus, hac sine destructione & vasto hominum vel rerum.*

Vastum maximè dicitur de agris qui non excoluntur. Paulinus Nolanus Epist. 30. ad Aprum: *Qualem agri tui speciem à villico tuo fieri postulas, talem Deo Domino tuo redde culturam: & intellige quicquid in agro tuo displiceat aut placeat, idem in anima tua placere Christo aut displicere. Si vasta peccatis quasi dumis sordeat, neque Propheticis aut Apostolicis nubibus compluatur, in aridam solitudinem gratia deserente damnabitur.* Testamentum Fulradi Abbatis S. Dionysii: *Tertiam cellam infra vasta Vosgo* (Vosegi) *ædificavi, ubi sanctus Coconatus requiescit.* Tabularium Vindocinense ch. 237. *Osanna filia Gaufridi de Fay dedit duos arpennos prati censu quietos & liberos: & alios duos de quadam manufirma sua, quæ est ad Morias. Quæ dum priscis coleretur temporibus, 12. den. census solvebat, modò verò quia vasta est, nil census reddit, sed est allodium.* Tabularium Ecclesiæ S. Stephani Lemovicensis an. 1081. *Fecit Gosbertus Archidiac. totam terram de Monte S. Joannis esse vastam.*

Vastum facere, Littletoni sect. 67. *Faire Wast*, Destruere, depopulari. Inquesta de forisfacturis Forestar. Angl. *Inquiratur etiam qui fecerint vel facere consueverint vastum vel destructionem de viridi, vel de venatione.* Monasticum Anglic. to. 1. pag. 192. *Ita scilicet quod de Wasto quod facient quadrigæ quæ ibunt in boscum de Walloy & Widelai, neque de Wasto aliarum quadrigarum quæ ibunt in alios prædictos boscos non ponantur in merci, nec scribantur in Wasto.* Pag. 518. *Cum toto nemore suo, salvis aisiamentis suis, & hominum suorum de Hida, sine wasto & venditione.* Tomo 2. pag. 204. *Et de foresta sua omnia necessaria sua sine vasto ad ædifandum, & ad aratra sua*, &c. Charta Henrici III. Regis Angl. apud Prynneum in Libert. Ang. to. 3. p. 974. *De bosco vasto extra villam de N. quod — tenent ad feodi firmam*, &c. Rogerus Hovedenus pag. 784. *Item Rex defendit quod nullus donet vel vendat aliquid ad destructionem bosci sui, vel wastam quæ sit infra forestam Regis: sed concedit benè quod capiant de boscis suis quod necesse iis fuerit sine wasto, & hoc per visum forestarii sui*, &c. *Wastum facere in boscis*, in Charta Joannis Regis Angliæ pro forestis an. 1215. Albertinus Mussatus lib. 7. de Gest. Henrici VII. rubr. 1. *Quorum plerique suspectioribus urgentibus causis ad Turrianorum loca discurrentes, quæ Vasta appellant*, &c. Computum Domanii Stapularum in Comitatu Bononiensi an. 1475. *Recepte des Wastis en la Forest de Hardelo.* Et fol. 41. *Recepte de Wastis en la forest de Boulogne, de pennaiges de vaches & veaux allans en ladite forest, pour 5. sols la vache, & 2. sols 6. deniers le veau.* Vide Joann. Bekam in Hungero Episc. Leod. Differt autem *vastum* ab *exilio*. Fleta, lib. 1. cap. 12. §. 20. *Vastum & destructio ferè æquipollent, & convertibiliter se habent in domibus, boscis, & gardinis. Sed exilium dici poterit, cum servi manumittantur, & à tenementis injuriosè ejiciantur.* Adde lib. 1. c. 12. §. 1. 6. Bractonum lib. 4. pag. 316. 317. & Edw. Cokum ad Littletonem sect. 67.

Vastum, seu *Wastum*, vel *Wasta*, in silvis, dicitur præterea illud quod *planum* est, seu absque arboribus. Tabularium Absiensis Monasterii: *Concedo fratribus de Absie totum planum, vel ut vulgò dicitur, totum Guastum quod modò est, vel in posterum erit in bosco meo*, &c. Atque ita voces *Wasta*, & *Wastum* accipiendæ in Monastico Anglicano to. 1. pag. 529. to. 2. p. 204.

Vastum, præterea, apud JC. Anglos, jungitur cum anno & die, & dicitur *Annus, dies & vastum*. Quæ quidem verba jus designant quod Rex habet in domibus & prædiis felonum minoris, ut aiunt, proditionis, (*Felons de petite trahison*) quæ ab alio Domino quam ab ipso Rege tenentur in feudum, vel jure dominii. *Cum enim in potestate Regis sit*, inquit Bracton, *prosternendi ædificia, extirpandi gardina, & arandi prata felonum, & quoniam hujusmodi vergebant in grave damnum dominorum, pro communi utilitate provisum fuit, ut hujusmodi dura & gravia desisterent, & Dominus Rex pro his haberet commodum totius terræ illius unum annum & diem, & sic omnia cum integritate reverterent in manus capitalium dominorum*. Proindeque id juris habebat Rex pro *vasto* quod facere poterat in prædiis Felonum. Vide Stanfordium in Placit. Coronæ lib. 3. cap. 30. & suprà in *Condemnare*.

Quietum esse de vasto nemorum, in Monastico Anglic. to. 1. p. 922.

Vastum denique, seu *Breve de vasto*, iisdem JC. Anglis, dicitur *breve* quod conceditur contra eos qui ad vitam suam, aut ad vitam alterius, vel in donum, aut per *curialitatem*, vel per *Wardam* possessiones aliquas possident, & in iis *vastum* fecerunt. Vide Rastallum.

Vastitas, idem quod *Vastum*, apud Bractonum lib. 4. Tract. 1. c. 41. & in Fleta lib. 4. c. 25. §. 1. Gloss. Lat. MS. Reg. *Vastitas, solitudo, vel eremus*. Gloss. Gr. Lat. πόρθησις, *excidium, vastitas, vastatio*.

Vastatores, Milites qui agros depopulantur, nostris, ex Italico, *Gastadours*: occurrit vox hæc apud Rollandin. in Chron. lib. 4. cap. 13. lib. 5. cap. 10. 17. lib. 10. cap. 5.

Gastum & *Guastum*, pro *Vastum*, non semel etiam occurrit. Glossar. Lat. Gall. *Vastus, Vain, Gast. Terræ in gastu, quæ non excoluntur*, in Regesto Philippi Augusti Reg. Herouvalliano fol. 143. *Guasta, damna, & incendia*, apud Petrum de Vineis lib. 5. Epist. 112. Tabularium S. Vincentii in Bosco Carnot. an. 1225. *Si terra circumjacens pro communi guerra gasta remanserit vel inculta. Gastum facere*, in Charta an. 1215. apud Corium in Hist. Mediolanensi part. 2. pag 157. & in Historia Cortusiorum lib. 1. cap. 8. *Faire ravage & gast, dissipation*, &c. in Consuetudine Turon. art. 169. Robertus Bourronus in Merlino MS. *Et ersi mettoit à gast & à destruction trestout le Royaume de Logres. Simple gast d'heritages*, in Consuetud. Burboniensi art. 524. Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. cap. 257. *Car se il i a leus gastes outre qui soit dou Seignor, l'en la doit sauver au Seignor. Le Roman de Roncevaus* MS.

Tout abat mort en un gaste sentier.

Sergent gastier, in Consuetud. Arvernensi cap. 31. art. 69. minister qui in messibus aut in agris vel silvis invigilat, ne *vastum* aut damnum fiat. Veneti *guasti* appellant circumjectam oppidis planitiem.

Gastina, apud Innocentium III. PP. lib. 15. Epist. 179. *Gastine*, in Consuetud. Arvernensi: *Wastina*, in Conventione inter Ducem Brabantiæ & Capitulum S. Waltrudis Montensis an. 1209. apud Miræum in Diplomat. Belgic. pag. 160. *Omnesque vastinæ, quæ Terræ silvestres dicuntur*. Alia an. 1247. ibid. pag. 173. *In omni terra quæ vulgariter Wastina dicitur*. Adde pag. 50. Probationes Historiæ Guinensis pag. 70. 209. 466. 514. Hinc *Agastiner*, pro *vastare* agrum, domum, silvam. Eædem Assisiæ Hierosol. cap. 257. *Et qu'és apartenances il semble que il i peust & deust avoir en ce en la teneure, que les leus habités ont orendroit raisonnablement agastiné; & murailles abatues, que par semblant deussent avoir, quant les leus estoient habités. Agastis*, in Consuetudine Inculismensi art. 24. damnum in forestis.

VATES, Episcopus. Tumulus Joannis II. PP. apud Baron. an. 535.

Hic tumulus Vatis conservat membra Joannis,
Ordine Pontificum qui fertur jure secundus.

S. Ildefonsus:

Crux hæc alma gerit geminorum corpora fratrum
Leandri, Isidori, pariterque ex ordine Vatum.

Rabanus Abb. Fuld. apud Browerum in Antiq. Fuldensib.

Hac Baptista potens sacra venerabitur arâ,
Hac Vatum turba, atque Patrum colitur.

Amalarius Episcop. in Epistola ad Hieremiam Archiep. Senonensem: *Charissimo patri & accuratissimo Rhetori Iheremiæ Vati in nostra Ierusalem, Amalarius. Ætherius Arelatensis Vates*, apud Joannem Diacon. in Vita S. Gregorii M. lib. 2. cap. 35. Utuntur præterea Fortunatus lib. 5. Poëm. 4. Paulus Emeritensis Diacon. lib. de Gestis Episcop. Emeritensium in S. Fidele n. 5. Theodericus in Vita S. Celsi Episcopi Trevirensis n. 17. Candidus Mon. in Vita Eigilis Abb. Fuld. c. 14. Christianæ Inscriptiones apud Gruterum 1070. 4. 1167. 9. 1169. 3. &c.

VATILLUS, idem quod *Batillus*, de qua voce multa commentatur Casaubonus ad Pollionem. Julius Africanus lib. 9. Hist. Apost. *Erant autem virgines cum lyris cantantes, alii cum tibiis, alii cum vatillis, & thuribulis. Vatilla* verò, Papiæ, est *pala qua aqua projicitur è navi*. Vide *Batulus*.

VATIOLA. Vide *Batiola*.

VAVASSORES, *Valvassores, Vasvassores, Vavassoria, Valvasini*, voces ejusdem originis.

Vavassores, vel *valvasores*, generatim sunt vassalli feudales. Apud Gerardum Nigrum lib. 1. de Feudis tit. 1. alii sunt *Majores*, alii *Minores*: *Majores* sunt, qui *Regis* vel *Regni Valvassores* appellantur, iidemque *Capitanei*, qui à Ducibus, Marchionibus, & Comitibus: *Minores* verò, qui à majoribus valvassoribus, feuda accipiunt. De posterioribus intelligendus Otto Frisingensis lib. 2. de Gest. Friderici I. Imp. cap. 12. ubi de Longobardis: *Cumque tres inter eos ordines, i. Capitaneorum, Valvasorum, plebis, esse noscantur*, &c. Quos verò Capitaneos vocant, nostri Barones appellant. Ita *Vavassorum* duos ordines constituit Conradus Imp. in Lege Longob. l. 3. tit. 8. §. 4. *Majorum* scilicet, & *Minorum*. Sub *Majorum* appellatione complectitur, quos *Barones* alii vocant: sub *Minorum* verò, quos vulgò *Vavassores* dicunt, ut Leges Henrici I. Regis Angliæ *Thaynos minores*, respectu *Thaynorum* Majorum, qui Baronibus æquiparantur: quod quidem potissimum colligitur ex *relevio minorum vavassorum*, de quo ita Conradus: *Si verò* (Minor vavassor) *filios non habuerit, & aviaticum ex masculo filio reliquerit, pari modo beneficium habeat, servato usu majorum valvassorum in dandis equis & armis suis senioribus*. Ejusmodi autem relevium obtinuit in *mediocribus Thaynis*. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 14. ubi de releviis: *Et mediocris Thayni equus cum apparatu suo & arma ejus*. Ubi Leges vernaculæ Willelmi Nothi cap. 24. quem *mediocrem Thaynum* Leges Henrici, *vavassorem* vocant: *De releif à vavasour à son lige Signeur, deive estre quites per le chival son peire, tel qu'il avoit à iour de sa mort, & per son habert, & per son haume*, &c. Atque *minores* ii *Vavassores* sunt, qui in Legibus ejusdem Henrici I. cap. 7. *Baronibus* postponuntur: *Barones, Vavasores, Tungrevii*, &c. quique cap. 26. & 27. *liberas terras tenere, & curiam habere* dicuntur, ac *placita, quæ ad Wytam vel Weram pertinent; super suos homines*, &c. Et in Charta Nobilium Pictavensium an. 1269. apud Gallandum de Franco-alodio p. 68. *C'est à savoir que quant cil mourra, qui du Comte de Poitiers, ou des Barons, ou des Vavassours tiendra en fié, que nostre Sires li Coens, ou cil de qui cil tendra, porra tenir le fié em sa main par an & par jour*, &c.

Ac ut de *majoribus Valvaſſoribus* primùm agamus, hos intellexiſſe videtur Bracton lib. 1. cap. 8. §. 2. *In temporalibus ſunt Imperatores, Reges, & Principes, in iis quæ pertinent ad regnum, & ſub eis Duces, Comites, Barones, Magnates ſive Vavaſores, & Milites, & etiam Liberi & Villani, & diverſæ poteſtates ſub Rege conſtitutæ.* Et §. 4. *Sunt & alii qui dicuntur Vavaſores, viri magnæ dignitatis. Vavaſor enim nihil melius dici poterit, quam vas ſortitum ad valitudinem.* Charta Friderici Imp. an. 1249. apud Guichenonum in Hiſt. Sabaudiæ pag. 92. *Marchionibus, Comitibus, Vavaſſoribus, Nobilibus, Poteſtatibus*, &c. Charta Henrici II. Regis Angliæ an. 1166. *Comites, Barones, Vavaſores, Milites, cives, burgenſes, ruſtici*, &c. Radulfus de Diceto an. 1040. *Quindecim ſacramenta juravit Theobaldus propria manu Conſuli Gaufrido, & 20. Barones Caſtellenſes cum eo, & 40. Milites vavaſſores eiſdem verbis quibus ipſe.* Andreas Aulæ Regiæ Capellanus in Amatoriis: *Quamvis probitas poſſit nobilitare plebeium, & tamen ordinem mutare non poteſt, ut plebeius Procer efficiatur, ſive Valvaſor, niſi per principis ei forte potentiam tribuatur.* Ita pro majoris dignitatis Optimatibus, *Vavaſores*, ſeu ut ibi ſemper effertur, *vaſvaſſores*, uſurpantur in Uſaticis Barcinonenſibus MSS. à Raimundo-Berengarii Comite Barcinonenſi & Adelmodi ejus uxore editis, & in Conſtitutionibus Catalaniæ. Iidem Uſatici: *Ut qui interfecerit Vicecomitem vel vulneraverit, ſive deſonoraverit in aliquo, emendet eum ſicut duos Comitores, & Comitorem ſicut duos Vaſvaſſores, & de Vaſvaßore qui quinque Milites habet, per mortem ejus, emendentur 60. unciæ auri cocti, & per plagam 30. & ſi plures habuerit Milites, creſcat compoſitio ſicut numerus Militum. Militem verò qui interfecerit, donet in compoſitione 12. uncias auri: qui verò vulneraverit, tam pro una plaga, quam pro multis emendet ei uncias 6.* Conſuetudines Catalaniæ inter Dominos & Vaſſallos MSS. cap. 39. *Barones, ut ſunt Comites, Vicecomites, Vaſvaßores, & conſimiles, & etiam alii Milites ſimplices, qui ſunt Vaßalli Principis hujus terræ.* Ubi opponuntur *Vavaſores* ſimplicibus *Militibus*: *Milites* enim majores, quos *Banneretos* vocant, Baronum prærogativa gaudent. Proinde ii ſunt quos pariter *Militibus* opponunt Statuta S. Ludovici Regis Franciæ loco mox laudando. E contra *Milites ſimplices* intelliguntur in Charta Anſelmi Comitis S. Pauli an. 1186. in Hiſt. Bethunienſi pag. 52. *Omnibus qui eandem decimam tenebant Vavaſoribus ſive Militibus concedentibus*, &c. & in Charta Libertatum Baugiaci in Sebuſianis an. 1250. *Si aliquis de hominibus Militum, & Vavaßorum dictæ villæ Baugiaci ad ipſam villam libertate donatam cauſa morandi & remanendi ibi venerit*, &c. Mox: *Si homines Militum terræ Baugiaci, qui non ſunt Vavaßores, ſeu feudatarii dictæ villæ Baugiaci*, &c. Quinque porrò *Vavaßores* æquantur *Militi*, ſeu habenti *feudum hauberticum*. Regeſtum Philippi Aug. f. 158. *& propter hoc debet tenere unum Militem, vel 5. Vavaſſores, quando ſubmonetur.* Feoda Normanniæ poſt Ordericum Vitalem pag. 1041. *Apud Breteuil in eadem ballia duas partes unius Militis, una Vavaſſoria minus.* Sic feudum hauberticum conſtabat quinque Vavaſſoriis.

Vavaſſores igitur *Minores* erant ii qui majoribus ſuberant ratione tenementi: unde rectè San-Julianus lib. 1. Hiſt. Burgund. cap. 26. dixit *Vavaſſores*, eſſe *vaſſallos vaſſallorum.* Conſuetudo Marchenſis art. 315. *Si aucun Baron, Chaſtelain, ou haut Juſticier avoit moulin, & ſon valvaſſeur n'en eut point, tous les hommes du valvaſſeur demeurans en la banlieuë dudit moulin, iront moudre audit moulin du Baron, juſques à ce que le valvaſſeur ait moulin.* Generatim verò dicebantur qui feuda minora tenebant, quæ inferiori tantùm juſtitia, ſeu juriſdictione gaudebant, quod exertè docent Statuta S. Ludovici à nobis edita lib. 1. cap. 31. *Nus vavaſſor ne puet faire forbanir, ne ne puet à home faire forjurer ſa Chaſtelerie, ſans l'aſſentement du Baron en qui Chaſtellerie il ſera: & ſe il le feſoit, il en perdroit ſa juſtice; car la juſtice ſi n'eſt mie au vavaſor.* Alio loco, ex MS. Ambianenſi: *Nule court de vavaſſeur ne porte recort: mais on peut bien requerre le court des Chevaliers qui ſont au jugement requerre ſouffiſant recort, par les Chevaliers, ne mie par les vavaſſeurs, mès on ne ſe met mie en recort ki ne veut, meſmement en Cour de vavaſſeur, que che apartient à grant juſtiche.* Et infra: *Ne nus vavaſſeur n'a le murdre, le rat, ne l'ancis, ne lo traïſon, ne le treſor trouvé, ne la force a oſter &c. Car vavaſſeur n'a que ſimple juſtice.* De Vavaſſoribus agunt eadem Statuta lib. 1. cap. 39. 40. 41. 42. 45. 46. Atque ex his percipimus cur *Vavaſſor*, Petro Fontano in Conſilio à nobis edito cap. 21. *inferior* ſeu *minor dominus* dicatur: *Et ſe bas Sire come vaaſſeur*, &c. Quamobrem vulgò Vavaſſores inferioris ordinis ac dignitatis viris adſcribi ſolent. Robertus Bourronus in Hiſt. Merlini MS. *Je ſuis un chevalier nés de ceſt païs, & eſtrais de vavaſſours, & de baſſe gent.* Sed & ii cum prædiis vænibant, quemadmodum *hoſpites*, aliique adſcriptitii, ut hodieque etiamnum vaſſalli, ſeu hominia ipſa. Charta Caroli Comitis Flandriæ in Chronico Andrenſi pag. 422. *Concedimus, terras videlicet, comitatus*, (vide in hac voce) *decimas, ſilvas, aquas, molendina, prædia, hoſpites, vavaſſores, ſervos, ancillas*, &c. Charta Joannis Comitis Pontivi an. 1138. *Quicquid habemus apud Onicourt, cum omni dominatione temporali, & vavaſſorum: vavaſſorem de Flouron, decimam de Favieres, — decimam de Haineville præter unum vavaſſorem*, &c. Immò præſtationibus videntur fuiſſe obnoxii. Tabularium Abbat. S. Joannis Ambian. fol. 408. *Item à ladite Egliſe droit de prendre en tous les fiefs du Caſtel, & des vaſſeurs eſtans en toute la paroiſſe d'Outrebois*, &c. Ita etiam *Vaſſeurs* appellantur in Charta an. 1147. apud Loiſellum in Bellovaco pag. 274. & in vett. Conſuetudinibus municipalib. Pariſienſi art. 51. Perticenſi cap. 16. art. 5. 6. Carnotenſi art. 17. 48. & Bleſenſi art. 12. ubi iidem ſunt qui vaſſali. Cum ſervientibus junguntur in Charta Communiæ S. Quintini an. 1195. *Si Vavaſſor aut ſerviens burgenſi catallum debeat*, &c. cum *gregariis militibus*, apud Wipponem de Vita Chunradi Salici Imp. p. 440. *Conjuraverant enim omnes Valvaſores Italiæ & gregarii milites contra dominos ſuos, & omnes minores contra majores*, &c. De ejuſmodi Vavaſſoribus intelligendus videtur Will. Tyrius lib. 22. cap. 22. & Sanutus lib. 3. part. 11. cap. 11. extremo: *Ad hanc formam reduxere negotium, ut datis obſidibus 20. Valvaſſoribus*, &c. ut & Otto Friſingenſis lib. 1. de Geſt. Friderici I. cap. 3. de Guiſcardo: *Robertus iſte ex mediocri ſtirpe in Normannia, ex eorum ordine, quos Vavaſſores vulgò illi dicere ſolent, — editus.*

Sed nondum planè mihi perſpectum fateor, cur *Veteranorum* nomenclatura *Vavaſſores* donet Lambertus Ardenſis p. 31. *Factum eſt autem ut liber quidam Veteranus, ſive Vavaſſorius, nomine Willelmus de Bocherdis, Vavaſſoriſſam quandam de Fielnis ſimiliter liberam, nomine Havidem, duceret in uxorem.* Idem pag. 103. *Magnanimus quidam Veteranus, ſive Vavaßorius, qui ab Ardenſibus in parte originem traxit, & qui tunc temporis Fielnenſibus præerat, & qui principabatur*, &c. Et pag. 171. *Et multis Eccleſiaſticis perſonis, & Laïcalibus Ardenſis oppidi Paribus & Veteranis*, &c. Ubi *vavaßoribus* iſtis *Fielnenſibus*, opponit *Nobiles de Tingry*, quorum prædium, Principatus dignitate hodie illuſtre, in eandem Fiennenſem familiam poſtmodum tranſiit: adeo ut *Nobiles* à *vavaßoribus* videatur diſtinxiſſe.

Vavaſſores interdum appellati generatim vaſſalli omnes, præſertim apud Poëtas noſtrates. *Le Roman de Garin:*

> *Les Vavaßors fet del païs venir,*
> *La feauté en prant li Dus Garin.*

Le Roman de Girard de Vienne MS.

> *Karlon li Rois ni fiſt pluis demorer,*
> *A Conſeil à la Duchoiſe apelée.*
> *Dame, fait-il, il nia meſter celée*

Se il vos plaist ; & il bien vos agrée ;
Je vos prendrai à moller espoſée.
La dame l'ot, tote en fu treſpaſſée,
Sire, fait elle, or m'avez vos gabée,
Ne doit nul Rois, ç'est verité provée,
La Vavaſſore prendre de ſa contrée,
Fille de Roi vos doit eſtre donnée,
Ou autre Dame de mult grant renomée.

Le Roman de la priſe de Jeruſalem par Titus MS.
Li Prince, & li Demaine, & li bon Vavaſeur.

Le Roman de Vacces MS.
Moult y ont pris Barons & Vavaſſours aſſés.

Vide Conſuetud. villæ *de Linieres* in Biturigib. art. 1. 5. &c. apud Thomaſſerium.

Vavaſſoria definitur *minus feudum*, à Bractono lib. 2. cap. 39. n. 6. ad diſcrimen Baroniarum *quæ caput habent.* Pro *Medietaria* ſumitur in Tabulario S. Martini Sagienſi albo f. 135. in Charta an. 1202. cujus titulus concipitur de *Metearia.* In Chartis verò Conchenſis Monaſterii promiſcuè pro *tenemento* uſurpatur. *Feudum unius Vavaſſoris*, in Monaſtico Anglicano to. 2. pag. 970. *Terra unius Vavaſſoris*, apud Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 583. Charta Radulfi Abbatis Fiſcanenſis in Tabulario Fiſcan. fol. 30. *Conceſſimus Hugoni de Paluel Presbytero Vavaſſoriam unam quam Lambertus Presbyter de Palvel tenuit ; — reddendo — 5. ſolidos communis monetæ pro ſervitio, cum omnibus aliis redditibus & ſervitiis quæ Vavaſſoria debet.* Monaſticum Anglic. to. 2. p. 977. *Exceptis duabus Vavaſſoriis*, &c. Areſtum an. 1273. *Omnes verò aliæ terræ ubicunque ſint ſitæ ; ſive ſint Baroniæ, ſive Caſtellaniæ, ſive Vavaſoriæ, inter dictas ſorores æqualiter dividantur.*

Vavaſeria, in Monaſtico Anglic. to 1. p. 775.

Wavaſaria in eod. Monaſt. to. 2. p. 193. & in Chartis aliis apud Seldenum de Titulis honorariis pag. 626. 2. edit.

Vavaſſoriarum aliæ ſunt *villanæ*, ſeu tenementis *villanis* accenſentur : aliæ ſunt *liberæ* ſeu *francæ. Vavaſſoriarum* prioris generis meminit vetus Conſuetudo Normanniæ c. 26. poſterioris cap. 34. ubi duplicem feudatorum ordinem ſtatuit, quorum primus eorum eſt quos *Dominos capitales* vocat : alter eorum qui iſtis ſubſunt, de quibus hæc habet : *Les fiefs de pardeſſous ſont qui deſcendent des fiefs chevels, & ſont ſoubmis à eux, ſi comme les Vavaſſouries, qui ſont tenuës par hommage & par ſervice de cheval, & les autres fiefs qui ſont tenues par acres du chef Seigneur.* Ubi vetus Interpres : *Et par ce mot Vavaſſouries, ſont entenduës les maſures & les aiſneſſes villainement tenues, & ſont communement appellés Vavaſſouries, & Vaſſaux, & les autres ſont appellez Vavaſſeurs.*

Vavaſſoria franca, ſeu libera, eſt quam tenent ii qui tenent *libera tenementa*, de quibus ſupra : *habent autem Vavaſſores qui liberas terras tenent, placita quæ ad wytam vel weram pertinent ſuper ſuos homines & in ſuo, & ſuper aliorum homines, ſi in forisfaciendo retenti vel gravati fuerint*, ut eſt in Legibus Henrici I. Regis Angliæ cap. 27. in quibus etiam *Curiæ vavaſſoris* mentio fit cap. 26. Charta S. Ludovici Regis in 30. Regeſto Archivi Regii ch. 394. *Decano & Capitulo* (Lexovienſi) *conceſſimus ut in terra noſtra poſſint acquirere in iis quæ non tenentur per membrum loricæ, per francas vavaſſorias, aut francas ſerjantias, vel etiam de Ducatu Normanniæ*, &c. In 1. Regeſto homagiorum Cameræ Comput. Pariſienſ. *Richardus de Wideville* agnoſcit tenere ſe à Rege terram *de Dangu* in Normannia in Vicecomitatu Giſorcienſi, *par une franche vavaſſorie*, 6. Janu. 1431. Vide Feoda Normanniæ poſt Ordericum Vital. pag. 1047.

Valvaſini, Minimi valvaſores, quo nomine, inquit Zazius in Tract. de Feud. part. 5. §. 28. *intelliguntur privatæ perſonæ, pagani & cives, qui in plebe paulò nominatiores ſunt.* Lib. 2. de Feudis tit. 10. *Is Capitaneus appellatur, qui propriè Valvaſſor major appellabatur : qui verò à Capitaneis antiquitus beneficium tenent, Valvaſores ſunt. Qui autem à valvaſoribus feudum, quod à Capitaneis tenent, ſimiliter acceperint, Valvaſini, id eſt minores valvaſores appellantur ; qui antiquo quidem uſu conſuetudinem feudi nullam habebant. Valvaſore enim ſine filio mortuo, feudum quod valvaſori minori dederat, ad Capitaneum revertebatur. Sed hodie eodem jure utuntur in Curia Mediolanenſi, quo & valvaſores.* Vide ibi Cujacium, & cæteros interpretes.

Jam verò undè *vavaſſorum* vox orta ; etſi non omnino conſtet ; vix tamen probatam iri Bractonis allatam ſupra ſententiam putem ; ut & Zazii & aliorum, qui ſic dictos volunt, quod ad *valvas* dominorum ſtarent, ad eorum juſſa parati. Certè longè videtur probabilius à *vaſſis* etymon deducendum ; ut *vavaſſores* iidem fuerint qui *vaſſi dominici*, qui non unius erant ordinis ; cum alii majoris eſſent, inferioris alii : quod ſanè ipſum ſatis nomen & munus indicant.

VAUCA. Vide *Bauca.*

UBANTUS. Vide *Wantus.*

UBERTUOSUS, *Uber*, *abundans.* Joan. de Janua.

UBIA. Charta Raimundi Comitis S. Ægidii an. 1164. in Bibliotheca Sebuſian. cent. 2. cap. 50. *Et in leda de mercato medietas erit mea, & medietas illorum, excepta leda lumborum & linguarum, & excepta leda ubiarum, & omnium fructuum quæ ad ſextarium non vadunt, quæ propria eſt Monachorum*, &c. Fortè *obliarum.* Vide in hac voce.

UBIVIS, pro *ubicumque*, occurrit in vita S. Anſelmi Epiſcopi Lucenſis pag. 100.

UBLADA, *Ublia*, Vide *Oblata.*

UCCUS, Clamor inconditus, Gallicis ſcriptoribus medii ævi, *Hus*, unde Galli *Hucher*, Picardi *Huquer* dicunt, pro aliquem majori voce vocare, appellare. Formulæ vett. ſecundùm Leg. Roman. c. 30. *Ille judex veniens in loco illo, ſub die illo, unà cum bonis hominibus ad locum acceſſionis, ubi aliquis homo nomine ille quondam interfectus jacebat, requirens pro qua re interfectus fuiſſet ; ſed venientes homines ibi commanentes, qui in initio litis ibidem fuerunt, vel qui ad ipſos uccos cucurrerunt, qualiter jamdictus homo ibidem interfectus fuit, taliter teſtimonium præbuerunt*, &c. Vide *Hueſium.*

UCHA, Præſtationis ſpecies. Charta Willelmi Ducis Aquitan. ex Tabulario S. Cypriani Pictav. *Dono & concedo — omnes conſuetudines meas quæ erant in obedientia nomine Exoletia, videlicet Præpoſituram & bannum, & ucham, & expallum, & biannum, & friſcingam, & pullos, & anſeres, & annonam*, &c. Vide *Olca.*

UCTARE. Charta MS. exarata Papiæ an. 1179. *Et non debent uctare aliquem prædictorum locorum garnitum vel ſcaritum.* Occurrit rurſum infra.

UDO, Calceamentum laneum, vel ex pilis hircinis, Martiali lib. 14. Epigr. 140. dicitur, quod aliis *Odo.* Donatio Conſtantini M. in lectionibus variis ad Anaſtaſium Biblioth. pag. 255. edit. Reg. *Et ut ampliſſimè Pontificale decus præfulgeat, decernimus & hoc, ut Clerici S. R. Eccleſiæ mappulis & linteaminibus, id eſt candidiſſimo colore decoratis equos equitent : & ſicut noſter Senatus calciamentis utitur cum udonibus, id eſt candido linteamine illuſtrentur, & ita cæleſtia ſicut terrena ad laudem Dei decorentur.* Ubi Græca σανδάλια λευκὰ διὰ ὀδονίων. Vide Salmaſium ad Lampridium pag. 221.

Eandem vocem uſurpant ſcriptores recentioris ævi, pro equi ſtragulo coactili. Gloſſæ Gr. Lat. ἐμπίλιον, *Udo.* Bulla Paſchalis II. PP. an. 1217. apud Ughell. in Papienſ. Epiſcop. *Tam tibi quàm tuis ſucceſſoribus concedimus in proceſſione palmarum, & feria ſecunda poſt Paſcha equum album equitare udone coopertum*, &c.

UDWORNYCK, *Udwornici*, unius ſeſſionis nobiles : Aulici, & eis quiddam obligati, inquit Sambucus. S. Stephanus Rex Hungariæ lib. 2. Decret. cap. 55. *Si quis illorum qui vulgò Udwornyck vocantur, furtum commiſerit, lege liberorum dijudicetur. Wdwornyck*, dicuntur in Decretis S. Ladiſlai Regis Hungariæ lib 3. cap. 5. *Villæ liberæ ac etiam Udwornicales villæ*, in Decretis Ludovici Regis Hungar. cap. 5. quæ ad *Udwornicos* ſpectant.

VECIACUM, Præſtatio ex *vicia.* Vide *Meſtivarius.*

VECORIN, Papiæ, *viam anteſtare.* Vox Longobardica.

Lex Longob. lib. 1. tit. 36. §. 4. *Si servus Regis oberos, aut vecorin, seu merworphia, aut quamlibet talem culpam, vel minorem fecerit*, &c.

VECTICULARIUS, *Qui vectes vendit. Dicitur etiam rapinosus, sicut dicimus aliquem vitam vecticulariam agere, qui furto & rapinis intendit*. Jo. de Janua.

VECTIGALIA, Vecturæ, Gall. *Voitures*. Concilium Bituricense an. 1031. cap. 15. *Ut in die Dominica vectigalia non fiant, quod Carregium vel Sagmegium dicitur*.

VECTIGALIARII, qui vectigalia colligunt, apud Jul. Firmicum lib. 3. c. 13. *Erunt enim aut Publicani, aut Vectigaliarii, aut Curiosi*.

VECTIS, Veretrum. Lex Angliorum tit. 5. §. 7. *Si libero* (testiculos evulserit) *centum sol. componat, vel juret ut superius: si vectem, similiter*. Lex Longob. lib. 1. tit. 7. §. 18. habet hoc loco *si virgam absciderit*, &c. Vide *Hasta*.

VECTORIUM, *Instrumentum quo aliquid portatur*, Ugutioni. Feretrum, in Vita S. Urbani Episc. Lingonensis n. 8. de Feretro S. Urbani: *Quocumque gressum converto, semper subsequitur me istud fulgens vectorium*.

VECTURA, in Gloss. Lat. Gr. φόρετρον, ναῦλον. Alibi: ναῦλον, *navis vectura, naulum*. Nempe merces quæ pro vectione datur naviculario: Joanni de Janua: *Naulum, pretium quod datur pro portatura*. Plautus Mostell.

Treis minas pro istis duobus præter vecturam dedi.

Vecturas corpore suo factitare, pro βαστάζειν, dixit Gellius lib. 5. c. 3.

VECTURALIS, Mulio, ex Italico *Vetturale, colui che guida bestia de soma*. Processus de Vita S. Thomæ Aqu. n. 9. *Contigit inde transire vecturalem cum sardis*.

VEDALARII, à *veder*, Hisp. *Vetare*, qui *vetatis*, invigilant. Observantiæ Regni Aragon. lib. 7. tit. de Pascuis, §. 5. *Si vedalarii viderint oves in vetato, & antequam eas capiant extraxerint inde, non possunt aliquam decollare extra vetatum*.

VEDETIUM. Vetus Charta exarata an. 23. Caroli C. apud Catellum in Comitibus Tolosanis pag. 69. *Villam, cujus vocabulum est Vaber, cum omni integritate & vedotio, similiter biarcio*, &c.

VEGÆ, Hispanis *valles, planitie commodæ*, apud Rodericum Toletanum lib. 1. de Reb. Hispan. c. 5.

VEGES, Vas vinarium, modius, dolium: Italis *Veggia*. Vita S. Joannis Episcopi Tragur. *De tanta paucitate uvarum tres majores jam replevimus vegetes*. Vita S. Andreæ de Galeranis: *Ivit ad vegetem, & facto signo Crucis hausit abunde, vegete repleta divinitus*. Bondelmontius in Descript. CP. *Vinea pro qualibet in ea trium vel quatuor vegetum vini crescit*. Domnizo lib. 1. de Vita Matildis cap. 13.

Imperat argenti vegetem subito fabricari.

Bulla Alexandri PP. an. 1179. apud Ughellum to. 8. *Sexaginta saumas puri vini per annum, cum vegetibus in quibus possit reponi*. Vide eundem to. 6. pag. 646. Epistola Siculorum ad Martinum IV. PP. ex Chron. MS. Agrigentinæ Eccl. *Nec est sub silentio contegenda nefanda malignitas pincernarum, qui sub prætextu unius vegetis de falerno, — omnes cives & cauponarios affligebant, vinum universarum cauponarum, videlicet vegetes sigillantes sub certa pœna*, &c. Vide Ottonem Murenam p. 49. Petrum Mariam Campum in Regesto 2. part. Hist. Placentinæ p. 361. 364. 373. Petrum Crescentium de Agricult. lib. 5. extremo, præterea Menagium & Ferrarium in *Vegghia*.

Veggiola, Doliolum, apud eundem Campum in Regesto to. 3. pag. 264. *Veziola vini*, apud eundem lib. 15. p. 76.

Vegeticulus, eadem notione, in Chronico Anconitano apud Julianum Saracenum in Hist. Marcæ Anconit. p. 139.

VEGETAMEN, Vegetatio, motus. Occurrit apud Prudentium.

VEGETARE, Fovere, alere. Concilium Turon. III. c. 36. *Ut unusquisque — ad se pertinentes inopes alere ac vegetare studeat*. Lex Wisigoth. lib. 11. tit. 3. §. 4. *Si quis transmarinus negotiator mercenarium de sedibus nostris pro vegetando commercio suo susceperit*, &c. Vide l. 1. C. de Custod. reor.

VEGETATIO. Breviarium Aquensis Ecclesiæ in Provincia: *B. Maria Magdalena Maximino sociata tunc iter usque ad mare direxerunt; ascendentes navem prospero cursu pervenerunt Massiliam, ibique vegetationem navis relinquentes, Domino annuente, Aquensem aggressi sunt Comitatum*.

VEGETUM. Lex Bajwar. tit. 21. cap. 6. *Si verò de minutis silvis de Wic, vel quacunque Kaneio vegetum reciderit, cum solido & simili componat*. Editio Heroldi: *Vel quacunque Kaneovicton reciderit*. Et cap. seq. *Si amplior fuerit numerus vegetorum, non cogatur componere nisi restituere cum simil & sacramento*. Edit. Heroldi, & Baluz. *Si ampliùs fuerit numerus vegitarum*, &c.

VEGIUS, *Vegiatura*. Lex Burgund tit. 16. de Inquirendis animalibus, §. 3. *Si verò vegius extiterit, & vegiaturas* (Herold. *vigaturas vias*) *acceperit, & is cui indicat invenire non potuerit, furtum quod se perdere mentiebatur, dissolvat in simplum*. Edit. Heroldi: *Furtum quod perdere mentitur, in simplo solvat*. Additament. 1. tit. 8. *Quicunqve mancipium, caballum, — perdiderit, donet vegio pro mancipio solidos 5. pro equa sol. 2.* &c. Ubi quidam *Vegios*, hariolos, vates, ac divinos fuisse aiunt, quos Saxones ƿiȝileþe, Germani *Wiclers* vocant: unde piȝlian, hariolari. Furto enim subreptis mancipiis vel animalibus, hos consulebant, ut ubinam essent edocerentur, cujus indicinæ pretium *vegiaturam* vocabant. Alii à ƿeȝ, vel ƿæȝ Saxonico, quod *viam* sonat, deducunt, ut *vegii* fuerint qui pecudum vestigia indicabant.

VEGLONES, *Vegliones*. Charta Ariberti Archiepiscopi Mediolanensis, apud Puricellum in Monumentis Ambrosianæ Basilicæ pag. 369. *Ad subdiaconos de ipso ordine dent solidos 12. ad Notarios sol. 5. ad Presbyteros Decumanorum ordine libras 4. & dimid. ad lectores sol. 5. ad custodes sol. 4. ad veglones den. 40. ad scriptanes majores & minores quod sunt breves quinque*. Occurrunt eadem verba infra p. 470. & 482. Charta an. 1100. apud Ughellum in Archiep. Mediolanensib. pag. 171. *Finito autem officio, religiosè & honorificè suscipiant majores tres solidos ex obedientiæ munere, 12. denarios accipiant cum veglionibus custodes, duos item denarios habeat qui crucem bajulaverit auream*, &c. Idem Puricellus pag. 97. ait ita etiamnum appellari Mediolani utriusque sexus senes, (unde vocis etymon, à *Veglioni* Ital.) indumenta suimet status & officii propria gestantes, qui quidem processibus Ecclesiasticis cum cruce interesse solent. *Senes* nudè dicuntur in Charta alia p. 428.

VEGRI, Agri inculti, qui nostris *Varecti*, seu *Gueretz*. Vide in hac voce. Statuta Patavina Rubr. 36. *Beccarii possint tenere & pascere in vegris, intelligendo quod illæ terræ sint vegræ, quæ non sint laboratæ, & quæ non fuerint cultæ per tres annos proximè elapsos cum aratro*.

VEHEMENTESCERE. Ingravescere. Cælius Aurelianus lib. 1. Chron. cap. 2. *Vehementescit autem hæc passio in hyeme*, &c.

VEHICULUS, *Vehiculum*, Equus, à vehendo dictus: nostris, *Voiture*. Historia Translat. S. Faustæ Virg. n. 7. *Nam vehiculus, qui eum ferre debuerat, cum illis qui primitus vadum transierant, fortuitu vacuus, neminem in dorso suo ferens transmeaverat*. Jonas in Vita S. Attalæ Abbat. Bobiens. n. 8. *Vehicula quiete fovet, libros ligaminibus firmat*. Vita S. Lupi Episc. Cabilon. n. 10. *Contigit quemdam pauperem advenire asini vehiculo*. Fortunatus in Vita S. Germani Paris. Episc. c. 22. *Cum equum necessarium ad sellam beati viri donasset vehiculum*. Infra: *Sequenti die sellarem de stabulo — retraxit emptor mortuum vehiculum*. Occurrit apud eundem Fortunatum in Vita S. Albini Episc. Andeg. Leonem Ost. lib. 3. c. 23. &c.

Vehiculum, Facultas ducendi currum per silvam; pro qua nescio quid pensitabatur domino silvæ. Charta fundationis Abbatiæ S. Trinitatis Exaquensis, apud Sammarthanos: *Et rectam decimationem, infra parcum & extra illius foresta, de pasnagiis, & de vehiculo, & de venatione, & de omnibus lucris quæ ibi facta sunt, aut facienda erunt.*

VEHIGUAI. Ebrardus Betuniensis in Græcismo cap. 24. de Interjectione:

Hocque scias nulla voce indiget expositiva,
Sed quidam dicunt vehi guai velut expositivè
Cum non exponant, linguaque fruantur eadem.

Ubi Metulinus ait *vehi guai* esse interjectiones blasphemantis in lingua Hispana.

VEHTAT. Vide *Heimsuchung*.

VEHYARE dicuntur capræ. Ebrardus Betun. in Græcismo c. 19. ubi animalium omnium voces sic recenset:

Drensat olor, clingit anser, crocitat quoque corvus,
Ac pardus fellit, vultur pulpat, leo rugit,
Ac onager mugilat, bos mugit, rana coaxat,
Vociferans barrit elephas, grillusque minurrit,
Blatterat ac vespertilio, strictinnit hirundo,
Balat ovis, vehyat capra, sed gallina gracillat,
Frendit aper, vulpes quoque gannit, rudit asellus,
Hinnit equus, grunnit porcus, pipilat quoque nisus,
Sed catulus latrat, hinc murilegulusque catillat,
Est hominumque loqui, quod dicto prævalet omni.

VEHITURA, Vectura, *Voiture*. Tabularium S. Remigii Remensis: *Facit vehituram in leugas 30. aut se redimit den. 4.* Occurit ibi pluries.

VEL, sæpe pro conjunctiva, *&*, usurpatur apud scriptores ævi medii. Fortunatus in Vita S. Germani Paris. c. 35. *Debilitatem manuum vel pedum incurrit.* Id jam observatum à Jacobo Gotofredo in Gloss. ad Cod. Theodos. J. Chiffletio in Anastasi Childerici cap. 7. & Marca lib. 4. de Concord. Sacerd. & Imper. cap. 5. lib. 6. cap. 24.

VELABER, *Venditor minutarum rerum*, Papiæ. Ugutio addit, *comestibilium in tali loco, vel quia eas velat.*

VELARIUM, Ugutioni, *Velum, & dicitur etiam sic locus velo obumbratus, unde sic dicebatur locus in theatro quo recipiebantur pueri post ludos, quia velum ante deportabant, ut esset secretior.* Vox Juvenali nota. οὐηλάριοι, in inscriptione Antipolitana 173. 10. Willelmus Tyrius lib. 20. c. 25. *Dependebant ante Consistorium velaria pretiosa materia*, &c. Ita etiam ejusmodi *vela* ante Principum consistoria vocat Achmes cap. 262. ἐὰν ἴδῃ ὁ βασιλεὺς ὅτι τὰ βηλάρια αὐτοῦ διεῤῥάγησαν, εὑρήσει θλῖψιν εἰς τὴν αὐγούσταν, καὶ εἰς τὰς γυναῖκας αὐτῆς. Alypius Antiochenus in Descript. orbis c. 58. §. 1. *Ligna, aramentum, ferrum, picem, nec non verò linteamen pro velaria & funium usu.* Id est supellectile, vel re velaria.

Velarius, Velorum confector, in veteri Inscript. 599. 10.

VELENSIS, *Tunica quæ affertur ex Insulis, dicta quod velis sit apta*, Papiæ. In edito habetur, *sit nota*.

VELKONES. Ephemerides Mon. S. Galli, 16. Kl. Decemb. *Eodem die dantur carnes, pisces, — ad unum ferculum dantur cuilibet domino duo velkones.*

VELLEUS, adject. à *vellus*. Asconius in 2. Verrin. *Crumenæ velleæ & scorteæ.*

VELOTHYRUM, Velum, & aulæum quod foribus prætenditur, quo diducto interior cubiculi pars patescit. Vox conflata ex Lat. *velum*, & Gr. θύρα, *porta*. Guillelmus Bibliothecarius in Stephano VI. PP. pag. 237. *Fecit etiam in eadem basilica egregii Doctoris gentium belothera quatuor, ex quibus unum auro textum.* Infra: *Contulit in eadem Basilica Apostolorum cortinam lineam unam, velothera serica tria in circuitu altaris.* Vide Descriptionem nostram ædis Sophianæ n. 72.

VELTRAHUS. Vide *Canis*.

VELTRIS. Vide *Canis*.

VELUEL, *Velusius*. Vide *Villosus*.

VELUM, quo Principum, vel judicum consessus ac cubiculorum vestibula occludebantur, quod duplex fuisse ait Alamannus, ad Procop. pag. 103. 1. edit. Primum nempe in primis ipsis & exterioribus cubiculis, quod *Consistorium* vocabatur, à consistente multitudine, & Principis audientiam præstolante: secundum verò ad interius cubiculum. Id firmat Anastasius Bibl. in S. Silverio PP. *Tunc fecit beatum Silverium Papam venire ad se in Palatium Pincis, & ad primum & secundum velum retinuit omnem clerum.* De velis Judicum, Acta S. Euplii Mart. apud Baron. an. 303. n. 146. *Cum esset extra velum Secretarii Euplius Diaconus*, &c. Acta SS. Claudii & Asterii Mart. apud eundem Baron. an. 285. n. 8. *Lysias introgressus, obduxit velum, & post exiens ex tabella recitavit sententiam. Levato velo*, causas submersarum navium cognosci præcipit l. 6. Cod. Th. de Naufragiis. *Non sit venale judicis velum*, in l. 1. Cod. C. de Offic. Rect. Prov. Hinc Κριταὶ τοῦ βήλου dicti apud Byzantios judices quidam, de quibus alibi agimus. Collatio Carthaginensis II. c. 1. *Pro velo sunt utriusque partis Episcopi, si jubet Sublimitas tua, intromittentur.* Sexta Synodus act. 9. Εἰσήκεισαν πρὸ βήλου Πέτρος ἐπίσκοπος Νικομηδείας, Σολομὼν ἐπίσκοπος Κλανέου. Synodus Romana sub Zacharia sess. 2. *Denéardus religiosissimus Presbyter adest pro velo, quid præcipitis? dictum est, ingrediatur.* In tertia sessione habetur, *præsto est pro foribus*, ubi de eodem Deneardo. Auctor Queroli: *Isti sunt qui in fanis & sacellis observant vela.* De Principum velis, Lampridius in Severo: *Cum amicis tam familiariter vixit, ut — salutaretur quasi unus de Senatoribus patente velo, admissionalibus remotis.* Lucifer Calaritan. lib. Moriendum esse pro Dei filio: *In tuo Palatio intra velum stans tulisti responsum à me ad conservandam salutem.*

Vela, dicta ædium sacrarum aulæa, quibus *velantur* parietes ipsi, vel etiam ipsi postes. Will. Brito in Vocabul.

Velum cortina, velum tectura vocatur,
Templi etiam velo fore dicitur ejus origo.

Paulinus Carm. 18:

Aurea nunc niveis ornantur limina velis.

Anastasius in Leone III. *Fecit vela alba holoserica majora tria, quæ pendent ante regias in introitu.* Ita non semel alibi. Ejusmodi etiam velorum meminit S. Hieronymus Epist. 3. Epist. 60. c. 5. Gregorius M. lib. 2. Epist 14. lib. 8. Epist. 15. lib. 9. Epist. 38. &c. ut cæteros sileam, quos laudat Rosweidus ad eundem Paulinum.

Velum, inquit Durandus lib. 2. Ration. c. 1. n. 45. aliud est *Conversionis*, aliud *Consecrationis*, aliud *Professionis*, aliud *Ordinationis*, aliud *Prælationis*.

Velum Conversionis accipit illa, quæ de seculari vita ad Religionem transiens, illud assumit. De ejusmodi velis virginum Deo dicatarum agunt S. Augustinus Epist. 179. Concil. Cæsar-August. XII. c. 8. Agathense c. 19. Gelasius I. Ep. 9. Honorius August. lib. 1. cap. 192. Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 45. Cellotius lib. 6. de Hierarch. c. 11. & alii.

Velum Consecrationis à solis Episcopis solis virginibus, & solùm in festivis & dominicis diebus datur. *Flammeum virginale*, S. Hieronymo in Epist. 8. ad Demetriadem. Vide Addit. 2. Ludov. Pii c. 12. 14. Sacramentar. Gregorii M. pag. 174. 175. & ibi Menardum, & Baronium an. 57. n. 84. & seqq.

Velum Professionis suscipitur à virgine, cùm continentiam profitetur. Datur verò illud cum benedictione solenni & cum litania. Vide S. Hieronymum Epist. 48. cap. 3. Concil. Turon. III. c. 28. Addit. 2. Ludovici Pii c. 12. &c.

Velum Ordinationis, quod olim Diaconissæ dabatur, seu viduæ: *Diaconissas* enim & *viduas* easdem esse suis locis docemus: de quarum velo multa habent Concilia, Africanum c. 89. Triburiense c. 25. Turonense III. c. 27. Wormaciense cap. 21. Capit. Caroli M. lib. 1. c. 102. lib. 7. cap. 257. Additio 2. Ludovici Pii c. 11. 14. 15. &c.

Velum Prælationis, quod Abbatissis imponitur.

Velum Monachorum, quo velabantur cùm benedicebantur. Capitula Theodori Cantuar. Episc. c. 2. *In Monachorum ordinationibus Abbas debet Missam agere, & tres orationes complere super caput ejus. & septem dies velat caput suum cocullasua, & septimo die Abbas tollat velamen de capite Monachorum: sicut in Baptismo Presbyter septimo die velamen infantium abstollit, ita & Abbas debet Monacho, quia secundum baptisma est, juxta judicium Patrum, & omnia peccata dimittuntur, sicut in Baptismo.* Additio 1. Ludovici Pii ad Capit. Caroli M. c. 35. *Ut Monachus professione facta, tribus diebus cuculla coopertum habeat caput.*

Velum in Ecclesia triplex suspenditur, primùm quod sacra operit, alterum quod sacrarium à clero dividit, tertium quod clerum à populo secernit. Ita Durandus lib. 1. Ration. c. 3. n. 35. De postremo velo, Sacramentarium Gregorii M. pag. 156. *Deinde pergant ad altare ubi condendæ sunt* (reliquiæ,) *& extenso velo inter eos & populum*, &c. Charta Ordonii Regis æræ 960. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ordinis S. Benedicti to. 3. *Vestimenta altaris, frontales, pallas, velos principales qui inter vestibulum & altare dependent*, &c. Alia Urracæ Ferdinandi Regis filiæ, æræ 1137. apud eundem to. 4. pag. 450. *Offero quoque unum velum ante altare ponendum aureo & argenteo frixo* (phrygio) *mirificè textum, adjicio alterum velum ante altare apponendum*, &c.

Velum Quadragesimale, quo scilicet altaris conspectus aufertur, dum sacra Liturgia peragitur tempore Quadragesimæ. Provinciale Cantuariense lib. 3. tit. 17. *Pixidem pro corpore Christi, honestum velum Quadragesimale, vexilla pro rogationibus*, &c. Synodus Exoniensis an. 1287. c. 12. *Item ad quodlibet altare cum contigerit Missam inibi celebrari, sint superpellicea duo, & unum Rochetum: velum Quadragesimale, velum nuptiale, palla mortuorum, frontellum ad quodlibet altare*, &c. Adde Synodum Wigorniensem an. 1240. c. 1. Statuta Walteri Archiep. Eborac. an. 1250. Concil. Mertonense an. 1300. Concil. Eboracense an. 1252. Statuta Joannis Archiep. Cantuar. an. 1281. Monastic. Anglic. to. 3. p. 176. &c.

Extra velum, mulierum confessiones, & in propatulo audiri vetantur in Concilio Sarisberiensi an. 1217. c. 25. & in Statutis Provincialib. S. Edmundi Archiep. Cantuar. an. 1235. c. 17. In Provinciali Cantuariensi lib. 5. tit. 16. *quantum ad visum, non quantum ad auditum.* Contra S. Hugo Episcopus Gratianopolitanus apud Guigonem in ejus vita n. 14. *mulierum Confessiones non minus caute, quam benigne suscipiebat: non enim in angulis, aut obscuris, aut secretis locis, eas audire solitus erat, sed potius ubi à pluribus conspici posset, & aurem quidem satis familiariter applicabat; oculorum autem in alteram partem vertebat aspectum: auditum solum propter insidias diaboli, hujusmodi negotiis asserens applicandum.*

Velum Circi. Vide *Mappa.*

VELVONES, Vectigalis genus apud Siculos. Vocabulum extat in Charta Rogerii Regis Siciliæ pro Messanensibus apud Bonfilium Constantium in Histor. Sicula pag. 188.

VENABULATOR, nudè, in Gloss. Arabico-Lat. qui venabulo utitur, venator.

VENALIS, Spiculum venatorium, venabulum. Vita S. Samsonis Episc. Dolens. lib. 1. c. 16. in Actis SS. Ord. S. Bened. *Vidit Theomacham — venalem in manu tenentem, ac silvas veloci cursu volucritatem.* Adde cap. 27. At c. 29. *Trisulca lancea* dicitur.

VENAPES. Vide *Galnapes.*

VENARIA, Animalia quæ in silvis venatu capiuntur, ex Gallico *Venerie.* Leges Kanuti Regis c. 108. & Leges Edwardi Confess. c. 35. *Et omnis sit venatione sua dignus in nemore, in campo, in dominio suo, & abstineat ab omnibus venariis Regis, ubicumque pacem eis habere voluerit super plenam vitam & forisfacturam.*

VENATICUM, inter tributa recensetur in Charta Lotharii Imp. an. 840. apud Chiffletium in Trenorchio p. 265.

VENATIO, Jus venandi. Charta Friderici I. Imp. an. 1175. apud Guichenonum in Episcopis Bellicensib. *Ripaticum, aquaticum, pascua, piscationes, venationes, silvas*, &c. Vide Justellum in Hist. Turenensi pag. 103.

Venatio, Ferina, feræ ipsæ quæ inter venandum capiuntur aut interficiuntur: Gallis *Venaison.* Charta Ottonis Comitis Viromandensis, apud Hemeræum in Augusta Viromand. an. 1025. *Eo tenore ut bannum & latronem, corveias, carrucarias, silva haias ad capiendam venationem ulterius non persolvant, nisi unum denarium, & unum panem, & unum sextarium avenæ.* Matthæus Paris an. 1135. *Sicut Rex Henricus fecerat qui singulis annis eos implacitaverat, si vel venationem cepissent in silvis propriis*, &c. Charta Joannis Regis Angl. pro forestis an. 1215. *Nullus de cætero amittat vitam vel membra pro venatione nostra: sed si aliquis captus fuerit & convictus de captione venationis, graviter redimatur, si habeat unde redimi possit.* Vitæ Abbat. S. Albani: *Obvium habuit quemdam ministrum Domini Abbatis, — ferentem venationem, quam pro xenio idem serviens — afferebat.* Ita apud Bromptonum pag. 803. 1024. Vita S. Fructuosi Archiep. Bracarensis n. 4. *Cum eum vidisset super unum rupis gradum in oratione prostratum, existimans in rupe esse venationem, tetendit arcum*, &c. *Le Roman de Vacces* MS.

Mout aura grant plauté de char & de poisson,
De sangliers, de cers, & autre venoison.

Venationes, Exactiones. Charta Caroli III. Imp. apud Cælestinum & Ughellum in Episcop. Bergomensib. *Et quia ipse Præsul — nostræ innotuit Mansuetudini, quod quædam venationes publica ex injusta & contra omnes leges inventa consuetudine in quibusdam Comitatibus vel ministeriis publicis à nostris exactoribus annuatim exquirantur*, &c. Mox: *Jubemus, ut nullus sub regno nostro constitutus — in quibuscunque comitatibus vel ministeriis publicis ullas hujuscemodi exactiones aut alias quaslibet annuales donationes exigere — audeat*, &c. Eadem habentur in Charta Ludovici Imp. an. 901. ibid. Vide *Arbustaria.*

VENATORES quatuor principales olim fuere in Palatio Regum Francicorum, ut est apud Hincmarum de Ordine Palatii cap. 16. & 24. *Maître Veneur de nostre venerie qui de son droit doit estre maître de nos forests*, in Statuto Caroli V. Regis Fr. an. 1375. Vide Chartam Henrici Imp. an. 1014. apud Ughellum to. 4. pag. 1008.

VENATORIUM, *Ferratorium, vel ferramentum, vel locus venandi*, Ugutioni. Papias: *Venatorium dicimus ferramentum: venaticum vero canem.*

Venatorium exercitium. Eginhardi Annales an. 819. *Venatorio quoque exercitio more solenni ibidem* (in Arduenna) *exacto, — revertitur.* Vide Vitam Lud. Pii an. 831. & quæ adnotamus in v. *Foreste.*

VENDA, *Venta, Vendita, Vendida, Venditura*, Teloneum quod præstatur pro quibusvis mercibus quæ in foris ac nundinis venduntur.

Venda. Tabularium Angeriacense fol. 62. *Illic etiam guerpivit querimoniam, quam faciebat de venda S. Johannis. Nam priùs dicebat debere sibi reddi vendam ab omnibus quicunque & undecunque venissent ad mercatum, sive ad nundinas*, &c. Tabularium Burguliense: *Pro incendio, pro teloneo, id est venda*, &c. Charta an. 1092. apud Beslium pag. 496. *Terram ante ipsam Ecclesiam positam ad burgum faciendum, in quo nec vendam, nec pedagium, nec aliquam consuetudinem retinemus: sed ita liberè & absolutè donamus, ut si habitatores ipsius pagi ad castrum res suas vendere perrexerint, venditio tantum consuetudinaria ab eis accipiatur, & nulla vis alia, vel injuria, vel tolta inferatur.* Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 24. *De burgo Monachorum die mercatus Comitis, vel die feriæ, omnis venda vel consuetudo hominum Monachorum erit Comitis.* Consuetudo Municipal. Bellaici in Pictonibus in Regesto Inculism. *Comes habet Bellaici vendas & pedagium, & qui retinue-*

rit, de gagio debet 4. *sol. sed Miles non debet pedagium neque vendas.*

Venta. Charta Isenberti Pictavensis Episcopi an. 1060. apud Chiffletium in Hist. Trenorchiensi pag. 320. *Ventas etiam, quas Teloneum dicunt, de diversis quibuslibet rebus, singulis dominicis diebus, à primo signo quo vespertina diei Sabbati pulsatur hora, usque ad finem sequentis dominici diei, & eo modo per singulas B. Petri festivitates, & ante festivitatem B. Johannis Baptistæ, die quæ Mercurii nuncupatur, supradictis Monachis liberaliter valde contradidit.* Alia Guidonis Dom. Virgiaci an. 1169. *Simul etiam hoc concessimus, ut numquam in terra mea alicubi ab ipsis fratribus Cisterciensibus venta vel pedagium, aut aliqua consuetudo, quæ à sæcularibus solent accipi, requirantur.* Vide Hist. Virgiacensem p. 78. & Statuta S. Ludovici lib. 1. cap. 58.

Vendita. Formulæ veteres incerti autoris cap. 45. *Nullus quilibet de judiciaria potestate vestra, nec Missus noster nulla telonea, nec nullas venditas, nec rodaticum, nec foraticum, nec pontaticum, & sicut dixi, nullus quelibet telonea nec venditas ejus in nullo exactare præsumatis.*

Vendida. Pactum inter Raimundum-Guillelmi Episcopum Nemausensem & fratrem ejus Bernardum-Guillelmi ex una parte, & Guillelmum D. Montispessulani ex altera an. 1103. 9. Kl. Febr. *Ab hac die in antea non erit factus furnus in toto Montepessulano, nec in domo nec in terra, in qua Dominus Montispessulani habet censum vel vendidam sine consilio Domini Montispessulani.*

Venditura. Charta Alani Episcopi Autisiodorensis apud Sammarthanos: *Si bestia vel aliquid ibi venditur, venditura sunt Episcopi à duodecim nummis.*

Venditio. Tabularium S. Crucis Talemondensis fol. 3. *Si homo S. Crucis vendiderit bovem, vel vaccam, aut aliquam aliam pecuariam in toto honore meo, non reddat venditionem nisi S. Cruci, & ejus Abbati. Si in publico mercato vendiderit, tantummodo ibi venditionem reddit.*

Venda, Venditio, quod præstatur domino feudali pro distractionis seu venditionis prædii facultate. Consuetudines Bellaici in Pictonibus ex Regesto Inculismensi: *Debet reddere de nummis illis vendas domino feudi, sed mutagium debet esse burgensium.* Tabularium Vindocinense Thuanum ch. 20. *Ipsius terræ vendas sex solidos & 8. denarios Archembaldus Præpositus recepit.* Charta Fulconis Comitis Andegavensis ex Tabulario Bellilocensi: *Quicunque autem infra prædictum alodum aliquid vendiderit, cujuscunque ordinis aut dignitatis sit, vendas vel costumas persolvet secundum consuetudinem loci.* Libertates Oppidi Fezensagueti an. 1294. *Non debent habere seu recipere vendas pro laudimio venditionis.* Libertates Vicecomitatus Leomaniæ: *Que tot gentiu posca vendre & alienar de sos bens, ou à lui plaira, sens pagar vendas, ni acaptes, ni nul autre degat,* &c. Libertates villæ de Perusa an. 1266. apud Thomasserium lib. 1. de Consuetud. localib. Bituric. c. 66. *Qui sa meson vendera, dera de 20. sols 12. den. de vendes,* &c. *Ventes,* in Consuetudinibus municipalibus passim. Vide *Landimium, Muta, Mutagium.*

Venditio, eadem notione. Tabularium Majoris Monasterii ch. 32. *Et quia emptio sua erat, poterat eum dare cui volebat, sine ulla contradictione. Sed quia census molini ipsius Nihardi erat, justum erat, ut inde venditiones haberet, quas & in eodem placito recepit.* Chartæ Theobaldi Episc. Ambian. an. 1175. in Tabul. Eccl. Amb. *Si de possessore ad alium possessorem possessio transierit, dabunt de venditione de singulis solidis unum denarium.* Tabularium Vindocinense ch. 63. *Pro venditionis auctoramento auri unciam unam accepit.* Charta Philippi Regis Franc. an. 1310. pro Libertatibus Oppidi Bastidæ in Petragoricis, ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 38. *Item de quolibet solo de quinque cannis vel ulnatis lato amplitudine, & 12. in longitudine habebimus ex denariis, obliarum tantum & secundum magis & minus in festo omnium Sanctorum, & totidem de accaptamento in mutatione Domini: & si vendatur, habebimus ab emptore venditiones, scilicet duodecimam partem pretii quo vendetur.*

Ventarius, Vendarius, qui ventas recipit. Charta an. 1227. apud Perardum in Burgundicis pag. 531. *Si aliquis pedagium, vel ventas extra villam Sinemuri absque consensu pedagiarii, vel ventarii, portaverit, 60. solidis emendabit.* Alia Aimerici Vicecomitis Castri-Airaldi an. 1109. ex Tabul. S. Dion. de Valetta: *Ut neque ego, neque successores mei, neque præpositus, neque vendarius, neque telonearius, neque portarius, sive aliquis ministrorum nostrorum imponant eis bellum, sive igniti ferri judicium, aut aquæ, sine legitimo testimonio.*

Venda, in re forestaria. Charta Henrici Dom. de Soliaco & Aanoris Comitissæ Drocarum an. 1240. *Item sciendum est quod venda quam fecit Comitissa uxor nostra mater dicti Joannis Odoni Fletart de nemoribus de Sorel remanet nobis: & venda quam ipsa Comitissa facit de Haies de Beu, & venda quam fecit Dionysio de Bosco Regis & sociis suis remanet nobis similiter libere & quiete. Levata tamen venda de Sorel & de Beu, & venda facta dicto Dionysio & sociis suis, omnia illa nemora quæ pertinent ad Castellaniam de Drocis, nobis & dicto Johanni communia remanebunt. — Poterimus etiam vendere partem dictorum nemorum nos & dictam Comitissam contingentem, loco & tempore, quando nobis viderimus expedire, & dictus Johannes debet laudare vendam factam a nobis, nec contra ipsum veniet ullo modo.*

VENDAGIÆ. Vide *Wandagia.*

VENDICOSI, Ultores, Italis *Vindicarosi.* Chronicon Fossæ novæ: *An. 1186. Ind. 3. surrexit quædam secta in Regno Siciliæ, de vanis hominibus, qui faciebant se nominare Vendicosos, & mala omnia quæ facere poterant, non in die, sed in nocte faciebant. Adultimum Adinulfus de Ponte Corvo, qui fuerat Magister & Princeps hujus sectæ, sententia Regali judicatus, suspensus est, & multi alii ferro ardenti signati sunt.* Horum etiam meminit Chronicon Anonymi Casinensis an. 1185. apud Carraciolum.

VENDIDA, *Vendita, Venditio.* Vide *Venda.*

VENEDONES, *Arbusta.* Glossæ MSS.

VENELLA, & *Venula,* Viculus, Angiportus, via strictior, Gallis *Venelle,* quod *vena,* ut *ruga* rugæ in corpore speciem referat: alii à *venire* deducunt. Fundatio Monasterii Norvicensis, in Monastico Anglicano to. 1. pag. 408. *Quæ quidem terra S. Michaelis incipit ad caput cujusdam venellæ, quæ quondam jacuit inter cemeterium — & mansum Fratrum Minorum.* Occurrit iterum pag. 593. & to. 3. p. 154. in Chron. Will. Thorn an. 1273. & 1367. in Itinere Camerarii Scotici c. 39. § 7. & apud Gul. Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. to. 3. p. 909.

Venulam dixit Hugo Falcandus: *plerosque militum per congrua loca disponit: dehinc eam quæ transiturus erat occultè præmunit insidiis, ac sicubi fortè per venulas (ut vulgò dicitur) in vias alias lateraliter effluebat, easdem militibus suis proinde distribuit observandas.*

Venel. Usatici MSS. urbis Ambianensis, tit. *De clameur de venel: S'il avient cose cuns hom se claint d'un autre de deniers qui die qui li doie de sen venel, cil qui la dete claime, puet prouver par sen sairement dusques à 5. s. 1. den. mains, sans che que l'autre partie puise faire une cose encontre ki vaille, pourtant que le dete eust esté accreüe,* &c.

VENENARE, Veneno inficere. Gall. *Envenimer.* Occurrit apud Notgerum Leod. Episc. in Præfat. ad Vitam S. Landoaldi.

VENENARIUS, Veneficus, vel artifex aut venditor veneni: Maleficus, φαρμακὸς, in Gloss. Lat. Gr. Papias & Jo. de Janua: *Venenaria, mulier quæ facit venenum.* Synodus Ticinensis an. 850. c. 25. *Quædam etiam ita venenariæ sunt, ut quosdam peremisse multo populi rumore deferantur.* Ita Appendix Codicis Theodos. Constit. 8.

Venenarios cum Magis confundit: *non aliquos in astra peccantes, non venenarios, aut magos*, &c. Utuntur Suetonius, Optatus, Tertullian. Hieronymus, Collatio Legis Mosaïcæ cap. 15. Jul. Firmicus lib. 6. c. 19. Vetus Interpres Juvenal. Sat. 3. v. 44. Fragmentum Petronii pag. 17. &c.

VENERABILITAS, Titulus honorarius Episcoporum, qui *Venerabiles* vulgò compellantur, in Collat. 1. Carthag. c. 40. 62. apud S. Augustinum Epist. 76. 88. 139. in Epistola Vitalis & Constantii ad Capreolum Episcopum Carthag. edita à Sirmondo, apud Nicolaum I. PP. Epist. 28. 44. &c.

VENERANTIA, pro *Veneratio*, Abbatum titulus honorarius. Aimoinus de Vita S. Abbonis Floriac. c. 17. *Neque Aimoino suæ venerantiæ, juxta Abbatum morem, tum bajolo.*

VENERATIO, Titulus honorarius Episcoporum & aliorum, apud S. Augustin. Epist. 78. 80. 91. 95. 104. 157. Nicolaum I. PP. Epist. 28. Ruricium l. 2. Epist. 14. 49. &c.

VENERIS. Leges forestarum Kanuti Regis c. 1. de forestarum custodibus: *Sint — quatuor — qui curam & onus tum viridis tum veneris suscipiant.* Ita c. 4. 11. 30. Et cap. 28. *Aper verò quamquam foresta sit, nullatenus tamen animal veneris haberi est assuetus.* Ubi Interpres Normannus *Veneris* vocem usurpat pro venatione, uti rectè observat Spelmannus, qui, si benè conjicio, non benè legit in suo MS. ubi fortè *Veneriæ* habetur, nam *Venerie* dicimus venationem: unde in Regum nostrorum Palatiis sunt Officiales, quos *de la Venerie* dicimus.

VENEROSUS, Ἀφροδισιαστής, in Gloss. Gr. Lat.

VENETURA. Regestum Castri Lidi f. 32. *Ipsi debet molendinare post illum, qui ad molendinum molendinat: & post, debet molendinare veneturas suas.* Fortè pro *Vannituras*, id est quod ex vano ventilatis superest.

VENIÆ, Inclinationes, vel genuflexiones religiosorum quæ Græcis μετάνοιαι, quod utplurimum in *pœnitentiam* injungi solerent. Petrus Venerabil. in Statutis Cluniacensib. cap. 4. *Sed & illa* (genuflexio) *quæ fieri solet ab iis qui portanti Eucharistiam quolibet in loco occurrunt, atque illis metanœis, quæ quotidiano usu in Capitulo fiunt, & & vulgò Veniæ nominantur*, &c. Pœnitentiale MS. Thuanum: *Qui in Ecclesia centies genua flexerit, id est si centies veniam petierit*, &c. Pœnitentiale S. Columbani: *Si perdiderit — longa venia in Ecclesia, dum 12. Psalmos ad Duodecimam canunt, prostratus nullum membrum movens pœniteat.* Alibi: *Fabulas otiosas proferens, — venia tantum mulctetur.* Regula S. Donati cap. 26. *Si ex negligentia vel oblivione seu transgressione securitatis, tam in liquidis quam in aridis amplius solito perdiderit, longa venia in Ecclesia dum 12. psalmos ad Duodecimam canunt, prostrata nullum membrum movens pœniteat.* Thomas Walsinghamus in Ricardo II. pag. 196. *Rege interim prostrato in longa venia*, &c. Chr. Laurisham.

Per venias centum verrunt barbis pavimentum.

Liber 4. Insinuationis divinæ pietatis S. Gertrudis cap. 2. *Cùm verò finitis psalmis conventus de veniis surgeret*, &c. *Veniam petere*, lib. 5. c. 22. *Venias sumere, capere, suscipere: veniam sumere super terram: venias sanctimonialium discutere*, in Statutis Ordinis S. Gilberti pag. 760. 761. 764. in Statutis Cartusiens. Guigonis c. 13. §. 4. in Antiq. Statut. ejusd. ord. 1. part. c. 13. §. 35. 39. 44. cap. 18. §. 7. cap. 26. §. 3. c. 36. §. 19. 24. 26. & alibi. Vitæ Abb. S. Albani, de forma receptionis Abbatis S. Albani de longinquis partibus venientis: *Et hoc fiet, — cum itur in Ecclesiam, acceptis ante ipsum parvis veniis, gaudenter & reverenter.* Udalricus lib. 2. Consuet. Clun. c. 1. *Instruendi sunt* (*novitii*) *quemadmodum faciant petitionem suam, primum ut sciant veniam petere more nostro.* Idem lib. 1. c. 1. *Cùm venerint in chorum, complicantur formæ, sicut est consuetudo in his diebus in quibus venia non est petenda.* Cæsarius Heisterbach. lib. 3. c. 33. *Dominam nostram Dei genitricem Mariam centies, cum totidem veniis, Angelico versiculo salutabis.* Cap. 35. *Quotiens illi speciales orationes sive venias secretius offerre potuit, pro maximis deliciis reputavit.* Cap. 46. *Summo honore eamdem imaginem veneratur, salutationes, orationes, multasque venias coram illa faciens.* Cap. 50. *Singulis diebus in honore ejus 50. Ave Maria, cum totidem veniis dicere consuevi.* Vide præterea c. 38. 49. & lib. 8. c. 96. lib. 9. c. 42. 49. 51. Vitam S. Samsonis Episc. Dolensis lib. 1. c. 13. Vitam S. Arberti n. 4. Miracula S. Ludgeri Episc. Mimigard. n. 49. &c.

Usurpatur etiam pro salutatione. Vita S. Vitalis Siculi n. 4. *Postquam ad invicem recognoscunt, mutuamque sibi veniam venerenter impendunt.* Num. 8. *Præmisso salutationis elogio, consueta capitis inclinatione & genu flexo mutuam sibi venerentiam impenderunt.* Vide *Metanœa.*

VENITARE, Liber Ecclesiasticus, in quo descriptus Psalmus cum notis musicis, *Venite exultemus Domino*, &c. quo *Matutini* incipiuntur. Synodus Exoniensis an. 1287. c. 12. *Psalteria, Ordinale, Venitare, Hymnare, Collectare*, &c.

Venitarium, in Monastico Anglic. to. 3. p. 332.

VENNA, *Vinna*, *Benna*, Septum ad intercipiendos pisces. Brouverus lib. 5. Annal. Trevir. pag. 847. 1. edit. Belgæ verò *ven*, & *venne*, ac *veen*, quandoque locum quemvis pascuum vocant, sæpius palustrem & bituminosum, unde ad struendum ignem niger cespes, quem *Turbam* nuncupant, eruitur. Charta Childeberti Regis pro Ecclesia S. Germani Pratensis: *Cùm piscatoria quæ appellatur venna, cum piscatoriis omnibus quæ sunt in alveo Sequanæ.* Diploma Sigeberti Regis Austras. editum ab Henschenio 1. Febr. §. 3. n. 17. *De nostra sylva Uriacinse, cum ipsa venna Dominica, quæ dicitur Arnulfi.* Aliud Childerici Regis eod. §. n. 21. *Aviaco, ubi Gara lacus vennam habuit.* Capitulare 2. an. 813. c. 19. *Vivaria cum piscibus, vennas, molina, stirpes*, &c. Charta Ludovici Pii edita à v. Doctissimo Jo. Mabillonio: *Quandam piscariam — in villa quæ vocatur Riotlus in fluvio videlicet Sequanæ fieri jussit.* Mox: *Sed eadem Monasteria omni tempore pro sua portione restaurationi vennæ atque emendationi adminiculum præstent.* Rursum: *Nec fiant opera huic vennæ nocitura.* Charta Ottonis M. Imp. an. 953. apud Zyllesium: *In piscatione & venna quadam in Ruvera fluvio constructa.* Charta Ricardi II. Ducis Norm. pro Monasterio Fiscanensi an. 1027. *In fluvio Sequanæ piscatoriam quæ dicitur venna S. Leutfridi, & in eodem fluvio tractus piscatorios.* Vide Doubletum pag. 795. Hinc nomen loco ad Sequanam prope Riogilum (*Ruel*,) *Carolivenna*. Helgaudus in Roberto R. *Venientes ad portum Sequanæ, qui dicitur Carolivenna, hoc est piscatoria, quæ erat difficultate transmeabilis*, &c. Aimoinus lib. 1. de Miracul. S. Germani Episcopi Parisiensis cap. 1. *Ad locum qui vocatur Carolivenna.* Hodie *Chalevanne* dicitur. In Statuto Caroli VI. an. 1415. art. 1. vetantur fieri in fluvio Sequanæ, *vennes, gords, pieux, moulins, pescheries*, &c.

Vinna, eadem notione. Chronicon Laurisham. pag. 61. *Tantis munificentiæ suæ beneficiis adjecit clementissimus Rex piscationis concessionem in Rheno flumine, — ut Abbas & fratres licentiam haberent ad vinnam faciendum, & piscandum, pro opportunitate Ecclesiæ, & stipendio ipsorum fratrum.*

Benna, apud Leonem Ost. lib. 1. c. 47. *Ab ipso latere finis ipsa benna, ab altero latere 7. via, ab altero alia benna, quæ se simul conjungunt.* Charta an. 1120. apud Ughellum in Episcopis Teatinis: *A capite est ipsa Mangane, & descendit ad bennam, & sicut decurrit, ascendit usque ad silvam*, &c. Infra: *Et descendit ad bennam campi* &c. Nisi his locis *benna* idem sit quod *bonna*.

VENTA, quæ & *Superventa*, Augurium, quod captabatur ex venientibus aut supervenientibus hominibus vel avibus, quas *Augurales alites* vocat Martianus Capella lib. 1. pag. 11. aut aliis animalibus. Zeno Veronensis in serm. de Jona. *Qui per varios avium volatus conjecturis*

inanibus statum plumeæ salutis inquirit. Et ut S. Maximus Taurinensis homil. in Circumcisione Dom. *qui auspicia etiam vanissimi colligere se dicunt, ac statum vitæ suæ inanibus indiciis æstimantes, per incerta avium ferarumque signa, futura rimantur.* Ορνεοσκόπος. Michaël Scotus de Physionomia cap. 56. *Auguria sunt in Canonibus Ecclesiæ: Venta tamen dicimus; quod quidam accipiunt pro obviatione hominis, vel alterius animalis, vel pro auditu vocis.* Mox hæc addit: *Auguriorum quædam post, quædam dextrè, quædam sinistrè: & cum diversa sint in sua disputatione,* (f. dispositione) *quodlibet illorum propriè nominatur, & proprio nomine cognoscitur interpretandum. Unde dicimus quod auguria sunt numero 12. ad instar 12. signorum cæli, & sunt hæc: Fernova, Fervetus, Confert, Emponenth, Scimasarnova, Scimasarvetus, & bene fiunt in dextro latere. In sinistro verò latere sunt Confernova, Confervetus, Vivian, Barian, Scassarnova, Scassarvetus.* Ibidem: *Unde sciendum est quod auguriorum quædam significant bonum eventum, ut Confert, & Emponenth: quædam malum eventum, ut Viarum, & Harenari: & quædam medium inter utrumque, ut Fert, & Confert.* Horum auguriorum species singulatim enucleantur suis locis. Pœnitentiale MS. Thuanum: *Credidisti quod quidam credere solent: dum enim iter aliquod faciunt, si cornicula ex eorum sinistra in dexteram illis cantaverit, inde se sperant prosperum iter habere: & dum anxii fuerint hospitii, si tunc avis illa, quæ Muriceps vocatur, eo quod capiat mures, & modo Pascata nominata est, viam per quam vadunt, ante se transvolaverit, illi scilicet augurio, & fortè divinis vel dæmonii magis se committunt, quam Deo,* &c. Vide Petrum Blesensem Epist. 65. & supra, *Superventa*, & *Avis S. Martini*. De veterum per avium volatus divinationibus, egit Brissonius lib. de Formul. pag. 134. & Cæsar Bulengerus lib. 3. de Auspiciis c. 2.

VENTACULUM, Flabellum, Muscarium, cujus usus in sacris Liturgiis, Gall. *Eventail*. Hariulfus lib. 3. cap. 3. *Ciborium auro argentoque paratum unum, candelabra auro argentoque parata sex, ventaculum deauratum unum, fuscellum deauratum unum,* &c. Petrus IV. Rex Aragon. in Chron. lib. 2. c. 11. de solenni Regii convivii apparatu: *Blasco d'Alago quens tallas dels coltels davant, En Philippe de Castres quens servis de ventall,* &c. Vide *Flabellum*.

Id etiam nominis datum à nostris galeæ parti qua ventus hauritur, seu respiratur. *Le Roman de Roncevaux* MS.

L'escu au col, la ventaille fermée.

Infra:

Elmes lacier, & ventailles fermer.

Philippus *Mouskes* MS. in Carolo M.

La ventaille li ont ostée,
Si li ont la teste copée.

Alibi:

Hiaumes & ventailles lacies,
Et les enseignes desploies.

Guillelmus *Guiart* MS. an. 1214.

Sus hyaumes bruns, & sus hauberś,
S'entrelancent estos & tailles,
Sus bacinez, & sus ventailles.

Le Roman de Garin MS.

Sor la ventaille li fu le hyaume assis.

Rursum:

Cent mile furent à ventailles fermées.

Alio loco:

Trois mile sont les ventailles laciées.

Idem:

En li destace le vert hyaume bruni,
Et la ventaille de l'auberc c'ot vesti.

VENTARE Fleta lib. 2. c. 87. §. 2. de Officio Cæsatricis: *Ipsius etiam interest ventare, vannare, vel ballare, ignem tegere, & hujusmodi minuta opera facere.*

VENTATA. Charta an. 1225. in Tabul. Ecclesiæ Carnotensis n. 257. *Et in granchia nostra quolibet anno per manum nostram, vel mandato nostri, octo modios bladi ad mensuram Aurelianensem, videlicet quatuor modios avenæ, tres modios siliginis, & unum modium frumenti ad tres ventatas.* Id est ter vannatum.

VENTARIUS. Vide *Venda*.

VENTERIUM. Charta an. 1178. apud Ughellum to. 7. p. 410. *Et plenariè gradus fabricæ habeatis & cum ipsum vallatorium suum de ante se; — quam & cum ipsum venterium desuper ad fabricandum vobis illos in altum quantum volueritis,* &c. Ubi idem Ughellus, *venterium*, *ædis superius ædificium* esse ait, à ventis dictum.

VENTIGIATUS. Regula Magistri cap. 23. *Statim secundum numerum mensæ prioris in uno galletæ vase mensuratæ potiones, ab eis calida misceatur, & ventigiata à calice potione, petita benedictione, ad saporet qui miscuit, si æquali est temperie mixtum, & sic in prima mensa omnibus eroget.* Id est mota, & ventilata.

VENTILABRUM inter vasa & ministeria Ecclesiastica reponitur à Baldrico in Chron. Camerac. lib. 3. cap. 49. *Multa ornamenta adhibuit, auream tabulam ampliavit, utrisque lateribus argenteas subrogans, cruces aureas cum ventilabris æque aureis renovavit.*

Ventilabrum, Muscarium, Flabellum. Continuator Historiæ Episcopor. Virdun. *Hic S. Mariæ duas cappas optimas, & duo ventilabra, aliaque honorifica ornamenta cum magna devotione contulit.* Tabularium Ecclesiæ Ambianensis: *Petrus de Augo Canonicus* (Galfredi Episcopi Ambian. nepos, vixit ille an. 1258.) *dedit Ecclesiæ Ambianensi — ventilabrum factum de serico & auro ad repellendum muscas & immunda. Insuper una est casula de bombace, duo pelves de opere Lemovicensi, & pecten ad usum Presbyteri.* Vide *Muscarium*.

VENTILARE, Movere aliquid ad ventum captandum, apud Apicium lib. 1. cap. 7. *Eventer*, nostris.

Ventilare, Inquietare. Charta Henrici Imp. anno 1082. apud Ughellum to. 1. part. 1. pag. 743. *Nemo verò eorum per placita ventilare, vel inquietare præsumat.* Legendum fortè *ventitare*.

Ventilare cornibus. Liber 1. Machabæor. c. 7. *Et exierunt de omnibus castellis Judææ in circuitu, & ventilabant eos cornibus, & convertebantur iterum ad eos, & ceciderunt omnes gladio, & non est relictus ex eis nec unus.* Erchempertus in Hist. Langob. *Atque cuneum eorum scindens, gladiis ventilavit.* Infra: *Positoque præsidio pugnatorum in camisia, vicissim eos cornibus ventilabat.* Vide Lud. de la Cerda in Advers. cap. 80. §. 16.

Ventilare. vox recepta in re magica, de qua multa Jacobus Gotofredus ad l. 5. Cod. Th. de Malefic. & Mathematic.

Ventilare. Supplex libellus Monachorum Fuldensium Carolo M. oblatus §. 15. *Nec mercimonia aliqua ab aliquibus ibi ventilentur.*

VENTILATORIUM, Papiæ, *Ventilabrum*, à ventilandis paleis.

VENTILOGIUM, vox hybrida, quasi ratio vel index venti, ἀνεμογνώμων, pinnula versatilis, quæ in ædium culminibus poni solet, quæ ventum flantem designat. Gloss. Lat. Gall. MS. ex Biblioth. Thuana: *Ventilogium, Le cochet qui est sur le mostier.* Gallus perinde versatilis, qui in acumine campanilis Ecclesiarum eminet. Radulphus in Vita S. Richardi Cicestrensis Episcopi n. 60. *Sicut præeminet ventilogium toti fabricæ, quod quidem quantò altiùs erigitur, tantò plùs tempestatibus irruentibus etiam fronte opponitur,* &c. Huc pertinent ista Anonymi de Arte architectonica cap. 2. ex Vitruvio lib. 1. c. 6. de Eratosthene: *Athenis turrem marmoream octogonam instituit, in qua imagines ventorum sculptas contra suos cujusque flatus ordinavit: supraque ipsam turrim metam marmoream posuit, & Tritonem æneum collocavit, & ita est modulatus, ut cum ventus aliquis aspirasset, quodam momento in gyrum ageretur, & supra caput ejus resisteret, & dextra manu virgam tenens, ipsum esse flantem monstraret.* Similem Tritonem æreum, ventorum indicem, Romæ fuisse ad templum Androgei Cyrenensis idem scriptor

ait. *Giroüetes* nostri dicunt, Itali *Girelli*, quod *gyrando* volvantur. Extat inter Opera Petri de Alliaco Episcopi Camerac. & Cardinalis, liber inscriptus *Ventilogium de Concordantia Astronomicæ concordiæ cum Theologia & Historica narratione.*

Ventilogii porrò nomenclatura longè potiori ratione tribui potest tetragonæ illi tabulæ nuper inventæ, quæ ædium fastigiis affigitur, in qua circulus describitur, in sedecim, vel triginta duas lineas divisus, quibus totidem adscripta ventorum nomina; illum verò qui tum spirat, seu, ut vulgò loquimur, *regnat*, ostendit index versatilis, quomodo sunt horologiorum, quem regit pinna perinde versatilis supra ædis culmen.

VENTINULA Ordericus Vitalis lib. 4. ex Vita S. Guthlaci p. 538: *Festucam in ventinula posuit, & sic avibus nidum in sua cella designavit.* Ita in Vita ejusdem Guthlaci à Felice Gyrwensi conscripta n. 15.

VENTOSA, Cucurbita medica ad eliciendum sanguinem, vulgò *Ventouse*. Ugutio: *Ginia, vel gina, vas vitreum, vel cucurbita, quæ Ventosa dicitur.* Papias: *Ventosa, quæ & guna: hæc & cucurbita dicitur Latinè.*

Glossæ MSS ad Alexandrum Iatrosoph. *Ceber, i. cufa quæ dicitur ventosa.* Gregorius Turonensis lib. 7. Hist. cap. 31. *Presbyterum quoque unum — elisum super scamnum pugnis ac diversis ictibus verberavit, ut penè animam reddere videretur: & fecisset forsitan, si ei medicorum ventosæ non subvenissent.* Vide Constantinum Afric. lib. de Chirurgia c. 9. & 10. Albucasim part. 2. Chirurg. c. 98. & seqq. &c. & supra in *Guna.*

VENTOSUS, *Ventosia.* Ugutio: *Lascivus, qui vulgariter dicitur Ventosus, vel petulcus, unde lascivia, ventosia.*

VENTRALE. *Ventralis.* Gloss. Gr. Lat. περίζωμα, *cinctum, lumbare, ventrale* Gloss. Lat. MS Reg. cod. 1013. *Ventrale, fascia.* Ugutio: *Ventrale, fascia vel ligatura ventris, vel vinculum circa ventrem, vel zona, sive lumbare.* Papias: *Ventrale, fascia: dictum quod solum ventrem operiat. Villosa ventralia,* apud Plinium lib. 8. cap. 48. Marcellus Empiric. *Uncta oleo lanula involutum in ventrali gestes.* Ubi accipitur pro sacculo seu crumena sub ventrem appensa. Vide *Funda.*

VENTRICULOSI, qui Græcis κοιλιακοί. Vide Cælium Aurelian. lib. 3. Acut. c. 17.

VENTRINA, *bestia quæ fert onus circa ventrem.* Joann. de Janua.

VENTRITICUM *molendinum.* Vide *Molendinum.*

VENTRIX, Ventilatrix frumenti, *celle qui vanne les grains,* in Fleta lib. 2. c. 82. §. 2.

VENTROSUS, προγάστωρ, προκοίλιος, in Gloss. Gr. Lat.

VENTUS, Anima, extremus halitus. Abbo lib. 2. de Bell. Paris.

> —— *ventum de pectore jecit.*

VENULÆ. Vide *Venella.*

VENURA, Adventus, ex Gallico *Venure*, ut Picardi efferrunt, aliàs *Venue*. Monasticum Anglicanum to. 1. p. 556. *Et tenentur de venerabili patre Dunelmensi Episcopo, in puram & perpetuam eleemosynam, & pro una venura ad Curiam ipsius Episcopi ad festum S. Michaëlis per annum.* Forte *Venuta.*

VENUNDIPIRUS, *qui vendit pira.* Joan. de Janua.

VENUTUS *erat*, pro *venerat*, ex Gall. *Estoit venu.* Vetus Notitia apud Perardum in Burgundicis pag. 33. *Ad ipsum placitum venutus erat.*

VERAGIUM, Macula, à *varius*, de qua voce supra. Fleta lib. 2. c. 4. §. 4. de Officio Marescalli: *Ejus est — de omni præda bestiarum totum habere veragium, videlicet omnes bestias maculatas vel diversi coloris existentes, etiam pro minima stella.* Charta an. 1300. in Regesto Philippi Pulchri Reg. Franc. an. 1299. n. 36. ex Chartophylacio Regio: *Concedimus quod ipse & sui hæredes, & causam ab eo habentes & habituri in prædicta foresta veragium quod ibidem habere consuevit, tres fagos ad Natale, usagium ad ardendum & ædificandum sufficienter ad opus domus ipsius Militis,* &c.

VERBERACULUM, *Flagellum.* Joan. de Janua.

VERBERARE *contra ventum*, dicebatur is qui in campum, monomachia à judice indicta dimicaturus, descendebat, adversario non veniente; tum enim gladium tanquam pugnaturus vibrabat, victorque à judice pronuntiabatur. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 63. §. 7. *Actor in circulum prior veniat, & si reus venire protraxerit, judex eum debet tribus vicibus per præconem de domo in qua præparatur, adhibitis duobus bannitis, evocare: quod si in tertia vocatione non venerit, actor surgendo se debet duello præsentare, & verberando contra ventum, eum superabit in querela contra eum proposita, ac judex eum tanquam duello esset superatus, condemnabit.* Ubi alii codd. habent, *& bis percutiat seu feriat contra ventum, & tertio figat in terram, & sup.*

VERBEROSUS. Vide *Flagellativus.*

VERBIGENA, Prudentio hymno 3. ante cibum, pro ipso *verbo*, seu Deo filio. Vide Notas Anton. Nebrissensis. Perperam Iso *Verbo genitum* exposuit. Mamotrectus ad 4. Reg. c. 25. ex Græcismo:

> *Communis generis sunt quæ componis ab illis,*
> *Excipe Verbigena, quod Christo convenit uni.*

VERBIGERARE. Onomastic. vetus: *verbigero*, λογομαχῶ. Apuleius in Apolog. *Nimis multa oratio est, si velim memorare quæ ego contra respondeGrim, quamdiu & quoties inter nos verbigeratum sit.*

VERBILOQUIUM, Sermo, apud Fulgentium lib. 1. Mythol. ἐτυμολογία, in Glossis Lat. Gr. MSS. S. Germani Paris.

VERBISIMILIA, Papiæ, *Nomina, & verba sunt futuri temporis imperativi modi, & nomina, ut Contemplator, Amator.*

VERBOCINIUM, Colloquium, *Entretien*, ex verbocinari. Felix Gyrwensis Monachus in Vita S. Guthlaci n. 29. *Cum quidam Abbas, ut adsolebat, ad verbocinium præfati viri devenire proposuisset,* &c. Adde cap. 30. 31.

VERBOSUS, *Verbosare, Verbosari, Verbosator, Verbositas, Verbositare.*

Verbosus. Gloss. Isid. *verbosus, nugator, pessimus.* Ugutio: *Garrulus dicitur qui Verbosus vulgò appellatur accedente lætitia, nec volens tacere, nec valens.* S. August. in Psalm. 76. *Garruli enim propriè dicuntur, qui à vulgo verbosi appellantur.*

Verbosare. Idem Ugutio, & Joan. de Janua: *Verbosare, multum loqui.* Idem Ugutio: *Garrire, verbosare.* Gloss. antiquæ MSS. *Garrit, jocatur, verbosatur, aut perstrepit. Garrulitas, verbositas.* Mirac. S. Fursei n. 21. *Cessa verbosare, Leutsinda.* Hincmarus Remensis in Epist. ad Adrian. PP. in Concilio Duziac. I. *Revertentes autem — ebrii, cœperunt verbosare inter se sicut ebrii facere solent, & illorum verbosatio eousque processit, ut de ipsa sua nepte improperaret Presbytero,* &c. Passio SS. Didymi & Theodoræ n. 4. *Judex dixit, Sustineo te verbosantem,* &c. Interpres VII. Synodi act. 6. φλυαρεῖν, *verbosare* vertit.

Verbosari. S. Augustinus serm. 215. de Tempore: *In Ecclesia stantes, nolite verbosari, sed lectiones divinas patienter audite.* Serm. 251. *In Ecclesia garriunt, ita verbosantur, ut lectiones divinas nec ipsæ audiant.* Idem lib. 5. contra Julian. n. 46. *Inaniter verbosaris.*

Verbositas, πολυλογία, in Gloss. Gr. Lat. Bachiarius de Recipiendis lapsis: *Ne offendat te nostra verbositas.* Acta S. Tarachi Martyris: *Maximus Præses dixit: Relinque verbositatem istam, accede, sacrifica.*

Verbositare, Verba effutire, verbo tenus eloqui. Hieronymus Mon. Camaldul. in Vita S. Romualdi n. 74. *Nullius enim meriti est ore divina officia verbositare, & misera mente per phantasias — vagando circuire.*

VERBUM. Ebrardus Betuniensis in Græcismo:

> *Hoc nomen verbum, designat quatuor ista:*
> *Est deceptio, Pars, Filius Dei, atque loquela.*

Verbum, Securitas, tuitio. *In verbo Regis esse*, hoc est in ejus tutela, in Lege Salica tit. 14. §. 5. & in Lege Ripuar. tit.

tit. 35. §. 3. Theophanes in Zenone: λόγον ἤτησε λαβεῖν, id est *securitatem*. Idem in Leone Isauro: δός μοι λόγον μηδέν με ἀδικῆσαι, &c. Historia Miscella lib. 18. p. 581. edit. Canisii: *Sophronius namque Hierosolymitanus summus Sacerdos verbum accepit ad totius Palæstinæ securitatem.* Infra an. an. 29. Heraclii: *Edesseni autem aperientes* (urbem) *acceperunt verbum unà cum regione, Magistroque militum* &c. Quibus locis Theophanes habet λόγον. *Extra sermonem Regis esse*, in eadem Lege Salica tit. 59. dicitur, quem Rex amplius non tutatur. *Sermo tuitionis*, apud Marculfum: *Verbum immunitatis*, apud Anastasium in Gregorio II. PP. pag. 67. *Verbum impunitatis*, apud Aimoinum lib. 1. Hist. Franc. cap. 17. & eundem Anastasium in VIII. Synodo act. 4. 7. Λόγος ἀπαθείας, apud Leonem Grammaticum in Theophilo p. 452. Cedrenum pag. 476. Annam Comnenam in Alexiade p. 158. 249. 292. &c.

Verbum Regium, in *verbo regio* dicere, vel jurare; *Jurer en parole de Roy*, vulgaris formula de Regum pollicitis, quorum *verba* violari ab ipsis non debent. Ludovicus VII. Epist. 57. ex iis quæ habentur to. 4. Hist. Franc. *In pleno Concilio, & coram omnibus, in verbo regio diximus; quod pacem hanc infrangibiliter teneremus.* Fortunatus lib. 6. Poëm. 4. de Chariberto Rege:

Antea mons migrat, quam tua verba cadant.

Chromatius Episcop. Aquileiens. Conc. 1. *Ideo Dominus inter juramentum & loquelam nostram nullam vult esse distantiam: quia sicut in juramento nullam convenit esse perfidiam, ita quoque in verbis nostris nullum debet esse mendacium.* Quod Regibus maximè convenire debet. *Jurer en parole de fils de Roy*, apud Monstrelletum 1. vol. cap. 153. *En parole de Prince*, c. 207. vide Judicia Withredi Regis Cantuarior. c. 17.

In verbo & veritate jurare, dicuntur Monachi in Capitulari Pipini Regis c. 36. *In verbo veritatis*, Episcopi, apud Prynneum in Libertat. Angl. to. 3. pag. 52. Vide *Juramentum*.

Verbum directum habere, Gall. *Avoir droit de faire quelque chose.* Gregorius Tur. lib. 3. Hist. c. 7. *Nunc autem Hermenefredus quod mihi pollicitus est fefellit, & omnino hæc adimplere dissimulat: ecce verbum directum habemus; eamus cum Dei adjutorio contra eos.* Lib. 4. c. 24. *Desistite, quæso, desistite ab hac intentione, verbum enim directum non habemus.*

Verbum, Præceptum, mandatum. Capitulare Metense an. 756. c. 4. *Qui res Ecclesiasticas per verbum domini Regis tenent*, &c. Capitulare an. 807. c. 3. *Et præcipiat de verbo nostro, ut* &c. Epistola Synodica Concilii Duziacensis I. ad Hadrianum PP. part. 5. *Annonam, vinum, & generis diversi ac sexus pecuniam, sine misso vel literis, aut verbo Regis, in sua parochia & missatico, illi per violentiam abstulit.* Id est *sans ordre du Roy.* Charta Ottonis III. Imp. an. 997. apud Stangefolium lib. 2. Annal. Circuli Westphalici pag. 204. *In his 4. forestis cervum vel cervam venandi nullus habeat licentiam, nisi verbo & consensu Abbatissæ.* Adde Capitul. Caroli. M. pro Partib. Saxoniæ c. 34. & Hist Bellunensem Georgii Piloni pag. 106. v.

Verbum veritatis, Jurare *in verbo veritatis*, de qua formula quædam attigi in v. *Juramentum*, quibus hæc addo ex Charta an. 1266. apud Fredericum Sandium in Consuetudines feudales Gelriæ p. 433. *Quod si Comes Gelriensis in verbo veritatis dixerit, quod prædictum thelonium non sit injustum*, &c. Infra: *Comes Clivensis in verbo veritatis dicet quod justum sit thelonium* &c. Ex quibus patet non Sacerdotibus modo Sacramenti formulam propriam fuisse, sed & Laïcis, maximè Principibus.

VERCARIA. Vide *Bercaria*.

VERCHERIA, Allobrogibus, Dos, fundus in dotem feminis concessus; Arverni superiores eadem notione *Valcheire*, inferiores *Chancere* dicunt. Charta Amalrici Comitis Montisfort. in Tabul. Ebredun. Eccl. an. 1222. apud Guichenon. in Bibl. Sebus. cent. 1. c. 31. *Ego feci fidelitatem V. Bernardo Ebredun. Archiepiscopo de omnibus illis quæ habeo in Ebredunensi civitate — ratione vercheriæ uxoris meæ, filiæ Comitis Dalfini.*

VERDIGA, species vitis, de qua Petrus de Crescentiis lib. 4. cap. 4.

VERECUNDIA, Pudendum facinus, turpe, indignum; quomodo Galli *Vergogne* usurpant. Constitutiones Cataloniæ inter dominos & vassallos MSS. c. 51. *Si Miles qui emit castrum, est ita honoratus homo, ex quo Castlanus possit esse suus homo, sine verecundia, & reprehensione, seu blasma.*

VERECUNDIUM, Injuria, contumelia. Vetus Charta Anglica apud Somnerum in Tractatu *de Gavelkynd* pag. 174. *Ea conventione ut ipse Calvellus & hæredes sui singulis annis dent Cellerario 52. sol. pro omni re, præter 3. forisfacturas, id est murdrum & furtum, si ipse Calvellus vel hæredes sui fecerint; & præter si verecundium ipse vel hæredes sui fecerint Monachis Ecclesiæ vel servientibus eorum.*

VEREDICTUM, Testimonium 12. juratorum in *jurata*, aut *assisa*, in qua vera se dixisse affirmant: *Verdit*, J. C. Anglis. Gloss. Gr. Lat. ἀληθεύω, *verum dico.* Utuntur passim Anglici Scriptores, Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 20. §. 2. Thomas Walsinghamus p. 276. Littleton sect. 366. Bracton lib. 4. tract. 1. c. 19. §. 4. Fleta lib. 4. c. 9. Fortescutus de Laude Legum Angl. c. 26. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 481. to. 2. pag. 32. 221. Regiam majestatem, &c. Vide *Jurata*.

VEREDI, Equi publici cursui destinati Gloss. Lat. Gr. *Veredus*, πῶλος. Glossæ MSS. Reg. βερέδον, τὸ κοβύτερον. Papias: *Veredos antiqui dixerunt, quod veherent, i. ducerent redas, vel quod vias publicas currant, per quas redas ire solitum erat.* Gloss. Sax. Ælfrici; *Veredus*: ꞅpæꞇe-hoꞃꞅ, i. *Rheda equi.* Ebrardus in Græcismo cap. 9.

Est veredus equus vectans rhedam quasi currum.

Jo. de Garlandia in Synonymis:

Rhedæ vectores nos dicimus esse veredos.

Alibi:

De veho, de rheda, dictum reor esse veredum.

Victor lib. 2. Hist. de Persecut. Vandalor. *Dirigit præceptum, quod etiam universæ Africæ veredis currentibus destinavit.* Gesta Constantini M. *Qui ut Severum per Italiam transiens vitaret, summa festinatione post se truncatis veredis, Alpes transgressus, ad patrem Constantium venit apud Bononiam*, &c. Charta Ludovici Pii Imp. pro Hispanis apud *Diago*: *Et Missis nostris aut filii nostri, quos pro rerum opportunitate illas in partes miserimus, aut Legatis qui de partibus Hispaniæ ad nos transmissi fuerint, paratas faciant, & ad subvectiones eorum veredos donent.* Vita S. Theophanis Confess. n. 14. Πάντες μὲν οὖν ἵππεις, ἡμιόνοις, ἀνδραπόδοις, καὶ βερέδοις ὑπηρετούμενοι. Occurrit passim in utroque Cod. tit. de Cursu publico, & al. & in vett Formulis. Vide *Paraveredus*.

Vereda, Via per quam *veredi* vadunt. Vetus Notitia Hispanica æræ 829. apud Anton. de *Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti to. 4. *Et descendit ubi intrat arrogio quæ dicent Rubisco in Syle, & conclude per illum arrogium di Rubiscum, & pergit per illo quæ exiit in Donati ad illas veredas de Mamonela, & pergit per illa vereda antiqua usque vadit ad terra Tremu*, &c. Charta Ordonii II. Regis æræ 947. apud eundem: *Et inde per radicem Litoriæ, deinde in Almanti, inde per Petraforta, & inde per medium montium quæ vocitant Meta, deinde per illa veredamajore, quod discurret de Astorica ad Castrum Litoriæ, &c.* Alia Bermundi II. Regis æræ 1035. apud eundem to. 5. *Quæ jacent contra parte de Minea, sub illa vereda quæ descendit ad Ambas mistas.*

Veredarii, dicti qui veredis publicis utebantur, & responsa vel mandata Principum deferebant, εἰς τὰς βασιλικὰς ἀποκρίσεις ἀεὶ στελλόμενοι, οὓς δὴ Βερεδαρίους καλοῦσι, ut est apud Procopium lib. 1. Vandal. c. 16. qua notione *Veredarios* habent l. 17. & 50. C. Th. de Cursu publico, Senator lib. 2. Epist. 31. lib. 4. Ep. 47. Julius Firmicus

lib. 3. Matth. &c. Papias: *Veredarius, à vehendo dicitur, qui festinanter equitando currit, habetque pennas in capite ut intelligatur festinatio itineris.* Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. *Veredarii dicuntur à vehendo, qui festinanter in equis currunt, non descendunt de equo antequam liberant responsa sua: habent in capite pinnas, ut inde intelligatur festinatio itineris: datur semper iis equus paratus, nec manducant nisi super equo antequam perfecerunt.* Paulò aliter laudat hunc locum Jacobus Gotofredus ad l. 1. C. Th. de Curiosis. Capit. Caroli C. tit. 7. de Monachis: *quos etiam nec Episcopus, nec Abbas, vel quilibet alius eos veredariorum more in missaticis instanter transmittat.* Veterem Chartam ex Tabulario S. Martini de Campis apud Duchesnium in Hist. Monmorenciaca p. 33. subscribunt *Ludovicus filius Regis* (postmodùm Rex Franc. VI.) *Gervasius Dapifer, Frogerius Catalaunensis, Willelmus Garlandensis, Fredericus Camerarius, Balduinus veredarius.* Fortè is Magistratus, quem hodie *Le grand Maistre des Postes* dicimus.

VERFREDUS. Vide *Berfredus.*

VERGOBRETUS, Summus Magistratus apud Æduos, ut autor est Cæsar lib. 1. de Bello Gallico: *Divitiacus & Lasco summo Magistratui praerant, Vergobretum appellant Ædui, qui creatur annuus, & vitæ necisque habet potestatem.* Glossæ Isidori: *Virgobretus, nomen Magistratus. Virgobretus*, habent etiam Notæ Tyronis p. 60. Etiamnum hodie *Vierg* dicitur supremus magistratus Augustoduni. De vocis etymo vide Goropium Bekanum in Gallicis lib. 1. & 3. Hotomanum ad Cæsaris l. 1. & lib. 7. n. 6. Isaacium Pontanum in Glossario prisco-Gallico, Bochartum de Colon. Phœnic. p. 79. &c.

VERIDICENTIA. Æsopus MS. in Vita Alexandri: *Quisque te consuluerit, veridicentiæ tuæ non refragatur.*

VERILOQUIUM, ἀκελϐολογία, in Gloss. Gr. Lat. ἐτυμολογία, in Lat. Gr. Vide Quintilianum lib. 1. c. 10.

VERINUPTUM. Tabularium Monast. Molismensis: *Inter H. Presbyterum de Marcenai & Ecclesiam Molismensem — Verinuptum illud quod solet dari pro ferculo nuptiarum, sive sit redemptum, sive non redemptum, & nummus si offeratur in visitatione infirmi, quando recipit viaticum, & nummus similiter si offeratur in susceptione baptismi: hæc tria solùm erunt solius Sacerdotis. Act. an.* 1135. Vide *Ferculum.*

VERITAS, Depositio testis, *veredictum* JC. Anglis, *Verité*, in Consuetud. Insularum tit. 1. art. 19. 20. Libertates urbis S. Desiderii in Campania an. 1228. *Quicumque plegios dederit, vel quicumque hæreditatem sive feodum habuerit, licet ad placitum venire noluerit, veritatem suam sicut præsens habere debet.* Infra: *Si Scabini à domino, sive ministro domini submoniti falsum sub aliqua re judicium fecerint, veritate Scabinorum de Ypra dominus eos convincere poterit*, &c. Rursum: *Si quis viam communem arando, seu alio aliquo modo destruxerit, & super hoc veritate Scabinorum convincatur*, &c.

Veritas. Concilium Coyacense Hispanicum an. 1050. can. 9. *Præcipimus ut triennium non includat Ecclesiasticas veritates: sed unaquæque Ecclesia, sicut Canones præcipiunt, & sicut Lex Gothica mandat, omni tempore suas veritates recuperet & possideat.* Can. 13. *Mandamus ut omnes majores & minores veritatem & justitiam Regis non contemnant, sed sicut in diebus Adelfonsi Regis fideles & recti persistant, & talem veritatem faciant Regi, qualem illis fecerunt in diebus suis. Castellanio autem in Castello talem veritatem faciant Regi, qualem fecerunt Sancio Duci, Rex verò talem veritatem faciat eis, qualem fecit præfatus Comes Sancius.*

VERMEN, pro *vermis*, usurpatur in Vita B. Margaretæ de Cortona n. 89.

VERMICULANS *pulsus.* Vide *Formicans.*

VERMICULUS, *Vermiculum, Vermiculatus.*

Vermiculum, in Glossis MSS. *Lana rubra.* Papias: *Vermiculum, rubrum, sive coccineum. Est enim vermiculus ex silvestribus frondibus in quo lana tingitur, quæ Vermiculum appellatur.* Mox: *Vermiculum, tinctura similitudine vermis.* Alibi: *Rufa, rubra, vermicula.* Glossæ Gr. Lat. MSS. κόκκος, τὸ βάμμα, *Vermicla*, hoc coccum. Editæ habent *Vermincula*, & τὸ abest. Alibi: *Rufa, rubra, vermicula.* Gervasius Tilleberiensis MS. de Otiis Imperialibus Decis. 3. cap. 57. *In Regno Arelatensi & confinio maritimo est arbor cujus sarcina pretium habet 12. nummorum Mergoriensium: ejus fructus in flore pretium facit 50. librarum, ejus cortex ad onus vestis pretium habet 5. solidorum. Vermiculus hic est quo tinguntur pretiosissimi Regum panni sive serici, ut examiti, sive lanei, ut scarlata. Et est mirandum, quod nulla vestis linea colorem vermiculatum recipit, sed sola vestis quæ ex vivo, animanteque, vel quovis animato decerpitur. Vermiculus autem ex arbore ad modum ilicis & quantitatem dumi pungitiva folia habente prodit ad pedem, nodulum faciens mollem ad modum ciceris, aquosum, & cum exterius colorem habeat nebulæ & roris coagulati, interius rubet, & cum ungue magistraliter decerptus, ne tenui rupta pellicula humor inclusus effluat, postquàm exsiccatur, corio includitur: cum enim tempus solstitii æstivi advenerit, ex se ipso vermiculos generat, & nisi coriis subtiliter consutis includerentur, omnes fugerent, aut in nihilum evanescerent. Hinc est quod Vermiculus nominatur, propter dissolutionem quam in vermes facile facit ex natura roris Madialis* (Maii) *à quo generatur: unde & illo tantùm mense colligitur, arbor autem Vermiculum generans vulgò Analis nuncupatur.* Vide Joan. Ruellium lib. 2. de Natura stirp. c. 136. Capitulare de Villis c. 43. *Ad genitia nostra — dare faciant, id est linum, lanam, waisda, vermicula, warentia, pectines*, &c. Tabularium S. Remigii Remensis: *Donat denar. 8. de vermiculo, unc. 2. pull. 8. pastas 2. ova 50.* Occurrit pluries.

Vermiculatus, Coccineus, Gallis *Vermeil.* Aimoinus lib. 3. Hist. Franc. cap. 91. *Tunc si placebit, ego & tu vermiculatis adoperti vestibus inter conferta congrediamur agmina.* Ubi Fredegarius in Chron. c. 25. *Induamur uterque ego & tu vestibus vermiolis*, &c. Expressit Gallicum *Vermeil.* Monachus Sangall. lib. 1. de Carolo M. cap. 36. *Erat antiquorum ornatus vel paratura Francorum, calceamenta forinsecus aurata, corrigiis tricubitalibus insignita, fasciæ crurales vermiculæ, & subtus eas tibialia vel coxalia linea, quamvis ex eodem colore, tamen opere pretiosissimo variata.* Lib. 2. cap. 14. *Palliaque Fresonica alba, cana, vermiculata, vel saphyrina.* Tabularium Vindocinense Thuanum c. 74. *Caligas etiam habuit vermiculas, annuendæ causa ipsius donationis.* Ch. 84. *Dedimus Ivoni unum chamfrenum, & Roberto unas caligas vermiculas.* Ch. 124. *Aldradus caligas etiam habuit vermiculas.* Willel. Malmesbur. lib. 4. p. 139. *Vexilloque Boamundi, quod vermiculatum erat, ventis in fastigio turris exposito*, &c.

Vermiculatus, Latinis, quasi *vermiculis* variatus vel distinctus. Will. Brito in Vocab. & Jo. de Janua: *Vermiculatus, distinctus & variatus: tractum est à vermiculis qui rodentes ligna aratiunculas ibi faciunt varias & distinctas, & quasi in modum vineæ conducuntur.* Glossæ Gr. Lat. σκωληκιάσας, *Vermiculatum.* σκωληκόβρωτον, *Vermiculatum.* S. Bonifacius Mogunt. Epist. ad Cuthbertum: *Illa ornamenta vestium — latissimis clavis, vermium imaginibus clavata, adventum Antichristi ab illo transmissa præcurrunt.*

VERMILEUS, Rubeus, purpureus, ex Italico *Vermiglio*, & Gall. *Vermeil.* Chronicon Pisanum an. 1119. *Et nota quod Papa quando Pisani iverunt Majoricam, suis omnibus Pisanis dedit vexillum vermileum.* V. *Vermiculus.*

VERN. Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosophistam lib. 1. Passion. *Ros Syriacus, est flos arboris quæ dicitur Alnus, vulgò Vern, de cortice cujus fit nigra tinctura.*

VERNACULA *terra*, Proprietas, alodis. Charta Alamannica 36. Goldasti: *Quapropter vernaculam juris mei terram eam in loco nuncupanti quod dicitur Peteinvillare, quantum mihi Deus donavit, & parentes mei in hereditate dimiserunt, trado Allidulfum, cum omnia mea, cum agris, cum pradis*, &c. Ch. 38. *Propterea vernacula terra juris mei in loco nuncupantur, quod dicitur Dada,*

cum servis & ancillis hæc nomina eorum, Gondaharancum, &c. Denique ch. 41. *Propterea vernacula terra juris mei in loco qui dicitur Openuvillare, tradimus S. Galloni 20. juchos, — de colonis meis Erfoinum*, &c.

Vernaculum, Quidquid domi nascitur, *domestici fructus, res quæ alicui nata est, & quam non emit*. Ita hanc vocem interpretatur Anianus in l. 13. Cod. Th. de Lustrali conlatione, ubi Jac. Gotofredus.

VERNACELLUS, *Qui suscitat per dies festos*, Gloss. Isidori. Ubi legendum *lusitat*. Ex *vernaculus*.

VERNACIA. Vide *Garnacha*.

VERNARIUM, Vernum tempus. Gerardus Marchetus Episc. Castrensis Epist. 112. *Steti Parisius per menses aliquot, ubi resumpsi lectiones magistrales usque ad vernarium*.

VERNEMETIS, Gallica lingua veteri, *fanum ingens*, inquit Fortunatus lib. 1. Poëm. 9.

VERNETUM, *Vernedum*, pro vinetum. Tabularium Monast. S. Andreæ Vienn. *Ego Sierannus vendo Lunam campum cum vernetum saliceti in se tenente juris mei, qui est in Castolatis*, &c. Alia habet *in campis, & salicetis, & vinetis, juris nostri*, &c. Alibi: *Unum curtillum ante januas positum, & tres diuturnas de terra, & vernetum in dextra, & in sinistra parte positum ad ædificationem domorum habitantium in servitio prædictæ Ecclesiæ*. Charta alia Ermengardis Comitissæ Ceritan. an. 893. in Append. ad Capitul. Baluziana n. 127. *Verdegariis, vernedis, boschis, silvis, garricis*, &c. Chron. Petri IV. Reg. Aragon. lib. 3. c. 20. *Hon à una gran verneda e pedral devant lo castell*, &c. Et cap. 21. *Et facnt mal deu dejus la vila de Perpinya en les vinius, e en un loch que es nomenat Vernet*. Ita cod. MS. ubi editus habet *Vernat*.

VERNIA, *Verniaria, Vernaria*. Tabularium Conchense in Ruthenis ch. 103. *Et illo prato de Roseto cum ipsas albaretas, cum ipsas vernias similiter dimittimus*, &c. Ch. 106. *Hoc est alodus noster de Vermo calmo, cum vineas, cum vernas, cum pratos, cum mansione*, &c. Ch. 109. *Unus campus cum vernias, cum terras cultas & incultas*, &c. Ch. 110. *Unus pratus cum verniarias, cum albaredas*, &c. Ch. 115. *Tradidimus, hoc est vernaria nostra in loco quæ vocatur &c. — Et habet ipsa vernaria & ipsa terra in se fines de uno latus*, &c. Ch. 116. *Et de subtus terra cum vernaria*, &c. Ch. 445. *Et in parochia de Campolviado donamus alium mansum in illa vernia, hoc totum damus ad alodem*. Adde ch. 117. 148. 163. 187. 266. 270. 306. 338. &c.

VERNULITAS. HRoswitha Monialis in Panegyr. Ottonis M. Imp.

> *Ex quibus Henrico quædam pars mente benigna*
> *Devovit Regis fratri jus vernulitatis,*
> *Pars Everhardo Comiti studium famulandi.*

Papias: *Verna, servus in domo natus: vernula, servus domi genitus vel nutritus*.

VERNUM, Ver, vernum tempus. Regula S. Fructuosi cap. 6. *Verno vel æstate dicta Prima, commoneantur Decani à Præposito suo quale opus debeant exercere*. Regula Magistri cap. 32. *In verni vel æstatis tempore*, &c.

VERONES. Aurelius Victor in Commodo: *Immiti prorsus feroque ingenio, adeo quidem ut gladiatores specie depugnandi crebro trucidaret: cum ipse ferrum objectum veronibus plumbeis uteretur*. Ubi legendum videtur *ad ferrum*, &c. Adeo ut *verones* fuerint species pectoralis, in quo ictus exciperet. Vide conjecturas virorum doctorum apud Schottum.

VERONICA, Romanis appellatur tabella in qua Christi Domini pergentis ad Crucis supplicium, divino miraculo expressa effigies efformatur, quæ asservatur & colitur Romæ in Ecclesia S. Petri. Clemens IV. to. 2. Epist. 484. an. 1268. *Quid enim superest nisi ut ipsa Veronica cum Apostolorum capitibus transportetur, & urbs toto spoliata thesauro, confusionis induta diploide habeat in æternum quod lugeat*. Nicolaus IV. PP. an. 1290. *In ea namque basilica sui pretiosissimi vultus imaginem, quam Veronicam fidelium vox communis appellat, in singularis amoris insigne tribuit venerari*, &c. Sed & alios Pontifices Clementem VI. VII. VIII. Gregorium XIII. &c hanc tabellam, seu potiùs sudarium eo nomine appellasse autor est ex Jacobo Grimaldo Bzovius in Annal. Eccl. an. 1216. n. 16. Adde Jacobum Card. de Anno Jubileo cap. 1. Matth. Paris, & Matth. Westmonaster. an. 1216. eundem Matth. Paris an. 1249. pag. 514. Bromptonum pag. 1221. Henricum Rebdorffensem an. 1350. præterea Bernardum Guidonem de Sanctis Lemovicensib. pag. 629. De S. Veronica integras disputationes instituerunt præter Baronium an. 34. n. 138. vir singularis eruditionis Godefrid. Henschenius 4. Febr. Franciscus Quaremius lib. 4. Elucidat. Terræ Sanctæ, peregr. 6. cap. 14. §. 4. & seq. & Bzovius an. 1216. n. 15. & seqq.

Veronicam appellatum Ciborium antiquæ basilicæ Vaticanæ videtur scribere Nicolaus Alemannus in Dissertat. de Lateranensibus parietinis p. 40.

VEROSUS, *Plenus veritate: Verositas*, veritas. Ugutio.

VERENNES, *à Vehere, i. portare, nominate, instrumenta rusticorum sunt*. Papias.

VERRERE, *Verrificare*, Terram versare, quod faciunt porci, & verres. Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 24. *Si porci verrant pratum alienum, dominus illorum tenetur omnes verrificationes implere frumento*.

VERRES, Porci masculi, quos Franci *Verrats* dicimus. Epistola Bartholomæi Monachi Fusniacensis, qui Episcopus Laudunensis fuerat, ad Conventum Remensem an. 1158. *Veruntamen nihil eis contuli, quod ad redditus pertinent Episcopi, præter porcos, quos vulgò Verres vocant, quos Mensæ Episcopali Personæ solvebant Ecclesiæ*.

VERSALITER. Thwroczius sub an. 1342. *Hujus mundi decus & gloria — semper variando versaliter atque caduce se protendens in nihilum tanquam aqua decurrens incedit*.

VERSARI vinum dicitur, quod corrumpitur, Petro de Crescentiis lib. 4. cap. 38. *Qualiter possit provideri ne vinum versetur*. Ubi Gallicus Interpres vetus, *Comme on peut remedier à ce que le vin ne se tourne, ne corrompe*.

VERSATIM, Vice versa. Constitutio Chlotarii Regis an. 560. c. 6. *Si judex aliquem contra legem injustè damnaverit, in nostri absentia ab Episcopis castigetur: ut quod perpere judicavit, versatim meliùs discussione habita emendare procuret*.

VERSCHINGA. Notitia an. 1159. in Tabulario Monasterii S. Bertini: *Dabit Waltero de Ekas — pro banuverc 4. sol. — infra Kl. Maii, & Kl. Augusti 2. sol. pro expeditione, in festo S. Michaëlis 2. pro verschingis, in festo O. SS. 5. sol. pro tessement*, &c. Videtur idem quod *Frischinga*. Vide in hac voce.

VERSIBILITAS, Mutabilitas, inconstantia. Utitur Eulogius Cordub. lib. 2. c. 15. & in Epist. ad Alvarum, qua illi Memoriale Sanctorum mittit.

VERSIDICUS, Poëta, Versificus, apud Fab. Victorinum in 1. Rhetoric. Ciceronis.

VERSIFICARE, Psalmos antiphonatim canere. Ordinarius Ecclesiæ Rotomagensis MS in 4. feria majoris hebdomadæ: *Quo* (igne) *benedicto, redeant ad chorum versificando, Dominus illuminatio mea*, &c.

VERSUS *apertionis*, in Regula Magistri cap. 44. Psalm. *Domine labia mea aperies*, &c. Amalarius lib. 3. de Eccl offic. cap. 9. *In nocturnali officio dicimus primo, Domine labia mea aperies &c. Deinde sequitur Gloria*.

Versus clusor, qui dici solet in clausula officii Ecclesiastici, qualis hodie *Benedicamus Domino*, in eadem Regula Magistri cap. 37.

Versum perdere dicebantur Monachi, cum ad Refecto-

rium tardiùs venerant, primusque aut secundus vel tertius orationis versus jam dictus esset, in libro Usuum Ordinis Cisterciensis c. 109. 116. in Institutionibus Rainardi Abbatis Cisterciensis c. 63. in Institut. Capituli General. ejusdem Ordinis, distinct. 6. c. 6. dist. 14. c. 13. quo casu pœnitentiæ seu *veniæ* obnoxius erat. De *versu refectionis*, agit idem liber Usuum Cisterc. c. 121.

Versarius, Liber Ecclesiasticus continens *Versus* qui canuntur in Ecclesia. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 10. Kal. Aug. *Dedit nobis — psalterium cum hymnis, duos troperios, duos versarios*, &c.

VERSIPELLO. Gloss. Gr. Lat. *Versipello*, χαμαιλέων. In Lat. Gr. *Versipellio*, χαμαιλέων καὶ λυκάνθρωπος.

VERTENARIUM. Charta Thomæ Regis Manniæ an. 1055. in Monast. Anglic. to. 1. pag. 718. *Cum piscariis, braciniis, consuetudinibus, ancoragiis, & vertenariis.*

VERTEBOLUM, *Vertuolum*. Pactus Legis Salicæ tit. 27. §. 14. *Si quis statuam, aut tremagolum, vel vertebolum de flumine furaverit*, &c. Lex Salica tit. 29. §. 32. habet *vertuolum*. Ubi Interpretes genus retis esse aiunt, quod Normanni nostri *Verrueil*, Latini *Verriculum* vocant: alii instrumentum quod voluendo *vertitur* ad hauriendum aliquid. Vide *Vertibulum*.

VERTIBELLA, *Forfex medicinalis*. Ita Glossæ MSS. ad hunc locum Alexandri Iatrosophistæ lib. 1. Passionum: *Ex mulsa lavari bonum est, quando molesti humores in aure surrexerunt, & exit sæpius quod incidit, & Iatrolabon i. vertibella facile trahitur.*

Vertevella. Ebrardus Betun. in Græcismo cap. 12.

> *Est vectis ferrum longum pariterque rotundum,*
> *Ostia quo firmo, dictum sit à Veho verbo:*
> *At Vertevellas quædam foramina dicas,*
> *Quod vertuntur in his vectes quocunque feruntur.*

Gesta Consulum Andegav. c. 3. n. 26. *Fecit præterea aliam absidam — cum ostio fusili, quod gunfis & vertevellis, & quatuor clavibus firmabatur.*

Vertïcula, *cardines*, Papiæ. *Verticulum* & *verticillum*, σπόνδυλον, & σφόνδυλος, in Gloss. Gr. Lat.

VERTIBULUM, idem quod *vertebra*, *vel est instrumentum cum quo carbones vertuntur in fornace*. Ugutio. Gloss. Lat. Gall. *Vertibulum*, *Roüable de fornaise*. Stephanus Episcopus Redonensis in Vita S. Guillelmi Firmati n. 16. *Tunc subito latrunculus veste nudatus propria, sinistra tunicam, & dextra tenens vertibulum, ad pedes Firmati provolvitur.* Suprà *baculum* appellavit: *Extractam qua induebatur tunicam baculo superposuit.*

VERTICALE. Glossæ divinæ Hist. MSS. *Cytharim*, i. *thyara, verticale.*

VERTIGINARE, Circumvertere, apud Tertullianum de Pallio.

VERTUOLUM. Vide *Vertebolum*.

VERTRAGUS, *Vertraha*, *Vertrahus*. Vide *Canis*.

VERU, Stipes instar subulæ præacutus. Vetus Inscriptio p. 61. HÆC AREA INTRA HANC DEFINITIONEM CIPPORUM CLAUSA VERUBUS. Charta Grodegangi Episcopi Metensis, apud Meurissium p. 169. *Cum palis molendinariis & verubus*, &c. Est etiam

Veru, armorum species. Apud Smaragdum in Grammatica MS. *Veru*, in Glossa superlineari, exponitur *sagitta*. Will. Brito lib. 11. Philippid. p. 232.

> *Mox hastas hastata manus configit in illum,*
> *Quorum cuspis erat longa, & subulæ instar acuta,*
> *Et nonnulla velut verubus dentata recurvis,*
> *Cuspidis in medio uncos emittit acutos.*

Infra:

> *Hic verubus, cultris alter subularibus, arctas*
> *Scrutatur thorace vias.*

Ubi idem videtur *veru*, quod βερῦτα, in Gloss. Gr. Lat. βερῦτα, εἶδος ἀκοντίου, *Canumentum* ubi fortè leg. *cum amento*. Βηρύτται, ῥιπτάρια dicuntur Leoni & Mauricio in Tacticis, locis à Rigaltio indicatis in Gloss. Jo. de Janua: *Verutus, quoddam genus pili.* Papias: *Veruti, gens ubi ferrum est solidum & productum, dicti quod verubus pugnent.* *Verettoni*, Italis. Joan. Villaneus lib. 12. c. 66. *Cominciarono à saettare con loro verettoni.* Ita eod. libro c. 19. 20. *Viratons*, in Chronico Petri IV. Regis Arag. lib. 6. c. 4. *Viretons*, scriptoribus nostratibus, quibus & *Broches* dicuntur. Guill. *Guiart* an. 1213.

> *Si con François vont ordenant*
> *Leur batailles en un tenant,*
> *Garnis d'espées & de broches.*

Chron. Bertrandi Guesclini:

> *De leurs broches de fer se vont entracoulant.*

Infra:

> *De sa broche de fer li a trois corps donnez.*

Raimundus Montanerius in Chron. Regum Aragon. c. 221. *E ab una brotxa que tenia, dona li be 13. colps.*

Brochiis etiam instructa fuisse scuta militaria docent Assisiæ Hierosol. MSS. cap. 95. ubi de Armis Militis qui duello decertat: *Et en l'escu doit avoir deus broches de fer tout emmi l'escu, & l'autre au pié de soute, & doivent estre de tel grosse come il vodront, & de tel longour jusque à un pié, & neent plus, & entour l'escu tant de broches com ils vodront, aguës, ou rasours. Et le cheval doit estre couvert de couverture de fer, & avoir une testiere de fer, & emmi la testiere une broche de fer, telle come celle de l'escu.*

VERUDATUS, Veru transverso obfirmatus, clausus, Gallis, *Verouillé*. S. Augustinus Quæst. 23. super libr. Judic. *Proinde aut alia clavis allata est, aut tale clausuræ genus fuit, quod sine clavi posset claudi, nec sine clave aperiri. Nam sunt quædam talia, sicut ea quæ Verudata dicuntur.* Malim *verutata*.

VERVISA, Panni genus, aliàs *Plankets* dictum, an. 1. Ricardi III. Regis cap. 8. Cowell. & Spelm.

VESCULENTUS, *Deliciis & escis plenus, vel vescis*; *Vesculentia, delitiarum vel vescorum copia.* Ugutio. Catholicon parvum: *Vesculentia, Abondance de viandes.* Jo. de Janua: *Vescus, comestibilis, vel ad vescendum habilis, vel vescibilis. Vel vescus, delitiosus: unde vesculus*, &c. Vide Festum, &c.

VESO, Felis seu cati species, nostris vulgò *Putois*. Petrus Venerabil. in Statutis Ord. Cluniac. cap. 17. *Ad coopertoria facienda solummodo, sicut hoc magis placuerit, Putosiorum: & juxta aliorum linguam, Vesonum pellibus utantur.*

VESPA. Gregorius Turon. de Vitis Patr. c. 10. *Examen mirabilium atque sævarum muscarum, quas vulgò vespas vocant, reperit.* Atqui vox Latinis cognita, Plinio præsertim lib. 11. cap. 21. à quo describitur: sed videtur expressisse vocem vulgarem *Wespe*, uti Germani efferunt, nos *Guespe*.

Vespetum, Locus ubi vespæ abundant. Jo. de Janua.

VESPERÆ, Una ex *horis* Ecclesiasticis, quæ sub vesperam dicitur, quam eandem esse cum *Lucernario* volunt viri docti. Ugutio: *Hæ vesperæ, significat id temporis in quo pulsatur illud officium: hi vesperi, ipsum officium. Vesperi siquidem cantantur, sed vesperæ pulsantur. Quidam tamen non distingunt inter vesperas & vesperos, quantum ad officium.* S. Hilarius Massiliensis in Vita S. Honorati Arelat. *Hac igitur adhortatione completa, jubet congregationem mœstam sacrificium vespertinæ laudationis offerre, & cibum consuetudinaria refectione perficere.* De *Vesperis*, seu officio Ecclesiastico ita appellato, vide Durandum lib. 5. cap. 9. ex recentioribus verò Garsiam Loaysam in Notis ad Concil. Toletan. I. c. 9. & in Emeritense can. 2. Marcellum Francolinum de Horis Canonic. cap. 12. 17. Gazæum ad Cassian. lib. 3. cap. 3. Hugonem Menardum ad Concordiam Regul. ad. cap. 24. §. 2. Haëftenum lib. 7. Disqu. Monastic. tr. 7. disq. 4. &c. Card. Bona de Psalmodia c. 10. &c.

Vespertinales, Horæ scilicet. Concilium Aquisgran. II. cap. 2. can. 9. *Vespertinales quoque in vigilia Paschæ meliùs celebrandæ sunt propter lætitiam Resurrectionis Domini, quàm dimittendæ.*

VESPERIA, Ultimus, uti vocant, actus in Universitatibus ad consequendam *Doctoris* dignitatem, seu *Disputatio* quæ à Baccalario fit pridie quàm *Birrheto* doctorali donetur, in qua disputant tres Doctores cum eodem Baccalario. Nicolaus Trivettus in Chron. an. 1282. *Post disputationem, quæ Vesperiæ appellantur.* Statuta Facultatis Theologiæ in Academia Viennensi in Austria tit. 16. *Post hæc vesperiæ Licentiati secundùm modum Parisiis consuetum, quem hìc recipimus, sic fiant: quod per aliquot dies, ante scilicet decem vel circa, Licentiatus vesperiandus in cappa venit una cum bedellis per domos omnium Magistrorum, & Baccalariorum formatorum, portando eis titulum quæstionum quatuor, quarum duæ disputandæ sunt in vesperiis, & duæ in aula,* &c.

VESSEIL. Joannes in Archithrenio lib. 2. cap. 10. *De potu superfluo:*

Ergo vagante cypho distincto gutture vesseil
Ingeminant Vesseil, labor est plus perdere vini
Quam sitis, &c.

Ubi ad marginem scriptum *Wersell*, fortè ex alio exemplari, quæ quidem ferri potest lectio, qua Gallicum *Versez* exprimitur, i. *funde merum.* Aliàs *vesseil*, vas sonat, quasi dicatur, *vas* seu scyphum affer ut bibam. Idem scriptor lib. 7. c. 1.

——— *Nec sentit hydropicus unde*
Congestos calices, nisi fesso vase, bibendi
Continuetur iter, &c.

VESTARARIUS, idem qui *Vestiarius*, qui vestium vel thesauri curam habet. Apud Anastasium p. 99. Pandulus *vestiarius* Desiderii Longob. Reg. in aliis codd. *Vestararius* nuncupatur. *Vestararius* summi Pontificis apud eundem in S. Hadriano p. 114. & in Leone III. p. 121. ubi alii codd. habent *vestiarius. Vestararius Ravennæ*, apud Guill. Bibliothecar. pag. 214. *Cæsarius filius Pipini potentissimi Vestararii*, in Epistola 7. Joannis VIII. PP. ex iis quas edidit Sirmondus. *Georgius Vestararius*, in Actis Concilii Pontigonensis an. 878. cap. 8. Extat apud Perardum Epistola Abbatis S. Benigni inscripta *Illustri sacri Palatii Vestarario, primo Senatori, nec non unico Romanorum Duci.* Occurrunt *Vestararii* Ecclesiastici, seu qui *vestiarii* Ecclesiarum curam habebant, apud Ughellum to. 7. Italiæ sacræ pag. 610. to. 8. pag. 209. 210. Adde præterea Chronicon S. Sophiæ Benevent. pag. 625. 638. 641. Petr. Diacon. lib. 4. Chr. Casin. cap. 108. 120. & Angelum à Nuce ad eundem scriptorem cap. 68. Vide *Vestiarius.*

VESTI, ex Gr. Βέστης, Dignitas Palatina apud Imperatores Byzantinos. Lupus Protospata in Chron. an. 1051. *Descendit Argyrus Magister, Vesti, & Dux Italiæ.* Charta vetus apud Ughellum to. 7. Ital. sacræ pag. 393. *Nos Joannes Domini gratiâ Dux, & Imperialis Patritius, Antyphatus, Vesti.* Iis præerant Βεστάρχαι, quorum dignitas illustris fuit. Horum meminit Joannes Euchaitarum Episcopus pag. 30. Bryennius lib. 1. n. 14. Scylitzes, Zonaras, & alii locis indicatis in Notis ad eundem Bryennium.

VESTIARITÆ, Nobiles aulici, qui circa *vestiarium* Principis versabantur. Lexicon MS. Reg. cod. 2062. Χοσβαίτης, ὁ Βεστιαρείτης. Will. Tyrius lib. 20. cap. 26. *Sed & suis nihilominus non longè ab eodem Palatio honesta simul & commoda fecit hospitia præparari: ubi etiam sicut prius, impensas non solum necessarias & voluptuarias superaffluentes Vestiaritæ, & hi quibus id officii deputatum erat, magnificè & superabundanter non cessabant ministrare.* Vide quæ de *Vestiaritis* adnotamus ad Alexiadem pag. 285.

VESTIARIUM, *Erogatio vestium*, in Gloss. Lat. MS. Reg. cod. 1013. in Glossis Isidori, *Erogatorium.*

Vestiarium, Locus in quo asservantur vestes: Ἱματοφυλάκιον, in Gloss. Gr. Lat. Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 2062. Βεστιάριον, παρὰ Ῥωμαίοις τόπος ἔνθα ἡ ἀναγκαία ἀπόκειται ἐσθής. Kero Mon. *Vestiario, wahthhuse*, i. domus vestium. Vide Pancirolum ad Notitiam Imperii Oriental. cap. 81.

Vestiarium, Locus ubi non modò vestes asservantur, sed etiam cimelia, atque adeò thesaurus & pecuniæ. Hesychius: Βεστιάριον, τόπος ἐν ᾧ τὰ χρήματα τίθενται, καὶ τὰ ἱμάτια τὰ κοινά. Bulla Joannis III. PP. apud Baronium an. 559. n. 5. *Insuper ex sacro nostro vestiario hæc donaria contulimus: videlicet crucem unam auream pensantem libras sex, calicem unum aureum pensantem libras duas, duos argenteos pensantes libras quatuor, vestes quoque sericas cum gemmis albis, & auro contextas quatuor,* &c. Gregorius M. lib. 2. Ind. 11. Epist. 35. *Admone ut vestiarium omne Episcopi suisciant deferendum, & quantum præviderint secum argentum adducant,* &c. Jo. Diacon. lib. 1. vitæ ejusdem Gregorii M. cap. 10. *Cui liberalissimus pater, accersito Vestiario, alia sex numismata dari præcipiens, cognovit in vestiario nihil numismatum, unde posset consolari naufragum, remansisse.* Apud Anastasium Leo III. PP. *in vestiario Patriarchii* dicitur à parva ætate fuisse *nutritus & educatus.* Guillelmus Biblioth. in Stephano VI. *Deinde cum venerabilibus Episcopis & Augustali Legato, per omnia sacri Palatii perrexit vestiaria, quæ in tantum devastata reperit, ut de sacratis vasis, quibus mensas tenere festis diebus Pontifices consueverant, paucissima invenirentur: de reliquis verò opibus nihil omnino.* Eginhartus in Vita Caroli M. sub finem: *Quicquid in camera atque vestiario ejus fuisset inventum,* &c. W. Tyrius l. 2. c. 15. *Ex Imperialibus vestiariis oblata sunt prædicto viro munera in auro, vestibus, vasis, & pretiosis lapidibus tam pretio quàm dignitate incomparabilia.* Adde lib. 18. c. 18. l. 20. c. 12. Charta Boëmundi II. Principis Antioch. apud Ughellum to. 9. p. 174. *Primum quidem indignationem nostram se incursurum, deinde verò 50. libras auri vestiario & cameræ nostræ — noverit se soluturum.* Adde Chronicon Casinense lib. 1. cap. 28. lib. 4. cap. 61. Anastasium in Vitis PP. pag. 47. &c.

Vestiarium, Vestis ipsa, vel vestis genus. Concilium Budense an. 1279. c. 61. *Omnes in eodem Monasterio vel regulari Canonica, & sub eadem professione morantes indifferenter uno & eodem vestiario induantur.*

Vestiaria, pro *Vestiarium*, Locus in Monasterio ubi reponuntur vestes Monachorum, apud Ingulfum pag. 866. *Askerus Prior in vestiaria, dominus Lethwinus Supprior in refectorio — detruncati sunt.*

VESTIARIUS, A Vestibus, qui vestes curat. Papias: *Vestiarius, qui vestibus præest. A veste*, in veteribus Inscriptionibus. Alia: L. AGRIO VESTIARIO TENUIARIO IMP. CÆS. ANTONINI PII. Vide Paulum Warnefridum de Gestis Langob. lib. 5. c. 2.

Vestiaria apud eundem Warnefridum lib. 2. c. 28. *Vestiaria ancilla*, quæ vestiarii domestici curam habet, in Lege Alaman. tit. 80. §. 1. In Monasteriis feminarum, *Vestiaria* dicitur, *quæ totum quod ad curam indumentorium spectat, providet,* &c. apud Abaelardum pag. 157.

Vestiarius, Dignitas in Ecclesia Cathedrali Magalonensi instituta à Rainerio Episcopo an. 1247. cujus curæ incumbebat *induere omnes Canonicos & Conversos, exceptis Prioribus, qui tenentur dare Vestiario singulis annis pro singulis Canonicis quos induere consueverunt, 40. solidos,* &c. Vide Gariellum.

Vestiarius, cui non *Vestiarii* duntaxat, sed & *Thesauri & Cimeliorum* cura committitur. Ita non alius est Pandulus *Vestiarius* Desiderii Longobardor. Regis apud Anastasium Biblioth. in S. Hadriano pag. 99. *Vestiarii* summorum Pontificum non semel occurrunt, apud eundem p. 114. 121. quorum munus indicat Jo. Diaconus lib. 1. Vitæ S. Gregorii M. cap. 10. *Accersito Vestiario, alia sex numismata dari præcipiens,* &c. Infra: *Rursum Vestiarium suum si fortè vas quodlibet aut vestimentum haberet, interrogans,* &c. *Vestiarius* inter quatuor qui summum Pontificem equitantem comitantur, recensetur in Ordine Romano. Vide *Vestararius.*

VESTIFICUS, *Vestifica*, Vestium artifex, in vett. Inscript. 578. 6. 7.

VESTIGIUM *minare.* Vide *Huesium.*

VESTIPLICA *femina quæ vestes plicat.* Papias, & Glossæ Arabico-Lat.

VESTIMEN, Vestimentum. Utitur Felix Gyrwensis in Vita S. Guthlaci n. 16.

VESTIRE, Possessionem conferre rei alicujus, *Investire. Vestir*, in Consuetud Laudunensi art. 227. *Vestir & ensaisiner*, in Sedanensi art. 259. 260. 262.

Vestitus, qui de re aliqua investitus est, qui rem possidet: *Vestu & mis en possession*, in Consuetudine Laudunensi art. 226. Calniacensi art. 32. 33. & aliis. Charta Caroli C. Regis apud Beslium pag. 229. *Unde Cœnobium S. Dionysii vestitum fuerat a bonis Deum timentibus hominibus.* Alia Riculfi Episcopi Forojuliensis apud Rufium & Sammarthanos: *Illi verò timorem Domini præ oculis habentes, tale ei consilium dederunt, ut præter hæreditatem, quam Ecclesia prædicta ibidem antiquitus habuit, si propter hoc quod ipse Episcopus post expulsionem paganorum* (Fraxinetensium) *primus vestire cœpit ipsam civitatem, unam medietatem de omnibus quæ in circuitu ejusdem civitatis adjacent, redderet vel donaret.* Odo Cluniacensis de Reversione S. Martini cap. 7. *Nolo Ecclesiam meam tanto defraudari thesauro, quia Episcopus factus eo vestitam inveni.* Charta Caroli M. in Chronico Laurishamensi pag. 59 *Dum diceret quod suus pater de ipso Monasterio vestitum dimisisset*, &c. Vide Chartam Alamann. Goldasti 42. Roverium in Reomao p. 173. &c.

Manum alicujus *vestire*, tradere, investire: *Manus vestita*, ejus cui traditio facta est. Lex Bajwar. tit. 17. §. 3. *Mei antecessores tenuerunt* (territorium) *& mihi in alodium reliquerunt, & vestita est illius manus cui tradidi.* Charta Alamann. Goldasti 58. *Post meum discessum ipsas res ad Monasterium S. Galloni admelioratas revertant, absque ulla contradictione vel minuatione, manu vestita, partibus meis — possideant.*

Vestitus ager dicitur, cui fructus insunt, & *abso* opponitur, seu inculto. Paulinus in Panegyrico p. 523.

> *Cernite nulla suis emergere semina campis,*
> *Ne priùs intereant labe soluta putri.*
> *Nuda seris, vestita legis, jacis arida grana,*
> *Atque eadem fructu multiplicata metis.*

Colonia vestita, in Concilio Valentino III. an. 853. c. 9. Charta Conradi Regis an. 967. apud Jo. Columbum lib. 2. de Episc. Sistaric. n. 3. *Omnia in omnibus cultis, & incultis, vestitis & desertis, quæsitis & quærendis*, &c. Alia ejusdem anni in Tabulario Abb. Belliloci in Lemovicib. n. 68. *Hoc est villam nostram quæ vocatur Candidas, videlicet cum mansis vestitis, advestiendis, campis, pratis*, &c. *Unum curtile vestitum*, in Charta Balduini Comitis Flandr. an. 1063. in Diplomatib. Belgic. Alia an. 1298. in Hist. Guinensi pag. 128. *Terram scilicet quandam nemore vestitam in loco qui dicitur*, &c. *Mensura vestita*, in Tabulario S. Flori in Arvernis: *4. sextaria & eminæ bladi ad mensuram vestitam S. Flori.* Vide *Absus*, *Mansus*.

Hæreticus vestitus. Vide *Hæreticus*.

Obligatio vestita, quæ *nudæ* opponitur apud Brittonem de Legib. Angl. c. 28. initio, quæ scilicet vestitur vel re, vel verbo, vel scripto, vel mutuo consensu, vel denique firma junctionis, &c.

Vestitura, inquit Vadianus, hoc ipsum est quod *investitura*, hoc est in possessionem missio, aut possessionis securitas & confirmatio, quam & *beneficium* illa secula, & *feudum*, quod ferè à Francis natum & inductum est, vocarunt. Et lib. 3. pag. 88. *Vestituram* intelligi ait, *jus possessionis concedendum, quod Episcopi Abbatesve à Principe accepissent, nisi videri queat vestituram dici quæ lehæn dicitur.* Capitula Caroli M. lib. 4. cap. 19. *Et coram eis rerum suarum traditionem faciat, & fidejussores vestituræ donet ei qui illam traditionem accipit, ut vestituram faciat.* Tradit. Fuld. lib. 1. tr. 157. *Reginwald & Otwin fecerunt vestituram in præsentia Hesses, & ego Wigger accepi.* Infra: *Horum omnium vestituram cum stipulatione subnixa perfecit.* Flodoardus lib. 1. Hist. Remensis cap. 20. *Eique in præsentia fidelium suorum, legali de more, vestituram ex ea* (villa,) *& Chartam fecit.* Tabular. Monasterii de Luco, apud Marcam lib. 3. Hist. Beneharn. c. 3. n. 8. *Qui quidem Rex de hac patria vestituram dedit avo Vicecomitis, qui erat de ejus progenie, & dedit Deo & S. Vincentio partem suam super altare.* Adde Chron. Mauriniacense pag. 371. Maximè verò *In vestitura* rei alicujus esse dicitur, qui hanc possidet. Præceptum Caroli M. pro Hispanis editum à v. cl. Steph. Baluzio: *Et dixerunt quod aliqui pagenses — eos exinde expellant contra justitiam, & tollant nostram vestituram, quam per 30. annos & ampliùs vestiti fuimus*, &c. Capitula ejusdem Caroli M lib. 4. c. 34. *Si quis proprium nostrum, quod in vestitura genitoris nostri fuit, alicui querenti sine nostra jussione reddiderit*, &c. Adde c. 45. & Appendicem 3. ejusdem libri cap. 7. Capit. 2. Lud. Pii an. 819. c. 6. 8. Concilium Suessionense an. 853. part. 2. c. 3. Compendiense an 868. c. 3. Capit. Caroli C. tit. 39. c. 8. Bullarium Cluniacense pag. 4. &c. Chronicon Andrense: *Hujus Ecclesiæ Monachi per annum & diem in ejusdem terræ vestitura sunt.* Charta Alamannica Goldasti 28. *Statuimus inter nos, ut venerabili Abbati & fratribus prædicti Monasterii decimam in subnotatis locis, sicut illius temporis in illorum erat vestitura, concederemus.* Infra: *Cujus decima tunc in mea vestitura erat.* Ita in Charta 95. 97. in Chronico Besuensi pag. 504. &c. Discrimen tamen inter vestituram & possessionem videtur posuisse Joannes IV. PP. in Epistola ad Isaac Syracusanum Episc. edita ab Holstenio: *Majus enim fuit possessionem dare, quam sit vestituram concedere.*

Vestitio, Investitura. Charta S. Bonifacii de finibus Fuldensis Monasterii, apud Browerum lib. 1. Antiq. Fuld. cap. 4. *Ideo placuit nobis, ut eundem locum, qualiter certis terminis consistit, adnotemus, & idoneis testibus qui in prædicti Principis traditione & vestitione ipsius loci affuerunt, subterfirmemus.*

Vestitura, Census qui quotannis exolvitur in signum concessæ *vestituræ*, seu possessionis. Charta Caroli C. an. 855. in Spicilegio Acheriano to. 12. pag. 117. *Eo videlicet modo & tenore, ut Lambertus fidelis noster diebus vitæ suæ jamdictam Ecclesiam S. Stephani propter vestituram singulis annis Nonam & Decimam ex ea persolvens, ipsam jure beneficiario & usufructuario interim teneat*, &c. Eadem verba habentur in Charta ejusdem Caroli an. 3. in Tabulario Eccl. S. Cyrici Nivernensis. Vetus Charta in Tabulario Ecclesiæ Viennensis fol. 16. *Tali itaque tenore, quatenus dum vivo, ex eisdem rebus usum fructuarium obtineam, & omni anno prædictæ Ecclesiæ modium unum vini in vestitura persolvam.* Alia an. 912. fol. 18. *Ea tamen ratione ut dum advixero, usufructuario ipsas res optineam, & annuatim festivitate S. Mauricii in vestitura inter panem unum modium persolvam: & si Ado frater meus superstis mihi fuerit, ipsas res dum advixerit sub eadem vestitura obtineat.* Alia Bernuini Viennensis Episcopi c. an. 887. ibid. pag. 147. *Quæ deserta sunt restaurando, & quæ destituta reædificando, & quæ non sunt vestita revestiendo, & ipsa die solennitatis S. Mauricii solo . . . persolvant ad luminaria & vestituram Ecclesiæ ejusdem S. Mauricii.* Testamentum Bernonis Abbatis Cluniacensis: *Eo tenore ut per singulos annos census 12. denariorum pro vestitura reddatur.* Tabularium Prioratus de Paredo fol. 34. *Tali Conventu ut in vita sua teneat,* (mansum) *& sextarium frumenti omni anno in vestitura persolvat.* Id est cum ager fructus fert.

Vestitio, eadem notione in Tabulario Conchensis Abbatiæ in Ruthenis, & in Tabulario Prioratus de Domina in Delphinatu crebriùs occurrit.

Vestura, Fructus quilibet agro hærentes: *Advesture*, in Consuetud. Namurcensi art. 23. Cameracensi tit. 12. art. 22. 23. Sanpaulana art. 20. Valentianensi art. 118. Insulensi, & aliquot aliis. Leges Inæ Regis c. 69. *Qui habet 20. hidas, debet committere 12. hidas vesturæ terræ, quando velit abire.* Fleta lib. 2. cap. 4. *Inquiratur etiam*

quantum vestura singulorum boscorum, & reflectorum prædicto modo assartatorum valuerit, antequam assarta illa facta fuerint, &c. Adde cap. 71. §. 5. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 723. *Et per omnes forestas, landas, & vesturas meas, pasturam plenariam omnium animalium suorum*, &c. Pag. 841. *Exceptis pratis & bladis, ubi post ablatam vesturam libere pascentur.* To. 2. pag. 834. *Ita tamen quod homines nostri communicabunt in omnibus prædictis terris, postquam prædicti Fratres vesturas asportaverint, cum animalibus suis*, &c. In aliquot Consuetudinibus municipalibus, *Vestura* idem valet quod *vestitura*, aut *investitura*, ut in Laudunensi art. 226. & aliquot aliis. Joannes Abbas Laudunensis in Speculo Historiali MS. lib. 11. c. 17. *Lequel les mist en vesture de la Comté d'Artois*, &c. Chronicon Flandriæ cap. 8. *Pource qu'Alienor sa mere exhortoit le Roi son Baron à mettre Jean son maisné fils en vesture de ce qu'elle tenoit du Royaume de France.* Sed præsertim hæc vox in rebus tantùm censui obnoxiis usurpatur, in Consuetud. Vitriacensi art. 18. Sedanensi art. 208. 261. Remensi art. 140. 142. Noviodunensi art. 34. Calniacensi art. 53. in Magno Recordo Leodiensi pag. 60. &c.

Vestimentum, idem quod *vestitura*, Missio in possessionem, vel ipsa possessio. Bractonus lib. 4. Tract. 1. cap. 1. *Possessionem nudam*, quam *Intrusionem* vocat, ait eam esse quæ *non vallatur aliquo vestimento*, legitima vestitura.

Item *pactum vestitum*, seu quod habet *vestimentum*, opponitur *pacto nudo*, ex quo scilicet non nascitur actio. Contrahitur autem *obligatio ex sex vestimentis, quæ omnia dicuntur Vestimenta pactionum & donationum*, quæ recenset Fleta lib. 2. cap. 56. §. 3. & seqq.

Advestire, idem quod *vestire*, *investire*.

Advestitura, in Consuet. Castellaniæ Insulensis art. 46. Namurcensi art. 48. 70. 75. *Advest*, missio in possessionem. Chronicon Flandriæ cap. 59. *Sauf ce que le Comte de Flandres devoit venir vers le Roy à Paris, & mettre le devant dit Loüis en l'advesture de la Comté de Flandres.* Cap. 68. *La monstra Messire Robert d'Artois unes lettres sellées du seel du Comte Robert d'Artois, contenans, que quand le mariage du Comte Philippes d'Artois*, &c.

Disvestire, Possessione rei alicujus aliquem exuere: *Devestir* in Consuetud. Calniacensi art. 30. Charta Henrici IV. Imp. an. 1114. in Orig. Murensis Monasterii pag. 23. *Ut nulla deinceps persona parva sive magna supradictum Monasterium de aliquo beneficio suo inquietare, molestare, disvestire ulterius audeat.* Judicatum an. 1073. apud Fr. Mariam in Mathilde Comitissa: *Ut nullus quilibet homo — sine legale judicio disvestire præsumat.* Adde Ughellum to. 1. pag. 252. Actus ipse Divestionis, *Devest ou dessaisine* dicitur in Consuetud. Remensi art. 163. *Vest & devest*, in Laudunensi art. 54. 132. Vide Gallandum de Alodio pag. 90. Fiebat autem *Disvestitio*, projecto pilo vestimenti, quasi qui se *disvestiebat* de re aliqua, vestes revera deponeret. Hincmarus Laudunensis in Epist. ad Remensem, to. 2. operum Hincmari Remensis Archiepiscopi pag. 341. *Potestis — interrogare cur ea quæ nunc repetit, nullo cogente, nullo suadente, per pilum vestimenti sui à se terratenus ejectum, non tantum dereliquit, quantum abominando despexit, adjiciens multo sibi melius, ac esse sine his quæ ei dederam.* Charta Godefridi Ducis Brabantiæ an. 1174. apud Miræum in Diplomat. Belg. c. 65. *Quadraginta ergo solidos, quos de horreo supradictæ villæ annuatim tollendos existimabam, — projecto à me pilo pallii mei, juxta morem nobilium werpivi.*

Revestire, Iterum vestire, in possessionem rursum mittere eum qui ab ea exutus fuerat. Edictum Chlotarii II. in Concilio Parisiensi c. 17. *Absque aliquo incommodo de rebus sibi justè debitis præcepimus revestiri.* Epist. 75. inter Francicas to. 1. Hist. Franc. *Et ordinationes dominicas inde firmatas sunt, ut de res illas quas Leva tenebat præsentialiter, Bobila revestita esse debeat.* Canones Concilii Liptinensis c. 2. *Duodecim denarii reddantur, eo modo ut si moriatur ille cui pecunia commodata fuit, Ecclesia cum propria pecunia revestita sit.* Charta Lotharii Imp. in Chronico Farfensis Monasterii pag. 661. *Idem Domnus Apostolicus non solùm recognovit nullum dominium in jure ipsius Monasterii se habere, excepta consecratione, sed etiam omnes res — quas ex eodem Monasterio potestas antecessorum ejusdem Paschalis Papæ injustè abstulerat, per jussionem ipsius, dante eo mappulam suam Advocato suo supradicto Sergio, revestivit Leonem, qui de parte nostra ejusdem Monasterii Advocatus erat*, &c. Idem Chronicon pag. 653. *Et jusserunt revestire eundem Joannem & Advocatum ejus de ipsis piscariis*, &c. Vetus Notitia apud Perardum pag. 149. *Per herbam & cespitem ad partem S. Benigni reddidit revestitum.* Tabularium Vindocinense Thuanum ch. 15. *De eadem quoque terra impleto pugillo revestivit Germundum.* Vide Epist. 13. inter Epistolas Desiderii Episcopi Cadurcensis, S. Anselmum lib. 4. Epist. 55. Gregor. VII. lib. 6. Epist. 25. &c.

Revestitio, in Traditionib. Fuldensib. lib. 2. tradit. 152.

Reinvestitio, apud Joannem VIII. PP. Epist. 293.

Revestimentum inter conjuges, de quo consulendæ Consuetudines Cameracensis tit. 7. art. 9. 19. tit. 9. tit. 20. art. 5. Valencenar. art. 77. 82. 102. Tornacensis art. 8. 9. 10. 11. 12. 13. &c.

Revestimentum, Census species. Tabularium Fossatense: *Videlicet pro quolibet modio vini vendito 1. den. & pro revestimentis, 2. sol.*

VESTES, Aulea quæ sacrarum ædium muris appenduntur: vel panni sacri, & qui altari, aut circa altare, aptantur. Gregorius II. PP. in Epist. 2. ad Leonem Isaurum: *Cum sanctas Ecclesias fimbriatis vestibus convestitas & variegatas invenisses, eas ornatu privasti atque vastasti.* Anastasius in Benedicto III. PP. pag. 205. *Apostolorum Principi populique conditori obtulit miræ pulchritudinis vestem unam aureo textam opere, decoreque fulgentem, almificam annuntiationis habentem Historiam, & Hypapanti, qualiter ipse unigenitus Dei filius templum ingressus doctorum in medio residebat.* Vide pag. 128. 129. & alibi passim. Guillelmus Biblioth. in Stephano VI. *Plurimæ sacratissimorum altarium aureæ vestes, cum reliquis pretiosis ornamentis non defuerunt.* Ibidem: *Vestem sericam super altare unum.* Frodoardus de Summis Pontific.

Veste Petri gemmis auroque gravi induit aram.

Sugerius de Consecrat. Eccles. S. Dion. *Cum ipsius parietibus & columnis & arcubus auro tectas vestes margaritarum varietatibus multipliciter exornatas suspendi fecisset.* Adde Joannem VIII. PP. Epist. 84.

Vestimentum eadem notione. Testamentum Widradi Abbatis Flaviniac. an. 1. Theoderici Regis: *Vel reliquas fabricaturas, seu ministeria Ecclesiæ vel strumenta cartarum, libros vel vestimenta Ecclesiæ, vel omne præsidium quod vivens possidere videor*, &c. *Vasa & vestimenta Ecclesiæ*, apud Herardum Turonensem in Capitulis c. 20. ἔνδυμα, in Vita S. Nili junioris pag. 123. Ἀφῆς με ἀμφιάσαι τὸ θυσιαστήριον ἐνδύμασι πολυτιμοῖς· ἱερὰ ἐνδύτα, in Epistola Synodica Joann. Damasceni ad Theophilum Imp. pag. 141. & in septima Synodo act. 7. & apud B. Dorotheum in Præfat. Doctr. Vide Honorium Augustod. lib. 1. cap. 167. 171. & Descriptionem nostram ædis Sophianæ.

Vestire. Liber Sacramentorum Gregorii M. pag. 156. edit. Menardi: *Post hæc vestiatur altare, cum Antiphona, In velamento clarum tuarum*, &c.

De vestibus & familia alicujus reputari, apud Continuatorem Chronici Nangiac. an. 1314. Vide *Roba*.

Vestis bellica, id est lorica, in Lege Anglior. tit. 6. §. 5.

Vestis Sanctæ Mariæ, Velum Sanctimonialium, vel virginum Deo sacratarum, in Lege Longob. lib. 2. tit. 37. §. 1. 2. Adde Editionem Heroldi pag. 218. Concilium Calchutense an. 787. c. 16. *Virginem namque quæ*

se Deo voverit, & ad instar Sanctæ Mariæ vestem induerit, Sponsam Christi vocitare non dubitamus.

VESTITOR, idem qui à *Veste est*, Vestiarius. *Vestitores divinorum simulachrorum*, apud Julium Firmicum lib. 3. c. 11. *Deorum Vestitores*, c. 14. qui Deorum statuas vestibus exornabant. Inscriptio Romæ in exquiliis: *D. Phedimo Vestitori M. Aug. Phæder. fratri pissimo.* Alia in Roma Subterran. lib. 3. cap. 3. *Hic positus est benemeritus El.. vestitor Imperatoris qui vix...; depositus D.VIIII. Kal. Septembr.... Domini Honori Aug. VI. CCSS.* Apud Lampridium in Severo: *Fullones, & vestitores, & pictores, & pincernæ*, &c. Theophanes, πεθκένου δὲ γινομένου ἐν τῷ Ἑβδόμῳ ἀπόλεσαι οἱ βεστήτορες τὸ στέμμα τοῦ βασιλέως. Quo loco Cedrenus habet βεστιαρίτας. Notus est apud Græculos inferioris ævi Cosmas cognomento Βεστήτωρ, cujus orationes seu Homiliæ quædam recensentur apud Allatium in Diatriba de Simonib. p. 94. 95. 100. & alios.

VESTURA, Quidquid ad vestimenta pertinet. Statuta Leprosariæ S. Juliani in Anglia: *Item in festo S. Joannis* (habent) *4. solidos pro vestura.*

Vestura, Possessio. Vide *Vestire*.

VETARE, Negare. Lex Longob. lib. 1. tit. 4. *Et si ipse de quo dicitur quod ista mala consiliatus fuerit, vetare voluerit, quod consilium non dedisset*, &c. Leg. Luitprandi Regis tit. 16. §. 7. *Et si Dominus vetaverit quod per ipsius consilium factum non fuisset, purificet se ad Legem Dei.*

VETATUM, seu *Vetitum*, Locus, ager, pratum, vel silva ubi pascua seu animalia immittere, vel aliud quidpiam facere quod iis noceat, non licet. Fori seu Consuetudines Jaccæ in Aragonia: *Ganata cum descenderint, nullus audeat furare, vel rapere, vel pignorare ulla occasione, & non jaceant in vetatis Militum.* Charta Sanctii Ramirezii Regis Aragonum apud Martinezium in Hist. Pinnatensi lib. 3. cap. 27. *Ipsi verò habeant vetatos suos in omnibus decaniis suis, & in omni loco, ubi ipsi habuerint aliquid facere, ut nullus sit ausus pascere vel intrare absque eorum licentia, neque ego: quod si fecerint, accipiant carnaje.* Alia Garsiæ Regis Navarræ apud Sandovallium in Episcopis Pampilonensib. pag. 70. *Et de illa arca de Verosain, usque ad Pelagum rotundum de AnoZ, sit defensum & vetatum tam aquarum quam terræ*, &c. Observantiæ Regni Aragon. lib. 7. tit. de Pascuis, §. 9. *Si habeo hæreditatem in aliquo loco in quo non habitem, non possum illam hæreditatem vetare, sic quod non possint ibi depascere ganata illorum habitantium ibi, nec possum illa pignorare*, &c. *Bois vetez, dits vulgairement Bedats*, vetitæ silvæ seu defensæ, in Consuetudine Aquensi cap. 1. art. 12. 18. 20. *Via vetata*, in Charta Ricardi Regis Angliæ apud Sammarthanos in Archiepiscopis Turon. uti suprà observatum in voce *Defensa*.

VETERANUS. Vide *Vavassor*.

VETERES, Senes, vetuli, in aliquot veteribus Inscript. apud Meursium in Exercitat. Crit. part. 1. c. 3. *Arcobrigenses juvenes & veteres statuam in foro posuere*, &c.

VETRENERE. Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 21. *Cùm quidam juvenis cognatus Regis optimè in quadam festivitate caneret Alleluya, dixit Imperator ad eundem Episcopum, Bene cantavit modò ille noster Clericus: Qui juxta stultitiam suam jocularitér illa verba suscipiens, & illum Imperatoris cognatum esse nesciens, respondit: Sic omnes perriparii possunt bubus agricolantibus vetrenere.* Vox asterisco notata ut incertæ notionis, & mendi suspecta.

VETULA. S. Audoenus lib. 1. Vitæ S. Eligii c. 15. *Nullus in Kl. Januarii nefanda & ridiculosa, vetulas, aut cervulos, aut jotticos faciat.* Pœnitentialis Theodori apud Spelmannum to. 1. Concilior. Angliæ, tit. 33. *De idololatria & sacrilegio, & qui Angelos colunt, & maleficos, ariolos, veneficos, & sortilegos, divinos, & vota reddentes nisi ad Ecclesiam Dei: & in Calendas Januarias, in cervulo & vitula vadit, & Mathematicos, & emissores tempestatum.* Adde alios locos laudatos in v. *Cervolus*, in quibus *Vetula*, prisco more, pro *Vitula*, i. juvenca, scriptum contendit Sirmondus: cujus sententiæ accedit etiam Hugo Menardus: quod nescio an verum omnino, cùm etiamnum apud nos pueri in bacchanalibus larvatos consequantur inclamantes, *il a fait la vieille*, id est *vetulam egit*, seu larvatus vetulæ in morem processit. Testantur præterea Maximus Taurinensis, & Faustinus Episcopus, in sermonibus dictis in Kalendis Januarii, hoc die paganos muliebres habitus assumpsisse, & feminarum specie se deformasse: quod vetat Canon 62. Synodi Trullanæ, ubi agit de Kalendis & aliis paganorum festis, quæ Christianis interdicuntur: Ὁρίζοντες μηδένα ἄνδρα γυναικείαν στολὴν ἐνδύσασθαι. Abulfeda in Epochis à Joanne Gravio editis pag. 102. ait apud Græcos, sextum & vicesimum *Shabat*, (mensis Februarii) esse *principium dierum vetulæ*, eosque esse septem.

VETULUS *de Montanis*. Vide *Senex de Montanis*.

VEXATICUS, Papiæ, *Inergumenus, qui à Dæmonio arguitur.* MS. habet *vexatus*. *Vexaticius*, apud Braulionem in Vita S. Æmiliani c. 28. edit. Bivarii.

VEXILLATIONES, de equitibus propriè dicebantur, ut *legiones* de peditibus, quia per turmas & vexilla divisi equites, quomodò nostri etiamnum dicunt *une Cornette de Cavalerie*, pro turma equitum. Vegetius lib. 2. cap. 1. *Equitum alæ dicuntur, quæ nunc Vexillationes vocantur, ab eo quod velis, hoc est flammulis utuntur.* Adde Cedrenum pag. 169. Ejusmodi autem *Vexillationum* passim mentio in Notitia Imperii, & in Cod. Th. l. un. de Bonis milit. l. 22. 23. eod. Cod. de Erogat. militaris annonæ.

VEXILLARIUS, Vexillifer, apud S. Cyprianum Epist. 30. sub finem. In Charta an. 1309. Jacobus Rex Aragon. *S. Romanæ Ecclesiæ Vexillarius, Ammiratus ac Capitaneus generalis* inscribitur. Necrologium S. Stephani Autisiodor. *Pridie Nonas April. obiit Leotericus Vicecomes, hujus Ecclesiæ Vexillarius.* Vide *Vexillum*, *Vicedominus*.

Vexillarius, Miles *Banneretus*. Vide in hac voce.

VEXILLATOR, Vexillifer. In Monastico Anglic. to. 1. pag. 372. *Gilbertus Tison, Domini Regis Angliæ summus Vexillator* inscribitur in ejusdem Diplomate. Philippus Mazerius in Vita S. Petri Thomasii cap. 4. *Misit Dominus Apostolicus vexillum sanctæ Crucis & Ecclesiæ eidem Regi* (Ungariæ) *tamquam vexillatori inclyto*, &c.

VEXILLIFERI *hæreditarii*. Ordericus Vitalis lib. 3. an. 1066. pag. 493. *Radulfus de Conchis, Rogerii Toënitis filius, Normannorum signifer.* Charta Ludovici Imp. an. 1328. pro Castruccio Duce Lucæ, apud Freherum to. 1. Rerum Germanic. parte 2. pag. 31. *Te pro te & successoribus tuis, & à te perlineam masculinam natis & nascituris in perpetuum ipsius Ducatus Ducem & Vexilliferum nostrum, & sacri Romani Imperii ubilibet promovemus.* Id porrò munus, *Vexilliferata* infra dicitur.

Vexilliferi Milites. Vide *Banneretus*.

VEXILLUM, Signum Crucis: *Crux* enim est *vexillum Christi, & signum triumphi sui*, inquit Durandus lib. 1. Ration. c. 6. n. 26. Innocentius III. in Epist. ad Archiepiscopum Trinovitanum, in Gestis ejusdem PP. p. 61. *Crucem, vexillum scilicet Dominicæ passionis* appellat. Hinc in Hymno, *Vexilla Regis prodeunt*, &c. Paulinus lib. 2. de Vita S. Martini:

Protinus antetulit sanctum & venerabile signum,
Et crucis objectu propere venientibus obstat,
Gressus instabiles vexilli pondere sistit.

Infra:

——— Tum rursus eodem
Vexillo, atque ipso libertas reddita signo.

Lib. 4.

Magna Crucis sancta meliùs, signumque salutis.

Lib. 5.

Vexillum complexa Crucis, signumque salutis.
Prudentius in Hym.
Dic triumphalem Crucem,
Pange vexillum notatis, quod refulget frontibus.
Victor Vitensis lib. 1. *Inter alios ventum est tunc ad Armogastem nostrum, cujus cum diu ac sæpius tibias torquendo tumentibus confringerent cordis, & frontem in qua Christus vexillum suæ fixerat Crucis, rugatam magisque aratam descendentes atque mugientes ostenderent nervi,* &c. Lib. 2. *Simulque vexillo Crucis consignantes oculos ejus.* Gregorius Turon. lib. 10. Hist. c. 29. *Manus singulis cum vexillo Crucis imponens, sanitati reddebat.* Adde eundem de Vitis Patrum c. 11. S. Eulogius in Apologet. *Continuo vexillo Crucis frontem præmuniens.* Paulus Diaconus Emeritensis in S. Masona Episcopo Emerit. cap. 9. *Statimque in nomine Domini, edito vexillo Crucis sanctissimæ, Sacerdos ascendit equum ferocem,* &c. Adde S. Hieronym. Epist. 25. in Isaiam c. 49. in Hierem. c. 32. in Galat. c. 4. in Vita S. Antonii, & alibi non semel, Paulum Diac. Casin. lib. de Miraculis S. Benedicti Casini patratis n. 33. Vitam S. Arnulfi Episc. Metensis cap. 10. 20. Vitam S. Eremberti Episc. Tolosani c. 5. Fortunatum in Vita S. Paterni Ep. c. 5. Vitam S. Aniani Episc. Aurel. Vitam S. Leutfredi c. 19. &c.

Vexilli bellici Benedictio, habetur in Ordine Romano sub finem, quæ etiamnum usurpatur. Coactis enim cohortibus vel centuriis, ea ab Episcopo benedicuntur, quod etiam apud Byzantinos factitatum docet Leo Imp. in Tacticis cap. 19. §. 22. Καὶ πρότερον μὲν πρὸ τοῦ ἀποκινῆσαι, ἁγιασθήτωσαν ἅπαντα τὰ φλάμουλα τῶν δρομόνων ἑκάστου διὰ θείας τῶν ἱερέων ἱερουργίας, καὶ εὐχῆς ἐκτενοῦς πρὸς τὸν τῶν ὅλων Θεὸν ὑπὲρ εὐοδώσεως τοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν πολεμίων. Quorum verborum sensum non cepit Interpres. Adde Ceremoniale Romanum lib. 1. sect. 7.

Vexilli lingulæ, apud Ordericum Vitalem lib. 9. pag. 754. Vide *Flammulum.*

Vexillum Regale, Regis Franciæ scilicet præcipuum, ex serico ceruleo, liliisque interstinctum, quod vulgò *la Banniere de France* appellamus. Will. Brito lib. 10. Philipp. de Prælio Bovinensi:
——— *Nec Montinianum*
Galonem taceam, qui mente immobilis ut mons,
Vexillum Regale die portavit in illo.
Alibi:
Ante tamen Regem signum Regale ferebat
Montiniacensis vir fortis corpore Galo.
Rigordus de eodem prælio: *Signum regale, vexillum scilicet floribus lilii distinctum ferebat Galo de Montiniaco.* Guillelmus Guiart de eodem Galone:
Gales de Montigni porta,
Ou la Chronique faus m'enseigne,
De fin aZur luisant l'enseigne,
A fleurs de lis d'or aournée,
Prés du Roi fut celle journée,
A l'endroit du riche estendart.
Atque hinc error eruitur Philippi *de Mouskes*, autoris Chronici Senoniensis cap. 15. Tillii, & aliorum, qui Galonem de Montiniaco *Auriflammam* in prælio Bovinensi extulisse scripsere. Idem Guiartus, quo loco describit prælium initum inter Carolum Siciliæ Regem & Manfredum:
Mès quant les banieres avisent,
Ou les fleurs de lis d'or reluisent, &c.
Et infra:
Tuit vont vers l'enseigne Roial,
Ou les fleurs de lis d'or esgardent,
Le Roi & li sien qui le gardent,
Qui sont tres hardi fereur, &c.
Idem scriptor an. 1191. de Obsidione Acrensi:
Gens d'armes les portes approchent,
En espoir que leur flo s'i fiere,
Prés de l'une est ja la baniere
D'azur, fut sus cendal parfaite,
Et à fleurs de lys d'or pourtraite,
Hardis est celui qui la porte,
Car il va sans qu'il se resorte,
L'escu au col, la teste encline, &c.
Rursum an. 1205.
Puis porte en la mestre tour
A la fenestre derreniere,
Au Roi de France la baniere,
A fleurs de lys d'or bien apertes.

Vexilla submittere, in signum deditionis. Pacatus in Panegyrico: *Aliquanto melius manus illa consuluit, quæ submissis precabunda vexillis petiit veniam necessitatis.*

Vexilli erectio in altioribus urbium vel castrorum turribus, supremi dominii symbolum semper fuit. Tudebodus lib. 3. pag. 802. *Comes S. Ægidii, qui in montanea ante castellum astabat, jussit ei portare vexillum. Ille autem accepit illud cum gaudio, & misit illud in majorem turrim.* Adde pag. 808. 812. Ordericus Vitalis lib. 10. pag. 773. — *Protinus illi, custodibus egressis, cunctas urbis munitiones nacti sunt, & in principali turre vexillum Regis cum ingenti trophæo levaverunt.* Will. Tyrius lib. 13. cap. 13. *Insignum ergo victoriæ super eam turrim quæ portæ civitatis imminet, positum est Domini Regis vexillum: super autem eam quæ dicitur Viridis, Domini Ducis Venetiæ: super eam autem quæ dicitur turris Tanariæ, Domini Comitis Tripolitani, cum multa gloria sunt collocata vexilla.* Idem Will. Tyrius lib. 14. cap. ult. *Sic itaque fœdere completo, pace plenius restituta, vexillo Imperiali super principalem præsidii arcem collocato, donis ingentibus cumulatus, cum suis Princeps* (Antiochenus) *in civitatem est regressus.* Albertus Argentin. an. 1349. *Carolus Rex hoc audito statim banerium suum, quod dicitur Sturmfan, super turrim Ecclesiæ Spirensis constituit.* Charta Signis uxoris Centulli Comitis Astaracensis in Regesto Comitum Tolosæ Cameræ Comput. Paris. fol. 109. *Et ibi super turrim Castri novi, & super turres & portalia aliorum suprascriptorum locorum ratione & jure majoris dominii fecit ascendere vexillum seu banneriam dicti Domini Comitis Tolosani, & ex parte ipsius ter præconizari & clamare alta voce signum dicti domini Comitis*, scilicet Tolosam. Tabularium Ecclesiæ Uzeciensis an. 1223. fol. 20. *Cognoverunt Episcopo quod Castrum de Montalen tenent ab eo & ab Ecclesia Uticensi, & est verum, & Episcopus debet illud recuperare, & vexillum suum levare in mutatione Episcopi & domini de Salve.* Ibidem an. 1209. fol. 56. 57. *Petrus Bremundi mandato & voluntate D. Comitis reddidit causa recognitionis Petro de Yllanicis Vexillifero & Procuratori D. R. Episcopi & per eum D. Episcopo & Ecclesiæ Uticensi Castrum — ubi idem Petrus de Yllanicis levavit vexillum S. Theodorici, scilicet Leonem rubeum, & fecit clamare signum S. Theodorici pro Episcopo Uticensi.* Constantinus Porphyrogenit. lib. de Administrando Imperio cap. 46. ait Constantem Patricium capto Adranutzio, vexillum Imperatorium in mœnibus erexisse, ἵνα γνῶσι πάντες τοῦ βασιλέως εἶναι ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας τὸ τοιοῦτον κάστρον. Ejusmodi porrò vexilli erectio & elevatio non modò supremi dominii, sed & *reddibilitatis* Castri symbolum fuit, quo scilicet vassallus profitebatur se redditurum Castrum suum domino *irato & pacato*, & quotiescunque vellet. Chartam an. 1433. descripsit vir clarissimus ac eruditionis singularis Dionysius Salvagnius lib. de Usu Feudor. c. 8. in qua hæc verba sæpius repetuntur, *Quandam banneriam armis Delfini depictam in Donjono Castri affixam, tenendam ibidem & remanendam nomine Delfinali spatio trium dierum naturalium, in signum reddibilitatis, dominiique directi, & superioritatis*, &c. Vide Gesta Dominor. Ambasiæ cap. 5. n. 1. & quæ à nobis sunt observata in Dissert. 12. ad Joinvillam p. 219. 220.

Vexillum duello affixum. Metropolis Salisburgensis to. 3. p. 501. *Abrenuntiavit omni querelæ quam fecerat super patrimonium Comitis Sigbotonis — & hoc factum est Stoyle sub vexillo Ducis Austriæ duello affixo. Hujus rei testes*

sunt &c. insuper omnes qui aderant sub vexillo Ducis.

Vexilla Ecclesiarum, quæ in publicis stationibus seu processionibus cum Cruce & funalibus ac cereis efferuntur: iisque peractis in ipsis ædibus sacris appendi vel erigi solent. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 72. *Cum ante nos Crux & vexilla geruntur, quasi duo exercitus sequuntur, dum hinc inde ordinatim cantantes gradiuntur.* Durandus lib 6. Ration. c. 102. n. 8. *Portantur etiam vexilla ad repræsentandum victoriam Resurrectionis & Ascensionis Christi, qui cum magna præda cælos ascendit.* Infra: *Quod verò Cruces & vexilla portantur, à Constantino sumpsit initium: qui cùm in somnis Crucis signum vidisset, eique dictum fuisset, Vinces in hoc signo, jussit Crucem in vexillis bellicis insigniri*, &c. Gregorius Turon. lib. 5. Hist. cap. 4. *Cum psallentes de Ecclesia egressi, ad sanctam Basilicam properarent: hic post Crucem præcedentibus signis, equo superpositus ferebatur.* Nisi hoc loco *signa*, id est *campanulæ*, intelligantur, quod puto.

Ea verò *Ecclesiarum vexilla* in præliis & bellis præferri solebant, cum Ecclesiæ ipsæ vel earum rectores ac Prælati vassallos suos in prælium educere vellent, aut ad hoc tenerentur. Anonymus in Vita S. Joannis Archiep. Eboracensis: *S. Joannis Beverlacensis vexillum assumptum ab Athelstano (Rege Angl.) quo tempore debellavit Scotos.* Ricardus Prior Hagustaldensis, de Bello Standardico: *Tunc Crucem suam, & S. Petri vexillum, ac suos homines tradidit eis, (Turstinus Archiep.)* Sed & *Parochiani*, iis in casibus, præeuntibus Ecclesiarum suarum vexillis ad bella procedebant. Ethelredus Abbas Rievall. de eodem Bello Standardico, an. 1138. *Turstinus Archiepiscopus per totam diœcesim suam edictum Episcopale proposuit, ut de singulis parochiis, Presbyteris cum Cruce & vexillis, reliquiisque Sanctorum præeuntibus, omnes qui possint ad bella procedere, ad proceres properassent, Ecclesiam Christi contra barbaros defensuri.* Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 705. *Igitur Quadragesimali tempore Rex Franciæ & Dux Normanniæ Brehervallum obsederunt, ibique ferè duobus mensibus laboraverunt. Illuc Presbyteri cum Parochianis suis vexilla tulerant, & Abbates cum hominibus suis coacti convenerunt.*

Asservabantur porrò ejusmodi Ecclesiastica vexilla in ipsa Ecclesia, ubi & qui ea delaturi erant in præliis, benedictione consecrata, recitatis ad id ab Episcopo aut Sacerdote precatiunculis, accipiebant, finitoque prælio ad eundem locum unde sumpta erant, reportabant. Ægidius Mon. Aureæ vallis c. 101. *Proxima ergo tertia feria — dictus Raso in medio majoris Ecclesiæ, ut est moris, armatur, & vexillum accipiens cum civitatis populo urbem egreditur.* Et infra: *Regrediens itaque primò mane vigiliæ Ascensionis Domini, vexillum reportavit recollocans in S. Altari S. Trinitatis, unde illud sumpserat.* Radulfus de Rivo c. 7. *Lambertus de Vpex miles strenuus sacrum B. Lamberti vexillum, in medio Ecclesiæ Leodiensis cum benedictione, è manu Episcopi, more prisco, accepit.* Id ipsum de vexillo S. Dionysii factitatum pluribus à nobis observatum in Dissertat. 18. ad Joinvillam. Super altare posita observat præterea Durandus lib. 1. Ration. c. 3. n. 32. *Vexilla etiam super altare eriguntur, ut triumphus Christi jugiter in Ecclesia memoretur, per quem & nos de inimico triumphare speramus.* Ditmarus lib. 6. pag. 65. scribit *Luizicos* seu Lusatios Slavos vexilla sua in fano Radagastensi asservasse, eaque *nisi ad expeditionis necessaria* nullatenus mota. Vide alia à nobis observata in v. *Advocatus*.

Vexillum S. Dyonisii. Vide *Auriflamma*.

Vexillum S. Martini, illud fuit quod Monasterii S. Martini Turonensis proprium erat, & à Comitibus Andegavensibus, tanquam loci istius Advocatis, in bellis Monachorum & Canonicorum deferri solebat. Ex quo enim Ingelgerius Comes Defensor Ecclesiæ S. Martini à Monachis & Canonicis constitutus est, quod exerte traditur in Historia Andegavensium Consulum & in Chronico S. Martini, Andegavenses Comites, ut *Advocati*, ejusdem Monasterii Signiferi fuere. *Advocatorum* enim peculiare id munus fuit, uti suprà docuimus. Atque hi quidem non in Monasterii duntaxat, sed & in privatis bellis illud efferebant. Rituale S. Martini Turon. *De Comite Andegaviæ, ipse habet vexillum S. Martini quoties vadit in bello, præterquam contra Regem Franciæ, quod homines Castri novi sequuntur, domino de Pruliaco illud ferente.* Charta Philippi Aug. an. 1181. pro confirmat. privilegiorum à Ludovico VII. parente incolis Castri novi concessorum, in Tabul. Regio, scrinio *Tours* 2. Charta 2. *Comes etiam non potest, nec debet homines de Castro novo ducere in expeditionem sive in equitationem contra aliquem, nisi fortè causa sanè nomine belli, ita ut tamen quod vexillum B. Martini præcedat, contra verò Regem Franciæ nullo modo potest eos ducere.* Glaber Rodulfus lib. 5. c. 2. refert eo in bello quod inter Goffridum Martellum Andegav. & Theobaldum Blesensem, Comites, pro Turonensis urbis Dominatu gestum est, Goffridum expetivisse auxilium B. Martini, *indeque accepto vexillo, imposuisse illud propriæ hastæ, cum exercitu equitum peditumque multorum obviam perrexisse adversum se dimicaturis.* Id ipsum enarrans autor Chronici S. Martini: *Comes Andegavensis vexillum B. Martini, in illo bello, sicut consuetudo est, habebat.* Occurrit præterea mentio vexilli S. Martini in Tabulis Gaufridi II. Comitis Andeg. an. 1066. *Concessit Comes, ut si exercitum suum contra inimicos suos ire contingeret, homines in prædicta villa (Burnomo sita, in Pago Pictavo) existentes, Præpositus Lausdunensis non moneat, aut aliqua occasione eis vim inferat: ut non alius quilibet nostrorum super homines illos potestatem exerceat, sed ammonitione Monachorum illic existentium, cum serviente scilicet S. Mauri illius patriæ, & vexillo S. Martini in exercitum pergant.* Errare porrò constat Tillium, Gallandum, & aliquot alios, qui *Capam S. Martini* cum *Vexillo S. Martini* confundunt. Nam *Capa S. Martini*, non ut vexillum, in acie & præliis delata à Regibus, sed ut sancti miræ apud nostros autoritatis λείψανον.

Vexillum Beatissimi Martyris Mauricii, & Thebææ Legionis Principis, quo Carolus Magnus Rex in bello Hispanico quamlibet infestos & confertos inimicorum cuneos disrumpere, & in fugam solitus erat cogere, cum aliis compluribus exeniis ac donis ad Edelstanum Regem Angliæ misisse Hugonem Capetum narrant Ingulfus pag. 878. & Will. Malmesburiensis lib. 2. de Gest. Angl. c. 6.

Vexillum S. Petri, χρυσοῦ τοῦ ἁγίου Πέτρου σημαία apud Annam Comnenam lib. 10. Alex. *Cruce & clavibus* insignitum, ut est in Epistola Innocentii III. PP. ad Joannitium Bulgarorum Regem in Gestis ejusdem Pontificis pag. 59. *Vexillum S. Crucis & Ecclesiæ Romanæ*, apud Philippum Mazerium in Vita S. Petri Thomasii cap. 4. Illud Pontifex Romanus ad Principes Christianos mittere solet, qui in Paganos expeditionem suscipiunt, vel contra Schismaticos aut Hæreticos, seu ut ait idem Innocentius loco citato, *contra illos qui honorant labiis Crucifixum, cor autem eorum longinquum ab ipso*, Grecos Schismaticos innuens. Ceremoniale Romanum lib. 1. sect. 7. *Pontifex consuevit vexilla Ecclesiæ & armorum suorum benedicere, & Capitaneo seu Vexillifero sanctæ Romanæ Ecclesiæ dare in fine Missæ*, &c. Ita Victor III. idem vexillum S. Petri Roberto Guiscardo in Græcos Schismaticos bellum moventi deferendum tradidit, apud Guillelmum Apuliensem lib. 4. de Gest. Normann. Urbanus II. Hugoni M. Viromanduorum Comiti in prima expeditione sacra, ut habent passim Scriptores rerum Hierosolymitanarum, locis à nobis indicatis in Notis ad Alexiadem: Alexander II. PP. Willelmo Notho Duci Normanniæ in bello contra Haraldum apud Ingulfum pag. 900. & Ordericum Vitalem lib. 3. a. 1066. pag. 493. Innocentius III. Joanni Bulgarorum Regi in eosdem Græcos, & Leoni Armeniæ Regi in Saracenos bellum parantibus, ut est in Actis ejusdem Pontificis pag. 59. 122. Innocentius IV. PP. Regi Ungariæ expeditionem in Turcos apparanti sub an. 1355.

apud Philippum Mazerium in Vita Petri Thomasii cap. 4. Alia passim proferunt exempla Scriptores. Adde Gregorium VII. PP. lib. 5. Epist. 12. & Fridegodum in S. Wilfrido cap. 28. Vide præterea Nicolaum Alemannum in Dissert. de Lateranensibus parietinis cap. 14. & 15.

Vexilla mortua, Panni nigri qui mortuorum ædibus appendi solent. Regiam Majestatem lib. 1. cap. 19. §. 7. *Si verò dixerit* (Sacerdos) *quod pro mortuario rem illam accepit, hoc debet probare cum testimonio proborum hominum de parochia, qui viderunt vexilla mortua ante corpus defuncti illius.*

Vexilla hastarum. Albertus Aquensis lib. 4. cap. 6. *Vexilla in hastis eorum nodis aureis & fimbriis argenteis montes in circuitu nimio lucis decore coruscare faciunt.* Vide *Flammulum*.

Vexillum, Clamor militaris. Ita porrò appellatus, quod vexillifer primus in præliis aliisque occasionibus bellicis clamorem militarem efferret, quem cæteri milites subsequebantur. Nangius in Chronico an. 1253. *Castrum cum illis, nescio cujus vexillum ante intonans, ingressus est.* Cronicon Bertrandi Guesclini:

Chacun crie s'ensegne saus estre recreans.

Vide *Signum* pro clamore militari, & *Insigne*.

Vexillum, Nota, quomodo *Enseigne* vulgò dicimus. Andræas Aulæ Regiæ Capellanus in Amatoriis: *Amans quidem à coamante licenter hoc accipere potest, scilicet ornata capillorum ligamina, auri argentique coronam, pectoris fibulam, speculum & cingulum, marsupium, laterisque cordulam, lavamenta, vascula, repositoria, vexilla causa memoriæ*, &c. id quæ amantis & dantis memoriam servandi dent occasionem.

VEYLEGA. Charta Galeranni Comitis Mellenti in Tabulario S. Ægidii Pontis Audomari: *In nemoribus habebit pasnagium, & in Veylega husbotam & heilotam jussu Forestarii.* Fortè legendum *heibotam*. Vide *Haga*.

UFFER, Vide *Huisseria*.

UFFINGI, dicti Reges Orientalium Anglorum, ab Uffa Rege qui vixit an. 578. Matth. Westmonast.

VIA, nudè, Iter, nostris *Voie*. Consuetudo Claromontensis art. 226. & seq. quinque species viarum constituit, Semitam, quam *Sente*, appellat, latam 4. pedes, Carreriam, (*Carriere*) latam 8. pedes: Viam, *voye*, latam 16. ped. *Cheminum* latum 32. ped. & Viam regiam, *Chemin Royal*, latam ped. 64. Consuetudo Bononiensis art. 156. & seq. varias viarum species recenset, ac primùm Regiam, vulgò *Chemin Royal, & grand chemin*, quæ habere debet in latitudine 60. pedes: Viam Vicecomitalem, *Chemin Viscontier*, latam 30. Viam Castellaneam, *Chemin Chastellain*, latam 20. Viam foraneam, *Chemin forain*, latam 15. Semitam, *sente*, latam 5. &c. Vide Consuetudines Andegav. art. 60. & Cenoman. art. 69.

Via carraria, qua carrum vehi potest. Ceremoniale Ambrosianum Mediolanense: *Dextrat & ducit eum per frænum per mediam viam carrariam usque ad Ecclesiam S. Ambrosii.* Vide *Carreria*.

Via æqualis. Lex Bajwar. tit. 9. §. 13. *Si quis viam publicam ubi Dux egreditur, vel viam æqualem alicujus clauserit contra Legem*, &c. Ubi Capitula Caroli M. lib. 5. c. 201. *Si quis viam publicam aut lithostratum, vel viam communem alicui clauserit contra legem*, &c. Ita *æqualis*, est *communis*.

Viam antestare. Vide *Obstare*.

Via vel *semita convicinalis*, vel *pastoralis*, in Lege Bajwar. tit. 9. cap. 14. *De via convicinali vel pastorali, qui eam alicui contra legem clauserit.* §. 15. *Semita convicinalis. Via vicinalis*, apud Siculum Flaccum, Aggenum, Ulpianum L. 2. §. *Viarum*, D. Ne quid in locis publ. &c. Adde Capit. Pippini Regis an. 744. c. 38. *Chemin voisinal*, via 8. ped. lata, in Consuet. Turon. art. 59. & Bayonensi tit. 19. art. 1. *Chemin de traverse*, nostris. *Vias vicinales* inter *publicas vias* ponit idem Ulpianus, ita tamen ut à Militaribus differant, *quæ exitum habent ad mare, aut in urbem, aut in flumina publica, aut ad aliam viam Militarem*: cùm *Vicinales, aut exitum habeant in vias Militares, aut sine ullo exitu intermoriantur*, in L. 3. D. de Locis & itiner. publ. Glossæ Basilic. βικαναλία, ὁδὸς ἡ εἰς κώμην ἄγουσα. Ubi legendum βικιναλία, nisi malimus βία καναλία, vt emendabamus in voce *Canalis*. Tabularium Ecclesiæ Viennensis fol. 36. *In fronte terra Kandors, in superiori namque fronte via vicinabile, & habet in uno latere perticas agripedales 74. pedes 10. &c.*

Via Dei, Expeditio vel peregrinatio Hierosolymitana: *Via Hierosolymitana*, apud Fulconem to. 4. Hist. Fr. Guibertus lib. 2. Hist. Hierosol. *Terminato itaque Concilio, quod Claromonti habitum, circa B. Martini octavas, Novembri mense consederat, magnus per universas Franciæ partes rumor emanat, de præponenda Via Dei, (sic enim antonomastice vocabatur) contiguos sibi acfamiliares quoque solicitat.* Chronicon Mauriniacense pag. 372. *Cum Hierosolymis ire disponeret, in Capitulo nostro de Gummarvilla donum fecit, ut si in via Dei, quod accidit, moreretur*, &c.

Via ferrata, Itinera à Romanis in provinciis extructa & confecta, ita à posteris appellata propter eorum duritiem, vel quod ex silicibus subnigris compacta, ferri colorent referant, ut ait Bergerius lib. 1. de Itinerib. Roman. cap. 25. n. 2. Ugutio: *Agger dicitur media stratæ eminentia, ex alternatis lapidibus strata, ab aggere & alternatione lapidum dicta, quam historici Viam militarem & Ferratam dicunt. Cheminum ferratum*, in Charta an. 1227. in Tabulario Eccclesiæ Meldensis fol. 32. *A monte Dolio, usque ad cheminum ferratum, quod vadit de Meldis ad Pontmorte.* Ita Poëtæ nostrates passim, *Le Roman d'Auberi MS.*

A l'ostel va tout le ferré chemin.

Le Roman de Parise la Duchesse:

Puis acoillent lor erre tot le chemin ferré.

Robertus de Condato, MS.

J'entrai en un chemin ferrés.

Le Roman de Girard de Vienne:

Si s'en tornerent le grant chemin ferré.

Le Roman de Gaydon MS.

Vers Angiers vont tout le chemin ferré.

Le Roman de Garin MS.

Il regarda tot le ferré chemin,
Et vit la route parmi les prés venir.

Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

Et Dam Ferrant s'en va le chemin grant ferré.

Alibi:

A la voie se mist par les chemins ferrez.

Robertus *de Bourron* in Merlino MS. *Et chevauchent tout le chemin ferré, tant que li jours lour faut.* Scitum autem ejusmodi itinera, *Chemins de Brunehaut*, à nostris etiamnum appellari, de qua nomenclatura multa multi commentantur, ut observat loco citato Bergerius, ut & Wendelinus in Natali solo Legum Salicarum cap. 7. qui novam opinionem de ea promit. Ait enim Bavaci in Nerviis etiamnum extare columnam Milliarem, à qua viæ Militares octo in omnem quaquaversum Galliam ac Germaniam: quarum prima & longissima Coloniam Agrippinam tendit, hodieque vocatur *La haute chaussée*, *& quoniam medio ferme itinere inter Bagacum & Tongros vicum stringit Brunaltum, nomen inde retinuit*, La Chaussée de Brunaut, *quod ipsum aliis quoque viis factum est commune.* Vide præterea Ægidium Bucherium in Belgio Romano lib. 1. cap. 12.

Viarum publicarum fractura. Vide Michaëlem *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. p. 161. col. 4.

Via Julii Cæsaris. Radevicus lib. 3. de Gestis Friderici c. 25. *Per viam Julii Cæsaris, quæ modo Mons Jovis vocatur*, &c. Vide Simlerum de Alpibus.

Via Lacina. Vide *Lacina*.

Via S. Jacobi, Ugutio: *Galaxias, lacteus circulus, quod vulgò dicitur, Via sancti Jacobi.*

Via militaris, *quæ Publica dici poterit, & ducit ad mare*

& ad portus, & quandoque ad mercata, inquit Bracton lib. 4. tract. 1. c. 16. §. 7. Fleta lib. 4. cap. 6. §. 3. Vide JC.

Via munita, lapidibus, nempe: nostris, *Chaucée*. Testamentum S. Cæsarii Arelatensis: *Campum in Trifinitio super viam munitam.*

Viam obstare, contradicere. Vide *Obstare*.

Via Pastoralis vel convicinalis, in Lege Bajwar. tit. 9. c. 14. & in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 202.

Via Peageau, Charta an. 1190. apud Chopinum lib. 3. de Sacra Polit. tit. 7. §. 5. *Latrones in terra Archiepiscopi* (Turonensis) *capti apud Gaynonem — sunt Archiepiscopi, nisi capti fuerint in via Peageau.* In Consuetudine Andegavensi art. 60. & Cenomanensi art. 69. *Le grand chemin peageau doit contenir 14. pieds de large pour le moins.* Vocis notionem produnt Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 80. *Unaquaque Civitas tot magistras vias, quot magistras portas habet ad teloneum & consuetudines insignitas.*

Via pubica, Regia, Militaris, in Lege Burgund. tit. 27. §. 3. Lex Bajwar. tit. 9. §. 13. *Si quis viam publicam, ubi Dux egreditur, vel viam æqualem alicujus clauserit contra Legem*, &c. Occurrit etiam apud JC. Siculus Flaccus: *Sunt viæ publicæ regales, quæ publicè muniuntur, & auctorum nomina obtinent.* Charta Adalberonis I. Episcopi Metensis apud Mauricium p. 308. *In publica via, quæ dicitur Regia.*

Viæ publicæ transitus, seu cognitio vel justitia de delictis, quæ in viis publicis perpetrantur, apud Hugonem Flaviniac. in Chronico p. 132. Vide *Bannum viæ Regiæ.*

Via quadrigalis, per quam *quadrigæ* vadunt, in Tabulario Leprosariæ Pontis Audomari. Vide *Carreria.*

Via Regia, Regalis. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 80. de via Regia: *Tanta verò debet esse ut inibi duo carri sibi possint obviari, & bubulci de longo stumbli sui possint assimulare, & 16. Milites equitare possint armati de latere, & Via regia dicitur, quæ semper aperta est, quam nemo conclaudere potest, cum minis suis, quæ ducit in civitatem vel burgum, vel portum Regium.* Will. Brito lib. 5. Philippid. pag. 153.

Nos via regalis Gisortum ducat oportet.

De ejus latitudine, vide Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 26. n. 4. Bractonum lib. 4. tr. 1. c. 16. §. 7. Fletam lib. 1. cap. 24. §. 8. Consuetudines Claromont. art. 130. Ambian. art. 185. Bononiensem art. 157. Turon. art. 59. 84. Lodunensem cap. 5. art. 1. Normann. art. 623. Solensem tit. 36. art. 2. Santaudomarens. art. 17. Placitum apud Pinendenam inter Lanfrancum Archiepiscopum & Odonem Bajocensem Episcopum, apud Seldenum ad Eadmerum p. 199. *Demonstratum fuit, quod Rex Anglorum nullas Consuetudines habet in omnibus terris Cantuariensis Ecclesiæ, nisi solummodo tres. — Vna si quis homo Archiepiscopi effodit illam Regalem viam, quæ vadit de civitate in civitatem. Altera si quis arborem incidit justa Regalem viam, & eam super ipsam viam dejecerit*, &c. Adde pag. 200.

Via Sanctorum, Peregrinatio Hierosolymitana: *Sanctum iter*, apud Guillelmum de Baldenzel in Hodœporico ad Terram Sanctam p. 120. Charta Communiæ Noviomensis an. 1181. *Qui in via Sanctorum fuerint, viduæ, & quæ filios non habent adultos & arma ferentes, & puellæ sine Advocato, nullas debent consuetudines.* Summula Raimundi Ord. Prædicat.

Si raptor fueris, aut usurarius, aut fur,
His si consilium dederis, vel opem, scio quod non
Te via Sanctorum, nec Crux, nec Passio Christi
Absolvat, quin sint hæc omnia reddita, reddi
Si poterint. Vide *Via Dei.*

Via Spiritus sancti. Vide *Inspiratio.*

Via triumphalis, quæ ducit ad civitatem, in Charta Fulconis Comit. Andeg. an. 1033. pro Monast. S. Nicolai Andeg.

Viarum & itinerum extructiones ac reparationes inter publica onera recensentur, à quibus nemo cujuscunque dignitatis esset, immunis erat, ut est in tit. de Itinere muniendo in Cod. Th. & in l. 4. Cod. de Privileg. domus augustæ. Ὁδοῦ κατασκευαῖς dicitur Leoni Imp. in Tacticis cap. 20. §. 71. *Purgatio seu stramentum, vel impletio cœnosorum itinerum*, Monacho Sangallensi lib. 1. de Carolo M. cap. 32. quò spectant quæ habet Cogitosus, in S. Brigida pag. 637. *Cum Regis illius patriæ per plebes & provincias quæ sub ejus erant ditione, præceptum invalesceret, ut de omnibus ejus regionibus & provinciis convenirent populi omnes, atque ædificarent viam latam & firmam ramis arborum, petris in fundamento positis, & munitionibus quibusdam firmissimis in gronna profunda & pene intransmeabili, & in locis humentibus, atque in paludibus, in quibus grandis currebat fluvius; quæ constructa quadrigas & equites, & currus, & plaustrorum rotas, & impetum populorum, atque incursum undique hostium sustentare posset. Convenientibus autem undique populis per cognationes & familias diviserunt viam illam, quam ædificare debuerant in partes proprias, ut unaquæque cognatio & familia suam sibi creditam construxisset partem*, &c. Vide *Pontium extructio.*

VIAGIUM, Iter, Gall. *Voiage.* Historia fundationis Hospitalis S. Leonardi Eboracensis: *Deinde ad Eboracum declinans, in Ecclesia B. Petri ibidem diu & devotè precibus insistens, se & viagium Deo & B. Mariæ — humiliter commendabat.*

VIARAM, una è 12. speciebus Auguriorum, de quibus in verbo *Venta*, quæ sic describitur à Michaële Scoto de Physionomia cap. 56. *Viaram est augurium, quando homo vel avis suo itinere vel volatu ante te transit, veniens à dextra parte tui, & tendens in sinistram evanescit. Istud est tibi bonum signum super negotio.*

VIARE, *Iter facere, ambulare*, Papiæ. Onomasticum vetus: *Vio*: ὁδεύω. S. Ambrosius lib. 5. Hexaem. c. 10: *Quis tribuit dispositionem viandi.* Adde cap. 16. Fortunatus lib. 9. Poëm. 7.

Si minus possum pedibus viare,
Ducor amore.

Flodoardus lib. 14. Carm. 18.

——— *Jumenta viandi*
Destinat officio.

Utuntur præterea Solinus c. 40. 42. Apuleius lib. 10. & in Florid. Ammianus lib. 15. Saxo Grammatic. lib. 8. Alanus in Anti-Claudiano lib. 1. c. 8. 9. &c.

Viator. Vide *Viarius.*

Viatrix, ut *Viator.* Martianus Capella lib. 6. initio: *Crepidas peragrandæ telluris causa, easdemque permenso orbe contritas, viatrix infatigata gestabat.*

Viarius, Dominus feudalis cui competit *inferior* vel *media justitia*: nostris, *Seigneur voier.* Duplex enim est Justitia *Viarii*, alia quam *Basse voirie* vocat Consuetudo Turonensis tit. 1. art. 1. *Simple voirie*, Andegavensis art. 1. Cenomanensis art. 3. & Blesensis art. 27. cæteræ Consuetudines *Basse justice.* Alia quam *Grande voirie* appellat eadem Turonensis Consuetudo art. 39. *Grosse voirie*, vel certè *la Justice du gros Voier*, Blesensis art. 21. 22. 23. 24. 26. ubi utriusque jura recensentur, quibus aliàs explicandis non licet immorari. Describam tantùm quæ de *viaria* generatim habent Statuta S. Ludovici Reg. Franc. lib. 1. cap. 38. *de Justice de Vavasor. Tous Gentishomes qui ont voierie en leur terre pendent larron de quelque larrecin que il ait fet en leur terre.* Et infra: *Car eus tiennent leurs batailles devant euls de toutes choses fors de grans messés que nous vous avons nommez par devant, & il ont leurs mesures en leur terres, & les prennent & les metent és cors des Chastiaus & les baillent à leur homes, & puis se eus truevent seur leur homes fausse mesure, li drois en est leur, & en puent lever soissante sos d'amende*, &c. Pactum inter Philippum Regem Franc. & Ricardum Regem Angliæ mens. Febr an. 1254. pro justitia seu Jurisdictione utriusque in urbe Turonensi, ex Regesto Andegavensi fol. 43. *Viarii autem Comitis infra ambitum claustri nullam habent jurisdictionem.* Et infra: *Viarii Comitis in nullo affidamento justitiam habent.* Usatica oppidi Chableiæ,

in Tabulario Campaniæ Thuano fol. 287. *Dominus Noerii est Viarius Chableiæ, & non potest ponere apud Chableiam Viarium, qui non juret quod fidelis erit Præposito B. Martini, quod vitam & honorem, & membra ejus pro posse suo servabit.*

Ejusmodi *Viarios* vulgò dictos putant plerique, quòd eorum jurisdictio potissimum sit in *viis* tenementorum suorum: idque eruunt ex aliquot Consuetudinibus municipalibus, præcipuè ex Ambianensi art. 184. in quo dicuntur Domini omnes feudales, quibus major & media justitia competunt, esse *Seigneurs Voiers ès frocs, flegards, chemins, & voiries estans au devant de leurs tenemens ou heritages, soit par eau ou, par terre.* Certè quidquid sit de *Viariorum* justitia in *viis* tenementorum suorum, hanc constat non in eo præsertim constitisse, sed in aliis quampluribus juribus, quæ passim recensent Consuetudines municipales, ubi de inferiori justitia agunt. Quin potiùs *Viarios* dictos existimo, quasi *Vicarios*, eosdemque esse cum *Vicariis*, quos Lex Longobard. lib. 2. tit. 52. §. 7. de minoribus causis cognovisse docet, quique *per pagos constituti erant*, ut ait Walafridus Strabo. Unde ejusmodi *Vicarii* non alii sunt ab iis quos ætas posterior *Majores*, & *Villicos villarum* appellavit. Nisi quis malit *Viarios* dictos ex Gallico *Voiers*, seu *Vouiers*, id est Advocatos, cum *Viaria* & *Advocatio* idem esse dicantur in Chartis aliquot mox laudandis. Neque aliter vox *Voier* accipienda apud Guill. *Guiart* in Hist. Francor. MS. an. 1207.

Simon de Monfort i demeure,
Come Seneschaus ou Voiers,
Et bien XII. c. *soudoiers.*

Subviarius, Vicarius *Viarii*. Chartam Henrici Regis Franciæ an. 1057. in 8. tomo Spicilegii Acheriani pag. 156. subscribunt præ aliis *Hervæus Viarius*, & *Herbertus Subviarius*. Vide to. 3. p. 156.

Viaria, Jurisdictio seu Justitia *Viarii*, Practicis nostris *Voirie*: interdum quod ratione viariæ præstatur à tenentibus: *Veherie*, in Consuetud. locali Castellinovi in Biturigib. art. 4. Chronicon Mauriniacense l. 1. p. 360. *Mea est, aiebat iste, viaria.* Pag. 365. *Censum plus minus 50. solidorum, & dimidietatem viariæ huic Ecclesiæ dederunt.* Charta Roberti Regis Franc. an. 2. ex Tabulario S. Maglorii Paris. *Cum omnibus appendiciis & consuetudinibus, id est bannum & Viariam, & omnes terras ad Marnacum pertinentes.* Alia Gilberti Episcopi Parisiensis an. 1117. *Censum, nemus, justitiam, dominium, viariam, & omnes feodos, & omnes dominicaturas tam in nemoribus quam in terris*, &c. Alia Ludovici Regis Franc. an. 1124. *Cum bosco & plano, & molendino, & pratis, & viaria & justitia, & cum omnibus ad eamdem villam pertinentibus.*

Viariam cum *Vicecomitia*, seu Vicecomitis jurisdictione, confundit Ordericus Vitalis lib. 5. p. 596. *Concesserunt sancto Ebrulfo Vicecomitiam, id est viariam, quantam habebant in villariis vastatis.* Tabularium Henrici Comitis Trecensis an. 1159. in eod. Tabular. S. Martini: *Jus Vicecomitatus, seu viariæ quam in villa S. Gemmæ se habere dicebat*, &c. *Vicecomitatus & Wigaria*, in Charta Henrici Imp. an. 932. Rursum

Viaria, idem est quod *Advocatio*, in Charta Stephani Ep. Parisiensis ex Tabul. S. Martini de Campis: *Cujusdam vineæ in territorio S. Clodoaldi sitæ Advocationem, quæ vulgo Viaria dicitur, Monachis S. Martini de Campis concedo.* Alia Gaufredi Episcopi Meldensis an. 1208. ex eodem Tabul. *Quitavi eis in integrum quidquid habebam vel tenebam in villa de Choisiaco, & in tota ejus potestate, tam in viaria & advocatione, & omnibus aliis rebus & domaniis*, &c. Alia Guillelmi *de Monstiers* Militis, ejusdem anni, ibid. *Tam in viaria, quam in advocatione.* In quibus locis vox *viaria* videtur exprimere Gallicam *voiierie*, pro *Advouerie*, *advocatura*, quomodo *voulrie* usurpatur in Consuetudine Vitriacensi art. 70. 100. 141. 143. pro potestare parentum in liberos. Vide *Advocatio*.

Viatura, idem quod *viaria*. Charta Philippi Regis Franc. an. 1091. pro Compendiensi Ecclesia: *Advocationem & viaturam de Longelio usque ad medium fluminis Isaræ, viaturam de Saceio, viaturam de terra illa quam habet prædicta Ecclesia in Gellis*, &c. Charta Ludovici VI. Regis Fr. an. 1118. ex Tabulario Fossatensi fol. 14. *Precatus est etiam ut præfata Ecclesiæ tertiam partem ejusdem viaturæ, quam Vicecomes Meledunensis de feodo nostro in ejusdem mansuris & terra habet — concederemus.* Charta Ludovici Regis Franc. an. 1122. apud Chopinum lib. 3. de Sacra Polit. tit. 2. § 12. *Terram B. Mellonis intra vel extra Castrum Pontisaræ sitam exoneramus ab omnibus tailliis & exactionibus: in qua tamen retinemus viaturam, equitatum, & expeditionem. Ita quod quoad viaturam, si qua in ea forisfacta facta fuerint ab hominibus B. Mellonis, Præpositus noster eum submoneat tantum, & reddat Canonicis*, &c. Sugerius lib. de Admin. sua cap. 4. *A filio ejus Ludovico viaturam ejusdem villæ, & omnes reditus ejus, præter vinum & avenam — obtinuimus.* Et cap. 21. *Villa quæ dicitur Marogilum, occasione cujusdam viaturæ, quam Ansoldus de Cornello fere usque ad ipsas villæ domus possidebat, gravissimè infestabatur.* Charta Geraldi *De Valengoiart*, in Tabulario S. Victoris Parisiens. ch. 21. *Sciendum est quod ego de assensu Theobaldi primogeniti mei dedi in eleemosynam prædictæ Ecclesiæ totam viaturam in longum & latum de viis quæ sunt circa eorum porprisiam, & quantum terra durat, quam vendiderunt in magno chemino versus domum Leprosorum.* Charta an. 1247. — *Quod viatura & omnimoda justitia est Abbatis & Ecclesiæ B. Dionysii in toto chemino*, &c. Vide Doubletum p. 857.

Viatoria. Charta Vicedominorum Gerborensium an. 1160. apud Louvetum: *Et super viatoriam totius terræ Monachorum quantumlibet acquirere poterunt intra unam leucam circa Ursimontem.* Occurrit præterea in Charta Philippi Regis Franciæ an. 1180.

Viator, idem qui *Viarius*. Rogeri Episcopi Bellovacensis Epitaphium in Ecclesia Bellovacensi:

Hic rexit Cathedram, non pressit, Pontificalem.
Ornamenta domus, status & possessio Cleri,
Libertas patriæ pulso Comitatus dominatu,
Atque Viatorum demisso gaudia censu, &c.

Charta Communiæ Nivernensis & Altisiodor. an. 1194. *Statutum est & concessum quod Iterius de Tociaco Vicecomes Autisiodorensis, & Viator Altisiodorensis supradictis burgensibus omne jus quod habebant in omnibus forisfactis — quittavit*, &c. Infra, *Viarius* dicitur. Charta an. 1160. apud Louvetum in Bellovaco: *Concessit eidem Ecclesiæ in eleemosyna perpetua medietatem Viatoris (f. viatoriæ) Ursimontis & Gostenicurte — insuper & viatoriam totius terræ Monachorum*, &c.

VIATICA *Litera*, quæ ab Abbate peregre exeunti Monacho datur, apud Ingulfum p. 860.

VIATICUM. Via, iter publicum. Charta Othonis Comitis Viromand. an. 1035. *Districtionem terræ exterioris silvæ ac prati villæ Humolariensi pertinentium, cum viatici publici banno*, &c.

Viaticum, Tributum ab itinerantibus præstitum, in Charta Lotharii Reg. Fr. apud Marlotum in Metrop. Remensi lib. 4. c. 24. *Ab omni exactione & teloneo & viatico liberæ — permaneant.* Alia Ildefonsi Regis Aragonum an. 1184. apud Saxium in Pontificio Arelatensi: *Vel aliquod prorsus viaticum ab eis exigetur.*

Viaticum, Iter itineratio, *Voyage*. Fortunatus l. 6. Poëm. 4.

Deducit dulcem per amara viatica natam.

Charta Jacobi Regis Aragon. an. 1299. *Pro viatico quod fecimus in Sicilia.* Occurrit in aliis apud Joan. Dametum in Hist. Regni Balearici pag. 203.

Viaticum, Sacra Eucharistia, quæ ægris ac morituris datur. S. Thomas part. 3. quæst. 73. art. 4. *Hoc Sacramentum est præfigurativum fruitionis Dei, quæ erit in patria: & secundum hoc dicitur Viaticum, quia hic præbet nobis viam illuc perveniendi.* Paschasius de Corpore & Sanguine Domini cap. 19. *Hoc mysterium nonnunquam Viaticum*

appellatur, quia si quis illo fruitur in via, pervenit ad vitam quam jam in se habet. Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 101. *De his qui recedunt de corpore, pœnitentia accepta, placuit sine reconciliatoria manus impositione eis communicare: quod morientis sufficit consolationi, secundum definitiones Patrum, qui hujuscemodi communionem congruenter Viaticum nominaverunt.* Joan. Abrinc. Episc. de Off. Eccl. *Corpus Domini tripliciter dividat, quarum partium unam Sacerdos Calici immittens, Pax Domini, alta voce dicendo, protinus subdat secrete, Fiat commixtio Corporis & Sanguinis Domini nobis accipientibus in vitam æternam. Alia se Diaconum Subdiaconumque communicet, tertiam Viaticum si opus fuerit in patena usque ad finem Missæ reservet: tertiam quæ remanet in altari vocat sancta Ecclesia Viaticum morientis*, &c. Illud porrò τὸ διαπῶλικὸν ἐφόδιον dicitur in Concilio Nicæno c. 13. *Viaticum nostri itineris*, apud Gaudentium Brixiensem tract. 2. *Viaticum munus*, in Epistola 1. Siricii PP. cap. 5. & in Epist. 1. & 7. Hincmari ex Labeanis: *Viaticum Eucharistiæ* in Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 54. *Sacra Communio in Viatico*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 31. §. 15. *Viaticum, id est viæ custodia*, in Canonib. Hibernicis lib. 2. cap. 16. *Typica salutiferi viatici stips*, apud Dudonem lib. 3. de Actis Norman. p. 157. *Sacramentum progredientium, quod ideo Viaticum seu Eucharistia appellatur*, in Synodo Exoniensi an. 1287. c. 1. Vide præterea Innocentium I. PP. Epist. 3. c. 2. Gelasium capitulo 20. Concil. Arausic. I. c. 3. Vasion. sub Leone I. PP. c. 2. Carthag. IV. c. 77. Gerundense sub Hormisda c. 9. Arelat. II. c. 28. Agath. c. 15. Epaon. c. 36. Aurel. III. c. 6. Matisc. I. c. 12. Lugdunense c. 3. Remense c. 9. Sarisberiense an. 1217. c. 34. Gregor. III. Epist. 1. c. 7. Amalar. lib. 3. de Eccl. Offic. cap. 35. Gropperum de Eucharistia pag. 434. 435. &c.

Eucharistiam porrò infirmis dari in viatici modum dicimus, cum non jejuno datur, quod *ad succurrendum* vocant Statuta antiqua Cartusiensis Ordin. 2. part. c. 8. §. 22. *Providendum est ut infirmus communionem sacram jejunus accipiat: eam namque post cibum dari non licet, nisi fortè ad succurrendum.*

Viator, Parvus Cyathus, vel Cochlear, quo utebantur viatores, seu qui in viam se dabant, unde nomen. Hesychius: Βιάτωρ, κυάθιον μικρὸν, ἤγουν κοχλιάριον.

Viatores, fratres conversi in Monasteriis, ita dicti, quod pro negotiis Monasteriorum à præfectis missi crebrius viæ se committerent. Cæsarius lib. 8. Mirac. cap. 87. *Homo quidam religiosus de ordine Viatorum, cum apud quandam matronam hospitaretur, conquestus est illi*, &c. Idem lib. 6. cap. 20. *Tales sunt multi ex his Barbatis qui in habitu & tonsura religionis terras circumeunt, & plurimos decipiunt. —Et licet quidam ex hujusmodi Viatoribus, viri sint sancti & sine felle, propter malos tamen despiciuntur.* Vide lib. 8. c. 96. lib. 10. cap. 36.

Viatores, qui in hujus vitæ cursu versantur. Marsilius Patavinus in Defensore pacis part. 2. cap. 12. *Sic igitur singulariter nobis ostenso, Christum & ipsius Apostolos viatores, statum paupertatis & humilitatis docuisse, atque servasse*, &c.

Viator, idem quod *Viarius*. Vide in hac voce.

Viatura. Vide *Viarius*.

Vicæn, idem quod *boda*, i. habitatio, domus. Saxonibus Vicæn est pagus, vicus, unde *Vicenga*, incolæ habitatores. Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1326. apud Isaac. Pontanum lib. 7. Hist. Danic. *Item omnia quæ sub pondere vendi solent, possunt in ipsorum bodis sive vicæn vendere & alienare cum statera Coloniensi, & pondere debito trutinare. Item vinum quod personaliter apportarint possunt in suis vicæn ad clepsidras vendere & alienare.*

Vicarius, generatim dicitur ille, qui alterius vices gerit, obit. Cledonius Romanus in Arte: *Sæpe quæsitum est utrum Vicarius dici debeat is cui Magnificentissimi Præfecti vices suas in speciali caussa mandaverunt: nam Vicarius dicitur is qui ordine codicillorum vices agit Amplissimæ Præfecturæ. Ille verò cui vices mandantur propter absentiam Præfectorum, non Vicarius, sed Vices agens, non Præfecturæ, sed Præfectorum dicitur tantum.* Senator lib. 6. form. 15. de Vicario urbis Romæ: *Vices agentium mos est, sic judicum voluntatibus obedire, ut suas non habeant dignitates. Splendent mutuato lumine, nituntur viribus alienis, & quædam imago in illis videtur esse veritatis, qui proprii non habent jura fulgoris. Tu autem Vicarius diceris, & tua privilegia non relinquis: quando propria est Jurisdictio quæ datur à Principe.*

Vicarius, sequioribus seculis, dictus est qui vice Comitis, aut alterius judicis partes exequitur in pagis, vel minoribus oppidis: Gallis *Viguier*. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. c. ult. *Centenarii, qui & Centenariones, & Vicarii, qui per pagos constituti sunt.* Præceptio Gunthranni Regis in Concilio Matisconensi an. 585. de Comitibus: *Non Vicarios aut quoscunque de latere suo per regionem sibi commissam instituere vel destinare præsumant, qui quod absit, malis operibus consentiendo venalitatem exerceant.* Concil. Cabilon. II. an. 813. c. 21. de Comitibus: *Sed & ministros, quos Vicarios & Centenarios vocant, justos habere debent*, &c. Gregorius Turon. lib. 10. cap. 5. *Interrogare præcepit, Cujus auxilio Cuppa ereptus fuerat, ut ab iis non comprehenderetur qui sequebantur? Responderunt, Hoc Animodi Vicarii dolo, qui pagum illum judiciaria regebat potestate, factum fuisse.* Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 32. *Fuit consuetudo in illis temporibus, ut ubicumque aliquod opus ex Imperiali præcepto faciendum esset; — ea Comites per Vicarios & officiales suos exequerentur.* Hincmarus Remensis Opusc. 15. c. 15. *Comites & Vicarii, vel etiam Decani plurima placita constituant*, &c.

Ejusmodi verò *Vicariorum* Comitum jurisdictio erat tantùm in levioribus, non verò in majoris momenti, aut criminalibus causis, cùm eæ ad Comitem spectarent. Unde ortam licet opinari non modo *inferiorem* vel *mediam* quam vocamus *justitiam*, vulgò *viariam* appellatam, sed & vocis nomenclaturam, uti supra monuimus. Capit. 1. an. 810. c. 2. & Append. 2. c. 28. *Ut ante Vicarium & Centenarium de proprietate aut libertate judicium non terminetur aut adquiratur, nisi semper in præsentia Missorum Imperialium, aut in præsentia Comitum.* Lex Longob. lib. 2. tit. 52. §. 7. *Ut ante Vicarios nulla criminalis actio definiatur, nisi tantum leviores causæ quæ facilè possunt judicari, & nullus in eorum judicio in servitio hominem conquirat, sed per fidejussorem mittatur usque ad præsentiam Comitis.* Proinde ii videntur Comitum Missi, de quibus Walafridus Strabo lib. de Rebus Eccles. c. ult. *Comites quidem Missos suos præponunt popularibus, qui minores causas determinent, ipsis majora reservent.* Adde Capit. 2. an. 810. c. 15. atque ii, si Missi dominici in provincias mitterentur, cum Comitibus eorum publicis conventibus interesse necesse habebant, ut est in lib. 2. Capitul. c. 28. Horum etiam erat tributa colligere & exigere in suis districtibus, ex Addit. 4. Ludovici Pii c. 83. quod *Villicorum*, seu *Majorum Villarum* curæ etiam potissimum incubuit; adeo ut hos ab istiusmodi *Comitum Vicariis* originem sumpsisse par sit existimare. *Vicariorum* verò Comitum occurrit passim mentio, in Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 1. §. 23. lib. 3. tit. 6. §. 1. lib. 4. tit. 5. §. 6. lib. 8. tit. 1. §. 5. lib. 9. tit. 2. §. 8. lib. 12. tit. 1. §. 2. in Capitul. ad Legem Salicam tit. 1. c. 21. tit. 24. c. 5. in Lege Longob. lib. 1. tit. 25. §. 80. lib. 2. tit. 47. §. 1. in Capitul. Caroli M. lib. 2. c. 28. 32. lib. 3. c. 11. lib. 4. c. 44. 63. 64. in Capitul. Caroli C. tit. 31. c. 28. in Concil. Arelat. an. 813. c. 23. apud Adrevaldum l. 1. de Miracul. S. Bened. c. 24. Marculfum, Beslium pag. 247. &c.

Subvicarius, qui *Vicarii*, eo absente, vices agit. *Ypovicarius* in veteri Charta apud Beslium pag. 222. Petrus I. Rex Aragon. in Constitut. edita apud Barcinonam an. 1228. *Dignum est, & firma observantia teneatur quod Vicarius non audeat sibi Subvicarium ponere per villas, vel parochias, suæ Vicariæ, nisi ubi ab antiquo habere forsitan consuevit. Subvicarii* in veterum Diplomatum subscriptio-

nibus occurrunt non semel apud Beslium in Comitib. Pictavensibus p. 223. & in Episcopis Pictav. pag. 38. 48.

Vicarii porrò alii fuere à Vicecomitibus. In Tabulario Persiensi extat Notitia Judicati sub Theoderico Comite Augustodunensi, quod subscribitur à *Bligario Vicecomite*, & à *Girbaudo Vicario*.

Vicaria, Districtus Vicarii, locus in quo justitiam suam exercet. Charta Agii Episcopi Aurelian. an. 854. *In eodem pago, in Vicaria Orcellensi*, &c. Rodericus Toletan. lib. 4. de Reb. Hispan. cap. ult. *Post quod etiam cepit Anagarum, quod olim Ticium vocabatur, & Vicariam, quæ ex eo nomen dicitur habuisse, quod Gothorum tempore sedes judicii habebatur.* Albertinus Mussatus lib. 5. rubr. 4. *Per coloniarum incolas, quas Vicarias appellant.* Vide Biblioth. Cluniacensem p. 266.

Vicaria, Jurisdictio Vicarii. Charta Innocentii II. PP. apud Doubletum p. 486. *Vicariam quoque ac omnimodam justitiam, ac plenariam libertatem juxta villam S. Dionysii*, &c. Alia Ludovici VI. Regis an. 1120. ex Tabulario Sandionysiano: *In eadem Curia perennem indulgemus libertatem, vicariam omnimodam in Curia ipsa, & Curiæ domibus conferimus*, &c.

Vicaritia potestas. Charta Gaufredi Comitis Andegavor. pro Monasterio S. Albini: *Concessimus quoque eis ut nulla in eorum terra Vicaritia dominetur potestas, nisi de homicidio, aut furto, vel incendio*, &c.

Vicaria, Exactio quam Vicarius faciebat intra Vicariæ suæ limites. Tabularium Vindocinense ch. 55. *Habebat vineæ agripennum unum, alodialiter immunem, hoc est ab omni censu & vicariæ redhibitione liberum.* Tabularium Abb. Belliloci in Lemovic. *Si aliquis — contra hunc titulum aliquam calumniam inferre tentaverit, aut ullus Vicarius vicariam requisierit, vel ullam dominationem.* Testamentum Humberti Guerillæ an. 1107. *Concedo — totam pravam illam consuetudinem, — quam in terra S. Eparchii, quæ vulgò Vicaria appellatur, violenter & injustè per occasionem vigeriæ capiebam.* Tabularium Abbat. Conchensis in Ruthenis ch. 49. *Dono & cedo & perpetuum derelinquo Vicariam & malos usus & consuetudines, & cætera omnia quæ justè vel injustè habeo*, &c. Charta Henrici Regis Franciæ an. 1048. ex Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 29. *Et hoc mihi aliquantisper cogitanti ad memoriam rediit Canonicorum Carnotensis Ecclesiæ, quam sæpius inculcaverant, petitio, per quam à diversis exhibitionibus & exactione illa quæ vulgari nomine Vicaria vocatur, illum fiscum, cui Unigradus vocabulum est, liberum & quietum deinceps concederem*, &c. Charta Philippi Regis Francor. apud Doubletum p. 856. *Ad ultimum verò regalis sublimitas, tantam incolis Capellæ libertatem concessit, ut nullus in ea bannum, vel theloneum, aut vicariam aliquam nisi S. Dionysio persolvisset*, &c. Alia Anselli Episcopi Belvacensis an. 1099. *Dedit B. Petro in suburbio Belvacensi 12 hospites cum omni justitia, excepta vicaria, foragio, & teloneo*, &c. Adde Spicilegium Acherianum to. 13. pag. 292.

Vicarietas, eadem notione. Tabularium Vindocinense fol. 48. *Emit liberam à Lege vicarietatis.* Fol. 51. *Liber ab omni redditione vicarietatis, vel alterius legis excepta decima.*

Vicariatio, Functio vicarii, seu ejus qui alterius vices agit. Flodoardus lib. 4. Hist. Remensis cap. 1. *Quisi veniendi facultas defuerit, suos cum eo dirigant legatos, qui eorum vicaricatione perfuncti, discepiandi & deliberandi libertatem possideant.* Legendum *vicariatione*, uti habetur in Charta Gauffredi Comitis Andriensis an. 1175. apud Ughellum to. 7. p. 1091. 1092. *Si aliquis tentaverit facere furnum, vel etiam portare panem in suo territorio, incidat in dictam pœnam, & medietas dictæ pœnæ sit Curiæ regalis, & alia medietas sit Ecclesiæ: & si ego, qui sum dominus, vel hæredes & successores mei tentaverint, incidant in dictam pœnam, quam vicariationem concessit mihi dominus Rex per literas sigillatas magno sigillo*, &c. Infra: *Pro qua concessione & vicariatione fateor me accepisse à dicto Mario Episcopo Ecclesiam majorem, quæ est prope Castrum dictæ civitatis: & dictus Marius obtinuit licentiam de dicta vicariatione & concessione dictæ Ecclesiæ*, &c. Sic autem concipitur Chartæ initium: *Nos Gauffredus*, &c. *vicariam cum Mario venerabili Episcopo Montis Viridis, furnum quod habes in civitate*, &c. Ita *Vicaria* & *Vicariatio*, idem sonant.

Vicarii S. Petri, & Apostolorum, vel *Apostolicæ Sedis*, passim dicti summi Pontifices, quod loco Petri Christi vicem gerant in terris, inquit Baronius an. 740. n. 5. apud Gelasium PP. Epist. ad Anastasium Augustum Symmachum in Apologetico ad eundem Imper. in Romana Synodo an. 800. in Præfat. ad Concilium Meldense an. 845. & c. 80. &c. Vide quæ annotavit vir doctissimus Steph. Baluzius ad Epist. 84. Lupi Ferrariensis.

Vicarius Sedis Apostolicæ, qui aliàs *Legatus Sedis Apostolicæ* dicitur, cui nempe vices suas in Ecclesiis aut Provinciis designatis summus Pontifex committit. Hujus dignitatis formula extat in variis Epistolis Gregorii M. Joannis VIII. PP. præterea in Sergii II. PP. Epistola, qua Drogoni Episcopo Metensi Caroli M. filio vices suas impertitur, to. 3. Concil. Sirmondi pag. 9. *Sed quia nos cunctarum sollicitudo angit Ecclesiarum, ubi ipsi esse non possumus, more præcedentium nostrorum moderationis nostræ Vicarios damus.* Vide Gregor. VII. lib. 6. Epist. 21. & alibi, Annales Francor. Bertin. an. 884. & quæ vir eruditissimus Marca commentatur in Dissertat. de Primatibus n. 49.

Vicarius summi Pontificis in Spiritualibus Romæ, cujus munus quale sit, accipe ex Bulla Benedicti XII. PP. an. 1341. *Te* (Episcopum Assisinatem) *in urbe supradicta, ejusque suburbiis & districtu Vicarium nostrum in Spiritualibus usque ad nostrum beneplacitum tenore præsentium constituimus, ac etiam deputamus, visitandi Ecclesias, Monasteria, & loca Ecclesiastica, secularia & regularia, quorumcumque ordinum, non exempta nec privilegiata, & tam Ecclesiarum, Monasteriorum, & locorum ipsorum, quam alias personas Ecclesiasticas, urbis, suburbiorum, & districtus prædictorum cujuscumque status, ordinis, vel conditionis existant, nec non reformandi quæ in eis reformationis ministerio noveris indigere, earum & cujuslibet excessus & crimina corrigendi, & puniendi, aliaque faciendi & exercendi auctoritate nostra quæ ad hujusmodi Vicariatus officium pertinere noscuntur.* Vide Gregor. IX. lib. 1. tit. 28. cap. 5.

Vicarii, dicti *Beneficiati* quidam in Ecclesiis Cathedralibus, qui majoribus Missis decantandis, & officiis Ecclesiasticis peragendis potissimum addicti erant, in eoque vices Canonicorum peragebant, unde *Canonici Vicarii* etiamnum appellantur: *Canonici, Vicarii, seu simplices choriales*, in Concilio Coloniensi an. 1310. c. 7. in Senonensi an. 1320. c. 4. & Parisiensi an. 1324. c. 4. Necrologium Ecclesiæ Ambianensis: *4. Kal. Mart. ob. Engurrani de Croy Canonici. Iste ordinavit in Ecclesia nostra perpetuis temporibus redditus ad decem Vicarios annuatim instituendos, videlicet duos Capellanos, duos Diaconos, duos Subdiaconos, quatuor Presbyteros. De Capellanis autem unus celebrabit Missam de B. Virgine, alius pro Defunctis, & utrique eorum ministrabit in Missa unus Diaconus, & unus Subdiaconus de prædictis*, &c. Vide Gobelinum Personam in Cosmodrom. pag. 241. Statuta Ecclesiæ Leichefeldensis in Monastico Anglic. to. 3. pag. 243. Chronicon Archiepiscop. Upsaliensium pag. 216. & Metropolim Salisburgensem to. 1. p. 264.

Vicaria, ejusmodi Vicarii dignitas seu Beneficium, apud Stephanum Tornac. Epist. 193.

Vicarii in Ecclesiis dicuntur, qui vices agunt Parochi, de quibus est titulus apud Gregor. IX. & in Sexto. Thomas Walsinghamus pag. 275. *Docuit nempe plebem, decimas non esse dandas Curato, nisi is qui daturus esset foret ditior quam Vicarius qui acciperet, sive Rector.* Vide Concilium Arelatense an. 1260. c. 5. Sic porrò appellaban-

tur, Anglis præsertim, *Vicarii perpetui* qui in Ecclesiis constituuntur, quæ Monasteriis aut Collegiis Canonicorum *appropriatæ* sunt, id est quæ ad Monasteria aut Collegia Canonicorum pertinent. Compositio facta inter Hugonem Episcopum Lincolniensem & Guill. Abbatem S. Albani an. 1209. *Et super appropriatione omnium Ecclesiarum in quibus jura Pontificalia non habent Abbates S. Albani: & assignatione Vicariarum in eisdem, necnon & custodiis earumdem Ecclesiarum & Vicariarum, cum eas vacare contigerit.* Vide *Appropriare.*

Vicariorum Redemptiones. Vide *Altarium Redemptiones.*

Vicarii Imperii dicti sunt, quos Imperatores & Reges Romani, cum ipsi per se negotiis regni & Imperii sufficere non possent, ex aulæ suæ proceribus constituebant, qui vice illorum cognitioni causarum præessent: & horum quidem munus, cum persona quæ eidem præficiebatur, expirabat. Ejusmodi fuerunt quos in Germaniæ Principatibus delegare solebant Imperatores, qui sub dignitate *Comitis Palatii*, vices Imperatorias agebant, & in iis supremo jure causas dijudicabant. Neque omninò diversi ab iis, qui vulgò

Vicarii generales Imperii nuncupantur, quibus scilicet Imperator, in certis districtibus, *Vicariam* Imperatoriæ potestatis & dignitatis committit, seu ad vitam, seu etiam in liberos masculos translata eadem dignitate. Quæ quidem *Vicaria* maximè dari consueverat in Italia & Gallia, quo rariùs accedebant Imperatores. Charta Friderici Imp. an. 1248. apud Guichenonum: *Thomas de Sabaudia Comes, Sacri Imperii à Papia Superius Generalis Vicarius.* Alia ejusdem Imp. an. 1249. apud eundem: *Ipsum* (Thomam) *nostrum & Sacri Imperii generalem Legatum in partibus ipsis duximus statuendum. Guillelmus Comes de Monteforti pro Seren. D. Ludovico D. G. Roman. Rege in Mediolano & ejus Comitatu specialis, & in tota Lombardia Vicarius Generalis*, in Charta an. 1327. in qua fit mentio Bertholdi Comitis de Marsteten, dicti Nyssen, *olim Regis Henrici in partibus Italiæ Vicarii Generalis.* Mattheus Vicecomes D. gratia — *Serenissimi D. Henrici Romanorum Regis & Sacri Imperii in civitate & districtu Mediolani Vicarius generalis* an. 1312. Rupertus Imp. Brunorium *de la Scala*, & filios masculos legitimos, *Vicarios Generales*, constituit in civitatibus Veronæ & Vincentiæ & eorum territoriis, constitutione an. 1434. quæ descripta legitur apud Goldastum to. 1. pag. 395. De Vicariatu Imperii in Regno Arelatensi Carolo V. Regi Franciæ tum Delphino, à Carolo IV. Imp. concesso, egerunt Anton. Dominici in Assertore Gallico pag. 234. 235. & alii. Adde Bodinum lib. 1. de Repub. cap. 9. pag. 137. Formula verò dandi *Vicariam* Imperii, habetur apud Petrum de Vineis lib. 3. Epist. 79. lib. 5. Epist. 1. & apud Goldastum to. 1. Constit. Imper. pag. 395. 396.

Vicarii præterea *Imperii* appellati, quos Imperator extra provinciam discedens, veluti in Italiam proficiscens, in Reipublicæ administratione sibi substituebat. Ita Otto M. in Italiam proficiscens *Vicarium* ordinavit, sibique substituit absenti Hermannum Brunswicensem: Fridericus I. filios suos Regem Henricum, & Philippum Sueviæ Ducem: Otto IV. *quo tempore profectus est Romam coronari in Imperatorem, Imperium supra Mosellam fratri suo Henrico Palatino regendum* dimisit, ut est apud Cæsarium Heisterbach. lib. 1. Henricus VII. filium Johannem Bohemiæ Regem, & Berchtoldum Hennembergicum primum ejus familiæ Principem: Sigismundus Cæsar, Guillelmum Bavariæ Ducem: Ludovicus Bavarus Cæsar consensu Imperii Principum Ottonem Austriæ Ducem Vicarium Imperii constituit Paduæ & Tarvisii: & ab eodem Ludovico Cæsare Edwardus Angliæ Rex Generalis Vicarius per Germaniam deputatus est, apud Froissart. 1. vol. c. 35. Idem Rex ab eodem Cæsare Ludovico & ordinibus Imperii per Galliam & regnum Arelatense constitutus est, teste Goldasto to. 3. pag. 411. Rupertus Imp. Romam proficiscens coronam suscepturus, Ludovicum Palatinum Comitem Rheni filium, in absentia sua, in Germania, Gallia, & reguo Arelatensi Vicarium constituit, ut est apud eundem Goldastum to. 1. pag. 381. Quæ quidem Ruperti Constitutio docet præterea, *de Jure Comitatus Rheni fuisse, & esse, quod cùm Romanus Imperator vel Rex ultra montes in Italiam ingressus fuerit, in ipsius absentia Vicariatum Imperii in Germania, Gallia, & regno Arelatensi, ad Comitem Palatinum Rheni pertinuisse & pertinere.* De quo quidem Comitis Palatini jure, ut & de Vicariatu Imperii, qui ad eum & Ducem Saxoniæ, durante interregno, pertinet, doctè disputat Wicfordius in tractatu Gallico de Electione Imperatoris cap. 12. cui adjungendus Christophorus Gewoldus in Tract. de Septemviratu Imperii cap. 11.

Vicarius, Campio, pugil, qui pro alio monomachiam, seu duelli, vel quodlibet aliud vulgare judicium, exequitur & experitur. Hincmarus Remensis de divortio Hlotarii, interrog. 1. *Quæ ipsa denegans, probationis autore, testibusque deficientibus, judicio Laïcorum nobilium, & consultu Episcoporum, atque ipsius Regis consensu, Vicarius ejusdem feminæ ad judicium aquæ ferventis exiit, & postquam incoctus fuerat ipse repertus*, &c. Infra, interrogat. 6. *Vicarius ipsius in judicium exiens incoctus evasit.* Atto Vercellensis Episc. de Pressuris Ecclesiast. *Ad pugnam producere (heu) nostros compellimur Vicarios, ut vel istorum cæde victi, vel illorum quasi absoluti esse videamur*, &c. Notitia an. 961. in Tabulario Abb. Belliloci in Lemovicib. *Judicavit prædictus Raymundus & alii Venerabiles & assistentes, & ut ipsi duo prætaxati viri Vicarios sibi duos eligerent ad certamen expeditos, quo Dominus manifestare dignetur veritatem hujus rei, quod ita factum: nam secunda diei hora & certantibus usque ad solis occasum*, &c.

Vicarii servi, qui vices domini agunt in villis ac prædiis: *villici ministeriales*, in Chronico Reichersperensi. De iis extat vetus Notitia in Tabulario Abb. Belliloci in Lemovicib. *In istis verò curtibus servos Vicarios debemus imponere, ut fideliter exigant servitia dominis suis, omnes servos istos eligimus ex Lemovicino de Curto Camayraco. In primis in Curte de Favars elegimus judicem servum, nomine Johannem. In Curte verò de Agiraco imponimus judicem servum nomine Imonem. — per omnes curtes sive villas imponimus judices servos, in tali convenientia, ut nullus ex illis neque de posteris eorum efficiatur Miles, neque ullus portet excutum, neque spadam, neque ulla arma, nisi tantum lanceam, & unum esperonem, non habeant vestem scissam antea & retro, sed tantum clausæ fiant, vectigalia non exigant, quamdiu fideles permanserint, si infideles reperti fuerint, perdant totum, & ad servitutem revertant. In unaquaque villa cedimus unum mansum, & in unoquoque manso de tota Vicaria sua damus eis 4. denarios, & unam gallinam, & tertiam partem de omnibus placitis, & de vestionibus similiter: propter hoc jurent fidelitatem super altare B. Petri in præsentia Abbatis, & Monachis qui obedientiales fuerint illis diebus. Si ullus ex illis obierit, honor ejus S. Petro remaneat, & seniores sui honorabiliter sepelian. Si filios legitimos habuerint, major honorem totum teneat, post suum decessum secundus honorem teneat, & sit usque ad ultimum. Et si ullus ex illis abierit, centum solidos successor qui post eum voluerit ad Monachos det, & fidelitatem faciat, & sic in venturis generationibus.* Vide *Villicus.*

Vicarius denique dicitur is, qui vice Monasteriorum, aut virorum Religiosorum, vel Ecclesiarum, domino feudali offertur, qui de prædiis ab iis acquisitis, neque *amortizatis*, respondent, tam de forefacturis, quàm de releviis: *Vicaire*, in Consuet. Aurelian. art. 42. 118. & seqq. & Blesensi art. 44. 45. qui vulgò apud nostros dicitur, *homme vivant, mourant, & confiscant.* Tabular. Vindocinense Thuan. ch. 128. *His ita peractis Odo Rufus in cujus terra vineæ supradictæ consistunt, dicens eas emptas à nobis venditiones, inde 15. solidos requisivit:* quos

quos sibi paciscentibus nobis, negavit se pro his vineas nobis nisi sub vicario auctorizare, quo scilicet superstite quietas eas haberemus, defuncto autem, aut ab Odone, aut ab hærede suo relevaremus. Tabularium Majoris Monasterii: *Mentitus est Monachus illum nostræ terræ illius fuisse Vicarium, & ideo justum esse ut relevaretur, quandoquidem esset defunctus.* Vide in v. *Relevamentum.*

Vicarianus. In Novella Justiniani 26.

VICCINGI, appellati Dani Rerum Anglicarum scriptoribus, ait Camdenus, quod piraticam exercerent: *Biccingar* enim Saxonica lingua, teste Alfrido, piratam denotat. *Viccingos* autem vocat, quos Dani hodie *Bitinger.* Vide Olaum Wormium ad Monumentum Tirstadense.

VICECOMES, Vicarius Comitis, qui vices Comitis exequitur; *Sub Comite agens*, in Charta Ottonis Imp. an. 984. apud Barth. Fizen. in Hist. Leodiensi pag. 269. Cujus dignitatis meminit Gregorius M. lib. 7. Ind. 1. Epist. 20. Edictum Pistense c. 14. *Habeat in Silvanectis civitate unusquisque Comes — Vicecomitem suum cum duobus aliis hominibus*, &c. Capitula Carlomanni tit. 2. c. 9. *Comes præcipiat suo Vicecomiti, suisque Centenariis*, &c. Adde Legem Longob. lib. 2. tit. 30. §. 2. Ut Comites non civitati duntaxat, sed & toti pago civitati adjacenti præfecti erant, ita & Vicecomitum munus & jurisdictio in totum pagum porrigebatur. Faustus in Vita S. Mauri Abbat. *Prædictus denique vir Florus, cum in omni regno Theodeberti Regis summam obtineret potestatem, ac Vicecomitis in Andegavensi eo tempore fungeretur pago*, &c. Agobardus de Insolentia Judæorum pag. 61. *Dederunt mihi indiculum ex nomine vestro, & alterum ei qui pagum Lugdunensem Vicecomitis regit. Vicecomes Pagi*, apud Hincmarum Opusc. 29.

Ab ipsismet Comitibus deligebantur. Fragmentum Historiæ Aquitanicæ, de Vulgrino Comite Inculismensi: *Miseratque in Martiliacum Robertum legis doctum, & cum eo amicum suum fidelissimum nomine Ranulfum, feceratque eum Vicecomitem suum.* Infra: *Willelmus autem Sector ferri honorem eorum restituit Odolrico fratri eorum, qui minor natu erat, fuitque ei suus Vicecomes.*

Denique ut *Comites*, ita & *Vicecomites* in absentia Comitum judiciis publicis præerant. Vetus Notitia Viennensis Ecclesiæ C. an. 863. *Veniens Witfredus Ecclesiæ S. Mauricii Advocatus publicè in Viennam civitatem in præsentia D. Ardoini ejusdem Ecclesiæ venerabilis Archiepiscopi, & Erluini Vicecomitis Missi illustris Bosonis Comitis, vel judicum qui ibi aderant*, &c. Tabularium Persiense ch. 19. *Ibique veniens Fredelus in Augustiduno civitate, in mallo publico, ante Blitgario Vicecomite, & plures Scabineis qui ibidem erant, placitum suum legibus attendidit*, &c. Chronicon Besuense pag. 505. *Notitia, qualiter ante Bettonem Episcopum & Balactarium Vicecomitem, ad vicem Hildegarni Comitis, seu Scabinorum qui ibidem aderant, veniens Advocatus Monasterii S. Petri*, &c. Vide Rollandinum in Summa Notariæ 1. part. cap. 7. rubr. ult. ubi habetur formula creandi Vicecomitem.

Vicecomites Provinciarum, apud Anglos, sunt Regis Officiales ad Comitatus gubernationem quotannis constituti. Interdum judicis loco funguntur, ad causas scilicet minores, quæ illorum jurisdictioni subsunt, interdum etiam Ministrorum & mandatariorum Regis officium exequuntur. Ita Cowellus. Liber Niger Scaccarii: *Vicecomes dicitur, quod vicem Comitis supplet in placitis illis, quibus Comes ex suæ dignitatis ratione participat cum Rege.* Matth. Paris an. 1076. de Walthero Episcopo Dunelmensi: *Et Vicecomitis agens vices: Laicali se foro immiscuit.* Horum institutum Alvredo Regi Angliæ adscribunt Scriptores Anglici. Ingulfus de eodem Alvredo: *Præfectos verò Provinciarum, qui antea Vicedomini, in duo officia divisit, i. in judices, quos Justitiarios vocamus, & in Vicecomites, qui adhuc nomen retinent. Horum cura & industria tanta pax in brevi per totam terram effloruit, ut si viator quantamcumque summam pecuniæ in campis & publicis compitis vespere dimisisset, mane vel post mensem rediens, integram & intactam indubie inveniret.* Quemadmodum verò ii eligi à Rege soleant, docet hisce verbis Fortescutus lib. de Laud. Leg. Angliæ cap. 24. *In quolibet Comitatu est officiarius quidam unus, Regis Vicecomes appellatus, qui inter cætera sui officii ministeria, omnium mandata & judicia curiarum Regis in Comitatu suo exequenda exequitur, cujus officium annale est, quo ei post annum in eodem ministrare non licet, nec duobus tum sequentibus annis ad idem officium reassumetur. Officiarius iste sic eligitur. Quoliqet anno in crastino Animarum conveniunt in Scacario Regis omnes Consiliarii ejus, tam domini spirituales & temporales, quam alii omnes Justitiarii, omnes Barones de Scacario, Clericus rotulorum, & quidam alii officiarii, ubi ii omnes communi assensu nominant de quolibet Comitatu tres Milites, vel Armigeros, quos inter cæteros ejusdem Comitatus ipsi opinantur melioris esse dispositionis & famæ, & ad officium Vicecomitis Comitatus illius, melius dispositos: ex quibus Rex unum tantum eligit, quem per literas suas patentes constituit Vicecomitem Comitatus, de quo eligitur pro anno tunc sequente: sed ipse antequam literas illas recipiat, jurabit super sancta Dei Evangelia, inter articulos alios, quod benè & fideliter & indifferenter exercebit & faciet officium suum toto anno illo, neque aliquid recipiet colore aut causa officii sui, ab aliquo alio quàm Rege.* De ejusmodi Vicecomitum jurisdictione vide Regiam Majest. l. 1. cap. 1. Statuta Roberti III. Regis Scotiæ c. 23. 24. 25. 26. & Bracton. l. 3. tr. 2. c. 35.

Vicecomites in Normannia nostra appellantur Judices, qui in minoribus oppidis jus dicunt, de quibus intelligendus Ordericus Vital. lib 8. *Hic Orbecci Vicecomes & Causidicus fuerat, — in negotiis & placitis ad libitum judicabat, & pro acceptione munerum judicia pervertebat.* De horum jurisdictione & officio ita vetus Consuetudo Normanniæ MS. 1. part. sect. 1. cap. 9. *L'office del Viconte adecertes, si est qu'il tiengne les plez, & que il face tenir en droit point les anciennes voies, & les sentes, & les chemins, & que il face ramener en leur ancien cours les eues qui sont remuée contre droit, & que il enquere diligeaument & en segré des malfaiteurs, des traitres & des trahisons, des multres & des multriers, des ardeeurs, des arderesses, d'arsons, des pucelles prises par force, & de tous autres crimes, & ceux que il trouvera coupables, fere premierement scrutine, ou enqueste secréement, sus ceu par le serment de loyaus homes que il ne soient pas soupechoneus, il les doit fere tenir en prison, tant que il atendent & aient la commune enqueste, ou tant que il soient delivrez par la loy del païs, & si doit accomplir tous les autres offices de droit.* Eorum præterea munus erat tributa & vectigalia fiscalia exigere, & de iis ratiocinia exhibere. Ordericus Vitalis lib. 11. pag. 805. *Præfatus autem Consul de Mellento, per partem Yvonis, qui Municeps erat, & Vicecomes, & firmarius Regis, callide intravit.* Et lib. 12 pag. 841. *Cur iniquè in dominum suum operatus fuerit, cur ad curiam ejus ter accersitus non venerit, cur de regiis redditibus ad Vicecomitatum Argentonii & Oximorum Falesiæque pertinentibus, ut Regis Vicecomes & officialis, rationem non reddiderit, & de aliis reatibus rationabiliter impetitus est.* Id etiam muneris fuisse Ballivorum supra ostendimus.

Subvicecomes, apud Anglos JC. est Officialis, aut Deputatus Vicecomitis. Cowel. Vide Spelman. in *Vicecomes.*

Vicecomes, interdum idem qui *Castellanus.* Lambertus Ardensis pag. 88. *Flandrensis honoris Comes & Princeps Theodoricus, inconsulto Gandavensi, imo jam Ghisnensi Comite Arnoldo, Gandavensis burgi Castellariam Curtracensi Vicecomiti Rogero ad tempus concessit & commisit habendam.* Quem enim Vicecomitem nominat Rogerus, Castellanus fuit Curtracensis. Ita *Vicecomitissam Ypren-*

sem vocati pag. 200. quæ *Castellana* dici debuit : nam *Castellani* pariter appellati Yprenses domini. Vicecomitibus præterea Castellorum custodiam incubuisse docet Willelmus Gemeticensis lib. 8. cap. 15. *Robertus Comes Mellenti turrim illam custodiens, Vicecomitis officio in prædicto officio fungebatur : egit itaque calliditate solita, ut idem Castellum Willelmo de Britolio redderetur.*

Vicecomitum ejusmodi interdum quidam erant infeudati, id est *Vicecomitatus* jure feudali obtinebant, ut indicant Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 30. §. 3. quorum jurisdictio, *media Justicia* dicitur practicis nostris, *la Justice Vicontiere*, in Consuetudine Ambianensi art. 191. 246. Pontivensi art. 82. 84. 104. Monstroliensi art. 6. 7. 25. 26. Insulensi tit. 1. Hesdinensi passim, & S. Richarii art. 2. Atrebatensi art. 5. &c. Eadem &

Vicecomitatus appellatur, & cum *Viaria*, & *Advocatione* confunditur. Charta Galteri Tirelli an. 1186. in M. Pastorali Eccl. Paris. l. 3. ch. 2. *Cum — teneret a me in feodo medietatem totius Vicecomitatus seu viariæ*, &c. Charta Theodorici Episcopi Ambianensis an. 1171. ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ fol. 53. *Cùm tandem absolutionem postularent, nec in auro vel argento ad manum habentes unde ablata restituerent, Vicecomitatum & Advocationem de Berberiis — Ambianensi Ecclesiæ pro obtinenda absolutione sua in eleemosynam donaverunt.* Charta Odonis Episcopi Belvacensis an. 1140. *Concesserunt præfatæ Ecclesiæ — quicquid habent in villa & in terra Teoleti, videlicet Advocaturam & Vicecomitatum, & quicquid habebant ibi aliud.*

Vicecomitia, eadem notione. Ordericus Vitalis lib. 5. tit. 696. *Concesserunt S. Ebrulfo Vicecomitiam, id est viariam, quantam habebat in Villariis vastatis.* Vide *Viaria*, *Vicaria*, *Advocatio*.

Vicecomes, nomen dignitatis inductum posterioribus seculis, maximè in Anglia, ubi creari cœpere. Aiunt enim scriptores seu Heraldi Anglici, Joannem *Robersart*, S. Salvatoris oppidi seu Castri in Neustria Præfectum, *Vicecomitem de Robersart* creatum ab Henrico V. Descripsit Thomas *Milles* lib. de Nobilitate politica & civili pag. 63. litteras Henrici VI. pro Erectione *Vicecomitatus de Bellomonte*, pro Ludovico de Bellomonte Milite Ordinis Garteriani. Alii complures subinde à Regibus Anglicis creati Vicecomites, quorum seriem & stemmata exhibent Radulphus *Brooke*, Vincentius *Rongecroix*, Yorkus, aliique Feciales Anglici. Extat etiam apud Ruffium in Comitibus Provinciæ pag. 147. Charta an. 1225. qua Willelmus Comes Forcalquerii R. de Cadaneto *in perpetuum Vicecomitem facit per eum & successores suos, & Castrum ejus de Cadaneto in Vicecomitatum erigit, cum prærogativis, gratiis, & honoribus quibus cæteri sui Vicecomites eriguntur*, &c. Spuria ne sit an legitima, non disquiro.

VICECONJUX, Concubina, in aliquot Inscriptionib. ut monet Cujacius in Paratit. ad tit. Digest. *de Concubinis*, & ad Nov. 18. Unde rectè Julianus Antecessor dixit *concubinam imitari legitimam uxorem*.

VICECONSUL, Vicecomes. Leges Edwardi Confess. c. 12. *Qui modò vocantur Vicecomites, tunc temporis Viceconsules vocabantur : ille verò dicebatur Viceconsul, qui Consule absente ipsius vices supplebat in jure & in foro.* Profert Oyhenartus in Notitia Vasconiæ pag. 249. Chartas duas *Lope Execonis*, & *Semeronis Garcis Viceconsulum de Bygur*, vel *de Beygur*, ann. 1119. & 1168. Vide *Consul*.

VICEDOMINUS, Qui vices aut locum domini obtinet, [illegible], in versione Gr. Concilii Lateranensis IV. c. 45. Ulpianus l. 157. D. de Regul. jur. *Si vel dominis, vel qui vice dominorum sunt, veluti tutoribus & curatoribus obtemperaverint.* *Vicedominus loci*, in Actis S. Eutychetis 15. April. Regula Magistri cap. 11. *Sicut in hominis domo, ut securus sit de omnibus præparandis, dominus rei ordinat Majores familiæ, quos Vicedomini minores timeant, id est Vicedominum, Villicum, Saltuarium & Majorem domus*, &c. Quibus locis *Vicedominus*, *Villicus*, & *Major domus* iidem videntur. Et certè Gregorius M. lib. 9. Epist. 66. titulum *Majoris domus* tribuit Vicedomino Ecclesiæ : observatque Browerus lib. 8. & 12. Annal. Trevir. pag. 474. 669. 671. 1. edit. *Vicedominum* seu Advocatum Trevirensem *Majorem domus* interdum vocitari à scriptoribus.

Est igitur *Vicedominus* idem qui *Vicarius*, seu locum tenens. Chronicon Erford. an. 1015. *Episcopus ad nutum Imperatoris, Ludovicum in totam Thuringiam misit, & ibi Vicedominum, id est Vicarium per totam Thuringiam fecit.* Charta Goscelini Archiep. Burdegalensis in Tabulario Burguliensis Monasterii : *Simon frater meus Partiniacensis Castri mei Vicedominus.* Apud Gregor. M. lib. 9. Epist. 37. *Petrus vir clarissimus Vicedominus gloriosæ filiæ nostræ Rusticianæ Patriciæ*, &c. Adde Alexandrum Abbatem Celesinum lib. 3. cap. ult.

Apud Adamum Bremensem c. 184. & Albertum Stadensem an. 1068. *Vicedominatum* dicitur possidere is, qui post Principem in regno *rerum summam* obtinet. Quo sensu Willelmus Malmesburiensis scribit Odonem Bajocensem Episcopum & Cantiæ Comitem, *totius Angliæ Vicedominum* sub Rege Willelmo Notho fuisse. Et autor Historiæ Trevirensis to. 12. Spicilegii Acheriani pag. 242. Brunonem Archiepiscopum Trevirensem defuncto Henrico IV. Imp. *communi consilio Principum Curiæ Regiæ Vicedominum effectum esse* sub Henrico V. Juniore.

Vicedominus Bergensis pagi, in Morinis, idem videtur qui *Castellanus*, apud Drogonem Monachum in libro Miracul. S. Winoci cap. 5. Nam Bergum paruit Castellanis, non Vicecomitibus.

Vicedominus, dictus quondam Massiliensis Judex, qui sub Patricio Provinciæ jus dicebat, à quo ad eundem Patricium provocabatur. Ità Guesnaius in Annal. Massil. an. 768. ex veteri Notitia Carolo M. imperante confecta, quæ integra extat apud Sammarthanos in Episcopis Massiliensibus, apud quos habetur alia exarata sub Lothario Imp. ibid. n. 17. in qua ejusdem *Vicedomini* Massiliensis occurrit mentio.

Vicedominus, in Anglia, idem qui *Vicecomes*, ut observat Seldenus lib. de Titul. honor. 2. part. cap. 5. §. 20. Atque ita accipitur in Legib. Henrici I. cap. 7. unde Ingulfus dixit in Anglia *Vicedominos* dictos Præfectos provinciarum. Vide Senatorem lib. 5. Epist. 14.

Vicedomini Ecclesiarum, aut *Episcoporum*, iidem qui Theophani & scriptoribus Græcis οἰκονόμοι, apud Paulum Diacon. in Hist. Miscella lib. 23. & 24. pag. 733. 762. edit. Canisii, Anastasium in Hist. Eccl. p. 160. Paulum Diaconum Neapolitanum in Vita S. Theophili Pœnitentis cap. 1. &c. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 182. *Vicedominus, qui vicem Episcopi agit.* Capitul. 1. an. 802. c. 3. *Ut Episcopi, Abbates, atque Abbatissæ Advocatos atque Vicedominos, Centenariosque legem scientes pacificosque & mansuetos habeant*, &c. Adde Capit. 2. ejusdem anni c. 21. Concilium Remense an. 813. c. 24. *Ut Præpositi & Vicedomini secundùm regulas vel Canones constituantur.* Flodoardus lib. 2. Hist. Rem. c. 13. *Contigit — dum ad S. Cyricum oratum venisset in Culmisciacum, locutum eum cum Oeconomo Remensis Ecclesiæ qui aderat*, &c. Mox : *Interea mulier quædam anserem attulit Vicedomino*, &c. Ubi *Vicedominus* idem est qui suprà *Oeconomus* : ut & in Historia Episcoporum Autisiodor. cap. 24. *Constituitut Abbates Presbyteri cum Clero ad suprascriptum officium peragendum convenientes ex dominico Cellario ab Oeconomo Ecclesiæ stipendium sufficiens accipiant : si autem tardi occurrerint, aut negligentes apparuerint, 40. dies à vino abstineant. Vicedominus autem aut Cellarius si quod jure ministrare debent, in aliquo subtraxerint, retrusi in Monasterium per annum dimidium pane & aqua contenti debitam pœnitentiam persolvant.* Neque opinor de alia dignitate intelligendus Gregorius M.

PP. lib. 5. Ep. 55. dum ait Protasium *Vicedomini curam* gessisse in Ecclesia Arelatensi, antequam ad Episcopatum Aquensem proveheretur. Apud Innocentium III. lib. 2. Epist. pag. 448. fit mentio *Hugonis Vicedomini Majoris Ecclesiæ Placentinæ*. In Charta Petri Episcopi Salernitani sub an. 880. apud Ughellum, *Lupenandus Presbyter & Vicedominus Episcopi* dicitur, in qua & memoratur *Rodelgardus Castaldeus & Advocator Episcopii*. Unde alium fuisse *Advocatum*, alium *Vicedominum* colligitur. In Gestis Pontificum Cenomanensium legimus *Herlemundum Episcopum Thimierum Abbatem S. Vincentii, Archidiaconum suum Vicedominum per totam diœcesim esse constituisse*. In Diplomate Wernheri Argentinensis Episcopi an. 1005. apud Guillimannum c. 7. subscribit *Herbo Canonicus Vicedominus*. *Gerardi Vicedomini* Argentinensis meminit Arnoldus Lubec. lib. 7. c. 10. *Macconis* cujusdam *Vicedomini* Hermanni Archiepiscopi Hamaburgensis Adam Bremensis cap. 102. Apud Lambertum Schafnaburg. an. 1065. *Hermannus Vicedominus Moguntinus*, ejusdem Ecclesiæ Pontifex fit. Anonymus in Histor. Pontificum Eboracensium:

Presbyter egregius successit jure Johanni
Wilfridus, heres patri dignissimus almo,
Qui prius Euboricæ fuerat Vicedomnus, & Abbas:
Postea sed magno meritorum culmine fretus,
Pontificis summi condignus sumpsit honorem.

Monachus S. Mariani Autissiodor. an 1096. *Senonensi Ecclesiæ post Richerium præfuit Dainbertus ipsius Ecclesiæ Vicedominus*. Vide Sigebertum an. 537. & Ughellum to. 4. p. 656.

Habuit etiam *Vicedominos* suos Ecclesia Romana, qui à Pontifice Romano ex ordine Cleri, & aliquando ex Episcopali constituebantur, viri prudentes, & rerum gerendarum peritia insignes, quibus Episcopii vel Palatii Lateranensis cura & administratio committebatur, in gubernanda domo, hospitibus suscipiendis, & domesticorum causis cognoscendis. Anastasius Bibl. in Vigilio PP. *Retransmisit Romam Ampliatum Presbyterum & Vicedominum suum & Valentinum Episcopum sanctæ Rufinæ ad custodiendum Lateranum, & gubernandum Clerum*. Idem in Constantino PP. *Joannes Patritius — veniens Romam jugulavit Saulum Diaconum & Vicedominum*. Rursum in Vita S. Zachariæ PP. meminit *Benedicti Episcopi & Vicedomini*, scilicet Ecclesiæ Romanæ. Is Pontificem equitantem comitari solebat unà cum Vestiario, Nomenclatore, atque Sacellario, ut est in Ordine Romano. Interdum summi Pontifices *Vicedominos*, seu Vicarios suos, constituebant, qui vice sua Episcopos in Ecclesiis ordinarent, ut est apud Gregorium M. lib. 1. Epist. 11. Porrò Vicedomini Ecclesiæ Romanæ ædes Romæ in Palatio Lateranensi erat, eaque

Vicedominium dicebatur, in qua scilicet munere suo fungebatur. Anastasius Bibl. in Stephano IV. *Quem — in Lateranense Patriarchium introduxerunt, & ascendentes cum eo in Vicedominio, — compulerunt eum ut orationem Clericatus eidem Constantino tribueret*.

Vicedominos etiam ex ordine Cleri habuere Abbates, qui interdum iidem qui *Advocati*. Non semel ii occurrunt apud Scriptores, præsertim apud Eginhardum Epist. 12. 14. 23. 37. 52. Extat Testamentum Leodebodi Abbatis Monasterii S. Aniani to. 4. Hist. Franc. quod inter cæteros subscribit *Higecius Diaconus & Vicedominus*. In Tabulis Bartholomæi Episc. Laudunensis an. 1125. fit mentio *Vicedomini Abbatis S. Dionysii in Francia*, apud Gallandum de Franco Allod. pag. 74. ut in libro 2. Vitæ & Miraculor. S. Austregisili pag. 358. *Vadomari Vicedomini* Cœnobii ejusdem *S. Austregisili: qui pro causa utilitatis Monasterii dispofuit ad urbem Pictavorum ambulare*. Capit. 1. Caroli M. an. 802. c. 13. *Ut Episcopi, Abbates, atque Abbatissæ, Advocatos atque Vicedominos, Centenariosque legem scientes & justitiam diligentes, pacificosque & mansuetos habeant*, &c.

Vicedomini Abbatissarum memorantur etiam in Capitul. Caroli M. lib. 2. c. 38. Atque hæc *Vicedominorum* Ecclesiasticorum dignitas.

Vicedominatus appellatur apud Gregorium IX. Extra de Simonia c. 38. *Quicumque Vicecomitatum vel aliam Ecclesiasticarum rerum administrationem per pecuniam obtinere voluerint, tam ementes quàm vendentes cum Simone percelluntur*, &c. Utitur etiam Adamus Bremensis cap. 148.

Vicedominos ad hoc institutos constat, ut essent qui rerum temporalium ad Ecclesias pertinentium curam gererent, quandiu Episcopi, quorum vices agebant, & à quibus erant instituti, rebus spiritualibus & divino officio vacabant: *Quia Episcopi, & universi Sacerdotes*, inquit Lex Langobardorum lib. 2. tit. 47. §. 7. *ad solam Dei, & bonorum operum actionem constituuntur*. Eam esse præcipuam Vicedominorum institutionis causam, ut & Advocatorum, disertiùs insinuat Charta Ludovici VI. Regis Franciæ an. 1125. ex Tabulario Ecclesiæ Laudunensis, his verbis: *Notum igitur esse volumus — quod cum in Episcopio Laudunensi Vicedominatus & Præpositura, quæ ministeria à principio piæ dispensationis providentia ad hoc fuerant instituta, ne quies Episcopalis ab oratione & prædicationis studio secularium causarum turbarum tumultibus exturbaretur, crescente sensuum pravitate in exterminium terræ, & oppressionem pauperum Ecclesiæ redacta fuissent*, &c. Adamus Bremensis cap. 182. *Et tunc quidem Vicedominus noster, quasi fidelis dispensator & prudens, ad custodiendas pauperum eleemosynas deputabatur*. Hincmarus Remensis Opusculo 29. rerum secularium seu externarum Vicedomino, ut Ecclesiasticarum Præposito Ecclesiæ incubuisse munus indicat, ad Regem Carolum C. *Et postea, sicut audivi, per Cancellarium Palatii vestri mandastis Vicedomino & Præposito istius Ecclesiæ cum non modica interminatione, ut providerent quatenus nullum obsequium ab Ecclesiæ ipsius* (Remensis) *hominibus, nullumque subsidium de facultatibus Ecclesiasticis per Clericum vel Laicum ipse Episcopus posset habere: & Vicedominus Laicos cum carris & operariis, & Præpositus Clericos habentes beneficia huc secum adducerent*. Idem apud Flodoard. lib. 3. pag. 560. *Carcer quoque firmiter a Vicedomino restauretur, & custodes, si necesse fuerit, adhibeantur*.

Vicedominos eligebant ipsi Episcopi, qui ipsorum res strenuè tutarentur, & vassallorum seu clientum Ecclesiæ suæ causas judicio dirimerent. Gregorius M. lib. 9. Ep. 66. *Volumus autem ut memoratus frater noster Paschasius & Vicedominum sibi ordinet, & Majorem domus; quatenus possit vel hospitibus supervenientibus, vel causis quæ eveniunt, idoneus & paratus existere. Si verò & negligentem eum prospicis, & ea quæ diximus implere differentem: omnis Clerus ejus adhiberi debet, ut communi consilio ipsi eligant quorum personæ ad ea quæ prædiximus valeant ordinari*. Lex Longobard. lib. 2. tit. 47. *de Advocatis & Vicedominis*, præcipit *ut tales eligantur, qui sciant & velint justitiæ causam discernere*. Et §. 3. Omnibus Episcopis, Abbatibus, cunctoque Clero præcipit *Vicedominos & Præpositos, Advocatos, sive defensores bonos habere, non crudeles, nec cupidos, non perjuros, non falsitatem amantes, sed Deum timentes, & in omnibus justitiam facientes, vel diligentes*. (Eadem habentur in Conc. Mogunt. c. 50.) Et §. 9. Episcopi & Sacerdotes præcipiuntur *habere Advocatum non malâ famâ suspicatum, sed bonæ opinionis & laudabilis artis inventum*. In iis verò eligendis Comes adesse debebat, §. 7. qui si pravi essent, amovebantur, ut est in Capitulo 2. ad Legem Salicam §. 5. Vetat tamen eadem Lex Longobardorum ne Episcopi, aut Abbates, Comites, aut Comitum Centenarios in Advocatos sibi asserant, §. 4. Quæ quidem Advocatos aut Vicedominos assumendi prærogativa solis competebat Episcopis aut Sacerdotibus; cum Laicis, præter Comitem in Ecclesiasticis causis habere non liceret, d. tit. §. 10.

Singulis denique Episcopis & Abbatibus aut Abbatissis duos habere Advocatos licitum fuit, quorum *alter*

causam procuraret, alius sacramentum deduceret, ut est in eadem Lege Longobardorum lib. 2. tit. 47. §. 8. Nam nec Episcopi, nec quivis è Clero, in quacumque controversia, sive criminali, sive civili, jusjurandum qualibet ratione subire compelli poterant, sed *Advocatis suis propriis idoneis* hoc officium delegabant. Ita in §. 11. Ex quibus quidem locis *Advocatos* & *Vicedominos* ex Laïco ordine ea tempestate desumptos apparet: quod sanè deinceps obtinuisse palam est, maximè ex quo Prælati ac Episcopi ratione *Regalium* suorum, vel bellis, castris, seu præliis Regiis interesse, vel bona sua bello proprio tutari compulsi sunt. Tum enim quod arma ipsi gerere, vel prælia inire, Canonibus Ecclesiæ vetarentur, viros nobiles in sui tutelam adscripserunt, qui eorum vice vasallos Ecclesiæ in aciem educerent, præliis interessent, præterea justitiam iis administrarent: quos ut in sui tuitionem validiùs illigarent, bonorum Ecclesiasticorum partem aliquam eis in beneficium ultro concedebant, ut reliquorum essent patroni ac defensores, si ab hostibus suis impeterentur. Ea enim feudorum lex est, ut vasallus dominum tueri ac juvare in bellis suis teneatur. Id præ cæteris testatur Helgaldus Floriacensis in Vita Roberti Regis Franc. pag. 68. *Crescens quippe ætate, & vir factus virtute, totam terram Sanctæ Crucis, quam Fulco Episcopus* (Aurelianensis) *pro adjutorio sui Hugoni potentissimo Belvacensi dederat, hic vir Dei, qui laude & verbo omnipotenti complacebat Deo, mœsto factus animo, per sæcula celebrando salutiferæ Crucis loco suo reddidit dono.* Gregorius VII. PP. lib. 7. Epist. 9. *Clamor Abbatis Aureliacensis Cœnobii — auribus nostris insonnuit, videlicet super quibusdam personis, qui injustè detinent beneficia prædicti Monasterii prædecessoribus suis sub fidelitate & dominio pro defensione Ecclesiæ sibi & suis antecessoribus olim concessa.* Quo etiam referenda quæ habet liber, cui titulus, *Carnotensis Ecclesiæ principium: Fuerunt sanè priscis illis temporibus alii atque alii Carnutum Pontifices, qui cum Episcopatu Comitatum assecuti, rebus bellicis pariter & civilibus gloriosè prudenterque profuerunt. Proinde omnia ab uno gerebantur: sed unus Hardoinus ab Episcopatu Comitatum distraxit, Episcopus ab se abdicavit, quem in Odonem consanguineum suum bellicarum rerum peritissimum, data illi bonorum tolerabili portione, transtulit, paulò post verò ex parte oneri* vi ferebatur non repente. Item Francorum Regibus intercedentibus, convenit ut de bonis ad principatum intra & extra Carnutum spectantibus, intactis aliquot arcibus, æquas partes, æquo jure, Episcopus Comesque sibi haberent. Mox autem ut Episcopus & novus Comes sibi constitutos creavere; hic Vicecomitem, ille Vicedominum, & rursus Vicecomes varios dominos, totidem Vicedominus sibi substituere, ipsisque quædam sua jura decreta sunt, quibus etiam latrones judicare fas esset.* Prædictis addenda præterea Charta Henrici Regis Franciæ an. 1058. ex Tabulario S. Mauri Fossatensis: *Ut enim à nostris majoribus comperimus, jam dictus Comes Burchardus* (Corboliensis) *nihil aliud ab avo nostro jamdicto Hugone, de ipso loco* (Monasterio Fossatensi) *habuit, neque tenuit, nisi ut providentiam atque defensionem adversus hostes & inimicos sanctæ Dei Ecclesiæ, atque pervasores prædiorum ipsius loci haberent, atque ipsum locum sublimare, atque ditare terrarum suarum beneficiis atque possessionibus liberet.* Chartam integram descripsit Gallandus de Franco allodio pag. 285.

Hinc passim legimus Vicedominos, atque adeo Advocatos, pro ejusmodi beneficiis jure feudali obnoxios esse Episcopis, & ab iis feuda sua in qualibet mutatione excipere, seu *relevare*. Ita Vicedominus Ambianensis seu Pinconiensis, ratione clientelæ obnoxius est Episcopo Ambianensi: & Fulco Vicedominus Cameracensis inter *Casatos* Episcopi Gerardi Episcopi subscribit apud Lindanum in Teneræmunda an. 1089. Gregorius VII. PP. lib. 7. Epist. 19. *Super quibusdam personis, qui injustè detinent beneficia prædicti Monasterii prædecessoribus suis sub fidelitate & hominio pro defensione Ecclesiæ sibi & suis antecessoribus olim concessa.* Apud Gallandum lib. de Franco alodio pag. 335. hæc habentur: *Au denombrement du Vidame de Châlons rendu à l'Evesque l'an 1581. toutes les fois que le Vidame ou Vidamesse reprend dudit reverend Pere, il le doit resaisir par le bail de son anel, lequel anel est & demeure audit Vidame ou Vidamesse, toutes les fois qu'il y a nouvel Evesque.* Hæc passim obvia.

Idem fuit Vicedominorum in bonis Ecclesiæ tutandis munus, quod Advocatorum extitisse suprà observavimus: scilicet ut si ablata essent, aut per vim erepta, ea coram judicibus publicis repeterent, & rursum Ecclesiæ assererent. Flodoardus lib. 2. Hist. Rem. c. 19. de Ebone Archiepiscopo: *Mancipia vel colonos quosdam Ecclesiæ desertores tam per seipsum, quàm per Radulphum Vicedominum & Ecclesiæ Advocatum apud judices publicos legibus evindicatos & obtentos Ecclesiastico juri restituit.* Extant in hanc sententiam Notitiæ judicatorum veteres aliquot apud Perardum in Tabulis Burgundicis p. 152. 153.

Ut Vicedomini causas Ecclesiæ, tanquam Advocati & Patroni, coram Principe, aut quovis alio, examinabant & tuebantur, sic eorum munus erat ejusdem Ecclesiæ vassallis jura impertiri, & eorum lites judicio dirimere. Veteres Tabulæ apud Ferreol. Locrium in Chron. Belg. an. 583. de Vedulpho Episcopo Atrebatensi: *Duos suo titulo semper habuit Archidiaconos, & Vicedominum qui absente Episcopo causas Atrebatensis Episcopatus animadvertebat.* Alia hujus rei prostant exempla apud Hericum Mon. de Mirac. S. Germani c. 52. Eginhardum Epist. 18. in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 120. apud Guibertum de Laudib. B. Mariæ cap. 10. &c. Quod quidem Vicedominorum munus in judiciis obeundis, *Placitum Vicedominarium* appellatur in Diplomate Berengarii Episc. Virdunensis, quod extat apud Hugonem Flaviniacensem in Chron. an. 951. pag. 132.

Cætera denique munia quæ ab Episcopis injungebantur, obibant Vicedomini, tanquam eorum clientes & famuli: quod constat ex Eginhardo Epist. 25. Adrevaldo de Mirac. S. Benedicti cap. 6. Aigrado Monacho in Vita S. Ansberti Archiep. Rotom. n. 29. Adamo Brem. cap. 182. &c. Quo spectant verba Caroli C. Reg. Fr. in Epist. ad Hadrian. PP. apud Baron. an. 871. n. 100. *Quia Reges Francorum ex Regio genere nati, non Episcoporum Vicedomini, sed terræ domini hactenus fuimus computati.*

Curabant præterea Vicedomini, ut morientibus Episcopis res ab iis relictæ in tuto essent, neque domus eorum expilarentur. Pravus quippe mos invaluerat superioribus seculis, ut statim atque decesserant, domus eorum invaderentur, resque ab iis quondam possessæ diriperentur. Quod non solùm post Episcoporum, sed ipsorum etiam summorum Pontificum obitum fieri solitum docent Acta Synodi Romanæ sub Joanne IX. an. 904. c. 12. ubi talis abusus prohibetur, his verbis: *Quia scelestissima etiam consuetudo inolevit, ut obeunte S. R. E. Sedis Pontifice, ipsum Patriarchium deprædari soleat: & non solùm in ipso sancto Patriarchio, sed etiam per totam civitatem & suburbana ejus talis bacchatur præsumptio: nec non quia & id inultum hactenus neglectum est, adeo ut omnia Episcopia eadem patiantur, uniuscujusque Ecclesiæ obeunte Pontifice, quod ne ulterius præsumatur, omnimodis interdicimus, &c.*

Ejusmodi autem ædium & bonorum Episcopalium direptiones & vastationes ab ipsis ferè Ecclesiæ Christianæ primordiis obtinuisse ex eo colligere est, quod in prioribus Conciliis, & ab ipsis summis Pontificibus identidem prohibitas legamus, in Concilio nempe Calchedonensi c. 22. Antiocheno, Trullano c. 35. Tarraconensi sub Hormisda PP. c. 12. Ilerdensi sub Joanne II. PP. c. 16. Valentino Hispan. an. 524. c. 2. Pontigonensi an. 876. c. 14. Trosleiano an. 909. c. 14. Romano an. 996. Romano an. 1059. c. 2. Claromontano an. 1095.

c. 30. Nemausensi an. 1096. c. 7. Pictavensi an. 1109. c. 15. Tolosano an. 1119. c. 4. Remensi an. 1131. c. 3. Lateranensi an. 1139. c. 5. Budensi an. 1279. c. 49. in Constitut. Ludovici Pii an. 824. c. 2. apud Holstenium in Collect. Romana, &c.

Hujus præterea moris pravissimi mentionem agunt Epistola Leonis IX. PP. ad Auxitanos apud Baronium an. 1051. n. 3. Vita ejusdem Leonis to. 8. Ughelli pag. 127. & apud Henschenium & Papebroch. to. 10. pag. 667. Gregorius Turon. lib. 6. c. 11. Baldricus lib. 1. Chron. Camerac. c. 14. 111. Atto Vercellensis lib. de Pressuris Ecclesiasticis part. 3. initio, Epist. Urbani PP. II. an. 1091. ad Hugonem Gratianopolitanum Episcop. in Tabulario ejusdem Ecclesiæ fol. 79. Joannis Sarisberiensis Epist. 57. Chartæ Innocentii & Paschalis PP. pro Ecclesia Carnotensi in Tabulario ejusdem Ecclesiæ n. 1. 13. 32. 67. & aliæ apud Doubletum in Historia Monasterii sancti Dionysii pag. 852. Catellum in Historia Occitan. pag. 786. in Magno Pastorali Parisiensis Ecclesiæ lib. 19. ch. 87. & in Probationib. libertatum Ecclesiæ Gallicanæ cap. 16. n. 1. 4. Vide Marcam de Concordia Sacerdotii p. 346. 347. 2. edit. quæ pronuper in id argumentum congessit vir summæ eruditionis Ludovicus Thomassinus in libr. de Disciplina Ecclesiastica circa dignitates Ecclesiasticas parte 2. lib. 4. cap. 25. 26.

Verùm sensim cessavit ea labes, Principibus ipsis, qui id sibi juris in Episcoporum decedentium bona arrogaverant, Ecclesiis id ultro cedentibus. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 6. Idus Janu. *Eod. die obiit Theobaldus Parisiensis Episcopus, — Fecit & aliud solenni dignum memoria: cum enim de consuetudine prava, usitata tamen, Rex Episcopo sedem relinquente, domos Episcopi rebus in eis inventis spoliaret, talliam etiam in terra Episcopi pro sua voluntate faceret, nacta opportunitate, cum pius Rex Ludovicus Hierosolymam proficisceretur, idem Episcopus precibus fusis, & data pecunia impetravit ab eo, ut de cætero Rex in domibus Episcopi nihil omnino capiat in ferro, vel ligno, vel aliquibus utensilibus domuum, vel ornamentis: in terra etiam Episcopi tallia sexcentas libras excedere non possit.* Extat similis Charta Henrici cogn. Stephani Comitis Blesensis & Carnotensis in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 67. & in Regesto 7. Archivi Regii, qua pravam illam consuetudinem eidem Ecclesiæ dimittit: quam descripsit v. cl. Jacob. Petitus post Pœnitentiale Theodori pag. 449. 550. Describitur etiam Ludovici VII. Charta Cabilone exarata an. 1166. in 7. Regesto Tabularii Regii, in qua Girardus Comes Vianensis *cognovit in plena curia, quod vacante sede per mortem Episcopi Matisconensis, nihil omnino habere in domibus Episcopalibus, neque in terris ad Episcopum pertinentibus, nec in rebus mobilibus, professus est, & terras Ecclesiæ prorsus esse liberas,* &c. Describitur præterea in Regesto VII. n. 2. ejusdem Ludovici Charta alia an. 1147. *Quando viam Hierosolymitanæ expeditionis intravit*, exarata in Castris apud Virdun. qua Bartholomæo Episcopo Catalaunensi concessit, *ne post decessum Catalaunensis Episcopi, sicut antiquæ consuetudinis tenor huc usque habuerat, in domibus Episcopalibus quicquam ligneum aut ferreum, sive per se, sive per ministeriales suos de cætero caperet: animalia quoque Episcopi, & cætera omnia quæcunque ad supellectilem domorum Episcopalium pertinere dinoscuntur, sub eadem immunitate conclusit, præter annonam, vinum, aurum, & argentum, quæ omnia juxta vetustam consuetudinem in manu sua & potestate regia retinuit.* Quæ quidem extrema verba potissimum observanda. Adde eundem pag. 451. to. 13. Spicilegii Acheriani p. 296. 297.

Id porrò juris in conservandis & tuendis defuncti Episcopi bonis habuisse Vicedominum Ambianensem docet sequens Charta, quam ex Tabulariis Corbeiensi & Pinconiensi eruimus: *Excellentissimo Domino suo Philippo D. G. illustri Francorum Regi R. ejusdem permissione Amb. Ecclesiæ Minister humilis, Sal. & cum honore debito devotum obsequium. Ad instantiam & preces dilecti & fidelis nostri Vicedomini Ambianensis, quod videmus, hoc testamur. Vidimus siquidem tempore bonæ memoriæ patris nostri, quòd vacante sede Ambianensi post decessum felicis recordationis Theodorici Episcopi, Gerardus tunc Vicedominus servavit domos & reditus Episcopi. Et ad testimonium Ecclesiæ nostræ, quæ jus Vicedomini testificata est, serviens quidam qui illuc introire volebat ex parte patris vestri, voluntate ejusdem patris vestri recessit: & Vicedominus in possessione pacifica remansit, tam custodiæ domus, quàm redditum Episcopi: cùm etiam ex significatione sui nominis habeat Vicedominus, quod vices Domini debebat agere, bona Episcopi conservando, sed non dissipando, si esset in hoc vestræ Serenitatis assensus, posset uti jure suo, ut videlicet domos & redditus bona fide custodiret, & non dissipares.*

Olim, juxta Canonum Statuta, Episcopo decedente, Archiepiscopus, cui suberat vacans Ecclesia, *Visitatorem* delegabat, qui bona ipsius Ecclesiæ & Episcopi adversus invadentes tutaretur, cui Carolus Calvus Comitem adjungi voluit, in Capitul. tit. 43. §. 8. Adde Constit. Sicul. lib. 3. tit. 38. Vide *Visitator.*

Vicedominorum præterea officium erat Episcoporum exercitus conducere in hostem, si bellum pro bonis Ecclesiæ conservandis suscipi ab iis necesse foret. Nam olim & *Clerici lite non contenti, arma corripiebant, vibrantia telis tela conserebant, & non verbo, sed ferro contra sui ordinis regulam dimicabant*, ut ait Petrus Damianus lib. 1. Epist. 15. quod rursum improbat lib. 4. Epist. 9. his verbis, ubi de Ecclesiarum rectoribus: *Plerique mox ut eis vis infertur injuriæ, ad indicenda protinus bella prosiliunt, armatorum cuneos instruunt, sicque hostes suos acriùs fortè quam læsi fuerant, ulciscuntur. Quod mihi planè videtur absurdum, ut ipsi Domini Sacerdotes attentent, quod turbis vulgaribus prohibetur: & quod verbis impugnant, operibus asserant. Quid enim magis Christianæ religioni contrarium, quam redhibitio læsionum?* Tradit Ingulfus an. 870. Osgotum *Vicedominum Lincolniensem*, veteranum & validissimum bellatorem, cum cuneo Lincolniensi numero 500. bellum cum Paganis commisisse, & victoriam insignem adeptum esse, occisis tribus Regibus cum ingenti multitudine. Idem tradit Chronicon Petroburgense in Monast. Anglic. to. 1. p. 68. Alia in hanc rem exempla prodit Historia Australis an. 1295.

Denique si Episcopus ratione Regalium suorum à Principe submoneretur ad exercitum, Vicedominus Ecclesiæ vassallos conducebat, eaque obibat munera, quæ Episcopus, cujus vices eo casu tenebat, pro sua dignitate implere non poterat. Id provisum & cautum videtur in Capitulari Caroli C. tit. 3. §. 8. firmaturque ex iis quæ habet Hincmarus Remensis Arch. Opusc. 29. initio.

Sed sæpe accidit ut qui res Ecclesiæ & Episcoporum tueri debebant, eas invaderent, sibique & posteris assererent. Unde non semel prostat hæc querela contra Advocatos & Vicedominos, cujusmodi est illa in laudata Charta Ludovici VI. Regis Franc. Quo etiam spectant quæ in hanc sententiam habet Adamus Bremensis cap. 183. *Cumque rapinarum quæstio in omnes caderet Episcopo subjectos, non transivit etiam negotiatores, qui ex omni parte terrarum Bremam solitis frequentabant mercibus, eos omnes execranda Vicedominorum exactio coëgit sæpe abire nudos.* Adde cap. 182. & Concilium Lateranense IV. c. 45. Quæ porrò hic de Vicedominis adnotantur, communia censeri debent cum iis quæ de Advocatis suprà observavimus, ut qui, maximè à quo ex ordine Laïco eligi cœpere, nomine tantum differant, cùm Episcopi non semper *Vicedominos*, sed sæpe Advocatos habuerint.

Quæ verò *Vicedominorum* appellatione Tutores ac Advocatos habuerint Ecclesiæ, hic obiter adnotabimus. Eæ verò sunt: *Ambianensis*, apud Guibertum, Willelmum

Tyrium, & alios passim. *Lincolniensis*, apud Ingulfum pag. 859. 861. 864. *Belvacensis*, apud Loisellum in Hist. Belvacensi cap. 5. n. 2. 3. *Parmensis*, in Additamentis ad Matth. Paris pag. 107. *Carnotensis*, apud Fulbertum Epist. 130. *Rotomagensis*, apud Aigradum Mon. in Vita S. Ansberti Archiepiscopi Rotomag. n. 27. *Tarvanensis*, apud Bovonem de Inventione reliquiarum S. Bertini cap. 3. *Ravennensis*, in Charta an. 1031. apud Rubeum in Hist. Ravennat. lib. 5. pag. 280. *Silvanectensis*, apud Sammarthanos in Gallia Christ. in Episcop. Silvanect. n. 40. an. 1090. *Remensis*, apud Joan. Sarisberiensem Epist. 214. Duchesnium in Hist. Castilionea lib. 2. cap. 1. & seqq. *Cenomanensis*, apud Faustum in Vita S. Mauri Abbat. n. 16. 34. 37. Adreνald. de Miracul. S. Benedicti c. 6. &c. *Lucensis*, apud Ughellum to. 7. Ital. sacr. pag. 1296. *Cameracensis*, apud Lindanum in Teneræmunda pag. 217. *Laudunensis*, apud Guibertum de Laude B. Mariæ cap. 10. Duchesnium in Hist. Monmorenc. Probat. pag. 52. *Gebennensis*, apud Guichenonum in Episcopis Bellicensib. p. 45. *Cumarum*, in Italia, in Charta Henrici Regis Normann. an. 1311. in Regesto Papiensi Cameræ Comput. Paris. fol. 184.

Vicedominatus, in Ecclesia Cabilonensi, dicta quædam *officia*, quæ conferebantur ab Episcopo Cabilonensi Canonicis ejusdem Ecclesiæ in *terrariis* Capituli Cabilonensis, (ita prædia quædam Ecclesiæ vocabant, quorum possessores *Terrarii* dicti,) qui quidem *Vicedominatus* iidem sunt quos *Præpositatus* vocant in aliis Ecclesiis Cathedralibus, Gall. *Prevostez*. De iis vide Sanjulianum in Cabilone pag. 468. & Probationes Historiæ Cabilonensis to. 2. pag. 143.

VICEJUDEX, in Lege Longob. lib. 2. tit. 30. §. 2. qui vices judicis agit.

VICENNA. Charta an. 962. pro Monasterio S. Bartholomæi de Carpineto: *Cedimus ipsi Monasterio vicennam nostram, quæ dicitur Sanguinetum, per mensuram modiorum centum, exhibentes etiam fratribus — liberam licentiam construendi molendina*, &c. Idem forte quod *venna*.

VICEPRINCEPS, qui vices agit Principis, & qui Principatui alicui præficitur à Principe, apud Ughell. to. 6. pag. 328. tom. 7. pag. 1288. Chronicon Casinense lib. 3. c. 38. (al. 40.) *Quidam Joannes — Vicecomes Jordani primi Principis*. Lib. 4. c. 13. *Cidrus Vicecomes Richardi Principis*.

VICESIUM. Vide *Huesium*.

VICESSOR, qui *vices* alterius agit. Lex Bajwar. tit. 17. cap. 2. *Venditor dicit, Ecce wadium tibi do quod tuam terram alteri non do, legem faciendo. Tunc ille alter suscipiat wadium, & donet illum vicessoribus istius ad legem faciendam*. Ita etiam editio Heroldi.

VICIBUS, Per vices, aliquando, quandoque. Fortunatus Pictav. in Vita S. Paterni Episcopi Abrincat. cap. 9. *Imperans — ut cellulas quas ipse construxerat, in carro vicibus visitaret*. Et lib. 1. Poëm. 15.

Aula Dei & pastor, vicibus sibi prævia reddunt.

Lib. 7. Poëm. 7.

Sed vicibus mundum sol, modò nubila complent.

Adde Gesta Acacii, Regulam Magistri cap. 18. 21. 23. 24. 40. Nicolaum I. PP. Epist. 27. Leonem III. PP. Epist. 1. Veterem Schedam de Aratore Subdiacono to. 1. Bibl. Labei p. 668. Passionem S. Berchatii pag. 68. apud Camusatum, &c.

VICINUS. Frontinus: *Cultorum agrorum silvæ absunt in montibus, ultra quartum aut quintum fortè vicinum*. Alibi: *Ager qui à fundo suo tertio vel quarto vicino situs est*. Nempe *agro*.

Vicinus, Loci incola, civis, Italis & Hispanis *Vicino* & *Vezino*: Observantiæ Regni Aragon. lib. 2. tit de Foro competenti §. 10. *Si agatur contra aliquem Militem qui sit vicinus civitatis vel alterius loci*, &c. Passim in Foris Aragon. Vicinos etiam pro Burgensibus usurpat Charta Anselmi Archiep. Mediolanensis an. 1099. apud Puccinellum in Zodiaco Mediolanensi in Vita S. Simpliciani pag. 71. *Voisins de la ville*, in aliquot Consuetudinibus Galliæ municipalibus, Bajonensi tit. 5. art. 43. 44. 45. tit. 22. art. 2. tit. 26. art. 12. & tit. 30. & S. Severi locali tit. 9. ubi Vicini dicuntur fieri tribus modis: primò quidem cùm quis filius vel filia ex urbe ortum ducit: rursum cùm extraneus vel extranea in ipsamet urbe nuptias contrahit, & in ea domicilium figit: tertiò denique cùm extraneus vel extranea ad jus civitatis admittitur ab Urbis Majore, certa persoluta pecuniæ quantitate, &c. In Consuedine verò eadem S. Severi ibid. femina extranea nupta *vicino* sequitur conditionem mariti: sed si eo extincto alteri *vicino* rursum nubat, amplius non est *vicina*. Ita si homo *non vicinus*, in conjugem *vicinam* accipiat, neque is nec liberi *vicinagii* jure gaudent. Sic varia interdum ac diversa fuit ejusce in oppidis juris ratio. Vide præterea Capitulare Saxonum an. 797. c. 3. & Præceptum 1. Lud. Pii pro Hispanis c. 2. Hinc

Vicinitas, Jus civitatis, *Burgesia*, dicitur in Foris Oscæ an. 1247. fol. 26. *Vidua omnem vicinitatem faciat, excepto exercitu*. i. civium onera omnia subeat. Charta Adelfonsi Regis Hispaniæ æræ 1164. apud Antonium *de Yepez* to. 4. pag. 458. *Undecumque venerint illi homines qui ibi populati fuerint, sint in potestate & subjectione Abbatis S. Dominici & Prioris S. Martini, & nulli alio domino serviant, neque ab aliquo hominum opprimantur, nec faciant vicinitatem in alio loco, sed permaneant in servitio & libertate vestra secundum consuetudinem prædictorum in perpetuum*. Vide Michaëlem Molinum in Repertorio pag. 332.

Vicinantia, Burgesia, Italis *Vicinanza*, in Hist. Cortusiorum lib. 1. c. 18. & alibi.

Vicinagium. Charta Communiæ Peronensis an. 1207. de Milite qui debitum Burgensi non solvit: *Major debet super hoc Militem convenire, & Burgensi debitum reddat, aut communionem villæ, creditionem, & vicinagium interdicat*. &c. Infra: *Si Miles hominem feodatum in Communiam habuerit, ipse homo in hospitio suo eum recipere poterit, sed nec creditionem, nec vicinagium ei faciet*. Eadem habet Charta Communiæ Tornacensis art. 17. quæ quidem nescio an his locis capienda sint de libertate, privilegio, vel jure civitatis, quo invicem gaudent *Communiæ* alicujus jurati seu cives.

Vicinetum, Visnetum, Vicinitas, Anglis Practicis, est Jus, forma, vel modus dirimendi controversias civiles vel criminales, in rebus dubiis neque omnino certis, per assisam vicinorum de villis, vel civium, aut Burgensium, iis scilicet advocatis, ex quorum *veredictis* seu depositionibus judex pronunciat: cujusmodi fere sunt quos *Tesmoins voisinaux*, vocant Consuetudines Turonensis art. 159. & Lodunensis cap. 15. art. 4. Vox ducta ex Normannico *vesiné*, vel *voisiné*: *Visnet*, in vet. Consuet. Norman. cap. 33. nos *Voisinage* dicimus viciniam. Regiam Majestatem lib. 2. cap. 11. §. 11. *Si verò contradicatur status libertatis eorundem productorum, vel de eorum statu dubitetur, ad vicinetum erit de patria recurrendum: ita quod per vicineti veredictum, sciatur utrum illi liberi homines sint, an non, & secundum hæc judicabitur*. Cap. 43. *Si verò dubium fuerit de hæredis ætate, proculdubio domini ipsius tam hæredem, quam hæreditatem in custodia habebunt, donec ætas rationabiliter probetur per legales homines de vicineto, & per eorum juramenta. Assisa de vicineto*, ibidem lib. 1. cap. 1. §. 8. Adde lib. 2. cap. 74. §. 7. *Proportatio patriæ vel vicineti*, i. declaratio, in Quoniam attachiamenta c. 68. *Postulare vicinetum*. Cap. 73. *Per fidele vicinetum transire*, in Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ c. 2. §. 2. *Legales homines de visneto seu de villa*, apud Gervasium Dorobernensem pag. 1387. & Will. Thorn an. 1269.

Vicinitas, eadem notione, in Quoniam attachiam. cap. 82. Neque aliud videtur

Vicinaticum, in Usaticis Regni Majoric. MSS. *Ponat partem suam in omni communi vicinali seu vicinatico civita-*

tis Majoric. Est enim *vicinaticum*, juratorum seu *vicinorum* civitatis conventus, *Communia* ipsa.

Vicinium, Vicinitas. Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 36. *Aut si in illo vicinio habitare voluerint*, &c. Ordericus Vital. lib. 8. pag. 707. *In tantum crevit ejus insania, ut pene omnes Ecclesiasticæ possessiones in vicinio ejus depopularentur insolentiâ.*

VICISSERE, Per vices agere, Gallis, *Se relaier.* Vita S. Sampsonis Episc. Dolensis lib. 1. c. 16. in Actis SS. Ord. S. Bened. *Frater autem ejusdem Presbyteri, vicissentibus se per ordinem cæteris Monachis, hujus Monasterii pistor effectus est.*

Vicissatim, subinde, vicissim, in Glossis antiquis MSS.

VICONIUM, & *Cistifer, nomina metallorum.* Papias.

VICTOR *ignium*, dicitur S. Laurentius, in Historia Institutionis Archiepiscopatus Magdeburgensis edita à Gabr. Cossartio cum Conciliis sub an. 967.

VICTORALIS, Ἐπινίκιος, in Gloss. Gr. Lat. MS. Editum habet *Victorialis*, quomodo Capitolinus in Galieno *Victoriales dies* dixit.

VICTORIARE, Victoriam adipisci, referre, apud S. Eulogium in Epist. ad Alvarum, & Sebastianum Salmaticensem Episcopum in Hist. Hispan. pag. 45.

VICTORINUS, Monetæ species, à Friderico II. Imp. in Italia, dum Ferrariam obsideret, cusa, cum castra instar urbis vallis ac fossa hac mente muniisset, ut direpta & eversa civitate, in eo ipsomet loco ubi stativa habuerat, *Victoriam* urbem conderet, uti narrat Joan. Candidus lib. 5.

VICTUALIA, Commeatus, victui necessaria, Gallis *Victuailles*, Italis *Vittuaglie*. Glossæ Dosithei: *Alimonia, victuaglia.* Occurrit apud S. Ambrosium lib. 5. Hexaem. Petr. Blesens. Epist. 69. cap. 21. Fulbert. Epist. 38. Petrum Chrysolog. serm. 63. & 155. Flodoardum lib. 2. Hist. Rem. c. 11. Arnulph. Epist. 4. in Capitul. 2. an. 812. c. 8. & l. 3. c. 74. in Hist. Miscella an. 6. Justiniani M. in Hist. Cortusiorum passim, &c. Vide Notas Felicis Osii ad Hist. Ottonis Morenæ pag. 57.

Victualium, in Synodo Metensi an. 753. c. 4.

Victualis necessitas, in Lege Alaman. tit. 2. §. 1. *Ministerium victuale*, apud Apuleium de Dogmate Platonis.

VICI, Papiæ: *Castella & pagi sunt, qui nulla dignitate civitatis honorantur, sed vulgari hominum cœtu incoluntur, & pro parvitate sui civitatibus attribuuntur.* Infra: *Vicus, castrum sine munitione murorum.*

Vicus publicus, qui fisci est. Capitulare 6. an. 806. c. 21. & Append. 1. Capitul. c. 26. *Ut festivitates præclaræ non nisi in civitatibus aut vicis publicis teneamur.* Concilium Ravennense an. 904. c. 11. de Comitibus: *In publicis vicis domos constituant, in quibus placitum teneant, & secundum antiquam consuetudinem hospitentur.* Quo nomine appellantur *Compendium*, apud Bedam lib. 3. Hist. cap. 28. & *Leodium* in Annalib. Francor. Loiselianis & Metensib. an. 769. Aigradus Monachus in Vita S. Ansberti Archiep. Rotomagensis n. 25. *Census autem qui de vicis publicis Canonico ordine ad partem Pontificis persolvi consueverant, gratuita benignitate in restaurationibus Ecclesiarum benignissimè Presbyteris indulsit earumdem Dei ædium.* Tabularium Persiense ch. 30. apud Perardum: *Cum resideret Domnus Ado Præsul apud Matisconum in propria Synodo, venerunt ante præsentiam ipsius duo Monachi, Leotaldus videlicet & Girboldus, viva voce proclamantes, quod non deberent Episcopalem receptionem facere apud sanctum Marcellinum, quæ Capella est, non vicus publicus: exenia verò & servitium se dare debere aliis in locis dixerunt*, &c.

VIDECOQS, vel *Widecoqs.* Computum Domanii Stapularum in Comitatu Bononiensi an. 1475. *Recepte pour vollées de Videcoqs, chacune volée à 20. den. sauf les vollées du maretz de Condette, dont on ne paye fors 13. den. pour chascune vollée.* In Computo de *Desure*, ejusdem anni, fol. 49. verso: *Recepte de Widecoqs deus à Neufchastel deus au jour de S. Remy. De Pierre de Wierre pour un pastich, &c. doit audit terme 6. Widecoqs, qui à raison de 4. den. pieces valent* &c.

VIDENTIA. Charta Bernaldi Guillelmi D. de Monbasone, qua dictum Castrum Guillelmo D. Montispessuli concedit: *Hoc donum fuit pactum & laudatum cum hac carta 7. Id. Aug. anno Dominicæ Incarn. 1113. in videntia & præsentia Pontii de Monthlur*, &c.

VIDERE, Salutare, nostris, *Voir quelqu'un.* Ammianus Marcellinus lib. 14. *contempto Cæsare, quem videri decuerat.* Vide Henricum Valesium ad hunc locum.

VIDIMUS, pro apographo à Notario vel Secretario descripto; de qua voce vide Reinhartum Robigium lib. 10. Robigal. c. 16. *Vidimus de lettres* in Consuetudine Nivernensi tit. 4. art. 16. 35. tit. 5. art. 6. 14. Interdum pro *vidimus*, habetur vox *inspeximus*, ut in Chron. W. Thorn pag. 2123.

Vidisse, eadem notione. Arestum Paris. 6. Febr. 1321. *Exhibentis copias seu Vidisse quorundam arestorum*, &c.

VIDUÆ, apud Scriptores Ecclesiasticos dicuntur quæ servandæ *viduitatis professionem*; (quam *secundum castimoniæ gradum* vocat Hieronymus Epist. 26.) *coram Episcopo in Secretario emittebant, imposita ab eo veste viduali*, ut est in Concilio Arausicano I. c. 27. Toletanum IV. c 56. *Duo sunt genera viduarum, seculares & sanctimoniales: seculares viduæ sunt, quæ ad hoc disponentes nubere, laicalem habitum non deposuerunt: sanctimoniales sunt, quæ mutato habitu seculari, sub religioso cultu in conspectu Sacerdotis vel Ecclesiæ apparuerunt.* Honorius Augustod. lib. 1. cap. 241. *Viduarum prima Dina filia Jacob extitit ante legem, à qua usus vidualis cœpit. Hanc sub lege Judith & aliæ imitatæ sunt: sub gratia verò Anna & aliæ plurimæ secutæ sunt, quæ secundas nuptias contempserunt. Harum quoque habitus est mundo despectus.* Ejusmodi mulieres *Sanctæ professionis viduas* vocat Salvianus lib. 3. ad Ecclesiam Catholicam: *Viduas continentiam professas*, in Præfat. ad eosdem libros: *Quæ instant orationibus die ac nocte*, lib. 2. ab eorum veste viduali, *pullatas viduas*, Vincentius Lirinensis in Commonitorio 1. Denique *Professæ, Consecratæ, Benedictæ*, in Conciliis aliquot Gallicanis appellantur, locis à nobis indicatis in Notis ad Alexiadem p. 418. ubi easdem esse cum priscis *Diaconissis*, fusè satis probavimus. Ecclesiasticis stipendiis victitabant. S. Hieronymus in cap. 3. Esaiæ: *Nec Ecclesiasticis vidua sustentatur alimentis, nisi quæ sexaginta annorum est, & maturitatem habet morum pariter & ætatis.* Harum ordo τὸ τῶν χηρῶν τάγμα dicitur Palladio in Vita Chrysostomi p. 47. edit. v. c. Emerici Bigoti: τὸ χηρικὸν, apud Clementem lib. 3. Constit. Apostol. c. 3. Oecumenium ad 1. Timoth. v. 19. & in Clementinis Homil. 11. c. ult. *Viduatus*, apud Tertullian. de Velandis virg. c. 9. quod jam antea observatum à viro doctissimo Jo. Bapt. Cotelerio in eruditissimis Commentariis ad veterum Patrum scripta. Multa præterea possent hîc de viduis, earum habitu, & consecratione, congeri, cum ex Conciliis, tum ex Regum Capitularibus, quæ fere attigimus in Notis ad Alexiadem. Addere tantum placet quædam recentioris paulò ævi de Viduarum castitatis professione, quæ edidit Will. Dugdalus in Antiquitat. Warwicensis provinciæ p. 654.

Joannes — Cov. & Lich. Episc. dilecto fratri nostro NN. salutem & fraternam in Domino caritatem. Per partem honestæ mulieris Margeriæ Midlemore, relictæ Ricordi Midlemore nostræ diœcesis, nobis est humiliter supplicatum, quod cum ipsa propter ipsius animæ salutem uberiorem, ac viduitatis ordinem strictiorem, ad Dei honorem devotius & celebrius servandum, votum continentiæ emittere, ac continentiam expressè & solenniter fovere, nec non in signum viduitatis suæ hujusmodi perpetuò, Deo servando, velum sive peplum cum habitu hujusmodi viduis continentiam perpetuam expressè & solenniter profitentibus debitam & consuetam, seu ab eis communiter usitatam sibi sumere, & ad vitam eâ uti in castitate, ut asserit, devotè intendat, ipsam ad hujusmodi suum

propositum admittere dignaremur; Nosque hujusmodi supplicationem piam atque devotam ac Deo placabilem reputantes, aliasque multiplicibus occupati, quo minus hujusmodi intentum præfatæ Margeriæ ad debitum valeamus perducere effectum; ad recipiendum igitur expressè & solenniter continentiæ votum, & castitatis promissum dictæ Margeriæ, ac in signum cujusmodi continentiæ & castitatis promisso perpetuò servando, eandem Margeriam velandam seu peplandam, habitumque viduitatis hujusmodi viduis, ut præfertur, ad castitatis professionem dari & uti consuetum, cum unico annulo assignandum, cæteraque omnia & singula faciendum, exercendum & expediendum, quæ in negotio hujusmodi de jure vel consuetudine necessaria seu opportuna fore dinoscantur. vobis committimus potestatem per præsentes. Sigillo nostro signatum; &c. Id porrò actum sub Henrico VIII. Rege Angl. an. 22.

Formulam verò Professionis accipe ex eod. Dugdalo pag. 319. *Nono die mensis Augusti an. Dom.* 1360. *apud Warwyk, dictus venerabilis Pater altam Missam in Pontificalibus in Ecclesia collegiata B. Mariæ Warwici antedicta celebrans, votum castitatis Philippæ nuper uxoris Domini Guidonis de Warwic admisit & acceptavit: & dicta Philippa votum castitatis emisit sub his verbis.*

En le nom de la seint Trinité, Piere, & Fitz, & Seint Espirit, jeo Philippe que fu la feme Sire Guy de Warwic, face purement, & dez queor, & volontér entierement avow à Dieu & Seint Eglise, & à la benure Virgin Marie, & à tout la bele compaigne celestine, & à vous Reverend Piere en Dieu Sire Reynaud par la grace Dieu Evesque de Wyncestre, que jeo amenerai ma vie en chastitée désore en avant, & chaste sera de mon corps, & tout le temps de ma vie. Vide *Velum.*

Vidua Regis, JC. Anglis & Cowello, est illa quæ dotem legitimam è terris & tenementis viri sui, qui in capite de corona Regis tenebat, Regis auxilio sibi subveniri petit.

VIDUINA, vel *vidunia*, Bivira, *quæ duos viros habuit*, Papiæ. Savaro ad Sidonii l. 6. Epist. 7. legit in Glossis Isidori MSS. *Vidubium, qui duos maritos amisit.*

VIDUITAS. Epistola Alexandri III. PP. 161. ad Ludovicum VII. Regem Franc. tom. 4. Hist. Franc. *Regiæ Serenitatis industriam postulamus, quatinus consilium & viduitatem tuam carissimo in Christo filio nostro Willelmo illustri Siciliæ Regi literis tuis prudenter aperias, eum attentius ammonens*, &c.

Viduitas, Vox fori Normannici, Gall. *Veuveté*, de qua sic Jura & Consuetudines Normann. cap. 121. *Consuetudo est in Normannia ex antiquitate approbata, quod si quis uxorem habuerit, ex qua hæredem aliquem procreaverit, quem natum vivum fuisse constiterit, sive decesserit, totum feodum quod maritus possidebat ex parte uxoris suæ tempore quo decesserit, ipsi marito, quamdiu ab aliis cesserit nuptiis, remanebit. Post decessum autem ejus, vel post contractum cum alia matrimonium, hæredibus mulieris, ex cujus decessu feodum per viduitatem tenebat, ipsum redibit feodum successionis ratione.* Vide *Curialitas Angliæ.*

Id etiam in Aragonia obtinet: ita tamen *ut teneatur de bonis viduitatis alimentare non solum filios eorum communes, sed etiam privignos sive entenados: si quidem ii aliunde bona non habeant, unde se possint alimentare*, ut ait Michaël Molinus. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 23. *Defuncto viro, uxor vidua, licet ab eo filios habuerit, omnia quæ simul habuerant, possidebit: ea tamen vidua existente, & licet non accipiat virum, si manifestè tenuerit fornicatorem vel adulterum, amittat viduitatem & dotes, ac si duxisset virum.* Multa de jure Viduitatis habent etiam Fori Aragonenses lib. 5. tit. de Jure viduitatis, & Liber 5. Observantiarum tit. de Jure dotium, & lib. 8. tit. de Homicidio, §. 20. & Consultatoria post easdem Observantias p. 43. v. præterea idem Molinus in Repertorio Fororum Aragon. in v. *Viduitas.*

VIDULA. Ordericus Vitalis lib. 9. pag. 728. *Qui acceptis securibus & vidulis, aliisque multimodis ferramentis ad carecta & fructeta stirpanda*, &c.

Vidula, Instrumentum musicum. Vide *Vitula.*

VIDUVIUM, Viduitas, *Diuturni viduvii vulnus*, apud Sidonium lib. 6. Epist. 2, Glossæ veteres: *Vidubium*, περισσιμον χρείας.

VIELLA. Vide *Vidula.*

VIENATICUM. Vide *Guidaticum.*

VIERIA. Charta Henrici Regis Franc. an. 1060. pro Monast. S. Martini de Campis: *Cum omnibus redditibus atque redhibitionibus terræ, silvæ, vinearum, atque pratorum: de redditibus quidem pastionis, vieriæ, silvæ, atque leigii, omnem decimam.*

VIERUS. Charta an. 1197. in Tabulario Lehunensi ch. 20. *Sanctus verò Petrus habet vierum super molendinum, & intra illud vierum & molendinum non potest habere prænominatus Johannes vierum, aut ingenium dormiens — Sed D. Johannes piscari potest ibi cum tramallo & sacco. Et sciendum quod vierus B. Petri tantum habere debet consuetæ clausuræ & assuetæ pasturæ supra molendinum, quantum vierus debet habere in riveta de antiqua consuetudine.*

VIGERIUS, Vicarius, ex Gallico *Viguier. Vigarius Comitis*, in Chartis Parensalibus form. 6. & 7. Charta Ludovici VI. Regis Franc. an. 1114. *Ita ut in toto foro nec in claustro — in prædictis solennitatibus Dapifer noster, vel Præpositus, vel Vigerius, vel Thelonearius aliquid auferre — præsumat.* Chronicon MS. Bertrandi Guesclini:

Je vous fay mon Viguier, le miien lieu tenrez.

Vigerii, Viarum Domini, *Seigneurs Voiers. Vigerii feodales*, in libertatibus *de Boisdecené* in Pictonibus an. 1265. Vide in *Mestiva.*

Vigeria, Justitia & jurisdictio Vicarii. Charta Gaufredi Comitis Andegav. & Agnetis uxoris pro fundatione Abbatiæ B. Mariæ Santonensis an. 1047 in Reg. 114. Tabul. Regii ch. 239. *Consuetudinem illam etiam quæ Vigeria dicitur, scilicet de homicidio, de furto, rapto, & incendio Deo & B. Mariæ — damus.* Alia Joannis Regis Angliæ ibid. *Sed domos, curtes, possessiones suas, homines & mansionarios earumdem, vigeriam, altam & bassam justitiam de furto, de raptu*, &c. Charta Bernardi Episcopi Santonensis an. 1151. *Et contra verò Ecclesia ista instantius cum omni reluctamine hæc omnia negabat, asserens quod nec consuetudines istas, nec vigeriam, nec exactionem aliquam in hominibus suis habebat*, &c. Charta Mauricii de Bellavilla Dom. Ganaschiæ, Sept. 1265. pro libertatibus *de Boisdecené: Sed sciendum est qualis sit vigeria: illa talis est, raptum, furtum, murtricia, & traditiones, & omne malefactum de caminis feodalibus, la meslée caminorum feodalium, in qua sanguis non apparuerit*, &c.

VIGIA. Vide *Cisa.*

VIGILATOR, idem quod *Gaita.* Charta an. 1293. apud Gul. Prynneum in Libertatib. Eccl. Angl. t. 3. p. 568. *Quod quidem videns quidam Robertus le Wayte vigilator ipsius Episcopi, cornavit post socios suos, & alios de familia Episcopi.*

VIGILES, Tenentes, qui excubias debent. Charta Gaufredi Vicecomitis Bituricensis an. 1012. pro Monasterio S. Ambrosii Bituric. *Relinquo quoque omnes consuetudines, videlicet villicationem, stabulationem, & ita liberum reddo eundem burgum &c. — à molendino quoque, qui vocatur Mirabello, reddo vigiles homines ibi manentes, usque ad eundem burgum, ex utraque parte aquæ, ad Monasterium vel burgum custodiendum, cum eisdem quæ in eodem burgo morantur.* Charta Henrici Regis Romanor. an. 1107. apud Chapeavillum to. 2. Hist. Leodiensis p. 54. *Item in domibus ad claustrales sedes pertinentibus, forensis potestas jus nullum spoliandi, aut ostium obserandi, vel vigiles, vel ostiatim denarios exigendi habebit*, &c. Tabularium S. Genovefæ Paris. an. 1211. *Custos verò turris & Portarius, & Asinarius, & Vigil qui de nocte turrem vigilabat*, &c. Charta Stephani Comitis Sacri-Cæsaris an. 1178. *Obolos quos vigiles capiebant.* Vetus Charta in Additamentis ad Matth. Paris p. 150. *Quod vigiliæ fiant per singulas villas, sicut fieri consueverunt,* &

& per viros probos & validos. Vide *Wacta.*

VIGILANTIA, pro *Vigiliis*, seu *Matutinis*, Horis Canonicis ita dictis. Charta Willæ Comitissæ Bonifacii Marchionis filiæ sub ann. 995. apud Ughellum to. 3. Italiæ sacræ p. 48. *Sic esse instituo, ut omni tempore diu noctuque orationes seu Missarum solemnia, ac nocturna vigilantia in ipsa Domini Ecclesia Monasterii facere seu canere debeant, secundum regulam S. Benedicti, &c.* Alia Ottonis III Imp. ibid. p. 51. *In Psalmis, hymnis, seu Missis, & orationibus, & nocturnis vigilantiis*, &c.

VIGILGALLUS. Vide *Vigiliarii.*

VIGILIÆ, Nocturnæ preces, quibus veteres olim Christiani vacabant, nunc abolitæ, & in solis fere Monasteriis & aliquot Ecclesiis Cathedralibus usurpatæ. Libellus precum Marcellini & Faustini p. 66. *Sed quia pro conditione rerum quolibet tempore vel clam salutis nostræ sacramenta facienda sunt, idem sanctus Presbyter Macarius dat vigilias in quadam domo convocare fraternitatem; ut vel noctu divinis lectionibus fidem plebs sancta roboraret.* Cassianus de Instit. Cœnob. lib. 3. c. 8. *Vigilias quæ singulis hebdomadibus à vespera illuscescente, Sabbato celebrantur, idcirco seniores hyemali tempore, quo noctes sunt longiores, usque ad quartum gallorum cantum per Monasteria moderantur, ut post excubias totius noctis, reliquis duabus fermè horis reficientes corpora sua nequaquam per totum diei spatium somni torpore marcescant.* Vigent tamen etiamnum Vigiliæ Natalis Domini apud omnes Christianos. Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 8. *Ad Vigilias Dominici Natalis advenit, monuitque Presbyterum dicens, Vigilemus unanimiter ad Ecclesiam Dei*, &c. Et lib. 3. Hist. cap. 17. *Cum Dominici Natalis nox alma populis effulsisset, idem Pontifex priusquam ad Vigilias descenderet, jussit*, &c. De Vigiliis Christianorum, vide Concilium Matisconense II. cap. 1. Isidorum lib. 2. de Eccles. offic. cap. 22. Honorium Augustod. lib. 3. c. 6. Durant. de Ritib. Eccl. l. 2. c. 4. Covarruviam Var. resol. l. 4. c. 19. §. 10. Mundelhemium Antiq. Mon. Ep. 69. Card. Bona de Divina Psalmod. c. 4. &c.

Vigilia. Joan. de Janua: *Vigilia dicitur dies profestus, scilicet dies primus ante festum, quia tunc in sero vigiliæ vacamus.* Alcuinus de Offic. divin. *Ad quod signandum, (temporalem Sanctorum angustiam) præcedentibus eadem natalitia diebus, quas vulgò Vigilias eorum appellamus, solito parciùs vescentes, eadem solemnia debitis jejuniorum obsequiis, & maceratione carnis devotè prævenimus; ut per pridianam purificati abstinentiam, digniùs celebremus sequentis festi lætitiam.* Honorius Augustod. lib. 3. c. 6. *More antiquo duo nocturnalia officia in præcipuis festivitatibus agebantur; unum in initio noctis à Pontifice cum suis Capellanis absque* Venite: *aliud in media nocte in Clero, sicut adhuc, solenniter celebrabatur: & populus qui ad festum confluxerat, tota nocte in laudibus vigilare solebat. Postquam verò illusores bonum in malum permutaverunt, & turpibus cantilenis ac saltationibus, potationibus & fornicationibus operam dederunt, vigiliæ interdictæ, & dies jejunii dedicati sunt, & vigiliarum nomen retinuerunt.* Similia habent Beletus c. 137. & Durandus lib. 6. cap. 7. n. 8. Gregorius Turon. lib. 10. c. 31. n. 6. de S. Perpetuo Episcopo Turonensi: *Hic instituit jejunia vigiliasque qualiter per circulum anni observarentur, quod hodieque apud nos tenetur scriptum*, &c.

Vigiliæ, ipsum Officium nocturnum, quod in vigiliis nocturnis olim decantabatur. Durandus lib. 5. Rat. c. 3. n. 6. *In tempore æstivali celebrat Ecclesia nocturnum officium in tempore prima nocturnæ, licet quandoque tempestiviùs, (quod quidem Vigilias sub antiquo nomine vocat) & specialiter in festivitatibus Beatorum Joan. Baptistæ, Petri & Pauli*, &c. Infra: *Romani etiam adhuc in præcipuis festivitatibus totius anni, in sero dicunt tres Psalmos, & tres Lectiones, quos Vigilias vocant, & in Nocturnis idem repetunt.*

Vigiliam facere. Charta Pontii Archiepisc. Arelatensis an. 1060. tom. 6. Spicilegii Acheriani p. 427. *Quod si est talis qui per indictam sibi pœnitentiam non introeant Ecclesiam, — hic talis ad jam dictam Ecclesiam si venerit, in die videlicet dedicationis ejus, aut semel in anno cum sua vigilia, & adjutorium dederit ad opera Ecclesiæ S. Mariæ quæ modo noviter construitur in prælibato monte, — sit absolutus ab ipso die, quo suam vigiliam fecerit de tertia parte majorum peccatorum unde pœnitentiam habet acceptam*; &c. Infra: *Ipsis autem oratoribus qui cum sua vigilia venerint ad Ecclesiam S. Crucis*, &c.

Vigiliæ, quas *in honore Domni Martini observabant*, prohibentur in Concilio Autisiodor. c. 5. quod per superstitionem & ad sortilegia eæ fieri solerent.

Vigiliæ, Officium quod pro defunctis canitur; quomodo etiamnum appellatur. Concilium apud Saponarias an. 859. c. 13. *Pro eo qui decesserit, in sedibus septenæ Missæ, totidemque vigiliæ Domino persolvantur*, &c. Hugo Flaviniacensis in Chron. p. 172. *Quanto verò affectu & studio memoriam defunctorum eorumdem, id est officium quod Vigilias dicimus, & Missæ celebrationem agi instituerit, noverunt qui hoc facere consueverunt.* Udalricus lib. 1. Consuetud. Cluniacensium cap. 3. *Servitoribus autem expectatis usque dum & ipsi surrexerint à mensa, agitur officium, vel quod à nostratibus Vigilia vulgò appellatur, quod aliquando cum tanti defuncti non haberentur, fieri solebat cum tantum lectionibus tribus & responsoriis, nisi alicujus fratris anniversario superveniente.* Vide Durantum lib. 2. de Ritib. Eccles. cap. 24. n. 14.

Vigiliæ, quæ in Concilio Autissiodorensi c. 3. fieri prohibentur, intelligendæ sunt non eæ duntaxat quæ in privatis domibus fieri consueverant, ut observat Baronius an. 599. n. 53. 54. sed eæ etiam quæ in ipsis ædibus sacris, sed cum choreis, & pagano ritu: *Non licet compensas in domibus propriis, nec vigilias in festivitatibus Sanctorum facere.* Vetus formula post Pœnitentiale Theodori p. 350. *Si in solennitatibus abstinuerit se ab uxore sua, — si ivit ad choreas, & maximè in Ecclesia & devotè, sicut quidam qui faciunt vigilias in festis in quibusdam partibus, & faciunt ludos inhonestos.* Sed &, ut supra observatum, *Vigiliæ in honore Domni Martini* celebrari; ut superstitiosæ vetantur in eodem Concilio Autisiodorensi c. 5. ut & *In Vigiliis circa corpora mortuorum*, vetantur *choreæ, & cantilenæ, seculares ludi, & alii turpes & fatui*; in Synodo Wigorniensi an. 1240. c. 5. ubi additur; *nec ad dictas vigilias aliqui veniant nisi causa devotionis*; &c. Adde Concil. apud Pontem Audomari an. 1279. cap. 10.

Vigilias facere dicebantur Tyrones, qui Militarem ordinem erant consecuturi: pridie enim in Ecclesiam secedebant, ibique pernoctabant, orationibus dantes operam. Matthæus Westmonaster. an. 1306. *Ipsa quoque nocte in templo prædicti tyrones, quotquot poterat capere locus ille, suas vigilias faciebant. Sed Princeps Walliæ præcepto Regis patris sui, cum præcelsis tyronibus fecit vigilias suas in Ecclesia Westmonasteriensi.* Vetus Ceremoniale Creationis Militum de Balneo: *Et en ceste guise demorera l'Escuier en la Chapelle, tant qu'il soit jours, tousiours en oroisons & prieres, requerant le puissant Seigneur, & sa benoite mere que de leur digne grace leur donne pouvoir & confort à prendre cette haute dignité temporelle en l'onneur & louange de leur, de sainte Eglise, & de l'Ordre de Chevalerie. Et quant on verra le point du jour, on querra le Prestre pour le confesser*, &c. Vide *Miles.*

Vigiliæ murorum, à quibus nemo excusatur. Gregorius M. lib. 7. Ind. 1. Ep. 20. *Quia verò comperimus multos se à murorum vigiliis excusare, sit fraternitas vestra sollicita, ut nullum neque per nostrum, vel Ecclesiæ nomen, aut quolibet alio modo defendi à vigiliis patiatur, sed omnes generaliter compellantur*, &c.

Vigilias cum clava notificare. Charta Chrodegangi Episcopi Metensis an. 765. apud Meurissium: *Debent omni nocte vigilare, & vigilias cum clava invicem notificare.* Id est is qui vigilias facit, debet clavæ percussione subinde se vigilare indicare, quod etiamnum faciunt vigiles in *Berfredis* seu turribus, urbium sub regni confinia.

VIGILIARII, Monachi, qui in Monasteriis alios evigilant ad Matutinos, quibus *sollicitudo excitandi incumbit*; qui

septimanam excitationis exercent, Regula Magistri cap. 31. Regula S. Fructuosi cap. 3. *Ita ante mediam surgentes noctem, duodenos per choros recitent Psalmos, secundum consuetudinem; priustamen quàm surgant cæteri, à vigiliariis Fratribus Præpositus excitetur, ut cum benedictione sua & signum moveatur, & cunctorum lectula ab eo priusquam consurgant, strenue visitentur.* Hi etiam *Vigilgalli* vocati, ut observat eadem Regula Magistri d. c. ex singulari *Vigilgallus*; à galli gallinacei vigilantia: *Magna enim merces apud Dominum est excitantium ad divinum opus, quos pro fama Regula Vigilgallos nominavit.*

VIGILIUS, Γρηγόριος, in veterib. Glossis pag. 359.

VIGORATUS, Vigore præditus, *Vigoureux*. Dudo lib. 3. de Act. Norman. pag. 128. *Cernens eum vigoratum & præcellentem in omnibus factis*, &c.

VILAGER. Tabularium Prioratus *de Lewes* in Anglia fol. 16. *Et flagellabit præbendam Prioris per unum diem cum corredio domini, & habebit 2. panes ad vesperam cum companagio, exceptis illis qui non dant vilager.* Ibid. fol. 14. *Quicumque in villa de Hecham habuerit bovem vel vaccam, dabit 1. den. ad Inventionem S. Crucis, & pro vitulo unius anni ebol. Et qui plures habuerit, tot denarios de vilager.* Et paulò post: *Osemundus de Stane pro suo vilager*, &c. — *dant vilager cum suo censu*, &c.

VILANIA. Vide *Villenagium*.

VILARNIPINNIUM. Vide in *Usis*.

VILLA, Civitas, Gallis *Ville*. Ita usurpasse videtur Rutilius Numatianus in Itiner. dum oppida à civitatibus distinguit, & ortas civitates ex oppidis indicat:

Nunc villæ ingentes, oppida parva prius.

Lambertus Schafnaburg. an. 1073. de urbe Hartesburg: *Et quia villam viris fortibus vallis & feris undique munitam incursare haud satis tutum putabatur*, &c.

Will. Brito lib. 2. Philipp.

Hic obstat Comiti, ne vires transferat ultra,
Tam bona ne pereat sub eodem villa furore.

Et Nicolaus de Braja in Ludovico VIII. de Rupella:

Ingreditur villam, victori supplicat hostis.

De Avinione:

Quos villæ statuit custodes Rex Ludovicus.

Villas hodie, non quomodo Latini prædia rustica, sed complurium in agris mansionum vel ædium collectionem appellamus. Jo. de Janua: *Villa, dicitur à vallis, quasi vallata, eo quod vallata sit solùm vallatione vallorum, & non munitione murorum. Inde Villanus.* Glossæ Basil. Αἱ δὲ οἰκοδομαὶ ἐν μὲν τῇ πόλει οἰκίαι λέγονται, ἐν δὲ τοῖς χωρίοις, βίλλαι. Vita S. Gregorii primi Episc. Aniciensis: *In quodam vico, — quem situm juxta fluvium Borna vulgaris lingua Villam nuncupavit, eo quod polleret quondam frequentia pagensium, ac pluribus tuguriis.*

Liber inscriptus *Cartaria*, scriptus tempore Ricardi II. Regis Angl. *villas* dividit in *murales* & *Rurales*: ac *Rurales* quidem ait *continere campum, pratum & boscum.* Sic passim in Chartis terra arabilis, prata, pascua, bosci, dicuntur jacere *in villa de*, &c. Jo. Forteſcutus de Laude Legum Angliæ cap. 24. *Hundreda dividuntur per villas, sub quarum appellatione continentur & burgi atque civitates. Villarum etenim metæ, non muris, ædificiis, aut stratis terminantur, sed agrorum ambitibus, territoriis magnis, hamiletis quibusdam, & multis aliis, sicut aquarum, boscorum, & vastorum terminis, quæ jam non expedit nominibus designare, quia vix in Anglia est locus aliquis qui non infra villarum ambitus contineatur; licet privilegiati loci quidam infra villas de eisdem villis pars esse non censentur.* Bracton lib. 4. tract. 1. cap. 31. §. 1. *Sciendum quod de jure gentium agris sunt termini positi, ædificia sunt collata, sive & vicinata, & ex qua collatione fiunt civitates & villæ, & ex pluribus ædificiis collatis & vicinatis, & non ex uno ædificio constructo, ut si quis in agro unicum faciat ædificium, non erit ibi villa: sed cum ex processu temporis cœperint coadunari & vicinari plura ædificia, incipit esse villa*, &c. Et lib. 5. tract. 5. cap. 28. §. 1. *Villa est ex pluribus mansionibus vicinata, & collata ex pluribus vicinis.* Quo loco pro *collata*, Fleta lib. 6. cap. 51. §. 2. habet *villeta*. Vide in hac voce.

Villæ Regiæ, Dominicæ, quæ Regum erant propriæ. *Palatia, Curtes Regiæ, Fisci & vici Regis*, interdum nudè *Villæ* appellatæ in Francorum Annalibus. *Villæ Regiæ atque proprietates*, in Annalib. Francor. Bertinianis an. 858. Theganus de Ludovico Pio Imp. cap. 19. *Intantum largus, ut antèa nec in antiquis libris, nec in modernis temporibus auditum est, ut villas regias, quæ erant sui, & avi, & tritavi, fidelibus suis tradidit eas possessiones sempiternas, & præcepta construxit, & annuli sui impressione cum subscriptione manu propria roboravit.* Unde colligitur villas istas fuisse ex propriis Regum patrimoniis, quandoquidem Ludovici tritavorum fuere. Iidem Annales Bertiniani an. 867. *Vicario scilicet Salomonis Comitatum Constantini cum omnibus fiscis & villis Regiis & Abbatiis in eodem Comitatu consistentibus — confirmat.* Charta Henrici II. Imp. an. 1023. apud Nicol. Zyllesium sic clauditur: *Actum in Triburia, Regia villa, Palatio publico*, &c. Eadem *Villæ Regiæ* nomenclatura donantur *Weimodus*, apud Miræum in Cod. Donat. piar. p. 28. *Carisiacum* in Vita Lud. Pii an. 834. *Cassinogilus*, apud Ademarum in Vita Ludovici Pii initio, &c. Alias in Anglia proferunt Asserus de Gestis Ælfredi an. 853. 871. 878. 885. Matth. Westmonast. an. 870. Simeon Dunelm. an. 887. &c.

Villæ fiscales, quæ ad fiscum pertinent, apud Gregorium Turon. l. 6. cap. 32. Flodoardum lib. 1. Hist. Remensis cap. 20. &c.

Villæ publicæ, quæ ad Fiscum regium pertinent. Anonymus de Gestis Constantini M. *Et in villa publica Appiæ viæ — custodiri fecit.* Alibi, mortuum ait Constantinum M. *in suburbano Constantinopolitano, villa publica, juxta Nicomediam.* Fredegarius: *Omnes Francos, sicut mos Francorum est, Bernaco villa publica ad se venire præcepit.* Idem an. 761. *Melciacum villam publicam incendio cremaverunt.* Et an. 766. *Totam regionem illam vastans, villas publicas quæ ditionis Vuaifarii erant, totas igne cremare præcepit. Sparnacus, prædium publicum*, in Passione S. Bercharii apud Camusatum pag. 69. Adde Jonam in Vita S. Columbani cap. 19. Annales Francor. Metenses an. 692. 714. 754. Chronicon Hildesheimense an. 741. &c. Vide *Vicus publicus*.

Villæ dominicales, Dominicatæ, & Indominicatæ, propriè Regum vel dominorum. *Villæ Dominicatæ*, quibus opponuntur *Villæ vassallorum*, in Annalib. Francor. Bertinianis an. 870. Edictum Pistense c. 5. 8. *Villæ nostræ indominicatæ*, &c. Charta Divisionis Imperii Ludovici Pii edita à v. cl. Steph. Baluzio, c. 2. *Et insuper duas villas dominicales ad suum servitium*, &c. Poëta Saxonicus in Carolo M. an. 785.

——— Properarunt protinus ambo
Ad Regem, jam tum fuerat qui fortè reversus,
Ad villam propriam, quæ dicitur Attiniacus.

Ubi *propriam*, idem valet quod *Dominicam*. Vide *Dominicus*.

Villæ Capitaneæ, Majores, in Capitulari de Villis, cap. 19.

Villa legis, quæ legibus suis regitur, & judices suos habet, Majores & Scabinos: *Ville de Loy*, in Consuetud. Boloniensi art. 13. 99. Aresta Candelosæ an. 1262. f. 125. *Determinatum quod homines Crispiaci in Laudunesio possunt arestari in villa D. Ingeranni de Cociaco, quæ dicitur Fara, & est villa legis, pro debitis ipsorum, per justitiam ipsius Ingeranni*, &c. Ibidem fol. 14. *Non est probatum quod burgenses D. Regis non possunt arrestari in villa regente se per legem.* In alio Aresto 20. Aug. an. 1411. *Teneremondia*, seu Teneræmunda in Flandriæ Comitatu, dicitur *notabilis villa legis, habens campanam, sigillum, burgesiam, & banleucam*, &c. In Hist. Be-

tuniensi pag. 116. Vide Raguellum in v. *Loi*.

Villæ mercatoriæ, *Marchandiæ*, quæ habent jus nundinarum, in Fleta lib. 1. cap. 24. §. 8. lib. 2. c. 50. §. 30.

VILLAGIUM, Villa, vicus, ex Gallico *Village*. Occurrit apud Nicolaum Uptonum lib. 4. de Militari officio pag. 135. Perardum in Burgundicis p. 313. & in Chartis variis.

VILLANIA, Probrosa actio, qualem *villani* & viri ignobiles facere solent: ex Gallico *Villenie*, Italico *Villania*. Auctor Destructorii vitiorum cap. 105. *Vulgariter dicitur, Villanus ille est qui facit villaniam, non qui in villa nascitur.*

Item Injuria, probrum, convitium, contumelia. Aresta an. 1284. in Regesto Parlam. B. fol. 69. *Occasione cujusdam injuriæ seu villaniæ dicto Girardo irrogatæ*, &c. *Villaniæ seu improperia*, in Charta an. 1338. apud Petrum Mariam Campum in Regesto 3. part. Hist. Placent. p. 290. Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 86. *En simple ledange, se cil qui l'a dit, en est attaint, il le doit amender à la Justice, & à celui qu'il ledanga, & doit dire simplement que la villanie, que il lui dist par follie, n'est pas en luy.* Statutum Philippi Pulchri Regis Franc. an. 1302. pro Castelleto Parisiensi in Regesto 12. Chartophyl. Regii ch. 12. *Et autel sera fait as villanies dites entre petites personnes & batteures legeres, & en petites querelles.* Vide in *Villanus*.

VILLANI dicti sunt à *villa*, eo quod in villis commorentur, qui & *Rustici*, à ruribus quæ excolunt, & *Pagenses*, &c. apud Vitalem Episcopum Oscensem. Constitut. Neapolit. lib. 2. tit. 32. *Villanus, qui in villis & casis habitat*, &c. Brito in Synonymis:

> *Rusticus, agricola, rudus, & villanus, agrestis,*
> *Runco, ruricola, rurestris, villicus assint.*

Ebrardus Betuniensis in Græcismo:

> *Quando mulcetur villanus, pejor habetur,*
> *Pungas villanum, polluet ille manum.*
> *Ungentem pungit, pungentem rusticus ungit.*

Notum apud nos proverbium. Capitul. Karlomanni tit. 2. c. 14. *Volumus ut Presbyteri & Ministri Comitis villanis præcipiant, ne collectam faciant, quam Geldam vocant, contra illos qui aliquid rapuerunt.*

Villani propriè apud Scriptores ævi inferioris dicuntur qui *villæ* seu glebæ adscripti sunt, & vilis ac servilis habentur conditionis, & ut servi in commercio erant, & cum villis ac prædiis vænibant. Charta Willelmi II. Regis Angliæ apud Ordericum Vital. lib. 6. pag. 602. *Dedit & 16. rusticos ad ipsas decimas custodiendas, atque 9. Ecclesias. Dedit enim 3. villanos*, &c. Ubi *Rustici* & *Villani* iidem sunt. Eodem lib. *Ipse quoque terram & villanos, & omnes consuetudines de ipsis villanis in vico Silvatico concessit.* Charta Alfonsi Regis Castellæ æræ 1240. apud Marcam in Hist. Beneharn. cap. 14. n. 6. *Dono igitur vobis quindecim villanos, quos habeo in Angonne & in Sa, cum omnibus juribus quibus mihi tenebantur jure hæreditario, ut in perpetuum habendos, & irrevocabiliter possidendos.* Britton in Legib. Angl. pag. 78. *Nul ne poit estre vilein, fors que de auncienne nativité, ou par reconnoissance, ne nul ne peut estre plus vilein de autre. Car un que est serfe, il est ausi serfe come nul autre: car sount touts de autele condition. Vilain*, in Consuetud. Marchensi art. 153. *Le Roman de Vacces ou de Rou* MS.

> *Et porce qu'il tollut as villains lor labor,*
> *Les semences & les biens, & tout lor autre ator*, &c.

Occurrit passim vox *Villani* ea notione in Chartis Normanno-Siculis apud Rocchum Pirrum. Hunc vide to. 2. p 387. 388. &c. & Fulconem Benev. p. 341. &c.

Differunt tamen *Villani* à servis. Petrus de Fontanis in Consilio à nobis edito cap. 21. *Et sache bien ke selonc Diex ke tu n'as mie pleniere poësté seur ton vilain. Dont se tu prens du sien fors les droites redevances ki te doit, tu les prens contre Dieu & seur le peril de t'ame & come robierres. Et ce kon dit, toutes les coses ke vilains a, sont son Seigneur; c'est voirs à garder. Car s'il estoient son Seigneur propre, il n'avoit nule difference entre serf & vilain, mais par nostre usage n'a entre toi & ton vilain Juge fors Dieu, tant com il est tes coukans & tes levans, s'il n'a autre loi vers toi fors le commune.* Adde Brittonum de Legib. Angl. c. 31. initio.

Villani socmanni, qui tenent tenementa sua *in socagio*.

Villani adventitii, qui ea tenent per certa servitia & expressa ex conventione, &c. apud Bractonum lib. 2. cap. 8. §. 2.

Villanorum rursum alii sunt aspicientes ad manerium, vel tenementum aliquod, qui scilicet ad ea spectant, & quibus adscripti sunt, ita ut cum iis væneant. *Aspicere* enim *Manerium*, & soli villani dicuntur: res verò aliæ ab iis dependere. Alii denique

Villani in grosso, seu *Villains en gros*, qui nullas terras habent, ratione quarum certo tenemento adscribantur, vel qui in curia recordi se pro villanis agnoscunt. Vide Littleton. sect. 181. & seqq.

Villani uxor, non *Villana*, sed *Nativa* appellatur, soli que viro *Villani* appellatio congruit. Idem Littleton sect. 286.

Villani Collaterii, & *de Parada*, apud Hispanos, de quibus ita Vitalis Episcopus Oscensis: *Villani Collaterii tam crudeli erant subditi servituti, ut etiam inter filios dominorum suorum ducerentur gladio dividendi qui quondam, temporum conditione cogente pestifera eorumdem, contra dominos suos insurgentes, tandem composuerunt cum eis communiter, & ultranea voluntate certa tributa & conditiones supra se & suis filiis assignantes. Qui post compositionem hujusmodi Villani de Parada taliter nuncupati, hoc cum suis dominis inter cætera pepigerunt, ut quotiescunque domini eorum fidejussione indigeant, hujusmodi solvere sint compulsi: nec si dominus pro quo fidejussit, indemnitati ejus voluerit providere, nunquam postea pro ipso domino fidejussione casu aliquo teneantur.* Eximinus Petri Salanova Justitia Aragonum, & Martinus Didacus *Daux* Justitia Aragon. lib. 6. Observant. tit. de Privileg. Militum §. 7. *Item sunt quidam, qui dicuntur Villani de Parada, id est de conventione: scilicet illi qui nihil habent, nisi de bonis Infancionum, & in domibus Infancionum populati sunt cum conventione ut semper ibi sint. Et tales non peytant in aliquo cum hominibus signi Regis, nec pro ganatis, neque aquis, ut quidam dixerunt.* Ubi Salanova videtur indicare *Villanos* ejusmodi *de Parada* nuncupatos, quod ita cum dominis de specie servitutis convenerint. Atqui *Parada* apud Hispanos, non est *conventio*, sed hospitium, vel potiùs præbitio hospitii; quomodo *Parata* usurpatur scriptoribus ævi inferioris, uti suo loco docuimus. Proinde longè probabilius videtur ita appellatos, quod *paratas* dominis suis præberent, hoc est hospitia, præstationes, & *procurationes*. Quod sanè satis docet idem Vitalis Episcopus: *Quæ deveria sunt reliquiæ illius pestilentis & miserabilis conditionis Villanorum de Parada, quæ in usu per dissuetudinem habentur.* Ea autem *deveria* de quibus loquitur, quæque *Ricis hominibus* præstabantur, sunt quædam *personalia tributa, ut est panis & pullus: & quædam alia quæ secundùm diversas consuetudines præstantur à singulis domibus annuatim.* In Foris Oscæ an. 1247. fol. 21. *Villanus de parada tenetur fidejubere pro suo domino, quotiescunque necesse fuerit ipso domino*, &c. Vide Michaëlem *del Molino* in Repertorio in v. *Villanus*.

VILLARE, *Villaris*, Villula, vel viculus decem aut 12. domorum, seu familiarum, in Scaligerianis: *Hameau*. Charta Cyliniæ filiæ Deodati uxoris Bajonis Viri Inlustris an. 7. Childerici Regis, ex Tabul. Flaviniacensi: *Terras scilicet vilares, cum ipsa casa indominicata, cum omnibus ædificiis*, &c. Stephanus Monachus in Vita S. Rudisindi Episc. Dumiensis n. 5. *Hoc villare fuit hæreditas avorum suorum, situmque erat in amœna valle.* Charta Caroli C. ex Archivo Gerundensis Ecclesiæ: *Et*

in pago *Bisuldunensi villam quæ nominatur Baschara cum suis villaribus*, &c. Alia ejusdem Caroli an. 869. *Villulam quæ vocatur Prunetas, cum suo villare Domnolina.* Flodoardus lib. 2. Hist. Remens. cap. 2. *Childebertus etiam Rex villarem quemdam situm in Vosago prope fluvium Satoam, tam ipsi quàm Ecclesiæ suæ possidendum, instrumentis adhuc manentibus invenitur tradidisse.* Et cap. 5. n. 27. *Ac portionem suam de villari quodam cum mancipiis, vineis, pratis, cæterisque adjacentibus*, &c. Vetus Charta an. 679. ex Tabulario S. Benigni, apud Perardum: *Curtiferis, villaribus, campis*, &c. Alia an. 890. apud eundem: *Donatumque in perpetuum esse volo, — id est villarem integrum cum casas indominicatas*, &c. Adde Chartam 62. inter Alamannicas Goldasti, & alias apud Baldricum in Chronico Camerac. lib. 1. cap. 52. Doubletum in Hist. Sandionys. pag. 813. Catellum lib. 5. Rerum Occitan. p. 747. 777. Baluzium in Notis ad Concilia Narbon. p. 70. 75. 76. & in Appendice ad Capitul. n. 60. 62. 64. 75. 78. 96. 119. 144.

Villaricellus, in Charta an. 878. ibid. n. 110.

Villarium, non semel in Foris Aragonum.

VILLATA, *Villeta*, Adunatio plurium mansionum, seu villa major. Fleta lib. 6. cap. 51. *Inter Mansionem, & Villam, & Manerium est differentia: quia Mansio esse poterit constructa ex una domo vel pluribus, & sic dicitur habitatio una & sola, cum nulli sit vicina. Si autem alii mansioni fuerit vicinata, ideo propter hoc erit Villa. Villa verò ex pluribus mansionibus est vicinata, & Villeta ex pluribus vicinis: Manerium autem fieri potest ex pluribus villis, vel ex una: plures enim villæ esse possunt in corpore unius manerii, sicut & una*, &c. Ingulfus pag. 860. *Quod si extra prædictos 20. pedes in ripis exterioribus aquarum vestrarum, aut extra villata, quæ communia vobiscum vendicant in occidentalibus mariscis vestris*, &c. Gervasius Dorobernensis an. 1169. *Et Missis servientibus suis per omnes villatas Angliæ faciant jurare omnes illos qui ad Comitatus non fuerunt, quod hæc mandata cum cæteris tenebunt.* Idem scriptor an. 1170. *Inquiratur de Vicecomitibus & Ballivis eorum, quid vel quantum acceperint de singulis hominibus*, &c. Monasticum Angl. to. 1. pag. 853. *Extra verò hos terminos, hoc sive aliarum villatarum facere potuimus*, &c. Mox: *Sic enim Turkillus per Regem Cnud constituit, ut nulla villata in alterius marisco foderet vel falcaret sine licentia.* Officium Coronatoris: *Statim accedere debet* (Coronator) *& statim mandare 4. villatas vicinas, vel 5. vel 6. quod sint coram ipsis in tali loco.* Infra: *Appretiare faciant terras, blada & catalla, sicut statim vendi possint, & statim liberentur toti villatæ, ad respondendum de prædictis coram Justitiariis.* Fleta lib. 1. c. 18. §. 11. *Si aliquid receperit de villatis, in quibus fieri fecit adjurationes.* Adde c. 24. §. 7. Vide *Villa.*

VILLATICUS, Rusticus, in Legibus Presbyterorum Northunbrensium c. 51.

VILLATUS, *us.* Fori Oscæ sub Jacobo I. Rege Arag. an. 1247. *Ad constructionem & reparationem villæ villatuum, & murorum.* Sed videtur legendum *vallatuum.* Vide Foros Aragon. f. 145. & suprà in hac voce.

VILLENAGIUM, Conditio Villani. Glanvilla lib. 5. cap. 1. *Placitum est quandoque inter aliquos, quando quis trahit alium à libertate in villenagium; vel quando aliquis in villenagio positus petit libertatem. Cum quis autem petit alium in villenagio positum tanquam nativum suum, habebit Breve de nativis Vicecomiti directum*, &c. Cap. 5. *Pluribus autem modis potest in libertatem aliquis in villenagio positus deduci*, &c. Adde Regiam Majestatem lib. 2. cap. 11. 12.

Villenagium, prætereà definitur *Villanum servitium*, id est illud quod *Villani* præstant: interdum circuitus manerii vel feudi, cui villani adscribuntur. Statuta S. Ludovici: *Si tes vilains achete un fief qui tient de toi franchement, & il lieve & couche en ton vilenage.*

Villenagium denique est Tenementum *villani*, vel quod *villano* concessum est ad excolendum, sub onere præstationis, census, & operarum: ita ut qui ejusmodi tenementum possidet, hisce servitutibus obnoxius sit, sive *villanus*, sive *liber*. Nam liberi possunt etiam tenere villenagia, nec ei *qui liber est, villenagium vel servitium quidquam detrahit libertatis*, ait Bracton lib. 1. cap. 6. §. 1. cap. 8. §. 1. Littleton sect. 172. Britton pag. 165. & alii. Fleta lib. 5. c. 5. §. 18. *Villenagium est quod traditur villanis ad excolendum, & terra precariè dimissa, quæ tempestivè, & pro voluntate domini poterit revocari.* Bracton lib. 1. c. 11. §. 1. ait servos sive nativos appellari *qui tenent villenagia, & per villana servitia & incerta, qui — villanas faciunt consuetudines, & quidquid eis præceptum fuerit.* Charta Edw. III. Regis Angl. *Cum wardis, releviis, & escaëtis, nativis & coterellis suis, & eorum catallis & sequelis & tenementis, quæ quondam quidam nativi & coterelli de ipso tenuerunt in villenagio.* Charta Philippi Aug. Regis Franc. an. 1185. in Hist. Vastinensi pag. 707. *Omnes feodi servientium cadent & venient ad censum in villenagium ea ratione: quod qui domum in feodo habuerat, eam ab Ecclesia Ferrerarium tenebit ad censum 5. solid. donec aliam in terra habeat unde 5. sol. reddat. Si autem in terra Ecclesiæ domum jam habet, vel deinceps habuerit, quæ non sit in feodo, de ea 5. solidos reddet, sicut & alii. Domum verò suam de feodo, cum alio feodo suo, ad censum 12. denar. in villenagio tenebit.* Tabularium Campaniæ an. 1279. *Quos nos tenemus in villenagium, id est ad censum quidquid habemus ad Triamb. sicut alii*, &c. Charta Abbatis Grassensis in Occitania in Regesto Carcassonensi fol. 34. *Abbas verò & Conventus qui suprà suraus nominati habebimus in castris & villis propriis nostris villenagia & burgencias, quæ propter hæresim & faidimentum cadent in commissum, si à nobis teneantur quicunque dicta Villenagia, seu Burgencias, vel partem ex eis tenuerint. Si sit Miles, Burgensis, vel alius, habebimus mobilia quæ erunt in villenagio & burgis nostris & castris, & villis propriis nostris, si propter hæresim vel faidimentum ceciderint in commissum.* Charta Abbatis Fiscanensis in Tab. Fisc. f. 37. *Concessit Roberto — dimidium villenagium apud Escrutevillam tenendum de Ecclesia Fiscanensi, faciendo omne jus vel servitium quod debetur de dimidio vilenagio.* M. Pastorale Eccl. Parisiensis lib. 1. c. 15. an. 1263. *Quam domum ipse Presbyter promisit bona fide quod ipse tenebit in vilenagium, & ipse solvet ratione dictæ domus talliam, costumas, redhibitiones & alia onera.* Adde lib. 2. ch. 25. 26. 27. 30. 31. 32. ubi de villenagiis agitur, Tabularium Fossatense f. 34. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 148. 493. 554. tomo 2. pag. 138. 139. Historiam Academiæ Parisiensis to. 3. pag. 498. &c.

Villenagiorum aliud *purum*, aliud *privilegiatum*. *Villenagium purum* est, quod sic tenetur, quod ille qui tenet in villenagio, sive liber, sive servus, faciet de villenagio quidquid ei præceptum fuerit, nec scire debeat sero quid facere debeat in crastino, & semper tenebitur ad incerta. Talliari autem potest ad voluntatem domini ad plus vel minus, &c.

Villenagium privilegiatum est illud quod tenetur à Rege, idque dicitur *socagium villanum*. Eorum autem privilegium est, quod à gleba amoveri non debent, quamdiu velint, & possint facere servitium debitum, & hujusmodi Sockmanni dicuntur *Glebæ adscriptitii*. Villana autem faciunt servitia, sed determinata. Nec compelli possunt contra voluntatem suam ad tenenda hujusmodi tenementa, & ideo dicuntur Liberi. Dare autem non possunt tenementa sua, nec ex causa donationis ad alios transferre, non magis quàm Villani puri, & unde si transferri debeant, restituunt ea domino, vel ballivo, & si ipsi ea tradunt aliis in villenagium tenenda. Ita Bracton lib. 4. tract. 1. cap. 28. §. 1. Vide eundem lib. 1. cap. 6. §. 1. cap. 8. §. 2. lib. 2. cap. 6. §. 2. Plura de *Villenagiis* habentur apud Littletonem sect. 172. & sequentibus, Brittonem cap. 66. & in Consuetudine

Marchensi art. 147. & seqq.

Vilania, & *Villania*, idem quod *Villenagium*. Tabularium S. Amantii Inculismensis: *Accepit Guilielmus Gastolius de Abbate Joscelino vilaniam deu Vilar de la Croz Bochart, cum hominio.* Observantiæ Regni Aragon. lib. 6. de Munitionib. *De consuetudine licet Infantionibus regni sic proprium recipere, & non dare pro aliqua villania, & per consequens exactionibus regalibus cum peteriis non teneantur contribuere*, &c.

Vilanaticum, *Per vilanaticum tenere*, in Judicato Consulum Placentinorum an 1153. apud Petrum Mariam Campum in Hist. Eccl. Placentin.

VILLICUS. Gloss. Lat. MS. Reg. *Villicus*, *Actor*, *Exactor villæ pensionum*, *Insularius.* Papias ex Isidoro lib. 9. cap. 4. *Villicus*, *Dispensator vel Gubernator. Propriè villæ est Gubernator, unde à villa nomen habet.* Gloss. S. Benedicti cap. de Agric. *Villicus*, οἰκονόμος. Gloss. Gr. Lat. οἰκονόμος ἐπὶ τῆς κώμης, *Villicus.* S. Hieronymus Epist. 151. Quæst. 6. *Villicus propriè villæ gubernator est, unde & à villa Villicus nomen accepit.* οἰκονόμος *autem tam pecuniæ quam frugum & omnium quæ dominus possidet, dispensator est: unde & οἰκονομικὸς Xenophontis pulcherrimus liber est, qui non gubernationem villæ, sed dispensationem universæ domus, Tullio interprete, significat.* Riculfus Suessionensis Episcopus an. 889. c. 15. *Villici, id est provisores villarum.* Passim Scriptores Latini veteres, & ex recentioribus Rudolfus Presbyter in Vita Hrabani Mauri, Will. Malmesbur. lib. 11. de Gest. Anglor cap. 2. præterea Lex Wisigoth. lib. 6. tit. 1. §. 1. lib. 9. tit. 1. §. 8. 9. lib. 11. tit. 1. §. 2. Capitula Caroli M. lib. 6. cap. 120. &c.

Sed posterioribus seculis pro eo accipitur qui vulgò *Major* villæ dicitur, seu is sit ad tempus, ut sunt *Majores* Scabini in civitatibus: sive id muneris habeant in prædiis rusticis ratione feudi. Charta Abbatis de Grista in Tabul. Campan. Bibl. Regiæ fol. 365. *Institutio autem & destitutio Villici, id est Majoris & omnium servientium villæ — erit in dispositione mea.* Lambertus Ardensis: *Ab antiquo Comitis Walteri tempore, quemdam Villicum, vel Præpositum, quem antiquiora tempora Vassum suum appellant, in terra Ghisnensi habebant, qui de omnibus decimis & possessiunculis, quas in eadem terra possidebant, eis ut Villicus sufficienter respondebat*, &c. Charta Adalberonis Episcopi Metensis an. 1065. *Cæterum testati sunt Abbatis vel Villici mei esse arbitrii, ut legitimè & liberè quicquid libuerit, sine Advocato possent placitare de terris, de domibus*, &c. Joannes de Beka an. 1322. *Ex parte sua Ballivum sive Villicum deputavit.* Idem in Hereberto Episcopo: *Nam antea Pontifices aut per seipsos, aut per villicos eadem dominia judicaverunt. Villicus & Scabini Leodienses*, apud Joan. Hocsemium cap. 10. *Villicus & Scabini de Vilvordia*, in Charta an. 1232. apud Miræum in Donat. Belgic. lib. 1. cap. 99. Atque hac notione passim accipitur, in Orig. Murensis Monasterii p. 36. in Chronico S. Trudonis lib. 5. p. 395. apud Ægidium Monach. Aureæ vallis cap. 26. Innocentium III. lib. 33. Epist. 55. & in Chartis variis adud Meuricium in Hist. Episcopor. Metensium pag. 437. 473. Hieron. Vignerium in Stemmate Alsatico pag. 110. 112. 118. 121. 122. Petrum Chiffletium in Beatrice Cabilon. pag. 134. 156. 159. 171. Chapeavillum in Hist. Leodiensi to. 2. pag. 54. 305. Miræum in Cod. Donat. piar. pag. 310. Duchesnium in Hist. Luxemburg. pag. 28. &c.

Villici Ministeriales. Charta Conradi Imp. an. 1145. *Villicos Ministeriales & Scabinos ponere vel deponere poterit Præpositus Marsnensis sine Advocato. De reditibus S. Remigii per Villicum & Scabinos placitabit Præpositus sine Advocato.*

Curtes Villicales, quæ subsunt *Villicis*. Charta Eberhardi Babergensis Episcopi, in Chronico Reichersperg. an. 1154. *Tres videlicet curtes villicales cum adjacentibus molendinis*, &c.

Villicare. Glossæ Lat. MSS. Regiæ: *Villicat, villam agit, vel colligit.* Epistola Nicephori Patriarchæ CP. apud Baron. an. 811. n. 31. *Ego autem non eorum qui possunt villicare & regere hæc, sed dispositione & regimine indigentium particeps sum*, &c.

Villicatura, Munus Villici. Lambertus Ardensis: *Ghisnensis Comes factus Sifridus Villicaturam, sive Præposituram Villico & suis reliquit hæredibus, à quibus denuò Ardensibus usque in hodiernum diem Villicatura sive Præpositura successit dominis.*

Villicatio, eadem notione. Charta Conradi II. Imp. apud Browerum lib. 3. Antiquit. Fuldens. cap. 17. *Cui primum in mandatis dedimus, ut omnes villicationes à Laïcis reciperet, & per Præpositos suos, viros honestos & religiosos officia dispensando disponeret.* Alia Marcwardi Abbatis Fuld. ibidem cap. 18. *Nec mirum; nam Laïci habebant inter se divisas villicationes, & quod volebant retinebant. Hac inquam occasione maxima distractio primum facta est huic Ecclesiæ. Nam quicunque Laïcorum aliquanto tempore habebat inter manus villicationem hujus Abbatiæ, optimos exinde sibi excepit mansos, eosque pro beneficiali jure in suos hæreditavit filios, ita ut aliqua villicatio plures amitteret hubas, quàm retineret: & villicatio quæ debebat servire in Monasterio ad 14. dies, vix 7. serviret fratribus, & quæ 7. vix tres dies, vel prorsus nihil serviret fratribus.* Infra: *Villicationes meas Laïcis interdixi, quas statim cum fratribus meis & quibusdam rusticis, sicut mihi ratum & consultum videbatur, disposui.* Alia Conradi Imp. an. 1114. apud Miræum lib. 2. Donat. Belgic. cap. 4. *Adjicimus quoque, ut sicut ex sententia Principum coram nobis judicatum est, nullus villicationem in possessionibus ad eundem locum pertinentibus hæreditario jure teneat vel repetat: sed Abbas qui pro tempore fuerit, idoneum & fidelem Villicum de familia Monasterii constituat.* Vide Traditiones Fuldenses lib. 3. tradit. 40.

Villicationes. Præstationes quæ fiunt Villicis à Tenentibus. Charta Gaufredi Vicecomitis Bituricensis an. 1012. pro Monasterio S. Ambrosii Bituricensi: *Relinquo quoque omnes consuetudines, videlicet villicationem, stabulationem, & ita liberum reddo eundem burgum*, &c. Notitia an. 1190 ex Tabulario Eccl. S. Laudi Andegav. fol. 79. *Cum — molendinis, piscationibus, sanguine, villicatione*, &c. Tabularium S. Martini de Campis: *Dedit S. Martino de Campis — villicationem & capturam, & omnem consuetudinem justam & injustam, quam habebant in terra de Tullo*, &c.

Villicatio, Prædium rusticum, nostris *Ferme.* Marcwardus Abbas Fuldensis: *Nam Laïci habebant inter se divisas omnes hujus Monasterii villicationes, & quod volebant retinebant. Nam quicunque Laïcorum aliquantò tempore habebat inter manus villicationem hujus Abbatiæ, optimos exinde sibi excepit mansos, eosque pro beneficiali jure in suos hæreditavit filios: ita ut aliqua villicatio plures amitteret hubas, quàm retineret*, &c.

Villicaria, idem quod *Viaria*, seu *Vicaria*, vulgò *Voirie.* Regestum Castri Lidi: *Ad Texuam habet Comes Villicariam, sanguinem, raptum, furtum, incendium.* Occurrit ibi non semel. Charta an. 1227. in eodem Regesto fol. 13. *Et hæc teneat de me cum omni villicaria & cum justitia ad servitium equorum & armorum ad meas expensas nec pro rebus prædictis aliud mihi teneatur impendere. Ego autem ipsius augmentum facere cupiens, ipsi pro servitio suo, honore scilicet & amore, augmentavi & concessi eidem Fulquero & suis hæredibus in homagium prædictam totam Senescalliam & Villicariam de Mota Achart*, &c. Charta Fulconis Regis Hierosol. & Comitis Andegav. pro Canonicis S. Laudi: *Quia — Gaufridus, Comes pater meus eisdem Canonicis dederat terram de Butta Meduana, cum aquis & villicaria, & omnibus consuetudinibus terræ*, &c. Vide *Major*, *Viarius*, *Vicarius.*

VILLOSA, *Villosus*, *Villusus*, Pannus τείχωτος, Gallis *Velu*, vox Latinis nota. Glossæ Lat. Gr. *Villosum*, μαλλωτόν. Traditiones Fuldenses lib. 2. tr. 38. *Lecta-*

ria, sive villosi, sive manutergia, sive camselli, sive cujuscunque sint vestimenta linea vel lanea.

Hinc nostri *Velous* appellarunt pannos laneos, vel potiùs sericos villosos, licèt alii, ut Goldastus ad S. Valerianum Cimelenensem p. 105. à *Vellus* deducat. Matth. Paris in Vitis Abbatum S. Albani: *Quemdam pannum villosum, qui Gallis Villuse dicitur, — ipsum asserens esse S. Amphibali Caracallam.* Regula Templariorum cap. 70. *In omni tempore tegmine lineo, id est veluso, frui bene licebit.* Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 17. Kl. Julii: *Dedit — duas cappas de cangio viridi, unum pannum sericum qui vocatur Veluel, & unum manutergium sericum.* Concilium Senonense an. 1320. cap. 4. & an. 1346. cap. 2. *A parte exteriori almutias de cendeto seu de velveto deferre.* Vide Monasticum Anglic. to. 3. pag. 176. Vulgò *Veloux* appellamus, quam vocem à Græco βῆρος deducit Cujacius ad l. 4. de Vestib. holoveris lib. 11. *Serica enim*, inquit, *dixere βήρυς, ut nunc Galli Verours.* Sed aliud est vocis etymon.

Sic porrò vocabant tersoria, sive lintea villosa ad tergendos pedes vel manus. Bonifacius Moguntin. Episcop. Ep. 3. *Transmitto — villosam ad tergendos pedes Dilectionis vestræ.* Zacharias PP. Epist. 1. ad eundem Bonifac. Episc. *Interea munuscula parva vobis direximus, — id est villosam unam, & argenti & auri tantillum.* Alia ejusdem Bonifacii, quæ est 8. *Villosam ad tergendos pedes — servorum Dei.* Occurrit præterea Epist. 74. & 95. Chronicon Fontanellense: *Lintea ad manus tergendas villosa.*

VILLUM, Τὸ οἰνάριον, *Petit vin*, vox à Terentio usurpata. Petrus Cluniacensis lib 2. de Miracul. cap. 28. de Cartusiensibus: *Inde est quod pane furfureo semper utuntur, vino adeò adaquato, ut meritò magis villum, quàm vinum dicatur.* Utitur semel alibi.

VILTRO. Vide *Feltrum*.

VIMARIUM. Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 52. v. *Et poent prendre la bruiere sans fauchier en lou où il a bois. Et poent prendre les arbres arrachiez & brisiez sans vimaire: & se vimaire i avient, il n'i ont riens. Vimaires est quant l'en puet voir cinq arbres chaieiz tout d'une veue.*

VIMPUM. Charta Philippi Regis Franc. an. 1304. ex 12. Regesto Chartophylacii Regii n. 195. *Plumbum, stamen, seu quodcunque metallum, cineres, vimpum, seu gravellam vinorum, & quascunque merces seu mercaturas alias,* &c. Videtur esse *vappa* Latinorum.

VINADA, Gall. *Vinade*, in Consuetudine Marchensi, dicitur obligatio qua qui possidet prædium villanum, seu servile, tenetur semel in anno, vinum domini cum duobus boum jugis & carro in ejus domum deducere, nisi malit dominus quindecim solidos sibi pro hisce operis præstari, art. 138. 139. 140. &c. 192. 430. & in Arvernensi cap. 25. art 21.

VINAGERIÆ, Ampullæ vinariæ, in quibus vinum reponitur ad sacrificium, *Burettes.* Kalendarium Ecclesiæ Lemovicensis 9. Kl. April. apud Labeum to. 2. Biblioth. pag. 760. *Qui decoravit sanctam Lemovicensem Ecclesiam de 4. capellis munitis* (f. minutis) *novis, cum paramentis altaris, duobus calicibus, uno argenteo aurato cum armis suis, & alio ex auro, cum duabus vinageriis,* &c.

VINAGIUM, *Vinaticum*, Præstatio certæ vini mensuræ pro vineis, quæ vulgò domino feudi exsolvitur vice census, ut est in Consuetudine Claromontensi art 121. *Les droits de vinages deuz pour & au lieu de censives sur vignes, se doivent paier à bord de cuves, & ne peut tirer le detenteur son vin, sans avoir premierement paié ledit vinage,* &c. Ejusdem *vinagii* meminit præterea Consuetudo Remensis art. 161. & Silvanectensis art. 263. Charta Gaufredi Comitis Andegavor. pro Abbatia S. Sergii: *Dono ergo — vinagium ex quatuor arpennis vinearum dominicarum.* Alia ejusdem Comitis in Hist. Monasterii S. Nicolai Andegav. pag. 10. *Perdonavi quoque vinagium omnium vinearum suarum, quamdiu ipsi vel Condonati eorum ipsas coluerint,* &c. Charta Gaufridi Andegavorum Comitis an. 1135. ex Archivo Regio: *Notum sit omnibus — quod Gaufridus Andegaviæ Comes, Fulconis venerabilis Hierosolymitanorum Regis filius, concessit omnibus hominibus Andegaviæ, quod debitores vinagii sui, unoquoque arpento suæ terræ, unde ipse vinagium habere debebat, & solebat per singulos annos proxima die post festum S. Michaëlis pro vinagiis suis census ei reddant. Quod si illa die non reddiderint, proxima die sequenti & censum, & consuetam vinagii legem persolvent. Ac si nec censum nec legem reddere voluerint, Comes de vinea sive de terra suum velle faciet.* Alia ejusdem Gaufredi Comitis Andegav. an. 1136. pag. 71. *Vinagium omnium vinearum suarum, & foragium omnium terrarum suarum eidem Ecclesiæ concedo.* Alia an. 1162. in Hist. Castilionea pag. 26. *Septem modios vini de vinagio meo de Metana ad mensuram Castellionis, & illud vinum jure perpetuo possidendum concedo.* Alia an. 1209. ibid. pag. 36. *Et sex modios vini in vinagiis ejusdem villæ.* Charta Guillelmi Episcopi Laudunensis in 31. Regesto Tabularii Regii: *Vinagia villarum Lavalli & Novienti, videlicet 80. modios, & 4. sextaria, & dimidium vini annui reditus.* Charta Beatricis Abbatissæ B. Mariæ Suession. an. 1232. pro Communia Aisiaci: *Sciendum est etiam, quod si fortè contingat quod homines prædicti velint solvere vinagium suum in vindemiis, & nos ea capere voluerimus, ipsi debent ea afferre in curiam nostram apud Aisiacum, nec tenemur ea recipere ante medium Martium, nisi voluerimus. Neque possumus homines compellere ad ea solvenda ante medium Martium. Et qui die medii Martii in solutione vinagii defecerit, emendaret nobis per 7. sol. & dimid. monetæ patriæ, & nihilominus reddere teneretur vinagium, & nos vinagii forum apponemus secundùm quod consuevimus. Et sciendum quod omnia vinagia debent esse ab albo vino, sano, legali, & pagabili.* Libertates concessæ à Galchero Comite Regitestensi an. 1255. villis de *Raucourt & Heraucourt: Contuli adhuc eisdem & concessi quod quicunque in dictis villis sub ista libertate & assisia manserit, vel venerit, quod ibi remaneat, & qui voluerit, liberè recedat, & de omnibus quæ reliquerit ubicunque gaudeat absolutè, ita tamen quod duos solidos dictos assisiæ solvet, & adhuc solvet vinagium, sicut aliquis extraneus, salvo intercursu, si aliquis sit,* &c. Eadem habentur in Charta Libertatum Maceriarum concessâ ab Hugone Comite Regitestensi an. 1233. Vide Alexandrum III. Epist. 32. apud Sirmondum, Sammarthanos in Archiepiscopis Turonensib. pag. 771. 772. in Episcopis Andegav. pag. 125. Monasticum Anglic. to. 2. p. 980. &c.

Vinagium, pro *Wionagium*. Vide *Guidaticum*.

Vinagines. Charta Berlaii de Monsterello ex Tabulario Monast. Fontis-Evraldi fol. 189. *Scilicet vineas, prata, nemus, census, vinagines, vel quasdam alias res,* &c. Ita edidit Michaël Cosnierus ad Vitam B. Roberti de Arbresello pag. 178. sed vereor ne legendum sit *vinagia.* Regestum Ludovici Regis Siciliæ & Ducis Andegav. fol. 55. *Les vinaiges desdits lieux qui se paient en moustoisons.* Tabularium magnum Corbeiensis Monasterii: *Tout li roage & li forage de ledite ville sont sien* (à l'Abbé) *& li vinages, chest asavoir de tous les vins qui sont amené en ledite ville & vendu.*

VINARIA, in Gloss. Gr. Lat. Οἰνὼν, ὁ τόπος. Οἰνοφόρος γῆ, *vinifera terra.*

Vinarium, eadem notione in Charta Balduini Comitis Gisnensis, quæ habetur in Chronico Andrensi pag. 459. *Præter terram quæ contigua est vinario Monachorum.*

VINARIUS, Vinosus, qui multum vini bibit, οἰνοπότης, ὁ πολὺ πίνων, in Gloss. Gr. Lat. Ita usurpant Lex 4. §. 1. & l. 25. D. de Ædilit. Edict.

Vinarius, qui vina vendit, institor vinarius: οἰνοπώλης, in iisdem Glossis Gr. Lat. Victor Schotti in Gallieno: *Inter hæc ipse popinas ganeasque obiens, lenonum ac vinariorum amicitiis hærebat,* &c. Senator lib. 10. Epist. 28. *Et ideo arcarios, prorogatores tritici, vini & casei, macellarios, vinarios, Capitularios horreariorum & ta-*

bernariorum, &c. mentio est apud Lampridium, ut *Corporis vinariorum Lugdunensium* in vet. Inscript. 466. 7.

Vinarius, Officium Monasticum, cui vini cura incumbit. Tabularium Cisoniense an 1266. *Conventus quoque Vinarium sibi eligat, & vinis præponat, ut fieri solet, per diversum in officio suo duraturum*, &c. Historia ejusdem Monasterii p. 528. *Potest autem dictus Abbas officiales suos & obedientiarios, excepto Vinario Conventus, instituere & destituere pro suæ libito voluntatis. Frater Vinarius* dicitur apud Joannem Monachum Bertinianum in Vita S. Bernardi Pœnitentis n. 18. *Custos vini*, apud Bernardum Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. c. 9. ubi de ejus officio hæc habet: *Custos vini est qui vinum recipit & custodit, vindemia consummata, sicut Granatarius de annona*, &c. Adde Udalricum in iisdem Consuet. lib. 3. c. 19.

VINATA Charta Vulgrini Comitis Engolismensis an. 1147. *Ego verò habebam in ipsa curte vinatam, ita quod de singulis domibus, in quibus inveniebatur, singulis annis sommam vini habebam, exceptis domibus cimeterii, de quibus inter me & Canonicos querela habebatur.*

VINATARIUS, Institor vinarius. *Marchand de vin, Vinotier*. Charta Ildefonsi Comitis Tolosæ an. 1141. apud Catellum: *Vinatarii ipsius villæ, qui foris ibunt emere vinum, & in hanc villam revendere portabunt*, &c. Vide *Vinator*.

VINATICUM. Vide *Vinagium*.

VINATIO, Gall. *Vinée*: Certa vini quantitas, quam in torculari suo percipit dominus feudi ex vindemiis tenentium & hominum suorum. Pactum inter Comitissam Campan. & Episcop. Meldensem an. 1218. in Tabul. Campan. Bibl. Thuan. f. 276. *Comitissa Campaniæ habet justitiam in prædicto clauso, salva vinatione Episcopi, & eo salvo quod nullus audet removere vindemiam donec Episcopus habuerit vinationem suam.*

VINATOR, Vini venditor. Jacob. I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. f. 30. *Vinatores, tabernarii qui emunt vinum per villas & castella, & ducunt eum per civitates*, &c. Vide *Vinatarius*.

VINCANUALAGIÆ, *Labiorum obtorsiones*, in Glossis MSS.

VINCELUNA. Indiculus superstitionum & paganiarum, in Concilio Liptin. an. 743. *De lunæ defectione, quod dicunt Vinceluna*. Disjungendæ voces videntur, *Vince Luna*, quia fortè dum Luna deficeret, superstitiosi clamarent, *Vince Luna*, id est non patere te à Sole superari: idque ex veterum superstitione, qui Lunæ deficienti ac *laboranti* tuendæ tinnitum dabant, ut autor est Plutarchus in Æmilio, & Tacitus lib. 1. Annal. Seneca lib. 7. Natural. quæst. c. 1. &c. quod pridem docuere Criticorum filii. S. Eligius, apud Audoenum in ejus vita lib. 2. c. 15. *Nullus si quando Luna obscuratur, vociferare præsumat*, &c. S. Maximus Taurin. Homil. de defectu Lunæ: *Nam cum ante dies plerosque de vestræ avaritiæ cupiditate pulsaverim, ipsa die circa vesperam, tanta vociferatio populi extitit, ut irreligiositas ejus penetraret ad cælum. Quod cum requirerem quid sibi clamor hic velit, dixerunt mihi quod laboranti Lunæ vestra vociferatio subveniret, & defectum ejus suis clamoribus adjuvaret*. Huc spectant etiam ista Gregorii III. PP. in Pœnitent. cap. 23. & Bedæ lib. de Remed. peccator. c. 21. *Vel quando Luna obscuratur, vel clamoribus suis, vel maleficiis sacrilego usu se defensare posse confidunt*. Tunc enim Lunam à Sole impeti credebant. Narrat præterea Delrius in Notis ad Senecæ Hippolytum, Indos etiamnum existimare tum Lunam usque ad sanguinis effusionem flagellari. Vide Oct. Ferrarium in Orig. Ital. v *Gluliana*

VINCTURA. Galbertus in Vita Caroli Comit. Fland. n. 177. prælium describens: *Ibique dejectus est Comes Fridericus, & contra illum vinctus Riquartus ex Woldman in priore vinctura: plures quippe & infinitæ fiebant in invicem vincturæ: tandem gladiis contendebant*. Sed legendum videtur *juncturæ*, id est commissiones in præliis.

VINCULARE, *Ligare*, Joanni de Janua: in vincula conjicere. *Vinculatus, ligatus*, apud Papiam, carceri mancipatus; occurrit apud Martianum Capellam lib. 1. Gregorium M. lib. 3. Epist. 31. Thuribium Episcopum Asturicensem de Libris apocryphis, Venericum Vercellensem de Unitate Ecclesiæ conserv. pag. 34. in Lege Wisigoth. lib. 9. tit. 1. §. 2. in Historia Cortusiorum non semel, apud Alanum de Planctu naturæ p. 288. & alios.

Vinculata bona, practicis Hispanis dicuntur, quæ hypothecæ vel substitutioni subjacent, apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. Vide Foros Aragon. lib. 6. tit. *de Rebus vinculatis*, & Observantias Regni Aragon. lib. 5. eod. tit.

Vinculatorium, δεσμωτήριον, Carcer, in Vita S. Eutropii c. 12. *Cum ego comprehensi beatissimi viri in vinculatorium ducerentur*, &c.

VINDEMIARII, Vindemiatores, *Vendangeurs*. Occurrit in Vita S. Joan. Episc. Tragur.

VINDENATES. Vide *Arca*.

VINDICABILE, *Passibile*, Papias.

VINDICES, Exactores, exactioni tributorum præpositi; qui ea à provincialibus exigebant, & singulis civitatibus eo nomine præfecti erant. De his agunt Novellæ Justiniani 38. 124. 125. 128. Chronicon Alexand. p. 785. Evagrius lib. 3. cap. 42. Eclog. Basilic. 58. Cyrillus Scythopolitanus apud Alamannum ad Procopii Arcana pag. 100. 1. edit. &c.

VINDICIUM, Vindicta. Gloss. Gr. Lat. MS. ἐκδίκησις, *Defensio, vindicium, vindicta*: in edito *vendicium*. ἔκδικος, *Defensor, vindictor*. Eulogius lib. 1. Memorial. Sanctor. *Stimulator zelo ultionis cohors iniqua gentilium, celerisque animadversionis emergit vindicium in obtrectatores sectæ suæ*. Utitur etiam lib. 2. c. 1.

VINDICTA, *In vindictam dari*. Decretio Chlotarii II. Regis c. 10. *Si servus ante admonitum dominum defuerit, capitale dominus restituat, & de servo faciat cessionem, & cum inventus fuerit, detur in vindictam*. Id est judici tradatur ut pœnam de eo condignam exigat.

VINDRAGIUM. Tabularium Vindocinense ch. 204. *Concessit etiam Dom. Harduinus, ut post obitum Presbyteri vindragium deveniret in manus Monachorum, & ad votum suum quemcumque vellet haberet Presbyterum*. Et Charta 210. *Presbyteratum, quod vulgò dicitur Vindragium*. Vide *Vineragium*.

VINEALE, *Biniale*, Ager vineis consitus, vel plantandis idoneus. Charta an. 1158. in Tabulario Casauriensi: *Deinde cannabinam meam cum biniale eidem cannabinæ adjacent*. Alibi, *Vineale* habetur. Alia an. 1163. *Unam petiam de vinea — & unam canapinam, & unum viniale in loco qui dicitur — cum arboribus suis*. Charta Odonis Episcopi Carnotensis an. 975. *Dedit ad eundem locum terram vinealem 20. solidorum, quæ est proxima civitati Carnotinæ.*

VINEARE *campum*, Vineis conserere, in Pacto an. 1246. inter Thomam Comitem Sabaudiæ & Abbat. Pinarolensem: *Habeat & planum campum, quem similiter vineare possit.*

VINEARII, qui vineas servant. Magn. Pastorale Eccl. Parisiens. ch. 21. an. 1259. *Messarii autem & vinearii in dicta villa ponentur.*

VINEATICA, vel *Vineatica terra*, Ager vineis consitus. Tabularium Casauriense: *Omnes ipsas res genitoris nostri inter cultam & incultam, & silvam modiorum centum, & terra quæ est vineatica solidorum 20. per tremissos vites palorum centum*. Alibi: *Et sunt ipsæ res — inter terram cultam & incultam, & vineæ & vineaticæ & silvæ per singulas petias exunatæ insimul faciunt modiorum quatuor centum*. Vide *Vinagium*.

VINEATOR. Ugutio: *Vinitor, qui vineam custodit, quasi vineator*, &c. Vide *Vinitor*, & *Vinearius*. Chronicon Beccense an. 1247. *In eodem capitulo elegerunt unanimi consensu D. Robertum de Clarobecco, tunc Vineatorem Becci in Francia, — in Abbatem*. Videtur ibi mendum subesse. An *Visitatorem*?

VINERAGIUM, Tributum pro vino quod in urbem adducitur. Charta Philippi Regis Franc. an. 1308. ex 2. Regesto ejusdem Regis n. 9. in Tabulario Regio: *Item vineragium, cavagium & rotagium quæ habebamus apud Jauzi*, &c. *Vientrage* dicitur in Consuetudine Silvanectensi art. 125. *Item peut prendre forage, rouage, vientrage, des vins & autres breuvages vendus*, &c. Ubi forte legendum *vinerage*. Vide *Vindragium*.

Vineratica, eadem notione, si bene auguror, in veteri Charta Italica apud Ughellum to. 5. pag. 1538. *Vinum pro vineratica decimatæ octo*. Perperam enim editum *viveratica*. Sed malim leg. *Vinentica*. Vide in hac voce.

VINERITIA, Tabularium S. Remigii Remensis: *Facit ad pratum dies 3. — facit vineritiam & carrum, aut donat. den. 6.* Alibi: *Et solvunt — ad substratum & materiamen car. 10. de vineritia aut car. 5. aut solid. 10.* Polyptychus Floriacensis: *Solvit unusquisque* (mansus) *De hostileso, id est pro bove solidos 2. & porcos 2. aut solid. 4. multones 2. aut sol. 2. solvit inter vinericiam & pascionem de vino mod. 6.* &c.

VINIFORUM, Βαυκίς, in Glossario Lat. Gr. MS. S. Germani Paris. Vas vinarium. Vide *Bauca*.

VINIPA. Liber Anniversariorum Basilicæ Vaticanæ apud Joannem Rubeum in Vita Bonifacii VIII. p. 345. *Item tria superpellicia de vinipa & cortina*. Puto legendum *vimpa*, pannus scilicet lineus ex quo conficiebantur *vimpæ*, seu pepla mulierum. Vide *Guimpa*.

VINYOGALARII, Vinearum custodes. Martinus Didacus Daux Justitia Aragon. lib. 3. Observantiar. tit. Si quadrupes, §. 3. *Vinyogalarii, & messegari tenentur emendare damnum in vineis & messibus, si salarium recipiunt à domino pro messegueria, vel vinyoguelaria*.

VINITOR, ἀμπελουργός, in Gloss. S. Benedicti: *Qui vineam custodit, vel qui calcat uvas, vel qui custodit vinum*. Ita Ugutio, Gallis *Vigneron*. Vox Latinis scriptoribus nota. Gregorius Turon. lib. 5. cap. 48. *Cracina Pictavensis insula vocatur, in qua à fiscalis vinitoris servo, Leocadio nomine nascitur*. Tabular. S. Remigii Remensis: *Vineæ 19. cum totidem vinitoribus, ubi possunt colligi de vino mod. 177.* Charta Chrodegangi Episcopi Metensis an. 763. *Similiter donamus in pago Magnise in villa Pomuria fortes cum Vinitore, vel illam vineam quam ipse Vinitor facit*, &c. Vita S. Joann. Episc. Tragur. Romæ edita: *Grando superveniens vineas contudit adeo, quod vinitores non uvas, sed racemos rarissimos demum referrent*. Charta Philippi Reg. Fr. in M. Pastorali Eccl. Parisiensis lib. 19. ch. 79. *Noverint — apud nos fecisse querimoniam de vinitoribus vinum de potestate Spedonæ villæ per aquam deferentibus, qui rotaticum, quod alii vinitores vinum per terram deferentes reddebant, ad plenum reddere recusabant*.

VINNA. Vide *Venna*.

VINTENUM, Vicesima, quæ Domino feudi competit, cujus jure percipit vicesimam fructuum in terris vassallorum, aut subditorum, eoque ipso tenetur castrorum & burgorum muros reficere suis sumptibus ad hostium incursus propulsandos. De hoc jure agunt Guido Papæ quæst. 7. & 372. & v. cl. Dion. Salvagnius Boissius in Tract. de Jurib. domin. & usu feudor. c. 46. 47. 48. Concilium Avenionense an. 1279. c. 1. *Census, tascas, trezena, laudimia, vintena, feuda, leudas, pedagia*, &c.

VINUM *coctum*. Capitulare de Villis c. 34. *Vinum, acetum, moratum, vinum coctum, garum, sinapi*, &c. Adde c. 62.

Vinum sacrificale, quod Missæ sacrificio potissimum addictum est, in Metropoli Salisburgensi to. 3. pag. 48. *Præterea vinum sacrificale, quod custodes Monasterii retroactis temporibus procuraverunt, de communi nostro cellario volumus recipi*, &c.

Vinum Italicum, i. forte. Ita Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosoph. Vide Cælium Aurelian. lib. 4. Chronicor. c. 3.

Vinum lymphatum, Aqua mixtum, dilutum, in Constitut. Siculis lib 3. c.

Vinum protropum, Cælio Aureliano lib. 2. Chron. c. 7. est vinum sponte defluens, antequam uva calcetur; mustum.

Vinum tolticium, quod domino in censum præstatur. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 23. *Dono Domino Deo & Ecclesiæ Gratianopolitanæ & Hugoni Episcopo 4. sextarios de vino tolticio, quos in vinea Episcopi, quam emit de Petro Aldiarde, per unum quemque annum solitus eram accipere*.

Vinum tortivum. Cælius Aurelian. lib. 2. Acut. c. ult. *Cum vino ultimæ expressionis, hydatodem Græci vocant, nos abusive tortivum*.

Vinum viride, acerbum ex viridi uva expressum, quomodo *vin verd* dicimus. Utitur Nangius in Chronico an. 1258. De Vinis variis vide Onomastic. Brunsfeldii.

VIOLA. Vide *Vidula*.

VIOLARIUM, Census, Hispanis *Violaria* apud Joannem Dametum in Hist. Regni Balearici pag. 87. Curia generalis celebrata in villa Montissoni an. 1289. sub Alphonso Rege Arag. MS. cap. *Quod donationes factæ officialibus Regis per Monasterium vel alias personas sunt revocatæ: Illud idem ordinamus super violariis iis assignatis existentibus officialibus*. Curia secunda generalis Celebrata Barcinone à Jacobo II. Rege Aragon. an. 1299. MS. *Item quod aliquod officium prædictorum officiorum non donemus amodo in perpetuum, vel ad violarium, vel ad certum tempus*. Curia an. 1333. celebrata ab Alfonso Rege in villa Montisalbi: *Item quod officiales ad violarium tenentur assecurare de triennio in triennium*. Capitis sequentis titulus sic concipitur: *Quod fiat inquisitio contra officiales qui habent officium ad inperpetuum, vel ad tempus*. In ipso textu, *ad inperpetuum, vel ad violarium*. Curia celebrata in villa Montissoni an. 1363. *Istam taxationem censualium, mortuorum, & violariorum in instrumentis quæ fiunt de sententiis tam judicialibus quàm arbitralibus*, &c. Observantiæ Regni Aragon. lib. 5. tit. de Jure dotium, §. 10. *Si aliquid datum fuerit ad violarium viro & uxori ad tempus, altero conjugum mortuo, superstes non debet in illo violario, in quantum tangit partem mortui viduitatem tenere, sed transit ad hæredes mortui*, &c. Vide Repertorium Michaëlis del *Molino* in v. *violarium*. Aliàs,

Violarium, Latinis dicitur hortus, seu locus violis consitus. Sedulius lib. 1. Paschalis operis cap. 20. *Dum—lilia nimio decore mollissima rubus asper exurat, aut per violaria florentis campi purpurea, carduus & spinosis armatus aculeis Paliurus exurat*. Fortunat. l. 4. de Vita S. Martini:

Ungue recido rosas, & per violaria curro.

Occurrit apud Invencum, & alios.

VIOLATUS, pro *Violaceus*, nostris *violet*. Charta an. 1197. apud Ughellum to. 7. pag. 1275. *Cappa de xamito violato*.

VIOLENS, pro *Violentus*, usurpavit Saxo Grammaticus lib. 5. *Violensque amplexuum usus extabat*.

VIPIDA. Pactus Legis Salicæ tit. 44. §. 3. *Si quis hominem in puteum, aut in vipida jactaverit, & vivus exinde exiverit*, &c. Ubi Lex Salica tit. 43. §. 10. habet *in pelagus*. Idem Pactus §. 13. *Simili modo qui hominem in pelagus impinxerit, & exinde evaserit*. Unde liquet *vipidam* hoc loco sonare *pelagus*, seu aquæ gurgitem, uti hanc vocem usurpari docuimus: qui Taxandris *wimpel*: vortex; sicut, inquit Wendelinus, nomina indita duobus fluminibus circa Liram in Brabantia, *wimpe*, & *wimpede*, quod sint vorticosa & periculosissima.

VIRA, Uxor. Formula 37. ex Baluzianis: *Dum omnipotens Deus concessit jugale consortium, & tale permissum dedit ei in omnibus, ut unusquisque cum vira sua nubat juxta consuetudinem anteriorum Christianorum*, &c.

VIRAGO. Ælfricus in Gloss. Saxon. *Virago*, ceopl-ƿƿanᵹ ƿœmne; id est *mascula fortis virgo*. Julius Firmicus lib. 3. c. 6. *Eunuchos faciet mulieresque viragines, & quæ se nunquam virili coitu conjungant, vel si se aliquando viro conjunxerint, nunquam concepturas, vel partum*

tum edituras. Octavius Horatianus lib. 4. Rer. medicar. pag. 110. *Sic denique si prior feminini cursus in vasculis concedat, masculi ex eo nascuntur supervenientе similis semine. Si verò antecesserit virile semen, & in vasculis ceciderit, prius superveniente femineo semine, feminæ nascuntur. Hinc est rationi consentaneum quod virili semine puellæ nascantur: ex femineo semine pueri nascantur. Si itaque utrorumque semen permixtum, obviando sibi in vasculorum cavitatem ceciderit, hos viragines appellamus.* Ingulfus, de filiabus Ethelstani Regis Angliæ p. 878. *Vadunt ad littora cum Cancellario quatuor viragines, quæ castitatis honore Dianam vincebant, & corporali pulchritudine etiam Helenam superabant.*

VIRARE. Lex Alamannor. c. 84. *Et ponat signum ubi iste voluerit, & ubi ille alius voluerit terminum, & virent ipsam contentionem.* Ita aliquot codd. præferre monet St. Baluzius, ubi aliæ *girent* habent. Alius vero pro *contentionem*, præfert terram. Ita *girare*, vel *virare contentionem*, est agrum, de quo lis, est inspicere cum judicibus. *Virer* porrò nostris idem sonat quod *girare*. Vide *Visio*.

VIRATUS, *Virilis, fortis, vel viro honoratus. Unde Johannes Chrysostomus, mulier virata non facilè decipitur.* Ita Ugutio. Ecclesiastic. c. 28. 16. *Lingua tertia mulieres viratas ejecit*, &c. Edit. Gr. γυναῖκας ἀνδρείας. Ubi Mamotrectus; *viratas, id est viriles, vel viratas de fide thori, vel viratas, viro hærentes semper.*

VIREDO. Will. Brito lib. 10. Philipp.

> *Tot latera ambiti livere viredine ferri.*

VIRENTIA, Virens herba, ramalia virentia, quibus in publicis festis sternuntur plateæ. Vita S. Leodegarii c. 8. apud Duchesnium to. 1. Hist. Francor. *Lætatur Ecclesia de præsentia pastoris rediviva, plateæ exornantur virentiis, aptant Diaconi cereos*, &c.

VIRGA, linguâ Gallica, purpuram sonat, inquit Servius ad illud Virgilii lib. 8. Æneid. *Virgatis lucent sagulis.* Id est *purpureis*.

Virga, Veretrum. Lex Longob. lib. 1. tit. 7. §. 18. *Si virgam absciderit*, &c. Vide *Vectis*.

Virga, Baculus Episcopalis, vel Abbatis. Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 78. de Episcopis: *Dicentes, nil aliud superesse, nisi ut sublatis virgis & annulis, deservirent Monachis.* Cap. 27. *Virgam & annulum ei juxta morem antiquum confirmans. Abbatiam per virgam concedere*, in Charta an. 1120. to. 8. Spicilegii Acheriani pag. 172.

Virga alba, Pacis symbolum. Britton in Legib. Angl. c. 53. *Si comme par simple disseisine faite de jour sauns force & armes, oue une blaunche verge en signe de peas.*

Virgæ consecratæ. Gregorius Turon. lib. 7. cap. 32. & ex eo Aimionus lib. 3. Hist. Fr. c. 68. *Post hac misit iterum Gundobaldus duos Legatos ad Regem cum virgis consecratis, juxta ritum Francorum, ut scilicet non contingerentur, sed exposita legatione cum responso reverterentur.* Valerius Flaccus lib. 4.

> *Ille virum ut contra venientem, umbrataque vidit*
> *Tempora Parrhasio patris de more galero,*
> *Paciferaque manu nequicquam insignia virgæ.*

Virgam ferream per medium linguæ portare, pœna blasphemantium apud Catalanos. Curia generalis Cataloniæ in Villa Montissoni an. 1363. MS. *Qui verba nefandissima Deum omnipotentem, ac B. Mariam Virginem & ejus virginitatem tangentia, Sanctos & Sanctas Dei, protulerit, si ex proposito dixerit, sine spe aliqua veniæ moriatur. Si in ludo, rixa, vel cum ira, vel casu protulerit, portando per medium linguæ unam virgam ferream, fustigetur.*

Virgæ minutæ. Vide *Flagellatio*.

Virga Regalis. Vide *Baculus*.

Virga, vel *Virgata regia*, Districtus Senescalli Hospitii Regis Angliæ, cui in signum jurisdictionis commissa est *Virga* coram Rege deferenda, ut olim *Curopalatæ*, qui idem ferè muneris obibat apud Impp. Byzantinos: is enim *aurea virga decoratus inter obsequia numerosa ante pedes regios primus incedebat*, ut autor est Senator lib. 7. Form. 5. Quæ quidem Curopalatæ virga χρυσοῦς ῥάβδος ἀεὶ προκέλευθος ἀνάκτων dicitur Paulo Silentiario in Descript. S. Sophiæ part. 2. v. 126. Fleta l. 2. c. 2. §. 2. *Senescalli Hospitii Regis interest de omnibus actionibus contra pacem Regis infra metas Hospitii continentes duodecim leucas in circuitu Regis, ubicumque fuerit in Anglia, quod quidem spatium dicitur Virgata regia.* Cap. 2. §. 2. *Dicitur virga, quæ sequitur Regem ubicumque fuerit in Anglia, spatium continens 12. leucarum.* Adde lib. 2. c. 61. §. 7. 8. De hac *virgata* agunt etiam Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ c. 6. §. 3. *Omnes transgressiones sub virga Marescalli D. Regis (videlicet infra 12. leucas) debent determinari in Curia Regis coram prædictis Marescallo & Constabulario.* *La verge*, nudè, in in articulis super cartas editis an. 28. Edw. I. cap. 3. & apud Brittonum pag. 1. 8. 9. 69. 75. 76. &c. Apud Francos, *Curia Regia* decem leucarum quaquaversum esse intelligitur, à loco ubi Princeps ipse moratur: uti Edicto Francisci I. mens. Jun. an. 1544. statuitur, quod à Miramontio describitur in Præposito Hospitii pag. 239.

Virga terræ, Modus, seu mensura agri, ȝẏꝛꝺ-lanꝺ; *virga terræ*, Anglo-Saxonibus. Donationes factæ Eccl. Salisburgensi c. 13. *Dedit de proprio in salinis suis, in harena virgas VI. quæ virga habebat pedes XXVI. & dimidium, hoc est in orientali parte ipsius harenæ.* Liber Ramesiensis ch. 297. *Dedit 3. virgas de terra in Indingeworth, & unam virgam in Stepe.* Occurrit apud Ingulfum pag. 909. Ordericum Vital. lib. 5. pag. 602. in eodem Monastico Angl c. to. 1. pag. 280. 313. to. 2. p. 8. 91. &c. Nomenclaturæ rationem fortè attigere Acta Murensis Monasterii pag. 45. *Quantum enim hæreditatis unusquisque possidet, tantum dat & census: & quantum census dat, & arat, & secat fœnum, & metit segetque; & pullos dat & lini resticulas. Cum autem debent arare, cum virga metitur eis quâ & mansi solent metiri. Et ipsa virga signata est secundum uniuscujusque rationem, & ubicunque signum occurrerit, ibi parvum lignum figitur in terra, & ipsi tamen in prima scissura & seminatione arant.*

Virgata terræ, idem quod *virga terræ*, tantum agri quantum *virga* continet. Leges Inæ cap. 66. *Si quis virgatam terræ à domino mercede conductam araverit*, &c. Chronicon Monasterii de Bello: 8. *virgæ unam hidam faciunt: wista verò 4. virgatis constat.* Infra: *Dividitur leuga per wistas, quæ aliis in locis Virgatæ dicuntur.* Ita ferè Monasticum Anglicanum to 1. pag. 313. Vetus Codex: *Virgata terræ continet 24. acras, & 4. virgatæ constituunt unam hidam*, &c. Alius Codex: 10. *ac æ terræ faciunt secundùm antiquam consuetudinem unam ferdellam, & 4. ferdellæ faciunt virgatam*, &c. Sic quantitas varia est pro locorum varietate. Vide Dugdalum in Antiquit. Warwicens. pag. 665.

Virga decima hæreditatis, quæ fisco Regis debetur, cùm de hæreditate inter hæredes controversia est, & ad eam componendam Rex Missum suum transmittit, in Capitul. 2. an. 813. c. 7.

Virga, quam præferunt *Servientes* coram Justitiariis, in Statuto Westmonast. 2. cap. 46. 48. V. *Virgatores*.

Virga. Speculum Saxonicum lib. 3. artic. 45. §. 14. *Duæ virgæ & una forpex emenda illorum est, qui furando aut spoliando juri derogant suo.*

VIRGAREA, *Virgastra*, Virgetum. Vetus Charta exarata circa an. 993. apud Ughellum in Archiepiscop. Florentinis to. 3. pag. 47. *Terris & vineis, silvis, virgastris, pratis, pascuis*, &c. In alia verò pag. 52. *silvis, olivetis, virgareis, pratis*, &c. habetur, ut & in Charta Grimoaldi Pisani Episcopi ibid. pag. 404.

VIRGARIUS, *Lictor*, ῥαβδοῦχος, in Gloss. Gr. Lat. Extat in Foris Aragon. lib. 1. p. 36. titulus *de Virgariis Curiæ Justitiæ Aragonum*, ubi *Vergueros* dicuntur.

VIRGATUS, Italis, *Vergato, panno, o vestimento divisato di più colori*, pannus virgis quibusdam in longum vel in latum varia serie & colore porrectis distinctus, uti *virgata* Gal-

lorum *sagula*, apud Virgilium lib. 8. interpretatur Turnebus lib. 2. Adverf. cap. 4. Glossæ Gr. Lat. ῥαβδωτὸς, *virgeus*. Statuta Innocentii IV. PP. pro reformatione Nigri ordinis: *Non adolescentes, non nobiles, non consanguineos, nec indutos vestibus virgatis, aut argenteis nodulis ornatis, vel partitis, vel viridibus, aut rubeis*, &c. Concilium Palentinum an. 1388. c. 3. *Vestem superiorem non virgatam, aut bipartitam*, &c. *Vestito di vergato*, apud Scriptores Italos laudatos à Pergamino.

VIRGATORES, qui Anglis *Servientes ad arma*, qui *virgas* argenteas deauratas deferunt ante Regem, ut est apud Watsium. Matth. Paris an. 1249. *Quidam verò de ipsa civitate tunc præsentes, dum regii Virgatores populum ibidem propter rei novitatem congregatum & compressum retroire cogerent*, &c. Fleta lib. 2. c. 1. §. 15. *Sunt quædam injuriæ quæ restitutionem in triplo inducunt damnorum, sicut — de Virgatoribus injustum feodum capientibus*. Cap. 38. *In eadem Curia (Regis) sunt Virgatores populum gravantes, gravia feoda petentes*. Vide *Servientes ad arma*. Vox *virgatores* occurrit apud Plautum in Asinaria, pro iis qui *virgis* cædunt.

VIRGINARE, Παρθενεύειν, in Gloss. Gr. Lat. MS. perperam in edito, παρθενεύω, *Vigrino*. Ugutio: *Virginare, fricare, & facere quæ possunt fieri salva virginitate*.

VIRGINULA, Παρθενισκάδιον, in Gloss. Gr. Lat. ubi edit. *Vigrinula*, ut in voce παρθενεύω, *vigrino*: sed in cod. MS. est *virgino*, uti monuimus.

VIRGO, de femina conjugata. Encomium Emmæ Reginæ pag. 172. de eadem Emma Ricardi I. Ducis Normanniæ filia, Ethelredi Regis Angliæ vidua, à Cnutone Danorum in Anglia Rege in uxorem expetita: *Placuit ergo Regi verbum virginis, & jusjurando facto virgini placuit voluntas Regis. Et sic, Deo gratias, Domina Emma mulierum nobilissima fit conjux Regis fortissimi Cnutonis*. Henricus Rossa in Herlingsberga:

> *— Inter quas virgo coronam*
> *Regalem capite demisit, seque profudit*
> *Regnantis pedibus: quod non tulit ipsa, sed alto*
> *Exsiliens solio, nam mater erat sua, blando*
> *Sustinet afflatu*, &c.

VIRGULTA, Modus agri. Monasticum Anglican. to. 1. pag. 760. *Dedit prædictæ Ecclesiæ — unam virgultam terræ in manerio de Cumptone*, &c. Fortè pro *virgata*. Vide in hac voce.

VIRIDE, inquit Watsius, in Legibus Forestarum, intelligitur quidquid frondes fert, aut folia viridia, unde pascantur, aut ubi tegantur cervi & damæ. Vide Skeneum de Verbor. significat. v. *Verd*. Capitula placitorum Coronæ Regis apud Hovedenum pag. 784. *Item præcipit quod in quolibet Comitatu, in quo venationem habet, ponantur 12. Milites ad custodiendam venationem suam, & viride, in forestis suis*. Infra: *Qui autem forisfecerit in foresta Regis de viridi, sive per culpaturam, sive per esbrancaturam, sive per foditionem turvarum*, &c. Inquisitio de forisfacturis forestarum: *Inquiratur etiam qui fecerint vel facere consueverint vastum vel destructionem de viridi vel de venacione in foresta*, &c. Statutum Edwardi III. an. 1. c. 9. *Des trespasses faits en nos forestes de vert & de veneson*. Vide Gul. Prynneum in Libertat. Angl. to. 3. pag. 1142.

Viride & siccum. Tabularium S. Crucis Talemundensis fol. 3. *Adauxi etiam — Monachis — de silva Orbisterii de viridi, & de sicco, ad omnia necessaria officiorum, ædificiorum, videlicet ad Ecclesiam, ad claustra facienda, atque recuperanda cum deciderint*, &c.

Viridarius, Officialis in forestis, qui forestario subest, Gallis *Verdier*, Anglis *Verder*. Is autem *viridis*, seu silvæ cæduæ curam habet, ut & jurisdictionem in forisfacturis forestarum usque ad mulctam 60. solid. Huic subsunt *servientes*, & *custodes* forestarum, *les Sergeants & Gardes de bois*. Cognoscit etiam de mulctis consuetudinariis, & ab ejus judiciis appellatur ad Magistrum Aquarum & Forestarum. *Viridarii* verò ferè semper cum *Forestariis* junguntur, ut qui cum eo Forestas curent, in Charta Joan. Reg. Angl. de Libertat. Forestæ, in Legibus Forestarum Scoticar. cap. 11. §. 5. apud Rogerum Hovedenum pag. 784. 785. in Monastico Anglic. to. 1. pag. 402. 849. 863. in Additament. ad Matth. Paris p. 130. &c.

VIRIDE, vel *Viridis*, Pellis *varia*, de qua in *Varius*. Bractonus lib. 3. tract. de Corona c. 26. §. 1. *Abstulit ei — unam robam de viridi talis pretii*, &c. Ita *Viridis pannus*, pro *varius*, seu *pellis varia*, in Rotulo an. 1267. ex Camera Comput. Paris. *Pro scallatis, tiretana Persa, & panno viridi ad coopertoria*, &c.

Viridis, etiam color olim in pretio habitus. Statuta Innocentii IV. PP. pro reformatione Nigri ordinis: *Non adolescentes, non nobiles, non consanguineos, nec indutos vestibus virgatis, vel partitis, vel viridibus, aut rubeis*, &c. Adde Concil. Avenionense an. 1209. cap. 18. Monspeliense an. 1214. c. 3. Lateranense IV. c. 16. Synodum Wigorn. an. 1240. c. 21. Constitutiones Nicosienses c. 8. Synodum Exoniensem an. 1287. c. 17.

VIRIDIARIUM, *Viridigarium*, pro *Viridarium*, qua voce usus Suetonius. Jo. de Janua: *Viridarium, locus ubi sunt viridia*. Gloss. Gr. Lat. ἀνθὼν, *viridarium*. *Verger* nostris: Italis, *Verzario: Bergée*, in Foris Beneharn. tit. 1. art. 20. Gloss. Gr. Lat. MS. ἀνθεὼν, *Viridiarium*. Editum habet *Viridarium*. Aliud Gloss. MS. ἀνθὼν, *viridarium*. Leo Ost. lib. 2. c. 26. *Viridiarium etiam, quod est ad Pontem Casulini*. *Virdarium* etiam aliquoties legi in Pandectis Florentinis observat Cujacius ad Ulpian. tit. 6. unde inquit, & *viridiarium* alii deduxere. *Viridarium* habent plerique. Vita B. Heldradi Abbat. Novalicensis n. 2. *Composuit pulcherrimum ibidem viridarium, ex quo cuncti venientes habere possint edulium*. Charta an. 1246. *Laudamus vobis D. Henrico Sistaricensi Episcopo totum viridarium, sive hortum sanctæ Sistaricensis Ecclesiæ*. Chron. S. Trudonis lib. 10. *Sunt & atria & porticus ante has utrasque cameras, & viridarium spatiosum & delectabile hospitibus cum pluribus lignis diversos fructus ferentibus*. Vide Hildebertum Cenoman. in Vita S. Hugonis Abb. Cluniac. Albertum Aqu. lib. 3. cap. 15. &c.

Viridigarium, eadem notione. Formulæ veteres Lindenbrogii n. 79. *Cum — vineis arpennorum quatuor, viridigariis, silvis, pratis*, &c. Ubi perperam putavit vir doctus esse adjectivum silvæ, cùm distingui verba debeant. Tabularium S. Cypriani Pictavens. *Cum terris, mansionibus, curtiferis, ortilis, viridigariis, vineis, pratis*, &c. Occurrit præterea in Charta Fulconis Comit. Andeg. an. 1033. & aliis non semel.

Viridiarium, Cœmeterium Monasterii pro Monachis. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu: *Eo tenore ut eos in sua reciperent societate, & si ad exitum vitæ ad tantam egestatem devenerint, ut quod tribuant non habuerint, pro hoc dono in viridiario eos sepeliant*. Alibi: *Et ut Monachi sepeliri nos dimittant in viridario suo*. Vide *Pratum*.

Viridium, locus viriditate plenus. Jo. de Janua.

VIRILITER, Pro *virili* parte, κατὰ μέρος, ἐν μέρει, uti efferunt JC. Andreas Suenonis Archiep. Lundensis lib. 2. Legum Scaniæ c. 1. *Deficientibus primi gradus liberis, admittuntur neptes & nepotes non viriliter, sed in stirpes*, &c. Lib. 3. c. 6. *Inter novercam & ipsos pro virilibus portionibus dividatur*.

VIRIOSUS, *Virosus*. Gloss. Gr. Lat. MS. ἀνδρεῖος, *Fortis, virilis, viriosus*. Quæ vox postrema deest in edito. Jo. de Janua: *Virosus, à vires dicitur, viribus plenus*.

VIRISSARE, *Viriliter agere, vel viriliter superare*. Idem Jo. de Janua.

VIRIPOTENTES, Feminæ nubiles, quibus nubere licuit, dicuntur in Synodo Romana an. 826. c. 29. *Feminæ verò quæ habitum religiosum aut velamen obtentu religiositatis susceperunt, cùm essent viripotentes, deinceps viro sociari non permittantur, sed eligentes Monasteria regulariter vivant, aut in domibus susceptum habitum castè observent*.

VIRITEUM, *genus potionis*, Papiæ, apud Ægyptios ſcilicet vel Alexandrinos, cujus meminit Gregorius M. lib. 6. Epiſt. 37. apud quem *Furitheum* editum, (locum vide in *Cognidium*) illud fortè de quo S. Hieronymus de Vita Clericorum, cùm *palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coct ſque frugibus aqua pinguior coloratur.*

VIRLINGOSUS, Loquax. Andreas Aulæ Regiæ Capellanus in Amatoriis: *De mulieribus virlingoſis. Eſt etiam omnis femina virlingoſa, quia nulla eſt quæ novit ſuam compeſcere linguam*, &c. Vox fortè formata ex Pſalmo 139. *Vir linguoſus non dirigetur*, &c.

VIRO, Baro, tamquam à *vir* deducatur vocabulum ipſum *Baro*. Occurrit in Charta Sancii Willelmi Vaſconiæ Comitis pro fundatione Monaſterii S. Petri Generenſis apud Marcam in Hiſt. Beneharn. Vide *Varo*.

VIROSUS, Potens, fortis, ἀνδρεῖος. Fridegodus in Vita S. Vuilfridi c. 50.

Suſcepit vacuas Ædwilf viroſus habenas.

Aliàs *Viroſus*, φίλανδρον ſonat.

VIRSCARA. Conſuetudines Arkenſes an. 1231. in Tabulario S. Bertini: *Qui virſcaram bannitam pugnando, vel pugnare volendo, temere perturbaverit, tres libras emendabit.*

VIRTUS, Vis, violentia. Iſo Magiſter in Gloſſis: *Vigor, virtus.* Alibi: *Vim, virtutem.* Pactus Legis Salicæ tit. 35. §. 5. *Si quis ligatum per ſuperbiam aut per — virtutem a Gravione tulerit, — vitam ſuam redimat.* Ubi Lex Salica tit. 34. §. 5. *Si quis hominem noxium ligatum per vim tulerit Grafioni.* Eadem Lex Salica tit. 14. §. 15. *Si quis cum ingenua puella per virtutem mœchatus fuerit.* Lex Alamann lib. 5. §. 2. *Si verò per virtutem hoc raptor de Eccleſia abſtulerit*, &c. §. 5. *Nam ſi per virtutem ſervus hoc fecerit*, &c. Edictum Clotarii II. Regis in Synodo Pariſienſi V. de puellis Deo ſacratis: *Quicumque aut per virtutem, aut per quemlibet ordinem ipſas detrahere, aut ſibi in conjugium præſumpſerit ſociare*, &c. Annales Francorum an. 758. *Pipinus Rex in Saxoniam ibat, & firmitates Saxonum per virtutem introivit*, &c. Adde Capitul 3. an. 810. c. 3. Legem Longob. lib. 1. tit. 17. §. 4. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 101. § 17. Leges Luitprandi tit. 26. §. 6. tit. 105. §. 1. tit. 110. §. 1. &c.

Virtuoſus, Qui viribus pollet, in Vita S. Theodardi Archiep Narbon. *Ut Colaphizaretur — duntaxat uno ictu virtuoſi hominis.*

Virtus, Miraculum. Matthæus 14. *Ipſe ſurrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo.* Marc. 6. *Et non poterat ibi virtutem ullam facere, niſi paucos infirmos, impoſitis manibus, curavit.* Hiſt. S. Apollinaris Mart. *Faciens multas virtutes in nomine Jeſu Chriſti.* Marcellini & Fauſtini Libellus precum p. 73. *Per quem & divinas virtutes operatus eſt non ſolùm in Sardinia, ſed in ipſis quoque quatuor exiliis: uſque adeo ut eum adverſarii magnum dicerent, cum Apoſtolicas per eum virtutes fieri negare non poſſent.* Pag. 74. *Et in nomine Chriſti ſit virtutes operatus.* S. Hieronymus Epiſt. 84. *Viri Apoſtolicorum ſignorum atque virtutum.* Einhardus de Miraculis SS. Martyrum Marcellini & Petri lib. 4. cap. 8. *Nihil, inquit, modò apud aulicos tam celebre eſt, quàm ſigna & virtutes quæ fiunt in domo Einhardi per quoſdam Sanctos, quorum reliquias in oratorio domus ſuæ habere dicitur.* Adde cap. 9. Leo Oſt. lib. 2. cap. 78. *Multis poſt mortem virtutibus claruit.*

Virtutes, Angeli, ex ſecundo Angelicæ hierarchiæ gradu, quorum eſt ea procurare omnia quæ ad religionem ſpectant in communi, *per quos ſigna & miracula fiunt in mundo*, inquit Rhabanus lib. 1. de Univ. c. 5. & ex eo Papias. *Ineſt etiam in eo nomine quædam fortitudo dans efficaciam inferioribus ſpiritibus ad exequenda divina miniſteria*, ait S. Thomas 1. p. q. 108. Iſidorus lib. 7. Orig. c. 5. *Virtutes, Angelica quadam miniſteria perhibentur, per quæ ſigna & miracula in mundo fiunt, propter quod & virtutes dicuntur.* S. Hieronymus Epiſt. 17. *Denique etiam Joſephum — aſſerere illo tempore quo crucifixus eſt Dominus, ex adytis templi Virtutum cæleſtium erupiſſe voces dicentium*, &c.

Virtutes, pro Reliquiis Sanctorum. Formula 174. apud Lindenbrogium: *Et aliud de iſta cauſa in nullo non redebeo, niſi in juſto & idoneo ſacramento per hunc locum & Deum altiſſimum, & Virtutes ſancti illius.* Tabularium Carrofenſe, apud Beſlium pag. 156. *Quo dedicato, cœpit conqueri Imperator cum Domno Apoſtolico & Duce Rogerio de virtutibus Sanctorum*, &c. Occurrit rurſum infra. Charta Hiſpanica æræ 905. apud Martinezium in Hiſt. Pinnatenſi lib. 1. cap. 21. *Eccleſia — ubi ſunt recondita virtutes præfati Apoſtoli, & B. Andreæ fratris ejus*, &c.

VIRTUTIGENA, Cui eſt ingenita virtus. Glaber Rodulfus in Vita S. Guillel. Abb. Divion. in Præfat. *Ideò communem fidelium virtutigenûm obſervamus charitatem*, &c.

VIRULE, *Venenum*, Papiæ, ex voce *virus*.

VIS *magna, & parva*, ſeu *Ad magnam vim & parvam*: Formula quæ crebro reperitur in Chartis, quæ agunt de *feudis* vel *Caſtellis reddibilibus*, id eſt quæ vaſſalli reddere domino ſuperiori tenebantur, ſeu is vellet ea ingredi cum mediocri comitatu, *ad parvam vim*: ſeu cum majori comitatu, *ad magnam vim*, uti has voces intelligi debere pluribus docuimus in Diſſertat. 30. ad Joinvillam pag. 352. 353.

VISANTUS, *Viſanteus*. Vide *Byzantius*.

VISCARIUS, qui viſco oves captat, ἰξευτὴς, *aucupator, auceps*, in Gloſſ. Gr. Lat. Ibid. ἰξεύω, *viſco, aucupor*. ἴξος, *viſcum, & viſcus*.

VISCERATIO, διανομὴ κρέως, in Gloſſ. Gr. Lat.

VISCIDE, *fortiter*, in Gloſſ. MSS. ad Alexandrum Iatroſoph.

VISCOCUS. Fragmentum Petronii p. 15. *Solebat ſic cœnare quomodo Rex, apros gauſopatos, opera piſtoria, viſcocos, piſtores.*

VISCURNA. Vide *Scultedus*.

VISIO. Vide *Viſus*.

VISITATIO, Penſitationis ſpecies: ita appellata, quòd tenentes Dominos ſuos identidem *viſitare* tenerentur cum xeniis aut muneribus, quod poſtmodum in præſtationem neceſſariam abiit, & in Gallia noſtra *Salutatici* nomine innotuit. Orig. Murenſis Monaſterii pag. 39. *Villicus autem debet dare, ſicut omnes villici noſtri debent, piſcem magnum pretio 5. ſolidorum ante Natale Domini, quod vocatur Viſitatio.* Pag. 40. *Ruſtici autem qui habent ſcopaſſe, ſerviunt diem in ebdomada, & qui dimidiam in ſecunda, vel cenſum dant, & viſitant villicum ſemel in anno.* Id eſt jus *viſitationis* præſtant. Pag. 47. *Villici, qui ſub ſe habent homines ſervientes, ex diurnalibus, quorum viſitationem accipiunt, debent dare piſces ſinguli quinque ſiclorum, alii autem non, ſed ſecundum uniuſcujuſque conſtitutionem: nam ille qui multos habet Viſitatores, & quoque nullos, poſſunt coæquari.* Vetus Charta ibidem p. 65. *Perſolventem annuatim in cenſum ſextum decimum dimidium modium avenæ, & ſiliginis aridi, & in feſtivitate S. Thomæ 4. ſolidos ad viſitationem.*

VISITATOR, Epiſcopus, qui in locum alterius Epiſcopi demortui, vel propter crimen à communione ſuſpenſi, aut remoti, à Metropolitano, vel Summo Pontifice, mittebatur, ad obeunda in ea diœceſi Epiſcopalia munera, donec alius Epiſcopus ordinaretur, cujus electioni intererat. Vide Gregorium M. lib. 2. Ind. 10. Epiſt. 19. 20. 21. 27. lib. 3. Epiſt. 11. lib. 4. Epiſt. 13. 14. 20. 21. lib. 5. Epiſt. 21. lib. 6. Epiſt. 16. lib. 7. Ind. 2. Epiſt. 25. 26. 91. lib. 11. Epiſt. 16. Formulas antiquas Promotionum Epiſcopalium editas à Sirmondo ad calcem to. 2. Concilior. Galliæ, & to. 8. nuperæ Conciliorum editionis, Form. 1. 2. 3. & ſeqq. Aliam deſcripſit Baronius Joannis II. PP. an. 534. n. 49. exaratam, pro *Viſitatore* dando Eccleſiæ, cujus Epiſcopus ob crimen remotus fuerat. Aliam vide ejuſdem Pontificis ad Cæſarium Arelat. Agapeti I. Epiſt. 7. ad eundem Cæſarium. Vide præterea Leonis Archiepiſc. Senonenſis

Epistolam ad Childebertum Regem to. 1. Concil. Galliæ, Concilium Regiense can. 6. Anastasium in S. Hormisda PP. Synodum apud Vermeriam an. 853. c. 1. Capitul. Caroli C. tit. 43. c. 8. Concilium Romanum an. 1079. c. 6. Joannem VIII. PP. Epist. 308 &c.

Ejusmodi *Visitatorum* officium accuratè perstringit vetus Formula electionis Episcopi in Spicilegio Acheriano to. 8. *Prisca modernaque Ecclesiarum moderamina Theoloquelariis sanxere canonibus, quo arripientibus viam universæ terræ quarumlibet sedium Præsulibus, perviciniorem Episcopum, aut alium Episcopum cui Archipræsul injunxerit, extincti fratris tumulatorem, orbatæque sedis Visitatorem atque consolatorem, sine cujus conscientia sacri prohibent Canones confieri aut confici* perficiatur Ecclesiasticarum inventarium rerum. Tunc verò prioribus viduata sedes, dispositis Oeconomis commendetur. Postmodum autem Cleri plebisque ordinis desideriorum consensus requiratur, quinimmo amotis simoniacis sacculis, postpositisque omnium cupiditatum argumentis, universa fideliter notitiæ Archiepiscopali significentur, quo disponente, cuncta in talibus expedit cum Suffraganeorum consilio sub divina censura disponi negotia, atque ordinari. Igitur Metropolitano dominica vocatione rebus humanis vitaque perfuncto, hæc eadem fideliter exigenda sunt omnia à Visitatore atque tumulatore, & omnium diœcesanorum, si fieri potest, cognitioni significanda prudentialiter, quo urbes quas gentilium temporibus habebant idolicolæ Flamines, nunc gubernent Christicolæ Præsules. Cum ergo pastorem contigerit subrogandum, post advocationem & clamationem Cleri, petitionemque viduatæ plebis, ne urbs Præsulem minimè optatum non spernat, nec odium habeat, fiatque minus religiosa quàm convenit, cui non licuit habere quem voluit: quoniam difficile est quod bono peragantur exitu, quæ malo inchoata principio; expedit orbatæ sedi cum Episcoporum electione, Cleri ac populi ipsius Ecclesiæ acclamatione Episcopum ordinari atque inthronisari. Quapropter*, &c. Historia Trevirensis: *Zacharias PP. B. Bonifacium doctrina & operatione clarum, Treverensi & Remensi Ecclesiæ Visitatorem, & spiritualium negotiorum provisorem constituit, cum Milo tyrannus res utrorumque teneret.*

Visitatores in Monasteriis, qui in Capitulis Provincialibus deligebantur, qui Monasteria visitarent, in Monachos, atque adeo in ipsos Abbates inquirerent, horum delicta emendarent, mulctas pro ipsis delictis & pœnas monasticas irrogarent, &c. Cæsarius lib. 1. de Miracul. c. 1. *Visitatio est disciplinæ conservatio: duo enim primitivi Patres instituerunt ad vitiorum correctionem, & caritatis conservationem, videlicet generale Capitulum, & singulis annis visitationes domorum.* Chronicon Montis Sereni p. 195. *Gotfridus Monachus, quoniam in Ordine Cistertiensi usitata res est visitatio, modum ejus talem esse asseruit, ut singuli fratrum jurati dicerent veritatem de omnibus quæ vel à Præposito, vel ab aliis in Ecclesia sua fieri certum esset.* Sed cùm ejusmodi Visitatores, sub prætextu & obtentu visitationis, Monasteria gravibus expensis premerent, seu longiori mora, vel sumptuosis quas sibi administrari curabant, epulis, vel denique numeroso comitatu, interdum & ab iis pecunias extorquerent, cautum deinceps Constitutionibus Gregorii IX. Nicolai IV. Benedicti XII. & aliis quæ habentur post Chronicon Casinense edit. Brolii, ne Monasteriis & locis visitatis onerosi & graves existerent. Quò spectat querela Burkardi de Casib. S. Galli cap. 16. *Videant dona largissima quæ donavit in Curia, ne fortè fratres sui opprobrio subjacerent Visitatorum, qui multa perturbaverunt Monasteria, ne longè petamus exemplum, sicut fecerunt in Augia, quos totonderunt, & jurare ad suum coëgerunt mandatum.* Et cap. 21. *Visitatores etiam per diversas missos Ecclesias, cum multos perturbassent tam Abbates quàm Monachos, imò etiam plebanos & Clericos minoris ordinis, cohibuit, ne ad monasterium venientes suos perturbarent fratres, non hoc sine summi Pontificis obtinuit permissione: audivit enim qualiter in nobili Ecclesia Augiensi processerant, & quemadmodum fratres ipsius perturbaverant Monasterii.* Vide Decretal. Gregorii IX. lib. 3. tit. 35. c. 8.

VISORES, Testes qui rem actam viderunt, eique interfuerunt. Formulæ vett. secundum Legem Roman. c. 30. *Sed postea taliter in jam dicto loco ipsi illi judicatum fuit, ut in noctes 40. apud homines 36. manu sua 37. in Ecclesia illa, in loco nuncupante illo, conjurare debeat, apud homines visores & cognitores, eo quod ille quondam malo ordine super eum venisset*, &c. Cap. 31. *Similiter testes sibi similes visores & cognitores*, &c. Vetus Notitia apud Perardum p. 60. *Affirmantes se habere plurimos & veraces atque visores testes, qui hoc ita verum esse scirent*, &c. Tabularium Regulæ ad Garumnam: *Visores & testes hujus negotii fuerunt*, &c. Charta Lapurdensis apud Marcam lib. 4. Hist. Beneharn. cap. 9. §. 8. *Testes & visores hi sunt*, &c. Tabularium S. Petri Generensis apud eundem lib. 5. cap. 25. § 8. *Hujus donationis sunt visores*, &c. Blanca in præfatione ad Commentarios rerum Aragonensium: *Alterum quidem pro eorum robore & firmitate, quod sit de solennitatibus substantialibus contractuum, ut testes illorum stipulationi præsentes intersint, atque hos testes, Visores & Auditores appellabant, & ita appellati passim inveniuntur.* Charta Alfonsi Regis Aragon. æræ 1153. apud eundem p. 641. *Sunt testes visores & auditores de hoc donativum suprascriptum*, &c. In alia p. 794. *Testes sunt & visores hujus rei*, &c. Hinc formula sat frequens diplomatibus adscripta: *Hæc autem viderunt & audierunt*, &c.

Visores, qui forestis inspiciendis, ne *vasta* fierent, præfecti erant à Rege. Matthæus Paris an. 1135. *Quod nefandi genus placiti adeo fuerat execrabile, quod si visores alicujus silvam, quem esse pecuniosum sciebant, à longè conspicerent, statim vastum in ea prohiberent, sive esset, sive non, ut eum sine merito redimere potuissent.*

Visores, qui ad Tenementa inspicienda delecti sunt. Vide *Visus*.

VISPILIO, Tersorium, Gall. *Gouspillon*: quæ quidem vox Gallica formata à *Goupillon*, vulpecula, seu cauda vulpeculæ, quod ejusmodi tersoria plerumque ex caudis vulpecularum fierent. Fleta lib. 2. c. 76. §. 9. *Prodest etiam boves de die bis tergere cum vispilione, ea quod affectius se lambebunt.*

VISTA, Prospectus in domum vel tenementum vicini: *Veuë sur quelqu'un.* Libertates concessæ Barcinonensibus à Petro Rege Aragon. an. 1283. MSS. *Nemo potest habere vistam in alterum, nisi primò aspiciat super tenedonem suam.*

Vista, alia notione. Charta pro Vicario Bituricensi, ex Tabulario S. Sulpicii Bituric. *Similiter de molendinis* (habebit) *unum molendinum, de vistis unam vistam, similiter ex liberis & scamnis de sacerio unum paronarium.* Quæ quidem mendo non carent.

VISUMARUS, vox Gallica vetus, qua *trifolium* denotatur, ut autor est Marcellus Empiricus cap. 3. extremo.

VISUS, Oculus. Lex Alemann. tit. 61. §. 3. 4. *Si enim visus tactus fuerit in oculo, ita ut quasi vitrum remaneat, &c. Si autem ipse visus foras exierit & milus*, &c. Ubi per *oculum*, orbem oculorum intelligit.

Visus, Inspectio. Rogerus Hovedenus pag. 784. *Sed concedit bene quod capiant de boscis suis quod necesse iis fuerit sine wasto, & hoc per visum forestarii sui, & viridariorum suorum.* Monasticum Anglic. to. 1. p. 507. *Et similiter de toto tanno de bosco ipsius Roberti usque ad* Creyton *scisso per visum forestariorum nostrorum.* In Charta an. 1300. Regesti Philippi Pulchri Reg. Fr. an. 1299. ex Tabulario Regio n. 36. *Usagium ad ardendum & ædificandum sufficienter ad opus domus ipsius Militis de Iuez per ostensionem à Viridario dictæ foresta faciendam*, &c. Vide *Visor*.

Visus, visio, Inspectio rei de que litigatur, *Veuë* in veteri Consuetud. Normanniæ art. 66. Cameracensi, Bononiensi, &c. ut & in veteri Consuetudine Bituricensi edita à Thomasserio c. 12. *view*, Rastallo & JC. Anglis. *Monstrée de terre* in Consuetudine Turonensi, Lo-

dunensi, Cenomanensi, Britanniæ, &c. Bracton lib. 4. tr. 1. c. 16. §. 4. *Necesse est quod fiat visus de tenemento à juratoribus ut certa res deduci possit in judicium, & quod juratores verum & certum facere possint sacramentum, & quod perinde possit justitiarius justum proferre judicium.* Quomodo autem *visus* fiat, & de quibus rebus, aperit ibi pluribus idem scriptor, & lib. 5. tract. 3. cap. 8. ut & Fleta lib. 2. c. 54. §. 2. lib. 4. c. 6. ubi modus *videndi* præscribitur: præterea Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. c. 46. 56. lib. 2. c. 10. Philippus *de Beaumanoir* cap. 9. Assisæ Hierosol. cap. 27. 222. Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 37. 38. Glanvilla lib. 2. cap. 1. Statutum 2. Westmonaster. cap. 53. Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 66. 85. &c.

Visio, eadem notione, in Regiam Majestatem lib. 1. cap. 9. §. 3.

Visores, qui ad *visum* tenementi delecti sunt, apud Bractonum lib. 5. tract. de Essoniis cap. 14. & in Fleta lib. 4. cap. 6. §. 1. *Veeurs*, in Scacario Normannico an. 1497. Vide *Ostensio*.

Visus franci plegii. Vide *Plegium*.

VITA *Communis*, quam Monachi profitentur, qui *in communi* vivunt, ac simul degunt, & ut ait Cassianus coll. 18. cap. 5. *ex communione consortii, Cœnobitæ, cellæque ac diversoria eorum Cœnobia, vocantur.* S. Augustinus lib. 1. de Morib. Eccl. c. 31. *Quis non illos miretur & prædicet, qui contemptis atque desertis mundi hujus illecebris, in communem vitam, castissimam sanctissimamque congregati, simul ætatem agunt, viventes in orationibus, in lectionibus*, &c. Cæsarius Arelat. serm. 17. *Vovit aliquis — ire ad communem vitam in societate sanctorum*, &c. Infra: *Hic quibus placet, relicta omni spe seculari, & omni actione terrena voveant, se conferendo in societatem sanctorum, & in communem illam vitam, vitam, ubi non dicitur aliquid proprium, sed sunt omnia communia, & est illis anima una, & cor unum in Deum.* Adelbertus Abbas Hidenheimensis p. 333. *Qui cùm non invenirent certas rationes, quibus communis vita in singularem proprietatem & secularem voluptatem esset transmutata*, &c. Hanc etiam Laïci interdum profitebantur, qui etsi habitu nec Clerici nec Monachi, nequaquam tamen iis dispares, eorumque instar sæculo abrenuntiantes, sub Clericorum & Monachorum regulariter viventium, atque adeò Sacerdotum obedientiâ, devotissimè vivebant, & eis serviebant: de quibus egit Baronius an. 1091. n. 4. 5. 6. Vide præterea Turrianum pro Epistol. Pontificum lib. 5. c. 5. Bertholdum an. 1091. Vitam S. Altmanni Episcopi Pataviensis pag. 42. Vitam S. Anselmi Episc. Lucensis, Gerhohum Reichersperg. cap. 16. &c.

Vita. Stephanus Episcopus Tornacensis Epist. 1. de Regula Grandimontensium: *Libellus eorum qui Constitutiones continet, non Regula appellatur ab eis, sed Vita. Inde est quod sicut à regula quam observant Canonici nostri, dicuntur Regulares: sic enim ipsi necesse est à vita quam profitentur, dicantur Clerici seu Laïci Vitales.*

VITAS PATRUM, indeclinabile, Liber Ecclesiasticus continens Vitas SS. Patrum, qui Græcis Πατερικὸν, & πατερικὸν appellatur. Vide Rosweidum ad Vitas Patrum in Prolegom. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 19. *Quales sunt Bibliotheca, & majores Expositores, & Passionarii, & Vitas Patrum, & Omeliarii.* Occurrit etiam in Vita S. Ayberti n. 24. & in veteri Charta to. 12. Spicilegii Acheriani. Gregorius Turonensis in Præfat. ad Vitas Patrum: *Et quæritur à quibusdam utrum vita Sanctorum, an vitæ dicere debeamus. Aulus Gellius autem, & complures alii Philosophorum vitas dicere voluerunt: nam Plinius auctor in tertio Artis Grammaticæ libro ait: Vitas antiqui cujuscunque nostrûm dixerunt, sed Grammatici pluralem non putant habere vitam, unde manifestum est melius dici Vitam Patrum, quam vitas: quia cum sit diversitas meritorum virtutumque, una tamen omnes vita cor pie alit in mundo.* Vide Serenum Sammonicum in Prologo. Gennadius de Script. Ecclesiast. ait Evagrium librum scripsisse, *qui attitulatur Vita Patrum*; ut Petronium *scripsisse putari Vitas Patrum Ægypti Monachorum.* Fulbertus Carnot. Ep. 79. *Mitto tibi Cyprianum, Porphyrium, & Vitas Patrum cum psalterio*, &c. *Vita Patrum*, dixit autor vitæ Burchardi Episcopi Wormaciensis.

Vitas-Fratrum, unica etiam voce opus suum inscripsit Gerardus Frachetus Lemovicensis Dominicanus, qui vixit circa an. 1263. in quo Sanctorum aut virorum illustrium ordinis sui vitas & elogia descripsit Vide Rosweidum in Prolegomenis ad Vitas Patrum cap. 1.

VITELLARIUS, qui vendit *victualia*, ex Gallico *Victualier*, quo nomine censentur pistores & braciatores, in Statuto quod *de pistoribus, braciatoribus & aliis vitellariis* inscribitur.

VITIUM. Anastasius Biblioth. in S. Zacharia PP. p. 78. *Hic in Lateranensi Patriarchio — à novo fecit triclinium, quod diversis marmoribus, & vitio, metallis, atque musivo, & pictura ornavit.* Ubi codex Mazarin. habet *vitri metallis*: Thuanus, *vitro.* Nihil tamen temere mutandum puto in edito: ita enim fortean *vitium*, vel potius unica voce *vitiometallum* appellavit Anastasius tessellatum opus, in quo expressæ *vites*, quasi *vites ex metallis*: quod etiam opus inde *Vignettes*, quasi *vineolas* seu *viticulas* appellamus. Conjecturam hanc fulcit Paulus Silentiarius noster in Descript. ædis Sophianæ parte 2. v. 235 quo loco tessellatum opus & musivum ejusdem ædis depingit:

——— μετ' ἀμοιβάδις ἢ κελεύθοις,
Κλήμασι χρυσοκόμοισι περίδρομος ἄμπελος ἕρπει,
Δεσμὸν ἑλιξοπόρον σκολιοῖς πλέξασα κορύμβοις·
Ηρέμα ἢ προνένευκεν, ὅσον καὶ γείτονα πέτρον
Βαιὸν ἐπισκιάειν ἑλικώδεϊ πλέγματι χαίτης
Αἰθούσης.

Post præclaros istos meatus, palmitibus auricomis innixa circumserpit vitis, tortuosum nectens obliquis corymbis vinculum: sensim verò propendet, donec vicinum lapidem volubili fulgentium frondium textu tantisper obumbret.

VITRARIUM, ὑαλουργεῖον: *Vitrarius*, ὑαλουργός, in Gloss. Gr. Lat. Ruricius Episc. Lemovicensis lib. 1. Epist. 12. *Vitrarium, sicut jussistis, me destinasse significo, cujus opus nitore, non fragilitate oportet imitetur ut dilectio*, &c.

VITREÆ, Fenestræ vitreæ, nostris *Vitres*, *verrieres.* S. Audoënus in Vita S. Eligii lib. 2. cap. 45. *Apparuit subitò in pariete circa vitream maximam, veluti arcus in rotundo*, &c. Gregorius Turon. lib. 6. cap. 10. *Ascendentes per eum, effracta vitrea, ingressi sunt.* Lib. 7. cap. 29. *Effractis cellulæ vitreis, hastas per parietis fenestras injiciunt.* Lib. 1. Mirac. cap. 59. *Si aliud, inquit, invenire non possum, vel has ipsas quas cerno vitreas auferam*, &c. Fortunatus lib. 2. Poëm. 11. de Ecclesia Parisiaca:

Prima capit radios vitreis oculata fenestris,
Artificisque manu clausit in arce diem.

Admirandarum vitrearum operarii, apud Sugerium lib. de Adm. sua cap. 29. Occurrit præterea in Chronico Mauriniacensi lib. 1. & 2. pag. 360. 363. 371. in Historia Episcopor. Autissiodor. cap. 45. 49. in Nomastico Cisterciensi pag. 271. 275. &c. Anastasius in Leone IV. PP. pag. 191. *vitrearum* meminit, sed alia, ut opinor, notione: *Idem fecit prædictus Præsul in Ecclesia B. Clementis Martyris atque Pontificis. Regnum, quod pendet super altare majus, ex auro purissimo, sculptile, sine gemmis, habens in medio crucem de auro, cum gemmis fixis in eadem Cruce, vitreas quinque, & quæ pendent item vitreas numero quatuor pensantes libr. quinquaginta.* In lemmate ænigmatis de Speculari apud Symphosium, legi in codd. MSS. *vitrium* monet Salmasius:

Perspicior penitus, nec luminis arceo visus.

In aliis habetur *vitrium specular*, quæ verba disparanda putat. Υέλιον Philopono in 2. post. Anal. Τὰ ὑέλια, ἃ διὰ τῆς γυψεμπλαστικῆς τέχνης ἐπιτίθενται ταῖς οἰκείαις χώραις τοῦ φωτίζεσθαι ταύτας. Lexicon Herbarium, Σπέκλον, τὸ τοῦ φεγγίτου ὑέλιον. Vitrearum fenestrarum meminit Hie-

ronymus, quæ vitro in tenue laminas fuso obductæ erant. Beda lib. 1. de Wiremuthensi Monast. c. 5. *Misit legatarios Galliam, qui vitri factores, artifices videlicet Britanniis eatenus incognitos ad cancellandos Ecclesiæ porticuumque & canaculorum ejus fenestras adducerent.* Thomas Stubbs in Actis Pontificum Eboracensium sub an. 726. de Wigfrido Episcopo Wigorniensi: *Artifices lapidearum & vitrearum fenestrarum primus omnium* (in) *Angliam ascivit.* Leo Ost. lib. 3. c. 27. (al. 29.) & cap. 32. (al. 34.) *Fenestras — plumbo simul ac vitro compactis tabulis, ferroque connexis inclusit.* Vetus Inscriptio in musivo apsidis Ecclesiæ S. Mariæ Capuanæ:

Condidit hanc aulam Landulfus, & Oto beavit
Mœnia, res, morem: vitreum dedit Ugo decorem.

Vitreale, Durando lib. 1. Ration. c. 3. n. 5.

VITRUM, pro Scypho vitreo, Gall. *Verre.* Luitprandus in Legatione: *Soli mensæ assident nudæ, paximatium sibi apponentes, balneaque* (genus potionis) *tunc vitro permodico non bibentes, sed sorbillantes.* Candidus Monachus Fuldensis in Vita Eigilis Abbat. Fuld.

Instant ferre dapes: alii namque inclita vitro.
Ordine composito miscebant pocula Bacchi.

Ordinatio Hospitii S. Ludovici Reg. an. 1261. *Tam pro scyphis, quam pro vitris quærendis.*

VITULA, *Vidula*, *Viella*, Instrumentum musicum, nostris *Vielle*, & *Violon* dictum. Ugutio & Jo. de Janua: *Vitula, quoddam instrumentum musicum, unde Vitulari, cum vitula cantare.* Galfridus de Vino Salvo, qui floruit sub Ricardo I. Rege Angliæ, in Poëtria MS. seu de Coloribus Rhetoricis:

Cymbala præclara, concors symphonia, dulcis
Fistula, somnifera cytharæ, vitulæque jocosæ.

Vidula, eadem notione apud Constantinum African. lib. 1. de Morbor. curat. c. 16. *Ante infirmum dulcis sonitus fiat de musicorum generibus, sicut campanula, vidula, rota, & similibus.* Occurit præterea in lib. MS. Miraculorum Rupis amator. parte 1. c. 34.

Viella, ejusdem notionis. Egidius Parisiensis MS. lib. 1. Karolini:

——— *Et decantata per orbem*
Gesta solent melicis aures mulcere viellis.

Nicolaus de Braia in Ludovico VIII.

Occurrunt mimi dulci resonante viella,
Instrumenta sonant, non sistrum defuit illic, &c.

Viela, in Statut. Ordin. Præmonstrat. dist. 4. cap. 10. *Le Roman de Girard de Vienne* MS.

Par le Palais vont grant joie menant,
Li uns viole, li uns conte Romans.

Le Roman de Philippe de Macedoine MS.

D'arpe, de vielle aprist.

Le Roman du Renard MS.

Harpes i sonnent & vielles,
Qui font les melodies belles.

Colinus Musetus MS.

J'alai à li praelet,
O tot la vielle & l'archet,
Si li ai chanté le muset.

Menestriers de vielle, in Chronico Flandriæ cap. 9.

Viola, vox ejusdem originis & notionis, instrumentum musicum, quod vulgò nostri *Viole* dicunt. Sanutus lib. 2. parte 4. cap. 21. *Alia genera dulcia musicorum, ut sunt violæ, cytharæ, & roctæ.*

Fiola, pro *Viola.* Suenoin Hist. Danica cap. 3. *Quos ingenti tripudio cœtus comitatur histrionum in fiolis, citharis, & tympanis modulantes.*

VITULARE, Vitulum edere. Gallis, *Veller.* Fleta lib. 2. c. 76. §. 10. *Cum vitulus taurinus vituletur, primo mense non ablectetur.* Vide *Vitiola.*

VITULARIUS, qui vitulorum curam habet. Gloss. Ælfrici: *Vitularius*, cealƿa-huƿ. Ad verbum, *Domus vitulorum.*

VITULINIUM, Pellis *vitulina*, ad scriptionem idonea & parata, Gall. *Velin.* Testamentum Petri *de Dene* Canonici Eboracensis an. 1321. *In primis decreta mea in vitulinio in corio ligata.*

VITULI. Willelmus Gemetic. lib. 2. Hist. Novellæ extremo: *Sed flexerunt ejus impetum precibus multis Vituli, qui arctissimarum necessitudinum parentes, quos apud Hamtunam habebant, ærumnis cæterorum involvi timerent. Genus hominum nauticorum est, quos Vitulos vocant.*

VITUPERONES, Vituperatores, apud Gellium lib. 19. c. 7.

VITUPEROSUS, Vituperio dignus, vox Italica, in Hist. Cortusior. lib. 8. c. 13. *Vituperosè*, turpiter, lib. 7. c. 15. *Vituperosamente*, Italis.

VITUS, Flexura. *Viere*, Gallis. Gloss. Lat. Gr. καμθὸς τρόχε. Occurrit apud Marium Victorinum. Vide Scaligerum Epist. 333.

VITUTIARII, in l. 2. Cod. Th. de Collegiatis, qui fuerint, pluribus ibi disquirit Jacobus Gotofredus, quem consule si lubet.

VIVANDA, Italis, propriè cibus omnis præter panem. Capitulare 5. Caroli M. an. 803. cap. 2. edit. v. cl. Steph. Baluzii: *Excepto vivanda & fodro quod iter agentibus necessaria sunt*, &c. Charta an. 1242. apud Ughellum in Archiep. Benevent. *Et quæ personæ consueverunt percipere & habere vivandam ab Ecclesia Beneventana*, &c.

VIVERATICA. Vide *Vineratica.*

VIVERE *de suo.* Lex Longob. lib. 2. tit. 52. §. 2. *Si Comes in suo ministerio justitiam non fecerit, tunc Missus noster de hac causa sonare faciat, usque dum justitia ibidem facta fuerint. Et si vassus noster justitiam non fecerit, tunc Comes & Missus noster in ipsa causa sedeant, & de suo vivant, quousque justitiam faciat.* Capit. Caroli M. lib. 5. c. 133. paulò aliter hæc habent: ubi *de suo vivant*, id est nihil eis ex publico præbeatur, nec *conjectum* habeant.

VIVERITA. Concilium Monspeliense an. 1214. cap. 27. *Canonicus Regularis capa nigra & clausa, non viverita, & consuta pellibus, cum equitat — utatur.* Fortè *viverina*, à *viverra*, Gallis *Furet*: vel *Beverina*, i. castorea. Glossæ Gr. Lat. γαλῆ ἀγρία, *Viverra.* Unde *Viverrarium*, γαλεάγρα, in iisdem Glossis.

VIVOLÆ, Equorum morbus, de quo Jordanus Rufus Calaber MS. lib. 2. de Medicaminibus equorum ad Fridericum II. Imp.

VIZOLA. Vide *Veges.*

ULCEA, *Locus pascua, ab uligo dicitur.* Jo. de Janua. *Lieu de pasture*, in Catholico parvo.

ULCUS, Navis oneraria, Belgis *Hulca*, Anglis *Hulcke*, ex Gr. ὁλκάς, ut quidam volunt. Leges Ethelredi Regis editæ apud Venetingum c. 23. *Si major,* (navis) *& habet siglas, 1. den. si adveniat ceol, vel ulcus, & ibi jaceat, 4. den. ad theloneum dentur.*

ULNA, Servio, *propriè est spatium, in quantum utraque extenditur manus, licèt Suetonius unum cubitum tantum esse velit.* Assisa Davidis Regis Scotiæ de Ponderibus & Mensuris §. 7. *Ulna debet habere in se triginta septem pollices mensuratos cum pollicibus trium hominum, scilicet ex magno, mediocri, & parvo, & secundùm mediocrem pollicem debet stare. Aut secundum longitudinem trium granorum hordei sine cauda debet mensurari ad radices unguis pollicis.* Adde Statuta Roberti III. Regis Scotiæ cap. 22. §. 10.

Ulnare, Ulna metiri, Gall. *Auner*, apud Bractonum lib. 2. cap. 37. §. 2. & in Fleta lib. 1.

Ulna, Modus agri apud Anglos, cujus mensura exacta ad *ulnam ferream* Joannis Regis Angliæ. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 383. *Totam terram illam — quæ continet in fronte secus vicum Regium occidentalem in latitudine 44. ulnas de ulnis ferreis Joannis Regis Angliæ: & in capite orientali versus campum qui vocatur — 127. ulnas de eisdem ulnis.* Et pag. 460. in Charta Alienoræ Reginæ: *Quandam partem terræ — quæ continet 14. ul-*

nas, & tria quarteria unius ulnæ ferreæ Domini Regis, &c. *Aune de terre*, in Stabilim. S. Ludov. lib. 1. c. 151. & in Consuetud. Bayonensi tit. 5. art. 28.

Ulnata terra. Charta R. Abbatis Caroffensis an. 1308. ex 2. Regesto Philippi Pulchri Regis Fr. n. 11. in Tabular. Regio: *Item de quolibet solo de 4. canis vel ulnatis lato amplitudine, & 12. in longitudine, habuimus 6. den. Petragoric. obliarum*, &c.

ULPICUM, *Oleo simile.* Glossar. Longobard. S. Germani Paris. ex antiquis Glossis.

ULTER PES, Choreæ species, ex Gallico fortè *Outrepied.* Concilium Salisberiense an. 1217. c. 76. *Adhuc prohibemus ne choreæ ulterpes, & inhonesti ludi, qui ad lasciviam invitant, fiant in...* Fortè in atrio, seu cœmeterio.

ULTIMATE, pro *Ultimo.* Ericus Upsaliensis lib. 4. Hist. Suecicæ pag. 121. *Regnum de obedientia Regis Burgeri & filii ultimatè & finaliter ereptum.* Utitur & pag. 123.

Ultimatim, eadem notione, apud Thwroczium in Hist. Hungar. p. 5. 26.

ULTIMIOR. Constitutio Justiniani, Ut ii qui in Africa sunt intra quinquenn. &c. *Ultimiore requisitione penitus quiescente*, &c.

ULTIMISSIMUS, Omnium postremus, apud Baldricum Noviom. lib. 3. c. 23. Form. 8. ex Baluzianis: *Ego ancilla vestra ultimissima, servissima omnium ancillarum vestrarum*, &c.

ULTIMITAS Extremitas. Constantinus African. lib. 4. de Morbor. curat. cap. 3. *Quæ frigiditas cum augmentata naturalem modum excedat, ultimitatem appetendi necesse est faciat.* Adde lib. 1. Pantechn. c. 5.

ULTIMUS *hæres.* Vide *Hæres.*

ULTRAGIUM, quod excedit summam aliquam. Tabularium Vindocinense charta 295. *Ita ut si quis censum consuetè ac justè nobis non reddiderit, legaliter emendet nobis, retento mihi ultragio aliarum omnium pristinarum consuetudinum mearum.* Regestum Peagii urbis Bapalmarum: *Pour chacun drap d'or, doit d'outrage 8. den.* Apud Christinam Pisanam lib. du Tresor *de la Cité des Dames* 1. part. cap. 18. & alibi passim, *Oultraige* usurpatur pro quovis excessu in re aliqua, *Excès.* Vide Jo. *Britton* in Legib. Angl. p. 31. v.

Outrée, au denombrement de la Seigneurie de Robert Espagne en Barrois: Le Seigneur aura le droit d'once pour l'outrée de la grosse disme pour recompense du pourchas fait en icelle, lequel droit est de 9. gros, paiable par cellui qui a l'outrée, id est, *qui est adjudicataire.*

ULTREIA. Landulfus de S. Paulo in Hist. Mediolanensi cap. 2 ubi de expeditione Hierosolymitana Conradi Italiæ Regis. sub an. 1095. *Rege igitur in regno deficiente supradictus Anselmus de Buis Mediolanensis Archiepiscopus, quasi monitus Apostolica auctoritate, jamdicto Presbytero nolente, studuit congregare de diversis gentibus exercitum, cum quo caperet Babylonicum regnum: & in hoc studio præmonuit praelectam juventutem Mediolanensem Cruces suscipere, & cantilenam de Ultreia, Ultreia cantare. Atque ad vocem hujus prudentis viri cujuslibet conditionis per civitates Longobardorum, villas & castella eorum, Cruces susceperunt, & eandem cantilenam de Ultreia, Ultreia cantaverunt.* Ubi Bernardinus Ferrarius lib. 6. de veterum acclamationibus & plausu c. 7. existimat hac cantilena sese invicem animasse Crucigeros ad expeditionem Hierosolymitanam, vocibus conflatis ex *ultra*, & *eia*, quasi fortè *eia ultra* eamus, vel potius *ultramare*: nam expeditiones istæ vulgo *ultramarinæ* appellatæ. Sed parum certa videtur ejusmodi conjectura.

ULULAMEN, *Ululatus*, apud Prudentium.

UMBELLUM, Umbraculum ad arcendos solis ardores, pilei species Byzantinis familiaris. Gloss. S. Benedicti cap. de Pellibus: *Umbellum*, σκιάδιον. Sic enim legendum arbitror pro *libellum*, σκιάδειον. Sciadia Byzantinorum procerum recenset Codinus de Offic. Aulæ CP. c. 3. Πυραμίδα vocant Acropolita cap. 11. Καλύπτραν πυραμοειδῆ Nicetas in Andronico lib. 1. Imperatorium sciadium, cujus apex gemmâ grandiori insigniebatur, πῖλον non semel appellat Cantacuzenus lib. 3. c. 27. lib. 4. c. 14. Quibus verò jus esset utendi sciadiis, docet Codex MS. Biblioth. Reg. sign. 2023. Ἰστέον ὅτι τὰ χρυσοκόκκινα σκιάδια φοροῦσιν οἱ ἀπὸ τοῦ Ὑπερσεβάστου μέχρι τοῦ μεγάλου Στρατοπεδάρχου· τὰ δὲ συρματηρὰ, οἱ ἀπὸ τοῦ μεγάλου Πριμμικηρίου μέχρι τοῦ Κουροπαλάτου· τὰ δὲ κλαπωτὰ, οἱ ἀπὸ τοῦ Πρωτοβεστιαρίτου μέχρι τέλους· τὰ δὲ σκαρανικὰ φοροῦνται οἱ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ λογοθέτου τῶν ἀγελῶν· τὰ δὲ κόκκινα, οἱ ἀπὸ τοῦ λογοθέτου μέχρι τέλους. De ejusmodi sciadiis ita præterea Raimundus Montanerius in Chronico Catalanico Reg. Aragon. c. 199. extremo: *E daquest Megaduch trames privilegi ab Bulla d'or be fermat per ell, e per sos fills, à frare Roger: e li trames la vergat de Megaducat, e la senyera, & lo capell, que tots los officis de Romania han capell triat que altre no gosa portar semblant capell daquell.* Et cap. 212. de eodem Rogerio Cæsare creato: *E l'Emperador porta capell vermell, e totes ses robes vermelles: e el Cesar porta capell blau, e totes ses robes blaues ab fres d'or estret.*

Umbellum, & *umbraculum* dicitur, quod ex pellibus compactum est, quodque expandi, aut contrahi solet ad arcendos pariter solis ardores, cujusmodi *sciadia* describuntur ab Aristophane in Avibus. Glossæ Gr. Lat. σκιάδιον, *umbraculum.* Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 2062. δερρίδιον, σκιάδιον δερμάτιον. Claudianus lib. 1. in Eutrop.

> ——— *Jam non umbracula gestant*
> *Virginibus.*

Idem in 4. Consul. Honorii:

> ——— *Neu defensura calorem*
> *Aurea summoveant rapidos umbracula soles.*

UMBER, Canis venaticus è sagacibus, ex Umbria Italiæ provincia. Gratius in Cynegetico, de canibus venaticis:

> *At fugit adversos idem quos repperit hostes*
> *Umber*, &c.

Meminit etiam infra, ut & Silius Italicus lib. 3. *Aut exigit Umber Nare sagax à colle feras.* Notgerus Episcopus Leod. in Vita S. Hadelini Confess. cap. 2. *Cumque loculi jam dilatari cœpisset angustia, duo equites, cum duobus assuetis venatibus* (al. venatoribus) *Umbris fortè fortunâ ignari cujus dignitatis esset vallicula, venientes*, &c.

UMBLATA, in veteri Charta Italica, apud Ughellum to. 7. Ital. sacr. p. 257. quem consule, si lubet. Apud Papiam lego, *Umbrata, coronata.*

UMBRÆ, Phantasmata, vox Latinis scriptoribus nota. Papias: *Umbra, anima, simulacrum, imagines somnii.* Valerius Flaccus 1. Argon.

> *Tartareos tum sacra Jovi, stygiisque ferebat,*
> *Si quid ab excitis melius pernosceret umbris.*

S. Augustinus lib. 10. Confess. cap. 25. *Non curo nosse transitus siderum, nec anima mea unquam quærit responsa umbrarum, omnia sacrilega detestor.* Vide eundem lib. 7. de Civit. Dei cap. ult. Durandus lib. 7. Ration. c. 8. n. 4. *Ipsi tamen ab animabus circa sepulchra obeuntibus, quas Umbras vocabant, vastari putabant.*

Umbrarii, qui *umbrarum* seu spirituum responsa expetunt. Edictum Theoderici Reg. cap. 108. *Si quis pagano ritu sacrificare fuerit deprehensus, arioli etiam atque umbrarii si reperti fuerint, sub justa æstimatione convicti capite puniantur.* Prudentius lib. 1. contra Symmachum:

> *Murmure nam magico tenues excire figuras,*
> *Atque sepulchrales scire incantare favillas,*
> *Vita itidem spoliare alios ars noxia novit.*

Umbratici, ipsæ umbræ, præstigia. Vetus Formula Pœnitentialis edita à v. cl. Jacobo Petito: *Item si credit, quod umbratici vadant, & comedant: propter quod dæmones ita homines decipient, quod se transfigurent in hominum figuras, & cætera multa quæ observantur.*

Umbra viri. Speculum Saxonicum lib. 3. art. 45. § 12. *Histrionibus, joculatoribus, & his qui se in servitutem dederunt, emenda datur umbra viri.*

Umbræ, Tymalli, pisces Hibernis familiares, apud Silvestr. Giraldum in Topogr. Hibern. dist. 1. cap. 7. Vide Columellam lib. 8. cap. 16.

UMGA. Vide *Bauga*.

UNATIM, Simul, unà, in Charta Hispanica æræ 988. apud Anton. *de Yepez*, in Chronico Ord. S. Bened. to. 5. pag. 435. *Unatim mereamur triumphare in cælis*, &c.

UNCARE, ursorum clamor proprius. Vide Salmasium ad Hist. Aug. p. 168.

UNCEASESATH. Leges Inæ Regis c. 37. *Qui furem occiderit, liceat ei probare jurejurando quod eum fugientem pro fure occidit, & parentibus ipsius occisi juret unceases ax, i. sacramentum sine electione vel nominatione.* Ubi *ath*, pro *ax*, emendat Somnerus, aitque perperam has voces Saxonicas redditas à Bromptono & Lambardo, sed potius legi debere, ut præfert codex Roffensis, Unceaꞅꞇeꞅ aþ, i. *cognati verò interfecti (furis) jusjurandum præstant (cædem ejus) so non vindicaturos.* Ceaꞅꞇ enim Saxon. lis, jurgium, inimicitia; cui, un, adversativa particula præposita, contrarium signat.

UNCIA. *Uncia auri*, in mulctis pecuniariis. Lex Wisigoth. lib. 3. tit. 3. §. 3. *Qui in raptu interfuisse cognoscitur, si liber est, sex auri uncias reddat*, &c. Adde lib. 2. tit. 1. §. 25. Lex Bajwar. tit. 1. cap. 2. *In primis incurrat Dei judicium, & offensionem sanctæ Ecclesiæ, & judici terreno persolvat auri uncias tres*, &c. Decretale precum quorundam Episcoporum an. 779. *Et qui redimere ipsas biduanas voluerit, fortiores Comites uncias tres, mediocres unciam & dimidiam, minores solidum unum.*

Uncia, *Unciata terra*, in Charta Thomæ Regis Manniæ an. 1055. in Monastico Anglic. to. 1. p. 718. *Uncia agri*, in Tabulario Landavensi in eodem Monastico Anglic. to. 3. pag. 190. 197. 200. 205. *Mansus trium unciarum*, ibid. pag. 197. Adde Ughellum to. 1. Ital. Sacræ part. 1. pag. 144.

UNCIALES literæ, seu characteres. S. Hieronymus præfat. in Job: *Habeant qui volunt veteres libros, vel inmembranis purpureis, auro, argentoque descriptos, vel uncialibus, ut vulgò aiunt, literis, onera magis exarata, quam codices*, &c. Vide Allatium in Antiq. Etrusc. Monum.

UNCINUS, Uncus, cui inhærent catenulæ, Italis *Uncino*. Papias: *Uncus, curvus, anchora, uncus, uncinus, diminutivum.* Glossæ Gr. Lat. κόραξ σιδηροῦς ὄνυξ, *uncinus, repagulum.* Alibi: μόχλυ ὄγκινος, *repagulum.* Rursum: ὀγκῖνος, *uncinus, reticulus.* Anastasius in Gregorio IV. PP. *Signum Christi habet historiam in modum leonis incapillatam, cum diversis operibus purissimis aureis pendentibus in catenulis quatuor, & uncino uno. Item gabatham saxiscam habet in modum leonis, cum diversis historiis serpentium, & in medio stantem pineam; & quatuor leunculis exauratam, qui pendent in catenulis tribus, & uncino uno.* Idem in Leone IV. *Neenon & aliam coronam minorem ibidem obtulit, cum catenulis quatuor, & delphinis decem, habentem lilium, & uncinum pensant. lib. duas.* Martyrolog. 19. Janu. *Equuleo & uncinis ferreis jussus est suspendi.* Occurrit hæc vox non semel in Libris sacris.

Uncinatus, uncis seu eorum figura distinctus pannus. Charta Donationis factæ Ecclesiæ Cornutianæ edita à Suaresio: *Vela loricata melinoporphyra uncinata duo.*

UNCTUM, Adeps, Gall. *Oint.* Capitulare de Villis c. 43. *Carbones, saponem, unctum, vascula*, &c. Adde c. 62. Chronicon Fontanellense: *Porcos saginatos ad adipem & lardum, cum unctis 60.* Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandr. n. 181. *Ignem pice & uncto veteri & cera levius ardentem machinæ injecerunt.* Ubi *unctum vetus* est nostrum, *Vieil oint.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18. *Quoties subtalares ungendi fuerint, fratrum tam Laicorum, quam Clericorum, Vestiarius eos ungi faciet: unctum autem à Camerario accipiet.* Vide *Cordevesus*.

UNCUS, Modus agri apud Danos. Charta Valdemari Regis Danorum an. 1240 apud Isaac. Pontanum lib. 6. extremo: *Licèt alicui terram vel uncos jure feudali concessisse dignoscimur, semper tamen solutionem decimæ decimarum excipimus.* Alia Erici Danorum Regis an. 1249. lib. 7. *Unde cum in consecratione ipsius promisimus providere Ecclesiæ Revaliensi de dote, — octoginta uncos apud Revaliam dotis nomine assignavimus.* Mox: *Insuper autem concedimus ipsi Episcopo 40. uncos in Vironia, in villa quæ dicitur Salgalle*, &c.

Uncus Pastoralis, Virga vel baculus Episcopalis recurvus. Thomas Archidiaconus Spalatensis in Hist. Salonitana cap. 16. *Fecit etiam urceum magnum, & alium parvum, & ciminile manicatum, calicem & capsam, uncum Pastoralem, & crucem, & alia quædam* &c. Vide *Cambuta*.

UNCUTH. Vide *Agenhine*, & *Gust*. Ubi addendum ex Joanne *Britton* cap. 3. *En droit de hostes, volons que chescun respoine pur son hoste que il avera herbergié, plus de deux nuits ensemble, issint que la premiere nuit soit le estraunge tenus Unkouth, l'autre nuit Geste, & la tierce nuit Hoghenhine.*

UNDANTER, *Copiosè, vel affluenter*, in Glossis MSS. S. Germani Paris. cod. 524.

UNDE, pro, *de quo*, Gallis, *D'où.* Jornandes de rebus Geticis: *In Scania verò insula, unde nobis sermo est.* Alibi: *Juxta Mœotidem paludem commanentes præfati, unde loquimur.* Galli dicimus, *dont nous parlons.* Ordericus Vitalis lib. 9. pag. 723. *Turonis aliud Concilium tenuit, & ea unde apud Clarummontem tractaverat, confirmavit.* Idem lib. 10. p. 797. *In hoc negotio unde contractamus*, &c. Usum etiam Pollionem hac loquendi formula observavit Salmasius p. 338.

UNDEIARE, *Undaïzare*, infantem vel moribundum non omnibus adhibitis Baptismi ceremoniis baptizare, nostris *Ondoier*, lustrali aqua perfundere. Epist. Petri Episcopi Claromontensis ad Mauricium Episcopum Parisiensem, quæ est 3. inter Epistolas Stephani Episcopi Tornac. *Cum igitur puer natus esset, nec posset sacerdos ad baptizandum eum congruè reperiri, pater ejus immersit eum aqua, dicens, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Et hæc est pessima consuetudo in terra nostra, ut in talis necessitatis articulo dicant, In nomine Patris, & Filii, &, Spiritus sancti, nec totam exprimant verborum formam quæ debet exprimi in baptismo, quod Undeiare vocant.* Et Epist. 5. *Hoc enim dicere solent qui literas ignorantes parvulos undaïzant, In nomine Patris*, &c. In hisce Epistolis tractatur an ejusmodi Baptismus valeat.

UNDESCERE, In undas excrescere, tumere. Vita S. Endei Abb. Araniensis n. 15. *Ita quod non undescit mare in via per quam transiit dolium, sed serenitas semper ibi apparet.*

UNDRES. Fleta lib. 1. c. 9. *Ante ætatem 21. annorum robusti vel habiles ad arma suscipienda pro patria defensione non reputantur, & ideo Undres dicuntur, & sub tutela dominorum interim remanebunt.*

UNEG-VUORFIN. In Edicto Rotharis Regis Longob. titulus 10. inscribitur *de Uneguvorfin, id est corbitaria.* Mox sequitur: *Si quis mulieri liberæ aut puellæ in via se antepos̄uerit, aut aliquam injuriam intulerit, componat*, &c. Vide *Rapouvorfin*, & *Malahuvorfin*.

UNFRIDMANNUS, *non habens pacem*, in Gloss. Saxon. sub Edw. III. exarato. Vox confecta ex negativa particula un, & ꝼꞃiꝺ, pax, & man, homo. Vide *Fridmannus*.

UNGAREH. Vetus Glossarium collectioni Dionysii Exigui subditum in cod. Metensi, laudatum à v. cl. Steph. Baluzio ad Capitularia: *Seditiosus, id est qui risos (rixas) & dissensiones vel injurias, nec non qui dicitur in rustica parabola Ungareh.*

UNGEBENDRO. Leges Ethelredi Regis c. 25. *Et diximus, homo qui hamsocnam faciet intra portum sine licentia, & summam infracturam agat de placito ungebendro, vel quò aliquem affligat in via Regia, jaceat in ungilda akere.* Hic hæret

hæret Somnerus, in Saxonicis aliàs perspicacissimus.

UNGEBODENDING, in Charta Udalrici Abbatis an. 1071. in Chronico Laurisham. *Et ut familiam ejusdem Curiæ ab omni gravedine & molestia immunem redderemus, à tribus principalibus mallis, quæ vulgo Ungebondending vocantur, quibus ad curiam Linterheusen annuatim manniebantur, utrorumque consensu, eam omnimodis absolvimus.* Ubi Freherus vocem hanc *Curiam non indictam* vertit: Vossius eandem deducit à *bieden*, jubere: unde *geboden*, jussus, *on-ge-boden*, non jussus, à quo *on-ge-bodending*, conditio non obnoxii alienis jussis; ac propriè jussis alicujus malli, sive consessus, Judicum civilis, hominem citantis.

UNGELD. Fœdus Ethelredi Regis cum Analano, &c. c. 3. *Si frithman, i. homo pacis fugiat vel repugnet, & se nolit judicare, si occidatur, jaceat ungeld, i. insolutus.* Ex Saxon. ʒelð, solutio & pecunia, & un, particula privativa. *Ungeltum, seu tributum*, in aliquot Chartis Germanicis, apud Joan. Noppium in Hist. Aquisgranensi lib. 3. n. 2. pag. 19. 20. Vide *Agilde*.

UNGUIUM *scissura*, pœnæ levioris species apud Anglos, de qua Fleta lib. 1. c. 26. §. 4.

UNGULA, Ferramentum mucronatum, quo sulcatim corpora laniabantur & fodiebantur. Ugutio: *Ungula, genus tormenti, quia effodiat, ut fides inveniatur.* Papias: *Ungulæ, genus tormentorum, dictæ quod effodiant, hæ & fidiculæ.* S. Cyprianus de Lapsis: *Jam lassum corpus nunc flagella scinderent, nunc contunderent fustes, nunc equuleus extenderet, nunc ungula effoderet, nunc flamma torreret.* Idem de Laude Martyr. *Non prædurantibus licet costis ungula recurrat in vulnus.* Prudentius in Romano Mart.

Scindunt utrimque milites teterrimi,
Mucrone hiulco pensilis latus viri,
Sulcant per artus longa tractim vulnera,
Obliqua rectis, recta transversis secant.

Lib. Peristeph.

Illa virgas & secures & bisulcas ungulas
Ultro fortis expetebat, &c.

Alibi non semel, in S. Vincentio, in S. Agnete, &c. Hieronymus Epist. 49. *Cum lividas carnes ungula cruenta pulsaret, & sulcatis lateribus dolor quæreret veritatem.* Castinus Episc. Toletanus Hymno in S. Christophorum:

Sanctum jubet Christophorum pensum, rudibus ungulis
Denudatas ejus costas carnibus exciperent.

Strabus in Mammete:

——— Jubet altius ergo
Sanctum suspendi, tormentisque acribus amens
Pulsat utrumque latus, dum carpitur unguibus uncis,
Nullam dat Mammes vocem.

Adde Acta Proconsularia Mart. apud Baron. an. 285. n. 5. Acta SS. Phileæ Philoromi, &c. n. 3. Acta S. Saturnini n. 8. &c. Occurrit passim in Vitis Sanctorum. *Lacerationes*, ungularum scilicet. *Eculeis atque lacerationibus subjacere*, in l. 4. Cod. Th. de Numerariis. *Lacerationes membrorum*, apud Senecam lib. 3. de Ira cap. 3. Vide Gallonium.

Ungulare, exungulare, Ungulis subjicere, ungularum tormentum inferre. Vita S. Potiti Mart. ex MS. Neapol. cap. 6. *Ferantur scilicet ferreæ ungulæ, & unguletur.* Ejusdem vita ex MS. Velseri cap. 4. *Iterum jussit eum exungulari.* Acta S. Eulaliæ Barcinon. n. 6. *Jussit eculeum afferri, & suspendi eam, quamdiu exungularetur.*

UNICORDIA, Concordia. *Unicors*, Concors. Jo. de Janua.

UNICUS *Pomorum, vas aucupis*, Papiæ. MS. habet *Pomporum*.

UNIFORMIS, μονοειδὴς, apud Jul. Firmic. lib. 1. Mathes. *Uniformitas*, apud Macrob. lib. 7. Saturn. c. 5. *Uniformiter*, apud Diomed. lib. 1. Grammat. Victorinum in 1. Rhetor. Ciceron. &c.

UNIGAMUS, vox hybrida, *qui uni tantum nupsit: unde unigamia*, pro monogamia. Jo. de Janua.

UNIGRANUM Vide *Gravanetum*.

UNOCULUS, Cocles, *Borgne*, μονόφθαλμος. Ditmarus lib. 4. initio: *Cum Comite Eckberto unioculo. Unoculus* dixit Plautus in Curculione:

De coclitum prosapia tedesse arbitror:
Nam ii sunt unoculi.

UNIONES. Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 682. *Instituit sibi fieri longos & in summitate acutissimos subtolares, ut operiret pedes, & eorum celaret tubera, quæ vulgo vocantur Uniones.* Id est, non margaritæ, *perles*, sed cepæ, *oignons*: nam ab *unionibus*, cepis ita apud rusticos veteres dictis, ut testatur Columella lib. 12. cap. 10. nomen cepis capitatis mansit, ut vult Ruellius lib. 1. de Natura stirpium cap. 5. & lib. 2. cap. 84.

UNIONITÆ, Hæretici, quos refellit Prudentius in Apotheosi, carmine inscripto, *contra Unionitas*. Ubi Iso Magister: *Id est Sabellianos. Unionitæ sunt qui dicebant unam substantiam & unam personam, Filium & Spiritum negabant, sed dicebant: Idem Deus quando vult Pater est: quando vult Filius est, quando & Spiritus sanctus. Ariani dicebant tres esse personas & tres substantias in Trinitate: Sabelliani è contra unam personam, & unam substantiam. Fides autem Catholica utriusque devians errorem, unam Deitatis substantiam & tres personas veraciter adfirmat. Nam Ariani bene tres personas, malè tres substantias: Sabelliani bene unam substantiam, malè unam personam dicebant.*

UNIPECIUS, Integer, *d'une piece*, Gallis. Marcellus Empiricus cap. 15. pag. 108. *Manipulum tenerum urticæ unipecia in ollam rudem bisextialem cum aqua mittes.* Vide *Pecia*.

UNISUBSTANTIANI. Vide *Homousiani*.

UNITAS. Charta an. 1203 MS. *Talis intervenit forma conventionis inter Henricum Ducem Lothar. & Ottonem Comitem Gelriæ. — Omne jus quod idem Comes se habere asserebat in Unitate totius Campaniæ*, (Campingne) *quæ Unitas vulgariter Evingo dicitur, ipsum Ducem habere permisit.*

UNITER. Fortunatus lib. 5. Poëm. 4.

Unius estis oves, heu cur non uniter itis.

Quasi *unum iter*.

UNITIVUM, ita ἑνωτικὸν Zenonis reddit non semel Liberatus Diacon. cap. 17. & seqq.

UNIVIRA, Quæ uni nupsit, apud Tertullian. lib. de Monogamia.

UNIXIS. Vetus Chartula plenariæ securitatis exarata sub Justiniano, apud Brisson. lib. 6. formul. *Conca aurea una, orceolo æneo uno, lucerna cum catenula unixe ærea una, ferro fracto libras duodecim*, &c. Ubi legendum fortè *unimixe*, hoc est unius luminis. Vide *Bimixus*.

UNLAGE, ex Saxonico unlaʒha, lex iniqua, vel potius non lex. laʒha, enim lex, un, particula privativa. Leges Kanuti Regis c. 34. *Si quis deinceps unlage, i. non legem erigat, vel injustum judicium judicet*, &c. Eadem habentur in Legibus Henrici I. cap. 34. Adde cap. 84.

UNLAUCH. Vide *Wrang*.

UNMONDLING, Servorum species. Charta Ottonis Imp. *Si verò aliquis ex libertate unmundling, vel litus fieri, aut etiam colonus ad Monasteria supradicta, cum consensu cohæredum non prohibeatur.*

UNNITHING. Vide *Nidering*.

UNTHPRUT. Lex Bajwar. tit. 21. §. 10. *Si autem dominus arboris vel vasculi* (mellis) *non interpellaverit, & sine illius conscientia ejectum domino restituerit, & ille cujus vasculum fuerat, eum compellaverit, ut ex suo opere vel arbore res tulisset, & ad restituendum compellaverit, quod Unthprut vocant*, &c. Alii codd. habent *unterprunt*.

UNWANT. Lex Bajwar. tit. 3. cap. 2. *Si quis alium de ripa, vel de ponte in aquam impinxerit, quod Bajwarii in unwant dicunt, cum 12. solid. componat.* Cap. 4. *Si alicui scalam injustè ejecerit, — quod in unwant dicunt*, &c. Adde cap. 6. tit. 9. cap. 4. §. 1. in quibus locis edit. Heroldi habet *in unuvan*.

Unus, pro *quidam*: quomodo dicimus *Un*. Vetus Charta Hispanica apud Bivarium ad Chron. Maximi pag. 330. *Ei unus discipulus proterva mente respondit*. Hispani dicerent, *un discipulo respondio*. Vita S. Wunebaldi cap. 30. *Evenit ut unus homo vinctus duceretur*. Adde Hodœporicum S. Willebaldi n. 14. 15. Worssium de Latinitate falso suspecta, & Olaum Borrichium lib. de Variis linguæ Latinæ ætatibus p. 265.

Voaria, Jus advocationis, *Avoüerie*, & *Voüerie*. Vetus Charta apud Marlotum in Chronico S. Nicasii Remensis c. 10. *In villa nostra quæ Hundiliaca dicitur, Heribertus — advocationem, quæ vulgò Voaria dicitur, se habere — dicebat*. Vide *Advocatio*, *Vicaria*, *Viaria*.

Vocalis, qui voce scitè canit: εὔφωνος, & φωνασκός, in Glossis Gr. Lat. *Qui a bonne voix*. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 6. *Nam omnes pueri vocales, fibulas in naturis habent, ne coëant*. Alios vide apud Savaronem ad Sidonium lib. 1. Epist. 2. & lib. 8 Epist. 9. & Salmasium ad Hist. August. pag. 211. Ex recentioribus hos addo. Chronicon Trudonense lib. 8. de Pueris in Monasteriis: *Et si qui fortè eorum vocales essent, tropos qui tunc temporis apud nos cantabantur, aut graduale sive alleluya cantarent*. Beletus de Divinis offic. cap. 35. *Paulus Historiographus Diaconus Romanæ Curiæ, Monachus Casinensis, cùm die quodam Paschalem cereum consecraret, fauces ejus raucæ factæ sunt, cum priùs esset satis vocalis*.

Vocalis, voce, nomine tenus, vel appellatione. Matthæus Westmonasteriensis an. 1277. de Principe Walliæ: *Vocalem Principem diligenter instructum ad partes easdem redire permisit: successores suos Principatus nomine sententialiter privans*. Idem an. 1294. *Post hæc Morganus de tribu Wallensium, & alter nomine Madocus, vocalis Princeps eorum*, &c. An. 1301. *Sedit ergo in tristitia fidelium Ecclesia, deducta per vocales tutores suos miserabiliter sub tributo*. Denique an. 1304. *Quique præcaventes in futurum, ut Rex Angliæ, non quasi vocalis eorum, & regni Regis Franciæ Dominus quidquam constitueret, verùm etiam ipsum tanquam advocatum, dominum, & realem possessorem omnibus castellis, civitatibus, — ipsum per dies 40. pacificè saisiarunt*, &c.

Vocales, Philosophorum modernorum secta. Vide *Nominales*.

Vocamen, idem quod vocabulum, Nomen. Glossæ vett. apud Barthium: *Vocamen, appellatio, vocatio*. Erchempertus in Hist. Longob. cap. 47. *In cujus vocamine & chartæ exaratæ, & nummi figurati sunt*.

Vocatio, Vox in asceticis frequens. Cæsarius Arelat. serm. 17. *Et ideo non solùm frequenter, sed multis vicibus deprecor, ut unusquisque vestrûm vocationem suam consideret, & in quocunque statu vel gradu à Domino vocatus est, in eo permaneat, si non vult in æternum perire, nisi fortè in meliùs proficiendo ad districtiorem vitam ascendere cupiat*.

Vocatio, in Litaniis, cum Sancti alicujus nomen decantatur, in Concilio Cloveshoviensi an. 747. cap. 17.

Vocatoriæ *literæ*, Evocatoriæ, citatoriæ. Alexander II. PP. 12. *Age modò, debitum tenentes ordinem, & adversariis tuis vocatorias literas dirigemus, & tibi tuæque Ecclesiæ justitiam exequi proculdubio pollicemur*.

Vocatoria Epistola, in Ordine Romano, dicitur qua is, qui absens in Episcopum alicujus Ecclesiæ à Clero & plebe electus est, ad hanc dignitatem capessendam evocatur, directa Epistola à Metropolitano ad Episcopum & Presbyteros, ex quorum diœcesi & parœcia est electus. Istiusmodi Epistolæ formula ibidem describitur, hisque verbis clauditur: *Ob quam rem hanc direximus admonitionem, quemadmodum optimè placuit sanctæ Synodo, Episcopum sine Vocatoria suscipi non debere, ne obscuritas dubiæ ordinationis incurrat*.

Vociductus, Tubus, canalis cavus, seu fistula per quam vox emittitur. Epistola 28. incerti ad Dardanum de diversis generibus musicorum, to. 9. operum S. Hieronymi, de Tuba: *Tribus fistulis æreis in capite augusto inspiratur, in capite per quatuor vociductus æreos, qui per æreum fundamentum quaternas voces producunt*, &c.

Vociferare, Vocare in jus. Vetus Placitum, apud Franc. Mariam in Mathildi lib. 3. pag. 117. *Unde plures vices eum vociferare fecistis, ut ad vestrum placitum venisset*, &c. Eadem habentur verba in alio Placito ibidem pag. 155. Ita apud Codinum de Orig. CP. ἁπλῶς παχέως, φώνασον αὐτούς.

Vociferatio, idem quod *Huesium*, quod vide. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 12. *Qui furem plegiatum dimiserit: qui ei obviaverit, & gratis sine vociferatione dimiserit*, &c.

Vocimissarius, *Præco*, in Glossematib. MSS. in Prudentium, in cod. 561. Bibl. S. Germani Paris. qui vocem emittit.

Vociparârius, Φωνασκητής, in Gloss. Gr. Lat. ex emendatione Salmasii: nam editus & MS. codex habent *Vociferarius*. Est autem *Vociparârius*, qui vocem *parat*, seu magister formandæ vocis, qui Græcis φωνασκός.

Voder, Mensuræ Theutonicæ species. Theloneum Monasterii S. Bertini: *Ligna textoris, 2. den. voder allium, 2. den*.

Vogherii, Nautæ. Conventiones inter Michaëlem Palæologum Imp. & Genuenses an. 1261. à nobis editæ: *Supersalientes uniuscujusque galeæ PP. 100. — Panetarius uniuscujusque galeæ — Voguerii 108. uniuscujusque galeæ PP. 88*. &c. In Charta Gallica habetur *Vogueors*.

Vogtman, Cliens, qui se alicujus imperio, vel tutelæ subjecit, *Commendatus*: vox Germanica, ex *Vogt*, Præfectus, Patronus, Advocatus, & *man* homo. Fridericus II. Imp. in privilegiis Ratisbonensis urbis an. 1230. *Quicunque residens in civitate impetitus fuerit, quod sit vogtman alicujus, & ille civis existens collectas det nobis & Episcopo, tanquam alius civis, nulla postmodum Advocato servitia exhibebit per coactionem*, &c.

Voietrecht, Rectum seu jus *Advocatiæ*, ex Germ. *Voitt*, vel *Vogt*, Advocatus, à *Recht*, jus, rectum. Charta Ottonis Comitis Palatini & Ducis Bavariæ an. 1235. in Metropoli Salisburgensi to. 1. pag. 164. *Statuentes quod de prædicta curia nihil propter jus, quod Voietrecht dicitur, secundùm antiquam consuetudinem à nobis vel à nostris successoribus exigatur*. Alia anni 1224. ibidem p. 237. *Advocatiam quæ Kesten vogtei dicta*.

Voisinetum. Vide *Vicinetum*.

Voivoda. Vide *Vaivoda*.

Volata. Monasticum Anglicanum to. 2. pag. 139. *Et dimidiam hidam quæ fuit Gaufrid, cum prato quod ad easdem terras pertinet, & unam croftam & volatam quam Hemmingus Presbyter solebat habere, & pannagium de propriis porcis suis*, &c.

Volatile, Propriè pro eo avium genere quæ in cortibus rusticis nutriuntur. *Volature*, in Consuetudine Aquensi tit. 12. art. 9. *Volture* in Aurelianensi art. 162. Conventus Aquisgranensis an. 817. c. 8. & Addit. 1. Capitul. c. 8. *Ut volatilia intus forisque, nisi pro infirmitate, nullo tempore comedant, (Monachi.)* Adde c. 9. Joannes Italus in Vita S. Odonis Abbat. Cluniac. lib. 3. *Ibat autem circa pedes grex cornicum, quas nos Gallinas vocamus. Tunc quasi furens quoddam bacillum arripuit, & quam ei placuit, percussit, ac furibundo ore dixit, Hæc erit hodie mihi piscis. Cæteri siquidem qui circumstabant, cum quodam rubore cœperunt ei dicere, fortassis licet tibi carnem comedere, pater? At ille, Volatile, inquit, non est caro: volatilia enim & pisces unam habent originem*, &c. Adde Constantinum Africanum lib. 1. de Morbor. cognit. cap. 10.

Volemum. *Gallica lingua, bonum & magnum dicitur*, inquit Papias, ex Isidoro lib. 17. Orig. cap. 6. Glossæ Lat. Gr. *Volemi*, χαλκωνιάδες, ἄπιοι.

VOLENTIA, Voluntas. Felix in Vita S. Guthlaci in prologon. 1. *Sciat nos hoc opusculum non tam volentia, quàm obedientiæ gratiâ incœpisse.*

VOLGRANUM. Tabularium S. Benigni apud Perardum pag. 138. *Quietam clamaverunt querelam quam habebant adversum nos de redecima decimæ, & volgrano, & conreio, & de domo quam habemus ibidem.* Vetus Charta apud Beslium pag. 400. *Quidquid in horreo & in area habebant, garbas, atque volgrenum,* &c.

VOLLEHEN. Vide *Fahnelen*.

VOLSURA. Vide *Rusia*.

VOLTA. Vide *Volutio*.

VOLTO. Charta Italica an. 1356. in Hist. Bononiensi lib. 1. pag. 25. *Juxta viam publicam, — juxta voltonem antiquæ portæ civitatis,* &c. Idem fortè quod *volta*.

VOLTURIUM, γύψ, in Gloss. MS. Sangermanensi, Vultur, nostris etiam *Votour*, seu *Vautour*.

VOLUBILIS. Vide *Monubilis*.

VOLUCRITARE, Celeriter locum pertransire instar *volucris*. Occurrit in Vita S. Samsonis Episc. Dolens. Vide locum in *Venalis*.

VOLUCRES *denarii*, Vulgò *Vlieghers*, in Legibus Opstalbomicis Frisiæ cap. 21. Kiliano, *Vliegher*, est drachma, nummus 4. stuferorum, aquilæ, sive angeli volantis effigie donatus.

VOLUCRUM, Involucrum, quo peregrè euntis sarcinæ ac vestes conduntur, ac involvuntur, Gallis *Male, portemanteau*. Glossarium S. Bened. *Volucrum*, ἄλημα. Gregorius Tur. lib. 3. Hist. cap. 15. *Unum etiam volucrum cum impedimentis tollentes.* Lib. 4. c. 26. *Cumque hac collectis rebus, factisque volucris, à Cœnobio pararet egredi.* Adde lib. 5. c. 19. *In oblivionis volucrum delabi*, in Vita B. Mariani Abb. Ratisp. n. 1.

VOLUNTARII, qui ultro militant, & castra sequuntur, nec sacramento militari astricti sunt. Capitolinus in Marco: *Instante adhuc pestilentia, & deorum cultum diligentissime restituit: & servos quemadmodum bello Punico factum fuerat, ad militiam paravit, quos Voluntarios, exemplo Volonum appellavit.* Θεληματείων ejusmodi meminit Georgius Pachymeres lib. 2. cap. 14.

Voluntarius, Propensus, qui ultro in rem aliquam incumbit. Vita S. Isidori Episcopi Hispalensis n. 20. *Si quem in lege Domini voluntarium reperisset, nimia venerabatur dilectione, & inter suos secretarios amicabiliter annotabat.*

Voluntariè, Libenter, Gall. *Volontiers*, occurrit non semel in Capitul. Caroli C. tit. 26. 28. 31. &c.

VOLUNTAS, *Voluntarius*. Vide *Tallia ad voluntatem*.

VOLUPTIFICUS. Apuleius lib. 2. Florid. *Jovis* (stella) *benefica, Veneris voluptifica.*

VOLUTARE, Vasis species. Apitius lib. 2. c. 3. *Ubi jam commiscueris, uvam passam, carenum, vel passum desuper confractum, asperges, atque in volutari inferes.* Lib. 5. c. 2. *Quum benè ferbuerint, obligabis, addes in volutari oleum cum viridi lenticula.* Adde lib. 6. c. 2. & lib. 8. c. 7. ubi Humelbergius legendum putat *boletari*, quod est vas boletis serviens: unde illud Martialis lib. 14. Epigr. 101.

> *Cum mihi boleti dederint tam nobile nomen,*
> *Prototomis, pudet heu, servio coliculis.*

VOLUTIO, *Voluta, Volta, Vota*, Fornix, concameratio, Gall. *Voute*, quod sursum in fornicis speciem *volvatur*. Papias: *Concameratio, fornix, transvolutio.*

Volutio. Vita S. Eligii lib. 2. c. 45. *Visum est Episcopo — ut ædificata ultra altare volutione, illic ei demum condignam facerent translationem.* Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcensis cap. 11. *Sepulturam quoque sibi in eodem Monasterio sub dextri lateris volutione præparari jussit.* Cap. 17. *Qui Monasterii septa, prærogativa quadam dignitate in... domorum amplitudine, & basilicarum admiranda altitudine, ac volutionum ambienda pulchritudine, pene studio ac singulari fabrica sustulerit.* Gregorius Turon. lib. 1. de Mirac. S. Martini c. 38. *Crypta super eos miro opere fabricata est, quæ in arcuum modo transvoluta firmissima stabilitate subsistit.* Idem lib. 10. Hist. c. 31. *Ante altare basilicæ fundamenta jecit, erectamque absidem unico opere constituit & transvolvit. Ea verò transvoluta disruptoque pariete arcum ædificat.* Ermentarius Monach. in Vita S. Philiberti Abbat. c. 28. *Locus sepulturæ mirificè est transvolutus, tribus perinde absidis circumcirca adjectis.* Chronicon Abbatiæ S. Trudonis lib. 6. initio: *Similiter & cryptam, quam volutam tantùm invenit, cæteris omnibus quæ deerant consummavit.* Gloss. Ælfrici, *volubilis*, ȝinpealt. i. rotundus. Gr. Lat. εὐκύλιστον, *Volubile*. Ναὸς ἀλημματικὸς Constantino Porph. de Adm. Imp. Vide Salmasium ad Solinum p. 1219.

Transvolutio. Vita sancti Saturnini Mart. *Transvolutionem desuper tumulum multo latere diligenter extruxit,* &c.

Volta, Fornix, Italis etiam *Volta*. *Superior voltarum sublimitas*, apud Sugerium lib. de Administ. sua cap. 28. Adde cap. 31. Durandus lib. 1. Ration. c. 1. n. 19. *Exedra est absida, sive volta.* Liber niger Ecclesiæ Dublinensis apud Jacob. Waræum in Antiq. Hibernicis: *Dedit S. Trinitati & Donato primo Episcopo Dublinensi locum ad ædificandam Ecclesiam S. Trinitatis, ubi fornices sive voltæ sunt fundatæ,* &c. Thomas Fiche Canonicus Ecclesiæ Cathedralis S. Trinitatis Dubliniensis de Fundat. ejusdem Ecclesiæ: *Quapropter S. Patricius celebravit Missam in uno fornice sive volta, qui in hodiernum diem appellatur Fornix, sive volta S. Patricii. Le Roman d'Abladane* MS. *Et dit que li Messagiers y entreroit par vaultes, qui estoient faites dessous terre de long temps, & par dessous ces voltes cil d'Abladane pouvoient moult bien secourir,* &c. Vide Petrum Mariam Campum in Hist. Eccl. Placent. lib. 14. pag. 17.

Volumen, Tholus. Vetus Interpres Palladii Lausiacor. cap. 22. *Trium sibi voluminum cellulas fecit.* Ubi Palladius cap. 43. τρεῖς θόλους.

Vota, eadem notione. Charta an. 1246. apud Columbum in Episcopis Sistaric. lib. 3. n. 21. *Nec non casalia — item votam S. Joannis contiguam Beato Thyrso cum pertinentiis omnibus.*

VOMERES *igniti*, Purgationis per ferrum candens species, quos qui innocentiam suam jubebantur adstruere, calcare nudis pedibus tenebantur. *Ad novem vomeres ignitos judicio Dei examinare*; in Capit. ad Legem Salicam c. 5. in Lege Angliorum & Saxon. tit. 14. in Capitul. 2. an. 803. c. 5. in Lege Longob. lib. 1. tit. 10. §. 3. in Capit. Caroli M. lib. 4. Append. 2. c. 3. & in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 89. Capitula Theodori Cantuar. c. 36. & Concilium Moguntinum sub Rhabano c. 24. *Qui Presbyterum occidit, si liber est, cum 12. juret: si autem servus, per 12. vomeres ferventes se expurget.* Annales Franc. Metenses & Regino an. 887. *Idque se adprobare Dei omnipotentis judicio, si marito placeret, aut singulari certamine, aut ignitorum vomerum examine fiducialiter adfirmat.* Vita S. Cunigundis Imperatric. n. 2. *Sed quia crudelis est, qui famam suam negligit, expurgationis gratiâ, ad vomeres candentes illud sibi judicium elegit, quod propter duritiam hominum institutum esse cognoscitur.* Infra: *Hoc dicto, stupentibus & flentibus universis qui aderant, vomeres candentes nudo vestigio calcavit, & sine adustionis molestia secura pertransiit.* Helmodus lib. 1. cap. 24. & ex eo Anonymus in Chron. Sclavic. c. 25. *Et vetavit Comes ne Sclavi de cætero jurarent in arboribus, fontibus, & lapidibus, sed offerrent criminibus pulsatos Sacerdoti, ferro ac vomeribus examinandos.* Albertus Abbas Stadensis an. 1192. & ex eo Cromerus in Metropoli lib. 7. c. 14. *Interfectores examinati judicio duodecim vomerum, rota supplicio sunt affecti.* Annal. Winton. Eccl. *Femina illa infamis pro se ipsa 4. pro Episcopo 5. scilicet 9. continuos passus super 9. ignitos vomeres faciat nudatis pedibus: si titubaverit, si singulos vomeres pleno pede non presserit, si quan-*

tulumcumque læsa fuerit, sententia proferatur in mœchum & fornicariam, &c. *Ignitorum vomerum examen*, apud Reginonem an. 887. *Per ignitos vomeres incedere*, in Actis Synodi Remensis in causa Arnulphi. Adde Gobelinum Personam in Cosmodromio ætate 6. cap. 52. Saxo Grammaticus lib. 13. de Haraldo: *Qui cum se Magno Hiberniæ populatore procreatum astrueret, affirmationi suæ fidem divini examinis argumento præstare jussus, super candentes laminas nudatis pedibus (nam id ab eo experimentum poscebatur) incessit, hisque nulla ex parte corruptioribus, complures Norwagensium liquido incolumitatis miraculo ad assertionis suæ credulitatem perduxit.* Andreas Suenonis Archiepiscopus Lundensis lib. 5. Legum Scanicarum cap. 15. *Sin autem prioris ferri candentis judicio convincatur exustus, in principali causa succubuisse pariter censeatur. At si reus obtinuerit, utrobique permittatur hæres adhuc octo viros eodem ordine singulos singulis vicibus accusare. Postremo si nullus eorum convictus fuerit, decimum eodem ordine accusatum, hoc modo ad calcandum vomeres ardentes compellat, ut juret cum viris 12. quod nec lucri nec odii causa ei homicidii reatum imponant.* Alibi ait triplex esse ferri judicium usu receptum, *unum quod in duodecim ignitis vomeribus calcandis consistit*, &c. Ut porrò vomeres ejusmodi benedicerentur, vide apud Hugonem Mathoudum in Observat. ad Robertum Pullum pag. 375.

Pedale examen prætereà appellatur ejusmodi purgatio in laudatis Annalib. Wintoniensis Ecclesiæ, quod vomeres igniti pleno pede premere deberet qui ejusmodi judicio exponebatur: *Noveritis quod plus de indulgentia quàm de rigore procedit sententia, quæ non dicam decernit, sed sustinet pedali examine crimen capitale purgari.* Vide *Ferrum candens*.

VOMITARIA. Macrobius Saturn. lib. 6. c. 4. *Virgilius, Mane salutantum totis vomit ædibus undam. Pulchrè, Vomit undam, & antiquè: nam Ennius: Et Tiberis flumen vomit in mare salsum. Unde & tunc Vomitaria in spectaculis dicimus, unde homines glomeratim ingredientes, in sedilia se fundunt.*

VORANTA, Modus agri. Charta Anglica laudata à Spelmanno: *Retinuit ad opus suum de eadem terra in villa de Heiden unam vorantam terræ, scilicet dimidiam virgatam, quæ fuit Gwarini Palmar, & dimid. virgatam de dominico ejusdem terræ.* Sed legendum *virgatam*, quod sequentia evincunt.

VORATRINA, Popina, ubi carnes vorantur. Tertullian. Apologet. cap. 39. *Non epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis dispensatur.*

VOTA. Vide *Bovaticum*, & *Volutio*.

VOTAREA. Anastasius in Constantino PP. p. 65. *Philippicus hæreticus in Imperiali promotus est arce, cujus & sacram cum pravi dogmatis exaratione Constantinus suscepit, sed cum Apostolicæ Sedis consilio respuit. Hujusque rei causa Zelo fidei accensus omnis cœtus Romanæ Urbis imaginem, quam Græci Votaream vocant, sex continentem sanctas ac universales Synodos, in Ecclesia B. Petri erexerunt.* Ad marg. scribitur *Pancaream*: ut & apud Baronium, qui locum exscripsit an. 711. n. 11. Hanc imaginem rursum erexisse Theodosium Philippici & Anastasii successorem tradit idem Anastasius in Constantino PP. pag. 67. *Protinus etiam ut ingressus est memoratus Theodosius Regiam urbem, imaginem illam venerandam, in qua sanctæ erant sex Synodi depictæ, & à Philippico nec dicendo fuerat deposita, in pristino erexit loco, ita ut hujus fidei fervore omnis ab Ecclesia cessaret quæstio.* Vide *Pancarea*.

VOTIFICARE, *Votum libare*. Papias.

VOTIVUS, Voto consecratus. Glossæ Antiquæ MSS. *Votivum, immolativum.* Papias: *Votissimum, quod jam dedicatum est voto. Votivum, quod promissum est votis.* Lex Salica tit. 2. §. 14. *Si quis majalem sacrivum, qui dicitur Votivus, furaverit*, &c. Oratio super populum, in libro Sacramentorum S. Gregorii M. *Præsta, quæsumus, Domine, ut semper nos B. Laurentii lætificent votiva Martyria, quæ semper esse non desinunt admiranda.* Ubi *votiva, devota, Deo oblata & consecrata*, interpretatur Menardus. Aliàs *votivus*, est voto expetitus, de qua voce multa commentatur Jacobus Gotofredus in Notis ad l. 1. Cod. Th. de Feriis.

VOTUM. Concilium Namnetense can. 20. *Omnibusque interdicatur, ut nullus votum faciat, aut candelam, vel aliquod munus pro sanitate sua rogaturus alibi deferat, nisi ad Ecclesiam Domino Deo suo.* Excerpta Gregorii III. PP. cap. 16. *Si quis votum voverit præter Ecclesiam, vel qui divinationes faciunt in incantationibus suis, — tres annos pœniteant.* De iis votis intelligendus Canon 62. Synodi Trullanæ: Τὰς οὕτω λεγομένας Καλάνδας, καὶ τὰ λεγόμενα βοτὰ, καὶ τὰ λεγόμενα βρυμάλια — ἐκ τῆς τῶν πιστῶν πολιτείας περιαιρεθῆναι βουλόμεθα. Quæ enim ad hunc Canonem effutit Balsamon, nihili sunt. His consona sunt quæ habet Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 32. *De pravis illis hominibus qui brumaticos colunt, (sic legendum) & de hominibus qui subtus maida cerias incendunt, & votos vovent*, &c. Designatur verò, ni fallor, his locis, *Votorum* nomine, dies festus Romanorum, tertio Nonas Januarii celebrari solitus, qui in Kalendario Bucheriano *Votorum nuncupatio* appellatur, interdictus prædictis Canonibus, quod Paganismum redoleret.

Votum, Sacræ preces, εὐχὴ, apud S. Augustinum Epist. 59. ad Paulinum: *Porrò si usitatius, ut dixi, in Scripturis votum appellatur εὐχὴ, excepto nomine orationis, ea propriè intelligenda est oratio, quam facimus ad votum, id est πρὸς εὐχήν. Voventur autem omnia quæ offeruntur Deo, maximè sancti Altaris oblatio, quo sacramento prædicatur nostrum illud votum maximum, quo nos vovimus in Christo esse mansuros utique in compage corporis Christi.* Canon Missæ: *Memento Domine famulorum famularumque tuarum, — qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ, tibi reddunt vota sua æterno Deo, vivo, & vero.*

Votum, Suffragium. Vetus Statutum Academiæ Parisiensis: *Novi Magistri priusquam admittantur ad congregationem Facultatis, jurabunt in ea fideliter referre vota Baccalariorum Formatorum de sufficientia vel insufficientia Baccalarii qui sub eo de quæstione Tentativa responderit.* Occurrit ibi pluries.

Votum, Nuptiæ. S. Ambrosius serm. 25. *Solent autem homines, sicut mos est, in votis suis, hoc est nuptiis, præcipuè saltare vel canere.* S. Augustinus lib. 11. de Genesi ad liter. c. 41. *Nisi fortè sponsa erat à patre tradenda, & expectanda erat votorum solemnitas, & convivii celebritas.* Canones S. Patricii cap. 28. *Eadem ratione observanda sunt prima vota & prima conjugia*, &c. Fortunatus in Epist. ad Mumolenum lib. 10. Poëm. *Ad cujus (filiæ Mumoleni demortuæ) fortè vota jam festinans familia fervebat, sedulè parentela excitabatur.* Fleta lib. 4. c. 2. §. 16. *Si donatarius ad alia vota convolaverit.* Adde lib. 3. cap. 3. §. 6. & Alexandrum III. PP. in Appendice ad Concilium Lateranense III. part. 5. cap. 1. Hinc *dies votorum*, pro die quo nuptiæ peraguntur, in Lege Longob. lib. 2. tit. 4. §. 3. tit. 14. §. 21. in Legib. Luitprandi Regis tit. 74. §. 2. Vetus Charta an. 1093. in Tabulario Casauriensi: *Ut alia die post noctem nuptialem, qui est dies votorum nostrorum*, &c.

VOX diversis notionibus accipitur: interdum enim pro Clamore militari, *Cry d'armes*. Cæsarius lib. 7. de Mirac. c. 39. *Nos hodie dextras vobis dedimus, nos signa vestra militaria ibi vidimus, nos vocem vestram ibi audivimus.* De torneamento loquitur. Willel. Brito lib. 11. Philippid.

— *Necdum vox ulla sonabat.*

Vox, Jus testimonii ferendi. Edictum Theoderici Regis Italiæ §. 48. *Quia hujusmodi personæ* (servi & liberti) *neque in civilibus neque in criminalibus causis contra patronos aut dominos, eorumque liberos, etiamsi pro eis dicant, vocem possunt habere legitimam*, &c. Concilium Fran-

coford. an. 794. c. 36. al. 34. *De criminosis, ut non habeant vocem accusandi majores natu, aut Episcopos suos.* Definitio Concilii Duziacensis de Duda Monacha c. 2. *Quapropter vocem non habet, ut sacramento de hoc sacrilego adulterio se — valeat expurgare.* Concilium Pontigonense an. 876. *Si post quatuor menses purgare se canonicè non poterit, nulla ejus vox penitus audiatur.*

Vocem non habere, dicitur apud Bractonum lib. 3. tr. 2. c. 34. §. 3. & in Fleta lib. 1. c. 34. §. 9. c. 38. §. 21. ille qui inter infames habetur, eoque ipso ad testimonium dicendum non admittitur.

Vox, Jus suffragii ferendi in Capitulis, &c. Charta an. 1246 apud Columbum in Episcop. Sistaric. *Concedimus quod in Capitulo nostro vocem tamquam Canonicus habeatis.*

Vox, Jus quod quis habet in rem aliquam. Lex Wisigoth. lib. 4. tit. 3. §. 4. *Quia verò quidam tutores aut persuasione aut indignatione circumveniunt eos, quos tueri gratissimè debuerunt, & de rebus reddendæ rationis securitates accipiunt, vel certè diversarum obligationum scripturas ab illis exigendas insistunt; quo extinctis vocibus eorum, quæ illis competunt nunquam inquirere, vel recipere permittantur.* Berengarius Comes Barcinonensis in donatione civitatis Tarraconensis Romanæ Ecclesiæ, an. 1090. *Ea scilicet deliberatione, ut ego & mei posteri omnes — teneamus hoc totum per manum & vocem S. Petri, ejusque Vicarii Romanæ Sedis Apostolici, per quinquennium persolventes ei 125. libr. purissimi argenti ad justum pensum.* Charta Alfonsi Regis Legionensis apud Anton. de Yepez in Chron. Ord. S. Benedicti to. 3. pag. 227. *Do & offero Monasterio S. Vincentii Ovetensis, quod dicitur Capella Regum, totam vocem & totum jus Capellaniæ, in ipsa plantatione, ubicunque extensa fuerit*, &c. Charta Sancii Regis Aragon. æræ 1131. apud eundem to. 7. *Sicut unquam habui, vel tenui, seu habere potui per qualescunque voces*, &c. Charta Ranimiri Regis Aragon. æræ 1173. apud Blancam in Comment. Rer. Aragon. pag. 647. *Cum suis terminibus, — directaticis, eremis, & populatis, & montibus, & aquis, & palustris, & cum omni censu, quod pertinet ibi, vel pertinere debet ad meam regalem personam vel vocem.* Alia apud Catellum lib. 4. Rerum Occitanar. pag. 651. de quadam Inquisitione: *Aut si de ipsa insula terræmeritum exiunt ad potestatem Rainardi, aut permansit postea in voce Vaidrani*, &c. Vide to. 2 Capitular. Regum Franc. p. 1548.

Vox, eadem, ni fallor, notione, in veteri Charta Rivipollensi æræ 888. apud Yepez in Chronico Ord. S. Benedicti to. 4. *Ipso alode cum fines & terminos suos, sicut in ipso judicio resonat, quem aquisivit per vocem libertos suo*, &c.

Mala vox, seu *Mala voce* possidere dicitur is qui contra jus rem detinet. Charta Garsiæ Regis Navarræ æræ 1185. apud Sandovallium in Episcopis Pampilon. qua concedit Episcopo Pampilonensi, *Synagogam Judæorum de Stella, liberam & integram, sine ulla mala voce, ad peragendum in ea Ecclesiasticum ministerium*, &c. Fori Oscæ an. 1247. f. 5. *Quicunque miserit malam vocem in hæreditatem quam alius possidet: & fortè infra unum annum & unum diem noluerit accipere directum de illo qui tenet illam hæreditatem*, &c. Observantiæ Regni Aragon. lib. 6. tit. de Generalib. Privileg. §. 21. *Postea sine mala voce retinere potest emptor*, &c. Adde Foros Aragon. lib. 7. pag. 132. v. 133. &c. Michaël *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. pag. 331. *Viduitatis jure si possidet vidua aliquam rem, & imponitur sibi in ea mala vox, debet in judicio nominare hæredes viri sui mortui, & dabitur ei dilatio, ut denuntiet malam vocem dictis hæredibus sui viri*, &c. Adde p. 81. 82. v.

Falsis vocibus cantare. Institutiones Capituli Generalis Cisterciensis Ordinis c. 71. *Viros decet virili voce cantare, & non more femineo, tinnulis, vel ut vulgò dicitur, falsis vocibus histrionicam imitari lasciviam.*

VOYSKINE, Slavis dicuntur Contributiones belli causâ exigi solitæ, à *Voyska*, exercitus. Ita Joann. Lucius lib. 6. de Reg. Dalmat. c. 1.

UPLANDA, superior terra, Anglis, seu ut vulgò loquimur *terra firma*, respectu paludosæ: ex Saxonico & Anglico up, supra, & lanð, terra. Ingulfus p. 853. *Per aquam de uplanda, idest de superiori terra, scaphis deferri jussit.* Vide Gul. Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. to. 3. pag. 990.

Uplandensis, Anglis *Uplendish*, Rusticus, agrestis, sylvestris, montanus. Leges Burgor. Scoticor. c. 27. *Si burgensis calumnietur per rure-manentem, seu uplandensem de furto aliquo invento in domo sua.*

UPUA. Formula 14. ex Baluzianis: *Volat upua, & non arundo*, &c. Fortè pro *upupa.*

UR, pro f. Ægidius Schudus in Descriptione Rhetiæ Alpinæ cap. 36. *Veteres Germani nunquam usi fuerunt litera F, sed loco ejus usi sunt consonante V, ut pro frow, fravel, frid, frælich, &c. scripserunt vrove, vravele, vride, vrouvelich*, &c.

URA, ἄυλαξ, in Glossis MSS. S. Germani Paris. Edit. *Sulcus*, *Hecura*. Distinguend. *Hæc ura.*

URASDA, Slavis dicitur compositio pecuniaria pro homicidio, vel membrorum mutilatione. Vide Joan Lucium lib. 6. de Regno Dalmat. cap. 1. & Statuta Ragusii lib. 6. cap. 76.

URBARA. Acta Murensis Monast. p. 40. *Exceptis agris & pratis & silvis, quæ ad nos ex toto quod dicunt urbara, vel ad Clericum pertinent*, &c.

URBACIO, *Circunductio*, περιχάραξις, in Gloss. Gr. Lat.

URBS *aurea*, Roma. Petrus Diaconus lib. 4. Chr. Casin. c. 125. de Lothario Imp. *Juxta auream urbem pervenit. Auream Romam* dixit etiam Martialis l. 9. Epigr. 60.

> *In septis Mamurra diu, multumque vagatus*
> *Hic ubi Roma suas aurea vexat opes.*

Juvencus lib. 1. initio:

> *Non orbis, non regna hominum, non aurea Roma.*

Et Prudentius in Apotheosi:

> *Et venerata Deum percenset Aurea Roma.*

Catwlphus in Epistola ad Carolum M. Regem: *Auream & Imperialem Romam intrasti, & Italiorum regna cum omnibus preciosis à Rege Regnorum suaviter accepisti*, &c. Carmen de Carolo Calvo Imp. v. 17.

> *Aurea cum totum regnaret Roma per urbem*
> *Consiliis, sublime caput solenniter astris*
> *Extulit, ac tonitru sonuit per climata mundi.*

Autor Panegyrici Berengarii Imp.

> *— — Valeat tuus Aurea Princeps*
> *Roma diu*, &c.

Adde Vitam S. Faronis cap. 124. Vitam S. Adalberti Episc. Pragensis n. 12. Alcuinum Poëm. 178. &c. In sigillis prætereà Imperatorum *Auream Romam* dici annotat Angelus à Nuce.

URBURA, Jus regium in fodinis aureis, argenteis, &c. apud Hungaros. Decreta Ludovici Regis Hungariæ an. 1351. c. 13. *Si possessiones ipsas minerosas Regia Majestas pro concambio habere nolit, extunc jus regale, seu urburas juri regio pertinentes recipere suo nomine faciat.* Quale autem fuerit ejusmodi regium in fodinis jus, docet vetus Fragmentum *de Vrburis* inscriptum: *Reges Hungariæ ab eorum montanistis receperunt urburas, hoc est, de singulis mineris auri, argenti, & cupri habuerunt decimam partem.* Vide Thwroczium in Sigismundo Rege Hungar. c. 15.

URCEOLUS, inter ministeria seu vasa sacra recensetur. Lanfrancus Cantuar. Epist. 13. *Urceolus quid sit, liquidò patet; est enim vas superius unde lavandis manibus aqua infunditur.* Stephanus Eduensis lib. de Sacram. altaris cap. 4. ubi de Acolytorum ordinatione: *Accipiunt & urceolum, in quo datur eis potestas infundendi aquam in calicem dominicum.* Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Conchas æreas 2. ad chrisma conficere, urceolo uno cum aquamanile*, &c. Charta an. 1197. apud Ughellum to. 7. p. 1274. *Duos urceolos argenteos pro vino & aqua.*

Orceolus, in veteri Charta plenariæ securitatis exarata sub Justiniano, apud Brissonium in Formul. pag. 647. *Conca aurea una, orceolo æreo uno, lucerna cum catenula*, &c.

URCHRICHIAD. Leges Hoeli Boni Regis Walliæ: *Urchrichiad, i. Edling, qui post Regem habet succedere, præ omnibus qui sunt in Curia præter Regem & Reginam honoratur. Iste erit filius ejus vel frater ejus. Locus ejus est in aula ultra ignem, in opposito Regis. Inter hæredem & columnam primo loco habet judex sedere*, &c.

URGESCERE, pro Sæpius urgere, usurpat Lucifer Calaritanus lib. 2. pro S. Athanasio p. 124.

URIGO, *Vertigo*, in Gloss. Arabico-Lat.

URLARE, Orulam, vel limbos inserere, Gall. *Orler*. Monasticum Anglic. to. 3. p. 317. *Amictus de aurifrigio — urlatur aurifrigio puro & stricto.*

URNA, pro *orla*, seu *orula*, Limbus. Leo Ost. lib. 1. c. 57. *Aliam planetam cum leonibus, urnas de pallio longitudine passuum 4. latitudine palmorum trium, pannum de altare diarodinum* &c. Lib. 3. c. 11. *Capitulum renovavit, illudque gypsea urna in gyro, vitreisque fenestris ac pulchro variorum marmorum pavimento decorans tegulis cooperuit.* Cap. 20. *Tunicam diapistin cum urna amplissima à pedibus & manibus ac scapulis aurea.* Cap. 57. *Coopertorium cum urna purpurea.* Cap. 33. (al. 31.) è *quibus* (iconis) *decem ex quadratis prædictus Frater apud Constantinopolim crasso argento sculpsit ac deauravit, — rotundas verò omnes argentea solum urna 4. librarum circumdans, cætera coloribus ac figuris depingi Græca peritia curavit.* Cap. 58. (al. 57.) *Coopertorium altaris sericum cum urna purpurea ornatum margaritis.*

URNA, Mensura liquidorum, vini, cerevisiæ, &c. In Metropoli Salisburgensi to. 2. p. 292. to. 3. p. 40. & alibi non semel.

URNATORES, *qui urnis aquas ex altis puteis levant*; apud Julium Firmicum lib. 3. Matth. cap. 11. lib. 4. cap. 6. *Aut enim ex altis puteis, quotidiano opere aquam levare cogentur*, &c.

URPHEDA, Germ. *Urfelit*, Juramentum quod ex carcere dimissus præstat de non ulciscendo. Goldast.

URSUM *circumducere*. Hincmarus Remensis in Capitul. ad Presbyteros cap. 14. *Nec plausus & risus inconditos, & fabulas inanes ibi referre aut cantare præsumat. Nec turpia joca cum urso, vel tornatricibus ante se facere permittat.* Synodus Trullana can. 61. Τῷ αὐτῷ δὲ τούτῳ ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεσθαι δεῖ καὶ τοὺς ἄρκτους ἐπισυρομένους, ἢ τοιαῦτα ζῶα, πρὸς παίγνιον καὶ βλάβην τῶν ἁπλουστέρων. Ubi observat Balsamon in ejusmodi ursorum capitibus & corporibus tincturas appendere solitos, dareque passim ex pilis eorum cum tincturis, tanquam phylacteria, ad depellendos morbos, atque adeo oculorum fascinos amoliendos. Vide *Minator*.

Ursorum pastus. Vide in *Pedatura*.

URSUS, Præstatio Regi Bohemiæ recèns dicto fieri solita. Albertus Argentinensis in Chron. pag. 145. *Collecta enim ibi imposita, quæ Ursus dicitur, & de novo Regi creato debita, apud Bohemos remansit.*

URTELLA, idem quod *Ordalium*, judicium divinum, purgatio vulgaris: Germ. *Urdel*. Decretum Tassilonis de popularib. legib. c. 9. *Ut hi qui Ducali manu liberi dimissi sunt, ad eadem cogantur judicia, quæ Baioarii Urtella dicunt.* Vide *Ordalium*.

URTIO. Vide *Alchaz*.

URTUM, *pars aratri quæ plicatur*, Papiæ: in MS. *Urnum*.

URUS, vox Gallica vetus, Germanis hodie *eyn uhrochs*, ut docet Cluverius lib. 3. Germ. antiq. cap. 47. Gloss. Gr. Lat. Βούβαλος, *urus, bos silvestris*. Glossæ antiquæ MSS. *Uri, vituli agrestes, quos Bubalos vocant.* Macrobius lib. 6. Saturn. cap. 4. *Necnon & Punicis Oscisque verbis usi sunt veteres, quorum imitatione peregrina verba non respuit ut in illo, Silvestres uri assiduè: uri enim Gallica vox est, qua feri boves significantur.* Aimoinus lib. 1. Hist. Franc. cap. 1. ubi de Herciniæ sylvæ feris: *Tertium est genus earum, quæ Uri appellantur. Hi sunt magnitudine paulò infra elephantos, specie & colore & figura tauri. Magna vis eorum est, & magna velocitas: neque homini neque feræ quam conspexerint parcunt. Hos studiosè captos foveis, interficiunt. Hoc se labore durant adolescentes, atque hoc genere venationis se exercent, — amplitudo cornuum & figura & species multum à nostrorum boum cornibus differt. Hæc studiosè conquisita ab labris argento circumducunt, atque amplissimis epulis pro poculis utuntur.* Postremis Aimoini verbis conveniunt quæ scribit Fulco lib. 1. viæ Hierosol.

Uris cornua sunt immensæ concavitatis,
Ex quibus ampla satis, & lævia pocula fiunt,
Vitibus & mensis & honora & commoda prosunt,
Seu docti artifices ea quadrificata rotundent,
Integra sive sinant, & fissa caloribus aptent.

Id ipsum Cæsar lib. 7. & Plinius lib. 11. cap. 37. de urorum cornibus vice poculorum tradunt. Urorum verò venationis meminit Monachus Sangall. lib. 2. de Carolo M. cap. 11. *Cum ecce quietis & otii impatientissimus Carolus ad venatum bisontium vel urorum in nemus ire, & Persarum nuntios secum parat educere.*

USA, Fluvius, ex Saxonico use. Foedus Alfredi & Godrani c. 1. de regni terminis: *Tunc in rectum ad Undefordum: tunc sursum in usa, ad Wetelingstreet.*

USARE, Frui, gaudere, Gallis *User, jouir*. Formulæ veteres autoris incerti form. 27. *Quod taliter fecistis ut tempore vitæ meæ ipsas res habere & usare, vel condirigere debeam.* Et Form. 41. *Ut ipsas res quamdiu advivo, sub usu beneficii vestri tenere & usare debeam, & alicubi ipsas res alienandi pontificium non habeam.* Charta Alamannica 68. apud Goldastum: *Postea mea fuit petitio, & nostra & fratrum decrevit voluntas, ut ipsam rem valeas excolere, vel usare, & nihil exinde minuare non debeas, nisi quidquid ibidem addere aut immeliorare vel attrahere potuimus.*

Usamentum. Charta Rodulfi Regis Burgundiæ in Tabular. Agaunensi apud Guichenon. in Probat. Hist. Sabaud. p. 3. *Cum omnibus appendiciis sive usamentis.* Fortè *aisiamentis*.

Usatus pannus, Detritus, Gallis *Usé*. Occurrit in Legibus Edwardi Confess. c. 38.

Usitare. Homilia de decimis & jejunio edita à v. cl. Steph. Baluzio post Capitularia: *Et precamini Dominum ut cum sua gratia & misericordia concedat vobis in pace colligere alios fructus, & in suo sancto servitio usitare, & quod illi placet inde facere.* Charta 15. inter Alamannicas Goldasti: *Scuta cum lanceis, vestibus, vel omnibus utensilibus, quas in die obitus mei non datas alicui, & non usitatas reliquerim, trado ad jamdictum monasterium*, &c. i. ad *utendum* datas.

USARIA. Vide *Huisseria*.

USATICUM, Tributum, præstatio. Charta Ildefonsi Comitis Tolosæ an. 1141. apud Catellum: *Dono, & concedo, & solvo, quod quisque homo vel femina libere vendat vinum suum omni tempore quo voluerit sine ullo usatico, quod inde nunquam donet alicui homini vel feminæ. Homines verò extranei qui foris habitant in villis aut in castris, aut in aliis locis, habeant eundem usaticum quod solent habere*, &c. Hac notione usurpatam vocem in antiquis Tabulis observare est ex Plantavitio in Chronologia Præsulum Lodovensium pag. 118. 135. 185. 234. 365. Philippus *Mouskes* MS. in Carolo M.

Et li commanda que tout cil,
Ne franc, ne sierf, ne bon, ne vil,
Ne clap, ne rous, ne blanc, ne noir,
Qui viennent à Aix manoir
De tous usages fusent franc.

Usatica & *Usatici* præterea crebro appellantur Consuetudines municipales.

USIA. Joannes Monachus Bertinianus in Vita S. Bernardi Pœnitentis n. 8. *Causa hujus doloris erat pediculus ovinus, quem Grammatici Usiam, quasi ab urendo vocant.* Loquitur de dolore aurium.

USINARE. Charta anni 1240. in Tabulario Campan. Bibl. Reg. f. 365. *Nullatenus usinabunt, nec excolent homines dictæ villæ contra voluntatem nostram. — in quibuscumque verò locis homines dictæ villæ usinabunt, nos prædicti fratres de crista & pecora nostra, si vobis placuerit, omnimode usinabimus, hoc excepto quod in nemoribus villæ deputatis boscum non accipiemus nisi tantummodo ad usum furni.*

USIS. Epistola Basilii Macedonis Imp. ad Hadrianum II. PP. post VIII. Synodum: *Transmisimus autem Sanctitati vestræ — & vellus prasinum vilarnipinnium pro casula facienda unum, usin rubeum aërem habentem unum, usin album unum, mulchumat unum, planetilia castanea duo.* Monstra verborum mihi planè incognita.

USITARE. Vide *Usare*.

USLACT. Privilegium de Semplingham in Anglia: *Sint quieti tam ipsi quàm homines eorum — de omnibus misericordiis & amerciamentis, & forisfacturis, — de murtro, & latrocinio, & conceylis, & uslact, & hamsoka, grithbrich, blotwit,* &c. Alia in Monastico Anglicano to. 2. pag. 827. ubi eadem verba habentur, præfert *utflat*, quæ fortè *escapium*, sonat, ex Saxonico utfleon, *aufugere*. Vide *Utlep-*

USONES, Pisces familiares Danubio, Germanis *Hausen: pisces insanæ magnitudinis* Bonfinio. Vide Thwroczium in Andrea Rege Hungar. cap. 43.

USSERIA, *Usserius*, *Ussers*. Vide *Huisserium*.

USUALIS, qui in usu est. *Usualis sermo*, apud Sidonium lib. 4. Epist. 11. ubi multa Savaro, quæ non exscribo. Vide *Moneta usualis*.

USUARIA, *usuarium*, Ususfructus, seu potiùs jus utendi. Tabularium Prioratus Paredi fol. 61. *Dedit etiam illis hominibus qui terram tenuerint, vel ibidem manserint, usuariam in silva quæ vocatur Maosta, ad domum ædificandam, ad molendinum faciendum,* &c. Fol. 86. *Nec non conquisivit de quodam homine Andrea in bosco Monalt usuariam & consuetudinem quam ipse meo de bosco habebat.* Rainardus Abbas Cisterciensis in Institut. Capituli General. Ord. Cisterciensis c. 44. *Si quis Abbatum terram habuerit, vel usuaria, vel inde conventionem habuerit, nullus Abbatum quærat eam, vel in ea usuaria sine assensu illius Abbatis.* Adde Nomasticum Cisterciense p. 319. 346.

Usuarium, eadem notione. Laurentius Leodiensis in Hist. Episcop. Virdunens. p. 281. *Fridericus quoque Comes Tullensis usuarium Argunnæ sui nemoris, tam ad reædificandam, quàm ad retinendam Ecclesiam contradidit.* Charta Manassis Episcop. Meldensis an. 1140. *Totum nemus quod appellatur Britel, & usuarium suum in silvis præfati Walterii — ad comburendum & ædificandum.* Alia Philippi Regis Franc. an. 1190. *In commutationem usuarii quod Monachi S. Martini habebant in nemore nostro de Vicenna, eis dedimus* &c.

USUFRUCTUARIUM, pro *usufructu*, occurrit apud Gregorium M. lib. 2. Epist. 9.

USUBANDILOS. Vetus Chartula plenariæ securitatis sub Justiniano scripta apud Brisson. lib. 6. Form. pag. 647. *Hoc est cocleares numero septem, scotella una, fibula de bracile, & de usubandilos, formulas duodecim, stragula polimita duo,* &c. Vide *Usin*.

USUCAPIO. Decreta Laidaslai Regis Hungariæ lib. 3. c. 20. *Usucapiones capiantur à festo S. Georgii usque ad festum S. Joannis Bapt. ut ducantur in civitatem, teneanturque ad festum S. Michaëlis, ac præsententur assiduè in mercatu, ut si quispiam suam reperit personam, redimat 90. denariis, equum 12. bovem 5. ex quibus duas partes Regi, tres Comiti tribuantur. Si verò usque ad festum S. Michaëlis inventi non fuerint, dividantur prædicto modo, tamen nullo pacto vendantur, vel celentur, sed tantum labore eorum utantur. Quod si collector vendiderit, vel celaverit, triplum reddat, ipseque decem pensas persolvat: Comes verò si itidem fecisse probatur, 55. pensas persolvat. Similimodo jubemus, ut qui usucapiones tenuerint à tempore Regis Belæ usque ad festum S. Stephani, dimittantur.* Ubi *usucapiones* videntur appellari, servi fugitivi, animalia fugitiva, vagantia & errantia, quæ à *Collectore rerum fugitivarum, quem vulgariter Locerdech dicunt*, inventa ad civitatem provinciæ reducuntur, ut singuli quod suum est agnoscant redimantque certo ac definito pretio. Vide supra cap. 13. Sambucus *usucapionem* ait esse pecus vagabundum.

USUFRUCTUARE, Dare ad usufructum, usufructuario & precario jure. Charta an. 955. apud Ughellum in Episcopis Veronens. *Totas res quod supra legitur sit in earum potestatem retinendi & ad usufructuandi, non alicui alienandi,* &c.

USUPELLIONES. Burchardus de Casibus S. Galli cap. 14. *Scurræ, pelliparii, panifices, coriarii, textores, usupelliones, * immotores *, quæsitatis adversus hunc clamabant in theatris, in stratis & viis,* &c. Sed legendum *vispelliones* observat Goldastus, de cujus vocis notione nihil dicam, cum Latina sit.

USURARE, Usuras producere. Bracton lib. 2. c. 26. §. 2. *Debitum verò defuncti quod debetur Judæis, non usurabit, quamdiu hæres infra ætatem extiterit.*

USURARII, Fœneratores, qui ad usuram commodant, *Qui usuris inserviunt*, in Capitul. an. 828. c. 6. Quos olim magno fuisse numero autor est Gaufredus Vosiensis 1. parte cap. 73. *Fœneratores olim publici obnoxii Principibus erant, nunc tam crebro reperiuntur, ut aliqui usuras vocitent census, quasi redditus agrorum.* Qui autem ii propriè sint, docet Synodus Coloniensis an. 1300. c. 12. *Manifestos autem usurarios dicimus, de quibus per sententiam vel per confessionem in jure, aut evidentiam quæ aliqua tergiversatione non potest celari, constiterit evidenter: & illos etiam qui super usuris diffamati, intra tempus statuendum ab eo qui super hoc habet potestatem, se non purgaverint, reputamus pro manifestis usurariis puniendos.* Adde Concilium Ravennense an. 1317. c. 15. Hos Concilia, præsertim Lateranense an. 1179. excommunicari ab Episcopis præcipiunt. Quod quidem factitatum testatur Matthæus Paris an. 1219. pag. 250. Neque Ecclesia duntaxat, sed & Laïci Principes Statutis suis pestem hanc detestandam sæpius exagitarunt, ejusmodi fœneratorum bonis in fiscum redactis. Leges Edwardi Confess. c. 37. *Usurarios quoque defendit Rex Edwardus, ne remaneret aliquis in toto regno suo; & si quis inde convictus esset quod fœnus exigeret, omni substantia propria careret, & postea pro exlege haberetur. Hoc autem asserebat ipse Rex se audisse in Curia Regis Francorum, dum ibidem moraretur, quod usura radix omnium vitiorum esset.* Charta Durandi Episcopi Cabilonensis an. 1221. apud Sanjulianum pag. 405. Sammarthanos, & Petrum Chiffletium in Beatrice: *Si aliquis probetur esse fœnerator per testes idoneos, totum mobile ipsius erit Ducissæ (Burgundiæ,) & Comitissæ (Cabilonensis) quod tunc habebit, & similiter quotiescunque alias probaretur fœnerator.* Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 24. *In omni terra de Castro Lidi cujuscunque terra sit, homines aubani sunt Comitis, & pecunia fœneratoris Comitis est.* Ita tamen ut non vivi ac superstites, sed mortui, seu post mortem punirentur. Regiam Majestatem lib. 2. cap. 54. §. 1. 2. *Usurarii omnes, sive testatus, sive intestatus decesserit, Domini Regis sunt. Vivus autem non solet aliquis de crimine usuræ appellari nec convinci.*

Licebat igitur *Usurariis* de bonis suis, dum adhuc erant in vivis, disponere. Statutum Ricardi I. Regis Angl. an. 1190. pro Clero Normanniæ apud Matthæum Paris pag. 113. *Quidquid Laïci in vita sua donaverint, vel quocunque titulo à se alienaverint, & si usurarii fuisse dicantur, post mortem non revocabitur. Quæ verò post mortem non alienata invenientur, si cognitum fuerit ipsos tempore mortis fuisse usurarios, confiscabuntur.* Ad hoc tamen ut *usurarius* haberetur, necesse erat probare infra annum ante mortem ad usuram commodasse. Stabilimentum inter Clericos & Barones Normanniæ an. 1205. *De rebus usurarii, quod quamdiu usurarius est in*

lecto ægritudinis, si distribuat res propria manu sua, stabile est. Post mortem vero usurarii, omnes res suæ Domini Regis erunt, si probatum fuerit, quod infra annum ante mortem commodaverit ad usuram. Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 20. *Nul ne doit estre tenu à usurier, qui an & jour a cessé de usures mener, aprés ses derraines usures.* Aliàs pœnituisse censebatur. Regiam Majestatem d. cap. §. 6. *Sciendum est tamen, quod si aliquis quocunque tempore usurarius fuerit, & super hoc in patria sua publicè defamatus: si tamen à delicto suo ante mortem destiterit, & pœnitentiam egerit, post mortem ejus ipse vel res ejus lege usurarii non censebuntur. Oportet ergo constare quod usurarius decesserit aliquis ad hoc, ut de eo tanquam de usurario, post mortem ipsius judicetur, & de rebus suis, tanquam de rebus usurarii disponatur.* Solet autem inquiri & probari aliquem in tali crimine decessisse per triginta duos legales homines de vicineto, & per eorum sacramenta: quo probato in curia, omnes res mobiles, & omnia catalla, quæ fuerant ipsius usurarii mortui, ad opus Regis capiuntur, penes quemcumque inveniantur. Sed & hæredes ipsius hac de causa secundùm jus regni Scotici, exhæredantur, & ad dominum feudi vel ad Regem plenariè revertuntur, ut est in laudato capite.

Aliud porrò erat de usurariorum Clericorum bonis, de quibus ita statuit Ricardus I. Rex Angliæ apud Matthæum Paris, & Radulphum de Diceto an. 1190. *Item de bonis Clericorum, & si dicantur fuisse usurarii, vel quocunque mortis genere præventi, nihil pertinet ad secularem potestatem, sed Episcopali autoritate in opera pietatis distribuentur.*

Pœna igitur usurarii vivi ex prædictis, pertinuit ad Ecclesiam, cùm & excommunicari, & coram judice Ecclesiastico in Curia Christianitatis accusari & conveniri potuerit: pœna verò usurarii mortui pertinuit ad Regem, quod etiam docent Statuta Regum Angliæ Edw. III. an. 15. c. 5. apud Westmonast. an. 11. c. 8. Henrici VII. an. 3. c. 5. & 6. Henrici VIII. an. 37. c. 9. Edw. VI. an. 5. & 6. c. 23. Sed & jure scripto, quo utimur, inquit Skenæus, usurarius in Curia Regis post mortem non damnatur, sed vivus variis pœnis punitur. Vide Gul. Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. to. 3. pag. 1209.

Usuræ autem nomine quid censeretur, ita definit S. Ludovicus Rex Franc. in Statuto an. 1230. pro Judæis: *Usuras autem intelligimus quidquid est ultra sortem.* Ita etiam Capitulare 5. an. 806. c. 12. lib. 3. Capit. c. 119. Regiam Majestat. lib. 3. cap. 1. §. 5. & Concilium Auscitanum an. 1308. c. 3. Autor Græcismi MS.

Est usura suos quisquis tradit mihi nummos
Spe lucri, fœnus duplex usura vocatur.

Charta Durandi Episcopi Cabilonensis suprà laudata: *Doctores verò illum solùm fœneratorem intelligunt, qui solidum vel libram per hebdomadam, vel mensem, vel annum pro denario, vel denariis ejusdem monetæ, vel alterius accommodat, ludo excepto, ita quod de retroactis, usque ad confectionem cartæ non potest aliquis super hoc conveniri: alio modo non intelligitur esse fœnerator, & debet probari de usura,* &c. Adde Glanvillam lib. 10. cap. 8. extremo. Jura & Consuetudines Normanniæ cap. 20. *Usurariorum autem catalla Duci Normanniæ consuetudine pristina dimittuntur, ut hujusmodi occasione ambitiosa usurarum malitia in posteris refrænetur. Tribus autem modis usura committitur, uno scilicet modo, cum ultra taxatum pretium alicujus rei pro concesso solutionis temporis spatio, mutuator se tradenti obligat aliquid redditurum. — Secundus modus est, cum res unius speciei commodatur, pro re alterius speciei majoris pretii ad terminum persolvenda in eadem quantitate terminatum: ut ordeum præstare pro frumento, vel cervisiam pro vino. Tertius autem modus est de mortuo vadio: mortuum enim dicitur vadium, cum fructus rei invadiatæ quos percipit commodator, eam quitant in nihilo fructus vel proventus.*

Sed cum ejusmodi *usurarum* prætextu domini vassallos seu tenentes suos vexarent, eisque persæpe id criminis contra jus imponerent, ut eorum sibi assererent bona, fiscisque suis addicerent, quod de *intestatis* factitatum suprà observavimus, interdum id privilegii *communitatibus* concedebant, ut ab hac perquisitione essent immunes. Charta Philippi Regis Franc. an. 1220. ex Regesto Normannico sign. P. in Camera Comput. Paris. f. 26. *Concessimus burgensibus nostris de Cadomo residentibus in villa Cadomi, quod nec eos, nec uxores, nec hæredes eorum capiemus ad occasionem de usura in morte eorum, nec hæredes nostri.* Charta pro Communia Vernolii: *Quod nec ab illis nec ab eorum hæredibus, si fuerint apud Vernolium per annum & diem residentes, aliquid exigemus pro morte usurarii de eis quæ spectant ad usuram, si tempore mortis suæ apud Vernolium fuerint residentes omnino illa exactione quitamus in perpetuum.*

Usurarii publici, qui, ni fallor, ii sunt, quos Gaufridus Vosiensis loco citato vocat *fœneratores publicos obnoxios Principibus.* Charta Henrici Imp. an. 1156. pro Erectione Ducatus Austriæ, apud Miræum in Donat. Belgic. lib. 2. cap. 52. *Et potest in terris suis omnibus tenere Judæos & usurarios publicos, quos vulgus vocat* Gennertefchin, *sine Imperii molestia & offensa.*

USURIA, Jus utendi, *Usagium.* Vetus Charta apud Perardum in Tabulis Burgundicis pag. 31. *Et usuriam silvæ,* &c.

USUROLUM. Charta an. 1207. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus: *Solvendo — illud fodrum antiquum & usurolum, quod solvebat prædicta universitas Imperatori cum ipse intrat Italiam,* &c. Fortè *usitatum.*

USUS, Musicæ species, quæ non per regulas, sed ex *usu* addiscitur, notis musicis in libris Ecclesiasticis singulis syllabis superpositis, abrogatis ac neglectis lineis & clavibus musicalibus: cujus quidem musicæ speciei exemplum descripsit Menardus in Notis ad librum Sacramentorum Gregorii M. Anonymus Interpres Hugonis Reutlingensis: *Post Incarnationem Christi plures doctores S. Ecclesiæ, & specialiter S. Gregorius & Ambrosius, cantum musicalem, quo tam Latini, quàm Alemanni, cum cæteris linguarum diversarum nationibus, utuntur in divino officio, in duo volumina librorum, videlicet in Antiphonarium & Graduale collegit, dictavit, & neumavit, seu notavit. Processu tamen temporis quidam Alemanni, & præcipuè Canonici Ordinis S. Benedicti, qui cantum musicalem non solùm ex arte, verùm etiam ex usu & consuetudine perfectè & cordetenus didicerant, ipsum, omissis clavibus & lineis quæ in neuma & nota musicali requiruntur, simpliciter in libris eorum notare cœperunt, & sic decantaverunt deinde juniores, & suos discipulos sine arte, ex frequenti usu & ex magna consuetudine cantum informare; qui cantus sic per consuetudinem doctus ad diversa pervenit loca. Unde jam non Musica, sed Usus est denominatus. In quo tamen cantu discipuli deinde à doctoribus, & doctores à discipulis multiformiter discrepare cœperunt, ex qua discrepantia & artis ignorantia Usus dictus est confusus. Quo usu confuso spreto, nunc ferè omnes Alemanni hactenus miserabiliter per cantum seducti ad veram artem Musicæ revertuntur.*

UTENSILE, Instrumentum, Gall. *Outil.* Petrus Damian. lib. 6. Ep. 7. *Calcaria, scutica, — & si quæ alia equitandi sunt utensilia.*

UFLAT. Vide *Uflact.*

UTHBAN. Charta Henrici III. Regis Angl. to. 2. Monastici Anglicani pag. 1032. *Et sint quieti — de scuagio, & hidagio, & cavagio, & cornagio, & summagio, & uthban, & schiris, & hundredis,* &c.

UTHESIUM. Vide *Hutesium.*

UTFANGETHEF, Bractono lib. 3. tract. 2. c. 35. dicitur *latro extraneus, veniens aliunde de terra aliena, & qui captus fuit in terra ipsius, qui tales habet libertates.* Ita etiam Fleta lib. 1. c. 47. §. 5. Propriè autem ita appellatur jus cognoscendi & judicandi de ejusmodi furibus, quod qui habet, dicitur habere *Utfangetef.* Vide eundem

eundem Bracton. eod. lib. cap. 8. §. 4. Charta Joannis Regis Angliæ ex Monastico Anglic. to. 1. pag. 310. *Concedimus etiam eis quod ipsi Abbas & Prior & Monachi habeant libertatem curiæ suæ de omnibus tenementis suis cum soka & saka, & tholl, & theam, & infangentef, & Utfangentef.* *Vtfangenetef*, scribitur in to. 2. pag. 827. Adde Brittonum in Legib. Angl. pag. 90. v.

UTFANGI, Novales terræ, videlicet noviter excultæ, quæ vulgò *Utfangi* dicuntur. Ita Charta Theoderici Dom. de Avenis, apud Miræum in Donat. Belgic. p. 181.

UTHLANDES. Charta Roberti Comitis Flandriæ in Tabulario S. Bertini: *Illi verò qui in prædicta villa* (de Poperinghe) *ad banwerc constituti sunt, debent Comiti tantum Uthlandes, Banwerc, & Landwerc, & placitum inde erit Abbatis.* *Wt-lander*, Kiliano, est extraneus, alienigena.

UTI, cum accusativo. Ferrandus Diac. in Brev. c. 124. *Ut lectores oraria non utantur*, &c. Synodus Romana sub Zacharia PP. an. 743. c. 3. *Ut Episcopus, Presbyter & Diaconus secularia indumenta non utantur, nisi ut condecet, tunica sacerdotali.* Alypius seu autor Descript. orbis cap. 1. *Escam verò non utuntur omnibus communem.* Vide Diomedem lib. 5. de Grammat.

UTICA. Vide *Hutica*.

UTILIS, Probus, bonus: *Utilitas*, Probitas, animi magnitudo. Constitutio Justiniani de Adjutorib. Quæstoris: *Si ille qui deficiat non habuit filium jam utilem, jam idoneum ad peragendum Adjutoris officium*, &c. Galli dicunt, *Capable d'exercer une charge.* Regula S. Benedicti cap. 11: *Ut solicitus sit circa cognitiones perversas, dicat semper utilis frater in corde suo, Tunc ero immaculatus coram eo, si observavero me ab iniquitate mea.* Ubi interpres: *Utilis frater est, qui omnibus prodesse, & nulli desiderat obesse, qui nihil sapit, nisi quod Deo placere cognoscit*, &c. Basina ad Regem Childericum, apud Gregorium Turon. lib. 2. Hist. cap. 12. *Novi, inquit, utilitatem tuam, quod sis valde strenuus, ideoque veni ut habitem tecum. Nam noveris, si in transmarinis partibus aliquem cognovissem utiliorem te, expetiissem utique cohabitationem ejus.* Vide Gesta Regum Francor. cap. 7. Hist. Fredegar. cap. 12. & Aimoinum lib. 1. c. 8. Vetus Notitia apud Ughellum to. 5. pag. 1538. *Pecora utilia, pulli utiles, — porcus bonus utilis.* Tabularium Conchense in Ruthenis: *Et si utilis fuerit, faciet illum ordinare ad Presbyterum.* Adde lib. 1. Capitular. c. 82.

Utilitas, Probitas, titulus honorarius, quomodo usurpatur à Gregorio Turonensi. Diploma Chilperici Regis apud Mabillonium: *Ideo cognoscat Magnitudo seu Utilitas vestra*, &c. Ita in Chartis Pipini Regis apud Doubletum pag. 700. & Caroli M. pag. 707. Caroli C. apud Vassorium in Noviomo pag. 682. & aliis passim.

Utilitates, Commodum, proficuum, *Profit*: item Negotia. Gregorius M. lib. 2. Ind. 11. Ep. 24. *Admonentes Charitatem tuam, ut ita efficaciter omnes utilitates ejus* (Ecclesiæ) *exerceat, quatenus tui præsentia proprium se, absentem habere non sentiat Sacerdotem.* Epist. 26. *Præterea te duximus adhortandum, ut ita cunctis utilitatibus Ecclesiæ tuæ purè ac diligenter exhibeas*, &c. Epist. 37. *Sed & Christiana, ut dicitur, mancipia comparavit, & suis ea obsequiis ac utilitatibus deputavit.* Guill. Bibliothecarius in Stephano VI. *Nunquam psalmodiis cessabat, nisi cùm utilitates populi ad se reclamantis perficere cupiebat*, &c. *Utilitatem Regis facere*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 6. Concilium Ticinense an. 855. *Quidam autem Episcopi & Rectores Monasteriorum res Ecclesiarum suarum subtractas, & aliis personis largitas queruntur, & ideo Ecclesiasticas utilitates nequaquam se implere posse dicunt*, &c. Aliàs

Utilitas, est usus, χρεία. Cicero lib. 4. ad Herenn. *Si idoneus esse potest ad eas utilitates & aptas, quæ desiderantur ab equo.* Siculus Flaccus: *Ductus aquarum, qui utilitatibus publicis servierint.* Synodus Romana an. 826. c. 13. *Per sollicitudinem Episcoporum hæc quorum diœceseos existunt, ad easdem utilitates quibus constituta sunt, ordinentur*, &c. Vide Joannem VIII. PP. Epist. 254. 263. 272. &c.

UTLAGA, Exlex, extorris, proscriptus, relegatus; apud Litletonem sect. 197. *Hors de la Loy, utlage*, ex Saxonico ut-laga, *extra legem*; ex ute, *foris*, & laga, *lex*. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 10. *Qui excommunicatum, vel utlagam habet & tenet*, &c. Cap. 53. *Si evaserit & aufugerit, pro utlaga reputetur.* Adde c. 13. &c.

Utlagus, in Regiam Majestatem lib. 1. cap. 18. §. 3. *Utlagatus*, lib. 4. c. 35. ut & apud Hovedenum p. 654. 655. *Utlagi*, pag. 550. 774. Matth. Paris pag. 423. in Vitis Abbat. S. Albani pag. 99. &c. *Utlage*, in Legibus Vernaculis Willelmi Nothi c. 50.

Utlagare, Extra legem ponere, *exlegem* facere, proscribere. Cùm enim quis reus ad judicium vocatus per quinque Comitatus seu assisias, non comparet, judex in eum sententiam suam pronunciat, qua eum *extra legem*, & extra protectionem Regis esse decernit, omniaque illius bona fisco addicit. Bracton lib. 3. tr. 2. c. 13. §. 1. *Si cum sit quarto vocatus non comparuerit — in primis forisfaciat patriam & regnum, & exul efficitur, & talem vocant Anglici Utlaughe, & alio nomine antiquitus solent nominari, scilicet Frendlesman: & sic videtur quod forisfacit amicos: & unde si quis talem post utlagariam & expulsionem scienter paverit, receptaverit, vel cum eo scienter communicaverit, aliquo modo, vel occultaverit, eadem pœna puniri debet, ita quod careat omnibus bonis suis & vita, nisi Rex ei parcat de gratia sua.* Utlagari autem potest masculus 12. annos habens & ultra, non autem si infra, quia priùs in Lege Decenæ non debet admitti. Fleta l. 1. c. 27. §. 11. Vide eundem Bractonum lib. 3. tr. 2. c. 12. 14. ubi varias causas *Utlagationis* refert, & Rastallum. Utuntur præterea hac voce Leges Edwardi Confess. c. 7. 39. Matth. Paris p. 179. 222. &c. Vide *Caput lupinum*, *Wayvari*.

Utlagaria, *Utlagatio*, Proscriptio, quæ inter jura Regia recensetur in Legibus Henrici I. cap. 10. 13. 47. scilicet *trium annorum utlagaria*, (sic enim legendum) pro *trium stannorum*. Leges Willelmi Nothi c. 71. *De omnibus utlagariæ rebus Rex instituit ut Anglicus se purget ad judicium.* Charta Ricardi II. Regis Angliæ apud Thomam Walsingamum pag. 254. *Ac etiam perdonamus eisdem ligeis ac subditis nostris omnimodas felonias, proditiones, transgressiones, extorsiones per ipsos vel per aliquem illorum qualitercunque factas, sive perpetratas, ac etiam utlegariam vel utlegarias, si qua vel quæ in ipsos, vel aliquem ipsorum, fuerit vel fuerint his occasionibus promulgata vel promulgatæ*, &c. Eadem pene habentur p. 270. Hinc apud Anglos Forenses *Outlary*, eadem notione.

Utlagium. Leges Kanuti Regis cap. 32. *Et qui opus utlagii fecerit, ejus revocatio sit in misericordia Regis.* i. qui crimen perpetravit ex quo *utlagium* seu proscriptionem incurrerit.

Utlagatio. Tabularium Leprosariæ Pontis Audomari: *Interdictum vulgare Utlagatio nuncupatum.* Apud Prynneum in Libertatib. Angl. to. 2. pag. 278. *Interdictum quod vulgariter Utlagatio nuncupatur.* Bracton lib. 3. tract. 2. c. 12. §. 5. *Procedendum erit ad utlagationem sive ad utlagariam.* Adde §. 8. & Fletam lib. 1. c. 28. ubi fuse de Utlagariis.

UTLEP, Evasio, seu *Escapium latronum*, Fletæ lib. 1. c. 47. §. 14. *utleipa*, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 43. eadem notione, à Saxonico ut-hleapan, aufugere, evadere. Vide *Escapium*.

UTRIARIUS, ἀσκόπιος, in Gloss. Gr. Lat. MS. Edit. *Coriarius* præfert.

UTRICISCUM, diminutivum ab *uter*. Gloss. Gr. Lat. MS. ἀσκίον, *utricium*, ἀσκίδιον, *utricidium*. Editum habet *utriciscum*.

UTWARA. Capitula de Weregildis post Concilium Grateleanum an. 928. *Et si Tainus ascendisset ut serviret Regi, & equitatus sui vice fungeretur in familia sua, si tunc habeat Tainum qui ad utwaram Regis quinque hidas haberet, & in Aula Regis domino suo serviret,* &c. Vide *Wara*.

VU, pro U longo, in aliquot Inscriptionibus interdum usurpari observat Scaliger in indice 19. ad Gruterum: v. gr. *Domvus*, τῶ οἴκυ, *Arbitrativi*, &c.

VUA, vox exclamantis. Gesta Regum Francor. c. 29. *Ubi cum vexaretur, dicebat vua, vua, quid putatis qualis est ille Rex cælestis, qui sic tam magno Reges interficit.*

VUERNAGIUM. Vide *Scartio*.

VUITTA. Vide *Wita*.

VULATIO. Charta Ratchisi Regis Longobardor. an. 746. apud Ughellum in Episcopis Placentinis to. 2. p. 250. *Et firmaverat vobis portum qui dicitur Cotaleo, ubi naves militarem usum habebant vulatione illa de ripatico, vel justitia, quod & inde in Palatio nostro veniebat,* &c. Ubi legendum fortè, *cum inlatione illa*, &c.

VULGAGO. Fulbertus Carnot. Epist. 46. *Vulgaginem etiam petitam vobis mittimus, quamvis ætatem vestram tali jam vomitu fatigari non suademus, sed eo potius, si opus sit allevari, qui frequenter & sine periculo fieri possit ex oxymelle & raphanis Valerianæ, quod seniori magis conducibile est morantem alvum laxativis pillulis incitari.*

VULGARIA. Leo III. PP. Epist. 10. *Unde & jussistis ut nullus quilibet homo in posterum conquassare, aut in judicio promovere præsumeret, tam de vulgaria, quam etiam de mansis, quod per vestrum dispositum Herminus — nobis reconsignavit.*

VULGARIS, *Plebeius*, δημότης, in Gloss. Gr. Lat.

Vulgares, Vulgus, plebs. Agobardus Epist. ad Nibridium: *Nonnulli ex vulgaribus & rusticis abducuntur.* Thomas Walsinghamus in Ricardo II. *Qua cum audissent responsa vulgares, in furorem versi* &c. Occurrit etiam apud Amulonem, S. Augustin. Epist. 76. & al.

Vulgaris, Colonus. Decreta S. Stephani Regis Hungar. lib. 2. cap. 33. *Si Comes, si Miles, si vulgaris quidem alterius sui similis mansiunculas invaserit, 5. juvencos solvat.* Ubi Jo. Sambucus, *vulgaris, i. est rusticus liber factus: nam servi dominos non possidebant.*

VULGARIZARE, In vulgarem linguam traducere. Ex Ital. *Volgarizare*, in Charta Galeacii Comit. Virtutum an. 1377.

VULGUS, pro *Vulgò*. Epistola S. Remigii ad Chlodovæum Regem: *Quia quod vulgus dicitur, Ex fine actus hominis probatur.*

VULMINARE, pro *Fulminare*: Germani enim *V*, ut F. pronuntiant, uti suprà observatum. Conradus de Fabaria de Casib. S. Galli c. 16. *Videns Dux circumspectum Abbatis animum circa Regis negotia inconvulsum, verbis eum vulminare attemptabat opprobriosis.*

VULNERARIUS *medicus*, qui vulnera curat, in Gloss. S. Bened. cap. de Medicina, ubi exponitur ἰατρὸς * πτρωπς. Fortè τρωμένων.

VULPES, Machinæ bellicæ species. Albertus Aquensis lib. 2. Hist. Hierosl. cap. 30. *Unus de majoribus Alemanniæ vulpem ex proprio sumptu quercinis trabibus composuerunt, cujus in gyro tutos intexuerunt parietes, ut gravissimos Turcorum sufferret ictus armorum, omniaque jaculorum genera: ac sic in ea manentes tuti, & illæsi urbem fortiter impugnando perforarent. Hoc tandem vulpis instrumentum, dum ad unguem opere & ligaturis perduceretur, milites prædictorum Principum loricati ad viginti in eadem vulpis protectione sunt constituti. Sed magna virorum inundatione & conamine juxta muros applicata, non æquo subsedit aggere,* &c.

Vulpecula, eadem notione apud Ottonem de S. Blasio c. 23. Vide *Ericius*.

Vulpes, Aleæ species, nostris etiam haud incognita, vulgò, *le Jeu du Renard*. Jo. Sarisberiensis lib. 1. de Nugis Curialium c. 5. *Hinc Tessera, Calculus, Tabula, Urio vel Dardana pugna, Tricolus, Senio, Monarchus, Orbiculi, Taliorchus, Vulpes, quorum artem utilius est dediscere, quam docere.*

VULPICULAM aliquem appellare, Convitii olim species fuit. Lex Salica tit. 32. §. 3. *Si quis alterum vulpiculam clamaverit*, &c. Autor Vitæ B. Remigii: *Jussit nominari vulpeculam: quod cur ita nominari voluerit, qui fraudes & significationes ipsius animalis cognoscit, satis advertit.* Gregorius Turon. lib. 8. c. 6. *Multas eis perfidias & perjuria exprobravit, vocans eos sæpius Vulpes ingeniosas.* A voce *Vulpicula*, orta Gallica *Goupil*, qua nostri olim vulpem vocabant. Philippus Mouskes in Carolo Simplice:

> *Et cil Rollans ot dit ançois*
> *A Hastenc tout par son gabois,*
> *Que il dés looit la bataille,*
> *Pour çou que jà goupins sans faille*
> *Ne seroit pris d'autre goupil,*
> *Ne leus par leu mis à escil.*

Utitur eadem voce in Carolo M.

> *Tout ausement com li vilains,*
> *V li pestres loiaus & sains,*
> *Gardent leurs bestes és boins leus,*
> *Pour les goupius, & pour les leus.*

Ibidem:

> *Fourré de vair & de goupis.*

Galterius Metensis in Mappa mundi MS. cap. 18.

> *Adont les en verriés aler,*
> *Teste levée com goupis,*
> *Qui de proie s'en va saisis.*

Le Pelerinage de l'humaine lignée:

> *Car il cuidoit que le goupil,*
> *Deist acertes, mais nennil.*

Gourpille, aliis. *Le Reclus de Moliens*, in suo Miserere MS.

> *Soutius sont com gourpile*
> *Et attraians come formilles.*

Goupilleur, qui vulpes venatur. Computum Domanii Comitatus Bononiensis an. 1402. *A Estevene Denary Goupilleur de Mons. le Duc* (de Berry) *en sa Comté de Boulogne aux gages de 6. l. & 4. poquins de froment pour le Gouvernement de 10. petits chiens qu'il doit parmy ce tenir à ses frais pour prendre les regnars.*

VULPIO, Vafer, Veterator, apud Apuleium in Apologia: *Tamen jam tum vulpionem & impium fuisse.*

VULTATICUM, Præstationis species, incertæ mihi prorsus notionis. Charta Dagoberti Regis Franc. apud Doubletum in Hist. Sandionysiana pag. 656. *Teloneos vel navigios, portaticos, rivaticos, rotaticos, vultaticos, themonaticos,* &c. In Charta Ludovici Pii Imp. ibid. pag. 732. habetur *volutaticus*: *Tam de portatico, & pontatico, & ripatico, & rotatico, & timonatico, & volutatico, & cispitatico,* &c. Charta Ricardi Comitis Normanniæ apud eundem pag. 816. *Cum omnibus sibi adjacentibus, portu, teloneis, vultaticis, piscatoriis, terris cultis & incultis,* &c. Charta Ludovici Regis Fr. an. 936. apud Sammarthanos in Episcopis Parisiensib. *Neque theloneum, neque portaticum, neque piraticum, seu viaticum, nec etiam vultaticum exinde aliquid accipiat potestas judiciaria.*

VULTIVA, & *Wulitiva*, *Wultava*, Cicatrix, Vulnus in *vultu* seu facie illatum, unde fortè vocis etymon. Lex Saxonum tit. 5 §. 5. *Si os fregerit, vel vultavam fecerit, corpus, vel coxam, vel brachium perforaverit,* &c. Ubi editio Heroldi *vulitivam*, Tilii *vultivam*. Lex Frision. Addit. tit. 3. §. 16. *Si ex percussione deformitas faciei illata fuerit, quæ de 12. pedum longitudine possit agnosci, quod wulitivam dicunt,* &c. Edit. Heroldi *vuilitivam*. Lex Anglior. tit. 5. §. 10. ubi de Transpunctionibus & membris læsis: *Vultivam 50. sol. componat.* Ubi editio Heroldi *vultivuam* præfert. Vide Sibrandum à Sicama.

VULTIVOLI dicuntur, (verbis utor Joannis Sarisber. lib. 1. de Nugis Curial. cap. 12.) *qui ad affectus hominum*

immutandos, in molliori materia, cera fortè vel limo, eorum quos pervertere nituntur, effigies exprimunt. Eadem verba habet Petrus Blesensis, seu Autor libri de Præstigiis fortunæ. Cujus illusionis in Pharmaceutria Virgilius meminit:

Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liquescit,
Uno eodemque igni, sic nostro Daphnis amore.

Naso quoque in libro Heroïdum:

Devovet absentes, simulachraque cerea fingit,
Et miserum tenues in jecur urget acus.

Atque inde fortè genus sortilegii, *Defixio* videtur appellatum, quod scilicet ejusmodi incantatores acus subinde *defigerent* in imagines cereas, iis locis quibus viros ipsos pungere decreverant, qui puncturas ipsas, ac si ipsi pungerentur, persentiebant. Gloss. Lat. Gr. *Defixiones*, νεκρομαντεῖαι. Paulus lib. 5. Sentent. tit. 23. *Qui sacra impia nocturnave, ut quem obcantarent, defigerent, obligarent, fecerint*, &c. Apuleius lib. de Virtutib. herbar. c. 7. *Si quis devotatus defixusque fuerit in suis nuptiis*, &c. Vide Cujac. lib. 21. Obser. c. 22.

Vultuarios ejusmodi incantatores appellat Delrius lib. 6. Disq. magicar. Inde *Invultus*, ipsæ vultivolorum præstigiæ, in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 71. *Si quis veneno, vel sortilegio, vel invultu, actione, seu maleficio aliquo faciat homicidium.* Extant in Archivo Regis Christ. acta varia juridica contra Guichardum Episcopum Trecensem, qui, licèt falsò, accusabatur Joannam Reginam Philippi Pulchri uxorem veneficio sustulisse, in quibus asseritur, testes fuisse qui asseverabant, *quod idem Episcopus fecerat invultari Reginam, & quod illa invultatione decesserat.* In Regesto Curiæ Parlam. Parif. an. 1343. hæc legimus: *Sur les paroles que ledit Messires Jean avoit dites au Roy, c'est assavoir que ledit Messire Henris l'avoit envulté, ou fait envulter.* Vide Petrum Blesensem Epist. 65. Continuatorem Chr. Nangii an. 1315. Balsamonem ad Nomocan. Photii, & Browerum lib. 11. Annal. Trevir. n. 146. 148.

VULTORIUM, Vultur, Galli *Vautour.* Gloss. Gr. Lat. MS. γύψ, *Vultor, vultorium.* Editum habet *vultur.*

VULTUOSUS, Superbus. Vita S. Erminoldi Abbat. lib. 1. cap. 6. *Non despexit ut vultuosus, aut contumax.*

VULTUS, Quævis imago, interdum ea quæ *Pectoralis* & *Thoracata*, ut observatum à Salmasio ad Vopiscum pag. 440. & Jacobo Gotofredo ad leg. 5. Cod. Theodos. Ne quid publicæ lætitiæ, &c. Anastasius in Paschali PP. *Obtulit imaginem ex auro purissimo habentem vultum sanctæ Dei Genitricis pens. libr. 10. & uncias 4. Ibi & ipse fecit vestem de blattin Byzantea, habentem tabulas de chrysoclavo, duas cum vultu B. Petri, & sanctorum Martyrum Processi & Martiniani, — illic etiam obtulit vestem holosericam habentem in medio tabulam de chrysoclavo cum vultu dominicæ resurrectionis*, &c. Idem in Steph. III. pag. 247. *Fecit imaginem Dei Genitricis in throno sedentem, gestantem in genibus vultum Salvatoris D. nostri Jesu Christi.* Et in Valentino II. *Fecit patenam — habentem in medio vultum Domini nostri, & à duobus lateribus vultum ipsius Beati Marci, atque ejusdem Præsulis.* Utitur alibi non semel pag. 161. 187. &c. Gauterius Monachus Cluniacensis de Miraculis B. Virginis Mariæ cap. 1. *Ut quicunque patiens hanc infirmitatem coram B. Virginis vultu adveniret*, &c. Hinc colligitur cur dicatur

Vultus de Luca, Imago Crucifixi, quæ *Lucæ* in Italia in Ecclesia S. Crucis conspicitur, quam à Nicodemo Christi discipulo effictam volunt, cujus meminere ex veteribus Lucas Tudensis lib. 2. contra Valdenses cap. 11. Autor Vitæ S. Ricardi Regis Anglo-Sax. ex MS. Bodecensi n. 5. Gervasius Tilleberiensis lib. MS. de Otiis Imperial. Decis. seu parte 3. cap. 25. &c. ex recentioribus verò, Cornelius Curtius Eremita in Tractatu de Clavis Christi, Cæsar Franciottus lib. de SS. Lucensibus, Silvanus Razzi de SS. Hetruriæ, Baronius an. 1099. n. 40. & alii. Historiam præterea Inventionis S. Vultus, & Translationis Lucam, scripsit Leobinus Diaconus qui interfuit, quam ex MS. Brenensi habet codex Thuanus 773. ex quo sunt sequentia: *Qua verò de causa Vultus Domini nuncupatur, paucis absolvam. Sicut enim facies visa illum cujus facies videtur certificat: ita pretiosi vultus figura Redemptorem nostrum incarnatum, & pro nobis in cruce pendentem, quasi quibusdam liniamentis repræsentatum exprimit*, &c.

Scribit Eadmerus lib. 1. & 2. Hist. Novor. Willelmum Regem Angl. *per sanctum vultum de Luca jurare consuevisse*, pag. 16. 19. 30. 47. 51. 54. Id etiam testatur Willelmus Malmesbur. lib. 4. Hist. pag. 121. 124. lib. 1. & 3. de Gest. Pontificum Angl. pag. 217. 277. Doubletus in Hist. Abbat. S. Dionysii lib. 1. cap. 44. refert in una ex Capellis Ecclesiæ asservari imaginem Christi crucifixi, longiori tunica, aut veste talari induti, quam vulgò *Saint voult* appellant, Latinè *Sanctum vultum de Luca*, quod ejusdem prototypum, magno cultu Lucæ asservetur.

Ejusmodi etiam crucifixi Christi effigies conspicitur apud Ruguenses in Pontivo, Picardiæ pago, à Nicodemo perinde confecta, ut creditur, cujus descriptionem videre est apud Malbrancum lib. 7. de Morinis cap. 11. & lib. 8. c. 10.

UXORARE, Uxorem dare, maritare, in Statutis Venetor. an. 1242. lib. 1. c. 57. lib. 2. cap. 8.

Uxorum commutationem obtinuisse olim ex abusu in Hibernia docet Lanfrancus Cantuar. Archiep. in Epistola ad Gothricum Hiberniæ Regem: *In regno vestro prohibentur homines seu de propriarum, seu de mortuarum parentela conjuges ducere: alii legitimè sibi copulatas pro arbitrio & voluntate relinquere: nonnulli suas alii dare, & aliorum infanda commutatione recipere.* Eadem habet in Epist. ad Terdelvacum Hiberniæ Regem, apud Baronium an. 1089. ut & S. Anselmus lib. 3. Epist. 142. 167. Vide Gregor. VII. PP. in Append. Epist. 1. & Joann. Sarisberiensem Epist. 53. Huc fortè respexit Beda lib. de Remed. peccat. c. 7. *Qui dimiserit uxorem suam alteri conjugi*, &c.

UXUS. Fredegarius Scholasticus c. 64. *Heraclius — extrahens uxum, caput Patricii Persarum amputavit.* Ubi loci *Saxum* legit Meursius in Gloss. sed perperam: Ecce enim iterum in collectione Historica apud Canisium to. 2. Antiq. lect. *Gothi fraudulenter uxos pro baculis in manu ferentes.* (Quidam codd. malè *buxos* præferunt.) Aimoinus eandem Historiam enarrans lib. 1. cap. 20. *ferreos ostii obices* habet.

UZBEC, in Jure Hungarico, facinorosi ad aliquot dies inviolabiles. Sambucus & Molnarus.

UZIFUR. Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosoph. *Cinnabaris, i. uzifur, scilicet minium.*

W.

W quod *Theutonicum* vocant, in aliquot antiquis Inscript. Lat. observatum à Scaligero in indice 19. ad Gruterum. Illud Germani ut *ou* efferunt, quomodo etiam Wallones ac Picardi etiamnum. Ægidius Schudus in Descriptione Rhetiæ Alpinæ cap. 36. *Consonantem V, nos Germani profe- ... s corruptè instar F, id quod Itali minimè faciunt; se proferunt etiam ut nos proferre consuevimus literam duplicatam W, quæ gemina videtur esse pronuntiatio consonantis V. Excogitaverunt autem Germani literam W, quæ est V duplicatum, idque ex Græco & Eolico sermone, in quo fuit duplicatum YY, quemadmodum scribit Dionysius Halicarnasseus lib.* 1. Otfridus in Epistola ad Liutbertum Archiepisc. Moguntinum præfixa versioni Evangeliorum, ait linguam Theotiscam *in multis dictis scriptu esse difficilem, propter literarum congeriem, aut incognitam sonoritatem: nam interdum tria u u u, ut puto, quærit in sono, duo consonantes mihi videntur, priores tertium vocali sono manente.* Somnerus in Gloss. Saxon. *Franco-Galli semper g, vel gu, utuntur, pro Saxonum & Germanorum W.* &c.

WAADESAAR. Andreas Suenonis lib. 5. Legum Scaniæ c. 23. *Ubi vulnus infligitur sine membri detruncatione, aut descendit in concavum, & ad interiora penetrat, aut non. Si non descendet, quod vulnus in lingua patria* Waadesaar *appellatur, trium marcarum exigit satisfactionem.* Veteribus Danis apud Pontanum in Descript. Daniæ, *aar*, est annus. Vide *Hulsaar*.

WACTÆ, *Wagtæ*, Excubiæ, vigiliæ; Germanis, *Wachte*, & *Waecke*, nostris *Guet*. Kero Monach. *Vigiliæ, Wahtono. Vigilias, Wathun, Nathuvah chon. Vigiliæ nocturnæ, Wahta de naht.* Capitulare 3. an. 813. c. 34. *Si quis wactam aut wardam dimiserit, quando ille Comes ei cognitum fecerit,* &c. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 68. *Ut non per aliquam occasionem, nec pro wacta, nec de scara, nec de Wardea — heribannum Comes exactare præsumat.* Charta privilegiorum à Ludovico Pio Hispanis concessorum to. 2. Historicor. Franc. pag. 321. *Explorationes & excubias, quod usitato vocabulo Wactas dicunt, facere non negligant.* Capit. Caroli C. c. 31. tit. 27. *Et in civitate atque marcha wactas faciant.* Capitulare de Villis c. 16. *Et si judex in exercitu, aut in wacta, seu in ambasciato, vel alicubi fuerit.* Cap. 27. *Casæ nostræ indesinenter foca & wactas habeant, ita ut salvæ sint.* Tabularium S. Remigii Remensis: *Facit in anno corvadas 8. — facit wactas pro bove den.* 1. Infra: *Facit idem wagtas, & excutit annonam domintcarum.* Hinc formatæ voces

Gueta, Guetta, Guayta, Gaita, Excubiæ, vel jus excubiarum, quod competit majoribus Justitiariis. *Droit de Guet*, in Consuetudine Turonensi art. 215. Catalaunensi art. 5. Juliodunensi cap. 28. art. 3. Burbonensi cap. 36. & Britann. art. 292. *Onus vigilum & custodum*, in Charta an. 1193. apud Marcam in Hist. Beneharn. lib. 6. c. 12. n. 4. *Murorum vigiliæ*, apud Gregor. M. lib. 7. ind. 1. Ep. 20. *Sujets guetables*, in Consuet. Arver. cap. 25. art. 17. qui excubias debent. *Wayte-fée*, in Charta Anglica, apud Spelmannum in hac voce, tenementum *wactæ* obnoxium. Charta Caroli Calvi pro Barcinonensibus apud *Diago* lib. 2. c. 4. *Explorationes & excubias, quas usitato vocabulo Guaytas dicunt, facere non negligant.* Pactum initum inter Philippum Regem & Abbatem S. Germani Paris. an. 1270. *Nihil nobis & successoribus nostris juris — retento, excepto gueto, tallia, exercitu, cavalcata, & banno.* Charta Joannis Regis Franc. an. 1363. apud Sammarthanos in Episcopis Paris. *Erant in possessione & saisina custodiendi Ecclesiam B. Mariæ Parisiensis, ac fieri faciendi excubias, seu guetum in ipsa,* &c. *Gaitam vel escarguaitam debere*, in Libertatibus Oppidi Jasseronis an. 1283. apud Guichenonum in Hist. Bressensi pag. 107. Usatici & Libertates Aquarum-mortuarum an. 1246. *Et sit de eorum officio mandare vel facere mandari gathas & escargatas, & alias custodias, quando videbitur expedire Curiæ nostræ prædictæ,* &c. Vide Probat. Hist. *des Chasteigners* p. 43.

Gueta, Guetta, Gaita, ipse Vigil, Speculator. Gloss. Lat. Gall. *Vigil: Veillant, gaite.* Vetus Inquesta in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 163. *Et est Castellanus feodatus, & ponit gaitam in Castro, & debet exercitum & equitationem ut alii.* Testamentum Philippi Pulchri Regis an. 1311. *Item Adæ, & Stephano Guettis nostris cuilibet 60. sol.* In Testamento Ludovici Hutini an. 1316. & Caroli Pulchri an. 1324. legata fiunt pariter *Simoni & Adæ Guettis*, in Computo Hospitii 1312. *Guetta Lupara, Gueta Castelleti, Gueta parvi Pontis.* Joannes de Condato MS.

Quant le gaite corne le jour.

Chronicon Bertr. Guesclini MS.

Y avoit une Gaite toute jour à journée,
Qui sonnoit un bacin, quant la pierre est levée.

Gatha, seu *Præco*. Charta Philippi de Monteforti Dom. Tyri & Toroni an. 1264. pro Communia villæ de Castris in Occitania: *Item obtinuerunt modo & tempore suprascriptis quod Consules dictæ villæ mittunt seu constituunt in dicta villa gatham seu præconem, cum eis videtur expediens, & opportunum extitit, qui Gatha seu præco officium sibi commissum debet regere secundum ordinationem Consulum prædictorum, dummodo faciat & exequatur ambaxatas curiæ supradictæ cùm fuerit requisitus,* &c.

Guaytare, Excubare, excubias seu *gaitam* facere. *Guetter & veiller par nuit*, in Charta Gallica an. 1383. apud Roverium in Reomao pag. 328. *Waitier*, in Magno Recordo Leodiensi p. 87. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 64. *Omnes homines habentes seniores, nullo ingenio vel ratione, neque per difidamentum, neque per acunydamentum, neque per illorum fevum illis relictum, guaytent personas eorum, nec encalcent, nec requirant, nec vulnerent, nec capiant, nec captos teneant.* Consuetudines Cataloniæ inter Dominos & Vassallos MSS. cap. 55. *Debent etiam gaytare, surgere, & custodire, ac excubias facere, & exigere ad omnem Castri sonum.* Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 479. *Multis servitiis eos aggravavit, in ipsos hominesque eorum munitiones suas apud Escalfoium & sanctum Serenicum custodire coëgit.*

Guetagium, Gaitagium, Vuatagium, Census qui solvitur pro custodia castri. Charta an. 1070. in Tabulario Vindocinensi n. 353. *Ea domus solvit 2. den. census, & 1. obolum de gaitagio.* Ch. 421. *Quam quidem emimus omni consuetudine liberam totam, exceptis duobus den. censualibus, & duobus de vuetagio.* Infra, Charta mox laudanda ex *Guetagio* quod ab incolis præstabatur, excubias confectas docet. Idem census & *Wardagium* nuncupatur, & *Warda*. Vide in hac voce. Huc pertinet quod habet Magna Charta libertatum Angliæ apud Matth. Paris an. 1215. p. 179. *Nullus Constabularius distringat nobilem aliquem ad dandum denarios pro custodia castri, si ipse eam facere voluerit in propria persona sua, vel per alium probum hominem, si ipse eam facere non possit per rationabilem causam.*

Id porrò oneris ex conditione infeudationis vassallis incumbebat, qui tenere per *Castlegarde* dicuntur Littletoni sect. 111. *Divers tenants teignont de lour Seigniors per service de Chivaler, & uncore ils ne teignent per escuage, come ceux qui teignont de lours Seigniors per Castlegarde: c'est à sçavoire, à garder un tower del castle lour Seignior, ou un huis, ou un auter lieu del Castle per reasonable garnishment, quant lour Seigniors oiont que enniemies voilent vener, ou sont venus en Engleterre.*

Ut porrò ejusmodi excubiæ, *gueta*, & custodiæ peragerentur à vassallis in castris dominorum, explicat idem Tabularium Vindocinense. ch. 104. *Hæ sunt consuetudines quas tenebat in suo tempore Comes Burchardus in villa & in Comitatu Vindocini. Imprimis de excubiis Castelli, sicut ipse facere commendaverat, ut per menses ita fuisset custoditus. Ipse verò sicut Comes & major omnibus erat, quinque mensibus faciebat, videlicet Martio, Aprili, & Junio, & Julio, & Augusto. Primi duo menses facti erant de Camera Comitis, & alii tres de guaitagio qui prisus erat in burgo Vindocini. September faciebat Otradus pater Salomonis, de quo tenebat Septo & Artis. October faciebat Hervæus de Sancto Marcello, de quo tenebat Cathedras, & Vias, & Lalmas. November faciebat Hucbertus de Firmitate, de quo tenebat Ciconias & Ecclesiam de Tuscheriaco, atque culturam. December faciebat Gislebertus Dives &c. Isti omnes ita cum Comite custodiebant Castellum, quod in unaquaque nocte habebat intra vetus Castrum 5. gaitas, unam super portam subtus Castellum, alteram super portam juxta mansionem Salomonis, tertiam supra murum juxta mansionem Gisleberti: & aliæ duæ tota nocte circumibant Castellum.*

Sed & Regestum Ludovici Regis Siciliæ continens hominia præstita Reginæ Mariæ ejus matri an. 1387. & 1388. à nobilibus Andegavensibus, ita varias excubiarum conditiones vassallis impositas prosequitur. *Jean des Roches Chev. acause de sa terre de Brain doit 20. jours de garde en la ville d'Angers une fois en sa vie. Dame Isabeau de Clisson en doit 40. Messire Guy Amenart acause de sa terre du Boullay en doit autant avenant semonsse en cas d'eminent peril. Jean de Coulaines Chev. doit 15. jours de garde une fois en sa vie*, &c.

Reguayta, alias *Scherguayta*. Charta an. 1320. *Si aliqua imvel reguayta, seu custodia, eis imponeretur.* Charta anpositio, factio, guayta, 1427. apud Thomasser. in Consuet. Bitur. p. 128. *Lesdits bourgeois seront tenus de garder la porte ou portail de ladite ville, y faire le reguet par nuit, paier les Capitaines*, &c. Vide *Warda*, *Scaragaita*.

WADARE, *Wadiare*, *Wadium* &c. Vide *Vadare*.

WADTBAND. Andreas Suenonis lib. 7. Legum Scaniæ c. 6. *Et ut nullus ei communicet per totam provinciam judicabitur sub pœna trium marcarum juri regio solvendarum, quod judicium* Wadtband *lingua patria nominare consuevit.*

WADISCAPUM, *Wadriscapium*, Vide *Waterscapum*.

WADRUS. Vide *Vadius*.

WAERIA. Vide *Wayeria*.

WAGA, Mensuræ species, apud Anglos & Scotos. Statuta Roberti III. Regis Scotiæ cap. 22. § 7. in Assisa de ponderibus: *Waga sic Waw, debet continere duodecim petras: cujus pondus continet octo libras.* Fleta lib. 2. c. 76. §. 12. *Una waga casei.* Monasticum Anglican. to. 1. p. 515. *Unam wagam salis de salinis suis*, &c.

Wagaria, Mensuræ jus, seu cognitio mensurarum, à Theutonico *Waeghe*, vel Germ. *Wag*, vel *Weghe*, libra, trutina, statera, in Charta Henrici Imp. an. 932. locum vide in *Pergus*. Apud Hieronymum Fizen. in Hist. Leodiensi, ubi eadem describitur, *Wargaria* scribitur.

WAGNAGIUM, *Wainagium*. Vide *Gagnagium*.

WAISDA, Vide *Guaisdium*.

WALAPAUS. Leges Rotharis Regis Longobardor. tit. 12. *Si quis homini libero violentiam injustè fecerit, idem Walapaus, 80. sol. componat.* Et mox: *Walapaus est qui se furtim vestimentum alium induerit, aut sibi caput latrocinandi animo, aut faciem transfiguraverit.* Ubi Lindenbrogius, *Wala*, caput, *panken*, vel *pautzen*, ornare, polire, est Germanis.

WALARAUPA, vox composita ex Germ. *wala*, caput, & *rauba*, vestis. Lex Bajwar. tit. 18. cap. 3. *De vestitu utrorumque quod Walaraupa dicimus, si ipse abstulerit, qui hos interfecerit, dupliciter componat.*

WALAWORF, *Wultworf*. Lex Bajwar. tit. 7. cap. 5. *Si autem discriminalia ejecerit de capite, Witworf dicunt, vel virgini libidinosè crines de capite extraxerit*, &c. Ubi editio Heroldi, *Vultuurfo dicunt*, cap. 11. tit. 5. *Waltworf*, editio Tilii præferunt. Sichardus verò edidit *Watwrf*. Codices alii *Welwrst*, *Wlwrst*, *Walworst*, ut monet v. c. Steph. Baluzius. Horum vocabulorum origo Germanica: si enim legatur *Walworf*, erit *capitis dejectio*, ex *wala*, caput, & *werf*, dejectio. Si *Wltworf*, erit capitis tegumentum, quod signat vox *wlt*. Si denique *Watwrf*, Germani *Wat*, aut *Wade*, vestimentum dicunt. Spelmannus à Saxonico, ut solet, deducit.

WALENGA. Vide *Falanga*.

WALDA, *Waldana*. Vide *Gualdana*.

WALDACH. In Nota de membrana in Archivis Regiis Anglic. *pretium acr. 2. d. non plus, quia terra est in Waldach.* Spelman. fortè silvestris, non culta, ex *Wald*, silva. Vide *Gualdus*.

WALDEGRAVIUS, vox Germanica *Wald-graf*, Comes seu Præfectus silvarum, *Forestarius*. Autor panegyrici Berengarii Imp. lib. 2. p. 37.

——— Cum multa gementi
Waldegravi curvas perfringit lancea costas.

Ita enim omnino scriptum in codice monet editor, quod nomen librarius ineptè in duo divisit, *valdè gravis*.

WALDUM. Vide *Gualdum*.

WALISCUS, Servus, minister, ex Saxon. pealh, *mancipium*, Ælfrico. Leges Inæ Regis cap. 34. *Si homo Waliscus habeat terræ hidam, wera sua est 120. sol.* Cap. 35. *Regis equi Waliscus, qui nunciare possit ad eum, Weregildum ejus est 200. sol.* Ubi *Waliscus* equi regis, est *Equiso regius*.

WALLA, *Wallia*, Anglo-Saxonibus pall, Murus, paries, vallum, præsertim agger, Anglis *à wall*, Kiliano *Walle*. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 920. *Mando vobis — quatenus justicietis meos homines de — ut faciant wallas & watergangas, & clausuras wallarum, sicut debent facere.* Consuetudines Monasterii de Bello in Anglia fol. 241. *Tenet 8. acras terræ juxta Goreswall capitant. ad prædictam wallam versus Northest.*

Wallia. Idem Monasticum pag. 334. *Quod ipsi mariscum prædictum cum pertinentiis assewiare, & secundum legem marisci valliis includere, & in culturam redigere — possint.* Charta Henrici III. de ordinatione marisci *de Romeney: Debent districtiones fieri super omnes illos qui terras & tenementa habent in dicto marisco, ad reparandum Wallias & Watergangias ejusdem marisci contra maris periculum.* Will. Thorn an. 1283. *Exceptis walliis contra mare*, &c. *Wallea* apud eundem, an. 1365. Idem an. 1281. *Terram quæ jacet versus orientem, inter Gutteram de Borstall, & novam wallam, Joannes Renger construxit in Heystete, quam wallam per 1. mensem sequentem sumptibus suis contra mare sustinebunt.* Idem an. 1285. *Totum pratum in quo continetur quædam walla vocata Walla seu Chasea Cellerarii Ecclesiæ Christi Cantuar. quæ continet 20. perticatas in longitudine, & 20. pedes in latitudine*, &c. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind*, pag. 181. *Sciatis quod nos concessimus, & assignavimus Stephano de — 100. acras de marisco nostro inter Wallas monachorum Pontis Roberti & Oxoniam*, &c.

Wallare, Vallo vel muro claudere. Eadem Charta: *Reddendo inde nobis 2. marcas argenti, — pro omni servitio, nisi quod debet wallare secundum quantitatem illius terræ intus & extra*, &c.

WALLACTOR. Lambertus Ardensis pag. 258. *Novaculatores sive rasores, cum rasoriis, paratores* (sic enim lego) *quoque & Wallactores, & Denparii, & hiatores cum convenientibus & necessariis armamentis & instrumentis*,

W.

W quod *Theutonicum* vocant, in aliquot antiquis Inscript. Lat. observatum à Scaligero in indice 19. ad Gruterum. Illud Germani ut *ou* efferunt, quomodo etiam Wallones ac Picardi etiamnum. Ægidius Schudus in Descriptione Rhetiæ Alpinæ cap. 36. *Consonantem V, nos Germani profe-imd s corrupte instar F, id quod Itali minime faciunt, se proferunt etiam ut nos proferre consuevimus literam duplicatam W, quæ gemina videtur esse pronuntiatio consonantis V. Excogitaverunt autem Germani literam W, quæ est V duplicatum, idque ex Græco & Eolico sermone, in quo fuit duplicatum YY, quemadmodum scribit Dionysius Halicarnassens lib.* 1. Otfridus in Epistola ad Liutbertum Archiepisc. Moguntinum præfixa versioni Evangeliorum, ait linguam Theotiscam *in multis dictis scriptu esse difficilem, propter literarum congeriem, aut incognitam sonoritatem: nam interdum tria u u u, ut puto, quærit in sono, duo consonantes mihi videntur, priores tertium vocali sono manente.* Somnerus in Gloss. Saxon. *Franco-Galli semper g, vel gu, utuntur, pro Saxonum & Germanorum W.* &c.

WAADESAAR. Andreas Suenonis lib. 5. Legum Scaniæ c. 23. *Ubi vulnus infligitur sine membri detruncatione, aut descendit in concavum, & ad interiora penetrat, aut non. Si non descendet, quod vulnus in lingua patria* Waadesaar *appellatur, trium marcarum exigit satisfactionem.* Veteribus Danis apud Pontanum in Descript. Daniæ, *aar*, est annus. Vide *Hulsaar*.

WACTÆ, *Wagtæ*, Excubiæ, vigiliæ; Germanis, *Wachte*, & *Waecke*, nostris *Guet*. Kero Monach. *Vigiliæ, Wahtono. Vigilias, Wathun, Nathuvah chon. Vigiliæ nocturnæ, Wahta de naht.* Capitulare 3. an. 813. c 34. *Si quis wactam aut wardam dimiserit, quando ille Comes ei cognitum fecerit*, &c. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 68. *Ut non per aliquam occasionem, nec pro wacta, nec de scara, nec de Wardea — heribannum Comes exactare præsumat.* Charta privilegiorum à Ludovico Pio Hispanis concessorum to. 2. Historicor. Franc. pag. 321. *Explorationes & excubias, quod usitato vocabulo Wactas dicunt, facere non negligant.* Capit. Caroli C. c. 31. tit. 27. *Et in civitate atque marcha wactas faciant.* Capitulare de Villis c. 16. *Et si judex in exercitu, aut in wacta, seu in ambasciato, vel alicubi fuerit.* Cap. 27. *Casæ nostræ indesinenter foca & wactas habeant, ita ut salvæ sint.* Tabularium S. Remigii Remensis: *Facit in anno corvadas 8. — facit wactas pro bove den.* 1. Infra: *Facit idem wagtas, & excutit annonam dominicarum.* Hinc formatæ voces

Gueta, Guetta, Guayta, Gaita, Excubiæ, vel jus excubiarum, quod competit majoribus Justitiariis. *Droit de Guet*, in Consuetudine Turonensi art. 215. Catalaunensi art. 5. Juliodunensi cap. 28. art. 3. Burbonensi cap. 36. & Britann. art. 292. *Onus vigilum & custodum*, in Charta an. 1195. apud Marcam in Hist. Beneharn. lib. 6. c. 12. n. 4. *Murorum vigiliæ*, apud Gregor. M. lib. 7. ind. 1. Ep. 20. *Sujets guetables*, in Consuet. Arver. cap. 25. art. 17. qui excubias debent. *Wayte-fée*, in Charta Anglica, apud Spelmannum in hac voce, tenementum *wactæ* obnoxium. Charta Caroli Calvi pro Barcinonensibus apud *Diago* lib. 2. c. 4. *Explorationes & excubias, quas usitato vocabulo Guaytas dicunt, facere non negligant.* Pactum initum inter Philippum Regem & Abbatem S. Germani Paris. an. 1270. *Nihil nobis & successoribus nostris juris — retento, excepto gueto, tallia, exercitu, cavalcata, & banno.* Charta Joannis Regis Franc. an. 1363. apud Sammarthanos in Episcopis Paris. *Erant in possessione & saisina custodiendi Ecclesiam B. Mariæ Parisiensis, ac fieri faciendi excubias, seu guetum in ipsa*, &c. *Gaitam vel escarguaitam debere*, in Libertatibus Oppidi Jasseronis an. 1283. apud Guichenonum in Hist. Bressensi pag. 107. Usatici & Libertates Aquarum-mortuarum an. 1246. *Et sit de eorum officio mandare vel facere mandari gathas & escargatas, & alias custodias, quando videbitur expedire Curiæ nostræ prædictæ*, &c. Vide Probat. Hist. *des Chasteigners* p. 43.

Gueta, Guetta, Gaita, ipse Vigil, Speculator. Gloss. Lat. Gall. *Vigil: Veillant, gaite.* Vetus Inquesta in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 163. *Et est Castellanus feodatus, & ponit gaitam in Castro, & debet exercitum & equitationem ut alii.* Testamentum Philippi Pulchri Regis an 1311. *Item Adæ, & Stephano Guettis nostris cuilibet 60. sol.* In Testamento Ludovici Hutini an 1316. & Caroli Pulchri an. 1324. legata fiunt pariter *Simoni & Adæ Guettis*, in Computo Hospitii 1312. *Guetta Luparæ, Gueta Castelleti, Gueta parvi Pontis.* Joannes de Condato MS.

Quant le gaite corne le jour.

Chronicon Bertr. Guesclini MS.

Y avoit une Gaite toute jour à journée,
Qui sonnoit un bacin, quant la pierre est levée.

Gatha, seu *Præco*. Charta Philippi de Monteforti Dom. Tyri & Toroni an. 1264. pro Communia villæ de Castris in Occitania: *Item obtinuerunt modo & tempore suprascriptis quod Consules dictæ villæ mittunt seu constituunt in dicta villa gatham seu præconem, cum eis videtur expediens, & opportunum extitit, qui Gatha seu præco officium sibi commissum debet regere secundùm ordinationem Consulum prædictorum, dummodo faciat & exequatur ambaxatas curiæ supradictæ cùm fuerit requisitus*, &c.

Guaytare, Excubare, excubias seu *gaitam* facere. *Guetter & veiller par nuit*, in Charta Gallica an. 1383. apud Roverium in Reomao pag. 328. *Waitier*, in Magno Recordo Leodiensi p. 87. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 64. *Omnes homines habentes seniores, nullo ingenio vel ratione, neque per disidamentum, neque per acunydamentum, neque per illorum fevum illis relictum, guaytent personas eorum, nec encalcent, nec requirant, nec vulnerent, nec capiant, nec captos teneant.* Consuetudines Cataloniæ inter Dominos & Vassallos MSS. cap. 55 *Debent etiam gaytare, surgere, & custodire, ac excubias facere, & exigere ad omnem Castri sonum.* Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 479. *Multis servitiis eos aggravavit, in ipsos hominesque eorum munitiones suas apud Escalfoium & sanctum Serenicum custodire coëgit.*

Guetagium, Gaitagium, Vuatagium, Census qui solvitur pro custodia castri. Charta an. 1070. in Tabulario Vindocinensi n. 353. *Ea domus solvit 2. den. census, & 1. obolum de gaitagio.* Ch. 421. *Quam quidem emimus omni consuetudine liberam totam, exceptis duobus den. censualibus, & duobus de vuetagio.* Infra, Charta mox laudanda ex *Guetagio* quod ab incolis præstabatur, excubias confectas docet Idem census & *Wardagium* nuncupatur, & *Warda*. Vide in hac voce. Huc pertinet quod habet Magna Charta libertatum Angliæ apud Matth. Paris an. 1215. p. 179. *Nullus Constabularius distringat nobilem aliquem ad dandum denarios pro custodia castri, si ipse eam facere voluerit in propria persona sua, vel per alium probum hominem, si ipse eam facere non possit per rationabilem causam.*

Id porrò oneris ex conditione infeudationis vassallis incumbebat, qui tenere per *Castlegarde* dicuntur Littletoni sect. 111. *Divers tenants teignont de lour Seigniors per service de Chivaler, & uncore ils ne teignent per escuage, come ceux qui teignont de lours Seigniors per Castlegarde : c'est à sçavoire, à garder un tower del castle lour Seignior, ou un huis, ou un auter lieu del Castle per reasonable garnishment, quant lour Seigniors oiont que ennemies voilent vener, ou sont venus en Engleterre.*

Ut porrò ejusmodi excubiæ, *gueta*, & custodiæ peragerentur à vassallis in castris dominorum, explicat idem Tabularium Vindocinense, ch. 104. *Hæ sunt consuetudines quas tenebat in suo tempore Comes Burchardus in villa & in Comitatu Vindocini. Imprimis de excubiis Castelli, sicut ipse facere commendaverat, ut per menses ita fuisset custoditus. Ipse verò sicut Comes & major omnibus erat, quinque mensibus faciebat, videlicet Martio, Aprili, & Junio, & Julio, & Augusto. Primi duo menses facti erant de Camera Comitis, & alii tres de guaitagio qui prisus erat in burgo Vindocini. September faciebat Otradus pater Salomonis, de quo tenebat Septo & Artis. October faciebat Hervæus de Sancto Marcello, de quo tenebat Cathedras, & Vias, & Lalmas. November faciebat Hucbertus de Firmitate, de quo tenebat Ciconias & Ecclesiam de Tuscheriaco, atque culturam. December faciebat Gislebertus Dives &c. Isti omnes ita cum Comite custodiebant Castellum, quod in unaquaque nocte habebat intra vetus Castrum 5. gaitas, unam super portam subtus Castellum, alteram super portam juxta mansionem Salomonis, tertiam supra murum juxta mansionem Gisleberti: & alia dua tota nocte circumibant Castellum.*

Sed & Regestum Ludovici Regis Siciliæ continens hominia præstita Reginæ Mariæ ejus matri an. 1387. & 1388. à nobilibus Andegavensibus, ita varias excubiarum conditiones vassallis impositas prosequitur. *Jean des Roches Chev. acause de sa terre de Brain doit 20. jours de garde en la ville d'Angers une fois en sa vie. Dame Isabeau de Clisson en doit 40. Messire Guy Amenart acause de sa terre de Boullay en doit autant avenant semonsse en cas d'eminent peril. Jean de Coulaines Chev. doit 15. jours de garde une fois en sa vie*, &c.

Reguayta, alias *Scherguayta*. Charta an. 1320. *Si aliqua imposition, factio, guayta, vel reguayta, seu custodia, eis imponeretur.* Charta an. 1427. apud Thomasser. in Consuet. Bitur. p. 128. *Lesdits bourgeois seront tenus de garder la porte ou portail de ladite ville, y faire le reguet par nuit, paier les Capitaines*, &c. Vide *Warda*, *Scaragaita*.

WADARE, *Wadiare*, *Wadium* &c. Vide *Vadare*.

WADTBAND. Andreas Suenonis lib. 7. Legum Scaniæ c. 6. *Et ut nullus ei communicet per totam provinciam judicabitur sub pœna trium marcarum juri regio solvendarum, quod judicium* Wadtband *lingua patria nominare consuevit.*

WADISCAPUM, *Wadriscapium*, Vide *Waterscapum*.

WADRUS. Vide *Vadius*.

WAERIA. Vide *Wayeria*.

WAGA, Mensuræ species, apud Anglos & Scotos. Statuta Roberti III. Regis Scotiæ cap. 22. § 7. in Assisa de ponderibus : *Waga sic Waw, debet continere duodecim petras: cujus pondus continet octo libras.* Fleta lib. 2. c. 76. §. 12. *Una waga casei.* Monasticum Anglican. to. 1. p. 515. *Unam wagam salis de salinis suis*, &c.

Wagaria, Mensuræ jus, seu cognitio mensurarum, à Theutonico *Waeghe*, vel Germ. *Wag*, vel *Weghe*, libra, trutina, statera, in Charta Henrici Imp. an. 932. locum vide in *Pergus*. Apud Hieronymum Fizen. in Hist. Leodiensi, ubi eadem describitur, *Wargarta* scribitur.

WAGNAGIUM, *Wainagium*. Vide *Gagnagium*.

WAISDA, Vide *Guaisdium*.

WALAPAUS. Leges Rotharis Regis Longobardor. tit. 12. *Si quis homini libero violentiam injustè fecerit, idem Walapaus, 80. sol. componat.* Et mox : *Walapaus est qui se furtim vestimentum alium induerit, aut sibi caput latrocinandi animo, aut faciem transfiguraverit.* Ubi Lindenbrogius, *Wala*, caput, *panken*, vel *pautzen*, ornare, polire, est Germanis.

WALARAUPA, vox composita ex Germ. *wala*, caput, & *rauba*, vestis. Lex Bajwar. tit. 18. cap. 3. *De vestitu utrorumque quod Walaraupa dicimus, si ipse abstulerit, qui hos interfecerit, dupliciter componat.*

WALAWORF, *Wultworf*. Lex Bajwar. tit. 7. cap. 5. *Si autem discriminalia ejecerit de capite, Witworf dicunt, vel virgini libidinosè crines de capite extraxerit*, &c. Ubi editio Heroldi, *Vultuurfo dicunt*, cap. 11. tit. 5. *Waltworf*, editio Tilii præferunt. Sichardus verò edidit *Watwrf*. Codices alii *Welwrst*, *Wlwrst*, *Walworst*, ut monet v. c. Steph. Baluzius. Horum vocabulorum origo Germanica : si enim legatur *Walworf*, erit *capitis dejectio*, ex *wala*, caput, & *werf*, dejectio. Si *Wltworf*, erit capitis tegumentum, quod signat vox *wlt*. Si denique *Watwrf*, Germani *Wat*, aut *Wade*, vestimentum dicunt. Spelmannus à Saxonico, ut solet, deducit.

WALENGA. Vide *Falanga*.

WALDA, *Waldana*. Vide *Gualdana*.

WALDACH. In Nota de membrana in Archivis Regiis Anglic. *pretium acr. 2. d. non plus, quia terra est in Waldach.* Spelman. fortè silvestris, non culta, ex *Wald*, silva. Vide *Gualdus*.

WALDEGRAVIUS, vox Germanica *Wald-graf*, Comes seu Præfectus silvarum, *Forestarius*. Autor panegyrici Berengarii Imp. lib. 2. p. 37.

—— *Cum multa gementi*
Waldegravi curvas perfringit lancea costas.

Ita enim omnino scriptum in codice monet editor, quod nomen librarius ineptè in duo divisit, *valdè gravis*.

WALDUM. Vide *Gualdum*.

WALISCUS, Servus, minister, ex Saxon. pealh, *mancipium*, Ælfrico. Leges Inæ Regis cap. 34. *Si homo Waliscus habeat terræ hidam, wera sua est* 120. *sol.* Cap. 35. *Regis equi Waliscus, qui nunciare possit ad eum, Weregildum ejus est* 200. *sol.* Ubi *Waliscus* equi regis, est *Equiso regius*.

WALLA, *Wallia*, Anglo-Saxonibus pall, Murus, paries, vallum, præsertim agger, Anglis *à wall*, Kiliano *Walle*. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 920. *Mando vobis — quatenus justicietis meos homines de — ut faciant wallas & watergangas, & clausuras wallarum, sicut debent facere.* Consuetudines Monasterii de Bello in Anglia fol. 241. *Tenet 8. acras terræ juxta Goreswall capitant. ad prædictam wallam versus Northest.*

Wallia. Idem Monasticum pag. 334. *Quod ipsi mariscum prædictum cum pertinentiis assewiare, & secundum legem marisci valliis includere, & in culturam redigere — possint.* Charta Henrici III. de ordinatione marisci *de Romeney : Debent districtiones fieri super omnes illos qui terras & tenementa habent in dicto marisco, ad reparandum Wallias & Watergangias ejusdem marisci contra maris periculum.* Will. Thorn an. 1283. *Exceptis walliis contra mare*, &c. *Wallea* apud eundem, an. 1365. Idem an. 1281. *Terram quæ jacet versus orientem inter Gutteram de Borstall, & novam wallam, Joannes Renger construxit in Heystete, quam wallam per 1. mensem sequentem sumptibus suis contra mare sustinebunt.* Idem an. 1285. *Totum pratum in quo continetur quædam walla vocata Walla seu Chasea Cellerarii Ecclesiæ Christi Cantuar. quæ continet 20. perticatas in longitudine, & 20. pedes in latitudine*, &c. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind*, pag. 181. *Sciatis quod nos concessimus & assignavimus Stephano de — 100. acras de marisco nostro inter Wallas monachorum Pontis Roberti & Oxoniam*, &c.

Wallare, Vallo vel muro claudere. Eadem Charta : *Reddendo inde nobis 2. marcas argenti, — pro omni servitio, nisi quod debet wallare secundum quantitatem illius terræ intus & extra*, &c.

WALLACTOR. Lambertus Ardensis pag. 258. *Novaculatores sive rasores, cum rasoriis, paratores* (sic enim lego) *quoque & Wallactores, & Deuparii, & hiatores cum convenientibus & necessariis armamentis & instrumentis*,

&c. Ubi fortè *Wallactores*, pro *Wallatores* editum, i. *wallarum*, seu vallorum confectores. Vide *Walla*.

VALLESHERIA, Parentela interfecti, i. unus ex parte matris, & alius ex parte matris, apud Wallenses Anglicos: vox formata, ut *Inglisheria*, de qua nos alibi. Statutum Walliæ an. Edw. 12. cap. 4. *Quod proximæ 4. villatæ propinquiores loco ubi casus homicidii, vel infortunium contigerit, veniam ad proximum Comitatum, una cum inventore, & valleshéria, i. parentela hominis interfecti, & ibidem præsentent factum feloniæ, & casum infortunii*, &c. Sed aliud sonare videtur.

Walecheria, in Charta Anglica apud Spelmanum: *Dicunt quod est ibi Walecheria, quæ reddit de annuo redditu 3. lib. 12. den. ad festum S. Mich. Item in tota Walecheria sunt 4. homines, & quilibet eorum debet invenire unum hominem per 3. dies in qualibet septimana à festo S. Michaëlis usque ad festum B. Petri ad vincula.* Significat, inquit Spelmannus, *Wallica pars*, ut videtur. Ego verò *Walecheriam* idem sonare existimo quod *Vacheria*, prædium certo vaccarum numero alendo idoneum. Vide in hac voce.

WALLIA. Vide *Walla*.

WALLROTH. Andreas Suenonis lib. 5. Legum Scaniæ c. 6. *Si corpus occisi vestimentis suis vel armis, quod crimen* Wallroth *in lingua patria nominatur, accusetur aliquis spoliasse*, &c. Adde c. 26.

WALLUS, Extraneus, Anglo-Saxonib. Silvester Giraldus in Descriptione Cambriæ cap. 7. *Saxones occupato regno Britannico, quoniam lingua sua extraneum quemlibet Wallum vocant, & gentes has sibi extraneas Wallenses vocant, & inde usque in hodiernum barbara nuncupatione & homines Wallenses, & terra Wallia vocitatur.*

WALO. Vetus Scheda de S. Aderaldo Trecensi, apud Camusatum: *Pater ejus nobilium nobilissimus Walo est dictus, qui lingua Austrasiorum interpretatur bonus.*

WAMBASIUM, *Wanbizius*, *Wambasarius*. Vide *Gambasium*.

WANCAPIUM. Charta Hilsondis Comitissæ Striensis an. 992. apud Miræum in Diplom. Belgic. lib. 1. cap. 24. *Silvam ad porcos alendos, quemadmodum jacet inter duas marcas, cum omni jure, wancapio, teloneo, molendino, censu, pedagio*, &c.

WANCLUGA. Lex Bajwar. tit. 7. cap. 17. *Si quis liberam feminam suaserit quasi ad conjugem, & in via eam dimiserit, quod Bajwarii Wancluga vocant*, &c. Editio Heroldi, *Wanclugt* præfert. Vox à Germanico *Wackelen*, vacillare, & *lugen*, vel *logen*, mendacium, ut *Wancluga*, sit mendacium vacillantis in negotio matrimonii. Ita Wossius, quem vide. Alias lectiones profert Steph. Baluzius pag. 1017.

WANCSTODAL. Lex. Bajw. tit. 3. cap. 11. *De simulatis, quod Wancstodal dicunt*, editio Heroldi habet *Warstodal*. Ubi Lindenbrogius: *Wanck*, Germ. inde *Wanclesmodig*, animi dubia minimeque stabilis sententia.

WANDANGIÆ, vel *Vendangiæ*, Perones seu indumenti genus tibias & pedes operiens. Rainardus Abbas Cisterc. in Institutis Cisterc. dist. 1. c. 85. *Directi in viam, si voluerint, Wandengias ad devitandum lutum, sive ad expellendum frigus habere licet eis.* Idem dist. 9. cap. 8. *Wandangiæ quibus, in via utimur, de panno fiant.* Definitiones ejusd. Ordinis dist. 9. c. 3. *In sotularibus quoque, vendagiis, fibulis, sellis equorum, staphis, omnis superfluitas & notabilis curiositas evitetur.* Vide *Gamachia*.

WANGA. Fredegarii Chronicon c. 37. *Uterque falangæ wangas jungunt ad prælium.* Ad marginem scriptum, *al. Ordines*.

WANNAGIUM. Vide *Gagnagium*.

WANTUS, *Wanto*, *Gwantus*, *Gantus*, &c. Chirotheca, Gallis, *Gant*.

Wantus, *Vantus*, Papias: *Chirotheca, vanti, i. manus theca. Manicæ quas vulgò Wantos appellamus*, in Capitul. Aquisgran. in Cod. Helmæstadiensi. Notgerus in Vita S. Hadelini n. 13. *Cumque wantum in manu, ut moris est, legaliter tradendo teneret*, &c. Acta S. Mainbodi Martyr. n. 7. *Tegumenta manuum, quæ Wantos appellant, pro caritate suscepit.* Beda in Vita S. Columbani cap. 14. *Tegumenta manuum, quæ Galli Wantos, id est chirothecas, vocant.* Vita S. Betharii Episcopi Carnot. *Nisus est abstrahere à manibus ejus chirothecas, quod vulgo Wantos vocant. Wanti castanei auro parati*, apud Hariulphum lib. 3. cap. 3. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Annulum aureum unum gemmis pretiosis, & vuantos paria unum.* Charta Berengarii Regis Italiæ apud Ughellum in Episcopis Veronensibus: *Igitur omnibus volo & statuo, atque per meam hanc paginam testamenti & judicati per wasonem terræ, ramum arboris, & festucam roboratum, atque cultellum, & duos wantos, totum insimul juxta legem meam Salicam attendere visus sum, & confirmo*, &c. Vita S. Hadelini Confess. MS. *Cumque wantum in manu, ut moris est, legaliter tradenda teneret*, Chronicon Fontanellense cap. ult &c. pag. 246. *Ad pelles berbicinas unde pellicea fiant, sol. 10. ad wantos lib. 1. ad fasciolas lib. 1.* &c. Ubi malè editum *ubantos*. Occurrit præterea in Statutis Adalardi pro Abbat. Corbeiensi l. 1. cap. 3. apud Sanutum lib. 3. part. 3. cap. 7. in Capitul. Aquisg. an. 817. & in Vinea Benedictina refloresc. cap. 22. in Vita S. Aicadri Abb. Gemetic. cap. 27. apud Wolphardum Presbyt. lib. 3. de Miracul. S. Walpurgis n. 6. &c. Vetus Charta pro Episcopo Ambianensi ex Camera Comput. Paris. *Chascune vente soit de maison ou de terre, il a uns wans.*

Wanto. Chronicon Novaliciense cap. 32. *Sceptrum eum wantonibus indutus tenens in manibus.* In vett. Chartis apud Franciscum Mariam in Mathildi, & apud alios: *Tradidi per wasonem terræ — atque per coltellum & wantone, simulque andelagine.* Vide Perardi Burgundica pag. 189.

Gwantus. Vita MS. Caroli M. scripta sub Friderico I. Imp. lib. 2. cap. 34. cujus lemma est, *de gwanto Imperiali in aëre suspenso.* Vita S. Philiberti Abb. lib. 1. cap. 12. *Latro guantos illius inlicita præsumptione furatus est.* Habetur etiam in Tabulario Casauriensi.

Gantus. Glossæ MSS. *Chirotheca, manuum tectura, quod Gantum vocamus.* Tabularium Caroffense: *Ipsi Monachi præfati Cœnobii afferant illi gantos duos, & duos cereos, cum duobus botis nectare plenis.* Tabularium Deiparæ de Josaphat: *Dederunt cum venditionibus & gantis.* Regula Monialium Fontis-Euvraldensium cap. 15. *Ut nunquam induant gantos.* Vita MS. S. Ildeverti Episcopi Meldensis: *Cumque de manibus gantos extraxisset, apposuit eos radio solis*, &c. Vide *Chirotheca*.

Gannus. Tabular. Priorat. Neronis villæ fol. 11. *Et hunc concessum fecit — ponendo librum super altare, & mittendo gannum suum in manu Garmundi Prioris pro commemoratione.*

WAPELDRAC. Consuetudines Arkarum an. 1135. in Tabulario S. Bertini: *Si vulnus in carne fecerit, — quod si armis molutis — wapeldrac, 3. libras domino, & 20. solidos læso emendabit.*

Wpeldrinc. Vide *Assoringha*.

WAPENTACHIUM, apud Danos Anglicos, idem fuit quod *Comitatus*, seu *Hundredus*. Leges Edwardi Confessoris cap. 32. *Quod Angli vocant Hundredum, supradicti Comitatus* (qui ultra *Watlingstrete* sunt, scilicet Eboracensis, Lincolnensis, Nottinghamensis, Leicestrensis, Northamptonensis, &c.) *vocant Wapentachium: & non sine causa. Cùm quis enim accipiebat præfecturam Wapentachii, die statuto in loco, ubi consueverant congregari, omnes majores natu contra eum conveniebant, & descendente eo de equo suo, omnes assurgebant ei. Ipse verò erecta lancea sua ab omnibus secundum morem fœdus accipiebat. Omnes enim quotquot venissent, cum lanceis suis ipsius hastam tangebant, & ita se confirmabant per contactum armorum, pace palam concessa. Anglicè enim arma vocantur* Wæpnu, *&* taccare, *confirmare: quasi armorum confirmatio, vel ut magis expressè secundùm linguam Anglicanam dicamus,* Wapentac, *armorum tactus est:* Wæpnu *enim arma sonat,* tac, *tactu st. Quamobrem potest cognosci quod hac de can-*

sa totus ille conventus dicitur Wapentac, eo quod per tactum armorum suorum adinvicem confœderati sunt. Ab Edwardo eadem hausere Rogerus Hovedenus pag. 607. & autor Fletæ lib. 2. cap. 61. §. 21. 22. Ejusmodi verò mutuam per armorum contactum populorum confœderationem Angli à Danis acceperant: quod in primis docet Dudo de Moribus & Actis Normannorum lib. 3. *Reperti sunt autem Bernardo inquirente trecenti viri parati cum Willelmo præliari & mori: qui unanimes ante illum venerunt, judiciumque* (malo *indicium*) *fœderis, fideique, & adjutorium more Dacorum facientes, tela mutuæ voluntatis pacto unà concusserunt. Cætera gens armis frigida recessit ad præsidium urbis celeri fuga.* Scribit Janus Dolmerus ad caput 1. Juris antiqui Aulici Norvegici, in Chronico Norvegico, *baapnetach*, armorum applausum vel percussionem appellari, quæ fieri solebat cum strepitu armorum, quando incolæ in foro armis percutiebantur, quo facto indicabatur verè se leges illas in æternum ratas habere, aut illico factum comprobare, quod tunc in foro decernebatur, præsertim de Regibus eligendis, aut aliis ejusmodi causis.

At vocis *Wapentachii* originem paulò aliter refert Bromptonus, quo loco ait *Schiram, Hundredum, & Wapentake* idem sonare. Tum addit: *Wapentake Anglicè idem est quod arma capere: eo quod in primo adventu novi domini solebant tenentes pro homagio reddere arma sua.* Infra: *Wapentake & Hundredus idem sunt, quia procinctus centum villarum in adventu novi domini solebat reddere arma sua.* Cui quidem etymo favet Somnerus, vocem à Saxonico ꝥæpn, *telum*, & ꞇæcan, dimittere, seu potiùs beꞇæcan, *tradere, committere*, deducens. Ita passim pro Comitatu usurpant Leges Ethelredi Regis apud Wenetyngum editæ cap. 1. 4. Decreta Guillelmi Nothi p. 137. Leges Edw. Confess. c. 13. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 7. Matthæus Paris p. 109. Monasticum Anglic. to. 1. p. 47. to. 3. p. 262. 267. & alibi.

Wappentagum, apud Bromptonum pag. 1161. & 1173. *Wapentagium*, apud Rogerum Hovedenum pag. 607.

Dimidium Wapentachium. Charta Henrici I. Regis Angl. in Monastico Anglic. to. 3. p. 463. *Si Wapentachium Episcopi Lincolniensis de Niwercha defendit se versus me pro dimidio Wapentachio: tunc præcipio quod non summoneatis inde ad placita mea & Comitatus nisi solummodo duos homines*, &c.

WAPINSCHAW, Census militum, nostris *Monstre*, vox Angl. *Weapons*, arma, &... Statuta Willel. Regis Scotiæ c. 23. §. 5. 6. *Et omnes alii qui habere poterunt, habeant arcum & sagittas extra forestam, & infra forestam arcum & pyle. Et fiat visus armorum, quod dicitur, Wapinschaw.*

WARA, Modus agri, apud Anglos. Monasterium Anglic. to. 2. p. 128. *Præterea concedimus in eleemosynam eidem Ecclesiæ, eadem libertate totam terram, quam tenuerat Brisardus in Stancs; scilicet waram & dimidiam cum Cotlandis & insuper medietatem totius nemoris*, &c. Mox: *Ad opus Ecclesiæ vendiderunt scilicet unam waram & duas Cotelandas cum dominio & prato*, &c.

WARA, *Libera wara*, Tabularium Abbatiæ S. Petri de Burgo in Anglia: *Libera wara est unus redditus, & est talis conditionis, quod si non solvatur suo tempore, duplicatur in crastino, & sic deinceps in dies.*

WARANTUS, qui alteri tenetur ad evictionem. Lexicon Cambro-Britannicum: *Gwarant, assertor, vindex.* Spelmannus & Somnerus à Saxon. ꝥeꞃian, *tueri* deducunt. Malim à *creantare*, fidem facere, nostri enim *creanter, cranter, & granter* dicebant, unde formata vox *garantir.* Vide in hac voce.

Aliquando significat eum qui cavet de evictione, aliquando ipsam cautionem, quæ aliàs etiam *warantia* dicitur, inquit Cowellus. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 43. *Sic potest ei warantus esse qui in servitio suo est.* Adde cap. 82.

Warentis, eadem notione in Lege Longob. lib. 2. tit. 28. §. 5. & in Pacto seu fœdere Ethelredi Regis cum Analano, &c. cap. 10. *Prouver par guarans*, in Assisiis Hierosol. MSS. cap. 27. 59. 61. 62. 63. 65. & seqq. ubi statuitur, res omnes posse probari per duos *Warantos*, inculpatos, *sans reproche.* Contra, *rebuter guarans*, est dicere *Warantos* culpa haud vacare, adeo ut non sint ejusmodi qui *Warantiam* ferre, seu fidejubere pro alio possint.

Warentizare, Bractoni lib. 5. tract. 4. §. 2. *Nihil aliud est quam defendere & acquietare tenentem, qui warantum vocavit in saisina sua.* Similia habent Fleta lib. 5. cap. 4. cap. 15. §. 2. lib. 6. cap. 23. §. 2. Et Britton fol. 197. ubi multa de *Warantia*, ut & apud Littletonem cap. 13. sect. 697. & seqq. Leges Edwardi Conf. c. 36. *Qui si warantizaverint quod rectè facta sit justitia de ipso*, &c. Passim in Legibus Scoticis, & apud JC. Anglos.

Varendator, Varendatio, Varenda, in Speculo Saxon. lib. 1. art. 9. §. 6. art. 15. §. 2. art. 46. §. 2. lib. 2. art. 15. 16. §. 1. art. 36. §. 4. 6.

Warandia, Gallis *Garantie.* Historia Archiepiscop. Bremensium an. 1363. *Albertus Archiepiscopus, Ducis Magni de Brunswick filius, cum magno exercitu contra potentiam & Warandiam Dom. Mauricii Decani in parte Utheshorne diœcesis Bremensis intravit, & castrum Vorde expugnare proposuit.*

Quo warento, Brevis species, de quo passim Practici Anglici. Vide *Breve.*

Guirens, pro *Warandus*, passim in Chartis Occitanis, ex Francico *guarant.* Charta an. 1248. in Regesto Tolosano Cameræ Comput. Paris. fol. 72. *Et de prædictis omnibus contentis in venditione Dom. Comes debet & convenit esse guirens prædicto Raimundo Unaldo*, &c. In Consuetudine Tolosana est titulus, *De nominatione guirentis.*

WARANIO, Equus integer, *varan*, Goldasto: Equus admissarius: Hispanis, Occitanis, & Provincialibus, *Guaragnon*; Lex Salica tit. 4. §. 2. *Si quis Waranjonem homini Franco furaverit*, &c. & §. 4. *Si quis Waranjonem Regis furaverit*, &c. Capitulare de Villis c. 13. *Ut equos emissarios, id est Waranjones, bene provideant*, &c. Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricultura cap. 2. *Sciendum etiam quod equus debet gigni à stellione, quem Guaragnum vocamus vulgariter*, &c. Michaël Molinus in Repertorio Fororum Aragon. v. *Bestia*: *Bestiæ, quæ vulgariter nuncupantur Guaranyones, equæ, vel pulli bozales, non possunt pignorari per aliquem officialem regni, quia multiplicatio equorum respicit communem utilitatem propter bellum.* Sunt qui à *Waranio* putant vocem effictam *Ferrant*, quæ equum sonat. Gloss. MS. Eccl. Paris. ubi de equorum coloribus: *Cervinus est, quem vulgò Waranem dicunt. Eranem idem vulgus vocat, quod in modum aërei sit coloris.*

Warnio, eadem notione in Capitul. 3. an. 813. c. 24. Locum vide in *Wirdiria.*

Guaranyo. In Foris Aragon. lib. 8. titulus 8. ita concipitur: *Ut emissarii sive guaranyones, equæ, vel pulli boçales occasione aliquarum executionum nequeant pignorari.*

WARDA, *Garda*, Custodia, Gall. *Garde.* Capitulare 3. an. 813. c. 34. *Si quis wactam aut vuardam dimiserit*, &c. Leges Edwardi Confess. c. 35. *Et ut wardæ justè & ritè observentur, & ut cautè deinceps incendiis sibi illic provideant, cum ad propria redibunt.* Thomas Walsinghamus pag. 120. *Data suis custodibus soporifera potione, evasit per omnes turris custodias, quas Wardas vocamus.* Pag. 314. *Cepit insuper ulteriorem custodiam, quam Wardam vocant, Castelli Papæ & gardinum ejus.* Id est *l'avant-garde.*

Warda, Custodia pupillorum nobilium, quæ Regi, aut domino feudali, competit. Leges Malcolmi Regis Scotiæ cap. 1. §. 3. *Et ibi omnes Barones concesserunt sibi wardam & relevium de hærede cujuscumque Baronis defuncti ad sustentationem Domini Regis.* Adde Quoniam attach. cap. 18. & Will. Thorn an. 1206. De his *Wardis* plura habes in verbo *Custos.*

Wardas & judicium petere, in Quoniam attachiamenta cap. 16. §. 5. cap. 34. §. 1. 4. cap. 35. §. 2. cap. 36. §. 3. ubi *Wardas*, interlocutorium *Judicium*, definitivam

sententiam interpretatur Skeneus.

Wardæ Ecclesiarum, seu bonorum Ecclesiæ tuitio ac custodia, quæ ad Regem & Barones pertinet. Philippus Bellomanerius in Consuetud. Bellovacensi MS. cap. 46. quod *des Gardes des Eglises* inscribitur: *Nul n'a le garde des Eglises, se n'est li Rois, ou cil qui du Roy tiennent en Baronie*. Deinde magnum statuit discrimen inter *Wardam* & *Justitiam*: cum quis justitiam habeat in aliquo loco in quo *wardam* non habet. Mox subdit, *Que li Rois generalement a le garde des Eglises du Royaume, mais especialement cascuns Barons l'a en se Baronnie, se par renonciations ne s'en est ostez*. Quòd si Baro wardæ renuntiavit, ad Regem continuò illa revertitur, cui aliàs vuarda generalis omnium Ecclesiarum regni sui competit: adeo ut si Barones in ea suo minùs rectè fungantur officio, ad Regem cuivis recurrere liceat: quo pertinent ista ex Charta Ludovici VII. an. 1172. in Tabul. S. Victor. Paris. n. 24. *Quoniam decrescente zelo Dei homines secularium rerum amore fervescunt, & si concessa eis potestas fuerit quorumcunque, & maximè Ecclesiæ bona diripiunt, necesse est ut Majestas Regia Ecclesiis provideat, & protectionem suam omnibus modis apponat*. Et ex alia Regis Ludovici VI. an. 1133. ex eod. Tabul. n. 30. *Regiæ incumbit curæ & magnificentiæ Ecclesiis omnibus in posterum utiliter providere, earumque bona sub sua tutela conservare, & ab omni injuria defensare*. In Regestis Parlamenti extat Arestum O. SS. an. 1272. quo *præcepit Dominus Rex, & voluit in pleno Parlamento, quod novæ Avoeriæ, seu Gardæ quas Baillivi & servientes Domini Regis ceperunt de hominibus aliorum dominorum à 12. vel 10. annis citra, revocentur, & cassentur omnino, & pro nullis habeantur, nec novè de cætero recipiantur*. Tabularium Lingonensis Ecclesiæ an. 1239. *Nos dicimus & recognoscimus quod idem Episcopus & ejus successores habent de jure in Abbatem, Ecclesiam, villam, & burgenses Besuenses gardiam & ressortum*, &c. Infra: *Ratione tamen gardiæ & ressorti non poterit in villa Besuensi facere extorsionem quamlibet*, &c. Vide *Commendisia*: præterea Chopinum lib. 2. de Domanio tit. 6. n. 1. Bretium de superioritate Regia, & Duchesnium in Hist. Ducum Burgundiæ p. 92. 93. 99. 101.

Gardæ Ecclesiarum, quæ vacantibus earum Prælatis in manu regia sunt, ratione regaliorum. Matth. Paris & Matth. Westmonaster. an. 1248. de Rege Henrico III. Angl. *Redargutus est insuper quod Episcopatus & Abbatias, & etiam Gardas vacantes immisericorditer depauperat, contra juramentum suum*. Huc spectant quæ habet Concilium Lambethense an. 1261. cap. *De Custodia Cathedralium Ecclesiarum & Conventualium*.

Warda, Custodia oppidorum, vel castellorum, ad quam tenentur incolæ & *Tenentes*. *Garde lige*, in Consuetud. Andegavensi art. 174. ubi Chopinus. Monasticum Anglic. to. 2. p. 812. *Sunt quieti de telonio & pontagio — & hydagio, & wardis, & operibus castellorum*, &c. Pag. 16. 17. *Et sint liberi à — placitis, querelis, & warda, & warpani*, &c.

Wardagium. Idem Monasticum to. 1. p. 372. *Sed sint quieti in civitatibus, burgis, foris, & nundinis per totam Angliam de quolibet teloneo, tallagio, passagio, pedagio, lastagio, hydagio, wardagio, & omnibus geldis*, &c.

Gardarii, qui *gardas* faciunt. Statuta Delphinalia p. 40. *Item voluit ipse Do. Delphinus quietas esse, & quietavit pariter & remisit gardas quascunque, & gardarios facientes dictas gardas, quas & quos habet in castris, villis, seu mandamentis Baronum & Banneretorum quorumlibet dicti D. Delphini, à decem annis citra receptis*, &c.

Guardatores, Gall. *Wardeurs*, & *Eswardeurs*, in urbe Metensi extitisse olim, observat Meurissius in Præfatione ad Histor. Episcoporum Metensium pag. 19. Sed quale fuerit eorum munus, ignorare se profitetur.

Wardæ in urbe Londinensi, & aliquot aliis Angliæ oppidis, dicuntur urbis regiones, quæ pro numero Majoris & 24. Aldermannorum, 25. constitutæ sunt, præter *Wardam* burgi Sonthwarci, singulorumque *custodiis* singulæ distributæ, unde nomen. Vide Will. Thorn an. 1394. & pag. 2019.

Gardia, Præstatio pro tutela. Charta an. 1217. apud Gariellum in Episcopis Magalon. pag. 228. *Et generaliter omnes gardias, & usatica quæ habebat nomine & occasione dictarum gardiarum*, &c. Vide *Salvamentum*.

WARDEMOTUS, Wardarum Conventus, seu Curia: vox Saxonica confecta, ex ƿaꞃꝺ, custodia, & mote, Conventus, Curia. Charta Henrici I. Regis Angl. pro Londoniensibus post Caput 2. Legum ejusdem Henrici: *Et Wardemotum, & debita civibus meis habere faciam infra civitatem, & extra*.

WARDPENI, *Wardepeni*, *Warpeni*, Denarii Vicecomiti vel aliis Castellanis persolvi soliti, ob castrorum *wardas* seu custodias. Peny autem Sax. est den. Monast. Angl. to. 2. pag. 14. *Liberi sint omni scotto & geldo, & placitis & querelis, & warda, & wardpani & boreghalpani*. Ita pag. 16. 17. &c. Et Charta an. 1330. laudata à Spelmanno: *Ric. Burre tenet unum mesuagium, — & reddit inde per annum 3. sol. 4. den. ad prædictos 4. terminos, & ad festum S. Martini 2. wardepens*. Idem Monasticum pag. 827. *Et sint insuper liberi de scotto, & wardepeny & burghalpenny*, &c.

Warpeni. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 622. *Cum omnibus consuetudinibus, libertatibus, & quietationibus de warpeni & nupeni, in bosco & plano, in pratis, & in pasturis, & in terris*, &c. Adde to. 2. p. 134.

WARDARFIDA. Vide *Cadarfreda*.

WARDECORNE, Obligatio tenentis ad faciendam *wardam* cum cornu, de qua actum in voce *Cornagium*. Monastic. Anglic. to. 1. pag. 976. *Et sint quieti — de thesauro ducendo, & Wardepeny, Wardecorne, averpeny, Hundredpeny*, &c.

WARDEWITE, seu *Vardwite*, ut est in Monastico Anglic. to. 2. pag. 387. mulcta ob custodias neglectas, à Saxon. ƿaꞃꝺ, *custodia*, & ƿite, *mulcta*. Præterea in Fleta lib. 1. c. 47. §. 16. definitur *quietantia misericordiæ in casu quo non invenerit hominem ad wardam faciendam in castro, vel alibi*: Rastallo, *quietum esse de denariis dandis pro wardis faciendis*.

WARDIREVE. Vide Leges Willelmi Nothi vernaculas c. 32.

WARECTUM, Terra novalis, seu requieta, quia alternis annis requiescit, sic dicta, inquit Edw. Cokus, *quasi vere novo victum, vel subactum*: *Gueret*, in Consuet. Pictav. art. 104. Menetoviensi super Carum art. 8. aliis *Gachere*. Fleta l. 2. c. 72. §. 4. *Ut terræ sint tripertitæ, tunc novies 20. acræ faciunt carucatam, eo quod 60. in hyeme, 60. in Quadragesima, & 60. in æstate pro Varecto debent exarari*. Adde §. 5. Et. c. 76. §. 4. *Nec in warectum debent mitti fimi, quia per rebinuram fere subverterentur, & sic ante tempus seminis multum consumerentur*.

Warectare, *Waretare*, Gallis *Gacherer*, vel *Mener à gachere*. Fleta lib. 2. c. 73. §. 10. *Mense Aprili, tempore videlicet quo omnia aperiuntur, Warectandi erit tempus idoneum & amœnum, cum terra fregerit post carrucam: rebinnandi verò post festum Nat. S. Joan. Bapt. cum terra pullulaverit post carrucam*. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de Gavelkind p. 17. *Item sunt 50. juga: quodlibet arabit unam dimidiam acram ad semen frumenti, & seminabit, & herciabit, & unam acram ad semen hordei, & herciabit, & unam virgatam ad avenam, & herciabit, & warectabit dimidiam acram ad ordeum, & nihil recipient, & vocatur istud opus Gavelert*. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 525. *Et Rogerius de Almereio 25. acras uno quoque anno ad seminandum in Blechesdona, & totidem ad waretandum*. Charta Guillelmi Episcopi London. in Historia Abbatiæ S. Audoëni Rotomag. *Ducentas & viginti unam acras warettatas, de quibus 51. acræ & dimidia fuerunt rebinatæ*.

WARENGANGI, *Wareguangi*, Advenæ, in Gloss. *Qui non morantur in loco*, seu qui continuò huc & illuc discurrunt: ex Germanico *Waren*, & *Gang*, incessus, gressus, ut quidam volunt. Sed potiùs videtur à *Vargis*, de

de quibus suprà egimus, vocem deductam. Rotharis Rex in Edicto tit. 15. *Omnes Warengangi, qui de exteris finibus in regni nostri finibus advenerint, seque sub scuto potestatis nostræ subdiderint, legibus nostris Longobardorum vivere debeant, nisi legem aliam à pietate nostra meruerint.* Capitulare Radelchisi Principis Benevent. cap. 12. *De Wareguangis, nobilibus, mediocribus & rusticis hominibus, qui usque nunc in terra vestra fugiti sunt, habeatis eos.*

Wargengus, eadem notione. Capitulare 3. an. 813. c. 8. *Si quis Wargengum occiderit, solidos 600. in dominico componat.*

WARENNA, *Varenna*, generaliter est vivarium cuniculorum, seu leporum, quæ animalium species vulgò *Feræ de warenna* dicuntur, ut & perdices & phasiani inter aves, quas *Francs oiseaux* vocat vetus Consuetudo Normanniæ c. 10. Quidam etiam feris adjungunt *capreolos*. Charta Anglica an. 13. Edw. III. *Videtur tamen Justitiariis hic & Consilio Dom. Regis, quod capreoli sunt bestiæ de Warenna, & non de foresta, eo quod fugant alias bestias de Warenna.* Vita S. Baboleni Abbatis: *Rex ergo Clodoveus virtute divina motus, regali more decrevit scripto atque sigillo, eandem quam nuperrime incipiebant Ecclesiam, cum omni varenna, quam Matronæ girat fluvius, ab ingressu fossarum prædicti castelli veteris, ab aqua in aquam irrefragabiliter ab omni inquietudine cunctorum malorum perpetuò manere liberam atque securam.*

Libera Warenna, Potestatem significat vel charta Regia vel præscriptione obtentam venandi cuniculos aut lepores, vel etiam aucupandi phasianos & perdices intra limites feudi sui, Cowello, Rastallo & aliis Practicis Anglis. Watsio, *libera Warenna*, est libertas, immunitas, privilegium à Rege charta sua concessum, uti has vel illas, aut avium, aut ferarum species, aut etiam pisces in hoc vel illo dominii sui loco habeat, & solus fruatur, ita ut nulli alii licebit in illis agris sive *warenna* illa animalia venari aut capere. Matth. Paris an. 1232. *Item de libertatibus quas habuit tunc temporis in forestis, Warennis, Comitatibus, & aliis locis, qualiter custodita sint, vel alienatæ.* Idem an. 1247. *Licentiam venandi in libera warenna S. Albani*, &c. Et an. 1248. *Cum enim quibusdam eorum specialiter venatio judicialiter sub pœna decem librarum denegaretur, videbatur aliis non nominatis plena debere gaudere licentia lepores venandi in warenna memorata.* Charta Edw. III. Reg. *Quod ipsi & eorum successores habeant liberam Warennam in omnibus dominicis terris suis, — dum tamen terræ illæ non sint infra chacias aut Warennas nostras, ita quod nullus intret terras illas ad fugandum in eis, vel ad aliquid capiendum quod ad Warennam pertineat, sine licentia & voluntate ipsorum*, &c. Charta Edw. IV. Regis in Monastico Anglic. to. 1. p. 507. *Quod ipse & successores sui habeant liberam Warennam in omnibus dominicis terris suis de Staynfeld*, &c.

Warenna aquarum, Vivarium piscium. Nam & in *libera warenna*, non modò feræ, sed & pisces continentur, ut ex Watsio observatum. Utriusque meminit Consuetudo Perticensis art. 39. posterioris, Tabularium S. Bertini an. 1186. *De interclusionibus meatuum aquarum ejusdem Ecclesiæ, quæ vulgò Warren dicuntur, de quibus 42. snesas anguillarum annuatim persolvebant.*

Warennæ vocem à Saxon. ƿepian, vel Germanica, *Warhen*, custodire, defendere, vulgò deducunt viri docti: quod feræ in warennis sint *defensæ*, id est earum venatio cæteris interdicta præterquam domino.

WARFUS, *Warphus*, Ripa, crepido litoris, sinus aream habens contiguam navibus onerandis & exonerandis idoneam, Anglis *Warfe*, in Charta Joannis Abbatis Monasterii S. Augustini Cantuariensis: *Piscarias, vias, chimina, warphos, vacuos fundos*, &c.

WARGANEUS. Vide *Vargus*.

WARGARIA. Vide *Wagaria*.

WARGENGUS. Vide *Warengangi*.

WARGILDA. Vide *Weregildum*.

WARGUS. Vide *Vargus*.

WARINGI. Vide *Vargus*.

WARISCAPIUM. Vide *Waterscapium*.

WARNIO. Vide *Waranjo*.

WARNITUS. Vide *Garnitus*.

WARPENI. Vide *Wardpeni*.

WARREN. Vide *Warenna*.

WARSCOT, Præstatio pro bello, ex *ware*, bellum, guerra, & *scot*, præstatio, conjectum. Leges Kanuti Regis de Forestis c. 9. *Sint liberi — ab omnibus armorum oneribus, quod warscot Angli dicunt.*

WARTEDENIER. Vide mox *Wartepain*.

WARTEPAIN, *Warterpain*. Consuetudines Arkenses an. 1231. in Tabulario S. Bertini Audomarensis: *Denarios tamen de porcis, & wartepain eis remittimus & quittamus.* Charta Mathildis Comitissæ Boloniæ an. 1253. ibidem: *Videlicet theloneo, motonagio, corveis, denariis quæ dicuntur Wartedenier, panibus qui dicuntur Wartepain, fresengagio, ovis, eschanchiis, & aliis universis, ad Justitiam & Comitatum pertinentibus.* Ubi denarii qui *Wartedenier* dicuntur, videntur iidem qui in Chartis Anglicis appellantur *Wardepeni*, locis in hac voce allatis: nam peni, Saxonib. est *denarius*. Vide in hac voce.

WARTH. Charta Edw. III. Regis in Monastico Anglic. to. 2. pag. 832. *Ab omnibus secularibus servitiis, & omnimodis curiis, sectis, adventibus ad visum franci plegii, exactionibus, querelis, & demandis universis quiete possidendis, exceptis Warth & scutagio quantum pertinet ad 5. virgatas terræ, quas prædicta Alicia dedit prædictis fratribus in eadem villa.* Infra: *De tribus virgatis terræ quæ appellantur Libera hida, in Bereford, quietis de Warth & scutagio, & ab omni seculari servitio.*

WARWIT. Vide *Wardewite*.

VUASILUS. Capitula ad Legem Alamannor. c. 4. *Si (coxa) non fuerit transpuncta, & nervora tetigerit, ut ibi vuasilus intrat, solvat sol. 3.* Et c. 8. *Si nervora tangit, & vuasilus intrat, solvat sol. 3.* Ubi *vuasilus* videtur esse Flandricum & Gallicum *vuasse*, limus, lutum, cœnum, sanguis scilicet putridus qui ex vulnere oritur.

WASSHUM, Vadum, terra undis vel mari *abluta*, ex Anglico ƿash, lavo, abluo, &c. Henricus de Knyghton an. 1346. *Et sic transierunt per unum whassum maris ad longitudinem unius leucæ in vigilia S. Bartholomæi, & ex altera parte wasshii, inimici fuerant parati ad prælium*, &c. Loquitur de Prælio Creciacensi, ubi Angli Somenam fluvium trajecerunt ad vadum, quod *Blanche taque* vocant.

WATSPENDA. Charta 86. inter Alemannicas Goldasti, & apud Vadianum pag. 91. *Denique hanc eamdem Ecclesiam prabenda pueri unius de claustro nostro, & una watspenda, & beneficio unius mansus — dotavi.* Ubi *watspenda* quibusdam dicitur vestiaria pensio Monachis præstari solita ab Abbate. Nam apud Germanos *Wart* vestem significat, & *Watman* dicitur qui pannos vendit. *Spenda* verò annonam significat.

WASTA, *Wastum*, *Wastinæ*. Vide *Vastum*.

WASTELLUS, *Vastellus*, *Gastellus*, Panis delicatior, vel placentæ species, nostris *Gasteau*, Ita fortè dictus à Saxonico ƿatel, tegulum, tegmen: est enim *Wastellus*, panis in cinere tectus, coctus. Picardi etiamnum *Watel*, ejusmodi panes vocant. Monasticum Anglic. to. 1. p. 149. *Habere debent Monachi singulos fiffuls de granario ad Wastellos.* Ibidem: *Et in eisdem festivitatibus singulos fiffuls de frumento ad wastellos de granario. Panis de vastello*, in Fleta lib. 2. c. 9. §. 1.

Vastellum, in itinere Camerarii Scotici cap. 9. §. 4.

Guastellus. Statuta Cluniacensia: *Duo guastelli de granario & de meliori vino communis cellarii in cappa decenti coram eo afferri debet.*

Gastellus. Consuetudines Floriacensis Monasterii: *Et pitanciam de optimo vino à custode vini, & sero gastellos habere debet.* Alibi: *Ad cœnam gastellos & poma habere*

debemus. Charta Communiæ Roiensis art. 37. *Si quis gastellos vel flatones, vel hujusmodi quæ villæ noceant, fecerit, Major potest prohibere ne amplius fiant.* Ugutio: *Placenta, Gall. Gastel. Le Roman de Gaydon* MS.

Ainsi li fend con feist un gastel.

Philippus *Mouskes* in Hist. Francor. MS.

A force prist tour & Castiel,
Lor gens ni valu 1. gastiel.

WATERGANGA, Aquæductus & fossæ per quas eliciuntur aquæ in palustribus regionibus, Flandris *watterganck*, à *Water* aqua, & *ganc*, ductus, iter. Spelmannus à Saxonicis vocabulis quæ idem sonant deducit. Ordinatio Marisci de Romeney facta tempore Henrici III. Reg. Angl. apud eundem Spelmannum: *Non liceat alicui de cætero facere dammas vel fordas, aut alia impedimenta in aliquibus landeis, Watergangiis, fossatis, sive aquagiis communibus, in marisco prædicto.* Monasticum Anglic. to. 2. pag. 920. *Mando vobis atque præcipio, quatenus justicietis meos homines de Snargate, ut faciant wallas & watergangas, & clausuras wallarum, sicut debent facere.*

WATERSCAPUM, *Warifcapium, Wadriscapium, Wadiscapum*, Aquagium, aquæductus, ex Saxonico pæteꝛ-ſchap, composit. ex pæteꝛ, aqua, & ſchap, ductus. *Waterscapus.* Vetus Charta Germanica an. 793. apud Henschenium ad Vitam S. Ludgeri Episc. Mimigard. *Cum waterscapis, perviis, communiis, pascuis,* &c. Occurrit præterea apud Miræum in Donat. Belgic. cap. 61.

Wadriscapum, Charta Nevelongi Comitis apud Doubletum pag. 724. *Perviis, wadriscapis*, (sic legendum pro *wadriscanis*) *terminis, elidiatis*, &c. Alia an. 808. pro Monasterio S. Bertini apud Duchesnium in Historia Guinensi, & Malbrancum lib. 5. de Morinis c. 45. *Hoc est mansa cum casa, castitiis, ædificiis, pratis, pascuis, terris, perviis, & wadriscapiis.*

Warescapium, wariscapium. Charta an. 838. pro Sarcimiensi in Leodicensi Episcopatu Abbatia, apud Miræum in Donat. Belg. lib. 2. c. 10. *Et mansas sex vestitas ad ipsam curtem conspicientes vel pertinentes, cum perviis legitimis, warescapiis, pratis, pascuis,* &c. Testamentum Henrici III. Ducis Brabant. an. 1260. apud eundem in Diplom. Belg. *Cæterum quidquid deliquimus in wariscapiis, wastinis, sive pascuis communibus terræ,* &c. Alia apud Ægidium Aureæ-vallis Monachum in Alexandro Episc. Leod. c. 26. *Dotavi eam de 4. mansis — & de cursu aquæ Mosæ à prima parte superioris insulæ — usque ad ultimam partem inferioris, quæ est contra Plumborum montem, & de variscapio utriusque ripæ.*

Wadiscapum. Formulæ vett. Pithœi c. 57. *Super ipso magno posita seu & Wadiscapo, & inter terra & prato & silva bunnaria tanta, & mancipia tanta his nominibus il. & il. boves duas, vacca una cum vitulo, inter porcos & verveces capita tanta, & scapio deintus casa valentes solidos tantos.* Vetus Charta apud Baldricum lib. 1. Chr. Camer. c. 52. *Terras cultas & incultas, pervia, wadiscapia, prata, pascua,* &. Alia apud Doubletum p. 730. *Aquis, aquarumve decursibus, Wadiscapis, exitibus, & regressibus,* &c.

Wareschaix. Consuetudo Montensis cap. 50. 51. *Item que nul sans congé de ladite Seigneurie, ou de personne puissante, ne fache, ne empire le Wareschaix de ladite ville en ladite Seigneurie, sur 7. sols 6. deniers blancs de loix, & remettre celui wareschaix en estat deu. Item que chascun depuis la my Mars jusques à donc que les biens seront dépouillez soit tenu de renclorre & fosser son heritage contre le Wareschaix sur 27. deniers blancs de loix.* Ibid. c. 54. *Item qui enclorront son heritage contre chemin ou Wareschaix, où il y auroit bonnes,* &c.

WATLING-STREAT. Vide *Erminstreat.*

WAULASSUS. Vetus Inquisitio apud W. Dugdalum in Antiquitat. Warwicensis provinciæ pag. 665. *Et quotiescunque dominus ad venandum venerit, illi custumarii solebant fugare Waulassum, & stabulum in fugatione ferarum bestiarum secundum quantitatem tenuræ suæ, ut illi qui tenuerunt integram virgatam terræ per 2. dies, & sic de aliis.* Infra: *Et solebant amerciari similiter, si non venerint ad Waulassum, quoties dominus ad venandum venerit.*

WAYA. Monasticum Anglic. to. 3. p. 50. *Nec non & sedem molendini cum pertinentiis super wayam in dominio meo de Wynfretone cum moltura villæ.* Adde pag. 51.

WAYERIA. *Waeria.* Fleta lib. 4. c. 1. §. 20. *Fit etiam disseisina de — bercaria, vaccaria, wayeria, augmentatione curtis* &c. *Waeria*, lib. 4. c. 20. §. 6.

WAYIA, genus ponderis apud Anglos, quibus 12. *Wayiæ charrum* conficiunt, & 2. *Wayiæ* lanæ faciunt unum *saccum* lanæ. Vide Fletam lib. 2. c. 12. §. 2.

WAYNAGIUM. Vide *Gagnagium.*

WAYF, *Weif, Wayvium*, Res derelicta, & quæ à nemine repetitur ut sua. Bromptonus lib. 1. c. 10. §. 10. *Dicuntur res in nullius bonis esse, quæ habita sunt pro derelicto: — item de his quæ pro wayvio habentur, sicut de averiis, ubi non apparet dominus.* Lib. 3. tract. 2. c. 11. §. 5. & in Fleta lib. 1. cap. 27. §. 13. definitur *Wayvium, quod nullus advocat.* Vetus Consuetudo Normann. cap. 19. *Choses gayves sont qui ne sont appropriées à nul usage de home, & qui sont trouvées, que nul ne reclame siennes.* Adde Novam art. 604. Editio Latina: *Vaiva, sunt res, vel alia quæ nullius proprietati attributa sine possessionis reclamatione sunt inventa.* Occurrit hæc vox in eadem Consuetud. art. 194. 597. & seq. *Res vayvæ*, in Charta Ludovici Regis Fr. & Navarræ an. 1315. pro Normannis, res derelictæ: *Gaywon* in Legibus Maris Oleronensib. art. 34. dicuntur. *Weife*, apud Britton. pag. 72. *Vefves*, præterea in Consuetud. Hannoniensi cap. 77. pro *viduitas*, occurrit.

Waivium, propriè, *est pecus vagans quod nullus petit, sequitur, vel advocat*, ut est in Fleta lib. 1. c. 43. §. 2. Will. Thorn: *Animalia quæ dicuntur weif*, &c. Leges Baronum Scoticorum cap. 48. §. 14. *Est autem & alia escheta de animali invento wayff, in territorio alicujus domini.* Ubi Skeneus vertit, *errans pecus. Erraticum habere, quod vulgò dicitur Weredif*, (ubi legendum *Weif*) in Concilio Illebon. apud Ordericum Vitalem lib. 5. *Erroneum & errans animal*, in Lege Wisigoth. lib. 8. tit. 5. §. 6. 7. 8. *Animal vagans*, in Lege Burgund. tit. 49. §. 3. *Animal aberrans*, in Legibus forestarum Scoticar. c. 19. §. 1. Ita *asinus errans*, Exodi cap. 23. 4. Hinc emendandum Monasticum Anglic. to. 2. pag. 187. *Et omnia animalia advenientia fugitiva*, Gallicè *Withe*, &c. Legendum enim *Weif*. Et pag. 103. *Una cum mineriis, weyvis, tolloniis, & stallagiis*, &c.

Jus autem *weyvii* dicitur dominus feudi habere, cui pecora vaga inventa in suo feodo, & à nullo reclamata aut asserta competunt, in Fleta lib. 1. c. 47. §. 1. Quod interdum à Regibus concessum Monasteriis legimus, ut apud Ingulfum p. 875. *Cum omni illo quod appellatur socha, saca, tol, & them, infanthef, weif, & stray*, &c.

Wayvium autem inter regia jura ponitur à Bromptono lib. 2. cap. 24. §. 1. Dicitur verò esse catallum personale & mobile felonia seu furto subductum, & à subducente metu captionis derelictum, cujus dominus non apparet: quapropter si quid tale inveniatur, Regi acquiritur, aut domino feudi, nisi proprietarius à fure per actionem quam *Sectam* vocant, rem furatam repetat, eamque suam esse probet. Ita Willelm. Stanfordius lib. 3. Placitorum Coronæ cap. 25. Cowellus lib. 2. Instit. tit. 1. §. 44. & Rastallus. Placita coram Johanne de Berewel & sociis suis Iustit. Itiner. apud Salop. in Octab. S. Michaël. 20. Edw. 1. rot. 29. *Ricardus filius Alani Comes Arundel, summonitus fuit ad respondendum Dom. Regi de placito Quo warento clamat habere placita coronæ, & habere wayf in manerio suo de Upton, & Comes dicit, quod ipse clamat habere infangete vef & wayf, & eadem placita & libertates habuerunt ipse & omnes antecessores sui, & eisdem usi sunt, à tempore quo non extat memoria,* &c. — *Et*

Hugo de Louther qui sequitur pro D. Rege, dicit quod wayf est quoddam grossum de corona, ita coronæ D. Regis annexum quod nullus eo gaudere possit, nisi habeat inde speciale warantum à Domino Rege, vel antecessoribus suis concessum.

Wayviare Relinquere, Pro derelicto habere: *Abandonner. Guesver l'heritage*, in Consuetud. Aurelian. art. 121. 132. Bractonus lib. 2. c. 7. §. 4. *Feossatus bene poterit wayviare feodum suum, cum hoc sit ad commodum sui feoffatoris, & ad proprium incommodum suum. Wayvare feodum* apud eundem lib. 2. c. 35. §. 12. *Wayvare*, infra eod. §. & in Fleta lib. 3. c. 10. §. 3. cap. 12. §. 2. Idem Bractonus lib. 3. tract. 2. c. 11. §. 2. ait *feminam utlagari non posse, quia non est sub Lege, i. inlaughe Anglicè, scilicet in franco plegio, sive decenna, sicut masculus 12. annorum & ulterius: wayviari tamen posse, & pro derelicta haberi, cum pro felonia aliqua fugam fecerit, sive ceperit.* In eo autem differt *Utlagatio* à *Weyvio*, quod si viri seu masculi *Utlagati* capiantur, vel se reddiderint, eorum vita & mors sit in manu Regis: femina autem pro derelicta habeatur.

Weyviari, etiam dicitur femina, quæ si in judicium appellatur, non comparet: tum quippe pro derelicta habetur. Nam femina propriè utlagari non potest, quia in nullius Decena debet contineri, quo casu Weyvium utlagario æquipollet quoad pœnam. Utlagatus & Weyviata, capita gerunt lupina, quæ ab omnibus impunè poterunt amputari: meritò enim sine Lege perire debent, qui secundùm Legem vivere recusant. Hæc Fleta lib. 1. c. 27. §. 12. 13. Adde Rastallum verbo *waive*.

WAZO, Cespes, nostris *Gazon: Wason*, in Consuetud. Hannoniensi cap. 69. & in Consuet. Castell. Insulensis art. 45. Veteres Chartæ apud Ughellum to. 3. p. 49. 61. 415. *Legitimam facio vestituram per cultellum, festucam nodatam, wantonem, & wazonem terræ, seu ramum arboris, me ea inde foris expuli, & verpivi, & absistum feci.* Alia vide in v. *Investitura*. Joann. Molinetus p. 57.

Qu'ont emporté de ce mondain vuason
David, Sanson, Perseus, Hercules, &c.

WEHADINC. Lex Bajwar. tit. 11. cap. 5. *Et si alia probatio nusquam inveniri dignoscitur, nec utriusque invasionem compensare voluerint, tunc spondeant invicem wehadinc, quod dicimus, & in campiones non sortiantur, sed cui Deus dederit fortiam & victoriam, ad ipsius partem designata pars, ut quæritur, pertinent.* Ubi Herold. *Weladinc*. Decretum Tassilonis de Legibus popularib. c. 5. *De pugna duorum, quod weadinc vocatur*, &c. Loccenius lib. 2. Antiq. Suecicar. cap. 8. vocem hanc deducit à *Wehens Weihen*, sacrare, vel consecrare, quod ejusmodi sponsio quasi sacra haberetur. Spelmannus, verò *Wehadinc*, ait esse Saxonibus, pignoris depositionem vel præstationem, ex ƿeað, *pignus*; ita ut fuerit quod nostri appellant *gagium duelli*, seu sponsio ineundi duelli, *le gage de bataille*. Vossius denique scribit *Wehabinc*, esse sacram sponsionem singularem cum aliquo certamine: ex *weha*, vel *weihe*, Belgis *vie*, sacer, & *ding*, sponsio, contractus.

WEALREAF, Mortui tumulati exspoliatio. Leges Ethelredi Regis apud Wenetingum editæ c. 21. *Wealreaf, i. mortuum referre, est opus inthingi, si quis hoc negare velit, faciat cum 48. thaynis plane nobilibus.* Vox composita ex Saxon. ƿæl, i. strages, & ꞃeaꝼ, spoliatio, exspoliatio, quasi dicatur, *strati & extincti spoliatio, exspoliatio.*

WEDREDO. Pactus Legis Salicæ tit. 76. §. 1. *Et qui admallatur, si eò venerit, tunc qui eum admallavit, si causa minor fuerit, aut minus quam 35. solid. componatur, debet ibi sextus wedredo jurare*, &c. Ubi Wendelinus: Compositum est à *Weder*, quod sonat *vicissim, contra, juxta*, & *Ede*, quod est *jusjurandum*, ut sit *reciprocum juramentum*, &c.

WEGALAUGEN. Capitula ad Legem Alamannor. edita à v. cl. St. Baluzio c. 27. *Si ancilla fuerit, 12. sol. componat, aut cum 12. medios electos juret, de wegalaugen sex solidos solvat. Si litus fuerit, solvat solidos 4.*

WEGORF, *Wegoranit*. Vide *Oberos*.

WEILREF. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 83. *Qui rectum offerentem occiderit, vel afflixerit in aliquo, emendet wytam, vel vulnus, vel denique sicut egerit, & quicquid adversus eum habeat, forisfaciat; & qui ad aliquem quoquomodo perimit, videat ne Weilref dominis:* (deest fortè *depereat*) *si quis mortuum refabit armis aut vestibus*, &c.

WEMMINGE. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 33. *Injusto quoque judicio contradici poterit wemminge majori & sapientiori, præsertim si in redditione fuerit advocatum.* Adde cap. 64. 67. Somnerus in Glossario Anglo-Saxonico: ƿem, ƿemme, labes, macula, menda, vitium. Hinc autem *wemminga*, aliàs *Wemminga* in Legibus Henrici I. id est causæ, vel sententiæ frustratio appellationis remedio: vel, si placet, vitii, erroris, falsitatis, & injustitiæ decreti, vel sententiæ per inferiorem judicem in prima, ut vocant, instantia latæ, coram judice superiori ostensio, & judicii abrogatio. Vide *Falsare judicium*.

WENDUS, Procinctus terræ amplior, plura juga in se continens, *perambulatio, circuitus*, à prisco Anglico *to wend*, i. *meare*, atque hoc à Saxonico ƿenðan, quod est *vertere & convertere*. Rentale Regalis manerii de *Wy* pag. 31. *Tres sunt wendi, videlicet Downewend, Chittonswend, & Bronsforwend, & in quolibet wendo sunt 10. juga: & sic in tribus wendis sunt 30. juga, quorum 26. juga & dimidium sunt in wy*, &c. Infra: *Quilibet wendus faciet 10. averagia semper de tribus septimanis in tres*, &c.

WEPONA, Anglis *Weapon*, idem quod *telum* apud Latinos sonat. Vide Cowellum lib. 4. Institut. tit. 18. §. 47.

WERA, vox Saxonica, ƿeꞃe, homo, præterea *hominis*, seu capitis æstimatio, voce *Gelt*, subintellecta, quæ *pretium* sonat: *Pretium nativitatis, seu wera*, in Legibus Inæ Regis c. 17. Canuti Regis, & Henrici I. Regum Angl. ut supra docuimus in voce *Pretium. Pretium redemptionis*, in Legibus Edw. Confessor. cap. 12. *Forisfactura* cap. 36. Quippe apud Saxones, & Anglos, quo modo etiam apud alias nationes Septentrionales, ut ex Legibus antiquis colligitur, forisfacta irrogata alicui puniebantur mulcta, pro hominis, cui facta fuerat, æstimatione, cum pro dignitate & nativitate cujusque varia esset æstimatio: nobilis enim seu *Thaini* æstimatio fuit 20. libr. *villani* centum solidorum, ut est in Legibus vernaculis Will. Nothi c. 8. Ejusmodi hominum æstimationis mentio est apud Egbertum in Dialogo de Ecclesiastica Instit: p. 103 in Legibus Inæ Regis c. 73. edit. Lat. 69. edit. Saxon. & Henrici I. c. 8. 11. 76. &c. de qua etiam egimus in voce *Hindenus*. Leges Henrici I. c. 12. *Ex iis placitis quædam emendantur centum solidis, quædam wera, quædam wita, quædam non possunt emendari*, &c. Sed *Weræ* adeo crebra est mentio in Legibus antiquis Anglorum, ut supervacaneum sit locos adducere.

Plena Wera, solida. Leges Henrici I. c. 70. *Si prægnans occidatur, & puer in ea vivat, uterque plena wera reddatur.* Infra: *Si infans occidat vel occidatur, sive nomen habeat, sive non habeat, plena wera conjectetur.*

Dimidia wera, in Legibus ejusdem Henrici I. cap. 51. 70. 75. in Legibus Vernaculis Will. Nothi cap 1: *demiwere*, *Wera duplex*, in Legibus Edw. Confess. c. 35. *Dimidium Weregeldum*, in Speculo Saxonico lib. 3. art. 48. §. 1. *Media recompensa*, in Wichbild Magdeburg. art. 17. §. 6.

Weræ fractio. Leges Inæ Regis cap. 51. *Omni homini liceat firmationem & weræ fractionem negare, si possit & velit.* Ubi Somnerus emendat *weræ factionem affirmare* ex Saxonica edit. Onꞃacon, *affirmare*. Præterea *factionem*, pro *fractionem* reponit, ut *weræ factio*, sit *feuda*, inimicitiarum scilicet propinqui mei susceptio pro ratione capitis æstimationis, nempe ut eatenus pro eo respondeam, & causam ejus præstem. Leges Inæ Regis apud Spelmannum: *Qui werefaccionis, id est homicidii fuerit accusatus*, &c.

Weregeldum, vel *Weregildum*, idem quod *wera*, *vere*, seu pretii hominis *solutio*: id enim ꝫelð sonat: proinde idem

quod *Wera*. Capitulare 3. an. 813. c. 6. *Si quis Comes in suo Comitatu occisus fuerit, in tres vuerigildos, sicut sua nativitas est, componere faciat.* Adde cap. 7. Eghinardus Epist. 18. *Duo servi de villa Hedabatho — fugerunt ad limina BB. Christi Martyrum Marcellini & Petri, pro eo quod frater eorum quendam socium suum occidisset: rogantes, ut eis liceat solvere illum Weregeldum pro fratre suo, & ut ei membra perdonentur.* Charta Henrici Claudi Imp. apud Browerum lib. 3. Antiq. Fuldens. cap. 15. *Si autem aliquis occiditur, vel vulneratur, auctor homicidii, vulneris, obtruncationis, Weregeldum illi Ecclesiæ, cujus homo est occisus vel truncatus, restituet.* Alia Henrici II. Imp. an. 1023. in Chronico Laurishamensi: *Si autem ibi occiditur, omnes qui hujus homicidii vel invasionis participes sunt, cute & capillis perditis supradicta combustione sequentur, ac Werigeldum occisi domino suo autor homicidii persolvat, & cum proximis ejusdem interfecti reconciliationem faciat.* Alia Henrici III. an. 1056. apud Nicol. Zyllesium in S. Maximino: *Si aliquis ex familia interfectus fuerit, pretium illius, id est Weregelt, si sine advocato acquiri poterit, totum Abbatis erit.* Donationes factæ Eccl. Salisb. cap. 13. *Saxo quidam debuit unum Weregildum solvere ad Salzburg.* Ita usurpant Concilium Triburiense an. 895. cap. 5. 4. Leges Inæ cap. 13. 17. (ubi *Weregildum*, dicitur *natalis pretium*) 35. 36. 60. Henrici I. Regis Angl. cap. 70. 75. 76. 88. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 8. §. 4. art. 42. §. 3. art. 65. §. 4. lib. 2. art. 10. §. 2. art. 16. §. 6. lib. 3. art. 45. §. 3. 7. 8. 9. 16. art. 48. §. 1. Wichbild Magdeb. art. 17. §. 8. Burchardus Wormaciensis in Lege familiæ &c.

Wargilda, in Capitulis Caroli M. pro partibus Saxoniæ an. 797. editis ab Holstenio c. 4.

Wergelt, in Regiam Majestat. lib. 3. c. 19.

Virgildum. Vetus Charta apud Catellum in Comitib. Tolosanis pag. 152. *Et si quis hanc cartam donationis homo utriusque sexus voluerit infringere, componat tibi ipsi qui hoc facere voluerit virgildum, libras mille auri in perpetuum.* Codex MS. quem vidi, præfert *invinculum*.

Widrigild. Papias, *Vidrigilth, i. secundum quod appretiatus fuerit.* Decretio Childeberti Regis c. 10. *Suum Widrigildum omnino componat.* Decretum Ludovici II. Imp. quod extat in Histor. Longob. Ignoti Casinensis edita à Camillo Peregrino, & apud v. cl. St. Baluzium in Capitularib. Regum Francor. *Quicumque de mobilibus Widrigid suum habere potest, pergat in hoste. Qui vero medium Widrigid habet, duo juncti in unum qualitatem instruant, ut bene ire possint.*

Guidrigild, eadem notione. Capitulare Arechis Princip. Beneventani cap. 13. de viduis quæ sub Monasticæ vitæ prætextu ad lasciviam prolabuntur. *Si stupri crimine detectæ fuerint, componat Guidrigild suum in Palatium, Princeps videlicet ejusdem temporis cum ipso Guidrigild, rebusque propriis retrudat eas in Monasterium.* Postremis his vocibus aliunde etymon accersit Wendelinus: *Wedrigildum* enim dictum putat à Theutonico *Weder*, i. contra, vicissim, juxta; & *Gelt*, i. æstimatio, pecunia: ita ut *Wedregeldum* sit æstimatio qua caput alicujus vel res quæpiam taxetur. Sed videtur potius à *veregildum* detortas arbitrari.

WEREGELTEF, seu Weregelt-thef, Fletæ lib. 1. c. 47. §. 13. *est latro qui redimi potest: wera enim* (inquit) *idem est in Saxonis lingua, vel pretium vitæ hominis appretiatum.* Quæ quidem ita interpretatur Somnerus, ut *latro qui redimi potest*, sit is cujus vita, pretio, pro capitis sui æstimati ratione, persoluto redimatur, siquidem occulti latrocinii reus sit, secus autem si manifesti. At Bromptonus Weregelthef ait esse, *solutionem latronis evasi, id est* (Gallicè) *soute de larron eschapé.* Quam quidem interpretationem non video cur improbet idem Somnerus, cum definitioni ex Fleta non repugnet. *Latronis* enim qui evaserat è carcere, pretium reddere tenebantur qui ejus custodiam habebant, uti in voce *Escapium* observamus: proinde pretium illud fuerit *weregelt thef*, id est *Weregeldum latronis*: est enim ᚦeof, latro. Quale autem in Scotia fuerit *Weregeldum*, seu æstimatio furis, habes in Regiam Majestatem lib. 3. cap. 19. *De unoquoque fure per totam Scotiam est wergelt 30. vaccæ & una juvenca, sive fuerit liber homo, sive servus.*

WERÆLADA, ad verbum, *Lex weræ*: quo loco *Lex* idem valet quod *purgatio*. Est igitur Weralada, purgatio per tot sacramentales, quot requirit hominis se se à crimine purgantis pretium vel æstimatio, seu dignitas. Quippe pro modo cujusque æstimationis sacramentalium numerus exigebatur. Qui pluris enim æstimabatur, majori compurgatorum numero se se expurgabat, quàm qui minoris censebatur. Unde in Legibus Henrici I. cap. 64. *Thayni & Presbyteri de quacunque compellatione capitali vel communi plane jurare* dicuntur, *congruo numero consacramentalium, & qualitate parium suorum retenta. Quia Thayni jusjurandum contra valet jusjurandum sex villanorum.* Ita in Speculo Saxonico lib. 1. art. 8. §. 3. *Testimonium Præconis vice stat duorum, ubi testimonium septem virorum agetur, id est ubi septem testibus probanda venit causa.* Eædem Leges Henrici cap. 12. *Homicidium wera solvatur, vel weralada negetur.* Cap. 64. *Si quis de homicidio accusatur, & idem se purgare velit secundùm natale suum, perneget quæ est werelada.* Cap. 75. *Et si placitum in accusatione sit, werelada sicut ipse dominus natus est, abnegabit.* Cap. 66. *Si quis ministrum altaris occidat, Utlaga sit erga Deum & homines, nisi digna satisfactione pœniteat, & parentibus illius justè componat, vel Werilada perneget*, &c. Cap. 74. *Si parentes eorum purgare velint eos qui injustè vel sine judicio fuerint occisi, liceat eis secundùm Legem pristinam Werelada pernegare. Si ad 4. libras natus sit, cum 18. ex patre sint, ex matre 4. Si ad 14. libras, cum sex decim. Si bene juraverint, atrium ei quærat qui occidit, & emendet ei per omnia*, &c. Adde cap. 75. 88. 92. Eodem sensu *secundùm weram suam negare* habent Leges Inæ Regis cap. 17. *Qui herethaynus, i. est conducens exercitus fuerit accusatus, Weregildo, i. natalis sui pretio redimat, vel secundùm weram suam neget.*

WER-HADES, in Legibus Edmundi Regis c. 1. Virilis sexus, ex Saxon ƿeƿe, homo, vir, & ordo, sexus, genus, persona: ut ƿiꝼ-haꝺeꝛ, ibid. muliebris sexus, ex ƿiꝼ femina.

WERETOFF. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 669. *Et sint quieti de Warpeny, & averpeny, de hundredpeny, & thengdpeny, de Weretoff, & de omnibus quæ contingent facienda per Angliam.*

WERIDIF. Vide *Wajf.*

WERISCUM. Vide *Warescum.*

WERRA. Vide *Guerra.*

WESFELDINGI, Normannorum populi sic dicti, ex ea fortè Daniæ regione quam *Werstarfoldam* nuncupant Annales Francor. an. 813. Chronicon Ademari Cabanensis an. 843. *Nannetis civitas à Wesfeldingis capitur.* Chronica alia habent Wesfaldingis. Vide to. 2. Biblioth. Labei pag. 291. 324.

WESTRUM. Vetus Scriptor: *In tantum igitur diebus illis religio illa excrevit, ut illi de Cistercio forent omnium Monachorum exercitium, studiosorum speculum, desidum westrum.* Legendum *Oestrum*, stimulus aculeus.

WERVAGIUM, *Wharvagium.* Charta Henrici III. Regis Angl. in Monastico Anglic. to. 1. pag. 550. *Cum saka & sokna, tol & theam, & infangenethef, & cum omnibus aliis consuetudinibus, legibus, & libertatibus suis, & wervagio suo bilande & bistrande, & sint quieti de placitis & querelis*, &c. Alia Henrici V. Reg. ibidem pag. 976. *Quietam de omnimodo panagio, passagio, lestagio, — chiminagio, ankeragio, wharvagio, & tallagio*, &c.

WESTSAXENELEGA. Vide *Lex Saxonum.*

WETA, *Wetagium.* Vide *Wacta.*

WEYCZ, Loca uda separata, sagenisque apta, in Legibus

Hungaricis, apud Sambucum, & Albertum Molnarum.

Weyf, *Weyvium*. Vide *Wayvium*.

Wharvagium. Vide *Wervagium*.

Whassum. Vide *Wassum*.

Wic. Lex Bajwar. tit. 21. §. 6. *Si verò de minutis silvis de Wic, vel quacunque Kaneio vegetum reciderit*, &c. Tiliana editio: *Si verò de minutis silvis, de luco, vel quacunque Kabeir vegetum reciderit*. Ubi Lindenbrogius *de luco* esse interpretationem τῶ *Wic* ait, & *Wic* Germanis esse silvam, unde *Wicgreve*, forestarius, ἀλσοφύλαξ.

Wic, Fluminis ostium Saxonibus significare docet Rhenanus, vel stationem securam, ut Hadrianus Junius, vel denique Castellum.

Wichbild, ita appellatur jus civitatis Magdeburgensis, cujus compilatorem esse aiunt *Burchardum Mangephel-dium*, qui vixit sub Ottone IV. Imperatore Duce Saxoniæ Brunswicensi, Comiteque Pictaviensi: sic autem appellatum, quasi *jus municipale*, in Vocabulario Juris Saxonici, *Weichbild*, &c. Vide Goldastum in prolegomenis ad idem *Wichbild*, Joannem Gryphiandrum in Commentario de Wichbildis Saxonicis, Hermannum Conringium de Origine juris Germanici, Joan. Winkelmannum in Notitia Saxo-Westphalica, &c.

Wichencref, in Legibus Kanuti Regis cap. 27. edit. Saxon. 5. vox Saxon. ƿiccan-cꞃæꝼꞇ, Ars venefica, à ƿicca, Anglis *Wuch*, saga, venefica, & cꞃæꝼꞇ, Angl. *Craft*, ars.

Wichterthila. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 24. *Nemo de cessione nemoris inoperati jure cogitur respondere per Wichterthilam, nisi domino suo, vel captus in eo*. Vide *Thila*.

Widerbora, Papiæ, *libera per garathinx*. Est autem *garathinx*, donum, eidem scriptori. Lex Longob. lib. 2. tit 1. §. 8. 9. *Liberam thingare, & sic facere liberam, quod est Widerboram*. Ubi Edictum Rotharis Regis tit. 89. §. 2. habet *Wridibora*. Vossius *Widerboran*, renatum interpretatur, ex *wider*, iterum, *boran*, natus: quod libertate donatus, quodammodo renascatur. Vide *Garathinx*.

Widerdonum. Tabularium Casauriense anno Imp. Caroli C. 2. *Quia tu, Dom. Romane Abbas, dedisti mihi Folchrado pro memorata convenientia Widerdonum, caballum unum, & argentum solidos centum*.

Widrigild. Vide *Weregildum*.

Wienagium. Vide *Guidaticum*.

Wifa, *Guifa*, *Guiffa*, Signum quod prædio, possessioni, vel ædi, cujus possessionem quis adit, vel quam autoritate judicis sibi vendicat, apponit. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 10. *Qui signum, quod propter defensionem ponitur, aut iter excindendum, vel pascendum, vel campum defendendum, vel amplificandum, secundum morem antiquum, quod signum Wifam vocamus, abstulerit, vel injustè reciderit, componat* &c. Lex Longob. lib. 3. tit. 3. §. 6. *Quod si denuo rebelles vel contradictores esse voluerint, & super ipsam wifam sua auctoritate præsumpserint introire*, &c. Ubi quidam legunt *biufam*.

Guifa, *Guiffa*, eadem notione. Statuta Venetorum an. 1242. lib. 3. c. 34. *Nulla investitio valeat, nisi duo testes & ministerialis fuerint præsentes — quando guiffam imposuerit Riparius*, &c. Hinc

Guiffare, Titulum & signum apponere. Lex Longob. lib. 1. tit. 17. §. 8. *Si quis sua auctoritate terram alienam sine publico jussu guiffaverit, dicendo quod sua debeat esse, & postea non potuerit probare quod sua sit*, &c. Editio Heroldi habet *Geinfahuerit*, pag. 254. Glossæ vett. ad illa verba rubricæ Cod. Ut nemo privat. — *Vela regia suspendat: quod vulgò Longobardico more Guiphare dicitur, apud nos saisire, lingua vulgari Eyden*.

Wifare, in ead. Lege lib. 3. tit. 3. §. 6. *Si iterum contemptores ex stunt, tunc per publicam auctoritatem domus vel casæ eorum wifentur*, &c. Germanis, ut est apud Lindenbrogium, *Wip*, est signum quod rei venali affigitur, ut vino hedera.

Wif-hades. Vide *Werhades*.

Wildbann, *Wiltban*, Vox Germanica, quasi *bannum* seu jurisdictio in silva: *Wild* enim silvam sonat. Brouvero lib. 16. Annal. Trevir. pag. 905. 1. edit. *Wiltban*, definitur jus piscandi aut venandi. Charta Henrici VII. Imp. an. 1234. apud Goldast. to. 1. Imperial. Constitut. pag. 300. *Hermannus Marchio de Baden & Egino Comes de Friburg. contendentes de argentifodinis, & custodiis silvarum per Brigaugeran, quod vulgariter Wildbann dicitur*, &c.

Willekeur, Arbitrium, electio libera. Vox Germanica. Leges Opstalbomicæ c 13. *Pœna centum marcarum puniatur, & puerum restituat, & eidem puero secundùm antiquum Willekeur, & novas constitutiones satisfaciat*.

Willelmenses, Monetæ species in Delphinatu. *Libræ & solidi Willelmenses*, in Charta Gaufredi Episcopi Aptensis an. 1146. apud Sammarthanos.

Willot. Charta Communiæ Ambianensis an. 1209. *Qui juratum suum recreditum, traditorem, Willot, id est, Coup, appellaverit, 12. sol. persolvet*. Alia MS. habet *Wislot*, & *Cuop*. Fauchetus lib. 2. de Poëtis Gallic. de Hugone *li Maroniers* scribens, ait illum ab Simone *d'Athies* petere, *Lequel il aymeroit mieux que sa femme sceust qu'il la fist Wiothe, & elle en fut jalouse, ou elle le fist Wihot, & il n'en sceust rien*. Populares nostri hoc vocabulo *Wihot*, frequenter utuntur in hac significatione. Joann. de Condato MS.

> *Il fu debonnaire & francs,*
> *Car il estoit wihos sofrans.*

Infra:

> *Car du mestier estoit aprise*
> *Vrais wihos estoit ses maris.*

Wilpire. Vide *Guerpire*.

Wiltban. Vide *Wildbann*.

Wilz. Lex Bajwar. tit. 13. cap. 10. de equo: *Si mediocris fuerit, quem Wilz vocant*, &c.

Wimpla. Vide *Guimpla*.

Winagium. Vide *Guidaticum*.

Winchilsul, Columna interioris ædificii dicitur in Lege Bajwar. tit. 9. cap. 6. vox deducta à *Winchel* angulus, & *Zuyl* columna, quasi columna angularis.

Winileodes. Capitula Caroli M. de Diversis reb. an. 789. c. 3. *De Monasteriis minutis, ubi nonnanes sine regula sedent, volumus ut — earum claustra sint bene firmata, & nullatenus Winileodes scribere, vel mittere præsumant*. Videntur esse epistolæ amatoriæ, vulgò *des poulets*, voce conficta ex Saxonico ƿine, dilectus, charus, & *Leodis*, & *Leuden*, homo: quod ex dilectis scribantur, vel ab hac voce vulgò inciperent, *Dilecte*, vel *Dilecta*. Vide *Leudis*.

Wionagium. Vide *Guidaticum*.

Wirdira. Capitulare 3. an. 813. c. 24. *De quicquid in casa furaverit, in wirdira solidos septem. De warnione, in wirdira solidos septem*. Infra: *De porcis & vervecibus & animalibus juvenibus & de capris tertiam partem, quantum valet in wirdira*. Adde cap. 25. Codex Navarreus habet *murdera*. Hic verò sumitur fortè pro *Wirigildum*.

Wiridibora. Vide *Widerboran*.

Wiscardus. Vide *Guischardus*.

Wista, Mensura agraria. Ex Saxonico ƿyꞅꞇe, dimidia hida, seu dimidium *carrucatus terræ*. Monasticum Anglicanum to. 1. pag. 313. *Octo virgatæ* (al. *virgæ*) *unam hidam faciunt: & ista verò quatuor virgatis constat*. Chronicon MS. Monasterii de Bello: *in Perlea est una wista in dominio: ista enim 48. acris constat*. Ibidem: *Pretium maximè solenne unius wistæ est 3. solid*.

Wita, Mulcta, *Amerciamentum*: vox Saxon. ƿiꞇe, quæ idem sonat. Leges Inæ Regis c. 3. *Et dominus* (servi)

emendet 30. *solidos ad witam.* Cap. 27. *Vel emendet* 36. *solidis wita, i. forisfacturæ emendationi.* Occurrit non semel in Legibus Henrici I. Regis Angliæ, ubi crebro junguntur *wera, manbota,* & *wita*: ita ut *wera,* quæ est pretium hominis, agnatis, *Manbota,* Domino, *wita,* parti læsæ exsolvi dicantur, in cap. 79. 87. &c.

Wita plena, eadem quæ *Regis,* & 20. mancarum, quæ 50. solidos conficiunt, fuisse dicitur, in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 11. 35. & 79. cum Episcoporum & Comitum, decem mancarum esset, Thanorum vel Baronum quinque. Eædem Leges c. 40. *Si Pundbreche, i. infractura parci fiat in Curia Regis, plena wita sit, alibi quinque mancæ.* Cap. 51. *Tertia vice plena wita fit.* Ita cap. 66. 71. Eadem & *plenæ forefacturæ* nomine donatur in Legibus Edw. Confess. c. 35. *Et omnis sit venatione sua dignus in nemore, in campo, in dominio suo, & abstineat omnis homo & venariis Regis, ubicunque pacem eis habere voluerit, super plenam witam, id est forisfacturam.* In Legibus verò Willelmi Nothi cap. 64. *Regis forisfactura*: in Legibus ejusdem Henrici c. 64. *Capitalis* eadem nuncupatur. Vide *Bannum Regis,* & *Bannum plenum.*

Secundùm witam jurare, est pro modo *mulctæ* irrogandæ pro crimine, tot adhibere testes, quot criminis qualitas requirit. Leges Inæ Regis c. 63. *Juret secundum witam quod nec furti conscius vel coadjutor fuerit in eo, vel emendet* 36. *solid. wita, i. est forisfacturæ emendationi.* Vide *weralada.* Ab hac porrò voce formatæ & compositæ complusculæ aliæ, de quibus agimus suis locis, *Blodwita, Fintwita, Legerwita, Ferdwita, Chilwita, Wardwita, Heingwita, Flitwita, Leirwita,* &c. Ex prædictis licèt colligere quid sit

Witta apud Anastasium in Stephano VI. PP. *In supradicta venerabili basilica cum idem sanctissimus Papa omnium vitiorum fortissimus extirpator, malam consuetudinem inveniret, ut Presbyteri qui ibidem quotidie Domino sacrificium offerebant, omni anno unam vuittam consuetudinaliter darent,* &c. ubi Baronius an. 890. n. 7. perperam in *wactam* emendat. Codex editus habet *mulctam,* rectè.

WITEREDEN, vox Saxonica, quæ apud Bedæ interpretem lib. 3. c. 8. ƿıᴛe-hꞃæᴅenne, effertur. Sic autem punitiones, ibi Saxonicè versum. Sed propriè est *Wita,* seu mulctæ, *redditio,* ex Saxon. ƿıᴛe, mulcta, & ꞃeᴅenne, redditio. Charta Ethelwlphi Regis Occidentalium Saxonum apud Willelmum Malmesbur. lib. 1. Hist. Angl. cap. 2. *Ut sit tuta ac munita ab omnibus secularibus servitutibus, nec non regalibus tributis majoribus & minoribus, sive taxationibus, quod nos dicimus Witereden.* Perperam apud Ingulfum Saxonicum, pinᴛeꞃᴅen habetur. Vide Steph. Skinnerum in Etymologico Anglico.

WITHERLOGH. Vide *Lex Danorum,*

WITHERNAMIUM. Liber Anglic. inscriptus *Justice of peace* pag. 145. *De plures replegiando ou le plus avera Unde Withernamium. Britton* in Leg. Angl. p. 54. v. *Et les bestes soient clos dedans meson, ou dedans parkes, ou si eles soient chosés hors del Counté, ou se le Ballife autre disturbance trove, tantost face prendre des bestes le deforceur a la double vaive come Withernam.*

WITERSACAN, Apostatæ, transfugæ qui omnes leges aut divinas aut humanas refugiunt, in Leg. Kanuti Reg. c. 27. ubi *Utlaga Dei* etiam dicuntur. Vox Saxon. composita à ƿiᴛeꞃ, contra, adversus, & ꞅecᵹan, dicere, loqui, quasi *oblocutores,* qui contra leges divinas & humanas loquuntur.

WITHERCILA. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 23. *Nemo enim de casione nemoris inoperati jure cogitur respondere per Withercilam, nisi domino suo, vel capitis in eo.* Ubi Somnerus restituit *Witer-tihtlam,* i. est recriminationem contrariam, vel adversam accusationem ex Saxon. ƿiᴛeꞃ, contra, & ᴛiᴅla, accusatio.

WITHINGI, Piratæ, Danis. Adam Bremensis cap. 213. *Ipsi enim piratæ, quos illi Withingos appellant, nostr. Ascomannos, Regi Danico tributum solvunt, ut liceat eis prædam exercere à barbaris, qui circa hoc mare plurimi abundant.* Vide *Ascomannus.*

WITTEMON. Lex Burgund. tit. 66. *Puella quæ marito traditur, patrem & fratres non habens, nisi patruum & sorores, de Wittemon tertiam partem patrinus accipiat, & alteram tertiam sorores sibi noverint vindicandum.* Adde §. 2. tit. 26. §. 2. & Addit. 1. ejusdem Legis tit. 14. Gloss. Lat. Theotisc. *Dos, Widimo.* Saxonibus ƿeᴛuma, ƿeoᴛoma, vel ƿeoᴛuma, *dos* ƿeoᴛuman, *dotis,* quod coram testibus (Saxon. ƿeoᴛun, vel ƿiᴛᴛum) facta sit, inquit Spelmannus.

WITTESCALCHI, Ministri, sive præfecti ad irrogandas mulctas, Seldeno in Titul. honor. pag. 261. 262. 1. edit. vel ut Spelmannus, Ministri Regii qui jussa Regia exequebantur, & mulctas à judice decretas exigebant, ex Saxon. ƿiᴛe, mulcta, & ꞅcalc, minister. Lex Burgundion. tit. 76. *de Wittescalcis: Comitum nostrorum querela processit, quod aliqui in populo nostro ejusmodi præsumptionibus abutantur, ut pueros nostros qui judicia exequuntur, quibusque mulctam jubemus exigere,* &c. §. 3. *Mulieres quoque si Witiscalcos nostros contempserint, ad solutionem mulctæ tenebuntur.*

WLADARIUS, Villicus, qui *bladorum* domini curam habet. Statuta Poloniæ pag. 520. de inculpato villico per ipsius dominum: *Præterea cum Dominus suum Wladarium, aut contra alium familiarem pro aliquibus rebus, aut injuriis moverit quæstionem, tunc ipse Wladarius aut familiaris domino suo non deferendo juramentum, teneatur se eum sex testibus expurgare.* Vide *Bladarius.*

WLPIRE. Vide *Guerpire.*

WLTWRFO. Vide *Welawors.*

WNCUS. Vita S. Columbani cap. 15. *Tegumenta manuum, quæ Galli Vuncos vocant.* Sed legendum indubiè *Wantos.* Vide in hac voce.

WODAN, Deus à populis Septemtrionalibus cultus, quem rei militari præesse credebant. Vide Paulum Warnefrid. de Gest Langob. lib. 1. c. 9. Adamum Bremensem, Saxonem Grammat. lib. 6. & quæ Lindenbrogius annotat ad Warnefridum, Vossius lib. 1. de Idololatria cap. 7. Olaus Wormius in Monumentis Danicis lib. 1. cap. 4. & alii passim. Ab eo etiam Regum suorum originem repetebant Angli, ut autor est Malmesbur. lib. 1. de Gestis Angl.

Wodenis dies, Feria 6. Anglis, Wodano Deo sacra. Ordericus Vitalis lib. 7. pag. 639. *De quo Woden ortus est, à quo Angli feriam 6. Wodenis diem nuncupant.* Ita etiam Will. Malmesbur. de Gest. Regum Anglor. lib. 1. cap. 1. & Matthæus Westmonast. p. 155. 1. edit.

WODEGELDUM. Monasticum Anglicanum to. 2. pag. 827 *De omnibus Geldis, & Daneldis, & Wodegeldis, & Fengeldis,* &c. Vide Edw. Cokum ad Littleton. sect. 378.

WODESPECHES. Monasticum Anglican. to. 1. pag. 722. *Et amerciamenta propriorum hominum tenentium & servientium suorum, nos & hæredes seu assignatas nostras tangentia in curiis nostris, hundredis, shiris, halemotis, & Wodespeches, infra burgum & extra,* &c.

WOODWARDUS, Vox Angl. Silvarius, Viridarius, Saltuarius, propriè *silvæ custos,* Forestarius. Charta scripta sub Edw. I. apud Prynn. to. 3. Libertat. Angl. p. 1233. *Constabularius de Windesor nititur omnibus modis compellere Wodewardos nostros de manerio de Weregrave ad præstandum fidelitatis sacramentum de venatione Domini Regis fideliter conservanda,* &c. Vetus Inquisitio apud W. Dugdalum in Antiquit. Warwici p. 665. *Et solebant inter eos habere dimidiam partem feodi Woodwardi de venatione capta.* Iter Justitiarior. pro forestis de Pickering an. 8. Edw. III. *Quod prædictus Henricus de Percy, & omnes antecessores sui tenentes manerium prædictum à tempore quo non extat memoria, & sine interruptione aliquali tenuerunt prædictum manerium cum pertinentiis extra Re-*

gardum forestæ, & habuerunt Woodwardum portantem arcum & sagittas ad præsentandum præsentanda de venatione tantum, &c.

Woodwardia seu *Wodewardia*, Silvarum custodia, in Charta Edw. III. Reg. Angl. laudata in *Raglorium*.

WORDERINDE. Vetus Charta Anglica apud Somnerum in tractatu de *Gavelkinde* pag. 190. *Item pro cibo Prioris quærendo, & pro servitio, quod dicitur Worderinde, & pro pomis frangendis* 12. *den.* &c.

VUORFIN. Vide *Marahuvorfin*.

WORTH, Curtis, sive prædium rusticum. Matth. Westmonast. an. 870. *In villa Regia, quæ lingua Anglorum Beodricheswort, Latinè verò Beodrici curtis sive habitatio nominatur.* Cambdenus verò in Britannia, *Worth*, Insulam amnicam significare contendit, ex Saxon. ƿeoꞃð.

WORULD-THEINE, vel *Thegne*, Secularis Thanus, vox Anglo Saxonica, ex ƿoꞃulꝺ, seculum, & ðein, nobilis, in Concilio Grateleano an. 928. cap. 13. & in Legibus Adelstani Regis apud Bromptonum pag. 845. Vide *Thainus*.

WOUNKARLE, Aurigæ, Danis, in Charta Valdemari Regis Daniæ an. 1326. apud Pontanum lib. 7. Rer. Danicar. pag. 443.

WRANG & *Unlauch*. Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 17. §. 1. *Nulla defensio seu exceptio sit calumniata, nec defendens sit indefensus, quamdiu defendens, aut suus prælocutor defendet tort, & non reason, quod dicitur Wrang & Unlauch, & damna in certo nominabuntur per querelantem.* Adde §. 3. Quoniam attachiamenta cap. 1. §. 1. *Quoniam attachiamenta sunt principium & origo placitorumt de Wrang & Unlauch, & aliorum quæ prosecuta sunt de Sicker-borg, ideo de attachiamentis inchoandum.* Ubi Skenæus: *Wrang, id est injuria, Gallicè tort. Unlauch, id est sine lege, vel contra legem, ἀνομία.* Quibus verbis intelliguntur actiones civiles, ut criminales per *Sicher-borg*, id est *securos plegios*. Adde Leges Burgorum Scoticor. cap. 33. 103. & eundem Skenæum de Verbor. Signific. in hac voce.

WRECKUM, inquit Bractonus lib. 3. tract. de Corona c. 2. §. 5. *dici poterit, quasi derelictum, ut si quid navis levandæ causa à nave projectum fuerit ab aliquo, sine animo retinendi, vel repetendi. Id propriè dici poterit Wreckum, cum res projecta habita sit pro derelicta. — Item magis propriè dici poterit Wreckum, si navis frangatur, & de qua nullus vivus evaserit, & maximè si dominus rerum submersus fuerit.* Adde Fletam lib. 1. c. 43. §. 2. & c. 44. Vetus Consuetudo Normanniæ 1. part. sect. 2. cap. 5. *Toute icele chose est dite Werech, que la mer deboute & gete toute hors à la terre.* Adde novam art. 597. & seq. & 194. *Wreccum maris*, inter jura Regia describit Bracton lib. 2. c. 24. §. 1. lib. 3. tract. de Corona c. 2. §. 4. 5. & ad solum Regem pertinere ait quidquid ex naufragiis ad littus appellit, nisi quis *de Wrecko habendo speciali gaudeat privilegio*: cujusmodi exempla aliquot profert Monasticum Anglic. to. 1. pag. 21. 237. 920. &c. Adde Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 25. Fletam lib. 1. c. 20. §. 11. 52. 76. &c. & quæ adnotamus in vv. *Ejectus, Laghan*, & *Naufragium*.

Variè autem vox hæc scribitur: *Wreccum*, & *Wreckum* locis laudatis. *Wrec* in Monastico Anglic. to. 1. pag. 21. (Vide *Ejectus*.) *Wrectum* & *Wreck* in Statutis Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 25. *Werech* in veteri Consuetud. Norman. *Veriscum*, in Charta Ludovici Regis Franc. an. 1315. pro Normannis, & in Jurib. & Consuetudinib. Norman. cap. 17. *Woarech*, in 1. Regesto Parlamenti Parisiensis fol. 126. v. Etymon vulgò arcessitur à Saxonico ƿꞃæc, i. *detortum, abdicatum*, seu ut Somnerus habet, *Exilium*.

WREZ, Tributi species apud Bohemos. Occurrit in Charta Ottacari Regis an. 1221. in Bohemia pia p. 58.

WRISTE, Carpus, vox Anglica. Leges Athelstani Regis part. ult. c. 19. *Immergatur manus post lapidem vel examen usque ad Wriste.*

WUDEHETH, Nemoris cæsio, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 37. ex Saxon. ƿuꝺe, silva.

WUIUGIN. Vita S. Odilæ n. 21. *Vas vinarium — quod secundùm idioma Galliensium Wuiugin vocatur.*

WULFESHEVED. Vide *Caput Lupinum*.

WULTWORF. Vide *Walaworf*.

WYKETTUM, Portula, ostiolum. Anglis & Belgis *Wicket*, Gallis *Guichet*. Will. Thorn an. 1332. *Et cum venisset ad portam Ecclesiæ prædictæ, per quam competeret ipsum transire ad Ecclesiam, invenit eam clausam, ita quod non patuit ingressus ad eandem nisi per unum parvum Wykettum.* Utitur rursum infra.

WYLISCUS. Leges Inæ cap. 70. *Duodecim mambræ cervisiæ Wyliscæ, 30. hlintres*: Ubi Spelmannus *Whyliscæ*, vertit *potentioris, hlintres*, tenuioris. Vide eundem Spelmannum in *Blintres*.

WYTHE. Vide *Wayf*.

WYTERNAMIUM, Repræsalia, pignoris captio, Saxon. ƿyðeꞃ-nam, ex *Wyther*, contra, adversus, & nam, captio. Fleta lib. 2. c. 47. § 10. *Si catalla capiat serviens Regis de averiis illius in duplum, nomine Withernamii*, &c.

WZBEG, Facinorosus, sed aliquot diebus liber, apud Hungaros, inquit Sambucus. Vide Decreta S. Ladislai Regis Hung. lib. 2. c. 2.

X.

X Litera numeralis, quæ decem ſonat. Unde verſus :

X. duplex denos numero tibi dat retinendos.

Seu ut habet Ugutio :

Duplex X. ſolito decem jam more putatur.

Eidem literæ ſi recta linea ſuperadditur, decem millia ſignificat.

X. inquit Notkerus Balbulus opuſc. *Quid ſingulæ literæ ſignificent in ſuperſcriptione cantilenæ* : *Quamvis Latina verba per ſe inchoet, tamen expectare expetit.* Vide A.

X. pro *Ch.* Inſcriptio nummi Ludovici Pii Imp. Xristiana Religio. *Decanus Xriſtianitatis*, in Charta an. 1221. apud Perardum. Secundinus Epiſcopus in Hymno Alphabetico in S. Patricium : *XRS. illum ſibi elegit in terris vicarium*, &c. Verſus antiqui apud Jo. Antonium Caſtill. de Antiquitate baſil. Vincentianæ :

Circulus hic ſummi comprehendit nomina Regis,
Quem ſine principio & ſine fine vides.
Principium cum fine ſimul tibi donat A cum Ω,
X, & P, Xriſti nomina ſancta tenent.

Jo. de Janua : *Xriſtus, quia Græcum eſt, per X. ſcribendum eſt Chriſtus. Sed quia figura X. repræſentat Ch. jam multi Latini ſcribunt Chriſtus, per Ch.*

Xabatati. Vide *Inſabatati.*

Xamitum. Vide *Examitum.*

Xantus, pro *Sanctus.* Commodianus Inſtr. 35.

Xanta Dei lex eſt quæ mortuos vivere docet.

Xemplare. Charta an. 781. apud Joan. Petrum Puricellum in Monumentis Ambroſianæ Baſilicæ Mediolan. pag. 13. *Ut acceptet ipſe vorſus pro iſta donatione à Theoperto Cellerario S. Ambroſii camixiam unam, & bragarum par unum, valentia ſolido uno, xemplare unum, valens tremeſſibus duobus.*

Xenium, Præſtatio muneris vice. Teſtamentum S. Remigii Remenſis Archiep. *Incolæ loci illius multiplicibus xeniis gravati*, &c. Capitula Caroli M. lib. 1. c. 146. *Ut nullus Preſbyter ad introitum Eccleſiæ xenia donet.* Id eſt pro facultate *Intitulationis* ad Eccleſiam. Concilium Nannetenſe c. 16. *Ut ſi quilibet Preſbyterorum defunctus fuerit, vicinus Preſbyter apud ſecularem ſeniorem nulla precatione, vel aliquo xenio Eccleſiam illam obtineat*, &c. Concilium Troſleianum an. 909. c. 6. *Xeniis ac paſtis vel paraveredis ſeu caballorum ſaginationibus Preſbyteros affligunt.* Flodoardus lib. 1. Hiſt. Remenſis cap. 14. *Locorumque petentibus incolis, qui multiplicibus erant aggravati xeniis*, &c. Lib. 2. c. 11. *Sic quoque ut nullus judex publicus — qualibet judicia vel xenia ibidem exigere ullatenus præſumeret.* Ita cap. 17. 19. Leo Oſtienſis lib. 2. cap. 8. *Libellum fecit Leoni Preſbytero & Joanni Gento pro xeniis & ſervitiis eorum.* Charta Henrici III. Regis Angliæ pro Monaſterio S. Walarici in Picardia : *Nulla autem perſona parva aut magna — aliquid ab hominibus & poſſeſſionibus prædicti Monaſterii exigat — non opera, non tributa, non xenia, non leſtagia*, &c. Vitæ Abbatum S. Albani p. 36. *Xenia autem de maneriis annuatim proveniunt*, &c. Charta an. 1267. in Metropoli Saliſburgenſi to. 3. p. 36. *Dedit ad eandem domum quoddam prædium in Chrieſtorf, quod ſolvit annuatim dimidiam libram, & xenia.* Adde alias apud Prynneum in Libertatib. Angl. to. 2. p. 476. 478. 479. Vide *Exenium*, *Donum*, & Diſſertat. 4. ad Joinvillam pag. 154.

Xenodochus, Xenodochii Præfectus, apud Gregorium M. lib. 1. Epiſt. 9. lib. 3. Epiſt. 24.

Xenostorium. Durandus lib. 1. Ration. cap. 5. n. 1. *Loca humanæ neceſſitati deputata ſunt Xenodochium, Xenoſtorium, quod idem eſt*, &c. Vox, ni fallor, hibrida, ex Gr. ξένος, & *ſtare* Lat. ubi peregrini ſtant.

Xerampinus, pro *Xerampelinus*, ex Gr. ξηραμπέλινος, color *inter coccinum & muricem medius*, Scholiaſti Juvenalis Sat. 6. quaſi vitis ſiccæ, ut eſt apud Scaligerum Exercit. 325. in Cardanum. Errant enim Grammatici recentiores, qui xerampelinas veſtes veteres & quaſi deſiccatas interpretantur, propterea fortè quod idem Juvenalis *Xerampelinas veteres* dixerit eadem Sat. Papias & Ugutio: *Xerampelinæ dicuntur veteres veſtes & præſiccæ.* Adelmannus Scholaſticus in Rythmis :

Xerapelinos ornatus cum paucis jugeribus
Præſul durus denegarat.

Ubi codex Gemblacenſis : *Xerapelinæ veſtes dicuntur veteres & præſiccæ, pampineum habentes colorem, & ponuntur hoc loco pro quibuſcunque antiquis veſtibus.* χλαμύδες ξηραμπέλιναι τῷ χρώματι, apud Codinum de Orig. p. 51. edit. Meurſi, & Suidam in Ατραβατικαί. *Xeranpinum* verò, & *xeranpinium*, occurrit in notis Tyron. pag. 159.

Xeromyrrha. Sedulius in Hymno de Chriſto :

Xeromyrrham poſt Sabbatum
Quædam vehebant corpori,
Quas allocutus Angelus,
Vivum, ſepulchro non tegi.

Expreſſit illud Evangelii, *Et venerunt ut ungerent Jeſum.* An hæc unctio ex liquidis, an verò ex ſiccis conſtiterit, incertum. Ac ſiquidem ex ſiccis, *Xeromyra*, pro *Xeromyrrham*, ſi id pateretur ratio carminis, legendum cenſerem, cum ξυρομύῤῥας, nulla quod ſciam occurrat mentio apud Medicos. Eſt autem ξηρόμυρον, Aëtio l. 6. unguentum ſiccis omnibus & in pulverem redactis conſtans. Vide Gorreum in Definit. Medic.

Xihindus. Vide *Hyndenus.*

Xoca. Vide *Subtaneum.*

Y.

Y Littera numeralis, quæ 150. denotat. Unde versus:

Argolicus centum quinquaginta facitque character.

Ita Ugutio & Notæ numerorum antiquæ. At Baronius versum sequentem habet:

Y. dat centenos & quinquaginta novenos.

Id est 159. Eidem literæ si recta linea superaddatur, 150. millia significat.

Y. Otfridus in Epist. præfixa Evangeliis Theotiscis: *Ea etiam hoc elementum* (Y) *lingua hac* (Theotisca) *horrescit interdum, nulli se characteri aliquotiens in quodam sono nisi difficiliter jungens.*

Ya, Ita: vox Saxonica: ut na, non. Charta Adelstani Regis Anglor. to. 1. Monastici Anglic. pag. 173. *Et quod homines sint credendi & per suum ya, & per suum na. Ya*, pro *Ita*, obtinet etiam apud omnes Germanicas nationes, imò etiam apud Armoricos & Guallenses.

Yburpananseca, Furtum vituli vel arietis, vel quantum quis supra dorsum suum poterit portare de cibo, in Regiam Majestem l. 4. c. 16. Vocis origo Skeneo ignota: quem vide præterea lib. de Verbor. significat. Spelmannus verò ait compositam ex *y*, pro *te*, prænomen, býrþin, *onus*, & ƿeca, *saccus*, quasi dicas *onerum saccus*. Vide *Byrthensac*.

Yconomus, pro *Oeconomus*. Vitæ Abbatum S. Albani: *In Ecclesia illa Rex Offa vices agens Yconomi & Custodis specialis*, &c. Utuntur etiam Scriptores alii è recentioribus.

Yguminus pro *Hegumenus*, ἡγούμενος, Abbas. Utitur non semel Thiotfridus Abbas Epternacensis in Florib. epitaphiis Sanctorum in procemio libri 1. eod. lib. c. 6. & alibi.

Yingeman. Leges Henrici I. c. 16. *Danagildum quod aliquando Yngeman dabatur, i. 12. den. de una quaque hida per annum, si ad terminum non redditur, wita emendetur.* Sic Cottonianus codex & noster, inquit Spelmannus, sed utrique fidem suspectam habeo, ne mendosè fortè pro *Ynglisman* vel *Englisman*, i. Anglico.

Yperperum. Vide *Hyperperum*.

Ypogaubin, *Ypogavus*, navis ἱππηγὸς, Papiæ, *Navis in qua equos vehere solitum est.* Glossar. Saxon. Ælfrici: *Ypogavus*, hors ƿcip. i. ad verbum, *equi navis*. Somnerus *Hippagus*, vel *Hippago* restituit.

Ypocisma. Vide *Hypocisma*.

Ypovicarius, Subvicarius. Vox hybrida. Vetus Charta apud Beslium in Comitib. Pictav. pag. 222. subscribitur à *Rainardo Vicario*, & *Rainario Ypovicario*.

Ypsivremeta, ex Gr. ὑψιβρεμέτης, Altitonans. Epitaphium Crescentii qui obiit an. 1010. apud Baronium an 996. n. 11.

Dic rogo, dic lacrimis pietatis clausula, Jesu,
Parce tuo famulo Ypsivremeta pie.

Yrias. Indiculus Superstitionum & Paganiarum c. 24. *De pagano cursu, quem Yrias nominant, scissis pannis, vel calceis.*

Ystraïcus, Funestus. Isidorus Pacensis Episcopus in Chron. æra 780. *Sed quia nequaquam eam ignorat omnis Hispania, ideò illa minimè recensiti tam ystraica bella, ista decrevit Historia, quia jam in aliâ Epitomâ qualiter cuncta extiterunt gesta patenter & paginaliter manent nostro stylo conscripta.* Ex Lat. fortè *Oestraicus*.

Yvernagium. Vide *Hybernagium*.

Z.

Z LITERA numeralis, quæ 2000. efficit. Unde versus:

Ultima Z. canens finem bis mille tenebit.

Seu ut habet Ugutio:

Ultima Z. quæ canit finem bis mille tenere.

Eidem literæ si recta linea superadditur, bis millies mille significat.

Z. pro X. crebrò. *Zenia*, pro *Xenia*: *Zenodochium*, pro *Xenodochium*, in Gloss. Ælfrici pag. 62. 79.

ZA. Charta Intalica an. 1154. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica p. 711. 712. *Et hoc fuit ab undecim annis in zà, & à mense in là.* Infra: *Et hoc fuit à 40. annis in zà, & à 25. in là.* Vulgare Italicum: Galli dicunt *en çà*.

ZABA, *Zava*, Lorica. Gloss. Arabico-Lat. *Lorica*, *zaba*. Papias: *Zaba, munimentum in prælio virorum fortium.* Julianus Antecessor cap. 304. *Zabas sive loricas.* Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 2062. Ζάβα, τὸ λωρίκιον. ζαβαρεῖον, ἐν ᾧ αἱ ζάβαι. Quod verò ζαβαρεῖον dicitur, θῆκαι & θηκάρια τῶν ζαβῶν sunt Leoni in Tact. cap. 6. §. 22. ubi ex corio bubulo esse jubentur. Zabarum verò non semel meminit idem Leo ibidem cap. 6. §. 22. Ἔχειν δὲ δεῖ ἕκαστον ἄνδρα ὅπλισιν πλήρη, ζάβας τελείας μέχρι τῶν ἀστραγάλων ἀποκρεμαμένας διὰ λωρίων καὶ κρικελλίων μετὰ τῶν θηκαρίων αὐτῶν. Adde §. 3. 13. 17. 25. & cap. 7. §. 73. Ζάβας ἤτοι λωρίκια. Occurrit etiam vox eadem in Nov. 85. & in Chronico Alexandrino pag. 782. Vide Scriverium ad Vegetium pag. 564. præter Rigaltium.

Zava, idem quod *Zaba*. Lex Wisigoth. lib. 9. tit. 2. §. 9. *Partem aliquam zavis vel loricis munitam.* Ubi *Fuero juzgo* lib. 9. tit. 2. §. 8. *Muestre los bien armados de lorigas, e perpuntes.* Est igitur *zava* idem quod *perpunctum*, seu *gambasium*. Vide in his vocibus.

Sabea, vel *Sabeum*, pro *Zaba*. Capitula Herardi Archiep. Turon. c. 113. *Clerici — si armis, sagis, vel sabeis usi fuerint, deponantur.*

Zabatus. Papias: *Cristatus, galeatus, i. zabatus.* Alibi: *Zabatus, cristatus, galeatus.* Ubi *zabam* pro galea aut casside videtur usurpasse: nisi per *galeam* intelligat *loricam cucullatam*, quæ & corpus & caput tegebat, uti legit Meursius in Gloss.

ZABERNA. Papias: *Zaberna, ubi vestes ponuntur. aut quodlibet aliud. Zaberna, arca, vel armariolum.* Glossæ MSS. *Zaberna, vestiarium.* Hariulfus lib. 3. Chron. Centul. c. 28. de Capsa in qua erat corpus S. Vigoris Episcopi Bajoc. *Hospitem exorat ut zabernam quæ sanctis ossibus erat onusta, diligentissimæ atque fidissimæ traderet custodiæ.* Et mox: *Acceptam verò zabernam Bernardus tali loco ponere eam nititur, quem latrones adire non possent.* Infra, *Arca* appellatur: *Inquiri citius jubet cujus esset arca. Zabernam* fortassis hoc loco usurpavit Hariulfus pro taberna, seu arca aut capsa ex tabulis ligneis compacta. *Tabernæ* enim, autore Isidoro lib. 15. c. 2. *dictæ quod ex tabulis ligneis essent confectæ.* Vide infra in voce *Zabyra*.

ZABULUS, Diabolus. Sic autem Doricè aiunt appellari. Dorica quippe lingua ζαβάλλειν, idem est quod διαβάλλειν; ut ζάκορος, idem quod διάκορος. Papias: *Zabulus, est Sathanas, quod Latinè sonat adversarius, vel transgressor.* Glossæ vett. *Zabulus, Satanas, contrarius.* Glossæ aliæ MSS. *Zabulus, Sathan.* Phœbadius Aginnensis in Epist. contra Arianos: *Cibum desideravit cum tentaretur à Zabolo. Zabolica subtilitas, Zabolicum virus*, apud eundem. Consultatio Zachæi & Apollonii lib. 3. *Horum igitur meritò venturum Antichristum fides certa est, immo Zabulum sub persona hominis sæviturum.* Titulus memoriæ S. Waldomeris, to. 1. Histor. Francor. pag. 513.

Hic perdunt Zabulus vires, incendia Maurus.

Wandelbertus in Præfat. ad Martyrologium:

Fallens, ne Zabuli vincat iniquitas.

Utuntur passim veteres, ut & aliquot ævi inferioris scriptores, S. Cyprianus in Epist. ad Demetrianum, Auctor libri de Aleatorib. Cassianus Collat. 1. cap. 14. 21. S. Hilarius in Matthæi cap. 24. cap. 26. & alibi, S. Augustinus serm. 123. de Diversis, S. Ambrosius lib. 5. de Fide ad Gratianum cap. 1. S. Patricius Epist. ad Coroticum, Paulinus Nolanus pag. 28. 50. 55. 291. 498. Commodianus Instr. 35. 57. 59. 60. 73. S. Eulogius l. 1 Memorial. c. 55. & lib. 2. c. 4. Thiotfridus Epternac. lib. 4. c. 2. Notæ Tyronis, Gildas de Excidio Britanniæ, Florus Lugdun. Diacon. carm 4. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 36. Eigil in Vita S. Sturmii n. 6. Edgarus Rex Angl. in Leg. Monachorum Hydensium c. 4. Vita S. Guthlaci cap. 18. 21. Vita S. Genulfi lib. 1. cap. 3. n. 21. Ordericus Vitalis pag. 460. Hariulfus lib. 3. cap. 18. Chartæ veteres in Bibliotheca Cluniacensi pag. 543. & apud Meurissium in Episcopis Metensib. p. 349. &c.

ZABYRA. Abdias Babylonicus lib. 4. Hist. Apostol. pag. 46. *Et haud mora collectis libris magicis, zabyras plenas ad Apostolum attulit, cervicibus suis & discipulorum impositas, & cœpit eos ignibus coram eo comburere. Sed Jacobus prohibuit, ne fortè odor incendii, inquit, vexet incautos. Appende zabyris lapides, & plumbum, & mitte in mare.* Ubi Meursius emendat *zabarias*, ut fuerint ζαβαρεῖα, Zabarum repositoria. Sed hîc non agitur de loricis, nec de eorum thecis, sed de cistis aut capsis: unde malim legere *zabernas*, quo modo ex MS. emendat Salmasius, & apud Ordericum Vitalem lib. 2. pag. 381. ubi eadem verba describuntur, legitur. Vide *Zaberna*.

ZACHARA. Vide *Canamella*.

ZACLUS, Retis ad capiendos pisces species, quæ describitur à Petro de Crescentiis lib. 10. cap. 37.

ZACONES, pro *Diacones*, ut *Zabolus*, pro *Diabolus*. Commodianus Instr. 68.

Ministerium Christi, Zacones, exercete caste,
Idcirco Ministri facite præcepta Magistri.

Sic verò hodie Lacedæmonii, vocabulo à *Lacones* detorto, appellantur à Græcis, ut autor est Pachymeres lib. 5. c. 25. Nicephorus Gregoras lib. 4. pag. 70. & Martin. Crusius in Turcogr. lib. 7. pag. 489. Vide Glossar. Meurs. in Τζάκωνες.

ZAFALMERINUS. Vide *Zavalmetina*.

ZAFFONES, Venetis dicuntur Sagittarii, vel apparitores. Rollandinus in Chron. lib. 11. cap. 3. *Quidam pedites & Zaffones illi, quos vulgò Waldanam dicimus, præcedentes inordinatè ante militum acies*, &c. Cap. 5. *Repente namque supervenerunt Berroarii sive zaffones quidam*, &c. Denique cap. 16. *Cum eadem gente, & quibusdam viris prudentibus alieni cupidis, quos appellamus Zaffones.*

ZAFFRAMEN, Crocus, Italis *Zafferano*, vel *Zaffarano*, nostris *Saffran*. Sanutus lib. 2. part. 2. cap. 6. *Æs, stagnum, seu ramum, Zofframen, coralla*, &c. Cap. 7. habet *zaffranum*, quomodo fortè legendum in c. 6.

Zala, Incendium. In Gloss. Græco-Lat. ζάλη, est *æstus*, unde fortè pro incendio vox usurpata: aliis est turbo, procella, agitatio maris. Capitulare Radelchisi Principis Benevent. an. 851. §. 3. *Liceat per meam terram transire contra illos hostiliter & cum scara ad vindicandum absque homicidio, vel incendio, & deprædatione seu Zala, de populo & terra mea.* Et §. 19. *De nullo homicidio vel præda atque zala seu incendiis retroactis fiat aliqua requisitio vel vindicta.* Occurrit iterum §. 21. Capitulare Adelchisi Principis Benev. §. 7. *Sed ea per igne aut à zalatione seu deprædatione perdidisset.*

Zalare, Incendere. Chronicon Anonymi Barensis an. 1036. *Zalatæ sunt casæ Joannes Icanato.* An. 1051. *Zalavit ipse Judæam.* An. 1070. *Zalatæ sunt casæ Meli Pezzi & obrutæ.*

Zalda. Albertinus Mussatus de Gestis Italicorum post Henricum VII. l. 5. rubrica 2. *Et insuper electorum balistariorum 5. millia, lancearum cum hastis longissimis, quas zaldas vocant Italici, 2. millia*, &c.

Zalmetina. Vide *Zavalmetina*.

Zambilottus, Pannus ex pilis camælorum confectus: ex Ital. *Zambelotto*, Gall. *Camelot*. Paulus Venetus lib. 1. cap. 64. *Fiunt quoque ibi zambilotti optimi de pilis camelorum.*

Zanga. Vide *Tzanga*.

Zarda, Morbus equorum, *quædam æstuatio ad modum ovi, vel major vel minor, quæ tam in parte interiori quàm exteriori nascitur in garectis.* Ita Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. cap. 10. & 35. *Zardre*, veteri ejus interpreti Gallico.

Zarda, *Alienatus*, in Glossis MSS.

Zatouy, *Zatoüin*, Pannus sericus razus, vulgò hodie *Satin. Satteyn*, in Inventario Ecclesiæ Eboracensis an. 1530. in Monastico Angl to. 3. pag. 177. Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis an. 1350. *Pour 7. quartiers de zatoüin Ynde, & 7. quartiers de fort velluiau vermeil, pour faire deux cottes à armer, broudées & semées de grosses perles & menuës pour ledit Seigneur. Pour 3. aunes de petit cendal à houçer ledit velluyau, & pour 4. aulnes de cendal vermeil & Inde à faire l'envers.* Crebrò etiam scribitur *zatoüy*.

Zava, Hominum collectio & adunatio. Lex Longobard. l. 1. tit. 18. §. 2. *Cognovimus enim quod per singulas civitates mali homines zavas, id est adunationes contra judicem suum agentes faciunt.* Ita præferre tres codices monuit me v. cl. Stephanus Baluzius: Editio Boërii & Heroldi pag. 253. *tanas*, Lindenbrogii denique *Zanas*. Priorem lectionem firmat, (vel certè ita legisse videtur) Papias, in ordine litt. *z.a.u: Zavas, id est rutas.* In uno codicum MSS. Glossa interlinearis habet, *id est rixas.* Vide *Rupta*.

Zava, pro lorica. Vide in *Zaba*.

Zavalchenus. Vitalis Oscensis Episcopus: *Sunt & alii judices, & officiales inter Judæos videlicet & Saracenos. Zavalcheni enim Saracenorum judicat causas, dictus à Zaval, Dominus, & Archen, id est judiciorum. Qui Zavalchen executioni mandat sententias à se latas, & facit citationes, & cæteras compulsiones, quæ in Saracenorum curia imminent faciendæ. Item exercet tabellionatus officium inter eos, ita quod nullus alius inter Saracenos facit publicum instrumentum*, &c.

Zavalmedina, *Zalmetina, çalmedina*, &c. *Prætor urbis*, tametsi, ut ait Blanca in Epist. dedicatoria ad Commentar. de Reb. Aragon. non omnino respondeat id muneris Prætori urbano apud Latinos. Idem p. 638. *His ergo rebus compositis Alfonsus Rex novæ urbi* (Cæsar-Augustæ) *Magistratus urbanos præficiendos curavit*, &c. *Itaque Prætorem urbanum ordinariæ causarum cognitioni præfecit, quem ipso Arabico nomine retento, Zalmetinam vocari passus est.* Vitalis Episcopus Oscensis, apud eundem pag. 728. *Et ipsi Rici homines in sibi civitatibus assignatis, Zavalmedinas, & in villis Bajulos, quos sibi placuerint, debent ponere. Qui Zavalmedinæ & Bajuli teneant & regant curias ipsorum locorum pro Ricis hominibus prælibatis.* Idem pag. 783. *Sunt præterea officiales Domini Regis in prædictorum locorum singulis constituti, qui diversis nominibus appellantur. Quidam enim Zavalmedinæ, id est Vicedomini civitatum: zaval enim idem est quod dominus, & medina idem quod civitas, lingua Arabica: à qua hoc vocabulum fuit sumptum.* *Salmedina* appellatur in Charta Alfonsi I. Regis Aragonum, apud eundem Blancam p. 789. Ex his emendanda Charta Adelfonsi Regis Aragonum contra Valdenses: *Balivis, Justitiis, Merinis & Zafalmerinis*, &c. Legendum enim *Zafalmetinis*. Aliam Adelfonsi Imperatoris Hispaniæ æræ 1156. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 7. subscribit *Felix Cephalmedina.* Consuetudines Barcinonæ MSS. *Statuimus — quod nullus Lesdarius, Pedagiarius, Pensator, Senior, Majordomus, Repositarius, Merinus, çalmedina, Justitia, vel Judex*, &c.

Zebellina *pellis*. Vide *Sabelum*.

Zedoaria. Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol. cap. 85. *Sunt & aliæ arbores, quarum radices sunt Zinziber, Galanga, & Zedoaria, quæ vulgariter Citouart appellatur.*

Zeidlarii, junguntur cum *forestariis*, in Charta Henrici VII. Imp. an. 1310. & in Constitutione Caroli IV. Imp. an. 1358. *De forestariis & Zeidlariis*, apud Goldastum to. 1. Constit. Imper. ubi cap. 1. *Inprimis quod omnes Officiales, Forestarii, & Mellicidæ, qui Zeidlarii vulgariter nuncupantur*, &c.

Zelga. Charta Alamannica Goldasti 69. *In omni Zelga jornale unum arare, & 3. dies à secare, & 3. à madere.*

Zelosus, Zelo ductus, plenus. Gesta S. Hugonis Episcopi Lincolniensis apud Surium 17. Novemb. *Fuit verò non minus zelosus contra quoslibet alios pauperum oppressores, Ecclesiasticæque libertatis violatores*, &c. Italis *Zeloso*, est *amore flagrans*, nostris *Jaloux*.

Zema, illud est, quod nos vulgò *le boüillon*, id est jusculum dicimus. Papiæ, *zema*, est *olla*. Papias: *Jus coquinæ vel pistorum, quam Græci Zemam vocant. A* ζέω, *ferveo*, & *bullio*: Unde S. Hieronymus lib. 3. in Oseam, ἐπίζεμα, *ferventis ollæ superiores aquas* dixit. Anastasius Biblioth. in Vita S. Joannis Eleemos. n. 34. *Quanti vellent tingere panem suum in Zemate, quod projiciunt coqui mei?* Ubi codex MS. Aquicinctinus *Zema* interpretatur *jacturam aquarum ubi carnes coquuntur, vel fermentum, aut facem.* Apitius lib. 8. de Re culin. c. 1. *Et mittitur in Zema, quod est decoctum.* Cap. 6. *Et bullienti zema, quod est decoctum, cum modico salis submittetur.* Ubi, *quod est decoctum*, videtur esse glossema, abestque ab editione Humelbergii, qui *Zymam* reponendum censet, id est ζύμην, quod fermentum est. Sed aliud est *zema*, aliud *zyme*. Glossæ MSS. *Zema, aqua saginata, ubi caro coquitur. Zyme, fermentum.* Physica sub nomine Democriti de Tingendis purpuris: Εἶτα λαβὼν ἀπὸ τοῦ πυρὸς τὸ ζέμα, βάλε εἰς λεκάνην, προσβαλὼν τὴν πορφύραν, καὶ ἐπιχέας τὸ ζέμα τῇ πορφύρᾳ ἔα βρέχεσθαι νυχθήμερον ἕν. Ubi quod ζέμα dicitur, *jus* appellat Plinius lib. 35. c. 6.

Zema, Cacabus, παρὰ τὸ ζέειν. Servius in 3. Æneid. *Lebetas, ollas æneas Græcè dixit: Zemas enim vulgare est, non Latinum.* Epistola Valeriani apud Trebell. Pollionem in Claudio: *Item in caucos, & scyphos, & Zemas pondo undecim.* Ita restituit Casaubonus, pro *zuma*.

Zendardum. Vide *Cendalum*.

Zentala. Petrus de Crescentiis lib. 9. cap. 64. *Tenendi sunt boves in talibus stabulis — stratis & benè clausis, ut pedes ungulæ conserventur illæsi, ac ipsi defendi possint à Zentalis, muscis & tabanis.* Ubi vetus Gallicus Interpres: *Qu'ils puissent estre defendus de vers, de mousches, & autres bestelettes.* Italis *Zenzara*, est muscula, *mouscheron*.

Zerbalaris *terra*, in Bullario Casinensi to. 2. Constit. 52. 73. pro *herbalaris*, seu herbida. Chartæ aliæ *gerbida* præferunt, facili ac proclivi lapsu, pro *herbida*.

Zessus. B. Odoricus Forojul. in Peregr. n. 18. *Omnes naves ibi sunt albæ sicut nix, Zesso depictæ.*

Zeta, Cœnaculum, ex Gr. δίαιτα, ut pridem docuere Cu-

jacius, Turnebus, & alii. Gloss. Gr. Lat. δίαιτα, τὸ ὑπερῷον, *dieta, cenaculum.* Papias: *Zetæ, domus, quæ subtus pedes habent aquas, harum aliæ hyemales, aliæ æstivales. Zetæ hyemales, sunt quas calidas facit subducta flamma. Zetæ æstivales, quas frigidas facit subducta aqua.* Gloss. Saxon. Ælfrici, *Zetas æstivales*: ſumen ſetle. i. æstivalis sedes. *Zetas hyemales*: pinter ſetle. i. hyemalis sedes. Zetam hyemalem, *triclinium hyemale* vocat Sidon. lib. 2. Epist. 2. Ordericus Vitalis lib. 2. p. 412. *In quinto zetas hyemales, in sexto zetas æstivales.* Sæpius usurpatur pro quolibet ædis cubiculo, ut apud Plinium lib. 2. Epist. 7. lib. 6. Epist. 5. cui ita appellatur locus capax unius lecti cum duabus sellis, qui velis obductis & reductis modò adjiciebatur cubiculo, modò auferebatur, cujusmodi sunt *Alcoviæ* nostræ hodiernæ. Acta S. Sebastiani c. 4. *Ubi sunt triclinia auro puro radiantia, quæ ex gemmis & margaritis habent zetas instructas?* Julius Africanus lib. 5. Hist. Apostol. *Jam enim regnum paratum vobis, & ex coruscantibus gemmis zetas instructas, plenas gaudiis, plenas epulis,* &c. Lampridius in Heliogabalo: *Odores Indicos sine carbonibus ad vaporandas Zetas jubebat incendi.* Aldelmus libro de Virginitate, ubi de S. Babyla: *Ad Palatinas ducitur Zetas, & Imperialis vestibuli hypodromum.* Translatio S. Joannis Reomaens. cap. 3. de rustico quodam: *Cum maturiori pulli cantu, ob boum custodiam à zeta propria prosilire contingeret.* Zetulam dixit Erkempertus in Hist. Langobard. cap. 46. *Et sibi in zetula Episcopali mansionem exhiberi jussit.* Adde Wolphardum Presb. lib. 1. de Miracul. S. Walburgis n. 19.

Zeta, Ordericus Vitalis lib. 8. p. 674. *Castellum sancti Serenici — postmodum tenuit, muris & vallis zetisque munivit.* Lib. 10. p. 770. *Copiosos pecuniæ sumptus erogavit, unde municipia ejus vallis & muris, ac multiplicibus zetis undique clauderentur.* Pag. 775. *Quidam ad illum de sublimi zeta lapidem projecit*, &c. Denique pag. 800. *Arcem, & regiam, & murum in giro, Zetasque minores atque majores jam munite, solliciteque perscrutamini, aditusque servate, ne quis exeat vel ingrediatur sine vestra consideratione.* Ubi *zetæ* videntur appellari *speculæ* quæ muris imminent. Ex his, ni fallor, emendandus Laurentius de Leodio in Hist. Episcopor. Virdunens. p. 316. *Post prandium socios extra turrim ad ectetas antemurales vocavit, lusu alea ibidem eos tenuit,* &c. Legendum enim videtur *zetas*, ut apud Vitalem.

Zetarius. In Martyrol. 26. Martii, & in Actis S. Sebastiani Mart. n. 69. & in Vita S. Castuli n. 1. idem S. Castulus Martyr dicitur fuisse *Zetarius Palatii, & hospes Sanctorum.* Quo loco *zetarium* corruptè pro *Diætario*, seu Atriensi, dici putat Fabrotus ad Cedrenum, quemadmodum *Zabolus* pro *diabolus*. At rectiùs, ni fallor, Molanus ad Usuardum, & Baronius ad Martyrol. Rom. existimant *Zetarium*, à *zeta* dictum: ut fuerit *Zetarius Palatii*, cubiculi interioris Palatii Custos. Apud Paulum lib. 3. Sentent. *Zetarii* præterea memorantur, qui *Diætarii* appellantur in L. quæsitum, §. idem &c. de Instruct. vel instrum. leg.

ZETA, Vitii signum in libris. Paulus Diacon. in Epist. ad S. Adelhardum Abbatem Corbeiensem præfixa S. Gregorii M. Epistolis, quas descripserat & correxerat: 34. *ex eis scito esse relectas, & prout potui emendatas esse, præter pauca loca in quibus minus inveni: & tamen meo ea sensu supplere nolui, ne viderer tanti doctoris verba immutare: quibus in locis & forinsecus ad aurem zetam, quod est vitii signum, apposui.* Apud Isidorum lib. 14. c. 26. *Zeta* significat in ponderibus *obolum*.

ZETHONIUM *vellus*. Vetus Epitaphium Mediolani, apud Puccinellum pag. 106.

Ambrosiana diu pluvialia . . . . venustum
Vellere Zethonio, gemmis, auroque superbum.

ZIA, *Zianus*. Vide *Zius*.

ZIBYNNUS, *Zipina*. Suidas ζιβύνη, ὁλοσιδήρεον ἀκόντιον, λόγχη, σπάθη. ζιβύνη, & ζυβύνη, *venabulum*, in vett. Glossis *Missile*, dicitur in Nov. Justiniani 85. Ubi Julianus Antecessor Constit. 79. §. 4. *Zibynnos, quos Missilia vocant.*

Zipina, lancea, in Glossis MSS. Papias: *Zimbina, lancea.* Ita etiam MS. Vide Glossaria, Antonii Augustini & Francisci Pithœi ad Julianum Antecess. præterea Gloss. Rigaltii & Meursii.

ZIDELWEIDA. Charta Ottonis Imp. an. 995. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 138. *Cum curtiferis, areis, pratis, — venationibus, piscationibus, zidelweida, molendinis, exitibus, reditibus, viis & inviis,* &c. In alia Charta an. 996. pag. 136. habetur *zudalweden.* In alia, pag. 143. *Zidelreidis.* Pag. 144. *zidelvreidis.* To. 3. pag. 458. *Sidelvreidis. Sidelweiden,* to. 1. pag. 140. German. *Weide*, est ager pascuus.

ZINURDONES. Chronicon Montis-Sereni an. 1171. *Erat hic de familia Ecclesiæ ex eo genere hominum, qui Zinurdones appellantur, tantæ superbiæ, ut mirum esset rusticam mentem angustis rebus & paupertati assuetam, tantum inflari potuisse.*

ZINZALA, *Parva musca*, i. *culex*: unde *Zinzalarium*, *conopeum ad eas arcendas.* Ugutio.

ZINZINARE, *proprium pardorum*, Ugutioni.

ZIOPIA, *Ziopius*, voces quæ occurrunt in Gloss. Arabico-Lat.

ZIPINA. Vide *Zibynnus*.

ZIPPULA, Placenta, Italis, *Fogaccia*. Pelagius libello 4. n. 59. *Fecit de farinula lenticulam & zippulas.* Quo loco Ruffinus, lib. 3. vit. SS. n. 51. habet *placentas.* Occurrit rursum apud eundem Pelagium libello 8. n. 15.

ZIRBUS, Omentum, Græcis ἐπίπλοον, pars stomachi. Vide Anatomiam Mundini pag. 70.

ZIRO, Propugnaculi species, Italis. Charta an. 1158. apud Ughell. to. 2. pag. 368. 369. *Cum plebe & capellis suis & curte sua in integro, & toto zirone supradicti castri,* &c. Rollandinus in Chron. lib. 5. cap. 15. *Unde in præsenti Dominus Ecelinus fecit fieri unum Zironem in Anoale, & tres zirones in Mestre, ubi suprastantibus & custodibus constitutis, & licentiato exercitu, reversus est ipse Paduam.* Cap. 17. *Fecit quoque fieri zirones in campo franco, ibique positis suprastantibus & custodibus,* &c.

ZIRUM. Charta Dalmatica an. 1069. apud Joan. Lucium lib. 2. de regno Dalmat. cap. 6. *De sororibus autem quæ nunc Domino servituræ ibi ingrediuntur, & quæ eodem invitante ingressuræ aderint suis facultatibus, * vino territoriis libera cuncta, quæ in præfato Monasterio obtulerint territoria, volumus adesse ab humano cuncta servitio 1. & ab illo quod vulgò Zirum dicitur.* Italis *Ziro*, est amphora olearia major.

ZIUS, Patruus, θεῖος, *Zio*, Italis. Notitia Judicati in Tabulario Casauriensi: *Et cum ipso Ildegario zio nostro qui erat Advocatus istius Petri.* In Actis S. Susannæ V. & M. seu Maximi Mart. n. 5. Caius PP. dicitur fuisse *zius* S. Susannæ, qui suprà n. 3. ejus *Patruus* nuncupatur.

Zia, Amita. Bernaldus Presb. de Reconciliatione lapsorum: *Nec otiose notandum quod multa nobis obscura per diversarum collationem editionum sæpenumero declarantur, ut illud de Nicæno Concilio; quid sit subintroducta mulier. Hoc alia editio apertius ponit, id est extraneam; ac si dicat: Clericus nullam feminam habeat secum extraneam, sed tantum matrem, vel sororem, vel ziam, quam iterum alia editio apertius vocat amitam. Tusci enim pro amita, dicunt Ziam.*

Zianus, idem qui *Zius*. Petrus Diac. lib. 4. Chron. Casin. c. 24. *Henricus frater ejus concesserat priùs cuidam Ziano suo terras,* &c.

ZINARUS, Apud Petrum de Crescentiis lib. 5. extremo.

ZIZERIUM, pro *Gigerium*, quo nomine Latini appellant gallinarum intestina, & quæ cum iis coquuntur: Galli, *Zizier.* Apitius lib. 5. de Re culinaria c. 3. *Jecinora & Zizeria pullorum in cacabum mittes.* Humelbergius ad

lib. 4. ejusdem Apicii observat legi in vett. codd. *cizeria*, ubi editi perperam præferunt *cirema*, pag. 89. Lucil. *Gigera sunt sine allio, his vescamur alacriter*. Gloss. Lat. Gr. *Gilerus gallinarum*, τὸ ἄκρον τῶν ὀρνίθων. Reponit Salmasius, *Gigerus*, τὸ ἀκρῶον, &c.

ZIZYPHA, Σιζικά, in Glossis Gr. Lat. Codex MS. S. Germani habet *Zizifa*.

ZOBELLINA *pellis*. Vide *Sabulum*.

ZOCCUS, Stipes, truncus, Italis *Zocco*. Innocentius III. lib. 13. Epist. 95. *Truncos arborum, quos ipsi* (Ravennates) *zoccos, vel capitones vocant*, &c. Vide Bullarium Casinense to. 2. pag. 241. Ab Italis hausere Græci recentiores, τζόκος, eadem notione, quæ vox occurrit apud Joannem Cananum pag. 194. Adde Meursium in Τζόκος. Vide *Zucheus*.

ZOEKARLE, Nautæ, in Charta Waldemari Danorum Regis an. 1326. apud Isaacum Pontanum lib. 7. Hist. Danicæ: *Nec per aurigas, qui dicuntur Wounkarle, nec per nautas, qui Zoekarle, vel Schudemen nuncupantur*, &c. Vide *Huskarle*.

ZOMA. Vide *Soma*.

ZONA, seu Cingulum, Vestis Sacerdotalis. Alcuinus lib. de Offic. divin. *Sequitur Zona, quæ Cingulum dicitur, qua restringitur poderis*, &c. Riculfus Episcopus Suession. in Statut. an. 989. c. 7. *Cum orariis, id est stolis, duabus, nitidis, item zonis duabus id est cincturis, ac mappulis totidem nitidis*, &c. Vide Durandi Ration. lib. 3. c. 4.

Zona Romana dicitur, quòd ab Ecclesia Romana zonæ usus in cæteras Ecclesias profluxerit. Alcuinus lib. de Offic. divin. *Pro baltheo nunc Zonarum, quas Romanas appellant, usus receptus est*.

Zona pellicea, inter vestes Monachicas reponitur, apud Bedam in Vita S. Cuthberti Episc. n. 37. 38. B. Dorotheus Doctr. 1. Κολόβιον μὴ ἔχον χειρίδια, καὶ ζώνη δερματίνη, καὶ ἀνάλαβος, καὶ κουκούλιον. Infra, de ejus significatu: Η ζώνη, ἣν φοροῦμεν, σύμβολόν ἐστι τοῦ ἕτοιμον μὴν ὅτι ἐσμὲν εὐτρεπισμένοι εἰς ἔργον. Εκαστος γὰρ θέλων ἐργάσασθαι, τὸ πρῶτον ζώννυται, καὶ οὕτως ἄρχεται τοῦ ἔργου, &c. Adde Palladium in Hist. Laus. c. 38.

Zona, Ignis sacri species, quæ medium hominem ambit, cingitque, Gr. ἕρπης, & ζωστήρ. Scribonius Largus p. 7. *Facit hoc medicamentum ad carbunculos, & ad ignem sacrum, & ad zonam, quam Græci ἕρπητα dicunt*. Eadem habet pag. 28. ut & Marcellus Empiricus pag. 89. & 156. Constantinus Africanus lib. 4. de Morbor. cogn. & curat. cap. 17. de Colica passione: *Locus ejus est in dextra parte inferioris ventris, circuncingens sicut Zona usque in partem sinistram*. Vide Plinium lib. 3. de Medic. c. 33.

Zona Reginæ, Præstationis species. Regestum Memorialium Cameræ Computor. Paris. signatum E. fol. 217. *Zona Reginæ dicta, la taille du pain & du vin, de tribus annis videlicet 600. ll. pro anno 1389.* Meminit præterea ejusce præstationis arestum an. 1415. quod describitur in 2. Regesto *des Mestiers de Paris*, in Camera Comput. Parisiens. ex quo constat, de dicto subsidio 6. denarios *pro qualibet cauda vini*, & 3. denarios Paris. *pro quolibet modio seu poinsono vini villam Parisiensem per aquam sive terram intrante exsolutas*. Post hoc arestum subjungitur titulus ita conceptus: *Taille du pain & du vin, dite la Ceinture la Royne, qui se lieve de trois ans en trois ans*, &c.

ZOTHECA, Atticis ζωθήκη, quasi ζωοθήκη, cella in qua saginantur viva animalia, ut turdi, gallinæ & alia: ὀρνιθοτροφεῖον. Ita Salmasius ad Solinum. Vetus Inscriptio: *Sulpitius Trophimus ædem, zothecam, culinam, pecunia sua à solo restituit*. Postea *zothecam* pro quolibet οἰκίσκῳ & parvo conclavi usurparunt. Vide Sidonium.

ZOUGENZUHT. Decretum Tassilonis de Legibus popularib. §. 13. *Qui furtivum, quod ZougenZuht dicitur, super furem comprobaverit, furtivo componat more. Suht*, inquit Lindenbrogius, *scutinium* notat, quid *zougen*, non liquet.

ZUCCARUM. Vide *Canamella*.

ZUCHEUS, Stipes siccus & aridus, Italis *Zocco*. Charta Edw. III. Regis an. 4. apud Spelm. *Rex — quia non est ad damnum, — si concedamus Ricardo de Strelly omnes zucheos aridos, qui Anglicè vocantur Stovene, infra hayam nostram de Breskewode, quæ est infra forestam nostram de Shirewode*, &c. Alia ejusdem Regis an. 22. *Rex concessit Thomæ de Colville omnes Zucheos aridos vocatos* stubbes, *arborum succisorum in foresta de Galtres, ibidem capiendos per visum — custodum forestæ ultra Trentam*. Vide *Zoccus*.

ZUDA, Castellum. Charta Raymundi Comitis Barcinon. & Aragonum Princip. an. 10. Regni Leovici Senioris: *Dono tibi fideli meo Guillelmo Raimundi Dapifero urbem Tortosam, ut tu teneas ipsam zudam, & habeas senioraticum de ipsa civitate & de ipsa villa*, &c.

ZUNFTA. Albertus Argentinensis in Chron. p. 113. *Hic ordinavit quod cum uno anno Basileæ Psittacus esset Magister civium, eodem anno Stellifer esset Zunftarum magister*, &c. Occurrit ibi rursum.

ZUPA, *Zuppa, Jupa, Juppa*, dicitur hodie apud Croatos & Dalmatas, regio aliqua habitata, vel ejusdem regionis homines congregati. Charta Cresimiri Regis Croatiæ & Dalmatiæ an. 1071. apud Joann. Lucium lib. 3. c. 12. *Volumus, — ut dicta Ecclesia habeat suas Parochias, scilicet juppam quæ fuit sub Alpibus à castro — Murula* &c. Et infra: *Dedimus Episcopo Novensi juppam Licchæ, juppam Buchani*, &c. Alia Suinimiri Regis an. 1078. apud eundem Lucium cap. 15. *Juppam eam, quam Centenam aiunt*. Croatia verò & aliæ Slavorum provinciæ in *Zupanias* distinguntur, quibus qui præsunt, *Zupani* dicti.

Jupa, zupa, idem quod *jupania*, vel *zupania*. Thomas Archidiac. in Hist. Salonit. cap. 15. *Castrum Sibinicense cum tota sua jupa*. Occurrit etiam non semel in Charta Calomani Regis Hungariæ anni 1111. apud Lucium ad Vitam S. Joann. Episcopi Traguriensis.

Zupanus, Regionis præpositus, ζουπάνος Græcis Scriptoribus: vox hac notione familiaris Sclavonicis populis, ut autor est Constantinus de Administr. Imp. cap. 29. quod etiam firmat Innocentius III. PP. lib. 2. Epistolarum p. 577. edit. Venetæ. *Zupanos* verò Comitum vicem obtinuisse autor est Presbyter Diocleates in Hist. Dalmat. ut *Banos* Ducum; quo loco *Comites* intelligit urbium aut regionum Præfectos, qui pro arbitratu Principis mittebantur, quo urbes aut regiones regerent. Hos autem ad omne Concilium vocatos, simulque cum Ducibus, deinde Regibus, jus deliberandi vel consulendi habuisse, ex veteribus Tabulis tradit Joan. Lucius lib. 2. de Regno Dalmat. cap. 15. unde idem lib. 6. cap. 1. scribit *Zupanos* loco Comitum nominari in antiquis Chartis. At postquam Croatia & Dalmatia in jura Hungaricorum Regum concesserunt, Zupanorum jurisdictiones Comitibus attributæ sunt, atque inde Zupanorum viluit appellatio, quæ minoribus Præfectis concessa deinceps legitur, vel etiam Judicibus.

Supani præsertim appellati Serviæ Principes, ζουπάνοι Nicetæ in Isaacio lib. 3. n. 4. Willelmus Tyrius lib. 20. cap. 4. de Serviis: *Hi Magistratus habent, quos Suppanos vocant*. ζουπάνοι γέροντες, Constantino de administrando Imperio cap. 29. Ἔκκριτοι τῶν ζουπάνων, Annæ Comnenæ l. 9. Alexiados pag. 265. ἀρχιζουπάνοι τῶν Σερβίων, Cinnamo, & aliis. Iidem &

Megajupani, dicti, in Actis Innocentii III. PP. pag. 65. ex quibus emendanda eadem Acta p. 68. ubi perperam editum *Magnippanus serviæ*, nisi legendum sit *Magnus jupanus*. Stephani Regis Serviæ Sigillum apud Jo. Lucium lib. 5. de Regno Dalmat. pag. 256. σφραγὶς Στεφάνου Μεγάλου ζουπάνου Νεμανία, id est *Stephani Nemanis Magni zupani Sigillum*. Idem Stephanus *Megajupanus* dicitur Thomæ Archid. in Hist. Salonitana c. 26. *Stephanus Dominus Serviæ, sive Rasciæ, qui Mega-*

juppanus appellabatur. Ἀρχιζούπανος, Nicetæ in Manuele lib. 2. n. 7.

Neque apud Dalmatas & Servios tantùm hæc dignitas obtinuit, sed & apud Hungaros, quibus ita appellati quibus proxima à Rege poteſtas erat, ut autor eſt Cinnamus lib. 6. cap. 4. qui Hungaricorum ζουπάνων præterea meminit lib. 5. cap. 20. & alibi.

Supanos, vel *Sopanos*, etiam habuere Bohemi, ut eſt apud Godefridum Monachum S. Pantaleonis an. 1212. & in Hiſtoria Auſtrali an. 1285. & 1290. Vide Chronicon Montis-Sereni an. 1109. & Notas noſtras ad Alexiadem pag. 347.

Poſtzupani, Zupanornm ſubſtituti, Vicarii, vel vicem gerentes. Vide Jo. Lucium p. 96. 97. 132.

ZUPPA, Sagum militare, ex Gallico *Juppe*. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 8. *Eſt neceſſarium quod quilibet homo armatæ prædictæ habeat zuppam unam aptam & dextram protinus ad ferendum.*

ZURB, ſeu *zurba*, *ceſpes*, *terra avulſa*, in Gloſſ. Latino-Theothiſco. Unde ceſpites ignei *turbes*, vel *tourbes*. Lex Alamannorum tit. 84. *Tollat de ipſa terra, quod Alamanni Zurb dicunt.* Alii codd. habent *zturf*, alii *curſſodi*.

ZWOD, Tributi ſpecies apud Bohemos. Occurrit in Charta Ottacari Regis anno 1221. in Bohemia pia lib. 6. pag. 88.

ADDENDA ET EMENDANDA.

O.

O *In fine*, *poſt* deſcriptione, *adde*: Jacob. Waræus in Antiquit Hibernicis cap. 9. ait regnante Brieno Rege Hiberniæ, Hibernorum cognomina, ſive familiarum nomina cœpiſſe eſſe fixa, poſteriſque tradita, cum præpoſita, vel aſpiratione, *h*, vel voce, *va*, quæ poſtea mutata eſt in vocalem, O, & ſignificat unum è poſteris viri alicujus primarii, ut *O-Brien*, *O-Conner*, &c.

OBAUDIRE. Adde ſub finem:
Obaudire, Non audire. Alanus lib. 6. Anticlaudiani cap. 2.

> *Ergo minis, precibus, pulſu, clamore ſoporem*
> *Expugnare parat, ſed talis ſomnus obaudit.*

OBLATA. Pag. 9. l. 8. *Poſt*, haberet. *Adde*: Occurrit præterea in Conſuetud. Lorriacenſi an. 1494. cap. 3. art. 4.

OBLATORIUM, idem quod *Offertorium*, vas ſcilicet oblàtionibus ferendis idoneum. Bernardus Mon. in Conſuet. Cluniac. MSS. c. 52. *Oblatio ſacra miniſterii cum vino à Priore offerenda, ab uno Sacerdote cappa induto exhibetur: aqua etiam cum argenteo oblatorio ab uno Diaconorum nihilhominus cappa induto cum offertorio ſerico infertur.*

OBLATI. Pag. 11. l. 37. *poſt*, cæteris. *Adde*: S. Hieronym. Epiſt. 7. *Offerre nec ne filiam poteſtatis tuæ fuit: quanquam alia ſit tua conditio, quæ prius eam voviſti quam conciperes: ut autem oblatam non negligas, ad periculum tuum pertinet.* Adde Epiſt. 12. initio.

Ibidem, pag. 14. l. 60. *poſt*, Lanfranci, *adde*: Steph. Baluzius in nova Collect. Formul. c. 31.

Ibid. l. 60. poſt conceditur, *adde*:

Neque tantùm filii à parentibus, aut pupilli à tutoribus, ſed etiam pueri quivis, qui ultrò Monachicam vitam inibant, ab uno è Monachis offerebantur. Bernardus Mon. in Conſuetud. Cluniac. MSS. c. 29. *Puer qui cum Laïcali vel Clericali habitu venerit, hunc Camerarius in veſtiarium ducit, eodem modo veſtiendum, quo quilibet novitius veſtitur, præter quod ei non ſtamineum, ſed pro ſtamineo camiſia linea datur. Cum viſum fuerit D. Abbati capellum de frocco ejus jubet auferri, & cucullam ei dandam benedicit. Jubet etiam uni fratrum ut puerum offerat in vice parentum ejus. Qui petitionem quam facturus eſt ſcriptam habens, confirmans eam ſigno propriæ manus, & poſtea eam legit in aperto, & mittit in manum D. Abbatis. Eſt autem hujuſmodi: Ego frater ill. offero Deo & ſanctis Apoſtolis ejus hunc puerum nomine ill. in vice parentum ejus cum oblatione in manu, atque petitione altaris palla manu ejus involuta, &c. Accipit ipſe puer cum offertorio patenam & calicem hoſtia impoſita, & ita Vicarius ille involvit manum pueri cum palla altaris, ut tam ipſum puerum, quàm ejus ſacrificium offerat à Sacerdote recipiendum. Poſtea induitur cucullâ, & de cætero benedictio ejus differtur uſque ad legitimam ætatem, id ſi non ampliùs, uſque ad 15. annos ætatis.* Eadem habet Udalricus lib. 3. c. 8. ex quo poſtrema verba ſuprà deſcripſimus.

OBTINERE. *Sub finem adde*:
Obtinere, Superare, rationibus ad ſuas partes trahere, noſtri *Gagner* dicunt. Auctor Prædeſtinati lib. 1. Hæreſ. 30. *Hos ſanctus Joannes Conſtantinopolites Epiſcopus tali ratione in multis civitatibus obtinuit.* Et Hær. 33. *Hos obtinuit Craton Epiſcopus Syrorum.* Adde Hæreſ. 39. Alibi voce *ſuperavit* utitur, ut hæreſi 27. &c.

OBTUSITAS *hyemis, operis*: *Duræ cervicis obtuſitas*, apud Auctorem de Diſciplina Scholarium c. 1.

ODORENCECI, Canis venaticus qui odore feras ſequitur. Virgil. *Et odora canum vis.* Liber Anglicus inſcriptus *Juſtice of peace* pag. 66. *Quod nullus homo qui Laicus extitit, leporarios, lyciſcas, ſeu odorencecos teneat vel exerceat*, &c. Occurrit ibi pluries. De *lyciſcis*, multa dixit Ulitus ad Gratium.

OFFERENCIUM. In fine adde:
Offerentia, eadem notione. Bernardus Mon. in Conſuetud. Cluniac. MSS. c. 5. *Poſt offerentiam majoris Miſſæ*, &c.

OFFERRE. Pag. 36. *poſt l.* 53. *adde*: Ferrandus Diacon. Carthagin. *Nonne ſolos parvulos ritè credimus offerentium fide ſalvari*, &c.

Ibidem. pag. 37. l. 29. poſt, l'ara, &c. *adde*: Charta Beatricis Abbatiſſæ B. Mariæ Sueſſion. an. 1231. *Omnes hæreditates ad propinquiorem hæredem per eſcheanciam devolventur: & poterit quilibet tenere terram ſuam & uxoris ſuæ, & ſint omnes pares & hæredes ad terram tenendam illi qui per linagium & jus debent venire ad eam. Venditores autem & emptores venient ad Majorem & Scabinos noſtros, & ſe deveſtiet venditor in manu Majoris, & Major inveſtiet emptorem per duos ſeſtarios vini Majori & Scabinis. Venditor autem, ſi voluerit, poteſt offerre terram ſuam propinqua: & de qualibet oblatione quam faciet, erit quitus per 2c ſeſtarios vini Majori & Scabinis, quod debent teſtificari, ſi factum eſt coram eis: & hæres cui erit oblata, debet eam capere infra quindenam, alioquin eam amittit. Hæres verò cui non eſſet oblata, qui non eſſet extrapatriatus, poſſit revenire infra annum & diem ad eam per ſumptus rationabiles ad dictum Scabinorum. Quam ſi non caperet infra annum & diem, nihil haberet ulterius in ea. Et ſi aliquis eſſet expatriatus, & reveniret, ſi ei offeratur & non capiat eam infra quindenam, eam amittit. Quod ſi ei non offeratur intra annum & diem, ad eam poteſt revenire. Et ſi annus & dies præterierint, quin eam capiat, debet eam habere per ſumptus rationabiles ad dictum Scabinorum. Et ſi contigerit quod terra devolvatur*

jure hæreditario ad aliquem, eam intromansabit: etsi plures fuerint hæredes, quilibet eorum tenetur intromansare, & tenetur quilibet solvere Majori, Scabini, & Decano 16. den. Paris. videlicet cuilibet Scabino 3. den. Majori 3. den. & Decano 4. & Ecclesiæ nostræ de qualibet intramasatione tenetur solvere 2. sestarios vini.

OFFEX, qui alicui *officit*, qui impedit. Fridegodus in S. Vuilfrido c. 53.

Ut frater congrex, scelerum, sicut patet, offex.

OLIBANUM. *In fine adde*: Bulla Nicolai IV. PP. de Censib. Eccl. Rom. in Regno Siciliæ, Campania, & Maritima: *Monasterium S. Marci de Fora 4. libras olibani.*

OLIVITOR, qui olivas curat, ut *Vinitor*, vineas, apud Sidon. lib. 2. Epist. 9.

OPENTHEFT. Sic leg. *mox*: open, pro ofen.

OPUS. *P.* 51. *l.* 26. *post* impenditur. *Adde*: S. Bernard. serm. 40. super Cantica Cantic. *Ex regula nostra nihil operi Dei præponere licet: quo quidem nomine laudum solennia quæ Deo in oratorio persolvuntur quotidie, pater ideo Benedictus voluit appellare, ut ex hoc clariùs aperiret, quia nos operi illi vellet esse intentos.*

Ibidem, in fine adde:

Opus nuptiarum, non semel apud S. Hieron. in libris adversus Jovinianum, & in Apologia ad Pammachium.

ORATIO. *P.* 55. *l.* 42. *post* cap. 53. *adde*: S. Fulgentius lib. 9. contra Fabianum, Frag. 31. apud Chiffletium.

Ibidem, pag. 55. *l.* 48. *post* Ecclesia, *adde*: Has porrò orationes formula ista, *Per Jesum Filium Dominum nostrum, qui tecum vivit & regnat in unitate Spiritus sancti*, quæ in Romana etiamnum observatur, finiendi usum profluxisse ab Ecclesiis Africanis, docet S. Fulgentius in Epistola ad Ferrandum Diacon. Carthagin. de Quinque quæstion.

Ordo. Pag. 61. *l.* 50. *post* Episcopi. *Adde*: S. Hieron. in cap. Esaiæ: Χειροτονίαι, *id est ordinationem Clericorum, quæ non solùm ad imprecationem vocis, sed ad impositionem impletur manus.*

Ibidem, pag. 62. *l.* 44. *post* c. 11. *adde*: Ita etiam *Liber ordinis* in Statut. Antiq. Cartusiens. 1. part. c. 46. §. 1. *Ne ibi sanctus ordo tepescat*, in Form. 37. ex Baluzianis.

ORMISCUS. *Adde in fine*: Lexi con MS. Reg. cod. 930. Ορμίσκος, ψελτραχήλιον κόσμον, μανιάκλω.

OSTMANNI. *Adde in fine*: sed maximè Jacobum Waræum in Antiquitatib. Hibernicis cap. 24. ubi totam Ostmannorum Hibernicorum historiam complexus est.

OTLINGUA. *In fine, adde*: Vetus Charta laudata à v. cl. St. Baluzio, de mansionibus & novalibus S. Salvatoris Cenomanensis: *In Autlingua Saxonia unum.* Laudatur ab eodem Præceptum Caroli C. quo Attoni dat villam *Heidram, sitam in Comitatu Baiocense, in pagello qui dicitur Otlingua Saxonia.*

OVIFER. Lin. 3. *Post*, voces. *Adde*: rectiùs aliud Gloss. MS. è Bibl. Sangermanensi: *Ovifer*, φέσβατι ἄγιον.

P.

PAGANUS. *Pag.* 85. *l.* 22. *post* effecti sunt. *Adde*: Et sanè Christum in majoribus urbibus duntaxat cultum innuit Severus sanctus, seu Endeleichus Rhetor, in Carmine de Mortibus boum:

Signum quod perhibent esse Crucis Dei,
Magnis qui colitur solus in urbibus,
Christus perpetui gloria nominis,
Cujus filius unicus.

PALATIUM. Pag. 98. l. 3. Sed & Infancionum ædes apud Aragonenses *Palatia* ferè semper vocant Fori Oscenses Jacobi I. Regis Arag. in quibus eadem erat immunitas quæ in Ecclesiis, adeò ut *si quis malefactor perpetrato crimine, vel maleficio, pro se defendendo, eas intraverit, non debeat inde extrahi violenter, nisi fuerit latro, vel raptor, aut traditor manifestus.*

PALLÆ *sepulchrales. l.* 11. *post* potuerunt, *adde*: S. Hieronym. Epist. 25. c. 1. *Ex more parantur exequiæ, & Nobilium ordine præeunte, aureum feretro velamen obtenditur.* In Vita S. Pauli Eremitæ: *Cur & mortuos vestros auratis obvolvitis vestibus?*

PALLIUM. *Pag.* 108. *post lin.* 38. *& verbum*, cap. 45. *adde*,

Extat Epistola Alexandri III. PP. in Conciliis Rotomagensis Ecclesiæ pag. 160. qua ad quæsitum Rotrodi Archiep. Rotomag. *utrum liceret sibi pallium suum alii Metropolitano commodare, si contingeret ipsum sine pallio suo ad Ecclesiam sibi* (Arch. Rotom.) *commissam in aliqua præcipua solennitate venire, & in eadem Ecclesia Missarum solennia celebrare*: respondet, *non videri esse conveniens, ut pallium suum alii commodaret, cùm pallium suum non transeat, sed quisquam cum eo debeat sepeliri.*

PALMA. Pag. 110. l. 43. *post* manus &c. *adde*: Fori Oscæ an. 1247. *Cùm inter emptorem & venditorem super re quæ venditur, sit certa conventio pretii per palmatam, solvat alteri 5. solid. qui voluerit resilire.*

PALMATIANA. *l.* 10. *post*, & alii, *adde*: seu *palmarum fructus expressos in liquorem*, ut ait S. Hieronym. de Vita Clericorum.

PALTONARIUS, Superbus, ferox, ex veteri Francico *Pautonnier*. Statuta Guigonis II. Prioris Cartusiensis c. 20. n. 4. *Ergo ego relicta cella mea, claustro meo, & quid proposuerim oblitus, propter gyrovagos, gyrovagus, propter paltonarios, paltonarius, & propter suscipiendos pascendosque seculares efficiar secularis?* Philippus *Mouskes* in Philippo Augusto:

Et tant les avoit en destroit,
Qu'il maintenoit ces Cevaliers,
Come vilains & Pautoniers.

Le Roman de Garin le Loherans:

Foucaut appelle, qui fu né de Paris,
Truans estoit, Pautoniers & coquins.

Rursum:

Nel tenist pas par garçon pautonier,

Guill. de Guignévilla:

Si que contre tele pautonniere,
Fait boin avoir cette gorgiere.

Alibi:

Adont li lisse pautonniere,
Que le male passion fiere,
Maresna, en moy abaiant, &c.

Alanus Charterius in Curiali: *Souvent fait le peuple de grans admirations de la riche robe d'un orgueilleus pautonnier, mais il ne sçait par quel labeur, ny à quelle difficulté il l'a acquise.*

Hinc *Pautonnerie*, pro superbia: *Le Doctrinal de Courtesie:*

Et s'il est aucuns hom qui volentiers tournie,
Ki seit fel & mesle plein de pautonnerie,
Anvers, & angoissos, à poi de corteisie.

PANIS. *Pag.* 119. *post*, sacramentum est. *adde*: Hinc *panis benedictus fieri* vetatur *in die Paschæ, & in festivitatibus, quibus solent & debent corpus Christi recipere Christiani*, in Præceptis Synodalibus Petri de Collemedio Archiep. Rotomag.

Ibidem. Pag. 122. *lin. penult. post* completum. *adde*: Eddius Stephanus in Vita S. Vuilfridi cap. 57. *Et illa die omnes Episcopi se invicem osculantes & amplexantes, panemque frangentes communicaverunt*, &c.

Ibidem, pag. 125. *l.* 41. *post* cotta. *adde*: idem & *panis Romanus* vulgò appellatur. Vide Angelum Paleam in Antidotarium Mesuæ c. 274.

Ibidem pag. 126. 30. *post* hordeo. *adde*: *Panem vassallorum* vocat Bernardus Mon. in Consuet. Cluniac. c. 25. *Et illis qui soliti sunt habere panem de siligine, qui vulgò Vasalors, & qui panem qui vocatur Vasalors soliti sunt habere, triticeus albus unicuique justa una, denarios autem dat Camerarius.*

Ibidem pag. 127. *l.* 18. *post*, 365. *adde*: Huc spectant ista Hieronymi de Vita Clericor. *Fortissimum jejunium est*

est aqua & panis, &c.

PANNELLUS. Vide in *Pavenses*.

PANNUS. Pag. 128. *post l.* 10. *adde*;

Panni rotundi. Bulla Adriani IV. PP. pro Canonicis Placentinis apud Petrum Mariam Campum in Hist. Eccl. Placent. in Regesto 2. part. n. 12. *Et pannos rotundos deferentes in Ecclesia constitutis horis Domino secundum consuetudinem deservire*. Adde ch. 60.

PAPA. *Pag.* 129. l. 63 *post* lib. 10. c. 32. &c. *adde*, Petrus Antiochenus Episcopus in Epist. ad Dominicum Gradensem Episcopum in MS. cod. Bibl. Reg. ait quinque numero esse Patriarchas in Ecclesiæ corpore, quod ab eis administratur ad exemplum quinque corporis humani sensuum: inter eos Antiochenum Episcopum propriè dici Patriarcham, Romanum verò & Alexandrinum nuncupari Papas, Constantinopolitanum & Hierosolymitanum Archiepiscopos.

PAPAS. *Pag.* 131. *l.* 26. *post* Græco-Barbaris. *Adde*, sed & ejusmodi παπάδων uxores παπαδίαι appellantur in Nomocanone nuper edito à viro doctissimo Jo. Bapt. Cotelerio to. 1. Monumentor. Eccl. Græcæ c. 137.

PAR. *Pag.* 133. *l.* 67. *post* dam. *adde*. Extat in Bibl. Vallis S. Martini Lovaniens. Liber Adami Abbatis, *adversus eos qui reprehendunt Ecclesias, in quibus cantatur, Martine par Apostolis*, &c.

PARABOLA. *In fine adde*.

Parabola, vox in Evangeliis frequens, *i. similitudo, quæ ab eo vocatur, quod alteri παραβάλλεται, hoc est assimilatur, & quasi umbra pravium veritatis est*. S. Hieron. Epist. 151. quæst. 6.

PARADISUS. *Pag.* 147. *l.* 32. *post* cap. 8. *adde*. Ugutio: *Paradisus est locus morientis partibus constructus*.

PARATOR. *In fine adde*.

Parator. Charta an. 1257. apud Prynneum in Libertatib. Angl. to. 2. p. 1035. *Pro quibus omnibus — firmiter observandis, — præfatum Dom. Regem & successores suos eisdem mercatoribus principales constituerunt debitores, & paratores*, &c.

PARCUS. *P.* 158. *l.* 17. *post* βασίλειον, *adde*: S. Hieronym. in c. 13. Esaiæ: *Didicimus à quodam fratre Elamita, — venationes Regis esse in Babylone, & omnis generis bestias murorum ejus tantum ambitu coërceri*.

PAREGORIZARE. *L.* 3. *post* sanant, *adde*: Vide Gariopontum lib. 1. c. 19. *In fine adde*, Utitur etiam S. Augustinus in libris de Trinitate.

PARENTALIA. *L.* 3. *post* Hieremiam, *adde*, c. 16. ubi à Græcis περίδειπνα appellari ait. Adde eundem in c. 24. Ezechiel. & in c. 9. Oseæ.

PARIA, *in fine adde*, Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ 1247. fol. 21. *Villanus de parada tenetur fidejubere pro suo domino, quotiescunque necesse fuerit ipso domino: & dominus trahat ipsum de ipsa fidanciaria, ita quod pro illa non veniat ei damnum, vel paria. Et si fortè pariabit pro ipsa fidanciaria, de cætero non intret pro illo ipsa fidancia*, &c.

PARNAGIUM, pro *Pasnagium*, occurrit non semel in Regesto Castri-Lidi in Andibus. Vide *Pastionaticum*.

PARRALE, Pergula, clatri, *Treille de vigne*, ex Hispanico *Parral*. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. f. 17. *De palo de parrali, qui de nocte vel de die traxerit, vel solverit eam, det de calonia 60. sol.*

PARS. *P.* 170. *l.* 59. *post* servamus. *adde*. Ita vocem pro factione usurpat S. Hieronym. Epist. 7. *Qui sub occasione partium clementissimi Principis sævissimus omnium extitit tyrannorum*.

Ibidem, p. 173. *post l.* 9. *adde*. nescio an huc pertineat vetus Inscriptio Placentiæ, apud Petrum Mariam Campum lib. 14. Hist. Eccles. Placentinæ: V. F. C. TERENTIUS. FRUCTUS. SIBI. ET. ATTICO. SER. QUI. VIXIT. ANN. XX. LITTERATUS. GRECIS. ET. LATINIS. LIBRARIUS. PARTES. DIXIT. CCC. IN. FR. P. XV. IN. AG. P. XXV.

Ibidem l. 12. *post* Smaragdi, *adde*. Jo. Molinetus pag. 117.

Scait ses pars & son cathonnet.

PARTICIPATUS, *societas*, in Glossis MSS. S. Germani Paris. cod. 524.

PARTITA. *In fine*; Hispani *Partida* eadem notione dicunt. Vide Foros Aragon. p. 21. v. edit. 1624.

PASCHA. P. 179. *l.* 20. *post* 8. &c. *adde*: *Paschalis Epistolæ* Theophili meminit S. Hieronymus lib. 3. in Ruffinum c. 5.

PASCHALIS *Epistola*, *l.* 21. *post* vide, *adde*, S. Hieronym. Epist. 31.

PASTILLUS. *In fine adde*.

Pastillescere, in pastillum evadere. Gariopontus l. 3. Passion. c. 24. *Et simul omnia mixta tamdiu malaxado nec pastillescant*.

PASTOFORIUM. *In fine adde*,

Pastoforium pro pera Pastorali usurpat auctor Prædestinati lib. 1. extremo: *Nos Hebræi pueri tui David pastoforium adsumentes, de lapide tuo angulari pugnemus*.

PASTUS. P. 189. *l.* 11. *post* &c. *Adde*, Regestum Castri-Lidi in Andibus fol. 27. *Comes habet etiam in terra de Corcillon hostem, custodiam, talliatam; & in molendino de Sarrevel pastum canibus semel in anno*.

PATELLA. P. 190. *l.* 14. *post*, &c. *adde*.

Patella. Charta Gaufredi Comitis Andegav. an. 1135. ex Archivo Regio: *Quicumque autem voluerit vinum Andegavis adducat, ibique non cum patella, sed cum lagunculis illud vendat, Comitique suam costumam rectam, scilicet de singulis modiis quinque denarios reddat*.

Pater spiritualis dicitur Sacerdos, &c. *Adde in fine*, sed & Patrinus. Homilia Anonymi in Ascensu Domini: *Et certè dignum est, ut qui peccato carnalium parentum polluuntur, fide spiritalium parentum salventur*.

PATRIARCHA. *P.* 194. *l.* 61. *post* Epist. 13. *adde*. In præfatione Synodi Matisconensis II. an. 585. Priscus Lugdunensis Episcopus *Patriarcha* nuncupatur, in Canone verò ultimo *Metropolitanus*.

PATROCINIUM. *l.* 2. *post* donati. *adde*. Primum Testamentum Widradi Abbatis: *Similiter & illas cessiones quas ad libertos nostros Gisleberto & Grimberto Clericis ad eorum ingenuitates confirmandas Daolonecas in Bornato & in Ceresio fecimus, quando ipsos pro animæ nostræ remedio ingenuos dimisimus, ut dum advivunt hoc teneant; & post eorum discessum, cum omne superposito ad jam dictam casam S. Prejecti, ubi eorum patrocinia & defensionem constituimus, revertere faciant*.

PAVENSES. Charta an. 1299. apud Cherubin. Ghirardaccum lib. 12 Hist. Bononiens. p. 375. *Precamur quatenus dictum castrum muniatis victualibus, balistis, sagittamentis, pavensibus, lumeriis, & pannellis*. Ubi *Pavenses* videntur esse scuta majora, quæ nostri *Pavois* vocabant.

PAUPERTAS. P. 210. *post* l. 13. *adde*.

Paupertatula. S. Hieronym. in Epitaph. Marcellæ extremo: *Et te paupertatulæ suæ, imò per te pauperes reliquit hæredes*.

PAX. P. 216. l. 11. *post* 1184. *adde*, Descripsit Thomasserius Chartam Pacis Communiæ Faræ indultam ab Ingeranno de Couciaco an. 1207. in qua hæc habentur: *Hominibus de Fara Pacem indulsimus*. Ibid. *Homines Pacis Faræ*. Rursum: *Termini Pacis hujus sunt*, &c.

PAXIMATIUM. *L.* 6. *post* ξυλίνον, *adde*, de quo etiam S. Hieronymus lib. 1. adversus Jovinianum c. 25. *Ad mulsum, & elaboratas carnes, ad jura Apitii & Paxami*, &c.

Ibid. l. 16. *post* pag. 534. *adde*. Felix Faber lib. 1. Hist. Suevorum c. 8. *Non solùm autem nostrum usualem panem bene percoquunt, sed paximacios vel biscoctos pro cibo marino vel bellico adeò artificialiter parant, ut domini Venetiani in publicis furnariis paximatios non nisi Theutonicos habeant*, &c.

PECTORALE. *P.* 226. *post l.* 37 *adde*.

Pectoralis fascia. S. Hieronym. in Isaiæ c. 3. ad hæc verba, *Et pro fascia pectorali cilicium: Fascia pectus texit, & eum possidet locum in feminis, quem Rationale in Pontificibus*.

Pediare, quasi per pedes metiri, mensurare. Fori Aragon. lib. 3. p. 59. *Et secundum forum non tenetur ibi aliquid pediare, aut per bogas sive sitas aliquid demonstrare, quia non sunt talia loca quæ aliter possent dividi.* Extat ibidem titul. *de pedianda hæreditate.* Vide Observantias pag. 29.

Pede-pulverosi. L. 4. post, *oportebat.* adde, Quintilianus lib. 5. c. 10. *Iter pulverulentum facit.*

Pedones. *In fine adde.*

Pedones, in Foris Aragon. lib. 1. p. 35. ed. 1624. dicuntur, qui nostris *Manducatores*, de quibus in hac voce: *Prætextu alicujus resistentiæ vel rebelliæ eisdem factæ procedebatur ad appositionem pedonum Regiorum in aliquibus de dictis locis*, &c. *Apposer garnison* vulgò dicimus.

Pendicium, Pensitatio, Præstatio. Charta Anselmi Archiep. Mediolanensis, in Tabul. Cluniacensi ch. 136. *Eo scilicet ordine, ut præfata Ecclesia de Calvenzano amodo absque pendicio & conditione libera, liberè Cluniacensi Monasterio deserviat.*

Perchia, Cornua cervi, ex Gall. *Perche*, in Charta Henrici III. Regis Angl. apud Gul. Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. to. 3. p. 65.

Percussores, qui anteneasmo, specie maniæ, laborant: *Hos* inquit Gariopontus in Passionario Galeni lib. 1. c. 11. *Latini Percussores, alii Causarios vocant.*

Perdidosus, qui rem aliquam perdidit. Martinus Didacus *Daux* Justitia Aragon. lib. 6. Observant. tit. de Privileg. Militum, §. 9. *Quod si facere noluerint, vel nequiverint, dominus loci, & homines teneantur emendare maleficium perdidoso, sacramento ejus*, &c.

Pernicula, ἱμαντίδιον, in Gloss. Gr. Lat.

Pero. *L.* 5. *post*, sacco, *adde*, ut & Hieronym. in Quæst. in Genesim.

Perriparii. *Adde in fine*, At hic *Perriparii*, videntur esse bubulci aut agricolæ, qui bobus arantibus insistunt, quibus dum ad laborem exequendum hos urgent, nescio quid agreste aut insulsum occinunt; unde pro *vetrenere*, legendum fortè *occinere*.

Persona. *P.* 249. *l.* 40. *post* Procuratorem. *Adde*, Vide Concilium Rotomag. an. 1189. c. 6. 8.

Pes. P. 254. *l.* 39. *post* occurrit. *Adde.* Vigilius Tapsensis lib. 1. contra Arrianos c. 1. *Alios quoque effossis oculis, ac poplitibus amputatis, semivivos reliquit.*

Ibid. l 66. *post* Principis, *adde*, l. 3. C. de Fugitivis, & Cujac. lib. 7. Observ. c. 13. & v. cl. Ægid. Menagium in Amœnitatib. Juris c. 32. secundæ edit.

Ibid. P. 255. *l.* 13 *post* persanari. *adde*, *Imagines ex lino & cera confictæ* à maleficis, in Hist. Pontificum & Comitum Engolismensium cap. 25.

Petitio. *Pag.* 257. l. 38. *post* admittetur. *adde*, Formulas ejusmodi petitionum habes inter Baluzianas 32. 33.

Ibidem, *l.* 42. *post* Imperii. *adde.* Vide Symmach. lib. 1. Epist. 11.

Petitum, Mensuræ liquidorum species apud Romanos sub an. 1300. ut autor est Nicolaus de Fractura, & ex eo Petrus Boërius in Comment. in Regulam S Benedicti: sic appellata à quodam *Pato*, ut est apud Villalpandum lib. de Mensur. c. 20.

Phariseare. *Post l.* 60. *adde*, S. Hieron. adversus Luciferianos c. 8. *Pharisæi à Judæis divisi propter quasdam observationes superfluas, nomen quoque à dissidio susceperunt.*

Phrygium. *P.* 265. *l.* 11. *post* ignea sunt &c. *Adde.* Denique Jacobus Stephanescus Cardin. lib. 2. de Coronatione Bonifacii VIII. cap. 7.

Tunc senior Levita manu diadema venustum
Imperii signum, pavonis cortice candens
Pennarum intexto, gemmis radiantibus auro.
Vallatum in gyro, cui summo in vertice carbo
Evomit & cubito gemmarum maxima flammas.
Imposuit capiti, sphereæ, cubitique figuram,
Accipiens Phrygium, lapidem fulgoris inanem
Quondam, sed nivei plenum candoris acuto
Vertice contentum gemma, nunc temporis auctum:
Hæc Romana tenens quondam fastigia Cæsar
Constantinus apex statuit, tum primus in orbe
Fonte sacro purgatus herus, propriis sibi Regnum
Seu Phrygium manibus silvestri in vertice pressit.

Phylacterium. *l.* 29. *post* 310. *scribe ad finem.* Et Concilia Ecclesiæ Rotomagensis p. 254.

Piabilis, *Grandis.* Sic Glossæ antiq. MSS.

Picta. *Pag.* 272. *l.* 29. *post* Conventus. *Adde.* Utuntur Constitut. Ord. Prædic. Distinct. 1. c. 5. §. 2.

Ibid. l. 24. *post*, coctus. *adde.* Guigo II. in Statutis Ord. Cartusiensis cap. 33. §. 5. *De caseo namque seu piscibus, aut ovis, vel si quid ejusmodi quæ Pitancias vocamus, semel sumimus.* Nescio an alia significatione cap. 35. §. 2. *Sed & si cui pitanciam aliquam seu cibi seu somni, vel alterius cujuslibet rei facere, aut durum & grave aliquid imponere voluerit*, &c. Ita in Statutis antiquis ejusdem Ord. parte 2. c. 14. §. 27. ubi videtur sumi pro *Pœnitentia.*

Pigella, *quoddam genus vasis, scilicet arcepta, quia depressa est.* Ugutio.

Pignale, idem quod *Pignus.* Fori Oscæ an. 1247. fol. 4. *Qui pignorat unus ad alium hæreditatem, aut res mobiles, dando suum haver, quantum habet super suum pignale, debet statim suum pignale recuperare, & qui tenet ipsum in pignore, debet accipere in compotum, si quod expleytum acceperit de ipsa hæreditate.* Fol. 13. *De illo qui emit, aut accepit in pignus hæreditatem aliquam, — emptor, aut qui pignale accepit potest de facili eam amittere.*

Pignolatum. *L.* 5. *post* utebantur, *adde.* Urbanus IV. PP. in Regula Militum Ord. S. Mariæ, apud Ghirardaccum in Hist. Bonon. *Habeant tunicam interiorem de panno laneo albo vel pignolato*, &c.

Pignus. *in fine*, *adde.*

Pignora viva, Animal, pecus. Fori Oscæ an. 1247. fol. 3. *Cum super aliquod factum voluerit homo pignorare alium hominem, & is quem vult pignorare habuerit pignoram vivam, qualem judicat Forus, si tenuerit eam inclusam*, &c. Fol. 8. *Et quod ipsa casa sit cum habitatore qui faciat ibi ignem, & adhuc quæ habeat pignoram vivam in eadem villa, cavallum, aut equam*, &c. Occurrit passim in Foris Aragon.

Pillum. Formula 30. ex Baluzianis: *Et cum de ipsas res in omnibus vestrum & pillo & fistuca exinde in omnibus se exitum dixit & fecit.*

Piloricum. *Pag.* 79. *post* cognoscant. *adde.*

Pellericum. Observantiæ Regni Aragon. lib. 8. tit. de Crimine falsi: *In pellerico ponatur in camisia, & stet ibi à pulsatione tertiæ usque ad meridiem.*

Pincerna. *Pag.* 280. l. 64. *post*, auster. *adde*, S. Hieronymus in Quæst. in Genesim: *Ubi nos posuimus Principem vinariorum, — quem nos possumus more vulgi vocare Pincernam. Nec vile putatur officium, cum apud Reges barbaros usque hodie maximæ dignitatis sit, Regi poculum porrexisse.*

Pinguedo, in Capitul. Aquisgran. an. 817. c. 22. idem quod *sagimen*, de qua voce infra, & Menardus ad Concord. Regular. pag. 709. Aliud sonat in Charta Edw. I. Regis Angl. apud Gul. Prynneum in Libertat. Eccles. Angl. to. 3. p. 786. *Mandamus vobis quod in parcis Episcopatus prædicti centum damos in instanti seisona pinguedinis capi, saliri, & siccari, — faciatis.*

Pinsa, *Instrumentum pinsendi: unde quidam, Neque pinsis sui, neque mol. lui, unde habet pinulam edi.* Sic Ugutio MS.

Pipizo. S. Hieronymus Epist. 22. c. 12. *Huic inimica castitas, inimica jejunia: prandium nidoribus probat & altili Geranopepan, (al. Geronopepan) vulgò Pipizo nominatur.* Ubi Marianus ex voce *Geronopepan*, γέρον ὁ πέπων conficit, ut dictus ille fuerit *senex delicatulus*, vel fortè etiam ironicè *maturus.* Addit & *Pipizonem* vocatum, quod altilibus & saginatis cibis delectaretur, quia *pipizare* propria sit cortalium avium vox. Quid si legatur *altili gerano*, qui vulgò *Pipizo* nominatur?

Piraterium. Apud S. Maximum Taurin. Homil. de Non timendis hostib. carnalib. ex Job c. 7. *Piraterium est vita hominis super terram.* Ubi Vulgata, *Militia* habet, S. Hieronymus lib. 2. adversus Jovinian. *tentatio*, Græca verò πειρατήριον. Lege eundem Hieron.

Pistaculum, *Pilum*, ὕπερον, in Gloss. Gr. Lat.

Piscina. l. 11. *post*, ignem. *Adde:* Vide Concilia Rotomagensia p. 228.

Pittacium. l. 11. *post* repetiatus, *adde*, ex Josue c. 9. *Calceamentaque perantiqua, quæ ad indicium vetustatis pittaciis consuta erant.* Ubi Gr. editio σανδάλια καταπελματωμένα habet.

Placitum. P. 292. l. 2. *scribe.* Charta Beatricis Abbatissæ B. Mariæ Suession. an. 1231. *Sciendum autem quod homines justitiabiles qui de nobis terras tenent, debent nobis unum placitum generale singulis annis in curia nostra de Parigni ad vicesimum diem Natalis Domini: & qui inde defecerit, per 2. solid. Paris. de lege emendaret.*

Ibidem p. 296. l. 49. *post* ensis. *Adde.* Charta Joan. Regis Angliæ apud Guill. Prynneum in Libertatib. Eccles. Angl. to. 3. p. 2. *Nos tantummodo tria placita, quæ de spata vocantur, in illa civitate* (Lexoviensi) *& banleuca habere, videlicet de Summonitione exercitus, de Via Curiæ nostræ, & de Moneta.*

Plagella. *In fine adde.* Gariopontus lib. 2. cap. 26. *Et nitrum & salem cribellatum cum melle in plagella impones.* Cap. 59. *Stercus columbinum, mellis quod sufficit, cum calida plagella impones.* Adde lib. 3. c. 18. 39.

Planum. *l.* 2. *post*, Planus. *Adde.* Apud Hieron. de locis Hebraïcis, *Araba, Aquila Planum, Symmachus Campestrem interpretatur.*

Plaudum. Tabularium Castri Lidi in Andibus fol. 48. v. *Omnes isti Milites prædicti debent quadrigatum ad pontem, & biennium, & corveiam, & exercitum, & equitationem, & plaudum, & virgam.* Adde fol. 47. v.

Plecta. l. 18. *post*, semel. *Adde.* S. Hieronymus Epist. 4. instituens Monachum: *Vel fiscellam texe junco, vel canistrum lentis plecte viminibus.* Vide Epist 114.

Plumbatum. Post l. 8. *adde.*

Plumbatum, Perpendiculum, amussis, Ugutioni.

Pluviale. *l.* 8. *post* cap. 8. *scribe.* Bulla Nicolai III. PP. apud Bzovium an. 1280. n. 5. *Ad incensandum altare, cum ex more hoc fuerit faciendum, non in cappa linea, sed serica, quæ Pluviale dicitur, Sacerdos accedat.*

Pluviana, Canalis per quem effluunt aquæ pluviales. Charta. an. 1180. apud Petrum Mariam Campum in Hist. Eccl. Placentinæ in Regesto 2. part. ch. 29. *Item de omnibus scolaturis & pluvianis quæ labuntur vel decurrunt per omnes stratas,* &c. Occurrit ibi pluries.

Podencus. *Adde in fine.* Fori Oscæ an. 1247. fol. 36. *Quicunque leporarium aut alanum furatus fuerit, — & qui podenco furatus fuerit, cum duobus aliis reddat domino suo,* &c.

Pœnitentia. P. 324. l. 20. Atque ii *reddi Pœnitentiæ* dicebantur. Paschasius Radbertus in Epitaphio Vualæ Abb. Corbeiensis lib. 1. c. 26. de quodam patrono qui tria homicidia commiserat, ut viduæ bona invaderet: *Sed jam divino convicti judicio, confusi omnes discessere, ac miser clementer redditus est pœnitentiæ.*

Pœnitentia. Pag. 329. l. 29. *post* Caroli. *Adde.* Vide Gul. Prynneum in Libertatib. Anglic. to. 2. pag. 1065.

Pœnitentes. *l.* 8. *post* omnes. *Adde: In ordine pœnitentium stare,* apud S. Hieronym. Epist 30 c. 1.

Poipia. *In fine adde.* Observat v. cl. Dion. Salvagnius Boissius apud Delphinates propriè *poipiam* esse agrum silvestrem sentibus ac silvulis obsitum.

Politici *versus. In fine adde*, laudatur Joannis Tzetis liber de Versibus politicis à Labeo in Biblioth. nova MSS. p. 196.

Pomata. *Ad finem adde*, S. Hieron. Epist. 2. *Sicera Hebræo sermone omnis potio nuncupatur quæ inebriare potest, sive illa quæ frumento conficitur, sive pomorum succo, aut cum favi decoquuntur in barbaram & dulcem potionem,* &c.

Pumpare. *l.* 26. *post* πομπεύειν. *Adde.* Hermogenes lib. 2. p 406. ait vocem πομπεύειν hac notione, seu pro κατηγορεῖν, Græcam non esse, sed à Legibus inductam, tametsi hac usus sit Demosthenes Orat. περὶ στεφάνου.

Portarius. Pag. 354. l. 56. *post* cap. 12. *adde.* Statuta, Ord. Præmonstrat. dist. 2. c. 17.

Ibidem p. 355. l. 18. *post* c. 217. *adde.* *Porteros*, in Foris Aragon. lib. 1. tit. de Portariis, *ubi* de eorum officio.

Portiforium. *In fine subjunge*: laudatur à Pitheo in libro de Scriptoribus Anglic. *Oswaldi Cartusiani*, qui vixit anno 1450. Liber qui *Portiforium* inscribitur.

Post. *ad finem subde.*

Post, In. Paschasius Radbertus in Epitaphio Vualæ Abb. Corbeiensis l. 1. cap. 16. *A quibus cum suscepti essemus venerabiliter, cœperunt omnes post Arsenium nostrum vultus intendere, eumque — circumvallare,* &c.

Postal. Fori Aragon. lib. 7. f. 132. v. *Si aliquis homo in aliquo casali veteri apparuerit fundamenta, super quibus tantum postea construxerit ingyrum, donec opus illud sit de tribus tapialibus in altum, & miserit ipsum casal in arrevos & fecerit ibi portal, super quo firmaverit postal,* &c.

Postis *ad regulandum*, in supellectili libraria, apud Guigonem II. in Statutis Ord. Cartusiensis c. 28. §. 2. *Signum poste pulsare per Galileas*, in Statutis antiquis ejusdem Ord. 1. part. cap. 13. §. 26. 40. parte 2. cap. 16. §. 7. Vide *Tabula.*

Præbenda. *P.* 375. *post l.* 12. *adde.*

Præbenda, pro *Præbendarius.* Will. Malmesburiensis in Vita S. Aldhelmi Episc. c. 6. *Erexit Aldhelmus angustiorem Ecclesiam in honorem Domini Salvatoris, — quem promoventem his virtutum successibus in altum nitentem Leutherius West-Saxonum Episcopus conspicatus, ibidem eum in Præbendam, postea in Abbatem erexit.*

Ibidem p. 376. *l.* 3. *post*, serviunt &c. *adde.* Statuta antiqua Cartusiensis Ord. 3. part. c. 33. §. 4. *Præbendarii etiamsi debiles sint, senes aut infirmi,* &c. Adde Statuta ejusdem Ord. an. 1368. part. 3. c. 3. §. 1. 8.

Præcellentissimus. *L.* 7. *post* Epist. 30. *scribe.* Paschasio Radberto in Epitaphio Vualæ Abb. Corbeiensis lib. 2. c. 17. Hildeberto Cenoman. Epist. 6. ex iis quæ editæ sunt tom. 13. Spicil.

Præceptor. *L.* 12. *post* Canisii p. 630. *adde*, Vita S. Aldrici Episcopi Senonensis c. 9. apud eruditum Mabillonium to. 5. Vitar. SS. Ord. S. Bened. *Super quibus Jocundatus Imperator Augustus, eum Præceptorem Palatinum instituit, ut vita Imperialis Aulæ, & majora negotia sua discretionis arbitrio definirentur.*

Præsentia. *Post l.* 4. *scribe.* Paschasius Radbertus in Epitaphio Vualæ Abb. Corbeiensis lib. 2. c. 6. de pravis Judicibus ac Comitibus: *Non Consules, non provisores patriæ fuerunt, sed latrones, quorum mentes angustas præsentiarum cal go cæcavit,* &c.

Præco. *P.* 581. *l.* 6. *post* c. 14. *adde.* Ita *præcones*, pro iis quos *servientes* dominicos, seu *Sergeans de Seigneuries* appellamus, usurpat Regestum Castri-Lidi in Andibus f. 48. *Præco de Susa debet, hominium & ligetiam Domino Susæ,* &c. Infra: *Si præco custodierit prisonem in Castello, expensam suam debet habere, & facere ea quæ ad præconariam pertinuerint.*

Prædicator. *Adde ad finem.*

Prædicatores generales appellant Dominicani, Magistros in Theologia, & qui per Priorem Provincialem & Definitores Capituli Provincialis fuerunt instituti, &c. Constitut. Fratrum Ord. Prædic. dist. 2 c. 7.

Præfatio. P. 383. l 25. *post* cap. 45. *adde*, Ordinarium Præmonstrat. c. 10.

Prælocutor. *L. 6. post*, &c. *adde.* Plinius Junior lib. 8. Epist. 21. *Fortè accidit, ut eo die mane in advocationem subitam rogarer, quod mihi causam præloquendi dedit.*

Preces. *Ad finem adde.*

Preces. Cùm Episcorum electiones liberæ quodammodo viderentur, eosque spectare penes quos id juris erat, Principes tamen, partes suas variis modis interponebant. Nam inconsultis iis electionem inire fas non erat: & si facta esset electio, regius requirebatur assensus. Sed & interdum electoribus quempiam è familiaribus eligendum proponebant, ac pro eo *preces* se offerre dicebant, de qua formula extant aliquot Diplomata Henrici III. Regis Anglor. apud Prynneum in Libertatib. Angl. to. 2. p. 922. *Rex B. Archiepiscopo Cantuar. sal. Cùm progenitores nostri Reges Angliæ Episcopatus regni Angliæ liberè consuevissent conferre, ac postea gratis concessissent, quod Cathedrales & Conventuales Ecclesiæ liberas haberent electiones, salvis tamen eisdem progenitoribus nostris, & eorum hæredibus Precibus suis justis & honestis de viris prudentibus & idoneis ibidem præficiendis*, &c. Infra: *Et quia si præsens negotium quod ita nobis cordi est, ad vota monachorum procederet, tanta nobis & hæredibus nostris immineret exhæredatio, & Regiæ dignitatis offensa, quod omnes Ecclesiæ Cathedrales, in quibus Religiosi potestatem obtinent eligendi, nobis invitis & precibus nostris & hæredum nostrorum penitus exclusis, abjectis etiam & recusatis nobilioribus & peritioribus Clericis, qui ad Pontificalem dignitatem provehi solent, & quorum consilio & industria ardua regni & Ecclesiæ negotia tractari saluberius consueverunt, ex seipsis exemplo consimili sibi Episcopum assumerent*, &c. Has verò *preces*, *imperiosas & armatas* vocat alicubi Matth. Paris, qui & illud Poëtæ adducit,

Stricto supplicat ense potens.

Presbyter. *L. 12. post* dignitatis. *adde*, S. Hieronym. Epist. 83. *Apud veteres iidem Episcopi & Presbyteri fuerunt, quia illud nomen dignitatis est, illud ætatis.* Adde Epist. 85.

Presbyteres, pro *Presbyteri*, apud Eddium Steph. in S. Wilfrido c. 50.

Presbyterium. P. 411. l. 6. post meo est, &c. *adde*, Epiphanius Cypri Episcopus: *Ordinavimus Presbyterum, & iisdem verbis quibus antea suaseramus, impulimus ut sederet in Ordine Presbyterii.*

Ibid. l. 8. post complacuit. *adde*, S. Hieronymus in Esaiæ c. 3. *Et nos habemus in Ecclesia nostra Senatum nostrum, cœtum Presbyterorum.*

Princeps. P. 424. l. 2. *post* 89. *adde*, Willelmus Nothus Rex Angl. Chartam sic claudit, apud Prynneum in Libert. Angl. to. 1. p. 1189. *Ego Willelmus D. G. Anglorum Rex, & Dux Normannorum, atque Princeps Cenomanorum.*

Principalitas, Principis auctoritas, majestas. Libellus precum Marcellini & Faustini: *Sed ne aliorum impietatibus & crudelitatibus sanguis effusus Christianorum diu piissimum vestræ principalitatis gravet imperium.*

Prisæ. *P. 427. l. 5. post* cap. 2. *scribe*, Adde Gul. Prynneum in Libertatib. Eccl. Anglic. to. 3. p. 846.

Privigna, pro *Noverca*, utitur Eddius Stephanus in Vita S. Wilfridi c. 2.

Privilegia, *Ad finem adde.*

Privilegiare, Privilegia, immunitates conferre, in Hist. Episcop. & Comitum Engolismensium c. 24.

Procurare. P. 435. *post* l. 2. sed & Legatis Apostolicis & Cardinalibus Româ venientibus. Vide Gul. Prynneum in Libertatib. Angl. to. 2. p. 559.

Ibid. pag. 435. *l.* 55. *post* 163. Ita in Epist. Henrici III. Reg. Angliæ apud Prynneum in Libert. Angl. to. 2. p. 580. Bonifacius de Sabaudia, *Procurator Bellicensis Ecclesiæ* dicitur, eo anno quo ad Cantuariensem est promotus.

Proferum. *L.* 13. *post* 9. 12. *adde*, Jo. *Britton* in Legib. Angl. p. 41. v. *Mes en tiel cas volons que mitigation soit faite, pur ceo que ceux se profrent à combattre pur nostre pees maintenir*, &c. Pag. 42. v. *Et si ascun eyt sur luy autes arme musee, & de ceo soit grevé son adversarie, ou profre de grever*, &c. Pag. 44. v. *Et si ascun des appellès se profre avaunt la utlagerie, ou le appellour face de faute*, &c. Pag. 55. *Et si le pleintif ne veigne au jour, ne se face essoiner, & le defendant se profre, & demande jugement de la non suite de plaintife*, &c.

Propassio. *In fine adde*, S. Hieronymus in Matthæum c. 26. *Dominus ut veritatem assumpti probaret hominis, verè quidem contristatus est: sed ne passio illius animo dominaretur, per propassionem cœpit contristari. Aliud est enim contristari, aliud incipere contristari.* προπάθειαν Græcis appellari alibi non semel observat, ibid. cap. 5. in Ezechiel. cap. 18. Epist. 9. ubi vocem per *antepassionem* vertit. *Difficile est, quin potius impossibile, perturbationum initiis carere quempiam, quas significantiùs Græci προπαθείας vocant, nos ut verbum vertamus è verbo, Antepassiones possumus dicere, eò quòd incentiva vitiorum omnium titillent animos: & quasi in meditullio nostrum judicium sit abjicere cogitata vel recipere.* Vide Notas Gravii.

Prostrati. *L.* 36. *post* vide, *scribe*, S. Hieron. Epist. 30. c. 1. sub fin. & in v.

Protocapellanus. Charta Franconis Episcopi Nivernensis in Tabulario S. Cyrici Nivern. *Atto Ecclesiæ nostræ Archidiaconus, & domus nostræ protocapellanus.*

Provisor. P. 452. *post* l. 321.

Provisores exteriorum, apud Premonstratenses in eorum Statutis dist. 2. c. 10. dicuntur ii *ad quos pertinet exteriora providere, circuire curias & carrucas, & domos in eis construere, numerum animalium scire*, &c.

Provolvens. *Adde in fine*, Vide S. Hieronym. lib. 2. in Ruffinum cap. 5. ubi vocem προκυλίω non intellexit interpres Marianus Victorius.

Psalteratus. *l.* 15. *post* Epist. 6. *adde*, S. Hieronym. Epist. 4. ad Rusticum, qui Monachus fieri avebat: *Nunquam de manu & oculis tuis recedat liber; discatur psalterium ad verbum*, &c. Idem in Epitaph. Paulæ: *Non licebat cuiquam sororum ignorare Psalterium.*

Pseudocastus, apud auctorem Prædestinati lib. 1. pag. 15.

Psiathium. *In fine adde.* S. Hieron. 2. Præfat. in Job: *Si aut fiscellam junco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei comederem*, &c.

Pugneria, Annonariæ mensuræ species; idem fortè quod *Puginata*. Regestum Delphinatus apud v. cl. Dionysium Salvagnium Boissium lib. de Placito Dominico p. 62. *Item computat magis recepisse ab hæredibus Guill. Martini quondam, & qui hæredes faciunt anno quolibet Domino unum sextarium, & duas pugnerias pro duplici censu pro præsenti anno, de quo computat 2. sextaria, 4. pugnerias frumenti.* Occurrit ibi pluries. Hinc

Pugneriata, Modus agri apud Occitanos, unius pugneriæ sementis capax. Charta &c.

Pulmentum. *L.* 26. *post* c. 25. *adde*, Constitut. Ord. Prædic. dist. 1. c. 5.

Punctare. *l.* 20. *post* servatum. *adde*, S. Hieronymus Epist. ad Lætam: *Cùm verò cœperit trementi manu stylum in cera ducere, vel alterius superposita manu teneri regantur articuli, vel in tabula sculpantur elementa, ut per eosdem sulcos inclusa marginibus trahantur vestigia, ut foras non queant evagari.*

Purgatorium *S. Patricii. l. ult. post* Hiberniæ. *adde*, Jacob. Waræus in Antiquit. Hibern. pag. 219. 220. 221. 2. edit.

Purgire. *L.* 4. *post* cap. 19. *adde*, utitur etiam Britton pag. 16. v.

Puriter. Vide Notas v. cl. Steph. Baluzii ad libros Capitular. p. 1209.

Purpurati. *L.* 3. *post* nati. *adde*, S. Hieronym. Epist. 9. *Purpuratorum socius, propinquus, consobrinus.*

Q.

QUADRAGESIMA. *P. 483. l. 4. post c. 8. adde*, Statuta Hospitalis S. Lazari Placentini, apud Petrum Mariam Campum in Regesto part. 2. Hist. Eccles. Placentinæ ch. 62.

QUADRIGA. *L. 6. post* Charretier, *scribe.* Præfatio ad libellum precum Marcellini & Faustini: *Omnes quadrigarios & imperitam multitudinem pretio concitat*, &c.

QUADRIVIUM. *In fine adde.* S. Hieron. Epist. 25. c. 1. *Quatuor virtutes describunt Stoïci ita sibi invicem nexas, & mutuò cohærentes, ut qui unam non habuerit, omnibus careat, Prudentiam, Justitiam, Fortitudinem, Temperantiam.*

QUATERNIO. *P. 497. l. 30. post c. 15. adde*, ut & Constitut. Ord. Prædic. dist. 2. c. 14.

QUINQUAGESIMA. *L. 36. post n. 17. adde*, & S. Maximi Taurinensis Homil. 3. in solennitate Pentecostes.

R.

RAIMUNDENSIS. *P. 510. l. 8. post* extat, *scribe.* in Regesto 19. Tabularii Regii ch. 146. continens compositionem super moneta Raimundensium Albiensium inter R. Comitem Tolosæ, Durandum Episcopum Albiensem, & Sicardum Alamanni, super eo quod eorum quisque habebat pleno jure tertiam partem in dicta moneta & in omnibus redditibus ex ea provenientibus, in qua convenerunt quòd prædicta moneta cuderetur & fabricaretur, quandocunque eam cudi vel fabricari contingeret, in Castro novo de Bonasos, & non alibi, quod Castrum Sicardus Alemanni tenebat in feudum, à Do. Comite, & D. Comes ab Episcopo Albiensi. Convenerunt insuper quòd dicta moneta curreret & reciperetur communiter ab omnibus in civitate Albiensi, & in omnibus terris & diœcesibus Albiensi, Ruthenensi, & Caturcensi constitutis. Act. 11. Kal. Jul. an. 1248. in Castro Narbonensi. Describitur præterea.

RAMIELLUS, in Foris Aragon. lib. 3. tit. de Rivis: *Libere valeat pertransire insulam, soto, vel ramiello*, &c. nostris *buisson.*

RASTRUM, Vestigium, indagatio, ex Hisp. *Rastro.* Observantiæ Regni Arag. lib. 6. de Privileg. Militum, §. 9. *Quilibet fragrante crimine potest mittere appellitum ubi facta fuerit rapina vel furtum, & prosequi malefactorem talem, & sine officiali per loca ordinum religiosorum & Ecclesiarum cujuslibet alterius intrare viginti infra villam prædictorum, vel ad pedem castri venire & petere Domino villæ, vel castri, aut Alcaydo, vel juratis loci, quod emparent rastrum, & sequantur, & extrahant de termino*, &c. Lib. 9. tit. de Proditionib. *Si quis assecuraverit personam alicujus, vel fecerit pacem, datis manibus, sub pœna proditionis, postea unus istorum invadit alium, — & scias quod pœna proditoris in corpore est, quod rastretur*, &c.

RATA. *Ad finem adde.*

Rata, Tabular. Eccl. S. Stephani Divion. ch. 67. *Insuper trado & consedo Ecclesiæ S. Stephani Divion. ratam publicam per silvam per pascuam de cunctis hominibus qui super terram S. Petri sive S. Stephani manserint, quatenus deinceps legitimè possideant, quod ante arripere non audebant.* Fortè leg. *stratam.*

RATIO. Pag. 518. l. 39. post *advocatus*, *adde*, Jacob. I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 7. *Judicaverunt unanimiter Optimates prædictum advocatum in rationatoris officio secundùm præmissa adeo processisse, quod nec ipse nec prædictus infirmus advocatum petere, vel alii rationem committere possit ulteriùs in hac causa.*

REALENCUM, Regale, ex Hispan. *Realengo.* Observantiæ Regni Aragon. lib. 9. tit. de Salva Infantionum §. 3. *Infantiones debent peytare in peytis regalibus, seu contribuere cum suis vicinis pro bonis immobilibus tantum, quæ acceperint in axovario de realenco, si ipsa bona tenent.*

RECAPITULARE. *L. 6. post* 41. *adde*, S. Hieron. lib. 1. adversus Jovinianum c. 10.

RECEPTA, Medicamenti adhibendi formula, quomodo *Recepte* nostri dicunt. Joan. Gerson lib. de Laude Script. de Medicis: *Non enim sufficiunt eis libri, quantumlibet & arte compositi, sed opportet variare receptas*, &c.

RECOLLIGERE. *P. 531. l. 6. post* Epist. 40. *scribe*, Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Cæsar-Augustæ an. 1525. lib. 1. Foror. Aragon. f. 11. v. *Que si alguno se recollira en Eglesia, o palacio d'Infancion, o en otros privilegiados lugares*, &c.

REDIMERE, In suas partes allicere, pretio dato corrumpere. Autor præfationis in libellum precum Marcellini & Faustini: *Damasus tantum sibi conscius scelerum, non mediocri timore concussus, redemit omne palatium, ne facta sua Principi panderentur.*

REFUGIUM. *l. 14. post*, concesserunt. *Adde*, S. Hieronym. de locis Hebraïcis: *Masareth, in qua sedit David, nunc deserta, pro quo Aquila interpretatur munitiones, Symmachus refugia, Theodotion speluncas.*

REGALIA. *P. 556. post l. 59. adde.*

Cæterùm non defuere qui tantas Ecclesiarum seu Ecclesiasticorum opes ac prædia improbarent. Libellus precum Marcellini & Faustini pag. 46. *Intendite in hoc adversus Catholicos quasi quemdam triumphum hæreticorum: & in miseram & quasi ultimam & fœdissimam captivitatem, in his Episcopis condemnata pia fide, & Catholicis Episcopis, in eorum se dominium, delusionemque tradiderunt metu exilii, & ut Episcopale nomen apud homines retinere viderentur, quod utique jam apud Deum post subscriptiones impias non habebant. Sed ideo nominis istius etiam cum omni decore quærebatur auctoritas, ne illis possessiones Ecclesiæ tollerentur: quas utinam nunquam possedisset Ecclesia, ut Apostolico more vivens fidem integram inviolabiliter possideret.* Adde p. 97.

REGNUM. *l. 35. post* tradidit. *Adde.* Vide Jacobum Stephanescum de Coronat. Bonifacii VIII. PP. lib. 2. c. 6. 7. 10.

Ibidem. In fine, adde. Vide S. Hieronym. lib. 2. in Ruffin. c. 7. Epist. 74.

REGRADATIO. *l. 3. post* dejicitur. *adde*, S. Hieronymus Epist. 61. c. 5. *Finge aliquem Tribunitiæ potestatis suo vitio regradatum, per singula militiæ equestris officia ad tyronis vocabulum devolutum*, &c.

RELIQUARIUM. *In fine adde.* Utitur hac notione S. Augustinus, in postrema editione, quam mirè adornant eruditi Benedictini ex infinitis codd. MSS. to. 1.

RELIQUIÆ. P. 575. *post l. 32. adde.* Ad hunc in usurpatores rerum Ecclesiasticarum sæviendi morem spectat etiam Charta Joannis III. Episcopi Pictavensis, quam ex MS. descripsimus: *Cùm in oppressionibus & angustiis universis recurrendum sit ad illud singulare remedium Dominum Jesum Christum, qui prout vult, prout placet, facit in perturbatione serenum, & in tempestate tranquillum. Nos in oppressione qua nos & Ecclesia nostra Pictavensis à nobili viro Comite Pictavensi & suis recurrere volente ad ipsum Dominum Jesum Christum, cujus Ecclesiæ causam prosequimur in hac parte, districtè præcipimus, sub pœna excommunicationis, & in virtute obedientiæ, firmiter injungentes, ut singuli Ecclesiarum Rectores, quatenus non subjiciuntur Ecclesiastico interdicto, exclamationem & precem pro nobis & Ecclesia nostra singulis diebus dominicis, & festivis annalibus, faciant & dicant, prout inferiùs continetur: cujusmodi formam recipiant à Decanis & Archipresbyteris suis, vel Vicariis eorundem. Cantato verò Agnus Dei, antequam detur Pax, dicat Sacerdos flexis genibus, Ante sacratissimum Corpus & San-*

guinem tuum, Domine Jesu Christe, mundi Redemptor, accedimus, & nobis in necessitatibus nostris à te vivo & vero Deo misericorditer subvenire clamantes imploramus, ut nobilem virum Comitem Pictavensem, & suos, ac eos quorum consilio super hoc utitur, qui viribus suis confisi, Joannem Episcopum nostrum, & matrem Ecclesiam nostram Pictavensem Castro & Castellania de Angla cum pertinentiis suis per violentiam spoliarunt, & adhuc detinent spoliatos, nec competenter moniti volunt satisfacere præmissis, vel aliquo de præmissis, propter quod & Ecclesia nostra & tua. . . . quam in honore beatorum Apostolorum Petri & Pauli fundasti, sedet in tristitia & mœrore, & non est qui consoletur eam; nec liberet, nisi tu Deus noster, ipsius Comitis & sociorum suorum frangendo duritiam, ad viam, & consilii sui justitiæ & veritatis inducas, & humilies ad restituendum prædictis, & priora Ecclesiæ sua jura, & satisfaciendo de prædictis injuriis competenter. Exurge, inquam, in adjutorium Episcopi nostri, & Ecclesiæ Pictavensis, & clamori nostro aures pietatis tuæ inclina. Respondeatur, Amen. Conforta eos, & auxiliare eis, Amen. Expugna impugnantes eos, Amen. Frange duritiam eorum qui eos affligunt, Amen. Prædictos autem Comites, & suos, ac Consilium suum, Domine, sicut scis, justifica in veritate tua, Amen. Fac eos prout tibi placet recognoscere maleficia sua, & libera prædictos Episcopum & Ecclesiam Pictavensem misericordia tua, Amen. Ne despicias nos, Domine, clamantes ad te, Amen. Propter gloriam nominis tui, Domine, misericordiam qua Ecclesiam prædictam fundasti, & in honore sanctorum tuorum Apostolorum Petri & Pauli sublimasti, visita ipsam & Episcopum ejus in pace, & erue eos à præsenti angustia, Amen. Tunc dicatur Psalmus, Ad te levavi oculos meos: quo dicto, dicat Sacerdos Capitulum, Salvos fac servos tuos, esto eis turris fortitudinis, Oratio, Hostium Episcopi & Ecclesiæ Pictavensis elide duritiam, & dextera tuæ virtute prosterne, Amen.

Cùm nos requisierimus & moneri fecerimus competenter nobilem virum Comitem Pictavensem, ut Castrum & Castellaniam de Angla de quibus per Adam Ballivum suum in Pictavia & servientes suos nos fecit extra justitiam dissaisiri cum suis pertinentiis, &c. Sequitur Interdictum in civitatem & diœcesim Pictavensem.

Remissum. Regestum Castri Lidi fol. 39. *Peliçon factum, ob. Penna facta, ob. Ointum, ob. Sartago remissi ob. Centum ferri, 1. den.* &c.

Reportagium. P. 582. *l.* 4. *post*, habebit. *Scribe.* Charta Libertatum Villæ Maceriarum an. 1233. *Si aliquis casus emerserit qui in ista Charta, & per istam Chartam determinari non valeat, idem casus ad usagium patriæ per reportagium Scabinorum firmiter tenebitur*, i. dicto, sententiæ, arbitrio, Gallis, *Rapport*.

Rescussus. Pag. 585. l. 44. *post* capiendo &c. *scribe.* Charta Beatricis Abbatissæ B. Mariæ Suession. an. 1231. *Et si fortè contingat quod aliquis rescussionem faciat, & Scabinus hoc testificetur, emendare debet per 7. sol.* &c.

Retinere. *l.* 11. *post* liberare. *Scribe.* Tabularium Abb. Reigniacensis Ord. Cister. *Cùm controversia verteretur ad invicem inter nos, & super eo quod nos Abbas & Conventus volebamus habere & retinere homines ad manendum in territorio nostro, quod dicitur Terra S. Petri juxta villam de Lugis, ego verò Robertus* (de Tanlaio) *è contrario dicebam quod in eodem territorio nullus poterat retinere homines ad manendum vel habere, absque mea permissione vel voluntate*, &c. *An.* 1251.

Retro. *l.* 7. *post* Medicis. *Adde.* Ita etiam S. Hieron. Epist. 129 & alii.

Reverentia. *l.* 19. *post*, apud, *adde*, S. Hieronym. Epist. 70. 79. 92.

Rheumatizare. In fine, adde, S. Hieronym. Epist. 89. c. 5. *Capitis naribus purgamenta projicere, sputis rheumatizare*, &c.

Ribaldus. *P.* 607. *post l.* 51. *adde*

Ribaldi. Apud Petrum Mariam Campum in Hist. Eccl. Placentina, in Regesto 2. part. n. 160. habetur *revocatio facta per D. Gregorium P. X. de consuetudine quod solis ribaldis dabatur eleemosyna in domo Papæ, in festo Carniprivii, quâ statuit idem D. Gregorius PP. quod ejusmodi eleemosyna erogaretur pauperibus aliis communiter, & ipsis ribaldis ad domum Papæ, in festo Carniprivii suprad cto circa horam vesperam.* Videntur ii quos vulgò vagabonds dicimus.

Ricus. *L.* 24. *post* Varones. *Adde*, De Ricis hominibus in Aragonia multa habent Observantiæ Regni Aragon. lib. 6. tit. de *Conditione Infantionatus.*

Ridicularius, Ridiculus. Gellius lib. 4. c. 20. *Cavillator, & canicula, & nimis ridicularius fuit. Ridicularia fundere* dixit Cato apud Macrobium Saturn. 3. c. 14.

Riedra, *Redra, Redrare*, voces fori Aragonici. Fori Oscæ an. 1247. sub Jacobo I. Rege Arag. *Etiam qui interrogat, secundùm Forum, potest demandare fidantiam ad demandatorem de riedra, ut nunquam magis se reclamet ad cartam, quantum ad illam demandam, quam tunc facit.* Fol. 11. *Et postea qui conqueritur debet dare fidantiam de redra, qui redret conquerentem. Dare fidantiam de redra*, vel *riedra*, in Foris Aragon. fol. 95. v. edit. 1624. *Fidantia tam juris quàm de riedra* fol. 147. v. Occurrit non semel.

Rogatio. *pag.* 623. *l.* 49. *post* villanis. *adde*: Charta Communiæ Britulienfis in Picardia an. 1224. *Ab omni tallia, tolta, impruntamento, rogationibus in perpetuum quittavimus penitus & immunes.*

Romanatus. *L.* 7. *post* redderet. *adde*: In Bulla Alexandri III. PP. an. 1179. apud Petrum Mariam in Hist. Eccl. Placent. 48. *Romanatos de Paradiso, & totidem de altari.*

Ropa. Charta Jacobi Regis Aragon. æræ 1270. apud *Diago* in Hist. Regni Valentiæ lib. 7. c. 24. *Promittimus vobis — quod vos & omnes Mauri, tam viri quam mulieres, qui exire voluerint de Valentia, vadant & exeant salvi & securi cum suis armis, & cum tota sua ropa mobili quam ducere voluerint & portare secum*, &c. Vide *Roba.*

Rota. *P.* 632. *l.* 26. *post* videri. *adde*: Visitatio Monasterii S. Francæ in diœcesi Placentina an. 1338. apud Petrum Mariam Campum: *Fiat etiam ibi in dicto muro una rota lignea volubiliter ad porrigendum paramenta, libros, & alia*, &c.

Rufia. L. 7. *hæc verba*, edita porrò &c. *scribe in l.* 19. *post* compingendos.

Rufus, *Herba* &c. *Adde in fine*: ubi per *Gothos*, Occitani intelliguntur. Herbam hanc esse *Cotinum* Plinii quidam volunt, de qua ille lib. 16. c. 18. *Est & in Apennino frutex, qui vocatur Cotinus, ad lineamenta modo conchylii colore insignis, folia ejus quasi terebynthi fructus ex umbella in parvulis siliquis.* Sabaudi *Fustet* vocant, alii *Rhu*, propter usum in tinctura, Itali *Rosa*, & Scotano, atque *Rosolo*, in Apennino, quia Corticis usus conchylii vice, ramorum verò, quia ligni interioris aureus color, ad lutei tincturam.

S.

Sabaia. *Ad finem adde*: S. Hieronymus in Esaiæ c. 19. de Zytho: *Genus potionis ex frugibus à quoque confectum, & vulgò in Dalmatiæ Pannoniæque provinciis gentili barbaroque sermone appellatur Sabaium.*

Sabanum. P. 648. *l.* 10. *post* cap. 15. *adde*: Gariopont. lib. 3. c. 26. 71.

Sabulo. *Ad finem adde*: Occurrit non semel apud Anonymum de Re architectonica c. 3. 26. & alibi.

Sacca. Martinus Didacus *Daux* Justitia Aragon. lib. 4. Observantiar. Regni Aragon. tit. de Consortib. §. 9. *De renditionibus factis per Curiam, non habet locum sacca de consuetudine regni.*

SACCABOR. *L.* 2. *post*, aliis, *adde*, *Sakeber*, & *Sakebere*, Brittoni in Legib. Angl. p. 22. v. 72. v.

SACCELLARE, Saccos medicinales affectæ parti apponere. Vox Medicorum. Gariopontus lib. 1. cap. 16. *Quod si surditas fuerit sine ullo dolore, maximè saccellentur* (aures.) Ibid. *Quibus cura adhibeatur: ex furfure in vino calido cocto saccellamus*, &c. Cap. 17. *Si dolor dentium fuerit sine ulla commotione vel putredine, ex saccello salis tosti regionem doloris extra vaporamus.* Adde c. 23. lib. 2. c. 1. 13. 20. 30. 62. lib. 3. c. 1. 25. 61. &c.

SACCIPERIUM. *In fine adde*, Vide S. Fulgentium Homil. 73.

SACCUS. *P.* 654. *l.* 41. *post* 22. *Cingulum sacceum*, apud S. Hieron. Epist. 22. c. 12. ex eodem panno quo sacci fiebant.

SACRAMENTUM. *Ad finem adde*:

Sacramentum propriæ manus, Subscriptio. Anonymus de Berengarii damnatione: *Nos ipsi interfuimus & vidimus quando Berengarius in media Synodo constitit, & hæresim de corpore Domini coram omnibus propriæ manus sacramento abdicavit.*

SACRIFICATI. *Ad finem scribe.* Libellus precum Marcellini & Faustini pag. 31. *Sed paululum territus tantus Episcoporum numerus catervatim dederunt manus impietati, & ad majorem jam vesaniam inclinavit impietas tam facili strage multitudinis. Non hoc minus sacrilegium est, non hoc minor impietas, quam si sub persecutore gentili idolo sacrificatum esset: quoniam & hæresi perterritum subscribere, dæmoniis sacrificare est.*

SAGENA. *P.* 669. *l.* 12. *post* Januensis, *adde*, in lib. Miraculor. S. Fidis c. 13.

SAGIA. *L.* 3. *post*, dicimus. *adde*: Bulla Nicolai III. PP. apud Bzovium an. 1280. n. 5. *Superpelliceas lineas deferant, capas nigras de sagia simplices, vel si voluerint foderatas à cingulo*, &c.

SAGITTA. *Ad finem adde.*

Sagitta barbata. Ugutio: *Catapulta, vas est ut dicunt, vel potius sagitta est cum ferro, bipenni, quam Sagittam barbatam vocant.*

SAGUM. *P.* 677. *l.* 17. *post* coactus sum. *adde*: S. Hieron. Epist. 22. c. 15. de Cœnobitis: *Non licet dicere cuiquam, Tunicam & sagum, textaque juncis strata non habeo.*

SALAGIUM. Charta Petri Marchionis Namurcensis & Comit. Autisiodor. ex Chartulario Autisiodor. *Nos dedisse — Capitulo Autisiodor. 60. solidos redditnum in salagio de Malliaco annis singulis in festo S. Remigii percipiendos.*

SALMUS, *Salterium*, pro *Psalmus*, & *Psalterium*, in Charta an. 1228. apud Petrum Mariam Campum in Histor. Eccles. Placentinæ tom. 2.

SALUTATORIUS *digitus, vel index, quod eo ferè salutamus aliquid, vel aliquid monstramus.* Ugutio.

SANCTITAS. *Ad finem adde*, sed & quibusvis Catholicis. S. Hieronymus lib. 3. in Ruffin. c. 7. *Navim in Romano portu securus ascendi, maxima me Sanctorum frequentia prosequente.* Nisi hoc loco Monachos intelligat. Certè non uno loco alibi quosvis Catholicæ religionis *Sanctos* indigitat.

SANDALIUM. *In fine adde*: Et in Charta an. 1274. apud Petrum Mariam in Regesto part. 2. Hist. Eccl. Placentinæ n. 171.

SAPIENTES. *L.* 3. *post* verso, *adde*: Cherubinum Ghirardaccum lib. 8. Hist. Bononiensis lib. 7. pag. 220. & alibi non semel, &c.

SAPIENTIA. *L. ult. post* creaturam. *adde*: Vigilius Tapsensis lib. 2. contra Palladium c. 6. ubi de Christo: *Sapientia appellatur, quia de corde Patris adveniens, arcana cælestia credentibus reseravit.*

SARAVISA. Hist. Episcopor. & Comitum Engolismensium cap. 27. *Inter cætera donaria obtulit — candelabra argentea saravisa fabrefacta pensantia libras* 15. Locus, ni fallor, corruptus

SATELLES. *L.* 13. *post* dignitatis. *adde*: Charta Gaufredi Comitis Andegav. an. 1062. Ex Tabul. S. Florentii veteris: *Remissa sunt omnia bidanna, omne genus bannitionis, nisi cum omnes rustici satellitum meorum causa belli contra inimicos ierint*, &c.

SAVARDA. Charta Nevelonis Episc. Suessionensis anno 1180. *Compositum est in hunc modum: quod præfatus Albericus universa savarda & . . . prata & trochas quæ sunt apud Chacrisiam libera & quieta, & absque ulla contradictione à prædicta Ecclesia debere perpetuò possideri recognovit, laudavit, & concessit: hoc unico retento, quod non nisi ad proprios usus Ecclesiæ præfatæ sive hominum apud Chacrisiam manentium excolenda dabuntur.* Ex adversariis Andr. Duchesnii.

SCACCI, Grallæ, furculæ, Gall. *Eschaces*, Ital. *Zanche, stampoli.* Miracula B. Gregorii X. PP. apud Petrum Mariam Campum in Hist. Eccl. Placentinæ: *Propter infirmitatem quam habuit non potuit ire, nec redire sine baculo sive scaccis.*

SCARA. *L.* 3. *post* crustam. *Scara vulnerum*, apud Gariopontum lib. 3. c. 53.

SCHOLA MONASTERII, pro ipso Monasterii Conventu, in Epistola Joannis XIII. PP. in Bullario Cluniacensi pag. 5.

SCHOLASTICUS *P.* 741. *l.* 16. *post* componatur. *scribe*, Libellus precum Marcellini & Faustini p. 69. *Idem Damasus accepta auctoritate regali, etiam alios Catholicos Presbyteros, nec non & Laicos insecutus, misit in exilium, perorans hoc ipsum per gentiles Scholasticos, faventibus sibi judicibus.*

SCOLATURA. *in fine adde.*

Scolatura, Canalis per quem effluunt aquæ: vox Italica. Charta an. 1180. apud Petrum Mariam Campum in Hist. Eccl. Placentinæ in Regesto 2. part. ch 29. *Item de omnibus scolaturis, & pluvianis, & furtuminibus, quæ decurrunt, seu decurrere possunt ex rivo Merdario*, &c. Occurrit ibi pluries. Gall. *Escouter* dicunt.

SCORTISARIUS, Vestium scortearum confector. S. Hieron. Epist. 60. c. 3. *Nunquid Coriarius aut Scortisarius erat Deus, ut conficeret pelles animalium, & consueret ex eis tunicas pelliceas Adam & Evæ?* Gloss. Gr. Lat. *Scortea*, δερματοχιτών. *Scorteum*, σκῦλον, δέρμάτιον.

SCRIPTORES. *P.* 755. *l.* 44. *post*, profecerint. *adde*: Quo spectant ista Hieronymi ad Rusticum Monachum de forma vivendi: *Texantur & lina capiendis piscibus, scribantur libri, ut & manus operetur cibum, & animus lectione saturetur.*

SECUNDITAS, *Felicitas, vel prosperitas*, in Glossis MSS. S. Germani Paris. cod. 524.

SECURARE, idem quod *Assecurare*, de qua voce supra, in Observantiis Regni Aragon. fol. 32.

SEDITA. *In fine adde*: vox propria. S. Hieronymus de locis Hebraicis: *Villa nomine Theman, — ubi & Romanorum militum præsidium sedet.*

SELLA. *P.* 786. *lin.* 3. *adde*: ut & Gariopontus in Passionario lib. 1. c. 12. lib. 3. c. 13. 17. 21. &c.

SERVIENS. pag. 825. *post* Matthæi. *subde*: Regestum Feodor. Comitatus Pictaviensis: *Joannes Vigerii, Clericus homo Do. Comitis Pictav. de ballia sua la Ferroniere S. Maxentii, ad homagium planum, & ad servitium unius tripodis, & unius calderiæ sufficientis ad unum bovem coquendum, quando sibi in domo sua S. Maxentii est necesse.*

Ibidem. p. 824. *l.* 55. *post* pendeat. *Adde*: Similia habet Britton p. 162. 164.

SIGNACULUM. *P.* 858. *l.* 12. *post* reseratur. *scribe.* S. Hieronym. Epist. 16. *Aurum usque ad anuli signaculum repudians.* Idem Epist. 8. *Ut & claudas cubiculum pectoris, & crebro signaculo crucis munias frontem tuam*, &c.

SIRICELLA. Vetus Necrolog. Placentinum in Hist. Eccl. Placent. to. 2. p. 138. 7. *Kl. Maii* 1228. *ob. Guido Petri Leonis Prænestinus Episcopus, qui dedit huic Ecclesiæ planetam & siricellam violatam, & pluviale rubeum*, &c. P. 210. sub an. 1253. *Dedit Sacristiæ unam plane-*

tam, & unam dalmaticam, & unam sericellam violatas, &c.

SOCA. *Post l. 38. adde.*

Socmanaria. Britton pag. 164. *Sokemanrie, sount terres & tenements qui ne sount mie tenus par fée de Chevalier, ne par graundes serjanties, ne par petites, més par simples services, si come terres enfraunches par nous, ou nos predecessours, dans nos anciennes demeines.*

SOCIDA. *In fine adde:* Statuta Synodalia Alberici Episcopi Placentini an. 1298. apud Petrum Mariam Campum: *Nullus Clericus vel Ecclesiastica persona exerceat usuras, vel natas* (fortè *nantas*) *faciat, aut socidas ad caput salvum.*

SOCCUS. P. 885. *l. 5. adde, Soccos crispantes* dixit S. Hieronym. Epist. 7. Et Epist. 23. *Soccus vilior auratorum pretium calceorum egentibus largitur.*

SOMEGIA, Præstatio, ut videtur ex *summis*, v. g. bladi, frumenti. Charta Philippi Reg. Fr. an. 1210. *Idem etiam Savaricus detinet sibi census suos, & venditiones, & quosdam reditus, qui Somagiæ vocantur, & avenam, & captagia hominum & feminarum suarum, qui reditus cum una somagiarum in festo B. Remigii persolventur, deinde secunda somegia in vicesima die Natalis Domini, & tertia in Octabis Resurrectionis Dominicæ ei similiter persolventur, caponum etiam suorum in crastino Natalis Domini percipiet solutionem: unaquaque verò somegiarum quatuor denarios bonæ monetæ valet.* Vide *Somma* in *Sagma.*

SOMNIARIUS. *In fine adde.* Vide S. Hieronymum in cap. 23. Hieremiæ.

SOMNIATOR. *L. 1. post*, notione. *adde:* S. Hieronym. in cap. 27. Hierem. *Ne audiant Prophetas suos atque divinos, & somniatores, & augures, & maleficos.*

SOROR. *L. 17. post* Epist. *adde*, 13. ad Agerochiam.

SPAVIÆ. *Sub finem, adde:* Charta Radulphi Comitis Suession. an. 1233. pro Communia Nantoliensi: *Si Espava inveniatur apud Nantolium, — reddetur mihi vel servienti meo ab inventore,* &c.

SPECULAR. *L. 10. post* jungitur, *adde:* S. Hieronym. in cap. 41. Ezech. *Fenestræ quoque erant factæ in modum retis, instar cancellorum: ut non speculari lapide, nec vitro, sed lignis interrasilibus & vermiculatis clauderentur.*

SPICA. Vide *Spelta.*

SPONSALIA. *L. 2. post* Gr. *adde: Sponsales tabulæ,* apud Hieronym. Epist. 10.

STACHA. Vide *Staca*, & *Delicia.*

STAFFA. *P. 936. l. 12. post* habét; *adde:* Vita Gregorii X. PP. de eodem in summum Pontificem electo, & ex Terra Sancta Brundusium appulso: *Ubi Carolus Rex Siciliæ ut ipsum prosequeretur honorificentia Regia, sibi festinus occurrit, ei per loca insignia regni sui, per quæ ipsum contingebat transire, addextratoris officium exhibuit.* Infra, ubi de coronatione ejusdem PP. *Ubi prout moris est, fuit solenne celebratum convivium, in quo idem Rex, sicut ipsum Pontificem addextrarat per urbem, & more prudentis dapiferi, duxit in mensa primum ferculum apponendum.* Jacobus Stephanescus Cardinal. lib. 2. de Coronat. Bonifacii VIII. cap. 9. quod inscribitur, *Qualiter coronatus incedebat, & de Regibus Siciliæ & Ungariæ eum addextrantibus:*

——— tunc lora tenebant
Illustres Gallique duces, Carolusque secundus
Rex Siculus; Carolusque puer prolesque juventa
Floridus, Ungariæ materno à stipite nomen
Regis habens: dextram pater accipit, atque sinistram
Filius, ardentes habitu quos uvea tinxit
Grana rubens, &c.

STANDARDUM. *Ad finem adde:* Joan. *Britton* in Leg. Anglic. pag. 2. *Et que celuy mesmes ouesques autres soient assignes de essaier touts peys & toutes mesures par toute nostre Verge, parmy nostre Royalme solonc nos estendars,* &c. Et p. 74. c. 30. *Nous volons que nul ne eyt mesure en nostre realme, fors que nous, més que chescun pregne ses mesures & ses peys de nos estandars, si come bussels, galons, livres, aunes, & teles autres mesures.* Adde p. 75. v. 76. Charta Gallica sub Edw. III. apud Waræum in Antiquit. Hibernic. *Que la livre des mailles par poids de l'estandard de la change contiendra 21. sols par compte.*

STARE. *Ad finem adde.*

Stare, prò *Sextarius*, in Chartis Italicis. Vide Hist. Placentinam lib. 15. p. 76.

STRATATICUM. *L. 10. post* sunt *adde:* Eadem Charta descripta à Ghirardacco lib. 2. Hist. Bonon. p. 54. hæc præfert: *Et stratam quæ nominatur Salaria, cum stratatico, & cum omni redditu,* &c.

SUBTILE. *In fine adde:* Occurrit etiam vox *subtile*, apud Esaiam c. 19. v. 9. & Ezechiel. c. 16. v. 10. ubi LXX. τὴν βύσσον verterunt.

SUBSTANTIA. *In fine adde: Substantiola*, apud Hieron. Epist. 25. c. 5.

SUBURBANUM. *Ad finem adde:* S. Hieronym. Epist. 16. *Suburbanus ager vobis pro Monasterio fuit, & rus electum pro solitudine.*

SUCCA. *L. 1. post*, species. *adde*, Bulla Nicolai III. PP. pro Canonicis Basilicæ S. Petri Romæ, apud Bzovium an. 1280. n. 5. *Nunquam appareant in eadem* (Ecclesia) *quin saltem succas habeant, & super eas chlamydes ante pectus, vel post collum annexas,* &c. Infra: *Succis & capparum apertura exceptis.*

SUFFUGIUM. Gariopontus lib. 2. cap. 13. *dyspnia* (δύσπνοια) *autem suffugium nominatur, semper interius ad se trahens anhelitum.* Infra: *Aliquoties suffugium sequitur suffocatio faucium cum anhelitu.* Gloss. Gr. Lat. δύσπνοια, *suspirium.* δυσπνοϊκός, *suspiriosus. Asthmatici & suspiriosi*, apud eundem Garipont. lib. 2. c. 12.

SUMMISTA. *In fine adde:* Epist. 13. sub fin. & Epist. 25. c. 2.

SUPERPOSITIO. *P. 1018. l. 15. post* apud, *adde:* S. Hieronym. in Epitaphio Paulæ c. 1. *Quoties autem infirmitate corpusculi, quam incredibili abstinentia & duplicatis contraxerat jejuniis, vexabatur,* &c. Cap. 10. *Lascivientem adolescentularum carnem crebris & duplicatis frangebat jejuniis, malens stomachum dolere, quam mentem.* Et apud

SURGERE. *In fine adde:*

Surtumen, eodem perinde significatu, in Charta an. 1180. apud Petrum Mariam in Hist. Eccl. Placentinæ in Regesto 2. part. c. 29. *Item de omnibus scolaturis, & pluvianis, & surtuminibus quæ decurrunt, seu decurrere possunt,* &c. Occurrit ibi pluries.

SUSPICIOSUS. *L. 5. post* utuntur. *Adde:* S. Hieronymus Epist. 22. c. 6.

SUSTINERE. *L. 1. post* expectare. *scribe*, S. Hieronymus Epist. 17. *Mensuram caritas non habet, & impatientia nescit modum, & desiderium non sustinet.* i. non expectat.

SYNCOPARE. *L. 20. post* syncopando, &c. *adde:* Bulla Nicolai III. PP. apud Bzovium an. 1280. n. 5. *Missæ quoque & omnia divina officia — in ipsa decantanda Ecclesia, non dicantur per syncopam, vel transcursum, sed — studiosè celebrentur pariter & devotè.*

SYNODICA. *P. 1042. l. 7. post* detulerunt. *subde:* S. Hieronym. Epist. 11. *Cum in Chartis Ecclesiasticis juvarem Damasum Romanæ urbis Episcopum, & Orientis atque Occidentis Synodicis consultationibus responderem,* &c.

T.

TASSIA, scyphi Species, nostris *Tasse. Tassia vini*, pro vini haustu, in Charta an. 1274. in Hist. Eccl. Placentina.

TEMONATICUM. *In fine adde.*

Timonagium, in Charta Radulfi Comitis Suession. an. 1233. pro

Communia Nantoliensi: *Homines etiam de Nantolio, si opus fuerit, poterunt chiminum meliorare sine mesfacere. Timonagium autem & theloneagium quæ habebam apud Nantolium, cum emendis inde provenientibus concedo dictæ Ecclesiæ*, &c.

TERRARIUS. *Ad fidem adde.*

Terrarius, Vassallus, tenens. Charta Philippi de Monteforti Dom. Tyri & Toroni pro Communia villæ de Castris in Occitania an. 1264. *De consilio & voluntate expressa Domini Guillelmi Peluti, Dom. Joannis, & Do. Gamberti de Pasonis, — Militum terrariorum patris nostri præfati*, &c.

THESAURUS. *L.* 23. *post* liberi sunt. *subde.* Articuli Cleri contra Dionysium Regem Lusitaniæ apud Bzovium an. 1289. n. 9. §. 26. *Impingit aliquibus viris Ecclesiasticis, mulieribus religiosis & Abbatissis, quòd invenerunt thesaurum, quorum occasione facit eos capi, & secum taliter captos duci, non parcens religioni, aut etiam dignitati intendens, & compellens contra jura ut totus thesaurus sibi restituatur, etsi in propria domo, possessione, aut villa, aut campo, seu allodio ipsius inventus sit, aut dicatur inventus.*

TURIO. *L.* 4. *post* metho. *Adde.* Occurrit apud Gariopontum lib. 1. cap. 17. l. 2. c. 3. l. 3. c. 19. 30. 52. & alibi non semel.

TURPEDO, *quam multi pustulam dicunt, alii morbillum, alii lepram, & alii passionem tantum infra corpus.* Ita Gariopontus lib. 5. Passion. c. 6. qui addit hanc ægritudinem ita appellari, *eò quòd in facie turpitudinem demonstrat.*

V.

VASARIUM. *In fine adde.*

Vasaria terra, ex figuli argilla, ut est apud Gariopontum lib. 5. Passion. c. 5.

VENATIO. *L.* 20. *post* arcum. *adde.* Gariopontus lib. 5. Passion. c. 12. *Ex volatilibus, attagenes, anates, perdices, ficedulas; & omnes venationes, lepores, capreas, & alia agrestia omnia.*

VETERANA. Gariopontus lib. 5. Passion. c. 6. quatuor species turpedinis statuit; primam, quæ dicitur *Stora*; secundam, quæ dicitur *Pustula*; tertiam, *Morbillum*, quæ *Veterana* nominatur; & quartam, quam *Lenticulam* vocant.

VISCIDUS, Viscosus. Gariopontus lib. 1. c. 6. *Hæ causæ nascuntur de sanguine viscido, id est amaro.* 1. edit. habet *inscido*.

FINIS PARTIS TERTIÆ.

INDICES
AD
GLOSSARIUM
MEDIÆ ET INFIMÆ
LATINITATIS.

CVM *Glossarium nostrum eat per literas, ut veteris Grammatici verbo utar, nemo est qui hîc minimè necessarios Indices statim existimet. Sed & neque ipsemet diffiterer, si ejusmodi esset, ut sola duntaxat vocabula cum singulorum explicatione ac notione contineret. Verùm cùm multa complectatur quæ extra lineam & quasi datâ occasione, fusiore interdum parergo enucleantur, tum circa rerum origines & initia, tum etiam circa usus, ritus, moresque pridem obsoletos; haud inutile fortè videbitur, si ex iis præcipua seligantur, eaque Lectori Index aliquatenus ob oculos proponat. Sed & pleraque ex vocabulis ipsis sub singulis facultatum, artium, ac rerum, quæ in eo describuntur, argumentis redegi, ut uno intuitu quæ ad ea pertinent deprehendat. Neque tamen in hoc conficiendo Indice ita sum scrupulosiùs versatus, ut quæ interdum variè apud Scriptores verba describuntur, atque adeò diversas subinde habent notiones, complecti necessarium duxerim, ne nimius essem, cùm aliunde, ut fatear quod res est, jam longo, ut sic dixerim, defessus itinere laborem utcumque refugerim. Cujusmodi verò sit in accuratis istis Indicibus conficiendis si quis nosse velit, legat Josephi Scaligeri Epistolas 23.68.73.155.157.313.314.418.422. 423. &c. in quibus toties ingratum Gruterianarum Inscriptionum Indicis laborem à se susceptum queritur, in quo decem ad minimum menses continuos mediastini Typographi (ita Correctores illos vocat) munus obierit, dum tam multa præclara, & quæ suo ordini reddi deberent, colligit, precibus amicorum victus, eorumque, ut ait, blanditiis delinitus. Cæterùm hîc monendus Lector, in nostris Indicibus alicubi paginas indicari cum literis majusculis præfixis, quarum* A. *primum volumen,* B. *priorem secundi,* C. *alteram ejusdem partem,* D. *denique tertium volumen designant. Accidit enim ut dum Glossarium duobus voluminibus confici posse Typographus existimaret, in tria excurrerit: & cùm à litera* I. *secundi initium duxisset, ut qui binis prælis totum opus unà commiserat, eadem litera, ejusdem altera pars fuerit, cùm* D. *priorem occuparet.*

INDICUM SYLLABUS.

I.

EXCURSUS
CIRCA RERUM ORIGINES, RITUS OBSOLETOS, MORESQVE PRISCOS,

ALIAQUE PECULIARI OBSERVATIONE DIGNA, QUÆ fusiori interdum parergo in hoc Glossario pertractantur : ex quibus quæ ad res Francicas illustrandas spectant selegimus, eo qui subsequitur Indice recensenda.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

K.

L.

M.

II.

EXCURSUS CIRCA RES FRANCICAS,

seu quæ ad Historiæ Francicæ cognitionem & κριτικὴν spectant.

A.

ABBATES Laïci. In *Abbacomites.*
Alebretensis familiæ nomen unde. In *Leporetum.*
Ampulla Remensis. In *Ampulla.*
Annuli Regii cura penes quem fuit. In *Annulus.*
Annum à Kl. Martii olim auspicati Franci; interdum à Natali Dom. deinde à Paschate, &c.
Sed & annos à Christi Passione iidem auspicati, præterea à transitu seu morte S. Martini. In *Annus.*
Apanagiorum apud Francos ratio & usus. In *Apanagium.*
Apocrisiariorum apud Francos quod fuerit munus. In *Apocrisiarius.*
Archiatrorum Regum Franciæ series. In *Archiatri.*
Archicancellarii in Francia. *In hac voce.*
Ardentes; qui in Francia. *In hac voce.*
Auriflamma Francorum. *In hac voce.*

B.

BACULI Regum Franciæ cujusmodi fuerunt. In *Baculus.*
Bagaudæ Gallici qui? *In hac voce.*
Bajuli Regis seu Pædagogi apud Francos; eorum dignitas, & series. *In hac voce.*
Bajulorum; seu Ballivorum in judiciis apud nostros munus, sacramentum, & origo. *In hac voce.*
Balthei Francorum. In *Baldrellus.*
Barones qui dicti apud nostros. In *Baro.*
Basilei appellati Francorum Reges. In *Basileus.*
Benedictiones Regum Franciæ. In *Benedictio.*
Bersarii in Regum Palatiis qui? In *Bersare.*
Blavotini & Bloetini qui dicantur apud Guill. Britonem. *In hac voce.*
Bombardarum origo, & usus in Gallia. *In hac voce.*
Bullis aureis diplomata sua muniebant Reges Francici. In *Bulla.*
Burgesia Regia apud nos. Iu *Burgensis.*
Buticularii Franciæ dignitas & munia. In *Buttis.*

C.

CALCARIA veterum Francorum. In *Calcar.*
Cambellanorum Franciæ dignitas & munus. *In hac voce.*
Camerariorum Franciæ dignitas & munus. *In hac voce.*
Campus Martii & Maii apud Francos. *In hac voce.*
Cancellarii in Regum Franciæ Palatiis qui dicti. *In hac voce.*
Caorcini in Francia qui dicti. *In hac voce.*
Capa S. Martini; quæ fuerit. *In hac voce.* p. 775.
Capella S. Martini. *In hac voce* p. 778. 779.
Capellanorum & Archicapellanorum apud Francos dignitas, eorum series. In *Capellanus.*
Capetus unde dictus Hugo Rex. *In hac voce.*
Capitales, seu *Captaux*, qui & unde dicti in Francia. In *Capitalis.*
Capitaneorum seu Gubernatorum majorum munus apud nostros. In *Capitaneus.*
Capitolia varia in Gallia. *In hac voce.*
Capitulorum seu Capitularium libri apud Francos, In *Capitulum* p. 811.
Carolo M. cur Magni nomen tributum. In *Magnus.*
Crines nutriebant Reges Gallorum. In *Criniti.*
Curia Franciæ. In *Curia.*
Curiæ Coronatæ, in quibus Franciæ Reges coronati sedebant ac procedebant. In *Curia.*

D.

DECIMÆ Saladinæ. In *Decima.*
Dies magni Trecenses. In *Dies.*
Domesticorum apud Francos dignitas. In *Domesticus.*
Domicelli dicti Regum Franciæ filii. In *Domicellus.*
Dominæ appellatæ Regum Franciæ filiæ. In *Domicella.*
Dona annua Regibus Fr. fieri solita. In *Donum.*
Drudes apud Francos qui? *In hac voce.*
Ducum sub 1. & 2. Regum stirpe dignitas. In *Dux.*
Durandal, ensis Caroli M. In *Durissimus.*

E.

ELEEMOSYNARII Regum Franc. horum series, & dignitas. In *Eleemosynarius.*
Emancipationis apud Francos formula. In *Emancipatio.*

F.

FALCONARIORUM apud Francos dignitas & munus. In *Falco.*
Fasciæ crurales Francorum. In *Fascia*, & in *Caliga.*
Fert; Divisiæ Ducum Sabaudiæ vox unde. *In hac voce.*
Flavi appellati à Scriptoribus Franci. In *Flavus.*
Forestæ Francicæ præcipuæ. In *Foreste.*
Franciæ nomen unde & quando ortum. In *Francia.*
Fraxineti in Provincia situs. In *Marrones.*

G.

GABELLÆ apud nostros origo. In *Gablum.*
S. Germani in Laia oppidi nomen unde. In *Leda.*
Gista Regum Franciæ. In *Gistum.*
Gradus, seu *Gras*, in Occitania, pro trajectu maritimo. In *Gradus.*
Gravionum dignitas, munus. *In hac voce.*
Gynecæorum apud Francos ratio. In *Gynæceum.*

H.

HÆREDES apud nostros nude dicti prædiorum paternorum hæredes, adhuc infra ætatem. In *Hæres.*
Haro, clamoris ita dicti, origo & usus. *In hac voce.*

S.

T.

V.

III.

ÆDES, PUBLICÆ, PRIVATÆ,
Ædium partes.

IV.

ÆDES SACRÆ, MONASTICÆ, earum partes, Officinæ Monasticæ, &c.

V.

AFFINITATES, COGNATIONES.

Conthoralis.
Diagnatus.
Exadelphus.
Exitus.
Femella.
Femina.
Filiaster.
Filiolus.
Filius.
Fraternus.
Fratria.
Fratrissa.
Fratruelis.
Fratruus.
Genealogia.
Gener.
Generatio.
Genu.
Genuculum.
Gradus.
Homo.
Janitrices.
Insobrinus.
Jugalis.
Jurata.
Lateraneus.
Linea.
Mana.
Marita.
Matrea.
Matrimonium.
Matrina.
Matrona.
Mulier.
Naturalis.
Nepos.
Nepta.
Par.
Paraster.
Parens.
Pater.
Patraster.
Patreus.
Patrinus.
Pertinentes.
Postnatus.
Proculus.
Progener.
Progenies.
Pronaus.
Prosocer.
Puer.
Putativus.
Recognatus.
Relicta.
Sanguinitæ.
Sculnus.
Secundus hæres.
Senior.
Socia.
Sorores.
Sororinus.
Superavus.
Suprinus.

VI.

AGRIMENSORIA, AGRORVM MODI, urbes, oppida, castra, villæ, fluvii, lacus, campi, &c.

ABLADIUM.
Abrostura.
Absus.
Acadia.
Acceptæ.
Acerra.
Acies.
Acla.
Aclea.
Acra.
Actergum.
Aczadus.
Actuarius.
Actus.
Adjacentiæ.
Afferi.
Affinis.
Affrontatio.
Ager.
Agger.
Aggestus.
Agnile.
Agricola.
Ahanare.
Ajacis.
Alcheria.
Aldea.
Algia.
Alivus.
Almunia.
Alpes.
Amnensis.
Andecinga,
Ancinga,
Accingia, &c.
Apertæ terræ.
Aperti limites.
Aqua.
Aquagium,
Aquagangium.
Aquale.
Aqualicium.
Aquarium.
Aquiductium.
Arabilis.
Aralia.
Arapennis,
Arpentum,
Agripennis, &c.
Aratoria.
Aratrum.
Aratum.
Aratura.
Arbor finalis, &c.
Arca.
Arcella.
Arcatura.
Arcifinius.
Area.
Arinchada.
Arrogium.
Arva.
Arum.
Arura.
Arvus campus.
Assimetra.
Atriamentum.
Atrium.
Augia.
Baccalaria.
Bannum leugæ,
Banleuca.
Barrium.
Barton.
Bastia.
Bastida, &c.
Beciaria.
Beka.
Beria.
Berlia.
Berton.
Bertonia.
Bifinium.
Binalia.
Bonna,
Bunda,
Bodina, &c.
Bonnarium.
Borda.
Bordaria,
Borgha,
Burgha, &c.
Boria.
Bothena.
Botones.
Bovata.
Bozola.
Brachiata.
Branchiata.
Caballaria.
Cæptus.
Calasneo.
Calcea,
Calceia,
Calceata,
Calcetum.
Caligo.
Calis.
Callis.
Calma.
Calorta.
Cambo.
Camera.
Caminus.
Campania.
Campellus.
Campitus.
Campus.
Campus Martius.
Canabula.
Canalis.
Canavaria.
Cancellares.
Candetum.
Canna.
Cantredus.
Capilum.
Capitolium.
Caput.
Carpitus.
Carrectata.
Carreria.
Carrucata
Cartalata.
Cartonata.
Carubium.
Casa.
Casale.
Castellum.
Castrum.
Catabolum.
Cavanna.
Causea.
Causetum.
Celga.
Centena.
Centenaria.
Centerius.
Centuria.
Centuriatus.
Ceptum.
Cequia.
Cespes.
Chacea.
Cheminus.
Cherulas.
Chomata.
Cingellus.
Cingulum.
Circamanaria.
Citratus.
Clabata.
Clausa.
Clausaria.
Claustrum.
Claustura.
Clausura.
Clawa.
Clima.
Cloeria.
Clusa.
Clusoria
Clusares anguli.
Clusoria.
Clusellum.
Coda.
Collatum.
Collectaculum.
Collina.
Colonia.
Combona.
Comitatus.
Comitia.
Commarchia.
Commercium.
Commotum.
Communia.
Comportionales termini.
Compostare.
Concaptio.
Concavarium.
Conchada terræ.
Condamina.
Condirectum, &c
Condis.
Condita.
Confinium.
Conformia.
Congeries.
Conjugla.
Consecrare.
Consisterium.
Consortes.
Conternare.
Contrata.
Conturnus.
Corda.
Cornalia.
Corneria.
Corona.
Corpus.
Corrigia.
Cortis.
Corva.
Costa.
Costera.
Costis.
Crista.
Cro, Croia.
Croftum.
Crota.
Crux.
Crypta.
Cubilaris.
Cubitus.
Culfum.
Cultellare.
Cultura.
Cumba.
Curia.
Curiaria.
Curitis.
Gurriculum.
Curriles aquæ.
Cursus.
Davata.
Dalus.
Dayla.
Decanummus.
Decania.
Decimaria.
Decimanus.
Decumanus.
Declarare.
Decuria.
Defensa.
Deiwerca.
Delimitare.
Dextri.
Dies.
Dietarium.
Dilapidata.
Dimossarium.
Diœcesis.
Dirigere.
Discolatus.
Districtum.
Districtus.
Divergia.
Divisæ.
Diurnalis.
Diuturna.
Doga.
Doha.
Dola.
Doma.
Domus.
Drudaria.
Ducarius.
Ducatorium.
Ductarium.
Ductus.
Dunjo.
Dunum.
Eia.
Epilogonius.
Epipedonicus.
Epitecticum.
Eremus.
Erplant.
Esculenus.
Etfundus.
Exossatus.
Extorquere.
Extraclusus.
Fabaria.
Factus.
Faicia.
Falesia.
Fallum.
Familia.
Fazenda.
Feordwendel.
Fera.
Ferdella.
Ferdingel.
Ferlingus.
Ferrago.
Finagium.
Firma.
Fiscus.
Flaco.
Flactra.
Fleta.
Flexura.
Flumaria.
Flumetica.
Flumicellus.
Fluminea.
Focis.
Folcland.

VII.

ARBORES, STIRPES, HERBÆ, SILVÆ.

ARBORUM nomina.

Mizela.

Mizela.
Morarius.
Nixa.

SILVÆ, Forestæ, & quæ ad rem silvaticam pertinent.

Agistare.
Albareta.
Alnedus.
Arboretum.
Arbustatus.
Berra.
Boissonus.
Boscus.
Brausa.
Brena.
Brogalia.
Brolium.
Bruaria.
Bruscia.
Busca.
Bucceria.
Cablicia.
Castanaretum.
Ceppagium.
Cerritum.
Cesa.
Cumbri.
Concisa.
Coopertio.
Coopertum.
Defensum.
Densetum.
Devezum.
Exartus.
Exemplum.
Expeditare.
Extruncare.
Fagia.
Fagus.
Faia.
Fannatio.
Faus.
Foësia.
Fogagium.
Foresta.
Fustis.
Gaium.
Grava.
Indagines.
Kaneium.
Laeia.
Leda.
Leigium.
Lucanar.
Lucarius.
Mosplea.
Nogareda.
Refletum.
Regardum.
Routurare.
Secretarius.
Subboscus.
Superpositum.
Sylva.
Tallea.
Talterium.
Talea.
Veneris.
Viride.
Warenua.
Wic.
Wodwardus.

STIRPES, Vites, Herbæ, &c.

Assinsium.
Baditis.
Bansa.
Barta.
Berbigenes.
Bersa.
Bismalua.
Buranexa.
Calcacrepa.
Calliomarcus.
Canamellæ.
Capito.
Cardo.
Carolina herba.
Cerefolium.
Citrones.
Citrolus.
Cresso.
Febrifugia.
Fencemouth.
Feugera.
Feugia.
Fossoriata.
Fulgeria.
Fuxolana.
Gabusia.
Gimaresta.
Gimnaremus.
Gladiolum.
Glastum.
Grospofa.
Humlo.
Linodella.
Lisca.
Malixia.
Malhones.
Manelata.
Mardegena.
Milimendrum.
Mora.
Pergula.
Pignolus.
Ravacaulus.
Rausea.
Rosa.
Rosarium.
Rufus.
Signum Salomonis.
Sisaga.
Solsequium.
Sparagus.
Sponsa solis.
Tribliana.
Turio.
Verdiga.

VIII.

ARCHITECTONICA, seu quæ ad Architecturam spectant.

Acutus
Baria.
Buccula.
Cancer.
Capitellum.
Capriolus.
Caprones.
Carpisculus.
Castratura.
Castriatus.
Cavile.
Celtis.
Centrum.
Chekeratus.
Ciborium.
Cimentum.
Citebasa.
Clavatura.
Cnodax.
Cochlea.
Cœlum.
Columnatio.
Commaliolare.
Coppus.
Coriare.
Cryptatim.
Cryptatus.
Culmen.
Cultrum.
Cupla.
Cuppula.
Dispositio.
Epanleum.
Epigri.
Epiurus.
Escenla.
Essannna.
Fixorium.
Formatum.
Forniceps.
Fossarius.
Fossator.
Gaid.
Gapo.
Glodus.
Harnascha.
Incisio.
Intercolumnium.
Lambroficare.
Lastrum.
Latæ.
Lilium.
Lithostrotum.
Lutum.
Machines.
Malta.
Mandalus.
Materia, &c.
Murale.
Muramen.
Murare.
Muratum.
Musivum.
Olla.
Pannei.
Patula.
Pedeplanum.
Pera.
Pilare.
Planca.
Platona.
Portale.
Purpureticæ columnæ.
Quadrificium.
Ragiatus.
Rinca.
Salia.
Saritia.
Scaliones.
Scandile.
Scindula.
Spiculus.
Spira.
Suliva.
Superficium.
Suspensura.
Tabulamentum.
Tabulatum.
Thalapsicum opus.
Tholus.
Tibicines.
Tiranni.
Tormovelæ.
Trabea.
Trabes.
Vallatorium.
Volta.
Walla.

IX.

ARTES, ARTIFICES, NEGOTIATIONES, Professiones.

Abacista.
Abacus.
Abjectarius.
Accensatores.
Accipitares.
Achivus.
Acuarius.
Acutiator.
Adularius.
Affactores.
Africanus.
Agaso.
Agitatores.
Agnellarii.
Albator.
Albinus.
Algebra.
Algorismus.
Alytarchæ.
Anaglypharius.
Androchia.
Annularius.
Antiquarius.
Apenarii.
Apothecarii.
Apprenticii.
Aquarius.
Argentarius.
Ariblatones.
Armerii.
Armifactor.
Artidoctor.
Artista.
Artificiarius.
Artigraphus.
Artillator.
Assertor.
Assessor.
Aucarius.
Aucellator.
Auditionalis.
Auditor.
Auraria ars.
Aurator.
Aurearii.
Auricindus.
Aurifex.
Aurigraphus.
Auripercussor.
Auriscidus.
Azemblarius.
Baccalarii.
Baccarii.
Bachinator.
Bactroperatæ.
Bajula.
Bajulus.
Balneatores.
Bannerii.
Barbaricarii.
Barbatores.
Barberius.
Barcarius.
Barcaniare.
Barigildus.
Barrarius.
Bastangarii.
Bastonerii.
Berbecarius.
Bidarius.
Billeus.
Bladarius.

X.

ANIMALIA,

& quæ ad ea pertinent vocabula.

XI.

CHRONOLOGICA,

& quæ ad tempora spectant.

XII.

RES CIBARIA, ANNONARIA, POTORIA, Convivialis.

RES ANNONARIA.

XIII.

COLORES, & quæ ad colores spectant.

Baiardus. Balzanus. Barrus Bauçens. Bisius. Blanchardus. Blatta. Blavus. Bloius. Blundus. Bruntus. Brunus. Burtuum. Busius. Cacabatus.
Cælestinus. Candibalus. Cannavacius. Canus. Canutus. Cardiacus. Carmesinus. Cicerculus. Cinuabar. Climpia. Color. Coloreus. Cramesinus. Criseus. Diacitrinus.
Diaprasius. Discolorare. Dosinus. Eranes. Extrilidus. Falvus. Fenaticus. Ferrandus. Floralis. Frecia. Fulgus. Galnus. Garancia. Garaneus. Gersa.
Griseus. Holablatteus. Holochrysus. Holoverus. Jalinus. Illuminare. Indus. Lactinus. Laius. Lazur. Leuco porphyrus. Liardus. Maurorusus. Melinus. Melnus.
Melocineus. Morellus. Murretus. Nigellus. Oxydeauratus. Oxypederotinus. Persus. Prasinopurpura. Prasinovultis. Prasinum. Profundus. Pseudoalythinus. Pseudoflavus. Pseudolactinus. Rhodinus.
Rosetus. Rubricus. Saphyrinus. Saurus. Scarlatum. Siclinus. Siricum. Varius. Verniculus. Vermileus. Viridis. Xerampelinus.

XIV.

CORPUS, CORPORIS PARTES, HOMINUM Animalium, &c.

ACella. Acroma. Albarangi. Amobstis. Anca. Ancha. Aqualium. Arca. Ascella. Axilla, &c. Bola. Bolida. Botellus. Branca. Burbalia. Calvaries. Capillatura. Capillati. Capilli, &c. Capsum. Cara. Carcasium. Carnatio. Caro. Cartellana. Catomus.
Cavilla. Cavicula. Cera. Cervella. Cheries. Columelli. Conscaplium. Contractorium. Contumax. Cor. Corporosus. Costarium. Crocus. Cropa. Crupponus. Cufa. Cutica. Dentiva. Digitus. Embotum. Esculentia. Extales. Familla. Fegatum. Fessæ. Fibella.
Ficatum. Focile. Follis. Forceps. Furcula. Gamba. Garceta. Garectum. Gargalia. Gavarius. Gedeola. Genuiculum. Genuinum. Genziva. Gequaria. Geusiæ. Gleba. Gluten. Golta. Gorgia. Grani. Groinum. Groppo. Grugnum. Gustator. Hasta.
Infranares. Interdigitium. Intralia. Intrania. Lacca. Locatura. Loci. Longao. Lonza. Lucerna. Lumbi. Magulum. Mallones. Maspina. Matia. Maxillarii. Mento. Milum. Milus. Minutalia. Mithridi. Musum. Naticæ. Natura. Naturalia. Navicula.
Nervora. Nucha. Obligia. Oculare. Ola. Omasus. Ortilli. Ovaria. Ovum. Pabu. Palearium. Pannus. Pasturale. Pelota. Perunctum. Pirula. Poleta. Præcordium. Pronus. Prora. Prunellum. Pudimentum. Pupillus. Puppis. Racha. Ramus.
Raseta. Rictinares. Scalones. Scia. Scirbum. Siphac. Soma. Spadula. Spalla. Spatula. Stera. Stirillum. Subhircus. Sublinguium. Suboculare. Talo. Throtebolla. Toroc. Tremum. Tripa. Tuellus. Vectis. Visus.

XV.

DIGNITATES CIVILES, PALATINÆ, Militares, Honores, Officia, &c.

ABatis. Abbas. Accessor. Actarius. Actio. Actionarium. Actionarius. Actor. Actuarius. Actus. Adalides.
Adalingus. Adjutores varii. Adjutor illustris Comitivæ sedis. Adjutor Comitis rei privatæ. Adjutor Commẽtarior. Procos. Adjutor Commentariensis. Adjutor sacri
Consistorii. Adjutor Cornicularii. Adjutor Magistri officior. Adjutor Numerorum. Adjutor Palatinorum Officiorum. Adjutor de Schola
Numerationum. Adjutor Præfecti urbis. Adjutor Præfecti Prætorio. Adjutor Præfecti annonæ. Adjutor Præsidis. Adjutor Prætor. &c. Adjutor Procos.
Adjutor Provinciæ. Adjutor Quæstor. Palatii. Adjutor Secretorum. Adjutores regii. Adjutores eleemosynæ. Admezatores. Admissus.
Admissionales. Admonitor. Adsessor. Advocati Cameræ & Imperii. Æquilibrator Regis. Agentes, Agentes in rebus. Alaminus. Alcaydus.

XVI.

DIGNITATES ECCLESIATICÆ ET MONASTICÆ,

Officia, Munia, &c.

XVII.
FESTA CHRISTIANORUM, Gentilium, &c.

XVIII.
CHRONOGRAPHICA, seu vocabula ad Geographiam & Topographiam spectantia.

XIX.
HÆRETICI, PAGANI, GENTILES.

Consolati.
Coronati.
Corrupticolæ.
Credentes.
Crucifratres.
Cunitæ.
Deipassiani.
Deonarii.
Discernentes.
Dulcinistæ.
Electi.
Encratici.
Encratitæ.
Enici.
Flagellatores.
Foris esse.
Frediani.
Genistæ.
Gens.
Gentiles.
Gnostici.
Hæretici.
Hæsitantes.
Henriciani.
Homuncionitæ.
Incredentes.
Leonistæ.
Libellatici.
Lollardi.
Macarii.
Magaritæ.
Mahum.
Manazei.
Maronitæ.
Martyriani.
Massiliani.
Macarii.
Melchitæ.
Milites.
Montanistæ.
Montenses.
Montesiani.
Ordibarii.
Pagani.
Pars.
Passagii.
Passalorinchitæ.
Patarea.
Paterini.
Patripassiani.
Pifsli.
Politici.
Populicani.
Proselyti.
Psalliani.
Quartadecimani.
Refugæ.
Renegatus.
Runcarii.
Rupitani.
Sabatati.
Saccophori.
Saciani.
Schismatici.
Segardi.
Siscidenses.
Sodales.
Tarabocci.
Tascodrogitæ.
Textores.
Tornadiz.
Traduciani.
Tressalitz.
Turcare.
Turlupini.
Valdenses.

XX.

LIBRI, ECCLESIASTICI, PROPHANI; Epistolæ, Ecclesiasticæ, Civiles; Chartæ, Diplomata, &c.

LIBRORUM, Epistolarum, & Chartarum nomenclatura.

ABsolutoria.
Admonitoria.
Adventoria.
Anagnosticum.
Angarialis.
Antiphonarium.
Apennis.
Apertæ literæ.
Apices.
Apocha.
Apodixa.
Apologeticum.
Apostolium.
Apparatus.
Auctoritas.
Augustea.
Baptisterium.
Benedictionalis.
Bibliotheca.
Bulla.
Canonicæ literæ.
Cantatorium.
Cantorium.
Cantulare.
Capibrevium.
Capitulare.
Capitulum.
Charta.
Chartula.
Chirographum.
Collectaneum.
Collectarium.
Collectionis Epistola.
Combinæ.
Comes.
Comicus.
Commemoratorium.
Commendatitiæ Epistolæ.
Commonitorium.
Communicatoriæ Literæ.
Computus.
Conculcatoria Epistola.
Confessoriæ Literæ.
Conjectorium Danielis.
Conservatoria.
Consuetudinarius.
Corpus Juris.
Cursinarius.
Decreta.
Decretum.
Defetarii.
Delegatoria.
Deprecatoria.
Desusceptum.
Diaconicæ Epistolæ.
Dialapis.
Dimissoriæ.
Diptycha.
Docrum.
Documenta.
Dombec.
Domesdei.
Doxologia.
Draco.
Duploma.
Ecbolum.
Ecclesiasticæ Literæ.
Edictum.
Efora.
Eleemosynaria Charta.
Elucidarium.
Emancipatoriæ Literæ.
Encautaria.
Entelma.
Entolin.
Epanagnosticon.
Epistolæ.
Epistolarium.
Epistolium.
Evangeliarium.
Evectio.
Evidentiæ.
Evindicatorium.
Eulogium.
Evocatoriæ.
Expomonogeron.
Expositum.
Expeditoriæ Literæ.
Extravagantes.
Factum.
Farcitæ Epistolæ.
Feriales Libri.
Formales Epistolæ.
Formatæ.
Geronticon.
Gesta.
Gradile.
Hæreditaria.
Homiliarius.
Horarius.
Hormesta.
Hymnarius.
Indentura.
Indiculus.
Infortiatum.
Laureatæ.
Lectionarius.
Legatariæ.
Legenda.
Liber.
Literæ.
Lucidarius.
Majestas.
Manuale.
Manualis.
Mariale.
Martilogium.
Martyrologium.
Matricula.
Memoratorium.
Metropolitanæ Epistolæ.
Micrologus.
Missale.
Mitrale.
Mixtum.
Mundiburdum.
Munimina.
Nocturnales.
Notio.
Notitia.
Notoria.
Novellæ.
Oeconomicæ.
Officialis.
Orationes.
Ordinale.
Ordinarius.
Ordo.
Ormesta.
Pacificæ.
Pandectes.
Parensales, &c.
Pariclæ, &c.
Paschales Epistolæ.
Passionarius.
Pœnitentiale.
Politogum.
Polyptychum.
Præceptoriæ Literæ.
Præceptum.
Pragmaticum.
Precaria.
Programma.
Prolecutoria.
Proverbiator.
Recaptivatoriæ Literæ.
Redemptionale.
Refutatorii Libelli.
Regestum.
Regula.
Relatoriæ.
Relatorium.
Relatum.
Rogatoriæ.
Romancium.
Sacerdotales Literæ.
Sacra.
Sacramentales Literæ.
Sacramentarium.
Salutatoriæ Epistolæ.
Sanctoralia.
Sermologus.
Sigillum.
Soliloquium.
Starrum.
Syllabæ.
Synodalis Liber.
Synodica.
Synthema.
Telligraphia.
Temperantiæ Libellus.
Testamentum.
Testimoniales.
Textus.
Tomus.
Tractatoria.
Tractoria.
Traditoria.
Triscabina.
Viatica.
Vitaspatrum.
Vocatoriæ.

CÆTERA ad rem Librariam pertinentia.

ABominariũ.
Acceptoriũ.
Albo.
Allogus.
Analogium.
Aurigraphus.
Authenticum.
Bannita.
Bargina.
Bibleator.
Bibleus.
Billa.
Billeta.
Breve.
Brevis.
Bulla.
Bataneum.
Bukus.
Calamarium.
Calcata.
Camisiæ Librorum.
Canon.
Capitale.
Capitaneæ Literæ.
Cartellus.
Carticellus.
Catagraphare.
Centonizare.
Cerussa.
Charaxare.
Charta.
Charticinium.
Chrysobullum.
Claspa.
Clausa.
Clausula.
Codex.
Codicella.
Codicium.
Conscripti.
Cornu.
Cursarii.
Deletitia.
Dica.
Dictare.
Dictator, &c.
Dictio.
Dictica.
Dictitium.
Dispositum.
Encaustum.
Encautum.
Encyclia.
Epitaphium.
Excopiare.
Exemplare.
Exemplificare.
Expansale.
Explicit.
Extracta.
Feliciter.

XXI.

LITVRGICA,

seu quæ Sacramenta & Ecclesiastica Officia spectant.

XXII.

LVDI, LVDICRA,

& quæ ejusmodi spectant.

Cordex.
Cursus equorum.
Dansare.
Decius.
Deductio.
Detesserare.
Domneare.
Ephalmatores.
Episcopus puerorum.
Equester.
Factionarii.
Fortunium.
Funambuli.
Fuscanus.
Giostra.
Giraculum.
Hastiludium.
Inciti.
Interludium.
Intermetium.
Jocista.
Joculari.
Jocus partitus.
Jotici.
Juglatores.
Justa.
Justitia.
Lepuscula.
Ludimentum.
Ludicra.
Ludus.
Lusorium.
Manducus.
Mappa.
Matare.
Mimilogus.
Minator.
Ministelli.
Orciscopalarius.
Pancratiarius.
Parapallium.
Petauristarii.
Pictomacharii.
Pirgus.
Polotellus.
Popularitas.
Quintana.
Sago jactari.
Samardacus.
Satyrici.
Scaci.
Scæneca.
Stadiodromotus.
Stipadium.
Tabula.
Tabula rotunda.
Tabulatum.
Taxelli.
Theatroquinegiũ.
Tornatrices.
Torneamentum.
Torneta.
Trepidare.
Tricolus.
Trochus.
Trotingi.
Tyrocinium.
Velarium.
Ulterpes.

XXIII.

MAGICA,

seu vocabula ad Magiam, Sortes, Auguria, Superstitiones, & ejusmodi spectantia.

MAGICA.

Alyrumnæ.
Anciones.
Aranscarti.
Arriva.
Artificium.
Aucones.
Aura levatitia.
Azardum.
Bivius.
Brevia.
Brokæ.
Cantatores.
Cantellator.
Canterma.
Caragus.
Caranda.
Carmen.
Cataboliti.
Cauculatores.
Chaldæi.
Chrisma.
Cindator.
Cochlea.
Contraratio.
Constellatio.
Cornu.
Defigere.
Devotare.
Divinus.
Divisio.
Energima.
Energumeni.
Facula.
Fetilleri.
Frequentidici.
Fulguratores.
Genesis.
Geniculum.
Geniscus.
Genitialii.
Getia.
Gignadius.
Herba.
Horarius.
Imaginarius.
Incantare.
Initiare.
Lac.
Libri nigri.
Ligaturæ.
Literæ.
Luna.
Machina.
Magicatus.
Maleficus.
Malitas.
Masca.
Mathematici.
Mathesis.
Mechanicus.
Medicamenta.
Nascentia.
Nigromantia.
Nocturnum.
Obligatores.
Paredrus.
Planetarii.
Præcantare.
Prophetæ.
Pulvis.
Somniarius.
Somniator.
Sortes.
Sortiariæ.
Specularii.
Stigmata.
Stria.
Striga.
Strioportas.
Talamasca.
Tegularia.
Tempestarii.
Vanitas.
Vegius.
Umbræ.
Vultivoli.

SUPERSTITIONES, PAGANIÆ.

Abracadabra.
Arbores.
Arietem levare.
Arturum expectare.
Bruma.
Cantatores.
Cervula.
Chorizantes.
Dadsisa.
Didemarii.
Dies tinearum.
Fanatici.
Fastidiatio.
Feriæ.
Fornax.
Fustis.
Hostiæ, &c.
Idolium.
Idololatra.
Immolatitiæ escæ.
Kalendæ.
Maialis.
Malleus.
Nedfri.
Nimida.
Nodsyr.
Paganiæ.
Parentalia.
Pedes lanei.
Petra.
Philacterium.
Remedium.
Sacrivus.
Saxorũ veneratio.
Simulachrum.
Sostiteum.
Spurcalia.
Strava.
Sulci.
Superventa.
Tauroboliare.
Tectum.
Teda.
Vetula.
Vinceluna.
Ursus.

AUGURIA.

Confernova.
Confert.
Confervetus.
Conjectorium.
Conoppi.
Emponemb.
Fernova.
Fert.
Harenam.
Physiculatus.
Portendiculum.
Prænosticus.
Respector.
Scassarnova.
Scassarvetus.
Scimassarnova.
Superauguriare.
Viaram.

DÆMONES, SPECTRA, DII GENTILIUM.

Contrarius.
Dæmon &c.
Diana.
Diclug.
Dracus.
Dusii.
Ermulus.
Fadus.
Fauni.
Folli dæmones.
Formidamina.
Frea.
Genius.
Genempiros.
Gerulfus.
Gobolinus.
Grant.
Heliogabalus.
Jucubi.
Incursus.
Inimicus.
Iniquus.
Irminsul.
Krodo.
Lama.
Larvæ.
Majestas.
Malignus.
Malus.
Miratores.
Neptunus.
Heraclea.
Obsessus.
Occursus.
Othan.
Pervasatus.
Phantasia.
Pilosi.
Thur.
Tribulantes.
Wodan.
Zabolus.

XXIV.

MEDICA, MULOMEDICA, CHIRURGICA,

Morbi, Ægritudines, & cætera quæ ad rem medicam spectant.

Ablucinatio.
Abominatio.
Accensiuncula.
Accessio.
Accubatus.
Achavum.
Acidonicus.
Acrimonium.
Acroïsia.
Acuta.
Admansiones.
Ægrimonia.
Agaulizare.
Agonizare.
Albulæ.
Alembicum.
Algalia.
Alienatus morbus.
Allopitium.
Alteritas.
Anatas.
Anilia.
Antidotum.
Antimonium.

XXV.

MENSVRÆ ARIDORVM, LIQVIDORVM, Pannorum; Pondera.

Leals.
Lepa.
Libra.
Librarium.
Lotum.
Lunda.
Maltra.
Manata.
Manca.
Mancusa.
Marca.
Mellerola.
Mencaldus.
Mensura.
Metearia.
Mina.
Minellus.
Mitta.
Modius.
Mornantesius.
Mudinus.
Novena.
Nudus.
Paleta.
Peda.
Pensa.
Petra.
Pinta.
Poçalis.
Pociolus.
Poichia.
Polkinus.
Pollex.
Pondo.
Pondus.
Puginata.
Pugnexderra.
Quarta.
Quartallus.
Quartarius.
Quartarola.
Quartaronum.
Quartonchia.
Quintale.
Quintarius.
Rabo.
Raficii.
Ramich.
Raseria.
Rasus.
Rota.
Rotulus.
Saccus.
Salarius.
Satum.
Scala.
Scapha.
Scapilas.
Scapula.
Scatta.
Sceffilum.
Sceppa.
Scriptulus.
Sellus.
Sericum.
Sester.
Sextarium.
Sicla.
Siclo.
Smelo.
Someta.
Stallo.
Stara.
Strick.
Talentum.
Teisia.
Tensa.
Tetrassarius.
Tolfminyng.
Trona.
Trzne.
Tublium.
Turnini.
Vannus.
Ulna.
Urna.
Waga.
Waya.

XXVI.

METALLA, RES METALLARIA.

Absitanum.
Alba.
Alquitranum.
Anchorarii lapides.
Ardesia.
Argentum Regis, finum.
Arpaga.
Arsura.
Assaltum.
Aurum.
Azarum.
Balluca.
Bamber.
Battutilis.
Cararia.
Carbones fossiles, terrestres, &c.
Carraria.
Chimia.
Cidima.
Cinerastium argentum.
Crustalia.
Cupfum.
Cyprinum.
Enchori, &c.
Flatura.
Flavor.
Gistum.
Glusia.
Hullæ.
Litium.
Loys.
Macina.
Metallum.
Mina.
Minera.
Olea.
Ora.
Plata.
Rame.
Regelatum.
Scaliæ.
Smaragdina.
Specular.
Stagnum.
Stainum.
Talentum.
Tufus.
Turba.
Uzifur.

LAPILLI, Gemmæ.

Abadir.
Alabandine.
Amatixus.
Arpaga.
Balascus.
Beloculus.
Berillus.
Camaehus.
Diamantes.
Gimel.
Margella.
Mazer.
Orphanus.
Perlæ.
Pernæ.
Rubinus.
Topazio.
Turkesius.

XXVII.

RES MILITARIS,

seu vocabula ad eam pertinentia.

MILITES, Factiones, &c.

Adcrescentes.
Almugavari.
Apocaligus.
Arbalistæ.
Arcarii.
Arcerii.
Archerarii.
Archerii.
Arcistæ.
Armati.
Armicolæ.
Arquites.
Auxilia.
Balearii.
Balistarii.
Bidaldi.
Blavotini.
Brabantiones.
Brigantii.
Buccellarii.
Campiator.
Caputiati.
Castrenses.
Cohortalis.
Comitivæ.
Compagniæ.
Coterelli.
Crenkinarii.
Crupellarii.
Cultellarii.
Cursiarii.
Cursores.
Dardiarii.
Discooperatores.
Ecclesiani.
Evocati.
Excubitores.
Falcatores.
Fandalutes.
Ferentes.
Feritores.
Fœderati.
Galearii.
Galleti.
Garciones.
Gibellini.
Gualdana.
Harpigeri.
Heydeoti.
Hobellarii.
Jacobi.
Jaculator.
Imaginiferi.
Imprisii.
Intakers.
Juniores.
Knapones.
Latrunculi.
Loricæ.
Maisnada.
Maisnadarii.
Merentes.
Militares.
Munifices.
Muniones.
Numeri.
Ordinarii.
Palatini.
Palearii.
Pastorelli.
Pavisarii.
Pedones.
Pleromi.
Prætenturæ.
Præventores.
Princeps.
Principium.
Promoti.
Protectores.
Pseudocomitatenses.
Pugillones.
Ribaldi.
Riparienses.
Ritteri.
Ruptarii.
Scamares.
Scholares.
Scribones.
Scutarii.
Scutati.
Scutiferi.
Soldarii.
Solidarii.
Stationarii.
Triaverdini.
Tritæ.
Turbiculi.
Turcopuli.
Turmarii.
Tyrones.
Valve.
Vargi.
Vexillationes.
Zaffones.

ARMA.

Acciatus.
Aguzo.
Alarica.
Albalista.
Alborium.
Anelacius.
Angones.
Arcobalista.
Arcus de aubur, &c.
Ategar.
Balea.
Balearis, &c.
Balista.
Basillardus.
Bebra.
Bicellus.
Bisacuta.
Bord.
Borda.
Brochia.
Caliburne.
Canipulus.
Cateia.
Classendis.
Clunabulum.
Cluniculum.
Colum.
Crochum.
Cucurma.
Cultellus.
Curtana.
Dagger.
Dardus.
Dextralis.
Durissimus.
Falcastrum.
Faliscus.
Falsarius.
Falso.
Fixorius.
Fornix.
Francisca.
Froberga.
Garrotus.
Gaveloces.

XXVIII. MINISTERIA SACRA, Vaſa, Ornamenta Eccleſiaſtica.

Abſterſoria. Accenthuraria. Acerna. Acetabulum. Altare viaticum. Ama, Amula. Amendola. Ampulla. Analogium. Antependium. Apophoretum. Appellarea. Applare. Aquamanile, Aquammanus, &c. Arbor. Arcellina. Arcus. Ariſtato. Armellum. Bacchonica. Bacinus, Bacile, &c. Baſiliſcus. Bazia. Benna. Cælatura. Calami. Calefactorium. Calix. Cambuta. Canna. Canneta. Canola. Canolum. Cantharum. Cantharus. Capella. Capitolium. Capſa. Capſella. Carola. Carrum. Caſella. Cedellus. Ceraptum. Cereaptum. Cereoſtata. Cereophalum. Ceroferale. Ceroferarium. Cerogerulum. Chauſſepoin. Chriſmal, Chriſmale, Chriſmarium, &c. Ciborium. Cicindela. Cimelia. Cimiline. Circitorium. Clamacterius. Clavis. Cochlear. Cogina. Colum, Colatorium, &c. Columba. Communicales. Concha. Concinnatio luminum. Cophinus. Cornu. Corona. Corporale. Crater. Craticulæ. Creſta. Cupa. Delphini. Digitiæ. Diſcus. Dominicalis. Dorſale. Eccleſia. Emunctoria. Enaphoti. Endothis. Exafoci. Falden. Faſtella. Faſtigium. Feretrum. Ferratum. Filaterium. Fibula. Fimbriæ. Flabellum. Flamina. Florentia. Fons. Forcipes. Freda. Frontale. Frontellum. Fumigatorium. Fuſcina. Gabata. Gamula. Geſtatorium. Hernia. Hichinarius. Hyſopus. Jeſſe. Incenſum. Incenſorium. Infertorium. Jugulum. Laterna. Laudanæ. Lectica. Lectoriale. Lectorium. Lectricium. Lectrinum. Lectrum. Lectus. Legatorium. Legile. Legivum. Lichinus. Lipſana. Loculus. Lucerna. Lucernarium. Luitrinum. Luter. Majeſtas. Malum. Manna. Manuale. Mariola. Maſorica. Mauſolæum. Metreta. Miniſterium. Monſtrantia. Muſa. Navicella. Navicula. Oblatorium. Offertorium. Oſtiolum. Oſtrea. Palergium. Palla. Pancalia. Patena. Patrocinium. Pavo. Pecten. Periſterium. Pharus. Phiala. Phylacterium. Pignus. Polycandilum. Pomum. Poſtabula. Poſtaltare. Pſilia. Pugillares. Purificatorium. Pyxis. Regnum. Regulares. Repa. Repida. Saccus. Salarium. Scutum. Scypho. Scyphus. Sium. Sparſorium. Spinetrum. Stantarium. Statuarium. Subſtratorium. Sumptorium. Supracelum. Surtaria. Tabula. Tau. Tetravelum. Theca. Thimiamaterium. Thoracida. Thuribulum. Thuricremium. Truncus. Turris. Tutelli. Velothyrum. Ventaculum. Ventilabrum. Veronica. Veſtis. Urceolus. Vultus.

XXIX. MONASTICA, ſeu vocabula ad rem Monaſticam ſpectantia, Ordines Monaſticos, Militares, &c.

Acephali. Acœmetæ. Anachoretæ. Ancillæ Dei. Aſcetæ. Aſcetriæ. Aſinorum Ordo. Beghardi. Beguini & Beguinæ. Bethleectemitæ. Bichini. Bigrinæ. Birrati. Bizochi. Boni homines. Calogeri. Capitulum. Cartuſienſes. Caſtimoniales. Catenati. Cellani. Cellulanus. Chriſtiani de cinctura. Cionitæ. Circelliones. Circumcelliones. Clauſarius. Clauſtrales. Clauſtrenſes. Clerici. Cocti. Cœlicolæ. Cœnobita. Cœnobium. Colidei. Collatio. Commiſſi. Concellita. Condonati. Confeſſæ. Confeſſores. Conſuetudo. Continentes. Conventuales. Converſæ. Converſare. Converſi. Cophti. Cruciferi. Curſitores. Dati. Deicolæ. Deodicatæ. Deodicati. Deonandi. Devotæ. Diſputatio. Donati. Draculum. Emancipatio. Eremitæ. Excuſati. Exercitatores. Exocionitæ. Familiares. Filiæ. Filiatio. Firmitas. Frater. Fraterculi. Fraternitas. Fratricelli. Hebdomadarius. Humiliati. Jacobitæ. Idiotæ. Ignoſce. Inclinatio. Incluſi. Infantes. Innubæ. Lazari.

XXX.

MONETÆ, RES MONETARIA.

XXXI.

MORES,

ſeu vocabula quæ mores hominum ſpectant.

Inerticus,

XXXII.

MVLCTÆ IVDICIARIÆ, Monasticæ.

XXXIII.

MVSICA, Musica Instrumenta, Cantus Ecclesiasticus, &c.

MVSICA Instrumenta.

XXXIV.

RES NAVALIS, NAVICVLARIA.

NAVIVM nomina.

CÆTERA ad rem navalem pertinentia.

XXXV.

PISCES, PISCATVRA.

PISCIVM nomina.

CÆTERA ad Piſces & Piſcaturam pertinentia.

XXXVI.

POENÆ, SUPPLICIA, TORMENTA, & quæ ad ejusmodi spectant.

Abacinare.
Accabussare.
Adulterii pœnæ.
Annulus.
Ansa.
Aquila.
Articulus.
Atia.
Auris, Aurium abscissio.
Baculare.
Bargus.
Bastonicum.
Battere.
Batulus.
Benedictione privari.
Biothanati.
Boia.
Bullare.
Byrsagium.
Calcar.
Caldaria.
Caliba.
Calvaria.
Canem ferre.
Capillos sibi invicem detondere.
Captio.
Captivare.
Capturæ.
Carcannum.
Carcer, &c.
Carena.
Carrina.
Castratio.
Cataracta.
Catasta.
Cenitus.
Centenæ.
Character.
à Christianitate separari.
Cippus.
Ceppus.
Cleia.
Colaphus.
Collistrigium.
Collum.
Columbar.
Comatio.
Combustio.
Condemnare.
Corium.
Crines.
Cro.
Currere.
Debilitare.
Decalvare.
Decapitare.
Decervicare.
Decollare.
Dedecus.
Defossus.
Defustare.
Degradare.
Dehonestare.
Dehonorare.
Delapidare.
Demembrare.
Denasatus.
Deodanda.
Depilare.
Depositio.
Diabesteria.
Diffactio.
Digitus.
Dirwy.
Disciplina.
Districtio.
Dorsum.
Edorsare.
Efforciare.
Equuleus.
Escassa.
Estema.
Excommunicatio.
Excoriare.
Exenteratio.
Exiliare.
Exinterare.
Exoculare.
Exorbare.
Expalmare.
Extemare.
Exterminium.
Extesticulare.
Fames.
Ferrum.
Fidicula.
Flagellatio.
Flammeriare.
Fossa.
Fovea.
Frustare.
Furca.
Fustis.
Gaggare.
Gehenna.
Geola.
Gibetum.
Grilliones.
Hardes.
Harmiscara.
Henghen.
Ictuare.
Ictus.
Imparticare.
Incisio.
Incrocare.
Infalistatio.
Infurcare.
Lampadare.
Lignum.
Mancus.
Mastigia.
Maxilla.
Mensa.
Monasterium.
Necare.
Nervus.
Palus.
Panis fortis, &c.
Patibulus.
Pendere.
Pedis abscissio.
Pilorium.
Plumbatum.
Præcipitium.
Puteus.
Quarterizatio.
Rota.
Scala.
Scalciatus.
Scamnum.
Scematio.
Scopæ.
Scorpio.
Scorticare.
Sepeliri, &c.
Submergium.
Suggillare.
Superundatio.
Supplicia.
Suspensio.
Talio.
Taringæ.
Taureæ.
Terribulum.
Testæ.
Tormentare.
Torquimentum.
Torturæ.
Transversariæ.
Trepalium.
Trotare.
Truncus.
Trusorium.
Tumbrellum.
Virga.
Ungula.

XXXVII.

PURGATIONES CANONICÆ ET VULGARES, Sacramenta, &c.

Asuoreneed.
Abscondere.
Adramire.
Advocatus.
Advocator.
Ahteid.
Alfetum.
Aquæ frigidæ judicium.
Aquæ ferventis judicium.
Assath.
Ath.
Batalia.
Bellum.
Benedictiones judiciorum.
Camfwick.
Campio.
Campus.
Chirotheca.
Circulus.
Corsned.
Crucis judicium.
Cyreath.
Dejurium.
Duellum.
Evangelium.
Eucharistia.
Exagium.
Examen.
Ferrum candens.
Firma.
Forathe.
Jeffniteed.
Jejunium.
Ignis.
Judicium Dei.
Ivisium.
Jura.
Juramentum.
Juratus.
Lada.
Lex.
Ligare.
Mulaminum.
Nastaid.
Ordela.
Orsus.
Pugna.
Purgatio.
Purgatores.
Rimath.
Sfursiern.
Superjurare.
Torna.
Tripondium.
Trygeed.
Verberare.
Vomeres.
Urpheda.
Urtella.

XXXVIII.

STATUS ET CONDITIONES HOMINUM.

Abonnati.
Abra.
Absarii.
Accolæ.
Adalingi.
Advenæ.
Adventitii.
Advocatitii.
Advoli.
Affidati.
Agilolfingi.
Agrares.
Agrarii.
Albani.
Albarraneus.
Aldermannus.
Aldius.
Alepimau.

Alienigenæ.
Alodiarii.
Amali.
Ambacti.
Amund.
Ancilla.
Angariales, Angariarii, Angarii.
Ascriptitii.
Baccalarii.
Barones.
Barscalci.
Bassalli.
Bastardus.
Batinus.
Benenati.
Betagii.
Biennarii.
Bonda.
Bondus.
Boni homines.
Bonnarii.
Bordarii.
Bordmanni.
Bort.
Brennarii.
Bubii, Bubones.
Buccellarii.
Buffones.
Burdonarii.
Burgenses.
Burgmannus.
Buringi.
Burs.
Bursarii.
Busones.
Cabelgenses.
Calcarienses.
Campenses.
Capillati.
Capitales.
Capi, Capones.
Capitecensi.
Carsamatium.
Casarii.
Casati.
Cavaticarii.
Censores.
Censiles, Censarii, &c.
Ceorlus.
Cerarii.
Chartularii.
Chartulati.
Chnapina.
Chodones.
Cidelarii.
Ciffo.
Circumpedes.
Cirlistus.
Civitatenses.
Clan.
Clinici.
Cociones.
Cocseti.
Collaterii.
Collatores.
Colliberti.
Coloni.
Color.
Colverkerli.
Commanentes.
Commendati.
Commerciones.
Compagus.
Comparietici.
Compatrianus.
Competentes.
Conciliales.
Conditionales.
Conditionarii.
Confessores.
Consortes.
Consuetudinarii.
Conterati.
Contribules.
Convicaneus.
Copitenants.
Corporati.
Corregionalis.
Coscez.
Cotarius.
Coterelli.
Criniti.
Curiales.
Dagscalci.
Dagewardi.
Daltiui.
Datitii.
Debilis.
Decennarii.
Dedititii.
Drengh.
Drudes.
Dula.
Durus.
Eastintus.
Ecclesiastici.
Embolani.
Emphyteuticarii.
Esingæ.
Ewoeck.
Exarichus.
Excusati.
Exdomarii.
Extaliati.
Extestinus.
Expeditionales.
Extrarius.
Exulatitius.
Familia.
Familiares.
Famuli.
Faramanni.
Fatitii.
Fideles.
Fiscalini.
Focaria.
Folgarii.
Forecensiti.
Forenses.
Forinseci.
Forishabitans.
Francherius.
Franchilanus.
Franci.
Frilazin.
Frilingi.
Frithmannus.
Fugaces.
Fulfrea.
Fundarius.
Ganerbii.
Gasindii.
Gavelman.
Geburus.
Geneath.
Gilbogus.
Haistaldi.
Herimanna.
Hidalgi.
Hindeni.
Hiremanni.
Homo.
Homologi.
Hostmannus.
Huniones.
Hurscarla.
Jammundling.
Infantiones.
Ingenui.
Intranei.
Jobagiones.
Juniores.
Juremanentes.
Juvenis.
Karolingi.
Kmethones.
Knave.
Lancetus.
Landegadman.
Landmannus.
Landridder.
Lassi.
Lazzi.
Levantes.
Leudes.
Libellarii.
Liberi.
Liberalis.
Ligius.
Litus.
Maalman.
Majores natu.
Mancipialis.
Mancipiolum.
Manentes.
Mansionarii.
Meliores.
Minores.
Miserabiles.
Mundman.
Natale.
Natio.
Nativus.
Nobilis.
Oblati.
Oblatiarii.
Obligati.
Originarii.
Pædagogiani.
Pagius.
Pagoti.
Pagenses.
Palatini.
Pares.
Pedepulverosi.
Pegen.
Perdingi.
Pertinentes.
Plebeius.
Præstandarii.
Proservi.
Quæstales.
Radekenitres.
Radmanni.
Reddentes.
Residentes.
Rici homines.
Rupturarii.
Rustici.
Sanctuarii.
Sclavus.
Servi.
Sindmanni.
Sithcundi.
Sixhindi.
Socomanni.
Spadarii.
Stallati.
Statarii.
Stopharii.
Subditi.
Submilitones.
Subrasores.
Suburbani.
Suscepti.
Tabularii.
Tarchan.
Terrarii.
Tertiator.
Tostmanni.
Tributales.
Valeti.
Vassi, Vassalli.
Vavassores.
Vawornick.
Viduæ.
Vigiles.
Villatici.
Vogtman.
Vulgares.

XXXIX.

SVPELLEX DOMESTICA, RVSTICA.

VASA. *Res Vasaria.*

Acceptorium.
Acetabulum
Acetallum.
Acetrum.
Aciarium.
Æneum.
Ænulum.
Aliphanus.
Alsierina.
Alveolus.
Ambix.
Ambra.
Ampa.
Anacleta.
Anax.
Animatoria olla.
Ansa.
Apophoretum.
Applare.
Aquamanile.
Aristophorium.
Armillum.
Arpago.
Artepta.
Ascopa.
Atanulum.
Athisca.
Atramentale.
Attanuba.
Auxilla.
Bacca, &c.
Bachio.
Bacia.
Bactea.
Bacario.
Bagerna.
Bambum.
Barile.
Barridus.
Bascauda.
Batea.
Bauca, Baucalis, &c.
Bechin.
Bicarium.
Bureta.
Butta, Buttis, &c.
Cabillinus.
Cacabulum.
Cacavellus.
Cailler.
Caldaria.
Caldus.
Caliclare.
Calvariosa.
Candes.
Cantharus.
Canthelium.
Capax.
Capis.
Capsaces.
Capsis.
Caucatus.
Caucus.
Cavea.
Caupus.
Chargeram.
Chrysendetum.
Cibutum.
Cicindela.
Cimbia.
Cochlea.
Compostile.
Corbecula.
Cornu.
Costarez.
Creche.
Crucca.
Crucibulum.
Cuba.
Cubila.
Cucuma.
Cululli.
Cumera.
Cunctus.
Cupa.
Curialis.
Cuva.
Cyphus.
Dibler.
Doga.
Duciculus.
Dupia.
Eglitræ.
Ejucarum.
Emicadium.
Emola.
Epulicænium.
Fabataria.
Fabricaturæ.
Fabricinium.
Fasculum.
Ferratum.
Fiola.
Flasca.
Flaxa.
Follis.
Fons.
Fretale.
Frivola.
Fruitus.
Fusorium.
Gabata.
Garalis.
Gaster.
Gemellarium.
Gemellio.
Gergena.
Gillo.
Godetus.
Guva.
Hanapus.
Infertorium.
Infusorium.
Justa.
Justitia.
Ketel.
Lancla.

Lassanum.
Lavatorium.
Laudunæ.
Lenticula.
Lepista.
Levita.
Manile.
Maninga.
Manulavium.
Mazer.
Mellarium.
Mensorium.
Merarium.
Mergoræ.
Metreta.
Missorium.
Mulctra.
Obba.
Olba.
Olearium.
Olfactorium.
Oliferale.
Ona.
Orca.
Orcium.
Orna.
Patena.
Pipa.
Pitharia.
Platellus.
Potus.
Quadrantale.
Recentarium.
Repositorium.
Rotumba.
Salitia.
Salomon.
Salsarium.
Scafa.
Scala.
Scaptoni.
Scirpus.
Scortia.
Scutra.
Seria.
Sirascula.
Sitarchus.
Soccus.
Sperum.
Standa.
Staupus.
Stloppum.
Suffusorium.
Sulzita.
Sumptorium.
Suruscula.
Suxta.
Tacea.
Tina.
Toreuma.
Tressellus.
Trublium.
Truca.
Trullio.
Tunna.
Turgeolum.
Typrus.
Vas.
Vasarium.
Vascio.
Veges.
Vinageriæ.
Viniforum.
Vitrum.
Urceolus.
Utricifcum.

ALIA ad Supellectilem spectantia.

Abacium.
Accaro.
Accubitus.
Aciarium.
Acisculum.
Actile.
Acucula.
Aczadus.
Adfrutabulum.
Affurabulum.
Agitarium.
Aichata.
Amalupus.
Amblacium.
Anclena.
Anclidia.
Andena.
Aptamentum.
Arsina.
Artabularius.
Artavus.
Artificium.
Arula.
Astraba.
Attillamentum.
Averum, Averii, &c.
Aulaticum.
Aumarium.
Auriculare.
Axovar.
Baciballum.
Bahudum.
Balaium.
Balanx.
Balinia.
Bancus, Bancale, &c.
Bassuaria jumenta
Basta.
Bastaga.
Basterna.
Bazana.
Becca, Besca, &c.
Benna.
Berciolum.
Besilium.
Beudum.
Bidubium.
Biga.
Birotum.
Bisellum.
Blanx.
Brander.
Burrene.
Cacia.
Cadomea.
Caga.
Cama.
Campsa.
Capetum.
Capisterium.
Capitale.
Capitium.
Carnus.
Carreta.
Carruca.
Cascia.
Castibulum.
Castalarius.
Cazola.
Cillaba.
Cistæ.
Cistellum.
Clenodium.
Clepo.
Clepsydra.
Cliothedrum.
Clusorium.
Cœnovehum.
Cofferum.
Cofinus.
Collus.
Condus.
Cophinus.
Coppetella.
Corbecula.
Cornu.
Corvilla.
Costrelli.
Cottum.
Cotus.
Cramaculus.
Credentia.
Cubicularis.
Cubiculum.
Cubitale.
Cubitorium.
Cuculata.
Cultellus.
Curullum.
Cussinus.
Custodia.
Dagus.
Dapocleorium.
Deis.
Delphica.
Dentrix.
Desca.
Digitabulum.
Dolabrum.
Dolatoria.
Dressorium.
Eda.
Erinaceus.
Erptia.
Expedimentum.
Falcile.
Faldao.
Faldistorium.
Fallera.
Ferculum.
Fertorium.
Fervorium.
Fisco.
Flagellum.
Flassata.
Fodio.
Forfex.
Fossorium.
Frixorium.
Fugillus.
Fulcralia.
Fulcrari.
Furnimentum.
Genuflexorium.
Gerula.
Gestarium.
Gestatorium.
Gulbium.
Hercia.
Herpix.
Incisorium.
Instaurum.
Jocalia.
Lampena.
Lectarium.
Lecticocessium.
Lectisternium.
Lectistitium.
Lectuale.
Lectuarium.
Lectumstratum.
Lectus.
Leviga.
Libellare.
Lidorium.
Longellus.
Lucernarium.
Lucibrum.
Lutherium.
Mala.
Manta.
Manualia.
Manuaria.
Maratoriæ, &c.
Marra.
Massaritia.
Matta.
Mensale.
Mensarium.
Ministerium.
Natta.
Navis.
Netorium.
Nutrimen.
Osanna.
Pala.
Palus.
Panellum.
Panga.
Pannulula.
Pectinarium.
Phalera.
Planarati.
Ploum.
Plumarium.
Plumbum.
Psiathium.
Rampico.
Recla.
Reclinatorium.
Rhed.
Rhedo.
Rotundarium.
Runcina.
Sabanum.
Sabuta.
Sagma.
Salaria.
Sapa.
Sarpilleria.
Sartago.
Scamellum.
Scamnale.
Scimpodium.
Scissorium.
Scrippum.
Scriptorium.
Scuditia.
Sedes.
Sediculum.
Serriculum.
Socus.
Soket.
Soliar.
Species.
Spicum.
Spitum.
Spolium.
Spondalis.
Sternum.
Storium.
Straduna.
Stragiola.
Stratilectilia.
Stratorium.
Subjuga.
Subjunctorium.
Subselliæ.
Subtela.
Sudaria.
Suppedaneum.
Tamisium.
Tapesium.
Torale.
Torallum.
Toreuma.
Toxa.
Traga.
Transfossorium.
Trestellum.
Triga.
Triparium.
Tripetia.
Trisiles.
Truella.
Vanga.
Vectorium.
Vertibulum.
Vispilio.
Umbellum.

XL.

TITVLI HONORARII, COMPELLATORII.

Almitas.
Almus.
Altitudo.
Angelus.
Auctoritas.
Beatitudo.
Celsitudo.
Christianitas.
Clarissimatus.
Claritas.
Corona.
Dicatio.
Dignatio.
Dignitas.
Dominatio.
Dominus.
Domnus.
Domnula.
Donna.
Egregiatus.
Eminentia.
En, Ena.
Eximietas.
Expectabilis.
Extremitas.
Filiolitas.
Flavius.
Germanitas.
Gloria.
Honorabilitas.
Honorificentia.
Illustris.
Indoles.
Infans.
Laudabilis.
Magistratus.
Magnificentia.
Magnitudo.
Majestas.
Nobilissimus.
Nobilitas.
Perfectissimus.
Pius.
Porphyrogenitus.
Potentia.
Præcellentissimus
Præcluis.
Purpurati.
Reverentia.
Sanctitas.
Sanctitudo.
Ser.
Serenitas.
Spectabilis.
Sublimitas.
Superillustres.
Tantitas.
Tranquillitas.
Venerabilitas.
Venerantia.

XLI.

TRIBVTA, VECTIGALIA,

Præstationes, Exactiones, Operæ, Servitia, &c.

XLII.
VENATICA,
ſeu quæ Venationem & Aucupium ſpectant vocabula.

ADlaſſare.
Alanus.
Alatores.
Alenararii.
Barmbracus.
Berſare, &c.
Beverarii.
Bigarus.
Caciare.
Captator.
Copularius.
Cupla.
Curbaculum.
Diſcopulare.
Expeditare.
Fera.
Feramen.
Feramus.
Ferina.
Feraſcula.
Focalia.
Footegeld.
Fovinare.
Fuga, &c.
Luparius.
Manicium.
Manicularia.
Odorenceci.
Pedica.
Rubeus feramus.
Rugire.
Taliola.
Triſta.
Varus.
Umber.

AVCVPIVM.

ACceptor.
Aëria.
Affamatæ pennæ.
Agrifare.
Anetapich.
Area.
Aſtur.
Beccum.
Bloire.
Brenexellus.
Caliga.
Carneria.
Cranohari.
Curbaculum.
Falca.
Formidines.
Gyrofalcones.
Jactus.
Lanarii.
Longa.
Lorra.
Loyrum.
Malleolum.
Nidaſii.
Ramagii.
Sacer.
Saurus.
Silera.
Smeriliones.
Sparuarius.
Stagia.
Talus.
Tornettum.

XLIII.
VESTES ECCLESIASTICÆ, LAICÆ;
Res Veſtiaria.

ABacot.
Accubitoria.
Acitara.
Acupictus.
Acus.
Adlicula.
Admaſurus.
Agnafus.
Agnellinus.
Aiot.
Aketon.
Alamaneſca.
Alba
Alfanegue.
Alguexis.
Alicula.
Aliphaſis.
Alloverium.
Almucium.
Amictorium.
Amictus.
Amphibalus.
Amphimallus.
Amuſtia.
Anabala.
Anaboladium.
Anabolagium.
Anciriana læna.
Andromeda.
Angelica veſtis.
Anitergium.
Antela.
Antemanica.
Areſt.
Armilauſa.
Armillum.
Armiſpatha.
Articularius.
Aſcopera.
Aſcmus.
Aſpergo.
Atrabaticæ.
Adtogatio.
Averta.
Aurifilum.
Aurifrigia.
Auroclavus.
Aurotextilis.
Baen.
Balandrana.
Baldakinus.
Baldrellus.
Baldringus, &c.
Baltheus.
Bandellus.
Barbaricum.
Barbaricarii.
Bargilla.
Barracanus.
Batlinia.
Bauga.
Belamia.
Beneventanum.
Bernichriſt.
Betiu.
Bever.
Bifurcati.
Bigera.
Billeus.
Binda.
Birretum.
Birrus.
Biſaccia.
Biſſa.
Biſus.
Blatta.
Bliaudus.
Bluet.
Bombax, Bambax, &c.
Boneta.
Boquerannus.
Borra.
Botonatus.
Bouratium.
Bracæ, Braccæ, Bragæ.
Bracharium.
Bracheriolum.
Brachiale.
Brachile.
Brachiolineum.
Brachionarium.
Bracile.
Brandeum.
Brando.
Bruneta.
Bruſdus.
Bruſtus, &c.
Brycan.
Buda.
Bulga.
Bulgia.
Bulla.
Burda.
Burra.
Burſa.
Cabſaricius.
Calbaſius.
Calcar.
Calcia.
Calcio.
Caliendrum.
Camaſus.
Camelaucum.
Camellum.
Camelotum.
Camilla.
Camiſia.
Camiſile.
Camoca.
Camucum.
Campeſtratus.
Canava.
Canevaſium.
Candida.
Candius.
Capa.
Capapellis.
Caparo.
Capedulum.
Capella.
Capellus.
Caphardum.
Capidulum.
Capitale.
Capitegium.
Capitium.
Capitulare.
Capſa.
Capſula.
Capſana.
Capulla.
Caputium.
Caracalla.
Carda.
Carpita.
Caſſidile.
Caſſioticus.
Caſtorinatus.
Caſula.
Catablattion.
Cataclitus.
Catasfitulum.
Cattinæ pelles.
Celendra.
Cendalum, Cendatum.
Cento, Centrum, &c.
Centonium.
Cervicorium.
Chaluns.
Chaſdium.
Chirometricale.
Chirothecæ.
Chlamys.
Chriſmale.
Cilicium.
Cimetum.
Cunctorium.
Cingillus.
Cingula.
Cingulum.
Circelli.
Circulus.
Circumrotatus.
Circumtextus.
Clavatura.
Clavellus.
Clintinna.
Cloca.
Coccinum.
Coccula.
Coccum.
Cognitiones.
Cointiſes.
Colærigeratus.
Colica.
Collectra.
Colleſtrum.
Collomellinus.
Colobium.
Compernola.
Coninæ pelles.
Conſarſum.
Coopertorium.
Copla.
Corioſus.
Corneta.
Corona.
Cortina.
Cota.
Cotta.
Cottus.
Cotardia.
Cowyll.
Cozzo.
Creare.
Crinile.
Crocea.
Cruralia.
Crurarium.
Cruſna, cruſina.
Cruſta.
Cubital.
Cucullus, cuculla.
Cucutium.
Culla.
Cultellare.
Cuphia.
Curcimbaldus.
Curtamiſia.
Cuſire.
Cyclas.
Cyprenſe opus.
Dalmatica.
Depanare.
Detricale.
Dextrale.
Dextrocherium.
Diaconale.
Diffibulare.
Diloris.
Diſcincta.
Diſconſutus.
Diſcrimen.
Diſcriminale.
Diventum.
Dormitorium.

Dormitorium.
Drappus.
Duplarium.
Eleemosynaria.
Endimita.
Endotis.
Ephot.
Epidecen.
Epiloricum.
Episimus.
Epitogium.
Esophorium.
Espericlus.
Exametum.
Exemplum.
Exequiæ.
Exfibulare.
Exomium.
Extergifacium.
Facialis.
Facitergium.
Facitergula.
Falangus.
Faldones.
Famulares.
Fano.
Fasciamenta.
Fasciola.
Fasciolum.
Fateles.
Feltrum.
Feminalia.
Femoralia.
Fibulatorium.
Ficacium.
Fieraduca.
Firmaculum.
Firmale.
Firmatorium.
Fixula.
Fixus.
Flage.
Flasciliones.
Floccare.
Flocus, floccus.
Foderatus.
Fodratura.
Folligantes.
Forago.
Fractillus.
Fractilatus.
Frectatus.
Frepatus.
Frisii panni.
frisum.
Frontale.
Fundatus.
Furratus.
Fustanum.
Gagelli.
Gaitanum.
Galabrunus.
Galandrum.
Galerus.
Galnabis.
Galumma.
Gamberia
Gambeso.
Gammadium.
Gandenga.
Gardacorsium.
Garlanda.
Garnachia.
Garnaria.
Garniamentum.
Gastia.
Gavina.
Gausapæ.
Gaydes.
Gazzatum.
Genuale.
Girdella.
Glizzum.
Gobonatus.
Godebertum.
Gossilia.
Gremiale.
Guarnellum.
Guascapus.
Gucla.
Guimpa.
Gula.
Gyro.
Haira.
Harigala.
Haubergetum.
Herigaldus.
Housia.
Huca.
Humerale.
Hypocamisium.
Jacque.
Jazeran.
Imizilum.
Imperiale.
Indumina.
Indusiari.
Infusa.
Insigne.
Isembrunus.
Jupa.
Kirtel.
Lablellus.
Labulum.
Laculata.
Lena.
Laneotus.
Lanestris.
Langeolum.
Lascia.
Lenicanarium.
Levitonarium.
Lexa.
Limas.
Linatus.
Linea.
Lingua.
Linguatæ.
Linna.
Linostimus.
Linteator.
Liripipium.
Lisura.
Literatus.
Litra.
Logium.
Lorum.
Ludiaria.
Lumbare.
Lunulæ.
Mafors.
Majacta.
Malbella.
Mancella.
Mandibulum.
Mandus.
Manica.
Manipulus.
Manticus.
Mantuelis.
Mantulæ.
Mantum.
Manuale.
Manuariolum.
Manulus.
Manumundium.
Manutergium.
Mappale opus.
Mappula.
Marmoreus.
Marsippa.
Mastigia.
Mataxa.
Mattabas.
Melote.
Meneverum.
Mischita.
Mitana.
Mitra.
Moretum.
Morsarius.
Morsus.
Mozetta.
Muccinium.
Muffulæ.
Murenæ.
Musca.
Mutandæ.
Mutatoria.
Nastalæ.
Nebula.
Nodus.
Nusca.
Octapulum.
Oculatus.
Oloforus.
Olora.
Orale.
Orarium.
Orinale.
Ormiscus.
Ornatura.
Orthoplumus.
Oxyblatta.
Palla.
Pallium.
Palmaria.
Pannuceus.
Pannus.
Pantoneria.
Papaver.
Paragauda.
Parthicæ.
Pavesca.
Pavonatilis.
Pectineus.
Pectorale.
Pectoralis.
Pedale.
Pedalis.
Pelles.
Pellicia.
Pelliti.
Pellum.
Pendentes.
Pendulæ.
Pera.
Peramentum.
Phœnicium.
Phrygium.
Pigacium.
Pignolatum.
Paleus.
Piscis.
Planeta.
Plumarium.
Pluviale.
Poderis.
Polymitus.
Præclava.
Psachnion.
Ppeudosericum.
Ptygma.
Pulvinariū opus.
Punga.
Purpura.
Purpurilla.
Quadrapcla.
Racamas.
Racana.
Radiatus.
Raga.
Rasilis.
Rasum.
Rationale.
Raxium.
Rebrachiatoriū.
Regnum.
Reminiculum.
Renelenus.
Repeciare.
Rheno.
Ricellus.
Rigula.
Rifle.
Roba.
Roccus.
Rondellus.
Rasatus.
Rotundellus.
Russetus.
Sabellinæ.
Sacciperium.
Saccus.
Sagana.
Sagia.
Sagitta.
Sagochlamys.
Sagum.
Salacianum.
Saraballa.
Saraca.
Saracenicum.
Sarcilis.
Sargineum.
Scafones.
Scapulare.
Scaramanga.
Scarcella.
Schuba.
Sclavina.
Scolatura.
Scrobulla.
Secta.
Semicinctium.
Sericalis.
Sericoblatta.
Serpentum.
Seta.
Sigla.
Simichenium.
Sindon.
Singiliones.
Siricus.
Sona.
Sorcotium.
Spatularia.
Staminea.
Stanium.
Stapio.
Sthema.
Sticharium.
Stigna.
Stigula.
Stola.
Storax.
Stragulum.
Strictoria.
Striga.
Strinctorium.
Stringes.
Strophium.
Struma.
Stunum.
Stuppacium.
Subarmale.
Subcingulum.
Subdiaconalia.
Suffibulum.
Subtaneum.
Subtile.
Subuncula.
Succa.
Succinctorium.
Suchorna.
Sudarium.
Suffibulatorium.
Superalia.
Superaria.
Superhumerale.
Superinsigne.
Superpellicium.
Supertotus.
Supertunica.
Supraligaturæ.
Supravestis.
Surcotium.
Tabardum.
Taccunatus.
Tacolinum.
Taffata.
Tarsicus.
Tartariscus.
Tasca.
Tassellus.
Tebennum.
Teleoporphyrus.
Tessellus.
Textilicinium.
Thabit.
Theristotides.
Theristrum
Tilpralium.
Tina.
Tipettum.
Tobancula.
Togipurium.
Toragium.
Tortus.
Tramoserica.
Trapus.
Triacontasimus.
Triblatton.
Tribunarium.
Trifilum.
Trogulus.
Tunica.
Tunicella.
Tutupia.
Vastrapes.
Ventrale.
Vermiculus.
Villosa.
Vinipa.
Virga.
Virgatus.
Urna.
Wanto.
Zamblottus.
Xatoüy.
Zona.
Zuppa.

CALCEI, res calcearia.

Abarca.
Æstivalia.
Alpargates.
Baralio.
Blatea.
Bota.
Botta.
Calceamentum.
Calciare.
Calcearium.
Calciarius.
Calciaticum.
Calciacaliga.
Caliga.
Campagus.
Carpisculus.
Cordebisus.
Cordewan.
Cothurnus.
Culpones.
Curcuma.
Cuspus.
Discaligatus.
Diurnales.
Embadia.
Estivallus.
Feltrum.
Fico.
Foliati.
Formella.
Galeares.
Gallica.
Gamacha.
Joppa.
Linipedium.
Nocturnales.
Osa.
Pedules.
Pero.
Pigaciæ.
Plantare.
Poulainia.
Rostra.
Sandalis.
Scarpus.
Soccus.
Sola.
Spartea.
Subari.
Subtelares.
Trainellum.
Tubrucus.
Tubuli.
Tzangæ.
Udo.
Wandangiæ.

XLIV.

ANGLO-SAXONICA VOCABVLA, vel quæ Anglo-Saxonicæ linguæ originem ſuam debent.

XLV.

FORENSIA VOCABVLA, ſeu Fori ac Iuriſprudentiæ mediæ ætatis, ſed & hodiernæ.

XLVI.

VOCABVLA GALLICA, SEV FRANCICA,

pleraque obſoleta ac antiquata; quædam etiam ex iis quæ in uſu ſunt, quorum origines & notiones reteguntur; aut quæ obiter ex veteribus ejuſdem linguæ Scriptoribus laudantur & illuſtrantur.

A.

D.

Desous.

G.

VOCABVLA GRÆCA NOTIONIS INSOLENTIS, aut Græco-barbara, quæ obiter laudantur & illuſtrantur.

A.

B.

Γ.

Δ.

Λ.

M.

N.

Ξ.

O.

Π.

DE
IMPERATORUM

DE
IMPERATORUM
CONSTANTINOPOLITANORUM

seu

DE INFERIORIS ÆVI, VEL IMPERII,

uti vocant,

NUMISMATIBUS,

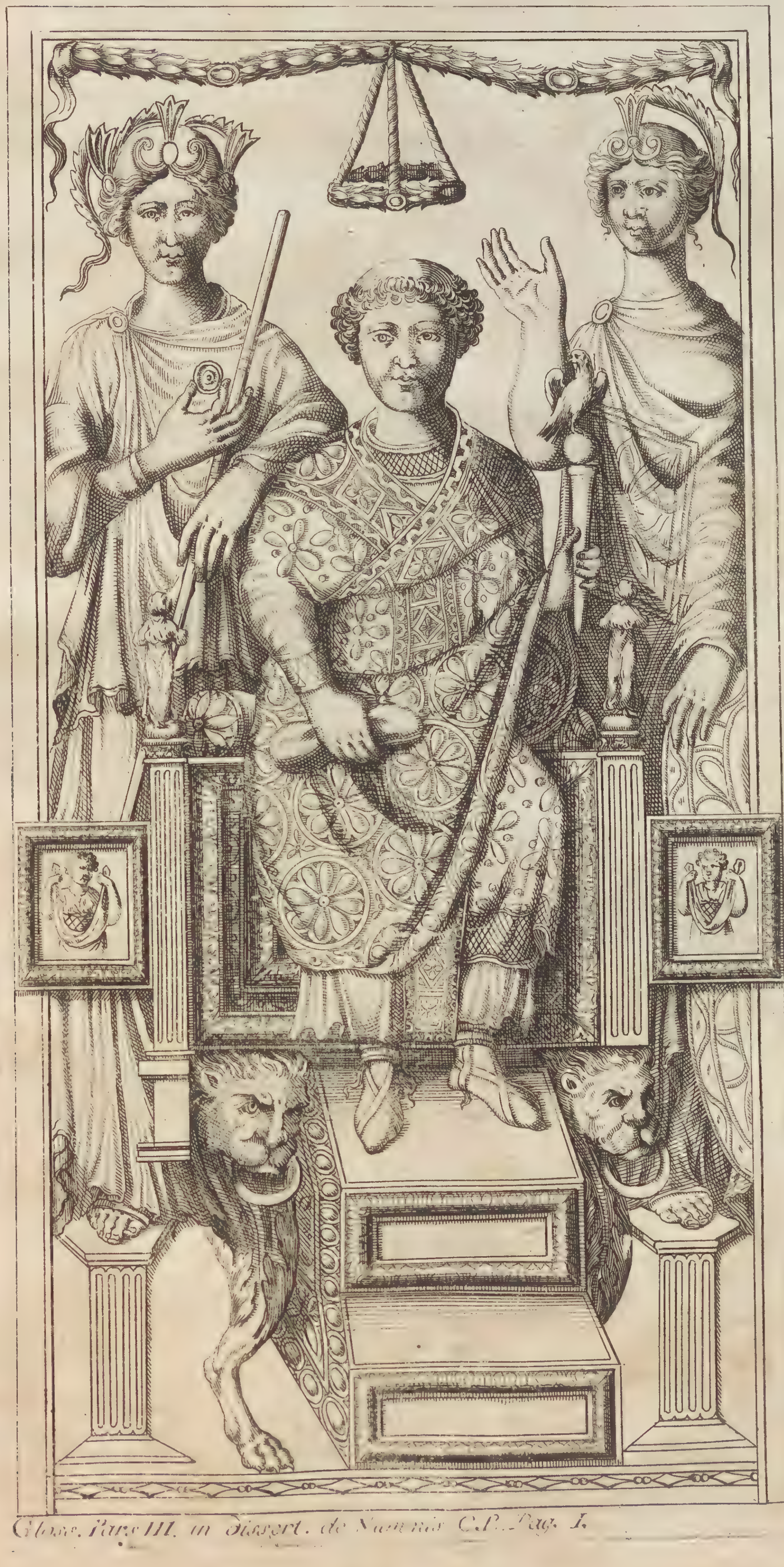
DISSERTATIO.

DISSERTATIONIS
DE
IMPERATORUM CONSTANTINOPOLITANORUM
NUMMIS
SYLLABUS.

DE

TABELLÆ ALIQVOT GRÆCANICÆ
ad Dissertationis de
IMPERATORUM CONSTANTINOPOLITANORUM NUMMIS,
atque adeò
totius HISTORIÆ BYZANTINÆ *illustrationem*.

I

Gloss. Pars III. in dissert. de Nummis C.P. Pag. I.

SAPHIRVS CONSTANTII.

+ ΘΚΕ ΒΟΗΘΕΙ ΝΙΚΗΦΟΡΩ· ΦΙΛΟΧΡΙCΤΩ ΔΕCΠΟΤΗ· ΤΩ· ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΗ
MHP
ΘΥ

MHP.
ΘΥ
IC
XC

IV

ILLVMINA VVLTVM TVVM DEVS
SVPER TENEBRAS NOSTRAS MILITABO IN GENTIBVS
SVPER ASPIDEM ET BASILISCVM AMBVLAVIT
CONCVLCAVIT LEONEM ET DRACONEM
ΚΡΑΤΩΡ· ΡΩΜΑΙΩΝ· Ο· ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟC ✠ ΙΩΑΝΝΗC ΒΑCΙΛΕΥC·ΚΑΙ·ΑΥΤΟ
OPVS·PISANI·PICTORIS·
ΕΡΓΟΝ·ΤΟΥ·ΠΙCΑΝΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ
✠CONSTANTINVS
✠MIHI·ABSIT·GLORIARI·NISI·IN·CRVCE·

V

VI

ΜΙΧΑΗΛ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩΙ ΤΩΙ ΘΕΩΙ ΠΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΩΜΑΙΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ΘΕΟΔΩΡΑ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩΙ ΤΩΙ ΘΕΩΙ ΠΙΣΤΗ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΣΣΑ ΡΩΜΑΙΩΝ Η ΚΟΜΝΗΝΗ

VII

ΜΡ ΘΥ
ΜΑΝΟΥΗΛ ΕΝ ΧΩ ΤΩ ΘΩ
ΠΙΣΤΟC ΒΑCΙΛΕΥC ΚΑΙ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΩΜΑΙ
ΩΝ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟC
ΚΑΙ ΑΕΙ ΑΥΓΟΥCΤΟC
ΕΛΕΝΗ ΕΝ ΧΩ
ΤΩ ΘΩ ΠΙΣΤΗ ΑΥΓΟΥΣΤΑ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙCΑ
ΡΩΜΑΙΩΝ Η ΠΑΛΑΙ
ΟΛΟΓΙΝΑ
ΙΩ ΕΝ
ΧΩ ΤΩ
ΘΩ ΠΙΣΤΟC
ΒΑCΙΛΕΥC
Ο ΥΙΟC ΑΥΤ
ΘΕΟΔΩΡΟC
ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝ
ΝΗΤΟC ΕΥΤΥ
ΧΗC ΔΕCΠΟΤΗC
Ο ΥΙΟC ΑΥΤΟΥ
ΑΝΔΡΟΝΙΚΟC
ΑΥΘΕΝΤΟΠΟΥ
ΛΟC ΠΑΛΑΙΟ
ΛΟΓΟC Ο ΥΙ
ΟC ΑΥΤΟΥ

VIII

IX

X

XI

DE IMPERATORUM CONSTANTINOPOLITANORUM,

seu

DE INFERIORIS ÆVI, VEL IMPERII, *uti vocant*, NUMISMATIBUS, DISSERTATIO.

I. NUMMORUM CP. NECESSARIA COGNITIO.

ETSI tot viri eruditissimi & in re nummariâ antiquâ peritissimi de hac liberalium disciplinarum parte copiosè hactenus disseruerint, ac luculentos de Numismatum figuris, & inscriptionibus ediderint Commentarios, eos tamen quos inferioris vocant Imperii Nummos, ferè omnes neglexerè, maximè qui post Heraclium regnavere Imperatorum Constantinopolitanorum, tum quod malè formatas figuras exhibeant, insulsasque, ne dicam ineptas, inscriptiones, tum etiam quod nihil in se ferè contineant quod ad arguta illa & ingeniosa veterum numismatum ænigmata accedat. Verùm quisquiliarum ejusmodi, quandoquidem postremam istam nummariam supellectilem ita indigitant, doctiorum hominum studio minimè videtur indigna cognitio. Licet enim exquisita illa in iis vix occurrant reconditioris eruditionis argumenta, quæ vetustiora numismata passim suppeditant, ac viris literatis divinationum & conjecturarum præbent occasiones; insunt aliquando tamen in istis quæ OEdipo indigeant, qui obscura pravéque quantumvis edita pandat oracula atque explicet. Fatendum deinde viliora ista numismata ad ævi, quo formati sunt, historiam conducere, ab iisque lumen interdum accendi Scriptoribus Byzantinis. Horum denique notitia ex sese nullam licèt contineret utilitatem, aut certè haberet nihil quod distinere debeat liberalem & excultum literis animum, si non magni, aliquanti tamen interest agnoscere quorum sint Principum, & à quibus cusa & formata, quæ manibus versamus, numismata, & characterum in aversâ eorum facie vim vel percipere, vel saltem investigare; quandoquidem nihil frustra in iis positum vel effictum licet arbitrari. Enimverò ut in antiquioribus numismatibus, præteritorum sæculorum felicem artium peritiam, ingeniorum acre judicium, & præclaras ac sagaces ænigmatum adinventiones demiramur; ita in iis quæ ævi sunt sequioris & labentis Imperii, artificum inscitiam, literarum, atque mechanicarum perinde ac liberalium artium lapsum & interitum; & quod stupendum, apud gentem cui literas & artes orbis debet, licebit deplorare. Licebit, inquam, malè formatos ac cusos nummos intueri, pessimè insuper effigiatos, barbaros inductos characteres, barbaras etiam ac utrâque linguâ mixtas persæpe inscriptiones, nullo denique ferè genio vel ingenio expressas adversarum partium, si quæ habentur, figuras. Sed hæc sunt infimæ omnino ætatis numismatum:

nam ævo Conſtantini & qui proximè ſucceſſerunt Auguſtorum, longè alia occurrit nummorum facies, ut qui & in figuris & ænigmatum deſcriptionibus vix prioribus cedant. In utroque porrò ejuſmodi numiſmatum genere, quæ ad Stemmatum Byzantinorum illuſtrationem delineari curavimus, explanando, haud inutilem fortè operam nos collocaturos exiſtimavimus, etſi cùm qualemcumque divinandi præbent materiam in rebus per ſe obſcuris ac incertis, nobiſmet conjecturis indulgendi facultatem arrogaremus. Quod quidem hac ratione ita viſum eſt aggredi, ut quæ vel omnibus, vel pluribus ævi ſequioris numiſmatibus conveniunt, in hac Diſſertatione explicarentur, ut ad eorum accedentibus inſpectionem expeditior ſit & figuras & characteres dignoſcendi via: quæ verò cuique propria ſunt, poſt ſingula Imperatorum ſtemmata brevioribus notis illuſtrarentur, in eo quod de Familiis Auguſtis Byzantinis confecimus opere, ſi tamen illud in lucem prodire contigerit. Quæ igitur omnibus vel pluribus conveniunt, aut Imperatorum effigies, veſtes nempe & adjuncta dignitatum inſignia ac ſymbola ſpectant; aut inſcriptiones ab iis quæ in ſuperioris ævi occurrunt nummis diverſas; vel denique nummorum ipſorum novas & antiquis incognitas appellationes: quibus quidem obſervationibus quædam adjungenda duximus, quæ in nummis iiſdem prolixiori indigent Commentario, tum etiam de ſpuriis ac adulterinis, atque adeo de iis quos *Contorniatos* vocant. Ita quadripertitum opus adornandum nobis incumbit.

II. NUMMI CONSULARES.

Liban. in Conſulat. Juliani. To. 3. p. 289.

ATQUE ut ab Auguſtorum figuris initium ducat inſtituta diſputatio, ex nummis Imperatoriis quidam Conſulares appellantur; in quibus ſcilicet Imperatores aut Cæſares Conſulari habitu effinguntur, iis quibus Conſulatum geſſere annis cuſi: nam unicam Conſulatus dignitatem tanquam Imperatoriæ Majeſtatis προσθήκην, ut loquitur Libanius, ſemper ambierunt Auguſti. Variè autem effictos cernimus: interdum enim *expreſſâ thorace vultus imagine*, ut verbis utar Pollionis, cum ſtolâ Conſulari, ſceptro aquiligero in dextrâ, & coronâ radiatâ quâ caput cingitur, ut ſunt nummi Aurelii Probi apud Triſtanum, Conſtantii Chlori, cui pro lemmate, VIRTUS AUGG. & Conſtantini M. qui in cippo præfert, VOT. XX. cuſuſque eſt anno decimo, vel decimo-quinto Imperii: nam hiſce annis Conſul fuit Conſtantinus. Ejuſmodi etiam eſt nummus Criſpi Nobiliſſimi Cæſaris laureâ præcincti, cum ſtolâ perinde Conſulari, & ſceptro aquiligero, nullâ anni Conſulatus notâ. Ter autem Conſul fuit Criſpus, ac primò cum Licinio V. rurſum cum Conſtantino II. denique cum Conſtantino III. Iis etiam fortean accenſendi aliquot ex Licinianis, tametſi ſceptrum non præferant. Simili denique figurâ exhibentur in nummis, non luſcâ quidem, ſed plenâ facie, protomæ Tiberii Conſtantini, & Mauricii Tiberii, dextrâ volumen, lævâ ſceptrum aquiligerum, Phocæ verò loco ſceptri crucem, Philippici denique loco voluminis globum crucigerum tenentium. Nam etſi poſt Juſtinianum in Faſtis Conſules non deſcribantur, certum eſt tamen longè poſtea hanc dignitatem obtinuiſſe, uti mox dicturi ſumus, & ad Conſularem dignitatem referendos videri nummos inferioris ætatis Auguſtorum, in quibus Conſulari habitu exhibentur.

III. PARIA CONSULUM EXPRESSA IN NUMMIS.

Orat. 11. p. 254.

INTERDUM par Conſulum ἐπὶ τοῦ βήματος, ut eſt apud Themiſtium, ſeu pro tribunali ſedentium, effictum conſpicitur. Ita in nummo Conſtantis Imperatoris æreo, majoris formæ, ſedet ipſe Conſtans celſior, caput nimbo vel lumine circumdatus, cum binis Conſulibus, in tribunali, in cujus baſi legitur hæc inſcriptio, VOT. V. quæ arguit Felicianum & Titianum in eo exprimi, qui Conſulatum gerebant, cùm Conſtantinus M. exceſſit 25. Julii, quo pro Conſtante Auguſto vota quinquennaliorum ſoluta ſunt: aut fortè Urſum & Polemium, qui ſequenti. Conſules etiam Conſtantinum & Conſtantem repræſentat nummus alter aureus, majoris perinde formæ, pro tribunali ſedentes, caputque nimbo exornatos, quibus adſtant figuræ duæ ſtolatæ, laureos ramos porrigentes, cum Chriſti monogrammate inter utriuſque Auguſti capita, & hac inſcriptione, GLORIA REIPUBLICAE; nam ter ſimul Conſulatum geſſere, annis ſcilicet 339. 342. & 346. Maximè verò inter Conſulares inſignis eſt nummus aureus Theodoſii junioris, in quo Theodoſius ipſe in ſellâ ſedet cum Placidio Valentiniano. Uterque autem habitu Conſulari dextrâ volumen, ſiniſtrâ globum crucigerum tenet, ubi Valentinianus ut puer effingitur, adeo ut ad primum, quo Cæſaris, vel potiùs ad ſecundum ejus Conſulatum, quo Auguſti nomen geſſit, ut qui cum globo crucigero effingatur, Imperii ſymbolo, referri debeat, cùm ætatis annum ſextum vel ſeptimum vix tum attigiſſet. Eorumdem etiam Theodoſii & Valentiniani Conſulum imagines, in altero ipſius Theodoſii, qui hunc excipit, ni fallor, habentur. Imperatorum denique paria exhibent perinde nummi Valentiniani ſenioris, Valentis, Gratiani, Valentiniani junioris, Theodoſii, Maximi Tyranni, & Victoris, non ut Conſulum, ſed ut Imperatoriæ dignitatis conſortium & collegarum; quod & indicat globus quem iis in nummis uterque expreſſus Auguſtus dextrâ tenet. Nam nec Maximus, nec Victor filius Conſulatum unà geſſere, quorum alter ut puer in nummo effingitur.

Ex habitu igitur Consulari nummos Imperatorum Consulares esse deprehendimus. Non de veterum Reipublicæ Romanæ, sed de citerioris ævi Consulum ornatu ac veste hîc sermo est, quorum insignia à priorum Consulum insignibus si non diversa, saltem non prorsus eadem fuisse, in confesso esse debet. Notum ex Scriptoribus priscorum Consulum vestes fuisse togas pictas & palmatas, ac trabeas, quod pluribus docuere pridem Criticorum filii, tametsi utrumne à se invicem diversæ fuerint, non planè definiunt. Certum pariter istius nomenclaturæ indumenta etiam Consulibus sub Constantinopolitanis Imperatoribus adscribi. Sed cùm veterum Consulum imagines, sive in statuis, sive in numismatibus dignitatis istius insignium formam materiamque non ita prodant, ut res extra omnem controversiam habeatur, incertum manet an eadem fuerint quæ numismata ac Diptycha Consularia repræsentant. In iis quippe, maximè in Diptychis, ubi habitus Consularis universus plenè conspicitur, Consules tunicis palmatis & togis pictis induti apparent, cui superfunditur fascia latior collum ambiens, cujus pars dextra strictior, à dextro humero rectà circa pectus ultra genua descendit, ipsumque humerum ac brachium dextrum circumvolvens, sinistrum humerum amplectitur, explicans sese, latiorque sensim effecta, ac circa dorsum delapsa, rursum à dextro latere per umbilicum transversùm agitur, & infimam sinistri brachii partem, quâ manui illud conjungitur, involvit, reliquâ fasciæ parte retro pendulâ. Ita quidem in Diptychis Leodiensi & Bituricensi ab Alexandro Wilthemio descriptis, quæ in Compendiensi apud Sirmondum ad Sidonium, & in numismatibus decussata tantùm ad pectus cernitur, fortè quòd reliqua & inferior corporis pars in iis desit. Sed præstat hoc loco Diptychon aliud Consulare eburneum, (tametsi cujus Consulis sit minimè constet, cùm nulla in eo habeatur inscriptio) ex Gazophylacio Regio describere, eâ quâ est formâ ac magnitudine; tum ut habitus Conzularis omnino percipiatur, tum quòd quædam contineat, quæ in aliis Diptychis non occurrunt. Nam Consuli utrimque adstant figuræ muliebres habitu satis insolenti, præsertim quoad ornatum capitis, quarum quæ ad dextram est, hastam vel bacillum tenet, altera clypeo lævâ innititur, seu illa Minerva vel Pallas sit, seu alia quævis Dea, cùm hisce figuris virtutes designari pro certo sit, ut in Julianæ imagine, de quâ mox agemus, & ut ejusce ævi pictores ac sculptores solebant, quod præterea satis docent figuræ aliquot ejusmodi in Notitiâ Imperii Orientalis descriptæ. Consul verò ipse dextram, quâ mappam seu volumen tenet, non erigit, sed in gremio demissam habet.

IV. Habitus Consularis. — *V. Tabell. 1.* — *Notit. Orient. cap. 159.*

Fasciam istam, veterum esse latum clavum quidam censent, qui apud Sosipatrum *impurpurata vestis, id est,* ἐμπόρφυρος ἐσθὴς, καὶ ὁ ἧλος appellatur, & Senatorum proprius fuit: qui trabeis aliisque vestibus attexebatur, quas περιπορφύρους & φοινικοπορφύρους vocat alicubi Dio, ut πλατυπόρφυρα ἱμάτια Archippus apud Pollucem: purpuræ quippe nomine limbos vestium donabant. Veteres Glossæ κυκλὰς, ἡ περὶ τὴν χλαμύδα κυκλοπορφύρα, *limbus.* alibi: πορφύρα ὑφασμένη, *clavus.* Gloss. S. Benedicti cap. de Vestimentis: *Clavi*, σημεῖα. *Clavare*, πορφυρῶσαι. Senator in formulâ Rectoris provinciæ: *Chlamydis tuæ procul dubio clavos intende, quos scias non inaniter positos. Hinc fit ut cùm publicum agentes, purpuram cernerent; de vigore Principis semper admonerent.* Septima Synodus can. 15. οὐδὲ ἐκ σηρικῶν ὑφασμάτων πεποικιλμένην ἐσθῆτα ἐπεδύετό τις, οὐδὲ προσετίθεσαν ἑτερόχροα ἐπιβλήματα ἐν τοῖς ἄκροις τῶν ἱματίων. Sed *clavi* isti *purpurei* limbos vestium propriè spectant, à quibus dictæ ejusmodi vestes *auroclavatæ*, vel *auroclavæ*, ut habet vetus Interpres Juvenalis: unde recentiores Græci vocem χρυσοκλαβαρικὸς formarunt. Verùm alii fuere postmodum Senatorum & Consulum *lati clavi*, quorum formam ita describit Acron ad illud Horatii: *Prætextam & Latum clavum: Latum clavum purpuram dicit, quæ in pectore extenditur Senatorum. Græci τὸν κολοβιῶνα vocant. Usum ejus hodie retinent Principes, injicientes vesti à cervice ad pectus indumentum ex purpurâ, vel pellibus pretiosis muris Pontici, vel aliis, dum regio habitu prodeunt in publicum.* Ubi nemo non videt graphicè describi ac designari fasciam istam Consularem, quæ ad collum convoluta, à cervice ad pectus descendens colobii speciem referebat: quod tunicam absque manicis fuisse testantur passim Scriptores. Unde apud Ammianum, *pectoralis illa tunica sine manicis texta*, cujusmodi colobium Acronis fuit, *Regale indumentum* appellatur: non quòd revera Acronianus colobium esset tunica contexta absque manicis, ut Diaconorum fuit: sed quòd clavus, olim vesti adtextus, deinde ab eâ avulsus, ita ad collum & humeros circumvolveretur, & ad pectus deflueret, ut colobii revera speciem præberet. Clavos enim non modò purpuras vestium limbis adtextas vocabant, sed & quasvis longiores fascias, ut *linteorum clavos latissimos* dixit Ammianus, *mappas laticlavias* Petronius Arbiter, *mantilia cocco clavata* Lampridius in Alexandro Severo. Clavos igitur intelligit Pacatus per *purpuras Consulares*, cùm, ut diximus, eæ vesti Consulari olim attexerentur, uti ea effingitur in nummo Augusti, quem designavit Biæus: quæ neque multùm discrepat ab eâ quâ indutus conspicitur Maximianus cum radiato stemmate in nummo argenteo, in cujus aversâ facie scriptum, Pax

V. Trabea. — *Sosip. l. 1.* — *Pollux l. 7. c. 14.* — *Senator l. 6. ep. 21.* — *Ad Satyr. 6.* — *l. 14.* — *l. 16.* — *Biæus ad A. g. dial. tab. 13.*

Augg. nisi quòd revera fascia latior collum ambiens, & ante pectus defluens potiùs videtur. Atque hic quidem colobian, Consulum proprius non omnino fuit, sed Senatorum omnium pacificus habitus, ut docet lex 1. Cod. Th. de Habitu quo uti oportet intra urbem: *Nullus Senatorum habitum sibi vindicet militarem, sed chlamydis terrore deposito, quieta coloborum ac penularum induat vestimenta.* Tametsi Consulum *colobiones* purpureos fuisse, aut ex pretiosiori alio panno, par sit credere.

At cùm inter vestes Consulares alia occurrat apud Scriptores ævi posterioris, quam *Subarmalis* nomenclaturâ donant, videant eruditi an non ipsa eadem sit fascia, sic appellata, quòd sub *armis*, id est, sub humeris, circumvolvat pectus, uti effingitur: adeo ut fuerit quod ὠμοφόριον vocavit ætas posterior. Valerianus quippe Augustus sic Valerianum compellat apud Vopiscum: *Cape igitur tibi pro rebus gestis — tuis togam prætextam, tunicam palmatam, togam pictam, subarmalem profundum, sellam eboratam: nam te Consulem hodie designo, &c.* Ubi cùm *subarmalis* postrema ex vestibus Consularibus recenseatur, admodum probabile est eam esse quæ cæteris superfundebatur. Neque sanè omnino à subarmali diversa fuit vestis illa, quàm *Succinctorium* nuncupabant, uti describitur ab Isidoro: *Redimiculum est quod Succinctorium, sive Bracile nuncupamus, quod dividens per cervicem, & à lateribus colli divisum, utrarumque alarum sinum ambit, atque hinc inde succingit, ut constringens latitudinem vestiat corpus, atque conjungendo componat: hoc vulgo Bracile, quasi Brachiale vocant, quamvis nunc non brachiorum, sed renum sit cingulum. Succinctorium autem vocatum, quod, ut dictum est, sub brachiis ductum alarum sinum ambit, atque hinc inde succingit.* Quæ quidem Succinctorii vel Bracilis descriptio, si non subarmalis prorsus, saltem convenit *stolæ* Ecclesiasticæ, de quâ mox agemus, descriptioni. *Subarmalem* autem, non Consulum duntaxat, sed & aliorum magistratuum pacificum fuisse habitum, & quibus ii in solennibus Imperatorum processibus ac festis diebus utebantur, pridem alii observarunt ex Spartiano, Trebellio Pollione, & Herodiano. Sed quod Casaubonus dixit fuisse sagum, seu militarem togam sic dictam, quòd sub armis fibulâ annecteretur, vel sub armis rejiceretur, ex Auctorum locis ab eo allatis id confici nemo, opinor, dixerit. Neque etiam fortè fidem apud plerosque obtinebit, dum *profundum* appellari subarmalem scribit, quasi ποδήρη, id est, *talarem*, cùm hoc loco vox *profundus* videatur potiùs colorem denotare saturum, intensiorem, & subfuscum, ita ut idem sit *subarmalis*, qui Pollioni *cum purpurâ maurâ* nuncupatur, id est, ex purpurâ fuscâ: nam ita Græci βαθὺ interdum usurpant, ut Hesychius, qui καὶ τὸ μέγα, καὶ ὑψηλὸν, καὶ μέλαν significare ait. Hac notione χλοερὸν βαθυνόμενον, Paulus Silentiarius *viridem colorem saturum* appellat. Sic etiam βυσσὸν Græci pro *profundo*, perinde ac pro *bysso* seu purpurâ usurpant, atque adeo ἀντὶ τῆς ὕσγης, ut habet idem Hesychius, sic ut *subarmalis profundus* fuerit ὑσγινοβαφὴς, *hysgino infectus*, ut loquitur Plinius. Quod verò *profundum* vocat Valerianus Imperator, *fundatum* appellarunt Scriptores ævi inferioris: nam vocem hanc cum *Tyriâ* purpurâ, aut *blattâ* ferè semper conjungit Anastasius Bibliothecarius, uti alibi docemus. Igitur *subarmalis profundus*, fuerit nostrâ quidem sententiâ, ex purpurâ intensiore ac saturâ, atque adeo διβαφής.

In Aurel.

l. 19. Orig. c. 33.

In Descrip. S. Sophiæ part. 2. v. 227.

In Gloss.

VI. Lorum.

Sed quam hæc ætas *clavum*, vel *subarmalem*, vel aliâ nomenclaturâ dixit, fasciam illam Consularem posterior *Lorum* appellavit, quòd lori seu cinguli formam referret. Id enim genus esse ornamenti, quod Silvestro summo Pontifici inter alia concessum aiunt à Constantino Magno, jam persuasum habetur. Ita enim Anastasius Bibliothecarius, ubi de ejusdem Augusti donatione, ex Codice Mazarino: *Deinde diadema, videlicet coronam capitis nostri, simulque Phrygium, necnon & superhumerale, videlicet lorum quod Imperiale circumdare solet collum.* Ubi Græca habent, ἅμα καὶ τὸ λῶρον, ὃ τὸ ὠμοφόριον, ὅπερ κυκλοῖ τὸν βασιλικὸν τράχηλον. Hîc exclamat Laurentius Valla: *Superhumerale ais esse lorum, nec quid sit lorum tenes. Non enim cingulum ex corio factum, quod dicitur Lorum, sentis circundari pro ornamento Cæsaris collo: hinc est quòd habenas & verbera vocamus lora. Quod si quando dicantur lora aurea, non nisi de habenis, quæ auratæ collo equi aut alterius pecudis circundari assolent, intelligi potest, quæ te res, ut mea fert opinio, fefellit: & quùm lorum circundare collo Cæsaris atque Silvestri vis, de homine, de Imperatore, de summo Pontifice equum aut asinum aut canem facis.* Ita nugantur plerumque puræ Latinitatis ac veteris scientissimi, dum in inferioris ætatis Scriptorum salebras & quisquilias incidunt. Sed indulgendum viro alioquin doctissimo, qui nec quid esset *bannum*, vel *lorum* in hac donatione ignorasse debuit, cùm totam vitam terendis melioribus libris insumpsisset. Perperam verò *lorum* in Gr. distinguitur à *superhumerali*, quod unum idemque esse constat, satisque firmat Anastasius. Scio pallii usum summis aliisque Pontificibus adscribi longè ante Silvestri, atque adeo Constantini M. ætatem: cùm Anastasius scribat Marcum PP. constituisse *ut Episcopus Ostiensis qui consecrat Episcopum Urbis, pallio uteretur, & ab eodem Episcopo urbis Romæ consecraretur.* Sed & auctor Ceremonialis Romani, quem Christophorum Marcellum quidam nominant, ab ipso Lino ejus usum ac originem auspicatur. Extat porro hujusce ornamenti Imperatorii nomenclaturæ vestigium insigne apud

p. 12.

De Donat. Constant.

Anastas. in Marco.

Ceremon. Rom. l. 1. sect. 10.

Leonem Grammaticum in Basilio; ἐνθρονίζεται καὶ ἐγκαινίζεται ἡ ἐκκλησία, ἣν ἔκτισεν ὁ βασιλεύς, καὶ ἐκαλλώπισε κόσμῳ πολλῷ, παρὰ Φωτίου Πατριάρχου, τοῦ βασιλέως ἐν τῷ αὐτοῦ ἐγκαινισμῷ λῶρον φορέσαντος, καὶ χρήματα πολλὰ δόντος, *Dedicatur Ecclesia quam excitavit Imperator, ornatuque plurimo decoravit, à Photio Patriarcha, Imperatore in ejus dedicatione lorum ferente, & multas pecunias erogante.* Est igitur *lorum*, quod postea *Pallium* dictum est, quod Consulum & Imperatorum gestamen ac habitus primùm fuit. Græci ὠμοφόριον appellavere, Latini *superhumerale*, quia ad humeros circumvolveretur, collumque ambiret: unde τὸ κυκλοῦν τὸν τράχηλον ὠμοφόριον Mathæo Blastari, ὁ κύκλῳ περὶ τοὺς ὤμους ἔμπροσθέν τε καὶ ὄπισθεν περιβάλλεται, ut habet Symeon Thessalonicensis, & περιτραχήλιον dicitur Germano Patriarchæ Constantinopolitano. Proinde ea appellatio indita Consularibus ac Pontificiis istis ornamentis, quòd hæc ætas vestium segmenta *lora* appellaret, ipsasque vestes uno, duobus, tribus aut quinque segmentis distinctas, *monolores, dilores, trilores, & pentilores*, ut Vopiscus, quæ universim ἱμάτια λωρᾶτα vocat Achmes.

Leo Gram. in Basilio p. 472.
Germ. Hist. Eccl. Symeon Thessalon. de Templo.
Vopisc. in Aureliano.
Achmes c. 220.

VII.
PALLIUM.

Simile porro Consulari loro esse pallium Pontificium ultrò fatebitur, qui pallii Sancti Gregorii M. Papæ descriptionem apud Joannem Diaconum in ejus Vitâ attentiùs expenderit. Ita enim effingitur, ut haud ferè diversum fuisse à Consulari loro prorsus evincatur: *Pallio*, inquit, *mediocri, à dextro videlicet humero sub pectore super stomachum circulatim deducto: deinde sursum per sinistrum humerum post tergum deposito, cujus pars altera super eundem humerum veniens, propriâ rectitudine, non per medium corporis, sed ex latere pendet.* Ex quâ descriptione colligit Angelus Rocca hanc minimè convenire posse Gregorii imagini, quæ in ædiculâ S. Andreæ Romæ conspicitur; cujusmodi etiam similes omnino Pontificum Romanorum complures effigies in sacris ejusdem civitatis ædibus haberi auctor est, in quâ quidem imagine pallium Gregorii more Latino factum reperitur. Unde colligit, pallium Gregorianum ejus fuisse formæ, quâ Græcorum Pontificum fuit: hi enim, inquit, pro pallio fasciam quamdam seu zonam, latiorem sanè ac longiorem quàm stolam, sed instar stolæ collo imponunt: dextra tamen ejus pars multò est longior, & ad terram usque defluit, cujus pars major per sinistrum humerum post tergum rejicitur, ita verò ut crux una à tergo maneat, altera ad dextram, tertia ad sinistram appareat, quarta verò ad eam pallii partem, quæ ab humero sinistro pendet. Sed & alio loco pallii materiam describit idem Joannes Diaconus: *Pallium ejus bysso candente contextum nullis fuisse cernitur accubiis (acubus) perforatum, sicut vetustissimis Musis, vel picturis ostenditur.* Græcorum Homophorium ex lanâ, non ex lino contextum fuisse scribit Isidorus Pelusiota. Enimvero ad terram defluxisse Patriarchale ὠμοφόριον satis innuit Zonaras in Copronymo, dum illud Germani Patriarchæ Constantinopolitani ab Anastasio quodam inter eumdum calcatum scribit. In hoc tamen differt Consulare lorum in Diptychis expressum à Pallio Pontificio, quòd non modò collum lorum amplectatur, & ad pedes antè defluat, sed etiam à dextro latere circa umbilicum transversum agatur, lævâque manu extrema ejus ora sustentetur: pallium verò Pontificium etsi interdum antè & retro ad pedes defluit, interdum etiam pars anterior lævâ sustentatur Pontificis, ut videre est in veteribus tabellis Græcanicis, quas ad illustrationem Historiæ Byzantinæ pridem delineari curavimus. Pallium id genus Consularis ornamenti appellatum nemo fortean mirabitur, qui Consulum, in Diptychis, lorum inspexerit, quod sat latitudinis videtur habere, præsertim ubi genua ambit, ut pallii appellatione donari potuerit: cùm vestem interiorem totum ferè involvat & ambiat. Et sanè labente sæculo apud Græcos Byzantinos id nominis habuit: μανδύαν enim dixerunt Imperatorium istum ornatum qui humeros & scapulas ambit, in *Rochi* seu *Rocheti* Episcopalis formam, ut observat Gretzerus ad Codinum: ex quo stolæ nostratis species quædam antè defluit, ipsi *Rocho* adjuncta. Ῥοῦχον enim ad genua usque descendisse auctor est idem Codinus: quo spectant ista ex Glossario MS. Regio: μανδύας, εἶδος ἱματίου, ὅπερ καλεῖται λουρίκιον. Nisi vox postrema non λῶρον, sed ἐπιλωρίκιον, sagum scilicet militare hoc loco significet, ut apud Leonem in Tacticis, & alios: tametsi ἐπιλωρίκιον civilibus etiam magistratibus non semel adscribat idem Codinus.

Io. Diacon. l. 4. cap. 84.
Id. c. 80.
Isid. lib. 1. epist. 136.
Zonar.
Leo Imp. Orac. 16. p. 273.
l. 3. c. 14.
Codin. l. 14. n. 3.
Cod. 1673.
Leon. Tact. cap. 6. n. 26.

VIII.
LORA CONSULARIUM FEMINARUM.

Id quoque observatione non indignum prorsus existimo, quòd non Consules duntaxat, sed & *Consulares feminas*, uti ab Ulpiano Consulum uxores vocantur, eodem ac simili penè perinde habitu usas, quo conjuges, colligere sit ex iconismo, qui in vetustissimo Dioscoridis codice scripto habetur in Bibliothecâ Cæsareâ, uti à Petro Lambecio ejusdem curatore doctissimo describitur: ubi Μεγαλοψυχία & Φρόνησις habitu muliebri illustrissimæ Julianæ, cujus nomen ibi exaratum legitur, assident: ipsa verò, fasciâ illâ ampliori collum & humeros amplectente, & pectus attingente, exornata conspicitur, in hoc à Consulari fasciâ diversâ, quòd ista muliebris sinistro brachio non aptetur. Fasciæ colorem non distinxit idem Lambecius, contentus observasse *in medio octogono sedere in throno duabus aquilis suffulto, feminam diademate regio, vestituque partim aureo, partim cæruleo, & calceis rubris, instar Imperatricis Constantinopolitanæ exorna-*

l. 1. D. de Senator.
Lambec. l. 2. Comm. de Cæsareâ Bibl. c. 8.

Juſt. Nov. 105. cap. 2. *Julian. Antec. Conſt. 98.* V. Tabell. 2.

tam. Certè ex novellâ Juſtiniani, Conſulum uxores, quæ συνεκλάμπουσι ταῖς τῶν συνοικούντων ἀκτῖσι, *radiis maritorum coruſcant,* eodem quo ii *ſchemate*, id eſt, ornatu donatas licet colligere. Ubi Julianus Anteceſſor, quod Juſtinianus σχῆμα, *honorem* vocat *Conſulariæ dignitatis*, & *maritales infulas.* Fuit autem Juliana, filia, ut rectè conjicit idem Lambecius, Olybrii Auguſti ex Valentiniani III. filiâ Placidiâ, & Areobindæ Conſulis uxor.

Lora Imperatorum Occidentis.

Eidem muliebri Julianæ loro propemodum ſimile videtur illud quo uſi ſunt Occidentales Imperatores. Extat ſiquidem in Codice Auguſtano libri Friderici II. Imperatoris *de Arte venandi per aves rapaces*, icon ejuſdem Imperatoris ſedentis cum paludamento togæ ſuperinjecto, dextrâ ſceptrum liliatum tenentis. Supra togam verò pendet à collo faſcia latior, gemmis & lapillis diſtincta, ad pedes, quæ balteo quodam ejuſdem ferme latitudinis circa pectus conſtringitur, quem *faſciam pectoralem*, ſeu στηθόδεσμον poſſumus appellare, ut eſt in vett. Gloſſis. Figuram exhibuit Editor, qui putat eſſe Manfredi Regis Siciliæ, qui additamenta quædam parentis libro adjecit, hoc argumento, quòd imberbis ſit, cùm aliæ ejuſdem Imperatoris barbatæ, inquit, conſpiciantur. Nos verò non tam Regium quàm Imperatorium eſſe ornamentum omnino cenſuerimus, quamquam Regum etiam fuiſſe ſatis evincunt quæ Petrus IV. Rex Aragonum de ſui ipſius veſtibus Regiis ſcribit: ait enim iis ſuperfuſam ſtolam quæ etiam pectus ambiebat, hiſce verbis Catalanicis: *è apres una Dalmatica de drap vermell hiſtoriat ab obres d'aur & ab fullatges: mas noi avia perles, ne altres obres, perço que ſe apparella cuytadament: & daqueſt drap mateich una eſtola, que comença en lo muſcle eſquerra, & traverſa al coſtar dret, & puis er acincta entora, e eren egualats los caps de la eſtola, e un maniples, & calces deldit drap ſens ſabates, &c.*

L. 3. c. 16. 33.

IX. Forma Pallii Pontificii.

Ut porrò procedente tempore Pontificium pallium, apud Latinos præſertim, non faſcia fuit libera ac ſponte defluens, collumque circundans, ſed ad majorem ſacra facientium Pontificum commoditatem ita aptata, connexa, ac conſuta, ut formam ſuam antiquam ſervaret, tribus acubus vel aciculis, quas & *ſpinas* aut *ſpinulas* vocabant, caſulæ defixa, in anteriori & poſteriori parte, & ad humerum ſiniſtrum: in dextra enim acus non figitur: ita à Græcis Auguſtis *lorum*, quod primitus liberum fuit, ſimplexque faſcia collo ac corpori circumfuſa, poſtmodum ad majorem etiam commoditatem ſuperiori veſti, quam, ut diximus, μανδύαν ſeu ῥοῦχον nuncupabant, aſſutum eſt: ita tamen ut lori veteris formam quadantenus ſervaret. Id ſanè omnino deprehendere eſt in Michaelis & Manuelis Palæologi Imperatorum figuris, quas delineari curavimus: in quibus non modò neſcio quis ornatus collum ambiens deſcribitur, ex quo ſtolæ ſeu largioris faſciæ ſpecies antè defluit: umbilicum verò circuncingit faſcia alia latior margaritis & lapillis adornata, cum limbo ex opere Phrygio, unionibus perinde ac lapillis pretioſis diſtincto, ubique faſciam ambiente, cujus pars extrema ſiniſtro Imperatoris brachio ſuſtentatur, ab eo, ut Conſulare lorum, pendula. Id genus Imperatorii ornamenti διάδημα appellavit ætas poſterior, quemadmodum tradit Codinus, ut quod veſtes cæteras conſtringat.

Codin. de Off. c. 6. n. 34.

X. Stolæ Sacerdotum.

Neque fortean aliunde ſtolas ſuas accepere Chriſtiani Sacerdotes, Regiis nempe ornamentis & indumentis donati ſubinde à Principibus: cùm & Theodoſii junioris nummi aliquot à nobis deſcripti Imperatorem eundem Conſulem ſimili ſtolâ ad pectus decuſſatâ repræſentent; ut & vetus tabella Græcanica Michaelem & Gabrielem Archangelos, loro quidem auguſtali decoratos, ſed ad pectus decuſſato, illud etiam ambiente, & ad ſiniſtram reflexo: quomodo denique Imperator Conſtantinopolitanus effingitur in Leonis Imperatoris Oraculis: adeo ut inde colligere liceat ſtolam iſtam aliud non eſſe, quàm ſuccinctorium, cujus ſuprà meminimus. Quinetiam Stola interdum nuncupatur ipſum Archiepiſcopale pallium: quod vulgò dicitur eſſe *ornamentum ad modum ſtolæ ſacerdotalis, crucibus intextum, ſuper alia ornamenta delatum, humeros ad inſtar coronæ pectuſque circundans, antè dependens.* Sanè *ſtolæ* nomine pallium exertè donant Eadmerus, ubi de S. Anſelmo Archiepiſcopo Cantuarienſi, Alexander II. PP. in Epiſtolâ ad Hugonem Archiepiſcopum Rotomagenſem, & Landulfus de S. Paulo, locis in Gloſſario noſtro deſcriptis. Collum verò, perinde ac pallium, circundat ſtola *ad interiora deſcendens*, inquit Stephanus Eduenſis, decuſſatimque ſtringitur, ut Conſularis faſcia, quam fortaſſis ἱερὰν στολὴν vocat Themiſtius. Nec ſcio an ſtola ſacerdotalis, ut Conſularis, pectus olim amplexa ſit, ſiniſtro brachio circumfuſa, uti in veteribus tabellis Græcanicis homophorium Epiſcoporum interdum delatum obſervavimus, cùm id teſtari videatur Manipulus, qui ſiniſtrum Sacerdotis brachium cingit, ita ut pars ſtolæ olim fuerit, & ab ea poſtea reſecta, ad majorem ſacra facientium Sacerdotum commoditatem. Jacobus Cardinalis de Coronatione Bonifacii VIII. PP.

—— *Cubitum lævum cingitque maniplus.*

Hiſce omnibus addendum inſuper, Diaconos, apud Græcos, ſtolam, (quam in humero ſiniſtro pro more recepto geſtant; ut docent Chryſoſtomus, Euchologium

Leo Orac. 14. 16. *Silveſter in Summâ.* *Themiſt. orat. 11. extr.* *Jacob. l. 2. c. 1.* *Chryſ. hom. de Filio prodigo.* *Euchol. p. 254.*

Græcorum, & vetus tabella Græcanica, quam hîc deſcribi curavimus, in qua effictus eſt Sanctus Stephanus, præterea Georgii Pachymeris effigies, quam ex codice MS. Auguſtano ejuſdem hiſtoriæ deſcripſit Wolphius) cùm communicaturi erant, ζωνοειδῶς præcingere antè & retro, ita tamen ut pectus ambiat, formâ haud omnino diverſâ ab eâ quâ *lorum* geſtari diximus, ut videre eſt in tabellâ, quam delineavit vir eruditiſſimus Jacobus Goarus.

Tabella 10. P. 147. P. 254.

XI. CONSULARE SCEPTRUM.

DE ſceptro eburneo, vel aureo, dignitatis Conſularis perinde in nummis ſymbolo, nihil eſt quod hîc dicamus, cùm obvia ſint quæ in hanc rem conferri poſſunt; præſtat tantùm monere in Conſulis Anaſtaſii ſceptro, quod habetur in Diptycho Leodienſi, aquilam corollâ laureâ ambiri & includi, cui trina virorum capita imminent. In Bituricenſi aquila alis expanſis circulum vel orbem amplectitur, in quo viri, Imperatoris fortè, effigies delineatur. Addo denique Imperatorum numiſmata Conſularia videri, quotquot ejuſmodi ſceptro in iis conſpicui ſunt: in quibus eſt Medallio æreus Licinii, in Gazophylacio Canonicorum Regularium S. Genovefæ Pariſienſis, cum inſcriptione in averſâ parte, JOVI CONSERVATORI, in quo palmatâ indutus conſpicitur idem Auguſtus. Verùm deſiit ſenſim geſtamen iſtud Conſulare, primuſque Phocas Imperator pro ſceptro aquiligero crucem aſſumpſit, ut ex nummis ejus docemur, in quibus Conſulari habitu effingitur, & cum volumine: quod cæteri ferè deinceps Auguſti uſurpavere: tametſi poſtmodum idem ſceptrum geſtaſſe Philippicum Imperatorem ejus oſtendant nummi.

Vide P. Fabrum ad l. 2. de Orig. Juris, Demſter. & al. &c.

Aquila Imperii ſymbolum.

Hîc porro diſquirendum videtur, an ab ejuſmodi Conſularibus Imperatorum ſceptris, an verò à Romanorum veterum militaribus aquiligeris ſignis, in utriuſque Imperii ſymbolum, ſeu, uti vocant, armorum inſignia, aquila tranſierit: quando etiam effícta biceps, & an revera apud Conſtantinopolitanos armorum ſeu inſignium uſus, ſaltem ſub extrema tempora, obtinuerit: cùm ad numiſmatum Byzantinorum hiſtoriam id prorſus pertineat, in quibus aquila interdum conſpicitur, uti mox indicabimus. Aquilam pro regiæ ac ſupremæ dignitatis ſymbolo ferè ſemper habitam palam eſt. Scribit Fulgentius in præliis aquilam auream in ſignis bellicis ſibi feciſſe Jovem, hincque finxiſſe Poëtas ejuſce avis miniſterio rapuiſſe Ganymedem; atque ideo fortaſſis Scholiaſtes Cæſaris Germanici ad Arati Phænomena aquilam *ſignum Jovis* appellavit: ut de eâ longè antea dixerat Theocritus, Διὸς αἰετὸς ὄρνις Ζηνός τοῦ τόδε σῆμα. Aiunt porrò Jovem ſibi hanc potiſſimùm avem delegiſſe, quòd dum adhuc in cunis eſſet in Cretâ inſulâ, nectar eidem quotidie deferret aquila ex ſcopulis, ut ex oceano ambroſiam columbæ: vel, ut alii volunt, quòd felici aquilæ advolantis augurio victoriam contra Titanas eſſet conſecutus: vel ſanè quòd aquila ζῶον βασιλικὸν, *animal regium* ſit, uti appellatur ab Æſchyli Scholiaſte, & ſupremi Imperii, quod in Jove finxere Gentiles, ut eſt apud Dionyſium Areopagitam, ſymbolum fuerit. Hinc Clearchus Heracleenſis Tyrannus, cùm ſe ab ipſo Jove prodiiſſe populis vellet perſuadere, aquilam, tanquam divinorum iſtorum natalium præcipuum argumentum, ſibi præferri voluit. Scribunt alii Perſarum Reges aquilam haſtæ longiori impoſitam, vexilli loco in præliis extuliſſe: atque inde Æſchylum non alio Xerxem Perſarum Regem, quàm ἀετῷ nomine indigitaſſe. Sed & Oſeas Propheta, de Nabuzardano Perſarum Regis, (quem nudo Regis nomine ſemper intelligit Scriptura ſacra) Legato ac Duce verba faciens, hunc aquilæ comparat.

Fulgent. lib. 1. Myth. p. 133. Cæſar Germ. ad Arati Phænom. p. 127. Theocrit. id. 17. v. 72. Mœro Byzant. apud Athen. l. 11. Lactant. l. 1. Fulgent. Iſid. l. 8. Orig. c. 3. Schol. Æſchyli p. 61. 135. Memnon. Plut. lib. 2. de fort. Alex. Juſtin. l. 16. Xenoph. l. 7. Cyrop. Philoſtr. in Hero. Æſch. in Perſis p. 135. Oſeas c. 8.

Aquila Romanorum.

Aquilam porrò à Perſis accepiſſe Romanos, nolim pro certo ſtatuere: cùm ab ipſis Reipublicæ primordiis inter præcipua ſupremæ dignitatis inſignia ſemper habita ſit: tradatque Dionyſius Halicarnaſſæus hanc à Tuſcis habuiſſe Romanos: quibus poſt inita pacis fœdera Regum ſuorum ornatus præcipuos miſere, quos inter fuit ſceptrum eburneum aquilâ inſignitum, quod Romani Conſules ſervavere deinceps tanquam præcipuum dignitatis ſuæ argumentum. Atque exinde aquila in ſignis militaribus præcipuum etiam fuit, unicumque ferè, ex quo Marius, bello contra Cimbros, cæteris, quibus hactenus uſi erant in præliis Romani, abrogatis, ſolam aquilam retinuit: quæ quidem aurea erat, quomodo poſtea depicta eſt in Imperatorum Byzantinorum inſignibus, & in ſacrario perinde aureo ſolebat aſſervari.

Dion. Halic. l. 3. Stewech. ad Veget. l. 1. c. 23. l. 2. c. 6. Lipſius ad Tacit.

Aquila biceps quando invecta.

Quando verò biceps aquila invecta fuerit, non planum eſt aſſequi, cùm nec in Imperatorum vel Conſulum nummis, nec in cæteris rei antiquariæ monumentis uſpiam occurrat, præterquam in columnâ Trajani, Romæ, in quâ militis clypeo inſcripta viſitur. Sed priores Byzantinos Imperatores bicipitem aquilam, aut in ſceptris Conſularibus, aut veſtibus adtextam detuliſſe nondum advertimus. Scribit Guillelmus Apulienſis, Romanum Diogenem, eo prælio quo à Turcis cæſus eſt, agnitum ab iis ex aquilâ aureâ loricæ intextâ, ſed an bicipiti, non indicat:

> *Indiciis aquilæ, quòd plus dabat omnibus armis*
> *Aurea conſpicuum loricæ innixa nitorem,*
> *Græcorum dominus cognoſcitur.*

Lipſius in Analect. ad milit. Rom. p. 18. Lib. 1. de Geſt. Norm. p. 23.

Florus lib. 4. c. 12. *Tacit. lib. 1.*

Quidam Germanos bicipitem aquilam sibi adrogasse existimant, ex quo in clade Varianâ, signa Romanorum, & aquilæ duæ in eorum venêre potestatem: tertiâ à signifero, priusquam in manus hostium veniret, in cruentâ palude demersâ, ut ait Florus: quas quidem binas aquilas diis patriis in lucis ii suspenderint. Ulricus Huttenus:

In Carmine de German. non degeneri.

> *Vindice ut Arminio, celeris prope rura Visurgis,*
> *Romanas acies miro Germania motu,*
> *Quintiliumque ducem conciderit, unde birostræ*
> *Contigerint aquilæ, traducti insignia regni,*
> *Excussumque jugum, non tantùm hæc tempora nossent.*

In Cæsarib. *Bellarm. de translat. Imper. Rom. lib. 1. c. 7. §. 2.*

Non enim biceps est aquila, subdit Cuspinianus, *ut imperitum vulgus credit: sed duæ simul, quarum altera alteram expansis alis obtegit, &c.* Sed hanc sententiam, cui adstipulatur Flavius Illyricus, jure exagitat Cardinalis Bellarminus, qui non duas aquilas in insignibus Imperatores gerere, sed unam divisam in duo capita, ejusque rei causam esse, *quòd Imperium esset inter duos Principes divisum, quorum alter in Occidente, alter in Oriente sedem habebat.* Cui quidem Bellarmini sententiæ consentanea sunt, quæ habet Joannes Georgius Trissinus Poëta Italicus lib. 2. de Italiâ à Gothis liberatâ:

Lib. 2. della Italia liberata da Gothi.

> *Il grande Imperio, ch'era un corpo solo,*
> *Havea due capi, un ne l'antica Roma,*
> *Che reggeva i paësi Occidentali,*
> *E l'altro ne la nuova, che dal volgo*
> *S'appella la citta di Constantino.*
> *Questa era capo a tutto l'Oriente;*
> *Onde l'aquila d'oro in campo rosso,*
> *Insegna Imperial poi si dipinse,*
> *Et si dipinge con due teste anchora.*

Tabella 6.

Sed hæ recentiorum conjecturæ ingenii potiùs acumine quàm ipsâ nituntur rei veritate, cùm biceps aquila longè recentior videatur, præsertim apud Byzantinos: utpote quæ uniceps in insignibus gentilitiis Palæologorum Monferratensium descripta sit, quâ Imperium Constantinopolitanum designatur; deinde in effigie Constantini Palæologi, Michaelis Imperatoris filii, quam initio hujus Dissertationis describimus, pallium aquilis cum unico capite inspersum conspiciatur. Præterea in prioris Theodori Lascaris, ejusdemque Michaelis Palæologi, Imperatorum, nummis, quos exhibuit Octavius Strada, si tamen genuini sunt, pulvilli quibus pedes insistunt, ejusmodi aquilis insperguntur. Ita pariter in Michaelis Palæologi Imperatoris pedibus substrato pulvillo ad utrumque latus uniceps effingitur aquila: in Andronici verò ad sinistrum duntaxat, in iis scilicet eorumdem Augustorum imaginibus, quas ex codice Augustano historiæ Georgii Pachymeris, Nicephoro Gregoræ præmisit Hieronymus Wolphius.

Aquila biceps descripta in nummis Byzantinis. *Phranz. l. 2. c. 14. p. 133.* *Buliald. in Not. ad Ducam c. 37.*

Idem tamen Octavius Strada Theodori Lascaris junioris nummum alium describit, in quo pulvillus aquilis bicipitibus exornatur: quomodo etiam effingitur à Wolphio ex eodem codice Augustano. Sed & Georgius Phranzes solennem apparatum, quo Venetiis exceptus est Joannes Palæologus Imperator, describens, ait nautarum, qui navem, quâ ille vehebatur, ducebant, pileos bicipitibus aquilis fuisse exornatos: & in ipsius navigii puppi, binos exaratos leones, hosque inter aquilam bicipitem effictam. Testatur denique vir eruditissimus Ismael Bulialdus etiamnum in eo Palatio, quod Constantini nomen servat, complura spectari scuta cum aquilâ bicipiti. Sed quod in eo quod binas hasce literas Π A præfert, festum Paschatis designari putat, vix viro doctissimo assentiar, cùm longè potiùs Palæologi nominis prima elementa videantur continere. Verùm, (quod omnem adimit controversiam) habemus præ manibus Epistolam Demetrii Palæologi Despotæ ad Carolum VI. Francorum Regem, quam suo loco damus, cui adtextum est sigillum cereum papyro superfusum, in quo biceps aquila cum binis corollis effingitur: quæ quidem Despotæ insignia hisce verbis describuntur in MS. *Provinciali*, uti vocant, sub Carolo VII. exarato: *Le Roi Depos de Roumenie, de gueules à l'aigle d'or à deux testes abecquié & ampieté de senais.* Habentur etiam in eodem codice armorum insignia Imperatoris Constantinopolitani: *Le Roy de Rommenie, de gueules à trois* (leg. *quatre*) *lettres qu'on appelle B. d'or.* alio loco: *L'Empereur de Constantignoble porte de gueules à quatre furcils* (leg. *fusils*) *d'or.* Describuntur etiam insignia Imperatoris Trapezuntini: *L'Empereur de Trapezonde, d'argent à quatre faices de sable, au quartier de Constantinoble.* Ex quibus primò colligitur familiarum Augustarum insignia hîc describi, Palæologæ scilicet, & Comnenæ: non verò Imperii Orientalis, quæ aquilâ aureâ bicipiti in campo rubeo constabant: deinde eos qui nigras tres campanulas Comnenis adscribunt pro insignibus, vix fidem mereri, cùm potior haberi debeat Scriptori horum Augustorum coævo. Denique observationem meretur, quòd Demetrius Palæologus non familiæ, sed Imperii insignibus usus sit: quasi *aquilæ* propriæ

Vghell. in Episc. Croton. n. 45.

fuerint Despotarum, quibus etiam horum vestes, pilei, ac cothurni interstinguebantur, ut auctor est Codinus. Ex his igitur videtur omnino confici Byzantinos ævi posterioris Augustos bicipitem detulisse aquilam: usosque perinde ac cæteras nationes, armorum insignibus. Quod ultimum firmat præterea Joannes Cantacuzenus, quo loco navalem Andronici Palæologi Imperatoris ad Chiensem expeditionem proficiscentis apparatum commemorat: ἦν τε ἅμιλλα πολλὴ τοῖς τριηράρχαις, ἑκάστου φιλονεικοῦντος πολυτελείᾳ καὶ λαμπρότητι παρασκευῆς τοὺς ἄλλους ὑπερβάλλεσθαι, καὶ τά τε ἄλλα ἐξηρτύοντο πρὸς τὸ μεγαλοπρεπέστερον, καὶ τὰ πληρώματα ἐκόσμουν ἰδίοις παρασήμοις, ἔν τε ὅπλοις καὶ ἀσπίσιν· ἦσαν γὰρ οὐ τυχόντων, ἀλλὰ τῶν τε εὐγενῶν καὶ μεγάλα δυναμένων. *Tum non levis hierarchis contentio incidit, dum quilibet cæteros sumptuoso splendidoque apparatu superare nititur, & cùm alia magnificè instruit, tum classiariorum arma, & clypeos suis insignibus exornat; nec enim de infimâ plebe, sed viri nobiles & admodum copiosi erant.* Quibus quidem verbis bellè describit eam majorum clypeorum seriem, quæ in navium marginibus exponi solebat, nostrisque *Pavesade* appellatur, ut ad Villharduinum olim monuimus. Quando verò insignium usus apud Byzantinos cœperit, vix definiri potest; tametsi id planè constet, à Latinis hunc mutuatos, æquè etiam ac Sultanos seu Saracenicos & Turcicos Principes, quorum arma ac insignia in antiquis Provincialibus exarantur.

De Off. c. 3.

Cantac. l. 2. c. 11.

Neque proclivius est divinare quando Occidentales Augusti nigram aquilam pro Imperii insigni usurparunt. Quis enim supini adeo ingenii est, ut præstet fidem nuperis Scriptoribus hac de re nugas vendentibus, atque adeo ipsum Joannem Villaneum audiat, scribentem Julium Cæsarem auream detulisse, Augustum & successores nigram, tandemque Constantinum Magnum bicipitem auream in scuto rubeo detulisse? Quis eidem Villaneo, Chassaneo, & aliquot aliis assensum præbeat, nullo vade, tradentibus Carolum Magnum detulisse pro insignibus scutum bipartitum, parte alterâ dimidiatâ aquilâ nigrâ in campo aureo, alterâ liliis aureis in campo cæruleo effictis? Quis denique Miramontii frontem patiatur; affirmantis hæcce insignia præferre veteres tabulas Caroli Magni, Ludovici Pii, & Caroli Calvi: quasi non longè alia sint horum Augustorum cerea & aurea sigilla, in quibus ipsorum thoracidæ effinguntur? Quis Andreæ Fauyno & Varennæo credat, scribentibus Carolum Magnum detulisse pro insignibus auream aquilam in campo cæruleo: nigram verò in campo aureo tum primùm usurpatam ab Ottone, qui Saxoniæ Ducum, à quibus ortum ducebat, insignium colores servare voluerit? Aquilam sanè signum & vexillum fuisse Imperii Occidentalis, Friderico I. imperante, testatur Guntherus lib. 7. Ligurini:

Aquila Occidentalis Imperii.

Jo. Villan. l. 1. c. 40.

L. 4. c. 3.

Chassa. concl. 17.

Miramont. de Cancellar. p. 29.

Fauyn, le Roy d'armes.

At qua Cæsareæ, signum Latiale, cohortis
Regia fulget avis, magnorum densa virorum
Agmina, ceu magni glomeravit viscera regni.

At de aquilæ colore nigro post Saxonicos Augustos, verumne id sit, dubium facit Rigordus, quo loco describit Ottonis Imperatoris in Prælio Bovinensi vexillum: *Ab oppositâ*, inquit, *parte stabat Otto in medio agminis confertissimi, qui sibi pro vexillo erexerat aquilam deauratam super draconem pendentem in perticâ oblongâ erectâ in quadrigâ.* Ubi *draco* idem valet quod pannus oblongior, in quo depicta erat aquila aurea: nam *dracones* vexilla ferè omnia Scriptores appellasse in Glossario docuimus; tametsi Willelmus Brito veram draconis effigiem fuisse scribat:

Rigordus in Phil. Aug. an. 1215.

Lib. 11.

Erigit in carro palum, paloque draconem
Implicat, & procul hinc atque inde videri,
Hauriat ut ventos caudâ tumefactus & alis,
Dentibus horrescens, rictusque patentis hiatu,
Quem superauratâ volucer Jovis imminet alâ,
Tota super fines, cujus nitet aurea, solis
Æmula, quo jactat plus se splendoris habere.

At Chronicon Flandrense, draconis figuræ non meminit: *Il y avoit au milieu du char une attache de vingt pieds de haut, & y avoit dessus un aigle doré, de moult riche ouvrage: & avoit les aisles estenduës bien longues, & reluisoit si fort, qu'à peine on le pouvoit regarder.* Ex quibus sanè colligi videtur posse, aquilam non intextam panno alicui, sed sculptorio opere effictam fuisse. Fatendum tamen non inde planè evinci, aquilam Occidentalium Augustorum fuisse auream in armorum insignibus, licèt ejusmodi fuerit in eorum vexillis, quod maximè docet Philippus *Mouskes* in Hist. Francorum MS. de Ottonis Imp. in Prælio Bovinensi clypeo:

Chr. Flandr. c. 15.

Quar il porte, ce n'est pas fable,
L'escut d'or à l'aigle de sable.

Præterea idem Chronicon Flandrense, ubi de Henrico VII. Luxemburgensi: *Et fut monté sur un grand destrier, & avoit vestu un tornicle d'or* (tunicam auream) *à l'aigle noir, — & un Chevalier chevauchoit devant lui portant une lance en un bichot de sa selle:*

Cap. 51.

& par deſſus avoit un aigle d'or, qui les ailes avoit ouvertes, & ſuivoit les bannieres, &c. Sed ex hiſce ſuprà allatis patet omnino nondum eâ tempeſtate uſurpatam ab Occidentalibus bicipitem aquilam: proindeque in controverſiam vocari poſſe, an Juriſconſultum Marianum Socinum jure refellat Carolus Molineus, ſcribentem Occidentales Imperatores bipartita inſignia detuliſſe, in quorum parte alterâ dimidia aquila, in alterâ familiæ inſignia deſcripta erant, uſque ad Sigiſmundum Imperatorem: qui cùm Orientalium Auguſtorum videret inclinare poteſtatem, Saracenis ac Turcis undique eorum provincias invadentibus, primus aquilam integram ac bicipitem in inſignibus adſcripſerit, quod nec facere auſus fuerat Carolus Magnus quantumvis potens ac bellicoſus, ne Græcos irritaret. Huicce Socini de Sigiſmundi Imperatoris aquilæ bicipitis uſurpatione ſententiæ favere videtur lemma adſcriptum ejuſdem Auguſti ſigillo cereo, uti deſcribitur à Marquardo Frehero: ait enim in averſâ parte circa aquilam hoſce verſiculos, neſcio quid μυςηειώδης ſonantes legi: AQUILA EZECHIELIS, SPONTE MISSA EST DE CELIS, VOLAT IPSA SINE META, QUO NEC VATES NEC PROPHETA EVOLAVIT ALTIUS. Ex quibus ſanè verſibus ſatis apparet Imperatoriam Occidentalium dignitatem, ſe demum imperante, ad ſummum decus & gloriæ culmen evectam innuere voluiſſe Sigiſmundum. Sed erudito Scriptori gratiam aliam haberemus, ſi an biceps iſta fuerit aquila, nobis indicaſſet. Deſcribit idem Freherus, ſigillum aureum Caroli IV. Imp. Sigiſmundi parentis, adfixum diplomati, quod ille de electione Imperii exaravit, & vulgò *Auream bullam* vocant; in quo Imperator coronatus ſedet in throno, ad cujus latera habentur bina ſcuta, in quorum altero aquila, in altero leo effinguntur. Ejuſdem Imperatoris ſimile ſigillum effictum habetur apud Nicolaum Zylleſium, ubi aquila cum unico capite exhibetur, cum hac inſcriptione, CAROLUS DEI GRACIA ROMANORUM REX SEMPER AUGUSTUS ET BOHEMIAE REX. Verum cur nigra aquila ab Occidentalibus Auguſtis uſurpata ſit, hactenus incompertum, niſi eo colore effictam dicamus, quòd is revera ſit aquilæ melioris color, quam ἀετὸν μελανόςην & μέλανα vocant Græci, *Valeriam* Latini, qui ideo *Aquilam* nominarunt, à colore ſubfuſco, quem *Aquilum* vocant: de qua quidem aquilæ ſpecie ita cecinit Jacobus Auguſtus Thuanus:

> *Optima & ipſa æquans animis ingentibus illam*
> *Corporis inferior quamvis ſit mole, nec ungue,*
> *Aut roſtro tantum valeat, digitiſve: ſed ortus*
> *Non mentita ſuos, animive oblita virilis,*
> *Accipitres collata nothos facit. Hanc quoque noſtri*
> *Valeriam dicunt, Graii Melanceton, atrum*
> *Quod referat roſtro, penniſque, atque ungue colorem.*

Socinus in cap. Cum cõtingat. de foro comp.
Molin. in Conſ. Par. tit. 1. de Feod. n. 21.
In Not. ad bullam Sigiſm. poſt Petr. de Andlo p. 585.
In Not. ad lib. 2. Petri de Andlo c. 5.
V. Hoeppingiũ in tract. de Inſign. cap. 6. part. 2.
Nic. Zylleſius in S. Maximino Trevir. p. 63.
Feſt.
Thuan. l. 1. de Re accipitr.

Atque hìc quidem longiori fortean, quàm par erat, de utriuſque Imperii aquilâ obſervatione, ſumus digreſſi, quam tamen haud ingratam fore, vel omnino à propoſito alienam, viſuram iri ſperamus: cùm & res Byzantinas quoquomodo illuſtret, & de Græcorum Auguſtorum agat inſignibus, quæ ſubinde in Familiis noſtris Byzantinis effinguntur.

XII. VOLUMEN, VEL MAPPA.

UT igitur unde divertit, redeat oratio, quæri ſolet quid illud ſit, quod Conſules & Imperatores geſtant, dextrâ interdum, quandoque ſiniſtrâ, chartaceo volumini ſimile. Id quidem non inferioris omnino ævi Auguſtis proprium fuit, cùm in Achata S. Capellæ Pariſienſis, quem ære incidi curavit Triſtanus, neſcio quis cum volumine effingatur: & Fauſtinæ & Antonini Philoſophi proſtent nummi, quibus pro lemmate adſcribitur, VOTA PUBLICA, ubi binæ ſtant figuræ muliebres, cum viri alterâ, ſtolatâ & palliatâ, quæ Conſulis videtur, tenentis dextrâ ſimile volumen: alius præterea Aurelii Veri Imperatoris, in quo duæ figuræ dexteras jungunt, quæ videntur eſſe Conſulum, ſiniſtrâ volumen perinde tenentium, cum hac inſcriptione, CONCORDIÆ AUGUSTOR. TRIB. P. COS. II. alius etiam Commodi Imp. cum iiſdem figuris, & inſcriptione, PIETATI SENATUS COS. V. PP. denique alius ejuſdem Aurelii Veri in quo Imperator & Conſul dextram Romæ galeatæ ſedenti porrigit, ſiniſtrâ volumen tenens, cum epigraphe, TRP. VII. IMP. IV. COS. II. Ejuſmodi etiam volumen in vetuſtiſſimis palliatorum, vel etiam togatorum, (atque adeo mulierum) imaginibus ſiniſtrâ teneri, apud Velſerum & Boiſſardum paſſim obſervare eſt, quos ex conjecturâ Duumviros eſſe idem Velſerus, tametſi falsò, opinatur. Exhibet prætereà idem Scriptor informe aliud ςηθάειον, ſeu mavis thoracidam, viri pariter palliati, cum hocce volumine in ſiniſtrâ manu. Sed & in Codice Vaticano ſcripto an. DC. LXXXXIX. S. Petrus ſimile volumen ſiniſtrâ tenens effingitur, ut & S. Paulus in Ottonis II. ſepulcro, apud Nicolaum Alemannum in Diſſertat. de Lateranenſibus Parietinis. Exinde crebriùs occurrit in Byzantinorum Auguſtorum nummis, maximè in Conſulari Juliani Cæſaris, qui pro inſcriptione præfert, VIRTUS CAESARIS: nam bis Cæſar Conſulatum geſſit, an. 356. & 357. & in nummo aureo Theodoſii junioris, in quo idem Theodoſius & Va-

Apud Bi. ñ poſt Auguſtini Dial. p. 43. 45. 50. 51.
Velſer. in Aug. Vindelic. p. 116. 228.
Boiſſard. in Antiq. Rom. part. 3. fig. 51. 147. part. 4. fig. 56. 57. 119. 123. part. 5. fig. 71. part. 6. fig. 29.
Nic. Alemannus cap. 10. p. 86. 88.

lentinianus III. habitu Consulari effinguntur: præsertim verò in Diptychis Consularibus, & ferè semper in Tiberii, Mauricii, Phocæ, & Leonis Isauri nummis. Id verò gestaminis mappam esse ludorum edendorum symbolum, quidam volunt: Consules enim statim atque renuntiati fuerant, populo Circenses dare consueverant. Quæ quidem mappa in Bituricensi Diptycho explicata, in Compendiensi & Leodiensi, & in omnibus nummis convoluta ac complicata effingitur, sic ut membraneo volumini similis ferè sit: in Regio verò ita effiicta conspicitur, ut extrema in rotunditatem quandam complicata majora cernantur, quam quâ manu dextra stringuntur: ut liquidò appareat fuisse quiddam tractabile. Nescio an ipsa explicata censeatur esse in eodem Diptycho mappa in binis figuris, quæ sellæ lateribus adpinguntur, quarum singulæ binis manibus mappas explicatas tenent, in ludorum editionis symbolum: nisi fortè eæ mappæ contineant nummorum certam quantitatem, qui effiicti quodammodo conspiciuntur, ita ut ad Consulum ὑπατείας, seu missilia referri debeant. Mappam autem signum fuisse edendorum ludorum, & mappas dictos ipsos Circenses apud Marcellinum Comitem, Julianum Antecessorem, & Polemæum Silvium in Laterculo notum est: unde μαππᾶσθαι, in Glossis Basilicωn, dicebatur is qui projectam ab Imperatore, vel Consule, aut alio Magistratu mappam excipiebat, signumque gladiatoribus dabat, quem *Mapparium* vocant S. Chrysostomus, auctor Chronici Alexandrini, Scylitzes, Nicetas Choniates, & alii. Quòd si ita se res habet, dicendum perinde videretur à Duumviris istis Augustanis, quorum ex Velsero suprà meminimus, datas, ut olim à Consulibus Romanis, civibus suis mappas, seu editos Circenses: quod à vero absonum minimè videri debet, cùm amphitheatra ac circos suos habuisse nobiliores civitates constet. Sed cùm sanctos Petrum & Paulum in vetustissimis picturis cum ejusmodi pariter voluminibus depictos deprehendamus, nescio an ea pro mappis Circensium generatim usurpari debeant.

S. Chrysost. Orat. de Circo. Chr. Alex. p. 876. Nicet. in Alex. lib. 3. n. 2. Scylitzes, &c.

XIII. ACACIA.

CERTE etsi primis Imperii sæculis Mappam revera fuisse id Consulum gestaminis concedatur, vel etiam codicillos Consulares, quod quidam opinantur; seu Magistratuum omnium qui res publicas tractabant, insigne, quod potissimùm colligere est ex figuris adjunctis Notitiæ Imperii, in insignibus Quæstoris, Primicerii Notariorum, Magistri Scriniorum, &c. id de veterum Romanorum aliorumque statuis, in quibus eadem in sinistris symbola conspiciuntur, dici non potest, quæ non chartaceorum voluminum, sed mappularum seu sudariorum complicatorum potiùs speciem referunt. Ut ut sit longè aliud fuit extremâ Græciâ; siquidem illud idemque sit, quod certè licet arbitrari, quanquam fortasse in aliquo immutatum. *Acaciam* enim vocabant recentiores, fuitque saccus ex panno purpureo confectus, codici similis, terrâ vel arenâ plenus, cujus arcanum sic prodit Codinus, ubi de Imperatore: τὸν δέ γε σταυρὸν ἐν δεξιᾷ φέρει ἀεί· ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ βλάπιον κώδικι ἐοικὸς, δεδεμένον μετὰ μανδυλίου· ὁ βλάπιον ἔχει χῶμα ἐντὸς, καὶ καλεῖται Ακακία, ὡς εἴπη μὲν τὸ τὸν βασιλέα ταπεινὸν εἶναι ὡς θνητὸν, καὶ μὴ διὰ τὸ τῆς βασιλείας ὕψος ἐπαίρεσθαι καὶ μεγαλαυχεῖν. *Crucem in dextrâ semper portat, in sinistrâ verò pannum sericum codici similem, ligatum mantili, habetque intus terram vel arenam, & vocatur Acacia: quasi dicat illud, Imperatorem humilem esse ut mortalem, neque propter Imperii fastigium efferri, neque se tumidum jactare debere.* Eandem Acaciæ significationem adscribit Simeon Thessalonicensis, qui quod χῶμα Codinus, χοῦν, *pulverem* vocat: μετὰ τὸ λαβεῖν τὸν σταυρὸν εἰς δεῖγμα τῆς εὐσεβείας, καὶ τὴν ἀκακίαν, ὅπερ χοῦς ἐστὶν, σημαίνων τὸ φθαρτὸν τῆς ἀρχῆς, καὶ τὴν ἐκ τούτου ταπείνωσιν, &c. *Cruce in pietatis argumentum, & Acaciâ susceptâ, quæ pulvis est, Imperii fragilitatem denotans, & quæ ex ea oritur, abjectionem, &c.* Hocce sanè schemate *Acacia* depingitur in Michaëlis Palæologi Imperatoris effigie, quam hìc damus: licèt in aliis Theodori Lascaris junioris, ejusdem Michaëlis, & Andronici senioris imaginibus, quas ex Codice Augustano Historiæ Georgii Pachymeris delineari curavit Hieronymus Wolphius, in voluminis speciem exhibeatur.

Codin. de Off. c. 6. n. 27.

Simeon Thess.

Tabella 6.

XIV. NUMMI IN QUIBUS EQUI IMPERATORIBUS APPINGUNTUR.

SED cùm de Mappis edendorum Circensium symbolo suprà quædam præmissa sint, ad eosdem etiam Circenses, ac proinde ad Consulares nummos referri videntur, qui equum ipsis Augustis adpictum præferunt, quem habenis ii dextrâ prehendunt. Tristanus in Claudio existimat fortunam Imperii eo designari, seu potiùs ipsum Imperium, pro cujus symbolo equus semper habitus fuerit. Verùm Circenses datos denotari longè probabilius: nam & in Diptychis Leodiensi & Bituricensi equos dextrâ ductos, quos inde *Dextrarios* nostri appellarunt, ad Circenses ludos licet intueri, ab ipsis, à quibus edebantur, aurigis distributi. Quod præter Symmachum satis innuit Capitolinus in Gordiano; ubi de ejus adhuc privati Consulatu: *Equos Siculos & Cappadoces permittentibus Imperatoribus, factionibus divisit, & per hæc populo satis carus, qui semper talibus commovetur.* Et Marcellinus Comes de Consulatu Justiniani: *Numerosos præterea, phaleratosque in Circo caballos jam donatis quoque impertivit aurigis, unâ duntaxat, ultimâque mappâ insanienti populo denegatâ.* Ejusmodi porrò cum equo nummos Claudii & Numeriani Imperatorum exhibet idem vir eruditissimus. Alium Constantini Nobilissimi

Tristan. tom. 3. p. 191. 316. Symmach. l. 4. Ep. 8. Capitolin. Marcell. Com. p. 60.

Cæſaris damus, cuſum anno votorum Vicennaliorum 20. qui pro lemmate BEATA TRANQUILLITAS præfert, ex qua quidem inſcriptione perperam Conſtantino Magno affictus videtur, cùm Cæſaream is dignitatem paulò ultra biennium tenuerit, Cæſar, quo pater Auguſtus dictus eſt, anno renuntiatus, ipſoque poſt annos duos & tres menſes extincto, Imperator pariter appellatus: ac proinde vota pro Vicennalibus Conſtantini M. Cæſaris ſolvi non potuere, qui ad ejuſdem dignitatis decennium non pervenerat: ex quo, Conſtantini junioris eſſe par eſt credere, in cujus nummis eadem vota in cippo etiam exarata leguntur, ſed cum additione JUN. quæ in hoc abeſt. Neque tamen Conſtantinus junior Conſulatum geſſit hoc Cæſareæ dignitatis votorum Vicennaliorum anno, qui in Chriſti 326. cadit, adeo ut ex hiſce adpictis equis Circenſes in Conſulatibus non ſemper, ſed in votorum nuncupatione interdum datos liceat colligere. Idem dicendum videtur de Criſpi Nobiliſſimi Cæſaris nummo, anno pariter votorum Vicennaliorum cuſo, quo Conſulis dignitatem etiam non obtinuit. Ita denique effingitur Jovianus in Medallione, quem ſuo loco delineamus.

XV. NIMBUS.

CIRCULIS, ſanctitatis apud nos indicibus, ambiri innuimus capita Imperatorum Conſtantii ac Conſtantis, & Theodoſii junioris, ac Placidii Valentiniani in eorum nummis Conſularibus. Qui quidem circuli videntur Conſularis dignitatis inſignibus accenſeri à Mamertino in Panegyrico Maximiano dicto: *Trabeæ veſtræ triumphales, & ſellæ curules, & hæc obſequiorum ſtipatio, & fulgor, & illa lux divinum verticem claro orbe complectens, veſtrorum ſunt ornamenta meritorum.* Nam quod Latini *nimbum* dicunt, alii *lumen* appellant: ut Servius ad illud 2. Æneid. ubi de Pallade:

Mamert. n. 3. *Servius.*

——nimbo effulgens, & Gorgone ſæva.

Id eſt, inquit, *nube divinâ: eſt enim fulvidum lumen, quod capita Deorum tinguit.* Ita etiam Honorius Auguſtodunenſis: *Lumina, quæ circa capita Sanctorum in modum circuli depinguntur, deſignant quod lumine æterni ſplendoris coronati fruuntur. Idcirco verò ſecundùm formam rotundi ſcuti pinguntur, quia divina protectione, ut ſcuto, nunc muniuntur.* De nimbo ita rurſum Servius ad illud ex 3. Æneid.

Honor. Auguſt. lib. 1. c. 133.

Et Lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.

Propriè, inquit, *Nimbus eſt qui Deorum vel Imperatorum capita, quaſi clara nebula nubere fingitur.* Et Iſidorus: *Lumen quod circa Angelorum capita pingitur, Nimbus vocatur: licèt & nimbus ſit denſitas nubis.* Sed & quod in Anaſtaſii Conſulis utroque Diptycho, Leodienſi ſcilicet & Bituricenſi, affingitur, in conchæ figuram radiatum, Nimbus videtur. Ejuſmodi igitur luminoſis circulis capita ſua ambiri Auguſti voluere, iis etiam poſtea Conſulibus communicatis, ut divinitatis ſpeciem quandam ſibi aſſererent, cùm nimbis, ſeu claris nubibus, deos ſuos ita in picturis ac tabellis ambirent. Hinc tam frequens Divinitatis, Numinis, ac Æternitatis ab iis uſurpata vocabula & epitheta, quibus plenæ ſunt Imperatorum Leges, locis pridem ab aliis indicatis. Verùm hæc veniam aliquam merentur in Auguſtis, quorum adeo ampla fuit poteſtas, ſi recentiorum Imperatorum expendatur ambitio, qui hominum omnium vaniſſimi, ac omni facinorum genere contaminatiſſimi, provinciis etiam ſuis penè exuti, & intra Urbis mœnia, paucorumque circumjacentium oppidorum limites coërciti, Sanctos ſeſe à ſubditis, atque adeo ab ipſis Conſtantinopolitanis Patriarchis cæteriſque Pontificibus compellari voluerunt, ut docemur ex Pachymere; cùm eundem titulum Summo Romæ Pontifici denegarent, quod tradit idem Scriptor: contra quam Magnus ipſe Conſtantinus, qui *Sanctum*, ſe vel certè *Divum* appellari prorſus renuit, ut tradit Juvencus lib. 4. Hiſtoriæ Evangelicæ extremo:

Iſid. lib. 19. c. 31. *Fileſac. l. 1. de Idololatr. Polit. c. 1.* *Pachym. l. 6. c. 31. lib. 10. c. 11. 29. 32. Id. l. 9. c. 5.*

Hæc mihi pax Chriſti tribuit, pax hæc mihi ſæcli,
Quam fovet indulgens terræ regnator apertæ
Conſtantinus, adeſt cui gratia digna merenti.
Qui ſolus Regum Sacri ſibi nominis horret
Imponi pondus, quo juſtis dignior actis
Æternam capiat divina in ſæcula vitam.

Hinc formula compellationis vulgata, Δέσποτα μου ἅγιε, quam obſervare licet non ſemel in Rationali Peræquatorum ſub Alexio Comneno exarato, Codino, & aliis Scriptoribus Byzantinis. Jure igitur Iſaacium Angelum ſuggillabat Fridericus I. Imperator, ejus Legatos alloquens: *Dominus veſter Sanctum ſe appellat: mirabilis eſt ſanctitas quæ ſanctos viros, honeſtos, religioſos, benignè, utpote fideles nuncios in oſcula pacis exceptos, in quorum ore non eſt inventum mendacium, nec iniquitas, ſubitò conſuevit incarcerare, & fame ac nuditate uſque ad mortem macerare. Longè faciat à nobis Deus talem ſanctitatem.*

Cod. de Off. c. 4. n. 31. c. 8. n. 2. Tageno Patav.

Conſularis dignitas quando deſiit.

Atque hæc quidem de Conſularis dignitatis inſignibus: ſed quando illa demum deſierit apud Byzantinos, non omnino planum eſt. Illud conſtat, Conſulum ordinariorum extinctam dignitatem ſub Juſtiniano, quam ſibi ſolis aſſeruere poſtmodum Imperatores ipſi, qui perinde ac jam olim Vitellius, hac videntur ratione *Conſulis Perpetui* titulum ſibi adrogaſſe. Quod & ipſe Juſtinianus exertè ait, τῷ μὲν βασιλεῖ διηνεκὴς ὑπέστω ὑπατεία, πᾶσι πόλεσί τε καὶ δήμοις καὶ ἔθνεσι, καὶ ἐφ᾽ ἑκάστης τὰ δοκοῦντα διανέμοντι·

Grut. 239. 1. Nov. 5.

προσέρχεται δὲ, ἡνίκα αὐτὸς νεύσειεν, ἡ στολή. Quibus quidem verbis hoc voluit Justinianus, ut vir doctissimus censet, cùm perpetuum Consulatum Imperator gerat, vi scilicet ipsâ, quatenus omnibus civitatibus, populis, gentibusque seu provinciis, vel pro arbitrio jus reddit, vel imitatione Consulum largitur munera, & subditis suis quæ collibitum est distribuit, stolam tamen Consularem aliáque insignia Principi accedere, cùm ipse annuerit. Primus autem Gordianus Imp. vestes Consulares, *palmatam tunicam*, *& togam pictam* privatus suas fecit, ut auctor est Capitolinus. Post Consulatum igitur Basilii junioris, qui solus Magistratum iniit anno 14. Justiniani, Christi 541. nullus Consul ordinarius creatus est: quod Justiniani avaritiæ adscribit Procopius: sed anni numerati sunt ab ejus Consulatu, hac formulâ, *Post Consulatum Basilii Junioris anno 1. 2.* & sic deinceps, usque ad 25. qui incidit in annum quo Justinianus extinctus est. Tum enim Justinus Junior Consulatum iniit, cujus solennem apparatum & *Processum* pluribus descripsit Corippus, & quoad vixit, hanc dignitatem sibi soli adseruit, annis ita recensitis, ut est apud Marium Aventicensem, *anno 2. 3. 4. &c. Consulatus Justini junioris Augusti.* In Chronico Alexandrino sic ejusdem recensentur anni, *anno 1. Iustini, post Consulatum Iustini junioris solius*, & ita deinceps usque ad annum quo obiit. Verùm adscriptæ Novellis Justini constitutionibus, tum à Scrimgero, tum à Francisco Pithœo post Julianum Antecessorem editis, subscriptiones in recensendis Consulatus Justini annis nullatenus sibi cohærent, adeo ut mendis haud carere in plerisque liceat suspicari. Dehinc idem Tiberius Imperium & Consulatum excepit, ejusque anni hoc modo numerantur in eodem Chronico Alexandrino: *Ind. 12. Tiber. 2. post Consulatum Tiberii Novi Constantini iterum solius.* Deinde anno secundo: *Anno Tiber. 2. post Consulatum Tiberii Novi Constantini iterum solius.* Deinde, *tertium solius.* Verùm longè aliter anni Imperii Tiberii Augusti exarati interdum leguntur. Quippe Pragmaticum ejusdem Tiberii *de Filiis colonorum*, editum ab eodem Pithœo, datum dicitur *anno octavo, & post Consulatum ejus anno tertio.* Præterea vetus Scheda adscripta Collectaneo ex libris S. Augustini ab Eugippio scripto, à viro doctissimo Joanne Mabillonio edita: *Ego Petrus Notarius Ecclesiæ Catholicæ Neapolitanæ, ut potui, emendavi sub die Iduum Decembrium, Imperatore Domino nostro Tiberio Constantinopolis Agusti anno septimo, post Consulatum ejusdem Augusti anno tertio, Indictione quinta decima, obsidentibus Langobardis Neapolitanam civitatem.* Unde planè colligitur annos Imperii auspicatum Tiberium à 7. Sept. Ind. 8. an. 574. quo Cæsar & Imperii successor dictus est à Justino. Eo mortuo Mauricius Imperium iniit anno Christi 582. quo Consul defuit, ut est in Chronico Alexandrino: *Ἰνδ. α΄ πρῶτος ἐνιαυτὸς ἀνύπατος, καὶ ἐκ κοινοῦ δόγματος ἐγράφη. Μετὰ ὑπατείαν Τιβερίου Κωνσταντίνου τοῦ τῆς θείας λήξεως ἔτους τετάρτου.* *Indictio prima, primus annus caruit Consulibus: atque ex communi decreto scriptum est, Post Consulatum divæ memoriæ Tiberii Constantini anno quarto.* At sequenti Consulatum iniit Mauricius solus. Exhinc qui excepere Mauricii anni sic numerati, *Anno 2. 3. &c. post Consulatum Mauricii Augusti solius*: atque ita deinceps usque ad 20. quo à Phoca Tyranno est interemptus, qui statim Consulatum cum Imperio adiit. Ejus autem primus Imperii annus sic in Actis publicis consignatus est: *Consule Phoca solo.* Secundus verò, *Post Consulatum Phocæ Augusti.* At tertius sic inscribitur: *Post Consulatum Phocæ Augusti primum.* Deinde quartus, *Post Consulatum Phocæ Augusti secundum*, & sic deinceps usque ad octavum, qui inscriptus est, *Post Consulatum Phocæ Augusti sextum*, quo & neci datus est ab Heraclio. Sed cur primus Phocæ Consulatus in tertium Imperii annum videatur rejici, cùm Consulatus ejusdem Imperatoris primo & secundo mentio facta fuerit, fateor me non assequi. Exin idem Heraclius Imperium auspicatus est Indictione 14. Octob. 7. à quo quidem die, ad 13. Januarii in publicis tabulis adscriptum tantùm, *Anno primò Heraclii Imperatoris.* Sed postea ab eodem die ad ultimum Decembris decimæ quintæ Indictionis, additum, *Et Consulatu ejusdem religiosissimi Domini nostri.* Nam licèt, ait auctor Chronici Alexandrini, in publicum curru vectus non processerit, illud tamen tempus ejus Consulatui adscriptum est. Annus deinde secundus Heraclii sic notatus: *Secundo post Consulatum Heraclii Augusti.* Mox à 22. Januarii, quo filius Constantinus à patre dictus est Imperator Indictione 2. statutum est, ut post verba ista solennia, *In nomine*, scriberetur, *Imperii Divorum Dominorum nostrorum & beneficentissimorum Flavii Heraclii piissimi anno 3. post Consulatum ejus anno 2. & Flavii Novi Constantini à Deo protecti filii ejus anno 1. semper Augustorum & Imperatorum*; & sic deinceps usque ad obitum Heraclii: quo etiam imperante, Heraclius Junior, qui & Novus Constantinus est appellatus, Januarii 1. anno Christi 617. & Heracleonas, qui & Heraclius, circa annum sexcentesimum quadragesimum à patre Consules renuntiati sunt, ut narrat Nicephorus Constantinopolitanus: tametsi nomine tenus, ut videtur, cùm omnes Heraclii parentis anni, *Post ejus Consulatum*, formulam præferant, nullâ filiorum Consulatus factâ mentione. Mortuo igitur Heraclio, Heraclius alter, qui & Constantinus nuncupatus est, vulgó-

P. Faber Sanjorian.
Capitolin.
Procop. in Anecdot. c. 26.
Coripp. l. 4.
Marius Aventic.
Novellæ Justini.
Chr. Alex.
Tom. 2. Analect. p. 11.
Beda lib. 1. Hist. Eccl. cap. 24.
Chr. Alex.
Synodus VIII. Act. 1.
Jus Græc. Rom. p. 83. in margine.
Niceph. C P.

que Constans vocatur à Scriptoribus, ejusdem Heraclii ex filio Heraclio juniore Novo Constantino nepos, Imperatorium titulum adeptus mense Junio Indict. 14. post patris obitum, sequenti Indictione Consularem dignitatem iniit. Extat enim Epistola Theodori PP. ad Babolenum Bobiensem Abbatem, *data quarto Nonas Maii, Imperii Domini piissimi Augusti Constantini anno secundo, Consulatus primo, Indictione primâ.* Unde colligitur Consulatum iniisse 1. Januarii anno Imperii 2. quod mense Junio 15. Indictionis inierat, cùm tertius mense Junio inciperet Indictione eadem primâ. Exinde Acta liberatæ à dæmonio virginis an. 713. apud Baronium, Consulatus Anastasii, seu Artemii Imperatoris, mentionem agunt: quorum initium ita concipitur: *Imperante domino nostro piissimo perpetuo Augusto Anastasio magno Imperatore anno primo, & post Consulatum ejusdem Serenitatis anno primo, &c.* Concilium Romanum sub Gregorio II. PP. an. 721. celebratum dicitur, in ejus præfatione, *imperante domino piissimo Augusto Leone à Deo coronato magno & pacifico Imperatore anno VI. post Consulatum verò ejus anno XVI. sed & Constantino Novo Imperatore ejus filio anno II. mense Aprili Indictione IV.* Ubi indubiè delenda litera numeralis X. tametsi in subscriptione rursum reperiatur. Copronymus mortuo Leone parente anno 741. Junii 18. Consularem titulum pariter sibi adscripsit, quod præ cæteris testatur inscriptio Romanæ Synodi actæ sub Zacharia PP. anno 744. mensis Octobris 25. Indict. 14. *imperante Domino piissimo Augusto Constantino Imperatore anno 26. post Consulatum ejus anno quinto.* Ubi annus Imperii numeratur ab anno quo Imperator à patre dictus est; Consulatus verò ab eo quo in solidum Augustus est factus eo extincto. Sed Consulatus Copronymi notam abesse ab aliis Codd. MSS. observat Baronius. Certè in Epistolis ejusdem Zachariæ Pontificis Consulatus annus non adscribitur, sed tantùm Imperii initi ab primâ inauguratione, & à patris obitu, hac formulâ, *Imperante Domino piissimo Augusto à Deo coronato, magno Imperatore, anno 32. Imperii ejus anno 11. Indictione 5.* Ita Artabasdus arreptâ post soceri Leonis mortem supremâ dignitate Consul etiam dictus est, quod docet inscriptio à nobis relata in filii Nicephori elogio. Leonem verò ipsum Consularem dignitatem iniisse evincunt ejus nummi, in quibus cum loro & mappa, ejusdem dignitatis insignibus effictus conspicitur: cùm aliquot alii qui eum excepere Augusti, non cum mappa, sed cum loro tantùm effingantur: ita tamen ut incertum maneat an revera Consulis titulum sibi reservarint. Hæc necessariò de Consulari dignitate hoc loco inserenda duximus, ut cur Consularia insignia sibi adrogarint in nummis suis sequioris ævi Augusti, planum fieret.

Ughell. to. 4. Ital. sacr. p. 1331. Margarinus in Bullario Casin. p. 2. Baron. an. 713. n. 6. Othlonus lib. 2. de Vita S. Bonif. c. 5. Baron. an. 745. n. 23. Bullar. Casinense to. 2. p. 8. In Stemmat. Byzant. Vide Gloss. in Consulatus.

XVI. Cæsarea Insignia.

Quæ quidem hactenus dicta sunt, Augustorum aut Cæsarum qui Consulari dignitate florebant, vestes ac indumenta spectant. At cùm alia Cæsareæ atque Imperatoriæ etiam Majestatis in ævi sequioris nummis occurrant insignia, quæ vix aut rarò habentur in eorum numismatibus qui Constantinum præcesserunt, de iis quædam perinde videntur præmittenda. Ut autem à Cæsarum diadematibus initium ducatur, ex quo à Trajano, adscito ad Imperium Hadriano, *divisa nomina Cæsarum atque Augusti, inductumque in Rempublicam, uti duo seu plures summæ potentiæ, dissimiles, cognomento ac potestate dispari essent,* ut ait Aurelius Victor, ii non modò *Imperatorii muricis fulgore flagrarunt,* ut verbis utar Ammiani, sed & laureâ & diademate donati sunt, quod ex eorum nummis colligitur, ubi interdum nudâ fasciâ aut tæniâ caput cinguntur, ut Constantinus junior in eo qui inscriptionem præfert, PRINCIPI JUVENTUTIS: interdum coronâ radiatâ, ut Constantius Clorus in compluribus, præterea Licinius junior in altero, cui inscriptum, VIRTUS EXERCIT. & Constantius Constantini M. filius in aureo, cujus aversa pars typo caret. Denique Juliani Cæsaris caput, eodem quo is postmodum Imperator usus est diademate, duplici scilicet margaritarum lineâ, cum lapillo ad frontem grandiori, exornatum exhibet ejusdem votorum Quinquennaliorum nummus. Ex quibus prorsus evanescit viri doctissimi conjectura, qui Cæsares diademate usos negat, quod contra evincit etiam Constantini Magni nummus ab ipsomet, Tristano, & Gretzero descriptus, in quo Crispus & Constantinus junior filii cum gemmato diademate effinguntur. Et sanè diadema Cæsaribus tribuere Zonaram, Theophanem, Manassem, Glycam, & alios, à nobis haud ita pridem est observatum ad Joinvillam, ubi plura de Imperatorum ac Regum coronis congessimus: quod firmat præterea Eusebius. Nam quod ex Scriptoribus aliis diadema soli Augusto fastigio vindicatur, id verum omnino: cùm in Augustis Imperatoriæ, in Cæsaribus Cæsareæ dignitatis symbolum haberetur.

Victor Schotti. Lib. 15. p. 49. Spanheim. differt. 8. p. 682. Differt. 24. Euseb. l. 1. de Vita Constant. c. 18.

XVII. Camelaucium.

Varias deinde diadematum species in Imperatorum Constantinopolitanorum monetis, priscis haud cognitas, intueri licet, in quibus præ cæteris illud conspicuum est, quo Constantini & successorum capita teguntur. Calyptræ enim speciem præfert, quâ totum caput ambitur, vel cassidis, apice quem τῦφαν vocabant, decoratæ: quam quidem ab ipso Constantino adinventam auctor est Polemæus Silvius in Laterculo; *Constantinus, inquit, senior, qui Christianæ religionis ministros privilegiis communivit, diadema*

capiti suo propter refluentes de fronte propriâ capillos, (pro quâ re saponis ejusdem cognominis ordinata confectio est) quo constringerentur, invenit, cujus more hodie custoditur. A Constantino igitur inductus istius diadematis usus ad posteros promanavit, non tamen ut gestatum est à Constantino, sed aliquantò diversi: quod ex illius numismatibus licet advertere, ac duobus potissimùm, priore, cujus aversæ parti inscriptum, SOLI INVICTO COMITI: & altero in quo pro lemmate est, VICTORIAE LAETAE PRINCIPUM. Præterquam enim quod more cassidum, sub mento Constantinianum istud diadema alligatur, qui imminet apex diversus est ab eo qui postmodum eidem calyptræ superponitur in successorum Imperatorum nummis, & quâ ex iis primus Constans Constantini M. filius conspicuus effictus est in eo numismate votivo, quod in clypeo scriptum exhibet, VOT. XXX. MULT. XL. cujusmodi, qui subsecuti sunt, Augustos usos passim testantur eorum nummi. Sed cùm de hocce diademate, cæterisque ferè ævi sequioris Augustorum coronis loco jam indicato copiosè disseruerimus, his omissis juvat tantùm monere posteriores Augustos diademata sua ferè semper cruce decorasse, cujus moris primus, ex nummis, auctor colligitur Justinus, quem secuti sunt Tiberius, Mauricius, Phocas, & cæteri quorum crucigeros omnes pridem collegerunt Lipsius & Gretzerus.

In libr. de Cruce.

XVIII. GLOBUS CRUCIGER.

SED & globos cruce perinde insignitos gestant in iisdem Imperatores Christiani, quos prioris ævi Augusti nudos deferebant, quibus se dominos orbis indicarent. *Pilam*, inquit Isidorus, *in signo constituisse fertur Augustus, propter nationes sibi in cuncto orbe subjectas, ut magis figuram orbis ostenderet.* Idipsum præterea in nummis præstitit, in quibus orbem sive globum describi curavit: ex quo usus deinceps invaluit, ut aliquot ex iis qui subsecuti sunt, Imperatores in suis pariter monetis effingi se pariter voluerint cum globo in dextrâ, quò, ut diximus, universi orbis Imperium adeptos se denotarent: hoc enim symbolo teretem terræ figuram semper adumbrarunt. Hinc Martianus Capella *duos globosos orbes, quorum unus auro, electro alius pranitebat, dextrâ porrectiore corripuisse* Jovem fingit, eoque habitu in Deorum consistorio consedisse, quibus cæli & terræ imperium designaretur. Ita auctor est Codinus stetisse Constantinopoli Jovis ejusdem statuam, quæ globos tres dextrâ tenebat, qui tria, inquit, mundi climata illius subdita dominatui indicarent. Narrat Ammianus *Maximiani statuam Cæsaris Antiochiæ, locatam in vestibulo Regiæ, amisisse repentè sphæram æream formatam in speciem poli, quam gestabat.* Imperatores verò, Mundi se dominos appellasse, satis declarant Caracallæ & Didii Juliani nummi, in quibus uterque globum manu gestat, cum hac epigraphe, RECTOR ORBIS. Et Constantius in Obelisci Romani inscriptione, DOMINUS MUNDI dicitur, quam quidem appellationem affectasse præ cæteris tradit Ammianus, scribens *confestim à justitiâ ita declinasse intemperanter, ut Æternitatem meam aliquoties subsereret ipse dictando, scribendóque propriâ manu Orbis totius se dominum appellaret.* Sic Juliano in vet. inscriptione idem titulus datus legitur: & apud eundem Ammianum, Valentinianus *orbis terrarum dominus* appellatur à quodam Theodosio Magistro militum. Scribit Basilius Seleuciæ Episcopus, qui Imperatorum imagines aspiciunt, cum stupore demirari chlamydem marino flore collucentem, ac diadema lapillorum lumine coruscans: tum, χεῖρα τῷ σφαιροειδεῖ σχήματι τοῦ κόσμου τὸν κύκλον τοῖς δακτύλοις φέρειν νομιζομένην, *manum denique, quæ orbem terrarum in modum sphæræ formatum digitis gestare creditur.* Ejusmodi globis in nummis effictis insistunt interdum victoriolæ, laureas coronas porrigentes Imperatori, interdum cruciculæ. Sed posterioris istius usus notam ante Valentiniani tempora in iisdem vix reperire est, tametsi crucis figura variis in locis impressa post Constantinum observetur: nisi ad Constantinum aut Constantium filium referenda sit gemma, cujus ectypon extat in Dactyliothecâ MS. Ludovici Chalucii, in quâ insculptus globus cruciger, cum A. & Ω. characteribus, qui Deo adscribi solent, qui, quod de Jove dixit Orpheus, est ἀρχὴ πάντων, πάντων τε τελευτή, & hisce aliis in circuitu, SAL. GEN. HUM. CONST. id est, ut interpretatur idem Chalucius, *Constantius salus generis humani*, quomodo in nummis indigitantur M. Lepidus, C. Cæsar, Galba, & aliquot alii, nisi hæc ad crucem referri debeant, quod idem censet, atque suadere videntur characteres, CONST. globo crucigero subjecti, quibus fortè Constantinopolis intelligitur, ut in primo nummo Justini junioris aureo, in quo penè similis effingitur figura. In hoc porrò nummo aureo Valentiniani, quem descripsimus, sedet figura stolata & galeata, quâ Roma fortean aut Constantinopolis adumbratur, sinistrâ hastam, dextrâ globum tenens, cui crux insistit. Exhinc crucigeros globos in utriusque Theodosii, & aliorum qui subjecti sunt, numismatibus conspicimus. Quin & equestris Justiniani in Augustæo posita statua similem globum sinistrâ continuit, ut exertè habet Procopius: ἔχει δὲ, inquit, οὔτε ξίφος, οὔτε δοράτιον, οὔτε ἄλλο τῶν ὅπλων οὐδέν. ἀλλὰ σταυρὸς αὐτῷ ἐπὶ τοῦ πόλου ἐπίκειται, δι' οὗ δὴ μόνου τὴν βασιλείαν καὶ τὸ τοῦ πολέμου πεπόρισται κράτος, *non gladium, non hastam, aliudve gestat armorum genus, sed crucem globo impositam, cujus operâ imperium ac belli victoriam adeptus est.* Similia ferme ha-

Isid. l. 18. c. 3.

Martian. Cap. l. 1.

Codin. Orig.

Ammian. l. 25.

Bians ad August. p. 52.

Ammian. l. 15.

Gruter. 1086. 7.

Ammian. l. 29.

Basil. Seleuc. serm. 2. p. 9.

P. 18.

Orpheus hymno in Jovem.

Procop. l. 1. de Æd. c. 2.

bent Cedrenus, Suidas, Glycas, Codinus, & Georgius Pachymeres in ejusdem statuæ descriptione M.S. Ac Suidas quidem de globi crucigeri istius significatu hæc commentatur ἐν τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ φέρει σφαῖραν, ἐμπεπηγότος τοῦ σταυροῦ ἐν αὐτῇ, ὑποσημαίνοντος ὡς διὰ τῆς εἰς σταυρὸν πίστεως, τῆς γῆς ἐγκρατὴς ἐγεγόνει· σφαῖρα μὲν γὰρ ἡ γῆ, διὰ τὸ σφαιροειδὲς τοῦ αὐτῆς σχήματος· πίστις δὲ ὁ σταυρὸς, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ σαρκὶ προσηλωθέντα θεόν. *Levâ quidem manu globum tenet, cui crux infixa est, quæ significat ipsum propter fidem in crucem, terræ dominum factum. Globus enim is terra est propter rotundam ipsius figuram: fides verò est ipsa crux, ob incarnatum Deum illi clavis affixum.*

XIX. Globus cruciger inter Insignia Imperator. Occid.

Glaber l. 1. c. ult.

A Byzantinis & Orientalibus Augustis transiit ad Occidentales globus iste cruciger; nam Carolus Calvus hunc sinistrâ gestat in ejus imagine quam delineari curavit vir clarissimus Steph. Baluzius, tametsi fortè necdum Imperator. Henrico II. Imperatori, ut auctor est Glaber Rodulphus, sub annum 1013. Benedictus VIII. PP. similem globum, à se vel inventum, vel compactum obtulit: *Præcepit fabricari*, inquit ille, *quasi aureum pomum, atque circundari per quadrum pretiosissimis quibusque gemmis; ac desuper auream crucem inseri. Erat autem instar speciei hujus mundanæ molis, quæ videlicet in quadam rotunditate consistere perhibetur, ut dum siquidem illud respiceret Princeps terreni Imperii, foret ei documentum non aliter debere imperare vel militare in mundo, quàm ut dignus habeatur vivificæ Crucis tueri vexillo.* Neque ab his absona habet de crucigeri istius Imperatorii symboli significatu Chronicon Flandriæ vernaculum, ubi de Coronatione Imperatoris Henrici Luxemburgii sub annum 1308. *Et li mirent en la main senestre une pomme de fin or, & une croix dessus, en signifiance que la pomme, qui estoit toute ronde, signifie le monde de quoi il estoit souverain Gouverneur: & la Croix signifioit que toudis il eut la Passion de Nostre Seigneur en memoire.* Similia etiam tradit Gotefridus Viterbiensis, qui globum istum *Pallam* appellatum scribit; à Theutonico fortè *Paleyen*, quod orbem sonat; vel à Gallico *Balle*.

Chron. Flandr. c. 51. V. Knyghtonum p. 2572. Gotefrid. Viterb. in Panth.

Aureus iste globus Pomum vel Palla vocatur,
Unde figuratum mundum gestare putatur,
Quando coronatur palla ferenda datur.

Infrà:

Crux superest pomo cæli super insita dono, &c.
Crux & palla simul pariter connexa tenentur:
Hæc magis, illa minùs parte reverenda videntur;
Hæc ferit, hæc sanat, hæc perit, illa manet.
Si mundana cupis pugno concludere regna;
Significata Crucis tibi sunt reverenter habenda:
Servulus esto Dei, qui tua sceptra regit.

Atque hæc fuit utriusque, maximè Occidentalis, Imperii Augustorum pietas, ut inter dignitatis suæ symbola crucem sibi præferri, & globum, cui crux, in quam oculos defigerent, insisteret, gestare voluerint. Narrat Conradus Uspergensis Henrico V. in Imperatorem electo tradidisse parentem *Regalia vel Imperialia insignia, crucem scilicet & lanceam, sceptrum, globum atque coronam.* Quem quidem Globum crucigerum tenendi, ac Imperatori, cùm inauguratur, porrigendi, Comiti Palatino Rheni, ex bullâ aureâ Caroli IV. Imperatoris, munus incumbit, qui ita novum Augustum compellat: *Accipito globum sphæricum, & omnes terræ nationes Romano Imperio subjicito.* Neque tamen Imperatoribus proprius ac peculiaris fuit globus inter supremæ dignitatis symbola: nam & gestasse Reges nostros, nudos tamen, testatur Roberti Regis sigillum, apud Dominicum & alios, ut Reges Angliæ Rogerus Hovedenus, Thomas Walsinghamus, & Monstrelletus. Etiam crucigeros detulisse Hierosolymitanos Reges scribit Coquillius; Poloniæ, Cromerus; Hungariæ, Jessenius; & Daniæ, Hogembergius. Sed & *pomum* inter Regum Aragonensium insignia recensent Gesta Innocentii III. P.P. ut & Petrus ipse Rex Aragonum in Chronico, quod de rebus à se gestis conscripsit. Sic autem describitur à Raimundo Montanerio in Historia Regum Aragonum, ubi de coronatione Alphonsi Regis: *E lo pom era d'aur, e havia al cap una flaur ab peres preciosès, è sobre la flor una creu molt ricament ordonada de peres precioses.* Octavianus Sangelasius in Viridario Honoris, ait Carolum VIII. post fugatum Alphonsum, Neapolim ingressum, *comme Roy de France, de Cecille, & de Iherusalem; & qu'il fist grant triomphe & excellence en habillement Imperial nommé & appellé Auguste, & tenoit la pomme d'or ronde en sa main droite; & à l'autre main son sceptre, &c.* At cùm globus cruciger pro Imperatorio præsertim symbolo hactenus habitus sit, Franci nostri in Regiarum puellarum commutatione actâ anno 1614. cùm coronam globo crucigero in apice decoratam, Hispanici Regis armorum insignibus adpositam in Hispanorum tabernaculis conspexissent, in augusto isto commercio ulteriùs progredi recusarunt, donec amoveretur; ne hocce symbolo prærogativam aliquam in Francos sibi arrogare viderentur Hispani.

Coquil. in Histor. Conr. Usp. Assertor Gall. Hist. S. Martin. de Camp. Hoved. Walsingh. p. 196. Monstrell. 1. vol. c. 266. Chr. Petri Reg. Arag. l. 2. c. 10. Montaner. c. 297. Niver. p. 322. Crom. in Polon. l. 2. Jessen. in relat. de Coronat. Reg. Math. Gesta Innoc. III. p. 134. 135. Epist. Martini IV. PP. tom. 5. Hist. Franc. p. 878. 10. Mercur. Gall. p. 94.

In

XX. LABARUM.

In inferioris ævi præterea numismatibus vexillum militare, quod *Labarum* appellant, ab ipsis Principibus sæpe gestari ac teneri advertimus. Illud autem ita effictum est, ut pensilis pannus, fimbriis aliisque ornamentis instructus, & transversario, antennæ specie, ligno affixus, à supremâ conti parte funiculis dependeat. Id porrò etsi non omnino nuperum, & ante Constantini ævum cognitum, Labari tamen nomenclatura non nisi apud Scriptores, qui aut ipsius ætate, aut postea floruerunt, vix cognita vel usurpata; adeo ut in dubio sit an Romanorum proprium vexillum fuerit, an verò illud ii à nationibus barbaris acceperint; quod postremum existimare prorsus licet. Nam quòd aliquando in priorum Imperatorum nummis effictum occurrat, non propterea existimandum est Romanorum fuisse: sed ita in iis exhibetur, ut quibus id vexilli proprium fuit, gentes domitas ferè semper denotet. Prostant tria Augusti numismata, in quorum duobus figura nuda galeata dextrâ Labarum, seu contum cum quadrato siparo fimbriato tenet, cum hocce lemmate, VOT SVSC PRO SAL ET RED I O M SACR. Id est, *vota suscepta pro salute & reditu Jovi optimo maximo sacrum.* Cusi nempe bini hi nummi dum Augustus bella cum Germanis gereret, de quibus actum ab eo triumphum, vel certè partam victoriam, indicat alter, in quo Scuta Germanica bina (cujusmodi visuntur in Vitellii, Domitiani, Antonini, & aliorum monetis) decussatim cum spiculis posita, medio inter utrunque stante Labaro. Cui similis penè prostat alter Domitiani cum inscriptione, DE GER. Neque aliâ exprimitur figurâ in Arcu triumphali Marii Avenionensi, in quo spolia de Cimbris, Germaniæ populis, effinguntur, cum eorundem vexillis & scutis. Unde nuper detectum Arcum illum triumphalem, tribus portis insignem, Remis urbe Galliarum celeberrimâ, à quodam ex iis Augustis qui de Germanis victorias adepti sunt, erectum par est credere: in cujus quatuor μεσοσύλοις conspiciuntur rotundi clypei, in quibus effictum Imperatoris caput, sed temporum injuriâ ita deformatum, ut cujus fuerit divinare non liceat. Supra clypeos, qui in mediis duobus intercolumniis describuntur, effictа conspiciuntur bina Labara decussatim posita, quorum hastilibus, sub siparo, affixi sunt clypeoli alii cum Imperatoris imagine. In extremis verò intercolumniis, loco Labarorum describuntur bini caducei decussatim pariter positi: ex quibus satis constat erectum Arcum istum triumphalem, pace post devictos Germanos consecutâ. Sed an Julii Cæsaris, uti vult Bergerius, vel Juliani Parabatæ opus sit, quod innuere videtur vir clarissimus, cujus studio illius ectypon ære incisum hoc anno prodiit, non omnino quis definiat, tametsi ex Labari figurâ ante Constantinianæ familiæ tempora extructum fuisse conjicere possimus, cùm deinde Julianus, cùm Germanos debellavit, nondum Christianam Religionem ejurasset, quod perfecit demum post Constantii mortem, in Illyrico. Ledæ enim imago satis prodit erectum Arcum triumphalem ab Imperatore gentile. At cùm is recentioris, ac minùs probæ sit architecturæ, proindeque Augusti & priorum Romanorum Principum Germanicis victoriis adscribi vix possit, sub quibus illa tum maximè florebat, longè potiùs tribuendus videtur Probo Imperatori, qui, ut auctor est Vopiscus, *cum ingenti exercitu Gallias petiit, quæ omnes, occiso Posthumio, turbatæ fuerant, interfecto Aureliano, à Germanis possessæ*, ubi *tanta prælia feliciter gessit, ut à Barbaris sexaginta per Gallias, nobilissimas reciperet civitates*, (quas inter extiterit Durocottorum Remorum.) *Et quum jam in nostrâ ripâ, imò per omnes Gallias securi vagarentur, cæsis propè quadringentis millibus qui Romanum occupaverant solum, reliquias ultra Nicrum fluvium removit, &c.* Mox subdit, *nec cessatum esse unquam pugnari, quum quotidie ad eum barbarorum capita deferrentur, jam ad singulos aureos singula, quamdiu Reguli novem ex diversis gentibus venirent, atque ad Probi pedes jacerent, quibus ille primùm obsides imperavit, qui statim dati sunt, deinde frumentum, postremò etiam vaccas atque oves.* Quâ quidem victoriâ pace redditâ, coronas aureas Probo omnes Galliæ civitates obtulere, ut ipsemet in literis ad Senatum scribit. Unde admodum vero consentaneum, eâ tum tempestate à Remensibus Arcum triumphalem erectum, in quo & victoriæ de Germanis per Labarum, & pax reddita per Caduceos effingerentur. Pannonibus etiam in Hadriani nummo, & Armenis tribuitur ejusmodi vexillum in binis aliis Antonini nummis, in quibus est figura stolata ac pileata humi procumbens, & dextram lachrymabundæ instar admovens oculis, cum clypeo ad genua, & Labaro juxtà defixo, in quorum altero subjectum lemma, ARMEN. Præterea Sarmatis, in nummo ejusdem Antonini, cui subjecta inscriptio, DE SARMATIS. Denique in nummo altero Vitellii Gradivus effingitur, dextrâ hastam, sinistrâ Labarum tenens, cum hisce characteribus, CONSENSVS EXERCITVVM; cusus nempe videtur propter partas de Germanis victorias, de quibus etiam erecta in alio ejusdem Imperatoris tropæa cernuntur, cum lemmate, GERM. CAPT. Ex quibus licet omnino conficere Labarum non Romanorum proprium fuisse ab initio vexillum; sed à gentibus domitis, Germanis, vel Armeniis quorum fuit, in victoriarum ex iis adeptarum monumentum vexillis suis hos illud adscripsisse; cùm ex nummorum inspectione devictas provincias, armis maximè quorum apud illos usus

Apud Bizum p. 10. 17.

Idem p. 31. 46.

Joseph de la Pise.

Berger. in Histor. Remensi.

P. 40. 46. 50.

P. 47.

L. 2. c. 11. apud Mabillonium. Encomium Emmæ Reg. p. 169. 170. Asserus de Reb. gest. Aelfredi p. 10. Euseb. l. 2. Vitæ Const. c. 8. Sozom. l. 1. c. 4. Turneb. l. 15. c. 16. Acta Nicænæ Syn. II. Aldhel. de Laudib. virgin. Turneb. loco cit. Baron. an. 312. n. 23. Dorleans ad Tac. Faller. l. 2. Misc. sacr. c. 1. l. 4. c. 12. Stewechius ad Veget. l. 3. c. 17. Gretzer. l. 1. de sancta Cruce c. 4. Tristan. to. 3. Comm. p. 484. Jacob. Gotofr. ad tit. Cod. de Præp. labor. &c. Apud Baron.

erat, denotari palam sit. Nolim porrò pro vero præstare, quod scribit auctor Anonymus de Miraculis S. Bertini, sequiore etiam sæculo, circa scilicet tempora Caroli Calvi, Labari appellationem vexillis suis tribuisse Danos: *Pagani in antefati collis cacumine principale vexillum, quod Labarum vocari fertur, alto stipiti pro terrore infixere.* Tametsi uti Labarum effingitur, Danorum fuisse vexillum indicare videatur auctor Encomii Emmæ Reginæ: *Erat*, inquit ille de Danis verba faciens, *eis vexillum miri portenti, quod licèt credam posse esse incredibile, lectori tamen, quia verum est, veræ inseram lectioni. Enimverò dum esset simplicissimo candidissimoque intextum serico, nullius figuræ in eo inserta esset imago: tempore belli semper in eo videbatur corvus, ac si intextus, in victoria suorum quasi hians, excutiensque alas, instabilisque pedibus, & suis devictis quietissimus, totoque demissus.* Eadem ferme de corvis istis habet Asserus, qui *Reafau*, seu *Reafan*, ut emendat Spelmannus, voce Anglosaxonicâ id vexillum appellatum scribit: adeo ut incertum maneat an revera *Labarum* voce Danicâ, eâ tempestate, dictum fuerit. Sed præsertim ita appellatum sub Constantino M. vexillum, in quo Christianæ religioni initiatus, Christi monogramma describi curavit, quod τῶν ἄλλων τιμιώτερον, *cæteris pretiosius & sanctius* haberi, Imperatorem semper præcedere, à militibus adorari, & in præliis à fortioribus exercitus militibus ambiri & stipari præcepit, uti narrant Scriptores Ecclesiastici: quos quidem milites esse eos plerique autumant, quos *Præpositos laborum* vocat Codex Theodosianus, cùm quod *Labarum* Ambrosius, Prudentius, & alii, *Laborum* appellent Sozomenus, Glossæ veteres apud Turnebum, Acta secundæ Synodi Nicænæ, & Aldhelmus. Cùm igitur Labarum vexillum barbaricum fuerit, quod indicare videntur nummi, frustra de ejus nomenclaturâ hariolantur viri pereruditi, qui de signo hoc militari tam multa commentati sunt, ut iisce disquisitionibus tædeat immorari. Illud autem passim in sequioris ætatis Imperatorum nummis cum Christi Monogrammate licet intueri: sed & in ipsius Constantini numismate, in cujus aversâ parte effingitur, cum Christi Monogrammate supra siparum, in quo quidem tres globuli describuntur: Labari verò hastile draconem premit, cum hac inscriptione, SPES PVBLICA. infra, CONS.

XXI. NARTHEX.

AT quod veteres è Latinis perinde ac Byzantinis Scriptoribus *Labarum* vocabant, posteriores Νάρθηκα, seu *Ferulam* appellavere: siquidem Imperatorum idem fuit gestamen, quod revera videtur, etsi postmodum non eâdem omnino formâ ac figurâ. Labarum quippe, uti observatum suprà, quadratum fuit, ex panno aut serico confectum, Christi insignitum Monogrammate: Narthex verò ferulæ solidæ speciem prætulit, quæ paulò longior quàm latior fuit. Unde Medicos quosdam Νάρθηκας libros suos nuncupasse, monitum à nobis ad Alexiadem, quòd libri speciem ferulæ omnino referant. Ejusmodi autem Narthex præclarè effingitur in bullâ plumbeâ Balduini II. Imperatoris Constantinopolitani diplomati anni 1241. appensa: in quâ Balduinus Imperatorio habitu sedens, dextrâ virgam tenet, in cujus parte superiori nescio quid quadratum oblongius eminet, fimbriâ circumdatum, & ad extremos angulos globulis vel margaritis exornatum. Ab inferioribus verò angulis pendent vittæ, margaritis pariter distinctæ. Hastæ extremum claudit globulus seu margarita grandior, cui minor insistit. Narthecem ipsum exteriorem exornat circulus ovali figurâ unionibus contextus. At in Narthecibus qui effinguntur in nummis, apparent ferè semper in quinquuncem dispositæ margaritæ: ita ut liquidò evincatur diu servatas Labari figuræ, seu Christi Monogrammatis reliquias. Scribit Codinus moris esse ut quando Imperator gestat stemma, dextrâ Crucem, sinistrâ Νάρθηκα teneat. Symeon verò Thessalonicensis Ferulam gestari ab Imperatoribus tradit, in potestatis iis indultæ populos subditos castigandi symbolum: καὶ ἔτι ῥάβδον λαμβάνει, οὐ βαρεῖαν τινα καὶ σκληρὰν. ἀλλ' ἐλαφρὰν καὶ μαλακὴν, διὰ τὸ παιδευτικὸν ἐν πραΰτητι, καὶ μὴ ὀργίλον καὶ φθαρτικὸν, μηδὲ συντρίβειν καὶ ἀφανίζειν. *Insuper etiam virgam assumit, non gravem quampiam & duram, sed levem & mollem, ut nimirum cum mansuetudine castiget, non verò cum iracundiâ, aut quavis pernicie, neque aut confringat aut perdat.* Ita magistrorum aut pædagogorum ferulas arbitrati sunt sequiores Græci, quæ revera Labara extitere.

Codin. de off. c. 17. n. 37.

Symeon Thess.

XXII. DE CODICE EVANGELIORUM AB IMPERATORIBUS GESTATO.

Strada p. 301. 305. 298

In Vita Basil. cap. 58.

PROSTAT nummus aureus Basilii Imperatoris, apud Octavium Stradam, (neque enim hunc alibi videre contigit) in quo Evangeliorum codicem dextrâ, & globum crucigerum sinistrâ gestat. Alium etiam aureum Constantini nomen præferentem descripsit, quem Porphyrogenito adscribit, cùm sit Pogonati, ut ex aversâ parte colligitur: ubi Imperator codicem perinde sinistrâ ad pectus gerit: tametsi nolimus omnino præstare fidem exsculptoris, cùm existimari possit librum putasse, qui volumen fuit, ut in nummo Theophili aureo apud eundem describitur. Constat tamen interdum effictos Imperatores cum Evangeliorum codicibus, tanquam constantis in fidem Christianam animi argumento. Scribit quippe Porphyrogenitus in avi vitâ, in quodam Magni Palatii triclinio à Basilio exædificato, quod Καινούργιον appellabant, expressum opere musivo in throno sedentem Imperatorem operis conditorem, & conjugem Eudociam, Imperatoriis indumentis amictos, & coronis redimitos, cum communibus liberis, quo-

rum masculi τόμους ἐπιφερόμενοι conspiciebantur, τὰς θείας ἐντολὰς, αἷς στοιχεῖν ἐπαιδεύοντο, περιέχοντας, *libros divina præcepta, quibus ipsi insistere edocebantur, continentes*: feminæ verò & ipsæ βίβλους τινὰς tenebant, νόμων θείων ἐχούσας περιοχὴν, *libros in quibus divinarum legum argumenta descripta erant*: quasi, inquit Porphyrogenitus, in animo habuerit artifex non tantùm progeniem masculam, sed & femineam sacris literis initiatam, & divinæ sapientiæ participem esse demonstrare. Atque hi quidem libri non alii, opinor, erant ab Evangeliorum codicibus, cùm in iis Christi præcepta contineantur. Narrat auctor Chronici Alexandrini Justinianum excitatâ Victoriatorum seditione, in Circum progressum sedisse in tribunali gestantem manu sanctum Evangelium: ἀνῆλθεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ἱππικὸν ἐν τῷ ἰδίῳ καθίσματι βαστάζων τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον. In manus scilicet Justinianus sumpserat Evangelii codicem, quo fortasse seditiosæ multitudini fidem faceret indultæ à se pro perperam ab eâ perpetratis veniæ, tactis scilicet sacrosanctis Evangeliis, quæ fuit semper apud Christianos sacramentorum formula hisce verbis concepta, μὰ τὰς ἁγίας γραφὰς ταύτας, καὶ τὸν Θεὸν τὸν λαλήσαντα δι' αὐτῶν, ut est in sextâ Synodo, & alibi passim. Evangelium tamen gestare solius Presbyteri fuisse, neque id juris habuisse Imperatorem contendit olim Maximus Monachus in Collatione habitâ in secretario cum Principibus, ubi de Imperatore, quem Sacerdotis titulo donari non posse affirmabat: ***neque baptizat, neque chrismatis confectionem patrat, neque facit Episcopos, vel Presbyteros aut Diaconos. Neque linit Ecclesias, neque indicia Sacerdotii fert, superhumerale scilicet & Evangelium, quemadmodum Imperii coronam & purpuram.***

p. 780.

VI. Syn. act. 13. 14.

Apud Anast. in Collectan. p. 123. & Baron. an. 656.

XXIII. CRUX IN NUMMIS.

JAM verò Imperatorum Byzantinorum pietatis, si qua fuit in Principibus, qui sceleribus & cædibus supremam hanc dignitatem ferè semper consequebantur, argumentum præcipuum fuit, quòd Crucem, vel Christi monogramma nummis suis crebrò adscriberent, Christi etiam ipsius, interdum & Deiparæ, atque adeo Sanctorum imagines effingi curarent. Ac de Cruce quidem ut aliquid dicamus, insignis est nummus ille æreus Constantini junioris tum Cæsaris, in quo Crux grandior inter duas figuras militares, tenentes signa militaria, conspicitur, cum hac inscriptione, GLORIA EXERCITVS. Ejusdem præterea Cæsaris alter, in quo inscriptum, VICTORIA AVGVSTORVM. Et aurei alii Valentiniani senioris & Valentis, qui pro lemmate præferunt, RESTITVTOR REIPVBLICAE. Habetur etiam Theodosii senioris alius æreus, in quo Imperator captivum sinistrâ premit, Cruce ad latus ejusdem Augusti designatâ; alius etiam in quo Crux sola aversam partem occupat. Ad priorem referri potest quod scribit Theodoritus, Theodosium post inita aliquot cum Eugenio Tyranno prælia, cùm sui ea intermittere suaderent, donec collectis novis copiis auctiorem haberet exercitum, eis intulisse, Non esse committendum ut salutaris Crux tantæ argueretur imbecillitatis, Herculisque statuæ tantum tribueretur virtutis, cùm ut Crux in suo, ita illa in hostium exercitu antecederet. Occurrunt similes alii, maximè sequioris ævi, ubi passim in aversâ parte Crux habetur, quos inter præcipuus est aureus ille Olybrii Augusti, in quo exhibetur idem Augustus recto vultu, cum stemmate gemmato & crucigero, & hisce characteribus, DN. ANICIVS OLYBRIVS AVG. In aversæ verò partis medio Crux nuda conspicitur, cum hac inscriptione, SALVS MVNDI, infrà CONOB. Quinetiam in Iconomachorum Augustorum nummis Crux ipsa passim conspicitur, quod mirum videri non debet, cùm, licèt in Servatoris & Sanctorum imagines dirè grassarentur, Crucem tamen privatim & publicè effingerent, colerentque, quod monuimus in nostrâ Constantinopoli Christianâ, ubi de imagine Chalces. Id præterea disertè firmat quod habetur in Epistolâ Michaelis & Theophili Imperatorum Iconomachorum ad Ludovicum Imperatorem, de Christianis imagines colentibus: *Primùm quidem vivificas & honorificas Cruces de sacris templis expellebant, & in eadem loca imagines statuebant, ponebantque lucernas coram eis, &c.* Nam etsi falsum sit ejusce ævi Christianos Cruces ab ædibus sacris abstraxisse, inde saltem colligitur Iconomachos, abdicato cæterarum imaginum cultu, Crucem coluisse. Observare est denique Cruces cum duplici transversario stipite tum primùm conspici in aureo nummo Constantini & Irenes matris, si genuinus est, quâ sanè formâ effictas deinceps à Græcis satis declarant cùm figuræ Græcanicæ veteres, tum quæ vivificæ ipsius Crucis reliquias servant Phylacteria, uti monuit jam olim Gretzerus, atque adeo à nobis observatum in Tractatu de Capite S. Joannis Baptistæ. Sed cur ita Crux cum duplici transversario stipite, majore altero, altero minore, effingeretur, non omnino constat: vix enim eidem Gretzero assentiar, qui inde eum fluxisse ritum putat, quòd Patriarchis hacce figurâ præferretur, quasi id recentioris moris non esset. Longè magis arridet eorum conjectura, qui Cruces istas duplices profluxisse volunt, ab iis, quæ in nummis Augustorum Byzantinorum descriptæ visuntur, quas Imperator & Augusta, sinistrâ alter, altera lævâ tenent, ita ut ita effictæ sint, quasi uterque Crucem tenuerit, Imperator quidem majorem ac cum majore transversario stipite, Augusta verò cum minore. Sed & triplici effictam figurâ Crucem Dominicam apud Græcos observare est ex picturâ Græcanicâ,

L. 5. c. 24.

Baron. an. 814.

Gretzer. de de Cruce p. 1618.

quam ex Gazophylacio R R. PP. Canonicorum S. Genovefæ Pariſienſis delineari curavimus: conſtat autem illa quatuor tabellis, in quarum vnâ effinguntur ſancta Paraſceve, S. Barbara, & S. Marina, ſingulæ dextrâ Crucem tenentes, ſed diverſâ, ut dixi, formâ. Nam S. Paraſceve Crucem, ſicut vulgò dicimus, *recruciatam*, ſeu in cruciculas in ſingulis brachiis deſinentem; S. Barbara Crucem cum duplici ſtipite tranſverſario: ſancta denique Marina Crucem nudam, niſi quòd ſub extrema, globulis exornatur. In alterâ verò tabellâ, S. Thecla & S. Æcatherina Cruces *recruciatas* perinde geſtant: has inter medius ſtat S. Stephanus Diaconi habitu, ſtolâ in ſiniſtrum humerum refuſâ, in quâ ter vox ΑΓΙΟϹ ſcribitur.

Tabella 11. Tabella 10. *Vide Euchol. Goari p. 147.*

XXIV. CHRISTI MONOGRAMMA IN NUMMIS.

IN quibuſdam verò nummis ſæpe Chriſti Monogramma deſcribitur, quod ab ipſo Conſtantino fluxiſſe oſtendunt ejus nummi, in quorum medio exaratur cum figuris ibidem effictis, in aureo præſertim, cui inſcriptum, VICTORIA CONSTANTINI AVG. In alio verò, caſſidi adſcriptum viſitur, quo firmatur quod tradit Euſebius, hoſce characteres κατὰ τὸ κράνος detuliſſe Conſtantinum. Conſtat autem Chriſti Monogramma literis majuſculis Græcis P. & X. invicem junctis ac implexis; quibus *compendio totum Chriſti nomen includitur*, ut eſt apud Primaſium Africanum. Exhinc mos idem in ſucceſſores derivavit, qui aut in Labaro, aut in medio nummo ipſo id Monogramma deſcripſere. Præclarus autem ille eſt Conſtantii junioris Cæſaris æreus, in quo ipſe vel Conſtantinus pater militari habitu ſtat, Labarum dextrâ tenens, in cujus ſiparo deſcriptum Chriſti monogramma, victoriâ à tergo ſubſequente, & coronam ejus capiti imponente, cum hocce lemmate, HOC SIGNO VICTOR ERIS. In medio verò nummo idem Monogramma exhibet Conſtantii Imperatoris aureus cum A. & Ω. Decentii perinde cum iiſdem characteribus, & inſcriptione, SALVS DD NN AVG ET CAES. ut & Joviani, ſed abſque inſcriptione: de quorum quidem characterum A. & Ω. Chriſti Monogrammati adſcriptorum vi ac ſignificatu multa alii commentati ſunt: præterea Juſtæ Gratæ Honoriæ Auguſtæ, Severi Tyranni, &c. Habetur præterea ectypon gemmæ inſignis in Ludovici Chalucii Dactyliothecâ MS. quæ eſt S. Genovefæ Pariſienſis, in quâ inſculptum Chriſti Monogramma, cum hiſce characteribus, SALV DOMI NOST AUG LUC. Id eſt, ut interpretatur idem Chalucius, *Salus Domini noſtri Auguſti lucet.* Cui quidem ectypo, adjungenda alia nummorum Conſtantii & Decentii inſcriptio, apud Cholium, in quorum averſâ facie ſimile viſitur Monogramma, SAL. DD. NN. AVGG. LVCET. Interdum præterea ita effictum erat Chriſti Monogramma, ut Crucem referret, cùm P tranſverſario ſtipite trajiceretur. At, quod mirari ſubit, non ætate duntaxat Conſtantini M. ejuſcemodi Chriſti Monogramma noſci ac deſcribi cœpit, ſed & longè antea; cùm extet gemmæ inſignis ectypon in laudatâ Ludovici Chalucii Dactyliothecâ, cui inſculptum Chriſti Monogramma, cum A. & Ω. ad latera, & hiſce in circuitu characteribus, SAL DO N ALEX FIL LVCE, id eſt, *Salus Domini noſtri Alexandri filii Mammææ lucet.* Sanè etſi gemmam hanc ſub Alexandro Mammææ filio ſculptam nolimus præſtare, fieri tamen poteſt ut à viro Chriſtiano exarata fuerit, qui & eâ ætate vixerit, & ad Chriſtum pro Alexandri Imperii ac vitæ incolumitate preces fuderit, quomodo ferè ſolebant Chriſtiani, ut ſatis indicant verba S. Cypriani ad Paternum Proconſulem: *Nullos alios deos novi*, inquit ille, *niſi unum & verum Deum, qui fecit cœlum & terram, mare, & quæ in eis ſunt omnia. Huic Deo nos Chriſtiani deſervimus, hunc deprecamur diebus atque noctibus, pro nobis, & omnibus hominibus, & pro incolumitate ipſorum Imperatorum.* Sed, ut verum fatear, fucum facit vox *Domini noſtri*, quæ non eſt omnino iſtius ſæculi. Simile porrò Monogramma in nummo Maxentii Cæſaris obſervare eſt apud Cholium, ubi ſcriptum, VOT V MVLT XX VIC CAE MAXE, i. victoria Cæſaris Maxentii. In alio ejuſdem Maxentii, qui pro lemmate præfert, VOT V MVLT X, idem Monogramma ex P. & X. implexis conficitur, quod ſanè ſtupendum, ut tum à Principe Chriſtiani nominis hoſte infenſiſſimo uſurpatum fuerit. Tametſi à paganis interdum notam hanc Deorum ſuorum imaginibus adſcriptam obſervare ſit, ut in gemma, in qua Jovis, Apollinis, & Dianæ capita, ut in Deliorum nummis apud Goltzium, effinguntur, cum Chriſti Monogrammate Jovis capiti imminente, & hiſce characteribus, VIVAS IN DEO F. Id eſt, *vivas in Deo feliciter.* Profert idem Cholius nummum alium, in quo Chriſti Monogramma quadruplex, vel quadrilaterâ formâ conſpicitur, cum hac inſcriptione, PAX DOM N AETER, id eſt, *Pax Domini noſtri æterna.*

L. 1. de Vita Conſt. c. 25. Baron. Fr. Angelon. p. 369. Primaſius in Apocal. lib. 4. c. 13. Roſweid. ad Paulin. ep. p. 864. P. 5. Du Choul. p. 171. p. 18. Acta S. Cypriani. Du Coul. p. 255. Goltzii Inſul. Gr. Tab. 18. Gretz. o. 1. l. 2. c. 38.

XXV. DE INSCRIPT. IC. XC. NIKA.

IN quibuſdam etiam inferioris maximè ævi nummis Crux medium nummum occupat: cum hiſce ad quatuor angulos characteribus, IC XC NI KA. Deſcripſit Gretzerus Diploma Fulcheri Patriarchæ Hieroſolymitani & Amalrici Prioris Eccleſiæ S. Sepulcri, cui appenſum fuiſſe teſtatur ſigillum plumbeum, quod Canonicorum ejuſdem Eccleſiæ fuiſſe ait, in cujus uno latere Crux duplex, quam Patriarchalem dicimus, effingitur, cum iiſdem characteribus, IC-|-XC NI|KA in alio verò fabrica Dominici ſepulcri,

Gretzer. in horto S. Cruc. part. 1.

cum hacce inſcriptione, † SANCTISSIMI SEPULCHRI. Neque propria omnino Græcis Auguſtis fuit ejuſmodi inſcriptio, cùm & Reges noſtri in Scutis, uti vocant, aureis hancce exarari voluerint, CHRISTUS VINCIT, CHRISTUS REGNAT, CHRISTUS IMPERAT: quibus quidem verbis conceptas fuiſſe *Laudes* Carolo M. dictas Romæ, cùm Imperator coronatus eſt à Leone PP. auctor eſt Radulphus de Diceto: *Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat, Karolo Auguſto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romano vita & victoria.* Sed & is fuit Cruceſignatorum & aliorum clamor militaris. Proſtat denique æreus neſcio cujus Imperatoris, cum ſtemmate & globo crucigero, & longiori cruce in dextrâ, cum hocce lemmate, EN TϒTONIKA. Quod illud ipſum eſt quod circa Crucem inſcriptum tradunt Scriptores, quam in prælio contra Maxentium vidit Conſtantinus: à quo etiam clamorem militarem ſuum formavere Græci Byzantini, qui in Tacticis Leonis ita conceptus legitur, Νίκη τοῦ σαυροῦ, ſeu, ut eſt apud Scylitzen, σαυρὸς νενίκηκε, quòd ſcilicet Crux à Conſtantino in cælo conſpecta, victoriæ ſignum fuerit: unde νικητικὸν σημεῖον appellatur in inſcriptione Græcâ, quæ Nicææ legitur.

Radulph. de Diceto an. 801. Tageno Patav. p. 13. Galfridus Monemuth. lib. 2. c. 5.

Leon. Tact. c. 12. §. 69. & 106. Scylitzes p. 572. Grut. 1060. 17.

XXVI. CHRISTI EFFIGIES IN NUMMIS.

JAM verò quod ad Chriſti, vel Deiparæ & Sanctorum effigies in nummis deſcriptas ſpectat, ſcribit Joannes Damaſcenus cuſa à Conſtantino M. numiſmata, in quibus Chriſtus cum Crucis, quam in cælo viderat, figurâ, unâ facie, ipſe verò in alterâ effìcti conſpiciebantur: περιφάνεστον δὲ ἐξαίρετον καλλιέρημα τῆς εἰς Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν Θεὸν εὐσεβείας ἐγχαράττει τῷ βασιλικῷ τῆς πολιτείας νομίσματι, τό τε οὐρανοφανὲς σημεῖον τοῦ Σωτηρίου σαυροῦ, καὶ θεανδρικὸν Χριστοῦ χαρακτῆρα ἐν αὐτῷ μετὰ τοῦ ἰδίου ἀνετυπώσατο· ἐνδεικνύντος τὴν τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως αὐθεντίαν πρὸς τὴν ἐπίγειον γεγονυῖαν, &c. *Pietatis in Chriſtum verum Deum noſtrum præcipuum argumentum fuit, quòd Imperatorio ac publico numiſmati ſalutaris Crucis quod in cælo viderat ſignum, Chriſtique Dei hominis venerandam imaginem, cum ſuâ ipſius impreſſerit, quo ſcilicet cæleſtis Regis præ terreno majorem potentiam declararet.* Neque fortè alia videtur moneta illa, quam Conſtantino adſcribit Joannes Damaſcenus, ab eâ quam Σωτηρίκιον vocat Anonymus in Antiquitatibus Conſtantinopoleos, quòd in eâ Servator effictus eſſet: ἐν οἷς καὶ χαραγὴ βασιλικὴ Κωνσαντίνου ἡ λεγομένη Σωτηρίκιος χίλια κεντινάρια, &c. At cùm inter tot qui ex Conſtantini ſuperſunt nummis, nullus hactenus repertus ſit, in quo Chriſti imago effingatur, verendum maximè ne vox Σωτηρίκιος referenda ſit ad ſolum Crucis typum in Labaro aut alibi depictum, quem *ſignum Chriſti* vulgò appellaſſe veteres docuimus ad Paulum Silentiarium: nam & σωτήριον σαυρὸν appellabant, ut hoc etiam loco Damaſcenus: ut verò Synodus Trullana, ζωοποιοῦ σαυροῦ σωτήριον. Primus autem qui Chriſti imaginem in nummis ſuis deſcripſerit, videtur Juſtinianus Rhinotmetus, cujus aureus habetur expreſſus apud Stradam & Chifletium, quem illi, ut & Occo, perperam Juſtiniano Magno attribuunt: is enim in priore facie Chriſtum habet expreſſum, thorace tenus, dextrâ benedictionem impartientem, ſiniſtrâ Evangeliorum codicem tenentem, cum inſcriptione, IHS CRISTVS REX REGNANTIVM. In alterâ Juſtinianus ipſe barbatus (quod Juſtiniani M. non eſſe evincit) cum ſtemmate crucigero, ac *Loro*, quod ſuprà deſcripſimus, Cruci majori manum admovens effingitur, hiſce caracteribus in orâ exaratis, DN IVSTINIANVS SERVVS CHRISTI. Exhinc effìcta Chriſti ſimili modo ac inſcriptione cernitur effigies in nummis Baſilii, & Conſtantini Porphyrogeniti.

Joan. Damaſcen. in Synodicâ ad Theophil. p. 112.

P. 99. Edit. Combef.

Syn. Trull. c. 73.

Strada p. 265. Chiflet. de Lint. ſepulcr. p. 212.

XXVII. NUMMI ZIMISCIANI.

INPRIMIS verò Joannis Zimiſcæ pietatem commendat quod refert Scylitzes, eum nempe præcepiſſe ut in nummis & obolis Chriſti effingeretur imago, cùm id antea neutiquam factum eſſet: προσέταξε δὲ καὶ ἐν τῷ νομίσματι, καὶ ἐν τῷ ὀβόλῳ εἰκόνα ἐγγράφεσθαι τοῦ Σωτῆρος, μὴ πρότερον τούτου γενομένου. Quæ quidem extrema Scylitzæ verba ita capienda eſſe ſuprà allata conficiunt, ut Joannes Zimiſces ſolum Chriſtum in nummis primus deſcribi curaverit, cùm in alterâ & mediâ eorum facie Græca hæc characteribus Romanis exararentur, IESVS CHRISTVS BASILEVS BASILEON. ἐγράφοντο δὲ, ſubdit ille, καὶ γράμματα Ῥωμαϊστὶ ἐν θατέρῳ μέρει ὧδέ πῃ διεξιόντα, ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ. Proinde pro Zimiſcianâ monetâ haberi debet, in cujus facie alterâ Chriſti protome, in alterâ iidem characteres viſuntur. Atque ejuſmodi quidem nummi jure etiam Σωτηρίκιοι appellari potuere, quos Græci recentiores Conſtantino Magno ex falſo rumore, vel fortean ex imperitiâ adſcripſerunt. Sed incertum omnino an ad hos Zimiſcæ nummos referri debeant compluſculi alii, qui nullâ quidem Imperatoris imagine conſpicui, Chriſtum, aut eadem quâ in Zimiſcianis, aut etiam formâ aliâ, atque adeo aliâ etiam inſcriptione effictum præferunt: quos iis adjungere viſum eſt in Stemmatibus noſtris Auguſtis Byzantinis, non quòd revera Zimiſcianos eſſe velimus aſſerere, ſed quòd commodiori vel certiori loco collocari vix potuerint. Ejuſmodi autem ſunt qui Chriſti protomen cum inſcriptione EMMANOTHΛ exhibent, cum iiſdem quos Zimiſciani habent characteribus, niſi quòd in horum altero Crux in medio cum gradibus depingitur. In alio deſcribitur perinde crux, cum hiſce ad angulos literis, IC XC NI KA. In alterius denique qui

Scylitz. p. 683.

Triſtan. in Antid. p. 42.

EMMANOTHA Chriſti figuræ adſcriptum in anticâ, in poſticâ regum Adorationem cum binis columbulis præfert.

XXVIII. QUOMODO CHRISTUS IN NUMMIS EFFINGITUR.

In iſtis porro nummis ita Chriſtus effingitur, ut dextram protendat, binis extenſis digitis, tanquam benedictionem impartiens, ſiniſtrâ verò librum Evangelii teneat: *Divina namque majeſtas*, ut ait Durandus Mimatenſis Epiſcopus, *depingitur quandoque cum libro clauſo in manibus, quia nemo inventus eſt aperire illum, niſi Leo de tribu Iuda: & quandoque cum libro aperto, ut in illo quiſque legat, quòd ipſe eſt lux mundi, & via, veritas, ac vita, & liber vitæ.* Ita autem à Græcis depingi auctor eſt Allatius; quod teſtatur etiam Paulus Silentiarius:

Durand. l. 1. Ration. c. 3. n. 12.
Allat. l. 1. de Conſ. utr. Eccl. c. 6. n. 31.
Paul. Silent. in Deſc. S. Sophiæ part. 2. v. 359.

——ἔοικε δὲ δάκτυλα τείνειν
Δεξιτερῆς, ἅτε μῦθον ἀειζώοντα πιφαύσκων.
Λαιῇ βίβλον ἔχων ζαθέων ἐπίιστορα μύθων,
Βίβλον ἀπαγγέλλουσαν ὅσα χραισμήτορι βουλῇ
Αὐτὸς ἄναξ ἐτέλεσσεν, ἐπὶ χθονὶ ταρσὸν ἐρείδων.

Videtur autem dextræ digitos protendere, velut ſi ſermonem immortalem annuntiaret, ſiniſtrâ librum tenens, ſacros ſermones narrantem, librum pandentem quæ utili conſilio Rex ipſe (Chriſtus) *peregit, dum in terris ageret.* Interdum in tabellis Græcanicis, in apertis libri Evangelici foliis, interdum ad ipſa imaginis latera, deſcripti viſuntur characteres Græci A. & Ω. deſignantes Chriſti divinitatem & humanitatem, ut teſtatur idem Allatius. Sed ut plurimùm cernuntur iſti, IC. XC. id eſt, Ἰησοῦς Χριστός. Chriſti verò nominis literarum contractio perantiqua eſt: illius ſiquidem meminit Clemens Alexandrinus: τὸ δὲ ἰῶτα καὶ ἦτα τοὔνομα σημαίνει τὸ σωτήριον, ut & Epiſtola, quæ S. Barnabæ adſcribitur, qui quidem characteres numerum XVIII. conficiunt, de quo multa commentati ſunt antiqui Patres, & quem Valentini hæretici ſectatores ad ſua de mundi duratione ſomnia traduxerunt, ut auctor eſt S. Epiphanius. Sed hæc Chriſti nomen per IH. contractum ſpectant: in nummis autem ac veteribus tabellis ferè ſemper per IC. XC. ſcribitur. In iis porrò nummis Chriſtus interdum ſtans effingitur, ut in præclaro Iaſpide, cujus ectypon ex muſæo C. V. Claudii Hardii habetur in egregiâ illâ Dactyliothecâ MS. Ludovici Chalucii, in foro Ricomagenſi Conſiliarii Regii, quæ fuit Magni Peireſcii, deinde V. C. Petri Seguini, modò verò RR. PP. Canonicorum Regularium S. Genovefæ Pariſienſis. In eo Chriſtus ſtans ad genua, dextram protendit binis extenſis digitis, ſiniſtrâ librum tenens, cum hiſce characteribus ad latera, IC XC O ΕΛΕΗΜΩΝ. In alterâ facie inſunt hi characteres, † ΧΕ Ο ΘC Ο ΕΙC CΕ ΕΛΠΙΖωΝ ΟΥΚ ΑΠΟΤΥΓΚΑΝΕΙ. Id eſt, *Ieſus Chriſtus miſericors, Chriſte Deus, qui in te ſperat, non fruſtratur.* In aliis nummis Chriſtus in cathedrâ vel ſellâ ſedens effingitur, dextrâ pariter benedictionem impartiens, altera Evangelium tenens, ut eſt in veteri tabellâ Græcanicâ Gazophylacii S. Genovefæ Pariſienſis, cujus ectypon hîc damus. Ita ſedentem Chriſtum effictum non uno loco annotat Anaſtaſius in Vitis ſummorum Pontificum. ac in Silveſtro: *Faſtigium argenteum battutile, quod habet in fronte Salvatorem ſedentem in ſellâ.* Et mox: *Item à tergo reſpiciens in abſidâ Salvatorem ſedentem in throno.* Neque tantùm in Græcanicis, ſed & in Venetorum Ducum nummis, ita expreſſum Chriſtum licet intueri, cum adſcriptis ſolitis Græcis characteribus IC. XC. adeo ut Veneti Byzantinis Auguſtis potiſſimùm addicti, eorum non mores duntaxat & habitus, ſed & monetarum typos amplexi ſint. Proſtat enim in Gazophylacio eorum RR. PP. Canonicorum Regularium S. Genovefæ Pariſienſis nummus argenteus P. Ziani Ducis, qui ante annum 1200. vixit, in quo ipſe ad dextram togatus & barbatus conſpicitur, ad ſiniſtram verò ſtat S. Marcus cum Evangelio, dextrâ vexillum Duci porrigens. Inſcriptio hos characteres præfert P. ZIANI VENETI. S. M. Habuere etiam Serviæ Regum nummi Chriſti ſimilem figuram, prout expreſſam exhibemus in nummo Vroſci & Stephani Serviæ Regum, quem inter Gentis Palæologæ nummos retulimus, tum quòd habitu Græcanico Principes ii conſpicui in illo ſint, tum quòd ad ejuſdem ſtemma omnino pertineat. Jam verò quâ formâ à Græcis depingeretur Chriſtus, docet Joannes Damaſcenus: ait enim χαρακτηριζόμενον καθὼς οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ διαγράφουσιν αὐτοῦ τὴν ἐκτύπωσιν, εὐήλικα, σύνοφρυν, εὐόφθαλμον, ἐπίρρινον, οὐλόθριξιν, ἐπίκυφον, εὔχροιον, γενειάδα μέλανα ἔχοντα, σιτόχρουν τῷ εἴδει κατὰ τὴν μητρῴαν ἐμφάνειαν, μακροδάκτυλον, εὔφωνον, ἡδύλογον, πραότατον, ἥσυχον, μακρόθυμον, ἀνεξίκακον. *Depictum eâ formâ quâ à veteribus Hiſtoricis deſcribitur, præſtanti ſtaturâ, ſuperciliis junctis ac confuſis, venuſtis oculis, juſto naſo, criſpâ cæſarie, ſubcurvum, eleganti colore, nigrâ barbâ, vultu coloris triticei pro maternâ ſimilitudine, longis digitis, voce ſonorâ, dulci eloquio,leniſſimum, quietum, longanimem, patientem.* Ita etiam Chriſtum effictum in Baſilicâ S. Sophiæ Jeroſolymis ſuâ ætate teſtatur Antoninus Monachus: *Ibique remanſit imago* (Chriſti) *habens pedem pulchrum, modicum, ſubtilem, naturam communem, pulchrum facie, capillum ſubanellatum, manum formoſam, digitos longos: & quantum imago deſignabat, cùm in mundo eſſet, picta eſt, & poſita in ipſo Præ-*

Clemens Alex. l. 6. Strom.
Epiſt. S. Barn. c. 7.
Epiph. l. 1. adv. Hær. to. 2. n. 14.
Tabella 8.
Anaſtaſ. in S. Silveſtro.
D V X
Joan. Damaſcen. in Synodicâ ad Theophil. Imp. p. 114.
Itiner. T. S. Antonini Mon.

torio. Christi capillos raros ac crispos fuisse, apud Græcos constantem fuisse opinionem testatur præterea Theophanes : φασὶ δέ τινες τῶν ἱστορικῶν, ὅτι τὸ οὖλον καὶ ὀλιγότριχον σχῆμα ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος οἰκειότερον ἐστίν. Sanè in nummis non tam rari quàm promissi effinguntur. Notandum porrò in ejusmodi numismatibus potiorem haberi eam partem, atque pro anticâ accipi debere, quæ Christi protomen præfert : quod, præterquam quod id satis evincit divinæ Majestatis dignitas, docent characteres ΚΕΒΟΗΘΕΙ, nummis Alexii & Manuelis Comnenorum in eâ facie adscripti, qui, ut verum fatear, diu me torsere & ancipitem tenuere, utpote in omnibus pessimè formati. Neque, opinor, ab hac difficultate expediissem me, nisi succurrisset opportunè nummus æreus à R. P. *Du Molinet* ex eodem PP. Canonicorum Regularium Musæo subministratus, in cujus anticâ, protome Imperatoris crucem gestantis effingitur, in posticæ verò medio descripti leguntur characteres isti, etiam malè formati, ΚΕΒΟΗΟΗΔΥΛΟ COV ΙΤΑΙΜΙΡΙ, sed ex quibus tandem conficitur legi debere, ΚΥΡΙΕ ΒΟΗΘΕΙ ΤΩ ΔΟΥΛΩ ΣΟΥ. Reliquorum verò characterum vim nondum percepi. Neque ipse doctissimus Salmasius similem inscriptionem est assecutus in veteri alvei lusorii inscriptione, apud Gruterum : Ο ΔΕ ΠΕΖΩΝ ΤΟΙC ΤΑ ΒΟΛΙΑ IC|XC ΚΕ ΒΟΙΘΙ ΤΟΥ ΕΓΡΑΨΑΝΤΟC ΑΦ ΚΑΙ ΠΕΖΟΝΤΕC IC ΤΑ ΒΟΛΙΑ. NI|KA ΑΜΗΝ. Quæ verba ita constituenda putavit : ὧδε παιζόντων εἰς τὰ βόλια, Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ καὶ βοηθεῖ τοὺς γράψαντας αὐτὸν, καὶ παίζοντας εἰς τὰ βόλια. Ego verò ea sic legerim : οἱ δὲ παίζοντες εἰς τὰ βόλια, (λέγετε, *dicite dum luditis*) Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ, καὶ βοήθει τοὺς γράψαντας αὐτὸν, καὶ παίζοντας εἰς τὰ βόλια. Utcumque sit de conjecturâ nostrâ, saltem ex his docemur cur in alterâ Comnenicorum nummorum facie Imperatorum nomina tertio casu ponantur : totius enim inscriptionis sententia ita concipitur : ΚΥΡΙΕ ΒΟΗΘΕΙ ΑΛΕΞΙΩι ΔΕΣΠΟΤΗι, vel ΜΑΝΟΥΗΛ ΔΕΣΠΟΤΗι ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΩι, *Deus adjuva Alexium Despotam*, vel *Manuelem Despotam Porphyrogenitum.* Cui quidem inscriptioni similis quodammodo est, quæ in nummo Heraclii habetur, DEVS ADIVTA ROMANIS. Ita in cereis sigillis Imperatorum Caroli M. Ludovici Pii, & Caroli Calvi, inscriptiones simili sensu leguntur exaratæ : XRE PROTEGE CAROLVM, vel LVDOVICVM IMPERATOREM. Sed & adnotat Scylitzes, Græcorum clamorem militarem hisce conflatum verbis, Χριστὲ βοήθει, qui in Leonis Tacticis unico Βοήθει concipitur. In nummis verò Alexii Ζ pro Ξ in voce ΑΛΕΞΙΩ poni liceat advertere, quod in antiquioribus monumentis factitatum observavit haud ita pridem eruditus Spanheimius. Nummum præterea alium argenteum damus, quem, quantùm ex inscriptione conjicere est, Constantini Ducæ Imperatoris esse opinamur. Præfert enim in alterâ facie Christum sedentem in cathedrâ, cum characteribus valde attritis ΚΕ-..OC, qui, ni fallor idem sonant quod in Comnenianis, ΚΥΡΙΕ ΒΟΗΘΕΙ. In alterâ Christus ipse stans, sinistrâ Evangelii codicem tenens, crucem porrigit Imperatori, cum hac inscriptione... STANTIO DVX. Qui verò *Ducas*, interdum Δοὺξ dicitur Scylitzæ.

Theoph. an. 6. Leon. M. p. 97. & apud Suid.

Spanheim. p. 730.

Notæ ad Alexiad.

Ad Histor. August. p. 467.

Gruter. 1049. 1.

Scylitz. p. 781.

Leon. Tact. c. 7. §. 74.

Spanh. diss. 2. de Præst. numm.

XXIX. IMPERATORES A DEO CORONATI. Vide Tabellam 5. *Joan. Enchait. p. 53.*

HAC igitur figurâ Constantinus Ducas ab ipso Christo Augustam dignitatem adeptum se testatur : à quo & coronatur unà cum Eudociâ conjuge Romanus Diogenes in Diptycho eburneo, quod ære incidi curavimus. Sic porrò etiam in tabellis depingi solitos Augustos Byzantinos testatur Joannes Euchaïtarum Metropolita, carmine εἰς στεφανωθέντας ὑπὸ Χριστοῦ.

> Οὐ χεὶρ κραταιὰ τοὺς κραταιοὺς Δεσπότας,
> Ἔστεψε Χριστὸς, καὶ παρέσχε τὸ κράτος.
> *Non manus fortis fortes Imperatores,*
> *Sed Christus coronavit, ipseque Imperium dedit.*

Et mox, scribens hancce tabellam positam fuisse à Monachis Sosthenitis, in templo S. Michaëlis,

> Οἱ γὰρ μονασταὶ τῆς Μονῆς τῆς τιμίας
> Τοῦ Σωστενίτου τοῦδε τοῦ Πρωταγγέλου,
> Πολλῶν τυχόντες δωρεῶν καὶ πλουσίων,
> Ταύτην ἀμοιβὴν τοῖς καλοῖς εὐεργέταις
> Ἀντεισφέρουσιν, ἱστοροῦντες εὐτέχνως
> Σε, Χριστὲ, στέφοντα τούτους ἐνθάδε.

Quippe Monachi venerandi Monasterii S. Michaëlis Archangeli Sostenitæ, multis donati muneribus & divitiis, vicem reddunt, pingentes artificiosè te, Christe, istos coronantem hoc in loco. Atque ita effingi Imperatores volebant, quo à Deo solo supremam se consecutos auctoritatem ostenderent. Facundus Hermianensis de Theodosio Magno : *A sacratissimo ejus avo ter beato, & à Deo Imperii sceptra sumente Theodosio, &c.* Inde Θεόστεπτοι, *à Deo coronati* appellati, ut Copronymus in Zachariæ PP. Epistolis, Alexius Comnenus apud Annam filiam, *Manuel* Comnenus apud Theorianum in Legat. &

Anna lib. 13. p. 406.

Theorian.

alii paſſim: quorum exemplo Imperatores etiam Occidentis *à Deo coronati* appellati. Hinc Carolo M. Imperatori acclamatum à Romanis teſtatur Eginhardus, *Carolo Augusto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori vita & victoria;* & in antiquiſſimis Litaniis ex codice Eccleſiæ Arelatenſis, *N. Regi excellentiſſimo magno & pacifico à Deo coronato vita & victoria.* Ita etiam Ludovicum Pium compellat Amalarius Fortunatus: *Glorioſiſſime Imperator & magnificentiſſime, ac centies invictiſſime, à Deo coronate, necnon & conſervate & conſervande.* Sic alii deinceps Germaniæ Auguſti compellari amaverunt. Atque eo referri debent Alexii & Manuelis Comnenorum, de quibus ſuprà egimus, nummi aurei, in quibus manus de nube exiens eorum capitibus ſtemma imponit: ut ſcilicet Θεοςέπ7ους revera ſe indicarent: quod etiam à Regibus noſtris uſurpatum colligere eſt ex tabellâ Caroli Calvi, quam delineari curavit V. Cl. Stephanus Baluzius.

Eginhard. Chron. Farfenſ. p. 653.

Crantz. in Metrop. l. 1. c. 10. l. 7. c. 5.

In Not. ad Capitul.

XXX. DEIPARA EFFICTA IN NUMMIS.

QUANTUS autem erga Deiparam Auguſtorum Byzantinorum cultus fuerit, attigimus in Conſtantinopoli, cujus patrona ac tutatrix ſemper habita eſt, ex quo maximè à Conſtantino M. eidem eſt dicata. Verùm præter ea quæ in hanc rem congeſſimus ex Scriptoribus, Imperatorum ipſorum nummi id omnino declarant, in quorum æreis litera M cum ſubjectâ literâ A. *Mariam* ſeu Deiparam indubiè denotat, quam in Anaſtaſii Dicori perinde æreis exaratam primùm licet obſervare, à quo ad ſucceſſores mos idem profluxit. Tanta verò quorundam emicuit erga ſanctiſſimam Virginem obſervantia, ut eam in nummis ſuis repræſentari voluerint. Habetur enim Romani Diogenis aureus, in quo ab ipſâ ſacratiſſimâ Deiparâ diademate donatur, quod ei acceptum tuliſſe docet adſcriptum lemma, ΘΕΟΤΟC. ΡΟΜΑΝω ΔΕΣΡ. Id eſt, Θεοτόκε Ῥωμανῷ δεσπότῃ. Alium ferme ſimilem perinde æreum exhibet Octavius Strada, qui quidem, ut opinor, haud diverſus eſt ab eo quem ex V. C. & amiciſſimi D. *Du Mont* Senatorum Ambianenſium Decani meritiſſimi Gazophylacio deſcripſimus in Notis ad Alexiadem. Eo etiam ſpectat æneus alter ab eodem Strada deſcriptus, cujus facies una Deiparam Chriſtum infantulum in ſinu complectentem exhibet, cum ſolitis characteribus præpoſtero ordine collocatis, ΥΟ.-ΙΗ, qui aliàs mihi impoſuerat, cùm ſcribi debuerint ΜΡ. ΘΥ. Id eſt, Μήτηρ Θεοῦ. In alterâ verò nummi facie habentur exarati hi characteres ΘΗΚΟ ΡωΜΑΝω ΔΕCΠΟΤΗ τῷ ΔΙΟΓΕΝΕΙ, ubi indubiè ſcriptum ΘΚΕ ΒΟΗΘΕΙ, ut in nummo alio aureo ejuſdem Diogenis, quem damus, & in præclarâ illâ Nicephori Botaneiatæ Imperatoris Iaſpide, quæ olim fuit Gaſparis Monconiſii Lierguii Lugdunenſis, & à Joanne Chiffletio Canonico Tornacenſi juri publico eſt anno 1661. donata, in quâ efficta Deipara, utrâque palmâ ante pectus extenſâ, quemadmodum etiam ſtans exhibetur in Achate Orientali apud eundem Chiffletium, cum binâ inſcriptione perpendiculari, ab alterâ parte ΜΗΤΗΡ, ab alterâ ΘΕΟΥ, perinde ac in nummo æreo, quem exhibemus inter Zimiſcianos, & in alio Iſaacii Angeli Imp. In Iaſpide verò habentur ſoliti characteres, ΜΡ. ΘΥ. In circulo autem, qui imaginem ambit, iſti leguntur, ΘΚΕ ΒΟΗΘΕΙ ΝΙΚΗΦΟΡΩ ΦΙΛΟΧΡΙCΤΩ ΔΕCΠΟΤΙ ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΗ. Ubi binas priores voces non percepit vir eruditus, ut nec vim vocis δεσπότης, quæ Imperatorum ſequioris ſæculi propria fuit, quod ſuprà docuimus, cùm putavit ſculptam Iaſpidem poſt abdicatum à Botaneiata Imperium. Nec tamen mirum ſi contracta hæcce vocabula ei impoſuere, cum malè etiam exarati legantur, &, ut in Alexii & Manuelis Comnenorum nummis, quorum mox meminimus, R Latinum pro B Græco habeatur. Iaſpidem porrò ut ſingulare Hiſtoriæ Byzantinæ monumentum rurſum exhibere operæ pretium duximus. Jam verò Deiparam ita ferè ſemper à Græcis depingi ſolitam, docent Græcanicæ tabellæ, eáque in primis, quam ex Gazophylacio Canonicorum S. Genovefæ Pariſienſis hîc damus. Interdum Chriſti effigies in ſcuto vel clypeo efficta, ab ipſâ Deiparâ utraque manu in ſinu tenetur: ut in nummis ejuſdem Romani Diogenis & Iſaacii Angeli. Is enim apud Græcos maximè mos invaluit, ut Sanctorum imagines in clypeis, ſeu tabellis orbicularibus depingerentur, unde ἀσπίδας ὀμφαλοέσσας vocat Paulus Silentiarius, *ſcuta* Anaſtaſius Bibliothecarius. Extat locus inſignis apud Scylitzen in Romano Argyro de ejuſmodi Deiparæ imaginem effingendi apud Græcos more; ubi ait inventam fuiſſe in æde Blachernenſi tabellam Deiparæ Chriſtum ad pectus applicatum tenentis, quæ à Copronymo in iſtum uſque diem per annos trecentos duraverat integra: εὑρέθη εἰκὼν ὑλογραφικὴ, σανίδιον, ἐπιςήθιον κρατούσης τ Θεοτόκου τὸν Κύριον κ̀ Θεὸν ἡμῶν, &c. Aliter tamen interdum depictam, & ut Latini ſolent, in ulnis ſcilicet Chriſtum geſtantem Deiparam, colligi videtur ex Theophane Cerameo, ſcribente in celeberrimâ illâ D. Virginis imagine à S. Luca depictâ, & quam in Ὀδηγῶν Monaſterio aſſervatam & cultam alibi docemus, depictam hanc ἐν ταῖς ἱεραῖς ὠλέναις ἀγκαλιζομένην τὸν Κύριον. Quomodo etiam deſcribitur à Theodoro Studita in Iambis:

Strada p. 518.

Strada p. 527.

In tabella 3.

Chron. Orientale p. 126.

Vide Gloſſar. noſtrum VV. Scutum, Surtaria.

Scylitz. p. 729.

Homil. 20. Theodor. Studita in Iambis apud Gretzer. de Cruce.

Θείως

Θείως τοκεύεις ὡς Εν ἀσπόρῳ τρόπ Ωι
Εκ σοῦ περιῆλθε τοῦ Νέου πόλου φανο Σ
Ο τῶν Χερουβὶμ αἶΝος, ἡ πρὶν αἰτί Α
Τὴν νύκτα μειῶν τῆς Ολης πλάνης παλα Ι
Ον ἀγκαλίζῃ καὶ Μάλα γραπτὸν φερει Σ
Κεκρασμένον σῇ θειΟειδῶς εἰκόν Ι
Ως δεσπότην τὸ καὶ Σὸν ὄντως υἱέ Α

Apud Gretzer. lib. de Cruce.

Id est ad verbum,

Divine paris tanquam seminis experte modo
Ex te prodiit novi cæli lumen,
Cherubinorum laus, priùs causa,
Noctem imminuens totius erroris prisci,
Quem ulnis tenes, & valde pictum portas,
Mixtum tuæ Dei similiter imagini,
Tanquam dominum & tuum verè filium.

Diogeniano priori similes habentur aurei Joannis Comneni nummi, in quibus scilicet diadema excipit à Deiparâ, cum hisce characteribus, ιω ΔΕCΠΟΤ, in facie verò alterâ effingitur Christus sedens. In altero ejusdem Augusti Deipara crucem duplicem porrigit ipsi Joanni, cum lemmate ιω ΔΕCΠΟΤ. supra caput, & ad latus Deiparæ, ΘV. MP. In alio præterea in quo stat ipse Joannes cum Narthece & globo crucigero, hisceque literis, ιω ΔΕCΠΟΤ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝ. Aversa facies sacræ Virginis protomen præfert cum utroque brachio expanso, ut in aliis perinde inter Zimiscianos, & Manuelis, Andronici Tyranni, & Isaacii Angeli, & solitis characteribus, MP. ΘV. In alio denique ejusdem Manuelis Deipara Virgo stat facie luscâ, brachiis pariter erectis, in precantis speciem: quasi ad Deum preces funderet pro Imperii vel urbis incolumitate.

XXXI. SANCTORUM IMAGINES IN NUMMIS.

NEQUE Christum duntaxat aut sacram Deiparam in nummis suis expressere posteriores Augusti Constantinopolitani, sed etiam Sanctos quos potiori cultu venerabantur. Isaacii Imperatoris binos nummos ex Gazophylacio S. Genovefæ Parisiensis protulimus, utrumque ex iis quos Caucios, seu Cavos, vocant, alterum æreum, argenteum alterum, paris magnitudinis, nisi quod adrosi ferè sunt characteres, qui in æreo distinctè leguntur. Stant in æreo figuræ duæ, prior Isaacii, Imperatorio habitu, dextrâ crucem gestantis: altera Angeli cum nimbo circa caput, crucem perinde longiorem dextrâ prehendentis, quam is Imperatori porrigit. In nummi orâ ac circulo exarati habentur minutiores isti characteres, ICAAKIOC ΔΕCΠΟΤ. Suprà Crucem mediam, ΑΓΙΟC ΑΡ. Infrà ad lævam X. MI. quibus intelligitur Ἀρχάγγελος, vel Ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ, quem ut patronum sibi adsciverat Isaacius, ob Angeli, quod ei erat, cognomen. In convexâ nummi parte Deipara sedet Christum puerulum in clypeo effictum, gremio complectens, cum characteribus solitis, MP. ΘV. Ejusdem ferè fabricæ monetariæ est nummus aureus, quem ad Alexiadem descripsimus, præterquam quòd manus de nube profecta diadema capiti Imperatoris imponit. Cætera si non instar sunt ejus quem exhibemus, cùm in figuris, tum in inscriptionibus, culpa est, ni fallor, illius à quo ectypon acceperamus: nam nummum ipsum inspicere non licuit. Ensem tamen ab Angelo in eo porrigi Imperatori observatum à nobis erat in magni Peirescii, qui nummum viderat, Adversariis. Unde ad id referendum videbatur, quod Scylitzes & Zonaras scribunt, Isaacium Comnenum, quòd Imperatoriam quam consecutus erat, dignitatem, non Deo, sed propriæ virtuti adscriberet, in nummis imaginem suam stricto ense insculpendam curavisse: tametsi verendum ne qui primus ex iis id tradidit, hallucinatus sit, ac imaginem S. Georgii, quem cum diademate & stricto ense effingere solebant Græci, ut mox dicturi sumus, quæ fortè expressa fuit in averso nummo, ipsius Imperatoris esse putaverit: nam & in Manuelis Comneni monetis ita effingitur. Ab hac porrò expressâ Isaacii Comneni, ensem tenentis, in nummis imagine, Spataphori Italici Roccellæ Marchiones, Schlafanni & Agulii Comites, olim ex Acarnaniâ vel Dalmatiâ profecti, eundem Isaacium gentis suæ, ac cognominis auctorem, levi sanè fundamento, profitentur. Isaacii Angeli nummus alter argenteus in concavâ sui facie binas pariter exhibet figuras. Prior, quæ est Imperatoris, dextrâ Narthecem tenet; altera quæ est Sancti alicujus, caput nimbo ornata, & sago militari induta, sinistram manum pectori admovet, & dextrâ Narthecem Imperatori porrigit. Characteres oræ dextræ adscripti, non modò minusculi, sed & penè omnino adrosi sunt, adeo ut aliud nihil expiscari fas fuerit, nisi quòd similes videntur iis qui in æreo nummo exarantur. Ad sinistram verò, si bene conjicimus, habetur, ΑΓΙΟC ΑΡ.·. Τ.·. C. Cætera assequi non potuimus. In alterâ & concavâ nummi facie, sedet, ut in priori, Deipara cum Jesu infantulo, in sinu, & solitis literis MP. ΘV.

Jo. Bapt. Laurus de Annulo pronubo Deiparæ.

XXXII.

IN aliquot aliis Joannis & Manuelis Comnenorum nummis æreis effictum cerni-

S. Georgii imago in Nummis.

mus S. Georgium, quem μεγαλομάρτυρα vocant Græci, non tamen quâ ab iis exhiberi ſolet ſpecie. Hîc enim προτομὴ ſancti Martyris, uti ſuprà diximus, deſcribitur, nudatum enſem vel ſpiculum dextrâ, clypeum ſiniſtrâ tenentis. Caput margaritarum lineâ ſeu unionibus diſtincto diademate, inſtar Imperatoris, cingitur. In Manuelis nummo adſcribuntur hi characteres O, in quo A minutulum includitur, quo ἅγιος vulgò contrahunt Græci, ΓΕ$^{P}_{O}$-ΓΙΟC, id eſt, ἅγιος γεώργιος. Nec multùm diſpar eſt S. Georgii figura, quàm habet Conſtantini cujuſdam περιγραφημένη ſigillum apud Octavium Stradam, in quo ſtans habitu militari deſcribitur, dextrâ ſpiculum tenens, ſiniſtrâ clypeo Cruce inſignito ac humi defixo innixus, cum hiſce characteribus, O ΑΓΙΟC ΓΕ. Verùm Græci à quibus immenſè cultus eſt, ἔφιππον, ſeu equitem, ferè ſemper ſanctum Georgium depingebant: quòd eo habitu non ſemel, ut aiunt, in præliis adſtitiſſe Græcis, ac pro iis dimicaſſe conſpectus ſit. Ita à Conſtantinopolitanis depictum auctores ſunt Nicetas, Nicephorus Gregoras, Codinus, & alii.

P. 361.
Nicet. in Man. l. 6. n. 5. Gregoras l. 8. Codin. de Off. c. 6. n. 23.
Diſſert. 11. ad Joinvillam p. 211. 212.

Dissertationis hujuſce initio, inferioris ævi, ſeu Conſtantinopolitanorum Imperatorum numiſmata habere diximus quidpiam peculiare, quodque in ſuperioris ætatis nummis vix reperitur, tum quoad Principum ipſorum veſtes ac geſtamina, tum etiam quoad inſcriptiones. Ac cùm de priore hac parte copioſè ſatis, ni fallor, actum ſit, ut id quod inſcriptiones ſpectat, eadem procedat methodo, inſtituti noſtri ratio poſtulat. Ac primò quidem occurrit Spanheimii viri doctiſſimi obſervatio, à Conſtantinopolitanis Auguſtis non planè omninò, quod velle videtur, ſed crebrò omiſſum in eorum nummis Imperatoris titulum, exceptis fortè Juliani æreis, in quibus ſolitum illud IMP. legitur. Conſtat ſanè Imperatorium hunc titulum à Julio Cæſare in nummis haud receptum, nec ab Auguſti ſucceſſoribus Tiberio, Caio, Claudio etiam, niſi rariùs in iis admiſſum, ut de Tiberio & Claudio aſſeruit Suetonius, illos à prænomine Imperatoris abſtinuiſſe: adeo ut in magnâ nummorum copiâ, qui ſuperſunt eorumdem Principum, vix ſemel tributum advertere ſit. Unde etiam eorum exemplo neglectum ab aliis Cæſaribus, ut Severo, Caracalla, Gallieno, & reliquis, quorum nummi frequentiùs eo carent prænomine.

XXXIII. Imperatoris titulus omiſſus in Nummis Byzant.
Diſſert. 8.

XXXIV. Titulus DN. Imperatoribus et Cæsaribus tributus in Nummis.
Sueton.
Lamprid.
Lamprid. in Diadum.
Grut. 273. 5. 7. 274. 2. 275. 3. 4. 279. 1. &c.
Occo p. 508.
Occo p. 515. 519. 522. 523.
Occo p. 535. 536. 543. 544. 545.
Baron. an. 324. n. 62.
Occo p. 540. 545. 551. 556.
Grut. 281. 1. 282. 4. 284. 6. 7. 8. 1086. 2.
Grut. 284. 1. 287. 4.
284. 2.

Hujus autem loco ſucceſſere apud Conſtantinopolitanos binæ iſtæ literæ, DN. id eſt, *Dominus noſter*, quæ in venerationis titulum à populis, à quibus cudebantur, videntur adſcriptæ. Priores certè Cæſares *Domini* appellari omninò recuſarunt: quod de Auguſto, Tiberio, & Alexandro Severo exertè Scriptores tradunt. Neque tamen omnes intra modeſtiæ iſtius limites ſe ſe continuere, cùm Plinius junior Trajanum, ad eum ſcribens, *Dominum* ſemper compellet: & apud Lampridium, Antoninus Diadumenus de Opilio Macrino Auguſto patre verba faciens, *Dominum noſtrum & Auguſtum* vocet: ac in antiquis denique inſcriptionibus, Decius Trajanus, Æmilianus, Valentinus, Gallienus, & Diocletianus, & qui eos deinceps excepere, *Domini noſtri* dicantur. Sed vix ante Marcum Aurelium Carum, ejuſmodi titulos nummis inſcriptos obſervare eſt: cujus quidem aureus proſtat cum hiſce aſſentatoriis verbis, DEO ET DOMINO CARO AVG. Similes propemodum habentur Diocletiani, in quorum altero iſta leguntur, DN. DIOCLETIANO BEATISSIMO; in alio, FELICISSIMO SEN AVG. præterea Maximiani, cum hacce inſcriptione, DN MAXIMIANO BEATISSIMO SEN AVG. Verùm in hiſce nummis tertio caſu conceptæ ejuſmodi inſcriptiones ſatis declarant cuſos à Conſtantio Chloro & Gal. Valerio Maximiano, quos ii adoptaverant, poſt abdicatum ab utroque Imperium, quod vox SENIORI ſuadet, quo modo *Dominum & parentem noſtrum Diocletianum ſeniorem Auguſtum* adhuc ſuperſtitem appellant Conſtantinus & Licinius in lege 2. Cod. Th. de Cenſu, edita anno 313. vel certè poſt eorum exceſſum, cùm iſtorum aliquot nummorum averſa pars, QVIES, REQVIES OPT. MERIT. vulgò præferat; quæ quidem inſcriptio, ut in ipſius etiam Conſtantii nummis, mortuum Auguſtum omnino ſignificat. Lateres figlinos deſcripſit Baronius ex baſilicâ Vaticanâ veteri, in quibus exaratum legitur, DN CONSTANTINVS AVG. In aliis Conſtantini & Licinii nummis binæ iſtæ literæ DN in ſecundo caſu exaratæ leguntur, DN CONSTANTINI AVG. ita ut ſubintelligatur vox, *moneta.* In aliis Romuli, Licinii, Conſtantini junioris, Conſtantis, & ſubſequentium Imperatorum in primo. Delatos eoſdem honoris titulos Cæſaribus ipſis probant nummi Criſpi, Licinii junioris, Conſtantii, Decentii, Juliani, & aliorum. Sed & ipſis Imperatricibus, maximè verò Helenæ Conſtantii uxori, Conſtantini M. matri, attributos arguunt inſcriptiones veteres, quarum altera, quæ Romæ legitur, hæc præfert, DOMINAE. NOSTRAE. FL. IVL. HELENAE, &c. In nummo Conſtantini filii ἀποθέωσιν continente exhibetur illa cum hiſce characteribus DN. MR. Id eſt, *Domina noſtra mater*, ut quidam interpretantur. In æreo, quem delineari curavimus, pro DN. omnino habetur VN. id eſt, fortè, *venerabilis*: quo quidem titulo donatur in veteri inſcriptione Neapolitanâ: PIISSIMAE. AC. VENERABILI. DOMINAE. NOSTRAE. HELENAE. AVGVSTAE. MATRI. DOMINI. NOSTRI. VICTORIS. SEMPER. AVGVSTI.

CONSTANTINI. ET. AVIAE. DOMINORVM. NOSTRORVM. BEATISSIMORVM. CAESARVM. ORDO. ET. POPVLVS. NEAPOLITANVS. Tradit auctor Chronici Alexandrini Gratianum Augustum Valeriam Severam matrem, quam Marinam vocat, Δέσποιναν, seu *Dominam* appellasse. In aliâ denique inscriptione Maria Honorii Augusti conjux eodem donatur titulo, DOMINO. NOSTRO. HONORIO. DOMINA. NOSTRA. MARIA. Carolum prætereà Magnum, ut & summos Romanos Pontifices eundem sibi arrogasse, probant veteres aliquot Inscriptiones apud Nicolaum Alemannum in Dissertatione de Lateranensibus parietinis.

Chron. Alex. p. 702. 704.
P. 42. 43. 110.

XXXV. DESPOTÆ TITULUS IMPP.

Ut porro *Domini*, voce Latinâ, priores Byzantini Imperatores, ita & posteriores, Δεσπόται, Græco idiomate, cùm Latinum tunc exolevisset penitus, appellari voluerunt, sicque in nummis inscribi. Habetur aureus Nicephori & Stauracii, in cujus facie alterâ effingitur ipse Nicephorus, cum hac inscriptione, ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΑSΙLΕV, in aversâ verò Stauracius, cum lemmate, STAVRACIb DESPOT. quasi ea ætate Δεσπότȣ appellatio, Βασιλέως, seu Imperatoris appellationi cesserit: & Stauracius, licèt εἰς βασιλέα à Patriarcha Tarasio in Sophianæ Ecclesiæ ambone coronatus fuerit, patre superstite, eo titulo ipso parente dignitate se inferiorem testari voluerit. At aliquot ex subsequentibus Augustis se in nummis Δεσπότας inscripserunt, ut Constantinus, vel Michael Ducas, Nicephorus Botaniates, Romanus Diogenes, Alexius, Joannes, & Manuel Comneni, Isaacius Angelus, Alexius Angelus, & qui postea imperarunt Augusti, qui hacce nomenclaturâ à subditis vulgò etiam ita compellabantur, cum adjectione Sanctitatis, hac ratione, Δεσπότα μȣ ἅγιε. Quinetiam ex iis quidam eundem titulum honoris causâ proximioribus affinibus communicarunt, primusque, ni fallor, Michael Ducas avunculo, ut est apud Zonaram: quæ quidem honorifica appellatio in præcipuam Palatii dignitatem postea transiit, quod aliàs adnotavimus.

In Not. ad Cinnam. p. 468.

XXXVI. FLAVII PRÆNOMEN.

Post expressas hasce DN literas, hæ FL. ferè semper subsequuntur, quibus indicatur Flavii prænomen, quod sequioris ævi Imperatores affectasse, sibique adseruisse eorum nummi satis declarant. Ac gens quidem Flavia, Romanorum stante republicâ, vix cognita fuit. Vespasianus verò ejusque liberi Titus & Domitianus ex eâ orti, Imperatoriam adepti dignitatem, splendorem familiæ suæ perinde ac famam conciliavere: cui non modicum dedit incrementum Claudius Imperator, qui ab eâ genus arcessebat. Huic enim prænomen Flavii attribuit Pollio, qui vitam illius descripsit, ut & vetus inscriptio à Panvinio relata, IMP. CAES. FL. CLAVDIO. PIO. FELICI. &c. Illud porrò etsi in Claudii nummis nequaquam legatur, ab eo ad Constantii Chlori, Claudii ex fratre neptis filii, transiisse familiam constat. Unde idem Scriptor de Claudio verba faciens, *Ille*, inquit, *velut futurorum memor, gentes Flavias, quæ Vespasiani & Titi, nolo autem dicere Domitiani, fuerant, propagavit.* Istius igitur affinitatis jure Constantii nomen cum Flavii prænomine licet observare in antiquis inscriptionibus, & aliquot illius nummis. Atque inde, non in ejusdem gentis duntaxat, sed & in cæteros ferme Augustos Byzantinos, tanquam Imperatoriæ dignitatis decus, traductum docent Stemmata nostra Byzantina. Nam, ut Constantino Magno Constantii filio, proprium quodammodo fuerit, satis innuit Aurelius Victor, scribens *Urbis fanum atque basilicam Flavii* (Constantini) *meritis Patres sacrass.*, & *per Africam Sacerdotium decretum Flaviæ genti.* Primus porrò Jovianus post extinctam Constantii Chlori & Constantini M. familiam id prænominis sibi arrogasse ostendunt ejus nummi, quod ab eorum successoribus deinceps factitatum. Quin & ipse Autharitus Longobardorum Rex, quo familiæ suæ lumen accenderet, Flavii etiam affectavit prænomen, quod fecere postmodum pariter qui eum in istâ dignitate excepere, ipsique adeo, utrorumque exemplo, Gothici Hispaniæ Reges, quod à Recaredo primo factitatum volunt quidam in Concilio Toletano III. ubi Flavii prænomen ei attributum legitur. Nec Romanorum Augustis duntaxat, aut Regibus Longobardorum, vel Gothorum id prænominis proprium fuit, sed & à summis in Republicâ viris, Consulibus nempe, Prætoribus, Præsidibus, & Viris Clarissimis & Patriciis, ævo ipsius Constantini, usurpatum docent Fasti Consulares, veteres Inscriptiones, & Diptycha Leodiense, Bituricense, & Compendiense, in quibus Philoxenus & Anastasius Consules ordinarii Flavii prænomine donantur, adeo ut templo Flaviæ gentis, quod effictum cernitur in Titi nummo, rectè conveniat ex eventu adscripta epigraphe, AETERNITATI FLAVIORVM, in quo etiam ludens Martialis, simili penè sententiâ hæc de gente Flaviâ vaticinatus est:

> *Manebit altum Flaviæ gentis decus*
> *Cum sole & astris, cumque luce Romanâ.*

Hocce tamen Flaviæ gentis templum à Domitiano excitatum tradit Suetonius. Atque id fortè causæ fuit, cur scripserit Casaubonus Vespasianum & Titum, qui in Censurâ suâ amplissimos ordines variis bellis exhaustos suppleverant, & honestissimos

Suet. in Vesp. c. 1.
Pollio in Claudio.
Aurel. Victor.
Paul. Warnefr. l. 3. de Gest. Long. c. 16. Bullar. Casin. to. 2. p. 1. &c.
Regino an. 517. Baron. ar. 744. n. 41.
Bivarius in Chr. Maxim. p. 73.
Chifflet. in Vindic. Hisp. p. 350.
*Grut. 1076. 2. 1023. 1. 431. 4. 412. 3. *282. 4. 1079. 14. 175. 5. 406. 1. 1053. 10. 1076. 2. 1054. 8. 192. 12. 392. 3.*
Apud Biæum p. 30.
Mart. l. 9. ep. 2.
Sueton. in Domit.

quoſque ex Italicis & provincialibus allegerant, eoſdem communi Flaviarum gentium nomine appellari voluiſſe, eaſdemque gentes Flavias propagaſſe Claudium, atque in earum numerum novos Patricios adſciviſſe, quaſi jam tum prævidiſſet deferendum Imperium uni ex illis gentibus orto. Verùm hanc viri doctiſſimi ſententiam meritò ſuggillat Salmaſius, cùm ante Conſtantini tempora nemo ex ſupremis Imperii magiſtratibus vel Palatinis Proceribus Flavii nomen uſurpaſſe legatur: quod circa ea tempora viris Patriciis ab Imperatoribus indultum par eſt credere. Quando verò honorifica iſta tandem *Flaviorum* nomenclatura ab Auguſtis deſierit uſurpari, haud omnino conſtat. Hac certè non modò donantur Heraclius & Conſtantinus filius, ſed & Leo Philoſophus in eorum Novellis: ita ut poſthæc viguiſſe aliquamdiu liceat colligere. At quod Strada id prænominis ex Comnenis ac Angelis Imperatoribus attribuit, atque adeo in poſteriorum Imperatorum nummis deſcriptum fingit, non indubitatam fidem apud pleroſque obtinet: tametſi conſtet apud Waddingum ex MS. Cencii Camerarii Vaticanæ Bibliothecæ illud tribui Joanni Ducæ Imperatori ſub ann. M CC XXXIII.

Jus Gr. Rom. p. 77. 83.
Novellæ Leonis Imp. p. 430. edit. Scrimger.
Wadding. an. 1233. n. 10.

XXXVII. TITULUS PERPETUI AUGUSTI.

CÆTERI Imperatorum Byzantinorum, maximè qui ante Leonem M. imperarunt, in nummis tituli, ab iis quos priores in ſuis ſibi adſcribunt Auguſti, vix diſcrepant. At tum primùm advertimus pro hocce titulo, PIUS FELIX AVGVSTVS, qui per PF. ſolet efferri, hunc, PERPETVVS AVGVSTVS, poni, qui interdum & crebriùs per duplex PP. ſcribitur, in ejuſdem Leonis aureis, qui hanc inſcriptionem præferunt, DN. LEO. PERP. AVG. ut & in Zenonis, Baſiliſci & Phocæ: quæ in Anaſtaſii, Juſtini, Juſtiniani, Tiberii, Heraclii, & aliquot aliorum, per duplex PP. contrahitur. Enimverò Perpetuitatis titulus in inſcriptionibus & numiſmatibus paulò recentioris eſt ævi. In inſcriptione ad Urbinum, Conſtantius & Maximianus PERPETVI CAESARES, in aliâ, Romæ ad arcum Septimii Severi, Valentinianus PERPETVVS AC FELIX SEMPER AVGVSTVS, in aliâ, circa Brixiam, idem Valentinianus, Valens, & Gratianus, PERPETVI PII FELICES SEMPER AVGVSTI dicuntur. Apud Marium Mercatorem, ejus *Commonitorium* dicitur oblatum *piiſſimo Principi Theodoſio ſemper auguſto*.

Grut. 161. 3. 285. 8. 1086. 8.
Marius Mercat.

XXXVIII. TITULUS IMPERATORIÆ, ET TRIBUNICIÆ POTESTATIS, &c.

NEQUE omnino videntur abrogatæ ſolennes eæ in priorum Imperatorum numiſmatibus & inſcriptionibus Epigraphæ, quæ Imperatoriæ, vel Tribuniciæ, aut Conſularis dignitatis exactos titulos denotant. Dedimus enim aureum Valentiniani ſenioris, in cujus averſâ facie figura ſtolata ac galeata ſedet, cum hiſce characteribus, IMP XXXXII COS XVII PP. Proſtant inſcriptiones veteres in quibus Conſtantinus M. PONT. MAX. TRIB. POT. COS. III. PP. indigitatur: in aliâ verò, PONT. MAX. TRI. P. XXIII. IMP. XXII. PP. Julianus, P. M. IMP. VII. CONSS. III. Valentinianus idem ſenior & Valens, PONTIF. MAXIMVS. TRIB. POT. VII. IMP. VI. CONS. II. Gratianus denique in eadem, ut & in aliâ inſcriptione, perinde, PONTIF. MAXIMVS. TRIB. POT. III. IMP. II. CONS. PRIMVM. Atque hanc inſcriptionum formulam à militum acclamationibus manaſſe pridem viri docti obſervarunt, ex rerum ſcilicet præclarè geſtarum, vel expeditionum bellicarum ab ipſiſmet Imperatoribus, aut ab eorum legatis ſuſceptarum numero: cùm, ut ait Dio, ſemel tantùm uno de bello id nomen liceret adſumere. Pontificis verò Maximi titulum in nummis etiam ſibi adrogaſſe Conſtantinum M. arguit ille à Spanheimio deſcriptus, in quo hi characteres exarati conſpiciuntur, PMTRPPP COS IIII PROCOS. Ubi, quare Proconſularem dignitatem vel titulum ſibi adrogarint Imperatores, diſputat idem vir doctiſſimus. Cur autem Pontifices Maximi, Imperatores Chriſtiani interdum appellari voluerint, notum ex Zozimo, qui tradit non modò Latii Reges, ſed & Romanorum Imperatores hoſce titulos ſibi adrogaſſe, quos neque etiam primò ex Chriſtianis reſpuerint Auguſti Conſtantinus M. Valentinianus & Valens, quibus ex ritu veteri Pontificium habitum à gentilibus Pontificibus delatum & acceptum ait: ſed recuſatum à Gratiano, ἀθέμιτον εἶναι χριστιανῷ τὸ σχῆμα exiſtimanti: vel quod de Leone M. Imperatore dixit Facundus Hermianenſis Epiſcopus, quia noverat, *quòd poſt adventum domini gentiles tantùm Principes Imperium ſimul Sacerdotiumque tenuerunt, judicavit non decere Principem Chriſtianum quod fuit aliquando gentilium.* Jam verò cur Valentinianus *Conſul decimum-ſeptimum* inſcribatur, nemo, opinor, attigit, cùm ſemel hanc dignitatem cum filio inierit, adeo ut dicendum ſit hæc in longioris vitæ ac Imperii vota fuiſſe adſcripta.

Grut. 283. 1. 3. 285. 1. 2. 3. 4. 160. 4. 1082. 13.
Spanheim. diſſ. 8. p. 690.
Dio lib. 60.
Spanh. p. 711.
Zozimus lib. 4. p. 761. 57.
Lib. 12. cap. 3.
Ammian. lib. 25.

XXXIX. TITULUS NOVI CONSTANTINI.

ATQUE hæ quidem appellationes Auguſtis omnibus fuere communes: at ex iis aliæ præ cæteris quoſdam ſpectarunt, ut fuit illa *Novi Conſtantini*, quæ Tiberio, & Heraclio, Heraclii Imperatoris filio, potiſſimùm in nummis adſcribitur, voce tamen, *Novi*, expunctâ, propter numiſmatum exiguitatem. Quippe Juſtinus junior morbo correptus adoptatum Tiberiùm Cæſarem creavit, & Νέον Κωνσταντῖνον, *Novum Conſtantinum* appellavit, ut eſt in Chronico Alexandrino; ubi interdum, ſuppreſſâ priori

voce, nudè *Tiberius Constantinus*, quo modo etiam in nummis ejusdem Augusti, dicitur. Eâdem perinde nomenclaturâ donatus est à patre Heraclio Imperatore, Heraclius filius primogenitus; dictus enim *Heraclius Novus Constantinus*, non *junior*, uti habet Interpres: quem errorem erravit etiam in Tiberio; quod præ cæteris arguit subscriptio Novellæ Heraclii, quæ *data* legitur *VIII. Kalend. Maias CP. Dominorum nostrorum piissimorum Perpet. Augg. Heraclii anno VIIII. & Heraclii novi Constantini filii ipsius anno VII.* ut & subscriptio diplomatis Honorii PP. apud Ughellum in Episcopis Bobiensibus. Neque tamen Tiberio & Heraclio peculiaris fuit hæc appellatio, nisi quod cognominis vice propriè videatur iis indita, Tiberio quidem à Justino prosocero, Heraclio verò juniori à parente, cùm hanc cæteri ferè ambierint Augusti. Marciano enim Augusto *Novo Constantino* non semel acclamatum legimus in Concilio Calchedonensi act. 4. & 6. Justino in Synodo sub Hormisda, Justiniano in Concilio sub Menna act. 5. Constantino Pogonato in VI. Synodo act. 8. & Constantino filio Irenes in VII. Synodo act. 7. Quinetiam postremi Imperatores honorificam istam appellationem affectarunt, quod de Michaele Palæologo testatur inscriptio in æde Deiparæ Peribleptæ Constantinopoli, quam profert Leunclavius, firmatque Georgius Pachymeres. Sed & Constantinopolitani ex Francicâ gente Imperatores videntur appellationem eandem usurpasse, quod præ cæteris docet Innocentius III. Pontifex, qui Balduinum Flandrensem *Constantinum Imperatorem* nudè vocat, in epistolâ ad Namurcensem Comitem: *Præterea*, inquit, *præsentibus vobis litteris innotescat, quòd postquam illustris memoriæ Constantinus Imperator sub hostili custodiâ diem clausit extremum, charissimus in Christo filius noster Henricus, germanus ipsius Constantini frater, Imperator illustris, ab universo exercitu Latinorum unanimiter & concorditer fuit in apicem Imperii sublimatus.* Nisi fortè mendum sit, legendumque *Constantinopolitanus.*

Chr. Alex. p. 862. 864.
Jus Gr. Rom. p. 83.
Ughell. to. 4. p. 1325.
Concil. Calched. &c.
Leuncl. in Pand. Turc. n. 51.
Pachym. l. 4. c. 21. l. 13. c. 23.
Innocent. III. l. 9. epist. 47.

XL. NUMMI VOTIVI.

Ex Imperatoriis deinde nummis, Votivi vulgò appellantur, qui Vota publica nuncupata, suscepta & soluta pro salute Principis in inscriptionibus suis præferunt, vel quòd iis quibus suscepta sunt annis cusi ac formati sint. Atque hi quidem licèt ævi inferioris nummorum, seu Constantinopolitanorum Imperatorum non omnino proprii fuerint, habent tamen qui ab iis cusi sunt, quiddam peculiare, quod in superioris ætatis Principum nummis non occurrit. Quod quidem ut legenti planum fiat; lubet Votorum istorum originem ab ipsis primordiis summatim repetere. Scribit Dio, Augusto, cùm primum decennium exivisset, aliud quinquennium, atque eo circumacto, rursum aliud quinquennium, post decennium, ac eo finito aliud item decretum fuisse, ut continuatis decenniis per totam vitam, summam Imperii obtinuerit: eamque ob causam posteriores quoque Imperatores, licèt non ad certum tempus, sed ad vitam Imperium esset eis delatum, id deinceps observasse, ut singulis decenniis festum pro ejus renovatione agerent, quod etiam hodie fit, inquit ille. Ad quintum autem decennium Augusto oblatum ac decretum scribit idem Dio. Exhinc cæteri deinceps Augusti, exactis decenniis, principatum sibi confirmari senatusconsulto non petierunt, cùm id non inviti retinerent, ut Augustus, sed ultrò sibi assererent, quod de Tiberio idem Scriptor commemorat, & ex eo Xiphilinus, qui subdit πανήγυριν δεκαετηρίδα, quam δεκαετηρικὴν πανήγυριν vocat Eusebius, exacto decennio celebrasse. Ita postmodum, eodem Dione auctore, Severus Imperator Imperii exacto decennio congiaria & annonas militibus distribuit, & populo Circenses dedit. Ex hoc igitur recepto more decennalia singulis decenniis celebrata constat, quod præterea firmat Trebellius Pollio in Gallieno Salonino. Sed postmodum obtinuit, ut vota publica pro decennalibus feliciter auspicandis & ineundis ederentur cujusque decennii initio, quod ex nummis potissimùm Antonini Pii colligimus, quorum alii, PRIMI DECENNALES, alii, SECVNDI DECENNALES præferunt, alii, VOTA SOL. DECEN. II. alii denique, VOTA SVSCEP. DECENN. III. Ita tria decennalia inita ab Antonino Pio, qui annos 24. tantùm imperavit. In gemmâ quam habet Dactyliotheca MS. Ludovici Chalucii, extat figura sacrificantis specie, cum hisce characteribus, VOTA SVSC. VICE. Id est, *Vota suscepta Vicennaliorum.* In aliis perinde nummis Antonini Philosophi leguntur, PRIMI DECENNALES, & VOTA SVSC. DECENN. & VOTA. SOL. DECENN. In nummis Commodi, VOTA DECENN. SVSC. In nummis denique Helvii Pertinacis, qui vix menses quatuor imperavit, VOT. DECENNAL. & in Pupieni Maximi, cujus Imperium haud biennii fuit, VOTIS DECENNALIBVS, quæ totidem habentur in Severi Alexandri, & Julii Philippi monetis. Profert Cholius nummum alium Diocletiani, qui vicesimum Imperii annum vix excessit, in quo scriptum, VOT. XXX. S. Habetur in ejusdem Chalucii Dactyliothecâ ectypon gemmæ, cui insculptum, VOT. XXX. S. DI. Id est, *Vota Tricennaliorum suscepta, Diocletianus.* Præterea gemmæ aliud ectypon, quæ hosce characteres præfert, MAXI. VOT. XXX. P. Id est, *Maximianus, vota Tricennaliorum publica.* Ex quibus perspicuum fit vota decennalia vel decennaliorum suscepta cujusque de-

Dio l. 53.
Xiphilinus.
Eusеb. in Orat. de Laudib. Const.
Treb. Pollio.
Occo p. 257. 264.
Du Choul p. 156.
Erizzo p. 452.
Id. p. 335. 336. 429. 430. 415.
Du Choul p. 253.
Chalucius p. 56.

cennii initio. Alii præterea nummi nudè præferunt, VOTA PUBLICA, ut Lucillæ L. Veri uxoris, Hadriani, Septimii Severi, Caracallæ, Getæ, Macrini, Elagabali, & aliorum: in quibus omnibus sacrificium ferè semper effingitur, quòd vota ejusmodi pro salute Principis & Imperii felicitate, cum sacrificiis initio cujusque lustri aut decennii exsolverentur, ut monemus in nostrâ Constantinopoli, ubi de Tribunali novendecim accubituum agimus. Atque hæc quidem obtinuere priusquam religionem Christianam essent amplexi Imperatores, à quibus, abrogatis in votis publicis sacrificiis, reliquæ solennitates servatæ sunt, vel novæ excogitatæ, in quibus illa fuit, ut offerrentur Imperatoribus ex more à magistratibus munera, certa nempe aureorum solidorum quantitas ab ipsis Principibus definita. Extat eam in rem insignis epistola Symmachi ad Valentinianum juniorem, in qua ait Valentiniano & Valenti *ob decennium minorem summam decretam:* Gratianum, *cùm tertium lustrum ævi Imperialis exigeret, parciore munificentiâ honoratum:* eidem denique Valentiniano *mille sexcentas auri libras decennalibus Imperii fastis devotum ordinem promisisse, urbanis ponderibus conferendas, id est, trutinæ largioris examine.* In hac etiam decennaliorum celebritate edebantur Circenses, eximebantur rei de carceribus, agebantur Deo gratiarum actiones, & distribuebantur pecuniæ per civitates, ut testatur Eusebius. Sed quæ singulis decenniis concipiebantur vota, postea singulis quinquenniis sunt exsoluta, quod indicat loco laudato Symmachus. Indeque Quinquennalium aut Quinquennaliorum votorum inscriptiones in nummis manarunt, ita ut Quinquennalium vel Quinquennaliorum vota primo initæ dignitatis anno celebrata censeri debeant, Decennaliorum post exactum quinquennium, vel ipso quinto exeunte anno, Quindecinnaliorum exeunte decennio, Vicennaliorum exeunte decimo-quinto dignitatis anno, & ita deinceps. Alia enim sunt *Vicennaliorum vota concepta*, alia *edita Vicennalia.* Edebantur quippe Vicennalia anno vicesimo Imperii, Vicennaliorum vota anno decimo, aut decimo-quinto. Verbi gratiâ, Constantinus Magnus Vicennalia Romæ edidit ipso Constantino VII. & Constantino Cæsare Coss. qui fuit Imperii vicesimus annus, Christi 326. ut est apud Eusebium, Idacium, & auctorem Chronici Alexandrini: vota verò Vicennaliorum acta Imperii decimo-quinto, quod innuit Nazarius in Panegyrico ipsi Constantino dicto: *Quintum decimum annum maximus Princeps salutaris Imperii degit, sed auguramur jam Vicennalia, & venturi fidem superiorum felicitate sancimus.* Cumque eo anno agerentur quinquennalia Licinii junioris, Crispi & Constantini junioris, qui Cæsarum dignitate cohonestati fuerant Kal. Mart. Sabino & Rufino Coss. anno Christi 316. hæc subdit: *Quinquennalia beatissimorum Cæsarum occupatos in gaudiis habent, sed in destinatis decenniis jam vota properantia & spes volucres constituerunt, horum dehinc compotes propagabimus optabilis boni seriem.* Atque horum quidem una simulque Cæsarum vota nuncupata crebrò advertere est in eorum nummis, in quibus legitur, VOT. X. aut XX. CAESARVM NOSTRORVM; etsi interdum sua cuique vota inscripta, ut in nummo Constantini junioris, VOTA VICENNALIORVM: & in nummis Crispi, in quibus pro lemmate est, BEATA TRANQVILLITAS, & VIRTVS EXERCITVS, & VICTORIAE LAETAE PRINCIPVM, in cippo, clypeo, & labaro descriptum legitur, VOT. XX. quæ quidem Vicennaliorum Crispi vota, utpote exacta in ejusdem decennalibus, cadebant in Vicennalia Constantini patris: quod indicat Porphyrius in Panegyrico, eidem Augusto in ipsis Vicennalibus dicto, in quo dum metro ludit, in medio paginæ corpore, minio hosce characteres depinxit, AVG. XX. CAE. X. Id est, *Constantini Augusti Vicennalia, Cæsaris Decennalia.* Ac de Crispo quidem:

> *—— Tu carmina prome*
> *Vate Deo digna: aut si quod perferet audens*
> *Majus opus nectens, mens totâ mole subibit,*
> *Spe pinget carmen, pangat si cœpta camena,*
> *Compleat & versu variata Decennia picto,*
> *Ore secunda vovens sub certo limite metri.*

Ubi secunda vota Crispi, sunt vota Vicennaliorum, de quibus alio loco:

> *Sancte pater, rector superûm, Vicennia læta*
> *Augusto, & decies crescant solennia natis.*

Et de Constantini Vicennalibus:

> *—— Te tanto in carmine musa*
> *Et tua descriptis pingit Vicennia metris.*

Mox de votis Tricennaliorum:

> *—— Sæclis da, Constantine, serena*
> *Tempora, summe pio Tricennia suscipe voto.*

Quæ quidem Constantini Tricennaliorum vota concepta leguntur in nummo aureo, clypeo, quem tenet Victoria, inscripta, VOT. XXX. ubi pro lemmate est, VICTORIA CONSTANTINI AVG. Ad quam Constantini eo anno victoriam respexit idem Poeta:

Petrus Faber ad tit. 2. de Orig. Jur. p. 764.

Symm. l. 10. ep. 26.

Euseb. l. 8. c. 12. 26. Id. l. 1. de Vita Const. c. 41. l. 3. c. 21.

Euseb. Idac. Chr. Alex. Nazar. Paneg.

Porphyr. Paneg.

Augusto Victore juvat rata reddere vota.

At cùm nullam hoc anno victoriam ab hostibus adeptus Constantinus legatur, eam fortè nummus iste spectaverit, quam paulò antè fuso Licinio retulerat anno Chr. 325. cùm inde gloriosam *Victoris* appellationem postmodum ambierit, ut testatur Eusebius, quamque nomini suo ferè semper præposuit, ut est apud eundem Scriptorem, auctorem Chronici Alexandrini, & alios. Nisi referri debeat ad victoriam illam, quam se consecutum gloriabatur eo anno 326. quo Vicennalia acta sunt, contra Ecclesiæ hostem, postquam Episcopos in Concilio Nicæno invicem dissidentes in concordiam revocasset, ut auctor est idem Eusebius, adeo ut *Victoriam Constantini*, ut suam ac propriam in nummis inscribi voluerit. Ex prædictis etiam patet Crispum post edita Cæsareæ dignitatis Decennalia, quæ in Kl. Martias in Vicennalibus Constantini Patris cadebant, ab eo sublatum. Tricennalia porrò Constantinopoli edidit idem Constantinus 8. Kal. Aug. anno Imperii tricesimo, ut est apud Idacium & auctorem Chronici Alexandrini: in quorum quidem celebratione panegyricum Constantino ex more dixit Eusebius Cæsariensis, qui ejus Historiæ subjicitur, ut ipsemet testatur. Constantius verò filius Romæ Vicennalia celebravit ipso Constantio IX. & Juliano Cæsare II. Coss. anno scilicet Imperii vicesimo, Christi 367. Ita denique Arcadius anno Imperii quinto, Valentiniano III. & Eutropio Coss. anno Christi 387. *Quinquennalia propria cum Theodosio Augusto patre suo editionibus ludisque celebrasse dicitur 17. Kal. Febr.* apud Idacium & Marcellinum Comitem. Sic etiam Theodosius Junior Quinquennalia, apud auctorem Chronici Alexandrini: Decennalia apud eundem Marcellinum, eodemque anno Honorius Decennalia: Tricennalia idem Honorius: Tricennalia perinde Theodosius anno tricesimo Imperii, Christi 430. ediderunt. Idem denique Theodosius, apud Marcellinum, anno Christi 439. *octava*, & anno 444. *nona Quinquennalia edidit.* Quæ quidem ut singulis lustris edita Quinquennalia, ita eorum nuncupata vota cujusque lustri initio, vel potiùs anno proximè ante exactum lustrum, prorsus evincunt nummi aliquot, ut ille Constantini Junioris Cæsaris, in quo X V inscriptum in clypeo cum lemmate ROMÆ ÆTERNÆ, nisi Decennaliorum aut Quindecinnaliorum vota intelligantur: alii Valentis & Gratiani, VOT. XV. MVLT. XX. Præterea ex Nazarii Panegyrico videtur posse colligi eum in Quinquennaliorum celebritate dictum fuisse; ut Incerti Panegyricum Maximiniano & Constantino dictum, eo quo idem Constantinus Augustus appellatus est anno, proinde in Quinquennaliorum votorum nuncupatione. Nam Constantino, quem *Orientem* Imperatorem vocat, dictum insinuans ob *Lætitiam* publicam, *quâ ei Cæsari additum nomen Imperii*, & ob *cœlestium nuptiarum festa* tum celebrata, subdit: *Huic voto propria nunc debetur oratio, quod semel factum, futurum est sempiternum.* Et infrà: *Restat ut ipsa illa quæ separatim de virtutibus vestris locutus sum, sicut huic voto congruit, in sermonis finem conjungam.* Erant igitur isti Panegyrici *publica* populorum *vota*, quorum edendorum gratiâ deligebantur oratores diserti, qui in Principum laudes excurrerent, & felicia lustra vel Decennalia eis adprecarentur, ut in Nazarii laudato Panegyrici loco vidimus, votis ipsis in nummis relatis, cum ipsâ interdum Felicitatis adprecatione, ut in inscriptione veteri, VOTIS. VICENNALIB. FELICITER. Et in aliâ in clypeo exaratâ, apud Boissardum, CAESARVM DECENNALIA FELICITER. In aliâ apud Gruterum, VOTA FELICISSIMA OB REDITVM NVMERI. In nummo æreo Licinii Junioris Cæsaris in corona laurea, VOT. X. FEL. XX. & in aureo Constantis Medallione, in quo exaratum, FELICIA DECENNALIA, & in clypeo, VOT. X. MVLT. XX. ubi felicia Decennalia edita anno decimo, quo Vicennaliorum vota nuncupata. Neque hîc edendorum Panegyricorum in Dignitatum natalibus mos proprius Imperatoribus fuit: cùm & in Episcoporum Cathedræ, seu initi Episcopatus Natalibus, editi complures legantur apud Gregorium Nazianzenum, Nyssenum, Chrysostomum, Augustinum, Ennodium, Chrysologum, & alios, ut pridem annotatum à viris doctis.

Euf. l. 2. de Vita Const. c. 19. l. 3. c. 58. Idem l. 2. c. 45. 47. Eufeb. l. 3. c. 14.

Eufeb. de Vita Const. l. 4. c. 46.

Chron. Alexandr.

Nazarius.

Gruter. 22. 3. 46. 7. Boissard. lib. 1.

Rosweid. ad Paulini ep. 16. Boland. ad 18. Janu. Sirmond. ad Ennod. &c.

XLI. NUMMUS CONSTANTINI, IN QUO EXARATUM, *PLUR. NAT. FEL.*

Ad has Felicitatis adprecationes & vota pertinet etiam inscriptio illa, quæ exarata legitur in Constantini M. Cæsaris nummo, PLVR. NAT. FEL. Id est, *Plures natales felices.* Is autem, si bene auguror, tum primùm cusus videtur, cùm Nobilissimi Cæsaris dignitatem consecutus est à Maximiano Augusto & socero. Ejusmodi enim dignitatum, quæ ad Imperatorium fastigium veluti gradus erant, dies natales celebrabantur ab omnibus, & fastis inscribebantur. Quod potissimùm deprehendere licet ex Kalendariis Philocali, & Herwartii, & Laterculo Silvii, in quibus Natales Imperatorum & Cæsarum describuntur, suis quique locis adnotati. In iis porrò Constantini Magni Natales tres adscripti leguntur; primus III. Kl. Martii, alter prid. Non. April. tertius denique VIII. Kl. Aug. Ac primus quidem & tertius *dies Augustorum* spectant, *qui vel lucis auspicia, vel ortus Imperii protulerunt*, ut loquitur lex 2. Cod. Th. de Feriis. Prior igitur ad *Genuinum*, uti vocatur à Silvio, & in lege 17. Cod. Theod. de Proxim. Comit. &c. *Natalem* Constantini pertinet, quo nempe est in lucem editus: alter quo Cæ-

ſar: tertius ad eum quo Auguſtus creatus eſt. Cæſarem dictum Conſtantinum ſtatim poſtquam Conſtantius pater Auguſtus eſt renuntiatus, tradit exertè Aurelius Victor. Conſtantius verò ſupremam adeptus eſt dignitatem Kal. April. Diocletiano IX. & Maximiano VIII. Coſſ. ut eſt apud Idacium. Quo quidem menſe Cæſar etiam dictus Conſtantinus, qui, eodem auctore, *levatus eſt Auguſtus* VIII. *Kl. Aug.* Qui proinde dies *Natalis* eſt Conſtantini *purpuræ*, ut loquitur Silvius, ubi de Natali Imperii Valentiniani: de quo quidem hæc habet Eumenius in Panegyrico eidem Conſtantino dicto: *Quamvis igitur ille* FELICISSIMVS *dies proximâ religione celebratus, Imperii tui Natalis habeatur, &c.* Conſtantinus igitur Cæſar dictus eſt prid. Non. April. cujus dignitatis Natalis ſic deſcribitur ab eodem Silvio: *Prid.* (Non. April.) *Natalis Conſtantini. Circenſes.* Unde colligitur, ut & ex aliis hujuſmodi Kalendariorum locis, hiſce Natalibus editos quotannis ludos Circenſes. Plures igitur optantur Conſtantino *Natales Felices*, id eſt, ut quo modo Cæſar jam & Nobiliſſimus dictus eſt, ita & deinceps Auguſtus renuntietur, iſtiuſque novæ ac ſupremæ dignitatis *Natalis* Faſtis perinde adſcribatur. Natalium verò appellatione donatos dies, quibus qui in Dignitate quadam inaugurantur, alibi pluribus docemus. Ad hæc etiam vota, adprecationes, vel potiùs publicas populorum acclamationes, referri poteſt inſcriptio illa Græca, barbariſque characteribus in medio nummo æreo Theophili Imperatoris exarata, cujus geminum aureum habet Octavius Strada, ΘEOFILE AVGOVSTE TV NIKAS, id eſt *Theophile Auguſte tu vincas*, ubi NIKAS, pro NIKA.

Victor. in Epit. — *Strada p. 297.*

XLII. VOTA MULTA.

OBTINUIT deinde ut non felicia duntaxat, ſed & multa voverentur Decennalia, ut in Conſtantini M. nummo, in quo deſcriptum legitur, VOTIS MVLTIS X. & in alio, VOTIS V MVLTIS X. rurſum in alio, X. MULT. XX. Hinc crebræ ejuſmodi fluxere formulæ ac inſcriptiones in ſubſequentium Imperatorum nummis, cùm populi vota ſua ad ſolam Quinquenniorum aut Decenniorum felicitatem nollent coërcere, &, ſi non pro æternitate, ſaltem pro vitæ & Imperii diuturnitate, vota ſua nuncuparent. Quo ſpectant iſta Nazarii: *Verùm quid agimus vicenis aut jam tricenis annis circunſcribendo quæ jam æterna ſentimus? Ampliora ſunt merita Principum, quam optata Votorum, quinimo in immenſum felicis curſus Imperii, nec humanorum terminos curent, qui ſemper divina meditentur.* Et iſta Coripi de Laudibus Juſtini:

Coripp. l. 4.

> *Hinc veſter primus feliciter excipit annus,*
> VOTA*que* PLVRA *tuis celebret Nova Roma triumphis.*

Interdum denique ita populorum concipiebantur Vota, ut *ſicut* Quinquennalia, ſic Decennalia feliciter exigerentur, hiſce characteribus in nummis deſignata, SIC. X. SIC. XX. & SIC. XX. SIC. XXX. quam quidem votorum concipiendorum formulam in Conſtantii & Conſtantis fratris nummis tantùm advertimus. Maximè verò, ac ut plurimùm vota iſta edebantur de decennio in decennium, uti ſuprà obſervatum, quod etiam Byzantinorum Auguſtorum nummi docent, in quibus paſſim exaratum legitur, VOT. X. MVLT. XX. VOT. XX. MVLT. XXX. &c. Extant præterea bini Licinii Imperatoris nummi, in quibus ſcriptum, VOT. XX, qui quidem annum dominationis ferè poſt decimum quartum cæſus eſt, ut ait Victor, niſi dicamus cuſos ineunte quindecennio. Deſiere tandem adſcribi nummis ejuſmodi Vota poſt extinctam Theodoſii familiam: tametſi in Majoriani numiſmate legimus, nulla Quinquennaliorum aut Decennaliorum mentione, VOTIS MVLTIS: quo ſpectant iſta Sidonii ad eundem Majorianum:

Sidon. Carmel. 13.

> *Sic te Sidonio recocta fuco,*
> *Multos purpura veſtiat per annos.*
> *Sic luſtro Imperii perennis acto,*
> *Quinquennalia faſtibus dicentur.*

Et in alio argenteo Juſtiniani, VOT MVLTHTI, quibus vocibus felicitatem, vel diuturnitatem Imperii adprecabantur: ut hacce, FLOREAS, vel FLVREAS Baduelæ Italiæ Regi, in ejus nummis. Cui quidem ſimilis eſt illa quæ adſcripta legitur Philocali Kalendario: VALENTINE FLOREAS IN DEO. VALENTINE VIVAS FLOREAS. VALENTINE VIVAS GAVDEAS. Iſtiuſmodi adprecationis formulam uſurpat Soſipater Cariſius in epiſt. ad filium, Grammaticæ præfixâ, quam ſic claudit, *Valeas, floreas, vigeaſque ævo longiſſimo, Fili, patri tuo cariſſime.* Utitur etiam non ſemel Alcuinus. Et HRabanus Maurus ad Gregorium IV. PP.

Epiſt. 68. 74. 91. 112. Poëm. 182.

> *Ut valeas, vigeas ſanus, & proſpera captes,*
> *Hîc & in æternum regna ſuperna metas.*

XLIII. ACCLAMATIO Πολυχρονίυ.

ATQUE inde fortean in diuturnioris etiam vitæ & Imperii votum, acclamatum Principibus Byzantinis, πολυχρόνιον, ſeu *Multos annos*, quod tamen non nuperum: quo ſpectat inſcriptio illa in nummo aureo Conſtantini Copronymi, C LEON PA MVLΘ, id eſt, ut interpretor, *Conſtantinus Leoni Perpetuo Auguſto multos annos.* In alio litera θ. deeſt. Qui quidem nummus, ut & hoc obiter adnotemus, cuſus videtur

quo

quo Leonem filium coronâ ac diademate donavit Constantinus Copronymus, die festo Pentecostes anno 750. In anticâ enim facie Constantinus ipse Imperatorio habitu effingitur, cum iis quos descripsimus characteribus. In nummi verò facie alterâ effinguntur iidem Constantinus & Leo, quorum nomina exhibent characteres Græci, CONSTANTINOS S. LEON O NEOS. Ubi cùm Leo Copronymi filius ὁ Νέος dicatur, ut *Minor*, Adoni Viennensi, qui revera infans erat, non video cur *Major* dicatur in subscriptione Bullæ Stephani III. PP. quem alii II. nominant, pro Monasterio Sandionysiano, quam post Doubletum & Sirmondum descripsit vir eruditissimus Joannes Mabillonius, unáque cum eo in Archivo ejusdem Monasterii in ipsis phyliris exaratam inspeximus non semel, quidquid dicat vir doctissimus, quæ sic habet, *Datum* IIII. *Kal. Martias, imperante domno piissimo Augusto Constantino à Deo coronato magno Imperatore, anno decimo octavo Imperii ejus, sed & Leone majore ejus filio anno quarto Indictione decimâ.* Quæ quidem adscripta temporis nota, nescio an non mendo careat. Cùm enim Constantinus Copronymus Imperium inierit post parentis obitum 18. Junii Ind. 9. an. Chr. 741. non potuit decimus octavus Imperii annus incidere in Indictionem decimam IV. Kal. Mart. qui hoc anno 757. & hoc mense erat tantùm decimus sextus. Neque id referri potest ad annum quo à patre Copronymus renuntiatus est Imperator, qui fuit 720. ipso Paschatis die 25. Martii. Deinde cùm Leo filius natus 25. Januarii anno 750. Ind. 3. & sequenti anno 751. die Pentecostes festo, qui incidit in 5. Junii, ab Anastasio Patriarcha diademate donatus fuerit, ut habet disertè Theophanes, hoc anno 757. IV. Kal. Mart. Leonis Junioris Imperii annus erat sextus, necdum finitus. Fatendum tamen huicce subscriptioni, alterius Epistolæ Pauli II. PP. quæ extat apud Rubeum in Historiâ Ravennensi, subscriptionem convenire: sic enim clauditur: *Dat. Non. Febr. Imp. Domino piissimo Augusto Constantino à Deo coronato magno Imp. anno* * XL. *& pacis ejus anno* XX. *sed & Leone Majore ejus filio anno* VII. *Indictione* XII. ubi pro XL. *& pacis*, legendum videtur, XX. *& post Coss.* (*id est, Consulatum*) *ejus anno* XX. *&c.* quæ quidem Indictio in annum 759. cadit. Nodum solvent alii. De hac porrò πολυχρονίου formulâ ita S. Augustinus: *Exhibes aliquam solennitatem amicis, audis ibi & bene optantibus tibi, Multos annos vivas.* Et Leo III. PP. *Reversus est ad murum civitatis Constantinopolitanæ, & cœpit cum eis foris muros vocibus magnis laudare* (εὐφημεῖν) *ac dicere, Constantinum magnum Imperatorem Multos annos.* Synodus VIII. εὐθὺς γὰρ ὁ καθεσπώμενος Νοτάριος εἶπε, Πολλὰ ἔτη τῶν Βασιλέων. Denique Theophylactus Bulgariensis: προσκυνεῖ μὲν ἴσως ὁ πολίτης, καὶ μεγαλύνει, καὶ εὐφημεῖ, καὶ προσθήκην ἡμερῶν αἰτεῖται παρὰ τοῦ κρείττονος. Sed hæc vulgata & obvia; subdam tantùm quæ de ejusmodi adprecationibus Imperatoribus & Patriarchis in Ecclesiâ fieri solitis habet Codex scriptus Bibliothecæ Regiæ: ὅπως πολυχρονίζουσι τοὺς Βασιλεῖς καὶ τὸν Πατριάρχην ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως, καὶ τῶν Φώτων, καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ. Πολυχρόνιον ποιήσαι ὁ Θεὸς τὴν κραταιὰν καὶ ἁγίαν βασιλείαν αὐτῶν εἰς πολλὰ ἔτη. Πολυχρόνιον ποιήσαι ὁ Θεὸς τὴν θεόστεπτον, θεοπρόβλητον, θεοδόξαστον κραταιὰν καὶ ἁγίαν βασιλείαν αὐτῶν εἰς πολλὰ ἔτη. Τὸν δεσπότην καὶ Ἀρχιερέα ἡμῶν Κύριε φυλάττεις εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα. Τρεῖς εἰς τὴν τράπεζαν λέλεκται οὕτως, Εἰς τὸ Πολυχρόνιον ζωὴ, εἰρήνη, ὑγεία. εὐόδωσον, καὶ κατ' ἐχθροὺς νίκην τῶν κραταιῶν καὶ ἁγίων ἡμῶν αὐθεντῶν καὶ Βασιλέων εἰς τὸ πολυχρόνιον ζωὴ, ὑγεία, καὶ σωτηρία τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, &c.

Ado in Chron. — *Daniel Papebroch. in Propyleo ad tom. 2. April. n. 129.* — *Hieron. Rubeus lib. 5. initio, & in Concil.* — *S. Aug. de Verb. Dom. serm. 39. c. 3.* — *Leo III. Ep. 4.* — *Syn. VIII. act. 1.* — *Theoph. Instit. Reg. part. 2. c. 14.* — *Cod. 2023.*

XLIV. ANNI IMPERII IN NUMMIS DESCRIPTI.

AD nummorum præterea Byzantinorum inscriptiones pertinent adscripti in iis Augustorum, quorum sunt, Imperii anni, quod usurpatum in æreis Justini Thracis, Justiniani, Justini Junioris, Tiberii, Mauricii, Phocæ, Heraclii, & aliquot aliorum, observare est: neque enim in aureis & argenteis ulli reperiuntur exarati. Scribuntur autem characteribus Romanis. Errare enim constat Alemannum, qui in nummis Justini & aliorum, ϛ Græcum ἐπίσημον, sex denotans scribi putavit, cùm sit V barbarum, seu ut à Græco-barbaris tum effingi solebat, quod ex similibus nummorum inscriptionibus cuivis licet colligere. Quidam etiam Indictionem præferunt, ut ille æreus Mauricii, in quo sub I. literâ, vel columnâ crucigerâ, exaratum, IND. II. Cùm autem imperaverit Mauricius à decimo tertio Augusti Indictione 15. anno Chr. 582. interfectusque fuerit à Phoca 27. Novemb. anno 602. Indict. 6. cusam hanc monetam sequitur anno 583. vel 599. quibus inceptæ Kl. Septembribus Indictiones secundæ, eo regnante. Alius habetur perinde æreus Heraclii & Constantini, cui adscriptum, INDICT. XIII. quæ quidem Indictio cadit in annum Chr. 625. & 640. Imperavit enim Heraclius ab anno 610. usque ad annum 641.

Spanheim. p. 861. — *Altman. in Not. ad Procop. p. 42. 1. Edit.*

XLV. INSCRIPTIONES GRÆCÆ, ET IN MEDIO NUMMO.

ENIMVERO vel inde colligitur Latinas literas diu Constantinopoli cultas, quòd Imperatorum qui in mediâ vivebant Græciâ, & inter Græcè loquentes conversabantur, Latinas inscriptiones præferant, usque ad Basilii Macedonis tempora, quibus tum primùm Græcæ conspiciuntur, characteribus Latinis interdum etiam pro Græcis adhibitis. Sed & animadversionem aliquam exigit, quòd in solis ferè Basilii Macedonis,

& ex ejus familiâ Auguſtorum numiſmatibus, pars averſa, Imperatorum, quorum perinde ſunt, nomina & titulos nullâ adjunctâ figurâ, in medio nummo contineat; quod in aliis factitatum nondum advertimus: quorum quidem titulorum vice, Joannes Zimiſces hoſce deſcribi voluit, IESVS XRISTVS BASILEVS BASILEON, ut alibi obſervamus.

XLVI. NOMINA URBIUM IN QUIBUS CUSI SUNT, NUMMIS ADSCRIPTA.

Cedr. in Theod.
L. 3. Cod. Th. de Falsâ monet.
L. 1. eod. tit.
Vet. Urb. Deſcript.

JAM verò ut quod ad ejuſmodi ſequioris ævi numiſmatum inſcriptiones ſpectat, abſolvamus, adſcriptos inferiori eorum poſticæ parti characteres, urbium in quibus cuſa fuere ſignantes nomina tum primùm in iis advertere licet: cùm ante Maximianum & Diocletianum, vel Probum, vix id uſurpatum obſervetur. Quos quidem characteres videtur intellexiſſe Auctor Queroli, ubi de ſolido: *Etiam hîc diſtantia quæritur in auro, vultus, ætas, & color, nobilitas, literatura*, PATRIA, *gravitas, &c.* Erat autem in univerſo Imperio officinarum monetariarum definitus numerus, cùm alibi excudi monetæ vetarentur: quod à Conſtantino M. exertè ſtatuitur: *ut in monetis tantùm noſtris cudendæ pecuniæ ſtudium frequentetur.* Officinæ iſtæ, *Monetæ publicæ* & *fiſcales* appellantur, habebantque ſuos officiales, de quibus attigimus quædam ad Joinvillam. Cùm autem ſub Conſtantino & ſucceſſoribus bipertitum eſſet Imperium, Orientemque & Occidentem contineret, ſtatæ erant & definitæ in Oriente monetariæ officinæ in quibuſdam civitatibus: quarum præcipua fuit Conſtantinopolitana, ex quo ſcilicet à Conſtantino Byzantium inſtauratum fuit. Monetam in duodecimâ regione ſtatuit vetus ejuſdem Urbis Deſcriptio: ſed in dubium vocat Gyllius, officinâne fuerit monetaria, an verò templum Junoni Monetæ ſacrum. Sanè vix eſt probabile ſub Theodoſio Juniore, ſeu, ut alii volunt, Honorio, ſub quo exarata dicitur, ſtetiſſe in urbe Chriſtianâ fana Deorum gentilium, quæ tanto ſtudio evertenda in aliis curarat Conſtantinus.

XLVII. DE LITTERIS *CONOB.*

Cedren. p. 322.

VARIE autem Monetam Conſtantinopolitanam deſignant nummi: interdum enim per nudum C. interdum per tres hos characteres, CON. interdum per hos quatuor CONS. interdum denique, & ut plurimùm, per hoſce CONOB. & KONOB. quæ quidem notæ in nummis ipſius Conſtantini Magni, à quo urbs ipſa Conſtantinopolis condita eſt, & ſtatuta in eâ publica moneta, conſpici incipiunt. Licèt porrò in eo ferme conſentiant eruditi omnes per iſtud CONOB. Conſtantinopolitanam monetam deſignari; de characterum tamen vi ac ſignificatu haud omnino ii conveniunt. Ac primùm, jure Cedreni explodunt ſententiam, ſcribentis in Theodoſio has literas quinque deſcriptas ἐν τοῖς Νικαείοις, id eſt, in nummorum parte poſticâ, in quâ effingi ſolent Victoriarum imagines, aut vox VICTORIA exarari, hæcce verba ſignificare, *civitates omnes noſtræ obediant venerationi:* quaſi verò, ut cætera abſurda omittantur, vox *Venerationi*, per B ſcriberetur apud Latinos, quia apud Græcos recentiores Βῆτα & V Latinum idem ſonant. Legerat etiam fortaſſean apud auctores qui de Notis ſcripſerunt, OB, *obediens* denotare. Etſi autem in confeſſo ſit apud omnes tribus prioribus literis urbis nomen efferri, de duabus aliis haud ſimiliter conſtat. Primus autem Antonius Auguſtinus dixit auri qualitatem hiſce deſignari, quod iſtius ævi Scriptores *obryzum* appellant, id eſt, coctum, examinatiſſimum ac puriſſimum, ita ut CONOB. Conſtantinopoli *obryzum*, vel *obryzatum*, vel denique *Conſtantinopolitanum obryzum* denotet: quæ quidem ſententia utcunque poteſt firmari ex iis qui de Notis ſcripſere. Quippe apud Magnonem & Paulum Diaconum, OB. *obryziacum* ſonat; ut COMOB. *Comitia obryziaca*, ſeu, ut habet Papias, *obrydiaca*, quod idem eſt: nam & *obrydium*, pro *obryzo* legitur in Gloſſario Arabico-Latino. At cùm ipſis Conſtantini M. nummis duntaxat argenteis ac æreis hæ literæ inſcriptæ conſpiciantur, omnino conficitur in iis *obryzum*, haud poſſe intelligi, cùm de auro tantùm uſurpetur, de cujus vocis etymo ac notione multa commentatus eſt Salmaſius. Plerique igitur, ferméque omnes Scriptores eò conceſſere, Ortelius ſcilicet, Occo, Gretzerus, Triſtanus, Chifletius, & alii, ut hiſce characteribus CONOB. *Conſtantinopoli obſignatum*, ut COMOB. *Conſtantinopoli moneta obſignata*, deſignari exiſtimarent: quo modo etiam in Trevirenſibus Monetis, vox, *obſignata*, ſcripta reperitur, TROB. TROBC. TROBS. TROBT. TROS. & in Aquileienſi Theodoſii M. AQOB. in Leonis M. Theſſalonicenſi, THCOB. quæ in aliis nuſquam occurrit. Vix tamen, ut dicatur quod res eſt, vocem *obſignare* aliâ notione uſurpatam reperire eſt, quam pro σφραγίζειν, vel ἀποσφραγίζειν, & κατασφραγίζειν, ut eſt in Gloſſis Græco-Latinis. Nam etſi *pecuniam obſignatam* dixerit Cicero, pecuniam ſigillo obſignatam intellexit.

Nota Juris edita cum vett. Gram. p. 1679.
Ant. Aug. Dial. 7. p. 223. In l. de Uſur. & alibi.
Ortel.
Occo p. 566.
Gretz. to. 1. de Cruce l. 2. c. 56.
Triſtan. tom. 3. p. 503.
Chifflet. in Anaſt.
Plautus.
Salmaſ. de Modo uſur. cap. 11.
Cic. orat. pro Cluentio.

XLVIII. EÆDEM LITERÆ IN ALIIS NUMMIS QUAM CONSTANTINOPOLI CUSIS.

Rudolph. Capell.

AT ſcrupulum injicit viro in re nummariâ ſat perito, apud Rudolphum Capellum, quòd in nummis aliquot Imperatorum vel Tyrannorum Occidentis eædem literæ CON. aut CONOB. exarentur: verbi gratiâ in nummis Honorii, Attali, Joannis, Aviti, Jovini, Petronii Maximi, Eugenii, Majoriani, Romuli, Nepotis, Anthemii, Severi, & aliorum; quos nemo ſanus Conſtantinopoli cuſos dixerit; ſiquidem, aut qui partito ac diviſo ultro Imperio Romæ poteſtatis ſuæ & Occiden-

talis Imperii ſedem ſtatuerant : aut qui in Galliis vel in Italiâ, alibive tyrannidem invaſerant, proindeque nummos ſuos in civitate, cui non modò imperabant, ſed quæ etiam adverſas interdum partes tueretur, ſuo nomine excudiſſe dici non poſſunt. Id etſi in confeſſo ſit, ſententiam tamen ſuprà allatam, quæ pro indubitatâ haberi debet, nullo modo labefactat. De Auguſtis quippe Romanis, qui cum Conſtantinopolitanis, partitis ultro Imperii provinciis, Romæ ſedem fixerant, illud licet augurari, amborum in utraque urbe cuſa promiſcuè numiſmata, ad mutuæ conſenſionis, concordiæ, ac etiam benevolentiæ argumentum. De Tyrannis verò ita exiſtimari poteſt, quòd cùm totius Imperii provinciarum, atque adeo urbis metropoleos ſe eſſe compotes populis vellent perſuadere : vel quòd is tum invaluiſſet uſus, ut characteres iſti pro Imperatoriarum monetarum præcipuâ notâ haberentur, ne quid ſibi videretur ad ſupremæ dignitatis ſymbola defuiſſe, his etiam inſigniiſſe ſuas monetas.

XLIX. EÆDEM LITERÆ IN NUMMIS FRANCICIS.

NEQUE enim Imperatores Romani duntaxat, aut Auguſtæ dignitatis invaſores, ſed & quidam è Francicis primæ ſtirpis Regibus idem CONOB. ſuis perinde nummis aureis adſcripſere, quo, ut olim cenſuimus, venerationem quandam *Mundi Dominis*, impertirent, eoque facto dignitate longè ſe iis inferiores ultrò agnoſcerent : quæ etiam fuit Petri Seguini, viri hac in rei literariæ parte ſcientiſſimi, ſententia. Is enim dum de commentationibus quas ſuper Francicis noſtris nummis, qui hoſce charactères præferunt, à nobis prolatæ ſunt in 23. Diſſertatione ad Joinvillam, invicem verba faceremus, conjecturam de iis allatam probare ſe omnino affirmabat. Primas autem in iis tenet præclarus ille aureus Theodeberti Auſtraſiæ, ſeu Francorum Regis, Juſtiniano M. imperante cuſus, quem in eâ Diſſertatione quammultis pro virili explicare conati ſumus. Ejuſmodi etiam eſt aureus alter, quem neſcio quo fundamento Childeberto I. Regi adſcribit Buteroüs, niſi quòd Lugduni cuſum arguat Doccionis Monetarii nomen, quod in altero quem profert, rurſum reperitur, cum hiſce characteribus, LVGDVNO FIT, eique civitati tum imperarit Childebertus. Habet autem nummus iſte Regis Francici peſſimè effigiatam imaginem, cum Monetarii Doccionis nomine : in alterâ verò parte crucem, cum hiſce characteribus, VICTORIA AVGVSTOR & ſub cruce, CONOB. Ejuſdem, id eſt, Francicæ ac peſſimæ, fabricæ, eſt nummus alius perinde aureus à Paulo Petavio Senatore Pariſienſi deſcriptus in veterum numiſmatum Gnoriſmate, in cujus utraque facie, VICTVRIA AVG. exaratur, nullo certo indicio cui debeat adſcribi Principi. Verùm quod allatam ſuprà ſententiam videtur aliquantum labefactare, eſt nummus aureus qui Childerici II. & Chlotarii III. fratrum nomina præfert, cum characteribus CONOB. cruci ſubjectis. Cùm enim ſub annum 670. uterque vixerit, hac ſanè tempeſtate Reges noſtros cum Imperatoribus Conſtantinopolitanis ſtrictis adeo fœderibus devinctos, ut in eorum honorem nummos ſuos formarint, vix probari poſſe haud ægrè concedi debet : præſertim cùm jam dilabi inciperet Auguſtorum poteſtas, Saracenis Imperii provincias invadentibus ac uſurpantibus. Unde quod ſuprà de Romani, vel Conſtantinopolitani Imperii Tyrannis obſervatum, dici etiam poteſt de Francicis noſtris Regibus, monetas ſuas, ut majorem iis conciliarent auctoritatem & uſum, præcipuis Imperatorum Conſtantinopolitanorum ſymbolis ac characteribus inſigniiſſe : cùm aliàs *aurum Gallicum minore æſtimatione taxaretur*, ut eſt in Majoriani Novellâ. Quomodo verò eâ ætate Principes noſtri erga Byzantinos Auguſtos, ita Proceres Francici, quibus cudendæ monetæ jus fuit, ſe ſe geſſere erga Reges ipſos, monetis ſuis cum regiæ monetæ ſymbolis, pondere ac formâ, ſed deteriori materiâ cuſis, quo qui intra dominationis limites earum uſus coercebatur, in totius Regni partes ſe ſe diffunderet, quæ regiæ monetæ erat prærogativa. Hinc crebræ ſuper Procerum uſurpatione Regum noſtrorum querelæ, ad ipſos etiam ſummos Pontifices delatæ, quo anathemate ipſo inhiberetur : cùm *ex ſimilitudinibus imaginum, deſtruerentur, turbarentur ac viliſicarentur* monetæ, ut habet Fridericus II. Imperator in Diplomate anni 1220. apud Willelmum Hedam.

Petav. in Gnoriſm. p. 13.

W. Heda p. 333. 1. Edit. 7o. 11 Spicil. Acher. p. 392.

L. ALIÆ OFFICINÆ MONETARIÆ ORIENTIS.

QUOD verò ad cæteras Orientis urbes pertinet, in quibus erant Officinæ monetariæ, has inter *Alexandriam* recenſet Ammianus; *Antiochiam* Lampridius; *Cyzicum* Sozomenus, & ex eo Nicephorus, qui complures in hac urbe tradunt extitiſſe Monetarios, qui περὶ τὴν τέχνην ἠσχόλουντο τοῦ νομίσματος. Alexandrinam monetam præ cæteris ſpectat nummus ille æreus Juſtiniani, in cujus averſâ facie I. & B. inter Chriſti Monogramma deſcribuntur, cum ſubjectis hiſce characteribus, Α Λ Ε Ξ. qui Alexandriæ cuſum denotant, ubi major Eccleſia dicata erat Joanni Baptiſtæ, qui per I. & B. indicatur. Ex quo enim Serapidis fanum à Chriſtianis everſum eſt, Theodoſio imperante, in Eccleſiam Arcadio cognominem reformatum fuit, ut ait Sozomenus, (id eſt, *Arcadiana* dicta eſt,) Sancto Præcurſori ſacram, cujus reliquiæ in hanc ædem, vel certè Alexandriam illatæ poſtea anno quarto ejuſdem Arcadii. Sed incertum an diverſa fuerit ab τετραγώνῳ τοῦ ἁγίου Ιωάννου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, quod anno Leonis M. octa-

Ammian. l. 22. Lampr. in Sever. Sozom. l. 5. c. 14. Nic. l. 10. c. 20. Sozom. l. 7. c. 15. Evagr. l. 3. c. 12. Rufin. l. 2. Hiſt. Eccl. c. 27.

Theoph. V. Valesium ad Evagrium lib. 3. c. 12.

vo extructum narrat Theophanes. Hujus porrò Alexandrinæ ædis S. Præcursori dicatæ mentio est apud alios Scriptores laudatos in Dissertatione nostrâ de Capite ejusdem S. Joannis Baptistæ.

LI.
OFFICINÆ MONETARIÆ OCCIDENTIS.

Notit. Imp. Tristan. to. 3. p. 284. L. 10. C. Th. de Murileg.

AT in eâ Imperii parte, quæ Occidentis appellatione innotuit, sex extitere potissimùm fabricæ monetariæ, ut docet Notitia Imperii, *Sisciæ* scilicet in Pannoniâ, de quâ urbe copiosè egit Tristanus; *Aquileiæ*, & *Romæ* in Italia; *Lugduni*, *Arelate*, & *Treveris* in Galliis: quæ quidem ita distributæ erant, ut tres intra Præfecti Prætorio Italiæ, & totidem intra Præfecti Prætorio Galliarum jurisdictionis limites essent. Romæ Monetam semper extitisse notius est quàm ut firmari debeat. Ad Aquileiensem referendam quidam putant Gratiani, Valentiniani & Theodosii Constitutionem, quâ pœna statuitur in monetarum opifices, qui se extraneis matrimonio jungebant. Occurrunt plures nummi, in quibus SIS. & SISC. describitur, quod ad Sisciam referri debere omnes putant. In Gallicis monetis prima recensetur Lugdunensis in Notitiâ Imperii. Hujus mentio est in nummo æreo Juliani Imperatoris à nobis descripto, in quo exaratum sub bove in eo effictо, LUGD OFF S. Id est, in *Lugdunensi officina signata*, vel *Lugdunensis officina signavit*. Complures habentur in quibus Arelatensis moneta variis characteribus denotatur. Treverensem verò memorat Trebellius Pollio: *Cusi sunt*, inquit, *ejus* (Victoriæ) *nummi ærei, aurei, & argentei, quorum hodieque forma extat apud Treveros*. Ejusdem etiam mentio habetur in veteri inscriptione, ubi *moneta Treverica* nuncupatur. Infiniti propemodum prostant nummi qui hujusce fabricæ characteres exhibent, quod pridem observatum ab Ortelio.

Pollio in Victoria. Grut. 493. 3. Ortel. Itiner. p. 64.

LII.
ALIÆ OFFICINÆ MONETARIÆ.

Velser. l. 7. Rer. Vindel. p. 159.

Eutrop. Oros. &c.

VERUM præter recensitas monetas publicas, seu monetarias officinas, alias extitisse non minùs celebres, stante etiam ac imperante Constantinianâ familiâ, ex nummis colligitur: quas inter extitere Thessalonicensis, Carthaginensis, Sirmiensis & Cyzicena. Ad Carthaginensem pertinere, vel certè ad Monetas Africæ referri potest lex 3. Cod. Th. de Falsâ monetâ, quæ ad Tertullum P C. Africæ scribitur. Labente deinceps Imperio, Nicææ, & Nicomediæ in Bithyniâ monetæ publicæ extitere, de quibus intelligenda perinde Constantini Constitutio ad Bithynos, l. 1. eod. Cod. de Murilegulis. Conjicit denique Velserus fabricam monetariam extitisse Augustæ Vindelicorum, ex hisce characteribus, qui Victoris Imperatoris nummo inscribuntur, AVPS. quos quidem ita interpretatur, *Augustæ Vindelicorum pecunia signata*. Pari etiam argumento *Ambiani* cusum præclarum illum Magnentii nummum æreum dicere licet, qui in aversâ facie Christi Monogramma præfert, cum hac inscriptione, SALVS DD NN AVG ET CAES. & infrà, AMB. nam & in Galliis regnasse in confesso est ex Scriptoribus omnibus. Ita in nummis Magni Maximi Tyranni, & filii Victoris, MDPS. *Mediolani pecuniam signatam*, interpretari haud absonum à vero fuerit: nam Maximus Italiam obtinebat, cùm à Theodosio fusus est, ac proinde Mediolanum. Eædem etiam literæ occurrunt in nummis Arcadii & Honorii. Desiere porrò ejusmodi officinarum monetariarum nomina monetis Imperatoriis adscribi, post Michaelem Theophili filium. Atque ut adscriptæ singulis numismatibus earumdem officinarum notæ faciliùs à quibusvis percipiantur, visum est characteres ipsos cum eorum vi ac notione, quantum conjicere licuit, hocce loco subjicere secundùm ordinem literarum.

AΛEΞ. *Alexandriæ*. in nummo Justiniani.
AMB. fortè *Ambiani*, Magnentii.
AMID. ∙ . ∙ . Constantini M.
ANT. *Antiochiæ*. Constantini M. Juliani.
ANTA. *Antiochiæ*. A. annus 1. Imp. vel nota Monetarii. Juliani, Eudoxiæ.
ANTB. *Antiochiæ*. ubi B. annus est Imperii secundus, vel potiùs nota Monetarii. Honorii, Heraclii.
ANTΓ. *Antiochiæ*. Γ. annus 3. Imperii, vel nota Monetarii. Valentiniani, Theodosii, Arcadii.
ANTE *Antiochiæ*. E annus 5. Imperii, vel nota Monetarii. Valentiniani.
ANTH. *Antiochiæ*. Valentiniani. H. nota Monetarii, vel annus 8. Imp.
ANTP. *Antiochiæ*. P. nota Monetarii, vel *Antiochiæ percussa*. Valentiniani, Valentis, Honorii.
ANTS. *Antiochiæ signata*. Arcadii.
APLC. *percussa Lugduni*. Magnentii.
AQ. *Aquileiæ*. Constantini M. Constantii, &c.
AQOB. *Aquileiæ obsignata*. Theodosii M.
AQPS. *Aquileiæ pecunia signata*, vel *percussa, signata*. Gratiani, & Valentiniani junioris.
AQS. *Aquileiæ signata*. Constantini jun. & Constantis.
AQT. *Aquileiæ percussa*, ubi T. pro P. perperam sæpe scribitur. Constantini M. Constantini jun.
ASIS. *Sisciæ*. Constantini M. Licinii, Crispi, &c.
ATR. *Treveris*. Crispi. ubi A. ut & in præcedenti videtur esse nota Monetarii.
BI. ∙ . ∙ . Constantii Chlori.
BTR. *Treveris*. Crispi. B. nota Monetarii.
BSIS. *Sisciæ*. Vetranionis. In aliis PSIS. Id est, *percussa Sisciæ*, habetur. B. nota est Monet.
C. ∙ . ∙ . Constantii Chlori.
CAR. *Carthagine*. Justiniani.
CΓ. ∙ . ∙ . Procopii.
CLC. *Cusa Lugduni*. Constantii.
COM. *Constantinopolitana moneta*. Theodosii.
COMOB. *Constantinopoli moneta obsignata*. Arcadii, Jovini, Placid. Valentiniani, Majoriani, Severi.
CON. *Constantinopoli*. Constantini M. Joviniani, Valentis, Theodosii, Anastasii.
CONOB. *Constantinopoli obsignata*. Hannibaliani,

Valentiniani, Theodosii, &c.
CON A. *Constantinopoli* Mauricii.
CON Γ *Constantinopoli*. Phocæ.
CON E. *Constantinopoli*. Phocæ. ubi A. Γ. & E. notæ sunt Monetariorum.
CON S. *Constantinopoli*. Constantini M. Constantii.
CONS A. *Constantinopoli*, vel *Constantinopoli signata*. A. nota Monetarii. Juliani.
CONS Γ. *Constantinopoli*. Γ. nota Monetarii. Arcadii.
CONS h. *Constantinopoli*. h nota Monet. Honorii.
CONST. *Constantinopoli*. Constantii, Constantis, Valentis. Vide Novellas Scrimgeri p. 427. 428.
CONSP Γ. *Constantinopoli*. Γ. nota Monet. Juliani. Vide Nov. Justini apud Pithœum p. 241.
CONSP. *Constantinopoli*. Valentiniani.
D.·.·. Constantii Chlori.
EI.·.·. Constantii Chlori.
HERACL. *Heracleæ*. Juliani.
KAR. *Karthagine*. Justiniani.
KART. *Karthagine*. Justiniani.
KE. *Karthagine*. Constantii.
KΔ. *Karthagine*. Constantini junioris.
KONOB. *Constantinopoli obsignata*. Constantini M.
KONSA. *Constantinopoli*. A. nota Monet. Constantii.
KONSAV. *Constantinopoli*. Constantii, Juliani.
KRTC. *Karthagine*. ubi C. pro S. Mauricii.
KRTS. *Karthagine signata*. Constantini Pogonati.
KYZ. *Cyzici*. Constantii Chlori, Justini, Mauricii, Phocæ.
KYZB. *Cyzici*. B. nota Monet. Phocæ.
LUG. *Lugduni*. Constantii, Juliani, Julii Nepotis.
LUGD. *Lugduni*. Gratiani, Valentiniani jun.
LUGPS. *Lugduni pecunia signata*, vel *percussa*, *signata*. Valentiniani, Eugenii.
MDPS. *Mediolani pecunia signata*. Maximi, Victoris, Arcadii, Honorii.
MKV. *Moneta Carthaginensis*. V. nota Monet. Constantini M. Licinii.
MHR.·.·. Constantis.
MNLB. *Moneta nova Lugduni* cusa. B. nota Monetarii. Constantini M.
MOSTQ. *Moneta signata Treveris*. Q. nota Monet. nisi T. pro A. exaratum sit, ita ut *Aquileiæ signata* intelligatur. Constantini M. Licinii.
MOSTR. *Moneta signata Treveris*. Constantii Chlori.
N.·.·. Constantini M.
NHTA.·. Licinii.
NIC. *Nicomediæ*. Anastasii.
NIKO. *Nicomediæ*. non Nicopoli, ut vult Alemannus. Justini, Mauricii.
NOS.·.·. Constantii Chlori.
PAQ. *percussa Aquileiæ*. Constantini M.
PAR. *percussa Arelate*. Constantii.
PARL. *percussa Arelate*. Constantini M. Licinii, Constantii.
PCON. *percussa Constantinopoli*. Constantii.
PCONST. *percussa Constantinopoli*. Juliani.
PERP. *pecunia Romæ percussa*. Constantini M.
PL. *percussa Lugduni*. Crispi.
PLG. & PLC. *percussa Lugduni*. Constantii Chlori.
PK. *percussa Karthagine*. Justiniani.
PLM. *percussa Lugduni*. M. nota Monetarii. Constantini M.
PLN. *percussa Lugduni*. N. nota Monet. Constantii Chlori.
PR. *percussa Romæ*. Constantii Chlori, Constantini M. Licinii, Constantii.
PROM. *percussa Romæ*. Constantii.
PS. *percussa Sisciæ*. Licinii.
PSIS. *percussa Sisciæ*. Crispi, Vetranionis.
PTR. *percussa Treveris*. Constantii Chlori, &c.
QA. pro AQ. *Aquileiæ*. Constantini jun.
R. *Romæ*. Constantini M. Constantii, Juliani.
RA. *Ravennæ*. Heraclii.
RAV. *Ravennæ*. Heraclii, Constantini.
RB. *Romæ*. Constantii. nisi B. pro P. *percussa*.
RE.·.·. Theodosii.
RM. *Romæ*. Honorii, Severi.
RO. *Romæ*. Gratiani.
ROM. *Romæ*. Justini, Mauricii, Heraclii.
ROMB. *Romæ percussa*. B. pro P. Aviti.
ROMA. Joviani, Justiniani.
ROPS. *Romæ pecunia signata*. Honorii.
RP. *Romæ percussa*. Constantii Chlori, Const. M.
RPS. *Romæ pecunia signata*. Magnentii.
RS. *Romæ signata*. Licinii, Nepotiani.
RSLC. *pecunia signata Lugduni*, ubi R. pro P. Juliani.
RT. *Romæ percussa*, ubi T. pro P. Constantii.
RVPS. *Ravennæ pecunia signata*. Honorii, Joannis.
S. *Sisciæ*. Constantini M.
SA. *Signata Antiochiæ*. Licinii.
SANB. *signata Antiochiæ*. B nota Monet. vel annus 2. Imperii Martiniani.
S. ARL. *signata Arelate*. Constantini M.
SAR. *signata Arelate*. Magnentii, Helenæ.
SC. *signata Constantinopoli*. Arcadii.
SCON. *signata Constantinopoli*. Constantii.
SCONS. *signata Constantinopoli*. Juliani.
SE. *Sisciæ*. Constantii.
SIR. *Sirmii*. Constantini M. Licinii.
SIRM. *Sirmii*. Constantini jun. Joviani.
SIS. *Sisciæ*. Constantini M. Licinii, Constantii, Constantis.
SISPZ. *Sisciæ percussa*. Z. nota Monet.
SISCP. *Sisciæ percussa*. Gratiani.
SMK. *signata moneta Karthagine*. Licinii jun.
SMKA. *signata moneta Karthagine*. Licinii jun.
SMKE. *signata moneta Carthagine*. Constantini junioris. E. nota Monet. Licinii.
SMK. *signata moneta Karthagine*. Helenæ.
SMKE. *signata moneta Karthagine*. E. nota Monet. Arcadii.
SMA. *signata moneta Antiochiæ*. Juliani.
SMAQ. *signata moneta Aquileiæ*. Constantii, Gratiani, Arcadii.
SMAN. *signata moneta Antiochiæ*, vel *sacra moneta Antiochena*. Constantini M. Constantii.
SMANΓ. *signata moneta Antiochiæ*. Γ. nota Monet. vel an. 3. Imperii Theodosii.
SMANT. *signata moneta Antiochiæ*. Constantii.
SMANTS. *signata moneta Antiochiæ*, vel *sacra moneta Antiochiæ signata*. Const. M.
SMANS. *Sacra moneta Antiochiæ signata*, vel *signata moneta Antiochiæ*. S. nota Monetarii.
SMANR. *signata moneta Antiochiæ*. R. nota Monet. Constantini M.
SMANTE. *signata moneta Antiochiæ*. E nota Monet. Constantii.
SMAT. *signata moneta Antiochiæ*. T. nota Monet.

Conſtantini M.

SMAB. *ſignata moneta Antiochiæ.* B. nota Monet. Conſtantini M.

SMN. *ſacra moneta nova.* Licinii, Conſtantii.

SMNA. *ſignata moneta nova Antiochiæ.* Martiniani, Theodoſii.

SMNΓ. *Sacra moneta nova.* Γ. nota Monet. Licinii jun.

SMNC. *ſignata moneta nova Conſtantinopoli.* Conſtantini M.

SMNKAB. *ſignata moneta Karthagine.* B. nota Monet. Theodoſii.

SMNS. *Sacra moneta nova ſignata.* Conſtantii.

SMNM. *Sacra*, vel *ſignata moneta nova.* M. nota fortè Monetarii. Criſpi.

SMRB. *ſignata moneta Romæ.* B. nota Monet. Gratiani.

SMRP. *ſacra moneta Romæ percuſſa.* Valentis.

SMSISC. *ſignata moneta Siſciæ.* Valentis.

SMRQ ubi R. pro A. *ſignata moneta Aquileiæ.* Conſtantii, Valentiniani.

SMTA. *ſignata moneta* .·.·. Theodoſii.

SMTES. *ſignata moneta Theſſalonicæ.* Valentiniani.

SMTR. *ſignata moneta Treveris.* Maximi.

SMTRS. *Sacra moneta Treveris ſignata*, vel *ſignata moneta Treveris.* Conſtantii.

SMTS. *ſignata moneta Treveris.* Conſtantini M. Valentiniani.

SMTSE. *Sacra moneta Treveris ſignata*, vel *ſignata moneta Theſſalonicæ.* Delmatii.

ST. *ſignata Treveris.* Conſtantii Chlori, Conſtantini M. &c.

STR. *ſignata Treveris.* Conſtantini M. &c.

TAR. pro PAR. *percuſſa Arelate.* Criſpi.

TCON. pro PCON. *percuſſa Conſtantinopoli.* Juliani, Gratiani, Valentiniani junioris.

TEC. *Theſſalonicæ.* Juſtini.

TES. *Theſſalonicæ.* Conſtantii, Conſtantis, Helenæ, Phocæ.

TESA. *Theſſalonicæ.* Arcadii.

TH. *Theſſalonicæ.* Conſtantii.

THEU. *Theſſalonicæ urbe.* Juſtiniani, Tiberii, Mauricii.

THEUP. *Theſſalonicæ urbe percuſſa.* Juſtini, Juſtiniani, Tiberii, Mauricii.

TI. fortè *Treveris.* Conſtantini M.

TR. *Treveris.* Conſtantii.

TRMS. *Treveris moneta ſignata.* Jovini.

TRO. *Treveris obſignata.* Theodoræ, Conſtantini M. Conſtantii.

TROB. *Treveris obſignata.* Valentiniani junioris.

TROBC. *Treveris obſignata.* Valentiniani junioris.

TROBS. *Treveris obſignata.* Conſtantini M. Conſtantini junioris.

TROBT. *Treveris obſignata.* T. Valentiniani, Gratiani.

TROS. *Treveris obſignata.* Conſtantini M.

TRP. *Treveris percuſſa.* Helenæ.

TRPS. *Treveris pecunia ſignata.* Valentiniani, Gratiani, Valentinani jun.

TRS. *Treveris ſignata.* Conſtantini M. Conſtantini jun.

TS. *Treveris ſignata.* Licinii.

TSE. *Treveris ſignata.* E nota Monet. Conſtantis.

TSR. *Treveris ſignata.* R. nota Monet. Conſtantini jun.

TT. pro PT. *percuſſa Treveris.* Conſtantini M.

XMTA. ·.·. Theodoſii.

LIII. NUMMUS CONSTANTINI M. EXPLICATUS.

DIXIMUS hujuſce Diſſertationis initio in nummis quos delineamus, familiæ præſertim Conſtantinianæ, præclara haberi interdum ænigmata, quæ ad horum temporum hiſtoriam illuſtrandam non minimè conducant, noſque ex iis aliqua quæ paulò fuſioris ſunt commentarii, in ſpecimen delibaturos, reliquis, ſi quas expoſcunt, brevibus notulis alio loco explicandis: deinde acturos de adulterinis, vel etiam incertis inferioris ævi numiſmatibus, ut nihil relinquatur intactum, quod ad hujuſce rei nummariæ partis notitiam videatur pertinere. Ac primus quidem occurrit, Conſtantini M. Auguſti nummus, qui in averſâ parte Conſtantinum Equeſtrem exhibet, cum hoc lemmate, GLORIA EXERCITVS GALLICANI. Cuſus autem Treveris videtur, cùm Conſtantinus poſt Maxentium devictum in Galliam reverſus in eâ urbe aliquandiu conſtitit anno 313. ut ex aliquot Codicis Theodoſiani Conſtitutionibus colligitur, & inde in inferiorem Germaniam tranſiit ob repentinos Francorum in Galliâ motus, quos *exercitus Gallicani*, cujus gloria ibi prædicatur, ope compeſcuit.

L. 2. C. Th. de Annon. l. 1. de Exact. Zozim. l. 2. p. 677. Inceiti Paneg. c. 21.

LIV. VETUS INSCRIPTIO NUPER DETECTA.

ATQUE hujus quidem nummi Conſtantinianæi lemmatis occaſione veterem inſcriptionem hîc lubet proponere, quæ nuper detecta in Eccleſiâ Monaſterii SS. Achii & Acheoli, Ordinis Canonicorum Regularium S. Auguſtini, ad Ambianum, exercitus Gallicani, ni fallor, meminit, novumque & hactenus inauditum numen à Gallis, ſeu potiùs Belgis noſtris, ex iis quæ πατρῷοι θεοὶ dicuntur, *localiter*, ut verbo utar Ammiani, cultum indicat, quo locupletari poteſt viri docti Jacobi Sponii libellus de Ignotis atque obſcuris quibuſdam Diis. Sic autem illa concipitur:

Lib. 19. p. 150.

PRO SALVTE ET
VICTORIA EXX G
APOLLINI ET VER
IVGODVMNO
TRIBVNALIA DVA
SETVBOGIVS ESUGGI
F. D. S. D.

Crebra eſt in nummis inſcriptio, VIRTVS EXERCITVS, GLORIA EXERCITVS: at SALVS EXERCITVS, rariùs habetur, tametſi in nummo Poſthumi occurrat. Sic porrò hoc loco legendum arbitror: *Pro ſalute & victoria exercitus Gallicani*, vel *exercituum Galliæ:* ſiquidem geminata litera XX pluralem arguat, ut in nummis in quibus exaratum, DEBELLATORI GENTT BARBARR. *Verjugodumni* numinis à Gallis culti,

Occo p. 482.

quod hîc Apollini adjungitur, nulla, quod ſciam, apud veteres memoria. Utrique autem *tribunalia dua* (ſic pro *duo* uſurpatum ab antiquis, ex Quintiliano & aliis docuimus) *Setubogius Eſuggi filius de ſuo dedit.* Ubi *tribunalia* videntur eſſe ſtylobatæ, in quibus Apollinis & Verjugodumni ſtatuæ conſiſtebant. Ita vetus Inſcriptio tribunalia diis erecta declarat: NVMINI. AVGVSTOR. DEO. VOLIANO. M. GEMEL. SECVNDVS. ET. C. SEDATVS. FLORVS. ACTOR. VICANOR. PORTENS. TRIBVNAL. CVM. LOCIS. EX. STIPE. CONLATA. POSVERVNT. Huc etiam fortè ſpectat alia; P. AELIVS. VALERIANVS. HOC. VAS. DISOMVM. SIBI. ET. FELICITATI. POSVIT. ET. TRIBVNAL. EX. PERMISSV. PONTIF. PERFECIT. In quâ quidem poſtremâ inſcriptione, *tribunal perfectum ex permiſſu Pontifi is*, vel *Pontificum*, dicitur, quòd è re ſacrâ eſſet diis *tribunalia* erigere, quæ in hac, quam edimus, bina videntur, ſuo proinde unicuique numini adſcripto, ita ut non dii συμβωμοι, ſeu συνθρονοι, ut eſt in veteri Inſcriptione, apud Boiſſardum, dici potuerint, licèt σύνναοι, utpote erectis in uno eodemque templo binis tribunalibus: tametſi aliquando σύνναοι & σύμβωμοι unà ſimulque erant, ut Dii illi quorum mentio eſt in veteri Inſcriptione in inſulâ Delo nuper repertâ.

In Gloſſ.
Boiſſard. part. 6. fig. 78.
Salmaſ. ad Inſcript. Herod. p. 12.
Sponius de Diis ignot. p. 87.

LV. NUMMI AUII CONSTANTINI, IN QUIBUS EXARATUM, FRANCIA ET ALEMANNIA.

BINOS exinde damus Alemanniæ & Franciæ debellatarum à Conſtantino indices nummos aureos. Superatos autem ac profligatos à Conſtantino Francos, paſſim perſonant Hiſtoriæ: ſed vix antiquius ac illuſtrius monumentum reperire eſt, in quo regionis ubi ſedes fixere, appellatio deſcribatur: tum enim eam Germaniæ partem incolebant, quæ eſt Rheno contermina, atque adeo Cattorum provinciam. Unde vetus Juvenalis interpres, *Cattos gentem Germanorum, ſeu Francorum* fuiſſe ait. Et Hieronymus, quæ *apud Hiſtoricos Germania*, ſuo ævo *Franciam* vocatam auctor eſt, quam *Francorum regionem* alibi vocat: unde *Germanicum* & *Francum*, gentem eandem eſſe volunt veteres Gloſſæ ex Bibliothecâ regiâ: Γερμανικὸς, ὁ Φράγκος. *Franciam* etiam dixit Julianus, ut & Claudianus. Sed & ſæculis poſterioribus id nominis manſit Franconiæ, quam tum incolebant, quam *Franciam* nudè vocat Monachus Sangallenſis. Quæ quidem appellatio tum Galliæ noſtræ indita, cùm Franci tranſmiſſo Rheno provincias Gallicas inſederunt. Tum enim Francia appellata eſt, quo quidem nomine primus uſus videtur Gregorius Magnus, vetere nihilominus primæ eorum ſedi remanente nomenclaturâ, quæ ad Novæ Franciæ diſcrimen, *Antiqua*, *Magna*, *Ulterior*, & *Orientalis* dicta: cùm Gallia noſtra Francia *Occidentalis*, *Citerior*, *Gallicana*, *Latina* ac *Romana* vocaretur. Alter perinde aureus nummus ex Gazâ Illuſtriſſimi Colberti, eodem habitu, quo Franciam prior, devictam Alemanniam præfert: ex quo tandem conficit Cl. Spanheimius *Alemanos*, non *Alamannos* appellatas eas gentes, de quorum ſedibus pluribus diſſeruit Philippus Cluverius.

Vet. Interpr. Juven. ſat. 4.
Hieron. in Vita S. Hilarion.
Chron. an. 327.
Cod. 2062.
Julian. or. 1.
Claudian. in 1. Conſ. Stilich. l. 1.
Mor. Sangall. l. 1. c. 25. l. 2. c. 16.
Greg. M. l. 6. ep. 33.
Vide Gloſſ. In Germ. antiq. l. 3. c. 4.

LVI. NUMMI IN QUIBUS VALLUM DESCRIBITUR.

BINIS Conſtantinianeis aureis tres alii ærei ſuccedunt nummi, Licinii, Conſtantini, & Conſtantini junioris Auguſtorum præferentes nomina, novâ, & quæ in antiquioribus haud reperitur, figurâ conſpicui: habentur enim in iis quatuor cantherii, quatuor aliis oppoſiti, in quorum ſuperiori divaricatione inſiſtit Imperator, cum hac inſcriptione, VIRT. EXERC. Iis porrò *vallum* Romanorum deſcribi putant ex quarto Varronis de Linguâ Latinâ: *Vallum*, inquit, *vel quòd ea varicare nemo poſſit, vel quòd ſingula ibi extrema bacilla furcillata habent figuram literæ* V. quam ſanè quaquaverſùm in nummo expreſſam cernere eſt. *Vallos* autem Romani appellabant ſtipites ac cippos, quibus caſtra muniebantur, non acutos modò, ſed bifurcos. Nam ut eſt apud Suidam, Græci vallo ac aggeri conficiendo eos vallos ſeligere ſolebant, in quibus circumcirca multi magnique rami enati eſſent, Romani autem qui δύο κεραίας ἢ τρεῖς ἔχουσιν, *qui bicornes eſſent aut tricornes*, quomodo *bifurcos aut trium, aut cùm plurimum quatuor ramorum vallos* fuiſſe ait Livius. Virgilius:

> *Exacuunt alii vallos furcaſque bicornes.*

Et alibi:

> *Quadrifidaſque ſudes & acuto robore vallos.*

Vallum, ait Servius, *dicitur ipſa munitio: valli verò fuſtes ſunt quibus vallum munitur.* Willelmus Brito in Vocabul. MS. *Vallus, li, eſt palus ſic dictus, quòd ſit validus. Unde vallum dicitur Concatenatio palorum circa turrim. Unde ſcribitur in Conciſo,*

> *Eſt vallus palus circa turrim peracutus,*
> *Mutua vallorum connexio ſit tibi vallum.*

Rurſum:

> *Vinetus, vallus, ſed vallum convenit urbi.*

S. Hieronymus: *Nonne melius eſt brevi tempore dimicare, ferre vallum, arma ſumere, laſſeſcere ſub loricâ, & poſtea gaudere victorem, quàm impatientiâ unius horæ ſervire perpetuò.* Ut verò ipſi diſponerentur *valli*, bellè explicat Cæſar; *truncis arborum, aut admodum firmis ramis abſciſſis, atque horum delibratis, atque præacutis cacuminibus, perpetuæ foſſæ quinos pedes altæ ducebantur. Huc illi ſtipites demiſſi, & ab infimo revincti, ne revelli poſſent,*

Livius l. 33.
Virg. 4. Georg.
Servius ad 9. Æneid.
Epiſt. 22.
Cæſar l. 7. de Bello Gall. c. 73.

ab ramis eminebant. Quini erant ordines conjuncti inter se, atque implicati, quo qui intraverant, se ipsis acutissimis vallis induebant. Hos Cippos appellabant. Ante hos obliquis ordinibus in quincuncem dispositis, scrobes in trium altitudinem pedum fodiebantur, paulatim angustiore ad summum fastigio. Huc teretes stipites feminis crassitudine ab summo praeacuti praeusti demittebantur, ita ut non amplius quatuor digitis ex terrâ eminerent. Lubet etiam hoc loco valli descriptionem ex Ecclesiasticâ Bedæ historia subnectere: *Murus de lapidibus, vallum verò, quo ad repellendam vim hostium castra muniuntur, fit de cespitibus, quibus circumcisis è terrâ, velut murus extruitur altus super terram, ita ut inante sit fossa, de quâ levati sunt cespites, supra quam sudes de lignis fortissimis præfiguntur.* Quod verò exhiberi aiunt in summo vallo militem, qui corollam vallarem tenet, sanè in tribus istis quos damus, & manibus versavimus, vallares istæ minimè habentur coronæ, sed Imperator ipse paludatus globum sinistrâ tenens, dextram verò prætendens effingitur, tanquam castrorum ac valli præses, vel etiam *pater.* Certè *Matres Castrorum* Augustas passim nominatas docent veteres Inscriptiones & Scriptores.

Beda lib. 1. c. 5. — *Capitol. Pollio Gruter.*

LVII. Sapphirus Constantii Imp.

Constantii Imperatoris, Constantini filii, nummis, eximiam gemmam, quæ ejusdem Augusti Xiphianam venationem exhibet, subdidimus, quòd ad ejus spectet historiam: cujus quidem interpretationem Marquardi Freheri, cui debetur, huicce Dissertationi, quòd in pauca folia contracta rarior sit, subjecimus.

LVIII. Nummus Constantis in Britanniam transmittentis.

Qui deinde primus inter Constantis nummos prodit, inscriptione perinde ac typo raritatem præfert: est enim ex iis quos Medalliones vocant. In hujus facie anticâ Constans Imperator, in posticâ idem Augustus militari habitu exhibetur, parmam lævâ tenens, dextrâ hastam, quam in militem in aquas detrusum intorquet: nisi figura illa nuda aquis immersa Oceanum ipsum repræsentet, qui expansis ulnis Constantem in Britanniam transmittentem ultro excipiat: Victoriâ cum palmâ & lanceâ præ manibus proræ insistente, signisque militaribus ad puppim defixis, quibus subsequens intelligitur exercitus, cum hisce characteribus, suprà, BONONIA, infrà, OCEANEN. vel OCEANVS, nam extremæ literæ aliquatenus detritæ: quibus quidem Bononia ad Oceanum in Morinis innuitur, ad Italicæ discrimen, aut illius quam ad Dravum fluvium statuunt Geographi; quomodo non semel expressa urbium nomina in nummis haud ita pridem observavit vir singularis eruditionis Spanheimius, qui & istum inspexerat in Cimeliarchio Regio: in quo quidem numismate trajectum Constantis in Britanniam designari in confesso est. Constans quippe devictis Francis Constantio IV. & Constante Coss. uti testantur Socrates, Sozomenus, Hieronymus, Idatius, & alii, sequente anno, Christi 343. Placido & Romulo Coss. sævâ hieme in Britanniam trajecit adversus Scotos & Pictos, ut innuere videtur Ammianus: vel ut Libanius, quò rebellionem ibi enatam comprimeret; quam Constantis in Britanniam trajectionem attigit etiam Julius Firmicus libro de Errore prophanarum religionum, ad Constantem ipsum scribens: *Post excidia templorum in majus Dei estis virtute provecti, vicistis hostes, propagastis Imperium: & ut virtutibus vestris gloria major accederet, mutato ac contempto temporum ordine, hieme, quod necdum factum est aliquando, nec fiet, tumentes ac sævientes undas calcastis Oceani: sub remis vestris incogniti jam nobis penè maris unda contremuit, & insperatam Imperatoris faciem Britannus expavit.* Annum verò, & initæ istius in Britannos expeditionis tempus indicat omnino subscriptio legis 5. Cod. Th. de Extraord. quæ *data* dicitur *VIII. Kal. Febr. Bononiæ, Placido & Romulo Coss.* Ex quâ rectè collegit Jacobus Gotofredus perperam Constantium præferre ejus auctorem, licèt post Sigonium contrà sentiat Tristanus, qui hunc nummum non viderat: adeo ut vel inde firmetur quod Firmicus & Ammianus tradunt, sævâ hieme initam expeditionem. Sed & observationem exposcit quod ait idem Firmicus, *sub remis* Constantis undam contremuisse, sic ut navigiis ramis instructis Oceanus enavigatus, quod secus ferè ac hodie, dicatur; quod navis, cui Constans insistit, in nummo descripta præterea declarat. Id etiam firmat Cæsar transitum suum in Britanniam commemorans: *Tum rursus æstus commutationem secutus remis contendit, ut eam partem insulæ caperet, qua optimum esse egressum superiore ætate cognoverat.*

Spanheim. diss. 9. — *Socrat. l. 2. c. 10. Sozom. Hieron. Idac. &c. Ammian. l. 20. init. Libanius in Basil. J. Firmic.* — *Tristan. to. 3. p. 620.* — *Cæsar l. 5. de Bello Gall. c. 8.*

LIX Nummus Julii Silvani.

Atque hic præclarus Constantis nummus admonet ut alterum, cujus meminit Arnoldus Ferronus, describamus, Julii Silvani, qui Gallo Cæsare à Constantio occiso Imperator in Galliâ dictus, 28. Imperii die à Legionibus, à quibus præsidium speraverat, peremptus est. Licèt enim nulla Silvani nomine insignita numismata proferant antiquarii, quodque à Goltzio refertur cum hac inscriptione, DN. FL. SILVANVS. P. F. AVG. incertæ fidei videatur Tristano, ob prænomen Flavii, quod sibi arrogasse Silvanum vix probabile esse censet, Constantinianæ familiæ proprium, ipsâ adhuc superstite, testatur tamen Ferronus effossa Burdigalæ ejusdem aliquot: sed quæ non ita describit, ut planum sit qui fuerint eorum typi: *Nuper,* inquit, *apud nos inventa vetera numismata, &c. — Sed & alia inventa numismata Silvani cum Constantis Cæsaris majore imagine: nam & hunc verisimile est Aquitaniæ præfuisse. Nam cùm apud Gallias postea Imperium affectaret,*

Ferron. in Consuet. Burdegal. l. 2. p. 248. — *Goltz. Thes.*

affectaret, intra triginta dies extinctum legimus. Ex quibus quidem videtur Ferronus existimasse cusos ejusmodi nummos Constante ipso superstite, in honorem fortè Silvani, qui in Galliis exercitibus præerat, cùm & ipse Gallus esset, Boniti perinde Galli Ducis filius; uti non semel ab Imperatoribus factitatum constat. Nam si Augusti titulo in iis donaretur, non dixisset postea Imperium in Galliis arripuisse, nisi hæc Aquitaniæ præfecturam spectent. Quòd si in iis Silvanus Augustus nuncuparetur, existimari posset, cùm sibi à Constantio metuens, purpuram induisset, patrocinio se se tutari voluisse Constantis extincti, cui superstiti copiarum Dux militaverat, ita ut formatâ ejus in nummis imagine, & Augusti ejusdem & peractæ sub eo militiæ memoriâ revocatâ, militum animos magis sibi conciliaret.

LX. NUMMUS BONIFACII TRIŪPHUM EXHIBENS.

PRÆ cæteris autem numismatibus, maximè post ævum Constantini, quæ magnorum virorum, vel fortissimorum Ducum honori quodammodo dicata, ab ipsis Augustis cusa sunt, non contemnendæ perinde raritatis est Placidii Valentiniani æreus Medallio, quem ex Regio Thesauro depromptum in eo opere exhibemus, in cujus anticâ facie idem conspicitur Augustus cum diademate lapillis ac margaritis contexto, incisusque ad vultus latus ramus palmeus. Aversa autem Bonifacium triumphantis specie exhibet: quadrigæ enim insidet ille, militari habitu, *στέφανόν τε δάφνης ἀναδησάμενος, καὶ κλάδον κρατῶν*, non *ἐν τῇ δεξιᾷ*, ut triumphantem describit Zonaras, sed in sinistrâ; quâ præterea, ut est apud Valerium Maximum, *triumphalis currus habenas retinet*: dextrâ verò vnà cum coronâ laureâ flagellum tenet. Currus ipse quo vehitur, & quem quatuor trahunt equi, juxta illud Nasonis,

Quatuor in niveis aureus ibis equis,

εἰς πύργου περιφερῆ τύπον, *instar turris rotundæ* confectus cernitur, uti triumphantium currum repræsentat idem Zonaras. In inferiori nummi parte quatuor describuntur Monogrammata. Jam verò Bonifacius, quem ut *virum bellicis artibus præclarum* prædicat Prosper Aquitanus, *γενναιότατον* vocat Olympiodorus, tum primùm inclaruit, cùm Ataülphus Gothus Massiliam, celeberrimam in Galliis urbem, intercipere tentavit. Ejus enim consilio acriter obstitit Bonifacius, à quo vulneratus Ataülphus, vix salvus in sua se tentoria recepit, Massiliensibus Bonifacium liberatorem suum extollentibus ac prædicantibus, quod quidem gestum antequam Ataülpho nupta esset Placidia. At extinctis ipso Ataülpho, & Constantio Augusto Placidiæ conjugibus, eidem Augustæ, cùm à fratre Honorio Constantinopolim relegata est, solus penè fidem servans, ex Africâ, cui Prætor præerat, pecuniam submisit, obsequia sua impendit, nihilque non egit, ut non intermissam, si non amissam, recuperaret illa Augustam dignitatem. Erat Bonifacius, inquit Olympiodorus, vir heroïcus, qui cum multis sæpe gentibus barbaris strenuè pugnavit, paucis interdum copiis adhibitis, interdum pluribus, nonnunquam verò & singulari certamine: atque, ut verbo absolvam, qui Africam à barbaris variisque nationibus provinciam hanc incursantibus liberavit. A Placidia deinde, quæ tum Augustam receperat appellationem, ex Africâ in Hispanias evocatus anno 422. ut Castino Magistro militum contra Vandalos bellum gerenti adesset, Castino socium habere dedignante, in Africam est reversus: quod *Reipublicæ multorum laborum & malorum sequentium initium fuit*, ait Prosper. Aëtius quippe Bonifacium, quocum occultas fovebat simultates, cuique invidebat, ut potestatis suæ potentiori æmulo, ad Placidiam detulit, quasi Africam omnem sibi asserere cogitaret: addiditque verum deprehendi posse, si Romam acciretur. Præmiserat interim Aëtius arcanas ad Bonifacium literas, per quas significabat insidiari sibi Imperatoris matrem, & eripere vitam velle. Cùm igitur accitus Bonifacius venire renuisset, missi sunt Mavortius, Galbio, & Saonectis Duces, qui bello cum Bonifacio contenderent: quibus cæsis, suffectus est Sigiswltus Comes. Gesta hæc anno 427. quâ tum tempestate evocati ex Hispaniis à Bonifacio in auxilium Vandali in Africam trajecerunt, è quâ non nisi sub Justiniano exacti sunt. Aëtii interea dolo patefacto, Bonifacius à Placidiâ in Italiam revocatur. Venit ille, benignéque exceptus, & Magistri militum dignitate, quâ tùm potiebatur Aëtius, donatus est anno 432. Scribit Procopius, & ex eo Theophanes, Bonifacium, priusquam in Italiam reverteretur, precibus ac promissis amplissimis Vandalos, ut ex Africâ decederent, frustra persuadere conatum; cum recusantibus bello contendisse, & ab iis semel ac iterum bello superatum, ac demum auxilia conquisiturum in Italiam trajecisse. Ingens exinde bellum inter Bonifacium reducem & Aëtium gestum est, initoque prælio, Aëtius Bonifacium secum congredientem vulneravit illæsus, qui tertio pòst mense ex vulnere, quo sauciatus fuerat, interiit. Insigne illud est quod refert Marcellinus Comes, Bonifacium morientem, Pelagiam uxorem suam, valde locupletem, nulli alteri, nisi Aëtio, ut nuberet exhortatum. Hæc necessariò præmittenda fuere, ut non modò quis esset Bonifacius in Medallione effictus, agnosceremus, sed etiam quando nummus idem cusus est à Valentiniano: quod dubio procul pòst Bonifacii ex Africâ reditum, & cùm Magister militum dictus est,

Zonar. to. 2. p. 31.
Val. Max. l. 4. c. 4. n. 5.
Ovid. 1. de Arte am.
Prosp. Chr.
Olymp. apud Phot. p. 186.
Olymp. p. 195.
Idac. p. 16.
Prosper.
Prosper.
Jornand. p. 57. 113.
Procop. l. 1. Vand. c. 3.
Theoph. p. 80.
Idac. p. 19.
Marcellin. p. 23. Prosper p. 205.

factum exiſtimare licet, non quòd ante hæc tempora nullam aliam bellicam expeditionem ſuſceperit, aut victoriam adeptus ſit, ex quibus decerni eidem potuerit triumphus; quod prædicta refellunt: ſed quòd à Valentiniano ætate paululùm provectiori cuſus videatur Medallio, qui antea excudi non potuit, cùm antequam idem Valentinianus Auguſtus dictus eſſet à Theodoſio juniore anno 425. inter Placidiam Auguſtam & Bonifacium bella intercederent, quæ circa annum 422. cœpta, non niſi decennio pòſt ſunt ſopita: quâ tempeſtate, reverſo Bonifacio, Valentinianus, qui tum ætatis, quem in nummo præfert, annum decimum tertium attigerat; ſeu potiùs mater Placidia, virum de Republicâ bene meritum, victoriis celeberrimum, innocentem, & per calumniam falsò delatum, ſibi demereri volens, hocce honoris & benevolentiæ ſymbolo exornavit. Sed quid denotent ſubjecta Monogrammata, quorum tum primum, ni fallor, uſus in nummis, fateor mihi prorſus ignotum, neque ipſe fortè Apollo divinet. Similem nummum, ſed aureum, deſcripſit Octavius Strada, in hoc ab æreo noſtro diverſum, quòd in aureo Bonifacii caput radiis cinctum appareat, curruſque non ab equis, ſed à cervis trahatur, quo modo Helagabalum *proceſſiſſe in publicum quatuor cervis junctis ingentibus*, ſcribit Lampridius: & in Aureliani Auguſti triumpho *currum extitiſſe quatuor cervis junctum, qui fuiſſe dicebatur Regis Gothorum*, Vopiſcus: niſi quod cornua eſſe exiſtimavit Strada, palmæ fuerint equorum capitibus affixæ, ut in aliis conſpiciuntur, maximè Neronis, qui Euthymium præfert in averſâ facie, & in eo quem in Honorio deſcripſimus, qui, ΠΑΝΝΟΝΙ ΝΙΚΑ, pro inſcriptione præfert. Severus in Epiſtolâ ad Salvium: *Scimus enim palmigeros bijuges, ubi è circo receſſerint, quietiſſimè ſtabulari. Illos non jugis formido, non ambiguæ palmæ ſollicitant, ſed demum pacatis adfixi præſepibus, timere jam neſciunt hortatorem, &c.* Cervos autem ejuſmodi πλατυκέρωτας, *palmatos* vocat Julius Capitolinus in Gordiano: quorum ſcilicet cornua natura finxit in palmas. Monogrammata non omnino eadem ſunt quæ in æreo, quæ ob nummi fortean exiguitatem haud bene expreſſit Monetarius, aut minùs percepit Strada.

Vopiſc. in Aureliano. Biaus ad Antiq. Aug. p. 20. Tom. 5. Spicileg. Acheriani p. 535. Capitol. Plin. l. 11. c. 37.

LXI. NUMMUS PLAC. VALENTINIANI, IN QUO EXPRESSUS PETRON. MAXIMUS. *Lib. 3. Ep. 12.*

NON minoris raritatis eſt ejuſdem Placidii Valentiniani prægrandis nummus alter æreus, quem ad Sidonium laudat Sirmondus, cujus antica facies Valentiniani vultum exhibet, cum ſolitâ inſcriptione, DN. PLA. VALENTINIANVS. P. F. AVG. altera Petronium Maximum, Senatorio, ſeu potiùs Conſulari habitu in ſellâ ſedentem, volumen dextrâ, lævâ ſcipionem cum aquilâ tenentem, nomine hinc inde adſcripto, PETRONIVS MAXIMVS V. C. CONS. quo quidem numiſmate Petronium Maximum Conſulem ſimili penè honore quo Bonifacium proſecutus eſt Valentinianus, quam ille accepti beneficii gratiam malè tandem rependit. Eo autem imperante bis dignitatem hanc obierat Maximus, ac primùm anno 433. cum Theodoſio: iterum decennio pòſt, cum Paterno: unde Tironi Proſpero in Chronico Pithœano, *vir* dicitur *gemini Conſulatus & Patriciæ dignitatis.* Ad alterutrum igitur referendus præclarus hic Medallio, & fortean ad poſtremum.

LXII. NUMMUS JUSTINIANI, IN QUO EXPRESSUS BELISARIUS. *Gyll. l. 2. de Topograp. CP. c. 12. Procop. l. 1. de Æd. c. 10. Id. l. 2. Vand. c. 9. Cedr. Glyc. Manaſſ.*

BONIFACIANO ſuppar propemodum eſt, quod Petri Gyllii olim fuit, numiſma, *in cujus uno latere ſcalptus erat*, inquit ille, *Juſtinianus Beliſarium excipiens triumphantem; in altero, Beliſarii imago, cum hoc elogio*, GLORIA ROMANORVM BELISARIVS. Effictus ſcilicet fuit in eo numiſmate Juſtinianus, quo modo ferè teſſellato ſeu muſivo opere, in Chalces, quæ Palatii Conſtantinopolitani veſtibulum fuit, camerâ ac fornice, ut auctor eſt Procopius. Ibi enim, ut is Scriptor refert, Beliſarius ad Imperatorem redux cum exercitu integro exuvias ipſi offerebat, Reges ac Regna, & quidquid inter homines excellebat. In medio ſtabant Imperator & Theodora Auguſta, eâ uterque ſpecie, ut ſummam lætitiam præ ſe ferrent, & feſto victoriam celebrarent, captis ſuppliciterque accedentibus Vandalorum Gothorumque Regibus inſignem, circumſtantibus Senatoribus, feſtumque agentibus. Ita autem Beliſarium in Circo excepit Juſtinianus, ut idem Procopius commemorat. In iſtis porrò Juſtinianeis numiſmatibus aureis perinde ac argenteis effictum volunt Beliſarium Cedrenus, Glycas, & Conſtantinus Manaſſes, ὁπλίτην ῥομφαίαν ἐσπασμένον, *armatum cum gladio ſtricto.*

LXIII. NUMMUS STILICHONIS. *Philoſtorg. l. 12. c. 1. n. 2.*

ADJUNGI-ne iis quæ modò deſcripſimus in virorum de Republicâ bene meritorum honorem cuſis numiſmatibus, Stilichonis nummi debeant, dubium facit Philoſtorgius, ſcribens inter alia affectatæ ab eo tyrannidis argumenta illud fuiſſe, quòd auſus etiam ſit nummos cudere, ſolâ formâ ab Imperatoriis diſcrepantes: οὕτω δὲ καταφόρως καὶ ἀδεῶς τὴν τυραννίδα προσενεγκεῖν τὸν Στελίχωνα, ὡς καὶ νόμισμα, μορφῆς λειπούσης μόνης, κόψασθαι: *Ita apertè & confidenter tyrannidem affectaſſe Stilichonem, ut etiam numiſma, ſolâ formâ exceptâ, cuderet.* Quæ de aureo nummo capienda ſuadet vox νόμισμα, ſolidis aureis ab ejuſce ævi Scriptoribus tribui ſolita. Voce verò μορφὴ habitus Imperatorius intelligitur, quem *venerabilem formam* vocat lex 6. Cod. Th. de Indulgentiis criminum. Verùm ab Honorio ejuſmodi Stilichonis ſoceri nummos in rerum

præclarè gestarum monumentum cusos longè probabilius, cùm Stilichoni suo nomine aliunde formandi occasio deesset ac prætextus, ejusceque rei in viris quantumlibet auctoritate apud Imperatores pollentibus factitatæ nullum ferè hactenus habeatur exemplum.

LXIV. NUMMI RESTITUTI ET CONTORNIATI.

LONGE alterius generis sunt nummi aliquot, ad virorum illustrium qui prioribus sæculis vixerant, revocandam memoriam cusi ab Imperatoribus, quorum alii inde *Revocati*, alii *Contorniati*, ab Antiquariis appellantur. Prioris generis multò plures habentur ab ipsomet Augusto & successoribus cusi, de quibus hîc non est sermo: posterioris verò tum primùm occurrunt post Constantini M. ævum, atque adeo circa Honorii tempora, in quibus primas tenet æreus ille Medallio, in cujus anticâ parte idem Augustus *majori habitu faciei* effingitur, ut loquitur Constantinus M. in quadam Constitutione, cum hac inscriptione, HONORIO AVGVSTO: in posticâ expressus conspicitur vir triumphantis specie, laureâ caput cinctus, dextrâ flagellum, sinistrâ palmam tenens, curru quadrijugo vectus, cum inscriptione, EVTYMI NICA, ita ut penè geminus sit alterius Medallionis qui à Nerone primùm cusus est, in quo alterâ facie ipse effingitur, cum inscriptione, IMP. NERO. CÆSAR AVG. P. M. in alterâ, vir eodem habitu, quo suprà, curru perinde quadrijugo vectus, cujus equi palmis ad capita insigniuntur, cum hisce characteribus, EVTYMVS. Qui quidem eximius est Olympiæ victor *Euthymius* seu *Euthymus Pycta* Locrensis, de quo Plinius hæc ait: *Consecratus est vivus sentiensque ejusdem oraculi jussu, & Jovis deorum summi astipulatu, Euthymus pycta, semper Olympiæ victor, & semel victus.* Euthymii istius insignis pugilis meminit præterea Ælianus: hujus autem memoriam revocavit Nero, quòd ille quadantenus inter certaminum Deos Præsides haberetur, utpote consecratus, quo modo ferè Olympionicæ omnes apud Ethnicos pro Diis habebantur, ut auctor est Joannes Chrysostomus, ipseque Nero Circi certamina plus æquo amaret: non verò, uti conjicit Constantius Landus, quòd aurigationi impensiùs studuerit, ut de eo testatur Suetonius. Non enim Euthymius auriga, sed pugil, seu, ut à Plinio vocatur, *Pycta*, quâ etiam voce, eadem notione, utuntur Seneca & Tertullianus: curru verò vehitur, quemadmodum Hieronicæ consueverant deduci coronati per medium stadium, triumphantium ac ovantium specie, palmam deferentes, quæ eorum propria erat. Neronianum Euthymii Medallionem revocavit, seu recudit Trajanus Imperator, in cujus facie alterâ ipse effingitur, cum hac inscriptione, TRAIANVS P. F. AVG. in alterâ simili habitu Euthymius, nisi quòd flagellum dextrâ tenet, cùm in Neroniano spiculum, sed perperam, eidem tribuatur; præterea in Neroniano binæ laureæ invicem colligatæ subsint currui, diductæ in latitudinem. In Trajaniano perinde inscribitur, EVTHYMIVS. Trajanianum servat Gazophylacium Regium. Neronianum denique & Trajanianum revocavit etiam, uti diximus, Honorius Imperator: sed Honorianus in inscriptione differt ab aliis, cùm hæc verba partim exesa præferat, EVTIMI NICA. Quæ quidem eadem fermè sunt, quæ Præcones efferre solebant, cùm quis victor existebat in certaminibus, ut apud Laërtium, Νικᾷ Διώξιππος, & apud Xiphilinum in Nerone, Νέρων Καῖσαρ νικᾷ τὸν δὲ τὸν ἀγῶνα. Inde fluxit familiaris apud Græcos Christianos formula, IC. XC. NIKA, & apud Latinos, CHRISTVS VINCIT, CHRISTVS REGNAT, CHRISTVS IMPERAT, cùm ii victorias soli Deo adscriberent: ut & rursum illa Græcorum, post devictum à Constantino, virtute Crucis, quam in cælo, vel in somnis, uti vult Lactantius, viderat, Maxentium, σταυρὸς νενίκηκε, de quâ egimus. Hinc etiam fortean acclamationes populares ad Imperatorem in Circis, NIKA, *vince*, à quâ famosa illa seditio sub Justiniano nomen accepit, quòd esset τὸ σύνθημα τῶν δήμων, *tessera factionum*, ut auctor est Evagrius.

Spanheim. diss. 1. p. 44. L. 1. Cod. Th. Si quis solidi circ. &c. Occo p. 134. Biæus p. 20. Constant. Landus de Veter. Numism. p. 70. Plin. l. 7. c. 47. Ælian. l. 7. Var. c. 47. S. Joan. Chrys. hom. 66. ad pop. Antioch. Petr. Faber l. 2. Agon. c. 10. 11. 12. 25. Francisc. Angelon. in Hist. Aug. p. 113. Petr. Faber. Agonist. l. 2. c. 13. Diog. Laert. l. 6. in Diog. Sinop. Dio & Xiphil. in Nerone. Evagr. l. 4. c. 13.

LXV. NUMMUS ADULTERINUS HERACLII.

EXACTIS quæ dicenda erant de *Contorniatis* nummis, operæ pretium videtur de Byzantinorum Augustorum adulterinis quibusdam ac spuriis sermonem facere, quos rei nummariæ periti in suam supellectilem etiam admittunt, non quòd revera ipsorum Principum quorum effigies repræsentant, esse existiment, sed quòd saltem antiquioris sint ævi, & aliquid contineant in se dignum observatione. In iis eminet præ cæteris major Medallio Heraclii, cujus ectypon variè descripsere Lipsius, Octavius Strada, Patinus, Jacobus Oiselius, & alii. Habetur is aureus ac pulcherrimus in Gazophylacio Regio, ejus quâ exhibuimus magnitudinis, adeptæ ab eo Crucis à Persis, ac in urbem Regiam relatæ historiam referens: de quâ breviter hoc loco videntur refricanda, quæ in hanc rem habent Auctores, ut faciliùs non tam quod verum aut adulterinum subolet numisma, deprehendatur, quàm inventoris consilium ac animus. Aiunt igitur Beatam Helenam inventis in Hierosolymitanâ urbe vivificis lignis, horum partem cum clavis, quibus Christi corpus confixum est, misisse ad Constantinum filium: alteram Macario Hierosolymitano Patriarchæ auro inclusam servandam commendasse. Ita Theophanes anno 21. Constantini. Hierosolymis verò à Sarbaro &

Theoph.

Perſis captis anno 5. Heraclii, ſublata etiam vivifica ligna, & abducta ſunt in Perſidem, cum ipſo Zacharia Patriarcha. Verùm haud multò pôſt, Syroe Perſarum Rege, poſt Choſrois patris necem, cum Heraclio fœdus ineunte, inſtitit potiſſimùm Heraclius, ut vivifica ligna, quæ Hieroſolymis in Perſidem tranſtulerat Sarbarus, ſibi redderentur: quod ultro pollicitus eſt Syroes, ſi uſpiam poſſent inveniri. Extinctis interea ipſo Syroe, Chaboe, Hormiſda, & Hormiſdæ filio, Perſarum Regibus, Sarbarus regnum Perſicum, Heraclio adjuvante, adeptus, pace cum Romanis conſtitutâ, Ægyptum atque Orientem omnem Imperatori reſtituit: qui dum adhuc in Perſide moraretur, ea uti erant cum primùm capta ſunt obſignata ſecum deferens, Hieroſolymam perrexit, & Modeſto Patriarchæ ejuſque Clero monſtravit. Ab iis verò integra adhuc ſigilla deprehenſa ſunt, intellectumque ſanctiſſima hæc ligna neque prophanis ac pollutis manibus attrectata, neque ab illis omnino conſpecta, eóque nomine actæ Deo gratiæ, & laudes perſolutæ. Tum Patriarcha clavem, quæ apud ſe remanſerat, domo deferens, adorantibus univerſis, loculum aperuit. Poſt hæc erectâ illic Cruce, Imperator eam illico Byzantium remiſit: cui cum Litaniis ex Blacherniano Deiparæ templo obviàm proceſſit Sergius Patriarcha, & ad Sophianam Eccleſiam deducens, ibidem illam ſuſtulit Indictione 2. anno Chriſti 629. qui eſt decimus nonus Heraclii. Paulò pôſt verò Heraclius ipſe domum rediens, urbem ingreſſus eſt, curru vectus, quem elephanti quatuor trahebant, cum fauſtâ omnium acclamatione, feſtis diebus ob victoriam celebratis. Hæc ferme Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus in Heraclii Vita. Theophanes autem in totâ hac narratione Nicephoro haud uſquequaque conſentit. Quippe, eo auctore, Heraclius anno Imperii decimo octavo, confecto Perſico bello, quod per annos ſex duraverat, inito cum Perſis fœdere, ſeptimo demum in Urbem reverſus, ab omnibus cum gaudio & tripudiis exceptus eſt. Anno verò ſubſequenti, vere ineunte, Urbe profectus, venit Hieroſolymam, & venerandis ac vivificis ſecum delatis lignis, grates Deo perſolvit. Cúmque in Syria uſque ad vigeſimum quartum Imperii annum, qui eſt Chriſti 635. difficillimis bellis incubuiſſet, rebus quaſi deſperatis, venerandis iiſdem ſecum inde aſportatis lignis, Conſtantinopolim receſſit. Ex Nicephoro igitur illata in Urbem vivifica Crux anno decimo nono Heraclii, quo Sarbarus Regnum Perſicum invaſit. At cùm paulò pôſt tradat Heraclium in Urbem reverſum, videtur prorſus indicare miſſam vivificam Crucem paulò antequam ex Oriente reverteretur, ubi totos ferè ſex annos ſecundò exegerat. Ita quòd ait acta Indictione ſecundâ, referenda videntur ad annum quo Crux recepta eſt à Perſis, non quo relata eſt in Urbem. Proinde ex Theophane, Heraclius ſacra ſecum in Urbem ligna aſportavit. Quod ſi ita eſt, intelligi poſſet expreſſus in hoc numiſmate Heraclii triumphus, cùm Conſtantinopolim rediit. At cùm tradat Nicephorus remiſſam Crucem ab Heraclio in Oriente adhuc degente, exceptamque à Sergio Patriarcha, Heraclium verò aliquanto pôſt curru vectum, quem quatuor trahebant elephanti, Urbem ingreſſum, videtur potiùs expreſſus in nummo triumphi apparatus, referri debere ad ſolennem Heraclii in Urbem Hieroſolymitanam ingreſſum; cùm ſcilicet acceptam à Perſis vivificam Crucem in eam intulit, uti Nicephorus commemorat: cùm præterea non elephantis, ſed quadrigis inſtructo curru effictus hîc exhibeatur.

Niceph. CP. in Brev.

LXVI. ÆDES ANASTASEOS EXPRESSA IN NUMMO HERACLII.

NEC ſcio an adpenſæ ad trabem tres lampades templum ipſum quod à B. Helenâ Hieroſolymis Anaſtaſeos nomenclaturâ excitatum, & in eo reconditam vivificam Crucem tradit Theophanes, non indicent. Nam in ædibus ſacris appendebantur trabibus auro, argento, vel ære obductis, vel iis imponebantur luminaria, ſive ædium parietibus eſſent infixæ, ſive ex ſe liberæ, & à fornice catenulis aut funiculis penſiles. Ita porrò de iis ædium ſacrarum trabibus Leo Oſtienſis: *Trabem quoque nihilominus fuſilem ex ære cum candelabris numero quinquaginta, in quibus utique totidem cerei per feſtivitates precipuas ponerentur, lampadibus ſubter in æreis uncis ex eadem trabe triginta ſex dependentibus. Quæ videlicet ærea trabes æreis æquè brachiis ac manibus ſuſtentata, trabi ligneæ, quam pulcherrimè ſculpſit, & auro colorumque fucis interim fecerat Deſiderius exornari, commiſſa eſt.* Agunt præterea de ejuſmodi trabibus Petrus Diaconus Caſinenſis, Hariulphus, Chronicon Atinenſe, Bromptonus, & alii. Quod ſi ita ſe res habet, iique lychnuchi ædem Ἀναστάσεως referunt, ii fortean fuerint ad Chriſti ſepulcrum appenſi, quos Sabbato ſancto divinus accendebat ignis ſub horam veſpertinam, ſiquidem συνῆθες iſtud θαῦμα, uti ejuſmodi miracula vocat Anna Comnena, eâ tempeſtate obtinuerit, de quo tam conſtans eſt apud Scriptores, qui deinceps floruerunt, teſtimonium, ut mirum ſit viros eruditos quæ de hac re ab iis proferuntur, in controverſiam revocare. Primus ſanè qui ejus meminerit, videtur fuiſſe Bernardus Monachus qui vixit an. 870. (ut teſtatur Willelmus Malmeſburienſis) in Itinerario Hieroſolymitano edito à viro doctiſſimo Joanne Mabillonio, qui rem ut *conſuetum prorſus miraculum* commemorat, adeo ut incertum ſit quando cœperit, & *an ante tempora Sa-*

Leo Oſt. l. 3. c. 31. al. 33. Petr. Diac. l. 4. c. 73. Hariulph. l. 2. c. 10. l. 3. c. 3. Chr. Atin. an. 1061. Brompton. an. 19. W. Nothi. Cap. 10. Tom. 4. SS. Ord. S. Bened.

raccnorum fuerit, inquit idem Malmesburiensis. Sed & perinde quando desierit, minimè constat, cùm tantùm ex Chronico Andrensi anno 1177. adhuc hac tempestate visum colligere sit. Septem autem lampadas ibi appensas fuisse testatur Glaber Rodulfus: at Anonymus de Locis sanctis ad triginta sex pependisse scribit. Asservatam porrò vivificam Crucem in æde Resurrectionis longè ante Heraclium palam est: cùm non modò ἐκκλησία ἁγίου σταυροῦ inde dicatur auctori Chronici Alexandrini, sed & qui Crucem in eâ servabat Presbyter, *Custos Crucis* dicatur Victori Tunnensi in Chronico, σταυροφύλαξ Theophani, qui Joanni Moscho σκευοφύλαξ τῆς ἁγίας Ἀναστάσεως. Quod sanè muneris obibat, Francis nostris Hierosolymitanum regnum obtinentibus, *Custodis sanctæ scilicet Crucis* titulo insignis, ejusdem Eclesiæ Canonicus, particulæ scilicet ejusdem salutaris ligni quæ in eâ æde asservabatur. Heraclius igitur receptâ à Persis Cruce, hanc in Anastasi recondidit, donec Constantinopolim relata est. Ita si Heraclii adventus in Urbem Hierosolymitanam hîc describitur, per lampadas in eo numismate expressas videtur innui ipsa Anastasis in quam illata sunt vivifica ligna: contrà, si ejusdem Augusti adventus in urbem Regiam effingitur, extracta ex eadem Anastasi innuuntur: quam quidem ædem sacram à Modesto Patriarcha reædificatam eodem imperante Heraclio tradit Antistes Tyrius.

Vide Gloss. in Crux. *Glaber l. 4. c. 6. Anonym de Loc. SS. c. 1. Chr. Alex. in Constant. M. Victor Tunn. in Anastas. Theoph. p. 134. Jo. Mosch. c. 48. 49. Gretzer. de Cruce p. 2584. W. Tyrius l. 1. c. 4.*

LXVII. IMPERATORES CONSTANTINOPOLITANI IMBERBES, BARBATI.

JAM verò barba quæ lata & promissa Heraclio hîc tribuitur, haud multùm discrepat ab eâ quam præferunt genuini ejus nummi, nisi quòd in isto paulò promissior, contra quàm tradit Cedrenus, scribens Heraclium, priusquam adeptus esset Imperatoriam dignitatem, barbam latam atque promissam nutrivisse, sed Imperatorem factum, comam totondisse & barbam, quomodo, inquit, Imperatores solent. Ejus verba sunt: οὗτος ὁ Ἡράκλειος ἦν τὴν ἡλικίαν μεσῆλιξ, εὐσθενὴς, εὔστερνος, εὐόφθαλμος, ὀλίγον ὑπόγλαυκος, ξανθὸς τὴν τρίχα, λευκὸς τὴν χροιὰν, ἔχων τε πώγωνα πλα…, καὶ πρὸς μῆκος ἐκκρεμῆ. ἐπηνίκα δὲ πρὸς τὸ τῆς βασιλείας ἦλθεν ἀξίωμα, εὐθέως ἐκείρατο τὴν κόμην καὶ τὸ γένειον τῷ βασιλικῷ σχήματι. *Fuit Heraclius staturâ mediocri, robustus, firmo pectore, oculis elegantibus, ac non nihil cæsiis, fulvo crine, albus, barbâ latâ atque prolixâ. Sed Imperator factus extemplo comam totondit, ac mentum rasit, qui est Imperatorum habitus.* Quibus quidem verbis innuere videtur Cedrenus solos Imperatores barbam decessorum more rasitasse, cæteros verò Græcos nutrivisse. Et sanè ante Heraclium barbam rasisse Imperatores, testantur passim nummi, ipseque auctor Chronici Alexandrini, quo loco Justinianum describit, quem mentum rasum, ὡς οἱ Ρωμαῖοι, habuisse ait. Verum ab Heraclii temporibus, *moris fuit Orientalibus tam Græcis, quàm aliis nationibus*, ut habet Antistes Tyrius, *barbas tantâ curâ & omni sollicitudine nutrire, pro summoque probro & majori quæ irrogari potuerit unquam ignominiâ reputare, si vel unus pilus quocumque casu sibi de barbâ cum injuriâ detraheretur.* Subdit deinde, *barbam eâ diligentiâ conservasse* Græcos, tanquam *argumentum viri, vultus gloriam, hominis præcipuam auctoritatem*: à quo eadem hausit verba Jacobus de Vitriaco. Characteres cùm Græci tum Latini non iidem omnino sunt in ejusmodi numismatis ectypis, quæ ab aliis describuntur, tametsi haud multùm diversi. Sed negotium facessit plerisque vox malè exarata, ΑΓΩΛΟΘΕΤΗC. Quidam enim ut Lipsius legendum putavere ΛΟΓΟΘΕΤΗC, alii ΝΟΜΟΘΕΤΗC. Ego verò ΑΓΩΝΟΘΕΤΗC malim, quo vocabulo recentiores Græci ac Latini, ἀγωνιστὴν, *pugilem*, vel *præliatorem* indigitabant, ut alibi observamus. Neque in hac voce duntaxat mendum occurrit: nam & voces CΙΔΗΡΑC. (ubi Α. pro Δ.) & ΠΥΛΑC. (ubi Τ. pro Υ. proclivi utrobique mendo habentur) perperam exarantur. Jam verò numisma istud non ejus esse antiquitatis, quam Cuspinianus ei adscribit, satis, opinor, ex prælibatis colligitur: quod præterea Imperatoris habitus, & Augustis Byzantinis prorsus insolens diadema arguit. Inscriptiones deinde Græcæ ac Latinæ ex Sacris ferè haustæ Literis mixtim exaratæ; lux etiam illa quæ Heraclii vultui affunditur, omnino indicant recentioris esse scalptoris alicujus inventum, qui divinæ Crucis triumphum exprimere voluerit. Sic porrò legendi sunt Græci characteres, ac in anticâ quidem, ΗΡΑΚΛΕΙΟC. ΕΝ. ΧΩ. ΤΩ. ΘΩ. ΠΙCΤΟC. ΒΑCΙλεὺς. ΚΑΙ. ΑΥΤΟκράτωρ. ΡΩμαίων. ΝΙΚΗΤΗC. ΚΑΙ. ΑΓΩΝΟΘΕΤΗC. ΑΕΙ. ΑΥΓΟΥCΤΟC. In posticâ verò, ΔΟΞΑ. ΕΝ. ΥΨΙCΤΟΙC. ΧΩ ΤΩ. ΘΕΩ. ΟΤΙ. ΔΙΕΡΡΑΞΕ. CΙΔΗΡΑC. ΠΥΛΑC. ΚΑΙ. ΗΛΕΥΘΕΡΩCΕ. †. (i. σταυρὸν.) ΑΓΙΟΝ. ΒΑCΙλεὺς. ΗΡΑΚΛΕιος. In Lipsiano æreo exarati præterea leguntur hi characteres Græci ad occiput Heraclii, ΑΓΙΟΛΙΝΙC. qui nihil sonant.

Cedren. an. 1. Heracl. Chron. Alex. p. 860. W. Tyrius l. 11. c. 11. Nicet. in Isaac. l. 1. n. 10. Jac. de Vitriaco lib. 1. c. 74. In Gloss.

LXVII. NUMMI IMPP. EX GENTE PALÆOLOGA.

INTER adulterinos nummos, binos etiam ex gente Palæologâ exarari curavimus, alterum Joannis, alterum Constantini ultimi Imperatoris Constantinopolitani, quos rei monetariæ antiquæ studiosi in numismatum Augustorum serie vulgò reponunt, quod indubitatæ ferè fidei post Angelos vix reperiantur. Nescio enim an pro genuinis haberi debeant Theodori Lascaris & Andronici Palæologi aurei, qui ab Octavio Strada describuntur, quos vix crediderim fuisse tam elegantis formæ ac exhibentur. Utcumque sit de rei veritate, donec suppetant alii, etiam eos hîc & in nostro de Familiis Au-

gustis Byzantinis opere repræsentamus. Mirum sanè videri debet, quòd extremi istius sæculi, quod nostris proximum fuit, Imperatorum Byzantinorum nummi, atque adeo ex Lascaricâ, Palæologâ, vel Cantacuzenâ gente vix occurrant: nam Theodori Lascaris, quos ibi damus, nummi, ex eodem Strada descripti sunt, penes quem fides erit. Atque id accidisse ex eo prorsus existimare licet, quòd ut pessimè formati neglecti fuerint ab Antiquariis, vel quòd à Turcis in proprias monetas conversi: nisi fortè quidam ex iis quos Joanni & Manueli Comnenis adscripsimus, Palæologorum fuerint ejusdem nomenclaturæ Imperatorum: vel, quod longè potiùs existimaverim, quia postremi isti Constantinopolitani Augusti in monetis suis effigies suas, ac sua nomina non semper descripserint, proindeque eorum fuerint plerique quos inter Zimiscianos exhibuimus. Michaelis Palæologi nummorum aureorum meminit Georgius Pachymeres, aitque receptâ à Latinis Constantinopoli, in posticâ facie, ejusdem urbis figuram effingi curasse, metalli probitate detritâ. Sic ille, ubi de Andronico seniore: ἀλλὰ καὶ τὸ νόμισμα διὰ τὴν χρείαν ἐκιβδηλεύετο, πρότερον μὲν γὰρ ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Δούκα, τὸ δίμοιρον τοῦ ταλάντου τῶν νομισμάτων, χρυσὸς ἦν ἄπεφθος. ὕστερον δὲ ἐπὶ Μιχαὴλ, τῆς Πόλεως ἁλούσης, διὰ τὰς τότε κατ' ἀνάγκην δόσεις, καὶ μᾶλλον πρὸς Ἰταλοὺς, μετεχαράττετο μὲν τῶν παλαιῶν σημείων, τῆς Πόλεως χαραττομένης ὄπισθεν. Καθῃρεῖτο δὲ καὶ παρακεράτιον τὸ ἐκ χρυσοῦ νομιζόμενον, ὡς πεντεκαίδεκα πρὸς θ. τὰ εἰκοσιτέσσαρα γίνεσθαι. Μεταλλάξαντος δ' ἐκείνου, πρότερον μὲν εἰς δεκατέσσαρα προσετέθη πρὸς δέκα. νῦν δὲ, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἡμισείας τὸ ἄπεφθον καταμίγνυται. *Sed & moneta ob ejus pecuniam, adulterata est. Priùs enim sub Ioanne Duca, nummi dimidium ex puro auro cocto seu obryzo erat. Postea verò Michael, captâ Urbe, ut haberet unde largitiones necessarias, Italis præsertim, faceret, immutatis notis veteribus, Urbis figuram in posticâ facie expressit, detritâ interim metalli bonitate, eò usque ut è viginti quatuor partibus aurei solidi, auri duntaxat puri novem essent, quindecim misturæ sequioris. Post Michaelis mortem, primò quidem decem partes auri purgati ad vitiosas quatuordecim adjectæ sint: nunc verò ad dimidium purum aurum miscetur.* Quæ porrò hîc dicuntur de Urbis figurâ in nummis Michaelis effictâ, penè nos impulere, ut ejus esse existimaremus nummum æreum, in quo Imperator cum Cruce & globo in alterâ facie, in alterâ verò Urbis porta triplex, suis turribus & pinnaculis instructa visitur, cum adscriptâ subtus hac epigraphe, VICTORIA, in receptæ Urbis, atque adeo Francorum ab eâ expulsorum symbolum. Sed erunt fortasse qui quo Augustus ille cingitur diadema vix esse putent istius quo Michael vixit ætatis. Prostat alius Andronici Imperatoris aureus prægrandis, in quo urbs Constantinopolis, muris suis circumducta exhibetur, Deipara pallium expandente, ac brachia super eam porrigente, tanquam Urbis tutatrice ac πολιούχῳ. In alterâ, coram eadem beatissimâ Virgine in genua procumbit Imperator, supra cujus caput inscriptum, ΑΝΔΡΟΝΙΚΟϹ ΒΑϹΙΛ. quæ quidem urbis expressa figura suadere potest esse Andronici senioris Palæologi, ita ut parentis monetarum figuras in suis etiam servarit: quod suadere imprimis potest Andronici in Deiparam cultus eximius, qui, ut tradit Pachymeres, post debellatum Alexium Philantropenum, in Monasterium Hodegorum venit, & coram sacrâ Deiparæ imagine, toto ferè corpore prostratus, adeptæ victoriæ gratias egit. Sed cùm nummus iste sit ex iis quos Caucios vocant, cujusmodi cusi habentur ex familiâ Comnenâ Augustorum, Andronico Comneno Tyranno, interim dum lux alia affulgeat, adscripsimus. Scribit denique Raimundus Montanerius in Historiâ Catalanicâ Regum Aragon. Rogerium Florum Magnum Ducem ab Andronico seniore, cui cum Catalanis militabat, dictum, rogasse Imperatorem ut militibus suis stipendia persolveret, eumque monetam cudi curasse probitate longè imminutam, quæ instar erat Ducatorum Venetorum, argenteorum scilicet, quorum pretium erat octo denariorum Barcinonensium: præterea minutiorem aliam monetam quæ trium denariorum erat, quamque perperam *Vincilions* appellatam ait, manifesto errore, pro *Miliarision*. Ejus verba sunt: *E com aquesta pau fo feyta, lo Megaduch dix à l'Emperador que donas paga à la Companya, e l'Emperador dix que faria & feu battre moneda en manera de Ducat Venetia, que val. 8. diners Baceloneses cascu. E axi ell feu ne fer que havien nom Vincilions, e non valia tres diners la hu: e volch que correguessen per lo preu daquells qui vahen 8. diners, e mana & cascu que prenguessen dells Grechs Cavall, o mul, o mula, o viandes, o altres coses que haguessen ops, e que pagassen de quella moneda, e aço feu par mal vici, ço es que entras hoy, e mala vohentat entre los pobles e la host: que tantost que ell hach son enteniment de totes les guerres, volgra quels Franchs fossent tots morts, e fossen fora del Imperi.* Verùm etsi hodie vix ulla obvia sint postremorum Imperatorum, ex gente præsertim Palæologâ, numismata, quibus monetariæ supellectilis studiosorum ἀρχεῖα locupletentur, damnum istud quodammodo resarciunt quæ supersunt eorum figuræ, ex quibus habitum Imperatorium horum temporum, qui describitur à Codino & aliis, licet percipere. Quas inter præ cæteris insignes haberi debent Michaelis Palæologi, Theodoræ Augustæ uxoris, & Constantini Porphyrogeniti filii imagines, quæ Constantinopoli in Deiparæ περιβλέπτου æde sacrâ

Pachym. l. 12. c. 8.

Pachym. lib. 9. cap. 13.

Cap. 210.

Leunclavius in Pand. Turc. c. 51.

conspiciuntur, quas delineari curavimus. In quâ quidem tabellâ Theodora effingitur cum τυμπανίῳ, in capite, margaritis & lapillis distincto, uti Euphrosyne Augusta Alexii Angeli Imperatoris uxor apud Nicetam Choniatem. Habetur alia haud absimilis ejusdem Michaelis Imp. effigies descripta ab Hieronymo Wolphio ex codice MS. Augustanæ Bibliothecæ Historiæ Georgii Pachymeris, cui diadema capiti impositum non omnino ejusdem est formæ, quâ in eâ imagine à nobis descriptâ cernitur. Sed & quod *Acaciam* vocant, voluminis speciem planè refert. Aliam præterea tabellam damus Manuelis Palæologi & Helenæ Augustæ uxoris, ut & Joannis, Theodori, & Andronici filiorum effigies continentem, ex MS. codice Operum Dionysii Areopagitæ, quem idem Manuel ad Monasterium S. Dionysii in Franciâ, ubi asservatur, per Manuelem Chrysoloram Legatum suum misit anno 1408. uti præfert eidem imagini subdita, hîcque descripta epigraphe, quam, ut & ipsas effigies, beneficio viri humanissimi perinde ac doctissimi Joannis Mabillonii sumus consecuti. *τὸ παρὸν βιβλίον ἀπεστάλη παρὰ τοῦ ὑψηλοτάτου Βασιλέως καὶ Αὐτοκράτορος Ῥωμαίων κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Παρυσίῳ τῆς Φραγγίας ἢ Γαλατίας ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. δι' ἐμοῦ Μανουὴλ τοῦ Χρυσολωρᾶ πεμφθέντος πρέσβεως παρὰ τοῦ εἰρημένου Βασιλέως. ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἑξακισχιλιοστῷ ἐννεακοσιοστῷ ἑξκαιδεκάτῳ. ἀπὸ σαρκώσεως δὲ τοῦ κυρίου, χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ ὀγδόῳ. Ὅς τις εἰρημένος Βασιλεὺς, ἦλθε πρότερον εἰς τὸ Παρύσιον πρὸ ἐτῶν τεσσάρων.*

Tabella 6. *Nicet. in Alex. l. 1. n. 3. Ad Niceph. Gregor E lit. Basil. an. 1 62.* Tabella 7.

SPURIIS igitur nummis, ut diximus, nummum accensemus, qui revera non est nummus, Joannis Palæologi Manuelis filii, exaratum in Medallionis formam à Victore Pisano: cujusmodi complures alios sculptor ille egregius suæ ætatis, atque etiam priorum sæculorum illustrium virorum imagines simili figurâ delineavit. Hanc autem Joannis, quam ex æreo Illustrissimi Comitis Joannis de Lazara Patavini, Marchionis Nicolai filii damus, sic commendat Paulus Jovius in Epistolâ Italicâ ad Cosmum Ducem Florentinum, apud Georgium Vassarium: *Oltra questo ho ancora una bellissima medaglia di Giovanni Paleologo Imperadore de' Constantinopoli, con quel bizarro capello alla Grecanica, che solevano portare gl' Imperadori, & fu fatta da esso Pisano in Fiorenza, al tempo del Concilio d'Eugenio, ove si trovo il prefato l'Imperadore, ch'a per riverso la Croce di Christo sostentata da due mani, verbi grazia dalla Latina, & dalla Greca.* Nummum denique æreum expressimus Constantini Palæologi ultimi Imperatoris ex musæo ejusdem, cujus meminimus, Comitis, super quo, ut spurio, multa multi commentati sunt, atque in iis Josephus Scaliger & Jacobus Gretzerus. Scaligeri Dissertationem, quòd in paucis foliis exarata rarior sit, nostræ subjecimus, omissâ Gretzerianâ, quòd in spissioribus de Cruce commentariis omnibus obvia sit.

LXVIII. MEDALLIÆ JOANNIS ET CONSTANTINI PALÆOLOG. *Georgius Vassarius in Vitis Pictor.* Tabella 4.

PORRO inter nummos quos exhibemus, vel qui in Antiquariorum Pinacothecis prostant, habentur aliquot, non incertæ quidem fidei, sed qui dubium præferant, quibus sint adscribendi, seu propter malè formatas, detritas, vel denique contractas inscriptiones, vel interdum, quòd nullam præferant, cujusmodi sunt non pauci ex inferioris omnino ævi nummis. Interdum etiam alii occurrunt, in quibus cum bini aut plures ejusdem nominis se se offerant Augusti, vel Augustæ, incertum manet utri debeant adscribi, in quibus maximè sunt Heleniani. Cùm enim Helenæ Augustæ nummi præferentes nomen ac titulos in eruditorum virorum Gazophylaciis serventur complures, atque adeo in Regio octo ærei, non unius omnino figuræ vel ornatus, ac inscriptionis vix tamen constans est inter studiosos ejusce supellectilis nummariæ indagatores, cui debeant adscribi, matri-ne Constantini Magni, vel Juliani Parabatæ, vel etiam Crispi, si quæpiam fuit, conjugi. Matrem Helenam Augustam renuntiatam, ejusque effigie cusos à Constantino filio aureos nummos testantur Eusebius, Sozomenus, Nicephorus, & Theophanes, qui Monetam ὡς Βασιλίδι attribuisse aiunt. Ejusmodi autem Helenianos aureos Romæ anno 1398. repertos auctor est Thomas Walsinghanus: *Sub hoc anno*, inquit, *Romæ repertus est thesaurus Helenæ matris Constantini Imperatoris, sub quodam pariete ruinoso. Ipsa verò moneta aurea signata fuit imaginibus dictæ dominæ, habens in circulo nomen ejus scriptum: & valuit una petra XX. sol. de nostrâ monetâ. Cum quo thesauro postea Papa fecit reædificari Capitolium, & Castellum S. Angeli.* Est autem *petra*, ponderis Anglicani species, constans duodecim libris, ut libra quindecim unciis: quæ quidem *petra* vulgò in lanipendiis etiamnum usurpatur. Enimverò aurei cujuslibet Helenæ nummi rariores sunt æreis, quorum perinde, ut diximus, inscriptiones, atque etiam capitis ornatus diversitatem quandam arguunt. Ac binorum quidem, qui hosce characteres præferunt, FL. HELENA AVGVSTA, in aversâ verò facie, SECVRITAS REIPVBLICAE, prior nitidissimus Helenæ caput exhibet tectum nescio quâ calyptrâ desuper reticulatâ, & in cassidis modum protensâ, quæ aures ipsas ac capillos tegit, præterquam eos qui fronti superfunduntur. Ubi fortasse *Mitræ*, vel *Mitellæ, quas crispantes* vocat S. Hieronymus, *quibus vertex artabatur innoxius*, exprimuntur, vel *turriti alienis capillis vertices*, de quibus idem Scriptor, & Tertullianus hisce verbis:

LXIX. NUMMI HELENÆ NOMEN PRÆFERENTES.

Eusel. l. 3. de Vita Const. c. 46. Sozom. l. 2. c. 1. Niceph. l. 8. c. 31. Theoph. an. 20. Const. Walsingh. p. 3 6. Fleta l. 2. c. 12. §. 1. cap. 79. §. 10. Vide Relat. de monte Libano. Epist. 10. 23. Id. Epist. 7.

Tertull. lib. de Cultu femin.

Affigitis præterea neſcio quas enormitates ſutilium atque textilium capillamentorum, nunc in galeri modum quaſi vaginam capitis, & operculum verticis, nunc in cervicem retro ſuggeſtum. Alter Helenam prodit duplici unionum lineâ caput cinctam, crinibus ad aurem contractis ac collectis, criſpatis aliis fronti imminentibus, uti ferme omnes alii: ita tamen ut ſuperior capitis pars tecta perinde videatur. In tertio qui pro lemmate habet, FL. HELENA AVGVSTA, & in poſticâ, PROVIDENTIAE AVGG. Helenæ capitis pars ſuperior tota reticulo videtur tecta, quod limbulo unionum lineâ exornato continetur: ſic ut ad ſinciput, & ad aures, crinibus ſubſit limbulus, iis tantùm circa frontem criſpatis & annulatis extantibus. Aliorum trium nummorum Helenæ nomen præferentium varius itidem in capite & capillis ornatus. His vulgò pro inſcriptione eſt in anticâ facie, FL. IVL. HELENAE AVG. in poſticâ verò, PAX PVBLICA. Ac prior quidem neſcio quam diadematis ſpeciem præfert, quæ ad ſinciput latior, ad aures verò, ubi capilli in orbem contrahuntur, arctior, caput ſtringit: ita tamen ut quâ latior eſt, extra caput promineat, uti ſolent laureæ corollæ in Auguſtorum nummis, criſpatis crinibus frontem adornantibus. Diadema autem ſeu limbus, niſi capillorum contextus vel σειρὰ, uti vocat Naumachius, ſeu, uti dicimus, *trecia* ſit, unionum ſerto in medio diſcernitur. Neque multùm diverſus eſt alter, niſi quòd limbulus, qui, ut & prior, ad ſinciput in duplex cornu evadit, rarioribus margaritis videtur diſtinctus. In tertio denique, cujuſmodi binos alios ſervat Gazophylacium Regium, Helenæ caput latiori diademate unionibus & lapillis diſtincto ſtringitur, capillis ad aurem contractis, & ad frontem criſpatis eminentibus. Præter iſtos Helenæ nummos, alium aureum titulo & capitis ornatu prorſus diverſum exhibent Octavius Strada, Triſtanus, & Chifletius: is enim Helenam repræſentat abſque ullo capitis ornatu, capillis tantùm ad occiput collectis & nodatis, cum hac inſcriptione, FL. HELENA MAX. ſeu, ut habet Strada, HELENA MAX. ut Chiffletius denique, HELENA FL. MAX. niſi legatur, FL. MAX. HELENA. In averſâ parte ſtella conſpicitur. Ex hac igitur inſcriptionum & habitus ſeu capitis ornatus diverſitate tres Helenas confecit idem Chiffletius, quibus totidem iſtiuſmodi nummorum ſpecies adſcribit: ac eos quidem in quibus SECVRITAS deſcribitur, Helenæ Conſtantini matri tribuit: alterum Helenæ Maximæ Criſpi uxori: eos denique qui Flaviæ Juliæ Helenæ nomen præferunt, Helenæ Juliani Imperatoris conjugi: atque id quidem levioris quantumlibet momenti argumentis ſtabilire nititur. At Wilthemius, quem Chiffletius Juliani uxori tribuit, Conſtantini matri adſcribit, quòd, ut ait, in nummi parte averſâ Crux efficta conſpiciatur. Is eſt quem ex Helenianis quartum delineari curavimus, cujuſmodi aſſervatur æreus in Gazophylacio Regio: in quo quidem æreo ita Crux efficta conſpicitur, ut rectus ſtipes paulò verſus figuram curvetur. Et ſanè ſi revera Crux eſt, Juliani uxori haud poteſt adſcribi, quæ ut conjux, Deorum cultui addicta, Iſidis etiam effigie in nummis ſuis expreſſa conſpicitur, ut cenſet Triſtanus. Ita nummi quos idem Scriptor, quem etiam ſecuti ſumus in deſcriptione nummorum Cônſtantii Chlori, Helenæ matri attribuit, neptis fuerint, ſeu Juliani uxoris. Nam & titulorum diverſitas, diverſarum Auguſtarum nummos eſſe arguit. Ac titulorum quidem in eo varietas deprehenditur, quòd priores tres nummi, FL. HELENAM AVGVSTAM, tres alii, FL. IVL. HELENAM, aureus denique Triſtani & aliorum, FL. HELENAM MAX. appellent: etſi ex veterum nummorum inſpectione ſatis conſtet variatos interdum Auguſtorum titulos, ita ut validum omnino ex hoc minimè conficiatur argumentum. At in tribus poſterioribus primò obſervare eſt Helenam Juliæ prænomine donari, quo modo in inſcriptionibus Helena Conſtantini mater: deinde inſcriptionem ſecundo aut tertio caſu poni, ita ut ſi cùm ſecundo, monetæ nomen ſubintelligatur: ſi cùm tertio, in Helenæ matris honorem cuſos à filio Conſtantino nummos liceat ſuſpicari: cui præterea, PAX PVBLICA, adſcripta cenſeri poteſt, quod eâ procurante, Eccleſiæ Chriſtianæ, damnatâ in Nicæno Concilio Arianâ hæreſi, pax revera reddita ſit. Nam & anno 20. Conſtantini, quo illa à filio Auguſta appellata dicitur à Theophane, Nicænam Synodum celebratam conſtat. Sed & non minimè ſententiam hanc firmant expreſſa in nummis iſtis diademata, cùm coronatam à filio Conſtantino matrem Helenam tradat idem Theophanes, Auguſtam renuntiatam Euſebius & alii. Nam in ſexto nummo lapillis & margaritis diſtinctum diadema prorſus effingi videtur, niſi quòd vittis caret. Sed quod dubium in hiſce conjecturis ingerit, illud eſt potiſſimùm, quòd in omnibus ferme, iiſque præſertim qui nitidiores ſunt, Auguſta effingatur junior ac formoſa, quod in Helenam matrem vix quadrat, quæ anno viceſimo Conſtantini, cùm Auguſta dicta eſt, & cuſi ejus nomine ſunt nummi, ſi Theophanem audimus, tum ætate provectior erat. De Flaviâ Helenâ Maximâ, & an illa Criſpi uxor fuerit, non minor eſt difficultas, quam attigimus in Criſpi elogio. Utcumque ſit de nummis iſtis Helenianis, quos unà omnes Conſtantini Magni familiæ ſubjecimus, ut cuique liceat inſpicienti quod arriſerit ſtatuere, id conſtat ex iis inditam à vulgo *Sanctarum Helenarum* appellationem omnibus ferme

Strada, Triſtanus to. 3. Chiffl. in Anaſt.

Wilthemius in Icon. Conſt. M. & Helena.

Gruter.

ferme numiſmatibus Auguſtorum Conſtantinopolitanorum ævi inferioris, maximéque iis quos ejuſmodi rerum ſtudioſi propter malè formatos characteres, aut vultus ipſos, vel quòd nihil exquiſitum contineant, ſolent aſpernari. Quod inde fortean originem habuit, quòd non Helenæ duntaxat ut divis adſcriptæ imagines, ſed & crucigeros omnes nummos ſacri Phylacterii, aut Encolpii vice ad collum quilibet appenderet: unde nummorum ejuſmodi pleroſque videmus perforatos: quod quidem etiam ante Conſtantinum obtinuiſſe obſervare eſt ex iis quæ in Anaſtaſi Chiffletius annotavit: tametſi id potiſſimùm tum primùm profluxiſſe cenſendum ſit ex nummis Helenæ Romæ in ejus Theſauro inventis, quæ fortaſſis ſummus Pontifex, ut feminæ de Eccleſiâ bene meritæ, diſtribuerit. Harum verò Sanctæ Helenæ monetarum vim mirè commendat Boſius, aitque præſens eſſe remedium adverſus comitialem morbum.

Chiffl. in Anaſt. p. 269. 275. 276. Boſius l. 15. de Sign. Eccl. ſig. 68. c. 12.

LXX. NUMMI UTRIUSQUE THEODOSII.

Qui Theodoſii nomen præferunt & titulos nummi, Seniori-ne, an Juniori, adſcribi debeant, non perinde planum eſt definire: cùm in iis vultuum delineatio non adeo ſit exacta, priſcorum nempe monetariorum intercidente tum peritiâ ac arte, ut utrius ſit liceat advertere. In iis tamen bini ſunt aurei, quorum alter, SALVS REIPVBLICAE, alter, VOT. XXX. MVLT. XXXX. qui indubitatè Junioris ſunt: cùm prior par Conſulum referat, ipſius Theodoſii & Valentiniani, uti ſuprà obſervatum, alter nonniſi Juniori attribui queat, cùm Senior anno Imperii ſexto-decimo obierit, ac proinde Vicennalia non attigerit, quæ hîc deſcribuntur per vota tricennaliorum. Cùm verò bini iſti nummi Theodoſii protomen cum caſſide, ſpiculo, ac clypeo præferant, haud inani fortaſſe, tametſi vix prorſus certâ conjecturâ, ſimilis figuræ nummos Juniori; cæteros in quibus figurâ luſcâ exprimitur Auguſtus, Seniori adſcripſimus.

LXXI. NUMMI UTRIUSQUE JUSTINI.

Neque minor eſt difficultas in diſcernendis utriuſque Juſtini, Senioris ſcilicet ſeu Thracis, & Junioris, qui & Curopalata vulgò appellatur, nummis. Eos qui Imperatorem plenâ facie exhibent cum camelaucio, clypeo, ſpiculo, vel globo, Seniori adſcripſimus, quòd cùm ſatis ſint bene expreſſi aut formati, non eâ nobis viderentur ætate cuſi, quâ barbaries in orbem Romanum invecta eſt, maximè ævo Juſtiniani & Juſtini nepotis, quod præ cæteris evincunt eorum nummi, peſſimè effigiati, ſiquidem Juſtini Junioris ſint quos ei adfinximus, luſcâ plerique facie, ſed levi, fateor, conjecturâ: cùm in iis qui plenâ facie ſunt, extet æreus, qui cuſus annotatur Conſtantinopoli anno decimo Imperii, quem vix attigit, cùm anno nono, menſe ſecundo extinctum prodat Marcellinus Comes, tametſi cuſus dici poteſt decimo ineunte Imperii. Qui verò Juſtini Imperatoris nomina, eumque unà cum uxore Auguſtâ in eadem ſellâ ſedentem præferunt, indubitanter Juniori attribuimus, cùm in iis ſint qui annum Imperii quo cuſi ſunt duodecimum adſcriptum habeant, adeo ut inde firmari poſſit annus Imperii Juſtini Junioris, quo exceſſit, de quo controverſia eſt apud veteres Scriptores. Ex eo etiam abunde docemur errare quoſdam, tradentes in hiſce nummis Juſtinum Seniorem & Juſtinianum exhiberi, cùm Juſtinianus Cæſar ſub annum Juſtini ſextum, Auguſtus verò menſibus quatuor ante ejuſdem obitum renuntiatus ſit, ac proinde Collega Imperii exhiberi non potuerit anno ſecundo Imperii avunculi, uti præferunt ii nummi: qui præterea Seniori non poſſunt adſcribi, cùm Euphemiam Auguſtam ſuperſtite Juſtino Seniore conjuge extinctam palam ſit ex Scriptoribus. Deinde in his nummis uxor Imperatori adjungitur anno Imperii duodecimo, quem non attigit Senior, ſed Junior, cui Sophia uxor ſuperſtes fuit. Feminam eſſe quæ Juſtino adjungitur, (nam in pleriſque adeo ſunt attritæ ac evanidæ effigies, ut certum aliquid ſuper hac re elici vix queat) oſtendit diverſitas geſtaminis: nam Juſtinus globum crucigerum dextrâ gerit, Imperatrix verò Crucem oblongiorem ſceptri vice, non verò ramum aureum margaritis & unionibus diſtinctum, quomodo deferre ſolitas Auguſtas ſeneſcente Græciâ tradit Codinus. Nam qui ex Octaviano Sada proferuntur ab Alemanno, malè à ſcalptore deſcripti ſunt, cùm & in iis Juſtinus barbatus, & quæ adjungitur effigies veluti adoleſcentis effingantur: priori Crux, alteri virga, in dextrâ, utrique verò in ſiniſtrâ globus tribuantur: cùm Juſtinianus, quem exhiberi putat idem Scriptor, non adoleſcens, ſed plenâ jam ætate & Cæſar & Auguſtus dictus ſit: ita ut quos Alemanno inſpiciendos præbuit Sada, non diverſi ſint ab iis nummi, quos adſcripſimus Juſtino Juniori. Verùm longè major eſt difficultas in enodandis aliquot aliis æreis, quos hiſce ſubjunximus, hac tantummodo fulti ratione, quòd ejuſce ætatis videantur, cùm ex characteribus qui in iis deſcribuntur, licèt in quibuſdam ſat perſpicuis, vix quicquam divinari poſſit. In iis verò bini effinguntur Imperatores; vel ſaltem Imperator, cui adſidet Auguſta conjux, nam facies in omnibus, (octo vidimus) ac veſtes ferè evanidæ ſunt, uterque ſimili diademate conſpicui globum crucigerum in medio ſuſtentant; altero dextrâ, altero ſiniſtrâ bacillum ſeu ſceptrum geſtantibus. Omnes penè Theſſalonicæ cuſi characteres anomalos repræſentant, quidam hoſce malè formatos, VTLLVT—TSPP AVC. quidam, ASS—VNV V, alii—ACVC SC. alii—OSIAN. alii denique —ALO9NO. In poſticâ autem horum facie anni Imperii adſcri-

Vide Stemma Juſtini.

Cod. de off. c. 17. n. 25. Aleman. ad Procop. p. 42. 44. 1. edit.

buntur IIV. IIIII. VI. & VII. adeo ut Juſtino Seniori & Juſtiniano adſcribi vix debeant, cùm Juſtinianus, ut diximus, anno Juſtini 6. aut 7. Cæſar dictus ſit ab avunculo, uti teſtatur Victor Tunnenſis: *Poſt Conſulatum II. Juſtini & Apionis, Juſtinus Auguſtus Juſtinianum nepotem ſuum ad Senatorum ſupplicationem invitus Cæſarem facit.* Incidit autem Conſulatus Juſtini ſecundus in annum 524. quo Julii 9. Imperii annum ſeptimum inibat: unde conficitur anno ejus quinto Juſtinianum ut avunculi Collegam in nummis effingi non potuiſſe. Sed de hiſce nævis lector ac inſpector ipſe per nos licet decernat. Iis præterea nummis duos aut tres alios æreos ſubjunximus, Juſtinoque adſcripſimus, nullâ aliâ ferme conjecturâ, quàm quòd Imperatorem & Imperatricem exhibeant cum hiſce characteribus, DN IV—AAΓ. & hiſce, infra eaſdem effigies, VITA. in averſâ verò facie K. cum hiſce, ANNO VIII. KAR. Unde colligitur Karthagine cuſum fuiſſe, ac proinde ſaltem ante an. 698. quo in Saracenorum poteſtatem venit Carthago, Leontio imperante: niſi per IV. Juſtinianus Rhinotmetus intelligatur, antequam à Leontio Imperio deturbatus fuiſſet. Tertium nullis characteribus inſignem, alterâ facie Imperatorem, alterâ Auguſtam exhibentem, quòd eorumdem videantur ac priores, pariter ſubdidimus, ut liceat cuique perinde de iis judicium ſtatuere.

LXXII. NUMMI CONSTANTINI ET CONSTANT. EX FAMILIA HERACLIANA.

SED præ cæteris jure negotium faceſſunt Baronio, Gretzero, aliiſque in re nummariâ peritis viris numiſmata aurea & argentea, quæ CONSTANTINI ET CONSTANT nomina præferunt, æreaque alia ejuſdem typi nullis characteribus inſignita, non unâ tamen omnia figurâ, ſed diverſâ. Ac primùm quidem ex iis quæ delineari curavimus æreis, alterâ facie, Imperatoris cum promiſſâ ſatis barbâ protomen exhibet: alterâ columnam, vel literam I. cum hiſce characteribus, ANNO I. qui cuſum anno Imperii primo declarant. Bina ejuſdem typi ſervat Gazophylacium Sangenovefanum. Tria exinde alia aurea habentur in Regio, in quorum anticâ facie duorum pariter Imperatorum ſunt στηθάρια, quorum prior cum promiſſâ & latâ barbâ, alter barbæ primam lanuginem indutus viſitur, cum hiſce characteribus, qui in quibuſdam ex iis adeo minuſculi & peſſimè formati, ut puncta potiùs dixeris, quàm literarum apices, DN CONSTANTINI S (alii habent ET) CONSTANTIC. In averſâ parte Crux habetur gradibus inſiſtens, cum inſcriptione malè pariter exaratâ, VICTORIA AVGVST. & CONOB. Ejuſdem ferme typi binos aureos Regios, & argenteum unum Gazophylacii S. Genovefæ damus: niſi quod Imperatoris *pogonati* diademati crucigero additur neſcio quæ calyptræ ſpecies, *Camelaucium* fortè, cum hiſce characteribus, DN. CONSTANT. In poſticâ Crux altior globo inſiſtit, ad cujus latera bini Imperatores cum globis crucigeris ſtant, prior altior barbam, non tamen promiſſam indutus, alter ut puerulus effinguntur, cum hiſce characteribus, VICTORIA AVGVS. CONOB. ita ut in hocce nummo quatuor à ſe invicem diverſos Imperatores effictos par ſit credere. Argenteum præterea delineamus, qui eſt ejuſdem Gazophylacii Sangenovefani, in cujus anticâ, idem cum barbâ promiſſâ Imperatoris vultus, & cum ſimili, cujus mox meminimus, calyptrâ, ac globo crucigero, & hiſce in circuitu characteribus peſſimè deſcriptis, VICTORIA AVGVST. In poſticâ tres ſtant Imperatores, cum ſtemmatibus & globis crucigeris; medius altior cum barbâ, non tamen promiſſâ, qui ad dextram eſt, ut puerulus, qui verò ad ſiniſtram, medio altitudine cedens: infrà, CONOB. Diverſi alium aureum typi exhibemus, in quo tres conſiſtunt Imperatores, medius, & altior, cum promiſſâ barbâ; qui ad dextram eſt, ut puer: qui ad ſiniſtram, ut adoleſcens effícti. In averſâ facie Crux inſiſtens gradibus effingitur, cum eadem ſemper inſcriptione, VICTORIA AVGVST. CONOB. Ejuſdem typi proſtat alter æreus, præterquam quòd in averſâ facie annus Imperii viceſimus deſcribitur, & Ravennæ cuſus innuitur. Damus præterea æreos alios nullo conſpicuos lemmate, quorum facies altera, Imperatoris cum barbâ promiſſâ προτομὴν, altera literam majuſculam M. cum tribus, ad latera & caput literæ, Imperatorum στηθαρίοις. Delineari denique curavimus nummum æreum, in cujus latere altero Imperator iſte pogonatus, militari habitu, ſpiculum tenet, cum Imperatore alio tunicato ad ſiniſtram ſtante: in altero annus XXI. deſignatur, quo cuſus Conſtantinopoli. In alio perinde æreo ejuſdem RAvennæ cuſo, barbatus idem Imperator captivum pede dextro proculcat. Atque hi omnes & ſimilis penè typi peſſimè omnino effigiati ſunt nummi, quos tametſi alicujus ex Heraclianâ familiâ Imperatoris, ex numiſmatum iſtius ævi collatione eſſe pro certo haberi debeat, cui tamen adſcribendi non planè conſtat. Cùm enim is Conſtantinus dicatur, pluresque in eadem Heraclii gente occurrant hac nomenclaturâ Auguſti; vix tamen ex iis aliquis reperitur, cui & typi & Auguſtorum unà ac ſimul imperantium qui in iis effinguntur numerus, ut & adſcriptæ denique Imperii annorum notæ conveniant. Nam ut numiſmatis auctor retegatur, neceſſe eſt ut demus aliquem Conſtantinum qui anno Imperii primo ejus fuerit ætatis, ut barbam induiſſe ſat promiſſam dicendus ſit, uti exhibetur in primo numiſmate; in quo cùm ſolus appareat & unicus,

tunc temporis Imperii Collegam non habuisse colligitur. Necesse est prӕterea ut is Constantinus binos habuerit postea Augustӕ dignitatis Collegas sat adultos, utpote pogonatos sub extremos Imperii annos, quos ad vicesimum secundum produxisse quӕdam ex iis satis declarant, cùm alia annos XV. XVII. XX. & XXI. prӕferant. Nec scio, uti mox observatum, an in aliquot ex iis nummis interdum quatuor diversi efficti sint Augusti, qui unà imperaverint, quod ex argenteo potissimùm, in quo ejus qui medius stat inter binos alios, barba non tam promissa, ac est illius qui in anticâ, describitur. Denique ut cujus sint istiusmodi nummi plenè doceamur, necesse est ut aut filium, qui ut puerulus interdum effingitur, aut fratrem Collegam *Constantem*, aut certè *Constantinum* is habuerit: nam cùm alterius istius Augusti nomen haud omnino exaratum sit, incertum manet *Constans*-ne, an verò *Constantinus* appellatus fuerit. Enimverò, ut expendamus cui ex Heraclianâ familiâ possint adscribi, primùm quidem Heraclio juniori, qui & *Constantinus* nuncupatur in parentis Heraclii nummis, & apud Scriptores, uti monemus infrà, tribui non possunt; siquidem is diebus centum & tribus post patris excessum tantùm regnavit, licèt ab eo Imperator dictus & coronatus anno Christi 613. annos 28. & dimidium imperasse dicatur. Quamvis enim filium habuerit *Constantem*, prӕterquam quòd superstite patre, ejus solius nomine ac effigie nulli formati nummi, anno Imperii primo barbam induisse dici non potest, qui in cunis existens diademate donatus est. Heraclius porrò junioris filius, cui & *Constantini*, cùm Imperator est appellatus, nomen à populo impositum dicitur, & quem à Scriptoribus aliquot Constantem appellari monemus, revera annos regnavit viginti-septem: adeo ut vicesimus secundus Imperii annus in nummis istis descriptus convenire eidem queat. Deinde *Constantinum* Pogonatum filium habuit, prӕterea Heraclium & Tiberium liberos alios, quos fortean coronâ superstes donaverit, & in nummis secum effingi voluerit. At cùm Imperator dictus est anno 641. vix ӕtatis decimum excesserat, utpote natus anno 630. Atque ita primo Imperii anno barbatus exhiberi non potuit. Neque verò quomodo Constantino prioris filio convenire possint eadem numismata, omnino percipere licet. Favet sanè promissa barba, à quâ is cognomen accepit: favet quòd ӕtate maturior Imperium capessivit. Nam imberbem in Siciliam patris necem ulturum profectum aiunt, inde barbatum reversum, Πωγωνάτης adeptum cognomen. Favet quòd Heraclium & Tiberium, fratres, vel quòd filios duos habuerit, Justinianum Rhinotmetum, & Heraclium. Sed obstat quòd imberbis dicatur fuisse primo Imperii anno, quo is Constantinus barbam etiam promissam induerat: deinde quòd anno Imperii decimo septimo obierit, ac denique quòd nullos *Constantini* aut *Constantis* nomine filios aut fratres habuerit. Quis igitur ita felix ut nodos istos intricatos solvat. Sanè Pogonati parenti magis convenirent ejusmodi nummi, nisi obstaret annus Imperii primus in iis adscriptus, in quibus plenâ jam ӕtate barbatus apparet: cùm & *Constantinum* filium habuerit, Imperii fortean Collegam, etsi hac de re sileant Scriptores: prӕterea *Heraclium* & *Tiberium*, quos saltem post patris excessum Imperatores appellari voluisse plebem tradunt Historici, quòd fortasse etiam hac dignitate donati fuissent patre adhuc superstite: ut proinde in nummorum aureorum facie anticâ *Constantinum*, qui & *Constans* dictus, cum filio *Constantino* Pogonato: in aversâ verò *Heraclium* & *Tiberium* effictos par sit credere. Quid denique si nummus, qui primum Imperii annum designat, eidem Pogonato attribuatur, cӕteris Constantino parenti adscriptis, ut uterque barbam promissam induerit? Sed cùm in hisce difficultatibus fateamur ultro nos cum doctioribus cӕcutire, aliis quibus otium erit, & felicior aura aspiraverit, has examinandas relinquimus; ut Constanti tamen potiùs, quàm Pogonato filio ejusmodi nummos pogonatos attribuerimus, id potissimùm causӕ fuit, quòd ex iis qui Constantini nudum nomen prӕferunt, tres ejusdem typi ӕreos servet Gazophylacium S. Genovefӕ Parisiensis, in quorum adversâ parte subscriptӕ hӕ leguntur literӕ, CRTS. quas sic interpretari licet, ut in Mauricii numismate, *Carthagine signata*: quòd quidem si ita se res habet, nummi isti Constantiniani Copronymo non possunt adscribi, cùm antea, Leontio scilicet imperante, Carthago in Saracenorum venisset potestatem: longè minùs etiam Porphyrogenito Leonis Philosophi filio, cujus prӕterea nummorum facies diversa prorsus fuit.

Joel.

Hoc porrò loco observare licet numismata Imperatorum, ex Heraclianâ maximè familiâ, quӕ tria capita prӕferunt, τρικέφαλα appellari in Artis notariӕ formularum Commentario, qui τύπος τέχνης τῶν γραμματέων inscribitur, servaturque in Bibliothecâ Regiâ, ex quo sequentia excerpsit Salmasius: καὶ κατεβλήθησαν ἀπὸ τῶν σῶν χειρῶν εἰς τὰς χεῖράς μου τόσα νομίσματα τρικέφαλα. Ubi quӕ hìc τρικέφαλα, deinceps ὑπέρπυρα dicuntur: unde monetas aureas fuisse licet conjicere. Neque fortè alia fuere τρικέφαλα, quӕ in die sancto Paschatis à Patriarcha Constantinopolitano dabantur, ut habet Balsamon: ait quippe diebus Catecheseon post Dominicam τοῦ τελώνου, θυμιάματα, seu incensa, ἀντὶ ῥογῶν καὶ βαΐων, in festo Palmarum, seu τῶν βαΐων, cereos & Cruces; rursum magnâ feriâ quartâ, cereos & incensa; denique in festo Paschatis ἀσπασμοὺς καὶ

Numismata τρικέφαλα.

L. de Modo usur. p. 342.

Balsam. de Incens. Patriarch. die Catechesis.

Allat. de Domin. & Hebd. Gr. c. 9.

τρικέφαλα dari. Quo loco Meurſius τρικέφαλα, neſcio quid *die Paſchatis in ſignum lætitiæ ob reſurrectionem Dei trini populo dari ſolitum à Patriarcha* interpretatur. Leo Allatius qui Balſamonis verba refert, de vocis ſignificatu prorſus ſilet. Sed cùm *Rogam*, quæ in Hebdomade τῆ ἀπόκρεω pro more exhibebatur, in magnæ feriæ tertiæ anniverſariam *rogam* rejectam fuiſſe ſcribat idem Balſamon, quod ex *Rogaliis* ſe didiciſſe ait, ſeu libris in quibus nomina ſcripta erant eorum quibus erogabantur *Rogæ*, videtur vero ſimile Balſamonis ætate *Rogas* eaſdem diſtributas die Paſchatis, atque adeo τρικέφαλα, id eſt, nummos aureos. Ἀσπασμὸς autem hoc loco *oſcula* interpretatur Allatius: ſed vereor ne ἀσπασμὸς idem ſit cum *Rogâ*, quo modo *ſalutaticum* & *ſalutes* dixit Latinorum inferior ætas, ut ſuo loco docemus: id ſanè ſuadere videntur Gloſſæ Gr. Lat. ἀσπασμὸς, *Salutatio*, *Amplexus*, *Rogatura*. Ubi pro *Rogatura*, legendum forteàn, *Roga*, *Thura*, nempe donativum, & θυμίαμα, ſeu ſalutatio cum incenſo. Neque enim apud Balſamonem, per τρικέφαλον, *tricipitem*, ſeu triſulcum cereum, quem Græci τρικήριον vocant, intelligi velimus aſſerere, quem εἰς δόξαν καὶ τύπον τῆς ἁγίας τριάδος formatum ſcribit Symeon Theſſalonicenſis, cùm hac notione vox iſta neutiquam reperiatur uſurpata. Ut igitur olim *Tricipitinam* Triumvirorum Collegium appellavit Varro, quòd eorum capita in unâ eademque nummi facie exarata eſſent: ita Byzantini numiſmata tribus Imperatorum capitibus inſignia τρικέφαλα nuncuparunt.

Symeõ Theſſ. p. 223. Gretzer. in Horto S. Cruc. part. 4. c. 21. Goar. ad Euchol.

LXXIII. NUMMI REGUM GOTHICORUM ITALIÆ. *Diſſert. 23. p. 280.*

AT cur Gothicorum Regum Italiæ, qui ſub Anaſtaſio, utroque Juſtino & Juſtiniano floruere, nummos qui ſuperſunt, aut quos videre contigit, eorundem Auguſtorum nummis, in laudato noſtro opere ſubjecerimus, juvat Lectorem admonere. Ea verò potiſſimùm cauſa fuit, quòd horum plerique Auguſtorum effigies & nomina præferant, in aversâ verò parte Regum iſtorum exarata nomina & titulos, quod, ut non ita pridem monuimus ad Joinvillam, Byzantinis Principibus quodammodo obnoxii, hac Italiam conditione poſſiderent, ut ipſos tanquam ſupremos dominos agnoſcerent, monetamque eorum imagine cuderent, nominibus ſuis iiſdem tantummodò inſcriptis. Ejuſmodi igitur ſunt, qui Anaſtaſii, Juſtini, & Juſtiniani effigies & nomina præferunt, cum horum Regum nominibus: atque adeo, ni fallor, ærei complures, Juſtini ſolius imagine & nomine inſignes (qui ideo fortè Seniori, non Juniori adſcribi debuerant) qui in aversâ parte monogrammata minuſcula RD. aut ſimilia habent: quod ex eo potiſſimùm colligere licet, quòd in nummi, qui Juſtini effigiem & nomen præfert, parte poſticâ, circa idem monogramma, deſcribatur hoc lemma, INVICTA ROMA, quòd qui eorundem Regum nomina & imagines repræſentant, ſimilem habeant inſcriptionem, cùm iiſdem Auguſtis imperantibus, Roma Gothicis Regibus pareret jam ab ipſo Honorio, ſub quo in Alarici & Gothorum poteſtatem venit, à Beliſario ad Romanum Imperium tandem revocata, Juſtino Coſ. Ind. 3. Gothicorum Italiæ Regum monetarum meminit Additamentum ſecundum Burgundionum: *De monetis ſolidorum præcipimus cuſtodire, ut omne aurum quodcunque penſaverit accipiatur, præter quatuor tantùm monetas, Valentiniani, Genavenſis, & Gothium, qui à tempore Alarici Regis adærati ſunt, & Ardaricanos. Quòd ſi quiſcunque præter iſtas quatuor monetas aurum penſatum non acceperit, quod vendere volebat, non accepto pretio perdat.* Ubi monetæ *Gothium*, pro *Gothorum*, dicuntur. At pro *Ardaricanos*, editio Tiliana *Ardaricæ annos* præfert. *Ardaricanos* verò non alios eſſe exiſtimare licet ab *Alaricanis*, & fortè ita legendum. Alarici autem nummos aliquot exhibuimus. Genavenſis autem moneta hoc loco appellatur, quæ Regum Burgundionum fuit, & in urbe Genevenſi cudebatur: nam Geneva Regum Burgundiæ ſedes fuit, ut colligitur ex Fredegario. Denique nummi Valentiniani iidem ſunt quos Gundebadus in Præfatione ad Legem Burgundionum *Romanos* vocat.

Marius Aventic. *§. 6.* *§. 7. Fredeg. Epit. c. 18. 34.*

LXXIV. NUMMI EXARCHORUM RAVENNATUM.

DELINEAVIMUS denique nummos alios aliquot æreos Ravennenſes, quos Ravennæ Exarchorum eſſe, vel certè ab iis cuſos exiſtimamus, ac proinde Mauricianis ſubjecimus, quo imperante Exarchi iſti potiſſimùm floruere. In horum pleriſque imago pectoralis effingitur feminæ, caput coronâ murali exornatæ, cum hac inſcriptione, FELIX RAVENNA. In poſticâ ejuſdem urbis monogramma deſcribitur, R. ſcilicet cui A implexum eſt & E. In aliis Aquila cum alis expanſis conſpicitur, Imperii Romani ſignum fortean effingens.

LXXV. DE CHARACTERIBUS BARBARICIS.

JAM verò priuſquam partem hanc de Numiſmatibus Byzantinis abſolvamus, præſtat de immutatâ characterum formâ, & quando barbaries in iis inducta fuerit, aliquid obiter obſervare. Inclinante enim Imperio, ex quadratis & uncialibus literis, quæ olim obtinuerant, abolitæ aliquot, & viciſſim novæ ſubrogatæ barbaricæ, quas incertum an à Gothis, barbariſque aliis nationibus acceperint cùm Græci tum Latini: an verò ſcalptorum aut ſcriptorum vitio, collabente priſtinâ liberalium cæterarumque artium ſolertiâ, ſenſim id inductum exiſtimari debeat. Atque eæ maximè in nummis Imperatoris Juſtiniani conſpici incipiunt: ſub quo, & Imperatoribus qui eum deinceps excepere, effuſi undique barbari Romanum omne Imperium pervaſerunt. Tum

quippe novi hi characteres in eorumdem Augustorum observantur nummis barbaricâ quadam effecti formâ, & hactenus minimè visâ: idque præsertim licet intueri in characteribus Latinis, B. D. E. M. N. T. V. qui semper novâ & insolenti, imò barbarâ figurâ efformantur, adeo ut non immeritò Michaël Μεθυσὴς Imperator in epistolâ ad Nicolaum I. PP. Linguam Latinam, *Barbaram & Scythicam* appellasse videri debeat, quam Græci ipsi, illius ferè penitus ignari, perinde ac insignis elegantiæ, omnino deturparant. Neque apud Byzantinos duntaxat obtinuit hæcce scribendi ratio, sed & apud Gothicos in Italiâ Reges, atque adeo apud Gallos seu Francos nostros, quod ex Regum Franciæ monetis, veteribusque monumentis colligitur: sic ut Claudius Buteroüs ex variis, quos in iis observarat, characteribus, novum inde alphabetum sibi conficiendum putaverit. Sed nihil, si non artium omnium, certè Monetariæ præsertim, postremis hisce sæculis, interitum tantùm arguit, quàm pessimè in nummis Augustorum, aliisque, formatæ effigies, rudi adeo stylo, ut virorumne sint, an feminarum, non proclive sit conjicere. Quinetiam in plerisque characteres ipsi, qui in circulis describuntur, punctorum potiùs, quàm literarum speciem præferunt, ita ut sæpe nobis divinandum fuerit, ut aliquid expiscaremur, quod sanè non sine labore, adhibitaque similis typi nummorum collatione exegimus: unde si alicubi à nobis erratum est in malè adscriptis auctoribus suis numismatibus, ab ejusmodi quisquiliarum amatoribus veniam nos facilè consecuturos confidimus.

Nicolai I. PP. Epist. 8.

Pag. 379.

LXXVI. SOLIDUS AUREUS

Ex quatuor Dissertationis hujus partibus, tribus hactenus exactis, quarta & postrema superest de Monetarum Byzantinarum propriis appellationibus; de quibus cùm quædam etiam attigerint qui de numismatibus scripserunt, in iis quæ obvia, vel ab aliis dicta sunt, ita versari nobis visum est, ut ea levi calamo perstringamus, reliqua majori cum disquisitione investigaturi. Monetarum igitur aliæ majores, aliæ minores; aliæ denique aureæ, aliæ argenteæ, aliæ æreæ: harum etiam interdum non una forma. Atque ut ab aureis ordiamur, *Solidum* appellarunt, aureum nummum, novâ nomenclaturâ, cùm ante Diocletiani tempora vix receptam observaverit Josephus Scaliger: ita ut incertum sit an Lampridius, qui Constantini M. ævo vixit, cùm in Alexandro Severo hac voce usus est pro aureo, ut sui sæculi vocem usurparit. Seriùs etiam receptam innuit Isidorus, scribens *solidum apud Latinos alio nomine Sextulam dici, quòd de iis sex unciæ compleantur, huncque vulgus aureum solidum vocare.* Vetus Agrimensor: *Veteres solidum, qui nunc Aureus dicitur, nuncupabant.* Sanè Constantinum ipsum, & qui proximè successere, ita *solidum* accepisse docent eorum Constitutiones. Auctor Queroli, loco suprà laudato, ut cæteros omittam: *Quid tam simile quàm solidus solido? Etiam hîc distantia quæritur in auro, vultus, ætas, & color, nobilitas, literatura, patria, gravitas, atque ad scriptulos quæritur in auro plus quàm in homine.* Solidus autem Constantinianus fuit quaternorum scripulorum, ita ut septem uncias appenderit. Unde conficitur octoginta quatuor solidos in libram auri tum computatos, ut argenti libram veterem apud Plinium & Celsum. At postea Valentinianus Senior aucto jam auri pretio septuaginta duos solidos in libram auri accepto ferri voluit: quæ quidem libra *Occidua* appellatur in Actis S. Marcellini PP. & in Synodo Suessanâ, locis à Baronio, Scaligero, & aliis indicatis, quorum de vocis *Occiduæ* nomenclaturâ variæ sunt sententiæ, quas expendit, suâ etiam productâ, Jacobus Gotofredus.

Scaliger de Re nummaria p. 52. 53.
Isid. lib. 14. Orig. c. 24.
Pag. 332.
L. 1. C. Th. Si quis solidi circul. l. 1. de Ponder. l. 1. de Falsa moneta. l. 2. de Conlat. æris &c.
D. l. 1. de Ponderat.
Plin. l. 33. c. 9. Celsus Epist. ad Natal. & l. 5. c. 17.
L. 13. eod. Cod. de Susceptor.
Baron. an. 302.

LXXVII. EXAGIUM.

SOLIDI porro *exagium*, seu pondus, inter Honorii nummorum typos in nostro de Stemmatibus Byzantinis opere ex Gazophylacio RR. PP. Canonicor. Regular. S. Genovefæ Paris. delineari curavimus, ejusdem Augusti nomine, & Exagii appellatione inscriptum. Est autem *exagium* certæ ponderationis genus, inquit Cujacius. Hinc in Glossis Græco-Latinis pro quavis pensatione sumitur: ἐξάγιον, *pensatio.* Et ἐξαγιάζω, *examino, perpendo.* SUB EXAGIO PECORA VENDERE, in veteri inscriptione. Cassianus: *Sive illa quorum pondus ac pretium ærugo vanitatis arrodens exagio seniorum adæquari non sinit.* Et Zeno Veronensis: *Habetis aginam, exagium facite, quemadmodum vultis ponderate.* Ab exagio formata vox *exagella*, pro legitimâ & ad trutinam examinatâ parte hæreditatis, apud Ennodium, & *Exagellario titulo* relinquere vel possidere, id est, pensato & æquato, in Regulâ Magistri. Ad exagium verò solidi pertinet Novella Theodosii Junioris & Valentiniani de pretio solidi: *De ponderibus quoque ut fraus penitus amputetur, à nobis aguntur exagia, quæ sub interminatione superiùs comprehensâ sine fraude debeant custodiri.* Atque ea sunt exagia solidorum, quibus inscripta erant Augustorum nomina, ut in Honorii exagio. Inde postmodum invaluit, ut id vocabuli pro ipso solidi pondere usurpatum fuerit, quia solidus sexta pars unciæ fuerit: ut apud Zonaram, scribentem Nicephorum Phocam Imperatorem monetam imminuisse, cùm hactenus quodvis numisma, id est, solidus aureus, exagium penderet, μέχρι ἐκείνου, παντὸς νομίσματος ἐξαγίου σταθμὸν ἕλκοντος. Exagium igitur usurpatum pro solido, seu solidi pondere: ex quo Saladinus libro de Ponderibus, solidum solo nomine differre ab exagio ait, ut & Poëta inferioris ævi in Glossario laudatus: atque

Grut. 647. 6.
Cassian. coll. 1. c. 22.
Zeno serm. ad Neoph. 6.
Ennod. in Vita B. Epiphan. Episc. Ticin.
Reg. Magistri c. 91.
Zonar.
Saladin. l. de Ponderib.
Poëta MS.

Conſtant. Afric. in libris de Morbor. curat. Alciat. l. 2. Parer. c. 23. But. in Nũmis Francic.

hac notione paſſim occurrit apud Conſtantinum Africanum Medicum, qui ſub Alexio Comneno vixit. Exagii etiam crebra eſt mentio apud Anonymum de Ponderibus Nicandro ſubjectum: ubi ϛάγιον ſcribitur, voce contractâ ex ϛ', quæ ἐξ ſignificat, & άγιον, licet non ab ἐξ deducatur, quod pridem ab aliis animadverſum. Hujus porrò quod Honorii nomen præfert, & Magni Peireſcii, poſtea V. C. Achillis Harlæi Regii in ſupremo Senatu Pariſienſi Procuratoris fuit, nunc eſt RR. PP. Canonicorum S Genovefæ Pariſienſis, & grana ex noſtris .... appendit. Ejus figuram jam antea delineari curaverat Buteroüs.

LXXVIII. NOMISMA.

Iſid. lib. 14. Orig. c. 24. Philoſtr. l. 1. de Vita Apoll. c. 11. Prudent. Greg. Tur. l. 4. Hiſt. c. 33. 37. Anon. l. 4. de Mirac. S. Ben. c. 26. Aimoin. ſer. de S. Bened. L. 1. Cod. Th. de Falſa moneta, &c.

QUOD verò ſolidum Latini ſequioris ævi, Græci perinde recentiores νόμισμα appellarunt, cujus quidem vocis varias notiones acutè, ut ſolet, expendit Scaliger in poſthumo de Re nummaria libro. Quod enim Latinis pecuniæ ſignatæ nomine intelligitur, id Græcis νόμισμα dictum. Iſidorus, de ſolido: *Ipſe quoque Nomiſma vocatur, pro eo quòd nominibus Principum effigiebuſque ſignatur.* Unde poſtmodum etiam pro formâ, charactere, ac typo nummi uſurpatum, ut ex Philoſtrato, & aliis paſſim conſtat. Prudentius:

> *En Cæſar agnoſcit ſuum*
> *Numiſma nummis inditum.*

Concilium Francofôrdienſe an. 794. cap. 5. de Denariis: ***Si autem nominis noſtri nomiſma habent, & mero ſint argento, &c.*** Sed crebriùs pro aureo, ut in hac Conſtantini Conſtitutione: *Quicunque adulterina fecerit nomiſmata, pœnam pro diſcretione ſexus & conditionis ſuæ diverſitate ſuſtineat.* Gregorius Turonenſis: *Dantes multa numiſmatis aurei millia pro redemptione ſua.* Ita etiam paſſim Græci Byzantini, Philoſtorgius, auctor Chronici Alexandrini, Theophanes, Leo Imp. Nicetas, Pachymeres, & alii ſine numero.

LXXIX. CHRYSINUS.

Syn. Chalc. Act. 12. Syneſ. Ep. 129. Pallad. Ed. V. C. Emer. Bigoti p. 51. Doſith. l. 3. Leo in Tact. c. 8. § 15. Anna l. 11. &c. Leuncl. in Pand. n. 18. Mich. Apoſt. Ep. 56.

SOLIDOS deinde iſtos aureos χρυσίνους appellarunt iidem Græci recentiores. Gloſſæ Gr. Lat. χρύσινος, *ſolidus.* Phavorinus: τὸ δὲ χρύσινος μόνον ἀεὶ λέγεται, καὶ δηλοῖ νόμισμα τοῦ χρυσοῦ. Ita Conſtantinus Manaſſes χρύσινον & νόμισμα confundit:

> Χρυσίνου γὰρ ὁ μέδιμνος ἀπεμπολεῖτο.

Et mox:

> Δώδεκα γὰρ τὸ χρύσεον τὸ νόμισμα μεδίμνων
> Ἐκέλευσεν ἀντάξιον εἶναι τοῖς σιτωνοῦσι.

Quâ etiam notione vocem hanc uſurpant Synodus Calchedonenſis, Syneſius, Palladius in Vitâ Chryſoſtomi, Doſitheus, Leo Philoſ. Imp. Anna Comnena, Zonaras, Nicetas, Cinnamus, & alii. Leunclavius: *Chryſini Græcis à Chryſô dicuntur, ut ab auro nobis aurei: quod imitati Turci; ſuos ſive Ducatos, quod nomen à Venetorum Ducibus profectum arbitror, ſive Sultaninos, ab Altum vocavere Altum ler.* Inde formata vox ἡμιχρύσινος, pro ſemiſſe aureo apud Michaëlem Apoſtolium.

LXXX. HYPERPYRUM.

H. Steph. L. 1. C. Th. de Ponder. l. Unde auri publ. proſec.

UT porrò à χρυσῷ, χρυσίνους, ita ab obryzo, quod ὑπέρπυρον vocabant, eâdem nomenclaturâ aureos ſive ſolidos dixerunt: eſt enim Grammaticis ὑπέρπυρος, *ſupra modum igni excalefactus*, quod obryzo potiſſimùm adſcribitur. *Aurum coctum* vulgò in Cod. Theodoſiano, & apud Scriptores appellatur, quod ἄπεφθος χρυσὸς Themiſtio & Scholiaſti Thucydidis dicitur, ἑξάπεφθος, Simocattæ, niſi legendum ſit ἑξάπεφθος, *aurum ſexies coctum*, ſeu *recoctum*, Anaſtaſio Bibliothecario *antipephton*: ita enim legendum in Leone III. uti in Gloſſario noſtro monuimus: ***Fecit aquamanus antipemto deauratas paria duo***, ut apud Rainerum de Inventione reliquiarum SS. Eutychetis & Acutii apud Ughellum: ***Crucem Domini ex auro puriſſimo fecit admirabili artificio compactam, quod Splandoclaſtum & Antipeuton vocabatur.*** Ubi *ſplandoclaſtum* vox hybrida videtur, compoſita nempe ex *ſplendor*, Latinâ, & κλαστὸς, *fractus*, ut ſit aurum ductile in laminas tenuatum: nam in Gloſſis veteribus MSS. Regiis, ***Obryzum*** definitur *ſplendor auri:* ex quâ quidem definitione ὑπέρπυρον appellari etiam potuit, quaſi ὑπέρπυῤῥον, ***aurum eximiè rutilum:*** nam obryzi color πυῤῥὸς dicitur apud veterem Scriptorem de Urinis: εἶτα τέτακται ὑπόπυῤῥον Κελτικῷ χρυσῷ ἐοικὸς, καὶ μετ' αὐτὸ τὸ πυῤῥὸν ὀβρύζῳ εἰκασμένον χρυσῷ. Ubi aurum Gallicum, quod *minore æſtimatione taxatum* ait Novella Majoriani, & colore pallidiore fuit, obryzo, quod *rutilum* eſt, opponitur. S. Hieronymus ait iſta Eſaiæ, *Pretioſior erit vir auro, & homo mundo obryzo*, Aquilam interpretatum eſſe obryzum, πυῤῥὸν, quod coloris optimi atque ſanguinei eſt. S. Audoënus in Vitâ S. Eligii Epiſcopi Noviomenſis: ***Cùm omnis cenſus in unum collectus Regi pararetur ferendus, ac vellet Domeſticus ſimul & Monetarius adhuc aurum ipſum fornacis coctione purgare, ut, juxta ritum, puriſſimum & rutilum Aulæ Regis præſentaretur metallum, &c.*** Charta Karlomanni Regis apud Beſlium in Regibus Aquitaniæ: ***Trecentorum ſolidorum auri ad purum excocti ſe noverit pœnâ mulctandum.*** Neque aliud videtur χρυσίον πεπυρωμένον ἐκ πυρὸς, in Joannis Apocalypſi. E contrà aurum quod è metallis eruitur, αὐτόματος, & ἄπυρος χρυσὸς dicitur Agatharchidæ. Ὑπερπύρων autem nomenclaturæ ante primam Francorum noſtrorum in Syriam expeditionem mentionem fieri nondum advertimus.

Ab iis enim ad hæc ſacra bella profecturis, Conſtantinopolim adeuntibus, vel in Syriâ ipsâ cum Græcis pacta agentibus, aut commercia, tum primùm Hyperperorum auditum nomen, quod Græci idiomatis ignari variè depravatum extulere. Tudebodo quippe *Purpurati* dicuntur : *Et vendebant unius aſelli onus octo Purpuratis, qui appretiati erant centum viginti denariorum ſolidis.* Eadem habet Baldricus. Sed & Guibertus *Byzantios Purpuratos* aureos fuiſſe omnino teſtatur : *Ut aſini unius ex frumento ſarcina octo eorum Byzanteorum pretio diſtraheretur, quos ibidem Purpuratos vocitant, qui centum viginti nummorum ſolidis æſtimabantur.* At ὑπέρπυρον apud Græcos nomen paulò ſeriùs occurrit, apud Theorianum ſcilicet, qui Manuele imperante vixit, Scholiaſtem Harmenopuli, Codinum, & aliquot alios. Willelmus Tyrius vocem Græcam retinuit : *Viginti duo millia Hyperpyrorum, & tria millia marcarum argenti examinatiſſimi dicebatur eſſe largitus.* Hanc etiam ita reddidit S. Antoninus. At poſtmodum invaluit ut *Hyperperum* diceretur. Idem Antiſtes Tyrius paulò ſuprà : *Dotis autem quantitas erat in centum millibus Hyperperorum juſti ponderis, &c.* *Yperperum* abſque aſpiratione dixerunt Innocentius Tertius, Thomas Archidiaconus Salonenſis, Vincentius Belvacenſis, & aliquot Chartæ, quæ deſcriptæ leguntur apud Guichenonum in Bibliothecâ Sebuſianâ, & in Probationibus Hiſtoriæ noſtræ Gallo-Byzantinæ : *Yſperos* denique, *Yperperos*, & *Perpera*, pactum initum inter Michaëlem Palæologum & Genuenſes, quod nos ibidem perinde deſcripſimus, in quo interdum duplici P P. deſignatur hæc moneta. Nam extremis hiſce ſæculis uſus invaluerat, ut non jam *Hyperpera*, ſed *Perpera* ejuſmodi monetæ appellarentur. Ita enim hæc vox ſcripta reperitur apud eundem Innocentium III. Rogerum Hovedenum, Guntherum in Hiſtoriâ Conſtantinopolitanâ, Joannem Lucium in Hiſtoriâ Dalmaticâ, & alios. Atque inde Franci noſtri *Perpre* dixerunt. Albericus, de Gotofredo Villharduino Achaiæ Principe : *Ex quo Rex Joannes venerat ad partes illas, mittebat quolibet anno ducenta viginti millia Perpres ad conducendos auxiliarios.* Occurrit paſſim in Tabulis idiomate Gallico conſcriptis, ut *Perperi*, apud Mathæum Villaneum. Ex quâ corruptâ nomenclatione noſtri Franci Hieroſolymitani *Purpuratos* formarunt, cùm *Perpres* tum appellarentur eæ monetæ, voce haud multùm abludente à *Porpre*, uti eâ ætate, *Purpuram* dicebant. Hyperperos autem aureos fuiſſe docet præterea Pactum inter Michaëlem Palæologum & Genuenſes initum : *Yperperos aureos & Turchiſaros.* Et Charta Balduini II. Imp. Conſtantinopolitani an. 1248. *Comme nos aions emprunté des Marcheans vint & quatre mille Perpres de or de droit pois de Conſtantinoble, &c.* Unde à Guiberto cum Byzantiis confunduntur. De Hyperpyrorum pretio egere etiam ſuprà laudati Scriptores, Tudebodus, Baldricus, & Guibertus, qui ſingula Hyperpyra valuiſſe tradunt viginti ſolidis denariorum. Et Hugo Plagon in Verſione Gallica MS. Willelmi Tyrii ait Hyperpyrum valuiſſe ſeptem ſolidis Pariſienſium : *L'Empereres dit qu'il lui donnoit en mariage cent mille Perpres d'or. C'eſt une monnoie de Conſtantinople, une Perpre valoit bien ſept ſols de Pariſis. Pardeſſus dit que li envoiroit dix mille Perpres pour les deſpens & la feſte des noces.* Scribit Guntherus Hyperpyrum monetam fuiſſe auream, pretii unius Fertonis : *Per totum annum ad quatuordecim dies fiſco regio perſolvebat nummum aureum, qui Perpre vocari ſolet, Ferdoni, id eſt, quartæ parti Marcæ æquivalens.* Vincentius Belvacenſis ait quadringenta Hyperperorum millia confeciſſe quinquaginta ſeptem millia marcarum argenti : *Terra Soldani valebat ei quotidie 400. millia iperperi, id eſt, 57. millia marcas argenti.* Verùm ut hæc omnia de Hyperpyrorum pretio, de quo quædam attigit Scaliger, concilientur & comparentur, majoris eſſet otii, cùm præſertim ejus diverſitas ut plurimùm ex vilitate vel augmento metalli ſecundùm tempora oriatur. Hyperpyrum porrò nota ὑ deſignari apud Harmenopuli Scholiaſtem pridem obſervatum ab eodem Scaligero, quâ etiam νόμισμα deſignari in Rationali Peræquatorum, quod MS. ex Bibliothecâ Regiâ legimus, cenſet Salmaſius : quod certè vel ex eo liquet, quòd ſeptuaginta duo ὑ dicantur libram conficere, auri ſcilicet, uti de librâ Occiduâ ſuprà diximus : τὰ οβʹ ὑ. ποιῦσι λίτραν μίαν, — τὰ ρ ὑ ποιῦσι λίτραν μίαν καὶ ὑ κβ — τὸ ἥμισυ τῦ ὑ ἐστὶ τῆς λίτρας μέρος ρμδʺ. Ibidem præterea nomiſma ſeu ſolidus aureus dicitur conficere duodecim milliarenſes argenteos : τὰ δὲ μιλλιαρήσια ὀφείλεις λογαριάζειν δώδεκα τῷ ὑ ἐν πάσῃ δημοσίᾳ ἀπαιτήσει. Ab ejuſce verò monetæ ſpeciei penſitatione dicti olim *Perpyrarii* quidam liberæ conditionis homines in Regno Cyprio Luſinianorum, quòd Regi quindecim Hyperpyra quotannis penſitare tenerentur. Verùm addit Porcacchius Hyperpyra ejuſmodi, valoris fuiſſe Marcelli argentei Veneti, cui conſentit Leunclavius ex relatione cujuſdam Athenienſis. Quòd ſi ita ſe res habet, conſectaneum videtur Hyperpyra iſta Cypria argentea, non aurea fuiſſe. Tandem ex ſuprà dictis doceri poteſt vir eruditus unde dicta ſint Perpera, in cujus vocis origine non minimè hallucinatur.

LXXXI.
TALENTUM.

TALENTUM pro librâ Annam Comnenam & Scriptores Latinos ætatis inferioris, Theophanem verò anno nono Nicephori generalis, pro centenario, ſeu centum libris dixiſſe, docuimus ad Alexiadem, & in Gloſſario : ſed & pro Numiſmate,

Tudebod. l. 2. p. 787.
Baldric. p. 103. Guibert. l. 4. c. 5.
Theorian. in Legat. Scholiaſt. Harm. Cod. de Origin. p. 72. de Off. c. 5. n. 22.
W. Tyr. l. 18. c. 22.
S. Anton. to. 3. tit. 19. c. 8. §. 3.
Innoc. III. l. 13. Ep. 36.
Tho. Arch. c. 35.
Vinc. Belv. l. 31. c. 75. 143. 32. c. 16. 289.
Bibl. Sebuſ. p. 199.
Hiſt. Gallo-Byzant. p. 2. 10. 12. 13.
Innoc. III. l. 13. Ep. 155. 159. 162.
Hov. p. 593.
Gunth. c. 18.
Joan. Luc. p. 471. 472.
Alberic. MS. an. 1236.
Math. Villan. l. 7. c. 73.
Gunther. c. 8.
L. 31. c. 143.
Scaliger de Re num. p. 63.
Schol. Harmenop. l. 1. tit. 15. §. 3.
Loredan. in Hiſt. Cypr. l. 1. & 7. p. 8. 369.
Porcacchius de Inſul.
Leuncl. Pand.
Vid. Gloſſar.

Heſych. in Κοδράντης.

ſeu nummo aureo, uſurpatum teſtatur Heſychius: τὸ δὲ λεπτὸν ἑξακισχιλιοστὸν ταλάντου, ὅ ἐστι νόμισμα. Atque ſic videtur accepiſſe idem Theophanes anno primo Michaelis Curopalatæ, quo loco ſcribit Michaelem militum provincialium, qui bello Bulgarico perierant, uxoribus conceſſiſſe πέντε τάλαντα χρυσίου, cùm vix probabile ſit de centenariis auri hæc intelligenda.

LXXXII. BYZANTIUS.

Baldric. l. 1. Hiſt. Hier. W. Malmeſb. l. 4. Gunther. Hiſt. C P. c. 15. Tudebod. l. 4. Capit. Radelch. c. 20. 27. Lamb. Ard. p. 163. Ughell. to. 7. p. 394. 395. 405. Id. to. 6. p. 127. 298. Diſſ. 20. ad Joinvill. Ughell. to. 7. p. 60.

AUREOS iſtos Imperatorum Conſtantinopolitanorum, Latini Scriptores ferè ſemper *Byzantiorum* nomine donant, Græcis ipſis prorſus incognito: ex quo mirari contigit unde noſtri vocem inuſitatam, nec ævo ſuo receptam uſurparint, cùm Bizantium ab ipſius Conſtantini ætate urbs ipſa deſierit appellari. Baldricus Dolenſis, Willelmus Malmeſburienſis, & Guntherus *Byzantios*, à Byzantio ſeu Conſtantinopoli non denominatos duntaxat, ſed & nummos aureos fuiſſe conſentiunt. Hinc *Byzantei aurei* apud Tudebodum, & *Viſanti aurei* in Capitulari Radelchiſi Principis Beneventani, *Byzantini aurei*, apud Lambertum Ardenſem, ut cæteros omittam. Charta Joannis Anthypati Patritii Ducis Amalphitanorum, apud Ughellum: *Inſuper componere debeat illa perſona in cujus manibus hæc charta pervenerit auri ſolidos quingentos Byzantios.* Alia Sikelgaitæ Roberti Guiſcardi uxoris an. 6. Ducatus Amalphiæ, Ind. 2. *Componat in ſupraſcriptum Epiſcopium auri ſolidos Byzantios ſexcentos.* Rurſum alia anni 1128. *Tum componere pars infidelis ad partem quæ firma ſteterit, auri ſolidos centum Byzanteos.* Ita paſſim *libræ Byſanteæ.* Charta Athanaſii Archiepiſcopi Neapolitani circa annum 937. *Componat vobis pœnæ nomine auri libras duodecim Byzanteas.* Charta denique Guillelmi Epiſcopi Nolani an. 1123. *Inſuper componat vobis — auri libras decem Byzanteas.* Ad Saracenicas deinde & Turcicas monetas tranſiit Byzantiorum nomen: quos ad Græcanicorum nummorum diſcrimen, *Saracenatos Byzantios* appellant plerique Scriptorum mediæ ætatis, uti aliàs docuimus. Neque tantùm aureis monetis id vocabuli attributum, ſed & argenteis, præſertim in Cyprio Luſinianorum regno. Extat apud laudatum Ughellum Diploma Gregorii IX. PP. in quo hæc habentur: *Byzanciorum alborum mille & nonaginta duorum percipiendorum in reditibus civitatis Paphenſis & territorio ejus. Byzancios bonæ platæ*, id eſt, probi argenti, habet Charta Bermundi de Sancto Martino Majoricenſis an. 1232. quâ ſcilicet *Nunoni Sancii vendit aliquot alquerias pro mille & quingentis Byzanciis bonæ platæ.* Unde colligitur præterea ejuſmodi Byzantios monetam fuiſſe Maurorum Principum Hiſpanicorum. Hinc etiam percipere poſſunt Heraldicæ ſcientiæ ſtudioſi, cur in armorum inſignibus globuli aurei & argentei *Byzantiorum* donentur appellatione, cùm qui alterius ſunt coloris, *Tortelli* dicantur, quia videlicet nummos aureos & argenteos exhibent, quos *Bezans* vulgò nos ipſi appellamus.

LXXXIII. CONSTANTINOPOLITANI NUMMI.

Ughell. to. 7. p. 509. To. 7. p. 511. Ibid. p. 504. 509. 511. to. 6. p. 844. to. 8. p. 302. 714. 718. To. 7. p. 501. To. 7. p. 978. To. 6. p. 844.

QUOS denique Byzantios plerique, ut diximus, vocant, interdum *ſolidos Conſtantinopolitanos* nuncupari in veteribus Tabulis, quas paſſim profert Ughellus, obſervare eſt. Amatus Salernitanus Epiſcopus anno 1. Gaimarii Principis Ind. 3. circa annum 990. *Si taliter omnia ſuprà dicta non adimpleverimus, — componere obligavimus & meos ſucceſſores vobis veſtriſque hæredibus — quatuor millia ſolidos Conſtantinopolitanos, &c.* Ita certè hoc loco habetur: verùm, ne quid diſſimulem, in pleriſque Chartis, quas laudat aut deſcribit Ughellus, vox *Conſtantinopolitani ſolidi* contracta ferè ſemper legitur. Alia ejuſdem Amati Ind. 5. *Obligavi me — 500. auri ſolidos Conſtantin.* Alia Giſulphi Principis Salernitani an. 17. Principatus Indict. 14. *Componat ipſi patruo & nepotibus eorum 50. aureos Conſtant.* In aliis *Conſtantini ſolidi* nuncupari videntur. Charta Petri Epiſcopi Salernitani circa an. 882. *Obligamus nos & ſucceſſores noſtros ad componendum vobis — mille aureos Conſtantinos.* Unde dubium relinquitur, fuerint-ne eæ monetæ Conſtantini alicujus Imperatoris. Charta Joannis Barenſis Archiepiſcopi exarata *Conſtantino ſimulque cum eo regnante Romano Porphyrogenito filio ejus*, anno quarto ejuſdem Conſtantini, menſe Januario, Indictione ultimâ: *Vobis obligamus pœnam comprehendi centum Conſtantini ſolidos.* Alia Pandulphi Comitis Montis-Oderiſii an. 1027. *Obligat ſe & ſucceſſores ſuos ad obſervantiam ſub pœnâ mille ſolidorum Conſtantini.* Sed cùm omnia penè quæ deſcripſit Ughellus vetera Diplomata, exſcriptorum, vel typographorum fortaſſis incuriâ, de quâ is non ſemel queritur, cum omni accuratione minimè edita conſtet, admodum probabile eſt, exſcriptores eoſdem aut typographos literam *i.* ad *Conſtantin.* quo Conſtantinopolitani ſolidi deſignabantur, adjeciſſe, cùm exiſtimarent aureos illos eſſe Conſtantini alicujus Imperatoris.

LXXXIV. NUMMI, IMPERATORUM NOMINIBUS DONATI.

Anna l. 3. Alex. p. 93. Falco Benev. an. 1130. 1131. Ughel. in Arch. Benev.

LICET tamen fateri aureos Byzantios, eorum quorum erant Imperatorum, vel imagines præferebant, nominibus perſæpe donatos à Scriptoribus. Nam Ῥωμανάτας appellatos Romani Diogenis nummos teſtatur Anna Comnena, *Romanatos* noſtris, Chartæ veteres Latinæ, quas ad ejus Alexiadem laudamus. Falco Beneventanus an. 1130. *Hortum ſuum vendiderat ſexaginta Romanatos.* Et anno 1131. *Monet ut illi ſexaginta Romanatos redderet.* Bulla Alexandri III. PP. an. 1179. apud Ughellum: *Quadraginta & octo Romanatos de paradiſo, & de altari tantum, quod 24. unciarum auri compleat,*

Ita

Ita *Constantinatos*, Constantini Ducæ, *Michalatos*, Michaelis Ducæ, *Manuelatos* denique Manuelis Comneni Imperatoris nummos in veteri Instrumento, & *Manlat* voce contractâ vocari apud Arnoldum Lubecensem ibidem annotavimus, & in Glossario.

Notæ ad Alex. p. 322. 401.

LXXXV. SEMISSIS.

JAM verò ut ad solidi partes, aliasque minutiores, vel minoris pretii monetas descendamus, quemadmodum *semissem*, dimidium solidum Latini, ita Græci Byzantini ἡμισοῦ eadem notione sæpenumero usurpant. Theophanes ait Chaganum dixisse Romanos captivos redditurum se, si κατὰ ψυχὴν, id est, *in singula capita*, unum νόμισμα daretur: Mauricio id abnuente, petiisse Chaganum saltem ἀνὰ ἡμισοῦς λαβεῖν κατὰ ψυχήν. Rationale Peræquatorum sub Alexio Comneno exaratum: τὸ μὲν νόμισμα, ἤτοι μονὰς, δύο ἡμίσεια ἀποτελεῖ. τοίνυν καὶ τὸ ἡμισοῦ ἀπὸ τῶν δύο ἐξέρχεται λέγομεν. Ita sanè: nam vox semissis quibusvis monetis etiam convenit, argenteis nempe & æreis, perinde ac aureis, utpote pars dimidia cujusvis nummi. Hinc in aliquot æreis infimæ ætatis, in quibus nullum Imperatoris adscriptum est nomen, in aversâ parte, circa literam majusculam M. legitur EMICHS, qui quidem characteres *semissem* æreæ alterius monetæ esse indicant.

Theoph. in Maur. an. 18.

LXXXVI. TREMISSIS.

UT porrò *semissis* est dimidius solidus, ita *Tremissis* tertia pars solidi dicitur, ut est apud Isidorum, ubi de solido: *Hunc, ut diximus, vulgus Aureum vocat, cujus tertiam partem ideo dixerunt tremissem, eo quòd solidum faciat termissus*: ubi insulsum etymon. Atque hujus quidem monetæ speciei mentionem tantùm fieri apud mediæ ætatis Scriptores, pridem observatum à Cujacio, Casaubono, Salmasio, & aliis. Lampridius auctor est ab Alexandro Severo primùm aureos tremisses cusos: *tuncque primùm tremisses aureorum formati sunt.* Exhinc occurrunt passim *tremisses* apud inferioris ævi Scriptores, ac præsertim in Concilio Carthaginensi IV. in Codice Theodosiano & Justinianeo, in Legibus barbaricis antiquis, maximè in Ripuariâ, ubi *tremissis* dicitur constare quatuor denariis, quia solidus est duodecim denariorum: præterea apud Gregorium M. Paulum Warnefridum, Leonem Ostiensem, & alios non semel. Hinc τριμίσιον dixerunt Theophanes & Leo Grammaticus: ex quibus *trimisium* confecit Anastasius Bibliothecarius. *Trientem* verò aureum apud Pollionem in Claudio, idem esse quod *Tremissis* dicitur, pridem alii adnotarunt, quod & firmat Gregorius Turon. *Ad domum suam reversus, vidit ante pedes suos aureum in similitudinem trientis: quo assumpto, pensatoque, unius solidi appensus est pondere.*

Isidor. l. 14. c. 24. Cujac. ad lib. 12. Cod. Casaub. ad Lampr. Salmas. de Modo usur. Concil. Carth. IV. L. 2. C. de Erog. milit. ann. L. 16. Cod. de Castr. pec. lib. 12. L. 4. C. Th. de Milit. vest. L. 2. Ne Comit. &c. Lex Rip. tit. 23. Greg. M. l. 9. Ep. 29. Paul. Warnefr. l. 5. c. 39. Leo Ost. l. 2. c. 8. Theoph. p. 374. Leo Gram. p. 504. Anastas. in S. Silvestro, & in Hist. de Exil. S. Martini. Lib. 4. de Mirac. S. Martini c. 39.

LXXXVII. TETARTERON.

TRADUNT Scylitzes & Zonaras Nicephorum Phocam Imperatorem monetas suas pondere imminuisse: & cùm ad ea usque tempora nummus omnis *exagium* penderet, id est, *solidum*, uti hanc vocem accipi suprà docuimus, τεταρτηρὸν invenisse, statuisseque, ut tributa graviore darentur, largitiones verò ac impensæ mutilato ac leviori numismate fierent. Ex quibus, redactum solidi pondus, ad quartam partem quidam: quo modo *quartarios* vocat Lampridius: alii solidum quartâ legitimi ponderis parte imminutum volunt. Cui postremæ sententiæ favere videntur veteres Tabulæ Constantinopoli scriptæ anno 1064. proinde annis 450. post Phocæ interitum, apud Ughellum: *Hîc in urbe Constantinopoli obiit D. Ioannes Cajetanus, — & dimisit in vestro Episcopio sol. 3. & sol. 5. ad Sancto Erasmo de fore, — toti sunt solidi 35. Tetartaron.* Ubi moneta ista solidus dicitur cum adjectione *Tetarteron*, ad discrimen aureorum solidorum legitimi ponderis, qui nudè *solidi* ibi appellantur, quorum octo efficere dicuntur 35. *solidos Tetarteronum*: unde patet ejusmodi monetæ solidum quartam esse partem aliorum solidorum, aut paulò plus: nam si *Tetarteron* fuit solidus quartâ parte tantùm constans, triginta duo solidum legitimi ponderis confecissent. Quod autem Τεταρτηρὸν Græci, contractiùs Scriptores qui expeditionum Hierosolymitanarum historiam literis mandarunt, *Tartarones* vocant. Albertus Aquensis: *Imperator — ducentos Byzantios aureos sibi dari jussit: de monetâ verò quæ dicitur Tartaron, modium unum exercitui illius erogavit.* Et alio loco: *Per singulas hebdomadas quatuor viri aureis Byzantiis onerati, cum decem modiis monetæ Tartaron, de domo Imperatoris Duci mittebantur, quibus milites sustentari possent.* Istiusmodi monetæ idem alibi meminit, satisque innuit prorsus diversam fuisse ab aureis & Byzantiis nummis, seu solidis: quod firmat etiam Fulcherius Carnotensis, expertè scribens *Tartarones* æreos fuisse: *Iussit Imperator de auro suo & argento, atque palliis, proceribus nostris dari, & peditibus quoque fecit de nummis suis æneis, quos vocant Tartarones.* Neque nomenclaturâ aliâ donantur nummi isti ærei ab Orderico Vitali: *Tartarones quippe quadratos ex cupro nummos Thraces vocitant, de quibus in Thraciâ seu Bithyniâ provinciales mercimonia sua, sicut Philippis aut Byzantiis actitant.* Erant igitur *Tartarones* ex monetarum illarum genere, quas τετραγώνους vocat Novella Justiniani; cujusmodi, inquit Scaliger, sunt argentei nummuli, quos Græci Α'σπρους vocant, id est, *Albos*. Certè apud Tartaros vigere etiamnum istius appellationis memoriam, quod fortassis monetæ istæ minutiores è Græciâ in commerciis eò transierint, testari videtur Josephus Barbarus in Itinerario ad Tanaim: siquidem *Tetarti* idem sit quod *Tetarteri*, quod

Scylitz. p. 658. Zonar. p. 162. Lamprid. in Alexandro Severo. Ughell. to. 5. p. 1505. Albert. Aq. l. 1. c. 16. l. 2. c. 16. l. 8. c. 26. Fulch. l. 1. c. 4. Order. Vital. l. 10. p. 791. 792. Nov. Justin. 105. c. 3.

Joſeph. Barb. p. 453. prorſus licet exiſtimare. Ita porrò ille ſub an. 1436. *Neque hoc prætereundum videtur; (cùm mentionem nummi, quomodo Tartarico idiomate proferatur, hactenus fecerim) Tetarti propriè Albus dicitur, & per hunc colorem, nummum Tartari Argenteum, qui aliàs Albus eſt, intelligunt. Græci etiam Aſpros ſuos Albos vocant, Turci Akejen habent, Album nobis quoque, & Zagathiteng Album item nominant.* Nec multùm refert quòd *Tetarti* Tartarici Argentei ſint, perinde ac Aſpri & Albi Græcorum aut Turcorum, cum *Tetarteri*, aut *Tetartera* Græcorum ex ære fuerint, quandoquidem id appellationis minutioribus monetis quibuſvis tributum omnino pro certo ſit.

LXXXVIII. MILIARENSIS. *Gloſſæ Baſil.*

ENIMVERÒ conſtabat ſolidus, ſeu aureus Byzantius duodecim miliarenſibus argenteis: Miliarenſis autem duobus ceratiis: ceratium denique duodecim follibus æreis, de quibus ſigillatim dicendum. Inter Auguſtorum Byzantinorum τὰ λεπτὰ, ſeu minutiores nummorum ſpecies, fuit illa argentea, quam *Miliarenſium* appellatione vulgò indigitant Scriptores: Græci verò Μιλιαρέσιον & Μιλλιαρήσιον vocitant. Fuit autem Miliarenſis, Nomiſmatis pars duodecima. Gloſſæ Baſilicῶn: κατὰ νόμισμα λαμβάνει μιλιαρήσια ιβ'. & Suidas, μιλιαρίσιον, τὸ τοῦ νομίσματος δωδέκατον, uti reſtituunt viri docti, pro δέκατον. Conſtabat etiam Miliarenſis duobus ceratiis, ceratium verò duodecim follibus: *Suid. Schol. Baſil. l. 25. Cod. 1024.* Scholiaſtes Baſilicῶn: ἓν κεράτιον φόλλεις εἰσὶ δώδεκα, ἤτοι μιλιαρησίου ἥμισυ. Et vetus Rationale Peræquatorum, quod παλαιὰ λογαρικὴ inſcribitur in codice Regio; ἕως ὧδε ὀφείλεις ἀπαιτεῖν δικέρατον καὶ μόνον. ἀπὸ δὲ τοῦ ἡμίσεως καὶ ἔπει, ἤτοι τοῦ διμοίρου τοῦ ἑνὸς χαράγματος ιι, ὀφείλεις ἀπαιτεῖν καὶ ἑξάφολλον διὰ χαράγματος, λογαριάζειν δὲ δώδεκα μιλλιαρήσια τῷ νομίσματι, ἤτοι τὸ μιλλιαρήσιον ἔχειν φόλλεις κδ' κατὰ τὴν παλαιὰν παράδοσιν τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος. Duobus etiam ceratiis valuiſſe Miliarenſem omnino indicat Cedrenus, ſcribens Chaganum poſtulaſſe ab Imperatore pro ſingulis captivis quatuor ceratia, quæ duos, inquit, *Cedren. an. 18. Mauric.* Miliarenſes conficiebant. Scholiaſtes Baſilicῶn loco laudato: τὰ οὖν ιβ. κεράτια εἰσι νομίσματος ἥμισυ. τὸ γὰρ ἀκέραιον νόμισμα ἔχει μιλιαρήσια δώδεκα, ἤτοι κεράτια κδ'. Quod etiam *Theoph. p. 345. Cedr. p. 458.* firmatur à Theophane, ſcribente Leonem Iſaurum lege ſanxiſſe, ut in murorum urbis, qui terræ motu collapſi erant, reparationis ſumptus ſinguli ex incolis *miliarenſem* penſitarent: καὶ ἀπαιτοῦσιν εἰς κανόνα κατὰ ὁλοκοτίνιν τὸ μιλιαρίσιον. Mox addit ab eo deinceps tempore exſolvi ſolitam pro murorum refectione duorum ceratiorum penſitationem: ἐντεῦθεν οὖν ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια δίδειν τὰ δύο κεράτια τοῖς διοικηταῖς. Quæ quidem penſitatio δικέρατον dicitur Cedreno, Zonaræ, Manaſſæ, Glycæ, & aliis. At quærunt viri *Theodorit. l. 2. c. 16.* docti quid ſit ὁλοκοτίνιν apud Theophanem loco laudato, & iſto Theodoriti in Hiſt. Eccl. ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλε πεντακοσίους ὁλοκοτίνους αὐτῷ εἰς δαπάνας, ubi vetus lectio χρυσίνους habet, quam ſanè vocem firmat Cedrenus, qui præfert hoc loco: προσετάξαμεν τοῖς διοικηταῖς τῶν θεμάτων ἀπαιτεῖν εἰς τὸν κανόνα κατὰ νόμισμα μιλιαρίσιον ἕν. Ita ὁλοκοτίνιν, vel ὁλοκότινος idem erit ac νόμισμα, *ſolidus*, uti redditur ab Epiphanio Scholaſtico, vel *nummus argenteus*, ut ab Anaſtaſio in Hiſtoriâ Eccleſiaſticâ, incerto licèt etymo. Sed & idem fuit Miliarenſis cum Argenteo. Rationale: ἰστέον ὅτι δώδεκα μιλιαρήσια, ἢ δώδεκα ἄργυρα, τῷ νομίσματι λογαριάζονται εἰς Σέκρετον τοῦ Γενικοῦ. τὸ γὰρ μιλιαρήσιον ἀντὶ ἀργυροῦ λογίζεται, τὸ δὲ ἄργυρον ἀντὶ μιλιαρισίου. μιλιαρεσίων verò mentio primùm videtur facta ſub Ho*Simoc. l. 5. c. 14.* norio, cùm *ſcrinium à Miliarenſibus* ſub diſpoſitione Comitis Largitionum ſtatuatur in Notitiâ utriuſque Imperii, ejuſdem Auguſti ævo editâ: dein ſub Juſtiniano, qui horum *Theoph. Cedr. Porph. de adm. Imp. c. 43. Leo Gram. p. 480. Achm. &c. Cedr. p. 168. Gloſſ. Baſil. Anon. de Mirac. S. Anaſtaſii Perſæ cap. 1.* meminit in Novellâ 105. mox ſub Mauricio apud Simocattam, ſub Heraclio apud Theophanem & Cedrenum anno ejus duodecimo, ſub aliis demum apud Porphyrogenitum libro de Adminiſtrando Imperio, Leonem Grammaticum in Leone Philoſopho, Achmetem, & alios. Cedrenus ἀπὸ τῆς μιλιτίας, ἤτοι στρατίας, *à militiâ* deducit, quod ſcilicet eâ monetæ ſpecie militum ſtipendia exſolverentur, cui ſententiæ conſentanea habent Gloſſæ Baſilicῶn: ἔστι δὲ ἕτερος φόλλις συναγόμενος ἐξ ἀργυρείων λεπτῶν τοῖς στρατιώταις διδομένων, καὶ διὰ τοῦτο μιλιαρισίων καλουμένων. Sed quod ſubdit Cedrenus, Scipionem pecuniæ inopiâ laborantem, dum bella Romanos inter & Annibalem exardeſcebant, ejus uſum adinveniſſe, vix fidem meretur, cùm Miliarenſium demum nomen auditum fuerit poſt inſtauratum à Conſtantino Byzantium. Neque ab hac Cedreni ſententiâ abludit Epiphanius, ſcribens miliareſium apud Romanos eſſe στρατιωτικὸν δόμα, *Epiph. lib. de Ponder. Scalig. p. 55. Gloſſ. Baſil. p. 72. Petav. ad Epiph.* *militare ſtipendium*: ſeu ut habent Gloſſæ Baſilicῶn, στρατιωτικὸν δῶρον. At his adverſatur Joſephus Scaliger, hoc potiſſimùm nixus fundamento, quòd ſi à militiâ vox hæc deduceretur, non *miliarenſis*, ſed *militarenſis* hæc moneta nuncupari debuerit. Verùm objectioni Scaligerianæ id præſertim opponi poteſt, quòd Græci Byzantini μιλίους appellabant, quos Latini *milites*: quod ex Porphyrogenito & Annâ Comnenâ præſertim colligitur, qui quos Latini Magiſtros militum, unico vocabulo μαϊστρομιλίους appellant, uti ad Alexiadem monuimus. Sed ut incertum eſſe etymon iſtud fatendum eſt, ita videant eruditi an majoris ſit fidei illud quod proferunt Gloſſæ Baſilicῶn, *miliareſia* ſcilicet ſic nuncupata, quòd libræ auri milleſimam partem conficiant, quovis Nomiſmate duodecim miliarenſibus conſtante: μιλιαρήσιον, τὸ χιλιοστὸν τῆς τοῦ χρυσίου λίτρας. μίλι γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ χίλια καλοῦσι, καὶ οὕτω κατεκερμάτωσε τὸ πόσον τῆς λίτρας, ἵνα δι' αὐτοῦ σώζηται

τὰ χίλια μιλιαρήσια, ὥστε κατὰ νομίσματα λαγχάνει μιλιαρίσια ιδʹ. Sed pro ιδʹ legendum prorſus ιβʹ. ſuprà enim diximus nomiſma conſtitiſſe duodecim Miliarenſibus. Certè huic ſententiæ vox *Miliarenſis* non repugnat, cùm *Miliarenſem porticum*, quæ Romæ in Hortis Saluſtianis extitit, appellet Vopiſcus, quam *Millenariam* Suetonius. Iſtius etiam monetæ uſus tranſiit in Italiam: quippe apud Ughellum in Archiepiſcopis Brunduſinis, deſcriptum legitur Diploma Rogerii Siciliæ Regis anni 1133. ex quo hæc ſunt: *Concedimus præfato Monaſterio in terrâ noſtrâ Miſanii villanos 80. demanios noſtros, qui reddant ſingulis annis in duabus datis centum quadraginta Michalatos, & centum Miliarenſes.* Ubi *Michalati* perinde ſunt Michaelis Ducæ Imperatoris Nomiſmata, ſeu ſolidi aurei, uti ſuprà innuimus. Neque aliunde Provinciales noſtri ſuos *Millarenſes* accepere: nam quod ſuſpicatur Scaliger à quodam *Muley Rais* Arabum Principe, & in Hiſpaniâ regnante denominatos, & ex Hiſpaniâ in Galliam invectos, refutatione non eget; quandoquidem an in rerum naturâ Princeps ille unquam fuerit, ſe neſcire ultro fatetur. *Millarenſium* verò *Maſſilienſium* mentionem in veteribus Tabulis fieri comperio. Pactum initum inter Carolum Comitem Provinciæ & Maſſilienſes art. 20. *De prædictis monetis quæ fiunt in Maſſiliâ, habeat Dominus Comes duodecim denarios Maſſilienſium minutorum tantum pro marchâ argenti fini, — & eodem modo intelligitur de monetâ Millarenſium.* Horum etiam meminit Diploma aliud, quo Berengerus Fredolus Magalonenſis Epiſcopus Monſpelienſibus cudendæ *monetæ Millarenſis dictæ* facultatem concedit, ad legem decem denariorum, in toto Epiſcopatu & Comitatu, &c. Extat præterea Diploma aliud Guillelmi Gerundenſis Sacriſtæ an. 1268. in quo Miliarenſium mentio fit: *Ita tamen quod de Miliarenſi a nobis & D. Infante Iacobo nobis conceſſo habendo de quolibet maidino ſalis ad opus murorum conſtruendorum & reficiendorum, &c.* Sed an à *Miliarenſibus* minutiores apud nos monetæ, quas *Liards* appellamus, nomen & originem ducant, uti vult Pithœus, major eſt difficultas: cùm exiſtiment alii ita vocitatam monetam Regum Angliæ, in Aquitaniæ Ducatu ab iis cuſam: atque adeo contendant haud diverſam à monetâ aureâ, quam *Nobilem Roſatum* vulgò dicimus, & quam Regeſtum, quod Briſſonis vocant, teſtatur pendere quatuor denarios & ſex grana. Addunt præterea Edwardum III. Angliæ Regem primùm id genus monetæ fabricaſſe, quod etiam ſcribit Seldenus: idque nominis monetæ ejuſmodi datum, *les Hardis*, ſeu ut tum efferebant, *Li hardis*, deinde *Liards*, quod in eâ Rex manu enſem nudatum tenens effingatur. Pulinus tradit *Liardorum* iſtorum alios fuiſſe aureos, alios argenteos, alios denique ex materiâ argento & ære conflatâ, quam *billonem* dicimus: appellationemque iſtam, quam certis quibuſdam æreis monetis vulgò tribuimus, ab eâ monetæ Anglicæ ſpecie deductam. Diploma quoddam anni 1400. pro monetis confundit *les Hardis*, & *les Liards de France*, pro tribus denariis: in quo etiam mentio fit *des Hardis Morlans*, pro duobus denariis & obolo. *Milreis* aureos Luſitanicos à Miliarenſibus quidam etiam deducunt, vel certè eorum appellationem: quos Heniſchius ideo cenſet appellatos, quòd mille *Reſis* conſtiterint: *Reſum* autem eſſe quintam partem ait *Cruciferi*, ſive unum obolum cum duabus quintis: cùm 40. *Reſi* Regalem conficiant. Vel ex his ſaltem conficitur viri doctiſſimi evaneſcere conjecturam, qui monetam dictam *les ardis*, Gothicam eſſe credidit, atque inde *panes ſordidos*, *Ardinienſes* dictos in Codice Theodoſiano, quòd ſinguli vænirent ſingulis *Ardinis*, id eſt, quadrantibus, quo modo Toloſates etiamnum quartam partem aſſis vocant: adeo ut verba hæc, *qui nunc dicuntur Sardinienſes*, vel, uti legit, *Ardinienſes*, Aniano interpreti adſcribat.

Vopiſcus in Aureliano. Sueton. in Nerone c. 31. Ughell. to. 9. p. 45.

Apud Sammarth. in Epiſcop. Monſpel. n. 31.

Pithœus ad Leg. Salic. tit. 1.

Selden. l. 2. de Mari clauſo c. 25.

D. Poulin au Traité des Monnoies de France.

Heniſch. lib. de aſſe p. 217. Samuel Petitus lib. 2. obſer. c. 11. L. 5. Cod. Th. de Annon. civic.

LXXXIX. CERATIUM.

UT ſolidus duodecim Miliarenſibus argenteis, ita Miliarenſis conſtabat duobus ceratiis perinde argenteis: *Ceratium* verò duodecim Follibus æreis, ut eſt in Legibus Georgicis, & apud Cedrenum anno viceſimo quarto Leonis Iſauri: & ſi eundem Cedrenum audimus, ab ipſius Numæ temporibus id genus monetæ obtinuit. Duo præterea ceratia Miliarenſem confeciſſe, atque inde δικέρατον dici Scriptoribus, mox innuimus: quod firmat idem Cedrenus anno decimo-octavo Mauricii, qui quatuor Ceratia duos Miliarenſes confeciſſe ſcribit, & Theophanes anno octavo Nicephori Generalis, qui unicâ voce τετρακέρατον dixit, quod Epiphanio τετράδραχμον dicitur, ſexta ſcilicet ſolidi pars; ſiquidem *Drachma* idem eſt quod *Ceratium*, pars nempe viceſima quarta ſolidi. Proinde τετρακέρατος ſemiſſis fuit moneta illa argentea, quâ Heraclius *Rogas* ſuas ſeu largitiones feciſſe ſcribit autor Chronici Alexandrini, anno illius quinto: τούτῳ τῷ ἔτει γέγονεν ἀπὸ νόμου νόμισμα ἑξάγραμμον ἀργυροῦν, καὶ βασιλικαὶ ῥόγαι δι' αὐτοῦ γεγόνασι, καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἀρχαιότητος. *Hoc anno numiſma ex lege cuſum eſt argenteum ſex ſcripulorum, & largitiones eo genere nummi factæ, ad ſemiſſem veteris moris.* Ubi perperam interpres ἑξάγραμμον, *ſenis literis inſignitum* reddidit: eſt enim γράμμα idem quod *ſcripulus*, vel *ſcriptulus*, unde fortè Græci nomen formarunt, quaſi à voce *ſcribere*, vox *ſcriptulus* ducatur, quod punctis olim, ſeu γράμμαις notarentur nummi, quæ eorum pondera deſignarent. Iſidorus: *Scripulus ſex ſiliquarum pondere conſtat. Hic apud Græcos Gramma vocatur.* Gloſſæ Gr. Lat. γράμμα, ὁ σταθμὸς, *ſcripulum*. Gloſſæ Lat. Gr. *Semuncia*, γράμ-

I. L. Georgicæ tit. 2. §. 1. Cedren. p. 458. Cedren. p. 399. Theoph. p. 412.

Iſid. l. 1. c. 24.

ματα δώδεκα. Ita apud Hesychium σατὴρ dicitur esse τετράγραμμος, ut apud Cleopatram in tractatu de Ponderibus, τὸ δηνάριον ἔχειν γράμματα δ'. Quanquam apud Hesychium legendum τετράδραχμος censet Scaliger; quod firmat idem Cleopatræ liber, in quo ὁ σατὴρ ἔχειν δραχμὰς δ', & τετράδραχμον vocari dicitur. Apud Medicos & cæteros Scriptores *Ceratium* est ponderis species, de quo præter Isidorum, & auctorem de Ponderibus, qui Nicandro subjicitur, copiosè egit Pisanus.

Isid. l. 16. c. 24. Pisan. l. 3. de Numism. c. 1. & 2.

XC.
FOLLIS.

FOLLIUM autem ut monetæ minutioris crebra mentio est apud Scriptores, etiam aliquot qui Constantini ævum præcesserunt, Lampridium, S. Augustinum, Evodium Uzatensem, & alios, adeo ut non omnino damnandus videatur auctor Rationalis Peræquatorum, qui ejusmodi monetis pretium inditum ab Augusto Cæsare scribit. Et certè Casaubonus & Salmasius ab ipsis Hebræis vel Chaldæis etymon perinde ac usum arcessunt. Ex quo explodit idem Salmasius Epiphanium, qui *follem* per βαλάντιον reddit: tametsi annotetur in veteribus Glossis MSS. *nummos folles dici à sacculo quo conduntur.* Certè sacculus *follis* exertè appellatur apud Fredegarium Scholasticum cap. 18. cujus lemma est, *de Aureliano qui follem peraidit*, qui in ipso contextu *pera* dicitur. Follium verò alii erant argentei, alii ærei. Follem argenteum τετράδραχμον vocat Epiphanius. Unde idem fuerit quod τετρακέρατον, quod perinde quatuor Dragmis constitit. De æreis hîc agimus, quo modo intelliguntur à plerisque Scriptorum Byzantinorum. Glossæ Græco-Latinæ: φόλλις, æs. *Folles æris* dixit Lampridius; *follerales* Marcellinus Comes, seu *follares*, ut præfert Sirmondi Editio, quasi folles æreos: *Nummis quos Romani Teruncianos vocant, Græci Follares, Anastasius suo nomine figuratis placabilem plebi commutationem distraxit.* Lectionem Sirmondi firmat Falco Beneventanus, ubi de Rogerio Rege Siciliæ: *Induxit etiam tres follares æreos Romesinam unam appretiatos.* Græcam porrò voci originem esse hîc indicat Marcellinus, scilicet à φολὶς, φολίδος, *squama*: nam & φολίδα τῶ χαλκῶ dixit Hippocrates. quòd scilicet *folles* instar squamæ æris essent. Atque ita nonnulli ex Scriptoribus Græcis cum unico λ habent, ut Procopius: εἰκοσιοὺς ὀβόλους, οὓς φόλεις καλοῦσιν. Sic denique Theophanes, & Cedrenus anno vicesimo quarto Anastasii, iidem & Zonaras anno perinde vicesimo quarto Leonis Isauri, auctor Vitæ S. Auxentii, Glossæ Basilican, Moschopulus, & alii. Φόλας dixit Harmenopulus, à φόλη, uti appellatur ab Epiphanio. Φόλλην dixit etiam Cedrenus anno septimo Justini Thracis: cæteri *follem* habent. Vetus inscriptio: IS. TVM. INFERET. POENAE. NOMINE. REIP. FOLLES. MILLE. Sic non semel in Codice Theodosiano. Chronicon Alexandrinum anno decimo sexto Heraclii: ὁ γὰρ λεχθεὶς ὁ Σεισμὸς γ φόλλεων παραστησάμενος τῶ ψωμίω, αὐτὸς ἡ φόλλεων αὐτὸ ἠθελήθη ποιῆσαι: *quippe Joannes iste Sismus cum offulâ tribus follibus distraheretur, ipse rem eò deducere conabatur, uti octo follibus id fieret.* Alibi φόλεις habet. Sed missis reliquis Scriptoribus, lubet tantùm observare, quingentos folles æreos conficere libram argenti, ex L. 3. Cod. Th. de Pistoribus, quæ definit primam Præturam expendere viginti quinque millia follium, & quinquaginta libras argenti: secundam viginti millia follium & quadraginta libras argenti: tertiam denique quindecim millia follium, & triginta libras argenti. Quos verò *senos folles*, quibus libra porcinæ carnis æstimatur, vocat lex tertia eodem Codice de Suariis, ἑξάφολον appellat auctor Rationalis Peræquatorum, quo loco ait ita nuncupatam additionem factam *Dicerato* à Leone Isauro: χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι τὸ ἑξάφολλον προσθήκη ἐγεγόνει Λέοντος τοῦ Ισαύρου, à quâ quidem superindictione ejusmodi tributum unico vocabulo ibidem non semel δικερατοεξάφολλον appellatum. Apud Hispanos habetur moneta minutior, quam *Feluz* nomenclaturâ donant, & valere *coronato* seu *cornado*, esseque tertiam partem *Blancæ* scribit Sebastianus Cobarruvias. Sed quod addit vocem esse Arabicam, vix ei assentiar, nisi Arabes à Romanis acceperint, eamque ad Hispanos transmiserint.

Lampr. in Elagab. S. Aug. l. 22. de Civ. Dei c. 8. l. 3. Contra Cresscon. c. 29. serm. 40. in Nov. Evod. l. 1. de Mir. S. Steph. c. 14. Casaub. ad Lamprid. Salmas. l. de Usur. c. 11. extr. Franciscus Francus in Elencho Cercopetaviano p. 45. & seqq. In Epit. c. 18. Marcell. Com. Falco Beneven. an. 1140. Hippocr. l. de Visu. Procop. in Anecd. Theoph. Cedr. p. 458. Zon. Vita S. Auxent. n. 7. Harmenop. in Georg. tit. 2. §. 1. & 10. Grut. 810. 10. L. 3. de Veter. L. 3. de Pistor.

XCI.
FOLLIS MAJORIS PRETII.

ERANT præterea folles alii majoris pretii, quàm ii de quibus egimus. Tradit Zozimus Constantinum M. describi jussisse magnatum possessiones, iisque tributum imposuisse quod *Follem* nominavit, τέλος ἐπιθεὶς, ᾧ τινι φόλλιον αὐτὸν ἐπέθηκεν ὄνομα. Hinc *Follem Senatorium* vocat Novella Majoriani de Indulgentiis debitorum. Neque tamen unus, sed duo pensitabantur à Senatoribus folles, ex lege 2. Cod. Th. de Senatoribus, & l. 1. de Prætoribus. Cujusmodi autem esset *Senatorius* iste *census*, uti appellatur à Symmacho, docet Vir Illustris Hesychius Milesius Historiarum libro sexto in Glossis Basilican. Ait enim pro modo facultatum eam fuisse Senatoriam pensitationem, quam *follem* etiam appellatam innuit, qui variis constitit quantitatibus: à duabus enim auri libris ad octo processisse secundùm dignitatis ac facultatum rationem: ἔστι δὲ καὶ ἕτερος φόλλις διαφόρους ἔχων ποσότητας· ἀπὸ γὰρ δύο χρυσίου λιτρῶν ἀρχόμενος, εἰς ὀκτὼ προέβη κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν ἀπαιτουμένων. Addit deinde primæ dignitatis viros octo auri libras, secundæ quatuor, tertiæ denique duas pensitasse. Ex quibus primò percipimus, quod ait Zozimus *Follem* propriâ nomenclaturâ appellatum Senatoriam istam pensitationem, quam qui implere non valebant, saltem solidos præstare

Zozim. l. 2. p. 699. Symmach. l. 10. Ep. 60.

jubebantur, ex lege 4. Cod. Th. de Senatoribus, &c. Sed & ex Heſychii verbis videtur follis iſte idem fuiſſe cum librâ auri. Nam lex ſecunda dicto titulo de Senatoribus, præcipit *duorum follium manere cunctos* (Senatores) *indiſcretam poſſeſſionem, etiamſi poſſeſſionem fortè non habeant:* Heſychius verò cùm *Follem* dicit eſſe cenſum hominum locupletum, qui à duabus auri libris ad octo progrediebatur, habitâ facultatum ratione, conſequi videtur, binos iſtos folles eſſe binas auri libras Heſychii. Proinde hac notione *Folles* intelligendi in L. 2. & 3. Quorum appellat. non recip. L. 1. de Prætoribus, & L. 1. de Menſis oleariis, in Codice eodem Theodoſiano. Et ſanè Gloſſæ Baſilican exertè dicunt *Follem* eſſe σταθμὸν, ſeu libram vel pondus, quod appendit denarios 250. hoc eſt, libras 82. & 6. uncias, denario computato pro unâ librâ & tredecim unciis.

XCII. OBOLUS. *Suid. in ὀβολός p. 111. 1. ed. Scyl. p. 689. Zon. ad Syn. Trull.*

OBOLOS eoſdem eſſe cum follibus æreis auctor eſt Procopius in Anecdotis, quo loco ſcribit auri ſtaterem, ſeu Nomiſma cum decem & ducentis obolis commutatum à nummulariis. Unde de follibus intelligendus videtur Scylitzes, cùm ait Joannem Tzimiſcen Imperatorem ſtatuiſſe, ut ἐν τῷ νομίσματι καὶ ἐν τῷ ὀβολῷ Servatoris inſculperetur imago, id eſt, in aureis, ac æreis, minutioribuſque nummis. Memorat ibidem Procopius quendam Petrum Barſymen Syrum ἐπὶ τῆς χαλκῆς τραπέζης καθήμενον, ob τὴν περὶ τοὺς ὀβολοὺς κλοπὴν famoſum, qui quidem ex iis erat quos Collybiſtas, Nummularios, & Collectarios vocabant, Zonaras τοὺς τὰ λεπτὰ νομίσματα πωλοῦντας, qui vendebant nummos, ſeu ſolidos aureos minutulis monetis permutabant, de quibus nummorum venditoribus agit Codex Theodoſianus L. un. Si quis circul. L. 1. & 2. Si quis pecun. conflaverit, & L. 1. de Ponderat.

XCIII. LEPTUM, QUADRANS NUMMUS. *Lucas c. 22. Chryſoſt. Marc. 12. p. 59. L. 1. de Medic. L. 1. de Pretio panis Oſtienſ. Novella Theod. 25. L. 2. Cod. Th. de Alex. pleb. primat.*

FOLLES igitur ærei & oboli monetis minutioribus accenſentur. At Heſychius τάλαντον, id eſt, ſolidum dividit in λεπτὰ, νούμμους, κοδράντας, ἀσσάρια· λεπτὸν apud Lucam, ὀβολὸν interpretatur Chryſoſtomus: δαψιλὴς καὶ φιλότιμος ἡ ἐκ τῶν δύο λεπτῶν ἐλεημοσύνη, τουτέστιν ἐκ τῶν δύο ὀβολῶν. Heſychius ait λεπτὸν eſſe ἑξακισχιλιοστὸν ταλάντου, ὅ ἐστι νόμισμα ἕν, idemque eſſe quod Κοδράντης, ἢ τὸ τέταρτον τοῦ φόλλεως. alibi Κοδράντην eſſe ſcribit λεπτὰ δύο, ex Evangeliſta: τὰ δὲ δύο λεπτὰ κοδράντης εἷς, ἤγουν νουμμία τρία. Unde conficit Scaliger ſolidum dividi εἰς κοδράντας 6000. εἰς λεπτὰ 12000. εἰς νουμμία 18000. Et ſanè τὰ λεπτὰ per νουμμία numerari docet Rationale Peræquatorum, in quo χαλκῶν νουμμίων crebra mentio occurrit. Ibi enim Alexius Imperator ſtatuit διὰ χαλκῶν νουμμίων ἀπαιτεῖσθαι τὰ λεπτὰ ψηφία τῶν τελουμένων δημοσίων, *per æreos nummulos exigi minutos calculos, qui in tributis penduntur:* & καταλογίζεσθαι τὰ νουμία ἐπὶ τῶν τεσσάρων μιλιαρησίων τῷ νομίσματι, ὥστε χρεωστοῦντα ἥμισυ νομίσματος διδόναι μιλιαρήσια β' νουμίων χαλκῶν. Ita νουμίον eſt minutiſſima moneta ærea, uti *nummus* uſurpatur in Codice Theodoſiano, & in Novellâ Theodoſii & Valentiniani: *Ne unquam intra ſeptem millia nummorum ſolidus diſtrahatur, emptus è collectario ſeptem millibus ducentis.* Et in Gloſſis MSS. Regiis, νοῦμμος, τὸ νουμίον exponitur. Quod verò νουμίον alii, Heſychius interdum νόμισμα vocat, cùm ſcilicet ait Quadrantem νομίσματα τρία confeciſſe. Ab ejuſmodi *nummis* dictum fortaſſis *Dinummium vectigal*, quod urbis Alexandrinæ ſinguli cives ad urbis onera pendebant: quemadmodum in Gloſſis Lat. Gr. *binio*, δίνουμμα eſſe dicitur.

XCIV. ASSARIUM. *Heſych. Cujac. l. 7. Obſ. c. 33. Cod. 930.*

ASSARIUM, præterea idem eſſe quod λεπτὸν, auctor eſt Heſychius: ἀσσάριον καὶ λεπτὸν ἕν εἰσιν, ἤγουν ἑξακισχιλιοστὸν ταλάντου, quo loco λεπτὸν cum Quadrante confundit, qui eſt ſexmilleſima pars ſolidi, quo modo alibi etiam uſurpat. Gloſſæ veteres ἀσσάριον, νουμμίον vertunt. Ita Suidæ ἀσσάρια, ὀβολοὶ, νομίσματα, & στάμενα, idem ſonant, vel certè pro λεπτοῖς, ſeu minutioribus monetis confunduntur. Et in Gloſſis Græco-Latinis ἀσσάριον, *as* eſſe dicitur, minimus nempe æris nummus, cùm de numeratâ in ære pecuniâ agitur, ut obſervat Cujacius. Sed & de vocis notione ac monetæ valore non ſibi conſtant Græculi iſti: quippe in Gloſſis Regiis MSS. ἀσσάριον exponitur πεντανούμιον, ἢ δεκανούμιον, ita ut *aſſarium* confecerit quinque vel decem νουμία ærea, vel certè appenderit: nam ἀσσάριον pro pondere uſurpat Cleopatra de Ponderibus, ubi τετράσσαρον Ἰταλικὸν unciam vocari ait. Apud Marcellum Empiricum de Ponderibus & menſuris, *Tetraſſarius ſemuncia eſt:* unde colligitur aſſem unciæ quadrantem habuiſſe.

XCV. ΣΤΑΜΕΝΑ. *Gloſſar. Meurſi. Odo de Diogil. l. 3. de profect. Lud. VII. in Or. lib. 4.*

QUOD verò ad vocem στάμενα pertinet, à Græculis infimi ævi pro minutiore monetâ uſurpatam, videtur illa eſſe quam Odo de Diogilo *ſtammam* vocat, proclivi mendo, pro *ſtaminam*, uti in Gloſſario monuimus. Is enim Ludovici VII. Francorum Regis per urbem Conſtantinopolitanam tranſitum enarrans, ait à Francis noſtris, cùm ad Græcorum terras acceſſiſſent, *monetas cupreas*, ſeu æreas, & *ſtammas* tum primùm viſas: *Hîc primò* (in Græciâ) *cupream monetam & ſtammas offendimus, & pro unâ earum quinque denarios, & pro duodecim ſolidis Marcam triſtes dabamus.* Rurſum alio loco: *Ante Palatium, vel etiam in tentoriis habebamus congruum, ſi duraret, concambium, minus quàm duobus denariis ſtammam unam, & earum triginta tres ſolidos propter Marcam.* De

Cujac. l. 11. Obſer. c. 1. Salmaſ. l. de Uſur. p. 581. 685. Pollux l. 9. c. 6.

vocis etymo non conſtat : nolim enim præſtare ita nuncupatas, quòd ex ſtanno ære fortean mixto conflatæ fuerint : nam *σάμνον* Græci, ut Latini, recentiores *ſtamnum* & *ſtagnum* appellant, quod veteres *ſtannum. Nummi ſtagnei* habentur in Pandectis Florentinis, de quibus Cujacius. Scio aliam arceſſi originem voci *σάμψα* ab Salmaſio, quæ neſcio an perinde ab omnibus probetur. Ait quippe *τῶν ἰσαμψῶν* voce, propriè ſignificari quæ fœnore dantur : *ἴσαϑαι* enim eſſe fœnore accipere : præterea Pollucem pro pecuniâ numeratâ etiam *ἰσάμψα* vocem uſurpaſſe, hoc loco : *πέντε χρυσοῦ στατῆρες μνᾶν ἐδύναντο· οἱ γὰρ ἐν τοῖς ἰσαμψίοις τῆς μνᾶς τὸ πεμπτὸν στατῆρα ὀνομάζουσι.* Sed alii *ἐν ἰσαμψίοις, in appenſis* rectiùs opinor vertunt.

XCVI. Aspri.

Inter monetas minores argenteas occurrunt etiam eæ quas *Aſpros*, vel *Aſpra* vocant Græci recentiores, cum quâ Collybiſtæ, ſeu *Cambitores*, majorem tam argenteam quàm auream commutare ſolent. Unde denarium *Aſprum* reddunt Gloſſæ Græco-Latinæ : *δηνάριον, λευκὸν, aſprum :* ubi *λευκὸν* idem valet quod *album*, & quod *aſprum*. Quò ſpectant iſta Heſychii : *λεπταλέον. ἰσχνὸν λεπτόν· λεπτὰς καὶ παχείας, λεῦκος ἐν νόμοις, τὰς δραχμὰς, λεπτὰς μὲν τὰς ἐξωβόλους, παχείας δὲ τὰς πλέον ἐχούσας.* Eadem habet Favorinus : ubi *λεῦκον* in nummis dici obſervat, idemque eſſe quod *λεπτὸν*, deinde drachmam eſſe, cui opponitur *παχεῖαν*, quæ Achæis *δίδραχμον* ſonat, ut alibi obſervat. Notum porro Græcos *ἄσπρον* pro *λευκῷ* etiam in colore uſurpare. Sed & inde noſtri fortè minutiores monetas ſuas argenteas *Blancs* vocavere, niſi ii à noſtris hauſerint, ab argentei metalli ſcilicet colore. Quòd verò ejuſmodi minutioribus monetis majores permutarentur, *Aſpraturam*, *κόλλυβον* reddunt Gloſſæ veteres ; eſt enim collybus, quod pro pecuniæ permutatione datur, ut Collybiſtæ, qui majores pecunias minoribus vendunt ac diſtrahunt. De his *Aſpris*, præ cæteris Vincentius Belvacenſis : *Etiam ſuum habet tributum* (ſuper *tributarios terræ Anaph*) *ad minus quindecim drachmas ſeu aſperos, qui bene valent triginta ſterlingos.* Ubi aſpri *drachmis* æquiparantur, ut in laudato Heſychii loco. Præterea Alexius Comnenus in Rationali Peræquatorum : *τοῦτο γὰρ προσέταξεν ἡ Βασιλεία μου τὸ μὲν χάραγμα νόμισμα διὰ τραχέων ἄσπρων νομισμάτων ἀπαιτεῖσθαι, τὰ δὲ λεπτὰ ψηφία διὰ νουμίων χαλκῶν, καταλογίζεσθαι δὲ τὰ νουμία ἐπὶ τῶν τεσσάρων μιλιαρησίων τῷ νομίσματι*, &c. Ubi *ἄσπρα τραχέα* ſunt *aſpri aſperi*, recèns cuſi, non uſu detriti : ut *aſperi nummi* efferuntur à Suetonio, Perſio, & aliis : unde etiam ejuſmodi *Aſpris* datam nomenclaturam plerique cenſent. Ita in eodem Rationali, *νομίσματα τραχέα* habentur : *ἐπὶ δὲ ἀπαιτήσει τῶν νομισμάτων τὸ τραχὺ παλαιὸν ἐν ἀπαιτεῖσθαι, βαρεῖαν ἐλογίζοντο τὴν ἀπαίτησιν.* De Aſprorum duplici apud Turcos ſpecie egit alicubi Leunclavius.

Chr. Alex. p. 724. 766. 781. 886. Theophan. p. 144. Conſt. de adm. Imper. p. 117. &c. Vide Gloſſ. Vincent. Belv. l. 30. c. 75. Sueton. in Ner. Perſ. ſat. 3. Leuncl. Pand. Turc. n. 18.

XCVII. Centenionales, Majorinæ pecuniæ.

Atque iſta quidem quæ hactenus diximus, minutiores inferioris ævi potiſſimùm monetas ferè ſpectant : verùm ſub Conſtantino, vel etiam deceſſoribus, aliæ fuere, atque in iis quas *Centenionales* appellabant, quòd centum æreos ſeu ſtipes conficerent, quarum uſum, ut & *Majorinarum*, à Conſtantio interdictum legere eſt in Codice Theodoſiano, Centenionales quidem propter nimiam ſui exiguitatem, *Majorinas* verò propter nimium pondus ; tametſi Centenionalium poſtmodum uſus permiſſus fuerit ab Arcadio & Honorio. Eorum enim prorſus repudianda videtur ſententia qui Centenionales cum Centenariis aureis, quorum meminit Lampridius, qui centum aureos conficiebant, confundunt ; cùm revera Centenionales *minutula*, ut loquitur Valerianus in Epiſtolâ ad Aurelianum, moneta fuerit, ſicque nuncupata, quaſi *centenio*, qui centum, ut *binio*, qui binis nummis conſtabat. Majorinæ verò pecuniæ mentio præterea occurrit in lege ſexta de Falsâ monetâ eod. Cod. quæ ex argento & ære conflatam fuiſſe arguit. Pœna enim ibi indicitur in flaturarios qui Majorinam pecuniam *ſeparato argento ab ære purgant.* Alibi *major moneta* dicitur, cujus quidem ſpecies fuit *Decargyrus*, niſi eadem ſit. Ita porrò appellatum volunt, aut quòd decima tantùm ejus pars argentum eſſet, ſiquidem Majorina pecunia ex argento & ære conflata, vel potius quòd decem argenteis æſtimaretur, quemadmodum Denarium dixerunt Latini, qui decem argenteis valeret : Græci verò *δεκάχαλκον*, quòd decem æreis æſtimaretur, ita ut Decargyrus ſpecies fuerit Majoris pecuniæ, decem minutis argenteis æſtimata.

L. Cod. Th. Si quis pec. conſl. L. 2. eod. tit. Lampr. in Elagab. L. 6. de Falſa moneta. L. 2. Si quis pec. conſl. Jac. Gotofr.

XCVIII. Monetæ, Caucii, Quadratæ, &c. dictæ.

Minutioris ac pretii vilioris monetæ ſpecies quatuor recenſet præterea Novella Juſtiniani, quâ ne Conſules in Proceſſibus publicis aureos nummos aut argenteos in populum deinceps ſpargere vetantur, ita tamen, ut *ὑπάτια*, ſeu miſſilia ſua facere iis liceat, *ἐν μιλιαρησίοις τε καὶ μήλοις, καὶ καυκίοις, καὶ τετραγώνοις συμμέτροις, καὶ τοῖς τοιούτοις.* Id autem ſtatuit Juſtinianus, quòd ſuâ ætate Conſules, perinde ac ipſi Auguſti aureos & argenteos nummos miſſilium vice in populum ſpargere attentaſſent, contra quàm jus eis erat, cùm æs tantum ſpargere fas eſſet, quod exertè docet Marcellinus Comes : *Marcianus Auguſtus ſuis ſtatuit edictis, ut hi qui Conſules fieri cupiebant, nihil æris in populum ſpargerent, ſed ſtatutam pecuniam ad reparandum Urbis aquæductum dependeretur.* Igitur monetæ in Novellâ Juſtiniani memoratæ, æreæ fuere, quod

Nov. 105. c. 2. §. 3.

tamen de Miliarensibus dici non potest, cùm eæ argenteæ fuerint, adeo ut Justinianus minutiores monetas sive argenteas, sive æreas spargere Consulibus concesserit. Quid verò per μῆλον intelligatur, non constat; quidam, ut Haloander & Scaliger, ita nuncupatam monetam istam putant, quòd *ovem*, quam Græci μῆλον vocant, vel *malum* expressum haberet. At cùm nulla hactenus ovis vel *mali* effigie signata Imperatorum visa fuerit, jure ea exploditur sententia. Nec scio an probabilior videatur Cujacii & aliorum conjectura, scribentium ita dictam, quòd rotunditate suâ *malum*, seu pomum referret, respectu alterius, quam τετράγωνον, seu *quadratam* vocat Justinianus, cujusmodi, inquit Scaliger, nummulos Turcicos videre est, quos *Aspros* appellant, aut *Tartarones*, quos quadratos fuisse scribit Ordericus Vitalis. *Caucios* verò ita dictos putat Cujacius, quòd *Cauci*, seu caliculi ac scyphi instar concavæ sint, jure explosâ Haloandri, quam temere secutus est Meursius, sententiâ, existimantis ita nuncupatas, quòd in iis cauci, seu calicis figura repræsentaretur. Nummos concavos aureos, argenteos, & æreos Imperatorum Constantinopolitanorum passim videre est, in quibus antica pars ea est quæ est convexa. De cauco verò & receptâ istâ apud Græcos Byzantinos & Latinos recentioris ævi nomenclaturâ, plura congessimus ad Alexiadem, & in Glossario.

Jos. Scaliger Epist. 204.

Ord. Vit. l. 10. p. 791.

XCIX. SCYPHATI.

INCERTUM autem an ad hanc monetæ Byzantinæ speciem referri debeant nummi, quos *Scyphatos* vocavit ætas inferior: quod à vero haud procul abesse binæ potissimùm suadent conjecturæ. Primò quidem quòd *Scyphati* nummi videantur fuisse Imperatorum Constantinopolitanorum; deinde quòd ita appellatos par sit credere, quòd *scyphi*, seu *cauci* formam referrent: ita ut Itali, apud quos hæc potissimùm obtinuit appellatio, quos Græci *Caucios*, à *Cauco*, ii *Scyphatos*, à *Scypho*, quod idem est cum *Cauco*, nuncuparint, cùm *Cauci* vox apud illos insolens ac minùs usitata tum esset. Jam verò ut *Scyphati* Imperatorum Byzantinorum nummi fuisse censeantur, facit Charta exarata imperantibus Constantino & Basilio fratribus anno mundi 6532. (Chr. 1024.) Ind. 7. apud Ughellum, ex quâ hæc excerpsimus: *Ut quia consuetudo est ut fideles recognoscant dominum suum, & honorent de suis bonis, per unumquemque annum Scyphatos Imperiali Curiæ persolvant.* Ex quibus saltem colligitur ejusmodi nummos in Thesauros Imperatoris illatos. In Italiâ verò ita postea nuncupatos Siculorum ex gente Normannicâ Principum aureos, docet Chronicon Casinense, in quo *Scyphati*, seu, ut habet editio Angeli à Nuce, *Shcyphati* vocantur, ut & Bulla Anacleti Antipapæ, & altera Innocentii II. pro erectione Regni Siciliæ apud Baronium: à quo profertur præterea Charta alia Guillelmi Regis Siciliæ an. 1156. quæ ejusmodi *Scyphatos* aureos in Apuliâ præsertim & Calabriâ usum habuisse innuit, cùm ibi *Schifati de Apuliâ & Calabriâ* nominentur.

Ughell. tom. 7. p. 1361. Chr. C. sin. l. 3. c. 56. al. 58. Baron. an. 1130. 1139. 1156. Ughell. tom. 8. p. 712. Vide Gloss.

C. ΧΑΡΑΓΜΑ, ΣΤΑΤΗΡ.

UT porrò *pecuniam* Latini, sic Græci recentiores quasvis monetas signatas χαράγματα appellarunt: ita usurpant Theophanes, Anna Comnena, Rationale Peræquatorum, Nicetas Choniates, Ducas, Codinus, Achmes, & alii. Sed & interdum στατῆρας vocant, quod nomen Atheniensium, Macedonum, aliorumque monetis aureis vulgò tribuitur. στατῆρα χρυσοῦ dixit Joannes Cinnamus, ἀργυρέους στατῆρας Nicetas. Et Procopius ait staterem aureum confecisse decem atque ducentos obolos. Theophylactus Simocatta στατῆρας μιλιαρησίων habet. Denique scribit Zonaras Nicephorum Phocam, cùm invaluisset στατῆρα πάντα βασιλικὸν ἐκτύπωμα φέροντα ἰσότιμον εἶναι τῷ ἄρτι κοπτομένῳ, sua νομίσματα aliorum præferri jussisse: & Alexium Imperatorem, cùm pecuniæ inopiâ laboraret, τινὰ τῶν δημοσίων ἔργων τῶν χαλκουργημάτων destruxisse, & ex iis στατῆρας cudisse.

Theoph. an. 2. Rhinotm. Anna p. 128. Nicet. in Man. l. 3. n. 6.

CI. MEDALLIA.

AT cur nostri non Augustorum duntaxat, sed veteres etiam quosvis nummos omnes, quorum in commerciis nullus ampliùs usus, *Medallias* appellent, inter eruditos controvertitur. Scaliger vocem esse Arabicam putavit, quod etiamnum Arabes Christianorum monetas, quæ caput alicujus Principis, aut imaginem aliam præferunt, *Methalias* nuncupent. Sic ille ad Eusebium: *προτομὴν nos vulgo Medaliam vocamus, Arabes etiam Methalia: quod nescio quo commercio ab Arabibus ad Italos & Gallos delatum. Ita enim vocant numismata Christianorum, quæ expressum caput humanum præferunt.* Sed non advertit vir doctissimus, non ab Arabibus ad Christianos, sed à Christianis seu Europæis ad Arabes traductum fuisse id vocabuli: cùm in Italiâ & Galliâ monetæ quævis *Medalliæ* indigitarentur, communi & ab omnibus receptâ quadam nomenclaturâ. Habetur enim Diploma Guillelmi D. Montispessulani an. 1103. in quo hæc leguntur: *Sextailaricum dono vobis—& Tertium denarium in Arquintali, & Medallias, quas donant homines Montispessulani & Longobardi pro Arquintali.* Joffredus in Historia Episcoporum Nicæensium aliud descripsit anni 1136. in hæc conceptum verba: *Reddunt enim supradicti homines annuatim decem & octo denarios Mergolinses, & Medallam, & quatuor sextarios avenæ.* Aliud præterea linguâ Vasconicâ exaratum apud Marcam in Historiâ Beneharnensi vocem hanc monetis aureis adscribi ostendit, quas *Medailhes*

Scaliger ad Euseb. Jac. Gotofr. ad Cod. Th.

Joffred. de Nicæa.

Hist. Beneharn. l. 5. c. 13. n. 3.

Joan. de Janua. W. Brit. MS. *d'aur* vocat. Denique Willelmus Brito Ordinis Fratrum Minorum in Vocabulario MS. scribit *Obolum* dici *Medaliam, id est, medietatem nummi.* A *Medaliâ* efficta deinde vox *Medaliata*, ut à solido *Solidata*, à denario *Denariata*, ad designandum *Medalliæ* unius proventum, de qua voce diximus in Glossario. Neque porrò omnino difficile est hujus appellationis rationem expiscari, cùm ipsa semet offerat probabilis admodum conjectura; monetas nempe ita vocitatas à *Metallo*, quod *Metail* nostri dicunt, è quo conflatæ sunt. Nemo enim ignorat antequam cuderentur monetæ, æs & argentum magnitudine & certo pondere perpensum pro nummo datum esse, neque impressam metallo figuram, nisi ut ponderis quantitatem indicaret, ut ait Salmasius. Sed & Paulus Venetus testatur suâ etiamnum ætate in aliquot Indiæ provinciis levioribus metalli laminis peracta commercia. Atque inde Manilius *factum metallum*, quod Græcis ἐπίσημον dicitur, monetas signatas vocat, ad *infecti*, seu ἀσήμου discrimen:

Salmas. de Usur. p. 330. 454. 469. 470.

Manil.

> *Et facti mercator erit per utrinque metalli,*
> *Alterum & alterius semper mutabit in usus.*

Maximè verò posterioribus sæculis *Metallum* appellarunt quasvis monetas, quòd omnis pecunia signata tunc temporis, tam aurea quàm argentea appenderetur, non numeraretur tantùm, præsertim si usu esset detrita, adeo ut pro solo *metallo*, seu pro solâ nummi materiâ acciperetur. Hinc quod *monetam Usualem* alii, *Metallum usuale* vocat Senator: *Ut figura vultus nostri metallis usualibus imprimatur, monetamque facis de nostris temporibus futura sæcula commonere.* Quinetiam ipsis interdum nummis inscripta vox *Metallum* legitur. Servat enim Gazophylacium Regium bina numismata ærea, quæ olim fuerunt Petri Seguini viri de re nummaria bene meriti, in quorum uno, METAL DELM. id est, *Metallum Delmaticum*: in altero quod est Trajani, in coronâ laureâ, MET. NOR. id est, *Metallum Noricum*, exaratum conspicitur. Utriusque ectypon describit Buteroüs in libro de Nummis Francicis. Sed & habentur alia, in quibus præterea vox eadem reperitur: complures enim prostant nummuli argentei Caroli M. in quorum parte alterâ Crux effingitur, cum hac inscriptione, CARLVS REX. in alterâ, in ipso nummo medio, MET ALLO. Habetur alius cum Cruce, & hac inscriptione in circulo, METVLLO, & in aversomedio META LLVM. Alii etiam ejusmodi nummuli Ludovici Pii præferunt in medio, LVDO VVIC, in altera parte Crucem cum inscriptione in circulo, METALLVM. Alius ejusdem Ludovici nummulus argenteus vocem hanc exhibet in mediâ parte aversâ: in alterâ autem crucem cum hisce characteribus in circulo, † HLVDOVVICVS IMP. Prostant denique duo alii ejusdem Imperatoris, qui in aversâ sui parte monetarios typos, seu, uti vocamus, *Cuneos* binos & totidem marculos habent, cum hac voce in circulo, METALLVM. Alter horum nummulorum in anticæ medio, LVDO VVIC, alter Imperatoris caput, cum hac inscriptione, HLVDOVVICVS IMP AVG. habent. Cùm igitur monetæ istæ *Metalli* præferrent vocabulum, inde fortè accidit, ut *Metalli* nomine quævis monetæ à vulgo donarentur: ita ut quemadodum in suis nummis, MONETA, vocem inscribebant Romani, ita ejusce ævi Franci vocem METALLVM describerent. Quæ quidem quibusvis monetis eò magis videtur fuisse communis, quò non æreis duntaxat, sed argenteis tribuitur in hisce nummis, atque adeo aureis, siquidem extitere etiam *Medalliæ* aureæ, uti suprà observatum.

Senator l. 7. Ep. 6.

Buteroüs p. 103.

Paul. Petav. in Gnorism.

CII. MALLIÆ NOSTRATES.

QUINETIAM admodum vero proximum est, à *Medalliis* effictum à nostris vocabulum *Maille*, quod pro monetis ex quovis conflatis metallo usurpatum constat. Neque enim, quod plerique perperam opinantur, *Malliæ* fuere semper monetæ minutiores, ac vilioris pretii, quomodo vocem hanc hodie usurpamus: cùm ex antiquis tabulis & monumentis certum sit argenteis & aureis perinde attributam. In veteri quippe Regesto Communis Ambianensis à Joanne Bargulio ejusdem civitatis Clerico descripto anno 1453. complures recensentur monetæ aureæ, quæ *Malliæ* nomenclaturâ donantur, cum earum pretio: scilicet, *Malliæ Ultrajectenses, Malliæ Ernoldi, Malliæ Moguntinæ* (de Mens) *& Bethunienses, Malliæ Rheni, Malliæ Postulas, Malliæ cum stellulis,* (Mailles à Estoilletes) *Malliæ Treverenses,* (Mailles au bon Trievron) *& Malliæ au bon & mauvais T.* id est, bono vel malo T. signatæ. Alias *mallias* recenset Robertus Cenalis ævo suo notas, *Mallias au Chat, Mallias au Chien,* & *Mallias de Horne*, seu Hornenses. *Malliarum verò Florentinarum* nondum omnino exolevit appellatio. In Regesto Curiæ Monetariorum, quod *inter duos asseres* vulgò indigitant, fit mentio *Malliarum Laudunensium*, quæ *Mailles Lovisiennes* ibidem appellantur. Denique in Regesto Parlamenti, Statuta Ludovici XI. continente, ejusdem Regis Diploma describitur anni 1463. pro *nobilitatione* loci *Cauda Vaccæ* dicti, ad Rupellam, in Caroli Cenomanensis Comitis gratiam, tenendi à Rege in quavis Vassalli mutatione ad *Malliam auream* pretii duorum denariorum aureorum. Hanc porro de Malliarum nostratium appellatione sententiam attigit etiam suprà laudatus Cenalis: *Illud*, inquit, *dici potest quòd hi aurei nummi, quos Gallicè appellamus* Mailles, *non ab obolari traxere originem: imo potiùs ab*

Rob. Cenal. de Mens. & Ponder.

Vide Gloss. v. Moneta.

ab aliâ id ætatis nostri nomenclaturâ, quam dicimus Medailles, *eò quòd Principis nonnunquam alicujus nomen præferant.* Quibus postremis verbis satis etiam innuit suâ ætate hanc obtinuisse sententiam de *Medalliis*, quam ut suam protulit Scaliger. Scio quosdam existimasse *Mallias* dictas à loricarum ferrearum maculis, quas *Mailles* etiamnum dicimus, quòd *Malliæ* monetariæ, perinde ac loricariæ, quadratæ fuerint: quod quidem quàm procul absit à vero, cuivis sani ingenii licet advertere.

CIII. MASCULI.

ALII præterea *Mallias* putavere esse id genus nummos, quos *Masculos* vocant Scriptores, ac Chartæ veteres aliquot, ita ut propriæ fuerint Comitum Pictavensium, ex hoc Goffridi Vindocinensis loco: *Quòd si trecentos solidos Pictavensium Masculorum vobis daret, &c.* Horum etiam mentio occurrit in Tabulario Angeriacensi, & in Tabulario S. Stephani Lemovicensis in Charta anni 1081. *Solidi ejusdem monetæ Masculinæ.* Et paulò antè, *solidi nummorum Pictavinorum.* Unde percipere licet *Masculinam* & *Pictavinam* monetam eandem fuisse. Quæ quidem vox *Masculina*, in monetis, admonet me ut viri pereruditi lapsum detegam, qui *generis diversi pecuniam* in Concilio Dusiacensi primo, & apud Hincmarum, de monetis aureâ & argenteâ intelligendam existimavit, ita ut aurea mascula, argentea verò feminina moneta fuerit, quod ex S. Augustino stabilire nititur: quasi hæc verba de pecudibus utriusque sexus non essent capienda, & apud recentiores perinde ac veteres *Pecunia* non id sonet. Porrò *Masculi* dicuntur nummi Pictavenses, non quòd ii Pictavensium Comitum proprii fuerint: sed quod ejusmodi nummi ita denominati, ejus essent monetæ speciei, quam *Malliam* vocant, vel quòd universim quasvis monetas *Mallias* vocarent. Quocirca si quis ejusce ævi verba Goffridi Gallico reddidisset idiomate, indubiè dixisset, *trois cens sols de Mailles Poitevines:* cùm horum temporum Scriptores ac Commentarienses, qui Latinè chartas exarare solebant, efferre se debere voce aliâ quàm, *Masculus*, non arbitrarentur, quòd ea propiùs accederet ad nostratem *masle*, quæ *masculum* sonat. Verùm si quis *Mallias* Pictavensium fuisse proprias obstinatiùs contenderet, nescio an hoc casu nomenclaturæ istius non esset arcessenda origo ab oppido in Pictonibus, quod *Meille* vocant: cùm ex iis fuerit, in quibus stante secundâ Regum nostrorum Stirpe Monetæ cuderentur, uti docent Capitula Caroli Calvi, ubi *Metulum* & *Metullum* appellatur: quod etiam firmant monetæ ipsæ Caroli M. in quibus vox METVLLO exarata legitur, uti annotatum suprà. In aliis præterea ejusdem Imperatoris nummis, quorum ectypon exhibuit Paulus Petavius Senator Parisiensis, in anticæ, CAROLVS, in posticæ verò medio, MEDOLVS, characteribus barbaris ac Gothicis voces descriptæ leguntur. Verùm de postremâ hac conjecturâ statuat quisque quod lubet. Id certè in confesso esse debet, quòd *Malliarum* nomenclaturam minutioribus monetis attribuant vulgò nostri; id inde fluxisse, quòd Malliæ Pictavinæ ferè semper minutissimæ fuerint: sed & anno 1329. cudi cœpisse *Mallias* minutiores 18. *granorum legis argenti regii ad Marcam*, ut est in veteri Regesto Cameræ Computorum Parisiensis: ex quo necesse est monetas istas, minutissimas ac vilis admodum pretii fuisse. Sed longè videtur probabilius, *Mallias* minutiores, seu *Masculos* Pictavenses esse id genus monetæ quam *Malliam Pitam* dicimus, id est, Malliam Pictavinam. Nam *Pitæ* (*les Pites*) dicuntur minutiores monetæ Pictonum, quæ *Pictæ*, *Pictavinæ*, & *Pictavenses*, Gallicè autem *Poitevins*, passim in Chartis appellantur: unde vox *Pitancia* & *Pictancia* deducta postmodum, quæ *Pictæ*, seu *Pictavinæ* unius valoris rem significat: nam toto cælo aberrant qui à Pittaciis etymon deducunt, quod in Glossario pleniùs probavimus. Hæ porrò *Pitæ*, seu *Pictæ*, adeo minutæ erant, ut Willelmus Nangius verba faciens de quadam ad oculi *caudam* seu angulum maculâ, eam dixerit fuisse *ad modum puncturæ pulicis rubeam, & latam sicut una Pictavina.*

Goffr. Vind. l. 1. Ep. 20. *Tabul. Anger. f. 47.* *Capit. Car. C. tit. 31. n. 12.* *Paul. Petav. in Gnorism.* *Reg.* Noster. *f. 204. 205.* *Vide Gloss.* *W. Nang. in S. Lud. p. 394.*

CONSTANTINI

IMP. BYZANTINI

NUMISMATIS ARGENTEI EXPOSITIO,

JOSEPHI SCALIGERI JUL. CÆS. F.

Vide Tabellam 4.

Ex Literis ill. V. Jos. Scaligeri ad Marquardum Freherum.

TUI *nummi stemma omne ἐξωνυχισάμην. Judicium de eo meum seorsim habes. Dixi quod sentio, non quod fortasse tibi probabo. Non potui tamen hanc operam denegare, magis quia ex-*

egiſti à me, quàm quòd aliquid ſententiæ de eo tuæ adjiciendum à me exiſtimarem. Vale. Lugduni Batavor. XIV. *Kal. Martii Juliani.* CIↃ IↃ CII.

Ex aliis. *Scis, mi Frehere, quid de tua diatriba judicem in Aprum Xiphian? Nihil potuiſſe verius dici, nihil exquiſitius, planè perſuaſiſti mihi. De illo autem grandi nummo tuo Conſtantini non poſſum ſatis mirari, qui factum ſit, ut ex uno latere recentiſſimi ſæculi veſtigia in eo extent, ex altero vetuſtiſſimi moris Eccleſiæ. Sed quando prodibunt monumenta illa tua de Lupoduno & Moſella Auſonii? avidè exſpecto, eoque magis quod nihil niſi eximium à te ſperare poſſumus. Vale.* IX. *Kal. Martii Juliani.* CIↃ IↃ CIII.

JOSEPHI SCALIGERI COMMENTATIO.

NUMMUS ingens argenteus clariſſimi viri Marquardi Freheri, quàm recens ſit, argumento ſunt characteres arithmetici 234. 235. qui ante trecentos, aut paulò plures annos ab Arabibus ad nos tranſierunt, ac primò quidem diſſimiles his noſtris hodiernis, poſtea memoria proavorum hac forma interpolati, quæ hodie nobis in uſu eſt. Itaque nummus hic cuſus, aut conflatus eſt non illo ſæculo, quo ii à Chriſtianis recepti ſunt, ſed illo, quo interpolati: hoc eſt, memoria proavorum. Præterea, an unquam à Græcis uſurpati ſint, meritò ut dubitem, faciunt libri multi Aſtronomici, Logiſtici, & computorum Eccleſiaſticorum paulò ante aut poſt everſionem Imperii Conſtantinopolitani conſcripti, quorum omnium numeri non his peregrinis characteribus concepti ſunt, ſed literis Græcis. Denique illos characteres primi omnium Chriſtianorum Hiſpani à Mauris, ab Hiſpanis reliqui Latini Chriſtiani, ab illis Græci acceperunt. Et quidem concedamus accepiſſe, ii tamen apud Græcos nunquam vulgò noti fuerunt: ut non opus fuerit eos in hoc nummo cudere, ut à paucis tantùm intelligerentur. Nobis igitur conſtat recentiſſimam quidem nummi conflaturam eſſe, formas autem incuſas & veteres eſſe, & ex aliquo vetuſto libro aut pictura alicujus Eccleſiæ deſumptas: cujuſmodi multas hodie videmus in gemmis novitiæ quidem cælaturæ, ſed vetuſtiſſimi argumenti. Nunc de formis ipſis agamus. Non audio clariſſimum virum Abrahamum Ortelium, qui partem Imperatoris equitantis laudabat, tanquam non recentem, averſam νοθεύσεως ſuſpectam habebat. Nos contrà ſentimus: averſæ partis argumentum longè vetuſtius judicamus, quàm illud Imperatoris equitantis, cujus pedibus ſubjectæ ſtapedæ, & omnis ornatus equi quàm novitia res ſit, ſatis produnt. Averſæ partis ſtemmata non uno verbo explicari poſſunt. Priuſquam igitur ad explicationem aggrediamur, ſciendum apud veteres Chriſtianos ſymbola μυστηριώδη alia atque alia fuiſſe, pro ratione temporum ac diverſitate nationum. Ratio temporum primùm nullam formam humani vultus, ſed aliarum rerum admittebat: poſtea etiam humanæ formæ admiſſæ. Nationes Orientales alia habuerunt, alia Occidentis Eccleſiæ, in quibus nullum ſymbolum fuit ſine cruce, ut neque Orientalibus. Sed in Occidentali Eccleſia crux ſtatuebatur minio lita, ut Chriſti fuſum ſanguinem deſignaret. Cacumen crucis corona cingebat cum purpureis lemniſcis, adjuncta etiam palma. utrunque νικητήριον erat debellati hujus ſæculi, & mundi triumphati, aut martyrii acquiſiti. Hoc ſimplex ab initio erat ſtemma Crucis. Adjectum poſtea Trinitatis myſterium, poſt debellatum impium Arrii dogma. Patrem Deum deſignabant verba ex rutila nube erumpentia: HIC EST FILIUS MEUS DILECTUS. Filius Deus agni, Spiritus Sanctus Deus columbæ ſpecie ſignificabatur. Alii etiam alia parerga apponebant; XII. columbas, quibus Apoſtolos volebant intelligi, quatuor flumina ex rupe manantia. Rupes, ſeu petra eſt Chriſtus, fluenta quatuor Evangeliſtæ aut Evangelia ipſa. Hæc erant ſymbola ſimpliciſſima illorum temporum, quum formas rerum, aut animalium, non autem humanas auderent pingere. Nam anchoram, navem, piſcem, columbam ſculpebant, aut pingebant: hominem non item. οὐ γὰρ, inquit Clemens, εἰδώλων πρόσωπα ἐναποτυπωτέον, οἷς καὶ τὸ προσέχειν ἀπείρηται. In averſa autem parte nummi propoſiti duæ mulieres ſunt: ex quo apparet ſymbolum non eſſe vetuſtiſſimorum temporum. Argumentum tamen oſtendit non eſſe infimæ vetuſtatis. Primum igitur ingens ſolium, aut inſtar ſolii conceptaculum nihil aliud eſt, quàm hortus ille concluſus & fons ſignatus in Cantico Canticorum, per quem ſacrum regenerationis lavacrum deſignatur. Ambroſius: *His igitur ſacramentis paſcit Eccleſiam ſuam Chriſtus, quibus animæ firmatur ſubſtantia. Meritòque videns profectum ejus gratiæ concinentem dicit ad eam: Quàm decora, &c. Hortus concluſus, ſoror mea, hortus concluſus, fons ſignatus.* In medio hujus κολυμβήθρας extat minus labrum, quod veriùs dixeris hortum concluſum. Nam ex eo enaſcitur lilium convallium juxta illud: *Ego ſum flos campi, & lilium convallium.* de quo loco Hieronymus ad Demetriadem. Decem germina aut fructus emittit. Origenes homilia XVI. in Geneſim: *At verò Iſraëliticus honorat decadem perfectionis numerum. Decem enim*

verba legis accepit, & Decalogi virtute instructus ignota mundo huic sacramenta divina largitione suscepit. Sed & in novo Testamento similiter venerabilis est Decas, sicut & fructus Spiritus denis exponitur germinare virtutibus. Non potuimus dare magis idoneum interpretem. Inter lilium erecta est Crux instar ligni vitæ, è cujus cacumine quatuor columbæ totidem fluenta eructant. Ea sunt quatuor Evangelia: quemadmodum in Ecclesia Occidentali quatuor fluenta è petra manantia idem significabant. Columbæ sunt quatuor Evangelistæ. Et hoc quoque cum Occidentali Ecclesia facit, quæ per columbas coronam crucis circunstantes Apostolos intelligebat. Paulinus:

Cui coronæ sunt corona Apostoli,

Quorum figura est in columbarum choro.

Atqui duo ex Evangelistis sunt Apostoli, duo Apostolorum administri. Aqua illa, quæ instar silanorum ex columbis fluens solium complet, est aqua Baptismi: & denique omnia reliqua sunt sequela Baptismi. Primùm duæ columbæ sunt in latere solii, interjecto serpente, superincumbente leone. Sed columbæ cum serpente per se considerandæ sunt, postea serpens simul cum leone. Columbæ cum serpente est id quod Dominus à regeneratis exigit: *Estote prudentes ut serpentes, simplices ut columbæ.* Hoc enim baptizatis occinebatur. Ambrosius libro de iis, qui initiantur mysteriis, capite IV. post alia: *Simul & eorum, qui baptizantur, non in specie esse debet, sed vera simplicitas, unde & Dominus ait: Estote astuti sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Unde manavit illud in vetere Ecclesia proverbium: μιγνύειν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν. Clemens Stromate septimo: οὐκ ἄρα ἐπιθυμήσει τινὸς ἑτέρου ὁ ἔχων ἀναπαυόμενον τὸν Θεόν. αὐτίκα πάντα τὰ ἐμποδὼν καταλιπὼν καὶ πᾶσαν περισπῶσαν αὐτὸν ὕλην ὑπερηφανήσας τέμνει διὰ τὸν ἐπιστήμης τὸν οὐρανὸν, καὶ διελθὼν τὰς πνευματικὰς οὐσίας, καὶ πᾶσαν ἀρχὴν, καὶ ἐξουσίαν, ἅπτεται τῶν θρόνων τῶν ἄκρων, ἐπ' ἐκεῖνο μόνον ἱέμενος, ἐφ' ὃ ἔγνω μόνον. μίξας οὖν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν, τελείως ἅμα καὶ εὐσυνειδήτως βιοῖ, πίστιν ἐλπίδι κεράσας πρὸς τὴν τοῦ μέλλοντος ἀπεκδοχήν. Ait hominem, qui habet ἐναναπαυόμενον τὸν Θεὸν, & omni impedimento mundanarum rerum renunciantem, (quis est ille, nisi ὁ φωτισθεὶς & Baptismo regeneratus) miscere columbam serpenti. quod & loco Ambrosii adducto convenit, & rationem tacitè reddit columbarum cum serpente subter limbum colymbithræ positarum. Leonis verò cum serpente consideratio, pertinet ad victoriam de Orco & Diabolo. Chrysostomus in Psalmum XCIII. *Quis est iste Leo, qui de tribu Juda vicit leonem & draconem, qui significatus est in Psalmo?* Item: *Diabolus, qui delectatus est in primo homine captivato, exinde captivatus est, Christo resurgente glorificato, qui conculcavit leonem & draconem.* Quare non possumus ignorare, cur draco serpenti subjectus est. Assident solio utrinque oppositæ invicem feminæ duæ in sellis, anus stolata, & puella nuda, nisi qua velat ea quæ pudor celare jubet. Anus est Fides, puella Spes. Anus fingitur, quia antiquior lege. Abrâham prima credentum via, ut canit Prudentius, longè antiquior Mose. Unde & fides Tertulliano in Marcionem victrix vetustatis dicitur. Manu apprehendit, quia fide apprehendimus, quæ oculis subjici non possunt. Stolata est, quia Baptismus vocabatur fidei vestimentum: ut Tertullianus scribit cap. XIII. libri de Baptismo. Et capite XII. *induere Baptismum* dicit. Contrà Spes & puellari specie est, quia semper viget; & nuda, quia omnibus terrenis renuncians expedita tendit ad cælum, πᾶσαν τὴν περισπῶσαν ὕλην, ut loquitur Clemens, ὑπερηφανήσασα. Ideo aversantis habitu est, & canem tanquam omnes blanditias sæculi calcantis, aut omnes adlatrationes hostium Christianæ pietatis. Ideo quemadmodum canem calcat, sic colludit cum columba, quam manu dextrâ prehendit, simplicitatem unicam sibi cordi esse significans. Meritò autem conjunguntur ambæ, quia altera sine altera non est. Chrysostomus in caput XIII. prioris ad Corinthios, commate ultimo, in editione Latina: *Quæ duo, id est, Fides, & Spes, ita certa sibi mutua vice conjuncta sunt, ut altera sine altera stare non possit. Quicquid enim Fides credendo acquirit, hoc Spes sustinendo præsumit.* Quid quod veteres novum Testamentum Fidei symbolum esse dicebant, vetus autem Spei? Paulinus:

Lex antiqua novam firmat, veterem nova complet.

In veteri Spes est, in novitate Fides.

Denique quid à Catechumeno exigebatur? Fides. Credo in Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, &c. Spes: Spero resurrectionem. Inde illa in vetustissimis monimentis Christianorum: CREDO VIVERE. SPERO RESURGERE. DEPOSITUS IN SPEM RESURRECTIONIS. Quin etiam non solùm has duas conjungebant Poëtæ Gentium, sed etiam & Fidem vestitam & anum inducebant. *Quam Spes & albo nuda Fides colit Velata panno— Cana Fides, & Vesta—* Cana igitur Fides & velata panno, ut hîc, & conjuncta Spei. Inde Clemens παροιμιακῶς, dixit πίστιν ἐλπίδι κεράσαι, quemadmodum dixerat μιγνύειν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν, alludens nimirum ad hæc vetusta symbola. Pone sellas utriusque astant singulæ aquilæ, renovationem hominis per Baptismum significantes. quòd percepto Baptismo dicerentur instar aquilæ renovati. Ambrosius de Initiandis capite VIII. *His abluta plebs dives insignibus,*

&c. depoſitis autem inveterati erroris exuviis, renovata in aquilæ juventutem, &c. ut nihil ſit in hac nummi parte averſâ, quod non ad ſacramentum Baptiſmi, & Catechumenos pertineat. Poſtremò totus apparatus iſtius præſtantiſſimi ſymboli clauſulam habet felicitatis regni Chriſti, ſub quo ſecuritas ab omni nocumento promittitur capite XI. Iſaiæ, commate 8. ubi dicitur puerum cum aſpide colluſurum. Ideo in labri, quod extat ſupra aquam, latere viſitur puer eaudâ ſerpentes duos apprehendens, & ſecurè tractans ſine noxâ. Quàm eleganter Tertullianus in Hermogenem, capite XI. *Quum reſtituta innocentia, & integritate conditionis pecora condixerint beſtiis, & parvuli de ſerpentibus luſerint, &c.* IV. in Marcionem, cap. XXIV. *Sed bene, quòd Creator hanc poteſtatem etiam parvulis per Eſaiam repromiſit, conjicere manum in cavernam aſpidum, &c. Et utique ſcimus ſalva ſimplicitate Scripturæ, nam nec ipſæ beſtiæ nocere poterunt, ubi fides fuerit, &c.* Infrà: *Jam tunc eidem viæ, id eſt, fidei, hanc evacuationem & ſubjectionem beſtiarum pollicetur.* Propter fidem igitur hoc ſymbolum pueri & ſerpentum appoſitum. Quare vides omnia inter ſe apta, ut aliud ex alio pendeat. Quàm vetuſta hæc ſint, & quàm falſus fuerit doctiſſimus vir; qui averſam partem hujus numiſmatis ſuſpectam habebat, ex iis, quæ diſputavimus, & ex aliis, quæ longè plura afferri poterant, colligi poteſt. Nobis ſatis hæc erunt, dum doctiora judicia aliquid melius in medium afferant. Itaque hactenus.

SAPPHIRUS CONSTANTI IMP. AUG. EXPOSITA.

Vide Tabellam 2.

N. V. MARCO VELSERO, IIVIRO PRÆF. AUG. VIND. Marquardus Freherus S.

VERUM *dico. Nemo eſt, ad quem mittere mea tantùm geſtiam ſimul & trepidem. Ita mihi & candor humanitaſque tua illicio eſt, & judicium formidini. Neque ſatis pudorem ſolvit iſta ſcriptiuncula, utut argumenti non vulgaris fiduciâ ſe attollens. Sed nimirum quem alium petebat nobiliſſimum antiquitatis pignus, quàm omnis elegantiæ & eruditionis arbitrum? Et ut palmam artis ferat, qui ceſtro gemmam ſcalpſit: ita qui vel plumbo incluſam, commodiùs tractandam viſendamque exhibeat, nihil peccaverit. Tu quidquid opellæ, non æquus minus quàm catus æſtimator accipies: neque neſcius, parvis tabellis grandium ſummarum obligationes contineri, & feſtuca levi agros ingentes tradi ſolere, magni in te affectus & cultus certum pignus habebis. Vale V. C.*

JANUS GRUTERUS.

NOMINE *quum magnus magnos Conſtantius inter*
Induperatores Induperator ovet:
Atque idem morti det Aprum nimis undique magnum;
Gemmaque item hoc graphicè nonniſi magna notet:
Iure tuæ illa modò famæ, VELSERE, *dicantur,*
Teutona quo majus non habet ora decus.
Sed neque magna, FREHERE, *tot inter agis minor. imò,*
Imò ipſo tete nunc quoque major ades.

GREGORIUS Nazianzenus in ea Oratione, quâ Juliani Imp. (quem Conſtantius hic noſter Cæſarem fecit, ſucceſſoremque habuit) impietatem & vanitatem pro merito exagitat, ubi ad imaginum illam & ſtatuarum ambitionem venit, in quibus ipſi Principes adorari gauderent, ait, *Imaginibus illis alios aliud quid Imperatorum appingere ſolere: hos quidem Civitates clariores dona ferentes; alios autem Victorias capiti ſerta imponentes, nonnullos militiæ præfectos eos adorantes; quoſdam Barbarorum devictorum, & pedibus provolutorum, ſeu cæſorum figuras:* οἱ δὲ (addit denique) θηροφονίας καὶ ὀϊστοχίας. Utramque

Stylent. 1.

gloriolam exprimens, quam belluarum isti confectores affectabant: & audaciæ roborisque in adgrediundis depugnandisque feris; & solertiæ dexteritatisque in excipiendis, figendis, collocandis: Herculis nimirum pariter Phœbique imitatores. Obvia in historiis exempla, non otiosorum tantùm & væcordium, quibus ista cura & ostentatio fuit, Neroni, Commodo, Domitiano; sed & laudatorum Principum, quibus remissio, ut Trajano, Hadriano, Antonino, Alexandro, & huic Constantio. Nec remissio tantùm, sed verò utilis labor habitus, & Principe dignus, liberare noxiis feris regionem. Plinius ad Trajanum: *Quæ remissio tibi, nisi lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immensa montium juga, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio adjutum: atque inter hæc pia mente adire lucos, & occursare numinibus. Olim hæc experientia juventutis, hæc voluptas erat: his artibus futuri Duces imbuebantur; certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu: nec mediocre pacis decus habebatur, submota campis irruptio ferarum, & obsidione quadam liberatus agrestium labor. Usurpabant gloriam istam illi quoque Principes, qui obire non poterant: usurpabant autem, ut domitas fractasque claustris feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas, mentitâ sagacitate colligerent.* Sed præsertim in apris, ferocissima & violentissima ferarum, virtutis venatoriæ palmam posuerunt: ut de fatali Diocletiani Apro legimus, & multa in numismatis rei memoriâ. Et Valentiniani junioris Imperat. de Leone confecto signum marmoreum, Ausonii Epigrammate celebratum videmus.

Neque satis ex ære nummos, marmore statuas, monumenta talium facinorum Principibus fecisse, sed ad gemmas etiam hoc argumento nobilitandas assentatio laborem protulit: quæ & precio suo monimenti gratiam apud illos augerent, & durabilitate immortalem apud posteros memoriam promitterent. Hinc elegans Panegyristes æternandorum Theodosii gestorum curam Pictoribus pariter cum Poëtis demandat: *Huc totas pii Vates doctarum noctium conferte curas: hoc omnibus linguis literisque celebrate: nec sitis de operum vestrorum perennitate solliciti: illa quam præstare historiis solebatis, ab historia veniet æternitas. Vos quoque, quibus secunda sors cessit dare famam rebus, Artifices, vulgata illa veterum fabularum argumenta despicite: Herculeos labores, & modicos Liberi triumphos, & anguipedum bella monstrorum. Hæc potiùs, hæc gesta solertes manus ducant: his fora, his templa decorentur: hæc ebore reddantur, hæc marmore, hæc in coloribus vivant, hæc in ære moveantur, hæc gemmis augeant precium.* *Latin. Pacatus.*

Hoc ex genere Sapphirus ista fuit: quæ ut in se vulgaris non erat, (ipsa enim vel pura, absque cælaturæ æstimio, tam rara magnitudine, quàm coloris verè cærulea serenitate, non parem, non secundum admittit) ita nominatim honori Cæsaris delectam, ipsique à provincia aut procerum aliquo oblatam verisimile est. Cùm hanc gemmam præ aliis gratam Principibus etiam Epiphanius scribat: ἔςι θαυμαςὸς ὁ λίθος ϗ̀ διειδέςατος ϗ̀ χαρίεςατος. διὸ καὶ ἐν ταῖς χλιδόσι ϗ̀ ὁρμίσκοις καταπθέασι τῦτον, μάλιςα οἱ βασιλεῖς. Et quis scit, an non vel ipsa, vel simile ejus quid aliud sub magni illi Nazianzes Antistis oculos venerit: qui quidem in eadem provinciâ & natus fuit, & Episcopatum obtinuit, in qua memorabili ista θηροφονία cum laude defunctum Constantium Augustum videmus, etsi alibi non legimus. Nec ad rem tamen parum facit, quod Ammianus Marcellinus scribit: *Nec minore studio sequuti legati hæc secum ferentes, intenti ad viandum, morasque per Italiam & Illyricum perpessi diuturnas & graves, tandem transfretati Bosphorum, itineribusque lentis progressi, apud Cæsaream Cappadociæ etiam tum degentem invenere Constantium, Mazacam antehac nominatam, oportunam urbem & celebrem, sub Argæi montis pedibus sitam.* Et postea: *Equitandi & jaculandi, maximéque peritè dirigendi sagittas, artiumque armaturæ pedestris perquam scientissimus.* Et infrà: *Brevissimis cruribus & incurvis, unde saltu valebat & cursu.* Et Sext. Aurelius Victor de eodem: *Placidus clemensque pro negotio, literarum ad elegantiam prudens, atque orandi genere levi jucundóque: laboris patiens, ac destinandi sagittas mirè promptus.* Idem in Epitoma: *Mirus artifex in sagittis: à cibo vinoque & somno multùm temperans: patiens laboris, facundiæ cupidus.* Habemus enim quod volumus, venationis proprias artes dotesque habuisse: apud Cæsaream Cappadociæ diutulè moratum: ubi specimen se dignum illius εὐςοχίας, in exitiabili apro regionem infestante tollendo, applaudente illa edidisse, spectatissimus lapillus hic fidem facit. *De XII. Gem.* *Libr. 20.*

Sed quid vetat Romani neque per omnia illaudati Principis venationem heroïcam considerare exactiùs? cùm ignoti juvenis συοθήραν tam accurato stylo depingat, penicillo describat nobis Philostratus. Belluam ante omnia mihi inspicite: quàm vasto corpore, quibus setis, quo rostro, quo dente metuenda, planè digna, quæ non plebeia manu caderet. Nec Erimantheo aut Calydonio minorem aut mitiorem cernis *Icone 29. lib. 1.*

—aprum, quanto majores herbida tauros
Non habet Epirus, sed habent Sicula arva minores.
Sanguine & igne micant oculi, riget horrida cervix,
Stantque velut vallum, velut alta hastilia setæ;

Fervida cum rauco latos ſtridore per armos
Spuma fluit: dentes æquantur dentibus Indis:
Fulmen ab ore venit, frondes afflatibus ardent.

Heſiodicam illam deſcriptionem implet:

In Scuto Hercul.

Οἷος δ' ἐν βήσσῃς ὄρεος χαλεπὸς προϊδέσθαι
Κάπρος χαυλιόδων φρονέει θυμῷ μαχέσασθαι
Ἀνδράσι θηρευτῇς, θήγει δέ τε λευκὸν ὀδόντα
Δοχμωθείς, ἀφρὸς δὲ περὶ στόμα μαστιχόωντι
Λείβεται, ὄσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἔικτην,
Ὀρθὰς δ' ἐν λοφιῇ φρίσσει τρίχας ἀμφί τε δειρήν.

Nihil hîc de aprorum ira & ferocia ex Ariſtotele aut Æliano referemus, nihil de ignito & fulmineo eorum dente ex Oppiano. Utut Plinio fides conſtet, qui apros Indicos dentium flexus cubitales habere ſcribit; hunc quidem Cappadocem iis telis quæ Græci χαυλιοδόντας vocant, inſigniter armatum fuiſſe, quibus ceu falce aut machæra obvia quæque meteret, ſterneret, conſecaret, notabile nomen arguit: quod à popularibus ſævitiem expertis ei inditum exiſtimare licet, marini nec ignoti piſcis, cui natura

Lib. 8. c. 52.

ΞΙΦΙΑΣ.

— ὑπὸ γένυν ἐστήριξεν
Ὄρθιον, αὐτόρριζον, ἀκαχμένον, οὔτι σιδήρου
Φάσγανον, ἀλλ' ἀδάμαντος ἰσοσθενὲς ὄμβριμον ἆορ.
Οὐκείνου κρυόεσσαν ἐπιβρισάντος ἀκωκὴν,
Οὐδὲ μάλα στερεὴ πέτρη λίθος οὐτηθεῖσα.
Τοίη οἱ ζαμενής τε πέλει πυρόεσσά τ' ἐρωή.

Oppian. 2. Halieut.

Hunc talem quantum provinciæ in ſegetibus, vineis, olivetis, (unde prorumpentem videmus) imò & armentis, damni & pauperiei dediſſe putamus? Καὶ ὁρᾷς τὰ ἔργα τοῦ θηρίου. καὶ τὰς ἐλαίας ἐξορώρυχε, τὰς ἀμπέλους ἐκτέτμηκε, καὶ οὐδὲ συκῆν καταλέλοιπεν, οὐδὲ μῆλον, οὐδὲ μηλάνθην. πάντα δὲ ἐξήρηκεν ἐκ τῆς γῆς· τὰ μὲν ἀνορύττων, τοῖς δὲ ἐμπίπτων, τοῖς δὲ παρακνώμενος.

Et modò creſcentes ſegetes proculcat in herba:
Nunc matura metit fleturi vota coloni:
Et Cererem in ſpicis intercipit. area fruſtra,
Et fruſtra expectant promiſſas horrea meſſes.
Sternuntur gravidi longo cum palmite fœtus,
Baccaque cum ramis ſemper frondentis olivæ,
Sævit & in pecudes. non has paſtorve caniſve,
Non armenta truces poſſunt defendere tauri.
Diffugiunt populi, nec ſeſe in mœnibus urbis
Eſſe putant tutos, donec CONSTANTIUS *ipſe, &*
Lecta manus juvenum caluere cupidine laudis.

Ὁρᾷς δὲ αὐτὸν καὶ τὴν χαίτην φρίττοντα, καὶ πῦρ ἐμβλέποντα, καὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ παταγοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς, ὦ γυναῖκες.

Jamque aper excitus medios violentus in hoſtes
Fertur, ut excuſſis eliſus nubibus ignis.
Sternitur incurſu nemus, & propulſa fragorem
Silva dat, exclamant juvenes, protentaque forti
Tela tenent dextra lato vibrantia ferro.
Ille ruit ſpargitque canes, ut quiſque furenti
Obſtat, & obliquo latrantes diſſipat ictu.

Et progreſſum quidem certaminis ſuo jam quilibet ſibi fingat arbitrio, aut à ſimilibus exemplis. De Severo Imperatore ſcribit è Dione Xiphilinus, cùm Niſibin veniſſet, aprum reperiſſe maximum, qui magno impetu equitem dejecerat atque interfecerat, dum is viribus confiſus conaretur ipſum: tandem verò triginta militum opera captum cæſumque, ad Severum fuiſſe perlatum. Venationem ſuam Piſanam ita eleganter deſcribit Cl. Rutilius:

Otia vicinis terimus navalia ſilvis,
Sectandiſque juvat membra movere feris.
Inſtrumenta parat venandi villicus hoſpes,
Atque olidum doctas noſſe cubile canes.
Funditur inſidiis & rara fraude plagarum,
Terribiliſque cadit fulmine dentis aper:
Quem Meleagrei vereantur adire lacerti,
Qui laxet nodos Amphitryoniadæ.
Tum reſponſuros perſultat buccina colles,
Fitque reportanti carmine præda levis.

Telorum quoque ad hanc rem non unum genus, jacula, haſtæ, haſtilia, conti, enſes, cultri, venabula: quorum alia jactu mittuntur & vibrantur, alia manu inferuntur & defiguntur. Nimirum tutior ratio, primò haſtis miſſilibus præludere aut experiri, quæ vulnere ſaltem debilitent feram, ſi non ſternant. Neque aliter Meleager ipſe, de quo ita Naſo:

Gratius Cyneget.

At manus OEneidæ variat, miſſiſque duabus,
Haſta prior terra, medio ſtetit altera tergo.

neque ille apud Philoſtratum, eques licèt: ἀπονεύσαν τοῦ ἵππου τὸ μειράκιον, καὶ ἐς τὰ δεξιὰ κλῖναν, ἀφίησι τῇ χειρὶ πάσῃ, καὶ βάλλει, τοῦ συῶ κατ' αὐτὸ μάλιστα τὸ συνάπτον τὴν πλάτην τῇ δέρῃ. Idem inſigni quadam in gemma apparet, cujus ectypon ad me Patavio miſit eruditiſſimus vir Nicolaus Fabricius: nimirum eques haſtam intentans apro irritato, jam alteram in tergo fixam habenti, non ſine literis, APR. Et in denario Getæ III viri una parte Diana pharetrata conſpicitur, altera aper à cane exagitatus, haſtile tergo impactum ferens. Noſter quidem Conſtantius neque militibus & multa comitum manu cinctus, neque equo ſublimis hîc conſpicitur: & ut canes, retia, tela ei non defuiſſe credimus, ita manus potiſſimùm lacertorumque fiducia ferum comminus adgreſſus apparet,

Apud Choul. pag. 89.

— hoſtemque irritat ad iram,
Splendidaque adverſos venabula condit in armos.

Idem in Nerone, Tito, Commodo ſubinde repræſentant nummi. Idem de Anthemio prædicat Sidonius, cui puero ludus fuerit

Apud Æn. Vico, Erizzo.

Inventas agitare feras, & fronde latentes
Quærere, deprenſas modo claudere caſſibus artis,
Nunc toto penetrare veru: tum ſæpe fragore
Laudari comitum, frendens cum bellua ferrum
Ferret, & iratos exirent arma per armos.

Atque en Conſtantium, ne quid artis venatoriæ in iſto diſcrimine abeſſet, eo ipſo ſtatu nixuque corporis, quem peritiſſimus magiſter præſcribit; læva telum dirigente, dextra urgente, & pede utroque brachium ſuum juvante. Sed quin verba adſcribimus artis à magno Imperatore olim traditæ à magno hîc præſtitæ: εἶτα ὅστις ἂν ᾖ τῶν παρόντων ἐμπειρότατος καὶ ἐγκρατέστατος, προσελθόντα ἐκ τοῦ πρόσθεν τῷ προβολίῳ παίειν. ἐὰν δὲ μὴ βούληται ἀκοντιζόμενος καὶ βαλλόμενος κατατείνειν τὸ περίδρομον, ἀλλ' ἐπανιεὶς ἔχῃ πρὸς τὸν προσιόντα περιδρομὴν ποιούμενος, ἀνάγκη, ὅταν οὕτως ἔχῃ, λαβόντα τὸ προβόλιον προσιέναι, ἔχεσθαι δ' αὐτοῦ τῇ μὲν χειρὶ τῇ ἀριστερᾷ πρόσθεν, τῇ δ' ἑτέρᾳ ὄπισθεν. κατορθοῖ γὰρ ἡ μὲν ἀριστερὰ αὐτό, ἡ δὲ δεξιὰ ἐπιβάλλει. ἔμπροσθεν δὲ ὁ πούς ὁ μὲν ἀριστερὸς ἑπέσθω τῇ χειρὶ τῇ ὁμωνύμῳ, ὁ δὲ δεξιὸς τῇ ἑτέρᾳ. προσιόντα δὲ προβάλλεσθαι τὸ προβόλιον μὴ πολλῷ μείζω διαβάντα ἢ ἔμπαλιν ἐπιστρέφοντα τὰς πλευρὰς τὰς εὐωνύμους, ἐπὶ τὴν χεῖρα τὴν εὐώνυμον, εἶτα εἰσβλέποντα εἰς τὸ ὄμμα τοῦ θηρίου, ἐνθυμούμενον τὴν κίνησιν τὴν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τῆς ἐκείνου. Denique quod ſupremam εὐστοχίας laudem implet, non temerarium fortuitumque infert ictum, ſed vulneri catè locum deligit, delectum validè penetrat, ex eadem diſciplina: προσφέρειν δὲ πάλιν τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ προσθεῖναι ἕως τῆς ὠμοπλάτης ἢ ἰσφάγη. καὶ ἀντερείσαντα ἔχειν ἐρρωμένως. ὁ δ' ὑπὸ τοῦ μένους πρόεισι, καὶ εἰ μὴ κωλύοιεν οἱ κνώδοντες τῆς λόγχης, ἀφίκοιτ' ἂν διὰ τῆς ῥάβδου προωθῶν αὑτὸν πρὸς τὸν τὸ προβόλιον ἔχοντα. Hoc eſt, quod Philoſtratus ſignanter dixerat, μάλιστα τὸ συνάπτον τὴν πλάτην τῇ δέρῃ. Et Homerus de Ulyſſe:

Xenoph. in Cyneget.

Τὸν δ' Ὀδυσσεὺς οὔτησε τυχὼν κατὰ δεξιὸν ὦμον.

Odyſſ. τ.

Macte igitur virtute Conſtanti! qui (ut Epigrammatarii verbis utamur)

tam certo venabula dirigis ictu:
Et tua Cappadocem collocat haſta ſuem.

Martial.

Utique non ſine præſenti ope Dianæ: quæ cælatoris ingenio ponè aſtat, telum & ipſa gerens, neſcio quid ſatagens. Illam enim venatricem & ἀγροτέραν noſcere videor ex habitu: quam ita ſuccinctam in nummis videmus, & ſtatuis. * Minutius Felix Octavio: *Diana interim eſt altè ſuccincta venatrix, & Epheſia mammis multis & verrucis extructa.* Si modò paganum numen religioſo Principi apponere conveniebat: & non potiùs aliquem comitum ſociorumque (quod doctiſſimo itidem viro, Laurentio Pignorio placuiſſe video) interpretamur, præ terrore refugientem, nec congreſſum horribilis monſtri ſuſtinentem. Quod ad extollendam Cæſaris virtutem artifex addiderit, qui comites ipſe ſuos turbatos & timentes præſenti periculo liberaverit: fortior & felicior in venatione iſta Cappadocica Rege illo Artaxerxe, de quo è Polybio refert Conſtantinus Porphyrogenneta Imperator, cùm in eadem regione inter venandum leo ei occurriſſet, ejuſque equum invaſiſſet; oblatum caſu Perſam quendam ſtricto acinace Regem de vita periclitantem liberaſſe, leone interfecto: proque tali merito, altiſſimo monte conſcenſo, omnem regionem quam inde circumſpicere potuerit, dono à Rege accepiſſe, Cappadociæ nomine Perſico indito.

Choul. pag. 89.

** Lib. 2. tab. 20. 22.*

De Them. cap. 2.

Quas ergo grates publico hoſte ſublato liberatori ſuo provincia retulit; magnas proculdubio, & plauſum triumphalem, & hoc ipſum forſan donariolum, utut mole exiguum, elegantia & raritate conſpicuum, artifice manu ſcalptum, honoris ergô ipſi conſecravit. Et ipſa quidem ſpectatrix accubat, dextra feram demonſtrans, ſiniſtra cornu Amaltheæ tenens: quo ſymbolo fertilitatem regionis frugumque abundantiam Geographis notam denotari palam eſt. Quo habitu & alias provincias in Noticia Imperii, atque etiam nummis depictas videmus, & nominatim Cæſaream in nummo uno atque altero à Cæſarienſibus in honorem Antonii IIIviri cuſo, apud Goltzium: in quibus mulier caput turrita, palmæ ramum cum cornucopiæ læva gerens, dextram gubernaculo admovens. Quos tamen ad hanc Mazacam nihil pertinere, evidenti palmæ Idumeæ argumento, acutè idem vir ille elegantiſſimi ingenii Fabricius obſervavit: ſed apud aliam Cæſaream Idumeæ ab Herode Rege cuſos. Antonius namque (Appiano teſte) Herodem Samariæ & Idumeæ præfecit: Cæſareamque ejus gentis oppidum recenſet Plinius, quam & ipſe & Strabo priùs Stratonis turrim vocatam ſcribunt: Veſpaſianus poſtea colonia eo deducta Primam Flaviam appellavit, & in nummo quodam Aurelii Cæſ. legitur: COL. PRIMA. FL. AVG. CÆSAREA. Sed & Mazacæ nomen Antonii tempore nondum in Cæſaream mutatum: quod ſub Tiberio Cappadocia in provinciam contigiſſe Eutropius & Euſebius; ſub Claudio Sozomenus & Nicephorus, & alii aliter prodidere. Eam porrò jacentem cælator fecit, ſive quòd non aliter gemmæ ſpaciique ratio ferret, ſive ſtudioſè: ut in nummis ſubinde provincias afflictas, & bellis aliiſque calamitatibus oppreſſas & proſtratas, ſalutari demum Principum manu erectas ſurgere obſervamus. Et hæc hactenus.

Strabo lib. 12.

Tabula 55.

Lib. 5. c. 13.

ADDITIUNCULÆ.

Εὐςοχίας.) Auſonius de Gratiano Imperatore: *Nemo adductiùs jacula contorſit: nemo ſpicula crebriùs jecit, aut certiùs deſtinata percuſſit.* Aurelius Victor de eodem: *Nihil aliud die noctuque agere, quàm ſpiculis meditari: ſummæque voluptatis divinæque artis credere, ferire peritè ſibi deſtinata.*

Μάλιςα οἱ βασιλεῖς.) Meliùs diſertiſſimus ille Pontificum, de quo ita Platina: *Libros plus quàm Sapphiros & Smaragdos caros habuit, quibus Chryſolithorum magnam copiam ineſſe dicebat.*

ΚΕϹΑΡΙΑ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ.) Barbariſmo Græcanico, aut cælatoris inſcitiâ perperam ſcriptum: res illi generi non nova. Sidonius epiſt. 12. lib. 3. *Carmen hoc ſanè quod conſequetur, peto ut tabulæ, quantulumcunque eſt, celeriter indatur. Sed vide ut vitium non faciat in marmore lapidicida. Quod factum, ſive ab induſtria, ſeu per incuriam, mihi magis quàm quadratario lividus lector adſcribat.*

FINIS GLOSSARII.

REGESTUM GLOSSARII tres in Tomos diſtributi.

Tomi primi, ſive Partis primæ incipientis à litera A

PRINCIPIUM, quod eſt duernio.

PRÆFATIO AD GLOSS. A B C D E F G H I: omnes ſunt duerniones præter I, quæ eſt ternio.

INDEX ſeu NOMENCLATOR, &c. K L M N O P Q R: omnes ſunt duerniones.

GLOSSARIUM, A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X (*hic inſerendum medium folium pag. 329. loco alterius lacerati*) Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii Kkkk Llll Mmmm Nnnn Oooo Pppp Qqqq Rrrr: omnes ſunt duerniones.

Tomi ſecundi, ſive Partis ſecundæ incipientis à litera D

PRINCIPIUM, quod eſt folium ſimplex.

SECTIO PRIMA. ¶A ¶B ¶C ¶D ¶E ¶F ¶G ¶H ¶I ¶K ¶L ¶M ¶N ¶O ¶P ¶Q ¶R ¶S ¶T ¶V ¶X ¶Y ¶Z ¶Aa ¶Bb ¶Cc ¶Dd ¶Ee ¶Ff ¶Gg ¶Hh ¶Ii ¶Kk ¶Ll ¶Mm ¶Nn ¶Oo ¶Pp ¶Qq ¶Rr ¶Sſ ¶Tt ¶Vu ¶Xx ¶Yy ¶Zz ¶Aaa ¶Bbb ¶Ccc ¶Ddd ¶Eee: omnes ſunt duerniones præter Eee, quæ eſt ternio.

SECTIO SECUNDA (incipiens à litera I) A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr (*hic inſerenda eſt Tabella Monetarum, quæ incipit*, Henricus Rex Angliæ, *fol.* 643) Sſ Tt Vu Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd: omnes ſunt duerniones præter Ddd, quæ eſt ternio.

Tomi tertii, ſive Partis tertiæ incipientis à litera O

PRINCIPIUM, quod eſt folium ſimplex.

GLOSSARIUM, A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii Kkkk Llll Mmmm Nnnn Oooo Pppp Qqqq Rrrr Sſſſ Tttt Vuuu Xxxx Yyyy Zzzz Aaaaa Bbbbb Ccccc Ddddd Eeeee: omnes ſunt duerniones præter Eeeee, quæ eſt ternio.

DE IMPERATORUM CONSTANTINOPOLITANORUM, &c. PRINCIPIUM, quod eſt folium ſimplex *Poſtea compingenda ſunt ſeparatim tria folia continentia* TABELLAS GRÆCANICAS, *quæ incipiunt ab* I *ad* XII. & ſequuntur a b c d e f g h i, quæ ſunt omnes duerniones.

GLOSSARIUM
MEDIÆ & INF.
LATINITATIS

TOMUS III
O